BIBLIOTECA NAZ
Vittorio Emanuele III
XLIX
H
76
NAPOLI

L.
H.
49.

L.
H.
73

Digitized by Google

A. 38

ACTA
SANCTORUM.
VERITAS.
ANTIQUA REDUCO
OBSCURA REVELO

ACTA SANCTORUM SEPTEMBRIS

Ex Latinis & Græcis, aliarumque gentium Monumentis, ſervata primigenia veterum Scriptorum phraſi,

COLLECTA, DIGESTA,

Commentariiſque & Obſervationibus

ILLUSTRATA

A JOANNE PINIO,
JOANNE STILTINGO,
JOANNE LIMPENO,
JOANNE VELDIO,
E Societate JESU Presbyteris Theologis.

TOMUS I.

Quo dies primus, ſecundus & tertius continentur, cum tractatu præliminari

DE DIACONISSIS

AUCTORE JOANNE PINIO.

BIBLIOTECA NAZIONALE DI NAPOLI

BIBLIOTECA NAZIONALE NAPOLI

VENETIIS, MDCCLVI.

Apud { SEBASTIANUM COLETI
ET JO: BAPTISTAM ALBRIZZI HIERON. FIL.

SUPERIORUM PERMISSU, ET PRIVILEGIO.

Digitized by Google

ARIA ANNA ARCHIDUX AUSTRIÆ etc. etc

MARIÆ ANNÆ

REGIÆ PRINCIPI HUNGARIÆ, BOHEMIÆ, HIEROSOLYMÆ &c.

ARCHIDUCI

Magnæ Duci Etruriæ; Duci Burgundiæ, Lotharingiæ, Brabantiæ, Styriæ, Carinthiæ, Carnioliæ, Mediolani, &c.; Comiti Tyrolis, Flandriæ, Namurci, Goritiæ &c. &c.

POstquam Augustissimus Proavus Tuus, Leopoldus Romanorum Imperator, patrocinium Operis nostri de Actis Sanctorum clementer suscipere, & illius progressum pia munificentia urgere dignatus est, SERENISSIMA ARCHIDUX, menses Junius, Julius & Augustus, viginti voluminibus comprehensi, Austriacis auspiciis in lucem prodierunt. Ex hisce tertios posteriores Augusti, ac Septembrem inchoatum Augustissimæ Matri Tuæ MARIÆ TERESIÆ, Romanorum Imperatrici, Hungariæ & Bohemiæ Reginæ, Dominæ nostræ Clementissimæ, perpetua munificentia Opus nostrum foventi ac protegenti, debemus & demississime offerimus. Ad nutum vero illius primum Septembris tomum tanto majori cum voluptate Nomini Tuo dicamus, quanto manifestius perspicimus, Te more Majorum Tuorum a teneris annis ad imitanda Sanctorum exempla provocari. Ita omnino se res habet, REGIA PRINCEPS: non modo artibus & scientiis Augusta Familia dignis Te excultam volunt Religiosissimi Genitores; sed moribus etiam AUSTRIACIS, pietate, inquam, & sanctitate, omniumque virtutum ornamentis condecoratam videre desiderant. Hunc in finem proprium Tibi vixdum sexenni dederunt conscientiæ moderatorem, qui Tenellam doctrina Christiana accurate imbueret, eademque opera ad insignem pietatem ac sanctimoniam erudiret. Norunt enim, quanti sit momenti a teneris assuescere virtutum exercitio; & vehementer gaudent, Te jam ab infantia pietati mirum in modum fuisse addictam. Qua de causa patieris, DOMINA MEA SERENISSIMA, me breviter declarare, quos Tibi Sanctos ex oblato volumine ad imitationem proponere possis, ut & laudabili Augustissimorum Parentum desiderio satisfacias, & avitam Majorum Tuorum pietatem moribus exprimas. Invenies imprimis sanctissimam Mulierem cognominem, Patronam Tuam saltem secundariam,

Annam Prophetiſſam, *quæ*, teſte ſacra Scriptura, *non diſcedebat de templo, jejuniis & obſecrationibus ſerviens nocte ac die*. Illuſtre enimvero elogium, quodque ad æmulationem excitare poſſit Principem ad pie precandum propenſam; præſertim ſi attente conſideraverit, quantam ſancta Prophetiſſa piarum precum mercedem fuerit conſecuta. Meruit nimirum pietate ſua Chriſtum Puerulum cognoſcere, atque aliis annuntiare in templo, & corona æternæ gloriæ poſt mortem redimiri in cælo. Si aliarum quoque Sanctarum Vitas, quas idem tomus complectitur, mature expenderis, plurima ſancte vivendi exempla deeſſe non poterunt. Si vero a ſancto Rege diſcere malueris, PRINCEPS REGIA, ſi exempla quaſi domeſtica Te efficacius ad virtutem impellant, præclaram adibis Vitam ſanctiſſimi Regis Stephani, qui Maternam Hungariam primus Regio nomine adminiſtravit, Hungaroſque ſuos e tenebris gentilitiæ ſuperſtitionis ad lumen veræ fidei perduxit, gentis nimirum ſuæ Rex ſimul & Apoſtolus, atque idcirco APOSTOLICI REGIS nomen & inſignia ſibi poſteriſque ſuis Hungariæ Regibus conſecutus. Dabit vel ſola hæc Vita tam multa tamque illuſtria quarumlibet virtutum ſpecimina, ut ad bene ſancteque vivendum nihil deſiderare poſſis. Unam ex hiſce ſancti Regis virtutibus expendam, tum quia plurimum conducit ad reliquas animo inferendas, tum quia Majoribus Tuis tam uſitata ſemper fuit & familiaris, ut dubitare nequeam, quin ad Te etiam jure quaſi hæreditario ſit tranſmiſſa. De pietate loquor erga Sanctiſſimam Dei Genitricem Mariam, quam Religioſiſſima Domus Auſtriacæ perpetuo profeſſa eſt, & etiamnum luculenter profitetur. Nolim quidem multa accumulare, quæ de eximia S. Stephani pietate in Glorioſiſſimam hanc Sanctorum Reginam Vita ſpariſim commemorat; at ſolum huc transfero, quæ Officio Eccleſiaſtico ſancti Regis breviter ad propoſitum noſtrum ſunt inſerta. *Dei Genitricem, quam ardentiſſime venerabatur, ampliſſimo in ejus honorem conſtructo templo, Hungariæ Patronam inſtituit: ab eadem viciſſim Virgine receptus in cælum ipſo ſuæ Aſſumptionis die, quem Hungari e ſancti Regis inſtituto MAGNÆ DOMINÆ DIEM appellant*. Præterea in Vita S. Gerardi martyris legitur: *Pannonia a ſuo ſancto Stephano Rege FAMILIA SANCTÆ MARIÆ appellata eſt*. Gratulor illuſtri Hungarorum nationi appellationem tam honorificam; magis etiam gratulor inſignem, quam a ſancto Rege ſuo acceperunt & hactenus conſervarunt, Magnæ Dei Matris venerationem. Verum mecum, opinor, agnoſcent, nullam magis congruc *Familiam Sanctæ Mariæ* nominari poſſe, quam Familiam ſuam Regiam, ſeu Tuam, SERENISSIMA PRINCEPS, Mariæ cultu eximio non minus quam Regia & Cæſarea dignitate conſpicuam. Quidni enim Domus Tua dicatur *Familia Sanctæ Mariæ*, in qua nulla reperitur Princeps, quæ *Mariæ* nomen non gerat, quæ Mariam ſingularem non habeat Patronam, quæ pro ſtatu & conditione ſua non conetur Mariam moribus ac virtutibus imitari? Veteres taceo Chriſtianæ vitæ Heroides, quas Aula Viennenſis mundo feliciter dedit & educavit. Eas dumtaxat commemoro Archiduces, quas noſtra & Tua quoque, SERENISSIMA ARCHIDUX, vidit & mirata eſt ætas. Vehementer me mea fallit opinio, niſi omnes & ſingulæ fuerint perfectæ Chriſtianarum Principum exemplaria; niſi omnes Mariæ mores moribus ſuis adumbrarint. Teſtor provincias ac regna omnia, quæ ali-

quam

quam aut plures ex laudatiſſimis iſtis Principibus aliquando coram intueri meruerunt. Duas ex iſtis, modo deſunctas, Belgium noſtrum Gubernatrices habere meruit, videlicet Mariam Eliſabetham Leopoldi filiam, & Mariam Annam Materteram Tuam, morte heu! nimis immatura ſublatam, ac necdum ſine lacrymis & ſingultibus a Belgis memorandam. Vidit Vienna deſunctam item Mariam Magdalenam Leopoldi filiam. Vidit illa reliquas omnes, quas ætas adulta ad alias tranſmiſit provincias. Vidit eadem atque etiamnum videre meretur Auguſtiſſimam Matrem Tuam, ſelici Sobole, regnis & Imperio glorioſe auctam. Habet Luſitania Mariam Annam Auſtriacam, Reginam ſuam; Polonia & Saxonia Mariam Joſepham Auſtriacam, Poloniæ Reginam; Bavaria demum Mariam Amaliam Auſtriacam, Imperatricem Viduam. Si quis modo tot nationum ac gentium diverſarum ſententiam exquirere voluerit, rogaveritque quamlibet, quid de Principe ſua Auſtriaca cenſuerit ac cenſeat; nulla reperietur natio, gens nulla, quæ ſuam eximiis laudibus in cælum non tollat. Clamabunt unanimi voce Luſitani, Poloni, Saxones, Bavari, de ſua ſinguli Principe Auſtriaca; clamabunt Belgæ de utraque Gubernatrice ſua; clamabunt Viennenſes de omnibus, quæ de Sanctiſſima Dei Genitrice protulit S. Ambroſius: *Nihil torvum in oculis, nihil in verbis procax, nihil in actu inverecundum: non geſtus fractior, non inceſſus ſolutior, non vox petulantior; ut ipſa corporis ſpecies ſimulacrum fuerit mentis, figura probitatis.* Teſtabuntur omnes indubitanter, ſingulas aut eſſe aut fuiſſe tam inſigni religione, pietate, gravitate, modeſtia, liberalitate, miſericordia, lenitate ac ſuavitate, ut moribus dulciſſimis & ſanctiſſimis ſe Deo hominibuſque reddiderint amabiles, ſubditiſque ſuis ſemper præluxerint, tamquam perfecta religionis ac morum exemplaria. Quidni igitur affirmare liceat, Auſtriacas Principes Sanctiſſimæ Patronæ ſuæ egregias eſſe imitatrices, Domumque Tuam, SERENISSIMA DOMINA MEA, poſſe rectiſſime nominari *Familiam Sanctæ Mariæ?* Quidni adjungere liceat, eximiam hanc Auguſtiſſimæ Familiæ Tuæ pietatem vel ipſa dignitate Cæſarea, qua diutiſſime gaviſa eſt, tanto eſſe præſtantiorem excellentioremque, quanto mundanis præſtant cæleſtia, perituris æterna? Quidni augurari liceat, Te pari ſtudio illuſtria Dei Genitricis exempla æmulaturam, virtuteſque ipſius ac mores ſanctiſſimos præclare imitaturam? Quæ enim in moribus Tuis jam a teneris unguiculis elucere cœpit gratia, modeſtia, affabilitas, gravitas; tenera illa pietas, qua in Deum ejuſque Matrem benigniſſimam Te ferri accepimus; perſpicacia ingenii Tui ætatem longe ſuperans, qua virtutis pulchritudinem ac vitiorum turpitudinem probe perſpicis; feliciſſima demum memoria Tua, qua audita vel lecta virtutum exempla facile retines apteque enarras; nequaquam dubitare ſinunt, quin maturiore ætate inter Domus Auſtriacæ Heroides pietate ac moribus illuſtres, inter nobiles illas Magnæ Matris imitatrices, inter perfecta illa Chriſtianarum virtutum exemplaria locum non infimum ſis conſecutura. Ad tantæ perfectionis culmen ut facilius pervenire valeas, PIISSIMA PRINCEPS, multa faciunt adjumenta, quæ præbet Aula Viennenſis, feliciſſima Chriſtianorum Principum educatrix. Vehementer quoque ad virtutem exſtimulant præclara Auguſtiſſimorum Genitorum Tuorum exempla, quæ quotidie Tibi ante oculos verſantur. Hi mutua dilectione, intimaque animorum conjunctione, Te præclare docent, quanta concordia cum æqualibus vive-

re debeas. Hi pulchra contentione de ſola pietatis palma tamquam in ſpeculo oſtendunt, quam laudabiliter cum Sereniſſimis Fratribus & Sororibus contendere poſſis ſine ulla animorum diſſenſione. Hi demum virtutes quaslibet Regias, quibus ad ſummum Imperium aſcendere meruerunt, moribus ſuis eleganter repræſentant, eaſdemque animo Tuo prudentibus monitis ſuaviter inſtillant. Sive igitur oculos convertam ad inſignes corporis animique dotes, quibus ornata es; ſive ad ſolida pietatis virtutumque fundamenta, quæ feliciter jacere cœpiſti; ſive ad ſollicitam Auguſtiſſimorum Parentum curam, qua perfectionem Tuam modis omnibus ſtudent promovere; ſive ad eximias virtutes Principum Auſtriacarum, quas in Religioſiſſima Matre coram intueris; ſive demum ad Aulam ipſam Viennenſem, quæ nullam ad ætatem adultam perducit Archiducem, niſi artibus, ſcientiis, moribuſque & virtutibus perpolitam; omnia inſinuant, omniaque promittunt, Te ætate maturiore non minus illuſtrem fore morum ſuavitate & ſanctitate quam Auguſtis Natalibus. Quapropter SERENISSIMA DOMINA NOSTRA, cum tanta ſpe excitati, tum plurimis titulis obſtricti, votis precibuſque Deum Optimum Maximum rogare non deſinemus, ut, patrocinante cum Sanctis omnibus Sanctiſſima Virgine Maria, Te cum Auguſtiſſimis Parentibus, cum Sereniſſimis Fratribus & Sororibus, cum tota denique Auguſta Familia, diutiſſime incolumem ſervare, clementer protegere, ac cæleſtibus favoribus replere dignetur.

SERENISSIMA ARCHIDUX

SERENITATIS TUÆ ARCHIDUCALIS

Devotiſſimi clientes
JOANNES PINIUS
JOANNES STILTINGUS
JOANNES LIMPENUS
JOANNES VELDIUS
SOCIETATIS JESU.

SYNOPSIS
TOMI PRIMI
DE ACTIS SANCTORUM
SEPTEMBRIS.

PRogredimur ad menſem Septembrem, cujus primus tomus totius Operis eſt trigeſimus nonus. Hic autem dies dumtaxat tres, Sanctos vero nominatim expreſſos centum quadraginta & quatuor continet, præter manipulos anonymorum, qui ad ſeptem millia & centenos aliquot martyres extenduntur. Tomo præfigitur Tractatus præliminaris de antiquato Diaconiſſarum officio, in quo multa ad eam materiam ſpectantia, ex variis ſcriptoribus collecta ſunt ac diſcuſſa. Porro Sanctis novi Teſtamenti, ſecundum quatuor claſſes de more recenſendis, præmittimus cælites, qui in veteri Lege ſanctitate claruerunt. Primus eſt inclytus Iſraelitarum dux *Joſue*, de cujus natalibus, virtutibus, geſtis bellicis, prodigioſis victoriis, vita demum tota ac morte fuſe atque operoſe diſſeritur. Sequitur *Gedeon*, alter ejuſdem populi dux, ſeu judex, prodigioſo triumpho celeber, cujus geſta pari diligentia diſcutiuntur. Hiſce accedit præclariſſima vidua, *Anna* Prophetiſſa, quæ Chriſtum Dominum in templo oblatum cognoſcere, atque aliis annuntiare meruit.

EX STATU ECCLESIASTICO.

Primum locum damus *Priſco*, utpote reliquiis antiquiori, qui Chriſti dicitur fuiſſe diſcipulus, & primus fuit Capuanæ eccleſiæ epiſcopus, martyrio etiam clarus. Alium quoque *Priſcum* epiſcopum, cum undecim Sociis ex Africa pulſum in perſecutione Wandalorum, ſibi vindicare nituntur Capuani. At certius eſt, omnes duodecim fuiſſe periculo ſubmerſionis expoſitos in cariola navi, ac deinde in variis regni Neapolitani locis vitam finiviſſe, quam *Priſcum* præfuiſſe Capuanæ eccleſiæ. Nomina aliorum ſunt *Caſtreuſis*, *Tammarus*, *Roſius*, *Heraclius*, *Secundinus*, *Adjutor*, *Marcus*, *Auguſtus*, *Elpidius*, *Canion*, *Vindonius*. Primus epiſcopus Tuderunus in Umbra fuit *Terentianus*, martyr cum ſocio *Flacco*; non vero agnoſcimus *Terentianum* alterum Dertonenſem: nam qui Dertonæ colitur *Terentianus*, non alius eſt a Tudertino. Accedunt ex eadem Italia epiſcopi *Regulus* Africanus, martyrio in Tuſcia coronatus; *Felix* item martyr, ut creditur, in Tuſcia; *Conſtantius* Aquinenſis præſul, *Manius* Veronenſis, *Auxanus* Mediolanenſis, *Martinianus* Comenſis, ac *Gaala* Brixienſis, qui & Apoſtolica legatione inclaruit. Ornant quoque Italiam duodecim fratres, *martyres Beneventani* a translatione corporum dicti, qui origine Africani varias regni Neapolitani civitates morte ſua honrarunt. At duo tantum ex iis ad ſtatum eccleſiaſticum ſpectant, videlicet *Donatus* presbyter & *Felix* diaconus.

Gallia nos paucos etiam dedit Sanctos epiſcopos, in hoc tomo illuſtratos. *Sixtum* & *Siviciun* celebrant Remenſes, ut miſſos a S. Petro, ſed perperam; cum Galliam non attigerint ante imperium Diocletiani; da *Nivardum* item Remenſi diſſeruimus. *Firminum* autiſtitem ſuum confeſſorem, ab alio ejuſdem nomiois martyre diſtinctum, colunt Ambianenſes, qui ouper de corpore ipſius acriter diſputarunt. *Ambroſianum* habent Fontanenſes prope Divionem in Burgundia, *Victorium* Cenomanenſes, *Lupum* Senonenſes, *Juſtum* relicto epiſcopatu & vita eremitica miraudum, & *Elpidium* Lugdunenſes; *Juſtum* quoque ſuum ſeu *Juſtinum* Argentoratenſes, & *Juſtum* tertium Claromontani, *Agricolam* vero Avanionenſes. Tullenſes *Manſuetum* antiſtitem ſuum ad tempora S. Petri referunt; at nos multo tempore poſteriorem credimus. *Godegrandus* aut *Chrodogangus* Sagienſi martyrii laureola vindicatur. Gallis quoque debetur *Vincentius* epiſcopus, cum *Leta* presbytero martyr, Aquis Tarbellicis in Novampopulania; uti & *Placidus* acolythus in provincia Bituricenſi.

Ex aliis provinciis ad ſtatum eccleſiaſticum pertinent, *Neophytus* epiſc. Leontioi in Sicilia, *Remaclus* Trajectenſis ad Moſam, rebus geſtis & miraculis illuſtriſſimus apud Belgas; *Mocuiſcus* Connerenſis apud Hibernos, *Ariſtion* vel *Ariſtens* Alexandriæ ad Iſſum apud Orientales, qui *Ammonem* quoque diaconum martyrem cum quadraginta Virginibus habent Heracleæ in Thracia; ac tandem *Vincentius* presbyter martyr colitur Bilulduni in Catalonia.

EX STATU MONASTICO.

Primus occurrit *Ægidius*, origine Græcus, qui in Provinciam peregrinus advenit, & in Septimania vitam finivit ſeculo VIII. non VI. ut plurimi voluerunt neoterici, quorum ſententiam operoſa diſputatione refutavimus. Vita utcumque antiqua, ſed minus exacte ſcripta, occaſionem dedit dubitandi de Sancti ætate. Geſta *S. Arculphi* abbatis Lerinenſis & martyria cum aliquot ſociis Monachis, variis item diſquiſitionibus locum præbuerunt. Guardia Prætorum in Catalonia habet *Petrum Armengol*, ex Ordine B. M. V. de Mercede redemptionis captivorum martyrem, cujus Acta certa magis ſunt quam prolixa. Hiſpanus quoque eſt *Ægidius* abbas S. Martini de Caſtañeda in regno Legionenſi, ſed minus notus. Nec multo notior *Theoctiſtus* hegumenus in territorio Hierotolymitano. Celebriores in Paleſtina ſunt *Brocardus*, ſecundus Prior generalis Ordinis S. Mariæ de Monte Carmelo; & *Elpidius* abbas a Palladio celebratus. Hunc præcipue nunc colunt Elpidiani in Piceno, quorum oppidum a *S. Elpidio* denominatum. Inveſtigandum fuit, an abbas ille Paleſtinus vivus in Italiam pervenerit, uti facile crediderunt Elpidia-

pidiani. Vivum eo non perveniſſe, certum exiſtimamus; ac mortui corpus in Picenum fuiſſe translatum haud difficulter credemus. Vivum & prodigiis inclytum, teſte S. Gregorio Magno, Italia habuit *Nonnoſum*, præpoſitum monaſterii in monte Soracte: at defuncti corpus a multis ſeculis poſſederunt Friſingenſes in Bavaria, qui tamen nonnullas reliquias Italis remiſerunt, & partem corporis præcipuam, diu latentem, feliciter hoc ſeculo repererunt. Alii in Italia minus cogniti ſunt *Arcanus* & *Ægidius* eremitæ; apud quorum habitationem eremiticam creditur paulatim exaluiſſe oppidum, *Burgum ſancti Sepulcri* dictum. *Octavianus* prope Vulturnum in Tuſcia, *Coſmas* apud Venetos, & *Albertus Beſutius* in ducatu Mediolanenſi itam eremitæ vixerunt: *Jacobus* vero & *Philippus* ex Ordine Minorum Mevaniæ in Umbria martyrii coronam ſunt adepti.

EX STATU SECULARI.

Solis Martyrologiis noti ſunt martyres Africani *Teſcus*, *Dubitatus*, *Valentus* & *Donatus*, uti & alii quidam Antiochiæ, Adrianopoli, Arimino, & Siciliæ attributi, ſuiſque locis memorati. Pluſculum innotuit de *Arealdo* martyre Brixiæ paſſo, & Cremonæ culto. Æque obſcura ſunt geſta *Boſſiani*, qui utrum ad hanc, an ad aliam claſſem pertineat, non definimus, cum ſolus fere cultus ipſius in dioeceſi Laudunenſi nobis innotuerit. *Antoninus* martyr Apameæ in Syria paſſus eſt; nec credimus alium eſſe paſſum apud Apamienſes in Occitania, neque in Hiſpania alium. *Concordii*, *Theodori*, aliorumque plurimorum martyrum Nicomedienſium brevia dantur Acta. De *Saudalio* martyre apud Cordubenſes in Hiſpania breviter actum. Verum uberrimam ſcribendi materiam ſuggeſſit *S. Stephanus* Hungarorum rex primus, & genitis luæ apoſtolus. Vita ejus non male ſcripta a Carthnitio epiſcopo, auctore ſuppare. Hanc eruditi baſtanus legerunt, qualis a Surio edita eſt, turpi mendo fœdatam: Giſela enim *Stephani* conjux, ibi dicebatur *filia* S. Henrici imperatoris, qui liberos numquam genuit. Eadem tamen Vita correctior edita fuit Cracoviæ anno 1515., atque illius editionis geminum exemplar, una cum exemplari Ms. nobis ad manum fuit, in quibus Giſela non filia, ſed *ſoror* Henrici recte dicitur. Porro non ſolum enarranda, ſed defendenda etiam fuera hujus Sancti geſta; quia ſcriptor quidam heterodoxus anno 1740. ſola fere audacia armatus, atqua exundanti bile in Romanam Eccleſiam excitatus, non pauca ex iis, eaque certiſſima negare ſuſtinuit.

EX FEMINEO SEXU.

Poſt *Annam* prophetiſſam, antiquiſſima eſt *Phœbe* diaconiſſa, ab Apoſtolo laudata. Antiquæ etiam, ſed parum cognitæ, ſunt martyres Aquileienſes, *Euphemia*, *Dorothea*, *Thecla*, *Eraſma*. Acta qualiacumque dantur de *Baſiliſſa* Virgine & martyra Nicomedienſi. Prolixiora ſunt Acta *Veroæ* virginis, Zurzachi in Helvetia defunctæ: at non omnia æque certa. Illuſtris apud Venetos eſt memoria *Julianæ* virginis, & abbatiſſæ Ordinis S. Benedicti, cujus Vita ſcripta. Lovanii in Brabantia *Margareta* celebratur virgo & martyr; da cujus cultu, geſtis & miraculis lectorem inſtruimus. Accedunt *Roſa* cum *Platano*, illius forſan filio, Solei in Sardinia: *Martha* vel *Marthana* in territorio Antiocheno; *Maxima* martyr Romæ; ac tandem *Teraſia* Ourenſi in Luſitania defuncta. Hi ſunt præcipui Sancti, de quibus in hoc tomo agitur, omiſſis tamen nonnullis, quorum ſola fere nota ſunt nomina.

PROTESTATIO AUCTORUM.

QUod identidem proteſtati ſunt deceſſores noſtri, in hoc de Actis Sanctorum Opere ſe ſervatas velle Urbani Papæ VIII. Conſtitutiones; neque ſuis, aliorumve huc relatis Commentariis aliud pondus tribui, quàm ſit hiſtoriæ, ab hominibus errori obnoxiis ſcriptæ: idem ante hunc primum Tomum Septembris denuo proteſtamur.

NOTITIA FIGURARUM.

PRæfigitur ſolitum Operis frontiſpicium.

Effigies Sereniſſimæ Archiducis Mariæ Annæ dedicationi præponitur.

Figura ſtatuæ dimidiatæ S. Agricoli epiſcopi pag. 446.

Ceteræ figuræ minores ſuis locis ſunt affixæ.

JOANNIS PINII

AD TOMUM I. SEPTEMBRIS

TRACTATUS PRÆLIMINARIS

DE

ECCLESIÆ DIACONISSIS.

PRÆFATIO AD LECTOREM.

SAncta Phœbe Diaconissa, quæ die 11. hujus mensis Septembris laudatur, præsentis Tractatus elaborandi cogitationem mihi injecit. Quippe cum considerarem multa ac varia contineri in isto sanctissimæ hujus Mulieris officio, quæ a primævis Ecclesiæ temporibus inchoata, ac deinceps labentibus seculis continuata & amplificata, elucidari possent; visum mihi est materiem illam a primis exordiis repetere atque ad ulteriora tempora deducere, tamquam argumentum lectoris antiquitatem amantis attentione non indignum. Nec vero ab isto me labore absterruit, quod non ignorarem, plures auctores de Diaconissis scripsisse. Etenim etiamsi illorum lucubrationes copiosam mihi materiem præbuerunt in colligendo hoc Tractatu; tamen operæ pretium me facturum existimavi, si, quæ multi sparsim dumtaxat memorant, sub uno quasi aspectu hic ponerem. Porro non ita usus sum lucubrationibus alienis, ut non vera de meo iis adjecerim, prout perspicuum fiet lectori præsentem historiam evolventi. Non infrequens in ea occurrit mentio Constitutionum Apostolicarum, ut vocantur. Quamquam eruditi varios in illis errores detexerint, atque apud omnes in confesso sit eosdem, prout jam circumferuntur, neque ab Apostolis, neque a Clemente I. Pontifice compositas fuisse; non est tamen quod quis miretur, nedum mihi vitio vertat, sæpe a me proferri prædictas Constitutiones, ubi agunt de Diaconissis: cum illæ & a viris doctis asserantur, & non probentur in hac materia esse corruptæ, & antiquæ admodum sint, qualemcumque habeant auctorem. Certe Joannes Morinus in Præfatione, quæ partem 2. Commentarii de sacris Ecclesiæ Ordinationibus proxime præcedit, tantam Constitutionibus Apostolicis antiquitatem adscribit, ut non vereatur affirmare *illas, quæ spectant Ordinationes sacras*, inter quas etiam agitur de Ordinatione Diaconissæ, *non præcise ut ab Apostolis editas, sed ut ante* MCD. *annos in Oriente usurpatas* fuisse. Plura eruditum lectorem præmonere, non necessarium esse judicavi.

CAPUT I.

Diaconissarum antiquitas; requisita; vestitus; officia.

In Diaconissis, a temporis Apostolorum institutis, requirebantur virginitas, vel viduitas e quinquagesimo anno.

TAm antiqua est Diaconissarum in Ecclesia *institutio, ut earumdem origo ad tempora Apostolorum referenda sint, sicut pluribus probatur ad diem* III. *hujus Mensis in S. Phœbe Diaconissa. Adde, quod Plinius Junior lib.* 10. *epistola* 97. *ad Trajanum imperatorem data* ministras, *id est Diaconissas, memoret seculo* 2. *ineunte. Epistola ista habetur tomo* 1. *Februarii, die* 1. *a pag.* 19. *& sic enuntiat?* Quo magis necessarium credidi, ex duabus ancillis, quæ ministræ dicebantur, quid esset veri & per tormenta quærere. Sed nihil aliud inveni &c. *Virginitas autem in sexu femineo erant requisita, antequam ad hoc munus promoverentur: nam non mulieres conjugatæ, sed viduæ dumtaxat vel virgines ad illud assumebantur, sicut invenies in Commentario S. Phœbes dicto jam die* 3. *quibus addi possunt ista ad plenorem rei declarationem. Auctor Constitutionum Apostolicarum lib.* 6. *cap.* 17. *pagina* 348. *editionis Cotelerianæ sic scribit:* Diaconissa..eligatur virgo pudica; si minus, saltem vidua; *& non qualibet vidua, sed* unius quondam viri uxor. *Quæ vero talis non erant, excludebantur a munere Diaconissarum, cum jubebantur illis obedire, ut ibidem dicitur lib.* 3. *cap.* 7. *pagina* 281. Itaque oportet viduas honeste ætatem agere, obedientes episcopis, presbyteris & diaconis, inspeperque & Diaconissis. *Solis itaque viduis unius viri, & virginibus patebat illud officium.*

a *Apud*

Auct. J. P. ex probatis ex concilio Carthaginensi, & ex Patribus

2 *Apud S. Epiphanium in Expositione fidei Catholicæ tomo I. Operum a Petavio editorum pag. 1104. legantur ista de Diaconissis* : Hæc quidem uoviræ, & conjungentes esse debent, vel post uoni nuptias viduæ, vel perpetuæ virginis. *Concilium IV. Carthaginense apud Labbeum tomo 2. Conciliorum columna 1201. capitulo 13. utraque primum nominat* : Viduæ vel sanctimoniales quæ ad ministerium baptizandarum mulierum eligantur *&c. In viduis autem potestas vitæ integritas supplere id, quod ætati deerat. Exemplum affert Sozomenus lib. 8. Historiæ ecclesiasticæ, cap. 9. de Olympiade loquens* : Hanc, *inquit*, cum nobilissimo genere oriri esset, quamvis juvenili ætate viduam, tamen quia juxta leges ecclesiasticas egregie philosophabatur, Nectarius (*patriarcha Constantinopolitanus*.) Diaconissam ordinaverat. *De ætate porro in Diaconissa requisita mox docam. S. Joannes Chrysostomus in Homilia XI. in illud in Timoth. cap. 3. v. 12.* Diaconi sint unius uxoris viri, *Diaconissas in hoc facile similes Diaconis efficeret, & laudat hic verbis tomo XI. Operum pag. 697. versionis editionis* Hæc Diaconissa, *inquit*, etiam mulieribus competunt. Valde enim necessarium hoc in Ecclesia erat, & utile atque honestum. *Audiamus insuper Terullianum, a Ludovico de la Cerda illustratum, tomo 1. lib. 1. sive lib. 12. ad uxorem, pag. 671. ita loquentem* : Præscriptio Apostoli, digamos non finit præsidere, aut viduam uxori eo ordinationem nisi mariti nam concedit.

B

bonæ scientiæ

4 *Inter alia vero requisita in Diaconissa, debebat esse scientia ad exercendum suum ministerium accommodata* : *vult enim concilium Carthaginense modo assignatum, ut* tam instructæ sint ad officium, ut possint apto & sano sermone docere imperitas & rudes mulieres, tempore quo baptizandæ sunt, qualiter baptizatori interrogatæ respondeant, & qualiter accepto baptismate vivant. *Neque dubitandum est, quin præ reliquis ad Diaconissarum officium requisitis potissimum in ea ætate habera debuerit scientiam virtutum exercitatio* : *Et quid enim aliud spopondit Doctor gentium 1. Timoth. 3. v. 9. & 10. decens* ? Vidua eligatur non minus sexaginta annorum, quæ fuerit uxor uni viri uxor. In operibus bonis testimonium habens, si filios educavit, si hospitio recepit, si sanctorum pedes lavit *&c. Vitæ itaque virtutibus prædita merita requirebat Apostolus ad implendum hoc in Ecclesia ministerium. Audiatur de hac re S. Joannes Chrysostomus, qui in Homilia XI. modo citata ad versum S. Pauli* XI. Mulieres similiter, *hæc observat* : Ministras seu Diaconissas dicit (*Apostolus*) " pudicas, non bilingues, " sobrias, fideles in omnibus, .. Quidem volunt hoc de mulieribus simpliciter dici ; sed non ita res se habet. Quid enim sibi vellet, si inter hæc dicta aliquid de mulieribus omnibus intereret ? sed hic loquitur de iis, quæ in Diaconissarum dignitatem adlectæ fuerunt. *Concilium Chalcedonense statim curandum virtutis ac frientia in Diaconissa fine dubio rationem habere volavit, dum ordinandam dixit* cum accurata examinatione.

C

ætas annorum 60. quæ debuit

4 *Ad ætatem vero Diaconissarum, de qua* num. 2. *mentio est facta, quod attinet* ; *debebat illa esse, ex præscripto S. Pauli* non minus sexaginta annorum. *Concilium vero Chalcedonense, quod est œcumenicum IV. anno 451. celebratum, annum duntaxat quadragesimum requisivit, canone 15. apud Labbeum tom. 4. Conciliorum columna 1764. statuens*, Diaconissam non esse D mulierem ordinandam ante annum quadragesimum. *Secundo autem quarto Theodosius imperator decreto Apostoli uberent*, Nulla, *inquit de Diaconissis agens lex inferius assignando cap. 3. §. 1.* nisi emensis sexaginta annis .. ad Diaconissarum collorcium transiretur. *Contra vero Justinianus imperator secundo Novellarum quendam suo diam eisdem præscripsit, jussit ut Apostolus pro illis constitutos restringens ad quinquaginta annos, prout licet videre infra cap. 3. §. 2. Idque sive sint virgines, sive unius viri quæ fuerunt uxores.*

ad minorem ætatem admissa est, & quæ ei causæ.

Meminit in Commentario de sacris Ecclesiæ ordinationibus parte 3. Interrogatione 10. *cap. 2. num. 5.* Zonaras, *ait*, in xv. can. Chalcedonensem rationem petit conciliandi quoddam canones cum Apostolo. Nam Apostolus vult Diaconissas eligi e viduis, quæ sexagesimum annum attigerunt. At canon Chalcedonensis citatus, & alii, statuunt quadragesimum annum sufficere. Zonaras cum nonnullis aliis, quos refert, ait, Apostolum esse de viduis intelligendum ; eosdemque vero de virginibus ad eamdem dignitatem electis ; virgines, eo quod virum passæ non fuerint, nuptiarum desiderio viduis minus accensi. *Hæc Apostolum cum canonibus conciliandi facilis visa est quibusdam satis plausibilis ; quia virgines quadragenariæ plerumque minori teneantur nuptiarum desiderio, quam id ætatis viduæ. Verum quoniam tamen Chalcedonenses concilio modo recitatos, & sanctiones imperatorum, quas dedi, ita videntur loqui, ut hujusmodi jam dicta non tam commode elici ex eis possit, imo vero Justiniani sanctio eamdem clare excludat & magis mihi arridet alia ratio Patrum concilii Quinisexti anno 692. habiti, apud Labbeum tomo 6. colum. 1161. qui Apostolum cum conciliis componunt hoc modo* ; In divino .. Apostolo scriptum est, sexaginta annorum viduam in ecclesia eligendam ; sacri autem canones quadragenta annorum Diaconissam ordinandam esse statuerunt : cum Dei Ecclesiam Dei gratia potentiorem ac robustiorem evolisse, & ulterius procedere vidissent, fidelium que ad divinorum mandatorum observationem firmitatem ac stabilitatem.

E

F

An vestitus eorum

6 *Quæri etiam potest, an Diaconissæ gestarent habitum a seculari distinctum. Apud Arcudium de Concordia Ecclesiæ Occidentalis & Orientalis in septem Sacramentorum administratione lib. 6. cap. 10. pag. 470. ex Nanclanceno Matthæi Blastaris (qui an bactenus editus sit, non novi) littera T respondetur ista* : Vetustissimi libri, qui cerimonias omnium ordinationum diligenter complectuntur, .. Diaconissæ præscribunt ... habitum monachulem, & eum quidem perfectum. *Hinc colligo, usum veli concessum etiam fuisse Diaconissis in Oriente. An vero idem fuerit factum in Occidente, non habeo exploratum. Gelasius PP. I. vuduas non debere velari indicat, ac velari etiam prohibet. Sic enim scribit in epistola 9. ad episcopos per Lucaniam & Brutiæ ac Siciliam constitutos cap. 13. apud Labbeum tomo 4. colum. 1191.* Viduas autem velare pontificum nullus attentet, quod nec nuptiarum divina delegat, nec canonum forma præstituit. Non est ergo penitus usurpandum ; eisque sic ecclesiasticis sunt sceroda præsidia, ut nihil committatur illicitum.

7 Ca-

A 7 *Cabaſſutius in Notitia eccleſiaſtica conciliorum pag.* 26. Viduas, *ait ex hoc Gelaſii loco*, quales erant Diaconiſſæ, velari omnino prohibet Gelaſius. *Verumtamen confici hinc nequit quam poteſt, Diaconiſſas in Occidente velatas non fuiſſe. De viduis enim agit Gelaſius, de Diaconiſſis tacet. Jam vero cum in Eccleſia fuerint viduæ Diaconiſſæ, ſive in miniſterio ejuſdem Eccleſiæ conſtitutæ; & viduæ tantum, ſive viduitati ſuæ adjunctam Diaconiſſarum dignitatem non habentes; non video ſatis, cur dictus Pontificis Cabaſſutius referat ad viduas Diaconiſſas. Probabilius autem mihi eſt, Gelaſium loqui de ſolis viduis, non vero de viduis Diaconiſſis. An autem mirum videri debeat, ſi Diaconiſſæ etiam Occidentales veſtiæ fuiſſent quodam ſingulari indumento una cum velamine capitis, de quo hic diſputatur, cum, peracta ſua conſecratione, Diaconiſſa* imponat velamen capiti ſuo, palam omnibus de altari acceptum? *Hos autem præſcribit Ordo Romanus in Bibliotheca Patrum editus, qui ritum exhibet & Miſſam peculiarem Ordinationis, ut vocant, Diaconiſſæ, prout videbitur poſtea.*

B 8 *Ad Diaconiſſarum officia jam progredior. Erant ea multa & varia: de quibus conſulo Commentarium hiſtoricum S. Phœbes. Majoris autem declarationis gratia appono hic ſequentia* 1°. *Ruſticis & imperitis mulieribus exponebant fidei Catholicæ principia, vel ritus ad baptiſmum accommodatos, ut ex dictis antea num.* 3. *conficitur.* 2°. *In communem quodammodo una cum diacono veniebant partem curarum circa viduas: unde hæ jubebantur illis obedire lib.* 3. *cap.* 7. *Conſtitutionum Apoſtolicarum, ut vocantur*; Itaque oportet viduas honeſte ætatem agere, obedientes epiſcopis, presbyteris & diaconis, inſuperque & Diaconiſſis. 3°. *Mulieres eccleſiam ingreſſas, & quo ſederent loco neſciat, ſuo quaſque ſtatuebant loco Diaconiſſa, in hoc diaconiſſ etiam ſimiles, prout ibidem lib.* 2. *cap.* 58. *dicitur his verbis*: Cum autem pauper, vel ignobilis vel peregrinus, iſque ſenex & juvenis, intervenerit, ſedibus occupatis, iis quoque diaconus ex toto eorde locum faciet: ut non gratificatio ejus homines ſpectet, ſed Deo acceptum fiat miniſterium ejus. Idem & ſervet Diaconiſſa in advenientibus mulieribus ſive pauperibus ſive divitibus.

C 9 4°. *Dum virgo Deo ſacrata veniebat in ſuſpicionem amiſſæ integritatis, Eccleſiæ Prælati, fidem habentes teſtimonio Diaconiſſarum, illam relinquebant examini ac ſententiæ earum explorandam. Tametſi enim Cyprianus in epiſtola ad Pomponium* 52. *col.* 220. *editionis Operum noviſſimæ Venetæ, de hujuſmodi virginibus ſcribens, dicat*: Nec aliqua putet, ſe poſſe hac excuſatione defendi, quod inſpici & probari poſſit, an virgo ſit, eum & manus obſtetricum & oculi ſæpe fallantur *&c. Ac paullo poſt*: Inſpiciantur interim virgines ab obſtetricibus diligenter, & ſi virgines inventæ fuerint, accepta communicatione ad Eccleſiam admittantur. *Tametſi, inquam, Cyprianus ita ſcripſerit; id tamen negotii concreditum fuiſſe Diaconiſſis ſuo tempore S. Epiphanius non obſcure teſtatur in Expoſitione fidei Catholicæ tomo* 1. *Operum a Petavio editorum pag.* 1104. Diaconiſſæ .. adhibentur, ut mulierum decoris & honeſtatis caula ſint adminiſtræ, ſi id forte neceſſe fuerit; ſive dum baptiſmo initiandæ ſunt, ſive dum earum corpora perſcrutanda.

D AUCT. J. P.

10 *Quinto, aliud inſuper Diaconiſſarum munus memorat Joſeph Simonius Aſſemanus tomo* 3. *Bibliothecæ Orientalis parte* 2. *pag.* 848. *in eo videlicet poſitum, ut chriſmate vel oleo nuda mulierum* corpora tam in baptiſmo & confirmatione, quam in extrema Unctione ungerent, *nempe unctione mere cæremoniali.* 6°. *Totam ſupellectilem ſacram, præſertim in monaſteriis cœnobiis, commiſſam fuiſſe earumdem curæ indicat idem auctor. Credibile porro eſt, propter iſta vel nonnulla ex iſtis officia, in agapis Eccleſiæ ſepoſitam pro Diaconiſſis fuiſſe partem aliquam, uti dicitur Conſtitutionum Apoſtolicarum lib.* 8. *cap.* 31. Eulogias, E quæ in myſticis oblationibus ſuperſunt, diaconi ex voluntate epiſcopi aut presbyterorum diſtribuant clero: epiſcopo partes quatuor; presbytero partes tres; Diacono partes duas: cæteris vero, ſubdiaconis, vel lectoribus, vel cantoribus, vel Diaconiſſis, partem unam: id enim pulcrum, & coram Deo acceptum eſt, unum quemque ſecundum ſuam dignitatem honorari: nam Eccleſia non confuſionis, ſed ordinis eſt ſchola. *Obſerva hoc duo: quorum alterum eſt, officia Diaconiſſarum annexam fuiſſe aliquam in Eccleſia dignitatem: alterum, per* eulogias, *inter varios alias ſignificationes huic voci ſubjectas, intelligi hoc loco panem a populo oblatum, & a ſacerdote benedictum, non conſecratum. Apud Cotelerium in notis ad locum citatum præter panem ponitur etiam vinum. Plura de dicta voce dat Cangius in Gloſſario.*

11 *Singulare eſt, quod de Diaconiſſis narratur apud Mabillonium, tom.* 2. *Muſei Italici in Ordine Romano, qui de gradibus Romanæ Eccleſiæ inſcribitur, ubi pag.* 91. *occaſione necmyſtarum ſunt iſta:* Expletis omnibus, Miſſa rite completa, ſtant regiones paratæ ad ſingulos ti- F tulos pertinentes, cum candelis & thuribulis, ut proprium ſuſcipiant ſacerdotem. Pontifex autem dat ei ſacerdotalia indumenta .. Egredientes autem de baſilica ſancti Petri, præcedent * unumquemque vel triginta candelabra cum thuribulis. Ipſe ſedet ſuper equum album: præcedens & ſubſequens populus eanit ei laudem. Similiter etiam feminæ Diaconiſſæ.., quæ eodem die benedicuntur. *Librum autem iſtum ſeu Ordinem tempore fortaſſis Leonis PP. III. conſcriptum eſſe, obſervatur ibidem pag.* 39. *in notula. Sedit iſte Pontifex ab anno* 795. *ad* 816.

Diaconiſſarum officia.

* ſ. præcedunt

Auct. J. P. D

CAPUT II.

De Diaconiſſarum ordinatione.

§. I. Diaconiſſarum ordinatio ex antiquis documentis probata; cujuſmodi illa eſſet; earumdem dignitas; error hæreticorum.

Ordo Diaconiſſarum

PRiuſquam *de Diaconiſſarum ordinatione ſermonem inſtituo, monitum volo lectorem, non agi hic de ordinatione ſtricti nominis ſeu ſacramentali; ſed de ea, quæ ſit cæremoniis & impropria, ſicut latius poſtea dicam. Nota autem eſt Diaconiſſarum ordinatio ex Patribus, conciliis, ſanctionibus imperatorum, ac libris ritualibus apud Orientales. Non repetam quæ de Patribus & conciliis modo dixi cap. 1. ſed hæc addo. S. Epiphanius hæreſi 79. pag. 1060.* Quamquam vero, *inquit*, Diaconiſſarum in Eccleſia B ordo ſit *&c. Et ibidem ita loquitur:* Illud vero diligenter obſervandum eſt, ſolum Diaconiſſarum officium ad eccleſiaſticum ordinem neceſſarium fuiſſe. *S. Baſilius a monachis Benedictinis anno 1730. vulgatus, tomo 3. Operum in epiſtola canonica ad Amphilochium 199. al. 2. quæ notatur ſcripta anno 375. canone 24. pag. 893. dicit iſta:* Viduam, quæ in viduarum numerum

* Græce ἀναγραφομένην, ſeu ἐγγραφομένην

relata eſt, hoc eſt, quæ ab Eccleſia alitur *, judicavit Apoſtolus (1. *Timoth.* 5. 11.) ouben-tem contemni debere. *Interpres ad vocem Dixerunt vir obſervat, ſe in illa interpretatione ſecutum eſſe Zonaram, mireque commode hanc verti ab aliis interpretibus,* Quæ ab Eccleſia in diſconatum ſuſcepta eſt.

ob aliarum ſuperiorum conditionem

13 *Verum non ſatis ego video, cur a vulgata aliorum interpretatione ſis recedendum, præſertim cum his agat ſanctus Pater de viduis, de quibus agit Paulus Apoſtolus, quoſque non vult tranſire ad ſecundas nuptias: erant autem viduæ ſimul illæ & Diaconiſſæ. Conſuli poſſunt, quæ dicentur die III. hujus in S. Phœbe Diaconiſſa. Spectabant itaque Diaconiſſæ, ordinabantur, & eligebantur ad ſacrum quoddam in Eccleſia Dei miniſterium, quod ſiebat per aliquem cæremoniam exteriorem, adeo ut illarum ordo deſtingueretur ab aliarum mulierum Deo ſacrarum conditione. Potribus modo allegatis ſuperaddere liceat auctorem Conſtitutionum Apoſtolicarum, qui Diaconiſſarum manuum impoſitione ſolam affirmat lib. 8. cap. 19. his verbis:* De Diaconiſſis vero Bartholomæus conſtituo: Epiſcope, impones ei manus, aſſtante presbyterio una cum diaconis ac Diaconiſſis. *Porro ordinatio Diaconiſſarum ex antiquis imperatorum decretis etiam innoteſcit:*

deſtillatus

14 *Theodoſius imperator hujus nominis I. ordinem aliquem ſingularem in Diaconiſſis agnovit ſeculo IV. in ſuo decreto poſtea recitando dicens:* Nulla, niſi emenſis ſexaginta annis .. ad Diaconiſſarum conſortium tranſferatur. *Deinde vero Juſtinianus imperator ſeculo VI. ſic ſcribit inter alia de Diaconiſſis loco pluribus infra referendo:* Dudum quidem .. ſcripta de ordinatione venerabilium epiſcoporum, & reverendiſſ. clericorum; nec non mulierum Diaconiſſarum *&c. Alibi autem, ut poſtea videbimus, imperator idem ſæpiſſime meminit de earumdem ordinatione, uti docent ſequentia:* Volomus, *inquit*, & iptas, quæ ad ordinationem perducuntur, Diaconiſſas *&c.* Si dicatur tale aliquid & aliqua earum, quæ in Diaconiſſarum ordinationem ingredi vult. *Plures hujuſmodi expreſſiones occurrent in textu legis inferius afferendo. De Euchologiis autem ſeu libris ritualibus Græcorum quid dicam? Tam multa in his occurrent de Diaconiſſarum ordinatione per decurſum hujus Commentarii, ut ſatius ſit lectorem eo mittere, quam plura congerere hoc loco ſingillatim.* E

eorum inſuperatio ſiebat per manus im-poſitionem,

15 *Quamquam Diaconiſſarum ordinatio in Occidente apud Latinos non fuerit tam frequenter memorata, quam in Oriente apud Græcos, ſufficiens tamen ejuſdem notitia ad poſteros tranſmiſſa eſt. Tertullianus enim lib. 1. ad Uxorem cap. 7. antiquiſſimam Diaconiſſarum ordinationis memoriam eſſe oſtendit, dum iſta memorat:* Quaotem fidei detrahant, quaotum obſtrepant ſanctitati nuptiæ ſecundæ, diſciplina Eccleſiæ & Apoſtoli præſcriptio declarat, cum digamos noo finit præſidere, cum viduam adlegi ſo ordinationem niſi uoiviram non concedit. *Præter dictæ ordinationis memoriam, uſum inſuper ejuſdem perſpicue teſtatur concilium Wormatienſe anni 868. apud Labbeum tomo 8. conciliorum canone 73. columna 958. dum ſtatuit* Diaconiſſam non ordioandam ante aooum quadrageſimum, & hoc eum ſummo libramine. Si vero ſuſcipiens manus impoſitionem, & aliquantum temporis io mioiſterio permanens ſemetipſam tradat oupriis, gratiæ Dei contumeliam faciens, .. anathematizetur *&c. Inter ſimiles autem canonum colum. 943. indicantur iſta:* De Diaconiſſis mulieribus, ex F concilio Calchedonenſi, cap. 15. *Unde potes cæneum hunc propogatum eſſe ex Oriente ad Occidentem. Canon vero ille 15. Concilii Chalcedonenſis apud Labbeum tom. 4. colum. 783. ita ſonat Latine:* Diaconiſſam noo debere ante quadraginta ... aonos ordioari; ſi vero ſuſceperit ordinationem *&c. Alia autem lectio ibidem habet:* Suſcepta maoua impoſitione. *Vide infra num. 19.*

ſicut probatur ab exemplo S. Radegundis Francorum reginæ,

16 *Conſecratas itaque fuiſſe Diaconiſſas per manus impoſitionem cum in Oriente tum in Occidente, conficitur partim ex auctore Conſtitutionum Apoſtolicarum, quas vocant, partim ex modo dictis. An vero paſſim & ubique id fieret, & an in quibuſdam dumtaxat locis, non habeo exploratum. Hoc ſane ritu S. Rodrgundis, Francorum regina, quæ clarnit ſeculo VI. a S. Medardo Noviomenſi epiſcopo conſecrata fuit Diaconiſſa. Res geſta ſic narratur a S. Fortunato Pictavienſi epiſcopo ac Sanctæ ſynchrono, in Vita ejus apud nos tomo III. Auguſti ad diem XIII. ejuſdem menſis pag. 70.* Directa igitor a rege (*Cletario,*) ventens ad beatum Medardum Noviomi, ſupplicat inſtanter, ut ipſam mutata veſte

A veste Domino consecraret, Sed memor Apostoli dicentis: Si quis ligata sit conjugi, non quæras dissolvi, differebat reginam, ne veste tegeret monachum. Ad hoc etiam beatum virum perturbabant proceres, & per basilicam ab altari graviter retrahebant, ne valaret regi conjunctam; ne videretur sacerdoti, ut præsumeret principi subducere reginam, non publicanam sed publicam.

quo a S. Medardo consecrata est Diaconissa.

17 Quo sanctissima cognito, intrans in sacrarium, monachica vesta induitur, & procedens ad altare, beatissimum Medardum his verbis alloquitur, dicens: Si me consecrara distuleris, & plus hominem, quam Deum timueris; de manu tua a pastore ovis anima requiratur. Qua ille contestatione concussus, manu superposita consecravit Diaconam. *Hactenus S. Fortunatus: a quo irrefragabili teste luculenter confirmantur, quæ dicebam modo de ordinatione Diaconissarum in Occidente per impositionem manus cognita & usitata. Quomodo autem laudatus ille præsul verosimiliter consecrare Diaconam potuerit hanc Sanctam reginam, videbam quadragenariam, contra canones conciliorum, indicatur in Commentario eidem Vitæ prævio pag. 54. Inauguratio vero ista Diaconalis accidit anno Christi 544. prout ibidem legi potest. Sicut autem hæc consecratio facta est per impositionem manus episcopalem, sic etiam fiebat in aliis, sicut infertus videre dabitur.*

B

Diaconissarum habebatur Diaconissa.

18 *Ex præmissis etiam intelligitur, diguitati Diaconissarum aliquid annexum fuisse, quo mulieres alias non Diaconissas superabant, & suo modo spectabant ad clerum. Concilium quippe Nicænum apud Labbeam tomo 2. Conciliorum col. 246. canone 19. illas clero annumerat: eo enim postquam fecerat mentionem de iis, qui antehac in clero numerati sunt; ac deinde de diaconis, & aliis omnibus ecclesiasticis [a], subdit ista:* Mentionem .. fecimus de Diaconissis, quæ in eodem ordine numerantur. *Nec obest, quod in eodem canone statim dejici videantur ad classem laicorum, quia manus impositionem non habent, ut omnino inter laicos censeantur. Hoc etenim spectat ad solas Diaconissas hæreticorum Paulianistarum seu Pauli Samosateni, quæ ad Ecclesiæ Catholicæ fidem erant conversæ, & de quibus agit præditus canon; ut alioquin ipse sese cum pugnet, & sit contrarius canoni Chalcedonensi. Juverit quoque aliam canonis Nicæni distinctionem afferre, eumque ita explicare, ut excludat quidem Diaconissas a sacramentali manus impositione, qualis erat illa, quæ adhibebatur in consecratione diaconorum; non item a mere cæremoniali, quam consilia prædicta diserte in Diaconissis requirunt, ut jam vidimus, præsertim vero Chalcedonense, tam perspicue sæpe memoratam manus impositionem exprimens, ut in aliam sensum detorqueri non possit.*

[a] Ὡσαύτως δὲ καὶ κληρικὸς ἀριθμεῖσθαι.

quam mulieres laicæ.

19 *Recurramus itaque ad primigenium fontem, seu textum Græcum canonis 15. tomo 4. supra indicato, columna 763. ubi sic dicit* Ἐὰν δὲ μετὰ τὴν ἀπόφασιν ἡ χειροτονία, *id est*, Si vero suscepta manus impositione .. *Quid clarius? Posset quidem res esse æquivoca vel ambigua, si utereturvoce χειροτονία, quæ nunc ordinationem, nunc suffragium, nunc electionem significat; sed cum utatur voce χειροτονία, sublato omni dubio, solam manus impositionem designat. Porro in hac mere cæremoniali sæpe Diaconissas impositione manuum non dissentit a nobis Baronius ad annum Christi 34. ubi recitato ex verbis Epiphanii hæresi 79. eorumdem ministerio, scribit ista num. 188. Quantumlibet prædicta Diaconissæ curarent, non tamen erant ejusmodi, ut, sicut diaconi, manus impositionem acciperent, vel aliquo sacramento initiatæ essent: solam enim negat manus impositionem sacramentalem, sicut diaconi accipiebant. Quod subdit, nam sacrosancta Nicæna synodus (canone 19.) ea ex causa eosdem inter laicas adnumerat; de Paulianistis intelligendam ad Ecclesiam catholicam redeuntibus: cum de iis solis canon agat. Justinianus imp. sec. VI. Diaconissas annumeravit beneficiatis ecclesiæ Constantinopolitanæ, ut infra videbitur.*

D

AUCT. J. P.

20 *Ex jam dictis sequitur, ut Diaconissæ ordinem quemdam in Ecclesia constituerint, non quidem stricte nomine seu sacramentalem, sed mere cæremonialem. Adstatur de hæresi S. Epiphanius hæresi 79. pag. 1060.* Quamquam vero, *ait*, Diaconissarum in Ecclesia ordo sit, non tamen ad sacerdotii functionem, aut ullam ejusmodi administrationem institutus est; sed ut muliebris sexus honestati consulatur, sive ut baptismi tempore adsit; sive ut *inspiciat*, si quid passa sit, aut molestiæ perpererit; sive ut, cum nudandum est mulieris E corpus, intercedat, ne virorum, qui sacris operantur, aspectui sit exposita; sed a sola Diaconissa videatur, quæ sacerdotis mandato mulieris curam gerit; quo tempore vestibus exuitur. Qua in re cum ordinis illius modestiæ, tum ecclesiasticæ disciplinæ prudenter admodum ex canonis præscripto est ac regula consultum. Propterea ne loqui quidem in ecclesia mulieri, aut in viros auctoritatem habere sacræ Litteræ permittunt 1. *Cor.* 14. *v.* 34. *Ludovicus de la Cerda in notis ad hunc Tertulliani locum* Viduam adlegi in ordinationem *antea recitatum, vestis observat ista pag. 63.* Ne vero puta feminis datum aliquem sacrum ordinem, neque id vult Tertullianus, cum enim nomen OMNIUM in feminis videris, impropriæ capias necesse est.

ritumque eorumdem consecrandi ipso meri cæremonialis, non autem sacramentalis.

Diaconissæ præcum mulieribus in divinis officiis.

21 *Dignitas itaque Diaconissarum, eo modo intellecta, quem jam exposui, gradus summus erat, ad quem femineus sexus elevatus fuit in Ecclesia Dei. Qui sublimiorem eis tribuerunt, in errorem inciderunt a veritate Catholica alienum. Talem fuisse Cataphrygæ hæretici, qui volebant mulieres ad diaconorum ordinem proprie dictam promovendas: adversus quos S. Ambrosius in illud 1. ad Timoth. cap. 3. v. 11.* Mulieres similiter pudicas *&c. hæc scribit:* Cataphrygæ occasionem erroris capientes, propter quod post diaconos mulieres alloquitur (*S. Paulus*;) etiam ipsas Diaconas ordinari debere vana præsumptione defendunt; cum sciant, Apostolum septem diaconos elegisse. Numquid nulla mulier tunc idonea inventa est, cum inter undecim Apostolos sanctas mulieres fuisse legamus? Sed ut hæretici animum suum verbis, non sensu legis adstruere videantur, Apostoli verbis contra sensum nituntur Apostoli; ut cum ille mulierem in Ecclesia in silentio esse debere præcipiat; illi e contra etiam auctoritatem in Ecclesia vindicent ministerii.

Errores Cataphrygarum mulieres alias promovere volentium.

F

22 *Consecrationi tamen Diaconissarum in Oriente hæc aliquibi dignitas erat annexa, ut monialibus præessent in divinis officiis. Inter alias quippe Rabula canones, qui habentur in Dissertatione Assemani de Monophysitis sub numer. 10. exstat unus Rabula, qui sic habet:* Monachi absque presbytero, & moniales absque Diaconissa ne pergant ad synaxes: ut enim presbyter

Auct. J. P. monachis, ita & Diaconiſſa monialibus præeſt in divinis officiis, *quemadmodum addit ipſedem Differtationis auctor. Rabulam autem epiſcopum Edeſſenum cathedræ iſtius regimen inijſſe anno Chriſti 412. e vita autem exceſſiſſe ibi VIII. Auguſti, anno 435. jam dictus auctor memorat tomi 3. parte 2. in actis pag. 376. Plura vero de illo habes tomo 1. a pag. 197. ubi inter alia narratur*, canones in Edeſſena ſynodo *ab illo* lati eros.

§. II. Tempus, ritus & verborum forma initiandi Diaconiſſas apud Orientales; alia earum ordinatio, ad moniales ſpectans, e Pontificali Neſtorianorum.

Tempus, quo ea vitae conſecratio Diaconiſſarum

QUO *ordine, & quo ſacrificii tempore conſecrarentur Diaconiſſæ apud Orientales, commemorat Gaſpar Juenin in Commentario hiſtorico & dogmatico de Sacramentis diſſertatione 9. quæſtione 5. cap. 3.* Antiquiſſima Enchologia in ordine enarrationis rituum, quibus ordinatio peragitur, fidem faciunt, prius apud Græcos ordinari epiſcopos, cantato ſcilicet hymno Triſagio, hoc eſt, ante epiſtolæ lectionem; poſtea presbyteros, cantato hymno Cherubico, hoc eſt, poſt lectum Evangelium, preceſque fidelium dictas, & ſacra munera altari repoſita, hoc eſt juxta Latinos, poſt Offertorium, ſecretas orationes & præfationem: deinde diaconos, & Diaconiſſas poſt conſecrationem, & lecta diptycha tam vivorum quam mortuorum, id eſt, juxta Latinos poſt ſecundum Memento, ſeu preces pro mortuis ſecreto peractas. Ex eo capite nonnihil pretii accreſcebat Diaconiſſis: reliquæ enim ordinationes apud Græcos fiunt extra Milliarum ſolemnia, vel in ſecretario, vel extra non modo ſanctuarium, ſed etiam extra chorum cantorum & monachorum ad portam ſpeciolam. *De numero, ordine ac nominibus portarum eccleſiæ tractat Goar pag. 24.*

prout ex hoc ipſum, quæ moſ ſe mihi ordinatio ſed diaconiſſ.

24 *Ex conſecrationis itaque tempore & loco, quæ Diaconiſſis ac diaconis erant communia, una parva iiſdem Diaconiſſis conciliabatur dignitas & auctoritas, quibus ſingulare æſtimationis pondus ex eo, quod ſumma ſimilitudo intercederet inter diaconorum ac Diaconiſſarum inaugurationem; prout conficitur e paralleło utriuſque ritus, quod deſignatus modo ſcriptor ſic inſtituit diſſertatione 8. quæſt. 5. cap. 1. pagina* 568.: Utraque ordinatio CHIROTONIA dicebatur: (*immo etiam χαροτονία*, *teſte Morino part. 3. Exercitatione* 10. *cap. 1. pagina* 182.) utraque ad altare, & quidem ab epiſcopo (*& eodem liturgiæ tempore*) celebrabatur: in utraque imponebatur manus ab epiſcopo, qui oratione Spiritum ſanctum advocaret: in utraque collo apponebatur ſtola: in altari tum ordinatus tum ordinata Euchariſtiam recipiebant: utrique calix Sanguine Chriſti plenus, ut ex eo deguſtarent, tradebatur in manus.

hic manus impoſitio

Breviar.

25 *Capite autem 3. jam citato idem Juenianus profert ex Euchologio Arcudii ſequentem diaconiſſæ inaugurationem, quæ ibi hoc modo præmittitur:* Precatio in ordinatione Diaconiſſæ, *& ſic habet:* Poſtquam facta eſt ſancta oblatio, & ſpectæ ſunt portæ, antequam dicat diaconus iſtud: OMNIUM SANCTORUM, &c., adjucitur oratio, quæ vocatur *, & dicit illud: DIVINA GRATIA, &c. Ordinandæ vero inclinanti caput imponit ei manum ſuam, actiſque * tribus ceu ibus ſic precatur: „ Deus ſancte & omnipo„ tens, qui per nativitatem Filii tui unigeniti & „ Dei noſtri ex Virgine ſecundum carnem ſan„ ctificaſti ſexum muliebrem, & largiris non ſo„ lum viris, ſed etiam mulieribus gratiam & ad„ ventum ſancti Spiritus; ipſe nunc, Domine, „ reſpice ſuper hanc tuam ancillam, & advoca „ eam ad opus miniſterii tui, & mitte dives ſan„ cti tui Spiritus donum, conſerva eam in or„ thodoxa fide, in converſatione irreprehenſibi„ li, miniſterium ſuum ſemper juxta id quod ti„ bi placitum eſt implentem, quia te decet o„ mnis gloria & honor, &c.„

D * *mendoſe hæc ſic corrigenda poſſunt ad Patriarcham, qui alio voce* b *ſ. ſcilicet*

26 *Dicto,* AMEN, diaconorum unus facit ſolitas preces. Dum autem iſtæ fiunt, archiepiſcopus manum habens ſuper ordinandæ caput, precatur: „ Here Domine, qui non repuliſti mu„ lieres conſecrantes ſe ipſas, & volentes ut de„ ſtruere, miniſtrare ſanctis domibus tuis, ſed eas E „ in ordinem miniſtrorum recepiſti; largire gra„ tiam ſanctæ tui Spiritus huic ancillæ tuæ, quæ „ vult ſe ipſam tibi conſecrare, & diaconici mi„ niſterii tui Phœbæ contuliſti, quam vocaſti ad „ opus hujus miniſterii; da illi, Deus, ſine cul„ pa in domibus tuis ſanctis perſeverare, curam „ gerere propriæ converſationis, prudentiæ po„ tiſſimum & temperantiæ, redde illam & effice „ miniſtram tuam perfectam, & ipſa ſanctuario „ tuo aſſiſtens dignam honæ converſationis mer„ cedem conſequatur miſericordia & clementia „ unigeniti Filii tui, &c.„. Dicto AMEN, circumponit collo ejus ſubtus maphorium diaconicum orarium, ſive ſtolam, ſerens ab interiori parte duas ipſius extremitates. Poſtea diaconus ſtans in ambone, alta voce dicit iſtud: COMPLEAMUS PRECES *. Poſtquam autem participata eſt vanecendi Corporis, dat ei archiepiſcopus ſanctum Sanguinis poculum, quod accipiens alius non tradit, ſed ſuper ſanctam mentam illud reponit.

ſimo ac ſitus

* *Goar. omittam Sanctorum memoriam agentes &c. eorumdem conſecrationis;*

27 *Hujus inaugurationi ſatis in ſubſtantia conformis eſt illa, quam edidit Goar in ſuo Euchologio ſua Rituali Græcorum a pagina* 261. *: ſed quæ ſupra dicebantur poſt* Amen, *abſolute precatione*, Deus ſancte & omnipotens, *generaliſſimi & confuſe expreſſa*: Diaconorum unus facit ſolitas preces. Dum autem iſtæ fiunt *&c. Hæc, inquam, ita reformata apud Goar*: Et reſponſo, AMEN, unus diaconorum precatur hoc pacto: „ In pace Dominum precemur. Pro ſuper„ na pace, & bono ſtatu totius univerſi: Do„ minum precemur. Pro pace totius orbis: Do„ minum precemur. Pro archiepiſcopo noſtro „ N., ſacerdotio, opitulatione, perſeverantia, „ pace, ſanitate, ſalute ejus, & pro opere ma„ nuum illius: Dominum precemur. Pro N. Dia„ coniſſa nunc ordinata, & pro ſalute ejus: „ Domioum precemur. Ut clementiſſimus Deus „ immaculatam & inculpatum ei miniſterium lar„ giatur: Dominum precemur. Pro pientiſſimo, „ & Deo amabile imperatore noſtro N. &c. Ut „ liberemur. Suſcipe, Salva„.

F

28 *Sed diverſus admodum eſt* ordo chirotoniæ mulierum Diaconiſſarum, *quem edidit Aſſemanus in Bibliotheca Orientali Clementino-Vaticana tom. 3. parte 1. a pag.* 852. *e Pontificali Neſto-*

qua multo tam

A *Nestorianorum. Reprehendunt*, „ Hæc vero declarare *sanctum Nicænum*, ut *horum hæreticorum divisiones* ejusdem *vitandi* cap. 4. §. 1. & *annullandi* causa *observatio de Diaconissarum apud ipsos inauguratione*, & *quæ ibi commode de eadem agi poterant*; *hoc tamen non videtur esse opportunum de ea tractandi locus*, *ut meis antecipatibus ordinationibus conferri simul possit. Sic ego sensi*:

Eligitur soror ex monasterium, quæ sit provectæ ætatis, & monastica exercitatione commendata, bonorumque operum testimonia habeat. Jubente autem Pontifice in diaconicum introducitur tempore Sacramentorum: & offert suæ archidiaconæ eorum episcopo, junctas manus habentem & caput inclinatum, & ulterius usque ad medium lumborum inorans, cum simili genu flectentem: hoc enim indecorum est. Archidiaconus introit, PAX. Episcopus orat & incipit, „ Pater noster, qui es in cœlis „. Tum dicit „ Adest, Domine, levavi animam meam „, sono PRÆPOSITUS, usque ad „ Oculi mei semper „. Deinde dicens, GLORIA „ Et nunc principii canonem „. Dein ora „ Domine. Virtutem tuam „ Domine, in famulam tuam infunde &c. „. Et orans & incipit, „ Ad te levavi „ Effunde gratiam tuam Dominæ super ancillam tuam „. Quamque absolutam fuerit, Imonis archidiaconus, PAX. Episcopus dicit „ Deus noster bone &c. „. Archidiaconus proclamat, Pax. Præsul orat: „ Deus „ sancte Deus fortis omnipotens, qui omnia virtute verbi tui fecisti, jussuque tuo universa continet, quæ tuo nutu creasti: qui in viris simul & mulieribus tibi complacuisti, ut domum Spiritus sancti illis daret. Tu, Domine, etiam nunc per misericordiarum tuarum alige paupertatem hanc ancillam tuam ad bonum opus vocatam; & dacte ut sine macula hoc ministerium & sublime ministerium coram te perficiat, & in omnibus virtutis operibus sine noxa custodiatur; atque muliebrem cœtum erudiat docendo, reliquoniam & opus justa & recta: mercatque, bonorum operum retributionem a te recipere in magno & glorioso die revelationis Unigeniti tui: quidem vobis, & illi, & Spiritui sancto convenit gloria, honor, gratiarum actio, & adoratio „.

B „ Et ascendit vocem „ NUNC ET SEMPER &c. „. Respondet, AMEN. Imponit episcopus manum super caput ejus non per modum chirotoniæ, sed benedictionem ei imponitur, & recitat tum alia precationem secretam privatim sua. Tum incipiens hanc publicum, cum PRÆPOSITUS. „ Qui pastoris Israel intende &c. „. Et orans „ Adjuva, Domine, ancillam tuam propter gratiam tuam, & auxiliare ei pro misericordiis tuis; ut ullamnam dominationis cum perficiat semper, „ Domine universorum „. Alia oratio „ Dignare, Domine, pro gratia tua efficere famulam tuam, ut timeat verbum tuum, & judicium tuum sanctificet, & fiat habitaculum gloriosæ Trinitati tuæ semper, Domine universorum. Et absolvit dicens, „ Gloria & gratiarum actio „. Et præcipit ei, & superbiam detiner.

C

D

Auct. J. P.

§. III. Aliquot ad ritum, quo moniales apud Nestorianos initiantur Diaconissæ, observationes.

E vertit

P*Raclarum virum variis observationibus illustrat Assemanus pag. 855. & sequentibus, quæ de ritibus longe non abhorrent, inter complures, & alienibus e pluribus deliban.* Eligitur soror ex monasteriis. *Assemanus*, Consuetudo, inquit, in dictione Antiochena obtinuit, ut abbatissa monialium Diaconissa fiat. 2°. In diaconicum introducitur. *Assemanus*, Hoc est, ait, intra cancellos stetit, ubi ordinari solent diaconi & presbyteri. *Diaconissæ quoque in Græca ordinatione delineatæ ad sacrum metrum in Euchologio sive Rituali Græcorum apud Goarum pag. 262. ubi sunt hæc*: Postquam facta pervenere oblationes, sanctis tribunalis operas fuerint sorores, omnedam dicat diaconus: Orantes SANCTORUM. Diaconissa ordinanda pontifici præsentetur. *Dicitur Assemanus subdit*: Hinc patet, ritibus illis, quibus mulierum ad altare accessus interdicitur, de Diaconissis non esse intelligendos, ni forum menstrua patiuntur, aut quum nullam illis apud sacram mensam officium est peragendum. *Nos*. Non tamen genua flectentes, in *Euchologio Græco apud Goarum* pagina 262. ipsaque caput inclinante, super caput ejus pontifex manum imponit: *Idem hoc ex Matthæo Blastare apud eumdem Goarum pag. 265.* Postquam vero dictum fuerit, „ Divina gratia, quæ „ infirma curat „ nullum ipsi inflectit genu, sed caput solum?

F „ Quarto „ Deus noster bone. *Assemanus*, Hæc eadem, ait, precatio dicitur in ordinatione diaconi, ut supra pag. 807. Respondet autem decreto electivo Græcorum, cujus initium: „ Divina gratia, quæ infirma curat „. Sicut olim Græcus pontifex super electam Diaconissam precantur, *inquit Goarus eitati pagina 262.*: „ Divina gratia, quæ semper infirma curat, & „ ea, quæ desunt, supplet, promove N. in Diaconissam ordinus pro eo, ut veniat super eam gratia sanctissimi Spiritus, ita & episcopus dicturus dicit, uti *Assemanus præmiserat pag. 807.* „ Deus noster bone &c. & juxta „ traditionem, Domine, Apostolicam, quæ ad „ nos per impositionem manus ministerii ecclesiastici delata est, ecce præsentamus coram te „ hanc ancillam tuam, ut sit Diaconissa electa in Ecclesia tua sancta, & oramus pro ea omnes, ut advenat super eam gratia Spiritus sancti, perficiatque & confirmet eam ad opus ministerii hujus, adquod præficitur, per gratiam & misericordiam Unigeniti tui &c. „. Dixerunt hoc reliquum *eruditus & hæreticis incertus Assemanus*, vel *potius respondebitur*.

„ Quinto, Domine Deus fortis. *Hic observat Assemanus*: In hac precatione constitit benedictio Diaconissæ apud Syros Nestorianos, in qua & munia ejus enumerantur his verbis. „ Et „ lege hanc ancillam tuam ad bonum opus dilectionis, & ut ely ut sine macula hoc ministerium coram te perficiat, atque muliebrem cœtum erudiat docendo „. *Præcipui hinc fere sunt ritus, quibus Diaconissa initiatur apud Mori-*

observatio subsit

observatio subsit

Auct. J. P. *Morinum de Sacris ordinationibus parte 2. pagina 23. & Constitutionibus apostolicis, de quibus suo loco præfatus pag. 20. Sit autem ab eo confectus dicta precatio:* Deus æterne, Pater Domini nostri Jesu Christi, qui viri & mulieris auctor es; qui Mariam, Deboram, Annam, & Oldam Spiritu sancto implevisti; qui non dedignatus es Filium tuum Unigenitum ex muliere oriri, qui in tabernaculo testimonii, & in templo custodes fœminas juxta tuis Sanctis præfecisti; ipse etiam hunc respice hanc ancillam electam, ad ministerium, & da ei Spiritum sanctum, illamque emunda ab omni inquinatione carnis, & spiritus, ut opus sibi impositum digne perficiat ad gloriam & laudem Christi tui, cum quo tibi gloria & adoratio, & sancto Spiritu in sæcula. Amen.

Quæ in hanc rationem post ea effutiuntur,

34. Alter sensu consentus precatio, quæ habetur apud Goarum pag. 346. Deus sanctus omnipotens, qui per unigenitum Filium tuum Dei nostri nativitatem ex Virgine, fœminam sanctificasti, & non hominibus solum, sed & mulieribus Spiritus tui gratiam & adventum largitus es. *Reliqua ad Allatium:* In Rituali Syrorum legebatur, *ut testatur pagina 855.* hinc quoque

B preces in benedictione abbatissæ, quæ in Dispositarium locum, *ut supra observatum est,* successit, recitatur, quarum prima incipit: Deus largitor bonorum munerum, ut in benedictione episcopi, mutatis mutandis; *quam præmiserat idem auctor pagina 833, in hunc sensum:* Deus largitor bonorum munerum, qui omnia hominum opera intelligis, cunctaque eorum vias respicis: qui providentia tua cuncta, quæ sui sunt generis, comprehendis, adjuva, quæsumus, hunc famulum tuum, & da ei gratiam, diligentiam, vigilantiam, prudentiam, sapientiam, firmitatemque, ut tibi in hoc sibi commisso ministerio placens, dignumque efficere, ut pure & sine labe in illo se gerat, ut dirigat in via recta, justum judicium proferat. & ab iis, qui sibi subjecti sunt, cum pace omnem rationi prudentissime & methodo ita fidei adversantem imponat, ita ut hæc omnia faciens ad gloriam tuam, Deus Deus, & ad ædificationem Ecclesiæ tuæ, & ad incrementum populi tui, invenias gratiam & misericordiam coram te, & hanc illa sortis œconomorum fidelium & prudentium, per miserationes Unigeniti Filii tui, per quem & cum quo tibi

C convenit gloria & honor ac potestas cum Spiritu sancto supra sorte sentiendum cum Spiritu sancto, pure discerne subintelligendum, & semper, & in sæcula sæculorum. Amen.

Alteram quæ post Deus largitor bonorum munerum, *ubi Allatius subdolum pag. 855. præcatio sic habet:* Deus, Domine, intellectum, ut adolescentulas diligenter comprehendat, corripiat, dirigat, & cum fiducia & lenitate arguat, ut perceptionem recipiat, & mysteria ita exponat, ut ancilla tua cum modestia & castimonia vivant, ut omnia ad gloriam Dei, fortunamque faciens, incrementa gratiam per misericordiam unigeniti Filii tui, cum quo tibi & Spiritui sancto gloria nunc &c. *Sancto, ad illas* Imponis episcopo manum super caput ejus, non per modum chirotoniæ (*propter vocabulum dictæ, seu strictæ manus*) sed benedictionem ei impertiatur, *animadvertit sequentia Allatius pagina 856.* Hæc verba satis declarant, non ordinem sacrum, sed ministerium ecclesiasticum Diaconissæ conferre. Quæ tamen ut accedas ad ea, *ante apud Nestorianos non patet;* videatur ex ri-

D ten ordinationis ejus duplex cæremonia expuncta: prima, scilicet collo ipsius stolam Diaconicam imponendi; altera calicem de manu pontificis accipiendi, quo significatur potestas, Eucharistiam in absentia presbyterorum & diaconorum porrigendi mulieribus atque infantibus, *ut supra dictum est. Hæc ille, utrumque non ejusmodi proferens ex Euchologio Græcorum apud Goarum pagina 349. quem & nos supra ex Arcudio dedimus.*

36. Quæ de hac cæremonia scribit Morinus Allatius, ibidemque recitat ex eo Goarus pag. 363. & proxime sequente, ab his aliquantulum discrepans, & hos expresse sum verbis Imponis vero illi manu precator pontifex, ut ministerii opus inculpate absolvat, continentiam & honestam conversationem obeat, atque ita sanctis in vitibus perseveret: non tamen ipsam illibatæ mysteria ministrare permittit, quæ flabellum abstrahendum mox diconi illi committit. Collo deinde ipsius sub maphorio stolam diaconicam imponit pontifex, & in pectus anteriorem ejus extremos redicit. Communio autem tempore, E post discretos sanctorum mysteriorum ipsam participari facit, & ex ejus manu illa calicem accipit; nulla tamen distributa, sed confestim eadem ad sanctæ mensæ repositi. *Ex ritu ipso ad mores quosdam superiores Allatius pag. 844. per maphorium intelligi, flammeum, ut creditur, sive velum longum mulieris Deo consecratæ. Consuli utrum possit nullum Gangii Glossarium ad scriptores mediæ & infimæ Latinitatis, ad vocem maphorium & mafors. Goarus in notis ad Missam S. Joannis Chrysostomi a pag. 136. num. 128. flabellis ejus diaconos in cæteris Missæ suæ apud Græcos tum apud Latinos fenibit, ut ubi gressum pontifex animatis volumus, ita eos coram incedentes. Alii, ipsum mysticum flabellis tribuunt. Plura hos cedo.*

§. IV. An ritus initiandi olim Diaconissas apud Orientales, ut erroneus & hæreticus.

UTramque hanc confusam impingit, *Græcos eos Euchologios Petrus Arcudius lib. 6. cap. 10. pagina 494. ita scribens:* Quod ordo Blastarius ex quibusdam antiquis, seu potius apocryphis Euchologiis de sola Diacona, &, quod amplius, de forma illa enunciando, DIVINA GRATIA, QUÆ INFIRMA SANAT, &c. œconomum esse judico, immo hæreticum, per consequens reprehendum, atque omnino repudiandum. Non enim dignoscitur varia impositio, immo eadem plane existimaretur, quando & eadem forma consecrationis recitatur. *Deve enim vera ipsa forma, & quam ex ore sacro Apostolorum didicerit, qualis sit adhibenda, exstasse, mirum me, immo mirum quis possit. Postquam ego dicto cap. 10. sæpserat: Diaconissarum ordinationem peragi per verum manus impositionem, nullum tamen per hunc illis conferri ordinem fatemur, nec probari e concilio Nicæno, Diaconissas esse donatas istiusmodi manus impositionem super eas esse alterius generis, quæ videlicet, sicuti ego ipsum hic interpretor, nullum conferat sacramentum, sed quæ sit mere cæremonialis; postquam, inquam, de his suam præmiserat sententiam, supra a me dispu-*

A *tatis conſentientem; invehitur deinde in orarium ſeu ſtolam Diaconiſſæ applicari ſolitum, nec non in formam verborum* Divina gratia, *quæ infirma ſanat &c., quæ ſuper illa recitatur.*

cenſura Arcudii

38 *Forma, quæ legitur apud Goarum in ritu conſecrandi diaconum pag.* 250. *pontifex impoſitam capiti illius, qui ordinatur, dexteram habens, & exclamante, ſic habet:* Divina gratia, quæ ſemper infirma curat, & ea, quæ deſunt, adimplet, promovet N. piiſſimum ſubdiaconum, in diaconum: Oremus pro eo, ut veniat ſuper eum gratia ſanctiſſimi Spiritus. *Precatio itaque hæc, ſecundum dicta num.* 30. *erat cum proprietate; ſeu mutatis mutandis, Diaconiſſis etiam conveniunt, præter alia pauca, quæ cum diaconis communia habebant. Quandoquidem vero baſce inter & diaconos omnino erat diverſa manus impoſitio, horum utique ſacramentalis, illarum autem mere cæremonialis; Arcudius ſuæ accuſationis argumentum defumſit ex eo, quod* non diſcerneretur varia *illa* impoſitio, imma eadem plane exiſtimaretur, quando & eadem forma conſecrationis recitatur. *Hæc, ſi Arcudii ſenſum recte aſſequor, voluerit dicere.*

B

Goarus quam

* *ſ.* tum

39 *Sed ſeverum hoc Arcudii adverſus Diaconiſſas & Euchologia effatum Goarus in notationibus ad ordinationem Diaconiſſæ pag.* 265. *confutat his verbis:* Perfricta nimis fronte, ut mihi quidem tum Euchologia Mſ. attentius conſideranti, & * Matthæi Blaſtariæ ſcripta diligentius legenti videtur, negat Arcudius, verbis hujuſcemodi Diaconiſſarum conſecrationem non eſſe perficiendam, &c. ſcilicet, quam ratione in ſuos, quos pie ea ponere debuiſſet, invectur. Apocrypha namque non ſunt cuncta, quibus Græci utuntur, Euchologia, ſicut nec cryptoſ. *, quo Beſſarion eſt uſus, vel Barberinum S. Marci, quod prius alicujus patris Græci, in concilio Florentino vocem habentis, proprium fuit; quæ tamen ἐπιβολὴ τῆς χειρὸς *poſtea & Sanctorum* * continent, & verbæ ἐπίκλησις * &c. in ea pronunciari præſcribunt, hæreſica ſunt aut hæreſim ſapiunt.

* id eſt, manuſcripti Cryptoferratenſis in Latio

* i.e precationem ordinationis Diaconiſſæ

* i.e Divina gratia *ſcribit*

40 Quis enim error aut hæreſis eſt, ſi quædam ſacramentalia formæ diaconatus verba, verbis conſecrandæ Diaconiſſæ neceſſariis adjungantur aut adaptentur? An ignorat formas, ſicut & rerum definitiones, numeris eſſe ſimiles, quibus ſi unitatem addas aut detrahas, priorem annumerum perdi, & alium exurgere neceſſe eſt? Diaconi autem inſtituendi forma, quam diverſa ſit ab ea, quæ Diaconiſſæ pariter creandæ convenit, Arcudius attendat. In illa ſiquidem ſubdiaconum, virum Ordini ſuſcipiendo ſubjectum idoneum, reperiet; in hac nedum ſubdiaconiſſam, ſed mulierem ſacræ germanæque ordinationis ſuppoſitum incipiet, contemplabitur. In illa rurſus diaconum Sacramento inſtructum & promotum; in hac mulierem benedictioni, non autem gratiæ vel charactéri ſubjectam mirabitur.

C

Goarus

41 In illa poteſtas ad Sacramentum ſaltem ex parte diſtribuendum; in hac ad miniſteria quædam ſolum obeunda facultas traditur. In illa Sacramentum conferre; hic carimonialem tantum conſecrationem perficere Pontifex intendit. Qua igitur ratione eadem eſt diaconi Diaconiſſæque creandorum forma, ubi nec ſomniari poteſt una & eadem miniſtri intentio, & ubi verbis diverſam ordinationis ſubjectam, immutatoſque etiam ordinationis ejuſdem effectus & fines, exprimitur? Nihil itaque, quod hæreſim aut abuſum redoleat, conſecrationis hujus verba, complectuntur; niſi forte abuſum hæreſimque Eccleſiæ Latinæ audeat Arcudius impingere, quæ non minus ac Græca Diaconiſſas verbis ſolemnibus antiquitus conſecrare ſolebat.

D

Auct. J. P.

42 *Porro Arcudius loco citato improbat etiam in ritu conſecrationis Diaconiſſarum apud Græcos, quod illæ peregrentur intra ſanctuarium vel ſacrum menſam. Verba ejus ſunt:* Omnium vero minime fas erat accedere ad ſacram aram intra ſanctuarium, & ibi ſacras induere. Nam hoc totum diacono, presbytero & epiſcopo permiſſum eſt, eo quod ipſi ſoli circa altare ſe occupent in adminiſtranda re divina. *Verum Arcudio reclamat ipſe Græcorum, qui ſine gravi cauſa caſtigari ab eo nec debet, nec poteſt ejusmodi abuſus.* Poſtremo, *ſicut pergit*, non minus abſurdum erat, imponere collo ejus ſtolam diaconi, quam non ſine ratione Græci vocant ἀναφορὰν, ἢ διάκονον ἢ ἐπωμίδα, ἢ ὠμοφόριον, ἢ ὠμοφορίαν, ἢ ἐπωμίαν, ἢ ὠμοφορίδιον, ἢ ἐπιφορὰν, ἢ ἀπόρριψιν, quod diaconus, accepta extremitate ſtolæ ſiniſtra digitis innitas populum ad orandum, cantores ad pſallendum, ponſificem ad incipiendum Sacrum, & in ſumma oſtendis horas atque indicas tempus, quo aliquid eſt faciendum.

Arcudius vult

ſacrum

E

43 At Diaconiſſæ nihil tale aggredi poterant. Nec moveat aliquem ipſarum nomen διάκονος (ἡ) διάκονισσα, Diaconiſſa vel Diacona. Nam, ut recte obſervavit Angelicus Doctor in 4. d. 25. q. 2. a. 2. q. 2. appellatur hoc nomine, non quia habeat ſacrum Ordinem, ſed propter aliquod miniſterium Eccleſiæ, ſicut in Græco dicitur diſconus quilibet miniſter, ut propterea Græci addant διάκ. κυρίου &, ſeu διάκονος &, ad ſacrum & verum diaconum ſignificandum. *Audiſti, lector, argumenta Arcudii? At correctorem hanc deum ſubvidit, & ita corrigit Goarus modo citatus pag.* 267. Abſurdum dicat Arcadius lib. 6. cap. 20. ex grammatica vocis notatione, orarium Diaconiſſæ collo circumdare. At ſi nomen gerit Ordinis, cur non inſignia ſalem ſonat ferat? An abſurdum eſt Arcudio, quod Eccleſia Romana quondam inſtituit, & deinceps obſervavit? Obſervaſſe autem Diaconiſſæ conſecrandæ morem, ejus Ordo antiquus manifeſtat; &, quod Arcudio diſpliceat, etiam orarium manu epiſcopi, ejus collo circumdatum clariſſimis, imo & repetitis verbis enarrat.

F

44 Orientalem autem portionem ritum hunc *antiquum* cuſtodiviſſe, dum ſana foret, & in communione cum Occidentali perſeveraret, neque ipſe Arcudius inficias ibit: quamvis ab antiquo ejus Ordo vel conſecratio utrobique perierit penitus, & vix jam de nomine cognoſcatur. Adde, quod non ad altaris miniſterium, uni tantum humero (de cujus ſignificatione alibi diximus;) ſed ad ornatum tantum, & ad corporis integritatis animæque tranquillitatem ordinatæ commendandam, & ad ſpiritualem corporemque exercitationem illum provocandam, orarium Diaconicum, cujus utroque humero dependens, a Pontifice imponitur.

antiquum manuſcr.

45 *Mirum eſt, verba illa*, Dat ei archiepiſcopus ſanctum Sanguinis poculum, quod accipiens &c. *tam facile detorta fuiſſe ab Arcudio, qui alias leviorie digeſtionis bolos deglutire non poterat. Hæc jure merito in illo reprehendit Goarus pag.* 263. *jam deſignatus, his verbis uſus:* Tacet Arcudius, quod Diaconiſſa ſacrum calicem ſibi traditum a Pontifice, contingere audeat, qui ſtolæ Diaconicæ ornatum, illi brevi

nec tangi Arcudius,

A tempore conceſſum, ſuggillare non erat verſimile. AUCT. J. P. An quia ritum petantiquum eſſe noverat, & ab eo jam tempore introductum in Eccleſiam, quo etiam mulieribus Chriſti corpus in Dominicis ſuſcipere eccleſiaſtica conſuetudine fas erat? An, quia legerat Gorgoniam, Gregorii Theologi ſororem, ad ſacrum uſque altare progreſſam, preces obtuliſſe, & erectam deinde, ſæpiuſque eidem altari innixam, ferventiores in preces erupiſſe? &, quod ad nos eadem attinet, quod ſibi manu ejus providerat & reſervaverat eximiæ pretioſi Corporis tui Sanguinis Chriſte Domini, tuis lachrymis commiſcuiſſe, & proinde ex privilegio poſſe etiam Diaconiſſam eligi factum, in dignitatis, ad quam evehitur, argumentum, contingere?

quæ in eorum ritu magnis argumentis commendat, & Apud Lalli. tom. 2. Conſtit. col. 316. ſe creata Deaconiſſa vel monacha &c.

30 Nec profecto Soteris Papæ edicti habendam hic eſſe rationem, cum ſanxit, nullam Diaconiſſam monacham, pallam ſacram attrectare, deque incenſum ponere in ſancta Eccleſia: quandoquidem de palla pro ſacrificio abſque pergendo explicanda, vel deobolatione thuris a muliere in ſacrificio faciendo, earum ſanctus Pontifex contra Montaniſtas, qui feminas æque ac viros Ordinis capaces aſſerebant, temere, atque etiam altari Sacrificium oblaturas interdum admovere non verebantur. *Paſſim S. Gorgoniæ, de qua egimus Gregor. vide apud S. Gregorium Nazianzenum oratione 21.*

§. V. Ritus antiquus conſecrandi Diaconiſſas apud Latinos; qui ex aliqua parte perſeverat in monialibus Ordinis Carthuſiani.

Ord. Sti

Antequam appello ritum illum, etiamſi non paſſim ritio ad finem, quo primum famulo conferuntur ſic vocis divinæ lituo, ſpeciem ſortiuntur ad ſanctos efferendi. Tunc autem exiſtiſſe aliquem, ex quibus Diaconiſſæ agebantur, ordinem Romanum aſſirmat. Chriſtianus Lupus tom. 1 in Scholio ad canonem 5 concilii Chalcedonenſis, pag. 38 c. ubi ficticium, ſed nullo eorum allatorum Ordo Romanus Carolo Magno ab Adriano I. miſſus infigne variorum rituum, vellet erunt Diaconiſſæ ordinationem. Ritus autem Diaconiſſarum illicopa commentus poterit, aſſequi ad tempus, quo hæ quamplurimum deſperabundum obtinuit. Æque mercenarii ubi, ac ſacerdotes ſæculares paſſim apud Latinos; cum in aliis quibus dandum locis vel promiſcue ufitatus, Veldo dictum, diſcrepat a Græcis, ſicuti eorum quæ conſideranti patebit. Habes tum Ordo Romanus in Bibliotheca Patrum, Colonia, Agrippinenſi, alibi, tomo 8. pag. 471. Et ſequentibus ea hoc verba: Ordo ad Diaconam faciendam. Epiſcopus cum Diaconam benedicit, orarium in collo ejus ponit. Quando autem ad eccleſiam procedit, portat illud ſuper collum ſuum. ſin vero, ut ſummitas orarii ex utraque parte ſub tunica ſit. Item Miſſe ad Diaconam conſecrandam. Antiphona. Deus in nomine tuo. Pſalm. Deus exaudi orationem meam. Oremus. Deus eſſiſtatis aquæ & continentiæ cœleſtes virtutes, ſupplicationem noſtram benigne exaudi, & hanc famulam tuam propitius intuere, ut quæ pro timore tuo contrectatis cuſtodiam veris, tuo auxilio conferat, & ſexageſimum fructum continentiæ, & vitam æternam te largiente percipiat. Per. 48 Ad Corinthios. Fratres, neſcitis, quoniam corpora veſtra. Require in Dominica XII. poſt Pentecoſten. Feria. v. Graduale. De neceſſitatibus meis. Varius. Ad te, Domine, levavi. Allel. Amavit eam Dominus. Deinde proſtrata illa ante altare, imponatur litania. Qua finita, dicat epiſcopus ſuper illam hanc orationem: Exaudi Domine preces noſtras, & ſuper hanc famulam tuam N. (pariter tum tuæ benedictionis annue, ut cœleſti munere ditata, & tuæ gratiam poſſit, majeſtatis acquirere, & bene vivendi aliis exemplum prabere. Per.* 49 Sequitur conſecratio in modum præfationis. *Deus qui Annam filiam Phanuelis vix per annos ſeptem ſortitam jugale conjugium, ita in annos octoginta quatuor in ſancta & inviolata viduitate ſervaſti, ut aſſiduis ſedibus orationes jejuniaque miſcentem, uſque ad prophetiæ gratiam ſub circumciſione Chriſti tui, juſtas remunerator adduceres; quique dignaris per Apoſtolicam intentionem, ſanctorum hujus ordinationis manibus fœminarum ſexus ipſius adoleſcentulas ac juniores inſtruendum ſanctis chriſmatis viſitatione juſſiſti, ſuſcipere dignare, omnipotens piiſſime rerum omnium Deus, hujus famulæ tuæ arduum & laboriolum, nec ſatis diſcrepans a perfecta virginitate propoſitum, quis ex creaturarum omnium conditor, probe noſti mundiales illecebras non poſſe vitari, ſed cum ad te venitur per te, numquam animas ſemel vivificatas vel terribiles paſſiones, vel delicatum blandimenta ſolicitare.* 50 *Nam ſenſibus, quibus ipſe dignaris infundi, nihil eſt deſiderabilius, quam regnum tuum: nihil terribilius, quam judicium tuum. Da ergo Domine, ad perfectionem noſtrem huic famulæ tuæ inter conjugatas trigeſimum, cum vidua ſexageſimum fructum. Sit in ea cura, miſericordia, diſtributio; cum humilitate largitas, cum liberate honeſtas, cum humanitate ſobrietas. Opus tuum die ac nocte meditetur, ut die vocationis tuæ talis eſſe mereatur, qualem per ſpiritum prophetiæ eſſe voluiſti. Per. Tunc ponat epiſcopus orarium in collo ejus, dicens:* Stola jucunditatis induat te Dominus. *Ipſa autem imponat velamen capiti ſuo pallam omnibus de altari, acceptum cum antiphona:* Ipſi deſponſata, cui angeli. *Oratio.* Preces famulæ tuæ, quæſumus Domine, benigne exaudi, ut aſſumptam cæleſtis gratiam, te auxiliante, cuſtodiat. Per. *Ad annulum dandum.* Accipe annulum fidei, ſignaculum Spiritus ſancti, ut ipſa Chriſti ſponſa, fideliter ſerveris. Per. *Ad torquem.* Accipe ſignum Chriſti in capite, ut uxor ejus efficiaris, & ſic in eo permaneris, in perpetuum coroneris. Deinde dicat antiphonam. Annula ſuo ſuperavit me Dominus. Sequitur oratio: Famulam tuam, quæſumus Domine, pia devotio, ut adjuvante, perducat ad veniam, quacumque meretur a cunctis mundari ſordibus delictorum, & reconciliatam tibi per Chriſtum ſereno vultu reſpicias, & omnia ejus peccata dimittas, ſed veritatem quoque judicii tui ab ea clementer ſuſpendas, & miſerationis tuæ clementiam in-

per

A „ per eam benignus infundat? Per eumdem „ Tunc imponet Evangelium secundum formam: „ In illo tempore, respondit Jesus, & dixit: „ Non potest homo accipere „. Post Evangelium in ordine velatarum ad manus episcopi offerat, choro imponente. Offert. „ Miserere „ mei Domine „.

ab episcopo ipsis datum,

52 Secret. „ Munera, quæsumus, Domine, „ famulæ & sacratæ tuæ, quæ tibi ob consecrationem sui corporis offert, sanet ad ejus „ animæ medelam proficiant. Per „. Infra agenda: „ Hanc ergo oblationem servitutis nostræ, „ sed & cunctæ familiæ tuæ, quæsumus Domine, quam tibi offero pro incolumitate famulæ tuæ, ob devotionem mentis suæ pius ac „ propitius clemenți vultu suscipias; tuis vero „ supplicantes libens protege, dignanter exaudi, „ dieique nostros „. Benedictio. „ Benedic, „ Domine, hanc famulam tuam, pretioso Filii tui sanguine comparatam. Amen. Benedictionis tuæ gratiam, quam deuderat, consequatur, & sine ulla offensione, majestati tuæ dignum exhibeat famulatum. Amen.

B 53 „ Cursum vitæ tuæ impleat sine ullis macularum defectibus, & superet in bonis actibus „ inimicum. Quod ipse præstare dignetur „ Communio. „ Servite Domino in timore „ Post communio. „ Bonorum, Deus, operum „ institutor famulæ tuæ cor purifica, ut nihil in „ ea, quod punire, sed quod coronare possis, „ invenias. Per „. Dicenda vero illa inter mysteria sacra communicet, & post Missam episcopus ei pastorali baculo * pacem confirmet, ut sua cum securitate & quiete pergat: *Atque hic quidem est ritus olim apud Latinos nobilibus & in Ordine Romano expressus pro consecratione Diaconissarum*: à quo ritu quædam hoc etiam tempore perverunt in consecratione monialium Ordinis Cartusiani, non erit, ut arbitror, à propositi nostri alienum, nec lectori ingratum, cognoscere.

* i. e. cla-vo

& post sacrum synaxim eorum fervoris ad confulitur,

54 *Hippolytus Helyot in Historia Ordinum Monasticorum, Religiosarum & Militarium cum 7. cap. 53. pag. 402. & sequentibus Cartusianarum Religiosarum historiam texens, quinque duntaxat earum monasteria hoc tempore superesse affirmat: sunt autem isti; Premonstrense in territorio Gratianopolitano; Melaniense in Pissellaensi tractu Sabaudiæ; ac diœcesi Genevensis; Silentense ad ripam Rhodani, in dynastia Vulgis de la Tour; Gosseriense in diœcesi Atrebatensi, ac Brugense. Hæc dicit monasteria ex Helyoto, qui singulis addit suas fundationes. Deinde pag. 404. refert, sibi Cartusiani semper conservarunt antiquas Ecclesiæ consuetudines, sic ut jam hujus Ordinis Religiosæ conservasse dicuntur antiquam virginum consecrationem, quæ fit modo in subscribui Pontificalibus præscripto: hanc vero ab illis non suscipi, nisi sint exactæ ætatis quinque annorum, ad hoc usque tempus velo albo semper utentes: istam consecrationem hanc fieri per episcopum, qui illis dat stolam, manipulum, ac velum nigrum: Addit insuper prædictus author, manipulum accommodari manui dexteræ, & episcopus, dum hæc eis dat stolam & manipulum, pronuntiat verba eadem, quæ usitata in ordinatione Diaconi & subdiaconi: hæc item ab istis monialibus postquam emisa sua consecrationis vota, & alias subibant, id est, quando quinquagesimum habent annum Religionis, iisdemque cum ornamentis illas spoliari. Hæc, quæ ex Gallico Helyoti Latine reddidi, magis declarare, explicare & confirmare, non abhorret animus, si velo, annuat, & corpus sese exerat, quia in confessariis aliarum earum virginum, benedictionis & consecrationis adhibentur.*

Referuntur ea,

C

D Auct. J. P. in gallico transmissa

55 *Habemus superius in antiquo Ordine Romano consecrandi Diaconissas seu Diaconissam, ornamentum seu signum externum proprium, stolam videlicet, seu orarium, de quo multa invenies apud Moerel in Hierolexico. Hoc etiam perfectum in consecratione Religiosarum Cartusianarum, quibus manu superhabentur manipulus, Vidua itaque, lectori sanctæ universitatis istius expertum inter has moniales, quæ, etiamsi non sint, nec vocentur Diaconissa, constituantur tamen tanto Diaconissæ Ecclesiæ Romanæ parabilem. Ardebat plura adnotanda superesse, atque ex hodierno usu apud virgines Ordinis Cartusiani perfecturum suum consummandi. Ex vero postquam superiora, quæ ex Helyoto verbatim, vobis sine admiratione legissem, ut videtis usui ea esse posse huic meæ Dissertationi, cupido me incessit scribendi ad R. P. D. Procuratorem monialium Bruxellensium laudati Ordinis, ut de re tota pertinente notitias, aquisivi. Verum cum Pater ille, ad quem literas videram de hac re, quibus ante pauculos annos functus esset, ipsius vices supplevit R. P. D. Dominicus Petrus Oelemans, eiusdem Ordinis, & monialium dictarum vicarius, & die XVII. Junii anni subsecutis 1744. una cum humanissimis literis dimisit ad me Brugis libellum, anno 1736. ibidem typis editum, cujus inscriptio ex Gallico sic sonat: Praxis benedictionis & consecrationis Virginum secundum Pontificale Romanum, & usum Ordinis Cartusiani, cum considerationibus & animadversionibus esse ad eadem præparandi.*

E

monialium Ordinis Cartusiani

F

56 *Fit autem harum virginum, uti & aliarum benedictio & consecratio sub Missa episcopo pontificaliter ornamentis indutis: verba autem ac cæremonias in Pontificale Romano possunt videri. Hæc vero, quæ in prædicto libello narantur tanquam monialibus solis Cartusianis hoc ritu propria, pronuntiant sequentia paginæ 62. quæ ex Gallico sic sonant: Etsi non ad quod inquirator de traditione manipuli & stolæ non inveniatur in Pontificale Romano moderno, antiqua tamen Ordinis Cartusiani consuetudo habet, ut episcopus hanc & illam det virginibus Cartusianis. Oratione quidem „ Deus, quæsumus, ut „ hanc famulam tuam, quæ de eodem Pontificali laborat, absolutæ, episcopus vocat virgines, incipiens antiphonam sequentem, quam chorus prosequitur. „ Transite ad me omnes, qui concupiscitis me, & a generationibus meis impleamini „ pag. 62. Deinde, sicut pag. 64. dicitur, Hac antiphona cantata, duæ primæ virgines præsentantur episcopo, sicut dictum est hic supra pro velo & aliis rebus, flexisque ante illum genibus, manipulum imponit singulis ad indicem dexteram, dicens: „ Expectia Domine, „ virtutem ago, & confortetur cor tuum, „ & sustine Dominum „. Deinde imponit illarum colli stolam, dicens: „ Tolle jugum Dei „ mitis super te, & discе ab eo, quia mitis est, „ & humilis corde „.*

stolæ est antiquus ritus dicendi officium.

57 *Post hanc episcopus dat illis crucem, & inclinat eum supra finistrum humerum virginum, dicens: „ Abnega temetipsum, & tolle crucem „ tuam quotidie, & sequere Dominum „. Deinde directrices vocarunt duas primas, & episcopo præsentant aliis duas, qui eadem facis hilce,*

quæ

Auct. J. P. quæ fecerat primis. Virgines omnes ad locum suum reverſæ flectunt genua, & ſimul canunt hanc antiphonam: „ Dexteram meam & collum „ meum cinxit lapidibus pretioſis, erudivit me „ nubus meis inæſtimabiles margaritas „. Hic reſumitur Pontificale: *in quo, ut obiter hoc obſervem, non invenio ab epiſcopo dante hiſce virginibus manipulum & ſtolam, pronunciari verbo eodem, quæ recitantur ab eo in conſecratione Diaconi & ſubdiaconi, prout aſſeruhar ſupra. Helpertus. Denique Religioſus, ſicuti lego in ſupradicto libello*, reliquo diei conſecrationis ſuæ tempore geſtant coronam, manipulum & ſtolam, quæ acceperunt in cæremonia. Sepeliuntur cum iiſdem ornamentis, quæ componuntur ex picta charta, vel ex tela colorata: additurque eiſdem crux, quæ manui illarum imponitur. Quod attinet ad monile velamentum, hanc geſtant ſemper.

B

§. VI. Mulieres, quæ proprie non ſunt Diaconiſſæ, quia ad hoc munus non conſecratæ, quænam ex his ad veri nominis Diaconiſſas aſſumptæ? an canonicæ a Diaconiſſis diſtinctæ.

Ex Diaconiſſis proprie dictis, quæ his deficiebantur,

DE *Diaconiſſis proprie dictis, & ſingulari conſecratione ad obeunda munera ſuo annexi miniſteria ab epiſcopo deſtinatis, ſatis jam actum eſt. Sed præter hæc erant aliæ, quæ per catachreſin ſive abuſionem nominis ita vocabantur. De his, poſtquam proprii nominis Diaconiſſas deſignaſſet Aſſemanni in Diſſertatione de Syris Neſtorianis cap. 23. §. 10. ita ibidem diſſerit a pag. 649.* Aliæ impropria dictæ, uxores ſcilicet diaconorum, quæ non ſecus Diaconiſſa ſeu Diaconæ dicebantur, ac uxores epiſcoporum epiſcopæ, presbyterorum presbyteræ, & ſubdiaconorum ſubdiconæ. De his ſi conciliis conſulamus, ut Antiſiodorenſe can. 21. 22. Arauſicanum 1. cant 26. Auſtriacenſe 2. can. 23. & 27. can. 27. Epaonenſe can. 32.

C Toletanum 1. can. 18. Turonenſe 2. can. 14. 20. Romanum ſub Gregorio II. can. 11. & ſub Zacharia can. 9. DIACONÆ ſicut & EPISCOPÆ, PRESBYTERÆ & SUBDIACONÆ apud Latinos erant, quæ, mortuis ordines illos ſuſcipientibus, EPISCOPI, PRESBYTERI, DIACONI & SUBDIACONI RELICTÆ dicuntur: quibus eorumdem conciliorum legibus cœlibatus perpetuo colendus præcipitur in Occidente, ſecus in Oriente: ubi presbyteris, diacon & ſubdiaconis uxoribus poſt ordinationem ductis, & ſolæ epiſcoporum electorum uxores apud Orientales, quum mariti ordinantur (previo tamen earum conſenſu) caſtitatem promittunt, & monaſteria ingrediuntur, eisque ſpeciatim hoc conceditur can. 48. concilii Trullani, „ ut ſi dignæ fuerint, etiam „ ad Diaconiſſarum dignitatem provehi poſſint „, quum reliquæ presbyterorum, diaconorum, & ſubdiaconorum uxores abuſive tantum ex mariti nomine dicantur presbyteræ, Diaconæ & ſubdiconæ.

ſolæ fuiſſe veri nominis Diaconiſſas,

59 *Hujuſmodi autem Diaconiſſas ad veri nominis Diaconiſſarum officium aliquando provectas fuiſſe, fundat exemplum Theoſebiæ, S. Gregorii Nyſſeni, cum epiſcopatum uxoris, de qua* D S. *Gregorius Nazianzenus in epiſtola 95. quæ eſt conſolatoria in ejuſdem obitu, ad laudatum præſulem Nyſſenum ſcribit iſta*: Sed quid faciemus, *ait*, adverſus Dei legem .., quæ Theoſebiam meam habet, (meam enim eam voco, quæ, ut Dei legibus conſentaneum erat, vixit: quandoquidem ſpiritualis cognatio corpoream antecellit,) Theoſebiam, Eccleſiæ decus, Chriſti ornamentum; Theoſebiam vere ſacram, & ſacerdotis conjugem, & honore parem, magnique myſteriis dignam: Theoſebiam, quam foturum quoque tempus excepturum eſt, in immortalibus columnis, hoc eſt, omnium, tam eorum, qui eam nunc norunt, quam qui poſthac futuri ſunt, animis ſitam. Nec vero mirum tibi videatur, quod eam ſæpe appellem. Nam etiam hanc illius feminæ memoriam pro deliciis habeo. *Hactenus Gregorius*: qui eam ſacram, *ſicuti vella obſervat Baronius ad annum* 369. *numer.* 64. & honore parem ſacerdoti (quantum fas eſt feminæ ſacris officiis mancipari) iden appellat, quod fungeretur ψ Eccleſia munere Diaconiſſæ. *Dum vero eam vocat magnis myſteriis dignam, non intelligi poſſe deputatam aliam, quam mere cæremonialem, facile oſtendimus ſuperius. Acta autem S. Gregorii Nyſſeni illuſtrata ſunt a nobis ad diem* IX. *Martii.* E

Diaconiſſarum nomen non mercenariæ quandoque ſervæ in Eccleſia:

60 *Dominicus Macer in Hierolexico ad vocem* Diaconiſſa *ſic ſcribit*: In eccleſia metropolitana Mediolanenſi adhuc durat hoc Diaconiſſarum officium, & ſunt matronæ aliquæ, quas Veſtiones vocant, quæ in Miſſa cantata juxta Ambroſianum ritum, ad offertorium ferunt panem & vinum pro Sacrificio. *Hiſce mulieres aliæ addit Carolus Macer, Dominici frater ibidem in bono vadum.* In Arcuiprioræ caſtro Tuſculanæ dioceſis vidi aliquas ſimiles, quas ibi Sanctefes dicunt: hæ in Quadrageſima per domos confeſſibilia pro concionatore, & in autumno pro parocho ejuſque vicario oblationes fructuum colligunt. *Hoc illi occaſione antiquarum ac propriis nominis Diaconiſſarum, de quibus ibi agunt. Sed in harum miniſteriis, quæ multa erant & varia, nullum invenio, quo Veſtiones illæ ac Sanctefes, ut vocant, fungi modo* F *dicebantur; adeo ut nihil habeant, quo antiquæ propriis nominis Diaconiſſis decenſori queant. Similiter tamen quidpiam lego in Attonis epiſcopi Vercellenſis epiſtola, tomo 8. Spicilegii Acheriani edita, ubi a pag. 224. ſuit hoc*: In his, quæ per mulieres adhuc diſpenſari videntur, illas Diaconas putaremus, quæ ætate ſemi devictæ religioſam vitam cum caſtitate ſervantes, oblationes ſacerdotibus offerendas fideliter præparant, ad eccleſiarum limina extubant, pavimenta detergunt. *Laudatur Atto Vercellenſis epiſcopus anno* 945. *apud Ughellium tom.* 4. *Italiæ ſacræ col.* 1060.

an Prædecaſtas mutandis de Diaconiſſis?

61 *Porro non ſemper eſt facile, ab aliis mulieribus Dei ſacris Diaconiſſas ſecernere; niſi vel hoc nomen ipſis apponatur, vel ætatis ſpecies, quod obeunt in Eccleſia Dei, tanquam peculiares ejuſdem miniſtræ. Quia vero id non ſit apud Prudentium, in hiſce de martyrio S. Laurentii verſentis vigil cereus, Hymno* 2. *ubi proponit poeta ſacer tres feminarum ſtatus diverſas, tanquam totidem Eccleſiæ ornamenta; æquum facile ac tutum deſtinat, an inter illas reſpexerit ad Diaconiſſ-*

A consistat, quales tamen exstitisse Romæ sub S. Leone Laurentio, verisimile est. Sic itaque canit:

Cerque sacratas virgines,
Miserie intactas anus,
Primusque post damnum thori
Ignis secundi nescius,
Hoc est monile Ecclesiæ.
His illa gemmis comitur,
Dotata sic Christo placet,
Sic ornat alium verticem.

Virgines Deo consecratæ, & anus innupta, ibi fletendæ, non erant Diaconissæ, sed hæ ex illis eligi poterant: idem etiam de monogamis mulieribus dicendum est. Quandoquidem tamen Prudentius ante oculos ponit præcipua Ecclesiæ Dei decora, atque inter ista haberetur dignum Diaconissarum maximæ, ultra quam mulieri fas non patebat sublimiori; fieri posse, ut Posta soror per viduas monogamas intellexerit Diaconissas; quandoquidem hæ ex ejusmodi viduis, sub primis Ecclesiæ seculis, prout meminisse nos legere, eligebantur. Cæterum de variis mulierum Deo sacrarum generibus scribunt Meriuus Exercitatione 10. cap. 1. & Thomassinus tom. 3. lib. 3. cap. 42. & sequentibus. Sufficit nobis hoc monere lectorem, proprii nominis Diaconissas per peculiarem electionem, ministerium proprium, ac ordinationem singularem distingui ab aliis feminis Deo dicatis, quæ tales non erant. Distinctionem vero mulierum a Diaconissis antiqua ademptam est, ubijam visuri sumus.

quarum ab aliis mulieribus distinctio ab antiquo.

de his septem ordinibus, quibus constitit Ecclesia sequioremis sub S. Gregorio M. Papa, tertius fuit omnium abbatissarum cum congregationibus suis; sequæ virginum viduarum, ut auctor est Paulus Warnefridus, qui vixit seculo 8. libro 3. de Gestis Longobardorum, cap. 24. pagina 438. editionis novissimæ Mediolanensis tomo 1. Sanctimoniales vero secernuntur a Diaconissis apud Anastasium Bibliothecarium de Vitis Romanorum Pontificum, anno 1602. Moguntiæ excusis, in Leone III. pag. 289. his verbis: Tum Romani, pro nimio gaudio suum recipientes pastorem, omnes generaliter, tam ordines clericorum cum omnibus clericis, quam optimates & senatus, cunctaque militia, & universus populus Romanus cum sanctimonialibus & Diaconissis, ac nobilissimis matronis, seu universis feminis, cum signis & bandis[a], *& sanctis spiritualibus laudes persolverunt. Præsuit Petri cathedræ ab anno 795.*

[a] *i. e. vexillis*

Pœna Congius

63 *Priusquam vero hinc ad alia abeam, animadvertendum mihi est Congius, qui Diaconissas perperam, non quidem judicio, cum sanctimonialibus confundit. Pœnam in medio arguendam, quibus fraudem suam stabilire conatus. In Notis itaque ad Anna Comnenæ Alexiadem, post Historiarum librum secundum Gymnasii vulgaris, ita disserit: Porro videntur eædem fuisse cum Diaconissis mulieres, quas canonicas vocat. Ordo Romanus, qui eas distinguit a sanctimonialibus: „ Inter virginem & fœminam interjacent canonicæ & sanctimoniales, &c. Harum mentio est apud S. Antiochum Homil. 18. ubi ait, monachos non debere cum mulieribus conversari. Textum Græcum sic subjungit: Ὅτι καὶ ὁ κανονικὸς διαφορὰν ἔχει πρὸς τὸν μοναχὸν καὶ ἀνδρόγυνον, ἐπεὶ οὐ πάντως συναναστρέφεται. Quæ Latine ita sonant: Similiter canonicis (mulieribus) indecorum est, cum viris conversari, ut nemo scandalizetur.*

64 *Ad eumdem autem nominis quod* B *sic, aut Congius, appellabantur vidua, seu* CANONICÆ. *missæ, quod essent ad ea munia, & ea munera*[a], *ut loquuntur concilium Antiochenum can. 2. 6. 13. Chalcedonense can. 2. & synodus Trullana can. 6. sive, quod* SUB CANONE ECCLESIASTICO JACERENT, *vel* ESSENT CONSTITUTÆ, *ut est in concilio Toletano III. can. 5. & 6. & Forojulienſi an.* DCCXCI. *can. 1. ad est, quod certum & quemdam in Ecclesia ordinem conficerent, & regulis Ecclesiæ vota emissi religione obstringerentur. Nam & inde primitus, quos hodie canonicos dicimus, eo de causa sic nuncupatos, par est credere, quod scilicet sub canone ecclesiastico constituti essent, & ecclesiasticis muniis inservirent. Hæc Congius.*

[a] *canonicis non distinguit a Diaconissis*

[b] *i. e. in canone*

[c] *ex canone*

65 *Sed nulla in istis mulieribus canonicis velut species Diaconissarum. Nam 1°. Non video in his aliquid, quod cum illis sit commune; non consecrationem, non ministerium, non dignitatem, non antiquitatem. 2°. Dixisse aliquis Congius, si instituere potuisset parallelum inter duas hasce feminarum classes, vi cujus, una dissarum mulierum ad alteram comparata, eadem in utrumque reladisset. Hoc vero cum nemo unquam sentiverit laudatus auctor, quisnam ei satis fundate suffragari poterit, utramque hoc feminarum genus non distingui? 3°. Ministerium Canonicarum simus erat præsertim, si non unus, in eo, ut congrue ac decenter peragerent sepulturas mortuorum. Hujusmodi autem munus non invenio hactenus inter officia Diaconissarum, quæ sat multis ejusmodi supra cap. 3. Unde ergo videri potuit Congio canonicas a Diaconissis non distingui? 4°. Adde, quod eam multa & varia Diaconissis incumberent negotia circumstantium, ut ista mortuorum cura supersedere debuisse videantur, cum onera, quæ susciperent, tam facile mulierum requirarent.*

sed ipsius oppido

66 *Verum diversitas sæpe dicta probatur novella ex Codice Justiniani imperatoris Novella 59. cap. 2. & 3. ubi constituit, quanam deberent esse expensa in exsequiis defunctorum, in quibus canonicæ ac moniales Hospitalenses operam suam polliceabant. Distributiones itaque mensuras, quas accipiunt ecclesiæ ab istis Ecclesiæ ancillis, quibus commissa fuerat administratio terrarum, quarum reditus impendebantur in sepulturas, ita desinit laudatus imperator cap. 2.* Quod hactenus datum, est laboriptibus circa funerum exequias, & deinceps dabitur, *hoc est*, per singulum mensem quadringentos solidos dividendos decanis & scolythis, & ascetriis & canonicis[a]. *Habebant autem ascetriæ seu sanctimoniales illæ diaconi xenodochii rationes decorat, suas canonicis mulieribus præpositas. His autem præfectis pendebantur pecunia ad illarum alimenta.* Oportet autem, *sicut præcipit Justinianus cap. 3.* competentem quidem *veri* partem reverendissimis ascetriis[a] dari per Deo amabiles œconomos. Eugenio Deo amabili diacono, & xenodocho Samplonis sanctæ memoriæ Xenonis, & ejus, qui per nos constitutus est, & his, qui eunte post eum memoratorum xenodochiorum xenodochi, eo quod ascetriæ ad hoc ministrantes opus, sub xenodochis constitutæ sint.

[a] *ancillis appellantur*

[a] *& ascetriæ vocantur & sanctimoniales*

[a] *diaconissæ & monachæ eodem tempore Latino appellantur, quod hic convenit, vel & infra.*

67 Quod autem contingit scolythos & reverendissimas canonicas, eis similiter dari ab eisdem Deo amabilibus œconomis, & qui nunc præsunt eis. *Deinde præterea imperator cap. 4. ut in exsequiis singulis aute sarcophagum præcedant*

exhibitur.

A *dent olim saltem harum monitorum vel canonicarum, quæque cum apostolis tribus decentem psalmum &c. Possumus hoc observato* 1°. *Thomassinus in Vetere & nova Ecclesiæ disciplina parte* 1, *lib.* 3. *cap.* 31. *pagina* 808. *recte monuerat; præter Diaconissas, de quibus antea ibidem egerat ex Codice Justinianæo (& nos ea eodem de illis statim ausum scribemus) & præter sanctimoniales Hospitalarias*, fuisse & canonicas, quæ cum his sanctimonialibus ad exequias fidelium ministrarent, & ad psalmodiam exequiis

Ayer, J. P.

semper conjunctissimam. Canonicæ vocabantur a canone distributionum, quibus donabantur, Distinguuntur autem a monialibus Hospitalariis, quod ha sacro collegio lun & congregationi alligatæ essent: unde & ASCETRIÆ hic vocantur: ASCETERIA quippe monasteria Græci appellabant. At canonicæ nullo ejusmodi vinculo tenebantur; sed contingentia tantum, ut apparet, 2°. *Justinianeum tam severam deprimit Diaconissas, ut illas cum canonicis confundere non potuerit, sicut patebit e sequentibus.*

B

CAPUT III.

Variæ de Diaconissis sanctiones ex jure civili imperatorum.

§. I. Decretum Theodosii I. imperatoris contra Diaconissas, auctoritate S. Ambrosii, ut fertur, ex parte abrogatum.

Theodosius imperator legem edit

B *Virid sunt & illa curiosa; quæ circa Diaconissas statuit Theodosius I. imperator, cognomento magnus, qui floruit seculo* IV. *ut suo Codice. Usus autem ille Codice, qui perpetuis Gothofredi commentariis illustratus est, editus Anno* 1665. *Lugduni prostatur editus, & sic tomis constat. Ibidem igitur tomo* 6. *lib.* 16. *tituli* 2. *lege* 27. *pag.* 60. *de Diaconissis hæc sancit, atque ista in eisdem requirit. Nubta, nisi trimestri exegerint annis, cui votiva domi proles sit, secundum præceptum Apostoli ad Diaconissarum consortium transferatur. Cum filiis suis curatore (si id mens petita) petito, bonaque idoneis sedula religione gerenda committatur: ipsa tantum prædiorum suorum reditu conquiescat, de quibus fervendi, abalienandi, donandi, distrahendi, relinquendi, vel quoad superest, vel cum in fata concedit, & libera ei voluntas est, integra sit potestas. Nihil de mobilibus, & supellectili, nihil de auro, argento, cæterisque claræ domus insignibus, sub religionis defensione consumat; sed universa integra in liberos, proximos, vel in quoscumque alios arbitrii sui existimatione transcribat: ac si quando dicm obierit, nullam ecclesiam, nullum clericum, nullum pauperum scribat heredem.*

C

contra Diaconissas

69 Caveat atque decesse ab viribus, si quid contra veritum circa personas speciatim comprehensas fecerit a moriente confectum. Imo, si quid ab his morienti fecerit extortum, nec tacito fideicommisso aliquid clericis in fraudem venerabilis sanctionis callida arte, aut probris cujuspiam contubernia a *deferatur; exterrere sim ab omnibus, quibus initiaverant, bonis. Et si quid forte per epistolam, codicillam, donationem, testamentum, quolibet denique degetur genere conscriptum erga eos, quos hac sanctione submovimus, id nec in judicium devocetur: sed vel ex intestato is, qui sibi competere intelligit, statum hujus dilationis succedat: si quis se agnoscit filium, si quis probat propinquum, si quis denique vel satu vel judicio, pro solido, pro portione, hæres, legatarius, fideicommissarius apertis deprehendit codicillis, fruatur fortunæ munere, conscientiæ suæ fructu: &, submotis his aqua dejectis, in hæreditariis corporibus potestate utatur hæredis. Atque hoc quidem primum est legis Theodosianæ caput: secundum, de crine non abscindendo a fœminis, devotionis alicujus obtentu, præstruimus. Utrique subscribimus* Dat. xx. Kalend. Jul. Med. Valentiniano A. viii. & Neoterio coss., *id est, anno Christi* 390.

70 Sozomenus lib. 7. cap. 16. Historiæ ecclesiasticæ a Valesio editæ pag. 727. memorat hunc a Theodosio imperatore latum fuisse legem propter crimen sacrilegum in ecclesia Constantinopolitana perpetratum, quod ibidem describit in hunc modum: In Constantinopolitana ecclesia cerus presbyter constitutus erat, qui pœnitentibus præsidet: donec mulcta quadam nobilis, ob peccata, quæ confessa fuerat, jussa ab hoc presbytero jejunare, ac Deum supplicitar orare, dum hujus rei causa in ecclesia moraretur, a diacono se stuprata esse prodidit. Quo cognito plebs omnis vehementer succensuit, eo quod contumelia illata esset ecclesiæ, nec mediocri probro expositi essent sacri ordinis viri. Nectarius vero (dictus autem erat patriarcha) cum diu multumque dubitasset, quidnam in hoc negotio agendum esset, cum, qui stuprum intulerat, diaconatu auxit. Cumque nonnulli consilium ei dedissent, ut unicuique, prout sibi conscius esset, ac fiduciam sui haberet, ad sacrorum mysteriorum communionem accedendi liberam faceret potestatem, presbyterum, qui agendæ pœnitentiæ præpositus erat, abolevit ... Atque hac de causa arbitror Theodosium imperatorem, cum ecclesiarum honestati & existimationi prospiceret, lege lata vetuisse, ne mulieres ad sacrum ministerium admitterentur, nisi liberos haberent, & sexagesimum ætatis annum impleissent, juxta expressum mandatum Apostoli Pauli &c.

Hæc ad hoc vetus. erunt.

71 Socrates lib. 5. Ecclesiasticæ historiæ cap. 19. hoc autem factum narrat; sed quod edictum Theodosii ea de causa adversus Diaconissas prodierit; prout arbitrari se dicebat Sozomenus, ibidem non habet. Et vero de Sozomeni opinione dubitare merito posse videtur: cum nec ab ipso, nec a Socrate mulier ista memoretur fuisse Diaconissa: nam ab hoc vocatur γυνὴ τις ἐπιφανὴς, id est, mulier quædam nobilis; ab illo autem quod ei vitio διακονήσασα, quod idem est, vel, si hoc malis, mulier quædam generis patricii. Nec favet ratio temporis, ut satis probabiliter statuatur, dictum jam crimen in causa fuisse,

A *fuisse, cur Imperator hanc constitutionem ediderit. Ea namque lata est anno Christi 390., illud vero ad hoc anno, an proximo sequenti commissum sit, non constat; quandequidem Sozomenus nullo id determinato anno assignat; Socrates autem respicit ad annum Christi 391. cui repugnare Baronius. Audiamus itaque Socratem lib. citato cap. 18. ubi de Theodosio imperatore hæc scribit:* Valentinianum vero juniorem Romæ imperantem reliquit; ipse vero una cum filio suo Honorio Constantinopolim reversus, consulatu Tatiani & Symmachi in eam ingressus est die quarto Idus Novembris, *id est, anno Christi* 391. *Et post cap. 19. sub idem tempus accidisse memorat abrogationem presbyterorum, qui pœnitentiæ agendæ præerant, causamque subditi sacrilegium ausuri essent absque.* Baronius *ad annum* 390. *num.* 66. Hoc ipso anno, *inquit*, non autem sequenti sub consulatu Tatiani & Symmachi, ut a Socrate ponitur, accidit Constantinopoli scelus illud immane *&c.*; *sed nullam apponit rationem, cur a Socrate dissentiat in notatione*

B *anni.*

Lex eadem paucis post temporibus revocatur in parte, an omnino, non creditur.

72 *Verum quæcumque causa impulerit Theodosium ad sanciendam legem adversus Diaconissas? nam diu post lex eadem revocata ab illo est ex parte per legem* 28. *bis verbis*: Legem, quæ Diaconissis vel viduis nuper est promulgatæ. „ Ne „ quis videlicet clericus, neve sub ecclesiæ no„ mine mancipia, supellectilem, prædam (ve„ lut infirmi sexus dispoliator) invaderet, &, re„ motis adfinibus ne propinquis, ipse sub prætex„ tu Catholicæ disciplinæ se ageret viventis hæ„ redem„ eatenus animadvertat esse revocatam; ut de omnium chartis, si jam nota est, auferatur, neque quisquam aut litigator ea sibi utendum, aut judex noverit exequendum. Dat. x. Kalend. Septemb. Veronæ, Valentiniano A. iv. & Neotherio Coss. *id est, anno Christi* 390. *Ad hanc vero condendam constitutionem fuisse Theodosio auctorem S. Ambrosium episcopum Mediolanensem etiam Baronius affirmat num.* 70. *& post recitata legis prioris ejusdem imperatoris verba, sic loquitur:* Cum autem Mediolani hæc sanxerit imperator, ex causis (ut sibi videbatur) legitimis persuasus, quoniam dum ultor sceleris celeriter exit, compressit etiam innocentes,

C occurrit quamprimum vindex ecclesiasticæ libertatis, severus regum censor S. Ambrosius; qui editam sanctionem ea ex parte compulit abrogari, qua periclitabatur fidelium erga Deum religio, & erga pauperes misericordia: alia vero ex parte, qua Apostolica institutio conservabatur immunis (nam Pauli præceptio est, ne vidua eligatur minor sexaginta annorum) fivit in suo robore perdurare.

S. Ambrosius.

73 Theodosius igitur, Dei obtemperans sacerdoti, adversantem pietati se editam sanctionem contraria lege promulgata pholevit, cum post duos ferme menses ad eumdem Tatianum *ista* retulisset, *quæ supra dedimus. Hactenus eminentissimus Baronius. Hujus autem legis promulgationem, interponente S. Ambrosio sunm auctoritatem, prodiisse, credibile est, quantumvis idem Cardinalis hoc non magis probet ecclesiarum tabulis, quam quod eabausisset vidua illa, seu nobilis mulier ista, quacum peccavit diaconus, bona sua dicendo eumdem diaconum, uti præmiserat numer.* 66., inde factum *esse addens*, ut idem imperator eadem lege cavêrit, ne viduæ quovis titulo vel Ecclesiæ vel ejus ministris bona relinquerent.

D

AUCT. J. P.

§. II. Decreta sub Justiniano & Heraclio imperatoribus; ædes Deiparæ sacra Constantinopoli, tempore imperatoris Mauritii constructa sub nomine Diaconissæ.

Justinianus memorat beneficentiam ecclesiæ Constantinopolit.

JUstinianus imperator, *qui clarum seculo sexto, numerum sacrorum ministrorum ecclesiæ Constantinopolitanæ servientium determinate aggressus, nihilque earumdem reditibus apponere, quatenus fundatorum voluntate erat conveniens; in Præfatione ad Novellam* 3. *inter alia quæ dirigit ad Epiphanium patriarcham Constantinopolitanum, hæc scribit*: Dudum quidem communi & generali lege ad tuam beatitudinem & ad reliquos sanctissimos patriarchas scripta de ordinatione venerabilium episcoporum, & reverendiss. clericorum, nec non mulierum Diaconissarum, ut non amplius fiat ab antiqua mancipatura, qui ordinantur, disposuimus. Præterea vero legem specialem adhuc beatitudini scribimus de numero reverendissimorum clericorum, qui in hac urbe sunt, disponentes. Quia... competens est, neque ordinationes, quæ super reverendissimis clericis fiunt, aut super reverendissimis Diaconissis, fieri tantas, ut illorum expensis sanctissima ecclesia incidat in causam mutuorum maximorum, & paulatim ad novissimam inopiam deponatur.

E

F

75 *Deinde autem cap.* 1. Sancimus, *inquit*, non ultra sexaginta quidem presbyteros in sanctissima majore ecclesia esse, diaconos autem masculos centum, & quadraginta fœminas, subdiaconos vero nonaginta. *Hinc observare licet, 1°. quo ordine Diaconissæ accenserentur sacris ecclesiæ Constantinopolitanæ ministris, qui ex ejusdem sumptibus vivebant: cum hæc agerentur de illis ad certum numerum contrahendis, ne ultra modum excrescerent pensio annuorum proventuum. 2°. cum autem tunc dicitur opera numero Diaconissarum minuendo in majore ecclesia, inde tolligere possumus, illas ibidem antea numero plures fuisse: nec pauca verisimiliter erant in aliis ejusdem urbis ecclesiis. In Novella vero* 6. *cap.* 6. *videbimus annos ætatis sexaginta completos, quos ad Diaconissarum ordinationem requirebat superius Theodosius imperator post Apostolum Paulum, restrictos a Justiniano fuisse ad annos quinquaginta, variaque alia ab eodem imperatore in illis fursis requisita, quæ ad sacrum hoc ministerium promoverentur.*

Ætatis annos esse assignatos, & eorum numerum, & aperuisse &c.

76 *Constitutio itaque modo designata præscribit sequentia.* Quamobrem igitur super venerabiles clericas nobis dicta sunt, hæc etiam super Deo amabilibus Diaconissis agi volumus: ut neque ipsæ citra observantiam fiant. Sed primum quidem eis ætatem neque novellam esse, neque crescentem, neque ex hac ad deinceps quandam talientem, sed super mediam constitutas ætatem, & circa quinquaginta annos secundum divinas regulas agentes: frequenter sacram promereri ordinationem, & aut virgines constitutas, aut unius viri quæ fuerant uxores: non enim permittimus neque secundas contrahentibus nuptias, neque viam non habentibus, ut diximus, irreprehensibilem,

A ſibilem, ſed nec ſuſpectam nmnino ad ſacrum
Auct. J. P. venire miniſterium, & adorandis miniſtrare baptiſmatibus, & aliis adeſſe ſecretis, quæ in venerabilibus miniſteriis per eas rite agnntur. *Ita Juſtinianus imperator proſpectum eſſe volnit ſingulisſimo Diaconiſſarum officio, ut vel ex immatura ætatis levitate, ſexuſque inconſtantia nihil in illud irreperet, quod ſacro hujus miniſterii gravitatem dedeceret, nihilque eſſet in hujuſmodi feminarum moribus, quod non eſſet ab omni parte perfectum. Si vero contingeret, ante præſcriptum modo ætatem juſſit de cauſis alicui conferri hoc miniſterium; cæmm eſſe volnit laudatus Juſtinianus, ut defectus ætatis aliunde ſupplerentur. Sic enim pergit in ſua conſtitutione:* Si vero quædam neceſſitas fiat, & minorem hac ætate, quam dicimus, ordinari Diaconiſſam contigerit; liceat eam in aliquo venerabilium alcetteriorum ordinari, & in illo habitare. Nequaquam viris admixta conſtituta ſit, neque ſuo arbitrio habitans: ſed vitæ ſeparatæ & mediocris, & a convenience multitudine bonum teſtimonium habens.

B *ab immoderato conſanguineorum affectu alienos eſſe, nec aliis adhærere cum diſpendio famæ aut bonæ exiſtimationis. Hæc enim ſuperioribus adjungit in eadem ſanctione:* Volumus autem & ipſas, quæ ad ordinationem perduentur, Diaconiſſas ſive ex viduitate ſive ex virginitate, non cum aliquo enhærentes, aut cognatorum, aut eorum, quos appellant dilectos[a]: (talibus enim nominibus utentes maligna ſuſpitione ſuam replent vitam:) ſed aut ſolæ habitent, aut cum parentibus ſuis & filiis, aut vera fratribus: aut iis cohærere, de quibus ſi quis ſuſpicari aliquid præſumpſerit malignum, ipſe inſipiens ſimul & impius forſan putabitur. Et ſi dicatur tale aliquid de aliqua earum, quæ in Diaconiſſarum ordinationem ingredi vult, quod alieni cohnſerit ſub imagine quidem bonæ appellationis, maligna vero ſuſpitione; non oportet hujuſmodi mulierem perduci omnino ad ordinationem diaenniæ. Nam ſi ordinetur, & tale aliquid egerit, & cohærerit alicui eum prædicto nomine aut ſchemate; cadet quidam a diaconia, & ipſa & ille ſubjecti erunt huic legi, & reli-

[a] ἀγαπητοὺς

C quis, quæ corruptores puniunt.

Diram ſimuletur, in officio continentiæ, pudicos; & exitium illis

78 *Hiſce variat ſubjungit pœnas, ut in officio contineantur*: Oportet enim, *inquit*, omnes, quæ ordinantur, venerabiles Diaconiſſas, tempore ordinationis & moneri, & ſacrorum audire mandatorum præcepta coram reliquis, quæ dnbum ſunt venerabiles Diaconiſſæ, ut & ipſæ Dei timorem habeant, & adhærentem ſacris mandatis fiduciam: timere autem & confundi ſacro cadere ordine, ſcituras, quod ſi præſumpſerint aut erubeſcentes ordinationem, aut derelinquentes ſacrum miniſterium ad nuptias venerint, aut aliam omnino elegerint vitam; ipſæ quidem obligatæ efficientur mortis, & ſubſtantia earum applicabitur ſanctiſſimis eccleſiis aut monaſteriis, in quibus ſunt: qui vero eas aut uxores acciperе aut corrumpere præſumpſerint, obnoxii quidem & ipſi gladio erunt: ſubſtantia autem eorum applicabitur fiſco. Si enim in antiquis legibus, virginibus illis, quæ in eorum errorem vocabantur, mortis incumbebat damnum corruptis; quomodo non magis nos in iis, quæ a Deo glorificantur, definimus, pudicitiam (quæ quam maxime mulieres exornat) conſervari volentes quam diligentiſſime a venerabilibus Diaconiſſis, ut quod decet naturæ, cuſtodiant, & D
quod debetur ſacerdotio contervent? *Et hæc quæ, magna tunc temporis in veneratione fuiſſe rum ſacrum hoc munus, tum mulieres, quæ ad illud eligebantur.*

79 *Appoſite autem laudatus imperator Juſti-* compte.
nianus Diaconiſſas *ad conſervandam pudicitiam exiſtat ſuperius in memoriam revocans* virginibus illis, *quibus* incumbebat mortis damnum corruptis: *reſpexit enim legislator ad virgines Veſtales, apud gentiles Romanos olim notiſſimas; quarum hiſtoria tamiſi e varierum auctorum ſcriptis ſit abunde pervulgata, ſequentia tamen e pluribus, quæ de eiſdem circumferuntur, in memoriam revocare viſum eſt. Illarum origiuem ultra haud repetam. Ordo iſtarum virginum apud Romanos fuit inſtitutus a Numa Pompilio rege in honorem dæ Veſtæ, & ad conſervandum in ejuſdem templo ignem ſacrum. Nulla aſſumebatur ad hunc ordinem, niſi quæ eſſet annorum ſex; nullæ quæ excederet annos decem. Prima electa fuit a Numa;* E
aliæ deinde a ſummo pontifice dulta ſorte. Poſſent his multa addi, ſi operæ pretium eſſet, quæ ad earum parentes, conſecrationem, numerum, vocum virginitatis, veſtitum, efficia, inſignitam pene venerationem apud præcipuos reipublicæ Romanæ moderatores, variaſque caca gentilium ſuperſtitionis obſervationes pertinent.

80 *Si vero aliqua ex illis peccaſſet contra caſtita-* virginum Veſtalium
tem, ſepeliebatur viva, ſervatis quibuſdam ceremoniis: qui vero ex iſtarum abuſus, tædebatur uſque ad mortem. Veſtalium porro aliorumque gentilium ſacerdotia exſtinxit Theodoſius imperator, invito ſenatu. Conſuli poſſunt quæ ſcribit Baronius ad annum 392. *n.* 66. *ubi proferitur Theodoſii conſtitutio adverſus idolorum cultores; Relatio Symmachi Urbis præfecti, ſenatus nomine Valentiniano & Theodoſio imperatoribus oblata, quæ habetur inter opera S. Ambroſii a Benedictinis vulgata tomo* 2. *columna* 828. *& ſeqq. nec non epiſtola ejuſdem ſancti Doctoris* 17. *col.* 824. *& epiſtola* 18. *col.* 833. *& ſequentibus; quæ Relationi Symmachi reſpondet, ac de Veſtalibus virginibus meminit. Sed nunc ad inſtitutum noſtrum redeamus.*

81 *Laudatus imperator Juſtinianus novella* F *Jamdiu inſoper Juſtinianus, ut ſuas omnes a ſuſpecta cum viris habitatione.*
123. *cap.* 30. *cautum etiam eſſe voluit, ne quidquam Diaconiſſæ moverentur obſequii a ſuſpecta cum viro habitatione. Hæc enim ſunxit:* Diaconiſſam vero nullo modo cum viro, ex quo poteſt inhoneſtæ vitæ amergere ſuſpicio, habitare permittimus. Si vero hnc non obſervet; ſacerdos, ſub quo ſubjacet, admoneat eam, ut omnibus modis talem virum ejiciat e ſua domo: ſi vero hoc diſtulerit agere, eccleſiaſtico miniſterio & propriis emolumentis alienata, monaſterio tradatur, & ibi omni ſuę vitę tempore degat: rebus ejus, ſi quidem filios habeat, inter ſe & illos ſecundum numerum perſonarum dividendis: ut competentem ipſi mulieri partem monaſterium accipiens, eam alat & regat. Si autem non habuerit filios, omnis ejus ſubſtantia inter monaſterium, ubi mittitur, & eccleſiam, in qua prius erat conſtituta, æqua portione dividatur. *Diaconiſſæ ſecula vix. in jure civili etiam nota fuerunt, ut planum fiet ex his, quæ ſubdo.*

82 Haraclii imperatoris novella, quę habe- *Alia ſub imperatore Heraclio.*
tur Jurie Occident. lib. 2. eumdem, *de quo ſupra* Diaconiſſarum numerum in eadem eccleſia confirmat. In eccleſia autem Sanctę Marię Virginis in eadem urbe Diaconarum maſculorum

nume-

A numerum definit octodecim, fœminarum ſca, ſubdiaconorum octo *&c.*, *teſte Morino part.* 3. *Exercitatione* 10. *cap.* 2. *pag.* 187. *Librum ipſum, quem citat, apud nos non vidi. Floruit Heraclius imperator ſecula* VII. *Ex quo intelligimus primo, eo etiam Secula non exiguum Diaconiſſarum fuiſſe numerum, etiamſi definiri nequeat, an quædam in ſingulis fuerint eccleſiis. Secundo colligere ex dictis licet, dignitatem earum eo tempore fuiſſe ſatis notabilem, cum toties Diaconiſſarum ratio habeatur in legibus imperatorum.*

Ædes Deiparæ ſacra Conſtantinopoli

83 *Neque ex imperatorum legibus dumtaxat commendantur antiqua Diaconiſſarum dignitas & ſucceſſio tunc perſeverans, verum etiam ex æde Deiparæ ſacra, Mauritio Imperante, ſub nomine* Διακονίσσης, Diaconiſſæ, *a Cyriaca patriarcha Conſtantinopolitano conſtructa. Zonaras in Annalibus a Cangio editis tomo* 2. *lib.* 14. *num.* 13. *de Cyriaco, Joannis Jejunatorii in cathedra Conſtantinopolitana ſucceſſore, refert iſta:* Cyriacus preſbyter & œconomus magnæ eccleſiæ, a quo ſacroſanctæ Deiparæ ædes, quæ Diaconiſſæ dici-
B tur, ſtructa eſt. *Zonaræ ſuffragatur S. Theophanes in Chronographia pag.* 233. *editionis regiæ*: Ad Diaconiſſæ peritur compitum, *inquit*, Cyriacus patriarcha ſanctæ Deiparæ eccleſiam poſuit. *Tempus ætatis Cedrenus ad annum* XVI. *Mauritii imperaverit, tuæ conditam affirmans. Annus autem iſte concurrit cum* 598. *æræ vulgaris. Etymon ejuſdem ædis facere affertur in Codini Excerptis e libro chronico de Originibus Conſtantinopolitanis pag.* 53. Ita, *aiunt*, denominata eſt, quod patriarcha (*Cyriacus*) adhuc diaconus ibi habitaret, & ſoror ejus ibidem eſſet Diaconiſſa. *Hic autem Joanni Jejunatori ſucceſſit probabiliter circa finem anni* 595. *obiit* 606. *ut dictum eſt in Hiſtoria chronologica Patriarcharum Conſtantinopolitanorum ante tomum* 1. *Auguſti pag.* 74. *&* 76.

Diaconiſſa etiam dicta.

84 *Cangius lib.* 4. *Conſtantinopolis Chriſtianæ pag.* 87. *in eam ſe propendere conjecturam fatetur, quod videlicet ſacra ædes Diaconiſſæ non fuerit alia, quam illa, quæ a ſancta femina Olympiade, ſub Theodoſii magni imperio ædificata fuit inter ædem Eiρήνης* [a] *& Sophianam,*
C *inſtituto in ea monachorum cœnobio: ædes autem illa, ſeditionem moventibus Victoriatis, una cum eccleſia magna fuit paſſa incendium. Audiamus Nicephorum Calliſtum Eccleſiaſtica hiſtoriæ lib.* 13. *cap.* 24. *in quo celeberrimæ hujus feminæ elogium contexens*, Monaſterium, *ait*, quod Conſtantinopoli conſtituit, Marinæ cognatæ ſuæ relinquens, eam monaſterii regulam inviolatam conſervare juſſit. Fuit id prope ſanctæ Pacis & Verbi Dei Sapientiæ priſtinum templum, & uſque ad ſeditionem eam, quæ Νίκα, hoc eſt, VINCE, dicebatur, duravit. Tum vero Sapientiæ templo exuſto, & ipſum conflagravit. Cæterum maximo eo longe poſt templo reſtituto, monaſterium hoc priſtinam quoque recepit venuſtatem, atque ad veterem reſtitutum eſt dignitatem, Sergia ei præſidente, quæ etiam beatæ hujus fœminæ Vitam conſcriptam reliquit. *Templum porro illud ſacrum etiam quamdam quotannis celebritatem habuit apud Græcos die* XXVIII. *Julii: in Menæis enim magnis exſtat tunc refertur* Memoria εὐκτηρίων ἁδῶν *ſanctiſſimæ Deiparæ ἐν τοῖς* Διακονίσσαις, *id eſt*, in compito Diaconiorum. *Plura de celeberrima*

[a] *i. e.* Pacis

Septembris Tomus I.

hac Diaconiſſa Olympiade dicentur ſub finem præfemis Tractatus prælimitaris, ubi de hac & de pluribus aliis ejuſdem inſtituti mulieribus illuſtribus erit agendum. AUCT. J. P.

§. III. An temporibus imperatorum Juſtiniani & Heracli, vel poſtea, locum in ædibus ſacris digniorem, quam mulieres aliæ, occuparint Diaconiſſæ.

etiamſi tempore Juſtiniani imp.

ANiquam *in Eccleſia viguiſſe morem, ut mulieres in ædibus ſacris crarent loco a viris ſeparata, notum magis eſt, quam ut probari debeat. Procopius Cæſarienſis lib.* 1. *de Ædificiis Juſtiniani imperatoris cap.* 1. *agens de eccleſia S. Sophiæ*, Utrumque, *ait*, latus duæ por- E
tieus ambiunt, ædeo non diſſeptentes ſtructuram templi, ut potius latitudinem ejus amplient, pari quidem cum ipſo longitudine ad cætrema porrectæ; ſed altitudine inferiores. Cameratæ atque auro decoræ ſunt: altera precantibus viris aſſignata; altera fœminis. Nihil habent diſparile, nihil diverſum. *Cangius lib.* 3. *Conſtantinopolis Chriſtianæ pag.* 32. *rem magis explicat, & memorat, quænam ex his poſticibus ad feminas pertineret*: In ipſa, *inquit*, æde Sophiana ad Meridiem & Septentrionem binæ procurrunt porticus duplices, ſuperiores ſcilicet & ſuperiores, ſecundum ipſius longitudinem, columnis marmoreis prægrandibus ſuſtentatæ, quæ ædis latitudini nihil officiunt .. Cameratæ atque auro decoratæ ſunt, alteraque precantibus viris aſſignata, inferior nempe: altera, quæ eſt ſuperior, fœminis.

mulieres ſeorſum locum orandi a viris ſepa-

86 *Idem auctor ibidem pag.* 33. *ſcribit iſta*: *rarum* F
Porticus ſuperiores fœminis precantibus addictæ, ut plurimum Catechumenorum vel Catachumenorum nomine donantur a ſcriptoribus: non quod in iis umquam catechumeni conſtiterint, ſed quod divinos, qui a ſacerdotibus & cantoribus concinebantur, hymnos, ibi auditu exciperent mulieres: unde Κατηχούμενα, „ loca „ Dei verbo, Officiiſque eccleſiaſticis audien„ dis ſuperne extructa „ recte viri docti interpretantur, *ſicut plurimis exemplis oſtendit ibidem memoratus auctor, qui prædictas illas porticus ſuperiores* Gynæconitides *etiam appellat. Idem Cangius in Diſſertatione de Diaconiſſis ante citata conſuli poteſt pag.* 420. *Nomen autem* Γυναικεῖον, *tragens originem a τὸ γυναικὸς, id eſt*, a muliere, *ſumitur hic pro loco vel parte ædis ſacræ mulieribus aſſignata & uſitata.*

ſub illo tempore Imperatore & ſub Heraclio

87 *Patebant itaque tunc iſta loca ſolis mulieribus: unde quæri poteſt, an promiſcue & ſine diſtinctione dignitatis ibidem inter alias non Diaconiſſæ ſederent etiam Diaconiſſæ. Cangio in dicta Diſſertatione pag.* 420. id non videtur veroſimile, cum presbyteris, Diaconiſſis, ſubdiaconis, lectoribus certas quibuſque aſſignatas fuiſſe, ſeu ſedes in eccleſia Sophiana, ſatis innuat Heraclius, *prout ſtatim dicetur. Ibidem præmiſerat iſta*: Balſamon lib. 3. Juris Græcorum pag. 381. ait, Diaconiſſarum Ordinem canonibus olim cogitum, ſedem habuiſſe in bemate: ſua

AUCT. J. P. vero ætate, etsi ἐκκλησιάζουσαι, id est, in ecclesia Constantinopolitana locum & stationem haberent, non tamen in bemate sedisse. Discimus etiam ex novella 3. Justiniani, & alia Heraclii imperatoris, quæ exiat lib. 2. Juris Græcorum, definitum fuisse numerum Diaconissarum in Majore ecclesia Constantinopolitana ad quadraginta. *Videri possunt quæ de his dixi paragrapho 2. proxime præcedente; ubi tamen numerus presbyterorum, diaconorum, ac subdiaconorum diserepat ab editione Cangii*: quibus singulis Ordinibus, *sicut pergit*, assignatæ erant in eadem ecclesia *sedes*, seu stationes: ita enim vocantur loca ecclesiæ iis adscripta, in eadem Heraclii Novella, in qua etiam clericorum Blachernianæ ecclesiæ numerus definitur, atque adeo Diaconissarum ad sex, *ut supra indicatum est loco mox citato*.

88 *Ex dictis sic mihi verosimile, Diaconissas habuisse in ædibus sacris locum a mulieribus mero laicis distinctum. Videtur quippe mihi admodum conveniens, ut, quæ singulari electione, consecratione, officio, multisque privilegiis dignatam quamdam eximiam, qua feminis non patebat altius in Ecclesia Dei, erant consecutæ, par etiam* B *locus earum meritis & auctoritati responderet.* At quo in loco, *ne recte observat Cangius*, ædis Sophianæ, aut alterius, fuerit Diaconissarum statio, non est promptum asserere. *Deinde ad conjecturam se converterat, eoramdem sedem fortasse illam fuisse memorat, quam scriptores ecclesiastici* Matroneum *nuncupant. Anastasius Bibliothecarius in Symmacho PP., qui sedit sec. VI. pag. mihi* 45. Et cameram fecit & matroneum. *Idem in Gregorio PP. IV. qui præfuit sec. IX. pag.* 243. *indicat, matroneum presbyterio adjunctum fuisse*: Presbyterium, *ait*, amplum.. funditus construxit: eui .. lapidibus circa septum matroneum adposuit.

89 *Animadvertit tamen Cangius pag. 421. non* C *dersee, qui* Matroneum *memorent illud fuisse, quod ab eodem scriptore dictum sit* pars mulierum; *in qua utique mulieres tempore liturgiæ sacræ degerent. Erat deinde pro illa sententia Ordinem Romanum, in quo dicta mulierum pars vocata sit* pars matronarum, *hæc ejusdem Ordinis verba proferens*: Similiter transiens Pontifex in partem matronarum, explet omnia, ut supra. *Ex quibus videre licet, ut conclusit, quod* matroneum *non distinguebatur a parte seu loco* matronarum. *Hanc vero haud procul existisse a presbyterio conficitur a verbis prædicti Anastasii in S. Paschale PP., anno* 824. *vita functo, apud* D *nos die* XIV. *Maii pag.* 399. Præterea idem Summus Pontifex .. ecclesiam sanctæ & intemeratæ Virginis Mariæ Dominæ nostræ ad Præsepe, cernens quondam tali more constructam, ut post sedem Pontificis mulieres ad sacras Missarum solemnia stantes prope assistere juxta Pontificem viderentur; *ita ut*, si aliquid colloqui Pontifex cum sibi assistentibus voluisset, ex propinqua valde mulierum frequentatione nequaquam ei sine illarum interventione liceret; largum ibidem locum ineſſe, qualiter inde sedem mutare valeret, cum cerneret, dato operis studio cœpit indesinenter agere, sedem inferius positam sursum ponere, ut eo familiarius preces Domino fundere posset, quo consortia populorum modeste declinare potuisset. *Hæc ibi.* E

90 Quo loco, *inquit Cangius pag.* 424, mulieres istæ, quæ haud procul a sede Pontificis stationem suam habebant io ecclesia, videntur fuisse Diaconissæ: nam cæteræ in narthece stabant, aut in ea parte, quæ mulierum dicebatur. *Atque hæc quidem sunt, quæ per conjecturas in re intricata afferri possunt, de qua apud antiquos scriptores nihil legisse me recordor, quod ulterius procedat. Neque dicat, unum aliquem Diaconissis convocasse locum ex infimis, propterea quod, quamdiu duravit mulierum in oranda a viris separatio, sanctarum portarum custodia Diaconissæ committeretur, teste auctore epistolæ ad Antiochenos, S. Ignatio martyri adscriptæ*: Saluto sanctarum portarum custodes Diaconissas. *Etenim per portas, de quibus hic est sermo, non sunt intelligenda ecclesiæ vestibula vel atria; sicut confici videtur ex adjectivo* sanctarum, *quod veresimiliter significat portas in ipsa templo, per quas a narthece ad sanctuarium aditus patebat.*

CAPUT IV,

C *Status Diaconissarum apud hæreticos Orientales.* F

§. I. De Nestorianis, & qualis Diaconissarum apud illos fuerit conditio; qualis sub Monophysitis vel Jacobitis.

Porta de Nestorianis

DE *Nestorianis hæreticis, eorumque erroribus visum est hic præmittere sequentes notitias. Assemanus Bibliothecæ Clementino-Vaticanæ tomo 3. parte 2. Dissertationem de Syris Nestorianis conscripsit, per unum modo dictum tomum extensam: e qua excerpam nonnulla, quæ a meo instituto non videbuntur aliena. De Chaldæorum seu Assyriorum, quos appellat Orientales & Nestorianos, religione Christiana a temporibus Apostolicis susceptа, tractat cap. 1. qualis autem eorum fuerit status post hanc acceptam usque ad initia Nestorianæ hæresees, exponit cap. 2. Ejusdem vero sectatores nomen traxisse a Nestorio hæresiarcha, notum est: sed quo pacto postiterum ejus vicus, propagatum ab ipso per urbem Constantinopolitanam, infecerit Orientem, non convenit inter auctores, sicut videre licet in dicta Bibliotheca cap. 3. ubi & veram Nestorianismi originem exponere conatur ejusdem auctor. Progressione memorat cap. 4. Nestorianorum statum sub regibus Romanorum, Persarum, Arabum, Tartarorum & Turcarum dat cap. 5. Nestorianorum schismata & synodos cap. 6. veterum autem ac recentiorum hujus sectæ asseclarum errores cap. 7.*

92 *Nestorius duas in Christo personas statuebat, alteram Verbi Dei; alteram Jesu hominis. Hominem quippe in utero Virginis formatum* *eorumque dogmatibus impiis*

volebat

A *volebat alium esse ab Unigenito Dei Verbo : tenebat etiam incarnationem non esse veram & hypostaticam Verbi cum humanitate unionem ; sed meram inhabitationem Dei Verbi in homine, id est, in humana natura per se subsistente, velut in suo templo : idque, ut notant Patres quinquæ synodi œcumenicæ can.* 4. secundum gratiam, vel secundum operationem, vel secundum dignitatem, vel secundum æqualitatem honoris, vel secundum auctoritatem, aut relationem, aut affectum, aut virtutem .. vel secundum bonam voluntatem, quasi quod placuit Deo Verbo homo, .. vel secundum homonymiam *&c.*

93 *Ne plura addam de re abunde ex theologis nota, solam Verbi affectivam & moralem unionem impiissimus ille hæreticus in Christo agnoscebat. Vide jam, quam multa & quam blasphema inde deducantur confectaria. Sequitur enim primo, ut Deus non sit natus, passus ac mortuus ; ut Christus non sit Deus, sed templum Dei humanus ; ut nulla sit in Christo idiomatum, ut theologi appellant, communicatio, quæ* B *fundatur in eo, quod vera, & hypostatica unio sit Verbi Dei cum natura humana. Sequitur* 2°. *ut sanctissima Virgo Maria non sit* Θεοτόκος, *id est*, Deipara, *sed* Χριστοτόκος, Christipara, *vel* ἀνθρωποτόκος, hominis mater, *quæ videlicet, ut blasphemabat Nestorius, hominem dumtaxat genuerit Dei Verbo affective ac moraliter conjunctum ; non autem Dei Verbum humanæ naturæ hypostatice ac vere unitum.*

94 *Nunc, qualis fuerit apud Nestorianos Diaconissarum status, intellige. Earum consecrationem præmisit alia occasione cap.* 2. §. 2. *Assemanus pag.* 851. *esse Pontificale Nestorianorum, a Josephe Inderum metropolitano descriptum anno Christi* 1559. *in eoque exstare ordinationis Diaconissarum, ad ea usque tempora peragi consuetum. Hue spectant, quæ annotari asseris ad ejusdem calcem : sunt autem ista :* Atque ita perficitur ordo de filiabus fœderis (monialibus) quæ ad opus diaconatus segregantur. Ad altare autem non accedit, quoniam mulier est, sed ad oleum Chrismatis duntaxat. Hoc vero illius officium est, ut corde oret in C capite monialium tempore ministerii, & in fine orationis dicat, Amen : neque ungat mulieres ad baptismum accedentes, easque ad sacerdotes admoveat : non enim fas est sacerdotibus ungere mulieres : etsi nostris temporibus id faciunt, quum sacerdotes in feminam oculos nequaquam intendant. *Observo, restrictam hoc admodum Diaconissis concedi potestatem a Nestorianis, si comparetur cum illa quam habebant olim apud Monophysitas seu Jacobitas, qui privilegia, supra fere quam credi possit, in easdem conferebant, prout planum fiet inferius.*

95 *Idem, qui supra, memoratæ Bibliothecæ auctor, tomo* 2. *qui est de scriptoribus Syris Monophysitis, præmisit Dissertationem de istis hæreticis. Licet autem illi ex historicis ac Theologis abunde innotescant ; audire tamen juverit eorum exordia, atque alia plura. Monophysitæ sic dicti sunt, quod unam in Christo Domino naturam esse affererent. Sub hoc nomine Jacobitas Syros, & Ægyptios seu Coptas, nec non Æthiopas Armenosque hodie intelligi, observat Assemanus num.* 1. *Origo autem hæreseos Monophysitarum spectat ad medium circiter seculum quintum. Eutyches archimandrita fuit eorum parens.*

Animadvertit autem dictus auctor, majore ac AUCT. *fumore factiorum ipsius parte in iis, quæ fa-* J. P. *tuebatur de confusione & permixtione naturarum, desertum fuisse vel in ipso initio hæreseos exortæ, neque dubitare ejusdem affectas, quin verbo ac scriptis ipsum subjectum enatabuerit ad hunc usque diem, Diosco tamen Ægyptiorum & Barsuma, Syrorum corruptoribus & sectæ istius primipilis, doctrinam ejus diserta approbantibus, ipsumque defendentibus tamquam orthodoxæ fidei propugnatorem.*

96 *Auctor idem num.* 2. *deserit progressus Monophysitismi in Ægypto, Syria, Mesopotamia, Armenia, Arabia, Nubia & Æthiopia ; concordiam & discordiam recentiorem Monophysitarum num.* 3. Quod spectat, *inquit*, ad communionem Jacobitarum cum Catholicis, hæreticis vel schismaticis, Orientalibus & Occidentalibus ; jam observavi (pag. 491.) primatem ejus sectæ Gregorium Barhebræum in eo fuisse Politicorum errore, ut crederet, controversias Orientales inter & Occidentales, & inter Orientales ipsos circa Incarnationem Verbi agitatas, meras esse theologorum opiniones, non E hæresim constituere.

97 *Veterum porro Monophysitarum sectas enumerat num.* 4. *Syrorum Jacobitarum errores de Christo, de Trinitate, de Sacramentis Ecclesiæ, de Eucharistia, de invocatione Spiritus sancti in Liturgia, de statu animarum corporibus exutarum, de purgatorio &c. exponit num* 5. *Jacobitarum quoque politiam ecclesiasticam & secularem num.* 6. *declarat ; sub cujus finem tractat etiam de quinque metropolitis, episcopis autem sex, patriarcha Jacobitarum subjectis, præter illos, qui ibidem dicuntur in regione Turabdin exstare. Hoc vero de statu ecclesiæ Jacobitarum hodierna intelligendum monet Assemanus num.* 7. *Mitte pluta.*

98 *His præmissis, perveniamus ad Diaconissas Monophysitarum vel Jacobitarum, qui illorum hæresim profitebantur. Qualis sub his fuerit eorum status, quæ potestas, quæ privilegia, commemorat Assemanus in Dissertatione de Monophysitis num.* 10. *hunc de illis canonem referens, quem affirmat exstare in Pontificali Jacobitarum pag.* 144. Potestatem intra altaria Diaconissa nullam omnino habet : quoniam & F quando ordinatur, in ecclesia tantum adstat (*extra cancellos videlicet altaris.*) Hæc ast autem ejus potestas, ut scilicet altare verrat, & lampades in sanctuario accendat ; idque tum, quum presbyter aut diaconus absunt.

99 Permissum est quoque ei io absentia presbyteri & diaconi, Sacramenta ex theca in sanctuario posita accipere, mulieribusque & pueris tradere (*qui* scilicet annum ætatis quintum non excesserint, *ut exponit* Joannes Telensis apud Bar-Hebræum Nomocan. cap. 7. sect. 7. *parenthesi est Assemani*) non tamen ea ex altari accipere, aut altari superimponere, aut mensam vitæ quoquo modo tangere. Quando autem ad suscipiendum baptismum mulieres adultæ accedunt, ipsa ungat illas jussu sacerdotis : item visitet, & ungat gratia mulieres ægrotantes. Hæc ejus potestas est, & res hujusmodi administrat : & hac de causa ordinatur, ut in sancta Ecclesia Dei coram sacerdotibus & pontificibus ministret. *Hæc e canone Pontificalis Jacobitarum, de quo supra.*

AUCT. J. P.

§. II. Alia de ſtatu Diaconiſſarum ſub Jacobitis; qua occaſione diſſeritur an communi aliqua lege Diaconiſſis interdictus fuerit acceſſus ad altare.

Mira Diaconiſſarum privilegia

Poſt hæc pergit auctor ſupra dicta Diſſertationis, & indicat, Bar-Hebræum fuſe de Diaconiſſis tractare in Nomocane cap. 7. ſect. 7. jam citatis, ubique; præter conſtitutiones Apoſtolorum, citari etiam canones conciliorum Laodicæni & Neocæſ., Baſilii Magni, & Severi, Joannis Telenſis, & Jacobi Edeſſeni. Accipe eorum, quam ſubjicit ex Bar-Hebræo, ſummam: Diaconiſſa ante annum ætatis quadrageſimum ne ordinetur. Si poſt ordinationem nupſerit, excommunicetur. Conſuetudo in ditione Antiochena obtinuit, ut abbatiſſa monialium Diaconiſſa fiat, ſubditiſque monialibus Euchariſtiam porrigat; idque presbytero & diacono abſentibus dumtaxat. In eadem Antiochena ditione quum Diaconiſſa ordinatur, orarium humero ejus inſtar diaconorum imponitur. Quum menſtrua patitur, ingreſſu ſanctuarii prohibetur ob reverentiam altaris. Ad cujus titulum ordinata eſt, in eo ſanctuario dumtaxat miniſtrat.

ſub diſſis Jacobitis in ditione Antiochena, ubi ad hoc munus aſſumuntur abbatiſſæ:

Ungit mulieres oleo catechumenorum, quum baptizantur. Ægrotas viſitat ungitque (quo oleo, *ait Aſſemanus*, non explicat Jacobus Edeſſenus. Sed de oleo benedicto, non de oleo infirmorum loqui videtur.) Quum ipſa ægrotat, vices ſuas cuidam ſorori in monaſterio monialium committere poteſt, ut ſcilicet ſacctuarii curam gerat, non ut ſacra myſteria contingat. Partem Euchariſtiæ, ut facere ſolent diaconi, in calicem immittere nequit: permiſſu tamen epiſcopi vinum & aquam in calicem miſcere poteſt, & calicem etiam conſecratum miniſtrare, quum id neceſſitas poſtulat. *Mirabilia enimvero & pene incredibilia nonnulla hic ſunt privilegia Diaconiſſis conceſſa apud hæreticos Jacobitas in ditione Antiochena. Quod autem inter illa memorabatur de conſuetudine, ut monialium abbatiſſæ ad dignitatem Diaconiſſarum aſſumerentur, mirum non eſt, cum idem fieret apud orthodoxos in Oriente.*

quod etiam jocoſum in Domitæ

102 *Cujus rei duo in promptu habemus exempla. Tomo 2. Martii, die* XXIII. *ejuſdem menſis, in Vita S. Euphraſiæ virginis cap. 2. num. 7. pag. 267, referuntur iſta:* Euphraſia, *ſynonyma videlicet illius ſanctæ virginis mater*, diligens monaſterium ſanctarum mulierum . . ., rogabat Diaconiſſam, & priores monaſterii, dicens eis: Parvam benedictionem volo monaſterio veſtro præbere, redditum *auri* viginti & triginta librarum, ut oretis pro iſta orphana (*Euphraſia videlicet filia*) & pro Antigono patre ejus. *Aurum* recuſavit admittere illa abbatiſſa, *dicens tamen*: ſed na te contriſtem, aut ſine fructu dimittam, paucum oleum, & candelas, & thymiama in oratorium confer . . ., & his oblatis rogabat Euphraxia Diaconiſſam, ut omnes ſorores orarent pro Antigono, & filia ejus Euphraxia. *Et ibidem num.* 10. Tunc & Euphraxia mater ejus, orans dixit: Filia mea, amas hoc ſchemate veſtiri? Cui Euphraxia dixit: Utique, mater mea: quia (ſicut agnovi) Diaconiſſa & domina ſorores dixerunt *&c. Hæc ibi. Sanctæ autem virgo iſta tomo citato pag.* 264. *annuntiatur in Thebaide, & ſcribitur obiiſſe poſt annum Chriſti* 410. *ex quo prædicta conſuetudinis antiquitas eluceſcit.*

probatur

103 *Aliud factum, quo iſta conſuetudo confirmatur, ſuggerit Vita S. Irenes virginis & hegumenæ ſeu abbatiſſæ Conſtantinopoli in monaſterio Chryſobalantho, cujus Vitam illuſtravi tomo* VI. *Julii, die* XXII.: *floruit autem ſeculo* IX. *Ibidem autem pag.* 619. *patras biographus anonymus, Sanctæ iſtius præfecturæ abbatiali præmiſſam fuiſſe dignitatem diaconalem, S. Methodio patriarcha Conſtantinopolitano eam conferente. Audiamus biographum:* Mox itaque nihil moratus patriarcha, ſurrexit e ſolio, thuribulum petiit, thus adolevit, Deo benedixit, primuſque convenientem ſuſpicatus hymnodiam, Diaconiſſam magnæ eccleſiæ (*id eſt, S. Sophiæ ſeu Divinæ Sapientiæ*) primum ordinat Irenen (ſpiritu quippe, qui in ipſo erat, viderat ipſius puritatem, *ad illud utique officium requiſitam*:) & poſt hæc præfecturæ ſignaculum luperaddidit.

abſolute apud Jacobitas Diaconiſſa i non tamen ordinata ſacerdotio.

104 *Nunc redeamus ad Jacobitas, quorum patriarcha Michaelis canon de Diaconiſſis ex Pontificali Syriaco, collocutore ejus publicato, profertur apud Aſſemanum dicto num.* 10. *in quo canone firmo eſt de ordinatione Diaconiſſæ tamquam de re, quæ jam diu deſierat in Eccleſia; additur tamen hæc clauſula:* Si quis autem pontifex Diaconiſſam propter urgentem neceſſitatem aliquando ordinare voluerit, mulierem ordinet, cujus de caſtitate teſtimonium habeatur, quæque ad ſenectutem proxime accedat: quoniam & ſancti Apoſtoli, Patreſque talem ordinari decreverunt: *ubi videt, a memorato Michaele Jacobitarum patriarcha poteſtatem fieri epiſcopis ordinandi Diaconiſſas propter urgentem neceſſitatem. De Michaele patriarcha, cui Magni nomen fuit inditum, ſcribit Aſſemanus tom.* 2. *cap.* 31. *claruiſſe eum dicens anno circiter* 1190. *& Pontificale ac Rituale Syrorum Jacobitarum ordinaſſe.*

Differitur an, ſicut apud illos

105 *Verba illa e Pontificali Jacobitarum ſuperius recitata*, Poteſtatem intra altare Diaconiſſa uullam omnino habet: quoniam & quando ordinatur, in eccleſia tantum adſtat, *non admiſſa videlicet intra cancellos altaris; hæc, inquam, movere poſſunt quæſtionem, an ſicut acceſſus ad altare, aut illius contactus Diaconiſſis omnino fuit interdictus apud Jacobitas; ita etiam olim ſtata aliqua communi lege hoc eis vetitum fuerit. Si quis illud affirmat, incumbit ipſi legem hujuſmodi produtere. Aſſemanus in Diſſertatione de Syris Neſtorianis pag.* 849. *affirmat non conſtare, quod id olim interdictum fuerit; immo vero Diaconiſſas aliquod obiiſſe officium circa altare, probat e Theodoro Balſamone in Reſponſione ad* 35. *interrogationem, Juris Orientalis lib.* 3. *ubi cauſam inſuper refert, cur privilegio iſto privatæ fuerint, his verbis, quæ in ipſo fonte non vidi, ſed quæ Aſſemanus ſic recitat loco citato:* Olim aliquando Diaconiſſarum ordines cogniti fuere canonibus, habebantque ipſæ gradum & officium circa altare. Menſtruorum autem inquinatio miniſterium earum a divino & ſancto altari expulit.

ita etiam communi aliqua lege

106 *Quod, quod non ab altari dumtaxat, verum etiam a templo ac Sacramentis excludantur menſtruata apud Orientales, prout obſervat idem Aſſemanus ex ſequenti canone S. Dionyſii Alc-*

A Alexandrini: De mulieribus, quæ sunt in ablecſſu, in eas ſic affectas oportere Dei domum ingredi, ſupervacaneum vel interrogare exiſtimo: neque enim reor, ſi tamen fideles ſint & piæ, ſic affectas, anſuras vel ad ſanctam menſam accedere, vel corpus & ſanguinem Domini attingere. *Hucusque eadem auctor attexit interrogationem ſeptimam ex epiſtola canonica Timotheo Alexandrino*: Si mulier ſibi accidiſſe viderit, quod ſolet mulieribus, debeatne ad ſancta myſteria accedere, an non? Et *reſpondetur*: Non.

apud Orientales

107 *Tomus 2. Conciliorum apud Labbeum col. 287. & ſequentibus Canones continet Nicæni concilii, ex Arabico in Latinum verſos, qui a Nicolino* Binio, *cæteris collectoribus omnibus Conciliorum inſerti inveniuntur in editis antiquioribus vol. 2°. Driſſle col. 359. Sequuntur ſanctorum Patrum, ut fertur, concilii Nicæni ſanctiones & decreta. Conſtitutiones autem Apoſtolicæ loco citato; & quamvis ſi fidem, eaſdem in patriarchatu Antiocheno, & maxime apud Syros & Chaldæos vigere; affirmat Petrus perpetuus illius tractatûs auctor Nicænis Tomo tragœ Conciliorum; quem mox deſignabimus, col. 368. ſunt iſta de muliere menſtrua patiente:* Omnes fideles, & Chriſtianæ mulieres coercere ſe debent ab ingreſſu ædium Dei, quæ ſunt ejus templa, quamdiu menſtrua patiuntur: item a communionis ſumptione, quousque adimpleverint earum dies. *An igitur aliquem eorum videri debet, ſi ab eccleſia, ab altari, a Sacramentorum participatione revocantur Diaconiſſæ miniſtrum, eum tempore, una eademque lege, quæ conſtringebat alias mulieres, comprehenſa propter horrorem illi faciorum myſteriorum reverentiam?*

prohibitus

108 *Ex allatis itaque jam conſtitutionibus nulla eſt, quæ ſimpliciter & abſolute Diaconiſſas abeam ab altari; ſed reſtrictio ad tempus menſtruum, & per accidens. Sicut ergo nemo dixerit, mulieribus non Diaconiſſis ibi aliunde eatenus ingreſſum in eccleſiam & participationem ſanctiſſimæ Euchariſtiæ interdictis fuiſſe ſimpliciter & abſolute; ita ratiocinatur neceſſe eſt de ministri Diaconiſſarum ad altare, & contactu ejus. Superiora ſic confirmari poſſunt ex Aſſemano pag. 850: Nullus*, inquit, canon prohibet Diaconiſſas, urgente ſaltem neceſſitate, in ſanctum tribunal ingredi; imo plures canones apud Syros exſtant, qui etſi poteſtatem ordinarium omnem Diaconiſſis intra altare denegant, concedunt tamen iis, ut in abſentia presbyterorum & Diaconorum verrant altare, & lampades in ſanctuario accendant, & ex theca ibi poſita Euchariſtiam accipiant, mulieribusque ac pueris tradant. Quæ omnia ut præſtare poſſint, altare illas ingredi oportet. *Hæc ille, de quibus conſulo præmiſſa in præcedenti paragrapho num. 99. & cap. 2.*

109 *Sententia noſtra etiam confirmatur ex antiquis Euchologiis, in quibus Diaconiſſarum ordinatio peragi dicitur intra ſanctum tribunal, id eſt, extra altare, prout indicavi jam cap. 2. loco videndo. Quæ cum ita ſint, Baſilemoni in hunc canonem 15. Nicæni Chalcedonenſis Diaconiſſam non eſſe mulierem ordinandam ante annum quadrageſimum &c. ſcribenti non omnino aſſentior*: Quæ in præſenti, ait, canone tractantur, omnino exoleverunt. Diaconiſſa enim hodie non ordinatur. Etiamſi quædam alicubi vi abuſive Diaconiſſæ dicantur: Eſt enim earum, quæ ſtatuit, mulieres in ſanctum tribunal non debere ingredi. Quæ ergo ad ſanctum altare accedere non poteſt, quomodo diaconatus officium exercebit? *Ita hæc, inquam, Baſilemoni non aſſentior. Nam primo, cum ipſa ejus canonis verba non proſequatur, non videtur ſatis conſtare, an ea ſanctio tribunale arcana mulieribus interdixerit, an etiam Diaconiſſas.*

110 *Secundo, jam ſtatuimus eſt num. 108. Diaconiſſas, urgente neceſſitate, ingredi ad ſanctum tribunal; & unum ejus videlicet eſt, earum ordinem in iſto loco peragi. Porro, quando id exercebit, id eſt, mouiales quondam Græcorum abuſive Diaconiſſæ dicuntur ſecundum Baſilemonem: quæ dicto ordinem eſt neceſſitate, cum reſtringi debeat, aut ejiciendi? Aſſentimur, ad patriarchatum Antiochenum Græcorum, in quibus ſolebant verſus finem ſæculi XI. Quod Hiſtoriam Patriarcharum Antiochenorum ante tomum IV. Januarii? tunc enim ibi ordinari deſierunt Diaconiſſæ: cum in eodem patriarchatu apud Syros Maronitas, Jacobitas, & Neſtorianos aliter ſe res habuerit, ſicut tomus Aſſemanus pag. 850. probatque ea Ben-Hebræo, cujus verba recitata ſunt ſuperius num. 100.*

ad diem 3

111 *Quæri*, incepta mihi omnino apparet hæc *Baſilemonis cauſula*: Quæ ad ſanctum altare accedere non poteſt, quomodo diaconatus officium exercebit? *Quippe præterquam quod interrogatio iſta probabilitas ſuppeditat, falſum, cum jam videamus ſatis probatum, Diaconiſſas tenuiſſe aliquid legi interdictum non fuiſſe acceſſum ad altare; quot & quam diverſa etiam earum officia, quæ extra altare exercebant, quæque ad illud utique non pervenebant, prout invenimus ſupra cap. 2. ubi eas enumeravi? Enimvero Diaconiſſarum vafe erat inſtitutum, ut exterorum charitatis ergo feminam ſexum obſequiis intenta, nihil haberent commune jure ordinario cum ſacris myſteriis, quæ ad aram peragebantur ab Eccleſiæ miniſtris. Quamvis autem earundem inaugurato valde ſimilis eſſet conſecratio diaconorum; horum tamen miniſteriis ab illarum occupationibus omnino diſcrepabat, quia ſere totam, vel maximam ſaltem ex parte reſecabatur ad altare.*

Auct. J. M.

CAPUT V.

Diaconissæ quædam memorabiles in Oriente & Occidente.

§. I. Variæ de illis notitiæ ex scriptoribus.

Timo. 111 *Rursus & Phœbem Diaconissam, quæ electus est sæculo primo, apud Sacrum ad diem* XIII. *Februarii in Vita S. Auxibii, & apud nos ipso fusdem Sanctæ Vitæ eodem die memoratur pagina* 127. *Timo Diaconissa, Brebentelo subjungitur. Ibidem pag.* 129. *indicatum est, cum sanctum fuisse eundem sanctum episcopum, qui circiter* 102. *unde evaserit, quo tempore ipse vixerit, videlicet sæculo primo, & sanctum fuisse. Hæc autem de illa leguntur apud eum in dicta Vita.* Post hæc facta permutua S. Auxibii fratres Theomistagoras Salbo (*in Cypro*) pervenit, quem conjuge Beremo: quæ ipsa quoque erat de admiratione digna, & virtutis pandens. His cum ecclesiam se constituissent, complura in universa salocarunt, ex eaque amborum congressione magna lætitia provenit. Et future decessa in manus episcopi, ubra pontificæ eruditionis: hunc que baptismo ab eodem initiati in nomine Patris & Filii & Spiritus sancti. Ordinavit autem B. Theomistagoras Ecclesiæ diaconum S. Auxibius, unde mque ejus inde similiter Diaconissam. Nam cum quidam baptismo susciperet, in ipso a petendi occasione jejunarunt, & ambo deinceps fratrum instar erant. *Per occasionem pos sendi scriptor eruditi phrasi vitelligit usum matrimonii, sic in sequentibus verbum fecit sæpe invenies.* Videamus hoc circa finem sæculi primi mulierum, uxoris marito, ad Diaconissarum officium fortis promotam, sicuti factum de Theopistia, uxore S. Gregorii Nysseni dictum est num. 59. atque ibidem fuisse, patet ex verbis S. Epiphanii num. 2. datis.

S. Martina V. & M. & alia. 113 *Tertio Christi sæculo claruit S. Martina virgo & martyr Romana, sub Alexandro imperatore passa, quæ per donum Dei Diaconissa fuisse scribitur in Vita a nobis data ad diem* 1. *Januarii pag.* 21. *num.* 3. *Ad quæ modo ære Christianæ sectæ pertinet memorabile laudatum Diaconissæ anonymæ, quod contulit ad subvertendum solium gentilis sacerdotii a puerorum superstitione ad veram fidem. Factum narrat Theodoretus hist. lib.* 3. *Ecclesiasticæ historiæ a Sirmondo editæ tom.* 3. *parte* 2. *cap.* 9. *relatis primo, quæ imperatoris sive dederunt Julianus avunculus imperatoris & Felix, ita pergit cap.* 10: Per idem vero tempus adolescens quidam, filius sacerdotis, in falsa religione educatus, ad piorum cœtum aggregatus est. Femina enim quædam pietate insignis, & Ordine Diaconissa, hujus matri familiaris eum esset, cum matre veniebat (nam tenellæ admodum erat ætatis) amanter illum excipiebat, hortabaturque ad amplectendam pietatem.

Diaconissa suasor. 114 Matre vero mortua; frequentabat ille adolescens, & conjuncta doctrina erudiebatur, cum filiisque ejus in animo defixis, rogabat magistrum, qua via posset tum patris superstitionem effugere, tum veritatem assequi, quam prædicabat. Cui ille, fugiendum esse patrem, respondit, Deique utriusque Creatorem præponendum, & alteram urbem petendam, in qua latere posset, & impia regis manus evadere, atque hoc curæ sibi futurum pollicebatur. Tum adolescens, Veniam, inquit, denuo ad te, & apud te animam meam deponam. Pauca post hæc diebus, Julianus publicum epulum celebraturus Daphnem ascendit: ascendentique cum illo hujus pater, utpote sacerdos, & imperatorem assectari solitus.

mira gratia Deus ad Christum convertendi adjuvat. 115 Cum parte autem & hic erat, & frater ejus: ambo enim ædicoli erant, imperatoriique dapes alterutro lustrabant. Septem diebus apud Daphnem festum agi mos est. Prima igitur die adstans adolescens lectulo imperatoris, cum epulas de more lustrasset, ac paulo pollinisset, cucurrit ad contendit Antiochiam, & admirandam dæos fœminam. Ego quidem ad te venio, inquit, sicut promiseram fide, ut utrique salutis propitiæ, & promissa præstes. Illa mox conturgens adolescentem deduxit ad virum Dei Meletium, qui jussit eum in superiore hospitii parte interim consistere. At pater filium quærens, totam Daphnem circumibat, reverteturque in urbem vicos & angiportus perlustrabat, oculos quoquoversum conjiciens, hujus inveniendi desiderio. Tandem cum ad eum locum pervenisset, ubi diversorium erat Meletii, sublatis oculis vidit illum prospicientem per cancellos, & accurrens corripuit & abstraxit, domumque reduxit verberibus primum acerrime cecidit: deinde candentes ferro manibus pedibusque & dorso infixit: postremo conclusit in cubiculo, foribusque obseratis, Daphnem redit. Hæc ego illum jam provectæ jamque nariantem audivi. Addebatque præterea, de Numine alienum, & divina plenum gratia, patris idola omnia contrivisse, atque illorum imbecillitatem derisisse.

nobilis e 116 Postea vero, cum animo agitaret quod fecerat, patris rediturn exumuisse, Christumque Dominum orasse, ut annueret, ut leges contringeret, ollisque parceret. Tua enim, inquit, culpa hæc pertuli & feci. Hæc, ajebat, cum dicerem, refluerunt lege, & aperta sunt fores. Ego vero ad magistrum denuo festinanter recurrens quem me velle judiens mulieb i, secumque flammeum in concilio, rectum deduxit ad divinum Meletium; a quo autem Cyrillo, Hierosolymorum nunc episcopo, me tradidit, atque ita nocte profecti sumus in Palæstinam. Post mortem porro Juliani, patrem quoque suum ad veram religionem perduxit. Nam & hoc etiam nobis inter cetera narravit. Sic igitur illi ad Dei cognitionem felici salutis participes facti sunt.

alia 117 *Exstat quoque est historia, quam Theodoretus libro citato cap.* 14. *de Publia Diaconissa.* Ego vero, inquit, præstantissimæ mulieris præclaram historiam hoc loco adjiciam. Illius enim rabiem etiam mulieres divino zelo succensæ contempserunt. Publia erat illis temporibus nobilissima, & eximiorum virtutis operum fama celebertima. Hæc modico tem-

pore

pore matrimonii jugo astrictæ, Deo fructum obtulit sane admirandum. Joannes siquidem 18, qui presbyterorum Antiochiæ primus fuit dignissimus, ac sæpe electus, ut Apostolicam Sedem expelleret, ingeniorum illarum perpetuo æquavit; de hoc admirabili solo ceteris est. Hæc locum habent earum virginum perpetuum celebrantium professarum; creatori servatorique Deo laudes assidue canere cum soleret; tum vero præterea imperatore clarius omnes una plaudebatis, despicatu & irrisione dignum furiam illam ducentes. Conciuchant autem illa maxime, in quibus idolorum infirmitas deridetur, & cum Davide insultant: Simulacra gentium argentum & aurum, opera manuum hominum. Et post cetera; quibus illorum stupiditas describitur, addebant: Similes illis fiant, qui faciunt ea, & omnes qui confidunt in eis. Quæ graviter cum dolore audiens Julianus, filere illas dejectæ, dum transiret, imperavit. At Publii, ejusdem pars, pendens, inducias sibi ab ero majorem addidit. & præterea illo surrexit, cubare jussit. Exurgat Deus, & dissipentur inimici ejus. Quæ ex re graviter commotus, eorum magistram adduci præcepit, & senectam cernens reverendæ dignissimam, nec corporis vanos pudores ait, nec animi virtutem honore proficere; sed aliquos de satellitibus etramque illi manum cædere; genuque manibus crudeliter jussit. Illa vero summi honoris loco habens contumeliam, domum rediit, unde spectaculis illum exercitus de more impetebat, quemadmodum canibus ipsorum victor & magister malum illum spiritum repressit, qui Saulem divexabat.

119 Deciso quarto, & tenente quinto clarissimi Sancti Joannis Chrysostomi, episcopi Constantinopolitani, ejusque semper illustres quædam in eadem ecclesia Diaconissæ floruerunt. Unus quippe ibidem egregie excellens, circumquaque ac fabricatæ suæ vastis Orientem illustravit S. Olympias, ad quam ille sanctus Pater tomo 3. Operum, quod Montfaucanus edidit, multas docte epistolas, quarum prima præmittatur hoc simile, exhortationem singularem spirantes. Domina mea summopere venerande, ac religiosissima Olympiadi, Diaconissæ, Joannes episcopus salutem in Domino. S. Gregorius Nazianzenus, aliud in Orientis præsulum lumen, duo alia exstant memoriæ epistolæ 57. al. 44. Adde Sozomenum illa historiæ ecclesiasticæ lib. 8. cap. 24. Annuntiatur apud Græcos in Menologio Sirleti & laudatur die XXVI. Julii: in Martyrologio autem Romano refertur XXVII. Decembris, quæ omnium quoque celebritatem apud Surium adepta est, memoriæ vultui ejus notitia ex Kalendario Casinensium, quod Saldis presbyter descripsit; recte assumunt tomo 2. in Dissertatione de Martyrologiis variis ea, quæ habet sub num. 2. De hac sancta Diaconissa placebat videbatur eam illam Martyrologio Romano ad XXVII. Decembris. Legi interim potest longum panegyricum & honorificum ipsius elogium, quod habetur apud Nicephorum Callistum Historia ecclesiastica tomo 2. lib. 13. cap. 24. ubi generis splendor, divitiæ, munificentia, venustas formæ, præclara vitæ ornamenta solidis virtutibus conjuncta, rerum caducarum contemptus, ac prodigia in hac magna Diaconissa laudantur.

In profundo errorum fallacis imperatoris Christi fidem impetravit.

S. Olympias splendor Orientis.

§. II. Aliæ clari nominis Diaconissæ.

AUCT. J. P.

Altera, quæ tempore S. Joannis Chrysostomi florens, occurrit, nomine Penadia, clara eodem Diaconissæ ejusdem meminerunt, Hunc referunt idem sanctus Pater epistola 94. tom. 3. pag. 643. edituus Montfauconius, qui assignat exactæ anno 404. vel 405. in qua egregia eum commendat, hortaturque, ut fortis in animo contra adversarios. Gaudeo, inquit, & exsulto, maximamque, etiam in tam dejecto loco degens, consolationem mihi positam esse duco in ea, quam in omnibus rebus adhibes, fortitudine, constanti animo, ingenti prudentia, lingua libertate, ac sublimi fiducia, per quam & adversarios ignominia perfudisti, & meritam diabolo plagam assixisti, & eos, qui pro veritate decertabant, ad dimicandum excitasti, ac fortissime militis instar præclarum in hoc loco tropæum erexisti, insolentemque victoriam adepta es. Ecquod enim insidiarum genus prætermiserunt? Ecquod machinarum genus non moverunt, dum solida tua ac Deo fidei, generosaque & fortissimæ animæ insidias struere conantur? In forum te, quæ præter ecclesiam & cubiculum nihil norat, pertrahunt, a foro ad tribunalia, a tribunalibus ad carcerem, [illegible] Falsorum testium linguas acuerunt, impudentem calumniam concinnarunt, crudes perpetrarunt, cruciatus torquentes profuderunt, ipsa de ferro juvenum corpora consumserunt, multis ac præclaris viris innumeras plagas & cruciatus inflixerunt, nullum denique lapidem non moverunt, quo te metu perterritam huc adigerent, ut illa, quæ videras, contraria diceres. At tu instar aquilæ sublime volantis, eorum retibus fractis, ad libertatis fastigium virtutis tuæ consentaneum ascendisti. Quoniam autem de nobis quoque aliquid audire cupis; vivimus, valemus, morbo omni liberati sumus. Quod si ea jam egrotamus, idoneum nobis ad recuperandam sanitatem remedium est sincera & sedens, ac firma & constans tua erga me caritas.

Penadia fortissima in gesto.

In exsilium.

Ante ecclesiam.

Ad tribunalia.

Ad carcerem.

De crudelitate.

Ad ferrum.

Ad cruciatus.

Ad lapidem.

Ad metum.

Ad libertatem.

Ad virtutem.

Ad sanitatem.

122 Scripta est hæc epistola dum Vir sanctus in exsilium discesserat: quo de causa tertia Constantinopoli facta est concursio. Et ecclesia patriarchalis medio sumpta: quod dum hostes ejus imputarent civibus Constantinopolitanis, qui optimum pastorem suum severissime diligebant, diris modis illos exercebant, ut hujus atrocis calumniæ tanquam veræ confessionem ex eo exquirerent. Porro laudatus Penadia idem sanctus Doctor scribit epistolam 104. pagina 649. & epistolam 183. pagina 704. in hac autem inter alia Tecum, ait, nuncia recte factorum ad extremos usque fines orbis terrarum fama pervenit, & omnium ora laudant, quod, cum in uno constituta sis loco, longe distitos excites tua pietate, atque alacriores efficias.

S. Joannis Chrysostomi.

123 Jam vero de Ampruda Diaconissa quid dicam? Exstat S. Joannis Chrysostomi ad illam, ejusque comites epistola 103. pagina 648. quæ Cuculo (Armeniæ oppido, ubi exsulabat Sanctus) anno 404. scripta notatur: & in qua illas corroborat ad ferendas fortiter persecutiones. Comites ejus suspicor fuisse virgines, quibus ipsa præerat. Ad diem XX. Januarii nostri in Vita S. Euthymii

Ampruda, Diaconissa.

A Euthymii Magni, qui obiit ſeculo 5. pag. 302. narratur Dorothei, ejuſdem Sanctii matris, ab Otreio Melitenſi epiſcopo ordinata fuiſſe Diaconiſſa, & ſic laudatur: Cum vero de matris ſterilitate audiviſſet, & de divina operatione, & quemadmodum opus precationis fuerat ejus conceptio, & quod, antequam naſceretur, parentes eum Deo dedicaverint, fuit futuri veras prophetas & Revera, inquiens, inquietet Spiritus Dei ſuper hunc puerum. Deinde cum eum baptizaſſet, & pilos, qui ex lege radebantur pueris, totondiſſet, ut gradum lectorum eum poneret, atque matrem quidem Dionyſiam, ut quæ divinis vacaret aſſidue, Diaconiſſam ordinat in ecclesia.

AUCT. J. P.

F. Rodoaldi Francorum regina à quibus edita

1224 Seculo ſexto duxit S. Radegundis, illuſtris Francorum regina, quæ a S. Medardo Noviomenſi epiſcopo Diaconiſſa fuit conſecrata, ut diſtum eſt pluribus ſupra cap. 2. n. 1. Cui unico hic omnium Baſilium, quem vera pietate in conſanguineo ſuo ab hæreſi ad ortodoxam Chriſti fidem converſando, nos non, apparitio quædam ſingularis, memorabilem facit P.

B Rem juſtam movet Baronius ad annum 513. num. 30. & 31. e Vita S. Joannis Silentiarii apud Leipoldum. Ea ubi compendium ex ejuſdem Sancti Vita, quam dedimus die XIII. Maii pag. 837. Malice quidem genere quidem Cappadox, Baſilius nomine, Diaconiſſa magnæ eccleſiæ Conſtantinopolitanæ, venit Hieroſolymam, habens ſecum conſobrinum, qui locum obtinebat præfecti: qui, ut Catholica minime communicabat Eccleſiæ, ut qui Severi a recta diverſum ſuſtuliſſet opinionem. Atque Diaconiſſa quidem multum ponebat ſtudii, ut eum illinc tranſveheret, & cum Catholicis uniret Eccleſiæ: & ideo unumquemque virum juſtum rogabat, ut pro eo oraret.

B. Baſilius, ut ita ſcripſi apud Bonarium notatis aliis Regibus, præmiſſo Latino nomine, vocatur,

Baſilium,

225 Rogavit eum prodiſſe ſanctus ſenex diſcipulum, nomine Theodorum, ut, cum ad ſanctum ſenem deduceret, credens fore, ut per ejus orationem converteretur: quod & mirabiliter factum eſt. Hæc cum didiciſſet Baſilius, voluit in majus deſiderium ſenem videndi. Juſſit Ita, & in animo habuit ſe virili amictu induere; & ad eum venire in Lauram, ſuaque ei exponere. Quod cum intelligeret ſanctus in viſione per angelum, ei ſignificavit dicens: Scies quod, ſi venias, lucrum ſic, ut me non videas. Noli

C ergo vexari, ſed potius mane, & ubicumque degeris, apparebo tibi in ſomnis, & tua a te audiam; & quæ tibi Deus in mentem immiſerit, ea tibi renuntiabo. Dilectus reſpondit exercitus, ſicut in dicta Vita narratur.

Manſiſſe, & Iconium habuiſſe,

226 Monuerim Diaconiſſam aliquod etiam habuiſſe, quo ſuperioribus accenſeri poſſit, confecto ex eo, quod S. Porphyrius epiſcopus Gazenſis in Paleſtina puellam Salophaham, quæ ad fidem Chriſti converſa erat, utraque ſanctimonia enutriebat, prædicta Diaconiſſa commiſerit poſt mortem ejus. Fuſius breviter ſic narratur in Vita ipſius Sancti, anno III. Februarii, die XXV. cap. 2. num. 10. pag. 660. Contigit autem, in ipſis diebus eum requieſcere, & migrare ad Dominum. Tunc advocata puella, accerſiit, Beatus quam Manarideni Diaconiſſam, quæ interpretatur ipſa quoque Gemea lingua ſervans, id eſt, lucida, & commiſit Salophaham, ipſo * f. ipſi dero habitu regulari. Et cum ea Deo commendaſſet, dimiſit in pace. De aliquod ſolum, fuiſſe de tempore hujus Diaconiſſæ, ſupra cap. 3. n. 10. ſignatur ipſe ſanctus profuſi opuſſe, anno 401. Supereſt S. Irene abbatiſſe & Diaconiſſe, Conſtantinopoli 2 quæ de illa promiſi ſuperius num. 109. pro infantis hoc tempore. Glorioſum autem hanc ſanctæ Diaconiſſæ ſanctæ ex Oriente illuc dignitatem evellit a S. Methodio patriarcha Conſtantinopolitano non poſt annum Chriſti 840. quo probabilius cum e vita magiſtra, dominari in Hiſtoria patriarcharum iſtius ſedis, quæ habetur ante eamdem primum menſis Auguſti, pagina, 108. Die XIV. Auguſti agitur de B. Alberto epiſcopo Ferrarienſi, eademque occaſione indi- E cavimus ibidem pag. 178. in Additione ad Commentarium de ipſo hiſtoricum, e veſtro P. Petro Bruſcatani inſtructiſſima penna, quæ R. a. D. Joſephus edituerat Scalabrinus operoſe collegerat, hoc miſſa ſuſſe. Inter plurimos autem illos documenta Ferrarienſia, quæ apud me habeo, deſunt, a ſepulcralibus arenam inter laterum & diſſolti muri ruinas, lapis inventus, reliquias martyris deſignans, imperito inventori ignotus, ira ut lipiana penes eumdem humata deperdita negligerentur: a C. V. Scipione marchione Maffei Veronam delatus eſt, ut ipſe in Collationibus Caſſiodori aſſatur. His præmiſſis, agam ipſa de tempore & loco inventi lapidis: Anno MDCCXXI. ab hortibus * penes * eccleſiam Sanctæ Cru- * f. hortis cis PP. Minimorum S. Franciſci de Paula, ubi * f. apud olim ſuburbano in borgo S. Barnabæ eccleſia & cœnobium ſanctimonialium adeſt, . . . ubique antiquum caſtrum inventum. Lapidi autem ibi reperto hanc fuiſſe inſculptam inſcriptionem lego in eiſdem documentis:

✠ DACIANA DIACONISSA, QUÆ V. AN. XXXV. M. III. D. FUIT. E. PALMATI. CON. E. SOROR. VICTORINA. FEBRI. E. MULTA. PERTRAVIT. CUM. FLACCA. ASUMMA. V. A. XV. DEP. III. PA- CIS. III. ID. AUG. F

Deinde ſubditur Chriſti monogramma, & duo alia ſigna. Die X. Mart. pag. 498. inter martyres Romanos datimus S. Palmatium conſulem, cum uxore & filia, nec non alia, e ſua ſimplici quadragenaria duobus, anno 252. ſub Alexandro imperatore paſſum. Sed hic non videtur eſſe, qui ſupra ſignatur in inſcriptione. Prava enim non notatur ab martyre 2°. nomine filiorum ibidem non inquiſito. 3°. nihil ibidem legi de Daciana, nihil de Victorino presbytero. Apparet tamen inſcriptio eſſe antiqua; unde non liquet ad quod tempus referenda ſit.

C A-

A

AUCT. J. P.

CAPUT VI.

Dissertatio de tempore ac modo, quibus Diaconissæ exoleverunt.

§. I. In plerisque, non tamen in omnibus Orientis ditionibus desierunt Diaconissæ seculo circiter XII. nullæ, quantum scimus, tunc in Occidente superstites.

Diaconissæ in Oriente & Occidente eodem tempore exoleverunt sec. 12.

Recentiores duo scriptores, Morinus in Commentario de sacris Ecclesiæ ordinationibus parte 3. Exercitatione 10. cap. 3. num. 5. & Juenninus in Commentario de Sacramentis dissertatione 9. quæstione 5. cap. 2. aliquam figunt ætatem, qua Diaconissæ exoleverint. Morinus quippe affirmat, totum Diaconissarum disciplinam, ipsasque etiam Diaconissas esse abolitas & exstinctas in Ecclesia cum Græca tum Latina abhinc annos quingentos, & quid amplius. *Juenninus autem eas desisse memorat in utraque ista Ecclesia* ducentis abhinc annis. *Probat sententiam suam Morinus ex Balsamone in canonem 15. concilii Chalcedonensis scribente: item ex omnibus Euchologiis, quæ* ab annis, *ait*, quadringentis Diaconissarum ordinationes non amplius nobis exhibent: *deinde e silentio Symeonis Thessalonicensis*, licet, *prout observat*, ordinationum ritus & mysteria satis fuse explicet: *denique* e *Græcorum Euchologiorum editionibus, nec non* e *Ritualibus apud Latinos eamdem prætereuntibus. Juenninus ætatem, quam dixerat, probat* 1°. *ex silentio Euchologiorum Græcorum, & Ritualium apud Latinos.* 2°. *ex non usu Diaconissarum ab isto tempore. Huc illi, plura addentes de hoc argumento in Occidente, de quibus infra: tametsi autem superiora videantur mihi probabilia, si intelligantur de lege maxima Diaconissarum parte in Oriente & Occidente abrogata, subdo tamen sequentia, ut disputatio præsens magis illustretur, & nonnulla ex modo dictis vel meliorem lucem accipiant, vel corrigantur.*

B

C

In Oriente esse tunc fuerint loca frequentiora, non omnes tamen.

128 *Ut vero res dispectatus in suas partes, incipio ab Oriente. Theodorus Balsamon, patriarcha Antiochenus, qui antea in hoc Commentario sæpius occurrit, loco apud Morinum & superius apud nos citato habet ista:* Quæ in prætexti canone tractantur (*de Diaconissarum videlicet ætate, electu &c.*) omnino exolevere. *Item* Diaconissa non ordinatur, etsi quædam usurpatrix abusive Diaconissæ dicantur. *Consule quæ præmisi superius num.* 109. *Unde conficitur, Diaconissas in ecclesia Antiochena apud Græcos in desuetudinem abiisse tempore Balsamonis, qui cathedræ isti præsuit anno Christi* 1037. *secundum dicta in Historia chronologica patriarchatuum Antiochenorum ante tomum nostrum* IV. *Julii pag.* 131. *Hinc tamen non sequitur, ut in dicta jam patriarchatu apud gentes reliquas Christum colentes, teste Assemano in Dissertatione de Syris Nestorianis pag.* 850. *idem acciderit: nam aliter rem se habuisse apud* Syros Maronitas, Jacobitas & Nestorianos *asserit ex his Bar-Hebræi verbis:* Consuetudo in ditione Antiochena obtinuit, ut abbatissæ monialium Diaconissæ fiant.

Ibidem sunt.

129 *Jam vero Diaconissarum officium non ubique apud Orientales eodem tempore cessisse, indicat Assemanus pag.* 851. *his verbis:* Duravit tamen Diaconissarum officium *in* ecclesia *Syriaca diutius, quam in Græca:* nam . . . Michael Jacobitarum patriarcha, *cujus obitum affigit* anno Christi MCXCIX. *in* Pontificali a se edito, *in* quo *eas* in Ecclesia desisse testatur, episcopis .. protestatem facit *eas* propter urgentem necessitatem ordinandi. *Auctor idem in Dissertatione de Monophysitis ante tomum* 2. *sue Bibliothecæ sub numero* 10. *testatur eastare in Pontificali Syriaco canonem Mithaelis patriarchæ, auctoritate ipsius publicatum, e quo refert ista Latine reddita, quibus jam dicta confirmamus:* Quia vero Diaconissas jam diu in Ecclesia cessasse comperimus, eo nimirum quod in tenera ætate constituris baptisma jam conferatur, nec amplius Diaconissis opus est, quum nullæ sint mulieres, quæ baptizentur, his aliisque de causis, quas referre supersedemus, hunc ordinem hic minime describimus, tametsi in pluribus exactisque voluminibus perfecte accurateque exaratus occurrat.

E

F

130 Si quis autem pontifex Diaconissam propter urgentem necessitatem aliquando ordinare voluerit; mulierem ordinet, cujus de castitate testimonium habeatur, quæque ad lenectutem proxime accedat: quoniam & sancti Apostoli Patresque talem ordinari decreverunt. *Michael hic I. cognomento Magnus, fuit patriarcha Jacobitarum, claruitque circa annum Christi* 1190. *ex Assemano tomo* 2. *pag.* 554. *& ibidem pag.* 369. *dicitur sedisse annos* 33. *Plura de illo affignat index ad dictum tomum. An vero e Michaelis facultate perrexerint apud Jacobitas ordinari Diaconissæ, & quousque, compertum non habeo: variores certe apud eosdem tunc fuerunt, quam olim, prout conficitur ex urgente necessitate ad illarum ordinationem ab ipso requisita. Non video autem cur suspicari non liceat, seculo saltem decimo tertio Diaconissas aliquas extitisse apud Jacobitas.*

defuerunt;

131 *Mirabile autem prorsus est ac singulare, priscam Diaconissarum antiquitatem tanto fuisse in pretio apud Nestorianos Syros, ut comparere perrexerint apud istam nationem, & suangutari post medium seculi decimi sexti, sicut testatur Assemanus in Dissertatione de Syris Nestorianis pag.* 851. *ita scribens:* In Pontificali Nestorianorum, quod Josephus Indorum metropolitanus anno Christi MDLXX. delcripsit, exstat Diaconissarum ordinationis ritus, ad ea usque tempora peragi solitus. *Ea bis concinde, nimis universaliter locutus fuisse Morinum & Juenninum, quos paulo ante allegabam, de ætate, qua desisse Diaconissas desiuebant. Porro ritum inaugurandi Diaconissas apud Nestorianos dedi num.* 26. *& sequentibus; quæ vero post illum annotantur, num.* 94. *Reliquum est, ut videamus,*

sed multæ superessent post medium seculi 16.

quæ-

Auct. J. P. *quænam ſint dicenda de uſu Diaconiſſarum exeleto in Occidente.*

Argumenta pro conſecratione earum abrogatæ in Occidente.

§ 32 *Morinus, poſtquam Diaconiſſarum abrogationem aſſixerat ætati ſuperius a ſe memoratæ, ſententiam ſuam ſit confirmatus num.* 6. Eodem ſempore in Occidente omnino evanuerunt Diaconiſſæ. Sed antiquius multo infrequentiores fuerunt in Occidente, quam in Oriente. Vix enim antiqui Rituales ſeu Sacramentaria earum mentionem faciunt. Deinde Petrus Pictavienſis, primus Lombardi commentator in gloſſa ſuper ſententias lib. 4. diſt. 20. lit. f, ſeptem velorum genera diſtinguit, unum Diaconiſſis tribuit, ſed deſiiſſe ſcribit: „ Eſt, *inquit*, velum ordi- „ nationis in Diaconiſſa, quadrageſimo anno, „ ſed abiit in deſuetudinem „. *Hinc duo concludit idem ſcripſer*, ordinationem *videlicet* Diaconiſſarum ante Petrum in Occidente viguiſſe, & Petri ſeculo jam deſiiſſe. Longe ante Petrum deſuetudinem illam contigiſſe, aut ſaltem incelebrem fuiſſe conſuetudinem illam, ex Lombardi & Hugonis Victorini ſcriptis manifeſtum eſt,

B qui de Sacramento Ordinis, & omnibus ejus partibus & adjunctis ante Petrum ſcribentes, nihil tamen de Diaconiſſis tradiderunt. *Scripſerunt auctores illi ſeculo* XII. *Tunc autem nullas amplius in Occidente comparuiſſe Diaconiſſas, probabilius etiam mihi eſt.*

ſed alicubi in Italiæ mediterraneis non ita cito ampliatas eo.

§ 33 *Sed hiſce adjungere quædam juverit peculiaria de tempore & loco, quibus alicubi apud Occidentales ſuperſuiſſe ac interciſiſſe ſegnitur Diaconiſſæ. Tomo* 8. *Spicilegii Acheriani proferitur epiſtola Atonis epiſcopi Vercellenſis ad Ambroſium Mediolanenſem ſacerdotem: inter alia autem plura, quæ in ea refert de Diaconiſſis, ſcribit iſta pag.* 134. *prioris editionis:* Diaconam vero nihil quam miniſtram intelligimus. Quapropter ſi hujus officii nomen nunc etiam quoquomodo perduraret, in his, quæ per mulieres adhuc diſpenſari videntur, illas Diaconas putaremus, quæ ætate ſenili devictæ religiolam vitam cum caſtitate ſervantes, oblationes ſacerdotibus offerendas fideliter præparant, ad eccleſiarum limina excubant, pavimenta detergunt. *In tractu itaque Inſubriæ tranſpadanæ adeo exoleverant Diaconiſſæ ſeculo decimo, ut ne illarum quidem*

C *meminerit Vercellis amplius perdurarent tempore Atonis, qui ab Ughelle ſem.* 4. *Italiæ ſacræ colum.* 1060. *ſcribitur Vercellenſi cathedræ præfuiſſe anno* 945. *laudaturque tamquam* doctiſſimus theologus, & canoniſta præclarus.

Peculiare documentum de illarum ſucceſſione

§ 34 *Diu autem poſtea, ſeculo undecimo; nempe & inauguratio Diaconiſſarum nota erat Romæ, & in eccleſia Silvæ candidæ perſeveravit, ſicut conficitur a Joannis PP. XIX. diplomate, in quo præter alia indulta concedebatur ab eo facultas Petro epiſcopo Silvæ candidæ eccleſiæ celebrandi certis diebus divina officia in eccleſia S. Petri in Vaticano. Profert illud diploma Mabillonius tomo* 2. *Muſei Italici pag.* 154. *& ſequentibus, a quo deſino iſta:* Conſecrationes vero altarium eccleſiæ ſancti Petri, & aliorum monaſteriorum, nec non conſecrationes eccleſiarum, altarium, ſacerdotum, clericorum, diaconorum, ſeu Diaconiſſarum totius civitatis Leonianæ, vobis veſtriſque ſucceſſoribus .. in perpetuum concedimus. *Diploma autem* ſcriptum *notatur* ... in menſe Decembris, Indictione .. x.

§ 35 *Et poſt nominum ſubſcriptionem ſequitur:* Datum xvi. Kal. Januarii per manum Boſonis D epiſcopi ſanctæ Tiburtinæ eccleſiæ, & bibliothecarii ſanctæ Apoſtolicæ Sedis. *Et mox ſubditur:* Datum pridie Kal. Januarii per manus Benedicti epiſcopi Portuenſis .. anno Pontificatus Domini noſtri Joannis .. xix. Papæ | in ſacratiſſima ſede beati Petri Apoſtoli ſedentis ill. menſe Decembris, Indict. x. *Pontifex hic ſedere cœpit anno Chriſti* 1024. *tertius autem ejuſdem annus incidit in annum* 1026. *Indictione* 10. *more Græcorum, a Septembri incepta. De Silva-candida, ſeu SS. Rufinæ & Secundæ, ejuſdemque loci epiſcopis conſuli poteſt Italia ſacra Ughelli excuſa tome* 1. *a columna* 89. *ubi & ſupradictum diploma invenies.* Via *autem* Aurelia Silva Candida eſt, olim ad Sylvam Nigram ab urbe Roma 10. milliaribus diſtans, *ut ſcribitur col.* 89. Urbs *vero* ſancti Leonis, olim Leonia nuncupata, a Saracenis funditus delera, ſita erat inter urbes Crotonenſem, & ſanctæ Severinæ, *ut refertur apud citatum Ughellum tomo* 9. *a columna* 512.

ſeculo xi. apud Italos oſſitato.

E

§. II. Diaconiſſæ non lege lata, ſed deſuetudine probabilius abrogatæ; in Gallia tamen earum ordinatio per varios canones videtur prohibita.

Non ſolum exſtitere in quam aliquam in Oriente,

QUI tenent, *Diaconiſſas poſitivo aliquo decreto ſuppreſſas atque exſtinctas fuiſſe, debent illud afferre. Talo autem non eſt, ut ab Oriente incipiamus*, in xi. *canone concilii Laodicenſis, ſeculo* iv. *celebrati, qui ſic habet:* Quod non oporteat eas, quæ dicuntur presbyteræ vel præſidentes, in Eccleſiis ordinari. *Nam hic Diaconiſſæ non nominantur; nec vero de illis intelligendum ſynodi canonem, illud argumento eſt, quod multo poſt eam ſeculis conſpectum fuerit in Oriente ſacer Diaconiſſarum ſtatus, prout evincitur ea capite* 5. *ubi multas enumeravi Diaconiſſas poſt illud tempus in Oriente memorabiles. Accedit eo, quod ſupra num.* 128. *ea Balſamone retulerim* omnino exoleviſſe *Diaconiſſas*, & non ordinari; *ſed nullam ab illo fieri mentionem decreti, vi cujus exſtincta fuerint. Jucunius canonem hunc, qui habetur apud Labbeum tome* 2. *columna* 1510. *intelligit ea interpretatione Zonaræ & Balſamonis, quos citat, non de Diaconiſſis, ſed de mulieribus quibuſdam votivis, quæ tunc temporis præfuerint mulieribus ceteris, erditis & confeſſus earum cauſa. Neque objectas in canone haberi verbum* ordinari *ex interpretatione Dionyſii Exigui: cum pro qualibet inſtitutione, ſive ea fiat aliquo ritu ſacro, ſive non fiat*, plerumque, *uti addit*, ſumatur.

F

§ 37 *Ibidem apud Labbeum in alia dicti canonis interpretatione columna* 1517. *legimur iſta:* Mulieres, quæ apud Græcos presbyteræ appellantur, apud nos autem viduæ ſeniores, univiræ & matriculariæ nominantur, in eccleſia, tamquam ordinatas, conſtitui non debere. *Morinus cap.* 3. *n.* 13. *appoſite animadvertit*, male interpretes omnes πρεσβύτιδας interpretari Latine presbyteras; pejuſque antiquam verſionem paraphraſtice hoc nomen ſic explicare: „ Mu- „ lieres, quæ apud Græcos presbyteræ „ &c. *Vide quæ modo citabam.* Nullæ enim unt apud Græcos mulieres presbyteræ, πρεσβυτίδες, ut

quæ Diaconiſſas exſtinxerit

diſcr-

A diſerte negat S. Epiphanius . . ſed tantum *πρεσβύτιδας*, quo nomine in quibuſdam regionibus vocabantur e Diaconiſſis ætate provectiores. *Audiatur ille ſanctus Pater hæreſi 79. pag. 1060.* Illud vero, *inquis*, diligenter obſervandum eſt, ſolum Diaconiſſatum officium ad eccleſiaſticum ordinem neceſſarium fuiſſe, ac viduas quidem nominatim expreſſas, & inter illas, quæ anus eſſent, presbytidas vocatas; numquam presbyteridas ſeu ſacerdotiſſas eſſe factas. *Ibidem etiam Morinus obſervat, uti Patres verbo καθιεροῦσθαι, quod ſignificat* conſtituere & ſtabilire, *non* ordinare per manus impoſitionem, ſive χειροτονεῖσθαι. *Nec vero S. Baſilius pradicto ſeculo* IV. *adeo fuit in lapſas Diaconiſſas ſeverus, ut earum ordinem extinctum vellet; ſed punire & admitti illas jubebat. Sic enim ſcribit ad Amphilochium can.* 44. Diacooiſſa, quæ cum Græco fornicata eſt, ad pœnitentiam admittenda eſt: ad oblationem vero admittetur anno ſeptimo, ſi videlicet in caſtitate vitam agat . . . Nos porro Diaconiſſæ corpus, utpote conſecratum, non amplius permittimus in uſo eſſe carnali.

B *idem dic de Occidentem; ac in Gallia*

138 *Nunc diſpiciamus, quid de Dioneniſſis in Occidente dicendum videatur. Nullum imprimis novi exſtare decretum canonicum, quo omnes omnino Diaconiſſæ ibidem exſtirpatæ ſint. Immo vero contrarium evincitur ex eo, quod illarum conſecratio nota eſſet Romæ, & in eccleſia Silvæcandidæ uſitata ſeculo* XI. *ſicus probavi ſupra n.* 134. *ex diplomate Joannis PP. XIX. Ibidem autem loci, nec non in aliis Occidentis regionibus ſenſim ſine ſenſu Diaconiſſæ deſiiſſe per deſuetudinem vel non uſum, intelligi poteſt ex præmiſſis cap.* 6. §. 2. *quamdiu non aſſerur lex in contrarium. Sed magna hic ſe offert controverſia, an idem contigerit in Gallia; de qua re jam pluribus diſputandum eſt. Varii quippe canones ibidem conditi ſunt, e quibus confici videtur, Diaconiſſas ibidem fuiſſe exſtinctas expreſſo aliqua lege, quæ adverſus earum ordinationem pronunciata ſit.*

variis canonibus

139 *Nam ſi canonum iſtorum ſenſus expendatur, judicium lectoris ſequiere, ut conſideret ea ex, quæ ſubjicio, utrum ex canonum verbis in alienum ſenſum non detortis neque corruptis, aliud confici poſſit, quam Diaconiſſarum abrogationem e*

C *ſcriptis conciliorum tabulis ſufficienter evinci. Concilium Arauſicanum* I. *anno* 441. *habitum, canone* 26. *hæc ſtatuit apud Labbeum tomo* 3. *columna* 1451. Diaconæ omnimodis non ordinandæ: ſi quæ jam ſunt, benedictioni, quæ populo impenditur, capita ſubmittant. *Vox* omnimodis *videtur omnem ordinationem Diaconiſſarum prohibere: nec intelligi poſſit, hoc dumtaxat per illam prohiberi, ne omni ſeu quolibet modo ordinentur, id eſt, ſine examine prævio, ſine quadraginta annorum ætate, ſine conditionibus denique, quas requirunt canones; illis, quæ alio modo fuerunt ordinatæ, inflicta pœna, ut* benedictionis, quæ populo impenditur, capita ſubmittant, *ut canonem ollum explicare nititur Morinus ſupra laudatus.*

condiel ſunt,

140 *Ad canonem* 21. *concilii Epaonenſis, anno* 517. *celebrati:* Viduarum coniectationem, quas Diaconas vocitant, ab omni regione noſtra penitus abrogamus, ſolam eis pœnitentiæ benedictionem, ſi convetir ambiunt, imponendo; *nihilo rectius, meo judicio, reſpondet Morinus, neceſſe eſſe, ut aliquid in eo ſubaudiatur. Nam illam neceſſitatem prorſus non video: neque illam*

recte probat, ita differunt: Quamobrem animadjubent Patres Diaconas illas ad pœnitentiam publicam relegari, ſi convertantur? *Quippe pœnitentiæ benedictio non ſuſcipiebatur ſolum ob gravia crimina, ut ſupra dicetur, ideoque ex illa non recte colligit, decretum illud non eſſe extendendum ad Diaconiſſas omnes: etſi facile credamus Diaconiſſas omnes non fuiſſe lapſas.* AUGT. J. P.

141 *At canon ille, ait Morinus, forſitan lucis aliquid accipiet e canone* 17. *concilii Aurelianenſis* 2. *anno* 533. Fœminæ, quæ benedictionem diaconatus hactenus contra interdicta canonum acceperunt, ſi ad conjugium iterum probantur devolutæ, a communione pellantur. Quod ſi hujuſmodi contubernium admonitæ ab epiſcopo cognito errore diſſolverint, in communionis gratiam acta pœnitentia reverſantur. *Ex hoc canone infers, per Patres Epaonenſes Diaconiſſas omnes contra canonum præſcripta inauguratas depoſui. (talem autem, ut colligis e verbis concilii Aurelianenſis* 2. *plures erant eo tempore) non vero omnes prorſus Diaconiſſas amoveri, neque earumdem ordinationem omnino prohiberi. At dici ſolum debet, velle canonem Aurelianenſem, ut fœminæ, quæ contra canonum præſcripta ad diaconatus officium promotæ fuerint, non ſint liberæ a caſtitate ſervanda, quam voverunt. Synodus Turonenſis* 2. *quæ annis quinquaginta poſt concilium Epaonenſe, id eſt, anno* 567. *fuit celebrata, aliud effugium Morino ſuggerit: loquitur enim de viduarum benedictione, non vero de Diaconiſſarum ordinatione, atque hoc ſenſu canonem Epaonenſem interpretatur. Conſtat enim benedictionem viduarum, dum velamen acciprunt, per canones prohiberi.* E *explicatur*

142 *Turonenſis autem canon* 20. *ſic habet:* illud vero, quod aliqui dicunt; Vidua, quæ benedicta non fuit, quare non debet maritum accipere? cum omnes ſciant, quod nunquam in canonicis libris legatur benedictio vidualis, quia ſolum propoſitum illi ſufficere debet, ſicut in Epaonenſibus canonibus a papa [n] Avito, vel omnibus epiſcopis conſcriptum eſt. *Et mox ipſe canon Epaonenſis ſubditur:* Viduarum conſecrationem, quas diaconas vocant, ab omni regione noſtra penitus abrogamus. *Mentem itaque Epaonenſium patrum Morinus ita interpretatur ſecundum canonem Turonenſem jam citatum, ut non* F *egerint de Diaconiſſis, ſed de viduis dumtaxat non benedicendis, quæ a vulgo impropriè vocabantur Diaconiſſæ. Speciosa quidem eſt hæc obſervatio. Verum ſi omnia accurate expendantur, nihilo ſolidior apparebit quam præcedentes. Reſpondent enim Patres illis, qui volebant viduas, voto nimirum obſtrictas, ad nuptias pertrahere, quia non erant benedictæ; aiuntque* ſolum propoſitum, *id eſt votum, ſufficere, quia benedictio viduarum, etiam Diaconiſſarum erat abrogata, & poſtremum iſtud probant ex concilio Epaonenſi.* *i. e. optato*

143 *Hanc autem eſſe intentionem Patrum Turonenſium probatur ex canone* 46. *concilii Arelatenſis* 2. *qui a dicta Turonenſi ſynodo mox ſubditur, ut oſtendat, viduis caſtitatem profeſſis, tamen non benedicantur, non licere ad ſecundas nuptias tranſire. Sic enim in canone* 20. *Turonenſi mox pergunt:* Et expreſſius decretum eſt in ſynodo Arelatenſi „ profeſſas viduas, ſi in incontinentia perſtiterint [n], cum raptoribus eſſa „ damnandas „. *Itaque agunt quidem Patres Turonenſes de ſolis viduis; at non indicunt de iis ſo-* *frustra*

n in concil. Arelat. ſi continentiam præſtiterint,

lis

AUCT. J. P. *lis actum fuiſſe in concilio Epaonenſi ; ſed Diaconiſſarum ordinationis abrogationem ibi decretam potius confirmant, dum dicunt ordinationem illam neceſſariam non eſſe ad obligationem caſtitatis viduis vote adſtrictis inducendam. Porro quam inepte canonem 27. concilii Aurelianenſis 2. in ſubſidium advocaverit Morinus, patet ex canone 18. ejuſdem concilii, qui ſic habet :* Placuit etiam, ut nulli poſtmodum fœminæ diaconalis benedictio prn conditione hujus fragilitatis credatur. *Hæc verba tam clara ſunt, ut nullum videantur relinquere dubium de generali abrogatione dictæ ordinationis.*

contra aliqua : 144 *Prohibitionem tamen illam non eſſe generaliter accipiendam, probare vult Morinus e reddita ratione*, pro conditinoia hujus fragilitate. *Nam ex eo ſequi ait, ut nulli virgini virginitas, viduæ nulli caſtitas eſſet credenda. Contendit igitur in allata canone unum hoc videri præſcriptum, conformiter ad antiquorum canonum decreta, ut conſecratio diaconalis nulli poſthac credatur fœminæ, quæ non habuerit annos quadraginta, vel, ut jubent ſacræ Litteræ & antiquiſſimæ canonum ſanctiones, ſexaginta. Rationem*, inquit, *dat S. Baſilius ad Amphilochium canone* 24. *quem ſupra etiavi cap.* 2. §. 1. *ſub initium, ſic ſcribens :* Porro vidua ſexaginta annos nata ſi rurſus uoa eum viro habitare voluerit, boni eommuniooe non dignabitur, donee ab impuritatis vitio deſtiterit : ſed ſi aoie ſexagiota aonos eam adſcripſerimus; noſtra eſt, oon mulieris culpa. *Recte quidem hæc Baſilius a Morino allegatus : ſed verba illa nun docent, vetet* oulli fœminæ *ullam pati reſtrictionem : ſicus nec ratie ex fragilitate fœmuarum petita evincit, ſic nulli virgini virginitatem aut viduæ caſtitatem credi ; cum ipſis crederetur virginitatis aut caſtitatis profeſſio, non vero ordinatio diaconalis, quod ex lapſu Diaconiſſarum majus uriretur dedecus ob majorem harum dignitatem ; quodque hæ eb vitam activam plures haberent peccandi occaſiones.*

eum non amplius neceſſarium 145 *Jeuiuus iiſdem effugiis utitur cum Morinus, uti videri poteſt apud illum diſſert. 9. qu. 5. cap.* 2. *ubi diſputationum concludit verbis biſce partim veris, ſed nimis generalibus :* Dieendum eſt, Diaconiſſas non ſpeciali alicujus concilii decretn, ſed ſenſim ſioe ſenſu poſt annum milleſimum deſiſſe apud Occidentales. Nec mirum : cum eoim poſt illud tempus baptiſmi ſtati dies Paſchatis & Peotecoſtes noo ſint amplius obſervati ; cum infantes taotum baptizari cœpsint, adulti quam rariſſime ; cum baptiſmus per immerſionem (exceptis paucis proviociis) conſarri deſierit ; cum virorum in eccleſia ſedes a mulierum ledibus oon fuerint amplius diſtinctæ ; opus non fuit Diaconiſſis, quæ tum baptiſmi, tum aliorum rituum nfficiis perfungerentur.

Diaconiſſarum ordinationem 146 *Natalis Alexander in ſua Hiſtoria eccleſiaſtica, anno* 1714. *recuſa, tom.* 5. *ſec.* v. *cap.* 5. *variis locis allegat canones jam datos, quibus abrogatam Diaconiſſarum ordinationem docet. Pœnitentiæ vero benedictionem, ex qua contra canonem Epaonenſem diſputat Morinus, ſic explicat art.* 5. Hic autem pœoiteotiæ benedictio, non eſt intelligenda manuum impoſitin, quæ fiebat publicis pœnitentibus, ſed propoſitum cootinentiæ, quod ratum habebat, & precibus ſuis Deo commendabat Eccleſia. Quæ interpretatin colligitur ex eanone vigeſimo concilii 11. Turonenſis, huoc canonem laudaoic. *Conſentit Thomaſſinus par.* 1. *lib.* 3. *cap.* 51. *ubi num.* 21. *benedictionem illam voces* benedictiooem religioſæ pœnitentiæ. *Chriſtianus Lupus tom.* 1. *in Scholio ad canonem* 15. *ſynodi Chalcedoneuſis pag.* 581. Exſtinguere, *inquit*, cœpit *Diaconiſſas* eccleſia Gallicaoa in prima ſynodo Arauficenſi.. Exſtinguere cœpit, non plane exſtinxit. Eas oamque cnntra Arauficeole decretum perrexiſſe ordinari & profiteri, teſtatur ſecunda ſynodus Aurcliaoenſis, ejuſmodique ordinationem aut profeſſinnem exſuſſlare non audet : denuo dumtaxat interdicit, earumque licet contra caooooem factarum prævaricatrices privat commuoione. Epaonenſis ſynodus, ſuaviter & fortiter agere vnlens, diaconalem conſecratiooem mutat io benedictionem pœnitentialem, atque ita fœmineo ſexui dignitatis avido conatur ſatisfaeerc.

videntur abrogare. 147 Pœnitentialis eoim benedictio non tantum prævaricatoribus ignomioioſe imponebatur, ſed & ab ionoxiis & iotegris ſpootanee & glorioſe ſuſcipi olim conſuevit. Exſtioctionis cauſam ſecunda ſynodus Aureliaoenſis fuiſſe dicit fœmioeæ CONDITIONIS FRAGILITATEM. Diaconiſſa enim ducebat vitam activam, cui conſtat fœminas non eſſe capaces. Exſtioctio longn tempore ſuit intra ſolam Galliam circumſcripta. *Hæc Lupus, cujus verbis huic de Diaconiſſis tractatus finem impono.*

INDEX

INDEX SANCTORUM
AD TOMUM I. SEPTEMBRIS.

A

1 ÆGidius abbas in Fano S. Ægidii Occitaniæ. COMM. PRÆV. §. I. Veneratio Sancti longe lateque propagata 284. §. II. Sacri corporis translationes & reliquiæ 288. §. III. Acta S. Ægidii antiqua ottamque, sed fabulis conspersa: ortu hinc controversiæ de tempore, quo vixit Sanctus, aliisque cum illo tempore connexis 289. §. IV. Proponuntur quædam de abbatia S. Ægidii; tum deciduntur controversiæ mox propositæ 291. §. V. Inquiritur, quo tempore floruerit Sanctus, & qualiscumque vitæ ejus chronologia texitur 294. §. VI. Examinantur aliqua de Sancto asserta partim in Vita, partim ab aliis scriptoribus 297. VITA auctore anonymo. *Ex codicibus Mss. sex, aliisque apographis inter se collatis.* PRÆFATIO. CAP. I. Sancti patria & parentes: egressus e patria & adventus in Galliam: mora Arelatensis & vita solitaria cum Verredemo eremita 299. CAP. II. Secessus ad locum magis desertum, in quo cervæ pascitur sacte: invenitur a Flavio Gothorum rege, & locum accipit condendo monasterio: quod construit & regere incipit 301. CAP. III. Regimen monasterii; accessus ad Carolum regem & reditus ad monasterium, quod brevi labentibus prædicit: iter Romam, ubi monasterium offert Pontifici, a quo exemptionis privilegium & dona impetrat, dein redit ad suos: beata Sancti mors, & sepultura 302

2 Ægidius abbas in diœcesi Asturicensi in Hispania, SYLLOGE. Beati cultus, distinctio ab aliis synonymis & elogium 308

3 Agricolus ep. & patronus Avenionensis in Gallia, COMM. PRÆV. §. I. Legitimus ac celeber Sancti cultus apud Avenionenses 444. §. II. Vita Sancti recentiori calamo exarata, sed verosimiliter ex antiquioribus monumentis: gestorum qualiscumque chronologia 446. §. III. Sepultura Sancti; sacellum prope Rupem Mauram, aliique Sancto dicata: corporis translationes, miracula 448. VITA, auctore anonymo. *Ex editione Barralis & Surii.* CAP. I. Sancti natales, vita monastica, gesta in episcopatu, obitus & sepultura 450. CAP. II. Sacella Sancto dicata ecclesiæque; corporis translationes, miracula, protectio urbis Avenionensis 454

3 Aigulphus abbas & Socii MM., inter quos nominantur Teucharius & Frogerius, in Insula Caprasia inter Corsicam & Etruriam. COMM. PRÆV. §. I. Acta S. Aigulphi & Sociorum diversa, partim edita, partim hactenus inedita: Vitæ editæ auctor Adrevaldus monachus Floriacensis; inedita auctor anonymus: horum aliorumque auctoritas examinatur 728. §. II. S. Aigulphi patria, parentes, ætas, vita monastica; translatio corporis S. Benedicti eidem attributa 730. §. III. Dubitationes circa translationem SS. Benedicti & Scholasticæ: probabilius totum pars corporum translata. An id factum per S. Aigulphum 733. §. IV. An Sanctus fuerit abbas S. Aniani; de tempore, quo factus est abbas Lerinensis: an Arlucense virginum cœnobium instaurarit, eique abbatissam præfecerit Angarismam 736. §. V. Conspiratio pseudo-monachorum contra sanctum Abbatem elucidatur: tempus & locus martyrii, uti & numerus Sociorum investigatur 738. §. VI. Corporum translationes discussæ: cultus antiquus, & memoria in Fastis sacris 741. VITA auctore incerto. *Ex Mss. bibliothecæ Casinensis Cajetani.* PRÆFATIO. Martyres etiam recte vocari, qui pro veritate & justitia occumbunt, ostenditur 743. CAP. I. S. Aigulphi patria, parentes, institutio, vita monastica, dignitas abbatialis, & felices in ea labores 744. CAP. II. Conspiratio quorundam rebellium, qui Mummoli subsidio S. Aigulphum cum aliquot Sociis captum ad insulam Caprasiam abducunt, variisque affectos cruciatibus Martyres tandem occidunt 746. VITA ALTERA auctore Adrevaldo monacho Floriacensi. *Ex Mss. Rubeo-Vallis & editione Mabillonii.* PRÆFATIO. Utilitas in scribendo Vitas Sanctorum: martyrium S. Aigulphi affertum 747. CAP. I. Aigulphi patria & parentes: institutio, studia, vita monastica, virtutes: corpus S. Benedicti translatum: susceptæ præfectura abbatiæ Lerinensis 748. CAP. II. Restituta disciplina cœnobii Lerinensis: quorundam perversorum in sanctum Abbatem conspiratio 749. CAP. III. Seditiosi, pertracto in partes suas Mummolo, per milites ab eo acceptos capiunt S. Aigulphum cum aliquot sociis, & carceri includunt 750. CAP. IV. Abducuntur Sancti in insulam Caprasiam, multisque prius cruciatibus affecti occiduntur 752. CAP. V. Martyrium Sanctorum cognitum Lerini, ac corpora eo translata 753. CAP. VI. Miracula pauculla, & porro sacrilegi Columbi 754. INVENTIO RELIQUIARUM S. AIGULPHI auctore anonymo. *Ex antiquis membranis Herovallii, collatis cum editione Mabillonii* 755. MIRACULA auctore anonymo. *Ex codice Ms. D. Herovallii, collato cum editione Mabillonii.* CAP. I. Corpus translatum in thecam argenteam: contractus sanatus & cæcus; grandinis & ignis periculum sublatum, invocato Sancto 758. CAP. II. Furtum in ecclesia S. Aigulphi commissum, quo monachorum fama periclitabatur, mirabiliter detectum: beneficia duabus mulieribus collata 760. CAP. III. Vita & translationes S. Aigulphi compendio enarratæ: muliar in festivi-

stivirata Sancti laborant & blasphemans gravi infirmitate punita, & post tricennium sanata 761. Cap. IV. Beneficia quædam diversis personis concessa 762
2 Aithala & Ammon MM. Adrianopoli in Thracia 358
3 Albertus Befutius eremita apud Lacum Verbanum in ducatu Mediolanensi. Comm. præv. Locus, veneratio publica, corpus. Vitæ chronologia 787. Vita. *Ex Ferrarii Catalogo Sanctorum Italiæ* 789
1 Ambrosinianus ep. M., at fertur, patronus Parœciæ Fontanensis prope Divionem in Burgundia. Sylloge hist. crit. De cultu, Actis fabulosis, ac reliquiis Sancti 207
3 Ambrosius ep. conf. Senonis in Gallia. Sylloge. De cultu, ætate & gestis 660
1 Ammon diacon. & 21. Virgines MM. Heracleæ in Thracia. Cultus, martyrium, & alia ad hos Sanctos spectantia 136
1 Anna prophetissa Hierosolymis. Sylloge. hist. §. 1. Cultus; elogia; genus; conjugium; Viduæ continentia & pietas 96. §. II. An Sancta habitavit in templo? An dono prophetiæ claruit ante diem Purificationis Deiparæ? Jesum agnoscit in templo & aliis annuntiat, quo ætatis anno, incertum 97
2 Antoninus M. Apameæ in Syria. Comment. præv. §. 1. Variæ urbes, quibus sanctus aliquis Antoninus adscribitur hoc die aut sequenti: nec Capuæ, nec Palentiæ passus Antoninus: Apameæ in Syria attribuendus aliquis Antoninus, cujus cultus antiquus ostenditur 340. §. II. Cultus sancti Antonini in variis Galliæ locis 342. §. III. Acta translati corporis anno DCCCLXXXVII. prorsus fabulosa: cultus S. Antonini in Hispania, qui verosimiliter non est inchoatus ante irruptionem Saracenorum, seculo VIII. factam 345. §. IV. Examinatur & confirmatur sententia eorum, qui suspicantur S. Antoninum Apamiensem Syrum & Gallum eundem esse 347. §. V. Respondetur ad argumenta contra sententiam nostram prolata in Historia Occitaniæ 349. §. VI. Examinantur sententiæ aliquorum, qui crediderunt S. Antoninum passum esse Apamiis in Gallia 352. Acta prima, auctore anonymo. *Ex codice Ms. 33. Regiæ Suecia* 354. Acta alia. *Ex Speculo Historiali Vincentii Bellovacensis lib. 23. cap. 33.* 355
1 Arcanus & Ægidius eremitæ confessores, Burgi S. Sepulcri in Umbria. Comm. hist. §. 1. Origo Burgi S. Sepulcri per Sanctos ejusdem fundatores & protectores 303. §. II. Sanctorum locus natalis, peregrinatio, tempus mortis; cultus; Ægidius a synonymis distinctus 306
1 Arealdus M. Brixiæ in Italia. Sylloge. De cultu Sancti, loco & tempore martyrii 246
3 Aristion vel Aristeus ep. M. Sylloge critica. §. 1. S. Aristion sub nomine Aristæi vel Aristei annuntiatus apud Latinos tum S. Antonino, quocam passus non videtur 611. §. II. Unus est Aristion, qui vicinis nominibus multiplicatur in variis Martyrologiis: episcopus is fuit Alexandrinus ad Issum in confinio Ciliciæ & Syriæ: variæ ejus elogia ex Menologiis 613
1 Austregildis vel Agia S. Lupi mater, Aurelianis in Gallia 866
3 Auxanus ep. Mediolani in Insubria. Sylloge. Cultus; illustre genus; elogium; tempus; translatio corporis 666

B

3 Basilissa Virg. & M. Nicomediæ in Bithynia. Cultus, elogia, Acta 609
2 Bassianus conf. in diœcesi Laudunensi in Gallia. Cultus; an Sanctus hic ab alio fere synonymus distinctus? 304
2 Brocardus secundus prior generalis Ordinis S. Mariæ de monte Carmelo in Palæstina. Comm. præv. De Beati cultu & gestis 576. Vita auctore anonymo. *Ex Ms. conventus Claromontani PP. Carmelitarum discalceatorum* 578

C

1 Constantius ep. & conf. Aquini in regno Neapolitano, Sylloge hist. De cultu Sancti, tempore episcopatus & anno mortis 243. Elogium. *Ex Ms. Ughelli, & S. Gregorio Magno* 245
2 Cosmus erem. conf. Venetiis §. 1. Recentiorum annuntiationes; antiquus cultus; locus, in quo asservatur corpus; scripturæ; tempus vitæ 440. §. II. Corpus ex insula Cretensi Venetias translatum; ejusdem status; translationis tempus; exemplar, e quo hæc, & Sancti Vita datur 441. Vita auctore Fortunato Ulmo, monacho Casinensi, Venetiis edita. Cap. I. Sanctus variis in solitudine virtutibus illustris 442. Cap. II. Translatio corporis Venetias 443

D

2 Diomedes, Jolianus, Philippus, Eutychianus, Hesychius, Leonides, Philadelphus, Menalippus, Pantagapa & Eutychius, MM. Ex Martyrologio Romano & Fastis Græcis 358
1 Donatus, Felix, Arontius, Honoratus, Fortunatus, Saviolanus, Septimius, Januarius, Felix, Vitalis, Sator & Repositus MM. Beneventi in Italia. Comm. præv. §. 1. Memoria hoc anno Sanctorum in Martyrologiis, ac veneratio antiqua 129. §. II. Acta varia partim edita, partim inedita, & eorum discussio 131. §. III. Inquiritur sub quo imperatore, & quo tempore passi sint Sancti; eaque occasione improbantur aliqua in Actis prolixioribus 133. §. IV. Ordine dilucidantur, quæ in Actis habentur minus certa, & obscuriora elucidantur 134. §. V. Translatio corporum, ceteraque ad gloriam Sanctorum posthumam spectantia 136. Acta prima auctore anonymo. *Ex Ms. Nicolai Bulfonii*. Acta altera prolixiora & minus sincera auctore anonymo. *Ex editione Jovardi* 138. Translatio corporum Beneventum. *Ex Officio edito per Jovardum* 142. Vita metrica. Auctore Alfano archiepiscopo Salernitano. *Ex editionibus Surii, Lipomani & Jovardi*. Præfatio. Cap. I. Patria & parentes Sanctorum: eorumdem pia educatio, zelus contra idololatriam, gesta Carthagine; pleraque minus certa aut fictitia 144. Cap. II. Victor missus Adrumetum ad sanctos Fratres ducendos Carthaginem, eum-

tum

rum disputatione conversus dicitur : capiuntur Sancti 147. Cap. III. Sancti ad præfectum ducti, interrogati, cruciati ; in carcerem detrusi, vinculisque ab angelo soluti : iter ex Africa in Siciliam, ac tempestas Sanctorum precibus sedata 150. Cap. IV. Iter reliquum : martyrium Sanctorum variis locis consummatum 152. TRANSLATIO, auctore incerto. *Ex edizione Jovenzii.* 154

E

a ELpidius seu Helpidius ep. conf. Lugduni in Gallia, SYLL. HIST. 388

a Elpidius abb. patronus oppidi S. Elpidii in Piceno. COMM. PRÆV. §. I. Oppidum S. Elpidii, ubi servatum Sancti corpus : cultus ejus & memoria in Fastis sacris 378. §. II. Beneficia & miracula impetrata Sancti intercessione & reliquiis 380. §. III. Memoria S. Elpidii in Martyrologiis : inquiritur utrum fit S. Elpidius abbas a Palladio laudatus, qui apud Elpidianos colitur : hic certo vivus in Picenum non venit, sed mortui corpus verosimiliter eo delatum 382. §. IV. Gesta Elpidii a Palladio descripta discutiuntur ; inquiriturque, an hic idem sit cum Elpidio laudato in Vita S. Charitonis, & cum diacono S. Basilii 384. ACTA GRÆCA. *Ex editione Meursii, interprete J. S.* 386

3 Euphemia, Dorothea, Thecla, Emilia MM. COMM. HIST. §. I. Cultus ; inventio S. Euphemiæ, quæ Ravennæ accidit, hujusve an alterius synonymæ 605. §. II. Lectiones propriæ ; Acta 607

a Euplus, Josephus, Felix, Secundulus, Julius MM. in Sicilia. *Ex apographis Hieronymianis* 939

F

a FAcundinus, Juventius, Peregrinus & Felicines MM. Arimini in Italia 360

1 Faila ap. &, ut fertur, M. Pisis in Tuscia, SYLLOGE HIST. Sancti annuntiatio sub corrupto nomine ; pauca ejus gesta ex SS. Reguli & Carbonii Actis ; cultus ; martyrium incertum ; corporis translatio Pisas 241

2 Firminus ep. conf. Ambiani in Gallia. COM. PRÆV. Geminus Ambiani Firminus, martyr alter, alter confessor. hujus Acta anachronismis fœdare : elogia aliunde deprompta, tempus vitæ discussum 174. ACTA ANACHRONISMIS CONSPERSA, auctore anonymo. *Ex Mss. Nicolai Belforesii, collato cum Ambianensi* 178. GLORIA SANCTI POSTHUMA. §. I. Sanctus sepultus in ecclesia B. Mariæ Virginis, quam ipse construxerat, ibidem miraculis claret, & colitur a seculo latiori vi. exponitur controversia super agitata de hodierna sacri corporis possessione 181. §. II. Prima corporis translatio : ecclesiæ, in quam translatum, & tempus hujusce translationis inquiruntur 183. §. III. Solvuntur argumenta contra testimonium ex Vita S. Salvii allata : & confirmatur translatio ex aliis monumentis 187. §. IV. Alia argumenta pro translatione corporis ; idem anno MCCLXIII. novæ thecæ impositum, ac deinde quotannis circumferri cœptum 189. §. V. Quibus rationibus dubitatum fuerit de translatione corporis 191. §. VI. Theca aperta, sacrum corpus reperitur cum authentico depositionis testimonio ; uti intelligitur ex relatione episcopi hic data : declaratio abbatis S. Acheoli 194. §. VII. Edictum episcopi Ambianensis, quo ratio redditur aperiæ thecæ, & festivitas translationis restituitur. 197

G

1 GEdeon Israelitarum Judex in Palæstina. COMM. HIST. §. I. Sancti elogia ; cultus : nomen varium ; familia ; pater idololatra, ac dein conversus a Filio judice : hic semper veri Dei auctor ; an ante principatum tribunus 77. §. II. S. Gedeonem, ut Israelitas e servitute liberet, excitat angelus ; hic is e Deo missum probat, igne prodigioso consumens carnes & panes, quæ Sanctus ad corporis refectionem ei probabilius obtulerat 80. §. III. Cum loco aram Baal destruit ; aliam Deo erigit & sacrificat ; accepit nomen Jerobaal, & Spiritum Domini, copias convocat contra Madian ; duplex in vellere signum petit, in quo non peccasse ostenditur 83. §. IV. Jussu Dei exercitum minuit ad CCC. castra hostium lustrat ; ab infidelitate vindicatur : modus somnii interpretatione confirmatus, miro stratagemate Madianitas in mutuam cædem & fugam adigit, quos & persequitur 86. §. V. Ephraimitas placat ; hostium reliquias delet ; Soccothæos & Phanuelitas ob negatum commeatum punit ; interficit Zebee & Salmana ; regnum a suis sibi delatum recusat 89. §. VI. Ephod conficit Sanctus & ponit in Ephra : defenditur contra multos, qui hoc facto eum peccasse asserunt : ejus familia, & mors sancta 92

3 Godegrandus seu Chrodegangus ep. Sagiensis mart. apud Nonenetum in Normannia. COMM. PRÆV. §. I. Antiquissimus Sancti cultus, & reliquiæ : memoria in Fastis recentioribus : Vita scripta ab Herardo canonico Turonensi ; multa quoque de Sancto in Vita S. Opportunæ sororis 763. §. II. De tempore, quo floruit Sanctus : gesta ordine relata & examinata 765. VITA auctore Herardo archiepiscopo Turonensi. *Ex Ms. abbatiæ S. Evurtii in Normannia.* PROLOGUS. CAP. I. Gesta & martyrium Sancti 768. CAP. II. Elevatio corporis incorrupti : translationes & miracula 770

3 Guala ep. Brixiensis & conf. ex Ord. FF. Prædicatorum, in Astiensi S. Sepulcri abbatia prope Bergomum in Italia, COMMEMOR. §. I. Natalis loci ; confusæ circumstantiarum annuntiationes ; veneratio publica examinata 773. §. II. Natales ; ingressus in religionem ; præfectura conventus Brixiensis ; visio de beata S. Dominici morte ; & alia, quæ ad vitam ante episcopatum actam spectant 775. §. III. Inquiritur tempus, quo episcopus esse cœpit : legatur a Pontifice ad Longobardos & imperatorem ; Patavinos inter & Tarvisinos pacem componit 778. §. IV. Altera legatio ad Longobardos : Bononienses cum Mutinensibus ejus opera inducias pacisceuntur ; imperatorem inducit, ut Ecclesiæ satisfaciat : alia beati præsulis gesta 781. §. V. Episcopatus abdicatio ; vita & mors in cœnobio Astinensi : an ibi habitum monachorum Ord. Vallis Umbrosæ susceperit ? 784

Jacobus & Philippus MM. ex Ordine FF. Minorum, Mevaniæ in Umbria 595
Josue Israelitarum dux in Palæstina. Quæst. variæ. §. 1. Scribendi methodus; nominis Josue etymon & varia lectio; Sancti pater & majores 6. §. 11. Ejus nativitas: an Moysi e Madixnitida coadum reduci notos? Quando fratris hujus minister; quæ ejus ministeria; quia ex eo fructus percepit 8. §. 111. Amalecitæ cadit: oraculum de futuro ejus principatu; in montem Sinai & nubem, in qua erat Dominus, cum legislatore ascendit. An ibi xl. diebus jejunii? 10. §. 1v. Tabernaculi curam gerit; interest familiaribus Dei cum Moyse colloquiis: æmulatio ejus Numer. cap. xi. ex invidia non processit; ostendunt illum aliunde vel leviter tantum, vel non malum, imo laude dignum fuisse 12. §. v. Mittitur ad explorandam Chananæam: ejus nomen mutatur: non modo potrida, sed & ipsa recisa die murmurantibus fortiter obtrusit probatur: lapidationis periculo eripitur: ejus constantiam remanerat Deus 15. §. vi. Legislator successorem petit a Domino, & quo nominatur & Josue; principatu inauguratur, accipit Spiritum sapientiæ; suam ei præsentiam communicat Moyses; tempus & ritus, quibus inauguratio peracta 19. §. vii. Insignis Israelitarum in Madixnitida victoria, hinc probabilius Josue; divisio terræ Chananæ ejus & Eleazari curæ commissa 22. §. viii. Moyses successorem Israelitis commendat; ejus principatum Deus palam prodigio confirmat, & columna nubis conturbat Sanctum & materiam Cantici docet, quod ipse & Moyses scribunt & concinunt 24. §. ix. Cum moriturus Moyse montem conscendit; huc morienti ultro & alte ad Sancto asseruntur, quæ verisimile putamus varia temporis accessisse, quæ post scriptum Deuteronomium facta fuisse 25. §. x. Excitatur a Domino ad Chananæos invadendos; mittit exploratores in Jericho: apparatu ad ford amnis Jordanis, promptæ eorum voluntati, quam ostendunt: modo temporis, quo hæc & alia contigerint 29. §. xi. Prodigiosus apertæ fordis Jordanis ejusque transitus; monumenta in memoriam rerum mirandarum erecta; quod nimium exsecrati infideles percipit narratio 30. §. xii. Jubilæus secundo populum circumducendo; Pascha celebratur, apparet ei protector; & Michael archistrategus; ex quo divino modum circuitus, quo Jericho expugnanda fit, 33. §. xiii. Mira Hierichuntis obsidio & expugnatio, anathemate omnium rerum & hominum populique exsecratione exprimendis: urbs anathemati subjecta dicitur: solis Rahab cum suis vivificatur; hoc oraculo non deterritus Josue, qui celebs vixit & virgo obiit 35. §. xiv. Imprecatio Sancti prophetica expugnatio Hai; ob sacrilegium Achan infeliciter tentata; S. Principis dolor & pia ad Deum oratio, qui jubet sortis ex quam inquirit, deprehenditur Achan; supplicio afficitur 38. §. xv. Hortante Deo, Hai iterum oppugnat, fugam simulans, præfidium longius ab urbe abducit, vacuam occupant in insidiis positi, dein a tergo hostes adoriuntur, illis a fronte urgentibus: cæsis incolis, Hai diripitur & incendio vastatur 40. §. xvi. In montibus Garizim & Hebal populum inter se Deum fœdus solenni ritu Josue instaurat; Chananæorum adversus eum conspiratio 42. §. xvii. Gabaonitarum fraus: Josue cum eis fœdus init, quod juramento confirmat: probatur variis argumentis, Sanctum nec temere illis credidisse, nec peccasse, quod Dominum prævie non consuluerit 44. §. xviii. Argumentis ex Scriptura petitis stabilitur mitior sententia: Gabaonitæ, fraude detecta, perpetuo famulitio addicuntur 47. §. xix. Gabaoni x v. regum exercitu obsessæ opem fert Josue; hostes in fugam agit; x quibus multi prodigioso lapidum imbre conterebantur; quo cessante, ne reliqui elaberentur, solis & lunæ cursum suo sistit imperio 50 §. xx. Testimonia de solis ac lunæ statione & Sancti fide; miraculi vindicatio, duratio & magnitudo; v. regum captivitas; cædes hostium; Israelitarum tirea probabilius divinitus sustentatæ 53. §. xxi. Supplicium v. regum; expugnatio Macedæ, Leboa, Lachis, Eglon, Hebron, & Dabir; cædes interecina regis Gazer: an Hebron & Dabir sub S. Imperatora sæpius captæ? Aliæ urbes in Chananæa Australi occupat mira celeritate 55. §. xxii. Jabin aliique Aquilonares reges ingentem cogunt exercitum: Sanctus victoria a Deo præmunitur potitur; munitissimam Asor, aliasque capit urbes; prædam dividit: Deus vetat, ut aliquæ terræ in Chananæa sub Josue non expugnarentur 58. §. xxiii. Catalogus regum a Josue devictorum; jubetur a Deo terram partiri; Calebo promissam Hebron concedit, tribum Ephraim & mediam Manasse de sorte sua conquærentes monet, ut armis quærant ampliorem habitandum spatia 61. §. xxiv. Ossa patris urbis Joseph humari, tabernaculum in Silunem transferri, &c., increpita vii. tribuum ignavia, sortitionem intermissam expediri curat: nota in Josephi narrationem 63. §. xxv. Constantiæ adversus seditiosos præmium accipit: Sancti animus a cupiditate alienus: ejus vice, nunquam alii rei publicam administrarunt 65. §. xxvi. Rubenitis & sociis, ad sua reditutis, valedictorii data monita; legatos mittit cognoscendi, quo animo illi altare extruxissent; audita eorundem innocentia, turbæ cessant: urbem Thamnath-Sarae reædificat 66. §. xxvii. Angelo Israelitas objurgantis apparitio, de qua judicium cap. ii. probabilius non corrigit sub Josue; comitiis convocatis, populum ad officium Deique cultum excitat 68. §. xxviii. Altera Sancti oratio ad populum in Sichem convocatum, quem inducit ad fœdus cum Deo solenniter renovandum; librum suo nomine inscriptum cum ultimo Deuteronomii capite probabilius conscripsit 70. §. xxix. Moritur Josue, cum probabilius xvii. circiter annis præfuisset: præcipuorum ejus gestorum chronotaxis; elogia ex sacris Litteris: illo vivente publici inter Israelitas non fuere idololatræ: Sancti virtutes præcipuæ 72. §. xxx. Sepultura Josue: mira xliqua; quæ de eo traduntur febribus & podagræ doloribus afflictum sanat: Sancti animus, qui vere propheta fuit 73
Juliana virgo & abbatissa Ord. S. Benedicti, Venetiis in Italia, Comm. prævv. §. 1. Notitiæ de Beata ad nos missæ; genealogia majorum; cultus publicus 509. §. 11. Beneficia Beatæ patrocinio impetrata; scriptores, qui de illa
memi-

mentarium. Vita 320. Vita, auctore anonymo. *Ex Mſ. membraneo monaſterii SS. Blaſii & Caſaldi Venetiis.* Cap. i. Illuſtres Beatæ natales; vita monaſtica 320. Cap. ii. Vitæ monaſticæ perfectio; conſtantia patienda conſiderium; facta Beatæ apparitio; miracula 315. Cap. iii. Pia mors; corpus mirifice incorruptum; ejuſdem tranſlatio; cultus 316

Juſtus ep. Lugdunenſis conf. in Ægypti eremo. Comm. prav. §. i. Antiquiſſimus S. Juſti cultus: memoria ejus variis diebus annunciata in Martyrologiis & quas ob cauſas 365. §. ii. Quæ & qualia Sancti Acta: ea eorum auctor Conſtantius presbyter. Diverſa horum Actorum exemplaria, quorum aliqua interpolata. Acta duplicia adenda 368. §. iii. Fabuloſa videntur, quæ de natalibus ac pueritia Sancti ſcripſerunt quidam neoterici: ſub Paſchaſio Viennenſi natus, ſub Claudio diaconus eſſe potuit; non item monachus Lerinenſis reliqua geſta diſcuſſa, epitaphium, reliquiæ 370. Vita, auctore anonymo. *Ex codice 33. Regiæ Sueciæ* 373. Vita prolixior. *Ex Mſ. S. Juſti Lugdunenſis, collato cum Mſ. Accenſiano, Ultrajectino, Rubeæ-Vallis & editione Surii* 374

Juſtus ep. Claromontanus, Cultus Sancti; homonymus in eodem diverſus 433

Juſtus ſive Juſtinus ep. Argentoratenſis in Alſatia. Ætas, elogia, incerta de Sancto narrantur: cultus 378

L

Lupus archiep. Senonenſis, Brennone in Campania Galliæ. Comm. prav. §. i. Sancti veneratio in diverſis locis; Officia propria: Actorum ætas & fides 248. §. ii. Nobilis proſapia; quo anno natus, factus clericus, & epiſcopus; tempus exſilii; fabula de eo confutata 249. §. iii. Annus mortis, Sancti ſucceſſor, aliqua notatu digna de concilio Remenſi 251. §. iv. Corporis tranſlatio, inventio, recognitio: controverſia de Sancti capite & reliquiis judicio Pontificio dirempta: reliquiæ locis variis 253. Vita, auctore anonymo. *Ex Mſ. Rubeæ-Vallis, collato cum Mſ. S. Maximini Treviris, codice Mſ. Valcellenſi a pag. 6. aliiſque editis.* Prologus 258. Cap. i. Illuſtres S. Lupi parentes, quibus diuturnus promittitur; clericatus, educatio & indoles: virtutes, epiſcopatus 256. Cap. ii. Obleratam S. Aoiani eccleſiam precibus ſuis aperit; inimicis & detractoribus benefacit & fideos Deo magnam vini copiam accepit 257. Cap. iii. Sanctæ de ſe judicia & obtrectationes contemnit; hoſtes ab urbe fugat: novis traductus calumniis in exilium relegatur 258. Cap. iv. Agente S. Winebaudo, honorifice ab exilio revocatur; ſupplex ab eo veniam petit Clotarius: prodigia Andeſagine & in itinere facta 260. Cap. v. Alia a Deo honoratur miraculis: confundit dæmonem, libidinis ardorem precibus exſtinguit 262. Cap. vi. Calcifi muſica in itinere recreatur; S. Winebaudum ad convivium pertrahit: ſanat ægros, & ſancte moritur; miraculis item ab obitu claruit 264

M

Maſſicius ep. Conſerenſis in Ultonia Hiberniæ provincia. Comm. prav. Sancti cultus, diſtinctus ab homonymis, locus & tempus epiſcopatus, annus consecrationis & Acta 662. Vita, auctore incerto. *Ex Codice antiquo Lobbienſi Mſ.* 664

Maurus ep. Veronenſis. Sanctus. Veneratio publica, corpus ubi conditum, tempus mira

661

Manſuetus ep. & conf. Tulli Leucorum in Gallia. Comm. prav. §. i. Tullum, quo a Petro Apoſtolo miſſus creditur, ſitus, antiquitas, decora; Vita & miracula, auctore Adſone; duo antiqui codices Mſti varia de Sancto continentes; Acta breviora; aliquorum ſigmenta 625. §. ii. Variis relationibus perturbatur, Sanctum ad Leucorum conterraneum non prius miſſum fuiſſe, quam Conſtantini Magni vel filiorum ejus temporibus 620. §. iii. Antiquus cultus ex Adone & vetuſtis Martyrologiis, & an S. Martinus Turonenſis aquis ſepulcrum S. Manſueti 624. §. iv. Gloria poſthuma ſub Tullenſibus locutus, epiſcopis SS. Gauzlino & Gerardo, abbatia S. Manſueti fundatore, ex variis documentis collecta 627. §. v. Sancti gloria ſeculis xi. & xii. illuſtrata miraculis, venerationis incrementa, & ſolemnis corporis elevatio 631. §. vi. Memoria in Gallia manus antiquæ; feſtivitas præcipua; dies ſecundæ corporis elevationi ſacra; Translationem Manſueti idem cum noſtro; altaria ac templa ei dicata; cultus ad alias eccleſias extenſus 633. Vita brevior, auctore anonymo. *Ex codicibus Mſtis Bibliothecæ Remenſis num. 3. Vitæ antiquiorum a col. 991. & Calmet. tom. 1. Hiſt. Lotharingiæ in Monumentis, a colum. xxxviii. 636.* Vita prolixior versibus, et miracula, Auctore Adſone abbate Derventi. *Ex variis exemplaribus tum manuſcriptis tum editis, inter ſe collatis.* Præfatio ad S. Gerardum epiſcopum Tullenſem 637. Lib. i. Acta fide digna, cultus & miracula beatæ plura. Cap. i. Natales; adoleſcentiæ; iter Romanum ad S. Petrum, cujus ſit diſcipulus: miſſus in Galliam; Tullenſibus Chriſtum annuntiat; rectifidei Præconem ſpernit, ac credit regina 639. Cap. ii. Sancti virtutes; regis filium ſubmerſum vitæ reſtituit: fideos & baptiſma ſuſcepit familia regia cum omni populo 641. Cap. iii. Edictum regium; pia Sancti opera; idololatria exſtirpata; multas ædificat eccleſias ejus uxor; ſolemnes exſequiæ 642. Cap. iv. Cultus antiquus & miracula 644. Lib. ii. Miracula ſeculo x. facta ſub SS. Gauzlino & Gerardo epiſcopis Tullenſibus. Cap. i. [illegible] quidam ruinoſa eccleſiæ, in qua ejus corpus jacebat, abbatiæ S. Aprodonæ eſſet, curam, a dæmonibus vexatam, & leproſum ſanat 643. Cap. ii. Febricitantes valetudini reſtituit; leſum [illegible] contemnentes punit; vaccam a tutore [illegible] domino reddit 647. Cap. iii. Sub [illegible] Gerardo, abbatiæ S. Manſueti fundatore, pluvia ægros recreat; manum mutilatam reddit; puerum contractum curat; Gerardum excitat ut Officio nocturno interſit 648. Cap. iv. Eadem lapidatorem lædit; Gerardum epiſcopum gravi morbo liberat 650. Miracula, quæ contin-

gie anno MIX. auctore anonymo, *edium a Martene tom. 3. Thes. anecdotorum a colum. 1029. & Calmeto tom. 2. Hist. Lotharingiæ ad Monumenta a col. 1511.* MIRACULA ab anno DCCCLVII. auctore Petro Romano Ecclesiæ diacono. *Ex editione Mabillonii Annal. Bened. tom. 3. a col. 1011. collata cum tribus Codicibus Gemblacensibus, atque altera Mss.* 633. TRANSLATIO CORPORIS Festa anniversaria, auctore anonymo. *Ex editione supra laudata Martenii a col. 1088. collata cum Ms. e codice Monasterii sec. sub anno 855.* MIRACULA ab anno circiter MCXXV. usque ad MCXXXVI. auctore anonymo. *Ex codice Monasterii sancti* XII. 656

Maurianus ep. Silvanus, Amasius ac Primus ss. Matronæ MM. *Ex topographia Hieronymiana* 406

Margaretæ virg. & mart. Lovanii in Brabantia. COMMENTARIUS §. I. Beatæ cultus a saeculo XIII. inchoatus; auctusque ac continuatus ad nostra usque tempora 782. §. II. Membria Beatæ in Fastis recentioribus cur ab aliis Beata vocetur, ab aliis solum Venerabilis? Corpus aliaque reliquiæ 785. §. III. Beneficia recentiora ex Vita Belgica Latine reddita 787. §. IV. Quæ & quales sint Acta infensa laudando inquiritur aetatis, quo Beata vixit, aliaque ad gesta ipsius spectantia dilucidantur 790. ACTA, auctore Cæsario Heisterbacensi. *Ex lib. 6. Dialogorum ipsius cap.* 34. ACTA ALTERA, auctore anonymo. *Ex Ms. Rubeæ Vallis, collatum cum alio.* PRÆFATIO 792. CAP. I. Virginis habitatio, conditio & pietas: eadem consanguineorum ipsius, post quam ipsa obdormivit, cuidam per miracula fama, & corpus translatum 793. CAP. II. Miracula, quæ facta dicuntur in translatione corporis de sepulcro, & excellum supra corpus fabricatum, revelatio de gloria Beatæ, & cujus martyrio dissaritur 794

Mactha vel Marthana, mater S. Symeonis Stylitæ senioris, in Tractu Syriæ Antiochenæ 503

Martinianus ep. Comi in Italia. Locus, cultus, & pauca alia de Sancto ecclesia 668

Martyres Sex mille decem viginti octo Nicomedenses, Ioan Aithala, Junio, Philippus, Theodotus MM. *Ex varus Fastis Graecis* 356

Maximi M. Romæ. Cultus, martyrium, variæ observationes 837

N

NEophytus ep. & conf. Leontinis in Sicilia. Cultus ex officio proprio; Acta fabulosa; an a S. Andrea apostolo episcopus consecratus? Tempus vitæ & mortis 916

Nivardus archiep. Remensis, in cœnobio Altivillarensi prope Sparonem in Campania Galliæ. COMM. PRÆV. §. I. Quinquies Sancti cultus mentio facta, quidnam ut monachus, sed perperam? Vita, a quo & quomodo scripta 267. §. II. Stirps Sancti illustris: initium episcopatus ejus sequentes sub regno S. Sigiberti, ex circa medium saeculi VII. 268. §. III. Præclara Sancti gesta in episcopatu, obtenta quæ privilegia & donationes pro ecclesia Remensi 270. §. IV. Fundatio cœnobii Altivillarensis sub directione 272. §. V. Institutio S. Benedicti, quem sibi optat successorem: tempus obitus, sepultura & locus sepulturæ: reliquiæ in ecclesia Altivillarensi servatæ, cultus ibidem; aliaque ad posthumam gloriam spectantia 275. VITA. Auctore Almanno monacho Altivillarensi. *Exemplus Mss. inter se et Varia.* CAP. I. Illustre Sancti genus, adolescentiæ studia & virtutes; sacri Ordines suscepti 278. CAP. II. Episcopus creatus, suorum liberaliter curam habet; & ordinem episcopalem 279. CAP. III. Desiderium construendi cœnobium: visio, qua Sanctus docetur locum, in quo fundet monasterium Altivillarense 281. CAP. IV. Beneficia abbatiæ Altivillarensi præstita, quidam nobiles ibidem facti monachi: obitus beatus Sancti 285

Nonnosus præpositus monasterii Montis Soractis in Etruria ecclesiæ. COMM. PRÆV. Memoria Sancti in Fastis sacris: scriptor Actorum S. Gregorii: locus & tempus, quibus floruit Sanctus 409. ACTA, Auctore S. Gregorio Magno *lib. 1. Dialog. cap.* VII. 410. GLORIA SANCTI POSTHUMA, Seu appendix de translationibus reliquiarum, de cultu & miraculis 5. 1. Corpus S. Nonnosi Frisingam translatum: auctor translationis & tempus investigatur, aliaque huc spectantia elucidantur: Inventio corporis Frisingæ saeculo XII. 412. §. II. Restitutus præterito saeculo cultus S. Nonnosi in monte Soracte; reliquiæ Frisingæ emissæ; impetrata ibidem beneficia 415. §. III. Ulterior promotio cultus in Italia: beneficia variis diversis personis concessa 417. §. IV. Cultus magis propagatus: aliæ a Frisingensibus in montem Soractem missæ reliquiæ 420. §. V. Pars major corporis, quæ diu latuerat, reperta Frisingæ, ac deinde solemniter translata 421. §. VI. Reliqua ad prædictam translationem spectantia: varia in laudem Sancti impressa: reliquiæ variis donatæ: quædam jam olim servatæ Bambergæ; Miracula edenda 424. MIRACULA GERMANICE IMPRESSA anno MDCCXI. & Latine reddita, interprete aliquo e Societate Jesu. PRÆFATIO 426. CAP. I. Beneficia anno 1709. variis personis collata 427. CAP. II. Beneficia & miracula anni 1710. 428. CAP. III. Miracula anni 1711. priora 431. CAP. IV. Prosecutio miraculorum ejusdem anni 1711. 431. CAP. V. Eorumdem miraculorum prosecutio 434. CAP. VI. Reliqua miracula impressa 436. MIRACULA, facta ab anno 1711. usque ad an. 1744. *Ex Ms. Germanico Latine reddito interprete R. P. M. C.* 437

O

OCtavianus erem. conf. prope Volaterras in Tuscia COMM. PRÆV. §. I. Memoria in Fastis recentioribus; cultus antiquitus; Officium proprium 389. §. II. Ostenditur requisitus antiquitatis defectus & temporum confusio, quibus laborant ea, quæ de Sancto scripsit anonymus & Blasius monachus tradiderunt 391. §. III. Acta S. Octaviani; immixta Vitæ SS. Justi & Clementiæ, quam Augustinus Florentinus Latine & alii Italice ediderunt, ex nullius pene fidei documentis collecta ab probantur 393. §. IV. Seliguntur, quæ de Sancto ceteris credibiliora sint: verisimilius cum SS. Justo & Clemente saeculo X. ex Africa in Tusciam axlul advenit, & Volaterranos a Wandalis obsessos liberaverit an sacerdos? 397. §. V. Veneratione initium & pro-

progressus; corporis translatio Volaterras & miracula ex variis: observationes in eorum narrationem, contra quas translatio sub medium sæc. IX. facta probatur; festum ejus 401. RELATIO RECOGNITIONIS RELIQUIARUM S. OCTAVIANI, in cathedrali Volaterrana servatarum, notitia de Sancti cultu & miracula excerpta ex instrumento authentico Volaterris ad P. Bollandum transmisso, quod inter musei nostri manuscripta servatur eatenus & Ms. 364, 405

P

PEtrus Armengol M. ex Ordine B. M. V. de Mercede Redemptionis captivorum, Guardiæ Prætorum in dioecesi Tarraconensi in Catalonia. COMM. PRÆV. §. 1. Nobilitas; ætas juvenilis perdite transacta; conversio; Religiosa vita, & ejusdem tempus 317. §. II. Beati in Ordine vestitus: an sacerdos; ejusdem virtutes; expeditiones apostolicæ; cultus ab immemorabili tempore ex variis processibus probatus 320. §. III. Immemorabilis Beati cultus ex multis testium depositionibus 322. §. IV. Depositiones testium singularim referuntur e Summario processus, quod confectum est ad probandum cultum Beati ab immemorabili tempore 323. §. V. Alia venerationis signa e dicto Summario; cultus ab Urbano PP. VIII. promotus 325. §. VI. Publicus ab immemorabili tempore Beati cultus a Sede Apostolica confirmatus; deinde vero egregie illustratus 326. §. VII. Dissertatio, an Beati nomen Martyrologio Romano inscribendum 328. §. VIII. Dissertationis prædictæ continuatio, in qua solvuntur aliæ adversæ eamdem inscriptionem objectiones; obtinetur illa, Officium proprium ad Tarraconensem diœcesim extensum 330. §. IX. Scriptores Beati memores; Acta; aliud de cultu & miraculis documentum; vitæ chronologia 332. ACTA ex oculatis & juratis testibus, *edita a Marco Salmerone, Ordinis B. V. M. de Mercede Magistro Generali, quæ cum aliis editione comittimus* 333

Phœbe Diaconissa Cenchris apud Corinthum. COMM. HIST. §. 1. Locus, cultus, elogium; Sancta non fuit uxor S. Pauli apostoli 602. §. II. Sanctæ virtutes, officium diaconissæ, laudes ex S. Joanne Chrysostomo; an fuerit viridova, an virgo, tempus vitæ 604

Placidius ecclythesis in Provincia Biturtensi 607

Priscus ep. M. Capuæ in Italia. SYLLOGE HIST. §. 1. Sancti antiqua veneratio: creditur unus e Christi discipulis, & primus episcopus Capuanus 99. §. II. Gesta Sancti & ejus martyrium, prout referuntur e Breviario Capuano 101. §. III. Corporis variæ inventiones & translationes 102. §. IV. Duo instrumenta Capuana; quibus enarratur inventio S. Prisci, & aliorum quorumdam Sanctorum, & recognitio & depositio ossium S. Prisci 104

Priscus, Castrensis, Tammarus, Restus, Heraclius, Secundinus, Adjutor, Marcus, Augustus, Elpidius, Canion, & Vindemius, Africani confessores & episcopi solemi ex parte, in sequo Neapolitano. COMM. PRÆV. §. 1. Memoria S. Prisci in Martyrologio romano-vetusto Sociis, qui singuli seorsum etiam colantur diebus variis 109. §. II. Inquiritur, quanti valeat Vita S. Castrensis, quæ agit de Sanctis duodecim; quo tempore hi mari fuis exposi-

ti; & in unum fuerint episcopi 111. ACTA, auctore anonymo. *De Vita S. Castrensis* 113. APPENDIX. De inventione corporis S. Prisci confessoris, qui forsan idem est cum S. Prisco Africano 114. RELATIO INVENTIONIS, auctore, ut dicunt, coævo. *De eadem Ugbelli tom. 8. Italiæ sacræ edit. 1662.* 116.

R

RAdulus ep. Africanus mart., Locus in Tuscia. COMM. HISTORICO-CRITICUS, §. 1. Diversa S. Regulo munuscula adscribuntur, ejus corpus Lucam translatum esse Waldo, cujus ad hanc rem derogatur, variis documentis de Sancti cultu reliquiis 123. §. II. Antiquitas & fides Actorum examinatur, donantur, quæ in iis falsa aut suspecta videntur, miracula confertur, miraculum corporis, absolutum caput gestantis 127. §. III. Sancti Acta longioribus interpolationibus recepta; reliqua ad ejus vitam spectantia ex aliis instrumentis 129. §. IV. Inquiritur tempus, quo Arianorum persecutio S. Regulum exulare coegit; qui vexillifer in Africa primus sedis auctor fuit: restituitur Tullemontius qui a grege absentium subrepsisse: fuga & solitaria vita Sancti 132. §. V. Ostenditur Sancti martyrium probabiliter contigisse anno 481. vindicantur Acta translationis, ut Ughello typis vulgata 136. TRANSLATIO, auctore anonymo. *Edita ab Ughello tom. 8. Italiæ sacræ ed. 1662. ex ultima Ms. Abbatiæ Pactanæ* 138

Remaclus conf. & ep. Trajectensis, ac dein abbas Stabulensis, Stabuleti in Germania. COMM. PRÆV. §. 1. Publicus Sancti cultus ex variis Martyrologiis, Breviariis & Missalibus 669. §. II. Annus patriæ, patria, genus, educatio sub S. Sulpitio 671. §. III. Fit primus abbas Solemniacensis, dein Cata-congiduneusis ac tandem episcopus 673. §. IV. Urbem Tungrim ea vice Trajecti ad Mosam sedem episcopalem habuerit 677. §. V. Sancti Episcopi virtutes & gesta cum S. Trudone ex Vita a Notgero scripta 678. §. VI. Malmundariense & Stabulense monasteria hortatus & curante Sancto exstructa 680. §. VII. Episcopatum abdicat & Stabulensem recedit, substituto sibi S. Theodardo; quo tempore id comigerint donationes pro monasteriis factæ Sancto: iterum Romam adierit 682. §. VIII. Felix obitus quisque tempus, mens Sancti & successores: Vita & miracula a quibus & quando scripta 684. §. IX. Templa Sancto dicata; sepulcri inventio, cultus ad Fanum S. Galli propagatur: alia Deodatum pervenit miraculis inclaruisse 687. §. X. Ejus solemnitas aliis locis instituta, Anchiani Solemniacensibus concessum; Vindicatæ clades Stabulensium, dictata oratoria, in de corpore, forma habitus 690. VITA, auctore monacho Stabulensi anonymo. *Ex Ms. vetustissimo abbatiæ S. Pauli Virdunensis atque aliis seu Mss. inter se & cum editione Mabillonii collatis* PROLOGUS. CAP. I. Sancti patria, parentes, educatio: in aulam evocatur, fit episcopus, excipit S. Trudonem & agendi educi 692. CAP. II. Virtutes Sancti & cura pastoralis: condita ipso auctore duo monasteria, in quorum alterum, abdicato episcopatu, se recipit; pius obitus & sepultura 694. MIRACULA. *Ex Ms. Celsinensi collato*

cultore cum aliis quinque Mss. Ex codice Mo. Gelenhauf. collato cum Mss. Bambergensi & Fuldensi. Prologus. 704. Cap. I. Mgr. Normannorum olim delatum Sancti corpus, miro fulgore collustratur: extincta pestis, paralytica, mente capta, contracta sanata: exercitus ingens accessit 705. Cap. II. Lux celitus missa super sepulcrum Sancti: sanata infirmi contracta; punitus lepra & mente impotens, Imbuhalium vexator contractione membrorum. Sed hic postea emigrat 708. Cap. III. Sacerdos Boris horrenda pœna; item alterius, qui pedes proceribus monachorum liberatus. 711. Cap. IV. Lumen brachium, contracta manus, & excitatæ curatæ: gaudium cultoris, qui laborabat die Rogationum, ut pedes liberarentur: sanatæ duæ mulieres contractæ. 714. Cap. V. Sanationes quæ & beneficio per Sanctum impetratæ. 718. Alia, miracula, auctore pio anonymo Stabulensi, monacho. *Ex codice Mo. Gelenhauf. collato cum Mss. de gestis pontificum Leodiensium a pag.* DXLVIII. *ad* DLXX. Homilia incerti auctoris, quæ xv. olim fuere *Bambergæ descripta Gundolfius noster anno* MDCLXXIV. 725

Rota, fortasse M., ac Plectrum M. ejus patriarum, filius, Sulci in Sardinia. Topographia, cultus, vetus de hisce Sanctis fides incerta. 107

Sandalius M. Corduba in Hispania. Cultus ex Martyrologio Romano &c. documentis Cordubensibus. 610

Sixtus & Sixtus episcopi Senon. Remis in Campania Gallica. Comm. præv. §. 1. Cultus ubique Sanctis & reliquiarum translatio. Officia eorum & elogia 158. §. II. Quæ & quales sint Acta inferius edenda: incertum tempus, quo Sancti missi sunt in Galliam 120. §. III. An Sancti dicendi sint martyres, an confessores: nullus enim ipsos Remis episcopus 124. Vita, auctore anonymo. *Ex codice nostro Mss. & membranis Bonæ fortis, collatis cum Ms. Uffenheimiano* 225

Stephanus primus Hungarorum rex Albæ Regalis in Hungaria. Comm. præv. §. 1. Acta Sancti a Carthusiano episcopo scripta; quæ defenduntur contra iniquas criticastrorum scriptoris heterodoxi 456. §. II. Judicium de Actis a Carthusio scriptis, & variæ illorum exemplaris: Acta alia incompleta & scriptores antiquiores, qui de S. Stephano egerunt 460. §. III. De prædicatione fidei in hodierna Hungaria, variisque ejus vicissitudinibus, per varias incursiones barbarorum, qui eam turbarunt usque ad Hungarorum adventum 461. §. IV. An iidem sint Hunni ac Hungari? varia eorumdem olim omina 464. §. V. Duces Hungarorum ante S. Stephanum, eorumque gesta breviter perstricta: termini regni Hungarici eo tempore; & clades ab ipsis illatæ Christianis 467. §. VI. Si per baptismum aliquorum fuerit ipse aliqua conversionis Hungarorum ante medium sæculi X. ea brevi concidit 469. §. VII. Cœpta conversio Hungarorum, regnante Geyla patre S. Stephani, occasione pacis inter Ottonem & Geylam initæ: Piligrinus Laureacensis præsul facultatem petit erigendi episcopatus in Hungaria 475. §. VIII. Inter primos prædicatores in Hungariam missus S. Wolfgangus: cur hic revocatus sit, & Piligrinus cum suis cœpta obscurare debuerit 480. §. IX. S. Adalbertus Hungarorum conversioni intentus: conversus & baptizatus Geyla, uti & S. Stephanus 481. §. X. Utrum rejiciendæ sint visiones, quæ patribus S. Stephani oblatæ dicuntur 482.? §. XI. Baptismus Sancto per S. Adalbertum probabilius collatus: tempus collati baptismi, uti & annus natalis inquiritur 485. §. XII. Mors Geylæ; cui succedit S. Stephanus: mater hujus duo satis nota: quantum promoverit religio sub Geyla, & quo in statu invenerit a S. Stephano 487. §. XIII. Utrum S. Stephanus, obtento principatu, conversus sit occasione nuptiarum cum Gisela? Scriptores, qui id videntur asserere, explicandi de conversione totius regni 489. §. XIV. Bellum cum Cupa duce Sumigiensi, qui regnum occupare & fidem Christianam exsecrari molichatur: victoria Regis post vota S. Martino facta 492. §. XV. Fundatio monasterii S. Martini, & duorum aliorum 494. §. XVI. Fundati episcopatus per totam Hungariam, eorumque metropolis Strigonii constituta: hæc facta intervenerante auctoritate Romani Pontificis 497. §. XVII. Nuptiæ quo fere anno contractæ: uxor Sancti Gisela, soror S. Henrici imperatoris: de Gisela genere errores quorumdam 499. §. XVIII. Nomen & dignitas regia obtenta, corona missa a summo Pontifice Silvestro II. qui & alii Regi confert privilegia 502. §. XIX. Præcipua capita, quæ in relatione Carthusiani Bonfiniique & in Litteris Pontificiis asseruntur, aliis auctoritatibus & rationibus confirmantur 504. §. XX. Excutiuntur rationes, quibus Schwartzius probare nititur, coronam Hungarorum regis datam esse ab imperatore Græco 507. §. XXI. Excutiuntur ea, quæ objecit Schwartzius contra alia quædam in litteris Silvestri, aut in vita asserta 510. §. XXII. Refutantur ea, quæ ratiocinatur Schwartzius contra objectionem regni S. Petro 513. §. XXIII. Litteræ Silvestri II. defenduntur contra objectiones Schwartzii 517. §. XXIV. Status per Hungariam episcopi, ex quibus nonnulli recensentur: quanta in eorum delecta diligentia uteretur Sanctus, quantaque cura cum regina Gisela Dei ministris necessaria providerent: natus filius Emericus 521. §. XXV. Bellum S. Stephani cum principe Transilvaniæ, quem subjicit & Christianam facit: bellum Bulgaricum: tandemque ecclesiæ Albæ Regalis, ac pietas Reginæ in beatam Virginem 524. §. XXVI. Misericordia Sancti & liberalitas in pauperes: ipsius gesta cum SS. Gunthero & Gerardo, fundatumque monasterium Bech. 528. §. XXVII.

Alia

Asa gesta Sancti cum Gerardo, quem ad erectum episcopatum Morilenum, tunc Chanadiensem promovet: fundatum monasterium in agro Raschneta 530. § xxvIII. Benevolentia Regis in peregrinantes: structum Hierosolymis monasterium, ecclesiæ item Constantinopoli; ac canonicorum collegium Romæ; an ipse ad loca sacra etiam sit peregrinatus 532? § xxIx. Munera varia missa a coenobium cum ecclesia in agro Bodi conditum: varia misericordiæ opera: fundationes quædam minus cognitæ 535. § xxx. Bellorum incursio in Transylvaniam, quam Rex divinitus dimittit: edoctus: insigne severitatis exemplum 537. § xxxI. Bellum cum imperatore Conrado, & pax mirabili modo obtenta: virtutes Sancti, contemplatio & ecstasis 539. § xxxII. An Emerico filio uxorem dederit? An regnum eidem abdicare cogitaverit? mors Sancti Emerici: an morbus, quo triennio laboravit Rex, an morte filii contractus 541. § xxxIII. Monita, quibus Stephanus filium Emericum instruxit, ut regnum recte pieque administraret 542. § xxxIV. Leges Hungaris datæ 546. § xxxv. Obitus Sancti morbus, confessio, visa ipsius detecta: postrema monita, pius obitus & sepultura 551. § xxxVI. Successor Stephani Petrus, ipsius ex sorore nepos: exercentur calumniæ hac occasione contra Sanctum Gislam reginam, & reliqua de Gisela investigantur 553. § xxxVII. Elevatio corporis, regnante S. Ladislao facta; multaque miracula eodem tempore patrata 555. § xxxVIII. S. Stephanus in Sanctorum numerum relatus tempore præfixo corporis electionis: cultus eo tempore celeberrimus per totam Hungariam: festivitas Inventionis dextræ 559. § xxxIx. Cultus Sancti in Suevia receptus, ac tandem per totam Ecclesiam Romanam primæ festi simplici, deinde semiduplici cum Officio proprio, ex quo datur lectionum secundi nocturni 559. § xL. Reliqua de Sancti miraculis 561. Vita, auctore Gerhardo sive Gerhardo episcopo Csanadiensi, collata cum Mss. Cottonianis & aliquibus Suevis. Præfatio 562. Cap. I. Sancti patres, natales, vitiis probis præviis, studium, baptismus, regni initia & cura religionis propagandæ: victoria de rebellibus & fana monasteriorum & Martini ex voto fundationi 563. Cap. II. Cura promovendæ religionis, & multorum accessus in Hungariam: constructum monasterium, erectus episcopatus: missus Romam legatus, qui coronam regiam multaque privilegia a Pontifice obtinet: nuptiæ cum Gisela ac pia utriusque opera 565. Cap. III. Pietas in beatam Virginem: structa ornataque domus & privilegia ecclesiæ. Aliæ regales fundationes piæ Hierosolymis, Romæ, Constantinopoli: misericordia & liberalitas Regis, ejusdemque mutabilis 568. Cap. IV. Bellum cum Conrado imperatore illatum extra Dei providentiam nec sine fructu: crebra Sancti oratio & cupiens infigere severitatis exemplum: mores Regis & obitus filiorum: virtutes varias 570. Cap. V. Morbus, & in eo detecta conspiratio quorumdam: beatus obitus, sepultura, decreta corporis elevatio, ac mirabilia in aperitione sepulcri facta 572. Cap. VI. Elevatio corporis & miraculat mira dextræ inventio, & integritas 573

TM

3 Tarsia Ourensi in Lusitania. Locus, tempus mortis, mira patrata, cultus publicus 786

1 Tarsis, Dubitatur, Vatenna, Dentata MM. in Africa. *Ex apographis Hieronymianis apud Florentinium* 205

1 Terentianus ap. M., & Flaccus M. Tuderti in Umbria. Comm. præv. §. 1. Locus martyrii, cultus & reliquiæ. Terentianus Tortonensis a Tudertino non distinctus 208. §. 2. Acta vetera, sed nulla sana fidelia, antiquo compendio & Breviario Capuano: tempus, quo passi sunt Sancti III. Acta, auctore anonymo. *Ex Ms. Emin. Card. Franc. Barberini collato cum tribus aliis Mss. & edit. Mombritii.* Cap. I. S. Terentianus defertur ad Asianum ejusque occasione persecutio excitatur: Sanctus apprehensus sistitur Lactaco proconsuli, multique cum eo disputat de fide Christiana 212. Cap. II. S. Terentianus variis torquetur cruciatibus: Flaccus idolorum sacrificos jubet fieri cæsus; proconsul vero, præcisa S. Terentiano lingua, obmutescit & moritur: convertitur baptizaturque Flaccus, & eum S. Terentianus obit martyrium 214

3 Theoctistus monachus Hegumenus in cœnobio Hierosolymitano. Publica ejus veneratio, annus mortis; locus habitationis; Theoctistus celer. Ab hodierno dissimilis 650

2 Timothæus M. Antiochiæ 358

V

Vrsula Virgo, Zurzachi diœcesis Constantiensis in Helvetia. Comm. prævv. §. 1. Memoria Sanctæ in Fastis sacris: locus, ubi præcipue colitur: elogia: Acta quæ & qualia 157. § II. Discutiuntur & exponuntur fabulosa Actis, Vindiciæ Germaniæ relatæ 159. § III. Sepulcrum Sanctæ, miracula, aliaque ad gloriam posthumam spectantia 161. Vita, auctore anonymo. *Ex Mss. duobus, collatis cum Trevirensi.* Præfatio Cap. I. Sanctæ patria, ascensio, Italiam atque Helvetiam, ubi in spelunca prope Solodorum virtutibus & miraculis inclaruit: inde profecta habitat in insula prope Confluentes, Rheni & Aræ 164. Cap. II. Gesta Zurzachi, quæ pleraque fictitia, mutilisque corrupta: mors Sanctæ & sepultura 166. Miracula, auctore eodem, ut apparet. *Ex Ms. Elnonensi.* Cap. I. Vindiciæ libertatis ecclesiæ Sanctæ Veneris: Sanctæ invocatæ visu, loco redditus, & diversis variis impetratis 168. Cap. II. Beneficia ejus Sanctæ impetrata: laborantes in festivitate ejus, blasphemi, fures, raptoresque puniti, & aliqui ex iis pœnitentes deinde, invocata Sancta, sanati 170. Cap. III. Reliqua miracula & beneficia medii ævi 172. Appendix. *Ex Vita Germanica, interprete Wimando Presbytero* 174

1 Victorius seu Victurius ep. Cenomanensis in Gallia. Syllogen historico-criticam Educatio sancti & institutio per S. Martinum; virtutes; miracula; episcopatus: cura pastoralis &c. 220

1 Vincentius ep. & Latus presb. martyres Aquis Tarbellicis in Novempopulania, Comm. extr. §. 1. Cultus Sanctorum in Hiſpania & Novempopulania : locus martyrii 200. §. 11. An alii ab Aquenſibus Vincentius & Latus, quos venerantur Hiſpani? 202
2 Vincentius presb. M. Biſulduni in Catalonia 206

Z

Zeno, Concordius, Theodorus, Paternus tribunus, Theodore, milites LXVIII, mater cum duobus filiis, Serapion cum DXXII militibus, Cuſconus, Monolappus, Joſephus MM. Comm. prev. Cultus e Martyrologiis & actis, tempus; Paſſionis exemplaria. Pasio, auctore anonymo. *Ex Ms. eccleſiæ Armenſi cum aliis collato.* Cap. 1. S. Zenonis ac filiorum ejus pro fide Chriſti certamen; horum martyrium; ipſius conſtantia tormentis non expugnata 352. Cap. 11. Aliis tormentis Martyr cruciatus ſub Paterno tribuno; hujus ac Serapionis, & plurimorum aliorum converſio ac martyrium: mulier cum duobus infantibus martyr: S. Zeno capite plagus 363
3 Zeno & Chartion MM. Cultus e Faſtis Græcis ac Martyrologio Romano 615

INDEX CHRONOLOGICUS

ANTE CHRISTUM.

Joſue dux Iſraelitarum deſignatur 19 & ſeq. Idem, defuncto Moyſe, imperium capeſſit 26
Jordanem tranſit, & Terram promiſſam ingreſſus, multis victoriis & prodigiis inclareſcit *Oc.* 30 & ſeq.
Moritur Joſue natus annos CX, 72
Gedeon prodigioſam de Madianitis victoriam conſequitur 86 & ſeq.
Moritur Gedeon Iſraelitarum judex 95 a f

SECULO I.

Anno 1 Chriſtum in templo oblatum agnoſcit Anna Prophetiſſa, & aliis annuntiat 98 & 99
Sec. 1. *poſt medium* S. Priſcus, creditus Chriſti diſcipulus, primus epiſcopus Capuanus martyr 122 b
S. Phœbe diaconiſſa, ab Apoſtolo laudata, obiit 605 e
SS. Euphemia, Dorothea, Thecla, Eraſma martyres Aquilejenſes ſub Nerone 608

SECULO II.

Circa initium ſeculi a *ſub Trajano*, *ut fertur*, SS. Roſa & Plautanus Sulci in Sardinia.
Circa annum 118 S. Terentianus martyr Toderti in Umbria cum ſocio Flacco 118 b c
Sec. 2 *ante* 4 S. Antoninus martyr Apamea in Syria 340 & ſeq.

SECULO III.

Sub finem ſeculi III Obit Leontinis in Sicilia S. Neophytus epiſcopus 117 e f
Circa annum 288 SS. Sixtus & Sinicius Roma in Galliam miſſi Remos pervenerunt 122 c & ſeq.
Circa annum 300 defunctus S. Sixtus Rempenſis epiſcopus, & ſucceſſor ipſius S. Sinicius ano anno ſerius 122 f
Circa idem tempus Defuncta S. Verena virgo Zurzachi in Helvetia 137 & ſeq.

SECULO IV.

Sub hujus ſeculi initium aut finem præcedentis ſub Maximiano Herculio In variis Italiæ locis martyrio coronantur duodecim ſtatræ Donatus, Felix & ceteri 133 c d
Circa idem tempus ſub Diocletiano S. Baſiliſſa virgo & Martyr Nicomediæ 609
S. Sandalius martyr Corduba in Hiſpania 610 b
S. Maxima martyr Romæ 357 c
Sub Maximiano Galerio Plurimi martyres Nicomedienſes 356 c & ſeq.
Sub Lucino S. Anmon Diaconus & quadraginta virgines martyres Heraclex 156
Sub Juliano Martyres Nicomedienſes Zeno, Concordius plurimique alii 360 c & ſeq.
Circa annum 370 Hunni priſtinas ſedes deſerunt 462 d
Circa annum 370 *aut* 380 S. Firminus epiſcopus Ambianenſis confeſſor defunctus 178 a b c
Circa annum 375 S. Manſuetus epiſcopus Tullenſis defunctus 612 b c
Circa annum 384 *aut* 386 S. Martinus orare potuit apud ſepulcrum S. Mauſueti Tullenſis epiſcopi, ut feciſſe traditur 605 a
Circa annum 390 Moritur S. Juſtus epiſcopus Lugdunenſis in eremo, quam petierat, relicto epiſcopatu 372 c
Aliquot annis ſerius Corpus ipſius ex Ægypto Lugdunum delatum 372 c & ſeq.
Sec. 4 Obit S. Juſtus vel Juſtinus epiſcopus Argentoratenſis 377 a & ſeq.
Circa annum 400 Hunni Daciam & Pannoniam prima vice occupant 462 d e

SECULO V.

Sec. 5 *ante annum* 420 Obit S. Elpidius abbas 388 a

Circa

Circa annum 428 Moritur S. Martha vel Marthana, mater S. Symeonis Stylitæ in tractu Antiochenó Syriæ 104 e f
Sec. 5 SS. Priscus, Castrensis, Tammarus, aliique novem in Africa carioſe navi impoſiti, ut perirent; ſed in Italiam delati, ibidem variis locis obierunt 209 & ſeq.
Circa medium ſeculi 5 Celebrata feſtivitas S. Juſti Lugdunenſis epiſcopi 365 b
Anno 453 *aut* 454 Attila Hunnorum rex moritur, & Hunni deinde mutuis cædibus attriti Pannonia expelluntur a Gothis 462 f & ſeq.
Anno 490, *aut citius*, Obit S. Victorius aut Victurius Cenomanenſis epiſcopus 213 a b
Ante ſeculum 6 *verisimiliter* Moritur S. Octavianus eremita prope Volaterras in Tuſcia 397 & ſeq.

SECULO VI.

Circa annum 514 Moritur S. Macniſſius epiſcopus Connercenſis in Ulonia Hiberniæ provincia 663 e f
Circa annum 527 Longobardi occupant Pannoniam 463 b c
Anno 542 Videtur S. Regulus Africanus epiſcopus Luceæ in Tuſcia martyr obiiſſe 236 a b & ſeq.
Poſt eundem annum S. Felix epiſcopus Piſis in Tuſcia 222 e
Sec. 6. *circa medium* S. Nonnoſus præpoſitus monaſterii montis Soractis obiit 410 b
Inter annum 560 *&* 573. Moritur S. Conſtantius epiſcopus Aquinas 244
Anno 568 S. Auxanus epiſcopus Mediolanenſis 667 d e
Circa annum 568 Hunni, alias Avari dicti, ſeu Hunno-Avari, Pannoniam rurſus occupant, proficiſcentibus in Italiam Longobardis 463 c d
Forte anno 578 S. Arealdus ſit martyr Brixiæ 246 & 247
Sec. 6 S. Radegundis reliquias accipit ex Oriente 350 a b

SECULO VII.

Poſt annum 608 Obit S. Auſtregildis vel Agia, mater S. Lupi 266 c
Anno 609 S. Lupus ſit epiſcopus Senonenſis 250 a b
Anno 614 Revocatus ab exſilio 250 d e f
Anno 623 Moritur S. Lupus 251 e & ſeq.
Anno 628 Obiit S. Martinianus epiſcopus Comenſis in Italia 669 a b
Sec. 7 *ante annum* 630. Moritur S. Juſtus epiſcopus Claromontanus 439 f
Anno probabilius 648 S. Remaclus conſecratur epiſcopus 673 a b
Circa annum 658 S. Coſmas eremita obiit 241 b
Anno 660 *aut* 661 Remaclus Epiſcopatu ſe abdicat, & Succeſſorem in cathedra Trajectenſi conſtituit S. Theodardum 682 e f, 683 a b c
Inter annum 667. *&* 671 Moritur Remaclus, olim Trajectenſis epiſcopus 686 b c d
Circa annum 673 Obiit S. Nivardus archiepiſcopus Remenſis 276 a b c
Inter annum 673 *&* 681 Martyrio coronatur S. Argulphus abbas Lerinenſis cum Sociis 740 b c
Anno 700, *ut dicitur*, Defunctus S. Agricolus epiſcopus Avenionenſis 448 d

SECULO VIII.

Circa initium ſeculi 8 Floret in Gallia S. Ægidius abbas, ab aliis perperam decennio fere annis citius collocatus 290 & ſeq.
Inter annum 720 *&* 725 Mort S. Ægidii abbatis veriſimiliter ineata 296 a f
Anno 760 Corpora SS. duodecim Fratrum martyrum tranſlata Beneventum per Arechem principem Beneventanum 736 d e
Circa annum 770, *ut fertur*, Martyr fit S. Grodegandus ſeu Chrodegangus, epiſcopus Sagienſis in Normannia 765 e d e
Anno 799 Carolus Magnus, poſt diuturnum bellum, Hunno-Avaros funditus fere exſcindit, & fidem utcumque reſtituendam curat in Pannonia 463 d e f

SECULO IX.

Sec. 9 variæ tranſlationes reliquiarum per S. Anſchatium & alios 219 d e f
Circa medium ſeculi 9 Tranſlatio corporis S. Octaviani Vulaterras 404 e f
Non poſt annum 886 S. Bollinus confeſſor obiit 364
Anno 889 Hunni tertia vice, ſeu hodierni Hungari, verſus Pannoniam progrediuntur, eamque occupant paucis annis 464 a b, 468 c & ſeq.
Anno 893 Arnulphus Germaniæ rex opera Hungarorum utitur contra Zwenitboldum Moraviæ regem 464 c

SECULO X.

Seculo 10 Floruiſſe dicuntur SS. Arcanus & Ægidius eremitæ in Italia 307 b c
Anno 904, *ut dicitur*, tranſlatæ reliquiæ Sixti & Sinicii epiſcoporum Rameuſium 119 b e
Circa medium ſeculi 10 Duo principes Hungari baptizati dicuntur Conſtantinopoli; nec tamen id fuit initium converſionis Hungarorum 469 a & ſeq.
Anno 949 *vel* 950 Conſtantinus Porphyrogenitus librum de Adminiſtrando imperio ſcribit 473 d e f
Circa annum 972 Fides hodiernis Hungaris cœpta eſt promulgari, Hungaros regente Geyſa, patre S. Stephani 475 b & ſeq.
Anno 973 S. Wolfgangus, a prædicatione fidei in Hungaria revocatus, fit epiſcopus Ratiſbonenſis 480
Circa annum 975 *aut ſerius* Geyſa, Hungarorum dux baptizatus; at progreſſus religionis in Hungaria nuvis bellorum motibus impediti 482 a d e, & 482 u f
Inter annum 983 *&* 997 S. Adalbertus Hungarorum converſionis intentus, Hungariam adit variis vicibus, non magno tamen cum fructu 481 b d e f, & 485 e & ſeq.
Circa annum 984 Natus S. Stephanus & baptizatus 487 a b d e
Anno 997 Mortuo Geyſa patre, S. Stephanus ſit dux Hungarorum 487 e f & ſeq.
Paulo poſt S. Stephanus promovens religionem Catholicam, bello hac de cauſa impetitur a Cupa duce Simigienſi, quem vincit & in pugna occidit 492 b & ſeq.

Circa

Digitized by Google

Circa annum 1000 Epiſcopatus varii cum metropoli Strigonienſi in Hungaria erecti per S. Stephanum 497 e & ſeq.
Anno 1000 Corona & nomen regium S. Stephano conceſſa a Silveſtro Papa II. 502 & ſeq.

SECULO XI.

Inter annum 1000 & 1003 Nuptiæ contrahit S. Stephanus Hungariæ rex cum Gilela Bavariæ ducis filia, & ſorore S. Henrici imperatoris 499 f & ſeq.
Anno 1002 aut 1003 S. Stephanus bello impetitus ab avunculo ſuo principe Tranſilvaniæ cauſa fidei Catholicæ, eum vincit & capit, totamque Tranſilvaniam religione Chriſtiana imbuendam curat 554 e & ſeq.
Anno 1038 Moritur S. Stephanus Hungariæ rex 552 a b c
Sec. XI Antoninus martyr miraculis coruſcat in Gallia 342 f
Sec. XI, *ſecundum alios* IX, Corpus S. Nonnoſi tranſlatum ex Italia Friſingam 412 & ſeq.
Anno 1058 Tranſlatum Venetias corpus S. Coſmæ eremitæ 431 e f
Circa annum 1083 Corpus S. Stephani juſſu Romani Pontificis ſolemniter elevatum; & eodem tempore Stephanus in album Sanctorum formali canonizatione relatus 555 & ſeq.

SECULO XII.

Circa initium ſeculi 12 Scripta Vita S. Stephani Hungariæ regis a Carthuitio epiſcopo 457 f & ſeq.
Anno 1104 Elevatio corporis S. Manſueti epiſcopi 653
Anno 1161 Corpus S. Nonnoſi inventum & depoſitum in crypta eccleſiæ cathedralis Friſingenſis 414 e f, 415 a b

SECULO XIII.

Circa annum 1203 Moritur in Hiſpania B. Ægidius Ordinis Ciſtercienſis abbas 308 e f
Sec. 13 *ante annum* 1221 Occiditur B. Margareta Lovanienſis virgo & martyr 590 e f
Anno circiter 1251 B. Brocardus ſecundus Prior generalis Ordinis S. Mariæ de monte Carmelo vitam finit in Paleſtina 577 d e
Anno 1264 Moritur B. Guala ex Ordine Prædicatorum epiſcopus Brixienſis & legatus Apoſtolicus in cœnobio Aſtinenſi, in quod, relicto epiſcopatu, ſe receperat 785 d
Anno 1262 B. Juliana abbatiſſa Ordinis S. Benedicti vita defungitur 316 b & 317 d
Anno 1266 Ourenii in Luſitania obit B. Taſia 786 c
Anno 1295 eccleſia Apamienſis S. Antonini facta cathedralis 343 d e

SECULO XIV.

Anno 1304 B. Petrus Armengol Ordinis B. Mariæ Virginis de Mercede, martyrio coronatus, obit 333 c
Anno 1359 B. Albertus Beſutius eremita moritur apud lacum Verbanum in ducatu Mediolanenſi 788 d
Anno 1377 BB. Jacobus & Philippus Ordinis Minorum martyres occiduntur 595 c e f

SECULO XVII.

Anno 1647 Recognitio corporis S. Oſtsviani eremitæ 405 & ſeq.
Anno 1655 Reſtituti corpus in monte Soracte S. Nonnoſi cultus, quem ſecuta ſunt multa miracula 415 d e f & ſeq.
Anno 1676 tranſlatum corpus S. Expidii abbatis 379 b

SECULO XVIII.

Anno 1708 Præcipua pars corporis S. Nonnoſi, quæ diu latuerat, Friſingæ feliciter inventa, & plurima deinde ſecuta miracula 421 & ſeq.
Anno 1709 S. Nonnoſi corpus tranſlatum magna ſolemnitate 422 & ſeq.
Anno 1711 & 1712 ioveota varia Sanctorum corpora Neapoli 104 & ſeq.
Anno 1715 Luſtratum corpus S. Firmini epiſcopi Ambianenſis, occaſione dioturnæ diſputationis de eodem 194
Eodem anno Feſtivitas tranſlationis S. Firmini reſtituta 199 a b

ACTA SANCTORUM
SEPTEMBRIS.
TOMUS PRIMUS.
PRIMA DIES.

SANCTI, QUI KALEND. SEPTEMBRIS COLUNTUR.

SAnctus Joſue Iſraelitarum dux, in Palæſtina.

S. Gedeon Iſraelitarum judex, in Palæſtina.

S. Anna propbetiſſa, Hieroſolymis.

S. Priſcus ep. M., Capuæ in Italia.

S. Roſa forte M. } Sulci in
S. Platanus M., ejus, ut fertur, filius } Sardinia.

S. Terentianus epiſc. & M. } Tuderti in
S. Flaccus M. } Umbria.

S. Neophytus epiſc. conf., Leontinis in Sicilia.

S. Sixtus epiſc. conf. } Remis in
S. Sinicius epiſcopus confeſſor } Campania Gall.

S. Donatus
S. Felix
S. Arontius
S. Honoratus
S. Fortunatus
S. Savinianus
S. Septiminus
S. Januarius
S. Felix alter
S. Vitalis
S. Sator
S. Repoſitus } martyres fratres Beneventi in Italia.

S. Ammon Hediaconus } martyres Heracleæ in
SS. XL. Virgines } Thracia.

S. Verena V., Zurzachi diœceſis Conſtantienſis in Helvetia.

S. Firminus epiſc. conf., Ambiani in Gallia.

S. Vincentius epiſc. M. } Aquis Tarbellicis in Novempopulania.
S. Lætus presb. M. }

S. Martha vel Mathana, in tractu Syriæ Antiocheno.

S. Taſcius
S. Dubitatus
S. Valentus
S. Donatus } martyres Africani.

S. Marcianus epiſc. M.

S. Siſinnius M.

S. Amauſus M.

Item

S. Primus M.

S. Maternus M.

S. Vincentius presb. M., Biſulduni in Catalonia.

S. Placidius acolythus, in provincia Bituricenſi.

S. Ambroſinianus ep. & M., ut fertur, patronus parœciæ Fontanenſis prope Divionem in Burgundia.

S. Priſcus
S. Caſtrenſis
S. Tammarus
S. Roſius
S. Heraclius
S. Secundinus } confeſſores Africani, & epiſcopi; ſaltem

A S. Adjutor
S. Marcus
S. Auguſtus
S. Elpidius
S. Canion
S. Vindonius } ex parte, in regno Neapolitano.
S. Victorius aut Victurius epiſc. conf., Cenomannis in Gallia.
S. Regulus epiſc. Africanus M., Lucæ in Tuſcia.
S. Felix ep., &, ut fertur, M., Piſis in Tuſcia.
S. Conſtantius ep. conf., Aquini in regno Neapolitano.
S. Arealdus M., Cremonæ in Italia.
S. Lupus epiſc. Senon., Brienno-
B ne in Campania Galliæ. Item
S. Auſtregildis vel Agia ejuſdem S. Lupi mater, Aurelianis.
S. Nivardus epiſc. Remenſis, in D cœnobio Altivillarenſi prope Sparnacum in Campania Galliæ.
S. Ægidius abbas, in Fano ſanctæ Ægidii in Occitania.
S. Boſſianus conf., in diœceſi Laudunenſi in Gallia.
S. Arcanus } eremitæ, Burgi S.
S. Ægidius } Sepulcri in Umbria,
B. Ægidius abbas S. Martini de Caſtanneda in regno Legionenſi.
B. Juliana virgo & abbatiſſa Venetiis in Italia.
B. Petrus Armengol. M., ex Ordine B. M. V. de Mercede redemptionis captivorum, Guardiæ Pratorum in diœceſi Tarraconenſi in Catalonia. E

PRÆTERMISSI ET IN ALIOS DIES DILATI.

S*Anctus Symeon Stylita colitur hac die a Græcis, at patet ex Menais magnis typo editis, Anthologio, ac Menologio Latino reddito a Cardinale Sirleto. Vide diem* v. Januar.

Glacianus ep. & conf. in Moravia Scotiæ provincia *ponitur apud Camerarium in Menologio Scotico cum titulo* ſancti. *Alibi eum vocavi* Makglaſianum *indicavimus in Prætermiſſis ad diem* xxx. Januarii.

C Salinis relevatio beati Anatolii confeſſoris atque pontificis, per manus domini Nicolai archiepiſcopi Biſuntini *exſtat apud Chiffletium in Veſontione, quam edidit, part.* 2. *pag.* 268. *Memini in Faſtis illum Sanctum refert die, quo & apud nos eſt,* iii. Februarii.

Ordo Gilbertinorum in Anglia ſub inſtituto Ciſtercienſi, per B. Gilbertum tumpſit exordium anno MCXLVIII. *Ita Kalendarium Ordinis Ciſtercienſis Divione excuſum anno* 1617. *Meminimus lectorum ad ea, quæ dicta ſunt apud nos* iv. Februarii.

S. Manſuetus epiſcopus Mediolanenſis *notatur in Breviario Mediolanenſi. Egimus de illo* xix. Februarii.

S. Mathiæ apoſtoli translatio & inventio *ſignantur in Auctariis ad Uſuardum a nobis editum. Vide apud nos diem, quo Sanctus celebratur,* xxiv. Februarii.

Translatio ſacrorum pignorum S. Roſendi epiſc. & ... abbatis *notatur* apud Cellam-Novam *a Tamayo, quem & Rodeſindum vocat. De illo nos ad diem.* i. Martii.

S. Elphegi epiſcopi Wintonienſis in Anglia *meminit Ferrarius in Catalogo generali, cui addit Menardum, & Martyrologium Anglicanum Wilſoni. Scripſimus de hoc Sancto* xii. Martii.

Longini militis & martyris, qui latus Domini lancea aperuit .. *Annuntiatio eſt Grevenæ ex Adone: deinde,* Cum ipſo, *inquit,* ſimul coronatus eſt Afrodiſius commentarienſis &c. *Vide quæ diximus ad diem* xv. Martii.

S. Cononis monachi in oppido Neſi in Sicilia *annuntiatur a Ferrario in Catalogo generali, & ab Octavio Cajetano in Idea Operis de Vitis Sanctorum Sanctiorum. Habetur apud nos* xxviii. Martii.

Sara, Maria ſoror Moyſis, Debbora, Olda, Anna Samuelis mater, Abigail & Eſther *memorantur in Canſiano Martyrologio, quod anno* 1599. *editum eſt. Vide ſacras Literas variis locis.* Sara *laudatur a fide in Epiſt. S. Pauli ad Hebr.* xi. 11. *Has, & plures alias lego in Menæis magnis impreſſis ad diem* 19. *Decembris, addito ſingulis titulo juſtæ, ac duabus verſiculis, ſi* Oldam & Abigaelem *excipias, quas ibi non invenio. D. S.* Holda *vel* Olda prophetiſſa *legi poſſunt dicta ad diem* x. Aprilis.

Sancti Mamertini abbatis, apud monaſterium ſancti Germani, ubi poſt ſanctum Alodium abbas fuit, ibique laudabiliter vivens tam Deo quam hominibus, quievit in pace. *Annuntiatio eſt iterum auctaria ad Uſuardum noſtrum hac die. Sed apud nos a die* xxx. *Martii remiſſus eſt ad diem, quo conſuli poſſunt quæ de illo monachi titulo a nobis ſuſignato dicta ſunt,* xx. Aprilis.

S. mer-

A S. martyris Aithalæ *memoria Molanus anno 1573. edidit. Acta apud nos* XXII. Aprilis.

S. Danielis martyris apud Gerundam 10 Hiſpaniæ *memorat Ferrarius in Catalogo generali. De illo egimus* XXIV. Aprilis.

Sanctorum martyrum Calliſtes, Euodi & Hermogenis fratrum *annuntiatio exſtat apud Molanum in editione anni 1575. De illis Græci hac die. Conſule inſuper poſſunt apographa Hieronymiana apud Florentinium. Vide quæ diximus* XXV. Aprilis.

S. Honoratus epiſc. Ambianenſis & conf. *refertur apud Wilhfordum. Eſt in Martyrologio Romano, & apud nos* XVI. Maii.

S. Maximiliani diacon. Petenenſis *memoriam annuntiat Ferrarii Catalogus* Humagi in Iſtria. *Conſule de illo diem* XXVIII. Maii.

Rothildis (*immo* Clothildis) reginæ Franciæ *mentionem facit Grevenus cum Martyrologio Canſiano. Lege de illa, quæ dedimus die* III. Junii.

Prope Aſtygem in Hiſpania, obitus venerabilis Florentinæ, ſororis S. Leandri & S. Iſidori Hiſpalenſis. *Annuntiatio eſt Caſtellani. Nos de*

B *illa tamquam Sancta tractavimus* XXII. Junii.

Traoſlatio apud Venetos in parochiali eccleſia, titulo ejus inſignita, corporis beatæ virginis Marinæ, de qua in Vitis Patrum, *refertur in Additionibus Bruxellenſibus Mſs. ad Uſuardum Greveni. De translatione hujus Sanctæ meminerunt etiam Galeſinius (ſed corrupto nomine Mariæ) Maurolycus, & Ferrarius in Catalogo generali. Vide apud nos diem* XVII. Julii.

S. Calminius *a Saxarone in Originibus Claromontanis pag. 50. prioris editionis refertur ex hiſtoria ejus Mſ. lectione 6. De illo ſcripſimus ad diem* XIX. Auguſti.

Adelais, mater S. Bernardi, *annuntiatur* Fontanis apud Divionem *cum titulo* venerabilis *a Caſtellano. Laudatur apud nos in Commentario prævio de S. Bernardo ad diem* XX. Auguſti.

Pictavii, S. Juſtini epiſcopi *memoriam hoc die Caſtellanus, ut indicavimus in Prætermiſſis ad* XXVI. *Auguſti, aliaque tunc ibi protulimus de publico ejus cultu. Verum cum plus aliquid de*

C *ipſo, ſicut tunc deſideravimus, interea temporis non pervenerit ad noſtram notitiam, nec prorſus plura nunc de hoc Sancto dicere poſſimus, quam ibi diximus; acquieſcat lector de ſola veneratione ejus publica productis ad eumdem diem* XXVI. Auguſti.

Orontius & Juſtus MM. Aletii patroni *inſcribuntur Catalogo Sanctorum Italiæ a Ferrario. Vide diem, quo illos dedimus,* XXVI. Auguſti.

B. Agili abbatis, tempore Clodovei regis. *Annuntiatio eſt Maurolyci. Adi quæ dedimus* XXX. Auguſti.

Othoniel, Haior (*al.* Aod) Barach Euphratæus, Gedeon, Thola, Jahir, Iephte, Abelan, Hailon Zabulonites, Abdon Thecoites, Sampſon *memorantur in Martyrologio Canſiano anni 1573. tamquam judices populi Iſraelitici*, quos etiam omnes *indicat pro Sanctis habitos, & hic pons ſimul, ſicut addit, cum latitat enarratalis eorum dies.* S. Gedeon *datur hac die, quo notatur in Martyrologio Romano. Hic & alii e jam memoratis inter Sanctos veteris Teſtamenti fidei merito ſuffigunt a S. Paulo recenſentur ad Hebræos* XI. 32. Et quid adhuc dicam? Deficiet enim me tempus enarrantem de Gedeon, Barae, Samſon, Jephte, David, Samuel, & Prophetis. *Quia vero in more poſitum nobis non eſt, illos e veteris Teſtamenti Sanctis Operis noſtri intexere, qui non annuntiantur in Martyrologio Romano; ſufficiant hæc pauca de ſupra memoratis ex Canſiſio. De* Othoniele *videri poteſt liber Joſue* 15. 17. *Judicum* 1. 13. *item* 3. 9. *&* 11. *de* Aod *Judic.* 3. 15. *& alibi: de* Thola *Judic.* 10. 1. *de* Jahir *Judic.* 10. 3. *de* Abelan *Judic.* 12. 8. *de* Hailon, *al.* Ahialon *Judic.* 12. 11. *de* Abdon *ibidem v.* 13. *Porro* Sampſon *&* Jephte; *quos ſupra nominabam, in ſacris Literis nuſquam funt. De illis liber Judicum idemidem etiatus conſuli poteſt variis locis.*

Raab mulier *occurrit in dicto Martyrologio. Videri de illa poſſunt ſacra Litteræ variis locis.*

S. Ruth *ibi etiam annuntiatur: de qua Scriptura ſacra.*

Fortis ac ſanctus vir Caleh *laudatur in eodem Martyrologio, qui in divinis Eloquiis notiſſimus eſt.*

Venerabilis Ereſvitha, mater Aldulphi Weſtſaxonum regis, Religioſa ſub regula S. Columbani, a venerabili Beda memorata, in diœceſi Meldenſi mortua *refertur a Caſtellano.* E

Ἀνάβλυσις (*immo* Ἀνάβλυσις) τοῦ ἀγίου Πανλίνου τοῦ ἱερέως, *id eſt*, Recuperatio viſus ſancti Pauli apoſtoli *annuntiatur hac die in Mſ. Synaxario Stemondi, & additur: περὶ δὲ λυπεῖ ὁ Θεὸς ἐν τοῖς Πράξεσιν τῶν Ἀποστόλων διήγησιν. Id eſt*; de qua divinus Lucas narrat in Actibus Apoſtolorum *cap. 9. v. 18.*

S. Seellanus Leproſus *ponitur apud Colgenium in Appendice ad Acta S. Patricii pag. 311.* Colitur, *uti addis*, Ardmachæ 1. Septembris, juxta Marianum Gormanum, & Martyrologium Dungallenſe. *Plura de illo noſcimus.*

S. Euantiæ *meminerunt Menæa magna Græca, & Menologium Sirleti. Mulier ſynonyma occurrit apud nos die 2. Februarii in Cornelio cap. 2. nec non* XXVII. *pag.* 488. *inter Martyres Nicomedienſes. Quo ſpectet hodierna, e ſolo nomine definiri non poteſt.*

Acaſius, *ſeptem circiter annorum puer, cum titulo* ſancti martyris *refertur a Dempſio Bonfaus in Triumpho Sanctorum regni Sardiniæ lib. 3. cap. 36. ubi & de ſepulcro ejus ſcribit, nec non de inventione ac epitaphio, quod protulit. Obiiſſe in eodem dicitur hac die 1. Septembris; addiſque Bonfantius, illum e ſepulcro extractum fuiſſe, & a vicario generali, ſede vacante,* F *ad eccleſiam cathedralem delatum, atque in ſanctuario collocatum, nec non cole dicta die. Tomo* V. *Maii, die* XX. *ejuſdem menſis in Appendice pag.* 219*. *ſcripſimus de reſoſſis in agro Calariſano epitaphiis. Propter illa autem, quæ ibidem dicta ſunt, conſeo hunc* Acaſium *non referendum inter alios hujus diei Sanctos, donec major confirmatio aliunde accedat de legitimo, certo ac publico ejus cultu.*

Commemoratio ſuper benedictæ Dei Genitricis in Maſinis *refertur a Molano in editione anni 1573. In Menais magnis Græcis ad hunc diem vocatur σωτῆρες*, ſolemnitas, *& pro nomine* Maſinis *ſcribitur ἐν τῇ μονῇ τῶν Μεσινῶν*, in monaſterio Meſinorum. *De hoc loco vel ædo ſacra nihil invenio apud Cangium inter alias plurimas Deiparæ Virginis lib. 4. Conſtantinopolis Chriſtianæ pag. 82. & ſeqq. Memoria autem celebratur a Græcis imaginis Deiparæ, quæ*

A *in lacum ob metum Iconomachorum projecta, diu poſt ſine ulla labe aut nota luis recepta eſt.*

Solennitas Recollectionis feſtorum beatiſſimæ Virginis, Dei Genitricis Mariæ *annuntiatur a Molano in editione anni* 1573. Dominica die prima menſis Septembris, Lovanii in baſilica ſancti Petri, *& addit;* Quæ cum totius urbis lætitia feſtive celebratur, *ob cauſas, quas Molanus explicat in Natalibus Sanctorum Belgii. Quotannis eadem ſolennitas* Recollectionis feſtivitatum *&c. Antverpiæ celebratur Dominica poſt Octavam Aſſumptionis ejuſdem beatiſſimæ Virginis.*

Principium Indictionis, novique anni, *quem Græci tunc inchoant, ponitur a Molano in ſecunda editione. Celebratur apud Græcos Officio, uti liquet ex Menais magnis impreſſis.*

Novocomi extra urbis mœnia in eccleſia S. Crucis S. Aneæ parvuli martyrio, qui Romæ pro Chriſti nomine, ejuſque teſtimonio captus, pro ea mori non formidavit: cujus corpus ibidem humatum, & poſtea noviſſimo hoc tempore tumulo eductum ac translatum Novocomum, in ſa-

B cello Deiparæ gladio tranſfixæ .. colitur, *uti habemus e Sanctuario ſeu Martyrologio eccleſiæ Novocomenſis, quod edidit Aloyſius de Tattis, dicens in notis,* neque annum, neque diem, neque martyrii genus, aut perſecutorem *reſciſci potuiſſe, ejuſque feſtivitati dicitur eſſe Dominicam primam Septembris. Eſt autem* Novocomum *vel* Comum *urbs Italiæ in Inſubria, vulgo* Como. *Nos hodiernum Martyrem extra dubium credimus e cryptis Romanis.*

S. Columba V. Romæ *hac die in noſtra collectione Ms, Sanctorum notatur ex ſanctis Martini Turonici Ms. Bedæ, ut vocant. Plura nos latent.*

Theodardus monachus Caræſilvæ in Dania *tamquam* beatus *ponitur ab Henriquezio & Chalemota, ac laudatur. De cultu ejus publico nihil ſcimus.*

Hadriani PP. IV. natalis *refertur a Joanne Chryſoſtomo vander Sterre* Anagniæ *cum elogio.*

Agnes abbatiſſa Benedictina *apud Arturum in Gynæceo annuntiatur hac die* Venuſiæ in Apulia *cum titulo* beatæ. *Apud Farrarium in Nova topographia ad Martyrologium Romanum, verbo* Venuſia, *nominatur* Agnes abb.

C *Paulus Regius de Sanctis regni Neapolitani parte 2. in Vita S. Guilielmi confeſſoris ac fundatoris Ordinis monaſtici Montis-virginum cap. 8. narrat, viſitatas ab eo moniales, &* Agnetem, *e ſuo parthenone Venuſino illuc profectam, vires de ſe bene meriti, reviſendi gratia, quaſi mortis ejus præſagam, ab illa factam monaſterii S. Salvatoris abbatiſſam. Præmiſerat cap. 7.* Agnetem *ab ipſo converſam, factam e meretrice monialem, tantaque ſanctitate poſtmodum ornatam fuiſſe in Religione, ut a multis tamquam ſancta ſit habita. De laudato S. Guilielmo abbate ac fundatore Eremitarum Montis-Virginis ſub regula S. Benedicti, egimus die* XXV. *Junii; ubi pag.* 113. 118. *&* 131. *videre poſſumus, quæ de hac* Agnete *memorantur. Sed nihil in his de ejus cultu. Apud Wionem lib. 3. in Appendice pag. 409. cum titulo* ſanctæ *ſignatur* Agnes abbatiſſa miraculis clara, quæ obiit anno Domini MCCXLI. Ejus corpus *requieſcit* in eccleſia ſuo nomini dicata Romæ. *Citantur autem* monumenta Italiæ. *Vernacules annuntiationibus non apponitur in iſta Appendice. Hanc recenſuit ac edidit Menardus poſt* D *ſuum Martyrologium Benedictinum; ſed his omiſſis,* miraculis clara, *&* Romæ. *Ignota porro nobis eſt hæc abbatiſſa, quæ qualiſcumque ſit, non poteſt confundi cum ſynonyma ſuperiore, ſynchrona S. Guilielmo, qui anno* 1142. *obiit, uti dicitur apud nos in Vita ejus pag.* 131. *citata.*

S. Rufinæ corpus *ſolennißime colitur quotannis menſe Septembri in abbatia monialium dicta Marquette in territorio Inſulenſi in Flandria, quod eo fuerat tranſmiſſum a R. P. Carolo de Noyelle Belga, Societatis Jeſu poſtea Præpoſito Generali, cujus cognata dictæ abbatiæ præerat anno* 1681. *ex literis P. Conradi Januingi noſtri, quæ eodem anno ad Danielem Papebrochium Inſulis ab eo ſcriptæ ſunt. Credideram illud corpus deſumptum fuiſſe e cryptis Romanis.*

D. V. Ruræmundenſis *memoriam invenio in noſtra collectione Ms. Sanctorum hujus diei, deſumptam e Kalendariis, quæ non nominantur.*

Diva Virgo Hallenſis Dominica prima Septembris *ſignatur in Faſtis, quos Miræus edidit, Belgicis & Burgundiris, cum hanc Deiparæ imaginem, tum varias alias eadem occaſione laudans.*

Commemoratio Deiparæ imaginis non manu fa- E
ctæ *notatur* Tauromenii *ab Octavio Cajetano in Idea Operis de Sanctis Siculis.*

S. Sewalli epiſcopi Eboraci in Anglia *memoria indicatur a Ferrario in Catalogo generali,* ex Martyrologio Anglico, *ſicus dicit in notis.* De eo Matthæus Weſtmonaſt. ad annum MCCLVI. Diverſus eſt a Sewallo epiſcopo Hiberno: de quo vide ad XVIII. Maii: *ubi nos eum poſuimus inter Prætermiſſos. In quo autem Martyrologio Anglico hodiernum* Sewallum *inveneris, ignoro: quem in Wilſoniano non reperio. Matthæus Weſtmonaſterienſis in Floribus hiſtoriarum ad annum prædictum* 1256. *agit de epiſcopatu ejus, non de cultu.* Sewallus, *inquit,* electus Eborum, in archiepiſcopum conſecratur ab epiſcopo Wigorniæ.

Antonius cognomento Abbas, *ab hæreticis occiſus Montis-Guiſcardi in Octauano* } *primus tamquam martyr, omnes cum titulo*
Venantius conf., *Lutetiæ Pariſiorum* } *cum titulo*
Martinus a Roccha conf., *Biblii in Corſica inſula* } beati *referuntur ab* F
Ignatius Alpienſis conf., *Caneæ in Creta inſula* } *Arturo in Martyrologio Franciſcano.*
Catharina Alvarez virgo, *Alcarazis in territorio Toletano* }

Plures habet Hucberus in ſuo Menologio Franciſcano.

Joannes de Novaria *hoc menſe mortuus, & tamquam* beatus *ponitur cum elogio a Thoma de Herrera in Alphabeto Auguſtiniano tom. 1. pag.* 386. *Probari deſideramus publicum Viri cultum.*

Geroldus confeſſor *tamquam* beatus *annuntiatur a Ferrario in Catalogo generali,* ex Annalibus Bavariæ, *uti perhibet in notis,* in qua ia prætor fuit circa an. DCCLXXX. *Lazius de Gentium migrationibus pag.* 873. *de illo agit, ubi notatur* comes & præfectus ducatus Boiariæ *&c. Elogium ejus habet Matthæus Raderus in Bavaria ſancta volumine primo a fol.* 76. *Cupimus edoceri publicum ejus cultum.*

S. Godinus confeſſor *annuntiatur a Caſtellano* in Lemo-

A Lemovicinis (en Limouſio) *tamquam* peculiariter honoratus Caſtelleti (a Caſtelet.) *Apud Labbeum Nova bibliotheca manuſcriptorum librorum tom* 1. *pag.* 635. *notantur iſto*: S. Godious cum ſociis ſuis quieſcere fertur apud Caſtelletum. Feſtum ejus recolitur in Kalend. Septembris. *Si paullo plura de hoc Sancto perveniſſent ad noſtram notitiam, dediſſemus ei locum inter alios hujus diei Cœlites propter cultum, quem habere affirmatur. Sed quia præter hæc non ſcimus quidquam de iſto Sancto hactenus, ponimus eum hic, donec plureibus nobis innotuerit: quod ſi fiat, notari poterit in Operis noſtri ſupplemento.*

Io Caſſino, Conſtantii & Feliciani. *Ita Martyrologium Richenovienſe; quos etiam nominat Grevenus. De primo vide hac die dicenda in ſynonymo epiſcopo Aquinate; ſecundum non novimus.*

Ægidii a ſancto Audomaro, Ordinis Prædicatorum, obitus dies Gandavi *ponitur a Rayſſio in Auctario ad Natales Sanctorum Belgii, ubi & Ægidius ille vocatur* beatus, *laudaturque ex Thoma Cantipratano; ſed de cultu publico ibe-*
B *dem nihil.*

V. Margaretula Lovanienſis, *cognomento* Siere Margriethe, *laudatur a Miræo in libro, qui inſcribitur Faſti Belgici & Burgundici. Plura cuſpectet lector ad diem* 11. Septembris.

Alberti, primi abbatis Pontidenſis *memoria tamquam* ſancti *ſignatur* apud Bergomum *a Ferrario in Catalogo generali Sanctorum, qui in Romano Martyrologio non ſunt. De illo etiam ſcribit in Catalogo Sanctorum Italiæ, quem & Caſtellanus annuntiat. Sed Ferrarius in dicto Catalogo generali eum denuo refert die* v. *Septembris, ubi & affirmat in notis, obiiſſe quidem die prima iſtius menſis, ſed quinta celebrari memoriam ipſius; ad quam diem nos etiam illum differimus* v. Septembris.

Joannes epiſcopus Eugubinus *ſignatur hoc die in Catalogo noſtro Ms. Sanctorum; ſed ex quo documento, non habeo unde determinem, cum ea ratio ita apponatur, ut non ſit mihi explorata. Agetur de illo ſancto Præſule ad diem, quo habetur in utroque Ferrarii Catalogo,* VII. Sept.

In Bavaria S. Remedii (*al.* Romadii) abbatis *memoriam facit Ferrarius* ex Martyrol. Caniſ.
C hac die. Ab aliis ponitur die 1. Octobris, *ſicut dicit in notis. Sed ego in duabus Caniſii editionibus illum non reperio hac die, ſed prima Octobris, ubi datur ei titulus* confeſſoris, *adjunctis ipſi* Abbe (*e quo fortaſſe* abbatem *fecerit Ferrarius*) ac Davide. *Et vero idem Ferrarius die* xv. *Januarii* Romedium confeſſorem *annuntiat* Tridenti. *Vide Prætermiſſos ad eumdem diem, quo ex aliis aſſignavimus ipſi diem* 1. Octobris.

S. Muredachus epiſcopus Aladenſis *indicatur apud Hibernos a Caſtellano. Inter Miſſas pro-* D *prias ſanctorum patronorum ac titularium Franciæ & Hiberniæ, anno* 1734. *Pariſiis editus, exſtat una ad diem* XI. *Julii* in feſto ſancti Muredachi ep. & conf. Alladenſis patroni generalis. *Ferrarius eum habet die, quo & apud nos videri de illo poteris,* v. Octobris.

S. Bercharii abbatis & mart. *meminit cum elogio Grevenus. De hoc Sancto etiam agunt Martyrologium, quod Caniſianum vocamus, & Maurolycus. Signatur in Martyrologio Romano, quocum de illo ſcribemus,* XVI. Octobris.

S. Hedwigis translatio *memoratur a Wiond, Bergamo, Menardo. De hac Sancta tractabitur cum Martyrologio Romano ad diem* XVII. Oct.

Chariton, presbyter apud Leontinos *inter Prætermiſſos ad diem* VI. *Junii ex variis apud nos refertur, dicturque de illo agi poſſe, ſi cultus S. Donati ſufficienter probetur, hodierno die ibidem aſſignato. Verum quoniam S. Donatus* Officio colitur eccleſiaſtico, atque in diſtrictu ad ſex leucas, *ut teſtatur Converſanus in Æthereo Leontinorum gloria ad* XIII. *Novembris; diſpici poterit, quidnam debeatur* Charitoni, *ejuſdem, ut ibidem vocatur, filio, ad eumdem diem, quo S. Donatus ibi refertur* XIII. E Novemb.

Translatio S. Columbani abbatis *refertur* Bobii *a Ferrario. Colitur Sanctus iſte die* XXI. Nov.

S. Petrus epiſcopus Alexandrinus & martyr *hac die ponitur in Auctariis ad Uſuardum noſtrum. Eſt in Martyrologio Romano* XXVI. Nov.

SS. Lazarus & Priſcus MM. *hac die ſunt in Breviario Biſuntino anni* 1590. *addita ſua cuique oratione propria.* Lazarus *autem eſt, quem Chriſtus* quatriduanum mortuum *ad vitam revocavit, ex oratione prima. Ex ſecunda do S.* Priſco *elici non poteſt, quiſnam ſit. Belinus* S. Lazari martyrio *etiam meminit, ſed non addit qualis ſit. Ferrarius in Catalogo generali:* Veſontione in Gallia SS. martyrum Lazari & Priſci, *ex dicto Breviario. Spectat primo nominatus ad* XVII. *Decembris, quo habetur in Martyrologio Romano. Quiſnam vero ſit* Priſcus *iſte, non conſtat. Fortaſſe erit unus e ſynonymis, qui hodie dabuntur. De* S. Lazaro *itaque agetur* XVII. Decembris.

De S. Columba *ſolitaria in Aprutio,* & SS. Nicolao & Ægidio *fratribus ejus tranſmiſſa olim ſunt obſervationes pauca, in quibus Berardus epiſcopus Interamnas froter eorum vocatur; dicitur quoque* S. Columba *eodem die* 1. *Septembris.* F *Verum, quia obſervationes illæ minus accuratæ ſunt, quam ut aliquid certi ex iis erui poſſimus, & quia mentionem de illis Sanctis alibi non reperimus, eos differimus, donec eruditus aliquis Italus doceat certiora. Colitur S. Berardus* XIX. Decembris.

DE S. JOSUE ISRAELITARUM DUCE

IN PALÆSTINA

J. L. COMMENTARIUS HISTORICUS.

§. I. Scribendi methodus; nominis Josue etymon & varia lectio; Sancti pater & majores.

De dicta Sanctorum, quos mensa Septembri colit Ecclesia, agmen ducunt pietate in Deum non minus quam virtute bellica insignes populi Hebraici imperatores Josue ac Gedeon: Baronius enim, eoque antiquiores martyrologi Latini fere omnes nobile illud Heroum par in suis ad Calendas Septembris Fastis coajunxuot. Utramque suo populo ipse præfecit Deus; Gedeonem angelo nuntiante judicem, Josue divinæ vocis oraculo Moysis successorem designavit: hunc, ut Israelitas in terram divinitus promissam, exterminatis Chananæis introduceret; illum, ut eosdem afflictos & Madianitarum servitute oppressos ab horum injuriis vindicaret, & pristinæ libertati restitueret. At prima quidem loco de supremo populi Dei post legislatorem moderatore Josue agemus. Cum majores nostri in Actis Sanctorum veteris Testamenti scribendis certum modum nec præscripserint, nec tenuerint, ego rem servandum mihi proposui, quo lectorum commodo maxime consulerem. Sanctorum gesta, antequam supremum principatum obtinerent ex variis libris Exodi, Numerorum & Deuteronomii capitibus petenda sunt. Si enim Scripturæ verba ad Sanctum spectantia exscriberem, & dein ad eorum intelligentiam interpretes, Q. Annalium quisque Fœderis scriptores lectorem adire juberem, nihil is rei gratiam me fecisse, existimaret. Nam quamvis in nominatis Pentateuchi libris Vita Moysis aliaque ejus regimina facta fuse enarrantur, Acta S. Josue, quæ eisdem sparsim immixta sunt, avidus lector nec apud interpretes, qui capitum versiculos servi, nec apud Annalium scriptores, qui temporis ordini se adstringunt, invenire potuit, nisi longis & impertinentibus digressionibus interpolata, quibus plurimum distineatur necesse est. Quæ Sanctus, Moysis nutrito, summus Hebræorum dux præclare egit, in unum quidem sunt contracta librum, qui ejus nomine inscribitur: verum cum hic agit de executione eorum, quæ Deus quidem de Chananæa acquisitione & divisione promiserat, quæque post introitum in eamdem observanda per se vel per Moysen præscripserat; qui res omnes a Sancto in republica Hebraica administratione gestas recte intelligere cupit, ad Pentateuchi libros sæpius recurrat oportet. Ex his modo elucidandus, cum iisdem modo conciliandus est liber Josue, idque pluribus in locis.

2 *Præterea Vita S. Josue, prout in Scripturis exstat, frequentibus obnoxia est difficultatibus, in quibus de Sancti gloria agitur. In iis enodandis tanta est sententiarum varietas & perplexitas, ut nullum Annalium veteris Testamenti scriptorem, interpretem nullum assignare possim, cui in omnibus tuta, mea saltem judicia, adhærescat. His potissimum inductus rationibus constitui dispersa hinc inde per tot Libros sacros Sancti Acta colligere, nonnulla veluti sub aspectum producere, sanctos Patres, historicos, & interpretes, qui de iis agunt, quotquot nancisci potui, consulere, & ex collatis illorum inter se opinionibus ac commentationibus eas seligere, quæ Scripturæ ac rationi magis conformes mihi viderentur. Contingat quidem aliquando, ut viæ vel a paucis vel a nulla forte tritæ me committurus sim: verum id timere numquam audebo, nisi ratione & auctoritate sacra me securum faciente, quod a vero vel magis verisimili non deflectam. Utcumque prolixæ hic appareat Commentarius, æquus æstimator, ut spero, non judicabit, me illis importuna intexuisse. Quæ faciunt ad historiam ejusque contextum, ut Scriptura confusum hinc inde & perturbatum, illustranda, ad miraculorum a Sancto patratorum magnitudinem declarandam, ad ejus virtutes manifestandas, ad vitæ ejus integritatem contra magnæ etiam auctoritatis accusatores defendendam; hæc, inquam, mihi persuadeo superflua non esse, atque eo modo visa proponenda, ex qua quisque intelliget me nihil præcipisse, quod ad Sancti Josue commendationem spectet, vel ad lectorum commodum institutionemque conducere possit.*

Scriptura varia lectio.

3 *Ne vero quæ clara sunt vel certa studiose involvere atque obscura facere velle videamur, ea, quo ex interpretibus aliisque auctoribus hausimus, nulla citatione interpolabimus, nisi vel controversa sint vel controversi possint. A provinciarum, urbium, aliarumque locorum, quibus plenus est liber Josue, situatione examinanda, quantum potuimus, etiam abstinuimus: uti & ab iis omnibus quæstionibus, quæ ad Sanctum remotius spectant. Nec Commentarii contextum interrumpendum censuimus refellendis Rabbinorum nonnullorum commentis, qui de Sancto varia ridicula, & supra omnem fidem mirabilia, ima impia fabulati sunt. Ne quidem illum eorum nominabimus, nisi raro, ubi ex Christianis aliquos patronos nacti sunt. Vidrei potest Antonii Passevini Apparatus sacer ad vocem* Rabbini. *Maximam inter Judæos auctoritatem habent Philo & Flavius Josephus. Pauca illa, quæ utriusque habet de Sancti Vita, in deserto sub Moyse acta, suis loco allegabimus. Quæ pie fortiterque Israelitarum Princeps in Chananæa regit, solus describit Josephus libro 5. Antiquitatum capite primo, quod fere totum Commentario nostro opportunis*

loci

A *locis inferemus. Quæ in eo falſa vel non veriſimilia occurrunt, adjectæ notationes a veris & veriſimilibus diſtinguent: ex his lucem accipiet narratio ſacra; ex illis colliges lector, quanta fides & auctoritas Joſepho ſit tribuenda. Porro hujus, uti & Philonis, verba dabimus, prout ea Latina fecit Sigiſmundus Gelenius, cujus verſionem plerique ſequuntur. Atque hæc potiſſimum ſunt, de quibus lectorem præmonendum judicavi. Nunc rem ipſam aggrediamur.*

Sanctus primo Oſee, deinde Joſue vocatus eſt: utriuſque nominis etymon.

4 *Sancta in circumciſione ſua inditum fuit nomen* Oſee *vel* Hoſea, *pro qua Septuaginta, quique hos ſecuti ſunt Patres aliqui,* Auſe *vel* Auses *habent. S. Hieronymus in Commentariis ad caput* 1. *Oſee prophetæ, cumque illo paſſim omnes ſuſpicantur vetus mendum eſſe, quod pro Ω'σαὴ apud Septuaginta legatur Α'υσὴ. Forte ω depravatum fuit in υ, quod charactere ei eſt affine. Sanctus nomen* Oſee *retinuit, donec ad explorandam Chananæorum terram anno ſecundo ab egreſſu de Ægypto cum ſociis miſſus eſt: nam tum primum, ut veriſimilius eſſe infra dicemus num.*

B 40. *Moyſes Sancti nomen mutavit,* Vocavitque Oſee, filium Nun, Joſue. *Numerorum cap.* 13. ℣. 17. *Utriuſque nominis etymologiam dat S. Hieronymus citatus:* Osee, *inquit,* in lingua noſtra Salvatorem ſonat: quod nomen habuit etiam Joſue, filius Nun, antequam ei a Deo vocabulum mutaretur. Non enim (ut male in Græcis codicibus legitur & Latinis) Ause dictus eſt, quod nihil omnino iotelligitur; ſed Osee, id eſt, Salvator: & additum eſt ejus nomini Dominus (*id eſt, littera* Jod, *quæ prima eſt nominis tetragrammati & ſubinde pro ipſo Deo accipitur,*) ut Salvator Domini diceretur, *id eſt, per quem Dominus populum ſuum ſalvaturus eſſet.* A Deo, *inquit S. Doctor, vel a Meyſe Dei inſtinctu, hæc nominis facta eſt mutatio; nimirum ut ſic typus per omnia congrueret veritati,* & Joſue *non tantum rebus geſtis, ſed & ipſa nomine expreſſius referret* Jeſum *mundi Salvatorem.*

Joſue Filii Dei typus tum ex ipſo ſuo nomine, cujus vera eſt hæc.

5 *Interpretes aliqui negant, mundi & Iſraelis Salvatorem idem nomen geſſiſſe, & cum Epiphanio Hæreſi* 29. *Baſilio in Aſceticis, & Cyrillo Hieroſolymitano Catecheſi* 10. Verbum *deducunt ab* ἰάομαι, *in eſt,* mederi, *adeo ut idem ſit quod* medicus. *Verum non credo ego, Patres illos veram etymologiam docere voluiſſe, ſed tantum indicare, quæ ex ſignificatio recte adaptari & accommodari poſſit. Veram nominis rationem dat Matthæus cap.* 1. ℣. 21. Vocabis nomen ejus Jeſum. *Quid ita?* Ipſe enim salvum faciet populum ſuum. Jeſus itaque *idem eſt quod* Salvator, *adeoque ab eadem radice Hebraica derivatur, a qua* Joſue, *quod teſte S. Hieronymo citato idem ſignificat: confirmaturque ex Eccleſiaſtici cap.* 46. ℣. 1. Fortis in Bello Jeſus Nave, ſucceſſor Moyſi in prophetis, qui fuit magnus ſecundum nomen ſuum, maximus in salutem electorum Dei. *Præterea nomina* Joſue & Jeſus *non diſtinguit, patet ex eo, quod Septuaginta, Philo & Joſephus pro* Joſue *ubique ſcribant* Ἰησοῦς. *Sacræ etiam Pagmæ ſanctum* Joſue *Eccleſiaſticis capita citata, & libra* 1. *Machabæorum cap.* 2. ℣. 55. Jeſum *vocant. Sanctus itaque vel ipſa nomine, ut ſtatim dicebam, Jeſu Chriſti typus fuit. Sicut* Joſue *ita* Jeſus *eſt ab Hebraico* יְהוֹשֻׁעַ, *quod multi* Jehoſcuah, *aliqui* Jehoſuah, *alii aliter pronuntiant. In Patribus Græcis vix alio quam* Jeſu *nomine Sanctum vocatum invenies. E Latinis aliqui* Jeſus, *aliqui* Joſue *ſcripſerunt. S. Hieronymi & Vulgatæ auctoritas effecit, ut hodie appellatio* Joſua *vel* Joſua *uſitatiſſima ſit. Sunt tamen, qui ut ad lectionem Hebraicam magis accedant* Jehoſua *ſcribere malunt. Qui de Sancti nomine ejuſque etymo plura deſiderat, conſulat Cornelium a Lapide & Benfrerium in Numerorum cap.* 13. ℣. 17. *aliaſque.*

AUCT. J. L.

6 *Magnus inter, quas tribus Ephraim Iſraeli viros dedit, primum ſibi vindicat locum Moyſis divina electione ſucceſſor* Joſue. *Ejus genealogiam dat liber* 1. *Paralip. cap.* 7. *a* ℣. 23. Ingreſſuſque eſt (*Ephraim Joſephi patriarchæ filius*) ad uxorem tuam, quæ concepit, & peperit filium, & vocavit nomen ejus Berie, eo quod in malis domus ejus ortus eſſet. Filia autem ejus fuit Sara, quæ ædificavit Bethoron inferiorem & ſuperiorem, & Ozeoſora. Porro filius ejus E Raphа, & Reſeph, & Thale, de quo ortus eſt Thaan, qui genuit Laadan: hujus quoque filius Ammiud, qui genuit Eliſama, de quo ortus eſt Nun, qui habuit filium Joſue. *Quos ab Ephraim uſque ad* Joſue *ſtatuenda ſint generationes valde incertum eſt. Sancti patrem fuiſſe Nun, avum Eliſama, proavum Ammiud, abavum Laadan, extra controverſiam eſt. Neque etiam, ut puto, a veritate aberrant illi, qui ejuſdem atavum Thaan, tritavum vero Thala fuiſſe ſtatuunt: Vulgatæ tamen eorum conformior eſt opinio; nec Hebraica aut Græca lectionis manifeſte repugnat. Verum an Thale fuerit ex filiis, an vero ex nepotibus Ephraim magis ambiguum eſt. Scriptura hoc loco non magis favet illis, qui priorem, quam qui ſecundum affirmant. Nec video in alterutram partem aliunde quidquam adferri poſſe, quod quæſtionem dirimat.*

Sancti majores de tribu Ephraim.

7 *Eliſama, Sancti avus, fuit unus ex duodecim tribunis, qui Numer. cap.* 1. ℣. 4. *& ſeqq. nominatim recenſentur, & ibidem* ℣. 16. nobiliſſimi principes, & capita exercitus Iſrael vocantur: *fuit, inquam, Ephraimitarum omnium dux, inter quos, cum Moyſes Dei juſſu ſiſtorum Iſrael a vigeſimo anno & ſupra numerum miſſos, inventi ſunt quingenti ſupra quadraginta pugnatorum millia. Ibid.* ℣. 32. & 33. & *cap.* 2. ℣. 19. *Nobiliſſimi itaque principis & tribus Ephraim ſuprema ducis nepos fuit* S. Joſue, *filius* F *vero Nun, quem patri ſuo Eliſama in eadem dignitate ſucceſſiſſe, veriſimile putat Salianus in Annalibus ad annum mundi* 2491. *Porro pro* Nun *Septuaginta interpretes habent* Naυῆ. *Hinc factum ut non modo Græci, ſed & multi e Patribus Latinis* Joſue *vocarint* Jeſum, filium Nave. *Apud Joſephum libro* 3. *Antiquit. cap.* 2. Naυινος, & *cap.* 13. Νωϊχος *legitur. At unde hæc tanta lectionis varietas? Audi S. Hieronymum in caput* 40. *Ezechielis prophetæ:* Et diligentem & ſtudioſum lectorem admonendum puto, ſi tamen ſcientia Scripturarum & non vanis oratorum declamationibus ducitur, ut ſciat omnia prope verba Hebraica & nomina, quæ in Græca & Latina translationa ſunt poſita, nimia vetuſtate corrupta, ſcriptorumque vitio depravata, & dum de inemendatis ſcribuntur inemendatiora, de verbis Hebraicis facta eſſe Sarmatica, imo nullius gentis; dum & Hebræa eſſe deſierint, & aliena eſſe non cœperint. *Inter nomina propria, quæ exſcribentes depravarunt, exiſtimo fuiſſe* Nuo. *Characterum affinitas, forte non ſat diſtincte*

Avus Eliſamæ nominatur E, b studiorum dono; patris nomen non verit legitur.

AUCT. J. L. *ſtincte in autographo exaratorum, potuit eſſe occaſio ut pro* Nouῆ, Naῦς, *dein* Naυῆ *ſcriptum fuerit. In ſolo libro primo Paralipomenon cap. 7. ℣. 27. adhuc* Nῦ *incorrupte legitur.*

Jeſus Nave idem eſt ac Jeſus propheta.

8 *Harduinus in Chronologia veteris Teſtamenti pag. 529. verbis Eccleſiaſtici cap. 46. ℣. 1. quæ num. 5. dedimus, hanc eorum ſubdit interpretationem:* Jeſus Nave eſt Jeſus propheta, נביא. Unde dicitur hoc loco „ ſucceſſor Moyſi in prophetis „: quaſi diceret ſcriptor ſacer: Jeſus cognominatus apud ſuos Nave, quia „ ſucceſſor Moyſi in prophetis „; & idem „ magnus ſecundum nomen ſuum „ quia „ in „ ſalutem electorum Dei „. Eſt enim Jeſus, Salvator. *Itaque ſecundum Harduinum per vocem* Nava *ſignificatur ipſum Sanctum prophetam fuiſſe. Codices ſacri, qui modò Græco exſtant & dicto Eccleſiaſtici loco* Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ *habent, eaque apud ipſum ſunt auctoritatis?* Cum, inquit, legatur dumtaxat Ἰησοῦ Ναυῆ in Græco Vaticano Romæ edito, & in Londinenſi ad illud exemplar excuſo, editiones ceteras nihil
B moramur. *Fateor, quod in veuſtiſſimo codice Bibliothecæ Vaticanæ, quem præ manibus habeo Romæ anno 1587. typis Græcis exuſum, non exprimetur ὁ τοῦ, quod in aliis additur. Verum an inde ſequitur, ut in Vaticano* Ναυῆ *idem ſit quod* propheta, *adeoque ab hoc alia editiones ſenſu differant, adjectione articuli τοῦ corrupta? Librum Eccleſiaſtici a Jeſu filio Sirach Hebraice conſcriptum non vidit Harduinus, cum non eſſet. In eo igitur non legit vocem illam, quam ſupra characteribus Hebraicis expreſſit; adeoque nec ſcire potuit, nepotem Jeſu filii Sirach, qui librum Eccleſiaſtici ex Hebræo Græce reddidit, vocem* Naυῆ *uſurpaſſe ad ſignificandum* Joſua *prophetam eſſe. Rationes quidem aliquas adfert, cur ita opinetur; Sed ſi lector eas examinare velit & conferre cum verbis S. Hieronymi mox datis, atque iis, quæ ſtatim ſubjungam, non dubito quin mecum judices, eas minime ſufficere ad ſacros Codices inter ſe committendos; ubi ſenſus non differunt, ſi dicatur* Naυῆ *poſitum eſſe pro* Nouῆ, *Sancti patres. Certe pro* Naυῆ *in omnibus aliis Libris ſacris uſurpatur. In Pentateucho, libris Joſue, Judicum, tertio Regum, & ſecundo Eſdræ vigeſies & novies tantùm Hebræus nomini* Joſue *ſubjungit* filius Nun; *pro quo in Vaticano decies & novies eſt* τοῦ Ναυῆ *per varios*
C *caſus inflexum, decies vero ὁ τοῦ* Naυῆ. *Ad hæc dicere non poteſt Harduinus, quod vox & ὁ τοῦ ab interpolatore ubique in memorato codice addita fuerint, quoniam ad hunc tamquam emendatiſſimum nos ultro provocavit. Præterea hæc interpolatio minus habet veriſimilitudinis, quam* Naυῆ *exſcribentium vitio irrepſiſſe pro* Nouῆ, *ut conſideranti patet. Itaque illud Eccleſiaſtici,* Jeſus Nava ... qui fuit magnus ſecundum nomen ſuum, maximus in ſalutem electorum Dei, *hunc ſenſum habere puto:* Jeſus, *filius* Nave, fuit magnus *nomine*, maximus *re*, *vel exſecutione rei per nomen ſignificatæ, nimirum quia fuit* in ſalutem electorum Dei.

D

§. II. Ejus nativitas: an Moyſi e Madianitide nondum reduci notus? Quando factus hujus miniſter; quale ejus miniſterium; quis ex eo fructus perceptus.

Tantùm ex-tra natu-ram.

SEcundum Saliani calculer filii Iſrael anno mundi 2544. a Moyſe ex Ægypto eduſti fuerunt. Num recte huic anno liberationem de ſervitute Ægyptiaca annectat, enamineni ii, ad quos id proprius ſpectat. Poſito igitur quod data ab illo temporis ratio accurata ſit, jam facile nobis erit invenire, quotus circiter annus ab orbe condito Sancto natalis fuerit. Ex Numer. cap. 32. ℣. 13. & Deuter. cap. 2. ℣. 7. conſtat, quod ab egreſſu Iſraelitarum ex Ægypto uſque ad mortem Moyſis effluxerint fere 40. anni. His adde 17. annos gubernationis poſt obitum legislatoris, quos ei probabilius dandos eſſe ſupra num. 2-0. & ſeqq. dicemus, habebis 57. Junge & his 53. quibus in Ægypto vixit, totam explebis vitæ ejus periodum, quam centum & decem annis circumſcribit liber Joſue cap. 24. ℣. 29. Jam vero ſi Sanctus 53. annis vixerit ante Hebræorum exitum, fabium anno mundi 2544. huic numero illum ſubtrahe, deprehendes eum in Ægypto natum fuiſſe 2491. Si annos principatus Joſue incompletos, vitæ vero completes fuiſſe ſupponas, diutius in Ægypto vixeris oportet quàm 53. annis; adeoque ejus nativitatem annò 2490. rectius affiges.

E

ratio cur poſt 53. circiter vi. annos puer vel juvenis vocitet?

10 *Objici poteſt illud Exodi cap. 33. ℣. 11.* Minister ejus (*Moyſis*) Joſue filius Nun, puer non recedebat de tabernaculo. *Hic vox* puer, *ut ſæpe alibi in Scriptura, non ſignificat* miniſtrum *aut* famulum, *alioqui bis idem dicetur: ſed pro* adoleſcente *vel* juvene *ponitur, pro quo etiam in ſacris Literis ſæpe uſurpatur: unde & hoc loco Hebraicum* naar *Septuaginta* νέος, *id eſt*, juvenis *vertunt, paraphraſtes vero Chaldæus* hullema, *de qua voce mox. Jam autem, ſi* Joſue *aliquot menſibus ab egreſſu de Ægypto, dum ei tabernaculi cuſtodiendi cura a Moyſe commiſſa fuit, adhuc adoleſcens vel juvenis erat, quomodo verum poteſt eſſe, eum 53. circiter annis in Ægypto vixiſſe? Ad hæc dicimus, quod priſcis illis temporibus, quando homines ad 120. annos vitam protrahebant, 53. vel 54. annos nati adhuc juvenes reputarentur & vocarentur. Reſponſionem hanc pluribus expoſitam & ſtabilitam vide apud interpretes. Quo vero facilius eidem acquieſcat lector, addo ex Bonfrerio hoc,* Hanc pueri vel juvenis appellationem longe facilius accomodari ſolitam iis (*etiam ſexagenariis: nam Sanctum hoc tempore ætate tam provectum fuiſſe Bonfrerius hic admittit*) qui necdum matrimonii vinculis eſſent irretiti: at vaso & tum & deinceps etiam poſtea cælibem manſiſſe Joſue recte probat ex Patribus Serarius in caput ultimum Joſue quæſt. XIV. Et vero ut Hebræa vox HALMA virginem abſconditam vel iocognitam viro ſignificat Iſaiæ cap. VII. ℣. XIV, ubi interpres noſter „ Ecce virgo conF „cipiet „ vertit, & variis locis probat Hieronymus; ita HULLEMA Chaldaicum ab eadem radice HALAM juvenem ſignificabit, ſed cælibem & uxorio conſortio impollutum. *De cælibatu, & Sanctæ caſtimonia nos infra agemus n. 136. & ſeqq.*

A 11 *De Sancti Vita, in ſolo natali Ægypto tradu-*
Familiaritas ejus cum Moyſe, e Mediamitide eundem credunt, vix fidem merentes ; *ctа, Scriptura altum ſilet. Philo libro de Charitate ſub tantum ſcribit*, Joſue *Moyſi amicum & familiarem fuiſſe ἐκ παίδων ἀκμάζοντα* a prima fere ætate, *vel, ut Gelenius vertit*, pene a puero. *Si id verum ſit, de quo maxime dubitamus, ut ſtatim indicabimus, amicitia illa inter utrumque cœperit oportet ante vel certe non diu poſtquam 33. ætatis annum Sanctus expleverat. Nam cum Moyſes in Madianitide 40. annis apud ſocerum Jethro moratus fuerit*, Joſue *vero ante ejus ex illa reditum 53. exegerit annis tantum vixerit, hic 13. duntaxat annos natus erat, vel deſinente quartum modo tuebatur, quando ille a Pharaone ob cæſum Ægyptium ad ſupplicium quæſitus fuga ſibi conſuluit. Potuit quidem fieri, ut Sanctus, abeundi facultate obtenta, Ægyptum reliquerit, in terram alienam Madianitidem migraverit, in eas regionis oſtimi partes advenerit, ubi* B *Jethro habitabat, ibidem cum apiſtione Moyſe amicitiam vel junxerit, vel ante initam foverit ; verum quis prudens hæc omnia ita revera facta eſſe credat? Mihi certo id parum veriſimile videtur. Imo & illud, quod ſcilicet Moyſes ante fugam ſuam* Joſue *adhuc puero familiariter uſus fuerit, facilem apud plerosque, ut puto, fidem non invenies. Quamdiu in Ægypto vixit legislator, in Pharaonis palatia verſatus eſt, exceptis paucis diebus, quibus egreſſio e domo regia, Ægyptii cædes, & fuga in terram Madian contigerunt, uti ex Hiſtoria ſacra Exodi cap. 2. & Actorum cap. 7. colligitur. Hæc adjuncta ſi attentius lector conſideret, non pauca ſtatim ei occurrent, quæ creditu difficile faciant, quod tum temporis familiaritatem inter ſe contraxerint, imo quod alter alterum noverit.*

a quo tempore, 12 *Conſtat ex libro Exodi cap. 24. ℣. 13. quod jam inde Moyſis miniſter fuerit noſter* Joſue, *cum illum quietum aſcendentem in montem Sinai comitaretur ; quod factum anno ab orbe condito 2544. ſecundo ab egreſſu meuſe noudum evoluto. Itaque in magni illius prophetæ familiam cooptatus eſt eo temporis ſpatio, quod medium fuit hunc inter aſcenſum in montem, & Moyſis re-*
C *ditum ex terra Madian, qui anno præcedente contigit : eam veriſimile non eſt Sanctum extra patriam in Madianitide famulatum fuiſſe Moyſi, qui per 40. annos ſocero ſui Jethro opilionem egit. Quis credat, eum a* Joſue *adjutum fuiſſe in ovibus paſcendis? Videtur um. præcedentem. At quando ergo legislator, reduc in Ægyptum,* Joſue *ſibi miniſtrum elegit? Valde veriſimile mihi apparet, quod Maſius in Præfatione ad Canonicarios in librum Joſue ſcribit, Moyſen ſcilicet, ubi e terra Madian reverſus ſenioribus filiorum Iſrael, ad id convocatis, per Aaronem perſuaſiſſet, ſe a Deo miſſum ad populum ex ſervitute liberandum, omneſque illi ſe ſubmiſiſſent, tamquam ſuo duci & moderatori divinitus conſtituto (Exodi cap. 4. a ℣. 29.) ſtatim pro neceſſitate & dignitate ſuæ perſonæ miniſtros ſibi comparaſſe, interque eos Sanctum noſtrum, qui tunc circiter 53. annorum erat, nec ſior cæleſti inſtinctu aſſumpſiſſe ; nimirum ut qui Dei populum aliquando rectaturus eſſet, ipſe prius ab omnium mortalium ea ætate optimo ſanctiſſimoque imperatore regeretur. Qui enim bene imperaturus eſt, ut bene aliquando paruerit eſt neceſſe.*

& qualem, 13 S. Joſue *miniſterium ejuſmodi non fuit, quale eſſe ſolet eorum, quos geoeris vel conditionis neceſſitas ad famulandum cogit, ſed liberale,* AUCT. J. L. *ingenuum, ac valde honorificum. Ex iis, qua in Exodi, Numerorum & Deuteronomii libris de eo tradit narratio ſacra, patebit, quod legislatori omnium fuerit præcipuus, intimus, chariſſimus, famulatriſſimus. In negotiis gravioſſimis Moyſes Sancti opera potiſſimum utebatur, hic ſecretorum ejus erat particeps, ejus vice Iſraelitarum exercitui præerat, eumque in hoſtes ducebat, familiaribus ejus cum Deo colloquiis ſæpe intererat, ejuſdemque lateri ubique fere adhærebat. Unde Exodi cap. 24. ℣. 13. & alibi, ubi a Vulgata noſtra Moyſi* Minoſter, *a Septuaginta ὁ παρεστὼς, id eſt*, aſſiſtens, *appellatur. Hinc & Numerorum cap. 11. ℣. 28. dicitur* Miniſter Moyſi, & ELECTUS E PLURIBUS. *Audi Philonem libro de Charitate*: Erat ei (*Moyſi*) amicus & familiaris pene a puero (*vide num. 11.*) Jeſus omine, non vulgaribus conciliatus artibus, ſed amore integro cæleſtique, ex quo omnes virtutes proveniunt: in etiam convictor conrubernaliſque prophetæ fuit, niſi, ſiquando ille ſeceſſum quæſivit propter divina eloquia; idem adminiſtrationis reipublicæ particeps, & tantum non principis E vicarius, multa pro poteſtate ſolitus erat gerere.

quantoque cum fructu famulatum legislatori præſtiterit. 14 *Porro quod Sanctus cum maximo tum temporis Dei amico conviverit, & adeo familiariter egerit, non tantum ſummam ejus in gloriam credit, ſed & argumentum eſt evidens, ſingularibus illum gratia & naturæ dotibus fuiſſe ornatum; utpote quibus ſapientiſſimus legislator perſpectis eum e ſot millibus elegit. Quantum vero deinde animum excoluerit omni virtutum genere, quas præſtet in Moyſe admirabatur, ex S. Ambroſio cognoſco, a Benedictinis e congregatione S. Mauri edito Pariſiis anno 1690. Pulcre in rem noſtram lib. 2. de Officiis miniſtrorum cap. 20. ita ſcribit S. Doctor*: Oſtendunt adoleſcantes eorum ſe imitatores eſſe, quibus adhærent; & ea convaleſcit opinio, quod ab his vivendi acceperint ſimilitudinem, eum quibus converſandi hauſerint cupiditatem. Inde tantus Jeſus Nave, quod eum F non ſolum erudivit ad legis ſcientiam Moyſi copula, verum etiam ſanctificavit ad gratiam. Denique cum in ejus tabernaculo divina refulgere præſentia videretur majeſtas Domini, ſolus erat in tabernaculo Jeſus Nave. Moyſes cum Deo loquebatur, Jeſu pariter nube ſacra tegebatur. Presbyteri & populus deorſum ſtabant, Jeſus eum Moyſe ad accipiendam legem aſcendebat. Omnis populus intra caſtra erat, Jeſus extra caſtra in tabernaculo teſtimonii. Cum columna nubis deſcenderet, & loqueretur eum Moyſe, quaſi fidus adſtabat miniſter: nec exibat de tabernaculo juvenis, cum ſeniores longe poſiti divina trepidarent miracula. Ubique igitur inter admiranda opera & reverenda ſecreta ſancto Moyſi individuus adhærebat. Unde factum eſt ut qui fuerat ſocius converſationis, fieret ſucceſſor poteſtatis. Merito igitur vir hujuſmodi evaſit, ut ſiſteret fluminum curſus; diceret: Stet ſol, & ſtaret ſol; quaſi ejus ſpectator victoriæ noctem differret, diem produceret. Quid * (quod Moyſi negatum eſt) ſolus eligeretur, ut populum introduceret in terram repromiſſionis. Magnus Vir fidei miraculis, magnus triumphis. Illius auguſtiora opera, hujus proſperiora. Uterque igitur divina ſubnixus gratia, ultra humanam proceſſit conditionem: ille mari, hic cælo imperavit. Pulcra itaque copula ſenitorum atque

* *edidit Colon. mon. tur, produceret & [quod &c.*

ado-

AUCT. J. L.

adoleſcentium. Alis teſtimonio, alis ſolatio ſunt: alis magnæ lectio, alii delectationi. *Nunc Sanctii Acta ſecundum methodum, quam initio nobis propoſuimus, ex ſacris Literis recenſere aggredimur.*

§. III. Amalecitas cædit: oraculum de futuro ejus principatu: in montem Sinai & nubem, in qua erat Dominus, cum legislatore aſcendit. An ibi XL. diebus jejunus.

Amalecitæ cædit exemto Moyſe:

EX Joſue *noſtri geſtis, quæ legislatoris mortem, anteceſſerunt, primum eſt, primum Iſraelitarum bellum contra primos, qui iis ex Ægypto egreſſis, vaſtaſque inter illam & promiſſam terram ſolitudines perambulantibus occurrerunt hoſtes, Amalecitas ſcilicet, de quibus ſortiſſimus Heros noſter & Moyſes, hic orando, ille pugnando, inſignem victoriam retulere. Contigit hæc die tertia menſis Sivan, qui fere noſtro Maio reſpondet, currente hebdomade ſeptima poſt egreſſum de Ægypto; & Exodi cap. 17. ℣. 8. & ſeqq. ita deſcribitur.* Venit autem Amalec, & pugnabat contra Iſrael in Raphidim. Dixitque Moyſes ad Joſue: Elige viros, & egreſſus pugna contra Amalec: cras ego ſtabo in vertice collis, habens virgam Dei in manu mea. Fecit Joſue, ut locutus erat Moyſes, & pugnavit contra Amalec. Moyſes autem & Aaron, & Hur aſcenderunt ſuper verticem collis. Cumque levaret Moyſes manus, vincebat Iſrael: ſin autem paululum remiſiſſet, ſuperabat Amalec. Manus autem Moyſi erant graves: ſumentes igitur lapidem, poſuerunt ſubter eum, in quo ſedit: Aaron autem & Hur ſuſtentabant manus ejus ex utraque parte. Et factum eſt, ut manus illius non laſſarentur uſque ad occaſum ſolis. Fugavitque Joſue Amalec, & populum ejus in ore gladii. Dixit autem Dominus ad Moyſen: Scribe hoc ob monimentum in libro, & trade auribus Joſue: delebo enim memoriam Amalec ſub cælo. *De bello hujus cauſis, hoſtium viribus, & prælii exitu præter Deut. cap. 25. in fine, & Judith cap. 4. ℣. 13. videri etiam poteſt Philo Judæus lib. 1. de Vita Moyſis, & Joſephus Antiquitatum lib. 3. cap. 2. ex qua panca, quæ ad Sanctum proxime ſpectant, delibabimus num. 17.*

oraculum de futuro ejus principatu & præmatura ſ

16 *Tantum 53. ætatis annum compleverat* Joſue, *cum præficeretur exercitui contra hoſtes potentiſſimos dimicaturo. Erant eo tempore in Iſraelitarum caſtris ejus avus Eliſama & reliqui, qui Numer. cap. 1. ℣. 5. & ſeqq. enumerantur, nobiliſſimi tribuum principes magnæ apud populum auctoritatis. Quid cauſæ Moyſi fuit, ut, illis præteritis, noſtrum* Joſue, *ætate ſuperiorem, ſupremi ducis vices gerere voluerit? Joſephus citatus hanc ſuſpicatur, quod conſtaret, eum eſſe virum manu ac conſilio juxta promptum, & pietate inſignem, & a Moyſe præceptore hac parte non degeneorantem. Aliam huic adde ex Maſſio citato n. 12. ſcilicet ut Moyſes Dei conſilium de futuro feliciſſimo ejus imperio jam tum quodammodo populo patefaceret, & ad ſpem meliorem in rebus adverſis cum ceteram multitudinem, tum imprimis ipſum* Joſue *excitaret. Certe Deus, dum mox poſt prælium jubet Moyſen relatam victoriam literis conſignare, & ſingulariter in* Joſue *aures indere, delendam penitus Amalecitarum memoriam, tantam non digito, ut ita loquar, oſtendit, illum ipſum eſſe, quem poſt Moyſen ad reipublicæ Hebraicæ gubernacula deſtinaviſſet. Ad quid enim aliud hæc Sancti auribus tradi voluiſſet Deus, niſi ut ipſe poſtea populi dux factus, recordaretur, non eſſe inagenda cum Amalecitis fœdera, & ad ſucceſſores ejus divinum propagaretur oraculum de illorum excidio; quod tandem ſub Saula contigiſſe legimus lib. 1. Regum cap. 15.*

quid de Sanctii victoria Philo & Joſephus?

17 *Sanctus noſter ſummus imperator conſtitutus, ſitus juſſus erat, ex omni multitudine ad pugnam maxime idoneos elegit. Uterque ſcriptor Judæus hunc virorum fortium delectum a Moyſe factum ſcribit. Si ambo velint, hunc per ſe ipſum id præſtiſſe, ſacræ Scripturæ aperte contradicunt: nam ejus textus clariſſimus eſt*: Dixitque Moyſes ad Joſue: Elige tibi viros &c. *Et paulo infra*: Fecit Joſue, ut locutus erat Moyſes. *Pridie certaminis contigit hæc militum electio. Quis dein factus apparatus ad prælium poſtridie committendum, narratione valde veriſimili tradit Joſephus citatus:* Per noctem deinde ad prælium E
ſe expediunt, & armis ſimul ac corporibus curatis, intenti ſignum claſſico per Moyſen dari expectant: qui & ipſe pernox cum Jeſu conſultabat, eumque de inſtruendis ordinibus admonebat; appetente vero jam die, hortatur Ducem, ut ſpes de ſe conceptæ reſpondere ſtudeat, & re feliciter geſta exiſtimationem ſibi apud milites comparare. Similiter Hebræorum optimum quemque privatim, ac mox omnes armatos verbis ad fortitudinem accendit: atque ita inſtructos & animatos Jeſu & Deo committit, ipſe montem aſcendit &c. *Dein pugnam deſcribit fidelius quam Philo, clademque hoſtium; enumeratiſque ſpoliis, quibus Judæi ditati fuerunt, ſubdit:* Sequenti vero die Moyſes cæſorum cadavera ſpoliavit, arma, quæ fugientes abjecerant, collegit, & illis quorum opera inſignior fuerat, præmia diſtribuit, Jeſumque ducem pro concione collaudavit, milite per acclamationes laudem Viri comprobante.

Moyſen ſuſcipit tabulas a Deo accipiendas

18 *Biduo poſt Pentecoſten, id eſt, diem, qua decem Decalogi præcepta de monte Sinai promulgata fuere, eumdem repetere juſſus eſt legislator, ut præcepta illa in duas tabulas velut accipiendas, populoque deferret. Quantum itaque montem conſcendit, dilectiſſimumque Miniſtrum ſuum non ſine divina, ut credibile eſt, inſtinctu comitem ſibi adjunxit, eumque ad Deum propius atque altius in montem duxit, quam Aaron aut quiſquam ex ejus filiis &* 70. *ſenioribus populi pridie adſcenderat: his enim non niſi procul adorare Deum conceſſum erat, ut legimus Exodi cap. 24. ℣. 1. & ſeqq. Oportebat nimirum, ut is, cujus imperio populum ſuum regendum Deus decreverat, magna apud illum eſſet in veneratione, quam certe ex conſilio tam propinqua ad Deum acceſſu. Præterea legem divinam maximi facere, ejuſque eſſe obſervantiſſimum, cum præcipue deceret, qui poſtmodum ejus taſtodiam in populo univerſa urgere debebat. Quanam vero ratione præceptorum divinorum amor ſtudiumque miſtus menti* Joſue *imprimi poterat, quam ſi oculis ipſe ſuis cerneret, quomodo ad ea accipienda per ſex dies ſanctiſſimis precibus ac meditationibus ſe Moyſes paraverit, quomodo die ſeptimo in ſublimiorem velut arcem ſanctiuſque adytum nominatim a Domino evocatus, in eoque tamdiu reſentus fuerit ac ſuſtentatus.* F

comitatur in montem Sinai i

19 *Sed ad horum, eorumque, quæ infra dicemus, notitiam pleniorem, ipſam demus nar-*

Digitized by Google

A *rationem ſacram Exodi cap.* 24. ℣. 12. *& ſeqq.* Dixit autem Dominus ad Moyſen: Aſcende ad me in Montem, & eſto ibi: daboque tibi tabulas lapideas, & legem ac mandata quæ ſcripſi, ut doceas eos. Surrexerunt Moyſes & Joſue miniſter ejus: aſcendenſque Moyſes in montem Dei, ſenioribus ait: Expectate hic, donec revertamur ad vos. Habetis Aaron & Hur vobiſcum: ſiquid natum fuerit quæſtionis, referetis ad eos. Cumque aſcendiſſet Moyſes, operuit nubes montem, & habitavit gloria Domini ſuper Sinai, tegens illum nube ſex diebus: ſeptimo autem die vocavit eum de medio caliginis. Erat autem ſpecies gloriæ Domini, quaſi ignis ardens ſuper verticem montis in conſpectu filiorum Iſrael. Ingreſſuſque Moyſes medium nebulæ, aſcendebat in montem: & fuit ibi quadraginta diebus & quadraginta noctibus. *Quibus evolutis, ei datæ a Domino lapideæ duæ Foederis tabulæ, ſimulque indicatum, Iſraelitas in caſtris prævaſſe; reverteretur ergo quam celeriſſime, remque totam cognoſceret:* Et reverſus eſt (*Exodi cap.* 32. a ℣. 15.) Moyſes de monte, portans duas tabulas teſtimonii in manu ſua ..... Audiens autem Joſue tumultum populi vociferantis, dixit ad Moyſen: Ululatus pugnæ auditur in caſtris. Qui reſpondit: Non eſt clamor adhortantium ad pugnam, neque vociferatio compellentium ad fugam: ſed vocem cantantium ego audio. Cumque appropinquaſſet ad caſtra, vidit vitulum &c.

B

nubem ſecum, in qua erat Dominus, ingreſſum eſſe;

ao *Quod* Joſue *Moyſen comitatus ſit in partem montis ſublimiorem, quam Aaron, ejus filii, & 70. ſeniores ex Iſrael, nemo in dubium vocat. Quod aliquot in declivi montis, prope paulo ſupra ejus medium, ſeu diebus utroque ſubſtiterint, atque eadem nube involuti fuerint & ab aſpectu populi abſtracti, nullius non quoque e ſacris Literis erat; quamvis Exodi cap.* 24. ℣. 16. *ſolus Moyſes nube tectus fuiſſe exprimatur. Imo in nebuloſiſſimam illam Deoque proximam nubis partem, e qua die ſeptimo Dominus legislatorem ad colloquium evocavit, hujus Miniſtrum admiſſum fuiſſe exiſtimant Abulenſis, Serarius, Salianus & alii: nec alterius ſententiæ fuiſſe videtur S. Ambroſius lib.* 2. *de Officiis miniſtrorum cap.* 20. *dicens:*

C Ubique inter admiranda opera & reverenda ſecreta ſancto Moyſi individuus aſſiſtebat. *Idem ſanctus Doctor Enarratione in Pſalmum* 47. *num.* 21. Moyſes ille (*inquit*) peritus in omni ſapientia Ægyptiorum, in montem aſcendit, atque in nubem intravit, ut aperta & occulta cognoſceret, adhærens ſibi ſocio Jeſu.

levita Miſ. [illegible] tom. 2. [illegible] 31. num.

21 *Magnus quidem auctorum numerus negat, legislatoris Miniſtrum nubem illam, in qua erat Dominus, ingreſſum fuiſſe; ſed eorum rationes non adeo efficaces ſunt, ut opinionem affirmantem minus verſimilem eſſe mihi perſuadeant. Eas expendamus. Exodi cap.* 24. ℣. 16. *dicitur:* Septimo autem die vocavit eum (*Moyſen Dominus*) de medio caliginis: *&* ℣. 18. Ingreſſuſque Moyſes medium nebulæ, aſcendit in montem. *Ecce, inquiunt, ſolus vocatur Moyſes, ſolus nubem ingreditur medium, ſolus in editiſſimum conſcendit vertiſcum, non Joſue. At quamvis &* ℣. 12. *ſoli Moyſi dictum legitur,* Aſcende ad me in montem, & eſto ibi; *& tamen ſubjungitur* ℣. 13. *ſurrexiſſe cum illo ad aſcendendum* Joſue? *Nunquid & verſus* 16. *ſolum Moyſen memorat ſex diebus ſupra montis verticem nube obtectum fuiſſe. & tamen nemo hactenus docuiſſe legitur,* Joſue *eadem non fuiſſe involutum? Urgent inſuper: ſi receptus fuerit in ſummum montis occupantis, ergo audire potuit Dominum Exodi cap.* 32. ℣. 7. *Moyſi dicentem, populum peccaſſe, vel ſaltem vocem Moyſis (*℣. 11.*) pro eo pœnas deprecantis; quod repugnat verſui* 17. *qui ejus idololatriam a* Joſue *ignorantem indicat. Sed ad hæc facilis quoque eſt reſponſio. Nam locutio Dei & Moyſis preces potuerunt fieri ſine ſono vel voce exteriori. Preterea, etſiamſi nubes eſſet in nubis medio, non tamen dicet altenius lateris ita ſemper adjacebat, ut nunquam ab ſe mutuo diſtellerentur. In eadem ipſa nube concipi poteſt a Socio ſuo ſeciſſe Moyſes, ut devium magiſter; eodem plane modo, quo Chriſtus Patrem exiſtiſſe omnium a chariſſimis ſuis diſcipulis in horta ſeceſſit, in quem eos aſſumpſerat. Et ſic optime cum opinione affirmantes conciliari poteſt illud Philonis citati num.* 11. Convictor contubernalisque propheræ fuit, nili liquando ille receſſum quæſiviſſet propter divina colloquia. *Cum difficultates, quæ objiciuntur, tam facili negotio ſolvantur, a ſententia S. Ambroſii, Sancto noſtro magis honorifica, hic mihi non recedendum eſſe judicavi.*

E *In monte Moyſi, quando legislator?*

22 *Volunt quidam,* Joſue *non ſemper perſtitiſſe in monte, ſed ſubinde deſcendiſſe, ut cibos caperet, aliſve autem neceſſitatibus ſatisfaceret. Verum his Exodi verbis cap.* 24. ℣. 14. Expectate hic, donec revertamur ad vos, *quæ ad Hebræorum ſeniores locutus eſt, ſatis ſignificavit Moyſes, Miniſtrum ſuum ſecum in Sinai manſurum, & cum eodem ſe ex illo deſcenſurum, uti & factum eſſe ex capite* 32. ℣. 17. *manifeſtum eſt. Sed ſi a domui ſuiſtatere ſe ſubduxit Miniſter & in caſtra ſedit (nam quonam alio potius tuiſſet?) certe ignotuiſſet aliquid ipſi de populi murmuratione contra ducem longa annis moras trahentem, de vituli fabricatione, feſto celebritatis indictione, aliiſque ſimilibus, quæ paucis diebus non videntur peracta fuiſſe. Horum vero nihil ſciviſſe, fit ex ea perſpicuum, quod Moyſi haud quidquam eorum indicarit: imo cum ſaltantium, cæneuntiumque clamores audiret, ſiniſtri nihil omnino ſuſpicatus ſit, ſed bellicam potius vociferationem edi arbitratus fuerit. Denique, quos ibid.* ℣. 1. *dixiſſe legimus,* Moyſi huic viro, qui nos eduxit de terra Ægypti, ignoramus quid acciderit, *illi certe ſedentatum* Joſue *de eo interrogaſſent, ab ipſa pernliſſem, monuiſſe necne conſcenderet more cauſam exploraturus &c. Hæc abunde probant, tamdiu nimirum illum in Sinai fuiſſe commoratum, quamdiam ibidem manſit Moyſes.*

F

ſolus & 40. dies cum eo [illegible] invenit?

23 *Legislatorem quadraginta dierum ſpatio omni potuque abſtinuiſſe, antequam legis tabulas acciperet, ex Deut. cap.* 9. ℣. 9. *certum eſt. Verum an quadraginta totidem diebus cum Diſcipulo in monte perduraverit; acriter controvertitur. Sunt, qui putant, illum præter ſex dies, quibus ventra illud nebulæ medium in Sinai fuit, alios quadraginta integros dies in medio nebulæ conſtiteriſſe. Mihi id negare contendentes inter hos quadraginta, ſex illos dies comprehendi. Utra ſententia ſit probabilior, examinare propius ad eum ſpectat, qui magni prophetæ totam daturus eſt ad* 14. *Septembris. Hoc ſolum pertinet, ut jejunium* 40. *diebus miniſtro, tamdiu etiam jejunaſſe Diſcipulus. Aliqui putant, hunc in monte illo comediſſe manna diminutus ſibi datum. Verum illius non neceſſaria aſſertionandum: ſi enim Moyſi ſemper adhæſit, tamque alto in montis faſtigium & ſecretiſſ-*

AUCT. J. L.

AUCT. J. L. *gravissimum illud nubis domesticum penetravit, cur etiam cum illo quo aragnia dicebas jejunasse non putemus? Quod solum Moysen id fecisse memorent sacræ Paginæ, non vero ipsum Josue, nihil obstat, ut colligi possit ex jam dictis supra num. 21. Quid Sanctus noster tot in monte diebus egerit, conjecturæ assequi facillimum est. Nulla ambigendi causa est, quin pius Discipulus magistrum suum imitatus fuerit, quin, inquam, ab omni terrena cogitatione & cura abstractus, precationi & rerum divinarum meditationi se totum dederit. Scibat utrumam, quem ad finem in Sinai ductus esset, & qua monere præparatione, ut legis tabulæ acciperentur, Deique adventus & sermo excipereturque, apus esset.*

§. IV. Tabernaculi curam gerit; Interest familiaribus Dei cum Moyse colloquiis: æmulatio ejus Numer. cap. XI. ex invidia non processit; ostenditur illam aliunde vel leviter tantum, vel non malam, imo laude dignam fuisse.

B

Custodia tabernaculi de castris transiens.

Alia, quæ hoc eodem primo anno liberationis ex servitute Ægyptiaca contigerunt, de Sancto nostro non habemus, quam hæc Exodi cap. 33. v. 7. & seqq.: Moyses quoque tollens tabernaculum, tetendit extra castra procul, vocavitque nomen ejus Tabernaculum fœderis. Et omnis populus, qui habebat aliquam quæstionem, egrediebatur ad tabernaculum fœderis extra castra. Cumque egrederetur Moyses ad tabernaculum, surgebat universa plebs, & stabat unusquisque in ostio papilionis sui, aspiciebantque tergum Moysi, donec ingrederetur tentorium. Ingresso autem illo tabernaculum fœderis, descendebat columna nubis, & stabat ad ostium, loquebaturque cum Moyse, cernentibus universis, quod columna nubis staret ad ostium tabernaculi. Stabantque ipsi & adorabant per fores tabernaculorum suorum. Loquebatur autem Dominus ad Moysen facie ad faciem, sicut solet loqui homo ad amicum suum. Cumque ille reverteretur in castra, minister ejus Josue, filius Nun, puer, non recedebat de tabernaculo. *Hunc recte deduci mihi posse videtur Sanctum nostrum, familiaribus Dei cum Moyse colloquiis interfuisse. Nec nisi sæpe quis discesset, quotiescumque ille Deum oraturus vel consulturus ad tabernaculum veniebat (veniebat autem sæpissime) illuc quam mox abiisse debuisse Josue. In cœleste illud nubis adytum cum eo admissus fuit in monte Sinai, ubique proximus adstitit in sacro colloquio ibidem habito, cur dicamus, hic cum procul abesse debuisse? Versus ultimo citatus pulcre sic explanari mihi videtur: Moyse absente a tabernaculo, ab eo non recedebat Josue; recedere tamen poterat, illo præsente; quamquam eo tempore, quo Deus in columna nubis cum magistro loquebatur, ad eum adorandum manere solitus esset pius Discipulus. Imo textum sic explanandum esse, nostrumque Sanctum Deo cum amico suo colloquenti fuisse proximum S. Ambrosius citatus num. 20. testimonio suo confirmat:* Denique, *inquit*, cum in ejus tabernaculo divina refulgere præsentia videretur majestas Domini, solus erat in tabernaculo Jesus Nave. Moyses cum Deo loquebatur, Jesus pariter nube sacra tegebatur .... Omnis populus intra castra erat: Jesus extra castra in tabernaculo testimonii. Cum columna nubis descenderet, & loqueretur cum Moyse, quasi fidus ob.abat minister: nec exibat de tabernaculo Juvenis, cum seniores longe positi divina trepidarent miracula. Ubique igitur inter admiranda opera, & reverenda secreta, sancto Moysi individuus adhærebat.

C

D

E

F

Sancto commissa usque ad mortem usque.

26 *Apud historicos & interpretes celebriores duo potissimum in tabernaculo* Josue *egisse lego. Primo curam gerebat, ut ejus nihil a quoquam violaretur, munda in eo & unida essent omnia, adeo ut quasi ædituus officio functus fuerit. Non tamen in ipso tabernaculo pernoctabat; hoc cum nec Moyses fecit, sed prope illud in tentorio suo. Secundo, sanctis cogitationibus mentem exolebat, precibusque se populumque Deo commendabat. Ex assiduo cum Moyse convictu & supremæ in monte Sinai didicerat, noctes & dies in his aliisque pietatis exercitationibus verfari. Suus sciam qui putent, eos, qui ad tabernaculum e castris venitebant Dominum consulturi, in absentia Moysi nostro* Josue *apud Deum interprete atque interrumpis usos fuisse. Tabernaculi custodiendi provinciis ei demandata fuit a Moyse, antequam hic sub finem mensis quinti, Hebræis Abdicti, montem Sinai cum novis tabulis repeteret: tunc enim Israelitarum castra illo privata fuerunt. Stetit autem extra castra sub Sancti nostri custodia usque ad diem primum anni secundi commorationis in deserto, quando mobile illud & splendidum tabernaculum erectum fuit, de quo Exodi cap. 40. Hinc sequitur Sanctum* Josue *ejus curam gessisse plusquam septem mensibus. Ita plerique sentiunt contra a Lapide aliosque, qui tabernaculi translationem factam volunt post defectum legislatoris de monte cum novis tabulis. Veram eam ante contigisse, sententia verisimilior & Narrationi sacræ conformior mihi videtur. Operæ pretium non est hanc multis confirmare, cum ad Sancti nostri gloriam nihil faciat, an aliquot hebdomadibus citius an serius tabernaculi cura ei impositæ fuerit. Lector consulere potest auctores passim obvios.*

ubi Sanctus Heros cum Moyse colloquium tractat.

25 *Quamvis in sacro textu allato non nisi femel Sancti nomen occurrat, tamen nihil in eo traditur, quod in ejus gloriam non redundet, quemadmodum ex sequentibus patebit. Ad punitendam populi idololatriam, tabernaculum e medio ejus atque adeo e castris efferri voluit Dominus, ut ostenderet se inter tam tetras coitione contaminatos nullo diutius habitaro. Tabernaculi translati curam Aaroni committere minus decorum, nec Deo gratum fore arbitrabatur Moyses, utpote qui eodem, qui populus, scelere implicitus fuerat. Dignorem ad id neminem reperit legislator quam ministrum suum fidelissimum & ob vitæ innocentiam sibi charissimum* Josue. *Ei igitur Deo domesticum custodiendum suscipit. Interpretes omnes fatentur id significari per verba hæc v. XI.* Cumque ille reverteretur *in* castra, minister ejus Josue, filius Nun, puer, non recedebat de tabernaculo.

Lucidum Moysis faciem fulsisse invenit post.

27 Cum *Moyses de monte cum novis tabulis rediret ad populum, tanto fulgore facies illius re-*

splen-

A *ſplendebat, ut Aaron & filii Iſrael ad ejus conſpectum timerent & auſugerent, nec niſi velato vultu legislator eos propius accedere atque alloqui poſſet. Vide Exodi cap. 34. a v. 30. Solus* Joſue, *teſte Origene Homilia 1. in librum Jeſu Nave n. 6. oculo arrecto magiſtri ſui faciem poterat aſpicere.* Illud etiam, *inquit*, intuentes magnitudinem ejus pervidemus, quod, cum in *transfiguratione* vultus Moyſei omnia filiorum Iſrael hebetaret aſpectus, nec aliquis poſſet intueri faciem voltus ejus, Jeſus non ſolum faciem ejus contuetur, verum etiam io interioribus tabernaculi myſteriorum conſcius perſeverat. *Licet hæc præter Scripturam aſſerat Origenes, vix dubito tamen quin vere. Nam ſi cum legislatore nuper adſcenderit in ipſum verticem montis Sinai, ſuper quem* erat ſpecies gloriæ Domini, quaſi ignis ardens, *Exodi cap. 24. v. 17. ſi inſuper in tabernaculo magiſtro ſuo proximo aderat, cum Dominus hunc allocuturus in fulgidiſſima columna nubis deſcenderet, an ejus oculi caligarint ad aſpectum faciei Moyſis, minore lumine corruſcantis, quam illud*

B *fuerit, in quo Dominum apparentem toties vidit?*

Æmulatio, in qua poſſit prophetiam in caſtris oppugnari;

28 *Annus ab exitu agebatur ſecundus, menſisque ſecundus, cum die hujus vigeſimo ex ſolitudine Sinai progreſſi Iſraelitæ venerunt in deſertum Pharan, caſtraque metati ſunt in eo loco, qui* infami Sepulcrorum coocupiſcentiæ *nomine vocatus fuit. Contigit hic quod Numer. cap. 11. de Saulle noſtro narratur. Hiſtoria altius repetenda mihi viſa eſt ad majorem dicendis lucem adferendam. Poſtquam Deo conqueſtus eſſet Moyſes, in ſe ſolum difficillimi imperii curam incumbere, ſeque oneri ferendo imparem eſſe, partem ejus in alios transferri petiit. Euandis cum Dominus dicens Numer. cap. 11. v. 16.* Congrega mihi ſeptuaginta viros de ſenibus Iſrael, quos tu noſti quod ſenes populi ſint, ac magiſtri: & duces eos ad oſtium tabernaculi fœderis, faciſque ibi ſtare tecum, ut deſcendam & loquar tibi: & auferam de ſpiritu tuo, tradamque eis, ut ſuſtentent tecum onus populi, & non tu ſolus graveris. *Juſſa latus exſequitur Moyſes*, congregans (*ibid. a v.* 24.) ſeptuaginta viros de ſenibus Iſrael, quos ſtare fecit circa tabernaculum. Deſcendirque

C Dominus per nubem, & locutus eſt ad eum, auferens de ſpiritu, qui erat in Moyſe, & dans ſeptuaginta viris. Cumque requieviſſet in eis ſpiritus, prophetaverunt, nec ultra ceſſaverunt. Remanſerant autem in caſtris duo viri, quorum unus vocabatur Eldad, & alter Medad, ſuper quos requievit Spiritus: nam & ipſi deſcripti fuerant, & non exierant ad tabernaculum. Cumque prophetarent in caſtris, cucurrit puer, & nuntiavit Moyſi, dicens: Eldad & Medad prophetant in caſtris. Statim Joſue, filius Nun, miniſter Moyſi, & electus e pluribus, ait: Domine mi Moyſes, prohibe eos. At ille, Quid, inquit, æmularis pro me? Quis tribuat ut omnis populus prophetet, & det eis Dominus Spiritum ſuum? *Egregium hic Sanctus noſter amoris erga dominum ſuum ſpecimen dedit. Eo preceſſit obſequii & amoris ſtudium erga Moyſen, ut nihil, quod gloriæ ejus dignitati ejus obeſſe videretur, ferre potuerit.*

ex invidia non proceſſit.

29 *Durius loqui mihi videntur interpretes non pauci, qui æmulationem* Joſue *ex invidia aliqua profectam fuiſſe dicunt: non etenim optabat, ut donum prophetiæ duobus ſenioribus collatum non fuiſſet, neque dolebat, ſe ab iis hac ex parte ſuperari, nec etiam apprehendebat illorum vaticinia*

ut mala Moyſi, ſeu ut diminutiva gloriam ejus. Si hæc æmulationis cauſa fuiſſet, profecto agnitum fuiſſet, reliquos 68. vel ut alii, 70. ſenores, qui ad tabernaculum convenerant, prophetico ſpiritu affatos fuiſſe: nam invidus animus eo magis pungitur & triſtatur, quo plures ſe in aliqua re ſuperiores habet: dein apprehendiſſet legislatoris gloriam magis obſcurandam eſſe prophetarum vaticinio, quam illorum duorum. Nec in Scripturis verbum ullum eſt, ex quo invidiæ crimen legitime deducas. Æmulatio ſeu zelus ille, ex quo v. 28. *petiit*, Domine mi Moyſes, prohibe eos, *qui in caſtris prophetant, ex alia animi affectione, quam invidia proficiſci potuit: adeoque legislatoris reſponſione* v. 29. Quid æmularis pro me? quis tribuat *&c. ob invidiæ culpam reprehenſus fuiſſe dicendus non eſt. Imo ejus æmulationem ex invido animo ortum ſatum non habuiſſe, ipſa circumſtantiæ perſuadent. Nam cum magiſtrum ſuum vero amore proſequeretur, ſeiretque illum ferventibus adeo precibus a Domino petiiſſe, moleſtiſſimo gubernandi onere allevari Numer. cap. 11. v. 14. & 15. quomodo agre ferre potuit, illum voti compotem a Deo factum,* E *ejuſque Spiritum prophoticum in Eldad & Medad & reliquos ſeniores transfuſum, ut ab iis in populi rebellis gubernatione adjuvaretur? Ex invidia igitur non proceſſit, quod duobus illis ſilentium imponendum exiſtimaret. Aperte nobis favet Theodoretus quæſt. 21. in librum Numerorum. Plura in rem noſtram legi poſſunt apud Nicolaum Serarium libro 1. Joſuæ capite 7. quæſtione 6.*

Probabilior propoſitur ſententia,

30 *Verum quid ergo ægre tulit* Joſue? *Cur petit ut Moyſes prophetantes cohiberet? Reſpondeo; quia Sanctus putabat eos dono prophetiæ carere & ficte prophetare, populo imponentes. Hæc reſponſio invidiæ culpam a Sancto removet, & priore ſententia mihi videtur probabilior: quod quia prima fronte non ſatis apparet, eam ſatis explanatam accipe. Eldad & Medad cum reliquis electis ſenioribus a Moyſe conſcripti erant, & ad tabernaculi oſtium accerſiti, ut ibidem eis Spiritus prophetiæ communicaretur: illi autem duo nuſquam comparuerunt.* Joſue *vero audito, quod in caſtris manſiſſent: ibique prophetarent,* F *ſuſpicabatur eos legislatori obedire vel noluiſſe vel neglexiſſe, hac contumacia vel negligentia prophetiæ dono indignos ſe reddidiſſe, adeoque illos non vere prophetare, ſed ficte; ac ſi revera Spiritu divino afflati eſſent. Hinc putabat; eis ſilentium imponeretur, ut magiſtri ſui auctoritas ſarta tecta maneret, quam contemni & minus exiſtimabat illorum contumacia & fictione.*

in qua invidiæ ſuſpicio non nulla ex parte inſit,

31 *At dum illum ab invidia excuſamus, an non temerariæ ſuſpitionis reum facimus? Affirmat Serarius lib. 1. Joſuæ cap. 7. quæſt. 6. & alii. Negat Bonfrerius in* v. 29. *capitis citati num. 28. Ego vero diſtinguendum puto. Præceptum divinum* v. 16. *Moyſi datum,* Congrega mihi ſeptuaginta viros de ſenibus Iſrael, quos tu noſti quod ſenes populi ſint, ac magiſtri: & duces eos ad tabernaculum fœderis, faciesque ibi ſtare tecum, ut deſcendam, & auferam de ſpiritu tuo tradamque eis; *hoc, inquam, præceptum* vel Joſue *ita intellexit, ut ſpiritum prophetiæ nullis communicari decreviſſet Deus, niſi prope tabernaculum & Moyſe præſente; vel illud ita non intellexit. Si primum; dico cum Bonfrerio eum nihil temere ſuſpicatum fuiſſe: nam ſuppoſito illo errore intellectus, quid aliud cogitare*

AUCT. J. L. *poterat, quam quod Eldad & Medad fingerent ſe Spiritu divino agi, quod populo imponerent &c. Cum illa autem fictione dum prophetici, quæ ſe præduces in caſtris coram omni multitudine jactitabant, non poteſt compeni ſubmiſſio animi & honoris fuga, ex qua forte ad tabernaculum non veniſſe alioqui credi potuiſſent: adeoque etiam ſine temeritatis culpa judicare potuit, eos ſine juſta cauſa abeſſe a tabernaculo, & legislatoris mandatum contempſiſſe vel neglexiſſe. Ex quibus omnibus quoniam merito timere poterat, ne auctoritatis Moyſis immunitio aliaque gravia mala erorerentur, non modo nulla ex parte malo, ſed & laudabili zelo a magiſtro petiit, ut illos cohiberet.*

Imo optimam & laude dignam fuiſſe

38 *Quod ut clarius innoteſcat, conſideranda ſunt temporis circumſtantiæ, in quibus id fecit* Joſue. *Dum Eldad & Medad in caſtris vaticinabantur, fervebat in eſdem murmuratio populi, cepas & allas Ægypti deſiderantis, adeo ut ducem ſuum, quod poſtulatas carnes dare non poſſet, duriuſ ſequi nolle videretur, redeumque in Ægyptum cogitare. Timebat* Joſue, *ne turbæ creſcerent, & ſeditioſum vulgus magis excitaretur exemple duorum ſeniorum magnæ auctoritatis, qui in caſtris remanſerant, contempto vel neglecto, ut putabat, legislatoris imperio. Hunc metum augere poterat, quod neſcires, quid illi duo, quos ficte prophetare exiſtimabat, in caſtris ad populum tumultuantem effuturent. Timor itaque, ne in caſtris obmurmurantium tumultus augeretur, magiſtri vero ſui auctoritas minueretur, Sancti zelum accendit, quo impulſus a Moyſe petiit, ut illos a ficta vaticinatione cohiberet. Quoniam autem hujus petitionis finis optimus erat, ut ſalvaretur conſervaretur auctoritas Moyſis &c., & ipſa petitio fuit optima & laude digna, quique ipſum ad hanc impulit zelus, eu timore dictorum malorum natus. Hic certe inauit non fuit: experientia fere quotidiana didicerat, quam prona in murmurationes & ſeditiones eſſent Hebræorum ingenia.*

B

Moyſes v. 29. tamen corrigit judicium erroneum, quod temerarium non fuit?

33 *At, inquies, Moyſis reſpondeo,* Quid æmularis pro me? Quis tribuat ut omnis populus prophetet, & det eis Dominus Spiritum ſuum ℣. 29, *videtur aliquam reprehenſionem continere. Fateor, Moyſes ſuum hic corrigit Diſcipulum; at correctio non eſt reprehenſio, ſaltem ea, quæ eſt de ſolo errore intellectus? huno in Sancto corrigit legislator, non vero aliquam in ejus voluntate malitiam, Verba enim legislatoris ſic recte exponi poſſunt:* Quid æmularis pro me? *Quid mea gloriæ & auctoritatis conſervandæ cauſa tanto zelo ascenderis? Putas Deum e ſenioribus neminem prophetam facere voluiſſe, niſi ſe mihi præſentem iſtiteret prope tabernaculum, atque adeo Eldad & Medad non vere prophetare. Erras: iſtis Dominus conditionibus dona prophetici collationem non voluit adſtringere:* Quis tribuat ut omnis populus ita prophetet, & det eis Dominus Spiritum ſuum, *ſicut duobus illis ſenioribus. Neque dicas, judicium ejus erroneum fuiſſe temerarium; nam cum legislator ℣. 24. fido Miniſtro ſuo adſtante, ſeptuaginta ſenioribus retulerit mandatum divinum, ℣. 16. datum;* Duces eos ad tabernaculum fœderis, facieique illi ſtare TECUM, ut detendam &c., *an non merito* Joſue *quiſtimare potuit, ſtationem coram Moyſe & apud tabernaculum eſſe conditionem, ſine quibus Deus non communicaturus eſſet Spiritum prophetieum? Porro Sanctus errorem ſuum a Moyſe dedoctus, non acquievit, Metum autem illum, qui forte ſuboriri potuiſſet ex eo, quod Eldad & Medad* D *poſſent populo videri legislatoris auctoritatem & imperium contemnere, quia ad tabernaculi oſtium ſe non ſiſterant, ſuſtulit ejus ea divinam providentiam fiducia; unde fluere potuit hæc cogitatio, exercitium doni prophetici a Deo petiti & conceſſi in hunc finem, ut populus in officio facilius contineretur, non futurum majorum turbarum occaſionem. Nunc tandem ad alterum diſtinctionis membrum tranſeamus.*

Statuitur ſuſpicionis rationem contracta ex alia hypotheſi.

34 *Si Sanctus præceptum divinum eum ſenſum habere putaris, ut ſtatio prope tabernaculum & præſentia Moyſis eſſent eorum conditiones, quibus poſtiti ſenieres Spiritu prophetiæ donandi eſſent; non vero conditiones, ſine quibus eumdem accipere non poſſent; videtur dicendum cum Serario laudato, Sanctum minus prudentem fuiſſe in ſuſpicando vel judicando, Eldad & Medad ficte prophetare, vel aliquo crimine ſe Spiritu prophetico indignos reddidiſſe: nam ſi putarit* Joſue, *donum prophetiæ poſſe accipere etiam ſeniores illos, qui juſta de cauſa a tabernacule abeſſent; ſimul atque intellexit abſentiam & vaticinia Eldad & Medad, an non potius judicare debebat viros illos, quos noras ab ipſo Moyſe ob probitatem dignos habitos fuiſſe, qui ejus in populi regimine ſocii eſſent ac adjutores, non ſine ratione aliqua Deo probata in caſtris remanſiſſe? Numquid ita ſecum cogitare,* Duo remanent Eldad & Medad non impecti negligentes, ſed humilitate ſubmiſſi, dum ſe honore arbitrantur indignos; unde & in caſtris prophetant? *Verba ſunt S. Hieronymi in epiſtola ad Fabiolam de 42. Manſionibus Iſraelitarum in deſerto, Manſione 13. Verumtamen ſimiſtræ hujus ſuſpicionis culpam, ut conſideravi patet, plurimum minuit ingens Sancti amor erga Moyſen & zelus ejus dignitatis & gloriæ defendendæ, ex qua ortus ſubitus ille animi motus, quo incitatus, ſimul atque ex puero percepit,* Eldad & Medad prophetant in caſtris, STATIM Joſue .., ait: Domine mi Moyſes, prohibe eos. At ille, quid, *inquit,* æmularis pro me? *&c. Quo audito, mox conticuit.* E

Quæ cum probari non poſſit, Sanctum excuſamus & laudamus.

35 *Præter eam, quam ingreſſi ſumus, varias* F *monſtrat vias Serarius laudatus. Unam alteramve, quæ mihi ſub initium placuit videbatur, jam iniveram; verum cum occurrentibus dein gravibus difficultatibus memet magno labore expedire non poſſem, regreſſus ſum, eamque elegi, quam num. 30. propoſui. Monſtravit & hanc nobis Serarius necnon Bonfrerius: at eum bi in via medio relinquant dubium, quem ducem ſecurius ſequatur, viſum mihi fuit eum monere, alterutrius veſtigiis ſat tuto inſiſti non poſſe, niſi facta aliqua hypotheſi vel adhibita diſtinctione. Quoniam utrique hanc reticet, nos eam dedimus, obſcuraſque, quas illi ſemitas ingrediuntur, quantum potuimus, illuſtravimus. Ex hypotheſi, de qua unice præcedente, mihi videtur ſequi id, quod Serarius aſſerit, nempe Sanctum nimis ſuſpicioſum fuiſſe: ex illa vero, de qua num. 31. recte concludi poteſt, quod Bonfrerius affirmat, nimirum Sancti æmulationem omni plane culpa vacaſſe: addo ego, optimam & laude dignam fuiſſe, ut oſtenſum eſt num. 32. & ſeq. Non diu deliberandum hic eſt, quæ via ſequenda ſit: quæ ſanctis Viris maxime favet, tutiſſima eſt. Qui ab ea recedentes, illos accuſant, gravantur onere culpam probandi, quæ non præſumitur.*

§. V.

A

§. V. Mittitur ad explorandam Chananæam: ejus nomen mutatur: non modo poſtridie, ſed & ipſo reditus die murmurantibus fortiter obſtitiſſe probatur: lapidationis periculo eripitur: ejus conſtantiam remunerat Deus.

Mittitur ad explorandam terram Chanaan.

EOdem anno Joſue *ad explorandam Chananæam cum undecim aliis viris miſſus fuit, non quidem ut Moyſis miniſter, ſed ut inter tribulee ſuos princeps, nec tam legislatoris quam populi ſuffragio ad id munus delectus. Totius rei geſtæ deſcriptionem dat liber Numerorum capite* 13. *&* 14. *Ut diſtinctius procedamus, quæ ad Sanctum pertinent in tres partes dividemus: & primo quæ*

B *ante iter, ſecundo quæ in itinere & ipſo reditus die, tertio quæ poſtridie reditus facta ſunt, proponemus. De iis, quæ iter præceſſerunt, hæc habeto. Cum tentoria fixiſſent Iſraelitæ in Cadeſbarne, qui deſerti Pharan locus eſt, anaique tempus advenſſet*, quando jam præcoquæ uvæ veſci poſſunt, *Numer. cap.* 13. ℣. 21. *dixit Moyſi populus, Deuter. cap.* 1. ℣. 22. Mittamus viros qui conſiderent terram, & renuntient, per quod iter debeamus aſcendere, & ad quos pergere civitates. *Retulit hoc populi poſtulatum ad Dominum Moyſes, cui ita ab illo reſponſum eſt, Numer. cap.* 13. ℣. 3. Mitte viros, qui conſiderent terram Chanaan, quem daturus ſum filiis Iſrael, ſingulos de ſingulis tribubus, ex principibus. Fecit Moyſes quod Dominus impetraverat, de deſerto Pharan mittens principes viros *duodecim. Cujuſque nomen & tribus aſſignatur ibidem a* ℣. 5. *Et* ℣. 9. de tribu Ephraim Oſee, filium Nun, *miſſum fuiſſe legimus. Exploratorum enumeratione facta ſic pergit Scriptura* ℣. 17. Hæc ſunt nomina virorum: quos miſit Moyſes ad conſiderandam terram: vocavitque

C Oſee, filium Nun, Joſue. *Deinſubditur* ℣. 18. *& ſeqq. Moyſis oratio ad ſpeculatores, qua proponit, quæ potiſſimum exploranda ipſe judicaret.*

quo tempore ex principalis erat principibus in tribu Ephraim.

37 *Data Scripturæ verba aut docent ſaltem, electos exploratores omnes, adeoque & noſtrum* Joſue *in tribu ſua principem fuiſſe. Verum quis princeps? Si duodecim tribuum ſupremi præfecti mittendi eſſent, nullo opus fuiſſet delectu; bi enim ſatis noti erant: ergo cum delecti ſactus ſit, Sanctus Ephraimitarum omnium ſummus princeps non erat. Vivebat proculdubio etiamnum ejus avus Eliſama, qui hoc eodem anno ſecundo ab exitu, 20. die menſis ſecundi, paulo ante ſpeculatorum miſſionem, adhuc toti tribui Ephraim præerat, ut conſtat ex Numerorum cap.* 10. ℣. 22. *Quamquam incertum ſit, an ceteri exploratores aliquem in ſua tribu magiſtratum geſſerint, nam juxta interpretes hic principes ſorte appellati ſunt, quia ſupremorum erant filii aut nepotes, vel quia inter tribules ſuos magnæ erant auctoritatis; tamen de ſancto noſtro Principe confidentius aſſeri poteſt, cum præterea Ephraimitarum obtiliadi præfuiſſe vel alium ex præcipuis in tribu ſua eo tempore magiſtratum geſſiſſe, utpote qui bello Amalecitico ex omnibus tribubus vallecto exercitui jam præfectus fuerat. Ceterum Maſius in Præfatione, Commentariis in Joſuam præfixa, putat divinam providentiam in Moyſis & populi animos com-*

Septembris Tomus I.

pariviſſe, ut Joſue *inter alios eligeret & miſeret ad hoſtilis terræ ſitum, ſoli naturam, incolarum atque uebium vires ac propugnacula exploranda; nempe ut per regionem ante perſpectam, exercitum ipſe dein cautius ducere, & terræ ubertate bonorumque omnium copia ſubinde verbis propoſita, ſuos animare militet ſcires: atque adverſus conſideratos ſemel hoſtes audacia majore procederet. Nihil enim eſt quod æque vel præſtantiſſimorum imperatorum expeditiones impediat, atque locorum & hoſtium ignoratio.*

AUCT. J. L.

Ex inſtinctu divino Moyſes ei nomen Joſue vel Joſe impoſuit

38 *De immutatione nominis* Oſee *in* Joſue *nemo dubitat, quin a legislatore non ſine inſtinctu cæleſti facta ſuerit, ut nimiream Sanctus non ſolum felicitſſimæ populi electi in terram promiſſam deductione, aliuſque factis Jeſum Chriſtum adumbraret, ſed ipſa etiam nomine clare referret. E*

E *multis Patribus ſuo id teſtimonio confirmantibus, quos citat A Lapide hic, unum dabo Euſebium Cæſarienſem, Latine a Joanne Dadæo editum. Hic ita loquitur libro* 1. *Hiſtoriæ eccleſiaſticæ cap.* 3. Ipſum nomen Jeſu, atque adeo Chriſti, etiam apud illos veteres prophetas, quos Deus choros habebat, magno in honore & reverentia fuiſſe, jam explanandi ſe offert occaſio. *Deus Aaronem pontificem a Moyſe Chriſtum vocatum eſſe ſcribit, quia typus erat ſacerdotis Chriſti. Tum ad nomen* Jeſu *dilabitur, illudque* Joſue *impoſitum fuiſſe, quia typus futurus erat principatus Chriſti, his verbis docet:* Idem Moyſes præterea nomen Jeſu divino Spiritu afflatu pro certo prævidens, privilegio quodam & ſingulari plane præ ceteris præſtantio dignum exiſtimavit. Ac cum hæc ſacroſancta Jeſu appellatio numquam inter homines ante tempora Moyſia divulgata fuiſſet, Moyſes eam dedit illi loſi ac primo, quem ſpecie & ſymbolo Chriſtum Jeſum præfiguraturum, & poſt ſuum e vita diceſſum in omnium Iſraelitarum regnum ſucceſſurum præſciverat. Nam cum ſucceſſor ejus hoc nomine Jeſu eſſet antea minime appellatus, ſed alio, quod parentes ei impoſuerunt, Auſe videlicet vocarctur, Moyſes illum Jeſum nuncupavit: atque iſto adeo nomine, tamque eximio & præclaro honore (qui omni regio facile antecellit diademati) propterea donavit, quod idem Jeſus filius Nave, effigiem Servatoris noſtri, qui ſolus poſt Moyſen, poſtque figurati adumbratique cultus ob eo traditi expletionem, in veræ & ſinceræ religionis ac pietatis imperium ſuccederet, rite expreſſit. Atque Moyſes hoc modo his duobus hominibus alteri ſummi ſacerdotis officio jam perfugenti, alteri poſt ipſum gentis Iſraeliticæ gubernacula ſuſcepturo (qui præ reliqua univerſa hominum illius ætatis multitudine virtutis & gloriæ claritate nituerunt) hanc Servatoris noſtri Jeſu Chriſti appellationem, quo ſummus illis honus haberetur, impoſuit. *Eadem fere habet lib.* 4. *de Demonſtratione evangelica cap.* 27. *ubi vitioſe* Nauſet *pro* Auſea *legitur. Merentur hic quoque expendi verba ſancti Auguſtini lib.* 16. *contra Fauſtum cap.* 19.

non alio probabilius tempore,

39 *Nec convenit inter Patres de tempore, quo Sancti nomen* Oſee *in* Joſue *a legislatore immutatum ſuit. In tres diverſas abeunt ſententias. Prima eſt Lactantii lib.* 4. *cap.* 17. *qui putat id eum nominis ſortitum, cum adverſus Amalecitas bellum geſturus mitteretur. Secunda eſt Auguſtini citati & Juſtini martyris contra Tryphonem, docentium factam eſſe hanc mutationem*

AUCT. J. L. *nominis, cum exploratorum in Chananitidem legatis inſtitueretur. Terræ eſt Origenes hom. 2. in lib. Jeſu Nave, qui poſt reditum de terra exſplorata eum ita vocatum fuiſſe exiſtimat*, *cum murmurantes & tumultuantes, exhortando & monendo erigeret atque compeſceret. Ab omnibus Origenes deſeritur. Lactantio adhærent inter alios Bonfrerius hic & Serarius cit. cap. 2. quæſt. 6. Fallitur uterque, dum opinionem Lactantii approbatam putat ab Origene hom. 11. in Exodum, ab Auguſtino ſermone 93. de Tempore, & Theodoreto quæſt. 34. in Exodum. Sancti hi Patres locis citatis nil aliud dicunt, quam quod in bello contra Amalecitas nomen* Joſue *in Scriptura primum uſurpatum fuerit. Sed ex eo nulla modo ſequitur, quod tunc reipſa nominis mutatio facta fuerit: nam* per prolepſin (*verba ſunt ipſius Auguſtini quæſt. 103. ſuper Exodum*) hoc eſt, per præoccupationem, anticipat Scriptura, quod poſtea factum eſt. Omnia quippe iſta poſtea-

B quam facta ſunt, ſcripta fuot, ac per hoc quando factum eſt quomodo commemoratur, nondum vocabatur Jeſus; ſed quando ſcriptum eſt jam hoc vocabatur.

quam cum jam vocata Chananæ-idem inſtaura- 40 *Sacro textui conformior mihi videtur ſententia ſecunda, quæ eam nominis mutationem factam eſſe dicit, quando hiſtoria illa contigit, cujus narrationi inſeritur; id eſt, eatempore, quo actum eſt de ſpeculatoribus in Chanaan mittendis. Temporum confuſio in ſcripturæ ſacræ narrationibus admittenda non eſt, niſi ſolida aliqua ratio hanc probet. Præterea ipſe textus Numer. cap. 13. ℣. 9.* dicens, de tribu Ephraim, Oſee, filium Nun, *exploratorum in numero fuiſſe, & dein ℣. 17. ſubdens*, Vocavitque (*Moyſes*) Oſee, filium Nun, Joſue, *non obſcure innuit, Sancte non alio tempore inditum fuiſſe nomen* Joſue, *quam cum Chananæam exploraturus mitteretur. Quod Sanctus noſter antequam de terræ promiſſæ exploratione agi cæptum, ſemper* Joſue, *uſquam* Oſee *in ſacris Libris vocetur, nihil evincit, ut patet ex verbis ſancti Auguſtini numero præcedente allatis.*

C 41 *Quæ in Chanaanitidis exploratione, ipſoque reditus die a ſpeculatoribus in caſtris peracta fuerunt, ita deſcribit liber Numer. cap. 13. a ℣. 22.* Cumque aſcendiſſent, exploraverunt terram a

Reditus eum ſocii, qui comes, a tribu Caleb, terra exploratæ duraturus t deſerto Sin uſque Rohob intrantibus Emath ... pergentesque uſque ad torrentem borri abſciderunt palmitem cum uva ſua, quem portaverunt in vecte duo viri. De malis quoque granatis & de ficis locis illius tulerunt. *Hos autem, qui botrum tulerunt fuiſſe* Joſue *& Caleb ſignificet Chryſoſtomus hom. 24. in Epiſt. ad Epheſios, cum ait vere cœleſtem fructum allatum a Chriſto, non a Caleb & Joſue, qui terrenum alim tulerant:* Reverſique (*ibid. a ℣. 26.*) exploratores terræ poſt quadraginta dies omni regione circuita, venerunt ad Moyſen & Aaron & ad omnem cœtum filiorum Iſrael, *terramque inſpectam ab ubertate & cerum omnium abundantia laudarunt quidem, & præſentis allatorum fructuum teſtimonio commendarunt, ſed eamdem alimode vituperaruet maxime, ita ut omnem illuc tendendi animum univerſo populo ademerint, gravemque ſeditionem concita int:* Cultores, *aiebant*, fortiſſimos habet, & urbes grandes atque muratas. Stirpem Enac vidimus ibi. Amalec habitat in meridie, Hethæus & Jebuſæus & Amorrhæus in montanis: Chananæus vero moratur juxta mare & circa fluenta Jordanis. *Quibus verbis de terra illa occupanda plane deſperandum eſſe, nimium credulo populo perſuadebant:* Inter hæc Caleb (*ibid. a ℣. 31.*) compeſcens murmur populi, qui oriebatur contra Moyſen, ait: Aſcendamus & poſſideamus terram, quoniam poterimus obtinere eam. Alii vero, qui fuerans cum eo, dicebant: Nequaquam ad hunc populum valemus aſcendere, quia fortior nobis eſt. Detraxeruntque terræ, quam inſpexerant, apud filios Iſrael dicentes: Terra, quam luſtravimus, devorat habitatores ſuos: populus, quem aſpeximus, proceræ ſtaturæ eſt. Ibi vidimus monſtra quædam filiorum Enac de genere gigantco: quibus comparati, quaſi locuſtæ videbamur.

42 *Mendacibus hiſce ac ſeditioſis exploratorum orationibus Sanctum obſtitiſſe affirmant Pbila lib. 1. de Vita Moyſis, Serarius lib. 2. Jeſuæ cap. 8. quæſt. 6. Torniellus ad annum mundi 2545. num. 63. Bonfrerius & Tirinus hic &c. Negant Abulenſis, A Lapide aliique. Negandi cauſa, quam adferunt, eſt, quod Numerorum cap. 13. ℣. 31. Caleb legatur compeſcuiſſe tumultum populi, & cap. 14. ℣. 24. ob id laudetur, ubi nulla facta mentione de* Joſue. *Sed ſi hiſce fluctibus ſe non oppoſuit, quid igitur fecit? An & ipſe fluctuatus? Imo vero eſtem aliquid amplius dicendum videbitur, cum fluctus illos tempeſtateſque concitaſſe. Nam ſi unus Caleb omnibus ſe oppoſuit, murmurque ſedare conatus eſt,* Joſue *igitur unus ex aliis illis fuit, de quibus ibidem cap. 13. ℣. 32.* Alii vero, qui fuerant cum eo (*Caleb*) dicebant: nequaquam ad hunc populum valemus aſcendere *&c. Nam ſi hæc argumentatio ſit legitima: Caleb ibid. ℣. 31. legitur compeſcuiſſe populi murmur; ergo non compeſcuit* Joſue: *profecto non minus valet hæc: Alii, qui fuerant cum Calebo ℣. 32. leguntur populum ad ſeditionem concitaſſe; ergo & Joſue concitavit. Si dicas, eum inter alios non comprehendi, quia ℣. 32. non dicitur* omnes alii, *dicam ego pariter, ℣. 31. Sanctum noſtrum non excludi, quia ibi non dicatur* ſolus Caleb.

ad eorum mendacia, populum ad ſeditio-nem concitantia.

43 *Ex iis, qui diſſentiunt a nobis, nullas offendi, qui admittant hanc ſequelam, quod ſcilicet* Joſue *populum contra Moyſen inſtigarit: horruerunt procul dubio Sanctum tam enormis criminis aperte reum facere. Aliud igitur invenerunt, nempe eum prima illo ſeditionis die nec murmuraſſe nec murmurantibus obſtitiſſe, ſed medium fuiſſe, ut aiit Abulenſis, vel, ut Cornelius A Lapide cum aliis, ad mendaces exploratorum querulaſque ebmurmurantis populi voces tacuiſſe, ſola Calebo omnibus ſe fortiter opponente. Verum ſi circumſtantiæ, quæ hic concurrunt, attendantur, non apparet, quo pacto medius ille ſtatus vel ſilentium* Joſua *a graviſſima culpa excuſari poſſit. In principem divinitus ſibi datum populus inſurgebat, defectionem ab eo cogitabat, aliaque neſaria contra illum conſilia agitabat, falſis ſpeculatorum narrationibus excitatus: nec ipſi Deo parcebat, cum in promiſſa fallaces incuſabat, cum terram quam tantopere commendarat & ſe daturum ſpoponderat, devorare ſuos habitatores, nec occupari poſſe mentirentur exploratores, & conquereretur populus nimium credulus nec ſatis fidens providentiæ divinæ. Medium ſtare eſſe, vel tacere, erat approbare ſpeculatorum mendacia, conſentire populi murmurationibus, & Moyſi Deique tanſam prodere, quæ, ut conſideranti patet, linguæ officium*

non tenuit, id eorum fuiſſe ea approbare locis ſacris.

exige-

A *exigebat ab eo præcipue, qui tanto apud populum auctoritate pollebat. Quis vero in Scripturis locus, qui fundamentum probeat talem ſententiam adſtruendi, ex qua ſequatur, piiſſimum fortiſſimumque Heſeem noſtrum ignavo & importuno ſilentio gravem culpam contraxiſſe? Aliud nihil allegent, quam quod legimus cap. 13. ℣. 31.* Inter hæc Caleb compeſcens murmur populi, qui oriebatur contra Moyſen *&c.*, *& cap. 14. ℣. 24.* Servum meum Caleb, qui plenus alio Spiritu ſecutus eſt me, inducam in terram hanc, quam circuivit: & ſemen ejus poſſidebit eam. *His locis, quia ſolum Calebum nominant, innituntur adverſæ opinioni patroni. Quæ in ipſos fieri poſſit retorſio, dictum eſt numero præcedente. Sequente probabitur, quod ex retinentia nominis* Joſue *non recte inferatur vel colligatur, eum in his populi tumultuantis motibus quietum ac otioſum fuiſſe.*

a quibus id male deducis parte adverſa, oppugnatur

44 *Scriptura in ſuis narrationibus non omnes ſemper uno loco perſonas recenſet, a quibus res facta fuerit. Modo hic filet, quas alibi poſtea ſupplet: modo hic exprimit, quas dein eamdem hiſteriam repetens vel attingens prætermittit.*

B *Pauca accipe e multis exempla. Exodi cap. 24. ℣. 15. ſolus Moyſe memoratur montem Sinai aſcendiſſe: at ℣. 13. Diſcipulus magiſtrum comitatus legitur, & cap. 32. ℣. 17. cum eodem de monte deſcendiſſe. Deuteronomii cap. 31. ℣. 22. dicitur Moyſes ſcripſiſſe, ℣. 30. recenſſe Canticum, tacito nomine* Joſue: *verum & hunc quoque idem feciſſe manifeſte patet ex ℣. 19. & cap. 32. ℣. 44. Vide infra num. 73. Capite 18. libri Joſue ℣. 10. Sanctus narratur in Silunte diviſiſſe terram ſeptem tribubus, quæ portiones ſuas nondum acceperant: capite 19. ℣. 51. idem repetitur, ſed additur nomen Eleazari ſacerdotis, antea prætermiſum; ex quo intelligitur & hunc & illum, uti Galgalæ, ita & Silunte diſtributioni præfuiſſe ſecundum præceptum Domini Numeror. cap. 34. ℣. 17. Eodem plane modo Scriptura locis objectis ſolius laudat Calebi zelum in compeſcenda populi murmuratione: at Sanctum quoque noſtrum in ſedanda tumultu partes ſuas fortiter egiſſe, alibi ſatis indicatur. Numerorum*

C *cap. 14. a ℣. 29. oraculum divinum pronuntiat*, Joſue *cum Calebe terram promiſſam ingreſſurum*, *murmuratores vero omnes eadem excludendos; unicum quia illi duo, uti a culpa, ita & a pœna ceteris irrogata immunes fuerunt. Si Sanctus noſter ipſe die reditus exploratorum, cum fortitudine & conſtantia maxime opus erat, Moyſi Deique cauſam non defendiſſet, ſed in tanto populi tumultu contra officium quietus ac mutus fuiſſet; eodem quo murmuratores crimine implicitus fuiſſet, ut dictum numero præcedente, adeoque & eodem ſupplicio involvendus: itaque muneri ſuo non defuit, turbarumque principis fortiter obſtitit.*

abii, a quibus ſolide probatur, eum ipſe deo reditum

43 *Luculente id teſtimonio confirmant duo præcipue in Scripturis loci. Alter eſt apud Eccleſiaſticum cap. 46. a ℣. 9.* In diebus Moyſi MISERICORDIAM FECIT IPSE (Joſue) & Caleb filius Jephone, STARE CONTRA HOSTEM ET PROHIBERE GENTEM A PECCATIS, ET PERFRINGERE MURMUR MALITIÆ: & (*propter hoc*) ipſi duo conſtituti, a periculo liberati ſunt a numero lexcentorum millium peditum, inducere illos in hereditatem, in terram, quæ manat lac & mel. *Alter Numerorum cap. 32. a ℣. 10.*

Septembris Tomus I.

ſie habet: Iratus (*Dominus*) juravit, dicens: Si videbunt homines iſti, qui aſcenderunt ex Ægypto a viginti annis & ſupra terram, quam ſub juramento pollicitus ſum Abraham, Iſaac & Jacob: & noluerunt ſequi me, præter Caleb filium Jephone Cenezæum, ET JOSUE FILIUM NUN: ISTI IMPLEVERUNT VOLUNTATEM MEAM. *Uterque hic* (*verba ſequuntur Bonfrerii in Numer. cap. 13. ℣. 31.*) dicuntur impleviſſe in hoc negotio Dei voluntatem; apud 70. ſecuti eſſe Dominum; in Hebræo, impleviſſe poſt Dominum, hoc eſt, per omnia plene Deum eſſe ſecuti & ejus partes defendiſſe. Et vero eadem eſt phraſis, qua ibi Scriptura utitur loquens de utroque, & qua utitur cap. 14. ſequenti ℣. 24. & Joſue 14. ℣. 8. cum de ſolo Caleb ſermo eſt, ubi is dicitur ſecutus Dominum. Denique hoc ipſum indicat præclarum elogium quod de utroque habetur Eccli. 46.

tumultus auctoribus fortiter obſtiſſe?

46 *Deinde ita proſequuntur laudatus interpres:* Neque ſatis eſt dicere, initio quidem Joſue deliquiſſe, at poſtea pœnituiſſe, fortiterque ſe geſſiſſe in illa veſtium ſciſſione capite ſeq. ℣. 6. ob idque & illi priorem culpam Deum ignoviſſe. At ſi ante deliquiſſet, numquid ob ſupervenientem pœnitentiam omni omnino pœna immunis eſſe debuit? Numquid qui reſipuerunt poſt murmu- E rationem ac ſeditionem illam capite ſequenti ℣. 39. ob id conſtitutam a Deo pœnam non ſuſtinuerunt? Numquid ipſe tot laudibus ornari in Eccleſiaſtico debuit? Numquid ipſe impleviſſe poſt Dominum, ſeu Deum plene ſecutus eſſe dicendus fuit? Numquid ſaltem totius populi principatum plane illo ſuo facto demeritus fuiſſet? Itaque crediderim, neque Calebum ſolum, neque Calebum melius ac fortius ſe in hoc negotio geſſiſſe præ Joſue; ſed de Calebo expreſſum, de Joſue tacitum, quod de hoc dubitari non deberet. *Quod Deus Sanctum etiam pœnitentem, impunitum non reliquiſſet, ſi criminis iſtius reus fuiſſet, quod ipſi male a multis affingitur, valde etiam verimile ſit ex verbis Moyſis Deuter. cap. 1. a ℣. 34.* Cumque audiſſet Dominus vocem ſermonum veſtrorum, iratus juravit & ait: Non videbit quiſpiam de hominibus generationis hu- F jus peſſimæ terram bonam, quam ſub juramento pollicitus ſum patribus veſtris: præter Caleb filium Jephone ..... Nec miranda indignatio in populum, eum mihi quoque iratus Dominus propter vos (*id eſt, propter peccatum occaſione veſtra ob aquæ penuriam murmurationis commiſſum, Numer. cap. 20.*) dixerit: Nec tu ingredieris illuc: Sed Joſue filius Nuo miniſter tuus, ipſe intrabit pro te. *Moyſes levius peccavit ad Aquas contradictionis, quam Iſraelita in Cadesbarne. Peccati ipſum ſine dubio pœnituit, tamen introitus in terram promiſſam, quem Deut. cap. 3. a ℣. 23. tam ardentibus precibus a Deo poſtulabat, ei negatus eſt. An hic ejus Miniſtra pœnitentia conceſſus fuiſſet, qui gravius deliquerat, ut ex epiſtola noſtra oppoſita ſequitur, adeoque majori pœna dignum ſe reddiderat?*

hoc in Scriptura ne quidem innuit poſſe, &c. falsum

47 *Sunt, qui ex Numer. capitis 14. verſu 24. nobis ſupra objecto aliud ferment argumentum: Singulare, inquiunt, ibi conſtantiæ & fidelitatis præmium Calebo promittitur, unicum illum poſſeſſurum terram, quam circuivit in exploratione Chananitidis: illam autem fuiſſe Hebron ex cap. 14. libri Joſue ℣. 13. & 14. ſit manifeſtum. At* Joſue *nulla ibidem facta legitur promiſſa.*

AUCT. J. L.

missse. Hinc inferunt, Calebum saltem illa sortius se animosius in seditione se gessisse. Sed ne hoc quidem concedi aequit: nam quod Deus Sancto nostro & Calebo sua cuique praemia pollicitus sit eodem tempore, ex libro Josue satis erui tur. Supplet hic, quod ante suo loco praetermissum erat, Cap. 19. ℣. 50. dicitur Sanctus accepisse JUXTA PRAECEPTUM DOMINI *urbem, quam postulavit Thamnath Sarea in monte Ephraim. Praeceptum autem illud tunc datum fuisse, quando Numer. cap. 14. Calebo decreta fuit merces ob Moysi Deique causam, contra seditiosos tam fortiter defensam, declaratur cap. 14. ℣. 6. ubi Caleb Sanctum ita alloquitur:* Nosti quid locutus sit Dominus ad Moysen hominem Dei de me ET TE IN CADESBARNE. *Israelitarum Principem hoc memorem reddit promissionum divinarum ibidem loci sibi & illi factarum, ut patet ex oblecta petitione ℣. 12.* Da ergo mihi montem istum (*Hebron*), quem pollicitus est Dominus, te quoque audiente. *Verum quae merces praecepta* B *vel Sancto nostro dori jussa fuit? Ut videlicet quemcumque vellet & eligeret locum ad habitandum, ei Eleazar sacerdos, quem divisioni terrae una cum Sancto Deus praefecerat, & tribuum principes concederent electionem Ducis sui ratam habentes. Hoc praemio Sanctum donatum fuisse docet Bonfcrius, scribens in libro Josue cap. 19. ℣. 50. cujus verba infra num. 243. daturi sumus.*

Sancta sortitur in seditione componenda se gessisse?

48 *Verum esto: nihil illi promiserit Deus, cum in Cadesbarne Israelitarum erat mansio: inde necdum sequitur, ut unus zelosus ac fortis fuerit in tumultuantibus ad officium redneendis. Nam dies potest Sancto praeteritum fuisse, tum quia successor Moysi in imperio, adeoque supremum in Chananaea principatum obtenturus erat, tum quia calidem erat victima offerus, adeoque nec liberos relicturus, qui portionis in praemium ei donatae haeredes esse possent. Nunc judices lectae, an illi, qui affirmant Sanctum tacuisse, neque ullam in seditione componenda operam dedisse, vel, si tumultus obstiterit, id segnius ac frigidius fecisse quam Caleb; judicet, inquam, an opiniones suae solidum in Scripturis fundamentum habeant. Cetae quae ex eisdem petita argumenta illis opponi, qui dicunt Sanctum medium fuisse vel silentio,* C *adeo mihi videntur convincentia, ut serisecum dubitandum non esse, quin rebellibus prima die fortiter restiterit: prima, inquam, die, qua redierunt exploratores ex Chananaide: nam postridie tanta in murmuratores zelo exarsit, ut vestes scidcrit, rei indignitate commotus. Numer. cap. 14. ℣. 6. Verba sacra, mox dabuntur.*

postridie redeuntes Deo & Moysi exulare magno cum defendit?

49 *Nox prima e reditu tota transacta fuit murmurando & fundendis lacrymis querelarum socius. Postera die populi infania in furorem versa est, adeo ut, Moyse deserto vel interfecto & abjecta Domini lege, in Ægyptum regredi, quam in Chananaeam infeliciter progredi malle se conclamarint castra tota:* Quo audito (*Numer. cap. 14. a ℣. 5.*) Moyses & Aaron ceciderunt pront in terram coram omni multitudine filiorum Israel. At vero Josue filius Nun, & Caleb filius Jephone ... lederunt vestimenta sua, *ad indignationem suam supec injuria Deo illata declarandam*; Et ad omnem multitudinem filiorum Israel locuti sunt: Terra, quam circuivimus, valde bona est. Si propitius fuerit Dominus, inducet nos in eam, & tradet humum lacte & melle manantem. Nolite rebelles esse contra Dominum: neque timeatis populum terrae hujus, quia sicut panem ita posumus eos devorare. Recessit ab eis umbra praesidium; Dominus nobiscum est, nolite metuere. D

50 *Sed irrita omnis monitio apud frementem ira populum & magna cum vociferatione obstrepentem, ut audiri non possent, & saxis etiam manus armantem:* Vix temperatum est a manibus, *ut Philo libro 1. de Vita Moysis*, quin duos diverium sentientes lapidibus obruerent, malentes audire jucunda quam utilia, & veris falsa praeferentes, aut furori suo potius & impotentibus doloris facibus indulgentes. *Josephus lib 3. Antiquitatum cap. 13. de periculo* Josue & Calebi *nihil dicit, & illud male ea solos Moysen & Aaronem transfert.* Cumque clamaret, *inquit Scriptura capite citato ℣. 10.* omnis multitudo, & lapidibus eos vellet opprimere, apparuit gloria Domini super tectum foederis cunctis filiis Israel, *Interpretes per* gloriam Domini *intelligunt columnam nubis majori fulgore coruscantem, per quem Deus gloriam suam manifestabat. Tabernaculum luce angustiore circumdedit Deus, ut, ea visa,* E *horrere pericelletetue furent populus, ex hujus conspectu* Josue & Caleb, *qui prope tabernaculum, vel, ut nonnulli, in illo erant, subducerentur, atque ita lapidationis periculo eriperentur. Caelestis hoc prodigium divinumque beneficium evidens argumentum est, quantum Domino placuerit utriusque zelus & constantia.*

lapidare cum vult populus, sed periculo prodigiose liberatur?

51 *Neque hic stetit remunerantis Dei beneficentia. Calebo ejusque posteritati certa pars terrae Chanaan, post tumultum in eamdem possidendam, promittitur. Ibid. ℣. 24. Eodem tempore Sancto quoque nostro fortitudinis praemium prudentius decretum fuit. Vide dicta num. 47. & dicenda num. 243. & seqq. In murmuratores dein mortis in solitudine obeundae sententiam Dominus pronuntiat. At* Josue *ejusque socium de vita diutius prorahenda, quam duraturi sint peregrinationis anni, deque introitu in terram promissam certos facit:* Omnes, *inquit ibid. a ℣. 29.* qui numerati estis a viginti annis & supra, & murmuratis contra me, non intrabitis terram, super quam levavi manum meam, ut habitare vos facerem, praeter Caleb filium Jephone, & Josue filium Nun. *Idem repetitur locis num. 42. &* F *43. citatis. Facta omnia, uti Deus praenuntiavit. Utrumque singulari beneficio a morte praeservavit, donec Chananaeam ingressi essent, in eaque promissam mercedem retulissent: seditiosi vero in deserto mortui sunt. Ex prima quidem decem exploratores, tumultus auctores, postridie redeuntes morte repentina exstincti sunt. De his ita textus sacer ℣. 35.* Igitur omnes viri, quos miserat Moyses ad contemplandam terram, & qui reversi murmurare fecerunt contra eum omnem multitudinem, detrahentes terrae quod esset mala, mortui sunt atque percussi in conspectu Domini. Josue autem filius Nun, & Caleb filius Jephone vixerunt ex omnibus, qui perrexerunt ad considerandam terram. *De aliis vero eodem libro Numerorum capite 26. cum eorum catalogus, qui terram ingressuri essent, recensitus fuisset, additur ℣. 64. & seq.:* Inter quos nullus fuit eorum, qui ante numerati sunt a Moyse & Aaron in deserto Sinai. Praedixerat enim Dominus, quod omnes morerentur in solitudine. Nullusque remansit ex eis, nisi Caleb filius Jephone, & Josue filius Nun. *Atque haec sunt, quae circa terram explorata ad S. Josue pertinent.*

confirmatam ejus remunerat Deus.

§. VI.

A

§. VI. Legislator ſucceſſorem petit a Domino, a quo nominatur S. Joſue; principatu inauguratur; accipit Spiritum ſapientiæ; ſuam ei poteſtatem communicat Moyſes; tempus & ritus, quibus inauguratio peracta.

Fere 40 ann. legislatoris minister & vicarium suum ;

S*Anctus noſter, uti duobus prioribus, ita & reliquis triginta octo annis, quibus in deſerto moratus fuit filius Iſrael, magno propheræ Moyſi non modo fidelem operam præſtitit, ſed & ſuma ejus familiaritate uſus fuit. Hinc facile intelligere eſt, unde tantus evaſerit, quantum evaſiſſe ſtatim dicemus. Vidit tot annorum ſpatio legislatoris, cui convivebat, in precibus aſſiduitatem & ardorem: vidit in rebus dijudicandis ſolertiam & æquitatem, in conficiendis negotiis curam & induſtriam, in reſponſis dandis hominumque animis tractandis prudentiam & lenitatem,*

B *optimum denique, quem demi ſoriſque in verbis & actionibus omnibus modum ſervabat, oculis ipſe ſuis perpetuo aſpexit atque admiratus eſt. Nec exemplis modo incitatus, ſed etiam diſertum præceptis a magiſtro ſuo imbutus fuit docilis Diſcipulus tanto cum fructu, ut electione divina populi Hebræo præfici meruerit. Teſtatur id liber 1. Machabæorum cap. 2. ℣. 55.* Jeſus dum implevit verbum *Dei, a Moyſe exemplo vel ſermone ſibi propoſitum*, factus eſt dux in Iſrael. *Conſonat Ambroſius citatus num. 14.* Ubique (Joſue) inter admiranda opera & reverenda ſecreta ſancto Moyſi individuus adhærebat. Unde factum eſt, ut qui fuerat ſocius converſationis, fieret ſucceſſor poteſtatis. Et *ſanctus Ephræm libro de Virtute cap. 2.* Jeſus Nave filius perfecta ſua obedientia tantum donum promeruit, ut Moyſis ſucceſſor fieret. *Res geſta ſeriem accipe.*

Moyſi ſuæ mors annunciatur, qui ſucceſſorem a Deo petit ;

53 *Declinante ad finem anno quadrageſimo exitus de Ægypto (an menſe ejuſdem nono, an potius decimo incertum eſt) in campeſtribus Moab Jordani proximis, in ultima Iſraelitarum manſione, quæ a Bethſemoth erat uſque ad Abelſatim, Numerorum cap. 33. ℣. 48. & 49. precatus eſt Dominum Moyſes ſibi ab illius benignitate con-*

C *cedi, ut Jordanem tranſire, terramque promiſſam oculis propius cernere liceret, Deuteronomii cap. 3. ℣. 25. ſed propter ejus peccatum, commiſſum occaſione populi ob aquæ penuriam murmurantis, ei hoc negatum, & tantummodo conceſſum, ut e Phaſga (ſic vocatur cacumen montis Nebo, qui unus eſt ex ſerie montium, Abarim dicta) terram illam procul aſpiceret, ſicque ſtatim moreretur, Numerorum cap. 27. ℣. 12. &c. Tum audito decreto ac impendentis jam mortis tempore, reſpondet Moyſes Domino ibidem ℣. 16.* Provideat Dominus Deus ſpirituum omnis carnis, hominem, qui ſit ſuper multitudinem hanc: & poſſit exire & intrare ante eos, & educere eos vel introducere: ne ſit populus Domini ſicut oves abſque paſtore. *Sed dicet, Moyſes ducem à Deo flagitans nulle verbule chariſſimum ſuum Diſcipulum commendat: non igitur conſcius ante fuiſſe videtur, quod prius dicebamus, conſilia Dei de Joſue ſufficiende. At Moyſes prudenter nomen ejus tacet, tum ut per humanam gratiam ea ille auctus dignitate videri poſſit, tum ut, quando ipſius Dei judicio electus intelligitur, & populus ejus imperia magis reveretur, & ipſe* Auct. J. L.
apud animum ſuum, a quo ad principatum evectus ſit, ſemper reputet, eoque majore eum ſedulitate & cautione officio ſuo ſungatur. Ita Maſius Præfatione ad Commentarios in Joſuam, & Serarius libro 1. Joſuæ cap. 9. quæſt. 4. ubi de modeſtia & prudentia Moyſis in ſucceſſore petendo pulcra adfert teſtimonia Philonis libro de Charitate, Hieronymi in caput 1. ad Titum, & Origenis homilia 22. in Numeros.

nominat hic Joſue, ejusque ordinationi præſidet

54 *Vota compotem legislatorem facit Deus, ſucceſſoremque nominat rerum gerendarum peritiſſimum, uſque, quas diximus, virtutibus populo ſpectatum probatumque* Joſue: *non nominat tantum, ſed & modum adjungit, quo principatus inaugurari debeat:* Tolle, inquit *Numerorum cap. 27. a ℣. 18. uſque ad ℣. 22.* Joſue filium Nun virtutum, in quo eſt Spiritus, & pone manum tuam ſuper eum. Qui ſtabit coram Eleazaro ſacerdote & omni multitudine; & dabis ei præcepta conſpectis videntibus, & partem gloriæ tuæ, ut audiat eum omnis ſynagoga filiorum Iſrael. Pro hoc, ſiquid agendum erit, Eleazar ſacerdos conſulet E
Dominum. Ad verbum ejus egredietur & ingredietur ipſe, & omnes filii Iſrael cum eo, & cetera multitudo. *Liber Deuteronomii, qui undecimo menſe anni quadrageſimi conſcriptus fuit, & veram in libris Exodi, Levitici, & Numerorum comprehenſarum ſummam tradit, cap. 3. ℣. 27. & 28. jam factam* Joſua *electionem his quoque verbis confirmat:* Aſcende, inquit *Deus Moyſi*, cacumen Phaſgæ, & oculos tuos circumfer ad occidentem, & ad aquilonem, auſtrumque & orientem, & aſpice. Nec enim tranſibis Jordanem iſtum. Præcipe Joſue, & corrobora eum atque conforta: quia ipſe præcedet populum iſtum, & dividet eis terram, quam viſurus es. *Item cap. 1. ℣. 37. & 38.* Nec miranda ſudigatio in populum, cum mihi quoque iratus Dominus propter vos (*ob peccatum ad Aquas contradictionis*) dixerit: Nec tu ingredieris illuc: ſed Joſue filius Nun miniſter tuus, ipſe introibit pro te. Hunc exhortare & robora, & ipſe tortæ terram dividet Iſraeli. *Utroque loco repetit Moyſes oracula divina ante facta de ſa. ſuoque Diſcipulo. Protulit hæc Dominus, cum Numer. cap. 27. legislatori negaret petitum Jordanis tranſitum,* Joſue *ejus ſucceſſorem nominaret, modumque doceret quo inaugurandus eſſet. Ita ſentit Theodoretus quæſt. 1. in Deuteronomium; nec puto id ab ullo in dubium vocari.* F

ſuam poteſtatem communicat Moyſes ;

55 *Hic tranſcribe merentur verba Saliani in ſuo Annalium Compendio ad annum 2583. num. 42. ubi oracula divina, quæ* Joſue *Iſraelitarum principi deſignatur, hæc ſubjungit:* Ecce judicium Dei in ſupremi magiſtratus populi ſui electione. Primo non eligit aliquem de filiis Moyſi, ne putarent Hebræi principatum hunc eſſe hereditarium, quem ipſe volebat hoc tempore ex ſua electione pendere. Non elegit ætate florentem, tertium enim ac nonageſimum agebat annum, ut minus bellis, quæ imminebant, idoneus videri poſſet: quæ nihilominus ſapienter geſſit ac fortiter, ut tanto magis Dominus res per ipſum gerere intelligeretur. Tertio elegitur vir Spiritu Dei plenus: qui ſcilicet Deum ſpiraret, & ex ejus Spiritu omnia moderari vellet. Quarto Joſue hactenus miniſter & quaſi vicarius Moyſi, ejuſque paſſim ſocius & comes, ne ad hoc officium plane novus, & inſolens rerum gerenda-

rum

AUCT. J. L. rum accederet. Quinto vir eligitur magnæ in populo exiſtimationis, ut qui in bello contra Amalecitas dux creatus, illud egregie, Deo opitulante, confecerat; & recte munus exploratoris, Deo ipſo approbante obierat. Denique electus eſt Joſue, qui & nomine & geſtis Iesum Chriſtum referret, qui ſolus populum Dei in terram viventium potuit introducere.

principatu a Moyſe initiatur 56 *Novis Ducis renuntiationem inauguratio, ut in fine paragraphi probare conabimur, mox ſecuta eſt. Quæ ad eam ſpectant, prius hic ſimul colligemus, ut eam teſtimonia, quæ num. 54. de Sancti electione dedimus, facilius conferri poſſint, & ex eorum accurata collatione diſtinctius cognoſci, quis fuerit modus & ordo actionum, quibus Joſue populi Dei rector & dux conſecratus fuit. Cum Dominus Numerorum cap. 27. a ℣. 18. ſucceſſorem Moyſi deſignaſſet, & ritus in ejus creatione ſervandos, ut diximus, præſcripſiſſet, ſtatim ſubditur ℣. 22.* Fecit Moyſes, ut præceperat Dominus. Cumque tuliſſet Joſue, ſtatuit eum coram Eleazaro ſacerdote & omni frequentia populi. Et impoſitis capiti ejus manibus, cuncta replicavit, quæ mandaverat Dominus. *Huc pertinet illud,* B *quod Deuteronomii cap. 34. ℣. 9. legimus:* Joſue vero filius Nun repletus eſt Spiritu ſapientiæ, quia Moyſes impoſuit ſuper eum manus ſuas. *Principis noſtri inaugurationem reſpicere quoque videtur illud Deut. cap. 3. ℣. 21. & 22.* Joſue quoque in tempore illo (*quo ſcilicet eum mihi ſucceſſorem inaugurari, ſecundum mandatum Domini Numer. cap. cit. ℣. 20.*) præcepit, dicens: Oculi tui viderunt quæ fecit Dominus Deus veſter duobus his regibus (*Amorrhæorum Og & Sehon:*) ſic faciet omnibus regnis ad quæ tranſiturus es. Ne timeas eos: Dominus enim Deus veſter pugnabit pro vobis. *Vide infra num. 62.*

Inauguratio a Philone narrata 57 *Philo libro de Charitate Sanctum hoc modo ducem conſtituum narrat:* Poſtquam optimus ejus diſcipulus imitatorque Jeſus propter mores amabiles princeps a Deo confirmatus fuit, Moyſes haudquaquam triſtis ob fratrem filioſque præteritos, ſed plenus enarrabili gaudio, quod proſpectum eſſet generi de rectore modis omnibus incomparabili, apprehenſa ejus dextera, produxit eum ad concionem, nihil de imminente obitu ſuo C ſolicitus: ſed ad familiarem ſibi hilaritatem accedente recenti lætitia, alacriter affatus eſt populum his verbis: Mihi jam inſtat tempus diſcedendi ex hac vita corporea: ſuccedet autem in meam curam hic electus a Deo. Simulque protulit oraculum, cui mox creditum eſt. Tum ad Jeſum verſus, hortatur ut rem gerat ſtrenue, atque bene conſulat reipublicæ, ac conſtanter in bene conſultis perſeveret .... Nec omnino fuit ſupervacanea monitio, ne fortaſſe ille gravaretur ſubire tantum oneris: utque exemplum atque regula proderetur ceteris communicandi bono conſilia cum ſuis ſucceſſoribus, & inſtruendi eos præceptis optimis. *Hic ſcripſerat, ut apparet, quæ Num. cap. 27. & Deut. cap. 31. a ℣. 1. uſque ad 9. legerat, confudit, & ex illis narrationem ſuam texuit. Putavit forte eiuſdem Deuteronomii locum agere de initiatione* Joſue, *ſed in hoc eum feſellit opinio, ut num. 62. probabimus. Interim quæ aliunde mutuatus eſt, vel etiam de ſuo addidit, ejuſmodi ſunt, quæ hiſtoriam ſuam veri ſpecie non deſtituant; ſi excipias hæc:* Moyſes haudquaquam triſtis ob fratrem filioſque præteritos *&c.; nam frater ejus Aaron, quem unicum Scriptura memorat, a quinque circiter menſibus* D *defunctus erat.*

ritus omnes, quos paradita fuerint, diſtinctius 58 *Ex variis locis, quos num. 54. & 56. ex ſacra Scriptura allegavimus, in Sancti noſtri initiatione hunc actionum ordinem & modum ſervatum fuiſſe colligimus. Primo Moyſes Eleazarum & tribuum principes cum omni populo ad comitia convenire jubet. Secundo deſignatum Principem producit ad concionem, & (ut dicitur Numer. cap. 27. ℣. 22.) ſtatuit eum coram Eleazaro ſacerdote & omni frequentia populi. Ibidem ℣. 18. & 19. prius quidem recenſetur manuum impoſitio, quam illa ante pontificem & populum conſtitutio: ſed hic tantum præcipit Deus, quid facere debeat Moyſes, non vero quo ordine: nam ℣. 22. & 23. ubi narratur exſecutio eorum, quæ ℣. 18. & 19. Deus ſervanda præſcripſerat, inaugurandus prius ſtatuitur coram Eleazaro & populo, quam manus eidem imponantur. Tertio ante Principis initiationem veriſimiliter quoque factum eſt, quod habet Philo citatus, nimiram Moyſen convocato cœtui oraculum divinum indicaſſe, huic omnem populum credidiſſe, tacitoque conſenſu electionem* Joſue *approbaſſe.*

propoſitum ad manuum impoſitionem accipit Spiritum ſapientiæ 59 *Quarto Succeſſerit ſui capiti manus imponit.* E *Salianus in ſua Annalium epitome ad annum 2583. num. 43.* Dominus, *inquit*, requirit impoſitionem manuum, qua juriſdictio & populi regendi poteſtas per legitimam auctoritatem ei collata intelligeretur. Id munus recte Moyſi conveniebat, tamquam principi populi, ſuam in illum auctoritatem transferenti, tamquam ſacerdoti ac prophetæ, quibus id munus ſæpe commiſſum eſt. Sed rectum etiam fuit, magiſtrum ac parentem Diſcipulum Filiumque chariſſimum quam ſolliciſſimo precatione benedicere. Deinde vult eum ſtatui coram Eleazaro ſacerdote, ut ab eo conſecretur & benedicatur: ſicque tam ab eccleſiaſtico, quam a politico magiſtratu, Dei locum in republica & Eccleſia tenentibus inauguretur. *Hoc ultimum plane incertum eſt, negaturque a Seravia, qui libro 1. Joſuæ cap. 9. quæſt. 15. & 16. opinatur, Sanctum noſtrum coram Eleazaro, pontifice ordinario, juſſu Dei ſtatutum fuiſſe, ut is auctoritate ſua comprobaret & ratam haberet ejus inaugurationem a ſolo Moyſe factam, qui non modo princeps populi, ſed & ſacerdotis ac pontificis, licet extraordinarii, perſonam gerebat. Ceterum* F *hæc manuum impoſitione non ſola populum gubernandi poteſtas Sancto collata fuit, ut patet ex Deut. cap. 34. ℣. 9.* Joſue vero filius Nun repletus eſt Spiritu ſapientiæ, quia Moyſes poſuit ſuper eum manus ſuas. *Hæc verba Domini Numerorum cap. 27. ℣. 18.* Tolle Joſue filium Nun, in quo eſt Spiritus, *quibus Iſraelitarum dux nominatus fuit, ſignificant, inquit ſanctus Auguſtinus quæſtione 54. ſuper Numeros, eum Spiritum ſanctum autea habuiſſe; quem copioſius largius eſt Deus, cum manus eidem imponeret & benediceret legislator. Impetrarunt merita precesque manus imponentis Moyſis, ut* Joſue *repleretur Spiritu ſapientiæ, quæ ante vacuus non erat. Vide infra num. 83. Neque hic per Spiritum ſapientiæ intelligunt auctores peculiare Spiritus ſancti donum, ſed idem quod Salomon libro 2. Paralip. cap. 1. ℣. 10. cum ſapientiam a Deo peteret ad populum ſibi commiſſum recte gubernandum, nimirum omnia dona cœleſtia, quæ talem conſtituunt principem, qualem Moyſes ſibi ſucceſſorem Numer. cap. 27. ℣. 16. & 17. flagitarat.*

60 *Quin-*

AUCT. J. L.

A 60 *Quinto novo Principi dat præcepta ad munus recte obeundum ſpectantia, ut populum in officio & Dei cultu contineat, ut ſtrenue adverſus hoſtem rem gerat, Deo fretus nihil metuat, & alia, quæ colligi ex textibus num. 54. & 56. datis. Sexto dat ei partem gloriæ, ut audiat eum omnis ſynagoga filiorum Iſrael* ℣. 20. *Salianus laudatus numero præcedente per partem gloriæ intelligit*, externa quædam magiſtratus inſignia, quæ ad ejus gloriam coram populo dignitatemque facerent, quemadmodum datæ ſunt veſtes Aaroni *in gloriam & decorem* (*Exodi cap. 28.* ℣. 2.) ut facilius ei populus tamquam legitimo principi obtemperet. *Serarius per partem gloriæ novo Principi communicatam præterea intelligit* partem poteſtatis & dignitatis. *Ita mentem ſuam exponit lib. 1. Joſuæ cap. 9. quæſt. 20.* Ejus (*Moyſis*) dignitatis ,... conſors erat Joſue, ſive partem accipiebat, id eſt, particeps fiebat: ut jam non tamquam miniſter, prout olim, ſed tamquam dignitate proximus; princeps alter, novus Moyſes, Moyſi ſemper vel adſtaret vel aſſideret; multa jam reſponſa daret, multa multis cum im-

B perio præciperet, principatus *ſupremo* auctoritate Moyſi ipſi ſemper conſervata. *Huic opinioni favet S. Auguſtinus quæſt. 55. ſuper librum Numerorum. Putem ego cum Bonfrerio aliiſque, quos citat, legislatorem utroque ſenſu* partem gloriæ *Succeſſori ſuo communicaſſe, neque tantum conceſſiſſe illi numeroſiorem famulorum manum, in comitiis honoratiorem locum ſupra ipſos tribuum principes, aliaque ſimilia exteriora principatus inſignia, verum etiam poteſtatis ſuæ eum multis & magnis in rebus participem feciſſe, ut nimirum major hac via ipſi conciliaretur auctoritas apud populum, & omnes paulatim, etiam Moyſe vivente, illi parere diſcerent. Quod vobis objicit Salianus, ſolvemus ex S. Auguſtino infra num. 63.*

Aquo mutetur de Domino per Pontificem in rebus dubiis conſulendo?

61 *Septimo Moyſes, ut juſſus erat, Sancto refert illud præceptum Domini Numerorum cap. 27.* ℣. 21. Pro hoc, liquid agendum erit, Eleazar ſacerdos conſulet Dominum. Ad verbum ejus egredietur & ingredietur ipſe, & omnes filii Iſrael cum eo, & cetera multitudo. *Quibus probibetur illis, ne poſt mortem Moyſis rempublicam administrans ſibi uſurpet ſacerdotis officium, ſed per eum in rebus*

C *dubiis & difficilibus Dominum conſulat, eum ut Dei interpretem & miniſtrum veneretur, & in omnibus obediat. Atque hic eſt ordo pulcherrimus, ut populus principi, princeps pontifici, pontifex Deo obtemperet. Dionyſius tamen Carthuſianus ex hoc ipſo loco deducit, Sanctum Eleazaro fuiſſe majorem, atque hunc illi debuiſſe obedire in omnibus quæ juberet, ſicut cetere de populo. Dionyſium ſequitur Abulenſis hic quæſt. 47. contendiaque, ei* ejus *referri debere ad* Joſue: *verum ſi Eleazar conſulere debet oraculum Domini, ut ſtet* Joſue, *quid ſibi faciendum ſit, & ad hunc Pontifex reſponſum Dei referre; manifeſtum eſt vocem* ejus *Eleazarum reſpicere, ita ut hic ſit ſenſus: Ad verbum Eleazari, quod ei a Domino conſulto reſponſum fuerit, egrediatur & ingrediatur* Joſue, *id eſt, agat quod agendum erit.*

Falſe hoc factum ante ſcriptum librum Deuteronomii?

62 *Modum inaugurationis vidimus, nunc qua tempore peracta fuerit, examinemus. Doctiſſimus Annalium ſcriptor Salianus, Liranum ſecutus, ad annum 2583. num. 108. & 287. eam Numer. cap. 27.* ℣. 22. *per anticipationem narrari putat, factumque eſſe paulo ante obitum legislatoris, poſtquam legem reptiſſet & clarius explicatam in volumen redegiſſet, quod triginta Deuteronomii capita complectitur. Theodoretus quæſt. 1. in Deuteronomium, Dionyſius Carthuſianus hic, Tornielius numer. 23. ad annum 2583. ultique ſentiunt, tranſlationem novi Ducis ſuo loco relatam eſſe, eamque mortem Moyſis duobus circiter menſibus, repetitionem Legis menſe uno, & victoriam de Madianitis paucis aliquot diebus præceſſiſſe. Horum opinio mihi videtur multo probabilior: nam ſi poſt ſcriptum Deuteronomium inauguratus ſit* Joſue, *quomodo id factum legitur in libro Numerorum, quem abſolvit Moyſes, antequam Deuteronomio conſcribendo manum admoveret, ut colligitur ex hujus cap. 1.* ℣. 3. *Poteſt quidem dici, Moyſen paulo ante mortem ſuam capiti 27. libri Numerorum, quem jam a menſe abſolverat, duos ultimos verſus addidiſſe, vel eoſdem ſcripſiſſe ſtatim atque intellexit voluntatem Dei de* Joſue *inaugurando principe, quod ſi id poſtea exſecutioni mandaturum ſciret; at quis hæc effugia ut verisimilia admittat? Sed neque etiam omnis difficultas hac via declinatur, nam liber Deuteronomii rerum præteritarum recapitulationem continens de Sancti initiatione mentionem facere videtur cap. 3.* ℣. 21. *ubi Moyſes ita de*

E *ſe loquitur:* Joſue quoque in illo tempore præcepi dicens: Oculi tui viderunt *&c. Vide num. 56. Legislator hic non obſcure indicat ſe impleviſſe, quod juſſerat Dominus Numer. cap. 27.* ℣. 20. Et (*ſucceſſorem inaugurans*) dabis ei præcepta, eunctis videntibus *&c. Unde ſequitur, cum Moyſes hæc proferret, inaugurationem* Joſue *jam peractam fuiſſe, adeoque falli eos, qui putant illam poſt ſcriptum recitatumque Deuteronomium contigiſſe. Audi Theodoretum in rem noſtram loquentem quæſt. 1. in Deuteronomium:* Porro has leges refricat *Moyſes in dicto libro* propterea quod CONSTITUERAT Joſue filium Nave *in* ducendo populo SUCCESSOREM; oſtendens quod ſuperſtes adhuc aliis præfecturam crediderat, & quod ei libenter parendum erat, juſſaque peragenda. *Et infra:* Hujus ſolius (*Caleb*) mentionem fecit (*Deut. cap. 1.* ℣. 36.) Joſue vero velut PRINCIPEM, DUCEM AC PROPHETAM ORDINAVIT: quod ex lequentibus ſatis conſtat.

quod Salianus objecta ſolvatur ex S. Auguſtino.

F 63 *Sententia Saliani hoc unico nititur argumento*: Conveniebat, *inquit num. 287.* Moyſen non tam cito privare ſe dignitate ſua, præſertim cum totam legem deberet majore cum auctoritate univerſo populo ſevere gravitereque commendare, eos reprehendere & objurgare; denique leveriſſimas minas & pœnas intentare. *Verum non dicimus quod poteſtatem ſuam reſtrinxerit, multo minus, quod ſe dignitate privarit, vel principatu exuerit: ſed tantum quod principatus inſignia Sancto communicarit, & poteſtatis ſuæ eum participem fecerit. Pulcre ſanctus Auguſtinus quæſtione 55. ſuper Numeros:* Quid eſt, quod, cum Deus præciperet Moyſi de Jeſu Nave, ait inter cetera: " Et dabis de gloria tua ſuper eum „ ..... Nec quia dixit de gloria, ideo minutum eſt quod habebat. *Sic enim* accipiendum eſt ac ſi dicoret: Facies eum ſocium gloriæ tuæ: non autem hujuſmodi res, quaſi particulariter diviſæ minuuntur, ſed totæ ſunt omnibus, totæ ſingulis, qui earum habent ſocietatem. *Cum ſanctus Doctor per vocem* gloriæ *hic non intelligere poſſit interna animi bona, ut patet conſideranti, non video, quid apud illum:* Facies eum ſocium gloriæ tuæ, *rectius ſignificare poſſit; quam* Facies eum ſocium dignitatis & potrſtatis

tuæ

AUCT. J. L. tuæ *in administratione reipublicæ* ! Potestas & dignitas, *ut necessarium est, bona sunt ejusmodi naturæ, ut communicentur aliis, in communicantis maneant integra, si velit voluntas, a qua dependent. Itaque supremæ Moysis dignitati & potestati ne tantillum quidem detrahimus, dum dicimus, fuisse Josue statim a sua inauguratione usque ad mortem illius, id est, duobus tantum exceptis annis, ampliore cum potestate res civiles & bellicas administrasse, eumque in regimine populi legislatoris socium, & velut alterum principem fuisse; ita tamen ut ejus potestas absoluta non fuerit & independens; quam solum Moysen usque ad mortem suam habuisse asserimus.*

§. VII. Insignis Israelitarum de Madianitis victoria, duce probabilius Josue; divisio terræ Chanaan ejus & Eleazari curæ commissa.

Successum suæ institutæ Moysis a

S*Tatim a* Josue *initiatione dedit Dominus per Moysen aliqua præcepta cæremonialia, quæ in Leviticu prætereta vel non adeo clare explicata fuerant. Dilucide hæc traduntur Numerorum* B *cap.* 28. *&* 29. *Adduntur cap.* 30. *nonnulla de votis & juramentis, quando ea rata vel irrita censeri debeant Sanctus Hieronymus, qui in epistola ad Fabiolam de* 42. *Mansionibus compendio tradit, quid in qualibet mansione factum sit, eumque studiose rerum gestarum ordinem servat, quem Scriptura, in Mansione* 42. *capita* 28. 29. *&* 30. *in hanc synopsim contrahit:* Jesus Moysi in montem succedit, & dicit a lege, quæ spiritualiter offerre debeat in Ecclesia. Primum quid per singulos dies, deinde quid in Sabbatho, quid in Calendis, quid in Pascha, quid in Pentecoste: quid in Neomenia mensis septimi, quid in jejunio ejusdem mensis, die decimo: quid in Scenopegia, quando figuntur tabernacula, decima quinta die supra dicti mensis. Uxorum & filiarum vota absque auctoritate patrum & virorum cassa memorantur *&c. In dictis capitibus, ut & in fine Numerorum, nec non in Deuteronomii usque ad caput* 31. *varia Israelitis præcepta explicantur. His fine dubio Sanctus non modo publice, cum ad concionem de-* C *cernebatur, verum etiam privatim a Moyse instructus fuit, adeo ut legum devotarum, tam post quem ante suam inaugurationem latarum scientissimus ad reipublicæ gubernacula accesserit. Earumdem vero observantiam, qua cura in se & in subdito sibi populo urserit, res ejus post Moysis mortem gestæ docebunt.*

Insignem de Madianitis victoriam refert

65 *Post promulgata præcepta illa, de quibus Numerorum cap.* 28. 29. *&* 30. *jam se (ut credibile est) accinxerat legislator ad assumptum munus, ut Deo jussionem impleret, ibique moreretur. At monuit eum Dominus, ut prius vindictam sumeret de Madianitis, qui filias suas prostituendo ad fornicationem & idololatriam Israelitas pellexerant;* Ulciscere prius, *inquit Numerorum cap.* 31. *a* ℣. 2. filios Israel de Madianitis, & sic colligeris ad populum tuum. Statimque Moyses, Armate, inquit, ex vobis viros ad pugnam, qui possint ultionem Domini expetere de Madianitis. Mille viri de singulis tribubus eligantur ex Israel, qui mittantur ad bellum. Dederuntque milenos de singulis tribubus, id est, duodecim millia expeditorum ad pugnam: quos misit Moy- D ses cum Phinees filio Eleazari sacerdotis, vasa quoque sancta & tubas ad clangendum tradidit ei. Cumque pugnassent contra Madianitas atque vicissent, omnes mares occiderunt, & reges eorum Evi, & Recem, & Sur, & Hur, & Rebe, quinque principes gentis: Balaam quoque filium Beor interfecerunt gladio. *Hostibus ad internecionem delatis, eorumque agris magna vastitate illata, ingentem abduxerunt Israelitæ parvulorum, mulierum, pecorumque multitudinem; magno insuper auri pondere & facta verum aliarum præda onusti, ad castra redierunt. Quo intellecto,* Egressi sunt (℣. 13.) Moyses & Eleazar sacerdos & omnes principes synagogæ in occursum eorum extra castra, *& ex victoria exercitus ducibus intellexerunt tam feliciter pugnatum fuisse ab Hebræis, ut ne eorum unus quidem desideratus fuerit* ℣. 49. *Dein milites in gratiarum actionem, quod omnes e bello incolumes redissent, supremi aliorumque inferiorum ducum exempla secuti, omne aurum aliaque bellum corporibus detracta spolia Domino sponte obtulerunt a* ℣. 50. *Distributionem aurimantium aliaque victoriam secuta eodem capite tradita in-* E *venies.*

Israelitarum exercitus, quis

66 *Maxima ea parte tam insignis victoria post Deum adscribenda est fortitudini, & prudenti summi præfecti exercitus imperio. Fuit is noster* Josue, *licet nomen ejus in Scriptura non exprimatur. Sententia hæc est Abulensis, Cajetani, Cornelii a Lapide, Saliani, Tirini, Bonfrerii aliorumque, quam opposita probabiliorem putamus. Nam quis alius præter nostrum Heroem exercitum in hostes duxisset? An Moysen? Sed hunc pugnæ non interfuisse manifestum facit versus* 12. *&* 13. *capitis citati. An Phinees? Multis hoc de re places opinio: imprimis Philoni libro* 1. *de Vita Moysis, & Josepho lib.* 4. *Antiquitatum cap.* 7. *Hit subscribis Comestor, Lyranus, Dionysius, Adrichomius, Ferus, Zonaras, qui Josephum studiose sequitur, & Torniellus. Nituntur hi auctores versu* 6. *ubi electa duodecim virorum millia a Moyse contra Madianitas missa fuisse leguntur cum Phinees, quo significari contendunt, sum illis imperatorem præpositum fuisse. Verum si singula dicti versus verba, & hæc præcipue,* Vasa quoque sancta & tubas ad clangendum tradidit ei, *penitius inspi-* F *ciantur, & simul in memoriam revocetur Hebræorum sacerdotum officium, qua cum ex consuetudine tum ex præcepto divino eos in bello functos fuisse Scriptura testatur, magis verisimile esse apparebit, exercitus imperium non Phinees, sed nostro* Josue *adjudicandum esse. Dictis lucem & pondus dabunt sequentia.*

non Phinees

67 *Primo consueverant Israelitæ arcam, in qua præsentem Dominum venerabantur, in expeditiones bellicas deferre, ut pugnaturi firmum haberent adversus hostes præsidium, & certam spem victoriæ concipierent. Hinc Numerorum cap.* 14. ℣. 44. *dicit Scriptura, arcam Testamenti Domini de loco suo motam non fuisse, quando Israelitæ, post mortem exploratorum Chananæidis, injussu Dei ad bellum perrexerunt;* insinuans ab opposito, *inquit Cajetanus,* quod si bellum Dei voluntate factum fuisset, arca fuisset in prælium delata. *Idque confirmatur ex cap.* 6. *libri Josue* ℣. 6. *ubi suscepta expeditione contra Jerichuntem, jubentur sacerdotes tollere septem buccinas, quarum*

ejus

A *uſus eſt in Jubileo, & præcidere aream fœderis. Aream Dei quoque ad bellum aſportaſſe leguntur filii Heli libro 1. Regum cap. 4. ℣. 4. Fuit hæc etiam in exercitu Saulis lib. 1. Regum cap. 14. ℣. 18. uſi & in caſtris Joab pugnantis contra Ammonitas; unde Urias dicebat lib. 2. Regum cap. XI. ℣. XI. Arca Dei, & Iſrael, & Juda habitant in papilionibus. Moyſes ſecundum hanc conſuetudinem, jam antea a ſe introductam, & deinceps a poſteris ſervatam, cum ſacerdotem Phinees ad bellum Madianiticum mitteret, vaſa quoque ſancta ... tradidit ei, id eſt, arcam cum tabulis legis, Cherubim & propitiatorium. Id nomine vaſorum ſanctorum intelligunt Hebræi, ut ait Oleaſter, Serarius, Liranus, Dionyſius, Cajetanus, Vatablus, Sa, a Lapide, Tirinus & alii. Sacerdotes itaque & Levita Phinees ad bellum comitati ſunt, qui arcam Dei geſtarent atque cuſtodirent. Secundo Deus Numerorum cap. 10. ℣. 2. duas tubas argenteas ductiles fieri juſſit, de quarum uſu in rem noſtram hæc lego ibid. ℣. 8. & 9.* Filii autem Aaron ſacerdotes clangent tuhis: erit-
que hoc legitimum ſempiternum in generationibus veſtris. Si exieritis ad prælium de terra ve-
B ſtra contra hoſtes, qui dimicans adverſum vos, clangetis ululantibus tuhis, & erit recordatio veſtri coram Domino Deo veſtro, ut eruamini de manibus inimicorum veſtrorum. *Ut hoc Domini præceptum impleretur, legislator ſacerdotem Phinees cum exercitu ad pugnam iro juſſit, & tubas ad clangendum tradidit ei.*

ſacerdos ô ſed

68 *Ex his omnibus, quæ conjectura rationi & veritati magis conſentanea formari poteſt, quam quod Phinees ad bellum profectus fuerit, ut tamquam primus ſub patre ſuo pontifice ſacerdos, ſacerdotibus & Levitis cum ſupellectile ſacra exercitum comitantibus præeſſet, ut tubas a ſacerdotibus inflandas curaret ad animos dimicantibus addendos, & pro bellatorum incolumitate atque victoria juxta arcam Deum precaretur. Atque hoc ſacerdoti proprium in bello officium erat, non vero profanum principis militiæ perſonam gerere, atque arma tractare. Fateor quidem Judam Machabæum & nonnullos alios pontifices imperatores exercituum fuiſſe, ſed hi ſummi ſacerdotes ſimul & populi duces erant; quemadmodum Moyſes; cujus in principatu tantum politico ſanctus* Jolue *ſucceſſit: Phi-*
C *nees autem non niſi ſacerdos erat, quem ea ſecus ac ceteros omnes de tribu Levi non ad militiam, ſed ad res ſacras Deus deſtinaverat.*

probabilius S. Joſue imperator præfectus fuit

69 *Nunc ſi iis, quæ contra ſacerdotis Phinees præfecturam exercitus facium, adjungantur illa, quæ ſuadent eam Sancto noſtro delatam fuiſſe, manifeſtius ſe prodet major opinionis noſtræ veriſimilitudo. Jam in bello Amalecitico induſtriam ſuam & fortitudinem omnibus abunde probaverat* Joſue, *& a paucis diebus ipſius Dei ſuffragio renuntiatus erat ſucceſſor Moyſis, non tantum ut negotiis Iſraelitarum civilibus præeſſet, ſed vel maxime ut eorum in bello ductor foret. Hinc factum ut in illum omnium militum oculi atque ora converſa fuerint, eumdemque ſine dubio imperatorem ſibi deſiderarint. Quem enim ſibi præ reliquis præfici optaſſent, quam eum, quem ab ipſo Deo ducem electum, & alioqui res militaris peritiſſimum noverant? Præterea cum non electus modo, ſed & jam inauguratus eſſet Hebræorum princeps, ipſi ex officio incumbebat exercitui præeſſe: cur id ei a legislatore negatum dicamus & præter conſuetudinem alteri delatum, idque eo tempore, quo ma-*

nime conciliranda illis erat apud populum auctoritas? Addo quod non nominetur ℣. 13. cum Moyſe & Eleazaro inter obviam procedentes victori exercitui. Poteſt quidem dici, quod Joſue *involvatur turbæ reliquorum principum, qui illos comitabantur, ſed in ſcriptis ſuis decori obſervantior erat Moyſes, quam ut totius populi jam initiatum principem ab inferioribus ducibus non diſtingueret. Veriſimilius itaque ſub noſtri Herois imperio contra Madianitas tam feliciter pugnatum fuit; illis victoria ejuſque fructus poſt Deum tribuenda, & ut Salianus aliique putant; illius hortatu & religione militum excitata eſt tanta illa in Deum pietas & munificentia, ut e ſuis manubiis tam opima illius tabernaculo ſpolia dedicarint, ut in fine capitis narratur.*

AUCT. J. L.

70 *Poſt inſignem illam de Madianitis victo-* *diviſo tota promiſſa ejus & Eleazari cura demandata.*
riam tribus Ruben & Gad cum advertiſſent terram aliorum regum Og & Sehon, paulo ante initationem Joſue *debellatorum, valde eſſe aptam pecoribus alendis, quibus ipſa abundabant, petierunt a Moyſe, illam ſibi in poſſeſſionem dari: quod ut impetrarent facilius, addiderant ſe renuntiaturas omni terræ trans Jordanem acquirendæ, ſeque depoſitis in tuto familiis ac gregibus ſuis Jordanem contra Chananæos tranſituras* E *eſſe, neque arma poſituras, donec omnes eorum terra reliquis tribubus ſubjecta eſſet:* Præcepit ergo Moyſes (*Numer. cap. 32. ℣. 28.*) Eleazaro ſacerdoti, & Joſue filio Nun, & principibus familiarum per tribus Iſrael, *ut, ſi promiſſis ſtarent, dicta terræ eis relinquerentur: verumtamen partem eu iis ſecrevit. & dimidiæ tribui Manaſſe ſub iiſdem conditionibus aſſignavit: majores enim erant, quam ut totæ duabus illis tribubus concederentur. Vide caput citatum & 1. libri Joſue. Numerorum cap. 34. deſtribuitur terra promiſſa terminis trans Jordanem, deſtinatæ novem reliquis tribubus cum dimidia Manaſſe. Qui autem huic diviſioni præfuturi eſſent, Dominus ipſe eligit ℣. 17.* Hæc ſunt nomina virorum, qui terram vobis dividant, Eleazar ſacerdos, & Joſue filius Nun. *Deinde enumerantur tribuum principes, qui ſub illis diviſionis præpoſiti fuere. Quæ hoc paragraphe attigimus, menſe decimo anni quadrageſimi ab exitu facta fuerunt. Prima autem die menſis undecimi, Hebræis* Sebet *dicti, qui noſtro Januario reſpondet, cæpit Moyſes explanare legem, ut habetur in Deuteronomio uſque ad caput 31. perſeveravitque in ejus expoſitione & ſcriptione integro illo menſe, detractis tamen ab eodem paucis diebus aliquot, quibus commode fieri potuerint ea, quæ capite 31. & ſequentibus mortem Moyſis proxime præceſſiſſe leguntur. Hanc contigiſſe ultimo die ejuſdem menſis undecimi vel initio duodecimi probabilior habet ſententia, ut infra num. 84. & 85. videbitur.* F

§. VIII.

AUCT. J. L.

§. VIII. Moyſes Succeſſorem Iſraelitis commendat; ejus principatum Deus palam prodigio confirmat; e columna nubis confortat Sanctum & materiam Cantici docet, quod ipſe & Moyſes ſcribunt & concinunt.

Moyſes populo pia oratione Dei opem pro hoſte ſub Jeſum;

PAucis ante obitum diebus legislator omnem rursus populum convocavit, illique Josue *præfectum ſtatuit, quem deinde ſuccessurum ſuum publice declaravit. Solemnem ac veratam hanc declarationem conducere arbitrabatur ad auctoritatem ei apud ſubditos conciliandam: ut vero eosdem ad fiduciam erga Deum, & ſimul ad amorem erga novum Principem obedientiamque ei præſtandam excitaret, ſub ejus regimine Deum Iſraelitis ſingulari auxilio adfuturum, & da* B *omnibus inimicis victoriam largiturum vaticinabatur. His autem uſus eſt verbis Deut. cap. 31. a* ℣. 2.: Centum viginti annorum ſum hodie, non poſſum ultra egredi & ingredi, præſertim cum & Dominus dixerit mihi: Non tranſibis Jordanem iſtum. Dominus ergo Deus tuus tranſibit ante te: ipſe delebit omnes gentes has in conſpectu tuo, & poſſidebis eas: & Joſue iſte tranſibit ante te, ſicut locutus eſt Dominus. Facietque Dominus eis, ſicut fecit Sehon & Og regibus Amorrhæorum, & terræ eorum, delebitque eos. Cum ergo & hos tradiderit vobis, ſimilitee facietis eis ſicut præcepi vobis. Viriliter agite, & confortamini: nolite timere, neq; paveatis ad conſpectum eorum: quia Dominus Deus tuus ipſe eſt ductor tuus, & non dimittet, nec derelinquet te.

qui etiam quamvis formido ominatur; 72 Vocavitque Moyſes Joſue, *qui non procul aberat, & ad ſe propius accedere juſſit*, & dixit ei coram omni Iſrael: Confortare & eſto robuſtus: tu enim introduces populum iſtum in C terram, quam daturum ſe patribus eorum juravit Dominus, & tu eam ſorte dividet. Et Dominus qui ductor eſt veſter, ipſe erit tecum: non dimittet, nec derelinquet te: ergo timere nec paveas. *Inter hæc verba, inquit Salianus, impoſuit Moyſes manum ſuper eum. Verum id factum eſſe ante meaſem undecimum, ſeu antequam Deuteronomium ad populum recitare inchoaret legislator, ſufficienter ſupra num. 62. oſtenſum eſt. Numerorum cap. 27. Sanctus eligitur princeps & inauguratur: hic vero Deut. cap. 31. principatus ipſius populo iterum declaratur, commendaturque.*

quæ principatum prædicto palam confirmat Deus; 73 *Voluit quoque Deus a ſe electo & initiari jubſo Principi collatam dignitatem palam approbare, cœleſtique prodigio illuſtrem reddere, de* quo *ibidem* ℣. 14. & 15. Et ait Dominus ad Moyſen: Ecce prope ſunt dies mortis tuæ: voca Joſue, & ſtate in tabernaculo teſtimonii, ut præcipiam ei. Abierunt ergo Moyſes & Joſue, & ſteterunt in tabernaculo teſtimonii: apparuitque Dominus ibi in columna nubis, quæ ſtetit in introitu tabernaculi. *Celebrem hic habes Dueis inſtituti confirmationem, Deo in nube præeuntem ſuam oſtendente, factam. Agnoſcatur hinc ſuavis Dei erga populum hunc eudiorem providentia, cui omnia quaſi manibus ipſis, ut ita dicam, palpanda proponebantur, ne facile jugum legitimi moderatoris excuterent, quem* D *viderent a Deo manifeſtis adeo indiciis approbatum,*

a quo e columna nubis sonat formatur & docetur materiem Cantici a

74 *Quid Dominus de columna nubis Moyſi & Joſue denuntiarit in eodem capite deſcribitur. Ac primo quidem ita Moyſen alloquitur* ℣. 16. Ecce tu dormies cum patribus tuis, & populus iſte conſurgens fornicabitur poſt deos alienos in terra, ad quam ingreditur, ut habitet in ea. *Verſu 17. & 18. calamitates prædicit, populo ob defectionis & idololatriæ crimen infligendas, Deinde* ℣. 19. *ad utrumque ſermonem convertens,* Nunc itaque, *inquit*, ſcribite vobis Canticum iſtud, & docete filios Iſrael, ut memoriter teneant & ore decanteot, & ſit mihi carmen iſtud pro teſtimonio inter filios Iſrael. Introducam eum eum io terram, pro qua juravi patribus ejus, lacte & melle manantem. Cumque comederiot, & ſaturati, craſſique fueriot, averentur ad deos alienos, & ſervieot eis: detrahentque mihi, & irritum facieot pactum meum. E Poſtquam inveneriot eum mala multa & afflictiones, reſpondebit ei Canticum iſtud pro teſtimonio, quod nulla delebit oblivio ex ore ſemiois ſui. Scio enim cogitationes ejus, quæ facturus ſit hodie, antequam introducam eum in terram, quam ei pollicitus ſum. *Demum ſolum Joſue ſuo alloquio dignatur Deus, ut cum legitimum Moyſis, quocum uno loqui conſueverat, ſucceſſorem indicet, & jam quodammodo parem oſtendat.* Præcepitque Dominus (℣. 23.) Joſue filio Nuo, & ait: Confortare, & eſto robuſtus: tu enim introduces filios Iſrael in terram, quam pollicitus ſum, & ego ero tecum.

quod ipſe & Moyſes ea juſſu hanc, ſcripſerunt & cecinerunt;

75 *Deuteronomii caput 32. dat celebre illud Canticum coram omni populo recitatum, cui perſcribendo capite præcedente materiam ſuggeſſerat Deus. Quamquam vulgo Canticum Moyſis appelletur, tamen illud* Joſue *quoque ſcripſiſſe & cecinisſe tam aperte Scriptura teſtatur, ut mirum mihi videatur, Pagnanum & alios nonnullos id negaſſe, vel in dubium vocaſſe. Scripſi imprimis: nam illud cap. 31. ℣. 19.* Nunc itaque ſcribite vobis Canticum iſtud, & docete filios F Iſrael, *ad utrumque dirigitur. Quod vero etiam cecineris, caput 32. ℣. 44. clariſſimis verbis docet:* Venit ergo Moyſes, & locutus eſt omoia verba Caotici hujus in auribus populi, iple & Joſue filius Nuo. *De modo, quo ambo hymnum illum coecinuerint, nihil affirmare poſſum, niſi non liquere. Ducam tamen, quid conjiciam. Carmen illud animo totum, ab utroque conſcriptum, ad omnem Iſraelem recitavit primo ſolus legislator, unde forte factum, ut Canticum Moyſis appellatum fuerit: quia tamen ex tot hominum millibus aliqui, a 120. annorum ſene remotiores, ſenſum cygneæ ejus vocis ſatis percipere non potuerunt,* Joſue *illis totum hymnum repetit, non poſt mortem Moyſis, vel ut Salianus Abulenſem ſecutus, cum ipſe* Joſue *moriturus eſſet (nam quæ ratio urget, cur hic* ℣. 44. *præteritum poſitum pro futura dicamus?) ſed ſtatim repetit, ſimul ac legislator finem loquendi fecerat. Ita cum Cajetano ſuſpicor. Suat qui putent Sanctum noſtrum cecinisſe Canticum illud hoc ſenſu, quod teſtatus fuerit ſe ea, quæ Moyſes annuntiarat, a Deo quoque audiviſſe, cum ſimul ſtarent ante Dominum ad oſtium tabernaculi. Hos ſequetur, ſi* loqui omnia verba Cantici hujus in auribus populi, *non videretur mihi plus figu-*

AUCT. J. L.

A *ſignificare, quam nudum ejuſmodi teſtimonium ferre. Alios interpretum conjecturas vide apud Lorinum in Deut. cap. 31. ℣. 30. & cap. 32. ℣. 44.*

Vaticinium Joſue, & Moyſis ad ipſum populumque oratio

76 *Joſephus, qui de Sancti electione & inauguratione altum ſilet, libro 4. Antiquitatum cap. 8, hæc habet:* Sed & Julus, ſuperſtite etiam tum & præſente Moyſe, vaticinatus eſt quidquid pro ſalute populi geſturus erat, vel foris bello adminiſtrando, vel domi ferendis legibus: & ad vivendi rationem recens inſtitutam eos præparans, divino monitu ſe prælagire aiebat, quod, ſi patriam religionem violarent, clades non effugerent. Nam & regionum ipſorum armis caterorum opplendam, & urbes diruendas, & templum incendendum, & ipſos ſub haſta victoris venumdandos, ſerviturosque gentibus, quæ afflictorum nulla miſeratione tangerentur, ac tum demum ſeram atque inutilem errationum pœnitentiam acturos. Deum tamen ipſorum conditorem & urbes ſuis civibus, & templum populo tradituros. Hæc autem fore, ut non ſemel tantum amittant, ſed ſæpius. Deinde Moyſes exhortatus Jeſum, ut in Chananæos exercitum ducerat, affuturumque cœptis ejus Deum pollicitus, & populo omnia fauſta ominatus, Quoniam, inquit, ad Patres abeo, & Deus hanc mihi diem abitus præfinivit *&c. Sequitur oratio, in qua poſt gratias, Deo pro collatis beneficiis actas, populum ad Dei cultum hortatus, legumque obſervantiam. Orationi mox ſubdit:* Hæc poſtrema verba Moyſe loquente & ſingulis tribubus ſua fata aperiente, univerſa multitudo in lacrymas erupit. *Paulo infra narrat, quod populus legislatorem mœrentem ad montem uſque ſecutus fuerit.*

B

a Joſephi mortis anticipatio.

77 *Dum Joſephus noſtrum* Joſue *hæc vaticinatum fuiſſe ſcripſit, reſpexiſſe eum puto ad Deut. caput 31. a ℣. 19. uſque ad ℣. 24. ubi narratur Sanctus divinitus monuiſſe, ſe filios Iſrael introducturum in terram promiſſam; hos autem, deſerto poſtmodum veri Dei cultu, gravia mala in idolatriæ pœnam incurſuros. Sed ſive hunc locum auctor ille attenderit, ſive Canticum Moyſis, quo forte a* Joſua *quoque recitatum patavit; aliter verba Scripturæ expoſuit, quam textus ferat. Futura, quæ ℣. 19. Deus Sanctum conſcribere juſſit, populoque annuntiare, dicte Cantico continentur. Alia ipſum, vivo Moyſe, præcinuiſſe, ſola non perſuadet mihi Joſephi auctoritas. De exhortatione vera Moyſis, quam ſubdit, ad* Joſue *populumque facta, quid dicam? Capite citato a ℣. 1. uſque ad ℣. 9. utrumque quidem animos legislator ab adfuturo Dei auxilio, felicique ſucceſſu expeditionum, contra Chananæos ſuſcipiendarum; ſed hanc exhortationem aliquot ante mortem ſuam diebus habuit, ut ex ℣. 14. num. 85. probabimus. Joſephus autem ſuam affigere videtur diei, quo Moyſes tribubus benedixit, & ad Patres migravit. An ergo hic ultimo vitæ ſuæ die ſimili oratione Sanctum noſtrum & filios Iſrael confortavit, addita illa gratiarum actione & monitione, de qua ſupra? Ita quidem, ut ex narratione contextu apparet, ſenſit dictus auctor; verum ex quo fonte id hauſerit, ipſe viderit: ejus certe Moyſen auctorem vel teſtem præferre non poteſt.*

C

§. IX. Cum morituro Moyſe montem conſcendit, huic morienti adeſt, & alia de Sancto adferuntur, quæ verilimilia putamus: ratio temporis eorum, quæ poſt ſcriptum Deuteronomium facta ſunt.

Moyſes, cum moriturus montem aſcendit,

E *Eodem die, ut conſtat ex Deuteronomii cap. 32. ℣. 48. quo ſæpe memoratum hymnum recitavit Moyſes, a Deo juſſus eſt adire montes Abarim, atque unum ex iis conſcendere celſiorem, Nebo dictum, ut poſt Chananitidem oculis luſtratam in eo moreretur. Poſtrema hac accepta mortis ſuæ denuntiatione, in ſequentem diem, qui ei vitæ poſtremus fuit, convocatum indixit. Poſtridie itaque congregata eſt univerſa multitudo, cui tributim bene precatus eſt. S. Athanaſius Alexandrinus in Synopſi ſacræ Scripturæ ad librum Deuteronomii ſcribit, quod legislator non niſi poſt benedictionem populo impertitam Succeſſorem ſuum manuum impoſitione inaugurarit.* Poſtquam vero, *inquit*, ſingulis tribubus benedixit, benedictionemque illarum litteris mandavit, ac manus ſuas ſuper Jeſum Nave, ut ſibi ſecundum mandatum Dei ſuccederet, poſuit, in montem Abarim conſcendit. *Verum id ante factum fuiſſe, ſupra num. 62. probavimus.*

verſimillimum eſt comitatus eſt Sanctus,

79 *Cajetanus, Serarius, Salianus, aliique tam hiſtorici quam interpretes fatentur, omnia, quæ ex Joſepho citato huc tranſcribemus, valde verſimilia eſſe, ſi paucula in fine verba excipias:* Quantus autem fuerit populi ploratus & querimoniæ (*cum Moyſes in montem morturus abiret,*) conjecturam capere licet ex eo quod tum prophetæ accidit. Quamvis enim perſuaſiſſimum ſempec habuit, non eſſe inſtante morte dolendum, ut quæ præter Dei voluntatem & naturæ leges non veniat, viſo tamen affectu populi, a lacrymis temperare non valuit: dum vero eo proficiſcitur, ubi diſparituras erat, omnes cum fletu ſequebantur. Tum Moyſes bis, qui longius aberant, manu mota ſignificavit, ut conſiſterent: propiores autem rogabat, ne exceſſum ſuum lacrymabilem facere pergerent, cum fletu proſequendo. Illi vero & hanc extremam gratiam (*ut* referendam æſtimantes, ut, quemadmodum cupiebat, ſeorſum ſecederet, continuerunt ſe inter ſe lacrymantes. Solus autem ſenatus eum deduxit, & pontifex Elcazarus, & imperator Jeſus. Ut vero in monte, Abari vocato, conſtitit, qui celſus a regione Hiericbuntis attollitur, & conſcendentibus late Chananææ terræ proſpectum exhibet, ſenatum dimiſit. Cumque poſt mutuos complexus Elcazaro ac Jeſu ultimum vale diceret, inter loquendum repentina nube circumdatus, in vallem quamdam eſt ablatus.

F

illi mortem ſe adfuiſſe, mortuumque vidiſſe

80 *Seliano in Annalibus ad annum* 2583. *num.* 329. *minus placent hæc ultima Joſephi verba:* Inter loquendum repentina *&c.; ex quibus conficitur, quod ſanctus Princeps & Electus pontifex non viderint Moyſen morientem. Rectius locutum putat Cajetanus in Deut. cap. 34. ℣. 6. ubi aſſerit, quando non morientem unde, ſed & mortuum ab angelis in vallem terræ Moab tranſferri ſuſpexerint. Cajetanus conjectura mihi quoque verſimilior apparet: nam ſi Moyſes in-*

AUCT. J. L. ter loquendum cum Succeſſore ſuo & Pontifice, repentina nube circumdatus fuit, & utriuſque oculis ſubductus, ut narrat Joſephus, neuter de ejus morte teſtimonium ferre potuit. Dubium non eſt, quin Iſraelitæ Joſue & Eleazarum de illa interrogaverint, tunc ſalterm, poſtquam dicti montis Nebo cacumen, Phaſga vocatum, adierant, nec mortui corpus repererant. Nullum dubium etiam eſt, quin, ſanctis Principis & Pontificis relatione audita, vallem, verſus quam Moyſen nube involutum tranſferri viderant, diligenter perſcrutati fuerint. Jam autem quid Iſraelitis, nuſquam legislatoris corpus invenientibus & edoctis eum, cum ultimum vale diceret, ſubita e conſpectu nube ſublatum fuiſſe; quod, inquam illis in mentem venire credibilius eſt, quam Moyſen non revera obiiſſe, ſed vivum nube ſuſceptum atque inſtar Enoch in paradiſum a Deo tranſlatum fuiſſe? Forte etiam, ut erant eorum ingenia in idololatriam prona, illum tamquam
B deum adoraſſent, quemadmodum apud Epiphanium hæreſi 55. & Cyrillum Alexandrinum libro 1. contra Julianum nonnullos feciſſe legimus. Hinc mihi probabilius apparet, Deum voluiſſe, ut mortis ejus teſtes adeſſent,

ab angelis transferri ad vallem Moab, non potuit in ſepulcro reponi

81 *Cum autem ne ſic quidem omne idololatriæ periculum eſſet ſublatum, voluit inſuper, teſte Cajetano, ut, licet ſtrueretur corpus illius ad vallem terræ Moab ſepeliendum deferri, oculis tamen notari non poſſet certus vallis iſtius locus, in quo deponeretur. Rem autem hoc modo fuiſſe tranſactam, aliqui modo inſinuare videtur Deuteronomii caput ultimum, quod Joſue probabilius conſcripſit, ut poſtea dicemus;* Mortuuſque eſt, *inquit* v. 5. & 6. ibi Moyſes ſervus Domini, in terra Moab, jubente Domino; & ſepelivit eum *Dominus angelorum miniſterio* in valle terræ Moab contra Phogor; & non cognovit homo ſepulcrum ejus uſque in præſentem diem. *Unde invenerit ſanctus noſter Hagiographus, quæ hic narrat? An ex ſola inſpiratione divina? Putem*
C *ego, cum iſta humana quoque via ſciviſſe, & literis mandaſſe quæ vidit; vidiſſe autem morientem Moyſen, eumque per angelos deferri ad ſepulturam in valle terræ Moab contra Phogor, ita tamen, ut certus ſepulturæ locus diſtingui non potuerit: unde intelligitur, quomodo nec ipſe nec quiſquam alius ſepulcrum ejus unquam cognoverit. Quod autem Deus illud populo ſuo incognitum eſſe voluerit, hæc paſſim creditur fuiſſe ratio, ne corpori ejus vel divinum honorem tribueret, vel ad ſuperſtitionem abuteretur, cui erat addictiſſimus. Epiſtola S. Judæ apoſtoli* v. 9. *meminit altercationis Michaelem inter & diabolum de* Moyſi *corpore. Putant multi diabolum contendiſſe, ut illud publice funere ſepeliretur, atque ita Hebræi ad idololatriam pellicerentur; at ut hujus occaſio tolleretur, Archangelum populi Hebraici præſidem ei reſtitiſſe, & a Domino impetraſſe, ut corpus legislatoris clam ſepulcro conderetur, quod nemo unquam detecturus eſſet. Quæ hoc & duobus prioribus numeris de S. Joſue narravimus, incerta quidem ſunt; non adeo tamen a vero abhorrent, ut nullam fidem hiſtoricam mereantur.*

Poſtea a populo Moyſi ſepulcrum quæſitum

82 *Defuncto Moyſe, cœpit* Joſue *ea poteſtate, quam ille habuerat, populum gubernare; quod ut recte faceret & interius divina gratia, & exterius frequentibus deceſſoris exhortationibus, ipſiuſque Dei colloquio jam ante roboratus fuerat,*

ut numeris præcedentibus dictum eſt. Cœpit, in- D *quam, uſtice; non enim veriſimile eſt, tam innumerosum tamque turbulentum populum aliquamdiu ſempere nec Principis ſui imperio directum, nec exercitio ſupremæ ejus auctoritatis in officio contentum fuiſſe, Sancti igitur juſſioni ſubjiciendum videtur, quod totus populus triginta dies in luctu Moyſis poſuerit, in quo obediarunt ei filii Iſrael, ſicut obedierant legislatori in fratris Aaronis exſequiis celebrandis. Etſi enim nonnihil quæ Principis imperium in Literis ſacris non ſit expreſſum, in tanta tamen perſonarum, & judiciorum, & voluntatum varietate credibilius eſt, ejus decretum interpoſuiſſe, qui univerſis præerat cum legitima poteſtate.*

Sancti impii, Spiritus ſapientiæ jam ante donatus.

83 *Sunt, qui cum Thalmudicis exiſtiment,* Joſue *ſanctum Ducem in cognationem imperii ſibi traditi non incubuiſſe, niſi poſtquam acceperat Spiritum Sapientiæ, de quo Deus, cap. 34. v. 9. Negant autem hoc cum afflatum fuiſſe in ipſe manuum Moyſis inaugurantis impoſitione, ſed tantum poſt juſta legislatoris perſolutа, Patrocinatur illis Abulenſis in caput 1. Joſue quæſt. 4.* E *eiſdemque favere putat caput citatum* v. 8. & 9. Fleverunt*que* eum filii Iſrael in campeſtribus Moab triginta diebus; & compleți ſunt dies planctus lugentium Moyſen. Joſue vero filius Nun repletus eſt Spiritu ſapientiæ, quia Moyſes poſuit ſuper eum manus ſuas. Et obedierunt ei filii Iſrael, feceruntque, ſicut præcepit Dominus Moyſi. *Hæc verba doctiſſimus præſul ita intelligit: Poſtquam impleti ſunt dies planctus,* Joſue, *quo ipſe manuum impoſitione princeps inſtitutus erat, repletus eſt Spiritu ſapientiæ, quando ad eum facta eſt illa exhortatio, de qua Joſue cap. 1. a* v. 1. *& ab illo tempore obedierunt ei filii Iſrael. Verum hic ſenſus nimium contortus mihi videtur; nam particula* quia *ſignificat, manuum impoſitionem eique adjunctas Moyſis precationes aliquo modo cauſam fuiſſe Spiritus ſapientiæ. Jam vero ſi moralis quædam efficientia (aliter enim cauſandi modus hic admitti nequit)* F *illum contulerit, recte concluditur, quod* & repletus eſt *reſpiciat idem tempus præteritum ac* & poſuit *ſuper eum manus, id eſt, quod Sanctus acceperit Spiritum ſapientiæ, ad recte gubernandum neceſſariæ, in ipſa manuum Moyſis impoſitione, non in exhortatione a Deo poſt triginta dierum luctum ad ipſum facta. Sacer itaque textus hic tantum repetit, quod ante factum eſt, ponitque* repletus eſt, *pro* repletus erat. *Cum lingua ſacra careat illa diſtinctione perfecti & plusquam perfecti, hinc non raro fit, ut in Scripturis ſacris per hoc illud explicandum ſit.*

Recte textus potest ita exponi, quæ

84 *Non ſupervacaneum fore arbitramur, ſi hic lectorem quoque conamur inſtruere, quæ circiter dies & menſe omnia contigerint, quæ a nu.* 71. *huc uſque de Sancto noſtro narrata ſunt. Hoc noſtro conatu & præcedentia elucidabimus, & ad ſequentia Sancti facta, quæ liber Joſue deſcribit, viam ſternemus. Ad res propoſitas omnium examinandum prius eſt tempus, quo facta eſt exhortatio illa Dei ad* Joſue, *a qua librum ſuum ipſe exordiitur. Imprimis auctores conveniunt in eo, quod Dominus Sanctum alloquio ſuo animaverit non ſerius, quam poſtridie luctus funebris. Sed advertat lector, eos omnes ſupponere idem quod nos, nempe annum legislatoris emortualem fuiſſe communem, non embolismeum ſeu tredecim menſium. Secundo, probabilius eſt, quod hortato-*

A *ria illa Dei gratia contigerit prima vel secunda die mensis Nisan; quemadmodum paragrapho sequente videbitur. Tertio, probabilius etiam est, eamdem habitam esse post expletos triginta dies funeris Moysaici. Ita Abulensis, Cajetanus, Serarius, Hugo cardinalis, Menochius, Bonfrerius, aliique multi contra Masium hic, & Salianum in Annalibus ad annum 2584. Hic secutus auctorem Calendarii Hebraici, & Chronologiæ majoris, quæ Seder Olam Rabba inscribitur, legislatorem septimo die mensis Adar obiisse putat. Hac semel admissa Hebræorum traditione, postea non potuit non asserere, Israelitarum Ducem, durante adhuc exsequiarum celebritate, a Deo confirmatum fuisse: nam si Moyses mortuus sit die septima mensis duodecimi, eumque triginta diebus Israelitæ fleverint; a fine luctus usque ad Jordanis transitum, qui decima die proximi mensis Nisan contigit, non fuit tempus sufficiens, quo exhortatio Dei ad* Josue, *exploratorum missio & reditus, necnon præparatio ad fluvii transitum fieri potuerint. Hæc omnia ad minimum 6. vel 7. & probabilius 8. vel 9. dies requirunt. Quod*
B *autem hæc acciderint, postquam Moysi parentatum esset, probamus ex ultimo Deuteronomii capite ℣. 8.* Fleveruntque eum filii Israel in campestribus Moab triginta diebus: & COMPLETI sunt dies planctus lugentium Moysen. *Deinde mox initio libri Josue Dei Sanctum excitantis sermo refertur. Nec ratio est, cur hic dicamus, narrationem sacram temporis ordinem perturbasse. Hinc eruditissimus Tornielius ad annum 2583. n. 35. manifestum putat, a dicta Hebræorum traditione recedendum esse, nisi annus, quo magnus propheta obiit, intercalaris fuerit. Vide auctorem citatum, quosque supra nominavi interpretes.*

85 *Cum itaque probabilius non nisi post justa legislatori persoluta Dominus alloqui suo Sanctum confortarit, cumque illud prima vel secunda die mensis Nisan verisimilius factum sit, ut infra dicemus; sequitur, Moysen e vita migrasse postremo die mensis undecimi, vel primo duodecimi, si hic cavus seu 29. dierum fuerit, ut est in Sigoniano Judæorum Calendario; sin vero plenus fuerit, id est 30. dies numeraverit, ut contendit Tornielius ad annum 2545. nu. 38. ipsius* (*post sepulturam Deuteronomicum contigerunt.*)
C *obitus incidit in primum vel secundum ejusdem mensis duodecimi. Quod incertum est, tantisper ut certum supponamus, & cum Josepho lib. 4. Antiquitatum cap. ultimo, aliisque statuamus, legislatorem una cum Successore suo montem Nebo ascendisse, ibique mortuum esse primo die mensis Adar. Hoc posito, Canticum, de quo num. 75. cum Moyse Sanctus concinuit ultimo die mensis undecimi, penultimo vero illud conscribere & ad populum recitare a Deo jussus est, cælesti prodigio dignitas ejus confirmata est, & reliqua contigerunt, quæ Deut. cap. 31. a ℣. 14. de* Josue *narrantur. Hebræi in sua Chronologia majore illa omnia contigisse ajunt die mortem Moysis proxime præcedente; verum neque hæc eorum traditio conformis est verbis Domini, quæ illa ipsa die ibidem ℣. 14. ad Moysen fecit:* Ecce prope sunt dies mortis tuæ: voca Josue; & stata in tabernaculo testimonii. *Si postridie moriturus erat Moyses, non dixisset Dominus,* Prope sunt dies, *sed,* Prope est dies mortis tuæ. *Triduo vel quatriduo ante suum obitum Moyses Sanctum coram omni populo solemniter successorem suum declaravit. Reliquis ejusdem mensis diebus ex-*

plicatione & scriptione Secundæ legis occupatus fuit. Temporis illo ordo rebus, quæ legislatoris obitum præcesserunt, attributus, incertus licet sit, valde tamen verisimilis mihi apparet: nec video, quod illi efficaciter opponi possit. AUCT. J. L.

§. X. Excitatur a Domino ad Chananæos invadendos; mittit exploratores in Jericho: apparatus ad Jordanis transitum; prompta eorum voluntas, quos officii monuerat: ordo temporis, quo hæc & alia contigerint.

Q*Uæ Sanctus egit usque ad trigesimum primum a morte Moysis diem, ex variis plurium sacrorum Librorum locis collegimus. Pervenimus nunc ad librum, sancti* Josue *nomen præferentem, & Acta describentem, quæ non modo virtutes omnes, quæ principem bellique ducem magnum faciunt, repræsentant; verum etiam præcipuas Jesu Christi actiones adumbrant. Hinc Origenes homilia 1. in librum Jesu Nave dicit;* quod liber hic non tam gesta nobis filii Nave indicat, quam Jesu Domini sacramenta depingat. *S. Hieronymus in epistola ad Paulinum hanc ejusdem dat synopsim:* Jesu Nave typum Domini non tantum gestis, sed & nomine præfert: Jordanem transit, hostium regna subvertit, dividit terram victori populo, & per singulas urbes, viculos, montes, flumina, torrentes atque confinia Ecclesiæ cælestisque Jerusalem spiritualia regna describit. *Viginti quatuor Origenis Homiliæ, necnon Theodoreti Quæstiones in Jesum Filium Nave, singula fere Principis nostri facta Christo adaptant. In his multa inveniet lector, quæ ad Sancti commendationem plurimum faciunt. Salianus ad annum mundi 2600. a num. 26. pulcre quoque ostendit, quam perfectus Hebræorum Salvator Salvatoris mundi typus fuerit.* (*Josue rebus in principatu gestis typus Christi.*)
E

87 *Postquam populus Moysen eluxisset, Deus quam mox hujus Successorem Chananitidem invadere jussit, & quamvis sapientiæ Spiritu afflatus, & Domini verbis de columna nubis ad se factis bene animatus esset, novis tamen divini auxilii sui promissis novos illi animos addidit, & in certiorem spem victoriæ erexit:* Et factum est, *inquit textus sacer capite 1. a ℣. 1.* post Mortem Moysis servi Domini, ut loqueretur Dominus ad Josue filium Nun, Ministrum Moysi, & diceret ei: Moyses servus meus mortuus est: surge & transi Jordanem istum tu & omnis populus tecum, in terram, quam ego dabo filiis Israel. Omnem locum, quem calcaverit vestigium pedis vestri, vobis tradam, sicut locutus sum Moysi (*Deut. cap. 11. ℣. 24.*) A deserto & Libano usque ad fluvium magnum Euphraten, omnis terra Hethæorum usque ad mare magnum contra solis occasum erit terminus vester. Nullus poterit vobis resistere cunctis diebus vitæ tuæ: sicut fui cum Moyse, ita ero tecum: non dimittam, nec derelinquam te. Confortare, & esto robustus: tu enim sorte divides populo huic terram, pro qua juravi patribus suis, ut traderem eam illis. (*Jubet eum Dominus Jordanem transire, & ad spem victoriæ*)
F

88 Cum *autem spes divinæ protectionis & auxilii innitatur divinarum legum observatione, ad hanc quoque populi Ducem ita hortatur a ℣. 7.* Confortare igitur, & esto robustus valde, ut custodias, & facias omnem legem, quam præce- (*legumque custodiam excitat.*)

AUCT. J. L. pij tibi Moyſes ſervus meus: ne deſlinea ab ea ad dexteram vel ad ſiniſtram, ut intelligas cuncta quæ agis. Noo recedat volumen legis hujus ab ore tuo: ſed meditaberis in eo diebus ac noctibus, ut cuſtodias & facias omnia quæ ſcripta ſunt in eo: tunc dirigies viam tuam, & intelliges eam. Ecce præcipio tibi, confortare, & eſto robuſtus. Noli metuere, & noli timere: quoniam tecum eſt Dominus Deus tuus in omnibus ad quæcumque perrexeris. *Exhortatio hæc facta eſt prima, ut mox videbitur, vel ſecunda die menſis Niſan, currente anno mundi 2584. quando Sanctus Princeps 94. ætatis ſuæ annum ingreſſus erat.*

89 *Verbis Domini* ℣. 10. *ſtatim ſubdidit* Joſue *principibus populi imperaſſe, ut caſtra obeuntes juberent quercitum omnem parare ſibi cibaria, quoniam poſt diem tertium Jordanem tranſiturus erat. Sed quomodo id verum eſſe potuit? Nam cap.* 2. ℣. 1. Joſue *exploratores Hierichuntem* B *miſit, qui præter tempus ritus & reditus per triduum latuerunt in montanis, ibid.* ℣. 22. *Illis ad Ducem ſuum regreſſis, tres alii dies elapſi ſunt, antequam flumen trajiceretur, ut patet ex cap.* 3. ℣. 1. *Ejus igitur tranſitum plures quam tres dies juſſio de cibis parandis anteceſſit. Quomodo ergo dicitur poſt diem tertium? S. Auguſtinus hic quæſt.* 2. *triduum illud a Sanctio prædictum putat, non ex revelatione & certitudine divina, ſed ex diſpoſitione humana; ſperabat enim poſt triduum tranſitum fieri poſſe, ſi exploratores cito revertiſſent; ſed ut tardamibus nec ſperato tempore redeuntibus, conſilia cum mutaſſe. Verum Tornellus ad annum mundi* 3584. *num.* 8. *Bonfrerius, aliique multi aſſerere malunt, ſacram Scripturam temporis ordinem hic non ſervaſſe, quam admittere S. Doctoris opinionem; ex qua manifeſto deduciint, quod humano duſtus conſilio erraverit, ſpe falſus fuerit, aliſque fefellerit Joſue, qui & prophetæ erat, & quem Dominus paulo ante (cap.* 1. ℣. 9.) *certum reddiderat de divina ſua ope in omnibus, quæ aggreſſurus eſſet,* C 90 *Auctoribus illis ſubſcribimus, decimoſque, tantum poſt Hierichuntinorum exploratorum reditum indictam fuiſſe cibariorum præparationem, adeo ut hæc tota capiti ſecundo poſtponenda ſit; tres vero dies illos, de quibus cap.* 1. ℣. 11. *ſit mentio, eoſdem eſſe cum iſtis, de quibus cap.* 3. ℣. 1. *Et ſane hæc ſententia melius reſpondet promiſſioni Dei, cap.* 1. ℣. 5. & 9. *factæ, novoque Duci integram conſervat auctoritatem & gratiam apud ſuos, quæ multum imminuta fuiſſet, ſi in ipſo principatus initio eum ſpe ſua fruſtratum vidiſſent. Textus vero ſatis verbis Domini voluit proxime ſubnectere præparationem ad Jordanis tranſitum, ut promptam oſtenderet Sanctii obedientiam & exſecutionem præcepti divini, cap.* 1. ℣. 2. *dati*; Surge, & tranſi Jordanem *&c.*

91 *Hunc igitur rerum geſtarum ordinem ſtatuimus: in menſis initio, puta tantiſper prima ejus die, ſermone Domini excitatus eſt* Joſue, *qui mox ſolos omne duos hoſtilem regionem proxime invadendam luſtratores ablegavit. Hi eodem die Hierichuntem venerunt, & a Rahab benigne hoſpitio excepti ſunt. Vide num.* 93. *Poſtridie urbem perluſtrarunt, ſed proditi & quæſiti a regis ſatellitibus ab eadem occulte noctu dimiſſi ſunt. Tertio, quarto & quinto menſis die in montanis latuerunt. Sexto denique, ut vult Salianus, ad ſuos reverſi ſunt. Si cum aliis dicere malit, eos ultimo latebrarum die ſub veſperam vel noctu ad caſtra reduſſe, divina exhorta-* D *to & exploratorum miſſio ſecundo die menſis Niſan affigenda eſt. De die, quo poſt Hierichuntinam luſtrationem exploratores ſedierit, nihil anſim affirmare: verum de tribus diebus, poſt quos* Joſue *populum Jordanem tranſiturum cap.* 1. ℣. 11. *prædixerat, confidenter aſſero, boſce a ſeptimo die menſis Niſan inchoandos eſſe, cum decimo ejuſdem fluvii tranſitum contigiſſe legamus cap.* 4. ℣. 19. *Unde ulterius deduco, cibariorum præparationem & exercitus profectionem indictam fuiſſe die ſexto menſis veſperi, vel die ſeptimo mane; iaque poſt exploratorum reditum: prudentes enim imperatoris hos audire ſolent, antequam de profectione aliquid ſtatuant. Tricis hiſce chronologicis me non immiſcuiſſem, niſi earum examen neceſſarium fuiſſet ad Sancti acta ordine ſuo colleganda.*

92 *Antequam ad caput ſecundum pergo, ver-* *Conſulto e ut credibile eſt, Dominici oraculo,* *ſui 10. & ſeqq. capitis primi præponendum, in memoriam revoco præceptum divinum, de quo Numer. cap.* 27. ℣. 21. Pro hoc (Joſue, *quando ad reipublicæ Hebraicæ clavum ſedebit*) liquid E agendum erit, Eleazar ſacerdos conſulet Dominum, Ad verbum ejus egredietur & ingredietur ipſe, & omnes filii Iſrael cum eo & cetera multitudo. *Hinc colligunt non pauci, pium Principem non adornaſſe Hierichuntinorum ſpeculatorum miſſionem, niſi poſtquam eam Deo gratam eſſe intellexerat ex Pontifice, per quem Dominum conſuluerat. Nunc ad Scripturæ narrationem redeamus.*

93 Miſit igitur (*cap.* 2. *a* ℣. 1.) Joſue filius *miſit ex plioratores in Jericho,* Num de Setim (*ultima Iſraelitarum manſione*) duos viros exploratores in abſcondito: & dixit eis: Ite, & conſiderate terram, urbemque Jericho. Qui pergentes ingreſſi ſunt domum mulieris meretricis, nomine Rahab, & quieverunt apud eam. Nunciatumque eſt regi Jericho, & dictum: Ecce viri ingreſſi ſunt huc per noctem de filiis Iſrael, ut explorarent terram, *Deinnarratur, quomodo eos Rahab ſub noctem occultaverit in domus ſolario, apparitoriſque regios illuſerit, eis perſuadens, ut Iſraelitas civitate jam jam egreſſos perſequerentur.* Necdum obdormierant (℣. 8.) qui latebant, & ecce mulier aſcendit ad eos, *& communi animorum conſternatione exploratores edoceſſet, pro ſua ſuorumque ſalute jusjurandum ab eis exegit; quod cum mulieri præſtitiſſent, eique dediſſent funiculum coccineum, ad domus feneſtram pro ſigno appendendum, occulte per urbis muros ejus domus adhærentes dimiſſi ſunt. Ad ſtabiliendam rationem temporis, datam unam,* 91. *ex Bonfrerio, priora verſus* 1. *exponente, hæc pauca excerpo:* Uno die advenerunt *Hierichuntum ſpeculatores*, altero receſſerunt, Quod probo: quia cum advenilſent, quieverunt apud Rahab meretricem, ſive, ut Hebræa vox ſonat, dormiverunt: ergo iſta nocte ibi permanſerunt, maxime cum verſo 8. dicantur necdum obdormiſſe, cum eos Rahab aſcendis, ut eos dimitteret; quomodo enim, ſi de eadem nocte ſermo ſit, dici poſſunt ibi dormiſſe, & poſtmodum necdum obdormiſſe, eum de fuga & latebris agi cœptum eſt? *Vide etiam, quæ infra habet in illud*: Et quieverunt apud eam.

94 *Exploratores hoc periculo defuncti conſi-* *ex quibus jam incolarum credulitatem aliunde audiſſet,* *lium, quod Rahab ſuggeſſerat, ſequuntur atque ad montana confugiunt*; Et manſerunt ibi tres dies,

A dies, donec reverterentur qui fuerant perfecuti: quærentes enim per omnem viam, non reperérunt eos. Quibus urbem ingreſſis, reverſi ſunt, & deſcenderunt exploratores de monte: &, tranſmiſſo Jordane, venerunt ad Joſue filium Nun, narraveruntque ei omnia quæ acciderant ſibi, atque dixerunt: Tradidit Dominus omnem terram hanc in manus noſtras, & timore proſtrati ſunt omnes habitatores ejus, ℣. 22. *& ſeqq.* Tunc Jeſus, *addit Joſephus lib. 5. Antiquitatum cap. 1.* pontifici Eleazaro cum ſenatu indicat, quid exploratores Rachabæ juraverint; eorumque auctoritate jusjurandum ratum eſt habitum.

Fuis indici jubet, ad Jordanis tranſitum ſe parent e

95 *Reverſis exploratoribus, ſecundum veterum geſtarum ordinem jam conſtitutum indicta eſt præparatio ad tranſitum Jordanis, ut habetur cap. 1. a ℣. 10.* Præcepitque Joſue prineipibus populi, dicens: Tranſite per medium caſtrorum, & imperate populo, ae dicite: Præparate vobis cibaria, quoniam poſt diem tertium tranſibitis Jordanem, & intrabitis ad poſſidendam terram, quam Dominus Deus veſter daturus eſt vobis. *Per* cibaria *hic cum pleriſque intelligimus quem-*

B *vis cibum a manna diſtinctum: eſſi hoc quotidie cuncti depluere necdum ceſſaret, aliis tamen cibis licito veſci poterant Iſraelitæ. Præter pauperiores, quibus alia eſca deerat, Sanctus noſter & ejus exempla religioſiores ex Hebræis ſolo, ut credere par eſt, manna victitabant. Hinc colligo, Principem noſtrum non ſtricte vel abſoluto præcepiſſe, ſed potius monuiſſe tantum vel permiſiſſe, ut ſiqui vellent, alios cibos pararent, ne poſtea conqueri poſſent ſe, quia non prænonitos, fruſtratos fuiſſe earnium aliorumque ciborum uſu, quibus manna faſtidientes imbiabant. Quod hoc tempore veriti non fuerint cibi a manna diſtincti, patet ex ipſius Dei verbis ad Moyſen Deuteronomii cap. 2. ℣. 4. & 6.* Et populo præcipe dicens: Tranſibitis per terminos fratrum veſtrorum filiorum Eſau ... Cibos emetis ab eis pecunia, & comedetis. *Ibid. ℣. 27. & 28. nuntii a Moyſe miſſi dicunt regi Sehon, petentes ab eo tranſitum:* Tranſibimus per terram tuam: publica gradiemur via ... Alimenta pretio vende nobis, ut veleamur.

de prouiſſ. ſeou Moyſi data impleudo mo- nen Rubenitas, Gaditas, O- ditas,

96 *Tribubus omnibus de commeatu parando monitis, nominatim Rubenitas, Gaditas & dimidiam tribum Manaſſe memores facit officii ſui, fideique Moyſi datæ, Numer. cap. 32 a ℣. 25.* Mementote, *inquit hic a ℣. 13.* ſermonis, quem præcepit vobis Moyſes famulus Domini,

C dicens: Dominus Deus veſter dedit vobis requiem, & omnem terram. Uxores veſtræ, & filii, ac jumenta manebunt in terra, quam tradidit vobis Moyſes trans Jordanem: vos autem tranſita armati ante fratres veſtros, omnes fortes manu, & pugnate pro eis, donec det Dominus requiem fratribus veſtris ſicut & vobis dedit, & poſſideant ipſi quoque terram, quam Dominus Deus veſter daturus eſt eis: & ſic revertemini in terram poſſeſſionis veſtræ, & habitabitis in ea, quam vobis dedit Moyſes famulus Domini trans Jordanem contra ſolis ortum.

& medium tribum Manaſſe ſe promptos hoſtes vo- luntati, & edicto- rum;

97 Reſponderuntque (*duæ illæ tribus cum media*) ad Joſue, atque dixerunt: Omnia, quæ præcepiſti nobis, faciemus: & quocumque miſeris, ibimus. Sicut obedivimus in cunctis Moyſi, ita obediemus & tibi. *Per verba hæc non tam præſentem jactare volunt obedientiam, quam ſpondere futuram, & pariter in utroque Imperatore auctoritatis agnitionem. Dein amantiſſimo*

Duci ſuo bene precantur, & mortis pœnam in non obedientes ultro depoſcunt: Tantum, *ſu-* AUCT. J. L.
quiunt, ſit Dominus Deus tuus tecum, ſicut fuit cum Moyſe. Qui contradixerit ori tuo, & non obedierit cunctis ſermonibus, quos præceperis ei, moriatur. Tu tantum confortare, & viriliter age. *Rubenitarum & ſociorum verbis facta reſpondent, famuloque Principi, quamdiu vixit, obſequentes in omnibus fuerunt. Nec ſegnius reliqua multitudo ejus imperiis paruit, teſte Deuteronomio cap. 34. ℣. 9.* Et obedierunt ei filii Iſrael, feceruntque, ſicut præcepit Dominus Moyſi. *Sub legislatoris regimine contumaces erant & ad rebellionem prompti: ſub Duce noſtro dociles fuere, & ad omne obſequium parati. In libro Joſue vara occurrit reprehenſio ob inobedientiam; ubi contra Moyſis libri querelarum pleni ſunt de populi pervicacia. Mirari hic licet ſingularem Sancti in retractandis hominum animis prudentiam, induſtriam, moderationem, fortitudinem juxta ac ſuavitatem, quibus dura cervicis populum ad debitam ſibi obedientiam præſtandam induxit.*

quæ ex li- bris, & cur non plures ad bellum evocarit e

98 *Potuiſſe* Joſue, *ſi ipſi ita viſum fuiſſet & neceſſitas poſtulaſſet, compellere omnes viros tribuum Ruben, Gad, & dimidiæ Manaſſe, ut* E
Jordanem tranſirent, reliquaſque tribus in hoſtem peregentes præcederent: id enim ſe facturos omnes ſpopondiſſe; & ſub iſta conditione terrarum eis Jordanem ſitarum poſſeſſionem adire, conceſſerat eis legislator: attamen Sanctus id non fecit, ſed ex centum & decem civitet bellatorum millibus (toi enim in memoratis tribubus a Moyſe & Eleazaro nuper retenſita erant Numer. cap. 26.) non quinquaginta, ut male Joſephus lib. 5. Antiquit. cap. 1. ſed quadraginta tantum millia elegit, uti patet ex cap. 4. ℣. 13. Neque in eo vero peccavit Joſue, *aut ab eo, quod ſibi Numer. cap. 32. ℣ 28. & ſeqq. Moyſes præſcripſerat, receſſit: probe enim noverat ejus mentem fuiſſe, ut ſibi relinqueretur libertas evocandi ex iis, quot neceſſarios judicaret. Satis erat prudenti belli Duci dictas tribus datæ fidei memores reddere, viroſque ex iis omnes, armis ferendis aptos, ad manum paratos habere, ita ut quocumque tempore plures accerſere vellet, mox obſemperaturi eſſent.*

ad Jordanem caſtra metatur.

99 *Secundum ante dicta poſterior pars capitis primi connectenda eſt cum capite tertio, quod ℣. 1. & 2. in Vulgata ita habet:* Igitur Joſue de F
nocte conſurgens movit caſtra: egredienteſque de Setim, venerunt ad Jordanem ipſe, & omnes filii Iſrael, & morati ſunt ibi tres dies. Quibus evolutis, tranſierunt præcones per eaſtrorum medium *&c. Triduum illud de quo cap. 1. ℣. 11.* Præparate vobis cibaria: quoniam poſt diem tertium tranſibitis Jordanem, *idem eſt cum illo, de quo hic: nam ſi ut ſupra monuimus, ad Jordanem altis tribus diebus morati ſunt Iſraelitæ, falſe dixiſſet, S. Princeps* poſt diem tertium *eos fluvium tranſituros. Itaque ſi verba Vulgatæ, prout ſonant, accipiantur, commeatus præparatio indicta fuit in Setim ſub veſperam diei ſextæ, vel die ſeptima mane, cum ad Jordanem jam perventum eſſet. Vide Bonfrerium in cap. 1. ℣. 11. Pro* Et morati ſunt *ibi* tres dies. Quibus evolutis tranſierunt præcones *&c. Septuaginta, Paguinus, Vatablus, aliique ex Hebræo vertunt:* Et pernoctarunt ibi antequam tranſirent. Et fuit in fine trium dierum, tranſierunt præfecti *&c. His verbis laudati Saliani aliorumque ſententia utitur, quæ aſſerit, ciborum præparationem ex* Jo-

AUCT. J. L. ſue *mandato promulgatam fuiſſe in Setim, ibidemque caſtra manſiſſe die ſeptima & octava; adeo ut ſapiens tertii verſus primus tantum narret ea, quæ die nona menſis Niſan geſta fuerunt, utrorum quod de nocte ſen ſummo mane diei nonæ caſtra ad Jordanem Hebræi tranſtulerint, & nocte ſequente ibi pernoctarint, die decima flumen tranſituri. Ambæ hæ ſententiæ probabiles ſunt; alterutram lector eligere poteſt. In eo utraque convenit, quod tertium diem ab indicto iiborum apparatu eumdem eſſe ſtatuat cum tertio die commorationis apud Jordanem, adeoque triduum de quo hic, non diſtinguat ab illo, de qua cap. 1. ℣. 11.*

§. XI. Prodigioſus per ſiccum Jordanis alveum tranſitus; monumenta in memoriam tanti miraculi erecta, quod nimium extenuat infidelis Joſephi narratio.

B *Tribus diebus a promulgata commeatus præparatione evolutis, id eſt, die menſis nonæ ſub veſperam Sanctis juſſu* Traoſieruot præcones (rsp. 3. *a* ℣. 2.) per caſtrorum medium, & clamare cœperuot: Quando videritis arcam fœderis Domini Dei veſtri, & ſacerdotes ſtirpis Leviticæ portaotes eam, vos quoque conſurgite, & ſequimini præcedentes: ſitque inter vos & arcam ſpatium cubitorum duum millium: ut procul videre poſſitis, & noſſe per quam viam ingrediamini: quia prius non ambulaſtis per eam: & cavete oe appropinquetis ad arcam. *Prophetæ ſuo futurum miraculum jam reveleverat Deus, ut patet ex v. 5. Nunc ejuſdem juſſu vel inſtinctu populum de ſuo vallo, inter ſe & arcam præeuntem relinquendo, per præcones commoueſacit, tum ut omnes intelligant, quanta rebus perſonisque ſacris debeatur reverentia, tum maxime ut commode & per otium eum admiratione eminus conſpiciant prodigioſam vicm, per medias Jordanis undas ad arcæ præſentiam poſtridie aperiendam. Deinde populo imperat pius Princeps, ut ad mirabilem illum tranſitum religioſe ſe præparet: Sanctificamini, inquit* ℣. 5, rras enim faciet Dominus mirabilia. *Non modo externa corporis ſanctitas, id eſt, lotio veſtium & ſecubitus ab uxoribus Exodi cap.* 19. ℣. 10. & 15, *ſed, ut credere licet, interna etiam animi.* a Joſue *hic præcipitur.*

C 101 *His unoe die confectis, ſecutus eſt decimus, ad quem cum Lirano contra Saltaunm putamus, differendum eſſe Sanctis ſermonem ad ſacerdotes, de quo ita* ℣. 6. Et ait ad ſacerdotes: Tollite arcam fœderis, & præcedite populum. Qui juſſa complentes tulerunt, & ambulaverunt ante eos. *Hæc* Joſue *non ut princeps, ſed ut propheta, voluntatem Dei referens, ſacerdotibus præcepit. Sequitur* ℣. 7. Dixitqua Dominus ad Joſue: Hodie incipiam exaltare te coram omni Iſrael, *principatumque tuum mirabilibus operibus illuſtrem facere, ut omnes te ut prophetam, ut principem a me conſtitutum, & velut alterum Moyſen ſuſpiciant atque reverentur. Hoc verba ſequentia non obſcure ſignificant*: Ut ſciant, quod, ſicut cum Moyſe fui, ita & tecum ſim. *Pergit Dominus* ℣. 8. Tu autem præcipe ſacerdotibus, qui portant arcam fœderis, & dic eis: Cum ingreſſi fueritis partem aquæ Jordanis, ſtate in ea. *Vult ſcilicet Deus, ut ſacerdotes cum arca in interiore ripa, ubi aquam pedibus attigerint, conſiſtant, donec aquæ hinc inde tranſitum præbeant, D ſuperioribus, quæ ad dexteram erant conſiſtentibus & intumeſcentibus; inferioribus autem, quæ ad ſiniſtram, meridiem verſus decurrentibus atque deficientibus: tum ut ſacerdotes progredianiur cum arca uſque ad medium Jordanem, ibique ſubſiſtant, quaſi prohibentes arcæ præſentia decurſum fluminis, & ſecurum populo ſiccumque tranſitum præſtantes. Quamvis altiſſimum hic* ℣. 8. *non exprimatur, ſine dubio tamen illud quoque Sanctum Dominus ſacerdotibus denuntiare juſſit, populo vero ea, quæ a* ℣. 10. *uſque ad* ℣. 14. *referuntur, ut ex* ℣. 9. *patet. Imo omnia & ſingula, quæ in mirabili Jordanis tranſitu obſervata fuiſſe Scripturæ memorant, Deus* Joſue, *hic vero ſacerdotibus populoque explicuit. Nihil in ſacra hac occurrit hiſtoria, quod ex humano conſilio profectum fuiſſe, ſit veriſimile.*

102 *Sanctus igitur de tota ratione tranſitus & futuri miraculi eventu plene inſtructus ad ſacerdotes ſtatim rediit, quod* ℣. 8. *Deus illis obſervandum præſcripſerat.* Dixitque *deus* Joſue ad filios Iſrael ℣. 9. Accedite huc, & audite verbum Domini Dei veſtri. Et rurſum, *cum ſcilicet propius acceſſiſſent*: In hoc, inquit *a* ℣. 10. ſcietis, quod Dominus Deus vivens in medio veſtri eſt, & diſperdet in conſpectu veſtro Chananæum & Hethæum, Hevæum & Pherezæum, Gergeſæum quoque & Jebuſæum, & Amorrhæum. Ecce, arca fœderis Domini omnis terræ antecedet vos per Jordanem. Parate duodecim viros de tribubus Iſrael, ſingulos per ſingulas tribus. Et cum poſuerint veſtigia pedum ſuorum ſacerdotes, qui portant arcam Domini Dei univerſæ terræ, in aquis Jordanis, aquæ, quæ inferiores ſunt, decurrent atque deficient: quæ autem deſuper veniunt, in una mole conſiſtent. *Ubi Sanctus dicendi finem fecerat, viri duodecim mox electi fuere ex ſingulis tribubus. Hos Cajetanus, Saltanus & Magalianus cenſent diverſos fuiſſe ab iis, qui poſtea cap.* 4. ℣. 2. *lecti ſunt bajuli duodecim lapidum, in perpetuam prodigioſi per Jordanem tranſitus memoriam in Galgalis collocandorum. Finem vero electionis eorum, de quibus hic, putant fuiſſe, ut honoris cauſa arcæ Dei & ſacerdotibus adſtarent vice duodecim tribuum, & propius modum miraculi notarent, ejuſdemque teſtimonium ferrent.* F

103 *Duodecim viris illis electis:* Egreſſus eſt populus (*a* ℣. 14.) de tabernaculis ſuis, ut traoſiret Jordanem: & ſacerdotes, qui portabant arcam fœderis, pergebant ante eum. Ingreſſique eis Jordanem, & pedibus eorum in parte aquæ, tioctis (Jordaois autem ripas alvei lui tempore meſſis impleverat) ſteteruot aquæ deirendentes *ex mari Galilææ & Libano monte, ex quo Jordanis originem ſuam ducit*, in loco uno, & ad inſtar muris, *ſecundum fluvii latitudinem porrecti*, intumeſcentes apparebant procul ab urbe, quæ voratur Adom, uſque ad locum Sarthan. *Factus eſt primo tumor, qui a longe apparet, dein retrocedere, quam celebrat David pſalmo* 113. ℣. 3. Jordanis eonverſus eſt retrorſum, *aquis ab illo tumore, quaſi ab objecto monte repercuſſis & retroactis*: Quæ autem inferiores erant, in mare Solitudinis (quod nuoc vocatur Mortoum) deſrenderunt, uſquequo omnino deficerent. *Quod prodigium eo fit illuſtrius, quo major fuit eo tempore aquarum copia, qualis ſolet tempore meſſis in Jordane contingere, ut legimus lib.* 2. *Paralip. cap.* 12. ℣. 15. *& Eccleſiaſticus cap.* 24. ℣. 36.

Porro

A *Porro ad contactum ſacerdotalium pedum, angelo Domini aquas ſubmovente & ſolum exſiccante, ſacerdotes cum arca ad medium fluminis progreſſi ſunt, ibique ſubſtiterunt, quaſi prohibentes arcæ præſentia decurſum fluminis, donec totus populus majore cum fiducia tranſiviſſet; hoc enim ſequens verſus 17. ſignificat*: Populus autem incedebat contra Jericho, & ſacerdotes, qui portabant arcam fœderis Domini, ſtabant ſuper ſiccam humum in medio Jordanis accincti, omnisque populus per arentem alveum tranſibat.

104 *Cum populus in oppoſitam ripam perveniſſet, ſacerdotes, ut ex ſacra narrationis contextu colligitur, in medio Jordanis adhuc conſiſtebant, ſanctis Prophetæ, auctoritate divina totam rem dirigentis, imperium ut ſubſequerentur expectantes. Interea tempore* Dixit Dominus ad Joſue (*cap. 4. a v. 1.*) Elige duodecim viros ſingulos per ſingulas tribus: & præcipe eis ut tollant de medio Jordanis alveo, ubi ſteterunt pedes ſacerdotum, duodecim duriſſimos lapides, quos ponetis in

B locu caſtrorum, ubi fixeritis hac nocte tentoria (*fixuſi autem erant in Galgalis, ut mox dicetur.*) Vocavitque Joſue duodecim viros, quos elegerat de filiis Iſrael ſingulos de ſingulis tribubus, & ait ad eos: Ite ante arcam Domini Dei veſtri ad Jordanis medium, & portate inde ſinguli ſingulos lapides in humeris veſtris, juxta numerum filiorum Iſrael, ut ſit ſignum inter vos, *& quaſi trophæum de ſuperato a vobis Jordane*: & quando interrogaverint vos filii veſtri cras, dicentes: Quid ſibi volunt iſti lapides? Reſpondebitis eis: Defecerunt aquæ Jordanis ante arcam fœderis Domini, cum tranſiret eum: idcirco poſiti ſunt lapides iſti in monumentum filiorum Iſrael uſque in æternum. *Prater hanc alia duæ cauſa erecti monumenti adferuntur infra v. 25.* Fecerunt ergo filii Iſrael, ſicut præcepit eis Joſue, portantes de medio Jordanis alveo, *in quem de Hierichuntina fluminis ripa redierant*, duodecim lapides, ut Dominus ei imperarat, juxta numerum filiorum Iſrael, uſque ad locum, *Galgala dictum*, in quo caſtra metati ſunt; ibique poſuerunt eos, *poſtquam jam Jordanis ſolitus curſus redditus erat.*

C 105 *Ad perpetuam ſancti miraculi memoriam poſteris relinquendam*, Alius quoque, *ut narratur v. 9.* duodecim lapides, *de ripa ulteriore delatos*, poſuit Joſue in medio Jordanis alveo, ubi ſteterunt ſacerdotes, qui portabant arcam fœderis. *Vide a Lapide hic. Addit Scriptura*: Et ſunt ibi uſque in præſentem diem, *ut denotet, inquit Tornielus ad annum 2584. num. 10. aliud miraculum a Deo factum, quod neque poſtea manimus ille aquarum in aere pendularum tumultus in priſtinum alveum delapſus, neque aliarum exundationum impetus dimovere illos potuerit. Albertus magnus, Anſelmus, Remigius in cap. 3. Matthæi, Rupertus, Abulenſis, & Lyranus hic ſcribunt S. Joannem Baptiſtam in Bethabara, ubi Hebræi Jordanem tranſierant, baptizantem duodecim hos lapides demonſtraſſe, cum diceret Matt. cap. 3. v. 9.* Patens eſt Deus de lapidibus iſtis ſuſcitare filios Abrahæ. *In Vitis patrum Joannis Moſchi cap. 11. hac lego*: Idem abbas Agiodulus, cum tranſiret juxta Jordanis ripas, ſecum animo & cogitatione volvebat, quid actum fuiſſet de lapidibus injectis a Jeſu Nave pro his, quos inde ſuſtulerat. Cumque iſta cogitaret, confeſtim hinc & inde diviſæ ſunt aquæ. Tunc vidit illos duodecim lapides, proſtratuſque humi Deo gratias egit & receſſit. *Imo Magalianus noſter*, quidem hodie, *ſuquit hic*, quando Jordanes, caſtigato alveo, labatur in mare, hi duodecim lapides diſtincte conſpiciuntur: interdum vero refluentibus Libano nivibus retoluris ita occultantur, ut tamen e propinquo appareant. *Qualeſcumque illi fuerint lapides, quos S. Joannes Baptiſta demonſtrarit, & Agiodulus abbas in Jordanis alveo conſpexerit, Magaliano certe nullam ego fidem habeo. Non nego quidem in fundo fluminis, ubi illud Iſraelitæ tranſierunt, graviores forte lapides jacere; ſed unde dignoſci potuit, illos eſſe eoſdem, quos* Joſue *olim ibidem poni juſſit?*

106 *Quamdiu autem in medio Jordanis alveo manſerint ſacerdotes cum arca, explicatur v. 10.* Sacerdotes autem, qui portabant arcam, ſtabant in Jordanis medio, donec omnia complerentur, quæ Joſue, ut loqueretur ad populum, præceperat Dominus, & dixerat ei Moyſes. *Arias Montanus, a Lapide, & Tirinus ex hoc verſu colligunt, ducem* Joſue *intra Jordanis alveum juxta arcam & ſacerdotes conſtitiſſe, tranſeuntique multitudini memoriam tum præſentis beneficii tum præteritorum omnium, unaque legis divinæ uſtodiam inculcaſſe, eaque ex præcepto Domini populo repetiſſe, quæ poſtiſſimum in Deuteronomio ſi commendata voluit legislator, qualia ſunt, quæ cap. 4. v. 1. & ſeqq. leguntur. Alii volunt, quod hujuſmodi exhortationem habuerit ad circumfuſum populum in ulteriore Jordanis ripa, unde prodigium adhuc perſeverans cum admiratione contemplabatur. Alii denique dictum locum aliter intelligunt, atque ita exponunt: Arca, ſacerdotum humeris innixa, in diviſa fluminis ſubſtitit, donec exſecutio eorum omnium, quæ* Joſue *juſſu Domini cap. 3. & initio capitis 4. ad populum locutus erat, eo modo, eaque obedientia & alacritate a S. Principe compleretur, quam Moyſes ſi commendarat. Quidquid ſit de verborum ſacrorum ſenſu; hoc certum eſt, ſacerdotes cum arca ex medio Jordane non receſſiſſe, niſi poſtquam omnis multitudo tranſiiſſet, & ex illius alveo duodecim lapides elati, & totidem in eumdem illati eſſent.*

107 *Verſum 10. claudit hæc anacephalæoſis*, Feſtinavitque populus & tranſiit: *nam tranſitus præceſſiſſe videtur præceptum Domini de tollendis a Jordane exſiccato duodecim lapidibus. Subdit ſacra narratio v. 11.* Cumque tranſiſſent omnes, tranſivit & arca Domini. *Arcæ tranſitus plenius enarratur infra a v. 15.* Dixitque ad eum (*Dominus ad* Joſue:) Præcipe ſacerdotibus, qui portant arcam fœderis, ut aſcendant de Jordane. Qui præcepit eis, dicens: Aſcendite de Jordane. Cumque aſcendiſſent portantes arcam fœderis Domini, & ſiccam humum *ripæ ulterioris* calcare cœpiſſent, reverſæ ſunt aquæ in alveum ſuum, & fluebant ſicut ante conſueverant. Populus autem aſcendit de Jordane decimo die menſis primi. *Redeo ad v. 11. cujus poſteriora verba, uti & v. 12. ac 13. per anticipationem perſtringunt ea, quæ ſemigere, poſtquam Jordanis ſolitum curſum reſumere cæpit*: Sacerdotesque pergebant ante populum. Filii quoque Ruben, & Gad, & dimidia tribus Manaſſe, armati præcedebant filios Iſrael, ſicut eis præceperat Moyſes (*Numer. cap. 32. v. 29.*) & quadraginta pugnatorum millia per turmas & cuneos incedebant per plana atque campeſtria urbis Jericho. *His annecto verba verſus 19.* Et caſtra metati ſunt in Galgalis contra Orientalem plagam urbis Jerichu.

AUCT. J. L. *arca duci, progrediuntur Israelitæ in Galgala,*

108 *Ad horum clariorem intelligentiam ſubjungo doctiſſimi antiqui Teſtamenti Annalium conditoris expoſitionem, quam dat in ſua Epitome n.* 14. Non eſt autem exiſtimandum, ut quique de populo primi ulteriorem ripam attigiſſent, ita fuiſſe progreſſos ad locum ſtationi deſtinatum. Sed in ea potius primi exſpectavere poſtremos, tumque omnes ſimul, ſigno ab Imperatore dato, ita progreſſi ſunt, ut primum arca Domini, quæ ultimùm ex Jordane fuerat egreſſa, univerſum populum cubitis bis mille anteiret (*ſicut Dominus ante præceperat cap.* 3. ℣. 4.) ut eſſet itineris dux, populi propugnatrix, hoſtium territatrix. Tum ſequerentur Rubenitæ cum ſociis: deineeps reliquæ tribus, donec veniretur in locum, qui poſtea (*cap.* 5. ℣. 9.) Galgala dictus eſt, locum ſtativis idoneum, ſi ibi diutius, ut contigit, conſiſtendum eſſet: ibique primum arcæ ac tabernaculo attributo loco, eadem videtur Levitarum & tribuum deſcriptio circa quaque ſervata, quæ fuerat a Moyſe (*Numer.* 2.) juſſu Domini in deſerto præſcripta.

ibidem poſtea commemorat, fuiſſe memorant,

B 109 Duodecim quoque lapides, *ut ca.* 4. *a* ℣. 20. *narratur*, quos *totidem viri ad id electi* de Jordanis alveo ſumpſerant, poſuit Joſue in Galgalis, & dixit ad filios Iſrael: Quando interrogaverint filii veſtri eras patres ſuos, & dixerint eis: Quid ſibi volunt lapides iſti? Docebitis eos atque dicetis: per arentem alveum tranſivit Iſrael Jordanem iſtum, ſiccante Domino Deo veſtro aquas ejus in conſpectu veſtro, donec tranſiretis; ſicut fecerat prius in mari Rubro, quod ſiccavit, donec tranſiremus: ut diſcant omnes terrarum populi fortiſſimam Domini manum, ut & vos timeatis Dominum Deum veſtrum omni tempore. *Vide quæ ſupradiximus n.* 104.

ubi de hoc monumento miraculi originatur 12. lapides ex alveo ſublati;

110 *Hos lapides uſque ad ſua tempora in Galgalis permanſiſſe aſſerit ſanctus Hieronymus in epiſtola ad Euſtochium virginem, quam* Epitaphium Paulæ matris *inſcripſit, & ab ipſamet Paula ibidem viſos fuiſſe teſtatur. Trecentis circiter annis poſt, nempe ſub finem ſeculi ſeptimi, illos quoque conſpexit Arculphus quidam, ut ex ejus relatione narrat ſanctus Adamnanus abbas libro* 3. *de Locis ſanctis cap.* 12. *cujus verba hic placet exſcribere, prout ſunt in editione Greiſeri noſtri*: Arculfus memoratus grandem eccleſiam in Galgalis fundatam vidit, in eo loco conſtructam, in quo filii

jux. c. S. Paula vidiſſe teſtatur S. Hieronymus: alii poſtea in templo;

C Iſrael, Jordane tranſgreſſo, caſtra metati primam in terra Chanaan manſionem habuere. In qua videlicet eccleſia idem Arculfus illos conſideravit duodenos lapides, de quibus ad Joſue Dominus, poſt tranſitum Jordanis locutus eſt, dicens: „ Elige duodecim viros „ &c. Hos, inquam, Arculfus viderat; e quibus ſenos in dextra parte eccleſiæ, in pavimento jacentes, & alios ejuſdem numeri in aquilonari, omnes impolitos & viles conſpexit; quorum unumquemque, ut ipſe refert Arculfus, hujus temporis duo juvenes viri forte vix poſſent de terra ſublevare. Ex quibus unus, quo caſu accidente nelcitur, in duas confractus partes, iterum ferro condenſatus manu artificis conjunctus eſt. Galgal itaque, ubi ſupra memorata fuodata eccleſia, ad orientalem antiquæ Jericho plagam cis Jordanem eſt, in ſorte tribus Juda, in quinto milliario ab Jericho, ubi & tabernaculum fixum multo tempore fuit. In quo loco, ut traditur, conſtructa ſupra dicta eccleſia, in qua illi duodeni ſupra memorati habentur lapides, ab illius regionis mortalibus miro cultu & honorificentia habita honorificatur. *Ita ille. Quis fuerit Arculfus ille, de quo hic, tacompertum. Ex Præfatione Adamnani in libros ſuos de Situ locorum ſanctorum* D *tantum ſcitur, quod fuerit* epiſcopus gentis Gallus. *Sapiſſime in memorato Opere eum* Sanctum *appellat, verum in Faſtis ſacris ejus nomen reperire non potui.*

ibidem poſtea commemorat, depoſitos fuiſſe memorant,

111 *Templum aliquod in Galgalis exſtitiſſe, in quo duodecim illi lapides aſſervati fuere, teſtatur quoque Hodœporicon ſancti Willibaldi circa mediam, quod exſtat in tomo* 2. *Lectionum antiquarum Henrici Canſii a Baſnagio editarum. Sed ejus auctor, Willibaldi conſanguineus ſanctimonialis, a ſancto Adamnano diſſentit in eo, quod hic eccleſiam illam* grandem, *illa vero* ligneam & non magnam *fuiſſe ſcribat. Si Arculphus & ſanctus Willibaldus, de quo actum* VII. *Julii, revera templum aliquod exſtructum, in eoque lapides illos depoſitos viderint, dicendum eſt, vel alterutrum ex iis, qui horum relationem litteris mandarunt, memoria lapſum fuiſſe circa templi amplificationem, vel poſt Arculphi peregrinationem grande illud deſtructum fuiſſe, & ante adventum Willibaldi, qui ſeculo octavo floruit, ligneum & parvum ibi erectum fuiſſe. Itinerarium Antonini Placentini, quod majores no-* E *ſtri tomo* 2. *Man præfixerunt, & in fine Annotatorum decimo vel undecimo ſeculo ſcriptum eſſe putant, de templo in Galgalis ædificato, poſitiſque in eo dictis lapidibus n.* 13. *mentionem quoque facit.*

Chananæi terrore correpti ad ſeriem tamen prodigii,

112 *Porro tranſitus per arentem flumiais alveum, lapidumque duodecim erectio in hujus miraculi perpetuam poſteritati monumentum non diverſis, ut contra Torniellam optime probat Bonfrerius & a Lapide ad* ℣. 19. *ſed eodem die contigit, decimo ſcilicet menſis Niſan*: In die illo, *inquit ſacer textus* ℣. 24. magnificavit Dominus Joſue coram omni Iſrael, ut timerent eum, ſicut timuerant Moyſen, dum adviveret. *Chananæi vero, ubi prodigium illud intellexere, quaſi hoſtilem gladium jam in ſuis graſſantem viſceribus haberent, exanimati ſunt. Id ita narratur cap.* 5. ℣. 1. Poſtquam ergo audiernnt omnes reges Amorrhæorum, qui habitabant trans Jordanem ad occidentalem plagam, & cuncti regea Chanaan, qui propinqua poſſidebant magni maris loca, quod ſiccaſſet Dominus fluenta Jordanis coram filiis Iſrael, donec tranſirent, diſſolutum eſt cor eorum, & non remanſit *in* eis ſpiritus, timentium introitum filiorum Iſrael. F

quod ioſidelis Joſephi narrati vix adhibeat

113 *Ategamus ulterius progrediamur, labet Joſephum audire, qui ſorte timens, ne mirabilia Dei opera Græcis parum probabilia viderentur, majori cura ſtuduit fidem facere, quam narrate veritatem. Sic enim ait lib.* 5. *cap.* 1. Imperatore autem ſolicito de trajectu, amnis enim auctus aquis fluebat, & cum pontem non haberet (ne fabricari quidem hoſtis paſſurus videbatur, nec naves ullæ præſto aderant) Deus ſe illis tranſitum procuraturum promiſit, fluentia ejus imminutis. Itaque Jeſus poſtquam duos diea expectaſſet, copias omnes ad hunc modum in ulteriorem ripam traduxit. Sacerdotes cum arca agmen præcedebant, poſt eos ibant Levitæ portantes tabernaculum, & vaſa ſacrificiis deſtinata, ſequebatur deinde totum agmen *in* ſuas tribus diſtinctum, receptis in medium mulieribus ac pueris, quo tutiores eſſent ab impetu fluminis. Ut vero ſacerdotibus primis vadabile eſt viſum, quod & aqua decreviſſet, & glarea non ampliua vi uodatum volveretur, ſed ſtabile ſolum exciperet veſtigia, omnes jam intrepide vadum tranſibant, tale reddidum cernentes, quale Deus promiſerat, ſteteruotque in alvei medio lacerdotes,

donec

A donec tranſiret multitudo, & in tuto conſiſteret: quod ubi factum eſt, & ipſi egreſſi fluvium, liberum ei ſolitum curſum reliquerunt; qui confeſtim anctus, ad priſtinam aquarum molem rediit. Exercitus autem quinquaginta ſtadia progreſſus, ad decimum a Hierichunte ſtadium caſtra metatus eſt. Porrò Jeſus, ara exſtructa e lapidibus, quos ſinguli tribuum principes ex alveo, Prophetæ jubente, ſuſtulerant, ut monumentum eſſet prodigioſe retranati fluminis, ſacrum in ea Deo fecit.

attenuat, aut nullam tribuere

114 *Hæc Joſephus, in quibus varia minus veriſimilia vel falſa, contra vel præter Scripturam in ſuo fabricato cerebro adjecit: qualia ſunt, quod Prophetam noſtrum de trajecto ſolicitum faciat, quod hoſtem non paſſurum fuiſſe dicat, ut pontem Iſraelitæ fabricarentur, quod in Jordane tranſitu pueros & mulieres in medium receptos fuiſſe fingat, quo tutiores eſſent ab impetu fluminis, quod ex duodecim lapidibus de Jordane in Galgala tranſlatis aram a Sanctio exſtructam ſcribat. Hæc & nonnulla alia, quæ hiſtorio ſuæ inſeruit, in ſacris Literis non fundata vel eis non conſentanea eſſe probant Sahiani Annales num. 53. & ſeqq. Sed leviora ſunt illa. Totum miraculum enervare penitus atque infringere ipſi lubuit, dum ſacerdotes populumque vado flumen tranſiſſe dicit, aquis ſubſtetiſſe diminutis, neque nimium profundis, a quibus tamen mulieres & pueri periclitarentur. Hæc manifeſte Scripturæ repugnant, quæ ſemel, iterum, tertio & ſæpius deſerto affirmat, BIGGAESE Dominum Jordanis aquas cap. 4. ℣. 23. & 24. cap. 5. ℣. 1. ſtetiſſe ſacerdotes in medio fluminis ſuper* BIGGAM HUMUM, *omnemque populum per* ARENTEM ALVEUM *tranſiviſſe cap. 3. ℣. 17. & cap. 4. ℣. 22.*

omittendi; & impoſtura convincitur,

115 *In Proœmio ad libros Antiquitatum ſponderat Joſephus, ſe nihil Scripturæ adjecturum, vel e rebus in ea narratis omiſſurum eſſe. Caput vero ultimum ejuſdem Operis ita concludit:* Tradidimus Antiquitates Judaicas, per omnia ſecuti auctoritatem ſacrorum Voluminum. Auſimque addare, quod nemo alius ſcriptor Judæus externuve potuiſſet hoc argumentum tanta fide

B C Græcia hominibus prodere. Ego enim tribulium meorum confeſſione diſciplinas patrias egregie calleo. *Si in ulla alia, in hac certe ejus narratione de Jordanis tranſitu manifeſtum fit, quod cum Græcis Græca fide agat, magnifica dona promiſſa, & data fideliter ſe impleviſſe falſo jactitans; Græca, inquam, fide: nam ſi populariam ſuorum teſtimonio, quo gloriatur, diſciplinis patriis egregie fuerit eruditus, non igitur ignoratione, ſed ſciens volenſque hiſtoriam ſacram corrupit, corruptamque gentilibus obtruſit. Neque hoc tantum loco convincitur Joſephus vanus eſſe promiſſor, ſed & pluribus aliis vel in ſolo capite 1. libri 5. ubi* S. Joſue *geſta deſcribit. Vide infra num. 146. 222. 240. & 242.*

AUCT. J. L.

§. XII. Jubetur ſecundo populum circumcidere; Paſchate celebrato, apparet ei probabilius S. Michael archangelus, ex quo diſcit modum mirabilem, quo Jericho expugnanda ſit.

Tabernacula inviſitur ſeno in deſerto

DUm attoniti Chananæi quieſcunt, neque Iſraelitas, qui in Galgalis tabernaculum Domini & tentoria ſua erexerant, invadere audent, tempore Paſchatis imminente, mandat Dominus populi ſui Gubernatori, *ut ſecundo eum accingat cultro, id eſt, ut circumcidendi revocet conſuetudinem, in deſerto per quadraginta annos intermiſſam.* Textum ipſum dominus cap. 5. ℣. 2. *& ſeqq.*: Eo tempore (*undecimo ſolicet poſtquam miſſus dux*) ait Dominus ad Joſue: Fac tibi cultros lapideos, & circumcide ſecundo filios Iſrael. E Fecit quod juſſerat Dominus, & circumcidit filios Iſrael in colle præputiorum. Hæc autem cauſa eſt ſecundæ circumciſionis: Omnis populus, qui egreſſus eſt de Ægypto generis maſculini, univerſi bellatores viri, mortui ſunt in deſerto per longiſſimos vix circuitus; qui omnes circumciſi erant. Populus autem, qui natus eſt in deſerto, per quadraginta annos itineris latiſſimæ ſolitudinis incircumciſus fuit: donec conſumerentur qui non audierant vocem Domini, & quibus ante juraverat, ut non oſtenderet eis terram lacte & melle manantem. Horum filii in locum ſucceſſerunt patrum, & circumciſi ſunt a Joſue: quia ſicut nati fuerant, in præputio erant, nec eos in via aliquis circumciderat. Poſtquam autem omnes circumciſi ſunt, manſerunt in eodem caſtrorum loco, donec ſanarentur.

circumcidetur Sahiani conjectura in Annalibus num. 78. ſimirum

117 *Veriſimilis & rationi conſentanea mihi videtur Sahiani conjectura in Annalibus num. 78. ſimirum* Joſue *manu propria circumcidiſſe omnes tribuum principes, Calebo excepto, qui in Ægypto circumciſus erat, nemon domeſticos ſuos exemplo Abrahami Geneſeos cap. 17. ℣. 23. Reliquæ vero multitudini veteris Legis ſacramentum illud per alios adminiſtraſſe. Quamquam autem ſacer* F *textus eorum tantum meminerit, qui, Jordane ſuperato, in colle præputiorum ſeu in Galgalis circumciſi ſunt, cum nominato tamen Annalium conditore num. 77. exiſtimo, viros quoque tribuum Ruben, Gad, & dimidiæ Manaſſe Jordanem una tranſgreſſos, quos inter pluſquam ſeptuaginta millia ſupra annum vigeſimum numerabantur, mandato Joſue circumciſos fuiſſe. A circumciſione excuſari potius poterant, qui in hoſtili ſolo verſabantur, quam qui in propriis ſedibus quiete fruebantur. Peracta circumciſione* Dixit Dominus (℣. 9.) ad Joſue, *quaſi ei congratulans & tuti populo:* Hodie abſtuli opprobrium Ægypti a vobis. Vocatumque eſt nomen loci illius Galgala uſque in præſentem diem.

Paſchà celebratur; manna deficit

118 Manſerunque filii Iſrael in Galgalis, & fecerunt Phaſe, quartadecima die menſis ad veſperum in campeſtribus Jericho: & comederunt de frugibus terræ die altero, azymos panes, & polentam ejuſdem anni. Defecitque manna poſtquam comederunt de frugibus terræ, nec uſi ſunt ultra cibo illo filii Iſrael; ſed comederunt de frugibus præſentis anni terræ Chanaan ℣. 10. *& ſeqq. De ſecunda circumciſione, Paſcha celebra-*

AUCT. J. L. bratione, & mentis defectione ſtudioſus lector interpretum explanationes conſulere poteſt.

119 Cum autem eſſet Joſue (*ut* ℣. 13. *& ſeq. narratur*) in agro urbis Jericho, levavit oculos, & vidit virum ſtantem contra ſe, evaginatum tenentemque gladium, perrexitque ad eum, & ait: Noſter es, an adverſariorum? Qui reſpondit: Nequaquam: ſed ſum princeps exercitus Domini *&c. Receſſerat videlicet* Joſue *aliquantum e caſtris, vel urbis ſuſpiciendæ, vel orationis faciendæ cauſa. Interpretum communis hæc conjectura eſt. Cum itaque vel in oratione totus eſſet, ut Severus, Magalianus, ubique, vel ut a Lapide, Maſius, Aetas Montanus &c. exiſtimant, de Hiericuntis primo obvia ſubigenda, deque expugnationis ejus ratione conſilia animo verſaret; mirabilis & opportunus ei objectus eſt viſus, qua modum omnem urbis capiendæ edoctus fuit. Joſephus eiſtatus, qui in Promptis Antiquitatum ſe nihil, quod in divinis Libris reſertur, prætermiſſurum ſpopondit, non tantum de ſecunda circumciſione,* B *ſed de hac celeberrima etiam apparitione, ſanctæ Duci facta, ne verbo quidem meminit.*

non ipſa Dei Filium, ſed probabilius angelorum quempiam

120 *Apparuiſſe Sanctæ Deum aut ſecundum e ſanctiſſimæ Trinitate Perſonam plerique antiquorum affirmare videntur. Communiſſime tamen hodie docent eruditi, præſertim theologi, dum bonus aliquis ſpiritus in Scripturis apparuiſſe legitur, per eum repræſentatum fuiſſe vel Deum, vel angelum, vel hominem, ut res ipſe tulerit; perſonam autem repræſentantem & ſub forma corporea apparentem nunquam fuiſſe Deum. Hanc ſententiam ſequor, angelorum quemquam Sanctio ſe credendum præbuiſſe aſſerimus: atque vel ipſa apparentis ad Joſue interrogationem reſponſio ſatis indicat.* Sum, inquit ℣. 14. princeps exercitus Domini; *quibus verbis ſignificat, ſe Domino ſubjectum ejuſque miniſtrum eſſe. Neque obſtat, quod hic* ℣. 13. *& cap. 6. ℣. 2.* Dominus *appellatur: nam qui Moyſi in rubo apparuit Exodi cap. 3. de ſe dicit* ℣. 6. Ego ſum Deus patris tui, Deus C Abraham *&c.: tamen ſanctus Stephanus Actuum cap. 7. ℣. 30. eum angelum fuiſſe diſerte profitetur. Qui legem de monte Sinai populo promulgat, ſe quoque* Dominum Deum *vocat, & ſemen hoc ipſum ab angelo ſuſtum eſſe idem ſanctus ibid. ℣. 38. teſtatur. Ad veteres Patres, e quibus Severus lib. 2. Joſuæ cap. 5. quæſt. 40. ſexdecim erant, qui Deum vel Joſum Chriſtum Sanctio Duci conſpiciendum ſe præbuiſſe dicunt, reſpondeo, eos forte nihil aliud velle, quam quod Deus vel Chriſtus S. Principi apparuerit ut perſona repræſentata, repræſentans autem fuerit angelus, ſive quia hic Dei vel Filii Dei voces gerebat, ſive etiam quia Joſu quodammodo typus erat, qui auxilio divinæ gratiæ, quam nobis humana carne aſſumpta meruit, in regni cæleſtis poſſeſſionem nos introduxit, quemadmodum angeli hujus ſub humana ſpecie apparentis auxilio Iſraelitæ terra promiſſæ poſſeſſionem, deleta Hiericunte, inchoarunt. Conſequitur ex dictis, quoties Deus familiarem ſuum Amicum allocutus fuiſſe memoratur in libro Joſue, id per angelum feciſſe. An per eumdem, qui hic Sanctio apparuit, incertum eſt.*

ſanctiſſimæ Trinitatis, qui in rubo ardente Moſen locutus fuit;

121 *Cum noſtro a Lapide in Exodi cap. 3. ℣.* 2. *necnon Bonfrerio hic, aliiſque veriſimile putamus, angelum eumdem, qui olim ad Moyſen de rubo ardente locutus eſt, nunc ejus Succeſſori apparuiſſe; nam ambobus injunctum fuiſſe legitur, ut calceamenta de pedibus ob ſanctitatem loci ſolverent, eumdemque ad finem, videlicet ad* D *animandum populi Hebræi Ducem & Iſraelitas introducendos in terram promiſſa poſſeſſionem, utraque facta eſt viſio. Diverſum tamen utrique viſionis ſcbema fuit, nam a legislatore viſus eſt rubus in ipſo flammis incombuſtus, quo ſignificabat angelus, quod Hebræi in afflictione & dura ſervitute Ægyptiaca incolumes perſtituri, denique illa omnes ſalvo educendi eſſent. At hic viri ſpecie, nudato gladio armati, ſe conſpiciendum præbet, quia bellis contra Chananæos inchoandis dueem, & ad Hiericuntinos oppugnandos deloudoſque adjutorum ſe exhibebat.*

continuo verſque ap. parvuiſſe S. Michaelem archangelum

122 *Sed quis ille angelorum fuit, qui ſanctio Princeps apparuit? Quandoquidem ipſe apparens* ℣. 14. *ſe fatetur eſſe* principem exercitus Domini, *cum Theodoreto quæſt. 4. & celeberrimis pleriſque interpretibus probabilius illum Michaelem archangelum fuiſſe affirmamus. Hunc non cæleſtis modo exercitus, angelorum ſcilicet contra rebellem Deo Luciferum, ejuſque affectas prælicantium, principatus defertur Apocal. cap.* E *12. ℣. 7. verum etiam Eccleſiæ, in terris ſive contra dæmones ſive contra homines Dei hoſtes militantis, præſes & dux divinitus creditur conſtitutus. Et de Eccleſia quidem veteri luculento id Scripturæ teſtimonio confirmatur Danielis cap. 12. ℣. 1.* Michael princeps magnus, qui ſtat pro filiis populi tui, *nempe Iſraelitici. Angelo quidem Gabrieli populi Hebræi cura quoque commiſſa fuit, ut patet ex Danielis cap. 9. ℣. 21. & cap. 10. verumtamen principatum angelorum Iſraelis tutelarium non obtinebat; ſub Michaele ejus curam gerebat, a quo confligens cum angelo Perſarum, ut Judæi fidelee e captivitate Babylonica liberarentur, opem accipiebat, uti ipſemet confitetur cap. 10. ℣. 21. ubi eum Iſraelitarum principem appellat. Verum an ergo Archangelus Michael etiam Moyſi in rubo apparuit? Affirmans ſententia mihi probabilior apparet, quia ſicuti nunc, ita & olim ſuus legationis ſpectabat bonum commune totius populi Hebraici, cui S. Michael ſecundum Deum protector erat. Vide dicta numero præcedente.*

Joſue venit ante virgo legatum cæleſtem i depoſitis calceamentis,

123 *Archangelum itaque Michaelem ſibi apparentem ſimulasque conſpexit* Joſue, perrexit *ad eum, ignotumque ita compellat* ℣. 13. Noſter es, an adverſariorum? *Mirari hic licet intrepidos ſortiſſimi Herois animos, quibus ſolus pergit contra nudo gladio armatum, anguſtaque, ut credibile eſt, ſpecie inſignem; atque ita affatur verbis, quæ pugnam aut amicitiam decernant. Primo enim intuitu hominem putabat eſſe, quemadmodum ſimpliciter & prudentiæ reſponſioni congruentior fert explicatio. Reſpondet divinus legatus* ℣. 14. Nequaquam: *nec Hebræus ſum, nec Chananæus*: ſed ſum princeps exercitus Domini, & nunc venio. Cecidit *ad hæc verba venerabundus* Joſue pronus in terram, & adorans ait: Quid Dominus meus loquitur ad ſervum ſuum? *Cui ſtatim angelorum princeps*, Solve, inquit (℣. 16.) calceamentum tuum de pedibus tuis: locus enim, in quo ſtas, *Dei per me apparentis præſentia* ſanctus eſt. Fecitque Joſue ut ſibi fuerat imperatum.

ut ille ali- ſcis modum

124 *Calceos cum depoſuiſſet religioſus Princeps, archangelus modum pandit, quo Deus velit Hiericuntem expugnari:* Jericho autem *tum temporis* clauſa erat atque munita, timore filiorum Iſrael, & nullus egredi audebat aut ingredi,

ut

A *ut per parentheſim inſeritur cap. 6. ℣. 1. dein a ℣. 2. ſubditur oraculum divinum:* Dixitque Dominus *per legatum ſuum Michaelem* ad Joſue: Ecce dedi in manu tua Jericho: & regem ejus, omneſque fortes viros. Circuite urbem cuncti bellatores ſemel per diem: ſic facietis ſex diebus. Septimo autem die ſacerdotes tollant ſeptem buccinas, quarum uſus aſt in jubileo, & præcedant arcam fœderis: ſeptieſque circuibitis civitatem, & ſacerdotes clangent bucciois. Cumque inſonuerit vox ſubæ longior atqoe concitior, & in auribus veſtris iocrepuerit, cooclamabit omnis populus vociferatiooe maxima, & muri ſooditus corruent civitatis, ingredienturque ſinguli per loeom, contra qoem ſteterint. *Hæc eſt ſumma rei, & victoriæ intra ſeptem dies obtinendæ. His dictis arebangelum diſparuiſſe exiſtimo: neque enim ultra ſit ejus mentio. Non tamen auxilio ſuo præſens deſiit adeſſe Imperatori ac toti populo, & tot eorum gratiam prodigia divina perficere.*

numeri, quo ſenario arguendo ſit.

B 125 *Quamquam hiſtoria ſacra in oratione archangeli ad* Joſue *non exprimat, quod ſacerdotes cum arca & buccinis, ſicuti ſeptimo die ſepties, ita reliquis quoque ſex diebus ſemel civitatem circuire debuerint, aliaque ad modum & ordinem, in urbis circuitione deinde ſervatum, ſpectantia veticent: quin tamen de his omnibus & ſingulis cæleſtis præceptor exercitui Domini, in Chananæa militantis, Sanctum inſtruxerit, non dubito. Tam mirabilem vero & inſolitam urbis oppugnandæ rationem præſcripſit, tum ut liqueret non humana arte vel induſtria, ſed unius Dei potentia urbem expugnari, tum ut Iſraelitarum fides exercereturi. Hanc tribuit Apoſtolus ad Hebræos cap. 11. ℣. 30. quod mœnia Hierichuntina dein collapſa fuerint:* Fida, *inquit*, muri Jericho corruerunt, circuitu dierum ſeptem. *Fide, qua ſcilicet* Joſue *ejuſque exemplo vel hortatu populus omnis credidernnt, umbratili & alioquin nil profuturæ obſidione urbem intercipiendam eſſe.*

§. XIII. Mira Hierichuntis obſidio & expugnatio, mœnibus ad tubarum ſonum populique clamorem corruentibus: urbs anathemati ſubjecta deletur: ſola Rahab cum ſuis vita donatur; hanc uxorem non duxit Joſue, qui cælebs vixit & virgo obiit.

C

Exponit ſuis Joſue, quæ ab archangelo didicerat.

POſteaquam modum omnem capiendæ urbis ex legato divino Joſoa *intellexerat, ad caſtra ſpe plenus regreditur, omnique convocata multitudini oraculum Dei reddidit, de qua ita ℣. 6.* Vocavit ergo Joſue filius Nun ſacerdotes, & dixit ad eos: Tollite arcam fœderis: & ſeptem alii ſacerdotes tollant ſeptem jubileorum buccinas, & iocedant aota arcam Domini. Ad populum quoqua ait (℣. 7.) Ite, & circuita civitatem armati, præcedentes arcam Domini. *Verſus 8. & 9. exſecutionem eorum, quæ præſcripta erant, narrare incipiunt. Verſus 10. interruptam Sanctæ orationem reſumit:* Præcepetat autem Joſoe populo, *priuſquam circuitionem inchoaret*, dicens: Noo clamabitis, nec audietur vox veſtra, neque ullus ſermo ex ore veſtro egredietur: donec venias dies, in quo dicam vobis: Clamate & vociferamini. *Neque hæc tantum, ſed & illa, quæ in ſermone arebangeli a ℣. 3. adferuntur de modo circuitionis adornandæ, & hic non exprimuntur, populo expoſito* Joſue. *Auctor ſacer voluit ſæpe eadem repetere, quæ facile ſubintelliguntur. Everſionem murorum Hierichuntinorum, quæ clamorem ſubſecutura erat, incolarum eadem & reliqua, quæ ℣. 17. & ſeqq. eraduntur, unus quoque populo a Prophetæ noſtro prædicta fuiſſe, putat Serrarius lib. 2. Joſuæ cap. 6. quæſt. 18. Sed de eis nil certi ſtatui poteſt. Vide infra nu. 130. & 131. in fine.* AUCT. J. L.

127 *De prompta rerum omnium imperatarum exſecutione hæc habet Scripturæ narratio a ℣. 8.* Cumqua Joſue verba finiſſet, & ſeptem ſacerdotes ſeptem bucciois elangerent ante arcam fœderis Domini, omnique præcederet armatus exercitus, reliquam vulgus arcam ſequebatur, ae buccinis omoia conerepabaot. *Quæ ℣. 10. ſubjunguntur, tempore prava ſunt. Res geſtæ ſeriem proſequitur ℣. 11.* Circuivit ergo arca Domini civitatem ſemel per diem, & reverſa in caſtra, manſit ibi. *Secundo die repetita circuitio eiſdem fere repetitis verbis refertur a ℣. 12.* Igitur Joſua de noſta conſurgeote, tularunt ſacerdotes arcam Domini, & ſeptem ex eis ſeptem buceinas, quarum io jubileo uſus eſt: præcedebantque arca Domini ambulantes atque clangeotes: & armatus populus ibat ante eos, vulgus autem reliquum ſequebatur aream, & buceinis perſonabat. *Hierichuntinos interea metu, ſtupore, & rerum auſpectatione defixit:* Circueruotque civitatem ſeeundo die ſamal, & reverſi ſuot in caſtra. Sic fecaruot ſex diebus. Die aotem ſeptimo, diluculo eonſurgentes, circuiarunt urbem, ſieut diſpoſitum erat ſepties. *Joſephus aſſerit, prime die ſolemnitatis Paſchalis ſeu 15. menſis Niſan civitatem ab Iſraelitis circuiri cæptam eſſe; ſed celeberrimum illum ſanctiſſimumque diem feſtivæ quieti conceſſum eſſe, credibilius eſt. Cum vero dies ſeptimus azymorum, excepto primo, reliquis celebrior & ſanctior eſſet, uti conſtat ex Levitici cap. 23. ℣. 8. hinc Genebrardus, Serarius, Bonfrerius, & Salianus num. 95. & 96. putant, eum quoque quieti datum fuiſſe, adeo ut tantum poſtridie ſeu 22. menſis primi, cum jam plenius convaluiſſent qui nuper circumciſi fuerant, circuitio inchoata fuerit, & 28. ejuſdem finita. In re plane incerta auctores hi verſimiliora conjectant, quam Joſephus.* E F

mœnia ejus corruunt ad tubarum ſonum.

128 *Ruinam murorum Hierichuntinorum, quæque eam proxime præceſſerunt, ita enarrare pergunt Eloquia divina ℣. 16. & ſeqq.:* Cumque ſeptimo circuitu clangetent bucciois ſacerdotes, *& longum concinuntque ſonitum, vociferationis indicem, ederent, ut præceptum erat ℣. 5.*, Dixit Joſua ad omnem Iſrael: Vociferamini: tradidit enim vobis Dominus civitatem: ſitque civitas hæc anathema, & omoia quæ in ea ſuns Domino, *id eſt, ſint omnia ſoli Deo conſecrata, & ob cuncta rum idolatriam aliaque flagitia omne animal tanquam victima Domino maſtetur, res vero inanimatæ, quaſi in holocauſtum, igne deſtruantur. Vide interpretum commentationes in hunc locum, & in Levit. cap. 27. ℣. 21. & 29. in Deut. cap. 13. ℣. 17. Ab interitu tamen Rahab, & a deſtructione voluntatis divinæ interpres* Joſoe *exemit metalla, in tabernaculi gazophylaoo reponenda:* Sola, *inquit ℣. 17. & ſeqq.* Rahab meretrix vivat cum uoivarſis, qui cum ea in domo ſunt: abſcondit enim nuntios,

JOSUE. VI, 1. tios, quos direximus, Vos autem cavete, ne de his, quæ præcepta sunt *igne consumi*, quidpiam contingatis, & *vobis in proprium usum referatis*, & litis prævaricationis rei, & omnia castra Israel sub peccato sint atque turbentur. Quidquid autem auri & argenti fuerit, & vasorum æneorum ac ferri, Domino consecretur, repositum in thesauris ejus. *Hæc, Deo auctore, Sanctum præcepisse* num. 134. *dicitur*. Igitur omni populo vociferante, & clangentibus tubis *inusitato illo modo, ad quem Israelitæ clamorem sustollere jussi erant*, postquam in aures multitudinis vox lonituſque increpuit, muri illico corruerunt, *Deo illos angelico ministerio dejiciente*.

129 *Quæ die septimo peracta sunt ita narrat Josephus*: Cumque per sex continuos dies idem feciſſent, septima Jesus contractis in unum copiis, reliquo populo convocato, lætum illis adfert nuntium, urbem ea die sine labore capiendam, Deo hanc in potestatem ipsorum tradente, & ruconibus sua sponte mœnibus, facilem aditum aperientes: justisque omnes occidi, quotquot in manus militum devenirent, & neque lassitudine, neque miseratione, neque prædæ cupiditate a cædibus avocari, aut effugium ullum hostibus permittere; sed quidquid spiritum vitalem habet exstinguere, utbi in prædam, aut proprium emolumentum cessurum retervando. Quidquid autem auri ac argenti, *necnon aeris & ferri* repertum fuerit, in usum comportari voluit, ut primitiæ ob rem feliciter gestam ipsi de primum capta urbe Deo dedicarentur: solam autem Raebabeo cum sua cognatione servari propter jusjurandum ab exploratoribus acceptum. Hæc locutus, instructum exercitum ad muros admovet. Urbem deinde rursum circumambulant, præcedentibus cum arca sacerdotibus, & continuum classico militem ad aggrediendum opus incitantibus. *Fallitur hic Josephus, si vetus omnem omnino populum sacerdotesque cum buccinis arcam subsecutos esse, ejusque bajulos tubas insliſſe, ut patet ex* ℣. 6. *& seqq.* Cumque semel ostensa urbe pauliper constitiſſent, *& ad signum tubis datum clamorem sustulissent*, collapta sunt mœnia, nec machinis admotis, nec ulla alia vi ab exercitu illata.

130 *Josephi relatio a sacra quoque discrepat in eo, quod hæc monitionem Imperatoris de urbe delenda, conservanda familia Rahab, & manibus a spoliis continendis collocet post Sancti mandatum de vociferatione edenda; historicus vero Judæus scribat, quod eadem populum moqueris die septimo, antequam prima vice civitatem circuiret. Quidquid sit de die, quo primo denuntiatum anathema Hierichuntinum, aberrare nec putem Salmæum num. 103. Torniellum num. 13. Serarium lib. 2. Jesuæ cap. 6. quæst. 18. Bonfrerium & Calmetum hic, alioſque, qui in ordine narrationis sacræ hic perturbationem aliquam admittunt, & quæ* ℣. 17. *& seqq. leguntur monita, antea ad populum data esse arbitrantur. Ut cum illis sentiam, me movet hæc ratio: Si Sanctus ordinem suam inchoaret a justione clangendi tollendi, usque mox subsecutus fuerit, & adhuc una cum buccinatorum clangoribus duraverit, postquam jam dictionem suam finisset; quomodo a populo audiri & intelligi potuit? Itaque de urbis anathemate citius ad suos verba fecisse credo, vel auto primam circuitionem diei septimæ, ut scribit Josephus, vel ut alii putant, antequam primo die urbs obambularetur, his vera res tanti momenti eorum memoriæ non excideret, cum, muris dejectis, ad invadendam urbem jam prevolarent Hebræi, eadem iterum præcepta illis tradidisse* Josue *vel per se, vel per alios, quibus id injunxerat, exstimat Salianus laudatus. Vide numerum sequentem in fine*.

131 *Totius rei gestæ seriem ex sacris Litteris hausiam subjungo, quæ distinctiorem lectori ingerat cognitionem tanti prodigii, quo Sancti principatus adeo illustratus fuit. E castris, quæ erat in Galgalis, septem dierum spatio adierunt urbem Israelitæ, eandem obambulaverunt, moxque in sua quotidie castra reversi sunt. Progredientium autem hic ordo fuit. In fronte armaturam agmen incedebat, tum septem sacerdotes quotidie tubas inflantes, dein arcæ bajuli, hos vero reliqua multitudo sequebatur. Hic autem adhibitus est modus, seu prioribus diebus semel tantum urbem circumibant, die autem septimo septies. Præterea illis diebus alium ab omnibus silentium servabatur, adeo ut orbi nisi buccinarum strepitus audiretur. Die autem septimo post circuitionem septimam, vel sub finem ejus, a sancta totius exercitu Moderatore jussi sunt sacerdotes tubicines strepitum, clamoris signum edere, cui illo & ejus jussu forte alii inferiores duces, quorum turmæ a Sancto remotiores erant, hanc mox adjunxere vocem*, Vociferamini. *His auditis, omnes contentissimis vocibus conclamaverunt. Consecuta statim est murorum ruina, ad quam cum pergerent Hebræi, Hierichuntem invasuri, anathematis, cui urbs subjecta erat, vota ratio rursus eis verisimiliter proposita fuit. Quamquam, ut dictum est supra, id procul dubio prius factum fuerit, nihilominus ratio postulat, prudentem Imperatorem rem ita disposuisse, ut sub ipsum civitatis ingressum Israelitæ memores redderentur eorum præceptorum, quorum violatio tam gravi, ut postea videbitur, supplicio punienda esset*.

132 *Porro, muris dejectis*, Ascendit unusquilque per locum, qui coatra se erat: ceperuntque civitatem, & interfecerunt omnia quæ erant in ea, a viro usque ad mulierem, ab infante usque ad senem. Boves quoque, & oves, & asinos in ore gladii percusseruot. *Isa* ℣. 20. *& 21. Additur* ℣. 24. Urbem autem & omnia, quæ erant in ea, succenderunt; absque auro & argento, & vasis æneis, ac ferro, quæ in ærarium Domini conlecrarant. *Hæc Josephus sic explicat*: Hebræi vero nullo negotio per ruioam irrumpentes in Hierichuntem, omnes promiscue cædunt, inopinato mœnium casu consternatos, & subitaneo pavore ad pugoam inutiles: passimque cadaveribus viæ sternebantur, nullum nec præsidium nec effugium incolis invenientibus, ita ut oe feminis quidem parceretur ne pueris: repleteque trucidatis urbs, & postremo ioceosa rogum defunctis præbuit, in agros quoque parti læviente incendio. *Hoc ultimum de suo adjecit, Paula iasra ita pergit*: E direptione autem ingens vis argeoti ac auri atque etiam æris in unum acervum est redacta, neminc edictum non observante, aut sibi prædam ac lucrum inde quærente, *excepta Achan*. Eas manubias Jesus sacerdotibus in thesauros reponendas tradidit.

133 *Quid de rege Hierichuntis factum fuerit, inscitiæ hic vetices Scriptura; sed alibi id manifestum fa- ris, res ju- cto in est. Cap.* 8. ℣. 2. *inter alia Sancto præcipit Do- spectatur minus*: Faciesque urbi Hai & regi ejus, sicut feciſti

quam præcesserat anathematis denuntiatio ejus.

urbs invadenda; vota cum rebus omnibus incendio perire; omnia

F

D

E

ordo marchandi usque ad ejus vi- tium relatus

Digitized by Google

A fecisti Jericho, & regi illius. *Hujus executio ibid. v. 29. ita narratur*: Regem quoque ejus ſuſpendit (Joſue) in patibulo uſque ad veſperam & ſolis occaſum. *Itaque rex Hierichuntinus e furca ſuſpenſus fuit, non ſecus ac alii dein reges prælio victi & capti. Cap. 24. v. 11. ex ore Domini de capta Hierichunte ſic loquitur S. Princeps*: Tranſiſtiſque Jordanem, & veniſtis ad Jericho. Pugnaverunt contra vos viri civitatis ejus, Amorrhæus, & Pherezæus, & Chananæus, & Hethæus, & Gergezæus, & Hevæus, & Jebuzæus; & tradidi illos in manus veſtras. *His verbis ſignificari putat Salianus in Epitome n. 25. quod omnes iſtæ nationes præſidiarios milites miſerint ad urbem defendendam, & cum ejus civibus trucidati fuerint. Sed credo ego, Hierichuntis propugnatores diſtinguendos eſſe a ſeptem aliis enumeratis Chananæa populis: adeo ut ante vocem* Amorrhæus *ſubintelligenda ſit copula &, non quæ diſtribuas illud quod anteceſſit videri civitatis ejus, ſed conjungas diſtinctos hoſtes diſtinctis bellis ſuperatos. Vide Bonfrerium nobis faventem hic.*

B 134 *Quod* Joſue *juſſerit urbis incolas cum jumentis, ædificia cum omni eorum ſupellectile ferro flammaque deleri, exceptis metallis, quæ in tabernaculo Domino oblata fuere, non propria ea auctoritate fecit, ſed ex præcepto divino, quod per cæleſtem ejus legatum acceperat. Eruitur hoc ex capite ſequente v. 1. xi. & 25. & cap. 22. v. 20. ubi Achan pœnæ & mandati divini prævaricator appellatur, quod pallium coccineum incendio, ac argenteos ſiclos necnon regulam auream, Dei tabernaculo devota, in privatos profanoſque uſus ſibi abſtuliſſet. Dixi nequit Sanctum hic obedieſſe juſſioni divinæ, de qua Deut. cap. 13. v. 12. & ſeqq.: nam loquitur ibi Deus de anathemate, quo urbes amicæ & ab Iſraelitis idololatriæ fautoribus inhabitatæ damnandæ eſſent. Capite quidem 20. a v. 16. præſcribit Dominus, quid victoribus Hebræis faciendum, cum urbes hoſtiles in Chananæa occuparent; ſed ibidem ſola hominum non vero pecudum cædes aut urbis incendium præſcribitur. Itaque præceptum divinum, quod tranſgreſſus fuit Achan, a duobus prioribus diſtinctum fuit, & Sancto noſtro probabilius dixum miniſterio angelorum principis, cum hic illi apparens mirabilem iſtum urbis expugnandæ modum exponeret.*

C *Quod vero prætor legem Deuteronomii cap. 20. latam, divinæ voluntatis exſecutor* Joſue *jumentorum cædem, & urbis conflagrationem juſſerit, hæc poſſimum cauſa fuit, quod Deus Hierichuntem primam hoſtilem urbem ſibi quaſi primitias Chananæitidis depoſceret: primitiæ autem integræ perſolvendæ erant. Tota ergo Jericho ſoli Deo cedere debebat: ceſſitque hoc modo; aurum argentum æs & ferrum per oblationem in tabernaculo, reliquæ res inanimæ cum tota e vitoto per incendium; animalia vero omnia per mortem, excepta Rahab ejuſque conſanguineis, qui per mortem quaſi civilem Deo dicati fuere. Vide a Lapide & Bonfrerium hic ad v. 18. & ſeqq., qui & alias aſſignant cauſas, cur Jericho tam diro anathemati devota fuerit, non multum diſſimili ab eo, de qua Deut. cap. 13.*

juſſerit hæc omnia Deus per anathemati-ſmum, ſola metalla a deſtructione,

& Rahab cum ſuis a morte eximi voluerit illius urbis eversio.

135 *De liberatione Rahab & univerſæ cognationis ejus ita verſus* 22. & 23. Duobus autem viris, qui exploratores miſſi fuerant, dixit Joſue *in ipſo, ut credibile eſt, civitatis ingreſſu*: Ingredimini domum mulieris meretricis, & producite eam, & omnia quæ illius ſunt, ſicut illi juraſſecuto firmaſtis. Ingreſſique juvenes, eduxerunt Rahab, & parentes ejus, fratres quoque, & cunctam ſupellectilem ac cognationem illius, & extra caſtra Iſrael manere fecerunt: & v. 25. Rahab vero meretricem, & domum patris ejus, fecit Joſue vivere; *& poſtquam, gentiliſmo ejurato, ad fidem cultumque veri Dei converſi eſſent, in Hebræorum caſtra, tamquam proſelyti, admiſſi ſunt*, & habitaverunt in medio Iſrael uſque in præſentem diem: eo quod Rahab abſconderit nuntios, quos miſerat ut explorarent Jericho. *Addit Joſephus, quod Rahab, periculo erepta, ad Imperatorem ſtatim fuerit adducta, quod hic ob ſervatos ſpeculatores illi gratias egerit, promiſeritque ſe meritis eam præmiſit remuneraturum, dein agris eam donaverit, & in honore poſtea ſemper habuerit. Hæc veriſimilia mihi apparent ex eo, quod Salmon vir in tribu Juda cloriſſimus, filius Nahaſſon principis ejuſdem tribus, ut patet ex Numer. cap. 1. v. 7. uxorem illam duxerit, e qua genitum eſſe Booz teſtatur Matthæus in Chriſti genealogia cap. 1. v. 5. Rabbini aliqui apud Genebrardum in Chronicis & Serarium quæſt. 49. in caput 6. & quæſt. 14. in cap. 24. Joſuæ aſſerunt, eam primo nupſiſſe ipſi Iſraelic Imperatari. Illorum commentum opportunum nobis hic occaſionem præbet agendi de Sancti noſtri cælibatu & virginitate, ad finem vitæ conſervata.*

D E F

Joſuæ vivere ex ſilentio Scriptoris deducta, & Patrum

136 *Rabbinos ita refutat Serarius quæſtione ultimo loco citata*: Si (Joſue) liberos aliquos aut uxorem habuiſſes umquam, quomodo id reticuiſſet Scriptura? Cur quæ Moyſis nuptias, conjugem, filios, nepotes; quæ Calebi, Eleazari pontificis, aliorumque tam multorum & æqualium connubia & proles recenſet, adeo in Joſue conjugio & ſobole infans ac muta prorſus eſſet? Majores ipſius eadem recenſet *lib. 1. Paralip. cap. 7. a v. 23.* ejus poſteros eur ne uno quidem vocabulo afficeret? Sed nimirum iis prorſus caruit, conjugii expers, omninoque cælebs vitam totam egit, [ut] in hoc etiam vari Jeſu, qui uxorem duxit numquam, & ab uxore innumerabiles conſilio & hortatu ſuo eunuchos avocavit Matth. 19. typum nobis figuramque præferret pulcherrimam. *Dein adfert auctoritatem ſancti Hieronymi libro 1. adverſus Jovinianum, qui eodem, quo ipſe, argumento uſus Sanctum cælibem & virginem facit*: Verum, *inquis ſanctus Doctor*, jam tempus eſt, ut caſtitatis Jeſu vexillum lavemus. Moyſes ſcribitur habuiſſe uxorem ..... Oſtende mihi Jeſum Nave vel uxorem habuiſſe vel filios. Si potueris monſtrare, victum me eſſe fatebor. *Et infra*: Moyſes moriens plangitur a populo Iſrael, Jeſus autem quaſi victurus non plangitur. Nuptiæ enim finiuntur in morte, virginitas poſt mortem incipit coronari.

auctoritate probatur, quod duxerit cælibem vitam & virgo obierit.

137 *Præter ſanctum Hieronymum caſti Principis virginitati quoque favet S. Ignatius martyr in epiſtola ad Philadelphienſes*: Virgines, *inquis*, ſolum Chriſtum præ oculis habete, & ejus Patrem in animabus veſtris, illuminatæ in Spiritu ſancto. Memor ſum ſanctitatis veſtræ, ſicus Heliæ, ſicus Jeſu Nave, ſicut Melchiſedech .. qui in caſtitate de vita exierunt. *Septima die infra Octavam omnium Sanctorum, Lectione v. hæc legit Eccleſia ex ſermone S. Chryſoſtomi de Martyribus*: Ab origine mundi innocens Abel occiditur, Henoch Deo placens transfertur, juſtus Noe invenitur, Abraham fidelis probatur, Moyſes manſuetus

AUCT. J. L. dignoſcitur, Jeſus caſtus, David lenis, Helias acceptus, Daniel ſanctus, tres pueri victores redduntur. *Venerabilis Guibertus abbas Opuſculo de Virginitate cap. 6. ait*: Et Joſue, qui in Dei tabernaculo, id eſt, militia manſitans, ſub quadam virginali reverentia Molaicæ diſciplinæ indiviſus ſemper inhæſit, nulli obligatus conjugio cœlebs manſit, horum, qui integritate corporis & animi pollent, geſtare mihi creditur formam. *Hæc Patrum teſtimonia, aliumque de Sancti nuptiis & prole filentium in Scriptura, quæ ſupremi Iſraelitarum capitis conjugium ſoboleſve tacita præterire non ſolet, hæc, inquam, nullum nobis relinquunt dubium, quin* Joſue *præter morem illius ævi cœlebs vixerit, imo ante Eliam cæteroſque omnes Abrahæ filios primum erexerit ſanctæ virginitatis vexillum. Dixi, ante Abrahæ filios, nam S. Ignatius citatus Melchiſedech quoque a caſtitate laudat*,

§. XIV. Imprecatio Sancti prophetica; expugnatio Hai ob ſacrilegium Achan infeliciter tentata; S. Principis dolor & pia ad Deum oratio, qui jubet ſorte in reum inquiri; deprehenſus Achan ſupplicio afficitur.

B

Imprecatur Joſue Hieriehuntem vendicaturo.

FXeſa Hieriehunte, Imprecatus eſt Joſue, dicens: Maledictus vir coram Domino, qui ſuſcitaverit & ædificaverit civitatem Jericho. In primogenito ſuo fundamenta illius jaciat, & in noviſſimo liberorum ponat portas ejus, ℣. 25. & 26. *Quæ ſic explicat Joſephus*: Reliquias autem urbis, quæ incendio ſupererant, ferro diruit, diris exſecratus, quiſquis ſemel vaſtatam inſtaurare aggrederetur: nimirum ut prima fundamenta jaciens orbaretur filio primogenito, & abſoluto opere natu minimum e liberis amitteret. *Sancti imprecatio prophetica fuit: nam poſt quingentos & triginta ſeptem circiter annos, tempore Achabi regis Iſrael, hæc diras reipſa incurrit inobediens Hiel, qui Hieriehuntem ædificans filios amiſit, ut eſt in libro 3. Regum cap. 16.*

C ℣. 34. In diebus ejus ædificavit Hiel de Bethel Jericho: in Abiram primitivo ſuo ſundavit eam, & in Segub noviſſimo ſuo poſuit portas ejus, juxta verbum Domini, quod locutus fuerat in manu Joſue filii Nun. *Poſtremæ hæ voces non obſcure innuunt, ſanctum Propbetam hæc imprecatum fuiſſe ex juſſione divina, ſibi paulo ante per legatum illum cæleſtem annuntiata, de quo jam ſæpe meminimus. Unde plurimum confirmantur dicta num. 134. Voluit autem Dominus hanc urbem in tumulum ſempiternam deſtructam manere non ſecus ac arbes Iſraelitarum, ad idololatriam fidelem populum ſeducentium Deut. cap. 13. ℣. 16. illuſque reſtauratoribus maledici, ut in ruderibus ſuis perpetuum exſtaret monumentum divini in impiorum everſione prodigii, vindictæ in impios cives, benignitatis in ſuum populum. Caput ſextum hoc quaſi epiphonemate ſuis facer Auctor*: Fuit ergo Dominus cum Joſue, & nomen ejus vulgatum eſt in omni terra.

Violato ab Achan anathemate, infeliciter tentatur expugnatio Hai.

139 *Quamquam tam ſerio ſuos monuerat ſolicitus Princeps, ſibi caveret, ne quidquam ex arbe anathemati ſubjecta in ſuos uſus auferrent, Achan tamen ſacrilegas cohibere manus non potuit a ſpoliis Domino conſecratis, ob quod ejus*

men ſuper omnem Iſrael ira ejus incubuit, *ut* D *dicitur cap. 22. ℣. 20. Unde prima expeditio contra urbem Hai Hebræis infelix fuit. Res totæ ſuſe narratur cap. 7. a ℣. 1.* Filii autem Iſrael prævaricati ſunt mandatum, & uſurpaverunt de anathemate, Nam Achan filius Charmi, filii Zabdi, filii Zare de tribu Juda, tulit aliquid de anathemate. (*Vide num. 128. & 134.*) Iratuſque eſt Dominus contra filios Iſrael. Cumque mitteret Joſue de Jericho viros contra Hai, quæ eſt juxta Bethaven, ad Orientalem plagam oppidi Bethel, dixit eis: Aſcendite & explorate terram. Qui præcepta complentes exploraverunt Hai. Et reverſi dixerunt ei: Non aſcendat omnis populus, ſed duo vel tria millia virorum pergant, & deleant civitatem: quare omnis populus fruſtra vexabitur contra hoſtes pauciſſimos? Aſcenderunt ergo tria millia pugnatorum. qui ſtatim terga vertentes, percuſſi ſunt a viris urbis Hai; & corruerunt ex eis triginta ſex homines: perſecutique ſunt eos adverſarii de porta uſque ad Sabarim, & ceciderunt per prona fugientes. *Si Sanctus, ut habet verſus 2. exploratores miſerit de Jericho, adeoque antequam ad caſtra in Galgalis exercitum reduxiſſet, ſequi videtur, hanc cladem Iſraelitas accepiſſe ſub initium menſis ſecundi, id eſt paulo poſt Hierichuntis vaſtationem, quæ verisimiliter cœpta eſt 28. menſis Niſan, ut num. 127. diximus.* E

140 *Suorum cæde fugaque perceptâ*, Pertimuit (℣. 5. *& ſeqq.*) cor populi, & inſtar aquæ liquefactum eſt. Joſue vero ſcidit veſtimenta ſua *ex publico calamitatis ſenſu & dolore, quam ipſe, velut omnium Dux, præ omnibus acerrimum ſentiebat*, & pronus cecidit in terram coram arca Domini uſque ad veſperam, tam ipſe, quam *pii Principis exemplo vel hortatu* omnes ſenes Iſrael: miſeruntque pulverem ſuper capita ſua. *Sed virtus & pietas Principis ex ipſius oratione ſe imprimis prodit*: Heu Domine Deus, *inquit* ℣. 7. quid voluiſti traducere populum iſtum Jordanem fluvium, ut traderes nos in manus Amorrhæi, & perderes? Utinam, ut cœpimus, manſiſſemus trans Jordanem! Mi Domine Deus! quid dicam, videns Iſraelem hoſtibus ſuis terga vertentem? Audient Chananæi, & omnes habitatores terræ, & pariter conglobati circumdabunt nos, atque delebunt nomen noſtrum de terra: & quid facies magno nomini tuo? F

ſ. Principis dolor, & oratio ad Deum.

141 *Livianus ſentire videtur has orantis voces*, Utinam, ut cœpimus, manſiſſemus trans Jordanem! *non ſine aliqua culpa ſaltem venialt prolatas fuiſſe*: Hoc, *inquit*, dixit Joſue ex paſſione doloris, licet male: nec dixiſſet extra paſſionem poſitus, propter quod indulſit ei Dominus. *Abulenſis quæſt. 17. ita loquitur*: Dicendum eſt, quod verbum Joſue fuit malum, fuit tamen toleratum: quia ex amaritudine magna cordis dicebat. *Verum de viro ſanctiſſimo, quod malo vel malum locutus fuerit, male adſtruitur, ubi intelligi poſſunt verba ejus & bona & ex bono animo dicta fuiſſe. Fidem habebat ſanctus Princeps Dei promiſſionibus de tradenda Iſraelitis terra Chanaan; optime tamen noverat, eas ſub illa conditione factas, ſi leges vel præcepta ejus obſervarent. Ubi vero jam intellexit eladem ſuis ab Hajenſi præſidio illatam, ſuſpicatus eſt id quod erat, in Deum ſcilicet grave crimen eſſe commiſſum, ideoque illum offenſum pœnas ab Iſraelitis ripetere jam velle: cumque me-*

quem ea-rum aliquam pii verbis concipeam

Digitized by Google

A *moria teneret, populum omnem, qui murmuraverat apud Cadesbarne, ipſumque Moyſen ob peccatum ad Aquas contradictionis terra promiſſa cluſos fuiſſe, merito formidare potuit, ne ſeverus criminum ultor Deus, ut in prima Heſeuſi, ita & in reliquis adverſus hoſtes expeditionibus auxilio ſuo Iſraelitas deſtitueret. Quod malum ut averteretur ad Numen divinum placandum ardentiſſimas preces concepit & ad movendum maxime appoſitus, utpote in quibus gloriam divini nominis ante omnia pra oculis habebat.*

142 *Hoc ſi fuerit orationis argumentum, uti revera fuiſſe verſus 9. dare indicat, ſique, ut præſumi debet, ea quo dixi animo fuerit conſtitutus* Joſue, *ejus deſiderium*, Utinam, ut cœpimus, manſiſſemus trans Jordanem, *non alium, quam hunc admiſit ſenſum? Si tua promiſſiones ob ſcelera noſtra fruſtra forent, ut omnino erunt fruſtra, niſi te placari ſinas; an non fatius fuiſſet, nos trans Jordanem manſiſſe, quam hic per delicta noſtra cauſam dediſſe, ut nomen tuum a gentibus rideatur & blaſphemetur? Id certo eveniet, ſi nos, ut meruimus, punire pergas: nam audiens* Chananæi & omnes habitatores terræ, *quod hodie tergo hoſtibus dederimus, animiſque clade noſtra reſumpſit* pariter conglobati circumdabunt nos, atque delebunt nomen noſtrum de terra: & quid facies magno nomini tuo? *Si Iſraelem perdis, quis nomen tuum celebrabit ac ames? Noſtro deleto nomine, tui quoque cultus delebitur; imo illud blaſphemabunt gentes & dicent te promiſſa præſtare non potuiſſe, itaque adiment tibi nomen & titulum Omnipotentis, vel certe voluiſſe, itaque tibi tollent nomen Sancti & Fidelis in promiſſis. Si igitur nobis juſte iraſceris ob ſcelera noſtra, confulo ſaltem gloria & ſanctificationi nominis tui &c. Si hoc ſenſu Sancti precantis verba explanentur, evidens eſt, nec male nec malum eum locutum fuiſſe, imo piam & ad miſericordiam impetrandam efficacem orationem inſtituiſſe, quæ magnam ejus cum Deo familiaritatem & fiduciam, necnon divinæ gloriæ zelum manifeſtat. Similis argumenti preces fundere didicerat a Moyſe Exodi cap. 32. ℣. 12. & Numer. cap. 14. ℣. 13. bonus Diſcipulus a bono præceptore.*

C 143 *Cum hæc Sanctus, ea ſumma reverentia humi coram area proſtratus, peractus eſſet, dixit ad eum Dominus a ℣. 10.* Surge, cur jaces pronus in terra? Peccavit Iſrael, & prævericatus eſt pactum meum: tuleruntque de anathemate, & furati ſunt atque mentiti, & abſconderunt inter vaſa ſua. Nec poterit Iſrael ſtare ante hoſtes ſuos, eoſque fugiet: quia pollutus eſt anathemate. Non ero ultra vobiſcum, donec conteratis eum, qui hujus ſceleris reus eſt. Surge, ſanctifica populum, & die eis: Sanctificemini in creſtinum: hæc enim dicit Dominus Deus Iſrael: Anathema in medio tui eſt Iſrael: non poteris ſtare coram hoſtibus tuis, donec deleatur de te, qui hoc contaminatus eſt ſcelere. Accedetiſque mane *ad aream* ſinguli per tribus veſtras: & quamcumque tribum ſors invenerit, accedet per cognationes ſuas, & cognatio per domos, domuſque per viros. Et quicumque ille in hoc facinore fuerit deprehenſus, comburetur igni cum omni ſubſtantia ſua: quoniam prævaricatus eſt pactum Domini, & fecit nefas in Iſrael. *Juſſa divina mox exſequitur* Joſue, *comitia celebrat, oraculumque divinum populo exponit.*

144 Surgens itaque *poſtridie* Joſue mane, applicuit Iſrael *ad aream* per tribus ſuas, & *ducta ſorte*, inventa eſt tribus Juda. Quæ cum juxta familias ſuas eſſet oblata, inventa eſt familia Zare. Illam quoque per domos offerens, reperit Zabdi: cujus domum in ſingulos dividens viros, inveni Achan, filium Charmi, filii Zabdi, filii Zare de tribu Juda. *Sacrilegum hunc ad ſe advocatum coniter ita compellat manſuetus Princeps*: Fili mi, da gloriam Domino Deo Iſrael, & confitere, atque indice mihi quid feceris, ne abſcondas. Reſpondisque Achan Joſue, & dixit ei: Vere ego peccavi Domino Deo Iſrael, & ſic & hic feci. Vidi enim inter ſpolia pallium coccineum valde bonum, & ducentos ſiclos argenti regulamque auream quinquaginta ſiclorum: & concupiſcens abſtuli, & abſcondi in terra contra medium tabernaculi mei, argentumque foſſe humo operui.

145 Miſit ergo Joſue miniſtros: qui currentes ad tabernaculum illius, repererunt cuncta abſconditæ in eodem loco, & argentum ſimul. Auferentesque de tentorio tulerunt ea ad Joſue, & ad omnes filios Iſrael, projeceruntque ante Dominum. Tollens itaque Joſue Achan filium Zare, argentumque & pallium, & auream regulam, filios quoque & filias ejus, boves & aſinos & oves, ipſumque tabernaculum, & cuncta ſupellectilem, (& omnis Iſrael cum eo) duxerunt eos ad vallem Achor: ubi dixit Joſue: Quia turbaſti nos, exturbet te Dominus in die hac. Lapidavitque eum omnis Iſrael; & cuncta, quæ illius erant, igne conſumpta ſunt. Congregaverunteque ſuper eum magnum acervum lapidum, *in vindictæ ſacrilegii monumentum*, qui permanet uſque in præſentem diem. Et aversus eſt furor Domini ab eis. Vocatumque eſt nomen loci illius, vallis Achor, uſque hodie. *Quari hic ſolet, quomodo ℣. 25. dicatur Achan ab Hebræis lapidatus, cum ℣. 15. Deus Sanctus præcepiſſet, ut igne combureretur. Hos locos varii varie conciliant. Nonnulli ſacrilegum prius lapidatum, dein poſt mortem cum omnibus rebus ſuis igne crematum fuiſſe putant. Alii prius vivum combuſtum, ac dein a populo in facinoris deteſtationem tadaver ejus lapidibus obrutum fuiſſe opinantur. Sunt & alii, qui eum viventem adhuc utriuſque ſupplicii pœnas ſimul ſubiiſſe credunt. Omnes hæ ſententiæ probabiles ſunt, ſuoſque patronos habent: quas operoſius diſcutere neceſſe non eſt. Sufficit nobis, apud omnes in confeſſo eſſe, quod Sanctus præcepto divino obtemperaverit, reumque combuſſerit cum omni ſubſtantia ſua. Quod ad filios filiaſque ejus, forte innocentes, eadem tamen morte Dei juſſu affectos, ſpectat, conſulantur interpretes.*

146 *Ubi hanc hiſtoriam in Joſepho reloget, miraberis haud dubie hominis vel incuriam in ſacro textu conſulendo, vel temeritatem ipſum pro ſuo arbitrio pervertendi. Imprimis, Scriptura teſte ℣. 1. & 18. Achan fuit nepos Zabdi; Joſephus autem ejus filium fuiſſe ſcribit. Illa ℣. 21. pallium coccineum Achan furatum fuiſſe dicit; his pallium illud ſcribit fuiſſe oblatum regem, & totam quidem ex auro contextum. Illa ibidem auream regulam, a ſacrilego ablatam, tantum quinquaginta ſiclis valuiſſe teſtatur; hic, magnificentia quam veritatis ſtudioſior, inde fabricat maſſam auream ducentorum ſiclorum. Illa ℣. 23. a miniſtris* Joſue *res*

AUCT. J. L. *furtivas humo reſoſſas & in medium prolatas fuiſſe narrat ; hic id ab ipſo Achan factum eſſe commiſeetur. Præter hos errores alia etiam in ipſo carpit Salianus num. 116. 129. & 130. ; quibus addo, quod Sanctum male inducat iis verbis, quæ indicent eum de Dei in promiſſis ſolvendis fidelitate dubitaſſe. Has de auctore illo hic ſubjunxi, ut intelligat lector, quanta cum cautela legendus ſit. Vide num. 115.*

§. XV. Hortante Deo, Hai iterum oppugnat ; fugam ſimulans, præſidium longius ab urbe abducit ; vacuam occupant in inſidiis poſiti, dein a tergo hoſte adoriuntur, aliis a fronte urgentibus: cæſis incolis, Hai diripitur & incendio vaſtatur.

B

Sanctus oppugnationem Hai vetero auctore Deo,

CUm Achani ſupplicio averſus eſſet ab Iſraelitis Numinis furor, Joſue *modice imerruptum victoriæ curſum, auctore atque hortatore Deo repetit* : Dixit *enim cap. 8. a ℣. 1.* Dominus ad Joſue : Ne timeas, neque formides : tolle tecum omnem multitudinem pugnatorum, & conſurgens aſcende in oppidum Hai. *Præcepto additur ſpes certa victoriæ ab eo, qui exercituum eſt Dominus* : Ecce tradidi in manu tua regem ejus & populum, urbemque & terram. Faciesque urbi Hai & regi ejus, ſicut feciſti Jericho & regi illius: prædam vero & omnia animantia diripietis vobis. *Jubet hic Deus regem Hai cum incolis omnibus occidi ſecundum legem, quam tulerat Deut. cap. 20. ℣. 16. & 17. atque inſuper civitatem incendio deleri, ut oppidanorum ſcelera, quemadmodum credibile eſt, punirei, Iſraelitarumque, qui fugati & cæſi erant, opprobrium ulciſceretur. Eandem tamen non vult anathemati ſubjici, ſicus Hiericbuntem ; nam jumenta enumeraque ſupellectilem militibus in prædam permittit, quæ alioquin enſe vel igne perdi, vel Dei theſauris cedere debebant. His non contentus Dominus modum etiam capiendæ civitatis ſuggerit ℣. 2.* Pone inſidias urbi poſt eam. *Paſcit hac ſanctus Imperator verum occultando, non vero mendaciis aut falſis promiſſis hoſtes decipienda, ut ex ſequentibus patebit.*

& ſtrategemo adornat, ejus

148 Surrexitque Joſue & omnis exercitus bellatorum cum eo, ut aſcenderent in Hai : & electa triginta millia virorum fortium miſit nocte, *ſeu ſero veſpere, cum jam tenebræ ingruiſſent*, præcepitque eis dicens : Ponite inſidias poſt civitatem, *qua Occidentem ſpectat* : nec longius recedatis *ab ea* : & eritis omnes parati. Ego autem & reliqua multitudo, quæ mecum eſt, *erat ſummo mane* accedemus ex adverſo contra urbem, *qua Orientem reſpicit*. Cumque exierint contra nos, ſicut ante fecimus, fugiemus & terga vertemus ; donec perſequentes ab urbe longius protrahantur : putabunt enim nos fugere ſicut prius. Nobis ergo fugientibus, & illis perſequentibus, conſurgetis de inſidiis & vaſtabitis civitatem : tradetque eam Dominus Deus veſter in manus veſtras. Cumque ceperitis, ſuccendite eam, & ſic omnia facietis, ut juſſi. Dimiſitque eos, & perrexerunt ad locum inſidiarum, ſederuntque inter Bethel & Hai ; ad Occidentalem plagam urbis Hai. Joſue autem nocte illa, *qua inſidias præmiſerat*, in medio manſit populi,

149 Surgenſque diluculo, *cum adhuc tenebræ eſſent*, recenſuit ſocios, & aſcendit cum ſenioribus in fronte exercitus, vallatus auxilio pugnatorum, *majorem vero partem exercitus longiuſcule ſubſequi juſſit*. Cumque vaniſſent *paucæ illæ militum turmæ, quas Imperator noſter ducebat*, & aſcendiſſent ex adverſo civitatis, *ab Orientali civitatis parte ad Aquilonarem deflexerunt*, & fleterunt ad Septentrionalem urbis plagam, inter quam & eos erat vallis media. Quinque autem millia viros elegerat, & poſuerat in inſidiis inter Bethel & Hai ex Occidentali parte ejuſdem civitatis. Omnis vero reliquus exercitus, *quem a longinquo ſequi juſſerat*, ad Aquilonem aciem dirigebat, ita ut noviſſimi illius multitudinis, *ſeu ultimum ejus agmen*, Occidentalem plagam urbis attingerent *ubi inſidiæ latebant. Cum omnes copiæ in hanc expeditionem eductæ loca ſibi aſſignata jam occupaſſent*, abiit Joſue *eadem* nocte illa *ſub aurora crepuſculum cum paucis, quos ſibi delegerat, ſo-* E *ciis, urbemque propius acceſſit*, & ſtetit in vallis medio, ut *oppidanos*, in *quorum conſpectum ſe reddiderat, foras proliceret. Inſidiæ pridie veſpere præmiſſæ & reliqua pars exercitus, collibus, foſſis vel ſilvis ſe occultarant, ne cives mane ad tantæ multitudinis conſpectum terrirl, ab eruptione facienda inhiberentur. Atque hæc una eademque nocte parata ſunt. Quod ſcripturæ ℣. 3. dicat, ſanctum Ducem inſidias* nocte *præmiſiſſe, ℣. 9. ipſum* nocte illa *in populi medio manſiſſe, ℣. 10.* diluculo *ſurrexiſſe, ℣. 13. abiiſſe* nocte illa *in vallis medium, de diverſis ejuſdem noctis temporibus explicui eo modo, quo Bonfrerius bis ad ℣. 13.*

duplices inſidias poſita inſidia, una 30. altera 5. millium

150 *At vota ſtrategematis, a Sancto adhibiti, ratio nondum diſtincte cognoſci poteſt, niſi tollatur e medio difficultas, quæ eſt in ℣. 3. & 12. Narratur ℣. 3.* Joſue *triginta virorum millia* noctu *miſiſſe, ut ponerent inſidias poſt civitatem, qui ℣. 9.* inter Bethel & Hai ad Occidentalem plagam urbis Hai *latitaſſe dicuntur : verſus autem 12. ita habet* : Quinque autem millia viros elegerat, & poſuerat in inſidiis inter Bethel & Hai ex Occidentali parte ejuſdem civitatis. *Salianus in Annalibus n. 1232. Maſium ſecutus, ne-* F *gat ullum alium ad expeditionem profectum fuiſſe, præter 30. bellatorum millia, e quibus quinque millia in inſidiis fuerint collocata, reliqua 25. millia ſecum* Joſue *retinuerit. Verum Scripturæ contradicit, quod ita probo : Sanctus* electa triginta millia virorum fortium miſit nocte, præcepitque eis, dicens : Ponite inſidias poſt civitatem ℣. 3. & 4. *atqui Sanctus* nocte illa manſit in medio populi ℣. 9. *& tantum poſtridie diluculo urbem verſus ſe itineri dedit, ut dicitur ℣. 10. & 11, ergo 25. ex illis 30. millibus non retinuit ſecum : erga quos ſecum retinuit & quibuſcum ſummo mane ad Hai profectus eſt, diſtinguuntur a 30. millibus nocte præmiſſis : erga præter 30. millia multitudo reliqua, de qua ℣. 5. 10. & 11. ad urbem hoſtilem pervenit. At quomodo igitur verſus tertius, qui 30. millia, conciliandus cum duodecimo, qui quinque millia dumtaxat in inſidiis poſita eſſe narrat ? Reſpondeo eum Bonfrerio hic in ℣. 12. duplices inſidias a ſancto imperatore poſitas fuiſſe, unas 30. millium de quibus ℣. 3. alteras 5. millium de quibus ℣. 12.* Neque obſtat (*verba ſunt laudati interpretis*) quod utræque ab

eadem

A eadem Occideotali parte fuerint collocatæ inter Bethel & Hai; nam & iſta Occidentalis plaga latitudinem habebat, ut duplices haſca inſidias caperet, illas quidem juxta Auſtralis plagæ angulum, has juxta angulum plagæ Borealis & viciniores Joſue turmis. Addo vero diverſo ſioc, ut mihi quidem fit veriſimile, toſtructas duplices haſce inſidias; priores quidem illas ut in urbem jam exutam præſidio militum irrumperent, *eamque occupatam ſociis, ignes domibus aliquibus injecto, ſignificarent*; poſteriores vero, ut diverticola & locu ſutiora occuparent, qua ſorte poterat patere fuga per vallem illam, ſi contingeret Haienſes refugere, & exitum ad fugam reſpectare. *Ea variis interpretum conjecturis hæc mihi veriſimilior apparet.*

151 *Stratagema exitum, quem ejus auctor & director Deus promiſerat, felicem habuit: nam cum rex Hai, ut narratur a ℣. 14. e mœnibus vel ſpecula vidiſſet illum Iſraelitarum manipulum, qui ad vallis medium, Sancto ductore, progreſſus fuerat;* Feſtinavit mane, & egreſſus eſt cum omni exercitu civitatis, direxitque aciem B contra deſertum, ignorans quod poſt tergum lateret inſidiæ. Joſue vero & omnis Iſrael ceſſerunt loco, ſimulantes metum, & fugientes per ſolitudinis viam. *Hanc fugæ ſimulationem non fuiſſe mendacium pulcre oſtendit a Lapide in ℣. 6.* At illi vociferantes pariter, & la mutuo cohortantes, perſecuti ſunt eos. Cumque receſſiſſent a civitate, & ne onus quidem, *armatus vel armis ferendis aptus, ut ea ℣. 24. patet,* in urbe Hai & Bethel remanſiſſet, qui non perſequeretur Iſrael (ſicut eruperant apetta oppida relinquentes,) dixit Dominus ad Joſue *&c. Bonfrerius hic exiſtimat, Bethelitas omne ſuum præſidium ante Iſraelitarum adventum miſiſſe ad propugnandam vicinam urbem Hai, illoſque ſimul cum hujus incolis fugientem Iſraelem fuiſſe perſecutos. Favent ipſi Septuaginta, Chaldæus paraphraſtes, Pagninus & Vatablus, qui legunt* oppidum (*in numero ſingulari*) *incautos hoſtes apertum reliquiſſe. Objicit Celmetus verſum 25. ubi illo die duodecies mille homines interfecti fuiſſe dicuntur*, omnes urbis Hai. *Sed hinc inferri nequit, Bethelitas Haienſibus non fuiſſe conjunctos: nam dici poteſt eum eodem Bonfrerio ad ℣. 25. eo loco tantum recenſeri, quot ex habitatoribus* C *urbis Hai cæſi fuerint. Hujus certe opinionis plus veriſimilitudinis habet, quam Calmeti aliorumque, qui volunt, Bethelitas Hebræorum fugam ex urbe ſua, quæ ab Hai non procul aberat, conſpexiſſe, omneſque ut victoriæ & prædæ participes fierent, nulla ſervata ordine, ex civitate erupiſſe; verumtamen Haienſibus ſe non junxiſſe, ſed, cum captam & incenſam Hai viderent, ejuſque cives, qui Iſraelitas perſecuti erant, fundi & cædi, inopinata hac rei mutatione conſternatos ad ſua reditiſſe. Hæc conjectura priore magis a ſacra narratione recedit: nam ſi Bethelitæ ſe Haienſibus non junxerint, ſed, eorum viſa cæde, fuga ſibi conſuluerint; quomodo fugientem Iſraelem perſecuti ſunt, ut dicitur ℣. 17.? Si cum aliis dicas, quod illo die, quo capta fuit Hai, urbe ſua egreſſi ſint, Haienſibuſque ſe revera junxerint ad Hebræos perſequendos; quomodo non intidemus in inſidias inter Bethel & Hai collocatas? Illæ enim tempore, quo fugiebant Iſraelitæ, de loco ſe non moverant, donec clypeum Dei juſſu in altum elevaſſet Joſua. Creditibior itaque eſt ſententia Bonfrerii, cui adhæremus.*

Joſua per fugæ ſimulationem hoſtes longius ab urbe abducit.

152 *Cum igitur Haienſes permixti Bethelitis, qui aliquo tempore ante poſitas inſidias illis opem laturi advenerant, urbe egreſſi Iſraelem fugientem longius inſequerentur*, Dixit Dominus ad Joſue (℣. 18.) Leva clypeum, (*alii vertunt* lanceam) qui in mano tua eſt, contra urbem Hai, quoniam tibi tradam eam. *Paruit Sanctus; nec, ut* ℣. 26. *dicitur, elatum in ſublime clypeum demiſit, donec Haienſes ad unum omnes interfecti eſſent:* Ut intelligamus, *inquit Cajetanus hic*, quod quemadmodum, pugnante Iſraela contra Amalecitas, erectio manuum Moyſis continuata erat ratio vincendi, *ita*, pugnante Iſraele contra Hai, perſeverantia extenſæ manus ac lanceæ Joſue contra civitatem fuit ratio vincendi. Diſpoſuit autem Deus, interecedentibus hujuſmodi ſignis ſenſibilibus, victorias iſtas, ad clarius manifeſtandum, quod ipſe Deus eſt auctor victoriæ; tenſa adm manus Joſue cum lancea verſus Hai, ſignum erat divinum divinæ pugnæ contra civitatem illam.

AUCT. J. L. *clypeo in altum levato.*

153 *Quamquam eam Cajetano Maſius & Bonfrerius velint, elevationem clypei vel lanceæ tantummodo ſignum fuiſſe præſentis auxilii divini & victoriæ ab hoſtibus referendæ; non video tamen, cur dici nequeat, idem ſignum ad aliud quoque deſtinatum fuiſſe*, nempe ad monendos in inſidiis poſitos, *ut in urbem apertam & propugnatoribus vacuam irruerent. Ita ſentiunt Arias, a Lapide, Tirinus & Calmetus hic, necnon Salianus num.* 133. & 138. *addumque, ſanctum Ducem ſuper haſtam clypeum ſuſtuliſſe, ut hujus fulgor fieret conſpicuus vel inſidiatoribus, vel aliis ad id conſtitutis, qui illos de hoc indicio ſtatim admonerent. Favere etiam videtur ipſe textus* ℣. 19. *ubi, clypeo ſublato, inſidiæ e latebris non prodiiſſe commemorantur:* Cumque, *inquit*, elevaſſet clypeum ex adverſo civitatis, inſidiæ quæ latebant, ſurrexerunt confeſtim: & pergentes ad civitatem, ceperont & ſuccenderunt eam, *ut Imperatori & reliquo ejus exercitui captæ civitatis ſignum darent. Vide infra num.* 155.

in inſidiis poſiti ut horum præſidio ſe recipiant & E

154 Viri autem civitatis, qui perſequebantur Joſue, reſpicientes & videntes, fumum urbis ad cælum uſque conſcendere, non potuerunt ultra huc illucque diffugere: præſertim eum hi, qui ſimulaverant fugam, & tendebant ad ſolitudinem, contra perſequentes fortiſſime reſtitiſſeos. Videnſque Joſua & omnis Iſrael, quod capta eſſet civitas, & fumus urbis aſcenderet, ravarius percuſſit viros Hai. *Tribuitur hic Duci, quod ejus imperio factum eſt; nam ipſe tum clypeum in aere ſublimem tenebat.* Siquidem & illi, qui ceperant & ſuccenderant civitatem, egreſſi ex urbe contra ſuos, medios hoſtium ferire cœperuot. *Qui urbem Hai propugnatoribus vacuam occuparunt, fuerunt triginta illa inſidiatorum millia, de quibus* ℣. 3. *bis enim illud injunxerat Imperator* ℣. 4. & ſeqq. *Urbe capta, major eorum pars egreſſa eſt ad hoſtes a tergo aggrediendos, qui Iſraelitas fugam ſimulantes hactenus perſecuti erant. Dixi, majer eorum pars; nam credibile non eſt, quod urbem, licet incolæ qui in ea remanſerant imbelles vel inermes eſſent, omni plane præſidia nudatam reliquerint. Sed quid interea temporis illa quinque inſidiatorum millia fecerunt, de quibus* ℣. 12.? *Putamus, ab illis vias interclufas fuiſſe, per quas hoſtes, a fronte & a tergo invaſi, alioquin fuga elabi potuiſſent. Vide dicta num.* 150. Cum ergo ex utraque parte adverſarii cæderentur, ita ut nullus de tan-

hoſtes a tergo & a fronte invaſi interficiuntur. F

AUCT. J. L. ta multitudine ſalvaretur, regem quoque Hai apprehenderunt viventem, & obtuleruot Joſue,

155 Igitur omnibus interfectis, qui Iſraelem ad deſerta tendentem fuerant perſecuti, & io eodem loco gladio corruentibus, reverſi filii Iſrael percuſſerunt civitatem, *nulli ætati aut ſexui parcentes; contra omnes enim mortis ſententiam Dominus pronuntiaverat* ℣. 2. Eraot autem, qui in eodem die conciderant a viro uſque ad mulierem, duodecim millia hominum, omnes urbis Hai. *De Bethelitis vide num.* 151. Joſue vero non contraxit manum, quam in ſublime porrexerat, tenens clypeum, donec interficerentur omnes habitatores Hai. Jumenta autem & prædam civitatis diviſerunt ſibi filii Iſrael, ſicut præceperat Dominus Joſue. Qui ſuccendit urbem & fecit eam tumulum lempiternum. *Incendium antè commiſſam pugnam excitatum, de quo verſus* 19. *non fuit totius urbis, ne præda omnis exercitus periret; ſed alicujus tantum loci, ut viſo fumo captam eſſe urbem intelligerent Iſraelitæ, & a ſimulata fuga deſiſterent. Tota urbe tunc tantum in cineres redacta eſt, poſtquam habitatoribus interfectis, ſpolia omnia Hebræi collegiſſent, ut Dominus juſſerat* ℣. 2. *Porro* Joſue *urbis regem, qui vivus in ejus poteſtatem venerat*, ſuſpendit in patibulo uſque ad veſperam & ſolis occaſum. Præcepitque Joſue (*id nempe, quod præſcribitur Deut. cap.* 21. ℣. 23.) & depoſuerunt cadaver ejus de aruce: projeceruntque in ipſo introitu civitatis, congeſto ſuper eum magno acervo lapidum, qui permanet uſque in præſentem diem. *Rex tamen Hai vivus ſuſpenſus non fuit, uti neque rex Jericho, de quo num.* 133. *Utrumque prius interfectus fuiſſe, manifeſtum eſt ex cap.* 10. ℣. 1. 26. *&* 28.

156 *Hæreſibus illatam cladem paucis ita perſtringit Joſephus*: Jeſus autem luſtratum exercitum ad Aioam ducit, & noctu diſpoſitis circa urbem inſidiis, diluculo hoſtem ad certamen prolicit. Illis vero audaciter ob proximam victoriam irruentibus, ſimulata fuga procul eos ab oppido abſtrahit, fuſum hoſtem exiſtimantes, & quaſi victoria jam parta inſolescentes. Poſtquam autem ſubito converſis copiis in faciem illis obſtitit, & aliis, qui in inſidiis latebant, ex compoſito ſignum datum eſt, coorti celeri curſu ad Aioam feruntor, & averſam ejus portam occupant, pleriſque civium (*imbellium*) e muris luorum, ut tum putabant, victoriam ſpectantibus: urbemque ingreſſi ſine diſcrimine cædem ingentem edunt, Interim alia parte Jeſus obvios in fugam verſit; qui urbem petentes integram adhuc rati, ubi hanc quoque ab hoſte captam ac cum uxoribus ac liberis incenſam animadverteruot, per agros diſpalati, eum ſibi iovicem præſidio non poſſent eſſe, *& neque in urbem redire, neque huc illucque diffugere*, alii aliis in locis ſuot oppreſſi. Poſt hanc Amitarum cladem magna multitudo puerorum & mulierum atque mancipiorum capta eſt, & ſupellex ſine numero: pecudum item greges non modici, & inſuper ſignata pecunia multa; erat enim ea regio prædives. Atque hac omnia Jeſus inter milites partitus eſt in eis callis, quæ habuit ad Galgala. *Minutiis negligitis, in eo potiſſimum argue Joſephum, quod Iſraelitas ingentem feminarum, puerorum & mancipiorum multitudinem captivam abduxiſſe ſcribat, contradicens verſui* 25. *aſſerenti omnes urbis incolas* a viro ad mulierem *fuiſſe occiſos.*

Forte Sancti famæ conſulere voluit, ne nimium erudelis apud gentes audiret: ſed ſatis conſulmiſſe, ſi dixiſſet, Deum ipſum civium interneciones præcepiſſe, juſtaſque, cum inſigniter ſe in lege peccatum fateatur, hujus præcepti cauſar addidiſſet. Verum oraculum divinum de Hæenſibus cum ſua urbe delendis tacitus præterit; nec quidquam etiam meminit de Dei ſermone, quo Sancto elevatio clypei mandata fuit; ad quam actionem Deus populo ſuo victoriam de Hieenſibus largitus eſt, ſicut olim de Amalecitis ad extenſionem manuum Moyſis.

§. XVI. In montibus Garizim & Hebal populum inter ac Deum fœdus ſolenni ritu Joſue inſtaurat: Chananæorum adverſus eum conſpiratio.

QUoniam ab Hai non procul aberat urbs Bethel, *&* in hac, uti capitis 8. verſus 17, teſtatur, nullus miles, præſidiarius remanſerat, omnibus ad ſuppetias Hæenſibus ferendas miſſis; neutiquam veriſimile eſt Imperatorem vigilantiſſimum neglexiſſe tam opportunam urbe hujus ſubigendæ occaſionem. Capitis 12. verſus 16. *ubi inter debellatos a fortiſſimo Duce noſtro reges vex Bethel quoque nominatur, nullum dubio locum reliquit, quin civitas illa ab Iſraelitis occupata fuerit. Quoniam autem tempore id potius factum eſſe dicere poſſumus, niſi paulo poſt deletam atque exuſtam Hai, a qua teſte Adriehomio una tantum lenca diſtabat. Scriptura de ejus occupatione forte ideo non meminit, quod facile negotio ſine pugna, utpote quæ propugnatoribus deſtituta erat, in poteſtatem Hebræorum venerit. Ad Judicum caput* 1. *ubi a* ℣. 22, Bethel poſt mortem Joſue *obſeſſa & capta legitur, diceudum, vel geminam fuiſſe Bethel cum Adriehomio, vel, ſi unica fuerit, eam ab hoſtibus recuperatam fuiſſe aut vi, aut potius fraude Benjaminitarumque imprudentia, quibus in diviſione terræ promiſſæ obtigerat. His victoriis de rege Jericho, Hai, & Bethel potitus nihil antiquius habuit ſanctus Princeps, quam primo quoque tempore exſequi in montibus Hebal & Garizim ea, quæ diudum a Moyſe habuerat in mandatis. Ut vero ſecure id præſtare poſſet, proculdubio prius terram, in qua iſti montes ſiti ſunt, atque omnem regionem, quæ hos inter & Hai media interjacet, in Hebræorum poteſtatem, nemine victoriam moraute, redegit. Mappa topographica terræ promiſſionis, quam Adriehomius Operi ſuo præfixit, dictos montes collocat prope Sichem uovem circiter horarum itinere ab Hai. Quod ab urbe Sichem, quæ poſtea tribus Ephraim obtigit, non procul abfuerim, docet etiam S. Hieronymus in Epitaphio ſanctæ Paulæ; & ſatis ex ipſa Scriptura Judicum cap.* 9. ℣. 7. *oſtendi poteſt contra Euſebium in Locis Hebraicis ab eodem S. Hieronymo Latino redditis, & Salianum num.* 140.

158 *Quid in utroque illo monte actum fuerit, deſcribitur cap.* 8. *a* ℣. 30. *ubi compendioſa narratione traditur exſecutio eorum, quæ Deut. cap.* 11. ℣. 29. *& cap.* 27. *præſcripta erant. Ex his lectis inter ſe collatis haut tutiue res peracta deſcriptionem concinnamus, Scripturæ, ut exiſtimamus, conformem.* Joſue *memor mandati, quod acceperat populus a Moyſe, de altari lapidibuſque cum inſcriptione Deuteronomii in Hebal erigendis, & de divina*

A *urbs, qui in ea ne manſerant interfecti, diripitur & incendi tur.*

B *Joſephi falſitas.*

C

D

E *Occupat urbem Bethel & regionem, in qua ſiti montes Garizim & Hebal.*

F *ad hæ poſſum deſcri. conci. mo & fectum Deobſervatio,*

A *divinæ legis acceptatione ſolemniter confirmanda in eodem monte Hebal & Garizim, cum proclamatione coram populo, benedictionum illam obſervantibus, & maledictionum eamdem tranſgredientibus; ſimulque advertens populum bene affectum eſſe erga Deum, quod tot tantaque in ejus gratiam prodigia ad Jordanem, in Jericho, & Hai nuperrime operatus eſſet; hoc, inquam, advertens S. Imperator, dictum præceptum quam max implendum curavit. Omnem itaque convocavit multitudinem tam Hebræorum quam advenarum (Joſue cap. 8. ℣. 33.) puta Hierichuntinorum, qui cum Rahab in domo ejus ſalvati fuerant, aliorumque proſelytorum, qui ad Judaiſmum converſi inter Iſraelitas morabantur; omnes, inquam viros ac mulieres, imo & parvulos (ibidem ℣. 35.) advocavit* Joſue *do Galgalis ad montes Hebal & Garizim. Ac primo quidem, quod Deut. cap. 27. ℣. 5. 6, & 7. præceptum erat mandat exſecutioni, de qua hic ℣. 30. & 31. Tuoc*

B *ædificavit* Joſue altare Domino Deo Iſrael in monte Hebal: ſicut præceperat Moyſea famulus Domini filiis Iſrael, & ſcriptum eſt in volumine legis Moyſi: altare vero de lapidibus impolitis, quos ferrum non tetigit: & obtulit (*per ſacerdotes*) ſuper eo holocauſta Domino, immolavitque pacificas victimas.

22. probabilior lapidas erigi, quibus Deuteronomium inſcribi

159 *Deus impletum eſt, quod memoratum Deuteronomii caput ℣. 4. injungit*: Quando ergo tranſieritis Jordanem, erigite lapides, quos ego hodie præcipio vobis in monte Hebal, & levigabis eos calce. *Et ℣. 8.* Et ſcribes ſuper lapides omnia verba legis hujus clare & dilucide. *De quo hic ℣. 32.* Et ſcripſit (Joſue) ſuper lapides Deuteronomium legis Moyſi, quod ille digeſſerat coram filiis Iſrael. *Lapides hos diſtinctos fuiſſe ab iis, ex quibus exſtructum fuit altare, contra Joſephum communis interpretum eſt ſententia. Quid Sanctus ſuper eos quæraverit, magis controvertitur. Maſius ſolas benedictiones & maledictiones, de quibus inſra, illis inſcriptas fuiſſe putat: Cajetanus tantum decem præcepta decalogi Deut. cap. 5. reperta: Liranus ea ſolum præcepta, quæ ibidem cap. 6. explicantur de unitate Dei, deque eo amanda ſuper omnia: Abulenſis & Serarius hic, a Lapide, Bonfrerius &*

C *Tirinus in Deut. cap. 27. ℣. 2. totum librum quantum Pentateuchi. His malo adhærere quam illis: nam per* Deuteronomium, *& per* omnia verba legis hujus *potius intelligendus videtur ipſe liber Deuteronomii ſeu Legis ſecundo latæ, quam valde exigua ejus pars. Nec me deterret hujus libri prolixitas: nam dici poteſt Sanctum aliorum opera in ſcribendo uſum fuiſſe, lapides fuiſſe ingentes, numero duodecim; atque hoc ſatis probabiliter Maſius, Serarius, aliique hic conjiciunt ex eo, quod Moyſes hujus cæremoniæ præmonſtrator totidem lapides pro numero tribuum Iſrael in titulos erexerit ad radices montis Sinai, quando legem ſcriptam populo erat recitaturus Exodi cap. 24. ℣. 4.*

160 *His peractis, Dux noſter duodecim tribus in duas diviſit partes, & ſex earum in Hebal manere, reliquas vero ad vicinum montem Garizim ſe conferre juſſit ſecundum illud Deut. 27. ℣. 11. & ſeqq.*: Præcepitque Moyſes populo in die illo, dicens: Hi ſtabunt ad benedicendum populo ſuper montem Garizim, Jordane tranſmiſſo: Simeon, Levi, Judat, Iſſachar, Joſeph, *id eſt, tribus Ephraim & Manaſſe*, & Benjamin. Et e regione iſti ſtabunt ad maledi-

dein ſex tribubus in Hebal & totidem in Garizim ſtantibus

ceodum in monte Hebal: Ruben, Gad, & Aſer, & Zabulon, Dan, & Nepthali. *His ſubjungo, quæ hic ℣. 33. Sanctis imperio Iſraelitæ exſecuti fuiſſe leguntur*: Omnis autem populus, & majores natu, duceſque, ac judices ſtabant ex utraque parte arcæ, in conſpectu ſacerdotum, qui portabant arcam fœderis Domini, ut advena ita & indigena. Media pars eorum juxta montem Gerizim, & media juxta montem Hebal, ſicut præceperat Moyſes famulus Domini. *Ex utroque loco colligitur, univerſum Iſraelem a ſancto tetius rei Directore hoc pulcro ordine fuiſſe diſpoſitum. In valle ipſa inter duas montes, Garizim ſcilicet & Hebal, ſtabant ſacerdotes illi, qui arcam fœderis geſtabant. His proxime aderant alii ſacerdotes ac Levitæ omnes. Circum hos ſtabant majores natu duces, ac judices populi; deinde reliqua multitudo ita ſcilicet ut ſex tribus deſignatæ ſtarent verſus Garizim, ſex alia verſus Hebal, facie ad arcam converſa, & ab illa remotioribus altiora montium loca occupantibus.* E *Advenæ ſeu proſelyti, ut putat Tornellius ad annum 2584. num. 17. inter auctores ſuæ converſionis hunc inde exiſtebant. Hic ita ordinatis, ſecuta eſt benedictionum ac maledictionum cæremonia*: Et primum quidem Joſue *vel per ſacerdotes, vel per ſe tamquam propheta* benedixit populo *Iſrael ℣. 33. ea probabiliter benedictione, ut exiſtimat Tornellius laudatur, quam Dominus Aaroni & filiis ejus per Moyſen præſcripſerat Numer. cap. 6. in fine*: Sic benedicetis filiis Iſrael, & dicetis eis: Benedicat tibi Dominus, & cuſtodiat te: oſtendat Dominus faciem ſuam tibi, & miſereatur tui: convertat Dominus vultum ſuum ad te, & det tibi pacem.

benedictionibus & maledictionibus quas proclamavit,

161 Poſt hæc (℣. 34.) legit, *id eſt, legi juſſit a Levitis*, omnia verba benedictionis & maledictionis, *de quibus Deut. capite 27. a ℣.* 14. Et pronuntiabunt Levitæ ad omnes viros Iſrael excelſa voce: Maledictus homo, qui facit ſculptile & conflatile, abominationem Domini, opus manuum artificum, ponetque illud in abſcondito. Et reſpondebit omnis populus & dicet: Amen. Maledictus qui non honorat patrem ſuum & matrem, & dices omnis populus: F. Amen. *Præter has duas alia decem maledictiones ibidem leguntur. Levitæ itaque ad ſignum, a ſancto totius cæremoniæ Moderatore datum,* Inſtar fecialium (*verba ſunt Tirini in hunc locum*) ad innovandum firmandumque fœdus Deum inter & Iſraelitas, primo verſus montem Garizim converſi voce excelſa iotonabant conceptis verbis benedictiones ſeorſim ſingulas: ad quas reſpondebant AMEN, ſeu FIAT, omnes ii, qui ad montem Garizim ſtabant. Deinde converſi ad Hebal, ſimili modo pronuntiabant ſingulas maledictiones ſeu exſecrationes, quibus reſponſabant, qui erant in & circum Hebal. Et quidem maledictiones ſigillatim hic exprimuntur numero duodecim, ſortem primariæ & præcipuæ, ſed benedictiones nuſquam diſertis verbis expreſſas habes: facile tamen ex maledictionibus colligere eſt, quales illæ benedictiones fuerint, nempe quæ contrariis virtutum actionibus bona & præmia decernerent. *Alios modos, quibus illa benedictionum & maledictionum proclamatio fieri potuit & forte facta fuit, invenies apud alios interpretes.*

Deuteronomium præligit; atque ita fatus,

162 *Factis precationibus imprecationibuſque finitis; & ab omni Iſraele*, Amen *acclamante, approbatis, tota lex ſeu Deuteronomium, uti lapidi-*

AUCT. S. L. *pidibus inſcriptum, ita & omni populo prælectum fuit; nam circa legem verſabatur fœdus illud, quod erat hic cum Deo inſtaurandum. Id indicare videtur verſus* 34. Poſt hæc legit omnia verba benedictionis & maledictionis, & cuncta quæ ſcripta erant in legis volumina. *Multi verba hæc*: Et cuncta *&c. ejiciuntur ad maledictiones & benedictiones, vel ad earundem explicationem, quæ datur Deut. cap.* 28. *ſed contra eorum ſenſum sovium, qui exigit, ut dicamus particulam & hic ſuo munere fungi, quod eſt res diſtinctas conjungere, benedictionum vero & maledictionum explicationem non eſſe* cuncta, quæ ſcripta erant in legis volumina. *Præterea cum leges & præcepta Deuteronomio comprehenſa, quæ adeo omnibus inculcata voluit Deus & legislator, poſt hujus mortem integre & ſolemniter Iſraelitis nondum propoſita eſſent, ſupremo eorum Principi incumbebat efficere, ut quam primum id fieret. Quonam autem tempore commodius ac opportunius fieri potuit,*

B *quam nunc? Populo igitur probabilius jam præfecta ſunt* cuncta *vel verbo ad verbum*, quæ ſcripta erant in legis volumine. Nihil ex his, (v. 35.) quæ Moyſes juſſerat *in toto Deuteronomio, Sanctus* reliquit intactum, ſed univerſa replicavit, coram omni multitudine Iſrael, mulieribus ac parvulis & adventis, qui inter eos morabantur.

163 *Atque ita ad amuſſim, pii Principis cura, denuo inſtaurata, ſtabilita, confirmataque fuit ab univerſa multitudine Moyſaicæ legis acceptatio; quæ inſuper in monte Heval ad totius populi commodum diluculde patefactaque in lapidibus deſcripta fuit. His expletis*, Joſue *cum omni populo rediit ad caſtra in Galgalis, ut patet ex cap.* 9. v. 6. *& cap.* 10. v. 6. *&* 43. *Quo tempore hæc omnia facta fuerint, ſatis innuit contextus narrationis ſacræ, quæ poſtquam cap.* 8. v. 29. *vetuliſſet ſupplicium regis Hei, mox ſubdit* v. 30. TUNC ædificavit Joſue altare Domino Deo Iſrael in monte Hebal; *feliciter ſtatim poſt delatam victoriam Hai, quæ oppugnari cœpta eſt ſub initium menſis ſecundi, ut dictum eſt num.* 139. *& colligi poteſt num.* 127. *Joſephus Sanctum ſuos ad illos montes duxiſſe narrat, poſtquam jam tota Chananæa ſubacta, & ſacrum tabernaculum in Silonem translatum eſſet, ſed*

C *ab omnibus fere deſeritur.*

164 *Interea temporis Hieriebuntinis & Hai excidium, incolarumque omnium eadem per totam Chananæam nuntius rumor detulerat*: Quibus auditis, cunctí reges trans Jordanem, qui verſabantur in montanis & campeſtribus, in maritimis ac littore magni maris, hi quoque qui habitabant juxta Libanum, Hetbæus, & Amorrhæus, Chananæus, Pherezæus, & Hevæus, & Jebuſæus congregati ſunt pariter, *bellique ſocietatem inierunt*, ut pugnarent contra Joſue & Iſrael uno animo eademque ſententia *cap.* 9. v. 1. *Verum conſpirationis hujus exſecutionem ſecunda tantum aura principatus* Joſue *ad aquas Meron ſuſceptam eſſe exiſtimat Salianus num.* 145. *neque improbabilis eſt ejus opinio: nam caput* 11. *narrans multos populos ad iſtas aquas confluxiſſe, ut pugnarent contra Iſrael, de eiſdem agere videtur, quorum hic fit mentio. Reliqua autem anni primi tempore geſta eſt ſum Gabaonitis fœdus, pugnatum contra Adonizedec & quatuor alios reges, qui Gabaonem obſidione cinxerant, bellumque in Chananæa auſtrali geſtum eſt. De fœdere cum Gabaonitis paragrapho ſequenta agere incipiemus.*

D

§. XVII. Gabaonitarum fraus: Joſue cum eis fœdus init, quod juramento confirmat: probatur variis argumentis, Sanctum nec temere illis credidiſſe, nec peccaſſe, quod Dominum prævie non conſuluerit.

G*Absonitæ, qui, quod Iſraeli victoriores eſſent, merito ſibi magis timebant, rebus ſuis quoque modo conſulere ſtatuerunt. Cum enim ſa armis quidquam effecturos deſperarent, ut ipſi poſtea falſi ſunt cap.* 9. v. 24. *ad fraudem animos intenderunt, legatoſque fœderis cum Iſraelitis ſanciendi cauſa miſerunt, qui de terra longinqua ſe venire falſo dicerent, & ad hoc mendacium confirmandum cibaria, veſtes, ceteraque accommodarent. Res ita narratur cap.* 9. *a* v. 3. E At hi, qui habitabant in Gabaon, audientes cuncta quæ fecerat Joſue Jericho & Hai: & callide cogitantes tulerunt ſibi cibaria, ſaccos veteres aſinis imponentes, & utres vinarios ſciſſos atque conſutos, calceamentaque perantiqua, quæ ad indicium vetuſtatis pitrachis coſuta erant, induti veteribus veſtimentis: panes quoque, quos portabant ob viaticum, duri erant & in fruſta comminuti: perrexerunt atque ad Joſue, qui tunc morabatur in caſtris Galgalæ, & dixerunt ei, atque ſimul omni Iſraeli: De terra longinqua venimus, pacem vobiſcum facere cupientes. Reſponderuntque viri Iſrael ad eos atque dixerunt: Ne forte in terra, quæ nobis ſorte debetur, habitetis, & non poſſimus fœdus inire vobiſcum. At illi ad Joſue, Servi, inquiunt, tui ſumus. Quibus Joſue ait: Quinam eſtis vos, & unde veniſtis? Reſponderunt: De terra longinqua valde veneruot ſervi tui in nomine Domini Dei tui. Audivimus enim famam potentiæ ejus, cuncta quæ fecit in Ægypto, & duobus regibus Amorrhæorum, qui fuerunt trans Jordanem, Sehon regi Heſebon, & Og regi Baſan, qui erant in Aſtaroth: dixerunteque nobis lenio- F res & omnes habitatores terræ noſtræ: Tollite in manibus cibaria ob longiſſimam viam, & occurrite eis, & dicite: Servi veſtri ſumus; fœdus inite nobiſcum. Ecce panes quando egreſſi ſumus de domibus noſtris, ut veniremus ad vos; cados ſumpſimus, nunc ſicci facti ſunt, & vetuſtate nimia comminuti. Utres vini novos implevimus, nunc rupti ſunt & ſoluti. Veſtes & calceamenta quibus induimur, & quæ habemus in pedibus, ob longitudinem viæ trita ſunt, & pene conſumpta.

166 Sulceperunt igitur *Iſraelitæ, Gabaonitarum dictis fidem habentes*, de cibariis eorum, & os Domini non interrogaverunt. Fecitque Joſue eum eis pacem, & inito fœdere pollicitus eſt quod non occiderentur: principes quoque multitudinis juraverunt eis. *Ex Deuter. cap.* 20. *a* v. 10. *patet, Iſraelitis vetitum non fuiſſe, amicitiam pacifci ac vitæ ſecuritatem cum populis, qui Chananæi non erant. Fœdera quæ Exodi cap.* 23. v. 32. *cap.* 34. *a* v. 12. *& alibi Hebræis interdicuntur, ad alios ſe non extendunt, quam ad habitatores terræ Chananæ, quam Dominus populo ſuo poſſidendam tradiderat. Unde manifeſtum eſt, S. Principem neque imprudenter neque contra præceptum divinum feciſſe, quando cum Gabaonitis,*

Gabaonita rebus ſuis metuentes fraudulenter cum Joſue agunt.

Pacem jurant inter ſe fœdus ineunt Principes

Sanctum

A nitis, terræ promiſſæ incolis, fœdus percuſſit & juramento confirmavit, modo prudenter credideris illos extra Chananitidis fines habitare, neque ulla ex aspite debueris prævia oraculum Domini conſulere. An ex verbis ſacris mox datis recte deducatur, quod Sanctus omittendo oraculi conſultationem peccarit, adeoque ad eam obligatus fuerit, a numero 168. examinare incipimus. Pactionem fœderis cum Gabaonitis fides præceſſit, qua Joſue credidit eos non eſſe Chananæos, ſed procul diſſitarum regionum incolas. An hac levis & imprudens fuerit, primo loco diſcutiamus. Recentiorum fere omnium, qui de hac quæſtione judicium ſuum tulerunt, conſentiens optimo eſt; quod Joſue a prudentiæ regula recederit nimia ſua facilitate, qua Gabaonitarum, incognitorum ſibi hominum, nimis fidem habuit: ſed rationes non adferunt, quibus id ſatis evincant. Fatetur quidem etiam S. Ambroſius lib. 3. de Officiis cap. 10. quod Sanctus, cito & facile credideris; ſed ita eo non

B modo nihil reprehenſione dignum, verum etiam materiem invenis fiducium Principem laudandi. S. Doctoris verba accipe: Gabaonitæ metuentes validam manum, venerunt cum verſutia ... & cœperunt ab Jeſu Nave poſcere, ut ſecum firmaret ſocietatem. Et quia adhuc erat ignarus locorum atque incolarum inſcius, non cognovit fraudes eorum, neque Deum interrogavit; ſed cito credidit. Adeo ſancta erat illis temporibus fides eorum, ut fallere aliquos poſſe non crederetur. Quis hoc reprehendat in ſanctis, qui veteres de ſuo affectu æſtimant; & quia ipſis amica eſt veritas, mentiri neminem putant, fallere quid ſit ignorant, libenter credunt quod ipſi ſunt, nec poſſunt ſuſpectum habere quod non ſunt? Hinc Salomon ait: „ Innocens credit omni „ verbo „. Non vituperanda facilitas, ſed laudanda bonitas. Hoc eſt innocentem eſſe, ignorare quod noceat: & ſi circumſcribitur ab aliquo, de omnibus tamen bene judicat, qui fidem eſſe in omnibus arbitratur. Hac igitur mentis ſuæ

C devotione inclinatus ut crederet, teſtamentum diſpoſuit, pacem dedit, confirmavit ſocietatem. 167. *Cum eccleſiæ Doctore agnoſcimus in ſancto noſtro Principe & laudamus virtutes illas, ex quibus poſtulaſſe aiunt, quod Gabaonitas potius ſinceros ac veraces credideriat, quam fraudulentes ac mendaces, ſinceritatem ſolicet, veracitatem, mentemque a ſiniſtris ſuſpicionibus concipiendis alienam; dicunſque, dictas virtutes in Joſue pulcro nexu conjunctas fuiſſe cum prudentia, in omnibus duce requiſita; & ad hujus leges ſemper & ubique ſua illum conſilia actioneſque exegiſſe, atque hanc etiam fidei aſſenſum, impoſtoribus Gabaonitis præſtitum. Et vere quid, obſecro, in eo imprudentiæ, quod legatos nonnullos totius populi miſſos, qui barbarus Iſraelitas dolo circumvenire deprehenſus non erat, & mendacii ſuſpectos non habuerit? An ergo ſuſpicari debuit Gabaonitas tam inſontes fuiſſe, quam revera fuerunt, non innoxias, inquam, tamque inſipientes, ut fraudibus uterentur poſt paucos dies manifeſtandis, vel quas merito timere poterant, ne contra ſe tamquam impoſtores ingens exardeſceret Iſraelitarum indignatio, ipſique morte crudeliori afficerentur, quam reliqui Chananæ populi? Novas veſtes atritas, panes induratos, aliaque adjuncta, quæ in ſacra narratione legimus, nonne uſus frandis non derogendæ, a qua majora mala quam ob ejus omiſſionem timere ſibi poterat, prudenter credibile faciebant, gentem iſtam extra Chananæam ſuas habere ſedes: Verum, inquies, legatos miſeras dolo inſtructos, ut Joſue deceptus pacem ſecum iniret, eamque juramento firmaret; adeoque pro tua gravitate diligentius examinare debebas, num fraus ſubeſſet. Ad hoc reſpondebo infra nn. 171. & ſeq., ubi ſufficienter probabo, eum nihil præcipitanter egiſſe, neque minorem, quam debuit, diligentiam adhibuiſſe.* AUCT. J. L.

168 *Sed an temeritatis aut imprudentiæ culpam aliunde non contraxit; quod ſcilicet inconſulto Dei oraculo fœdus inierit cum Gabaonitis? Contra Sanctum ita argui poteſt: Licet prudentior credideris, Gabaonitas eſſe exteros; tamen de eo non erat certus, adeoque oraculi divini conſultatione certum ſe reddere debebas, quemadmodum Dominus ei præceperat Numer. cap. 27. ℣. 21. Ex auctoribus, qui ad manum fuere, nullum offendi, qui Sanctum hic excuſet. Omnes paſſim aſſerunt, eum imprudenter & contra præceptum divinum pacem cum Gabaonitis iniiſſe; E contendunique Scripturam ℣. 14. Suſceperunt igitur de cibariis eorum, & os Domini non conſuluerunt, tam ſupremum quam reliquos populi principes reprehendere, quod prius Dominum non conſuluerint per ſacerdotem Rationali, in quo erat Urim & Thummim, indutum. Nihilominus Sancti cauſam non poſſum non defendendam ſuſcipere, quia verſus 14. benignam interpretationem, quam num. 175. dabimus, non admittit modo; verum etiam varii loci ſacri, quos ſequente paragrapho adferemus, eandem omnino exigunt: imo, quod ſummopere miror, interpretes paſſim omnes, uti ad verſum 14. S. Principi adveſantur, ita alibi eum vel excuſant, vel ſaltem talia nobis argumenta ſubminiſtrant, ex quibus legitime ſequi videtur, oraculum divinum ante fœderis pactionem a Joſue conſuli non debuiſſe, quamvis incerto, an Gabaonitæ Chananæitidis incolæ eſſent, necne; adeoque eum non peccaſſe omittendo oraculi conſultationem, ad quam non tenebatur. Verebitur haud dubie lector, ne hic temere plus dixerim, quam probare poſſim. At, obſecro, F judicium tantiſper ſuſpendas, donec hunc & ſequentem paragraphum attente perlegerit.*

169 Exordium ducam a duobus locis divinis, & ſenſu, quo illas interpretes intelligunt, Prima ſertur Exodi cap. 23. a ℣. 32. Non inibis eum eis (Chananæis) fœdus, nec cum diis eorum. Non habitent in terra tua, ne forte peccare te faciant in me, ſi ſervieris diis eorum: quod tibi certe erit in ſcandalum. Cap. 34. ℣. 15. Ne ineas pactum cum habitoribus illarum regionum, ne, eum fornicati fuerint eum diis ſuis, & adoraverint ſimulacra eorum, vocet te quiſpiam ut comedas de immolatis. Deuter. cap. 7. ℣. 2. Percutiet eas gentes uſque ad internecionem. Non inibis cum eis fœdus, nec miſereberis earum &c. Eodem lex Deuter. cap. 20. ℣. 16. & alibi repetitur. Hæc ſe non extendit ad omnes omnino terræ Chananææ habitatores, aliquin peccaſſet Joſue non modo dum fœdus cum Gabaonitis iniit; verum etiam, quod nemo aſſeruit, dum initum ſervavit, & Rahab ejuſque familiæ vitam conceſſit. Ad ſolos Chananæos lex iſta ſpectat in ſalſorum deorum cultu pertinaces, adeo ut Hebræis non prohibeatur pactio fœderis cum illa gente, ſi, abjurata idololatria, ſe eis ſubmittat. Ita paſſim omnes. Lex altera eſt, quam Dominus tulit Deuter. cap. 20. a ℣. 10.

Siquan-

AUCT. J. L. Si quando accesseris ad expugnandam civitatem, offeres ei primum pacem. Si receperit & aperuerit tibi portas, cunctus populus, qui in eo est, salvabitur, & serviet tibi sub tributo &c. *His interpretes duas dividuntur in partes. Multis videntur verba legis hujus de solis extentis nationibus agere, de Chananæis vero nihil decernere; et contra alii non pauci putant hoc loco Israelitis præcipi, ut parcant quibuscumque gentibus, etiam Chananæis, modo pacem petant, vel eamdem sub certis conditionibus oblatam acceperint. Conditiones, quæ a Chananæis exigebantur, secundum omnes erant hæ: primo, ut suas urbes, agros, & ditiones cederent Hebræis; hi enim a Deo data erant. Secunda, ut, relictis idolis suis, fidem cultumque veri Dei susciperent, atque in unum cum Israelitis Ecclesiam ac rempublicam transirent. Causa enim, cur Deus Chananæos jusserat occidi, erat quod ipsi deos alienos adorarent, periculumque esset, ne Hebræos ad sua* B *idola & scelera pertraherent. Illo autem periculo cessante, pax & vita sub dictis conditionibus ex præcepto divino concedi debebat,*

170 *Ex hac plurimorum interpretum doctrina, in sive numeri præcedentis alium, ad Sancti defensionem hoc argumentum deduco. Ex præcepto* probatur, eum sine culpa gravi confœderatos servasse *Domini Deut. cap. 20. ℣. 10. & seq. parcendum erat omnibus gentibus, sive Chananæa, sive aliarum regionum essent incolæ, modo propositas pacis conditiones acceptarent: at Gabaonitæ eas acceptarunt, & tales quidem, quibus admissis, ne Chananæi quidem a fœdere rejici poterant: ergo ex præcepto Domini eis parcere debebat* Josue. *Minor urgari non potest: nam nisi id fecissent Gabaonitæ, suasque terras Hebræis cedere & idolorum cultum deserere voluissent, peccasset S. Princeps, detecta fraude fœdus & juramentum servando: nulla enim promissio etiam jurata, si fit de re a Deo prohibita, valide aut licite fieri vel implori potest. Jam infero: Ergo* Josue *fœdus cum Gabaonitis percussurus non tenebatur prius Dominum consulere. Quod sic probo. Facturus id, quod scit divino oraculo præceptum esse, non tenetur prius Deum denuo consulere, an id liceat:* C *atqui, ut fatentur dicti auctores, qui Sanctum peccasse volunt faciunt, præceptum erat a Moyse ex ipso ore Domini, ut parceretur quibuscumque gentibus etiam Chananæis, si pacem ejusque leges non respuerent; & hoc præceptum esse non ignorabat sanctus Imperator, repletus Spiritu sapientiæ Deut. cap. 34. ℣. 9. adeoque legum divinarum scientissimus: ergo non tenebatur rursus Deum consulere, an licite pacisceretur cum Gabaonitis.*

171 *Cum eorumdem interpretum doctrina etiam non satis cohærere mihi videtur ea ipsorum sententia; qua asserit Sanctum temere & præcipitanter egisse, quod cum Gabaonitis fœdus iniveris, incertus de eorum patria. Debuerat, inquiunt, melius examinare, num fraus subesset &c. Sed unde probant, eum in examinando minus diligentem fuisse, quam debebat? Si Gabaonitæ pacis conditiones obtulerint, sub quibus, ut ipsi aiunt, vita jussu Dei concedenda erat omnibus gentibus, etiam terra promissa habitatoribus, quid tum multum tamque diu deliberandum erat? cur non potuit cum illo populo primi pacisci, & in aliud tempus differre ulteriorem inquisitionem de ejus patria? Quid si pauci alii qui Chananæi, se Ægyptios fingentes, ad Imperatorem nostrum accessissent, pestiferique professoris numero adscribi, an temere & præcipitanter egisset, si eos prius admisisset, quam exacte indagasset, cujates essent? Atqui Gabaonitæ cupiebant fieri proselyti, cum se suaque omnia ei subjicerent, & ad Hebræorum fidem amplectendam paratos se offerrent: ergo &c.* D

172 *At, inquies, numerosus erat Gabaonitarum populus & scelestus, adeoque licet idolatriæ renuntiarent, quia tamen id merito mortis faciebant, metuere debebat Israelitarum Princeps, ne in pristinam relaberentur impietatem, unde major periculum erat perversionis fidelium Hebræorum. Verum nec inde sequitur, ut sanctio fœderis cum illa gente differenda fuerit, donec certo de patria constitisset; nam dici potest prudentem Imperatorem ita apud se statuisse: Si Gabaonitæ, quos exteros credo, deprehendantur suas in terra promissa sedes habere, illorum ego* E *mentem & constantiam probabo, eis dabo magistros, a quibus Hebræa sacra doceantur, constituam nonnullos, qui omnes eorum actiones observent, & ad me referant, num quis ad idola revertatur; quod ubi deprehenderem, secundum legem Deut. cap. 7. ℣. 2. eos morte puniam. Si, ut præsumi debet, decreverit Vir sanctus hanc cautelam adhibere post fraudem detectam, in præsentia nulla ex parte imprudens fuisse videtur. Edic, amabo, ubi jam innotuit Gabaonitas Chananæos esse, an periculum perversionis minus erat? Ista certe notitia illud minuere non poterat: atqui tamen secundum omnes licite & sine imprudentiæ culpa datam fidem juramentumque præstitis: ergo etiam sine ulla culpa fidem dedit, eamque juramento confirmavit. Quemadmodum a Lapide hic ad ℣. 19. in fine asserit, Sanctum sine dubio, fraude comperta, ea cautione usum fuisse, de qua statim meminimus: sic nos pariter dicimus eum sine dubio, antequam pacisceretur, statuisse eadem cautione uti, si forte dolus subesse postea deprehderetur.*

173 *Nunc ad alios interpretes transeamus, qui* eadem ita alterum probabilius *cum prioribus concedunt quidem, fœdera per legem primam, quam dedi initio numeri 169. populo Hebræo interdicta, pertinere dumtaxat ad Chananæos in idololatria obstinatos; at negant* F *certum esse, an Deus per legem aliorum Deut. cap. 20. ℣. 10. & seq. jubeat eisdem pacem & vitam concedi, licet eam petant, suarum terrarum possessioni & idolorum cultui renuntiare parati. Hanc legem videtur illis de solis exteris agere autumnus, de Chananæis vero nihil statuere. Docent insuper cum aliis in caput 9. libri Josue, quod Sanctus fidem Gabaonitis datam juratamque licite præstiterit, imo aliqui, quod eam ex justitia & religione præstare debuerit. Nunc quæro ego ex illis, cur etiam a sancto Principe fides licite data & jurata non fuerit? Id fuis principiis respondere debent, quia Gabaonitæ, qui se exteros dicebant, poterant esse Chananæi; quoniam autem Deus de pace cum Chananæis inenuda voluntatem suam non declaverat, obligabatur* Josue *de hoc certum se reddere oraculi consultatione. Sed in ipso hæc ita retorqueo & infero: ergo etiam illicite istum fœdus & juramentum servavit; quia, ubi, comperta dola, Gabaonitas jam noverat revera esse Chananæos, non minus ea autem se certum reddere tenebatur de divina voluntate. Dici nequit Impetratorem patrum fecisse, Deo inconsulto, sed, comperta fraude, ejus voluntatem per sacerdotem explorasse, antequam fidem da-*

tam

A *tam præſtare decreuerat: nam contrarium colligitur ex* ℣. 18. Et non percuſſerunt eos *Iſraelitæ*, eo quod juraſſent eis principes multitudinis in nomine Domini Dei Iſrael. Murmuravit itaque omne vulgus contra principes. *An murmuraſſet multitudo vulgus, cum a cædibus inhiberetur, contra duces ſuos, ſi Deus conſultus præcepiſſet Gabaonitis parcendum eſſe? An principes ad ſedandos murmurantium animos ſtatim non indicaſſent Dominum locutum fuiſſe & ita juſſiſſe fieri? Nulla reſponſio eos efficacius placare poterat. Hanc tamen non dederunt: alia non uſi ſunt quam hac* ℣. 19. Juravimus illis in nomine Domini Dei Iſrael, & idcirco non poſſumus eos contingere. Sed hoc faciemus eis *&c. Quid multa? Satis apparet effugium iſtud, quod paucis placet, ideo a nonnullis excogitatum eſſe, ut objecta difficultate facilius ſe extricarent. Itaque ſi Sanctus oraculum Domini non conſuluit, dum pactum implevit, de divina voluntate tunc non magis certus fuit, quam dum pactum iniit; adeoque ſi hoc iniens peccavit, quia prius voluntatem Dei non exploravit,*

B *peccavit etiam idem impleus ob eamdem cauſam.*

174 *Sed inquies cum Suarez libro* 1. *de Juramento cap.* 18. *n.* 12. non ita dubitaſſe *ſanctum Principem & reliquos, dum inconſulto oraculo juraſſa promiſſa præſtiterunt*, quin definite judicarent, factum illud non fuiſſe contra legem recte intellectam; & ſupra poſitam interpretationem legis (*apud Suarez ibid. n.* 8. *&* 9. *apud nos ſupra n.* 169.) eſſe adeo conſentaneam intentioni Dei, & verbis legis, ac rationi; ut ſine ullo dubio practico (quidquid ſit de ſpeculativo) judicaverint obſervantiam juramenti fuiſſe licitam, & conſequentee neceſſariam. *Verum ſi ſine oraculi conſultatione ſe præbitte, ne loquuntur theologi, certos reddere poterint, quod licite juratum fœdus implerent, cur etiam ſine illa non poterunt ita certi eſſe, quod licito illud inirent? Qui tum Suarez primum aſſerunt, favere deberent ſancto Principi & ſecundum etiam admittere, & conſequenter omnia; quæ pro Sancto n.* 171 *&* 172. *diximus. Nam cum ex ille*; Os Domini non interrogaverunt, *legitime, ut mox dicetur, non ſequatur: Ergo altunde de actionis ſuæ honeſtate certi non fuerunt; non recte hoc ſolo textu nixa*

C *concludit pars adverſa, quod pacem fecerint incerti, an bene agerent. Hæc contra interpretes, quorum doctrinam n.* 173. *propoſui, vereſſe haſtenus ſufficiat. Paragrapho ſequente eos ſertioribus argumentis ſtringam, ex Scriptura ſacra probaturus, Deum voluiſſe ut Gabaonitis parceretur, Sanctumque de hac illius voluntate tantam habuiſſe certitudinem, ut ad oraculi conſultationem obligatus non fuerit, adeoque ejus omiſſione non peccaverit.*

175 *Verum quid ergo Scriptura ſignificare vult per illud:* Os Domini *&c.? Reſpondeo nihil aliud velle, quam cauſam adferre, cur* Joſue *& alii duces decepti fuerint. Si oraculum divinum conſuliſſet, intellexiſſent ex eo, an Gabaonitæ Chananæi eſſent, necne. Hinc tamen ne inferas, quod ſaltem peccarint, quia neſcientiam illam non ſuſtuleruns, antequam fœdus cum illis perpetuerem; nam ſi certi fuerint ſe omni cum natione Iniite paciſci ſub talibus conditionibus, quas Gabaonitæ offerebant, non tenebantur differre pactionem fœderis, donec ſcirent, an in hac potius quam in illa regione habitarent, uti n.* 172. *oſtendere conatus ſum: atqui de illo certi fuerunt; nam imprimis non dubitarunt, quin liceret ad fœdus & amicitiam admittere extra terram promiſſam habitantes; id enim ſecundum omnes juſſerat Deus Deuter. cap.* 20. *a* ℣. 10. *ſed neque etiam dubitarunt, quin liceret paciſci cum terræ promiſſæ incolis: id imprimis negare non poſſunt auctores, quos convenimus num.* 170. *contra reliquos autem id ſolide, ut ſperamus, infra num.* 178. *& ſeqq. probabimus: itaque licet ignorarent, an Gabaonitæ intra vel extra terminos terræ, a Domino Iſraelitis conceſſæ, habitarent, non peccarunt, quod inconſulto oraculo fœdus cum illis inierint, ſaltem ſi prævie ſtatuerint in eorum patriam apportuno tempore inquirere, eaſque adhibere cautiones, de quibus num.* 172. *In hac hypotheſi ignorantia ad breve tempus de populi iſtius habitatione non poterat eſſe cauſa ullius mali vel incommodi. Ignorantia autem, quæ comitatur opus, & ex cujus comitatu nil mali naſci poteſt, numquam ſub culpa aliqua tolli debet, licet poſſit. Porro benignam quam dedi interpretationem ego ipſe non inveni, ſuggeſſit mihi eam S. Auguſtinus, dum*

E *quæſt.* 13. *ſuper librum Joſue ita loquitur:* Nec luccenſuit Dominus jurantibus aut parcentibus, quamvis eum non interrogaſſent, quinam illi eſſent, & ideo eos illi (*Gabaonitæ*) fallere valuiſſent; *& quæſt.* 14. Sic ergo poſſet (*Deus*,) quamvis non conſultus, de ipſis Gabaonitis admonere, qui eſſent, cum le longinquos eſſe mentirentur, niſi ei placuiſſet illa juratio, quæ ſubjectit parcere cogiter. *Si juramentum, quo pax firmata eſt, Deo placuit; ergo* Joſua *& alios principes Scripturæ de aliqua culpa non reprehendit, ſed tantum ſignificat, quod Gabaonitæ* ideo eos fallere valuiſſent, *ut ait ſanctus Doctor, quia os Domini non interrogaverunt. Ne hic paragraphus nimium prolixus ſit, reliqua, quibus noſtram mitiorem interpretationem ſtabilemus, ſequente producemus.*

F

§. XVIII. Argumentis ex Scriptura petitis ſtabilitur mitior ſententia: Gabaonitæ, fraude detecta, perpetuo famulitio addicuntur.

OUe lectori manifeſtius appareat nos non temere contra communiſſimam ſententiam *Sanctum* defendere, aliquot Scripturæ locos adfecimus, qui, prout gravium interpretum explicationi ſubſtant, benignam illam omnino exigunt interpretationem verſus 14. quam dedimus numero & paragrapho præcedente. Exigit illam imprimis honorificum illud Spiritus ſancti de Joſue teſtimonium cap. XI. ℣. 15. Sicut præceperat Dominus Moyſi ſervo ſuo, ita præcepit Moyſes Joſue, & ille UNIVERSA COMPLEVIT: non PRÆTERIIT de univerſis mandatis, NEC UNUM QUIDEM VERBUM, quod juſſerat Dominus Moyſi. *Arias Montanus, Abulenſis, Magalianus alique ſentiunt, hoc loco ſignificari, quod Sanctus ab ipſo principatus ſui primordio ex Dei & Moyſis præſcripto omnia adminiſtraverit. Si ab eo tempore* NON PRÆTERIIT de univerſis mandatis, NEC UNUM QUIDEM VERBUM *&c. Ergo nec illud præterit Numer. cap.* 27. ℣. 21. Pro hoc, ſiquid agendum erit, Eleazar ſacerdos conſulet Dominum *&c.*, *dum pactus eſt tum Gabaonitis ſine prævia oraculi conſultatione; quia feliciter ad hanc non tenebatur. Sicut Natalis*

Alo-

admitti debuit, maxime

Mitiorem quam ſupra dedimus, interpretationem exigunt verba ſacra cap. XI. ℣. 15.

cujus verſus 14. benignorem interpretationem aperit.

AUGT. J. L.

AUCT. J. L. *Alexander in Hiſtoria Eccleſiaſtica veteris Teſtamenti diſſert. 12. an dicto loco infert*, Joſue *Dei legem non violaſſe fœdus cum Gabaonitis iuſtum ſervando, ſic nos ex eodem contra ipſum inferimus, illum legem Dei non violaſſe fœdus mendo.*

177 *Studioſe pervolvi interpretum commentationes, num quos invenirem, qui iſtud Sancti elogium reſtringerent ad tempus, quo in Septentrionali Chananæa bellatum fuit. Tantum unum reperi Maſium, qui id facit: reliqui vel tacent, forte ne ſibi contradicant, vel allatum Sancti elogium ad omnem ejus principatum extendunt, forte obliti quod ante aſſeruiſſent, eum deliquiſſe os Domini non conſulendo; forte etiam priorem ſententiam retractare voluerunt. Vix dubito, quin id ſtudioſe feceris Arias Montanus. Scribens in capitis 9. verſum 14. imprudentiæ accuſat, quod non oraculum Domini non interrogaverunt, adeoque & Sanctum noſtrum: at in ſupra allegatum capitis XI. verſum 15. in Joſue laudes ita excurrit*: Adoratio hæc non ea tantum, quæ præ-
B ceſſerunt, ſed ea etiam, quæ ſubſequentur, atque adeo omne Joſue ducis munus & officium ſpectat. Igitur quidquid vel ad privatam animi, conſilii, morumque ſuorum rationem, vel ad publicam eorum, vel ad belli ac PACIS MUNUS, vel ad terræ etiam partitionem pertineret, fideliter, ſedulo, diligenter & ſtudiose, atque etiam SAPIENTER a Joſue obſervatum habitumque hoc ſacro teſtimonio aſſeritur; ita ut NIHIL TEMERE, NIHIL INCONSULTE, nihil crudeliter, nihil ſtulte, ambitioſe aut avare, contentioſe aut invide nihil, ab illo ſummo Duce atque imperatore tot tantiſque rerum & locorum occaſionibus, opportunitatibus, varietatibus & felicitatibus actum geſtumve fuerit; ſed OMNIA EX DIVINI JUSSI PRÆSCRIPTO OBSERVATA, curata, procurata & expedita conſtiterint, præcripto, inquam, Moyſi Dei famulo divinitus facto & mandato, quod ſumma obſervantia ab hoc præſtantiſſimo Viro acceptum, cultum, & curatum atque
C effectum fuerit in neutram partem declinando, neque ad dexteram, neque ad ſiniſtram, ita ut quidquid private ac ſigillatim dubitari inquiriique de Joſue officiis & muneribus poſſit, hoc uno teſtimonio exceptum abſolvatur, nempe Joſue acceptas a Deo per Moſen officii ſui leges magna cura didiciſſe, obſervaſſe, coluiſſe, atque faceſſiſſe, in illuſtre vivumque omnium principum atque imperatorum piorum exemplum. *An Arias apertius nobis favera & retractare potuiſſet, quæ antea docuerat?*

178 *Mittori etiam expoſitioni noſtræ, n. 175. data, favet capitis XI. verſus 19. & 20. Noo* ſunt civitas, quæ ſe traderet filiis Iſrael, præter Hevæum, qui habitabat in Gabaon: omnes enim bellando cepit. Domini enim ſententia fuerat, ut *indurarentur corda eorum, & pugnarent contra Iſrael & caderent, ET NON MEREBERENTUR ULLAM CLEMENTIAM*, ac perirent, ſicut præceperat Dominus Moyſi. *Cornelius a Lapide in cap. 9. v. 19. probans Sanctum obligatum fuiſſe ad juratum cum Gabaonitis fœdus ſervandum, hunc textum allegat atque ita explanat:* Ideo poſſit Deus deleri Chananæna, quia ipſi obſtinate reſtiterunt Hebræis, quia vero id non fecere Gabaonitæ, qui erant Hevæi, ſed pacem petierunt, idcirco illam eis dari VOLUIT Deus. *Ibidem paulo infra in rem noſtram ita loquitur:* Joſue potuiſſet & DEBUISSET, ac proinde voluiſſet eis parcere, ſi ipſi ſine dolo, faciendo ſe Chananæos, ſe ipſi ſubjeciſſent, & in ſervos addixiſſent. HÆC enim ERAT MENS DEI, uti jam oſtendi. Ergo cum ipſi idem nunc faciant, eis PARCERE DEBUIT, eſto dolus aliquis intervenias: unde & de facto, dolo cognito pepercit. *Itaque ſecundum a Lapide* VOLUIT *Deus Gabaonitis parci; HÆC* ERAT *ipſius* MENS; *& quia eam noverat* Joſue, *parcere illis* DEBUIT: *non tenebatur igitur per oraculum ejus mentem explorare aſſumpta notam. Aliorum commentationes adhuc neceſſe non eſt. Omnes fateri debent ex textu ſacro recte deduci, quod Chananæi, ſi animum in ſceleribus ſuis inque pace rejiciendo non obduraſſent, clementiam meriti fuiſſent; atqui Gabaonitæ id non fecerunt; ergo clementiam meriti ſunt. An debuit* Joſue *Dei oraculum conſulere, ut clemens eſſet erga clementia dignos; ut vitam concederet, vitam ſupplicter & pacem ultro petentibus & ſe paratos præbentibus ad omnes pacis conditiones*
E *implendas? Scribat Sanctus, legem naturæ præſcribere ejuſmodi homines non occidendos, niſi Deus ſolus vitæ humanæ Dominus id jubeat: ſciebat etiam legum divinarum intelligentiſſimus Imperator, præceptum illud de Chananæis ad internecionem delendis intelligendum eſſe non de iis, qui idololatriæ abdicatione, Hebraicæ religionis amplexu, ſpontaneaque deditione urbium ſuarum obſidionem & Iſraelitarum impetum anteverterent; ſed de illis tantum, qui hoc præſtare nollent. Quomodo ergo dubitare potuit, an liceret ſibi pacem & vitam ſupplicibus Gabaonitis concedere? Si certus fuerit de honeſtate ſuæ actionis, ad quid oraculum conſulendum erat? Sane ego non video, quomodo interpretes datos Scripturæ locos, prout ipſi eos exponunt, conciliare poſſimus cum iis, quæ aſſerunt ad cap. 9. v. 14.* Os Domini *&c. Neque etiam video, quomodo ſe difficultatibus expedire poſſit pare adverſa, quæ ex ipſa ejus doctrina paragrapho præcedente objeci.*

179 *Verum, inquies, unde* Joſue *ita certus* & ex ratione legis a Domino de universis gentibus Chananæis lata.
eſſe potuit, legem divinam de Chananæis occidendis ſe ad ſupplices Gabaonitas non extendere, ut nullum ipſi dubium fuerit, ad quod eximendum reſponſum divinum petere debuerit? Reſpondeo ex
F *ipſis verbis legis, quibus Dominus eam concepit. Variis illa locis repetitur, & ubique ſere adjungitur ratio, ob quam data fuerit. Exodi cap. 23. v. 33.* Non habitent in terra tua, ne furtu peccare te faciant in me, ſi ſervieris diis eorum. *Cap. 34. v. 15.* Ne ineas pactum eum hominibus illarum regionum, ne cum fornicati fuerint cum diis ſuis, & adoraverint ſimulacra eorum, vocet te quilpiam ut comedas de immolatis. *Deut. cap. 20. a v. 17.* Sed interficies in ore gladii Hethæum .... ne forte doceant vos facere cunctas abominationes, quas ipſi operati ſunt diis ſuis. *Itaque legis latæ ratio, cur terræ promiſſæ habitatores ab omni fœdere excindendi eraat, fuit, ne Dei populus a vera religione abduceretur ad eorum ſuperſtitiones, ſi cum illis vita donatis habitaret. Quis ergo non intelligat, ibi nullum erat a tali contagione periculum, ubi neque illi ſanctioni divinæ locum fuiſſe? quæ autem metuenda erat contagio a Gabaonitis, qui, abnegata idololatria, adſcripticii Iſraelitæ facti vel fieri parati erant, præcipue ubi prudens Princeps ea cautione uti ſtatuerit, de qua num. 172. ? Subdo & aliud argumentum, quo forte lector plenius convinceatur, Sanctum nullo modo*

dub-

Digitized by Google

A *dubitaſſe, quin licite cum ſupplicibus neophytis fœdus iniret, & conſequenter ad oraculum confugere non debuiſſe.*

180 *Scimbat* Joſue, *patriarcham Noe vaticinatione ex arcanis Dei conſiliis profecta execratum eſſe filii ſui Cham progeniem eam, quæ ex Chanaan eſſet naſcitura: de quo ita Geneſ. cap. 9. a* ℣. 24. Evigilans autem Noe ... dixit: Maledictus Chanaan ſervus ſervorum erit fratribus ſuis. Dixitque: Benedictus Dominus Deus Sem; ſit Chanaan ſervus ejus. *Poſteri autem Chanaan illi fuerunt, qui terras Iſraelitis a Deo hereditatis loco aſſignatas occuparunt: quam gentem Hiſtoria ſacra ſæpe Chananæos, interdum Amorrhæos, nonnumquam diverſis ſeptem nominibus, aliquando pluribus, aliquando paucioribus vocat. Cum ergo Iſraelitæ progeniti eſſent ex Sem, cujus olim meritis poſteros Chanaan ſervituros prædixerat Noe, ſciri profecto Propheta noſter Dei voluntatem eſſe, ut ne omnes omnino Chananæi internecione deterentur: nam ſi ſupplices omneſque pacis conditiones implore paratos, æque ac obſtinatos occidiſſet, quibus tandem Iſraelitæ, Sem progenies, potuiſſent pro ſervis uti? Conficitur ex his, Sanctum quoque non ignoraſſe legem illam, quæ jubet nationem iſtam bello internecino exſcindi, neque ulli ætati aut ſexui parci, non univerſim poſſe accipi; ſed æquitate aliqua temperandam eſſe. Quæ æquitas qualis ſit, ipſa ratio dictat, & ex fine legis, expreſſis verbis addito, manifeſta eſt; nimirum potius veniam dandam eſſe pacem petentibus & ad veram religionem ſe convertentibus, quam pertinacibus, idolatris, Dei hoſtibus, Denique populum oppugnantibus. Judices modo æquus lector, an allati Scripturæ loci, quæque ex iis & ex ipſa diſſentientium doctrina argumenta deduxi, non ſufficiant, ut licuerit mihi Sancti cauſam defendendam ſuſcipere. Ut vero etiam intelligas, ſacræ narrationis contextum capitis 9. mitiori ſententiæ non adverſari, hanc ejus commentationem ſubjicio.*

non vaticinio Noe volle deducitur benigniori ſententia,

181 *Ubi Gabaonitæ, de procul remotis terris ſe venire ſimulantes, pacem petiiſſent, reſpondere-* *conferuntur narrationi*
runt Iſraelitæ ℣. 7. Ne forte in terra, quæ nobis ſorte debetur, habitetis, & non poſſimus
C fœdus inire vobiſcum, *quaſi ſcilicet nobis inire liceat cum exteris nationibus, quo urbium agrorumque omnium poſſeſſio & plenæ religionis libertas relinquitur. Ita inter alios Calmetus, & nota in Bibliis du Hamel, Lovanii anno 1740. poſt accuratiſſimam recognitionem editis. Hoc audito, Gabaonitæ ita ad Joſue*, Servi, *inquiunt* ℣. 8. tui ſumus. *Et rurſus* ℣. 9. De terra longinqua valde venerunt ſervi tui in nomine Domini Dei tui. Audivimus enim famam potentiæ ejus, cuncta, quæ fecit in Ægypto *&c. His verbis, ſtiſte S. Auguſtinus quæſt.* 14. *Lirano, Menochio, Tirino & pleriſque aliis, ſe ſuaſque terras & urbes Hebræis ſubjicium, in Deum Iſraelis ſe credere profitentur, vel ſaltem, ut in ipſum credant eumque colant, promptos ſe paratoſque oſtendunt. Dein a* ℣. 11. *fidem facere conantur ſe vere, ut ante aſſeruerant, de remotis regionibus venire, in ejus confirmationem ruptos utres vinarios, panes duros, & veſtimenta attrita oſtendentes: quibus Joſue & reliqui principes fidem habuerunt. Hanc nec levem nec nimium præcipitem fuiſſe, oſtenſum eſt numeris* 169. 171. *&* 172. Suſceperunt igitur de cibariis eorum, & os Domini non conſuluerunt ℣. 14. *Hæc verba*

ſenſu benigniore poſſe intelligi & intelligenda eſſe, ſatis, ut mihi videtur, perſuadent argumenta hoc & paragrapho præcedentia allata, quæ interpretes, locum illum contra Sanctum exponentes, non modo non ſolvunt, ſed ne attingunt quidem. Fecitque Joſue cum eis pacem, & inito fœdere pollicitus eſt, quod non occiderentur: principes quoque multitudinis juraverunt eis ℣. 15. AUCT. J. L.

182 Poſt dies autem tres initi fœderis, audierunt *forte ab exploratoribus a ſupremo Duce miſſis*, quod in vicino habitarent, & inter eos futuri eſſent. Moveruntque caſtra filii Iſrael, & venerunt in civitates eorum die tertio, quarum hæc vocabula ſunt, Gabaon, & Caphire, & Beroth, & Cariathiarim. Et non percuſſerunt eos, eo quod juraſſent eis principes multitudinis in nomine Domini Dei Iſrael. Murmuravit itaque omnis vulgus contra principes ℣. 16. *& ſeqq. Putant multi, plebem ægre tuliſſe principum in pacifcenda temeritatem & præcipitantiam. Sed id neceſſe non eſt dicere: potuit enim tumultus cauſa fuiſſe, quod duces portarent iis, quos militet gregarii, res belluæ quam juris periti rores, nulla juramenti ratione habita, in fraudis pœnam trucidandos judicabant; vel quod bi timuerint, ne, Gabaonitis vivere permiſſis, pars terræ divinitus promiſſa fraudaretur. Suſpicari id poterant ex eo, quod exteri credili eſſent, quibus bonorum poſſeſſio relinquebatur. Forte etiam de pace, jurejurando firmata, nihil hactenus reſervarant; unde ſe a gente illa dolenda ejuſque terris ocupandis prohiberi non poſſe arbitrabantur.* *facto a fraude de tecta, murmur populi; ſedi tio ac alii principes*

183 *Principes ad tumultum comprimendum* reſponderunt eis: Jurevimus illis in nomine Domini Dei Iſrael, & ideireo non poſſumus eos contingere. Sed hoc faciemus eis: Reſerventur quidem ut vivant, ne contra nos ira Domini concitetur, ſi pejeraverimus: ſed ſic vivant, ut *fruendum pacis leges terris ſuis privati & ad Hebræa ſacra converſi, inſuper frandis pœnas luant*, & in uſus univerſæ multitudinis ligna cædant, aquaſque comportent ℣. 19. *& ſeqq. Populus ſuorum principum audita oratione acquievit. Celebrem hic agitant quæſtionem interpretes circa obligationem implendi fœdus juratum. Maſius, Arias, Serarius, aliique negant*, Joſue *aliosque* F *populi principes illud ſervare debuiſſe: at melius affirmant cum S. Ambroſio lib. 3. de Officiis cap. 10. Cajetanus, Bonfrerius multique alii. Horum ſententiæ ſubſcribimus, licet dolus intervenerit. Hic etenim (ſequuntur verba Cornelii a Lapide in* ℣. 19.) non erat circa ſubſtantiam rei, aut circa id, quod juramentum requirebat ut eſſet validum; ſed circa accidens dumtaxat, ſcilicet circa proximitatem vel longinquitatem habitationis eorum (*Gabaonitarum*:) ergo non vitiabat nec irritabat juramentum, nec fœdus juratum. Fuiſſet circa ſubſtantiam, ſi ipſi voluiſſent ſuas urbes ſuamque idololatriam retinere, itaque fœdus inire cum Hebræis, hoc enim erat a Deo vetitum; ideoque Hebræi nullo ad hoc jutamento ſe obligare poterant. Jam autem eum offerent ſua prædia Hebræis, & eorum religionem cupiant amplecti; ſubſtantiam fœderis a Deo permiſſi, imo juſſi præſtant: nec dolus illam vitiat * aut elidit. Quare non fuit hic error perſonæ, ſed alicujus accidentis perſonæ. Volebant enim Hebræi eum præſentibus Gabaonitis contrahere fœdus, ſed errabant in accidente, putantes eos remote non propinque habitare, quod fœdus non *fœdus jurato ſervare; forte vitiat*

AUCT. J. L. victiæ. *Hæc plurimum confirmantur iis, quæ legimus lib. 2. Regum cap. 21. a ℣. 1:* Facta eſt quoque fames in diebus David tribus annis jugiter: & conſuluit David oraculum Domini. Dixitque Dominus: Propter Saul, & domum ejus ſanguinum, quia occidit Gabaonitas ... Porro Gabaonitæ non erant de filiis Iſrael, ſed reliquiæ Amorrhæorum: filii quippe Iſrael juraverant eis, & voluit Saul percutere eos zelo, quaſi pro filiis Iſrael & Juda. *Ex his patet trium annorum famem immiſſam fuiſſe, quia Saul ejuſque familia occidendo Gabaonitas fœdus jurutum violaverat, quod* Joſue *& populi principes cum illis quondam inierant. Si illius violatricem pœnam tulerunt, ergo irritum non fuit, nec Gabaonitarum dolus fuit circa ſubſtantiam rei, aut circa id, quod fœdus & juramentum ad ſui valorem requirebant. Ad hunc probandum eo tantum hic proferre volui, quæ mihi viſa ſunt lucem aliquam adferre argumentis, quibus hoc & præcedente paragrapho oſtendere conatus ſum juratum cum Gabaonitis pacem nec imprudentem, nec contra præceptum Domini fuiſſe. Ceterum qui de ejus valore & unde obligatione plura deſiderat, adeat noſtrum Fruncifcum Suarez lib. 5. de Juramento*

B *cap. 18. & a Lapide hic:*

ſed impoſitores perpetuo ſervitutis puniuntur:

184 *Supremus populi judex ac princeps* Joſue *inferiorum principum ſententiam, qua impoſtores perpetuo ſervitutis addixerunt, approbavit: de quo ita ℣. 21. & ſeqq. :* Quibus, *principibus nempe*, hæc loquentibus, vocavit Gabaonitas Joſue, & dixit eis: Cur nos decipere fraude voluiſtis, ut diceretis: Procul valde habitamus a vobis, cum in medio noſtri ſitis? Itaque ſub maledictione eritis *perpetuæ ſervitutis*, & non deficiet de ſtirpe veſtra ligna cædens, aquaque comportans in Domum Dei mei. Qui reſponderunt: Nuntiatum eſt nobis ſervis tuis, quod promiſiſſet Dominus Deus tuus Moyſi ſervo tuo, ut traderet vobis omnem terram, & diſperderet cunctos habitatores ejus. Timuimus igitur valde, & providimus animabus noſtris, veſtro terrore compulſi, & hoc conſilium inivimus. Nunc autem in manu tua ſumus: quod tibi bonum & rectum videtur, fac nobis. Fecit ergo Joſua, ut dixerat; & liberavit eos de manu filiorum Iſrael, ut non occiderentur. Decrevitque in illo die eos eſſe in miniſterio cunctis populi & altaris Domini, cædentes lingua & aquas comportantes, uſque in præſens tempus, in loco, quem Dominus elegiſſet. *Et ſic impletum eſt, quod prædixerat Noe Geneſ. cap. 9. ℣. 25.* Maledictus Chanaan; ſervus ſervorum erit fratribus ſuis. *Vide ſupra num. 180. De Gabaonitarum, qui poſtea Nathinæi dicti ſunt, ſimultate legi merentur Bonfrerius.*

C

Fruſtra Joſuæ pœnitet ob Joſephi.

185 *Videamus porro, quid Joſephus de illo cum Gabaonitis fœdere tradiderit:* Cæterum Gabaonitæ, qui non longe a Hieroſolymis habitant, cognito Hierichuntinorum & Ainitarum eatu, jamque in ſe iturum hoſtem ſuſpicati, Jeſum quidem precibus flectere non tentaverunt, fruſtra eas fore putantes apud eum, qui internecinum bellum cum Chananæis gereret: ſed maluerunt vicinos Cepheritas & Cathieremitas (*hæc & quæ ſequuntur non ſatis conveniunt verſui 17. qui illos Gabaonitis ſubditos facit*) in ſocietatem aſciſcere, dicentes, nec ipſos poſſe evadere periculum niſi mature providerent: quod ſi iuum conſilium ſequantur, non deeſſe remedium. Quod ubi perſuaſerunt, mittunt legatos ad Jeſum de fœdere, quos maxime credebant ad negotium conficiendum idoneos. Qui periculoſum rati, ſi ſe Chananæos fatererentur, & multo tutius, ſi nihil ſibi cum illis commune dicerent, ſed longe diverſas ſedes habere; aiunt ſe fama Viri excitos multorum dierum iter feciſſe, & hoc eſſe verum ex habitu comprobabant; veſtes enim, quas viam ingreſſuri novas induiſſent, longo itinere detritas; lumpſerant animi tritas data opera, ut veriſimilia dicere viderentur. Hoc habitu in concionem ingreſſi dicunt, ſe miſſos a Gabaonitis & vicinis urbibus, ut, ſalvis patriis inſtitutis, in amicitiam eorum venirent. Comperto enim, quod Deus gratuito munere Chananæorum terram illis conceſſiſſet, gratulari ſe eit & jus civitatis petere. *De ſuo male adait Joſephus, quod*, ſalvis patriis inſtitutis, *amicitiam petierint. Si pacis conditio fuerit, ut aperta religio, qua in patriis inſtitutis apud omnes populos primas tenet, idololatris Gabaonitis permitteretur?* Joſue, *ubi eos Chananæos cognovit, tam validum juramentum ſervando gravitur peccavit contra legem Exodi cap. 23. in fine: hoc dico nequit; ergo nec illud.* His dictis, & oſtentatis veſtibus in ſignum longi itineris, orabant, ut in fœdus & amicitiam admitterentur. Jeſus autem eredens eorum verbis, quod Chananæi non eſſent, recipit eos in fidem & amicitiam; & Eleazaros pontifex cum ſenatu juravit, habituros ſe eos pro amicis ac ſociis, & nihil contra eos injuſtum molituros, approbante id fœdus univerſo populo. Hoc æſtu vosi compotes, domum ad ſuos ſunt reverſi. Jeſus autem exercitu ducto in ſubmontanum Chananææ tractum, cum audiſſet Gabaonitas non longe a Hieroſolymis habitare, & eſſe Chananæorum generis, evocatis eorum honoratioribus, fraudem eorum incuſabat, Illis vero excuſantibus, non alium ſe modum ſalutis quærendæ habuiſſe; & ideo ad dolum verſos neceſſitate cogente, Eleazarum pontificem & ſenatum convocat. Cumque decretum eſſet, non violandam fidem jurejurando ſanctam, ſed publicis miniſteriis deputandos, in hac conditione poſtea ſunt habiti: atque hoc pacto imminenti periculo ſe ſubtraxerunt.

D

E

§. XIX. Gabaoni a ℣. regum exercitu obſeſſæ opem fert Joſue; hoſtes in fugam agit; e quibus multi prodigioſo lapidum imbre conteruntur; quo ceſſante, ne reliqui elaberentur, ſolis & lunæ curſum ſuo ſiſtit imperio.

F

Quinque reges Gabaonem obſident, eui regem Jeruſalem auxiliatum mittit.

EX *fœdere cum Gabaonitis icto orta ſunt bella, quæ cum rege Jeruſalem & aliis quatuor regibus ei confœderatis geſſit* Joſue, *felicitſſimeque confecit, cælis ipſis pro eo ejuſque exercitu pugnantibus. Ea fic cap. 10. a ℣. 1. expouere incipit Scriptura ſacra:* Quæ cum audiſſet Adonifedec rex Jeruſalem, quod ſcilicet cepiſſet Joſue Hai, & ſubvertiſſet eam (ſicut enim fecerat Jericho & regi ejus, ſic fecit Hai & regi illius) & quod transfugiſſent Gabaonitæ ad Iſrael, & eſſent federati eorum, timuit valde. Urbs enim magna erat Gabaon, & una civitatum regalium, & major oppido Hai, omneſque bellatores ejus fortiſſimi. Miſit ergo Adonifedec rex

Jeruſa-

A Jeruſalem ad Oham regem Hebron, & ad Pharam regem Jerimoth, ad Japhia quoque regem Lachis, & ad Dahir rem Eglon, dicens: Ad me aſcendite & ferte præſidium, ut expugnemus Gabaon, quare transfugerit ad Joſue, & ad filios Iſrael. Congregati igitur aſcenderunt quinque reges Amorrhæorum, rex Jeruſalem, rex Hebron, rex Jerimoth, rex Lachis, rex Eglon ſimul cum exercitibus ſuis; & caſtra merati ſunt circa Gabaon, oppugnantes eam. Habitatores autem Gabaon urbis obſeſſæ miſerunt ad Joſue, qui tunc morabatur in caſtris apud Galgalam, & dixerunt ei: Ne retrahas manus tuas ab auxilio ſervorum tuorum; aſcende cito, & libera nos, ferque præſidium: convenerunt enim adverſum nos omnes reges Amorrhæorum, qui habitant in montanis.

Servo auxilium Joſue; terrorem hoſtibus Deus incutit, & in fugam

187 *S. Princeps, audito ſuorum periculo, illico obſeſſis opem ferre decrevit*: Aſcenditque Joſue (℣. 7.) de Galgalis, & omnis exercitus bellatorum cum eo, viri fortiſſimi; *exceptis tamen, qui ad propugnationem caſtrorum neceſſarii erant*: Dixitque Dominus (℣. 8.) ad Joſue:

B Ne timeas eos: in manus enim tuas tradidi illos: nullus ex eis tibi reſiſtere poterit. *S. Auguſtinus quæſt. 14. non petitum a Deo, ſed datum ultro eſſe hoc oraculum cenſet. Quamquam ſi Eleazarum pontificem expoſuiſſe Imperatori reſponſa Dei, cum Saliano aliiſque eruditiſſimis velit, non refragabor. Verum tum rectius diceres, Dominum conſultum fuiſſe, antequam ſuos* Joſue *in expeditionem caſtris educeret. Utut ſit, Sanctus hac tanta ſpe animatus, ad Gabaonitas obſidione liberandos properat, nec humanæ induſtriæ præſidia neglexit: nam intelligens optimus belli Dux victoriam ſæpe in celeritate poſitam eſſe, hoſtemque numquam facilius opprimi, quam ſi metu vacuus atque ex improviſo invadatur, tota nocte iter faciens e Galgalis ad obſeſſam Gabaonem ſummo mane pervenit; exercitumque inſtructo, ſubito in hoſtes irruit: qui ad inopinatum Hebræorum impetum divinitus ita conturbati ſunt; ut poſt ingentem ſuorum cædem, ab Iſraelitis editam, ſe præcipitem in fugam, ſoluta obſidione, conjecerint per viam, qua aſcenditur in Beth-horon. Inde verſus Azeca & Maceda fugerunt, victore exercitu perſequente, & eorum terga feriente. Hæc verſus 9. & 10. paucis comprehendit:* Irruit itaque Joſue ſuper eos repente, tota nocte aſcendens de Galgalis: & conturbavit eos Dominus a facie Iſrael: contrivitque plaga magna in Gabaon, ac perſecutus eſt eos per viam aſcenſus Beth-horon, & percuſſit uſque Azeca, & Maceda. *Neque ad hanc urbem a fuga deſtiterunt hoſtes, neque Iſraelitæ ab iis ulterius perſequendis; nam* ℣. 21. *dicuntur revarſi in Maceda, ubi erat* Joſue *cum reliquo exercitu, qui eo confluxerat. Quanta vero fugientium cædes tanto tempore, totque locis facta ſit ſequentia docebunt.*

Cædes fugientium divinitus immiſſa

188 *Ad Gabaon feliciter pugnatum fuit conſtra quinque regum agmina, quod horum animos ordinesque terror divinitus incuſſus conturbaſſet. Manifeſtiare Dominus Beneficio Hebræis favit, cum hoſtes perſequerentur Azeca inter & Beth-horon: nam fugientes hunc locum vix prætergreſſi erant, cum Deus exercituum in illis cædendis Iſraeli ſocium ſe adjunxit, immittens in eos tempeſtatem, inſuetæ magnitudinis grandine horribilem; quæ angelorum opera in aeris regione facta, & eorum veluti manibus vibrata certa ac deſtinato illa Chanaos peteret, illæſis & intactis Iſraelitis. De hac mirabili lapidum pluvia ita verſus* XI.: Cumque fugerent filios Iſrael, & eſſent in deſcenſu Beth-horon, (*loco edito hæc ſita erat, adeo ut hinc aſcenſus, illinc deſcenſus eſſet*) Dominus miſit ſuper eos lapides magnos de cælo uſque ad Azeca, *ita ut ab Iſraelitis tergo immiſcentibus ferirentur, & lapidibus ex alto cum impetu devolutis contererentur. Quantam autem hi lapides cladem intulerint, ſtatim explicatur, dum dicitur*: Et mortui ſunt multo plures lapidibus grandinis, quam quos gladio peremerunt filii Iſrael. *Sancti Joſue precibus hanc ſaxorum procellam a Deo impetratam fuiſſe, non aſſerit quidem hujus capitis contextus, ſed Eccleſiaſticus cap. 46. ℣. 6.* Invocavit Altiſſimum potentem in oppugnando inimicos undique, & audivit illum magnus & ſanctus Deus in ſaxis grandinis, virtutis valde fortis. *An lapides in hoſtes immiſſi ejuſdem cum grandine vulgari fuerint naturæ, an vero proprie ſua fuerint, quæ copioſa inſtar grandinis ceciderint, incertum eſt. Colnetus in Diſſertatione de lapidum imbre, Commentariis in librum Joſue præmiſſa, poſtremum credit ad litteram magis & ad mentem ſacri Scriptoris accedere. Idem & mihi* E *videtur. Favet S. Auguſtinus lib. 3. de Civitate Dei cap. 31.* Cum pluit terra, cum pluit creta, cum pluit lapidibus, non ut grando appellari ſolet hoc nomine, ſed omnino lapidibus. Hæc profecto etiam graviter lædere potuerunt.

Auctor Jeſu ſol & luna curſum ſiſtunt, ad tempus

189 *Eodem die ſingularem de populo ſuo providentiam teſtatam reliquis Deus alio evidentiore & longo illuſtriore prodigio, quam fuerint lapidum imbres in hoſtem immiſſi. Traditur illud a* ℣. 12. Tunc locutus eſt Joſue Domino in die, qua tradidit Amorrhæum in conſpectu filiorum Iſrael, dixitque coram eis: Sol contra Gabaon ne moveatis, & luna contra vallem Aialon. Steteruntque ſol & luna, donec ulciſceretur ſe gens de inimicis ſuis. Nonne ſcriptum eſt hoc in libro Juſtorum? Stetit itaque ſol in medio cæli, & non feſtinavit occumbere ſpatio unius diei. Non fuit antea nec poſtea tam longa dies, F obediente Domino voci hominis, & pugnante pro Iſrael. *Arias Montanus clariſſimi nominis interpres in librum Joſue, hujus loci expoſitionem ſic orditur*: Joſue fidei præſtantiam & prudentiam hiſtoria nobis obſervandam, admirandam, imitandamque oſtendit; qui cum ex Dei reſponſo cognoviſſet, illos quinque regum exercitus ſibi in manus traditum iri, nullaſque ex illis reſtiturus, intellexit prudentiſſimus Vir, potius cælum ac terram & naturam omnem mutari poſſe, quam ut Dei dictum mutaretur iis, quibus firma conſtantique fide exciperetur. Hoc eſt, quod lectio illa indicat (℣. 12.) TUNC ... IN DIE, QUA TRADIDIT AMORRHÆUM IN CONSPECTU FILIORUM ISRAEL. Qua die Joſue, accepto jam illo reſponſo, IN MANUS TUAS TRADIDI ILLOS, & NULLUS EX EIS TIBI RESISTERE POTERIT (℣. 8.) promiſſum hoc inceptum vidit, hoc eſt, Amorrhæos a facie filinrum Iſrael conturbatos, ac magnam cædem in illis factam; deinde etiam multo plures grandine, quam gladio interfectos, grandinemque ad Azecha uſque duraſſe; & tameo multos adhuc ſupereſſe qui contenta fuga & protracto ulterius curſu evadere cogitarent: oihilominus promiſſi illius fide confirmatus, IN MANUS TUAS TRADIDI ILLOS, prævidit fore ut,

AUCT. J. L. qui reliqui erant, Iſraelitarum manibus & armis conficerentur, ut impleretur promiſſum, IN MANUS TUAS TRADIDI ILLOS. qui totius reſponſi finis erat. Jam inde illud præſtitum viderat, NULLUS TIBI RESISTERE POTERIT, ſive nullus ante faciem tuam ſtabit: nam conturbaverat eos Dominus a facie Iſrael, & magna edita ſtrage in plurimos, ceteros ad fugam coegerat, in ipſaque fuga magnam copiam occiderat: ſupererant vero alii, qui, Azecha præmiſſa, Macedam verſus fugiebant: hos in manus ſuas traditos credebat, & occidere ſperabat.

Ipſibus perstat deiendit ſufficeret ſ eum caſ ſonte

190 Verum enim vero & locorum natura & temporis brevitas, quo minus id per Iſraelitas conficaretur, impedimento eſſe poterant: atque per Iſraelitas rem confectum iri intellexerat, quippe hoc divini promiſſi veritatem & conſtantiam, & Iſraelitarum ipſorum, quos Deus amplificare voluerat, auctoritatem ac dignitatem ſpectabat: ut ceteræ intelligerent gentes, Iſraelitas non ſolum miraculis cælitus editis adjutos & promotos, ſed viribus etiam atque robore auctos ad rem manu armiſque gerendam; atque ita in reliquis pugnis & prælis formidarent. Sed cum reliquum tempus breve eſſet poſt longæ illius
B fugæ ſpacium, ipſique ſol ad occaſum tenderet, ſupereſſetque magnus tractus, & commoda hoſtibus ad evadendum vallis Ajalon, hoſpitibus ut ignota, ita incommoda; conſtantiſſimus fide Joſue cum Deo primum prece de illius diei expeditione abſolvenda egit; deinde cælum ipſum ad promiſſi dictique Dei veritatem & conſtantiam obtervandam obſequioque proſequendam vocavit. Duplicem itaque allocutionem hoc verſu diſtinguimus: alteram, qua Deus exoratus, eſt, ut dictum ſuum ſecundo eventu firmaret: hoc eſt, TUNC LOCUTUS EST JOSUE DOMINO ℣. 12.) alteram vero, qua luminaria ſtare juſſa fuere, Locutionis ſive precis argumentum erat, illam diem eſſe, qua ipſe Amorrhæum in conſpectum filiorum Iſrael tradidiſſet: velle itaque eadem die id omnino confici, ut Iſraelitæ traditum ſibi Amorrhæum cæderent. Id cum brevi, quod ſupererat, diurnæ lucis tempore humanis viribus effici non poſſet, atque ex Dei promiſſo hominum manu efficiendum eſſet, ſuperaret unum, ut dies potius illę produceretur, quam ut humana manus conficere deſineret: namque hoc pacto
C dixit dicti promiſſique efficientiæ & conſtantiæ naturæ, cælorum, temporum rationes omnes obſequi & obtemperare, manifeſte tam ab iis, qui pietatem colerent, quam ab aliis Deo averſis gentibus cognoſcebatur. Igitur poſt precem Deo factam, illdem Iſraelitis præleotibus & audientibus, converſo in cælum vultu, ſoli ac lunæ cælique imperare non dubitat, *Hæc ille; quibus adde ex Syriano aliſque, Sanctum poſt ſuſas preces cognovisſe Domini eſſe voluntatem, ut coram populo aſtris efficacius imperaret, ut tum inaudito prodigio agnoſceret, cujus præſidio niteretur, infideles autem intelligerent, ſe in cælum arma movisſe.*

Iapidum pra ſtrag em ſol & lu ne imp rafſe pura 191 *Interpretes plerique exiſtimant, Thaumaturgum nullum necdum in Azeca perveniſſe, cum ſoli ac lunæ quietem imperaret. Si hoc ſequi velit, etiam admittere debet, ſolem & lunam ad imperium* Joſue *immota ſteriſſe, priore tandem ceſſante miraculo: nam cum lapidum de cælo delapſum in deſcenſu Beth-horon cæperit, & uſque ad Azecam perduraſſet, ſol & luna jam ſteterint neceſſe eſt, nunquam lapidum deſineret tempeſtas. Ariæ utriuſque prodigii eventum diverſo tempori* D *& loca annexit, atque hujuſmodi rei geſtæ ordinem ſtatuit, nimirum, lapides de cælo miſſos fuiſſe de Beth-boron uſque ad Azecam, dein Sanctum, cum videret a numeroſiſſimis quinque regum exercitibus multos adhuc ſupereſſe a grandine illæſos, & celeri fuga in bi Macedæ verſus, prope Azecam ſuoſtiniſſe, ibidemque poſt preces ad Deum magna cum fiducia ſuſas eurſum ſolis imperio ſuo inhibuiſſe. Ariæ conjectura narrationi ſacræ conformior mihi videtur. Miror, ab hac illos recedere, qui credunt, grandinem e denſis nubibus cecidiſſe, tempeſtatemque in Chananæos immiſſam, fuiſſe ſimilem Ægyptiacæ, de qua Exodi cap. 9. n ℣. 23. Hi concedant oportet, uſque ad Azecam ſolem conſpici non potuiſſe. Jam vero ante credibile eſt*, Joſue, *cum populo audiente, ſtationem ſolis imperaſſe, cum immotum mox ſubſtiteſſe, nec interim a deſcenſu Beth-boron, ubi grandinare cœperat, ad Azecam uſque prodigium ab ullo obſervari potuiſſe? Hæc notare viſum eſt, ut diutius cognoſcatur ardo rerum hiſtoricus. Quæ contra hunc difficultates objici poſſunt, graviores non ſunt illis, quas ſolvere debent, quicumque Sanctum, cum ſolum imperio ſiſtere, alibi quam prope Azecam ſubſtiteſſe affirmant.*

192 *Reliqua, quæ de hoc inſigni prodigio me-* *Joſephi*
moratu digna judicavimus, adferemus paragra- *narratio*
pho ſequenti. Hunc claudet Joſephi hiſtoria, quæ
E *narratu haſtenus ita deſcribit;* Ceterum cum rex Hierololymitarum indigna ferret Gabaonitas ad Jeſum defeciſſe, & quatuor proximarum gentium reges ad bellum contra eos gerendum accivisſet, Gabaonitæ videntes ſe peti, & hoſtes caſtris circa fontem (*de quo ſcripſimus ſacer ſilvis*,) non longe ab urbe poſitis, ad expugnationem expediri, Jeſum in auxilium advocant. Nam eo tum res devenerat, ut ab his perniciem expectarent, in illis vero qui ad excidium Chananæorum venerant, propter novam amicitiam unicam ſpem ſalutis reponerent. Tum Jeſus cum toto exercitu in ſuccurſum properans, die & nocte itinere facto, diluculo parantes oppugnationem adoritur, *Si ſanctus Imperator per diem, ut ſcribit Joſephus, iter feciſſet, ejus adventus hoſtibus facile innotuiſſet; quod non ſatis cohæret cum verſu* 9. Irruit itaque Joſue ſuper eos repente, *ſeu improviſo impetu*, tota nocte accendens de
F Galgalis, *Deus ita pergit*: Cumque terga vertiſſent, per declive fugientes eſt perſecutus. Bethora is locus dicitur. Interfuiſſe huic prælio divinum auxilium evidentibus prodigiis apparuit, cælo tonante & crebris ſulminum ictibus, grandine ioſuper majore ſolito ruente. Acceſſit & illud numquam antea viſum, quod dies factus eſt longior, na interventu noctis Victori hoſtia ariperentur. Quo factum eſt, ut Jaius reges iſtos caperet in ſpelunca quidam latebras quærentes juxta Macchida, de omniſque ſupplitium ſumeret. Creviſſe autem eam diem ultra conſuetum extat relatum in ſacra volumina, quæ in templo ſunt aſſervata. *De ſtrage, quam lapides grandinis ediderc, nihil meminit Joſephus; uti nec de imperio* Joſue, *quo ſolem & lunam ſtitit* ſpatio unius diei. *Satis ipſi fuit dicere grandinem ſolita majorem cecidiſſe, demque ipſum ceteris longiorem fuiſſe. Forte ſuſpicabatur prodigia illa, ſi ea deſcripta fuiſſent, ut in Literis ſacris conſtant, plus admirationis apud gentes habiturą fuiſſe quam fidei.*

§. XX.

A

§. XX. Teſtimonia de ſolis ac lunæ ſtatione & Sancti fide; miraculi vindicatio, duratio & magnitudo; v. regum captivitas; clades hoſtium; Iſraelitarum vires probabilius divinitus ſuſtentatæ.

Scriptorum ſacrorum de prodigioſa ſolis ac lunæ ſtatione.

TExtus *ſacer verſu* 13. *enarrans ſtantis ſolis & lunæ prodigium, producit notum priſcis temporibus librum, in quem illud relatum fuerit:* Nonne ſcriptum eſt hoc in libro Juſtorum? *Quiſnam ille qualiſque fuerit, ignoratur. Præter interpretes hic, videri de eo poteſt Scipio Sgambatus in Archivis veteris Teſtamenti pag.* 264. *Cur liber ille hic citatur, explicat Theodoretus quæſt.* 13. Volens auctor docere nos hujus Prophetæ virtutem, nempe quod ſolo verbo progreſſum luminarium magnorum cohibuiſſet, dooec viciſſet pro dignitate imperii: ſuſpicatus B nequis verbis eon adhiberet fidem, dixit hoc inveniri in antiquo commentario. *Propheta Habacuc inter alia divina miracula, quæ ornus enumerat cap.* 3. *Joſuæum quoque commemoras* ℣. 11. Sol & luna ſteterunt in habitaculo ſuo. *Eccleſiaſticus quoque ſtantis ſolis prodigium celebrat cap.* 46. ℣. 5. An non in iracundia ejus impeditus eſt ſol, & una dies facta eſt quaſi duo? *Hic locus nos docet, Sanctum ex zelo & juſta ira contra hoſtes populi Dei ſolis curſum ſub juſſione impediviſſe, ut tempus ad eos penitus delendos ſufficeret.*

℣. 85. Patrum de fide & ſanctitate Joſuæ teſtimonia:

194 *Quantum autem divinæ virtuti benignitatique confiderit, quando, Spiritu ſancto impellente, hoc imperium cœlis dedit, ex Patrum ſtimoniis intellige. S. Hieronymus in cap.* 28. *Iſaiæ:* Fiducia habitantis in ſe Dei, locutus eſt Jeſus: Stet ſol. *S. Ambroſius lib.* 1. *de Officiis cap.* 40. Jeſus Nave, eum adverſum Gabaonitas ſurgeret prælium, & vereretur, ne nox impediret victoriam, magnitudine menti & fidei C clamavit; Stet ſol; & ſteiit, dum hæc victoria conſummaretur. *S. Sulpitius Severus lib.* 1. *Hiſtoriæ ſacræ:* Cum dies cædentes deficerer, noxque victis futura præſidio videretur, merito fidei Dux Hebræus noctem avertit, dies perſeveravit; ita nullum hoſtibus effugium fuit. *S. Bernardus apud ejus Vitæ auctorem lib.* 2. *cap.* 7. *cum adverſus Leoninos ſchiſmaticos conſtanter agendum ardenterque precandum ſuaderet,* Joſue, *ait,* pugnat, & ut ad conſummationem victoriæ dies ſufficiat protelata, ſtili, ut ſtet, non tam orat quam imperat, & meretur fides tam ſolis obedientiam, quam de hoſte proſtrato victoriam. *S. Chryſoſtomus dilecti Deo Principis ſanctitati & meritis attribuit, quod ejus voci Dominus obediverit, & planetæ utriuſque motum interruperit:* Cogita, *inquit Homilia* 27. *in Epiſtolam ad Hebræos,* quanta res ſit vir juſtus. Dixit Jeſus Nave: Stet ſol contra Gabaoo, & luna contra vallem Elom: & factum eſt. Veniat ergo univerſus orbis terræ, imo vero duo, & tres etiam, & quatuor, & viginti orbes terræ, & dicant, & hoc faciant. Sed non poterunt. Dei autem Amicus, amici imperabat creaturis: imo vero amicum ſuum rogavit, & cedebant quæ ſerviebant, & inferior imperabat ſupernis. Vides quod ea facta ſint in ſervitutem, curſum conſtitutum implentia? Hoc eſt majus quam quæ facta ſuot a Moyſe. Quare? Noo ſunt enim paria imperare mari, & iis quæ ſunt in cælo. Nam illöd quoque eſt magnum & valde magnum, ſed non par. Audi vero cur talis ſit effectus. Quare? Jeſu nomen erat typus Chriſti. Propterea ergo, & propter ipſam in typo appellationem verita eſt creatura. Quid vero, alius noo vocatus fuit Jeſus? Sed iſte propterea vocatus eſt in figura. AUCT. J. L.

195 *Quamquam hujus miraculi memoriam non vindicatis, ſolum hæc libri Joſuæ hiſtoria, ſed aliis etiam ſacrarum Litterarum monumentis conſecraverit Spiritus ſanctus, Maimonides tamen aliique Hebræi apud Maſium, negant conſuetum ſolis & lunæ motum ea ipſa fuiſſe interruptum aut impeditum; ſed ideo in cælo mutationem apparuiſſe aſſerunt, quod* Joſue *in terris tantas res tanta celeritate geſſerit, ut dies potius productus & ſol ac luna ſtetiſſe viſa fuerint, quam manus ille Dux tam celeriter illas geſſiſſe. Hoc itaque* Joſue *votum fuiſſe putant, ut unicus ille dies proſtigandis hoſtibus ſatis eſſet: perinde ac ſi his verbis uſus eſſet: Da Domine, ut priuſquam ſol & luna occidant, populus tuus a ſuis hoſtibus pœnas ſumere poſſit: hocque miraculi ſolum habuiſſe eum diem, quod ad hominis preces tantam ſtragem tam exiguo temporis ſpatio Deus ediderit. David Kimhi & alii volunt, Deum poſt ſolis occaſum, novi generis corpus in cœlo condidiſſe, quod ſolem repræſentaret & ejus vice orbem terrarum illuſtraret, dum hoſtium ſtrages ab Iſraelitis confecta eſſet, plenaque reportata victoria. Quis crediderit unquam, ubi Spiritus ſanctus hoc ſtantis ſolis & lunæ miraculum tam aperte teſtatur, inter Chriſtianos aliquos futuros fuiſſe, qui his Rabbinorum commentis patrocinarentur: fuerunt tamen aliqui a recentioribus. Imprimis Grotius, qui in Annotationibus ad librum Joſue Maimonidis figmenta probabilia eſſe dicit. Dominus le Clerc apud Calmetum in diſſertatione ſuper Statione ſolis & lunæ, præfixa Commentariis in librum Joſue, aperte negat, ſolito diutius eo die ſolem ſupra horizontem viſum fuiſſe, ſed radios ejus, poſtquam occidiſſet, inſolita quadam refractione emicuiſſe; vel aliud lumen ſolis vicarium apparuiſſe, quod Deus in cælo creaſſet, & Iſraelitæ ipſum ſolem eſſe exiſtimarint. Novum criticus ille fingit miraculum, quod forte acciderit, dum illud imprudenter ac temere negat, quod Scriptura diſerte commemorat. Alios duos profert idem Calmetus, qui nullum plane hic miraculum agnoſcunt, ſed fortuitum parhelium tam diuturnæ lucis cauſam fuiſſe impudenter effutiunt. Inepta eorum argumenta hic non refutabo, tum quia operoſe id præſtitit Calmetus & Natalis Alexander in Hiſtoria eccleſiaſtica veteris Teſtamenti diſſertatione* 13. *tum quia tam clare tamque manifeſto hoc poſtea um Scriptura locis citatis exprimit, ut nullo modo verba ſacra flecti poſſint ad figuratum loquendi modum, illum ſcilicet, quem ipſi iis affingunt. Hoc addo, ne tangere videar ſyſtematis Copernicani defenſores, qui ſolem quieſcere, terram vero moveri docent. Quamquam ab his ego diſſentiam, fateor tamen intelligi utcumque adhuc poſſe, quomodo ſecundum philoſophos iſtos vera ſit locutio Scripturæ ſacræ, quæ res ita exprimere ſolet, ut hominee vulgo loquuntur & mente concipiunt, teſte* E

AUCT. J. L. *S. Auguſtino in caput 9. Geneſios. Verum an vulgaris hominum ſermo umquam fuit, ut dum alicujus imperaveris celeritatem in expeditionibus bellicis ſignificare, vel dum parbelion aut aliud ſpecie diverſum corpus luminoſum poſt ſolis occaſum in cœlo apparuiſſe enuntiare volunt, dicant: Sol ſteteris in medio cœli, & ooo feſtinavit occumbere &c. ? Quis auſtar ſacer aut profanus ejuſmodi metaphora vel hyperbola umquam uſus eſt.*

phrasis 196 *Auctores plurimum laborant, ut aſſequantur, quo anni menſe, quo menſis die, quaque dies parte ſol ſtare inceperit. His diſputationibus me non interpono, quod hæ temporum circumſtantiæ ad miraculi magnitudinem Sanctive commendationem nihil conferant. Vide interpretes obvios, quorum plures conjiciunt, Joſue ſole quietem imperaſſe, cum ejus occubitus inſtaret; ideoque vereretur, ne hoſtes per tenebras effugerent. Juſtinus martyr in Dialogo cum Trypbone Judæo ſcribit, diem hunc Joſuannum fuiſſe 36. horarum, Solis motum ſupra horizontem duodecim, ejus vero ſtationem 24. horis duraſſe exiſtimavit. Nimirum illud v. 13. Et non feſtinavit ſol occumbere ſpatio unius diei, ipſe intellexit de civili 24. horarum die, quem philoſophi naturalem vocant. Verum id accipias de die artificiali, ut idem loquuntur, id eſt, de tempore quo ſol lucem præbere ſolet: nam Eccleſiaſtici cap. 46. v. 5. dicitur*: Una dies facta eſt quaſi duo; *quæ verba hunc ſenſum habere mihi videntur; Dies artificialis, quæ ſolet eſſe, puta 12. vel 14. horarum, facta eſt horarum 24. vel 28. Si cum Lirano, Genebrardo aliſque dicas miraculum hoc contigiſſe in ſolſtitio æſtivo, quod cadit in diem tertium quarti menſis anni Hebræorum eccleſiaſtici, luxit ſol 28. horis; nam ex elevatione poli Hieroſolymorum conſtat, illum tum lucem ſuam præbere 14. horarum ſpatio. Verum ſecundum multos alios ſol 30 horis eo die ſupra Judææ horizontem non apparuit, quod prodigium hoc accidiſſe contendant aliqui diebus ante ſolſtitium, Servius quæſt. 22. inter hoc & illud integrum interceſſiſſe menſem putat. Verſus 14. Non fuit antea nec poſtea tam longa dies alteri quæſtioni materiem præbuit, an ſcilicet dies Joſuannus longior fuerit die Ezechiæ regis, quo ſol retrorſum ceſſit decem gradibus: de quo præter interpretes videri poteſt Natalis Alexander laudatus.*

197 *Auctor epiſtolæ 7. ad Polycarpum, quem multi S. Dionyſium Areopagitam fuiſſe credunt, duplicem hujus prodigii modum ponit, utrumque eximium divinæ potentiæ argumentum; vel ut ſimul cum ſole & luna univerſa cæleſtium globorum machina conſiſterit; vel ut, ſole duntaxat & luna ſubſiſtente, reliqui orbes tam ſuperiores quam interjecti ordinarium curſum peregerint; quod admirabilius eſſe idem ſcriptor profitetur; ſed ſuam ſententiam in alterutram partem non aperit. Prior tamen modus omnibus recentioribus apparet veriſimilior, idque ideo quia non expedire dicebat, ut conſtitutus a Deo in creatione mundi perpetuus inter cœlos ac ſidera ordo, tenor, ac conſenſus inæqualis planetarum duorum progreſſione turbaretur. Una igitur cum ſole & luna reliqua aſtra ſtare cœperunt, jubente Deo angelos eorum motores tantiſper ab officio deſiſtere. Communiter quoque docent auctores, ceſſante cœlorum motu, ceſſaſſe etiam in mundo ſublunari ea omnia, quorum is motus eſt cauſa particularis, verbi cauſa æſtum marinum, qui a luna dependet. Atque hæc expreſſa eſt ſententia auctoris Mirabilium* D *ſacræ Scripturæ lib. 2. cap. 4.* Quoniam, *inquit*, & maris curſum lunari convenientem eſſe in omnibus monſtravimus, & illum tunc requieviſſe, etſi Scripturæ vocibus reticetur, nonne ipſa illarum rerum pronuntiat obſervabilis commeatus? Luna vero non tantum in hac ſtatione requievit, ſed & incrementi vel detrimenti ſui interim conſuetudinem agere non potuit &c. *Non tamen ceſſante cœlorum motu, ceſſarunt tunc alia omnia ſublunaria, quorum is motus ſolum eſt cauſa univerſalis: quia inter cœlorum influxum univerſalem, & hæc inferiora non eſt connexio neceſſaria, ut copioſe & ſubtiliter exponit Suarez tomo 1. Metaphyſicorum, diſputatione 22. de Cauſa prima, ſectione 5.*

198 *Quamquam, ſi divinam conſideremus omnipotentiam, miracula omnia ſint æqualia; unum tamen altero maius eſt, ſi ſpectemus admirationem, quam gignit in mentibus humanis. Quid hominis miraculius atque obſtupefacindum magis apparere poteſt, quam quod homo cœlis imperet, illis leges figat, ſolem & lunam cum reliquis* E *planetis ſtellisque omnibus ſola voce, tamquam habenis detineat ac frenet? Poſtremo quidem Deuteronomii capite legimus, non ſurrexiſſe prophetam majorem in Iſrael, quam Moyſen* in omnibus ſignis atque portentis quæ miſit per eum (*Dominus*,) ut faceret in terra Ægypti &c. *Verum hic locus ita intelligendus eſt, ut nempe legislator reliquos prophetas antecellaverit in operandis miraculis, ſi hæc omnia ſimul & cumulatim ſumantur; nam ſi ea ſigillatim accipias, Diſcipulus magiſtro ſuo major fuit, quod hoc ſaltem mirabile ſolis & lunæ quieſcentis prodigium. Vide ſanctum Thomam 2. 2. q. 174. a. 4.*

199 *Præter jam recenſita aliud quoque inſigne miraculum memorabili hoc die factum eſſe credimus. De hoc infra n. 301. agendi locus erit opportunior, poſtquam ea, quæ poſt imperatam ſoli quietem contigerunt, narraverimus.* Cum itaque Joſue prope Azeca ſubſiſtent, ut diximus num. 191. *coram omni multitudine cœlis imperaſſet, atque hoc adverſiſſet Dominum obediviſſe voci hominis & pugnare pro Iſrael, auctus animis,* F *hoſtium verſus Maceda fugientium tergis acrius inſiſtit. Quinque autem reges videntes omnem exercitum diſſipatum eſſe, ſeque non cum hominibus ſolum, ſed cum Deo ipſo rem gerere, ad interitum ſuum evitandum in unum locum convenisse, ignari ſe divinitus ad vindictam congregari; ipſique ſe nec opinantes in carcerem conjecisse, dum ſpelunca latebris juxta urbem Maceda ſe includunt*: Fugerant enim, *inquit Scriptura a v. 16.* quinque reges, & ſe abſconderant in ſpelunca urbis Maceda. Nuntiatumque eſt Joſue, quod inventi eſſent quinque reges latentes in ſpelunca urbis Maceda, Qui præcepit ſociis, & ait: Volvite ſaxa ingentia ad os ſpelunæ, & ponite viros indoctrios, qui claudos cuſtodiant. Vos autem nolite ſtare, ſed *ulterius* perſequimini hoſtes, & extremos quoſque fugientium cædite; nec dimittatis eos urbium ſuarum intrare præſidia, quos tradidit Dominus Deus in manus veſtras.

200 Cæſis ergo adverſariis plaga magna & uſque ad internecionem pene conſumptis, hi qui Iſrael effugere potuerunt, ingreſſi ſunt civitates munitas. *Plena de hoſtibus victoria relata, cœlorum machina motu priſtino circumvolvi, & ſol occum-*

AUCT. J. L.

§. XXI. Supplicium v. regum; expugnatio Maceda, Lebna, Lachia, Eglan, Hebron, & Dabir; clades internecina regis Gazer: an Hebron & Dabir ſub S. Imperatore ſæpius captæ? Alias urbes in Chananæa Auſtrali occupat mira celeritate.

A *cecumbere cœpit;* Reverſuſque eſt omnis exercitus ad Joſue in Maceda, ubi tunc erant caſtra. *Horum locum non aſſignavat Imperator intra ipſa urbis mœnia (nondum enim in ejus poteſtatem venerat, ut ex ſequentibus patet;) ſed in campeſtribus ejus, & forte juxta ſpeluncam, in qua capti reges tenebantur. Verſa quidem 15. dictum eſt:* Rauerſuſque eſt Joſue cum omni Iſrael in caſtra Galgalæ, *ſed hæc, ut interpretes notant, per anticipationem inſerta ſunt. Prius enim confluxit omnis exercitus prope Maceda, ubi erat* Joſue, *& ſumptum eſt ſupplicium de regibus, & alia peracta fuerunt, quæ reliquo capite decimo continentur; in cujus fine repetitur propria loco & ſuo, rediiſſe S. Principem* cum omni Iſrael ad locum caſtrorum in Galgala; *ubi ad hiberna conceſſit, re bene geſta toto tempore ad bellandum idoneo. Ille igitur die reverſi ſunt Iſraelita non in Galgala, ſed in locum, ubi Maceda vicinum,* ſani & integro numero, *ut additur v.* 21. *adeo ut ex iis nema deſideratus fuerit. Subditur:* Nulluſque contra filios Iſrael mutire auſus eſt. *Continebant ſe videlicet mœnibus & portis incluſos, nec in recedentes Hebræos impetum facere, aut tela vibrare, imo ne*
B *linguam quidem contra eos movere auſi ſunt, non minus confecti plagis quam ſtupore defixi.*

201 *Verum tam longi diei pondus & æſtum ferre quomodo potuit* Joſue *totuſque populus? Ecce tma nocte a Galgalis ad obſeſſam Gabaonem armati iter fecerunt; mane in hoſtem irruerunt, fugatumque ad Maceda uſque & longius inſecuti ſunt (nam illo v.* 21. *rediiſſe legunter;) adeo ut una nocte & die* 16. *circiter horarum iter confecerint, uti ex Adrichomii charta terræ promiſſæ topographica colligi poteſt. Itineris lon-*
gitudini acceſſit continuus pugnandi & cædendi labor, qui a diei initio uſque ad veſperum duravit, ad veſperum, inquam, qui non poſt 13. *vel* 14. *ut alias in Paleſtina tempore ſolſtitii vel aliquanta ante fieri ſolet; ſed poſt* 26. 27. *vel* 28. *horas tandem advenit. Quis vero tam ferreis manibus & pedibus, tam robuſta corpore, qui præliandi, currendi, mactandi tam diuturnum laborem ferre poſſit? Præſertim cum nulla quies interpoſita, imo nulla forte corporis refectio. Imperatorem noſtrum cum toto exercitu longum hunc diem jejunum traduxiſſe ſcribis S. Hieronymus libra* 2. *contra Jovinianum:* Jeſus filius Nave
C ſtationem imperavit ſoli & lunæ, & inediam pluſquam unius diei Victoris exercitus protelavit: *& Tertullianus libro de jejuniis cap.* 10. Jeſum Nave debellantem Amorrhæos prandiſſe illa die exiſtimamus, qua ipſis elementis ſtationem imperavit? *Poteſt quidem in magna multitudine forte unus & alter eſſe tam robuſtus tamque laborum patiens, qui tantæ temporis intervalla vigilias, æſtum, corporiſque contentionem animo ſuperet; verum tam multos, corporum viribus tam differentes in iis tamdiu perſeverare moleſtiis & laboribus, atque ita perſeverare, ut ſani & integro numero maneant; id, inquam, mihi videtur ſine miraculo fieri non poſſe. Dico itaque, Deum Imperatoris ceterorumque ſub ipſo militantium vires naturales per divinum influxum ſuum ſuſtentaſſe, adeo ut neque motus organa laſſaventur, neque ſpiritus vitales deficerent. Hoc miraculum admitti debet ſaltem in ſententia dictorum Patrum, qui Iſraelitas eo die cibo corporis refeciſſe negant.*

qui non ſi-
dentur ſine miraculo non laboris longo illo die perſeve-
re potuiſſe.

Quinque reges coſta Iſraelitorum pedibus calcantur.

E

Poſtridie *initium gerendæ rei a quinque regum ſupplicio ſumptum eſt: id enim, ut Cajetanus recte animadvertit, non illa celeberrima prodigii die factum eſt; ſed ſequente, ut ipſe textus non obſcure ſignificat, affirmans primum illos eductos a ſpelunca, tum ad contumeliam pedibus conculcatos, deinde in crucem actos in patibulis manſiſſe uſque ad veſperam: atqui ad veſperam tantum in caſtra pridie reverſus erat exercitus, beneficio diuturnæ lucis bene uſus; ergo dicti reges non eodem, ſed poſtero die ſupplicia affecti ſunt. Poſtridie itaque juſſit* Joſue *aperiri os ſpelunæ, revolutis ingentibus ſaxis, qua pridie milites advolverant ad prohibendam eorum fugam:* Præcepitque, *ſuquis ſacra Lectia a v.* 22. Joſue, dicens: Aperite os ſpeluncæ & producite ad me quinque reges, qui in ea latitant. Feceruntque miniſtri, ut ſibi fuerat imperatum: & eduxerunt ad eum quinque reges de ſpelunca, regem Jeruſalem, regem Hebron, regem Jerimoth, regem Lachis, regem Eglon. Cumque adducti eſſent ad eum, vocavit omnes viros Iſrael; & ait ad principes exercitus, qui lecum erant: Ite, & ponite pedes ſuper colla regum iſtorum. Qui cum perrexiſſent, & ſubjectorum colla pedibus calcarent; rurſum ait ad eos: Nolite timere, nec paveatis, confortamini & eſtote robuſti: ſic enim faciet Dominus cunctis hoſtibus veſtris, adverſum quos dimicatis. *In hunc locum inter alia hæc lego apud Maſium:* Quod Joſua ſuos tribunos intuliare
F cervicibus regum jubet, qui victi, capti, proſtrati, ſupplices ante ipſius pedes jacebant, magnam profecto crudeliter exercentis victoriam imperatoris ſpeciem habere exiſtimet aliquis. Sed quis credat eum Virum, qui fuerat in Moſis ſchola eruditus, quo nemo omnium mortalium vixit omnibus in terris minor, ut eſt in ſacris Litteris *Numer. cap.* 12. *v.* 3. ſic lupra modum inſolefcere potuiſſe? Plane ergo eſt exiſtimandum, hac in re Joſiam, ut in ceteris quoque, nihil feciſſe niſi cæleſti inſtinctu ... Quin hanc triumphandi ſpeciem .... Moſes ſub exceſſum ſuum vaticinans non ſolum prædixit, verum etiam ut maximum dignitatis & felicitatis populi Iſraelitici argumentum mirifica extulit, cum ſic caneret (*Deut. cap.* 33. *v. ultimo:*) „ Beatus es tu „ Iſrael: quis ſimilis tibi, populo ſervate per „ Dominum; qui eſt clypeus tibi auxiliaris & „ gladius dignitatis tuæ? Subjicientur enim tibi „ hoſtes tui, & tu illorum excelſa (*alii vertunt* „ colla) calcabis „.

203 *Poſt hæc impii illi tyranni, non tam Principis noſtri quam Dei vindicis ſeuitutis condemnati, meritas merus pœnas lunæ, ut narratur a v.* 26. Percuſſitque Joſue & interfecit eos, atque ſuſpendit ſuper quinque ſtipites: fueruntque ſuſpenſi uſque ad veſperum. Cumque occumbe-

interficiuntur & ſuſpenduntur expugnatur Maceda,

ret

AUCT. J. L. ret ſol, præcepit ſociis, ut deponerent eos da patibulis *ſecundum legem Deut. cap.* 21. ℣. 23. Qui depoſitos projecerunt in ſpeluncam, in qua latuerant; & poſuerunt ſuper os ejus ſaxa ingentia, quæ permanent uſque in præſens. Eodem quoque die Macedam cepit Joſue, & percuſſit eam in ore gladii, regemque illius interfecit & omnes habitatores ejus: non dimiſit in ea ſaltem parvas reliquias. Feciſque regi Maceda, ſicut fecerat regi Jericho. *Hunc verſum* 28. *qui agit de expugnatione Maceda, ita explanat Salianus in ſua Epitome num.* 46. Dum iſti reguli in patibulis penderent, non ſe dedit quieti Joſue; eodem quippe die Macedam cepit, indeque ad circum poſitas illorum regum urbes victorem exercitum circumtulit, nonnullis etiam aliis ex tioere occupatis. Prima autem Maceda cladem accepit, vicinitate loci axercitum invitanta: Imperatori etiam victoria urendum fuit, cum ſuorum animos proſpero ſucceſſu rerum accenſos vidit, B hoſtium autem tanta clade debilitatos. Occupavit ergo Macedam, regemque illius cum omnibus ejus habitatoribus interiecione delevit, idque intra unum atque eumdem diem. Nec tamen abſurdum eſt dicere, regem Maceda vivum in alterum diem ſervatum eſſe, ut uno die ſuſpenſus ad exemplum, & humanæ inconſtantiæ documentum maneret, ad veſperam autem ex decreto legis deponeretur, & mandaretur ſepulturæ. Qui etiam dies & forteſſe non unicus in deprædatione civitatis conſumptus eſt, & in aliqua quieta; quandoquidem Iſraelitæ tam propitium ſibi experiebantur Deum, ut ſinguli prupemodum dies, ſingulis civitatibus capiendis ſufficerent. Itaqua non definitur dies progreſſioois ad urbem Lebna ſive Lobna, ut alibi vocatur.

Lebna. 204 Traſivit autem (*Verba, ſacra ſunt a* ℣. 29.) cum omni Itraal de Maceda in Lebna, & pugnabat contra eam: quam tradidit Dominus cum rege ſuo in manus Iſrael: percuſſeruntque C urbem in ore gladii, & omnes habitatores ejus. Non dimiſerunt in ea ullas reliquias. Feceſuntque regi Lebna, ſicut fecerant regi Jericho. *Hæc ita elucidat idem Annalium conditor num.* 47. Traſivit autem Joſue cum omni Iſrael, exceptis tamen iis, qui arant in Galgalis, da Maceda in Lebna, inter quas oon amplius quam unius horæ iter conſtituis Adrichomius. Eademqua vel ingenio loci, vel arte ita firma & munita fuit, ut atiam Senoacherib regi Aſſyriorum poſterioribus ſeculis reſtiterit *lib.* 4. *Regum. cap.* 19. ℣. 8. Et videtur aliquanto tempore reſtiniſſe Joſue; id enim innuit illa vox, ET PUGNABAT CONTRA EAM. Cum enim certiſſime ſibi pereundum eſſe viderent, proinde putabant, ſiva reſiſtendo mori, ſive cedendo. Reſtiteriot ergo ſortaſſis diebus aliquot, mox tamen Iſraehitæ iruperunt in eam; eodemque ſe modo gefferunt cootra regem Lebna, populomque ejus, quo advertus Maceda. Omnes enim deleti ſunt, nec ullus reliquus factus eſt, nulli ſcilicet ſexui aut ætati parcitum ſuit.

Lebna cladi interaecina regis Gazer. 205 *Invicti Herois victorias recenſere pergit Hiſtoricus ſacer a* ℣. 31. De Lebna tranſivit in Lachis, *quæ ab illa duabus bovis aberat teſte Adrichomio*, cum omni Iſrael: & exercitu per gyrum diſpoſito oppugnabat eam. Tradiditque Dominus Lachis in manus Iſrael, & cepit eam que altero atque percuſſit in ore gladii, omnemdie animam, quæ fuerat in ea, ſicut fecerat Lebna. *Facilior autem expugnatu fuit Lachis* D *quod rex ejus Japhia cum præcipuæ populi parte, qui contra Gabaon venerant, paulo ante cecidiſſent. Subditur* ℣. 33. Eo tempora aſcendit Horam rex Gazer, ut auxiliaretur Lachis *obſeſſæ. Hic rex ſive fœdere aliquo deviuctus, ſive pretiibus a defolata urbe evocatus, ſive periculi vicinitate permotus cum omni populo ſuo Lachitis ſuppetias laturus accurrit. Sed ſi, urbe expugnata, tardius venit, maiore certe in ſuam ſuorumque perniciem venit; eum enim* percuſſit Joſue cum omni populo ejus uſque ad internecionem.

æqui urbium Eglon; 206 *Unius circiter diei itinere a Lachis Auſtrum verſus in tribu Juda ſita eſt Eglon, cujus rex Dabir unus quoque fuit ex quinque illis, qui Principis juſſu ſuſpenſi fuerant. Ad hanc perrenere victores Iſraelitæ, atque illa ipſa die, qua obſidione cingi cæpta eſt, expugnata fuit: propugnatoribus ſcilicet fere deſtituta erat, ejus enim tuendæ pauci ſorte exceptis, qui in præſidio* E *relicti erant, ad Gabaonem obſidendam cum rege ſuo profecti fuerant, & maxima ex parte celebri illo die ceciderant. De hac expeditione ita paucis verſus* 34. *&* 35. Tranſivitque (Joſue) de Lachis in Eglon, & circumdedit, atque axpugnavit eam eadem die: percuſſitque in ora gladii omnes animas, quæ arant in ea juxta omnia, quæ fecerat Lachis.

Hebron. 207 *Capta Eglon, exercitum duxit ad interiora eribus Judæ, meridiem verſus, ad montana illius. In ea enim ſita erat Hebron, incolarum fortitudine, agrorum ſibi ſubjectorum amplitudine, municipiorumque frequentia una de potentiſſimis Chananææ urbibus. De hujus expugnatone agitur a* ℣. 36. Aicendit quoquè cum omni Iſrael de Eglon in Hebron, & pugnavit contra eam: cepit eam, & percuſſit io ore gladii, regem quoque ajus & omoia oppida regionis illius, univerſalqua animas, quæ in ea fuerant commoratæ: non reliquit in ea ullas reliquias: ſicut fecerat Eglon, ſic fecit & Hebron, cuncta, quæ in ea reperit, conſumens F gladio. *At nonne rex ejus jam fuerat occiſus ac ſuſpenſus ad Maceda? Alterutrum dicendum, vel novum in ea regem, illius forteſſe filium, aut alium a populo fuiſſe electum, ne difficillimis illis temporibus urbs diu reſtore careret, vel hic iterum mentionem regis Obam, ad ſpeluncam interfecti.*

& Dabir e 208 *Sequitur in textu ſacro a* ℣. 38.: Inde reverſus in Dabir, cepit eam atque vaſtavit: regem quoque ejus atque omnia per circuitum oppida percuſſit in ore gladii: non dimiſit in ea ullas reliquias: ſicut fecerat Hebron & Lebna & regibus earum, ſic fecit Dabir & regi illius. *Conjicit Maſius, imperatorem* Joſua *ab expugnata Hebrone ulterius nonnihil ad Idumæorum ac Philiſthinorum fines excurriſſe; nam mox* ℣. 41. *dicitur, eum uſque ad Cadesbarne & Gazam armis graſſatum fuiſſe; indeque ad urbem Dabir Hebroni victoriorem fuiſſe reverſum. Conjecturam hanc approbat Salianus in Annalibus num.* 193. *quem conſule, ſi lubet.*

ſuſſe Imperatore victore, Hebron & Dabir 209 *Bellum, quod magno illo die contra quinque reges geſtum & confectum eſt, interpretes & Annalium ſcriptores Gabaoniticum, quod Gabaonitarum cauſa ſuſceptum; vel Adonifedechanum vocant, quod ejus auctor & dux præcipuus fuerit Adonifedec. Hujus vero profectionem idem bellum Auſtrale appellare ſolent, quod ſanctus*

A *Eus Imperáter ad Auſtrum progreſſus illud geſſerit. Quod dictum eſt de expugnatione Hebron & Dabir vicinſque municipiis, cum Tornielle, Tirino & Calneto repetitum credimus cap. xi. ℣. 21. & 22. ubi nonnulla circumſtantiæ, cap. 10. præteritæ, addantur;* In illo tempore venit Joſue, & interfecit Enacim de montanis Hebron, & Dabir, & Anab, & de omni monte Juda & Iſrael, urbeſque eorum delevit. Non reliquit ullum de ſtirpe Enacim, in terra filiorum Iſrael: abſque civitatibus Gaza, & Geth, & Azoto, in quibus ſolis relicti ſunt. *Ea quo intelligitur, habitatores regnorum Hebron & Dabir fuiſſe illo hominum monſtra de ſtirpe gigantea, quorum ab explaratoribus narrata fortitudo & crudelitas tantum horrorem Iſraelitis incuſſerat, ut deſperantes ſe hoſtem tam formidabilem poſſe vincere, reditum in Ægyptum ſeditioſe cogitarint Numer. cap. 13. a ℣. 29. Quotquot e gigantibus illi in proximiores Philiſthinorum urbes Gazam, Geth & Azotum fuga elabi non potuerunt, victore exercitu interfecti ſunt. Qui ad has urbes ſe receperant, in iiſdem relicti ſunt; ſanctus enim Princeps illas non expugnavit. Unde factum, ut, cum totus Iſrael occuparetur in debellandis*

B *Aquilonaris Chananææ regibus, ad priſtinas ſedes remigrarint, urbeſque ſuas in Chananæa Auſtrali ſitas refecerint & munierint, ac præſertim ipſam Hebron & Dabir. Quod id contigerit eo tempore, quo Aquilonem verſus quinque circiter annis bellatum fuit, manifeſtum eſt ex eo, quod, antequam Joſue terram duodecim tribubus divideret, Hebron cap. 14. ℣. 12. dicatur ſub poteſtate hoſtium fuiſſe, ſub qua nondum reliqua tempore vita ſanctæ Principis, ut dicemus numero ſequente.*

210 *Bonfrerius & alii volunt allegatos ſapientiæ 21. verſus non repetere, quæ bis cap. 10. de Hebron & Dabir referuntur; ſed ſanctum Imperatorem, confecto bello Aquilonari, reduſſe ad Auſtralem Chananæam ad gigantes Enacim, qui terras ſuas repetierunt, debellandos: verum quotiedo id conciliabis cum verbis Calebi ad* Joſue *cap. 14. ℣. 12.* Da ergo mihi montem iſtum (*Hebræa,*) quem pollicitus eſt Dominus, te quoque audiente, in quo Enacim ſunt, & urbes magnæ atque munitæ; ſi forte ſit Dominus mecum, & potuero delere eos, ſicut promiſit mihi.

C *Ex his patet, Calebum petere terram ab hoſtibus occupatam. Petitio autem hæc facta eſt ante inchoatam terræ partitionem, inter quam & finem belli Borealis cuiquam ſecundum omnes tempus intercedit. Itaque Hebron & Dabir verſimilius non niſi ſemel aute terræ diſtributionem occupatæ fuere, idque cum Meridionalis Chananææ plaga belli ſedes eſſet; quia ad Aquilonares ejuſdem partes tranſlata, ab hoſtibus receptæ ſunt, & ſub illorum poteſtate manſerunt, donec Sanctus vixit. Caput quidem 15. a ℣. 14. narrat, Calebum & Othonielem utramque urbem expugnaſſe; ſed id ſecundum S. Auguſtinum quæſt. 3. in Judices & plerosque alios poſt obitum* Joſue *contigit; tum eadem eiſdem pene verbis Judicum cap. 1. a ℣. 10. referatur. At, inquies, cap. 14. petitionem Calebi ſubditur:* Benedixitque ei Joſue, & tradidit ei Hebron in poſſeſſionem. Atque ex eo fuit Hebron Caleb filio Jephone Cenezzo uſque in præſentem diem: *ſed inde non ſequitur, ut poſſeſſio ſtatim a Calebo adita fuerit, hoſtibus ſæpe vel expulſis. Conſule interpretes obvios in locos, hoc & præcedente numero citatos. Omnium ſententiis*

Semel tantum ab Iſraelitis expugnatas credimus

examinatis, hæc mihi probabilior videtur, quæ ſtatuit, capite 11. ℣. 21. & 22. repetis, quæ capite 10. a ℣. 36. referuntur; at capite 15. a ℣. 14. præoccupari Calebi & Othonielis victorias, quas narrat Judicum caput 1. a ℣. 10. ; capite vero 14. ℣. 14. agi de poſſeſſione juris: ex quibus conſequens eſt, ut Hebron & Dabir non niſi ſemel ſub ſancto Imperatore captæ fuerint. AUCT. J. L.

211 *De ſex tantum urbibus regiis, bello Auſtrali occupatis, Maceda, Lebna, Lachis, Eglon, Hebron & Dabir Scriptura meminit. Etſi ad Jeruſalem, Jerimoth & Gazer ſubigendas proceſſiſſe non legatur; quoniam tamen earum reges cum exercitu ſuo cæſos fuiſſe conſtat ex cap. 10. ℣. 3. 26. & 33. non dubito, quin Dux ipſe, victoria utendum ratus, diſtas urbes regum ſuorum interitu conſternatas hoc quoque anno ceperit, quo Auſtrum verſus bellatum fuit. Capita 12. a ℣. 9. reges triginta & unus annumerantur a Sancta debellati, inter quos præter novem illos, quorum ſedes regias jamjam nominavimus, recenſentur alii quatuor, qui in terris illis regnarunt, quæ poſtmodum tribui Juda ſortito obtigerunt, videlicet reges Gader, Herma, Herod & Odollam. Hos etiam bello Auſtroli ſubactos fuiſſe puto.* *præter ſex nominatas, alias urbes*

E

212 *Quod autem præter ſex urbes ſupra 10. nominatas, ſanctus Dux etiam alias bello Auſtrali ceperit, manifeſtum eſt ex ℣. 40. & ſeqq.:* Percuſſit itaque Joſue omnem terram montanam, & meridianam, atque campeſtrem, & Aſedoth (*plerique per hanc vocem intelligunt loca deſerta & convallesi*) cum regibus ſuis: non dimiſit in eis ullas reliquias; ſed omne, quod ſpirare poterat, *generis humani*, interfecit, ſicut præceperat ei Dominus Deus Iſrael, a Cadesbarne uſque Gazam. Omnem terram Gozen uſque Gabaon, univerſoſque reges, & regiones eorum uno impetu cepit atque vaſtavit: Dominus enim Deus Iſrael pugnavit pro eo. *Ponit hic ob oculos Scriptura magnum locorum ſpatium, quæ uno impetu, id eſt, unica excurſione ſeu expeditione continuata, ſine ulla ulle in loco longiori mora interpolatione fulminis inſtar percurſa, ac Iſraeli ſubjecta. Ne vero ſingula, ad quæ victricia arma circumtulit, urbium & regionum nomina ſigillatim recenſeat,* F *generatim dicit, eum omnes Chananææ Meridionaſis terras, quæ intra Cadesbarne & Gazam, Gabaonem & terram Gozen ſitæ ſunt, in poteſtatem redegiſſe. Jam autem omnes ſupra memoratæ urbes regiæ intra quatuor illa loca in Calmeti aliorumque geographorum chartis topographicis collocantur: unde ſequitur id, quod ſtatim aſſerimus. Cap. 12. ℣. 17. & 18. in debellatorum regum catalogo quoque nominatur rex Taphua, Opher, & Aphec. Si Scriptura hic loquatur de Taphua & Aphec, quæ cap. 15. ℣. 34. & 53. tribui Juda aſſignantur, & de Opher, quæ cap. 18. ℣. 23. Benjaminitis obtigit; illarum reges in eadem, qua ceteri antea dicti, expeditione cum ſuis periiſſe exiſtimo. Sin vero agat de Taphua, quam cap. 16. ℣. 8. & cap. 17. ℣. 8. locat in confinibus tribuum Ephraim & Manaſſe; de Aphec, quæ cap. 19. ℣. 30. ceſſit filiis Aſer, de Opher in tribu Zabulon ſita; annumerandi ſunt regibus bello Aquilonari victis, de quo paragrapho ſequente. Qui locorum horum, aliorumque, de quibus hactenus facta mentio, plenierem cupit notitiam, adeat Dictionarium Biblicum Calmeti ac ejuſdem Commentarios in Joſue cap. 10. a ℣. 28. & cap. 12. a ℣. 9. Adricheminum, aliosque.* *Chananæa Auſtralis caput Joſue*

213

AUCT. J. L. celeritate pene incredibili; vide cum exercitu in Galgala.

213 *Sanctum Ducem celeritate pene incredibili intra primum imperii sui annum tot urbes obsedisse & expugnasse, tot profligasse exercitus, tot reges interemisse, tot itinera confecisse, Salmani doctissimi conjectura est valde probabilis, quam sequimur. Favet versus* 42. Universique reges, & regiones eorum unn impetu, *id est, unica continuata excursione*, cepit atque vastavit, *Tantæ felicitatis ac celeritatis causa additur*: Dominus enim Deus Israel pugnavit pro eo. *Quod non solum referas ad vibratum in hostes lapidum imbrem, & ad solis lunæque cursum inhibitum; sed etiam ad terrorem hostium animis injectum, & ad fortitudinem atque alacritatem Hebræis suppeditatam:* Sicut autem (*verba sunt ejusdem Salieni in Epitome num.* 51.) hoc Dei auxilium valet ad minuendam admirationem & faciendam fidem, ita illa justio ejusdem, *cujus meminit capitis* 10. *versus* 40. incredibilem atque inusitatam illam severitatem, qua in Chananæos nulla ætatis sexusve differentia *ab Hebræis* sævitum est, non excusat solum aut mitigat; sed justam etiam & laudabilem facit. Dei enim sententiam in hanc gentem pluribus ante seculis latam, utique justissimam & immanissimis eorum sceleribus imparem, hanc denique tempore, supremo illo Judice imperante, sunt executi. E contrario justam illi reprehensionem non effugerunt, qui sive desidia, sive perversa clementia, pluresque Chananæis, Deo repugnante, in suam ipsorum perniciem pepercerunt. *Non putem Saliannm velle, quod Dominus in omnes omnino Chananæos mortis sententiam tulerit; sed loqui tantum de iis, quibus sanctus Imperator non pepercit, quod pacti bellum præstiterint, terras suas Israelitis cedere & idololatriam deserere recusantes. Si lex Dei sum, ut etiam se suaque Hebræis subjicientes & veram religionem amplectentes occiderentur*, perversa clementia & Deo repugnante *juratum cum Gabaonitis fœdus servavit. Vide supra num.* 178. *& seqq., & infra num.* 225. *Porro Chananitide Australi subacta, Imperator Gabaonem versus iter rexit*, Revertitque est cum omni Israel ad locum castrorum in Gargal *v.* 43. *ubi scilicet arca Domini erat. Quæ Scriptura de bello Australi habet, ita contraxit Josephus, festinans scilicet ad alia:* Debellatis in hunc modum regibus, qui Gabaonitas invaserant, Jesus in Chanaoæ montana ducit exercitum: & magna in ea regione cæde edita prædaque abacta, exercitum reducit in Galgala.

§. XXII. Jabin aliique Aquilonares reges ingentem cogunt exercitum: Sanctus victoria a Deo prænuntiata potitur; munitissimam Asor, aliasque capit urbes; prædam dividit: Deus voluit, ut aliquæ terræ in Chananæa sub Josue non expugnarentur.

Rex Asor quem alii sequi sit & omnes Aquilonares gentium rex fuerit

DUm Josue *in hibernis ad Galgala commoratur, summoque exercitum aliqua quiete refici est, secundus ejus imperii annus illuxisset, Israelitica vero libertatis quadragesimus secundus. Interea temporis reges, qui priore anno in Hebræorum perniciem conspiraverant (istos enim cum Salieno eosdem esse putamus cum illis, de quibus hic, ut num.* 164. *diximus) innumerabiles pene in unum contraxerunt copias, ut communem hostem communi marte exterminarent, & in una eademque omnium causa unum esset idemque periculum, Rex Asor, nomine Jabin, regum in Aquilonari Chananæa dominantium potentissimus, auctorem se belli contra Israelitas, atque ducem præbuit. Qui reges socia arma junxerint, quibusque ex populis conflatus fuerit immensæ multitudinis exercitus, ex Scriptura discimus cap.* XI. *a v.* 1.: Quæ cum audisset Jabin rex Asor, misit ad Iobab regem Madon, & ad regem Semeron, atque ad regem Achsaph: ad reges quoque Aquilonis, qui habitabant in montanis & in planitie contra meridiem Cenereth, in campestribus quoque & in regionibus Dor juxta mare: Chananæum quoque ab Oriente & Occidente, & Amorrhæum, atque Hethæum, ac Pherezæum, & Jebusæum in montanis; Hevæum quoque, qui habitabat ad radices Hermon in terra Maspha, Egressique sunt omnes cum turmis suis, populus multus nimis sicut arena, quæ est in littore maris; equi quoque & currus immensæ multitudinis. *Propria gentium & locorum nomina, de quibus bis mentio fit & infra fiet, examinata vide apud Salianum ad annum mundi* 2585. *Calmetum, Bunservium aliosque hic.*

Asor quem omnium regum caput fuisse Josue,

215 *Si Liranus, Dionysius Carthusianus, Adrichomius aliique credimus, reges viginti quatuor contra Israelitas conspiraverunt. Veram cum reges omnes a Sancta ad hoc usque tempus debellati tantum fuerint triginta & unus, ut dicitur cap.* 12. *versu ultimo, cumque jam ante bellum contra Jabin ejusque socios Scriptura cladem & necem exprimat undecim regum, bello Hieriehuntino, Hasensi, Gabaonitico & Australi superatorum; viginti tantum superesse oportet: a quibus probabilius quinque alii & forte plures subtrahendi sunt, qui non hoc bella Aquilonari, sed prioribus illis quoque victi sunt. Itaque reges in Chananæa Septentrionali debellati numero pauciores fuerunt quam* 24. *Vide infra num.* 227. *Quatuor ex illis tantum hoc capite* XI. *v.* 1. *nominentur: reliqui v.* 2. *& alibi generalibus vocibus comprehenduntur. Josephus in exercitu ab illis evocato trecenta peditum millia, equitum decem millia, & curruum viginti millia fuisse scribit. Verum Scriptura numerum nullum determinat. Numerosissimæ tot regum copiæ, quia non modo ex diversis, sed admodum etiam disjunctis locis egrediebantur, certus assignatus est locus, ad quem omnes confluerent;* Convenerunt-que omnes reges in unum, ad aquas Meroo, ut pugnarent contra Israel *v.* 5.

est hostibus hoc obviam procedendi Dominus victoriam denuntiat

216 *Quæ cum provida Imperatori innotuissent, non exspectavit, dum tantus exercitus cum obsideret in Galgali; sed præveniendum ratus, maluit in hostili, quam in propria regione pugnare. Valebat id ad terrorem hostium & confirmationem suorum.* Cum suis itaque itineri se dedit, *in qua Dominus ei victoriam denuntiavit; unaque jussit capite equis curuum nervos incidi, hostilesque currus comburi, ne ferre postmodum in prælia hic vel illis uterentur Israelitæ; quos volebat, ut non in curribus & in equis, sed in solo Deo fiduciam omnem ponerent. De hoc præcepto ita v.* 6. Dixitque Dominus ad Josue: Ne timeas eos; eras enim hac eadem hora ego tradam omnes istos vulneratos in conspectu Israel: equos eorum subnervabis, & currus igne combures, *Dominus hæc pridie pugnæ est locutus,*

A sus, ut conſtat ex voce erat; non in Galgalis, ſed in ipſo itinere, ut dictum eſt: omnes enim interpretes aquas Merom remotiores a caſtris colligunt, quæ ut iter ex hac ad illas uno die confici poſſet. AUCT. J. L.

217 *Sequitur pugna, cædes & fuga hoſtium* ℣. 7. Venitque Joſue, & omnis exercitus cum eo adverſus illos ad aquas Meroo ſubito; *jam enim didicerat experientia, quantum momenti poſitum eſſet in diligentia & celeritate:* Et irruerunt ſuper eos, *cum forte nondum parati ac diſpoſiti eſſent ad prælium.* Tradiditque illos Dominus in manus Iſrael. Qui percuſſerunt eos, & perſecuti ſunt uſque ad Sidonem magnam, & aquas Maſarephoth; campumque Maſphe, qui eſt ad Orientalem illius partem. Ita percuſſit omnes, ut nullus dimitteret ex eis reliquias: Fecitque ſicut præceperat ei Dominus, equos eorum ſubnervavit, currusque combuſſit igni ℣. 8. & ſeqq. *Quod autem Victor dicatur neminem adverſariorum reliquum feciſſe, non repugnat quo minus multi in civitates munitas fuga elapſi fuerint. Id enim de rege Aſor certum eſt ex verſu* 10. *Itaque nullas dimiſiſſe reliquias,* B *idem hic eſt ac nulli vitam dediſſe, qui in ejus poteſtatem venieſſet. Eodem modo eaſdem voces intelligo, capite decimo in urbium enumeratione, bello Auſtrali captarum, ſæpe repetitas.*

pugna; cædes & fuga hoſtium;

218 *Poſtquam infelici prælio res Chananæorum geſta ſunt, &* Joſue *exercitum ſuum ab hoſte perſequendo cædendoque ad ſua ſigna revocavit, contra Aſor urbium hoſtilium caput infeſta arma mox convertit; occupatamque, caſis omnibus cum rege ſuo habitatoribus, incendit. Res in Scriptura ita narrantur a* ℣. 10. Reverſuſque ſtatim cepit Aſor; & regem ejus percuſſit gladio. Aſor enim antiquitus inter omnia regna hæc principatum tenebat. Percuſſitque omnes animas, quæ ibidem morabantur: non dimiſit in ea ullas reliquiis; ſed uſque ad internecionem univerſa vaſtavit, ipſamque urbem peremit incendio.

munitiſſimam Aſor

219 *Quæ dein ſecuta ſunt plurimarum urbium expugnationes hoc capite Scriptura ſigillatim non perſequitur; in genere omnia paucis verbis ſignificare contenta:* Et omnes; *inquit* ℣. 22. per ait-cuitum civitates, regeſque earum capit, percuſſit atque delevit, ſicut præceperat ei Moyſes famulos C Domini *Deut. cap.* 7. ℣. 3. & *cap.* 20. ℣. 16. *Quod autem de incenſis urbibus ſubdit, nonnullam habet difficultatem;* Abſque urbibus, *inquit* ℣. 13. quæ erant in collibus & in tumulis ſitæ, actarus incendit Iſrael: unam tantum Aſor munitiſſimam flamma conſumpſit. *Videtur Scriptura hic pugnacia loqui.* Verum ponenda ſunt, *inquit Salianus in Epitome ad annum* 2586. *nu.* 2. duo genera urbium, aliæ fuerunt tumulis & aggeribus cinctæ, & expugnatu difficiles; aliæ contra captu faciles & opportunæ injuriæ: & has quidem fuccenderunt Iſraelitæ, illas autem in proprium uſum atque habitationem contervarunt, neque incenderunt, excepta Aſora, quæ ad aliarum terrorem ſtammis abſumpta eſt. *Conſentium Abulenſis, a Lapide &c. Hoc capite, ut ſtatim dixi, urbium bella Aquilonari captarum nomina reticentur; præcipuæ tamen civitates, quæ regum ſedes erant, nominantur capite ſequente ſub finem.*

abſque urbe capti; omnium incolæ interfecti; aliquot incendio vaſtati;

220 Omnemque prædam Iſtarum urbium ac jumenta diviſerunt ſibi filii Iſrael, exactis hominibus interfectis ℣. 14. *Rurſus ſubdo verba Saliani laudati nu.* 3.: Ejus prædæ magnitudinem Scriptura tacuit: ſiquis tamen eam ex Madianitica præda, *Numer. cap.* 31. quæ fuit mo-

prædam diſtribuit ſibi ſuiſque militibus Joſue, ut ipſe juſſerat a Dei lege non reſtitit.

dica apud Moabitas provincia, æſtimare valuerit; facile intelliget immenſas opes, infinitamque vim pecorum ex tot provinciarum agris urbibuſque fuiſſe congeſtam. Facta porrohit diviſio non inter eos tantum bellatores, qui cum Joſue militabant; ſed ejus etiam participes fuerunt, qui in Galgalis remanſerant, & qui in urbibus debellatis præſidio relinquebantur. Apparet enim Joſue Moſis exemplum in diſtributione prædæ Madianiticæ fuiſſe ſecutum, neque oblitum eſſe ſacerdotum atque Levitarum. *Inter ſpolia tamen ab Imperatore diſtributa non fuerunt aurum, argentum, aliæve materia, ex qua idola confecta fuiſſent: hæc enim tota igne conſumi debebant ſecundum legem Domini Deut. cap.* 7. ℣. 25. *Quod autem, ſicut ibidem cap.* 12. ℣. 3. *præcipitur, idola omnia eorumque aras & lucos ubique everterit, &, ut verbo abſolvam, omnes impleverit legis divinæ, quarum exſecutorem in ſe ſubditiſque ea officia urgere debebat,* E *tuſigui & luculente teſtimonio Scriptura confirmat hic* ℣. 15.: Sicut præceperat Dominus Moyſi famulo ſuo, præcepit Moyſes Joſue; & ille univerſa complevit: non præteriit de univerſis mandatis, nec unum quidem verbum, quod juſſerat Dominus Moyſi. *Vide ſupra num.* 176. & 177.

221 *In Scriptura deinceps nulla amplius referuntur bella, quæ communibus Iſraelitarum armis, duce* Joſue, *geſta fuerint. Reliquum caput undecimum & duodecimum prius facta repetit atque ſummatim perſtringit, additis nonnullis adjunctis, quæ antea præterita fuerant. Antequam ad illa cum ſcriptura pergamus, quid de bello Aquilonari ſcripſerit Joſephus, expendamus.* Cumque, *inquit*, late per circumquaque ſitas regiones rumor de rebus Hebræorum fortitæ geſtis ſpargeretur, deque ſtupenda multitudine cæſorum; excitati ſunt in eos reges Libani accolæ, & ipſi Chananæi generis, & quantum Chananæorum campeſtria colit, aſciſcis Paleſtinis, caſtris poſuerunt ad urbem Galilææ Berotham, non longe a ſuperiore Cadeſa, quæ etiam in Galilæorum agro ſita eſt. *Sunt hæc loca vicina lacui Semechon in tribu Nephthali, quem mihi volunt eſſe aquas Meron, de quibus* ℣. 5. Erantque omnes hæ copiæ peditum trecentarum millia, equitum decem millia, currium viginti millia. Quæ tanta hoſtium multitudo adeo tam ipſum Jeſum quam cæteros Iſraelitas terruit, ut præ metu minimum a deſperatione abeſſent. Sed cum Deus exprobraſſet ais formidinem, & quod ejus præſidio ſe non tam tutos putarent; pollicitulque victoriam, equos captivos anervari, & currus incendi juſſiſſet: concepta ex his promiſſis fiducia [hoos Joſue] ducit in hoſtem: quem die quinto adeptus, pugnandi copiam fecit, ſitque conflictus validus, & ſtrages major, quam ut facile credi poſſit, aſt edita. Jo fuga quoque plurimi ceciderunt, ut præter paucos totus hoſtilis exercitus interierit. Reges etiam ad unum omnes ſunt cæſi, adeoque ſævitum eſt in victos, ut, hominibus lubatis, in equos ferrum exercerent, & currus exurerent. Totam denique regionem pervagatus eſt, nemineque audente congredi, expugnabat oppida & quotquot ad manus ſuas pervanirent, interficiebat.

Bellum Aquilonare ex Joſepho, quæ, illo nominato,

222 *Diſcedit a Scriptura hiſtericus Judæus, ſed quod, cum Deus* ℣. 6. *pridie certaminis ſancta omnia de Principi victoriam denuntiaret, id ante quintum* [illegible] *diem factum ſcribas. Diſcedit præterea, quod* [illegible]

omnes

AUCT. J. L. *omnes ad novum regis in eo conflictu casos dicat, quem ex versu 10. constet, regem Asor e prælio elapsum postea cum urbe sua periisse. Alia erroris prioribus minus tolerabilis suam vitiat narrationem. Tot regum victori exercitui, atque adeo ferocissimo Heros nostro proximum desperatui mecum impingere non erubescit, & asserere hunc illi a Domino fuisse exprobratum, illi, inquam, qui eam insigni nuper in Deum fiducia fuit, ut solis & lunæ stationem sperare, imo & præsipere non dubitaverit, qui Deum exercituum secum prælientem ita erat expertus, ut hostes lapidibus grandinis longe lateque viderat a descensu Beth-boron usque ad Azeca trucidatos. Quodnam in Scriptura ostendi possit hujus tanti timoris vestigium? Quid enim, si dixit ei Dominus*, Ne timeas, *ideone minimum a desperatione aberat? Idem utique dici posset de Abrahame, cui reduci ac victori divit Dominus Genes. cap. 15. ℣. 1.* Noli timere Abram, ego protector tuus sum.

Josue Chananæi oppugnatis suæ civitati auxilium ferre

213 *A versu 16. compendio traditur, quidquid a primo principatus sui anno Sanctus subjecit:* Cepit itaque Josue omnem terram montanam, & meridianam, terramque Gosen, & planitiem, & Occidentalem plagam, montemque Israel, & B campestria ejus: & partem montis quæ ascendit Seir, usque Baalgad per planitiem Libani subter montem Hermon: omnesque reges eorum cepit, percussit, & occidit. Multo tempore pugnavit Josue contra reges istos. *Terra Gosen & mons Seir ab Austro, planities vero Libani & montes Baalgad ac Hermon ab Aquilone Chananæam terminant, Saltanus tempus, quo S. Princeps post transitum Jordanis cæsa terra promissæ habitatores bellum gessit., quinquennio definit. Verius est, illud duravisse seu integrum annum; uti satis colligitur ex ætate Calebi cap. 14. Vide num. 230. Primo anno bella omnia confecta sunt, quæ describuntur in libro Josue usque ad caput 11. Secundo regum Jabin cum confœderatis sibi regibus Septemtrionalibus victum, atque urbem Asor captam fuisse putamus: reliquas vero quatuor annos in persequendis belli reliquiis, in obsidendis capiendisque civitatibus minutis positos fuisse.*

Deus ob rationes volunt, ne aliquas eorum ejecerit Sanctus non expugnavit

214 *Priusquam ad alia pergamus, lectorem monendum censemus, verba sacra capitis 11. numero præcedente data, ejusdemque versum 23.* C *cepit ergo Josue omnem terram &c., aliasque similes locutiones, quæ deinceps in libro Josue sæpe occurrunt, sensu accommodo intelligenda esse, ita ut componi possint cum cap. 11. ℣. 22. cap. 13. ℣. 2. & seqq., aliisque locis ejusdem libri Josue; ex quibus certum est, quod Sanctus aliquas Chananæ urbes & regiones Israeli nunquam subjecerit. Duplici autem modo textus apparenter inter se pugnantes ab interpretibus passim conciliantur. Aliqui dicunt*, Josue *omnem Chananitidem cepisse, quod quasi omnem seu longe majorem ejus partem vicisset, neque eum bello lacessere auderent incolæ, ad quorum ditiones subjiciendas progressus non fuerat. Alii ipsum omnem terram subegisse aiunt, scilicet quam pedibus calcaras seu oppugnatum adiverat, uti Dominus illi promiserat Josue cap. 1. ℣. 3.* Omnem locum, quem calcaverit vestigium pedis vestri, vobis tradam, *sicut locutus sum Moysi Deus. cap. 11. ℣. 24. Quod autem divinum consilium fuerit, ut sub principatu Josue non tota omnino Chananæa ro Israelitarum potestatem redigeretur, patet ex Deut. cap. 7. ℣. 22.* Ipse (*Deus*) consumet nationes has in conspectu tuo paulatim atque per D partes. Non poteris eas delere pariter, ne forte multiplicentur contra te bestiæ. *Eadem ratio datur Exodi cap. 23. a ℣. 29. quam expositam vide apud interpretes. Aliam lego Judicum cap. 2. versu ultimo & cap. 3. a ℣. 1.* Dimisit ergo Dominus omnes nationes has, & eito subvertere noluit, nec tradidit in manus Josue. Hæ sunt gentes, quas Dominus dereliquit, ut erudiret in eis Israelem, & omnes, qui non noverant bella Chananæorum; ut postea discerens filii eorum certare cum hostibus, & habere consuetudinem præliandi: quinque satrapas Philistinorum, omnemque Chananæum, & Sidonium atque Hevæum, qui habitabat in monte Libano, de monte Baal Hermon usque ad introitum Emath. Dimisitque eos, ut in ipsis experiretur Israelem, utrum audiret mandata Domini, quæ præceperat patribus eorum per manum Mysi, an non. *Ratio altera adfertur Sapientiæ cap. 12. a ℣. 3.* Illos enim antiquos inhabitatores terræ sanctæ tuæ, quos exhorruisti, quoniam odibilia opera tibi faciebant, perdere voluisti per manus parentum E nostrorum ... Sed & his tamquam hominibus pepercisti, & misisti antecessores exercitus tui vespas, ut illos paulatim exterminarent: non quia imporens eras in bello subjicere impios justis, aut bestiis ævis aut verbo duro simul exterminare: sed parvibus judicans dabas locum pœnitentiæ, non ignorans, quoniam nequam est natio eorum, & oaturalis malitia ipsorum, & quoniam non poterat mutari cogitatio illorum in perpetuum. *Et infra ℣. 19.* Docuisti autem populum tuum per talia opera, quoniam oportet justum esse & humanum; & bonę ipei fecisti filios tuos; quoniam judicans das locum in peccatis pœnitentiæ.

quæ subierit, bello victor, Gabaonita evangelio;

215 *Quamquam Chananæi crabronibus seu vespis aliisque malis divinitus immissis ante Hebræorum adventum affligerentur Exodi cap. 23. a ℣. 27. post Israelinarum vero in terras eorum ingressum continuis cladibus afficerentur, & eorumdem supremum exitium tot annis differret Deus, ut tandem ad sui cognitionem & ad pœnitentiam converterentur; nihilominus in idolatria aliisque* F *sceleribus tam obstinati perstitere, ut nemo pacem cum Israelitis inire voluerit, præter Hevæum, Gabaonis incolam. Quamobrem gentes istas, quæ peccatorum mensuram compleverant, Deus executore* Josue *perdi & exscindi voluit:* Non fuit civitas, *dicitur in textu hic a ℣. 19.* quæ, *relicto idolorum cultu aliisque sceleribus,* in traderet filiis Israel, præter Hevæum, qui habitebat in Gabaon: omnes enim, *quæ in potestatem Israelis venerunt,* bellando cepit. Domini enim sententia fuerat, ut indurarentur corda eorum, *seu ut permitteret illorum indurationem, ex perversa voluntatis propria pertinacia ortam, &, repudiata pace,* pugnarent contra Israel, & caderent, & non mererentur ullam clementiam, ac perirent, sicut præceperat Dominus Moysi. *Ex hoc loco manifeste sequi videtur, si Chananæis animos in sceleribus suis inque pace rejicienda non obduravisset, Israelitas clementia erga illos usuros fuisse, præceptumque divinum de Chananæis ad internecionem delendis non extendi ad pœnitentes Gabaonitas veramque religionem ac ceteras pacis conditiones amplexos. De his fat multa disseruimus paragraphis 17. & 18.*

226 *Verſibus 21. & 22. credimus repeti ea,* consilio rerum & sororum & corruptio grundorum; *quæ capite præcedente a ℣. 36. narrantur. Verba dedi-*

A *dedimus num.* 209. *Denique* ℣. 23. *datur breve compendium rerum omnium, a* Joſue *tam bello quam pace geſtarum, in hæc verba*: Cepit ergo Joſue omnem terram, ſicut locutus eſt Dominus ad Moyſen; *& hæc hactenus expoſita ſunt*: Et tradidit eam in poſſeſſionem filii Iſrael, ſecundum partes & tribus ſuas; *& hoc eſt argumentum omnium fere, quæ deinceps toto libro traduntur: adeo ut ſit quaſi tranſitio ad alteram partem negotii, ad quod Dominus aſſumpſerat* Joſue. *Subditur*: Quievitque terra a prœliis.

§. XXIII. Catalogus regum a Joſue debellatorum; jubetur a Deo terram partiri; Calebo promiſſam Hebron concedit; tribum Ephraim & mediam Manaſſe de ſorte ſua conquerentes monet, ut armis quærant ampliora ad habitandum ſpatia.

B

Etenchus regum a Jo. Imperatore debellatorum.

CApite 12. *terræ promiſſæ diviſioni præmittitur enumeratio regum, ſub Moyſe & ejus Succeſſore debellatorum, quorum dimicatione inter Iſraelitas diſtributæ fuerunt. In catalogo regum, a S. Imperatore noſtro victorum, aliqui recenſentur, quorum nulla in victoriis memoratis facta eſt mentio: ex quo intelligas rerum, bello Auſtrali & Aquilonari geſtarum, veluti capita duntaxat eſſe narrata. Ita autem texitur a* ℣. 7. Hi ſunt reges terræ, quos percuſſit Joſue & filii Iſrael trans Jardanem ad Occidentalem plagam, a Baalgad in campo Libani uſque ad montem, cujus pars aſcendit in Seir: tradiditque eam Joſue *in* poſſeſſionem tribubus Iſrael, ſingulis partes ſuas, tam in montanis quam in planis atque campeſtribus. In Aſedoth, & in ſolitudine, ac in meridie Hethæus fuit & Amorrhæus, Chananæus & Pherezæus, Hevæus & Jebuſæus. Rex Jericho unus, Rex Hai, quæ eſt ex latere Bethel, unus, rex Jeruſalem unus, rex Hebron unus, rex Jerimoth unus, rex Lachis unus, rex Eglon unus.

C rex Gazer unus, rex Dabir unus, rex Gader unus, rex Herma unus, rex Hered unus, rex Lebna unus: rex Odullam unus, rex Maceda unus, rex Bethel unus. *Iſti omnes bello Gabaonice & Auſtrali victi ſunt, præter reges Jericho, Hai & Bethel. Hunc ultimum in bello Hateuſi cum ſuis cæſum putamus. Vide num.* 157. *Sequuntur*: Rex Taphua unus, rex Opher unus, rex Aphec unus. *Diximus num.* 212. *incertum eſſe, an hi reges Septentrionales fuerint, an Auſtrales. Maſſias his annumerat primam, illis duos poſteriores. Quos dein receaſet catalogus, omnes in Aquilonari Chananæa reguerunt & victi ſunt*: Rex Saron unus, rex Madon unus, rex Aſor unus, rex Semeron unus, rex Actaph unus, rex Thenae unus, rex Mageddo unus, rex Cades unus, rex Jachanan Carmeli unus, rex Dor & provinciæ Dor unus, rex gentium Galgal unus, rex Therſa unus: omnes reges triginta unus.

228 *At, inquies, ſi catalogus hic accuratus ſit, quomodo cap.* 15. ℣. 63. *Jeraſalem, cap.* 16. ℣. 10. *Gazer, cap.* 17. ℣. 11. *Dor, Thenac & Mageddo ab hoſtibus adhuc occupatæ legamur? Exiſtimo, harum multos incolas præcipiti fuga* Joſue *gladium eveſiſſe, & dein, ſicut filios*

Pauca ex tam aliqua ex regio eorum ſe debuit ab hoſte dein recuperata.

Enacim feciſſe diximus num. 209. *urbes ſuas repetiſſe & munivſſe. Quo tempore id fecerint, an ante Chananææ diviſionem, cum belli ſedem tranſtulerent Hebræi ad loca a dictis urbibus remotiora, ea ipſe diviſionis tempore, an poſt illam vel etiam poſt mortem* Joſue, *non inquiro. Aliquid horum de aliqua civitate probabiliter aſſeri poteſt: nam certum eſt, libro Joſue variis hinc inde taſeri, præcipue a cap.* 13. *uſque ad* 22. *quæ poſt terræ promiſſæ diſtributionem, ante & Sauſli mortem facta ſunt. Unde multi taſerunt*, Joſue *libri hujus non fuiſſe auctorem contra alios, qui illa ab Eſdra vel alio ſcriptore ſacro addita fuiſſe volunt. Adi numerum* 267. *& ſeqq.*

229 *Plurimi ex Chananæis, qui timore interneciui belli, quod Iſraelitæ contra eos gerebant, ſedibus ſuis expulerat, in alias terras migrarunt. Rem memoratu dignam narrat Procopius libro* 2. *de bello Vandalico cap.* 10. *Verba dabo, prout ea Claudius Maltretus noſter Latine vertit edidit Pariſiis anno* 1662. Cum Hebræi, ex Ægypto egreſſi, non longe a Palæſtinæ finibus abeſſent, dux viæ Moyſes, vir ſapiens, e vita migravit. Ducatum ſuſcepit Jeſus Nave filius: qui genio hac in Palæſtinam inducta, regionem obtinuit, virtutem in bello promens humana majorem; ac debellatis indigenis omnibus, urbium facile potitus eſt, audùtque plane inviſtus. Tunc temporis maritima omnis regio, a Sidone ad Ægypti fines, Phœnice dicebatur, nec niſi unum ibi quondam fuiſſe regem confeſſione omnium conſtat, qui de Phœnicum antiquitatibus ſcripſere. Illic gentes numero abundantes degebant, Gergeſæi, Jebuſæi, aliæque aliis diſcretæ nominibus in Hebræorum Hiſtoria. At ubi Ducem advenam vinci non poſſe intellexerunt, relicta patria, in Ægyptum conterminam commigrarunt. Hic loco noo invento, qui ſedes ipſis ſatis laxas præberet; quod jam ab ævo longinquo frequens populis Ægyptius eſſet, in Africam conceſſerunt: quam totam uſque ad Columnas Herculeas obtinuerunt, multiſque urbibus conditis frequentarunt. Phœnicum lingua etiamnum utuntur incolæ. Caſtellum quoque ſtruxeruet in urbe Numidia: ubi eſt urbs jam dicta Tigiſis. Ibi ad fontem uberrimum columnæ e lapide candido viſuntur duæ, quæ inciſam Phœnicum literis & verbis ſententiam hanc ſervant: NOS II SUMUS, QUI FUGIMUS A FACIE JESU LATRONIS, FILII NAVE. *Quidquid ſit de hac inſcriptione, & nonnullis narrationis adjunctis, quæ hic examinare non vacat, Chananæorum in Africam migrationem confirmant hæc S. Auguſtini teſtimonia; in Expoſitione inchoata Epiſtolæ ad Romanos*, Interrogati, *inquit*, ruſtici noſtri quid ſint, Punice reſpondentes Chanani, corrupta ſcilicet, ſicut in talibus ſolet, una littera, quid aliud reſpondent quam Chananæi? *Et quæſt.* 16. *in Jaditet*, Iſtæ, *ait*, linguæ Punica & Chananæa, *ſeu Hebræa*, non multum inter ſe diſſerunt. *Videri poteſt Calmetus, qui de Chananæorum in alias terras migratione longam diſſertationem præfixit ſuis Commentariis in librum Joſue.*

Chananæorum fuga elapſorum migratio in Africam.

E

F

230 *Anno ſeptimo ab ingreſſu Iſraelitarum in Chananæam verſimiliter inchoata eſt terræ iſtius diſtributio cis Jordanem novem tribubus & dimidiæ tribui Manaſſe. Colligitur id ex annis Calebi cap.* 14. *a* ℣. 7. *ubi ita loquitur*: Quadragin-

Anno ſeptimo expletus ſuſ ſeptimo Joſue

Digitized by Google

AUCT. J. L. draginta annorum eram, quando misit me Moyses famulus Domini de Cadesbarne, ut considerarem terram; nuntiavitque ei, quod mihi verum videbatur ... Juravitque Moyses in die illo, dicans: Terra, quam calcavit pes tuus, erit possessio tua, & filiorum tuorum in æternum: quia secutus es Dominum Deum meum ... Quadraginta & quinque anni sunt, ex quo locutus est Dominus verbum istud ad Moysen, quando ambulabat Israel per solitudinem; hodie octoginta quinque annorum sum. *Lector in memoriam revocet ab exitu de Ægypto usque ad Jordanis transitum fluxisse annos quadraginta; secundo vero ab exitu anno missos fuisse exploratores, & reliquis 38, Israelitas in deserto vagatos fuisse, & mox calculos subducens apparebit, eo, quo diximus, anno divisionem probabilius cœptam esse. Hanc temporis rationem contra nonnullos dissentientes stabilitam vide apud Torniellum ad annum 2590. n. 1. & Natalem Alexandrum in Historia ecclesiastica veteris Testamenti tome 1. pag. 301. col. 2.*

B 231 *Itaque* Josue *anno septimo a transitu Jordanis, qui & septimus fuit principatus ejus, ætatis vero circiter sexagesimus, monetur a Domino, ut alteram nonnisi sui partem implere aggrediatur, partitionem scilicet terræ promissæ. Jam, ut credibile est, accingebat se Imperator, ut reliquos Chananæa reges debellaret; nam præter illes triginta & unum, regna vinaque bellis superioribus privatos, etiam alia in fertilissima illa populosissimaque regione regna obtinebam: at Deus prius distributionem fieri voluit, & terram eum reliquarum expugnationem particularibus cujusque tribus armis committere ob rationes, quas ex Scriptura transcripsi num. 224. De terræ tam subactæ quam deinceps subigendæ divisione a Deo imperata agis caput 13. a ℣. 1.* Josue senex provectæque ætatis erat, & dixit Dominos ad eum: Senuisti & longævus es, terraque latissima derelicta est, quæ occupandum sorte divisa est. *Deus enumerat Deus partes Chananitidis nondum debellatas, quæ in sortem Israelitis cedere debeant. De quibus:* Ego sum, *inquit Dominus ℣. 6.* qui delebo eos a facie filiorum Israel, Veniat ergo in partem hæreditatis Israel, sicut præcepi tibi. Et C nunc divide terram in possessionem novem tribubus & dimidiæ tribui Manasse, cum qua, *id est, cum cujus altera parte,* Ruben & Gad possederunt terram, quam tradidit eis Moyses famulus Domini trans fluvium Jordanis, ad Orientalem plagam. *Cujus deinde terræ, distributæ duabus tribubus & mediæ, amplitudinem generatim a ℣. 9. persequitur. Tum a ℣. 15. singillatim recenset limites, quibus portio tribus Ruben; a ℣. 24. quibus sors tribus Gad; a ℣. 29. quibus hereditas dimidiæ tribus Manasse terminabatur.*

232 *Initia capitis 14. proponuntur in genere divisio terræ facta reliquis tribubus cis Jordanem, hisce verbis:* Hoc est, quod possederunt filii Israel in terra Chanaan, quam dederunt eis Eleazar sacerdos, & Josue filius Nun, & principes familiarum per tribus Israel: sorte omnia dividentes, sicut præceperat Dominus in manu Moysi. *Numer. cap. 34. ℣. 13.)* novem tribubus & dimidiæ tribui *&c. Hæc divisio non prius absoluta est, quam castra e Galgalis translata essent in Silumem, ut ex sequentibus intelligetur. Cœpta autem est hoc anno, cum* Josue *adhuc moraretur in Galgalis. Porro terminato sortitione terræ cis Jordanem,* Accesserunt (*a ℣. 6.*) filii Juda ad Josue in Galgala, locutusque est ad eum Caleb filius Jephone D Cenezæus: Nosti quid locutus sit Dominus ad Moysen hominem Dei de me & te in Cadesbarne. Quadraginta annorum eram, quando misit me Moyses famulus Domini de Cadesbarne, ut considerarem terram; nuntiavique ei, quod mihi verum videbatur, Fratres autem mei, qui ascenderant mecum, dissolverunt cor populi: & nihilominus ego secutus sum Dominum Deum meum, Juravitque Moyses in die illo, dicens: Terra, quam calcavit pes tuus, erit possessio tua, & filiorum tuorum in æternum; quia secutus es Dominum Deum meum. Concessit ergo Dominus vitam mihi, sicut pollicitus est usque in præsentem diem ..... Da mihi ergo montem istum, quem pollicitus est Dominus, te quoque audiente, in quo Enacim sunt, & urbes magnæ atque munitæ: si forte sit Dominus mecum, & potuero delere eos: sicut promisit mihi. Benedixitque ei Josue, & tradidit ei Hebron in possessionem.

E 233 *Postquam Caleb terræ portionem, quam ipsi ob constantiam adversus seditiosos olim Deus per Moysen decreverat, impetrasset, tribui Juda sua sors assignatur, de qua tota fere capite* 15. *agitur, generatim quidem prime annibus circumcirca descriptis terminis, speciatim deinde illius tribus urbibus nominatim receusitis. A versu* 13. *usque ad* 20. *per prolepsim inseritur, quomodo post mortem* Josue *Caleb ea, quæ sibi extra sortem in ea tribu obvenerant, occuparit, Capite* 16. *describuntur fines regionis, quæ tribui Ephraim obtigit. Capite* 17. *designatur sors dimidiæ tribus Manasse, & filiarum Salphaad. De his hæc versa* 4. Veneruntque in conspectu Eleazari sacerdotis, & Josue filii Nun, & principum, dicentes: Dominus præcepit per manum Moysi (*Numer. cap.* 27. *a ℣.* 2.) ut daretur nobis possessio in medio fratrum nostrorum. Deditque eis (Josue) juxta imperium Domini possessionem in medio fratrum patris earum.

234 *Manassenses & Ephraimitæ, audita sua sorte, contemni non fuerunt: nam Scriptura subdit a ℣.* 14. Locutique sunt filii Joseph ad Josue, & dixerunt: Quare dedisti mihi, *id est nobis, qui facimus duas tribus,* possessionem sortis & funiculi unius, cum sim tam æ multitudinis, & benedixerit mihi Dominus? *Dicunt hoc, ut ex sequentibus apparet, non quia regiones eis sorte assignatæ utrique tribui non sufficerent;* F *sed quia bona earum pars silvestris esset, atque a Chananæis adhuc possideretur, quos ipsi expellere se posse diffidebant; quod ferreis curribus uterentur, quodque arces & urbes in montibus & rupibus occuparent, situ & arte munitas. Sperabant ipsi, se a suprema Duce, utpote ejusdem patriarchæ Josephi nepote (erat enim* Josue *ex tribu Ephraim,) obtenturos, ut ex vicina regione, Israeli subdita atque alteri tribui obventura, pars aliqua concederetur. Ita fere a Lapide.*

235 *At optimus Princeps, nihil his commotus querimonis, fortis stetit, voluitque ulli alteri tribui adimere, quod Manassensibus vel suis tribulibus Ephraimitis tribueret, Nihil dedit propinquitati sanguinis, sed totum justitiæ, ut sequens versus* 15. *indicat:* Ad quos Josue, ait: Si populus multus es, & *ampliora quæris ad habitandum spatia, noli ea postulare cum aliorum injuria; sed* alcende in silvam, & succide ubi spatia in *assignata* terra Pherezæi & Raphaim: quia angusta est tibi possessio montis Ephraim.

Cui

A Cui reſponderunt filii Joſeph (℣. 16.) Non poterimus ad montana enſcendere, eum ferreis curribus utantur Chananæi, qui habitant in terra campeſtri ; in qua ſitæ ſunt Bethſan cum vicinis ſuis, & Jezrael mediam poſſidens vallem. *Hæc eadem animi firmitudine excipit Imperator, eodemque reſponſo, quo ante, contra ipſos retorquet, quod in cauſa ſuæ patrocinium objecerant*: Dixitque Joſue *a* ℣. 17. ad domum Joſeph, Ephraim, & Manaſſe: Populus multus es & magnæ fortitudinis, non habebis ſortem unam ; ſed tranſibis ad montem, & ſuccides ſibi atque purgabis ad habitandum ſpatia : & poteris ultra procedere, cum ſubverteris Chananæum, quem dicis ferreos habere currus, & eſſe fortiſſimum,

§. XXIV. Oſſa patriarchæ Joſeph humari, tabernaculum in Siluntem transferri, & increpita VII. tribuum ignavia, ſortitionem intermiſſam expediri curat : notæ in Joſephi narrationem.

B

Humatio oſſium patriarchæ Joſephi

Patriarcha Joſeph morti proximus Iſraelitas jurejurando obſtrinxerat Geneſeos cap. 50. a ℣. 23. *ut oſſa ſua ex Ægypto in terrom Chanaan olim migraturi ſecum deferrent. Id factum fuiſſe legimus Exodi cap. 13. ℣. 19.* Tulit quoque Moyſes oſſa Joſeph ſecum, eo quod adjuraſſet filios Iſrael, dicens: Viſitabit vos Deus; efferte oſſa mea hinc vobiſcum. *Ea vero terræ mandata narrantur libro Joſue cap. 24. ℣. 32.* Oſſa quoque Joſeph, quæ tulerant filii Iſrael de Ægypto, ſepelierunt in Sichem, in parte agri, quem emerat Jacob a filiis Hemor patris Sichem, centum nnvellis ovibus, & fuit in poſſeſſionem filiorum Joſeph, *Ephraimitarum ſcilicet. Licet nuſquam dicta humationis tempus inveniatur, veriſimile tamen non eſt, ſanctum Principem hujuſcemodi pietatis officium diu diſtuliſſe: haud dubie prima oblata opportunitate aliud præſtitit,*

C *ſolemnemque exſequiarum celebrationem fieri curavit. Primum autem tempus ad id opportunum fuit, quando, Chananæa majori ex parte ſubacta, belloque omne ceſſante, eam regionem pacifice poſſidebant Iſraelitæ, in qua erat* prædium *aliud prope Sichem*, quod dedit Jacob Joſeph filio ſuo *Joannis cap. 4. ℣. 5. ſolebant enim veteres ſuorum cadavera in ſuiſmet poſſeſſionibus humare. An Joſephi lipſana ſepulta fuerint ante inchoatam terræ diviſionem ex Jordanem, an vero poſtquam jam Ephraimitæ hereditatem ſuam, in qua ſepultura ejus locus jacebat, ſortito nacti eſſent, cunctanter Torniellus ad annum 2589. & ad eumdem Salianus in Annalibus num. 25. Hic ſecundum, ille primum conjicit. Patris & fratrum Joſephi lipſana, quæ pariter a filiis Iſrael de Ægypto aſportata creduntur, eodem loco honorifice a* Jnſue *tumulata fuiſſe, colligitur ex Actuum cap. 7. ℣. 15. & S. Hieronymi epiſtola 33. alias 101. ad Pammachium de Optimo genere interpretandi.*

translatio tabernaculi in Siluntem,

237 *Octavo tam principatus* Jnſue *quam tranſmiſſi Jordanis anno cum Torniello & Bonfrerio credimus, caſtra e Galgalis cum tabernaculo fœderis Siluntem translata fuiſſe. De quo cap. 18. ℣. 1.* Congregatique ſunt omnes filii Iſrael in Siln, ibique fixerunt tabernaculum teſtimonii, & fuit eis terra ſubjecta. *Salianus ad annum 2590. in ſua Epitome*, Licet, *inquit*, videri poſſit Siln in ſedem Sanctuarii electam, quod ea eſſet in ſorte Ephraim, quæ erat Imperatoria tribus, & videretur rationi conſentaneum, ſacrarium ſedemque pontificis apud Ephraimitas collocari, quando tunc apud eos erat principatus: & quidem in ejus Viri poteſtate, cui religio & pietas erat antiquiſſima: videtur tamen Jnſue divinum in hac tranſlatione conſilium exquiſiſſe apud Eleazarum pontificem, & ſecutus potius, quam propriam conſilatinnem adamaſſe : Deum autem tam Principem, quam filios Joſeph honorare voluiſſe. *Quidquid ſit de oraculi conſultatione, vix dubito, quin tabernaculum divino monitu in Silonte collocatum fuerit : ſiquidem Dei electione locum illi conſtituendum fuiſſe iterum & ſapius indicatur Deut. cap. 12.*

ubi intermiſſa ſortitio hactenus Sacra ſit reſumitur E

238 *Conſtituto in Silonte non ſine varia ſacrificiorum ſolemnitate Sanctuario (ad omnes de tanta celebritate, ad quam omnes filii Iſrael congregati fuerant, merito exiſtimandum eſt,) cæptum in Galgalis partitionem* Jnſue *quamprimum ad exitum deduci curat* : Remanſerant autem, *inquit Scriptura a* ℣. 2. filinrum Iſrael ſeptem tribus, quæ necdum acceperant poſſeſſiones ſuas. Ad quos Joſue ait : Utquequn marcetis ignavia, & non intratis ad poſſidendam terram, quam Dominus Deus patrum veſtrorum dedit vobis ? Eligite de ſingulis tribubus ternos viros, ut mittam eos, & pergant atque circumeant terram, & deſcribant eam juxta numerum unioſcujuſque multitudinis : referantque ad me quod deſcripſerint. Dividite vobis terram in ſeptem partes: Judas ſit in terminis ſuis ab Auſtrali plaga, & dnmus Jnſeph ab Aquilone. Mediam inter hos terram in ſeptem partes deſcribite : & hue venietis ad me, ut enram Dominn Deo veſtro mittam vobis hic lnrtem: quia non eſt inter vos pars Levitarum, ſed ſacerdotium Domini eſt eorum hereditas. Gad autem, & Ruben, & dimidia tribus Manaſſe jam aeceeperant poſſeſſiones luas trans Jordanem ad Orientalem plagam : quas dedit eis Mnyſes famulus Domini. Cumque lurrexiſſens viri, ut pergerent ad deſcribendam terram, præcepit eis Jnſue, dicens : Circuite terram & deſcribite eam, ac revertimini ad me: ut F hic coram Dominn in Silo mittam vobis ſortem. *Qua de cauſa partito, Dei ipſius juſſu in Galgalis inchoata, fueris interrupta, Scriptura non exprimit. Conjectura Bouſrerii mihi videtur magis ad verum accedere quam reliquorum. Hic conſuli poſſit, & qui non moltum ab eo diſcrepat Salianus in Epitome ad annum 2590.*

reliquæ tribus ſuas ſortitionis partes accipiunt.

239 Itaque perrexerunt *geometræ* (*verba ſacra ſunt a* ℣. 8.) & luſtrantes eam in ſeptem partes diviſerunt, ſcribentes in volumine. Reverſique ſunt ad Joſue in caſtra Siln. Qui miſit ſortes coram Domino in Silo, diviſitque terram filiis Iſrael in ſeptem partes. Et aſccodit ſors prima filiorum Benjamin per familias ſuas &c. *Hujus tribus termini atque oppida recenſentur reliquo capite 18. Sors ſecunda obtigit tribui Simeon ; tertia tribui Zabulon ; quarta tribui Iſſachar ; quinta tribui Aſer ; ſexta tribui Nephthali ; ſeptima tribui Dan : de quarum limitibus urbibuſque agitur uſque ad* ℣. 49. *capitis 19. in cujus fine repetitur, a quibus & quo in loco hæc diviſio facta fuerit* : Hæ ſunt poſſeſſiones, quas

Digitized by Google

AUCT. J. L. quæ ſorte diviſerunt Eleazar ſacerdos & Joſue filius Nun, & principes familiarum ac tribuum filiorum Iſrael in Silo, coram Domino ad oſtium tabernaculi teſtimonii, partiuntque ſunt terram,

140 *Narrata regum Aquilonarium clade, Joſephus ita ſuam continuat hiſtoriam* : Jamque quinto hujus belli anno exacto, Chananæorum nemo ſupererat, niſi ſiqui in loca munitiſſima confugerunt. *Aberrat, niſi illud quinquennium ad bellum Septentrionale referat : eam a Jordanis tranſitu ſex annis circiter bellatam fuiſſe, & ſeptimo Galgalæa ſortitio inchoata. Adi num.* 230. Jeſus autem, caſtria e Galgalis in montana translotis, ſacrum tabernaculum in urbe Silunte fixit; quod is locus propter pulchritudinem viſus ſit idoneus (*verius dixiſſet, quod eſſet a Deo ad id electus; ut colligitur ex Deut. cap.* 12.) in quo tantiſper moneret, dum major commoditas ædificandi templi ſe præberet. Inde cum omni populo profectus verſus Sicima, altare ita ut Moyſes præceperat ſtatuit : & diviſo exercitu, in Garizæo monte dimidium ejus collocavit, & in Gibale alterum dimidium, in quo altare erat, cum Levitis ac ſacerdotibus. Ubi mactatis victimis, excerationibuſque peractis, & in altari inſculptis, in Siluntem ſunt reverſi. *Liber Deuteronomii fuit inſculptus duodecim lapidibus, diſtinctis ab iis, e quibus altare exſtructum fuit : nec a Silunte* Joſue *ad duos illos montes profectus eſt, ſed e Galgalis anno primo ſui principatus. Vide dicta numero* 159. *&* 163. Jeſus autem jam ſenex, cum videret Chananæorum urbes pene inexpugnabiles, tum propter ſitum natura tutum, tum propter munitiones ad fruſtrandos hoſtium conatus arte additas: nam cognito Iſraelitarum ex Ægypto exitu, & quod ad ſuum excidium properarent, toto illo tempore in muniendis oppidis occupati fuerant : conventu populi in Siluntem indicto, concionem advocat. *Videtur hic Joſephus innuere, Sanctum progreſſum fuiſſe ad Chananæam, licet nondum omnino ſubactam, ſorte dividendam, quod diffideret ſe reliquas ejus urbes natura & arte munitiſſimas expugnare poſſe.* C *Verum quis id credat de eo Viro, qui tam ſuſque deque habuerit in Deum fiducia fuit, quique opes divinam in graviſſimis ac difficillimis expeditionibus numquam ſibi hactenus defuiſſe experius eſt? Aliam ego maturatæ partitionis cauſam non agnoſco, quam præceptum divinum, quod Deus ipſe dedit ob rationes in Scriptura expreſſas, quas dixi num.* 224.

141 Cumque frequens concurſus factus eſſet, res hactenus fortiter ac feliciter geſtas recenſuit, quales par erat Dei auſpicia a populo religioſiſſimo geri: reges triginta & unum anios manus conſerere devictos, exercitusque potentiſſimos prælio ſuperatos, interneeione cæſos, ut ne reliquiæ quidem generis ſupereſſent. Cæterum quoniam ex urbibus aliæ captæ eſſent, aliæ munitiores & ob hoc obſtinatiores longa oppugnatione opus haberent; cenſuit eos, qui ex regione, ultra Jordanem ſita, in communem expeditionem profecti fuerant, & propter cognationem ſocios periculorum ſe adjunxerant, gratiis priua actis ad propria ſedes remittendos. Deinde ex ſingulis tribubus ſingulos teſtatæ probitatis viros eligendos, qui regionem totam permenſi bona fide & abſque dolo magnitudinem ejus renuntiarent. In eam ſententiam itum eſt ab univerſo populo: moxque eos D viros miſit ad metiendam terram, adjunctis ad eos quibuſdam geometriæ peritis, qui propter hanc ſcientiam errare ac falli non poterant : hiſque mandata dedit, ut æſtimationem agrorum juxta bonitatem terræ facerent ... Decemviri autem huic negotio deſtinati, perluſtrata regione & æſtimatione terræ peracta, ſeptimo menſe reverſi ſunt ad eum in Siluntem, ubi tum tabernaculi ſedes erat. Tum Jeſus, aſſumpto Eleazaro cum ſenatu ac tribuum principibus, diviſit regionem novem tribubus & Manaſſitarum dimidiæ parti, cuique tribui pro ejus magnitudine agrum admetieos, *Deum ſubjicit, quæ cuique tribui ſors obtigerit alio quam Scripturæ ordine. Poſt quæ*, Ad hunc, *inquit*, modum ſex gentium a filiis Chananæi denominatarum regionem Jeſua diviſit, & novem cum dimidia tribubus habitandam dedit, Amorræam enim, & ipſam ab uno ex filiis ejus dictam, Moyſes jam ante duabus cum dimidia tribubus diviſeras, ut ſupra diximus. Sidoniorum autem, Arucæorum, Amathæorum & Arithæorum agri nihil ad hanc diviſionem pertinuerunt,

142 *Joſephus terram promiſſam novem tribubus & dimidiæ in Silunte diſtributam ſcribens* E *mediam in Galgalis, reliquas vero ſeptem in Silunte portionem ſuam accepiſſe diſerte affirmat. Oratio autem, quam ante partitionem Imperatorem ad populum habuiſſe narrat, toto, ut aiunt, cælo differt ab allocutione, quam Sanctus capite* 18. *ante Siluntinam diviſionem ad ignavos Iſraelitas fecit. Ante eamdem, ut habemus ex textu ſacro ibidem, terni e ſingulis tribubus electi fuerunt, qui terram deſcriberent : at Joſephus ſingulos e ſingulis tribubus miſſos fuiſſe dicit, quibus tamen periti aliquot geometræ fuerint adjuncti. Veram cum ſortitionem Galgalæam ac Siluntinam confuderit, ac ex utraque permixta unam conflaverit, cumque ante Galgalæam dimenſores terræ dividendæ quoque abiegatos fuiſſe, multorum erat opinio, & veriſimiliter etiam aliqua oratio a ſancto totius negotii Directore præmiſſa fuerit; dixi poſſe, quod illa oratio, ac decemvirorum & geometrarum miſſio, de quibus* F *his Joſephus, præceſſerit Galgalæam diſtributionem. In orationis tamen argumenta aliquid diſplicet, quod ſcilicet dicatur* Joſue *conſilium cepiſſe dimittendi tribus Ruben, Gad, & mediam Manaſſe, quia capiendæ reſtabant urbes* munitiores, & ob hoc obſtinatiores longa oppugnatione opus haberent. *Cur non eam, quam Scriptura ſuggerit, dat rationem, nempe quia Deus imperaras terræ diviſionem, & ceſſationem a bello communibus armis gerendo? Septem illæ gentes, quarum terras inter filios Iſrael diviſas fuiſſe ſcribit Joſephus, aliique, quos nominat, populi, omnes fuerunt de ſtirpe Chanaan, cui maledixerat Noe. Curioſus lector de iis videre poteſt Torniellum ad annum* 1931. *num.* 34. *& ſeqq., & 2584. num.* 23.

§. XXV.

A

§. XXV. Conſtantiæ adverſus ſeditioſos præmium accipit: Sancti animus a cupiditate alienus: ejus vice numquam alii rempublicam adminiſtrarunt.

Præceptum Domini ut Sancto unicuique civitas ſua, quam ipſe eligeret,

CUmque compleſſet *ſanctus Princeps* ſorte dividere terram ſingulis per tribus ſuas, dederunt filii Iſrael poſſeſſionem Joſue filio Nun in medio ſui, juxta præceptum Domini urbem, quam poſtulavit, Thamnath-Saraa in monte Ephraim: & ædificavit civitatem, habitavitque in ea *cap. 19. ℣. 40. & 50. Itaque* juxta præceptum Domini *portionem ſuam acceptt S. Impetrator. At quando præceptum illud datum? Veriſimile eſt, Deus eodem tempore, quo Numer. cap. 34. ℣. 24. Calebo ob cauſam ſuam, contra* B *ſeditioſos tam fortiter actam, præmium decrevit, noſtro quoque Sancto ſuum decreviſſe. Cur enim, qui eadem in Deum fide fuerat, eodem zelo & fortitudine, ut ſupra num. 42. & ſeqq. probavimus, exploratorum mendaciis, credulique populi murmurationibus obſiterat, præterius eſſet Joſue? Cur ſecus quam alter nullum ſuæ hujus fidelitatis, zeli & conſtantiæ præmium referret?*

veriſimile datum eſt in præmium ejus cauſandæ adverſus ſeditioſos

244 Neque obſtat (*verba ſunt Bonfrerii hic*) quod nihil tale commemoret Scriptura Num. 14. neque enim omnia Scriptura exprimit; ſed multa etiam ſilet, quæ ex alio ſimili poſſunt colligi, & probabiliter relinquuntur colligenda. Addo alio loco ſubinde ſupplere Scripturam, quod ſuo loco prætermiſſum fuit; quod in hac re hic factum: nam & hic id ſappletur, & ſupra cap. 14. ℣. 6. non obſcure indicatur, tantumdem promiſſum fuiſſe Joſue, quantum Calebo; cum Caleb Joſuam allocutus ita ait: „ Noſti quid „ locutus ſit Dominus ad Moyſen hominem Dei „ de me & te in Cadesbaene „. Verum quidnam illud eſt, quod promiſit Deus vel præcepit fieri C ipſi Joſuæ? Nimirum id, quod verbis ſequentibus ſignificatur, at videlicet, quem vellet ipſe locum & eligeret ad habitandum, is ei hæreditatis nomine conſignaretur. Itaque Calebo certi alicujus loci jam tum Num. 24. aſſignata eſt a Deo poſſeſſio; Joſue vero nullus certus locus aſſignatus, ſed ei relicta optio, ut quem ipſe eligeret, hunc populus, cæterique populi principes ratum haberent.

urbem ſibi eligens exſigua continentia dat exemplum

245 *Poterat* Joſue, *utpote qui etiamnum imperii clavum tenebat, agros fertiles, urbemque aliquam amplam & auguſtam ſibi eligere, in qua præ ceteris popularibus ſplendide pro dignitate habitaret; poterat hæc, inquam, eligere, præcipue cum iis, ob quæ Deus illi præmium ſingulare ſtatuerat, tot alia egregia acceſſiſſent in rempublicam Hebraicam merita, ut nemo non electionem ut æquiſſimam approbaſſet. Verumtamen id non fecit: cum meliorem poſſet, deteriorem ſibi hereditatem elegit, infigne continentiæ animique ab omni cupiditate alieni principibus ac magiſtratibus exemplum relinquens. Unicam inter tribulis ſuos Ephraimitas urbem Thamnath-Saraa, eamque ruinoſam ac pene dirutam, quæ ipſi reſtauranda vel readificanda fuerit, ut ex ℣. 50. colligitur, ſibi dari poſtulavit. Neque hac in fertili & amœno ſolo ſita erat, ſed in arido & infœcunda: nam urbs hæc* Thamnath *agnomina-*

ta fuit Saraa, *inquit Arias Montanus, a Lapido, aliquo hic, a ſterilitate & inutilitate loci. Hanc tanti Imperatoris animi modeſtiam non ſat mirari potuit ſancta Paula, teſte S. Hieronymo in ejus Epitaphio, cum ſacra Paleſtinæ loca viſeret; videretque, tam præclarum Ducem, tot & tantis victoriis inſignem, tam modeſte ac demiſſe ſe ipſum in diviſione terræ tam fœcundæ geſſiſſe, nec ſibi niſi locum vilem, aſperum, ruinoſum vel potius dirutum delegiſſe.*

AUCT. J. L.

246 *Suis Imperatori, Calebo, atque unicuique tribui poſſeſſionibus conſtitutis*, Locutus eſt Dominus ad Joſue, dicens: Loquere filiis Iſrael, & die eis: Separate urbes fugitivorum, de quibus locutus ſum ad vos per manum Moyſi *Numer. cap. 35. a ℣. 11.* ut confugiat ad eas, quicumque animam percuſſerit neſcius *&c. Oraculum divinum ad populum refert* Joſue: *ſtatuæque ſunt ſex refugii civitates, tres eis & totidem trans Jordanem*: Acceſſeruntque, *his peractis*, principes familiarum Levi ad Eleazarum ſacerdotem, & Joſue filium Nun, & ad duces cognationum per ſingulas tribus filiorum Iſrael: E locutique ſunt ad eos in Silo terræ Chanaan, atque dixerunt: Dominus præcepit per manum Moyſi *Numer. cap. 35. a ℣. 1.* ut darentur nobis urbes ad habitandum, & ſuburbana earum ad alenda jumenta. Dederuntque filii Iſrael de poſſeſſionibus ſuis juxta imperium Domini, civitates & ſuburbana earum. *Caput 21. poſt hæc verba nominatim enumerat quadraginta octo urbes Levitis aſſignatas. De ſex refugii civitatibus agit caput præcedens.*

& profugis; & Levitis civitates aſſignatæ ſunt a

veriſimile quidem eſt, quod Sanctus Heus de iis, quæ refert Joſephus, populum primo

247 *Memorat Joſephus, Sanctum concionem ad annum Iſrael prius inſtituiſſe, quam urbes e quaque tribu eligerentur, a Levitis hereditario jure poſſidendæ. Ejus argumentum, & reliqua deinde facta uſque ad duarum tribuum & mediæ dimiſſionem, de qua mox, ſic deſcribit:* Cæterum Jeſus ætate jam defecta, cum non valeret conſilia ſua per ſe exequi, & qui vicem ejus gerebant, negligentius rempublicam adminiſtrarent, præcepit unicuique tribui, at ex ſua ſorte Chananæorum reliquias tolleret. In hoc enim conſiſtere & ipſorum ſecuritatem, & diſciplinæ ac religionis incolumitatem: idque eos non ex Moyſi F tantum monitis, ſed ſummet experimento didiciſſe. deinde ut Levitis trigiata octo deſtinatas urbes redderent, jam eaim decem in Amoræa tras flumen acceperent. Ex his in tribus profugis receptacula ſunt inſtituta. Nihil enim magis erat curæ, quam ut nuſquam a Moyſis præſcriptis recederetur. Hæ ſucrunt in Tribu Judæ Hebron, in Ephraimi Sicima, in Nephthalitide Cedeſis, quæ eſt in ſuperiore Galilæa. Poſt hæc quod de præda in reliquum erat, diviſit: ſupererat enim permultum. Unde non mediocris divitiarum acceſſio & publice & privatim facta eſt. Tantum erat auri & veſtimentorum ac reliquæ ſupellectilis, tantum etiam jumentorum ac pecudum, ut numero comprehendi non poſſent.

monumenti; ut ejus vi ea alias tempubli. cum admiſſaſſe, falſum putamus;

248 *Certum eſt, quod comitia adhuc durarent, antequam Levitarum civitates in quaque tribu ab aliis ſeparantur: nam cap. 21. ℣. 1. principes familiarum Levi ea de cauſa acceſſiſſe leguntur pontificem, Imperatorem & tribuum duces in Silumo cum populo congregatos. Quod dicat Joſephus, hoc tempore Sanctum Iſraelitis præcepiſſe, non modo ut ſuas Levitis civitates concederent; verum etiam ſuperſtites in ſua ſorte*

AUCT. J. L. *Chananæos delerent, ut tam ipſi quam Leviticæ hereditatem ſuam pacifici poſſidere poſſent, ſatis veriſimile eſt. Verum* Joſue *hoc eodem tempore, ob grandævam ſenectutem non potuiſſe conſilia ſua per ſe exſequi, conſtimios jam fuiſſe, qui ejus vices rempublicam adminiſtrarent, eſſque hoc negligentius feciſſe; hæc, inquam, omnia nullam vere ſpeciem habent, nec in Scripturis fundamentum. Dico ego, quod ſanctus Imperator jam non minus per ſe exſequi poteris conſilia ſua, quam initio ſui regiminis. Venerandæ Sanctæ meritiſque gravis ſanctus nec auctoritatem ipſius in ſubditos, nec horum erga ipſum reverentiam, amoram, obſequendique ſtudium imminuit. Nequa ad hoc uſque tempus ulli ſubſtituti fuere, qui Sanctæ vices gererent in republica adminiſtranda: imo poſtquam jam, conventu Silonitino diſſoluto, domicilium in Thamnath-Saraa fixiſſet, ſupremam poteſtatem, non ſecus ac antea, exercuit. Ad extremum vitæ ad republicæ clavum ſedit, eumque direxit, nec unquam illum vicariorum curæ commiſit. Toto ejus vitæ tempore tribuum principes vel ſenieres populi tantum inſtrumenta fuerunt, quorum ope imperia ſua, vel per ſe vel per legatos eiſdem communicata, anſaqueretur. Horum veritas ex poſtremis libri Joſue capitibus manifeſta evaſtur. Quod autem Joſephus hoc tempore tantum triginta octo annos Levitis datas ſcribat, cum jam decem in Amorrhæa trans flumen accepiſſent, id æquior ex Litteris ſacris probari non poſſe: nam Numer. cap. 35. præcipitur iſta diſtributio futurorum, nec uſquam inchoata ſignificatur niſi hujus libri cap. 21. ubi 48. civitates illæ attributæ legnntur, Falſo quoque ſuppanit idem auctor, tres refugii civitates trans Jordanem antea a Moyſe determinatas fuiſſe; hanc trium aliarum eis Jordanem aſſignatarum tantum meminit. Omnes ſex ſub* Joſue *cap. 20. conſtitutæ ſunt, & cap. 21. Levitarum habitationi datæ ſunt. De ſpoliorum diviſione egimus poſt bellum Aquilonare: ſiquis hanc partem ante, partim vel etiam totum poſt terræ diſtributionem factam velit, ei me non opponam.*

§. XXVI. Rubenitis & ſociis, ad ſua redituris, ſalutaria dat monita; legatos mittit cognituros, quo animo illi altare erexiſſent; audita eorumdem Innocentia, turbæ ceſſant: urbem Thamnath-Saraa reædificat.

Ad ſua trans Jordanem remeantes Rubenitis & ſociis

Diſtributionibus finitis, cum jam ſolvenda viderentur comitia, *inquit Saltanus ad annum* 2590. *n.* 33. exiſtimavit quoque Joſue, ceteros qui trans Jordanem habitabant æque dimitti poſſe. Cum ergo non ultra neceſſarius Rubenitarum & ſociorum exercitus videretur, & communia prælia, communibuſque peragenda viribus expedita eſſent, & ſinguli dainceps hoſtes, cum ſingulis tribubus pugnaturi eſſent, & quidem jam non parum debilitati prioribus bellis, eis deinceps vacationem militiæ concedendam cenſuit. *Ret cap.* 22. *a* ℣. 1. *ita deſcribitur*: Eodem tempore, *quo ſedecet diviſioni terra opera data eſt*, vocavit Joſue Rubenitas, & Gaditas, & dimidiam tribum Manaſſe, dixitque ad eos: Feciſtis omnia, quæ præcepit vobis Moyſes famulus Domini: mihi quoque in omnibus obediſtis, nec reliquiſtis fratres veſtros longo tempore, usque in præſentem diem, cuſtodientes imperium Domini Dei veſtri. *Plena humanitatis eſt iſta allocutio, quæ a laude eorum exorſa, primum obedientiam Deo, Moyſi & ſibi præſtitam commendat; deinde & charitatem erga reliquas tribus, quarum commodis tot annis ſervierant.*

S. Princeps amorem Dei & legum ejus ſubditis commendat;

250 *Sequitur* ℣. 4. *ipſe dimiſſio*: Quia igitur dedit Dominus Deus veſter fratribus veſtris quietem & pacem, ſicut pollicitus eſt; revertimini, & ite in tabernacula veſtra, & in terra poſſeſſionis, quam tradidit vobis Moyſes famulus Domini trans Jordanem. *Non obtruſcatur autem optimus Princeps abeuntibus commendare, quod alia ſuſixum gerebat in pectore, quodque vult eſſe inſtar omnium admonitorum, ut ſolices Deum ament ejuſque mandata cuſtodiant*: Ita dumtaxat, *inquit* ℣. 5. ut cuſtodiatis attente & opere compleatis mandatum & legem, quam præcepit vobis Moyſes famulus Domini, ut diligatis Dominum Deum veſtrum, & ambuletis in omnibus viis ejus, & obſervetis mandata illius, adhæreatiſque ei, ac ſerviatis in omni corde & in omni anima veſtra. *In paucis his verbis prodit ſa ſervida boni Senis pietas, & ſolicitudo pro ſuorum ſalute.*

eis benedixit, monitoſque de gradu cum fratribus ſpectando dimittit ob eam

251 Benedixitque eis Joſue, & dimiſit eos. Qui reverſi ſunt in tabernacula ſua. Dimidiæ autem tribui Manaſſe poſſeſſionem Moyſes dederat in Balan: & idcirco mediæ, quæ ſuperfuit, dedit Joſue ſortem inter ceteros fratres ſuos trans Jordanem ad Occidentalem plagam. Cumque dimitteret eos in tabernacula ſua, & benedixiſſet eis, dixit ad eos: In multa ſubſtantia atque divitiis revertimini ad ſedes veſtras, cum argento & auro, ære ac ferro & veſte multiplici. *Deta præcepti Divini, Numerorum cap.* 31. ℣. 27. *eos memores faciens*, Dividite, *inquit*, prædam hoſtium cum fratribus veſtris *qui trans Jordanem remanſerunt.* Reverſique ſunt, & abierunt filii Ruben, & filii Gad, & dimidia tribus Manaſſe, a filiis Iſrael de Silo, quæ ſita eſt in Chanaan, ut intrarent Galaad terram poſſeſſionis ſuæ, quam obtinuerant juxta imperium Domini in manu Moyſi. Cumque veniſſent ad tumulos Jordanis in terra Chanaan, ædificaverunt juxta Jordanem altare infinitæ magnitudinis. *Verba ſacra ſunt a* ℣. 6.

ſuæ ſanctitatis oraculo, in ſuo primo ſtatu impiorum ſuorum vim omnem a bellum contra eos meditantium ſuaque tranſmit

252 *Quod reliquo capute Scriptura ſuſa narrat, intelligo ex Theodoreto quæſtione* 18. *ubi ſtatim hanc dat ſynopſim*: Finito autem bello, factaque diviſione diteſſerunt, qui trans flumen ſortes acceperant: ſed priuſquam fluvium trajecerent, conſtruxerunt ingens altare: cujus ædificationis intentionem eum ignorarent, qui de novem reliquit erant tribubus & media, ſuſpicaotes talem ſtructuram ad impietatem tendere, ſtatuerunt plaoe, antepoſita cognationi religione, contra illos bellum inire. Verum ſapientiſſimus Joſue & Eleazar miſerunt Phinees (& *duces principes tribuum cum eo, ut dicitur* ℣. 14.) velut eum, qui zelo vehementi ultra erat impietatem in deſerto, ut reduceret eis in memoriam majores illorum, & beneficia divina; admiſſæque iniquitatis admoneret. At ubi audieruot, illud altare pin animo ſtructum eſſe, vocarique *Monimentum* diviſionis receos factæ, minirum ut poſteri exhibere poſſent illud in argumentum adverſus eos, qui vellent illos a divinis comitiis & ſolennitatibus excludere, admodum

modum læti receſſerunt, laudantes Deum ob fraternam pietatem, & communem omnium tranquillitatem. *Legati reduces Pontifici, Imperatori ac filiis Iſrael, qui, ut ℣. 12. refertur, bellum ſuſceperi in Silonitem convenerant, Rubenitarum ac ſociorum innocentiam exponunt:* Placuitque ſermo cunctis audientibus. Et laudaverunt Deum filii Iſrael, & oequaquam ultra dixerunt, ut adſcenderent contra eos, atque pugnarent, & delerent terram poſſeſſionis eorum ℣. 33.

ob primi legati, qui rem totam ex geneſeos, prodeat mittit

253 *Joſephus hiſtoriam hanc ſua narratione proſequitur, ex qua excerpimus, quæ ad Sanctum propius ſpectant:* Poſt hæc, *inquit*, advocato in concionem exercitu, ad eos, qui ex regione ultra Jordanem ſita una militabant numero quinquaginta millia in hanc ſententiam locutus eſt. *Sequitur oratio, a S. Imperatore ad Rubenitas & ſocios habita: ſed hi non fuere numero quinquaginta, ſed quadraginta tantum millia; placeo enim ex duabus tribubus & media copiæ auxiliares Jordanem non tranſiverant, ut patet ex capitis 4. verſu 13. Poſt Sancti orationem ita pergit:* Hæc locutus & ſingillatim primatibus populoque in commune dicto vale, ipſe
B quidem eodem loco reſtitit: reliqua autem multitudo univerſa cum lacrymis eos deducebat, & ægre a ſe invicem divellebantur. Itaque trajecto fluvio, Rubalis tribus, & Gadis, & quotquot Manaſſitarum eos ſunt ſecuti, altare ſuper ripam Jordanis erigunt, monumentum poſteris & ſignum conjunctionis cum reliquis, qui ultra Jordanem incolant. Quo audito apud cæteros Iſraelitas, eum altare exſtructum ſcireoe, non etiam quo animo, putabant eos, novata religione alienorum numinum cultum velle introducere: & temere hac ſuſpicione violatæ religionis moti, arma corripuerant vindicaturi patrios ritus, & pœnas a violatoribus exacturi. Exiſtimabant enim non tam cognationis ac dignitatis eorum, qui in hoc erant crimine, quam divinæ voluntatis rationem habendam. Atque ita irati ad expeditionem ſe accinxerunt.

Imperator; illis eram bono ex fine excitam nominantibus verba offert.

C 254 Jeſus vero & pontifex Eleazarus cum ſenatu cohibebant eos, dicentes, verbis prius quam armis rem aggrediendam, & ſcitandum, qua mente id fecerint: & ſi forte malo animo factum deprehenſum ſit, tum demum armis impetendos. Miſerunt igitur eo legatos, Phineeſem filium Eleazari, & eum eo decem honoratos io populo, qui cognoſcant quid ſibi volentes altare in ripa conſtruxiſſent. *Sequitur legationis diſcoſſus, oratio Phinees ad Rubenitas ſociosque, & horum reſponſio, qua ſe purgant.* Poſt quæ *ſubdit:* His auditis, Phineeles, collaudataque eorum conſtantia, reverſus ad Jeſum, rem totam apud populum expoſuit. Qui lætus quod nec delectu opus eſſet nec civili ſanguine, gratias egit Deo per ſacrificia: morque ſoluto conventu, reverſis ad ſua ſingulis, ipſe apud Sicima elegit domicilium. *In Thamnath-Saraa Sancto locus habitationis fuit, qui ſecundum omnes geographos remotior eſt a Sichem, quam ut apud hanc domicilium elegiſſe dici poſſit. Licet omnia, quæ de* S. Joſue *ex Theodoreto & Joſepho hic inſerui, in Scripturis non exprimantur; de eorum tamen veritate ego non dubito; ſi tamen excipias pauca illa, quæ in hiſtorico Judæo notavimus.*

255 *Cum anno principatus* Joſue *octavo Silvaticæ diviſio probabilius cœpta fuerit, duarum tribuum & mediæ dimiſſa non ſerius, quam eodem octavo vel ad ſummum nono anno facta fuit: hæc enim terræ diviſionem ſtatim ſecuta eſt. Sanctus autem exhortationem ad Iſraelitas, de qua capite 23. decimo ſexto vel ſeptimo imperii, id eſt, ultimo vel penultimo vitæ ſuæ anno habuit, quemadmodum ex ℣. 1. & 14. non obſcure colligitur. Quid tota illo tempore intermedia egerit, latere nos voluit Scriptura. Non niſi unicum hoc nobis reliquit capitis 19. verſus 50.* Et edificavit civitatem (*Thamnath-Saraa*) habitavitque in ea. *Idem Septuaginta in codicibus Romanis repetunt cap. 21. ante verſum 41. addunque:* Et acceptæ Jeſus cultros petrinos, in quibus circumciderat filios Iſrael, qui nati fuerant in via in deſerto, & poſuit eos in Thamnathſachar. *Non exiſtimo autem, hanc civitatem totam a fundamentis a Sancto exſtructam fuiſſe, cum Scriptura cap. 19. ℣. 50., datam illi fuiſſe* urbem, quam poſtulavit Thamoath-Saraa: *erat ergo qua poſtulabatur urbs, ſed vel belli incurſibus vel vetuſtate collapſa. Hanc itaque in ſuam ſuorumque habitationem reſtauravit Imperator, ædificiis ornavit ac mœnibus cinxit. Poſterioribus temporibus civitas fuit una ex celeberrimis totius Paleſtinæ: nam legimus apud Plinium libro 5. cap. 4. ex decem toparchiis, in quas Judæam diviſerant Romani,* E *unam* Thamniticam *nominatam fuiſſe.* Thamnæ *toparchiæ quoque meminit Joſephus lib. 3. de Bello Judaico cap. 4. & alibi* Thamnam *autem fuiſſe illam ipſam urbem* Thamnath-Saraa, *a* S. Joſue *reædificatam, teſtatur Adrichomius in Theatro terræ ſanctæ, ubi agit de locis Tribus Ephraim:* Thamnathſara, *inquit*, Thamnathſare, & Thamna, Thamnata ſub Romano imperio dicta eſt Thamnatica ſeu Thamnitica, una ex undecim (*Plinius citatus tantum decem nominat*) Judææ toparchiis, ordine quarta, regio, præfectura, & urbs maxima, ſita in montanis Ephraim. Data eſt ab Iſraelitis Joſue duci hæreditaria, qui in ea habitavit, & ſepultus eſt a Septentrionali parte montis Gaas.

annus Sabbatici ſub Caudio primum celebratus.

256 *Unde annorum Sabbaticorum epocha deducenda ſit, an ab adita poſſeſſione terræ promiſſæ,* F *an a tempore quo primum ejus agri coli cœperunt, an ab ipſa ingreſſu in eamdem, celebris controverſia eſt; de qua curioſus lector videre poteſt Natalem Alexandrum in Hiſtoria Eccleſiaſtica veteris Teſtamenti diſſert. 14. Saltaunum & Tornielium, ad annum 2590. aliosque. Id certum eſt ex ſeptemdecim annis, quibus probabilius imperaſſe* Joſue *infra dicemus, ſaltem unum fuiſſe Sabbaticum. Vide Exodi cap. 23. a ℣. 10. & Levitici cap. 25. a ℣. 2. & interpretes in utrumque locum. Non dubitandum eſt, quin religioſiſſimus & vigilantiſſimus Princeps cum Eleazaro omnem operam contulerit, ut annus Sabbaticus, quieti & remiſſioni a Deo deſtinatus rite celebraretur, univerſus populus in feſto tabernaculorum cogeretur, illi lex Deuteronomii prælegeretur, ut Deut. cap. 31. ℣. 10. præcipitur; cæteraque obſervarentur quæ Dominus præſcripſerat. Eadem cura & ſedulitate legum cæremonialium, a Deo per Moyſen datarum, uſum introduxit, earumque cuſtodiam urſit. Illic enim Iſraelitæ jam obligabantur, ſicut ex Deut. cap. 12. ℣. 5. & ſeqq. intelligitur, a tempore, quo tabernaculum fixum cœpit in Silonis ſedem habere. Hunc locum elegerat Dominus in terra promiſſionis, in quo ſacrificia aliaque ad divinum cultum pertinentia exercerentur.*

AUCT: J. L. *Inſtaurat ruinoſam urbem Thamnath-Saraa &*

§. XXVII.

AUCT. J. L.

§. XXVII. Angeli Iſraelitas objurgantis apparitio, de qua Judicum cap. II. probabilius non contigit ſub Joſue; comitiis convocatis, populum ad officium Deique cultum excitat.

Crimina, ob quæ Iſraelitæ ab angelo reprehenduntur Judicum cap. 2.

SCriptura *mirabilem narrat angeli Iſraelitas objurgantis apparitionem lib. Judicum cap.* 2. *a.* ℣. 1. Aſcenditque angelus Domini de Galgalis ad Locum flentium, & ait: Eduxi vos de Ægypto, & introduxi in terram, pro qua juravi patribus veſtris; & pollicitus ſum ut non facerem irritum pactum meum vobiſcum in ſempiternum: ita dumtaxat ut non feriretis fœdus cum habitatoribus terræ hujus; B. ſed aras eorum ſubverteretis: & noluiſtis audire vocem meam. Cur hoc feciſtis? Quamobrem nolui delere eos a facie veſtra, ut habeatis hoſtes, & dii eorum ſint vobis in ruinam. Cumque loqueretur angelus Domini hæc verba ad omnes filios Iſrael, elevaverunt ipſi vocem ſuam & fleverunt. Et vocatum eſt nomen loci illius, Locus flentium, ſive lacrymarum: immolaveruntque ibi hoſtias Domino. Dimiſit ergo Joſue populum, & abierunt filii Iſrael unuſquiſque in poſſeſſionem ſuam, ut obtinerent eam. *Reprehenduntur hic Iſraelitæ ob fœdera cum Chananæis inita, & ob aras non everſas, falſis illorum diis ſacras. Unde patet, gentes iſtas veram religionem non ſuſcepiſſe, quemadmodum Rahab & Gabaonitæ fecerant; ſed ad fœdera admiſſas fuiſſe, relicta eis libertate idola publice colendi: hoc autem locis num.* 179 *citatis ſeveriſſime prohibuerat Deus.*

probabilius

258 *Theodoretus, Abulenſis, Toruellius ad annum* 2593. *num.* 1. *& Salianus ad annum* 2599. *num.* 10. *& ſeqq., aliique affirmant, angelum illum apparuiſſe, vivente S. Principe noſtro. Negant Procopius, Cajetanus, Cornelius a Lapide, Calmetus & alii. Horum ſententiæ ſubſcribimus, aſſeerimuſque* S. Joſue *rempublicam* C. *adminiſtrantis vigilantia magis floruiſſe Iſraelitarum pietatem, divinorumque mandatorum obſervantiam, quam ut angelus de cælo mittendus fuerit, qui eos tam acriter tamque gravi addita comminatione reprehenderet. Faveutem nobis habemus S. Auguſtinum quæſt.* 12. *ſuper Judices:* Credibilius eſt, *inquit*, nihil tale, *ob quod Hebræos objurgavit angelus*, fieri cœptum, vivente Jeſu Nave; tantumque terrarum ſub illo tenuiſſe filios Iſrael, quantum eis ad conſidendum ſufficeret, quamvis in ſortibus ſuis haberent, unde ceſcendo & convaleſcendo adhuc adverſarios exterminarent. Proinde poſt mortem Jeſu, poſtquam prævaluerunt, ut hoc poſſent facere, maluerunt eos, *ad veram fidem non converſos*, habere tributarios ſecundum voluntatem ſuam, quam interimere & perdere ſecundum voluntatem Dei. Propter hoc ad eos corripiendos angelus miſſus eſt. Quod vero commemoratum eſt in libro Jeſu Nave (*cap.* 16. ℣. 10. *& cap.* 17. ℣. 13. *de filiis Ephraim & Manaſſe, qui Chananæos, armis ſubactos, integra ſuperſtitioſa religione vectigales fecerunt*) magis exiſtimo præoccupando commemoratum, quod poſt ejus mortem futurum eſſe jam ipſe noverat prophetico ſpiritu, ſi ab illo liber conſcriptus eſt, qui D appellatur Jeſu Nave. *Si lectori minus verſimile videatur, S. Prophetam noſtrum libris mandaſſe, quæ poſt ejus obitum acciderunt; mecum exiſtimare poteſt, illicita Ephraimitarum & Manaſſeanum fœdera a recentiore Scriptore hagiographo libro Jeſue inſerta fuiſſe. Certe in eo non aberras S. Doctor, quod dicas illa contigiſſe, Sancto vita defuncto. Qui id negant, non modo a veritate longius recedere mihi videntur; verum etiam religioſiſſimum Imperatorem eiſdem criminibus involvere, ob quæ Iſraelitæ gravem Dei iram, pœnaſque ab angelo annuntiatas incurrerunt: nam quoniam domicilium ſuum* Joſue *habebat in ipſa tribu Ephraim, in cujus vicinia Manaſſenſes habitabant; quomodo hi & ejus tribules Ephraimitæ potuerunt bellum Chananæis inferre, eos ſibi ſubjicere & tributarios facere, araſque publicas, idolis erectas, integras relinquere, inſcio vigilantiſſimo Principe? Si eorum conſcius fuerit, quid tandem excogitabit, ut eum excuſes? Difficulter ſane in adverſæ partis ſententia intelligi poteſt, quomodo eodem, quo ceteri, crimine implicitus non fuerit.* E

poſt mortem Joſue

259 *Crimina, ob quæ Deus Iſraelitas per celeſtem legatum ſuum reprehendit, Ephraimitæ & Manaſſenſes etiam commiſerunt, fuerunique illa ipſa, quæ Joſue cap.* 16. ℣. 10. *& cap.* 17. ℣. 13. *necnon Judicum cap.* 1. *a* ℣. 27. *narrantur. Nunc ſi evicera, in libra Judicum, cujus initium eſt,* Poſt mortem Joſue, *ea ſuo loco referri, in libro vero Joſue præoccupari, neque etiam ullam aliam tribum, vivente Sancto, angelicæ apparitioni & increpationi cauſam dediſſe, Sanctum ab omni culpæ ſuſpicione liberavero. Poſtquam Scriptura Joſue cap.* 16. ℣. 10. *& cap.* 17. ℣. 13. *narraſſet, quod filii Ephraim & Manaſſe idololatras Chananæos in tribubus ſuis habitantes ſibi ſubjeciſſent, & vita donato vectigales feciſſet, ſtatim ſubdit eorumdem querelam ad* Joſue, *quod forte accepiſſent terram etiam tum a Chananæis ex parte occupatam, quos ferreis curribus utentes bello vincere ſe poſſe diffidebant. Unde imprimis evidens eſt, locis citatis anticipari, quod poſtea tantum contigit. Nunc* F *Judicum caput* 1. *a* ℣. 27. *nihil refero, quod ante Sancti mortem factum fuerit, ita probo. Nemo dubitat, quin exhortationem, quam dat Joſue caput* 23. *S. Princeps ad Iſraelitas inſtituerit, ultimo vel penultimo vitæ ſuæ anno. In hac autem non modo duæ jam ſæpe nominatæ, ſed & reliquæ tribus omnes laudantur* ℣. 8.: Sed adhæreatis Domino Deo veſtro: quod feciſtis uſque in hanc diem. *Si ſcelera jam admiſſa ſuiſſent, ob quæ angelus Iſraelitis increpitis annunciavit, Chananæorum deos illis futuros in ruinam; an Sanctus eos laudaſſet, quod Domino fideliter adhæſiſſent? An ibidem verſu* 15. *dixiſſet, bellenus Iſraeli proſpera cuncta veniſſe? An denique in eadem exhortatione vel alia, quam paulo poſt ſub finem vitæ habuiſſe legimus capite* 24. *ne verbo quidem angeli apparitionem hujuſce cauſam attigiſſet, neque populum monuiſſet, ut pœnitentiam ageret ad iram divinam placandam vel mitigandam? In poſtrema quidem oratione cap.* 24. ℣. 23. *hortatur populum, ut de medio ſui auferat deos alienos: verum hi non erant Chananæorum dii, ob quorum aras non ſubverſas ab angelo objurgati ſunt Iſraelitæ; ſed dii alieni, quibus in Meſopotamia ſervierunt* Thare

pater

A patre Abraham, & Nachor *ibidem* ℣. e. *Extra omnem dubium hoc ponit verſus* 14. *ibidem*: Auferte deos, quibus ſervierunt patres veſtri in Meſopotamia. *Noli tamen hinc inferre, quod Iſraelitæ ſub imperio* Joſue *ſoltem majorum ſuorum idolis aras erexerint, publicumque cultum ex eubiberint; nam ibid.* ℣. 31. *legitur:* Serviitque Iſrael Domino cunctis diebus Joſue. *Quomodo autem hic locus componendus ſit cum Sancti monitione de auferendis diis, ex Meſopotamia & ex Ægypto in Chananæam aſportatis, dictum eſt. c76. Satis ſit hic oſtendiſſe illam non agere de diis alienis incolarum terræ promiſſæ, & conſequenter nihil inde contra nos deduci poſſe.*

commiſſo fuerunt:

369 *Argumentum, quo nititur pars adverſa, eſt, quod Judicum capite* 2. *angelus apparentis & Iſraelitas objurgantis hiſtoriæ ſtatim ſubjungatur* ℣. 6.: Dimiſit ergo Joſue populum. *Sed hujus infirmitatem ſtatim agnoſces, ſi ad ſacræ narrationis contextum attendas. Ut clarius, quis*

B *ille ſit, intelligas, prius proponero juvat quæ proxime ſequuntur*: Et abierunt filii Iſrael unuſquiſque in poſſeſſionem ſuam, ut obtinerent eam: ſervieruntque Domino cunctis diebus ejus (Joſue) & ſeniorum, qui longo poſt eum vixerunt tempore, & noverant omnia opera Domini, quæ fecerat cum Iſrael .... Omniſque illa generatio congregata eſt ad patres ſuos: & ſurrexerunt alii, qui non noverant Dominum, & opera, quæ feceret cum Iſrael. Feceruntque filii Iſrael malum in conſpectu Domini, & ſervierunt Baalim. *Nunc Boſſueti explanationem accipe:* Quo fine iſta, *quæ de* Joſue *memorantur*, Scriptura hic inteat certa narrationis ſeriem, partim ex antecedentibus, partim ex ſequentibus peti debet. Dixerat angelus fore, ut, quia Dei mandatum non contemſeraot, aras & idola Chananæorum non exterminarant, eorum dii ipſis eſſent in ruinam, eos videlicet in idololatriam pertrahendo; qua ee *ſe* ruioam & exitium ſibi acerſerent: nunc intendit Scriptura declarare, quomodo reipſe ita factum ſit. Quod ut feciet, aliius rem repetit, & declarat, quando & quamdiu in officio & divino cultu conſtantes Iſraelitæ permanſerint, & quibus auciliis id factum ſit. Senſus itaque eſt: Cum bellis confectis & facta ſortitiooe, Joſue unumquemque in ſuas ſortes &

C poſſeſſiones dimiſiſſet, illique poſſeſſiones adiiſſent; conſtantes in Dei cultu permanſerunt, quamdiu vixit Joſue, qui eos auctoritate ſua in officio continebat; & rurſum, quamdiu ſeniores illi vixerunt, qui edmiranda Dei opera in eductione populi ex Ægypto viderant, cujuſmodi erant Calebus, Eleazarus & nonnulli Leviræ, populumque exemplo, edhortationibus, auctoritate in Dei cultu fovebant. At Joſue mortuo & ſenioribus illis, cum iſtis præſidiis & ſtimulis Iſraelitæ carerent, neque ea pietas in iis, qui ipſi ſucceſſerant, vigeret; facile paſſi ſunt ſe in idololatriam pertrahi, accedente præſertim illecebra illa idololatrarum & idolorum, intra fines ſuos relictorum: ex quo ruinam illam & extremam perniciem, quem angelus prædixerat, ſibi accerſiverunt. Quam epte tota illa de dimiſſione, facta a Joſue, & morte narratio ſic explicata antecedentibus & conſequentibus congruat, nemo non videt ... Itaque DIMISIT ERGO, idem eſt, quod DIMISERAT AUTEM, vel FACTUM EST IGITUR, CUM DIMISISSET JOSUE; in qua explicatione liquet nihil violentum nihil coctorum eſſe, & noſtræ opinioni atque AUCT.
eeplicationi nihil officere. *Alia mihi in promptu J. L.*
ſunt argumenta, quibus diſſentientium objectionem everſem, & noſtram ſententiam confirmem: ſed illa non adfero, quod dicta hactenus utrumque ſufficienter præſtitiſſe mihi videantur. Itaque ad caput 23. *libri Joſue pergamus.*

261 Evoluto autem multo tempore, poſt- *populum*
quam pacem dederat Dominus Iſraeli, ſubjectis *hortatur*
in gyro nationibus univerſis, & Joſue jam lon- *pius Se-*
gævo & perſenilis ætatis: vocavit Joſue omnem *nex, ut*
Iſraelem, majoreſque natu, & principes ec du- *legem ſer-*
ces, & magiſtros *cap.* 23. *a* ℣. 1. *Hanc comi-* *vent, Deumque*
tioram convocationem, Sanctique, quæ ſubditur, *colant.*
exhortationem factam fuiſſe, cum ageret annum ætatis centeſimum nonum vel forte decimum, qui principatus & vitæ ejus fuit poſtremus, paſſim omnes deducunt ex capitis initio mox dato, ejuſque verſu 14. *Ubi convocati vel in Thamnath-* E
Saraa, vel, ut alii volunt, in hanc vicinam Si-
luntem, quod res tota ad Dei cultum commendandum pertineret, conſluiſſent; exorſus eſt a commemoratione beneficiorum recens a Deo acceptorum, qua auditorum animos ad Dei amorem & cultum ſuaviter inflecteret: Dixitque ad eos, ℣. 2. *& ſeqq.*: Ego ſenui & progreſſioris ætatis ſum. Voſque cernitis omoie, quæ fecerit Dominus Deus veſter cunctis per circuitum nationibus, quomodo pro vobis ipſe pugnaverit: & nunc quia vobis ſorte diviſit omnem terram ab Orientali parte Jordanis uſque ed mare magnum. *Verum quia iſta beneficia, jaſtiſſimis de cauſis, quas ex Scriptura dedimus n.* 224. *nondum erant ad coronidem perducta, perfectæ victoriæ ſpem certiſſimam facit, ut quæ ex ipſorum alacritate, & in Deum amore, ejuſque mandatorum obſervatione pendeat:* Multæque adhuc, *inquit*, ſuperſunt oetiones: Dominus Deus veſter dilperdet eas, & auferet a facie veſtra; & poſſidebuis terram, ſicut vobis pollicitus eſt. Tantum confortemioi, & eſtote ſolicini, ut cuſtodiatis cuncta, quæ ſcripta ſunt in volumine legis Moyſi: & oon declinetis eb eis neque ad deeteram neque ad
finiſtram: ne poſtquam intreveritis ed gentes, F
quæ inter vos futuræ ſunt, juretis in nomine deorum earum, & ſervietis eis, & adoretis illos: led adhæreatis Domino Deo veſtro, quod feciſtis uſque in diem hane. Et tunc euferet Dominus Deus in conſpectu veſtro geotes magnas & robuſtiſſimas, & nullus vobis reſiſtere poterit. Unus e vobis perſequetur hoſtium mille viros: quia Dominus Deus veſter pro vobis ipſe pugnabit, ſicut pollicitus eſt. Hoc tantum diligentiſſime præcavete, ut diligatis Dominum Deum veſtrum.

neque cum
idololatris
fœdera
amicitiam
ve contra-
hant.

262 *Quoniam vero totus rei cardo in eo ver-*
tebatur, ut a cultu idolorum abſterrarentur Iſrae-
litæ, & eam ipſam ob cauſam a conſuetudine
& affinitate populi idolis dedti; in eo inſiſtit
acrius pius Senex, addita comminatione divinæ
ultionis, expetendæ per illos ipſos gentes, qui-
buſcum familiaritatem vel illicita fœdera contra-
xerint: Quod ſi volueritis, *inquit*, gentium harum, quæ inter vos hebitant, erroribus adhærere, & cum eis miſcere connubia, atque amicitias copulare: jam nune ſcitote, quod Dominus Deus veſter non eas deleat ante faciem veſtram; ſed fint vobis in foveam ac laqueum, & offendiculum ee latere veſtro, & ſudes in oculis veſtris; donec vos aoferat atque diſperdat de terra hac optima, quam tradidit vobis. En ego

hodie

AUCT. J. L. hodie ingredior viam univerſæ terræ, & toto animo cognoſcetis, quod de omnibus verbis, quæ ſe Dominus præſtiturum vobis eſſe pollicitus eſt, unum non præterierit incaſſum. Sicut ergo implevit opere quod promiſit, & prospera cuncta venerunt: ſic adducet ſuper vos quidquid malorum comminatus eſt, donec vos auferat atque diſperdat de terra hac optima, quam tradidit vobis; eo quod præterieritis pactum Domini Dei veſtri, quod pepigit vobiſcum, & ſervieritis diis alienis, & adoraveritis eos: cito atque velociter conſurges in vos furor Domini, & auferemini ab hac terra optima, quam tradidit vobis.

§. XXVIII. Altera Sancti oratio ad populum in Sichem convocatum, quem inducit ad fœdus cum Deo ſolenniter renovandum; librum ſuo nomine inſcriptum cum ultimo Deuteronomii capite probabilius conſcripſit.

Brevi narratur populum congregaſſe in Sichem, & ad ſe mittere

POſtrema exhortatio, *quam pius Princeps ad populum inſtituit, haud ita diu ejus mortem antecеſſit. Cum ſe non diu ſupervicturum ſentiret, vel forſaſſe etiam ex revelatione divina inſtantem ſuum obitum cognoſceret; ſurſum Iſraelitas unum in locum cogit, omneſque ſe, ut ita dicam, in partes verſat, ut illorum animos accendat, ad conſtantem Dei cultum ejuſque mandatorum obſervationem excitet, tandemque eos inducat ad fœdus cum Deo ſolemni ritu renovandum. Capite* 24. *a* ℣. 2. *res ita narratur*: Congregavitque Joſue omnes tribus Iſrael in Sichem, & vocavit majores natu, ac principes, & judices, ac magiſtros; ſteteruntque in conſpectu Domini; & ad populum ſic locutus eſt: Hæc dicit Dominus Deus Iſrael: Trans fluvium habitaverunt patres veſtri ab initio *&c. Incipit hic repetere ab origine eductionem Abrahæ de terra Chaldæorum, & multiplicationem ſeminis ejus ex Iſaac & Jacob. Deia recenſet plurima postoraque beneficia Domini, per ſingulas temporum ſucceſſiones facta. Denique enumerationem collatorum beneficiorum ita concludit* ℣. 13. *in perſona Domini dicens*: Dedique vobis terram, in qua non laboraſtis, & urbes, quas non ædificaſtis; ut habitaretis in eis: vineas & oliveta, quæ non planta ſtis, *inde ad ea tranſiit, de quibus populum monere ſibi propoſuerat*. Nunc ergo timete Dominum, *a quo tot & tanta accepiſtis beneficia*; & ſervite ei perfecto corde atque veriſſimo: & auferte deos, quibus ſervierunt patres veſtri in Meſopotamia & in Ægypto, ac ſervite Domino.

quidnam Deus turſus hortatur; quorum animus mirifice accendit

264 Sin autem malum vobis videtur, ut Domino ſerviatis, optio vobis datur: eligite hodie quod placet, cui ſervire potiſſimum debeatis, utrum diis, quibus ſervierunt patres veſtri in Meſopotamia, ac diis Amorrhæorum, in quorum terra habitatis: ego autem & domus mea ſerviemus Domino. Reſpondítque populus & ait: Abſit a nobis, ut relinquamus Dominum, & ſerviamus diis alienis. Dominus Deus noſter ipſe eduxit nos & patres noſtros de terra Ægypti, de domo ſervitutis: fecitque videntibus nobis ſigna ingentia, & cuſtodivit nos in omni via, per quam ambulavimus, & in cunctis populis, per quos tranſivimus. Et ejecit univerſas gentes, Amorrhæum habitatorem terræ, quam nos intravimus, Serviemus igitur Domino, quia ipſe eſt Deus noſter. Dixitque Joſue ad populum: Non poteritis ſervire Domino: Deus enim ſanctus, & fortis æmulator eſt; nec ignoſcet ſceleribus veſtris atque peccatis. Si dimiſeritis Dominum, & ſervieritis diis alienis, convertet ſe, & affliget vos, atque ſubvertet, poſtquam vobis præſtiterit bona. Dixitque populus ad Joſue: Nequaquam ita, ut loqueris, erit; ſed Domino ſerviemus. Et Joſue ad populum, Teſtes, inquit, vos eſtis, quia ipſi elegeritis vobis Dominum, ut ſerviatis ei. Reſponderuntque: Teſtes. Nunc ergo, ait, auferte deos alienos de medio veſtri, & inclinate corda veſtra ad Dominum Deum Iſrael. Dixitque populus ad Joſue: Domino Deo noſtro ſerviemus, & obedientes erimus præceptis ejus.

artificio ſecundo; & inducio ad fœdus cum Deo ritu ſolenni renovandum

265 *In omni ſapientiſſimi Senis dictione mirificum elucet artificium necnon efficacia ad conſtantiam in veri Dei cultu populo perſuadendam. Ac primo optio illa, Iſraelitis oblata, ſerviendi diis Amorrhæorum vel patrum in Meſopotamia*, diſſimulatio quædam eſt, ad accendendum affectum comparata, quod ex ſequentibus clarius agnoſcitur. Nam ſtatim eos exemplo ſuo provocat ad ſequendum Deum. Cur enim non ſtatuant ejus Imperatoris religionem imitari, cujus eximiam in rebus agendis prudentiam, in exequendis felicitatem, in omni vita ſanctitatem adhuc experti eſſent? Ergo ita ſtatuunt ac decernunt ſervire Domino, a quo tot beneficia, quæ enumerant, ad hanc diem acceperint. Quia tamen, ut ait ille, Nitimur in vetitum ſemper, cupimuſque negata, perſeveraosio diſſimulatione ſua Joſue, quem non latebat populi hujus in bono propoſito inconſtantia, & inſignis in cultum idolorum propenſio, NON POTERITIS, inquit, SERVIRE DOMINO; ſicque magis accenſa eorum voluntate, proponit quæ difficilia futura ſint in Dei cultu, qui ſit ſeverus ultor injuriarum ſuarum, & in primis defectionis a ſe ad idola, ut ea nunc animole perrumpere ſtatuant, & conſtanter in bono tam ardenter electo perſeverent. Poſtquam autem ſapiens Imperator quadam quaſi tergiverſatione populi voluntatem magis magiſque accendit, teſtem appellat eorum conſcientiam, ut ſe ipſi poſtea, ſi perfidi fuerint, ſine alio teſte vel judice condemnent. Sicque acceptatur univerſi populi voluntas a Domino, interventu Joſue principis populi. In cujus rei probationem, NUNC ERGO, AIT, AUFERTE DEOS ALIENOS ... Reſpondit iterum populus ſe Domino ſerviturum. *Ex Epitome Saluſt ad annum* 2600. *hæc excerpſimus, quia verbis ſacris non parum lucis adferunt. Quod hæc Sancti monitio*; Nunc ergo auferte deos alienos, *non ſupponat inter Iſraelitas publicos fuiſſe idolorum cultores, opportuno loco dicemus infra num.* 276.

ſolemnis illud ritus populum inter & Deum

266 *Quæ dein acta fuerint, ita perſtringit auctor ſacer a* ℣. 25. Percuſſit ergo Joſue in die illo fœdus, & propoſuit populo præcepta atque judicia in Sichem. Scripſit quoque omnia verba hæc in volumine Legis Domini: & tulit lapidem pergrandem, poſuitque eum ſubter quercum, quæ erat in Sanctuario Domino: & dixit ad omnem populum. En lapis iſte eris vobis in teſtimonium quod audierit omnia verba Domini, quæ locutus eſt vobis: ne poſtea negare velitis, & mentiri Domino Deo veſtro. *Singulas Sanctæ actiones aliqua commentatione elucidabimus. Primo* Percuſſit fœdus; *illud in eo conſiſtebat, ainnt inter-*

A *interpretes, quod populus promitteret, ſe unum Deum culturum ejuſque leges a Moyſe latas ſervaturum; Joſue vero viciſſim Dei nomine promitteret populo, quod Dominus ipſi futurus eſſet protector & auxiliator. Populus ex ſua parte jam promiſſa hac iterata proteſtatione dederat; Imperatorem ex parte Dei id quoque nunc feciſſe, ſignificant hæc verba ſacra*, Percuſſit ergo Joſue *&c. An autem ad eam rem fuerint adhibita ſacrificia, ſolemneſque aliæ cæremoniæ, quæ Exodi cap. 24. in fœderis percuſſione, Deum inter & populum per Moyſen facta, leguntur adhibitæ eſſe, incertum eſt:* Veriſimillimum tamen eſt, *inquit Maſius hic*, nullum eſſe ſolenem ritum omiſſum, ut eſſet omnibus modis ſanctiſſimum fœdus; & quia iſta pactione rurſus veluti initiabatur populus ſacra religione, non ſolum ſacrificatum eſſe, verum etiam, tamquam nexu quodam, victimæ ſanguine partim aram Dei, quaſi Deum ipſum, partim populum eſſe ſoſperſum, ſoleoni ritu: quando a Moyſe ſic factum eſſe conſtat, cum illud fœdus pangeret primum, cujus nunc reoovatio agitur.

inſtaurator; fuderit monimenta.

B 267 *Secundo*, Propoluit populo præcepta atque judicia in Sichem, *id eſt, inquit a Lapide, curavit per ſacerdotes prælegi ex Deuteronomio præcepta Dei tam moralia & cæremonialia, quam judicialia, ut populo refricaret & inculcaret eorum memoriam, quorum obſervationem ſpoponderat. Alii dicunt, Sanctum ad moriturus Moyſis imitationem totum Deuteronomium populo recitaſſe. Deus ad perpetuam rei memoriam duo ſigna inſtituit, quæ poſteritatem omnem hujus fœderis, cum Deo ſub mortem Joſue renovati, admonerent. Primum eſt, quod monitiones ac ſtipulationes a ſua, a populi vero parte teſtationes & ſponſiones factas, aliaque ad fœdus ſpectantia in ſcripta retulerit, quæ a peritis perpetuo conſuli poſſent:* Scripſit quoque omnia verba hæc in volumine Legis Domini, *id eſt, ut multi loquuntur, ad calcem libri Deuteronomii adjecit, vel ut alii; adſcripſit hæc libro Joſue, quo tamquam appendice volumen Legis Domini, ſeu liber Deuteronomii auctus ſuit. Alterum ſignum pro illiteratis ſuis, pergrandis ſcilicet lapidis erectio, cujus quoties cauſa requireretur, toties fœderis hujus*

C *memoria renovaretur:* Et tulit lapidem pergrandem *&c. His peractis, omnia ſoluta ſunt*; Dimiſit *Imperator* populum, ſingulos in poſſeſſionem ſuam ℣. 28. *Joſephus de fœdere renovato ne verbo quidem meminit.*

1. Joſue veriſimilius conſcripſit librum, qui ejus unum par fert;

268 *Sanctum poſtremi ſaltem capitis libri Joſue uſque ad verſum* 29. *auctorem eſſe, numero præcedente diximus. Tam pauci ſunt qui id in dubium vocent, ut vix unum faciant. Major autem eruditos aſſenſio eſt, quis reliquum librum Joſue conſcripſerit. Alii Eleazarum pontificem, alii Samuelem, Iſaiam prophetam alii, alii Eſdram; at plerique tam antiqui quam recentiores, ipſum Joſue hujus ſcriptorem eſſe, ſentium. His potius putamus adhærendum quam illis. Suades id Eccleſiaſticus cap. 46. ℣. 1.* Fortis, *inquit*, in bello Jeſu Nave, ſucceſſor Moyſi in prophetis, *vel ut Græca habent*, in prophetiis. *Quibus vero in rebus propheta vel in prophetiis ſucceſſor, niſi in iis, quæ Dominus revelarat, voce ſcriptoque populo communicandis? Dici quidem poteſt ex hoc loco tantum probari poſſe, eum ſola voce prophetaſſe. Verum an non potius credendum eſt, revelationes & divina oracula, quæ in libro Joſue occurrunt frequentiſſima, ab illa,* AUCT. J. L. *cui ſoli facta ſunt, quam ab aliquo alio, inſeris mandata eſſe? Vix ullus dubitat, quin Sanctus ſcripſerit caput vigeſimum quartum, id enim conſtat ex ejus verſu* 29. Scripſit quoque omnia verba hæc in volumine Legis Domini. *Si hoc caput auctori Joſue tribuamus, cur non & alia? Quis Dei mandata arcanaque ejus conſilia ſibi revelata, quis & bella expeditionesque contra Chananæos ſuſcepta, aliaque in hoc libro contenta, melius noſſe & accuratius deſcribere poterat? Præterea viderat Moyſen omnia, quæ per Iſraelitas & circa eos Deus admiranda geſſerat, tam ſtudioſe conſcripſiſſe, ne poſteritas horum memoriam amitteret: quis non merito cenſeat, quod Diſcipulus, neque in imperio tantum, ſed & in munere prophetico ſucceſſor, magiſtrum & deceſſorem ſuum imitatus fuerit; maxime cum illa in terram promiſſam introductio, bellaque ibi prodigioſo modo geſta non minus gratam memoriam expoſcerent, & ad Dei gloriam facerent. Fatear,* E *hæ rationes omnes non adeo efficaces ſint, quin moneat adhuc incertum, an Sanctus ſcripſerit librum, qui ejus nomine inſcribitur. Hoc tamen ponderis habent, ut plerorumque eruditorum judicia inclinarint ad aſſerendum, id probabilius eſſe. Quod in libro Joſue aliqua legantur, quæ poſt Sancti mortem facta ſunt, nihil aliud evincit, quam Acta S. Principii ab aliquo recentiore ſcriptore, ſive is Eſdras, ſive alius fuerit, recognita eſſe, interjectis hinc inde aliquot vocibus vel periodis connexionis aut explicationis gratia. Pentateuchum, cujus auctor Moyſes ab omnibus agnoſcitur, multis locis interpolatum eſſe nullus non fatetur. Quid hoc objicienti reponent alii, niſi idem quod nos ipſis? Pluribus hanc quæſtionem agitare neceſſe non eſt: cuilibet ad manum ſunt, vel facillime eſſe poſſunt interpretes aliique ſcriptores, qui eam ex profeſſo tractant.*

uſi & ultima non ejus pars D. Hieronymi.

269 *Qui a Sancto librum ſcriptum eſſe dicunt, qui ipſius acta enarrat, illum etiam auctorem facium ultimi capitis Deuteronomii, ſaltem a verſu* 5., *qui Moyſis mortem narrat. Colligitur id paſſim ex iuitio libri Joſue,* Et factum eſt poſt mortem Moyſi, *quod ſtudioſe connexum videtur cum fine Deuteronomii. Deus ſucceſſerat Moyſi in prophetarum officio populique gubernatione, fueratque ipſius miniſter & diſcipulus; ejus* F *igitur perfectum partes erant, legislatoris exitum plane admirabilem poſteritati tradere, quem ipſe ſuis probabiliter oculis conſpexerat, ut diximus num.* 81. *Imo etiam quatuor priores verſus ejuſdem capitis, qui agunt de Moyſis in montem aſcenſu, terræque promiſſæ, quam Deus ei moritura monſtrabat, contemplatione, Sanctum ſcripſiſſe puto: non enim veriſimile eſt, in ipſo fere mortis articulo id ipſum legislatorem feciſſe. Totum igitur caput ultimum Deuteronomii Pentateucho a* Joſue *additum fuiſſe exiſtimo. Bonfrerius in Appendice ad caput 7. Prælectionum in ſacram Scripturam ſect. 5. quam ſubdit Commentariis in Pentateuchum, putat illud ab eo ſcriptum eſſe, durante adhuc Hebræorum luctu ob mortem Moyſis; ſed illud Deut. cap. ultimo ℣. 8.* Completi ſunt dies planctus lugentium Moyſen *ſatis manifeſtat, ſcriptionem poſt luctum factam fuiſſe. Quantum vero temporis inter hunc & illam interceſſerit, quis determinet? Id unum dici poteſt, quod* Joſue *veriſimilius ſubjecerit coronidem illam hiſtoriæ Moyſaicæ, antequam ſuam*

incboa-

AUCT. J. L. *incboaret : finem autem incboasse existimo post terræ distributionem, cum jam in Thamatb-Saraa domicilium fixisset, atque admodum senex esset. Colligitur id ex frequenti illa notatione temporis* usque in præsentem diem : *cui similem apud Matthæum cap. 27. ℣. 18. de agro Haceldama legimus. Duo ultima librii sui capita, exceptis quinque circiter ultimis versibus, sub finem vitæ conscripsit.*

§. XXIX. Moritur Josue, cum probabilius XVII. circiter annis præfuisset: præcipuorum ejus gestorum chronotaxis; elogia ex sacris Litteris: illo vivente publici inter Israelitas non fuere idolatræ: Sancti virtutes præcipuæ.

Moritur S. Josue, cum probabilius Israeli

ET post hæc, *ait capitis ultimi versu 29., id est, post fœdus in Sichem renovatum, populumque in possessiones suas dimissum*, mortuus est Josue filius Nun servus Domini, centum &
B decem annorum. *Sola vitæ annos tradit Scriptura; de principatus autem duratione quia tacuit, latam Chronologis patefecit aream disputandi. Sed omissa opinionum variarum longa enumeratione, ab iis omnibus nos recedimus, quæ Sancto 14. vel pauciores, 25. vel plures gubernationis annos tribuunt. Qui principatum ejus longiore tempore quam 14. & breviore quam 25. annis durasse asserunt, eum 17. circiter annis definiunt. Horum sententia propius ad verum accedit, quam illorum. Imprimis ejus magistratus durationem ad 25. vel plures annos extendi non posse, sic ostendo: Ex libro 3. Regum cap. 6. ℣. 1. constat, ab Exodo usque ad jacta templi Salomonici fundamenta annos quadringentos octoginta numerari; annumque quadringentesimum octogesimum esse annum quartum regni Salomonis :* Factum est ergo quadringentesimo & octogesimo anno egressionis filiorum Israel de terra Ægypti, in anno
C quarto, mense Zio, (ipse est mensis secundus) regni Salomonis super Israel, ædificari cœpit domus Domino. *Atqui illa series annorum constare non potest, deducta chronologia per annos Judicum, prout in Hebraico textu & in Vulgata nostra definiuntur, si* Josue *25. vel plures regiminis anni assignentur: ergo tam diu Hebræorum rempublicam moderatus non est.*

nec pluribus

271 Minoris propositionis veritas oculis subjicitur sequenti schemate. Moyses ab egressu rexit populum annis 40. Deut. cap. 2. ℣. 7. Othoniel primus Judicum post mortem Josue *40. Judicum cap. 3. ℣. 11. Aod 80. ibid. ℣. 30. Samgar paucis mensibus; Barac & Debbora annis 40. Jud. cap. 5. ℣. 32. Gedeon 40. Jud. cap. 8. ℣. 28. Abimelech 3. Jud. cap. 9. ℣. 22. Thola 23. Jud. cap. 10. ℣. 2. Jair 22. ibid. ℣. 3. Jephte 6. Jud. cap. 12. ℣. 7. Abesan 7. ibid. ℣. 9. Ahialon 10. ibid. ℣. 11. Abdon 8. ibid. ℣. 14. Samson 20. Jud. cap. 15. ℣. 20. Heli pontifex 40. lib. 1. Regum cap. 4. ℣. 18. Samuel & Saul rex 40. Actuum cap. 13. ℣. 21. David rex 40. lib. 2. Regum cap. 5. ℣. 5.; Salomon jecit fundamenta templi anno sui regni 4. lib. 3. Regum cap. 6. ℣. 1. Positorum annorum additionem si feceris, resultabunt anni 463. Huic numero si adjunxeris 25 vel plures annos*

D *principatus* Josue, *summam annorum 488. vel ea majorem invenies; & consequenter vitiosus erit annus fundationis templi, quam Scriptura inchoatam fuisse affirmat anno 4. regis Salomonis, & 480. ab egressu de Ægypto: hunc autem numerum æquabis, si tempori, quo Moyses, nominati judices & reges Israeli præfuerunt, conjungas 17. annos: relinquitur itaque, ut* Josue *tam diu circiter principatum gesserit.*

nec paucioribus quam 17. circiter annis præfuisse

272 *Qui imperium* Josue *ad 14. vel pauciores annos restringunt, seorsum numerant vel tempus alicujus servitutis, vel illud, quod concedunt gubernationi seniorum, de quibus meminit versus* 31. Servivitque Israel Domino cunctis diebus Josue & seniorum, qui longo vixerunt tempore post Josue. *Verum cum Scriptura nusquam dicat seniores illos rempublicam administrasse post sancti Principis obitum, recte intelliguntur dumtaxat exemplo pietatis & constantis in Deum fidei toti populo præluxisse, eumque auctoritate sua, quam ipsa senectus, diuturna rerum experientia vitæque probitas illis conciliarat, in officio continuisse, ne aliqui saltem publice ad idola deficerent.* E
Suos igitur Sancto nostro 17. circiter principatus annos relinquimus; illos vero, quibus Israelitæ Domino sub senioribus servierunt, ad Othonielis initia referimus. Nullius etiam servitutis annos seorsum computandos esse asserimus, dicimusque omne interregni spatium comprehendi judicum annis, nec separatam facere chronologiam; verbi gratia, decem & octo anni servitutis, quæ contigit sub rege Moabitarum continentur in 80. annis judicis Aod, & ita de ceteris. Itaque anni singularum judicum sunt spatia temporis interjecti inter duos judices, verbi causa, a morte Josue *ad mortem Othonielis, a morte Othonielis ad mortem Aod &c. Ex quibus omnibus concludimus, nec plures nec pauciores annos Sanctum imperasse, quam circiter 17. Judicium meum hic tuli in quæstione plurimum controversa, & cum variis aliis arcte connexa; quæ proin multiplicibus objectionibus impeti potest. His ego dissolvendis lectorem non detineo, ei libertatem relinquens aliam sententiam eligendi, & se immergendi difficultatibus, longe gravioribus, quam eæ sint, quæ nobis objici possunt.* F

præcipuorum ejus

273 Si 17. circiter anni, quibus supremum in Chananitide *Israelitarum ducem, & 40. quibus in deserto magni prophetæ Moysis ministrum egit, auferantur ex 110. vitæ annis; supererunt circiter 53. quibus vixerit in servitute Ægyptiaca. Sub hujus finem Moyses eum ministrum suum eligit. Anno primo ab egressu, ætatis suæ circiter 54. Amalecitas debellat, cum legislatore in montem Sinai ascendit, in quo 40. dies jejunus, deliciis spiritualibus pastus, verisimiliter angelis supparem vitam duxit; post descensum e monte tabernaculi custodiendi cura ei committitur. Anno ab exitu secundo, quem ipsius vitæ 55. fuisse credimus, contigit quod Scriptura de ejus æmulatione pro Moyse memorat; mittitur ad explorandam* Chananitidem; *edit insignia fortitudinis & zeli in compescenda seditione dat specimina; lapidationis periculo prodigiose eripitur. Anno 40. commorationis in deserto, ætatis circiter 93. a Domino successor Moysis nominatur, Israelitarum Princeps inauguratur, Madianitæ, illo probabilius duce, profligantur, collata ei dignitas coram populo a legislatore, Deoque ipso, cælesti prodigia confirmatur. Moyse defun-*

Digitized by Google

A *defuncto, ſupremam poteſtatem exercere incipit; cujus primum annum, ut multa alia prætermittam, præcipue illuſtraruit familiaritas cum Deo, cujus alloquio ſæpe dignatus eſt, mirabilis exſiccati Jordanis tranſitus, archangeli Michaelis apparitio, prodigioſa murorum Hierichuntinorum everſio, Hai miro ſtrategemate capta, Adonizedec cum aliis quatuor regibus ad Gabaonem victus, lapidea grando de cœlis immiſſa, in fuga elapſas eorum copias, ſolis & lunæ curſus ejus imperio inhibitus, denes boſtes omnino caſi effecit, Iſraelitarum corporibus laſſitudo probabilius divinitus depulſa, regis Gazer exercitu deletus, tota denique auſtralis Chananæa mira celeritate ſubacta.*

geſtorum chronologia

274 *Anno imperii ejus ſecundo, vitæ 95., numeroſiſſimus regum Aquilonarium exercitus ad internecionem cæſus eſt, atque Aſor expugnata. Quatuor anni ſequentes in conficiendis belli reliquiis poſiti ſunt. Reges primo regiminis ſui ſeptennio devicit triginta & unum, quos enterfectos, ita volente Deo, e patibulis ſuſpendit. Anno pri-*

B *cipatus ſeptimo monetur a Domino centenarius* Joſue, *ut Chananæam per ſortes dividat. Anno ſequente fit tabernaculi tranſlatio de Galgalis in Silunitem, ubi interrupta terræ promiſſæ partitio, urgente Sancto, continuatur. Cum meliorem poſſet, deteriorem modeſtus Princeps ſibi portionem eligit. Reliquos novem vitæ annos in ædificanda Thamnath-Sarae, atque republica ordinanda exigit. In extrema ſenectute duo comitia celebrat, in quibus populum ferventi oratione ad amorem cultumque veri Dei exhortatur: in poſtremis fœdus Deum inter & populum ritu ſolemni renovat. Paulo poſt, omnibus muneris ſui partibus ex voluntate Dei & totius populi optime expletis, appoſitus eſt ad Patres ſuos in ſenectute bona, cum eſſet CX. annorum. Præcipua tantum rerum capita huic chronotaxi inſerui, reliqua prætermiſit. Menſem etiam ac diem, quo quælibet res geſta fuerit, quantum potui, ſuis locis aſſignavi.*

elogia ex ſacris

275 *Pauca, ex ſacris Litteris deprompta, Sancti elogia, quæ illuſtrium epitaphiorum inſtar ſint, hic ſubnectemus. Moyſes, cum introitum in terram promiſſam ob peccatum ad Aquas contradictionis ei negaſſet Dominus, ita eum precatus eſt Numer. cap. 27. a ℣. 16.* Provideat Do-

C minus Deus ſpirituum omnis carnis hominem, qui ſit ſuper multitudinem hanc; & poſſit exire & introire ante eos, & educere eos vel introducere: ne ſit populus Domini ſicut oves abſque paſtore. Dixitque Dominus: Tolle Joſue filium Nun VIRUM, IN QUO EST SPIRITUS, & pone manum tuam ſuper eum ... & dabis ei præcepta cunctis videntibus, & partem gloriæ tuæ, ut audiat eum omnis ſynagoge filiorum Iſrael. *Et Deuter. cap. ultimo ℣. 9.* Joſue vero IMPLETUS EST SPIRITU SAPIENTIÆ, quia Moyſes poſuit ſuper eum manus ſuas. *Igitur pro omnibus maximi principis & prophetæ Moyſi in populi regimine ſucceſſorem* Joſue *Deus ipſe eligit. Veritas æterna in eo Spiritum ſanctum eſſe teſtatur, ipſumque omnium ejus donorum plenitudinem, cum inaugurabatur, accepiſſe. Quid amplius in S. Viri laudem adferri poteſt? Joſue cap. XI. ℣. 15. ab exacta præceptorum ſibi datorum obſervatione ita extollitur:* Sicut præceperat Dominus Moyſi ſervo ſuo, ita præcepit Moyſes Joſue, & ILLE UNIVERSA COMPLEVIT, NON PRÆTERIIT DE UNIVERSIS MANDATIS, NEC UNUM QUIDEM VERBUM, QUOD JUSSERAT DOMINUS Moysi. *Quamvis breve, non minus tamen honorificum eſt illud cap. 24. ℣. 29.* Et poſt hæc mortuus eſt Joſue filius Nun, SERVUS DOMINI. *Et vivens Deo ſervivit, & ſe ad mortem uſque Deo ſerviturum profeſſus eſt* (Ego, inquit *ibid. ℣. 15.*, & domus mea ſervietimus Domino;) *& mortuus præclarum illud cognomentum* SERVUS DOMINI *meruit, quo præceptor ejus Moyſes poſt mortem decoratus fuit Deus. cap. ultimo ℣. 5.:* Moriuntque eſt ibi Moyſes, SERVUS DOMINI.

AUCT. J. L.

276 *Poſt narratam Sancti ſepulturam ſubdit Scriptura Joſue cap. 24. ℣. 31.:* SERVIVITQUE ISRAEL DOMINO CUNCTIS DIEBUS JOSUE. *Idem repetitur Judicum cap. 2. ℣. 7. Verbo & exemplo, vigilantia atque auctoritate ſua Princeps optimus Iſraelitas in idololatriam pronos in veri Dei cultu & pietate ita continuit, ut nemo, quamdiu vixit, publice alienos deos coluerit; publice, inquam, nam aliquos privatum illis cultum exhibuiſſe evincere videntur ipſa Sancti verba ibid. ℣. 23.* Nunc ergo auferte deos alienos de medio veſtri. *S. Auguſtinus tamen queſt.* E *29. negat, ullum in Iſraele ſub principatu* Joſue *idolum exſtitiſſe; & per præceptam ablationem deorum alienorum putat intelligendam eſſe depoſitionem vanorum phantaſmatum, quæ quis ſibi de Deo fingit, dum eum alium eſſe imaginatur, quam te ipſa ſit: adſertque in eam rem varia argumenta. Salianus ad annum 2600. Sancti verbis* Auferte deos &c. *conditionem aliquam ſubintelligit; ut ſcilicet ſimulacra eorum, ſi qua forte ſecreto inter ſpolia a quibuſdam detineantur, quamvis non ad cultum, penitus auferantur. In Scholiis, quæ ad eumdem annum ſubdit, hanc defendit opinionem ſuam, exemplisque probat particulam ſi in ſacro textu aliquando deſiderari. Verum hujus & S. Auguſtini ſententia pleriſque diſplicet. Fuerit itaque occulti aliqui inter Iſraelitas Idololatræ, quales & ſub Moyſe in deſerto fuiſſe patet ex Amos cap. 5. a ℣. 25. & Actum cap. 7. a ℣. 42. nihil inde laudis perfectiſſimo Duci detrahitur. Quis princeps humana induſtria & prudentia præcaveat, nequis ſubditorum occulte delinquat? Muneris ſui partes optime explevit, ſi impedierit, quo minus crimina aliqua publice commiſſa fuerint. Vigilantiſſimus Princeps noſter id effecit, ut idololatria publicæ veſtigium in Iſraele non exſtiterit.* F *Teſtatur id ipſe in concione penultima, ſub finem vitæ habita, cap. 23. ℣. 8.; ubi ſuos laudat a conſtantia in veri Dei cultu: eos certe corripuiſſet, ſi ab illo defeciſſe cognoviſſet. In poſtrema quidem exhortatione non diu poſt facta, populum monuit, ut auferret deos alienos de medio ſui; at hanc ut prophetæ dixit ex ore Domini, revelantis latere quoſdam in Iſraele, qui idola clam colerent. Patet id ex orationis exordio cap. 24. ℣.:* Hæc dicit Dominus Deus Iſrael. *Exhibit ſatis intelligitur, monitionem Sancti de idolis e medio tollendis non obſtare, quo minus verum ſit, Iſraelem, quamdiu Sanctus vixit, Domino ſervitiſſe; & hoc quidem ſenſu verum, qui principatum ejus mirifice commendat. Porro idola, quibus aliquos Iſraelitas privatum cultum exhibuiſſe credimus, non fuerunt Chananæorum dii; ſed quibus illorum majores ſervierunt in Meſopotamia, ut patet ex ℣. 15. Vide num. 259.*

Litterarum ſtatus Principe publicum idolis cultum exhibente non fuit

277 *Eccleſiaſticus cap. 46. ℣. 1. & ſeqq. his laudibus Sanctum proſequitur:* Fortis in bello Jeſu Nave, ſucceſſor Moyſi in prophetis, qui

ejus ex Eccleſiaſtici elogium

AUCT. J. L. fuit magnus ſecundum omen ſuum, maximus
io ſalutem electorum Dei, expugnare inſurgen-
tes hoſtes, ut conſequeretur hereditatem Iſrael.
Quam gloriam adeptus eſt in tollendo manus ſuas,
& jactando contra civitates romphæas? Quis ante
illum ſic reſtitit? Nam hoſtes ipſe Dominus
perduxit *in manus ejus*. An non iracundia ejus
impeditus eſt ſol, & una dies facta eſt quaſi duo?
Invocavit Altiſſimum potentem in oppugnando
inimicos undique, & audivit illum magnus &
ſanctus Deus in ſaxis grandinis virtutis valde for-
tis. Impetum fecit contra gentem hoſtilem, &
in deſcenſu perdidit contrarios, ut cognoſcant
gentes potentiam ejus, quia contra Deum pu-
gnare non eſt facile. Et ſecutus eſt a tergo Po-
tentis: & in diebus Moyſi miſericordiam fecit
ipſe, & Caleb filius Jephonе, ſtare contra ho-
ſtem, & prohibere gentem a peccatis, & perſtin-
gere murmur malitiæ. Et ipſi duo conſtituti, a
periculo liberati ſunt a numero ſexcentorum mil-
lium peditum, ioducere illos in hereditatem, in
terram, quæ manat lac & mel. *Addo Joſephi de*
Sancto noſtro teſtimonium: Naturæ, *inquit*, de-
bitum exolvit anno vitæ centeſimo decimo: quo-
B rum XL. ſub Moyſe magiſtro miniſter ipſius exe-
git, & poſt ejus obitum viginti quinque (*id mi-*
nus veriſimile eſſe probavi ſupra n. 270. *& ſeq.*)
reipublicæ præfuit, vir incomparabili tum pru-
dentia, tum eloquentia, ad hæc in re imperato-
ria fortis & impiger, nec minus in pace bonus
& quietis: denique in quavis virtute eximius.

ante inte-
gritas &
virginitas.

278 *Virtutes, quæ his elogiis ſummatim con-*
tinentur, & ex Actis ejus quæ dedimus eluce-
ſcunt, ſigillatim omnes non enumerabimus: præ-
cipuas tantum proponemus ex Bellarmino libro 2.
de Officiis principis cap. 3. *ante medium.* Venio
nunc, *inquit*, ad virtutes & privilegia Sancti
Joſue. Primum, fuit Joſue duci innocentia com-
munis cum patriarcha Joſepho, a quo ipſe de-
ſcendit; & in hac parte ſuperavit etiam Moſem
ipſum. Moſes enim reprehenſus fuit a Domino,
quod offenderit, & non ſanctificaverit ipſum
Dominum ad Aquas contradictionis; & ideo
punitus fuit ea pœna, ut non introiret in terram
promiſſionis, quam tanto tempore deſiderave-
rat & tanto labore quæſiverat. At de Joſue
nihil omnino legitur, quod repreheoſum fuerit
C in Scripturis ſacris: & tamen, ut ſupra diximus,
Scripturæ non ſolent omittere lapſus eorum,
quorum res geſtas narrant. Ea igitur innocentia
decebat eum, qui Jeſu Chriſti typum gerebat
„ qui peccatum non fecit, nec inventus eſt do-
„ lus in ore ejus „ *epiſt.* 1. *Petri cap.* 2. *v.* 22.
Altera virtus eaque fere ſingularis fuit in noſtro
Joſue, caſtitas virginalis, in qua ſuperavit caſti-
tatem patriarchæ Joſeph, & domini ſui Moſis.
Iſti enim, quamvis alioqui viri caſtiſſimi, uxo-
rem unam duxerunt & filios procrearunt. Fuiſſe
autem noſtrum Joſue, ut verum typum Jeſu
Chriſti Domini noſtri, virginem caſtiſſimum,
ex eo poteſt intelligi, quod in Scripturis nulla
fiat mentio filiorum ejus: cum tamen in Scri-
ptura veteris Teſtamenti accuratiſſime deſcri-
bantur generationes omnium tribuum filiorum
Iſrael. *Deinde adfert Bellarminus SS. Ignatii mar-*
tyris, Chryſoſtomi & Hieronymi de Sancti virgi-
nitate teſtimonia, quæ & nos dedimus n. 136. *& ſeq.*

fuit.

279 Jam vero, *pergit idem Bellarminus*, ut
ad virtutes theologicas veniamus, fides in Deum,
ſpecio an in ullo major unquam enituerit. Fides
in miraculorum patratione maxime cernitur, D
Apoſtolo dicente *epiſt.* 1. *ad Cor. cap.* 13. *v.* 2.
„ Si habuero omnem fidem, ita ut montes tranſ-
„ feram, charitatem autem non habuero, nihil
„ ſum „. Porro in miraculorum patratione præ-
ter cæteros ſanctos Teſtamenti veteris Moſes
maxime elaruit; quippe qui mare diviſit, ex pe-
tra aquas eduxit, manna de cælo deſcendere fe-
cit, & alia id genus multa patravit, Joſue noſter
diviſit Jordanem, de cælo lapides ſuper hoſtes
populi ſui deſcendere fecit: ſed quod eſt omnium
maximum, ſolem & lunam in cælo imperio ſuo
a curſu cohibuit. Moſes juſſu virgæ petram per-
cutere, & ea percuſſione aquam elicere tam co-
piоſam, ut homines & jumenta bibere poſſent,
nonnihil in fide hæſitavit. Joſue noſter magni-
tudine fidei ſine ulla hæſitatione imperavit ſoli &
lunæ, dicens: „ Sol contra Gabaon ne moveа-
„ tis & luna contra vallem Ajalon „ .... Hic
plane enituit fidei maxima & eminentiſſima ſancti
Joſue, qui ſine hæſitatione credidit ſibi Deum
adfuturum & effecturum, ut ſolem & lunam ſiſte-
ret: nam ideo non timide & ſubmiſſa voce, ſed E
audacter atque altiſſime clamavit, Sol ne moveа-
ris, & tu luna pariter ſiſte curſum tuum; certus
videlicet, omnino futurum, quod ipſe Dei
amiciſſimus fieri juberet. Nam quod ſubjungitur
„ Obediente Deo voci hominis „ non ſignificat,
Deum proprie paruiſſe voci hominis; ſed per
metaphoram dici obediviſſe, quia fecit ut ſol &
luna obedirent voci hominis, Servi, & amici ſui
fideliſſimi, Itaque prævenit Jeſus Nave promiſ-
ſionem illam Jeſu Chriſti, cujus ille figura ge-
rebat: Amen dico vobis ſi habueritis fidem,
& non hæſitaveritis, & dixeritis monti huic;
„ Tolle & jacta te in mare, fiet. Et omnia
„ quæcumque petieritis in oratione credentes
„ accipietis „. *Matth. cap.* 21. *v.* 21. *Sanctæ*
fidem a Patribus laudatam vide num. 194.

ſpes

280 Nec minor fuit in Joſue ſpes in Deum
quam fides. Siquidem to ipſo primo capite libri
Joſue, Deus ipſe non ſemel, ſed ſecundo ac ter-
tio dixit ad Joſue: „ Confortare & eſto robuſtus
„ noli metuere, & noli timere: quoniam tecum
„ eſt Dominus Deus tuus in omnibus ad quæ-
„ cumque perrexeris „. Hæc enim verba Dei
non ſolum ſignificantia, ſed etiam efficientia
ſine dubitatione fuerunt. Itaque abſtulerunt ab F
eo omnem pavorem, & timorem; & inducrunt
eum fiducia incredibili, & fortitudine admira-
bili, ut facile victor evaſerit adverſus reges plu-
rimos, & expugnaverit omnes urbes eorum.

charitas in
Deum

281 Quid jam de charitate ipſius erga Deum
& proximum dicam? Jufferat Joſue ut, cum
caperetur prima civitas, quæ dicebatur Jericho,
omne aurum & argentum, quod in ea repertum
fuiſſet, conſervaretur in thеſauros Dei; reliqua
omnia deſtruerentur in honorem Dei, & nemo
quidquam attingere auderet. Sed cum quidam
vir, nomine * Charmi, clam abſtuliſſet aliquid * *alii*
auri & argenti & neſcio quæ alia Deo dicata; *Achan*
hic Joſue exarſit in zelum honoris Dei quamvis *filius*
alioqui mitiſſimus eſſet, & magna diligentia in-
vento reo, ipſum lapidari juſſit, & omnia bona
ejus, id eſt, tabernaculum, oves, boves, aſi-
os & omnem ſubſtantiam flammis cremanda
tradidit. Apparuit quoque zelus religionis &
charitatis in Deum in fine vitæ ejus, ubi in-
credibili ardore hortatus eſt populum ad perſi-
ſtendum in vera religione unius veri Dei; &

ita

A ita infixit in cordibus audientium zelum religionis, ut Scriptura dicat: „ Servivit Israel „ Domino cunctis diebus Josue & seniorum, „ qui longo vixerunt tempore post Josue „.

& proxi-mae 28s De amore ejus & charitate in proximos, duæ res in testimonium adduci possunt: una, quod nulla unquam ei contentio fuit cum Eleazaro summo pontifice, neque cum ullo ex principibus populi, sed incredibili concordia cum illis omnibus semper vixit. Altera, quod cum ventum est ad divisionem oppidorum, & agrorum, ac vinearum, atque adeo rerum omnium, vi & armis acquisitarum, ille non elegit primus, ut par erat, optima quæque: sed postaquam omnibus tribubus filiorum Israel regiones assignatæ fuerant, tunc ipse petiit a populo locum aliquem, ubi habitare posset *Thamnath-Sarae* ... Fuisse autem locum illum horridum & asperum, testatur sanctus Hieronymus in Vita S. Paulæ matronæ Romanæ ...

B Sed non est hoc admirandum, cum Josua non esset de hoc mundo, sed vir sanctissimus, & æmulator virtutum Mosis magistri sui, qui non quærebat quæ sua erant, sed quæ aliorum: nec solum Mosem imitari volebat, sed multo magis Jesum Christum, quem spiritu venturum noverat, & se illius figuram gerere, Deo revelante, non ignorabat. Itaque quod postea philosophus scripsit, hoc esse discrimen inter regem & tyrannum, quod rex non suam, sed populi utilitatem quærat, tyrannus contra suam non populi; multo antea noster Josue reipsa & factis demonstravit, exemplo suo reges informans & tyrannos detestans.

aliaque virtutes. 283 Omitto quæ dicit poterant de prudentia & fortitudine in bellis gerendis, quemadmodum videlicet exercitus suos semper [in] officio continuerit, a sceleribus compescuerit, in timore Domini erudierit: & quibus artibus hostes averterit vel prostraverit, ac denique tam multas provincias brevi domuerit; & habitatoribus interemptis vel fugatis, filiis Israel habitandas possidendasque tradiderit. Hæc enim ex libro Josue peti possunt. *Ita Bellarminus Sanctum nostrum, principem undequaque perfectissimum, aliis in eadem dignitate constitutis imitandum proponens. Tertullianus libro 3. contra Marcionem cap. 16. censuit* S. Josue *esse angelum illum ac ducem, quem promisit Deus Exodi* 23. *dicens:*

C „ Ecce ego mitto angelum meum ante faciem „ tuam, qui te custodiat in via, & introducat „ in terram, quam paravi tibi: intende illi „ & exaudi eum, ne inhaudieris eum: non „ enim celavit te, quoniam nomen meum su„ per illum est „. Angelum quidem eum dixit, ob magnitudinem virtutum quas erat editurus, & ob officium prophetæ, nuntiationis scilicet divinam voluntatem: Jesum autem ob nominis sui futurum sacramentum. *Idem alii Patres putarunt apud a Lapide in Exodi cap.* 23. ℣. 20.

AUCT. J. L.

§. XXX. Sepultura Josue: mira aliqua, quæ de eo traduntur: febribus & podagræ doloribus afflictum sanat: Sancti cultus, qui vere propheta fuit.

Josu sepulcrum, quod tempore S. Hieronymi veneratus est sancta Paula s

SEpelieruntque eum, *inquit Scriptura cap.* 24. ℣. 30. in finibus possessionis suæ in Thamnathlare, quæ est sita in monte Ephraim, a Septemtrionali parte montis Gaas. *Additus Septuaginta in editione Romana*: Illic posuerunt eum eo in monumento, in quo sepelierunt eum, gladios saxeos, quibus circumciderat filios Israel in Galgalis Jesus, cum educeret eos ex Ægypto, sicut mandarat Dominus; & illic sunt usque ad hodiernam diem. *Dubium non est, quin ab universo populo coboneslatum fuerit ejus funus, & publicus de more luctus inditus, sicut in morte Aaronis & Moysis. Sancti certe meruit* E *id negari non potuit. Sub finem seculi quarti adhuc exstitisse* Josue *sepulcrum testatur sanctus Hieronymus in Epitaphio Paulæ his verbis:* Sepulcra quoque in monte Ephraim Jesu filii Nave, & Eleazari filii Aaron sacerdotis *a* regione, venerata est Paula; quorum alter conditus est in Thamnathlare a Septemtrionali parte montis Gaas, alter in Gabaa filii sui Phinees: satisque mirata est, quod Distributor possessionum sibi montana & aspera delegisset. *Apud eumdem S. Doctorem in libro de Locis Hebraicis, quem ab Eusebio Pamphilo conscriptum ipse Latine reddidit, hæc lego*: Gaas, mons in tribu Ephraim, in cujus Septemtrionali plaga sepultus est Jesus Nave: & ulque hodie juxta vicum Thamna sepulcrum ejus insigne monstratur.

terra tremuit, positio Jesu imago fuisse tremuisse, & forte inhabitationis 285 *Serarius in caput* 24. *Josuæ quæst.* 12. *ex Rabbinis refert*, fuisse super Josue sepulcro collocatam solis imaginem, vel potius statuam, qua in posteritatem omnem celebris perennaret admiranda illius solaris inflitionis * ab ipso Josue divinitus impetratæ, de qua supra c. 10. *, memoria. Idque judicat Masius probabile, ut putet inde Josuanam urbem* THAMNATHSARACH, F litteris transpositis, appellatam, quæ Jud. 12. ℣. 10. * integre ac recte in rextu Hebræo THAMNAT CHARAS appellatur, id est URAS SOLIS. *Calmetus hanc traditionem reliquis Rabbinorum fabulis accenset: at Arias, Masius, Cajetanus aliique ut credibilem historiam admittunt. Mea autem sententia est, litterarum transpositionem seu Metathesin, qua textus Hebræus in nominibus propriis sæpe utitur, tam facile potuisse fabulæ occasionem dare, quam veram historiam metathesi. Serarius laudatus altam refert Hebræorum traditionem, nimirum* magnum, cum sepeliretur Josue, in monte Ephraim terræ motum extitisse, ex eoque montem vocatum GAAS, id est, COMMOTIONIS ac TREMORIS: verbum enim GAHAS, COMMOVERI ac TREMERE significat. Vanissima est hoc anilis fabula Masii: sed absque argumento, & oulla de causa oegare vanum surtasse ac anile potius est. Nam fieri hoc potuit, & factum esse veteres afferunt, qui Midras seu Explicationem libri Ruth antiquitus scripserunt, & qui Seder Holam. Neque est, quod repugnet quidquam; quin vero est hoc valde ad veri Jesu Christi Domini mortem ac sepulturam significandam idoneum: in hac enim TERRA MOTA EST ET PETRÆ SCISSÆ SUNT Matth. XXVI.

AUCT. J. L. ℣. xv. *. *Ita ille; at ega, us iſte terra metus prudenter credi poſſit, majorem quam Rabbinorum* *i.xxvii *auctoritatem requira.*

℣. li. & alia mira, quæ de ea traduntur? 286 *Mira ſunt, quæ libro* I, *de Gloria Martyrum capite* 18. *refert S. Gregorius Turonenſis per Ruinartium editus*: Sunt autem, *inquit*, & ad Levidam civitatem aquæ calidæ, in quibus Jeſus Nave lavare ſolitus erat: ubi ſimiliter leproſi mundantur: eſt autem ab Hiericho duodecim millia. Prope autem Hiericho habentur arbores, quæ lanas gignunt. Exhibent enim poma in modum cucurbitarum, teſtas in circuitu habentes duras, intrinſecus autem plena ſunt lana. Et de his etiam ferunt ipſi Jeſu Nave ſolere fieri indumenta. Sed & hodieque tales exhibent lanas, ex quibus nos a quibuſdam delatas vidimus, & admirati ſumus vel candorem, vel lubtilitatem earum. *Meminit & balsami aquarum urbis Levidæ capitis ſequenti, ubi ſe multis vidiſſe ait, qui ita tonſi a lepra mundati fuerant. Porro Levida, de qua S. Gregorius*, B *ſecundum Ruinartium in Notis celebris eſt illa Livias vel Libias, in tribu Ruben, quam Herodes in honorem Liviæ auguſtæ, matris Tiberii Cæſarii, exſtruxit.*

febribus & podagra detentus afflictum ſanat? 287 *Idem S. Gregorius libro de Gloria Confeſſorum cap.* 40. *narrat, patrem ſuum, febribus & podagræ doloribus afflictum, ſubita ſanitatem per Sanctum recuperaſſe*: Sed nec illud, *inquit*, abſurdum eſt credere, quod ſæpius per viliores expertas Dominus revelare dignatur, qualiter aut honorentur Sancti, aut infirmi medicamina conſequantur. Nam recolo geſtum in infantia, eum pater meus ab infirmitate humoris podagrici laboraret, & ardore febrium ac doloribus multis adtenuatus, lectulo decubaret, vidiſſe me in viſu noctis perſonam, dicentem mihi: Legiſti, ait, librum Jeſu Nave? Cui ego: Nihil aliud litterarum præter ootas agnovi, in quarum nunc ſtudio conſtrictus adſtigor. Nam hic liber prorſus an ſit ignoro. Et ait: Vade, inquit, facitoque haſtulam parvam ex ligno, quod hoc nomen recipere poſſit, ſcriptumque ex atramento ſub paterni capitis ſulcrum conloca: C erit enim ei præſidium, ſi quod loquor impleveris. Mane autem facto, matri quæ videram indicavi: jubet impleri viſionis præcepta. Quod cum feciſſem, ſtatim geoitor ab infirmitate convaluit.

Sancti feſtum apud varios populos 288 *Hebræi, ut præcipitur in eorum Calendario apud Genebrardum, ad* xxvi. *diem menſis Niſan jejunabant, quod is, ut putabant, eſſet emortualis* Joſue. *Martyrologium Arabico-Ægyptiacum Ms., a Gratia Simonia Maronita Latine redditum & ab Athanaſia Kirchero majoribus noſtris Roma tranſmiſſum, Sanctum annuntiat* 1. *Septembris. Huic reſpondet dies quarta menſis* Toth, *quæ apud Jebum Ludolfum pag.* 389. *Calendario Captitarum Ægypti inſcribitur, Idem apud eumdem pag.* 419. *ad* xxv. *menſis* Baune, *uti & Æthiopes ad* xxv. *menſis* Sene *nomen* Joſue *rubrica diſtinguunt, quod indicium eſt, eum ſolemniore cultu ab illis populis honorari. Dicit* xxv. *menſis, qui a Copticis* Baune *& ab Æthiopibus* Sene *dicitur, apud eas eſt* xix. *Junii. At mirum eſt in illorum Calendariis, a Ludolfo editis, diem* xxvii. *menſium* Bauoe *&* Sene *nullius Sancti memoria celebrari, ubi vix ullus alius anni dies vacuus reperitur. Hinc ſuſpicari quis poſſet vitia impreſſorum factum eſſe, ut ad Sanctum* Joſue *vel ad proximo præcedentem in margine dies* xxvi. *a poſitus* D *non ſis, & ad hunc relati ſint, qui* xxvii. *affigendi erant. Certe Papebrochius Lucaſi editionem hoc loco corrigendam eſſe putavit, Nauticique annuntiationi in margine calamo præfixit diem* xxvi. *An recte ultra inquirere operæ pretium non eſt. Brocardus in Deſcriptione terræ ſanctæ, Baſileæ anno* 1537. *edita*, A Tripoli, *inquit*, per duas leucas eſt mons Leopardorum rotundus & altus, una leuca a Libano diſtans. Habet hic mons in pede Aquilonari ſpeluncam, in qua monumentum cernitur viginti ſex pedum longitudinis, frequentaturque devote a Saracenis, qui putant illic Joſue ſepultum. *Dominus d'Herbelot in ſua Bibliotheca Orientali ad nomen* Jolchova *ſcribit, a nonnullis ſuperſtitioſis Judæis Sanctum creditum eſſe perſonam, quæ conditionem humanam exceſſerit, & ex natura divina quiddam participarit. Addit Mahometanos aliquos eidem commercio fidem habuiſſe.*

in Oriente. 289 *Typicum S. Sabæ, Menæa Patrum Dominicanorum conventus S. Marci Florentiæ, quorum apographum habemus, aliique omnes Græ-* E *corum Faſti ſacri, qui eum referunt, primam Septembris ejus memoriæ conſecrarunt. Menæa magna, excuſa Venetiis anno* 1595. *poſt hanc ejus annuntiationem* Dormitio Jeſu Nave, hoc *ex verſiculus accinunt,*

Ὅτ᾽ ἦρ ὑψίχιτς ἕπποις ἠλίου πάλαι,
Δισσὸν Γνοὺς, Ἥμισυ δόξει βλέπω.

Quem ſtare vidit ſolem ad imperium ſuum Jeſus relinquens, gloriæ Solem videt.

Subditur Sancti elogium, quæ differens ab eo, quod habet Synaxarium Baſilii imperatoris. Hoc nuper cura eminentiſſimi Cardinalis Hannibalis Albani Græce ac Latine typis elegantibus prodiit, Sanctumque ita annuntiat ac laudat: Eodem die Dormitio Joſue filii Nave. Hic Joſue filius quidem Nave fuit, ſucceſſor autem Moyſis Hebræorum legislatoris, vir fortis, reique militaris peritus. Nam Hiericо munitam alienigenarum F urbem expugnavit, Jordanemque fluvium per ſiccum tranſivit una cum populo & arca Dei. Michaelem etiam cæleſtis exercitus principem, enſem præ manibus tenentem, vidit: quoſtatim cognito, abjectis propriis armis, illius pedibus advolutus, Quid, ioquit, imperas ſervo tuo? Ad hæc, cum prælio dimicaret cum alienigenis, ſolque ad occaſum appropinquaret, ipſe vero vincendi deſiderio teneretur, maximam in Deo ſpem habens, imperavit ſoli, ut ſtaret: ſtetitque ſol; neque prius occidit, quam hoſtes fortiſſime in fugam vertit. Cum igitur exercitui præfuiſſet, populumque Iſraeliticum ex eremo recte eduxiſſet, in terram promiſſionis, quæ eſt Hierololyma, deduxiſſet, perque annos viginti ſeptem judicaſſet, mortuus eſt, atque honorifice in eadem terra a populo ſuo ſepultus. *De miraculoſo Jordanis tranſitu nihil in elogio, quod exſtat in Menæis: quoad cetera cum his Baſilianum Synaxarium fere convenit. Quod utrobique dicatur* Joſue, abjectis propriis armis, *Archangeli pedibus ſe advolviſſe, præter Scripturam eſt, quæ tantum de calceorum depoſitione memoriæ. Neque mihi verum videtur, Sanctum præfuiſſe* 27. *annis, ut dictum eſt a num.* 270.

& Latine 290 *Georgius Wicelius ſenior in Exercitamentis veræ pietatis anno* 1555. *editis, pagina* 111 *inſerur ſignata* P III., *ex veluſtiſſima codice bibliothecæ Fuldenſis adfert Miſſam, in qua poſt*

Comme-

A *Commemorationem pro defunctis inter alios veteris Testamenti sanctos invocatur* S. Josue. *In Kalendario antiquo, quod Julianum nominatur apud Calvisium in Isagoge chronologica ad Opus chronologicum, Sanctus refertur die* XXX. *Aprilis. Verum Calendis Septembris annuntiat eum cum S. Gedeone Romanum vetus, Ado & Usuardus hoc modo*: Jesu Nave & Gedeon prophetarum. *Wendelbertus de Sancto sic cecinit*:

Legifer heredem proprii quem liquit honoris,
Promissam populo terram, qui sorte per astra,
Per loca, per calsos montes distinxit & urbes,
Septembres Josue tenet orditurque Kalendas.

291 *Titulum* prophetarum, *quo sancte* Josue *& Gedeonem honorarunt antiqui Martyrologi, primus suppressit Notkerus, quem inter alios recentiores secutus est Baronius in Martyrologio Romano novo. Ne tamen ideo suspiceris, titulum illum Sancto nostro minus convenire: etenim licet non aque magnus, aque tamen verus propheta fuit, quam Moyses. Cum utroque Deus mira familiaritate egit, utrique plurima revelavit; Pentateuchus & liber Jesu oracularum divinorum ad utrumque fatidorum plenus sunt; uterque* B *occulta varia tam præsentia quam futura a Domino accepta ad populum retulerunt eo modo, que ea referenda esse divinitus intellexerunt; uterque etiam scripto posteris tradiderunt res a se gestas, eaque omnia, in quibus Deus illis interemuntiis, seu voluntatis sue apud populum interpretibus, uti voluit. Denique ipsius Spiritus sancti testimonio S. Josue vere propheta fuit non secus ac Moyses: nam Ecclesiasticus cap.* 46. *¥.* 1. Successor Moysi in prophetis, *vel ut Graca habent*, in prophetiis, *appellatur. Baronius in Nota ad Sancti annuntiationem*, Adnumerabatur, *inquit*, olim Josue inter prophetas secundum Epiphanium in Panar. hæres. LXVI. prope finem. *Per prophetam hic sanctus pater intelligit scriptorem sacrum, cujus liber prophetarum libris accensetur: & hoc sensu verum est, quod* S. Josue *propheta non sit; nam liber ejus nomen ferens, qui apud Judæos olim, teste S. Hieronymo in Prologo galeato, primus propheta erat, nunc ob Ecclesia sacrorum Historicorum libris annumeratur. Itaque Baronius, qui ex mente S. Epiphanii loquitur, non negat, neque negare potest eum prophetam fuisse, sicut Moyses, Samuel & David fuere, quorum libri inter libros prophetarum jam quoque non habentur. Masinus in Benonia perlustrata ad* 1. *Septembris scribit, ibidem in Ecclesia Omnium* E *Sanctorum servari duos dentes & alias Sancti reliquias. Vereor, ut lector facile credat, eas vere sancti* Josue *esse.*

6. Josue vere propheta fuisse asserit ac Moyses.

AUCT. J. L.

DE S. GEDEONE ISRAELITARUM JUDICE IN PALÆSTINA

COMMENTARIUS HISTORICUS. J. L.

§. I. Sancti elogia; cultus; nomen varium; familia: pater idololatra, at dein conversus a Filio judice: hic semper veri Dei cultor: an ante principatum tribunus.

C

F

5. Gedeonis.

SAnctus Gedeon, *virorum, angelo teste, fortissimus, quintus fuit Israelitarum in rebus civilibus judex & in bello imperator; si Samgar, qui paucis mensibus præfuit, ejus decessoribus annumeres. Quam Deo charus fuerit vel inde colligas, quod ipse eum elegerit ad populum suum judicandum, & e Madianitarum servitute liberandum; angelumque miserit, qui divinum hoc consilium ei annuntiaret. Dein Domini oraculis instructus, ejusdemque Spiritu animatus aram Baal subvertit, lucumque succidit, & Hebræi nominis hostes inusitata & mirabili prædandi ratione debellavit. Pax libertasque Israeli restituta, subditos in veri Numinis cultu continuit, donec magistratu, quem insignibus Dominus illustravit prodigiis, uetnon vita defunctus est, quam fide & pietate in Deum, submissione animi, aliisque virtutibus dignam reddidit perpetuo in Sanctorum Fastis memoria. Hæc summa quadam est eorum, quæ in libro Judicum capite sexto, septimo & octavo Scriptura, & Josephus lib.* 5. *Antiquitatum cap.* 8. *de Sancto narrant. In verbis sacris & Josephi referendis eandem, quam in Vita S. Josue, scribendi rationem servabimus.*

quem laudem

a Apostolus ad Hebræos cap. XI. *a ¥.* 32. Gedeonem *collocat in eorum catalogo, qui in Lege veteri fide eximia & operibus fidei heroicis excelluerunt*: Et quid, *inquit*, adhuc dicam? Deficiet enim me tempus enarrantem de Gedeon, Barac, Samson, Jephte, David, Samuel, & Prophatis: qui per fidem vicerunt regna, operati sunt justitiam, adepti sunt repromissiones, obturaverunt ora leonum, exstinxerunt impetum ignis, effugerunt aciem gladii, convaluerunt de infirmitate, fortes facti sunt in bello, castra verterunt exterorum *&c. Ecclesiasticus cap.* 46. *a ¥.* 13. *Israelitarum judices his laudibus prosequitur*: Et judices singuli suo nomine, quorum non est corruptum cor: qui non aversi sunt a Domino, ut fit memoria illorum in benedictione, & ossa eorum pullulent de loco suo, & nomen eorum permaneat in æternum, permanens ad filios illorum, sanctorum virorum gloria. *Non loquitur hic Hagiographus de judicibus, qui vel Dei vel libera populi electione creati non fuerunt: hinc ejus verba non extendenda ad impium Abimelechum, qui*, 70. *fratribus occisis, vi principatum invasit, adeo ut tyranni potius*

AUCT. J. L. *quam judicis appellationem mereatur. Ita, & quo ſenſu de reliquis judicibus Scriptura hæc aſſirmet:* Quorum non eſt corruptum cor; Qui non averſi ſunt a Domino, *examinare hoc non ſpectat. De* Gedeone *ſuis locis oſtendemus, ex hiſtoria ſacra probari non poſſe, quod vel levi etiam peccato recte factorum gloria obſcuraretur, adeoque nihil obſtare, quo minus dicta Eccleſiaſtici verba etiam in rigore & ſecundum omnem ſuam latitudinem ſumpta de Sancto noſtro vere prædicentur.*

3 *Liber Judicum cap.* 8. ℣. 32. *de ejus obitu hoc fert teſtimonium*: Mortuuſque eſt Gedeon, Scriptura & Patres. filius Joas, in ſenectute bona. *Præter* S. Gedeonis, *Litteræ ſacræ nullius alterius ſenectutem bonam appellant, niſi Abrahami Geneſ. cap.* 15. ℣. 15. *& cap.* 25. ℣. 8. *Davidis lib.* 1. *Paralip. cap.* 29. ℣. 28. *Tobiæ junioris, vel, ut aliqui volunt, ſocerorum ejus Tob. cap.* 14. ℣. 15. *Unde colligitur, hanc Scripturæ phraſim plus* B *ſignificare quam ætatem annis valde provectam. Audiamus Saltanum in Annalium Epitome ad annum* 2800. *Tentus ſacer* Gedeonem mortuum dicit IN SENECTUTE BONA, elogio, quod in optimos quoſque Patriarcharum cadit, ut aliquorum opiniones interpretationeſque refelleret, qui Gedeonem (*Jud. cap.* 8. ℣. 27.) idem cum populos nefas admiſiſſe arbitrantur, imo quale & quantum in idololatria & totius populi ſcandalo repetitur. Moritur potius IN SENECTUTE BONA, quæ bonam ætatem infectam coronat, moritur meritis & virtutibus inſignis, & jucundiſſimo gaudens bonæ conſcientiæ teſtimonio. *Ita ille, commonem interpretum explanationem ſecutus. Quamquam S. Auguſtinus in Heptateucho ſuper Judices quæſt.* 41. & 42. *in Sanctum valde ſeverus ſit, tamen ſermone* 108. *de Tempore ipſum* electum ad gratiam & ſanctum *vocat. Ab aliis etiam antiquis Patribus* Viri juſti, Deo chari, ſancti, *imo* ſanctiſſimi *atque aliis ejuſmodi titulis honoratur. Quam pulcre Jeſum Chriſtum multis & magnis in rebus adumbraris, docens S. Auguſtinus loco poſtremum citato, S. Ambroſius in Prologo ad librum* 1. *in* C *Spiritum ſanctum, S. Gregorius magnus lib.* 30. *Moralium cap.* 25. *in caput* 39. *beati Job, S. Iſidorus Hiſpalenſis in Comment. ad librum Judicum a cap.* 3. *& Saltanus in Annalibus ad annum* 2800.

4 *Calviſius Operi ſuo chronologico præmittit Iſagogen chronologicam, cujus capitis* 2. *textitur* memoria in Faſtis facris. *votus Calendarium Julianum, quod S. Gedeonem notat* XXVIII. *Martii. At reliqui omnes Eccleſiæ Latinæ Faſti, in quibus Sanctus notus eſt, eum in ſuis annuntiationibus ad Calendas Septembris conjungunt cum S. Joſue. Auctor Martyrologii Romani parvi utrumque Heroem ita refert*: Jeſu Nave & Gedeon prophetarum. *Ado dein & Uſuardus, hiſque juniores non pauci eumdem adeptarunt annuntiationem. Sed Notkerus* prophetarum *titulum omiſit; quem inter ceteros recentiores etiam in Romano novo ſecutus eſt Baronius, utrumque ſic annuntians*: In Paleſtina ſanctorum Joſue & Gedeonis. *In Faſtis Eccleſiæ Græcæ Sancti noſtri nomen non invenio. Æthiopes apud Jobum Ludolfum pag.* 405. *eum colunt* XVI. *menſis quarti* Tuchias. *Tria in Muſeo noſtro ſervamus Martyrologia Coptorum Mſs., Roma accepta, in quibus eodem die, nempe* XVI. *menſis quarti, quem ipſi* Chiahac *vocant, ſanctii Judicis memoria ſignatur. Dies autem* XVI. *menſis* Tachias *ſeu* Chiahac, XII. *eſt noſtri Decembris. Ad hunc* S. Gedeon *remittendus cenſetur a Caſtellano. Qua de cauſa non perſpicio. Sancti diem emortualem nec Scriptura, nec antiqua & fide digna docet traditio: quilibet igitur anni dies pro arbitrio ejus cultui deſtinari poſſit. Sicut Orientales illi* XII. *Decembris elegerunt; ſic* 1. *Septembris Eccleſia Latina. Hunc, non illis, nos conformemus oportet.* D

5 *Sancti nomen in Scripturis varium eſt. Primam & uſitatiſſimum eſt* Gedeon, *quod apud interpretes idem eſt ac* ſuccidens, everſens, confringens. *Nemini facta reſpondentur: nam everſit aram Baal, nemus, quod circa eam erat,* ſuccidit, *Madianitas & auxiliares eorum copias* confregit, *& impios cum ſpinis deſerti, ut dicitur Jud. cap.* 8. ℣. 16. *tribuliſque contrivit atque comminuit. Alterum ejus nomen, in Lateris ſacris ſat frequens, eſt* Jerobaal. *Accepit illud hac occaſione. Cum aram Baal deſtruxiſſet, incolæ urbis Ephra idololatræ a Joas ejus patre poſtularent, ut Filium ſuum prodaceret, ob injuriam dea illatam morte puniendum*: Quibus ille reſpondit: Numquid ultores eſtis Baal, ut pugnetis pro eo? Qui adverſarius eſt ejus, moriatur antequam lux craſtina veniat. Si Deus eſt, vindicet ſe de eo, qui ſuffodit aram ejus. Ex illo die vocatus eſt Gedeon; JEROBAAL, eo quod dixiſſet Joas: ULCISCATUR SE DE EO BAAL, qui ſuffodit aram ejus. *Quid* Jerobaal *ſignificet docet hic locus & Oſee cap.* 10. ℣. 14. *ubi pro* a domo ejus, qui judicavit Baal, *in Hebræa legitur* a Domo Arbel, *id eſt*, Jerobaal, *teſte ſancto Hieronymo lib.* 3. *Comment. in citatum prophetam*: Vaſtatus eſt, *inquit*, Salmana ... ut in Hebræo continetur, ab Arbel, id ipſum ſignificante, quod & Jerobaal, ſed brevioris diſertiorique ſermone. *Itaque* Jerobaal *utrumque hoc ſignificat*, Ulciſcatur ſe de eo Baal, &, Qui judicavit Baal. *Nempe etymologiam aliis vocibus, at ſignificatione affinibus expliciatam inveniet apud interpretes. Eſt & aliud* S. Gedeoni *nomen lib.* 2. *Regum cap.* XI. ℣. 21. E *ubi textus Hebræus pro* Jerobaal, *at eſt in Vulgata, habet* Jerubbeſcheth *vel* Jeruboſeth. Balcheth *autem vel* Boſeth, *id eſt*, confuſio, *Hebræis etiam eſt* idolum: *atque ita nomen hoc ſignificatione coincidit cum* Jerobaal *&* Arbel. *Similis mutatio facta eſt in nominibus filii Saulis, & ejuſdem neptis ex Jonatha; hi enim ante* Esbaal *&* Meribbaal *dicti (ut patet ex lib.* 1. *Paralip. cap.* 8. ℣. 33. *&* 34. *& cap.* 9. ℣. 39. *&* 40.) *poſtea* Iſboſeth *&* Miphiboſeth *appellati ſuere. Nimirum religioni ſibi ducebant Hebræi nomen* Baal *pronuntiare, ut notat Calmetus in Dictionario Bibliæ ad vocem* Gedeon,

6 *Sancti noſtri pater fuit Joas Judicum cap.* 6, ℣. 29. *Joas ex familia Ezri ibid.* ℣. 11, *hæc ex tribu Manaſſe ibid.* ℣. 15. *eadem hæc familia Ezri vocatur domus Abiezer ibid.* ℣. 34. *Ezri vel Abiezer idem fuit cum Jezer, cujus genealogia datur Numer. cap.* 26. *a* ℣. 28. Filii Joſephi per cognationes ſuas, Manaſſes & Ephraim. De Manaſſe ortus eſt Machir, a quo familia Machiritarum. Machir genuit Galaad, a quo familia Galaaditarum. Galaad habuit filios: Jezer, a quo familia Jezeeitarum *&c. Relinquitur itaque, ut Ezre, a quo Sanctus deſcendit, patrem habuerit Galaad, avum Machir, proavum Manaſſe,*

Sancti nomina varia, eorumque ratio & etymologia.

familia & familiæ.

A *aſſe, abavum patriarcham Joſeph. Quod autem iſte Ezri non diſtinguendus ſit a Jezer, cujus patrem & majores ex Scriptura mox recenſui, hæ rationes mihi perſuadent. Prima eſt, quod uterque fuerit ex tribu Manaſſe: Secunda, quod Jezer, de quo in libro Numerorum, vocetur Abiezer Joſue cap. 17. ℣. 2. idemque etiam nomen tuleris Ezri patriarchæ familiæ S. Gedeonis. Tertia, quod alioquin catalogus familiarum tribus Manaſſe, quem dant libri Joſue & Numerorum citati, non eſſet accuratus. Quarta denique, quod uti patet ex Joſue cap. 17. Jezer vel Abiezer ſuam in Chananæa portionem acceperit cis Jordanem; & ad eamdem quoque fluminis partem Ezri vel Abiezer ille, qui fuit e Sanctis majoribus, poſſeſſionem ſuam habuerit, urbem ſcilicet Ephra. Hanc pertinuiſſe ad familiam Abiezer, id eſt, patris Jezer vel per metathefim Ezri, a qua Sanctus natus eſt, conſtat ex Judicum cap. 6. ℣. 24. Eamdem urbem fitam fuiſſe in tribu Manaſſe cis Jordanem ex iis, quæ de Sancto e ſacris Litteris referemus, manifeſto patebit. Porro in Ephra natus & educatus fuit* S. Gedeon, *uti eruitur ex*

B *cap. 6. ℣. XI. 24. & ſeqq.; in eadem Iſraelitarum Judex ſuum habuit domicilium cap. 8. ℣. 29. & ſepultus eſt ibid. ℣. 32.*

7 S. Hieronymus & Vulgata cap. 6. ℣. XI. Joas vocans patrem familiæ Ezri, *quæ ℣. 15.* infima in Manaſſe *dicitur. Obvius illorum verborum ſenſus eſt, quod Sancti pater totius familiæ primas vel princeps fuerit:* Vocatur, *inquit Abulenſis hoc quæſt. 9.* Joas pater, id eſt, princeps; quia erat vir honorabilior in tota familia Ezritarum: & forte deſcendebat directe ab Ezri pro primogenitorum lineam, & ob hoc principatus familiæ pertinebat ad eum. *Certe eum ex præcipuis Jezeritarum vel Ezritarum fuiſſe, vel inde deducas, quod iniquis iſtis temporibus, quo Iſraelitæ Madianitica ſervitute opprimebantur, magnam ſervorum manum haberet ibid. ℣. 27. lucumque & aram idolo Baal dicatam poſſideret ibid. ℣. 25. Sanctus aram illam cum luco ex præcepto Domini deſtructurus, ibid. ℣. 27. ſcribitur domum patris ſui timuiſſe, adeo ut parum illud opus noa aiſi noctu aggredi auſus fuerit. Ex hoc*

C *Sancti metu atque ara falſo deo erecta; abunde colligitur, Joas fuiſſe idololatram, remiſſiorem tamen; utpote cui potior fuit Filii vita, quam idoli violati honor. Vide verſum 31. Quamquam de ejus converſione ſileat Scriptura, non dubito tamen, quin pii filii exemplis monitiſque inductus veram religionem amplexus fuerit. Nec par eſt credere, Iſraelitarum Judicem, qui ex univerſa regione idololatriam exterminarat, in paterna illam domo reliquiſſe, a qua ejuſdem exſtirpandæ initium duxerat, quando ea maxime vigebat.*

8 De Sancti vita in adoleſcentia & juventute nihil nos docet *hiſtoria ſacra. Teſtatur hæc cap. 8. ℣. 28. eum Iſraeli quadragenta annis judicem præfuiſſe, quibus cum probabilitas annumeranda ſint ſeptem anni ſervitutis Madianitica; ut dictum eſt in Vita S. Joſue num. 272. triginta tribus circitee annis ante mortem ſuam, quam in ſenectute bona obiit, ex angelo divinum intellexit conſilium de Hebræis e ſe duce ac judice, in libertatem aſſerendis. Hinc eruitur, Sanctum etate virum fuiſſe in eo, quod habuit cum angelo, colloquio. A Joſepho quidem tum temporis juvenis fuiſſe dicitur; ſed id verſimile non eſt, niſi juvenem late pro florentis ætatis homine accipiat. Quoniam poſt Debboræ Baraciique mortem gens Hebræa more ſuo ad vomitum, id eſt, ſacrilegam falſorum deorum ſuperſtitionem, rediverat, atque ipſe Sancti pater aram idolo Baal erexerat; ſuſpicio eſſe poſſet, S. Gedeonem vel parentis idololatræ imperio compulſum, vel ejuſdem & reliquarum impiorum Iſraelitarum exemplo inductum, falſo deo aliquando cultum exhibuiſſe. At potius exiſtimandum eſt, eum communem & domeſticam impietatem ſemper exſecratum fuiſſe, vere Deo conſtanti fide & pietate ſervaſſe, atque ideo ab eo dignum habitum fuiſſe, qui ex angelo intelligeret, ſe præ omnibus electum eſſe, ut Iſraelitarum ſub Madianitarum jugo miſere afflictorum ac pœnitentium ſalvator eſſet ac judex. Antequam hoc munere fungi inciperet, natus ei jam inde erat Jether, ſeptuaginta fratrum primogenitus, ut patet ex cap. 8. ℣. 20. Verum quoniam is tum adhuc puer erat, major reliquorum filiorum pars poſt victoriam Madianiticam nata fuerit operæ et. Igitur infra erit opportunior de ejus uxoribus & liberis agendi locus.*

9 S. Auguſtinus in Heptateuchо quæſt. 34. ſuper librum Judicum, & Procopius in ejuſdem ſæpe 6. ℣. 15. aſſerunt, S. Gedeonem, *cum ab angelo juberetur belli contra Madianitas præfecturam aſſumere, fuiſſe tribunum ſeu mille hominibus præfuiſſe. Nimirum modeſtam Sancti reſponſionem ℣. 15. qua ſe ad Iſraelitas e ſervitute liberandos indignum profitetur, aliter intellexerunt, quam S. Hieronymus. In Hebræo ad literam eſt:* Ecce chilias mea; *per quod ipſe intellexit familiam, quæ mille, id eſt, multis hominibus conſtat: unde ita vertit:* Ecce familia mea infima eſt in Manaſſe, & ego minimus in domo patris mei. *Vide Bonfrerium aliaſque hic. Sanctus vero Auguſtinus cum Procopio illud* Ecce chilias mea, *uti apud Septuaginta legerunt, ita explicant ac ſi* S. Gedeoo *obtiarchus ſeu mille viris dux præfectus eſſet. Verba utriuſque dabo. Sancti Doctoris hæc ſunt:* Ubi reſpondet Gedeoo ad angelum ... Ecce mille mei humiliores in Manaſſe, intelligitur præpoſitus fuiſſe mille hominum, quo Græce χιλίαρχος appellat Scriptura. *Procopius verbis ſacris, eodem modo intellectis, hanc ſubdit expoſitionem:* Permanſerunt enim *Iſraelitæ* in tribunos & F centuriones divi*ſ*, ex quo Jethro Moyſi conſuluit *Exodi cap. 18.* Tribunus igitur cum eſſet, ſubditos ſuos *infirmos* eſſe conqueſtus eſt.

10 *Quamquam Sancti verba*, Ecce familia mea infima eſt in Manaſſe, *ſicut ea vertit & intellexit S. Hieronymus, nullo modo ſignificent, ipſum ullo tum temporis magiſtratu fuiſſum eſſe; tamen S. Auguſtini & Procopii explicatio Hieronymianæ interpretationi non repugnat. Nam ſi ante 184. circiter annos ulla familiæ tribus Manaſſe 52700. viros armis ferendis aptos numerarit Numer. cap. 26. a ℣. 28. Jezeritarum familia in eadem tribu* S. Gedeonis *temporibus reliquis ſeptem inferior eſſe potuit viribus & bellatorum numero; & tamen tres vel etiam plures obtiadas comprehendere, ac prout ſub Joas ſupremo familiæ capite eoſdem obtiarchos habere, e quibus annus fuerit Sanctus noſter. Bonfrerius aliique huic ſententiæ cuiquam tribuunt verſimilitudinem: at qua de cauſa equidem non video. Dubium non eſt, quin apud Iſraelitas in honoribus & dignitatibus conferendis fortitudinis & nataliam ratio habita fuerit. At* S. Gedeon *teſte*

angelo

AUCT. J. L.

E

F

AUCT. J. L. *angelo* virorum fortiſſimus *erat*, *& filius Joas, omnium Jezreëitarum principis. Cur ergo ſententia, quæ ipſum chiliarchum vel tribunum facit, magis a veritate aliena ſit, quam quæ eum centuricum ſtatuit, vel aliam inferiorem aut etiam nullam eidem præfecturam defert? Certe non minus verſimile eſt, quod dicta Patres aſſeruerunt, quam quidvis aliud. Favet etiam Joſephus lib. 5. Antiquit. capite 8. quod ita incipit*: Per idem tempus Gedeon Joſi filius, unus ex primatibus tribus Manaſſeitidis. *Neque obſtat primo, quod de ſe dicat Sanctus*: Ego mioimus in domo patris mei: *nam ea re, quod adeo modeſte de ſe ſenſerit, ut ſibi videretur omnium minime idoneus ad Iſraelitas e ſervitute potentiſſimorum hoſtium liberandos, non ſequitur, ut re ipſa omnium minime idoneus fuerit. Verba illa ad angelum modeſtiam ipſius produnt atque animi ſubmiſſionem; at angeli eum in primo acceſſu* virorum fortiſſimum *compellantis ſalutatio ſatis declarat, quam aptus eſſet ad Iſraelem in libertatem aſſerendum. Neque obſtat ſecunda, quod, dum venit ad eum angelus, excuteret ipſemet & purgaret frumenta in torculari, quod opus famulare & ruſticanum eſt. Id enim urgentis neceſſitati tribuendum eſt, quæ communem omnium domeſticorum laborem & diligentiam poſtulabat, ut hoſtium adventus, a quibus diripiebantur omnia, præverteretur.*

B

§. II. S. Gedeonem, ut Iſraelitas e ſervitute liberet, excitat angelus; hic ſe a Deo miſſum probat, igne prodigioſo conſumens carnes & panes, quæ Sanctus ad corporis refectionem ei probabilius obtulerat.

Iſraelitas a ſervitute Madianitica per S. Gedeonem liberaturus Deus

Defunctis Debora & Barac, Iſraelita in idolatriam relapſi ſunt. Perfidiæ pœnas ut diſtulit iratus Deus. Quæ & quantæ quamque diuturnæ hæ fuerint, docet Judicum caput 6. a ℣. 1.: Fecerunt autem filii Iſrael malum in conſpectu Domini: qui tradidit illos in manu Madian ſeptem annis, & oppreſſi ſunt valde ab eis. Feceruntque ſibi antra & ſpeluncas in montibus, & munitiſſima ad repugnandum loca. Cumque ſeviſſet Iſrael, aſcendebat Madian & Amelec, ceterique Orientalium nationum; & apud eos figentes tentoria, ſicut erant in herbis cuncta vaſtabant uſque ad introitum Gazæ: nihilque omnino ad vitam pertinens relinquebant in Iſrael, non oves, non boves, non aſinos. Ipſi enim & univerſi greges eorum veniebant cum tabernaculis ſuis, & inſtar locuſtarum univerſa complebant, innumera multitudo hominum & camelorum, quidquid tetigerant devaſtantes. Humiliatuſque eſt Iſrael valde in conſpectu Madian. *His calamitatibus ſeptem annis populus Hebræus afflictus fuit. Tandem cum nullum in ſe præſidium contra hoſtem reperiret, miſericordiam divinam implaravit.* Et clamavit ad Dominum poſtulans auxilium contra Madianitas. Qui miſit ad eos virum-prophetam, & locutus eſt: Hæc dicit Dominus Deus Iſrael: Ego vos feci conſcendere de Ægypto, & eduxi vos de domo ſervitutis, & liberavi de manu Ægyptiorum, & omnium inimicorum, qui affligebant vos; ejeciqu e eos ad introitum veſtrum, & tradidi vobis terram eorum. Et dixi: Ego Dominus Deus veſter, ne timueris deos Amorrhæorum, in quorum terra habitatis. Et noluiſtis audire vocem meam ℣. 7. *& ſeqq. Deus Iſraelitas a ſervitute Madianitica per* S. Gedeonem *liberaturus prophetam præmiſerat, qui acceptorum beneficiorum commemoratione illarum ingratum animum, idololatriam, alteraque ſcelera perſtringeret, atque ita eos ad pœnitentiam magis incitaret. Nec dubium eſt, quin plerique ad cor redierint, ſerioque Domino promiſerint, fore ut deinceps ipſi ſoli ſervirent. Sancti tamen cenſiones, incolæ urbis Ephra, ante victoriam Madianiticam converſi non fuere, ut patet ex* ℣ 28. *& ſeqq.*

C

12 *Iſraelitarum animis propheta oratione ita præparatis, Dominus ad* S. Gedeonem, *quem deſtinarat ad populum ſum tot calamitatibus eripiendum, angelum de cœlo miſit. Suſpicentur plerique, hunc fuiſſe Michaelem archangelam, nec immerito; agebatur enim de incolumitate ac ſalute totius populi Hebræi, cujus ille præſes & ſecundum Deum protector erat. Eum quidem nonnulli Filium Dei fuiſſe putant, quod* ℣. 14. & 16. Dominus, *appelletur. Verum nomen hoc ei tribuitur, tamquam Dei legato & illius perſonam ſuſtinenti. Vide dicta in Vita S. Joſue nu.* 120. *& ſeqq.* Venit autem angelus Domini, & ſedit ſub quercu, quæ erat in Ephra, & pertinebat ad Joas patrem familiæ Ezri. Cumque Gedeon filius ejus excuteret atque purgaret frumenta in torculari, ut fugeret Madian, apparuit ei angelus Domini, & ait: Dominus tecum, virorum fortiſſime. Dixitque ei Gedeon, *non tam laudem ſuam in ſalutatione quam bene precandi formulam attendens*, Obſecro, mi Domine, ſi Dominus nobiſcum eſt, cur apprehenderunt nos hæc omnia? Ubi ſunt mirabilia ejus, quæ narraverunt patres noſtri, atque dixerunt: De Ægypto eduxit nos Dominus? Nunc autem dereliquit nos Dominus, & tradidit in manu Madian. ℣. 13. *& ſeqq. Hæc verba non ſunt conquerentis de Deo, ut vult Abulenſis quæſt.* 12. *in cap.* 6. *vel de ejus poteſtate dubitantis; ſed admirantis ab angelo, quem hominem putabat, dicti præſentem Dominum, quem præſentes calamitates, ob peccata populo inflictas, abſentem inſenſumque ſignificabant.*

D

E

F

conſilium ejus, & auxilium contra hoſtes promittit

13 Reſpexitque ad eum Dominus, *id eſt angelus ejus perſonam repræſentans*, & ait: Vade in hac fortitudine tua, & liberabis Iſrael de manu Madian: ſcito quod miſerim te ℣. 14. *Cæleſtis legatus his verbis* S. Gedeoni *annuntiat, quod Hebræorum ſalvator ac judex divinitus ſit conſtitutus, ſimulque eum excitat, ut, oblato munere accepto, cum fiducia atque alacritate liberationem Iſraelis aggrediatur. At Sanctus pra ſubmiſſione animi tantæ rei peragendæ imparem ſe exiſtimabat ob ſuam ſuæque familiæ tenuitatem. De quo ita verſus ſequens:* Qui reſpondens ait: Obſecro, mi Domine, in quo liberabo Iſrael? Ecce familia mea infima eſt in Manaſſe, & ego minimus in domo patris mei. *Vide ſupra num.* 9. *& ſeq.* Dixitque ei Dominus: Ego ero tecum; & percuties Madian quaſi unum virum ℣. 16. *Theodoretus quæſt.* 12. *in librum Judicum verſum hunc cum præcedentibus ita explanat, Sancti fidem & modeſtiam commendans:* Quoniam, *inquit*, memor erat mirabilium Dei, firmamque de Deo tenebat opinionem, illum, ſi vellet, eos facile liberare poſſe a calamitatibus,

A bus, quibus detinebantur; meruit ut audiret ab angelo: „ Proficiſcere in robore fidei hujus: & „ vinces „. Neque damnet quiſquam ea, quæ ſequuntur: non enim velut diffidens de Deo dixit: „ Familia mea humillima eſt in tribu Manaſſe, & ego minimus &c. „: ſed ut de ſe modeſte ſentiens. Quapropter angelus gratam habens hanc reſponſionem, ait: „ Dominus tecum erit; „ & interficies Madian ſicut virum unum „.

ſcitans Sanctus ſe loqui cum angelo, ſignum ab eo petit, quo probet ſe a Deo miſſum;

14 *Neſciebat Sanctus, ut manifeſtum eſt ea* ℣. 22. *angelum eſſe eum, qui eam facilem de tot Madianitarum millibus victoriam pollicebatur: ſed neque an propheta eſſet, certo ipſi conſtabat. Ea quidem, uc credibile eſt, erat angeli apparentis ſpecies externa, qua ſinceram ſanctumque hominem referret; ſentiebat etiam haud dubie missam ex ejus præſentia & alloquio conſolationem & alacritatem, & ad fidem ejus promiſſis habendam interius excitabatur: quia tamen fraus latere poterat, prudenter ſignum aliquod petiit, quo majorem ſibi certitudinem compararet.* Si inveni, *inquis* ℣. 17. gratiam coram te, da mihi

B ſignum, quod tu ſis, qui loqueris ad me *ex parte Domini; ut tibi credere poſſim promittenti, quod innumeram hoſtium exercitum profligaturus ſim, acſi cum uno homine certandum eſſet. Præſtitit id angelus* ℣. 21., *cum ignem virga de petra elicuit, quo carnes hœdinæ earumque jus & panes azymi conſumpta fuerunt.*

panes azymos & hœdum ſibi oblatum accipere,

15 *Huic peticioni aliam mox ſubjungit Sanctus* ℣. 18. Nec recedas hinc, donec revertar ad te, portans ſacrificium & offerens tibi. *Per ſacrificium hic intelligo prandium ſeu munus convivale, quod, quia poſtea ab angelo præter Sancti opinionem in ſacrificium converſum eſt, hic ab eventu ſecuto per prolepſim* ſacrificium *vocatus. Scripturam probabilius hic uti figurata locutione, mox oſtendam, ſimulque a Sancto ſuſpicionem omnis peccati removebo; quod difficulter facere poſſunt, qui aliter hunc locum exponunt. Itaque ſecundum dicenda verſus* 18. *ſic intelligendus videtur, ut voluerit* S. Gedeon *tantum cibos, qui poſtea in ſacrificium oblati ſunt, portare & offerre angelo.* Qui reſpondit: Ego præſtolabor adventum tuum. Ingreſſus eſt (℣. 19.) itaque Gedeon, & coxit hœdum, & de fari-

C næ modio azymos panes: carneſque ponens in caniſtro, & jus carnium mittens in ollam, tulit omnia ſub quercu, & obtulit ei, *angelo videlicet, quem hominem putabat, ut iis veſceretur, & tum ſigno aliquo probaret, ſe prophetam eſſe a Deo miſſum.*

non ea fine, ut ipſa Deo ſacrificaret

16 *An ego verba ſacra recte expoſuerim; id eſt, an Sanctus dixerit,* Nec recedas hinc, donec revertar ad te, portans ſacrificium, *& deinde coctum hœdum panesque angelo obtulerit ea ea intentione, ut hoſpitem ſuum prandio excipere, quæſtio eſt multum controverſa. S. Auguſtinus quæſt.* 35. *ſuper librum Judicum docet,* S. Gedeonem *hæc dixiſſe & feciſſe, eo ſibi fine propoſito, ut ipſemet ſacrificium Deo offerret: ita enim loquitur:* Animadvertendum eſt, quod Gedeon non ait angelo: „ Offeram tibi ſacri„ ficium „, ſed ait: „ Offeram ſacrificium, & „ pooam in conſpecto tuo „ (*in Vulgata eſt,* Portans ſacrificium & offerens tibi.) Unde intelligendum eſt, non eum angelo, ſed per angelum offerre voluiſſe, *id eſt, ejus miniſterio uti. Nam paulo infra habet:* Angelus in ſacrificio, quod obtulit Gedeon, officium miniſtran-

tis implevit. *Et mox:* Prius tamquam cum homioe loquebatur, quem tamen homioem *Dei* credidit, ut coram ipſo ſacrificium vellet offerre, velut adjuvandus præſentia ejus ſanctisatis. *Ex recentioribus, qui* S. Gedeonem *ſacrificium intendiſſe ſtatuunt, Eſtius & nonnulli alii cum S. Auguſtino ſentiunt. Major tamen illorum pars cum Lirano exiſtimat, Sanctum, angelo ſub quercu exſpectare juſſo, domum abiiſſe, & coctas carnes panesque attuliſſe, non ut ipſe, ſed ut angelus ea offerret; & inter offerendum miraculo aliquo declararet, ſe a Deo miſſum eſſe.* AUCT. J. L.

17 *Duabus his ſententiis aliqua apponemus* vel ipſa- *argumenta, quorum ſolutionem exſpectamus: deinde noſtram opinionem ſtabiliemus. Imprimis non decrevit Vir ſanctus ipſemet ſacrificium afferre: id enim impium fuiſſet, quia nec ſacerdos erat, utpote ex tribu Manaſſe, neque Silunem, locum ſacrificiis efferendis deſtinatum, adire conſtituerat. At inquies cum S. Doctore ibid. quæſt.* 36. Sed intelligendum eſt, quod illum angelum primo prophetam putaverat: & tamquam Deum, qui in iſtis omoibus diſpeoſare

E poteſt, in illo conſuluerat de offerendo ſacrificio. Quod ille ſi probibuiſſes, non utique fieret. Sed quoniam approbavit, & ut fieret, annuit: Dei diſpenſantis auctoritatem Gedeon in faciendo ſecutus eſt. Ita quippe Deus legitima illa conſtituit, us leges non ſibi, ſed hominibus daret. Unde quodcumque præter illa ipſe præcepit, non a tranſgreſſoribus, ſed potius a piis & obedientibus impletum intelligendum eſt: ſicut Abraham de immolando filio. *Liceat mihi rationem adferre, ab quam S. Doctori, cujus auctoritatem plurimum veneror, hic acquieſcere non poſſim. Sit ita: declaraverit angelus, Deum eum Sancto diſpenſaſſe. Diſpenſatione illa licite uti non potuit: nam eum certus non eſſet, eum eſſe talem, cui fides tuto habenda eſſet, ideoque ſignum peteſſet, quo ſe a Domino miſſum manifeſtaret, certus etiam eſſe non potuit de diſpenſatione divina.*

F 18 *Neque ſecundo* S. Gedeon *intentionem ha-* vel angebuit, *ut materiam, quam præparaverat, angelus ſanctificaret; nam quoniam, uc ſtatim dixi, ita certus non fuit eum, quocum loquebatur, a Deo miſſum eſſe, quin formidaret, ne forte ab impoſtore homine deciperetus; quomodo ſine culpa voluit, ut is ſacerdotem ageret & ſacrificaret, de quo ei non conſtabat, an revera eſſet ſacerdos vel ordinatus, vel per diſpenſationem divinam extraordinarius. Præterea ſi ab angelo receſſerit eo fine, uc hœdum macſaret Deo ſacrificandum, ſequitur, eum a victima macſatione ſacrificium inchoare, adeoque ſaltem partem officii ſacerdotalis illicite ſibi aſſumere voluiſſe: hoſtiæ enim jugulatio pars Sacrificii eſt, vetita enimvis profano homini extra locum tabernaculi. Si dicas, Sanctum non feciſſe quidem, an is, quocum agebat, propheta Dei eſſet, an vero angelus ſub humana ſpecie: non dubitaſſe tamen quin eſſet alterutor; difficultates objectas facile quidem evitabis, ſed in alias impinges. Nam ſi ipſi nullum dubium fuit, quin vere a Deo miſſus eſſet; eus, ex promiſſione victoriam de Madianitis, dubitavit an vera prænuntiaret? Vel ſi non dubitavit, qua ſigni poſtulandi fuit neceſſitas? Quem ſenſum dabis verbis facic* ℣. 17. Da mihi ſignum, quod tu ſis, qui loqueris ad me? *Hic locus manifeſte innuit, Sanctum dubitaſſe, an is,*

AUCT. J. L. *ac ie, quocum loquebatur, conſilia divina annuntiaret, & ad hoc ſuum dubium tollendum ſignum aliquod peteret. Satis, ut opinor, videt lector, Sanctum in ſententiis hactenus propoſitis difficulter ab omni culpa excuſari poſſe.*

ſed probe hîrus ea hæc, quem ille hujuſmodi potu hoc, ut veſcentur

19 *Nunc rationes accipe, cur ego cum Cajetano, Arias Montano, Benfretio aliuſque judicem,* S. Gedeonem *veriſimilius dumtaxat cogitaſſe de cibis parandis, nullo vero modo de ſacrificio vel per ſe vel per angelum offerendo. Prima, ſi ſacrificium intendiſſet, ad carnes paneſque concremondos ignem & ligna attuliſſet: nam qui ſcire poterat, ignem de petra elicendum ab eo, quocum loquebatur. Sed, inquies, prodigioſus ignis, hoſtiam abſumpturus, fuit ipſum ſignum, quod* S. Gedeon *exſpectabat ab illo edendum, ſi vero a Deo miſſus eſſet. Veram ſi hoc exſpectaſſet, prius altare aliquod erexiſſet, neque hædum coxiſſet; nam ad ſacrificium animal vivum debebat adſervi. Secundo, angelus ſpecie viatoris ſe ei videndum præbuit: nam virgam ſeu baculum geſtabat manu* ℣. 21. *Videtur igitur* S. Gedeon,

B *qui eum hominem viatorem credebat, hoſpitale officium exhibere, ac cibos ad corpus reficiendum adferre voluiſſe. Tertio ilia carnium hædinarum coctio & elixatio, & cum carnibus earumque jure azymorum panum conjunctio ſatis indicant, hæc omnia ad comeſtionem deſtinata fuiſſe. Ex his omnibus ſatis patere arbitror, veriſimilius Sanctum eo tantum animo fuiſſe, ut hoſpiti ſuo cibos daret; eoſque verſu* 18. *vocari ſacrificium, quod in hoc poſtea converſi fuerint. Audi Procopium:* Sacrificium id dicit *Sanctus*, quod ad epulum deſtinatum erat. Victima enim non coquebatur juxta legem. Ceterum ſub quercu ponit, Abrahamum imitatus (*Geneſ. cap.* 18.) ac tatus hunc ſercula oblaturum. *Unde & hoc Chaldæus paraphraſtes in Bibliis Regiis pro ſacrificium Latine habet* donum; *textus vero Arabicus in Bibliis Maximis* prandium. *Qui plura in rem noſtram deſideras, adeat inter alios Bonfrerium & Cornelium a Lapide hic, qui operoſe quæſtionem hanc diſcuſſerunt. Quæ hactenus attuli, ſufficere mihi videntur ad omnem culpa ſuſpicionem a Sancto amovendam.*

petitum ſignum dat angelus, erat ignis pro logoſo an holocauſtum Deo abſumeret;

20 *Quemadmodum itaque Abrahæ Geneſ. cap.* 18. ℣. 8. butyrum, lac & vitulum, quem coxerat, *comedenda propoſuit tribus angelis, & Manue Judicum cap.* 13. ℣. 15. *coquere voluit* hœdum de capris, *ut eo veſceretur angelus, qui naſciturum ſibi Samſonem annuntiarat; ſic* C *&* S. Gedeon *ponet azymos & coctas carnes hædinas in caniſtro, earumque jus in olla tulit ad angelum eo conſilio, ut ipſum convivio exciperet. Hic & illi ſe cum hominibus agere credebant. Porro, cibis allatis,* Dixit angelus Domini: Tolle carnes & azymos panes, & pone ſupra petram illam, & jus deſuper funde ℣. 20. *Angelo, petitum ſignum edituro & paratum ſibi prandium prodigioſa crematione in honorem Dei abſumpturo, morem gerit Sanctus, admirans quidem, quem in finem hæc omnia, & maxime illa juris effuſio, præciperentur; repugnare tamen non audens ei, quem licet certo non ſciret, ſuſpicabatur tamen hominem ſanctum & prophetam Dei eſſe.* Cumque feciſſet ita, extendit angelus Domini ſummitatem virgæ, quam tenebat in manu, & tetigit carnes & panes azymos: accenditque ignis de petra & carnes, azymoſque panes conſumpſit.

ſubito evaneſcens Sancto motum mortis incuſſitque jubilæo

21 Angelus autem Domini evanuit ex oculis ejus. Videnſque Gedeon, quod eſſet angelus Domini, *quem hactenus hominem crediderat*, ait: Heu mi Domine Deus! quia vidi angelum Domini de facie ad faciem. Dixitque ei Dominus: Pax tecum: ne timeas, non morieris ℣. 22. *& ſeqq. Ex iſto Sancti exclamatione colligitur, communem iſtis temporibus opinionem fuiſſe, moriturum eum, qui angelum Dei vidiſſet. Unde hæc opinio orta ſit, diſce ex interpretibus. Porro poſtquam angelus* S. Gedeonem *a meo mortis liberaſſet; & inſigni illo miraculo, quo cibos in holocauſtum Deo conſecraverat, oſtendiſſet, ſe a Deo miſſum eſſe; nullum amplius Sanctio dubium fuit, quin a Domino electus eſſet ad populum ſuum e ſervitute eripiendum: firmumque ſpem concepit futurum, ut ea, quam promiſerat angelus, facilitate victoriam de hoſtibus auxilio divino obtineret,*

altare Domino ædificat.

22 Ædificavit ergo ibi Gedeon altare Domino, vocavitque illud, Domini pax, uſque in præſentem diem ℣. 24. *Si altare, de quo hic, diſtinguetur ab eo, cujus mox meminit verſus* 26. *dico cum a Lapide, quod illud non erexeris ad ſacrificia offerenda, hæc enim vetita* E *erant extra locum tabernaculi, quod tunc in Silunte fixum erat; ſed ad perpetuam memoriam recolumitatis ac pacis ſibi ab angelo viſo præſtitæ, & liberationis Iſraelitarum e ſervitute Madianitica, ob eodem ſibi promiſſæ. Unde & vocavit illud,* Domini pax. *Altera omnem hujuſmodi, quæ eſſent ad rei alicujus monumentum, ubique poterant licite excitari, ut patet ex Libro Joſue cap.* 22. *ubi legantur tribus Ruben, Gad, & media Manaſſe ſimilem aram exſtruxiſſe juxta Jordanem, ſero Iſraele factum approbante. Dixi ſupra: Si altare, de quo verſus* 24. *diſtinguatur ab eo, cujus meminit verſus* 26. *Nam ſi idem ſit, quemadmodum plerique ſuſpicantur, erectum quidem etiam illud fuit ad ſacrificandum, ſed non niſi poſtquam Sancto id præceperat Deus* ℣. 26. Et ædificabis altare Domino Deo tuo *&c.: adeo ut hujus præcepti exſecutio, quam narrat verſus* 27. *præcesſerit verſu* 24. *Quid vero nobis videtur veriſimilius, unumne an duo altaria* S. Gedeon *ædificarit, dicemus infra num.* 25.

Quæ Philo Byblius narrat prodigia angelum edidiſſe, ab ipſo conficta ſunt.

23 *Philo Byblius apud Natalem Alexandrum in Hiſtoria eccleſiaſtica veteris Teſtamenti quartæ mundi ætatis cap. 6. art. 3.* S. Gedeoni *ſignum petenti angelum reſpondiſſe ferebat:* Curre, & aceipe mihi aquam de lacu illo, & funde ſuper terram iſtam; dabo tibi ſignum. Et abiens accepit, ſicut præceperat ei. Et dixit ad eum F angelus: Antequam fundas ſupra terram aquam, pete quid velis fieri de ea, five ſanguinem, five ignem, ſive ut nuſquam comparent. Et dixit Gedeon: Fiat medium ſanguis, & medium ignis. Et effudit Gedeon aquam ſupra terram. Et factum eſt cum effudiſſet, ut fieret media pars flamma, media autem pars ſanguis, & commixta ſunt utrsque: & non extinxit ignem ſanguis, nec ſanguinem ignis excuſſit. Et hæc videns Gedeon petiit alia ſigna, & data ſunt ei. Nonne hæc ſcripta ſunt in libro Judicum? *Ita quidem miraculum ignis e petra ſubita erumpentis ciboſque conſumentis; at quæ ungotor pſeudo-Philo adfert, in vano ejus cerebro conficta ſunt.*

§. III.

A

§. III. Cum luco aram Baal deſtruit; aliam Deo erigit & ſacrificat; accipit nomen Jerobaal, & Spiritum Domini; copias convocat contra Madian; duplex in vellere ſignum petit, in quo non peccaſſe oſtenditur.

Juſſu Domini,

CUm dies abiiſſet, *quo contigit angeli apparitio, de qua paragrapho præcedente, proxima nocte ab eodem, ut arbitror, angelo monetur* S. Gedeon, *ut a deſtructione luci & aræ Baal, ab erectione altaris vere Numini, & hoc cauſti oblatione diviniùs delatum ſibi principatum auſpicetur. Rem ita narrat ſacer auctor*

B *ỳ.* 24. *& ſeqq.*: Cumque adhuc eſſet in Ephra, quæ eſt familiæ Ezri, nocte illa dixit Dominus ad eum: Tolle taurum patris tui, & alterum taurum annorum ſeptem, deſtrueſque aram Baal, quæ eſt patris tui; & nemus, quod circa aram eſt, ſuccide; & ædificabis altare Domino Deo tuo in ſummitate petræ hujus, ſuper quam ante ſacrificium poſuiſti: tolleſque taurum ſecundum, & offeres holocauſtum ſuper ſtruem lignorum, quæ de nemore ſuccideris. *Ex his intelligitur, Deum hic cum Sancto diſpenſaſſe, ut ſacerdotii munere fungeretur, offerretque holocauſtum procul a loco tabernaculi,*

ara luco que Baal everſis, altare Deo erigit & ſacrificat

25 Aſſumptis ergo Gedeon decem viris de ſervis ſuis, fecit ſicut præceperat ei Dominus. Timens autem domum patris ſui, & homines illius civitatis, per diem noluit id facere, ſed nmnia nocte complevit *ỳ.* 27. *Itaque ara Baal everſa ejuſque luco ſucciſo, Sanctus, ut juſſus erat,* ſuper ſummitatem petræ, *in qua cibos antea poſuerat, ab angelo dein in ſacrificium converſos, altare Domino nocte ædificavit; & in*

C *illo holocauſtum obvulit ſacerdos Dei extraordinarius. Altare, de quo his, verſimilius idem fuit cum illo, cujus meminit verſus* 24.: *ubi dicitur* S. Gedeon *aram exſtruxiſſe* ibi: *qua voce deſignatur locus, ubi angelus ſacrificarat, vel eum a metu mortis liberaret, aut certe olim victimas circa quercum. In exiguo autem locorum ſpatio duplex altare Domino ædificatum fuiſſe, difficulter credo; magiſque in eam inclino ſententiam, quæ ſtatuit hagiographum ỳ.* 24. *uſum eſſe figura prolepſico, eumque voluiſſe vocibus angelicis* Pax tecum *&c., quæ mortis timorem Sancto ademerant, proxima ſubjungere mentionem aliquam de altari ſequente nocte erecto, quod eb eiſdem* Domini pax *vocatum eſt. Si quis tamen geminam a Sancto rem erectam fuiſſe aſſerere malit, ei non refragabor; modo admittat, eam in ædificatione prioris, de qua ỳ.* 24. *alium finem intendiſſe, quam ut in ea ſacrificaret, Vide ſupra dicta num.* 22.

querela oppidanorum ex eorum ortu ſacrificii.

26 *Cum Sanctus Judeum ſibi ab angelo imperatum opus fuiſſet exſecutus*, Cumque ſurrexiſſent viri oppidi ejus mane, viderunt deſtructam aram Baal, lucumque ſuccifum & taurum alterum impoſitum ſuper altare, quod tunc ædificatum erat. Dixeruntque ad invicem: Quis hoc fecit? Cumque perquirerent auctorem facti, dictum eſt: Gedeon filius Joas fecit hæc omnia. Et dixerunt ad Joas: Produc filium tuum huc, ut moriatur: quia deſtruxit aram Baal, & ſuccidit nemus. Quibus ille reſpondit: Numquid ultores eſtis Baal, ut pugnetis pro eo? Qui adverſarius eſt ejus, moriatur antequam lux craſtina veniat: ſi Deus eſt, vindicet ſe de eo, qui ſuffodit aram ejus. Ex illo die vocatus eſt Gedeon, Jerobaal, eo quod dixiſſet Joas: Ulciſcatur ſe de eo Baal, qui ſuffodit aram ejus *ỳ.* 28. *& ſeqq. Vide num.* 5. AUCT. J. L.

27 *Interea temporis* Omnis Madian, & Amalec, & Orientales populi congregati ſunt, *ut eandem Hebræorum terris, quam ſeptem prioribus annis, vaſtitatem inferrent*; tranſeuntes Jordanem, caſtra metati ſunt in valle Jezrael *ỳ.* 33. *Conflaverant eo centum triginta quinque bellatorum millia, ut ex cap.* 8. *ỳ.* 10. *intelligitur. Eorum duces erant Oreb, Zeb, Zebee, & Salmana cap.* 7. *ỳ.* 25. *& cap.* 8. *ỳ.* 5. *Cum hæc fierent, tempus verum erat; nam ut nos docet caput* 6. *ỳ.* 3. *& ſeqq., Madianita ceteriique auxiliares populi cum gregibus ſuis*, E *quando ſata in herbis erant*, inſtar locuſtarum *advolare ſolebant, annum eorum ſpem & proventum depaſturi. Subdit verſus* 34. Spiritus autem Domini induit Gedeon; qui clangens buccina convocavit domum Abiezer, ut ſequeretur ſe *contra hoſtes, ad imminentem calamitatem averſendam. Accurrerunt Abiezrita, urbis Ephræ batatores, armis inſtructi; interque hos proculdubio etiam ex iis ſaltem aliqui, qui nuperrime Sanctum ad mortem poſtularant. Quem paulo ante e medio ſublatum volebant, nunc ſuum agnoſcunt ducem & ſequuntur. Mirabilis ſane eſt hæc tanta mutatio in eorum animis tam ſubita facta. An Spiritus illa divinus, quo Sanctus agebatur, foris ita ſe prodebat, ut ejus ſignis exterioribus percepcis quivis excitarentur ad illum cum ſpe victoriæ ſequendum? Ceterum non modo populares ſuos & cognatos ad bellum excivit; ſed inſuper* Miſit nuntios in univerſum Manaſſen, qui & ipſe ſecutus eſt eum; & alios nuntios in Aſer, & Zabulon, & Nephthali, qui occurrerunt ei *ỳ.* 35. *Horum acceſſione facta, in ſanctii Ducis exercitu triginta duo pugnatorum millia numerabantur, ut patet ex cap.* 7. *ỳ.* 3.

Madianita tranſeunt Jordanem; Spiritus Domini aſſumens S. Gedeon, exercitum congregat;

F 28 Dixitque Gedeon ad Deum: Si ſalvum facis per manum meam Iſrael, ſicut locutus es, ponam hoc vellus lanæ in area: ſi ros in ſolo vellere fuerit, & in omni terra ſiccitas, ſciam quod per manum meam, ſicut locutus es, liberabis Iſrael. Factumque eſt ita. Et de nocte conſurgens, expreſſo vellere, concham rore implevit. Dixitque rurſus ad Deum: Ne iraſcatur furor tuus contra me, ſi adhuc ſemel tentavero, ſignum querens in vellere. Oro ut ſolum vellus ſiccum ſit, & omnis terra rore madens. Fecitque nocte illa ut poſtulaverat: & fuit ſiccitas in ſolo vellere, & ros in omni terra *ỳ.* 36. *& ſeqq.*

duplex in vellere & eius miraculum petit & impetrat

patrio hoc facto non eſt ex fide defenſa,

29 *Circa hæc miraculum, a S. Judice petita, movetur quæſtio ſat gravis, deliqueritne Sanctus illa poſtulando. Eſt contra eum argumentum non leve: ſiquidem ex manifeſtis indiciis jam ſatis cognoverat, fuiſſe angelum a Domino miſſum, e quo intellexerat, ſe duce Iſraelem victorem de Madianitis potiturum: contra fidem ergo peccavit, ſi dubitavit, an reipſa Deus facturus eſſet, quod per angelum polliciius erat; at vero ſi certus fuit de implendo divino promiſſione, in Deum irreverens fuit ſine neceſſitate miracula poſtulando. Imo ipſe* S. Gedeon, *cum ỳ.* 39. *ait:* Ne iraſcatur furor tuus contra me, ſi adhuc ſemel

AUCT. J. L. ſemel tantavero, ſignum quæreus in vellere, *ſatis videtur agnoſcere, magnam ſe in Deum irreverentiam committere iterata miraculi poſtulatione. Sanctio etiam adverſa eſt nonnullorum auctoritas. A Ruperto in librum Judicum, Commentariorum lib. 1. cap. 10. accuſatur, quod Deum tentaverit, dum ſignum petiit: an autem id fecerit ex defectu fidei, qua credere trahebatur promiſſiones divinas ſibi ſufficienter propoſitas; an vere peccatum tentationis Dei commiſerit, quæ, licet incredulus non eſſet, ſine cauſa tamen Deo probata miraculorum petitio facta eſt, non explicat. At Abulenſis quæſt. 47. totus eſt in eo, ut ſanctum Virum in infidelitatem lapſum probet. Faventem ſibi habet S. Thomam 2. 2. q. 97. a. 2. ad 3. ubi ait:* Abraham autem (*Geneſ. cap. 15. ℣. 8.*) ſignum petiit ex inſtinctu divino, & ideo non peccavit. Gedeon vero ex debilitate fidei ſignum petiiſſe videtur, & ideo a peccato non excuſatur, ſicut ibidem Gloſſ. dicit.

30 *At melius alii Sanctum ab omni peccato immunem faciunt. Imprimis ſignum non petiit, quod certam divinis promiſſis fidem non haberet. Nam quis credat eum, qui ab Apoſtolo ad Hebræos* 11. ℣. 32. *a fide laudatur, interque eos omnium primus recenſetur*, qui per fidem vicerunt regna, operati ſunt juſtitiam, adepti ſunt repromiſſiones, ... fortes facti ſunt in bello, caſtra verterunt exterorum *&c.*, *quem paulo ante, quam ſignum peteret, Spiritus Domini induerat, ut dicitur* ℣. 34.; *quis, inquam, erudat eum infidelem fuiſſe? Illa profecto alacritas, qua aram Baal atque ei conſecratum nemus everſit, Deoque vero altare erexit, non ignorans rem eſſe periculi plenſſimam, qua contra tot hoſtes pugnaturus ſuos ad arma clangore buccinæ convocavit, tegentis argumentum eſt fiducia ac ſpei de fœlici rerum eventu, fundatæ ſuper firma illa fide, qua credebat Deum præſtiturum, quæ per angelum promiſerat. Neque ſi Sanctum nobiſcum ab infidelitate peccati liberas, miraculorum petitionem aliunde vitioſam fuiſſe ſuſpiceris. Fieri hac petiit ſiue ulla in Deum irreverentia, licet certus fuerit ſe victoriam obtenturum, ab angelo prænuntiatam. Dum Deus rogata miracula operatus eſt, manifeſtis ipſe indiciis ſatis oſtendit, ſe approbaſſe non tantum rationem, ob quam, ſed etiam modum, quo Sanctus illa poſtulavit. Si nulla ex parte ſignorum petitio mala fuiſſet, nec Deo placeret, an hic illum exaudiviſſes? Audi S. Ambroſium libro de Viduis cap. 3.*: Oſtendit tue (S. Gedeonis) exemplo, non omnium eſſe divinæ mereri miracula poteſteris; ſed eorum, quibus religiosæ devotionis ſtudia ſuffragentur: & divini eos fructu operis abdicari, qui reverentiæ ſunt cæleſtis exſortes. *Unde idem ſanctus Doctor, uti quamvis aliam, ita & infidelitatis culpam a Sancto removet in Proœmio ad librum 1. de Spiritu ſancto*: Quærit fortaſſe aliquis, utrumnam quaſi incredulus eſſe videatur, qui frequentibus informatus indiciis edhuc plura petebat? Sed quemadmodum poteſt videri quaſi ambiguus incertoque tenteſſe, qui, *in vellere & area rorem & ſiccitatem petens*, myſterie loquebatur? Non ergo ille ambiguus, ſed providus, ne nos ambigeremus. Nam quomodo ille ambiguus, cujus precatio habebat effectum? *Origenes in librum Judicum Homilia 8.*: Fortaſſis, *inquit*, dicit aliquis ex *iis*, qui atteutius audiunt, quæ leguntur *de S. Gedeone, geminum miraculum poſtulaſſe*; quie non videntur convenire hæc ad iſtud, quod ſcriptum eſt: „ Non „ tentabis Dominum Deum tuum „ quod lex præcepit. Sed exitus rei docet non eſſe contra mandatum factum. Neque enim exaudiret Deus petitionem, contra legem aliquid depoſcentem.

31 *Franciſcus Suarez lib. 1. de Irreligioſitate cap. 1. num. 10. Bonfrerius hic, aliique, qui* S. Gedeonem *ab omni culpa abſolvunt, varias allegant rationes, ob quas duplicis miraculi petitio lucre fieri potuerit. Inter alias mihi valde placet ea, quam Cajetanus & Salianus adferunt. S. Judicum ſigna petiiſſe aiunt non ad ſuam, ſed ad ſociorum ſuorum, quos ad bellum convocaverat, confirmationem; nimirum ut de Sancti miſſione ad liberandum Iſraelem atque divinis promiſſis illi factis firmam fidem haberent, & ad certam victoriæ ſpem erigerentur. Quod Sanctus hunc ſibi in ſignorum poſtulatione finem prepoſuerit, aliqua modo colligi poteſt ex ipſa contextu narrationis ſacræ. Hæc* ℣. 35. *quatuor tribus ad* S. Gedeonem *concurriſſe refert; mox* ſubdit ℣. 36. *miraculorum petitionem; horum vero conceſſione narrata, ſtatim iterum ſubjungit, S. Ducem omnemque cum eo populum ſurrexiſſe & ad hoſtes perrexiſſe. Unde verſimile eſt, Sanctum ſigna flagitaſſe coram ipſe exercitu, huneque totum vel aliquos ad id ſtatuto mane vellus & aream inſpexiſſe, ut de miraculis conſtaret. Utriuſque verba rem totam magis elucidabunt. Cajetani hæc ſunt:* Quod non pro ſe ipſo ſed pro populo petiit Gedeon hujuſmodi ſignum (& propterea non peccavit, nec teotevit Deum, ſed pro utilitate populi, ut ſecurus ſequeretur illum ed bellum, petiit ſignum,) inſinuatur in primis ex eo, quod fuit petitio ſigni, congregeto jam exercitu. Deinde quod ipſe Gedeon repetit iedubie, Deum hoc dixiſſe: non ergo ut ipſe noſſet (qui jam noverat,) ſed ut populus ſciret, ſignum petiit.

32 *Salienus in Annalibus ad annum* 6768. *num.* 27. *& ſeqq. narrationem ſacram a* ℣. 35. *ita hiſtorice deducit:* Relique item tribus Maneſſe nunciis eccite, alecris ed Gedeonem, Deo animos ſuggerente, convenit. Miſit & alios nuncios in Aſer, & Zabolon, & Naphthelim; quæ tribus eis Jordanem ad Septentrionem Maneſſe ſitæ erant, quæ reliquis ſefe edjuxerunt: imo cum jam adverſus hoſtem progredi inciperet, occurrerunt ei. Quibus congregetis, petiit Gedeon e Deo miracula duo circa vellus. Que in re varii varie loquuntur, ut videbis epud Serarium, mihi in primis placet Cejet., qui negat ea perita eui exhibita Gedeoni, ſed exercitui ejus. ... Idque ex eo inſinuetur in primis, quod jam congregato exercitu petiit, ut ſcilicet ille crederet, quæ Gedeon de ſue vocatione & promiſſa divinitus victoria & libertate eis euerreveret. Sed nequa in verbis ipſis hæreat difficultes, petitio & exhibitio miraculi ſic hebet: „ Dixitque „ Gedeon ed Deum: Si lelvum facis per ma„ num meem Iſrael, ſicut locutus es„ per eugelum ſcilicet, cujus fuerat ille vox: „ Vede in „ hac fortitudine tua, & liberebis Iſreel da ma„ nu Medien„. Et promiſſionem memoret coram populo, ut conſtet, ueque de poteſtate, ueque de voluntete [divina ſc.] dubitere ... Pergit autem: Ponem hoc vellus lanæ io area: ſi „ roe in ſolo vellere fuerit, & in omni terra ſic„ citas, ſciam, quod per manum meam, ſicut „ locu-

B *neque eum quaſtam habuiſſe illam in Deum irreverentiam*

C

D

E

F

Gedeonem ſignis

A „ locutus es, liberabis Iſrael „. Cum ait, SCIAM, idem eſt ſeſi diceret, SCIET populus hic, qui mecum eſt. Sic S. Joan. cum miſit diſcipulos ſuos ad Jeſum, ot interrogareot eum: „ Tu es qui veoturus es, sn alium expectsmus?„ dubitationem diſcipulorum ſuorum ad ſe eranſtulit, eum ſuo oon diſcipulorum nomine Chriſtum interrogari voluit. „ Factumque eſt ita (ui pe- „ tierat Gedeon,) qui de oocte conſurgeos con- „ cham rore implevit „ tota ſcilicet area ficca atque arida remanente. Cum autem oondum fortaſſe incredulo iſti populo ſatisfactum eſſet, & ſignum quærere pergeret, ſignum alterum & petitum & datum eſt ei. Illius coim nomine, „ Dixit rurſus ad Deum: Ne iraicatur ſuror tuus „ contra me ſi adhuc ſemel tentsvero „ *&c. Verum, inquies aliquis, in Cajetani & Sahani ſententia facile quidem intelligitur*, S. Gedeoni *licitum fuiſſe miraculorum petitionem; ſed necdum apparet, quomodo Deum non tentarit determinata ſigna flagitando. Diſpoſitioni ſapientiæ divinæ illorum determinatio relinquenda erat. Hanc difficultatem e media tollent dicenda numero ſequente.*

B *33 Origenes in lib Judicum Homilia* 8. *verbis, quæ dedi n.* 30. *ſubdit*: Videoda eſt hujus myſterii ratio, de qua memini etiam quemdam ex prædeceſſoribus ooſtris in libellis ſuis vellus lanæ populum dixiſſe Itrael, reliquam aotem terram reliquas gentes potuiſſe: & rorem, qoi cecidic ſuper vellus, verbum Dei eſſe, quod illi ſoli populo cælitus fuiſſet indultum. Supra tolum oamque Iſrael ros divinæ legis adveneras. Siccitatem autem habebaot omnes gentes; qoia nullus eis humor divini infundebatur eloquii. Secundi vero ratio ſigni in contrarium permutatur; in quo ait, ut ſopra omoem terram ros deſcendat, ſupra vellus autem maoeat ſiccitas. *Quod deinceps fuſius interpretatur de ariditate Judæorum, & de adventu Chriſti Domini ac rore divinæ gratiæ cæleſtiſque doctrinæ, per ipſum ſupra cæteras nationes diffuſæ. Unde concludit:* Hunc igitur myſterii ordinem Gedeon ſanctus prophetico ſpiritu

C contuens, noo ſolum primum ſignum popoicit a Deo, ſed & ſecundum converſo ordine repetit. Sciebat enim rorem divioum, qui eſt adventus Filii Dei, non ſolum Judæis, ſed & poſtmodum etiam gentibus eſſe venturum, quoniam quidem ex iocredulitate Iſrael ſalus fi gentibus. Et hoc eſt, quod pro ariditate velleris uoiverſa terra gratia divini roris infunditur. *Serarius quæſt.* 14. *& a Lapide hic multos dant ſanctos Patres, qui idem myſterium, prodigioſo roris in vellus & aream delapſu adumbratum, eadem fere modo explicant. SS. Ambroſius, Hieronymus, Ephrem, Sophronius, Bernardus & alii apud eoſdem etiam docent, per rarem hic ſignificari Chriſtum, per vellus beatiſſimam virginem Mariam, in cujus uterum ille humanam naturam aſſumeni deſcendit. Unde & nunc devoti Catholici Dei ſuamque Matrem vocant & invocant* Vellus Gedeonis. *S. Ambroſius lib. de Viduis cap.* 3. *& in Proœmio ad librum de Spiritu ſancto cum Origene diſerte affirmat, quod* S. Gedeon *primum myſterium cognoverit, atque hunc in finem figea peterit, ut ejus inſignis aliqua figura daretur. Idem credidit S. Iſidorus Hiſpalenſis, & a recentioribus Villalpandus, cæterum Patrum auctoritate nudatus. Si tamen hoc videatur facilem adeo fidem non meteri; alia ſecurior via poteſt iniri, dicique, Deum utrumque, quod Patres hic agnoſcunt, myſterium, vel unum ex illis ſpectaſſe, atque, ut* AUCT. J. L. *ejus figuram daret*, S. Gedeoni *inſpiraſſe, ut in vellere & area prodigioſum rorem & ficticiam poſtularet; determinata autem hæc miracula a Sancto petita eſſe, cognoſcente quidem voluntatem Dei eſſe ut peterentur, non tamen myſterium, ad quod ſignificandum deſtinabantur.*

34 Alias, quas alii adferunt cauſas, ob quas petiſſe dicuntur. S. Gedeon *licite ſigna petierit, non refero. Duas propoſui, quarum poſtrema manifeſtum facit, Sanctum ſine ulla in Deum irreverentia rorem in vellere & aream potius, quam aliud miraculum poſtulaſſe. Nunc ita meam ſententiam expono. Sanctus Judex ſigna petiit ad Iſraelitas, qui ad ſe confluxerant, in fide confirmandos: determinata ſigna petit ex inſtinctu divino, quem hic admittendum cenſent Suarez citatus n.* 10. *&* 13. *Leſſius lib.* 2. *de Virtutibus card. cap.* 45. *dub.* 1. *Bonfrerius hic, & alii. Finem, a Deo determinata ſigna inſpiratæ intentum, fuiſſe utrumque vel alterutrum myſterium, de quo numero præcedente, Patrum ſuadet auctoritas*; S. Gedeonem *eum ſibi propoſuiſſe, de quo num.* 31. *ſuadet ratio, atque etiam, ut mihi videtur, ipſe* E *hiſtoriæ ſacræ contextus. Ad argumentum quod peti poteſt ex verſu* 37. Si ros in ſolo vellere fuerit, & in omni terra ſiccitas, ſciam, quod per manum meum liberabis Iſrael, *reſpondit Salianus ſupra numero* 33. *Neque quidquam contra nos inferet poteſt ex verbis Sancti iterato ſignum petentis* ℣. 39. Ne iraſcatur furor tuus contra me, ſi adhuc ſemel tentavero, ſignum quærens in vellere. *Hæc enim non ſignificant, Sanctum in hac ſua petitione culpam aliquam agnoſcere, ideoque veniam a Deo petere; ſed indicant potius ejus modeſtiam, ſubmiſſionem animi, ſummam in Deum reverentiam & ea hac ortam formidinem, ne forte liberius atque audacius cum Deo agat, & minus, quam conveniat, propria vilitate & divina majeſtate conſiderata. Cum Dei inſpiratia hujuſmodi formidinem non tollat, hanc in Sancto agnoſcimus & laudamus.*

35 *Porro utrumque prodigium in vellere a Deo editum, cibus prodigioſo igne ab angelo in holocauſtum Deo conſumptus, aram Baal dirutam, nemus ſuccenſum, altare Domino erectum, ſacrificium in eo oblatum; hæc, inquam, & alia* F *de quibus hoc & præcedente paragrapho egimus, noſtra Joſephus taciturnitate ſuppreſſit; ob quam, ut meretur, reprehenditur a Saliano in Annal. num.* 30. *Pauca vero, quæ ex capite* 7. *in ſuam tranſtulit hiſtoriam, non uno in loco depravavit:* Per idem tempos, *inquit initio capitis* 8. Gedeon Joſi filius, unus ex primatibus tribus Manaſſetidis, manipulos frugom elam lo torcular comportatos flagellabat: non enim auſus eſt propter hoſtem propalam hoc io area facere. Cumque ſpectrum (*in Scriptura quinquies eſt* angelus Domini) ei adoleſceotis ſpecie ſe obtuliſſet, & felicem ac Deo chrum appellaviſſet, reſpondens, Hoc, inquit, meæ felicitatis argumeotum eſt maximum, quod torculari nunc utor pro area. Illo contra jubente, ut bono eſſet animo, & de libertate vindicanda cogitaret, negabat fieri poſſe; oam & tribum ſuam cuivis alteri cedere oumero, (℣. 15. *non dicit Sanctus* tribum, *ſed* familiam, *vel ut eſt in Hebræo & Græco textu*, chilisdem *ſuam infimam eſſe in Manaſſe*) & ſe juvenem eſſe, & tam arduis occotiis imparem. Deus autem, quidquid deeſſet, ſe ſuppletorum

Silet ſolo- phus, quæ ſanctus hoc ſacrificio; pauca, quæ narrat, ut prædiximus.

Septembris Tomus I. H polli-

AUCT. J. L. pollicebatur, & victoriam Israelitis daturum, modo ipse imperium assumere non gravaretur. Hæc rem Gedeon cum quibusdam juvenibus communicavit, qui libenter credentes oraculo, sine mora effecerunt, ut præsto essent decem millia militum, ad quidvis pro libertate audendum paratissima. *Postrema hæc non conveniunt cum versu 34. & seq., ubi dicitur ipse* S. Gedeon, *Spiritu Domini actus, clangore buccinæ & per nuntios ad bellum evocasse non decem, sed triginta duo millia, uti patet ex v. 3. capitis sequentis.*

§. IV. Jussu Dei exercitum minuit ad ccc.; castra hostium lustrat; ab infidelitate vindicatur; audita somnii interpretatione confirmatus, miro strategemate Madianitas in mutuam cædem & fugam adigit, quos & persequitur.

Præcipit S. Gedeoni Deus, ut dimittat plurimos ex trecentis millibus.

B POstridie cum animadversum est alterum circa vellus miraculum, populus, *ut credibile est, non dubitavit amplius de* S. Gedeonis *missione ad Israelem salvandum, deque victoria eo duce referenda.* Igitur Jerobsal, qui & Gedeon, de nocte consurgens & omnis populus cum eo, venit ad fontem, qui vocatur Harad. Erant autem castra Madian in valle ad Septentrionalem plagam collis excelsi *cap. 7. v. 1. Locorum situm, de quibus hic fit mentio & deinceps fiet, disce ex interpretibus.* Dixitque Dominus ad Gedeon; Multus tecum est populus, nec tradetur Madian in manus ejus: ne glorietur contra me Israel & dicat: Meis viribus liberatus sum. Loquere ad populum, & cunctis audientibus prædica: Qui formidolosus & timidus est, revertatur. Recesseruntque de monte Galaad, & reversi sunt de populo viginti duo millia virorum, & tantum decem millia remanserunt *v. 2. & 3. Mirum est in S. Dutis exercitu tantum timidorum numerum fuisse, præsertim cum gemino prodigio de felici belli eventu certi facti essent.*

C Verum, *inquit Salianus n. 33,* potuerunt certo credere se fore victores, timere tamen ne victoriam & libertatem populi sua morte redimerent, Deo videlicet, qui eos dimissos volebat, eis animi vigorem & præsentiam subtrahente.

Ex reliquis 9000. trecentis electis, qui genu non flexo aquam e manu biberant;

37 *Neque una diminutione contentus Dominus præscribit alteram, qua clarius agnoscerent Israelitæ, se non humanis viribus, sed solius Dei auxilio pristinam libertatem recepisse. Res ita describitur a v. 4.*: Dixitque Dominus ad Gedeon: Adhuc populus multus est, duc eos ad aquas, & ibi probabo illos; & de quo dixero tibi ut tecum vadat, ipse pergat: quem ire prohibuero, revertatur. Cumque descendisset populus ad aquas, dixit Dominus ad Gedeon: Qui lingua lambuerint aquas, sicut solent canes lambere, separabis eos seorsum: qui autem curvatis genibus biberint, in altera parte eruot. Fuit itaque numerus eorum, qui manu ad os projiciente lambuerant aquas, trecenti viri: omnis autem reliqua multitudo flexo poplite biberat. Et ait Dominus ad Gedeon: In trecentis viris, qui lambuerunt aquas, liberabo vos, & tradam in manu tua Madian; omnis autem reliqua multitudo revertatur in locum suum. *Trecenti illi, qui ex decem millibus ad hoc bellum constituendum assumpti fuerunt, erectis pedibus, aquam vola manus hausiam lambuerant instar canum, in ipsis* D *aquis non immergentium: ceteri, qui flexo poplite usque ore fontis immerso biberant, dimissi sunt. Ita Tirinus rectius quam Salianus, & Bonfrerius, qui in genuum flexione nullam discriminis rationem positam fuisse volunt. Verum de diverso bibendium modo aliisque huc spectantibus plura, si lubet, lege apud interpretes.*

cum his Dux familiis se ad certamen parans, tubatur castra hostium explorare,

38 Sumptis itaque pro numero cibariis & tubis, omnem reliquam multitudinem abire præcepit ad tabernacula sua: & ipse cum ceteris trecentis viris se certamini dedit. Castra autem Madian erant subter valle *v. 8. Placet hic Abulensis conjectura quæst. 12, ubi ait hanc tubarum captam, quæ singulis trecentis militibus infra v. 16. distributæ leguntur, a recedente multitudine sancti* Gedeonis *jussu relictas fuisse; addisque laudatus præsul, ipsi eo jam tempore a Deo revelatum fuisse mirabilem illum pugnandi modum, quæ paulo post victoria relata est: quamquam non minus verisimile sit, sanctum Ducem eas ex præcepta Domini sibi tradi jussisse, adhuc insciam ad quid necessariæ essent; nec dubitasse tamen de earum ne-* E *cessitate, quarum traditionem Dominus imperasset.* Eadem nocte, *qua scilicet* S. Gedeon, *ceterorum dimissione facta, cum trecentis viris se certamini accinxerat,* dixit Dominus ad eum: Surge & descende in castra *inimicorum*: quia tradidi eos in manu tua. Sin autem solus ire formidas, descendat tecum Phara puer tuus. Et cum audieris quid loquantur, tunc confortabuntur manus tuæ, & securior ad hostium castra descendes *v. 9. & seqq.*

Ex v. 10. & seq. modo Abulensis probat pro Sancto infidelitatem,

39 *Abulensis quæst. 47. in caput præcedens aperte probare conatus est, Sanctum ex infidelitate Deum tentasse, quando dubitans de victoria, ab angelo Domini præmunita, duplex signum petiit, ut de illa certitudinem acquireret. Quæstionis 53. quam super hoc caput ad verba mox data instituit, in Sanctum severior est; nam cum post utrumque humidi siccique velleris prodigium, auditumque insuper hoc capite v. 7. oraculum divinum,* Tradam in manu tua Madian, *necdum tamen credidisse asserit, sed* valde dubium *permansisse. Audi loquentem:* Respondendum, F quod Gedeon erat vir imperfectus, & dubitans de victoria sibi danda: & quamquam Deus certificasset eum, tamen postea bis signum petiit. Nunc igitur quamquam ipse non peteret signum, Deus certificavit ipsum in enarrationa somnii, cui valde assensit Gedeon; & hoc fecit, ut condescenderet conditioni ejus, quia valde dubius erat super hoc. *Mirum est, quod immisit huic Abulensis censuræ interpretes se non opponam. Qua de causa præter morem stleant vel dissimulent, me latet. Certe verba sacra adeo plana & aperta non sunt, ut benigna commentatione non indigeam contra doctissimum, sed nimis severum præsulem. Huic minime assentiendum est. Nam quem Apostolus primum e judicibus a fide laudat, quem Ecclesia Latina unicum e judicibus, de quibus agit liber eorum nomine inscriptus, ob vitæ sanctitatem æterna in sacris Fastis memoria & cultu dignum judicat; ille, inquam, ubi excusari potest, dicendus est pertinaci infidelitate sanctitatem amisisse? Pertinaci, inquam, infidelitate; nam quomodo post tot visa prodigia & accepta oracula sine pertinacia & gravi contra fidem culpa* valde dubius esse potuit? *At, num id ex Scripturis evinci possit, expendamus.*

40 *Imprimis* Gedeonis *infidelitas probari non*

possit

A *poteſt ex verbis Domini*, Sin autem ſolus ire formidas, deſcendat tecum *&c. Argumentum, quod inde contra Sanctum deduci poteſt, eſt hoc:* miſſus *ad caſtra hoſtium exploranda timuit incommitatus ire, ne fortè ab hoſtibus caperetur vel occideretur: quoniam vero tot prodigiis & oraculis Deus teſtatus fuerat, quod* Gedeon *liberaturus eſſet Iſraelem, & in ipſius manus hoſtis tradendus eſſet, quomodo periculum vitæ vel captivitatis timere potuit, & ſimul credere victoriam, ſo duce referendam? Fides divina non compatitur ullam formidinem de oppoſito. Reſpondeo verum id eſſe de formidine, quæ ex ſuſpicione deliberata & dubitatione voluntaria naſcitur vel naſci poteſt. At nego, Sanctum hujuſmodi formidinem habuiſſe. Quemadmodum in credentibus poſſunt eſſe & ſæpe ſunt ſuſpiciones & dubitationis motus, quos nec voluntatis imperium, nec ulla deliberatio præceſſit, proindeque nihil aliud ſunt quam meræ apprehenſiones, quod ſorte res aliter ſit ac Deus revelavit; ſic etiam in iiſdem poteſt eſſe formido ſeu horror aliquis, ex illis animi motibus*

B *non liberis naturaliter preſtituens; præſertim ſi materia fidei objecta, quæ neceſſario obſcura eſt, ſit res, ſecundum ſe ſpectata, valde periculoſa & terribilis. Sicut fides, quæ eſt aſſenſus de re obſcure cognita, dictas apprehenſiones non excludit, ita neque formidinem, quam hæ excitant.*

42 *Nunc de Sancto ita ſtatuo. Firma fide credebat, ſe de* 135. *hoſtium millibus victoriam obtenturum, licet videres exercitum ſuum ad trecentos redactum, adeo ut ſingulis* 450. *Madianitæ viventi eſſent; credidit, inquam, ſe duce, illos victuros fore, & conſequenter ſe a caſtris hoſtium exploratis incolumem ad ſuos rediturum, quamvis ea tam prope accedere juſſus eſſet, ut colloquentes excubiæ audire & intelligere poſſet. Verumtamen quoniam Sancti fides erat de re, quæ ex novis adjunctis magis obſcura, ardua, & periculoſa apparebat, in ejus intellectu ſubortæ ſunt apprehenſiones non liberæ diſcriminis, quod adiret; unde & formido ſeu horror aliquis ejus animo ubrepſit, quam ipſa ſolitudo & nactis tenebræ angere poterant. De hoc formidine intelligenda ſunt verba Domini* ℣. 10. Sin autem ſolus ire formidas.

C *Vel ex eo hoc colligitur, quod ſubdat*: Deſcendat tecum Phara puer tuus. *Si* S. Gedeonis *ad inimica caſtra deſcendentis timor ortus fuiſſet ex fidei defectu, illum depellere non potuiſſet unius pueri, id eſt, ſimuli vel armigeri, neque etiam trecentorum ſuorum. At multo facilius intelligitur, quomodo horrorem illum, quo animus percelli ſolet ad meram rei alicujus terribilis apprehenſionem, vel unus etiam ſocii præſentia mituere poſſit, imo aliquando admiſcere. Cum nullus interpretum neget, Sanctum formidaſſe, nec niſi ineptè dici poſſit virorum fortiſſimum ad ſolas nullas umbras exhorruiſſe; ac proin dicendum videatur, eum timuiſſe, ne in nocturna hoſtilium caſtrorum exploratione ſibi aliquid mali eveniret; non video, quid ad Sanctum de infidelitate excuſandum melius adferri poſſit.*

43 *Secundo contra Sanctum nihil evincitur ex* verſu 11. Et eum audieris quid loquantur, tunc confortabuntur manus tuæ. *Hic deducis laudatus præſul, quod tunc tantum crediderit, & cum fide robur animi acceperit, quando hoſtium pavorem intellexit ex ſomni interpretatione; ſed male: non enim legitime ſequitur: tunc confortabitur* Gedeon; *ergo jam cores fortitudine: nam qui fortitudinis*

augmentum accipit, vere confortatur. Itaque verba Domini ad Sanctum benignum hanc admittunt interpretationem: Cum audieris quid loquantur, tunc confortabuntur manus tuæ, *id eſt, auctior inexcuſiorque erit fides ac fortitudo tua. Huic expoſitioni conſentanea ſunt, quæ proxime ſequuntur,* Et SECURIOR ad hoſtium caſtra *oppugnando cum trecentis viris* deſcendes.

43 Deſcendit ergo (℣. 10. *& ſeqq.*) ipſe & Phara puer ejus in partem caſtrorum, ubi erant armatorum vigiliæ. Madian autem & Amalec, & omnes Orientales populi fuſi jacebant in valle (*Jezrael*,) ut locuſtarum multitudo: cameli quoque innumerabiles erant, ſicut arena, quæ jacet in littore maris. Cumque veniſſet Gedeon, narrabat aliquis ſomnium proximo ſuo: & in hunc modum referebat, quod viderat: Vidi ſomnium, & videbatur mihi quaſi tubicinicius panis ex hordeo volvi, & in caſtra Madian deſcendere: cumque perveniſſet ad taberaculum, percuſſit illud atque ſubvertit, & terræ ſuoditus cœquavit. Reſpondit is, cui loquebatur. Non eſt hoc aliud, niſi gladius Gedeonis, filii E Joas viri Iſraelitæ: tradidit enim Dominus in manus ejus Madian, & omnia caſtra ejus. Cumque audiſſet Gedeon ſomnium & interpretationem ejus, adoravit, *Deum ſollicet, gratiaſque ei egit de tam fauſto omine. Agnovit enim tam ſomnium quam interpretationem ejus, in quibus aliqui poſſet eſſe fallacia, a Deo eſſe. Hoc novo confirmatione Sanctus accepit fidei animique fortitudinis augmentum, quo promptior alacriorque ad rem conficiendam factus eſt.* Et reverſus eſt ad caſtra Iſrael, & ait: Surgite, tradidit enim Dominus in manus noſtras caſtra Madian ℣. 15.

44 *Dein, ſomnio ejuſque interpretatione enarrata, bene animatum ad rem gerendam trecentorum virorum manipulum tripartito divi dit, ut tribus ſimul ex partibus Madianitarum caſtra pervadent, totum eorum turbare exercitum. Sed tunſitetis in bello armis, auctore Deo, ſuos inſtruxit; de qua ita verſus ſequens:* Diviſitque trecentos viros in tres partes, & dedit ſubas in manibus eorum, lagenaſque vacuas ut lampades in medio lugena- F *rum. Quales fuerint iſtæ lagenæ, lampades ac tuba, ad quem uſum & finem diſtributæ, docet Saliani Epitome n.* 10. Singulis ſingulas dedit tubas ad perterrendos Madianitas, ratus tot ſibi hoſtium turmas, manipuloſque imminere, quot exaudiabant tubas, noctu præſertim, cum etiam propinquo ægre cerni poſſunt. Nam admotæ oculis faces plus ad perſtringendam oculorum aciem, quam ad illuſtrandam valebant. Dedit ſecundo militibus lagenas, ſive hydrias fictiles geminum in uſum, primo, ad abſcondendam intus ardentem fucem, quæ ex improviſo rutilans, oculos perſtringeret nocturnis tenebris, & ſomnolentis vaporibus occupatos, animoque turbaret; poſterior, ut dum ex compoſito confringerentur omnes, majorem ex vacuitate ſonitum ederent, & dum aures crepitanti fragore undique quaterent, tabernaculorum ſuorum, & omnis una ſuppellectilis ruinam & confuſionem phantaſiæ ipſorum ingererent eos. Denique faces militibus dedit ex concreta ſolidaque materia, licet lampades a ſplendore appellentur, ſicque & ab incendio incutiebatur timor, & ab æſtimata ingenti multitudine hoſtium, quibus trecenti viri præluceren t.

45 *Ubi ſuos armarat Dux ſanctus*, Dixit ad eos: Quod me facere videritis, hoc facite. Ingrediar

AUCT. J. L. grediar partem caſtrorum, & quod fecero, feciamini. Quando perſonuerit tuba in manu mea, vos quoque per caſtrorum circuitum elangite & conclamate Domino & Gedeoni ℣. 17. & 18. *Dubium non eſt, quin Imperator ante prælium figillatim explicuerit ceterum pugnandi modum & ordinem, quem paulo infra in illa obſervatum fuiſſe legimus. Quemadmodum hunc omnem Deus Sancto inſpiravit, vel per angelum præcepit, ita & proculdubio militarem hanc teſſeram*, Gladius Domini & Gedeonis; *quibus verbis utrique acclamatum fuiſſe dicitur* ℣. 20. Voluit autem Deus, *inquit Salianus in Annalibus num.* 45. ita conclamari, accommodando ſe prælienti hoſtium diſpoſitioni, quibus Gedeonis nomen formidoloſum erat, ut ex prædicto ſomnio æſtimari poteſt. Voluit & Gedeonis fortitudinem, fidem, obedientiam honorare, ſimulque docere Deum miniſterio hominum, qui talibus ſunt virtutibus præditi, libenter uti ad mirabilia opera ſua perpetranda, & iis quodammodo gloriari.

modumque dent; quo in circuitu & baſtes invadendi eſſent;

B 46 *Madianitarum cædes & fuga ita deſcribitur a* ℣. 19. Ingreſſuſque eſt Gedeon, & trecenti viri, qui erant cum eo in partem caſtrorum, incipientibus vigiliis noctis mediæ *ſuo tempore*, & cuſtodibus ſuſcitatis, *quibus a media nocte uſque ad quartas vigilias excubandum erat*, cœperunt buccinis clangere, & complodere inter ſe lagenas. Cumque per gyrum caſtrorum in tribus perſonarent locis, & hydrias confregiſſent, tenuerunt ſiniſtris manibus lampades, & dextris ſonantes tubas, clamaveruntque, Gladius Domini & Gedeonis, ſtantes ſinguli in loco ſuo per circuitum caſtrorum hoſtilium. Omnia itaque caſtra turbata ſunt, & vociferantes, ululanteſque fugerunt: & nihilominus inſiſtebant trecenti viri buccinis perſonantes. Immiſitque Dominus gladium in omnibus caſtris, & mutua ſe cæde truncabant; fugientes uſque ad Bethſeita, & crepidinem Abelmehula in Tebbath. *Hæc loca ſita erant ex Jordanem, verſus quem hoſtes fugiebant.*

qui, caſtris ſonabatis, in mutuam cædem

47 *Mirabilem iſtam pugnandi modum, ad quem tam inſignem de hoſte victoriam Iſraelitis largitus eſt Deus, ita expoſuit jam ſæpe nominatus Annalium ſcriptor in ſua Epitome a n.* xxx. Ergo, *iaquit*, terni duces cum ſua quilque centuria, incipientibus vigiliis noctis mediæ, cum

C ſcilicet profundior mortales ſomnus occupat, & diurna lam longius adhuc abeſt, tribus ex locis caſtra adierunt. Commodum etiam id fuit, ut propter tenebras hoſtes inter ſe non noſcerent, & diutius mutuis ſele vulneribus truncarent: dum lux paulatim ſuperveniens commoditatem præberet Hebræis, hoſtium reliquias ſuis ipſorum armis conficiendi. Cœpit Gedeon perſonare buccina, ſocii exemplum Ducis alacriter ſequuntur, eo fragore excubitorio præſidio primum ſuſcitato, reliquus exercitus cum tumultu ad arma concurrit; eumque per girum caſtrorum tribus in locis tubæ perſonarent, oeſciebant, quam primum ad partem accurrerent. Cum autem illi teſtacea vaſa confregiſſent, tenuerunt ſiniſtris manibus faces, & dextris tubas, & alternatim tubis ululabant, & clamabant; „ Gladius Domini & Gedeonis „. Nec pugnabant tamen, ſed Dominus pugnavit pro eis. Immiſit enim gladium in omnibus caſtris, „ & mutua ſe cæde truncabant „ dum ſcilicet mente confuſa ſuos pro hoſtibus habent, & efferati obvios quoſque invadunt. Alii autem nihil ſpei in armis ponentes, neque exercitum D conſtitui aut reparari poſſe exiſtimantes propter repentinam rerum omnium confuſionem: cumque propter trencantarum tubarum logos, ipſi ſe mutuo exaudire non poſſent, nullo ordine effuſim ſeſe in fugam conjiciunt, ſi qua locus daretur a flammiferis & buccinatoribus vacuus: a quibus elapſi beneficio tenebrarum, alii alio, quo quemque ſors tulit, proripuere ſeſe, futuri nuncii & cladis ſuæ, & victoriæ Gedeonis.

ut perſonarent Iſraelitæ & interficerentur Oreb & Zeb; cladis Madianitarum.

48 *Sequitur* ℣. 23. Conclamantes autem viri Iſrael de Nephtali, & Aſer, & omni Manaſſe perſequebantur Madian. *Videntur hi iidem fuiſſe cum illis, qui pridie ſponte ex metu abierant* ℣. 3. *& ad aquas dimiſſi fuerant* ℣. 8. *De Aſeritis & Nephthalitis non dubito; nam cum in extremis Chananææ Aquilonaris partibus habitarent, tam cito adeſſe non poterant. Hi itaque cum ceteris, de quibus hic & cap.* 6. ℣. 35. *quibus & forte alii ſe conjunxerant, accurrentes, hoſtis jam in fugam verſi tergis inſtiterant. Veriſimile eſt, eos ab Iſraelitarum Duce per nuntios accerſitos fuiſſe, ut qui ex hoſtibus tenebrarum beneficio* E *elapſi, mutuis non cecidcrant armis, ab Iſraelitis interficerentur.* Miſitque Gedeon, *ut omnis fugæ via eis intercluderetur*, nuntios in omnem montem Ephraim, dicens: Deſcendite in occurſum, & occupate aquas uſque Bethbera atque Jordanem. Clamavitque omnis Ephraim, & præoccupavit aquas atque Jordanem uſque Bethbera. Apprehenſoque duos viros Madian, Oreb & Zeb, interfecit Oreb in petra Oreb, & Zeb vero in torculari Zeb ℣. 24. & 25. *De his Madianitarum regibus vel ducibus, a quorum nominibus locus uterque, ubi occiſi ſunt, nomina acceperunt, mentio fit Pſalmo* 82. ℣. 12. *necnon Iſaiæ cap.* 10. ℣. 26. *Verum Ephraimitæ non amnis fluminis vada ita occupare potuerunt, quin Zebee & Salmana, accelerata fuga, in alteram ejus ripam perveneriut. Qua illi cognita fluminis quoque tranſiverunt.* Et perſecuti ſunt Madian, capita Oreb & Zeb portantes ad Gedeon, trans fluenta Jordanis ℣. 25. *Quot hoſtium millia tam propriis in valle Jezrael, quam Hebræorum armis in fuga ad hoc uſque tempus* F *occiſa fuerint, docet caput ſequens* ℣. 10. Quindecim enim millia viri remanſerant ex omnibus turmis Orientalium populorum, cæſis centum viginti millibus bellatorum educentium gladium. *At neque hæ Madianitarum reliquiæ, neque earum duces Zebee & Salmana fuga ſalutem invenerunt; nam eas aſſecutus eſt* S. Gedeon, *penitusque delevit, ut infra narrabitur.*

Eadem fere

49 *Antequam ad paragraphum ſequentem tranſeamus, Joſephum de more inviſamus. Ejus verba ita, quæ capite ſeptimo narrat Scriptura, lucem aliquam dabunt: ſed ab hac quoque illa arguentur. Sic ergo habet*: Gedeoni autem Deus in ſomnis apparens, dixit, homines tali eſſe ingenio, ut ſibi placentes nemini velint virtute cedere, & victoriam ſibi potius quam Deo tribuant, nimirum magni copiis freti. Ut igitur ſciant, rem totam peodere ab ipſius auxilio, juſſit us circa meridiem, eum æſtus fervet maxime, exercitom ducat ad fluvium, & quotquot proeumbentes bibereos, eos viros fortes crederet; quotquot autem trepide ac tumultuarie potum lumerent, ſic exiſtimaret, eos metu hoſtium hoc facere. Quod poſteaquam ita, ut juſſus eſt, fecit, treceoti inventi ſunt cum perturbatione

aquam

A aquam ſumere, cavis manibus ori admovendo. Imperavitque Deus, ut, his aſſumptis, hoſtem invaderet. *Dominum Sanctio apparuiſſe* in ſomnis, *& juſſiſſe exercitum duci ad flaviam* circa meridiem, *in Scriptura non legitur. Quod vero ſcribat, eidem Deum præcepiſſe*, ut quotquot procumbentes hiberent, eos viros fortes crederet, *alios vero meticuloſos exiſtimaret, & retineret, illos dimiſſis; hoc, inquam, parum verisimilitudinis habet. Nam quoniam Deus paulo ante toti exercitui edixi juſſerat*: Qui formidoſus & timidus eſt revertatur *v. 3. an verisimile eſt, eum timidos retineri voluiſſe? Itaque credendum potius, trecentos illos ob fortitudinem bello conficiendo maxime idoneos fuiſſe. Præterea cur Joſephus tantum decem Iſraelitarum millia ad Sanctum confugiſſe ſcribis (verba dedi n. 35.) ubi in Scriptura 32000. numerantur? Cur tacet de prima hujus numeri diminutione, qua ad 10000. redactus fuit? An forte 22000. ſuo maluit enucleare ſilentio, quam ſuæ gentis ignaviam & formidinem, ex qua tam multi domum reverterunt, Græcis prodere? Redeamus ad ejus narrationem.*

50 Gedeone vero ſolicito, quia mandatum
ex Joſepho acceperat a Deo, noctu illos adoriri, volens ei
dimat, B metum omnem eximere, juſſit, ut, aſſumpto ono
milite, clam accederet ad Madianitarum tentoria: ab illis enim accepturum occaſionem fiduciæ. *Quem timorem Deus Sancto tollere voluerit; dixi num.* 41. Vadit ille, quo juſſus eſt, uno tantum comitante famulo. Cumque ad quoddam tabernaculum adrepſiſſet, offendit inſomnes in eo milites, & quemdam commilitoni narrantem ſomnium, ita ut a Gedeone quoque exaudiri poſſet. Erat autem tale: Viſus erat ſibi videre maſſam hordeaceam, *ſub aimere collam*, præ vilitate homini faſtidiendam, per caſtra provolvi, & primo regis tentorium, mox ceterorum omnium proſternere. Qui reſpondit interitum exercitus ſignificari, addens, unde hoc ita colligeret. Inter omnes, inquit, fruges hordeum eſt ſine controverſia viliſſimum: & inter omnes Aſiaticas gentes non facile reperias viliorem quam hodie ſunt Iſraelitæ, ut merito conferri poſſint hordeo. Hi nunc, auctore Gedeone, contraxerunt copias, & res novas moliuntur. Ergo quia dicis te vidiſſe illam maſſam, tentoria noſtra
C ſubvertentem, vereor, ne Deus Gedeoni triumphum de nobis concedat. Gedeon autem, audito hoc ſomnio, plenus bona ſpe & fiducia, edixit ſuis, ut omnes in armis eſſent, edoctis de viſione, quam in caſtris hoſtium audiverat. Fecerunt illi quod imperatum eſt, acceniſ hoc ſigno ad quidvis laboris aut periculi ſubeundum.

51 Tum Gedeon circa quartam ferme vigi-
mutatis ilis, liam ſuos in hoſtem ducit, trifariam in tres cohortes divitos. Erant autem centenariæ; gerebantque ſinguli amphoras vacuas, & in eis faces ardentes, ut clam poſſent hoſtem invadere nihil tale expectantem: & in dextris cornu arietinum vice tubæ. (*Vulgata habet* tubas, *quas quidem apud Septuaginta ex cornu fuiſſe lego, ſed non ex cornu* arietino.) Hoſtium caſtra lata patebant, eo quod camelorum magnum numerum haberent: & cum juxta gentilitates diſtributi tenderent, omnes tamen intra eumdem ambitum continebantur. Hebræi vero a Duce ante præmoniti, cum jam non longe ab hoſte abeſſent, dato intus ſe ſigno cornibus ſonantes, & conflactis amphoris, ſublatoque militari clamore, certi

Deum adeſſe Gedeoni, cum facibus in caſtra impetum faciunt. Qua arte, accedentibus divinitus nocturnis terroribus, tanta inter tenebrarum conſternatio exoritur, ut incomparabiliter plures mutuis vulneribus, quam hoſtili ferro caderent, quod diverſæ linguæ homines eadem caſtra haberent: temel enim pavore confuſi, omnes obvios pro hoſtibus trucidabant. Tantæ cædis & Gedeonis victoriæ rumor ubi ad ceteros Iſraelitas pervenit, correptis armis, fugientem hoſtem inſequuntur: quem adepti circa loca torrentibus impedita hærentem circumveniunt, & quotquot ad manus venere, occidunt, interque ceteros reges etiam duos Oribum & Zibum. AUCT. J. L.

52 *Duo numero præcedente narrat Joſephus, quæ cum Scriptura conciliari non poſſunt. Primo ſanctum Ducem ſuos in hoſtem duxiſſe ait* circa quartam ferme vigiliam. *At verſus* 19. *eumdem feciſſe dicit*, incipientibus vigiliis noctis mediæ, *a qua tertiæ initium ducunt, non quartæ. Secundo in prodigioſa illa pugna* plures mutuis vulneribus, quam hoſtili ferro, *Hebræorum ſcilices, occidiſſe affirmat. Sed quomodo bi Madianitas cædere poterant, qui ſiniſtras manus lampadibus* E *ſeu facibus, dextras tubis, quas inflabant, habebant impeditas? Non dico, nullis eos armis neciuctos fuiſſe; nam veriſimile non eſt, quod inermes hoſtem jam undequaque in fugam conjectum inſecuti fuerint. Certe tunc arma eis non defuiſſe, cum Madianitarum reliquias trans Jordanem aſſequerentur, manifeſtum eſt ex cap. 8. v. 11.: verum in valle Jezrael Hebræi nullis armis uſi ſunt: ad ſolum tubarum cornua, teſtaceorum vaſorum ſtreptitum, lampadumque fulgorem victi ſunt Madianitæ, victores facti ſunt Iſraelitæ, Deo pro bis contra illos pugnante. Unde S. Sidonius Apollinaris in Panegyrico ſuo Spiritum ſanctum ita alloquitur:*

Firmaſti Gedeona tubia inſerte canoris
Spiritus, & ſolo venit victoria cantu.

Alias in Joſephi narrationem animadverſiones lege apud Salianum in Annalibus num. 54. *&* 56.

in quibus poſſimum emendanda.

§. V. Ephraimitas placat; hoſtium reliquias delet; Soccothæos & Phanuelitas ob negatum commeatum punit. interficit Zebee & Salmana; regnum a ſuis ſibi delatum recuſat. F

Verſu ultimo capitis ſeptimi dicuntur Ephraimitæ hoſtem perſecuti fuiſſe, capita Oreb & Zeb portantes ad Gedeon trans fluenta Jordanis; *monitum exiſtimabant, S. Ducem flumen cum ſuis tranſiſſe: at, ubi intellexerunt ipſum adhuc cis Jordanem verſari, regreſſi ſunt*, Dixeruntque ad eum viri Ephraim: Quid eſt hoc quod facere voluiſti, ut nos non vocares, cum ad pugnam pergeres contra Madian? jurgantes fortiter, & prope vim infetentes. Quibus ille reſpondit: Quid enim tale facere potui, quale vos feciſtis? Nonne melior eſt raſcemus Ephraim vindemiis Abiezee? *De metaphoricæ locutionis ſignificatione conſule interpretes. Porro Sanctus:* In manus veſtras Dominus tradidit principes Madian Oreb & Zeb: quid tale facere potui, quale vos feciſtis? Quod cum locutus eſſet, requievit ſpiritus eorum, *Sanctus Ephraimitas accerſit augendi gloriæ ſuæ gratia.*

AUCT. J. L. quo tumebant contra eum *cap. 8. ℣. 1. & ſeqq. Conabatur dæmon tantam a S. Gedeone acceptam plagam ulciſci, bellumque civile excitare, atque ideo ſuperbis Ephraimitis ſuggeſſit, quod a Sancto, aliis tribubus in belli ſocietatem advocatis, præteriti fuiſſent, neque pars gloriæ rerum bene geſtarum ad ipſos derivaretur. Sed funeſtum illius conſilium fregit atque irritum reddidit prudentiſſimi Ducis blanda & modeſta reſponſio, qua, Ephraimitas extollendo & ſe ſuamque familiam deprimendo, jurgia compeſcuit, omnemque compeſcuit tumultum. Poſt hæc verſu 4. ſubdit Scriptura, Sanctum cum ſuis Jordanem tranſiviſſe: unde credo ego, eis fluvium has turbas motas fuiſſe, neque in hujus numeri initio recte dixiſſe, quod Ephraimitæ, quos ex fine ſapitis præſidentis Jordanem trajeciſſe certum eſt, in exteriorem fluminis partem regreſſi fuerint, ut S. Gedeonem convenirent. Multi quidem diſſentiunt interpretes, affirmantes, ordinem hiſtoricum in Scriptura hic perturbatum eſſe; ſed quæ ea aſſerendi neceſſitas?*

plangatur commeatus Succothi

54 *Oppreſſo hoc civili bello, ſanctus Dux hoſtilis exercitus reliquias perſequitur:* Cumque veniſſet Gedeon ad Jordanem, tranſivit eum cum
B trecentis viris, qui ſecum erant. *Ita prælectus a Deo fuit ille trecentorum Iſraelitarum manipulus, ut ne unus quidem ex iis deſideratus fuerit. Verum qui tota propemodum nocte vigiles in armis ſteterant, & diuturna vociferatione ac tubarum inflatione ſpiritus exhauſerant, hoſteſque inſuper infeſtis armis magno labore infeſtati fuerant, ulterius præ ſame & præ laſſitudine fugientes perſequi non poterant ℣. 4. Itaque acceſſit Sanctus ad oppidum Succoth, quod non longe ultra Jordanem ſitum erat in tribu Gad, per quam ſuperſtites Madianitarum copiæ in patriam fugiebant:* Dixitque ad viros Soccoth: Date, obſecro, panes populo, qui mecum eſt, quia valde defeceruot: ut poſſimus perſequi Zebee & Salmana reges Madian. Reſpondeſunt principes Soccoth: Forſitan palmæ manuum Zebee & Salmana in manu tua ſunt, & idcirco poſtulas ut demus exercitui tuo panes ℣. 5. & 6. *Dux Sanctus ob panes per umarum hanc farcaſmum negatos, juſta indignatione commotus, gravem ultionem Soccothais comminatur:* Quibus ille
C ait: Cum ergo tradideris Dominus Zebee & Salmana in manu mea, conteram carnes veſtras cum ſpinis tribuliſque deſerti ℣. 7.

& Phanuelitis graves pœnas minatur;

55 Et inde conſcendens, venit in Phanuel: locutuſque eſt ad viros loci illius ſimilia. Cui & illi reſpoderunt, ſicut reſponderant viri Soccoth. Dixit itaque & eis: Cum reverſus fuero victor in pace, deſtruam turrim hanc ℣. 8. & *ſeq. Dubium non eſt, quin Succothæi & Phanuelitæ, incolæ tribu Gad, graviter & in Deum, & in rempublicam, & in trecentos fratres Iſraelitas peccarint, quod tam iaſigati victoriæ ſuæque ipſarum libertatis ſecundum Deum auctoribus, præ ſame & laſſitudine deſitientibus, aſperam reddiderint pro panum commeatu irriſionem, idque eo tempore, quo adhuc communi Hebræorum bono procurando occupabantur, jamque in itinere erant ad omnium ſalutem ſuperſtitum hoſtium internecione certam faciendam. Unde* & S. Gedeoni, *quem Deus populi ſui ducem & judicem conſtituerat, licuit graves iabumanis & immiſericordibus illis Gadiitis pœnas decernere & infligere, uti poſtea factum eſſe legimus.*

56 *Poſt geminam hanc repulſam Dux ſanctus* D
cum ſuis, inedia & labore debilitatis, generoſe tamen animo vel ſorte divino auxilio corporum infirmitatem ſuſtentante, ad opus bene inchoatum feliciter perfitiendum pervenit. Zebee autem & Salmana requieſcebant cum omni exercitu ſuo. *In Hebræo & Chaldæo textu, & apud Septuaginta bis additur,* in Carcar, *qua voce deſignatur locus, in quem exigua hoſtium reliquiæ confluxerant.* Quindecim enim millia viri remanſerant ex omnibus turmis Orientalium populorum, cæſis centum viginti millibus bellatorum educentium gladium. Aſcendenſque Gedeon per viam eorum, qui in tabernaculis morabantur, ad Orientalem partem Nobe & Jegbaa, percuſſit caſtra hoſtium, qui ſecuri erant, & nihil adverſi ſuſpicabantur. Fugerantque Zebee & Salmana, quos perſequens Gedeon comprehendit, turbato omni exercitu eorum ℣. 10. & *ſeqq. Subjicio verba Saltoni in Annalibus n. 66.* Diſſipato ergo contiuoque hoſtili exercitu & regulis in vincula coojectis, corpora, pene fame coacta, *Iſraelitæ trecenti* ex præda ſeficiunt, & nonnulla etiam quiete capta, albeſcente cælo, reditum parant, Hæc enim E
omnia nocte facta ſunt; unde ſtatim (℣. 13.) ſequitur, revertum de bello ante ſolis ortum. Non quidem eadem ipſa nocte, qua in valle Jezrael conturbati divinitus de victiue mutuis ſeſe vulneribus confecere, ut quidam putavere; ſed ſequenti. Intermedio enim die perfecta ſunt, quæ hacteous cap. VEEA, ſunt relata; quæ in unam eandemque noctem conjici profecto non poſſunt.

puniit Succothæos & Phanuelitas, horum vero ducem

54 *Sequitur ſupplicium Succothæorum & Phanuelitarum, quod e ℣. 13. ita narratur:* Reverteuſque *Dux ſanctus* de bello ante ſolis ortum, apprehendit puerum de viris Soccoth, *famulum ſuſpicet aliquem Succothæum, qui ſummo mane urbe egreſſus erat:* interrogavitque eum nomina principum & ſeniorum Succoth, *quos numerum in culpa fuiſſe conſtaret; clemens enim Imperator infantes cum ſenibus perdere noluit;* & deſcripſit ſeptuaginta ſeptem viros. Veoitque ad Soccoth, *urbemque improviſus occupavit;* & *ſeptuaginta ſeptem viris, quos deſcripſerat, comprehenſis, duos Madianitarum reges vinctos in ipſorum conſpectum adduxit;* & dixit eis: En Zebee & Salmana, ſuper quibus exprobraſtis mihi, dicentes: Forſitan manua Zebee & Salmana in manibus tuis ſunt, & idcirco poſtulas, ut demus viris, qui laſſi ſunt & defecerunt, panes. Tulit F
ergo leniores civitatis & ſpinas deſerti ac tribulos, & contrivit cum eis atque comminuit viros Soccoth. *De hoc ſupplicio evaſuli interpretes,* Turrim quoque Phauuel ſubvertit, occiſis habitatoribus civitatis, *qui forte omnes ad hanc turrim confugerant, eamque adverſus S. Gedeonem propugnarant. Si Duci ſuo non reſtiterint oppidani, vel ſponte ſe dediderint, putem egeſtos inopia commeatus auctores pœnas dediſſe, innocentibuſque parcitum fuiſſe, uti in Soccoth factum fuerat. Malim tamen credere primum, omnium omnes Phanuelitas interfectos fuiſſe, quod reos ſe reddidiſſent pertinaci turris defenſione.*

interficit Zebee & Salmana

58 *His peractis, Sanctus in memoriam redit miſerabilis fratrum ſuorum internecionis, ſatentus. Hi aliquo e ſeptem prioribus, ut exiſtimo, ſervitutis annis, ad montem Thabor confugerant, ut in ejus latebris ſua præda, vel ſe morti ſubducerent: quos Zebee & Salmana comprehenſos, nulla erga innocentes miſericordia uſi, barbara feroci-*

A *ferocitate maſtlorant*. S. Gedeoo *ſuſpicatus id quod erat, quos vinctos tenebat reguloi crimen patraſſe, eos interrogat: facinus confitentes morti adjudicat, quos alioqui ejus clementia vita donaſſet. Ergo & impietatem ulturus, & ſimul regium faſtum calcaturus, jubet filium ſuum adhuc puerum illos occidere, ut injuſtam patruorum ſuorum necem ulciſceretur: ſed, timente puero, & rogantibus reis, quod lenam carnificinam forte verereotur, irruit in eos Sanctus atque interfecit. Hæc ita referuntur a* ℣. 18. Dixitque (Gedeon) ad Zebee & Salmaoa: Quales fuerunt viri, quos occidiſtis io Thabor? Qui reſponderunt: Similes tui, & uous ex eis quaſi filius regis. *Obliqua hic Victori blandiuntur, dum fateutur eum regia forma decorum*. Quibus ille reſpondit: Fratres mei fuerunt, filii matris meæ. Vivit Dominus, quia ſi ſervaſſetis eos, non vos occiderem. Dixitque Jetber primogenito ſuo: Surge & interfice eos. Qui non eduxit gladium: timebat enim, quia adhuc puer erat. Dixeruntque Zebee & Salmaoa: To ſurge, & irrue io nos: quia juxta ætatem robur eſt hominis.

B Surrexit Gedeon, & interfecit Zebee & Salmana: & tulit ornamenta ac bullas, quibus colla regalium camelorum decorari ſolent.

59 *Jam Ephraimitarum invidia & ira reſederat,* regnum ſibi a populo dilatum *rixæ & querelæ contra Sanctum ceſſaverant; ſuccedebant amor, gratiarum actio, & liberalis voluntas eas referendi de Iſraele tam bene merito* Gedeoni. *Hanc teſtatam reliquerunt ipſi & ceteri Hebræi, dum Sanctæ ejuſque poſteris ſupremum in Iſraele dominatum detulerunt*: Dixeruntque omnes viri Iſrael ad Gedeoo: Dominare noſtri tu, & filius tuus, filius filii tui: quia liberaſti eos de manu Madiao ℣. 22. *At quam bis deferunt* S. Gedeooi *poteſtatem? Non judiciariam; hanc enim jam habebat, a Deo ſibi collatam: imo vel hoc ipſa titulo eadem ipſi quodammodo debebatur, quod populum in libertatem aſſeriſſet. Certe hactenus neme alius huuc magiſtratum geſſerat, quam qui ſalutem Iſraeli attuliſſet. Num Iſraelitæ publicæ rei curam deponere volentem a propoſito avertere conantur? At nullum eſt hujus voluntatis in textu ſacro veſtigium, quem de judicis munere non agere, mox oſtendemus.*

60 *Communis opinio eſt, quod ei oblatus fuerit* magno animo repudiat. *dominatus regius. De quo alii potiut intelligae hanc Hebræorum poſtulationem*, Dominare noſtri

C tu, & filius tuus, & filius filii tui *&c. Verba iſta hanc reſpuunt interpretationem: Judicis præfecturam aſſume, vel aſſumptam gerere perge; nam judices proprie in populum non dominabantur; quoniam nec novas leges tondere, uti reges, poterant, neque quidquam in rebus gravioribus ſine ſynedrii conſenſu agere aut decernere. Præterea hic Sancti filio ac nepoti eadem, quæ ipſi, deferitur poteſtas; judiciaria autem non tranſmittebatur ad poſteros, uti regia, ſed morte finiebatur. Sed verbum* domioandi *hic ſtricte ſumi, adeo ut non extendatur ad omnem perfectum illud juriſdictionis dominium, quale judices olim exercebant, etiam colligitur ex Sancti reſponſione ad Iſraelitas:* Quibus ille ait: Non dominabor veſtri, nec dominabitur iu vos filius meus; ſed dominabitur vobis Dominus ℣. 23. *Senſus iterum bic eſſe non poteſt: Non ero judex veſter &c.: nam jam eum magiſtratum ſibi a Domino delatum acceptaverat, & quadraginta annis ad mortem uſque geſſit. Præterea bic* S. Gedeon *eam, quam populus offerebat, poteſtatem vult* AUCT. *Domini eſſe, non ſuam: at non vult Domini eſſe* J. L. *judiciariam, ſed regiam, hæc igitur ei oblata fuit. Apud Iſraelitas Deus regium nomen & poteſtatem habere & exercere ipſe volait; judices autem alioſque inferiores magiſtratus inſtituit, ut ejus nomine & ſecundum leges, quas tuleraf, rempublicam adminiſtrarent. Hinc cum Iſraelitæ poſtmodum regem ſibi peterent, ait ad Samuelem lib.* 1. *Regum cap.* 8. ℣. 7. Audi vocem populi io omnibus, quæ loquuntur tibi. Non enim te abjecerunt, ſed me, ne regnem ſuper eos. *Ex bis ſatis liquet, quod populus ſanctum Judicem regem creare voluerit. At hic dignitatem iſtam magno excelſoque animo repudiavit: majorem ſane hinc laudem & gloriam meritus, quam ex regia poteſtate ejuſque exercitio ei obvenire potuiſſet.*

61 *Joſephus narrata morte Oreb & Zeb, hiſtoriam ſuam ita proſequitur, graviſſimis erroribus plenam*. Qui vero ſuperſuere duces cum reliquiis exercitus, ferme decem & octo millia hominum (*Scriptura* ℣. 10. *tantum quindecim millia numerat*;) quaotum potuerunt procul ab boſte caſtris locum ceperunt. Nec Gedeon deE feſſus cum totis copiis (℣. 4. *dicitur* cum trecentis viris) eo properat, & iterum congreſſus, poſtremo hoc conflictu ad unum omnes trucidat, & reliquos duos duces capit Zebim & Hezarbunim (℣. 12. *legimus captos fuiſſe* Zebee & Salmana, turbato omni exercitu eorum.) His prælii cæſa ſunt Madiaoitarom & ceterorum Arabum, qui eis auxilio venerant, circiter ceotum viginti millia. *Jam ante ultimum prælium tot cæſos fuiſſe ſcribitur* ℣. 10. Præda etiam magna auri, argeoti, textiliom, camelorum & jumentorum Hebræi ſunt potiti. Gedeon vero reverſus io patriam ſuam Ephram, ſupplicium ſumpſit de Madianitarum regibus. *Veriſimile trans Jordanem bi puniti fuere, paulo poſt ſupplicium de Soccothais & Phanuelitis ſumptum, de quibus altum ſiles.*

62 *Quæ ſubdit de Ephraimitarum jurgio con-* Joſephi *tra Ducem ſuum, loco narrat alieno, cum en* narratio. *Scriptura certum ſit, poſt deletas Madianitarum reliquias omnem populum tam propenſo in illum animo fuiſſe, ut regnum ipſi ejuſque poſteris obtulerint:* Ceterum, *inquit*, Ephræmi tribua, iniquo animo ferens Gedeonis bonam fortunam, bello eum petere decrevit, eo quod ioſciis ipſis boſtem effet aggreſſus. Gedeon vero, vir inF omoi virtute ſummus, modeſte reſpondit, ſed non ſuo arbitratu boſtem abſque illis aggreſſum, ſed juſſu divino: victoriam tamen nihilo minus illorum eſſe, quam ſuam ipſorum qui militaſſent: atque bis verbis (*cum ſacris* ℣. 2. *& non ſatis conveoientibus*,) ſedata eorum ira, non minus profuit Hebræis, quam rebus proſpere geſtis; obſtitit enim, ne civila bellum exoriretur. Hujus tamen ſuperbiæ tribus hæc pœnas dedit, ſicut ſuo loco dicemus. *Innuit eludem, quæ tempore Jephte illata eſt huic tribui Judicum cap.* 12. ℣. 6. *ubi quadraginta duo Ephraimitarum millia a Galaditis cæſa narrantur.* Porro Gedeon (*quod ſequitur numero* 59. *& 60. refutatum eſt*) cum vellet imperium deponere, compulſus eſt id retinere per annos quadragiota, diceodo jus & litibus finiendis occupatus, populo ratum habente, quidquid ille in cauſis controverſis prooontiaret. In ſenecta deiode mortuus, apud Ephram io patria ſepelitur. *Sed & alia mortem ejus præceſſerunt, de quibus paragrapbo ſequente.*

Tu multis corrigitur

§. VI.

AUCT. J. L.

§. VI. Ephod conficit Sanctus & ponit in Ephra: defenditur contra multos, qui hoc facto eum peccasse asserunt; ejus familia & mors sancta.

Ephod conficit & collocat in Ephra, ob quod variis de variis eum peccatis accusant.

UBI dignitatem regium, *ab Israelitis sibi delatam, fortiter repudiarat sanctus Judex, rogavit illos, ut suam benevolentiam promptamque gratificandi voluntatem in alia potius re manifestarent:* Dixitque ad eos: Unam petitionem postulo a vobis: Date mihi inaures ex præda vestra. Inaures enim aureas Ismaelitæ habere consueverant. Qui responderunt: Libentissime dabimus. Expandensque super terram pallium, projecerunt in ea inaures de præda. Et fuit pondus postulatarum inaurium, mille septingenti auri sicli, absque ornamentis, & monilibus, B & veste purpurea, quibus reges Madian uti soliti erant, & præter torques aureas camelorum. Fecitque ex eo Gedeon Ephod, & posuit illud in civitate sua Ephra. Fornicatusque est omnis Israel in eo, & factum est Gedeoni, & omni domui ejus in ruinam ℣. 24. *& seqq. Postrema hæc verba multis iterum & gravibus auctoribus videntur Sanctum aperte peccati reum facere. S. Augustinus quæst.* 41. *&* 42. *Theodoretus, Procopius, Dionysius Cartusianus, Cajetanus, Lirinus, Estius & multi alii eum deliquisse asserunt. Multiplicia sunt crimina, de quibus Vir sanctus reus agitur: reducuntur fere ad sequentia: quod Ephod ipse ut idolum coluerit, vel alium in eo superstitiosum cultum exercuerit; quod Israelitas divinum ei honorem tribuentes, vel aliter eosdem abutentes non impedierit; vel si ipso vivente nil tale commissum fuerit, quod Ephod fabricarit, prævidens, post mortem suam illud futurum occasionem idololatriæ, aut in alios imptos usus convertendum esse. Multi eum ab istis peccatis absolvunt; sed in eo ejus culpam constituunt, quod Ephod & alium forte divini cultus apparatum extra locum tabernaculi confecerit; vel* C *quod ipse Ephod indutus Dominum consuluerit, quod latis non licebat; vel denique quod illud ad sacrificia vel pec so vel per alios extra Silunem offerenda adhibuerit.*

fundamentum, quo potissimum nitentur,

64 *Ex antiquis neminem inveni, qui Sanctum defendat: at recentiores multi eum ab omni peccato liberant. Toti fere sunt in eo, ut ostendant, quomodo confectio Ephod, positio in Ephra, ejusdemque post Sancti mortem abusus fieri potuerint sine ulla hujus culpa. Illud autem,* Et factum est Gedeoni, & omni domui ejus in ruinam, *ita explicant, ut Sancti nomen non pro ejus persona, sed per tropum pro ejus familia ponatur; alium, videlicet & hic officio suo non fungi, quod est distincta conjungere; sed esse exegeticum, ut idem sit, quod* id est. *Verum hæc ipsum nodum non solvunt, in quo potissimum hæret difficultas: nam quoniam dubium non est, quin magis proprius & obvius dictorum verborum sensus sit,* Et factum est persone Gedeonis, & omni domui ejus in ruinam, *prius probari debet ab eo recedendum esse. Non satis est dicere, Ephod potuit licite fabricari: ideoque de Viro sancto præsumi debet, eum non peccasse, donec contrarium demonstretur. Sequelam negabit pars adversa: pro aliquis, inquit, innocentia prudens non stat præsumptio, ubi obvius Scripturæ sensus eum manifeste peccati arguit. Contendit hinc* D *inhærendum esse, donec aliunde probetur aliquid obstare; onus autem id probandi incumbere in Sancti defensores, qui figuratam & impropriam Scripturæ locutionem adstruunt. Itaque fundamentum ipsum, quo potissimum aliorum censura nititur, prius subruendumque est: ostendendumque, Sancti nomen hic ipsam ejus personam non significare, nec particulam & hic duo distincta conjungere. Argumenta accipe, quæ mihi id sufficienter evincere videntur.*

argumenta

65 *Sat multa imprimis obstant, quo minus illud,* Et factum est Gedeoni, & omni domui ejus in ruinam, *intelligi possit de ruina animæ, quam* Gedeon *incurrerit ob peccatum grave. Nam si in infidelitatem vel idololatriam lapsus sit, quomodo ab Apostolo ab Hebræos cap.* XI. *ejus fides laudatur? Quomodo verum erit illud Ecclesiastici testimonium cap.* 46. *a ℣.* 13. Et judices singuli suo nomine, quorum non est corruptum cor *per idolatriam*, qui non averti lunt a Domino, ut sit memoria illorum in be- E nedictione *&c.? Neque dicas hæ laudes de* Gedeone *non prædicari. Si ad ipsum, quem solum e judicibus, de quibus agit liber eorum nomen fertur, Ecclesia Sanctorum Fastis inscripsit, sic non extendantur, quos tandem judices Ecclesiasticum laudare ceedam? Si Israelitis, Ephod ad idololatriam vel superstitionem abutentibus, tempestive obvium non verit, vel prævideri, ilies post mortem suam in eo fornicaturos; quomodo hic ℣. 25. ipsum de Israele tam bene meritum Scriptura testatur, ut ipsius etiam familiam eorum misericordia dignam asserat* juxta omnia bona, quæ fecerat Israeli? *An quia populum in libertatem asseruerat? At majus malum est animabus ruina & æterna damnationis causam vel occasionem tam gravi culpa præbuisse, quam bonum, corporibus fuisse libertatis auctorem. Si denique ullo alio gravi delicto sanctitatem amisisset, an Ecclesia eum fidelium cultu dignum judicasset? An Apostolus ornatus eum illorum numero adscripsisset,* qui per fidem ... operati sunt justitiam, adepti suot repromissiones F *&c.? An Scriptura senectutem ejus, in qua mortuus est, bonam dixisset,* Mortuusque est Gedeon, filius Joas, in senectute bona ℣. 32.?

ut sacra

66 *Verum, inquies, hæ nihil urgent, quoniam ante mortem pœnitentiam egit. Si id verum sit, sui vel alieni gravis peccati occasionem, causam, vel materiem, uti debuit, destruxit vel sustulit: secundum non factum est, ergo neque primum. Ephod post Sancti mortem adhuc existisse passim fatentur omnes, nemine id in dubium vocante; & satis ex Scriptura probari potest:* Fornicatusque est, *inquit* ℣. 27. omnis Israel in eo (*Ephod.*) *Ex vocibus* omnis Israel *intelligitur, fornicationem in Ephod fuisse publicam: at hac non coarguit* S. Gedeone *vivente, nam paulo infra* ℣. 33. *manifesto indicatur, Israelitas in publicam idolatriam non relapsos fuisse, nisi sancto Judice vita functo:* Postquam autem mortuus est Gedeon, averti sunt filii Israel, & fornicati sunt cum Baalim, *id est, cum idolis, e quibus unum forte fuit Ephod; vel si illud non adoraverint, certe ad honorem vel cultum alicujus idoli ea abusi fuerunt. Vide interpretes obvios. Nunc autem si Ephod a* Gedeone *destructum vel sublatum non fuerit, quomodo ejus pœnitentia intelligi potest? Effugium aliquod excogitavit Lirinus:* Ad illud

autem,

A autem, *inquit*, quod contra hoc arguitur, quod talia non deſtruxit, poteſt dici, quod pœnituit circa mortem, cum jam eſſet ita debilis, quod hoc facere per ſe non poterat: præcepit tamen filiis ſuis hoc fieri, vel ſaltem veſtes dictas ad locum divini cultus portari: quod quia factum non fuit, non ſibi imputandum eſt, ſed magis illis, qui ad idololatriam, ad quam proni erant, abuſi ſunt. *Itane vero? An ad ipſum fere mortis articulum, cum præ corporis debilitate ſui vel alicui criminis occaſionem jam amplius tollere non poterat, pœnitentiam agere tot annis diſtulit? Ergo ſaltem ejus ſenectus fœdo ſtigmate contaminata fuit, extremis vitæ diebus exceptis. Sed ejuſmodi hominum ſenectutem Scriptura* bonam *appellare non ſolet. Vide ſupra nu. 3. Neque illi eas mereantur laudes, quibus Apoſtolus* Gedeonem *proſequitur: neque Eccleſia, ſi gravem culpam commiſiſſe & in ea tomdiu perſeveraſſe judicaret, eum ob vitæ ſanctitatem fidelibus colendum proponeret; maxime cum Scriptura de ejus pœnitentia taceat.*

Scriptura

B 67 *Dici etiam non poteſt, quod ſtatim ob admiſſo crimine Ephod e medio auferre voluerit; ſed Iſraelitas bonæ hujus voluntatis exſecutionem impediſſe: nam poſt victoriam de Madianitis eos ſibi adeo addictos nactus eſt, ut ipſi poſterique regnum obtulerint, poſtulatas ex præda inaures aureas prompti tradiderint, quibus & alia multa pretioſa donu ultro adjecerunt; eos, inquam ita ſibi obſequentes habuit, ut idolorum cultum, ob quem ſeptem annis dura ſervitute puniti fuerunt, deſeruerint, & in vera religione perſeveraverint, quamdiu Sanctus præfuit. Hoc paſſim omnes deducunt ex verſu 33. cujus verbum mox deds. Si populum, in ſuperſtitiones adeo proclivem, ad veri Dei cultum convertere potuerit, an jam converſum legumque divinarum obſervantiorem nullo modo ad id inducere potuit ſupremum reipublicæ Caput, ut ille non impediret iſtius rei ablationem, quæ jam gravis offenſæ divinæ occaſio fuerat? Et quomodo impedire potuit populus, quo minus* Gedeon *Ephod, ſicut nuper unum lucumque Baal, nocte deſtrueret, vel ilum de domo ſua vel civitate Ephra illud alio transferret, ſi translationem periculum velubendi tolli poterat? Jam ego adverſum partem*

C *ita convenio*: Gedeon *potuit & debuit auferre vel deſtruere erectum Ephod, quia noverat illud ſuæ aut alienæ idololatriæ, vel ulteriori gravi peccati cauſam occaſionemve dediſſe: quamdiu vixit, illud non ſuſtulit, nec deſtruxit: igitur pœnitentia non egit. Nihil hic juvant effugia, ad quæ hoc & præcedente numero reſpondi. An autem melius ſis excogitaturus, plurimum dubito. Sed ſi intelligi nequit* Gedeonem, *quem* in lenectute bona *mortuum fuiſſe Spiritus ſanctus teſtatur, de gravi crimine pœnitentiam egiſſe; quid ulind relinquitur, quam ut illud non commiſerit? Itaque hic locus,* Et factum eſt Gedeoni, & omni domui ejus in ruinam, *exponi non poteſt de ruina animæ, ſeu mortifera culpæ ſanctis Judicis; & conſequenter erga eum nimium ſeverus eſt S. Auguſtinus, dum quæſt.* 42. *ita loquitur*: Non prætereunda oritur quæſtio, quomodo quieverit terra quadraginta annos in diebus Gedeon, cum poſt victoriam, qua liberavit Hebræos, ex auro ſpoliorum fecerit abominationem, & poſt illam fornicatus ſit omnis Iſrael, & fuerit illi & domui ejus in ſcandalum. Quomodo ergo poſt hoc tantum neſas, quod & Gedeon & populus admiſit, requievit terra quadraginta annos? *Quæſtioni hoc modo inſtitutæ reſponſionem ſubjungit, quæ Sancto noſtro & Scripturæ ſacræ mihi eam adverſa videtur, ut eam probare non poſſim. Quæ illa ſit, opportune dicetur numero ſequente; ubi & alio argumento buccinam dicta ſtabiliemus.* AUCT. J. L.

68 *Verba ſacra, de quorum ſenſu eſt controverſio, ita etiam intelligi non poſſunt, ut Sanctus occaſione Ephod ruinam ſeu jacturam gravem in ea aliqua temporali poſt victoriam Madianiticam paſſus fuerit. Sive jactura gravis a Domino in pœnam delicti gravis vel levis, ſive etiam illi innocenti ab hoſtibus aut ab epſis Iſraelitis illata fuiſſe ſuppeantur; Scriptura, ſaltem prout ſubſtat interpretationi paſſim receptæ, ſatis declarat, ejus regimen undequaque felix fuiſſe. Ex* ℣. 28. *diſcimus, terram quieviſſe a prœliis, quamdiu* S. Gedeon *præfuit; ex* ℣. 30. *Deum ei benedixiſſe numeroſæ prole; ex* ℣. 32. *mortuum eſſe in ſenectute a meritis & ab omnium numero bona; ex* ℣. 33. *non niſi poſt mortem ejus Iſraelitas fornicatos fuiſſe cum idolis, & proin eos in veri Dei cultu ab ipſo vivente contentos fuiſſe. Si illos inhibere potuit, ne committerent id, in quod maxime proni erant; dubium non eſt, quin eisdem in reliquis* E *ſibi obedientes habuerit. Ex his confirmatur dicta numeris proxime præcedentibus, nimirum* Gedeonem *nec idololatrum vel ſacrilegum, nec idololatriæ alienæ vel ſacrilegii auctorem fuiſſe: crimina enim gravia, de quibus accuſatur, ad hæc reducuntur. Quam ſevere idololatrium ultus ſit Deus, docet Numerorum caput* 25. *& ingenti ſuo malo experti ſunt Hebræi, jam toties ea iſtius criminis pœnam exterarum gentium ſervitute oppreſſi. Nec impunites reliquit eos, qui irreverenter res ſacras tractarunt. Exempla dat liber Levit. cap.* 10. *in Nadab & Abiu, cæleſti igne percuſſis, & liber* 2. *Regum cap.* 6. *in Oza, ſubito morte exſtincto. Si* Gedeon *idololatriæ, vel gravis ſacrilegii culpam contraxiſſet, tam diuturna & proſpera gubernatione Dominus ipſum non beaſſet, ea majeſtatis dignum pœnis, quo plura beneficia ab illo acceperat. Argumentum, petitum a proſpero & pacifico* 40. *annorum Sancti regimine, ita urgens viſum fuit S. Auguſtino, ut ad quæſtionem, cujus verbum numero præcedente ex ipſo retuli, reſpondendum cenſuerit, S. Judicem* in fine dierum F *ſuorum Ephod contra legem Dei erexiſſe. An ergo ſub finem vitæ gravi peccato ſanctitatem amiſit? Ita, ut ex ejus verbis ſupra datis ſatis apparet, ſentit ſanctus Doctor; ſed a quo recedere nos cogunt divina Eloquia, quæ ſenectutem, in qua ad Patres migravit, bonam fuiſſe pronuntiant. Nunc tandem ita concludo: Sanctus graviter non peccavit, ut ſufficienter jam probatum eſt; neque etiam a Deo, ab exteris, vel ſuis grave aliquod malum temporale, cum judex præeſſet, paſſus eſt, ut ſtatim vidimus: ergo Ephod non ceſſit ipſi perſonæ* Gedeonis *in ruinam: ergo illud,* Et factum eſt Gedeoni, & omni domui ejus in ruinam, *in proprio ſenſu accipi non poteſt.*

ſolvuntur

69 *Multi, qui* Gedeonis *factum improbant, peccatum quidem ſecundum ſe grave ei imponunt; ſed ejus malitiam defectu plenæ advertentiæ, ab ignorantia, & aliunde emanare contendunt. Sed bi, meo ſaltem judicio, ab obviæ ſignificatione eorum ſacri longius recedunt, quam qui nomen* Gedeonis *non pro ipſo Sancti perſona, ſed pro ejus familia uſurpant, & particulam & exegeticam eſſe dicunt. Hunc in Scripturis aliquando ita ſumi, exemplis probat Solimanus n.* 77. *caput vero ſumi-*

AUCT. J. L. *familiæ pro ipſa familia poni, uſitatiſſimum eſſe nemo negare poteſt. Jam peto mihi aliquem in ſacris Litteris locum aſſignari, ubi vox* ruina *non ſignificet mortem animæ humanæ, ſi de hac ſit ſermo. Proverb. cap.* 18. ℣. 7. *dicitur*, Et labia ipſius ruina animæ ejus: *& alibi tum in hoc libro ſæpe, tum in aliis, ubi de damno animæ agitur, occurrit eadem vox, quæ ubique ineptæ expoſitione, ſi per eam mors animæ non intelligatur. Et vere ſtint leve damnum in bonis fortunæ ſimpliciter dici utquit ruina hominis divitis: ſic neque damnum animæ, ex levi peccato ortum, ſimpliciter dici poteſt ruina illius. Si igitur Ephod occaſio vel cauſa fuerit levis tantum culpæ, ſimpliciter vera non eſt hæc propoſitio*, Et factum eſt Gedeoni in ruinam *animæ: erit quidem vera ſecundum aliquid, ſeu gratiæ diminutionem; at Scriptura pro ruinam animæ illam ſolam uſquam intelligit: ſic neque per ruinam regionum, populorum, urbium, ædium, nihil unquam leve, ſed illorum vaſtationem, cædem, everſionem & dꝛuctionem ſignificat. En*

B *his omnibus ſatis liquere orbuter, illud*, Et factum eſt Gedeoni, & omni domui ejus in ruinam, *melius exponi non poſſe quam hoc modo*, Et factum eſt Gedeoni, id eſt, domui *&c. Cum textus ita explicatus nullam Sanctæ culpam affirmet, jam cuncta eam probandi omne translatum eſt in ipſius accuſatores.*

70 *Tota itaque quæſtio ſoluta eſt, ſi oſtendatur, quomodo fabricatio Ephod & poſitio ejus in Ephra ſine ulla culpa fieri potuerit, quamvis occaſio fuerit, ut in eo poſtea fornicati ſint Iſraelitæ. Id facile intelliges ex ſequentibus. Imprimis tuto inſiſti poteſt viæ, quam elegit Salianus, qui in ſua Annalium Epitome num.* 19. *ita habet*: Verum hæc omnia (*mauvet ſolitus aurea & cetera pretioſa dona*) Vir ſanctus non in rem ſuam, ſed in Dei cultum convertit. Fecit enim ex eo Gedeon Ephod, qua voce omamentum pontificale intelligitur, in quo Pontifex Dominum conſulere ſolebat, & poſuit illud in civitate ſua Ephra. Cum enim ibi juſſu Domini per angelum loqueatis, exſtructum ſuiſſet altare, ibique ſacrificatum Deo ab angelo ipſo & Gedeone, profano ejus loci cultu, qui jam dudum idolis exhibitus fuerat, in Dei cultum translato; ibidem etiam totum apparatum ſacrorum ab eo compa-

C ratum recte dici poteſt. Neque enim ad unam veſtem ſacerdotalem, aut potius amiculum ſuperhumerale, tanta vis auri potuiſſet impendi. Voluit ergo Gedeon, qui difficillimis temporibus factus erat populi princeps, quibus ſæpe Dei voluntas exquirenda erat, habere penes ſe pontificale ornamentum, per quod Zaccias pontifex Deum conſuleret, qui in illo quoque altari ſacrificaret: potuit autem merito credere, id fore gratum Deo, cujus mandato ibi altare jam excitatum fuerat, & ſacrificatum, ut diximus. *Per Ephod hic intelligendum eſſe non idolum, ut vult Procopius, nec etiam veſtem ſacerdotalem, Leviticam aut pontificam; nam earum materia dumtaxat linum erat; ſed pontificalem ex auro aliaque materia pretioſa, cui annexum erat Rationale cum Urim & Thummim, per quod Deus conſultus oracula reddebat, opinio eſt longe communior, quam defendit Bonfrerius hic. Multi etiam graves auctores cum Saliano exiſtimant, quod præter Ephod reliquam omnem ſacram ſupellectilem, ad ſacrificium neceſſariam*, Gedeon conjecerit: *ſed hoc inter Lyranum & Eſtium, quibus favet S. Auguſtinus quæſt.* 41. *addunt, eum peccaſſe, quod extra tabernaculum ſacrificiorum apparatum inſtituerit, ibique vel per ſe vel per alios contra præceptum divinum ſacrificarit. Verum ſicut illi hoc affirmant, ita id Salianus negat, & recte; nam quemadmodum cap.* 6. ℣. 26. *Deus Sanctum juſſerat in Ephra altare erigere, & in eo tauros immolare, prudenter judicare potuit, quod diſpenſatio divina adhuc duraret, ſaltem quoad locum, in quo altare haud ita pridem exſtructum erat. Ad quid enim altare, niſi ut in eo ſacrificetur? Quantum adverſæ parti incumbit probatio criminis, evincere debent Dei voluntatem fuiſſe, ut non niſi ſemel in altari, quod erigi juſſerat, ſacrificium offerretur, eamque ſancto Judici inuetuiſſe; quod nunquam præſtare poterunt.*

71 *Bonfrerius alium init viam. Nullam ſaeram ſupellectilem præter pontificale Ephod cum Rationali a S. Gedeone confectum putat; idque in hunc ſolum finem, ut in negotiis majoris momenti Dominum conſuleret non per ſe, ut vult Theodoretus quæſt.* 16. *ſed per Pontificem: additque in fine ſuæ diſſertationis*, Manaſſeam tribum conterminam fuiſſe Ephraimiticæ, in qua E Silo erat & tabernaculum, utque adeo exiguo intervallo Ephram Silunte & domo pontificia uhfuiſſe: qua ex re credi poteſt, Pontificem ad Gedeonem, principem ſanctum, ſequenter commeare ſolitum, vel in negotiis gravioribus a Gedeone advocari ſolitum ad Deum conſulendum. Porro extra tabernaculum quolibet loco potuiſſe Deum per Ephod a Pontifice conſuli, Exodi xxviii. diximus, & iſtiuſmodi oracula variis in locis captata, quæ Scriptura commemorat, indicat. Quod ſi captare oracula extra tabernaculi locum licuit, potuit & extra tabernaculum Ephodis ad eam rem uſus eſſe, atque adeo & Ephod extra locum tabernaculi confici & retineri. *Argumento hoc refellit opinionem S. Auguſtini, qui quæſt.* 41. an, *ecaſſectionem Ephod ejuſque poſitionem in Ephra fuiſſe contra præceptum divinum. Objici poteſt*: Pro Fecitque ex eo Ephod *in Hebræo eſt* Fecitque illud (*omne ſcilicet aurum, de quo cap.* 8. ℣. 26.) In Ephod. *At non videtur tantum auri pondus inſumptum fuiſſe in ornamentum ſuperbumerale, cui copulabatur Rationale; ergo ſub Ephod, quaſi primaria ſupellectile ſacra, reliquæ etiam apparatus ad ſacrificandum neceſſarius intelligitur. Reſponderi poteſt, non adeo incredibile videri, quod duodecim illi in Rationali lapides pretioſi, & duo in humeris grandes onyches & reliquus ornatus tanti auri pretium adæquarint, ut neceſſario aſſeri debeat, alio ex illo confecta fuiſſe inſtrumenta ſacra. Plura vide apud Bonfrerium. Duæ relatæ ſententiæ veriſimilitudine ſe mutuo non multum excedunt. In nulla manifeſto apparet, Sanctum vel leviſſimo peccaſſe; atqui etiam nulla ejus culpa inferri poteſt ex verbis illis.* Factumque eſt Gedeoni *&c.*, ut *ſupra probatum eſt: ergo Vir ſanctus ab omni abſolvendus eſt.*

72 *Porro Ephod cum eſſet eximiæ pulchritudinis, & ab auro gemmiſque omnique textura pretioſiſſimum, Hebræi & ingenio rudes, & mortalibus in idolatriam pronis honorem divinum iſti tribuerunt; reſque in idolatriam verſa eſt, haud aliter ac æneus ſerpens a Moyſe in deſerto erectus lib.* 4. *Regum cap.* 18. ℣. 4. Fornicatuſque eſt, inquit ſextus hic, omnis Iſrael in eo, *Creduue nonnulli ideo dici, Iſraelitas fornicatos fuiſſe in Ephod; quod illud teanſtulerint ad Baal eo exornandum, vel impios iſtius idoli miniſtros ad cultus*

D

F

& Bonfrerius alium, quam alteruter vero quis amplexi poſſit

Iſraelitas cum ea Ephod Sancto eam imputando.

A *cultus ſacrilegos tradiderint. Conjectura huic aliquid verſimilitudinis dant verba, quæ ſubduntur* ℣. 33.: Perceſſerunque eum Baal ſcœdus, *ut eſſet eis in deum. At qualiſcunque fuerit illa Iſraelitarum ſervitatis in Ephod, Vir ſanctus illorum culpæ particeps fuiſſe dicendus non eſt: tota hæret in populo, qui re ea ſe non mala eſque optimo ea ſitus conſilianta impie abuſus fuit. Sicut Hebræis ſcandalum datum non eſt in ſerpentis, ita neque in erectione Ephod: omne ſcelus occaſione uteiuſque rei commiſſum originem ſuam debet illorum propriæ malitiæ, eique ſoli imputandum eſt. Neque etiam, ſanctu Judice vivente, omnis Iſrael in Ephod fornicatus eſt: ſemper ſuos in officio & vera religione ita continuit, ut ſaltem publice a Dei cultu non diſcederint. Id paſſim* unum omnes ex ℣. 33., Poſtquam autem mortuus *&c. Dixi publice: non enim neceſſe eſt, ut urgem paucos aliquos ſortaſſe Ephod aut Baal occulte adoraſſe, cum adhuc Sanctus viveret. Nihil inde contra eum inferri poteſt, niſi prius probetur ſuorum impietatem ſciviſſe.*

B 73 *Poſt verſum* 27. *qui dia nos detinuit, ſequitur*: Humiliatus eſt autem Madian, nec potuerunt ultra cervices elevare: ſed quievit terra per quadraginta annos, quibus Gedeon præfuit. *Madianitarum vires ita hoc anno attrita fuerunt, ut ab his nihil amplius timendum eſſet. Sed usque reliqui populi Iſraelem bello appetere auſi fuerunt. Magnum quippe erat apud gentes circumquaque poſitas* S. Gedeonis *nomen, qui tumultu copiis quatuor reges eorumque ingentes exercitus fundere ac diſperdere potuiſſet; & quidem eo tempore, quo res Hebræorum oſtavum jam annum perpetuis vaſtationibus plane aceiſa videbantur. Porro pace ac libertate Iſraelitis reddita, res eorum reflorefcere cœperunt: nec minus Dei cultus, ex quo ſolititas iſta pendebat, ſanctu annuente Judice inſtauratus eſt.*

74 Abiit itaque Jerobaal filius Joas, & habitavit in domo ſua, *paterna ſcilicet, quæ erat in Ephra*, habuitque ſeptuaginta filios, qui egreſſi ſunt de femore ejus, eo quod plures haberet uxores. Concubina autem illius, quam habebat in Sichem, genuit ei filium, nomine Abimelech ℣. 29. *& ſeqq. De Sancti familia ita Joſephus lib.* 5. *Antiquit. cap.* 9.: Habuit autem filios C legitimos quidem ſeptuaginta, non ex uno matrimonio ſuſceptos, nothum vero unum ex concubina Druma, cui nomen Abimelechus. *Hallucinatur Joſephus, dum Abimelech* nothum, *reliquos vero Sancti filios* legitimos *appellat. Horum multi nati erant ex ſecundariis uxoribus, de quarum numero erat & mater Abimelech; cur ergo hunc* legitimum *filium non vocat æque ac illos? Quod ad numerum filiorum ſpectat, multi conjectant, non plures Sancto fuiſſe nec pauciores quam ſeptuaginta, ideo ut Abimelech huic numero non ſuperaddi debeat; ut ſic a Joſepho, ſed includi. Legitur quidem Judicum cap.* 9. ℣. 5. *quod Abimelech occiderit ſeptuaginta fratres, Joatham autem natu minimus mortem evaſerit; verum, inquiunt, pre* 68. *ibi ponitur numerus rotundus* 70. *quem complent Abimelech & Joatham, ſi addantur occiſis. Præter hos duos ullum non nominat Scriptura niſi Jether primogenitum, ante victoriam Madianitarum natum, de quo cap.* 8. ℣. 20. *Ceterum his* 70. *filiorum numerus non videtur totam exacte progenitem* S. Gedeonis *complexi, ſuus enim fœmineus non defuiſſe videtur.*

75 *Quod autem Sanctus plures uxores habuerit, vitio ei verti nequit, quia polygamia tum licita erat. Uxor inferioris ordinis, qua natus degener Abimelech, Sancto in Ephra non cohabitabat; ſed in Siebem morabatur, ut dicitur* ℣. 31. *Rationes verſimiles dat Tirinus in capitis* 9. *verſum* 1. Cum, *inquit*, Gedeon, tamquam judex & princeps totius populi, ſæpius ab urbe ſua Ephra ... abeſſe, & in Sichimis adeſſe E cogeretur, delegit & in Sichimis ſibi uxorem; ſed, ut dixi, ſecundariam ſeu concubinam, quam Joſephus Drumam vocat: quæ quia ex ea orbe oriunda erat, ibique ... ſuos propinquos habebat, & reliquis uxoribus non æque cara futura eſſet, relicta eſt a Gedeone in Sichimis in domo pateroa. Ex hac matre natus Abimelech, [qui] maxime crudelitate & tyrannide jugulatis 70. fratribus ſuis principatum vi rapuit: neque contentus titulo judicis, etiam rex audire voluit ℣. VI. XVIII. & XXII.

76 *Iſraelem Judicavit* S. Gedeon *annis quadraginta, quibus ſeptem ſervitutis Madianiticæ includi putamus. Annus, quo Sanctus a Domino per angelum conſtitutus fuit dux ad populum in libertatem aſſerendum, primus quidem fuit, quo judicis munus exercere cœpit; attamen oſtavus fuit, ſi modum ſpectes, quo Scriptura annos judicum computare ſolet. Illos incipit numerare a morte deceſſoris, non vero a creatione ſucceſſoris. Lege dicta num.* 270. *& ſeqq. in Vita S. Joſue. Quamquam non latere voluit hiſtoria ſacra, quid poſtremis triginta duobus vitæ annis egerit ſanctus Judex; nam fabricatio Ephod probabilius* F *contigit eodem anno, quo Iſrael in libertatem reſtitutus eſt; dubitare tamen non licet, quin reliqua vita reſponderit ejus ſenectuti & morti: utramque bonam & ſanctam fuiſſe teſtatur Scriptura, dum dicit* ℣. 32. Mortuuſque eſt Gedeon, filius Joas, in ſenectute bona. *Vide ſupra not.* 3. Et ſepultus eſt in ſepulcro Joas patris ſui in Ephra de familia Ezri,

AUCT. J. L.

Quanta libertate ac pace Iſrael lætatus ſit,

Gedeonis filii in Ephra; uno filio

tempus, quo præfuit; mors ſancti & ſepultura.

AUCT. J. L.

DE S. ANNA PROPHETISSA HIEROSLYMIS,

SYLLOGE HISTORICA.

J. L.

§. I. Cultus; elogia; genus; conjugium; Viduæ continentia & pietas.

SUB INITIUM SECULI I. Sancta cultus et Fasti Græci

GRæci, aliique Orientis populi S. Annam, *Phanuelis filiam, quæ* Evangelica & Prophetissa *agnominatur, alii quidem ac Latini die, non omnes tamen eodem annuntiant. In Menæis magnis Græcis editionis Venetæ tertio Februarii ejus memoriæ consecratur, additurque eam cœli Constantinopoli in Ecclesia S. Jacobi fratris Domini: de qua videri potest Cangius libro 4. Constantinopolis Christianæ §. 5. num. 9. Sanctæ elogium, quod dein subditur, hic non transcribo, cum desumptum sit ex S. Lucæ Evangelio, cujus verba mox dabuntur. In iisdem Menæis* XXVIII. *Augusti Sanctæ etiam fit annuntiatio, quam excipiunt hi versiculi:*

Οὐ γὰρ ἀνῆρεν ἡ φανὴλ δυγάτηρ,
Ἔνθεν ἐν αὐτῇ ἐδέξ ὁ Θεὸς βρέφος.

Phanuele nata non humum liquit prius,
Quam natum in illa vidit infantem Deum.

Eodem die XXVIII. *Augusti sanctam Viduam refert Menologium Stritterianum; at Synaxarium Basilii imperatoris, Calendarium Syriacum & Chaldaicum Romæ anno* 1654. *impressum, Menologium Slavo-Russicum Sparwenfeldianum, aliique Orientalium Fasti ecclesiastici* S. Annam *una cum S. Simeone sene* III. *Februarii memorant.*

atque Latinus 1

C *In sacris Ecclesiæ Latinæ Fastis prima Septembris ejus cultui destinatur. Ab Adone primum hoc die inter Festivitates Apostolorum consignata fuit, dein suo eam inferuit Martyrologio; quod & Usuardus fecit, his usus vocibus*; Natalia beatissimæ Annæ prophetissæ, cujus sanctitatem Evangelicus sermo prodit. *Verba posteriora ex dictis Festivitatibus accepta sunt. Præter alios recentiores eadem adoptavit Baronius, auctor Martyrologii Romani, quo nunc utitur Ecclesia*: Jerosolymis, *inquit*, beatæ Annæ prophetissæ, cujus sanctitatem *&c. In Calendario festorum propriorum ecclesiæ Hierosolymitanæ, quod exstat apud Waddingum in Annalibus FF. Minorum ad annum* 1342. *num.* 48. *notatur sancta Prophetis* 2. *Septembris, præscribiturque ritus semiduplex, sub quo Officium de ea recitandum sit & Missa celebranda. Carolus Bartholomæus Piazza in Hemerologio sacro Romæ Christianæ & gratilis ad* 2. *Septembris scribit, ejus reliquias servari in templo S. Pauli* della Regola, *sed quales ea sint, non exprimit.*

haud procul ab Hiero. & Nic. & Ambrosio

3 *Ecclesia* S. Annam *fidelium cultu dignam censuit ob insigne & luculentum de sanctitate ejus testimonium, quod dat Evangelium Lucæ cap.* 2. ℣. 36. *& seqq.*: Et erat Anna prophetissa, filia Phanuel, de tribu Aser: hæc processerat in diebus multis, & vixerat cum viro suo annis septem a virginitate sua. Et hæc vidua usque ad annos octogiota quatuor: quæ non discedebat de templo, jejuniis & obtecrationibus serviens nocte ac die. Et hæc ipsa hora superveniens confitebatur Domino: & loquebatur de illo omnibus, qui exspectabant redemptionem Israel. *Virtutes, a quibus eam laudat Evangelista, explicatius proponit S. Ambrosius libro de Viduis cap.* 4.: Docet, *inquit*, Anna, quales deceat esse viduas; quæ immaturo mariti obitu destituta, maturæ tamen adoream laudis invenit, non minus religionis officio, quam studio castitatis intenta. Vidua, inquit (*S. Lucas ait*), octoginta & quatuor annorum; vidua, quæ non discederet de templo; vidua, quæ jejuniis & obsecrationibus die ac nocte serviret. Vides qualis vidua prædicetur, unius viri uxor, ætatis quoque jam probata processu, vivida religioni & effœto jam corpore; cui diversorium in templo, colloquium in prece, vita in jejunio. Quæ dierum noctiumque temporibus indefesso devotionis obsequio, cum corporis agnosceret senectutem, pietatis tamen nesciret ætatem. Sic instituitur a juvenitute vidua, sic prædicatur in senectute veterana: quæ viduitatem non occasione temporis, non imbecillitate corporis, sed virtutis magnanimitate servaverit. Etenim cum dicit (*Evangelista*,) septem annis eam cum viro fuisse a virginitate sua, ab adolescentiæ utique studiis inchoata prædicat subsidia senectutis. *Similibus fere elogiis, ex S. Luca hausti, eam exornant S. Hieronymus Parisiis editus epistola* 47. (*aliis* 10.) *ad Furiam, S. Fulgentius in epistola* 2. *ad Probam cap.* 15. *S. Amphilochius sermone de Occursu Domini, B. Petrus Damianus lib.* 8. *epist.* 14. *aliique sancti Patres, quorum verba infra opportunius dabuntur. Nunc historicas aliquot quæstiones examinemus, quibus verba Evangelistæ, a variis varie intellecta, materiem præbuere.*

eius nobilitas ex Templario deducitur

4 *Angelus Del Pas Ordinis FF. Minorum in Commentariis supra Lucam, a L. Waddingo & A. Higuæo collectis & revisis, lib.* 3. *cap.* 36. *ex eo, quod* S. Anna *ab Evangelista dicatur* filia Phanuel, *deducit hunc, illius patrem, fuisse virum* nobilissimum, qui penes suos de tribu Aser contribuens principatum obtinebat, *ut mutte captis loquitur; vel ut circa medium habet, fuisse* ob probitatem & astum ejus excellentiam inter suæ tribus viros facile principem. *Hæc, inquit, indicat Evangelista, dum illum velut notissimum ex factis & nomine introducit, more Scripturarum*; quæ hujusmodi viros sic narrationi intexuot, ut & nos, eum apud notos de excellentibus loquimur, solemus dicere filium esse hunc

Joannis,

A Joannis, Petri aut alterius, qui vel ob divitias, aut imperium, ſeu vitæ integritatem ſingularis ac princeps inter alios habetur. *Licet verum forte ſit, quod Phanuel vel virtutis vel ſanguinis nobilitate inter ſuos excelluerit, ratione tamen probabili id lectori non perſuadet laudatus auctor. S. Petrus Jean. cap.* 21. *a Chriſto vocatur* Simon Joannis. *Quis dicat, ibi ſignificari Joannem illius patrem fuiſſe nobilem? Non dubito ego, quin Chriſtus patris nomen addiderit, ut Simonem, Apoſtolorum principem, diſtingueret ab alio Apoſtolo ſynonymo, videlicet Simone Chananæo. Idem de* S. Anna *ſentit S. Gregorius Nyſſenus ſermone de Occurſu Domini;* Quantum autem aſſequi poſſumus, etiam alias iſto tempore huic Sanctæ cognominas exſtitiſſe dicimus, iiſdemque cum hac ſacris ſtudiis deditas, jejuniis ac orationibus inſiſtentes. Ut igitur ejus perſona facile diſcerni poſſet, patris illius meminit, ac tribus proprietatem adſcripſit. *Neceſſe non eſt, ut plura ex Scripturis adferam exempla. Lector eruditus dubitare non poteſt, quin ſufficientia mihi in promptu ſint, vel facile eſſe poſſint. Venerabilis P. Petrus Canſius noſter lib.* 4. *de Maria Virgine Dipara cap.* 12. *circa medium, & nonnulli alii, Sanctæ quoque generis nobilitatem tribuunt; ſed quo fundamento nixi, ignoro: Evangeliſta certe iſti opinioni nullum præbet.*

B

5 *De ejus vita, antequam vidua eſſet, nihil in ſacris Literis occurrit, niſi illud Lucæ* v. 36.: Et vixerat eum viro ſuo annis ſeptem a virginitate ſua. *Ad quem locum ita noſter Maldonatus:* Quod autem ait *Evangeliſta*, A VIRGINITATE SUA, ſic interpretor, quaſi diceret, a prima ſua pubertate, a prima virginitate, id eſt, ab eo tempore, quo virgo eſſe cœpit ... Tunc enim femina incipit proprie virgo dici, cum oubilis eſſe incipit: nec enim proprie virgo eſt, quæ capax non eſt corruptionis. Voluit ergo Evangeliſta ſignificare, Annam a prima ſua pubertate, id eſt, ab anno duodecimo aut circiter nuptui datam eſſe .... Scio alios exponere, vixiſſe cum viro a virginitate ſua, id eſt, ex quo tempore nupſit, ex quo virgo eſſe deſiit; ſed minime probo. *Si ſecundum Maldonati interpretationem,* C *quem omni alii præfero,* S. Anna *nupſerit anno ætatis duodecimo, completo ſcilicet (nam pubertas in feminis prius ineipere non cenſetur;) virginitatem dumtaxat vitæ annum agebat, cum mortuum, cui ſeptem tantum annis convixerat, amiſeret. Quis, qualiſve is fuerit, an Sancta ex eo liberos ſuſceperit, ſacræ Paginæ non memorans.*

6 *In ætatis flore viro ſuperſtes, quod vitæ tempus ei reliquum erat, vidua peregit. S. Ambroſius* ætatis nam. 3. Vtilitatem, *inquit*, non occaſione temporis, non imbecillitate corporis; ſed virtutis magnanimitate *ſervavit. Audi & S. Auguſtinum libro de Bono viduitatis cap.* 13.: Meritum porro Annæ illius eo maxime commendatur, quia, eum tam cito exutiſſet virum, per prolixam ætatem ſuam diu cum carne confixit, & vicit. Sic enim ſcriptum eſt: ET ERAT ANNA PROPHETISSA *&c. Textui ſacro ſubjungit:* Videt, quemadmodum ſancta Vidua non ſolum eo prædicatur, quod univira; verum etiam quod paucos annos eum mariro vixerit a virginitate ſua, & vidualis continentiæ munus uſque ad tantam ſenectutem tanta pietatis ſervitute perduxerit. *Quænam illa fuerit ſervitus, quam Deo ad extremam uſque ſenectutem ſervivit, & cujus præſidio continentiam ſervavit;* AUCT. J. L. *breviter docet S. Lucas* v. 37. *Verba iterum accipe:* Es hæc vidua uſque ad annos octoginta quatuor, quæ non diſcedebat de templo, jejuniis & obſecrationibus ſerviens nocte ac die.

§. II. An Sancta habitavit in templo? An dono prophetiæ claruit ante diem Purificationis Deiparæ? Jeſum agnoſcit in templo & aliis annuntiat, quo ætatis anno; incertum.

VArii graves auctores per illud Evangeliſtæ, Et non diſcedebat de templo, *ſignificari putant, quod ſancta Vidua in templo Hieroſolymitano habitarit. Venerabilis P. Petrus Canſius libro* 1. *de Maria Virgine Deipara cap.* 12. *paulo ante medium ita ſcribit:* Adde, quod in veteri Judæorum ſynagoga receptum fuerit ac ſolenne, ut quædam virgines ac viduæ ouptum non D elneareotur; ſed quibuſdam in locis templi reeluderentur: ubi preeibus, & jejuniis, aliiſque pietatis officiis commode operam darent, ſuamque contineotiam minore oegotio tuerentur. In harum viduarum catalogum & ordinem, ſicut eruditi judieant, cooptata fuit Anna, Phanuelis filia, quæ, Luea teſte, ſuam in templo ſedem fixerat, ut inde ſibi diſcedeodum non putaret, vita interim & moribus tam religioſa, ut jejuniis ae oratiooibus vacans, & humana negligens, divino eultu noctes ae dies effet occopata. *Paulo infra Teſtatum citat ſibi faventem in Comment. ad caput* 38. *Exodi. Eadem ſententia placuit Baronio in Annalibus ad annum Chriſti primum num.* 41., *noſtro Franciſco Suarez tomo* 2. *in* 3. *partem S. Thomæ diſp.* 7. *ſect.* 1. *Torniello ad annum mundi* 4032. *num.* 16. *Calmeto, aliiſque. Feminas olim vere habitaſſe in templo, variis exemplis & teſtimoniis ſolide probat laudatus P. Canſius, & Baronius in Apparatu ad Annales Eccleſiaſticos num.* 49. *& ſeqq. De templi loco, habitationi mulierum deſtinato, præter* F *Baronium jamjam citatum, curioſus lector etiam conſulere poteſt Torniellum ad annum* 4032. *nn.* 11., *alioſque. A memoratis auctoribus diſſentiunt Lyranus, Janſenius Gandavenſis, Toletus, Eſtius, Maldonatus & multi alii interpretes. Hi non videtur illud S. Lucæ*, Quæ non diſcedebat de templo, *ſignificare, quod Sancta in templo ſtabile habuerit domicilium. Evangeliſta nihil aliud velle aiunt, quam quod illa in templo eſſet frequens, in eoquadiu perduraret, uti & bodie aliquæ devotæ faciunt. Quoniam neque excogitare, neque apud uttiuſque partis defenſores invenire poſſum rationem ullam, quæ mihi ſufficere videatur, ni opinionem, ſeu potius conjecturam, alteram altera verſimiliorem eſſe ſtatuam; ega quæſtionem indecifam relinquo.*

8 *Lezana in Annalibus ad annum mundi* 4040. *num.* 4., *& nonnulli alii fidem facere conantur, non modo quod ſancta Vidua in templo Hieroſolymitano, ſed etiam quod ibidem vixerit aliquo caſtitatis voto obſtricta, & certam quamdam vitæ religioſæ regulam profeſſa. Favere ſibi putant S. Cyrillum Hieroſolymitanum Catechef.* 10.; *ubi, ut aiunt*, religioſiſſima mooialis vocatur. *Lezana etiam Baronium citat ad annum Chriſti primum num.* 41.; *ubi hæc lego:* Quomodo autem numquam e templo diſceſſiſſe dicatur,

AUCT. J. L. tur, ut merito eamdem S. Cyrillus Hieroſolymitanus RELIGIOSISSIMAM MONIALEM appellet, conſule quæ ſuperius dicta ſunt *&c. Feminem Græcum inſpexi, & apud ſanctum Patrem loco citato hæc verba inveni: Καὶ Ἄννα προφῆτις, ἐγκρατὴς ἐλαβίσατο, ἡ ἀκήτευτος μαρτυρεῖ περὶ αὐτοῦ. Antonius Auguſtinus Tonſidæ Ordinis Benedictini, qui S. Cyrillum Pariſiis anno 1720. Græce & Latine edidit, hæc ita vertit:* Et Anna prophetiſſa, continens (ſeu vidua) religioſiſſima, & aſceticam vitam agens, de ipſo teſtimonium reddit. *Sed antiquiorem interpretem Latinum pro ἀκήτευτον deprehendi poſſuiſſe* monialis. *Putem ego eruditiſſimum Baronium, textu Græco non inſpecto, bona fide ſecutum fuiſſe Latinam hanc verſionem, quam forte præ manibus habebat. Utut ſit, hoc certum eſt, quod, ſicut ἀκούειν, id eſt, exercere, ita & hinc deducta ἀκήτευτος & ἀκήτευτον dicantur de quovis mare & femina cujuslibet ſtatus, qui mentem orationi vacuam removet divinarum contemplatione, vel corpus voluntariis*
B *afflictationibus exercent. Itaque ea eo quod Sancta fuerit ἀκήτευτος, nullo modo inferri poteſt, eamdem fuiſſe monialem, qualem ſcilicet fuiſſe nonnulli volunt. Qui de gemina Græcæ iſtius vocis ſignificatione plura cupit, legat Serarium noſtrum in caput 16. libri Judith quæſtiuncula 4., ubi fuſe de eadem in rem noſtram diſſerit.*

Spiritu prophetiæ à Domino donata fuit.

9 *Inter dona cæleſtia, quibus Deus ſanctam Viduam ob continentiam, orandi ſtudium & vitæ auſteritatem cumulavit, fuit donum prophetiæ:* Ob hoc enim, *inquit Euthymius hic*, Prophetica etiam gratia donata fuit, quia non diſcedebat de templo *&c. Origenes Homilia 17. in Lucam.* Et juſtè, *inquit*, mulier ſpiritum prophetandi meruit accipere, quia longa caſtitate, longisque jejuniis ad hoc culmen aſcenderat. *Idem teſtatur S. Cyprianus de Oratione Dominica. Patres hi agunt de ſpiritu prophetico, quo mundi Salvatorem, humana in carne ſibi præſentem, in templo agnovit atque eliis annuntiavit. At ſanctus Auguſtinus libro de Bono viduitatis etiam credendum eſſe ait, quod divinitus illuſtrata Meſſiæ adventum in hunc mundum prænoverit: ita enim loquitur:* Hac itaque bis conjugata (*Ruth*) ideo Anna, unius viro viduata, beatior fuit, quia & prophetiſſa Chriſti
C eſſe meruit; quam credendum eſt, etiamſi filios nullos habuit, quod quidem Scriptura reticendo reliquit incertum, eo ſpiritu prævidiſſe Chriſtum ex virgine proxime eſſe venturum, quo potuit agnoſcere & parvulum. Unde merito etiam ſine filiis, ſi tamen eos non habuit, ſecundas oupcias recuſavit, quia noverat jam tempus eſſe, quo Chriſto non officio pariendi, ſed ſtudio continendi, nec conjugalibus fœtandis viſcesibus, ſed caſtificandis vidualibus moribus melius ſervitetur. *In Menologio Baſilii imperatoris ad 11. Februarii lego, quod* S. Annæ *in templo oranti apparuerit angelus, cujus oraculo edocta fuerit, ſe non priùs morituram, quam conſpexiſſet promiſſum Meſſiam. Sed ejus auctoritas, qui juſſu Baſilii Menologium iſtud conſcripſit, ſanctæ non eſt, ut probabile faciat, quod præter Scripturam de Sanctis, in ea notis, aſſerit. Licet etiam præter Scripturam ſit, quod ex S. Auguſtino mox tranſcripſi, ea tamen eſt ſanctæ Doctoris in Eccleſia auctoritas, ut illud improbabile dicere non auſim.*

10 *Interpretes non pauci exponentes illud Lucæ*, Et erat Anna prophetiſſa, filia Phanuel *&c., putant, Sanctam ideo tantum prophetiſſam vocari, quia in templo prophetavit, cum Domine occurreret. Sed non pauci etiam affirmant, Evangeliſtam hic non modò indicare voluiſſe, quod aliquando prophetaverit, ſed etiam quod illud nomen publicè obtinuerit. Sanctæ prænomini, inquiunt,* vocem Prophetiſſa *adjunxit tanquam cognomen, quod ei inditum fuerit ob frequens doni prophetici exercitium. Sed redit quæſtio, an* Prophetiſſa *vulgò agnominata fuerit ab uſu ſpiritus prophetici, quo Dominum, cum in templo offerretur, agnovit: an verò a prophetiis, quæ ipſam agnitionem præceſſerunt. Multi cenſent, quod iſtud argumentum ei datum fuerit ob illud Evangelii* ℣. 38. Et loquebatur de illo (*Chriſto, quem divinitus illuſtrata promiſſum eſſe Meſſiam cognoverat,*) omnibus, qui exſpectabant redemptionem Iſrael: *nam occultum, non modò futurum, ſed etiam præſens aut præteritum, divinitus cognitum, aliis manifeſtare, prophetare eſt. Sunt tamen pauci aliqui, qui putent, quod* Prophetiſſa
E *audierit ante diem Purificationis Virginis Deiparæ. Sacræ autem narrationis contextum ita fere exponunt: Ut Evangeliſta oſtenderet,* S. Annæ *de Chriſto tam teſtimonium anni exceptione majus fuiſſe, voluit præmittere ea, quæ teſtimonio ejus auctoritatem conciliarunt: hinc eam priùs commendavit a grandævo ætate, a continentia, quam vidua ſervavit, ab aſſiduitate in templo, vitæ auſteritate, & a nomine* Prophetiſſæ, *quod propter frequentem & celebrem prophetandi uſum ei inditum fuerit. Cum eam ita laudaſſet, ſtatim ſubdit ℣. 38.* Et hæc, *nempe* Anna, *quæ erat prophetiſſa, quæ non diſcedebat de templo &c.,* ipſa hora ſuperveniens confitebatur Domino.

Annus & ætas prophetiſſæ fuit?

11 *Secundum hanc explanationem, quæ narrationi ſacræ conſentanea & probabilis mihi apparet, ſancta Vidua nomine & re prophetiſſa fuit ante Præſentationem Domini in templo. Favent illa verba S. Auguſtini numero præcedente citati:* Anna .... prophetiſſa Chriſti eſſe meruit, quam credendum eſt, ... eo ſpiritu prævidiſſe Chriſtum ex virgine proximè eſſe venturum, quo potuit agnoſcere & parvulum. *Si a Spiritu ſancto edocta prænoveris Chriſtum brevi naſciturum,*
F *haud dubiè etiam redemptionem Iſraelis atque alia, quæ de eo prophetæ vaticinati fuerant, brevi implenda eſſe, prædixit; nimirum ut aliorum fidem de ejus adventu vel excitares vel confirmares: nam teſte Apoſtolo 1. Cor. cap. 12. a ℣. 7.* Unicuique autem datur manifeſtatio Spiritus ad utilitatem *proximi ſcilicet, quæ illinc finis eſt primarius*; alii quidem per Spiritum datur ſermo ſapientiæ, alii autem ſermo ſcientiæ ſecundum eumdem Spiritum, ... alii prophetia *&c. Sed quoniam, ut paſſim notum eſt*, vox prophetare *in Scripturis non modò futura prænuntiare, ſed & multa alia ſignificat, de ſenſu, quo Sancta ante 40. a Chriſti nativitate diem prophetis antonomaſticè dicta fuerit, nihil affirmari poteſt. Ceterum ſententia, quæ eam id nominis ante illud tempus obtinuiſſe ſtatuit, probabilis eſt; non ita tamen, ut hanc opinioni neganti præferendam judicem.*

Sed an etiam ante 40. a Chriſti nativitate dicta

Tota autem Jeſum, a S. Spiritu edoctæ, cognoſcere eſſe promiſſum Meſſiam, atque alios annuntiare,

12 *Fuerit itaque, non fuerit prophetiſſa, antequam Domino in templo occurreret; ſatis magnam apud Judæos exiſtimationem atque auctoritatem ei conciliarant venerabili ſenectuti conjuncta vitæ ſanctimonia & virtutum exercitia, a quibus in Evangelio laudatur. Tantæ Mulieris teſtimonio Deus quoque voluit Chriſti nativitatem divulgari:* Prophetaverat Symeon, *inquit S. Ambro-*

A *Ambroſius hic*, prophetaverat virgo *Maria*, prophetaverat copulata conjugio *Elizabeth*; prophetare etiam debuit vidua, eoque aut profeſſio deeſſet, aut ſexus. Et ideo Anno & ſtipendiis viduitatis & moribus talis inducitur, ut digna plane fuiſſe credatur, quæ Redemptorem omnium veniſſe nuntioret. *De ſpiritu prophetico, quo donata hunc Infantem, qui hac hora ſecundum legem in templo redimebatur, cognovit eſſe mundi Salvatorem, cognitumque aliis annuntiavit, Scriptura hæc pauca tradit*: Et hæc ipſa hora ſupervenienſ confitebatur Domino: & loquebatur de illo omnibus, qui exſpectabant redemptionem Iſrael, *Luca cap.* 2. ℣. 38. *Textum hac expoſitione elucidat Toletus noſter*: Hæc, inquit, nempe Mulier, qualis & quanta deſcripta jam eſt, hac eadem hora, quando Simeon in ulnis babebat Chriſtum & hymnum decantabat, ſuperveniens quaſi eodem Spiritu, quo Simeon, ducta, ut ejus teſtimonio ſuum etiam adjungeret, confitebatur Domino, id eſt, laudibus proſequebatur Chriſtum ipſum. Habet autem verbum Græcum (*ἀνθομολογεῖτο*) majorem impreſſionem, B quaſi dictum eſſet, viciſſim confitebatur, id eſt, Simeoni ſuccinebat, & ſicut ille confitebatur, confitebatur & ipſa. Particula enim *ἀντὶ* in compoſitione viciſſitudinem indicat ejus rei, quam verbum, cui adjungitur, ſignificat; ſicque Anna viciſſim confitebatur cum Simeone. *Annotatione aliqua interjecta, ita pergit*: Non ſolum Domino confitebatur, ſed & iis, qui adſtabant fideles, qui exſpectabant redemptionem Iſraël per Chriſtum futuram, loquebatur de illo, annuntians eum eſſe Chriſtum & promiſſum Meſſiam, per quem exſpectata redemptio & ſolus efficiendo erat.

13 *Grandæva erat ſancta Vidua, tum in templa prophetaret, ut patet ex Evangeliſta* ℣. 36, & 37. Hæc profeſſerat in diebus multis; & vixerat cum viro ſuo annis ſeptem a virginitate ſua, Et hæc vidua uſque ad annos octoginta quatuor *&c. Sed quoniam valde ambiguum eſt, an illo* 84. *annorum numerus intelligendus ſit de viduitate, an vero de Sanctæ ætate, determinari aequit, quam provecta ejus ſenectus fuerit. S. Ambroſius bic, Eraſmus, & Dadacus Stella cenſent, quod* 84. *annis vidua fuerit: atque hoc ita probat Henricus Rampeu S. T. D. Lovanienſis*: Videtur verisimilius ſignificari annus viduitatis: nam ſi intelligendi forent anni ætatis, non erat ratio cur præmitteret, quod proceſſerat in diebus multis: deinde cum explicaverit tempus durationis conjugii iſtis verbis, „ Vixerat cum viro ſuo annis ſeptem a virginitate ſua „ reſtabat ut conſequenter explicaret Evangeliſta tempus viduitatis. *Secundum hanc opinionem Sancta ad minimum* 104. *circiter annorum erat eo tempore, quo Deipara in templum venit ſubitura puerperarum legem, a qua eximebatur. Nupſerit enim anno ætatis decimo tertio inchoato, adde* 7. *annos, quibus conjugata, &* 84. *quibus vidua vixit; habebis* 104. *Plerique tamen alii interpretes, ducem Euthymium ſecuti, aiunt S. Lucam bis verbis*, Et hæc vidua uſque ad annos octoginta quatuor, *non viduitatis, ſed vitæ tempus exprimere voluiſſe. Cur ita judicent, hanc multi rationem addunt; quia de* 104. *vel plurium annorum muliere non ſatis commode intelligi poſſunt ea, quæ ſubdit Evangeliſta*: Quæ non diſcedebat de templo, jejuniis ac obſecrationibus ſerviens nocte ac die. *Tam annoſam feminam in templo adeo frequentem & aſſiduam fuiſſe, vel tam diu multumque iſtis pietatis operibus vacaſſe, illis minus credibile apparet. Hæc ſententia ſi non magis, ſaltem æque probabilis eſt ac prior. Quamdiu, viſo Chriſto, ſupervixerit, nuſcitur. Non exiſtimem tamen me aberraſſe, dum ſupra notavi, ejus tranſitum ad Patres in limbo ſub initium ſeculi primi contigiſſe.*

AUCT. J. S. *an viduitatis ſuæ, an vero annis nono* 84. *contrahitur.*

E

DE S. PRISCO EPISCOPO MARTYRE

CAPUÆ IN ITALIA.

C SYLLOGE HISTORICA. F J. S.

§. I. Sancti antiqua veneratio: creditur unus e Chriſti diſcipulis, & primus epiſcopus Capuanus.

SEC. I. FORTE SUB NERONE. *Martyrologia annuntiant S. Priſcum, ut unum Chriſti diſcipulum,*

Martyrologium Romanum geminos hac die Capuæ annuntiat Priſcos, epiſcopos ambos, alterum martyrem, alterum vera confeſſorem. Martyrem, de quo hic agimus, memorat his verbis: Capuæ via Aquaria ſancti Priſci martyris, qui fuit unus de antiquis Chriſti diſcipulis. *Eadem prorſus Martyrologiis ſuis inſeruerunt Ado & Uſuardus, & vetus Romanum illis antiquius ſic habet*: Capuæ, Priſci martyris, de illis antiquis Chriſti diſcipulis. *Similia legnntur in auctariis Bedæ apud nos ante tomum* 2. *Martii pag.* xxx. *in hunc modum*: In Capuo natale S. Priſci, qui fuit unus da antiquis Chriſti diſcipulis. *Alias*, qui unus dicitur fuiſſe ex ſeptuaginta duobus diſcipulis. *In omnibus etiam apographis Hieronymianis ejuſdem Sancti reperitur memoria, ſed breviter. Addunt aliqua titulum martyris & locum, alia vel alterutrum, vel utrumque omittunt. In Corbeienſi etiam videtur addi ſocius* Mognilis, *qui in aliis omnibus omittitur. Verba accipe*: In Capuo Aquiria natalis S. Priſci martyris, Mognilis. *Hinc ita notat Florentinius*: Mognilium locum S. Priſci omnioo Corbeienſi Ms. debemus, olibi enim mihi non comparet. *Verum non auſim aſſerere hac voce ſocium S. Priſci deſignari, aut alium quempiam Sanctum, de quo nuſlibi quidquam reperio: nam apographa illa nimis corrupta ſunt & mendoſa. Kalendaria omnia antiqua eccleſiæ Capuanæ, quæ edidit Michael Monachus in Sanctuario, ſimiliter celebrant memoriam S. Priſci martyris. Ejuſdem Sancti feſtivitas notatur Kalendis Septembris in*

AUCT. J. S. *Codice Sacramentorum edito per Thomaſium, cum titulo* Martyris. *Hinc abunde conſtat de antiquo* S. Priſci *cultu.*

2 *Petrus de Natalibus epiſcopus Equilinus lib.* 8. *cap.* 17. *de Sancto noſtro habet ſequentia:* Priſcus diſcipulus fuit unus ex antiquis diſcipulis Chriſti; licet inter nomina 72. diſcipulorum, qui a Dorotheo abbate conſcripti ſunt, non reperiatur. Hic enim ille paterfamilias fuiſſe aſſeritur, in cujus domo Chriſtus paſcha ſibi parari fecit, & in ejus cœnaculo eum diſcipulis diſcubuit, & eorum pedes lavit, ut Damaſus. Hic poſt Aſcenſionem Domini veniens Romam eum apoſtolo Petro, in partibus Campaniæ Evangelium prædicavit. Qui & apud Capuam via Aquaria depoſitus eſt Kal. Septembris, ut dicit Ado. *Hoſtenus laudatus Equilinus, nec plura de* S. Priſco *hoc loco, Verum lib.* XI. *cap.* 130. *n.* 233. *eumdem clare deſigaat ſub nomine Sixti hiſce verbis:* Sixtus epiſcopus Capuanus, primus ejuſdem urbis antiſtes, apud ipſam civitatem via Aquaria dormivit Calendis Septembris. *Martyrem non vocat, & potius mortem naturalem quam violentam inſinuat ejus* dormivit. *Sed aliorum, qui Martyrem aſſeruerunt, longe major eſt auctoritas,*

3 *Michael Monachus in Sanctuario Capuano priora verba recitat, & pag.* 64. *&* 65, *ex illis probabiliter concludit,* Priſcum *genere fuiſſe Judæum, cum Chriſtus Dominus non elegerit diſcipulos niſi Judæos. Probabilius quoque eſſe exiſtimat, Chriſtum in domo* S. Priſci *ultimam cœnam ſumpſiſſe cum Apoſtolis, quia is honor nec Joanni apoſtolo, nec Jezuai Marco, nec Simoni Leproſo, quibus adſcribitur ab aliis, probabiliter attribui poteſt. Verum incertus eſt, quis fuerit ille paterfamilias, apud quem cœnam poſtremam dignatus eſt ſumere Dominus, quam ut iis immorari oporteat. Sane ſola auctoritas Petri de Natalibus non ſufficit, ut probabilius attribui poſſit dictus honor* S. Priſco, *quam adſcriptus ſit aliis*

4 *Quod ſpectat ad Chriſti diſcipulatum,* Capuani paſſim aliique ſcriptores illum S. Priſco *attribuunt cum Martyrologiis, addunteque primum fuiſſe Capuanæ eccleſiæ epiſcopum a S. Petro conſtitutum. Monachus pag.* 67. *varios addueis ſcriptores, qui utrumque uno ore affirmant, videlicet eminentiſſimos Cardinales Sanctorium, Baronium & Bellarminum, uti & Maurolycum & Galeſinium in Martyrologiis. Inter hos Bellarminus, qui Ms. Catalogum Capuanorum antiſtitum texuit, dum eidem præſidebat eccleſiæ, ſic habet:* Priſcus epiſcopus & martyr, unus ex antiquis Chriſti diſcipulis, a ſancto Petro apoſtolo Capuam miſſus fuit. *Huic alii plerique conſentiunt. Objici quidem poteſt contra epiſcopatum* S. Priſci, *quod in Martyrologiis antiquis nullibi vocetur* epiſcopus, *Verum conſtat titulum illum non raro omiſſum eſſe ab antiquis Martyrologiis, ideoque ex omiſſione iſtius tituli efficax non deſumatur argumentum contra epiſcopalem Sancti dignitatem, qua aliunde ſatis probari poteſt, Audi laudatum Monachum pag.* 66. *hæc de re diſſerentem:* Etſi nec in Martyrologio, nec in Petri Catalogo Priſcus nominatur epiſcopus, tamen dum legimus ipſum prædicaſſe Evangelium, cogimur affirmare fuiſſe epiſcopum: nam ſi ſanctus Priſcus non fuiſſet epiſcopus, non potuiſſet eccleſiam conſtituere, nec Sacramentorum miniſtros ordinare ... Et profecto in via Aquaria hoc nomine perpetuo cultus fuit: & inter Acta beatæ Matronæ in parietibus picta repræſentabatur inventio ſancti Priſci, eratque imago viri ſenis epiſcopalibus induti, quæ præſente beata Matrona e reſoſſo puteo extrahebatur. *Acta illa S. Matronæ infra adducemus latius, eum dicatur invenisſe corpus* S. Priſci, *eidemque eccleſiam ædificaſſe. Demum cum dicatur Chriſti diſcipulus, & Capuæ martyrio coronatus, dubitare vix poſſumus, quin eo profectus fuerit ad prædicandum Evangelium, & epiſcopali dignitate ornatus fuerit, ut eccleſiam conſtitueret, quem admodum obſervavit Monachus,*

4 *Orlendius in Orbe ſacro & profano part.* 2. *lib.* 4. *cap.* 5. *num.* 8. *epiſcopatum Capuanum* S. Priſci *agnoſcit, ſed dubitat utrum hic, an* S. Rufus, *de quo egi ad* XXVII. *Auguſti, primus fuerit illius eccleſiæ epiſcopus:* Prima, *inquit,* ejus eccleſiæ fundamenta fuiſſe jacta ſub ipſo adventu divi Petri in urbem Romam tradunt, quotquot de Capuanis rebus ſcripſere. Duo autem ſunt, quibus prima Capuanæ eccleſiæ inſtitutio tribui poſſe videtur, Priſcus nimirum & Rufus. Ambos fuiſſe ex ſeptuaginta duobus Chriſti diſcipulis; ambos a divo Petro Capuæ epiſcopos ordinatos, Baronius ad ann. 44. & 46. aſſerit. Rufum quidem unum fuiſſe ex divi Petri ſociis, cum Antiochia Romam adiit, eumdemque ab Apoſtolorum Principe epiſcopum Capuanis datum, priore loco affirmat: „ Rufum, inquit, Capuæ factum epiſcopum „; idque ex Metaphraſte, ad diem XXIX. Junii confirmat. Hunc ipſum unum extitiſſe ex ſeptuaginta duobus diſcipulis, jam antea ad ann. 33. num. 41. ex ſancto Epiphanio in Panar. lib. 2. dixerat. Infra vero ad ann. 46. Priſcum pariter a divo Petro epiſcopum Capuæ præfectum ſcripſit: „ Habuit a Petro inſtitutum epiſcopum Capua Priſcum „. Sed uter iſtorum primus Capuanæ eccleſiæ initium dederit, adhuc mihi incompertum eſt, *Sic ille dubitanter. Verum ex iis, quæ de S. Ruſo diſputavi ad* XXVII. *Auguſti a pag.* 9. *ſatis colligas ſtudioſus lector Rufum ſerius præfuiſſe Capuanæ eccleſiæ, cum fuerit diſcipulus S. Apollinaris, ideoque Rufum Capuanum diſtinguendum a Ruſo, qui inter Chriſti diſcipulos a quibuſdam numeratur. Nec Baronius ullibi dixit Rufum primum fuiſſe Capuanorum epiſcopum, aut ordinatum fuiſſe Capuamque miſſum a S. Petro, ut vult Orlendius.*

6 *Rectius hæc de re diſputavit Antonius Caracciolus in Opere de Sactis eccleſiæ Neapolitanæ monumentis cap.* 3. *ſect.* 10. *ubi ſic habet:* Venio ad Priſcum noſtræ Campaniæ epiſcopum: quem unum e ſeptuaginta duobus Chriſti diſcipulis extitiſſe tradunt, quotquot de eo ſcribunt, videlicet Beda (*auctus,*) Uſuardus, Ado, „ Petrus Equilinus ... Hunc vero a Petro ab Oriente ductum, & Capuæ datum epiſcopum, non aurem, ut nonnemo recentiorum ſcribit, Ruſum, patet tum ex jam dictis Martyrologiorum ſcriptoribus, qui eum Priſcum antiquum Chriſti diſcipulum ſuiſſe aſſerant, utique ſignificant, non poſt Ruſum, ſed multo ante, hoc eſt, in prima illa Chriſtianæ fidei in Campania prædicatione, Capuanæ urbi præfectum: tum etiam, quod Ruſus ille, qui Capuæ fuit epiſcopus, non ad hæc, ſed ad multo poſteriora tempora pertineat. Nam diu poſt B. Petri acceſſum ad urbem Romam, imo etiam poſt ejuſdem obitum, Ruſus a B. Apollinari ex patricio Ravennate Chriſti ſervus effectus,

eumque Chriſti diſcipulum ſeu Petrus de Natalibus

at hoc omnino incertum i

diſcipulum Chriſti fuiſſe & epiſcopus Capuanus paſſim creditur

primus Capuanæ eccleſiæ epiſcopus dicendus eſt Chriſtus, non Ruſus

num hic alius ſit ab illo Ruſo, qui numeratur inter diſcipulos Chriſti.

A fectus, Capuam miſſus eſt circa annum Domini octogeſimum. *Hallenus Caracciolus, cuius ſententiæ cum Ughello, cunctiſque paſſim Capunnis ſcriptoribus, lubens acquieſco; quandoquidem nihil occurrit probabilius, & id ipſum inſinuent antiquæ imagines, datæ in Monachi pag. 132. inter quas S. Priſcus S. Rufo præponitur.*

§. II. Geſta Sancti & ejus martyrium, prout referuntur e Breviario Capuano.

Geſta S. Priſci in Breviario Capuano confuſe nec geſtis ulterius Priſci.

DE *geſtis* S. Priſci *quædam memorantur in antiquo Breviario Capuano, ſed non ſine confuſione. Hauritur quidem ad 1. Septembris lectiones novem, quarum tres primæ agunt de* S. Priſco *epiſcopo Africano, cujus geſta infra examinabimus, tres ſequentes de duodecim Fratribus Martyribus, quorum Acta ad hunc etiam diem*

B *illuſtrabimus, ac demum tres poſteriores agunt de* Priſco *epiſcopo martyre, quem Brevinrium clare non diſtinguit ab eo, de quo nunc egerat; ſed potius videtur utrumque confundere. Fatetur eam confuſionem innatam ſæpe Monachus pag. 68. ubi obſervat ſequentia*: Martyrologium Romanum die primo Septembris de duobus Priſcis agit: et narratio Breviarii Capuani ex duobus unum effinait. Sed, ut Cardinalis Bellarminus advertit, in tribus primis lectionibus ſancti Priſci, qui ex Africa venit, res geſtas Breviarium narrat; in tribus vero ultimis ſancti Priſci prioris, qui ad Capuanos paganorum erroribus implicatos miſſus fuit, paſſionem attingit: & ideo eos ſeptimam & octavam & nonam lectionem, ut pertinentes ad hunc Priſcum exſcripſimus. *Sane Priſco Africano, qui vixiſſe videtur ſeculo v. convenire nequunt, quæ de* S. Priſci *martyrio referuntur, ideoque intelligenda ſunt de* Priſco, *quem Chriſti diſcipulum vocant martyrologi antiqui. Mira forſan cuiquam videbitur hæc confuſio, nimisque mirandum, quod ipſi Capuani eo tempore non agnoverint* Priſcum *antiquiorem; ſed nutte-*

C *buendum temporum illorum ignorantiæ, qua etiam laboravit illarum lectionum collector, qui uni* Priſco *attribuit, quod de duobus invenit.*

datur ea, quæ perti-nere videntur ad Priſcum I.

8 *Accipe interim ea, quæ de* Priſco *noſtro videntur dicta.* Beatus autem Priſcus epiſcopus Capuæ eſt donatus a Domino, ut populum, qui ibi adhuc Dianæ vana ſacrificia offerebat, liberaret, & ad veram Dei cognitionem atque credulitatem perduceret. Qui ante civitatem non longe a porta, quæ Albana nuncupatur, in via, quæ ducit Beneventum, eum duobus miniſtris ſuis habitabat. Cui tantam Deus contulit gratiam, ut quo idie infinita populi multitudo ad ſanctam ejus prædicationem concurreret. Sed cum Deus per eum multa ibidem oſtenderet mirabilia, ſanando infirmos, ſuſcitando mortuos, illuminando cæcos, dæmones ab obſeſſis corporibus effugando, atque multitudinem populi ad fidem Domini convertiſſet, concitata eſt ſedition non minima paganorum a ſacerdotibus ſuis, quod quæſtum magnum perdiderant non recipientes lolita relponſa dæmonum. Adierunt itaque procaſſulem, clamantes, per Priſcum everſum eſſe populum, relicto templo Dianæ, prædicentem eis neicio quam ſuperſtitionem lectam. Tunc proconſul juſſit ſanctum Priſcum teneri, & a carnificibus ad ſacrificandum compelli. Cum autem carnifices eum interficere volentes, pugionibus & lignorum ſuſtibus ſacrificare compellerent, & eorum brachia adverſus Sanctum Dei deficiente; beatus Priſcus, aſtantibus eis, extenſis manibus ad cælum orabat, dicens: Domine Jeſu Chriſte, gratias tibi ago, quia me non fraudaſti de numero Sanctorum tuorum, ſed ad deſiderium meum me perducere dignatus es: ſit nomen tuum benedictum in ſeculo, & ſuſcipe modo ſpiritum meum, Domine Deus meus. Cumque compleſſet orationem ſtatim emiſit ſpiritum, gaudenique & lætus perrexit ad Dominum. Inimici autem ſtupefacti & confuſi reverſi ſunt, non prævalentes adverſus Sanctum Dei: multi vero ex eis crediderunt in Dominum Chriſtum.

AUCT. J. S.

9 *Hæc etiam leguntur in apographo gemino Caſinenſi Majoribus noſtris tranſmiſſo, quorum alterum notatur* ex tom. 147. Mſs. bibliothecæ Caſinenſis in litteris Longobardicis; *alterum* ex veruſtiſſimo codice Mſ. characteribus Longobardis in bibliotheca Caſinenſi. *Eadem in illis Mſs. regnat confuſio: nam omnia attribuuntur* S. Priſco *Africano, ſicuti fit in Breviario. Veruntamen certum eſt,* S. Priſcum *Africanum tribus rebus recte non poſſe, quæ dicuntur de querelis paganorum, eorumque ſacerdotum, dicentium templum eſſe templum Dianæ, & prædicare ſectam ſuperſtitioſam: illa enim tempore, etiamſi ſupererant non paucæ gentilitatis reliquiæ, altiores egerat radices fides Chriſtiana, quam ut querelis ejuſmodi publice proferendis eſſet locus. Minus eidem tempori congruunt, quæ de proconſule, inſtigatoque Sancto tormentis referuntur. Hinc, cum omnia ſatis congruant temporibus Neronis, quo imperante creditur contigiſſe martyrium* S. Priſci *primi Capuanorum epiſcopi, probabiliter exiſtimant Capuani aliique ſcriptores, ea omnia de hoc Sancto primum fuiſſe relata, ac deinde ex errore alteri attributa. Hæc de cauſa Lectiones proprias de* S. Priſco *primo, anno* 1669. *a ſacra Rituum congregatione recognitas & approbatas, eodemque anno cum aliis Neapoli impreſſas, ex tribus lectionibus rectatis concinnarunt, adjunctis tantum paucis ex nonnullis Martyrologiis & Petri Equilini Catalogo Sanctorum.*

eadem leguntur in antiquo Mſ. apographo confuſa. Et hæc ſunt & Martyrologia

E

F

10 *Has igitur lectiones, tamquam probabile Vitæ* S. Priſci *compendium, lectorum oculis hic exhibeo:* Priſcus unus ex ſeptuagiata duobus Chriſti diſcipulis, ille fuiſſe creditur, in cujus domo Chriſtus Dominus ultimam cænam cum diſcipulis ſuis fecit, & ſanctiſſimum Euchariſtiæ Sacramentum inſtituit. Cum vero poſt ejuſdem Salvatoris noſtri Aſcenſionem una cum B. Petro apoſtolorum principe Romam pergeret, primus Capuæ epiſcopus ab eodem ordinatus eſt, ut in hac civitate Evangelium prædicaret, quod munus & alacriter ſuſcepit, & feliciter adimpievit. Ut enim erat Spiritu Dei plenus, & apoſtolico zelo ſuccenſus, nimirum ſoluti tanta cura & ſolicitudine incubuit, ut perditam gentem, Dianæ cultui magnopere deditam, ab idolorum ſervitute ad Chriſtianam religionem magna ex parte revocarit.

cum congruant hæc dicenda

quæ verſ. ſequens

11 Divini itaque verbi prædicatione inteotus non longe ab Albana porta in via, qua Beneventum itur, una cum duobus miniſtris domicilium fixit, atque ibi frequentes ad populum conciones habebat tanta dicendi gratia & efficacia præditus, ut infinita gentium multitudo ad eum audiendum confluereet, non ſine ubertimo Chriſtiani nominis, & religionis augmento. Neque ani-

AUCT. J. S. somnabus dumtaxat, verum etiam corporibus medebatur; nam & infirmos curabat, cœcis visum, surdis auditum reddebat, dæmones expellebat, mortuos suscitabat, Deo sermonem & sanctitatem Servi sui confirmante sequentibus signis.

ut probet hic ita compositum ;

12 Quibus omnibus eum idolis cultum subtraxisset, & maximam Christianæ religioni reverentiam conciliasset, deorum sacerdotes in rabiem acti, sanctum Virum apud proconsulem accusarunt, a quo tentus & vinctus, ac variis tormentorum generibus excruciatus est, ut eum idolis sacrificare compelleret. Sed fortissimus Christi Athleta fidem, quam verbis & moribus prædicaverat, proprio sanguine firmare desiderans, minas impiorum & supplicia ea constantia pertulit, ut omnibus fuerit admirationi, multis vero saluti: nam relicto idolorum cultu, Christianæ fidei nomen dederunt. Priscus autem oculis & manibus in cælum sublatis, Gratias, inquit, ago

B tibi, Domine Jesu Christe, quia me Sanctorum tuorum numero sociare dignatus es, nec me fraudasti a desiderio meo. Sit corpus meum benedictum in sæcula, & suscipe spiritum meum. Quibus dictis, pugionibus confossus est via Aquaria, sedemque episcopalem, quam primus Capuæ tenuit, illustri martyrio exornavit. *Observes hic lector, ea, quæ dicuntur de via Albana, & de idololatrica cultu Dianæ, optime convenire antiquæ Capuæ, quæ non fuit ea late, ubi nunc est Capua hodierna, uti explicat Camillus Peregrinus in Opere Italico, quod deinde Latine redditum est, de Campania Felice differt. 2. cap. 29. aliique scriptores, qui situm veteris Capuæ describerunt.*

de via dicenda, quæ in Dianæ Tifatinæ,

13 *Certe de via Albana memineruut antiqui scriptores, Cicero, Valerius Maximus, aliique apud recentiores Capuæ veteris historicos commemorati. Pleres etiam commemorarunt montem Tifata Capuæ antiquæ imminentem, in quo famosum erat Dianæ templum. Laudatus Peregrinus cap. 18. de utroque sic scribit:* Tifata mons ex illis est, qui maxime ooti sunt in Campania nostra; & licet naturæ beneficio nulla sit insigni dote ornatus, quæ illi majus aliquod pretium addat, fuit ille nihilominus temporibus antiquis

C satis celeber; nec poterit facile in oblivionem abire nomen ejus, dum facta Pœni ducis * istius, qui in eo tapius castra poluit, vivent in ejusdem Livii Historis. Ab ejus nomine Tifatini cognomen accepit nobile templum istud, quod olim ad radices ejus Occidentem bybernum versus exstructum fuit, paucis passuum militibus a Capua vetere, & Dianæ dedicatum. Notum est non tantum hoc templum ex quibusdam nostris inscriptionibus antiquis, sed etiam celebre est per elogia, quæ de eo occurrunt apud Vellejum nostrum lib. II. Paulaniam lib. V. Athenæum lib. XI. semel atque iterum, & Itinerarium Peutingerianum, ut taceam Leonem Ostiensem lib. I. cap. LVI. *Habemus Peregrinus, prout nuper Latine redditus est a Sigeberto Havercampo, editusque Lugduni Batavorum in Thesauro antiquitatum & historiarum Italiæ tom. 9. part. 2. col. 164.*

* Annibale

de via Aquaria ejusque appellatione ;

14 *Illustrissimus Cæsar Costa archiepiscopus Capuanus, aliique in descriptione antiquæ Capuæ viam Aquariam, in qua Sanctus martyrio coronatus, distinguunt a via Albana, Aquariamque dictam volunt ab aquæductu in ejus vicinia posito. Audi Mauachum in Sanctuario pag. 72.* Via Aquaria, *inquiunt*, quæoam est? Non longe a latere meridiano ecclesiæ S. Prisci (*ubi unus est pagus* S. Priseo *dictus*) apparent aquæ- D ductus non pauca vestigia, quibus adhæret via per medium pagum descendens. Possumus opinari illo antiquissimo etiam tempore eamdem ibi fuisse viam, quæ aquæductui adhærens, ab ipso aquæductu ad murum civitatis usque descenderet, seu (quod descriptioni domini archiepiscopi Collæ conforme videtur) illa via eava, quæ non longe a latera aquilonari ipsius ecclesiæ descendit in longitudinem mille fere passuum, & pervenit ad quadrivium illud, quod est prope angulum inferiorem campi sancti Martini: (dicitur ibi ALLA GROTELLA, antiquius dicebatur A BAGNUOLO: ibi, vel ibi prope erat porta Jovis.) Illa via potest censeri Aquaria, quia a porta civitatis recta ad Orientem excurrens, aquæductui non longe a tergo ecclesiæ S. Prisci se jungebat.

tradiliones aliquæ populari de S. Prisco.

15 *Joannes Petrus Pascbalis in Historia primæ ecclesiæ Capuanæ pag. 53. & 54. hæc scribit:* Majoribus acceptum, beatissimum Apostolorum Principem, cum Capua Romam pergeret via, quæ ducit ad flumen (*Volturnum*;) eumque E Priscus ab urba passuum fere millia comitaretus, ipsique gradum jam ulterius efferre prohiberet, in ipla Tifatæ monti (*subjecta*) camporum planitie constitisse. Cumque invicem exosculati, lacrymis hinc inde diuinterentur; ac suspicienti Petro sub ipso monte celebertimum Tifatinæ Dianæ fanum occurreree, commonuisseque, ut in id vehementius inveheretur; eoque protensæ manus iodicio corruisse falsi numinis simulaerum. Huic vero loco pia fidelium mens, sacra erecta æde, hujusmodi titulum posuit. Postea vero vetustate collapsa, ae iterum instaurata anno Domini MCDXX., penitus tamen postea abolita, noo nisi sancti Petri vulgo APOSTEA reteoto nomine perhibetur. *Hæc ille, ut notat*, ex traditione Nicolai Vitelli, ex similiarcha Campaoo Cabeni episcopi; atque ex chirographo membranscio, in thesauro Capusno asservato, edito anno Domini MCDXX. in quo da bac æde sic habetur: „ Et est ad transitum & „ usum publicum singulis viatoribus illac trantire „ volentibos „. *Ast vereor, ne factum, seu everfio illa simulacri Dianæ sola unatur traditione populari; quemadmodum & istud, quod Monachus refert pag. 70. hisce verbis:* S. Priscum F inter cætera docuisse cultum & observantiam diei Dominicæ ab Apostolis iostituæ, persuadeo mihi ex eo, quod in ejus pago non semel audivi, Ut narrant ibi, jumenta, quæ primo die hebdomadæ onerata ante domum S. Prisci trasibant, frequentissime cadebant. De qua re cum agaiones partim admirarentur, partim dolerent, Sanctus inde accipiebat occasionem patefaciendi mysteria fidei, & monebat illos, ne illo die onerarent jumenta, sed solutis ab operibus abstinerent: ideo parochiani simplices & idiotæ dicunt aliquando, diem Dominicam institutam a S. Prisco,

§. III. Corporis variæ inventiones & translationes.

Antiquum Sancti sepulcrum, in pago S. Prisci dictus ;

DUbitandum non videtur, quin corpus S. Prisci *sepulcrum fuerit extra antiquam Capuam circa locum martyrii. Laudatus jam Camillus Peregrinus diss. 2. cap. 36. occasione partis ipsius viæ Appiæ, quæ Capua Beneventum ducebat, de sepulcro Sancti vestri mentum hisce verbis;*

A *verbis*: Nec plus forte proderit adducere locum ex Actis S. Priſci, primi noſtri epiſcopi, & ex Servatoris diſcipulis, qui ante civitatem in via, quæ ducit Beneventum, cum duobus miniſtris ſuis habitabat. Et juxta hunc locum deinde ille morte affectus eſt a gentilium carnificibus, & ſepultus ibidem; eumque iſtic antiquiſſimum conſtitutum eſſet cœmiterium, pagus inde effectus eſt, qui hodieque ab ipſo nomen habee, & eſt ab iſto latere Capuæ veterit, per quod relictis ad dextram ruderibus Sueſſulsnit aliquantum extra vism, primum ad Arpajam, inde ad Beneventum itet eſt. *Pagus* S. Priſco, *ubi antiquum Sancti ſepulcrum, in tabulis quibuſdam geographicis notatur inter Macerotom, cui vicinus eſt, & hodiernam Capuam, a qua diſtat paſſibus circiter* 2500. *ut olim Papebrochio noſtro perſcripſit Petrus Paſchalis Societatis noſtræ.*

prima facie corporis inventio mihi, eo magis quam vera modo narrata,

17 *Miro ſunt, quæ de prima inventione corpo-*
ris S. Priſci *narravit Michael Monachus in Sanctuario pag.* 143. *& ſeqq., in Vita S. Matronæ, quam compoſuit ex picturis eccleſiæ* S. Priſci. *Bollandus eamdem hiſtoriam inſernit tom.* 2. *Martii a pag.* 398. *quia S. Matrona, quæ*
B *corpus* S. Priſci *divina revelatione invenſſe dicitur, Capuæ die* XV. *Martii colitur, atque in ipſa* S. Priſci *eccleſia creditur ſepulta, ubi & miraculis inclarvit. Fateor tamen totam hanc inventionis hiſtoriam, prout eclata eſt a Monacha, magis apparere mirabilem quam credibilem, ita ut non dubitem, quin multis erroribus inquinata ſit. Petrus Paſchalis in laudata Opere hanc corpeeis inventionem prorſus repudiavit, & pag.* 42. *aliiſque locis S. Matronam cum* S. Priſco *vixiſſe dicit, hunque ab illo hoſpitio receptum, ac poſt mortem ſepultum affirmat. Verum eo delapſus eſt ſcriptor ille nulla alta ratione ductus, quam quod crederet id magis verſimile eſſe, quam ſint ea, quæ de corporis inventione diſcebantur: adeoque nova illa opinio, cum nullo nitatur fundamento, ejicienda eſt eadem facilitate, qua ſuis aſſertu. Baronius in annotatis ad Martyrologium die* XV. *Martii: Matronam Capuanam ex Africa poſt mortem eo advectam ſuſpicatur, adjungens talem Actorum S. Matronæ Capuanæ cenſuram:* Ad ejuſmodi conjecturm quidem libentius in re obſcura nos sdduci patimur,
C quam fidem præſtaru Actit quibuſdam nulla ex parte lubſiſteutibus, quibus dicitur Matroua ex Luſitania Capuam conceſſiſſe. *Capuani quoque ipſi videntur hiſtoriam inventi* S. Priſci *corporis per S. Matronam de fictione ſuſpectam habuiſſe, cum in lectionibus novis* S. Priſci *de ea nihil prorſus attigerint. Verumtamen Monachus pag.* 144. *hiſtoriam ſic defendere conatus eſt, ut nolit totam dici fictitiam, & Bollandus rationes ejus non omnino improbavit; ſed partim correxit, partim alias adjunxit, & conjecturam Baronii uberius refutavit.*

quæ aliter narratur ex antiquo Ms.,

18 *Porro quam pictam habuit Monachus in-*
ventionis S. Priſci *hiſtoriam, quamque vel pictu-*
ra deformavit, vel illi, qui pictam hiſtoriam ſcripto interpretati ſunt, repeti in Ms. Caſinenſi jam memorato, ubi poſt S. Priſci *martyrium adjuncta legitur in hunc modum:* Poſt aliquantum vero temporis, quando Chriſti eccleſiæ patuerunt, quædam Matrona in proviucia Hiſpaniæ ventrit fluxum jam per annot aliquot patiebatur, & u medicis eursri nou poterat. Huc ergo in revelatione venit angelica viſio, dicens: Si vis ab *infirmitate* tua liberari, vade in Campſniæ civitatem Capuam, ante portam ejuſdem civitatit in vis, quæ ducit Beneventum. Illic in monumento invenies corpus Priſci hominis Dei, qui *ibi* pro Chriſto paſſus eſt. Hunc tu mox cum honore ſepelieris, ubi tibi demonſtratum fuerit, ſtatim recipies corporis tui ſanitatem. Quæ veoiens Capuam, & diligentar requirent, ubi ei dictum fuerst, reperit corpus B. Priſci: quo poſito iu vehiculo, pergebat, expectans oſtenſionem loci, ſicut ei fuerat revelstum. Cum veniſſent autem ad locum, ubi uune reqnieſcit, animalia, quæ tantum vss portabaot, juſſu diviuo ſteternnt, ubi illud conditum aromatibut ſepelivit, fabricans ei eubieulum. Quæ mox ut fideliter ſibi juſſa complevit, infirmitatis ſuæ ſanitatem recepit, & omuium petitionum ſuarum effectum promeruit, intercedente B. Priſco, cujus dies uatalis celebratur die Kaleudarum Septembrium. Ad laudem Domini noſtri Jeſu Chriſti, cui eſt honor & gloria in ſæcula ſæculorum. Amen. *Hactenus apographum Caſinenſe geminum, ſive illa ex diverſis codicibus ſumpta ſint, ſive ex eodem per diverſos, quod mihi eſt incertum.*

E *& ſic mi-*
nus recedit a verſimilitudine:

19 *Jam vera hæc relatio multo minoribus ob-*
uoxia eſt difficultatibus longeque credibilior, quam ſit ea, quam ex pictura adornavit Monachus. Quippe ibi Matrona duodecnnis puella dicitur & filia regis Portugalliæ: inducuntur ibidem dua juvenci indemiti, quorum capitibus funiculum imponere debebat Matrona: ac tandem eccleſiam eaſtruxiſſe ac dotaſſe fertur. Cauſa in Ms. omnia minus mirabilia, & credibilia magis. Quapropter liceat mihi hanc ſcriptæ narrationi non omnem detrahere fidem, ſed potius cum Bollando pag. 400. *dubitanter dicere:* Au ergo ut certum indubitatumque eſt, hæc ita eveniſſe? Non id aſſerimus. Sed qui aſſereret, quo *is* teſtimonio ſcriptoris veteris revinci poſſet? Nunc ergo cum ſuffragentur huic narrationi reliquiæ *ſepulcri ſeu ſacelli a Matrona* ædificati, miracula illiic patrata quam plurima, feſtum annivertarium Matronæ in ea æde Idibut Martii ab omni retro memoria celebratum, frequens eo accurſus populorum, nonne latius eſt opinionem retinere, aut pati, ut, quibus placet, retineaot, quæ omnium animis pridem alte inhæſit; quam alte-
F rius Matronæ comminiſci allatas huc reliquias, de quibut nulls exſtat ulpiam ſcriptura, aliudve mouumentum? *Demum, quidquid ſit de veritate miraculi hujuſce inventionis, corpus* S. Priſci *magno fuiſſe in honore prope antiquam Capuam, ſatis colligitur ex ſtructa eidem eccleſia, & page, qui hodieque Sancti nomen gerit.*

corpus de-
cimo tranſlatum ad metropolitanam Capuanam, relictis in veteri eccleſia paucioribus,

20 *Conſtat etiam corpus* S. Priſci *decimo tranſ-*
latum eſſe Capuam, ubique ſecule noſtro inventum, ſicut narrabimus. At non ſatis certe invenio, quo anno facta ſit iſta tranſlatio. Monachus quidem pag. 539. *tranſlationem contigiſſe ſuſpicatur anno milleſimo; ſed rationem allegat dubiam. Verba ejus accipe:* Anno MDIIC. Lucas Piſanus rector parochiæ ſancti Priſci, pertentaus antiquum altare, poſitum ſub hemicyclo tribunæ, invenit vas parvum & vitreum eum pulvere, & dente, & fragmentis oſſium. Vas habebat operculum plumbeum, & iu operculo ab anteriori parte per girum exaratæ literæ RELIQUIÆ SANCTI PRISCI MARTYRIS, & deinde propter angustiam ſpatii a parvum & ſuper a parvum m:

ſed

AUCT. J. S. ſed cum aurifex vellet operculum novo & argenteo vaſi aptare, ex incuria ictu mallei iſtud in ſuper a poſitum obtudit. Nos A & M interpretati ſomus ANNO MILLESIMO, & conjectavimus eo anno corpus S. Priſci translatum eſſe Capuam; ſed fragmenta & pulverem oſſium traoslatorum relicta illo in altari, oc antiqua ſancti Priſci baſilica propriis pignoribus omnino privata remaneret. *Uti corporis ſacri particulas in antiquam eccleſiam remanſiſſe, ex dictis facile credimus, ita conjecturam de translationis anno milleſimo parum firmam exiſtimamus.*

ſtique inventum anno 1712. cum aliis corporibus Sanctorum.

21 *Anno 1712. Nicolaus Caracciolus archiepiſcopus Capuanus ac deinde S. R. E. Cardinalis feliciter in eccleſia cathedrali invenit corpus* S. Priſci *una cum corporibus quinque aliorum Sanctorum. Memoravi eam inventionem Nicolaus Coleius in Italia ſacra Ughelli recuſa tom. 8. col. 366. his verbis*: Ignota prius, quia diu abſcondita, corpora SS. Priſci primi Capuani epiſcopi, Quarti & Quinti clericorum, Rufi diaconi, & Carponii martyrum (*imo & Decoroſi epiſcopi*) nuper inventa, thecis argenteis inclula in theſauro repoſuit eccleſiæ, cujus anti-
B quam ſtructuram receotiori & elegantiori jam nobilitat. *Hæc inventionis relatio non caret confuſione & errore; nam præter amiſſum S. Decoroſum epiſcopum, corpora SS. Quarti & Quinti clericorum jam inventa erant ſeorſum anno 1711. & corpora SS. Quarti & Quinti epiſcoporum inventa ſunt ſimul cum corporibus* SS. Priſci, *Rufi, Carponii & Decoroſi, prout manifeſtum eſt ex inſtrumentis, quæ mox recitabimus. Inſtrumenta autem illa confecta ſunt ſatis quoque temporibus, ac deinde omnia ſimul impreſſa, uobiſque tranſmiſſa per Cl. virum Dominum Dominicum de Georgio, frequenter in hoc Opere laudatum.*

qui docet ſe ſcripſiſſe de actis tranſmiſſa.

22 *Ex ſeptem inſtrumentis primum & ſecundum ſpectant ad SS. Quartum & Quintum clericos & martyres, de quibus apud nos actum eſt ad diem* X. *Maji. Horum corpora inventa ſunt die* IX. *Maji anni 1711. ſicut ibidem enarratur. Verum, cum de his non agam hoc loco, omiſſis ducibus illis inſtrumentis, breviter tantum obſervo, ſcutentiam Michaelis Monachi, qui in Sanctuario pag. 35. oſtendere conatur, fuiſſe Capuæ Quartum & Quintum epiſcopos, uſque adeo a*
C *duobus prædictis clericis, inventisque horum corporum multo fieri probabiliorem: nam alia loco reperta ſunt corpora SS. Quarti & Quinti clericorum, alio SS. Quarti & Quinti epiſcoporum, & ucluæ inſcriptiones ſupra arcas ſingularum. Porro tertium, ex dictis inſtrumentis agit de* S. Priſco *aliſque Sanctis cum eo inventis. Quartum vero totum eſt de recognitione & depoſitione oſſium* S. Priſci. *Hæc igitur duo integra nos recitabo. Quintum pertinet ad SS. Quartum & Quintum epiſcopos, nec hujus eſt loci, ſed alterius, Sextum jam totum dedi tom. VI. Auguſti pag. 87. in SS. Rufo & Carponio, de quorum, ut & S. Decoroſi, elevatione & depoſitione ſolum agit. Septimum demum tractat de inventione reliquiarum Sanctorum, quorum ignota ſunt nomina,*

D

§. IV. Duo inſtrumenta Capuana; quibus enarratur inventio S. Priſci, & aliorum quorumdam Sanctorum, & recognitio & depoſitio oſſium S. Priſci.

Dum archiepiſcopus Capuanus in eccleſia Capuana quærit corpus S. Rufi epiſcopi.

IN Dei nomine. Amen. Præſenti hoc publico inſtrumento cunctis ubique patebit evidenter, ac notum ſit, qualiter cum illuſtriſſ. & reverendiſſimus in Chriſto pater & dominus D. Nicolaus Caracciolus, Dei & Apoſtolicæ Sedis gratia archiepiſcopus Capuanus, ex antiquis ſuæ metropolitanæ eccleſiæ monumentis acceptiſſet, ſacrum corpus S. Rufi epiſcopi Capuani quieſcere in eadem eccleſia, & proprie in ſinu cujuſdam altaris prope ſacriſtiæ jaquam, de illo effodiendo & inveniendo cogitavit, quare hodie XXVII. Junii MDCCXII. de mane, hora quindecima circiter, aſſociatus a reverendiſſimis canonicis, nempe Baltaſſare Stellato E decano, Roberto de Azzia theſaurario, Carolo della Ratta, Joſepho de Roſa, Andrea Salerno, Matthia Jocria, Dominico Forgillo pœnitentiario, Philippo Roſſi, canonicalibus inſigniis indutis una mecum &c., ad ſacrum depoſitum jui S. prædeceſſoris effodiendum acceſſit, & ante præfatum altare genuflexus, litaniis beatæ Mariæ Virginis, aliiſque precibus prius recitatis, amovere fecit per fabros murarios a ſummitate præfati altaris menſam lapideam; qua amota, apparuit alia menſa lapidea minoris longitudinis & latitudiois, firme inhærens fabricæ ipſius altaris; qua elevata, repertum fuit quoddam vacuum ex cruſtulis marmoreis in modum arcæ diſpoſitum, & in ſex manſiunculas divifum, & in unaquaque illatum erat repoſita quædam areula lignea.

*inveniti ſex arcas cum inſcriptionibus ſingularum ſuæ poſitis a * inciſis*

24 Et ulterius obſervatum fuit, in plano inferiori præfatæ menſæ lapideæ, quæ ad inſtar operculi dictum vacuum munichat, adeſſe inciſas * charactere ſemigothico ſex inſcriptiones, F & unamquamque illarum correſpondere ſupra ſingulas præfatas manſiunculas, in quibus extabant repoſitæ ſupradictæ arculæ lignea; & ſupra ipſarum operculum apparebant etiam inciſæ aliæ inſcriptiones, quæ alta & intelligibili voce fuerunt lectæ a præfato illuſtriſſimo & reverendiſſimo domino archiepiſcopo, & a me, una poſt aliam, & eodem ordine, quo in ſupradictis manſiunculis erant repoſitæ, & in lapide ſupradicto inciſæ, hic regiſtratæ:

✠ Hic quieſcit Corpus Sancti Rufi Martyris,
✠ Hic jacet Corpus S. Carponii M.
✠ Hic S. Priſci Martyris Corpus jacet,
✠ Hic jacet Corpus S. Decoroſi Epiſcopi *a*. *a*
✠ Hic jacet Corpus S. Quinti Epiſcopi.

Aliæ Inſcriptiones, quæ ſupra opuſculum ſingolarum ſex arcularum reperiuntur inelegaoter inciſæ, ſuot ſequeotes:

✠ Rel. S. Rufi Martyris.
✠ Rel. S. Carponii Martyris,
✠ Rel. S. Priſci Martyris,
✠ Rel. S. Decoroſi Epiſcopi,
✠ Rel. S. Quarti Epiſcopi,
✠ Rel. S. Quinti Epiſcopi.

ordinum formæ,

25 Quas ſex arculas illuſtriſſimus & reverendiſſimus dominus archiepiſcopus propriis manibus a præfato loco extraxit, & ſupra menſam ouceam, ſtragulo holoſerico rubei coloris cooperta

iam

cum appoſuit, interim fundens præ gaudio lacrimas, hymnum TE DEUM prænouit; quo cantato per dictos canonicos, & rebus ſic ſtantibus, idem illuſtriſſimus dominus juſſis per me, & eoſdem canonicos, prædictas arculas obſervari ad finem, &c. Quæ bene obſervatæ, reperiæ fuerunt eſſe ex ligno populeo, & unaquæque ipſarum in extremitate operculi munita ſigillo impreſſo ſupra ceram, cujus color præ antiquitate dignoſci non potuit: latitudo vero illius eſt ad formam ſemi-

* *summus ab argumento*, *b*

plaſtræ * Romanæ, & habet impreſſam dimidiatam figuram cujuſdam levitæ, dalmatica induti, & in gyrum, inſcriptione SANCTUS STEPHANUS *b*.

26 Capſula vero, in qua adeſt inſcriptio: REL. S. PAISEI MART., habebat operculum elevatum, & ſigillum ruptum in duas partes, erant vero in eadem arcula repoſita nonnulla oſſa humana, & illuſtriſſimus dominus operculum ſupra illius os adapravit. Inſuper de ordine ejuſdem illuſtriſſimi & reverendiſſimi domini præfatæ arculæ ligneæ

&c quamvis deſcripta

B fuerunt commenſuratæ per excellentem virum Sebaſtianum Cyprianum Romanum revarendæ cameræ Apoſtolicæ arcbirectum, & quinque ex illis inventæ fuerunt longitudinis palmi unius, unciarum novem, latitudinis unciarum ſeptem; altera S. Priſci longitudinis palmi unius, & unciarum quatuor cum dimidio, latitudinis unciarum ſex; altitudinis vero erant diſparatæ. Nam prima in ordine, prout ſupra deſcripto, unciarum undecim cum dimidio, ſecunda unciarum decem eum dimidio, tertia unciarum novem cum dimidio, quarta unciarum decem, quinta unciarum novem, ſexta unciarum ſeptem. Fuit quoque commenſuratum vacuum in forma arcæ diſpoſitum, in quo exabant præfatæ lex arculæ, & ſupra deſcriptum, & repertum fuit longitudinis palmorum quatuor, & unciarum ſex, latitudinis palmi unius & unciarum decem, altitudinis palmi unius, & unciarum duarum.

27 Quibus omnibus abſolutis, prædictæ areu-

deſcriptæ arcæ in ſcamilo collocandæ

C læ clauſæ & ſigillatæ, prout erant, per illuſtriſſ. & reverendiſſimum D. archiepiſcopum fuerunt repoſitæ in quadam arca lignea, corio rubro cooperta, vulgo baullo appellata, quæ fuit ſua clavi obſerata in duabus ſeris, quibus erat munita, & deinde obſignata fuit octo ſigillis parvis illuſtriſſimi domini archiepiſcopi impreſſis, & cera Hiſpanica ſuper quatuor vittas lineas albi coloris. Sic igitur dicta arca clauſula, munita, & obſignata in cappellam theſauri fuit aſportata, & præfato domino canonico de Azzia theſaurario per modum proviſionis ad cuſtodiendum conereditа; nam illuſtriſſimus dominus archiepiſcopus, ne tam pretioſus theſaurus in futurum abſconditus permaneat, decrevit ſacra oſſa & cineres, quæ in dictis arculis inveniuntur, honorificentius & nobilius in thecis aut ſtatuis argenteis; prout melius viſum fueris, collocara, & publicæ fidelium venecationi exponera. Quæ omnia & ſingula fuerunt acta coram præfatis reverendiſſimis canonicis, & illuſtriſſ. magiſtratu civitatis Capuæ, nempe D. Cæſare de Thomaſiis, D. Nicolao da Capua, Joanne Baptiſta Sarzuto, & Dominico Granfroſca. Super quibus, &c. & in fidem hoc præſens inſtrumentum licet alienа, mihi tamen fida manu, ſcriptum confeci, ſubſcripſi, publicavi, meoque ſolito ſigno ſignavi requiſitus. Ego Alexius de Abuſſo ſacerdos Capuanus, publicus Apoſtolica authoritate notarius, & curiæ archiepiſcopalis Capuanæ cancellarius &c. *c*.

28 In Dei nomine, amen. Præſenti hoc publico inſtrumento cunctis ubique pateat evidenter, & notum ſit, qualiter cum ſub die vigeſima ſeptima menſis Junii milleſimi ſeptingenteſimi duodecimi in S. metropolitana eccleſia Capuana, & in finu cujuſdam altaris, inventa fuerint ſacra oſſa ſex Sanctorum, nempe S. Priſci M. primi Capuæ epiſcopi, SS. Rufi & Carponii MM., SS. Decoroſi, Quarti, & Quinti Capuæ antiſtitum, quæ illuſtriſſimus & reverendiſſimus dominus in Chriſto pater & dominus, D. Nicolaus Caracciolus Dei & Apoſtolicæ ſedis gratia archiepiſcopus Capuanus repoſita & inclula in ſuis diſtinctis arculis ligneis, prout fuerunt inventa, in quadam arca lignea corio cooperta, clavi & ſigillis munita, in capella ejuſdem S. metropolitanæ eccleſiæ Theſauri nuncupata, per modum proviſionis aſſervari mandavit, ad finem illa decentius ac nobilius collocandi, & publicæ fidelium veneracionі exponendi, prout (*liquet*) ex inſtrumento inventionis præfata die, & anno, manu mei rogato.

AUCT. J. S. *ex locum ſuo honorif. ſumptus.*

E

29 Et cum mera pietate illuſtriſſ. & reverendiſſimi domini archiepiſcopi prædicti jam conſtructa reperiatur quædam magnifica ſtatua argentea, effigiem præfati S. Priſci epiſcopi & M. reprælentans; & volens idem illuſtriſſimus & reverendiſſimus dominus archiepiſcopus pro fine prædicto ſacra oſſa ejuſdem S. Priſci, ut ſupra inventa, in baſi antedictæ ſtatuæ collocare; hodie trigeſima menſis Auguſti MDCCXII. hora circiter decima tertia, advocato ad ſacram functionem honeſtandam illuſtriſſimo & reverendiſſimo domino Joſeph Scbinoſi epiſcopo Caſertano, per Canonicos eorum inſignіis indutos, & ſtatuto ritu, præſata area, in qua dicta ſacra oſſa claudebantur, fuit aſportata in cappellam hujus archiepiſcopalis palatii, & ſupra menſam ſtragulo ex auro & hollerico coopertam, & candelabria argenteis circumdata, fuit appoſita.

Oſſa S. Priſci ſervantur ad ſacellum archiepiſcopi,

30 Quibus ſic ſtantibus, præfatus illuſtriſſimus & reverendiſſimus dominus archiepiſcopus arcam oſtendit mihi notario, & reverendiſſimis

ubi extracta ab arca,

F

domiois Baltaſſar Stellato decano, Roberto da Azzia theſaurario, Joleph de Rola, Dominico Forgillo, Matthiæ Joccia, Carolo della Ratia, Philippo Roſſi, canonicis S. metropolitanæ eccleſiæ teſtibus, qui ſigillationi factæ ipſius arcæ ſub dicta die XXVII. Junii interfuerunt, ut recognoſcerent ſigilla impreſſa in cera Hiſpanica, & vittas lineas, quibus ligata fuit in quatuor partes, an bena ſe haberent: & illo obſervata per ipſomet taſtes inſtrumentarios, dixerunt ſigilla impreſſa ſub die XXVII. Junii in eadem arca, non eſſe amota, vittaſque lineas, quibus ligata fuit in quatuor partes, non eſſe violatas, ſed omnia bene ſe habere, & manere in eo ſtatu, prout appoſita fuerunt. Unde juſſum fuit, ſigilla ipſa amoveri, & vittas lineas incidi, prout fuerunt per dictum canonicum D. Philippum Roſſi smota, & reſpective inciſa: & tunc illuſtriſſimus & reverendiſſimus dominus archiepiſcopus, accepta clavi arcæ prædictæ, quam penes ſe retinuerat, illam aperuit, & cantato per præfatos canonicos hymno CHRISTO PROFUSUM SANGUINEM, & benedicta per illuſtriſſimum & reverendiſſimum epiſcopum Caſertanum, mitra & pluviali indutum, ſtatua argentea, illuſtriſſimus dominus archiepiſcopus extraxit ab arca prædicta aliam arculam ligneam, in qua recondita reperiebantur oſſa S. Priſci epiſcopi, & M.: & illam

in

AUCT. J. S. in manibus illuſtriſſimi domini epiſcopi Caſertani conſignavit ; qui dominus epiſcopus præfata oſſa ab arcula extraxit , & appoſuit ſuper quaſdam largas papyros in extremitatibus plicatas , & elevatas pro cautela, ne oſſa dilaberentur.

ſingula recognoſcuntur & enumerantur.

31 Et deinde advocati fuerunt teſtes in anatomia periti , nempe Franciſcus Borrelli , Andreas Sapio artis medicinæ , Joannes Tuppone chirurgiæ doctores , ad eadem ſacra oſſa recognoſcenda , & deſcribenda ; quibus per prædictum epiſcopum Caſertanum fuit præſtitum juramentorum de fideliter ſe gerendo, & de veritate dicenda, prout juraverunt tactis Scripturis & juſſum fuit, ut prædicta ſacra oſſa recognoſcerentur , & minutatim deſcriberentur ; & deinde ſupradicti periti ſeparaverunt oſſa, & poſtea adamuſſim illorum partes ſpecificaverunt per nomina propria cujuſcumque oſſis , & cujuſcumque partis ipſorum , & fuit factus ſequens catalogus:

Os tibiæ in duas partes ruptum , palmi unius B eum dimidio circiter.

Os brachii, vulgo dicti ULNA , unius palmi , & unius unciæ.

Os ſpinæ medullæ, vertebra una , & probabiliter quinta cervicis.

Os tali trium unciarum circiter latitudinis , duarum circiter longitudinis.

Aliud os tibiæ, dictum ASTRAGALUM , prout ex ejus figura apparet.

Aliud os ex coxendice , itidem trium unciarum latitudinis, & duarum longitudinis.

Aliud os ex coxendice trium unciarum.

Quatuor oſſa media pedis , integra.

Duo petiola ex coſtulis.

Alia tria petiola oſſium coxendicis.

Os patvum dimidiatum digiti manus.

Quindecim fruſtula oſſium , quæ ob minutiem ſpecificari non potuerunt.

reagnitæ ſunt novæ ſcripturæ argenteæ inclusuræ.

32 Quæ oſſa ſic recogoita , ſpecificata , deſcripta, & numerata per prædictum illuſtriſſimum dominum epiſcopum Caiertanum, adjuvantibus quoque canonico Philippo Roſſi, & patre Nicolao Roſano Societatis Jeſu, ſupra quoddam pulvinar ex tela ſerica confectum adacta*, & filis ſericis firmata , atque in vacuo præfatæ ſtatuæ repoſita fuerunt : quindecim vero fragmenta oſſium , quæ ob minutiem ſpecificari non potuerunt , una cum cineribus ipſorum in fundo arculæ lignex repertis, in quadam ampulla vitrea fuerunt recondita , quæ pariter in eodem vacuo baſis fuit repoſita. Baſis vero ultra foramina cryſtallis munita a parte anteriori, & a lateribus, habet quoque a parte poſteriori oſtiolum cum ſua clavi & ſera farrea , quod ab eodem canonico Philippo Roſſi de ordine illuſtriſſimi domini archiepiſcopi fuit clauſum , & in quatuor partes impreſſione ſigilli parvi ejuldem domini archiepiſcopi cera Hiſpanica ſupra vittas ſericas rubei coloris fuit munitum, atque obſignatum.

** forte adaptata* C

Cum aliquæ ex arcula reliquiæ S. Priſci M. primo fuerunt ita dicta.

33 At cum nonnulli aſſercrent, præfata ſacra oſſa eſſe potius S. Priſci confeſſoris Capuæ epiſcopi , hic Junioris vulgo appellati , moti ex eo , quod in eccleſia Capuana ſemper viguerit, & adhuc vigeat fama , & firma traditio , ſactum ſancti Priſci M. primi Capuæ epiſcopi integrum aſſervari in quadam arca argentea, & inthelauro reliquiarum templi metropolitani cuſtodiri , quæ quotannis recurrente die prima Septembris , natalitio præfati S. Martyris celebrando, in ara maxima ejuſdem templi ſuerit ſolita exponi : & licet clare conſtaret ex inſcriptione, tam in operculo ſupradictæ D arculæ lignea , quam in lapide inciſa , prout fuerunt ambæ tegiſtratæ in inſtrumento inventionis, die XXVII. Junii currantis anni manu mei rogato, quibus inſcriptionibus plena fides ſit adhibenda, cum ſimus in antiquiſſimis, præfata ſacra oſſa eſſe ſancti Priſci primi Capuæ epiſcopi, & martyris; tamen illuſtriſſimus & reverendiſſimus dominus archiepiſcopus , ad tollendam omnem ambiguitatem , decrevit aperiri præfatam aream argenteam , & oſſa , quæ in illa forſan reperirentur, elevari, & per præfatos in anatomia peritos numerari , recognoſci, & deſcribi , ad finem videndi , an inter illa haberentur alia oſſa conſimilia , & ejuſdem partis corporis humani , oſſibus repertis in præfata arcula lignea , ſupra deſcriptis & numeratis. Ideoque idem illuſtriſſimus & reverendiſſimus dominus archiepiſcopus ipſam arcam argenteam ſtatuto citu per præfatos canonicos in cappellam hujus archiepiſcopalis palatii aſportari fecit , ubi ea appoſita ſuper menſam , ut ſupra paratam, juſſit mihi notario , ut illam diſtincte E deſcriberem in hoc inſtrumento, prout deſcripſi.

illam aperiri juſſit archiepiſcopus.

34 Arca vero hujuſmodi eſt ex laminis argenteis formæ oblongæ, longitudinis palmorum trium, latitudinis palmi unius: e lateribus habet manubria pariter argentea, a parte anteriori eſt inciſa imago Salvatoris D. N. J. ſedentis, & manu elevata in modum benedicentis , necnon a dexteris imago ejuſdem S. Priſci , mitra & epiſcopali caſula antiqui ritus induti, a ſiniſtris imago S. Stephani Protom. ; & in hac parte duabus ſetis ad modum capſæ , quam vulgo baullum appellamus, munitur : nec aperiri potuit , quia claves numquam viſæ vel repertæ fuerunt , & ab hominum memoria nullus umquam recordatur, illam apertam fuiſſe. A parte poſteriori adeſt inciſa imago B. Mariæ V. pariter ſedentis cum puero Jeſu in ulnis ; a dextris ejuſdem , imago S. Agathæ V., & M., a ſiniſtris S. Blaſii epiſcopi, & M.: quæ imagines habent eorum nomen prope caput, characteribus Gothicis incilum, & perfecta inſcriptione * prædicta , illuſtriſſimus & reverendiſſimus dominus archiepiſcopus hymnum , VENI SANCTE SPIRITUS, F præiolonuit ; quo cantato per prædictos canonicos, auditis votis eorundem canonicorum , nec non illuſtriſſimi & reverendiſſimi domini epiſcopi Calettini, ad hoc ſpecialiter accerſiti, ut arca argentea aperiretur , per Andream de Blaſio, Neapolitanum argenti fabrum, illam aperiri juſſit.

** forte inſpectione*

aſſeres invenit.

35 Qua per prædictum inſtrumentis aptis aperta, primo aſpectu apparuit quædam crates ferrea oſſibus ſuprapoſita; qua elevata per prædictum illuſtriſſimum epiſcopum Caſertanum, apparuit aliis arcis cypreſſina , quæ in duabus manſiunculis diviſa , nec non tela holoſerica ioterius extenſta , continebat oſſa, quæ omnia præfatus illuſtriſſimus & reverendiſſimus epiſcopus Caiertanus foras extraxit, & ſupra largas papyros ad id paratas diſtincte repoſuit. Et in fundo dexteræ manſiunculæ prædictæ arcæ cypreſſinæ inventa fuit ſchedula , bis verbis Gothico charactere inſcripta : RELIQUIÆ PRIMO INVENTÆ ; & nonnullæ monetulæ rameæ ad formam ejus rotunditatis, quæ in margine hujus inſtrumenti apparet delineata *d*. In fundo vero ſiniſtræ manſiunculæ *d* altera ſchedula , Gothico item charactere bis verbis inſcripta : RELIQUIÆ SECUNDO INVENTÆ, cum nonnullis monetulis ejuſdem generis , quæ

numeta-

A numeratæ a præfato illuſtriſſimo & reverendiſſimo domino epiſcopo Caſertano coram illuſtriſſimo & reverendiſſimo domino archiepiſcopo, canonicis, & aliis prælentibus, conficiebant numerum quinquaginta, & ex una parte habebant impreſſam imaginem vultus regis coronati, & in gyro hæc verba: KAROLUS D. G. R.; ex altera vero parte crux ex quatuor liliis compacta, & in gyro hæc verba: JERUSALEM, ET SICILIÆ c.

Inſpici & numerari ſe ex qua inſpectione cognoſcitur, utrumque finiſſe totum corpus;

35 Deinde præſtito iterum per illuſtriſſimum & reverendiſſimum dominum archiepiſcopum juramento præfatis tribus in anatomia peritis, qui adhuc erant præſentes, de bene & fideliter ſe gerendo, prout tactis Scripturis, &c.; juſſum fuit oſſa prædicta recognoſci, & & numerari, prout ſummo ſtudio recognita, & numerata fuerunt a peritis, qui ſub eodem juramento faſſi ſunt, oſſa reperta in dicta arca cypreſſina, & ab ipſis recognita, & numerata, non integre conſtituere eorpus humanum, licet pauca deeſſent ad integram conſtitutionem, & B deinde collocata recognitione, & numeratione antea facta de oſſibus recenter inventis, jam collocatis in baſi ſtatuæ, ut ſupra, faſſi ſunt, ea oſſa eſſe reliquorum oſſium, quæ integre conſtituerent corpus humanum: ex qua confeſſione & relatione peritorum ablata fuit omnis ambignitas circa præfata oſſa de recenti inventa, & omnes faſſi ſunt eſſe oſſa S. Priſci Mar. primi Capuæ epiſcopi.

quæ depoſuntur in ſacello Thelauri.

37 His peractis, idem illuſtriſſimus & reverendiſſimus epiſcopus Caſertanus oſſa omnia in luis priſtinis manſiunculis ejuſdem arcæ cypreſſinæ repoſuit, & aptavit inter ea goſſipium, ne invicem poſſent moveri & frangi, fruſtulis vero oſſium & cineribus illorum in fundo arcæ inventis, in quatuor ampullis vitreis repoſitis, illas in angulis arcæ collocavit, una cum ſequenti inſcriptione: „ Die XXX. Auguſti „ MDCCXII. Nicolaus Caracciolus archiepiſcopus Capuanus aream aperuit, corpus S. Priſci „ epiſcopi, & M. elevavit, & recognovit in„ terventu & prælentia Joſephi Schinoſi epiſcopi „ Caſertani, nec non Baltaſſar Stellati decani, „ Nicolai de Baucio, Matthiæ Joccia, Joſephi „ de Roſa, Philippi Roſſi, & Alexii Mazzoc- AUCT. „ colo canonicorum; interfuit quoque abbas J. S. „ Jacobus Falconius Civitatis Ducalis V. J. D. „ protbonotarius apoſtolicus, & vicarius gene„ ralis Capuæ „. Tandem arca argentea per prædictum Andream de Blaſio, argenteit veſtibus & priſtinis ſeris bene aptatis recluſa, in eadem cappella hujus palatii per ſequentem noctem cuſtodita remanſit; area vero lignea, in qua extabant aliæ quinque arculæ lignæ, prout ſupra, fuit ſua clavi iterum clauſa, & ſigillis parvis in cera Hiſpanica lupee quatuor vittas lineas albi coloris munita, & privatim in dictam cappellam theſauri translata: ſuper quibus &c. Actum ubi ſupra &c. præſentibus enunciatis, & ſupraſcriptis taſtibus, mihi bene cognitis ad prædicta omnia, & ſingula ſpecialiter habitis, atque vocatis; & in fidem hoc præſens inſtrumentum, licet aliena, mihi tamen fida manu ſcriptum, ſubſcripſi, confeci, publicavi, meoque ſolito ſigno ſignavi requiſitus: Ego Alexius de Abuſſo ſacerdos Capuanus, publicus Apoſtolica authoritate notarius, & curiæ archiepiſcopalis Capuanæ cancellarius &c.

ANNOTATA. E

a *Quinta inſcriptio de S. Quarto in impreſſo nobis tranſmiſſe omiſſa eſt. At dubitari non poteſt, quin adfuerit, tum ante dicatur, repertas eſſe* ſex inſcriptiones, *& non quinto loco ponatur*, Rel. S. Quarti epiſcopi.

b *Eccleſia metropolitana, in qua inventæ reliquiæ, S. Stephano protomartyri dicata eſt. Hac hujus videtur inſcriptionis cauſa.*

c *Haſtenus tertium inſtrumentum, ſeu primum de* S. Priſco *repertiſque cum eo Sanctis. Infra ponitur* Locus ſigni, *uti & ſub teteris.*

d *Declinatio illa non habetur in impreſſe.*

e *Nummuli illi videntur fuiſſe Caroli Andegavenſis Siciliæ regis, qui titulum regis Hieroſolymitani cum urbe Ptolemaïde adeptus eſt anno* 1277. *ut refert ad eumdem annum Raynaldus num.* 17. *Hinc ſuſpicari poſſumus illius tempore, & poſt dictum annum, reliquias illas fuiſſe inventas atque in illa arca depoſitas.*

[C] DE SS. ROSA, FORTASSE M., AC PLATANO M., EJUS, UT FERTUR, FILIO, [F]

SULCI IN SARDINIA.

Topographia, cultus, varia de hiſce Sanctis incerta. J. P.

SUB TRAIANO, UT FERTUR, IMPERATORE.

SUlci, *urbs quondam epiſcopalis in parte meridionali inſulæ Sardiniæ, & archiepiſcopo Calaritano ſuffraganea, jam prorſus exciſa jacet, ita tamen ut locus nunc etiam* Sulci *dicatur in Sulcitana inſula prope Palmam caſtrum, vulgo* Palma de Solz *ex eo dictum, teſte Baudrande, qui addit, Eccleſiæ urbem eidem in vicinis ſucceſſiſſe, ſedemque epiſcopalem eo fuiſſe translatam anno* 1504. *a Julio PP. II. In hac Eccleſienſi civitate coluntur duo iſti Martyres, quos in ſuo Catalogo generali ſic annuntiat Ferrarius:* Hac etiam die (1. *Septembris*) Sulci in Sardinia S. Rolæ matris, & S. Plasani martyris, fratris S. Antiochi. *Hæc vero ſe proferre in notis affirmat* ex Tab. eccleſiæ Calariranæ, cui Suleitana juncta eſt, Villa Eccleſiæ dicta. *Dionyſius Bonfant in Triumpho Sanctorum regni Sardiniæ Hiſpanice edito, lib. 3. cap. 38.* S. Roſæ *cultum confirmat, dicens ædificatum ipſi a Chriſtianis fuiſſe templum in loco martyrii, ac poſtquam ſepulta*

Locus ex probatis publicæ eorum veneration.

AUCT. J. P. *pultæ eſſet, celebratum in regno feſtum ejus, cum titulo matris S. Antiochi. Refert inſuper, in loco* Cela ios, *ut vocat, antiquitus exſtitiſſe hujus Sanctæ eccleſiam, ejuſque ſola ſupereſſe fundamenta: in* Barumini *autem loco aliam eſſe eccleſiam antiquam, & quia perdidit iſtius ſanctæ Martyris memoriam, celebrari in ea feſtivitatem S. Virginis de Roſario, ſed eccleſiam hactenus nomine* S. Roſæ *nuncupari. Aſſerit denique in territorio loci S. Victoris prope ruinas alterius loci, cui nomen* Orri *antiquis temporibus, extitiſſe ædem ſacram iſtius Sanctæ, ſed deſtructam eſſe, in eaque fuiſſe picturam, quæ eo modo Matrem cum duobus filiis repræſentares, quo ibidem legitur.*

de variis vitis

2 *Bonfantius citatus memorat Sanctam hanc in civitate Sulcitana natales habuiſſe, ac exſtitiſſe e primis fructibus, quos cura, diligentia, ac prædicatio Melitonis produxit: conjugatam fuiſſe, duoſque peperiſſe filios, quorum unus Antiochus, alter* Platanus *fit nuncupatus, utrumque maternæ ſanctimoniæ ac virtutis heredem. Quod duo iſti fratres fuerint ejus filii, ſeſtari aſſerit antiquiſſimam, uti vocat, traditionem a patribus ad filios propagatam, antiquaſque picturas, quæ Sanctam exhibent una cum duobus filiis. Narrat præterea idem auctor, Traiani perſecutione ſeparatos fuiſſe, apprehendi illam jubente præſide ejus, & poſtquam variis eam tormentis tamquam aurum probaſſet, e vita tolli juſſiſſe. Hæc, quæ ex Hiſpanico Bonfanti excerpta huc tranſtuli, vellem videre alium confirmata, afferriquæ aliquid majoris momenti, quam traditionem ac picturas incerti temporis, ac auctoritatis non ſatis probatæ: præſertim ubi agitur de ſeculo 1. vel 2. quo Trajanus vixit.*

3 *Martyrologium Romanum ad diem* XIII. *Decembris agit de dicto Antiocho ſub Hadriano imperatore paſſa, citatque Baronius in Notationibus* Acta *ejus* plenius ſcripta, atque (prout in ejus ſolemnitate recitari ſolent) per lectiones diſtincta, *hoc exordio*: Sicut Sanctorum omnium &c. *Exordium idem habent Acta noſtra, in lectiones etiam diſtributa, quæ aſſervamus pro die* XIII. *Decembris; ſed in quibus characteriſticas meliorisque hiſtoriæ notas deſiderarem. At qualiacumque ſint, neque eum præmaturo quid ſtatus, cum ad dictum diem ſpectent; nihil omnino narrant, quo probari poſſit* S. Roſam *fuiſſe matrem Antiochi. Ad* Platanum *quod attinet; referunt lectione nona hæc inter alia potiſſe a Deo S. Antiochum*: Exaudi orationem ſervi tui, exaudi me propitius, &, ſicut ſuſcepiſti fratrem meum Platanum in pace, & dinumeraſti eum cum ſanctis Martyribus tuis ... in regnum cæleſte, ſic ſuſcipe nunc ſpiritum meum. *An vero* S. Roſa *martyrio coronata ſit, non ſatis conſtat, nec quo tempore obierit.*

quæ hiſtoriæ Martyribus auctæ, non ſatis conſtat.

DE S. TERENTIANO EPISCOPO MART., ET FLACCO MART.

TUDERTI IN UMBRIA.

J. S.

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

§. I. Locus martyrii, cultus & reliquiæ: Terentianus Dertonenſis a Tudertino non diſtinctus.

CIRCA AN. CXVIII. *Tuderti in Umbria ut patronus colitur S. Terentianus,*

TUder *antiqua eſt Umbriæ civitas, quam recentiores* Tudertum *vocarunt. Itali vero* Todi *nominant. Orlendius part. 2. lib. 3. cap. 10. ejus ſitum deſcribit his verbis*: Tuder, nunc Tudertum, Umbriæ civitas eſt, ad Tiberim fluvium in colle poſita, media inter Peruſiam & Narniam. *Addit deinde ſequentia*: Initio Chriſtiani nominis per Latium & Umbriam propagati Tuder Chriſti fidem ſuſcepit, quam poſtea ſanctus Terentianus primus ejus epiſcopus, conſecratus circa annum CXXII., confirmavit, pro qua & martyrium ſubiit anno CXXXVIII. Kalendis Septembris, Hadriano imperante. Ejus exſtat memoria in Martyrologio Romano. *Audi ipſa Martyrologii verba*: Tuderti in Umbria ſancti Terentiani epiſcopi & martyris, qui ſub Hadriano imperatore, Lætiani proconſulis juſſu, equuleo & ſcorpionibus cruciatus, demum abciſſa lingua, capitis damnatus, martyrium complevit. *Non aliam quærendam eſſe hujus Sancti palæſtram martyrii, mox oſtendemus contra ſcrupulos quorundam ex apographis Hieronymianis ortos. Audiamus interim, quid de cultu ipſius ſubjungat laudatus Orlendius*: Dertonæ (*Dertonam*) ſacrum Terentiani corpus translatum fertur, ubi ejuſdem celebris memoria habetur. Theani tamen ejuſdem Sancti brachium, & Parmæ reliquiarum pars aſſervatur. Ceterum a Tudertinis ſancti Terentiani, tamquam divi tutelaris, natalis dies ſolemni pompa colitur.

2 *Antiquum eſſe* S. Terentiani *cultum, abunde patebit ex apographis Hieronymianis, in quibus ipſius memoria celebratur, ſed varie admodum, ut ſolet fieri in apographis iſtis mendoſis. apud Florentinium ſic legitur*: Io Tuturtina Tuſciæ natalis ſanctorum Terrentiani epiſcopi *&c. Pro* Sanctorum *legendum haud dubie* Sancti: *nam ſequitur* Felicis, Donati. *Hi autem non pertinent ad* Terentianum, *ſed duo ſunt ex duodecim Fratribus, de quibus hac ipſa die agemus. Ad prima verba ſic commentatur Florentinius*: In Tudertina civitate Tuſciæ, legendum

ejus memoria in Martyrologiis omittitur

eſſe

A esse omnino existimo, facem præcipue præbente M. Corbeiense. *Quippe Corbeiense apud nos editum post somnum* VII. *Junii pag.* 35. *ita habet*: In Tudertino Tusciæ *&c. Addit Florentinius*: Tuderti in Umbria, legit Romanum Martyrologium, ut re vera oppidum nunc est in Umbria, sed Antonino Tudernum oppidum est Tusciæ, aliis Sudernum, in agro Viterbiensi. *Hunc illustrissimus Franciscus Maria de Aste in Disceptationibus in Martyrologium Romanum pag.* 403. *dubitat, an* S. Terentianus *noster Umbriæ adscribi debeat, an Tusciæ, vultque in Martyrologio Romano omitti hæc verba*, in Umbria, *ac solum scribi*, Tuderti S. Terentiani episcopi *&c. Ratio illius est eadem; namque, inquit*, Antonino Tudertum, sive Tudernum, oppidum est Tusciæ, aliis Tudernum dictum, in agro Viterbiensi: aliunde Acta Tuderum effecunt sine alio addito. *Amovere conabor hunc scrupulum, qui nullo fere nititur fundamento.*

3 *Ptolemæus lib.* 3. *Geographiæ inter Tuscorum mediterraneas civitates numerat* Sudernum, *alii* Sudertum, *de quo agit Cellarius in Geographia antiqua lib.* 2. *cap.* 9. *pag.* 456.; *&* Cluverius *lib.* 2. *Italiæ antiquæ, cap.* 3. *pag.* 516. *Verum neuter asserit* Sudernum *in Itinerario Antonini vocari* Tudertum, *neque ego id in Itinerario Antonini reperire potui. Dicit tamen Cluverius* Tudertum *legi in Itinerario Viterbiensis Aevi, ita ut dubitet, an ipsa id forsan in suo aliquo exemplari invenerit. Itaque primo verisimile non est, illud Tusciæ oppidum* Tudertum *fuisse dictum; cum Ptolemæus, Plinius & Livius, citati apud Cluverium & Cellarium*, Sudertum *dixerint vel* Sudernum, *incolasque illius* Sudertanos. *Secundo, Sudertini nunquam habuerunt episcopum, quantum scimus; neque illi unquam exstisse videntur* S. Terentianum, *tanquam patronum aut episcopum suum. Contra Tudertini civitas Umbriæ antiquis est satis nota, episcoposque habuit a primis Ecclesiæ seculis, Præterea* S. Terentianum *dudum colunt ut patronum; neque ullus unquam ante Florentinium dubitasse videtur, quin* S. Terentianus *re vera Tudertinus in Umbria fuisset episcopus. Unica igitur hæc difficultas amovenda est eaque non magna, videlicet quod* Tudertum *Tusciæ adscribatur in apographis laudatis. Addi potest, quod proconsul Tusciæ torqueri jusserit Sanctum nostrum. Respondeo utrumque contingere hac de causa. In Libello provinciarum Romanarum inter Italiæ provincias est* Tuscia cum Umbria. *Idem igitur, qui Tusciæ præerat, regebat etiam Umbriam sub Tuscia comprehensam. Hinc primo intelligimus, cur* Tusciæ proconsul *ubique in Actis nominetur: deinde etiam, cur vel auctor vel interpolator istorum apographorum Tusciæ adscripserit Tudertum, nimirum aut quia, cum Tusciæ proconsulem ubique in Actis reperiret, putavit re vera in Tuscia esse, a cujus limitibus non longe distat, aut quia eu Tuscia & Umbria unam tantum fecit provinciam. Non video igitur, cur de palæstra* S. Terentiani *dubitari debeat, aut voces* in Umbria *eradi ex Martyrologio.*

4 *In aliis apographis Hieronymianis etiam annuntiatur* S. Terentiani *memoria sine ulla mentione Tusciæ. Riebenevienſe apud nos editum post somnum* VII. *Junii sic habet*: Et in Tuderto Ferrentiani (*lege* Terrentiani) episcopi. *Augustanum sine loco*: Terentini episcopi. *Labbeanum*: Terentiani episcopi. *Sic & Gellonense apud Acherium tom.* 2. *Spicilegii recusi pag.* 34.; *&* *Antiquissimum, ut vocat, apud Martenium tom.* 3. *Anecdotorum col.* 1559. *Usuardus aliique martyrologi istius temporis non memorarunt* S. Terentianum. *Ejus tamen memoria occurrit in novis Usuardi codicibus deinde auctis, prout videre est in Usuardo Sollerii nostri cura edito ad* 2. *Septembris. Quin & illic reperitur etiam* XXX. *Augusti &* XXVIII. *Septembris. Audi elogium Grevenii ad* XXX. *Augusti*: Ipso die, secundum Catalogum Sanctorum, sancti Torentiani episcopi & martyris. Qui tempore Adriani apud Tudertum Tusciæ sacrificare nolens, in equuleo levatus, scorpionibus cæditur, igniſque lateribus apponitur. Deinde lingua præcisa, cum nihilominus Christum clare confiteretur, decollatus est una cum Flacco sacerdote idolorum a se converso & baptizato. *De* S. Flacco *apud antiquos nihil invenio. Colitur tamen in ecclesia Tudertina, uti asserum Ferrarius in Catalogo Sanctorum Italiæ, & Joannes Baptista Passerinus in Vitis Sanctorum Tudertinorum, utergue ad diem* XVIII. *Septembris, quo eum coli testatur, ut sic majori solemnitate festivitas* S. Terentiani *solius peragatur cum Octava. Nos autem de* S. Flacco *hic simul agimus, quia de eo nihil innotuit, nisi ex Actis* S. Terentiani.

5 *Ferrarius ad* 2. *Septembris hymnum recitat en Officio ecclesiæ Tudertinæ, in quo utriusque Martyris certamen sic describitur:*

Laudes pangimus martyri
Terentiano præsuli,
Omnes venite supplices
Senes, simulque juvenes.
Quem in annis senilibus
Lecianus nequissimus
Pœnis afflixit pluribus,
Deum rogantem precibus.
Hic Hadriani tempore
Retrusus est in carcere
A sævissimo Tusciæ
Leciano proconsule,
Quo compellente Martyrem
Christum negare Dominum,
Statim miser obmutuit,
Vita cum voce carnit.
Sacerdos Flaccus cæcus est:
Oraote Sancto, sanus est:
En jubente, locus est,
Sacro fonte renatus est,
Ambo truncati gladio
Pari fruuntur gaudio,
Cæli teneuses ætlia
Ac paradisi præmia.

6 *Præter ea, quæ de reliquiis* S. Terentiani *dicta sunt num.* 1., *scribit laudatus jam Pollevinus pag.* 65. *Italice, quæ reddo Latine*: Corpora utriusque hujus Sancti sunt in castello S. Terentiani, in ecclesia ejus nomini dicata. *Jacobillus in Vitis Sanctorum Umbriæ tom.* 1., *pag.* 755. *de iisdem sic loquitur*: In civitate Dertonensi servari dicitur pars corporis S. Terentiani, ubi festivitas ejus celebratur die prima Septembris. Verum creditur alius esse a Tudertino, cum dicatur episcopus fuisse istius civitatis Dertonensis, in qua martyrio coronatus fuit eadem die prima Septembris, sed anno CLXXXVII., id est, annis XLIX. post Tudertinum. *Ughellus tom.* 1. *in episcopis Tudertinis, col.* 1350. *Dertonensem non distinguit a Tudertino*: *hujus enim*

AUCT. J. S.

enim reliquias ſic enumerat: Tortonæ etiam hujus Sancti celebris memoria habetur, ubi illius corpus conditum fuiſſe affirmant; item Theani, ubi aliquidem Sancti brachium incolæ venerantur; Parmæ etiam, quæ civitas non temnendam ejus Sancti reliquiarum partem honorificantiſſime aſſervat. Cæterum ſplendidiori ſolemnitatis pompa S. Terentiano Tudertini tamquam tutelari Divo juſta perſolvunt. *Hæc ibi.*

aliqui putant hæc aliorum eſſe Terentianum epiſcopum Dertonenſ.?

7 *Verum tom. 4., col. 626.* Terentianum *inſerit catalogo epiſcoporum Dertonenſium his verbis*: S. Tereotianus poſt Ammonium inter præſules Derthonenſis eccleſiæ oumeratur, in cujus eccleſiæ publicis tabulis, adlectus circa annum Domini CLXXVI., eorooatuſque martyrio aono CLXXXVII. habetur. Ejus feſtum celebratur 8. die Septembris. Cæterum Martyrologium Romanum hac ipſa die meminit alterius Terentiani Tudertini epiſcopi & martyris, Derthonenſi hoc Terentiano ſuppreſſo. Sulpicatus ſum unum eumdemque eſſe Terentianum, qui hiſce ambabus eccleſiis ex errore ſcriptorum attribuatur; vel revera duos eſſe, ſed diverſis temporibus floruiſſe, ac Derthonenſes ſui Terentiani hac ipſa die celebrare feſtum (*quod ignota ſit*) apud illos germana dies, qua per martyrium conſummatus cælituum numerum auxit. Sic

ß noſtra conjectora eſt. Cæteri cordatiores provideant, quid hac in re magis conſonum veritati ſit dicendum. *Vides, lector, dubitantem Ughellium. Et ſane ex iis, quæ hactenus attulimus, res ſatis videtur ambigua.*

verum ipſa ſimum Dertonenſ. eſſe ſ. Terentianum Tudertin.

8 *Verumtamen omnino mihi perſuadet* Terentianum, *qui colitur Dertonæ, alium non eſſe a ſancto Epiſcopo Tudertino. Colligo iſtud ex monumentis, quæ anno 1662. Majoribus noſtris perhumaniter tranſmiſit Joannes Baptiſta Chapuis, canonicus eccleſiæ cathedralis Dertonenſis. Hic in brevi collectione de Sanctis eccleſiæ ſuæ ad diem 8. Septembris memorat iſta:* Menſe Septembri, die prima in omnibus Calendarjis antiquis ſignatur Officium duplex S. Terentiani epiſcopi & martyris, & hujus reliquiæ in cathedrali, In ſynodo Dertonenſi anni MDXCV. inter ſacras reliquias cathedralis ponitur: De oſſibus S. Terentiani epiſcopi & martyris cum quatuor dentibus. In libro Antiphonario ex pergameno eccleſiæ carbedralis adeſt Officium proprium S. Terentia-

C ni, in cujus antiphonis & reſponſoriis cum fiat mentio de Adriano imperatore & de Luciano proconſule, neque umquam voretur epiſcopus Terdonenſis, ſignum eſt hoc eſſe Officium S. Terentiani epiſcopi Tudertini, qui ſub hac die in Martyrologio enuntiatur, & hic Terdonæ coli propter ejus reliquias, quæ fuerant olim inventæ ſimul cum corpore S. Martiani, & repoſitæ ſub altari, ut hic dictum fuit ſub die XVII. Julii, quo notatur ſolemnitas recordationis SS. martyrum Martiani, Terentiani, Vitalis & Agricolæ. *Notat ibi ſu rem noſtram de Officio iſtius feſti ſequentia*: Terentianus porro, de quo hic, a compoſitore Officii creditus fuit S. Terentianus Tuderti epiſcopus, de quo Martyrologium ſub die prima Septembris: & hor arguitur ex tertio reſponſorio primi nocturni dicti Officii, ubi ſic habetur: „ Tudertinæ civitatis præſul, cultor Trinitatis, „ martyr ſummæ ſanctitatis, præſens eſt Te„ rentianus „. Cujus proinde Sancti reliquiæ neceſſe eſt ut aliàs Terdonam translatæ fuerint, & poſtea repertæ cum reliquiis S. Martiani,

9 *Hæc ſatis clare innuunt, quenam olim fuerit ſententia ipſorum Dertonenſium de ſancto ſuo* Terentiano. *Alia quidem deinde ibidem invaluit opinio, ſed hæc nos morari non debet. Audi tamen, quid poſt priora ſubdat laudatus Canonicus*: Nihilominus inter ſanctos epiſcopos Terdonenſes in tabella epiſcoporum ſyoodi anoi MDCLIX. numeratur quarto loco S. Tereotianus ſub hoc tenore verborum: S. Terentianus cleri populique ſuffragiis cathedræ Dertonenſi admotus eſt. Perdiit tum eraot clericorum hominumque mores. Publica Chriſti res peſſum fere ibat: innumeræ oboriæ corruptelæ: ſacerdotes in fugam acti; ipſaqua eccleſia longo ævo viduata ſponſo tenabras dolebat. Novi Prælulis conatibus reſtituta eſt, quantum patiebatur ea temporum inclinatio, Chriſtianæ reipublicæ fides, ſacris ritibus decus, ſacerdotibus ac Deo religio. Tandem poſt multa tormenta, Marco Aurelio imperante, martyrio coronatus eſt. Sedit circiter XI, annos. De eo meminit ſyoodus Dertonenſis anno MDXCV. celebrata, ubi in ſacrarum reliquiarum indice habentur hæc verba: De oſſibus S. Terentiani epiſc. Derton. & martyris ioſignibus in cathedrali præpoſituræ titulo. De S. Terentiano ſcribit Ferrarius io ſua Topographia.

ita ut non diſgrodo ſis opinio de Terentiano Dertonenſi?

D

quæ ora videtur ex conjecturis male ſuppetere?

10 *Ex hiſce obſervamus pauca. Primo nullibi dicitur totum corpus* S. Terentiani *Dertonæ ſervari, ſed ſolum quædam illic habentur reliquiæ. Secundo Synodus Dertonenſis anni* 1595. *non vocat epiſcopum* Dertonenſem, *ita ut ſynodus anni* 1659. *illud videatur additum ex conjectura male fundata. Ex ſimili conjectura profectum crediderim, quod aſſerunt, martyrio coronatum ſub imperio Marci Aurelii; non alia fortaſſe de cauſa, quam quod apiorem locum ipſi non reperirent in catalogo epiſcoporum Dertonenſium. Certe credi non poteſt, ulla ad nenum fuiſſe antiqua monumenta, ex quibus id poterat colligi, cum nulla ejuſmodi monumentorum fiat mentio, & tamen adducatur auctoritas ſynodi anni* 1595., *& Ferrarii, in quibus nihil ſimile legitur. Quapropter, cum auctor antiqui Officii Terentianum illum Tudertinæ eccleſiæ faciat epiſcopum, nec veriſimile ſit, id eum feciſſe ſine rationibus, dubitare vix poſſum, quin revera Tudertinus ſit Epiſcopus, qui colitur Dertonæ, uti & colligitur ex eodem die, quo colitur utroque loco.*

E

S. Terentianum Corpus alicubi aſſervatum.

11 *Eccleſia Capuana etiam coluit* S. Terentianum, *uti intelligimus ex antiquo Breviario Capuano, in quo tres de eo habentur lectiones. Ejuſdem memoria reperitur in antiquis Kalendariis, quæ edidit Michael Monachus in Sanctuario Capuano. Idem pag.* 540. *teſtatur in Lectionario Ms. legi hanc orationem de SS. Priſco & Terentiano ſimul:* Propitiare, quæſumus, Domine, nobis famulis tuis per horum ſanctorum martyrum tuorum Priſci & Terentiani, qui in præſenti requieſcunt eccleſia, merita glorioſa, & eorum pia interceſſione ab omnibus temper protegamur adverſis, per Dominum &c. *Hinc ita proſequitur Monachus*: Igitur eccleſia Capuana habuit reliquias ſaocti Terentiani. Cæterum ſanctus Terentianus habuit eccleſiam in ſuburbio a porta Pontia, & hodie durat noncupatio loci ab ipſo Sancto. *Perro idem hic eſt S. Tereotianus, ut colligitur ex lectionibus. Fuerunt itaque hujus Sancti reliquiæ variis locis ſervatæ, nec ullibi totum corpus. Hæc de cultu & reliquiis ſufficiant.*

F

§. II.

A

§. II. Acta varia, ſed nulla ſatis fidelia: Actorum compendium ex Breviario Capuano: tempus, quo paſſi ſunt Sancti.

Acta varia, ex quibus eorum diſcrimen adhibendum.

ACta S. Tereatiani *habemus varia cum impreſſa, tum manuſcripta, quorum alia aliis ſunt minus vitioſa, ſed nulla prorſus reperire potui, quæ ſuis non laborant defectibus. Baronius vidit Acta Ms. eccleſiæ Tuderinæ, ut teſtatur in annotatis ad Martyrologium; eaque nullis invidit cenſuris; quin potius, ex parte ſaltem, approbaſſe videtur, cum elegium ex iis concinnatum Martyrologio inſeruit. Tillemontius vero tom. 2. Monument., in Perſecutione Adriani art. 3. Acta S. Tereatiani, prout edita vidit apud Mombritium tom. 2. a fol. 327. gravi perſtringit cenſura, affirmamus illa utbil prorſus valere.*

B *Porro nulla Actorum, quæ habemus, exemplaria magis vitioſa ſunt quam Mombritiana. Audi quid initio iſtorum dicatur de Adriano imperatore:* Adrianus itaque imperator, qui & Helios dictus eſt, id eſt, ſol, dum Orientales partes adiret, a quibuſdam Chriſtum colentibus intimatum eſt de Jeſu Chriſto Filio Dei, quod multas illic virtutes operatus ſit. Illicu credidit, & cœpit reædificare domum Domini, & mirabili opere conſtruxit, nec non & donaria multa contulit ibi, & civitatem Hieruſalem ab imo reparavit; nec non & per omnes mundi partes edictum propoſuit, ut nullus Chriſtianus pro Chriſto, niſi cauſa alius criminis, inventus puniretur. *Prima prænomen Adriani non erat* Helios, *ſed* Ælius. *Deinde nec Chriſtianus ſuis Adrianus, nec templum Hieroſolymitanum reædificavit, adeoque nec dona eidem contulit. Hieroſolymam quidem inſtauravit ſub nomine* Æliæ Capitolinæ, *at id non fecit amore Chriſtianorum, cum idola poſuerit in locis ſacris. Referipſit etiam ad Minutium Fundanum Aſiæ proconſulem in gratiam Chriſtianorum, quos*

C *nolebat damnari ſolis populi clamoribus, ut videre eſt apud Euſebium lib. 4., cap. 8.: at talo non dedit edictum, quale hic deſcribitur. Hæc igitur diſplicuerunt haud dubie Tillemontio, & cum aliis mox memorandis cauſam præbere potuerunt Acta prorſus reprobandi.*

Eorumdem vitia alia exemplaria minus ſuſpecta.

13 *Verum hæc omnia non leguntur in aliis Actorum exemplaribus, ita ut neceſſario dicendum ſit, fabuloſam illam præfationem Actis adjectam eſſe ab homine audace & impertio. Quippe præter unum exemplar Ms., ex cœnobio Bodecenſi olim ſubmiſſum, quod Actis Mombritianis fere conſonat, quatuor alia habemus apographa, ex variis Italiæ locis tranſmiſſa, quorum nullum iſtud habet initium. Primum ex illis apographis deſumptum eſt ex antiquo Legendario Urbevetano, in quo ſine ulla præfatione Acta inchoantur a reditu Adriani ex partibus Hieroſolymitanis. Alterum notatur ex Ms. 2061. Emin. Card. Francifci Barberini in 4°.; tertium ex Actis antiquitus impreſſis eccleſiæ Theanenſis. Hæc autem duo apographa aliam habent præfationem de tempore, quo paſſus eſt* Terentianus; *diviſaque ſunt in novem lectiones; ac demum ſubditur in his apographis Translatio brachii Teanum,*

quæ ſimiliter in novem lectiones diviſa eſt. Ex omnibus vero apographis nulla melius invicem conſentiunt quam hæc duo. Quartum apographum accepimus ex Ms. RR. PP. Oratorii Romæ. Huic etiam initio aliquid adjectum eſt, quod non habetur in reliquis. Accipe breve iſtud auctarium: Adhuc gravis erat perſecutio Chriſtianorum per totam provinciam, ut ſi quis non proſtratus idolis immolaret, pœnis cruciaretur. Eo namque tempore Adriani imperato is fuit quidam vir vitæ venerabilis Terentianus epiſcopus in civitate Tudertina, verus Dei cultor. Hic omnibus diebus vitæ ſuæ ſerviens Domino, & piis operibus inſiſtens, ac faciens mandatum Domini cum eleemoſynis charitatis, jejuniis, & vigiliis & orationibus ſemper inſiſtebat, & multas animas ad fidem Chriſti convertebat.

AUCT. J. S.

verum ea illa omnia ſint; quodnam exemplar edendum & quomodo.

14 *Ex dictis colligo, diverſas iſtas præfationes Actis adjectas eſſe, adeoque ex illarum vitiis contra ipſa Acta non ſatis efficax deſumi poſſe argumentum. Verumtamen timendum eſt, ne Acta aliis etiam locis interpolata ſint, idque præcipue patet in Mombritianis, quæ magis ab aliis diſſentiunt: nam reliqua minus frequentes diſſonant; & ſolum in verbis, quæ non mutant hiſtoriam. Præterea quædam leguntur in omnibus exemplaribus, quibus fides Actorum diminuitur. Primo videtur deci Adrianus legem tuliſſe, ut Chriſtiani compellerentur ad ſacrificandum idolis, renuentesque diverſis affligerentur tormentis. Ac ejuſmodi lex Adriano paſſim adjudicatur ab eruditis. Certe Tertullianus in Apologetico cap. 5. Adrianum inter illos recenſet imperatores, qui legem contra Chriſtianos non tulerunt. Deinde multa diſputat* Tereatianus *cum Latiano proconſule de myſteriis fidei Chriſtianæ, quæ non ſunt admodum veriſimilia, cum Chriſtiani non facile detegerent gentilibus arcana fidei noſtræ myſteria. Addi poſſunt dicta quædam* Terentiani *juſto duriora. Verum neque leu Adriani in Mss. tam clare aſſeritur, ut nequeant explicari de ſola imperatoris mandato perſequendi Chriſtianos, quod Adrianus revera fecit, neque alii navi in Mss. tam notabiles ſunt, aut tam frequentes, ut omnem prorſus fidem etiam factis abrogatam velimus, aut pronuntiemus cum Tillemontio, Acta nihil*

F *prorſus valere. Dabimus igitur hæc Acta, non quidem ut primigenia & certa, ſed ut fide non prorſus indigna quoad omnia illa, quibus gravior non reſiſtit auctoritas. Porro quia apographa omnia aliquot mendis deturpata ſunt, nullum ex illis tam preſſe ſequar, ut ex aliis non ſim correcturus, cum in illis reperiem phraſim correctiorem, ita tamen, ut Mſs. Eminentiſſimi Barberini, quod reliquis præplacet, paſſim ſim editurus, & lectorem ſim moniturus, dum illud ex aliis videbitur corrigendum.*

Hiſtoria translationis brachii fabuloſa, ab & omnibus.

15 *Jam dixi in duobus apographis etiam legi Translationem brachii Teanum. Civitas hæc eſt* Campaniæ Felicis, *quæ nunc* Terra laboris vulgo *dicitur, epiſcopalis ſub archiepiſcopo Capuano, dicturque* Teanum Sedicinum *ad diſtinctionem alterius Teani nunc fere exuſti, quod* Apulum *cognominatur. Verum illa translationis hiſtoria minus etiam fide digna eſt, quam ſint Acta martyrii. Etenim non modo omnia, quæ ibi narrantur, ſupra fidem ſunt miracilia, ſed aliqua ipſis quoque Teaneuſis eccleſiæ traditionibus contraria. Dicitur enim translatio facta duodecim tantum*

AUCT. J. S. *annis poſt Sancti martyrium ſub Adriano, adeoque ante medium ſeculi ſecundi. Deinde vero producitur epiſcopus Teanenſis, qui mulieri reliquias ferenti procſſerit obviam. Attamen ea traditionibus eccleſiæ Teanenſis primus civitatis illius epiſcopus tempore Conſtantini Magni, id eſt, ſeculo IV., ab omnibus ſtatuitur S. Paris, cujus Acta dedimus tom. 2. Auguſti a pag. 73. Itaque manifeſtus hic eſt paralogiſmus. Quapropter ſcripti illius compendium puncis accipe. Dicitur* S. Terentianus *duodecimo poſt martyrium anno appuriſſe Lunrentiæ, quæ ejus ſepulturæ adfuerat, eamque docuiſſe ſepulcri ſui locum, cujus ſe oblitam dicebat. Hæc, ut juſſa erat, eo ſe rouſert cum alia muliere, corpus invenit, brachium tollit, ac tribus menſibus in domo ſua retinet. Febribus correptæ mulieres itineri ignoto ſe committunt, poſt menſem Romam perveniunt, inde poſt octidaam Trunum, ubi mentiur terræ mota epiſcopus occurrit venientibus. Introducuntur reliquiæ in civitatem, ac porta, per quam inferuntur, nulli deinde exitum permittit aut introitum. Hæc retuliſſe ſatis eſt, nec ulteriori opus eſt refutatione, etiamſi memoratis ante Joannes Baptiſta Poſſevinus, & Jacobillus fabuloſam illam hiſtoriam Operibus ſuis inſeruerint. Nos vero non negabimus brachium* S. Terentiani *aliquando translatum fuiſſe Teanum; at non credemus id contigiſſe modo prædicto; nec ſcriptum illud edemus.*

B *16 Tandem, priuſquam Acta ſubjungam, pauca differenda ſunt de tempore martyrii. Paſſum cum* Flacco S. Terentianum *ſub imperio Adriani omnes conſentiunt; ſed anni deſignantur varii. Poſſevinus ſtatuit annum* 123., *Jacobillus & Orlandini* 138., *Ughellus* circa annum CXXXVIII. *Veram ſuſpicor martyrium Sanctorum hoc tempore contigiſſe ſub initium imperii Adriani, ſeu dum prima vice reverſus eſt ex Oriente: nam omnia Actorum apographa habent,* S. Terentianum *delatum fuiſſe ad Adrianum, dum hic ex partibus Hieroſolymitanis Romam eſt reverſus. Præterea in duobus præfationibus, ut & in Breviario Capuano hæc ſtatuuntur epocha:* A paſſione vero Domini annus volvebatur fere octogeſimus quintus, quando paſſus eſt ſanctus Terentianus epiſcopus; *Nolim hic examinare, an hæc epocha omnino ſit juſta; nam id fieri non poteſt, niſi diſcutiatur intricata controverſia de anno æræ vulgaris, quo paſſus eſt Chriſtus. Juſta vit prorſus, ſi Sanctus coronatus eſt anno* 118., *quo Adrianus rediit ex Oriente, ut vult Tillemontius, & ſi vera eſt eorum opinio, qui Chriſtum mortuum ſtatuunt anno æræ vulgaris trigeſimo tertio, vel etiam trigeſimo quarto. Verum quidquid ſit de anno mortis Domini noſtri, quem alii alium ſtatuunt, martyrium* SS. Terentiani & Flacci *collocabo circa annum* 118., *quo primum vice rediit ex Oriente Adrianus: nam, licet ille rediverit ſæpius, annus octogeſimus quintus poſt mortem Chriſti in omnium opinione anno* 118. *longe favet, quam unus poſterioribus.*

C

D

ACTA

auctore anonymo

Ex Ms. Emin. Card. Franc. Barberini collato cum tribus aliis Mss. & editione Mombritii.

CAPUT I.

S. Terentianus defertur ad Adrianum, ejuſque occaſione perſecutio excitatur: Sanctus apprehenſus ſiſtitur Latiano proconſuli, E *multiſque cum eo diſputat de fide Chriſtiana.*

ANno cæſaris Auguſti quadrageſimo ſecundo, expletis ſecundum Hebraicam veritatem ab initio mundi annis tribus millibus nongentis quinquaginta duobus, Jeſus Chriſtus Dei Filius mundum ſuo ſacravit adventu, Tiberii autem cæſaris octavo decimo anno paſſione ſua mundum redemit. S. Joannes Apoſtolus ſexageſimo nono anno poſt paſſionem Domini, ætatis autem ſuæ nonageſimo ſeptimo, temporibus Trajani, Epheſi placida morte quievit. A paſſione vero Domini annus numeratur fere octogeſimus quintus, quando paſſus eſt S. Terentianus *a* epiſcopus temporibus Adriani imperatoris; qui ad palmam martyrii taliter pervenit. *Tempus, quo paſſus S. Terentianus cum S. Flacco.* *a*

2 Regnante Adriano imperatore in urbe Roma, & revertente eo *a* partibus Hieroſolymis *b*, occurrit ei Marianus præfectus *c*, & ſuggerens gloriæ ejus dixit ad eum: O imperator, poſtulationem meam auguſtalis pietas veſtra audire non dedignetur, ut ſicut elara eſt ſerenitas veſtra toto orbe terrarum, ita reſpublica per deorum noſtrorum gubernetur ſemper honorem. Notum facio pietati veſtræ, quia eſt in quodam oppido non longe ab urbe Roma vir Chriſtum colens, nomine Terentianus, epiſcopus ætate jam ſenex, qui vanis jugiter ſuaſionibus Chriſtiania docet populum, ne credat diis immortalibus, prædicans neſcio quem Chriſtum. Unde dignum eſt, ut aut ſacrificia offerat diis immortalibus, aut ſi non velit, acerrimis affligatur tormentis. Hoc vero audiens Adrianus imperator quarto Kalendarum Auguſtarum ante templum *d* urbis Romæ conſiſtens, tale dedit reſponſum: Vere gaudens ſuſcepi petitionem tuam. Et locutus eſt ei, dicens: Dignum eſt, ut poſtulatio veſtra non denegetur, ut omnium pandatur voluntas. Tunc irato vultu talem legem indixit, ut, ubicumque inventus fuerit Chriſtianus, univerſali judicio condemnetur, ſi diis immortalibus non ſubmiſerit colla. *Auctoritas S. Terentiani apud imperatorem.* *b* *c* *d*

3 Lecianus vero proconſul Tuſciæ & Andreas togatus, dum ſtarent in conſpectu Adriani auguſti

qui Christianos jubet cogi ad sacrificia sua nefanda.

A Augusti Marianus præfectus dixit: Suggestionem meam nunciavi serenitati vestræ, dominorum nostrorum tantummodo augustorum e valeat justio. Adrianus imperator dixit. Lætetur petitio ius, & communi jussione omnia impleantur. Adrianus imperator tale denique dedit re-
e spoulum: Victor Adrianus *f*, augustus inclitus, triumphator perpetuus, generali honore & pietate præcelsus toto orbe Romano, sacrilque diis immortalibus decus honoris. Justum est enim diis sacratissimis jugiter delervire, per quos Romana felicitas floret, & respublica gubernatur, & dignum est, ut secundum suggestionem magnifici viri Mariani præfecti justa postulatio non denegetur. Ideo volo, ut ubicumque inventus fuerit Christianus, prius ad sacrificandum compellatur, & si hoc adimplere renuerit, variis affligatur tormentis, ut diis nostris per libationem sacrificiorum in omnibus honor augeatur.
f Proposita est denique hæc justio *g* quarto Kalendarum Augustarum in foro Traiani *h*.

episcopus S. Terentianus filium procons. fidei,

B 4 Lecianus proconsul Tuticiæ secundum justionem Adriani imperatoris veniens in oppidum
i Tudertinum, expandens coram omnibus sacram justionem imperialem, convocavit majores natu & magistratus Lucium & Gabinum *i*: & sedens in foro coram omnibus, locutus est, dicens: Viri patres & amici principum, cognoscite
k beatissimam sacramque justionem *k*. Et relecta est vulgo sermone, sicut superius declaratum
l est *l*. Et clamaverunt omnes: Auguste semper
m vincas. Hoc dictum est decies septies *m*. Lecianus proconsul dixit: Propitii dii floreant, & religiositas deorum nostrorum clareicat, & Christiani modo occurrere non morentur. Quod si non occurrerint, rei pœna ferianur. Et
n dicesserunt omnes. Alia die inimici Christianorum tenueruot beatissimum Terentianum episcopum *n*, & perduxerunt eum ad Lecianum proconsulem, dicentes: Vie magnifice, de illo sacrilego mentio facta est domino Adriano imperatori in urbe Roma. Hic e seducit popu-
a lum, & prædicas nescimus quem Christum: & sacrificia idcirco non offeruni, & thura non incendunt. Ideo responla non accipimus a diis nostris secundum sacram consuetudinem.

quocum disputat

C 5 Lecianus vero proconsul dixit ad beatum Terentianum episcopum: Senex, rogamus magnitudinem tuam, ut non abscondas artis tuæ prudentiam nobis, ut amicitiis fruaris augustorum nostrorum, & nobis præstes præclaria fa-
p cultatibus dona promissa *p*. S. Terentianus episcopus dixit: Si vere desideras omnia bona accipere, & regna cælestia possidere, require prius, quod justum est, Deum verum cognoscere, qui est in cælis, & tunc poteris veræ salutis cognoscere veritatem, & bonis omnibus exultare. Lecianus proconsul justit S. Terentianum episcopum intra palatium introire, ut secretius cum eo de his loqueretur: & dum introisset, Lecianus proconsul dixit ad eum: Ejice hanc superstitionem vanissimam, & audi monita mea, ut per te multi gaudeant, & floreant, & tu pariter omnibus gaudeas bonis. S. Terentianus episcopus dixit: Vere magis defleo, si audire monita tua non contemno. Sed tu magis audi me, & erede in Deum omnipotentem, qui regnat in cælis, & florebis cum omnibus bonis in æternum. Lecianus proconsul dixit: Rogo ut dicas mihi arcanum artis tuæ, & oe abscondas, quare dii immortales nil valeant vobis prædicantibus, & sacerdotes nostri, & virgines rou uela incendentes thura, & responla non accipiant, & sacrificiorum ignis eatinguatur. S. Terentianus episcopus dixit: Si cognoscere vis, dilce prius veritatem, & ostendam tibi hujus rei rationem. Lecianus dixit: Clarifica mihi iplam veritatem.

AUCT. ANONYMO.

de fide Christiana;

6 S. Terentianus episcopus dixit: Veritas est, ut credas Chriltum Dei Filium una cum Spiritu sancto in Trinitate & in unitate persistentem, & salvus eris. Lecianus procunsul dixit: Hoc enim non intelligo: quomodo mihi proponis Christum Dei Filium, & Spiritum sanctum in Trinitate & in unitate manentem? S. Terentianus episcopus dixit: Ego humilis servus Christi temio jam defectus fiducialiter dico Dominum Jesum Christum Dei Filium, & Spiritum sanctum in unitate temper & Trinitate manere. Lecianus proconsul diait: Regulam hujus rei & proprietatem tanti nominis mihi designa. S. Terentianus episcopus diait: Si hoc desideras scire, prius proprietatem tanti mysterii dilce, & sic poteris ad clarum tanti luminis venire decorem. Nam
q Deus est omnipotens creator omnium visibilium & invisibilium, omniumque ereatorarum in
E æelo iursum & in terra deorlum. Per quem omnia facta sunt, ipse est Jesus Christus Dei Filius, qui eum sancto Spiritu universa ereans & regens per sæcula regnat & vivit in æternum.

q

& de vocatione deæ Isidis ad fidem

7 Lecianus proconsul dixit: Ergo nihil suot dii, & nec præstant reipublicæ aliquam veritatem *? Quomodo enim vatikiniis vera narrant, & responsis futura pronunciant? S. Terentianus
r epilcopus dixit: Dæmonibus hoc concessum r est, ut pro superbia humani generis, & non credentibus in verum Deum vana loquantur, falsa pronunciantes, ut infidelium decipiant mentes. Lecianus proconsul diait: O magica ars Christianorum! quæ, quod verum est, non firmat, &, quod nec audiendum est, ostendit ad decipiendum populorum omnium mentes. S. Terentianus episcopus dixit: Ergo non est verum prædicare veritatem & vacuare falsitatem? Hoc te communeo, Lecianc, ut avertas oculos mentis ab idolorum cultura, & sic poteris veram, quæ in Dro est, cognoscere plenissimam veritatem. Lecianus proconsul diait: Depone hanc perF nariam falsam, & sacrifica diis immortalibus: quod si non sacrificaveris, per deos variis pœnis te faciam interire. S. Terentianus episcopus diait: A die, quo suscepi Deo annuente episcopalem honorem, non cessavi sacrificare Deo omnipotenti hostiam laudis Corporis & Sanguinis Domini nostri Jesu Christi. Lecianus proconsul diait: Ergo frequenter occiditur Christus vester, ut corpus & sanguinem ejus jugiter sacrificetis? S. Terentianus episcopus dixit: Vere confusus est sensus tuus, o diabole, & obduratus omoi iniquitate. Veriflime cognosce, quin semel occisus est pro omnium salute Jesus Christus Dei Filius, & sepultus est, & tertin die resurrexit a mortuis, & ascendit in cœlos, inde venturus est judicare vivos & mortuos, & patrem tuum diabolum, qui te retinet, oe credas & cognoscas tuæ salutis varitatem.

ANNOTATA.

a *Cum hæc præfatio in duobus tantum habeantur Mss., non dubito, quin adjecta sit, postea-*

AUCT. ANONYMO

quam Acta fuerant ab alio ſcripta, ut monui in Commentario num. 14., ubi & num. 16. oſtendi ex hac epocha, martyrium Sanctorum noſtrorum ſtatui probabilius non poſſe, quam circa annum æræ vulgaris 118. Quod ſpectat ad epochas Chriſti nati & mortui, uti & S. Joannis, eas hic diſſuere non libet, cum multis difficultatibus ſint involutæ.

b *Adrianus imperium aſſumpſit Antiochiæ in Syria anno 117., multaque ordinavit in Oriente, antequam Romam reverteretur, quo rediit anno 118., quemadmodum oſtendit Tillemontius tom. 2. Imperatorum in Adriano art. 5. Addit illa etiam in Ægyptum riſſe profectum, & Hieroſolymam pervenſiviſſe in reditu, ſi ſtandum ſit auctoritate S. Epiphanii, qui lib. de Ponderibus & Menſuris num. 14. ait, Adrianum veniſſe Hieroſolymam anno quadrageſimo ſeptimo poſt ejus everſionem. Hæc optime congruunt cum epocha a nobis data, & auctoritatem Actorum utcumque tuentur.*

c *Apud Mombritium*, Tudertinæ urbis præfectus.

B d *Apud eumdem*, In templo Jovis Capitolini. *Verba quoque Mariani ibidem alia ſunt, & de loco, ubi erat Sanctus, ſic habet:* Quidam enim Senex in quodam pago extra Tudertinam civitatem manens &c. *Reliqua quoad ſenſum ſatis conſonant.*

e *Solus Adrianus erat eo tempore auguſtus. Excuſari tamen poteſt expreſſio, quia varii imperatores defuncti legem tulerant contra Chriſtianos, aut eam juſſerant obſervari.*

f *Adrianus legem non tulit contra Chriſtianos, quemadmodum monui in Commentario num. 14. Hinc non miror diverſimode exprimi in Mſs. Apud Mombritium ſuccinctius ſic legitur:* Adrianus auguſtus, inclytus triumphator. Ratum & juſtum eſt diis ſervire omnipotentibus, per quos & noſtra felicitas floret, & reſpublica gubernatur. Ubicumque inventus fuerit Chriſtianus ſacrilegus, aut diis ſacrificia offerat, aut tormentis diverſis jotereat.

g *Si ſolum conſideremus exemplaria Mſs., poſſet hæc utcumque accipi pro ſola juſſione perſequendi Chriſtianos ſecundum leges antea latas. Hæc autem juſſio vera eſſe poteſt, cum conſtet, Adrianum initio imperii ſui perſecutum*
C *eſſe Chriſtianos. Verum apud Mombritium juſſio Adriani hoc ſenſu intelligi vix poteſt, cum poſſulent accuſatores, ut edictum per totum orbem promulgetur, iſque annuat imperator. Hinc rurſum patet, Acta Mombritiana reliquiſſe tanto deteriora eſſe, quanto aliàs apparent uniora. Verum interpolata hæc editio Actis Mſs. obeſſe non debet.*

h *In Mſs. PP. Oratorii additur*, ipſo Auguſto conſule. *Fuit Adrianus conſul anno æræ vulgaris 118. & rurſum 119., nec deinde conſulatum geſſit, ita ut verba illa optime congruant cum epocha martyrii a nobis data.*

i *Mombritius*. Lucidium & Gabioium; *Mſs. Urbevetanum*, Lucidum & Gabinum: *alia omnia, prout edidimus.*

k *Mombritius*, promulgatum a cæſare auguſto edictum.

l *Hæc poſteriora verba deſumpſi ex Mſs. PP. Oratorii, quia phraſis mendoſa erat in Mſs., quod alias ſequor.*

m *Acclamatio præfixa in omnibus non habetur, ſed in duobus Mſs. juſſio dicitur relecta* D *decies leptics, mendoſe, opinor.*

n *Apud Mombritium, & in duobus Mſs. additur*, & aliquas ſanctimoniales virgines. *Verum de his deinde nullæ fit mentio, nec quidquam habetur in duobus Mſs., quæ ſequor.*

o *Audi & Mſs. PP. Oratorii, cum Urbevetanum & edito Mombritii fere conſonant*: Hic leducit populum, & a die, quo prædicat Chriſtum oelcio quem, oos & ſacrificia offerimus & thura jocendimus, & reſponſa non accipimus ſecundum morem antiquum.

p *Reſtius forſan Mſs. mox memoratu. Audi primum*: Micæ magoitudinis tuæ oon abſcondas prudentiam, ut amicitia fruaris Auguſtorum per ſuggeſtiooem noſtram, & nobis præſtes facultatem intimare, quod poſcimus. *Mombritius ſic habet*: Non abſcondas prudentiam tuam a nobis, ut amicitiis auguſti per veſtram ſuggeſtinnem fruaris, & nobis veritatem, quam precamur, oſtendas. *Ex hac perpetua diverſitate in dictis expoiendis colliget ſtudioſus lector, hæc ab unoquoque expreſſa eſſe, prout judicavit* E *perſonis congruere. Hoc ſemel monuiſſe ſufficiat. Reſponſum Terentiani, quod ſequitur, variis item modo eſt expoſitum; ut & reliqua dicta utriuſque, licet alioqui ſatis congruant quoad ſubſtantiam.*

q *Hæc latius exponuntur apud Mombritium, Accipe verba illius*: Pater omnipotens ante omoia ſæcula genuit ex ſe Filium per omnia ſibi æqualem, per quem & cum quo cuncta, quæ in cæln ſurſum & quæ in terra deorſum ſunt, creavit ex nihilo; quem in fine ſæculorum ex Virgine oalci, & carnem ſumere voluit propter hominem ad imaginem & ſimilitudinem ſuam creatum, quem diabolus fraude decepit, ut, qui ante immortalis erat, mortalis efficeretur. Spiritum quoque ſanctum ex utroque procedentem, æqualem Patri & Filio exiſtentem, ſi credideris, ſalvus eris. *Nec crediderim tam ſublimia homini pagano ſtatim propoſita. Alia Mſs. magis conſonant editioni noſtræ.*

r *Apud Mombritium inepte & falſo reſpondet*: Dæmonibus a Deo hoc datum eſt pro ſua ſuperbia, ut aliquando vera reſpondeant. Vera itaque reſpondere, niſi ſanctis angelis nuntiantibus nequeunt &c. *Etenim non ab angelis di-* F *ſcunt dæmones, ſi aliquando futura ſic pronuntiant, uti poſtea eveniunt; ſed divinando multa dicere poſſunt, quorum aliqua vera erunt, ſalſa alia.*

CAPUT II.

S. Terentianus variis torquetur cruciatibus; Flaccus idolorum ſacerdos ſubito ſit cæcus; proconſul vero, præciſa S. Terentiano lingua, obmutescit & moritur: convertitur baptizaturque Flaccus, & cum S. Terentiano obit martyrium.

LEcianus procoaſul iracundia plenus juſſit miniſtris ſuis, dicens: Confringite cum lapide *Flaccus idolorum ſacerdos ſit cæcus.* os ejus, quia locutus eſt ſuperbe contra deos & contra natales noſtros. S. Terentianus epiſcopus dixit: Confringat te Dominus noſter & patrem tuum diabolum, cum quo in igne ſupplicium fine

fine

A fine habitarus es ta æternum *a*. Lecianus proconſul dixit: Depona jam amentiam cordis tui, & ſacrifica diis, S. Terentianus epiſcopus dixit: Chirographum mortis & diaboli, o infelix, peraepiſti. Idcirco proſars blaſphemiam ex ore tuo, & quæ non conveniunt. Lecianus proconſul præcepit in conſpectu ſuo denudari ſanctum Terentianum epiſcopum veſtimentis ſuis; & juſſit vocari ſacerdotes idolorum, ut portarent ante eum ſacrificiorum omnium apparatus, Herculem & Jovem, dicens ad eum: Sacrifica diis noſtris immortalibus. S. Terentianus epiſcopus nudus ſtana in conſpectu Luciani proconſulis, elevans oculos ſuos ad cælum dixit: Domine Deus omnium rerum, confundantur omnes, qui adorant ſculptilia, & qui gloriantur in ſimularris ſuis, & ne tradas beſtiis animas confitantium tibi. Tunc Flaccus ſacerdos idolorum *b* cæcatus eſt, & recidit in faciem ſuam, & omnis apparatus ſarrificiorum romminutus eſt, & Herculis Joviſque ſimulacra conſracta ſunt, & comminuta in pulverem redacta ſunt.

a AUCT. ANONYMO.

b

B 9 Lecianus vero proconſul hoc videns, præcepit levari eum in eculeo in conſpectu ſuo, & dixit ei: Ediſſere nobis magicam artem tuam *c*, & vives: nam ſi non feceris, per deos igni te tradam. S. Tereatianus epiſcopus ſubridens, voca clara dixit: Perimat ta Chriſtus Filius Dei. Lecianus proconſul juſſit eum affligi ſcorpinnibus, & trahentes eum, laniabant graviſſime rorpus ejus. Ille autem voce magna clamabat: Gloria tibi, benedicte Jeſu Chriſta Fili Dei, qui benedicis omnes ſperantes in te. Ecce modo cognoſco benedictionem & miſericordiam tuam. Lecianus proconſul nimium iratus juſſit, ut applicarent ignem ad latera ejus, direns: Videamus, ſi eum liberat ara lua magica, qua cæcavit ſacerdotem & cultorem deorum noſtrorum immortalium. Eadem hora allati ſunt ignes ad latera ejus. Lecianus proconſul dixit ad beatum Terentianum epiſcopum: Ubi eſt Chriſtus tuus? S. Terentianus epiſcopus reſpondit: Mecum eſt; & ſi vis credere in eum, miſericordiam promereberis a Domino Jeſu Chriſto *d*.

Beatus martir efficitur loquela.

c

d

C 10 Lecianus proconſul dixit: Si mihi eum cognoſcere feceris, credo ta non eſſa magum, ſed perfectum virum amicumque meum, & relaabetis a tormentis. B. Trrentianus epiſcopus dixit; Fac, quod cœpiſti: nam ſi ceſſavaris facere, quod cœpiſti, nihil mihi benafirii præſtas, ſed quod tibi præcepit pater tuus diabolus, inſtanter perage. Lecianus proconſul juſſit lingnam ajus præcidi: & in conſpectu ejus præcila eſt lingna ejus, & coram omnibus fecit conclrari eam pedibus. Tunc Lecianus proconſul obmutuit: ſanctus vero Terentianus cœpit clamare direns: Gloria tibi, Deus: gloria tibi, Deus. Et innuens Lecianus proconſul manibus, quia obmutuarat & non poterat loqui, juſſit eum veſtiri veſtimentis ſuis. Tunc Lucius & Gabinus jufferunt eum in rarcerem recludi, & Lecianus proconſul ſubitn capiravit.

lingua præciſa loquitur, & mutus efficitur pro confeſſione.

tt Alia autem dia Celſus & Leontius ax angustalibus *e* eduxerunt S. Terentianum epiſcopum de carrere, jufferuntque adduci ad ſorum: & dum veniſſet, occurrit ei Flarrus ſacerdos idolorum, qui cæcus effectus fuerat, & miſit ſa ad pedes ejus, direns: Adjuro te per Deum vivum, quem prædicas, ut illumines oculos meos, quia nodie per vilum vidi hominem pulcherrimum, qui me commonuit, dicens: Vade ad Tarentianum apiſcopum, & ipſa ta illuminsbit. Omnes vero, qui aderant ad hoc ſpectaculum, audientes verba Flaeci, Dominum collaudabant. S. Tarantianus epiſcopus catenatus vinculis collo & manibus genua flectens, Dominum precabatur. Flaccus vero cæcus nil pertimeteens, ſtatim miſit ſe, & tenuit manus ajus vinculis obligatas, & poſuit ſuper oculos ſuos, deprecans, ut eum illuminaret. S. vero Tetentianus epiſcopus confidens in Dominn diait: Illuminet ta Jeſus Chriſtus Dominus noſter, qui eſt vera lux, qui & illuminavit abſrondita tenebrarum. Tunc aperti ſunt oculi Flarci, & ſtatim cœpit clamara: Credo ia Dominum Jeſum Chriſtum Filium Dei, qui me illuminavit, & quem vidi protegentam S. Terentianum epiſrupum.

Flaccus ſacerdos idolorum & cæcus efficitur & Chriſtum confeſſatur.

a

12 Et dixit ad eos, qui eum vinctum ducebant, modicum, rogo, ſtata expectantes me. Et rum ſtetiſſent, diait ad S. Terentianum epiſcopum: Per Chriſtum ta rogo, ut, quod ſris, citius facias in me, ut ſalves animam meam. Dixit ei S. Terentianus epiſcopus: Si vis ſalvus eſſe, baptizsra in nomine Patris & Filii & Spiritus ſancti. Diait ei Flaccus: Modicum ſuſtine me, & pro me ora: & currens attulit aquam ia dulinla vitreo. Illi autem exiſtimaverunt, ut potum ei daret. S. vero Terentianus accepit aquam, & ſacundum Chriſtianorum conſuetudinem benediait eam, & baptizavit eum in nomina Patris & Filii & Spiritus ſancti. Et ſecutus aſt eum Flaccus, uſque dum venirat in conſpectum Celſi & Leontii in rivitate Tudertina. Et dum vidiſſet Leontius rogatus auguſtorum currentem Flaccum cum gaudio poſt S. Terentianum apiſcopum, dixit voce clara: Ecce quod facit ars magira Chriſtiannrum, ut derelinquantur dii immortales, & monita audiant ſacrilegi Terentiani. Et jufferunt ambo, dicentes: Secundnm ſarram Dominnrum noſtrorum auguſtorum juſſionam pœna ſerianiur capitali.

baptizatur ipſe ad votum damnatus cum S. Terentiano.

E

13 Ducti ſunt deniqua ambo, S. Terentianus epiſcopus & Flaccus Chriſtianus, ad locum paſſionis, & decullati ſnat ſub die Kalendarum Septembrium ſecus murum civitatis juxta fluman: & confeſtim mandarum eſt hoc Adriano auguſto. Eadem nocte quidam Exuperantius presbyter & Laureatia ſomno commoniti, collegerunt corpora eorum, & ſapelierunt eos octavo milliario a civitate Tudertina loco, qui dicitur Parroſus *f*, & appellatur Colonia, & multa ibidem mirabilia operantur uſque ia præſentem diem, regnanta Domino noſtro Jeſu Chriſto, qui cum Deo Patre vivit & regnat Deus in naitata Spiritus ſancti per omnia ſæcula ſæculorum. Amen *g*.

Sancti ejus martyrium & ſepultura.

F

f

g

ANNOTATA.

a *Duriora hæc ſunt, quam ut congruant ſancto Epiſcopo, ut & alia quædam.*

b *Apud ſolum Mombritium vocatur*, princeps ſacerdotum.

c *In duabus Mss.*, magica carmina tua.

d *In iſdem Mss.*, &, ſi vis, videbis eum.

e Auguſtales, teſte Vegetio lib. 2. Rei militaris, appellabantur, qui primos in bello ordines durabant, ita dicti, quod ab Auguſto ad id munus eſſent delecti, *inquit Calepinus in Dictionario ſuo*.

f *Due*

AUCT. ANONYMO.

f *Duo Mss. cum Mombritio*: In loco petroſo, qui appellatur Colonia.

g *Hic demum obſervet lector ſtudioſus, facta eadem eeſſerit in omnibus exemplaribus, ſed verbis non raro diverſis. Porro editio Mombritii verbis concinnior eſt, quam ſint Mss., quæ minus invicem diſſentiunt. Verum eadem editio quædam habet, quæ prorſus repudianda ſunt, quæque, cum non reperiantur in Mss., attribuenda ſunt interpolatori, qui omnia corrigere voluit, idque fecit majori libertate quam judicio.* D

DE S. NEOPHYTO EPISC. ET CONF.

LEONTINIS IN SICILIA.

J. L. Cultus ex Officio proprio; Acta fabuloſa; an a S. Andrea apoſtolo epiſcopus conſecratus? Tempus vitæ & mortis.

SUB FINEM SECULI III. UT CREDITUR.

Antiqui ſcriptores, tam Græci quam Latini, non modo nostri, ſed & ipſam Siciliæ urbem, quæ hodie Lentini *dicitur*, Leontinos *appellant; ut vocare eſt apud Carverium Siciliæ antiquæ lib.* 1. *cap.* 10. *Fuit olim epiſcopalis; at nunc tantum habet Canonicorum collegium, & eccleſiæ Syracuſanæ junxerunt. Priſca ætate antiſtes vel primus, vel certe, quæ præ cæteris non poteſt, ab omnibus ſcriptoribus Siculis ſtatuitur* S. Neophytus. *Agathinus Caſtilionius, protonotarius apoſtolicus & canonicus Leontinus, teſte Antonino Mongitore in Bibliotheca Sicula, Romæ anno* 1613. *edidit* Acta SS. Leontinorum ac Officia cujuique Sancti Leontini, a Paulo V. Pontifice approbata. *Quamquam Officia illa in Muſeo noſtra deſideantur, neque ullos martyrologos, Pontippa Ferrarius aut quoſvis, invenerim, qui Sanctum noſtrum annuntiens; de ejus tamen legitimo cultu dubium non reliquunt varierum recentiorum teſtimonia: quibus docetur, inter alios plurimos Sanctos Leontinorum Patronos Officio eccleſiaſtico quoque coli* S. Neophytum *epiſcopum & confeſſorem. Ferrarius in Catalogo generali Sanctorum, qui in Martyrologio Romano non ſunt, ita eum refert ad* 1. *Septembris:* Leontinis in Sicilia S. Neophyti episcopi. *In Notis addit inter alia*: De eo in Offic. ejuldem eccleſiæ Romæ nuper approbatis. *Apud Octavium Cajetanum noſtrum, in Idea Operis de Sanctis Siciliæ, hæc legitur annuntiatio*; Leontinis Feſtivitas S. Neophyti epiſcopi & confeſſoris. *Ad marginem præter tabulas Leontinas notantur* Lectiones a Paulo PP. V. probatæ; *quæ, ut affirmat Carolus Antonius Corvelſanus in Æthereæ Leontinorum gloria, ſub ritu duplici recitantur. Quæ ad ſecundum Nocturnum leguntur & Sancta propriæ ſunt, extant apud Rocchum Pirrum in Notitiis eccleſiarum Siciliæ lib.* 2. *Notitia tertia, ubi illas iis dicit ſe referre verbis, quibus conceptas ſacra rituum Congregatio ſub Paulo V. approbavit. Ita autem ſe habent.*

B

ex Nephyti Leontinorum epiſcopi cultus

ex Officio proprio.

a Neophytus Leontinus, S. Neophytæ martyris (*quem dedimus* XVII. *Aprilis*) filius, olim Alexander dictus, Tertylli Siciliæ præſidis conſiliarius fuit. Is SS. Alphii, Philadelphi & Cyrini (*quorum acta examinavimus ad* 2. *Maji*) miraculis, Epiphaniæ uxoris (*Martyrologio Romano ad* XII. *Julii inſcriptæ*) pia conſuetudine, & Andreæ apoſtoli, urbis Leontinorum patroni, conſpectu permotus, Chriſtianam pietatem amplexus eſt. Quare opibus in pauperum ſtipem diſtractis, in ſolitudinem receſſit; ubi de martyrio cogitavit: ſed Deo aliter diſponente, a S. Agathone epiſcopo Lyparenſi (*quem ad* XVII. *Junii inter prætermiſſos poſuimus, de ejus cultu non ſatis edocti*,) baptizatus, ſacra Scriptura inſtructus, & sacerdotio initiatus eſt. Quapropter annorum ſpatio, quibus deſituit, in precibus recitandis Sacrique faciendis epiſcopo inſerviens, carnium vinique uſu penitus repudiato, quotid ano uſu corpus afflixit; quod inſtitutum ad extremum uſque ſpiritum ſervavit. E

3 Quadam nocte, quæ creditur fuiſſe XXVIII. Decembris anni CCLVIII., ſub Valeriano & Gallieno impp. divinis laudibus [ad] ſanctorum Fratrum ſepulchra recitatis, visus eſt apoſtolus Andreas, qui aſſumptum Neophytum in Leontinorum epiſcopum conſecravit; juſſitque ut Romam ad recipiendam ſummi Pontificis benedictionem proficiſceretur, aſſerens, non poſſe epiſcopum ſine Epiſcopi Romani auctoritate conſecrari. Feſtinus igitur urbem adiit, ubi cum Pontifex eum conſecrare ſtatuiſſet, a ſanctis apoſtolis Petro & Paulo per ſomnum arcepit, fuiſſe illum a B. Andrea Leontinis ſæculi Dei gratia conſecratum. Quod mane referens epiſcopis, qui ad conſecrationem pervenerant, vidit laminam auream manu apoſtolica deſcriptam, e cælo prolapſam, in qua privilegium epiſcopatus deſcriptum *ita* legebatur: DIVINA GRATIA JESU CHRISTI DIGNATUR VIRUM HUNC A SACERDOTIO PROMOVERE AD EPISCOPATUM: UT SEDEAT IN APOSTOLICO THRONO MESOPOLI LEONTINORUM. Demum Pontifex Apoſtolicam, planetæ geous, & pallium ſacrum epiſcopatum indumentum, in Sancto ſanctorum divinitus reperto, Neophyto conceſſit. F

a ſacra Congregatione rituum ſub Paulo V. approbata

4 Poſt tres annos rediens Roma Neophytus cum corporibus SS. Eraſmi, Cleonici & Stratonici MM. divina revelatione præmonſtratis (*de primo actum eſt* XXXI. *Julii, de duobus alii* XXIV. *ejuſdem*;) eum pro concione ſe eſſe Alexandrum proderet, non mediocrem ſuis timorem incuſſit, ita ut vix tandem longa oratione populum tumultuantem lenierit. Inde univerſo fere populo baptizato totum ſe inſtituendæ regendæque eccleſiæ addixit: cui cum ſeptem & triginta annis, ac menſibus quinque præfuiſſet, jam octogenario major, virtute ac ſanctitate clariſſimus, ad cæleſtem beatitudinem evocatus eſt XVII.

Aprilis

A Aprilis anno humanæ ſalutis CCXCVI., Dioeletiano & Maximiano imperatoribus. *Lectionibus propriis ſubdit Patrus :* Leontina eccleſia ſancti Neophyti feſtum ad Kal. Septembris traoslatum celebrat : *ad quas protade & nos eum a* XVII. *Aprilis diſtulimus. Miræ iſtius conſecrationis, a S. Andrea apoſtolo peractæ, de qua numero 3., annuam quoque memoriam ſervat Leontinorum eccleſia* XXVIII. *Decembris, ut teſtantur ejus Tabulæ, & ex his, præter Ferrarium aliosque, Cajetanus in Idea Operis ſui ; ubi ad dictum menſis Decembris diem ita habet :* Leontinis Ordioatio S. Neophyti, primi Leontinorum epiſcopi, qui divioitus a S. Aodrea apoſtolo conſecratus eſt, Valeriano & Gallieno impp.

Acta fabuloſa edita & examinata ad diem 10. Maii.

5 *Sancti cultum abaade probavimus. Reliquum eſt, ut de ejus Vita lectorem panca moneamus. Diffuſe illa deſcribitur in Actis SS. martyrum Alphi, Philadelphi & Cyrini, Operi noſtro ad diem 8. Maji a Papebrochio ioſerta. Neque propriæ, quas dedimus, lectiones, neque*
B *Octavius Cajetanus in Vita* S. Neophyti, *quæ exſtat pag. 98. tomi 1. de Sanctis Siciliæ, neque* alii alii ſcriptores quidquam producunt, quod ex prædictis Actis acceptam vel deductum non ſit ; *ſi aliqua excipias, quæ ipſi in illis corrigere voluerunt, ut creditiliora apparerent. Ea autem omnia, quæ in iſdem de Sancta noſtro reſoruntur, excerpere & hoc loco inſerere, plaoa ſupervacaoeum cenſeo ; idque ideo vel maxime, quia tota illa dictorum trium SS. Martyrum hiſtoria, quæ & de aliis plurimis Sanctis Leontinis agit, anachroniſmis, fabulis, aliiſque ineptiis tam plena eſt, ut vel eas, quid in ea ut veram credat, eam a falſo diguoſci uequeas. Sufficiat igitur, lectorem ad* X. *Maii remittere, ubi ta Commentario prævio & Notis, ad ſingula ejus hiſtoriæ capita ſubjectis, ſatis oſtenditur, quid ſtatuendum ſit de iis, quæ de* S. Neophyto *in Officio proprio & alibi legoatur, ex eadem omnia vitiata fune hauſta.*

Sanctum a S. Andrea apoſtolo epiſcopum Leontinum

6 *Quia tamea ea mirabilem illam magis quam credibilem ſancti Epiſcopi ordioationem, quam ex fabuloſis illis Actis datarum Lectionum auctor Caſtilionius tranſcripſit, aulla peculiaris annotatio in Opere noſtro legitur ; eam hic ioſerendam putavi, quæ exſtat in Papebrochii Reſpon-*
C *ſionibus ad Exhibitionem errorum art.* XI. *num.* 167., *alibi* 207 : Conſtat quidem inter theologos, quod, ſicut Deus ſuo arbitrio poteſt per ſe, quacumque ratione voluerit, cooferre omnem effectum ſacrameoti cujuicumque ; ita poteſt quemcumque ſtatuere ejus miniſtrum, etiam angelum, etiam ſanctum vita funotum ; licet ordinarius miniſter inſtitutus a Chriſto ſit homo mortali in corpore vivens : ſed extraordinario ejuſmodi miniſterio uſum aliquando ad epiſcopum ordinaodum, credere noo debemus abique auctoritate moraliter certa. Tale ooo eſt exemplum S. Amphilochii, Iconicoſis in Lycaonia epiſcopi XXIII. Novembris, a ooſtro P. Ægidio de Kooinck adductum io Opere de Sacramentis qa. LXIV. art. VII. Nam licet Surium iſtum laa apud Surium Vita dicat [illegible] in vitu ab angelis, idque ſub [illegible] teſtimonio ferantur ratum ha[illegible] metropolitanos epiſcopi, ad ejuſdem [illegible] congregati ; is tamen, qui Vi[illegible], una cum Operibus Sanoti, Græco-Latine edidit Combefiſius, in Notis præfatur, AUCT. STUDIO A SE REJECTAM Vitam POST OPERA, J. L. UT MINUS PROBATAM, FORTEQUE DIGNIOREM METAPHRASTIS INGENIO ET FACILITATE, NON USQUE ADEO HISTORICA, UT PLERIQUE DOCTI QUERUNTUR.

confervatum fuiſſe fidem non narratur ?

7 Ex Metaphraſte ordinationem eamdem traoſcribit, quatuor fere ſecolis illa junior, Nicephorus lib. XII. cap. XX. ; ſed ſolum ot rem ſimplici traditione narratam, non ut certa auctoritate ſubnixam : uterque autem caviſſet ei fidem tamillam habere, ſi ſeruuati faiſſeot ſaoctorum Baſilii atque Nazianzeni, Amphilochio familiariſſimorum, loca ad ipſum atque de ipſo ſcripta, cum Actis Concilii t. Conſtaotinopolitani : inde enim valde diverſas & certiſſimas notitias accepiſſent de prædicto S. Amphilochio, ejuſque ætate & actis, tam cauſidici io foro, quam epiſcopi in eccleſia. Combefiſius io Notis recordatur, in Patrum Vitis apud Roſweydum legi, UT MONACHUS SIT IN ORDINEM REDACTUS A PATRIBUS, QUI SIBI VIDEBATUR SIC MIRACULOSE ORDINATUS IN PRESBYTERUM : &, MAGNA CERTE CAUTIONE, inquit, IN REBUS TANTI MOMENTI OPUS : quia NULLUM APUD ANTIQUIORES E Metaphraſte OCCURRIT ORDINATIONIS TAM SINGULARIS MONUMENTUM. Idem fine dubo notaſſet Combefiſius ad Sanctorum Leontinorum Acta præfata, ſi de iis judicandum ipſi fuiſſet, tantoque id fidentius feciſſet, quanto plures in iis fabulas reperiſſet. *Ita docte Papebrochius ; qui verbis relatis non paoca præmittit & ſubjungit ad* S. Neophytum *ſpectantia, ab* aſcuſationibus admodum *R. P. Sebaſtiani a S. Paulo* cenſuras *vindicant, ad quas in Opere noſtro ferendas veritatis amor ipſum compulerat.*

creditur obiiſſe anno epiſcopatus 38. ſeculo III. ad finem vergente.

8 *De tempore, qua Sanctus ad vitam feliciorem tranſiit, hæc habeta. Laudatus Papebrochius & Octavius Cajetanus tomo 1. de Sanctis Siciliæ, ta Animadverſionibus pag.* 51., oſtendunt, *SS. Alphium, Philadelphum & Cyrioam probabiliter paſſos fuiſſe in perſecutione Decii, quæ anno* 250. *&* 251. *in Chriſtianos ſæviit. Sanctum aatem* Neophytum *poſt illorum martyrium quadriennio ia ſolitudine vixiſſe, atque anois* 37. *&* 5. *menſibus eccleſiæ Leontinæ præfuiſſe aſſerit Caſtilionius ta Lectionibus ſupra datis.* F *Hæc ſi vera ſint, Sanctas abieris aportet ſeculo* III. *ad finem vergente. Certe uſque ad ſequeotis initium vitam non protraxit ; nam ſi credamus ſæpe memoratæ Sanctorum Leontinorum hiſtoriæ, temporis intervallum, quod mediam fait inter* S. Neophyti *reditum ex ſolitudine, & initium epiſcopatus, unum alteramve annum non exceſſit. Si annum Chriſti* 293. *vel* 294. *Sancti emortualem ſtatuere velis, propius ad veritatem accedes, quam Cajetanus mox citatus pag.* 75. ; *ubi illius obitum affigit anno* 295. *Hic ſcriptor S. Alphii & Fratrum ejus martyrium male innexuit* anno 11. perſecutionis Decii, Chriſti Domioi CCLIII. ; *nam imperator ille in prælio adverſus Gothos ſub finem anni* 251. *caſus fuit, uti Pagius probat contra Baronium : cujus erroreм chronologicum ſi Cajetanus deviſſet, Sancti mortem ad annum* 293. *retraxiſſet. Caſtilionius ta Lectionibus eam innexit anno* 296. ; *ſed hic, ut opinor, fruſtatus eſt aberrantes Baronii calculos, ſecundum quos annus* 253. *Decii imperatoris primus fuit. Alio anachroniſmo Lectiones vitiat,*

AUCT. J. L. *vitat, dum non modo annum, ſed etiam diem prodigioſæ conſecrationis & mortis* S. Neophyti *determinat. Scribit, ipſum* quadam nocte, quæ creditur fuiſſe XXVIII. Decembris anni CCLVIII. *epiſcopum ab Andrea apoſtolo conſecratum fuiſſe, obiiſſe vero* XVII. Aprilis anno humanæ ſalutis CCXCVI.; *& ſimul affirmat, quod epiſcopatum* D *geſſerit* ſeptem & triginta annis ac menſibus quinque: *cum tamen inter prodigioſam Sancti ordinationem atque ejus mortem ultra* 37. *annos medii tantum ſint menſes tres & dies viginti. Ubi error lateat, Leontinis indagandum relinquo.*

DE SS. SIXTO ET SINICIO EPISCOPIS CONFESSORIBUS

REMIS IN CAMPANIA GALLICA

J. S. COMMENTARIUS PRÆVIUS.

§. I. Cultus utriuſque Sancti & reliquiarum translatio; Officia eorum & elogia.

B E

CIRCA AN. CCC. *S. Sixtus inſcriptus Faſtis ſacris.* *Eccleſia Remenſis eodem die* I. *Septembris duodum coluit tres ſanctas Antiſtites*, Sixtum *videlicet*, Sinicium, *ac* Nivardum. *De duobus primis, cum Acta habeant communia, hic ſimul agemus, de Nivardo inferius. Martyrologium Romanum cum Uſuardo* Sixtum, *quem aliqui* Xyſtum *nominant, annuntiat ſine* Sinicio, *ſed elogio multum diverſo, nec ſine erroribus, quantum apparebit ex diſputandis. Verba accipe:* Rhemis in Gallia ſancti Xiſti, diſcipuli beati Petri apoſtoli, qui ab eo primus ejuſdem civitatis epiſcopus conſecratus, ſub Nerone martyrii coronam accepit. *Ad hæc Baronius notavit ſequentia:* Uſuardus & Ado de eodem hac die. Hunc fuiſſe primum Rhemenſis ſedis epiſcopum, tabulæ ejus eccleſiæ, quas deſcripſit Demochares, plane ſignificant; teſtatur id ipſum Uſuardus & alii. Sueſſionenſis quoque eccleſiæ ponitur primus epiſcopus Xiſtus tempore Neronis, in tabulis ejuſdem eccleſiæ apud Democharem. *Quod diſcipulum S. Petri, & martyrem ſub Nerone vocet Baronius, ex Demochare ſe accepiſſe innuit. Hæc de cauſa etiam ſubjungere placet, quomodo id habeat Demochares, & unde acceperit. Tradit hic catalogum antiſtitum Remenſium tom.* 2. *de Miſſæ ſacrificio cap.* 14., C *eumque ſic ordiur:* S. Sixius, S. Sinicius, S. Amaſius, beati Petri apoſtoli diſcipuli, ſub Neroue martyres. *Præmiſerat teſtem ſuum hiſce verbis:* Quorum (*epiſcoporum*) nomina inſignis doctor theologus Sorbonicæ ſocietatis Jacobus Bridou, canonicos & pœnitentiarius eccleſiæ Remenſis, ex archivis deſcripſit, & ad nos miſit. *Verum infra patebit, hæc conſona non eſſe monumentis Remenſibus.*

qui hæ Sinicius, et de eum loqui, alias ſeq. num.

2 *Genninum Adonis Martyrologium non habet* S. Sixtum *Remenſem, at facile crediderim eum a Baronio inventum in quadam ejuſdem exemplari interpolato. Uſuardus vero eumdem Sanctum recte ſit annuntiat:* Remis, depoſitio ſancti Sixti, epiſcopi primi civitatis ipſius. *Varii codices Uſuardi additum deinde* Sinicium cum Sixto *ſimul, aut ſeorſum memorant. Codex Hirſaugienſis ſeculo* XI. *ſcripturs ſic habet:* Remis, depoſitio ſancti Sixti epiſcopi primi civitatis ipſius, & beati Sinicii ejuſdem ſucceſſoris. *Centulenſis adjungit Nivardum hac modo:* Remis Francorum metropoli, ſanctorum confeſſorum pontificumque Sixti, Sinicii atque Nivardi. *Remenſis SS. Timothei & Apollinaris:* Remis, depoſitio BB. confeſſorum, pariterque ejuſdem urbis pontificum, Sixti, Sinicii atque Nivardi. *Grevenus & Molanus in ſuis editionibus ſingulos ſeorſum annuntiant, ut confeſſores; quemadmodum videri poteſt in Uſuardo Solleriı. Wandelbertus in Martyrologio metrico tres ſanctos Antiſtites conjunxit in hunc modum:*

Pontifices Remis inſigni nomine fulgent
Sixtus, Sinicius, meritis, vitaque Nivardus.

Florarium Mſ. Sanctorum duos priores, Nivardo ſeorſum memorato, tali celebrat elogio: Remis depoſitio ſanctorum epiſcoporum & confeſſorum Sixti & Sinicii. Hic Sixtus Remenſis primus epiſcopus, & Sinicius, ejus ſucceſſor, ſecundus, viri magnarum ſciantiarum & mira ſanctitate fueruot, qui magnam populi utriuſque ſexus cohortem ad veram Chriſti fidem converterunt, & eumdem doctina & exemplo F inſtruxerunt. *Mitto martyrologos recentiores, & ad Sanctorum eccleſiam, ac reliquiarum translationes accedo: nam ex his facile perſpiciet ſtudioſus lector, Sanctos hoſces duos a ſeculo ſaltem* VI. *cultos fuiſſe.*

eorum epiſcopia Remis jam anno ſeculi VII. Sixto ſacra,

3 *Vita edenda, Flodoardus Hiſtoriæ Remenſis lib.* 2. *cap.* 3., *& Guilielmus Marlotus in Hiſtoria metropolis Remenſis lib.* 1. *cap.* 14. *referunt*, S. Sinicium *ſepultum fuiſſe in eadem eccleſia eodemque ſepulcro, in quo conditus erat* S. Sixtus, *nno anno ejus defunctus. Addit Marlotus, eccleſiam illam poſtmodum* S. Sixto *dicatam*, quæ nunc, *ingens*, illius ac Succeſſoris nomine decoratur. *De hac eccleſia Flodoardus lib.* 1. *cap.* 3. *ſcribit ſequentia:* Ubi pro animarum ſalute fideliter elaborans (Sinicius,) bonumque certamen decertans, cum deceſſore (Sixto,) ut in cælis, ita etiam meruit in terris habere conſortium, unius ajuſdemque tampli tumbæque ſortitus cum beato Sixto ſepulcrum. Quorum poſtmodom meritis baſilicæ domus ipſorum claris illuſtrata miraculis, nonnullis dotata ditatur munoribus: agris quoque domibuſque ac vineis locupletata, clericorum pariter eoituit miniſteriis decorata. quorum nonoumquam duodecim, nonnumquam decem, ut domni Sonnatii præſulis tempore, ibi-

dem

A dem reperitur congregationem fuiſſe, donec moderno tempore, abundante iniquitate, & refrigeſcente caritate, deficere Deo inibi militantium chorus, & unius ipſum cœpit eſſe templum presbyteri * titulus. Quocirca etiam ipſorum nuper abinde oſſa translata, in eccleſia beati Remigii poſt altare ſancti Petri, eorumdem præceptoris (*ex opinione Flodoardi*) ſervantur recondita. *Hæc ſatis innuunt, eccleſiam illam S. Sixto ſacram fuiſſe a multis ante Flodoardum ſeculis. Sonnatius, qui eccleſiæ Remenſi præfuit tanto ſeculi* VII., *in teſtamento apud Flodoardum lib.* 3. *cap.* 5. *legat*, ad baſilicam ſancti Sixti ſimiliter in auco ſolidos tres. *Hinc colligo, jam ante Sonnatium, id eſt, ante ſeculum* VII., *eccleſiam prædictam nomine S. Sixti inſignitam fuiſſe.*

* al. presbyteri.

4 *Marlotus lib.* 1. *cap.* 19. *opinatur eccleſiam, quæ hodieque* SS. Sixti & Sinicii *nomine Remis conſpicitur, eamdem eſſe cum prædicta, bancque a primis ſeculis* (*a quarto ſcilicet ſeculo*) *ad noſtram ætatem permanſiſſe. Primo* in Remenſi ſuburbio multos annos *ſteriſſe*, nunc vero intenB ucbis pomærium ineluſam, *ante memoratæ. Attamen ſub finem capitis objectionem quamdam ſibi movet, eamque ſolvere conatur hiſce verbis:* Hic inquirere poſſet aliquis, an vetus eccleſia S. Xyſti, acium confeſſorum (*nimirum* Sixti, Sinicii & *Amantii, Tertii Remenſis epiſcopi*) pridem nobilitata reliquiis, ea omnino ſit, quæ ſtat adhoc prope ſanctum Timotheum; nam prætec ſectos io quadrum lapidea, quibus exterius parietes compacti ſunt, nihil fere antiquitatis præ ſe ferit. At cum B. Remigius diſerte eam deſignet in ſuo teſtamento, non eſt, quod ſcrupulum hic moveamus. *Sic ille. At teſtamentum prolixius S. Remigii, in quo illius eccleſiæ fit mentio, paſſim ab eruditis rejicitur, ut ſuppoſititium. S. Amantium nox laudatum in eadem quoque ſepultum ait cap.* 27., *ſed* ex *eodem* prolixiori teſtamento S. Remigii, *quod tradit Flodoardus lib.* 1. *cap.* 18. *Cæterum ex his, quæ de eccleſia* S. Sixti *diximus, manifeſte conſequitur, Sanctum hunc cultum fuiſſe a ſeculo ſaltem* VI., *& veroſimiliter etiam citius.*

quem eandem cum hodierna modo Marlotus,

5 *Corpora utriuſque Sancti ab eccleſia propria* C *fuiſſe translata ad eccleſiam S. Remigii, ſupra aſſeruit Flodoardus; eumque dicas nuper, annuit ad contigiſſe eodem, quo ſcribebat, ſeculo* X., *aut certo præcedenti. Bailletus ad* 1. *Septembris in* Sixto & Sinicio *ſcribit translationem hanc factam ab Herivco anniſtite anno* 904., *ſed ignore, ubi illud tempus didicerit. Marlotus de iiſdem reliquiis plura memoras cap.* 19. *hiſce verbis:* Quo fit, ut oſſa ſanctorum Xyſti & Sinicii ab inde translata fuerint, ac primum in eccleſia ſancti Remigii poſt altare ſancti Petri, eorum præceptoris, poſita; deinde vero, diſtractis iiſdem oſſibus, pars horum notabilior matrici eccleſiæ data eſt, quædam alia Anſcharío Bremenſi ab Ebbone pariter concceſſa, ex Alberto Crantio in ſua Metropoli; caput vero B. Xyſti Nicaſianæ baſilicæ, ubi hodieque cum Sinicii brachio celeginſe conſervatur. *De capite* S. Sixti, & S. Sinicii *brachio, agis etiam pag.* 640., *deſcribens ſacrarium eccleſiæ S. Nicaſii, ubi habes iſta*: Conſervant etiam in ciſta argento cooperta caput ſanctiſſimi Xyſti confeſſoris Bolgarum apoſtoli, ac primi Remorum archiepiſcopi, qui a beato Petro miſſus, idololatriæ nebulis involutos ad lucem evangelicæ prædicationis atcaxit .... Os brachii ſanctí Sinicii confeſſoris, B. Xyſti in ſede Remenſi digniſſimi ſucceſſoris, argenteo brachio condecoratum. *Hæc de capite* S. Sixti *ſervato in eccleſia S. Nicaſii non videntur cohærere cum eis, quæ allegavit Henſchenius noſter in S. Anſchario tom.* 1. *Februarii pag.* 403. *in hunc modum:* Anonymus quidam pcesbyter Bremenſis in Ms. Hiſtoria Helmoldi continuata apud Adolphum Cypræum lib. 3. Hiſtoriæ Slelvicenſis cap. 3. tradit, S. Aotcharium prope Idzehoe, Holſatiæ oppidum, in Welna pacvum oratorium in honorem S. Sixti, cujus caput ſemper ſecum defercbat, conſecraviſſe. *Verum, uti veriſimile non eſt, S. Anſcharium ſecum ſemper habuiſſe totum* S. Sixti *corpus, ſic fieri facile poteſt, ut partem habuerit ſecum, ac pars alia ſervetur Remis in memorata eccleſia.*

AUCT. J. S.

6 *Eodem fere modo ratiocinandum erit de corporibus, quæ S. Anſcharío archiepiſcopo Hamburgenſi tradita ab Ebbone Remenſi, ſeriatim variis; nam horum partem notabiliorem eccleſiæ matrici, ſeu metropolitanæ Remenſi beatiſſimæ Virgini datam, affirmat etiamnum modo Marlotus. Adamus Bremenſis lib.* 1. *Hiſtoriæ eccleſiaſticæ cap.* 19., *alias* 15., *ſic habet:* Eodem tempore E beatus Anſgarius corpora Sanctorum, quæ dono Ebonis acchiepiſcopi ſuſceperat, traos Albiam fertur deportaſſe, & corpus quidem S. Matecniani apod Heiliganſtad * repoſuit, Xiſti vero & Sinnicii, cum aliorum mactyrum patrocinüis, in urbe Hammaburg * collocavit *&c. Eadem plane habet Albertus Stadenſis in Chronico ad annum* 833.; *& Krantzius, mutatis verbis, in Metropoli lib.* 1. *cap.* 30. *Deinde vero, diuturnæ incurſoque per Danos Hamburgo, quod anno* 845. *contigiſſe vult Henſchenius, profugus inde S. Anſchacius, ditlioc Sanctorum reliquias ſecum pocsavit in Ramſolam: Audi Adamum cap.* 23., (*aliàs* 19.:) Unde contigit, ut prædium, quod Ramſolam dicitur, a quadam venerabili matrona ſuſceperit, nomine Ikia. Qui locus in epiſcopatu Ferdenſi poſitus, ab Hammaburg, niſi * tribus diſparatur raſtis *, Ibi Sanctus Dei cœnobium conſtituens, reliquias ſanctorum Xiſti & Sinnicii locavit confeſſorum, & alia patrocinia, quæ ab Hammaburg fugiens portavit *&c. Conſonat Stadenſe ad annum* 841. *Kcanzium autem loco aſſignato rem narrat hoc modo*: Magna fuit inter F Anſgarium & Ebonem ex antiquo familiaritas, quod dono Ebonis de Eccleſia Remenſi venerandas reliquias ſanctorum Sixti & Sinnicii epiſcoporum acceperit, quas in Hamburgum contulit: & poſt inde (quod dicemus) a Danis fugatus, tranſportavit ſecum in Ramſolam ultra Albim, locum quidem Verdenſis parochiæ, ſed qui etiam propter memoriam divi Anſgarii, ibi diu commorantis, Bremenſi diœceſi reputatur: ibique ſervantur io hodiernum, *Jam monui non integra corpora videri translata a S. Anſchario. An vero Ebbo reliquias illas Anſchario dederit, antequam translata fuerunt ex propria eccleſia ad S. Remigii, an poſt hanc translationem, cæterum mihi eſt. Forſan eodem tempore pars data Anſchario, pars ad eccleſiam S. Remigii delata.*

quæ Hamburgum delata, deinde Ramſolam in dioeceſi Bremenſi

* al. Heiligenſtad ad Stoerum in Holſatia * Hamburg.

7 *Eodem ſecalo* IX. *reliquias quoſdam* SS. Sixti & Sinicii *aliorumque Sanctorum Remenſium etiam habuit abbatia Fuldenſis, ab eodem forſan Ebbone acceptas. Vita B. Rabani Mauri, qui ex abbate Fuldenſi factus eſt archiepiſcopus Moguntinus, data tom.* 1. *Februarii, pag.* 321. *de iis ſic habet*: Sequenti autem die (*Rabanus*) per manum prædicti corepiſcopi (*Reginbaldi*) collocavit

alia Fuldenſia.

Digitized by Google

AUCT. J. S. locavit reliquias ſanctorum epiſcoporum, Cornelii, Calixti, Sixti, Sinitii, Niçaſii & Felicis. in eccleſia B. Bonifacii martyris, in loco, quo prius ſanctum corpus illius quieſcebat. Ædificavit enim ibi turrem lapideam poſt altare, in cujus turris ſummitate media condidit prædictorum oſſa Sanctorum, arcæ ſaxeæ diligenter inclusa, ſuper quam culmen columnis quatuor ſuſtentatum erigens, auro ornavit & argento. Intra quod arcam oblongam quadrangulo ſchemate factam poſuit, quam etiam auro & argento atque lapidibus ornans, ſingulorum Sanctorum imaginibus decenter expreſſis decoravit, verſuſque quaſi ex perſona ejuſdem arcæ prælatos in circuitu conſcripſit. *Verſus hi ibidem legi poſſunt.*

Breviarii anni 1543. lectiones Actis eas formas ſibi dant ex Breviario anni 1630.

8 *Breviarium Remenſe anni 1543. continet de* SS. Siato, Sinicio *& Nivardo Officium novem lectionum, quæ omnes ex Vita* SS. Sixti *&* Sinicii *depromptæ ſunt, atque in omnibus concordant cum Actis edendis, licet alibi multo ſint breviores, quia poſteriora omnia aliaque multa ſunt prætermiſſa in Officio, quæ legantur in Actis; at nihil occurrit in lectionibus, quod non ſit ex Actis deſcriptum vel contractum. Aliud Officium habet* B *Breviarium anni 1630.: nam ex novem illius lectionibus ſolum tres mediæ habent Vitæ compendium, illudque expreſſum verbis multum diverſis. Lubet lectiones illas hic exhibere, ut pateat, quanam fuerit tunc Remenſium de primis ſuis Epiſcopis ſententia. Verba accipe:* Peractis olim ad Evangelii prædicationem Apoſtolorum prin Chriſtin legationibus, eum felici ſucceſſu Chriſtiana religin magoum in dies ſuleiperet iocrementum, viris apoſtolicis fidem Evangelicam per univerſum orbem annuotiantibus: oon lngo poſt temporum intervalin, ex urbe Romana prodierunt invicti Chriſtianæ fidei propugnatores, atque profeſſores conſtantiſſimi: qui per omoes terrarum provincias verbum ſalutis æternæ hominibus intrepide prædicarent. Inter quos inventi ſunt viri ſanctiſſimæ vitæ Sixtus & Sinicius: quos Pontifex Romanus, ut electos Chriſti militea, in lege divina ioſtructos, ezleſti providentia eum Memmio in Galliam deſtioavit.

qua ultima ecpe ; nnoe oprarum extenſio- rum quo- rundam.

9 Hi ſerventi ſtudio hunc laborem prn Chriſti nomina ſubire cupientes, per loogi itineris divertieula Chriſti fidem promulgantes, tandem divina ope Sixtus & Sioicius Remos appulerunt. In urbis C porta, quæ Martia dicitur, hiſtoriam ſuæ gentis lapidibus inſculptam videntes, quaſi familiaritate quadam invitati, in ea urbe aliquamdiu cnmmorati ſunt. Ubi eum Evangelica prædicatinne parum ſe pnficera videreot, propter pertinaeem idolorum culturam, Sueſſionem proficilcuntur. In qua permultis eorum aura ad verum Dei aultum converſis, cœpit illien Chriſtianorum numerus mirum in modum adaugeri. Cumque fama ſaoctitatis illorum apud vieinos populos undequaque vigerat, Sixtus divino inſtinctu Remorum Metropolim repetiit. In qua primus cathedram archiepiſcopalem obtinuit: Sinicium vero Sueſſionenſi eccleſiæ præfecit. Uterque ea diligentia cnmmiſſum ſibi gregem rexit, ut taleotum ſibi a Deo concreditum, multo eum fœnore reddiderit. Sixtus tandem poſt ſuæ peregrinatinnis curſum feliciter conſummatum, Calendis Septembris diem extremum (quem ante præviderat) clauſit. Cujus corpus in quadam eccleſia a ſe conſtructa, quæ adhuc hodie extat, a beato Sinicio ſepultum eſt. Sinicius vero Remeoſis eccleſiæ una cum Sueſſioneoſi regimen ſuſcepit: & annuo D curſu feliciter expletu, eodem die mortem obiit: & juxta beati Sixti tumulum ſepultus eſt.

quorum ſententiam approbat Baſſæus.

10 *Huic elogio, quod Actis fere eſt conſonum, conjunga elogium Saſſayi in Martyrologio Gallicano ad 2. Septembris, cum illud exprimat recentiorum quorundam de Sanctis noſtris opinionem, mox examinandam:* ipſo die, *inquit*, Remis natalis ſanctorum martyrum pariterque Pontificum Sixti & Sinicii, Galliæ Belgicæ ſecundæ apoſtolorum. Qui patria Romaoi, cum beato Memmio Roma a ſanctn Petro has in partes ablegati: hancquu metropolim auſpice Chriſto adeuntes, trophæa ipſius Redemptoris illic prima collocaverunt. Hioe ad Sueſſiones digreſſi, populum hunc fidei etiam ſacrameotis initiarunt. Cui civitati epiſcopus primus Sioicius a Sixto, apoſtoliei muneris coryphæo, præfectus aſt. Tum Sixtus ipſu Remos ravarius, civitatem hanc ethnicis ſpurcitiis prorſus expurgare ioſtitit, fana deſtruxit, ædieulam divinis officiis conſecravit, clerum cnnſtituit, populumque plurimum Chriſtn acqui- E ſivit. Cum autem decaonium Apoſtnlus operi impediſſet, cupidus extremi prn Domino ſubeundi agnnis, cœlitus imminaotis exeeſſus admonitus, poſt glorinſum certamen, qun martyr ocboit, ad præmium deſtinatum feliciter migravit. Cojus funus religioſe curavie Sinicius: qui & verteote aono, endem die, quo Sixtus, inita pro fidei aſſertinne ſuprema cnlluctatione, Remis, ubi reſederat juſſu deceſſoris, ue orbam eccleſiam curaret tutaretque, laurea itidem martyrii redimitus æternam abiit ad gloriam. Eodem vero tumulo cum Sixto illatus, baſilicæ, quæ in utriuſque honorem ſubinda cooſtructa aſt, inritium nuncupationemque indidit: tamdiu vero ibi ntarque quiavit, quouſque ad ampliorem hooorificationem, intra urbem ab Heriveo archiepiſcopo delata amborum pretinſa ſpolia in aecleſia ſaocti Remigii pone altare Petri eorum præceptnria, aultu condigno recondita ſunt, hacteauſque io ſacrario illius ædis ſacris monilibus ditiſſimæ, ea, qua deeet, religionu obſervantur.

§. II. Quæ & qualia ſint Acta inferius edenda: inquiritur tempus, quo Sancti miſſi ſunt in Galliam. F

Acta in veriis Mss reperio quibuſdam

ACta SS. Sixti *&* Sinicii *habemus in tribus Mſs., quorum duo tam exacte ſibi conſonant, ut nulla appareat diverſitas, ne in vocibus quidem minoris momenti, niſi rariſſime. Primus eſt codex noſter, notatus* P. Ms. 154., *non admodum antiquus; alterum eſt apographum ex* Ms. monaſterii Boni fontis, *quod eſt Ordinis Ciſtercienſis in diœceſi Remenſi. Cum hiſce etiam ſatis congruunt codices, quos vidit Marlotus, cujus verba mox dabo. Veruntamen in fragmento, quod ex ſuis codicibus recitavit Marlotus, voces quædam minoris momenti omiſſæ ſunt, aut aliter expreſſæ, quam legantur in dictis Mſs. noſtris. Tertium noſtrum eſt deſcriptum ex codice* Ultrajectino S. Salvatoris. *In hoc omiſſa ſunt plura, quæ ad geſta Sanctorum enarranda non conducebant, ut præfatio tota, aliaque deinde, quæ magis ad mores ſpectant quam ad hiſtoriam. Facta vero hiſtorica iiſdem plerumque verbis hic narrantur, quibus referuntur in aliis Mſs., ita ut ſuſpicer aliqua ab hoc Ms. abraſa eſſe brevitatis ſtudio,*

A *ſtudio, quod viderentur ſuperflua. De codice ſuo Marlotus, qui aliàs ab ejus auctoritate recedit, ſic loquitur cap.* 13.: Quod prædicti codicis ſtylus planus ſit & ſimplex; nec multum abhorrens a modo loquendi veterum diaconorum, quibus naſcentis eccleſiæ res geſtas, & martyrum certamina conſcribendi cura fuit: character quoque & codicis tegmentum antiquitatem præ ſe ferant quingentorum vel ſexcentorum annorum, extetque tam Remis in bibliotheca matricis eccleſiæ, & apud S. Nicaſium, quam Sueſſionis. *Hæc illa ſibi objicit ex judicia aliarum, quæ apprima doctas fatetur & veritatis amantes.*

Diſpliceat Marlotus, cujus opi nioni ſunt auctoria :

12 *Verumtamen Marlotus ipſe Acta hæc non magni facere videtur, cum ei adaptet verba Hincmari, alia occaſione dicta:* Nos ſcilicet habere eum ad lectionem, non vero ad proferendam auctoritatem. *Verum hæc verba ſunt hominis partium ſtudio præventi, quod acta SS. Sixti & Sinicii repugnarent Remenſium traditioni, quam ſuſceperat defendendam, de miſſione eorum per*

B *S. Petrum apoſtolum. Etenim nullum aſſignat Actorum vitium: ubilibet directe Actis objicit, niſi ſequentia:* Deinde, eum Frodoardus prædicti codicis non meminerit, admodum probabile eſt, poſt ipſius obitum confectum fuiſſe ab auctore, qui geſtis Sanctorum ſeu Legendariis excendis dabat operam, quorum geſtorum eum apud nos ob vetuſtatem nulla reſtaret memoria, eidem Sanctis Apoſtolicas virtutes attribuit, quo celebriores apparerent, & ab hiſtoriarum avidis prædicta eorum geſta legerentur. *Ignota veriſimiliter Flodoardo fuit hæc Vita, ſi credimus Marlotο, quia eam non nominat. At mihi idem non apparet, cum annis, quæ Flodeardus de Sanctis noſtris ſcribit, ex hoc Vita videatur ſumpſiſſe; & nullibi ab ea recedat, niſi in aſſignanda tempore ipſorum miſſione. Deinde, etiamſi conſtaret ignotam fuiſſe Flodoardo, ne ſic quidem fieret veriſimile, ſcriptam fuiſſe poſt ejus Hiſtoriam. Quis enim credat, ſcriptorem hujus Vitæ voluiſſe, lecta Flodoardi Hiſtoria, ab ea ducentis annis recedere, tantoque ſpatio juniores facere Sanctos, quos celebrabat? Quod deinde dicit* in eodem codice *haberi*

C *Vitam* SS. Memmii confeſſoris & Mauri martyris ejuſdem ſtyli, *nihil facit contra Vitam Sanctorum noſtrorum, licet revera dubitem, an ejuſdem ſint ſtyli. Certe cum, ut ſubdit, alter ibi dicatur a* B. Petro directus, *alter* vero a S. Clemente; *non ſunt hæ poſteriores Vitæ ejuſdem auctoris, qui S. Memmium Catalaunenſem non retuliſſet ad tempora Apoſtolorum*, Sixtum *vero & Sinicium ad imperium Diocletiani; cum paſſim eodem fere tempore triam illarum adventus in Galliam figatur, aliis eumdem ad Apoſtolorum ætatem referentibus, aliis ad ſeculum* III. *fere adultum.*

ſcriptoris vidimur antiqui, non tamen coævi : non fabuloſa ſunt, ſed jejuna.

13 *Tillemontius tom.* 4. *Monumentorum in S. Dionyſio Pariſienſi art.* 21. *ſuſpicatur Acta* SS. Sixti *& Sinicii antiquiora eſſe Hincmaro, qui Remenſem rexit eccleſiam circa medium ſeculi* IX., *idque affirmat Bailletus in Tabula critica ad* 1. *Septembris. Neuter tamen multum auctoritatis Vitæ huic tribuit, neuter eamdem vehementer accuſat, aut ullam ſententiæ ſuæ rationem allegat. Uterque etiam hanc Vitam ſequi maluit quam Hincmarum aut Flodoardum, ad ſtatuendam epochum adventus eorum in Galliam. Eruditi Benedictini, qui componunt Hiſtoriam litterariam Franciæ, tom.* 3. *pag.* 646. *ſimiliter credunt Vitam hanc Hincmaro anteriorem, addumque nec videri ſcriptam ante finem ſeculi* VII., *ac nulla ratione*

addita. Porro nullas invenio rationes, cur Vita AUCT. J. S. *SS. Sixti & Sinicii nequeat eſſe ſcripta multo citius. Certe nihil occurrit in briſce Actis, ex quibus oſtendi poſſit, ſcriptorem illarum neceſſaria amovendum a ſeculo* V. *aut* VI., *cum & ſtylus ſatis ſit ſimplex, & nullibi oſtendat Sanctis ipſis ſe longe poſteriorem. Verumtamen ſæcvum fuiſſe aut ſupparem nequaquam crediderim, quia Acta magis ſunt jejuna, quam ſoleant eſſe ſcriptorum, qui facta per ſe aut per teſtes contemporaneos didicerunt. At id ipſum, quod pauca de Sanctis memoraverit, oſtendit, eum voluiſſe Heroes ſuos commentitiis fabulis exornare.*

Sententia Flodoardi de miſſis per S. Petrum Sixto & Sinicio,

14 *De tempore, quo Sancti noſtri miſſi ſunt in Galliam, tres reperiuntur ſententiæ, quæ ſuos ſingulæ habent patronos. Primus eſt Flodoardi, qui lib.* 2. *cap.* 3. *ſic ſcribit:* nec ſolum apud Ethnicos tunc temporis tanti habitum Remorum populum, quin & apud primos Eccleſiæ Dei propagatores, atque per Evangelium in Chriſto patres, primæ hujus provinciæ noſtræ ſedis pontifices conſtat ſemper honore decoratos; adeo ut

E iple beatiſſimus Eccleſiæ Chriſti princeps, Petrus apoſtolus, urbi noſtræ beatum Sixtum a le urbi epiſcopum ordinatum cum ſuffraganeorum auxilio eenſuerit delegandum, idoneos ei ac neceſſarios in eadem provincia deſtinans ſocios, S. Sinicium videlicet, Sueſſonicæ ſedis primo, poſtcum poſtea præfulem, ac beatum Memmium Catalaunicæ urbis rectorem. *Marlotus lib.* 1. *cap.* 13., *ubi hanc ſententiam, quam traditionem eccleſiæ Remenſis perperam nominat, ſtabilire conatus eſt, Flodeardi teſtimonium commendat hiſce verbis:* Veriſimile non eſt enim, vetuſtioribus neglectis codicibus, fictam ac de novo excogitatam opinionem evulgaſſe, cum apud omnes diligens & ſincerus ſcriptor habeatur. Nec, ſi monimentum aliquod vetuſtatis in provincia extiterit, credendum eſt eum latuiſſe; ſed ei tamquam principis eccleſiæ canonico, ac fidei noſtræ primordia dedita opera inveſtiganti, quotquot erant bibliothecæ facile patuerunt. *Sicilla de Flodoardo.*

quem propugnat Marlotus :

F 15 *Hujus vero opinionem mox confirmare nititur in hunc modum:* Ac ne quis exiſtimet hunc honorem (*accepti a S. Petro epiſcopi*) de induſtria Remenſi eccleſiæ quæſitum, quo illuſtrior potiorque ob vetuſtatem evadat, Frodoardi ſententia veterum teſtimoniis comprobanda eſt, Lotharii præſertim imperatoris, cujus epiſtolæ fragmentum ad Leonem Papam idem Frodoardus citat lib. 3. cap. 10., qua Remenſis ſedis B. Sixtus primus epiſcopus Apoſtolorum diſcipulus prædicatur, quod Fulco Hincmari ſucceſſor clarius explicat alia epiſtola ad Stephanum V. hit verbis: „ Sedem vero Remenſem notum habeat ab ante„ ceſſoribus præ Gallicanis omnibus eccleſiis ſem„ per fuiſſe honoratam, utpote eum primus Apo„ ſtolorum beatus Petrus primum deſtinaverit „ huic urbi beatum Sixtum epiſcopum, & totius „ Gallicanæ regionis dederit ei primatum „. *Habet hæc quoque Flodoardus lib.* 4. *cap.* 1. *Parva biſce argumentis, quæ uno prorſus contemnenda ſunt, alia minoris momenti addit Marlotus, videlicet Chronicon Senonenſe S. Petri Vivi, Chronicon Virdunenſe, Chronicon Auſtraſiorenſe, Martyrologium Romanum, Ms. codicem citatum a Vincentio Bellovacenſi, Vitam S. Memmii Catalaunenſis a Boſquetio editam, ac demum cum paucis neotericis Demochares & Baronium ad annum* 46.; *biſque recenſitis ſic concludit*: Stet igitur tamquam certum, a Chriſti natalibus anno XLVI.

AUCT. J. S. imperante Tiberio, orientem Chriſtianæ fidei ſolem in Xyſto, Siniclo & Memmio, Remos ac circumjectas Belgarum gentes ſuſpexiſſe ſuſceptiſque. *Hæc, lector, momenta hujus opinionis, quæ ad aſſenſum movere poſſent, niſi gravioribus eliderentur. Ex concluſione vero facile agnoſcat bonorum eccleſiæ ſuæ amatorem, qui non modo miſſionis ſeculum, ſed annum etiam certum vult habere ob auctoritatem ſolius Baronii, licet revera Baronius non aſſerat, eò anno miſſos* Sixtum & Sinicium, *ſed ſolum ad illum annum referat, multos a S. Petro miſſos, ſed diverſis temporibus.*

Sanctus Sixtus non fuerit miſſus a Sixto Papa I

16 *Altera ſententia eſt Hincmari Remenſis archiepiſcopi, qui in Opuſculo* 55. *capitulorum cap.* 16. *de miſſo* S. Sixto *ſic loquitur:* Et poſtquam beatus Sixtus a Sixto Sedis Romanæ Pontifice primus ad Rementem metropolim fuit directus epiſcopus, in Chriſtianiſſimo per quindecim archiepiſcoporum tempora .... io Remenſi parœchia (*ſeu diœceſi*) *manſit eccleſia Laudunenſis, quæ primum a S. Remigio accepit epiſcopum, ut pluribus exponit. Non explicat Hincmarus, an velit* S. Sixtum *miſſum fuiſſe a Sixto I., qui ante medium ſeculi ſecundi pontificatum adminiſtravit, an vero a Sixto II., qui brevem pontificatum glorioſo martyrio finivit anno* 258., *quique altos quoſdam viros apoſtolicos in Gallias miſiſſe ſcribitur apud nos tom.* 2. *Auguſti pag.* 128. *&* 129. *De Sixto II. probabilius certe id dici potuit quam de Sixto I., ut patebit ex ordine epiſcoporum Remenſium, qui Hincmarum non latuit, ideoque exiſtimo ipſum de Sixto II. locutum. Porro hæc opinio Hincmari vehementer enervat rationes pro opinione prima expoſitas. Nam Hincmarus vir ſuis eruditus & retinens admodum prærogativarum eccleſiæ ſuæ; nec fateretur primæ opinionis ullum habere teſtem Hincmaro antiquiorem, cui Lotharius imperator contemporaneus, Fulco ſuppar, Flodoardus longe poſterior. Vidit hoc incommodum Marlotus atque ita reſpondet:* Nam cum ei ſit Fulco ſuppar, æqualem cum eo habet auctoritatem, cui cum accedat Frodoardi Fulcooi ſupparis auctoritas, duo præponderabunt uni, præſertim cum Frodoardus (ut dixi) dedita opera eccleſiæ Remenſis Hiſtoriam ſcripſerit, ac diligentior, antequam publici juris fieret, inveſtigaris accurate prædictæ eccleſiæ monumentis Hincmaro antiquioribus, eam emendaverit, ut ipſe teſtatur in proœmio. *Oſtendit hæc reſponſio, non adhærendum neceſſario ſcriptoribus Remenſibus ſeculi noni & decimi, cum ipſi in diverſas abierint ſententias. Progredior igitur ad tertiam ſententiam, quæ ſolidioribus niti videtur fundamentis.*

Acta habent Sanctos Sixtum et Sinicium in Gallias miſſos tempore Diocletiani.

17 *Acta habent Sanctos Romæ miſſos ſub Diocletiani & Maximiani imperio, poſtquam SS. Criſpinus & Criſpinianus martyrio coronati erant circa annum* 287. *aut* 288., *ut vult Tillemontius* tom. 5. *in Perſecutione Diocletiani art.* 2., *tempus illud probans ex morte Rufi Vari, ſub qua dicuntur paſſi. Itaque ſecundum Acta* Sixtus & Sinicius *miſſi videntur circa annum* 288. *Actis conſonat Breviarium Remenſe anni* 1543., *cujus verba ſubjungo, omiſſis non neceſſariis:* Sancti Sixtus atque Sinicius Romæ oriundi, ibi lancte & religiose a ſucceſſoribus beatorum Apoſtolorum a cunabulis in Lege educati divina, præclaræ ſuæ indolis, juſte ac ſine querela converſando, ibidem monſtravere ſanctitatem ..... Qualiter lux ſanctitatis eorum in has partes emicuerit, paucis iotimare curabimus. Igitur eo tempore, quo Diocletianus & Maximianus imperatores tyrannica dominatione perſecutionem in Chriſtianos excitaverant, ... ſancti Dei Criſpinus & Criſpinianus ... io urbe Sueſſionica verbum vitæ populis annunciantes morabantur. Sed quia nonnulli in eadem urbe per ipſorum prædicationem ad fidem Chriſti converſi fuerant, & propter ſupradictam perſecutionem admodum rari eſſent in Galliarum partibus Chriſti relicti miniſtri .., denique oſtenderunt ſe per vilum Pontifici Romanæ tunc temporis Sedis, aſſerentes & ſe per martyrii gloriam ad regna aſſumptos cæleſtia, & oves, pro quibus ipſi exemplo Domini ſui ſanguinem fuderant, paſtoris abſentia deſolatas maoere in terris ... Poſt haoc itaque beatorum martyrum viſionem atque ammonitionem, certior factus idem Pontifex, divinitus ſe per Sanctos Dei ammonitum, convocato clero, ordinavit ſanctum Sixtum epiſcopum; & ad ſolatium ei procuratur beatus Sinicius, tunc quoque ab eodem Pontifice presbyter conſecratus, qui & ipſe magnarum virtutum vir univerſorum teſtimonio comprobatus habebatur. *Hæc eodem modo in Actis relata oſtendunt, qualis fuerit Remenſium traditio uſque ad medium ſeculi* XVI. *de primis ſuis Epiſcopis, evincuntque, Flodoardi opinionem non invaluiſſe, ſed potius neglectam fuiſſe apud Remenſes. Breviarium anni* 1630. *ex quo elegium dedi num.* 8., *ſimiliter repugnat opinioni Marloti, cum Sancti dicantur miſſi, non a S. Petro, ſed a Romano Pontifice,* peractis olim ... Apoſtolorum pro Chriſto legationibus.

quæ ſententia convenire cum ordine prius memorato ſuppono;

18 *Sententia noſtra de miſſis circa annum* 288. Sixto & Sinicio *optime concordat cum catalogo epiſcoporum Remenſium, uti & Sueſſionenſium, idemque catalogus opinionem Marloti prorſus reddit improbabilem. Quindecim numero nantur epiſcopi uſque ad S. Remigium in eccleſia Remenſi, nec plures numeravit Hincmarus, cujus verba dedi nu.* 16., *cum ait Laudunum, quod primum epiſcopum accepit a S. Remigio,* per quindecim archiepiſcoporum tempora *ſpectaſſe ad diœceſim Remenſem. Inter epiſcopos autem Remenſes quartus ab annibus collocatur* Betauſius *ſeu* Imbetauſius, *atque hic anno* 314. *interfuit concilio Arelatenſi, cujus ſubſcriptus legitur apud Labbeum tom.* 1. *col.* 1430. *hoc modo:* Imbetauſius epiſcopus, Primigenius diaconus, de civitate Remorum. *Hinc facile in ſententia noſtra texi poteſt chronotaxis aliqua quatuor primorum antiſtitum eccleſiæ Remenſis. Spatium enim, quod reperitur inter annum* 288. *&* 314., *ſufficiens eſt, ut credi poſſit tres eo tempore fediſſe epiſcopi, ex quibus ſecundus non niſi annum tenuit epiſcopatum, etiamſi velimus ſuſpicari, Betauſium jam aliquot annis ſediſſe ante concilium. Democharet habet eum conſecratum a Melchiade Papa anno* 312., ſed ſine certo auctore, *inquit Marlotus cap.* 23. *Itaque credamus* S. Sixtum, *poſtquam in Galliam pervenerat, decennio circiter laboraſſe ad converſionem Remenſium & Sueſſionenſium, obiiſſe vero circa annum* 300., *ac* Sinicium *uno anno ſeriut, uti in Actis dicitur; potuit ſic Amantius ad decennium quoque ſedere ante Betauſium. Verum uti in hac chronotaxi nihil eſt abſoni: ita nihil certi: nam* S. Sixtus *etiam diutius ſupervivere potuit, tantoque brevius fuit Amantii epiſcopatus, quanto* Sixtus *ſuperfuerit diutius. Porro ordo primorum epiſcoporum Remenſium ſatis etiam conciliari poteſt cum ſententia Hincmari, ſi velis* S. Sixtum *miſſum eſſe a*

Sixto

A *Sixto II., ſed tunc multo prolixior fiet Sixti & Amantii Epiſcopatus.*

19 *Quam male cum opinione ſua cohæreat expoſitus ordo epiſcoporum Remenſium, vidit probe Marlotus, ſed omnes intendit nervos, ut ameliorem commodum. Verſat hunc lapidem tota capite 18., & veriſimilia facere conatur, quæ omni prorſus veriſimilitudine carent. Agnoſcit tres primos ſerie continuata Remenſi cathedræ præfuiſſe, reſque defunctos vult ſecula prima. Poſt hos nullos fuiſſe Remis epiſcopos uſque ad tempora Conſtantini Magni, ſub quo quartus occurrit Bruuſius, ſcripſerat Flodoardus lib. 1. cap. 5.* Quod an conſulte & veraciter dictum ab eo, *inquit Marlotus*, aut temporis edacitate ab eccleſiaſticis potius tabulis horum nomina penitus exciderint, merito quis dubitare poſſet. *Verum id veraciter dictum a Flodoardo, ſatis eſt certum ex teſtimonio Hincmari ſupra dato, & omnium conſenſu. Audi, quid de quatuor primis ſcripſerit Albericus monachus in Chronico ad annum 336.* Antequam ulterius procedamus, hic attingenda eſt breviter hiſtoria Remenſis. Legitur quod poſt mortem Criſpini & Criſpiniani miſſi ſunt a Roma ſanctı iſti Sixtus & Sinicius, pri-

B mi Remenſium archiepiſcopi, eum nepote Divitiaco, qui fuit ſecundus poſt Sinicium Sueſſionenſem epiſcopum. Tertius Remenſis archiepiſcopus Amauſius, quartus Bethauſius, 10 iſto tempore Magni Conſtantini, & interfuit concilio Arelatenſi primo, quod per Mauritium * ejuſdem urbis epiſcopum relatum eſt ad beatum Silveſtrum, Voluſiano & Aniano conſulibus. Iſti quatuor primi Remenſes epiſcopi tumulati fuerunt in eccleſia beati Sixti. *Hæc igitur dubitatio Marlati fundamento caret, uti ipſe ſatis advertit, cum illi non amplius inſiſtat.*

*Maximum

20 *Hinc omnes recenſes perſecutiones gentilium, ut oſtendat ſedem Remenſem potuiſſe epiſcopo carere toto ſeculo ſecunda & tertio, idque non eſſe improbabile. Audi rationem ejus præcipuam, quam exprimit his verbis:* Etenim cum electio, genuina paſtorum matrix, libertatem in eligentibus ſupponat, ſi hæc opprimatur prærectorum tyrannide, frequenti Cæſarum per Remos tranſitu, bellis inteſtinis aut tumultibus populorum, quid mirum ſi pontificiæ ſedes tamdiu orbitate

C langueſcant? *Poſt has perſecutiones enumerat; at non oſtendit has acerbiores Remis fuiſſe, quam in aliis orbis partibus. Cur igitur ha perſecutiones magis Remis electionem impediviſſent quam in aliis urbibus, quibus epiſcopos præfuiſſe ſeculo ſecundo & tertio, certiſſimo naviumus? In Italia certe magis continuæ fuerunt perſecutiones quam in Gallia, neque ideo tamen eccleſiæ præcipuæ, de quarum antiquitate certa conſtat, tam diuturno tempore epiſcopis caruerunt, uti nec in Oriente nec in Africa, ubi tyrannorum crudelitas non minus dræviit. Certe nulla unquam tam diuturna eodem in loco fuit perſecutio, ut electionem epiſcopi multis annis impediverit, nedum duobus ſeculis. Deinde ſi Remis eligi non potuiſſet epiſcopus, nunquid Eccleſiæ Romanæ erat epiſcopum mittere ad eccleſiam ſic turbinibus agitatam, expiaque per tres epiſcopos promovere per alios? Numquid a tempore Decii ad Diocletianum uſque varii in Galliam miſſi virorum Apoſtolicorum manipuli, qui non paucas ibidem ſuadaverunt eccleſias? Cur igitur neglectæ fuiſſent Remenſis & Sueſſionenſis, ſi jam a primo ſeculo fuiſſent fundatæ? Hæc ſane mihi maxime mira videntur, ſi dicerentur a ſcriptore, cujus auctoritati non liceret refragari: at incredibilia prorſus ſunt, dum ſolum innititur auctoritate ſcriptorum noni & decimi ſeculi, quos amor antiquitatis eccleſiæ ſuæ facile impellere potuit, ut, relictis mirliaribus, fabuloſas notitias frequentarent.*

21 *Etenim alia etiam perſuadent, eccleſiam Remenſem non diu vacaſſe poſt meritum S. Amantii. Primo Amantius ſive martyrio finivisſe vitam videtur, æque ac Sixtus & Sinicius, omnes in eadem eccleſia ſepulti, quam etiamnum ſupereſſe vult Marlotus. Tres ergo epiſcopi in paucr obierant, ut quartus facile poſſet ſuccedere. Secundo cum Bruuſius in eadem cum ipſis eccleſia dicatur ſepultus, via dubitari poteſt, quin ipſe continua ſucceſſerit. Tertio multæ Galliarum eccleſiæ epiſcopos habebant ſub Diocletiano, cujus perſecutio ibidem minus ſævit, præſertim eo tempore, quo in aliis Romani imperii partibus erat vehementior: nam Conſtantius tunc Galliæ præerat, & Chriſtianos aut protegebat, aut certe non vexabat; cur igitur nec Remenſis nec Sueſſionenſis eccleſiæ ſuos habuiſſent antiſtites? Stabat Remis eccleſia a S. Sixto edificata, vers in ea* E *reſederant antiſtites, omnes ſine martyrio defuncti, nulla oſtendi poteſt perſecutio, quæ Remenſes afflixit acrius, niſi ſola forſan ſub præſide Rictio Varo; aliena erge a propoſito tractat Marlotus, cum non ſine exaggeratione enumerat gentilium imperatorum perſecutiones, quæ modo in una, modo in alia urbis Romani parte magis ſævirunt. Quis enim hujuſmodi ferat ratiocinia? Chriſtiani perſecutionem paſſi ſunt in Africa, non potuit igitur eligi Remenſis epiſcopus. Italia perpetuis fere perſecutionum procellis agitata eſt a Nerone uſque ad Conſtantinum; ergo nullus per ducentos & plures annos haberi potuit in urbe Remenſi antiſtites. Quis, inquam, ſic ratiocinanti aures præbeat? Atiamru non alio eſt ratiocinatio Marloti, ſi vetir exprndatur.*

22 *Hiſce accedere poſſent aliæ rationes, atque auctoritas Sulpitii Severi ac S. Gregorii Turonenſis, ſed eas prætermitto, quod nolim hic diſputare de promulgata primum fide in Galliis. Nam eiſi aliæ deeſſent rationes, una ſalum ſufficeret ad ſuadendum, eccleſiam Remenſem non diu vacaſſe poſt meritum S. Amantii. Primo Amantius ſive martyrio finivisſe vitam videtur, æque ac Sixtus & Sinicius, omnes in eadem eccleſia ſepulti, quam etiamnum ſupereſſe vult Marlotus. Tres ergo epiſcopi in paucr obierant, ut quartus facile poſſet ſuccedere. Secundo cum Bruuſius in eadem cum ipſis eccleſia dicatur ſepultus, via dubitari poteſt, quin ipſe continua ſuccerſſerit. Tertio multæ Galliarum eccleſiæ epiſcopos habebant ſub Diocletiano, cujus perſecutio ibidem minus ſævit, præſertim eo tempore, quo in aliis Romani imperii partibus erat vehementior: nam Conſtantius tunc Galliæ præerat, & Chriſtianos aut protegebat, aut certe non vexabat; cur igitur nec Remenſis nec Sueſſionenſis eccleſiæ ſuos habuiſſent antiſtites? Stabat Remis eccleſia a S. Sixto edificata, vers in ea* E *reſederant antiſtites, omnes ſine martyrio defuncti, nulla oſtendi poteſt perſecutio, quæ Remenſes afflixit acrius, niſi ſola forſan ſub præſide Rictio Varo; aliena erge a propoſito tractat Marlotus, cum non ſine exaggeratione enumerat gentilium imperatorum perſecutiones, quæ modo in una, modo in alia urbis Romani parte magis ſævirunt. Quis enim hujuſmodi ferat ratiocinia? Chriſtiani perſecutionem paſſi ſunt in Africa, non potuit igitur eligi Remenſis epiſcopus. Italia perpetuis fere perſecutionum procellis agitata eſt a Nerone uſque ad Conſtantinum; ergo nullus per ducentos & plures annos haberi potuit in urbe Remenſi antiſtites. Quis, inquam, ſic ratiocinanti aures præbeat? Atiamru non alio eſt ratiocinatio Marloti, ſi vetir exprndatur.*

Aliis ſufficiunt inducendum, quæ etiam per ſe magnopere hæc in re ſatis momentur.

Hiſce accedere poſſent aliæ rationes, atque auctoritas Sulpitii Severi ac S. Gregorii Turonenſis, ſed eas prætermitto, quod nolim hic diſputare de promulgata primum fide in Galliis. Nam eiſi aliæ deeſſent rationes, una ſalum ſufficeret ad ſuadendum, eccleſiam Remenſem non diu vacaſſe poſt meritum S. Amantii. Primo Amantius ſive martyrio finivisſe vitam videtur, æque ac Sixtus & Sinicius, omnes in eadem eccleſia ſepulti, quam etiamnum ſupereſſe vult Marlotus. Tres ergo epiſcopi in paucr obierant, ut quartus facile poſſet ſuccedere. Secundo cum Bruuſius in eadem cum ipſis eccleſia dicatur ſepultus, via dubitari poteſt, quin ipſe continua ſuccerſſerit. Tertio multæ Galliarum eccleſiæ epiſcopos habebant ſub Diocletiano, cujus perſecutio ibidem minus ſævit, præſertim eo tempore, quo in aliis Romani imperii partibus erat vehementior: nam Conſtantius tunc Galliæ præerat, & Chriſtianos aut protegebat, aut certe non vexabat; cur igitur nec Remenſis nec Sueſſionenſis eccleſiæ ſuos habuiſſent antiſtites? Stabat Remis eccleſia a S. Sixto edificata, vers in ea E *reſederant antiſtites, omnes ſine martyrio defuncti, nulla oſtendi poteſt perſecutio, quæ Remenſes afflixit acrius, niſi ſola forſan ſub præſide Rictio Varo; aliena erge a propoſito tractat Marlotus, cum non ſine exaggeratione enumerat gentilium imperatorum perſecutiones, quæ modo in una, modo in alia urbis Romani parte magis ſævirunt. Quis enim hujuſmodi ferat ratiocinia? Chriſtiani perſecutionem paſſi ſunt in Africa, non potuit igitur eligi Remenſis epiſcopus. Italia perpetuis fere perſecutionum procellis agitata eſt a Nerone uſque ad Conſtantinum; ergo nullus per ducentos & plures annos haberi potuit in urbe Remenſi antiſtites. Quis, inquam, ſic ratiocinanti aures præbeat? Atiamru non alio eſt ratiocinatio Marloti, ſi vetir exprndatur.*

cum prorſus inauditum ſit, eccleſiam Remenſem & Sueſſionenſem vacaſſe duobus ſeculis.

ut idem ordo eorum opinionem prioribus

& aliunde colligatur eccleſiam Remenſem non diu vacaſſe.

AUCT. J. S. *Viderat ergo Flodoardus tres diverſas opiniones de miſſione SS. Sixti & Sinicii, ex iiſque elegit eam, quæ antiquitatem eccleſiæ ſuæ magis commendabat, eamque ſine ulla probatione ut veram propoſuit. Idem fecit Marlotus, adhibita longa diſputatione, quæ nihil magis videtur docere, quam imperium voluntatis in intellectum, quo fit, ut ea facile vera credamus, quæ vera eſſe nimis volumus.*

§. III. An Sancti dicendi ſint martyres, an confeſſores: nullus ante ipſos Remis epiſcopus.

Martyres qua de cauſa veteres non dixerint, inquiritur.

I *Andatus Marlotus cap. 15. inquieit, utrum Sancti noſtri habendi ſint martyres, an confeſſores. Martyrologium Romanum Baronii* martyres *vocavit, Acta vero eiusce martyrium negant. Andecas Sauſſayus Tullenſis epiſcopus huiuscemodi certaminis probaco conatus eſt diſſertatione* B *hunc in finem edita, quam cenſuit Marlotus. Porro occaſionem aſſerti primum a Democharе martyrii explicat Marlotus his verbis:* Cum ad ornatum lui Oppris de ſacrificio Miſſæ primos cujuſque civitatis epiſcopos ſumma diligentia perquireret Democharеs, ad Jacobum Bidon Remenſis eccleſiæ pœnitentiarium ſibi amiciſſimum peo Remenſibus literas mittit. Hic nelcius forſan aut anceps, quid reſcribiret de Xyſto & Sinicio, cum Frodoardus ſatis obſcure loquatur de genere mortis, quod præſidi Archiepiſcopi obtinuerunt, proprio genin martyres fecit ſchedule ad Democharem tranſmiſſa, quam nullo examine, ſed ex fide auctoris, ut ſæpe fit, ſuis operibus intexuit. Baronius hunc ſecutus eſt in Martyrologio, tamquem rerum Gallicanarum callentiſſimum, cui ſubſcriptere, quotquot poſtmodum conficiendis Martyrologiis ſtudium impenderunt, ob reconditam prædicti Cardinalis eruditionem, honoremque Romano Martyrologio (ut paeeil) ab omnibus exhibitum, quod ex incorruptis Eccleſiæ monumentis ſe confeciſſe teſtatur. *Hactenus de occaſione, qua nata eſt opinio de martyrio.*

C *Refert deinde argumenta, quibus Sauſſayus opinionem ſuam probare nititur:* Primaria ratio, *inquit*, petitur ex circumſtentia temporis: ... putant enim quotquot ſub Nerone & Domitiano clarerunt, ſanguine fuiſſe purpuratos. *Verum neque eo tempore vixerunt Sancti noſtri, neque verum eſt omne fuiſſe mar yres, qui tunc floruerunt. Deinde* Illuſtriſſimus Sauſſayus Tullenſis epiſcopus Martyrologio Gallicano, & in Apologetico libello advertus archiepiſcopum Lugdunenſem, contendit errorem irrepſiſſe in Breviarium Remenſe reformatum, & in Litanias, ubi S. Xiſtus cum Sinicio inter confeſſores recenſetur, putatque Remenſes traditionem ſuam ejuraſſe, eo quod Galeſinus, Ferrarius in Topographia, Democharеs, Colvenerius, Chanarius & Robertus cum Baronio conſpirent, multumque exaggerat Martyrologii Romani, editi ſub Gregorio XIII., anno MDLXXXIV. auctoritatem, quaſi inſubitata fide hoc eſſet tenendum. *Hæc ex Marloto recitavi, quod Opuſculum Sauſſayi mihi non ſit ad manum. Jam vero ad iſtas antiquariorum recentiorum dixiſſe ſufficiat, omnes a Democharе, quem, Baronius in Romano Martyrologio ſecutus eſt, in eam opinionem deductos, ſed eorum auctoritatem non ſufficere, cum antiquiora monumenta, ipſaque Remenſis traditio repugnet.*

Sed martyres non fuiſſe probat Acta Flodoardi, ipſa Remenſium traditio.

D 25 *Flodoardum etiam opinioni ſuæ adoptare voluit Sauſſayus, licet ei claro ſit contrarius. Geſta utriuſque in epiſcopatu & obitum breviter narrat lib. 1. cap. 3. hiſce verbis:* Sanctus vero Sixius Remorum primus epiſcopus, etiam Sueſſionicam fundaſſe fertur eccleſiam, & B. Sinicium colleboratorem & cooperatorem ſuum inibi conſtituiſſe; quique poſt ejuldem S. Sixti deceſſum, nepote ſuo, ut ferunt, ſancto Divitiano Sueſſoni a le pontifice ordinato, quoniam noviter inſtituta Remenſis eccleſia lacte adhuc tenera forte fovebat pignera, necdum ad onus pontificale perferendum robuſta, Remis archiepiſcopalem (ea cogente neceſſitate) ſubiit cathedram. Ubi pro animarum ſalute fideliter elaboeans, bonumque certamen drcertans, cum Deceſſore, ut in cælis, ita etiam meruit in terris habere conſortium, unius ejuſdemque trmpli tumbæque ſortitus cum beato Sixto ſepulcrum. *Nullum hic verbum de martyrio Sanctorum noſtrorum, nec alibi in Flodoardo. Acta veco clariſſime habent, utrumque Sanctum in pace obiiſſe. Traditionem eccleſiæ Re-* E *menſis accipe ex laudato Marloto*: Quod ſi divini Officii, Miſſalis, Litaniarum, veuſtiorumque inſcripsionum in capſis & imaginibus haberda ſit ratio, tanta nobis horum vis ſuppetit, ut ſine lectoris tædio vix media pars hic poſſet adferri. Mss. codices, Antiphonalie, Gradualia, id etiam aperte teſtantur. Unde ſatis mirari non poſſum, quomodo Sap. & illuſt. Tullenſis epiſcopus dicat, Remenſes patrum traditionem reliquiſſe, cum hujuſce traditionis nullum extet veſtigium, nec in Miſſelibus, nec in Martyrologiis, quæ eum vetuſtatem ſpirent, ut ex charactere patet inſpicientibus, majoris aur certe æqualis ſunt auctoritatis cum ipſis, quæ ab illo fidenter nobis opponuntur. *Non autem, ut ante advertit*, verſimile eſt, eccleſiam Remenſem ſic ſe ingratam erga Tutelares ſuos exhibuiſſe, ut lauream martyrii ab iis ſciens abſtulerit, ſi a veteribus delata fuiſſet. *Recte quidem hæc Marlotus. Verum eodem modo ratiocinari debuiſſet contra antiquitatem unimam* SS. Sixti & Sinicii, *quæ aque* F *eſt contraria traditioni Remenſium, in Breviariis eorum, aliiſque monumentis expoſitæ.*

Alius a quibuſdam confictus Remenſis epiſcopus tempore Apoſtolorum.

26 *Theodoricus Pauli Gorcomenſis ſeculo* XV. *compilavit Chronicon univerſale apud nos Mſ. in 8° a fol. 248. dat catalogum antiſtitum, Remenſium, qui paſſim ſatis conſonat aliis catalogis vulgatis, geſtaque* SS. Sixti & Sinicii *compendio recitat. Verum ſcriptor iſte alium ſtatuit epiſcopum Remenſem ante* S. Sixtum, *eumque &* Petrum *nominat & a S. Petro miſſum affirmat. Accipe breve, quod Petro ſuo ille textui elogium:* Petrus Sanctus diſcipulus ſancti Petri apoſtoli, ab eodem apoſtolo Remis miſſus, prædicando multos convertebat, & fidem Chriſti ibidem primus dilatavit. Quo defuncto, non reperitur, aliquem ſibi ſucceſſiſſe in eccleſia Remrnſi, niſi anno Domini CCXCV. *Non opinor hunc habendum a Remenſibus pro epiſcopo; ſed fictitium haud dubio credent hunc Petrum. Attamen nequiquam crediderim primo confictum eſſe a laudata ſcriptore, qui ſatis videtur ſincerus, ſed nimis credulus. Hinc itaque colligimus, antiquitatem Remenſi eccleſiæ quæſitam fuiſſe modis variis, nec mirandum eſſe, ſi qui tantæ antiquitatis amore SS. Sixtum & Sinicium ad Apoſtolorum tempora*

A *tempora retulerint, eum etiam fuerint inventi, qui fictitium episcopum obtruserunt.*

27 *Rectius de* Sixto & Sinicio *scripsit laudatus Theodoricus, cujus elogium subjunge*: Sixtus sanctus fuecessit hoc ordine. Sancti enim martyres Crispinus & Crispinianus sub Diocletiano & Maximiano imperatoribus anno Domini CCXCI. martyrizati a Rictiovaro in urbe Suessonica, ostenderunt se per visum S. Cajo Papæ, asserentes & se per martyrii palmam assumptos ad regna cælestia, & oves, pro quibus ipsi exemplo sui Domini sanguinem fuderant, pastoris absentia desolatas manere in terris. Qua de re, inquiunt, tibi eas commendamus. Tunc sanctus Papa Cajus de consilio cleri elegit mittere sanctum Sixtum, qui fatebatur se indignum tali dignitate, paratum tamen ad omnem obedientiam. Ordinatur ergo ab eodem sancto Papa episcopus, & Sinicius presbyter consecratus ei associatur. Venerunt igitur ad urbem Remensem, ... prædicaverunt Evangelium Christi, & B multos converterunt. *(Hæc multorum conversio Actis est contraria.)* Tandem venerunt Suessionem, sicut sancti martyres prædicti Crispinus & Crispinianus petierant: ubi a Catholicis benigne recepti constanter prædicabant, & per gratiam Dei cotidie fideles augebantur. Et cum ecclesia ibi dilataretur, & fama sanctitatis eorum, sanctus Sixtus visitavit Remenses, scire cupiens, si forte per gratiam Christi convertentur. Et ecce qui prius eum, ut superstitiosum ipreverant, audita fama sanctitatis ejus & miraculorum, ut patrem susceperunt, ubi prædicando populum multum acquisivit.

Sanctorum elogium aliud,

28 Sanctum autem Sinicium Suessionicæ ecclesiæ consecravit episcopum: ipse autem in ecclesia Remensi prius residit, quia populosior & magis idololatriæ dedita videbatur: sicque duo hæc luminaria in utroque loco effulserunt miraculis & doctrinis. Destruuntur fana, construuntur ecclesiæ; ministri consecrantur, fideles augentur. Interea sanctus Sixtus plura prædixit, & diem obitus sui longe ante præsciens, coepiscopo beato Sinicio denuntiavit. Flebat igitur sanctus Sinicius, orans Deum, ut ipse pariter cum sancto Sixto assumeretur ex hac vita. Flebant & discipuli, ne relinquerentur desolati; ita quod sanctus Sixtus compatiens etiam flebat, & con- C solabatur eos, prædicens sancto Sinicio, quod post unum annum eodem die, quo ipse migraret, sequeretur, commendans ei curam utriusque ecclesiæ. Et hortatus est omnes, ut bonum certamen certarent, cursum in charitate non ficta consummarent, fidem servarent. Post hæc febre correptus, accepto Corpore Christi, in Kalendis Septembris migravit ad Dominum. Quem sanctus Sinicius sepelivit in ecclesia, quam ipse in suburbio ejusdem civitatis construxerat. Cujus festum colitur Kalendis Septembris. *Hisce de* S. Sinicio *addit sequentia*: Sinicius sanctus missus a præfato Papa S. Cajo cum S. Sixto, eum post obitum sancti Sixti per unum annum rexisset utrasque ecclesias, citra diem prædictum venit ad urbem Remensem, & fecit sibi fieri sepulcrum juxta sarcophagum beati Sixti, & mortuus est eodem die, quo prædixerat sanctus Sixtus, & sepultus est juxta eum, ut, sicut in vita sua dilexerant se, sic in morte non essent separati. Ubi clarent infinitis miraculis ad laudem & gloriam Domini nostri Jesu Christi.

Actis & dictis eorum conformia.

D

VITA

auctore anonymo

Ex codice nostro Ms., & monasterii Bonifontis, collatis cum Ms. Ultrajectino.

SAnctorum laudes atque actus enarrare magnæ creditur esse utilitatis, scilicet quia & honor ipsis major inde impenditur, & legentibus per hoc sive audientibus exemplum sanctæ conversationis exhibetur. Multi enim sunt ad intelligenda, quæ sunt divina, minus capaces, & tamen quod ex præceptis non intelligunt, exemplis Sanctorum addiscere non ignaviter concupiscunt. Hac igitur de re necessarium duximus sanctissimorum patrum Sixti ac Sinicii vitam E describere, quatinus, quia per ipsos Evangelicæ prædicationis Christianæque religionis initium nostras in partes advenit, eorum etiam exemplis, æque ut patrocinils, futura ætas institutionis sacræ sulcipiat emolumenta. Nam jura ipsi de nobis fateri possunt: Etsi aliis non sumus apostoli, vobis sumus. Sancti itaque supradicti Romæ oriundi, ibique sancte & religiose a successoribus beatorum Apostolorum nobiliter a cunabulis in lege educati divina, præclaræ luæ indolis, juste ac sine querela conversando, ibidem monstravere sanctitatem.

Utile est Sanctorum gesta narrare. Hi eorum Sancti Romani,

2 Sed quia juxta veritatis testimonium civitas in monte posita abscondi non potest, nec lucerna accensa sub modio latere debet, qualiter lux sanctitatis eorum in has partes emicuerit, paucis intimare curabimus. Igitur eo *a* tempore, quo Diocletianus & Maximianus imperatores tyrannica dominatione persecutionem in Christianos F excitaverant, multosque Sanctorum diversis afflictos passionibus * martyres Deo dignos peremerant, sancti Dei Crispinus & Crispinianus *b*, qui quondam eum multis aliis ab urbe Roma Gallias pro Dei amore & Evangelicæ prædicationis institutione adierant, in urbe Suessonica *c* verbum vitæ populis annuntiantes morabantur: ubi cum diu in studio evangelizandi commanerent, Rictiovarus, prædictorum augustorum crudelissimus carnifex, illuc adveniens, tormentis eos variis a fide Christi avertere elaboravit, sed, Domino suos protegente & adjuvante, non valuit: sicqua glorioso martyrio consummati regna cælestia viri sancti feliciter petierunt.

possessum Ss. Crispini eos & Crispinianos martyrio coronasse a

** Mss. Ultrajectinus supplevit b*

c

3 Sed quia nonnulli in eadem urbe per ip- *apparuerunt Romanum Pontificem, ut prædicatores mitteret in Gallias,* orum prædicationem ad fidem Christi conversi fuerant, & propter supradictam persecutionem admodum rari essent in Galliarum partibus Christi relicti ministri, curæ fuit jam dictis Sanctis, ut ees in requie beata assumptis, ne eorum labor imperfectus remanerat in terris, alios sibi in idem opus vicarios procurare. Denique ostenderunt se per visum Pontifici Romanæ tunc temporis Sedis *d*, asserentes, se per martyrii gloriam ad regna assumptos cælestia, & oves, pro quibus ipsi exemplo sui Domini sanguinem fuderant, pastoris ablentia desolatas manere in terris. Qua de re, inquiunt, tibi eas commendamus, tuæque *e* curæ committimus, quas Deo acquisivimus animas: tu enim Sedem tenes Apostolicam, & ad te jure pertinet omnium cura ec-

d

e

AUCT. ANONYMO. cleſiarum. Nos quoque juſte tali pro neceſſitate ad hanc Sedem recurrimus, a qua miſſi ſumus. Tuum ergo arit jam ex hioc providere aliquos non ſegnes neqoe tepidos, verum ſtrenuos atque induſtrios, Chriſti videlicet mioiſtros, qui noſtra vice paſtoris officio oves, quas Deo lucrati ſumus, regeodas atque augmeotandas ſuſcipiant, quatinus, quos ſibi Chriſtianos cælorum Rex per nos nuper acquiſiverac, maligni iofidiatoris verſutia a fida recta noo ſubvertat.

4 Poſt hanc itaque beatorum martyrum viſionem atque admonitionem certus * factus idem Pootifex divinitus ſe per Sanctos Dei ammonitum, convocato clero, cœpit quærere, quos in Gallias evangelizaodi gratia deſtinara potuiſſet. Denique omnium peoe, qui aderant, cooſonans fuit teſtimonium, præfatum laoctum Siſtum huic operi eſſe aptiſſimum: quippe *f* quia eſſec vir totius prudentiæ ac manluetudinis, juxta Salvatoris præceptum, dicentis: Eſtote prudentes ſieut ſerpentes, & ſimplices ſieut columbæ. Qui etiam, Ut iplorum teſtimonium ratum & adeo præordinatum non dubitaretur *, ſematiplum, licet iodignum clamitans, tamen ſpontaneum ad omnia, quæ ei cauſa obedieotiæ a Sede iojungerentur apoſtolica, promptiſſima voluotate aſſe latetur. Ardebat *g* enim oon mediocri deſiderio labores pro Chriſto ſubire; quatious hac occaſiooe quaodoque etiam ad martyrii gloriam poſſet pertiogere. Quid plura? Ordinatur epiſcopus, & ad ſolatium ei procuratur beatus Sinicius, tuoc quoque ab eodem Pontifice presbyter conſecratus. Qui & iple magnarum virtutum vir univerſorum teſtimonio comprobatus habebatur.

5 Deſtinaotur *b* itaque ad Gallias boni & electi Milites Chriſti, velut agoi ioter lupos, comitante pariter cum eis iplo, qui ſuis pollicitus eſt, dieens: Eece ego vobiſcum ſom omoibus diebus uſque ad conſummationem ſeculi. Cujus adjutorio ſuffulti, per longi-iiinaris diverticula verbum vitæ quibuslibet audire cupieotibus diſſeminantes, taodem iotra Gallias urbem adiete Remenſem. Cujus portam intrantes, ſtatumque loci conſiderantes, videnc hiſtoriam ſuæ geotis in ſotibus ejuſdem civitatis ſculptam eſſe: ſiquidem hæc civitas a Romanis conſtructa ex oomine Remi, fratris videlicet Romuli, Remis i fertur nuncupata. Memoriam itaque ſuæ gentis iotbi ſcolptam contueotes, quaſi aliqua iovitaote familiaritate, ibi aliquandiu habitare delegerunt, probandi ſcilicet gratia, ſi Chriſtus in ea urbe per iplos fidei luæ aliquos aggregare dignaretur. Commorantes ergo ibidem aliquanto tempore, verbom Dei populis cotidie prædicabant; ſed perpaucos ioveoire potoerunt, qui ſalubria eorum monita percipere cum cordis aviditate malleot. Erat enim civitas hæc nimium adhuc idololatriæ & ſoperſtitioni gentilium dedita.

6 Ipſi quoque non immemores eorum, quæ ſibi ſpecialius injuocta fuarant, quæque martyres jam dicti per vilum cælitus commonuerant, hac relicta urbe, Sueſſionem ira cootenduot. Quo ingreſſi, quia oonnullos eorum, quos martyres Chriſti ad fidem imbuerant Catholicam, ibidem viventea repereruot, gratanter & liberaliſſime ab eis ſuot lulcepti. Denique *k* & ipſi, poſt longi itineris gravia & laborioſa certamioa, tamquam marinis erepti periculis, opata jam pace, acſi tranquilliſſimo portu, ſrui in Chriſto eepere. Cum magna itaque cooſtaotia verbum vitæ civibus prædicabant, Domioi quoqua gratia tribuente, augebaotur cotidie qui ſalvi fierent in Chriſto. Caſtiſſima eoim iplorum & ſobria vita, cauſa eis erat ſalutis. D

7 Miracula quoque & laoitates, quas per eos Dominus facere dignabatur, ooo minimam io corde eorom credulitatem pariebaot. Nihil quippe in ipſis deſuiſſe cognoſcitur eorum, quæ Domini pietas fidelibus luis promiterat, diccos: Signa autem eos, qui io me erediderint, hæc ſequeotur. In nomine meo dæmonia ejicieot, linguis loquentur novis, lerpeotes tolleot. Et ſi mortiferum quid biberios, non eis nocebit. Super ægros manus impoocnt, & bena habebuot. His itaque miraculis atteſtantibus, longa lateque fides Chriſti a quam plurimis magnificabatur, & gloria nomiois ejus paſſim diffundebatur, ita ut etiam iſti, qui paulo anta io Chriſtianos perſecutores extiterant acerbiſſimi, jam in malius converſi, aut ex toto credereot, aut certa benignitatis ſavore molliti, mitiores erga Dei cultoras exiſtcrent. Qui affectione E dooati, plurimum io eodem loco ſimul peregerunt temporis, doctrinæ & actioni virtutum ſtudioſiſſime operam dantes.

8 Cum vero eccleſia Chriſti jam in ea urbe cepiſſet dilatari, ac fama ſanctitatis eorum celebris apud quoslibet vicioos haberi, memoratus pootifex beatiſſimus Sixtos divini amoris inſtinctu iterum viſitatioois gratia urbem adire ſtuduit Remenſem, cupiens perquirere ſollicitius, ſi taodem divina pietas, ad fidei ſuæ percipieoda ioſignia, corda ibi degeotium aliquo ſuæ acceoderit lumine caritatis. Cujus labotem miſeratus Dominus, etiam apud eos oſtium fidei ipſi aperire dignatus eſt, ita ot, qoi antea illum tamquam vana ac ſuperſtitiola docenteio abominati lunt, audita fama ſanctitatis ejus, miraculorumque ſignis, eum jam quaſi patrem atque inſtitutorem totis ambireot ſuſcipere vlribus. Cepit igitur Vir Deo pleous ibi quoque doctrinæ ioſiſterè, & adjuvante ſuperna clementia, multus per prædicationem ajus populus ad fidem converſus eſt Catholicam. F

9 Qui comperto, quod ioi quoque locus prædicandi ſibi a Domino præparatus eſſet, coovocato ad le jam fato ſacerdote atque commilitone luo Sinicio, tractare cœpit, qualiter per eos utraque civitas in religiooe poſſet cepta proficere, & *l* utarque ſimul populus cotidianæ inſtitutionis ac miniſterii divini pariter ſolatio frucretur. Quid multa? Elegit ipſa in hac eadem urbe divinitus iotpiratos relidere, qoia & populoſior, & magis idolatriæ dedita videbatur. Beatum vero Sinicium, ot Sueſſionenſi præſſet eccleſiæ, conſecravit epiſcopum, atque abhinc quilibet aorum ſuam ſpecialius regere cepit eccleſiam; ſicque eomigit ut primus epiſcoporum catbedram Remenſis eccleſiæ beatus Sixtus obtinuerit.

10 His ita diſpoſitis, ceperunt hi duo Præſules Chriſti in utroque loco, veluti magna duo emli luminaria, doctrina & miraculorum effulgere ſigois. Denique deſtruuntur ſana, conſtruuntur eccleſiæ, plebs fidelis augetur; multi quoque ab eis lege ioſtituuntur divioa. Creſcente etiam diſcipulorum oumero, mioiſtri eccleſiæ conſecrantur, atque omnia in divinis cultibus rita perficiuot. Cum ergo talibus hiſque ſimilibus mulio effeot iotenti tempore, divili quoque mutuo videreotur loco oon animo, vultu oon affectu,

carne

conferuntur a Pontifice, Sanctus epiſcopus, Sinicius presbyter, * *al.* certior

f

* *al* dubitaret

g

miſſi quo in Galliam pervenerunt Remos, ubi prædicant fere magno gradu;

h

C

i

Sueſſionem veniunt, ubi excepti a Chriſtianis

k

collatio multorum conversiones augens.

Sixtus Remos regreſſus multas ibi quoque converſiones,

& Sinicium ad ſe vocatum conſecrat Sueſſionenſem epiſcopum:

l

collati multorum utroque loco fidelibus Sixtus mortuus ſuum prædicti Sinicio

A carne non ſpiritu, cepit beatiſſimus Sixtus inter cætere virtutum opera propheticæ etiam pollere ſpiritu, & plura, quæ erant ventura, familiaribus quibuſque & concivibus prædicere. Unde contigit etiam, ut obitum ſuum longe ante præſcierit, beatiſſimoque præſuli & coepiſcopo Sinicio diem ſui exitus denuntiaverit.

qui multorum dies ex diebus, vitæ & fidelis, quibus terminum

s t Qui charitatis ſtimulatus affectu, multo cepit anxiari tædio, ſi beato Viro ſuperſtes in hac vita fore cogeretur. Deſiderabat enim, ut ſicut hic in Chriſti extiterant ſervitio comites, ita quoque & in morte individui permanerent. Flebat igitur amatis lacrymis, & ut cum ſancto Viro pariter aſſumeretur, queſtuoſis precibus exorabat. Diſcipulorum quoque ac ſubjectorum, quibus hoc ipſum ſcire licuit, planctus erat non minimus, conquerentium ac dicentium, ſe paſtoris deſolatos abſentia, luporum patere morſibus; implorantes etiam ſe non deſtitui, congeminando preces & luctus, voces dabant in cælum, in tantum ut vix quoque Vir Dei temperaret a lacrymis, cupiens & eis adhuc in præſenti ſolatio non deeſſe, & tamen ſciens

B multo melius diſſolvi & cum Chriſto eſſe.

prædicit etiam Sinicio Sixtus, cum poſt annorum eodem die ſuccessorem,

s u Plurimis itaque eos verbis & exhortationibus conſolatus, cepit beato Sinicio vaticinando ſecretius prædicere, eum quoque ſa non multo poſt ſecuturum; verum anni dimenſo ſpatio, eodem, quo ipſe deſungeretur, die illum quoque ad regna aſſumendum cæleſtia; hoc videlicet ſpatio in terris ad h relinquendum, ut oves, quas ipſi pro Chriſto acquiſiverant, non funditus utriuſque deſtituerentur abſentia, ſed ejus tuitione atque regimine utrasque conſiſteret eccleſia, donec Dominus aliquos ſibi prælectos decerneret, qui paſtoralem jure quiviſſent ipſorum vice ſuſcipere curam. Denique plebe convocata fidelium, multis eos cohortationibus alloquitur, aſſignavit curam utriuſque eccleſiæ beato Sinicio, committens ejus providentiæ greges, quos ipſi vel ſimul vel ſegregati, Domino in ſupradictis luctari fuerant locis.

eumque & fidelis hortatus ad conſtantiam,

t 3 Quo audito, plebs aſſiſtens, acſi inopinate cælitus ictu pereuſſa fulmioris, ex iotimo ſpiritum trehens, amariſſimis cepit deflere vocibus. Innovatur & luctus diſcipulorum, & beatus Sinicius pontifex dolore non minimo

C mœſtus efficitur. Quos blande beatus Sixtus conſolans, multis admonuit ſermonibus, uti bonum certamen & ipſi certarent, curſum in caritate non ficta conſummarent, fidem inviolabiliter ſervarent Catholicam; ſicque poſt ipſum ad coronam juſtitiæ bene agonizando corde properarent avido. Itaque poſt hæc appropinquante die, quem Vir ſanctus jam dudum præcieret, languoris febre corripitur; tamen, tabeſcente licet corpore, ſpiritu cæleſtibus inhiabat, ſemper cælum intendens, ſemper ad alta ſuſpirans, ſemperque per horam venire deſiderans, quando in gaudium Domini ſui fidelis diſpenſator & prudens aſſumeretur; hoc ſolum moleſtiæ in corde perferens, quod Commilitonem ſuum, memoratum beatum Sinicium, pro lepra ſatione ſui mœſtitia affici conſpiceret. Cui quoque ſæpiſſime inter conſolationis verba Ipſum, quod & ſupra dixerat, replicabat, ſcilicet non eum multo poſt ipſius abſceſſum ſpatio peregrinum in terra futurum, ſed anouo expleto curſu, illum ſe procul dubio ſecuturum. Una, inquit, peregrinari erpimus; una labore deſudavimus, uno ſpiritu viximus: uno quoque intermiſſo anno, in ona eademque die cæleſti in gloria deouo ſoeinbimur, tuæ vero erit prudentiæ, ut & corpora quoque noſtra indiviſa *m* terræ pulvis continet. AUCT. ANONYMO. *m*

moritur, & honorifice ſepelitur. Sinicius ultrinſque eadem ſuſcipit,

t4 Demum graveſcente indies valetudine cum jam horam ſuæ ereptionis adeſſe ſanſiſſet, valeſaciens tam memorato beato prætuli Sinicio, quam & clero cæteriſque fidelibus, accepto viatico, in ipſis Kalendis Septembris glorioſo tranſitu Vir beatus curſum ſuæ peregrinationis feliciter conſummavit. Cujus exequiis digne celebratis, ſanctus Sinicius corpus ipſius in eccleſia, quam ipſe in ſuburbio ejuſdem civitatis conſtruxerat, cum laudibus & hymnis honorifice collocavit. Quibus peractis, regimen utriuſque *n* eccleſiæ beatus Sinicius, ut ſibi fuerat injunctum, religioſo ſuſcepit affectu. Quod ſtrenue ac viriliter toto anni ſtuduit peragere ſpatio, eccleſias ſcilicet fabricando, plebes docendo, miniſtros quoque eccleſiæ, prout opportunum erat, & facultas novellæ adhuc plantationis ſinebat, conſtituendo. *n*

& poſt eorum obitum eodem die,

t5 Quique etiam, curſu laboris ſui bene conſummato, cum jam diem vocationis ſuæ, quem Vir ſanctus prædixerat, imminere cerneret, omoibus idonee diſpoſitis, ad urbem repedavit Remenſem, hoc ſcilicet animo intendens, ut obedientiæ bonum, quod vivens jugiter exercuerat, in mortis quoque termino fideliter conſummaret, plebemque ipſios urbis ſecundum juſſionem beati Sixti recte diſponeret, ac præſentis vitæ labores ibidem etiam ipſe ſelici termioaret obiru. Præparari itaque ſibi ſepulchrum fecit juxta ſarcophagum beati Viri, & imminenti die olim ſibi prædicto, infirmitatis cepit angi valatudine. Qui commonitione ſalubri plebem edoendo, & oratione ſuppliei ſemetipſum ſollicitius Domino commendando, eum magno cordis deſiderio diem præſtolabatur optatum. Quo adveoiente, ut verax in omoibus beati Sixti vaticinatio probaretur, die ſupradicto, videlicet Kalendis Septembris, etiam ipſe hoſtam animam caroe ſolutam, cælorum gaudiis angelico inſerendam miniſterio, ſocioque jungendam deſiderato, in Chriſti gloria gaudens repræſentavit *o*. *o*

& ſepultus juxta S. Sixtum.

t6 Cujus exceſſum plebs Chriſto dicata graviter ferens, luctu lacrymiſque repleta, Patris deplorabat abſentiam: quos tamem admodum fides conſolabatur, quis & illi gaudendum cognoverant, propter quod aſſumptus eſſet in gloriam, & ſibi nihilominus dolendum, quod deſolati utroque eſſent Paſtore. Corpus ergo ipſius in ſepulchro, quod ipſe ſibi parari fecerat, cum honore & debita laude collocatum ſepelierunt. Sicque factum eſt, ut quomodo in vita ſua mutua ſe dilexerunt caritate, ita quoque & in requie corporum, ſicuti & animarum, inſeparabiles jungerentur. Quo in loco memoria ſanctitatis eorum miraculis & virtutibus exinde ad laudem nominis Chriſti inſignis haberi evidentibus comprobatur indiciis. Nec putandum eſt coronam illis deſuiſſe martyrii *p*, quoniam, licet perſecutor deſuerit, ipſi tamen crucem Chriſti in corpore ſuo jugiter circumferentes, quod animo propoſuerant, non ſegniter exercuit ſuns, & ad palmam victoriæ, Chriſto in eis & per eos triumphante, feliciter pervenire mreruerunt. Cui eſt honor & gloria, laus & magnificentia & tunc & ounc & per infinita ſeculs ſeculorum. Amen. *p*

A N.

AUCT. ANONYMO.

ANNOTATA.

a *Ab hisce vocibus incboatur Ms. Ultrajectinum, omissis præcedentibus. Variantes lectiones in margine eo eodem sunt Ms.*

b *Colunntur hi Sancti 25. Octobris. Passi sunt circa annum 287. aut 288., quando & plures alii in Gallia martyria coronati sunt sub crudelissimo præside Rictio Varo, quem Rictiovarum una voce passim nominatum reperias. Vide Commentarium num. 17., ubi etiam exposuimus, quo tempore Sixtus & Sinicius sint missi in Galliam.*

c *Nota est & antiqua Galliæ civitas episcopalis sub archiepiscopo Remensi, vulgo Soissons dicta, Latine vero Suessiones vel Augusta Suessionum.*

d *S. Cajum nominatim designat Theodoricus Pauli in Commentario citatus n. 27.: quod cum dictis de tempore martyrii SS. Crispini & Crispiniani recte convenit, uti etiam congruit anno 291. quo ille præfectos martyres coronatos scribit.*

e *Hæc usque ad finem numeri non sunt in Ms. Ultrajectino; & revera abesse possunt sine*
B *perturbatione historiæ.*

f *Hoc prudentiæ & mansuetudinis elogium rursum abest in Ultrajectino.*

g *Uti & hæc de laborum desiderio.*

h *Quæ tota hoc numero habentur, sic breviter leguntur in Ms. Ultrajectino:* Destinabatur igitur ad Gallias electi Milites Christi, velut agni inter lupos. Tandem iotra Gallias urbem adierunt Remensem. Hæc civitas a Romanis constructa ex nomine Remi, fratris videlicet Romuli, Remis fertur nuncupata.

i *Si cui non placet hæc nominis ratio, qua ex vera parum est probabilis, etiamsi non displicuerit Flodoardo, non paucis tamen irasci scriptori nostro, modo cogitet opinionem istinc temporis ab eo dubitanter expositam per vocem* fertur. *Quod aut historiam Romanorum ibidem sculptam tunc fuisse in foribus ejusdem civitatis, fabulosum forsasse multis videretur, nisi id paululum hic elucidarem, Accipe igitur, qua scribit Flodoardus lib. 1. cap. 1.:* Probabilius ergo videtur, quod a militibus Remi patria profugis urbs nostra condita, vel Remorum geos instituta putatur: cum
C & mœnia Romanis auspiciis instgoita, & edirior porta Martis (Romanæ stirpis, veterum opinione, propagatoris) ex nomioc vocitata, priscum ad hæc quoque nostra cognomeo reservaverit tempora: cujus etiam fornicem, prodeuntibus dexterum, lupæ, Remo Romuloque parvis ubera præbentis, fabula, cernimus innotatum. Medius autem duodecim mensium, juxta Romanorum dispositionem, panditur ordinatione desculptos. Tertius, qui & sinister, eygnorum vel anterum figuratus auspicio. *Hæc monumenta anno 1557. cum porta antiqua Martis cerra fuisse obruta, conditaque sub mœnibus prope novam Martis portam; at rursum detecta partim anno 1593. partim anno 1677.; scribitur in Dictionario Historico Ludovici Moreri. Dicitur ibi esse arcus triumphalis constans tribus fornicibus, quorum medius & dexter eodem fere modo describuntur, sicut descripti sunt a Flodoardo: tertius vero cum aliqua diversitate, prout ibi videri poterit. Porro arcum illo erectum suspicatur in honorem Julii Cæsaris, qui annum in duodecim menses divisit, in medio fornice expressos, quod satis est verisimile. Itaque credibile est, hæc ipsa esse Romanæ gentis signa, quæ visa a Sanctis, dum urbem in-* D *trabant, affirmas hugeapous nostee. Verum ex iis nullo modo colligi potest, Remi milites urbem condidisse, eamve a Remo nomen accepisse.*

k *Ea hic omnibus usque ad n. 8. tantum legitur in Ultrajectino:* Cum magna itaque constantia verbum vitæ civibus prædicabant; Domini quoque gratia tribueote, augebaotur quotidie, qui salvi fierent.

l *Hæc absunt ab Ultrajectino usque ad sequens punctum. Simili modo quadam minoris momenti deinde in Ultrajectino omissa sunt; sed id deinceps non notabo, cum pauca passim sint verba, quæ ibidem resecta videntur solius brevitatis gratia.*

m *Hoc mandatum non legitur in Ms. Ultrajectino, ubi omnia, quæ hoc & præcedenti numero leguntur, brevius sunt exposita.*

n *Ecclesia Suessionensis, aque ac Remensis, in catalogo episcoporum suorum primum ponit* S. Sixtum, *secundum vero* S. Sinicium. *Observat id Colvenerius in Sebolus ad cap. 3. Flodoardi ex Democbare, additque sequentia:* Atque ob eam eaulam, teste eodem Democbare, episcopus E Suessionensis primum locum obtinet inter suffraganeos epilcopos provinciæ Remensis, & ioter eos decanus appellatur, primamque vocem obtinet in deliberatiooibus &c. Quia videlicet iidem fuerunt primi episcopi Suessionenses & Remeoles. *Si presse insistendum esset verbis Flodoardi cap. 3. dicentis*, Beatum Sixtum *a S. Petro* urbi *Remensi* archiepiscopum ordinatum, *delegatumque* cum suffragancorom auxilio, *dicendum esset necessario*, S. Sixtum *numquam Suessionensem fuisse episcopum*; Sinicium *vero a Suessionensi ecclesia translatum fuisse ad Remensem. Verum archiepiscopalis illa dignitas & suffraganeorum subsidia ambitiosius asserta videntur quam verius; uti & primatus per Fulconem citatum num. 15.* S. Sixto *adscriptus. Porro si solum hisce Actis, quæ multo sunt simpliciora, stare velimus, dicendum erit* S. Sixtum *initio utramque individe rexisse ecclesiam; deinde sibi sumsisse Remensem*, Sioicioque *attribuisse Suessionensem; caudem post mortem* Sixti *utramque ecclesiam rursus conjunctam, idque factum cogente necessitate, quod nullus adhuc ibi reperiretur idoneus ad onus episcopale suscipiendum.*

o *Flodoardus cap. 3. scribit Drvitianum a* S. F Sinicio *constitutum ecclesiæ Suessionensis episcopum post mortem* S. Sixti, *addens tamen, ut ferunt, quo indicat id se non habere ex monumentis vetustis. Certe hæc Acta videntur repugnare, cum insinuens utramque ecclesiam administratam fuisse a* S. Sinicio. *Longuevallius in Historia ecclesiæ Gallicanæ lib. 1. pag. 155. existimat, Drvitianum primum creatum fuisse a* S. Sinicio *Suessionensem episcopum, postaque civitatem Suessionensem antea fuisse sub episcopatu Remensi. Ratio illius est, quod translationes episcoporum ab una cathedra ad alteram rarissimæ essent istis temporibus, ideoque credere nequit* Sinicium *a Suessionensi transisse ad Remensem. Verum hæc ratio non urget vehementer. Nam quod fecit S. Medardus seculo 6., dum leges ecclesiasticæ magis erant firmatæ, id facere potuit circa initium seculi 4. S. Sinicius. Duas simul ecclesias, Noviomensem & Tornacensem, regendas suscepit S. Medardus, ut narrat ipse Longuevallius tom. 2. pag. 450. & 451.; cur igitur S. Sinicius Remensem & Suessionensem simul administrare non*

potuis-

A *potuiſſet ? Certe major erat penuria miniſtrorum eccleſiæ tempore* Sinicii, *adeoque major neceſſitas, quam tempore Medardi. Itaque non eſt proprie ab una eccleſia ad alteram translatus* Sinicius, *ſi Actis inhæremus, ſed ſecundam adjunxit primæ, donec iidem reperirentur miniſtri, qui ſingulas poſt mortem ipſius ſeparatim regerent. Ceterum, etiamſi translatus discretæ* Sinicius, *iſque Divitianum ſuo loco Sueſſionibus præfeciſſet, non feciſſet contra canones, cum id ſuaderet major eccleſiæ utilitas : nam nondum latus erat ejus tempore elogium illic canon Antiochenus, qui omnem prorſus epiſcoporum tranſmigrationem improbat. Vide ac hiſce Thomaſſinum in Veteri & nova Eccleſiæ diſciplina part. 2. lib. 2. cap. 61.* AUCT. ANONYMO.

p *Hic clare dicitur, Sanctos non fuiſſe ſtricti nominis martyres, Actisque omnino ſtandum exiſtimo, cum de Sanctis hiſce nulla habeamus monumenta meliora.*

DE SS. DUODECIM FRATRIBUS MARTYRIBUS,

DONATO, FELICE, ARONTIO, HONORATO, FORTUNATO, SAVINIANO, SEPTIMINO, JANUARIO, FELICE, VITALE, SATORE ET REPOSITO

B E

BENEVENTI IN ITALIA,

COMMENTARIUS PRÆVIUS. J. S.

§. I. Memoria horum Sanctorum in Martyrologiis, ac veneratio antiqua.

SUB MAXIMIANO. *Memoria Sanctorum duodecim Fratrum in Faſtis facta.*

Martyrologium Romanum hodie annuntiat duodecim martyres Fratres, qui omnes ſimul coluntur Beneventi, licet variis diebus & locis martyrii palmam ſint adepti. Breve eorum elogium accipe : Beneventi ſanctorum Martyrum duodecim fratrum. *Baronius hanc adjecta annotatione :* De his agitur in veteri Romano Martyrologio, cui adſtipulantur etiam antiqua manuſcripta ... Fuerunt hi omnes Afri, patria Adrumetini, qui illic primum cruciati, inde in Italiam ducti, diverſis diebus martyrium conſummarunt. *Pec vetus Martyrologium Romanum deſignat, opinor, codicem Vaticanum Uſuardinum, qui Sanctos noſtros eodem fere modo memorat apud Sollerium hiſce verbis :* Beneventi, natalis ſanctorum Martyrum duodecim fratrum. *Simul etiam annuntiantur in aliis codicibus Uſuardinis cum Mss. tum editis, in aliis quidem ſine nominibus propriis, in aliis vero nominibus adjunctis, uti videri poteſt in Uſuardo Solleriano. Ultrajectenſis & Leydenſis ibidem hoc textum elogium :* Apud Beneventum, natale ſanctorum Martyrum duodecim fratrum, Donati & Felicis, Aruntii & Honorati, Fortunaciani & Saviniani, Septimini & Januarii, Felicis & Vitalis, Saturnini & Repoſiti. Hi cum ſua prædicatione plurimos converſiſſent, ſub imperatore Maximiano, judice Valeriano, capitalem ſententiam ſuſtinuerunt. *Hæc omnia ad Martyrologium Uſuardi addita ſunt; nam ipſe Uſuardus Martyres hoſce non inſeruit Opuſculo ſuo : nec alii martyrologi Uſuardo antiquiores, aut ſuppares, illos omnes videntur cognoviſſe. Verumtamen Martyres hoſce deinde annuntiavit auctor Florarii noſtri Mſ., in quo expreſſi leguntur hoc modo :* Apud Beneventum natale ſanctorum martyrum duodecim Fratrum, Donati & Felicis, Aruntii & Honorati, Fortunatiani & Saviniani, Septimini & Januarii, Felicis & Vitalis, Saturi & Repoſiti. Hi cum ſua prædicatione ad fidem plurimos convertiſſent, ſub imperatore Maximiano, judice Valeriano, capitalem ſententiam ſuſceperunt anno ſalutis CCXCV. C F

a *Porro hic obſervandum eſt, hoſce duodecim Fratres non annuntiari* Beneventi, *quia ibidem paſſi ſunt, ſed quia omnium corpora eo demum fuere translata, ſicut enarrabimus. Non adverſit ad id Galeſinius, eaque occaſione duodecim Fratres perpetuam geminavit, alteros attribuens Venuſiæ, ubi aliquos ex noſtris paſſos videbimus, alteros vero Benevento, ubi nullus eorum occubuit. Elogium utrumque, quo eos exornavit, noſtris convenit, ſi excipiamus martyrii palæſtram, & cultu tormentorum genera, quæ unde acceperit hic ſcriptor, non ſatis perſpicio :* Venuſiæ, *inquit*, in Apulia, ſanctorum duodecim Martyrum. Ii germani fratres, Maximiano cæſare rem Chriſtianam oppugnante, forti animo dimicationem ſubeuntes, nulla ſuppliciorum acerbitate fracti, egregie curſu pugnæ confecto, ad palmam perveniunt. Beneventi, ſanctorum etiam duodecim Martyrum Donati, Felicia, Aconii, Honorati, Fortunati, Saviniani, Septimini, Januarii, Felicis, Vitalis, Satyri & Repoſiti : qui germani item fratres, nobili genere orti, vitæ ſanctitate illuſtres, ſacris doctrinis eruditi, hominum multitudinem prædicationibus ſuis Chriſto Domino adjun- *qui Beneventi annuntiantur, etſi ibidem non paſſi*

AUCT. J. S. adjuxerunt. Quam ob cauſam accuſati, in carcerem detruduntur; ubi cum moltos quoque ad martyrium animaſſent, primum cruciatibus torti, poſt clavis coofixi, in rogum injecti, flammis ſemiuſtulati, tum io coolpectu judicis iterum verberibus cæſi, demum ſuperatis cæleſti conſtantia divinoque præſidio cruciamentis omnibus, ſecuri percuſſi, corona ioſigoi donantur.

Eidem Martyres etiam non memorati illis diebus,

3 *Etiamſi omnes hi Martyres ſimul non commemorentur ab antiquioribus martyrologis, variis tamen ex iis ſeorſum annuntiantur illis diebus, quibus coronam ſuis conſecuti. Quatuor paſſi leguntur* XXVII. *Auguſti, quos Hieronymiana apud Florentinium eodem die memorant his verbis:* In Lucaoia, Potentia civitate, ſaoctorum Felicis, Arooti, Sabiniani, Honorati. *Adducit ibidem Florentinius in annotatis Mſs. Corbejenſe, Antverpienſe, & Reginæ Sueciæ, in quibus eorumdem occurrit memoria, uti etiam contingit in variis auctarii Uſuardi, apud Sollerium citatis ad eumdem diem. Verba codicis Vaticani ſubjungo:* Natalis ſanctorum Arontii, Honorati, Fortunatiani & Sabinjani. *Hinc breviter de iis actum eſt apud nos tom. VI. Auguſti pag. 21. ſed remiſſo Actorum examine ad hunc locum. Die* XXVIII. *Auguſti Venuſiæ leguntur martyrium adepti tres alii, videlicet,* Septimious, Januarius & Felix, *quos laudatus mox codex Vaticanus eodem die apud Sollerium biſce annuntiat verbis:* Et ſanctorum martyrum Septimini, Januarii & Felicis. *Locus martyrii prætermittitur: unoque cum Saleruum, ubi tres alii antea erant commemorati, pro paleſtra Martyrum aſſignatur, uti ex modo laquendi ſatis colligitur, & quis aliunde conſtat Salerni poſſos non eſſe. Id inſuper confirmatur ex eo, quod tres ſequentes item ſine loco ibidem annuntientur. In apographo eccleſiæ Hoptinenſis, cnato 10. VI. Auguſti pag. 166., locus additur, utmorum* Veousia, *& judex* Valerianus. *Porro laudatus codex Vaticanus die ſequenti tres alios, qui illo die* XXIX. *Auguſti diruntur coronati, memorat hoc modo:* Natale ſanctorum Vitalis, Satoris & Repoſiti, *Itaque laudatur codex ſingulos hos Martyres vetuſti ad dies ſingulis proprios, exceptis duobus ultimis,* Donato *utmirum* & Felice *altero, qui Kaleudis Septembris coronati ſunt, ideoque non videntur ſeorſum ibidem memorati, quin illo die omnes ſimul memorantur, ſicuti coluntur eodem die omnes.*

quibus per errores ſuos ſeparantur

4 *Quoe autem Martyres ex his ad* XXIX. *Auguſti habet codex Vaticanus, eoſdem exprimunt Mſs. additiones Cartuſiæ Bruxellenſis hoc modo:* In Affrica ſanctorum martyrum Vitalis, Satiris & Repoſiti, *Haud dubie in Africa annuntiantur, quia ibidem certamen incboarunt, & quia martyrii completi locus auctari non ſatis erat perſpectus, quem forſan eſſe putabae in Afrioa, Demum duo poſteriores ex biſce Duodecim in variis apographis Hieronymianis memorantur ad 1. Septembris, quo palmam obtinuerunt; At in plerisque non ſine confuſione cum aliis. Nitide tamen ab aliis diſtinguantur in vetuſtiſſimo codice Antverpienſi apud Florentinium in annotatis ad hunc diem, ubi eorum memoria ſic exprimitur:* Kal. Septembris, in Apulia Felicis & Donati. *Hiſce Martyrologiorum annuntiationes, quibus Sancti memorantur ſeorſum, afferre volui, ut inde colligat ſtudioſus lector, omnes verosimilitor eo ipſo coloratos fuiſſe quatuor diebus diverſis, quibus paſſi fuerant, utmirum quatuor* XXVII. *Auguſti, tres alios poſtridie, rurſum alios tres die* XXIX. *ejuſdem menſis, ac demum duos ultimos 1. Septembris, ita ut videantur jam in veneratione fuiſſe, priuſquam corpora omnium Beneventum fuere trauſlata, quod factum ſeculo VIII, ut infra videbimus.* D

feſtivitas omnium Beneventi, ori & translationis aliorum

5 *Dubitari non poteſt, quin feſtivitas ſanctorum duodecim Fratrum Beneventi inſtituta ſit, ſimulatque eorum corpora eo fuere delata, ſeu ſeculo VIII. Eodem forſan tempore capta eſt feſtivitas trauſlationis, quæ in manuſcriptis additionibus Cartuſiæ Bruxellenſis ad Grevenum* XV. *Maii indicatur his verbis:* Sanctorum XII. Fratrum martyrum Beneventi translatio. *At in Mſs. Antverpienſi S. Michaelis* XVI. *ejuſdem menſis ſic notatur:* Duodecim Fratrum martyrum traoslatio. *Utrumque apud nos obſervatum eſt in præmiſſis ad dictos duos. Hæc unius diei differentia orta forſan fuerit ex metrica trauſlationis Hiſtoria, in qua nu. 39. dies hoc modo exprimitur:* Tempore, quo Maii menſis ſibi jam mediante a populo cuncto colitur translatio. *Hæc autem verba æque intelligi poſſunt de die* XVI. *Maii quam de* XV. *Verum dubium illud tollitur ex Officio translationis, ſeu Actis ſtyli ſolutis, quæ ſub finem clare exprimunt diem* XV. *Maii.* E

orationes ex Miſſa eorum,

6 *Villorius Giovardi, qui varia horum Sanctorum Acta nuper collegit, in appendice Opuſculi ſui varia ex Breviario & Sacramentario eccleſiæ Beneventanæ S. Sophiæ edidit, quæ pertinent ad Officium & Miſſam in feſtivitate eorum legi ſolitam. Tres Miſſæ orationes pag.* 151. *ſic recitat, Prima:* Deus, qui nobis per ſingulos annos natalitia ſaoctorum Donati, Felicis, Oronti [a], atque Onorati [b], Fratrumque eorum celebrare donaſti; concede, quæſumus, ut ipſorum quoque meritis nos famulos tuos ad gaudia æterna perducere digneris, Per Dominum &c. *Altera:* Deus, qui in oumero Apoſtolorum uoo ex utero patreque editos, dignos martyrio ex Afris triumphantes Italicis finibus contuliſti, tribuę nobis, quæſumus, eorum muniri ſuffragiis, quorum apud te eredimus meritis adjuvari, Per &c. *Tertia:* Germana nos, quæſumus, Domioe, ſanctorum martyrum tuorum duodecim Fratrum precibus turba præcedat, qui ob tui nominis confeſſionem paſſi ſuot, & oos a cuoctis adverſis, te propitiante, defeodat. Per &c. *Hæc ex Sacramentario pag.* 285. F

[a] Arontii [b] Honorati

hymnus ex Officio deſumptus,

7 *Deinde pag.* 152. *poſt alia quædam ſubjungit hymnum ad Veſperas & Matutinum, biſce verbis conceptum.*

Chriſti caterva pervigil
Suavi modulamine
Ymnum [c] canamus Domino,
Qui eſt corona martyrum,
Deus, virtus, potentia,
Et triumphator optimus,
Cælotum regna tribuens,
Quos ſuas proles efficit.
Hinc aula ſacra reſonet
Cunctorum Fratrum vocibus,
Mixtis choris angelicis,
Fervenſtm ſancto Spiritu,
Ex quo Fratres duodecim
Rite ſuccenſi cælitus,
Spreverunt mundi copias,
Et dæmonum contagia,
Quorum ceroit inſignia
Dum ſupplex mater, poſtulat,
Perſolvat filii atrox

[c] hymnum

Quem

A Quem dæmon vinxerat.
(*Locus haud dubie mendoſus eſt, quem ſic reſtituas.*
Quorum cernens inſignia
Dum ſupplex mater, poſtulat
Ut ſolvant vincla filii:
Atrox quem dæmon vinxerat:)
Orantes * Fratres Patrem,
Diſcumpunt vincla dæmonum,
Et matri reddunt uoicum,
Quæ credit Chriſto Domino.
Hoc videntes ſacrilegi
Chriſto depromunt munia
Perunctí ſacro chriſmate
Fonte perenni rutilant.
B Quos mox miniſter dæmonum
Catenis vinxit fortiter,
Quibus in imo carceris
Lux divina * ſplcoduit.
Angelus Sanctos * veniens
Diſcupit ferri vinoula;
Me, inquit, miſit Dominus,
Qui eſt Redemptor omnium,
B Judex, poſtquam hæc viderat,
Ferro perſtringens iterum,
Et in maris tunc pelago
Cœpit cum ipſis pergere.
Mox tempeſtas exoritur,
Judex iniquus flagitat,
Ut ſancti Dei Martyres
Chriſti depoſcant munera.
Exoranr Fratres ſupplices,
Facta maris tranquillitas,
Multi mox ex militibus
Chriſtum credendo flagitant.
Hoc cernens mœſtus carnifex,
Hos multa poſt ſupplicia,
Mucronis ictu ferieus
Ad Cœli miſit gaudia.
Horum te, Chriſte, meritis
Nunc deprecamur cernui,
Quo mereamur veniam,
Et paradiſi gaudia.
Deo Patri ſit &c.
g Hymnus ad Laudes hic recitandus proponitur;
Splendoe dici rutilat
Dicatus Fratrum ſangoine,
C In quo Donatus emicat,
Félix *, & Orontius *:
Hinc Honoratus eadiat,
Chriſtum fatendo prædicat:
Mixti turmis angelicis
Jam tedduot laudes Domino,
Fortunatianus * jubilat
Getens ſerta martyrii,
Nexus ſacris virginibus
Depromit Chriſto Cantica.
Sabinianus inclytus,
Septiminus ſimiliter,
Simulque Januarius
Concives beatiſſimi.
Felix, Vitalis concinunt,
Satutus, & Repoſitus,
Micantes aula regia
Semper felices jubilant.
Unde nos omnes ſupplices
Vos flagitamus, Martyres,
Per Regem regum Dominum,
Ut cæli donat * gaudia,
Deo Patri ſit &c.

* *forte* protonotis
in quo geſta variis mutatur, * *deeſt una ſyllaba.* * *forte* Sanctis
* *redundat una ſyllaba*
* *donet*
alter eiuſdem Officii hymnus.

10 *Obſervabit ſtudioſus lector, unum ex SS.* AUCT. J. S. *Fratribus hic vocari* Orontium, *qui aliàs ubique* Arontius *vel* Arumius *dicitur. At ſuſpicor mendoſe ſic in Breviario Beneventano nominari, aut certe exiſtimo nomen* Arontius *præferendum propter antiquitatem aliorum omnium monumentorum. Non deſunt in recitatis hymnis menda alia, quæ tamen difficulter poſſunt corrigi per ſolas conjecturas. Porro Officium, quod pro feſtivitate recitandum proponitur, præſcribitur etiam pro Octava; & aliud præmittitur pro Vigilia feſtivitatis. Hinc diſcimus diem feſtum Sanctorum duodecim Fratrum Beneventi celebratum fuiſſe ritu maxime ſolemni, nimirum cum Vigilia & Octava. Laudatus Jovardus pag.* 154. *alium edidit Miſſam* in commemoratione ſanctorum duodecim Fratrum ex vetuſtiſſimo Miſſali bibliothecæ Vaticanæ ſignato num. 4770., & ſeculo circiter x. conſcripto, *ut notat. In hac Miſſa Fratrum omnium nomina exprimuntur, ſed locis diverſis, atque hoc modo, & ordine:* Donatus, Felix, Arontius, Honoratus, Fortunatus, Saviniaous, Septiminus, Januatius, Felix, Vitalis, Sator, & Repoſitius. *Hac de antiqua* E *horum Sanctorum cultu ſufficiant: atque ex hiſce etiam numerus & fraternitas horum Sanctorum confirmantur.*

feſtivitas Sanctorum celebrata cum vigilia & octava

§. II. Acta varia partim edita, partim inedita, & eorum diſcuſſio.

ACta ſanctorum duodecim Fratrum varia nobis ad manum ſunt, quorum alia aliis videntur meliora, aut certe minus corrupta. Victorius Grevardt clericus Veruloous diligenter conquiſivit omnia, quæ reperire potuit de his Sanctis, eoque typis Romanis edidit anno 1730., una cum Actis S. Mercurii martyris, qui in Romano Martyrologio habetur XXV. Novembris, ideoque huc non ſpectat. In dicta collectione Jovardus a pag. 77. edidit Acta ab incerto & anonymo auctore ſoluta oratione pro lectionibus Officii conſcripta, ſub hoc titulo: Paſſio SS. martyrum Donati, Felicia & Fratrum eorum. F *Deinde a pag.* 90. *ſubdidit Acta prolixiora & metrica, quibus hic præfigitur titulus:* Metrum heroicum exametrum domni Alphani Salernitani archiepiſcopi in honorem ſanctorum martyrum duodecim Fratrum ad domnum Roſſridum monachum. *De utraque hac lucubratione ſic loquitur Baronius in obſervationibus ad Martyrologium:* Scripſit horum (*duodecim Fratrum*) Acta carmine heroico Alfanus epiſcopus Salernitanus, quæ in ſeptimo tomo addito ad Surium deſcripta habentur. Habemus eadem ſoluta oratione charactere Longobardo ſcripta. In quibus omnibus corrigenda ſunt, quæ in eis de ſancto Cypriano martyre narrantur: longe enim ante tempora Maximiani, quibus hi paſſi dicuntur, vixit ſanctiſſimus Cyprianus: niſi forte in iiſdem Actis in nomen imperatoris errot irrepſit, & pro Valeriano ſit poſitus Maximianus.

Acta conſcripta ſtylo ſoluto & ligato.

12 *Hanc Baronii cenſurom laudat Jovardus in Monito prævio pag.* 72., *ſimulque eamdem emollit, hæc ſubjungens:* Hoc doctiſſimi Cardinalis judicio admoonemur ea fabulola non eſſe, ſed mendis aſperta, quæ ſi reſecentur, ſincera omnino & genuina evadent. Quare ſi clariſſimo Cardinali fidem oppignoravertmus, eorum paſſionem

ſed utraque continent quæ nequeunt componi cum aliis,

AUCT. J. S. finem poſt medium ſeculi III. acciditſe fatendum eſt, *ſeu ſub Valeriano, qui poſt medium ſeculi* III. *imperavit. Verum ea non eſt opinio Baronii, cum magis aperte innuat, fabuloſa eſſe, quæ in Actis leguntur de S. Cypriano, & conjecturam de Valeriano timide tantum inſinuet, ut alius quiſpiam indagare poſſit, an ea mode in Actis retineri valeant, quæ narrantur de S. Cypriano. Tillemontius tom. 5. Monument. eccleſieſt. in Perſecutione Dioclet. art. 51. examinat hæc Acta breviter, aſſeritque corrigi non poſſe modo per Baronium aſſignato, ſed probationem nullam profert. Addit etiam Opuſculum metricum Alfani eliis laborare defectibus, quos non aſſignet, quoſque tam notabiles non exiſtimo, ut ex iis ſolis Opuſculi auctoritas multum diminueretur. Verum quæ in Actis narrantur de S. Cypriano, nulle mode ſatis verſimilis conſiſtere poſſunt, uti oſtendam infra, dum examinabo, ſub quo imperatore Martyres ſint paſſi. Prater hunc defectum alius reperitur in ſolis Actis anonymi de imperatore*

B *mortuo Aquileiæ, quod item fabuloſum videtur, cum oſtenſuri ſimus Martyres non eſſe paſſos ſub Maximino, de quo ſolo locus poſſet intelligi. Leviores quoſdam defectus, qui poſſent excuſari, ſi Acta auctorem haberent contemporaneum aut ſupparem, aſſignebo in Annotatis.*

13 *Ætas, qua conſcripta ſunt hæc Acta, eorumdem auctoritati non favet. Vix poſſum dubitare, quin anonymus ſoluta oratione ſcripſerit ante Alfanum, qui eum veroſimiliter præ oculis habuit, & paſſim ſecutus eſt: at non omnino conſtat, quante ante Alfanum floruerit tempore. Jovardus pag. 75. ſuſpicatur ſcripta eſſe ſeculo* VII. exeunte (*ſeculum* VIII., *opinor, intelligit.*) Nam, *inquit*, ſtylus in antiphonis & reſponſoriis (*Officii*) adhibitus bene huic cohæret, quæ tamen ea ſeculo eodem conſcripta ſunt, cum antea in ejus aſcetarii ulu fuerint compoſita. *Admodum probabilis eſt hæc conjectura de ſeculo* VIII. *ad finem vergente: Acta enim compoſita ſunt pro Officio, atque in duodecim lectiones diviſa; verſimile autem eſt Officium compoſitum eſſe, non diu poſtquam ſacra eorum corpora Beneventum fuerant translata, quod contigiſſe dicitur anno* 760. *Porro Acta non eſſe ſcripta ante translationem illam, certum eſt ex iis, quæ ſub finem*

C *de eadem tranſlatione memorantur. Ex iiſdem verſimile quoque eſt, ſcripta eſſe vivente adhuc principe Arechi tranſlationis auctore, cum de eo ut vivente loquatur auctor, aut certe mortuum tunc fuiſſe non innuat. Verba accipe:* Nam dum diverſis ſqualentioribus inhoneſte loculis teocerentur, vir ſapientiſſimus Arechis, Langobardorum gentis celeberrimus princeps, collegit eorum pretioſiſſima corpora, & quos Germanos ſanguine & fide legendo repererat, cum ingenti honore Beneventi ſub uno tegmine collocavit. Qui indefinenter manifeſtis pollent miraculis. *Ea huſce, inquam, verſimile eſt, Acta exarata eſſe, intra annum* 760. *& finem ſeculi* VIII.; *namque ut certum id affirmare non auſim: neque ſane multum refert, ſcriptane ſint ſeculo* VIII., *an ſerius, cum illa ætas Actis auctoritatem nequeat comciliare. Idem auctor ſcripſiſſe videtur Hiſtoriam tranſlationis in Officio tranſlationis recitandæ, atque in duodecim item lectiones diviſam: idem enim utriuſque ſcripti ſtylus atque eadem lectionum forma. Edita quoque hæc apud Jovardum a pag.* 118., *ſed principio & fine mutilata,*

14 *Vita metrica quo tempore ſit compoſita, habemus ſatis perſpectum ex ætate Auctoris Alfani. Quippe Alfanus floruit ſeculo* XI., *ac primum clericus, ex clerico monachus Caſinenſis, deinde abbas monaſterii Benedictini apud Salernum, ac demum anno* 1058. *creatus eſt archiepiſcopus Salernitanus, uti latius exponit Ughellus t. 7. Italiæ ſacræ a col.* 380., *qui & mortem ejus affigit anno* 1085., *ſcriptaque ejus varia recenſet ex Petro diacono Caſinenſi; interque ea hæc, quæ de agimus, Vita metrica SS. duodecim Fratrum recenſetur his verbis:* Paſſio ſanctorum martyrum duodecim Fratrum Beneventanorum, ad fratrem Roſridum Caſin. monachum. Habetur apud Lipomanum to. 4., & Surium to. 7. ſub die prima Septembris. *Suſpicor Opuſculum compoſitum fuiſſe ante epiſcopatum, ac fortaſſe ante dignitatem abbatialem, cum ſcriptum ſit ad Roſſridum monachum, eumque ſic alloquatur in præfatione:* Præcipis Hiſtoriam duodenûm ſcribere Fratrum. *Et mox:* Parebo: juſſio tanta excuſabit opus, *aliaque habes ſimilia, qua monacho non videtur ſcripturus Abbas, nedum archiepiſcopus. Exiſtimo itaque monachum* E *fuiſſe Alfanum, dum hæc ſcripſit, Opuſculumque exaratum circa medium ſeculi* XI., *aut aliquot annis citius. Edidere quidem Surius & Lipomanus hanc Vitam metricam, ſed abſque tranſlationis Hiſteria, quam primus vulgavit laudatus ante Jovardus. Tranſlationis vero Hiſtoriam ab eodem fuiſſe ſcriptam probare conatur pag.* 88., *ex hiſce præfationis verbis:* Præcipis Hiſtoriam .. ſcribere &c. *quibus deinde ſubjungit:*

Poſtque quod Arechis magnus princeps Beneventum
Corpora .... tranſtulerit *&c.*

Fatcor ex hiſce recte colligi Alphanum etiam ſcribere voluiſſe tranſlationem. Dubito tamen, an Alphani ſint carmina, quæ de tranſlatione edidit Jovardus. Ratio eſt, quod alius in illis appareat ſtylus, iſque multo obſcurior, minuſque Latinus. Præterea in fine tranſlationis Matthæus abbas dicitur juſſiſſe id opus, *ſeu ea carmina compone; at Alphanus ſua compoſuit, rogante Roſſrido monacho. Magis igitur crediderim, alterius poetæ* F *eam tranſlationem eſſe, quam Jovardus edidit.*

15 *Porro non modo Vita metrica, ſed etiam Acta alia ſeu lectiones Officii Beneventani compoſita ſunt ex monumentis antiquioribus. Quin & Acta exſtitiſſe horum Martyrum ante tranſlationem corporum Beneventum, colligi poteſt ex dictis quibuſdam, quæ Officio ſunt inſerta. Nam in Lectione poſtrema de Vita num.* XI. *de Arechi principe dicitur,* Quos Germanos ſanguine & fida LEGENDO (*antiquam, opinor, martyris hiſtoriam*) repererat *&c.* Clarius *idem colligitur ex Officio tranſlationis lect.* 4., *nu.* 1., *ubi Arechis ſic loquens inducitur:* Hi pretioſiſſimi Domini Teſtes .. Nam, ut in eorum legitur Paſſione *&c. Hæc Arechis ante tranſlationem diviſſe fertur: ante tranſlationem igitur Paſſio duodecim Fratrum deſcripta erat, ſed incertum, quo tempore. Hinc quoque ſatis certum videtur, Officium iſtud, ſeu Acta, quæ edituri ſumus, ex antiquioribus compoſita; ſed rurſus incertum, quanti veteris fuerint Acta illa antiquiora, quamque exacte illa ſecutus ſit auctor horum Actorum, ſeu lectionum Officii. Verumtamen non video, cur ut vera admitti nequeant, quæ in Actis de loco & tempore martyrii narrantur, omniaque demum, quibus gravior retio aut auctoritas non repu-*

D *morte ſcripta fuit circa medium ſeculi* XI.?

Editio oratione ſcripta videtur poſt annum 760. *ante ſeculum eodem ſeculi;*

utroque tamen ea corrigendis mendis

A repugnat. Idem ſtatuendum eſt de Vita metrica, quæ ex biſce Actis videtur compoſita.

16 Præter Acta edita, de quibus hactenus diſputavi, geminum habemus exemplar Ms., inedituin habemus, ut exiſtimo. Primum apographum Majoribus noſtris tranſmiſit R. D. Nicolaus Belfortius Canonicus Regularis Gallus, ſæpius eu hoc Opere laudatus ex quodam ſuo Ms., de quo nihil præterea notatum invenio. Brevia ſunt hæc Acta, nihilque continent, quod convinci poſſit erroris aut falſitatis. Nihil quoque in biſce occurrit, quod non legatur in Actis prolixioribus: at contra non pauca in biſce brevioribus ſunt omiſſa, quæ in aliis difficultatem habent, aut magis ſunt ſuſpecta. Hæc de cauſa ſatis verisimile apparet, hæc Acta eſſe antiquiora illa, quæ ante translationem exſtitiſſe dixi, præſertim cum ne vel verbum quidem de translatione, aut de Benevento habeant. Quippe aliorsum neceſſario dicendum, vel brevora hæc ex prolixioribus contracta eſſe, emiſſis iis, quæ diſplicebant; vel ſcripta hæc eſſe ante prolixiora. Primum

B menus eſt probabile, quia nulla dari poteſt ratio, cur auctor corporum translationem omittere voluiſſet, qua nihil in Actis prolixioribus erat certius. Secundum igitur probabilius apparet, idque omnino exiſtimarem, ſi ſatis mihi conſtaret de antiquitate codicis, ex quo deſumptum eſt apographum noſtrum.

17 Quidquid ſit, breviora hæc Acta, ut ceteris meliora, & veroſimiliter antiquiora, primo loco edam; ſecunda utrumque Officium Beneventanum, ſeu hiſtoriam martyrii & translationis ſtylo ſolute conſcriptam; ac demum, ne quid lector deſiderare poſſit, totam Hiſtoriam metricam Alphani ſubjungam. Alterum vero exemplar Ms., quod nobis ad manum eſſe dixi, edendum non cenſui. Tranſcripſit illud nobis ſæpe laudatus Gamenſius noſter ex Paſſionali pergameno cœnobii Bodecenſis, atque huc alim tranſmiſit. verum non admodum antiquum eſt, & compoſitum ex memoratis Actis prolixioribus, uti ubique claro patet, ita ut ſuperfluum eſſet, & nihil adderet ad Acta a nobis edenda. In annotatis tamen illud ſubinde conſulam, & adducam,

C ubi videbitur operæ pretium.

§. III. Inquiritur ſub quo imperatore, & quo tempore paſſi ſint Sancti; eaque occaſione improbantur aliqua in Actis prolixioribus.

Martyres paſſi ſunt ſub Maximiano Herculeo

Acta omnia, quæ ad manus noſtras pervenerunt, conſtanter aſſerunt SS. duodecim Fratres martyrio coronatos eſſe ſub Maximiano imperatore, qui anno 286. a Diocletiano ad imperii ſocietatem fuit adlectus. Annum vero martyrii Acta nullibi exprimunt. Franciſcus Maria de Aſte in notula marginali ad 1. Septembris Martyrologii Romani Martyres boſce collocat circa annum 298., citatque monumenta eccleſiæ Beneventanæ. At ſuſpicor non alia deſignari quam quæ habuit Marius de Vipera archidiaconus Beneventanus infra citandus, qui ſub Maximiano aſſignat annum circiter 238., ſarſan errore typothetæ pro 298., aut 288. In Florario noſtro Ms., cujus verba dedi num. 1., ponitur annus 295. Crediderim annos illos ex mera conjectura electos, ita ut malim annum relinquere incertum, quam unum aliquem divinando eligere. Verumtamen ſub Maximiano Herculio paſſos eſſe boſce Fratres, perſuades omnium Actorum conſenſus. Quapropter breviter oſtendere conabor, hac in parte Actis inhærendum eſſe, nec recurrendum eſſe ad alios imperatores, prout fecere aliqui, ut quædam in Actis male aſſerta excuſari poſſent: nam ne ſic quidem oſtendi poterit, Acta prolixiora omni alio errore carere, & cum iis eos ſimul admittere errores, quat vicibus nomen Maximiani in Actis repetitur, aut certe error graviſſimus totiet recurreret.

19 Conjecturam de ſubſtituenda Valeriano primum videtur ſuggeſſiſſe Baronius, quia Valeriani ætas & imperium concurrit cum ætate & epiſcopatu S. Cypriani Carthaginenſis epiſcopi, qui in Actis prolixioribus dicitur ordinaſſe presbyterum Donatum, duodecim Fratrum natu maximum, & Felicem ſubdiaconum. At conjecturam illam timide tantum ſubindicavit Eminentiſſimus ſcriptor, non firmiter aſſeruit. Ferrarius in Catalogo Sanctorum Italiæ ad 1. Septembris hac æque dubitanter utitur: Sunt, qui hos (duodecim Fratres) paſſos fuiſſe (putant) anno Domini CCLVIII., Valeriano imperatore. Quod ſi ita eſt, pro Diocletiano & Maximiano (ſub quibus paſſos ante dixerat) Valerianus imperator reponendus eſt. Jovardus in Monita Actis prævio ſubinde ad hanc conjecturam recurrit, ſubinde ad Decium, ac tandem ad Maximinum imperatorem reſpexit, quem Mauritana ſubſtituendum monet in Annotatis ad Acta locis variis. Expendamus omnes hajce conjecturas.

20 Pro Valeriani imperio hæc ſolum afferri poteſt ratio. In Actis prolixioribus num. 3. dicitur: Eodem tempore Cyprianus vir ſapientiſſimus, ſanctis moribus ſacerdos, Carthaginiſtem regebat eccleſiam. At S. Cyprianus epiſcopus fuit, martyrque occubuit, imperante & Eccleſiam perſequente Valeriano. Sub illo igitur imperatore paſſi ſunt duodecim Fratres, qui non diu poſt capti leguntur, ductique in Italiam, ac martyrio coronati. Verum ratio illa plane infirma eſt, quia ea, quæ S. Cyprianus cum Martyribus noſtris geſſiſſe dicitur, non ſatis verisimilia eſſent, etſiamſi minus diſtaret S. Cyprianus ab imperio Diocletiani & Maximiani. Paſt ſuperiora enim ſubjunguntur: Qui (Cyprianus) audicos ſanctorum Fratrum (hi Adrumeti erant, in provincia Byzacena, cujus metropolis erat Adrumetum) celeberrimam famam, ad ſe eos accerſiri rogavit. Et dum perveniſſent, ... unum ex eis Donatum presbyterum ordinavit: Felicem poſt ipſum genitum ſubdiaconum fecit &c. Prima veriſimile non eſt duodecim Fratres ex urbe ſatis longe diſſita Carthaginem evocatos a S. Cypriano, præſertim cum id factum fuiſſet, vigente jam perſecutione. Nihilo magis veriſimile eſt, Donatum a ſancto illo antiſtite presbyterum conſecratum, Felicem vero ſubdiaconum: Adrumetum enim Polycarpum habebat epiſcopum, qui concilio Carthaginenſi III. adfuit, ſententiamque ſuam dixit de baptiſmate hæreticorum, prout videri poteſt apud Labbeum tom. 1. Conciliorum col. 787. Habitum fuit concilium iſtud 1. Septembris anni 256., atque eodem fere tempore, aut anno ſequenti incœpta eſt Valeriani perſecutio triennalis, uti oſtendit Tillemontius tom. 4. Monumentorum art. 2. perſecutionis Valeriani.

AUCT. J. S. aut ſub Dano

21 *Hoc argumentum cogit Jovarium, ut Decium præferret Valeriano, aut potius nullam ſequeretur ſententiam conſtanter, ſed ab uno imperatore ad alium refiliret pro variis difficultatibus, quæ ſe offerebant. Ait pag. 74. potuiſſe Adrumetum epiſcopo caere, non quidem Valeriani tempore, quo epiſcopum Polycarpum egerit, ſed tempore perſecutionis Decianæ. Audi ejus ratiocinium*: Cum ergo ipſius (*Cypriani*) mentio primum in Cyprianæa epiſtola XLIV. B

B eſt 41. occurrat de eodem Polycarpo, coolcripta Cornelio ſummo Pontifici, ad ſancti Petri ſedem anno CCLI., Decii ultimo, evecto, ſequitur ut Decianæ perſecutionis initio Polycarpi deceſſorem occubuiſſe, & eadem perſecutione perurgeote ſucceſſoris elrctione protracta eo tempore, quo duodecim hi Fratres Adrumeti ethnicos de idololuiria notarunt, paſtore eccleſia Adrumetina viduata fuerit, donec anno CCLI. exeunte, & perſecutione quaſi cum Deciorum interarcione, quæ in Orienie eo anno conigit, exſtincta, Polycarpus Adrumetinæ eccleſiæ electus fuerit. *Verum, etiamſi mentio non habeatur de Polycarpo ante annum* 251., *divinat ſine ſun-*

B *domente, qui hinc concludit, electum non fuiſſe ante exeuntem annum* 251. *Imo ex eadem epiſtola Cypriani* 45. *liquet, Polycarpum ſeipſiſſe ad Cornelium Papam paulo poſtquam hic fuerat electus, quod contigit die* 4. *Junii anni* 251., *ut vult Tillemontius & Pagius uterque. In illa etiam epiſtola nihil occurrit, cur dicamus eodem anno electum epiſcopum. Veriſimile igitur non eſt, ecclefiam Adrumetinam ſub biennali perſecutione Decii epiſcopo caruiſſe. At, etiamſi epiſcopo tunc caruiſſet Adrumetum, ne ſic quidem veriſimile foret, duodecim Fratres Carthaginem evocatos a S. Cypriano, ibique duos ex ipſis initiatos fuerit ordinatos. Nequidquam ergo ad tempora Valeriani aut Decii reſpicitur, ut omnia apparere poſſint, quæ de S. Cypriano narrantur in prolixioribus ſanctorum Fratrum Actis,*

vel Maximino:

21 *Præterea num, 9. in Actis prolixioribus dicitur Imperator, cujus juſſu capti erant Sancti, exſtinctus Aquileiæ, quod haud dubie ex errore profectum, & ſoli ſecundæ Vitæ tuſerium. Sive enim Decium eligamus, aut Valerianum, ſive*

C *Maximianum Herculiam retinendamus cum Actis, nullus eorum defunctus eſt Aquileiæ. Maximinus quidem prope Aquileiam occiſus eſt, atque ea de cauſa ſuccenſtans Jovaedus hanc annotationem poſuit pag.* 77., *quam & deinde repetit*: Sub Maximino, & non Maximiano, ut in monito admotavimus, paſſi ſunt hi ſancti duodecim Fratres. *At ſi paſſi eſſent ſub Maximino, qui anno* 237. *occubuit, rurſus ſervari ut vera nequeunt, quæ in Actis narrantur de S. Cypriano*: *attamen, ut hæc defenderet, ad Valerianum vel Decium recurrebat Jovaedus. Deinde variis Actorum locis imperator dicitur Roma fuiſſe, quod non poteſt conſiſtere cum Maximino, qui Romæ numquam fuit tempore imperii ſui, ac ne in Italia quidem, quam duas armata manu ingredi voluit, prope Aquileiam eum imperio vitam amiſit. Quapropter corrigenda potius in Actis prolixioribus omnia illa, quæ non congruunt Maximiani temporibus, & dicendum cum Actis omnibus, Sanctos hoſce ſub Maximiani Herculi imperio martyrii coronam adeptos eſſe, præſertim cum in Actis brevioribus nihil aſſeratur, quod huic ſpoſitæ repugnet,*

23 *Hic quærere poſſet aliquis, cur ſolus Maximianus nominetur in Actis, cum eodem tempore imperarent Diocletianus, & Cæſares verofimiliter eſſent Conſtantius & Galerius Maximianus. Reſpondeo idem obſervari poſſe in Actis aliorum Martyrum; nec aliom occurrere cationem, quam quod hæc omnia peracta ſint juſſu Maximiani Herculii, cui Italia parebat & Africa, poſtquam orbis Romanus diviſus eſt in partes quatuor, & quatuor prædictis principibus attributus. De hac Romani imperii diviſione, quæ facta eſt, ubi Cæſares creati erant Conſtantius & Galerius, conſuli poteſt Tillemontius to.* 4. *Imperatorum in Diocletianæ art.* 9. *& nota* 13. *Scrupulum quoque ſibi movet Jovardus pag.* 73. *ex eo, quod Sancti noſtri ex Africa in Italiam perducti dicantur, & ad nebes tam varias. Verum id difficultatem non habet, nam & alii Martyres non pauci ad varias nebes ſunt ſiecumducti. Exemplum habemus in Felice epiſcopo Africano, qui ſub eodem paſſus eſt Maximiano, &* XXIV. *Octobris memoratae in Martyrologio Romano. De hoc ex Actis ſuccris apud Ruinartium editis pag.* 355. *ſic loquitur Jovardus*: Enimvero ſanctus Felix Afer epiſcopus vinculis oneratus Carthagine Agrigentum, & Agrigento Catanian, inde Meſſanam, hinc Tauromenum, unde in Lucaniæ urbem Rulo, tandem Venuſiam Apuliæ civitatem perductus fuit, ubique capite animadverſus. *At hæc diſcutiemus ſuo tempore, cum de loco martyrii non omnes conſentiant.*

D

E

§. IV. Ordine diſcutiuntur, quæ in Actis habentur minus certa, & obſcuriora elucidantur.

Patria Sanctorum & parentes ejus eorum Adrumeti mentia;

EX geſtis ſanctorum Fratrum ea videntur certiora, quæ aſſeruntur in Actis brevioribus primo loco edendis. Quæ vero in prolixioribus Actis leguntur adjuncta, alia ſunt aliis magis veriſimilia, alia ne veriſimilia quidem, ſo prorſus reprobanda, ut jam monui. Hoc igitur loco ſingula diſcutere aggredior, ut, quantumfieri poteſt, falſa ſecernantur a veris, & dubia a certis. De parentibus horum Sanctorum in Actis brevioribus nihil legitur. Verum Acta omnia prolixiora patrem

F aſſignant Bonifacium, matrem Theclam. Hos ſanctos parentes cum Martyrologio Romano dedimus XXX. Auguſti, ſeu tom. VI. iſtius menſis a pag. 551., ubi etiam breviter deſcripſimus eſt Adrumetum horum Sanctorum patria. Hæc urbs in Actis prolixioribus ubique vocatur Drumentum vel urbs Drumentina, at omnes de Adrumeto intelligunt, & Adrumetina civitas revera in Actis brevioribus nominatur. Mahometta nunc dicitur ab Europæis, Hamametha ab Aſricanis, jacetque ad mare Mediterraneum in regno Tunetano. Non video, cur hæc de parentibus & patria Sanctorum merito quis in dubium revocaret. Verum, quæ ſubjunguntur in Actis de geſtis eorum Adrumeti cum idolelatris, non æque videntur certa, licet alioquin probabile ſit laboraſſe Sanctos ad converſionem Gentilium. Certo quod ex Aſrica ducti ſint in Italiam, idque, ut fertur, juſſu Maximiani, iaſinuat homines non fuiſſe plebeios, ſed vel natalibus ſuis inſignes, vel fidei propugnandæ ardore,

quæ vero abilis patrata dicuntur Carthagine, ea quidem ſunt probabiliora

25 *Geſta Sanctorum cum S. Cypriano Carthagine jam improbavimus. Subduntur his alia multa, quæ facta dicuntur cum relicta ſeu vidua*

cujuſ-

A cujuſdam ſenatoris Reſtituta ; *at ea relata ſunt modo parum verisimili, nec admitti poſſunt ut probabilia, nedum ut certa. Fieri quidem poteſt, ut miracula quædam a Sanctis patrata ſint Carthagine, & filius nobilis cujuſdam mulieris ſit liberatus a dæmone, ſed omnia facta iſtius adjuncta prudenter credi non poſſunt, præſertim quia conjuncta ſunt cum aliis, quæ tempori non congruunt, eorumque ſunt repudianda. Parum quoque fides meretur, quæ deinde narrantur geſta Adrumeti cum Victore, qui miſſus dicitur ad ſanctos Fratres ibidem comprehendendos, quique Sanctorum diſputationibus ad fidem fuiſſet converſus cum militibus itineris ſui ſocius. Nihil de hac converſione habent Acta breviora, etiamſi referant Sanctos Adrumeti captos, ductoſque Carthaginem ad Valerianum. Clarum eſt, longiores iſtas ratiocinationes, quibus carent Acta breviora, meditationes eſſe ſcriptoreum, qui licitum ſibi credebant, Sanctos ſic loquentes inducere, prout eis loquendum fuiſſe cenſebant,*

Sancti ſuſtinent caſa carceresque ecclesiæ vocabuli ſolvuntur ab angelo ;

B 26 *Sancti Carthaginem ducti, fidemque ſuam conſtanter profeſſi coram judice Valeriano, ejus juſſu fuſtibus cæſi ſunt, ac deinde ad carcerem miſſi, ubi omnia habent Acta, etiam breviora. Addunt miraculum in carcere factum, quod fevertoribus criticis fortaſſe non magis placebit, quam alia in Actis narrata ; at alia hic mea eſt ſententia. Rem paucis accipe. Noctu carcer divino lumine ita illuſtratus dicitur, ut unus cuſtodum, qui accedebat propius, uſum amiſerit ; apparente interim angelo, ad cujus vocem diſrupta ſunt omnium vincula. Cur hunc unt miraculo fidem potius adhibendam judicem, quam reliquis omnibus, factumve Acta breviora, quæ hoc ſolum referunt, omiſſis aliis omnibus. Tanta autem majorem hæc Acta fidem merentur, quanta ſunt brevioca, quodque nihil continuant, quod merito improbari poſſit. Porro miraculum iſtud occaſionem maturandi itineris in Italiam præbuit Valeriano, ne Carthagine plures converterentur, ſive, ut habent Acta breviora*, ne populus ultra crederet. *Ex his verbis ſuſpicio eſſe poteſt, non modo motam fuiſſe ervitotem Sanctorum miraculis, uti loquuntur Acta, ſed aliquos etiam fuiſſe converſos, eamque converſionem ad tempora non ſua relatam fuiſſe in Actis prolixioribus.*

Iter eorum in Siciliam & Italiam, in quo tempeſtas deſcripta modo non verisimilis ;

C 27 *Verum quidquid ſit de illa quorumdam converſione, ſanctos Fratres ſecum navi impoſuit Valerianus, ut eos tranſveheret in Italiam. Qualis fuerit iſta navigatio, non exprimunt Acta breviora ; ac ne indicant quidem, in quo portu navi ſint egreſſi. Acta vero prolixiora ingentem deſcribunt tempeſtatem, Valerianum inducunt falſa numina fruſtra invocantem, Sanctos demum orantes, eorumque precibus ſedatam compeſtatem, multoſque inde converſos. Prorſus hæc videntur fictitia, nec verisimili modo expoſita : nam Valerianus dicitur primum rogaſſe Sanctos, ut rogarent Deum ſuum ; ac deinde Jovi attribuiſſe acceptam maris tranquillitatem. Porro iter ex Actis prolixioribus ſic teſtitutum. Ex Africa navigarunt in Siciliam, ac Syracuſam perveneruni, inde poſt biduum Catanam navigarunt, Catanæ aliquo tempore morati Meſſanam eadem navi ſunt vecti, Mutata hic navi tranſmiſerunt ſretum Siculum, atque ex navi egreſſi ſunt Rhegii. Deinde terreſti itinere per agrum Bruttiorum profecti ſunt Locros. Hinc Acta edita eos deducunt Conſentiam, Conſentiaque Scylaceum, ordine verisimiliter inverſo ; nam Scylaceum ſitum eſt inter Locros & Conſentiam medio fere itinere, ita ut verisimiliter Scylaceo profecti ſint Conſentiam. Dicuntur deinde iviſſe Grumentum, oppidum tunc excitum, quod ſitum erat in Lucania, ubi hodie caſtrum* Agromento, *uti vocant Baudrandus & Orlendius. Grumento profecti dicuntur Marcilianum, quo deſignari videtur Marſicum vetus in Lucanis item poſitum. Hinc tandem Sancti duodecim deducuntur Potentiam, ubi ex illis quatuor martyrii palmam ſunt adepti. Totum hoc iter in Actis breviaribus omittitur, ideoque ambiguum eſt, an ex antiquioribus monumentis ſit acceptum, an ex ſolis conjecturis confictum.*

AUCT. J. S.

Potentia dicuntur Sancti, ubi ex illis quatuor coronantur XXVII. Auguſti ;

28 *Potentia, ubi paſſi ſunt* XXVII. *Auguſti quatuor a Fratribus, in Lucania paſſim ſtatuitur non procul a finibus Apuliæ. Civitas fuit epiſcopalis admodum antiqua, uti docet Ughellus com. 7. col. 532., ſed funditus delata eſt ſeculo* XIII., *ſi credimus Ughello, altaque in ejus vicinia ejuſdem nomitis erecta, quæ hodieque exſtat in regno Neapolitano in planitie ſupra Apennini juga, gaudetque epiſcopatu ſub archiepiſcopo Acheruntino. Laudatus Ughellus eumque ſecutus Ortelius Orbis ſacri part. 2. lib. 4. num. 14. Potentiam * latius deſcribunt, ejusque* SS. Aronttum, Hoooratum, Fortunatum & Sabinianum *ibidem martyrio coronatos* VIII. Kalendas Septembris, *ſeu* XXV. *Auguſti, ſed res contigit biduo ſerius, ſeu* XXVII. *ejuſdem menſis, uti eum Actis habent editta aute Martyrologia. Alphonſus in Vita martiea n. 31. occiſos dicit* V. *Kalendas Septembris, eumque ſecutus eſt Tillemontius tom. 5. Monument. in Perſecutione Diocletiani art. 51., quod alia Acta non vidiſſet. Verum majorem fidem merentur Acta ſtyla ſoluto ſcripta, præſertim quia hiſce conſonant antiqua Martyrologia.*

* vulgo Potenza

E

Ubi alii Venuſia palmam conſequuntur poſtridie ;

29 *Potentia Venuſiam profectus eſt Valerianus cum reliquis octo Fratribus, ibique coronati ſunt ex illis* Septimius, *alias* Septimius, Jauuarius Felix. *Porro* Venuſia, *aliis* Venuſium, *& vulgo* Venoſa, *civitas item epiſcopalis eſt ſub eodem archiepiſcopo Acheruntino. De ea ſic loquitur Ughellus pa.* 165.: Venuſium civitas Apulorum, non procul a confinibus Lucaniæ, nunc inter urbes Baſilicatæ non infimum ſibi locum vendicans, non admodum ampla eſt, ſed veruſtiſſima & amœna, apud Aufidum fluvium ioter Melphim Acheruntiamque metropolim ſita. *In annibus Actis tres memorati Fratres paſſi dicuntur uno die poſt quatuor præcedentes, ita ut dicendum ſit eos cæſos fuiſſe* XXVIII. *Auguſti, quem cum Martyrologiis deſignant Acta meliora, licet Acta metrica ſequentem diem aſſignent, & eodem cum tribus ſequentibus die coronatos velint. Porro laudatus mox Tillemontius, qui paſſos dixerat* XXIX. *Auguſti, aliquam hic movet difficultatem,* Quia, *inquit,* reperiuntur SS. Felix, Septimius & Januarius martyrio coronati Venuſiæ XXX. Auguſti ; illique etiam erant Afri, ſed eorum hiſtoria nullam pro reliquis cum hac habet ſimilitudinem. *Eos hic indicat Martyres Tillemontius, qui in Martyrologio Romano* XXIV. *Octobris annuntiantur primo loco cum duobus aliis, Felix nimirum ut epiſcopus, Januarius ut presbyter, & Septimius ut lector, cum Audactio presbytero & Fortunato lectore. Horum Acta, ut agnoſcis, plane diverſa ſunt : ure difficultas, ſi qua eſt, proprio ſpectat ad Fratres duodecim, ſed ad S. Felicem epiſcopum, cui in omnibus Actorum exemplaribus non iidem aſſignantur ſocii, nec eadem martyrii dies, aut locus. Hanc ergo difficultatem ad* XXIV. *Octobris reſerito.*

F

AUCT. J. S. alios vocat AUXX. Augusto Velitterni, seu Velletani,

30 *Occisis tribus prædictis Fratribus, cum quinque reliqui* Velinianum *contendit Valerianus. Hic locus, seu oppidum furris seu vicus, præcedentibus minus est cognitus. Velitrianum nullibi inveni apud hodiernos geographos, nec invenit Tillemontius. Attamen Jovardus pag.* 85. *hæc notat:* Velinianum, antea Velia, sive Helia, aspiratione in V mutata, Velia dicta, & inde Velranum. De ea Plinius lib. 3. cap. 5. Strabo & Ptolomæus, ac Aulus Gellius lib. 10. cap. 16. *Nota quidem Velia, quam inter sinum Pæstanum Palinurumque promontorium collocavit laudatus Plinius, nimirum in Lucania ad mare Tyrrhenum. Verum, dum ex qualicumque nominis similitudine Veliam pro Velinianoſuggessit Jovardus, non satis consideravit locorum distantiam, nec stationem itinerit, quo pergebat Valerianus, qui ex Apulia reversus non est ad maritimas Lucaniæ partes, sed perrexit octo itinere per confinia Apulorum & Hirpinorum Sentianum versus, quod oppidum situm erat non longe ab Æcis, seu hodierna Troia, ut probabimus. Porro quod hic* Velinianum *dicitur, in Itinerario Antonini vocatur* Vellcianum, *statuiturque Vellcianum ibidem inter Sentianum & Venusiam, ita ut vehementer mirer nec* Vel-

B leianum *nec Sentianum in tabulis Cluverii & Cellarii reperiri expressa. Utrum Vellcianum, uti & Sentianum, in Apulia fuerit, an vero in Hirpinis, non definio, suspicor tamen utrumque fuisse in Hirpinis, idque probabilius esse ostendam infra. Hic interim dico tres Fratres, nimirum* Vitalem, Satorem & Repositum *Vellctani* XXIX. *Angusti ad finem certaminis feliciter pervenisse.*

ex demum Donatus & Felix 9. Septembris sentiunt.

31 *Soli ex Fratribus supererant* Donatus *presbyter &* Felix *verosimiliter subdiaconus, quos tyrannus magis torquere voluit, quam torserat alios Fratres. Hosce ad ulrum Apuliæ locum urbis nostræ dux. Locum illum* Sentianum *vocant Acta, & Apuliæ attribuunt. Hinc iisdem Jovardus, sola nominis similitudine contentus, locum sic exponit:* Sentianum ita corrupto vocabulo olim Sontia, unde Sontini, & Sontianum a Plinio memoratum: urbs Lucaniæ inter Pulicastrum & Tanarum fluvium. *At non eo loco quærendum erat Sentianum, sed in Apulia; aut certe in Apuliæ vicinia, prope Æcos, nunc*

C Troiam, *quandoquidem illius civitatis episcopus corpora* SS. Donati *&* Felicis *in urbe sua sepelivisse dicitur. Porro Æcas, alias Æcanum &* Ecanam *eodem loco exstitisse, ubi nunc Troia est, passim censent eruditi, etsamsi Cluverius in alia fuerit opinione, Æcas collocat, ubi nunc vicus* Accadia. *Accipe locorum situm ex Itinerario Antonini. Equus Tuticus oppidum erat in Hirpinis inter Beneventum & Æcas, (nunc Troiam.) Porro describitur iter ab Equotutico Rhegium, atque in illa itinere 1°. occurrit* Sentianum, *distans Equotutico* M. P. XXXIII. *Sequitur* Vellcianum *Sentiano distans* M. P. XXIV. *Deinde* Venusia *Vellciano distans* M. P. XII. *Itaque utrumque oppidum in illo itinere occurrit, & Vellcianum quidem non potuit multum abesse ab Ausido flumine, nec a confinis Hirpinorum & Apulorum. Dicerem designari Labellum, vulgo* Lavicllo, *nisi urnis videretur Venusiæ vicinum; nam oppidum istud antiquitatem ostentat, & aliquid in nomine congruit. Sentianum autem non longe potuit distare ab hodierno Bevino, uti ex itinerario facile colligitur. Verum hæc de variis Martyrum nostrorum palæstris dicta sufficiant. Cæterum verisimile est, ad appidæ tam varia du-* D *ctos, diversisque locis occisos, ut terror incuteretur Christianis, ac latius spargeretur.*

§. V. Translatio corporum, ceteraque ad gloriam Sanctorum posthumam spectantia.

Corpora SS. Fratrum translata ab Arechi Beneventano principe e

Marius de Vipera archidiaconus Beneventanus in Catalogo antistitum Beneventanorum in Joanne II. pag. 38. *translationem duodecim Fratrum Beneventum memorat hisce verbis:* Anno DCCLX. corpora sanctorum duodecim Fratrum ex diversis Apuliæ locis diligentia pissimi principis Arrechi tranalata, & in augusto templo S. Sophiæ a Gisulpho duce incepto, & ab ipso Arrecho mirifice perfecto, & amplissimis prædiis opibusque ditato, honorifico sepulchro contecta fuere... Iplorumque traoslatio Beneventum fuit die XV. Maii, & in eorum Gestis ii versus leguntur:

Bis senos tegit urna fratres, quos una creavit
Thecla, Deo fortea ionocuoſque duces. E
Par pietas fuerat, par mors, par vitaque; Arrechus *
Princeps traslatos ornat honore pari.

* *lege* Arechis *vel* Arechis

Eadem habet Ughellus in archiepiscopis Beneventanis tom. 8. *Italiæ sacræ, col.* 33., *nisi quod mendum irrepserit in diem translationis & in versibus vox tegit sit omissa. Annus* 770. *in Actis metricis exiani exprimitur, idemque in utrisque Actis dicitur fuisse annus secundus principatus Arechis II. Additur in Actis metricis Indictio* 13., *quæ currebat anno* 760. *Hinc Jovardus pag.* 115. *recte objicit sequentia:* Recte annus Arichis secundus cum anno æræ vulgaris DCCLX. conjungitur, ut ex pluribus monumentis probari potest. In eo anno XIII. currebat Iodictio. Atqui cum XV. die mensis Maii ejusdem anni translationem contigisse scribat a populo celebratam, sequitur, ut ejus regni initio ante mensem Maii in an. DCCLIX. illigentur, ut ex Historia soluta oratione mox danda comprobabitur.

positanus in ecclesia S. Sophiæ, F

33 *Hæc quidem recte sibi consonant. At non satis intelligo, quid velit Jovardus, dum pag.* 117. *hæc scribit:* Translata ab Arichi magna cum solemnitate Beneventum sanctorum duodecim Fratrum lipsana in S. Sophiæ alceterio, a le anno DCCLXXIV. constructo, recondita fuere. Hoc alceterium, imo portheoon archimonasterii Cassinensis abbati & monachis subjecit eodem anno DCCLXXIV. *Quomodo sacra corpora anno* 760. *translatu fuere ad monasterium, si illud tantum fuerit constructum anno* 774.*? Existimare possimus primum anno* 760. *depositа fuisse in alia ecclesia, ac deinde ad ecclesiam sanctæ Sophiæ delata? sed Acta constructionem ecclesiæ præmittunt translationi, & sum translatione sit conjungunt depositionem in ecclesia sanctæ Sophiæ, ut necessario dicendum sit ecclesiam structam fuisse ante translationem. Euisimo igitur Jovardum longe aberrare a vera epocha constructæ ecclesiæ: nam pro omni ratione ad marginem allegat Angelum de Nuce in notis ad Chronicon Cassinense lib.* 1. *cap.* 9., *ubi hæc habet laudatus de Nuce:* Diploma ipsius traditionis (*quo monasterium S. Sophiæ subjicitur Cassinensi*) in regesto Petri n. 175. actum dicitur in anno XVII. principatus Arichis, mense Novembri, Indictione XIII., hoc est, anno Christi DCCLXXIV. *Verum tum hoc diplo-*

ma:,

A *ploma, tum alia apud Ughellum eodem anno data, non deſignant annum conditæ eccleſiæ, quam ante corporum tranſlationem primo aut certe ſecundo Arechis anno, ſeu æræ vulgaris 759. aut 760., perfectam fuiſſe prorſus mihi perſuadeo.*

quam initium principatus ſui perfectam, anno 760.

34 *Etenim Giſulfus dux Beneventanus anteceſſor Arechis memoratam eccleſiam jam ſtruere cœperat, ita ut dubium non videatur, quin Arechis opus inchoatum initio principatus ſtatim promoverit ac perfecerit. Audi Leonem Oſtienſem lib. 1. Chronici Caſinenſis, cap. 6.*: Iſte Giſulfus cœpit ædificare eccleſiam ſanctæ Sophiæ in Benevento, quam cum morte præveotus explere non poſſet, Arichis, qui ei ſucceſſit, mirifice illam perfecit; ibique ſanctimonialium cœnobium ſtatuens, monaſterio ſancti Benedicti hic in Caſino conceſſit, ſicut in ſequentibus oſtendemus. *Deinde cap. 9. rem ulterius narrat ex Erchemperto hiſce verbis*: Hic (*Arechis*) intra mœnia Beneventi templum Domino opulentiſſimum ac decentiſſimum condidit, quod Græco

* *l. ἁγίας ἀνάστ.* vocabulo ΑΓΗΑΝ ΣΩΦΗΑΝ*, id eſt, Sanctam

B Sapientiam, nominavit. Ditatumque ampliſſimis prædiis & variis opibus, ac ſanctimonialium cœnobium ſtatuens, germanamque ſuam ibidem abbatiſſam efficiens, cum omnibus omnino perſinentiis & poſſeſſionibus ejus, id ſub jure beati Benedicti in monte Caſino tradidit in perpetuum permanſurum. In quo videlicet templo ſanctorum martyrum duodecim Fratrum corpora, diverſis in locis per Apuliam, in quibus & decollati fuerant, quieſcentia, honorabiliter allata, ad tutelam & honorem patriæ in ſingulis capſis pariter ſub uno altare reconditit. *Notat de Nuce hæc omnia* de templo S. Sophiæ conſtructo ab Arichi *legi* in codicibus omnibus *Erchemperti* tam ſcriptis quam impreſſis. *Ex hiſce concludimus, perfectam videri eccleſiam anno 759. vel 760., & eodem anno 760. recondita ibidem ſanctorum Fratrum ſacra lipſana, uti habent Acta.*

viſio, qua principi Arechi apud corpora Sanctorum oranti

35 *Poſt quædam de tranſlatione altarum relatarum ad eamdem eccleſiam, rurſum ad propoſitum noſtrum Leo Oſtienſis ſubjungit iſta:* Ubi

C dum maxima devotione, quoniam vicinum loco illi palatium erat, frequentem conſuetudinem in oratione pernoctandi haberet (*Arechis*;) fertur, quadam nocte oranti illi ſanctos duodecim Fratres appariſſe, eumque pariter inclinatis amicabiliter vultibus ſalutaviſſe. Quos dum torvo nimis aſpectu, exteros quoslibet eſſe exiſtimans, quinam illi eſſent, qui nocturno tempore ſanctimonialium clauſtra ſic audacter ingredi præſumpſiſſent, inquireret; illi leniter arridentes; Nos, inquiunt, ſumus, o princeps, quos tua devotio per diverſa repertos loca ſummo huc ſtudio detulit. Quod nobis quidem quam bonum & quam jucundum, tibi autem quam ſit divina pietate proficuum, ultima dies oſtendet. Et his dictis, ſubito principi viſio, quæ videbatur, diſparuit. *Idem refert ſeu Alfanus ſeu alius ſub finem carminis edendi, ſed paulo breviut; præterquam numerum interrogatione Arechis, quæ minus eſt veriſimilis. Eadem quoque viſio, præmiſſa breviter tranſlatione, narratur in lectionibus Officii Sanctorum noſtrorum, quas Jovardus ex codice Ms. edidit primo loco a pag. 69. quaſque in vigilia recitatas fuiſſe exiſtimat.*

oblata fuiſſe dicunt

36 *Cum vero nihil præterea in lectionibus iſtis habeatur ad propoſitum noſtrum, placet ea huc loco inſerere:* Duodecim autem ſanctorum Fratrum corpora, ſicut majorum relatu didicimus, AUCT.
felicis memoriæ Arechis Langobardorum prio- J. S.
ceps, diverſis tumulata locis, ſollicitudine pia
dilcutiens, & ſacra aviditate reppertens, frequentis populi turba, cleri occurſu, pontificum
comitatu, apparatu ſolemni Beneventum tranſtulit, & in baſilica ſanctæ Sophiæ, quam ipſe
conſtruxerat, cum ſumma reverentia ſub uno
altari collocavit: ne eos dividerei ſepultura,
quos una mater effuderat, eadem fides ſociarat,
paſſio fecerat ſocios; & non diſſimilia corona
germanos. Collocatis itaque cum ſumma vene-
ratione ſacris Martyribus; collatis eidem mo-
nalterio multis prædiis, & multis regia liberalitate
ornamentis, præfatus princeps nocturnas horas
præveoiens, ſanctorum Martyrum ſuffragiis ſe
cœpit attentius commendare. Contigit autem,
quod dum quadam nocte loca ſacra, nullo con-
tentus comite, ex more reviſceret, dum ora-
tioni prolixius inſtitit, ſanctos duodecim Fratres
ſecundum ordinem nativitatis ſibi videt propter E
aſſiſtere, & pariter cum orante orare, & pia
ſupplicatiooe ſalutatioais ſibi obſequium exhibere. Princeps vero nova viſione exterritus, quoſlibet alios homines ſuſpicatus, cœpit in eos
acriter indignari, quod in monaſterium ancillarum Dei tempore indeceati quadam temeritate auſi ſunt ingredi. Cui ſacratiſſimi Martyres vultu placido, voce jocunda dixerunt: Noſ ſumus duodecim Fratres, quos variis pœnis diverſis locis expoſitos colligens, decenter ſatis in hoc dormitorio in una ara collocaſti: qui dum locum iſtum incolimus, tam corpore, quam opitulatione cuſtodimus. Miſſi ergo ſumus tuæ devotioni occurrere, & prompta benignitate favere. Et quia in præſenti memoriam noſtri pia ſollicitudine, & ſedula viſitatione geris, & in præſenti peccatorum veniam, & in futuro æterna præmia conſequeris. Hac itaque viſione glorioſiſſimus princeps animatus, tanto devotius ſanctorum Martyrum cœpit corpora venerari, quanto de viſione ſacra nullatenus poterat ambigi.

icones Sanctorum, ut pictæ ſunt in codice Ms.

37 *Demum icones duodecim Fratrum ex Jovardo ſubjunga. De illis ſic ſcribit pag. 74.*: Horum ſanctorum Martyrum icones depictæ in noſtro codice viſuntur, quorum duo, Donatus, F ſcilicet, caſula, antiquo more, & mappula in ſiniſtro brachio ornatus, expanſiſque ante pectus manibus, & Felix rubea tunica, codicem ambabus manibus ante pectus tenens, violatia itidem mappula in ſiniſtro brachio inſignitus: reliqui porro decem Fratres tunicati, & capillati, tum pallio, & diadematibus, ſeu ſphæria decorati conſpiciuntur. Donatus ſiquidem, & Felix, quorum alterum presbyterum, hypodiaconum alterum fuiſſe Acta referunt, clericali tonſura, ſive corona detonſo capite deſuper ſunt depicti ad inſtar clericalis coronæ, quæ in antiquiſſimis Romanorum Pontificum imaginibus ex ſancti Pauli baſilica a CL. Blanchino *de paucis* delineatis viſuntur. Ego vero icones has non ad rei hiſtorico-ritualis veritatem, ſed ad ſæculi VIII. vel XI. eccleſiaſticam diſciplinam dapictas arbi- * *forte* trior, quum ſeculo Eccleſiæ IV. tunicis hypodiacones altari minime interviſſe, ſed tantum Alba indutos miniſtraſſe certum ſit. Tum rurſus non ſatis perſpicuum eſt, an III. Eccleſiæ ſeculo caſulæ uſus invaluerit, aliorumque ſacrorum indumentorum, ſaltem in Africana eccleſia: tum

AUCT. J. S. sanctum Fulgentium Ruſpenſem in Africa epiſcopum conſueta indutum tunica myſteria celebraſſe ejus vitæ auctor coævus refert. Ut ut ſit, hoc monumentum, quod Actorum fidei reſpondet, ut ab interitu vindicaremus, ærі adhuc incidi curavimus.

Passio Sanctorum duodecim Fratrum.

ACTA PRIMA

auctore anonymo

Ex Ms. Nicolai Belfortii.

Capti Sanctі & ad præſidem ducti.

MAximianus *a* cæſar crudeliſſimus, audiens famam ſanctorum duodecim Fratrum, miſit Valerianum Carthaginem, ut adduceret eos. Valerianus itaque cum Carthaginem perveniſſet, & Sanctos non inveniſſet; miſit ad *b* civitatem Adrumetinam *b*, qui eos ad ſe adducerent. Venientes autem milites, Carthaginem eum injuriis beatos Fratres deduxerunt. Alia ergo die, ſedens pro tribunali Valerianus, duodecim Fratres ſiſti præcepit; quibus dixit: Niſi confiteotes ad thurificandum veneritis, diverſis vos faciam ſuppliciis interire. Beatus Donatus unus eorum dixit: Servi ſumus Domini noſtri Jeſu Chriſti: ſi unum extinguas, alii magis roborabuntur in Chriſto.

Suſtibus cæſi ac in carcerem detruſi, ubi eorum vincula ab angelo ſolvuntur.

2 Accenſus Valerianus furore, juſſit ſingulos ſuſtibus cædi, & verberatos retrudi in carcerem. Medio autem noctis tempore, adeo immenſum lumen reſulſit in carcere, ot oculi humani ferre non poſſent. Ad quem unus ex cuſtodibus accedens propius, dum divinum vidit, ſui corporis lumen amiſit. In medio veto luminis venit angelus Domini, dicens ad eos: Miſit me Dominus Jeſus Chriſtus ſolvere vincula veſtra. Ad cujus vocem, diſrupta ſunt omnia vincula eorum. Mota ergo civitate Sanctorum miraculis, Valerianus, oe populus ultra crederet, duodecim Germanorum colla maouſque catenis D conſtringi, eoſque ad mare vinctos duci præcepit. Cum quibus ipſe & milites navigio profecti ſunt, eumque navigantes applicuiſſent remum, relicto navigio tandem venerunt in civitatem Poteotiam.

Duodecim Fratribus quatuor, tres Venuſiæ, & tres Victiani martyrio coronantur.

3 Tunc ſedens pro tribunali Valerianus, quatuor ſibi ex Fratribus, Arontium, Honoratum, Fortunatum, & Sabinianum adduci præcepit: quos ſacrificare nolentes, capitalem juſſit ſubire ſententiam in eadem civitate ſexto Calendas Septembris. Alia die abiit in civitatem Venuſiam, Sanctos ſecum deferens, & ſanctiſſimos Septimum, Januarium & Felicem, poſt interrogationem Chriſtum confitentes, juſſit in eadem civitate quinto Calendas Septembris decollari. Die autem altero, Velinianum advenit: & cum tecubuiſſet in prandio, ſatiatus ſcelere, exitiali officio, tres ſanctiſſimos Vitalem, Satorem & Repoſitum ſibi præſentari juſſit, qui permanentes in confeſſionibus ſuis, pertuleruot mortis ſententiam quarto Calendas Septembris.

Poſtremi Donatus & Felix, eorum ſenti, capite mi. ſummatur Fortunati, & lege Sentianum

E

4 Valerianus vero iter agens, in Sententianum * venit partem Apuliæ. Ioterea ſanctiſſimi Donatus & Felix, Germanorum ſuperſtites, Fratrum ſuorum videntes conſtantiam, amore fervebant martyrii, & gratias agebant Deo, qui Fratribus ſuis, forti agone præliantibus, coronam juſtis promiſſam largiri dignatus eſt. Mittens vero Valerianus adduci illos ad ſe præcepit: quos ſic alloquitor: Sacrificate diis immortalibus, ne Fratrum veſtrorum ſententia mancipemini. Cui beatiſſimi Felix & Donatus dixerunt: Chriſtiani ſumus, hæ tantum, quod tibi videtur. Inflatus Valerianus, juſſit eos in equuleo ſuſpendi & torqueri: debinc taceratos diverſis plagis, ſemivivos tetrudi in cercerem. Poſtremo die alia præcepit ſpiculatori, ut capita eorum incideret. Qui beatiſſimi athletæ Jeſu Chriſti Donatus & Felix, decollati ſunt io eodem loco, die Calendarum Septembrium.

F

ANNOTATA.

a *Figendum ſanctorum Fratrum martyrium ſub Maximiano Herculio, probavi in Commentario* §. 3.

b *De Adrumeto horum Sanctorum patria breviter actum ibidem n.* 24., *& jam ante n.* 20. *& 21. de illius civitatis epiſcopo. Reliqua, quæ difficultatem in his Actis parere poſſent, diſcuſſa ſunt* §. 4.

ACTA ALTERA

PROLIXIORA ET MINUS SINCERA

auctore anonymo

Ex editione Jovardi.

Patria, parentes, & nomina ſanctorum Fratrum.

DUm fervor Maximiani diverſis pœnis Chriſtianos perimeret, Africa tunc regio Chriſti militum occultabat cohortem. Inter quam vir Chriſtianiſſimus Bonifacius cum conjuge, Thecla nomine, Drumentina *a* urbe morabatur, prudentiſſimi Chriſtianitatis ingenio, & fœcundiſſimi filiorum affectu. Habebant autem duodecim filios, quos fidei devote documentis educabant cotidie. Nolebant eos ſcire velle, præter, quem didicerant, Chriſtum; indefinenter pro ſuis Chriſto fideliter preces effundunt: Jeſu bone, Agne

imma-

A immaculate, qui mundum perditum tuæ nativitatis novo lumine reparasti, fac misericordiam cum filiis nostris, ut non sciant aliom Deum, præter te Dominum Jesum Christum, qui cum Patre, & Spiritu sancto in unitate vivis & regnas in omnia seculs. Et dum his nutrimentis & precibus Bonifacius eum conjuge filios in fide solidarent, nichil horum de his, quæ a parentibus audierunt, obliti sunt; sed, sicut terra bona, semina receperunt, & multiplicatum fidei fructum parentum moribus reddiderunt. Et ad firmandam veritatis vocem se ipsos abnegantes, Christianos licet, ob Dei tamen amorem, parentes derelinquunt. Nondum omissa patria, Africanis assidue verbum veritatis, & baptismum Jesu Christi prædicabant. Et multi per eos errore relicto ad baptismi gratiam pertinxerunt *. Quorum nomina non immemor Africa, & merita memoratur. Erant, ut diximus, Fratres duodecim,

* Al. pertigerunt.

B Donatus, & Felix, Arontius, & Honoratus, Fortunatianus, & Sabinianus, Septiminus, & Januarius, Felix, & Vitalis, Satorus, & Repositus.

2 LECT. II. Interea Drumentini cives, in eadem urbe Jovi sacrificabant, & Herculi, ad quorum templa Duodecim properantes, infidelium turbas exprobrabant. Nolite, inquiunt, hæc, Fratres, agere, sed potius Creatori, quam creaturæ humilia subdere colla, & Deo vivo persolvite vota, quæ mortuis, & manufactis simulacris persolvitis. Audientes hæc simulacrorum pontifices *b* unanimiter in eos sævire cœperunt, e quibus unus, Florentius nomine, minister Herculis, in medium se objiciens dixit, Cujus religionis estis? aut quo genere orti? Tunc beatissimi Fratres dixerunt: Christiani sumus & genere, & doctrinis instructi. Florentius dixit: Ergo ad hoc venistis, ut culturam deorum nostrorum perturbetis? An nescitis Maximianum rebelles deorum innumerabilibus cruciatibus dissipare? Sancti vero dixerunt: Crede, dubium non est Maximianum vestrum simili pœna vobiscum in æternum condemnandum; quia, nisi qui crediderit in Dominum Jesum Christum, non potest pœnam sempiternam evadere. Florentius dixit:

C Jesum Christum, quem dicitis Deum esse, multi hunc confitentes male perierunt. Beatissimi Fratres respondernnt, dicentes: Noli dicere male perierunt, qui Dominum Jesum Christum crediderunt, sed ab oculis lacerantium ablati transeunt, ut in perpetuum cum Domino glorioso permaneant, quia nisi prius aurum igne probetur, non ante efficitur manu artificis apium. Hæc & his similia Sanctis prolequentibus, non modica turba credidit in Dominum Jesu Christum.

3 LECT. III. Eodem tempore Cyprianus *c* vir sapientissimus sanctis moribus sacerdos, Carthaginensem regebat ecclesiam. Qui audiens sanctorum Fratrum celeberrimam famam, ad se eos accersiri rogavit. Et dum perveniissent, officiosissime eos suscipiens, gaudensque super eos dixit: Benedicti vos a Domino Deo cæli, Fratres, & Filii, quia bona fama de vobis, ut nunc cernn, in omni loco personuit. Bona tamen arbor, dicente Domino, bonos fructus affert; & vos de dignis parentibus digna proles estis effecti. Tunc unum ex eis Donatum presbyterum ordinavit. Felicem post ipsum genitum subdiaconem fecit, nugens illis fidem Jesu Christi, ut intrepidanter paganis salutaria consilia ministrarent, & insidiantis hostis jacula armati fide, robusto pectore superarent: & osculatus est singulos, & lecnre perreaerunt. Multa tamen mirabilia in eadem Carthagine per eos est dignatus Dominus operari: AUCT. ANONYMO. quum quicumque qualibet valitudine tenebaotur, adducti Sanctorum vestigiis, protinus saobantur. Et ita crescebant miraculis, ut eos etiam profiterentur dæmonia. Nam in prædicta civitate eras relicta *d* cujusdam senatoris, Restituta oomine, *d* habens unicum filium, quem erebro dæmon acriter vexabat, & per os pueri diabolus clamabat; Nisi veoerint Donatus & Felix, servi Jesu Christi eum ceteris Fratribus, numquam n vase isto receedam. Restituta hæc audieos, quatuor missis militibus, præcipiens eis dixit; Ubicumque hos inveneritis, digne eos ad nos oblecranies deducite. Illis autem cuntibus, nondum urbem exierant, & in platea nova eos aggregatim invenerunt. Quos iorerrogantes dixerunt: Quis vestrum, oblectamus, scit Donatum, & Felicem? Sancti vero; Quid, inquiunt, ad vos pertinent? Cognoverunt milites sanctos, quod ipsi essent, supplicantes aiunt ad eos. Filium senatricis hujus civitatis diabolus vexare non cessat, & E per os ejus loquitur: Nisi venerint Donatus & Felix, non exeo: quapropter venite, ornemus, antequam moriatur. Facta illin oratione abierunt, & eum omni gaudio a Restituta, licet pagana, tamen fidelissime susceptl sunt.

4 LECT. IV. Restituta flens graviter ait ad eos: Succurrite, piissimi, unico filio meo, ne tam gravi pereat cruciatu. Beatissimi famuli Jesu Christi Donatus & Felix dixerunt: Cur non a magnis diis vestris hic infirmus convaluit? Restituta vero pedibus provoluta Sanctorum, sanitatem unici postulabat. Tribunus quidam Adeodatus nomine dixit ad Sanctos: O utinam vestris beneficiis hic noovaleiceret, ut immensis donati muneribus proficiceremioi. Sancti vero subrideotes, dixerunt: Munus Dei est, ipsum toto corde diligere, & nihil est melius, nichilque perfectius, quam ut animas, quas error profundus detinet, eruamus, & ad lucis æternæ gloriam, relictis simulacrorum cultibus, recto tramite perducamus; & conversi ad Restitutam dixeruot: Age constanter, Restituta, & erede Dominum Jesum Christum te F posse ab errore redimere, & ne hunc puerum prohibeas sequi, quem voluerit, confestim videbis virtutem Domini nostri Jesu Christi io puero esse manifestam. Restituta dixit ad eos: Hoc tantum videam, ut puer ab hac vexatione liberetur, nec illum prohibeo, & me ipsam cum omni domo mea fieri Christianam promitto.

5 LECT. V. Beatissimi vero Athletæ Dei duodecim Fratres circa vexati lectulum, in quo constrictus jacebat, corruentes orabant. Et dum diutius singuli singulas preces effundereot, erigens se beatus Donatus dixit: Deus omnipotens æternorum rector & conditor, qui filium reguli, & puerum ecoturionis, & Cananææ filiam fide interveniente verbo sanasti, respice propitius fidem hujus mulieris, & hunc puerum libera, ut eognoscant omnes, quia potens es, & Deus deorum in scecula seculorum. Cumque ab illis dictum fuisset, Amen, eadem hora diabolus, tamquam leo rugiens, cunctis videotibus, terribiliter abiecssit. Puer vero ad pedes provolutus Sanctorum glorificabat Deum cæli, dicens: Nunc cognovi unum Deum in cælu & in terra, quem miseri pagani non sciunt. Mater vero pueri læta efficitur, & promissum, quod dederat fidei, cum filio & omni domo sua baptizata

a b c d e f

AUCT. ANONYMO.

ptizata implevit. Sed & multi ex paganis, hæc videntes, baptizati sunt credentes in Christum. Maximianus *e* cæsar interea crudelissimus audiens Romæ famam sanctorum Fratrum, Valeriano præcipiens, dixit: Proficiscere Carthaginem, & rebellas deorum nostrorum nostris tribunalibus appræsenta. Data itaque auctoritate, Valerianus cum exercitu perrexit Carthaginem.

e

multaque) minatur Restituta et reburrum martis ad Sanctos capiendos

6 LECT. VI. Sancti vero valesacientes Restitutæ, ad roborandas mentes fidelium civitatem suam iterum visitarunt. Beata igitur Restituta audivit Valerianum intrasse Carthagioem, & cymbalorum cythararumque audiens sooitus, clausit fores domus suæ, & cum Christianis Christo sedulum exhibebat officium. Et dum hæc circa Dei feminam peraguntur, Valerianus intravit domum ejus, & cum jurgiis ait: Quis te, demens, alienavit a cultura deorum immortalium, quibus & Maximianus subjectus est? Nisi mihi sanguine juncta fuisses, absque ulla interrogatio-

B ne crudeli te necassem supplicio. Beata Restituta respondit: Sperans eram & ego aliquando, ut nosti, in idolis, sed nisi certius, & citius virtutem cognovissem domini mei Jesu Christi, sunditus domus mea imminentibus malis periisset. Sed & unicus filius meus jam morti proximus, & a dæmonio vexatus per famulos Dei Donatum & Felicem redditus est mihi incolumis. Valerianus autem ira repletus, Ubi sunt, inquit, de quibus loqueris. Beata Restituta respondit: In Drumentina civitate tua eos reperies. Qui statim vocavit tribunum suum, nomine Victorem, & ait ad eum: Perge festinanter cum militibus ad inquirendos deorum nostrorum serenies injuriam, & dum inveneris, adduc eos vinctos nostris obtutibus. Et egressus Victor tribunus cum militibus, invenit eos orationi vacantes, quos proterve alloquitur dicens: Vosne estis populi seductores, & deorum nostrorum re.puentes libamina? Beatus Donatus & Felix dixerunt: Servi sumus Domini nostri Jesu Christi, se docentes omnino populum, ne relicto Deo, qui in cælis est, vana sequatur, & dæmoniis amplius sa serviturum exhibeat, quem Deus proprio sanguine liberavit.

conversio autem tribuni ad fidem, Sancti per alios fi ssumtur coram præfecto

C 7 LECT. VII. Victor tribunus dixit: Ergo si omnes hunc, quem Deum asseritis, sequantur, a quibus Jupiter veneratur, & Hercules? Beatissimi famuli Jesu Christi Donatus & Felix dixerunt: Audi, obsecramus, Victor tribune, attentius, & ostendimus tibi, quomodo non debeani venerari. Deus est ante secula creans omnia, qui & hos, quos colitis, natura homines condidit, sed libero perdiderunt veritatem arbitrio. Sic & diabolus angelus est conditus prius, sed superbiendo beatitudinem perdens ad ima corruit, humano generi tantum iovidet, & ne perditum lucum homines adeant, hunc errorem proposuit, ut mortuis hominibus honorem exhibeant, & ipse per eos diabolus errorem multiplicans, etiam sutora pronuntiet. Sed ne te, Victor, hic cæcus error dilaniet, crede in Dominum Jesum Christum, & renascere unda purificationis, ut æternum possis effugere supplicium. Cumque hæc, & his similia a singulis Fratribus percepisset, amor eum accendit fidei ita, ut ab eo baptisma peteretur. Qui instructus in fida Jesu Christi baptizatus est una cum militibus in

f nomine sanctæ Trinitatis *f*. Illis autem moram facientibus, supervenerunt a Valeriano missi milites, & cum injuriis capti sunt, deductique Carthaginem. Alia die sedens pro tribunali Valerianus, duodecim ante se Fratres sisti præcepit, D & hoc initium sermonis perfidus sanctis Martyribus dixit: Dicite, seductores nequissimi, onde vobis tanta audacia, tantaque supervenit vesaoia, ut contra decreta principum leges patrias spernatis, & Crucifixum præponatis immortalibus diis? Per salutem Maximiani, nisi confitentes diis ad thurificaodum veneritis, inenarrabilibus vos faciam perire suppliciis. Tunc beatissimi duodecim Germani vultu placido, mente robusta astabant. Beatus Donatus ait Valeriano: Ad satisfactionem gloriæ vestræ quidquid imposterum retonabit, præcenter exponimus: revera duodecim sumus servi Domini nostri Jesu Christi, & in tantum serventes igne martyrii, ut si unum extinguas, alius magis roboretur in Christo.

fustibus cæsi inclusi donatur coelesti, ubi angelus eorum custodia. Novi imponuntur

8 LECT. VIII. Accensus igitur Valerianus furore magno, singulos justit fustibus cædi, & verberatos cæcum retrudi in carcerem, cogitaos quomodo Maximiani eos præsentaret obtutui. Medio autem noctis tempore immensum lumen refulsit cælitus in carcere, tantæque msgnitudinis, ut eustodes carceris oculis ferre non possent. Unus tamen accedens propius, dum divinum vidit, suum corporis lumen amisit. In medio vero luminis venit Angelus Domini, dicens ad eos: Misit me Dominus Jesu Christus solvere vincula vestra. Ad cujus vocem, quibus tenebantur, disrupta sunt omoia vincula eorum. Mota itaque civitas est Sanctorum miraculis. Valerianus autem, ne populus Christo amplius crederet, catenarum vinculis duodecim Germanorum colla manusque constringens, ad mare vinctos duci præcepit, cum quibus ipse & milites sunt profecti navigio. Navigantibus interea pariter tempestas facta est valida, ita ut navis fluctibus mergeretur. Nautæ vero turbati dixerunt: Væ nobis, pariter perimus. Valerianus autem deorum suorum oumina invocat, ut sibi ministrarent præsidia. Quo vociferante, ventorum flamina centuplum & fluctus crescebant.

E

eorum ab tempestas. rum precibus sedatur quam Potentiam.

9 LECT. X. Convocatis autem duodecim Fratribus ait Valerianus: Invocate Deum vestrum, si forte a nobis hæc recedat turbatio. Beatissimi Athletæ Christi Donatus & Felix dixerunt: Promitte te abrenuntiare idolis & pompis eorum, & F statim videbis in Jesu Christi nomine essa mare placabile. Valerianus dixit ad eos: Si hoc, quod dicitis, factis probaveritis, faciam, quod hortamini. Tunc Duodecim vinctt catenis in faciem cecidere, & orantes dixerunt: Dominator Domine, omnium elementorum rector & conditor, ne ad perfidiam Valeriani respicias, sed exaltare super omnes deos, & impera huic mari, sicus imperasti, dum paventium Discipulorum fidem roborasti, ut exaltetur nomen tuum ab omnibus, sicut exaltatum est ante omnia secula. Orantibus illis facta est tranquillitas magna, ita ut oblivioni tradita effet perturbatio mentis. Valerianus insipiens non ferens nomen Christi, deos suos tranquillitatem feciise comprobabae. Multi tamen ex militibus in Christum crediderunt. Navigantes vero litus Siracusanum *g* Siciliæ descenderunt, & *g* manserunt ibi duobus diebus, deinde Cathenam *h* *h* perveneruot. Ubi ad terram Christi Milites Valerianus justit deponi; blanditiis amplecti Martyres cogitans, sacrificare idolis subdola voce monebat. Sed Athletæ Dei, ut terroribus non sunt moti, ita nec blanditiis suos mente concussi. Ascendentes iterum navim, Messanam *i* deducti sunt, *i* in qua parumper morati, alia accepta navi transfretan-

A ſtrantes Regium *k* deſcenderunt. Dimiſſo itaque navigio terram Britannorum *l* luſtrantes, Lucren applicuerunt, deinde iter agentes, venerunt Cotentiam. Poſt hæc inde ſunt profecti Scylacium. Ibi igitur Valerianus juſſit militibus, ut humane cum Martyribus agerent, quatinus eos poſſet Maximiano Romam perducere. Moventes inde Grumentum *m* profecti ſunt, & die altero Marcilianum properantes, deinde ad civitatem venerunt Potentiam. Ubi audiens, quod imperator Aquileia *n* eſſet extinctus, qualiter eos in præſenti perderet, cœpit excogitare.

k *l* *m* *n*

10 LECT. XI. Sedens igitur Valerianus pro tribunali, quatuor ſibi ex Fratribus, Arontium, & Honoratum, Fortunatianum, & Sabinianum adduci præcepit. Quibus & dixit: Uſque modo inſaniam veſtram æquanimiter toleravi, nunc autem ſacrificate diis, ut cæſaris amici efficiamini. Tuoc ſanctiſſimus Arontius dixit: Quemcumque noſtrum ſacrificare idolis preſſeris, potius in Chriſto mori eliget, quam dæmoniis obedire. Valerianus alios reſpicit, ſed aotequam interrogarentur, beatiſſimi athletæ Chriſti Honoratus, & Fortunatianus, & Sabinianus dixerunt: Nihil a nobis requiras, nihil dicimus, niſi quæ a Fratre audiſti. Iratus Valerianus, bos quatuor capitalem juſſit ſubire ſententism in eadem civitate ſexto Kalendas Septembris. Alia die abiit io civitatem Venuliam, Sanctos ſecum deferens, ubi beatiſſimos Septiminum, & Januarium, & Felicem, poſt interrogationem Chriſtum confitentes, juſſit decollari in eadem civitate quinto Kalendarum Septembrium. Die vero altero Velinianum advenit Valerianus, & dum recubuiſſet in prandium ioſaniatus adhuc ſeelere exeniali * officio jugulandos tres ſibi afferri ſanctiſſimos Vitalem, Saiorum, & Repoſium juſſit. Sancti vero permanentes in confeſſionibus luis pertulerunt martyrium quarto Kalendarum Septembrium. Deinde iter agens Valerianus in Sentianum pervenit partem Apuliæ. Beatiſſimi Donatus, & Felix, qui erant Germanorum ſuperſtites, videntes tantam Fratrum conſtantiam, velut ſitiens elara fluenta deſiderat, ita amore fervebant martyrii, gratias agentes Deo, qui Fratribus ſuis, ſorti sgone præliantibus, promiſſam juſtorum coronam largiri digoatus eſt, Suorum aotem exitum, qui ei perpetue in confeſſionibus perduranies eommendabant, dicentes: Deus æierne, amator juſtitiæ, pslma Martyrum, eersantium ſortitudo, reſpice laborem noſtrum, & ne nos patiaris paſſionibus ſeparari, qui confeſſione tui nominis ſuimus pares. Hæc illis oraotibos, miſit Valerianus, & ad ſe eos duci præcepit. Stabant autem ambo immobiles, ut magniloqui tyranni aciem debellarent. Sic eos Valerianus alloquitur: Nonne vos eſtis magiſtri icelerum, & Frairum veſtrorum funera coneitantes? Tempus adhuc videtur congruum pmniteodi, reſipieite ab hac ſtultitia, & ſacrificate immortalibus diis, ne Frstrum veſtrorum ſententia mancipemini.

ubi quæ ſequuntur ex Fratribus, eros alii Fortaſſe & eros Velinianoi ſequuntur quamam.

** leg exiziela*

11 LECT. XII. Beatiſſimi viri Donatus & Felix dixerunt: Fratres a nobis moniti tuam jam viceruot perfidiam, & turpe eſt, ut, qui docuimus hoſtes vincere, victas manus hoſtibus demus. Jam & illi, & nos tuam crudelitatem deeepimus, & Chriſtiani ſumus, ſae tantum, quod tibi videtur. Inflatus Valerianus juſſit eos in eculeo ſulpendi, & inrqueri. Et dum diutius torquerentur ſanctiſſimi viri Donatus & Felix, voce conſtaoti hilarique vultu dixerunt: Gratias tibi agimus, Domine Jeſu Chriſte, qui inter tormenta ſervis tuis virintem præbes, & perſeverantiam confeſſioois adauges. Tuoc laceratos dsverſis plagis, lemivivos juſſit retrudi in carcerem. Alia die præcepit ſpiculatori, ut capita eorum ineideret. Decollati ſunt autem beatiſſimi athletæ Jeſu Chriſti Donatus & Felix in eodem loco Sentiano die Kalendarum Septembrium. Marcus *o* itaque Eeanæ urbis epiſcopus venit noćte eum elericis ſuis, & rapuit corpora Sanctorum, & in civitate ſua eum omni gaudio ſepelivit. Poſt multa vero lieet annorum curricula non eſt paſſus eos Dominus ſeparari corporibus, qui & fide, & paſſionibus indiſſolubiles extiterunt. Nam dum diverſis ſqnallentioribus inhoneſte locnlis tenerentur, vir ſapientiſſimus Arechis *p*, Langobardorum gentis celeberrimus Princeps, collegis eorum pretioſiſſima eorpora, & quos Germanos ſanguine & fide legendo repererat, cum ingenti honore Beneventi ſub uno tegmine collocavit. Qui indeſinenter manifeſtis pollent miraculis. Quamobrem eorum patrociniis ſubjacemus, qui languidis, quacnmque detinentur infirmitate, gratia protegente divina, ſuis beneficiis proſont, præſtante Domino ooſtro Jeſu Chriſto, qui cum Deo Patre vivit & Spiritu ſancto in unitate, in lecula ſeculorum. Amen.

poſtrani vero duo Sanctoi in Apulia: eorum deinde tranſl. ta corpera.

o *p*

AUCT. ANONYMO.

ANNOTATA.

a Drumentina urbe *Adrumetum ſignificatur, de quo actum in Commentario n.* 24., *ubi etiam de parentibus Sanctorum. Perro quæ ſequuntur de eorum geſtis in Africa, in Actis prioribus omiſſa ſunt & incerta, uti ibidem diximus.*

b *Audi obſervationem Jovardi*: Pontifices præerant ſacerdotibus, aris, & ſerificiis, quorum curæ hæc omnia erant contradita ... Horum enim erat religiones & cæremonias publicas privatasque, laera, & res divinas ſanctiſſime tueri & interpretari, illaque omnia exſcripta ſignataque habere, ut quibus aria, quibus diis, quibuſque hoſtiis, quibus diebus, & ad quæ templa, ſacra firent, perſpectum haberent; oe qui Romana ſacra negligerent peregrinolque ritus adſeiceerent, aut deorum cæremonias turbarent.

e *S. Cyprianus colitur ab eccleſia* 16. *Septembris, ubi geſta ejus diſcutiemus. Epiſcopus creatus eſt anno* 248. *aut* 249., *martyrio coronatus anno* 258., *uti vult Pagius in Critica ad eoſdem annet. Hinc colligitur geſta S. Cypriani cum Martyribus noſtris, quæ abunde etiam verſimilia non eſſe oſtendimus in Comm.* §. 3. *repudiandа eſſe, cum nequeant cum epocha Martyrum, qui ſub imperio Maximiani paſſi ſunt, ſatis cohærere, etiamſi ſuſpicari vellemus hæc contigiſſe, dum Fratres eraut juvenes, multumque temporis interceſſiſſe inter hæc geſta & eorum martyrium.*

d *Ad hanc vocem Jovardus ſic habet*: Relicta eſt illa, quam nos indiſtincte viduam voeamus. Viduæ enim proprie dicuntur, quæ nec filios, nec oepores, nec alios habent conſanguineos; de quibus locutum ſuiſſe Apoſtolum in prima ad Timotheum Epiſtola haud dubito: „ Quæ vere vidua eſt & deſolata, ſperet in „ Deum „. Relictæ vero dicebantur, quæ, licet viro carerent, filium tamen vel nepotem ſuperſtitem habebant. *Dubito, an hæc diſtinctio inter viduam & relictam uſitata fuerit. Sed* relicta

certe

Digitized by Google

AUCT. ANONYMO, *certe fumitur non raro pro vidua. Pro facto ipso conſule Comm. num. 26.*

c *Hic tantum inchoantur Acta breviora,*

f *Jovardus editor recte obſervat ſequentia*: Sanctæ Trinitatis, ſcilicet cum expreſſa & diſtincta invocatione trium Perſonarum SS. Trinitatis, ut jam Eccleſiam univerſalem præcripiſſe, & in illis partibus in uſu fuiſſe, ex Epiſtola S. Cypriani ad Jubajanum 73. edit. Pamelii edocemur: „ Denique (inquit) ubi poſt reſurrectionem „ Domini Apoſtoli ad gentes mittuntur, in no„ mine Patris, & Filii, & Spiritus ſancti bapti„ zati jubentur „. *Invalidum eſſe baptiſmum, in quo non exprimuntur tres Perſonæ, docent theologi. Porro jam obſervavi in Commentario n. 26. horum converſionem parum eſſe verſimilem.*

g Syraculæ *urbs eſt maritima Siciliæ olim ampliſſima & ſatis etiamnum nota cum portu capaci ad latus inſulæ orientale.*

h Catana *alia eſt urbe Siciliæ maritima ad idem inſulæ latus, ſed Italiæ propinquior.*

i Meſſana *in eadem Siciliæ ora ſita eſt ad* B *fretum Siculum, quo ab Italia ſeparatur Sicilia, eſtque urbs celebris & notiſſima.*

k Rhegium *in oppoſita Italiæ ora ad dictum fretum urbs eſt Brutiorum non ignobilis.*

l Brutii, *vel* Bruttii *indicantur, quorum terra inter fretum Siculum & Lucaniam ſita ora*, ager Bruttiorum *vel* ager Bruttius *dicta ab antiquis. Nunc* Calabria *vocatur, in citeriorem & ulteriorem diviſa. Porro in hac provincia ſunt* Locri *civitas, quam* Lucren *mox vocat*, Conſentia, *quam* Colentiam *nominat a vulgari nomine* Coſenza, *&* Scylacium, *vulgo* Squillace *dictum*; *ſed jam obſervavi in Comm. num. 27. prius pervenire debe ille Scylacium quam Conſentiam.*

m *De Grumento & Marcellano oppidis olim Lucaniæ conſule locum Commentarii mox aſſignatum. De Potentia quoque, Venuſia, Velinia no, Semiano & Ecana diſſerui eodem §.*

n *Cum Maximinus non fuerit imperator ille, ſub quo paſſi ſunt Sancti, mi probavi n. 22. locus hic reſecandus eſt, qui repugnat omnium aliis.*

o Marcus I canæ urbis epiſcopus *ignotus fuit Ughello, qui t. 1. col. 1336. in catalogo Trojanorum epiſcoporum nullum profert epiſcopum Æcanen-* C *ſem, niſi S. Secundinum, de quo Majores noſtri diſſeruerunt t. 2. Februarii a pag. 529. Præterea t. 2. Aprilis a pag. 528. egerunt de S. Eleutherio Æcanenſi epiſcopo & martyre. Ex dictis de utroque abunde intelligitur, epiſcopos Æcanenſibus huc juſſe admodum antiquos, adeoque repudiauda non eſſe, quæ hic dicuntur de Marco ullius civitatis epiſcopo, etiamſi is aliunde parum notus ſit. Michael Monachus in Sanctuario Capuano pag. 70. Martyrologio Mſ. addunt hæc verba*: Nonis Octobris civitate Ecanæ S. Marci epiſcopi & confeſſoris. *Quæ optime convenire videntur Marco hic memorato. Porro in Opere noſtro t. 2. Junii a pag. 800. dantur Acta S. Marci epiſcopi, qui eodem tempore floruit, quique cap. 1. natus dicitur patre Conſtantino*, in civitate Æcana, quæ erat in Apuliæ finibus. *Alii bene faciunt epiſcopum* Luceriæ Saracenorum, *alii* Bovini, *ubi ſacrum ejus corpus ſervatur. Inter duas baſce civitates media iacet Troja, ubi olim erat Æcana. Hinc nonnulla mihi oritur ſuſpicio, eumdem eſſe Marcum illum cum eo, qui corpora Sanctorum noſtrorum ſepelivi ſſe dicitur. Certe Vita ibi data tantæ auctoritatis non videtur, ut indubitanter ſtatuendum ſit Lucerinus epiſcopus, aut ut* D *neceſſario credendum ſit ſolius Luceriæ fuiſſe epiſcopum: poterat enim utramque civitatem cum pluribus aliis diœceſi ſuæ habere incluſam. Imo cum natus Ecanæ, ac ſacerdos ordinatus a Joanne epiſcopo Lucerino ſit dicatur in Vita laudata, ut poſt ordinationem ſuam videatur habitaſſe Ecanæ, ac demum Joanni ſucceſſiſſe referatur, ex Vita ſequi videtur, Ecanam & Luceriam ſub eodem fuiſſe epiſcopo. Idem verſimile eſt de Bovino, quia ibi ſepeliri voluit. Hinc ſuſpicor Marcum, quem ad ſe trahunt Lucerini & Bovinenſes, Ecanenſibus æque deberi, & forſan omnium illarum civitatum fuiſſe epiſcopum. Hæc ex conjectura.*

p *De Arethe principe, ac corporum tranſlatione egimus in Comm. §. 5., & uberiorem relationem mox ſubjungimus.*

TRANSLATIO E

Corporum Beneventum

Ex Officio edito per Jovardum.

COrpora *a* quoque ſanctorum duodecim Fratrum cum in Apulia *b* requieſcerent, & ſicut in eorum legitur paſſione, per diverſas civitates & loca inhoneſtis locuſis tenerentur incluſa, ſæpeſatus dominus Arechis celeberrimus dux, cum bonore aſſidue repetendus, ſancti Spiritus gratia inflammatus, mentis acumine capit obnixius pertractare, qualiter præceptorum corporum beatorum Duodenorum glorioſam *c* in civitatibus Beneventum proprio lumptu & ſtudio tranſportaret. Conventis igitur proceribus ſuis & magnatibus univerſis, habuit cum eis conſilium opportunum, & quomodo ſui deſiderii compos effici poſſet, diligenti ſtudio perquiſivit. Dixit ad eos: Noveritis deſiderium meo cordi cunctipotentem Dominum inſpiraſſe, ut corpora ſanctorum duodecim Germanorum, quæ in quatuor civitatibus Apuliæ diviſa quiescunt, diligenti cura perquiram, ac Beneventum perducam. Et illi principi inquiunt: Et quæ ſunt illæ civitates, in quibus tam pretiolus F continetur theſaurus? Quibus confeſtim princeps reſpondit: Sicut ſudivimus, & in veritate compertum habemus, Potentia, Venuſia, & aliæ civitates Apuliæ ſunt, in quibus reperiemus eos. Et ſubdens, ait: Hii pretioſiſſimi Domini Teſtes, ſicut novellæ olivæ plantationes, in fide & amore Domini ſtabiliti, ex ſe ipſis fructum Domino gratiſſimum reddiderunt. Nam, ut in eorum legitur Paſſione, dum gratiam Jeſu Chriſti Domini per plures populos diſſeminarent, eoſque ad Altiſſimi fidem perducerent, ſub Maximiano cæſare a Valeriano præfecto pœnis graviſſimis attrectati, & ad ultimum decollati, per ſacrum martyrium ad regna fiderea convolaruot.

Arethe principe Beneventano.

a

b

c

In Apulia profectio ad tranſferenda de ſanctorum Fratrum corpora.

a Corpora vero eorum in urbibus, in quibus & paſſi ſunt, per longa annorum curricula adhuc ſepulta tenentur. Nam glorioſiſſimi athletæ Chriſti, Atontius, Honoratus, Fortunatianus, & Sabinianus, eum in civitate Poteotia ſacrum martyrium compleviſſent, ibidem eorum venerauda corpora a viris religioſis ſunt tumulata. Sancti quoque Septiminus, Januarius, & Felix, cum in urbe Venuſia gladii animadverſione opta-

tum

A tum finem compleſſent, illic hactenus tequietionis locum a Domion meruerunt. Corpora etiam beatorum Vitalis, Satoris, & Repoſiti Velinianì, ubi & paſſi ſunt, repoſita a Chriſtianis noſcuntur, Marcus ad ultimum Ecanæ urbis epiſcopus, poſtquam glorioſiſſimi Martyres, & *d* Agonythetæ *d* Jeſu Chriſti Donatus & Felix in loco Sentiano partis Apuliæ glorioſo martyrio ſunt coronati, nocte cum clericis ſuis eorum ſacratiſſima corpora capiens, in civitate ſua officioſiſſime ſepelivit. Quia igitur diviſa eorum corpora uſque modo tumulata noſcuntur, vellem, ut quemadmodum uno vecore portati, una fide conjuncti, unoque martyrio coronati, ſic ſub unn altario collocentur. His igitur a principe talitet prælibatis, protinus magnatea conſulunt, eum Apuliam petere, tantum theſaurum perquiſiturum.

Pergit in Apuliam, quo noverat eſſe locatas, Reliquias ſanctas, ſuperantes omne tributum. Redditus expoſcit, quantum provincia debet. Maturans igitur princeps, in Apuliam cum optimatibus ſuis perrexit, omneſque majores natu, B primores, & proceres illius provinciæ coram ſe congregari præcepit, eiſque ſecretum ſui animi de Sanctorum corporibus revelavit. At illi ſe prius emori velle dixerunt, quam tam pretioſiſſimo thelauro modn quolibet defraudari.

æquus conſentientibus tandem locorum magnatibus impetrata.

3 Quod princeps perpendens, & videns ſe quaſi in nihilum profeciſſe, habito conſilio cum ſuis magnatibus & ſapientibus, ſtatim a civitatibus eiidem tributum cœpit exigere conſuetum. Illi autem, veluti jam conſueverant, bujuſmodi exactiones atque tributa ſe poſſe præſtare principi penitus denegabant. Dux vero illuſtris animadvertens eos in utraque petitione deficere, manus ſuas miſit ad fortia: cœpit eis vim facere, eoſque ad petitionem ſuam minis & ſertoribus propulſare. At illi duci reſiſtere non valentes, omnes uno conſilio & pari conſenſu corpora ſanctorum Duodecorum de civitatibus prædictis tollentes, locellis inclula, mœrentes atque gementes ſuis manibus offeruot & exponunt. Tuoc glotioſiſſimus princeps patitus deſiderio ſuo, ſanctorum corpora duodenorum Fratrum de illis ſquallidis & inhoneſtis loculis, quibus incongrue tumulata jacebant, omni cum reverentia elevavit, loculiſque pretioſis incluſit, ac feſtivo oblequio cum frequentia venerabilium C epiſcoporum, & numeroſitate honeſtiſſimorum clericorum, comitante infinita caterva populorum, frequentiſſimo ac celebertimo apparatu ſolemni, cum ſanctæ devotionis ſfficio multorum religioſorum Beneventum properabat.

ſolemni vitu Beneventum tranſfert.

4 Cumque Beneventanis mœnibus propinquaſſeot, audito ejus adventu, exiit ei obviam Sampnia *e* tota, & tam prope quam longe poſiti huic laudabili oblequio ſatagunt intereſſe, tta ut ab omni parte mundi concurſus fieri putaretur. Denſantur viæ, camporum planities populorum turbis replentur: monachi & lanctimoniales, clerici ac laici, ſenex & anna, juvenes & virgines, pueri & puellæ, pauperes ac divites, plebet & illuſtres principi obviam animo lætanti procedunt cum gloria, & totius patriæ exultatione gratiarum actiones ei uberes exhibentes, ac dicentes: Tu gloria & exultatio noſtra, & totius Beneventanæ civitatis: tu amator Dei, & Sanctorum ejus aſſiduus obſecundator: tu totius patriæ tam animarum quam corporum protector exiſtis. Benedictus itaque tu a Deo excelſo, & benedicti ſancti Martyres, qui veneruot in nomine Domini: qui dignati ſunt in noſtra urbe ſibi habitaculum præparare, ut nos lecum ducant in cælestis gloriæ manſionem. Cumque hæc & his ſimilia populus proclamaret, unuſquiſque eorum pro modulo ſuo Sanctis muneta elargitur: nonnulli poſſeſſiones & patrimonia tribuunt, & privilegia *f* ſecundum jura legum, ſicut atque hodie in ſcriptis apparet, inde componuot. Arechis vero prioceps eximius glilcens, & ambiens tuorum heroum ac nobilium largioribus muneribus vincere munera, glorioſis Fratribus tam ſe quam totum populum devote ſupponit: urbem *g*, & reditus magnos concedit: inſuper in cunctis ſibi ſubjectis regionibus, ut in privilegiis ipſius conſpicitur, vicos, fundos, & prædia largiſſue donat.

5 Autea inſuper pulcerrima vala, lapides pretioſos, & veſtes purpureas Fucayeo *h* pectine deauratas tribuit affluenter. Poſt hæc Deo devotiſſimi, ac nobiliſſimi viri almo flamine illuſtrati, pioque deſiderio Sanctorum amore ſuccenſi, unuſquiſque, prout anticipare licentiam a pio principe poterat, propriis humeris ſuum levando E Sanctum in lectieis, ad hoc ipſum ſpecialiter præparatis, nimis gaudendo pedeſter ferebat. Princeps vero egregius, & in Domino timoratus, utpote major & glorioſior cunctis, Sanctorum primotum, Dunati videlicet atque Felicis bina & pia corpora, tam læto corde quam devoto corpore ferens, præcedentibus quidem pontificibus cum clero, ac monachotum togato ágmine ſancto, & tota plebe ſecundum ætatis tempora ordinatim, major ante minorem corpora ſanctorum duodecim Fratrum cum bymnis & laudibus, cum thymiamatibus & innumeris coruſcis lampadibus, cum crucibus & vexillis, a partibus auroræ per portam, quæ dicitur Summa *i*, ſitam prope principis aulam, urbem induclt, quam ſibi glorioſi Martyres ad requiem elegerunt, dicentes: Hæc requies noſtra in ſeculum: hic habitamus, quoniam prælegimus eam. Ubi monaſterium, quod dudum, ſeu dictum eſt, princeps ædificari jufferat, infra cujus ambitum eccleſiam ædificarat, quam Græco nomine appellavit Sophiam, hoc eſt, Dei Sapientiam, & in bonotem ſanctæ & individuæ Trinitatis trihunalibus adornavetat tribus, ſub magno altari ad hoc ipſum in medio tribunali *k* parato, bilſena pretioſiſſima corpora honorifice collocavit anno ſui principatus ſecundo.

ac illidem depoſuit ea ecclejia.

ANNOTATA.

a *Ex Officio translationis, quod edidit Jovardus initio mutilatum a pag.* 118., *ſolum hic recitabo lectiones* 4. 5. 6. 7. *&* 8.; *nam lectiones præcedentes & ſequentes nihil habent, quod ſpectet ad hiſteriam hujuſce translationis. Pauca dabo annotata, cum pleraque elucidata ſint in Commentario prævio* §. 5.

b *In Apulia ſaltem pleraque requieſcebant; & Potentia, quæ ex illis habebat quatuor, erat non longe ab Apuliæ limitibus. De tempore, quo ſtorum Arechis, translationis auctor, egimus in Comm.* §. 5.

c *Forte legendum*, glorioſa e civitatibus, *niſi malimus ſubintelligere* civitatem, *ut ſenſus ſit* ad glorioſam in civitatibus civitatem.

d Ago-

AUCT. ANONYMO.

d Agonotheta *vox Græca, Latinis etiam usitata, significat illum, qui ludis aut certaminibus præest, ita ut Martyrum Agonotheta proprie sit ipse Deus. Attamen hi duo sic vocantur, quia inter Fratres erant præcipui, alter nimirum presbyter, alter subdiaconus, adeoque quasi duces ad martyrium.*

e Samnites *populus Italiæ, & Samnium earum provincia, quæ hic* Samnia *seu* Sampnia *vocatur, inclaruerunt diuturnis bellis dubia sæpe fortuna gestis cum populo Romano. Ex præcipuis istius provinciæ civitatibus erat* Maleventum, *quod Romani* Beneventum *vocarunt, dum eo duxerunt colonias. Beneventum autem hodieque est nobilissimum.*

f Privilegia, *id est, instrumenta donationum.*

g *Plurima, quæ Arechis donavit ecclesiæ S. Sophiæ, exhibet Chronicon Benedictinum monasterii S. Sophiæ, quod Ughellus edidit post tomum 8. Italiæ sacræ, quodque in altera Operis editione recensum est inter Auctoria post tomum 10., a col. 420. Pleraque etiam dedit Ughellus in ca-*
B *talogo antistitum Beneventanorum tom. 8. a col. 28. Porro urbem concessam populumque Sanctis subjectum dies suspicor, quia urbis patronis sunt adnumerati.*

h Pucayco, *in metro* phocaico pectine, *ubi hæc observat Jovardus.* Phocaicus a vituli marini (*qui* phoca) humore, sicut & a muricis sanguine color fit purpureus; qui & phocaicus, & murex, sive conchylium dicitur. Sicque telas auro, ac purpureo stamine compositas, quas aulæum dicimus, Arichis sanctis Martyribus obtulit. Harum elegantissime diversimeque elaborestarum usus nostra ætate frequentissimus & ad nauseam usque videtur.

i *Audi observationem Jovardi*: Ah accolis nunc Porta di Castello nuncupatur, quia haud longe ab ipsa ea aulæ tuderibus, terræ motibus sepultis, castrum ac palatium pro prælulis gubernatoris commodo ac residentia ædificatum conspicitur.

k Tribunal *varia significat: at hic fuisse videtur pro loco, in quo consistunt sacerdotes, altique ministri, ante altare; sive pro loco, in quo conditum est altare.*

C

VITA METRICA

Auctore Alfano archiepiscopo Salernitano,

Ex editionibus Surii, Lipomani & Jovardi.

PRÆFATIO.

Auctor excusat cetera sua metrica.

a UNde a nimia studuit tua nos revocare voluntas,
Res levis hæc, Roffride, fuit contenta meoque
Et paucorum judicio, quos nostra jocolo
Sæpe levare solent multumque poemata risu:
In quibus esse quidem valet omnis idoneus author,
Et facili poterit, quod dicere convenit, arte.
At quod ferre jubes, non est tolerabile pondus,
Viribus & nostris æquum: nam si dabit ausum
Impotibitas tua, mea facundia nostra videbis D
Quod cadat in vitium; tibi nec fortasse placebit,
Quod tanto studio desiderioque requiris.
Præcipis historiam duodenum scribere Fratrum
Versibus herois veterem; fiat unde creati,
Et generis titulos, fideique celebria facta:
Inde tyrannorum eum quo fortissima bella
Conseruere, quibusque locis, quo tempore palmam
Martyrii, dignas & suscepere coronas:
Postque quod Arechis *b* magnus princeps Be- *b*
neventum
Corpora, divetis sparsimque jacentia terris,
Transtulerit, nunc & qua sunt, sepeliverit æde.
Hæc magni repetis quam si mihi creditor esses
Æris; & es *c* certe, tibi nos debere negamus *c*
Numquam: sed vellem non his parere togatis,
Si possem. Non is tamen es, qui cœpta relinquas.
Teque sinas vinci. Parebo: jussio tanta
Excusabit opus, vel si non distet ab illis,
Uni quæ tantum Cicero vult esse legenda.
Tu prece continua multo studiosius insta,
Ut qui Martyribus fuerat dux Spiritus, idem
Horum me faciat tandem pro laude disertum.

ANNOTATA. E

a *Apud Jovardum instar tituli præmittitur hic versus:* Incipit en sancti per carmina Vita Donati. *Apud Surium pro titulo præfationis habetur:* Epistola auctoris ad Roffridum. *Additur apud Jovardum*, monachum. *At de Roffrido monacho illo nihil mihi alsuudo se offert.*

b *Apud Surium & Lipomanum* Arethis *scribitur minus recte, cum plerumque* Arechis *aut* Arichis *nominatus reperiatur, quandoque etiam* Arechus. *De illo principe satis diximus in Commentario §. 5.*

c *Jovardus minus recte*, est *pro* es *substituit.*

CAPUT I.

Patria & parentes Sanctorum: eorundem pia educatio, zelus contra idololatriam, gesta Carthagine; pleraque minus certa aut fictitia. F

Sanctorum patria, parentes, & nomina.

A Frica post Latium terrarum maxima *a* quondam
Egregios habuisse viros virtute probatos,
Viribus & summis præclaros pace vel armis, *a*
Artibus insignes, terraque marique potentes,
Fertur, quos in Cannensi *b* certamine victi *b*
Romani lenire duces, quod mundus iniquum
Extimuit facinus. Juata, propiusque pereunem
Tum fuit & miseram caput orbis Roma ruinam.
Hæc regio, postquam Deus immortalis ab alto
Virginis in gremium descenderat, unde salutem
Humani generis decrevit sumere carnem,
Sacra Redemptoris servantem jura Cohortem,
Cujus & antiquis præstabant facta triumphis *c*, *c*
Occultabat ob immites sine fine tyrannos.
Hic urbs extabat Drumentum *d* nomine dicta, *d*
In qua magnus & illustris cum conjuge Tecla
Vir Bonifacius a Fescenninis *e* erat, armis *e*
Indutus fidei, simplex & justus uterque.

His

A His tot eraot nati numero, quot habent duo luſtru
Annos, adjunctis annis ſuper illa duobus.
Dictus Donatus prior eſt, Felixque ſecundus,
Tertius (ut perhibent) Arontius eſt vocitatus,
Quartus Honoratus, quintus Fortunatianus.
Hic, & de reliquis duo ſunt, quos poſſe venire
Lex pedis in carmen prohibet: nam tertia quintum
Primaque poſtremum, ſic hunc, qui ſeptimus extat,
Syllaba de verſus pellit ſtatione ſecunda.
Hæc tamen his pedibus decurrere nomina fas ſit,
Et liceat ſolitum jus ſolvere carminis hujus:
Non erit hoc vitium. Sextus quoque Sabinianus.
f Septiminus Septimus, octavus Januarii f:
g al. & Eſt * nnaus Felix, decimus Vitalis habetur,
Undecimus Satorus, Repoſitus duodenus.
3 Hos ſimul aſſidue ſanctam docuere parentes
ſua veruam dum adoleſcit: deſervant bona ſua tempeſtate, Obſervare fidem, nec eos, niſi quod didicerunt,
Scire volebant, te natum de lumine, Chriſte,
Juſtitiæ vel virtutis quem ſemper amare
Eſt: cui ſæpe parens hæc voce locutus uterque
B Accipitur: Jeſu boue, qui fine labe vocaris
Agnus, quique novo reparaſti lumine mundum
Affectum tenebris, ſcelerum ſub nube latentem *,
* al. jacentem Fac ſis Natorum ſolitu pietate miſertus,
Quos monui ſervire tibi, propriſque dicavi:
Effice, ne pereant, nec quemquam ſcire deorum
Fas ſit eis præter te, qui ſuper omnia regnas.
Jamque probis ætas pueriles actibus annos
Sanctorum ſuperare ſuo pro poſſe parabat.
Seminibus patriis erat illis fertile pectus,
Frugibus ut ſegetum campus ſolet ingenioſus.
Inſtabat ſuprema dies, fundique lari que
Spernere quæque placet, quibus in præcordia Chriſtus
Spem dederat, quam ſit mundus pejora ferendi.
Non ſocii, non cognati, non ille parentum
Qui ſolet affectus naturæ lege valere,
Plus reliquis retinere valent, primumque fideli
Multos Pœnorum cœtus munimine verbi
A ſimulacrorum defendunt ignibus atris.
4 Inde velut totidem præclara micantibus horis
ut laborent ad eversionem gentilitatis, Illa * diea, quam tunc nitidiſſimus exhibet annus,
Cum ſol octipedis ſub tempore ſolſtitiali
Prima tenet Cancri veſtigia, noctis opacas
Summis auxiliis radiorum ſummovet umbras g;
g Sic ſtaruunt propriis a civibus exitialem
C Pellere culturam * ecleri ratione, vel omni
* l. e. idolatriam Signorum virtute; Jovem oam quiſque probanus,
h Et ſimul Alcidem h vaſana mente colebat,
Pontifices & eis ſolenni jure litabant:
i Thure, quod Euphrates mandarat nave, Sabæo i
Omne domicilium fumabat dæmonis. Huc ſe
Proripiunt Fratres. Cæco quid pectora, dicunt,
Turbine veſtra nimis miſeri confunditis uſque?
* al. Quis Num * Deus Alcides natus Jove? Surdus uterque
Non habet, orantes qua vos exaudiat, aurem.
Diſce Creatori, non te, facturs, creatis
Subdere, ſupremoque Deo perſolvere vota,
Quæ tantis ſtudiis das infernalibus umbris.
quibus vanitatem deorum ſuorum approbarent; pœnas vociferari minantes, 5 Non valet opprobrium tantum ſufferre ſacerdos
Herculis, in medium veniens Florentius k ira
Valde commotus, magna comitante catervа
Pontificum, dixit: Cujus vos religionis,
Edite, vel quibus eſtis vos natalibus orti?
k

Cœtus ad hæc Fratrum: Noſtrum cultumque genuſque AUCT. ALFANO ARCHIEPISC.
Vera fides Chriſti decorat. Florentius inquit:
Ergone veniſtis cultus reprobare deorum?
Nota nec Hercules ſunt vobis Maximiani,
Alcidæ * atque Jovi quæ perdunt juſſa rebelles? * al. Alcidi
Hunc, quem conſtanter ſertis vos credere, Chriſtum
Innumerabilibus pœnis periere profeſſi.
Talia dicentem Fratrum ſic turba refellit:
Nulla fides, & nulla ſalus eſt prorſus in orbe
Præter quam colimus. Quis eam * Tirinthius * al. quisquam
l iſte, l
Et Jovis * hic vobis poterit præſtare ſalutem? * i. e. Jupiter
Quos etiam baratri ſtygialis in pœna tenebit, in
Fervida Plutonis comburet flamma peruſti.
Victima Vulcani fabricantia fulmina. Veſter
Hic erit auguſtus, quem Minos, vel Radamanthus
Omni judicio condemnat *. Vana quidem hæc eſt * al. contemnas
Fabula veſtrorum nugis comperta deorum.
At peiora ſatis veſtros artus, animalque
Debita nequitiis tantis tormenta manebunt,
Quorum nullus erit poſt omnia ſecula finis:
Quoſque putatis ut inſanos vincique, morique
Tormentis actus, cæleſtis curia ſertis
Uſque coronabit * non deficientibus umquam: * al. coronavit
Hos Deus in mundo, velut in fornacibus aurum
Artifices docti, probat: horum ſpectat agones,
Et vincentibus his habitis meliora rependet,
Pro terra cælum, modico pro tempore vitæ
Vivere perpetuum, pro natis * cuncta polorum * al. omnia
Agmina, pro rebus paradiſi gaudia ſumma.
Non ſitient, non eturient, non percutientur
Sole, vel æſtu; clamor, luctus, non dolor ullus
Amplius ex illis quenquam turbare valebit:
Cumque dies totum concuſſerit ultimus orbem,
Cenſores * mundi Chriſto cum principe ſient. * i. e. judices
6 Maxima pars plebis, Sanctis dicentibus iſta, contra eorum impugnatores quæ Herculis dicta erat.
Grande ſacramentum fidei baptiſma recepit.
Dic age, Florenti n, dat donativa miniſtris
Alcides propriis, tantis æquanda triumphis?
Qui ſibi, nec tibi defunctus valet auxiliari, n
Utque ſuis verbis utar, qui dura Leonis
Contrierat * facili, dum viveret, ora labore, * al. contriverat
Perculit & Cacum proſlantem fortius Æthoa,
Atque renaſcentem toties proſtraverat Hydram,
Fregerat Anthæum procul a rellure retentum,
Quique ſuis omnem ſubjecit viribus orbem,
Non potuit veſtis Centauri ſanguine tinctæ,
Pellicia invectæ quam Deianira o furore o
Texerat, lolita virtute levare dolorem.
Sic ait, O varios, validos & paſſe labores,
Non te Centauri, non Cerberus atque gigantes,
Non, quæ fudiſti, moverunt monſtra, ſed arte,
Fœmineaque manu moreris, furialis amictus
Viſcera dilacerat, flatum pulmonibus haurit.
Jupiter, in me nunc fulmen jace, quæſo, coruſcum,
Paſcere, Juno, meis, quas condis, eladibus.
Hæc ſunt
Quæ nimis inviſo decuit donare novercam:
Eripe me vitæ, corpuſque laboribus aptum
Confice, non tibi jam de me ſperare licebit.
7 Interea rhetor præclarus philoſophuſque, S. Cyprianus dicitur Fratres vocaſſe Carthaginem, P
Poſt martyr, Cyprianus p fuagebatur honore
Pontificatus eccleſiæ Carrhaginenſis.
Hic ubi tot Fratrum ſenſit mirabile factum,
Oraatem direxit eos ad ſe properare
Quantocyus, patrio quos ſic animavit amore:
Si reſpondendum vobis certantibus eſſet

AUCT. ALFANO ARCHIEPISC.

Humana re, non etiamſi cuncta darentur,
Quæ ſunt in quo modo, morientes illa juvareot,
Muneribus quis enim poſt mortem a talibus uſum
Expetat? Hæc quamvis ſe plus utentibus ipſa
Dureot, intereunt tameo omnia: gloria veſtra
Chriſtus erit, Jeſus merces, Deus ipſe corooa,
Quem jam confeſſi primordia religioſa
* al. in hac Feciſtis: cooſtaoter & hoc*, quod reſtat, ioite
Certamen: corpus, crucis eſt quod morte redemptum,
Non timeat fuſtes; qood ſi mortalia membra
Stringuntur nexu, noo ſpiritus ille ligatur,
Qui cælum ſcandit, carnis ſtatione relicta.
Pœna brevis, gladius ſi guttur fregerit, omnes
Mœroris curas in gaudia longa remutat.
Vos dignæ proles, digniſque parentibus ortæ
Eſtis, ſicut in exemplo perpenditur almo,
Fructus namque bonos booa temper germinat arbor.

Et Deus jam presbyterum, Felicem ſubdiaconum conſecraſſe: pour entendre

8 Poſtquam ſic dixit, cuoctis ærare priorem
Preshyterum fecit Donatum. Nec mora, Felix
Hyppodiaconus eſt factus: quos intrepidanter
Ut tribuant ægris animis conſulta ſaluris,
Accumulans fidei cultum cum pace ſuprema
Dimiſit. Fratrum mox eoncio docta fidelis
Cunctorum morbos expellere cœpit ab urbe,
B Non medicinali ferro, nec melle, nec herbis,
Unde ſit antidotum: ſed eis medicina probata
Chriſti nomen erat. Vim verhi non ferret hujus
Languor: ad hoc teter, teouit quos, ſpiritus artus
Effugit obſeſſos, Sanctiſque dicata poteſtas
Se quoque pellendi quod ſit ſermone, fatetur,
Hoc prohat eventus. Quædam matrona ſenatrix
9 Nomine Reſtituta *q*, domo plus triſtia multo
Signa ſereos erat in vidua; ſpe unica cujus
Filius immanes motuſque ſerebat acerbos
Dæmonis. Hic pueri elamabar ab ore furentis;
Hue niſi Donatus, Felix, & cætera Fratrum
Concio conveniat, non hoc a vaſe recedam.
9 Eſt ad eos miſſum: nam ſupplicium tolerare

*al quem ſpreti Legati reſſa m vis Reſiſtere, * al. precantes * al. dopos*

Nati non poterat mater, Charibagine ooodum
Exierant miſſi, ſubito eum ſtare gregatim
Inveniuot Sanctos: dicunt mandata, precantur*
Ut placeat pueri tormenta videre, parentem
Solari prope caturam de limine vitæ.
Dat pietatis amor legatos eſſe ſequendos.
C Convenere domus * fiducia maxima Fratres,
Ducentes ſecum pellentes dæmona curas.
Reſtituta ſuis complens clamoribus æthra,
Ante pedes horum lachrymando corruit, orat
Donatum, potius quem nomine prodit iniquus,
Felicemque ſibi miſereri, reddere natum,
Hoſtia quem veſanus habet, quem nocte dieque
Afficit, & lacerat, ſuffocat, territat, prætat,
Cui Sancti dixere: Deos quid poſſe putatis
Veſtros? Cur non ſubveniunt pueroque tibique?
Nonne Jovem decuit ſuccurrere caſibus iſtis?
Cur hoc tale malum nec Apollinis arte levatur?
Pauca Deodatus reſpondit ad iſta tribunus
Pacificis dictis: Utinam medicamina veſtra
Prodeſſent, ut magnifice donis pretioſis
Donatos hodie vos urbs Carthago videret.
10 Sancta cohors riſum tunc ſignificando modeſtum

pr ut capiatur vocabulum ſenſus veram ſenteotia, \$ al. vi

Talia ſpondentem ſic eſt affata tribunum:
Omnia quæ tellus, quæ pontus præſtat, & *aer,
Vilia ſunt valde, nobis inhooeſta putamus,
Et cunctis mortalibus: eſt hoc munere majus

a al. quod

Scilicet id, quo * vera Dei titulatur imago:
Hic fuit ejus naturæ, quo vivere ſemper
Dehcret felix, ea ſed vitiata prioris D
Fecerat hunc miſerum vitio natura parentis:
Quod fuit, eſt & idem, ſolumque manere beatę
Deſiit, & merito pœnas hioc & cruciatus
Suſtinet æternos tandem mens, caroe relicta:
Cui niſi morte ſua muodi ſpes unica Chriſtus,
Amiſſam nullus potuit reparare ſalutem,
Ad quam credeotes ducit, reliquoſque perenes
Concremat igne. Parumne videtur, ab exitiali
Hos revocare via? Re nos certamus in iſta,
Hic labor incumbit, plus omni manere oobis
Iſta placent, pluris facious, quam corpora, mentes.
Vos hac, quæ cinis eſt, tantum de carne timetis,
Eſt quæ gemma, nihil pueri de meote doletis.
Spondeat hunc mater ſimulacra nefanda relictum
Ire, Creatori ſerviturumque, videbis
Quod dæmon fugiat, pucrum nec torqueat ultra.
11 Mater ſic, potuit quam feſtinantius, ioquit: *ab ipſo dæmone libertatem, & unde fidem conſequatur,*
Ex vobis quoniam peodet mea vita ſaluſque,
Spondeo facturam me jam quodcumque jubetis:
Confiteor Chriſtum veſtrum, quod protinus omois
Noſtra domus faciet, tanrum mihi filius eſto
Sanus. Nonne ſaris paucis dixiſſe videtur?
Itur ad auxilium pueri, precibuſque ſeorſum
Atque diutius inſtatur. Promiſſa manentes E
Intenti ſunt eoncives hine, inde elieotes,
Mater & illa ſui nati conſecta ruinis,
Sat tempeſtivam feram putat eſſe medelam.
Surgit Donarus, fit lecto proximus ægri,
Et dicit: Deus * æternorum Chriſte creator, *a al. O Deus*
Qui prolem Chananææ pœnis eripuiſti
Talibus, iſtius miſeræ miſerare * dolores. ** al. miſeri rus*
A te ſolamen quod puro corde requirit,
Annue: progeniem, proprium ſolumenque decuſque
Dæmoois a laqueo retri diſſolve maligno.
Finierat. Subito rugieos ſerus exilit hoſtia,
Indiciumque ſui nullum fugiendo relinquit,
Inſonuit lætata domus clamoribus: illuc
Undique concurſum fuerat: memorahile factum
Sanctorum populi eollunt ad ſydera plures.
Tale nihil quemquam dicuot feciſſe deorum,
Sanarus * terræ proſtratus ſemina vitæ ** al. ſanat*
Poſtulat æternæ, quæ mox data ſuſcipit ipſe.
Tuoc mater Chriſto (Quid eoim dubitaret) adhæſit,
Et quod promiſit, complevit mente fideli. F
Tum magnam populi divina potentia partem
Traxit ad immenſum patriæ cæleſtis amorem.
Hincque ſuam Fratrum repedat conveotus ad urbem,
Robore quaſſatas mentes firmare virili,
Neve labent, fidei forte opponere muros.

ANNOTATA.

a *Bellica ſcilicet fortitudine & armorum gloria, qua diu certarunt cum Romanis Carthaginenſes.*

b *Inditas cladem Romanorum in ſecundo bello Punico acceptam apud Cannas Apuliæ vicum prope Anfidum fluvium. Hæc ſtrages tanta fuit, ut multi putent Romam capi potuiſſe, ſi eo recta exercitum duxiſſet Hannibal poſt victoriam.*

c *Hic verſus omiſſus eſt in editionibus Surii & Lipomani.*

d Drumentum *pro* Adrumeto. *De hac urbe conſule Commentatium no.* 24., *ubi etiam actum de parentibus Sanctorum.*

e Feſcennia *urbs fuit Etruriæ, de qua Cellarius in Grographia antiqua tom.* 1. *pag.* 460., *eam colle-*

A *collocant* ſupra Falerios. *Perſan indicare voluit ex illa urbe originem traxiſſe Benefactum.*

f *Javardus*, neglecta *lege carminis*, totum *nomen expreſſit* Januarius. *Nemina autem aliorum quorumdam apud alios ſcriptores leviter ſunt mutata.*

g *Comparat poeta Sanctos cum ſole, qui tunc longiſſimos efficit dies, ſeu tenebras maxime pellit, cum ingreditur Cancrum tempore ſolſtitii æſtivi, teſtimonio eos, cum jam etiam adulti, ſic populiſſe tenebras idololatriæ.*

h *Jovem, quem præcipuum deorum habebant, & Herculem, qui alio nomine* Alcides *dicitur, ut vulgo notum eſt.*

i *Sabæa eſt regio Arabiæ Felicis, in qua thus naſcitur: inde recte* thus Sabæum. *Verum Euphrates notiſſimus Meſopotamiæ fluvius non bene inducitur, niſi per illum ex Sabæa Africam verſus navigaretur.*

k *Nomen ſacerdotis verum, an fictitium?*

l *Aliud nomen Herculis ab urbe Tirynitha, in qua nutritus dicitur.*

B m *Hoc & ſequentibus verſibus ſecundum gentilium poetarum fabulas exponit variis modis Maximianum anguſtum torquendum infernis pœnis.* Styx *enim fluvius inferni*, Pluto *deus inferni*, Vulcanus *deus ignis, qui damnatos cruciat in inferno*, Minos & Rhadamanthus *judices inferni.*

n *Rurſus hic inducit Sanctos contra divinitatem Herculis diſputantes ex ipſis ejus geſtis fictitiis, quæ deceptantur a poetis. Quippe, ſi poetis credimus, Hercules in Nemæa ſilva juxta Cleonas inuſitatæ magnitudinis leonem jugulavit; Cacum latrauem famoſiſſimum, quem Vulcani filium dicunt, in ſpeluuca Aventini montis necavit; in Lerna palude hydram multicipitem, cujus capita renaſcebantur, face ſimul & ferro tandem exſtinxit; Antæum gigantem, Neptuni & terræ filium, qui proſtratus a terra vires ſemper reſumebat, elatum a terra ſuffocavit; Centauros, Theſſaliæ populum, ex quibus monſtra quædam partim humanis partim equinis membris conſtantia formarunt pertæ, perdomuit;* C *Cerberum, tricipitem inferni canem, triplici catena vinctum ad ſuperos traxit; multaque alia Herculi attribuuntur æque laboriosa & difficilia. Porro ad tanta pericula miſſum dicunt Herculem odia Junonis deorum regiæ, ſeroriſque & conjugis Jovis, quæ noverca vocatur ab Hercule Jovis ex alia filio.*

o *Deianira, filia Oenei Ætoliæ regis ac uxor Herculis, cum audiſſet eum teneri amore Iolæ, quam pellicem invectam vocat, miſit Herculi veſtem Neſſi Centauri ſanguine infectam. Hac veſte induitus cum ſacrificare vellet, cautis doloribus cruciatus eſt, ut in furorem actus ſe ipſe in ardentem pyram injecerit & combuſſerit. Hæc ſufficiunt, ut intelligantur illa, quæ ex fabulis poetarum hoc loco perſtringuntur.*

p *S. Cyprianum perperam conjunctum cum his Sanctis, probavi in Commentario §. 3. Pauca de eo obſervata ſunt ad Acta præcedentia lit. c.*

q *Hæc, quæ cum Reſtituta geſſiſſe dicuntur Sancti, improbavimus in Commentario num.* 25.

CAPUT II.

AUCT. ALFANO ARCHIEPISC.

Victor miſſus Adrumetum ad ſanctos Fratres ducendos Carthaginem, eorum diſputatione converſus dicitur: capiuntur Sancti.

A Uribus hoc jam Roma ſuis, quibus omnia, lentit — *Victorinus ad perſequendos Chriſtianos ingreditur Carthaginem,*
Et ſcelus approbat, atque nefas contemnere ſacra
Tarpeii *a* Jovis, & magni jus cæſaris ipſum:
Hoſtiles animo motus, & jurgia captat.
Non odii veteris, non cædis, non aliquantum *a*
Abſtinet irarum, tamquam Barchina* propago *b* * *al.* Bracchina
Pullulet, & porta mndo ſit cernenda Latina: *b*
Diſponit gladios, Sanctorum viſcera ferro E
Præcipitem præceps ſcrutatum Valerianum
Dirigit. Implent ut Carthaginis omnia plauſu
Mœnia, tympana cum citharis, & barbitus, Urbis
Præfectus *c* veoiſſe docent. Is triſtis ad ædes *c*
It Reſti utæ, nam linea languinis alti
Regibus ex * atavis inerat communis utrique. * *al.* ac
Clauierat illa domum ſonitu concuſſa ſenatrix,
Officiumque Deo gratum, præconia laudis
Chriſticolis conjuncta choris immenſa ferebat.
13 Hanc ita præfectus verbis affatur inequis: *& accedit Reſtituta, quam mox egredientem*
Ni conſanguinitas, qua jungimur, ipſa vetaret,
Sacrilegam noſter gladius te jure ferirer,
Et fieres canibus, truncato vertice, paſtus.
Evacuas leges, quibus eſt & tubditus idem
Terrarum dominus cæſar: libamina ſpernis,
Quæ tereiem ſtabili confervant fœdere mundum.
Quis tua vipereo cordis penetralia virus
Infecit? Quis & illuſtrem natalibus, atque
Forma, divitiis, & ſenu præcipitavit
Crimen in obſcenum? Veneris plus luce coruſca
Ora quis obduxit tenebris? Ubi veſtis & illa,
Quæ ſolet aurato plumata nitescere cocco?
Quove laborabas, ubi ſunt geſtamina cultus?
Non video digitos ſolito radiare hyacintho, B
Ulla nec in flavos rutilantia ſerta capillos:
Te tam dejectam, tam vilem, tam tenebroſam
Numina fecerunt, hæc numina * ſpreta re- * *al.* mutacerta
pendunt.
14 Dixerat. Illa refert: Noras, præfecte, *ex vero libro videtur ſumta gentilium dea.*
fuiſſe
Me patris atque viri cum divitiis opulentam
Exoticarum rerum, tum fundis domibuſque
Omnia pene dedi pro dulci prole tuenda,
Atrox quam dæmno vexabat. Non ego Janum *d*, *d*
Qui nunc Cluſius eſt, nunc ipſe Patulcius idem,
Ridendum nomen, domavi cum ſale farre?
Et caricis Ariſteum *e*, bove culta Priapum *f*? *e*
Herbiferique rudi ſervantem *g* ruris alello? *f*
Semicaprum capro Faunum? Titanaque *h* tauro? *g*
Alcideo raptis? cauſis immanibus Orcum *i*? *h*
Mille Jovem * vitulis? totidem te falcifer *k* agnis? *i*
Nonne racemifero feci ſolennia Baccho *l*? * *al.* Jov.
Multoties etiam Veneri *m*, Cererique litavi? *k*
Sed mihi poſcenti non affuit ullus eorum. *l*
Proh pudor! A quibus auxilium decepta pe- *m*
tebam,
Quorum pars ſtupris, pars cladibus ante vacabat,
Et furtis: alios regno terrique repulſos,
Exuſtos alios, omnes & morte retentos
Novimus. Eſt ſed vera ſalus *medicinaque* Chriſtus,

AUCT. ALFANO AUCTORE EPISC.

Qui me ſervavit, natum ſalvavit, averni
Faucibus abſtraxit, meritis precibuſque ſuorum
Sanctorum, dæmon quos peſſimus omnibus horis
Nomine clamabat, quos & virtute ferebat
Præcipuos. His auditis, Præfectus ioiquus
Inquit: Dic ubi ſunt hi, quave moreotur in urbe,
Cui ſic illa refert: Drumentinis potiuntur
Hoſpitiis. Victorem mox accire tribunum
Præfectus jubet, & Drumentum dirigit, iſta
Mandans: Perge celer ſtipatus milite lævos *
Et fratres blaſphemantes decreta deorum
Omoimodis inquire, repertos colla catenis
Nexos, fac noſtrum præieotes ante tribunal.
15 Victor ad hoc animo faciendum tendit eodem,
Victor a Valeriano miſſus, ut eos perhibeatur Sanctos,
Quo directus erat: ſed talibus excidit auſis
Ætherea virtute repreſſus, reperit omnes
Orantes, vultrum quibus inrulit iple minacem,
Hæc referens: O turba deis invila ſupremis,
Vos hominum crimeo quo certius omne piatur,
Spernere libamen populos ſuadendo docetis.
B Donatus reſpondit: Avarum ſpero putares
Plenum divitiis, ſi nil conferret egenis:
Rebus abundamus, quas vos & habere deceret:
Hæ ſunt cæleſtes, damus has cupientibus omnes,
Sponte Deo vivo qui colla tumentia flectunt.
Victor ad hæc: Poſt ergo Jovem qui credat & acrem
Non erit Alciden, ſi cuncti credimus iſtum
Eſſe Deum ſolum, quem dicitis. Inde beatus
Donatus dixit: Ratione probabimus apta,
Hos, Victor, non eſſe Deos. Hominum prior ætas,
Ante pererrato quam Cœli filius orbe
n Saturnus navi Tulcum veniſſet in amnem n,
Montibus & ſylvis vitam ducebat agreſtem,
Moribus & tectis, potuque ciboque ferarum,
Hic docuit tam diſperſos & legibus uti,
Et ratione frui. Latium meritoque vocari
Italiam, cujus tutus latuiſſet in oris,
16 Inde rudis regem divino cœpit honore
Laudibus & lumnis extollere concio, vel quod
Struxerat huic animos humanis cultibus ipſe,
Vel quod adulanti ſibi præmia grata ferebat.
Denique lic charus propriis eum civibus eſſet,
C Mortuus effigie quo donaretur acerna,
Eſt vitum populo, quæ teſtaretur amorem.
Imperiumque ſui: quem poſteritas coluiſſe
Dicitur, ut cupidos faceret de more ſequentes
Ad bene regnandum, Sic India toxima Bacchum o,
o
p q Creta p Jovem, Venerem Cyprus q, plebs
r Delphica r Phœbum,
ſ t Nobilis atque Samus ſ Junonem, Troiaque t Martem,
u x Alciden Lindus u, ſacravit Roma Quirinum x,
Ut reliquos taceam, Saturnum pectore lano
Eſſe Deum cenſes, qui nati ceſſerat iræ,
Q i pulsus regno fugit, latuitque not annis?
Quove modo credis non vim mortemque timere,
Qui fugit, ut lateat? qui nullam ſperat habere,
Ad pelagi fluctus nili confugiendo, ſalutem?
Quis Deus hic erat? Hinc ſequitur, quod ceſſa poteſtas
Numerum non ſit, eum non fuit ulla parentis.
Ergo nec Alcides Deus eſt, nec Jupiter ipſe.
17 At vere Deus eſt, cui nulla ſuperflua, nulla
Imperfecta valent, aut extera prorſus ineſſe.
Hic de materia nulla, nec pondere quovis
Mundanam molem tam mira condidit arte,
Caſibus addictam * nullis; ſed creditur ejus D
Perpetua ratione regi, virtute tueri. * al. adjectam
Hunc homines infelices cognoſcere nolunt,
In ſimulacrorum dum corda ſuperſtitione
Deponunt, & ſublimem, quem Cooditor idem
His dederat vultum, quo poſſent cernere cælum,
In terram flectont potius, quærruntque deorſum,
Quod debent ſurſum. Quantum ſit mente minutus,
Dicere quis poterit, ſtatuas qui poſcit & orat?
Atque die toto ſuſpirat, ſupplicat, adſtat?
Aſſidet illis, ſive ſtipem jacit, aut litat? Et cum
Sulpiciat tanto ſtudio, qui fecerat illas,
Contemnit fabram. Quæ res perverſior iſta,
Si Statuarius ejicitur, ſtatuæ venerantur,
Quique deos fecit, votis non poſcitur ullis?
Quamve poteſtatem, quam vim retinere valebunt,
Cum qui fecerit, haud habeat? Sed nec faber illis
Quos habuit ſenſus, audire, videre, alioſque E
Ferre quidem potuit. Vivum, qui vivere quærit,
Eſſe Deum credat: moriatur namque neceſſe eſt,
Qui ſe defuoctis adjudicat. Eſt tibi, Victor,
De Jove, vel reliquis dubitatio quælibet? Una,
Victor ait, tantum: Cur effigies dare poſſunt * * al. poſſint
Supplicibus reſponſa ſuis? Nam quod deitatis
Nil habeant penitus, facili ratione probaſti.
18 Donatus dixit: Res, de qua conſulis, præpoſſ. que
hæc eſt
Humani generis deceptio, perniciesque.
Unde quod emergat, rationes ſi cupis *, edam. * al. cupis
Has prius in ſpecies quam pontus, terra, poluique
Exiſtent *, opifex rerum Deus arta ſuprema * * al. exarata
Compoſuit Cherubim, Seraphim, necnon * al. ſuperna
alirorum
Agmina ſpirituum; quos ioter condecoravit
Sic mirabilius, ſic & pretioſius uoum,
Ejus ad ornamm reliqui quaſi veſtis ut eſſent,
Quæ pretioſa nimis tantorum gloria longe
Præcipuum faceret, cui non æquabilis eſſet.
Qui eum ſic inter ſociorum caſtra niteret
Perſpicue, ſtellas velut inter luna minores, F
Mox Majeſtati divinæ, qua fuerat tunc
Ioferior tantum, ſimilem ſe poſſe putavit
Atque parem fieri. Sed quid latet Omnipotentem?
Dum cupit hæc, cecidit, ſecum dejectus & ordo
Nequitiæ fuit ejuſdem: genus unde Creator
Protinus humanum finxit tellure madenti,
Cui patriam, decus, & lucem præberet eorum:
Id quoque militiæ bonitatis amore ligatæ
Æquandum numero decrevit prole futura.
Principioque virum cum conjuge protulit orbi,
Et potuit mediis paradiſi in fructibus, illi * * al. illis
Mandans: Ex omni paradiſi vetcere ligno,
De ligno vero ne mande bonique malique,
In quo conſiſtit nocitura ſcientia vitæ;
Mortis & intentans pœnam, ſi forte fuiſſet
Hæc tranſgreſſus homo. Sed apoſtata ſpiritus illa
Vi ſit, & invidit; dolultque, quod unde ſuperbus
Decidit, humano generi locus ille daretur.
19 Tunc oculis Evæ dirum ſe vertit in fidei Chriſtianæ comprobat,
anguem,
Arboris & vetitæ jejunia ſolvere fructu,
(Res erat hæc etenim pulcherrima) ſuaſit; & illa
Decepit decepta virum: mox deliciarum
Cum conſorte loco caruit, vitamque perennem,

Qui

A Qui * fruiturus erat felix, niſi culpa futiſſet
* al. qua Præcepti, pœnæ, vel muoeris immemor, idem
Perdidit, & mundo regioni mortis adhæſit.
Hoc ita confuſo, lamentum, mœror, & angor,
Et dolor, obtrectatio, deſperatio, luctus,
Ærumna, angor, ſolliciiudo, moleſtia, languor,
Et metus, atque pudor, pavor, exanimatio, terror,
Ira, libido, odium, diſcordia, ſi qua vel hujus
Sunt generis, genus omne fuum cepere: priuſque
Poſt protoplaſti delictum peſtifer egie
Angelus immenſum facinus livoris iniqoi,
Perderet ut frater fratrem. Scelus inde nefaſque,
Crimen, & omne malum Domino cælique ſolique
Inviſum docuit populos, tantumque ſubegit
Hos, ut adorarent, Ipreio Factore, creata,
Aera ſcilicet, & terram, pontumque, polumque,
Ignem, ſydera, ſtellas, fontes, flumina, ventos,
Et nemora, & lapides, immania monſtra ferarum,
B Vel quidquid ſolvi poterat: ſtatuaſque deorum,
Per quas deceptis reſponſa nociva referret,
Inſtituit, juſſitque coli, ſic impulit illos
In barathrum mortis, quo le miler exerue tandum
Noverat æternum. Fuit hoc miſerabile cunctis
Jus mortalibus impoſitum, dum Cunctipotentis
Filius, humanæ ſumma pietate ruinæ
Compaticns, mirabiliter de Virgine earnem
Sumpſit, & effuſo pretioſo ſanguine priſcum
Solvit delictum, culmen credentibus atque
Præbuit, unde prius primi cecidere parentes.
ao Hinc eſt, quod lathanas doctiſſimus arte
ad fidem convertitur: capitur Sanctis ab aliis. nocendi,
Nam nec momento deſiſtit perditus uno
Exercere oeſas: regeſque, duceſque, tribunos
Chriſtum confeſſis multos facit eſſe tyrannos,
Ut pereat ſeeura fides, quam ſæpe doloris
Interituſque ſui cauſam videt eſſe ſecundi.
Hic tuus, o Victor, Jovis eſt, Saturnus, Apollo,
* al. Cyrrhæa Hic Cirrhæa * y quidem ſecreta retexit, & iſte
* al ignaovum Anſeris horrenda Capitolia voce tuentis
* al. ſervire Ignarum * numen, peiores utpote cunctis
Gentibus, edocuit dominos ſervsre * Quirites
y Nunc age, ne cæcus furor hic te perdat & error
Tantis ſuppliciis, ex toto corde fatere
C Eſſe Deum Chriſtum, ſacroque renaſcere fonte.
Victor ut a cuncto Fratrum pia dicta ſenatu
Hæc ſenſit, eum militibus divina ſalutis
Perpetuæ lætus ſuſcepit munera. Longo
Cumque moram vetitam feciſſent tempore, plurea,
Qui caperent illos, præfectus miſit, omnes
Compedibus nexos Carthaginis aree retruſit.

ANNOTATA.

a *Capitolium, arx Romana, ſtructum erat in monte Tarpeio. Hinc Jupiter, qui templum ibi habebat, a Romanis vocabatur* Tarpeius *&* Capitolinus.

b Barcha *cognomen erat nobiliſſimæ apud Carthaginenſes familiæ, ex qua* Annibal *oriundus fuit. Hinc* Barchina propago *Annibalem deſignat, qui vna Latina cum agmine ad Urbem acceſſit, dum Romani obſidebant Capuam, prout Livius narrat lib. 6. Decadis 3.*

c Præfectus Urbis *improprie vocatur; nam ſub imperio Diocletiani & Maximiani nullus inter Urbis præfectos recenſetur Valerianus; nec præfectus dicitur in Actis præcedentibus.* AUCT. ALFANO ARCHIEPISC.

d Janus *antiquiſſimus fuit Italiæ rex, inter deos cultus a Romanis, qui bifrontem pingebant:* Templum habuit Romæ ad infimum Argileium a Numa Pompilio poſitum, quod tempore belli patebat, tempore pacis claudebatur: unde Patuleius *(a patendo)* & Cluſius *(a claudendo)* cognominabatur, *inquit Carolus Stephanus in Dictionario.*

e Ariſteus *filius dicitur Apollinis & Cyrenes. & educatus a nymphis. Minus quidem famoſus eſt inter fictitia gentilium numina, tis tamen eſt adſcriptus, cultuſque natalis a variis. Multa de Ariſteo dabit Dictionarium Moreri recuſum auctumque anno 1740., ubi dicitur etiam vocari* Nomius, Agreus, *& apud Virgilium* Arcadius.

f Priapus *filius dicitur Liberi patris & Veneris, hortorumque habitus eſt deus.*

g Sylvanum *aut* Pana *deſignat, tampeſtres gentilium deos; qualis etiam eſt* Faunus, *qui* lemieaper *vocatur, quia depingitur parte inferiore ut caper. Hi ſemi-dei aliàs* Satyri *dicuntur a Latinis.* E

h Titan *Cœli & Veſtæ filius, ac frater Saturni, inter gentilium deos numeratus fuit. Aliquando pro ſole ſumitur a poetis.*

i Orcus *inferorum deus erat paganis, & pro ipſo etiam inferno ſumitur.*

k Falcifer *Saturnum deſignat, Cœli filium, Jovis, Neptuni & Plutonis patrem. De eo multa finxerunt poeta, ex quibus aliqua perſtringit inferius.*

l Bacchus *vini inventor dicitur & deus ebrietatis habebatur.*

m Venus *dea erat amorum & voluptatum;* Ceres *vero frugum inventrix & dea. De his omnibus ſese diis turpiſſima ſcelera narrarunt ipſi gentiles.*

n Tuſcus amni *Tiberim deſignat:* Hic non Latium ſolum, ſed Sabinorum etiam agrum, & Umbriam eis Apenninum, ab Etruria, quam dextera ripa tangit, ſeparat; *inquit Cellarius tom. 1. pag. 399. Idem de Latio pag. 497. hæc ſcribit:* Latium Latinorum regionem ſonat; quæ initio anguſtis admodum finibus F circumſcripta erat, acceſſionibus poſtea ex variis gentibus ſucceſſu crevit temporis. A latendo nomen deducunt, quod Saturnus, arma Jovis fugiens, in has oras delatus, & hominibus in reipublicæ formam compoſitis, Latium eam regionem, ut Virgilius lib. VIII. verſ. 322. tradit, voluerit vocari;

... bis quoniam latuiſſet tutus in oris.

o *Bacchus Indos peredomuit, iudeque inter deos gentilium relatus videtur. An autem omnes hic enumerati dii fictitii cœli ſint cœpti locis aſſignatis, non inquiro. Id certum, omnes fœda adulatione ad fictitiam divinitatem evectos, multiſque locis aliis ſic cultos.*

p Creta, *nunc vulgo* Candia, *inſula eſt maris Mediterranei in introitu Ægei maris, quod modo* Archipelagus *paſſim dicitur. Jupiter in illa inſula natus illiuſque rex fuiſſe dicitur: quin & ſepulcrum ejus ibidem oſtenditur.*

q *Alteja hæc eſt inſula Mediterranei in ſinu Iſſico inter Ciliciam & Syriam ſita, in qua Venus pertiſſimum colebatur a paganis.*

AUCT. ALEXANDRO ARCHIEPISC.

r Delphi *civitas erat in Phocide Græciæ provincia juxta montem Parnassum. Famosissimum ibi templum habebat Apollo, seu Phœbus, qui inde* Delphicus *cognominabatur.*

s Samus, *aliàs* Same, *& jam olim, ut nunc* Cephalenia, *insula est mediocris Græciæ in mari Ionio. Verum alia* Samus *hic designatur bodieque* Samo *dicta, quæ est insula Asiæ Minoris Ephesо objecta, ubi Juno præcipue colebatur.*

t Troia, *aliàs* Ilium, *urbs est decennali obsidione celebris in Troade seu Phrygia minore Asiæ minoris provincia. At non invenio Minervam ibi præcipuo in honore fuisse, sed Minervam potius, ita ut suspicio esse possit auctorem dixisse,* Troia Minervam.

u Lindus *urbs est in insula Rhodo, quæ nomen suum huc usque retinuit. Herculem miro modo,* nempe maledictis & execrationibus *ibi cultum fuisse scribit Lactantius lib.* 1, *cap.* 21., *num.* 32., *sacrilegique istius cultus rationem subdit.*

x *Audi eumdem Lactantium lib.* 1. *cap.* 15. *de Romulo & Julio Cæsare inter deos relatis:* Apud Romanos deus Julius, quia hoc sceleratо homini placuit Antonio; deus Quirinus, quia
B hoc patribus vilum est; eum alter geminis fratris (*Remi*) exstiterit, alter patriæ parricida. *Plura addit de his, multaque similiter scribit de aliorum sceleribus fictitiaque divinitate, quæ videre ibi possunt.*

y Cirrha *urbs est Phocidis vicina Delphis, adeoque & templo Apollinis, in quo dæmon oraculo dabat. Hinc per* Cirrhea secreta *haud dubie intelligit Delphica oracula.*

z *Perstringit poeta historiam, relatam a Livio lib.* 5. *decadis* 1., *aliisque scriptoribus, quam paucis accipe. Cum Galli urbem Romanam cepissent, ad arcem seu Capitolium se receperat juventus Romana, ibique congebatur Gallorum obsidione. Dum vero negligentius custodias agerent Romani, Galli tanto silentio in summum evasere, ut non custodes solum fallerent, sed ne canes quidem, solicitum animal ad nocturnos strepitus, excitarent. Anseres non fefellere, quibus sacris Junoni in summa inopia cibi tamen abstinebant (Romani.) Quæ res saluti fuit: namque clangore eorum alarumque crepitu excitus M. Manlius, ... armis arreptis, simul ad arma ceteros ciens, vadit, & dum*
C ceteri trepidant, Gallum, qui jam in summo constiterat, umbone ictum deturbat, *ut habet Livius, alterum, qui ascenderat, cladem subnectens. An ergo poeta, a dæmone dolos vece anseris Romanos servare deum, Jovem, opinor, qui templum habebat in Capitolio.*

CAPUT III.

Sancti ad præfectum ducti, interrogati, cruciati, in carcerem detrusi, vinculisque ab angelo soluti: iter ex Africa in Siciliam, ac tempestas Sanctorum precibus sedata.

Fabricius extrahebat & cum Sanctis agreditur.

JAmque dies alius enumitantes ocia somnos
Expulerat, rotеis sidaris stella quadrigis
Ibat in excelsum, sibi cum jubet ante tribunal
Adduci Sanctos acer præfectus, eosque
Increpat his verbis: Summosque hominesque deosque
Jure quidem rebar studiis huc usque colendos D
Omnibus, *invita* nec digitis ioccodere thura,
Vana nec orantem me solvere vota putabam.
Vos (ut comperimus) nilu quocumque valetis,
Exhibitos superis tot religionis honores
Temporibus cunctis contemnitis, effeque ausi
quam,
Nescio quo pacto tamen, hos impune probatis,
O quoties quoties esset mihi cultus inania
Victima pernicies, sed non latura salutem!
Talibus ipse fidem forsan nugis adhiberem,
Ni Jovis auxiliis mundus confideret omnis,
Illius & nutu Romana potentia semper
Mitteret indomitas sub fortia fœdera gentes,
Sed vos obtestor per cæli numina, qui oune
Orbis ad exitium telcus hoc defenditis, unde
Improba tam dirum primum mens ista venenum
Hausit, & Herculei fœdum plus sanguine munstri?
O pietas innata deis, quæ sola furentes
Blaiphemosque reos noo mortis damoa ferendo
Perdit, sed patria tantum bonitate monendo
Suffert: nam merito vos jam palus illa teocrei, E
Quæ negat ascensus inferna petentibus umbris,
Si quemquam superis hæc ob maledicta placeret
Perdere. Denique nos, quibus est injuria nulla
Auribus iratis non admittenda deorum,
Dignos supplitiis decernimus omnibus illos,
Qui contra patrias leges pia sacra refutant,
Sacrificeate deis, cesset velania vestra
Ultra divinos animis audacibus, auxit
Quos dominus cæsar rerarum, solvere * cultus. * i. e. abolere.
Sin aliter, per cæsaream tormenta salutem
Præcipites acerrima vos sub tartara mergent.
Maximus hic furor est, insania maxima, crimen
Grande, sceleſque novum, cælestia numina
euidam
In cruce crudeli postponere morte perempto.
22 Finierat. Ketulit Donatus verba quieto
Pectore, corde pio, facie valtuque sereno, *illi servi flantur & libere respondent pro sanctis Donato.*
Fratribus adnitentibus; O Præfecte, refelli
Quam facile possis, conflictus hic ipse docebit,
Sacra deis vestris numquam facimus, neque thura
His incendimus: hunc propriis infundat amorem
Supplicibus, quibus auxilium Tarpeius opemque
Fert Jovis ille tuam, tolito qui fulmine rupem
Terret: non odium nobis valet ejus obesse, F
Non amor ipse quidem, nun irux valet ira timorem
Addere: si qua tibi vis est, licet experiaris,
Utrum dæmonibus possit plebs cedere * Christi. * al. crederе
Sed volumus te nosse, quod hoc certamine cuncti
Possumus occidi, vinci non possumus; & quod
Defunctus nostrum fuerit quicumque, superstea
Fortior apparebit, erit victoria nostra,
Virtus nostra, vigor noster, nostrumque tropeum
Crux Christi, quod pollato scelus orc vocasti.
23 Infremuit præfectus ad hæc. Tuoc mandat in omnes *Sancti sustinebant tali vinculorum carcere, ubi eorum vincula rumpit angelus:*
Fustibus hos animadverti. Constanter ad ictus
Corpora multiplices tendantur sacra, cutisque
Scinditur, atteritur caro, sanguis defluit, ossa
Franguntur, pudantur viscera; ipsique, fidesque,
Et dilectio sola manent, quæ tam cruciatus
Immanes superant. Tantum sunt dulcia Christi
Præmia militibus. Post ista pericula tetro
Carceris & diro Sancti religantur in antro,
Ut regi, si res sinat, omnes Maximiano
Repræsententur: media eum nocte repente
Cælesti

A Cælesti fulsis custodia lumine, quod oon
Lumina custodum valuerunt ferre, sed unus
Ex his, dum studiosius intcodit, profitetur
Amisisse suum: factumque stupentibus ipsis,
Angelus in tantis fulgens splendoribus inquit:
Misit me Dominus dissolvere vincula vestra.
Dixerat, & lubito, quibus arctabantur corum
Colla manusque, pedes, ruptæ eecidere catenæ.
24 His mirabilibus Carthago superba movetur,
Valerianus fatuit Sanctos transfuchere in Italiam; Exultat populus, collaudat & omnipotentis
Christi virtutem, Sanctos veneratur: iniquum,
Immanem, sævum, violentum, carnificemque
Dicit præfectum, cujus furor impietatum
Transcendit metas, humanæ rupit & ipsa
Fœdera naturæ, quem mentis non pudor ullus
A scelerum tanto valuit revocare reatu.
Senserat attonitus populari voce tyrannus
Civibus execrabile factum displicuisse,
* al. mœnibus Mœnibus * atque viris illustrem fortibus urbem
Conjurare timet *a*, vel, quod solet ipsa, rebellis
a Ne fiat, ne plus noceat, ne denique cootra
B Arma furor reparet: timida tum pectore curas
Colligit ingentes, & secum meote volutat,
Quid sit opus facto, nee eum suffragia possunt
Ulla fugam præter causa quacumque tueri.
25 Noctis ad ingressum navem de littore solvi
cofque navi imponi; dum autem gravis orta essot tempestas, Secreto jubet; & * trucius dubium variumque
Carpit iter pelagi, nocturna silentia rixæ
Eripuere metus, & cujus luce potiri
Non potuit, tandem tenebroso * tempore sumptis
* al. in * al. ex tenebrosis Noctis amicus opem: nullum formidinis ultra
Stare locum reputavit amens; sed perdere sacra
Intrepidus lævis devovit corpora pœois.
Prospera gavisi, sicut rebantur, in altum
Vela dabant nauiæ, procul & Carthaginis aliæ
Mœnibus abducti gratam tribuere quietem
Corporibus fessis: subito cum turbidus auster
Aera concutiens rutilantia luce ferena
Sydera condensis & nubibus abdidit atris:
Flatibus horrilonis vasti maris unda procellis
Intumuit. Trepidæ navis tunc rector to omnes
Clamat, ut evigilent, pelagiqua protervia, monstrat,
Quanta paret, totumque polum zephyri.que
C notbilque,
Et mare confusum, nescit qua parte carinam
Obvertat: ferit hanc contrarius undique ventus.
b Enfiter Orion *b*, fidus trepidabile nautis,
Solus habet cœlum, dux quæ lolet esse viarum
c Congrua, temonis *c* non luces stella minoris.
Omnibus efficitur momentis sævior ira
Ponti: puppe, simul prora dexiraque sinistra
Intrat parte fretum, desperat quisque salutis
Auxilium. Jam præfectum suprema minantem
Pœnites aufugii, superos acherontaque poscit,
Votaque deeernit non proficientia quidquam.
24 Vertitur ad Sanctos, si forte juvamina ferre
opem Sanctorum implorat Valerianus; Possent in tanto casu: tandem vocat omnes
Nominibus Fratres, rogat hos, oratque superna,
Quam profitebantur, virtute fugare procellas.
Cui mox arcano sic reddunt pectore voces
Donatus Felixque sacras: Præfecte, ooceniem
Si te numinibus, quæ cunctis exeolis horis,
Omoe scelus faceret, oon plus irata oocere
Deberent merito tibi, quam toi mortibus ultra;
Nec dici fas est, us justi quidlibet in se
Obtineant, operantibus illis si modo eredas
Eveniisse nefas tantum: sed credere quemquam
Mente quidem sanum nequaquam posse puta-
mus,
Ut bona vel mala, quæ non sunt, tua numi- AUCT. ALFANO ARCHIEPISC.
na præstant.
Ergo superstitiosa nimis cultura recedat
Prorsus, & a solito læsum libamine pectus
Fac cures, Christumque colas, simulacra refutes,
Ut quod te pudeat quæ dæmonis arte maligna
Feceris, binc certe maris indignatio cesset.
27 Et præfectus ad hæc: Mihi res hæc justa videtur, *promittens se conversurum ad Sanctiquo precibus*
Numen adorari, quod tanta pericula solvit:
Nec tam prava mihi mens est, nec dira voluntas,
Ut cujus fuero liber virtutibus, illi
Ingratus fiam. Tantum ne corpora nostra
In tumulis sumulare suis mare possit iniquum,
Scilicet horrendo ne bellua quælibet ore
Sorbeat, effitito precibus. Sic fatur: at illi
Protinus incipiunt aures pulsare Tonantis
Vocibus his: Elementorum dominator & author
Christe Deus, cui tam pelagi, quam cæiera rerum
Inclinat natura caput; quæ prodere numquam
Præter se potuit, proprias nec condere vires,
Has ponti depelle minas, non justa tyrannum E
Ultio, tot miseros noo insipientia mergat,
Quamvis hoc meruisse suo pro crimine certum
Sis, tamen bis emptis pretio majore cruoris
Ut faveas instare licet, tu foes pietatis,
Spes solaminis: auxilii fiducia, vitæ
Subsidium, portus requiei, semita pacis;
Irradia miseris, pereuntibus auxiliare,
Erige labeotes, mergentes excipe, sicut
Quondam discipulos his casibus interituros.
28 Talibus in dictis condensia nubila cœlum *placatur mare, sed non convertitur ipse carnifex, qui in Sicilia novis cruciatibus Sanctos afficit.*
Discedunt, ultra nec tangere fluctibus audet
Æquoris ira ratem: leni componitur aura
Tunc facies pelagi, tumidi maria unda paludis
Efficitur stagnum. Jam fletus omnis amaros
Navita compescit, gaudetque timore fugato,
Se nimis horrendæ mortis fugisse ruinam
Sanctorum meritis, multique repente secuti
Sunt Christum: solus mendaci * clamitat ore * al. mendaci
Præfectus, virtute Jovis paeata videri
Æquora, seque Jovis tantum munimine tutum,
Atque reservacum patriæ, concivibus, aris.
Acta ratis velo, juvenum validisque lacertis,
Felici cursu Siculis allabitur oris: F
Præcipitis memores fluctus, mirabile ducunt
Heiperiæ *d* tetigisse solum, littusque teoentes *d*
Optata potiuntur humo, spatiantur arena.
Inde venenatis tentat configere sella
Alloquii præfectus amens penetralia castra
Sanctorum, stabili promittens fœdere, tantum
Sacrificare Jovi placeas, fore semper amicos
Cæsaris, auctos divitiis, & honoribus illis,
Quos novit patribus Romanis ferre senatus.
Nil agis, o præfecte, putas corrumpere verbis,
Quos noris pœnis nullis potuisse moveri,
Iocoocussa fides non excutietur ab illis
Verborum phalcris, quam nec mucro removebit,
Cum cervicibus institerit vibratus eorum.

ANNOTATA.

a *Non est verisimile, Sanctos in Italiam ductos, quia conjurationem timebat Valerianus, quod alia Acta non habent; sed dicunt id factum, ne plures converterentur Carthagine. Causa præcipua transvehendi Sanctos in Italiam videtur fuisse mandatum imperatoris. Potuit tamen conversis quorundam occasionem præbere, ut id fieres citius.*

b *De*

AUCT. ALFANO ARCHIEPISC.

b *De Orione in Dictionario ſuo ait Carolus Stephanus :* Creditur hoc ſidus ex ortu ſuo maximas concitare tempeſtates.

c *Stellam polarem deſignat, quæ nautas ſolet dirigere. Sidus autem, cujus eſt hæc ſtella, dicitur* Urſe minor, *vel* planſtrum minus, *poſitaque ſtella polaris in cauda urſæ, ſeu in temone plauſtri.*

d *Jovardus hæc notat ad vocem Heſperiæ :* Promtheue pro Hiſpanie & Italia a poetis accipitur, ut apud Virgilium. Hic vero Italiam ſignificere certum eſt, & Alphanus noſter Græcos imitari voluit, qui ſic Italiem vocant, eo quod illis ſit ad Occaſum. *Imo Siciliem ſic vocavit Alfanus, niſi illam ſub Italia comprehendat.*

CAPUT IV.

Iter reliquum : martyrium Sanctorum variis locis conſummatum.

B

Iter ex Sicilia in Italiam

Viribus hinc iterum nautæ pro tempore ſumptis,
Altius æquoreas trepidantes ire per undas
Proponunt, littus remis pulſare finiſtrum,
a Perque Syracuſios *a* portus, Cetinoſque meando,
Meſſanos tandem, ventis ſpirantibus, intrant.
b Hincque reneſcenti tenebris Phaethontis *b* repulſis,
c Regia *c* Lucanis urbs nobilitate colonis
Hos recipit: nec jam præfecto, credere ponto
Seque ſuoſque placet; via quæritur altera nulli
d Cognite navigio, tunc in Britiamque *d* Lucroſque *,
* *al.* Locroſque
Queque Culentinus ſuaves ager efflat odores
* *lege* Iuno Igitur * e præcipiti curſu: Scylletia rura *f*,
e Et mare Tyrrhenum, Calabroſque notantia *g*
f fines
g Senctorum ſenſere pedes, ſenſere cerenas
Colla recurvantes gemmis meliora vel auro.

C

Arontius cum tribus Fratribus Petitur,

30 Extimuitque *h* duces Afrorum nomine priſco
Drumentina Phalanx, forteſque Potentia *i* vidit
Atque triumphantes, diſtinguens Apula rura
h A Calabris Lucenis. Ubi verba tyrannus
i In feſto recitende die, reticenda nefaſto *k*,
k Sede tribunali dicturus, quatuor ex his
Officiis citare jubet, qui ſic vocitati
Sunt, Arontius, Honoratus, Sabinianus,
Et Fortunetianus, quos convenit amicis
Dictis: O quoties monui vos cultibus uti,
Quos, ſua poſt ſuperos qui dat moderamina mundo,
Magnus emat Cæſer: ſi non inſania veſtram
Confundit mentem, vel nunc parete ſupremis
Thure cremando deis. Cui ſic Arontius inquit:
Ut diis ſacrificet noſtrum quem torqueris, optet
Pro Chriſto plecti, quam vivere pro ſimulacris.

Hos alii Venuſiæ, & hos Feliciani martyrio in Beneventi

31 Vix bene deſierat, reliqui cum torve minenti
Præfecto referunt: Aliud nil dicimus ultra,
Nec fecimus, quem quod Fratris vox ſaepe probavit.
Indignatus ad hæc veſane mente tyrannus;
l Hos jubet occidi quintæ *l* ſub luce diei
Ante Kalendas Septembris. Poſt in Venuſinam
Urbem, alia redeunte die, venit: hic quoque fratres

Hi, Septiminus, Felix, Januariuſque, D
Conſolidata ſibi fidei documenta tenentes,
Et manifeſtantes virtutum præmia Chriſti,
Cæduntur gladio ſub eadem luce. Recedens
Inde tyrennus Velinianum * tendit: ibique * *al.* Veliternum
Plenus quæſitis epulis terraque merique,
Et vino, quod gemma capax eurumque ferebat,
Plus ſed adhuc ſitiens humeni languinis hauſtum,
Ante recumbentes elatos decapiteri
Juſſit Vitalem, Satorum, Reſtitutumque,
Virgine ſub quarto ſolem referente Kalendas.

Donatus & Felix adhuc ſuperſtant,

32 Ultime lux magno finem poſuere labori,
Magnenimos ſummoſque Duces, & robora belli,
Ad quæſita diu poſcebat præmia, cæli
Regia lignileri reliquos exceperat omnes.
Congaudete polo celebres, quos cella triumphis
Curia ſupremis inter ſua ſcepire locavit,
Patri.ios fecit, dictetoreſque creavit,
Non, Capitoline velut eſt in rupe ſteterunt,
Semeſtri ſpatio *m*, ſed tempore perpetuali. m
Nam neque divinis humana potentia rebus, E
Nec bonor æterno brevis eſt æquandus bonori
Conſulis ed culmen tendentem cura ſenatus,
Plebis & aſſenſus magnis, mejoribus inde
Erigit officiis, intercurrentibus annis,
Et majeſtatis tantæ ſic præbet hunorem,
Ut tamen hic ſolo non amplius imperet anno.
Legius Chriſti miles ſemel omne ſumit,
Omnia ſemper heber, prætoria jura, curules
Sedes, & tummos apices: non temporis illi,
Nun alius eatus, non jus, non ulie poteſtas
Auferet imperium, tanti ſunt quippe vigoris
Præmia perpetuis non deficientia guris.

Venuſiæ prope Eccanum in Apulia,

33 Evulit interea præfectus verſus Feanam
Urbem, quam vulgus mutato nomine Trujam
Dicit, & in ſundo quodam remoretur eundo.
Hujus erat fundi perpaucis euribus uſa
Fama prius, ſed martyrio præſtante decorem,
Terrarum, qua geſta ſunant, Sentianus ubique
Fertur, & eſt moſtis moouumentum religionis.
Hic Donatus & alter Felix ſulere juſſi,
Hoſtiles bello confringere vindice * vires, * *al.* judice
Atque coronari, ſed non niſi ſanguine fuſo,
Exoptent: non terret eos crudele tyranni
Judicium, non & Phalaris *n* miſerabilis ille n
Pœna, nec ungula diſcerpens penetralie, ſed nec F
Anceps in jugulum gladius condendus: inane
Ducunt certamen, ſi ſole corpore nudo
Hoſtibus objectent: orbem quam vincere, plus eſt
His in egone mori: norunt ite nemque corones
Germanos meruiſſe tuas. His inclita Fratrum
Portio, quæ ſupereſt, Dominum firmete precatur:
Juſtitiæ, Deus omnipotens, & amator & eurhor,
Conſcie vutorum, pariles attende labores,
Fraterni placuere tibi, placeant quoque noſtri,
Nec patiare tuo ſumpti pro nomine belli
Victores non eſſe: duces, te remige, Fretres
Quos gratiæ portum primi ſubiere quietis,
Innumeras tibi nos agimus gretes & habemus.
Hoc ſolum pietete tua concede, rogamus,
Ut quos una fides, affectus, ſanguis & unus
Germanos fecit, meritum non ſeparet ullum.

minis territum tentari,

34 Hæc inter præfectus eos accerſit, & ente
Armates ecies ſic increpat ore minaci:
Anne duces ſcelerum vos eſtis, ſollicitantes
Fraternos animos mortem præferre ſaluti?
Ergone tam dirum putas improba veſtre voluntes
Tot populos ſervire deis? Cenſetis & eſſe

Cæli-

A Cælicolis libare nefas, quod regna, quod urbes
Innumeræ faciunt? Jam quoc primordia veſtra
Quæ fuerint, res ipſa docet: peiora probabit
Infelicior eventus: mutate malignam
Meotem, pervarium ſimul & reprobabile ſcite
Præferri polluta ſacris: deſiſtite emptis,
Pœniteatque negaſſe deos, dum tempus habetis
Mutandi votum: ſacros celebrate penates,
Si dici fas eſt, quos cæſar & orbis adorat,
Eſſe ſacros: aliter ſententia vos capitalis,
Ut reliquos, fariet. Sic fato fatur uterque,
Fiſus nulla ſibi contraria poſſe nocere:
A nobis monitt Fratres felicibus armis
Perfidiam vicere tuam: nos turpe putamus
Cedere, qui ſemper ſocios inſtruximus hoſtem
Vincere: pro nihilo tua docimus omnia dicta,
Teque tuoſque deos contemnimus, eſſe retrulos
Quos ſcimus baratbro, non cœli ſede locatos.
Cæca tibi rabies obtutus cordis ademit,
Nec verum ſpectare ſinit: mendacia tantum,
Quæ ſemel admiſit tune in puerilibus annis,
Servat adbue pectus, quem non fortuna ſaporem,
Non valet ingeniom, non immutare ſenectus.
B 35 Sed tamen hoc animi ſtudio, quod * jura tueris
In præfecturæ commiſſo monere, poſſes
Vel modice tecum reputare *, ſceleſta deorum
Geſta quid exhibeant. An non ibi furta leguntur?
Non & adulteriis maculata cubilia, ſcorta,
Jurgia, conflictus, perjuria, damna, rapioæ,
Inceſtus, rixæ? Pellex ibi filia matris;
Et pater eſt natæ conjux, fraterque ſororis.
Hi poſſent habitare polum, quos vilis inopſque
Urbs excluderet? Adde domitilium quibus ipſum
Dicuntur decoraſſe modis immanibus, omnis
Atque feris planos beluis * oſtenditur æther,
O decus occultum Tarpeium, qua ratione
Monſtrorum ſedes divina putabitur ædes?
Quis pecudis vellus *o*, quis taurum *p* parte latentem
Dimidia, quis Tyndaridas *q*, Cancrumque *r*,
Leonem *ſ*,
Virginis & thalamum *t*, Chelas *u*, & Scorpioo *x* atrum,
Arcum *y* non umquam vacuum ſtridente ſagitta,
Illic impoſuit? Caprieornus *z*, Aquarius *aa*,
C atque
Piſces *bb* ſunt ibi: Serpens cum gemiois micat Arctis:
Pegaſus, Eridanus, Centaurus, & Hydrus, & Argo
Illuſtrant cælum. Sunt hæc credenda periis;
Et domiois terræ? Non vos fidei pudet hujus?
Cornigetos tua Roma deos, fallens ſecus undam
Fontis Aventini quos Numa *cc* ligavit *, adorat:
Semicanemque virum colit, & phantaſmata cælo
Credit & eſſe docet, nolentes credere multis
Supplicits lacerat: quam perdita, quam furioſa
Sit, præfecte, patet. Cur non reminiſcitur ejus,
Qui mare, qui terras ſibi contulit atque ſubegit,
Arbitrio curanda ſuo, qui principiorum
Eſt ortus ſine fine manens, qui protegit omnes
Invicta virtute ſuos, qui fortibus aulam
Cæleſtem confert, nox non ibi lumina condit,
Non ſol iſte diem facit: at ſua * omoia plena
Lute Creatoris, cujus recreaotur odore,
Affectu gaudent, paſcuntur amore fideles.
36 Tunc præfectus eos, ferveoti concitus ira,
Suipendi maoibus juſſit poſt terga ligatis,
Torquerique diu clamantes: Sint tibi grates,
O Jeſu pie, qui nobis tormenta ferendi
Virtutem præbes. Inſtanti tempore noctis
Diſtulit immitis pœnis certare tyrannus,
Semineces oox uoa levat. Redeuote diei
Luce, eruoota deja libamina ferre jubentur.
Nolunt, oolentes deficctuot: colla minaci
Truncaotur gladio, corpus mortale repellunt,
Mercedem ſumunt æternam. Taliter ambo
Septembris primo, cum ſole ruente ruerunt,
Victuti cum rege Deo, eum ſole petenni.
Tunc Marcus præſul venerabilis urbis Ecanæ *dd*,
Cum clero veniens, Sanctorum corpora noctu
Detulit, & pretii fundens opoballama magni,
Atque peregrino peregrinis rebus odori
Permixtis ſtudio, ſolennibus & celebratis
Exequiis, eadem veluti res tanta petebat,
Mœnibus in proprtis ſummo tumulavit honore *ee*.

AUCT. ALFANO ARCHIEPISC.

dd

ee

ANNOTATA.

a *De urbibus Siciliæ hic memoratis egimus ad Vitam præcedentem, totumque Sanctorum iter diſcuſſimus in Commentario §. 4.*

b *Phaeton, qui Phœbi filius, pro Phœbo aut ſole ponitur ab Alfano, uti etiam apud Virgilium:* Auroram Phaetontis equi jam luce vehebant. *Jovardus hic edidit* Fetonta.

c Regia urbe *Rbegium denotat. Lucanis dicitur nobilitata colonis, opinor, quia Brutii omnes ex Lucanis originem traxerunt, ut probat Orlendius part. 2. Orbis ſacri & profani, lib. 4. cap. 34. n. 4.*

d *Apud Surium & Lipomanum*, Imbritiamque. *Hinc Baudrandus Geographiæ ſuæ inſerviit ſequentia:* IMBRITIA, locus Italiæ in magna Græcia, cujus ſit meotio apud Alphanum Salernitanum in Vita duodecim Fratrum martyrum. *Verum exiſtimo nullibi exſtitiſſe* Imbritiam, *legendumque cum Jovardo in* Britiam *vel* Brutiam: *nam Brutiorum ager medio ævo etiam* Brutia *reperitur dictus, uti etiamnum vocatur ab Orlendio. Sic in Vita præcedenti* terram Britianorum *ingreſſi dicuntur.*

e *Surius & Lipomanus* linquunt, *Jovardus* igitur *ediderunt, omnes mendoſe, quantum conjicio.* Igitur *pro* itur *poſitum exiſtimo errore typographico, cum carmini congruat.* Linquunt *vero ſenſum reddit imperfectum, niſi* Imbritiam *pro loco accipiat, quod fieri veriſimiliter nequit, cum Alfanus in locis itineris deſignandis ſecutus ſit Vitam præcedentem.*

f *Scyllaceum pertranſierant, priuſquam venirent Conſentiam, ſeu in agrum Conſentinum. Porro interpunctiones omnium editionum hic mutandæ fuerunt, ut ſenſui cohæreret.*

g *Per rura* notantia *mare Tyrrhenum & fines Calabros, deſignat poeta Lucanum, quæ partim ad Occidentem, partim ad Auſtrum habet mare Tyrrhenum, ad Orientem vero etiam antiquam Calabriam, prout ea ab hoc ſcriptore extenditur in Apuliam Peucetiam. Sic autem antiquam Calabriam, qua etiam* Meſſapia *dicebatur, extendi ab Alfano, patet ex verſibus mox ſequentibus, ubi ait:* Potentia .... diſtinguens Apula rura a Calabris & Lucanis. *Sic Frontinus, teſte Cellario in Geographia antiqua tom. 1. pag. 570., extremo libello de Coloniis agrum Genuſinum, qui aliàs in Apulia collocatur, Calabriæ attribuit, uti & Egnatiam, ita ut poeta noſter facile excuſari poſſit, ſi nimis protulerit antiquæ Calabriæ fines. De hiſce conſule poteſt laudatus Cellarius a pag. 570., ubi videbis eam vehementer differre a Calabria hodierna, & nihil cum ea habere commune.*

h Exti-

AUCT. ALFANO ARCHIEPISC.

h Extimuit *reperitur in omnibus editionibus, mendose, opinor, cum phrasis non satis cohæreat. Suspicor ergo poetam scripsisse*, Exhibuitque, *id est, repræsentavit* Drumentina Phalanx *(Fratres duodecim Adrumetini) duces antiquos Afrorum.*

i *Potentia erit fere ea confinium Lucaniæ, cui includitur, Apuliæ & Calabriæ, si Calabria eo usque extendatur in Peucettos, ut & agrum Genusinum includat, uti extendi a Frontino jam diximus.*

k Dies fasti *erant Romanis, quibus judicia administrabantur*, nefasti *vero, quibus id erat vetitum.*

l *Omnia alia Acta notant 6. Kalendas Septembris, ut notavimus in Comm. num. 28., ubi & aliorum deinde dies emortualis assignatus est.*

m *Dictatores in republica Romana, uti solum solebant creari in magnis periculis, sic dictaturam continuare non sinebantur ultra sex menses, ne suprema, qua erant insignati, abuterentur*
B *potestate. Consules vero, qui duo creabantur quotannis, & prætores his inferiores, per annum continuabant imperium, ut mox dicet.*

n *Phalaris fuit savissimus Agrigentinorum tyrannus, qui taurum habebat æneum, in quo inclusos homines subjecto igne torrebat, ut bovis mugitum ederent, suo demum supplicio affectus a populo.*

o *Hic enumerare incipit præcipua sidera, quæ cælo illata fabulantur poetæ, ac primo quidem duodecim Zodiaci signa, quæ sunt* Aries, *designatus per voces* pecudis vellus, *quia aureo vellere insignis ad cælum translatus fingitur.*

p Taurus *secundum est Zodiaci signum. Fingitur item a Jove cælo illatus.*

q Gemini *tertium est signum*, Castor utrumque & Pollux, *aliàs* Tyndaridæ *dicti, de quibus multa fabulantur.*

r *Quartum signum est* Cancer, *quem occisum ab Hercule, a Junone vero in cælo collocatum commenti sunt.*

s Leo *quintum signum. Leonem ab Hercule quoque cæsum, & cælo adscriptum a Jove finxerunt.*

t Virgo *sextum signum. Alii hanc Erigonen*
C *Icari filiam dixerunt, alii Astræam justitiæ deam, utrique fabulose.*

u *Septimum signum olim* Chelæ *dictum fuit, nunc* Libra *passim vocatur, fingunt libram hanc esse Astrææ.*

x Scorpius *signum est octavum. In cælo locatum a Jove fabulati sunt, quia Orionem occiderat.*

y Sagittarius *indicatur nonum signum. Hunc alii Chironem centaurum, alii Crocum filium Eupheme nutricis Musarum putaverunt, aut potius ereti volaverunt, atque a Jove in cælo constitutum.*

z Capricornus *decimum est signum.* Hunc, *inquit Carolus Stephanus*, Pana fuisse nonnulli existimant, qui in Ægypto repentino adventu Typhonis gigantis perterritus, posteriorem sui partem in piscis caudam, priorem in formam hirci commutavit: cujus ingenium admiratus Jupiter figuram in cælum dicitur transtuliſſe.

aa Aquarius *undecimam est signum. Ganymedem hunc esse fabulantur, quem Jupiter raptum per aquilam ad cælum transtulerit.*

bb Pisces *demum duodecimum est signum Zodiaci. Hosce cælo illatos fingunt a Venere, quam illi felices cum Cupidine trans Euphratem vexe-*
rant, dum fugiebant Typhonem gigantem. Hæc D
duodecim signa comprehenduntur istis verſiculis:

Sunt Aries, Taurus, Gemini, Cancer,
Leo, Virgo,
Libraque, Scorpius, Arcitenens *, caper *,
Amphora *, Pisces,

** i. e. Sagittarius*
** i. e. Capricornus*
** i. e. Aquarius*

Sidera item sunt, sed extra Zodiacum posita, quæ mox sequuntur, nimirum Serpens, & Ursa major & minor (*Græcis* Arcti) Pegasus, Eridanus, Centaurus, Hydrus & Argo, *de quibus similia fabulati sunt poetæ. Abunde de his fabulis egimus, ut earum absurditas pateat.*

cc Numa Pompilius *secundus fuit rex Romanorum, quos multis superstitionibus ac vitiis idololatricis erudivit. De eo egit Plutarchus in Vitis illustribus, & Livius Decadis 1. lib. 1. impostoras Numæ satis clare fatetur, dum hæc scribit:* Omnium primum rem ad multitudinem imperitam, & illis seculis rudem, efficacissimam, deorum metum injiciendum ratus est: qui cum descendere ad animos sine aliquo commento miraculi non posset, simulat sibi cum dea Ægeria congressus nocturnos esse: ejus se monitu, quæ acceptissima diis essent, facra instituere *&c. Locum assignat Alexander Donatus* E
lib. 3. de Urbe Roma, cap. 13., ubi agit de monte Aventino, scribens sequentia: Porro Elicii Jovis ara (*Numa condidit ad auguria elicienda, teste Livio citato*) ad radices Aventini non longe a Tiberi fortasse fuit; ubi fons in antro, & circumpofita silva. Fons Egeriæ nymphæ credebatur esse; cum qua sermones nocturnos, ut rudi ac bellico populo religionem injiceret, simulavit.

dd *Consule dicta ad Acta præcedentia lit. o.*

ee *Hucusque Surius & Lipomanus, qui corporum translationem non ediderunt. Jovardus solus hanc edidit ex eodem codice, sed præmittit duos hosce verſiculos:*

Explicit hic ista Sanctorum Passio scripta;
Metrica completur, prosayca jure sequetur.

Hi versus ejusdem auctoris non sunt, ut nec duo bi, quos translationi postposuit.

Hic bis tenorum patefit translatio Fratrum:
Metrica completur: prosayca jure sequetur.

Alfani non esse, satis patet ex diversitate litterarum, quibus erant scripti. Audi observationem F
Jovardi: Hi duo versus asterisco notati rubris minio litteris leguntur, sicut & alii, quos in fine carminis rejecimus, ... licet in codice carminis secundi initio præponantur.

TRANSLATIO

auctore incerto

Ex editione Jovardi.

NAm * sacra temporibus Sanctorum corpora multis
Diversis jacuere locis, ubi cuique severi
Judicii centura modum, finemque laboris
Imposuit, mansitque diu celata talenti
Gratia divini: latuit quoque maxima parvis
Hostia sub tumulis bubilis cælestibus aris.
Munus opima tuo Benevento Sampnia a tantum
Principis ingenium, ducis & lollertia summi
Contulit Arechis radiis, quibus ipta diei
Maternam stabili fulcat modo lumine lucem:

** al. Arethi principi gentissimi*
a al. ex illius Ge

Nunc

A Nunc veræ virtutis iter, cum prima rigoris
Obice pubertas puerilis ſiſteret actus
Aggreſſum: non ſplendor opum, non illa retraxit
Regia liberras, tantæ cui nulla timenti
Res etiam vitio: ſcilicet ſervator honeſti
Juſtitiæque fuit, quibus haud modo religionem
Artibus obtinuit, verum decoravit & auxit
Res Beneventanas, ut ad utraque commoda natum
Plane conſtaret. Concivem denique cives
Non dominum ſenſere ſui, quem corporis ingens
* l. vis Vix * animique novo ſario *b* titulaverat hoſti.
b His igitur patriam, cumulandi cujus honoris *c*
c Sæpe laborabat, ne gentis gemma Latinæ
Quolibet impulſu rueret concuſſa, dicare
Martyribus ſtatuit; multumque referre putavit
Illius, atque ſua, ſi talibus ipſa patronis
Commiſſi veteris lapſus commiſſa piaret,
Atque futura feri ſecura mente draconis
Illita mortifero vitarer tela veneno.

B 38 Quæris ab Apulia, qua noverat eſſe legendo,
Sanctorum corpora, confluente multoque moerore de more populo, i. e. Sanctorum
Reliquias Procerum *, ſuperet quod & omne tributum,
Expoſcit cenſus, quantum provincia poſſet,
d Hæc perrare *d*, ſuis ſi viribus uſa negaret
Has merces, ferretque duci quodcumque juberet.
Id præter mœrens Sanctos expannit, & offert
Omnes invitis manibus, elaudente locello
Unumquemque ſuo. Sonat altis vocibus omnes,
Unde ferantur, iter: ruit obvia Sampnia tota,
Et Beneventanis quæcumque ſubacta triumphis
Senſerat, ut mundi fieri concurſus ab omni
Parte putaretur, ſpatium nec grande viarum
Decurſum potuis populum avertere votis,
Et ſegni laſſare mora, ne prætereuntes
Heroas comitarentur, donec ſpecioſæ
Jureque felicis ſtarent pro mœnibus urbis,
Unde ſenes, & anus, juvenes, puerique, puellæ
Procedunt ſimul, ingentes bis ad referendum
Principibus grates; ibi laus, ibi gloria, regni
Denique totius exultatio: quiſque ſuarum
Pro modulo rerum largitur munera; multi
e Teſtibus inſcriptis legali more tabellis *a*,
Ulnis ut liceat patriæ deferre Patronos,
Dant patrimonia, promittunt ſua quæque futura.

C 39 Arechis princeps aliorum vincere munus,
Beneventum transferri, le antiquo ex antiquo S. Sophiæ, quam edificaverat:
Jus quod erat, cupiens, deſcriptis brevibus *f* urbem
Concedit, vicos, fundos, & prædia donat
In cunctis ſibi ſubjectis regionibus, offert
Aurum, gemmarum ſpecies, telaſque pavitas
Peſtine phocaico, quas lento flamen obrixo *g*.
f Inde magiſtratus ſummi, majorque poteſtas
g Arechis, læto pia liplana eorde ſerentes,
Præcedente quidem clero cum plebe ſecundum
Ætatis tempus, majores ante minores,
Ordine continuo Fratres cum laudibus urbem
Indueunt; & habere duces, & habere patronos
Gaudent, quos ſuperis junxit victoria caſtris.
Eſt, qua per medium recte via tenditur urbis
Partibus aurnræ, quam janua condita probet
Digna quiete loci facies prope principis aulam.
Hic dux Arechis pario de marmore templum
Conſtruxit, (ſpeciem cui tunc ſine mole ferebat
Juſtiniana *b* tuus labor omni pulcrior arte) AUCT. INCERTO.
Sub quo biſſenos una tumulavit in ara.
(Principis hoc anno factum fore credo ſecunda;
Septingenteno, conjuncto biſque triceno *i*. *b*
Virginis a partu felicis: ſic manet annus, *i*
Tertia tunc decima nobis Indictio currens,
Tempore quo Maii menſis ſibi jam mediante
A populo cuncto colitur translatio) quorum
Nomina, quos ſignant, ibi ſcripta jacere ſeorſum
Juſſit, &, aſſidue quæ ferrent laudis honorem
Martyribus, Chriſti ſervantes corpore ſanctum
Cordeque propoſitum, caſtas habitara puellas
Intra firmatum tali munimine clauſtrum.
40 Iple pie, qua doctus erat, ſe religioni *viſo delubro Arechis ablato.*
Ex toto tribuens, nocturno tempore ſolus
Oratum Sanctos hanc deſcendebat in ædem:
Securum faciebat amor, tum ſpeſque, fideſque,
Securum faciebat idem, quos junxerat, agmen.
Hic intempeſta noctis eum pſalleret hora,
Tot ſubitu dominos, veluti ſocios & amicos,
Inclinare ſibi, nitidos & flectere vultus
Vidit corporeis oculis, hæc verba ferantes:
Nos ſumus, o princeps, tua quos devotio ſummo
Contulit hue ſtudio, loca per diverſa tepertos. E
Quantum proficiss ex hoc pietatis amore,
Oſtendet ſuprema dies. His denique dictis;
Viſio tanta ducem ſpe non titubante reliquit.
Hoc tibi, Chriſte Deus, fieri juſſitque Mathæus
Abbas. Ob lumen fidei faciendo volumen,
Præmia quo multa ſibi des per ſecula cuncta.

ANNOTATA.

a *Beneventum in antiqua Samnia ſitum eſt, ut diximus ad Hiſtoriam translationis præcedentem. Vide ibi annotata, & §. 5. Commentarii, ubi omnia fere expoſita. Verum mendoſa hic quædam occurrunt, nec facile corrigenda.*

b *Phraſis obſcura eſt, & forſan mendoſa. Vox quidem* ſarius *invenitur apud Martenium tom. 1. Collect. ampl. col. 26., ſed in inſtrumento admodum barbaro, & cum ſignificatione æque obſcura: reperitur etiam* equus ſarius *pro aqua Arabica ſen generoſa; ſed Arechis armare ſe non debuit contra Arabes aut Saracenos. Suſpicor hoſtem communem humani generi, ut infra, in-* F *ſinuara voluiſſe.*

c *Aliud fortaſſe mendum. Legi interim poteſt,* cumulando cujus honore.

d *Lega* donara, *aut quid ſimile, quod ſenſui & carmini congruat.*

e *Id eſt, ſcriptis donationis inſtrumentis.*

f *Id eſt, litteris, quibus donata firmarentur.*

g *Senſus rurſum hæret. At locum expoſui ad Acta præcedentia.*

h *Scriptum*, opinor, Juſtiniane. *Eccleſiam celeberrimam S. Sophiæ, quam combuſtam inſtauravit Juſtinianus imperator, late deſcribit Procopius lib. 1. de Ædificiis cap. 1. Ad exemplar hujus Conſtantinopolitanæ ſuam Beneventi mirari mole conſtruxit Arechis, & ſanctam Sophiam nominavit.*

i *Deſignat annum* 760., *quo erat Indictio* 13, *& diem Maii* 15.

A D

DE SS. AMMONE DIACONO ET XL. VIRGINIBUS MM.

HERACLEÆ IN THRACIA.

J. S. Cultus, martyrium, & alia ad hos Sanctos ſpectantia.

SUB LICINIO. *Colitur apud Græcos & Latinos.*

PUblicum horum ſanctorum Martyrum cultus a Græcis ad Latinos derivatus eſt. In Martyrologio Romano ſic annuntiantur : Heracleæ ſanctî Ammonis diaconi, & ſectatarum quadraginte Virginum, quas ille erudivit in fide, & ſub Licinio tyranno ad martyrii gloriam ſecum perduxit. *Eoſdem refert Galeſinius cum elogio ſeu narratione martyrii e Græco reddita. Nec indictos reliquit Molanus in Additionibus ad Uſuardum anno 1573. recuſum. Menologium Græcorum, tome 6. Italiæ ſacræ ab Ughelli editum, ac nomine Baſilii imperatoris Conſtantinopolitani jamioris præmissum, hoc etiam die ita illos annuntiat columna 1076. prioris editionis* : Certamen ſanctarum XL. Virginum, & Ammonis diaconi, earumque magiſtri. *Aliquantulum ab his diſcrepat Menologium Græcorum, quod ex interpretatione Cardinalis Sirleti edidit Henricus Canſius. Textum accipe* : Eodem die natalis Sanctorum quadraginta Mulierum martyrum, viginum & monieſium, & Ammon diaconi eorum magiſtri. *Similia ſunt in Menæis magnis, quæ hoc epigramma Virginibus accinunt* :

Δεκαπεντάδυες Παρθένοι πῦρ ἐξέφυσαν
Θεῷ προξένουσαι Υἱὸν τοκετόν.

Quæ redde Latine in hanc ſententiam:
Numero bis hæc vicena turba Virginum
Sibi igne & enſe Filium ſponſas Dei.

De Ammone autem ſubjunguntur ſequentia:

Ἄμμων καλύπτραν ἐμπύρου δεδεγμένος
Τὸ σαρκικὸν κάλυμμα χαίρων ἐξέδυ. *Id eſt*:
Dum tegmine Ammon igneo caput induit,
Carnale tegmen morte gaudens exuit.

e Martyrium bis verbis exponitur in dicto Menologio Baſilii imperatoris : Quadraginte Virginum & martyrum cœtus patriam habuit Adrianopolim Macedoniæ; doctorem autem fidei, eorumque omnium, quæ ad cæleſtem regnum pertinent, Ammonem diaconum: ob eam autem cauſam in carcerem conjectæ multeque ſupplicionum genera perpeſſæ ſunt, cum idolis ſacrificare pertinaciſſime recuſarent: imo cum ſacrificare compellerentur, reverunt Deum: quorum precibus ſublatus in cera ſacerdos idolorum, concidit, & exſtinctus ſtatim eſt. Quare Ammoni ſublime errapto ſcalpebantur latere, caſſique eandens indutus * capiti eſt: qui poſtea miſſus une cum Virginibus ad Licinium præfectum, cum iiſdem demnatus eſt, ut diverſis ſupplicionum generibus morte omnes mulctarentur. Nam decem igni conſumptæ ſunt; octo cum Doctore ſuo capite demuatæ, decem eliis os earum pugione trajectum eſt: lea minutetim concilæ: & reliquæ injecto in fauces candenti ferro exſtinctæ ſunt. *Similia memorantur in Menæis ac Menologio Sirleti.*

martyrium ſic

e imo indutus

3 Inter alia, quæ de hiſce Martyribus obſervari poſſunt, dicamus primo nonnulla de cauſa martyrii a Licinio eiſdem inflicti. Euſebius in Vita Conſtantini lib. 1., cap. 52., interprete Valeſio, hæc ſcribit de eodem Licinio : Porro eum in omnem libidinem ac lasciviam effuſus eſſet, multeque edulterie, eliaque deteſtandæ obſcenitatis flagitia committeret, pudicitiæ & continentiæ honeſtatem eb hominibus præſteri neutiquem poſſe cenſuit, de communi hominum natura ea ſuomer ipſius morbo peſſime judicans. *Et mox cap. 53. ita pergens*, Idcirco, *inquit*, alterem legem tulit, qua jubebat, ne viri orandi cauſa in eccleſiam Dei ſimul cum mulieribus convenirent; neve mulieres ad venerandas virturis ſcholes diſcendi cauſa ventitarent: poſtremo ne epiſcopi divinæ religionis præcepta mulieribus traderent; ſed ut mulieres ed id electæ docendis mulieribus præficerentur. *Atque hanc quidem legem ab eo latam in conſa ſuiſſe, cur ſæviret in ſanctos Virgines hodiernas ac earumdem Magiſtrum, cenſemus admodum eſſe probabile. Etenim* ſicut fuit legum iniquarum injuſtiſſimus promulgetor, ire pariter ſe earumdem ſeveriſſimum cuſtodem exhibuit, *prout obſervat Baronius ad annum 316. num. 12.* Unde, *uti pergit*, eccidit, ut Ammonem diaconum, & quadreginta Virgines, quas ille inſtituebar, diverſis mortis genoeribus effecerir: quorum omnium natalis dies Kalendis Septembris fuit perpetuæ memorie conſecratus.

varie

E

F

4 Obſervanda 1°. ſe offerunt aliqua de Licinio, qui mortem illic intulit. Menologium Baſilii ſolum præfecti *titulum ei dabat ſupra*; *Menæa vero magno* tyrennum *vocant. Nicephori Calliſti Eccleſiaſtica hiſtoria, anno 1630. Lutetiæ Pariſiorum edita, tomo 1., lib. 7., cap. 44. rem geſtam memorat ſub regno Licinii, quam opinionem ſecutus eſt Baronius, ſicut modo præmiſimus.* 3°. *Merito autem fabulam hanc a Nicephore objectam explodit ad annum præfixum*: Sed hallucinatus eſt plene Nicephorus, dum, ques omnes atteſtantur virgines, ipſa tradir uxoree fuiſſe illorum quadreginte militum, qui Sebaſte in Armenia paſſi ſunt ſub eodem Licinio imperatore ... Unde eurem ejuſmodi commentum ecceperit, non epparet: quod potius ignari vulgi rumore ex paritate numeri jactetum putetur. 4°. *Baſilii Menologium patriam quadraginta hiſce Virginibus ac martyribus aſſignabat* Adrianopolim Macedoniæ, *ſuffraganeam Menologia Sirletiano ac Menæis magnis; ubi nullam habemus id nomuis urbem uotecam compert a geographie, quet conſului.*

de hiſce Sanctis

5 *Obſer-*

A 5 *Observat insuper Tillemontius Monumentorum eccl. tomo* 5., *nota* 2. *super persecutione Licinii, hanc ab eo non fuisse motam adversus Christianos quamdiu Macedoniam possedit, id est, ab anno* 312. *usque ad* 314. *Pro patria autem Sanctarum superius indicata substituendam censeo Adrianopolim in Thracia ad Hebrum fluvium, ubi cursum flectit in Austrum: in qua etiam regione inveniuntur* Berrhœa *&* Heraclea, *de quibus in narratione martyrii mentionem faciunt Menologium Sirleti ac Menæa Græca. In isto quippe Menologio sunt hæc:* Sanctus Ammun .. missus est cum Virginibus a Beroe Heracleam Thraciæ ad Licinium tyrannum: ille vero sententiam tulit &c. *Consentiunt Menæa. Hinc* selligo, *dictum Heracleam illas fuisse martyrii palæstram. Sua autem est ad eram Proponidis, & plura de illa collegit Cellarius in Notitia orbis antiqui lib.* 2. *cap.* 15. *Occasione autem* S. Ammonis *habet ista Baronius in Notationibus ad Martyrologium Romanum:* Fuit ejusdem nominis egregia sanctitate monachus, de quo Græci agunt quarto Nonas Octobris: cujus animam in cælum deferri vidit Antonius, ut scribit Athanas. in Vita Anton. Plura de eo in Vitis Patrum ea. 30., Suidas & alii. Alius ab eo est diversus, qui fuit Origenista: de quo Hieron. ad Ctesiphontem. AUCT. J. P.

DE SANCTA VERENA VIRGINE

ZURZACHI DIOECESIS CONSTANTIENSIS IN HELVETIA

B COMMENTARIUS PRÆVIUS. E J. S.

§. I. Memoria Sanctæ in Fastis sacris: locus, ubi præcipue colitur: elogia: Acta quæ & qualia.

CIRCA ANN. CCC. *Memoria Sanctæ in Fastis designata,*

Martyrologium Romanum ad hunc diem annuntiat S. Verenam *virginem in Helvetia celebrem hisce brevibus verbis:* In territorio Constantiensi ad Aquas duras sanctæ Verenæ Virginis. *Iisdem verbis utitur Arturus in Gynæco, & auctor Martyrologii Parisiensis, qui tamen addit* apud Helvetios. *Ferrarius in Catalogo Generali sic habet:* Ad Aquas duras in Germania sanctæ Veronæ (*lege* Verenæ, *ut habet in annotatis*) virginis & martyris. *Aquas duras ibidem sic exponit:* Oppidum est Helvetiorum apud Rhenum inter Constantiam & Basileam in Constantiensi diœcesi, quod ab indigenis Zurzach appellatur. *Addit in Martyrologio Romano* virginem *tantum appellari, cum inquit,* in diœcesi Constantiensi ut virgo & martyr celebratur ritu duplici. *An satis recte martyrem vocaverit deinde videbitur. At recte hic corrigit ea, quæ in Topographia scripserat ad vocem* Aquæ duræ, *ubi fluvium interpretatur* Anderthur *incolis dictum, & ad vocem* Constantia, *ubi ad Constantium Normanniæ* S. Verenam *perperam relegaverat. Castellanus in Martyrologio universali Bedæ attribuerat* S. Verenam, *sic interpretatus* Aquas duras; *sed Beda vocatur* Aquæ Helvetiæ, *uti ipse agnovit, errorem corrigens in Addendis pag.* 738., *ubi* Zurzachum *substituit. Et sane nullum est dubium, quin Zurzachi annuntianda sit* S. Verena, *non Bedæ, uti Constantiæ in Normannia, neque etiam Constantiæ Italiæ in Betica, quæ eam pertrahere voluit in Martyrologio Hispano Tamayus.*

C

2 *Hinc optime memoratur in codice Usuardino Hagenoyensi apud Solterium hisce verbis:* In territorio Constantiensi ad locum, qui dicitur Aquæ duræ, id est Zurziatum, depositio sanctæ Verenæ virginis, miraculorum gloria & sanctitate illustris. *Multi alii codices Usuardini habent memoriam* S. Verenæ virginis, *sed nullus* martyrem *vocat: eamque plerique annuntiant* ad Aquas duras *sive ulteriori expositione loci, nisi quod eum attribuant territorio Constantiensi. Grevenus sic habet:* In diœcesi Constantiensi, sanctæ Verenæ virginis ex societate Sanctorum Thebæorum. *Sanctam* Verenam *Usuardus ipse prætermisit uti & Ade: at eandem Wandelbertus apud nos Mss. hoc carmine celebrat:* His * Verenæ rutilant solempnia sanctæ. *Actorum compendium eidem contexuit in Martyrologio suo Notkerus, illudque infra recitabimus. Illud porro concludit his verbis:* Sepulta est autem beata Virgo in loco, qui Zurzacha vocatur. *Bedam etiam suspicantur variis, atsi* S. Verena *ab eo esset memorata, sed viderunt illi auctu Bedæ Martyrologia, cum in puro non habeatur. Demum* S. Verenam *celebrant auctor Florarii nostri Mss., Canisius in Martyrologio Germanico, multique alii martyrologi recentiori. Mavertus vero in Helvetiæ sancta a pag.* 41. *Vitam fuse enarrat, prout relata est a scriptoribus recentioribus, contendique* martyrem *dicendam esse, quia carcerem pro religione dicitur perpessa, licet vitam in pace finierit.* * *in editis mendose hæc.* & antiquorum omissio.

F

3 Zurzachum, *quod* Aquas duras *olim dictum fuisse vidimus, describit Josias Simlerus in Republica Helvetiorum lib.* 2. *in Badu sive Aquensi præfectura fol.* 191., *paucis præmissis de duobus oppidis, quibus interjacet:* Pertinent etiam ad comitatum & præfecturam Badensem, *inquit,* duo oppidula, Clingenovium, & alterum, vulgo dictum Keyserstul ... Verum his episcopus Constantiensis præfectos imponit ... Præterea inter utrumque oppidum jacet Zurzachum vicus ingens ad Rhenum fluvium, oppidi in morem excultus, subjectus episcopo Constantiensi, & ad Clingenoviam præfecturam pertinens, de cujus politia propter loci celebritatem quædam addam. Etenim celeberrimæ nundinæ bis quotannis in hoc loco habentur, ad quas mercatores non tantum ex Helvetia & Germania, sed ex Gallia quoque & Italia confluunt, cultus præsertim Zurzachii, quod dicebatur.

AUCT. J. S. cum tamen nundinæ, quod mirum eſt, uno die peraguntur. *Nundinæ hæ habentur Kalendis Septembris, id eſt, ipſo die, quo occurrit* S. Verenæ *feſtivitas; & feria ſecunda poſt feſtivitatem ſanctiſſimæ Trinitatis. Hiſce idem ſcriptor varia addit de juriſdictione epiſcopi Conſtantienſis & præfecti Badenſis, quæ ibidem legi poterunt.*

Officium antiquum ex B. cum vio ex Manuſcr.

4 *Colitur* S. Verena *non modo Turegi, ubi eccleſia ei erecta olim eſt, quæ nunc parochialis eſt & collegiata, ſed aliis etiam locis. In Breviariis diœceſis Conſtantienſis anni* 1561. *&* 1575., *quæ habemus, de ea præſcribitur ritu duplici recitandum Officium novem lectionum, quarum ſex priores ex Vita ſunt deſumptæ. Attamen lectiones illæ non continent totius vitæ compendium, ſed & mors & geſta poſteriora plane omittuntur. Credideris olim omnes novem lectiones de vita fuiſſe recitatas, ac tres poſteriores deinde commutatas cum tribus communibus de Virginibus. Præplacent hæ lectiones Actis longioribus, aut certe minus diſplicent, ideoque eas huc tranſfero:* Virgo beatiſſima Verena Thebæa, ex Thebæorum genere, honeſtiſſimis parentibus orta, primum ſancto cuidam epiſcopo baptilanda, & in fide rectius informanda traditur. Quo poſtmodum per martyrium coronato (erat enim ſenex Cheremon nomine) ipſa Virgo cum aliquibus Chriſtianis ad inferiorem Ægyptum pervenit: ubi tunc maxima multitudo fidelium, in caſtris Diocletiani & Maximiani imperatorum militatura deſcribebatur.

curus lectionis

5 LECTIO II. Eo tempore legio Thebæa Mauricii ibi tenebatur, Cui Chriſti virgo Verena in Italiam venire, & ſacra loca invitere deſiderans, cum aliis fidelibus jungitur. Mediolanum itaque perveniens, & martyrii gloriam toto animo appetens, martyrum loca, & carceres ſanctorum ſolicite requirens, eiſque pietatis officium impendens, per aliquot annos a quodam ſancto viro, nomina Maximo, retenta ibi perſtitit. Audiens denique ſanctam legionem beatiſſimi Mauricii ab impiiſſimo imperatore pro fide Chriſti peremptam, atque ſanctum Victorem ſibi itinere junctum pariter in ipſa legione coronatum, per Alpina juga ad Agaunum Rhodani ardenter contendit.

ſanctimonia

6 LECT. III. Inde cum ultra Ararim fluvium perveniſſet, apud ſanctum quemdam virum, qui ex legione Thebæa evaſerat, non longe a caſtro Solodoro habitavit, jejuniis & orationibus pene noctes dieſque vacans, pſalmis intenta, librumque beati Cypriani de Habitu virginum præ manibus habens; deinde in maxima, & vix credibili vitæ auſteritate in arctiſſima quadam ſpecu cum magis mundi vanitates evitare, Deoque ſecurius ſervire poſſet, aliquanto tempore macerandam ſe recluſit. A qua quidem ſpecu haud longe anus quædam habitabat, quæ quidquid operati manibus ſancta Virgo poterat, ipſa vendens ſufficientem victum ei miniſtrabat.

confectum vitæ

7 LECT. IV. Quia vero omnis profectus virtutum diabolo ſemper eſt contrarius, quidam tyrannus, ſub poteſtate Romani nominis, immanis, ſacrilegus, adverſus Virginem Dei inflammatus, variis injuriis affectam, aliquot diebus in publica cuſtodia vinctam tenuit: ubi pſalmis & orationibus Deo ſe commendans, a quodam juvene, ultra quam dici poteſt ſpecioſo, nocte viſitatur. A quo valde conſolata, & ne minis cujuſquam cederet, ac veritatis viam relinqueret, admonita fuit. Quæ cum requireret, quia eſſet, qui eam viſitare dignatus eſſet, a Deo ſe miſſum reſpondit, & quod inter martyres in regni vitæ annumeratus, Mauricius diceretur.

poſteriori parte

8 LECT. V. Illa talia audiens ad orandum proſternitur, atque ut memor ejus fieret apud Dominum, ſanctum illum martyrem precibus exorat. Subito multitudo purpuratorum juvenum cum candidiſſimo chlamydis ornamento circumdedit ſanctum martyrem, & ſic ab oculis ſanctæ Virginis ablatus diſceſſit. Eadem vero nocte idem tyrannus graviſſima febre correptus, inſtanta jam vicina morte, ad Dei Famulam mittit feſtinanter, ut cum magna celeritate ei exhiberetur. Exhibita itaque judici, facta oratione, vehementem febrim a corpore ipſius tyranni ſubmovit, ſicque magna cum laude ad locum priorem, ſibi aliiſque virginibus deſtinatum, remeavit.

mutila

9 LECT. VI. Creſcente autem fama illius, eaque longe lateque diffuſa, ſecrete fugiens laudem hominum, ne perderet æternæ retributionis præmium, ad quandam inſulam non magnam, parvumque ibi a Chriſtianis ædificatum tugurium veniebat, & illic aliquod tempus vitæ, ſemper orationi vacans, permanſit. Ubi vero ibidem quoque, præſtante Domino, a populo dignis colebatur honoribus, tandem poſt multa ſigna & miracula, quæ Dominus tam in cellula, quæ juxta Solodorum eſt, quam alibi per eam operabatur, cœpit Virgo Chriſti iter inde agere ad Confluentiam Rheni, ſecus ripam fluminis, quod Aran vocatur.

aliud elogium hiſtoricum

10 *Truncato huic Vitæ compendio ſatis conſonat elogium, quod B. Notkerus Balbulus Martyrologio ſuo inſeruit ad* 1. *Septembris in hunc modum*: Eodem die natalia ſanctiſſimæ virginis Verenæ, Thebææ genere, quæ a parentibus ſuis cuidam epiſcopo Chæremoni, qui & poſtmodum martyrio coronatus eſt, ad imbuendum commendatur: deinceps ad inferiorem Ægyptum cum aliis fidelibus profecta, beatæ ſe legioni, id eſt, Mauricio & ſociis ſuis, qui tunc temporis, quaſi Dioclctiano & Maximiano militaturi, ibidem commanebant, Chriſti Virgo Italiam venire deſiderans, coojunxit. Mediolanum ergo perveniens, locaque, in quibus ſancti martyres continebantur, inquirens, eis quoque pietatis opera, ipſa etiam martyrium optando ſubminiſtrans, a quodam ſancto viro Maximo ibi detenta ſubſiſtit. Audiens denique ſanctam Thebæorum legionem, eumque, quem unice diligebat, Victorem, martyrio coronmari, per Alpina juga ad Acaunum rem experitura pertendit. Inde juxta Ararim fluvium, non longe a caſtro Solodoro, ſub diſtrictione mirabili jejuniorum, vigiliarum, orationum, dies & noctes continuans, habitavit. In quodam igitur ſpecu arctiſſimo, tempore ſe aliquanto carnem maceraturæ includit. Unde nnn longe anus quædam Chriſtiana habitabat, & quidquid ſacra Virgo operari poterat, mulier prædicta vendidit, ac de hoc Sanctæ Dei victum exhibuit. Nam ſacrilegus adhuc paganorum cultus Alamannos obtinutt.

ex Martyrologio Notkeri

11 Signa igitur quam plurima Domino per Famulam ſuam operante, Alamanni ad fidem Chriſti commoveri cœperunt. Virginis itaque fama in tantum, miraculis prodentibus, excrevit, ut mater virginum effecta, diſcretione pietatis omni populo venerabilis exiſteret. Cujus laudabili

A bili vitæ diabolus invidens, quemdam tyrannum ſub poteſtate Romani nominis inflammavit, qui Virginem Dei multipliciter affectam, publicæ cuſtodiæ mancipavit. In quo ei ergaſtulo juvenis quidam eximii ſplendoris apparuit, quem, quis eſſet, interrogat. Ille cum ſe Mauritium eſſe reſpoonderet, illico purpuratorum ſeptus multitudine, ab oculis Virginis orationem imploraniis eximitur: & eadem nocte tyrannus validiſſima febre correptus, ſed Virginem ad ſe vocans, per ejus orationem continuo ſanatur, ſicque cum laude omnium ad locum virginum remittitur: in quo cum die quodam panis defeciſſet, querimonia de hoc exoritur: illa ſprores de divina commonena largitate confidere, in orationem pro imminentia neceſſitatis cauſa proſternitur, & ecce inopinato quadraginta laeci, mundiſſimæ pleni farinæ ad oſtium cellulæ reperiuotur, ex quibus per annos aliquot congregatio illa ſuſtentabatur. Cumque jam finis ſibi vitæ appropinquaret, infirmata corpore, non autem propoſiit ſui rigorem deponens, lectulo decubuit: & dum obtius ſui terminum præſtolatur, adeſt Dei Genitrix Virgo B Maria, innumerabiles virginum choros præcedens: quam Verena tota devotione intendena, & unde hoc mereretur, interrogans, ab eadem Dei Genitrice audivit: Veni, inquit, ut ab eo, cui fideliter ſerviſti, remunereris: quo dicto, beata illa anima corpus reliquit: ſepulta eſt autem beata Virgo in loco, qui Zurzacha vocatur.

Acta poſtea variis ſcripta.

12 *Acta* S. Verenæ *varia ſunt, alia paulo* *productiora, compendioſa alia. Hæc in re omnino conſonant cum elogio Notkeri, cui nihil adjiciunt, niſi quod multa ad ejus ſepulcrum fiant miracula. Tria hujuſmodi exemplaria Mſſ. ad manum ſunt, quæ diverſitate ſtyli oſtendunt ores juſſo ſcriptores diverſos, ſed omnes ex eodem fonte hauſiſſe, Notkeri videlicet Martyrologio. De hiſce igitur plura non adjiciam. Vita proixior ex breviari videtur compoſita a ſcriptore quodam ſeculi* x. *aut* xi., *prout colligo ex miraculis, quæ Vitæ ſubjunxit. Horum Actorum apographum habemus* ex Paſſionali Mſ. Carthuſiæ Hetb polenſis anni MCDLXXXIII., *uti notatum eſt ad marginem. Nulla hic præfatio; nulla etiam ſubjunctis miracula. Alterum Mſ. miſſum huc eſt* ab Elmenhorſtio *ſcriptis fuit noto; at non additur, unde* C *ille acceperit. Eorumdem Actorum exemplaria Mſſ. exſtare Coloniæ, in abbatia Bodecenſi, & Trevyris ad Sanctum Maximinum, annotarunt Majores noſtri. At Acta ipſa tanti non ſunt facienda, ut iis omnibus egeamus. Noſtrum tamen exemplar collatum eſt cum Trevurenſi. Parro auctor hujus Vitæ varia narrat facta, quæ non leguntur in Notkero, ita ut aliunde ea hauſiſſe debuerit, niſi ſuſpicari maluerimus ea traditionibus popularibus aut inſertis conjecturis ab ipſa narrata eſſe, quæ ad præcedens elogium adjecit facta. Certe modus incongruus, quo reſonatur aliqua, diſcurſuſque Actis inſerti, exiguam ei auctoritatem conciliare poſſunt. Aliqua etiam inſerta legnntur, quæ prorſus habenda ſunt pro fabulis. Verumtamen Acta hæc edam obſervationibus illuſtrata & caſtigata, ut intelligat ſtudioſus lector, qualia monumenta ſecuti ſint recentiores ſcriptores, qui Vitam Sanctæ Germanice ediderunt. Miracula ab eodem, ut apparet, ſcriptore exarata plus fidei merentur, cum hiſce fere conviuerit, & unius etiam teſtem oculatum ſe profiteatur.*

13 *Vitam Germanicam, anno* 1616. *impreſſam Auguſtæ Vindelicorum, ſcripſit Mauritius Adler decanus Zurzachenſis, eamdemque anno* 1652. *Latine reddidit Joannes Vrandeu, tunc ſacræ theologiæ ſtudioſus Coloniæ. Auctor ille Acta, quæ edituri ſumus, ſatis fideliter imitatus eſt, niſi quod aliqua narraverit modo magis veriſimili. Mallem potius reprobaſſet, quæ veriſimilia non erant. Præterea hic ſcriptor relata in Actis exornavit variis ſacræ Scripturæ textibus, atque ita Vitam reddidit multo prolixiorem. Miracula etiam ex Actis narravit, ſed aliqua recentiora ſub finem adjecit. Tranſtulit hæc eodie eodem tempore in ſermonem Latinum Winandus Peſcher, alter ſacræ theologiæ alumnus Coloniæ. Recentiora hæc miracula poſt Acta pro appendice ſubjectam. Altera Vita Germanica, quam præ manibus habeo, eaque præcedente prolixior multo & auctior, edita eſt anno* 1736., *auctore R. P. Hieronymo Richter Ordinis Præmonſtratenſis. Hic autem libellus in approbatione collectus dicitur,* partim ex priſcis authenticis auctoribus, partim e vetuſtis documentis Zurzachio communicatis. *Titulum* virginis & martyris S. Verenæ *hic auctor attribuit, rationeſque allegat cap.* 30. *cur martyrem credas nominandam? has infra examinabimus.*

AUCT. J. S. *duplex Vita Germanica.*

E

F

§. II. Diſcutiuntur & exponuntur facta in Actis, Vitiſque Germanicis relata.

Scotia ortum Thebas dicitur, profectaque in Italiam cum legione Thebea.

IN Ægypto ſuperiori ad Nilum ampliſſimæ *erat olim urbs, Thebæ dicta, quæ Tacoaiai nomen dedit. Ex hac urbe, aut certe ex Thebaide regionem orinadam* S. Verenam *Acta mira conſenſu tradunt: nam omnia* Thebæam *vocant, ſive ab urbe, ſive a provincia. Ab eadem provincia nomen traxit Thebæa legio, quæ cum S. Mauritio ſuisque martyria coronata eſt ſub Maximiano, veriſimiliter quia in Thebaide erat conſcripta. Vita Germanica, quam nobis Latinam reddidam dixi, natam ibidem affirmat non modo* ex nobili genere & ſanguine, *ſed etiam*, ut firmiſſima aliquorum opinio eſt, *inquit*, ex cognatione ſancti Mauritii. *At cognatam S. Mauritii Acta nullibi vocant. Quin potius Notkerus ait, S. Victorem* unice *dilectum fuiſſe a* Verena. *Si igitur revera ex Thebaide fueris* S. Verena, *legionemque Thebæam in Italiam ſecuta, veriſimilius eſt eam fuiſſe ſua protectione S. Victoris, ejuſque fuiſſe conſanguineam. S. Eucherius in Paſſione Agaunenſium martyrum, quam Chriſtianus edidit in Paulino illuſtrata, duas memorat Victores, alterum legionis Thebææ, alterum eidem legioni ſanctæ adjunctum per martyrium. Prior eſſe potuit amicus & conſanguineus* S. Verenæ: *nam de eo ſic habet Eucherius pag.* 91.: Ex hac eadem legione fuiſſe dicuntur etiam illi martyres, Urſus & Victor, quos Salodoro paſſos fama confirmat. Salodorum vero caſtrum eſt ſupra Arulam flumen, neque longe a Rheno poſitum. *Haſce eum aliis martyrologis Notkerus ad* xxx. *Septembris ſic enuntiat:* In caſtro Galliæ Solodoro paſſio ſanctorum martyrum Victoris & Urſi ex legioue Thebæorum: qui juſſu Maximiani ab Hirtaco diris ſuppliciis cruciati, deinde in ignem miſſi, poſtremo gladio coolumati ſunt.

15 *Hunc deſignari a Notkero Victorem, inſinuant utcumque ipſa ejus verba, quibus martyrium Victoris ſeparare videtur ab aliorum ce-*

AUCT. J. S. in quorum Victor ejus amicus & eo ipso vocatur Soladorum vocisse e. 4. ad Annum

de, dum ſic loquitur: Audiens deniqoe (*S. Verene*) ſanctam Thebæorum legionem, eumque, quem unice diligebat, Victorem martyrio conſummari, per Alpina juga ad Acaunum, rem experitura, pertendit. Iode juxta Ararim * fluvium, non longe, a caſtro Solodoro ... habitavit. *Deinde non alia de cauſa Soladorum venisse Sanctam, niſi ut Victorem aut vivum aut mortuum ſequeretur, ſatis eſt verisimile. Itaque, ſi Aliis fides habenda, ubi dici poteſt verisimilius, quam* Verenam *S. Victoris cauſa egreſſam eſſe patria ſua, fortaſſe quod ſub ejus quaſi tutela vſſri conſtituta, aliiſque careret amicis, Fateor quidem mirabile eſſe, & parum credibile videri, quod puella ex ſuperiori Ægypto in Helvetiam uſque fecata dicatur turmam militarem: attamen id tam incredibile non eſt, ut repudiari debeat hac ſola ratione, præſertim cum omnes ſcriptores Helveti, omniaque eorum monumenta affirmant in Helvetia natam non eſſe, eoque venisse occaſione legionis Thebææ.*

B legio Thebæa unde venerit in Italiam.

16 *Verum dubitari poteſt, an legio Thebæa ex Ægypto venerit in Italiam, prout dicitur in hiſce Actis; an vero ex alia regni Orientalis provincia. S. Eucherius apud Chiffletium laudatum pag. 86. de legione Thebæa ſic habet*: Erat eo tempore in exercitu legio militum, qui Thebæi appellabantur ... Hi in auxilium Maximiano ab Orientis partibus acciti venerant. *Acta S. Mauritii & ſociorum apud Surium ad* XXII. *Septembris eadem de hiſce militibus*: Hi igitur milites Chriſtianæ religionis ritum orientali traditione a Hieroſolymitanæ urbi epiſcopo ſuſceperant. *Hinc Baronius ad annum* 297. *num.* 5., *& Tillemontius tom.* 4. *Monumentorum in S. Mauritio creavit, legionem Thebæam ex Syria venisse in Italiam, ut inde cum Maximiano in Galliam tranſiret. Verumtamen non cum certum id cuiſlibet, ut Notkerum, qui aut ex inferiori Ægypto venisse in Italiam, errorit manifeſte arguendum putem. Etiamſi enim opera antiſtitis Hieroſolymitani legionem ſactam Catholicam conſtaret, quod non habet Eucherius, prout genuine editus eſt a Chiffletio, potuerat deinde rursus in Ægy-*

C *ptum. Jam vero* Orientis *partes, ex quibus dicuntur venisse, Ægyptum non excludunt, quæ pars erat imperii Orientalis. Denum, ſi tempus perpendamus, quo in Occidentem vocata eſt hæc legio, verisimilius vſt, vocatam ex Ægypto quam ex Syria aut Cilicia, e qua accerſitam volunt alii. Nam dum legio Thebæa ſubſidio veniebat Maximiano in Occidentem, Diocletianus ſe parabat ad bellum inferendum Perſis, qui Mesopotamiam occupaverant, ut refert Tillemontius tom.* 4. *Imperaterat in Diocletiano art.* 2. *ad annum* 285. *Hic minus verisimile vſt, ullam eo tempore e Syria Ciliciave eductam legionem, cum hæ provinciæ nimis ſint vicinæ Meſopotamiæ. At id minus mirandum de Ægypto, quæ multo longius a Meſopotamia eſt remota.*

Licet varii ſuerint Chæremonei in Ægypto, Nilorum a nos ſit is a ſe ſanctus

17 *Ex dictis concludere liceat, nec incredibile eſſe Virginem aliquam ex Ægypto in Italiam, indeque in Helvetiam venisse cum manu militari, cum potuerit ſequi conſanguineum aut amicum ſuum; nec verba Notkeri, aſſerentis legionem Thebæam ex Ægypto in Italiam venisse, ſalſitatis convincs. Verumtamen contendere nolim, hæc omnino eſſe certa; nam etas Notkeri tantam ei in hiſce non tribuit auctoritatem, nec ſcimus, qualia fuerint documenta, quæ ipſe eſt ſecutus. Nihilo magis dicere poſſumus, quis ſit Cæſa-*

D *mon epiſcopus, cui Virginem affirmat commendaſſe a ſuis parentibus. Euſebius quidem in Hiſtoria eccleſiaſtica lib.* 6. *cap.* 42. *memorat quemdam Cheremonem in ſuperiori Ægypte Nilopolitanum epiſcopum tempore Deciana perſecutionis; ſed cum nomen* Chæremon *ſatis ſæpe reperiatur in Ægypte, neſcimus, an hunc deſignare voluerit Notkerus, qui verosimiliter Cheremonem epiſcopum in antiquioribus reperit monumentis ſive ulteriori de eo notitia. Accipe tamen quid de illo Cheremone ſcribat S. Dionyſius Alexandrinus, cujus epiſtolam de perſecutione Decii in Ægypte recitat laudatus Euſebius*: Chæremoo erat quidam grandævus Nili urbis epiſcopus. Hic una cum conjuge in Arabicum montem fuga delatus, non ulterius reverſus eſt, Et fratres, quamvis accurate omnia perlcrutati, nec ipſos poſthac, nec ipſorum eadavera reperire potuerunt, *Habuit idem S. Dionyſius Cheremonem quemdam inter diaconos ſuos, iſque multa paſſus eſt pro fidei confeſſione in Valeriani perſecutione. Parro, ſi ſenior Cheremon epiſcopus præfuiſſet*

E *inſtitutioni* S. Verenæ, *fuiſſet, ut minimum, quinquagenaria, quando legio Thebæa martyrio coronata eſt; cum Decii perſecutio triginta & quatuor aut quinque annis illorum martyrium præceſſerit. Si vero Cheremon S. Dionyſii diſcipulus, deinde epiſcopus factus eſſet, uti Euſebius & Fauſtus, qui ibidem cum eo memorantur diaconi; potuiſſet is ſanctam Virginem inſtituere circa tempus, quo ex Ægypte profecta dicitur. Verum hæc omnino incerta ſunt, ac ſolum a me commemorata, ut intelligat æquus lector facta hujuſmodi, quæ ideo minus apparent verisimilia, quod ſine adjunctis ſuis referantur, ſtatim repudianda non eſſe ut fictitia, aut falſa. Ceterum libenter fatemur Cheremonem* Verenæ *inſtitutorem, ſi revera ab epiſcopo Cheremone inſtituta eſt, nobis eſſe ignotum.*

Sanctæ iter ab Ægypto Solodorum uſque

18 *Totum Sanctæ iter ſic ordinandum ex Notkero & Actis. Ex Thebaide ad inferiorem Ægyptum profecta ſe conjunxit legioni Thebææ, quacum navibus impoſita in Italiam tranſfretavit. Cum legio Thebæa per Alpes in Helvetiam pergebat, ipſa ſubſtitit Mediolani apud Maximum virum ſanctum; ſed nobis ignotum, donec audiret cædem legionis Thebææ, atque unius ex*

F *ea amici ſui Victoris, quem ſuſpicamur Solodori paſſum, quamvis & alius quidam Victor eum ipſa legione paſi potuerit, cum verisimiliter plures in ea eſſent ejuſdem nominis. Sanctam* per aliquot annos *ſubſtitiſſe Mediolani, habent Acta num.* 2., *ſed parum probabiliter, cum videatur ſtatim diſceſſiſſe poſt auditum militum Thebæorum martyrium, illudque comigerit non diu poſt eorum diſceſſum ex Italia. Mediolano profecta dicitur Acaunum vel Agaunum Valleſiæ locum ad Rhodanum, ubi nunc monaſterium celebre, quod nomen habet a S. Mauritio. Situm loci ſic deſcribis S. Eucherius apud Chiffletium pag.* 87. Acaunus ſexaginta ferme millibus a Genavenſi urbe obeſt, quatuordecim vero millibus diſtat a capite Lemaoni lacus, quem influit Rhodanus. *Agauno mox diſceſſiſſe videtur Soladorum, verisimiliter quia audiverat eo fuiſſe amicum ſuum Victorem. Porro Acta dicunt num.* 3. *eam prope Soladorum habitaſſe apud Sanctum quemdam, qui ex legione Thebæa evaſerat. Id intelligi poſſet de S. Victore, ſi conſtaret ipſum diu ſuperfuiſſe poſt cædem aliorum. At ſi Victor cum Urſe* XXX. *Septembris, quæ colunter, eodem anno paſſus*

ſit,

A *ſit, id eſt aſſiduo poſt alios, ut verisimilius apparet, non reperit ipſum Solodori vicum* Verena, *niſi ante aliorum martyrum auditum Mediolano abieris. Notkerus de eo Solodori invento nihil habet; & Acta ſorſan explicari debebunt de invento Sancto ibidem coronato, poſtquam fuga evaſerat; adeo ut potius ſepulcrum invenisſe videatur, quam Sanctum ipſum. At dubia hæc magis ſunt, quam ut aliquid ex his certi poſſit erui.*

habitat prope Solodorum in ſpelunca, ubi nunc facellum:

19 *Certum eſt prope Solodorum habitaviſſe Sanctam in ſpelunca, quæ etiamnum veneratione eſt fidelibus. Speluncam illam anno* 1741. XXII. *Martii luſtraverunt R. P. Matthæus Wider, Rector collegii Societatis Jeſu Solodori, & R. P. Joannes Baptiſta Gachet ejuſdem Societatis, ipſoque illo die tales de ea dedere literas:* Diſtat Solodoro, antiquiſſima Romanorum colonia, dein nobili Galliarum urbe, nunc vero munito Helvetiæ oppido, horæ dimidiæ ſpatio Septemtrionem verſus prope radices montis Juræ, ſpecus in lunæ decrescentis modum, longa pedes fera ſapiemdecim, lata ſeptem, ubi eſt latiſſima, natura vivam petram in hunc ſpeus

B formam excavavit. Tempore perſecutionis a Diocletiano imperatore excitatæ, & in Valeſia Agauni io legionem Thebæam ſævientis, a profuga S. Verena hanc ſpecum aliquando habitatam fuiſſe, fidem facit cum antiquiſſima & conſtans omnium jam inde ſeculorum traditio, tum perpetuus accolarum & religiosus cultus, eum locum non alio quam AD S. VERENAM nomine appellantium. Labente tempore clientum religio ſacellum ſpecui impoluit, hoc diſticho ad parietem adſcripto:

Pectore dum Chriſto, dum pectine ſarvit egenis,
Hoc latuit quondam ſancta Verena cavo.

1555
renovat. 1575

Inſpeximus, præſente R. D. Bonaventura Garber ſacellano ad S. Crucem in Jeruſalem, locum cum induſtria nos inſraſcripti hodie XXII. Martii 1741. *Eorum nomina dedi ſupra.*

quæ ibi geſſiſſe dicitur, non omnia ſunt verisimilia:

20 *Solodorum, quod antiquis* Salodorum, *incolis* Solothurn, *ſitum eſt ad ripas Arolæ* * *fluminis, quod* Aratim *vocavit Notkerus cum Actis & aliis quibuſdam, ut videre eſt apud Valeſium in notitia Galliarum pag.* 496., *ubi item invenies illarum locarum incolas Alamannis annumeratos*

C *fuiſſe a vartis, prout hic vocantur. Quæ vero de geſtis Sanctæ ibidem referuntur Acta, non omnia æque ſunt verisimilia. Nam Virginem iuſtra fere incognitam, miraculis paulatim inclaruiſſe, eaque occaſione non paucos ad fidem converſos, facile credi poteſt, ut etiam ea de cauſa tarceri meritata fuiſſe. Quæ vero dicuntur de lectione libri S. Cypriani, inſtitutiſque ex eo virginibus, parum ſunt verisimilia. Nam, licet credaremus Opuſculum S. Cypriani in manus ejus invidere potuiſſe in Italia, ſcriptum illud erat ſermone Latino, quem ignoraſſe videtur Sancta, ſi Thebæa erat origine, cum lingua Latina in Ægypte parum uſitata eſſet. Eadem ratio facit, ut minus verisimilem exiſtimemus virginum inſtitutricem, præſertim cum eam non memoret Notkerus, nec ulla nominetur, quæ a* Verena *fuiſſet inſtituta.*

dein profecta fertur in inſulam ad confluentes Rheni & Arolæ,

21 *Poſtquam aliquot anni prope Solodorum in ſpelunca ſua habitaverat Virgo, profecta dicitur ad inſulam prope confluentes Rheni & Arolæ. Sic Acta cum Officia Conſtantienſi; at de his nihil habet Notkerus, ex cujus ſilentio habitatte*

illa minus redditur certa. Adjuncta vero iſtius AUCT. *itineris atque habitationis in inſula prope Con-* J. S. *fluentiam Helvetiam tam mirabilia ſunt, ut fidem non mereantur, certe prout referuntur in Actis, ac manus etiam, prout exornata ſunt a biographis recentioribus. Primo enim fuga ſerpentum, etiamſi per ſe non ſit incredibilis, ex ſola auctoritate Actorum tuto credi nequit; nedum oratio Virginis & promiſſio ex divinitus data de protectione ejus ſemper exaudiendis: nam illa conficta ſunt modo minime verisimili. Addunt Muterus & Riebterus, Sanctam ſaxo grandi pro navi uſam, ſicque per Arolam navigaſſe ad dictam inſulam, illamque lapidem hodieque ſervari ad latus ſacelli Confluentiæ. Enimvero lapis aliquis ibidem ſervari poteſt, illumque oſtendi non negamus, ſed aliæ multæ eſſe poſſunt cauſæ, cur lapis iſte cuſtodiatur ad Sanctæ memoriam, ideoque non credimus traditioni populari, qua ſola nititur mirabilis illa navigatio. Nihile magis placet, quod cap.* 33. *præcedenti ſubjungit Riebterus de parte montis avulſa per dæmonem, qui Sanctam ingenti ille ſaxo molitus fuiſſet conterere.* E *Non ignorabat fabellam illam laudatus auta Rector collegii noſtri Solodorenſis, R. P. Matthæus Wider, dum hæc nobis ſcripſit:* Feruntur & nonnulla alia, verbi gratia, de prægrandi ſaxo a diabolo in Sanctam jacto, quod adhuc juxta viam jacens oſtendunt: item de fonte quodam ægrotis ſalutari &c. Verum, cum iſta non ſatis ſint certa; nos vero maluerimus referre, quæ carta ſunt, de his ultra addare quidquam noluimus.

ac demum Zurzachium, ubi defuncta eſt,

22 *Ex dicta inſula, prope vicum Confluentiam, profecta dicitur Zurzachium, ubi demum ad beatum vitæ finem perducta eſt. Primum habitaſſe fertur in domo cujuſdam presbyteri, deinde in cella per eumdem presbyterum exſtructa. Geſta illo loco amittuntur a Notkero, excepto ſolum beata morte, quam ibi contigiſſe verisimile eſt, cum affirmet Zurzachi ſepultam. Vita vero multa habet facta Zurzachi, ſed tam inconcinne relata, ut fabulis annumerari pleraque debeant, uti in annotatis dicam. Ceterum, ut breviter mentem meam de omnibus univerſim declarem, illa omnia, quæ Notkerus narrat, ex antiquioribus haud dubia monumentis, admitti poſſe videntur, ut probabilia ſaltem. Omnia vera quæ in Actis ſuperaddumur, minorem merentur fi-* F *dem, pleraque etiam nullam, præſertim in ſingulis factorum adjunctis, quæ incongrue ſunt enarrata. Reſtat ut de gloria poſthuma Sanctæ dicamus aliqua.*

§. III. Sepulcrum Sanctæ, miracula, aliaque ad gloriam poſthumam ſpectantia.

Sepulcrum Sanctæ hodiernum.

Sanctam ſepultam eſſe Zurzachi aſſerit Notkerus, ac recentiori addunt depoſitum corpus ejus in illa ipſa domuncula, quam ei presbyter inhabitandam exſtruxerat. Eccleſiam ei eodem loco fabricatam habent Acta. Certe ſepulcrum ejus hodieque viſitur in eccleſia collegiata ejuſdem loci. Illud exhibet & Germanice deſcribit Riebterus cap. 33. *in hunc fere modum:* Ingredienti Zurzachi in Eccleſiam collegiatam juxta navem eccleſiæ & chorum offerunt ſe ſcalæ recta compoſitæ ſub choro. Ubi per ſcalas illas deſcendiſti, patet ad Orientem introitus in venerabile ſacel-

AUCT. J. S. lum, vetuſtum & concameratum, quod columnis abunde inſtructum, mediocri eſt latitudine & longitudine. Prope introitum lacelli eſt lepulcrum S. Verenæ a fundo elevatum, ab omni parte liberum, atque in medio ſuperne contectum vetuſto lapide, in quo jacet ſtatua S. Verenæ, more antiquo, pendente capillitio. Caput impoſitum eſt pulvino e lapide ſecto; manu altera pectinem, altera tenet cantharum, (*inſtrumenta videlicet, quibus creditur ſervivisſe pauperibus.*) Sanctum iſtud ſepulcrum clathris & prætalis contis ferreis ab omni parte circumdatum eſt a fundo ſupra altitudinem humanæ ſtaturæ, talique modo conſtructum, ut candelabris exornari, candelæque in ipſis accendi poſſint. Lampas quoque vitrea perpetuum ibidem præſtat lumen. Supra ſepulcrum S. Verenæ ad partem orientalem duæ ſunt feneſtræ, quæ ſacello huic ſubterraneo ſufficiens lumen communicant. Juxta idem ſepulcrum eſt altare, in quo offertur la-
B crolanctum Miſſæ ſacrificium. Fornix ſacelli non admodum ſublimis: idem tamen ſacellum tum conſtitutione ſua ſubterranea, tum venerabili ſua antiquitate valde movet ad pietatem, aptumque per ſe eſt atque ordinatum ad excitandam veram attentionem. *Totius ſepulcri figuram dedit Richterus, qualem hic exhibeo; at additus an accurate expreſſum ſit, quod dextra manu tenet Sancta, canthari figuram minus referat, tantisparum tamen ipſe nominet.*

24 *De eccleſia ipſa, cujus hæc crypta eſt, ſeu ſacellum ſubterraneum, hæc ſubdit laudatus Richterus*: Magna eccleſia collegiata, quæ Zurzachi eſt ædificata ſupra S. Verenæ ſepulcrum, ſplendida eſt aſpectabili latitudine, altitudine & longitudine, recentiori opere noſtaurata ac dealbata, tota demum magnifica aſpectu tam interno quam externo. *Quanta in veneratione a multis ſeculis fuerit collegiata hæc* S. Verenæ *eccleſia, oſtendit idem ſcriptor cap.* 31. & 32. *ex variis donationibus eidem factis per principes ſeculares & eccleſiaſticos, ex privilegiis & indulgentiis concessis pee antiſtites Conſtantienſes & ſummos* D *Pontifices, ex conſecrationate anno* 1613. *in eadem eccleſia inſtituta, aut potius noſtaurata in honorem* S. Verenæ & S. Mauritii *martyris, per Jacobum Conſtantienſem epiſcopum, diplomataque indulgentiis per Urbanum VIII. anno* 1625.; *ex ſupplicationibus, quarum una quotannis repetitur die Martis in hebdomada Paſchali & ſæpe cum reliquiis* S. Verenæ; *denique ex aliis multis, quæ ibidem legi poterunt. Præterea patebit ex miraculis, ſepulcrum eccleſiamque* S. Verenæ *magna in veneratione fuiſſe, populumque devotione multa ad ejuſdem Sanctæ patrocinium concurriſſe. Hanc vero populi devotionem etiam hoc tempore perſeverare non modo Zurzachi, ſed aliis quoque Helvetiæ locis, teſtatur in litteris ad nos datis R. P. Mauritius Chardon, Rector collegii Societatis Jeſu Conſtantienſis, qui humaniſſime nos juvit tranſmittendis iis, quæ ad illuſtranda Sanctæ Acta conducere exiſtimavit.*

25 *Corpus* S. Verenæ *Zurzachi in ſepulcro ſuo ſervari, frequenter repetitur in miraculorum hiſtoria; nec aliquid uſquam inveni de ejus tranſlatione. Quapropter corrigenaus eſt Ferrarius in Topographia ad vocem* Aquæ ducæ, *ubi ait:* E Cujus (S. Verenæ) corpus nunc in Rothenſi Monaſterio, quod a Conſtantia quatuor militaribus Germanicis diſtat, quieſcit & colitur. *In topographia monaſterii Rothenſis multum aberrat, cum illud ab urbe Conſtantienſi longa diſtet, ut videbimus. Sic* Aquas duras *rodrm loco male expoſuit per fluvium* Ander Thur. *Et drmmm ſic errat in deſignando loco, ubi quieſcit* S. Verena. *Quippe ne Richterus quidem, etiamſi Rothenſis ſit abbatiæ, ei corpus* S. Verenæ *attribuit; quin potius, relata cap.* 30. *ſepulturæ, teſtatur Sanctam aſque in hodiernum diem Zurzachi magno bominum concurſu celebrari, beneficiisque ibidem & miraculis claccre. Unde illum errorem hauſerit Ferrarius, plane ignoro, niſi forſan crediderit corpus in Rothenſi abbatia eſſe, quia ejuſdem abbatiæ patrona eſt* Verena.

corpus ibidem ſervatum

26 *Caput tamen Sanctæ alio delatum fuit, ſed deinde Zurzachum relatum, triſte Richtera, qui cap.* 22. *habet, magna populi lætitia ſuſcipitque celebritate idem caput anno* 1658. *die* 17. *Auguſti, relatum eſſe Zurzachum*: A quo tempore, *inquit*, quotannis feſtum tranſlationis capitis S. Verenæ ſub ritu duplici conſtanter celebratur. F *Aſſiemas ſacrum caput antea veroſimiliter Zurzache ametum fuiſſe poſt combuſtam eccleſiam collegiatam, appoſitumque theſauro ſacro Hallenſi (in comitatu Tirolenſi, optimo) per Aguetem Auſtriacam, Alberti I. Imperatoris filiam, quæ nupta fuit Andreæ Hungariæ regi, ac diu poſt ejus mortem vidua, freqaens in Helvetia fuit, teſte Simlero fol.* 39., *qui etiam fol.* 46. *narrat, arbitram fuiſſe electam pacis conciliandæ inter fratrem ſuum Albertum & fœderatos Helvetiæ pagos. Si vera ſit hæc translatio, contigit ſeculo* XIV.; *nam obiit Agnes Auſtriaca anno* 1364., *uti ſcribit coævus ei Thomas Ebendorfferus de Haſelbach, tom.* 2. *Scriptorum rerum Auſtriacarum, col.* 748., *ubi ejus pietatem mirifice laudat.*

caput aliquando translatum, ſed dein reſtitutum

27 *Oſtenduntur & aliæ quædam reliquiæ* S. Verenæ *alibi loci eidem ſacræ. Richterus hæc teſtatur cap.* 35. *ubi oſtendit Sanctam variis locis celebrari. Deſcribit primo ſpeluncam prope Solodorum, de qua egimus n.* 19.; *difficilque noſtris addit, eremitam quemdam præſens tempore ibi*

reliquiæ in ſacello ſubterraneo prope Solodorum, &c. in Bada,

degere

A *degere ad miniſterium ſacelli in honorem Sanctæ erecti, Miſſæ ſacrificium frequenter in eodem ſacello offeeri, feſtivitatemque Sanctæ celebrari magno populi concurſu*: Et hanc, *inquit*, ea major is fit, eo quod ibi in pretioſa ſtatua, aut effigie argentea, publicæ atque attentæ veneration exponantur reliquiæ brachii S. Verenæ, aliæque Zurzacho illuc miſſæ. *Deinde idem ſcriptor ad alia loca ſic procedit*: Præterea ſileotio involvendum non eſt, quod ad honorem ſæpe laudandæ virginis ac martyris Verenæ in balneo PAUPERUM nominato notiſſimæ civitatis Badenſis in Helvetia, erecta ſit columna lapidea, ſupra quam poſita eſt ſanctæ ipſius ſtatua. Ante ſanctam hanc ſtatuam Badenſes, priuſquam ſe immergant, atque etiam alias, attentas fundunt preces, ut potenti interceſſione magnæ hujus Patronæ deſideratam valetudinem tanto citius conſequantur. . Non procul ab hoc balneo conſpicitur lacellum, in quo ſacroſancta feſtivitas S. Verenæ quotannis divino cultu celebratur. *Addit alibi etiam tali modo coli* S. Verenam, *quin & magna in veneratione eſſe omnibus locis Catholicis per totam Helvetiam.*

B 28 *Progreditur idem auctor ad Abbatiam Rotheuſem in Suevia, eamque fundatam aſſerit anno 1126. Carolus Ludovicus Hugo in Annalibus Ordinis Præmonſtratenſis part. 2., tom. 2., col. 697. de Rotho ſic ſcribit:* Imperialis & exempta Rotbenſis abbatia, duplici cincta fluviolo, altero Haslac, alio Rotha dicto, unde & nomen abbatia ſumpſit ſuum, B. Verenæ virgini & martyri dicata, inſigne Ordinis noſtri in Suevia eſt monaſterium, ſplendens ædificiis, micans privilegiis, juriſdictione regali potens; ſolum Papam in ſpiritualibus, ſolum imperatorem agnoſcens in temporalibus ſuperiores, votum habens ac ſeſſionem in Sueviæ cœtu ac dioeta imperiali. Tot præeminentiis decorata domus, fulget aliunde ſplendidius diſciplinæ regularis obſervantia, aſſiduitate divini cultus, morum modeſtia, ſcientiarum amore, profeſſione virtutum. *Antiquitatem deinde dubiis examinat, docetque fundatricem fuiſſe* Hennam (*alibi* Emmam,) Henrici baronis de Wildenberg in Freidenberg *viduam*, aſſentientibus filiis Rhenigeno & Chunone. *In bulla confirmationis Eugenii III., quam inter inſtrumenta reſtat col. 436., eccleſia Rotbenſis conſtructa dicitur* a venerabili matrona & vidua nomine Hemma & filio ejus Chunone, liberis hominibus in proprio ſuo allodio, *dicturque* ſanctæ Dei Genetricis Mariæ & beatæ Verenæ virginis, *omiſſo* martyris *titulo. Plura de prædicta abbatia dabit laudatus Hugo: nam hæc ego tantum recitavi, ut oſtenderem quam late jam a ſeculo XII, propagata fuerit Sanctæ veneratio.*

ut ſupra inſignis abbatia Rotbenſis in Suevia.

C 29 Præterea S. Verena patrona eſt in eccleſia parœciali oppidi Wurtzach (*in Suevia, ſeu illa ejus parte, quæ* Algovia dicitur,) & in eccleſia parœciali vici Steinbach (*Sueviæ item in marchionatu Bodenſi.*) *Demum adjungit ejuſdem Sanctæ imaginem conſpici in Illerbeyrn & in Ilgenbocben, atque altare eidem ſacrum in abbatia Ordinis Ciſtertienſis, quam* Salem, Salemium, & Salomonis Villam *nominant Latine, hic* Salmannſweyl *Germanice. Sita hæc eſt in Suevia, diſtans Uberlinga & a lacu Conſtantienſi una circiter milliari Germanico. Altare quoque* S. Verenæ & *aliis ſimul Sanctis dedicatum eſt in Monte Angelorum, abbatia Helvetiæ, quæ vulgo* Engelberg *dicitur, prout intelligo ex inſtrumento dedicationis iſtius eccleſiæ, factæ anno 1325. ad petitionem illuſtris Agnetis quondam reginæ Hungariæ, ut habes inſtrumentum ex abbatia miſſum, in quo etiam de feſtivitate S. Verenæ virginis fit mentio. Hæc ſufficiunt, ut oſtendamus, memoriam & venerationem S. Verenæ late per Helvetiam & Sueviam celebrari; atque ex hiſce ſtudioſus lector mirabitur impudentiam Tamayi in Martyrologio Hiſpanico ad 1. Septembris, ubi hanc Sanctam ex fictitiis monumentis conatus eſt Hiſpaniæ ſuæ aſſerere, eamdemque multis fabulis exornare, ratus fortaſſe nullibi ſatis eſſe unam.*

AUCT. J. S.

uti multis aliis locis in Suevia & Helvetia.

30 *Ex dictis etiam, edendaque Vita & Miraculis perſpicimus*, S. Verenam *olim ſemper cultam fuiſſe ut virginem ſine martyrii titulo. Hinc miror, cur et hunc titulum tribuere atque aſſerere conati ſint neoterici Vitæ ſcriptores: nam rationes, quæ afferuntur, tantum evincunt martyrem dici poſſe modo valde improprie, ita ut facile & recte aequieſcere potuiſſent Martyrologio Romano, quod martyris titulum* Verenæ *non attribuit. Richterus part. 1., cap. 30. martyrem nominandam contendit biſce rationibus, quod pro* E *fide in carcerem ſit conjecta, quod martyrium deſideraverit, morique pro fide parata fuerit, ac demum quod martyr nominata fuerit a quibuſdam ſcriptoribus, inter quos an eſſe Urbanum VIII. in bulla, qua confirmat confraternitatem in honorem S. Verenæ & S. Mauritii erectam. Primum rationem confirmat exemplo S. Joannis apoſtoli & Evangeliſtæ, quem martyrem haberi dicit, quia bullienti oleo injectus eſt, etſi illæſus permanſerit, oleoque ſanus exierit: nam cum morbus tyrannus immiſſus ſublatuſque Sanctæ precibus, indeque ſecuta ejus e carcere liberatio dicatur in Vita, exiſtimat S. Verenam morte liberatam eſſe per miraculum, ſicuti S. Joannes morti naturaliter imminenti divinitus ereptus eſt.*

ſatis probatæ ſanctitatis fuit.

quamquam nec ei non attribuit.

31 *Verum in hac ſimilitudine multa ſunt diſſimilia. Primo non tam certus eſt carter S. Verenæ, quam ſit S. Joannes in oleum immiſſus; nec tam certum Virginis liberationem contigiſſe eo, quo refertur, modo; quam liberationem S. Joannis. Deinde (etſiamſi omnia æque certa credederemus) nondum ad mortem condemnata erat Virgo, dum* F *carcere liberata eſt; ac ne quidem dicitur, an ad mortem fuiſſet condemnanda, ſi fanatio tyrannum non interveniſſet. Multo minus ita affecta eſt cruciatibus, qui mortem naturaliter inferunt. Attamen hæc ſola ratio eſt, ab quam S. Joannes inter martyres habeatur: nam nec exilium, nec carcer, nec cruciatus aliquem vere & proprie martyrem facit, niſi ea ita mori ſequatur, vel niſi tam atrocia ſint, ut mortis cauſam naturalem ſtatuant, mortemque certo intuliſſent, ſi ea miraculo non fuiſſet prohibita. Sic martyr S. Joannes, quia ferventi oleo pro fide impoſitus; martyres tres pueri juſſu Nabuchodonoſoris in caminum ardentem immiſſi; martyr Daniel, quia in lacu leonibus objectus; utrumvis quia bi omnes mortem oppetiviſſent, niſi eos divina potentia prodigioſe ſervaſſet.*

et modius re constat Richterus.

32 *Qui vero carcerem, exſilium, aut tormenta leviora paſſi ſunt pro Chriſti fide, inſigni quidem laude ſunt digni; at martyres proprie non ſunt, ſi iis ſuperſtites deinde ex morbo aut infirmitate aliunde contracta vitam finierint. Hæc latius proſequitur atque erudite oſtendit Eminentiſſimus Lambertinus, nunc toti Eccleſiæ feliciter præſidens Benedictus XIV., in Opere de Servorum Dei beatificatione & canonizatione lib. 3. cap.*

AUCT. J. S. 12. *Itaque hæc prima ratio* S. Verenam *proprie non facit martyrem: neque etiam secunda, cum sola voluntas ad martyrium non sufficiat. Si vero Urbanus VIII. in bulla sua* martyrem *nominaverit, id verosimiliter fecit repetendo supplicantium verba. At ea, quæ summi Pontifices rescriptis suis sic inserunt, adferri nequeunt pro legitima probatione. Deinde consultus non erat Pontifex, an sancta* Verena *martyr esset, an solum virgo; sed petita erat confirmatio confraternitatis. Exigui igitur momenti est bulla Urbani, cujus verba ne quidem recitat, ad probandum* S. Verenæ *martyrium, præsertim cum martyr non vocetur in Martyrologio. Hisce de causis malui cum antiquioribus omnibus martyrii titulum præterm*ittere.

VITA

auctore anonymo

B *Ex Mss. duobus, collatis cum Trevirensi*

PRÆFATIO.

Auctor asserit Fratres & Sorores ad imitationem Sanctæ.

VItam glorioſæ virginis Verenæ, ſecundum quod relatu quorumdam didicimus, ſcripturi, Dei omnipotentis gratiam imploramus, ut Fratribus & ſororibus noſtris gratum & utile in hoc opere explere valeamus. Nihil enim valet Vitam virtutum legere, niſi ſtudeamus vitam virtutum habere. Ad hoc enim memoriam Sanctorum pius animus recolit *, ut exemplis eorum ferventior fiat, & ærumpnam ſuæ peregrinationis, iter eorum ſectando, facilius luperet. In ſingulis enim factis Sanctorum, unde magis Deo placuerint *, oculo cordis intentiſſime conſiderat *; & quidquid ipſe ſedulus agere debeat, flammanter inveſtigat. Hæc, Fratres kariſſimi & Sorores, ſubinde legentes, ut de merito profeſſionis & caſtitatis veſtræ pariter cum beatiſſima Verena coronam æternæ remunerationis reportare poſſitis, ſtudioſiſſime peragite; vitamque ipſius non modo in verbis, ſed etiam in moribus vigilanter, ut C ſic vivatis, pertractate. Habebitis enim illam tunc pro vobis oratricem, ſi veſtigia illius ſubſequentes, habebitis ſemper præ oculis imitabilem, ut quanto illuſtriores eſtis genere, tanto præclariores ſitis ſanctitate *a*.

* *al.* relatu

* *al.* placuerit
* *al.* contemplatur

ANNOTATIO.

a *Hæc præfatio in ſolo Ms. Elmenhorſtii integra habetur; in Trevirenſi abeſt ultima adhortatio ad Fratres & Sorores; in Herbipolenſi vero tota eſt reſecta, aut certe in eo non legitur. Unum hic lectorem moneo, videlicet legi ubique in primo Ms. e vocalem, ubi ſcribunt æ diphthongus, prout claritatis cauſa adendum judicavi.*

D

CAPUT I.

Sanctæ patria: iter in Italiam atque Helvetiam, ubi in ſpelunca prope Solodorum virtutibus & miraculis inclareſcit: inde profecta habitat in inſula prope confluentes Rheni & Arolæ.

VIrgo beatiſſima Verena Thebæa *a* extitit genere, honeſtiſſimis parentibus orta, primum quidem cuidam ſancto epiſcopo ad baptizandum, & fide informandum traditur. Quo poſtmodum per martyrium coronato, erat enim ſenex, Cheremon *b* nomine, ipſa Virgo cum aliquibus Chriſtianis ad inferiorem Ægyptum pervenit, ubi tunc maxima fidelium multitudo in caſtris Diocletiani & Maximiani imperatorum militatura deſcribebatur. Tunc temporis ibi illa legio Thebæa Mauritii *c* tenebatur, cui virgo Chriſti Verena ad Italiam deſiderans venire, cum reliquis aliiſque fidelibus conjungitur. Mediolanum *d* itaqua perveniens, ſi poſſibile ſibi eſſet, martyrii gloriam toto animo concupiſcens, martyrum loca & carceres * Sanctorum ſolicite requirens, eiſque officium pietatis impendens, per aliquot annos *e* a quodam Sancto, nomine Maximo, retenta ibi perſtitit. Audiens denique legionem ſanctam beatiſſimi Mauritii ab impiiſſimo imperatore pro fide Chriſti gladiis peremptam; atqua ſanctum Victorem *f*, ſibi unice * junctum, pariter in ipſa legione coronatum, ardenter per Alpina juga ad Agaunum, rem expertura pertendit.

Verena patria, iter in Italiam.
a
b
E
c
d
* *al.* reliquas
e
f
* *al.* in itinere

3 Inde ultra Ararim *g* fluvium apud Sanctum quemdam, qui ex legione Thebæa evaſerat, non longe a caſtro Solodoro habitavit, diſtributione mirabili jejuniis & orationibus pene noctes dieſque continuans, pſalmis intenta, librumque maxime B. Cypriani *h* de Habitu virginum præ manibus habens, ubi iſdem beatus martyr docer eſſe diſciplinam, F cuſtodem ſpei, retinaculum fidei, ducem itineris ſalutaris, fomentum ac nutrimentum bonæ indolis. Intemiſſima igitur Verena virgo ſacra in remuneratione caſtiſſimæ virtutis & palma incomparabilis retributionis, in quodam ſpecu *i* arctiſſimo tempore aliquo * ſe macerandam reclusit: ubi haud longe quædam anus Chriſtiana habitabat. Nam Alamannorum *k* gens diabolo ſubdita diverſa portenta idolorum in deos ſibi ſtatuerat. Quidquid operari manibus potuerat ſacra Virgo, ipſa anus prædicta vendens, ſufficientem victum ei miniſtrabat. Signa quoque plurima Dominus per famulam ſuam Verenam operabatur, ita ut quidam energumeni, antequam ad ſpecum illum in quo Ancilla Dei commanebat, perveniſſet, ab infeſtatione dæmonum orationibus illius ſanarentur; quidam etiam cæci tactu ipſius illuminarentur. Excreſcentibus itaque miraculis, multitudo Alamannorum ad fidem Chriſti moveri cœpit, & petente ſancta Virgine, a quodam presbytero ſancto Italici generis, pro fide Chriſti exultantes baptizati ſunt *l*.

habitatio prope Solodorum
g
h
* *al.* aliquanto
i
k
l

4 Inde

A 4 Inde nomen Chriſti dilatari in fines Alamannorum exordiuntur. Cœpit igitur fama Virginia ubique per totam illam terram vulgari, & in tantum diffundi, ut Mater virginum & præpoſita ſub diſcretione pietatis omni populo ubique venerabilis polleret, hanc formam pietatis omnibus virginibus proponens *m*, ut quanto excellentior atque divinior bujus muneris eſſet magnitudo, plus neceſſaria & ad cuſtodiendum * tutiſſima eſſet humilitas, ut periculoſam ſuperbiam, quæ altioribus amplius inſidiatur, & invidentiam tamquam filiam ejus & pediſſequam, ubique cavendo; (quippe cum ſuperbia non ſit ſine tali prole aut comite, quibus duobus malis, hoc eſt ſuperbiæ & invidiæ, diabolus auctor eſſet) ſequereotur Agnum, quocumque ierit, non ſolum integritate virginitatis, ſed etiam gratia ſiocerilſimæ humilitatis: & quæ ſe Chriſto dicaverant, & a carnali concupiſcentia recedentes, fideliter iam carne quam mente ſe Deo voverant,

B conſummarent opus ſuum magno præmio deſtinatum; nec ornari aut placere cuiquam, niſi Domino ſuo ſtuderent, a quo & mercedem virginitatis expectarent; virgines non eſſe tantum, ſed & intelligi & credi debere parem ſe integritatem in omnibus præſtare, ne bonum corporis & mentis cultus infamaret, ſi ornatæ & emptæ incederent, quaſi viris placere cupientes; cum nec fas eſſet virginem ad ſpeciem ſuæ formæ comi, aut de carna & de ejus pulchritudine gloriari; præſertim cum oulla ſit ei magis quam adverſus carnem colluctatio, & vincendi corporis ac domandi obſtioata certatio. Eſſet enim minoris culpæ deliquiſſe ante innocentiæ legem, cum nondum noiceretur diſciplina; & gravioris pœnæ culpa lapſus carnis *n*. Virginibus denique quo ſublimior gloria, eo major cura deberet eſſe de integritatis obſervantis; quippe cum flos ſit virginitas eccleſiaſtici germinis, decus & ornamentum gratiæ ſpiritalis, læta indolea, laudis & honoris opus integrum atque incorruptum, Dei imagn reſpondens per ſanctimoniam Domino, illuſtrior portio gregis Chriſti *o*.

C 5 Quia igitur omnis profectus virtutum contrarius ſemper eſt diabolo, quidam tyrannus *p* ſub poteſtate Romani nominis immane * lacrilegus, advertus Dei Virginem inflammatus, variis injuriis affectam aliquot diebus in publicam euſtodiam eam revinxit: ubi pſalmis & orationibus ſe Deo commendans, a quodam juvene, ultra quam dici poteſt ſplendido, oocte viſitatur; & ab eodem valde conſolata, ne minis cujuſquam cederet, ac viam veritatis relinqueret, audivit. Quem com inquireret, quis eſſet, qui eam viſitare dignatus ſuiſſet, a Deo ſe miſſum reſpondit, & quod inter martyres in regno vitæ annumeratus Mautitius diceretur. Illa audiens ad orandum proſternitur; atque ut ejus memor fieret apud Dominum, ſanctum illum martyrem luce ſplendidum precibus exoravit. Subito multitudo purpuratorum juvenum cum eandidiſſima chlamydis ornatu circumdederunt ſanctum martyrem; & ſic ab oculis ſanctæ Virginis ablatus diſceſſit. Eadem vero nocte tyrannus idem febri validiſſima corripitur, & inſtante jam vicina morte, ad Dei Famulam feſtioanter mittit, ut eum maximo honore * ei exhibeatur. Eabibita itaque judici, facta oratione validam illam febrem a corpore ipſius tyranoi fugavit; ſicque cum laude magna ad locum virginum rediit.

6 Quadam die, cum victus panis deeſſet, & hoc ipſum moleſtiſſime ferreni, qui cum illa habitabant, ipſa Dei pietatem adeſſe ſuis neceſſitatibus non dubitans, converſa ad Domioum, ſic dixiſſe fertur: Domine, qui das cicam creaturæ tuæ tempore opportuno, tu vides, quid ancillis tuis expediat, apud te eſt diſpoſitum quo modo vita noſtra ſuſtentetur. Vix verba complevit, & ecce quadragima ſacci, pleni farina optima, ad oſtium cellulæ ipſarum reperti ſuot, ac omnibus incertum erat, quis hominum eos ibi poſuiſſet. Converſæ itaque omnes ad laudes Dei, ſufficieoter ex ipſis farinis per aliquot annos paſtæ ſunt. Mirum in modum in dentibus earum creſcebant, eaſque ad plenum ſatiaverunt. Creſcente autem illius fama & longe lateque diffuſa, ſecreto fugiens laudes hominum, ne perderet æternæ retributionis præmium, veniebat quamdam inſulam *q* non magnam, ibique parvo tugurio a Chriſtianis ædificato, manſit illic aliquod tempus vitæ, ſemper vacans in otatione; nec minus, ſignis prodeutibus, a populo dignis eolebatur honoribus, præſtante Domino noſtro Jeſu Chriſto.

E 7 Poſt multa ſigna & miracula *, quæ Deus per famulam ſuam Vereoam operabatur io cellula, quæ juxta Solodorum eſt, cœpit Virgo Chriſti iter inde agere uſque ad Confluentiam r Rheni, ſecus ripam flumioris, quod vocatur Arola *ſ*. Invenit ibi, ut prædictum eſt, unam inſulam ſpecioſam, ubi confluunt ante nominata flumina: & fuerunt io ea innumerabiles ſerpentes, ita ut oon poſſet caput ſuum reclinare in terram. Tunc

f cœpit ſanctiſſima virgo Chriſti Verena orare Dominum, dicens: Domine rex omnipotens, in ditione tua cuncta ſunt poſita; & non eſt, qui poſſit reſiſtere tuæ voluntati, tu præcepiſti ſerpentibus, ut gradiantur ſuper pectora ſua; tu præcipe iſtis ſerpentibus, ut in hac inſula nulli hominum noceaot, nec ulli pecudi. Audivit autem beata Verena vocem de cælo dicentem: Verena, exaudivit Dominus vocem tuam pra ſerpentibus iſtis, & deprecationem tuam; & quotidie audiet orationes tuas, & omnes *t*, qua petieris, petitiones tuas. Fac crucis ſignum contra ſerpentes, & præcipe ipſis in nomine Patris & Filii & Spiritus ſancti, ut exeant & recedant F de loco iſto: & omnis homo, io quacumque die invocaverit te in auxilium ſui, liberabitur de tribulatinne, in qua detentus eſt. Sancta autem Dei Virgo Verena extendit manum ſuam, & fecit ſignum crucis contra ſerpentes; & ſe verſi ſunt in fugam, & inde fugerunt omnes, nec unus quidem ibidem poſtea uſque in hodiernum diem appatuit. Beata autem Verena videns fugam ſerpeotium, dixit: Laudo & glorifico nomen tuum, Deus; gauden & exulto, quia dignatus es eaaudire vocem meæ orationis, & ounc *u* ſcio, quia non derelinquis quærentes te.

8 Et poſt hæc veneruni ad eam multi infirmi, cæci & claudi, & curavit eos: & venit ad eam mulier una paupercula portans filium ſuum cæcum & claudum, & jactavit eum ante pedes ſanctæ Virginis, & dixit: O ſanctiſſima Chriſti virgo Verena, pro amore Dei tui peto, ut adjuves filium meum, quia cæcus & claudus eſt. Virgo Chriſti reſpondis? Quid vis, ut faciam illi. Reſpoodit mulier, & dixit: Sanctiſſima Virgo, ſac videre eum & ambulare, quia non poſſum eum portare. Tunc expandit ſe Virgo

Chriſti

AUCT. ANONYMO. de patria victus, farinam ſufficientem pecchibus miraculoſe impetrata

profecta ad inſulam prope confluentes Rheni & Arolæ, ubi ea ſerpentes fugat

cæcum & claudum ſanat.

AUCT. ANONYMO. * al. ad videndum &c.

Christi in terram in similitudinem crucis, & adoravit Dominum, dicens: Domine Deus, qui fecisti hominem de limo terræ, & creasti oculos videre *, aures audire, & pedes ambulare, fac istum cæcum & claudum videre & ambulare: & statim surrexit, vidit & ambulevit sanus. Eainde divulgabantur signa hæc in illis regionibus; & multi infirmi veniebant ad eam, & per sanctas orationes suas curavit omnes.

ANNOTATA.

a *Mſs. Elmenhorſtii addit*, ut ferunt. *Conſule Commentarium num.* 14. *& ſeqq., ubi de patria Sanctæ egimus, ſed ut omnino certam non aſſerimus.*

b *De Cheræmone item in Comm. num.* 17.

c *In Comm. num.* 16. *diximus id non eſſe improbabile. Si ex Paleſtina in Occidentem venerit Thebæa legio, ut alii volunt, error non eſt magni momenti, cum ibidem etiam ipſi ſe jungere potuerit Virgo.*

B d *Navigarent haud dubie ex Oriente in Italiam; deinde terreſtri itinere Mediolanum pervenerunt, ut in Valeſiam pergerent.*

e *Non tamdiu febſtiſſe videtur Mediolani, ſi Actis ipſis & Notkero credimus eam diſceſſiſſe, ubi audierat Thebæorum cædem.*

f *Quis ille fuiſſe videatur, diſcuſſimus in Comment. num.* 14. *&* 15.

g *Sic etiam vocatur ab alio, obſervatum nu.* 20. *In Mſ. Herbipolenſi* Ara *ubique ſcribitur, veroſimiliter mendoſe.* Arola *nunc dicitur, uti infra etiam habetur in Mſs. uno.*

h *Notus eſt liber S. Cypriani Carthaginenſis epiſcopi de Habitu virginum, cujus prima verba hic dantur. At veriſimile non eſt, hunc lectum fuiſſe a Sancta, ſi illa in Ægypto ſit educata, et obſervavit in Comm. num.* 20.

i *Specum hunc illuſtravi in Comm. num.* 19.

k *Aliud Mſ.* Alemannorum. *Ex Alamannis, etſiamſi gens ſit Germana, non paucos intra fines Galliarum, & maxime in Helvetia reſediſſe, intelliges ex Valeſio in Notitia Galliarum pag.* 7. *&* 8.

l *Mſs. Elmenhorſtii*, pro fide Chriſti exultante baptizata *eſt. Utrique ſenſus eſt legitimus.*

m *Hæc præcepta* Verenæ *non ſunt, ſed biographi, qui pleraque collegit ex laudato Opuſculo S. Cypriani, pauca vero alibunde addidit.*

C o *Phraſis inclinata eſt in utroque Mſs. Voluit compendio exprimere mentem S. Cypriani, explicantis verba Chriſti Joan.* 5.: Ecce ſanus factus, jam noli peccare, ne quid tibi deterius fiat, *ubi ſic habet*: Dat vivendi tenorem, dat innocentiæ legem, poſtquam contulit ſanitatem; nec habenis liberis & ſolutis vagari poſtmodum patitur, ſed ipſis prius, quibus ſanatus fuerat, mancipato gravius comminatur, quod ſit ſcilicet minor culpa deliquiſſe ante, cum necdum noſſes diſciplinam Dei, nulla ſit venia ultra delinquere, poſtquam Deum noſſe cœpiſti. *Per* innocentiæ *legem igitur intelligit* legem innocenter vivendi.

o *Ultima ſunt ipſa fere S. Cypriani verba.*

p Hiriacum *vocat Murenſis, haud dubie ex Actis SS. Victoris & Urſi, qui ſub Hiriaco Solodori dicuntur paſſi in Actis Mſs. At, licet illa Acta fatis eſſent genuina, quod hic non diſcutio, incertum eſt, an idem ſit, qui* S. Verenam *exercuit martyrio, cum antiqui nomen non exprimant.*

q *Hæc ipſa eſt inſula, de qua mox latius.*

r Confluentia, ſive Confluentes, *inquit Hoſmannus in Lexica univerſali*, viculus *eſt* haud procul oppido Clingnow ditionis epiſcopi Conſtantienſis, ad quam tria Helvetiorum flumina, Limagus, Urſa atque Arola in Rhenum exoccrantur; *ſic tamen, ut Arola duo priora ad aliquot milliaria habeat conjuncta.*

D s *Ante* Araris *nomine idem flumen ſcit deſignatum;* Aar *vulgo dicitur.*

t *Hæc promiſſio veriſimilis non eſt, & tota modo improbabili eſt expoſita.*

u *Illud* nunc ſcio *cum multis aliis, & nominatim ſequens miraculum de cæco & claudo, incongrue ex ſacris Litteris deſumpſis auctor, qui Sanctæ non parca attribuit humilitati Sanctorum aliiſque virtutibus contraria.*

CAPUT II.

Geſta Zurzachi, quæ pleraque fictitia, aut figmentis corrupta: mors Sanctæ & ſepultura.

E

ET beata Verena veniens inde in caſtrum, quod ab antiquis Zurziaca * vocabatur, & eccleſiam ibi conſtructam in honore gloriosæ Virginis Mariæ invenit, & cœpit ibi orare Dominum Deum, dicens: Jeſu inviſibilis, quem abyſſi & thelaurus abyſſi contremiſcunt, qui fundaſti paradyſum indeficientem, & mari terminum poſuiſti, & non tranſibit præceptum tuum, & infernum devaſtaſti, diabolum ligaſti, qui exſtinxiſti poteſtatem maligni draconis; tu ſcis, quia hic ſum ſola orphana & peregrina; ſac me propter tuam magnam miſericordiam hic expectare diem finis mei * in hoc ſeculo. Et dum compleſſet orationem ſuam, intravit presbyter eccleſiam, Miſſam celebrare: & tulit Verena empullam vini inter ſacras manus ſuas, & afferebat ad altare ad manus ſacerdotis *a*. Et dum compleſſet Miſſam, ad eam dixit: Unde es? Reſpondit ei Verena, dicens: Ego ſum de genere Thebæorum, & fui in comitatu ſancti Mauritii martyris Chriſti, & ſum Chriſtiana, & volo hic permanere uſque in finem vitæ meæ in ſervitute Dei & ſanctæ Matris ejus Mariæ. Reſpondit presbyter, & ait ei: Si vis hic nobiſcum eſſe, mane in domo mea, & utere bonis meis; commendavitque ei clavem cellarii ſui, & omnia, quæ habebat.

Perdit Zurziacum, ubi excipitur a presbytero. * Zurzach

* al. finem meum

a

F 10 Et erat beata Verena ſerviens Domino noſtro Jeſu Chriſto die ac nocte in vigiliis, jejuniis & ſanctis orationibus, & omnia, quæ pnterat, in eleemoſyna erogavit pauperibus. Et erat ibi juxta ripam Rheni oppidum *b*, in quo erant multi leproſi, & alii pauperes Chriſti. Sanctiſſima virgo Chriſti Verena quotidie ivit ad eos, & dedit eis manducare & bibere, & lavabat capita eorum, & ungebat eos. Tunc venit unus ſervus presbyteri, dicens ei: Domine, hæc mulier, quæ hic tecum eſt, & tuas habet claves, tollit quotidie vinum tuum & omnia bona tua, & portat ea leproſis, & eis, qui in hoc oppido ſunt. Et ille reſpondens, dixit: Quomodo poſſunt hæc fieri, quia numquam talia de ea comperi, qualia jam de te audivi? Et ille reſpondit: Si via experiri, ſequere me; & ducam te in viam, per quam quotidie ſolet ambulare, & ubi poſſis videre omnia, quæ dixeram tibi. Et dum pariter irent, venerunt in viam, ubi occurrit eis virgo Verena portans panem & vinum in vaſculo ſuo; dixitque

ſervit leproſis, & curatur.

b

A dixitque ad eam presbyter: ubi vis ambulare, & quid est, quod portas in vasculo tuo? Virgo Dei Verena respondit: Volo ambulare ad istos
c pauperes, & in isto vase est aqua c; & volo eis lavare pedes & capita. Ait ei presbyter: Volo probare, utrum sit vinum aut aqua. Et cum accepisset vasculum in manus suas, vidit in eo carbones vivos jacentes, & statim in illa hora versus est vini rubor in pallorem aquæ.

capio de aere in cella sipo vata, 11 Tunc presbyter reddidit ei vasculum, & procedens ad pedes ejus, oravit & dixit: O sanctissima Christi virgo Verena, ne memineris peccatorum meorum, quæ feci coram te: iste enim, qui mecum est, duxit me huc coram te. Sancta Virgo respondit: Ille, pro cujus amore ego cœpi huc ambulare, ille dignetur tibi indulgere peccata
b al. sed d tua, & b ei, qui te huc duxit, non dimittas d, & non moriatur prius, donec aliqua signa in corpore suo sustineat; & omnis generatio ejus, antequam exierint de hoc mundo, aliqua signa in eis fiant. Et cum ipse presbyter venisset in domum suam, & in cellarium suum, vidit omnia vata plena vino: & ipse servus, cum reversus fuisset in domum suam, fuit cæcus & paralyticus, ac omnis genera-
B tio ejus usque in hodiernum diem, antequam diem hujus vitæ finierint, aliquam læsionem sui corporis sustinent, alius cæcus, alius surdus, alius claudus, alios paralyticus, alius contractus, alios epilepticus; alius in aqua moritur, alius in igne comburitur. Beata igitur Dei virgo Verena perrexit ad leprosos, & dedit eis manducare & bibere, & lavabat eos in toto corpore. Et dum revertisset Dei Virgo ad capellam sanctæ Mariæ Virginis, petiit presbyterum, ut ei construeret cellulam, ut in ea sola posset habitare usque ad finem vitæ suæ.

versum falso accusator, 12 Sed taceamus interim de istis, donec Deo adjuvante & ejus Sanctis, veniamus ad ea, quæ adhuc dicenda sunt de illius miraculis gloriosis: quia illud non letargiæ morbo tradere, sed sanctæ memoriæ dignum fore putamus commendare, quod sanctus presbyter beatæ virginis Verenæ provisor & magister, tempore Quadragesimæ ante Resurrectionem Domini incipiente, depo-
C nens anulum aureum, commendavit fidelitati Virginis reservandum. Illa benigne suscipiens, scrinio suo imponebat. Contervus autem, illius
b al. prepepos proditoris nepos b hoc videns, quia semper invidebat ejus felicibus operibus, surstus est anulum, & recedendo abscondit. Cum autem prima inquisitio facta esset de anulo, feerete perrexit ad Rhenum, jactavitque eum in medium profundum. Illa autem quotidie flevit amsre, & longa suspiria trshebat in pectore, ac jugiter prn anulo Deum non cessabat pretari. Pileatores autem navem ascenderant, & retia trahentes, comprehenderunt eopiam pisciun, inter quos magnum attraxerunt ad litus. Piscem iplum quoque eum ceteris obtulerunt sancto presbytero. Qui repletus non modico gaudio, & hilari vultu munus oblatum accipiens, dividi pileem jussit in partes. Visceribus eruris, invenerunt anulum in intestinis ejus. Quod videns presbyter curlu agili eum anulo ad cellulam Virginis pervenit. Illa autem multum læta pro anulo, sed lætior fuit pro Dei miraculo, & laudes non cessavit reddere Christo. O mirum modum! Quis umquam vidit ists, aut quis audivit talia? O fidelis pisris, qui mavult mori, quam quod noo redderetur shelaurus Virgini! O animal irrationale multo fidelius animali rationali, videlicet homine!

13 Nunc nos libet redire, & ad explananda priora stylum vertere, ne illius facta gloriola sub silentio evanescant inaudita. Sancta etenim Virgo in suis petitionibus semper incumbens, rogavit ut beatus presbyter cellam modicam construeret, & ipsam solam ad servitutem Dei includeret. Tunc demum quamvis ægre consensit, & cellam fabricavit, convocatisque omnibus clericis e regionis illius, atque timoratis viris & feminis; introduxit eam in diu desideratam manlunculam eum omni magnificentia honoris; ubi districte vivens seculum reliquit. Dum autem inclusa esset Verena Christi virgo, cœpit orare Dominum Deum, dicens: Deus, qui judicium lapientiæ decrevisti, quem contremiscunt omnia secula, & in eis habitantes, quem expaviscunt omnes potestates, desperatorum spes, consolator orphanorum, & judex verus, lumen de lumine, respice in me: ne derelinquas me, Domine Deus meus, quia in te est spes mea, & tu es benedictus in secula seculorum. Et fuit ibi sex annis in servitute Dei. Venit autem ad eam unus homo cæcus, qui cum lacrymis rogavit eam, dicens: Pone manum tuam super oculos meos, ut videam faciem tuam. Tunc beata Verena lacrymas oculis distillans, dixit: Dominus Jesus Christus, qui aperuit oculos cæci nati, ipse te illuminet. Et facto signo crucis super oculos ejus, ipsa hora lumeo recepit. Et venerunt ad eam multi cæci & claudi & variis detenti morbis, & curavit eos omnes.

digit in cellula sepultus

14 Cumque instaret jam tempus remunerationis & finis laboris ejus, corpore infirmato, lecto decubuit. Cumque egrotare cœpisset sancta virgo Verena, totam spem suam Domino commendans, in lacris vigiliis & orationibus, quanrum iofirmitatem superare valuit, animo invictissimo se Deo semper junxit. Et cum instaret dies ejus solutionis, Virgo Dei genitrix Maria *f* cum virginibus sacris choros incomparabiles præcedens, in cellula, qua virgo Verena decubuerat, affuit. Verena devotissima toto desiderio obviam ire, ac simul inter ipla manere desiderans; Quale, inquit, mihi meritum, ut mater Domini mei & Dei mei pervenire digneris ad me ancillam tuam. Cui Dei Genitrix Maria, Ut integritas, inquit, tua, fideliter hactenus serviens Domino, remuneretur, sequere nos, cum quibus in æternum lætaberis. Sicque a corpore sancta ipsius anima solvitur, & odore immenso cella repletur. Deinde officiosissime a sacris virginibus humata est in eodem loco, qui Zurziaca dicitur, multis miraculis clarsm te in conspectu Dei vivere, ubique msnifestans. Et in eodem loco fabricata est sanctitati ejus ecclesia, in qua orationes ejus florent, & miracula varia & beneficia multa præstantur attingentibus ejus sepulcrum, præstante Domino nostro Jesu Christo, qui cum Patre in unitate Spiritus sancti Deus vivit & regnat per omnia secula seculorum *g*.

plus tus: & sepultura.

ANNOTATIO.

a *Sanctam Zurzachi vixisse, & demum obiisse facile credimus, quia ibidem sepulturam nacta est. Verum omnia, quæ ibi gessisse narratur, modo tam inverisimilis sunt exposita, ut nullam fere fidem mereantur. Certe hic accessus ad presbyterum non est credibilis, præcedensque oratio haud dubia commentitia est.*

b *Op-*

AUCT. ANON. NYMQ.

b *Oppidum illud, ſi veritatis aliquid habet narratio frequens, non aliud eſt ab ipſe Zurzaco, cum incredibile ſit Sancta quotidie ab una oppida ad aliud iviſſe. Forſan Valetudinarium iſtud erat extra oppidum in ejus ſuburbio. Porro totam relationem facti hoſtium ſuſpitor exitis, quæ referuntur inter Miracula infra num. 21., ubi* S. Verena *mulierem cæcam ſic alloquta dicitur his verbis:* Eſt vas lapideum, in quo infundens aquam calidam cum cinere mixtam, lavi capita leprosorum, aliorumque veſtimenta infirmorum. Si ex illo laveris, procul dubio viſum habebis. *Deinde vas inventum narratur, viſuſque mulieri redditus. Inde colligi quidem poteſt, Sanctam pauperibus ægrotis ſervivſſe; at adjuncta, quibus hic factum exornatur, aut potius deturpatur, nequaquam fidem credibilia.*

c *Etſiquidem fieri poſſit, ut Sancta injuſte fuerit accuſata apud Prælectum, cum ſimilia frequenter contigerint; id tamen factum pro certo habere non debes, cum mulieribus non uſitatæ monumentis. At non veteres mendacem dicere ſcriptorem, qui Sanctam ut alienæ largientem ac mentientem incipit nobis depingit,*

d *Imprudens auctor Sanctam Virginem induxit, aſſi vitalitia eſſet cupida, non modo aberrans a legitimis hiſtoricis, ſed etiam theologiis. Scimus ſimilia quandoque facta ab Elia, aliiſque Spiritus Sancti inſpiratione ſingulari permotis, dum gravis eros ratio. Verum illa miranda ſunt, non imitanda Chriſti diſcipulis. Hæc igitur omnaque alia facti aſſumpta prorſus fictitia eſſe credimus; iaraque nec hanc, nec ſequentem accuſationem inter facta hiſtorica reponendam putamus.*

e *Illa ſervocatio omnium, & paulo infra curatio omnium infirmorum, conficta ſunt a ſcriptore, qui Sanctam ſic exornare male ſtudult.*

f *Apparitio beatæ Virginis in obitu* S. Verenæ *etiam refuta tur a Notkero, cujus verba dedi in Comm. num. 11.*

g *Habes hic, lector ſtudioſe, Acta medii ævi, quæ præluxerunt recentioribus ſcriptoribus Vitæ* S. Verenæ. *Facile hinc colliges, quantum Vitæ iſtius auctoritatem tribuere debeamus, cum illarum ſcriptores fabellas harum Actorum liberaliter adoptaverint & ſubinde etiam auxerint. Verumtamen nihil hoc de cauſa Sanctæ detractum* C *volumus: nam ejus ſanctitatem declaraverunt plurima miracula, illamque confirmat antiqua veneratio fidelium.*

MIRACULA

Auctore eodem, ut apparet,

Ex Ms. Elmenhorſtiano.

CAPUT I.

Vindicata libertas eccleſiæ S. Verenæ; Sanctæ invocatione viſus cæco redditus, & liberi a variis impetrati.

a TEmpore, quo Burchardus a vir illuſtriſſimus totius Alamanniæ ducatum obtinuit, auſteritatem ejus multi averſantes, exoſum eum habuerunt, & ipſius voluntati per omnia contradixerunt, Quos ut debellaret, copioſam multitudinem militum ſibi ſociavit, quibus non ſolum ſuas, verum etiam eccleſiaſticas poſſeſſiones, non conſiderate id pertractans, in beneficia donavit. Inter quæ etiam locum, Zurziaca nuncupatum, thesauro corporis ſanctiſſimæ virginis Verenæ amplifice ditatum, cuidam ſatelliti ſuo, Dietpoldo nomine, tradidit poſſidendum. Sed quia ſumma libertas creditur, quod Deo ſpecialiter ſervitur b, non poſt multos dies cælitus claruit, non eſſe ſani conſilii locum, divinis ſervitiis aptum, humanis ſervilibuſque obſequiis mancipari. Nam, ſicut a fidelibus, qui tunc temporis interfuerant, probatiſſima relatione compertum eſt, quadam perpulchra viſione divinitus oſtenſa patenter innotuit, quod Domini virtus ad comprobanda beatæ virginis Vereneæ merita non deſuit.

2 Cum igitur prænominatus dux quadam die quemdam ſibi adverſantem perſequi & capere voluiſſet, contigit ut cum multo comitatu alveum Rheni, ubi ipſum oppidum Zurziaca præterfluit, tranſvadaret, omneſque ſuperato flumine in unum conglobati ſimul ire incipientes, viderunt ſuper capita ſua per denſitatem aeria B duos ſplendidiſſimos viros, duas cruces duaſque albatas candelas in manibus portantes, & quatuor dehinc cum ſarcophago humeris impoſito, quaſi in deducendis reliquiis Sanctorum ſubſequentes, quas cum magna lucis claritate & dulciſſima hymnorum ſuavitate copioſus, & veluti paſſu pedum incedens comitabatur exercitus. Qui etiam, ut ipſi poſtea referebant, viſus eſt eis ſe levare a platea, quæ uſque hodie dicitur Wihegaz, quod eſt, ſanctitatis via, in qua ipſa virgo Chriſti Verena, quoadusque in corpore vixit, pauperibus aſſiduiſſime miniſtravit: & inde per altum euntes, ſubita dimiſſione per orientalem feneſtram eccleſiæ, in honore beatæ Virginis dicatæ, ſe pariter intromittentes, nulquam amplius comparuerunt.

3 Quo viſo dux & omnes, qui cum eo erant nimium attoniti, diſcalceatis pedibus oratorium ſunt ingreſſi, devotione humillima veniam rogaturi. Deinde ab oratione ſurgentes, propiusque ad altare accedentes, eam, per quam prius tantæ multitudinis videbatur iotroitus, F diligenter circumquaque contemplabantur feneſtram. Quæ ſic inventa eſt ſolida atque perfecta, ut in iis vitreis marginibus nullius fracturæ viderentur veſtigia. Tunc ipſe dux una cum ſatellitibus ſuis pœnitentia ductus, omnium conſenſu voto ſe obligavit, ut quamdiu ipſe viveret, numquam eumdem locum a ſecularibus perſonis poſſideri conſentiret; ſicque uſque in hodiernum diem ibidem Deo ſervientes ob merita ſanctæ Verenæ nequaquam ſecularis perſonæ ſibi dominantis moleſtiam pertulere.

4 Inſuper ad recordationem mentis noſtræ pervenit, qualiter prædictus heros Dietpoldus c, cum adhuc ipſum locum Zurziaca a prædicto duce haberet in beneficium, juxta Arſirm d fluvium munitionem cœpit ædificare, & turrim in ea miræ altitudinis conſtruere, totamque familiam venerandæ Virginis operibus innumeris, ſme & ſiti, flagelliſque multis oppreſſit in tantum, ut natando ſæpe Araxim fluvium manus illius effugeret, &, ut ita dicam, nudo corpore limina ipſius Virginis adiret, & ejus auxilium poſtularet, ut eam liberaret, & ad ſerviendum ſibi concederet. Quod & ita factum eſt. Quadam die illus

Cum Burchardus Sueno duo ſeculari vero ſubjecſſet eccleſiam S. Verenæ.

b

nitra viſum in donum id Deo gratum non eſſe.

cumque deinceps reliquiis liberam.

Dietpoldi eumdem varias eccleſiis.

c

d fiam.

A illius progeoie eom ſuis intus maoentibus, turris contremere ruereque cœpit, atque vitam præſentem miserabiliter finivit. Jam tunc prædicta familia eſt liberata, & ad ſerviendum ſanctæ Virgini promptiſſima. Unde contigit ut
e cives loci illius eam Werinam *e* vocitarent, quia omnia, quæ ab ea fideliter poſtulantur, ſine dubio impetrantur. Sic fit, niſi adſit gratia Spiritus ſancti, Deo & Sanctis ſuis adverſantibus
* periculum ad pernicionem * interitus imminere.

5 Cujuſdam hominis domum quidam maligni-
ostendens ob furtum, invocata Sancta, visum recepit tatis fraude decepti nocte irrumpentes, furati ſunt equum. Poſſeſſor autem ejus concito curſu perſequeos fugientes, ſtatim eos comprehendit, & duobus ex eis, erant enim tres, oculos eruit.
f Tertius autem erat de familia *f* beatiſſimæ Verenæ virginis; qui captus, invocato nomine ſancto ipſius, veniam poſtulabat pacis, dicens, in omni vita ſua numquam ſe quid tale commiſiſſe;
* adjutus nec poſtea Domini gratia adjutus * committere velle, ſi per ipſius voluotatem dimitteretur in pace. Ille autem, cui hæc calumnia deprædationis facta fuerat, propter hæc vota minime parcens, projecit in terram, lumen oculorum abſtulit, &
B abſceſſit. Item in ſemet ipſo cogitans ſe aliquid ſegnius egiſſe; & hominem, quem reliquerat excæcatum, adhuc vel modicum luminis habere, iterum atque iterum rediit, & orbes per palpebras tam fundibus inanes fodit, ut ex ejus excitate non eſſet opus amplius quemquam dubitare. Poſt hoc corpore penitus excæcatus tandem ſurexit, &, prout potuit palpitando *, ambulare
* palpando cœpit, ſpem tamen firmam & fidem plenam babens ſuæ illuminationis io Deum & ad ſanctæ Verenæ patrocinium. Laudabilia rea & per divioam mi erationem mirifica, quod hominis malitia excæcatur, ſtatim divinitus illuminatur, & poſt excæcationem majorem adeptus eſt videndi elaritatem. Permanet etiam adhuc vivens, & ſerviena in miniſterio ſanctæ Zurziacenſis eccleſiæ, teſtis exleſtium beneficiorum, quæ Dominus per beatiſſimam Verenam clementer operatus eſt in illum.

6 Conradua g Burgundinorum rex inclytus eum
Conradus Burgundiæ rex ejus fœnore ſibi ne filius imperet ex legitima uxore liberos non haberet, æſtuanti animo cogitans, quem regni ſui relinqueret heredem, dixit ad conjugem: Eſt locus io Alemannia Deo & ſanctæ Virgioi conſecratus. Eamus & ejus
g clementiam exoremus, ut filios habere poſſimus.
C Veocrunt, devotiſſime adoraverunt, muncra obtulerunt; vota voveruot, quæ poſtquam impleverunt, largiſque eleemoſynis rite peractis, domum reverſi ſunt, eadem oocte regina intravit ad
h regem, concepit & peperit filium. Quo audito *h*, vivente patre, ſuſcepit regni gubernacula, & adhuc ordinato regimine principatur.

7 Hermanous i Alamannorum dux Reginlin-
Hermanus vero Suevus dux filium i dam *k* nobiliſſimam matronam aeceoit uxorem. Cumque filioa non haberent, ſimili modo veneruot adorare ſanctam Virginem Verenam, & in
i ipio loco pernoctaverunt. Prædicta autem matrona vidit per ſommium quaſi deſcendere in ſinum ſuum, & in eo latitantem, narravitque viro
k ſuo. Ipſe autem ſciebat, quia vir ſapiens erat, quod filiam procrearent. Quæ concepit & peperit filiam. Ipſa autem eorum filia *l* innumeris honoribus ereiebat io ſeculo, ſed majoribus apud Deum, ut credimus, pollebat in cælo.

matrona alia vocatur I. Orbilam ne filio,
8 Ilia etiam addatur tertium, quod dignum eſt ut memoriæ tradatur. Nobilis quædam matrona habitabat in regione Allatia, quæ longo tempore conjuncta viro ſuo, infœcunda erat tamen in utero. Hæc jugiter cœpit invocare Anonomen ſanctæ Odiliæ *m*, quatenus per illius pietatem mereretur habere progenitem. Alvo tumeiceote ex cooceptu, filiam protulit in partu. Huoc parvipeodens ſemineum, cupiens habere virilem ſexum, non deſinit Virginis implorare auxilium. Deouo coneipieoa, peperit alteram, iplamque multum habuit exoſam. Nec tamen minus ſanctæ Odiliæ implorabat gratiam. Tertio vero concipiens, peperit tertiam. Quam ut cognovit, in lectum mœroris deeidit, & a nullo potuit coololari: & quia non eſt exaudita, jacebat in lecto ſemiviva.

9 Veniens autem ſancta Odilia, ejus ioſir-
monetur ab ea, ut rogeț S. Verenam, cujus opo geminos impetrat. mitatis miſerta, blandis ſermonibus conſolata eſt eam, dicens: Quare ſic agis? Quare irrationabiliter meditaris? Quod a me petiſti, feci, prout potui. Sed, ſi vis habere filios, pete ſanctam venerandamque virginem Verenam: ipſa enim, non ego, habet gratiam donandi filios & filias *n*, & hæc dicens evanuit ex oculis ejus. *n*
Prædicta autem matrooa, collectis viribus, convocatisque loci illius presbyteris, ſciſcitabatur ab eis, ubi requieſceret corpus ſanctæ virginis E
Verenæ. Facta autem inſinuatione ab illis, erat ſerviens ſanctæ Verenæ omnibus diebus vitæ ſuæ. Tunc jugiter & ſine intermiſſione cœpit ſanctum nomen virginis Verenæ pro virili ſexu implorare. Quæ poſtea coneipiens, diu adoptato partu ejus miſeratione obtulit geminos filios. Multorum oomina *o* ſcirem nominare; ſed opus *o*
non eſt ea ſingula deſcribere, quia adhuc ſuot multi eamdem gratiam petituri. O virgo Verena omni laude digniſſima, ora pro noſtri omnium ſalute, ne peteamus in hac peregrinatione.

ANNOTATA.

a *Andreas du Cheſne in Hiſtoria Burgundiæ lib. 2. cap. 51. tres recenſet Burchardos, Alamanniæ ſeu Sueviæ duces. Primum ait occiſum anno 911.: atque hic idem haud dubie eſt, qui apud Marcum Velſerum pag. 589. in Stemmate Kiburgenſium comitum ſimiliter ponitur obiiſſe anno 911. Fuit hic per filiam Dietpergam uxius* p *materous S. Udalrici Auguſtani epiſcopi; at huc non videtur ſpectare. Burchardus II., qui a quibuſdam primus vocatur, ducatum Sueviæ adeptus eſt per Conradum regem, ſed imperatorem, circa annum 915. aut 916., cæſuſque eſt in Italia anno 926., ut vult Cheſnius. Hunc deſignavit Burchardum, ſnades orde miruculorum; cum cui ſequitur Conradus Burgundiæ rex, & Hermannus Burchardi ſucceſſor, qui umbo juniores ſuos Burchardo II., & ſenioret Burchardo III. ejus filio.*

b *Hoc in recentiore Vita Germanica clarius ſic exponitur:* Quoniam autem id, quod Deo eſt conſecratum, nec poſſit, nec debeat ſeculari imperio eſſe ſubjectum.

c *In Stemmate laudato Kiburgenſium comitum apud Velſerum aliquis reperitur* Diopoldus, *filius Hupaldi vel Hugobaldi nepeſque Hartmanni, qui Burchardi I. Sueviæ ducis erat frater. Verum an hunc Burchardi conſanguineum, an alium Diepoldum deſignet auctor, me latet.*

d *Per Ararim intelligit rurſus* Arolam, *a qua non circiter milliari diſtat* Znrzachum, *ſi non fallus tabulæ geographicæ.*

AUCT. ANONYMO.

e *Nimirum a voce Germanica* wehren *ducta agnominatione, quam prætermiſerunt recentiori; ſicuti omiſſa eſt in apographo noſtro Ms. collegii noſtri Molſeimenſis in Alſatia, in quo Acta cum miraculis contracta leguntur.*

f *Vita Germanica*, Tertius, S. Verenæ manceipium.

g *Conradus Burgundiæ Tranſjuranæ rex, cognomento Pacificus, filius fuit Rudolphi II., & pater Rudolphi III. Uxorem habuit Matbildem filiam Ludovici Tranſmarini Francorum regis. Laudatus Cheſnius de eo latius agit lib. 2. cap. 14., atque unicum ei fuiſſe filium Rudolphum & quatuor filias; defunctum vero anno 994.*

h *Locus hic obſcurior ſic exponitur in Ms. Molſeimenſi*, Genuit filium, qui patre viventa & ordinante rex inceſſit coronatus. *Nos quidem invenio Rudolphum III., vivente patre Conrado, coronatum eſſe regem; ut res non eſt incredibilis: nec video, cur auctori ſyncbrono in eo fidem abrogare debeamus.*

i *Hermannus I. Suevię dux deſignatur, ut patet ex uxore. Nullum hic legitur habuiſſe filium; at filiam, quam mox memorabo. Cheſnius*
B *cap. 51. Hermannum dicit filiam Gebhardi Francorum comitis, qui occiſus eſt in prælio contra Hungaros anno 910., ut ex variis refert Joannes Georgius ab Eckhart Commentariorum de Rebus Franciæ Orientalis lib. 33. num. 6., ubi Herimannum vocat. Mortuus eſt Hermannus ipſe anno 948., ſi non fallitur Cheſnius.*

k Reginlinda, *vel* Regulinda *apud Cheſnium*, & Regiwilda *apud recentiores, vidua erat Burchardi II., de quo egimus; eoque defuncto nupſit Hermanno, qui Burchardo ſucceſſit in ducatum Sueviæ, uti habet Cheſnius.*

l *Non dubito, quin hæc filia ſit Iiba, quam nuptam Ludolpho Ottonis I. imperatoris filio tradit Cheſnius. Falluntur hic Luitolphus Sueviæ duo poſt Hermannum ſocerum ſuum, Annalium de biſce omnibus Cruſium Annalium Sueviorum part. 2., lib. 4., cap. 9.:* Anno CMLVII. Luitolfus, dum bellum magno ardore proſequitur, repentina morte perit ... Fuit Luitolfus natione Saxo,
C factus a patre Othone dux Sueviæ ... Luitolfo ſucceſſit quartus (*imo quintus ſaltem a Burchardo primo, quem omittit*) Burchardus II. (*revera III.*) qui erat primi (*rectius ſecundi*) Burchardi & Dietbergæ, vel, ut alibi reperitur (*& verius*) Regelindæ filius; ac ſecundi (*tertii*) ducis Hermanni privignus. Ipſe & anteceſſoris Luitolfi uxor Iiba erant ... eadem matre nati, *Reglinda videlicet. Hæc omnia ſatis nobis conſentirent, ſi Burchardum I. agnoviſſet Cruſius: quem dum omittit, ducum numerum neceſſario minuit.*

m *Colitur S. Odilia vel Othilia virgo in diœceſi Argentoratenſi in Alſatia, inſcriptaque eſt Martyrologio Romano ad 13. Decembris, ubi de ea agetur latius.*

n *Non quidem inuſitatam eſt, quod aliquis impetret unius Sancti ſuccurſione illa, quæ ſenſiva regavit ab alio; quodque etiam nuncupetur a primo, ut alterum accedat. Hæc tamen verba prorſus ſingularia ſunt, ideoque dubitari poteſt, an ſic prolata fuerint a Sancta apparente, ut ſibi poteſtatem ſimilia impetrandi generatim abjudicarit, alteriſque attribueret. In Molſeimenſi Ms. verba hæc ſunt:* Cur contriſtaris? Quid mihi irateeris? Feci, quod potui. Verenam roga. Ipſa habet poteſtatem dandi filios & filias. *Auctor* D *contemporaneus cum ſit, facile credo, matronam fuiſſe monitam a S. Othilia, ut S. Verenam rogaret, cujus interceſſione filium aut filiam impetraret. At exiſtimo verba, quæ Sanctæ attribuit, non habenda pro certis, cum idem ſcriptor juſto liberior ſit in exponendis aliorum dictis.*

o *Videtur ſcriptor nomina variorum prætermiſiſſe, quod adhuc viverent, idque præcipue facit, dum honori illorum nocuiſſet relatio.*

CAPUT II.

Beneficia ope Sanctæ impetrata: laborantes in feſtivitate ejus, blaſphemi, fures, raptorque puniti, & aliqui ex iis pœnitentes deinde, invocata Sancta, ſanati.

IGitur quodam tempore magna pars templi venerandæ Virginis ex fragilitate aquoſæ terræ a ſummo uſque ad fundamentum ceciidit, populoque ingreſſum negavit. Tunc juſſum eſt ab abbate *a*, ut tales fundamenti lapides acquirerent, ut ultra opus reſtaurandi non haberent. E Statim ſe congregaverunt cives, ubi ſcilebant eſſe cumulum lapidum ſubmerſorum in locum, qui dicitur Confluentia, ubi Araris fluvius Rheno coalociatus decurrit; & bonum conſilium inierunt, ut, quamvis evellere non poſſent, tamen incipere ſluderent: KYRIE ELEYSON cantantes more fidelium militum, properaotium ad bellum, ſaliendo ingreſſi ſunt Rhenum. Deus enim, qui eſt totius boni auctor, per merita ſanctæ Virginis firmam voluntatem illis dedit, frigus abſtulit, (hyemis enim tempore fuit) audaciam præſtitit, vigorem ſalem intulit, ut, quos viginti homines in terra non poſſent portare; a quinque vel ſex 10 aqua uſque ad terram perducti ſunt *b*. Quos intuentes, figuras litterarum & imagines hominum viderunt in eis ſculptas; & ideo cognoverunt, eos dudum naufragio ſubmerſos. Manus enim ſcribentis in aquarum ſubſtantia inutilis eſt. Tunc magna proſperitate fundamento impoſiti, & bene ſunt ſuperædificati. Laudemus venerandam virginem Verenam quæ nobis Chriſtum faciat eſſe complacatum. F

11 Æſtivo igitur anni prioris tempore ſub eujuſdam, nelcimus qua, noctis quiete accidit grande miraculum, quod nobis eſt bene cognitum, quia oculis noſtris vidimus: ideo teſtes veritatis ſumus. Rheno enim ex abundantia aquarum egreſſo ſupra modum & immaniter amplificato, totum pene ſegetis tegebat fructum, ipem vivendi abſtulit, atque eives deſperantes fecit. Hoc intelligentes, ante lucem ad monaſterium *c* venerunt, lacrymabiliter veniam virginis deprecantes, ne ſe detereret, & ab importunis æquoribus eos liberaret. Et ſurgentes ab oratione, tollentes cruces, ſanctitatemque *d* portantes, venerunt uſque ad campum, ſed tamen propter metum æquoris non auſi ſunt intrare planitiem ſegetis. Tunc ſubito in articulo unius momenti feliei recurlu Rhenus proprium alveum ingreſſus eſt, nulla læſione comitante; & ſegetes, quæ erant proclives in mane, ſtatim erigebant ſe meridie. Tunc omnes effecti ſunt læti, cantantes atque laudantes ſanctam Verenam, & dicentes: Laudemus Virginem venerandam, quæ flore caſtitatis laudem promeruit in excelſis.

12 Nec hoc prætercundum putamus, quod

quæ-

Lapides ad reſtaurandum templum ſubmerſos, vi Sanctæ facile elevati.

a

b

Fundatio aquarum repreſſa per Sanctam rogatam.

c

d

mulier in festo laborans subito male percussa, & ad altare sanata :

A quædam mulier incauta nimis diem dedicationis ecclesiæ noluit servare ejusdem Virginis gloriolæ; sed arripiens fusum & colum penso involutum, insistebat uperibus manuum. Cum autem a vicinis mulieribus fuisset ammonita, ne hoc ageret, sed secum ad ecclesiam pergeres, noluit illis consentire, sed magis cœptum opus adimplere. Illis abeuntibus *e*, facta oratione, acceptaque benedictione, gaudentes semearunt ad sua. Introntibus autem illis prædictæ mulieris mansionem, invenerunt eam in terra jacentem, ore spumantem, dentibus stridentem, colum lævæ, dexteræ autem fusum, districte adhærentem, omniumque membrorum officio carentem. Nec mora, vehiculo imponentes *f*, ante sanctum aliasse corpus inane deferentes; diu clerici cum omnibus, qui aderant, deprecationes facientes, per merita sanctæ Virginis mulieri incautæ subvenit gratia Salvatoris. Illa, quæ in manibus tenebantur, divinitus transiliendo super altare veneruot, & membra debilia mulieris sana surrexerunt. Tunc omnis clerus laudes Deo plallentes, ad propria reversi suot gaudenter. Siellas in cacumine cæli videmus, arenam in litore maris novimus, sed dinumerare non valemus. Ita nec describere possumus miracula, quæ fiunt sempes per Virgiois gloriosa merita, præstante Domino nostro Jesu Christo, qui cum Patre in unitate Spiritus sancti vivit & regnat Deus in secula seculorum. Amen.

e

f

B

blasphemia in Sanctum gravior punita,

13 Hue usque audistis blandimenta pieratis; nunc audite hujus Virginis sententiam potestatis. In regione igitus Francorum *g* fuit quidam comes, multum per omnia dives. Hic totum tempus vitæ suæ vixesat sine filiis cum conjuge sua. Cumque a nobis læpe foret ammonefactus, ut Zurziacum locum caula orationis adires, veniam Virginis imploraret, & aliquam portiunculam suæ hereditatis, quamvis parvulam, illi donaret, ut filios habere potuisset; nostræ autem ammonitiooi non contentiens, sed in ridiculum prorumpens, Hi tales *h*, dicebat, io virtutibus sunt fragilea, in rebus bellicis semper inutiles. Postmodum autem ipsa ejus uxor, quia nolebat etedere spem suam in Virginem sanctam habere, ex ictu sulminis est percussa, atque miserabiliter vitam præsentem finivit, ipse autem sine filiis permansit.

g

h

C

furantes in festo Sanctæ impediti ac puniti, deinde sanati ;

14 Cum dies festus adesses venerandæ virginis Verenæ, dies anouæ exspectationis nostræ, de regionibus multis populis congregatis, fures ertam, quasi ad adorandum hujus Virginis sanctitatem *, eamdem cum illis viam locum Zurziacum ingressi sunt. In crepusculo autem cujusdam noctis equos furati sunt, recedentesque erraverunt per montes & silvas, per campos & paludes, & per multa incommoda duxesunt totam quietem * noctis, vix crepusculum diei exspectantes. Unus autem eorum venit equitando in atrium ecclesiæ scissis vestibus, corrupta facie, sine sensu & intellectu eorruens in terram quasi mortuus. Equus Domino suo reddius, sur autem a populorum manibus ad sanctum altare portatus; factaque oratione ab omnibus, surrexit ianus, spondens se ultra tale non facturum, & sub censu sanctæ Virginis propsium *i* servitutum. Quod ita fideliter fecit, ut promisit. Alter autem sine sensu venis nesciens cum caballo ad scenouiam *k* proprii seniorii *l*. Simliter per messia sanctæ Verenæ est liberatus, secessitque illæsus: & sine crimine ambo vitam fioierunt.

reliquias

* tempus quiesi destinatum

i

k l

Septembris Tomus I.

15 Rustieus quidam, cum in dedicationis die ejuldem ecclesiæ ad colligenda ligna abscindendo silvam intrasset, manubrium, quod secebat manu, firmiter adhærebat. Ad altare ductus, oravit prostratus coram populo. Recessit ianus. Vir quidam pro redemptione animæ partem hereditatis suæ dedit Fratribus, Deo & sanctæ Verenæ servientibus, additeque molendinum congregationi *m* valde necessarium. Cui potentios aliqua persona sesistens, quod iste bene consadidit, ille male detrahere voluit, commutans cursum justum rivuli, ducens in alium locum injustum viri proprii *. Quodam autem tempore rivulus ille inaudita abundaoiia magnificatus erumpens, totamque structuram clausuræ frangens, sine pluviarum guttis, nulloque juvamine hominis, sed sola potentia Dei majestatis pervenit ad locum cursus prioris. Ille autem homo multum perterritus advenit, veniam Virginis deprecatus, & quod incaute abstulit, diligeoter reddidit atque emendavit.

AUCT. ANONYMO. *alter in festo laborans, percutitur & sanatur ; mala Sanctæ de congregatione condicata :*

m

* servi

E

16 Memoratus *n* quidam cum comitatu magnæ multitudinis per oppidum Zurziacum ites agendo tempus unius noctis mansitavit in ædificiis sanctæ Virginis. Unus autem ex illis, qui in ministerio eeteris præsuit, nobis contsarius, & nostrarum rerum maligous dispensator in distribuendo exitit: quod postea terum eventus probavit. Nam ab ædituo ecclesiæ ceram ministerialem *o* cum magna austeritate quæsivit: ipse autem, ptout habuit, dedit. Contra ille magis ac magis accipese voluit; ipse vero, quia non habuit, minime dedit. Tuoe ille furore repletus candelas circa sanctum altare ad se traxit, protinusque recessit. Mane autem facto, ire cœperunt; sed lubito iste anxius eecidit de caballo plana terra, quasi in basilicæ pavimento, fractilque erurihus jacebat quasi mostuus, manibulque suorum ad mansionem reportatus, diu manens in hac infirmitate detentus; nec prius melius habuit, donec se redimere studuit. Laudemus Verenam sanctam, quæ dat pœnitentibus misericordiam, ad se venientibus gratiam præstat, terrorem delinquentibus incutit, petentibus veniam distribuis, præstante Domino nostro Jesu Christo, qui cum Patre in unitate Spiritus sancti vivit & regnat. Amen.

quidam ob raptus ex ecclesia Sancta candelas subito mor. lo percussus, & dein sanatus.

n

o

F

ANNOTATIO.

a *Varia in hisce miraculis sic referuntur, acsi ecclesia* S. Verenæ *monachis fuisset subjecta : quod tamen nullibi clare dicitur. Hic abbatis fit mentio, pastex Fratrum & Congregationis. Verum scriptores neuteriet hæc recte videntur explicare de præpositis ecclesiæ, & de fratribus antiquæ confraternitatis, quæ congregatio vocatur, ideoque eorum insistam vestigiis. Accipe, quomodo eum, qui hic* abbas *dicitur, vocet Vita prior Germanica*: Mandavit præpositus, decanus, sive præles sacerdotum in Zurzaeh. *Quidni etiam* abbas ecclesiæ S. Vesenæ *dici possit? Nam abbas non necessario monachorum superior est, cum olim non modo monachorum abbates assent, sed etiam abbates canonicorum, idemque titulus Canonicorum præpositis bodieque detur quibusdam locis. Quis ima parœtiæ rectores subinde* abbates *nominati legantur, atque idem titulus multis aliis fuit attributus. Consule Cangium in Glossario ausio ad vocem* abbas.

AUCT. ANONYMO.

b *Hoc miraculum, ſi revera miraculum vocari debet, & res peracta non eſt modo naturali, prætermiſſum eſt in Ms. Molſeimenſi.*

c *Per* monaſterium *intellige eccleſiam, ſicut vox* monaſterium *non raro ſumitur. Vita Germanica:* Currunt homines afflicti ad ſepulcrum, ſive locum S. Vetenæ *&c.*

d *Id eſt*, reliquias *aut* thecam reliquiariam, *ſicuti vox* ſanctuarium *ſubinde ſumpta fuit. Formata eſt vox a voce Germanica* heiligthum, *quæ reliquias ſignificat, & ab eadem oritur radice cum voce* heiligkeyt, *quæ* ſanctitatem. *Pro reliquiis vocem ſumi, clarius patet no. 14. ubi reperitur.*

e *Solœciſmus hic aliquoties recurrit. Lege:* Illæ abeuntes *&c., & paulo inferius:* Intrantes autem illæ *&c.*

f *Hic alius eſt Solœciſmus prædicta appoſitus. Lege:* Illis imponentibus ... defetentibus, .. & clericis deprecationes facientibus *&c. Porro cum ſimilia orationis vitia non reperiantur in aliis miraculis, ſuſpicari poſſumus hoc deſcriptum fuiſſe ab alio quopiam, & ceteris adjectum. Legitur tamen etiam in Molſeimenſi ſine ſolœciſmis, ſed ultimo loco.*

g *In Vita Germanica dicitur*, ex Francia Orientali.

B

h *Ibidem*, mulieres *&c.*, *addunque uxorem comitis non minus blaſphema verba dixiſſe, & peiora etiam, quam comitem.*

i Proprius *ſumitur pro cliente, ſervo, mancipio.*

k *Vocem hanc non reperio. Sed haud dubie locus deſignatur.*

l Senior *hic dominum ſignificat, uti alibi ſæpe.*

m *Jam dixi, hic poſſe intelligi confraternitatem, cui bona illa fuerint data, niſi quis malit intelligere clericos, qui divina officia ibidem in eccleſia Sanctæ, & forſan in commani vivebant.*

n *Vox ſic legenda videtur, ſed ambigue ſcripta eſt. In Molſeimenſi habetur:* Quidam nobilis cum exercitu *&c.*

o *In dicto Ms.*, Ceram petiit ad lumina facienda.

CAPUT III.

C *Reliqua miracula & beneficia medii ævi.*

Quidam nobilis ex gravi infirmitate vere vexatus a

FRater quidam erat in congregatione *a*, nobilis quidem genere, ſed nobilior dignitate. Hic vias juſtitiæ ſemper habebat in corde, &, prout potuit, Fratribus ſervitium impendebat. Diligebat autem omnes & ab omnibus diligebatur. Creſcebat autem eo tempore juventutis infirmitas magnæ ponderoſitatis, & a nullo medicorum *b* induſtria potuit ſuperare incommoda. Cœperat ejuſdem Virginis ſanctæ jugiter juvamen implorare, ac ſæpius ejus requiem *c* viſitare, ut ab ea mereretur liberari. Cumque quadam die advenitet, & humiliter orando proſtratus jaceret, ut dicunt homines, obdormivit, ſanuſque ſurrexit, & cum magno gaudio ad propria remeavit, ac uſque ad finem vitæ illæſus permanſit. Hæc ideo, Fratres, deſcripſimus, & pauca de multis expreſſimus, veluti quoſdam flores de pratis, ut in die ſolemnitatis ſanctæ Verenæ virginis habeat dilectio veſtra ſuper nocturnos in nocte ad legendum, & in die ſuper menſam teſtationis Fratribus ſufficientet ad intelligendum, & in omni loco ſemper reſonet Ius Dei in auribus noſtris, qui in Trinitate vivit & regnat Deus unus in ſecula ſeculorum. Amen *d*.

18 Igitur in die Purificationis ſanctæ Mariæ cum oblatione cives univerſi ad eccleſiam ſunt congregati, Miſſatum ſolemnia proceſſionemque ſanctæ crucis exſpectantes. Cumque divinæ laudis tempus advenitet, officio candelarum rite peracto, accenſiſque omnibus, ad eccleſiæ januam venimus, ſinguli ſingulas candelas in manibus portantes; ſed tamen nulla ardens præ valetudine venti ingrediebatur. Et dum quaſi centum paſſus ab eccleſia digreſſi ſumus, ſubito cum magna impetus tempeſtate, irruit ventus vehemens ab aquilone; multa ædificia in villulis fregit, magnaſque in ſilvia arbores radicitus eruias in terram projecit. Cumque ardentem flammam io eandela vidiſſemus, manum ad defendendum appoſuimus, ſimque mox extinctam cernebamus. Illico tetigimus manum ad corpus, cum celeriter ardentem invenimus; omnibuſque populis hoc factum ſimiliter inſpicientibus, quod nos latuit, qui poſt tergum noſtri fuit. Iterum atque iterum manum ardenti candelæ appoſuimus: nuiu divinn extinguitur, atque rurſum divinitus accenditur. Quoties manum flammæ ad protectionem præbuimus, totiens Deo inſpirante * extinguitur, atque iterum inflammatur. Quatta autem vice ad notmetipſos reverſimnt, cognoſcentes vete in nomine ſanctæ & individuæ Trinitatis hoc factum eſſe. Nam trina & unum quatuot faciuni. Trina pertinent ad ſanctæ Trinuatis majeſtatem; unum ad ſanctæ Unitatis Deitatem *e*. Sine autem defenſione manuum, & cum immobili flamma pervenimus ad templum Domini: eum ſumma lætiia reverſi ſumus ad proptia.

candela in eccleſia Sanctæ venit extinctæ, rurſumque ſuprat ſponte accenſa; D

a. e. aguste vel diſpoenent E

a

19 Villanus *f* quidam diem ſolemnem ſanctæ Verenæ dignis feriis noluit obſervare, ſed abiit ad proprium pratulum, volens fœnum atidum evertere de loco in locum. Dixerunt et preſbyteti boni: Eſt bodie feſtivitas ſanctæ Virginis. Non licet tibi bodie quidquam operis tervilis facere. Ille autem pro nihilo habuit, nec omnino opus deteliquit. Msledixerunt ei preſbyteri, dicentes: O ſancta Vetena, redde illi metcedem *g*. Ille autem miſet ſex vicibus cecidit, lunatice in tetram cadens. Stomachari cœpit, & longum malum longo tempore habuit, donec Virginis gratia illum ſanavit.

laborans in Sanctæ feſta, male in poenis ſua devotionis f

F

20 Tributarius *h* quidam copulavit ſibi in conjugem ſimilem ſibi tributariam. Etenim illius ſubſtantiæ per partes plurimas diiatus, non poſt multum temporis factus eſt vir inclytus. Cumque filios & filias haberet, erubeſcens ſe ſanctæ Virgini ttibutum ſolvere, quod ex hereditate debuit reddere, abduxit ſe ſuamque progeniem cum Virginis maledictione: quod poſtmodum rerum eventus oſtendit in actione. Nam ipſe & ejus conjugata defuncti ſunt ambo morte inſpiraia *i*. Prncreatio autem ejus, quæ nune lupcreſt, patitur patalyſim, eunctorum carens officin membrorum, niſi tantum habens viſum oculorum. Sic fiat *k* detrahentibus beatæ Verenæ ſanctis virtutibus.

pontrat cum uxore, qui vocat hos ſolvere tributum Sanctæ de bonis h

h

i

k

21 Igitur quodam tempore familia *l* ſanctæ virginis Verenæ juſſa eſt ex ipſa ripa, qua monaſterium eſt conſtructum, in alteram convenire ad metendum. Perrexerunt quidam, eccleſiam præterierunt; alii autem humiliter adoraverunt. Mulierctula autem proſtraia intentiſſime ſe Deo & beatæ Virgini commendabat: & ita ventum

mulier in aqua miraculiter ſervata l

eſt

A est usque ad naviculam navigationis. Sed quia navicula parva erat, plures portare non poterat. Pauci, qui ecclesiam præterierunt, naufragio perierunt. Qui autem proni adoraverunt, ex gratia Virginis evaserunt. Mulierecula autem illa usque ad ima Rheni est submersa, atque ambulando mirabiliter est transducta. Cives autem hæc videntes, occurreruat ei obstupefacti, mirando dicentes: Unde venit, aut quo vadis, aut qualiter habes? Illa dixit: Pretiosa femina ponens in imo manum suam super os meum, & alteram super capitis mei cincinnum, produxit me ad medium vastrum. Tunc omnes læti, prout potuerunt, laudes Deo & sanctæ virgini Verenæ in altum sanavetunt.

22 Vas itaque lapideum in urbe antiqua juxta Rhenum a pastoribus gregum fuerat repertum *m*, de quo post paululum dicemus, cum ad illius loca congrua scribendo perveniemus. Nam quædam fidelis femina vidua lacrymando maritum perdidit vilum oculorum: ac jugiter veniam virginis implorabat cum lacrymis. Nocte igitur veniens sancta Virgo, suscitavit eam, dicens *n*: Est vas lapideum, in quo infundens aquam calidam cum cinere mixtam, lavi capita leprosorum, aliarumque vestimenta infirmorum. Si ex illo laveris, procul dubio visum habebis. Surrexit concita, ducatum petiit a vicina muliere, vas invenit, lavit oculos, & vidit. Post *o* hæc autem Almitati ejus & sanctorum Thebæorum martyrum pulchra ecclesia in eodem loco est fabricata, in qua Christi miracula visa sunt & audita. Nam cum ex aliqua negligentia nocturnula lumen deesset, totus locus prædictæ urbis magno redundans splandore luminis, sicut visum est cuidam beato presbytero, in adjacenti juxta Rhenum oppido habitanti, manentque * in totum noctis spatio. Simili autem modo, privata ecclesia officio clericorum, audita est vox psallentium angelorum, & iam dulcis in auribus audientium, veluti mel est in dentibus manducantium. Custodes autem volentes accedere, non potuerunt pedem ante pedem levare.

23 Secundus igitur Hermannus *p* Alamannorum dux, dum esset præcipuus omnibusque virtutibus vir præclarus, Conradi prædicti regis filiam duxit uxorem. Cumque ex ea filias iam procrearet, filios autem non haberet, ambo vocarunt, gratiam Virginis pro filio postulaverunt: quod statim postea impetraverunt. Quo nato, xenia non parva obtulerunt cum puero: & cum benedictione Virginis & gratia recedentes, læti venerunt ad propria. De quo plurima in alio loco scripturi sumus, si Deus permittit, qui omnia ex nihilo creavit: cui honor & gloria per omnia secula seculorum. Amen.

vas visus reddens inventum vasculo, quo usa erat Sancta, unde fundum ædificatum est

m

n

B

o

a loge manebat

filius impetratus.

P

C

ANNOTATA.

a *Hæc secundum ante dicta sic exprimuntur in Vita Germanica*: Etar ax confraternitate S. virginis Verenæ stemmate quidam nobilis, virtutibus vero & auctoritate nobilior. *Non habetur hoc beneficium in Molsheimensi.*

b *Phrasis lunata est. Lege*: Nullus medicorum industria &c.; *vel*: Nulla medicorum industria.

c *Id est, sepulcrum, uti habent neoterici.* AUCT.

d *Clausula hæc, & phrasis vitiosa alium rursus auctorem insinuare videtur.* ANONYMO.

e *Frigida hæc est ratiocinatio. Factum ipsum nec in Molsheimensi, nec in Vita Germanica habetur; forsan quia minus videtur spectare ad* S. Verenam. *Nolui tamen illud omittere, quia reperitur in nostro Ms., & in ecclesia* S. Verenæ *contigit.*

f Villanus *rusticum, seu rusticulam significat.*

g *Zelus hic quidem erat imprudens; sed idcirco factum falsitatis non arguendum, cum numquam non reperiantur imprudentes. In Molsheimensi habetur*: Qui maledixerunt ei, orantes Verenam, ut le vindicaret. *Ex miraculis, quæ sequuntur, nullum amplius legitur in Molsheimensi.*

h *Hoc in Vita Germanica sic exprimitur*: Servus quidam & cultor S. Verenæ duxit in uxorem humiliter ejusdem Virginis famulam. *Verum hæc minus recte; nam tributarius ille est, qui tributum solvere alicui debet, & alius est a servo, sive mancipio, multo minus* cultor *Sanctæ dici debebat. Illud autem tributum solvebat* ex hereditate, *id est, quia hereditatem adeptus erat cum onere tributum aliquod solvendi ecclesiæ* S. Verenæ. E

i *Id est, divinitus illata: nam sic illa voce ante usus est auctor.*

k *Et hic scriptor ille ostendit zelum sine scientia.*

l *In Vita Germanica*, feudales & mancipales ecclesiæ S. Verenæ.

m *In Vita Germanica dicitur vas rursus abjectum fuisse a pastoribus.*

n *Sequentia sic narrantur in eadem Vita Germanica*: Quære vasculum a pastoribus inventum, ex quo ego pauperum capita abluere & mundare sui solita. Si itaque illi aquam impoueris, eaque te lavaris, priorem tuum visum plane recipies. Quo dicto, mulier læta surrexit, seleque a pastoribus ad locum illum, quo sacrum vasculum abjecerant, duci cursvit *&c.*

o *Rursum Vita Germanica*: Propter hoc magnum & notabile miraculum, ad honorem Dei & hujus sanctæ Virginis, etiam ad laudem totius sanctæ Thebeiensis Societatis, in sacro illo loco capellam aliquam ædificarunt, quæ hodierno adhuc die capella S. Mauritii apellatur, & etiam singulis annis a magna hominum turba publica processione & supplicatione visitatur, *&c.* F

p *Hæc optime congruunt cum dictis laudati supra Chesnii, qui lib.* 2. *cap.* 51. *de Hermanno II. Sueviæ duce Gallice habet*: Tunc (*anno* 997.) Otto III. ducatum dedit Hermanno II. illustri ac potenti domino: nam nuptiis sibi conjunxerat Gerbergam seu Guepam filiam Conradi regis Burgundiæ, ... ex qua genuit filium unum & tres filias, videlicet Hermannum successorem suum *&c. Miror hoc beneficium omissum esse in Vitis Germanicis, nisi forsan scriptores illi putaverint Hermannum hunc eumdem esse cum memorato ante Hermanno I., cui simile obtigit beneficium. Hisce demum subjungam appendicem miraculorum aliquot, quæ narrantur in Vita Germanica, prout illa nobis Latine reddita est.*

AUCT. ANONYMO.

APPENDIX

Ex Vita Germanica, interprete VVinando Peſcher.

Obeunte ſine ſucceſſu ſolita, a

SEreniſſima regina Agneta *a* regio ſanguine ex Ungaria nata, potentiſſimi imperatoris Romani Rodolphi conjux, tempore quodam le celebre S. Virginis ſepulchrum viſitaturam vovit ut Deus ſibi hæredem dare dignaretur, quo facto fuit exaudita, Filiumque impetravit, quem Joannem *b* appellavit. Qui poſtea anno MCCXCIV. fundationem S. Verenæ in tutelam ſuam & patrocinium ſuſcepit. Quæ litteræ præter cæteras veriſimilia teſtimonia tam de donatione & confirmatione hujus eccleſiæ, quam eriam de narratia aliiſque miraculis adhuc conſervantur, & exhiberi poſſunt. B

Puella viſus peſſimum, c

25 Anno MDCVI. contigit, poſtquam pii quidam conjuges filiolam longo tempore cæcam haberent, quod illam S. Verenæ in Zurzach voverent. Et ecce, cum votum ſuum ibidem impleviſſent, Dominus Deus gratiam ſuam oſtendit, cæcamque filiolam rurſus illuminavit, ut ipſi nos prætentes ex utroque parente percepimus.

Scabies ſubito, c

26 Non ignota perſona in loco, vulgo Thienger dicto, comitatui Sulzenſi e ſubjecta, filiolam habebat in tota facie nociva & mortifera ſcabie ita dœfedatam, ut nullus medicorum mederi potuerit. Quare hæc ſyncera & pia perſona hanc filiolam S. Verenæ offerre vovit. Cum jam puellam ad ſepulchrum anno MDCXIII. perduxiſſet, omnis ſcabies quantocius defecit, puellaque plane fuit ſanata. Quare Deum in dilectis ſuis Sanctis ſumme laudavit, & gratias egit.

Pii & ſurdi & oculorum ſolor, d

27 Anno MDCXVI. contigit, quod duo viri ex imperio Zurchenſi *d* XIV. Junii in Zurzach venirent, ibidem ſuo voto, quod ex conſilio piorum hominum ſuſceperant, ſatisfacturi, ex cauſſa, quia uxorea carum valde ægrotarent, una ex ſurditate, altera vero ex glaucomate, ſeu oculorum dolore. Quamprimum autem preces ſuas perſolverant, eorum petitionibus per interceſſionem S. Verenæ ſuis latisfactum. Quemadmodum uterque cum gratiarum actione revertus exitum ſui voti indicavit. C

Puella ſo vitans ſe ſuperum, e

28 Margaretha *e* femina ex Ptullendorff anno MDXCIX. magno & terribili tumore in pede erat affecta, ingentelque longo tempore dolorea patichatur: & quamvis ubicumque auxilium & conſilium imploraret, multa etiam remedia adhiberet, nihil tamen juvabant, ſed rumor & dolores quo diutius, qun plus proficiebaor. Interea occurrunt ei multiplices gratiæ & favoras, quos S. virgo & martyr Verena apud omnipotentem & miſericordem Deum ina fideli intercelſione multis hominibus in omnibus eorum difficultatibus & neceſſitatibus conteeuta eſt & impetravit. Quare le munus aliquod ſive ſacrificium, piamque peregrinationem ſanctæ ejus eccleſiæ & ſepulchro exhibituram vovit: mox ſe ad iter accingit, & quidem tempore hvemali in Januario, in magno frigore, & profunda multaque nive; cum jam totaliter fatigata & defeſſa, etiam aliquantulum debilis & infirma in Zurzach veniter, ſtatim & ſine moca ecclſiam, & ſepulchrum S. Verenæ virginis & martyris invifit, offert muoera ſua & preces, quem in finem (quia illa, ut dictum, aliquantulum deſeſſa, debilia & infirma fuerat) ſubſidit, & inter orandum etiam indormivit. D

Tumores & dolores pedis. 29 Poſt mediam circiter horam rurſus evigilat, reperitque noo ſolum dolores pedis, infirmitatemque cordis una cum defatigatione membrorum, verum etiam tumores pedis deſeciſſe. Quare ſurgit, gratias ferventiſſime primo agit omnipotenti & miſericordi Deo, deinde etiam S. virgini Verenæ pro fideli illius intercelſione. Porro ſe confert ad reverendum admodum & doctiſſimum virum ac dominum D. decanum illius eccleſiæ, eique ao præſentia reverendi domini Galli, cellarii ſacræ eccleſiæ S. Blaſii, decani in Klingenaw *f*, uti etiam honeſtiſſimi viri, & domini Pelagii Artzlin, ſecretarii urbici & memoratæ eccleſiæ S. Blaſii præfecti in Keyſerſtull, hoc expreſſum & notabile miraculum narrat, quod ſibi per gratiam & bonitatem Dei, & per interceſſionem S. virginis & martyris Verenæ paterne fuit commuoicatum. E f

ANNOTATA,

a *Hoc beneficium varie narrant hic auctor Mauritius Adler (modo verba ejus fideliter reddita; nam Vitam ipſam Germanicam non vidi) & recentior Hieronymus Richter, cujus Vitam Gaemanicam præ manibus habeo. Omnis tamen varietas eſt in perſonis. Prior certe erat, cum Rudolfus I. imperator uxorem non habuerit filiam regis Hungariæ, nec filium Joannem. Richterus melius dicit Agnetem fuiſſe filiam Ottocari Bohemiæ regis: nam hæc nupta fuit Rudolfo Sueviæ duci, Rudolfi imperatoris filio, quem* archiducem Auſtriæ *nominat minus recte, cum Auſtria eo tempore* ducatus *tantum titulo gauderet; atque hic Rudolfus ex Agnete genuit filium Joannem, ut multi tradunt ſcriptores.*

b *Vuns Atenpeckius in Chronico Auſtriaco de Joanne ejuſque parentibus ſic habet tom. 1. Scriptarum rerum Auſtriacarum col.* 1229.: Rudolfo filio regis Rudolfi Agnea, ſoror lexri regis Bohemiæ Wenceslai, filii Othocari, nupſit, ... & ex ea natus eſt Johannes, qui Albertum regem circa flumen Rhenum, non longe ab oppido Schaffhuſn, dum ſimul amice iter agerent, ſua manu interfecit: deinde pœnitentia ductus Clementem V. Pontificem maximum, qui ſibi purgationem indulgeret, apud Avinionem adiit, Pontifex cæſaris occiſionem ab imperatore judicandam ait. Venit igitur Piſas, ubi cum * eælar Haiorieua VII, ejus nominis imperator conſidebat; a quo juſſus religionem ingredi Eremitarum S. Auguſtini, in eaque perpetuo pœoiterc, non recuſavit: mortuus eſt in eadem nrbe & in æde ſui Ordinis ſepultua. *Idem repetit auctor col.* 1236., *eademque Alberti imperatoris affigit anna* 1308., *& contigiſſe dicit* juxta civitatem Baden, .. in quo loco monaſterium ædificatum eſt & dictum Kunigsfelden. F * forte cum

c Sulx, *quod aliqui* Solicinium *vocant, oppidum eſt Sueviæ ad Nicrum flumen in ducatu Wurtembergico. Illud olim ſuos habuiſſe comites patet ex Cruſio, qui ſubinde de iis memnit.*

d Ex pago Tigurino, *ſeu* ditione Tigurina *voluit dicere, uti habent Richterus & Mucerus, Tigurinus autem pagus, cujus caput* Tigurum, *Germanice* Zurich, *notiſſimus eſt & primum locum obtinens in Helvetia.*

e *Apud*

A e *Apud Richirrum vocatur* Margarita Waiblin, nata in Pfallendorff.

f Clingenovium, *vulgo* Klingenau, *eſt oppidum ad Arolam*; Kayſerſtal, *quod mox ſequitur, ad Rhenum; utrumque eſt in præfectura Badenſi, & epiſcopo Conſtantienſi ſubjectum, ſicuti Zurzachum ipſum, quod utrique fere interjacet. Ex hiſce demum colligat lector, miracula & beneficia haud dubie plura contigiſſe, quæ anteriora facta ſunt, uſque ad ſeculum decimum ſeptimum, quo aliqua adjunxit Germanus Vitæ ſcriptor, ſed ea tantum, quæ ſuo tempore noverat facta.* AUCT. ANONYMO.

DE S. FIRMINO EPISCOPO CONF.

AMBIANI IN GALLIA

COMMENTARIUS PRÆVIUS. J. S.

Geminus Ambiani Firminus, martyr alter, alter confeſſor: hujus Acta anachroniſmis fœdata: elogia aliunde deprompta, tempus vitæ diſcuſſum.

B

CIRCA ANN. SECLXX AUT CCC. LXXX.

Ambianum olim Samarobrivæ, & Somanobria dictum;

Ambi, *vetuſta gens Galliæ in Belgica ſecunda Bellovacos inter & Atrebates Semanam fluvium accolunt, quod Latini olim* Samarum *vocabant, uti videtur ex antiquo urbis primario nomine. Quippe urbem gentis primariam* Samarobrivam *nominavit Cæſar cum antiquis, alii* Somonobriam *& Somanobriam recentius vocarunt, ut videre eſt apud Valeſium in Notitia Galliarum pag.* 15. *&* 539. *Nunc vero urbs ipſa a gentis vocabulo* Ambianum *poſſim dicitur; Gallis* Amiens. *Porro urbs Ambianenſis, uti primaria erat, vetuſto gaudet epiſcopatu, atque inter epiſcopos ſuos colit* Firminum *geminum, alterum martyrem, qui* XXV. *Septembris celebratur, alterum Confeſſorem, cujus feſtivitas in hunc diem incidit. Celebritatem antiquitatemque cultus S. Firmini confeſſoris infra commodius oſtendemus occaſione controverſiæ, de poſſeſſione corporis ejus exortæ. Hic vero de Actis, atque* C *ætate ipſius breviter diſſeremus; nam, etſiamſi egregia Viri ſanctitas ſatis ſe manifeſtet, pauca tamen de geſtis ejus exarata ſunt, pauciora ſunt de eo monumenta, quæ plenam mereantur fidem.*

Acta S. Firmini confeſſoris ſcripta ſunt, quorum duo habemus exemplaria Mſſ. Primum majoribus noſtris ſubmiſit Nicolaus Briſartius frequenter in hoc opere laudatus, alterum R. P. Joannes de S. Martino huc Ambiani miſit anno 1660. *Conſentiunt invicem hæc exemplaria, ſi ſolum reſpiciamus ad facta, quæ ita ubique refruuntur: ſed Ambianenſia hinc inde interpolatum eſt, adjectis phraſibus verbiſque ſubinde mutatis, ut ſtylus eſſet elegantior. Porro non conſentiunt ſibi Acta ipſa, ſed variis fœdata ſunt anachroniſmis. Quippe Fauſtianianum Sancti patrem ainat floruiſſe imperante Gratiano, id eſt, circa annum Chriſti* 379. *aut* 380., *deinde vero ætatem S. Firmini confeſſoris produnt poſt tempora Attilæ Hunnorum regis, qui circa medium ſeculi* V. *Galliam miſere vaſtavit, quin & Sanctum noſtrum ad Vigilium Papam deducunt, ita ut vivere debuiſſet uſque ad medium fere ſeculi* VI., *quo pontificatum geſſit Vigilius. Hæc non cohærere, per ſe patet, tantoque minus cohærere poſſunt, quod Fauſtianianus dicatur converſus a S. Firmino martyre, qui paſſus eſt ſub Diocletiano & Maximiano. Omnia indicant, Acta illa* Acta S. Firmini confeſſoris anachroniſmis fœdata;

collecta eſſe ab homine imperito, qui multa miſcuit & confudit, ideoque certam fidem non meruit. Præterea & alia quædam in iisdem Actis occurrunt, quæ vel dubia apparent, vel prorſus reprobanda, uti in annotatis oſtendam.

3 Breviaria eccleſiæ Ambianenſis, quæ nobis ad manum ſunt, impreſſa ſeculo XVI., *nimirum anno* 1550. *&* 1555., *novem in Officio Sancti exhibent lectiones, in quibus relati anachroniſmi non reperiuntur, licet aliàs Actis ubique conſonent. Vincentius Bellovacenſis in ſpeculo rectius compendium vitæ S. Firmini confeſſoris: aliud ſimile Petrus de Natalibus in Catalogo Sanctorum. Et demum, ut omittam recentiores, quædam etiam de S. Firmino confeſſore habentur in Actis S. Firmini martyris, quæ gravitatem habent & antiquitatem, ut fatetur Tillemontius, etſiamſi hiſce etiam Actis fidem detrahere conetur.* F

4 Porro, cum nihil habeamus de S. Firmino confeſſore, quod antiquius ſit Actis S. Firmini martyris, breviter diſcutiam præcipuum argumentum Tillemontii, quo Acta illa impugnat tom. 3. *Memorat.*, *nota* 2. *in S. Saturninum. Primo ait mortem S. Firmini martyris aliquando in Actis collocari ſub Dioclefiano, aliquando ſub Decio & Valeriano. Rationem altam hujus aſſerti non allegat, niſi Acta ipſa apud Boſquetum pag.* 146. *&* 152. *inſpicienda. Verumtamen de Decio & Valeriano non tam clare id habetur, ut aliam explicationem verba non patiantur, ideoque alio modo explicari debeant, cum non ſit veriſimile ſcriptorem, cui gravitatem attribuit ipſe Tillemontius in Saturnino pag.* 304., *ſibi tam aperte contradixiſſe in re tam clara. Ipſa igitur auctoris verba accipe*: Præſes data juſſione præcepit, ut cæriales & templorum ſacerdotes in ejus præſentia convenirent, ipſiſque aſſidentibus Sebaſtianus præſes dixit: Sacratiſſimi imperatores Decius & Valerianus decreverant, ut honor & cultura deorum in omnibus finibus orbis a populis & gentibus conſervetur, & thure altaria ſecundum veterem & antiquam principum conſuetudinem venerentur, & ſi quis contra decreta ſacratiſſimorum imperatorum venire tentaverit, aut conſervare minime voluerit, diverſis tormentorum generibus affligatur, eumque capitalem ſubire ſententiam ex decreto lenatus & prio-

Tillemontius oppugnat, ſed præcipuum ejus argumentum mihi videtur

AUCT. J. S.

principum Romaeorum ſtatutum eſt. *Ex his colligi nequit, martyrium S. Firmini ſub Decio & Valeriana ſtatui, cum eadem dici poſſent ſub Dioclesiano, præſertim priuſquam hic ſub finem regni ferolia decreta contra Chriſtianos promulgaverat. Etenim, cum non abrogarentur defunctorum imperatorum decreta in Chriſtianos lata, ſed eorum exſecutio ſolum intermitteretur, potestas provinciarum præſides iis decretis uti, iisque revera ſubinde utebantur ad Chriſtianos perſequendos. Locus igitur expoundus eſt de edictis Decii & Valeriani dudum defunctorum, nec de utroque vivente imperatore exponi poteſt, cum ſimul non imperaverint. Qua de cauſa non debebat Tillemontius aſſerere, martem S. Firmini martyris modo in Actis collocari ſub Diocletiano & Maximiano, modo ſub Decio & Valeriano, aeſi id ſtatum eſſet; ſed probare debuerat id ſequi ex verbis allegatis, ne inconſequentias ſuas lectoribus obtruderet pro verbis Actorum.*

B

alia breviter ob teſtimonia diſcutienda ſuo loco a nobis facienda

5 *Objicit præterea, veriſimile non eſſe, quæ in Actis leguntur de quadraginta hominum millibus Pompeiopoli converſis a S. Saturnino, multiſque aliis in Gallia a S. Firmino ad fidem adductis. Ac demum multa alia ait in Actis occurrere, quæ eorum minuunt auctoritatem. An numerus converſorum nimium ſit exaggeratus, aliſque mavis laborent Acta, examinari latius poterit ad* XXV. *Septembris, quo colitur S. Firminus martyr. Nos interim hiſce uſculis hiſce objectionibus non abſterremur, quo minus hæc tranſferamus omnia, quæ de* S. Firmino *confeſſore in Actis prædictis leguntur. Ubi auctor narraverat corpus S. Firmini martyris ſepultum eſſe a Fauſtiniano, quem Sanctus antea converterat, hæc deinde ad propoſitum noſtrum ſubjungit:* Fauſtinianus autem, quem antea memoravimus, qui & corpus beati Firmini martyris condidit, in amore & memoria beati Firmini martyris & confeſſoris, unicum filium ſuum, nomine Firminum nuncupavit, eumque ſacris litteris imbutum, viris religioſis ad inſtruendum tradidit: qui poſtmodum ſapientia, & doctrina ſo Gallicarum

C

partibus, velut clariſſimus ſolis radius, omnibus enituit. Nam dum eſſet decorus eloquio, certiſſimus moribus, & caſtitate probus, omnibus Europæ eccleſiis pater & magiſter affectus eſt; & cum virtutum gradibus ad culmina eccleſiæ conſcenderet, a Joanna Lugdunenſis eccleſiæ antiſtita, ad epiſcopatus officium rapitur, per quem divina miſericordia in ſancta Eccleſia multa miracula oſteodere dignatus eſt.

8 Firmini cani floris ex Actis Martyrol.

6 Nam & ipſa paralyticos multos ad priſtinam ſanitatem reſtituit, & filium Caliſti patricii a febribus orationis virtute liberavit, vexatos a dæmonibus multoties per ſingula loca expurgavit, ſicut ipſe hodie meritis ipſius ſingulis ſe invocantibus, & in ſe operantibus longe, lateque coruſcat, qui & eccleſiam in honore ſanctæ Mariæ Virginis conſtruxit, in qua ſanctus Firminus martyr & pontifex conditus eſſe traditur, & in qua Firminus epiſcopus ſuam ſepulturam elegerat fieri. Sed cum dubium ſit propter perſecutionem, quæ tunc illic inundaverat, ubi ſanctus Firminus martyr a Fauſtiniano claro depoſitus ſit: dubium tamen non eſt ubi ſanctus Firminus confeſſor & epiſcopus poſt multas virtutes oſtenſas, conditus eſt, obi & ſine dubio requieſcere credendus eſt. Vixit autem annis quadragiota ſeptem *, & ſub die Kalendarum Septembrium felicitee a ſeculo migravit, regnante Domino noſtro Jeſu Chriſto, qui eum Patre ſimul & Spiritu ſancto vivit, & regnat per immortalia ſæcula ſæculorum, Amen. Explicit paſſio ſancti Firmini epiſcopi & martyris. *Præcipua hujus elogii difficultas eſt, quod inter epiſcopos metropoli Lugdunenſis nullus reperiatur Joannes ante ſeculum* XII. *Nec ad Lugdunum Clavatum ſeu Laudunum ecturrere luces, quod ſerius acceperit epiſcopum. Lugdunum Convenarum jam tunc fortaſſe habuit epiſcopatum, ſed ignoti ſunt primi illius urbis epiſcopi. Verumtamen Joannes Lugdunenſis epiſcopus Sanctum noſtrum erduaſſe dicitur etiam in Actis edendis. Fieri poteſt, ut Joannes prætermiſſus ſit in catalogis antiſtitum Lugdunenſium, niſi malemus ſuſpicari errorem in epiſcopi illius aut ejus eccleſiæ nomen irrepſiſſe.*

* *in Mss. quo reſtitui ſexaginta ſeptem*

D

7 *Aliud elogium Bellovacenſis lib.* 16., *cap.* 89. *tradidit his verbis:* Per idem tempus (*id eſt, imperante Gratiano, de quo egerat*) Fauſtianus vir genere nobilis, non ſolum Ambianis, ſed totius Galliæ præfectus erat. Hic unicum filium habuit, quem in honore & memoria ſancti Firmini martyris Firminum nuncupavit. Qui bonæ indolis puerulus eſſe incipiens, ætatulam ſuam Domino conſecravit. Cumque virtutum gradibus ad culmina eccleſiæ conſcendere videretur, Ambianicis plebibus gratus epiſcopus ordinatur. Ubi qualem, quantumque ſe præſtiterit, quis digne valeat explicare? Quis tantorum verborum copia inſtructus ſit, ut cuncta ejus bona, ut decet, proſequi queat? Ab omni errore infidelitatis vanæ gentilium ſuperſtitioois urbe purgata, in loco, ubi corpus beati Firmini martyris tumulatum, eccleſiam ſanctæ Dei Genitricis ſemperque Virginis Mariæ conſtruait, quam populorum confluaus ſupremis honoribus muneravic. In qua dum in Paſchali feſtivitate ſacra perſtractaret myſteria, cælis apertis, palmam Domini noſtri Jeſu Chriſti aſpeait, quæ ajus vitæ ſacroſancta chriſmata beavit, qui de ſacroſancti munaris viſione, imo peeceptiune ſacrificatus, ab omni inquinamento carnis & ſpiritus poſtmodum manſit illæius.

alterum ex Bellov. mendoſo

E

F

O quoties ob veritatis aſſertionem paratam habuit mortem, ſed licet ei ſors temporis præſtare martyrium non potuerit, gloriam tameo martyrii non amiſit, quia peo ſpe æternitatis jugiter laboravit. Inſignis itaque virentibus miraculis coruſcus Cal. Septembris migravit ad Chriſtum.

8 *Accipo & tertium elogium ex Catalogo Sanctorum Petri de Natalibus, qui lib.* 7. *cap.* 137. *ſic habet:* Firminus epiſcopus Ambianenſis (*urbis,*) quæ ab ambitu fluminis Ambianum dicitur, ipſius civitatis oriundus, filius fuit Fauſtiani nobiliſſimi viri, qui in honoram ſancti Firmini martyris filium ſoum Firminum vocavit... Hic bonæ indolis puer ætate procedente per iocremeora virtutum creiceos, factus eſt epiſcopus civitatis: qui populum verbo & exemplo in viam ſalutis direxit; & ab omni gentilitatis errore urbem purgavit; atqua ſupra ſepulcrum ſancti Firmini martyris eccleſiam Dei Genitricis conſtruxit & conſecravit: in qua dum io die ſancto Paſchæ celebraret, cælis apertis, palmam ſibi de ſupernis illapſam aſpaxit: & ab eo die ab omoi carnis inqoinamanto & motu muodus permanſit. Quievit io pace III. Calen. Septembris, ſepultus in eccleſia ſupradicta. Cui ſucceſſerunt ſancti Honoratus ... & Salvius. *Simile elogium conte-*

tertium ex Petro de Natalibus

ſuit

A *unis Saaſſayni ad 1. Septembris. Addit tamen duo, primum quod in epiſcopatum ſucceſſerit Eulogio ſecundo Ambianenſium epiſcopo, uti omnes habent catalogi; alterum, quod præter eccleſiam ſupra ſepulcrum S. Firmini martyris ſtructam, quam cathedralem ab eo conſtitutam affirmat, aliam ab eodem ædificatam aſſerat his verbis:* Beatæ ioſuper Virginis ædiculam condidit, ad quam ſuccedente tempore ſedes pontificia, ſenatuſque eccleſiaſticus translotus eſt. *Verum ſecunde hujus eccleſiæ cathedralis auctorem faiſſe* S. Firminum, *nullibi lego apud antiquiores.*

compar. dium vitæ 9 *Demum ſubjunago indicatas ante lectiones ex Breviario anni* 1550., *tum omnia fere videantur continere, quæ de Sancto vivente ſunt ceteris probabiliora. Quæ vero de urbe Ambianenſi non recte dicuntur, corrigentur in annotatis ad Acta:* Regnante Deo & Salvatore noſtro Jeſu Chriſto per ſecula, anno ab Urbe condita octuageſimo ſexageſimo ſeptimo Antonius * Pius cum filio ſuo Aurelio urbem condidit, quam ab adjacente flumine Somonobriam appellavit. Hanc divinis ſacravit muneribus, munoravit opibus, viris nobilitavit belligeris. His vero fultam munificentiis Gratia-

* Antonius nus

B nus, magni quondam Valeotioiani filius, ſuo eam poſt annorum multorum curriculo præfecit dominio, imperialemque inibi ſibi ſortitus eſt dignitatem. Cui & nomen mutando indidit, & ab ambitu fluminum Ambianum eam nominare præcepit.

ex Breviario

so Per idem tempus Fauſtinianus vir nobilis genere præfectoriam Ambianorum non ſolum adminiſtrabat dignitatem; verum etiam hierarchico totius Galliæ ordini præerat ſummus. Huic unicus erat Filius, quem in amore & memoria B. martyris Chriſti Firmini, documentis cujus & prædicationibus ſanctis looge ante baptiſmatis gratiam perceperat, Firminum nomine nuncupavit. Qui puerulus erga parentes degens, & bonæ indolis eſſe incipiens, ætatulam ſuam Chriſto Domino conſecravit. Traditus vero viris ſapientibus & religioſis quotidie erefcebat in bonis operibus. Perfectus itaque in Dei ſapientia & doctrina, in

C Galliarum partibus velut ſolis radius omnibus enituit. Firminus igitur Dei cultor a beato viro Joanne Lugdunenſis eccleſiæ antiſtite Ambianicis plebibus conſecratus eſt epiſcopus. Sic ergo epiſcopatu ſuſcepto, ad ſedem Ambianicam remeavit, ſemper ad virtutum inſtantiam perſeverans. Eamdem pauperibus curam, ut prius, ſolicitus gerebat. Semper enim in obſequiis pauperum, in diligentia peregrinorum, ioſatigabiliter perdurabat.

Ambianenſ. 11 In loco enim, qui ab antiquis dicitur Abladana, ubi corpus B. Firmini martyris a Fauſtiniano ſenatore tumulatum fuerat, eccleſiam B. Virginis Mariæ conſtruxit: in qua dum in Paſchali ſolennitate divinum peragoret Officium, palmam Domini ejus viee charifmata beantis aſpexit. Dum vero appropinquare profectionis ſalutarem diem ſentiret, convocatis diſcipulis ſuis, dixit ad eos: Si me diligitis, Jeſum ſemper amate, & præcepta ejus veſtris mentibus figite: ego enim gradior viam carois univerſæ. Commendo ergo in manus veſtras hodie ſalutem animarum veſtrarum. Hæc inter verba, ſupplicibus orulis eom manibus ad cælum elevatis, diu tacitam precem fudit. Deinde in vocem prorumpens, ait: In manus tuas, Domine, commendo ſpiritum meum. Sic enim ejus anima, ſarcina carnis obiecto, atque a terrenis preſſionibus liberata, hor ordine ad ſuum læta devolavit Auctorem. Vixit autem beatus Firminus annos ſexaginta ſeptem; qui miraculis coruſcans, ſub die Calendarum Septembris feliciter migravit ad Chriſtum. Sepultuſque eſt honorifice in eccleſia beatæ Mariæ Virginis, quam ipſe conſtruxit, præſtante Domino Jeſu Chriſto, cui eſt cum æterno Patre & Spiritu ſancto honor & gloria per infinita ſeculorum ſecula. Amen.

AUCT. J. S.

12 *Præcedentia elogia aliquot continent notas chronologicas, ſed vagas & vix ſibi cohærentes, imo in ſpeciem contrarias. Hinc ætas Sancti certo determinari nequit. Primo Fauſtinianus ſancti Confeſſoris pater converſus dicitur a S. Firmino martyre, ita ut ætas* S. Firmini *confeſſoris non debeat nimis amoveri a S. Firmino martyre. Hæc nota ceteris certior, cum habeatur ex Actis S. Firmini martyris.* 2°. *Bellovacenſis & Petrus de Natalibus cum Breviario ita loquuntur, acſi Fauſtinianus adhuc viviſſet imperante Gratiano, quod veriſimile non eſt, ſi ſepelierit S. Firminum martyrem. Hinc quod dicitur* per idem tempus, *non tam preſſe videtur ſumendum.* 3°. *S. Honoratus tum hic a Petro, tum in elogio proprio, aliiſque ibidem in Actis ejus citatis tom.* III. *Maii pag.* 612. *&* 613., *dicitur* S. Firmini *confeſſoris ſucceſſor. At S. Honoratus videtur floruiſſe circa finem ſeculi* VI., *alias ſeculo* VII. *jam provecto, ita ut illud intelligi non debeat de ſucceſſione immediata, cum plures inter utrumque intercefſerint, non nominati in catalogis antiquioribus, ut ibidem adverſus Henſchenium:* Etenim, *ait*, ejuſmodi catalogi videntur magna ex parte deſumpti e litaniis & Martyrologiis eccleſiæ Ambianenſis, in quibus notati eraot epiſcopi, qui ſanctitate floruerant, ceteris omiſſis, quorum memoria injuria bellorum aut negligentia majorum videtur intercidiſſe. Horum autem aliqui, ab aliis poſtea in notitiam revocati, ita indicantur: Leodardus, Audoenus, Edibius & Beatus, qui interfuit concilio Aurelianenſi V., anno DXLVII. habito. *He omnes etiam reperiantur eodem ordine apud Sammarthanos tom.* 2. *Galliæ Chriſtianæ pag.* 92., *& apud Adrianum de la Morliere in Antiquitatibus Ambianenſibus lib.* 2. *Subdit Henſchenius:* Memoratur ex veteriſſimo Martyrologio eccleſiæ Ambianenſis Deodatus epiſcopus, ſed quando præfuerit, ignoratur. *Hic igitur etiam inter* S. Firminum *& Honoratum ſedere potuit, aliique etiamnum ignoti. Porro S. Honoratum & S. Salvinum collocarunt Majores noſtri cum Morlierio ante Berecundam, mortemque Honorati ſigunt circa annum* 600., *Salvii circa* 625., *nec paucas hujuſce chronotaxis rationes allegant, quæ vide tom.* I. *Januarii pag.* 704., *& tom.* III. *Maii pag.* 611. *&* 613.

Nota chronologica, qua habenda ratio in explicatis, explicamur,

E

F

13 *Quarto difficultatem parit, quod ætas Sancti diverſo modo notetur in Actis. Nimirum Acta S. Firmini martyris edita tantum attribuant Firmino confeſſori annos* quadraginta ſeptem, *Acta propria nonas numerant* ſexaginta ſeptem. *Dubium non eſt, quin Acta Martyris ſint meliora; ſed nec dubitare poſſumus, quin alia hoc loco ſint præferenda, cum certum ſit tranſcribentium incuria mendum irrepſiſſe in numeros. Deprehendi id in Mſs. noſtris: nam in uno notantur anni* quadragiota ſeptem, *ſicut apud Boſquetum; in alio vero Audomarenſi* ſexaginta ſeptem. *Deinde Breviaria Ambianenſia etiam notant* annos ſexaginta ſeptem, *eaque videtur communis olim fuiſſe opinio, quæ & rectius cohærere poterit cum chronotaxi dando. Laudatus mox Molierius pag.* 160.

vixit probabilius Sanctus annos 67. & S. Firminus in certo poſſet eſſe ſub Diocletiano.

AUCT. J. S. 360. *cum aliis quibuſdam, quos nominat, longiſſimam Sanctio noſtro Vitam adſcribit, non alia, opinor, de cauſa, quam ut melius impleret tempus omne, nec ullum in catalogo epiſcoporum relinqueret vacuum. Verum hæc ratio non ſufficit. Malim ergo opinionem de ætate ſexagenta ſeptem annorum ut probabiliorem amplecti, donec quis inveniat certiora monumenta. 5°. ſtatuenda eſt mors S. Firmini martyris ſub Diocletiano & Maximiano ſecundum Acta, & ante perſecutionem generalem, quia in iiſdem Actis mentio non fit edictorum Diocletiani, ſed Decii & Valeriani. His prænotatis, neglectiſque erroribus, qui de Attilæ & Vigilii temporibus leguntur in Actis, breviter oſtendam, quid de ætate S. Firmini confeſſoris videatur probabilius ſtatuendum.*

ex dictis quodſcumque vitæ Auctor obſervavit,

14 *Sanctus natus eſſe poteſt circa annum* 310. *aut etiam annis aliquot ſerius, quia Fauſtinianus pater ei dediſſe nomen* Firmini *dicitur in amorem & memoriam B. martyris Chriſti Firmini, cujus documentis longe ante baptiſmatis gratiam perceperat. Non igitur natus eſt Sanctus noſter, vivente S. Firmino martyre, ſed diu poſt ejus obitum, imperante veroſimiliter Conſtantino, idque* B *etiam ſuadet tempus initii epiſcopatus. Etenim Epiſcopus factus eſt poſt annum* 347.: *nam inter utrumque Firminum ab omnibus medius ſtatuitur Eulogius, qui fuit in concilio Colonienſi anno* 346. *in Sardicenſi anno* 347. *Scio quidem non eamdem omnium ſententiam eſſe de concilio Colonienſi ſeu Agrippinenſi, illudque fictitium haberi ab aliquibus, ſed nec eorum opinionis aſſentior, nec ex ea pendet aſſertio, cum Sardicenſe concilium ſaltem ſubſiſtat, ibique inter epiſcopos Galliæ ſubſcripſerit* Eulogius, *non alius utique ab Ambianenſi. Porro Eulogius ſecundus epiſcopus Ambianenſis ſtatuitur paſſim, quia inter ipſum & S. Firminum martyrem nullus reperitur medius. Hinc veriſimile eſt jam ſenem fuiſſe tempore Sardicenſis concilii, ipſique non multis poſt annis ſucceſſiſſe* S. Firminum confeſſarem, *forſan inter* 350. *&* 360. *Dimus quam annis epiſcopatum geſſerit, quove anno obierit Sanctus, antiqui non cuprimunt. Martyrologium novum Pariſienſe ad marginem notat circa annum* 390.: *Morlierius vitam ejus vellet producere uſque ad* 430., *ſed parum probabiliter.*

C 15 *Si Sigebertus audiendus videretur, vitam* *et colligitur ejus Sigeberti.* *Sancti producere deberemus uſque ad medium fere ſeculi* V.: *ſic enim habet ad annum* 382.: En tempore præfecturam Gallicam miniſtrabat vir illuſtris Fauſtinianus, qui genuit Filium, quem ob amorem & memoriam beati Firmini martyris Firminum vocavit, (*eccleſiæ*) Ambianenſis poſteriori tempore epiſcopum. *Verum clarum eſt, hæc ex Actis* S. Firmini *confeſſoris deſumpta eſſe cum aliis, quæ præmittit de urbe Ambianenſi, ideoque referri ad imperium Gratiani, quia de Gratiano Acta meminerunt, & mox ſubdunt:* Per idem tempus Fauſtinianus *&c. Credimus autem in Actis illius non alia de cauſa Gratiani imperatoris mentionem eſſe factam, quam quia imperio aſſociatus eſt Ambianis anno* 367., *ejuſdemque urbis, in quam beneficus fuit, nomen mutaſſe ferunt. Verba vero alia Actorum:* Per idem tempus Fauſtinianus ... præfectoriam Ambianorum .... adminiſtrabat dignitatem, *quæ preſſe ſecutus eſt Sigebertus, non alia loco habemus, quam verba hominis tempora ubique perturbantis, ſibique apertiſſime contradicentis, nti antea probavi. Hinc mortem* S. Firmini *circa imperium Gratiani collocandam cenſeo, nimirum* D *circa annum* 370. *aut* 380. *aut etiam paulo ſerius: nam ætas* 67. *annorum & tempus ortus S. Firmini martyris non ſinunt, ut ad tempora multo poſteriora vitam ſancti Confeſſoris producamus. Hiſce Actis qualitacumque ſubjungo, ut deinde de cultu & reliquiis Sancti uberius diſſeramus.*

ACTA

ANACHRONISMIS CONSPERSA

auctore anonymo

Ex Ms. Nicolai Belfortii, collato cum Ambianenſi.

REgnante Domino & Salvatore noſtro Jeſu Chriſto in ſecula, anno ab urbe condita octingenteſimo ſexageſimo ſeptimo Antoninus *Porro de urbe Ambianensi.*
Pius *a* cum filio ſuo Aurelio urbem condidit, *a*
quam ab adjacente flumine Somena, Somonobriam appellavit, eamdemque divis ſacravit E
numinibus, muneravit opibus, viris nobilitavit belligeris. Erat quippe fœcunda terris, arboribus
memoroſa, trapezetum *b* referta commerciis, ac *b*
memorato fluvio per diverſos rivulorum flexus uno latere munita, qui pilcium copiam civibus abunde miniſtrat, & muris non parvum noſcitur præſtare munimen. Hanc denique Gratianus, magni quondam Valentiniani *c* regis filius ſuo *c*
præfecit dominio, imperialemque inibi ſortitus eſt ſibi dignitatem, & nomine mutato ab ambitu fluminum Ambianum nominari illam præcepit.

2 Per idem tempus, Fauſtinianus, vir nobi- *ac Fauſtiniano Sancti parentes pio S. Firmino genitis & adoleſcentia*
lis genere, præfectoriam Ambianorum non ſolum adminiſteabat dignitatem, verum etiam
hierarchico totius Galliæ ordini præerat ſummus *d*. Huic unicus erat filius, quem in amo- *d*
rem & memoriam B. martyris Chriſti Firmini *e* (cujus longe ante documentis & prædicationibus, priſtinis eliminatis piaculis, perfectionem *e*
baptiſmatis gratiæ, cum magno Chriſtianorum gaudio perceperat) Firminum nuncupavis. Hic
puerulus bonæ indolis, ætatulam ſuam Domino F
conſecravit, atque viris ſapientibus & religioſis a primæva ætate traditus, lectioni aſſidue adhærebat: & ſagaci induſtria excedens pueriles annos, ævum adoleſcentiæ cum magna ſollicitudine exercebat: & ſpiritus ſapientiæ eum humilitatis gratia in ejus vultu reſplendebat. Eccleſiarum conventiculis frequens intererat, & quæcumque ex divis * Scripturis recitabantur, avi- *al. divinis*
diſſime hauriebat, & in corde ſuo recondita, cum abiens eſſet, intemiſſime ruminabat. Perfectus denique ſapientia & doctrina, velut clariſſimus ſolis radius, in Galliarum partibus enituit: ferebat enim ſimplicitatem columbæ, ne cuiquam machinaretur dolos, habebat & ſerpentis allutiam, ne aliorum ſupplantaretur inſidiis *f*. *f*

3 Interea cum virtutum gradibus ad culmina *ordinatio epiſcopalis.*
eccleſiæ conſcendere videretur, Gallicanis convocatis epiſcopis, communi decretum eſt conſenſu, quatenus Vir Domini, divino plenus ſpiritu, propter perſecutionnes *g*, quæ tunc Chriſtiano populo immineebant, occiduas in partes ordinaretur epiſcopus. Firminus igitur inter caterg
vas populi, inter agmina clericorum, inter choros

A ros pſallentium a domino beatiſſimo viro Joanna
b epiſcopo Lugdunenſi *b*, Ambianicis plebibus conſecratus eſt epiſcopus. Qui, epiſcopatu ſuſcepto,
i ad ſedem Ambianoenſem remeans *i*, ad virtutis inſtantiam ſe exercens, conſtantiſſime in cœpto propoſito perſeverabat. Eadem in corde humilitas, eadem in vultu gravitas erat *k*, eadem dilectio fraterna, eadem mentis conſtantia permanebat; niſi quod epiſcopalis honor, qui cæteris pompæ fomentum ſubminiſtrare ſolet, ei majus ſtudium ad humilitatis virtutem exhibuit.

k

4 Erat itaque doctrina præcipuus, devotione ſamper armatus, opera docens, in corrigendo vehemeos, in diligendo ardeos, in adverſis paſiens, ptotervos non armis, ſed patientia vincens, & Chriſti jugo ſuaviſſimo ſubdens: in diſciplinis manſuetus, ad ignoicendum paratus, in ſtudiis aſſiduus, metu mortis ſollicitus: in exequiis devotus, in miſericotdia glotioſus; excellenti ingenio prædituus, paſtor eccleſiæ providus, delictum proprium eavens, alieoum ut luum lugens: in oblequiis erga pauperes & peregrinos infatigabiliter perſeverans. Habebat enim ſequeſtratum
B locum, in quem certis diebus egeoos ac debiles intromittens, ipſe, ut dudum coofuevetat, famulotum mote ſatagens, ſatis eis devote ſetviebat. Singulis tamen diebus conſtitutum duodenarium numetum teficiebat, plerumque etiam cum eis paritar ad unam mentam convivans, ita dumtaxat, us prius ſingulorum manibus aquam fuoderet, vinumque & panem manu propria præberet. Agebat hoc aſſidue: nam quod primum Deo vovit, nullis mundi negotiis obligavit.

celtivus patet.

5 Hic idem Vir beatus, rantis operibus mirifice ſempet intentus, divino fultus præſidio, Romam petiit. Ad quam eum pervenifſer, ſancto ſatiatus deſiderio, dulcia liminibus Apoſtolorum imprimens oſcula, diebus eccleſiarum circuibat loca, noctibus vero ad ſacroſanctа B. Petri tedibat habitacula. Ejus interim fama ſanctitatis
l audita a B. Vigilio *l*, ſanctæ Romanæ Eccleſiæ Apoſtolico, viro prudentiſſimo, honorifice eſt ſuſceptus; mutuoque ſe ambo eum magna dulcedine charitatis ſancti Pontifices ſunt olculati. Gaudebat enim ſummus Pontifex de tanto Hoſpite: beatus veto Firminus de tali ſuſceptore: atque inter hujuſmodi gaudia, mox pro gratia-
C rum actione divinis conſpectibus obtulerunt Sacrificium. Miſſatum quoque ſolemnia celebranter, ſanctis precibus pariter diuiſſime ioſiſtebant.

ſtet Romam ad limina Apoſtolor. pum,

l

6 Facto autem apud illum triennio, ſanctus Firminus ſibi augere labores pro Chriſto deſi-
unde dicitur reditſſe eum poſt ſtatu legati apoſtolici; derans, confeſſus eſt B. Vigilio Papæ, ſe velle regredi ad occiduas partes. Qui cernens in eo omne ſanctitatis ſtudium, tradidit ei omnem poteſtatem Apoſtolicæ dignitatis: quatenus eccle-
m ſiæ, quæ longe lateque ab Attila *m* Hunorum rege ferociſſimo pet Europam everſæ fuerant, ejus ſagaci ingenio ad divinum repararentur cultum, Valedicens itaque S. Firminus ſummo Pontifici, omnibuque jam dictæ urbis præſulibus, regreditur ad beatum Joannem ordinatorem ſuum. Cui cum retuliſſet, quomodo ſummus Pontifex tradidiſſet ſibi arcem ſummi pontificii Europæ eccleſiarum, quæ ab Attila dirutæ fuerant, B. Joannes: Perge, inquit, frater chatiſſime, lux deculque eccleſiæ, & ut prudens ſpeculator a Domino conſtitutus, prædica verbum, inſta opportune, importune, arguens, obiecrans, incte-
pans, in omni patientia & doctrina, ſuavem ſemper habens de iis, quæ Dei ſunt, vel allo- AUCT. cutionem plebis, vel collationem fraternæ ſa- ANO-
miliaritatis, ut gentis ferociſſimæ pacem tenetas, NYMO.
& copiulum populum ad fidem convertas.

7 His verbis B. Firminus in Chriſti confortatus gratia, Europeas *n* peragrans eccleſias, ordinavit epiſcopos, presbyteros, diaconos: inſuperque eliminata omni ſpurcitia, ſancta reparavit loca, docens populum ad eccleſiam coira, monaſteria inſtruere, atque in bonis actibus Deo ſedulo ſervire. His omnibus rite perfectis, Ambianicam poſtremo aggreſſus eſt urbem. Qua ab omni infidelitate & gentilium ſuperſtitione purgata, in loco, qui ab antiquis dicitur Bladana *o* (ubi corpus B. martyris Firmini a Fauſtiniano ſenatore pariterque ordinario tumulatum fuerat) eccleſiam B. Dei Genitricis ſemperque Virginis Mariæ conſtruxit, populorum quam confluxus ſupremis muneravit honoribus.

eccleſiam conſtruit ſupra corpus S. Firmini martyris; n

o

8 In quæ dum Paſchali ſolennitate feſtivum peragetet Officium, ſacraque pertractaret Myſteria, cœlis apertis, palmam *p* Domini & Salvatoris noſtri Jeſu Chriſti aipexit, quæ ejus vice ſacroſancta beavit charitmara. Ipſeque tanti muneris viſione, imo percepiione ſanctitatis, ab E
omni inquinamento carnis & ſpiritus, pnſtmodum manſit illæſus: & in eadem civitate per eum Deus multa oltendere dignatus eſt miracula *q*. Nam paralyticos plurimos ſanitati reſtituit, & filium Callilli patritii a febribus orationis virtute liberavit. Vexatos a dæmonibus multoties per loca ſingula expiavit: ſicut uſque hodie merita ipſius ſingulis eum invocantibus & pce eum ſperantibus, longe lateque coruſcant.

miraculis coruſcat.

p

q

9 Cæterum paſtoris cura ſollicitus, luſtrabat urbes & municipia ſibi commiſſa: quem Mori- *verbum Dei prædicat gentibus finitimis*
nenſes *r*, Pontinenſes, Vinniacenſes *ſ* Talaonenſes *t* quoque, atque Caldenſes, & barbari quique circa maris littora degentes (quos velut *r ſ*
in exttemis remotos nullus adhuc prædicationis *t u*
vomer ſulcaverat) primum cum hoſtili animo & perverſa mente ſuſceperunt. Poſtmodum veto, eum paulatim verbum Dei inſinuare cœpiſſet, pars maxima trucis & barbari populi, reiectis idolis, Chriſto ſubjecta eſt. Sicque ſana eorum nonnulla deſtruxit, idola quoque diverſi generis, ubicumque invenit, ſunditus ſubtuit. F
Inter hæc autem cum tempet lobriam ac religiolam teneret diſciplinam, frequenter nihilominus ab ingrato & perfido populo lacceſſitus eſt, & pene uſque ad eontumcliam provocatus: ſed accepta doctrina minime quieſcens, ſubtilitata inenarrabili, blande atque compoſite, animos barbarorum, de ſpe futura nihil ſollicito, ad amoram Dei ſtimulabat.

10 Unde ipſi, qui eum primo, ceu ferocif- *magno cum fructu*
ſimæ beſtiæ, diſcerpere cupiebant, poſtmodum ejus attendentes bonitatem ac manſuetudinem, imitatores ejus fieri cupiebant *x*. Nec erat ejus *x*
fama contenta circumjectus tantum Gallias illuſtrare: ſed exteras utique pruviocias implebat, meritorum gratia præcurrente, O quoties ob veritatis aſſertionem, paratam habuit mortem, feciſſetque ſatis votis, ſi contuliſſet tois temporis. Sed licet ei ratio temporis non potuit præſtare martytium, gloriam tamen martyris non amiſit, qui pro ſpe æternitatis jugiter laboravit.

11 Cum jam propinquare profectionis ſalutatem diem ſenriret: convocatis diſcipulis, quos jam, etſi non ſpiritu, corpore tamen incipiebat

agrotat poſtremo die ſuæ mortis,

relin-

AUCT. ANONYMO. relioquere orphanos, ſic ad eos exorſus eſt: Ultimam, dileĉtiſſimi, parvitatis meæ ſententiam, ultima amatoris veſtri ſuſcepitu verba. Si me vicaria dilectione amatis, divina juſſa adimplere conteodite, Jeſum ſemper ſuſpirate, præcepta ejus veſtris meotibus figite. Si vere mei amatores eſtis, Chriſti oomen, ſicut & ego, amate, Dei tremenda judicia jugiter formidate, & quales eritis io die judicii præſentandi, ſollicite penſate. Ego enim ſecundum eloquia Scripturarum viam univerſæ csrnis ingredior. Commendo ergo hodie in manus veſtras ſalutem animarum veſtrarum: mementote admonitionum mearum, & cogitate ſinguli de vobiſmet ipſis.

et pit manibus. 12 Hæc inter verba, ſupplicibus oculis cum maoibus sd cœlum elevatis, diu taciram precem fudit, deinde prorumpens in vocem, ait: Memento mei, qui ſolus ſine peccato es, Chriſte redemptor mundi. Tu ſemper fuiſti protector meus, adjutor meus: in manus tuas, Domine Jeſu, commendo ſpiritum meum. Ssncta ergo ejus anims, ſarcina carnis abjecta, hnc ordine B ad ſuum læta revolavit Auĉtnrem. Vixit venerandus & msgnificus prætul B. Firminus annos ſexaginta ſeptem, inſignis virtutibus & miraculis. Sub die Cslendarum Septembris migravit ad Chriſtum, ſepultutque eſt cum msgnifico hooore in eccleſia S. Dei Genitricis, quam ipſe conſtruxir; ubi rećta fide petentibur beneficis illius elareſcunt, præſtaote Domino & Salvstore noſtro Jeſu Chriſto, cui eſt cum æterno Psire & Spiritu ſanćto virtus, bonor, gloria & impe-rium per infinita ſecula ſeculorum. Amen.

ANNOTATA.

a *Longe ante Antoninum Piam ejuſque filium adeptrinum Marcum Aurelium condita erat urbs Ambianorum, quæ modo* Ambiaoum *ac Gallis* Amiens *vulgo vocatur. Aut.quam urbis aomsa erat* Samsrobriva, *eoque uſi Juut Cicero, Cæſar, Ptolemæus, alique, quorum verba videre eſt apud Cellarium in Notitia orbis aatiqui lib. 2. cap. 3., pag. 171., ubi tamen corrupte habet* Samarobrina, *& pag. 244., ubi recte ſcribit* Samarobriva, *vocis etymon ſic expoaens:* Nomen urbis a Ssmsra amne eſt, medio ævo SOMENA C vel SUMINA, nunc SOMME dićto; & briva vel briga, quod ponrem Celtis ſignificabat. *Nomen urbis tuttio mutatum eſt cum nomine fluvii. Hinc in Actis* Somonobria, *& in alio Ms.* Somanobria. *Verum genuit nomen urbi deinde datum, urbſque* Ambiani *dicta apud Ammianum Marcellinum lib. 15. cap. 11. Ea dictis liquet, ab Antonino Pio urbem illam non condidam. Et vero non imperabat Antonnus anno Urbis conditæ 857., ſed Trajanus. Nihilo certiora ſuat, quæ de mutato per Gratianum nomine deinde ſequuntur, cum* Ambianos *urbem jam vocaverit Marcellinus, qui nihil habet de nomine mutato. Recentiores quidem voluat Ambiaoeuſem urbem ab Antonino auctam, beneficiiſque affectam a Gratiano, ſed nihil adducunt niſi verba Sigeberti ad annum 382., quæ ex biſce Actis videntur deſampta, & ſunt talia:* Civitatem, quam Antoninus Pius cum filio Aurelio condidit, & Sommonobriam ab adjaccote flumine appellavit, Gratianus imperator ſuo dominio mancipatam, mutato nomioe, Ambianis ab ambitu flumioum fecit vocari, *Futilis eſt etymi ratio, cum flumina undique non circumdent Ambianos,* D *ſed gentis nomen urbi impoſitum.*

b Trapezita *dicitur aliàs* menlarius *aut* numularius, *Gallis* banquier. *Ab hac voce Græca, Plauto etiam uſitata, vox mendoſe deducitur acſi diceretur* trspezitarum.

c *Valentinianus I. Gratianum filium imperio aſſociavit Ambiani anno* 367.

d *Hoc rurſum non modo videtur incertum, ſed etiam parum probabile. Certe titulus tantus non habet Fauſtinianaat in Actis S. Firmini martyris.*

e *Varia de S. Firmino martyre diximus in Commentario. Ejus Acta dabuntur ad* 25. *Septembris.*

f *Additur in alio Ms.:* Dignom quoque in cunctis habebat ingenium, & facile loquebatur & pure.

g *Non aliæ videntur deſignari perſecutiones quam Arianorum: nam Conſtantius imperator Arianus, defuncto Conſtante fratre Catholico, victiſque tyrannis, acrius cœpit perſequi epiſcopos Catholicos. Hinc anno* 356. *ex concilio Biterrenſi in exſilium miſſus eſt S. Hilarius Pictavienſis epiſcopus. Deinde epiſcopi Galliæ convenerunt anno ſequenti ad ſynodum loci incerti, in eaque* E *rejecerunt tranſmiſſam ſibi formulam Sirmienſem. Colliguntur hæc ex S. Hilarii libro de Synodis, quem ad epiſcopos variarum Galliæ provinciarum ſcripſit anno* 358.: *nam inter alia n. 2. ſic habet:* Beatæ fidei veſtræ litteris ſumptis, .. gratulatus ſum in Domino incontaminatos vos & illæſos ab omni contagio deteſtandæ hæreſeos perſtitiſſe, ... & miſſam proxime vobis ex Sirmienſi oppido infidelis fidei impietatem non modo non ſuſcepiſſe, ſed nuntiatam etiam ſignificatamque damoaſſe. *Tempus horum omnium probat Tillemontius tom. 7. Monument. acta 5., 6., 7. & 8. in Hilarium. Porro, ſi* S. Firminus *conſecratus eſt* propter perſecutiones, *&* Gallicanis convocatis epiſcopis, *ut dicunt Acta, non videtur ulli tempori ejus conſecratio probabilius alligari poſſe, quam tempori hujuſce concilii. Verumtamen, quia & alii circa idem tempus epiſcoporum Galliæ congreſſus contingere potuerunt, res manet incerta.*

h *Inter aatiſtites Lugduneaſes nullus circa hæc tempora notus eſt Joaaaes; uti autea monui. Veriſſimus præerat iſti eccleſiæ anno* 347., *quando ſubſcripſit concilio Sardicenſi; S. Jaſtus eamdem eccleſiam regebat aano* 374., *quo fuit in concilio Va-* F *lentino. Inter hos Joaaaes medius eſſe debuit, niſi error ſit tum in biſce, tum etiam in Actis S. Firmini martyris. Certe cum aulla poſt aaaum* 347. *ſit Veriſſimi mentio, aulla Juſti ante aanum* 374. *nihil obſtat, quo minus Joannes aliquis in cathedra Lugduaenſi ſedere potuerit ad annos aon paucos; eoque præciſe tempore, quo ordinatus eſt* S. Firminus.

i *In alio Ms. hæc additur:* Qualem ſe demum quantumque præſtiterit, quis digne valet explicare? *aliaque ſimilia, quæ recenſere omnia non eſt neceſſe.*

k *Ibidem rurſum hæc interpoſita:* Eamdem pauperibus curam, eamdem, ut prius, ſolicitudioem gerebat. *Alia quædam nox ſequuntur leviter mutata aut addita, ſed opere pretium non eſt notare tam levia.*

l *Si vero Romam profectus eſt* Firminus, *non invenit ibi Vigilium Papam, ſed vel Liberium vel Damaſum, qui præfuerunt eo tempore Romanæ Eccleſiæ: ſed ipſum iter Romanum incertum videtur; & ne probabile quidem eſt, quod poſtea dicitur, triennio Romæ manſiſſe, & tanta cum poteſtate, quanta deſcribitur, reverſum eſſe.*

m *Alius hic anachroniſmus, ut jam dictum in Commentario.*

n *Vehe-*

A n *Vehementer ſuſpicor, omnia illa, quæ hic biographus narrat de poteſtate Sancti accepta a ſummo Pontifice, de peragratione eccleſiarum Europæ, de ordinatione epiſcoporum, aliaque ſimilia, quæ ſunt incredibilia, per conjecturam male fundatam ex Actis S. Firmini martyris fuiſſe conficta. Etenim in dictis Actis hæc leguntur verba de Sancto Confeſſore:* Nam dum eſſet decorus eloquio, certiſſimus moribus, & caſtitate probus, omnibus Europæ eccleſiis pater & magiſter effectus eſt. *Hæc non ſine exaggeratione aliqua dicuntur de auctoritate Sancti, ſcientia virtutibuſque parta, quæ ad varias Europæ partes ſe poterat extendere litterarum commercio. Verum ſcriptor inconſideratus eodem tranſtulit ad poteſtatem in alienas eccleſias, indeque videtur deduxiſſe Sanctum noſtrum ad ſummum Pontificem, a quo ejuſmodi poteſtatem obtinuiſſet.*

o *Locus in Actis S. Firmini martyris & in aliis monumentis vocatur* Abladana. *Tot autem monumenta teſtantur, hanc eccleſiam a* S. Firmino *confeſſore ædificatam, ut ea res nullum*
B *patiatur dubium, ut probabimus in Gloria poſthuma.*

p *Hoc miraculum minus eſt certum, quia de eo nihil legitur in Actis S. Firmini martyris, imo ab alio ad Sanctum noſtrum tranſlatum videtur, niſi duobus contigerit, ut voluerunt aliqui. Certe in Vita S. Honorati Ambianenſis epiſcopi apud nos tom. 3. Maii pag. 613. de eo Sancto ſic habetur:* Quadam enim die, cum vir Dei tractaret in altari Dominici Corporis Sacramentum, videre meruit palmam Domini conſecrantis. *Quod ibi in annotatis lit.* b *de S. Honorato etiam dicitur ex Vita S. Salvii, & ex gemina Hiſtoriam invocationis S. Firmini martyris, in quarum altera item additur:* Ab omni inquinamento carnis ac Spiritus poſtmodum manſit illæſus.

q *Plus fidei merentur ſequentia miracula, cum eodem modo referantur in Actis S. Firmini martyris, adductis in Comm. num. 5.*

r *Populi enumerati videntur revera fuiſſe ſub epiſcopatu Ambianenſi tempore* S. Firmini. *Certe Morini, qui portes maritimas incolebant inter Sualdim & Samaram ſeu Somonam flumina, necdum eo tempore habuiſſe leguntur epiſcopum. Pontivus constabat*, Pontium *quandoque dictus,*
C *&* Ponthieu, *nunc vulgo le* Ponthieu, *a quo* Pontincenſes *vocat, in alio Ms.* Pontimenſes, *hodie etiam eſt ſub Ambianenſi epiſcopo.*

s Vimnacenſes, *in alio Ms.* Vimacenſes. *Populi indicantur pagi Vimnaci, de quo agit Valeſius in Notitia Galliarum pag. 61a. Pagus variis nominibus vulgo* Vimau, Vitmau, Vitnau *&* Wimnau, *nunc* le Vimeu, *dictus reperitur. Latine quoque variatur nomen: nam* Uluardus, *inquit,* & Ado in Martyrologiis pagum Vimnaceoſem ſuper Somoam fluvium appellant in finibus Ambianorum, alias pagum Vimacenſem. *Situm hujus pagi idem indicat his verbis:* Inter Aulciam & Suminam fluvios jacet, ſeu inter Tellau & Pootiu pagos.

t Taraonenſes, *in alio Ms. mendoſe, ut videtur,* Thalaonenſes, *ſunt pars Morinorum, quorum urbs primaria* Taruanna, Teruaooa *&* Tarueona, *Gallis* Terouanne, *ſedem epiſcopalem deinde habuit, donec penitus exideretur.*

u *Per* Caldenſes, *uti in utroque eſt Ms., deſignati videntur incolæ pagi Caletenſis corrupto nonnihil nomine. Habebat quidem jam epiſcopum ſuum urbs Rotomagenſis, cui pagus Caletenſis, nunc vulgo* le Pais de Caux, *ſi totus conſideretur, erat vicinior; ſed, cum illi fortaſſe pagani adhuc eſſent, potuit in portem laboris venire* S. Firminus, *& excolere Caletenſes Ambianis vicinores.* AUCT. J. S.

x *Accipe quædam in alio Ms. addita hoc loco; qualia & aliis locis dixi inſerta a quodam, qui phraſim pleniorem facere conatus eſt:* Quis enim eſſet tam obſtioatus, qui ejus modeſtiam intuens, non confeſtim admirando obſtupeſceret? Aut quis arrogans ſobriam ejus vitam conſiderans, non illico ad æquitatem ſemetipſum converteret? Creſcebat in eo nimirum quotidie opioio familiarium virtutum: ſeminabat io plebem verba veritatis fructu fidei redundantia, ſufficienti ſale condita, & velut aromaticis ungueotit infuſa.

GLORIA
SANCTI POSTHUMA.

E

§. I. Sanctus ſepultus in eccleſia B. Mariæ Virginis, quam ipſe conſtruxerat, ibidem miraculis claret, & colitur a ſeculo ſaltem VI.: exponitur controverſia nuper agitata de hodierna ſacri corporis poſſeſſione.

Sanctum ſepultum in eccleſia a ſe conſtructa, ubique cultus ante ſeculum VII.

SAnctum Firminum *confeſſorem ſepultum eſſe* eum magnifico honore in eccleſia ſanctæ Dei Genitricis, quam ipſe conſtruxit, *habent Acta mox data ſub finem. Idem aſſeritur in Actis S. Firmini martyris, quorum verba dedi in Commentario num. 5., ubi additur:* Dubium .. non eſt, ubi S. Firminus confeſſor & epiſcopus poſt multas virtutes oſteoſas conditus eſt, ubi & fine dubio requieſcere eredeodus eſt. *Fulgebat quoque miraculis Sanctus: hæc enim de eo præmittuntur verba:* Sicut ipſe bodie meritis ipſius ſingulis ſe invocantibus & in ſe ſperantibus longe lateque corulcat. *Præterea ex vocibus,* invocantibus & in ſe ſperaotibus, *colligitur ſanctum Confeſſorem jam veneratioui fuiſſe fidelibus, dum hæc auctor ſcribebat; & veroſimiliter jam cultus ille diu vigueraf, tum de eo non loquatur, ut de re nova. Porro clarum eſt, Acta illa exarata eſſe ante tranſlationem corporum utriuſque Firmini, quam contigiſſe circa annum 613., infra oſtendemus. Non videtur igitur dubitandum, quin ante ſeculum VII. coleretur Sanctus ab Ambianenſi populo. Sed revertamur ad locum ſepulturæ.*

a *Inventio corporis S. Firmini martyris apud Countium ad annum 687. num. 17. de loco ſepulturæ utriuſque Firmini ſic habet:* Sciebat vero (*S. Salvius*) quod (*S. Firmini martyris corpus*) in eccleſia beatæ Mariæ Virginis requieſceebat, quam beatus Firminus cooſeſſor Chriſti conſtruxerat: qui & pro ſorte nominis & pro merito dignitatis in bac civitate clariſſimus extitit paſtor, & in ipſa eccleſia ſuam elegerat fieri ſepulturam. *Porro non uemo dubitationem movit, an revera in eadem eccleſia ſepultus ſit Sanctus Confeſſor, quia tum hic, tum in Actis S. Firmini martyris, ſolum dicitur* in ipſa eccleſia ſuam elegerat fieri ſepulturam, & *non ulare,* in ipſa ſe- *hoc de loco ſepulturæ videtur dubitandum;*

AUCT.], S, pulsus eſt. *Verum frivola eſt hæc vitiligatio: nam addidiſſent iidem ſcriptores, alio loco ſepultum eſſe, ſi id factum fuiſſet. Quin imo ſuſpicor, ſcriptores illos non aliunde ſcivisſe, electam ibi a Sanctis ſepulturam, quam quia ibidem noverant ſepultum. Hinc in Actis propriis, a Petro de Natalibus, & in variis Breviariis Ambianenſibus clare dicitur ſepultus in eccleſia, quam ipſe conſtruxit ſupra corpus S. Firmini martyris, in cœmeterio videlicet patris ſui Fauſtiniani extra urbem Ambianenſem: Fauſtinianus enim ſepeliverat S. Firminum martyrem, ut hujus Acta*, in luo cœmiterio, quod Abladana dicitur.

ecclesia illa primum B. Mariæ Virgini sacra, nunc S. Acheoli dicta

3 *Hanc eccleſiam B. Mariæ Virginis nomen deinde mutaſſe, ac dixi ſæpiſſe* S. Acheoli, *vulgo* S. Acheul, *cujus corpus forſan eo tranſlatum fuerat, abunde oſtendi poteſt. Rorico epiſcopus Ambianenſis eccleſiam illam anno* 1085. *conceſſit Canonicis Regularibus S. Auguſtini, qui illam etiamnum poſſident cum celebri ejuſdem nominis abbatia prope Ambianum. Inſtrumentum donationis, quod editum eſt apud Labbeum tom.* 10. *Conciliorum col.* 407., *apud Acherium tom.* 2. *Spicilegii pag.* 60., *& apud Sammarthanos tom.* 4. *pag.* 7., *ſic habet*: Rorico ... humilis prætul Ambianenſis ... Eccleſiam quamdam, quam B. Firminus confeſſor, dum primitus hanc urbem a cultu dæmoniacæ ſervitutis erueret, & per lavacri ſalutis lavacrum idem ipſe paraoymphus cæleſtis virginem caſtam, maculam non habentem aut rugam, uni viro Chriſto copularet, in honore ſanctæ & perpetuæ Virginis fundavit; poſtea vero a ſanctis martyribus Aceo & Acheolo antiquitatis noſtræ tempore ſibi nomen optavit, ... ab omni reditu epiſcopi miniſtrorumque ejus liberam eſſe decernimus, & in ea clericos, qui canonice & regulariter Deo ſerviant, deputamus *&c. Primo ergo eccleſia illa B. Mariæ Virgini dicata fuit, deinde* SS. Achei *&* Acheoli *nomen aſſumpſit, ac demum* Acheoli *nomen prævalnit. Porro dubitatio hic aliqua eſſe poſſet propter ea, quæ de* S. Firmino *addunter, utrum per vocem* confeſſor *non eſſet intelligendus S. Firminus martyr, qui primus fuit epiſcopus Ambianenſis, & deinde* confeſſor & martyr *in eodem diplomate vocatur, niſi ex ipſis ſancti Martyris Actis oſtenderetur, eccleſiam antiquam B. Mariæ Virgini non a Firmino martyre, ſed a* Firmino *confeſſore eſſe conditam. Hallenus de loco Sancti ſepulturæ, quæ acri controverſiæ occaſionem præbuit. Verum priuſquam ſacri corporis tranſlationes diſcutiamus, de memoria ejus in Martyrologiis breviter agemus.*

memoria Sancti in Fastis sacris & Breviariis

4 *Non invenio Sanctum noſtrum commemoratum ab ullo ex antiquioribus martyrologis. Variis tamen antiquiorum Martyrologiis memoria ipſius addita reperitur. Imprimis Hieronymianum tom.* 2. *Spicilegii recenſi ad* 1. *Septembris ſic habet*: Ambianis civitate, depoſitio ſancti Firmini epiſcopi & confeſſoris. *Corbeienſe apud Martenium tom.* 3. *Anecdotorum col.* 1582. *recentiore manu ad eumdem diem*: Et ſancti Firmini confeſſoris & epiſcopi. *Kalendarium Corbeienſe ibidem col.* 1601.: Ambianis Firmini epiſcopi. *Pluribus codicibus Uſuardinis adjuncta eſt ejuſdem Sancti memoria. Pauca e multis, quæ in Uſuardo noſtro videri poſſunt, accipe elogia. Codex Ambianenſis*: Ambianis tranſitus beati Firmini epiſcopi & confeſſoris, qui inter cetera bonitatis luæ inſignia, dum Corpus Domini ſacraret in terris, manum illius meruit videre in cælis. *Editio Lubeco-Colonienſis*; Civitate Ambianenſium, depoſitio ſancti Firmini epiſcopi & confeſſoris. Hic tanta ſcientia & ſanctitate floruit, quod omnium Europæ eccleſiarum doctor & rector efficeretur; deinde epiſcopus eccleſiæ Ambianenſis: & completis annis ætatis ſuæ quadraginta ſeptem, ad Chriſtum tranſiens, ſancto fine quievit. Qui ſepultus in eccleſia beatæ Mariæ Virginis juxta corpus prædeceſſoris ſui, ſancti martyris & antiſtitis Firmini, cujus nomen ipſe ſortitus eſt. *Quæ in hiſce elogiis dubia ſunt aut falſa, jam ante diſcuſſimus. Grevenus rectius hoc dedit elogium:* Ambianis, ſancti Firmini epiſcopi & confeſſoris, qui a patre Fauſtiniano, viro nobili, ad honorem ſancti Firmini Ambianenſis epiſcopi martyriſque glorioſi, quem ipſe ſepelierat, Firmini nomine vocatus eſt. S. Firminum *etiam commemorat Florarium noſtrum Ms. his paucis verbis*: Ambianis ſancti Firmini epiſcopi & confeſſoris. *Hæc omnia ad* 1. *Septembris, quo celebratur Ambiani feſtivitas ſancti Confeſſoris magna cum ſolemnitate, ut patebit per decurſum.*

& alibi etiam diebus translationis S. Firmini Januarii, & 25. Martii memorata.

5 *Alias quoque diebus annuntiatur Sancti memoria, videlicet* XVIII. *&* XXX. *Auguſti, prout apud nos declaratum eſt in Prætermiſſis ad eoſdem dies. Ghinius eumdem ample elogio exornat ad* XXIII. *Octobris; ſed hiſce non immoror*: Conſecratio ejus & ordinatio in Martyrologiis Ambianenſibus notatur XIX. Auguſti, *ut annotavit Bollandus ad Vitam Ms., ſed ignoro, quo dies ille conſecrationis nitatur fundamento. Variis etiam diebus annuntiatur* S. Firmini *confeſſoris tranſlatio. Hæc ex Martyrologiis Ambianenſibus notavit Bollandus*: IV. Idus Januarii Ambianis tranſlatio corporis S. Firmini epiſcopi & confeſſoris, *Tranſlationem die hoc* X. *Januarii dii celebratam fuiſſe videmus. Additur die* XXI. *Martii his verbis*: XII. Cal. Aprilis tranſlatio S. Firmini epiſcopi & confeſſoris. *Tranſlationem ad diem poſteriorem in Uſuardino codice Ambianenſi item invenit Sollerius hiſce verbis memoratam*: Ipſo die, tranſlatio S. Firmini epiſcopi & confeſſoris. *Ad diem vero* X. *Januarii non quidem reperis eam in ſuo Ambianenſi, ſed in Remenſi eccleſiæ SS. Timothei & Apollinaris, ubi hæc ſunt verba*: Ambianis, tranſlatio corporis ſancti Firmini epiſcopi & confeſſoris. *Addit editionem Molani, quæ ſic habet*: Ambianis, traoslationia ſancti Firmini epiſcopi & confeſſoris. *Tranſlationem die* X. *Januarii commemorarunt plures alii, qui in Prætermiſſe ad eumdem diem breviter ſic indicantur*: S. Firmini confeſſoris, epiſcopi Ambianorum tertii, translatio celebratur hoc die, ut ex Sauſſaio, Galeſino, Ms. Florario, aliiſque Martyrologiis conſtat. *Hinc colligo, duas ſaltem tranſlationes ab Ambianenſibus celebratas fuiſſe, uti bis tranſlatum fuiſſe Sancti corpus infra probabimus. Reperitur demum memoratus* Adventus reliquiarum in baſilica S. Quintini *non ſolum* S. Firmini *confeſſoris, ſed & multorum Sanctorum, quorum reliquiæ fuere Ambiani, ut videre eſt in Prætermiſſis ad* XXI. *Martii. Verum hæc intelligenda ſunt de oſſibus quibuſdam, non de totis corporibus. Hiſce expeditis, occaſionem oboriæ controverſiæ de poſſeſſione corporis* S. Firmini *confeſſoris breviter explicabo.*

6 *Nullus a multis ſeculis dubitaverat, quin hujus Sancti corpus tranſlatum eſſet, ac ſervaretur*

Translatio corporis, quæ pro vera fuerat habita, ab inventa quadam sepultura,

A retus in ecclesia cathedrali Ambianensi: idque & monumenta plurima testabantur, & festivitas translationis longo tempore celebrata, & lipsanotheca quotannis circumferri solita, omnium animis alte impressérant. Verum translatio illa & positio ecclesia cathedralis, etsi certa videretur, & pro indubitata fuerit habita usque ad finem ferè præcedentis sæculi, gravibus oppugnari cœpta est anno 1697. Occasionem controversiæ præbuerunt inventa anno 1697., x. Januarii in ecclesia S. Acheoli sepulcra, de quibus Mabillonius in opusculo de Cultu Sanctorum ignotorum, recusso inter Opera postuma tom. I. pag. 279., sic loquitur: At longe venerabilior est alia inscriptio, quæ cum aliis fere obliteratis, anno MDCXCVIII. (lege 1697.) incunte, detecta est Ambianis in suburbana sancti Acheoli martyris basilica, quam occupant Canonici Regulares reformatæ congregationis Gallicanæ. Illic, dum ad novi alicujus fundamentum humus erueretur, detecta sunt quinque sepulcra prope tumulum sancti Firmini episcopi & martyris, qui pone

B vetus altare positus erat. Duo ex illis hinc & inde posita: unum ad latus Evangelii ablque inscriptione, & alterum ad latus epistolæ cum inscriptione, quæ Eulogii Ambianorum secundi episcopi, & proximi ejus successoris S. Firmini confessoris esse creduntur. Ante alias tres alii tumuli reperti, unicus cum inscriptione, nempe Faustiniani, ut ex inscriptionis fere deletæ relictis vestigiis non sine fundamento conjiciunt. *Deinde post relata quædam ex Actis de Faustiniano, & utroque Firmino in eadem ecclesia sepulto, hæc addit:* Prædicta monumenta cum magno pietatis sensu lustravi; at Faustiniani, ut creditur, tumuli inscriptionem vix legere potui.

negari non potest anno 1697. hoc gravis censura in omnia retro sæcula,

7 *Inventis hisce tumulis, cum in uno ex illis aliqui putarent se legere nomen* Firminus, *illeque tumulus ossa continere humana, facile credidérunt, ossa illa esse* S. Firmini confessoris. *Accessit rumor falsus, qui opinioni isti pondus addidit: nam spargebatur in vulgus, lipsanotheca, in qua corpus Sancti servabatur in ecclesia cathedrali, apertam fuisse, vacuamque prorsus repertam. Apparuit igitur eodem anno dissertatio Gallice ab auctore anonymo scripta, cujus erat titulus:* Epistola ad curiosum de antiquis

C tumulis, repertis x. Januarii anni MDCXCVII. sub altari principe cujusdam ecclesiæ, quæ olim erat cathedralis Ambianensis. *Conabatur anonymus iste ostendere, unam ex quinque tumulis esse* S. Firmini confessoris, *ossaque ejus namquam ex eo sepulcro fuisse amota. Verum, cum non modo malam defenderet causam, sed etiam non satis se contimisset intra modestiæ limites, dissertatio seu Epistola illa eodem anno prohibita est ab illustrissimo Ambianensi episcopo Henrico Feydeau de Brou, qui decreto dato* XX. *Julii illam gravi censura perstrinxit, & simul breviter refutat. Attamen non tam cito intibus hisce finis est impositus: eam causam Canonicorum Regularium S. Acheoli propugnandam suscepit Joannes Baptista Thiers, vir scriptis suis orbi literario non ignotus. Edidit ille anno 1699. Dissertationem item Gallicam: quam mox suppressit Consilium status publici, decreto hoc ei finem dato* XXVII. *Aprilis ejusdem anni. At, cum hujusce Dissertationis exemplar pervenisset Leodium, ibidem eodem anno recusa est Dissertatio, eodemque anno huc missa, nescimus a quo, Tiulus hic præfixus:* Dissertatio de loco, ubi AUCT. nuoc quiescit corpus S. Firmini confessoris, J. S. tertii Ambianensis ei copi.

variarum rerum translationem scripto, sed eadem fall. de propo quasi-

8 *Dissertationis hujus, quæ plenior est affectata eruditione, miraque sui auctoris fiducia, quam argumentis solidis, nullius respondit usque ad annum 1711. Eo demum anno causam ecclesiæ cathedralis Ambianensis ubertius defendere aggressus est Nicolaus de Lestocq doctor Sorbonicus ac canonicus Ambianensis Theologicis præfectus. Hic Gallice edidit Opusculum sub hoc titulo,* Dissertatio de translatione corporis S. Firmini confessoris *&c., in qua pecise ac solide probat, corpus* S. Firmini *translatum fuisse, servarique in ecclesia cathedrali Ambianensi, & sic ad argumenta adversariorum juxta respondet, ut nullum vendicare cœlisquere dubium, quin corpus Sancti possideat ecclesia cathedralis. Quievissent hi defensores inventi secenter sepulcri, si quiescere posset assumptum semel patrocinium opinionis præconcepiæ. Obierat interim Theristus, ejusque ac Anonymi arma, quæ unmquam satis cohæserant, penitus erant confracta. Anonymus tamen, etiamsi nihil solidæ rationis in rem suam proferre posset, silere amarao voluit; sed responsionem ad Dissertationem Lestoqui adornavit, eamque inscripsit* Umbram Thiersii. *Vocbo inania, quæ personata illa Umbra profuderet, altera dissertatione facile refutavit Lestoquius. Opposuit eursum Anonymus* Observationes criticas, *quas similiter Lestoquius confutavit. Demum aperta est arca, qua claudebatur sacrum* S. Firmini *confessoris corpus, eumque illud in arca repertum fuisset cum instrumento translationis postremæ, finis diuturnæ litis fuit impositus. Hac præmissa visum est, antequam narrandi sacri corporis translationes: nam sic eos cecicre status, ut præcipua Lestoquii argumenta sim allaturus, & cavillationes ejus adversariorum breviter refutaturus.*

§. II. Prima corporis translatio: ecclesia, in quam translatum, & tempus hujusce translationis inquiruntur.

F

S. Salvius corpus transtulit in ecclesiam a se constructam quæ combusta

Vita S. Salvii Ambianensis episcopi apud nos tom. I. Januarii pag. 706., relata prius inventione & translatione S. Firmini martyris, ad propositum nostrum subjungit ista: Sed & sanctos Dei Firminum episcopum & confessorem, Aceum quoque & Aceolum martyres Christi, in crypta Orientali verentur condidit, & decenter exornavit. *Ad quam ecclesiam translata sint sacra hæc corpora, idem scriptor innuit paulo ante, ubi hæc habet:* Ecclesiam denique, quæ necdum in loco erat, digno opere construxit, & in principis Apostolorum B. Petri honorem, nec non & doctoris gentium S. Pauli verenter beavit. *Nam non dicit corpus S. Firmini martyris collocatum esse in ecclesia, quam ipse beatissima præsul Salvius construxerat, in crypta Orieotali, in qua & alterum corpora condita diuade affirmat. Non superest hoc tempore ecclesia illa SS. Petri & Pauli a Salvio extructa: neque id mirum, cum eamdem subierint fortem omnes fere antiquiores ecclesiæ Ambianenses, testante Morlerio lib. I. pag. 90. nullam fere superesse, quæ quingentis aut sexcentis annis antiquior esset, dum ille scribebat. Lestoquius in Dissertatione I. cap. I. affirmat dictam ecclesiam incendio con-*

AUCT. J. S. *ſumptam fuiſſe anno 1218., fundamentaque novæ eccleſiæ cathedralis, quæ hodieque magnifice ſubſiſtit, jacta fuiſſe anno 1220. per Everardum Ambianenſem epiſcopum. De conſumpta per incendium eccleſia cathedrali, inchoataque per Everardum alterius ſtructura conſemit Morlierius pag. 90., ciſaas etiam hæc verba Gaufridi vel Gotefridi II. antiſtitis Ambianenſis, quibus prioris cathedralis combuſtio indicatur:* Nam ſi peccatis noſtris exigentibus, permiſerit Dominus eccleſiam noſtram concremari, ad ooſtrum profectum hoc eveniſſe credamus.

10 *Proxima aut contigua antiquæ huic eccleſiæ cathedrali erat eccleſia* S. Firmini *confeſſoris, quæ forſan eodem incendio deſtructa fuit, aut certe locum cedere debuit ampliandæ cathedrali, inſtauratoque fuit eo loco, quo nunc cernitur. Hæc ſimul cum antiquæ cathedralis combuſtione colliguntur ex fragmentis litterarum Godefridi II. ejuſque ſucceſſoris Arnulfi, quæ protulit* B *Leſtoquins pag. 234. Fragmentum Godefridi ſic habet:* Quoniam per claræ memoriæ epiſcopum Everardum fuerat ordinatum, accedente conſenſu Ambianenſis cleri & populi, tamquam eis fuiſſet a Domino inſpiratum, quatenus fundamenta eccleſiæ ampliaret & mundaret ſanctа; .. oportebat eccleſiam B. Firmini confeſſoris matrie ſuæ cedere fundamentis. *Arnulfus vero loquitur in hunc modum*: In litteris bonæ memoriæ prædeceſſoris noſtri Gaudefridi epiſcopi Ambianenſis, nobis oblatis, vidimus contineri, quod eam (*lege* cum) eccleſiam Ambianenſem tempore piæ recordationis Everardi epiſcopi Ambianenſis, tunc eidem præſidentis, contigiſſet incendio corruiſſe, per cumdem Everardum epiſcopum, accedente conſenſu cleri & populi Ambianenſis, fuerat ordinatum, & erat neceſſe, quoteous fundamentum dictæ eccleſiæ ampliaret, ad quas ampliationes eccleſiam B. Firmini confeſſoris retro ſiam cedere oportebat. *Thuerſius en Diſſertatione ſua cap. 9. pag. 79. præſentem cathedralem anno 1220. per Everardum epiſcopum inchoatam fuiſſe ſimiliter affirmat, adducens beſce ex ejus epitaphio verſiculos.*

Qui populum pavit, qui fundamenta locavit
C Hujus ſtructuræ, cujus fuit urbs data curæ.

11 *Veram idem Creticus diſſimulat combuſtionem eccleſiæ ejus cathedralis, in cujus locum hodierna fuit exſtructa. Opus fane ei erat diſſimulatione illa, ut ex epocha conditæ cathedralis, per ſequelam neſcio quam, concluderet, ſacrum* S. Firmini *corpus a S. Salvio delatum non fuiſſe ad eccleſiam cathedralem, niſi nulla fuiſſet cathedralis ante hanc conditam. Cointius in Annalibus Francorum ad annum 689., n. 13., agens de hac tranſlatione, ſcribit ſequentia:* Salvius duas Ambiani baſilicas erexit, alteram nomine Principum Apoſtolorum, in qua reliquias ſancti Firmini confeſſoris collocavit, unde & illa S. Firmini nomen accepit, alteram beatiſſimæ Virginis, in quo poſuit corpus ſancti Firmini martyris. Vetus enim Breviarium Ambianenſe quarto Kalendas Novembris hæc habet in feſto ſancti Salvii: „ Duas Ambiani baſilicas conſtruxit; „ alteram nomine ſanctorum Petri & Pauli, quæ „ nunc ſancti Firmini confeſſoris dicitur, alteram ſanctæ Mariæ Virginis, in quam beati „ Firmini martyris corpus ſub tempore inven„ tum tranſtulit „. *Breviarium illud ſatis fideliter ſecutus eſt Cointius; ſed parum vetuſtatis habet, cum tantum ſis anni 1607. Porro huic* D *opinioni repugnare videtur Vita S. Salvii, quæ eunuit eccleſiam illam SS. Petri & Pauli cathedralem fuiſſe. Præterea duo antiquiora Breviaria ad manum habeo, in quibus nihil legitur de ſtructis duabus eccleſiis a S. Salvio, nihil de eccleſia* S. Firmini *confeſſoris. Deinde clare indicat Vita S. Salvii, corpora utriuſque* Firmini *ad eamdem delata fuiſſe eccleſiam. Quapropter, etſi nihil interſit ad præſentem corporis poſſeſſionem probandam, probabilius exiſtimo cathedralem exſtructam a S. Salvio ſub nomine Sanctorum Petri & Pauli, in eamque delata diſtorum Sanctorum corpora; ſed eamdem, poſtquam combuſta fuerat, ſub nomine B. Mariæ Virginis ab Everardo inſtauratam.*

12 *Quo tempore vixerit S. Salvius, qui tranſtulit corpus* S. Firmini, *difficulter oſtendi poteſt, quia in ſententias admodum diverſas abierunt ſcriptores. Vita quidem iſtius Sancti, ad XI. Januarii edita, aliquot habet notas chronologicas, ſed eæ non ſufficiunt, ad ejus ætatem certo ſtabiliendam, cum varie expenantur a variis. Accedit* E *quod Vitæ illius ſcriptor Salvios diverſos confuderit, eaque de cauſa non multum illius auctoritati uti debeamus. Bollandus in Commentario Vitæ prævio aliqua adduxit argumenta, ut oſtenderet Salvium floruiſſe ſub initium ſeculi VII., mortemque ejus fixit circa annum 615. Argumenta aliqua Bollandi recte refutavit Cointius ad annum 686., quo Salvium epiſcopum creatum voluit, ſed nihile meliora adduxit pro ſua opinione, nec ſolide ad omnia reſpondit. Vita Salvii n. 8. ſic habet:* Eodemque tempore Thendericus glorioſus rex Francorum monarchiam regiæ poteſtatis exercebat: qui audiens ſanctum Honoratum migraſſe epiſcopum a ſeculo, legatos ſuos direxit ad urbem Ambianicam, ſanctum ſcilicet Hautcarium, Novimeoſis eccleſiæ pontificem, inhimanis urbonis, ut dignum Deo ſibique ſalutiferum eligerent epiſcopum. *Poſt quæ electio S. Salvii mox ſubjicitur. Theodericum regem, ſub* F *quo electus narratur Salvius, Theodericum Burgundiæ regem, Childeberti II. filium, intelligit Bollandus. Verum Cointius rem contigiſſe contendit ſub Theoderico III., quia Theodericus in Vita Salvii deſcribitur ut Francæ monarcha. Fateor lubens, quod cenſerem Cointii opinionem potius ſequendam quam Bollandi, ſi ſalus ad ordinandam chronotaxim occurreret Theoderico, maxime quia nec Ambianum nec Noviomum fuit in ditionibus Theoderico Burgundiæ regis; ſed quantum ſavet Cointii Theodericus, tantum adverſatur Honoratus Salvii anteceſſor; & Bollando præterea ſavet* Hautcarius *Noviomenſis antiſtes, qui aliàs* Haudgarius, Acorius *&* Acharius *ſcribitur, uti in annotatis obſervas.*

13 *Vidit Cointius* Honoratum *non cohærere cum ætatione ſua; ai facilem adhibes ſolutionem num. 8., inquiens:* Error eſt in Honorati nomine, cujus loco reſtituendus eſt Dado. *Si Theodericus cum ſententia noſtra non magis conciliari poſſet, quam Honoratus cum Cointiana, cur mihi non liceret eadem facilitate reponere,* Error eſt in Theodorici nomine, cujus loco reſtituendus eſt Clotarius II.? *Imo hic error multo eris verſimiliar, quia Theodericus II. & Clotarius II. eodem tempore in diverſis Galliæ partibus regnaverunt, ita ut ſcriptor, qui illis diu fuit poſterior, facile uni attribuere potuerit, quod*

facſum

Ex ætate S. Salvii, qui corpus tranſtulit, nihil certi habetur ex ſola ejus Vita.

Ætas certe chronologicorum in ea non exprimitur.

A *factum erat ab altero, inventa forsan in monumentis antiquioribus sola facta sine expressa regis nomine. At idem ille scriptor neutiquam facile errare potuerat in ordine episcoporum Ambianensium, quorum haud dubie exstabant catalogi; nec verisimile est, ab eo Honoratum Salvio fuisse proxime præponendum, si toto fecula fuisset prior, ut contendit Coinius. Non minus facile se expedit Coinius n. 10. ab Hautcario, qui S. Salvii electionis præsuisse dicitur. Nullus dubitat, quin S. Acharius Noviomensi & Tornacensi ecclesiæ præfuerit ante S. Eligium, qui ei successit circa annum 640., nec ulla dari potest idonea ratio, cur episcopus esse non potuerit ab initio seculi VII., etiamsi ignoretur episcopatus ipsius initium. Alius in antiquis episcoporum Noviomensium catalogis Hautcarius non reperitur, nec in ullis conciliis aut aliis quibuscumque monumentis antiquis: primi Sammarthani t. 3. Galliæ Christianæ pag. 812. Hautcarium ab Achario distinctum inseruerunt cataloga episcoporum Noviomensium ex hoc loco, sine ulla alia probatione, & quidem ante S. Mommolenum, qui*

B *certa successit S. Eligio, ut error sit manifestus.*

magis immunet cum sedisse sub Dagoberto secundo VII., quam ab ejus exsidium.

14 *Laudatus Coinius distinctionem sine fundamento assertam amplectitur, sed eamdem non servat ordinem: nam Hautgarium Mummoleno subjicient. sic scribit*: Nihil verat, quo minus Acarius, qui sanctum Eligium in episcopatu antecessit, distinguatur ab Hautcario, qui post sanctum Mummolenum sancti Eligii successorem sedere coepit. Adde quod Theodoricus Childeberti filius, qui post patrem in Burgundia regnavit, Acarium Noviomensem episcopum ad urbem Ambianicam dirigere non potuit, obiit enim priusquam Acarius ad episcopatum promoveretur. *Verum distinctioni obstat silentium catalogorum Noviomensium, & defectus sufficientis rationis pro asserenda distinctione. Quod aut, Theodoricum II. obiisse ante episcopatum S. Acharii, eadem facilitate urgatur, qua asseritur. Mabillonius in Annalibus Benedictinis tom. 1. pag. 604. ad annum 695. inter episcopos, qui sine sedis nomine subscripserunt privilegio cuidam ibi relato, recenset* Hectarium *quendam, quem credit fuisse* Hautcarium

C *Noviomensem. Incerta mihi videtur hæc conjectura, quam nullis rationibus fulsit: at si revera Hectarius aliquis tunc Noviomensis fuisset, necdum constaret, an ille potius designatus esset in Vita S. Salvii, quam S. Acharius, qui S. Eligium præcessit. Hinc concluda, nullam temporis unam reperiri in Vita S. Salvii, quæ satis sit certa ad ætatem illius assignandam; illas tamen quas recensuimus, magis favere Bollando quam Coinio.*

Nisi S. Honoratus & Salvius statuantur octavo & nono loco improbabilitas existit

15 *Videamus igitur, utrum cum ipsis catalogis episcoporum Ambianensium atteneque considerantis ætas S. Salvii utcumque inveniri non possit. In septem primis episcopis consentiunt Claudius Robertus, Morlierius, & Sammarthani. Ex his septimus ab omnibus statuitur Beatus, qui concilio Aurelianensi V. interfuit anno 549. Robertus & Morlierius octavo loco ponunt S. Honoratum, nono S. Salviam. Sammarthani vero duos hosce integro seculo collocant serius, & Berecundum, quem alii decimum habent, octavo loco inferunt prorsus improbabiliter. Quippe vixit Beatus anno 549., Berecundus episcopus erat tempore S. Walarici abbatis, de quo egimus ad 1. Aprilis, eique defuncto circa annum 622. supervixit Berecundus, qui defuncti corpus transferre voluit. Advertat igitur lector studiosus, quantus inter Beatum anno*

549. *sedentem & Berecundum post annum 622.* AUCT. J. S. *superstitem relinquatur biatus, nisi Honoratus interponatur & Salvius. Hic autem biatus tanto magis est improbabilis, quod Honoratus & Salvius deinde eo loco inferantur, ubi catalogus sine biatu continuari potest, etiamsi duo hi præmittantur, imo ubi locum non relinquunt S. Theodefrido, qui necessario inseri debet, quemadmodum ostendemus.*

& ab aliis monumentis variat.

16 *Accedit ad hasce rationes quod varia monumenta, partim citata in S. Salvio ad XX. Januarii, partim in S. Honorato ad XVI. Maii, testentur, S. Honoratum sedisse tempore Childeberti regis, adeoque seculo VI., sive Childebertus primus intelligatur, sive secundus: unus tertius nequit intelligi, ut facile admiserit adversarii. Vidit hæc Coinius, atque ut biatum supradictum exploret, & Honoratum a tempore Childeberti non amoveret, cum reliquit loca suo ordinem, & pro Salvio, quem contra omnes catalogos ab Honorato distrahit, substituit novo loco Desiderium, quem alii duodecimum faciant aut decimum tertium. Sic totum fere ordinem mutat sine ulla ratione solida. Rectius implebitur tempus inter Beatum & Berecundum, si loco suo relinquantur Honoratus & Salvius; nec alium eis locum probabiliter assignari posse, nunc ostendere aggredior.*

E

eumque S. Theodefridum ex abbate Corbeiensi

17 *Decimus nobis episcopus est Berecundus, S. Walarico coævus, atque superstes. Huic successit Bertefridus, ut fateatur omnes, qui nobis est undecimus, uti & Roberto & Morlierio. Bertefridus adhuc vivebat anno 666., quando Drausius episcopus Suessionensis ad ipsum aliosque episcopos direxit privilegium datum monasterio puellari beatæ Mariæ, ut videre est apud Mabillonium tom. 2. Annalium pag. 482. Coinius idem privilegium affigit anno 668. Tempore hujus Bertefridi condidit S. Balthildis monasterium Corbeiense, cui primus præfuit S. Theodefridus. Huic monasterio immunitatis privilegium anno 663. concessit Bertefridus, petentibus rege Clotario & regina Balthilde, in quo apud Mabillonium tom. 1. pag. 470. inter alia de electione abbatis hæc leguntur:* Ad hæc, mortuo abbate, ejus successorem, a monachis unanimiter electum, accepto a principe mandato, ordinet (*episcopus Ambianensis.*) *Verba* F *hæc recitanda duxi, ut ea iis clare ostendam, Theodefridum abbatem Corbeiensem Ambianensibus episcopis annumerandum. Admittunt id Sammarthani & Coinius, contra quos aliàs disputo: sed dubitat Mabillonius, & Bollandus ad XXVI. Januarii eumdem perperam annumeravit episcopis Albiensibus, inter quos locum habere nequit, De episcopatu nullum est dubium, sed dubitat Mabillonius pag. 302., an Ambianensis fuerit episcopus, nec alia de causa dubitare videtur, quam quod eum componere nequeat cum sententia Sammarthanorum, quam refutamus.*

factus epis copus, ordo Camerac.

18 *Audi Mabillonium ipsum, qui, ubi probaverat Theodefridum non esse creatum episcopum ante principatum Theoderici II., sic prosequitur*: Eo certe regnante Theodefridus ex abbate episcopus evasit, eamque dignitatem etiam retinebat eo tempore, quo scriptor ille anonymus libellum de vita sanctæ Balthildis scribebat, id est, paullo post ipsius reginæ obitum, quam auctor ille merito laudat a condito monasterio Corbeiensi, „ Ubi, inquit, venerabilis vir dom„ nus Teudofredus, nunc jam episcopus, tunc „ vero abbas, magno gregi Fratrum præfuit „. Episcopus ergo fuit Theudofredus toto fere

AUCT. J. S. Theoderici principatu: at cujus loci, non convenit inter auctores, quorum alii eum Ambianensem, alii Cameracen'em faciunt. Verum, ut Cameracensi fuerit, tametsi huic opinioni favent quædam schedæ recentiorum temporum, non facile assentiar: tum quia Theodefredi nomen deest apud Baldricum in Chronico Cameracensi: tum quia toto fere Theoderici regis principatu hanc ecclesiam rexit Vindicianus, qui eam post sanctum Autbertum Chlotario superstite obtinuit. *Ut hæc vera esse lector intelligat, tantum opus est inspicere catalogum episcoporum Cameracensium tom. 3. Galliæ Christianæ recensæ. Perfecit Mabillonius*: An autem Ambianensis antistes fuerit Theodefredus, affirmare nolim, etsi locum habet in vulgatis indicibus (*apud Sammarthanos*) post sanctos Honoratum & Salvium, qui, si tempore Theoderici tertii eam ledem tenuerint, nullum Theodefredo vacuum relinquunt locum sub hoc rege, quo tamen regnante eum episcopum factum esse, constat ex diplomate ejusdem regis, confirmantis, ut jam diximus, electionem Eremberti abbatis post Theodefredi promotionem episcopalem, qui eum sibi successorem suggesserat, *videlicet post Chrodegarium, qui primus successit Theodefredo.*

B

sed ambiguum,

19 *Hæc quidem Mabillonius dubitanter. At omne dubium amovere videtur laudatum nov. Theoderici diploma, quod ediderunt Sammarthani tom. 4. Galliæ Christianæ pag. 293., & in quo hæc leguntur:* De sacrosancto monasterio nuncupato Corbeia, in pago Ambianense constructo, ad regalem nostram præsentiam monachi & viri Dei venientes, serenitatis nostræ clementiæ auribus suggesserunt, ut dum & venerabilis vir Chrodegarius abba, secundum consuetudinem humanæ fragilitati, de hac luce ad Dominum migrasse dignoscitur; quem apostolicus vir domnus & pater noster Theodefredus episcopus, dum & ille onus pontificale meruit accipere, per nostram voluntatem & præceptionem ad regendum ac dominandum monasterio supra scripto constituit; cum relatione & consensu totius congregationis ipsius monasterii petierunt, ut liceret eis secundum eorum electionem, & secundum sanctum privilegium, quod supra* loco sancto ex regali munificentia & sacerdotum concessione indultum est, de semetipsis eligere rectorem. Et dum eorum petitio nostræ serenitati congrua esse, & rationabilis in omnibus videretur, venerabilem virum Erembertum, qui in ipso monasterio fuit nutritus, ipsi homines eum voluntate supra scripti pontificis, domini Theodefridi episcopi elegerunt *&c. Ex hisce, modo animum advertamus, clare consequitur, Theodefredum fuisse episcopum Ambianensem. Quippe, ut habent verba privilegii num. 17. data, monachi debebant abbatem eligere, episcopus Ambianensis, accepto regis mandato, ordinare. At Theodefredus* per præceptionem *Theodorici assumtum constituit Chrodegarium. Erat igitur Ambianensis episcopus, eumdemque regebat ecclesiam, dum electus est Erembertus, qui idcirco* cum voluntate *ipsius electus dicitur. Hæc clariora videntur, quam ut magis elucidari debeant. Hinc ex sententia Mabillonii Theodefredus locum non reliquit Honorato & Salvio sub principatu Theodorici III. At id paulo magis exponendum.*

* *forte supra dicto*

C

20 *Bertefridus adhuc sedebat anno 666., & verosimiliter aliquot annis serius, donec successerit Theodefredus, qui sub principatu Theoderici* D *episcopatum suscepit. Certo nullo modo Bertefredo & Theodefredo interponi possunt Honoratus & Salvius, ac ne Salvius quidem solus, cum hic diutius præfuerit quam sit spatium, quod illis reperiri possit intermedium. Accedit quod Mummoleus præfuerit sedi Noviomensi usque ad annum circiter 684., ita ut nullus eo tempore Noviomi sedere potuerit Asbarius vel Haudgarius, qui Salvii præfuisset electioni. Nullus igitur sedit inter Bertefridum & Theodefredum, vel, si quis fuit intermedius, suis unus ex illis, qui circa idem tempus reperiuntur in catalogis episcoporum Ambianensium sine temporis nota. Porro superstat adhuc Theodefredus, dum scripta est Vita S. Bubilli regiæ, cujus obitum circa annum 680, locat Mabillonius; scriptam autem esse Vitam illam aliquot annis post mortem Beatæ satis colligi potest ex miraculis ultimo capite relatis. Idem in vivis erat, dum electus est tertius abbas Corbeiensis Erembertus, quod circa annum 681. contigisse credit Mabillonius tom. 1. pag. 565. Nec video, cur superesse non potuerit usque ad finem regni Theoderici: nam annus emortualis est incertus. Post Theodefredum a nullo Salvium baptenus collocatum vidi: nec probabiliter ibi collocarentur, cum Deodatus, Dido & Bertmannus in catalogis reperiantur ante Dominicum, qui anno 720. vel 721. interfuisse dicitur translationi S. Lamberti. Itaque locus non est S. Salvio: nam tres inveniuntur ad explendum intervallum temporis, quod unus implere posset. Ex dictis hactenus concludo, relinquendum ordinem episcoporum, prout concinnatus est a Claudio Roberto & Morlierio, sed intercedum Theodefredum loco duo-decimo aut decimo tertio, uti recte inseruerunt Sammarthani & Ceintres.*

alius in catalogo loco non est Honoratus & Salvius, ac ne Salvius quidem solus.

E

21 *Salvius igitur sedit inter Honoratum & Berecundum sub initium sæculi* VII. *uti etiam probare conatus est Thierfius in Dissertatione memorata c. 16., Affigens translationem S. Firmini martyris anno 613. Affert ille pag. 202. inscriptionem, quam adhuc superesse dicit in ecclesia S. Acheoli sub antiquo altari. Inscriptio autem illa notat annum 613. ex eaque infert, eodem anno corpus S. Firmini martyris translatum. Porro non modo Thierfius, sed etiam Lesloquius nostræ favet sententiæ: nam licet ille dictam epocham stabiliret, ut ostenderet potuisse corpus S. Firmini sub Dagoberto rursum transferri ad abbatiam S. Dionysii, quo illud deinde translatum contendebat contra Lesloquium; tamen Lesloquius, qui secundam illam translationem refutat Dissert. 1. c. ultimo, p. 201. negare noluit stabilitam epocham translationis primæ, etiamsi tota secundæ translationis historia collabatur, si corpus a Salvio translatum sit sæculo* VII. *ad finem vergente. Cur, obsecro, ea de re disputare noluit Lesloquius, qui monumenta omnia Ambianensia diligenter lustraverat? Noverat Cointius eo argumento usum: videbat Cointium non recte refutatum a Thierfio, qui sine ulla probatione supponebat Salvium sedisse ante Berecundum, quod negaverat Cointius. Non alio haud dubie de causa Lesloquius impugnare noluit epocham S. Salvii a nobis probatam, quam quod veram crederet & monumentis ecclesiæ suæ consonam. Ceterum an eodem anno 613. quo corpus S. Firmini martyris inventum creditur, etiam translatum sit corpus* S. Firmini *confessoris, non inquiro. Sufficit mihi ostendisse, id factum esse sub initium sæculi* VII.

qui sedit sub initium sæculi VII. & corpus translatus.

F

§. III.

A

§. III. Solvuntur argumenta contra teſtimonium ex Vita S. Salvii allata : & confirmatur translatio ex aliis monumentis.

Varia contra auctoritatem Vitæ S. Salvii objecta.

TRanslationem, cujus locum & tempus inquiſivimus, in dubium vocatam fuiſſe jam nonui. *Qui eam impugnarunt, multa objecerunt contra Vitam S. Salvii, quo primum tranſlationis hujuſce ſuggerit teſtimonium. Thierſius cap. 9. Diſſertatione ſuæ hanc Vitam auctoritate carere contendit, primo quia eſt auctoris anonymi, ſecunda quia ſcripta eſt longo tempore poſt mortem S. Salvii, tertio quia illius ſcriptor idonea criſi uſus non eſt, cum multa confuderit, & varia attribuerit Salvio Ambianenſi, quæ pertinent ad Salvium Albigenſem. Hoc contra auctoritatem totius Vitæ objecit Thierſius, quæ poſtea ab aliis, qui defenſionem malæ cauſæ majori contentione quam judicio profecti ſunt, in plures*

B *partes diviſa fuit, editaque Gallice ut Critica Vitæ S. Salvii. Nominatim vero reprehendit locum illum, ubi S. Firmini ac SS. Achei & Acheoli tranſlatio aſſeritur his verbis :* Sed & ſanctos Dei Firminum epiſcopum & confeſſorem, Accum quoque & Aceolum martyres Chriſti, in crypta orientali verentes condidit, & decenter exornavit. *Poſt quæ ſcriptor ad alia progredious, ait :* Nam & homines *&c. Carpit primo, quod dicitur de tranſlatis Acheo & Acheolo : at enim ſe non intelligere, an velit ſcriptor corpora eorum tranſlata ab eccleſia S. Acheoli, quod falſum eſſe contendit ; an vero dicat auctor ille, alibi inventa eſſe ea corpora. Nullius momenti eſt illa objectio, cum ſcriptor ſalum dicat condita eſſe in eadem crypta cum corpore S. Firmini confeſſoris ; nec addat, unde tranſlata ſint : nam ne ipſe quidem Thierſius negare auſus eſt, ſervari ea corpora in cathedrali Ambianenſi. Non*

C *apus eſt igitur hic inquirere, utrum illa corpora primo tranſlata fuerint ad eccleſiam S. Acheoli, indeque Ambianum, an vero alimde poſt inventionem ſtatim delata ſint Ambianum.*

aliaque, ut oſtendant interpolationem ac prima interpolationis tempus eſſe falſum.

23 *Eumdem locum deinde de interpolatione ſuſpectum facere conatur Thierſius, eamque objectionem continuarunt ejus gregales. Affirmat pag. 85., interpolationem apparere ex ipſo contextu, cum hæc ille non cohæreat cum antecedentibus & conſequentibus. Reſpondeo aptime cohærere cum antecedentibus : namque num. 11. narrat auctor conſtructionem eccleſiæ SS. Petri & Paulino mox num. 12. ſubjicit inventionem S. Firmini martyris & tranſlationem, ac demum tranſlationem* S. Firmini *confeſſoris atque Achei & Acheoli martyrum. Conſequentia etiam recte cohærent, licet fateamur illa non pertinere ad Salvium Ambianenſem, ſed ad Salvium Albigenſem, cujus geſta ad Ambianenſem tranſtulit, ut poſtea dicturi ſumus. Totus Thierſii ſcrupulus conſiſtit in particulis quibuſdam, quas inepte locatas credidit. At auctor num. 10., eccleſiam denique conſtruxit, deinde num. 11., poſtmodum vero &c., & num. 12. nam &c., prout locum ſupra adduxi. Verum, ſi forſan ignoravit Thierſius particulam* deoique *non ſolum in ſine orationis uſitatam fuiſſe, & particulam* nam *multis modis adhiberi ab ipſis antiquioribus ; certe ignoraſſe non videtur, ſcriptores medii ævi minus ſcrupuloſos fuiſſe in uſu ſimilium particularum. Frivola igitur eſt objectio & ſcrupulus maxime inanis, nec neceſſe eſt hic grammaticum agere, cum ſalum ſit inſpiciendum Calepini Dictionarium, ut quis intelligat, usque particulam* deoique *ſemper finem orationis inſinuare, aut per conjunctionem* nam *ſemper rationem reddi præcedentium, ut contendit Thierſius.*

AUCT. J. P.

24 *Aliam mox rationem allegat Thierſius, ut probet interpolatam Vitam S. Salvii. Andreas du Cheſne tom. 1. Scriptorum hiſtoriæ Francorum pag. 686. & 687. duo ex Vita S. Salvii edidit fragmenta, quæ Thierſius liberaliter Vitam vocat. Hinc ita ratiocinatur : Illa omnia uti & alia multa non reperiuntur in eadem Vita S. Salvii edita a Cheſnio, quod interpolationis eſt argumentum. Hinc rationem rurſum inculcavit auctor Criticæ Vitæ S. Salvii §. 7. etiamſi Leſtaquius Diſſ. 1. cap. 1. jam reſpondiſſet, non eſſe fragmenta Vitæ edita eſſe a Cheſnio, nec totam Vitam, idque per ſe patet, cum illa adiderit* E *poſt multa alia Vitarum fragmenta, atque hanc iiſdem fragmentis præfixerit titulum :* Ex Vita Mſ. S. Salvii epiſcopi Ambianenſis. *Verumtamen pergit auctor ille Criticæ fuſilibus quibuſdam rationibus contendere, integram Vitam S. Salvii editam a Cheſnio. At mihi non lubet ulterius probata ea, quæ ſolo elaviata ſunt ; ſufficiat dixiſſe ſcriptorem illum anonymum ut memorem quidem fuiſſe dicti ſanctiſ : Contra ſolem ne loquitor. Porro, cum ejuſmodi fragmenta ediderit Cheſnius, quæ magis conducere judicabat ad hiſtoriam regum Francorum elucidandam, non difficulter divinari poteſt, cur relationem tranſlationis* S. Firmini *confeſſoris æque, ac inventionis S. Firmini martyris, cum multis aliis prætermiſerit, videlicet quia eæque in iis nullam habebant partem. Si laudatus collector alia ſubinde in fragmentis ſuis reliquit, quæ nihila magis erant neceſſaria ad cognoſcendam regum Francorum hiſtoriam, uti factum non inficiamur, neceſſe non eſt inquirere, cur non eodem modo ubique proceſſerit : nam id videtur feciſſe pro arbitrio.*

nec quidquam quem ovicula ſervata ?

25 *Mabillonius in Obſervationibus ad Mertyrologium Benedictinum pag. 449. compendioſam ſcripſit S. Salvii Vitam, de qua dixit pag. 451.* F Hanc Vitam enmpoſui ex veteri manuſcripto cœnobii Monaſterioleoſis, ubi ſunt ſancti Salvii reliquiæ in capſa braſſeis argenteis obductæ, in quibus ejuſmodi Vita iocila eſt cum characteribus ſingulas hiſtorias explicantibus. *Non refert Mabillonius tranſlationem corporis* S. Firmini *confeſſoris, ac no quidem inventionem S. Firmini martyris, niſi breviter in annotatis ex Actis Ambianenſis eccleſiæ. Obſervavit ad brevitor Thierſius, addens aliquot Breviaria Ambianenſia, Kalendarium unum, Petrum de Natalibus, & Joannem Maldonetum, qui ſimiliter eam tranſlationem ſilueruat, ut ſuſpicionem interpolationis augeret. At Mabillonius & Breviaria (nem Petrus de Natalibus & Joannes Maldonatus breviores ſunt quam ut reſponſione indigeant) recte reſpondit Leſtaquius, Vitam memoriæ capſæ inciſam deſumptam fuiſſe ex Breviariis uſitatis anno 1435., quæ capſa eſt compoſita : Breviaria autem iſtius temporis non habuiſſe in lectionibus S. Salvii hiſtoriam tranſlationum utriuſque Firmini, quia lectiones, quod fuiſſent nimis prolixæ, variis vitiis erant truncatæ. Primo, inquit, totam S. Salvii Vitam inſerta eſt Breviario, in novem lectiones diviſa. Sub finem ſeculi XIII., cum tandem parcere prolixitati, contracta ſunt lectiones,*

celitio

AUCT. J. S. *cellio tamen articulo Vitæ undecimo, in quo legitur utraque translatio. Circa finem vero ſeculi* XIV. *aut initium* XV. *ſucceſſit altera lectionum contractio, quæ reſectus eſt articulus ille undecimus cum decimo, duodecimo, & maxima parte Vitæ. Ea autem ſic contracta eſt Vita, quam laudat Menardus, Quis igitur hinc inferat, interpolatam eſſe S. Salvii Vitam, quia conſtet aliqua, quæ nec in Breviariis ſic contractis, nec apud Menardum legantur?*

Non auctor Vitæ S. Salvii unde confundit?

26 *Reſtat ut inquiramus, an ſcriptor Vitæ S. Salvii fidem mereatur in translatione aſſerto: nam vere dixit Thierſius auctorem eſſe anonymum, eſſe Salvio longe poſteriorem, ac demum confudiſſe geſta duorum Salviorum, Ambianenſis nimirum & Albigenſis; eaque confuſione ne fragmentum quidem Cheſnii caret. Etenim quæ in illo fragmenta leguntur, ut in Vita integra, de Mummolo patricio, ſpectant ad Salvium Albigenſem, ad quem ſimiliter ſpectat caput ſecundum Vitæ. Deinde vera quidem non ſunt, quæ* B *de etate iſtius ſcriptoris dixerunt Thierſius ejuſque defenſor, cum diu vixerit ante ſeculum* XIII. *& Leſtoquius velit ſecula* IX. *ſcripſiſſe; attamen verum eſt S. Salvio longe poſteriorem eſſe. Jacobus le Long in Bibliotheca hiſtorica Franciæ pag.* 184., *& Benedictini ſcriptores Hiſtoriæ Literariæ Franciæ tom.* 4. *pag.* 50. *aiunt, Vitam S. Salvii ſcriptam ſub poſterioribus regibus primæ ſtirpis, ſeu ſeculo* VIII., *ſuſpicantur que geſta S. Salvii Albigenſis inſerta eſſe huic Vitæ per eos, qui Vitam exſcripſerunt: Certe, quantum poſteriores*, verum eſt, illa (*Salvii Albigenſis*) non reperiri in quibuſdam antiquis Mss. *At ſuſpicor viros eruditos hac in re falli, cum illa in tribus Bollandi Mſt., in omnibus a Leſtoquio viſis, in antiquis Breviariis Ambianenſibus ſint reperta; & ut fragmenta quidem Cheſnii, aut contracta Vita Menardi, ab iis prorſus ſint immunia. Ubi igitur latent illa Mss., in quibus confuſio illa non reperitur? Cur aſſeramus ſine ulla probatione laudatis ſcriptores, Vitam S. Salvii ſeculo* VIII. *ſcriptam, nihilo magis perſpicio, cum Leſtoquius* C *tantum ſeculo* IX. *exaratam velit,*

fidem immerito aſſerto translatione S. Firmini confeſſoris.

27 *Verum, ſive ſeculo* VIII. *ſive* IX. *aut* X., *compoſita ſit S. Salvii Vita, afferri nequit idonea ratio, cur fidem non mereatur in aſſerta S. Firmini confeſſoris tranſlatione. Confudit auctor duos Salvios, & duorum geſta uni attribuit, id facile admittimus, ut verum & certum. Hinc varia narrat de Salvio Ambianenſi, quæ pertinent ad Albigenſem, & in quoſdam incidit errores. Præter hanc confuſionem, nullum in ea Vita errorem aſſignavit Thierſius: & certe nullus aſſignari poterit ejuſmodi error, ut malam auctoris fidem prodat, & fictionis reum oſtendat. Cenſendus igitur eſt bona fide ſcripſiſſe, licet fuerit deceptus confundendo duorum Salviorum Acta. Porro ipſa confuſio oſtendit, hagiographum ex antiquioribus monumentis hauſiſſe, quæ narravit. Nam Gregorius Turonenſis lib.* 7. *Hiſtoriæ Francorum cap.* 1. *ceciuit de Salvio Albigenſi, quæ hic per errorem attribuit Ambianenſi. Vera ergo ex veriſtioribus hauſta confudit, non confinxit falſa. Jam vero nullus ſuſpicari audebit, corpus S. Firmini confeſſoris per alium quampiam Salvium fuiſſe translatum, idque in confuſione Salviorum Ambianenſi adſcriptum. Reſtat igitur, ut credamus id vere factum a Salvio Ambianenſi, præſertim cum ea conſtans omnium fuerit opinio uſque ad noſtra fere tempora, nulluſque olim laudato ſcriptori contradixerit; ac demum, quia tranſlatio* D *ipſa tam multis confirmatur argumentis, ut ea nullum relinquant dubium.*

Eadem translatio probatur ex translationibus reliquiarum per Otgerum factis;

28 *Primo Otgarius ſeu Otgerus Ambianenſis epiſcopus, qui ſedit ſub finem ſeculi* IX. *& initium* X., *eccleſiæ S. Quintini dedit varias reliquias Sanctorum, quorum ſacra lipſana ſervabantur eo tempore in eccleſia Ambianenſi. Feſtum iſtius tranſlationis inſertum eſt Breviariis S. Quintini in Veromandis ſub hoc titulo*, Adventus ſacrarum reliquiarum Firmini *&c.*, *& in quinta lectione Officii matutini hæc referuntur apud Thierſium cap.* 2.: Illa veteri diſciplina Chriſtianorum eruditus Otgerus Ambianenſium pontifex, ducentis plus annis ante Godefredum, *a* copia ſanctorum pignorum, quibus Ambianenſis eccleſia ſplendeſcebat, ſecrevit partes nonnullas, SS. Firmini, Victorici, Fuſciani, Gentiani, Achei, Acheoli martyrum, alterius Firmini, Honorati, Walerici confeſſorum, & eas eccleſiæ S. Quintini pia munificentia donavit. *Idem feſtum cum nominibus eorumdem Sanctorum e Ms. Letteuſi indicatur apud nos in Prætermiſſis ad* XXI. *Maii. Cum autem dicatur Otgerus ſecre-* E *viſſe* partes nonnullas, *clare indicatur, majores illorum Sanctorum reliquias quieviſſe in eccleſia Ambianenſi, e qua partes illæ tranſlatæ. At non poterant in illa eccleſia eſſe reliquiæ* S. Firmini *confeſſoris, niſi eo antea fuiſſent tranſlata. Vim totum argumenti probe ſenſit Thierſius, ideoque decem paginas implevit, ut declamaret contra Breviaria, hiſtoriaſque in iis relatas. Enimvero non tam longa opus erat excurſione, ut perſuaderet eruditis, breviaria paſſim immunia non eſſe ab omni errore; ſed potius oſtendere debuiſſet, veroſimiliter hoc in re erratum eſſe ab auctoribus iſtius Breviarii. At error hic minime eſt veriſimilis, cum feſtivitas* Adventus reliquiarum *fit inſtituta, feſtaque non inſtituantur temere.*

quam non ſolide impugnat Thierſius;

29 *Objicit quidem Thierſius pag.* 27. *veriſimile non eſſe, oſſa Sanctorum ſeparata fuiſſe ab Otgero, afferique exempla Pontificum Romanorum, qui oſſa aliqua Sanctorum a reliquo corpore ſecernere recuſarunt, uti & ſententiam Guiberti abbatis B. Mariæ de Novigento, qui id improbavit. At vix mihi perſuadeo, virum non ignarum antiqui uſus ſincere hæc objicere potuiſſe, aut ſperaſſe tali objectione dubium de tranſlatione ingerendum erudito lectori, cum innumeræ reperiantur exempla oſſium a reliquo corpore ſeparatorum, iſque uſus ex ipſis Guiberti verbis adeunde colligatur. Cur enim aſſerit* plurimis *documentis compertum eſſe, Sanctos hanc ob rem iraſci, ſi non fuerit factum frequenter? Diverſæ igitur fuerunt ſententiæ. Alii dividebant Sanctorum oſſa, ut pluribus locis colerentur. Alii tantum erant in Sanctos reverentia imbuti, ut earum corporæ tangere non præſumerent, nedum dividere. Improbavit Guibertus, quod crebro fiebat; nec ipſius cenſura efficere potuit, ut uſus ille* F *obolereſcat. Objicit ſecundo Thierſius pag.* 31. *non fuiſſe in eccleſia Ambianenſi omnia corpora Sanctorum ſuperius enumeratorum, idque de corpore S. Walarici fatetur Leſtoquius pag.* 54.; *ſed reſpondet, Otgerum dare potuiſſe eccleſiæ S. Quintini reliquiæ S. Walarici, modo aliquæ ejus reliquiæ fuerint in eccleſia Ambianenſi. Verum de reliquiis* S. Firmini confeſſoris *idem dici poteſt, ita ut hæc reliquiarum tranſlatio directe non evincat, corpus* S. Firmini *confeſſoris eo tempore fuiſſe in eccleſia Ambianenſi. Recte tamen eo argumento*

A gumento utitur Leſtoquius pag. 47., & ſic ſere ratiocinatus. Data ſunt reliquiæ S. Firmini eccleſiæ S. Quintini: apertum igitur fuit S. Firmini ſepulcrum, reliquiæque extractæ, imo & totum corpus inde ametum. Quis enim credat tantum theſaurum in terra relictum fuiſſe, quando pietas fidelium ardenter quærebat ſacras reliquias? Quis ſibi perſuadeat ſepulcrum curſus terræ & ſtructura cæmentitia aperiendam fuiſſe, ſi ſacrum corpus in eo fuiſſet relictum? Quo tandem modo ſine ulla veneratione permanſiſſet, ac denique in oblivionem abiiſſet in eccleſia, cujus fundator erat, & in qua clerici ſempeꝛ eum peregrinum divinam? Hæc ſane veriſimilia non ſunt, ac vera non eſſe aliis argumentis oſtendetur.

30 Rorica Ambianenſis epiſcopus in litteris datis anno 1085. in favorem canonicorum S. Acheuli, apud Labbeum tom. 10. Conciliorum col. 408. hanc favoris ſui rationem allegat: Et quia, ut præfati ſumus, eccleſia hæc Genetrici Dei dicata fuerat, & hujus cathedræ pontificum pulvis ſacer diu in ea latuerat, &c. Ex verbo latuerat eccle colligitur, non ſuperfuiſſe tempore Roriconis in eccleſia S. Acheuli corpora antiſtitum Ambianenſium, qui in ea fuerant ſepulti, inter quos eſt S. Firminus confeſſor. Conatur quidem Thierſius cap. 3. aliqua reſpondere, ſed vim argumenti non infringit. Primo ait latere diu potuiſſe corpus S. Firmini confeſſoris, ac deinde inveniri inventumque ibidem relinqui. Verum id eſt; at nec ſolutum eſt argumentum. Etenim, ſi corpus eo tempore fuiſſet in eccleſia S. Acheuli, Rorico pro ratione favoris ſui non dixiſſet, quia in ea latuerat, ſed quia in ea ſervatur; cum hæc ratio multo ſit urgentior. Dicit ſecundo Thierſius, agi tantum de corpore S. Firmini martyris, quod revera diu latuerat in ea eccleſia, quodque translatum fatetur. Credit eam expoſitionem ſequi ex vocibus, ut præfati ſumus, quia de corpore ſolius S. Firmini martyris ante fuerat locutus. At mihi veriſimilius eſt, voces illas, ut præfati ſumus, tantum referri ad dedicationem, de qua antea etiam egerat. Certe, quandoquidem Rorico dixerat eccleſiam illam a S. Firmino confeſſore conſtructam, non prætermiſiſſet, quod corpus ejus ibi ſervaretur, ſi id verum fuiſſet; ſicut non omiſit, quod Pontificum, C utique duorum aut plurium, facer pulvis diu in ea latuerat: nam honorificentius eſt eccleſiæ poſſidere ſacrum corpus, quam aliquando poſſediſſe. Demum hæ voces hujus cathedræ pontificum non poſſunt exponi de uno epiſcopo, niſi violenter.

31 Leſtoquius cap. 4. translationem ulterius probat ex Maetyrologiis. Ex tribus Ambianenſibus, quibus hæc translatio reperitur inſerta, antiquiſſimum ait eſſe ſeculi XI., ut ex characteribus & adjectionibus appareꝛe affirmat. In eo ſic habetur: Ambiani traſlatio corporis ſancti Firmini epiſcopi & confeſſoris. Idem habent duo recentiora, quibus alia non pauca jungi poſſunt, addicta n. 5. Reſpondet Thierſius cap. 6. primo interrogando, cur Ambianenſis eccleſia non inſeuerit citius Martyrologio ſuo translationem, quam ſeculo XIII., ad quod reducit ætatem primi Ambianenſis modo laudati, ſed ſine probatione. Addit ne in Breviariis quidem Ambianenſibus eam translationem legi; contendiſque eam Martyrologiis inſertam eſſe ex Vita S. Salvii. Demum multa congerit de additionibus, quæ experiuntur in veteribus Martyrologiis, indeque veram auctoritatem elevat. Verum prima reſponſio inepta eſt, cum nullum aſſignet antiquius Martyrologium Ambianenſe, quod careat annuntiatione memoratæ tranſlationis. Altera reſponſio non eſt omnino vera: nam teſtatur Leſtoquius cap. 5. pag. 7. eam translationem memorari in duobus Breviariis Mſs., quæ ſervantur in capituli Ambianenſis tabularia: alterum ex his affirmat eſſe ſeculi XIII., alterum ſeculi XV. Quod vero non legatur in Breviariis ecclaſtoribus, factum eſt ex contractione lectionum Officii S. Salvii, in qua cum ceteris reſecta eſt ea translatio. Tertia reſponſio exigui eſt momenti: quippe ea, quæ adjiciuntur Martyrologiis alicujus eccleſiæ, non temere addunture, ideoque auctoritate non carent, præſertim ſi additiones fiant in illa eccleſia, in quo addita feſtivitas celebratur, aut Sanctus adjectus colitur.

32 Feſtum translationis celebratum eſt multis ſeculis in eccleſia Ambianenſi X. Januarii, ut affirmat Leſtoquius cap. 5. ſed deinde abrogatum. Utcumque fatetur Thierſius cap. 7. Prior ea celebrata feſtivitate translationem recte confirmat. Poſterior eamdem infirmare utitur ex abrogatione feſtivitatis memoratæ. Nemo, opinor, inſiciabitur ex feſtivitate translationis recte inferri E translationem, cum feſtivitates inſtitui non ſoleant, niſi ob cauſam certam, aut ſaltem, niſi videatur certa. Cur deinde abrogatum ſit idem feſtum, ſatis bene expoſuit Leſtoquius, videlicet quia erat intra octavam Epiphaniæ, docetque ſimul abrogatum feſtum ſanctorum Luciani, Maximiani & Juliani martyrum, quod VIII. Januarii agebatur ſupra tamdem octavam. Hæc igitur objectio Thierſii nullius eſt momenti. Nec turbior eſt alia, quam nec adjungit, videlicet quod in Officio nihil legeretur de translatione: nam ipſe fatetur Officio præfixum fuiſſe hunc titulum: Sermo in inventione & translatione B. Firmini epiſcopi & confeſſoris. Itaque translatio erat in titulo, & nihil veriſimiliter de ea lectionibus inſertum fuit, quia translationis circumſtantiæ non erant ſatis cognitæ, ut ex iis lectiones componi poſſent. Eodem modo de multis Sanctis legitur Officium, in quo nihil occurrit de ipſorum geſtis, quia hæc non ſatis diſtincte ſunt cognita.

§. IV. Alia argumenta pro translatione corporis: idem anno MCCXXIX. novæ thecæ impoſitum, ac deinde quotannis circumferri cœptum.

L Eſtoquius cap. 6. probat ex ſtatuto canonicorum Ambianenſium anni 1254., corpus S. Firmini confeſſoris eo tempore in theca quadam fuiſſe ſervatum, ſuſpicaturque eamdem eſſe arcam, cui veriſimiliter impoſitam erat a ſancto Salvio. Idem ſtatutum docet, qua ſolemnitate tunc celebraretur Sancti feſtivitas. Quapropter fragmentum ab eo datum pag. 237. hic ſubjungo: Anno Domini MCCLIV. in capitulo generali, quod incipit in craſtino Magdalenæ, ordinatum fuit, quod feſtum ſancti Firmini confeſſoris fiat magnum duplum ſine cum eo, & pulſetur, & accendantur luminaria, & parentur *tam altare & eccleſia quam perſonæ, ſicut in magnis duplia. Duo præceptores regant chorum, reſponſorium cantetur ab archidiaconis, canonici legaot & in leſcia ... Nec fit proceſſio, niſi fuerit in Dominica, quod quandoque fiat propter Dominicam,

non

AUCT. J. S.

eadem pro batur ex diplomate Roricouis ſtipſcopi:

Et ex celebratione feſtivitatis ſe-ſtivitatis.

Oſtenditur corporis translatio in theca a qua fuit ante annum 1254.

* i. e. mencum

AUCT. J. S. non tamen deferetur capitula, ſed nihilominus fiet in feretris & per cloiſtrum &c. *Tamen ſtatutum oddit poſt diſſertationem ſecundam, quia adverſarius ipſius aliqua reſponderat ad injiciendam ſuſpicionem de interpolatione; ſed tale timoris ſunt momenti, quam ut nos morari debeant.*

ex tranſlatione in novam thecam.

34 *Anno* 1279. *corpus* S. Firmini *confeſſoris tranſlatum eſt in thecam novam per Simonem Cardinalem & legatum in Francia, qui deinde ſub nomine Martini IV. rexit univerſalem Eccleſiam. Hæc tranſlatio certa eſt, & priorem tam certo confirmat, ut nullum de ea poſſit ſupereſſe dubium homini non litigioſo. Tbierſius refutare conatus eſt illud argumentum cap.* 4., *ſed antequam legitime erat prolatum, ideoque omnia argumenta, quibus utitur, ut oſtendat Acta tranſlationis iſtius non eſſe authentica, ſolum impugnant quamdam Gallicam iſtius inſtrumenti verſionem, quæ revera mendis non caret, & ſuſpectio eſſe poſſet, niſi prolatum deinde eſſet exemplar inſtrumenti Latini, quod in ipſa arca tu-*

B *ventum eſt anno* 1500. *Produxit illud Leſtoquius pag.* 237. *ex tabulario epiſcopatus Ambianenſis, qui ſervari eis ſub hoc titulo:* Copia litteræ authenticæ inventa in capſa ten antiqua theca beatiſſimi Firmini confeſſoris Ambianenſis epiſcopi anno Domini milleſimo quingenteſimo. *Aliud exemplar ſervari affirmat in chartulario capituli, ſub tali titulo:* A capſa B. Firmini confeſſoris prælen, ſcriptum fuit extractum.

qua feſta eſt anno 1292.

35 *Litteræ autem ipſo conceptæ ſunt his verbis:* Univerſis præſentes litteras inſpecturis Guilelmus archiepiſcopus Rothumagenſis, Philippus Ebroicenſis, Reginaldus Belvacenſis, Guido Liogonenſis, Robertus Bathonienſis & Guillelmus Ambianenſis Dei gratia epiſcopi, æternam in Domino ſalutem. Noveritis quod anno Incarnationis Dominicæ milleſimo ducenteſimo ſeptuageſimo nono, XVII. Kal. Junii pontificatus domini Nicolai Papæ III. anno ſecundo, reverendiſſimus pater & dominus, dominus Simon etiam Dei gratia tituli ſanctæ Cæciliæ presbyter Cardinalis, apoſtolicæ Sedis legatus, excellentiſſimis Philippo Dei gratia Franciæ & Eduardo Angliæ regibus, Karolo principe Salerni, filio excellentiſſimi regis Siciliæ, & nobis præfecotibus, nec non

C multis aliis principibus regnorum Fraociæ & Angliæ, abbatibus, magnatibus, & cleri & populi multitudine copioſa, corpus B. Firmini confeſſoris, & pontificis Ambianenſis quondam, in præſenti theca repoſuit, illa ſolennitate adhibita, quæ conſuevit in talibus. In cujus rei teſtimonium ad perpetuam rei memoriam præſentes litteras ſigillorum noſtrorum munimine duximus roborandas. Datum ut ſupra. *Quid huc inſtrumenta ſolide oppoſui poſſit, non video. Tbierſius jam dixerat pag.* 38. *inſtrumentum illud idoneum eſſe, ut conjunctum, modo conſtaret eſſe authenticum. Author Umbræ Tbierſii cap.* 3. *pag.* 48. *aſſerit nemineni fore, qui non det manus, modo aperiretur theca, & inveniretur ibidem ipſum authenticum inſtrumentum. Aperta tandem eſt arca, ut videbimus, inventumque authenticum inſtrumentum cum Sancti corpore, ut dicemus ſuo loco. Superfluum igitur eſſet vana hic recenſere effugia illorum, qui illud antea conabantur reddere ſuſpectum.*

ex diverſis capituli de diverſis eodem quoque tempore tempore

36 *Anno* 1317. *ſtatutum eſt in capitulo cathedrali, ut arca* S. Firmini *confeſſoris circumferretur quo annis in ſupplicatione. Decretum iſtud recitat Leſtoquius pag.* 238. *ex libro, in quo collecta ſunt ſtatuta capituli, quique ejus mandata* D *compoſitus eſt anno* 1412. *Verba accipe:* In capitulo generali, quod fuit in craſtinum B. Firmini martyri anno MCCCXVII. ordinatum fuit, quod in die B. Firmini confeſſoris, & in die beatorum Fuſciani ſociorumque ejus, fiant proceſſiones ſolennes per cloiſtrum, ſi tempus patiatur, & corpora eorum in ſuis proceſſionibus ſolenniter deferantur, & ſimiliter fiat compulſatio ſolennis. *Huic ſtatuto ſubjungit Leſtoquius litteras Roberti de Fouilloy epiſcopi Ambianenſis, qua etiamnum authentica ſervantur cum appenſo epiſcopi ſigillo in tabulario Ambianenſis capituli. Earumdem litterarum exemplar reperitur in ſecundo volumine Martyrologii Ambianenſis, teſte Leſtoquio pag.* 86. *Partem illarum audi:* Cum dilecti in Chriſto filii decanus & capitulum Ambianenſis eccleſiæ, cui licet immeriti præſidemus, nobis duxerint humiliter ſupplicandum, ut ad laudem divini nominis & devotionem populi Chriſtiani, venerandum corpus B. Firmini confeſſoris in ſuo feſto, quod in capite Septembris E ab incolis eccleſiæ celebratur, .. conſentiremus deferri, .. attendentes quia quod dictus glorioſus Confeſſor, qui eidem eccleſiæ prius temporibus laudabiliter præfuit, pie & ſancte vivendo, ad honorem ſummi ſacerdotii claris pollens virtutibus, & quam plurimis miraculis, quæ pro eo omnipotens Dominus exſtitit operatus, & quotidie etiam operatur, ipſam eccleſiam mirifice decoravit; .. ſtatuimus, volumus, ordinamus, volentes, ſtatuentes & etiam ordinantes, quod corpus ipſius beati Firmini confeſſoris ioclyti in ſuo feſto, & ipſorum martyrum beate corpora Fuſciani, Victoricis atque Geniani in ſuo paſſionis feſto, ut præmittitur, reverenter & honorifice per ipſam eccleſiam & cloiſtrum ejuſdem, ſi temporis patiatur qualitas, perpetuis temporibus, annis ſingulis de cetero deferatur, deponatur, & reponantur in locis ſuis debitis, campanæ pulſentur per gentes noſtras celebriter & ſolemniter noſtris ſumptibus & expenſis, ſicut in eildem feſtis & aliis magnis doplis pulſari hactenus conſuevit, & ſolemnius, ſi fuerit opportunum.

quod ab eo tempore ſolemniter factum.

37 *Noverat Tbierſius ſtatutum capituli Ambianenſis, illudque verſavit cap.* 6.; *at ignoraſſe videtur ordinationem epiſcopi, cum de ea mentionem non faciat. Argumentum hoc adeo conſtruxit virum, qui operam ſuam malæ cauſæ accommodaverat, ut iratus in omnia capitula inſurrexerit. Verum non ſic ſalvenda ſunt argumenta, non ſic inquirendum eſt verum. Auſim dicere Tbierſium nihil reſpondiſſe, cum nihil apte reſponderis, nihil, quod ſit relatu dignum. Qua de cauſa, miſſis tractandi hominis difficultatibus, adjungam pauca, quæ ex Ordinario, ut vocant, anni* 1337., *excerpſit Leſtoquius pag.* 243.: Capſula B. Firmini confeſſoris in veſpere præparato ſuper magnum altare a canonicis deferrur ... Ad proceſſionem, quæ fit per cloiſtrum in cappis ſericis, .. defertur capſula B. Firmini confeſſoris ... Poſt textam horam refertur & reponitur dicta capſula B. Firmini confeſſoris ſuper majus altare. *Eadem fere habentur in antiquo Ordinario, ſed ad marginem adjecta, cum liber eſſet antiquior inſtitutione laudata. Addunſur ibidem hæc verba citata a Leſtoquio pag.* 242.. Poſt matutinum defertur capſula B. Firmini in medio eccleſiæ. *Multa alia hujuſmodi fragmenta, ex variis libris excerpta, brevitatis*

cauſa

A *cauſa omitto, licet omnia mentionem faciant de tranſlatione Sancti; & ex omnibus monumentis, quæ ex eccleſia S. Firmini confeſſoris adduxit Leſloquius, unum dumtaxat ſeligo, quia eo ſimul docemur, quo modo in propria eccleſia cultus ſit Sanctus. Antiquum Ordinarium laudatæ eccleſiæ, teſte Leſloquio pag. 244., ſic habet*: Translatio B. Firmini epiſcopi & confeſſoris, IX. lectiones, magnum duplum &c. In tranſlatione ſancti Firmini epiſcopi & confeſſoris ſit magnum duplum &c. Sciendum eſt, quod ... in ... tranſlatione B. Firmini confeſſoris altare texatur ex viridi, & utitur ornamentis viridibus.

38 *Tranſlationem corporis* S. Firmini *confeſſoris etiam probat Leſloquius ex variis reliquiis ejus, quæ ſervantur ſeorſum a corpore: reliquiæ eum illa nequeunt haberi aliis locis, ſi corpus Sancti in ſepulchro ſuo ſemper manſiſſet immotum, ut contenderant adverſarii. Audi laudatum ſcriptorem pag. 110., ubi hæc habet Gallice*: Semper in hac eccleſia (S. Firmini *confeſſoris*) continuata eſt expoſitio reliquiarum S. Firmini confeſſoris, quæ ibi ſervantur a multis ſeculis. B Reliquiæ hæ duabus thecis ſunt incluſæ. Una repræſentat caput epiſcopi, ubi habetur dens cum inſcriptione antiqua, quæ dicit decorem eſſe hujus Sancti. Altera theca eſt brachium argenteum, cui incluſa ſunt oſſa quædam brachii hujus Sancti. *Cum hæc non ægentue a Thierſio, non eſt neceſſe afferre ſcitum quoddam anni* 1442., *in quo poſteriorum reliquiarum iterata ſit mentio. Videri illud poteſt apud Leſloquium pag.* 245. *Thomas Greffius canonicus Ambianenſis anno* 1261. *fundavit ſacellum in hoſpitali S. Joannis Baptiſtæ Ambiani, eique varias dedit reliquias, inter quas erant* de juncta B. Firmini confeſſoris in uno vaſe argenteo poſita, *ut habet inſtrumentum adductum a Leſloquio pag.* 234.

39 *Eaſdem reliquias hodieque ſervari in eccleſia hoſpitalis Ambianenſis cum hac inſcriptione Latina*, de juncta S. Firmini confeſſoris, *teſtatur laudatus ſcriptor pag.* 116., *ubi ait eſſe os illius partis manus, quam carpum vocant anatomici. Pergit deinde oſtendere os brachii ejuſdem Sancti aliquando ſervatum fuiſſe in eccleſia cathedrali Noviomenſi: alias* S. Firmini *confeſſoris reliquias memorant in eccleſia Longipetenſi* [a] *diœceſis Ambianenſis, alias in loco, qui dicitur* Mentum S. Jacobi, *atque alias Ambiani in eccleſia collegiata S. Nicolai, quæ pertinent ad quamdam Confraternitatem S. Nicolai, in dicta eccleſia inſtitutam multis ſeculis. Demum pag.* 121. *ſcriptorem adduxit neotericum, qui eccleſiæ S. Acheoli aſſignat brachium Sancti noſtri. Verum illud brachium abbatiæ S. Acheoli abjudicat auctor Umbræ Thierſii pag.* 19. *Hæc colligere placuit, ut lectoe ſimul intelligat, reliquias S.* Firmini *confeſſoris in veneratione fuiſſe locis variis, licet aliquin argumentum hinc deſumptum ad probandam tranſlationem tam efficax non ſit, quam ſint alia quadam ante allata. Breviter nunc diſcutiam argumenta partis contrariæ, quæ tranſlationem negavit, antequam aperta fuit arca corpuſque repertum.*

ac dentem in hujus Sancti reliquiis,

quæ ſeorſum ſervantur a corpore,

C [a] Nostre Dame de Longpré aux Corps ſaints

§. V. Quibus rationibus dubitatum fuerit de tranſlatione corporis. AUCT. J. S.

Occaſionem negatæ ab aliquibus tranſlationis breviter expoſui nn. 6. & ſequentibus: at hic examinanda ſunt eorum argumenta, quæ ad duo reducuntur. Primum eſt ſilo. Repertum eſt in eccleſia S. Acheoli ſepulcrum S. Firmini *confeſſoris, uti ex inſcriptione patet. At ſepulcrum iſtud vacuum non eſt, ſed inventa in eo humani corporis oſſa, quæ alterius eſſe æqueunt, quam* S. Firmini *ibidem ſepulti. Oſſa igitur hujus Sancti in primo ſepulcro manent, & aliquando alio ſunt tranſlata. Singulæ hujuſce ratiocinationis partes multis probare conati ſunt illius opinionis defenſores. Verum numquam ſic potuerunt oſtendere ea, ex quibus tota vis ratiocinationis oriri debebat, ut non facile ceſſaturentur a patrono partis oppoſitæ. Nomen* Firminus *repertum in* E *lapide ſepulcri antiqui ex quinque detectis aſſeruerunt mira fiducia auctor Epiſtolæ ad curioſum, ac deinde Thierſius, & figuram cepertarum litterarum æri inciſam exhibuerunt in hunc modum.*

Primum argumentum eorum, qui negabant tranſlationem, ex invento ſepulcro.

Verum illuſtriſſimus de Brou epiſcopus Ambianenſis in Cenſura memorata Epiſtolæ ad curioſum conqueſtus eſt litterarum figuras exhibitas multum diſtare ab iis, quæ inventæ ſunt in ſepulcro, & juſſu ſuo delineatæ. Figuras autem in præſentia epiſcopi fideliter delineatas ſic repræſentat Leſloquius pag. 172.

41 *Porro priores figuras non eſſe exacte ſimiles inventis ſupra ſepulcrum, ſatis aperte fatetur auctor Umbræ cap.* 10., *ubi ſculptoribus & excuſoribus tribuit, ſi quid fuit repræſentatum minus exacte. Deinde non negat figuras a Leſloquio datas exactiores eſſe. Thierſius etiam cap.* 13. *maluit longa diſputatione oſtendere, ſepulcra Sanctorum noſci ex inſcriptionibus, quod nullus poterat negare, quam de ſimilitudine figurarum multum agere, & diſſimilitudinem pag.* 156. *ſatis clare agnoſcit, eam eam excuſet. Verumtamen tota argumenti ſupra dati vis & efficacia pendebat ex figuris litterarum. Etenim, ſi figuræ non deſignent eas litteras, ex quibus coaleſcit nomen* Firmious, *unde colligi poteſt* S. Firmini *eſſe ſepulcrum? Si figuræ litterarum ſint dubiæ, quam inutili & vana jactantia ex hiſce concluſit Thierſius pag.* 165. *Scepico deteriorem eſſe, qui auſit dubitare, an corpus* S. Firmini *confeſſoris eo tempore adhuc eſſet in detecto illo ſepulcro? Si figuræ tales ſint, ut nihil certi, aut aliud potius nomen exhibeant, numquid totum argumentum plane corruit? Itaque Thierſius ejuſque gregalibus ſolide probandum fuerat, figuras litterarum tales eſſe, ut ex iis formaretur nomen* Firmious. *At, etiamſi hoc ſæpiſſime affirmaverit*

F

rius

cui dicebant ſuſcipiendum eſſe nomen Firmious; eo id non probante;

AUCT. J. S. *rint tamquam certum, nullibi probaverunt. Le-floquius vero part. 2. Diſſertationis ſuæ cap. 2. clare oſtendit, nomen* Firminus *coaleſcere non poſſe ea figuris litterarum ſupra ſepulcrum reperta. Præcipuas ejus rationes breviter exhibebo.*

42 *Prime probari nequit litteram illam* V, *quam* F *explicabant adverſarii, primam eſſe litteram nominis ſepulcra inſculpti: aliæ enim litteræ prætendunt tanta intervalla, ut inter has & illam plures potuerint eſſe mediæ. Si autem non poteſt oſtendi, quænam ex litteris ſit prima nominis ſculpti, quo modo probabitur nomen iſtud eſſe* Firminus? *Ad hoc argumentum, quo ſolo omnis certitudo inſcriptionis perit, nihil reſpondit auctor Umbræ. Secundo, etiamſi certum eſſet litteram illam eſſe primam nominis, incertum adhuc eſſet, qualis littera deſignetur figura ſepulcra inſcripta. Nam Mabillonius quidem de Re diplomatica pag. 347. in Alphabeto veteris* B *Gallici inter figuras ſeptem, quibus* F *deſignatur, ſimilem ponit, uti objecerunt adverſarii; ſed in eodem Alphabeto ſimilem quoque figuram poſuit pro littera* S. *In Epitaphio cujuſdam Gerdiani (apud Aringhum in Roma ſubterranea lib. 3., cap. 22.) ſimilis figura variis vicibus ponitur pro* N. *Alius* V *explicuit, legendumque putavit* vikmin. *Quis igitur hic definiat, quam litteram deſignet prima illa figura, ſi tamen prima?*

43 *Reſpondit ad hæc auctor Umbræ pag. 159. Alphabetum Mabillonii ex abbatia S. Acheoli deſumptum eſſe per Boterovium, a quo accepit Mabillonius?* Duo, *inquit*, epitaphia Leudelini & Valdolinæ, detecta in hac abbatia, ipſi ſuggeſſerunt omnes characteres, e quibus compoſuit Alphabeta ſua: *aſſeritque in vocibus* defunctus *&* ficit *epitaphii Leudelini* F *expreſſum eſſe ea figura, de qua diſputamus. Addit per ſequentes litteras ſatis iaſimari,* F *omnino deſignari illa figura. Verum quod ait de ſequentibus litteris, primam explicantibus, ſuivolum eſt & inane, cum & illæ ſint incertæ. De monumentis vero cuatis ſic reſpondit Leſtoquius Diſſert. 2. cap. 1., poſtquam adverſarii ſui verba retulerat:* Monumentum igitur S. Acheoli, cujus expreſſum eſt exemplar in Boterovio, judex C eſt, quem Umbra adopiat. At judex ille in favorem meum pronuntiat. Quod affirmat Umbra F formatum eſſe hoc modo *V* in vocibus DEFUNCTUS & FICIT, certiſſime fallum eſt. Certiſſimum eſt, F alia figura expreſſum eſſe in his duabus vocibus. Certiſſimum quoque eſt, quod ſit littera S, quæ ſic *F* expreſſa eſt in monumento iſto, non ſemel, ſed ſexies... Decitum itaque eſt, ſecundum monumentum S. Acheoli, in libro Boterovii expreſſum, quod littera, quam examinamus, ſit S, &. per conſequens, quod nomen Firmini fruſtra quæratur in hac inſcriptione. *Hiſce alia recte adjungit Leſtoquius, ſed ea brevitatis cauſa mittimus.*

44 *Tertio ſecunda littera apparet quidem* I, *ut putat Leſtoquius pag. 176. Diſſ. 2., ſed poteſt etiam eſſe pars litteræ, cujus partem reliquæ ſunt deletæ. Littera tertia penitus deleta eſt, uti fatentur adverſarii, qui non alia de cauſa ſuſpicantur* R *eo loco fuiſſe poſitum, quam quod illud neceſſarium ſit ad nomen* Firmini *componendum. Quarta figura non eſt* M, *ut volunt Religioſi S. Acheoli: neque enim ullo loco littera* M *expreſſa legitur eo modo, quo data fideliter eſt illa figura a Leſtoquio, qui obſervat lineas intermedias ſæpe eſſe litteram* V, *cum illa ſit* D *formatur in Roma ſubterranea. Hac obſervatione incertum ſit, an figura illa unam tantum, an plures deſignet litteras; neque id dubium abſtulit Umbra pag. 158., reſpondens minutiores quoſdem litteræ minui penitus ſculptæ defectum non efficere, ut non ſit* M, *quia, uti recte replicat Leſtoquius Diſſ. 2. pag. 11., minutiæ illæ, quales hæ ſunt, id ſaltem reddunt dubium. Litteram ſextam inſcriptionis non eſſe* N, *uti volebant adverſarii, ſatis clare oſtendit laudatus Leſtoquius pag. 178. hac ratione. Littera* N *tres habet lineas, quarum media utramque lateralem ſic connectit, ut oblique deſcendat a ſummitate primæ lineæ lateralis ad partem inferiorem lateralis ſecundæ hoc modo* N. *At figura inſcriptionis lineam obliquam ſic effœmatam habet, ut hæc ab infima parte prioris lineæ lateralis aſcendat, quod numquam contigit in littera* N. *Male igitur divinarunt, cum dixerunt ultimam lineam lateralem eſſe deletam: nam, etiamſi adeſſet altera lateralis, ne ſic quidem littera* N *agneſceretur, ſed figura* E *exſurgeret ab omnibus characteribus diſtincta. Probabilius ſuſpicatur Leſtoquius* V *deſignatum eſſe figura illa, aut forte* G, *nam tale* G *repetitur in memorato ante epitaphio Goedtani. Varia ad hæc reſpondit auctor Umbræ pag. 162. & 163.; at difficultatem non tollit, ideoque & illa & Leſtoquii ad illa reſponſionem prætermitto: nam qui objectiunculas quaslibet minutiſſimas videre cupit, & earumdem ſolutiones intelligere, adire poteſt ſæpe memoratas Diſſertationes.*

45 *Accipe igitur concluſionem ex prædictis recte deductam a Leſtoquio pag. 179.:* Neſcitur ergo, an prima ſex illarum figurarum ſit initium nominis: neſcitur, an prima illa littera ſit F vel S, vel N, vel V. Secunda fortaſſe non eſt I, ſed reliquum cujuſdam litteræ. Tertia prorſus eſt incognita. Quarta non eſt M. Poſtrema nequit eſſe N, uti neceſſe eſſet ad componendum vocem Firminus. Litteræ igitur ſupra ſepulcrum, quod eſt ad latus Epiſtolæ, reperiæ adeo non poſſunt evincere nomen S. Firmini illic fuiſſe locatum, ut contra oſtendant, nomen illud ibi notatum F eſſe non potuiſſe iſtis litteris; ſolaque hæc inſcriptio ſufficeret ad refutandam opinionem fabuloſam Religioſorum S. Acheoli. Mabillonius, qui ſepulcrum hoc viderat, nihil dicit de ſignificatione inſcriptionis ibi inventæ, haud dubie quia vir ille eruditus ſibi perſuaſerat legi non poſſe. *Attamen Mabillonium ſententiæ ſuæ favere jactabat pars oppoſita, & quædam litterarum fragmenta adduxit auctor Umbræ pag. 155., ut oſtenderet non dubitaſſe Mabillonium, quin nomen* Firmini *ſculptum eſſet in ſepulcro. Verum non erant Mabillonii illæ epiſtolæ, ſed aliorum, qui id ex ipſo ſe audiviſſe dicebant. At Leſtoquius Diſſ. 2. cap. 2. repoſuit duas ipſius Mabillonii epiſtolas, quibus non obſcure innuit, ſibi placere ſententiam Ambianenſium. Porro, etiamſi ex dictis liqueat ſine idoneo fundamento ſepulcrum iſtud attributum fuiſſe* S. Firmino, *Leſtoquius tamen aliis quoque argumentis uti voluit, conatuſque eſt probare oſſa in illo ſepulcro reperta non poſſe eſſe* S. Firmini *confeſſoris, licet conſtaret ipſius fuiſſe ſepulcrum. Verum cum tam ſolida ſint argumenta, quibus probatur corpus tranſlatum, ipſaque tranſlatio ex apertione aeeæ mox inuenda tam luculenter ſit confirmata & manifeſtata, ut ſine pertinaciæ nota negari modo nequeat,*

aliorum vero argumenti

manifeſte oſtenditur,

ex figuris in ſepulcro inventis

concluſionem non poſſe omnino Firminum ex argumentis hactenus adductis ponderis.

A *nequeat, operæ pretium mihi non videor facturus, ſi colligendo omnia argumenta diſputationem hanc prolixiorem facerem.*

Alterum eorum argumentum, quod ridiculo exitu averſatus Thierſius;

46 *Hæc etiam de cauſa alterum adverſariorum argumentum paucis duntaxat indicabo; nullis enim verbis illud refutari poteſt tam clare, quam reſtatum eſt, dum, aperta arca, S. Firmini corpus cum debita inſcriptione præſentium omnium oculis potuit. Auctor Epiſtolæ ad curioſum & Thierſius pluribus locis aſſerebant thecam, in qua depoſitum credebatur S. Firmini confeſſoris corpus, apertam fuiſſe anno 1696. coram decano capituli, & quatuor aliis perſonis, nihilque præterea in arca fuiſſe repertum, ſed eam omnino eſſe vacuam. Tanta autem confidentia id jactabant, ut vix potuiſſent loqui aſſeverantius, ſi ipſi luſtraſſent arcam vacuam. Audi, quo fundamento. Dicitabant rem totam ſe habere ex teſtimonio Jeannis du Croc fabri ferarii, qui præſens adfuerat, totamque illius ſeriem narraverat abbati & quibuſdam religioſis S. Achioli. Fatebantur quidem dictum fabrum ferarium, dum rogabatur, ut iſtud*

B *teſtimonium ſcripto firmaret, nolaiſſe id facere: verum libere jactitabant eum retineri ſolo metu damni incurrendi, ſi eo modo indignationem canonicorum provocaret. Itaque omnis eorum certitudo nitebatur dicto unius hominis, quem agnoſcebant tam timidum, ut aperte veritati non aaderet patrocinari: vel potius, ut eventus docuit, ex verbis quibuſdam hominis forſan ambiguis, & certe perperam intellectis, ſibi vacuitatem illam arcæ confinxerant. Audire lubet, qua erſi hic utatur Thierſius pag. 89.: Verum eſt, inquit, teſtimonium fabri hujus ferarii eſſe unicum; ſed æquivalet pluribus, quia ſincerum eſt, & pluribus prævalere debet in hac occaſione, conformiter legi, On CARMEN, quæ dicit: „ Non ad „ multitudinem reſpici oportet, ſed ad ſinceram „ teſtimoniorum fidem, & teſtimonia, quibus „ potius lux veritatis affiſtit „. Teſtimonium unius, etſi id ſcripto firmare non audeat, imo etſi id negot, æquivalet tamen pluribus, ſi creditum Thierſio. Cur illud, obſecro? Quia ſincerum eſt, inquit. Sinceritatem autem egregie probat hoc modo:*

C *Si variavit poſtrema ſua reſponſa, aut potius, ſi recuſavit ſcripto confirmare, quod antea non niſi oretenus dixerat, ſatis intelligitur, id factum non eſſe, niſi poſt expoſtulationes, quibus impetitus eſt, quod veritatem faſſus eſſet tam ingenue, & per timorem excidendi gratia capituli & canonicorum Ambianenſium, & præſertim amittendi conſuetudinem elocandi illis operam ſuam. Numquid variatio reſponſorum, recuſatio ſcripti teſtimonii, & metus damni tam efficax, egregia ſunt argumenta, quibus evincitur, unius fabri ferarii teſtimonium, idque oretenus ſolum prolatum, multorum aliorum teſtimoniis præferendum eſſe?*

præceſſa falſum

47 *Alia enimvero ſinceritatis proferenda ſunt indicia, ſed illa non favebant cauſæ, quam Thierſius ſuſceperat defendendam. Ubi audita erat voce & ſcripto jactata aſſertio Religioſorum S. Achioli de teſtimonio Joannis du Croc, comparuit hic coram notariis cum Ludovico Debonnaire presbytero ædituoque eccleſiæ cathedralis, & Damiano le Quien aurifabro, qui cum ipſo arcam S. Firmini luſtraverant. Hi tres coram duobus notariis regiis declararunt, ſubſcriptoque nomine teſtati ſunt ſequentia; quæ tradam compendio. Affirmant audiviſſe ſe, in urbe Ambianenſi ſparge ſcriptum impreſſum, in quo aſſerebantur facta varia, ad ſe ſpectantia, de præcuſa quadam apertione arcæ* AUCT. S. Firmini confeſſoris, *quæ omnia æqualiter nata* J. S. *erant ex calumnia. Hinc declarant primo, ſe menſe Auguſto anni 1695. poſt feſtivitatem Virginis aſſumptæ, juſſu domini Joly canonici Ambianenſis, venuſſe ad inferius ſacrarium eccleſiæ cathedralis, ut examinarent, unde oriretur nimium pondus thecæ S. Firmini confeſſoris, & inquirerent, an theca illa non poſſet reddi levior. 2°. Hæc de cauſa auriſabrum le Quien elevaſſe duas laminas argenteas, quibus tegebatur theca, nec quidquam inter laminas iſtas & lignum thecæ invenuſſe, unde nimia gravitas oriri poſſet. 3°. Eadem de cauſa terebra perforaſſe duobus locis ligneas thecæ tabulas; ut inveſtigarent an thecæ lignæ incluſa eſſet alia plumbea, quæ tanti ponderis eſſet cauſa; at ſe intelleuiſſe per duo illa foramina, nullam incluſam eſſe thecam plumbeam, ſed minuam illam gravitatem oriri ex craſſitie tabularum lignearum & vectibus quibuſdam ferreis, qui poſſunt in theca eſſe ad connectendas tabulas. 4°. Cum videret, thecam non poſſe leviorem fieri, foramina* E *facta mox bene cluſiſſe, & laminas argenteas repoſuiſſe. 5°. Addunt duo teſtes, Debonnaire presbyter, & le Quien auriſaber, ſe, dum thecam in latus inclinabant, ſenſiſſe motum oneris cujuſdam, quod haud dubie fuerit faſciculus, cui impoſitæ ſunt reliquiæ. 6°. Teſtantur, nihil tunc factum præterea.*

48. 7°. *Adjunxit du Croc faber ferarius, ſe* oſtenditur. *rogatum fuiſſe a procuratore abbatiæ S. Achioli, ut nomen ſcripto cuidam ſubnotaret, & veritatem ſa-*
tetur de apertione dictæ thecæ; ſeque repoſaiſſe, paratum ſe eſſe jurare tactis ſacroſanctis Evangeliis, dictam apertionem numquam eſſe factam: Hæc paulo latius expoſita ſubſcripto nomine firmarunt Ludovicus Debonnaire, Damianus le Quien, Joannes du Croc, Boucher, & de le Warde. Sigillo munitum x. Julii an. MDCXCVII. & recognitum eodem die. *Tota Declaratio Gallice edita eſt apud Leſtoquium pag. 254. Hinc teſtimonio de theca non aperta conſonat epiſtola Domini de Rencourt, decani capituli cathedralis, qui omnia etiam præſens conſpexerat. Recitat epiſtolam Leſtoquius a pag. 149., ex qua nihil deſumo, niſi modum, quo uſi ſunt, ut explorarent, an theca plumbea lignæ eſſet incluſa. Factis terebra foraminibus, bacillum tenuiſſimum per illa inſeruerunt thecæ, ejuſque ope intellexerunt thecam plumbeam illic non eſſe. Eadem sum hæc, cum canonicus Joly, id eſt, omnes,* F *qui adfuerant, aſſerebant ubique viva voce, ut teſtatur Leſtoquius. Verumtamen ne tam authentico quidem teſtimonio acquieverant contrariæ partis patroni; ſed auctor Umbræ pag. 132. contendit, thecam bis eodem anno luſtratam, & re vera apertam fuiſſe die 2. Novembris in Commemoratione omnium defunctorum, ſeu in viſitatione ſecunda. Hinc iidem tres teſtes, ædituus nimirum, auriſaber, & faber ferarius, rurſum coram notarii declararunt anno 1712. die III. Junii, omnia ante dictata vera eſſe, ſeque alteri viſitationi thecæ præſentes non fuiſſe, nec quidquam de altera viſitatione audiviſſe. Conſule totam Declarationem die IV. Junii ſigillo munitam apud Leſtoquium Diſſert. 2. a pag. 181. Pudet referre cavillationes omnes, quas pertinacia invenit in hac contentione: & minime neceſſarium eſt, diſputationem hanc magis extrahere. Quapropter ad ipſam thecæ viſitationem progredior: nam nihil adeo clamabant homines contentioſi, quam ut theca aperiretur, ceſſaturam demum omnem controverſiam.*

AUCT. J. S.

§. VI. Theca aperta, ſacrum corpus reperitur cum authentico depoſitionis teſtimonio, uti intelligitur ex relatione epiſcopi hic data; declaratio abbatis S. Acheoli,

Epiſcopus Ambianenſis coram præcipuis urbis perſonis in choro aſſiſtit

ANno 1715., x. *Januarii*, *Petrus Sabatier antiſtes Ambianenſis*, *ut diuturnis contentionibus finem imponeret*, *thecam* S. Firmini *confeſſoris aperuit coram præcipuis urbis Ambianenſis perſonis*, *cum eccleſiaſticis tum ſecularibus. Acta hujuſce viſitationis*, *Gallice impreſſa*, *Latine verſa ſubjicio*: Petrus Dei & apoſtolicæ Sedis gratia epiſcopus Ambianenſis. Notum facimus, hoc die Jovis, decimo menſis Januarii anni MDCCXV., (quia promotor noſter ſuggeſſerat nobis, quod per decretum noſtrum die
B 2. hujus datum, poſt rem communicatam cum venerabilibus fratribus noſtris, decano, canonicis & capitulo eccleſiæ noſtræ, ſtatuerimus procedere hodie ad aperitionem thecæ S. Firmini confeſſoris, & quod conſequenter invitaſſet corpora & præcipuas perſonas urbis, tam eccleſiaſticas quam laicas, & quod nominatim invitandus, & quantum erat neceſſarium, vocandos & interpellandos IV. hujus menſis curaſſet, opera apparitoris Bibcrel, abbatem & Religioſos S. Acheoli, ut præſentes eſſent hutc apertioni, eo quod auctor anooymus plurium libellorum, a quibuſdam annis impreſſorum, temere aſſeruiſſet corpus hujus Sancti eſſe etiamnum in eccleſia S. Acheoli, & thecam, quæ ſervatur in eccleſia aoſtra, eſſe vacuam;) veoiſſe nos circa horam nonam matutinam ad dictam eccleſiam noſtram cum miniſtris noſtris, habituque pontificali indutos intraviſſe in chorum, ubi invenimus

* *Tiennent dans du ſoy*

dominos capituli, dominum regis vicarium *, dominos præſidialis curiæ ſenatores, dominos majorem civitatis & ſcabinos, omnes ſic collocatos, prout fieri ſolet in cæremoniis publicis,
C & reliquum chori omnino repletum præcipuis urbis perſonis, cum cleri ſecularis & regularis, tum aliorum ordinum,

50 Theca in medio poſita ſuper menſam, ante hanc nos collocati in throno ad hæc præparato, expoſuimus aſſiſtentibus rationes, quas habueramus eos convocandi, diſcurſu hac ſuper materia inſtituto. Quo finito, examinavimus thecam, quæ longa eſt tribus pedibus, quatuor pollicibus & medio, alta duobus pedibus & dimidio, lata ſedecim pollicibus & medio. Capſam e ligno admodum craſſo diſtinguunt hracteolæ argenteæ inauratæ, quæ dimidia eminentia repræſentant præcipua Sancti geſta tali opere, ut videatur eſſe ſeculi decimi tertii, ſicut facile intelligitur ex veſtimentis perſonarum, quæ ibi repræſentantur. Deinde eam curavimus aperiendam per Firminum de Bray, fabrum ferarium conſuetum abbatiæ S. Acheoli, juvantibus eum Joanne du Croc fabro ferario eccleſiæ noſtræ, & Damiano le Quien aurifabro. Invenimus illic pretioſas reliquias hujus Sancti (quæ ſuot partim oſſa integra, partim diverſarum corporis partium oſſium fragmenta, partim cineres) involutas linteo admodum candido, tectoque

* *mouté d'Angleterre*

Anglica bombyce texta ſpiſſioti filo * virgataque albo & cæruleo. Totius ſimul molis menſura æquabat formam cylindricam duobus circiter pedibus longam, & dismetro quinque pollicum conſtantem. Hiſce expoſitis ſuper menſam ante nos collocatam, cum omnibus congregatis nos proſtravimus ad eas honorandas, juſſimus in hunc finem cani hymnum ſanctorum Confeſſorum concentu muſico, & recitavimus orationem propriam hujus Sancti.

51 Poſt hæc, aſſumptis ſingulis per vices ſacris hiſce oſſibus, ea curavimus nominatim deſignandaque alia voce per dominos Joannem Baptiſtam Mouret medicinæ doctorem, decanum medicorum hujus urbis, & Joannem Baptiſtam Jolibois magiſtrum chirurgum jurstum. Hi declararunt in hac theca nos habere oſſa ſequentia, nimirum, partem anteriorem brachii *integram, quæ Latine humerus * dicitur; alium cubitum; os coxæ, quod femur dicitur; varia fragmenta coſtarum; omoplatam, ſeu humerum; minus os brachii; duo fragmenta femoris; aliud os omoplatarum in fragmentis, fragmentum coE ſtarum; duo alia fragmenta femoris; fragmentum omoplatæ cum notabili quantitate aliorum fragmentorum, inter quæ habentur totius capitis, maxime cranii, vertebrarum, ſpinæ dorſi, lumborum, oſſis ilium. Porro conjectura fieri poteſt, fragmenta adeſſe ex omnibus corporis partibus, quod facile cognoſci nequit, quia fragmenta illa ſunt commixta, ideoque informia. Hæc denominatio eodem tempore conſcribebatur per dominum Dionyſium la Pierre, canonicum S. Firmini, ſcribam noſtrum; & per dominum Adrianum Dehen ſcribam capituli, in duobus adverſariis diſtinctis, quæ deinde fuera ſubſcripto nomine firmata ab ipſis, & a dictis dominis Mouret & Jolibois. In memorato linteo, in quo erant hæc oſſa, inventi quoque ſunt duo alii faſciculi ex tela, in quorum altero, eoque minori, erant plura fragmenta oſſium humanorum, & faſcia membranea dimidio digito lata cum hac inſcriptione: HEC SUNT RELIQUIÆ SANCTI FIRMINI CONFESSORIS. Alter multo major continebat copiam cineris aut pulveris, & minutorum fragmentorum, cum faſcia membranea præcedentis ſimili, in qua erat hæc inſcriptio: PULVIS S. FIRMINI CONFESSORIS. Hæ duæ F inſcriptiones erant characteris admodum antiqui.

52 Demum ibi invenimus faſciculum micarum thuris, quod poni cum reliquiis in conſecratione altarium jubet liber noſter pontificalis: unde collegimus, quam circumſpecte ſacrum hoc corpus impoſitum fuerit novæ huic thecæ; in qua etiam reperimus pyxidem ex ligno betulæ cum operculo æriculco, quod ei erat funiculo annexum, in qua erant litteræ membranæ, illæſæ & integræ, longæ octo pollicibus præter tres lineas, aliæ quinque pollicibus & tribus lineis, munitæ ſex ſigillis etiam integris, pendentibus ex oodis ſerici viridis. Halce legi juſſimus alia voce per ſcribam noſtrum, quarum hoc eſt contentum: „ Univerſis preſentes litteras inſpe„ cturis: Guillermus archiepiſc. Rothomagenſis, „ Philippus Ebroicenſis, Reginaldus Belvacenſis, „ Guido Lingonenſis, Roberius Bathonienſis, „ & Guillermus Ambianenſis Dei gratia epiſcopi „ eteroam in Domino ſalutem. Noveritis quod „ anno Incarnationis Dominice milleſimo duce„ ſimo ſeptuageſimo nono, decimo ſeptimo Ka„ lendas Junii, Pontificatus domini Nicolai Pa„ pe tertii anno ſecundo, reverendiſſimus pater

„ &

A „ & dominus, dominus Simon etiam Dei gratia tituli ſancte Cecilie presbiter Cardinalis, „ apoſtolice Sedis legatus, excellentiſſimis Philippo Dei gratia Francie & Edovardo Anglie „ regibus, Karolo principe Salerni, filio excellentiſſimi regis Sicilia, & nobis preſentibus, „ nec non multis aliis principibus regnorum „ Francia & Anglie, abbatibus, magnatibus, „ & cleri & populi multitudine copiola, corpus beati Firmini confeſſoris atque pontificis
23 „ Ambianenſis quondam, in preſenti theca reposuit, illa ſalempnitate adhibita, que conſuevit in talibus adhiberi, in cujus rei teſtimonium ad perpetuam rei memoriam preſentes literas ſigillorum noſtrorum munimine „ duximus roborandas. Datum ut ſupra „.

Sur epiſcoporum ſigilla hic deſcripta.

53 Primum memoratorum ſigillorum repræſentabat archiepiſcopum caſula indutum, cum pallio, mitra & cruce, & cum hac epigraphe: S. Guillermi. Dei gra. Arcoiep. Rothomagen.: & in ſigillo oppoſito, Annuntiationem Virginis cum hac epigraphe: Contra
B Sigillū. Archiepi. Rothomagen.

Secundum repræſentat epiſcopum cum cruce & mitra, ſimiliter caſula indutum, cum lilio ad utrumque latus, & hac epigraphe: S. Philippi. Dei gra. Erroicensis epi.; & in ſigno oppoſito, Virginem tenentem manibus puerum Jeſum cum his vocibus: Ave Maria gratia plā.

Tertium ſimilem habet epiſcopi figuram cum tribus liliis ad utrumque latus, & hac epigraphe: S. Reginaldi de Nantolio. Dī grā ..... lvagrn.; & in oppoſito ſigillo, ſcutum ſeſſerarium notatum croce angulata quatuor clavibus, cum hiis vocibus: Secretū. R. Epi. Coītis. Belvacn.

Quartum continet ſimilem figuram epiſcopi, & hanc epigraphen: S. Guidonis: Dei grā. Epi. Lingonen.; & in oppoſito ſigillo epiſcopum orantem flexis genibus, & in bas voces: Secretum. G. Epi: Lingonensis.

Quintum repræſentat ſimiliter epiſcopum, ſpiſtis duabus clavibus uni lateri, & alteri forma quadam crucis S. Andreæ, cum hac epigraphe:
C Robertus. Dei. gra. Bathoniensis. et
* Bath & Wyll in Anglia Wellensis. * Eps.; nullum hic ſigillum oppoſitum.

Poſtremum habet figuram epiſcopi, ut alia, cum lilio ad utrumque latus, & hanc epigrapheo: S. Guill. Dei gra. Amrianensis Epi.; & in ſigillo oppoſito B. Virginem, quæ tenet Infantem ſuum, cum hiſce vocibus: Contra S. G. Ambian. Epi.

deinde oſſa aliaque omnia inſpecto prius per foramina; ſcribuntur hæc relationem,

54 Permiſimus deinde aſſiſtentibus, ut appropinquarent, ſed examinandum oſſa, ſcripturas, uti & dictam thecam aperiam; ac deprehendimus eum ipſis, in illa duo eſſe foramina, facta terebra ſuperius & inferius, quæ deinde ligneis clavis fortiter infixia fuere concluſa. Per illa nihil immitti potuit, niſi exigua baculus ad explorandam craſſitiem, neque fieri poterat ut per ea quidquam cerneretur, quicquam auferretur, aut quidquam imponeretur. Poſtquam vero abunde erat ſatisfactum devotioni aſſiſtentium & piæ eorumdem curioſitati, curavimus omnia rurſum thecæ imponenda, claudendam aperturam per eumdem fabrum ferarium, atque apponendum ſigillum noſtrum cum ſigillo capituli, illam clauſuri permanenter, ubi ei impoſuerimus novas literas, a nobis ſubſcripto nomine, additoque ſigillo noſtro firmatas, ut memoriæ poſterorum commendemus, quæ peracta ſunt hoc die, quo Deo placuit oſtendere veritatem reliquiarum hujus Sancti, & confundere temeritatem illorum, qui illas impugnare præſumpſerunt. Ut autem ei hac de re gratias ageremus, cantavimus hymnum te Deum, ſonantibus omnibus campanis; & thecam deponi juſſimus prope altare, ut ſatisfieret devotioni populi, uſque ad diem Dominicum, xx. hujus menſis, quo eam portandam decrevimus in ſupplicatione generali. Poſt hæc receſſimus, ad concinnandam hanc rei geſtæ relationem, cui omnes noſtrum ſubſcripſimus; & cui ſubſcribere ſivimus omnes, qui ſunt noſtri capituli, curiæ præſidialis, corporis urbis, parochos, ſuperiores communitatum, aliaſque perſonas inſignes, quæ præſentes cum eſſent cum vicario regia, deſiderarunt ſubnotare. AUCT. J. S.

55 Petrus Epiſcopus Ambianenſis. *qui ipſe ſubſcribit cum omnibus ſequentibus,*

Le Scellier de Riencourt, decanus, abbas Foreſtimonaſterienſis.
Joyeux, doctor Sorbonicus, præpoſitus.
Forgedebras, archidiaconus Ambianenſis.
De Fay Greffontaine, præfecturam Ambianenſem gubernans *. E
* commendam
Da Herte de Haille, ſcutarius nobilis, primus præſes curiæ præſidialis Ambianenſis.
Picquet, archidiaconus Pontivenſis.
Glachant, doctor Sorbonicus, cantor.
Moreau, ſcholaſticus.
Le Caron, pœnitentiarius.
Fournier.
T. Trouvain.
Pinguet.
Boistel, oair maximus.
Moreau, doctor Sorbonicus.
Trancart, doctor Sorbonicus,
Lallemant.
F. Trouvain.
Le Mercier, doctor Sorbonicus.
Benoise, abbas S. Salvii.
M. Filleux.
Huraché.
Caionart.
Picquet.
Masclef.
L. Boiatel, doctor Sorbonicus. F
N. de Lestocq, doctor domus Sorbonicæ, canonicus theologicis præfectus.
De fay, licentiatus Sorbonicus.
P. Chaux.
Durand.
Fr. le Caron, doctor Sorbonicus.
Priolo, doctor Sorbonicus.
De Herte.
N. Filleux, doctor Sorbonicus.
Pingre'.
Canon, licentiatus Sorbonicus.
Creton, ſcutarius nobilis, præſes curiæ præſidialis Ambianenſis.
Le Boucher, ſcutarius nobilis, dominus de Famechon, aſſeſſor.
Ducroquet, decanus ſenatorum.
Vaqurtte du Cardonnoy, nobilis ſcutarius ſenator veteranus & ſenator ſcriba regis, atque emeritus civitatis Major.
Mouret, ſenator veteranus.
Le Gillon du Grotison.
Dumyens.
Vacquetta de Frechencourt.
Houlon.

AUCT. J. B. CORNET.
J. S. DE HERTE DE HAILLE.
PINGRÉ DE SOURDUN, nobilis ſcutarius.
DUFRESNE.
SENTIER, ſenator, clericus.
MOURET.
CLAUDIUS LUDOVICUS VACQUETTE.
PETYET, advocatus regius.
PINGRÉ, ſcutarius nobilis, procurator regius.
LE BOUCHER.
FORCEDEBRAS, omnes canonici eccleſiæ cathedralis.
56 DU FRESNE DE FRIDEVAL, Major & generalis diſciplinæ politicæ præfectus.
aliiſque plurimis honorum ordinum.
DUCANDAS, ſcabinus.
DESTRÉES, ſcabinus.
JACOBUS FR. CORNET, ſcabinus.
DAMYENS, ſcabinus.
GALAND natu maximus, ſcabinus.
J. B. ROUSSEL, ſcabinus.
DE BRIGELONGNE, prior S. Martini.
JOLY, canonicus S. Nicolai.
B DE VILLERS, canonicus & præpoſitus capituli S. Firmini confeſſoris,
DE RAVENY, parochus S. Martini.
TURQUET, parochus S. Firmini confeſſoris.
F. J. LE SEIGNE, parochus S. Germani.
FR. ANTONIUS EMMANUEL BRUNEL, doctor Sorbonicus, prior abbatiæ S. Joannis Ambianenſis, Ordinis Præmonſtratenſis.
PIOLÉ, parochus S. Michaelis.
DEHANGEST, doctor Sorbonicus & parochus S. Jacobi.
DEMARINNE, parochus S. Remigii.
F. J. PATISSIER, prior PP. Cæleſtinorum.
SEZILLE, ſuperior ſeminarii Ambianenſis.
CAROLUS JAMBRON, rector collegii Soc. Jeſu.
FR. NICOLAUS DE HOLLANDES, prior Dominicanorum Ambianenſium.
FR. AUGUSTINUS MOREAU, prior Auguſtinianorum.
FR. CLAUDIUS A CRUCE, definitor-provincialis, & prior emeritus Carmelitarum Diſcalceatorum.
FR. ANTONIUS ELIAS AB OMNIBUS SANCTIS, Carmelita Diſcalceatus.
FR. JOANNES MARIA, guardianus Capuccinorum.
C FR. NICOLAUS AMBIANENSIS, prædicator Capuccinus.
FR. JOANNES VACQUETTE, corrector Minimorum.
BARON DE LAMARONDE, conſiliarius regius, præfectus aquis & ſilvis Ambiani.
CITTELET, procurator regius de aquis & ſilvis.
NICOLAUS ARTUS, ſcabinus emeritus.
ADRIANUS CORNET pater, civis Ambianenſis.
FIRMINUS PALYART.
DUCASTEL, cauſſidicus in ſuprema curia, prætor Epiſcopatus & capituli Ambianenſis.
DEHANGEST, ex officio notarius & procurator capituli Ambianenſis, uti & Epiſcopatus.
LE CARON, conſiliarius regius, ſubpræfectus pro aquis & ſilvis.
DEGRAIN, præpoſitus capellanorum.
* de l'of. ſcrotiù Epiſcopus, *aliquibus reliquiis ſeorſum poſitis*, * camail & ſoubet
TAVERNIER, tabularius fori eccleſiaſtici *.
57 Præcrea die Veneris, decimo octavo ejuſdem menſis, ad ſupplicationem dicti promotoris noſtri, finitis Veſperis, acceſſimus ad chorum eccleſiæ noſtræ cathedralis, induti ſtola ſuper humerale * & ſupparum *, nobis aſſiſtentibus dominis Alexandro le Scellier de Riencourt dictæ eccleſiæ decano, Franciſco Moreau canonico ſcholaſtico & officiali, Nicolao de Leſtocq canonico theologicis præfecto & curatore capituli, vicariis noſtris generalibus, & præſentibus dominis Ludovico le Caron pœniteotiario, Joſepho Fournier, Carolo le Mercier, Joanne Baptiſta Piogrè, canonicis eccleſiæ noſtræ, & dominis Dionyſio la Pierre canonico S. Firmini, ſcriba noſtro, Antonio Adriano Vilman canonico S. Nicolai, eleemoſynario noſtro, & adminiſtris ſacris theſauri noſtri: quo poſtquam perveneramus, adorato prius ſanctiſſimo Sacramento, factaque oratione ante thecam, in qua invenimus ſigillum noſtrum & ſigillum capituli illæſa & integra, juſſimus illam aperiri per eoſdem operarios, qui eamdem ante aperuerant: & ubi excmeramus reliquias, quas poſuimus ſupra menſam in hunc finem præparatam, conſilio venerabilium fratrum noſtrorum, decani & canonicorum præſentium, ſumpſimus partem oſſis, quod vocatur FAMUR, ut illam thecæ particulari deinde includeremus, quo facilius exponi poſſet ad devotiooem fidelium, qui hac occaſione ſingularem plane oſtenderunt. Sumpſimus quoque unum circiter cochleare cinerum, quibuſdam oſſium fragmentis permixtorum, ut ex illis aliquid diſtribueremus abbatiæ Corbejenſi, cujus Prior & Religioſi modicam partem nos rogarunt, ut cum theſauro eccleſiæ ſuæ adjungerent; deinde ut ex illis aliquid donaremus paræciæ S. Firmini confeſſoris hujus urbis, cujus rector & ſubditi petierunt a nobis ſimiliter partem modicam, ut iſtam conjungerent cum ea, quam a multis ſeculis habuerunt.

58 Poſt hæc omnia oſſa ordine impoſuimus eidem hioteo, in quo illa inveneramus: cui quoque inſcruimus omnia fragmenta cum faſcia membranea, in qua ſcriptum eſt: HÆC SUNT RELIQUIÆ S. FIRMINI CONFESSORIS. Eidem inſuper incluſimus faſciculum cinerum cum ſimili faſcia membranea, cui inſcriptum eſt: PULVIS S. FIRMINI CONFESSORIS; uti & faſcem thuris, quem ibi invenimus. Involutis omnibus decenter conſuto omni ex parte veló ex ſerico Damaſceno viridi, quod ſubſtitutum Anglicæ bombyci, quæ nimis erat trita; ea repoſuimus in arcam eodem, quo erant, ſtatu. In eamdem deinde remiſimus litteras authenticas anni MCCLXXIX., in eadem theca, in qua fuerant, ciauſa per tæniam ſerici viridis. Hiſce litteris adjecimus alias, ſimiliter thecæ incluſas, quæ ſignatæ a nobis hujus ſunt argumenti: „ Petrus, Dei & ſanctæ Sedis „ apoſtolicæ gratia Ambianenſis epiſcopus, præ„ ſentibus & futuris ſalutem & benedictionem. „ Notum facimus, quod nos anno Domini mil„ leſimo ſeptingenteſimo decimo quinto, quar„ to Idus Januarii, ipſa die, qua factæ primum „ a deceſſore noſtro beato Salvio ſancti Firmini „ confeſſoris & Ambianenſis epiſcopi, e loco, „ in quo humatus fuerat; in noſtram cathedra„ lem eccleſiam tranſlationis memoria quotannis „ renovatur, hanc capſam, in qua corpus præ„ dicti ſancti Firmini confeſſoris & Ambianenſis „ epiſcopi aſſervatur, quodque abeſſe aulu te„ merario mentis fuerat iniquitas, in choro jam „ nominatæ cathedralis eccleſiæ, noſtræ, ut ob„ ſtrueretur os loquentium iniqua, aperuimus, „ ejuſdem Sancti reliquias, quæ ex alia humiliori „ theca extractæ, anno milleſimo ducenteſimo „ ſeptuageſimo nono in hac nobiliori conditæ „ ſunt, debita cum veneratione, ſervatis ritibus, primariis hujus urbis ſpectantibus, clero

eamve aliis cum noſtrorum veſtigiorum ſua eadem theca voluptatis,

„ &

A „ & populo incredibili gaudio exultante, inſpe-
„ ximus, recognovimus, & in eadem capſa re-
„ poſuimus. Datum ut ſupra ſub ſigno ſigilloque
„ noſtris. PETRUS EPISCOPUS AMBIANENSIS„.
Huic apponi juſſimus ſigillum noſtrum ceræ rubræ impreſſum, ſulpentumque e vittis ſerici viridis.

& ita geſta relationi cum aliis ſubſcribit.

59 Poſt hæc juſſimus eamdem claudi permanenter per coſdem operarios, ſicut antea erat clauſa, expoſitamque venerationi fidelium adhuc reliquimus, donec finita ſit ſupplicatio. Demum, fuſis rurſum precibus, receſſimus ut componeremus hanc ipſam rei geſtæ relationem, depoſitam in tabulario epiſcopatus noſtri, ut ad illam recurri poſſit, dum erit neceſſarium. Datum dictis die & anno, qui ſupra exprimuntur.

PETRUS epiſcopus Ambianenſis.

LE SCELLIER DE RISNCOURT, decanus, vicarius generalis.

MOREAU; ſcholaſticus, vicarius generalis.

DE LESTOCQ, canonicus theologicis præfectus, vicarius generalis.

LA CAHON, pœnitentiarius.

B FOURNIER. LE MERCIER. PINCRE, canonici.

FILLEUX, promotor.

VILMAN, canonicus S. Nicolai, elemoſynarius.

De mandato illuſtriſſimi ac revcrendiſſimi Domini epiſcopi Ambianenſis.

LA PIERRE.

Declaratio abbatis S. Acheoli, dubitationem de corpore depromit.

60 *Cum hoc inſpecto corporis inſtrumento, impreſſum eſt aliud item Gallicum ſub hoc titulo:* Declaratio domini abbatis S. Acheoli da aperſione arcæ S. Firmini confeſſoris, facta in eccleſia cathedrali Ambianenſi x. Januarii anni MDCCXV. *Hanc ſimiliter Latine verſam ſubjunga:* Coram ſubſcriptis notariis regiis & apoſtolicis comparuit dominus Petrus de l'Etoila, abbas S. Acheoli prope Ambianum, qui declaravit, ſe, occaſione quorumdam antiquorum ſepulcrorum, in abbatia ſua repertorum menſe Januario anni milleſimi ſexcenteſimi nonageſimi ſeptimi, dubitaviſſe, an corpus S. Firmini confeſſoris, tertii Ambianenſis epiſcopi, eſſet in theca, quæ expoſita eſt in eccleſia cathedrali Ambianenſi; le longo tempore credidiſſe, dubium ſuum non carere fundamento: verum poſtquam die decimo præſentis menſis Januarii C publice aperta eſt hæc theca, in qua oſſa hujus Sancti inventa ſunt cum litteris authenticis anni milleſimi ducenteſimi ſeptuageſimi noni, ſigillis ſex epiſcoporum, qui adfuerunt depoſitioni ipſius corporis in hac arca, muniis, quæ illius veritatem demonſtrant, ſibi perſuaſum nunc eſſe, non ſupereſſe rationem dubitandi, quin corpus hujus Sancti ibi ſervatur.

& improbavit ea, quæ hoc occaſione ſcripta ſunt contra honorem capituli.

61 Idem dominus comparens prætexta declaravit, ſe non aſſentiri factis dictiſque, quæ inſerta ſunt ſcriptis hac occaſione editis, quæque nocere poſſunt honori dominorum Capituli dictæ eccleſiæ Ambianenſis, & electi diœceſeos, ſe adeo non approbare illa, ut vellet illa iis non fuiſſe inſerta. De hoc & omnibus ſupra dictis memoratus dominus abbas comparens litteras publicas petiit a dictis notariis, qui haſce ei dederunt, compoſitas & conceſſas in memorata abbatia S. Acheoli XXIII. Januarii anni MDCCXV. ut maneant inter primores tabulas & acta notarii Dehangeſt, unius ex ſubſcriptis: & ſubſcripſit prædictus dominus abbas cum dictis notariis, & cum domino Francileo du Freſne, equite, domino d'Epagny, IN quæſtoria juriſdictione præſide in finibus Ambianenſibus, qui tunc præ- AUCT. lem erat in dicta abbatia S. Acheoli. Signatum: J. S. De l'Etoile abbas S. Acheoli, do Freſne, Dehangeſt, & Denis cum nota nomini addita.

Recognitum Ambiani XXIV. Januarii anni MDCCXV. per de Ligny, & obſignatum eodem die.

DEHANGEST.

Anno MDCCXV., XXV. Januarii, hæc Declaratio monumentis publicis conſignata eſt & relata in Acta fori eccleſiaſtici diœceſis Ambianenſis, recognitaque per me ſubſcriptum. TAVENIER.

§. VII. Edictum epiſcopi Ambianenſis, quo ratio redditur apertæ thecæ, & feſtivitas translationis reſtituitur.

Dicitur epiſcopus ſe non aperuiſſe thecam, quia dubitabat de præſentia corpo-

TANDEM placet ſubjicere litteras illuſtriſſimi *Ambianenſis epiſcopi, quibus varia allegantur de relata ante controverſia, atque hac occaſione feſtivitas translationis* S. Firmini *confeſſoris inſtauratur. Phraſim Gallicam Latine reddam eo modo, quo præcedentia reddidi. Impreſſæ etiam fuerunt hæ litteræ eodem anno, atque ita habent:* Petrus Dei & ſanctæ Sedis Apoſtolicæ gratia epiſcopus Ambianenſis, clero & populo diœceſis noſtræ ſalutem & benedictionem in Domino. Mirabimini procul dubio, chariſſimi fratres, viſitationem thecæ S. Firmini confeſſoris eſſe a nobis inſtitutam, poſtquam diu dubitaveramus, an videretur faciendа. Verum audite rationes, quæ nos tandem ad eam permoverunt. Numquam dubitavimus vel ad momentum temporis, quin eccleſia noſtra a multis ſeculis poſſideret pretioſas reliquias S. Firmini confeſſoris, tertii Ambianenſis epiſcopi. Videramus in tabulariis epiſcopatus & capituli exemplar litterarum publicarum, quæ compoſitæ fuerunt anno MCCLXXIX. *per* Simonem Cardinalem, ſanctæ Sedis legatum, præſentibus plurimis epiſcopis, regibus Franciæ & Angliæ, principe Salernitano, & omnibus eorum aulicis, quando tranſlatæ hujus Sancti reliquiæ ex theca vulgaris haud dubie pretii in hanc, quam nunc cernimus. Mille rationes æque ſolidæ & convincentes probant tra- F ditionem eccleſiæ noſtræ, & fidelium hac de cauſa devotionem.

ſed, quia negavit tranſlationem, licet duo primarum Opuſcula demonſtrare eſſent, id debebat

63 Verumtamen auctor Epiſtolæ ad curioſum, ſimulans ignorare ſe veritatem, quam oeſcire non poterat *, „ ignorans cæcitate mi- „ rabili, (uti ait S. Auguſtinus) vel animo- „ ſitate damnabili ſe ſcire diſſimulans „, voluit ab anno MDCXCVII. aliquam dubitationem de hac tranſlatione populorum animis ingenerare. Verum, cum in hoc ſcripto aſſeruiſſet propoſitiones falſas, temerarias & calumnioſas, mutuatus ſtylum & modum loquendi abjectiſſimorum ſcriptorum, qui reperiuntur inter hæreticos, amplexuſque exiguo judicio locos quoldam communes, quibus illi ſolent uti ad impugnandum ſacrarum reliquiarum uſum, juſtiſſime damnatus eſt ab illuſtri anteceſſore noſtro. Auctor hic confuſus, at non converſus, ſubſidio advocavit defunctum dominum Thierr, parochum in Vibray, cujus uſus eſt calamo, ad tuendam cauſam tam malam. At rurſum cum dolore & confuſione vidit hoc Opus ſuppreſſum edicto Conſilii, præſente rege lato.

AUCT. J. S. *& falſo refutata, terrenaque ſimiliter refutatum;*

64 Hæc ſufficere debebant ad delendas affectiones, quas duo illa Opuſcula animis potuerant ingerere illorum hominum, qui nequeunt per ſe cognoſcere veritatem factorum, quæ fuerant impugnata. Verum eum intelligeretur, ſpargi adhuc inter homines, condemnationes non eſſe probationes, eoſque, quorum mala eſt cauſa, ſolere ad auctoritatem confugere; edita eſt Diſſertatio, non minus commendanda concinnitate & ſinceritate quam eruditione & eloquentia, quæ omnibus communicavit probationes, quæ neqnidquam fuerant impugnatæ. Poſtquam auctoritati adjunctæ erant rationes, ſatis evidena videri debebat demonſtratio, ut diſſiparentur tenebræ, quas huic translationi conati erant offundere, atque ut dici poſſet cum S. Auguſtino: „ Quid ad hæc reſponderi poteſt, niſi pertinacia „ pugnaces nervos adverſus conſtantiam perſpi„ cuæ veritatis intendat „? At nihil latis eſt evidens ſcriptori, qui fugit lucem. Revera ex fictitio tumulo domini Thiers viſa eſto eſt egredi Umbra, quæ fruſtra laboravit, ut veritatem obſcuraret: enm nihil ſolidi afferret; continuo
B diſſipata eſt Umbra Opuſculo illo, quod ei repoſuit auctor Diſſertationis, ut hanc tueretur.

quarto verſum opuſculo poſtulabant theſes aperiendam;

65 Ab eo tempore cauſa prorſus finita fuiſſet, ſi poſſet mendacio & vanitati imponi ſilentium, ut loquitur S. Auguſtinus. Verum, ſicut vanitas, ſimulae cogi nequiit ad ſileodum, ſibi ſemper adulata, fingit ad omnia ſe reſpondiſſe, ſibique etiam perſuadet, veritati ſe prævaliturum, quia altius novit elamare (facile eſt euiqnam videri reſpondiſſe, ſi taeere noluerit: quid enim loquacius vanitate, quæ non ideo poteſt quod veritas, quia, ſi voluerit, etiam plus poteſt elamare quam veritas) credebatur Apologia non diu earitura reſponſo. Nec vane id credium; nam non multo poſt tempore prodierunt Animadverſiones eriticæ ab auctore ſemper latente, qui ad apertionem thecæ totam ſtudebat reducere controverſiam, qui conquerebatur diſputari de difficultatibus, quas unico momento enodare poterat viſus, qui demum gloriabatur fateri oos, objectionibus ſuis non poſſe a nobis reſponderi, quia recuſabamus facere, quod poſtulabat.

licet incipua eſſet poſtulatio; ſe confeciſſa ut auferet fidelium devotionem;

C 66 Quamquam vanæ hæ Animadverſiones vix apparuerant, quin ſtatim ſuetint confutatæ, indeque hæc poſtulatio ſemper magis reddebatur temeraria, judicavimus tamen, chariſſimi fratres, expedire, ut illi eſſentiremur, non ut ſatisfaceremus moroſo judicio iſtius auctoris, qui, ne eogeretur eredere, quod videre renuit, indignum, ut dicitur, ſibi præparavit perfugium, ſpargens in populum, thecæ impoot poſſe ab hominibus, quæcumque voluerint, neque inſtrumentum reperiri tam antiquum aut authenticum, quod eorrumpi nequit. Sermo hic (ſi verus eſſet, quod libenter non credimus; „ Solet quippe fama mentiri „, uti aiebat S. Auguſtinus) æque eſſet temerarius, impius & ealumnioſus, qui fidem numquam in mundo inveniet, modo ibidem modice eognoſcantur probitas, religio, & alienus ab omni cupiditate animus eorum, qui ſaeri hujus thеſauri ſunt poſſeſſores; tantamque apud probos excitaret indignationem, quantam apud libertinos & hæreticos parere poſſet lætitiam. Unice id agimus, ut ſatisfaciamus devotioni noſtræ, non ipſius curioſitati; ut eugeatur in hac dioeceſi amor & veneratio, illi debita Sancto, qui heres fuit nominis, zeli, pietatis, ae eathedræ magni D Firmini martyris; ut reparemus, quantum poterimus, honorem, quem ei tentabant eripere traducentes, ut cultum ſuperſtitioſum, veneracionem illam, qua honoratæ hucuſque fuerune ejus reliquiæ, quæ tam inlida ratione incluſæ eredebantur thecæ, quam aperuimus.

deinde breviter exhortatur ad curioſitatem coercendam;

67 Habetis, chariſſimi fratres, rationes, quibus fuimus permoti. Legendo noſtram rei geſtæ Relationem intelligetis, quid peractum fuerit in hac lancta & auguſta cæremonia, cujus teſtes & admiratores eſſe voluerunt tot homines conditione ſua ſcientiaque inſignes, quaque muti fuerunt uſque ad lacrymas. Illi ipſi vobis dicent in magna ſua eonſolatinne æque ac nos vidiſſe multitudinem illam offium integrorum, fragmeotorum multotum aliorum, & cinerum, quæ exe traximus, quæque demonſtrant id, quod ſemper eredideramus. Dicent inveniſſe nos authenticas tabulas, ſex epiſcoporum ſigillis munitas, quæ teſtantur, huic thecæ incluſum eſſe eorpus S. Firmini. Et nobis perſuaſum eſt, ſi quis, poſt argumenta tam evidentia traditionis noſtræ, adhue aliquid dubitationis vellet vobis inſpirare, E nobis non alia dicenda ad vos, ut illud diſſiparemus, quam quæ S. Auguſtinus ad populom ſuum dicebat occaſione Donatiſtarum: Videte, an non malitis credere teſtibus tam veoerandis & judieibus tam eruditis, quam eritieis pertinacibus & litigatoribus ſui amantibus, qui, ubi eauſa eeciderunt, non niſi obmutmurant. „ Eligant ergo, „ utrum malint eredere, quod pronuntiaverint „ eccleſiaſtici eognitores, quam quod murmu„ rant victi litigatores „; & vos ne ad momentum quidem hæſitaturos, en ſequi velitis ſententiam patrum veſtrorum, qui ſemper in hac theca venerati ſunt hujus ſancti Confeſſoris reliquias.

demum duos libellos a parte contraria ſcriptos;

68 Hiſce de cauſis, ut amoveantur e vnbis omnia, quæ impugnare poſſent eccleſiæ noſtræ traditionem, & turbare veſtram in ſanctas hafee reliquias devotionem, prohibemus vobis, ne legatis aut ſervetis libellos, quorum hic eſt titulus, UMBRA D. THIERS &c.; ANIMADVERSIONES CRITICÆ IN APOLOGIAM TRANSLATIONIS &c.; qui prodierunt ſine approbatione & privilegio, ſine nomine auctoris & bibliopolæ, licet F agani de materiis, quæ ſpectant ad religionem; quo decretis conciliorum & regni ſtatutis eſt contrarium. Et poſtquam illos mature examinavimus, ſenrentiam doctorum hac de re audivimus, & ſanctum Dei onmen invocavimus, eoidem condemnamus, ut continentes facta falſa & ealumnioſa, ut injuriofos memoriæ anteceſſorum noſtrorum & clero eccleſiæ noſtræ, tendentes ad dubitationem ingerendam de omnibus reliquiis, quæ ibi exponuntur veneratioui fidelium, & ad diminuendum cultum iis debitum.

& horatur illorum auctorem, ut reſipiſcat.

69 Exhortamur ſimul harum libellorum auctorem, ut implcat, quod promiſit in Umbra ſua, ſe, ſi inveniremus in theca eum oſſibus litteras euthenticas, quarum viſum erat exemplar, erma depoſiturum, venturumque, ut oſſa ipſe nobiſcum veneraretur. Obteſtamur ipſum, ut meminerit, ſi antiquus quiſpiam dixerit turpe eſſe ſententia decedere, reſpondiſſe ei S. Auguſtinum, id verum non eſſe, niſi quiſquam tam felix ſit, ut bene ſentiat, & non habeat niſi ſenſa recta, pia & orthodoxa; at nihil eſſe magis ſalutare magiſque glorioſum, quam mutare ſententiam, dum quis infeliciter erro-

A errorem propugnavit & meodecium : „ Turpe „ eſt mutare ſenteotiam, ſed veram & tectam : „ nam & ſtultam & noxiam (mutare) & lau- „ dabile & ſalubre eſt „. Speramus ipſum , uti non ignorat prærogativam eſſe ſacrorum auctorum , quorum expreſſiones dictantur aut diriguntur a Spirita ſancto , quod nullam in Operibus ſuis patiantur mutationem , non voluturum ſue ad eumdem referre ordinem, & condemnaturum cum S. Auguſtino inſenſatam ſuperbiam iſtius philoſophi , qui ſibi blandiebatur , nihil umquam a ſe dictum , quod ſibi ſenſerit revocandum : „ Nullum umquam verbum , quod „ revocare velles, emiſit „. Deinde ipſi aſſeveramus, etiamſi S. Hieroovmus admittat, amori irritato jus eſſe iraſcendi : „ Dchet amor læſus „ iraſci „: quidcumque potueris facere ad irritandum noſtrum , charitatem noſtram ſemper fore tranquillam , nec deſituram erga ipſum eſſe, veram & ſineeram charitatem : „ Rece- „ dere ab amore etiam charitas læſa neſcit „, pr ait S. Gregorius.

Feſtum translationis feſtivis x. Januarii : Miſſam & ſupplicationem vadicit.

B 70 Præcipimus, ut Officium translationis S. Firmioi coofeſſoris celebretur impoſterum in tota diœceſi, ſicus olim celebratum eſt , die x. Januarii, ſecundum ritum, quem præſcribemus in litteris brevibus anni ſequentis . Præterea , ad repatandum honorem , quem huie Sancto eripete tentaruot , ad gratias Deo agendas de gloria , quam poſſidet, & de inſignibus beneficiis ejus insereeſſione obtentis ; ſecundum conſilium venerabilium fratrum noſtrorum, decani, eaoooicorum & capituli eccleſiæ ooſtræ decrevimus eurare cantandam die Dominico proximo, xx. hujus menſis , Miſſam ſolemnem pro gratiarum actione , in qna ritu pontificali ſacrificabimus, & inſtituete fioitis Veſperis generalem ſupplicatiooem , cui intererit clerus ſecularis & regularis , ad quam etiam invitabantur hujus civitatis eorpora, & in qua hujus Sancti theca portabitur more conſueto.

In gratiarum actionem , ut ſupra.

C 71 Hortamur vos rom aoimo, chariſſimi fratres , ut illic adſitis , non ſicut illi , quibus exprobrabat S. Auguſtinus, quod aecedereos ad eccleſiam quaſi ad ſpectaculum , in quo minus eſt religionis , qoam curioſitatis , uhi plus eſt diſtractionis & immodeſtiæ , quam attentionis & devotionis: „ Prope theatriea eooſuetudine „ magis ad ſpectaculum .. quam ad inſtructio- „ oem „: verum tam ſancte teligioſeque diſpoſiti, ut cum S. Amhroſio vere dicere poſſitis, vos ſolom venire ad hoc auguſtum ſanctuarium, in quo pretioſæ hæ ſervantur reliquiæ , quæ , quantumcumque infirmæ eppareant, terrori ſunt dæmonibus, & fidelibus veneratiooi, ut in hiſce reliquiis memoriam honoretis ſancti Epiſcopi, quæ ætetna erit in benedictione propter virtutes, quibus anima ipſius erat ditata : „ Honoro ho- „ minis memotiam pereonitate virtutis „ : at honoretis iſtos eineres , qui conſecrati fuerunt baptiſmatis & ſacerdotii unctiooe, & magis adhuc confeſſione fidei : „ Honoro per Chriſti con- „ feſſionem ſacratos eineres „: us hooooretis in hiſce cineribus , quibus tempus & corruptio peperceront, ſemina beatæ illius æternitatis , qua omni temporis diuturnitate erunt ſuperiores : „ Honoru in cineribus ſemina æternitatis „; ut honoretis corpus illod , quod prædicationibus exemplisque ſuis Deum amare nos docuit, quod venerabile etiamnum poſt mortem , eos docet non simere mortem pro Magiſtro tam bono : „ Honoro eorpus , quod Dominum meum oſten- „ dis diligere, quod me propter Dominum mor- „ tem docuit non simere „ ; demum ut bonoretis glorioſa pignora illius eorporis , quod Deum laboribus ſuis honoravit, & quod ærerna gloria a Deo honorahitur in cælo : „ Honoro eorpus „ quod Chriſtum honoravit in ſeculo , quod eum „ Chriſto regnabit in cælo „.

omnes hortatur.

72 Verum oportes nos meminiſſe , quando- quidem rerum terrenarum contemptu meritus eſt inſignem hanc gloriam , quam poſſidet in ezlo, omneſque honores , quos ei exhibemus io terra, ſi eodem modo non eſſemus diposiți, haud duhie nobis interno alloquio dicturum , quod dicebat S. Auguſtinus ad populum ſuum in Sermone tertio de S. Cypriano : Quomodo fieri poteſt, us terrena ranti faciatis, tantumque iohietis voluptatibus, honorihus, rebuſque mundanis , dum laudatis, dum admiramini , dum veneramini illos, qui eadem contemplerunt ? „ Quare vos invenio earum rerum amatores, „ quarum veneramini eontemptores ? „ E

Hoc præſens ediſtum noſtrum legetur & publicahitur in expoſitionihus fidei conſuetis parœciarum , & a prædicatoribus, atque affigetur, ubieumque eris neceſſarium . Datum Ambiaoi in palatio noſtro epiſeopali XII. Januarii , anno MOCCXV.

PATRUS epiſcopus Ambianenſis
De mandato illoſtriſſimi ac reverendiſſimi domini epiſcopi Ambianenſis.
La PIERRE.

Hæc omnia recitare volui, ut veritus clarius pateas, & unuſquiſque intelligere poſſit, controverſiam demum finitam fuiſſe , aut certe eo uſque F *deductam , ut prudens quislibet finitam credere debuerit . Si qui deinde adhuc reclamaverint , pertinaciam illi ſuam oſtenderunt , ſed neceſſitatem nobis non injecerunt ea ulterius demonſtrandi , quæ patuerunt luce clarius .*

DE SS. VINCENTIO EP. ET LÆTO PRESB. MARTYRIBUS

AQUIS TARBELLICIS IN NOVEMPOPULANIA,

J. S. COMMENTARIUS CRITICUS.

§. I. Cultus Sanctorum in Hiſpania & Novempopulania: locus martyrii.

SECULO III. IV. AUT V. *Vincentius & Lætus cultus in Hiſpania.*

Martyrologium Romanum ad Kalendas Septembris annuntiat hoſce Martyres in Hiſpania ſine ulteriori aſſignatione loci hoc modo: In Hiſpania ſanctorum martyrum Vincentii & Læti. *Baronius in annotatis hæc ſolum adjungit verba:* Agitur de iisdem hac die in Breviario Toletano; *indicans, unde illos Romanis Faſtis inſeruerit. Verba Breviarii Toletani ſeu Mozarabici hæc ſunt:* Io feſto ſanctorum Vincentii & Læti martyrum omnia dicuntur plurimorum martyrum. *Miſſa de iiſdem Martyribus habetur in Miſſali Toletano ſecundum ritum Romanum impreſſa anno 1550., in eaque prima oratio hæc legitur:* Omnipotens ſempiterne Deus, qui per gloriola bella certaminis ad immortales triumphos martyres tuos Vincentium & Lætum extuliſti; da cordibus noſtris dignam pro eorum veneratione lætitiam; ut quorum ſolemnia pio amore amplectimur, eorum precibus adjuvemur. Per Dominum *&c. Nicolaus Antonius in ſcriptis poſthumis aliam notitiam de cultu horum Sanctorum in Hiſpania adjungit hiſce verbis:* Cœnobium S. Martini de Ferran indigetarium in Caſtellæ regno, ſub patrocinio erectum fuit ſanctorum Martini, Juliani & Baſiliſſæ, Vincentii & Læti, Juſtæ & Rufinæ, uti in erectionis inſtrumento legi, auctor eſt Prudentius de Sandoval in libro Fundationum aliquot monaſteriorum ſui Benedictini Ordinis in Hiſpania, in fundatione monaſterii S. Æmiliani §. 24. fol. 42. *Certum igitur eſt* Vincentium *& Lætum a multis ſeculis coli in Hiſpania. Verum an ea eorum hac veneratione certe colligi poſſit Hiſpanos eſſe, aut in Hiſpania paſſos, infra examinavimus.*

Andreas Sauſſayus in Supplemento Martyrologii Gallicani ad XIX. Aprilis annuntiat S. Vincentium, *quem Kalendis Septembris coli vidimus cum* Læto *facia; ideoque nos alium eſſe a præcedenti, alias etiam rationibus ſuadebimus. Verba illius interim accipe:* Aquæ Auguſtæ ſeu Tarbellæ in Novempopulania natalis ſancti Vincentii Aquenſium apoſtoli, hoc eſt, primi lacerdotis, & martyris, qui origine Scotticus, divino lumine illuſtratus, totum hunc tractum ad Chriſti cultum convertit, prædicationemque divinæ imitationis actibus confirmatam, ſuo demum pro aſſertione evangelicæ veritatis pretioſo ſanguine obſignavit. In cujus teſtimonii acervum erecta eſt deinde a fidelibus eccleſia, ubi in hunc uſque diem omni cum reverentia quieſcit, colituruque non modo ut ipſius tuæ baſilicæ tutelaris, ſed etiam ut patronus univerſæ diœceſis, & auctor pontificalis cathedræ, cui primus inſedit, eamque præcipue exornavit; primæque illic eccleſiæ, quam in crypta initiatis in honorem ſanctiſſimæ Deiparæ, conſecrator. *Vincentius eumdem Sanctum cum* Læto *annuntiat Martyrologium Pariſienſe hiſce verbis:* Aquis Tarbellicis in provincia Auxitana, ſancti Vincentii, qui ibidem ut primus epiſcopus & martyr colitur cum beato Læto, ejus in evangelica prædicatione ſocio. *Hæc Kalendis Septembris, ad quem diem & Caſtellanus in Martyrologio univerſali ſic habet:* In Hiſpania S. Vincentius & S. Lætus martyres: *& ad marginem prima corrigens:* Aut potius, in Novempopulania, eſt enim S. Vincentius Aquenſis.

Vincentius primus epiſcopus Aquenſium & martyr cum Læto, variis ibidem honoratus urbis fitis.

Dionyſius Sammarthanus tom. 1. Galliæ Chriſtianæ epiſcopum Aquenſes, ſeu Aquarum Tarbellicarum, ſub metropoli Auſcienſi conſtitutos recenſet, ac variis præmittit pag. 1035. de civitate ipſa, ex quibus aliqua huc transfera ad elucidationem loci: Civitas Aquarum Tarbellicarum, Aquenſium dicta in Notitia provinciarum, Aquæ Auguſtæ vocatur a Ptolomæo; quod nomen a Romanis inditum nemo negaturus eſt. Aquas Tarbellicas nuncupavit auctor Itinerarii Antonino adſcripti; Auſonius Aquas Tarbellas; Vibius Sequeſter de fluminibus Tarbellas; Aquis legitur in Tabula Peutingeri. Nomen vero accepit hæc urbs ab aquis ſalubribus, quæ hoc in loco ſcaturiebant. *Hæc de variis urbis nominibus, quæ hodie etiam varia ſunt apud Gallos: nam communius* Dax *ſcribitur, aliàs* d'Acs *aut* Acqs. *Veteriſatem & celebritatem illius antiquam, uti & ſitum hoc loco exponit laudatus ſcriptor. Sita eſt civitas Aquenſis ad Aturum * flumen, diſtatque Burdigala decem fere milliariis Gallicis, ac quinque ab oceano Aquitanico.*

* Adour

Vincentius quarto epiſcopus Aquenſium & martyr.

Primum hujuſce civitatis epiſcopum S. Vincentium laudatus Sammarthanus col. 1037. celebrat in hunc modum: Vincentius martyr creditur fuiſſe primus hujus urbis antiſtes, cujus ædes lacra viſitur in ſuburbio, magno ſuperioribus ſeculis religionis cultu frequentata: is in proprio officio Sanctorum eccleſiæ Aquenſis dicitur cum Læto ſocio Chriſti fidem Aquenſibus prædicaſſe, quam & glorioſo agone confirmaverit. In monaſterio, ejus poſtea nomine appellato S. Vincentius de Aquis, ſepultus eſt. Ejus meminit vetus hagiologium ſancti Severi Vaſconiæ, his verbis: Kal. Sept. Aquis civitate ſancti Vincentii martyris cum ſociis ſuis. Ejus nomini per totam Aquitaniam dicatæ ſunt baſilicæ, & mo-

A & memoria recolitur die 1. Septembris; qua autem ætate vixerit, filant eccleſiaſticæ tabulæ. Poſt ipſum vero deſiderantur plurimi epiſcopi; cujus rei inculamus temporum injuriam, bellorum his in locis frequentium caſus, perſecutiones ſub imperatoribus, potiſſimum vero in eccleſiaſticas res paganorum & barbarorum ſævitiam, a quibus baſilica ſancti Vincentii devaſtata, res ſacræ direptæ, valculum, in quo pars cinerum S. Vincentii ſervabatur, in fluvium Atyrim projectum. Tandem ſeculo v. deſinente, vel ineunte vi., electus eſt epiſcopus qui ſequitur.

geſta & ætas incerta,

5 *De geſtis* SS. Vincentii & Læti *nihil præterea ad nos pervenit, ac ne ſeculum quidem innotuit, quo hi Sancti floruerunt. Hinc nihil obſtare exiſtimo, quo minus ia vivis eſſe potuerint ſeculo* III., IV., *atque etiam quinto. Nec fatis video, cur neceſſario multi epiſcopi deſiderentur poſt* S. Vincentium, *qui ſedere potuit paucis annis ante Gratianum, de quo Sammarthanus hæc ſubjungit*: Gratianoa interfuit concilio Agathenſi anno DVI. Breviarium antiquum Aquenſe notat, reddita tandem pace Eccleſiæ, Gratianum, pulſis infidelibus, aut ad fidem converſis, totum
B ſe convertiſſe ad inſtaurandam B. Viocentii ædem, ſuperſtitionibus paganorum fœdatam, quam reconciliavit, & omnibus ad Dei cultum & religionem pertinentibus inſtruxit. *Si jam initio ſeculi ſexti exſtabat ædes* S. Vincentio *ſacra, dinque jam exſtiterat, ut toſtantur verba relata, antiquiſſimus ſane eſt hujus Sancti cultus. At malim credere ego de eccleſia per ipſum erecta, quæ poſtea ejus nomini ſit dicata. Porro citata verba vehementem mihi ſuſpicionem ingerunt*, Vincentium *martyrio coronatum eſſe cum* Læto *ſeculo quinto, eique ſucceſſiſſe dictum Gratianum, dum ceſſabat perſecutio, in qua illi fuerant coronati. Certe non alia perſecutio finiri potuit tempore Gratiani, quam perſecutio Wiſigothorum, qui Novempopulanam eo tempore poſſidebant. Fuerat hæc gravis admodum & diuturna ſub Evarico circa annum* 470. *& deinceps. Audi Sidonium lib. 7. epiſt. 6. ad Baſilium, ubi de Evarico ejuſque perſecutione multa conqueritur*: Sed quod ſatendum eſt, *inquit*, præfatum re-
C gem Gothorum, quamquam ſit ob virium merita terribilis, non tam Romanis mœnibus, quam legibus Chriſtianis inſidiaturum paveſco. Tantum, ut ferunt, ori, tantum pectori ſuo Catholici mentio nominis acet, ut ambigas ampliuſne ſuæ gentis, an ſuæ ſectæ teneat principatum. Ad hoc, armis potens, acer animis, alacer annis, hunc ſolum patitur errorem, quod putat ſibi tractatuum conſiliorumque ſucceſſum tribui pro religione legitima, quem potius aſſequitur pro felicitate terrena.

ut finis veriſimilis appareat, floruiſſe ſuadet 5.

6 Propter quod diſcite cito Catholici ſtatua valetudinem occultam, ut apertam adhibere feſtinetis medicinam. Burdegala, Petrocorii, Ruteni, Lemovices, Gabalitani, Eluſani, Vaſatea, Convenæ, Auſcenſes, multoque jam major numerus civitatum, ſummis ſacerdotibus ipſorum morte truncatis, nec ullis deincepa epiſcopis in defunctorum officia ſuffectis, (per quos utique minorum ordinum miniſteria ſubrogabantur) latum ſpiritualis ruinæ limitem traxit ... Nulla in deſolatis cora diœceſibus parochiiſque. Videas in eccleſiis aut pures culminum lapſus, aut valvarum cardinibus avulſis, baſilicarum aditus hiſpidorum veprium frutici-
bos obſtructos. Ipſa proh dolor! videas armenta non modo ſemipatentibus jacere veſtibulis, AUCT. L. S. ſed etiam herboſa viridantium altarium latera depaſci. Sed jam nec per ruſticas ſolum ſolitudo parochias; ipſa etiam urbanarum eccleſiarum conventicula rareſcunt. *Conſonat huic S. Gregorius Turonenſis Hiſtoriæ Francorum lib.* 2. *cap.* 25. *ſic ſcribens*: Hujus tempore & Evarix rex Gothorum, excedens Hiſpanum limitem, gravem in Galliis ſuper Chriſtianos intulit perſecutionem. Truncabat paſſim perverſitati ſuæ non conſentientes, clericos carceribus ſubigebat; ſacerdotes vero alios dabat exſilio, alios gladio trucidabat. Nam & ipſos ſacrorum templorum aditus ſpinis juſſerat obſerari, ſcilicet ut raritas ingrediendi oblivionem faceret fidei. Maxime tunc Novempopulanæ, geminæque Germaniæ * urba ab hac tempeſtate depopulatæ ſunt. *Hinc mihi incredibile non videtur, eodem tempore morte fabulatam* S. Vincentium *cum* S. Læto *ſocio, cum Gratianus ſucceſſor dicatur* totum ſe convertiſſe ad inſtaurandam .. ædem *ſacram. Attamen, ut monui, res eſt incerta.*

* *forſan* Aquitaniæ, *non ita intelligendo*

E *nec videtur Vincentius meſſor interfuiſſe concilio Valentino anno* 3[7]4.

7 *Tillemontius tom.* 8. *Monumentorum in S. Juſto Lugdunenſi ageas de concilio Valentino anni* 374. *inquiris Vincentium epiſcopum, qui ſine urbis nomine dicto concilio interfuiſſe legitur, eaque occaſione de noſtro Aquenſi hæc Gallice differit*: Colitur Aquis Tarbellicis in Novempopulania quidam ſanctus Vincentius, ut primus epiſcopus, apoſtolus, & patronus urbis ac diœceſis. Ætas ejus ignoratur; at martyrem eſſe affirmant: ſpectat igitur ad tempus perſecutionum, niſi dicere malimus occiſum eſſe in quodam paganorum tumultu, aut in depræda tionibus, quibus barbari vaſtaverunt Gallias anno CDVII. & deinceps. *Hæc ſaadens*, Vincentium *illum, qui concilio Valentino interfuit, veriſimilius ab Aquenſi diſtinctum eſſe, cum circa finem ſeculi* IV. *non videantur tantæ fuiſſe perſecutiones in Gothis, ut in iis* Vincentius *cum* Læto *martyrio coronatus credi debeat ex ſola conjectura, Verum nec martyrium illorum evincit, paſſos fuiſſe ſub imperatoribus gentilibus. Hæc de cauſa cogor ætatem horum Sanctorum incertam reliquere; licet alias mihi opparent veriſimilius, Sanctos ſub Wiſigothis floruiſſe ob rationes ante dictas.*

F

faſtitium Vincentii ex ejus revelatione inſtitutum.

8 *Quæ de Illidio Aquenſi epiſcopo, quem collocat tertium, memorat Sammarthanus, oſtenduat antiquam admodum eſſe feſtivitatem* S. Vincentii. *Nam hæc ejus ſunt verba*: Illidius epiſcopus Aquenſis in Novempopulania, ſi fidea Breviario, eximia ſanctitate commendatur. Eo ſedente, Maxima Aquenſis virgo per revelationem a B. Vincentio edocta eſt genus & locum ejus martyrii, & ipſum agonis diem eo uſque incognitum: unde Illidius ſancivit feſtum S. Vincentii Cal. Sept. celebrandum in poſterum per totam diœceſim, ex eodem Breviario. *Ex ſaſtitato tuae feſtivitate non ſequitur, nullum antea Sanctle delatam fuiſſe venerationem; ſed eam non fuiſſe certæ diei alligatam. Sic S. Germano Autiſſiodorenſi revelata eſt dies, qua celebrari debebat feſtivitas S. Juliani martyris Brivatenſis, uti relatum eſt tom.* VI. *Auguſti pag.* 172. *&* 183. *Arvernea venerabatur populus S. Julianum, atque idem factum exiſtimo de* S. Vincentio.

§. II.

AUCT. J. B.

§. II. An alii ab Aquenſibus Vincentius & Lætus, quos venerantur Hiſpani?

Multa de SS. Vincentio & Læto congeſta, per quæ dum ſalutarem Hiſpanis;

JOannes Tamayus Salazar in Martyrologio Hiſpano ad Kalendas Septembris, Sanctos Vincentium & Lætum *ſic annuntiat:* Libiſoſæ in Arevacis Hiſpaniæ natalis SS. Vincentii & Læti fratrum adelphorum, qui ex urbe Toleto oriundi propter fidei conſtantiam, & idolorum deſpicientiam, variis afflicti crucibus ad præmia martyres evolarunt. *Hiſce in annotatis ſubjungit Acta fictitia, in quibus* Vincentius *&* Lætus, *quos gemellos affirmat, dicuntur habuiſſe* patrem Turibium ex urbe Toletana in Carpetanis oriundum, & Luciam Severam, matrem ex Aquenſi ſive Elborenſi civitate progenitam. *Martyriam vero paſſos diem ſub Decio, illudque variis tormentis ac prodigiis exornat. Adjungit*

B *Acta epitaphium metricum, tamquam ab Aulo Halo compoſitum; & Hymnum nomine* domini Cixilani pontificis Toletani, *quem e tenebris ſe eruiſſe aſſerit. Verum nulla me tenet dubitatio, quin Acta, Epitaphium, Hymnus, omniaque ex Dextro, Juliano, aliiſque fictitiis monumentis, quibus prioca firmare utitur, æque ſint commentitia; imo ne refutatione quidem digna.*

quæ tefte eruditiſſ. Nicolao Antonio

10 *Nicolaus Antonius in ſcriptis poſthumis, quæ jam ſæpius in hoc Opere laudata ſunt, in* Vincentio *&* Lætio *adduxit omnia pſeudo-Dexiri & Juliani de his commenta, eademque eum additis a Tamayo fuſe refutavit. Non tanti nobis ſunt monumenta illa ſuppoſititia, ut omnia ejus argumenta recitare velim; ſufficiet ejus de monumentis ipſis mentem audire, quam candide his verbis exponit:* Tot ac tantis in ſpeciem boſtibus, fidei ac vetuſtatis arma quatientibus, pectus nudum, ſed adamantinum & imperforabile opponit fortiſſima eorum omnium, quæ ſub cælo ſunt, veritas. Nihil enim ſolidi, nihil præter contueta & falſitatis toties accuſata, toties convicta nomina inſtrumentaque proferuntur, quæ

C adeo ex ſe imbecillia, & præjudicatæ infamiæ, qua fronte ad dicendum pro ſe invicem teſtimonium admittemus? *Hiſce præmiſſis refuta ſingula, atque inter ea aſſignatum a fabulatoribus martyrii locum Libiſoſam (hodie vulgo* Lezuza.; *) oſtendisque locum martyrii perſus eſſe incertum, alsaque omnia, quæ de patentibus, geſtiſque Sanctorum dicuntur, fictitia eſſe. Quapropter omnia illa miſſa facio, & ſolum inquiram, an credi poſſit ac debeat, Sanctos noſtros in Hiſpania poſſe, aut alios ſynonymos ibidem coli Martyres.*

Ratio, cur Sancti ad ſerpus ſint Hiſpanos;

11 *Laudatus ſcriptor Hiſpanus explicat, qua de cauſa* Vincentius *&* Lætus *recedantur Hiſpani, atque Hiſpaniæ attributi ſint a Baronio; & licet ipſe non aegat Hiſpanos eſſe, ea tamen ſubminiſtrat argumenta, quæ cum aliis ſufficientes nobis præbebunt rationes eoſdem Hiſpaniæ probabiliter abjudicandi:* Hoc certe martyrum par, *inquit,* Vincentium nempe & Lætum, Hiſpaniæ cives ea ſolum ratione ducti exiſtimamus, quod nullus de his in communibus Martyrologiis mentio habeatur; Iſidoriano autem Gothorum eccleſiaſtico Officio unicam eorum notitiam feramus accepiam. *Si ea ſola ſit ratio, cur Hiſpaniæ attribuendi videantur* Vincentius *&* Lætus, *quod in antiquis aliarum gentium Martyrologiis non reperiatur eorum memoria, uti credidit Nicolaus Antonius; eoſdem Hiſpaniæ non adſcripſiſſet, ſi ſervaſſet ſanctos hoſce Martyres antiquo ademodum gaudere cultu in diœceſi Aquenſi, ibidemque memorari in vetuſto Hagiologio: nam cum non juncta argumentum ex Officio Iſidoriano; ſequentia docent.*

D

Laborat quidem eorum commemoratio in Iſidoriano rituali;

12 Formaverat rituales Hiſpaniæ hos libros olim Iſidorus Hiſpalenſis antiſtes, uti fama eſt: ſed non omnia, quæ nunc in iis leguntur, Iſidorianæ manus ſunt. Nempe opus & æquum fuit, a poſterioribus locupletari memoria ſuperveniertium, quotidieque in album eccleſiaſticum ingredientium Sanctorum vulgares Liturgias; ne recentiorum ſanctitatem, quos neutiquam celebrare potuit antiquior Iſidorus, præjudicio dumtaxat temporis damnaſſe videremur. Et exſtant quidem in duobus libris, quibus Gothicus hic ritus conſtat, nempe Miſſali & Breviario, plures Iſidoro juniores, ut nulli non debeat eſſe certum, quin poſt priorem artificii operam, ſequiores Hiſpaniæ hujus noſtræ eccleſiæ adminiſtratores nonnulla his ſupplendis adjunxerint.

E

Plane in editione unica horum librorum, quæ auſpiciis juſſuque Franciſci Ximenii Toletani præſulis clariſſimi, induſtria vero Ildefonſi Ortizii rjuſdem eccleſiæ canonici facta fuit anno MDII., pars Sanctorum eo Opere comprehenſorum vel Miſſam, vel Officium, .., vel utrumque, pars autem ſimpliciem natali die commemorationem ſortita eſt. Hujus poſtremi ordinis ſunt noſtri Martyres, qui primo die Septembris hac taotum nota ibi continentur. „ Sanctorum Vincentii & „ Læti. Omnia dicantur plurimorum Martyrom„ Quare non ad hoc Gothici ævi, ſed ad recentioris aliquod Miſſale & Breviarium Toletanæ eccleſiæ pertinet oratio illa de his Martyribus, quam Alphonſus Requena, eorum res geſtas commemorans, Breviario & Miſſali antiquo Toletano accepiam refert ... Carent enim Miſſa & proprio Officio, ut alii plures, cum exteri tum Hiſpani, ita ut fruſtra ſit ex hac oudæ aut plenioris commemorationis differentia pro Hiſpana civitate eorum, qui laudantur, aut contra eam, certioris quidquam argumenti deducere.....

F

vadaque ſtruendus eos Hiſpaniæ attribuit;

13 Nec item ex eo argumentabimur, noſtros eſſe cives Vincentium & Lætum, quod bis io libris locum repererint, niſi præſtare ſimul, valideque rationibus perſuadere valeamus; Julianum & Baſiliſſam VII. Januarii, Julianum martyrem XX. (qui in Romano eſt VIII.) ejuſdem, Agathem V., Dorotheam VII. Februarii (*hiſce alios multos jungit hic brevitatis cauſa omiſſos*) qui omnes Officio vel ſaltem hymno proprio celebrantur, domo aut narali die Hiſpanos eſſe. Argumentabimur quidam haud temere Hiſpanos eſſe ex eo, quod hic tantum, non aliàs, hoc eſt, in noſtris, non in veteribus Eccleſiæ univerſalis Romanæ libris, ad poſterorum memoriam duraverint. Quo uno motus Cardinalis Baronius in nove a ſe emendatum & auctum Martyrologium eos admiſit, digitos nempe ad ritum hunc Gothicum, non ad alium aliquem veterem librum in notis intendens, ſic ait: „ In Hiſpania ſanctorum „ martyrum Vincentii & Læti„. Quod ex Iſidoriano ſe Breviario hauſiſſe monet. Ceteris, quibus hoc libro, utpote rariſſimo, uti non licuit, ignoti prorſus ſuot Vincentius & Lætus. *Ita vir ille candidus & ſincerus, ac certe quidem argumentatur pro notitia, quam habebas de hiſce Sanctis,*

A *ſtit, ſententiam verosimiliter mutaturus: ſi noviſſet antiquam eorum venerationem apud Aquenſes.*

ac omnia perſuadent eoſdem Aquenſes eſſe, qui colantur in Hiſpania.

14 *Quippe omnia perſuadent eoſdem Sanctos eſſe, qui in Hiſpania coluntur & in Novempopulania. Primo eadem amborum nomina, eadem feſtivitatis dies, tam vehementem ingerunt ſuſpicionem, ut vix ullum relinquant dubium, quin iidem colantur in Hiſpania & Novempopulania: nam ſine gravi fundamento dici non debet duos fuiſſe uno die* Vincentios *martyres, qui ambo* Lætum *habuere ſocium, præſertim cum* Lætus *nomen ſit parum uſitatum. Id tanto minus eſt verisimile ex eo, quod Novempopulania diu fuerit ſub regibus Gothis, quibus parebat Hiſpania, quodque altera alteri ſit finitima. Sic enim cultus ab una provincia facile propagari potuit ad aliam, vel per tranſlationem aliquot reliquiarum, vel propter eamdem dominationem. Accedit celebritas cultus apud Aquenſes, ubi S.* Vincentius *tanquam patronus celebratur cum ſocio* Læto; *contra nihil de hodierno cultu in*

B *Martyrologio ſuo dicit* Tamayus, *& in Kalendario Miſſalis Toletani anni* 1650. *tantum commemoratio cum noua lectione præſcribitur de* Vincentio *& Læto cum feſtivitate S. Ægidii abbatis, quæ eſt præcipua. Non video itaque, SS.* Vincentium *& Lætum alibi hoc tempore in Hiſpania tanquam patronos celebrari. Hinc mihi prorſus perſuadeo,* Vincentium *& Lætum Aquenſibus ſolis deberi, eorumque venerationem ad Hiſpanos olim propagatam, ſicuti cultus S. Ægidii abbatis in Occitania defunctis, aliorumque multorum ad eoſdem extenſus fuit. Cauſam,* AUCT. *cur eos Hiſpaniæ attribuerit Baronius, jam vidimus, ita ut ejus auctoritas optimæ noſtræ* J. S. *obeſſe nequeat.*

ipſum ſolos Hiſpanos aliquo modo movere, quæ ad Aquenſes ſpectant.

15 *Ipſi Hiſpani, qui fictitiis Actis* SS. Vincentium *& Lætum exornare conati ſunt, aliud agendo inſinuant, ſe loqui de Aquenſibus. Primo enim matrem Sanctis attribuunt Aquenſem, non quidem Aquis Tarbellicis oriundam, ſed* Aquenſi, *inquit* Tamayus *pag.* 15., ſive Elborenſi civitate, *quam pag.* 17. *aſſignas* prope Toletum in Carpetanis. *Sic S. Verenam, quæ colitur in territorio* Conſtantienſi Helvetiæ ad Aquas Duras, *uti hoc die in ejus Actis diximus, in Hiſpaniam pertrahere niſus eſt* Tamayus, *ubi mira facilitate mox invenit* Conſtantiam *Juliam, atque* Aquas Duras *in ejus territorio. Secundo idem fabulator legit, quod de revelatione S.* Vincentii *dictum eſt num.* 8., *ubi Maxima virgo Aquenſis dicitur ex ipſo didiciſſe genus, locum, & diem martyrii: nam & ipſe Maximam virginem induxit, cui apparuerit S.* Vincentius. *Tertio, ſicuti Gratianus Aquenſis epiſcopus eccleſiam S.* Vincentii *inſtauravit, ut dictum eſt nu.* E 5.; *ſic ille adduxit Gratianum Carthaginæ Spartariæ epiſcopum; qui eccleſiam Sanctio dicaris, ejuſque ibidem collocaverit ſacra pignora. Noverat igitur aliqua Tamayus cum ſuis gregalibus de Aquenſibus Sanctis, eoſque eo fidentius Hiſpaniæ adſcribere contendit, quod id jam ante ipſum feciſſet Baronius. Plura de hiſce Sanctis ad noſtitiam noſtram non pervenerunt.*

DE S. MARTHA VEL MATHANA,

MATRE S. SYMEONIS STYLITÆ SENIORIS,

IN TRACTU SYRIÆ ANTIOCHENO.

J. P.

ANNO CIↃCI-CDXX-VIII.

MEnæa magna Græcorum excuſa agunt hac die de S. Symeone Stylita, cui deinde ſubdunt hanc annuntiationem: Eodem die S. Martha matris S. Symeonis, *& ſequentibus eam honorant verſiculis, quos e Græco Latine reddam:*

Ἐν γῇ ξενίζει Μάρθα τὸν χριστὸν πάλαι,
Σὲ δὲ ξενίζει, Μάρθα, χριστὸς ἐν νέῳ.

Chriſtum tua olim Martha ſuſcepit domo:
Te vero Chriſtus, Martha, ſuſcepit polo.

Sanctio hoc, quo apud Græcos colitur, eſt mater

C *Clara eſt alluſio in nomine* Marthæ *hodiernæ, ac ſynonyma Mariæ ſorore & Chriſti hoſpita, de qua ſcripſimus die* XXIX. *Julii. Menologium Græcorum, a Cardinale Sirleto Latine verſum, illam ſic refert:* Eodem die (1. *Septembris*) commemoratio ſanctæ Marthæ matris beati Simeonis Stylitæ. *Hæc vero cujuſnam Symeonis Stylitæ mater fuit? Ad diem* v. *Januarii pag.* 261. *tres ſynonymos exhibuimus e Faſtis eccleſiaſticis: ſeniorem videlicet, primumque ejuſmodi vitæ inſtituti parentem, a Græcis cultum die* 1. *Septembris; a Latinis autem* v. *Januarii. Alter ibidem a nobis nominatur Symeon Stylita* io Monte mirabilis, *quem Maetyrologium Romanum refert die* III. *Septembris, appoſito cognomento* junioris, *quique apud Græcos colitur* XXIV. *Maii, quo Acta ejus, uti & Marthæ matris ipſius apud nos illuſtrata ſunt. Tertius denique ab eiſdem Græcis celebratur die* XXVI. *Julii ſub nomine* presbyteri & archimandritæ, *de quo plura diximus ad eumdem diem. Ad quæſtionem itaque modo propoſitam, cujuſnam Symeonis mater fuerit Sanctia,* F *quo ſub nomine* Marthæ *hodierna die annuntiatur in dictis Menæis ac Menologio, reſpondeo, indicari matrem S. Symeonis Stylitæ ſenioris.*

S. Symeonis Stylitæ ſenioris e eumdem Sanctia nomen,

2 *Cum enim de illo Sanctio teſtent Græci hac die* 1. *Septembris, & prædicta Menæa cum Menologio poſt breve ipſius elogium ſtatim ponant annuntiationem* S. Marthæ matris S. Symeonis, *non videtur mihi dubium, quin referenda ſit illa ad eumdem Symeonem Stylitam, qui proxime præceſſerat, ſeniorem videlicet. An autem vere* Martha *ſit dicta; an nomen iſtius, quæ Symeonis junioris exſtitit mater, & cujus Vitam cum Vita filii illuſtravimus* XXIV. *Maii, aptatum fuerit* Marthæ *hodiernæ, cujus nomen æque ac dies mortis forte latuerit poſteros, non definio. v. Januarii apud nos in S. Symeonis Stylitæ Vita prima, auctore, ut præfert titulus,* Antonio ejus diſcipulo, *pag.* 264. *mentio fit* patris *iſtius Sanctæ: ibidem etiam occurrunt* parentes; *ſed utrobique ſine nomine proprio. Quin immo voluit hic Sanctos occultare nomen parentum: nam interrogatus ab archimandrita,* Atqui parentes ..., *inquit, quærere noli, domine, ſicut licet videre loco jam citato: ubi demum mox comparent anonymi. Mater quoque ſine nomine pro-*

pria

AUCT. J. P. *prio ibidem occurrit pag. 266. Vita ejuſdem S. Symeonis, quæ ſecundo loco a nobis datur, pag. 269. patrem vocat* Helychium, *matrem vero* Mathanam: *quæ nomina an vera ſint, & unde hauſta, non habeo rempertum. At de cultu ejus nonnulla ſuperaddo.*

ac confir. matio cultus publici.

3 *Menologium Slavo-Ruſſicum Sparwenſeldianum* Marthæ *appellat cum Menæis hac die, & de ea poſt filium ipſius ita memsait:* Sancti patris noſtri Symeonis Stolpnici (*id eſt* Styliteæ) & mateis ejus Marthæ. *Quibus ſubduntur ibidem ſequentia*: In utriuſque memoriam ſeria & permiſſio utendi vino combuſto & oleo: *hæc vero permiſſio, quam & alibi in dicto Menologio notatam lego, ſignificat majorem quamdam ſolemnitatem Sanctorum, in quorum memoriam hæc aut ſimilia privilegia ibidem concedantur, quam aliorum, quibus nulla apponuntur. Synaxarium Ruthenorum peculiare diœceſis Kiovienſis, quod*

B *Mſ. habemus, interprete R. P. Georgio David, miſſionario Societatis Jeſu, anno 1688. Moſcuæ reſidente, hodierna die refert iſto in rem noſtram:* Memoria ven. P. N. conf. Symeonis Styliteæ, primi archimandritæ Antiocheni, & matris ejus Marthæ.

4 *De S. Symeonis præſertim matre hæc refert Vita ejuſdem Sancti ſuperius citata pag. 263.*

Martha videndi filii cupidi. perit mandram ejus.

At parentes ejus duos annos non deſiiteeunt cum deflere & perquirere, *poſtquam videlicet clam parentibus ad vitam monaſticam mufugerat. Sed poſt annos tandem viginti ſeptem diſceſſus ſui taventus eſt a ſua matre, prout ibidem refertur pag. 266.:* Mater ipſius ſeptimo demum & vigeſimo anno cum reſciviſſet, ubi terrarum degeret, accedens cupiebat eum videre: & cum ubertim fleret in veſtibulo mandræ ejus, non eſt ei conceſſum, ut illum cerneret; ſed ſcalis appoſitis ad mandræ parietem in tectam corruit; ſignificavitque ei B. Simeon: Da venism mihi in præſentia, mater, &, ſi digni erimus, in illo ſæculo nos invicem videbimus. Mater ut hæc audiit, magis videndi ejus deſiderio inflammata eſt. At ſignificavit ipſi Sanctus dicens: Aſſide

C pauliſper & quieſce: moxque te videbo. Deſeditque in veſtibulo mandræ, & confeſtim ſpiritum tradidit Domino. Juſſitque eam inferri.

ſed non admiſſa, nisi modo mortua.

5 Poluerunt vero eam ante columnam. Ille eam intuitus, ſic fari cœpit: Domine Deus virtutum, dux errantium, modeerator Cherubinorum, qui deduxiſti velut ovem Joſeph; qui inclyta auxiſti virtute propheram David, qui Lazarum quadriduanum reſuſcitaſti; accipe in pace animam Famulæ tuæ. Illo ita precato, matris corpus commotum eſt, ac vultu ſubriſit: omneſque adſtantes id viderunt, & Deum laudarunt. Ceterum exequiis ejus factis, ſepelierunt eam ante columnam, juſta ibidem ei perſolventes. *De voce* maodra, *quæ ſupra occurrebat, plura inveniet lector ad diem* XXIV. *Maii in S. Symeone Stylita juniore pag. 298., unde deſtibo iſto:* Eſt autem MANDRA, in primo atque originario ſuo ſignificato, locus maceria lapidea circumſeptus, qualem ſibi in Syriæ campis facere ſolebant paſtores, intraque eam pecudes ſuas noctu colligere, ubi a lupis ac ſuribus tutæ eſſent. Talis, nec alia, fuit mandra, quæ primo Symeoni nomen dedit; quippe qui, præter unum ſibi miniſtrantem Antonium, nullos ſciatur habuiſſe diſcipulos, & eo tantum fine, loco, quem columna ſua occupabat, circumduxit maceriam, ne promiſcuus ad ſe acceſſus daretur etiam mulieribus: huic vero adjuncta erat mandra altera, intra quam fele peregrini hoſpitesque reciperent, donec ad Sanctum admitterentur. Ceterum quia paulatim ulus obtinuit, ut monachorum cœnobia MANDRÆ, & harum præfectt dicerentur ARCHIMANDRITÆ; hinc factum, ut ſenior Symeon, qui jam paſſim cognominabatus SYMEON IN MANDRA, in excuſis Græcorum Ritualibus vocetur ARCHIMANDRITA, præter totius hiſturiæ fidem.

D

Ex S. Symeonis Styliteſenioris chronologia

6 Ætas S. Marthæ *e chronologio S. Symeonis filii ejus ordinanda eſt. Hic autem anno ætatis decimo tertio factus monachus dicitur in Vita ſecunda ſupra citata, in quo leguntur de illo ſequentia:* Cum eſſet annorum tredecim, ad ſimilitudinem B. David paſcebat oves patris ſui. Quadam vero die videns eccleſiam fidelium, relictis pecoribus cucurrit ad eam. *Deinde autem, inquiſita via ſolatii, monaſterium S. Timothei peti iſſe refertur. In alia Mſ. pro* annorum tredecim *legitur* vigioti ſeptem, *ſicut obſervatur ibidem in Annotatis. Contra autem in Vita prima dicitur nondum habuiſſe annos octodecim, quando veſte earni agglutinata exui ſe ægre ſtarbat, ſic dicens:* Sinite me, fratres, finite me ſic mori, canem fœtidum .. Ego enim peccatorum pelagus ſum .. Dixitque ei archimandrites: Nondum duodeviginti annos natus es, & quæ tandem habes peccata? *Noa video tamen, qua de cauſa recedendum ſit a vulgata lectione* annorum tredecim. *His adde annos viginti ſeptem, da quibus dictam jam eſt a. 4. Annos totidem etiam numerat Vita tertia, ſub nomine Simeonis Metaphraſtæ a nobis edita, quæ pag. 278. ita memorat:* Septem & viginti jam lapſi erant anni, ex quo naturæ leges, quæque in mundo ſunt, vir hic mundo excelſior abdicaverat: cum ecce matre .. ad filium ſuum abiit .. cupiens filium intueri, & ejus ſrui colloquio, quo tanto tempore caruerat. *Sed illa ad filii conſpectum non admiſſa, pie obiiſſe ibidem indicatur.*

E

ordinatur annus converſatis S. Marthæ

7 *Meis itaque ejus incidit in annum ætatis S. Symeonis quadrageſimum, ſecundum mox dicta: cui anno ſi accenſeatur tempus ejuſdem matris, quo aatr edituum filium viait, potuit ſaltem acceſſiſſe ad annum circiter ætatis ſexageſimam; ſi hunc non tranſcenderit, & annis quidem plurimis non ſupervixerit, quod incertum tamen nobis eſt. Tillemontius Monumentorum eccleſiaſticorum tomo 15. plurima collegit de S. Symeone ſeniore, colculis chronologicis eodem intexrit. Articulo 3. eſtat e noſtro tomo primo Januarii, die v., pag. 263. pro nativitate ejuſdem Sancti annum circiter 391.; ſed iadicat ſibi præplacere annum 388. Sit autem natus anno 388.: cui ſi adjungas annorum tredecim ætatem, qua, relicto paterno grege, vitæ ſolitariæ rudimenta aaſpicatus eſt, ex dictis ſupra num. 6., jam pervenies ad annum 401.: huic autem ſi aaaameres annos viginti ſeptem vitæ monaſticæ, dum acceſſit ad illum Mater, ac videre eum prohibita acceſſit e vita, ſicut dictum eſt num. 4., poterit obitus ejuſdem matris inuctti anno circiter 428.*

F

8 *Atque hæc computatio chronologica ſufficiat ad propoſitam noſtrum. Baronius in notationibus ad Martyrologium Romanum die* III. *Septembris, ſeniorem Symeonem Stylitam ac matrem ejus confundit cum ſynonymo Sancto juniore, ejuſque matre:* Græci, *inquit*, in Menologio (*quod videlicet e Græco vertit cardinalis Strletus*) de eo-

a Baronio cum alia confuſa.

dem

A dem agunt, ac matre ejus Martha Kal. Septemb. *Eadem confuſio meuerat in dictis notationibus ad* v. *Januarii. Obitus Jumentis apud nos die* XXIV. *Maii, pag.* 298. *affignat anno* 596.; *Martha vero matris ejus ibidem pag.* 403. *anno* 551. *Aeque unus alia quædam ad Sanctam hodiernam ſpectantia.*

Notationes quædam de cultu, &c. hujus.

9 *Prima, videtur verſimile, eam a Græcis Sanctorum Faſtis adſcriptam eſſe propter tam inuſitatum mortis genus, tam conſpicua poſt mortem ſigna, tamque præclaram Symeonis filii ejus de ipſa opinionem, quam non obſcure manifeſtavit, dum mandari eam terræ voluit in ſua mandra, ut ſuperius indicatum eſt.* a°. *Locus, e quo ad eamdem mandram profecta eſt, ut viſeret filium ſuum, videtur eſſe pagus* Sefan; *in quo natus eſt Symeon, & ille ſedem habuit ſtabilem, prout colligi poteſt ex Theodoreto Cyri epiſcopo apud Roſweydum in Vitis Patrum lib.* 9. *cap.* 26., *ubi hæc de Sancto referuntur*: Eſt quidam vicus ſitus in confinio noſtræ regionis & Cilicum: eum autem Sefan nominant, Ex hoc ortus, primo a parentibus docebatur nves
B palcere, ut in hoc conferri poſſit cum magnis viris Jacob patriarcha, Joſeph temperante, & Moyſe legislatore, & David rege & propheta, & Michæa propheta, & viris divinis, qui illis fuere ſimiles.

10 *In Excerptis ex libro Eccleſiaſticæ hiſtoriæ Theodori Lectoris, Valeſio interprete editis, pag.* 553. *vicus iſte appellatur* Σιλὰν, Silan. Caſtellum *vocat Menologium Sirlet citatum. Ulterior loci ſitus exhibetur poſt Prolegomena Roſweydi ad Vitas Patrum in Chorographia generali manſionum & expeditionum eremiticarum, in qua ad viginti circiter milliarium, quorum unum ſit unius horæ, ab Antiochia Syriæ diſtantiam ponitur* Silan; *in alia vero ibidem mappa Chorographiæ particularis exhibetur* columna S. Simeonis *in tractu urbis Antiochenæ. Auctor Monumentorum eccleſ. nota* 6. *in S. Symeonem Stylitam diſputat, an remota fuerit ipſius columna leucis quindecim ab Antiochia; nota autem ſeptima agit de columnis ejus diverſis, nec non de tempore, quo in ſingulis vixerit. Vita prima ſuperius allegata pag.* 266. *hæc narrat*: Columnam dein ejus altiorem fecerunt: extulerunt quippe ad cubitos circiter quadraginta. *Unde videtur poſſe colligi, unam eandemque illi columnam fuiſſe, ſed per intervalla temporum magis magiſque elevatam. Quoniam autem ante ejus mandram, in qua erat columna, obiit S. Martha, ut ſupra dictum eſt, locum ipſius emortuum* E *ſem poſui in tractu Syriæ Antiocheno, qui* 2. *circiter leucis, non autem* 15. *abeſt ab iſta urbe, ſecundum mappam Roſweydi.*

AUCT. J. P.

Ejus mortis.

DE SANCTIS MARTYRIBUS AFRICANIS

TASCIO, DUBITATO, VALENTO, DONATO.

Ex apographis Hieronymianis apud Florentinium. J. P.

DIE 1. SEPTEMBRIS. A *Ntiquum Martyrologium, quod ſub nomine S. Hieronymi edidit Florentinius, quatuor horum Sanctorum natalem refert hac die* in Africa, civitate Tonizа. *Idem locus ſcribitur apud Acherium tomo* 4. *in Martyrologio, quod S. Hieronymi presbyteri nomine inſignatur, pag.*
C 670.; *ſed nomina Sanctorum diverſa modo ibidem efformantur, videlicet*: Natalis ſanctorum Tulciæ, Dubitati, Valenti, Donatæ. *Florentinius: [illegible] iſta obſervat*: Taſciam pro Taſcio tantum retinet M. Antverpienſe: in reliquis cum libris noſtris convenit, præterminſſo tamen urbis Tonizæ nomine. *Præmiſeras iſta proxime Florentinius*: M. Corbeienſe pro Taſcio Tuſciam ſcribit, & pro Donato Donatam. *De loco autem agens*, Tunizam, *iaquit*, F urbem in Africa apud geographos huc uſque non inveni: niſi forte Tuneſia ſit Antonini, vel Thiniſſa Ptolemæi, aut Tunes recentiorum in Africa propria.

A D

DE SS. MARCIANO EP., SISINNIO, AMAUSO: ITEM DE SS. PRIMO AC MATERNO MM.

J. P. Ex apographis Hieronymianis,

DIE 1. SEPTEMBRIS, Diverſus eſt in Faſtis ſacris hos Sanctos annuntiandi modus. *Martyrologium quippe a Florentinio vulgatum ita habet:* Bellauſia Prima natalis ſancti Marcioni epiſcopi. Et alibi natalis ſanctorum Siſinnti, Amauxi. *Grevenus mutat locum, & annos tres ſimul jungit, hæc memorans:* Bethſoida prima, natalis ſanctorum Marcialis epiſcopi, Siſinnii & Amauſi. *Martyrologium Corbeienſe apud Florentinium in notis locum non nominat, ſic dicens:* Et alibi natalis SS. Martiani epiſcopi, Siſinni, Amauis, *mendoſe, ut ſuſpicor, pro* Amauſi. *Quid ſibi velit* Bellauſia prima, *non equidem intelligo; & idem eſt de* Bethlaida prima *apud Grevenum. Vetuſtiſſimum Antverpienſe dicit in citatis modo notis:* Io Carthagine Primi, Materni, & alibi Siſinni, Amauſi. *Quid ſi ergo ſuperius* prima *adjective pro nomine proprio* Primi, *& pro* Materno Marcianus *intruſus fuerit in tanta apographorum Hieronymianorum corruptione? Quod pro* Bellauſia *autem & Bethlaida legi debeas* In Carthagine, *minus videtur verœſimile. Florentinius in notis rem non explicat, ſed magis intricat: nam in textum Martyrologii a ſe editi ſcribens, pro* Bellauſia Prima, *ut ſupra jam legimus, ponit* Bettauſia Prima, *quod tabdem non legimus, & addit:* Libri noſtri ignoram Bettauſiam exhibent. Incertum mihi, an nomen Martyris ſit, vel loci. *Quidquid vero ſit de* Materno *ac* Primo, *nomina tamen eorum expreſſi in ſuperiore titulo, quia notantur clare in dicta Antverpienſi.*

DE S. VINCENTIO PRESB. AC MART.

J. P. *BISULDUNI IN CATALONIA.*

Præterea cultum publicum, BIſuldunum, *vulgari nomine* Beſalu, *ſitum eſt in territorio Gerundenſi principatus Cataloniæ; cujus diſtinctiorem dans notitiam Boudrandus*, oppidum, *inquit*, ad Fluvianum fluvium, ad radices Montium Pyrenæorum, Aliàs comites proprios habuit magni nominis, antequam comitibus Barcinonenſibus pareret: 7. leucis diſtat ab ora maris Mediterranei in Occaſum, uti 8. a Rhodis, & 5. a Gerunda in Septemtrionem. Papirianum verſus 12. *Pluribus autem laudatur ab Antonio Domenec in Hiſtoria generali Sanctorum ac virorum illuſtrium ſanctitate in dicto Cataloniæ principatu, in qua agit de hoc Sancto presbytero ac Martyre ad diem* 1. *Septembris; cujus corpus, elapſis multis ſeculis, eo delatum aſſerit, atque in paræciali ejus eccleſia ſynonyma collocatum, ibique Deum, per interceſſionem ipſius magnas ſine dubio præſtare gratias: prima Dominica Septembris celebrari Biſulduni feſtum ejus, eaque die ſacerdotes legere de hoc Sancto. Collectam vero, quæ in Miſſa ac in Officio diurno recitatur, aſſignat iſtam de communi:* Præſta, quæſumus, omnipotens Deus, ut qui beati Vincentii martyris sui translationem colimus, interceſſione eius io tui nominis amore roboremur. Per Dominum &c.

2 *Agricolæ territorii ac paræciæ Biſulduneuſis, teſte eodem Domenecco, illum habent tamquam patronum ſuum: ſacerdotes vero, qui Sancti hujus viderunt hiſtoriam, pauca abhinc tempore, ſicus addit, perdiam, affirmant memoratum in eadem fuiſſe, quod ſit patronus contra tempeſtatem: territorium item illud antiquitus afflictum lapide & grandine, poſtquam eo perveniſſet ſacrum illud corpus, hujuſmodi malo liberatum fuiſſe. Ferrarius hunc* S. Vincentium *tamquam presbyterum & martyrem etiam annuntiat in ſuo Catalogo generali* ex tab. eccleſiæ Gerundenſis, *prout indicat in notis; ſolumque eum* celebrari *affirmat* 1. Dominica Septembris in op. Biſulduni. *Ex dictis patet, obſcura pene eſſe omnia, quæ ad hunc Sanctum ſpectant, ſi ſolum publicum cultum excipias. Quiſnam itaque ſit hic* Vincentius, *non magis nunc exploratum habemus, quam qualis eſſet ille martyr & presbyter ſynonymus, qui inter Prætermiſſos poſitus a nobis fuit ad diem* XXII. *Januarii. Eodem die illuſtravimus Vincentium apud Gerundam paſſum, & ſynonymum martyrem archidiaconum Cæſarauguſtanum. An vero notabilis aliqua alterutrius corporis pars ad Biſulduneſes fuerit translata, ne quidem ſuſpicari poſſum ſufficiente eum fundamento, cum neuter vocetur a nobis* presbyter, *nec norim, unde, quo tempore, a quo ſacrum illud depoſitum obtinuerint Biſulduneſes; nec ſciam, an totum corpus, an maior majorve ejuſdem pars apud ipſos aſſervetur. Huc itaque tranſcribenda cenſui, quæ ab aliis jam pridem ſcripta reperi de hoc Sancto.*

nihil fere legitur de hoc Martyre.

D E

A

DE S. PLACIDIO ACOLYTHO

IN PROVINCIA BITURICENSI.

J. P.

Prodit a Caſtellano, & alibi hac die

PRimam hujus Sancti notitiam accepi e Martyrologio Caſtellani hoc die, annuntiatur in Bituricenſi Galliæ provincia (en Berry) *alibi unde ſatis nota. Additur vernaculum Sancti nomen* S. Plaiſis, *& officium* acolythi. *Apud Simonem de Peyronet in Notis ad Catalogum Sanctorum & Sanctarum pag.* 332. *vocatur Gallice* Plaiſir, *Latine autem* Placidus, *at publicus ejus cultus ita confirmatur ibidem*: Extat eccleſia parochialis in diœceſi Bituricenſi, ſub archipresbyteratu Borbonii, quæ S. Placidi, vulgo Plaiſir, dicitur. Cujuſnam vero S. Placidi, an martyris, *qui colitur* v. *Octobris*; an Æduenſis antiſtitis; an vero alterius, non liquet. *Titulus* acolythi, *Sancto hodierno oppoſitus a Caſtellano, videtur ſufficienter indicare, hunc a duobus iſtis eſſe diverſum. Sed qua auctoritate ſic illum annuntiet idem Martyrologus, ignora, etiamſi credi poſſit, officium* acolythi *ob eo elicubi repertum fuiſſe, quod & ego ſuperius paſui cum ipſe. Occaſione* Æduenſis antiſtitis, *quem memorabat Peyronetus, obſerva, nos egiſſe ad diem* VII. *Maii pag.* 138. *de S. Placide ſeu Placite, presbytero Auguſtoduni in Gallia, ſive Æduorum urbe, qui ab aliquibus habetur epiſcopus, ſed melius presbyter & abbas S. Symphoriani. Conſuli etiam poteſt Gallia Chriſtiana recuſa tomo* 4., *col.* 337., *ubi inter alia indicat, errare recentiores, qui eum epiſcopis Auguſtodunenſibus accenſent. Catharinus in Sanctuario Bituricenſi pag.* 34. S. Placidum *memorat die* 1. *Septembris; ſed nihil ibi addit, unde diſtinctius* B *cognoſci poſſit. Non ſatis intelligo, quid ſibi velit, & an huc ſpectet ſequens hac die annuntiatio in Hagiologio Franco-Gallia, quod Labbeus edidit:* Ab urbe Pampelonenſe territorio Bituricо monaſterio Frontonaco depoſitio Placidi confeſſoris, & Valentini martyris.

E

DE S. AMBROSINIANO EPISC. ET MART., UT FERTUR,

PATRONO PARŒCIÆ FONTANENSIS PROPE DIVIONEM

IN BURGUNDIA.

SYLLOGE HISTORICO-CRITICA.

J. S.

C De Cultu, Actis fabulosis, ac reliquiis Sancti. F

Colitur Sanctus Fontanis prope Divionem.

CLaudius Caſtellanus *in Martyrologio univerſali ad* 1. *Septembris annuntiat* S. Ambroſianum, *quem aliis martyrologis natum fuiſſe non invenio. Verba ejus reddo Latine*: Eodem die, S. Ambroſiniani patroni eccleſiæ parœcialis Fontanenſis propè Divionem, ubi de ejus reliquiis habetur in eccleſia collegiata S. Stephani. *Petrus Franciſcus Chiffletius in S. Bernardi genere illuſtri oſſerto cultum* S. Ambroſiniani *magis ſtabilivit, Actaque ejuſdem edidit, de quibus infra. Pag.* 457. *adducit ex tabulario S. Stephani Divionenſis litteras, in quibus ad propoſitum noſtrum dicitur*: In Kalendis igitur Septembris, die natali ſancti Ambroſiniani, qui ibidem colitur. *Vox* ibidem *refertur ad caſtrum Fontanas, de cujus domino Bartholomæo agitur. Littera datæ ſunt tempore Herberti abbatis S. Stephani Divionenſis. Herbertus autem abbas factus eſt anno* 1125., *uti habet Series chronologica abbatum S. Stephani, quæ præmiſſo eſt Officiis propriis ejuſdem eccleſiæ. Joannes Eremita in Vita S. Bernardi apud laudatum Chiffletium pag.* 109. *refert, matrem S. Bernardi, quæ* Aalays *ibi vocatur, devotam fuiſſe ergo* S. Ambroſinianum, *in ejuſque feſtivitate obiiſſe, ſed* Ambroſium *vocat.*

a *Accipe verbo Eremitæ, quæ refert ex ore Roberti abbatis*: Mater, inquit, ſanctі patris noſtri (*Bernardi*) religioſiſſima extitit. Conſuetudo autem ejus erat per ſingulos annos in ſolennitate Sancti Ambroſii univerſos clericos, quos invenire poterat, congregare, eoſque in eadem die, ad honorem Dei, & beatæ Mariæ, & memorati Sancti, omniumque Sanctorum, cibo & potu ſollemniter reficere. Deus autem honorem, quem illa Sancto ſuo exhibebat annis ſingulis, eidem remunerare volens, mortis ſuæ, quæ in anniverſario ejuldem feſtivitatis die futura erat, illam præſciam fecit die quadam ante feſtum. *Mortuam revera eſſe in eadem feſtivitate, ſicut prædixerat, ſubjungit auctor. Chiffletius pag.* 413. *oſtendit hic a multis intellectum S. Ambroſium Mediolanenſem*: At, *inquit pag.* 414., ſanctum hunc Ambroſium

ejus de-vota fuit mater S. Bernardi.

AUCT. J. S. nuſquam Johannes Eremita vel doctorem dicit, vel Mediolanenſem. Alius fuit Ambroſius (frequentius Ambroſinianus appellatus) vici & caſtri Fontanarum patronus, quem ſollemnibus officiis a loci domina quotannis coli ſoliſum longe eſt veriſimilius. Hujus Ambroſiniani natale etiamnum agitur, & poſt omnem memoriam actum eſt in parochia Fontanenſi Kalendis Septembris; quod probant S. Stephani Divionenſis quingentis amplius abhinc annis confectæ tabulæ. *Deinde oſtendit Alaydem S. Bernardi matrem obiiſſe Kalendis Septembris, ita ut minime dubitandum videatur, quin* S. Ambroſinianum *deſignaverit ſupra Joannes Eremita, præſertim cum oſtenſum ſit hunc Sanctum jam eodem ſeculo* XII. *cultum fuiſſe.*

Compendium ejus Actorum. 3 *Vitam* S. Ambroſiniani *Majoribus noſtris tranſmiſerat laudatus Chifletius, eamdemque edidit inter probationes dicti Opuſculi a pag.* 452. ex Ms. parochiæ Fontanenſis prope Divionem, B eujus patronus eſt S. Ambroſinianus, coliturque Kalendis Septembris, *ut obſervat in titulo. Sanctus ibidem dicitur natus in* Sarmatica *urbe Iberiæ Aſiaticæ, parentibus primo ſterilibus,* Agaro *&* Sanna, *qui vigente perſecutione, fugerint* Artemitam in finibus Armeniæ, *ubi & invenerint* beatiſſimi Egidii fanum. *Infans, ſi placeret fidem Actis adhibere, primam vocem emiſit* Ambroſinianus, *indeque nomen ei impoſitum. Literis inſtructus*, cum jam bis ſenos attigiſſet annos, domum patria revertitur; ubi paucis moratus diebus, *relictis omnibus*, Sarlatum *tandem* adventavit, ubi a Nicephoro illius urbis epiſcopo benigne exceptus, eique deinde ſucceſſor electus eſt. *Demum, relicto epiſcopatu*, Sarmaticam *reverſus narratur, ibique fidem prædicaſſe ac martyr occubuiſſe. Habes, ſtudioſe lector, compendium Actorum, quæ edenda non cenſui, cum quia prorſus fabuloſa ſunt, tum quia jam edita.*

quæ prorſus fabuloſa ſunt: 4 *Audi cenſuram Chifletii pag.* 415. Quis porro fuerit ſanctus ille Ambroſinianus, aut ubi terrarum vixerit, non auſim affirmare. Suſpecta enim eſt mihi ejus Vita, quam exhibet codex Fontanenſis, vix ante octoginta annos conſcriptus, in quo natus legitur in urbe Sarmatica Iberiæ Aſiatiæ, Epiſcopus Sarlatenſis poſt Nicephorum, & denique multarum C palmarum nobilis martyr. Sarlatenſem quidem epiſcoparum in proviocia Burdegalenſi inſitutom lego a Johanne Papa XXII. ex anno Chriſti MCCCXVII. (*ut probat Dionyſius Sammarthanus tom.* 2. *Galliæ Chriſtianæ recuſæ col.* 1512. *At eo tempore dudum ut Sanctus colebatur* Ambroſinianus, *ita ut non potuerit illius eccleſiæ eſſe epiſcopus; ſicuti nullus ibi notus eſt Nicephorus, a quo exceptus dicitur*) Sarlatenſem aliam ſedem epiſcopalem in orbe Chriſtiano non reperio; ſieut neque urbem nomine Sarmaticam. *Nihilo magis veriſimile eſt, eccleſiam S. Egidii fuiſſe in Armenia. Artemita urbs, quam Baudrandus eam credit, quæ* Van *aut* Wan *hodieque dicitur in Armenia, ab aliis in Aſſyria ponitur, aliaque ſynonyma in Arabia deſerta. Cum igitur Vita hæc adeo ſit fabuloſa, nec* epiſcopi, *nec* martyris *titulum, ut certum, Sancto attribui: nam æque incertum exiſtimo, an epiſcopus aut martyr fuerit, quam incertus ſit locus & tempus, quo floruit.* D

Sanctus Parochiæ ſuæ patronus: quo dono reliquiis aliis ineis. 5 *Hinc pauca tantum adjungo de cultu & reliquiis Sancti, de quibus Chifletius hæc præcedentibus ſubdit:* Tantum obſervo (ut jam monui) coli Fontanis ſanctum Ambroſiniaoum Kalendis Septembris, ut proprium loci patronum; quamvis Fontanenſis parochia ſub S. E Martini, utpote antiquioris patroni, appellatione ſcripta legatur catalogis eccleſiarum diœceſis Lingonenſis; nimirum ab ædicula S. Martino dedicata, quæ adhuc ſupereſt ſub colle Fontanenſi, & caſtri ſeu vici totius eccleſia matrix olim fuiſſe dicitur. Ad hæc S. Ambroſiniani qualdam reliquias incluſas fuiſſe in altari, quod in crypta S. Stephani Divionenſis, Idibus Septembris, anno a Chriſti incarnatione MCLXXI. a Guichardo Lugdunenſi archiepiſcopo conſeeratum eſt. *Monumentum hujus reliquiarum incluſionis recitat pag.* 458. *Ejuſdem etiam Sancti reliquiæ fuiſſe videntur, quæ incluſæ ſunt altari Carthuſiæ Luviniacenſis: nam* ex tabulis dictæ Carthuſiæ Luviniacenſis *hoc fragmentum idem ſcriptor recitat pag.* 523.: Anno MCCIII. dedicata eſt eccleſia domus inferioris, & altare conſecratum a domino Helduino epiſcopo Lingonenſi pridie Nonas Octobris. Inter reliquias incluſas in ea eccleſia numerantur reliquiæ de ſanguine ſancti Benigni, & reliquiæ beatorum Medardi & Ambroſiani. F

DE

A D

DE SS. PRISCO, CASTRENSE, TAMMARO, ROSIO, HERACLIO, SECUNDINO, ADJUTORE, MARCO, AUGUSTO, ELPIDIO, CANIONE, ET VINDONIO, AFRICANIS CONFESSORIBUS ET EPISCOPIS SALTEM EX PARTE,

IN REGNO NEAPOLITANO,

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

J. S.

§. I. Memoria S. Priſci in Martyrologio cum undecim ſociis, qui ſinguli ſeorſum etiam coluntur diebus variis.

B E

VEROSIMILITER SECULO V. *De Priſco*

DE *Priſco primo Capuanæ eccleſiæ epiſcopo jam diſputavimus hac die cum Martyrologio Romano, quod alterum* Priscum *cum undecim ſociis eodem die Capuæ annuntiat hujuſmodi verbis:* Capuæ item alterius Priſci epiſcopi, qui unus fuit ex illis ſacerdotibus, qui in perſecutione Wandalorum ob fidem Catholicam varie afflicti, & veruſtæ navi impoſiti, ex Africa ad Campaniæ litora pervenerunt, & Chriſtianam diſciplinam, in iis locis diſperſi, diverſiſque eccleſiis præfecti, mirifice propagarunt. Fuerunt autem ejus ſocii, Caſtrenſis, Tammarus, Roſius, Heraclius, Secundinus, Adjutor, Marcus, Auguſtus, Elpidius, Canion & Vindonius. *Hos quidem omnes ſimul occaſione* S. Priſci *recenſuit Baronius: verum non omnes eodem die coluntur, & non facile de omnibus aſſignari poteſt dies, quo coluntur ſinguli.* Priſcus, *ut liquet ex antiquo Breviario Capuano, olim ibidem celebratur hoc ipſo die primo Septembris. Nunc vero poſtridie colitur, ut patet ex Lectionibus eccleſiæ Capuanæ anno* 1669. *approbatis, in quibus unica de geſtis ejus ad diem* 2. *Septembris occurrit lectio. Tillemontius tom.* 16. *Monumentorum in S. Eugenio art.* 49. *ait, feſtivitatem* S. Priſci *martyris notari in Miſſali edito per Thomaſium pag.* 170., *ſed ſine titulo epiſcopi, & ſine ullo ſocio. Verum non agitur ibidem de hoc* Priſco, *ſed de Priſco ſeniore, de quo jam egimus. Si id obſervaſſet ſcriptor ille, non diniſſet confeſſorem potius vocari debuiſſe, quam martyrem: at utrumque* Priſcum *confudit, aut priorem ignoravit Tillemontius. Parvo in lectione mox laudata* Priſcus *Africanus dicitur eccleſiam Capuanam epiſcopus rexiſſe, ibique in pace quieviſſe: eaque eſt optima communis Capuanorum. Ac ignoro, quam ſolido nitatur fundamento.*

C

Caſtrenſe, Tammaro, Roſio, Heraclio,

2 Caſtrenſis *feſtivitas celebratur* XI. *Februarii, quo in Opere noſtro de ejus geſtis diſputatum eſt.* S. Tammarus *aliquis colitur* XVI. *Januarii in loco diœceſis Aveſanæ, ſique a quibuſdam inter ſocios* S. Priſci *recenſetur, ſed Beneventani* XV. *Octobris* S. Tammarum *colunt atque hunc eſſe dicunt. Hac de cauſa ejus rei examen remiſſum jam peidem eſt ad* XV. *Octobris, ut videri poteſt in præmiſſis ad* XVI. *Januarii. De* S. Roſio *actum eſt ad* XVI. *Maii, quo memoria ejus occurrit in Faſtis ſacris. De* Heraclio *nihil certi invenio. Henſchenius tamen tom.* 1. *Junii pag.* 437. *ad diem* V. *ex veteri Martyrologio Caſinenſi memoravit* Heraclium *confeſſorem cum Javino, de quibus nihil invenit præterea. Michael Monachus pag.* 69. *ait:* Roſii & Heraclii fuiſſe eccleſiaa in diœceſi Sueſſana, apparet in bulla confirmationis Benedicti epiſcopi Sueſſani, data ab Atheonlfo archiepiſcopo anno MXXXII., menſe Martio, die XIX., Ind. XV.: cujus bullæ exemplum ſervatur inter Mſ. Chiocchareli; *& recitatur ab Ughello tom.* 6. *col.* 536. *Probabile eſt eccleſiam iſtam fuiſſe hujus* Heraclii, *maxime quia erat in provincia Capuana. Poteſt & idem eſſe* Heraclius *confeſſor, qui die* V. *Junii habetur in dicto Martyrologio Caſinenſi, ſed id magis incertum ob ſocium adjunctum. Memorantur & alii,* Heraclius & Eraclius *dicti, variis diebus in additionibus Uſuardi apud Sollerium; at obſcurum eſt, an aliquis eorum ſocius fuerit* S. Priſci.

F

Secundino, Adjutore,

3 Heraclium *in Martyrologio ſequitur* Secundius. *De* Secundino *epiſcopo, qui Troiæ in Apulia* XI. *Februarii colitur, & cum hoc* Secundino *idem a multis creditur, egit Henſchenius tom.* 2. *Februarii a pag.* 529.: *& Sollerius tom.* 1. *Julii pag.* 19. *diſputavit de Secundinis variis; neque aliquid invenit hactenus, quod iis adjungendum cenſeo.* Adjutor *non legitur in Vita S. Caſtrenſis fuiſſe inter Confeſſores Africanos, ſed* Benignus, *cui* Adjutorem *ſubſtituit Martyrologium, neſcio qua de cauſa, niſi forſan Baronius* Adjutorem *in Mſ. Vita* S. Caſtrenſis *invenerit pro* Benigno, *quod vix credo; aut duplex nomen habuerit Sanctus, ut ſuſpicantur aliqui. Quidquid fuerit cauſæ, conſtat,* S. Adjutorem *colo menſe Decembri, dicique ab Italis ſcriptoribus unum e duodecim biſco Sanctis. Monachus pag.* 70.: Adjutor, *inquit,* Cavæ die decimo ſexto Decembris (*colitur.*) *Et pag.* 69.: Adjutor habuit ſuam (*eccleſiam*) in territorio Cancielli, ex ſæpe citato diplomate Alphani archiepiſcopi anni MCLXXIII., & alteram circa Capuam, de qua mentio eſt in quodam inſtrumento Sancti Angeli ad Formam, quod ego legi. *De* S. Adjutore *vel* Adjutorio *Cavæ culto meminerunt quo-*

AUCT. J. S. *que Paulus Regius in Sanctis Neapolitanis part. 2. pag. 419., David Romeus pag. 400. in Divis Neapolitanis, Marius de Vipera in Sanctis Beneventanis pag. 83., ac demum Ferrarius in utroque Catalogo. His autem complexus annus, quæ dixerunt alii, in Catalogo Sanctorum Italiæ ad* XIX. *Decembris tale formavit elogium*: Adjutor, ſive, ut alii legunt, Adjutorius epiſcopus Africanus ex eorum numero, qui in perſecutione Wandalica ſuis ſedibus pulſi ad Campaniæ litora pervenere, ac diverſa petentes loca, in iis vel functiones epiſcopales prædicando exercueruot, vel ab urbibus in epiſcopos electi, ibi conſedere, unus fuit. Qui Beneventi & Cavæ, ob ejus reliquias ibi quotcscentes, vel etiam quod in iis locis vivens prædicarit, venerationem habet hac die. Ex tab. eccleſ. præd. *Hactenus Ferrarius, cui alii ſatis conſonant, præterquam quod feſtivitatem celebrari aſſerat Monachus die* XVI. *Decembris, ſicut ipſe Ferrarius notat in indice.*

B 4 Marcum, *qui ſequitur, Bovinenſem credi epiſcopum ait Monachus pag.* 68. *Verum ætas S. Marci, qui ab aliis* Bovinenſis, *ab aliis* Lucerinus *epiſcopus vocatur, quique forſan* Ecanenſis *eodem jure dici poterit, ut obſervavi ad Acta SS. duodecim Fratrum hac die pag.* 132. *non congruit cum ætate hujus* Marci. *Nam* Ecanenſis *vixit circa initium ſeculi* IV., *ſeu tempore Diocletiani & Maximiani, eodemque tempore credatur floruiſſe ſeu idem, ſeu alius Marcus, qui Lucerinus aut Bovinenſis colitur* XIV. *Junii, ad quem de eo diſputatum eſt. Hactenus igitur nihil certi de* Marco *Africano invenio: nam conjecturam quidem aliquam afferre poſſum, ſed incertam. Laudatus Vipera ad diem* VI. *Octobris de Marco, qui eo die Beneventi ritu duplici colitur, ſic habet*: Marcus epiſcopus Bovinenſis, quo tempore eam rexerit eccleſiam, adhuc latet: cujus * vero ſacrum corpus Beneventi in ſacra æde ei dicata, quæ parochialis eſt, magna veneratione ſervatur. Hunc diem tranſlationis eſſe fatemur: nam ejus natalem eccleſia Bovinenſis celebrat octavo (*imo* XVIII.) Kal. Julii. Hujus ſancti epiſcopi Acta deſiderantur:

C meminit tamen de eo Martyrologium antiquum Ms. in bibliotheca Beneventana exiſtens, & David Romeus in Catalogo Sanctorum regni Neapolitani. Quando hic ſanctus Epiſcopus vixerit, & quando ejus corpus Beneventum delatum fuerit, haud apparet ex prædictis. Prædicta eccleſia extat de jure patronatu * nobilis familiæ de Sabrianis. *Ex his facile videbis lectorem, Beneventanis parum cognitum eſſe hunc S. Marcum: atque id unum forſan innotuiſſe ex inſcriptione in marmore in ipſa eccleſia exiſtente, ut habet ad marginem, quod corpus S. Marci epiſcopi ibi ſervaretur. Cum autem Bovinenſes poſtea aſſerant corpus S. Marci patroni ſui, fieri poſſe, ut Beneventani alterius Marci corpus poſſiderint, ut jam obſervavit Henſchenius in S. Marco Bovinenſium patrono ad* XIV. *Junii pag.* 801.; *atque hæc ſuſpicio in nullum magis cadit quam in Marcum S. Priſci ſocium. Incerta proſecto, ut facilius invenire poſſint certiora.*

5 Auguſtus, *qui in Vita* S. Caſtrenſis Auguſtus *nominatur, nihilo notior eſt. Monachus pag.* 69. *hæc ſolum affert*: Auguſtus habet eccleſiam [illegible] non longe a pago S. Priſci. Fuit [illegible] & parochia ... Nunc eſt beneficium ſimplex opulentum. *Ruinartius in Hiſtoria perſecutionis Wandalicæ, ubi de ſanctis hiſce Confeſſoribus diligenter inquirit, pag.* 338. *memorat Auguſtinum Concordiæ cultum, & Auguſtinum Aquiſejenſem epiſcopum. Sed illi ab hoc diverſi ſunt, ne faciam.* Elpidius & Canion, *qui ſequuntur in Martyrologio, pluribus locis memorantur; at æque obſcurum eſt, hinc ſint, de quibus agitur, an alii ſynonymi.* S. Elpidium *Atellanum in Campania epiſcopum ad* XXIV. *Maii produxit Henſchenius tom.* V. *pag.* 282. *Verum nihil adduxit aut adducere potuit, ex quo iuio ſtatuatur, an is idem ſit cum Africano noſtro, licet id credant aliqui, teſte Ughello tom. 7. col.* 17. *Certe ſemotem factum, quam revera ſunt, ſi ſit Africanus. At idem de* S. Canione *contagie, in cujus Actis de* Elpidio *Atellano ſit mentio, ita ut credendum ſit* Elpidium, *qui ibi* Elvidius *nominatur, eodem vixiſſe tempore. Hinc Papebrochius in* S. Canione *tom.* VI. *Maii pag.* 28., *ubi obſervaverat utrumque Sanctum reperiri in Vita S. Caſtrenſis, hæc ſubjungit*: Hæc tam certa E notitia Canionis unius, ex Africa io Campaniam delati ſub Wandalis intra cariolam navim; & ætas Elpidii, in ejus, de quo hic agimus, Canionis Actis qualibuicumque nominati; collata cum incertitudine & exigua fide ipſorum Actorum vehementer nos inclinant, ut arbitremur, noo niſi Elpidium unicum & unicum Canionem habendos pro Sanctis, eoſque ad quintum ſeculum & Wandalorum tempora pertinere: adeo ut, qui vera S. Canionis patroni Acheruntini Acta volet diſcere, ex Actis S. Caſtrenſis haurire ea debeat, quicum habuit communem carcerem exiliumque, & refugii ac ſepulturæ primæ locum in Campania. *Idem de* S. Elpidio *aliiſque ſociis dici debet, de quibus alibunde nihil ſuro innotuit.*

6 *Hæc conjectura probabilis apparet, eaque de cauſa pro* S. Elpidio *ad* XXIV. & XXV., *pro* S. Canione *ad* XXV. *Maii lectorem remittimus. De* Elpidio *tamen addam, quæ alibunde ſe offerunt. In Kalendario tertio apud Monachum pag.* 415. *ad* XXVI. *Maii annunciatur hic verbis*; S. Elpidii epiſcopi & conf.; *in quarto ad eumdem diem*: S. Elpidii. *Monachus vero ipſe, poſtquam* F *diverſa pag.* 68. Elpidium *epiſcopum præfuiſſe* Atellis; & *pag.* 69. eccleſiam *habere* in pago Caſapulli; *de cultu ſic habet pag.* 70.: Elpidius ab Atellanis (*colitur*) Maii vigeſimo quarto. At in citato Kalend.... notatur die Maii vigeſimo ſexto, & hoc ipſo die agitur feſtum in eccleſia propria. *Præterea Theodoricus I. Metenſis epiſcopus, cum Ottone I. imperatore in Italiam profectus, obiimus ibidem anno* 970. *multas Sanctorum reliquias, inter quas numeratur corpus ſancti* Elpidii *confeſſoris, qui cum* Elpidio *noſtro idem eſſe poſſet. Res breviter ex Sigeberto relata eſt tom.* 2, *Januarii pag.* 309. & *rurſum pag.* 588. & 589. *Verum uberior ejuſdem hiſtoriæ relatio edita deinde eſt ab Acherio tom.* 5. *Spicilegii, & correctius deinde tom.* 2. *Spicilegii recuſi a pag.* 133. *Sufficiet huc tranſferre, quæ ibi leguntur de* Elpidii *corpore*: Horum primum ſanctum & venerabilem Chriſti confeſſorem Elpidium ex Marſorum provincia tumpſit, concedente Alberico ipſius Marſiæ epiſcopo, ex quadam eccleſia ſedi epiſcopali proxima: quæ ædes ſuper lacum Fucinum ſita, quid olim fuerit, ruina urbis & plurimarum circa eccleſiarum ac monaſteriorum frequentia atteſtatur. Hunc nobis igile epiſcopus cæterique incolæ retulerunt fuiſſe ex collegio quorumdam

* forte ejus

* forte patronatus

A romdam ſervorum Dei, qui tempore notiquiore ex partibus Græciæ, numero 70., in eamdem Martorum provinciam adventantes, ac diverſis circumquaque locis vel civitatibus univerſis mirabilium ſignorum lumine fulgentes, ubicumque in ſancta converſatione finis vitæ advenerat, venerabili ſepultura reconditi, multa vicinorum longe lateque revereotia, pro aſſidua miraculorum jucunditate coluntur. Horum tres, quorum hic tertius fuit, in eodem cœmiterio quieſcebant, Caliſtratus, Euticius, & hic Elpidius. *Hæc ibi.*

7 *At obſcurum eſt, quis ſit ille* Elpidius, *nec id exponunt ſcriptores rerum Metenſium, quos conſului. Porro etſiamſi noſtro non omnia congruant quæ de ipſo dicuntur; ociri tamen ſuſpicio poſſit, populari traditione veram hiſtoriam eſſe corruptam. Certe quod de Græcia dicitur, intelligi poteſt de Africa. Numerus ſeptuaginta tantam non habet difficultatem, ut tolli nequeat: nam ex Vita S.* Caſtrenſis *num. 9. & 10. abunde patet, multo plures, quam duodecim recenſitos, vetuſta navi impoſitos, & divina providentia in Campaniam delatos. Nihil tamen certi hic poteſt ſtatui, præſertim quia Martorum provincia omnes ſuſtrepiſſe hic dicitur, quod certo falſum eſt ex Confeſſoribus noſtris, ſed rurſum id fama populari credi potuit, quia aliqui eo venerunt. Quidquid ſit, mihi ignotus eſt ille* Elpidius, *niſi forſan idem ſit cum noſtro, de quo diſputamus. Poſtremus ex duodecim ſociis recenſetur* Vindonius *minime omnium notus. Monachus pag. 69. de eo incertam hanc affert conjecturam:* Vindonius eſt meo judicio, qui Mendonius legitur. Habebat eccleſiam ſortie Capuam, ubi dicebant ALLA MURATA, & extabat anno MCCXL., uti legi in inſtrumento monaſterii monialium S. Joannis. *Nihil præterea de eo invenio. Nunc, quædam examinanda ſunt, quæ ſpectant ad omnes duodecim Sanctos.*

& de Vindonio.

B

§. II. Inquiritur, quanti valeat Vita S. Caſtrenſis, quæ agit de Sanctis duodecim; quo tempore hi mari ſint expoſiti, & an omnes fuerint epiſcopi.

C

Alla S. Caſtrenſis, quæ ſcriptoris ſæcvi aut ſapparis, interpolata putat Ruinartius.

QUid in *Africa paſſi ſint hi Sancti, refertur in aſſignata ante Vita* S. Caſtrenſis, *ſed inquirendum, an Vita illa fidem mereatur, quod in dubium vocarunt aliqui. Heuſchenius editor in Commentario prævio, & Papebrochius in* S. Canione *Alla* S. Caſtrenſis *probarunt ut ſcriptoris ſæcvi aut ſapparis, cum ipſe indicet num. 16., ſe quædam audviſſe ex relata quorumdam ſacerdotum, qui mocteuti adfuerant. Ruinartius in Hiſtoria perſecutionis Wandalicæ part. 2, cap. 9. de eadem Vita agit, eamque interpolatam exiſtimat, ita tamen ut omnem ei fidem abrogatam nolit. Verba ejus accipe*: Quamvis enim nævis non careat, atque ſcripta fuerit ab auctore rerum ante ſua tempora geſtarum prorſus ignaro, aut certe ab aliquo poſteriori vitiata, qui Valentis Ariani imperatoris perſecutionem cum Vandalica confudit, non tamen ei omnis prorſus denegauda fides. Etenim cap. III. num. XVI. nonnulla, quæ refert, ſe ex relatu quorumdam ſacerdotum, qui Caſtrenſi morti proximo adfuerant, ſe accepiſſe teſtatur. Quæ verba ex antiquo Vitæ ſcriptore fuiſſe crediderim; quæ vero ſequuntur ex interpolatore: „ Hæc vero (inquit) quæ „ noſtris ſenſibus pietas pecennis Dei per ſancto- „ rum Patrum dicta tradidit, idcirco annotare AUCT. „ ſtuduimus, ut dum aliquis fidelium alicujus J. S. „ Sancti (ex Caſtrenſis ſcilicet ſociis; *aut Ruinartius*) ſolemnitatem celebrat, pariter de „ eunctorum triumpho lætetur „. Ibi enim rationem reddit, cur in Caſtrenſis Vita aliorum etiam geſta inſeruerit, qui ſimul cum eo ex Africa pulſi, varias in Italiæ urbes & regiones diſperſi, ibique defuncti celebrabantur. *Expendamus objectionis disjunctivæ partem utramque.*

reſpondetur primæ ejus objectioni.

9 *Prior eſt, quod ſcriptor hujus Vitæ prorſus fuerit ignarus rerum ante ſua tempora geſtarum, quia confudit perſecutionem Valentis cum Wandalica. Hanc objectionem, quæ recte prolata erat a Baronio in annotatis ad Martyrologium die 1. Septembris, perperam repetit Ruinartius, cum locum non habeat in editione Heuſchenii, quam ſolam citat. Quippe in hac editione nullum verbum de Valentis Ariani perſecutione, nullum verbum, quo probari poſſit, ſcriptorem peccaſſe contra ullam prævedentiam temporum hiſtoriam. Hinc in Commentario a. 8. ſic loquitur Heuſchenius de Ms. ſuo Romano, ex quo cum duobus aliis collato Vitam edidit:* Deeſt huic narrationi, quod alibi exſtat, inſuſſum exordium. *Dicebatur in illo exordio exſilium Sanctorum contigiſſe in perſecutione Valentis & Valentiniani. At obſervavit Heuſchenius rem Antonio Caracciolo erroremillum non auctori hujus Vitæ tribuendum videri, ſed* alteri cuipiam ſciolo, caput equinum humano corpori inepte jungenti, *ut loquitur Caracciolus cap. 26., ſect. 3. Quam frequenter id contingat, experimur quotidie. Pro exemplo ſint Alla* S. Tereotiani *epiſcopi martyris, quibus tria diverſa exordia aſſuta reperi in tribus diverſis Mſs., ut ibidem monui in Commentario n. 13. pag. III. Quin & occaſionem, qua id fieri potuit, aſſignavit Heuſchenius ex bello iterato, quod fuit Valentiniano III. cum Genſerico Wandalorum rege, atque ex iis ſic confuſis:* Quocirca, uti etiam advertit Caracciolus, non videtur ſcriptor adeo antiquus in conſignandis ſui pene temporis imperatoribus tam eraſſe hallucinatus, ut pro regibus Wandalorum Valentinianum & Valentem imperatores obtruderet, qui jam ſexaginta & amplius annis ante Wandalorum in Africam incurſionem obierant. *Aut hæc aibil hactenus reſpoaſum invenio.*

E

F

aut & ſecunda.

10 *Vidit tamen haſce rationes Ruinartius, ideoque pr mam objectionis partem, quam rectius omiſiſſet, nolut vehementer urgere; ſed mox tranſiluit ad interpolationem, quam & probare conatur, adductis verbis ſupra recitatis. Verum adeo mihi clarum videtur & manifeſtum, verba aliata interpolateri tribui non poſſe, ut mirer id exiſtimare potuiſſe Ruinartium. Accipe igitur locum integrum, ex quo mens ſcriptoris magis elucebit. Poſtquam narraverat duodecim Sanctos carioſæ novi impoſitos a regiis miniſtris, ſic proſequitur num. 8.:* Talia dum ſævi diſpununt miniſtri, repente ſupervenit innumera multitudo Chriſticolarum, permixtim viri ac mulieres, ſeu adoleſcentes & parvuli, omnes pariter clamantes: Miſeremini, miſeremini, concives, &, ne veſtræ manus polluantur noſtro ſanguine, ſiotte nos ſequi veſtigia ſanctorum Patrum. Hanc acclamationem indigne ferentes, & in deriſionem vertentes, cœperunt feſtinanter cogere eos aſcendere navem, atque deridentes dicere: Dignum eſt, ut ſimul cum his, quos imitati eſtis, efficiamini in paſtum marinis belluis. Multitudi-

nem

AUCT. J. S. nem vero Sanctorum Sanctarumque idcirco minime præſumpſimus nominatim nominare, quia nullus ſub cælo inveniatur, qui dicere audeat, ſe cognoviſſe omnia ſingulorum, niſi ſolus ille, qui æqualiter per ſuæ magnitudinis gloriam ſemper ubique eſt, & cui omnia præſentia ſunt. Hæc vero, quæ noſtris ſenſibus pietas perennis Dei per ſanctorum Patrum dicta tradidit, idcirco annotare ſtuduimus, ut, dum aliquis fidelium alicujus Sancti ſolennitatem celebrat, pariter de cunctorum triumpho lætetur; quo ab æterno Rege immortalitatis præmia, his omnibus intercedentibus, adipiſci digne valeat. Hi enim ſunt, qui relinquentes prædia & divitias, ſemetipſoſque uboegantes, ſecuti ſunt Redemptoris veſtigia. *Totus hic locus ne minimum quidem interpolationis habet indicium. Etenim primo nominaverat duodecim Sanctos, quos Arioni impoſuerant navi.* B *Deinde refert ſpecto occurriſſe tegentem multitudinem Chriſtianorum, qui ultro Sanctos cupiebant comitari, & revera comitati ſunt. Tertio rationem adjungit, cur horum nomina non exprimat. Quarto edicit, cur factum tamen narraverit multitudinis iſtius non nominatorum. Non igitur rationem reddit, cur... aliorum etiam (quos nominaverat) geſta inſeruerit, ut vult Ruinartius, ſed cur narraverit alacritatem contemptumque vitæ ac rerum omnium illorum, quorum nomina non poterat exprimere præ multitudine. Ut hæc lector clare perſpiciat, ad oppoſitionem ſcriptoris advertat:* Multitudinem, *ait*, ... minime præſumpſimus .., nominare: *ac deinde*: Hæc vero... annotare ſtuduimus. *Itaque nulla hic apparet interpolatio, nec ullibi illa deprehendi poterit in Vita, modo exordium expungatur, quod male aſſutum agnovit Henſchenius.*

Tillemontius contra eadem Acta ea ſirio male reſpondet.

11 *Tillemontius tom. 16. Memorientorum in S. Eugenio art. 49. objectiones Ruinartii repetit, & excepta illa de loci allati interpolatione, cujus infirmitatem videtur agnoviſſe. Verum alia multa addidit, & plura, quam videantur intelleuiſſe.* C *Verba ejus fideliter relata probabunt, an vera ſint, quæ affirmo:* Acta illa, *inquit*, obſcura ſuot & perplexa: multa dicunt, quæ non ſatis exprimuntur diſtincte; nec aliunde idonea videntur, ut multum obtineant auctoritatis: nam vitiole admodum ſcripta ſunt, Latioitare barbara, mixta moltis earmioibus aut carminum extremitatibus ſine ratione, ſine elegantia. *Hæc ſcriptor Gallus, qui quam peritus fuerit Latini ſermonis, mihi non liquet. Certe hæc magnam ſtyli aut metri Latini peritiam non inſinuant. Reſpondeo igitur ſtylum horum Actorum non magis obſcurum eſſe aut implexum, nec magis barbarum, quam paſſim ſit ſtylus aliorum auctorum, qui ſub finem ſeculi quinti, vel initium ſexti ſcripſerunt. Floruit eo tempore Victor Vitenſis, qui compoſuit Hiſtoriam perſecutionis Wandalicæ, laudatam paulo ante a Tillemontio art. 45. Si quis peritus Latini ſermonis eam conferre voluerit cum Actis S. Caſtenſis, fallor, ſi illius Hiſtoriæ ſtylum elaviorem aut puriorem inveniat, quam ſit ſtylus, quo Vita S. Caſtrenſis conſcripta. Quod additur de verſibus non modo riſum mihi movit, ſed & dubitationem, an carminum dimenſiones ſatis noverit Tillemontius: nam multa ſe reperiſſe carmina exiſtimavit in Actis, in quibus nullum carmen reperire potui, nullam verſiculi partem ſtudio poſitam. Numeroſa quidem ſubinde eſt oratio: at ſi numeros modoſque oratorios fortaſſe non noverat a verſibus diſtinguere* D *Tillemontius, non debuerat de ſtylo diſputare, ne cæcos inferret ictus. Sufficiat igitur dixiſſe verbo, omnia illa, quæ mox recitavimus ex Tillemontio, non modo frivola eſſe, ſed plane falſa. Audiamus objectiones reliquas.*

& objectiones eas Ruinartii repetit, adjecta una de miraculis, quæ origine eſt nonnulla.

12 Multa, *inquit*, referuntur in iis miracula ſine probabilitate & ſine decore. In diverſis Mss. habeni, perſecutionem Wandalorum accidiſſe ſub Valentiniano & Valente, quod eſt ridiculum. Auctor affert, quæ didicerat ab illis, qui morienti Sancto adfuerant; atque ex eo videtur non diu poſt ipſum vixiſſe. Verum, etſi id verum eſſet, fat multi reperiuntur, qui ſcribunt etiam facta ſui temporis ſine cura ſufficienter illa inveſtigandi. Certum eſt hanc Vitam ſcriptam eſſe aut interpolatam ab homine, qui hiſtoriam ſeculi quinti prorſus ignorabat. *Hactenus Tillemontius, qui, ut numerum objectionum augeat, ſemel accuſat ſcriptorem Vitæ, quod perſecutionem* E *Wandalorum collocaverit ſub Valentiniano & Valente, ac rurſus quod ignoraverit hiſtoriam ſeculi quinti. Si quis mada quærat, cur ignoraſſe videatur hiſtoriam quinti ſeculi, reſpondebitur: Quia perſecutionem Wandalorum poſuit ſub Valentiniano & Valente. Una igitur eſt objectio diverſis verbis bis prolata, eademque jam ſalmata ab Henſchenio, ut ſupra oſtendi. Hinc ſola ſupereſt objectio de miraculis, quæ ſive probabilitate & decore narrata affirmat, ſed non probat. Reſpondeo ad bone difficultatem, quæ magna non eſt, miracula illa non tam improbabili aut indecoro modo relata eſſe quam vult Tillemontius:* F *quin & in variis Actis critico noſtro probatis, & nominatim in Actis S. Theodati, datis apud nos ad diem XVIII. Maii, quæ ſummis laudibus ornantur ab ipſo Tillemontio tom. 5. pag. 189. editionis ſecundæ, occurrere miracula nihilo minus mirabilia. Conſtat etiam, non rara fuiſſe miracula tempore perſecutionis Wandalicæ, ex quibus multa retulit Victor Vitenſis, omiſit haud dubie plura. Quod ait, ſcriptores coævos ſubinde non ſatis inquirere in veritatem factorum, quæ referunt, non ferit ſcriptorem noſtrum, qui multa ſatis minutim narravit, & illius negligentiæ convinci nequit. Itaque, cum parum ſint ſolida, quæ contra hanc Vitam objiciuntur, partem illam, quæ de duodecim Sanctis noſtris eorumque ſociis augurium agit, ſubjiciam, atque annotationibus quibuſdam illuſtrabo, ubi pauca obſervavera de iis, quæ magis ſunt dubia.*

Incertum eſt, ſub quo Wandalorum rege ſanctus ſenex Conſeſſorem noſtri,

13 *Primo incertum eſt, quo anno, imo etiam ſub quo Wandalorum rege, Sancti noſtri navibus ſint impoſiti. Caracciolus loco ante indicato exiſtimavit Sanctos noſtros duodecim una cum S. Quodvultdeo Carthaginenſi epiſcopo navi carioſæ impoſitos eſſe ſub Genſerico circa annum 437. vel 438. Verum non eſt, cur ſcriptor Vitæ S. Caſtrenſis omiſiſſet S. Quodvultdeum, ſi hic eidem navi fuiſſet impoſitus; atque ideo eum Henſchenius Ruinartius & Tillemontius probabilius putant, Sanctos noſtros ſeorſum a Quodvultdeo fuiſſe navi commiſſos:* Si autem conjecturis indulgere voluerimus, *inquit Ruinartius pag. 532.*, nullus fere erit annus ſub Vandalica dominatione, ad quem hæc perſecutio revocari non poſſet, *Tillemontius dubitat, an ſub Genſerico, Hunnerico, aut Trafamundo res contigerit. Henſchenius magis propendet in perſecutionem Genſerici, ſub quo perſecutio non minus fuit generalis, quam*

notatur

A *notatur fuiſſe illu, de qua agit Vita. Fateor rem eſſe incertam, ideoque obitum horum Confeſſorum late octavi ſeculo* v., *quod etiam exceſſerunt, ſi ſub Trafamundo ſiot relegati. Attamen, cum ſciamus S. Quodvultdeum cum clericis ſuis eodem modo marinis fluctibus expoſitum fuiſſe ſub Genſerico; cum etiam conſtet ex Victore Vitenſi lib.* 1. *pag.* 8., *eumdem voluiſſe vicino mari ... eadem hora demergere epiſcopos, qui eum ſupplices acceſſerant, ſuſpicor vehementer ejuſdem tyranni juſſu Sanctos noſtros mariois periculis objectos; licet alioquin non inficier idem contingere potuiſſe ſub Hunnerico, aliiſque ſequentibus regibus.*

14 *Altera dubitatio eſt, an omnes ſocrint epiſcopi, uti inſinuare videtur Martyrologium Romanum.* Ruffius, Priſcus, Tammarus & Caſtrenſis *infra on.* 1. *epiſcopi dicentor ſatis clare. De* Heraclin *dicunt tyranni n.* 7., qui jura Chriſti in populis audacter conſparſit; *quod munus proprie eſt epiſcoporom, ſed preshyteris communicatum in Africu u tempore S. Auguſtini. Num.* 5. S. Caſtrenſis ... converſus ad Confratres & Coepiſcopos, ita eos allocutus eſt: Fratres mei & Domini *&c. Quod videtur teſtiouare omnium epiſcopatum. Num.* 8. *molsitudo Chriſtianorom accorreus, dicebat*: Sinite nos leqni veſtigia ſanctorum Patrum. *Quæ verba rurſum ſuſpicioocm ingerunt de omoium epiſcopatu. Demum ex n.* 1. *habemus, hos Sanctos en dsverſis proviocliis foiſſe adductes cum ingenti alia multitudine, ita ut veriſimile ſit, eos ſolos juſſo tyranni cariofæ navi impoſitos, quin eraos epiſcopi, ae demum, cum ultro ſe adjunxiſſent alii, horum ſolorum nomina ob digoitatem epiſcopalem ab auctore expreſſa. Verum, etſi hæc omnia vehementem de omnium epiſcopatu ſuſpicionem injiciant, eaque traditionibus Italorum ſit conformis, vem certo non conficiunt. Hiſce ſubjooge partem illam Vitæ* S. Caſtrenſis, *quæ ſpectat ad omoes deodatim,*

nec omnino conſtat, an omnes fuerint epiſcopi.

ACTA

auctore anonymo

C *Ex Vita S. Caſtrenſis edita.*

Capiti Sanctis, Priſco & Caſtrenſis blandis variis ſuaſionibus ſe-ducti, a

UNde a factum eſt, ut catervatim ex unaquaque prnvincia Sanctos Dei vinctos adduci præciperent. Sed cum ingenti multitudine etiam & ſancti Viri moribus & vitæ hnneſtate præfulgentes, etiamque ſummi ſacerdotii honore præditi, intererant, qui gratantes cum commiſſis gregibus gradiebantur, putantes ſe cum martyrii triumphn vitam conſequi ſempiternam. Ex quibus præcipue rutilabant meritis & moribus & ſenſus decore Ruffins, Priſcus, Tammarus & ab indole ſanctus enitens Caſtrenſis b. Sed ubi ſceleratus tyrannus c tam ingeniem multitudinem conſpexit, ſæviſſimis miniſtris eos cuſtodiendos tradidit; donec tractaret, quid de tam præclaro cœtu pararet. Quns dum ſævi, ac nefandiſſimi ſatellites in arcta cuſtodia retruſiſſent, ſeparatimque ab alterutrn alterum ſeparaſſent; evenir, ut ſanctos Athletas Dei, præcipuæ ſanctitatis ae auſteritatis nitnre præfulgentes, Priſcum & Caſtrenſem clam ex ergaſtulo edueerent; talibuſque eos cnlloquiis decipere conarentur: Cum vos & decor & forma corporis, & genero-

b

c

ſitatis nobilitas, necnon & regis amicitia, & philoſnphiæ decus ceteris præponat, eur voſmetipſos ad hujulee ignaviæ dedecus trahitis, ut *inter* hos depiemini, qunrum genus, ae patriam ignorari omninn certum eſt?

AUCT. ANONYMI.

2 Ad hæc conſtanter Sancti dixerunt: Quid, iniqui ſatanæ miniſtri, nnbis talia auſi eſtis conferre, nt veſtris ſæviſſimis ſuaſionibus noſtra corda eonemini inflectere, quæ divina gratia ita ad copiam divinæ celſitudinis direxit, & ita potenter ab iſtius ſeculi voluptatibus abſtraxit, ut non ſolum Dei filios, ſed etiam fore deos teſtetur per Propheram dieens: Ego dixi, dii eſtis & filii excelſi nmnes; & alius item vates: Quam ſpecinſi pedes evangeliſaotium pacem! Tune iſti nimin furore accenſi, curſim regalia tecta ſubeunt, clamantes: Piiſſime ac humaniſſime rex, eece virus, quod infundebatur clam per ſingulnrum corda, ne tuis quiſpiam piia nbediret præceptis, nunc in patuln per ſuperbos ae contemptores regni tui *infunditur*: in tantumque eorum exarſit protervia, nt etiam te ipſum ſævum ae erudelem nmninent tyranoum d.

fortiter reſpondent hunc ven converſus a miniſtris,

d

3 Qund audiens ſceleſtus rex, movet cæſariem cnneuſſn eapite, & per ſe ſuique regni magnitudinem terque quaterque jurat, hos onn ſinere viros ablque vindictæ pœna abire. Tune torvis luminibus ad ſuos intendens ſatellites, ait: Ite prnpere, & quidquid parricidis infereodum fure dignum creditis, his ſceleratis dupliciter inferte, ut per vos dedecus noſtræ celſitudinis auferatur. Hoc audientes crudeliſſimi ſatellites, agminatim pergentes, Sanctns in unum congregari fecerunt locum, & alios vlrgis, alios alapis, alios cum lapidibus cædebant. Sed Sancti Dei alaeri mente in ſuperni Regis amore permanentes, nec ſuſpirium quidem emittere videbantur, Cumque brachia cædentium nmnino deficerent, & Sancti mente ae corpore ſtabiles permanerent, ſtupefacti ſeparaverunt ſe ab invicem, mulſitantes in ſemetipſis, qun genere mnrtis Sanctos Dei perderent. Nec multn poſt in unn enngregati agmine, cœperunt alterutrum inter ſe ſuas engitatinnes edieere. Sed cum nihil ex his, quæ loquebantur, eis congruum videretur, unulquiſque remeavit ad propria, altern die reverſuri ad perficiendum ſcelus: Sanctos vero Dei in ima carceris retrudi fecerunt.

Sanctos jubet torqueri graviter, quod exſequuntur ſatellites;

E

F

4 Eadem vern oocte apparuit illis angelus Domini, & ſplendor mirabilis eircumfulſit omnes qui eraot in eubieulo carceris, dixitque illis: Ecee Dominus noſter Jeſus Chriſtus miſit me ad vns, ut meis alloquiis corroborentur corda & eorpora veſtra, antequam vns ſæviſſimi perſequutores in vaſti æquoris prnfundum demergern tentent, nmnes ſciatis, quia Rex æterous unicuique veſtrum præparatum habet lneum, in quo & vnsipſi in Chriſto quieſcatis, & multitudinem in illis partibus enmmorantium populorum ab nmni errnre ablnlvatis. Ad hæc Sancti unanimiter dixerunt: Sit laus in altiſſimis Deo, ſuamque in nnbis ſuperna pietas adimpleat vnluntatem. Hoc tantum nnbis conferat divina Majeſtas, ut quna ab uno ſnlo pro nnmiois ſui gloria trantferre dignatur, infra unius patriæ terminos ſua pietate concedat, ut noſtra corpora lepeliantur. Quibus angelus placido nte reſpondit: Pro certn ſcire vos vnlo, quia, quidquid poſtulabitis, ſecundum veſtrum votum adimplebitur e. Qun dicto, angelus ab eorum oculis abiceſſit; lux vero per

Indefeſſo carcere a Deo ſervatur ac tutatur ac gelos.

e

tntam

AUCT. ANONYMO. totam noctem axuberavit in careere, & Sancti pee totam noctem hymnis & laudibus exultaveruot.

5 Altera vero die infanda caterva iniquorum cum pugionibus & virgis super Sanctos irruentes, putabsnt ia eos luo terrore inflectera. Sed Sancti Dei fidenter exipectantes promiſſionem angelicam, prn othilo minas eorum ducebaoc. Tune S. Caſtrenſis etreumindult ſa ſtola lua. Quod ut vidit ex circomſtantibus miniſtris unus, qui ceteris erat audacior, cœpit illum rrahere per eam, ae ſi per vilem funem. Quem divina pietas illico percuſſit, ut non ſolum manus, qua ſtolam ſanctiVir apprehenderat, verum etiam utraque brachia ei arelcerent. Qui mox corruens ad pedes ſanctiſſimi Caſtrenſis, ajuiando cœpit clamare & dicere: Miſerere, miſerere, ſancte Sacerdos Dei, miſerere mei, & erua me ab hac, quæ mihi meis pro delictis evenir, ariditara. Ad hanc vocem S. Caſtrenſis miſericordia motus, converſus ad confratres & Coepiſcopos, ita eos alloquutus eſt: Fratres mei & Domini, memores eſſe debemus dicti Domini & Salvatoris noſtri, dicentis: Orate pro perſequentibus & calumniantibus vos. Unde, B Fratres, omnes unaoimiter rogemus Dominum, quo hæc retrograda brachia & has aridas manus ſua pietate ad priſtinam ſaniratem reintegrare dignetur. Eadem bora oraverunt ſinguli ſigillatim in corde ſuo, & quaſi ex uno ore omnes paritee reſpooderunc, Amen. Ad hanc vocem ille angarizator iterum exclamat: Pontifex Dei, miſerere mei. Cumqua juſſu Dei Famuli a rerra ſele erigerer, confeſtim brachia manuſque ejus priſtinæ ſaoltati ſuor reddita *f*. Quo viſo, miniſtri impii quidam, neſcio, quo ſpiritu pleoi, magnis eum vocibus cœperunt magnificare Deum, cujus in nomine S. Caſtrenſis oratio ram cito infirmum priſtinæ ſanitati reſtituit.

6 Sed cum a ſupervenientibus Chriſtianis redarguerentur ex peractis in Sanctos Dei ſceleribus; iterum rediviva eorum veſania in iram exarſit, cœperootque compellare Sanctos Dei, ut regalibus obedirent præceptis. Sed qnia ſuperna clemantia vigili cura cuſtodiebar Sanctos ſuos, multo cœperunt dcridere ampius velaniam eorum. Tunc unua, in quem corporaliter habitare ſathanam creditum eſt, nomine Atiſtodemus *g*, C hujuſcemodi voces contra Sanctos Dei cœpit emittere. Hos ſi ignis crema verit, pulvis, qui ex eis remanſerit, iterum maculat; ſin vero exſtinxerit, cruot eorum, lu quocumque rure ceciderit, inficier. Nunc ergo acquieſcita conſiliis meis, & hujus ſectæ hos qui tanium exiſtunt auctores, ut etiam regis animum ad iracundiam provocent, ita funditus perdere ſtudeamus, ut nec veſtigium aorum in terra inveniator. Sint in paſtum marinis belluis, & tumulus eorum impuretur profundum abyſſi. Feratur veruſtiſſima navis, quæ non ſolum aliquam navigantibus utilitatem non habear, verum etiam nce exiguam partem, ex quo compactæ detinentur rabulæ, bitumen tetineat: in qua nec aliqua pars ſnianinis inveniatur, abjectis tropis & antenois, omni ſolatio viduata clavorum: vix per pauciora ſpatia æquoris ambulantes a pelagi abſorb:antur ſaucibus.

7 Talibus alloquiis ut eſt affatus ſævæ caterva multitudinem ille inquus peſtifer, paſſim hinc illincque confeſtim ſegregati cœperunt diſcurrera, atque cum erectis brachiis veruſtarum oavium cœperunt lora concutere, ne quid in eorum viribus Sancti habere valuiſſent ſolatii. Cumque multarum abjeciſſeot navium coptam, indicio viſa D eſt una veruſtior, quæ per multorum annorum curricula ſolummodo ab avium ſtercoribus putrefacta marcuerat. Hanc unanimiter complexantes, cum lætio animo ad oras maris perducere feſtinant, perclamantes: Hæc navis Chriſticolas rranſportabit ad alias oras. Cumque eam in æquore projeciſſent, ſimulanies le nomina Sanctorum ſegregatim cum honore digno vocate, ita exorſi ſuot: Ingrediatur prius bue revetenda caoicie *b* & ſanctitate prædirus Roſſius. Poſt hunc fœcundæ * ſobolis prole Secundinus. Tertius, qui jura Chriſti in populis audaeter conſparſit, Heraclius. Juxta eum fas eſt ur Benignus & Ptiicus reſideant, Elpidius oecnon * lateris ultimam ſedeat pariem. Ad intra dahinc altariua partis detineat locum Marcus, & Auguſtinus; Canion, & Vindonius patiter cum eis recumbent. Signifer præceptor Caſtrenſis puppis poſſideat arcem, ah indole qui flatibus imperavit iniquis: Tammarum fas eſt proram guhernare benigne. E

8 Talia dum lævit diſponunt miniſtri, repente ſupervenit inoumera multitudo Chriſticolarum, permixtim viri ac mulieres, ſeu adoleſcentes & parvuli, omnes pariter clamantes: Miſeremini, miſeramini concives, &, ne veſtiæ manus polluantur noſtro ſanguine; ſinite nos lequi veſtigia ſanctorum Patrum. Hanc acclamationem iodigne ferentes, & in deriſionem verteotes, cœperunt feſtinanter cogere eos aſcendere oavim, atque deridentes dicere: Dignum eſt, ut ſimul cum his, quos imitati eſtis, efficiamini in paſtum marinis belluis. Multitudinem vero Sanctorum Sanctarumque i idcirco minime præſumpſimus nominatim nominara, quia nullus lub cælo invaoitur, qui dicere audeat, le cognoviſſe nomina ſingulorum, oiſi ſolus ille, qui æqualiter per ſuæ magnitudinis glortam ſemper ubique eſt, & cui omnia præſentia ſunt. Hæc *k* vero, quæ noſtris ſenſibus pietas perennis Dei per ſanctorum Patrum dicta tradidit, idcirco annotare ſtuduimus, ut, dum aliquis fidelium alicujus Sancti ſolennitatem celebrar, pariter da cunctorum *l* triumpho lætetur: quo ab æterno Rege immortalitatis præmia, his omnibus intercedentibus, adipiſci digne valear. Hi enim ſant, qui relinquentes prædia & divitias, ſemetipſolque abF negantes, ſecuti ſunt Redemptoris veſtigia. Sed commodum duximus, ut præcurrenta ſtylo breviter annotemus, qualiter immenſus Rex noſtec Chriſtus ſæva rediculaqua nefandorum tyraonorum ad laudem ſui nominis eonvertere dignatus eſt.

9 Cumqua ſæva conclo militum unanimiter viros ac mulieres, adoleſcentes & parvulos, agminatim conſpicerent navim velle conſcendece, metuentes, ne veruſta navis in littore mergeretur, ſtatuarunt, ni bi demum, qui ſa eorum conſortio copulare voluiſſent, uſque ad eos navigio firmioris ratia deducerentor. At omnipotens Deus, culeſt in mari via & ſemitæ in aquis multis, murato ordine, eorum verſantiam in Sanctorum gloriam mutavit mirabiliter. Nam, cum multitudo navium vix uſque ad pelagum Sanctorum deduxiſſent exercitum, permixtimque io veruſtam navem certarant ejicere, uc pariter interitus Catholicorum vanirer, demerlo veruſto onvigio; cune virtus ſuperni Regis boc ſuæ præbuic virtutis indicium, ut ü, qui Sanctos Del devinctos ad pelagum uſque daduxerant, nequaquam ſuarum oavium mutarent *m* remigia, donec ipſi eum ſuis viderent luminibus, qualiter

Chriſtus

a *Eadem ſ. Caſtrenſis irreuntes apprehendit brachia ſubito arſerunt, & peculiis Sanctorum reſtituuntur.*

b *apud Mouachum ſecunda.*

c *addo ad*

d *multi Catholici ſpontes accurrunt, ut navi imponendo cum Sanctis.*

e *aliquis ſuadet ut Sancti imponantur veruſtæ navi omnibus ejus opibus inſtructæ.*

f

g

h *quid enim eorum de vera fide nec hæreticis?*

i

k

l

m

n *ad eumque aliis navibus perdendum cuncta navis vero, Deo diligente, Sanctos ad ſuos Campanum perduxit.*

A Christus Deus noster suis in mari præberet vias, & in aquis semitas. Sicque gaudentes & exultantes, atque Christo Regi seculorum grates referentes, pervenerunt in Campano littore, cum mensis Majus dies decem compleret e Kalendis. Hinc cum placidas arenas maris propriis calcarent pedibus, pater sanctus Castrensis e vetusto navigio, Christo Deo juvante, confracta *a* solidat, ad locum, ex quo est projectus, redire satagit; quod, aura leni flante, per vastum æquor iter arripuit: qualiterque transmeavit, sequens sermo *e* edocet.

ANNOTATA.

a Auctor variis præmiserat generatim de artibus, quibus Ariani Wandali pervertere molichantur Christianos, horumque constantia in fide orthodoxa.

b *Cum hi quatuor dicantur ex illis, qui* summi sacerdotii honore præditi *erant, clarum est fuisse episcopos, ut jam monui num.* 14.

B c *Genserico intelligendus, aut Hunnerico, aliusve rex Wandalorum, secundum dicta in Commentario num.* 13.

d *Hoc nomen regi dedisse Sanctos, ante non dicitur. Neque tamen vehementer mirandum esset, si eo nomine ipsum designassent. At fingere similia etiam poterant ministri, ut regem magis inflammarent.*

e *Non dubito, quin hæc angeli apparitio promissioque disputerit Tillemontio. At non video, cur mendacium credere debeamus auctoris relationem, cum nihil contineat, quod hujusmodi mereatur censuram.*

f *Neque in hoc miraculo quidquam occurrit, quod ab eodem credendo nos abstinere debet.*

g *Aristodemus hic deinde in Vita S. Castrensis num.* 12. Adamus, *& apud Monachum* Adamantius. *Potuit nomen alterutro loco esse mendosum. Certe non placet annotatio Monachi in Recognitione Sanctuarii pag.* 4.; Aristodemus *esse nomen dæmonis, a quo eras obsessus: quin imo non tantum hisce Actis tribus, ut rerum auctoritate certo credam hominem illum* corporaliter *a dæmone fuisse obsessum, cum similia facile dicantur per exaggerationem.*

C h *Hæc & sequentia, quibus videntur laudare Sanctos, per irrisionem ironice dicta sunt, verisimiliter quia similia de iis dixerant Catholici.*

i *Eos designat, qui sponte se offerebant comites.*

k Hæc, *id est, accessum ultroneamque oblationem multitudinis non nominatorum, reputans cu dictis* Sanctorum Patrum, *singulorum quorumdam ex duodecim nominatim recensitis,* annotare studuimus.

l Sanctorum *non modo duodecim, sed etiam non nominatorum, qui non colebantur singuli. Hoc scriptorem velle, liquet ex toto contextu, uti ostendimus in Comm. num.* 10.

m *Id est, mutato cursu, non reverterentur ad terram, priusquam viderent vetustam navim non demergi, sed recto cursu ferri per mare.*

n *Forsan legendum,* qui confracta solidat, *ut habuit Ms. Romanum; sed ne sic quidem phrasis est integra. Quocumque autem modo legendum fuerit, indicat auctor navim sponte sua deinde delatam in Africam. Credideris & alia quædam mendosa esse, sed cum mendæ illæ minus sint claræ, phrasis satis inde nequit restitui.*

o *De his, postquam narraverat pœnam illius, qui suggesserat consilium imponendi Sanctos exrusse navi, eumdemque in Italia fanatum a S. Castrense dixerat, subjungit hæc solum verba:* Hoc reverente viro (*in Africam,*) etiam navis, quæ ad decus Sanctorum marinis in fluctibus jactata fuerat, auxiliante Deo, in litore, ex quo ejecta fuerat, reperta est. AUCT. ANONYMO.

APPENDIX

De inventione corporis S. Prisci confessoris, qui forsan idem est cum S. Prisco Africano.

UGhellus tom. 8. *Italiæ sacræ a col.* 290. *editionis Venetæ dedit historiam inventionis cujusdam S.* Prisci, *sed non exposuit, quis fuerit* E *ille* Priteus. *De loco & tempore inventionis sic ibidem loquitur:* Sed nec silentio obruendum, quod Joanne hoc pontifice (*Frequentino, qui episcopatus fuit in Principatu Ulteriore sub archiepiscopo Beneventano*) sub Innocentii II. pontificatu in veteri civitate, jam diu solo æquata, Quintodecima antiquitus nuncupata, nunc Aquaputrida, Frequentinæ diœcesis inventum est corpus S. Prisci. Inventionis historiam eodem tempore conscriptam hic exhibemus ab exemplari nobis transmisso. *Porro ex tota inventionis relatione nullum colligi potest argumentum, quo certo statuatur, an hic* Priteus *idem sit cum Capuano, an ab eo diversus, neque id aliunde colligi posse videtur. Certe Capuani videntur ignorare, ubi* Prisci *Africani corpus quiescat: nec vidra adducit ullum antiquum monumentum, quo evincant Capuanum fuisse episcopum, aut Capuæ defunctum. Dicitur quidem* Priteus *ille, cujus inventum est corpus,* natione Græcus, *sed unde id ferverit scripsit ille, non exprimit; neque videtur id scire potuisse, cum Sanctus ante inventionem esset ignotus, & solum* Prisci *nomen dicatur fuisse scriptum super lapidem sepulcri. Demum hic* Pritcus *nominatur* confessor, *nec ullus occurrit* Priscus *confessor,* F *cujus corpus hoc suspicari possumus, nisi forsan* Priscus *Nucerinæ Paganorum * patronus, qui colitur* 1x. *Maii, atque ab aliis confessor, ab aliis martyr dicitur. Actum est apud nos de* Priteo *illo Nucerino ad dictum diem, ubi dicitur primus illius civitatis episcopus, sed incertum est, quo tempore federit; nullusque post ipsum Nucerinus episcopus reperitur ante Gregorii Magni pontificatum, ita ut nec quidem certum sit,* Priscum *Nucerinum alium esse ab Africano nostro. Cum igitur nec locus Campaniæ vetustus, nec aliud quidquam obstare videatur, quo minus id corpus possit esse S.* Prisci *Africani, & aliunde ignotum sit, cujus* Prilci *fuerit, relationem ipsius inventionis ex Ughello subjungam, unice gavisurus, si ea occasione eruditi Itali rectius inquisiverint, cujus* Prilci *corpus repertum fuerit.*

* Nocera de pagan

RELA-

RELATIO
INVENTIONIS

auctore, ut dicitur, coævo,

Ex editione Ughelli tom. 8 Italiæ ſacræ col. 299.

Corpus S. Priſci diu fuit in loco ignoto,

PRiſcos oatione Græcus, vita & moribus per omoin faoctus: quem da partibus Orieotalibus *a* ad noſtram patriam veoieotem tamquem novom ſydus gretia æterni Lsrgitoris, n quo cuocta bona veniunt, ad nos mandevit. Cujus vitam & miracule, Deo adjuvante, per ordi-
B nam manifeſtere deinceps eurabimus. Tempo-
b ribus itaque Ionocentii *b* veoerabilis memoriæ
c Papæ, & Joaonis Frequeotinæ *c* tedis epilcopi, multe ſigna & miraeule per viſiones fidelibus homioibus Deus oſtendit in ſuo & beeti Priſci honore, qui per multa tempore in veteri eivi-
d tate, quam Quiotumdecimum *d* ſolent veteres nomioara, ſuo tumnlo jaeebet incognitus: in qua vero civitate multa corpore Sanctorum inventn ſuerunt, & eum ſumma veoeratione Beneventum collata ſunt.

ſuper quem agricola quidam vidit ſpes globos ignoti,

2 Quodam igitur tempore res valde mira, & ſtupenda in eodem loco, ubi ſanctum eorpus beati Priſci jacebat, per gratiam Dei viſa eſt. Quedam namque die, eum quidam agricole in campo ſuo laboraret in ſupradicta civitate Quintadecima, quæ quondem fuit, intueos io quemdam angulum ipſius ruris, divioe voluotete vidit
e id eſt, ſphæras ſeu globos quaſi micaotes ſolis radios, tres ſperes * de ſub prædicti ruris angulo prodeuotes umbroſis nubibus, ſole penitus oceupato, qui dum eas ſubtiliter reſpiceret, ſtatim ipſerum ſe ſeoſit lumioe cæſum, qui ut vidit ſa bujuſmodi ab eis
C obumbratum, obſtupuit, & exteritus effectus
a t. e. ligone eſt io tentum, quod in terram fere ſemivivus, relicto foſſorio *a*, quod tenebet in manu, cecidit. Cumque præfetus ngricola in ſe effet reverſus, vidit eaidem ſperas ingredi eundem loeum, unde prodierant. Io ille autem die, quendo dictus egricole hoc vidit, tempus erat tenebroſum, & hyems eret, ſed agricola iple in ille ruina, quem ex ſperarum eoruicatione ſenterat, perdurevit, & ſe ultra levere non potuit.

Ubique laudatur diſcretio archipresbyteri, & ejus ſolertia

3 Tunc cuidem ſuo pstruo, qui etiam presbyter bonn timoratus eras, Nicolaus nomioe, roinam & malum, quod hebebat, nunetaodo mandevit, qui præſtim * ad eum veniens per ordinem interrogare eœpit, queliter res illn ſibi eveniſſet. Qui omnia, ſicut accideront, manifeſtare curavit. Presbyter hæc audiens, timorem hebere eœpit, & prædictum nepotem ſuum in aſino poluit, & domum ſuam edduxit. Qui vero presbyter, poſtquam ad civitatem Aquæ pu-
e tridæ *e* vanit, quæ non longe a memorats urbe Quiotadeeima ſite eſt, illico ad venerandum nrchipresbyterum, Alſerium nomine, ejuidem civitetis Aquæ putridæ ivit, & rem totam, ſicut a ſuo oepota audierat, patefeeit. Quibus archipresbyter auditis, gaudio repletus eſt msgno; dictis remeo ejuſdem presbyteri credere nolui; ſed ad prædictum agricolam cum eodem presbytero feſtinevit: qui valde eum lætitia magna ad D
confratres ſuos clericos remeavit. Quibus congregetis in majori ecclefia civitatis prædictæ, eis omoia diligeotius enerravit: qui gratias, & laudes immenins unanimiter omnipotenti Deo dederunt, & inito conſilio, jejuoium ſtatuerunt, & poſt jejunium eum laudibus, & msgne reveovereotie eundem locum venerabilem, in quo ſancta viſio viſa fuerat, adeundum eſſe leudaverunt *. *a. e. æſtimaverunt hic ad locum ſe conferunt, invenit lapidem, Priſci nomine inſcriptum, ſed eum nequit invenire*

4 Quibus finitis, pie & devote ad venerebilem locum perrexerunt, & præfetum agricolam ſeeum duxeruot. Tune vero ildem agricola venerabilem locum prædicto archipresbytero Aquæ putridæ, & ſuis clericis humiliter oſtendit: qui pſelmos & litanins io Dei omnipotentis, & S. Priſci honore decantaveruot, & æternum obſecrantes Opificem, devotis eum oratiooibus ibidem fodere cœperunt. Cumque in fodiendo deſudareot, quemdsm inveoerunt lepidem, in quo B. Priſci oomen continebatur. Poſtquam Nicolaus presbyter, cujus memoriam fecimus, ſu- E
predicti agricolæ patruus, lepidem illum nſpexit, ſtetim recordetus eſt, quomodo ſibi in ipſo loco de eodem lepide tranſacto tempore contigerat, & archipresbytero jam dicto, omnibuſque aliis circumſtentibue inſinuere illud cœpit, dicens: Noverit paternitas veſtra, me tempore illo, quo Leonis Petri filius *f*, qui Papa cognomine dice- *f*
batur, in prætenti loco lo fodieodo laboraſſe, & lapidem ipſum inveniſſe; ſed eum ego, & noſtri operarji, qui nobiſcom aderant, inpidem ipſum a loco ſoo, fodiendo per totum diem, removere euperemus, nequequam valentes, inremotum dimiſimus. Nocte igitur inſecutn apparuit beatus Priſcus io ſomois cuidsm noſtrorum opersriorum bono viro, dicens ei: Heſteroa die vos male voluiſſe ſciatis, quaodo meam domum quocumque modo frangere teniabetis. Et ſcieris me talia non velle iſto tempore, neque talis volo, ut modo teniatis; quia donec filius Petri Leonis vixerit, qui Pape dicitur, ego revelatus non fuero. Poſtquam vero iſti defecerint, meam revelationem eſſe ſcietis, & in civitate Aquæ putridæ me manſurum confidite, io qua miſericors, & miſerator Dominus, fidelibus ſuis ad leudem F
ſanctam ſuam, ſuorumque Sactorum oſtendere dignabitur mirabilia multa. His auditis, idem archipresbyter cum ſuis clericis videns tuoc ipſum lapidem moveri non poſſe, abſceſſit.

apparet Paulluo duobus presbyteris, a quibus monitus archipresbyter, rursum quærit; eo frustra?

5 Sequenti itaque nocte apperuit B. Priſcos cuidem ſacerdoti, & cuidam elii ſacerdoti per viſionem, dicens; Eunies nunciete archipresbytero veſtro, quatenus non dimittat opus, quod heſterna die cœpit, ſciens quia quod deſiderat, inveniet. Qui mane ſurgenie ad ſuum archipresbyterum feſtinanter venerunt, & viſionem, quem viderent, unus ignorans de alio, narreveruot. Quod archipresbyter eudiens, olmio repletus eſt gaudio, & cum ſuis clericis, & eliis bonis viris prædictæ civitatis Aquæ putridæ, devote ed locum, in qno memoratus lapis erat, venit, ipſumque lapidem divino edjutorio a ſovee, in qua ſtebat, extrabere ferit, in quo beati Priſci nomen ſcriptum erat. Ubi eutem lætantes, beati Viri nomen viderunt, & legerunt, rurſus in eodem loco fodere coperunt, exiſtimentes Sancti corpus ibidem invenire. Sed poſtquam fodiendo Sancti corpus invenire non potuerunt, dolore pavoreque conenſſi atque contertiti quodam deſperationis jaculo, ut ita dicam,

A eam, minime inveniendi percuſſi, ad ſua remearunt.

6 Eo namque tempore ſacerdos quidam, Marcus nomine, in eadem civitate Aquæ putridæ morabatur, qui etiam paramonarii *g* gerebat officium, & prædictam * ejuſdem civitatis cuſtodiebat. Cui B. Priſcus nocte quadam nitido aſpectu, virgam in manu ferens, per viſionem apparuit, dicens: Quare locum iſtum, qui vobis oſtenſus fuit, dimiſiſtis? Et quare ſodere reliquiſtis? Cui idem ſacerdos dixit: Nos quidem, cariſſime Domine, ad ipſum locum jam bis venimus, & devote cum ſumma diligentia in loco ipſo quæſivimus, & beatum corpus non invenire potuimus. Et beatus Vir dixit ei: Veni & docebo te, quo in loco quærere, & fodere debeatis. Ad quem, poſtquam acceſſi *, continuo cum eadem virga, quam in manu ferebat, deſignavit, dicens: Nunc vade ad archipresbyterum veſtrum, & feſtinanter accedite, & in loco iſto, quem eadem virga tibi deſigno, fodientes & perquirentes, ſine dubio, quod optatis, invenietis. Tunc ſequenti die ſacerdos ſurrexit, & ſicut in B ſomno viderat & audierat, archipreshytero manifeſtavit. Quam divinam viſionem archipresbyter audiens, lætitia magna repletus, libenter ad ipſum locum ſe venire promiſit.

7 Cumque archipresbyter ſequenti nocte ſe ſopori dediſſet, quamdam mirabilem viſionem vidit. Videbat enim ſibi in ſacriſtario * ejuſdem majoris eccleſiæ civitatis Aquæ putridæ adſtare, & quod paratus albis veſtimentis eſſet, quemadmodum mos illi fuerat in majoribus ſolemnitatibus, & de ſacriſtia exiens, ad ſanctum ndire volens altara, quaſi ſanctarum Miſſarum ordinem humiliter, utpote decet, velletque * peragere, in choro aſpiciens, tres venerandos viros, epiſcoporum more rubeis planetis induros, infulaſque in capitibus habentes, demumque per omnia, ut epiſcopos decet, ornatos exiſtere, ita in majori atque venerabiliori loco chori vidit conſiſtere: & cum idem archipresbyter, quaſi ad prædicandum, gradum vellet aſcendere, tota illa ſancta eccleſia bonis viris ſibi plena videbatur. Et intuens juxta illos viros archiepiſcopatus Beneventani ſacriſtam venientem cum li- C bro, & quadam epiſtola, ad ſe veni, Loquens *b* ſacriſta, archipresbytero *b* hæc dixit: Pater cariſſime, ſalutem, & benedictionem ex parte ſanctorum Patrum, qui Beneventi conſiſtunt, & noſtri epiſcopi tibi apporto, & hunc librum cum hac epiſtola ex eorum parte accipito.

8 Cui archipresbyter reſpondens, dixit: Hoc nobis, fili, non mittitur, ſed noſtro Frequentino epiſcopo dirigitur. Quod ſacriſta negavit, dicens: Non epiſcopo, ſed tibi mittitur; & archipresbytero dixit: Accipe hunc librum, quoniam hic invenies de ipſis bonis viris, qui apiſcopali more insus morantur, & de illo, qui in veteri civitate Quintadecima eſt. Cumque archipresbyter librum accepiſſet, & idem ſacriſta epiſtolam archipreſbytero dare voluit, archipresbyter autem, antequam epiſtolam legeret, quid in ea contineretur, exquiſivit; cui ſacriſta reſpondit, dicens: Accipe epiſtolam, & tibi legenti epiſtolæ continentia notificabitur. Accipit igitur archipresbyter epiſtolam, & quod in ea continebatur, aperte legendo, intellexit. Mandatum autem & feries epiſtolæ hæc erat: Illud, quod vos cæpiſtis in Quintadecima, facite perſeverantes, & ita vo-

lo, quatenus vobis perficientibus, quæ cæpiſtis, omnia veſtro epiſcopo notificetis, atque per noAUCT. ANONYMO. titiam ejus, ea, quæ facere debeatis. Et poſt hæc excitatus a ſomno, evigilare cæpit.

9 Itaque Dominica die, quando clerici & totus populus, more ſolito in ſancta eccleſia ejuldem civitatis Aquæ putridæ ſimul adeſſent, ad ſacrum ordinem ſanctarum Miſſarum audiendum * agendum, viſionem, quam ipſa nocte viderat, facto ſilentio, omnibus adſtantibus, clara voce narravit. Pateſactis ergo omnibus, qualiter viderat, & ſecundum viſionem audierat, omnes rogare cæpit, ut prædictum locum Quintædecimæ civitatis ſecum adirent. Poſtquam vero idem archipresbyter omnia notificavit, omneſque rogavit, ut ſecum ambularent ad civitatem obrutam, quæ fuerat ab antiquo, quam maxima multitudo hominum bonorum Aquæ putridæ eum ſecuta eſt. Qui enm pie ac devote ad locum tumuli perveniſſent, accedens ſacerdos Marcus, cuſtos ſanctæ eccleſiæ ejuldem civitatis Aquæ putridæ, locum oſtendit, in quo beatus Priſcus circulum faciens cum virga, quam in manu habebat, in ſomnis apparuit, ſicut præſens lectio narrat, & ſodere E juſſit, ut ſacri corporis reliquias invenirent.

10 Tunc archipresbyter & alii, qui aderant, ſuppliciter continuo flectentes genua, omnipotentem Dominum enixe rogaverunt, multiplicatis orationibus, cum litaniis & pſalmis, dicentes: Domine Jeſu Chriſte, ante cujus ſanctum conſpectum omnia contremiſcunt, & cuncta nuda & aperta ſemper aſſiſtunt, te nos indigni ſervi tui humili prece exoramus, qui dignatus es dicere: Petite & accipietis, quærite & invenietis, pulſate & aperietur vobis; quatenus nobis petentibus indignis famulis tuis beatum corpus S. Priſci confeſſoris tui in loco iſto oſtendere digneris ad gloriam & laudem ſancti nominis tui, qui cum Patre & Spiritu ſancto inſeparabiliter vivis & regnas æternus Deus per ineffabilia ſecula ſeculorum. Amen. His dictis, humiliter illis ſodientibus, omnipotens Deus, qui ſemper præſto eſt juſtis petitionibus, & non derelinquit ſperantes in ſe, laudabilem tumulum venerabilis patris Priſci revalavit. Qui ingenti exultantes lætitia, omnipotenti Regi laudes debitas reddentes, & F devotis mentibus ſanctum tumulum inventum, in quo beatus pater Priſcus jacebat, aperuerunt. Quibus autem aperientibus, tam ſuaviſſimus odor omnes adſtantes replevit, acſi diverſorum pigmentorum ballamiqua innumerabilia adeſſent vaſcula. Et ſic tandem cantantes & jubilantes in cordibus ſuis Domino, mirificum corpus a loco, ubi erat, extrahentes, in ſancti Petri quadam eccleſia, quæ juxta erat, illud poſuerunt.

11 His itaque peractis, archipresbyter ad Frequentinum epiſcopum Joannem convolavit, & geſtæ rei ordinem per omnia intimare curavit. Quæ poſtquam Joannes venerandus epiſcopus auribus percepit, in exſtaſim poſitus, prout potuit ſagacino * lollertique pectore æterno Deo Patri laudes & gratias præ lætitia deeantavit, & eidem injunxit archipresbytero, quatenus, relictis mœnibus, in die ſanctæ feriæ proximioris venientis ad eccleſiam S. angeli, quo in loco (Sallenti nuncupatur) cumdem epiſcopum exſpectaret, ac ſi * poſtmodum ad utque memoratam eccleſiam beati Petri, ubi almificum corpus erat, nudis pedibus ambularent, vacantesque orationibus & litaniis, tamquam aurum reliquias

AUCTI ANONYMO

beati corporis in fornace ſi humiliter approbarent. Archipresbyter vero fidelia monita amiſtitiis ſui fideliter accipiens, pie ſatagere, ſtudioſeque pergit.

12 Inter hæc a Beneventana ſede, ſub cujus diœceſi k univerſa loca, quæ commemoramus in præſenti lectione, conſiſtunt, legatus Frequentino epiſcopo mittitur, loquens, ut omni ſublata occaſione, ad Beneventanum archiepiſcopum properaret. Qui ſui archiepiſcopi mandata metuens, omnibus relictis curis, religionis atque obedientiæ ſtudium exercens Beneventanam adivit ſedem. Licet hoc modo feciſſe legatur, tamen antea archipresbytero Aquæ putridæ accerſito mandavit, dicens: Quia tecum veniæ non poſſum, qualiter diſpoſuimus, ambulate *l* & prædictus Nicolaus presbyter cum aliis bonis viris, prout ordinavimus, nudis pedibus ad locum, ubi corpus ſancti Priſci eſſe dignoſcitur, & ſacris vigiliis, & orationibus, atque aſſiduis eleemoſynis, necnon ſanctis jejuniis operam dantes, reliquias almifici corporis devote probate. Archipresbyter autem monita ſui præſulis, prout erat, pectore humiliter accipiens, humiliterque * pro poſſe complevit.

k *eumque abeſſe non poſſe, pro beneficium committit archipreſbytero*

l *reducatis quæ*

B 13 Probationem igitur ſanctorum reliquiarum ſubſequens ſermo evidenter manifeſtat. Archipresbyter poſt hæc ante altare beati Petri copioſum ignem fecit accendere, & quamdam particulam cæpitis beati Priſci cum litaniis & ſanctis precibus, & laudibus, & orationibus in eodem igne miſit coram Nicolao presbytero, & aliis bonis viris. Sed res valde mira in ea actione facta eſt: ignis enim, qui validiùs ſua, ut ita fateri, cuncta comburere ſolet, ſic tunc exſtinctus fuiſſe fertur, tamquam ſi quilibet amnis violenter influeret. Intuens archipresbyter talia, mirari cœpit, ſi unusquisque ignem ad eas accendere ſtudebat, quatenus ſanctas reliquias luciſcat proharet. Sed ignis ille ferens laudabilem fortitudinem almarum reliquiarum, quanto magis accendebatur, eo validius extinguebatur, & ſanctæ reliquiæ tunc in ipſo igne aeriter ſonare cœperunt, & adſtantibus multum pavorem fecerunt. Et poſtea accipientes talia, maximas laudes, & innumerabiles gratias Deo æterno liberatori omnium C unanimes decantaverunt, & ſanctas reliquias extraxerunt, & a probatione ceſſantes, cum aliis ſanctis reliquiis ſanctas poſuerunt reliquias.

qui vas ignis impoſuit, ſed his hi exſtinguatur

14 Poſt hæc vero archipresbyter Nicolao presbytero tale præceptum dedit, dicens: Vide, ne aliquis ingrediatur ad locum, in quo ſanctuaria iſta poſita ſunt, & neque tu, neque alius aliquis, & de ipſo loco, ubi modo conſiſtunt, movere præſumat. Ego enim omnia hæc, quæ in iſto ſancto opere nobis advenerunt, ſicut audivimus & vidimus, noſtro epiſcopo manifeſtare volo. Feſtinans ergo archipresbyter ſuum adivit epiſcopum, & geſtæ rei ordinem, quemadmodum viderat & audierat, eidem humiliter notificavit. Quibus auditis, epiſcopus in ſexta feria [illegible] majoris hebdomadæ miſit de confratribus [illegible] Aquæ putridæ ad locum, qui vocatur civitas. Quintidecimi, ubi ſanctum corpus erat, & inde illud ad civitatem Aquæ putridæ afferri præcepit. Quod cum fratres cœleſtibus laudibus feciſſent, debita reverentia ſuo epiſcopo nunciaverunt: ſicque deinde factum eſt, quod ſanctæ reliquiæ per manus religioſorum hominum intus in eccleſia hestæ Dei Genetricis Mariæ non longe a choro, in pſalmis & laudibus collocatæ, in civitate Aquæ putridæ poſitæ ſunt.

15 Contigit poſthæc, ut epiſcopus Beneventum D
iret, & ipſa via eundi & redeundi multa adverſa
ſibi advenerint. Denique cum ad Frequentinam
ſedem cum ſuis accedere vellet, licet noctis tempore eſſet, per multa devia ambulantes, rectam obliti
ſunt viam; tandem nimio perterriti dolore & pavore, talem orationem epiſcopus dicitur feciſſe:
Domine Rex, miſerere nobis per gloriosa merita
Sanctorum, & ſancti Priſci confeſſoris, cujus
ſanctum corpus deſideramus ponere in ſancto altari, cujus ſancti corporis negligentiam uſque ad
præſens habuimus: & nunc Deus omnipotens libera nos famulos tuos de præſenti angustia, quia
confitemur nos multum offendiſſe te, & ſanctum
Priſcum; ſed pœnitentiam quærimus & volumus,
atque emendationem noſtrorum peccatorum deſideramus, te auxiliante, qui es benedictus in ſecula
ſeculorum, Amen. Factum eſt autem poſt hæc
verba; ſe ſanos & incolumes invenerunt, & res
ſuas omnes ſine damno ſimiliter. Jam clareſcente
die reſpecti fuerunt juxta tumulum, in quo ſanctum corpus venerabilis ſancti Priſci fuerat ante
in civitate Quintadecima; & ſuper tumulum B.
Priſci epiſcopus aſpiciens, igneam nebulam vidit, E
& ſic accepta conſolatione, Dei omnipotentia
magnalia collaudantes, ad ſuam domum reverſi
ſunt, ac deinde epiſcopus feſtinanter ad ſe archipresbyterum Aquæ putridæ venire fecit, &
omnia mala, quæ ſibi acciderant, & quomodo
fuerunt, & quomodo de equitatura ſua ceciderat,
& in terra quaſi ſemivivus jacuerat, omneſque,
qui ſecum erant, valido timore exteriti fuerant,
& animalia, quæ ſecum ipſe & ſui Benaventum
duxerant & reduxerant, quaſi cæcata fuerant in
via, eidem archipresbytero euncta, quæ ſuperius
leguntur, manifeſtavit,

epiſcopus actu a via aberrans, invocato S. confeſſ. periculo liberatur.

ANNOTATA.

a *Qua fuerit patria & natione* Priſcus, *atque unde advenerit in Italiam, ignoraſſe auctorem exiſtimo, ut jam prævie monui. Quod ait, enarraturum ſe* Vitam & miracula, *intelligo de inventione corporis, mirabilibuſque tunc factis, etiamſi aliunde verba ejus plus inſtruent: eam ſæpius experiar, hujuſmodi ſcriptores* Vitam *vocare, dum narrant aliquam corporis inventionem aut tranſlationem.* F

b *Innocentius II. electus eſt anno* 1130., *defunctus vero anno* 1143. *Contra hunc in Sedem pontificiam intruſus eſt Petrus Leonis filius, ſeu Anacletus Antipapa, de qua inferius fiet mentio.*

c Friquentum, *ſeguit Ughellus tom.* 8. *Italiæ ſacræ col.* 284., ſeu Frequentum, vulgo Frigento, eſt Hirpinorum antiquiſſima civitas Ulterioris Principatus in ſummitate montis poſita, Abellino finitima; duodecim circiter milliaria Benevento metropoli diſtans, olim Æculum dicta; *aut potius* Æculanum *ſeu* Æclanum, *ſi vera ſic Ughelli opinio, quam alii affirmant, negant alii. Epiſcopata ornatam cenſet hanc civitatem tempore S. Leonis I., id eſt, ſecula* v. Deficientibus tamen populis, ſub Paulo II., anno MCDLXV., die VII. Maii, priſcum dignitatis decorem amiſit, cum epiſcopatus ejus Abellinenſi finitimo perpetua unione acceſſit: unde ab eo anno qui præfuerunt Abellinæ eccleſiæ, Abellinenſis & Frequentinenſis epiſcopi titulo ſe ſubſcripſerunt. *Petro Joannes hic memoratus reperitur Frequentinenſi eccleſiæ præfuiſſe anno* 1141. *& anno* 1145. *quibus nominatur in documentis ab Ughello rectatis,*

A *tatis. Quo vero anno epiſcopatum fuerit adeptus, quoque deinde vitam finierit, non exponitur.*

d *Quintodecimum memoratur in Actis translationis S. Mercurii martyris, editis a Victorio Giovardi pag. 56. ubi nomen exponitur hoc modo*: Quæ civitas, ſive quod Quintus Decius eam ſibi victricibus armis ſubjugavit, ob ſignum victoriæ Quintodecimum ei nomen impoſuit; ſeu, quod oculis patet, eo quod quindecim millibus paſſuum a Samnia, quæ nunc Beneventum dicitur, a parte auroræ dinoſcitur conſtituta, Quintodecimum eſt vocata. *Editor autem exiſtimat Quintodecimum ex Æclani ſeu Æculani ruderibus ſurrexiſſe. Eamdem opinionem cum Holſtenio amplexus eſt Noriſius Hiſtoriæ Pelagianæ lib. 1. cap. 18., exiſtimant Julianum famoſum illum Pelagianorum propugnatorem, quem refutavit S. Auguſtinus, ejuſdem civitatis, quæ ante* Eclanum, *deinde* Quintodecimum, *dicta fuerit, fuiſſe epiſcopum. Itaque antiquum Æculanum alibi eſt Frigentum, alibi Quintodecimum; nec libet hanc litem ulterius examinare, cum non inveniam argumenta ſatis certa pro alterutra opinione. Cetorum Acta S. Mercurii pag. 57. Quin-*
B *todecimum* dirutam *vocant jam a tempore Conſtantis imperatoris Menothelitæ, ſeu ſeculo* VII.

e *Civitatem Aquam Putridam nullibi invenio. Ughellus citatus eam confundit cum Quintodecimo, ſed clare hic diſtinguuntur tamquam oppida duo. Fieri tamen poteſt, ut Aqua Putrida creverit ex prioris ruina.*

f *Sebiſma Petri Leonis paſſim refertur ab hiſtoricis eccleſiaſticis, qui illa attingunt tempora. Franciſcus Pagius in Breviario Pontificum Romanorum tom. 2. pag. 646. de ejus electione ſic habet*: Cum Innocentius II. die decima quinta menſis Februarii anni MCXXX. Honorio II. ſucceſſor datus eſſet a ſaniori Cardinalium parte, altera poſt die, ſcilicet decima ſexta ejuſdem menſis, in ejuſdem Innocentii æmulationem, intruſus eſt in Sedem Pontificiam Petrus Leonis filius, presbyter Cardinalis tituli ſanctæ Mariæ trans Tiberim, qui jam non ſemel legationibus in Gallia & Anglia perfunctus fuerat. *Nomen Anacleti aſſumpſit Petrus, & a ſuis conſecratus eſt* XXIII. *ejuſdem menſis, ut ſubdit,*
C *Mortuus eſt hic pſeudo-Papa anno 1137.; at poſt ejus mortem electus alter, de quo laudatus Pagius pag. 650.* Poſt mortem Anacleti pſeudo-Pontificis non ſtatim pax reddita eſt eccleſiæ; fautores enim ejus juſſu Rogerii Sicilиæ pſeudo-regis in Anacleti locum Gregorium, natione Romanum, presbyterum Cardinalem ſanctorum Apoſtolorum in cathedram ſanctæ Petri intruſerunt. *Hic* Victorem *ſe nominavit, ſed eodem anno 1138. pſeudo-pontificatum depoſuit; & Rogerius Siciliæ rex Innocentium II.* AUCT. ANONYMO. *agnovit. Ex hiſce colligere poſſumus, corpus* S. Petri *inventum inter annum 1138., quo finitum ſchiſma, & annum 1143., quo defunctus eſt Innocentius II.; nam infra* S. Priscus *dicit ſe revelandum*, poſtquam iſti *antipapæ* defecerint.

g *Idem num. 9. dicitur* oſtios ſanctæ eccleſiæ, *idem ergo hic videtur* paramonarius, *uti etiam advertit Cangius in Gloſſario, haec eadem non aliter etiam deſignet eccleſia vel monaſterii œconomum.*

h *Mendoſa adeo erat phraſis, ut nullum exhiberet ſenſum propter corruptas interpunctiones, quas ex conjectura correxi. Accipe verba, prout apud Ughellum in utraque editione legnntur:* Et totiens juxta illos viros, archiepiſcopatus Beneveotani iacriſtam venientem cum libro, & quadam epiſtola ad ſe venit loqueos iacriſta, archipresbyter hæc dixit. *Legendum certe*, Loquens iacriſta archipresbytero hæc dixit. *Si quis alia, quorum minus certa eſt correctio, rectius formare noverit, per me licet, id faciat.*

i *Examen reliquiarum per ignem variis locis* E
olim uſitatum fuit, quando de earum certitudine non ſatis conſtabat. Imo concilium Cæſarauguſtanum 11. *ſub Reccaredo rege celebratum tempore S. Gregorii Magni hæc decrevit can.* 2.: Statuit ſancta ſynodus, ut reliquiæ, in quibuſcumquo locis de Ariana hæreſi ioventæ fuerint, prolatæ a ſacerdotibus, in quorum eccleſiis reperiuntor, pontificibus præſentatæ igne probentur. Quod ſi a quibuslibet occultatæ fuerint, & deteguotur, a ſacroſanctæ Catholicæ eccleſiæ cœtu ſegregentur. *Hæc apud Labbeum tom. 5. col.* 1600. *Exempla non deſunt. Unum accipe ex Leone Oſtienſi lib. 2. Chronic. Caſin. cap. 33. ubi hæc narrat*: His diebus monachi quidam ab Jeroſolymis * venientes, particulam lintei, cum * Hieroſolymis quo pedes Diſcipulorum Salvator exterſit, ſecum detuleruot, & ob reverentiam ſancti hujus loci devotiſſime hic optulerunt *, ſexto ſcilicet * obtulerunt Idus Decembris: ſed eum a plurimis ſuper hoc nulla fides adhiberetur, illi fide fideotes, protinus prædictam partieulam io accenſi turibuli igne deſuper poſuerunt: quæ mox quidem in ignis eolorem cooverta, poſt paululum vero, amotis carbonibus, ad priſtioam ſpeciem mirabiliter eſt reverta. F

k *Apud Ughellum mendoſe legitur* dimeeſia, *quod correxi, non dubitans, quin ſit mendum, & veroſimiliter typographicum, cum iis ſcateat utraque editio. Dimeeſis autem ſumitur pro provincia archiepiſcopi, uti olim vox uſitata fuit.*

l *In prima editione*, ambulate; *in altera*, ambulare: *forſan rectius legeretur*, ambula tu.

A D

DE S. VICTORIO SEU VICTURIO

CENOMANENSI IN GALLIA EPISCOPO,

J. S.

SYLLOGE HISTORICO-CRITICA,

Educatio ſancti & inſtitutio per S. Martinum; virtutes; miracula; epiſcopatus: cura paſtoralis &c.

ANN. CDXC. AUT FORSAN CITIUS. *Quotam ad S. Victorio alibi diſputata.*

Acta S. Victoris eccleſiæ Cenomanenſis epiſcopi dedimus ad XXV. *Auguſti. Filium hic atque in epiſcopatu ſucceſſorem habuit* S. Victorium, *alius* Victurium *nominatum, de quo hac die agendum. Varia, quæ ad* S. Victorium *ſpectant, examinanda ſunt ad acta S. Victoris, quæ hoc loco breviter tantum veniunt aſſignanda. Primo itaque probavimus* Victorium *a Victore patre*

B *eſſe diſtinctum, patrem* XXV. *Auguſti, Filium Kalendis Septembris in eccleſia Cenomanenſi coli oſtendimus, Filium patri in regimen eccleſiæ ſuffectum demonſtravimus, tempus epiſcopatus utcumque aſſignavimus. Hæc itaque, aliaque, quæ operoſe ibidem diſcuſſa ſunt, pro inſertis habebo, quæque de* S. Victorio *dici poſſunt, breviter, ordine ſuo temporis ſervato, enarrabo.*

S. Martinus dicitur ſuo baptizare, & ſuam benedictionem impetrare?

2 *Natus eſt* S. Victorius *ſeculo* IV. *jam ad finem vergente. Baptiſmum ablutus eſt a S. Martino ſere decennis, ut Acta ad* XXV. *Auguſti edita deſcribunt his verbis*: Domine (*inquit Martino mater* Victorii) peto ut baptizetur filius meus de manu tua, & ſit ſpiritualis filius tuus, & ſerviat tibi cunctis diebus vitæ ſuæ, quia prope duo luſtra ſunt a nativitate ejus. Tum vero pontifex repletus eſt gaudio magno, eo quod baptiſmi gratiam poſtulaſſet, & juſſit Puerum venire ad ſe, & ſtetit in medio, & baptizavit eum in nomine Patris, & Filii, & Spiritus ſancti, ac teſtimonium perhibuit, vocavisque nomeo ejus Victorium, ut aſſimilaret eum nomini patris ſui

C Victoris. *Benedictionem ſuam cum ſauſta precatione addidit Martinus, ut ſequitur*: Tradito autem io Chriſti nomina baptiſmo, deoſculatus eſt eum, & oravit ad Dominum, dicens: Pater cæli & terræ, da Puero iſti ſignum tale, ut vivat. Da illi, Domine, intellectum, ſcientiam, ſapientiam, moderationem, charitatem, caſtitatem, ſobrietatem, ſubtilitatem, humilitatem: quia tu, Domine, humilibus dabis gratiam, & ſuperbis reſiſtis. Iuſunde ſuper eum, Domine, cæleſtem benedictionem, ut poſt impletos dies genitoris ſui honorem dignitatis accipiat, & patris ſui ſedem ei judicare permittas. Et dixerunt circumſtantes, Ameo. *Non caruiſſe effectu hæc viri ſancti preces docuit ita deinde ſancte peracta: quamvis hæc verba non ita videantur a S. Martino peciata, ſed ab auctore eidem tributa.*

ſecumque ductum mirifice, ut cæco factum & oculis lævi,

3 *Diſceſſurus ad propriam eccleſiam Martinus, oblatum a parentibus* Victorium *ſecum duxit; mirabiles in omni virtutum genere ſub tanto magiſtro progreſſus facturum; neque ſolum virtutibus inſtruendum, ſed & ad patranda miracula mox erudiendum. Docent id acta num.* 9. *verbis ſequentibus*: Vir Dei Martinus pontifex ad ſuam jam deſiderabat iterum pergere civitatem: Puerum vero ſpiritualem filium Victorium, quem relevatum a ſacro luiceperat fonte, præcepit ire ſecum. Cumque acceſſiſſent poſt diem tertiam ad littora Ligeris, reſpexit vir Dei, viditque humiiem cæcum, ſtantem ſuper ripam fluminis, quærentem traoſire ultra, ut alimonias quæreret. Tunc præſul dixit ad Puerum: Fili, vade ad hominem, quem vides ſtantem, lava

E faciem & oculos ejus ab aqua Ligeris, & dic ei, Accede huc uſque ad me. Abiit ergo Puer, & locutus eſt cum eo. Amice, vocat te dominus pater Martinus pontifex ire ad ſe. Qui reſpondit: Quia cæcus ſum, niſi apprehenderis manum meam, non poſſum te ſequi. Cui ait Puer: Prius lavabo faciem tuam, & oculos ab aqua Ligeris, & poſtea vade. Et intinxit manus ſuas in aquam, tetigitque faciem ſuam, & oculos.

cui viſus reddetur e hoc dicitur de cæco ſ. non Victorius,

4 Et confeſtim aperti ſunt oculi ejus: & vidit cælum, terram, & aquas; vel quodcumque voluit: & gaudio magno replatus exaltavit vocem ſuam, dicens: Gratias tibi ago, Deus cæli & terræ, quia per Puerum, ad me miſſum, te jubeota, illumioati ſunt oculi mei: currenique, quoad uſque veniret ad ſacerdotem, devolutus cecidit ad pedes ejus, dicens: Domine, tuis orationibus tenebroſi oculi mei meruerunt cernere lucem, quia Puer ille coronatus in albis (*propter baptiſmum paulo ante ſuſceptum, ut innuavi ad Acta*) qui mihi denuntiavit, ut venirem ad te, lavit oculos meos de manu ſua ſancta, & vidi. *Conjectura non diſſimili aſſequimur hoc miraculo fidem* Victorii *ingenti incremento auctam, obedientiamque, quæ in hoc jam facto mirifice alu-*

F *cet, non mediocriter fuiſſe roboratam. Continuo & ita charitatis opera ſuum exercuit magiſter egregius, dum prædicta pauperi, ſecum Turones ducto, per tres dies miniſtrare juſſit, ut Acta n.* 10. *poſt panca ſubjicium*: Stetit pauper iple coram Sancto Domini tribus diebus, & tribus noctibus; & quocumque ad velcendum delectabatur, per manum Pueri ei miniſtrabatur aſſidue.

Virginibus auctum amat, & tonſura clericali ornat S. Martinus;

5 *Poſt hæc num.* 12. *Acta expouunt, quemodo ope orationis, ac divinarum rerum meditationis, bonorum utique omnium fontis, virtutibus auctus, ſanctoque Martino perebarus, ab eodem tonſura clericali fuerit initiatus*: Denique, puer Victorius creſcebat in opere Dei, quia inceſſanter Dominum meditabatur quotidie, quin etiam ex hoc, quod a ſenioribus illi fuiſſet injunctum, procul dubio facere non recuſabat. Ergo diligebat eum vir Dei, & paterno provocabat amore, in tantum ut a ſua non liceret illi ullo modo ſequeſtratum eſſe præſentia, ſed ſub regimine & poteſtate prædicti pontificis omni tempore conſiſtebat. Sed ubi cognovit eum apoſtolicus Pater

litteris

litteris eruditum, & in omnibus esse perfectum, & totis viribus Deum sequi, continuo onus clericatus ei tradere non dubitavit. Etenim luis manibus coman capitis illius præcisam deposuit: sed cum primum sacerdotale promeruit signum, erat gaudens tam de honore, quam de gratia, & amore pontificis, & magis delectabatur illi amplificare servitium, dum se sentiebat provocatum esse ut filium.

cum eruditum, corripiens, ad miracula etiam & opera apostolica instituens.

6 *Amabat* Victorium *Martinus*, *sed ut prudens pater, qui, quem diligit, filium erudit, aegrit, & castigat:* Tunc Vir Dei, *perpetuo Alla*, arguebat, & catechisabat eum suis dogmatibus, corripiebat, castigabat, & docebat eum suis doctrinis, hoc est ut iple per angullam postam traosiret ad cælestc regnum. *Interim ad fidem summam, etiam miraculorum, atque ad opera plane apostolica suo erudiebat & excitabat exemplo*, ut *sequentia manifestum faciunt:* Idcirco quilquis pro tua, suorumque necessitate, expetisset a viro Dei veniam postulare, ex permisso & ordinatione pontificis illuc Victorius accedere non tardavit, & suis orationibus adjuvique, Domino præstante, ad suam pristioam revocabat

B protinus uberrimam sanitatem. Sed cum beatissimus Martinus ad reprimendam hæresim, & sublevaodum Christianorum nomen, vel pauperibus alimonias tribuere, sacerdotali affectione alcento asino per diversas regiones haberet diteusum, Victorius famulus Christi sequebatur eum pedibus ad quemcumque voluisset pergere locum, ut & ministeria necessaria procuraret, & vigiliis, orationibusque assentis coram Sancto Domini singulis noctibus non piger psallentium minister adesset. Unde etiam hæ provocationis meruit vestigium obtinere; dum vigore firmatus præcepta Domini intentus valuit custodire.

Mortuo S. Martino, cum ejus successore manens, semper tantum virtutibus.

7 *Quæ hic auctor num.* 14. *subnexuit, correctione aut certe explicatione indigent: non enim, ut ille videtur dicere, manfit tum S. Martino* Victorius *usque ad obitum patris sui Victoris, qui Martino vitæ superstes; sed defuncto S. Martino, cum ejus successore S. Briccio permansisse credibile est, ad quem proinde referenda sunt, quæ deinceps de antistite Turonensi dicentur. Nunc cum Actis progrediamur:* Fuit igitur commoratus cum magno sacerdote Turonicæ eccle-

C siæ (*Martino, cognomento Briccio*) plures quidem annos, hoc est, quoique genitor suus Victor pontifex a seculo transisset. Sed ipse semper die noctuque intentus Dominum meditabatur, & se in cinere & cilicio prosterneus, esse confessorem Domini testabatur, contraque adversantem circumdatus fluto fortiter certavit in palam. Obtenta itaque victoria fugatoque adversario, ipse sine plaga illæsus steiit in gratia.

Defuncto patre Victorio, Victorius consecratur ab Eromacrio ad Stagnum.

8 *Post hæc num.* 15. *referunt Acta quomodo* Victorius, *defuncto patre, Cenomanensis ecclesiæ antistes electus sit & consecratus. Si ejus verbis insistere volumus; dicendum est, consecrationem apud Turonenses esse peractam, quod contingere potuit, quia Cenomanenses, ejus non ignari virtutis, a Turonensi episcopo eum per nuntios petierunt antistitem; nam aliunde ipsis inscis non videtur fuisse ordinandus, quod illo tempore electio & consecratio episcopi cum populi consensu soleret peragi. Audiamus rem ex biographo:* Post hæc vero, inquit, cum accessissent viri festinantes nuntiare ejus genitorem fisse defunctum, valde contristatus est, ac doluit fortiter, & flevit amarissime. Cui dixit pontifex urbis:

Noli fili contristari, nec conturbetur cor tuum, AUCT.
non enim te oportet angorem animi pati, quia J. S.
felix dicendus est pater, qui Deo dicatum reliquerit superstitem filium. Tu vero accipe benedictionem tibi repromissam, & servies Domino soli. Paratus te locus expectat, ut glorificeris in seculum. Tunc congregati suor sacerdotes plesique, & clerus, & plebs popuii io unum, stetitque Victorius Christi famulus in medio eorum, & clamaverunt unanimi voce dicentes: Magnus sacerdos, & dignus in opere luo non immeriro benedicitur pontificali honore, qui totis viribus per dies plures pro Christi nomine vilus est sustiouisse laborem. Tunc vir Dei impositis manibus appropinquavit cum eo ad sanctum altare, & tradidit illi benedictionem pontificalem.

ad antistitem suum honorifice dimissus a suis, in sua egressum fuisse.

9 *Hisce discessum* Victorii *ad ecclesiam suam subjungit auctor, in quo mox agnoscat S. Martini discipulum, & imitatorem beatum. Illius num.* 16. *verba accipe:* Accepto itaque honore dignitatis steiit coram Sancto Domini, & non dimisit eum, priusquam per loca sanctorum orantes accessisseot, & cum magno psallentium, ut decuit, choro fluvium Ligeris navigantes pariter traosierunt. Post hæc communicantes invicem, E & valedicentes a teniore usque ad parvum, & osculo pacifica inter se conferentes, pontifex Turonicæ urbis permissi cum ire ad locum desideratum. Cumque abiisset cum suis ministris, traosiit eum eo per loca, ubi invenisset infirmum, qui per Christum pro ina necessi ate experisset auxilium, consessum divina potentia per ipsum dignata est operari virtutem, u effugato languore, æger ad suam reverteretur pristinam sanitatem.

in urbis ingressu ex novi prodigio tenebras ob mortui & elemosynas sublevati dimittuntur e

10 *Honorifice a Cenomanensibus susceptus, in urbis ingressu ex novi prodigio tenebras ob mortui & elemosynas sublevati dimittuntur e captivis adventu suo opem tulit non sine prodigio. Captivi autem illi ob dissidia quædam in carceri videntur fuisse conjecti, cum paulo post dicatur cum adversariis suis pacificati. Credibile est ex contextione, & tumultus in excessus quosdam fuisse prolapsos. Rem Acta describunt n.* 17. *hunc modo:* Sed cum accessissent in oppidum civitatis, exeunt plebes populique, & omnis clerus, convenit in unum, occurrentes susceperunt cum, laudantes Domioum cum magno psallentium choro, quoad usque ingressi sunt civitatem, levaverunt que eum in cathedram honori- F fice, ut consuetudo expolcebat. Cumque traosirent, tenebantur plures homines in ergastulo, quorum reputabatur iniquitas. Cum quidem intonuit civitas, & cognovissent transire Hominem Dei, clamaverunt ad Dominum cum tribularentur, ut de eorum necessitatibus liberaret eos. Igitur confractæ sunt cateuæ, & argumenta & tormeota, in quibus tenebantur, diminuta sunt, & custodes pavefacti; excutes foras, cucurrerunt ad Sacerdotem Domini, clamantes: Miserere nobis. Qui pacificavit cum illis & jussit eos silere. Ipsi vero, punentes manus ad cathedram, sustinuerunt eum, & deferentes depoluerunt ante altare Domini. Justit autem eos appropinquare ad se, & dedit illis singulos aureos, & castigavit eos, ut non iterum peccarent. Quin etiam pacificati sunt cum advertariis eorum.

multi ad fidem conversi & baptizati.

11 *Addit his auctor hæreticos multos ad fidem conversos & baptismo abiutos esse, quod paulacum vocatne factum. Per* hæreticos *forsan* paganos *intelligendos, monui in notis ad Acta, idque quia baptismum petiere, & impetaverunt: non enim hæreticos, recte baptizatos, illo tempore bapti-*

AUCT. J. S. *baptizaſſet* Victorius. *Addidi tamen, non defuiſſe hæreticos, quorum baptiſmus, ob formam illegitimam, erat invalidus. Tales ſi fuerint apud Cenomanenſes eo tempore, ubi Viſigothi, paſſim Ariani, obtinebant imperium, poteſt vox, hæretici in ſignificatione propria intelligi. Biographum interim audiamus nn.* 18.: Sed cum hæc plebs populi facta eſſe cognoviſſet, continuo hæretici, qui non fuerant credentes, petierunt baptiſmum, & converſi ſunt non minima pars populi, & baptizati ſunt in nomine Patris, & Filii, & Spiritus ſancti. Ipſe vero Pontifex ſtetit juxta altare Domini, &, poſt conſecratum divinum myſterium, communicavit populum, & benedixit eos cæleſti benedictione. Illi vero, humiliantes ſe, adoraverunt eum, dicentes: Vivat pontifex urbis Victorius, & ſalvet nos manu ſua ſancta, protegat atque defendat, præſtante Domino noſtro Jeſu Chriſto, cui eſt honor, gloria, virtus, & poteſtas per infinita ſecula ſeculorum. Amen. *Hactenus Acta, quibus ſubjungam, quæ aliunde ad gloriam Sancti ſe offerent colligenda.*

Fides incendium ſigno eruditis extinguendi.

B 12 *Gregorius Turonenſis lib. de Gloria confeſſorum cap.* 56. *illuſtre* S. Victorii *factum refert, quod quo tempore factum non conſtat; at conſtat factum in epiſcopatu, adeoque poſt memorata ſuperius*; Victorius, *inquit*, Cenomannorum epiſcopus, magnis ſe virtutibus ſæpius declaravit. Nam ferunt quidam vice, dum civitas ipſa cremaretur incendio, & validis globis flammæ hue illueque impellente vento propellerentur, hic quaſi paſtor bonus non perfereos eccleſiaſticas caulas ab inſidiis ſathanæ devaſtari, obviam ſe turbini obtulit, elevataque manu, facto ſigno crucis e contra, illico omne ceſſavit incendium, liberataque civitas gratias Paſtori retulit, eo quod non permiſerit res ſuas ab imminenti igne vorari. Et ad hujus ſepulcrum ſæpius infirmi ſanantur. *Hæc, tamquam exemplum, ex multis prodigiis unum Gregorius.*

Epiſtolam pro exemplaris ſui vitio cum duorum aliis ejuſdem ſedis.

13 *Egregium non modo virtutibus & miraculis, ſed & paſtorali cura fuiſſe* Victorium, *declarant concilia, quibus interfuit, vel quæ ad ipſum epiſtolam ſynodalem direxerunt. Primo occurrit epiſtola, ſcripta pro immunitate eccleſiaſtica ad epiſcopos provinciæ tertiæ Lugdunenſis, in qua ſub gravi pœna prohibetur, ne clerici judicia ſecularia ſubeant. Recitat hanc epiſtolam Labbeus tom.* 3. *Conciliorum a col.* 1420., *in eamque Jacobus Sirmondus ibidem notas ſequentia*: Leonis nomen pleroique omnes hactenus induxit, ut hanc epiſtolam Leoni Papæ adſcriberent, atque inter ejus epiſtolas collocarent numero XCVI., cum revera ſit Leonis Bituricenſis epiſcopi, qui una cum Victurio Cenomanenſi, & Euſtochio Turonenſi, eam ſcribit ad epiſcopos & presbyteros provinciæ, non Threciæ, ut inter Leonis epiſtolas vulgatum eſt, ſed Tertiæ, quo nomine Turonica provincia deſignatur, quæ eſt tertia Lugdunenſis. *Tillemontius tom.* 16. *pag.* 770. *miratur* Victorium *Cenomanenſem præpoſitum fuiſſe Euſtochio Turonenſi archiepiſcopo, indeque ſubdubitat an non alius hic intelligendus veniat* Victorius: *at in concilio Turonenſi ipſum etiam Leonem Bituricenſem* Victorio Cenomanicæ civitatis *epiſcopo poſtpoſitum videbimus, contra Turonenſem præpoſitum, ita ut alium* Victorium *quærere non debeamus. Circa tempus hujus epiſtolæ recte notat Tillemontius loco aſſignato, ſcriptam videri circa tempus concilii Andegavenſis, de quo mox, non tamen in ipſo concilio, quod Charlaton, ad quem cum aliis ſcripta eſt epiſtola,* D *concilio Andegavenſi interfuerit. Non eſt tamen improbabile, quod exiſtimat Longuevallius noſter in Hiſtoria eccleſiæ Gallicanæ tom.* 2, *pag.* 77., *poſt concilium a tribus his epiſcopis ſcriptam eſſe.*

Concilio Andegavenſi IV. & Turonenſi I. oſſuit.

14 *Concilium Andegavenſe* IV. *anno* 453. *inclitis Labbeus tom.* 4. *a col.* 1020. *Huic cum aliis epiſcopis interfuit* S. Victorius, *atque inter epiſcopos ponitur loco penultimo, poſt Leonem Bituricenſem, & Euſtochium Turonenſem, aliosque. Exſtant duodecim hujus concilii canones, ad diſciplinam eccleſiaſticam ſpectantes, quorum primus compendium fere eſt memoratæ nuper epiſtolæ. Concilium Turonicum primum anno* 461., *ſecundum Labbeum tom.* 4. *col.* 1049., *ſuis celebratum*, *Ex decem, qui huic concilio ſubſcripti leguntur, ſecundo loco ponitur* Victurius epiſcopus Cenomanicæ civitatis, *cui ſuccedit* Leo epiſcopus Bituricæ civitatis, *atque inter alios ſexto loco* Germanus epiſcopus Rothomagenſis civitatis. *Quid cauſæ eſſe dicemus, cur metropolitani poſt alios quoſdam ſubſcripſerint, quod miratum vidimus Tillemontium, atque iterum miratur occaſione hujus concilii pag.* 399. *Reſpondet tamen ex conciliis Galliæ ſatis perſpici, ordinem epiſcoporum in conciliis fuiſſe ſervatum ſecundum tempus ordinationis, quod verum videtur cum aliqua tamen* E *exceptione. Nam qui præſidebat concilio vel in ſua vel in alieno provincia, haud dubie reliquos antibat. Metropolitanus etiam in ſua provincia, ſi forte alius præſidebat, videtur ſuffraganeis ſuis fuiſſe prælatus, non item in provincia aliena. Hinc explices, cur* Victorius *Euſtochio metropolitano ſuo præponatur in epiſtola n.* 13. *memorata, hic autem in Turonico duobus aliis metropolitanis; ſcilicet quia conſecratione prior illis omnibus, illique in aliena tunc erant provincia; nam epiſtolam dictam in provincia Bituricenſi ſcriptam eſſe ſuſpicor vel hinc poſſumus. Bituricenſem autem & Rothomagenſem concilio Turonico in aliena interfuiſſe provincia, potes. Deinde intelligimus, cur idem* Victorius *Bituricenſi & Turonenſi in concilio Andegavenſi poſtpoſitus legatur, cum ex dictis modo hinc, modo illi legatur præpoſitus; quia nempe Bituricenſis ibidem præſidebat, Turonenſis in ſua agebat provincia. Hæc per conjecturam, ut videtur, non incommodam: niſi quis ſuſpicari malit, ordinem ſubſcriptionum fuiſſe negligium, vel a librariis confuſum.* F

Ad eum ſcribit ex ritibus & notatum S. Innocentium inſtituiſſe dicitur.

15 *Concilio Venetico, anno* 465., *ut cenſet Labbeus laudatus col.* 1054., *celebrato non interfuit* S. Victorius, *ſenio jam fortaſſe fractus, aut alio modo impeditus. Epiſcopi vero ad* Victorium, *& Thalaſſium Andegavenſem epiſtolam ſynodalem direxerunt. Dubium eſt, an diu poſt hoc concilium ſuperfuerit* Victorius, *cum nulla ejus deinceps in conciliis recurrat memoria, nulla item alterius cujuſdam Cenomanenſis epiſcopi ante annum* 511, *in concilio Aurelianenſi* 1. *Verum de ætate ejus fuſe diſputavimus in commentario prævio ad Acta S. Victorii* §. 2., *quem lector poteſt conſulere, indeque ſtatuere de epocha epiſcopatus, & mortis ejus, poſt ſubjicienda. Pag.* 74. *in Actis S. Innocentii tom.* 3. *Analect. Mabillonii* S. Victurius *Innocentium de fonte ſuſcepiſſe atque inſtituiſſe dicitur, his verbis:* Qui (*Victurius*) & a fonte eum ſuſcepit; & eum in filium ſibi adoptavit, ſeu fideliter & pie docuit, & enutrivit, atque eum inſtruendo & ſublevando in aliquibus ſacris ſacerdotii gradibus

ordi-

A (*ordinibus mineribus*) provebendo ordinavit & sublimavit. *Hæc sub finem vitæ* S. Victorius. *Accipe & aliud eodem fere tempore factum. Ecclesiam S. Mariæ & SS. Apostolorum, quæ deinde SS. Gervasii & Protasii, ut ibidem narratur, amplissare & restaurare sæperat; sed opus, morte superveniente, imperfectum reliquit, quod demum perfecit Innocentius. Honorifice ibidem depositus dicitur reliquias Sanctorum prædictorum, sed non sine errore, dum, jubente S. Martino, dudum mortuo, res fertur peracta: unde, quæ ex Innocentii Actis hic retuli, non admodum sunt certa.*

miracula, virtutes, anni episcopatus, tempus mortis.

16 *His subjungo, quæ tradunt Acta Victorii tom. 3. Analect. dictorum pag. 70.:* Hic sedit in prædicta sede annos XLI., mensas VI., diesque X. omni sempore virtutes innumerabiles faciendo, cæcos illuminando, claudos restaurando, infirmos sanando, dæmonia ejiciendo, & ceteras infirmitates debilium atque ægrotantium sanando, & Domino Deo nostro totis nisibus inhærendo, & divina officia condigne ac devotissime sacrando, & episcopale ministerium, ut decebat, in omnibus, exhorando, & perficiendo, atque complendo, & gratias omnibus

B famulando. *Quæ de virtutibus, miraculis, cura episcopali tradit auctor, apte congruunt præcedentibus, non ita quæ sequuntur de anno mortis cum annis episcopatus conveniunt:* Obiit ergo, *inquit*, prædictus vir, beatus Victurios Kalend. Septembris, plenus dierum, Fausto Juniore & Longino bis Coss. Meruit in pace migrare, & ad Christum pervenire, & inter catervas Sanctorum Dei collocari; cujus orata humiliter supplicamus nos ab omnibus malis eripi, & ad gaudia æterna trasferri, & perpetua frui requin, auxiliante Domino Jesu Christo, cui est honor & gloria in secula seculorum, Amen. AUCT. J. S.

17 *Ubi primum sepultus fuerit* S. Victorius, *non tradunt Acta. In ecclesia tamen Apostolorum ultra fluvium Sartæ ejus deinde sacrum corpus ab Innocentio fuisse honorifice depositum, ejusdem Innocentii Acta mox citata pag. 76. asserunt. Audi ipsa a pag. 75.*: Ecclesiam quoque Apostolorum ultra fluvium Sartæ, in qua prædictus domnus Victurios, & ejus successores requiescunt, exaltavit & exornavit: seu in ejus orientali parte absidem novam construxit, in qua propter honorem & decorem sanctæ Dei ecclesiæ, atque propter amorem sanctorum, beati sancti Victuri, & sancti Victurii ejus filii corpora honorifice collocavit, & juxta eorum sepulturam suam præparavit requietionem. *Deinde* C *etiam Innocentius ibidem sepultus narratur. Ad sepulcrum Sancti infirmos sæpe fuisse sanatos, supra num. 12. refert Gregorius Turonensis, verum hæc nobis nondum innotuerunt.* *Sepulcrum ejus miraculis gloriosum.*

DE S. REGULO EPISC. AFRICANO MARTYRE,

LUCÆ IN TUSCIA.

COMMENTARIUS HISTORICO-CRITICUS. J. L.

§. I. Diversa S. Reguli annuntiatio; demonstratur ejus corpus Lucam translatum esse Waldo, cujus loci situs detegitur: varia documenta de Sancti cultu: reliquiæ.

C F

PROBABILIUS ANNO DXLIII. *Exsules Afri, qui in Tuscia sanctitate claruere; ex his duo bodie colunter.*

PRæsulibus *Afris, quos Wandalorum rex Trasamundus vel Arianorum sub ipso persecutio exsulare coegit, verisimilius, ut infra ostendemus, accensendi sunt* SS. Regulus, *Cerbonius & Felix. Hos, ut multi volunt, in exsilium comitati sunt SS. Justus & Clemens, necnon S. Octavianus. In Tusciam, notissimam Italiæ regionem, omnes appulerunt, quam virtutibus & miraculis nobilitarunt:* S. Regulus *etiam fuse pro Christi fido sanguine eamdem rigavit, quemadmodum & S. Felix, ut fertur. Hi ambo hoc die coluntur. Quæ ad prioris cultum & vitam spectant primum expediemus: proxime succedet S. Felix. De S. Octaviano in hoc quoque tomo agetur ad* 11. *Septembris. Cerbonius dubitur ad diem* X. *Octobris, quo Martyrologio Romano inscribitur. De SS. Justo & Clemente scripsit Papebrochius noster ad* V. *Junii. Vide dicenda num.* 45.

2 *In Hieronymiano Lucensi, quod Florentinius copiosis notis illustratum edidit & Vetustus Martyrologium inscripsit, prime loce hæc legnntur:* Sancti Reguli martyris. *Vetustiori Martyrologio proxime subjecit aliud, quod Parvum Hieronymianum vocat, ex perveusto membranaceo libro bibliothecæ canonicorum Lucensium; in quo Sanctus etiam primum locum occupat:* Kal. Septemb. Reguli episcopi. *Ad priorem annuntiationem inter alia Florentinius hæc observat, quæ posteriori æque conveniunt:* Neque negarem, ab iisdem clericis *Lucensibus* in fronte hodierni laterculi librorum nostrorum memoriam S. Reguli ad usum Lucensis ecclesiæ superadditam fuisse; cum S. Epilcopus (ut ex Mss. Actis. & ejus Vita apud Cæsarem Franciottum & Silvanum Razzium Italice scripta patet,) non ex antiquis martyribus fuerit, sed sub Totila coronatus, hoc est, circa annum DL. *Probabilius octennio citius passus est ut infra a n. 46. probabitur. In Parvo Hieronymiano* martyris, *in Vetustiore Martyrologio* episcopi *titulus omittitur. Uterque exprimitur in Usuardino Grevenii:* In Tulcia civitate Lucana sancti Reguli episcopi & Martyris; *& Strozziano:* Apud Africam sancti Reguli episcopi & martyris, cujus corpus requiescit in basilica sancti Martini *in* civitate Lucana. *At rursum in Romano Martyrologio dumtaxat* martyr *vocatur:* Populonii in Tulcia

sancti

S. Regulum M., de quo nunc agendi locus, variis vocatur Pisani sancti; episcopi populo dicendus

AUCT. J. L.

ſanĉti Reguli martyria, qui ex Africa veniens ibi ſub Totila martyrium conſummavit. *Nos non modo palmam martyrii, ſed & dignitatem epiſcopalem ipſi tribuendam putamus; quam ei deferunt omnia plane inſtrumenta paragrapho tertio producenda: nec ullum e recentioribus reperi, qui eam aperte in dubium vocarit. Ejus tamen epiſcopatus ſuſpectus haberi poteſt ex eo, quod ubique fere in monumentis, quæ de ipſo exſtant, archiepiſcopus appelletur: qui titulus non tantum inuſitatus, ſed Afris etiam exoſus fuit. Sed dubitationem, quæ hinc ſuboriri poteſt, ſi non omnino tollere, plurimum certe minuere debent ea, quæ dicentur num.* 39. *& ſeq.*

3 *Sanctus in Martyrologio Romano* Populonii *annuatim*

& Luca primus animadvertit videtur e notitia loci, ubi exſul vixit & martyr obiit.

natur, quod, ſi non in ipſa urbe, ſaltem in ejus victoria martyrium ſubierit: in Strozziano codice apud Africam; *forte ob perſecutionem Arianorum ibi toleratas, quæ tandem eum in voluntarium exſilium abire compulerunt. Certe neque in ea martyrium conſummavit, neque ullum ſeitur unquam cultum habuiſſe. Quoniam*

B S. Reguli *corpus jam a ſeculo* VIII. *ad finem vergente Lucæ in eccleſia cathedrali ſanĉti Martini honorifice conditum ſervatur, atque ipſe Sanctus ibidem ſolemniorem, quam uſquam alibi, veneratione nactus eſt; malui ego cum Grevenio eum* Lucæ in Tuſcia *annumerare. Nobilis hæc civitas, reipublicæ ſui nominis caput, ac nuper etiam a Benedicto XIII. inſulo archiepiſcopatus aĉta, notior eſt, quam ut eam deſcribere ſit neceſſe.* Populonium, *vel ut alii* Populonia, *cujus territorium ſanĉto Præſuli noſtro virtutum & martyrii palæſtra obtigit, inclyta quoque fuit Etruriæ civitas*, In ora, *inquit Biondrandus*, Maris Thyrrheni, olim epiſcopalis; poſtea exciſa a Nicea duce Conſtantinopolitani imperatoris, quo tempore Bernardus Caroli magni nepos rex erat Italiæ. Ejus ruinæ hodie oſtenduntur, ubi portus, Porto Barato dictus, in Tuſcia & in agro Senenſi, teſte Leandro cum aliis, dominio tamen principis Plumbini, 3. miliaribus diſtans a Plumbino in occaſum, 20. a Maſſa urbe, quæ ei in epiſcopatu ſucceſſit,

C in occaſum hybernum, & 10. ab Ilva inſula in Septemtrionem: media fere eſt in ora inter Pi as ad Septemtrionem, & Coſas ad ortum hybernum. *Quoniam* S. Regulus *exſul cum ſuis ex Africa Populonium advectus fuit, non dubito, quin portas, ad quem appulit, fuerit ille ipſe, qui hodie* Porto Barato *dicitur: proxime quem in tabulis geographicis notatum inveni* Populonia diſtincta. *Confirmatur id ex Cluverio lib.* 2. *Italiæ antiquæ cap.* 2. *:* Navale autem Populoniæ hodie vocatur Porto Barato. *Annalet, qui ſub Egimhardi nomine cinari ſolent, ad annum* 809. *, quo & ipſe illorum auctor vivebat, & Pippinas Carola magni filius in Italia regnabat, hæc habetur apud Cheſnium tom.* 2. *pag.*

* *al.* in ſumma

25c. *:* In Tuſcia Populonium, civitas magna*, a Græcis, qui Ο'ρεσβίοις (*id eſt*, montium incolæ, vocatur, deprædata eſt. *Suſpicor tunc quoque arbem excifam fuiſſe, & Baudrandum aberrare, dum ejus everſionem a Græcis factam eſſe ait*, quo tempore Bernardus Caroli magni nepos rex erat Italiæ, *qui anno* 813. *inauguratus eſt, &* 817. *obiit*. In *pleriſque quidem ſaxicis altiſque libris geographicis idem aſſerunt; ſed nullibi antiqui ſcriptoris teſtimonium prodacitur: unde illis acquieſcendum non eſt.*

4 *Baronius in Notis ad* S. Reguli *annuntiationem ſcribit, exſtare de ejus martyrio Aĉta Mss.; in illorum autem fine hæc haberi*: Cujus digniſſimam ſanctitatem beatus Beda cooſideraos, etiam memoriam facere curavit io Martyrologio ſuo, quod verſibus bexametris compoſuit, dicens:

Septembris Regulus tenet, orditurque Kalendas,
Regulus antiſtea, ſibi qui caput enſe peremptum
Portavit binis Chriſto ſtadiis faciente:

Cujus reliquias nunc urbs Lucenſis adorat. *Laudant Florentinus circa verſus iſtos Bedæ afflictes hæc obſervat:* Carmina, quæ in notationibus ad hæoc diem Baronius affert, legi in Martyrologio Wandelberti Hœdino Ms. apud Lucenſes Canonicos, ex quo fortaſſe immutata accepit, qui S. Reguli in Africa epiſcopi & in Thuſcia martyris Aĉta illa Mss. contexuit, cujus (*quorum*) Baronius meminit. Quamquam enim Wandelberti omnino ſit metricum illud Martyrologium, nullum tamen auĉtoris nomen in eo codice præferi; unde facile ab E illius Vitæ ſcriptore celeberrimo Martyrol. auctori Bedæ tributum fuit. Ubi autem Wandelbertus habet,

Septembris Jolue tenet, orditurque Calendas:

In perantiquo & ante quingentos annos ſcripto codice illo Lucenſi legitur:

Septembris Regulus tenet, orditurque Calendas,
Regulus antiſtes, qui ſuum * caput enſe peremptum &c.

* *apud Baron. ſibi qui*

Quæ pariter carmina iiſdem verbis ſcripta leguntur ad calcem Vitæ ſeu Paſſionis S. Reguli in uno ex magnis hœdinis ſodicibus paſſionalibus Canonicorum Lucenſium. Et, ut verum fatear, tu picor, ab illius eccleſiæ clericis, ubi S. Reguli epiſcopi corpus quieſcit, & ſolemnis eſt memoria, hæc Wandelberti carmina ejuidem S. Reguli celebritati fuiſſe accommodata; &, quæ Baronius Aĉta Mss. habuit, ex Lucenſi eccleſia defluxiſſe.

5 *Ferrarius in Catalogo Sanctorum Italiæ hoc de Sanĉto elogium texuit ex monumentis eccleſiæ Lucenſis*: Regulus archiepiſcopus Africanus, in Arianorum adverſus Catholicos comniota perſecutione, ex Africa cum Cerbonio & Felice F epiſcopis in Italiam navigavit, atque inter navigandum ortam tempeſtatem oratione ſedavit. Cum Populoniam in Tuſciam veniſſet, ibi in proxima lolitadine aliquandiu vixit: quoad fama ſanctitatis ad Totilam Gothorum regem perlata, a militibus ab eo miſſis, ut ſe ad illum perducerent, a puella capras paſcente derectus, captus eſt, & ad regem idololatram venire nolens capite obtruncatus. De quo illud memorabile fertur, caput ſuum manibus acceptum ad duo ſtadia geſtaſſe, reſediſſeque quaſi non occiſus eſſet, ita ut Cerbonius & Felix, ab angelo admoniti, advenientas ſedentem invenirent, & ipſe ab eis vocatus ſurgens caput ad lapidis jactum deferret: quo in loco ab illis noo ſine lacrymis ſepultus eſt, interfecturibus una cum puella (uno excepto, quem patrati crimiuis pœnituerat,) a dæmone ſuffocatis. Ibi templum S. Martyri dicatum ob crebra miracula, quæ ad illius tumulum fiebant, magnam habuit apud accolas venerationem; donec corpus a Joanne epiſcopo Lucenſe Lucam tranſlatum io æde S. Martini honorifice conditum eſt.

Carmina e corrupto Pandulphi Martyrologio Lucenſi accepta, & Bedæ male tributa?

Petrarchi elogium de S. Regulo ſumptum?

6 Com-

A *nubsque erat circa translationem corporis, quod non a videmus Populonii*

6 *Compendium hoc habes eorum, quæ in Actis referuntur paragrapho ſequenti examini ſubjiciendo.* In his tamen non dicitur, quod pugilum, quæ S. Regulum *Tortiæ militibus prodidit, dæmon ſuffocaris; ſed contra, quod ea ſancti Martyris beneficia incolumis ſervata fuerit. Eccleſiam ſupra Sancti ſepulcrum adificatam, eamque, percrebreſcente miraculorum fama, a fidelibus magno concurſu frequentatam fuiſſe, in noſtris quoque Actis legitur; unde cultus ejus antiquitas innoteſcit. Sed an corpus e territorio Populonienſi a Joanne epiſcopo Lucam aſportatum ſuit? Accepit id Ferrarius ex Hiſtoria tranſlationis iiſdem Actis ſubjuncta, vel ex alia eodem errore inquinata, quæ ipſum fefellit. In noſtro apographo hæc ita incipit:* Sancti igitur Reguli veneraodo corpore iotra Popoloniæ fines ſepulto, & ibidem multo tempore quieſcente, omnipotenta Domino ioibi pro eodem plurima miracula faciente, e multis eiroumquaque manentibus frequeoratus magnæ, ſiout dignum erat, reverantiæ habebatur. Sed cum jam Dominus mirabilis in Sanctis ſuis eundem in gloria amplius, quam io terrie, vellet exaltare, fecit præ-

B nominatum ejus ſanctum corpus a loco, in quo jaoebat, in alium, ubi magis frequentaretur & hooorasetur, transferri: ductum namque eſt in civitatem Lucanam ..... Erat interea ejuidem civitetis epiſcopalem tonent cathedeam Joanoet venerabilie præſul *&c. Plura hic non tranſcribo. Sufficeris unus ſolum annotaſſe, Joannem epiſcopum, hujus nominis primum, ſacrum quidem corpus ſub finem ſeculi* VIII. *Lucam tranſtuliſſe, ſed non e vicinia urbis Populonienſis; illum vero, qui tranſlationem conſcripſit, cujus exordium dedi, ſeculo* X. *antiquiorem non eſſe, ut patebit ex dicendis n.* 15. *Credo quidem, fiaceræ cum Actis præ manibus habuiſſe, in quibus legeris, Joannem* S. Reguli *corpus Lucam deferri curaſſe e loco maritimo; ſed dum hunc territorii Populonienſis eſſe exiſtimavit, in errorem lapſus eſt ipſe, atque alios pertraxit. Cetera, quæ de tranſlatione a Joanne præſule facta narrat, quoad ſubſtantiam & præcipua adjuncta non differunt ab iis, quæ habent ejuſdem tranſlationis Acta, ab Ughello*

C *edita tomo* I. *Italiæ ſacræ col.* 847. *Hæc a dicta errore immunia ſunt; proferenturque poſt hunc Commentarium, in cujus paragrapho ultimo a Florentinii aliorumque cenſuris vindicabuntur.*

ſed Waldo Lucam tranſtatum fuiſſe, ex vetuſtis inſtrumentis demonſtratur

7 *Porro* S. Regulum *ex urbis Populonienſis vicinia a Joanne epiſcopo Lucam non fuiſſe delatum, ita evidentiſſime demonſtro. Joannes in epiſcopatu ſuceeſſit Peredeo; de quo ita Ludovicus Antonius Muratorius tom.* 3. *Antiquitatum Italicarum medii ævi col.* 572. Denique viſuntur ibidem (*in archivo archiepiſcopi Lucenſis*) poſtremæ ejus (*Peredei*) tabulæ ſcriptæ anno IV. Caroli Francorum regis, die XVI. Martii, Indictione I., hoc eſt, anno DCCLXXVIII.: quibus poſitis facile intelligimus, ipſius vitam protrahi potuiſſe uſque ad eonum DCCLXXX., ab Ughello *tomo* 5. *Italiæ ſacræ in Appendice col.* 1516. memoratum. *Itaque Joannes cathedram Lucenſem non aſcendit ante annum* 778. *vel* 780. *At iſtis temporibus ſancti Martyris corpus non quieſcebat in Populonienſi territorio. Conſtat hoc ex inſtrumento, cujus Florentinius in Opere poſthuma, quod Etruſcæ pietatis Origines inſcribitur, cap.* 9. *ita meminit:* Jam vero fugato Deſiderio rege, & Carolo rege Francorum regnaore in Itelia anno quarto, Indictione prima, nimirum DCCLXXXVIII. MONASTERIUM B. REGULI MARTYRIS CHRISTI, UBI AUCT. CORPUS EJUS REQUIESCIT, locupletari, eppa- J. L. ret ex inſtrumento; ACTUM AD IPSAM DEI ECCLESIAM IN WALDO, TERRITORIO LUCENSE. *Ejuſdem inſtrumenti mentra etiam fit tome* 10. *Italiæ ſacræ Ughelli, a Nicolao Coleto editæ, in Addendis & corrigendis col.* 279.: *ubi illud manoſe* Martio ... anno Chriſti DCCLXXVIII. *ſcriptum eſſe dicitur. Menſis Martius Indictionis primæ & anni quarti, qua Carolus magnus in Italia regnavit, a Muratorio laudato eidem anno* 778. *inuitlitur; & tenendi debet, uti examinanti patebit: unde in Florentinii Opere poſthumo numerus annorum* 788., *quem vitia typographi irrepſiſſe credo, minuendus eſt ad* 778. *Infra n.* 52. *alia duo producentur monumenta donationum, factarum eccleſiæ* S. Regoli *in Waldo: quorum alterum exaratum eſt anno* 770. *alterum* 774. *vel* 775. *Utrumque dicti loci nomen exprimens proxime adjungit, ſancti Martyris corpus ibi quieſcere. Sed ſi* S. Regulus *in Waldo, territorii Lucenſis loco, ſervabatur, antequam in cathedra Lucenſi Peredeo Joannes ſucceſſit, quomodo hic tempore ſui epi-*

E *ſcopatus illum Lucam tranſferre potuit e vicinia urbis Populonienſis, ubi non amplius erat?*

8 *A quo & quo tempore ſacrum pignus in Waldo depoſitum fuerit, incompertum eſt: neque etiam conſtat, an illuc allatum fueris ex Populonienſi territorio: credibile tamen eſt. Ex chartis donationum numera præcedente memoratis certum eſt, Waldum Sancti corpus poſſediſſe ub anno* 770. *Alia dua ſubjunge inſtrumenta, e quibus velle iaſeres, illud diu ante ibidem condirum fuiſſe. Tomo* 2. *Antiquitatum Italicarum col.* 611. *hæc ſcribit Muratorius:* Item in altera *charta*, exarata anno primo, Aiſtulfi viro excellentiſſimo rege, Indictione III., id eſt, enno Chriſti DCCL. Tanualdus presbyter Walprando epiſcopo Lucenſi pollicatur, ſe iuite famulaturum eccleſiæ ſancti Reguli in Waldo ſub pœna CC ſolidorum bonorum Luceoſium. *In eodem tomo col.* 1041. *aliud adfertur inſtrumentum venditionis, factæ Tanualdo presbytero a Clauſulo eive Lucenſi anno* 746. *verba in illo ad propoſitum facientia hæc occurrunt:* Contiadedi * tibi, Tanualde, venerabili presbytero de beato ſancto Regulu *&c. Ex his ſatis colligi poteſt, Waldum ſacro theſauro ditatum fuiſſe ante medium ſeculi* VIII.

F

9 *Diu apud geographos inutili labore quæſivi locum, ſub* Waldi *nomine tot vetuſtis monumentis celebratum, ex quibus etiam eruitur,* S. Regulum *ſumma ibidem in veneratione fuiſſe. Aliquæ tabulæ topographicæ in agro Piſano notant vicum* S. Regolo, *Liburno trium circiter, Luca vero ſeptem fere borarum itinere diſtantem, atque ita ſorte dictum, quod Sanctus loci ſit patronus. Sed* Waldum, *in cujus eccleſia corpus ſancti Martyris ſecula octavo quievit, ad diœceſim & territorium urbis Lucenſis pertinebat: unde hic locus ab illo diverſus ſit oportet. In ſæpe laudata Muratorii Opere de Antiquitatibus Italicis tomo* 4. *col.* 733. *producitur inſtrumentum concordiæ anno* 1099. *initæ inter canonicos eccleſiæ Lucenſis S. Martini, & Widonem quemdam ejuſque partibus addictos. ex illo diſcimus,* Waldum *ſitum fuiſſe in ea tertarum Lucæ ſubjectarum tractu, qui ad Occidentem verſus mari Tyrrheno adjacet inter fluvium Auſarem & diœceſim Lunenſem, nunc Sarzanenſem. Verba, e quibus hoc deduco, ex ipſo inſtrumento accipe, barbaræ latinitate conſcripto:*

Hi

AUCT. J. L. a l. e. hora

Hi omnes ore proprio juraverunt ad ſancta Dei Evangelia, quod ab hac ora * in antea, dum vixero, ſtudioſe noo offendam, neque offendere faciam, neque de habere, neque de perlooa in rebus beati ſancti Martini & canonicorum ejus, ſeo * clericorum, qui ſunt ad ſtrada * Montemagni ulqoe ad mare, & ad loco, qui dividit res beati ſancti Martini inter Fabianula & Waldum, ulque ad caſtrum, quod dicitur Pedoni. *Qui haec juraverunt, ſub inſtrumenti imitum dicuntur graves intuliſſe injurias* hominibuada curtibus de canonici * jam dicti ſancti Martini de loco & finibus Maſſagroſi, & Rilcerulo, & Waldo, & Montilciana. *Tabula geographica Blaviana, tom. 8. folio 161. verſo rempublicam Lucenſem exhibens intra exiguum terrae ſpatium notat* Maſſarola, Pedooa, Fabialla: *quae nomina tantam affinitatem habent cum* Maſſagroſi, Pedoni & Fabianula, *ut dubitandum non ſit, quin iis ſignificentur illa ipſa loca, quae in addutto inſtrumento memorantur. Hoc autem cum ſatis aperte innuat, quod dictis locis* Waldum *fuerit vicinum, in iiſdem, quibus illa, territorii Lucenſis partibus ſtatuendum eſt. At tabulae Blaviana, cui & aliorum charta topographicae conſentiunt*, Maſſarola, Pedona & Fabialla *ponunt in ditionis Lucenſis maximis tractu, inter Auſerem & limites dioeceſis Sarzanenſis; igitur & Waldum in eodem collocandum eſt. Hujus ſitum ſi Florentinus aliique ſcriptores Itali detexiſſent, atque inſtrumenta hactenus allegata ante Operum ſuorum editionem vidiſſent, non tam graves errores commiſiſſent; qui infra a n. 50. referentur opportunius & refutabuntur.*

a l. e. de praedio canonicorum

B

10 *Sancti* Reguli *corpus Waldo Lucam translatum fuit a Joanne epiſcopo, quem ab initio anni* 783. *uſque ad finem Julii anni* 800. *eccleſiae Lucenſi praeſuiſſe demonſtrari poteſt ex monumentis a Muratorio editis tomo* 5. *Antiquitatum col.* 417., *& tomo* 6. *col.* 405. *Translationis Acta dabuntur poſt hunc Commentarium. Abi re non erit nonnulla ex illis hoc loco obiter praelibaſſe. Antiſtes Joannes, qui erga Sanctum piiſſime afficiebatur, ab angelo admonitus, at ejus corpus honorificentiora tumulo Lucae exciperet, ad locum, ubi jacebat, cum elevata urbis Lucenſis pervexit. Illud incorruptum invenit & ſuavem ſpirans odorem: Lucamque religioſa pompa delatum in baſilica S. Martini depoſuit. Cryptam in ea ſubterraneam paulo poſt aedificavit, & in hac ſepulcrum marmoreum, in quo Sanctum condidit: ſupra ſepulcrum vero in crypta altare conſtruxit, & S. Regulo conſecravit: cujus apud Deum intercoſſionem cum multi corporis ſanitatem aliaque beneficia conſequerentur, ab eodem praeſule vel aliquo ex ejus ſucceſſoribus decretum fuit, ut prima Septembris, dies Sancti natalis, per totam diaeceſim celebraretur ea, quantum ex Actis colliga, ſolennitate, quae ad Miſſae auditionem & ceſſationem a laboribus fideles obligarit.*

a tempore quo Lucae in cathedrali honorifice condituſ fuit, celebrem

C

11 *Caeſar Franciottus, qui Sanctorum Lucenſium Vitas anno* 1613. *Italice edidit, pag.* 183. *obſervat, templum urbis primarium, quod antea ſolius* S. Martini *nomen gerebat, poſt ea tranſlatam ſancti Martyris corpus, in multis inſtrumentis vocari eccleſiam* S. Martioi & S. Reguli. *Unum alterumve ex illis repori apud Ughelium. Tomo* 1. *Italiae ſacrae col.* 850. *adfert diploma Carolomanni Italiae regis datum anno* 877. *in quo haec lego:* Gherardus epiſcopus Lucanae eccleſiae, quae conſtructa in honorem ſancti Martini confeſſoris cernitur, & in qua ſanctus Regulus requieſcit *in corpore. Ibidem col.* 853. *Adalberti marchionis, quem circa annum* 927. *obiiſſe ſcribit, inſtrumentum producit; in quo haec verba invenio:* De decima portione eccleſiam S. Martini & ſancti Reguli invenimus, ut uſque in finem ſaeculi habeat. *Ex his concludo, quod Sanctus noſter ſecundus a S. Martino fuerit ecclesiae cathedralis patronus. In Italia ſacra Ughelli, a Nicolao Coleta aucta, tom.* 1. *col.* 819. *exſtat bulla Geleſii II. Pontificis, data anno* 1118. *qua inter varias principis eccleſiae conſuetudines etiam haec confirmatur:* Nulla praeterea eccleſiarum Miſſas ſolennes celebret in feſtivitate B. Martini & S. Reguli. *Hinc colliga, feſto Sancti noſtri die in templo urbis primaria, ubi illius corpus quieſcebat, ſummo celebritate ſummoque ſplendore Sacrum ſolenne fieri conſuevisſe: cui ut fideles majori concurſu intereſſent, alias eccleſiis annua Miſſa ſolennis interdicebatur. Quae infra* E *edentur Acta tranſlationis a Joanne epiſcopo factae, iſtius conſuetudinis originem non obſcure indicant. Verba accipe*: Inclyto Joanne epiſcopo, quem ſuperius commemoravimus, Miſſarum ſolemnia in honorem B. Reguli celebraote, plurimorum miraculorum apparuerunt ſigna per divinam virtutem & B. Reguli hooorem .... Ex hac ergo conſuetudine decretum eſt, ut omnes S. Dei eccleſiae Lucenſium longe lateque ſolemnia B. Reguli devotiſſime cum gaudio celebrent, & omnea plebes ibi (*in eccleſia cathedrali ad Sancti ſepulcrum*) veniant adorare, & Miſſarum ſolemnitates celebrare in die, quam praediximus, Kal. Septembris. *Dicebantur olim* Miſſam celebrare *etiam laici, qui illam audiebant & offerebant Domino, ad beneficium aliquod ſibi vel aliis impetrandum; uti oſtendit Mabillonius lib.* 1. *de Liturgia Gallicana cap.* 6. *num.* 4.

documentis intelligitur e

12 *Affirmat Franciottus laudatus, Alexandrum II., qui ab anno* 1061. *Romanam S. Petri Cathedram & Lucenſem ſimul rexit, poſtquam baſilicam SS. Martini & Reguli a fundamentis refeciſſet, ſancti Martyris noſtri corpus locaviſſe in altari, in quo etiam tum aſſervabatur, cum haec ſcribebat: addisque, altare iſtud anno* 1484. *ornatum fuiſſe pulcherrimis ſtatuis marmoreis a Nicolao Civitale Lucenſi cive & ſculptore celeberrimo, eique haec verba fuiſſe inſcripta:* SANCTI MARTIRIS REGULI CORPUS HIC COLITUR. *Idem Franciottus pag.* 458. *narrat*, S. Reguli *ſupſana bis per civitatem Lucenſem in neceſſitatibus publicis circumlata fuiſſe, nimirum menſe Aprili anni* 1527., *& menſe Novembri anni* 1531. *Ex Italia ſacra Ughelli, a Coleta aucta, to.* 10. *pag.* 179. *diſcimus, ad uſum cleri Lucenſis compoſitos fuiſſe* hymnos, antiphonas, & lectiones Officii, quod ſolebat antiquitus recitari in feſto S. Reguli. *Eminentiſſimus dominus Proſper de Lambertinis archiepiſcopus Bononienſis, qui nunc Eccleſiam univerſam feliciter gubernat, lib.* 4. *de Servorum Dei beatificatione & beatorum canonizatione parte* 2. *cap.* 19. *num.* 2. *ex Aſcanio Arnolfino teſtatur, in duobus antiquis Miſſalibus, anno* 1540. *& 1560. Lucae impreſſis, exſtare Litanias in quibus a clero Lucenſi inter martyres invocabatur* S. Regulus. *Ferrarius in Catalogo Sanctorum Italiae elogio* S. Reguli *ſubdit, ab eccleſia Lucenſi illum coli* cum Octava. *Unde patet, eum, ſicut priſcis temporibus, ita & ſeculo praecedente inſigni cultu a Lucenſibus honoratum fuiſſe, qui haud dubie etiam nunc perſeverat.*

13 *Sil-*

A 13 *Silvanus Razzius in Opere de Sanctis & beatis Tusciæ pag.* 116. *ſcribit, quod Piſani contendant ſe poſſidere corpus ſancti Martyris, quia in eorum eccleſia cathedrali ad manum dexteram intrantis eborum ex adverſa ſedis archiepiſcopi ſub antiqua* S. Reguli *pictura hæc verba leguntur:* Sancti Reguli epiſcopi & martyris, ob cujus reverentiam imago hæc facta eſt, reliquiæ & oſſa ad hoc templum tranſlata ſunt ſummo cum honore, curreotibus annis MCDLXXXVIII, die octava Aprilis. *Nunc audi Florentinum in Notis ad Sancti annuntiationem*: Hæc etiam dia S. Regulum cum Felice epiſcopo ejus ſocio Piſis *in* cathedrali venerari, ubi eorum corpora quieſcant, idem Ughellius affirmat. Ferrarius tamen poſt Razzium aliquas ibi reliquias aſſervari, non corpus, ſcripſit, & ubi S. Felix paſſus ſit, ignorari ex tabulis illius eccleſiæ deducit. Equidem ſi idem S. Regulus Piſis & Lucæ veneratur, ut idem dies epiſcopalis dignitas, martyrii ritulus ſnadent, in Piſana eccleſia potius S. Felicis corpus quieſcere cum aliquibus S. Reguli reliquiis dicendum eſſet, quam S. Reguli. Dum enim hæc ſcriberem eminentiſſimus Cardinalis epiſcopus

B Lucenſis Hieronymus Bonviſius ſacras luæ cathedralis reliquias ſedulo perluſtrans, adaperto S. Reguli marmoreo tumulo, invenit ſancti Martyris oſſa candidiſſima, optimeque ſervata, & a quibus pro humani corporis integritate vix aliquæ particulæ deficere poſſint, ut ex Actis illius viſitationis conſtat. Inventa etiam in eadem lapidea arca fuerunt parva ad quadrantis menſuram ænea & vetuſta numiſmata, quorum aliqua penes me repoſita male ſculpium Lucæ urbis nomen præferunt, ibidem illa, ut credere par eſt, tempore tranſlationis incluſa.

14 Alfonſus del Caſtillo in Sacrario Valentiæ pagina 153 *verſa aſſeverat, Benaventi comitem Jannuem Pimentel anno* 1606. *ex Italia, ubi tunc morabatur; miſiſſe in Hiſpaniam ad collegium Valentinum, a Joanne Ribera urbis archiepiſcopo & patriarcha Antiocheno fundatum, corpus* S. Reguli *martyris. Hinc Tamayus eum ad* 1. *Septembris Martyrologio ſuæ Hiſpano ita inſernit:* Populoni in Tuſcia S. Reguli Africani epiſcopi, qui, fede eclicta, Italiam veniens, a Totila Hunnorum (*imo Gothorum*) rege pro-

C vinciam graſſante comprehenſus, pro Catholicæ veritatis confeſſione ore gladii martyr occubit. Cujus ſacra liptana primum Lucæ poſtea Valentiæ Hiſpaniæ tranſlata &-in collegio patriarchæ Joannis a Ribera eecondita, ibidem honorifice quieſcunt. *In Notis Alfonſum eitat, cujus teſtimonio nixus aſſerit, ſocrum depoſitum Lucæ Valentiam tranſlatum fuiſſe. Sed ſi eminentiſſimus Cardinalis Hieronymus Bonviſius, qui ab anno* 1657. *uſque ad* 1677. *eccleſiam Lucenſem rexit, Sancti corpus fere integrum in ſua cathedrali repererit, alterutrum fatendum eſt, vel quod collegium Valentinum exiguam tantum illius partem ex Italia acceperit, vel quod ſub nomine* S. Reguli *honoret tranſmiſſum corpus aut notabiles reliquias alicujus martyris a noſtro diverſi & e cryptis Romanis extracti. Lucæ apud moniales cæcubit Angelorum, & apud religioſos Ordinis Servorum beatæ Mariæ Virginis nonnulla quoque Sancti noſtri reliquiæ ſervantur; teſte Franciotto pag.* 527. *&* 563. *Idem pag.* 580. *ſcribit, Presbyteros Congregationis Lucenſis beatæ Virginis in eccleſia ſua venerari unum e Sancti dentibus & fruſtum mandibulæ ejus: ſed hoc grande eſſe non poteſt, ſi, ut affirmat Florentinius, ex Actis viſitationis certum eſt, quod a Sancti oſſibus, in cathedrali ſervatis, pro humani corporis integritate vix aliquæ particulæ deficere poſſint.*

AUCT. J. L.

ex Actis viſitationis certum eſt, ejus corpus neque Piſis delatum fuiſſe

uſque Valentiam, nec niſi exiguas reliquias aſſervare cathedralem Lucenſem ſeparet.

§. II. Antiquitas & fides Actorum examinantur: notantur, quæ in iis falſa aut ſuſpecta; his accenſetur miraculum corporis, abſciſſum caput geſtantis.

NOn dubito, quin *Acta* S. Reguli, *quæ ex veſcio quo codice bibliothecæ Vaticanæ deſcripta ante me habeo, illa ipſa ſint, de quibus Baronius loquitur in notis ad Sancti annuntiationem: etenim non modo quatuor verſus Beda ſappoſititi* Septembris Regulus *&c., ſed verba etiam illos proxime præcedentia, quæ ſupra n.* 4. *invenies, in Actis noſtris & in iis, quæ Baronius vidit, eadem plane ſunt. Nunc lectorem remitto ad obſervationes Florentinii eodem numero* 4. *a me tranſcriptas. Illis expenſis facile concedet, Acta a Baronio viſa & conſequenter etiam, quorum apographum habeo, ex Lucenſis eccleſiæ cathedralis archivis defluxiſſe, eorumdemque ſcriptorem ex Ms. Wandelberti Martyrologio ibidem aſſervato (quod Bedæ eſſe putavit) iſtos verſus accepiſſe, a clericorum forte aliquo immutatos & Sancto noſtro adaptatos. Hinc ſequitur, ut auctor Actorum junior ſit non tantum Wandelberto, ſed etiam ipſius Martyrologio apographo Lutenſi, quod depravatum exſtat in codice* ante quingentos annos *exarato, uti affirmat laudatus Florentinius, qui poſt medium ſeculi* XVII. *ſcripſit. At licet codex iſte vetuſtior ſit, quam Florentinius judicavit, antiquitate tamen ſeculum* X. *non multum excedere poteſt; nam* 58. *dumtaxat ante illud annis Wandelbertus Martyrologium ſuum conſcripſit, quemadmodum oſtendit Bollandus tomo* 1. *Januarii in Præfatione pag.* LII. *Itaque vix credibile eſt, quæ mihi præ manibus ſunt Acta* S. Reguli, *dicto codice recentiora, vetuſtate ſuperare ſeculum* X.; *cujus inter initium & annum ſancti Martyris emortualem plus quam tria ſecula cum dimidio intercederunt.*

E

F

Acta ante ſeculum 10. *ſcripta non ſunt*

16 *Antiquiora* S. Reguli *Acta, ut patebit ex dicendis num.* 20., *olim quidem cuſtiterunt; ſed quæ nunc exciderunt cuiſtimo. Certe non ſervantur in archivis eccleſiæ cathedralis Lucenſis, uti nos docuit Florentinii littera, Lucæ* XVII. *Septembris anno* 1664. *ad Papebrochium miſſæ; quarum fragmentum ad hunc diem ſepoſitum ita incipit:* Canonici cathedralis Lucenſis eccleſiæ, penes quos jacet corpus S. Reguli, optarent de eo aliquid vetuſtioris notitiæ, ſi penes vos ſit, quam quod exſtat in eorum libris Paſſionariis. *Epiſtola ita concluditur:* Præter noſtra de Sancto monumenta, ex quibus aliqua nos excerpere memini, ſiquid vetuſtius aliunde penes vos eſſet, indicare dignetur humanitas tua. *Sancti Vitam vetuſtiorem non habemus quam eam, de cujus antiquitate jam actum eſt, & in cujus fine leguntur quatuor carmina ex corrupto Wandelberti martyrologio Lucenſi deſcripta, & Bedæ male attributa:* quæ pariter, *inquit idem Florentinius citatus num.* 4., iſidem verbis ſcripta leguntur ad calcem Vitæ ſeu Paſſionalis S. Reguli in

vetuſtiora exciderunt ſaltem Lucæ in archivis eccleſiæ cathedralis non exſtant

uno

AUCT. J. L. non ex magnis hœdinis codicibus Paſchaſinis canonicorum Lucenſium,

17 *Licet biographus a morte Sancti, cujus geſta deſcribit, plurium ſeculorum intervallo ſit disjunctus, non ideo tamen fides ei abroganda eſt, ſi prudenter credi poſſit, quod a ſe vel ab aliis conficta non obtrudat.* In S. Reguli *Actis, quæ ejus vitam & corporis translationem enarrant, & multis ſeculis, ut jam oſtenſum eſt, poſt ejuſdem martyrium conſcripta ſunt, duæ tantum res occurrunt ad Sanctum propius ſpectantes, quas ex auctoris ingenio profectas eſſe affirmare auſim. Altera eſt, quod Totilam, ſub quo Sanctus paſſus eſt, in pugna contra Narſetem gladio cæſum eſſe dicat*, quia S. Regulus prophetico ore cum ſuis dapibus prædixeret perieturum. *Procopius lib. 4. de bello Gothico cap. 32. Totilam lancea tranſfoſſum ſcribit; aliorum etiam narrationem adfert, ſecundum quam ſagitta confixus fuerit. Verba autem, ob quæ ſanctum Martyrem prophetam fecit, ea ſunt, quibus regiis miniſtris reſpondiſſe* B *narratur.* Ad illum ire paratus ſum, qui ſervis ſuis æternas epulas præparare dignetur. Totilam certe cum ſuis paſtionibus reipuo, quod eum perituris depibus eſt ipſe perfidus periturus. *Antitheſim hic agnoſco, qua æternæ æterni Regis epulæ opponuntur perituris periturî regis dapibus, ad quas Sanctus forte invitatus erat; non vero ullam prædictionem prophetticam de morte Totilæ, quem decem fere annis poſt S. Reguli martyrium regnaſſe patebit ex dicendis n. pu. 46. Res altera, quam omnium forte primus aſſeruit, eſt, quod Sancti corpus Lucam portatum fuerit a vicenia Populonii. Id falſum eſſe evici paragrapho præcedente num. 7. Ibidem num. 6. verba dixi, quibus biographus ſuam tranſlationis narrationem exordiatur: reliqua nos edam ob rationes, quæ adferentur in fine hujus Commentarii.*

18 *Fidem etiam non merentur, quæ biographus* C *refert de puella hircos, vel ut ego credere malim, capras paſcente, quæ ſanctum Martyrem Totilæ miniſtris prodidit, ideoque hunc ſexui ſeminine tam infenſum reddidit, ut nulla olim mulierum in ejus templo dormire, imo ne quidem juxta illud tranſire auſa fuerit. Sed hac Vitæ auctor non commentus eſt: addit enim ita eſſe in* auribus plebis vulgatum, *quæ nimium credula ineptat de Sanctis fabulas circumferre ſoles. Ex populari traditione forte etiam accepit, quod mirabili Sancti ſepulturæ ſubjungit, nimirum neminem circa ejus eccleſiam equitare vel venari potuiſſe, quin ipſi aliquid impedimenti obvenerit. Quæ narrat contigiſſe, poſtquam cæmiſſecs Sanctæ caput abſcidiſſent, merito etiam ſuſpecta haberi poſſunt. Sunt autem hæc:* S. Regulus *caput manibus acceptum a loco, ubi amputatum fuerat, geſtat uſque ad lignum quodam duobus inde ſtadiis diſtans: ligno inſidet uſque ad adventum SS. Cerbonii & Felicis, quibus angelus ejus martyrium annuntiaverat: hi Sanctum alloquuntur & ab eo petunt, ut ſurgat & pergat ad locum, ubi ſepeliri velit: mox truncum corpus iterum ſe in pedes erigit, & cum capite progreditur, quantum eſt jactus lapidis: tandem illud a SS. Cerbonio & Felice terræ mandatur, in qua gradum ſiſtebat.*

19 *Licet prodigioſam illam capitis geſtationem biographus forte veſtiverit aliquibus adjunctis, ut mirabilior appareret, ipſam tamen miraculi ſubſtantiam ſcripto prior non vulgavit. Præceſſit quatuor verſuum ſæpe memoratorum auctor, quem illo ſub nomine Bedæ citavit. Diximus eos legi* D *in depravato Wandelberti Martyrologio, quod Lucæ exſtat in codice, quem Florentinius inſpexit & ante 500. annos ſcriptum fuiſſe judicavit. Sed dicti Martyrologii corruptor, qui intelligi poteſt ſex integros ſeculis poſt Sancti martyrium verſus iſtos compoſuiſſe, ſecura fide dignus non eſt: quia capitis geſtatio ab illo aſſerta vetuſtiore teſtimonio non confirmatur. Duplicia mox Acta S. Cerbonii proferentur, quorum ſcriptores & biographo noſtro & verſuum auctore, ut putamus, antiquiores de* S. Reguli *martyrio & ſepultura agunt: at de dicto miraculo nullam mentionem faciunt. Hinc ſuſpicio eſſe poteſt, illud ex erronea vulgi opinione originem ſuam traxiſſe. Sancti Martyres ea-* E *pite minuti ſæpe olim pingebantur aut ſculpebantur, quemadmodum S. Regulus exhibetur in imagine, Vitæ ejus præpoſita apud Francottum pag. 178., videlicet erecte corpore & capite intra manus ante pectus ſublato. Imagines ita pictæ vel ſculptæ ad exprimendum mortis genus rudo vulgus facile induxere potuerunt, ut crederet id, quod oculorum ſenſus menti primo ſuggerebat, nimirum martyres, quos ita illis intuebatur, ambulaſſe abſciſſum caput ante pectus ferentes: Potuit hoc, inquit Papebrochius tom. VI. pag. 38., ſemel iterumque revera contigiſſe; ſed agoito ſemel illo, quod tam multos in errorem induxit, fallaci principio; de nullo ſacto poteſt prudenter credi, cujus Acta non ſint omnino ſinceriſſima: qualia certe non ſunt, quæ S. Regulum caput ſuum geſtaſſe narrant. Ibidem ex S. Chryſoſtomo rationem aliquam ſubjungit, in qua fundatur modus ſic pingendi martyres capite truncatos. Legi etiam poſſunt, quæ habet tom. III. Aprilis pag. 106., ubi & de aliis agit erroribus populatibus, quibus picturarum ſculpturarumve imaginum monumenta occaſionem præbuerunt.*

20 *Quæ Vitæ auctor ex ſuo ingenio vel ex* F *vulgi traditione falſa aut parum credibilia de* S. Regulo *ſcripſit, jam ob oculos poſita ſunt. Quid de cæteris ſtatuendum ſit, ex ſequentibus intelliget. Noſtris antiquiora de ſancto Martyre Acta extitiſſe teſtatur auctor Vitæ S. Cerbonii epiſcopi Populonienſis, quam Nicolaus Coletus tomo 3. Italiæ ſacræ Ughelli col. 703. inſeruit, quamque ipſa ſcriptam fuiſſe putat ante tempora Caroli Magni. Licet hæc fua Coletum forte fallat opinio, credimus tamen vetuſtum eſſe monumentum illud, cujus S. Cerbonis Acta meminerunt, dum* S. Reguli *martyrium & ſepulturam his verbis perſtringunt:* Illo nempe in tempore Totila rex perfidus crudeli examinatione cum ſatellitibus ſuis Gothis Italiam devaſtebat: beatum vero Regulum, ſicut in DIGESTIS luis legitur, capiteli extraxit * ſententia. Cerbonius vero & Felix ſanctiſſimi epiſcopi cadaver ſui Magiſtri & archiepiſcopi mirifice ſepelierunt. *Quæ ad* S. Reguli *vitam in Africa & in exſilio etiam pertinent, martyrio ejus præmittuntur in iiſdem S. Cerbonii Actis. Altera hujus Acta ſervamus, quæ, ut in fronte noſtri apographi notatur, exſtant in codice 6453. bibliothecæ Vaticanæ, quæque Orlendius in Orbe ſacro & profano parte 2. lib. 3. cap. 43. num. 7. omnium typis vulgata eſſe affirmat. In his, ſi rem ipſam ſpectet, eadem de Sancta noſtro referuntur, quæ in Vita S. Cerbonii a Coleto edita. Quia vero hujus auctor erat antiquior de* S. Regulo *inſtrumentum, quod* Digeſta *appellat, haud dubie ex illo accepta ſunt, quæ de*

ſanctis

---

auctor ingenio ſuo confictæ

& vulgi traditione falſa eum ſuſpecta reſert hoc loco modo pertractam

quia ſuppoſitum auctoris ſuffulciunt, ſuffulciuntur, unde videnda

* al. exſtant

A *ſancto Martyre narrat tum ipſe, quam alter, qui S. Corbonis ejus diſcipuli geſta nondum in lucem edita conſcripſit. Sed præcipua rerum omnia capita, quæ uterque de S. Regulo refert, etiam in hujus Actis recentioribus leguntur: igitur ea, in quibus hæc eum illis concordant, fide meruntur, utpote ex eodem vetuſtiore monumento hauſta.*

prudenter credibilia à certanis, ab quæ Sanctii Acta longe non diſcrepant

21 *At inſtrumentum illud, cujus memini biographus noſter, dum Sanctii martyrium ſecunda enarrare incipit ab his verbis*, Quocirca prout in Geſtis iovenimus, decleramus, *idem ſit cum illo, quod citatur in Actis S. Corbonis editis, manifeſtum mihi non eſt. In narratione, quæ allatis verbis proxime ſubjungitur & num. 28. adferetur, ſinceritas & alia, quæ hiſtoriæ fidem conciliant, mihi magis elucere videntur, ut & inſtrumenti antiquitas & biographi in tranſcribenda fidelitas mihi minus ſuſpecta ſit. Prudenter igitur credi poteſt martyrii deſcripto, cui præmittitur*, Quocirca prout in Geſtis &c., *ut & illu, quæ in utraque S. Corbonis Vita leguntur.*

B *Sed quid ſentiendum de iis, quæ biographus noſter de* S. Regulo *narrat, & in ejus diſcipuli Actis non inveniuntur? quæ falſo & ſuſpecta in ſuo ille ingenio & traditione populari hiſtoriæ ſuæ immiſcuit, jam ſupra lectore propoſito ſunt. Cetera, ſi ſano ſenſu intelligentur, pro fidelibus habenda non ſunt, quia modo ſatis credibili referuntur, & ſere non ſunt niſi quædam adjuncta non aliena a rebus, in utroque S. Corbonis Vita enarratis. Harum veritatem ſi admiſeris, illarum veriſimilitudinem non nolle negabis. Dictu hactenus de rebus & iis, quæ res circumſtant, ita intelligenda ſunt, ut non extenduntur ad allocutiones, quas a Sancto, ejus ſocio & Arianis factas eſſe ſcribit biographus. Non nego quidem eas locutas fuiſſe; ſed credibile non eſt, quod uſi fuerint iis verbis, quibus loquentes inducuntur. Cum autem ſermones, quos illis biographus attribuit, valde prolixi ſint, eumque narrationi ſuæ plurimos ſacræ Scripturæ textus intrudat, atque inſuper, ut ceteras ejus evagationes fileam, etiam deſcribit congreſſum Tottilæ cum S. Benedicto, aliaque non pauca de regis iſtius factis & morte commemorans ab inſtituto plane alienus; ego quam*

C *ſcripſit de* S. Regulo *hiſtoriam, licet ex parte fide dignam, ut jam oſtendi, odeadam non cenſui niſi longioribus digreſſionibus interpolationibuſque reſectis, quæ ſine faſtidio legi non poſſent. Illud autem fideliter præſtabo, nil prætermiſſurus, quod ad Sancti vitam quoquomodo ſpectet. Dein ex utriſque diſcipuli ejus Actis ea ſubjungam, quæ biographi noſtri hiſtoriam plurimum confirmant. Ex aliis etiam auctoribus aliqua adferentur, quæ in hactenus memoratis inſtrumentis non reperiuntur. Paragraphus ſequens nihil fere niſi undam illorum narrationem continebit, cujus contextus hiſtoricus ne interrumperetur, in paragraphos 4. & 5. reſervavi obſervationes & diſcuſſiones quæſtionum, quibus vel materiem vel occaſionem præbent ea, quæ nunc tranſcribere aggredior.*

AUCT. J. L.

§. III. Sancti Acta, longioribus interpolationibus reſectis; aliqua ad ejus vitam ſpectantia ex aliis inſtrumentis.

Solicitando Sanctii pro gregis examine cum Arianis; qui cum indignis modis tractant.

Impiam

S*anctii Vitam, præmiſſo verboſo Prologo, in quo nil notatu dignum adfert, ita exordiuntur biographus:* Beatiſſimus igitur Regulus, ſicut viri eruditiſſimi tradiderunt, cum per Africam archiepiſcopali celebraretur culmine ſublimatus, & Catholica fide commiſſam ſibi gubernaret eccleſiam, cœpit ipſius * Arrianorum fons veneno peſtifero ſoxicoque menare. Docebat namque idem præcipuus Paſtor ſibi attributum populum, quomodo Dei Filius *&c. Inſerit his Eccleſiæ doctrinam Arianorum erroribus appoſitam, ad cujus fidem Sanctius plebem hortatus fuerit. Mox Arianas introducit ſe ejus* E *prædicationi opponentes, & fidelem populum pervertentes; quorum etiam hæretica dogmata allegat. Tandem ita pergit:* Tunc beatus Regulus, pater Africæ & Domini athleta improborum facinus prohibendo cœpit corripere & fortiter repugnare, quatenus Dei populum e ſetenæ dominatione liberet, & ſuo Creatori, prout decebat, reſtauraret. At vero illi, quos prædicta hæreſis commeculaverat, in tente furoris face contra eumdem Dei Femulum exſrſerunt, ut non ſolum ſe ab errore nollent compeſcere; verum etiem verba Dei ab eodem audire non dignabentur: inſuper minæ mortis in eum jeculabantur .... Igitur illi, qui prædicatione beati Reguli fuerant offenſi, cœperunt inſauſtis jaculis vulnerari; dum projectis boni Paſtoris monitis ſeſe Arrianorum trediderunt inſaniæ: nimirum itaque inſidiantes ei a ſuis eum finibus expellere conati ſunt.

& ad vanitatem auctorum propagatum

23 Interea beatus Archiepiſcopus cantum ſcelus ab Arienorum auctoribus propaginatum * conſiderans, ſeque etiam tua repugnatione nihil proficere, ... convocatis ... aliquantis ex proprio clero, ſic eos benigna alloquitur voce: Fratres & comparticipes fidei Catholicæ, in quantum perlecutio contra nos melorum increverit, bene videtis; hac igitur relicta terra eum peſſimis hominibus, in aliem ad ſerviendum Deo pergamus. *Sequuntur textus & exempla e ſacris Literis deſumpta, quibus ſanctus Præſul congregato clero oſtenderit, ſe licite, rebelli gregerelicto, in alias terras migrare. Mox ſubdit:* Talibus denique atque aliis multis ad medium ductis exemplis, cœperunt quidam ſuorum dicere, ſe quocumque vellet ire, paratos ſequi, magis eum illo cupientes mori, quem ſine illo vivere .... Tunc S. Regulus in orationem ſe eum ſuis diſcipulis dedit orans ac dicens: Domine Jeſu Chriſte, Fili Dei omnipotentis ... tu nobiſcum ſemper eſſe digneris, & locum nobis præparare opportunum, & noſtros in viam pecis dirigere pedes, ut ſervire ec quiete ſemper tibi famulari poſſimus, qui coxterno Deo Patre &c. Cumque reſponſum fuiſſet, Amen; ſenctus idem Regulus relinquens rura aecolis, propriaque dimiſſa ſede, duobus epiſcopis comitibus & tribus presbyteris, duobuſque dieconibus, Tuſciæ terram pacificus novuſque hoſtes pedibus ettigit. *Hos & præcedente numero comprehenſa, quæ paucis lineis abſolvi potuiſſent, textibus ſacris & longis interpolationibus adeo amplificata ſunt, ut tres fere ſolis paginas in apographo noſtro impleant,*

AUCT. J. L. *compilator prioribus fidem, in ſequentibus, ubi ſolitarium vitam duxit:*

24 *Narrationem ſuam ita proſequuntur biographus*: Et quia Sanctis io hoc ſæculo non deſunt tentationis certamina, dum Tuſciæ partes peteret, ventoſis in fluctibus ſurrexit furibunda tempeſtas; contra quam nautica ſe ſuccinxit ſolito turba paratu: cœperant enim alta mugire tonitrua, fulguraque micare, cæli quoque facies aeris nubibus permutari, marinus fragor furoris ſui fluctus oſtendere. Omnium animos in navi terror invaſit, & uſque ad deſperationis pene voraginem traxit. Solam vero beati Reguli mentem terror non potuit in deſperationis barathrum immergere, quia erat confidens Domini de pietate ſui. Poſitis autem genibus, mundi deprecatus eſt Conditorem, ut inter tremulas undas navis ejus fieret gubernator; & a tanto periculo ſuos exulea liberaret; cujus orationem protinus deſiderabilis eſt ſequutus effectus. Pelago enim data eſt ſtellifera concordia cæli, ita ut nubila metuenda ipſum delererent, & mare proſperis flatibus manſuetudinem priſtinam retineret: factumque eſt B in illo aquarum ſpatio, ut mare pacificum fieret, & nautarum animus ab ingenti ſalvaretur timore. Egreſſus igitur ex pelagi fluctibus, elegit eremitico vivere tramite, & remotis ſioibus loco congruo latitare: quo dum a ſeculi iſtius vanitate viveret ſequeſtratus, ferarum, multorumque animalium honorabatur quotidie famulatu.

a puella Totilæ ut arbitris prodatur ejus meretricium:

25 Et cum multa per eum Chriſtus in eodem loco ſigna facere dignaretur, fama eum Totilæ regi perfido nuncinvit: qui mittens ex obſequio S. Regulum ſibi accerſiri præcepit. Miſſi quidam juvenes ad ejus hoſpitium pervenerunt: ſed ipſum ſedentem atque legentem, dum tribus ante eum vicibus tranſiſſent, videre minime potuerunt. Erat autem non longe puella beſtias & hircos paſcens, quæ egregium Virum lævis carnifitibus indicavit; quæ futuris mulieribus atque hircis non modicum præbuit detrimentum. Nulla ſane mulierum in ejus aula ſanctiſſima ſopore modico manere præſumac aut refecta poterit inveniri: quia in auribus plebis vulgarum eſt, non audere quamlibet mulierem in ejus domo temeraria præſumptione quieſcere, nec juxta eccleſiam ejus licitum eſſe tranſire, agente C Domino per ſervum ſuum Regulum. Videntes autem eum miniſtri, qui a rege fuerant deſtinati, horcati ſunt, ut ad regem pergeret, ne, ſi contemneret, pœnis graviſſimis puniretur. Quibus ille reſpondit: Implere quod Totila juſſit, deſpicio, quod Chriſti, æterni Regis Filii, præcepta contervo: ad illum ire paratus ſum, qui ſervis ſuis æternas epulas præparare dignatur: Totilam certe cum ſuis paſtionibus reſpuo; quod eum perituris dapibus eſt iple perfidus periturus. Hæc audientes carnifices vitam illius capitali extinxere ſententia: cujus caput juxta fontem putantes pro nihilo jactaverunt.

*reſectum caput ab oculis genitus ſuis: ſepelitur a SS. Carboneo & Felice, ab eodem manibus * L. Carbonio*

26 Sed ut oſtenderet Dominus, quibus meritis fuerit honorandus, caput ſuum, quod miſeri carnifices abſciderunt, ſuis manibus levans duobus ſtadiis ipſo, pro quo paſſus eſt, faciente, portavit; & reſedit ſuper quoddam lignum acſi ſævorum gladio non fuiſſet oceiſus. Angelus autem Domini apparuit duobus ejus coepiſcopis Felici & Carbonio * eiſque interfectionem beati Præſulis annuntiavit, dicens: Pontifex veſter interfectus eſt. Et eum hoc diziſſet, ab oculis eorum evanuit. Illi vero Spiritu ſancto ductore perrexerunt, ſedentemque eum invenerunt, ubi, priuſquam decollatus eſſet, ſediſſe D) compertus eſt: qui de morte illius contriſtati, ſed de vitæ pepetuitate gaudentes, dixerunt: Cur nos a tuo conlortio legregaſti, ſanctiſſime Pater? Tecom profundos traſivimus gurgites *&c. Hi & alii SS. Carbonio & Felici ſermones attribuuntur, ex quibus pateat, quantum ſui deſiderium apud eos Sanctus reliquerit. Hunc denique illi ita alloquuntur*: Surge, ſurge, ſanctiſſime Pater, ut io loco voluntatis tuæ valeamus tuum ſepelire eadaver. Mox erectus caput ferena in manibus, quantum jactus eſt lapidis, requievit traditus ſepulturæ.

carnifices penas, mi racula ad Sancti ſepulcrum; templum ei erectum; fidelium concurſus:

27 Occiſores vero ſtrangulati ſunt a dæmone. Unus evaſit cum puella hircorum cuſtode; E qui vociferantes ubique clamabant: O ſerve Dei Regule! Cur nos vinctos eathenis ducis? Qui cum ligarentur, rampebant vincula & currebant ad ſepulchrum: qui venientes ad locum ſalvi facti ſunt, & retulerunt omnia, quæ geſta fuerant. Illi autem homines videntes miracula, quæ per illum fiebant, ædificaverunt ei domum. Unde factum eſt, ut uſque nune non audeat reſidena quis equo circa ejuſdem Martyris tranſire eccleſiam; nec venator in ejus fines feras inſequi poteſt, quod non ei impedimentum eveniat. Sed & multa alia operatur Deus per eumdem laudabilem Martyrem ſuum: & ex longinquo audientes ejus miracula plurimi adveniunt; quorum langueotes ſua vota ſolventes beneficia multa ſuſeipiunc. Paſſus & ſepultus eſt Calendarum die Septembris; cujus honorifice eſt celebranda feſtivitas. Multi invalidi expectant ejus beneficia, ut valentes fiant.

Aliena monuerit narratio ex antiquiore inſtrumento acceptat

28 Illud præterea in præſenti nobis commemorandum videtur, qualiter omnipotens Deus poſt tranſitum beati Regoli archiepiſcopi vindictam in crudeli & impio rege Totila operatus ſit: non enim decet, ut nos tacientes mira facta, quæ Dominus io ſuis & pro ſuis Sanctis operari dignatus eſt, ſaltem aliqua opportune non enarremus .... Quocirca prout in Geſtis invenimus, declaramus. Tempore quo Juſtinianus imperator hominibue laudabilie in Conſtantinopolitanis habitans partibus Romanum tenebat imperium, Baduilas, qui alio nomine Totila nuncupabatur, rex videlicet Gotborum undique congregato exercitu totam magnn cum ferocitate invaſit Italiam. Nam multas ibidem eccleſias deſtruxit, multoſque Chriſtianos impie trucidavit. Depræ- F dationes etiam uſqnequaque & captivntiones faciens, caſtella domuſque multas exuſſit ac diruit. Interea dum in mariiimis eſſet finibus inter Populonientem comitatum *, qui videlicet in partibus Tulciæ eſt conſtitutus, audivit, quod beatus Regulus archiepiſcopus Africæ in illis eremiticam ducens vitam habitaret finibus. Miſſo itaque nuncio, ut ad ſe ſub omni celeritate veniret, mandavit. Qui cum ejus præceptis parere noluiſſet, ad eum venire enniemiit. Quo nudito, tyrannus ira repletus capitalem cædem, ſicut ſuperius dictum eſt, juſſit inferri ſancto Pontifici: quam lætus pro Chriſto ſuſeepit, & cæleſtem januam ſecurus intravit.

* *t. e.* tirreno-tuum

SS. Benedicti & Regoli prædictorum de morte regis Totila.

29 Verum egit hoc Totila non impune, quod, ut ſequens lectio edocebit, iple poſtea turpiter vitam finivit. Per idem tempus nimia erudelitate ac ferocitate ſuccenſus iter faciens per Campaniam ad beati viri Benedicti, qui tunc temporis vivens erat in corpore, cœnobium venit. Quem audiens

A audiens propheriæ ſpiritum habere, probaee conatus eſt, an verum eſſet. *Inferitur hic tota hiſtoria congreſſus Totilæ cum S. Benedicto: mox varia ejuſdem regis geſta & itinera recenſentur: tandem perventitur ad pugnam Gothos inter & Romanos ſub duce Narſete commiſſam, in qua Totilas interfectus fuit anno decimo poſt habitum colloquium cum S. Benedicto, qui illam novem annis regnaturum & decimo moriturum prædixerat. Cæde Gothorum regis enervata, ſubditur:* Sicque factum eſt, ut qui ſanctum Dei Regulum gladio interfici fecerat, ipſe quoque gladio interficeretur.... Non enim præterire poterat, ut non ipſe Totila periret, quia S. Regulus prophetico ore cum ſuis dapibus prædixerat periturum. *Vult nimirum biographus, uti mortis annum a S. Benedicto, ita & a S. Regulo mortis genus prænuntiatum fuiſſe. Deinde poſt veritas antitheſes, quibus Sancti Martyris & Gothorum regis facta & mori inter ſe opponuntur, ſequitur translationis hiſtoria, cujus initium dedi num. 6. Ratio, cur eam non edendam judicem, dabitur num. 54.*

B 30 *Nunc accipe initium Vitæ S. Cerbonii inedita, de qua n. 20. ferme fuit:* Tempore, quo Ariana hæreſis in toto mundo pullularet, maxi- E
Sancti Vitæ brevior ex Actis S. Cerbonii
que apud gentem Guandalorum, quæ Africanam gentem devaſtabat, quæ eamdem quaſi prudivinitate excolebat; erat beatus Regulus archicpiſcopus in eadem regione, qui gratia ſancti Spiritus affiatus prædicare cœperat populum, ut ab hac hæreſi ſe ſequeſtraret, & Chriſti Dei Filium, qui eſt verus Deus, totis viſibus coleret. Sed dum prædicatio ejus caſſo labore deficeret, cœpit ipſe ſanctus Regulus anxie dolere, quoniam gens illa cotidie famulos Chriſti laniabant. Illis vero diebus venien- pater beati Cerbonii, cum videret ipſum Dei Sacerdotem miraculis coruſcantem, & ſanam doctrinam, quæ de Domino Jeſu Chriſto erat, omnibus prædicantem, commendavit eum beato Regulo, ut eum doceret Chriſti doctrinam, quatenus divini cultus ſacras Litteras diſceret. Tunc beatus Regulus docuit beatum Cerbonium omnes ſacras Scripturas, & effectus eſt ejus diſcipulus. Sed dum cerneret beatus Regulus inſaniam pravitatis hæreticæ, relicta fide, qua ſacerdotes alios beabat, alcatis ſibi beato
C Cerbonio & Felice duobus epiſcopis, quos ipſe ſacraverat, pelagi tramitem, celoce ſibi injuncta, cum tribus presbyteris & duobus diaconibus aliiſque ſociis commeantibus, marinis fluctibus iter arripuit. *Hæc periodus valde contorta eſt, & ab exſcribente forte corrupta.*

Inviſibilis, & quatenus vix diſſimulat alterius ufidem Actis, a Celoto vulgatis?
31 Sed dum alta pelagi peragratent, marinus frangot eſt perturbatus, & valida tempeſtas contra eos ſurrexit, & omnes in perturbationes dejecit: ſolummodo beatum Regulum nihil perterruit, quia erat fitus de pierſte Domini ſui. Depreeatus eſt namque Dominum, cui pure deſerviebat, cui cuncta obediunt, ut intra procellas ejus navis fieret gubernator. Cujus omnipotens Deus ſtatim preces audivit; mare vero pacificum extitit & ſuos fervos quietos abire præcepit. Sed dum Romuleos contigetet fines, ſequeſtratus a ſociis cœpit heremiticam vitam ducere, & a Felice famulatum habere. Qui dum hæc peragereet, & multa in eodem loco ſigna faceret, a quibuſdam relatum eſt Totilæ perfido regi: qui miſit luos executores, & præcepit ut ad eum pergeret, &, ſi contemneret, capitalem ſubiret ſententiam. Cujus mox dicti verba compleverunt. Sed beatus Cerbonius & Felix ejus corpuſculum ſepulturæ tradiderunt. Poſt mortem vero Antiſtitis ſui cœpit beatus Cerbonius omnes populos tuere in eidem partibus commorantes, monens eos, ut in oratiouibus & vigiliis, in jejuniis & eleemoſynis exiſtierent, quemadmodum ipſe beatus Pontifex conſuetus erat agere. *Eadem fere omnia habentur in alteris Actis S. Cerbonii. Unum ex his decerpo, quod alibi clare non exprimitur, nimirum* S. Regulum, *uti fugæ, ita & vitæ ſolitariæ ſocios habuiſſe Cerbonium & Felicem:* Venientes autem *tres ſancti Exſules* in Romuleis finibus congruum locum ſibi veodicaverunt, quatenus optimo omnipotenti Deo, ſequeſtratis omnibus, eremiticam duxerunt * vitam. *Cetera non transcribo, tam quia legi poſſunt in Italia ſacra Ughelli a Coleto auctа tom. 3. col. 703., tum etiam quia lectori minus grata eſſet earumdem verum, niſi aliis verbis enarratarum, longa repetitio. Id tamen in memoriam hic revocare licet, quod Actorum typis vulgatorum ſcriptor, uti verba ejus num. 20. relata finem faciunt, antiquiorem videris S. Reguli Vitam. Hoc ejus teſtimonio, cujus falſitas, cum probari non poſſit, præſumi non debet, credi-* E
** f. ducit*
bilitora reddantur quæ ipſe, quæ auctor Vitæ S. Cerbonii mediæ, & plurague, quæ noſter biographus de ſancto Martyre inſeris mandarunt. Sed hæc ſuper re jam ſatis diſſerui a numero 20.

32 *Auguſtinus Florentinus, profeſſione monachus Camaldulenſis, anno 1567. Florentiæ edidit Vitam & morcula SS. Juſti & Clementis, quibus etiam S. Reguli & aliorum cælitum alia inſerunt. Pagina 16. varia recenſet monumenta Mſs., ex quibus hiſtoriam ſuam omnem contexuit. Quamquam hæc in multis rebus mihi valde ſuſpecta ſit, aliqua tamen ad Saullum ſpectantia ex ejuſdem cap. 5. & 6. excerpere viſum eſt, quia cum notis adjunctis narrantur, quæ forte in inſtrumentis invenit, quæ citat. Sunt autem hæc:* Poſtremo B. Regulus cum Juſto, Clemente atque Octaviano, cumque reliqua multitudine in portum Hetruriæ delati cum gratiaeum actione appulere. Et ubi omnes egreſſi optata arena potiuntur, B. Archiepiſcopus illis benedixit. Deinde in oleulo ſancto ſe invicem ſalutantes, quocumque eos divina vocabat pro- F
alia citat inſtrumenta Auguſtinus Camaldulenſis, ex quo nonnulla excerpuit v. 12
videntia, diviſa ſocierate alii alia tenuere. B. Regulus Populoniæ fines cum Cerbonio ac Fœlice diſcipulis primum ingreſſus, mox in remoto nemote abditaque ſylva eremiticam in Domino laudabiliter elegit vitam ducere. Ubi orationibus, vigiliis ac jejuniis vacans, demum ſenio confectus in prædicatione ac defenſione Chriſtianæ fidei martyrii coronam ſibi expetivit Cal. Septembris ad Pootem (quod aiunt) Sacci. Namque ejus ſanctitatis ac prædicationis fama ad aures impii Totilæ perlata, nuſſis fatell·tibus cupite in eremo truncatus eſt. *S. Octavianum in ſuis Actis, quæ ad diem ſecundam hujus menſis examini ſubjicientur, etiam cum Juſto & Clemente dicitur Sanctæ noſtræ ex Africa fugienti comitem ſe adjunxiſſe.*

33 *Sancti* Reguli *Vitam ſuperiore ſeculo Italice deſcripſerunt Cæſar Franciotius & Silvanus Razzius laudati num. 11. & 13. De eo etiam præter multos alios agunt, quicunque fere de Sanctis ſcripſerunt, qui illum ducem in exſilium ſecuti fuerunt, vel fuiſſe creduntur. Sed nihil proferunt, quod in allatis documentis non inveniatur. Aliquos tamen reperi, qui ex quo fonte, quod*
aliquos de Saullo apud ex. ſcriptores legi tur manuſcripta ſolia.

AUCT. J. L. *reſerunt, bauſerint, ignoro. Qui Martyrologium Uſuardi Florentinum auxit ad 2. Septembris in S. Octaviani elogio ſcribit, hunc ſimul cum Sancto noſtro Volaterras Tuſciæ urbem advenisſe. At ſeteri paſſim omnes, qui dicunt illum fuiſſe ſocium* S. Reguli *ex Africana Arianorum perſecutione profugi, affirmant, quod una cum Juſto & Clemente Volaterras adierit; ſanctus vero* Regulus *ſolitariam vitam ductarus cum Cerbonio & Felice ſubſtiterit in territorio Populonienſi, in quo etiam martyrii palmam ſuis conſecutus. Hæc poſtrema indubia ſunt, uti patet ex allegatis inſtrumentis. Ab horum narratione & a veritate plane aliena etiam ſcribit Ludovicus Zacconi in Compendio Vitarum omnium Sanctorum, dum* S. Regulum *ex Africa Romam profectum eſſe ait ad Sanctorum reliquias ibi honorandas, eumque, cum Roma in Tuſciam iter faceret, forte occurriſſe Gothorum regi Totilæ, qui Sanctum, quod Chriſtianus eſſet, juſſerit occidi.*

§. IV. Inquiritur tempus, quo Arianorum perſecutio S. Regulum exſulare coegit; qui veriſimilius in Africa primæ ſedis antiſtes fuit: refellitur Tillemontius ejus a grege abſentiam ſubaccuſans: fugæ & ſolitariæ vitæ ſocii.

B

Quod Sanctus noſter ſe- cum non ſit ſolitarius.

QUæ variis ex documentis paragrapho præcedente colligimus, æque firmam omnia fidem non merentur. *Quæ falſa vel non veriſimilia putamus, jam ſunt n.* 17., 18., 19. *&* 33. *Ex iis, quæ mihi credibilia videntur, aliqua ambigue, confuſe & debilis nudata circumſtantiis enarrantur, adeo ut dubitationibus & quæſtionibus non levibus locum relinquant. Eas nunc diſcutere incipimus: ac prime quidem tempus inquiremus, quo Arianorum perſecutio* S. Regulum *& ſocios ex Africæ auſugere compulerit. Raphael Volaterranus Commentariorum Urbanorum lib. 5. poſt medium, & ex eo Leander Albertus in Deſcriptione Italiæ editionis Colonienſis pag. 79. aſſirmant, Sanctum cum Juſto, Clemente & Octaviano ex patria profugum in Tuſciam appuliſſe,*

C Leone III. Imperante. *Papebrotius tomo 1. Junii pag. 438. typographi vitio ob rationes, quas ibidem adſert, tribuendum eſſe putat, quod apud Volaterranum numerus* III. *irrepſerit pro littera* M, *ſignificante* Magnum. *Verum ſive legas* Leone III. *ſive* Leone M. *imperante, ab errore ipſum non vindicabit: cum ſanctus Exſul ſub ucutro in Etruriam venerit. Certum eſt* S. Regulum *paſſum ſuiſſe ſub Totila. Hic autem quoniam Gothorum in Italia regnum non ſuſcepit ante annum* 541., *neque illud tenuit ultra annum* 552.; *ſancti Martyris exſilium nec differri poteſt ad ſeculum* VIII. *quo Leo III., cognomento Iſaurus, imperavit; neque revocari ad perſecutiones, quas Genſericus Wandalorum rex ſub Leone M., iſtius nominis primo, ed eſt intra annum* 457. *&* 474. *in Africa excitavit. Hæc in aperta luce ponentur numero ſequente.*

ſed ſancto in Africa ad Tuſciam adv. neris, in eccle S. Cerbonii urbis iſtius

35 *Sanctus Gregorius Magnus lib. 2. Dialogorum ca.* 12. *refert, quod S. Cerbonius Totilæ juſſu urſo devorandus objectus fuerit; verum ope divina illæſus evaſerit, bellua ad pedes ejus proſumbente, eoſdemque oſculante. Cujus rei, ſubdit ſanctus Pontifex*, hi, qui tunc præſentes fuerunt, adhuc nonnulli ſuperſunt; eamque cum D omni illic populo ſe vidiſſe teſtantur. *Dein præfectam a Sancto mortem, mirabilemque ejus ſepulturam ita narrare incipit*: In ea namque Populonii eccleſia, cui præerat, ſepulcrum ſibi præparavit. Sed cum Langobardorum gens in Italiam veniens cuncta vaſtaſſet, ad inſulam Ilvam receſſit. Qui ingruente ægritudine ad mortem veniens, cleſicis ſuis ſibique obſequentibus præcepit, dicens: In ſepulcro meo, quod mihi præparavi Populonii me ponite. Cui illi cum dicerent: Corpus tuum illic qualiter reducere poſſumus, qui a Longobardis teneri loca eadem, & ubique eos illic diſcurrere ſcimus? Ipſe reſpondit: Reducite me ſecuſi *&c. Hæc e S. Pontifice, ſcriptoris tocavi, narratione in rem noſtram excerpſiſſe ſufficit. Licet Papebrochius citatus neget, SS. Juſtum & Clementem una cum* S. Regulo *ex Africa fugiſſe, æque idem etiam de S. Octaviano haud dubie cenſuerit: apud omnes tamen certum eſt, quod SS. Cerbonius & Felix ſimul cum Sancto noſtro in Tuſciam exteorres appulerint. Jam vero ſi S. Cerbonius Totilæ temporibus claruerit, ſub quo* S. Regulus *martyrium* E *conſummavit; imo adhuc vixerit, quando Longobardi, qui anno* 568. *in Italiam irruperunt, in eas uſque Etruriæ partes penetrarunt, ubi Populonium ſitum erat; nullum amplius relinquitur dubium, quin ipſe &* S. Regulus, *quem ducem in exſilium ſecutus eſt, ſeculo* VI. *in Tuſciam adventarint. A vero itaque plurimum aberrarunt Raphael Volaterranus & Leander Albertus citati. Ughellus in ſædum etiam lapſus eſt anachronismum. Tomo 1. Italiæ ſacræ col.* 332. *S. Juſtum in epiſcoporum Volaterranorum ſerie ſtatuit ante Elpidium, quem ſynodo Romanæ ſub Symmacho pontifice anno* 502. *habitæ interfuiſſe ſcribit; tomo autem 3. col.* 784. *S. Cerbonii vitam extendit uſque ad* X. *Octobris annı* 573.: *& tamen utrumque præſulem eodem tempore ſimul cum* S. Regulo *ex Africa fuiſſe affirmat.*

rationes adferuntur, cur anno non ſub Geiſmero, ut multi vo-

36 *Ex Vita S. Cerbonii inedita diſcimus, quod cum Felice & aliis ſociis* S. Regulus *ex Arianorum perſecutione profugum ſecutus fuerit, tum Wandali in Africa adhuc dominarentur. Eorum ibi regnum exſtinctum fuit anno* 534., *quando ultimus gentis iſtius rex Gelimer a Belliſario, imperatoris Juſtiniani duce, victus,* F *captuſque fuit & Conſtantinopolim in triumphum abductus. Unde conſequitur, ut Sancti exſilium differri nequeat ultra dictum annum* 534. *Ad hoc uſque tempus tres ſeculo* VI. *Wandalorum in Africa regis fuerunt, Traſamundus, Hildericus, & qui anno* 530., *vel ut alii* 531., *hujus regnum invaſit, Gelimer. Nullo modo veriſimile eſt, Sanctum noſtrum perſecutioni ſe ſubduxiſſe, regnante Hilderico; hic enim urthodoxis præſulibus ſavit, & rei Catholicæ pacem libertatemque, quam Traſamundus ademerat, reſtituit. Auguſtinus Camaldulenſis in Actis SS. Juſti & Clementis, Franciotius in Vita* S. Reguli *pag.* 179. *Benedictus Falconcinius epiſcopus Arretinus apud Orlendium in Orbe ſacro & profano parte* 5. *lib. 3. cap. 31. num. 9., & nonnulli alii exiſtimant, perſecutionem Arianorum contra Catholicos ſub Gelimero recruduiſſe, atque in hac ſanctum Præſulem noſtrum & ſocios fugere compulſos fuiſſe. Verum cum apud antiquos ſcriptores non invenium, Catholicos ſub iſto rege fidei causa ullam perſecutionem paſſos fuiſſe, æque* S.

Regulus

A Regulus, *ut in ejus Actis legitur, altum ob rationem ob Arianis exagitatus fuerit, quam ob eorum hæreticam doctrinam impugnatam & Catholicam defensam; ego recentiorum assertioni acquiescere non possum, fide digna testimonia desiderans. Lego quidem apud Procopium lib. 2. de bello Wandalico cap. 9. cum* Arii placitis *adhæsisse, & apud Victorem Tunnunensem in Chronico*, multos nobilium Africæ *ob eadem rege interemptos fuisse, quorum bona per fas & nefas postea diripiebat: sed an in illos sævus, quod Orthodoxi essent? Credibilius mihi apparet, quod, sicut Hildericum solio deturbatum ejusque affines, ita & multos alios nobiles Afros illo fervente occideris, ut regnum, quod invaserat, sibi stabiliret. Huic nostræ opinioni favet potius, quam obest auctius Hermanni Contracti Chronicon, a Christiano Urstisio Francofurti anno 1585. editum; quod ad annum 530. hæc habet:* Geilamer regnum invadens in Catholicos & in omnes debacchatur, *quos scilicet ob Hilderici partibus stare sciebat aut suspicabatur, nullo conditionis vel religionis facto discrimine. Confirmatur id ex eo,*

B *quod in Fastis sacris nullum martyrem, confessorem nullum reperire potuerim, qui notetur sub Gelimere pro Christi fide mortem vel exilium toleraſſe.*

37 *Theodericus Reinart in Historia persecutionis Wandalicæ parte 2. cap. XI. n. 13.*, S. Regulum *cum sociis in Italiam fuisse asserit sub Hilderici decessore Trasamundo: sed quo circiter tempore id sub illo contigerit, non determinat. Norisius lib. 2. Historiæ Pelagianæ cap. 21. probat, Trasamundum anno 496. die XXIV. Septembris* Guntabundo *fratri suo successisse, & XXVIII. Maii anni 523. regno & vita defunctum fuisse. Mihi videtur nullum aptius tempus invenirí posse, ad quod Sancti & sociorum exilium referatur, quam annus Trasamundi emortualis, vel proxima præcedentes. Rex ille Arianæ sectæ addictissimus, ut auctores coævi & ex his obvii Annalium scriptores referunt, impia edicta vemerat, ne in episcoporum demortuorum locum alii ordinarentur; quod cum transgressi essent provinciæ Byzacenæ antistites, statim Catholicorum ecclesias claudi, & cunctas regni sui antistites exilio multari jussit. Victor Tunnonensis in Chronico centum & viginti, alii multo plures sub tyranno illo e sedibus suis ejectos fuisse scribunt. Arianis*

C *contra Catholicos præsules omnia tum temporis impune licita fuisse, vel ex hoc solo satis intelligitur, quod ipsum Trasamundum quasi invitum adegerint ad S. Fulgentium episcopum Ruspensem rursus in exilium mittendum, quem paulo ante ex illo revocarat, viri videndi & audiendi desiderio capti. Porro persecutionis ista, paulo post initium sæculi VI. ob regis decreti transgressionem nata, continuata fuit usque ad Trasamundi obitum, vel certe sub finem vitæ ejus recruduit, uti ex auctoribus synchronis & coævis eruitis laudatus Ruinartius n. 23. Nec modo vivens, sed etiam mortuus, quantum potuit, Catholicos oppressit; nam Victoris Tunnonensis Chronicon usitatur, quod Hildericus fueris sacramento a decessore suo Trasimundo obstrictus, ne Catholicis in regno suo sui ecclesias speriret, aut privilegia restitueret. Hæc summatim commemorare placuit, ut lector intelligat, fidelium in Africa perversionem, immensum hæresis Arianæ, hujus sectatorum effrænatam improbitatem, qua* S. Regulum *ob veræ fidei propugnationem vexare non cessarunt, donec tandem eum exsulare compulerint; ut, inquam, intelligat hæc & alia, quæ supra num. 22. in Sanctis Actis narrantur, nihil melius congruere temporibus, quam quibus Trasamundus & sub eo Ariani Afros fideles ac præcipue antistites infestati fuerunt.*

AUCT. J. L.

sed sub Trasamundo in exilium fugisse judicem,

38 *Nunc rationem accipe, cur Sancti nostri & sociorum exilium differendum censeam ad annos, qui Trasamundi obitum proxime præcesserunt. Is utraque Vita S. Cerbonii narratur, quod* S. Regulo, *alicujus in Africa ecclesiæ tunc antistiti, a patre eruditus fuerit virtute & Litteris sacris imbuendus, neque in exilium prius discesserit, quam postquam a Magistro suo episcopus ordinatus esset. Jam autem cum* S. Regulus *martyr obierit sub Tunila anno 542., ut infra probabimus, sanctus vero Cerbonius etiam sum vixerit, quando Longobardi, anno 568. Italiam ingressi, Populoniam usque exturberant; utriusque Sancti exilium retrahi non potest ad annos Trasamundi obitum remote præcedentes: major etenim, quam ut facile credi posset, utrique ætati concedenda esset, ut consideranti patebit. Hoc incommodum nos evitamus, qui illorum fugam in Italiam ad posteriores vitæ Trasamundi annos differimus. Admissa*

E *verisimili Baronii, Ughelli tom. 3. Italiæ sacræ col. 784., aliorumque opinione, quæ annum 573. S. Cerbonii emortualem statuit, concedere quidem debebimus, sum, qui ante sunum exilium jam episcopus consecratus erat, 50. & amplius annis eu Tuscia vixisse, & consequenter in senectute valde provecta ad vitam feliciorem transisse: verum ejus Acta inedita, quorum ipsius transcripsi n. 30. & 31., hoc ipsum testantur sub finem:* Erat namque mitæ abstinentiæ, piis operibus pollens, suavis & modestus tam clero quam populo, usque ad decrepitam ætatem pertingens. *In alteris ejus Actis, quæ exstant n. 3. Italiæ sacræ Ughelli, a Nicolao Coleto auctæ, col. 708., hæc lego:* Ad insulam, quæ Elba vocatur, propter crudelitatem Longobardorum receſſit, ibique cum suis claricis latebram fovebat. Jam illi enim ætas decrepita advenerat, quæ illum usque ad finem vitæ protraxit. *Fatemur etiam ex nostra sententia consequi, ut* S. Regulus *in tenta ætate passus fuerit: nam si alicus*

F *in Africa ecclesiæ præfuerit, cum S. Cerbonius ejus fieres discipulus: neque prius exsulaverit, quam post collatum ipsi episcopatus Ordinem; satis commode intelligi non potest, quomodo ad Tunilæ tempora vitam protraxerit, nisi dicatur senex fuisse, dum martyrium subiit. Si velis ipsi* 80. *circiter vitæ annos tribuere, non repugno: nam Augustinus Camaldulensis in Vita SS. Justi & Clementis sap. 6. de eo hæc scribit:* Demum senio confectus in prædicatione se defensione Christianæ fidei martyrii coronam sibi expetivit Cal. Septembris. *Licet auctor mox nominatus in multis nullam fidem mereatur, malo tamen credere ipsum hic non aberrare, quam asserere* S. Regulum *cum sociis fugisse Arianorum persecutionem, sub Gelimere excitatam, de qua tota fere antiquitas.*

Credibilius mihi videtur, S. Regulum in Africa non quidem nomine,

39 *Auctores instrumentorum, quæ transcripsi paragrapho præcedente, atque his recentiores scriptores passim omnes Sanctum nostrum* archiepiscopum *vocant, si martyrologos excipias. Hi ipso titulo rectius abstinuerunt, quem nemo ex præsulibus Africanæ ecclesiæ unquam gessit. Semper ipsi exosum suis* archiepiscopi *nomen, quod soculi fastum ac dominationem magis, quam modestiam,*

AUCT. J. L.

deſtiam, Eccleſiæ miniſtris dignam, redolere videretur. Proſcripſit illud anno 397. concilium Carthaginenſe III. canone 26. decernens, Ut Primæ ſedis epiſcopus non appelletur princeps ſacerdotum, aut ſummus ſacerdos, aut aliquid hujuſmodi; ſed tantum primæ ſedis epiſcopus. *Nec nomini invidia abſterſa ſuis ſeculo VI., quo Sanctus floruit; nam ſynodus Carthaginenſis ſub Bonifacio anno 525. celebrata eamdem prohibitionem renovavit. Itaque* archiepiſcopi *titulum S.* Regulus *in Africa non geſſit; quem proinde veſtius cum martyrologio* epiſcopum *agnominabis. Verum ſi non nomine, an ipſa re & dignitate archiepiſcopus non fuit? Ut affirmem id vero propius accedere, ſufficere mihi videntur, quæ nunc ſubjungo. In omnibus Africæ provinciis, Proconſulari excepta, antiſtites conſecrationis fecere, in quacumque civitate reſideret epiſcopus primæ ſedis erat. Quoniam vero perſecutio contra Catholicos antiſtites non niſi cum morte Traſamundi finem habuit, plurimæ eccleſiæ ſuis paſtoribus viduatæ fuerunt. Unde* S. Regulus, *qui, ut ex ante dictis neceſſario ſequitur, multis annis in Africa* B *epiſcopus fuit, facile in ſua provincia præſulum ſenior eſſe potuit, & primæ ſedis epiſcopatum gerere. In antiquiſſimis Sancti Actis, quæ excuderunt, hæc ejus ſuper alios antiſtites præcelſitatis expreſſa forte ſuis vocibus, apud Afros olim ufitatis; ſed quam junior auctor explicarit per notionem in Italia* archiepiſcopi *appellationem: qui titulus dein tranſierit in recentiorum biographorum ſcripta, quæ edita vel inedita hodie exſtant.*

40 *Præterea Cerbonius in Vita ſua inedita di-*
ſed ni ipſe a-chiepiſcopum ſuiſſe, id eſt, primæ ſedis antiſtitem. *citur cum Felice epiſcopo a Sancto noſtro ordinatus fuiſſe: unde rurſum intelligitur, hunc primæ ſedis antiſtitem fuiſſe, cujus erat epiſcopus in ſua provincia conſecrare. Verum,* inquies, S. Regulus *in ſuis Actis narratur* convocatis aliquantis ex proprio clero *ſuum fugiendi ex Africa conſilium propoſuiſſe: ſed ex iiſdem deduci poteſt, quod Cerbonius & Felix probabilius fuerint e numero convocatorum: non videatur igitur epiſcopi* C *fuiſſe, quia erant* ex proprio clero S. Reguli. *Hoc argumentum, ut mihi videtur, parum urget: nam dici poteſt, biographum vocibus iſtis uſum fuiſſe, ut iis comprehenderet omnes a Sancto advocatos tam epiſcopos quam presbyteros & diaconos: e quibus bi fuerint* ex proprio *ejus* clero, *ut epiſcopus erat, illi vero, ut erat epiſcopus primæ ſedis; cujus juriſdictioni, quæ ſine aliquo proprietatis jure intelligi non poteſt,* Decreta Nicæna ſive inferioris gradus clericos, ſive ipſos epiſcopos, *qui ſunt ex clero ſupremi gradus,* apertiſſime commiſerunt. *Verba ſunt Concilii Africani can.* 238. *apud Thomaſſinum de Veteri & nova Eccleſia diſciplina parte* I. *lib.* I. *cap.* 41. *n.* 18. *Itaque ex eo, quod Cerbonius & Felix fuerint e clero convocato, inferri nequit, eos epiſcopos non fuiſſe; quam dignitatem eccleſiaſticam illis tribuunt non modo S. Reguli & utraque S. Cerbonii Vita, verum etiam omnes paſſim recentiores biographi conſtanti traditioni acquieſcentes. Neque ab hac ideo recedendum puto, quia unſquam determinatur eccleſia, quam in Africa rexerint. Non ſolum res geſtæ, ſed etiam ipſa nomina prorſus ignota ſunt plerorumque antiſtitum, qui ſub Traſamundo in Sardinia, Italia & alibi exſularunt. Ex iis vero, quorum nomina exprimuntur, plures ſunt, de quibus noſcitur, quam cathedram tenuerint, ut videre eſt apud laudatum Ruinartium a nn.* XI. *Quidni his accenſeantur Cerbonius & Felix; quos, licet incertarum ſedium, epiſcopos tamen ubique fere nominatos invenies. Quidni etiam credere liceat S.* Regulum *primæ ſedis antiſtitem fuiſſe, qui illis epiſcopatus ordinem conſuliſſe legitur in Vita S. Cerbonii inedita: quique in omnibus inſtrumentis, de quibus hactenus mentionem feci, archiepiſcopi titulo donatur. Hæc inter duo ſunt, quorum ſcriptores num.* 20. & 28. *teſtantur ſe aliqua ad S.* Reguli *martyrium ſpectantia producere ex vetuſtioribus ipſius Actis. Si bis illi uſi fuerint, cur potius credendi ſunt* archiepiſcopi *titulum de ſuo adjeciſſe, quam per hunc explicare voluiſſe id, quod revera legerunt, nimirum quod Sanctus primæ ſedis epiſcopatum geſſerit, qui ſolo nomine, non re, ab archiepiſcopatu differt.*

41 *Tillemontius in Monumentis eccleſiaſticis* *Ab omni culpa ſuſpicionis liberatur Sanctus abſentis a ſuo grege, abſolutionque*
tom. 16. *pag.* 610. *difficultatem aliquam lectori expendendam propouit, quam ipſi creavit ſancti noſtri Præſulis commoratio in Tuſcia poſt mortem Traſamundi. Nihil, inquis, ipſi impedimento fuit, quo minus potuerit in Africam reverti ſub Hilderico, qui pacem rei Catholicæ ibidem reſtituit: intellectu difficile eſt, quid ipſum ſolverit ab obligatione redeundi ad ſuam ſedem. Hæc objectio nos non magis ferit, quam illos, qui Sancti* E *exſilium differunt ad tempora Gelimeri. Nam ſi ad cathedram ſuam reverti debuerit ſub Hilderico, debuit etiam illo circiter octo annorum ſpatio, quo vixit poſt Gelimerem regno exutum atque Africam a Juſtiniano imperatore recuperatam, ſub quo vera in ea religionis ſtatus felicior fuit, quam ſub ullo Wandalorum rege. Verum ſive ſub Juſtiniano poſt Africam imperio ſubjectam, ſive ſub Hilderico, ſive ſub utroque* S. Regulus *redire potuerit, mea ſententia eſt, ipſum in exſilio commorantem ſolutum fuiſſe eo vinculo, quo epiſcopi ſuis eccleſiis alligantur, & conſequenter ad ſedem ſuam redire non debuiſſe. Intellectu quidem difficile id eſſe ait Tillemontius: ſed nos hoc facile probabimus, idque argumentis non longe quæſitis, ſed ex ipſa Sancti Vita depromptis. Ex ea imprimis habemus, quod epiſcopatu ſe abſolute abdicare voluerit, non vero ad aliquod tempus perfecturus ſe ſubdacere: nam ad clerum congre-* F *gatum dixiſſe narratur, ſe, fide ſua relicta, in alias terras ſecedere velle ad ſerviendum Deo; dein Dominum eraſſe, ut dignaretur ſibi & ſociis* opportunum locum præparare, & *in* viam *pacis dirigere pedes, ut leeure ac quiete ſemper famulari ipſi poſſent. Mox ſubjungitur, quod Sanctas* relinquens, *cura aecolis, propriaque demiſſa fede, mari ſe commiſerit, & magnam tempeſtatem eluctatus, in Tuſciam appulerit; ubi elegit eremitico vivere tramite. Ex quibus liquet quod ſanctus Præſul, cum ea voluntariam exſilium abiret, epiſcopatu ſe abdicaſſe, tranquillioris & ſanctioris vitæ ea remota ſolitudine agendi deſiderio incenſus.*

42 *Verum an abdicatione iſta ob eccleſia ſibi deſponſata ita divellere ſe potuit, ut nexus ſub-* *contra Tillemontium forte inferri poſſe, quod ſanctus fuerit*
latus fuerit, quo autea illi adſtringebatur? De nexuus iſtius ſolutione dubitandum non eſt, ſi epiſcopatu ceſſerit juſta de cauſa, & ceſſionem approbaverit illi, quæ conſaluiſſe ſatis erat. Sacri iſtius vinculi diſſolvendi tota poteſtas jam dudum devoluta eſt ad Sedem apoſtolicam: ſed temporibus, quibus S. Regulus *floruit, epiſcopatuum ceſſiones juſtis de cauſis fieri conſueverant, ſum-*

me

A *me Pontifice inconſulte. Extra omne dubium id ponit Thomaſſinus in Vetere & nova Eccleſiæ diſciplina parte 2. lib. 2. cap. 50. & ſequentibus. Ibidem cap. 54. n. 6. ſcribit, ſeculo tantum duodecimo ſub Alexandro III. uſum invaluiſſe, ne præſules ſuæ dignitati & oneri injuſſu Pontificis renuntiarent. An autem olim in Africa ad validam & licitam epiſcopatus ceſſionem neceſſaria fuerit primatis Carthaginenſis approbatio, an vero ſufficerit prima ſedis epiſcopi ſeu concilii provincialis, ſive etiam ſolius cleri populique conſenſus, hic non inquiro: quæ ipſe S. Regulus veriſimilius primæ ſedis antiſtes erat, nec epiſcopum Carthaginenſem conſulere potuit, quia illis temporibus nullus erat. Nam a morte S. Eugenii, id eſt, ab anno 505. uſque ad 523. prima totius Africæ cathedra vacua fuit. Satis igitur fuit epiſcopos atque alios, qui commode adeſſe poterant, ex provinciæ ſuæ clero convocare, iiſque ſuam de epiſcopatu abdicandi voluntatem proponere; hoc autem Sanctum feciſſe Acta ipſius teſtantur: ex quibus etiam ſatis manifeſto colligitur, quod ejus conſilium approbatum fuerit.*

ab obligatione ad Tuſcie redeundi ad ſuam ec-cleſiam.

43 *Cauſa, quæ Sanctum movit ad ſacrum magiſtratum deponendum, etiam juſta fuit. Ejus Acta hanc adferunt:* Illi, quos prædicta hæreſis
B commaculaverat, in tanta furoris face contra eumdem Dei Famulum exarſerunt, ut non ſolum ſe ab errore nollent compeſcere; verum etiam verba Dei ab eodem audite non dignabantur: inſuper minas mortis in eum jaculabantur .. Nimirum itaque inſidiantes ei a ſuis eum finibus expellere conati ſunt. Interea beatus Archiepiſcopus tantum ſcelus ab Arrianorum auctoribus propaginatum * conſideranS, ſeque etiam ſua repugnatione nihil proficere *&c. His verbis expenſis, lector Thomaſſinum citatum adeat, ſuſe & docte diſſerentem de epiſcopatuum erectionibus & cauſis requiſitis, ut illæ canonice cenſeantur. Plurimos apud illum invenies præſules, pietate & vitæ ſanctimonia illuſtres, qui ante & poſt* S. Regulum *in variis orbis partibus claruerunt, eaſdemque vel ſimiles, vel etiam, ut mihi videtur, leviores ob cauſas ſacris præfecturis renuntiarunt. Veterum teſtimonia, quæ producit, tam frequentia ſunt, tam certa, atque etiam eruditis paſſim tam nota, ut ego iis tranſcribendis immorandum non cenſeam. Si Afrorum, qui epiſcopatu abierunt vel abire voluerunt, exempla requiris, reperies ea apud laudatum ſcriptorem capite 51.:*
C *quod ubi una cum præcedente & ſubſequente capite perlegeris, ſatis apparebit, ipſem Sancti Vitam ſufficientia ſuppeditare argumenta, ex quibus inferri poſſit, eum, cum ex Africa diſcederet, ſolutum fuiſſe vinculo, quo antiſtites cum ſua eccleſia conjunguntur, & conſequenter nulla conſtrictum fuiſſe obligatione redeundi ad ſuam ſedem. At perſecutio ceſſavit ſub Hilderico, qui Catholicis præſulibus favit. Quid inde? Ex citius & tutius* S. Reguli *eccleſia alterius curæ & adminiſtrationi commiſſi potuit; & haud dubio commiſſa fuit: nam* Mirabilis, *inquit ſyncbronus Vitæ S. Fulgentii ſcriptor cap. 28.*, bonitas Hilderici regnare incipientis .... Carthaginenſi plebi proprium donavit antiſtitem, cunctiſque in locis ordinationes pontificum fieri clementiſſima auctoritate mandavit.

idem aſſeritur de ejus vita ſolitaria ſocius SS. Corbonio & Felice;

44 *Sancti Corbonius & Felix, quos epiſcopos fuiſſe credimus, quoquam etiam ad ſedes ſuas reverſi ſunt. Tam facile excuſari poteſt eorum a grege ſuo abſentia, quam ſancti Præſulis noſtri. Illos ex Africa diſceſſiſſe, eo ſibi ſine propoſito, ut in terris procul diſjunctis ſolitariam vitam agerent una cum* S. Reguli, *ex hujus Actis colligimus. Hoc vero eos re ipſa feciſſe, aſſerit Vita S. Corbonii, quæ exſtat tomo 3. Italiæ ſacræ, a Nicolao Coleto aucta, pag. 703.*: Venientes autem *tres ſancti Antiſtites* in Romuleis finibus congruum locum ſibi vendicaverunt, quatenus optimo omnipotenti Deo, tequeſtratis omnibus, eremiticam duxerunt * vitam. *Si* S. Reguli *ſocios nulla alia ratio moviſſet ad eccleſias ſuas deſerendas, quam vitæ ſolitariæ deſiderium, eorum ego conſilium culpare non auderem: illis eos annumerarem, de quibus S. Auguſtinus ſcribit lib. 2. contra Creſconium cap. 21.*: Denique nonnulli ſancta humilitate præditi viri propter quædam in ſe offendicula, quibus pie religioſeque movebantur, epiſcopatus officium non ſolum ſine culpa, verum etiam cum laude poſuerunt. *Verum credibilius mihi apparet, utrumque ſanctum eamdem ob cauſam abiiſſe epiſcopatu, ob quam* S. Regulus *id fecit; nimirum ob plebis a fide defectionem, ejus tamquam contumaciam, ut eorum labor omnis infructuoſus eſſet, necnon Arianorum*
E *indies magis infolescentium vexationes, approbante & patrocinante Traſamundo exercitas, ut in voluntarium exſilium fugere cogerentur, quas tyrannus ille facte non jufferat aperta vi in illud detrudi. Conſentanea hæc ſunt iis, quæ leguntur in Bonifacii epiſcopi Carthaginenſis epiſtola, ad Miſſorem Numidiæ primatem ſecundo Hilderici anno ſcripta, cujus hoc eſt initium*: Poſt graviſſimæ tribulationis jugem pene moleſtiam, quam communiter univerſa provinciæ Africanæ toleravit eccleſia, renovatæ libertati oportebat &c. *Eodem fere modo loquitur Felix Zaſtarenſis epiſcopus, Numidiæ legatus ad concilium Carthaginenſe ſub eodem Bonifacio:* Innumeras Deo Domino gratiarum referimus actiones quod conceſſa exoptati temporis libertate, te, beatiſſime Papa Bonifaci, poſt diſcrimina exitialia, quibus perſtrictim epiſcopalis honor ſubjacebat affectatus; promotionibus ſummis pertribuit huic lanctæ ſedi & Carthaginienſi eccleſiæ ſacerdotem, cujus exercitationis inſtantia pontificalem numerum, qui perierat, renovaret.

præter hos alii eum in exſilium ſecuti ſunt ſocii ſui.

45 *Præter duos ſæpe memoratos præſules Sanctum noſtrum, ut ipſius Acta referunt, in exſilium ſecuti ſunt tres presbyteri & duo diaconi,* F *Vita S. Corbonii inedita, cujus initium tranſcripſi a num. 30., alios addit ſocios. An ex eorum numero fuerint SS. Juſtus, Clemens & Octavianus plane incertum eſt. Affirmat id quidem illorum Vita ab Auguſtino Comaldulenſi ex variis inſtrumentis collecta, uti & Acta S. Octaviani ad diem 2. hujus menſis examinanda: ſed ſimul etiam narrant illos urbem Volaterranam obſidione liberaſſe, qua eam cinxerant Wandali ex Africa claſſe advecti. Cum autem gentes illæ nullibi legantur ſeculo ſexto hoſtiliter in Italiam excurriſſe, ſed tantum ſeculo quinto ſub Genſerico, Papebrochius tomo 2. Junii pag. 438. SS. Juſti & Clementis exſilium ad dicti regis tempora revocandum cenſuit; inter cujus mortem & initium regni Totilæ, ſub quo SS. Regulus, Corbonius & Felix floruerunt, 65. circiter anni medii intercedunt. Sed de hac quæſtione pluribus agetur in Commentario, quem ad 2. Septembris de S. Octaviano dabimus.*

§. V.

Digitized by Google

AUCT. J. L.

§. V. Oſtenditur Sancti martyrium probabilius contigiſſe anno DXLII.: vindicantur Acta translationis, ab Ughello typis vulgata.

ex Totila itineribus

INſtrumentum antiquius, cujus partem S. Reguli *Actis* inſertam dedi num. 28., teſtatur, quod Totilas, cum Sanctum ad ſe accerſeret, eumque venire cecuſſuntem interfici juberet, in maritimis eſſet finibus inter Populonienſem comitatum *, qui videlicet in partibus Tuſciæ eſt conſtitutus. *Certe Gothorum regem Populonia tunc procul abfuiſſe, minus verisimile eſt. Unde non aſſentior Florentinio, qui hoc die in Notis Sanctum coronatum eſſe aſſerit circa annum* 550. *neque Caſtellano, qui martyrium ejus notat circa annum* 546.; *neque etiam Franciotto & quibuſvis aliis, qui illud differunt ultra annum*

B 542.: *nam varias inter urbes, quas ab hyeme annum nonum belli Gothici proxime præcedente, id eſt, ab anno* 543., *uſque ad mortem ſuam, quæ anno* 552. *contigit, Totilam odiſſe narrat Procopius in libris de Bello Gothico, neque Populonium, neque alius locus ei vicinus nominatur. Procopii hiſtoriam pervolvens ſtudioſe obſervavi, quo, qua & unde Totilas omni iſto tempore iter emenſus & remenſus fuerit: nihil invenire potui, ex quo colligi poſſit, quod vel pedem poſuerit intra limites Etruriæ ſtrictius acceptæ, quem nunc Itali* la Toſcana *vocant. Urbes, quas ab anno* 543. *acceſſit, Populonio proximiores non offendi, quam Peruſiam & Centumcellas: ſed ab his utiquæ, non vero hodiernæ, Tuſciæ urbibus longe intervallo Populonium disjungebatur: ab hac octoginta, ab illo nonaginta circiter milliaribus diſtabos. At S. Gregorius Magnus lib.* 2. *Dialogorum cap.* XI. *narrat, quod Totilas S. Ceſbonium urſis objiciendum e territorio Popu-*

C *lonienſi juſſerit deduci* ad locum, qui ab octavo hujus urbis (*Romanæ*) milliario Merulis dicitur, ubi tunc ipſe cum exercitu ſedebat. *Potuit itaque & S.* Regulum *ad ſe accerſere & in venire detrectantem mortis ſententiam pronunciare, cum anno* 545. *migraretur in Umbria, ex menſem Apenninum ſito & Etruriæ contermina, vel cum prope Peruſium aut Centumcellas ſubſiſteret, quarum urbium hanc anno* 549., *illum biennio ante obſedit. At quoniam ſæpe memoratum antiquus inſtrumentum diſerte affirmat, Totilam non procul ab urbe Populonienſi abfuiſſe, cum Sanctum Martyrem interfici juberet, & ex Procopii narratione ad annum octavum belli Gothici, Chriſti* 542., *ſatis, ut mox videbitur, colligi poteſt, tunc eum in Tuſciæ partibus fuiſſe Populonio haud ita procul diſſitis,* S. Reguli *martyrium eidem anno* 542. *potius illigendum videtur, quam differendum ad tempora poſteriora, quibus Totilas ſæpe verſatus fuit in terris nimirum remotis a loco, ubi Sanctus ſolitarie vivebat.*

47 *Dies, quo* S. Regulus *paſſus fuit, a biographo aſſeritur fuiſſe* 1. *Septembris. Annum non determinat. Sententiæ tamen noſtræ conſonæ ſunt, quæ de eo ſcribi poſt Sancti martyrium ex vetuſtiore inſtrumento edotum:* Verum egit hoc Totila non impune, quod, ut ſequens lectio docebit, ipſe poſtea turpiter vitam finivit. Per idem tempus nimia crudelitate ac ferocitate ſuc-

& geſtis, a Principio deſcendit, ornitur, S. Regulum paſſum fuiſſe anno 542.

ceenſus, iter faciens per Campaniam, ad beati D viti Benedicti, qui tunc temporis vivens erat in corpore, cœnobium venit. Quem audiens prophetiæ ſpiritum habere, probare conatus eſt, an verum eſſet *&c. Congreſſum Totilæ cum S. Benedicto anno* 542. *affigit Henſchenius tom.* III. *Martii pag.* 276., *Pagius ad annum* 543., *& Mabillonius tomo* I. *Annalium Benedictinorum lib.* 4. *n.* 24. *Videamus modo, an noſtræ & biographi dicta conſentanea ſint iis, quæ narrat Procopius ad annum octavum belli Gothici, quocum annus Domini* 542. *a vere incunte uſque ad finem componitur.* Exacta hyeme, *inquit lib.* 3. *cap.* 3. *in fine & ſequentis initio*, annus finitur ſeptimus bujus belli, quod Procopius monumentis mandavit. Dein Totilas Cæſenam ac Petram caſtella cepit. Aliquanto poſt in Tuſciam ſeſe contulit; ac tentatis regionis illius oppidis, cum ei permittere ſe nemo vellet, trajecto flumine Tiberi, Romæ finibus abſtinuit, & in Campaniam ac Samnium repente ingreſſus, Beneventum urbem validam, nullo negotio in poteſta- E tem ſuam redegit .. Deinde Neapolitanos .. obſidere conſtituit. *Verba illa Procopii* Trajecto flumine Tiberi, Romæ finibus abſtinuit, *ſingulariter obſervanda ſunt: ex his enim eruitur, quod Procopius ita nequeat intelligi, ut Totilas oppidum tentarit Umbriæ ejs Apenninum ſita, quam ſcriptor ille lib.* 3. *cap.* 12., *& lib.* 4. *cap.* 29. *Tuſciæ partem facit; nam ſi Petra aut Cæſena per Umbrium eis Apenninum jacentem ad Campanos & Samnites iter inſtituerit, non Tiberis, ſed fluvius Nar ipſi tenjiciendus fuit. Si itaque Tiberim tranſierit, idque loco ub urbe Romana remotiore (ejus enim finibus abſtinuit,) ex ea regione, qua hodie* la Toſcana *dicitur, Tiberim acceſſiſſe credendus eſt, eoque ſuperato per Umbrorum agros Narniæ vicinatores ſuum iter direxiſſe. Nunc, ut res tota magis elucefcat, Procopii narrationem hac commentatione excipere viſum eſt. Totilas Cæſenam ac Petram ceperit menſe Aprili. Aliquanto poſt, puta menſe Maio, iter arripuerit in Tuſciam, & ſe junxerit ducibus Bledæ, Roderico & Uliuri, quos ſub finem* F *anni* 541. *vel ſequentis initium miſerat ad Florentiam obſidione cingendam: quum licet ipſi ſolvertus, advenienie Romanorum exercitu, quia tamen bi, commiſſo prælio, turpem in fugam conjecere; verisimile non eſt, Gothorum duces Etruria exceſſiſſe, in qua hoſtes vicerant. Totilas itaque tum iis ſe junxeris, in locu regionis interioru imo & maritima penetrarit, urbeſque in illis manutiores fruſtra tentarit. Hæc expeditio cum detinuerit intra terminos, quibus Toſcium hodie circumſcribunt Itali, uſque ad medium Septembris, cujus menſis prima die ejus juſſu* S. Regulus *occiſus fuerit. Dein ad Samnites & Campanos diverterit, in quorum confinibus, quo Volſcis proximi ſunt, Caſinum jacet: colloquium hic cum S. Benedicto habuerit menſe Octobri. Reliquum anni tempus poſt captum nullo negotio Beneventum poſuerit in oppugnanda urbe Neapolitana: quam tandem expugnavit ſub finem hyemis anni* 543., *quæ octavum belli Gothici claudit.*

48 *Temporis ordo, quem Totilæ geſtis & itineribus jamjam tribuimus, mihi valde verisimilis apparet. Mabillonius ſupra citatus gravem commiſit errorem chronologicum, dum a nobis diſſentiens Totilæ cum S. Benedicto colloquium* *ante congreſſum Gothorum regis cum S. Benedicto, circa quem errat Mabillonius.*

accidiſſe

A *accidiſſe ſcribit* menſe admodum Aprili aut Maio ejus anni, *annorum* 542.: huic, *inquit*, calculo recte convenit ſancti Benedicti vaticinium, ubi Totilæ prænuntiat ſore, ut novem annos regnans, decimo moreretur ... Numera tempus a Maio anni quadrageſimi ſecundi, quo ejus cum Benedicto coogreſſum accidiſſe dicebamus, cum anno quinquageſimo ſecundo ad menſem Auguſtum, *quo in pugna contra Narſetem cæſus eſt*; utique annos integros novem cum tribus menſibus invenies: quod cum prædicto Sancti vaticinio accurate convenit. *Infeliciter hic calculos ſubduxit Mabillonius: nam a Maio* 542. *uſque ad Auguſtum* 552. *non novem, ſed decem anni integri cum tribus menſibus effluxere. Præterea incredibile pene eſt, Totilam a vere anni* 542. *Cæſenam ac Petram expugnaſſe, aliquanto poſt in Tuſciam iter feciſſe, regionis hujus oppida tentaſſe, inde in Campaniam & Samnium profectum eſſe, nec ſerius ad Caſinenſe S. Benedicti cœnobium adveniſſe, quam* menſe admodum Aprili aut Maio ejus anni. *Hæc omnia uno alterove menſe commode fieri non potuerunt; vel ſi facta ſunt, falſa ſuit S. Benedicti prædictio. Hujus autem veritas, uti & eorum, quæ hactenus de die & anno martyrii* S. Reguli *dicta ſunt, facillime intelliget, ſi itinera & geſta Gothorum regis ad eum temporis ordinem reducantur, quem nos illis dedimus.*

B

Poteſtne martyrii, cujus cauſa incerta,

49 *Auguſtinus Camaldulenſis* citatus n. 32. *locum determinat, ubi Sanctus noſtro capite abſciſſum ſuit, nimirum* ad Pontem Sacci. *Variæ tabulæ geographicæ ponunt vicum vel oppidulum iſtius nominis in agro Piſano* 45. *circiter milliaribus Italicis a Populonio deſtructo: ſed illud ſancti Martyris palæſtra non fuit, cum conſtet eum in territorio Populonenſi, nunc principatu Plumbinenſi, paſſum fuiſſe, in quo locum ſynonymum uſquam tavenio. De ranſa martyrii id ſolum ſcitur, quod Vir ſanctus juſſu Totilæ capite plexus fuerit, quia accerſitus illum adire recuſavit. Ex Sanctis reſpouſione ad regios miniſtros*, Ad illum ire paratus ſum, qui ſervis ſuis æternas epulas præparare dignatur; Totilam certe cum ſuis paſſionibus relpuo, *judicare quidem pronum eſt, quod ipſum rex ad epulas invitarit: ſed finem, ob*

C *quem id fecerit, & rationem, cur* S. Regulus *venire noluerit, non exprimunt inſtrumenta* §. 3. *producta. Credendum tamen eſt, eum vere martyrem eſſe, cum ut talis ſemper habitus & cultus fuerit.*

Qui Acta ſpondeant, ab Ughellio edita, & miſſa interpretati ſunt

50 *Ughellus tomo* 5. *Italiæ ſacræ col.* 847. *ex membrana Ms. bibliothecæ Vaticanæ hiſtoriam edidit, qua deſcribitur tranſlatio* S. Reguli *ex Waldo in urbem Lucenſem, facta a Joanne I., qui* 20. *circiter ultimis ſeculi* VIII. *annis epiſcopatum adminiſtravit. Si veræ ſint ſcriptorum aliquot Italorum interpretationes & cenſuræ, inſtrumentum iſtud non modo erras circa locum ex quo, ſed etiam circa perſonam a qua, & tempus quo tranſlatio facta eſt. Verum aberrant ipſimet, quotquot aliquem e dictis erroribus illi adſcribunt. Ughellus imprimis Acta tranſlationis a ſe in lucem data male intellexit, dum ea, ſicuti patet ex verbis, quæ præmittit, agere exiſtimavit de tranſlatione Lucam ex Populonii vicinia. Eam hinc illo factam fuiſſe, etiam ſcribunt Ferrarius in Sancti elogio ad* 1. *Septembris & Fraueiottus in ejuſdem Vita pag.* 182.: *ſed hos derepit hiſtoria tranſlationis, cujus exordium dedi num.* 6. *Florentinius in Notis ad Sancti annuntiationem, & Julius Ambroſius Lucenſis tom.* 1. *Italiæ ſacræ col.* 1242. *etiam opinati ſunt, in Actis ab Ughello vulgatis aſſeri, quod Joannes epiſcopus ad eccleſiam ſuam cathedralem Lucenſem* S. Reguli *corpus detulerit ex agro Populonienſi; quod cum fruſtra verum non eſſe, illorum fidei detraxerunt ob errorem, quem non aſſerunt; nam Populonium ne quidem nominant. Dum autem putatitium errorem correxerunt, contra idem documentum Ughellianum confidentiſſime aſſeveraruut, ante tempora Joannis epiſcopi ſacra ſuppella ex Waldo Lucam tranſlata fuiſſe: in quo a manifeſta veritate longe receſſerunt.*

AUCT. J. L.

51 *Utriuſque ſcriptoris verba accipe, Florentinii & immo vero reprehenduntur,* *hæc ſunt*: In Populoniæ finibus ſepultum, atque ex erecta ibi baſilica ſacrum corpus Lucam tranſlatum docent Acta tranſlationis apud Ferdinandum Ughellum, amicum noſtrum & in Italiæ ſacræ voluminibus clariſſimum, to. 1. ex Vaticana membraoa; quæ licet cum Lectionibus in ejus celebritate apud Lucenſes legi conſuetis conveniunt, multa tamen egere correctione in Dypticis noſtris, Deo favente, oſtendemus. *An Dypticha* E *Florentinii lucem aſpexerint, ignoro. Si promiſſum Opus conſcripſit, certo in illo, ut mox patebit, oſtendere non potuit, Acta tranſlationis Ughelliana ea correctione egere, quam illis adferendam eſſe ſignificavit Papebrochio per literas* XVII. *Septembris anni* 1664. *Luca ſcriptas*: translatum ſacrum pignus fuiſſe circam annum ſeptingeteſimum e loco nuncupato Waldo in territorio Lucenſi ad cathedralem eccleſiam, mihi plane conſtat. Unde homilia de tranſlatione, edita ab Ughellio ex Ms. Vaticano, ſaltem circa tempus vacillat. *Lucentius ſtatuto non mirori cum fiducia ita pronuntiat*: Vacillat tamen jus (*inſtrumenti Ughelliani*) fides. Ea vetuſtis enim documentis in hujus (*Lucenſis*) eccleſiæ archivo aſſervatis conſtaos fides eſt, ſuperioris epiſcopi Walpraodi tempore corpus S. Reguli ex loco Gualdo, ſeu Valdo tranſlatum Lucam fuiſſe ad eccleſiam S. Martini, Succedens forte Joanes exornaverat ſacrum depoſitum, ejuſque cultum ſplendidius auxerat.

evidenti demonſtrationi

52 *Lucentii cenſuram tranſeripſit, & tum nihil ei opponas, etiam approbaſſe videri poteſt Orleadius in Orbe ſacro & profano parte* 2. *lib.* F 3. *cap.* 30. *n.* 10. *Eamdem refert Coleti tomo* 1. *Italiæ ſacræ a ſe auctæ col.* 798.: *ſed tomo* 10. *in Addendis & corrigendis col.* 279., *re melius examinata, tranſlationis Acta ita vindicat*: Quæcunque vero ſint vetuſta documenta in archivo Lucenſis cathedralis adſervata, ex quibus colligi poſſit tranſlationem B. Reguli non a B. Joanne, ſed Walprandi ejus anteceſſoris tempore factam, ignoro. Sequentia contrarium omnino evincunt. In documento tabularii epiſcopalis Lucen. ✠ C n. 28. dato an. XIV. Deſiderii, & ai. Adelchis filii ejus, 24. Maii Ind. 8.; id eſt, anno Chriſti 770., Tulanus & Taupertus filii q. Magnifredi offerunt eccleſiæ S. Reguli in Valdo, UBI EJUS CORPUS CONQUIESCIT &c. Extat in tabulario canonicorum Lucenſium lit. A o. 45. inſtrumentum actum in Valdo menſe Decembri per Rodibertum notarium anno .... regni Caroli regis Francorum & Longobardorum Ind. XIII., id eſt, anno Chriſti 775., vel ſi mavis 774. donationis bonorum factæ eccleſiæ S. Reguli martyris Chriſti, UBI CORPUS EJUS REQUIESCIT IN VALDO. Et hæc eadem verba repetantur in documento ejuſdem tabularii epiſcopalis * 1 n. 53., dato anno quarto Caroli regis Franco-

rum

AUCT. J. L. rum & Loogobardorum menſe Martio Indict. prima, id eſt, anno Chriſti 778. *Acti ſupra n.* 7. Ex quibus clare perſpicitur ad dictum ſaltem annum 778. nondum fuiſſe Lucam translatum S. Reguli corpus. Cum autem Walprandi epiſcopi memoria non excedat annum Chriſti 754. in hujus eccleſiæ documentis, quomodo ex his poteſt edoceri, translationem B. Reguli a Walprando factam? His adde vetuſtiſſimos hujus eccleſiæ in archivo capitulari exiſtentes paſſionarios, hymnos, antiphonas & lectiones Officii, quod ſolebat antiquitus recitari in feſto S. Reguli; omnes denique rerum Lucenſium ſcriptores conſtanter convenire in affirmanda B. Reguli translatione per Joannem epiſcopum facta: adeo ut Vaticanæ Ms. membranæ fides nullatenus vacillare poſſe videatur. *Hac demonſtratione non modo omnino convictas eſt Lucenſis, qui tranſlationem contigiſſe ait ſub Walpraudo, cui Joannes poſt Peredeum ſucceſſit; ſed etiam Florentinus, qui ſcilicet ſibi plane conſtare ſcribit, illam* circa annum ſeptingenteſimum *factam fuiſſe.*

B *convincuntur* 53 *Jam abunde oſtenſum eſt, Acta translationis neque aberrare circa tempus quo, neque circa epiſcopum, a quo eccleſia cathedralis Lucenſis ſacro theſauro locupletata fuerit. Quod cum ex Waldo acceperit, Coleti confutatio etiam certum facit. Uade fallantur, qui Sanctum Lucam tranſlatum credunt ex agro Populonienſi. Falluntur etiam Florentinini & alii, qui hunc deſignari putat in inſtrumento Ugbelliano. Scribit hoc quidem de Joanne epiſcopo, ſacri depoſiti tranclatore:* Io ſuo namque tempore per ſingulos annos pergebat locum maritime, *ubi erat* S. Reguli *ſepulcrum: ſed Waldum ſitum erat in tractu maritimo territorii Lucenſis, non procul a locis Maſſaroſa, Pedona & Fabialla. Id extra auctum pennm allegata numero 9.: quibus hic addo, nullum ex tribus jam dictis locis, ſi accurate notentur in tabulis geographicis, longius a mari quam duarum, nullum longius ab urbe Lucenſi quam quinque circiter horarum itinere abeſſe. Inſtrumentum autem ab Ughello editum non agit de Populonio vel ejus victima, vel inde quodammodo elici poteſt, quod in illo dicatur Joannes ſingulis annis verſus mare iter inſtituiſſe* S. Regulum *veneraturus, & prope locum, ubi illius* C *corpus jacebat, prædium habuiſſe. Hæc de Waldo, maritimo diœceſis Lucenſis loco, & ab ipſa urbe haud ita procul diſſito, aptius intelliguntur, & majori cum veriſimilitudine affirmantur, quam de territorio urbis Populonienſis, quæ ut minimum 60. militarium Italicorum ſeu 20. horarum itinere Luca diſtat.*

illa nobis videntur hæc dogmata, quam quæ Vita I. Reguli ſubjiciuntur.

54 *Superest, ut de Actis ab Ughello editis, quæ jam vindicata ſunt & mox edentur, lectorem aliqua præmoneamus. In illis æque ac in aliis, quæ Vitæ* S. Reguli *ſubjiciuntur, occurrunt quatuor verſus Bedæ male adſcripti, quos ex corrupto Wandelberti Martyrologio Lucenſi acceptas eſſe, ſupra num.* 4. *dictum fuit. Unde fatendum eſt, neutra Acta ſeculum* X. *antiquitate ſuperare, uti patet ex num.* 15. *Facile crediderim, illorum auctoribus non defuiſſe vetuſtiora documenta: ſed hic pari fidelitate uſi non ſunt. Qui Acta ab Ughello typis vulgata conſcripſit, aſſerit ſancti corpus Lucam fuiſſe delatum ex loco maritimo: quod veriſſimum eſt, ſi per illum Waldum intelligat, quemadmodum jam ſatis oſtenſum eſt. Alterum auctor locum maritimum, e quo facta* D *translatio, victoriam Populonii fuiſſe ait: quod cum in ullo documento, ſed in ſuo cerebro levibus conjecturis indulgenti iaveniſſe ſuſpicari licet, quia certo falſum eſt. Præter iſtam errorem, qui ejus ſinceritati & fidei non parum detrahit, alia ſuæ narrationi immiſcet ad rem nihil facientia; qualia ſunt ea, quæ ſcribit de origine urbis Lucenſis, quam ſummis laudibus extollit, & in cujus nomine, quod verbo* lucere *eſt affine, ludit more ſcriptoribus ſeculi* XI. *vel* XII. *uſitato. Hujuſmodi ineptias non reperio in Actis Ughelliauis, neque etiam dictum errorem; quæ proinde alterii ſinceriora mihi apparent & luce diguiora. Hæc tamen non judico undequaque approbanda eſſe: nam in annotandis ad litteram* E *lector monebitur, aliqua in illis non ſatis conſequeatur, modo, ut mihi videtur, veriſimili referri. Hinc inde etiam ob ſolœciſmos ambigua & valde obſcura eſt eorumdem narratio. Quæ in alia tranſlationis hiſtoria clariue exponuntur, annotationibus ſuo loco inſerentur.*

TRANSLATIO E

auctore anonymo,

Edita ab Ughello tomo I. *Italiæ ſacræ col.* 847. *ex membrana Ms. bibliothecæ Vaticanæ.*

IDeo enim, fratres chariſſimi, diligeotiſſime narremus ac annuntiemus, quali ordine dictum fuit corpus beati Reguli archiepiſcopi *a* & martyris Domini in civitatem Lucenſem. Ibi in ipſa civitate ordinatus erat Joannes epiſcopus *b*, aſpectu angelicus, ſermone nitidus, opere ſanctus, fide Catholicus, conſilio magnus, inter clero› potentiſſimus, charitate diffuſus; quando hoſtium Deu ſanctificabat, ad prædicationem ejus copiola turba currebat. In ſuo namque tempore per ſingulos annos pergebat locummaritime *c*, non tantum propter foſſionem prædii, ſed tantum ut adoraret ad ſepulchum beati Reguli *d*. Et quod etiam in infantia evenit, memorabat ſuis fidelibus: Ego multa infirmitate lui detentus, *in* ſomno ſanavit me beatus Regulus.

Laudes Joannis epiſcopi & quotannis viſit ſepulcrum S. Reguli, a quo ſanatus fuerat. *a* *b* *c* F *d*

a Hæc eo narrante, apparuit ei angelus Domini in ipſa nocte *e*, & dixit ei: Oſtendet tibi Deus beati ſui Reguli in hac parte corpus *f*; tolle eum & educ tecum in urbe Lucenſi: & ſicut illa eſt provincia provinciarum *g*, ſic oportet B. Regulum proprium habere ſepulchrum intus in baſilica beati Martini confeſſoris Chriſti, quam beatus epiſcopus Frigidianus *h* a fundamentis ædificavit. De hac die in futurum ibi erit in cuſtodem & defenſorem. Evigilante epiſcopo, referendo univerſa, quæ audivit in ſomnis ab angelo, omnibus qui ibi aderant, diligentiſſime, placuit. Tunc epiſcopus ſuis fidelibus prædicavit triduanum jejunium, ſuppliciter & orationis inſtantiam, & dicebat: Dignetur Dominus noſter Jeſus Chriſtus, qui eſt Salvator omnium, in hoc loco corniferi *i* potentiam demonſtrare ſui Reguli martyris.

monetur ab angelo, ut ejus Lucam tranſferat; tridduum jejunium & preces indicit. *e* *f* *g* *h* *i*

3 Expleto triduano jejunio & oratione, convocaris presbyteris, diaconibus, clericis, ipſe præſul primus terræ foſſor accedit: ceteri clerici proſecuti fodientes prævenerunt ad ſepulchrum

corpus invenitur & lumen ſpontaneum ex ſepulcro ejus.

A chrum *k*; quod aperientes invenerunt corpus beati Reguli martyris, quaſi ipſa hora fuiſſet occiſum, mirο odore flagrans * de ſepulchro ficut cinnamomum & balſamum, ehriſmi arva *l* pretioſa. Epiſcopus autem eum ſuis clericis & cum Dei laudibus levavit beatiſſimum corpus beati Reguli, & involvit in linteaminibus mundis, & poſuerunt eum in ſarcinam novum eum pſalmis & hymnis & laudibus: eum omni feſtinatione duxerunt eum in civitatem Lucenſem in baſilica beati Martini, ſicut angelus Domini epiſcopum admonuit.

4 Poſt hæc autem diligentiſſime, & cum omni ſtudio & univerſo populo Lucenſi fabricavit eccleſiam & confeſſionem ſimilem beati Petri apoſtoli urbis Romæ *m*. In ipſa vero confeſſione corpus B. Reguli cum omni diligentia poſuit in ſepulchro marmoreo novo, & deſuper altare conſtruxit; primum vero honorem B. Martini *n*. Sic legitur in partibus juxta aram B. Martini: Metallo præſul Joannes ſolutum gradibus portibus fecit *o*, hic corpus beati Reguli deduxit, & altare ſurſum erexit & conB ſtruxit. Ad ajus caput jacet humatus Pſeemius archidiaconus ſuus *p*: ihi namque legitur & cernitur in brevi tabula lapidea. B. Beda in Martyrologio Sanctorum metricæ arti * beatum Regulum commemorans ſic ait: September Regulus tenet, orditurque Kal.; Regulus antiſtes, ſibi qui caput enſe peremptum portavit hinis Chriſto ſtadiis faciente; cujus reliquias nunc urbs Lucana * adorat *q*.

5 Inclyto Joanne epiſcopo, quem ſuperius commemoravimus, Miſſarum ſolemnia in honorem B. Reguli celebrante, plurimorum miraculorum apparuerunt ſigna per divinam virtutem & beati Reguli honorem: exci rccepcrunt vitum, claudi greſſum, ſurdi audirum, homines a dæmonio oppreſſi liberati ſunt, & multi infirmitatibus & languoribus curati atque ſalvati ſunt. Ex hac argo conſuetudine decretum eſt, ut omnes S. Dei eccleſiæ Lucenſium longe lateque ſolemnia B. Reguli devotiſſime cum gaudio celebrent, & omnes plebes ibi veniant adorare & Miſſarum ſolemnitates celebrare r in die, quam prædiximus, Kal. Septembris.

C

defert ad baſilicam S. Martini.

k

* *l. ſtragrans*

l

honorificum ſepulcrum & ſuper hoc aram in novo cryptæ Sancto conſtruxit

m

n

o

p

* *l. artis*

* *l. Lucenſis*

q

beneficia ad ejus tumulum; annua ſolemnitas decreta

r

ANNOTATA.

a *Vide dicta num. 39. & ſeq.*

h *Joannes hujus nominis primus*, filius, *in quo Ughellus*, Teuperti Lucenſis, patriam ſedem adminiſtrandam ſuſcepit anno 781., ejuſdemque memoria extat usque ad annum 799., quo ipſo anno e vivis potuit exceſſiſſe. *Sed non exceſſit: nam anno* 800. *adhuc vixiſſe certum eſt ex duobus inſtrumentis, quæ Muratorius e tenebris in lucem protraxit tom. 5. Antiquitatum Italicarum col.* 415. *&* 417. *Succeſſorem habuit Jacobum, qui anno* 801. *epiſcopatum geſſit, uti rurſum conſtat ex inſtrumento, quod prodiitur tom. 6. col.* 221. *Ibidem col.* 405. *referuntur litteræ Joannis præſulis, ſcriptæ ſub initium anni* 783. *Antiquiorem de eo mentionem non invenio. Potuit tamen fieri id, quod laudatus Ughellus affirmat, nimirum illum anno* 781. *ad infulas promotum fuiſſe: nam tom. 3. col.* 382. *memorantur poſtremæ tabulæ, a Peredeo illius deceſſore exaratæ anno* 778. *Porro Actæ translationis Joannem inſigni ornant elogio. Ughellus & alii* bea-

tum *vocant. Franciotus pag.* 513. *ſcribit, eum ſepultum fuiſſe in eccleſia S. Frigidiani, & in hujus archivio olim extitiſſe librum, in quo deſcripta erant ejus miracula, uti, inquit, diſcrete affirmatur in vetuſto dicti archivi codice. De ejus cultu nihil invenio.* AUCT. ANONYMO.

e *Per locum maritimum, de quo hic, intellige Waldum, ubi S. Reguli corpus paucis annis ante epiſcopatum Joannis quieviſſe probatum eſt num. 7. & 32. De illius ſitu actum eſt num. 8. & 33.*

d *Hæc in hiſtoria translationis, Sancti Vitæ ſubjecta, ita referuntur:* Qui *Joannes* aliquando in maritimam, quo corpus beati Reguli jacebat, ire ſolitus erat, quatenus de prædiis, quæ illic habebat, curam gereret, & maxime ut ad ſepulcrum ejuſdem Martyris orationem Domino offerret, eundemque Sanctum in auxilium ſibi invocaret.

c *Narratio accepti beneficii & angeli apparitio ad diverſa tempora diſtrahenda ſunt: nam paulo poſt ſequitur:* Evigilante epiſcopo *&c.*

f *Hæc verba angeli ſupponunt, Joannem ignoraſſe locum, ubi Sanctus in Waldo depoſitus fuerit. Numero ſequenta narratur, eumdem præſulem terram fodere incepiſſe, dein clericos foſſionem proſecutos perveniſſe ad Sancti ſepulcrum: unde conſequens eſt, ut ejus corpus publicæ veneration ſunc ibidem expoſitum non fuerit. Sed ſi hæc vera ſunt, quomodo hic num. 1. aſſeritur Joannes S. Reguli ſepulcrum adire conſuevisſe, ut ad illud preces funderet? Ea inter ſe componi non poſſunt, niſi dicatur Joannes ſanctum Martyrem in eccleſia Waldenſi invocaſſe, quem ex certa traditione & publica fama ibi conditum noverat, ignorato tamen determinato ejus depoſitionis loco. Verum id mihi minus credibile apparet: nam cum non modo eccleſia S. Reguli in Waldo, ſed etiam ejus in illa depoſitio tot vetuſtis monumentis, num. 7., 8. & 32. adductis, celebretur, cumque ex iiſdem conſtet, tandem eccleſiam paulo ante Joannis antiſtitis tempora locupletatam fuiſſe variis donationibus, ex devotione erga S. Regulum ibi quieſcentem factis; parum verisimile eſt, hujus corpus ibidem loco incognito terra obrutum ſub ejuſdem Joannis epiſcopatu indecenter jacuiſſe. Unde potius credendum eſt, angelum jam ſæpe nominato præſuli Lucenſi apparentem non annuntiaſſe, quod Deus ipſi oſtenſurus eſſet Sancti ſepulcrum, ſed tantum eum monuiſſe, ut ipſius corpus inde Lucam transferret; neque illud terra fuiſſe effoſſum, ſed levatum e tumulo, qui compactus erat in loco pateute, & ad quem Joannes epiſcopus, ut num. 1. legitur, aliique fideles Sancti auxilium in ſuis neceſſitatibus efflagitare conſueverant. In aliis translationis Actis, etiam Sancti corpus effoſſum fuiſſe dicitur; ſed illorum auctor fallitur, dum id putat prope Populonium contigiſſe.* E F

g *Qui hac translationis Acta conſcripſit, etiam auctor eſt honorificæ iſtius appellationis: nam quis credat ea angelum uſum fuiſſe? Apud Muratorium tom. 2. Antiquitatum Italicarum col.* 232. *invenies, civitatem Lucenſem ſeculo* XII. *atque etiam ſub Ottone III., qui ſub finem ſeculi* X. *& initium ſequentis imperavit, totius Tuſciæ caput fuiſſe: hinc utcumque intelligi poteſt, cur eadem urbs, cum territorio ſibi ſubjecto accepta, provincia provinciarum, Tuſcia videlicet, hic in Actis vocetur; quorum ſcriptorem circa Oc-*

tonis

AUCT. ANONYMO. *tonis imperium, vel ſeculo* XII., *vel tempore inter hoc & illud medio vixiſſe cuiſtimo.*

h Frigidianus, *vel ut alibi lego* Frigdianus *& Fridianus, qui poſt medium ſeculi* VI. *eccleſiam Lucenſem rexit, inſcribitur Martyrologio Romano hodierno ad diem* 18. *Martii, qua ejus natalis fuit. Sancti memoria in eodem Martyrologio repetitur ad* 18. *Novembris, quando corpus ejus translatum fuit. Ad hanc diem majores noſtri eum diſtoltrunt, quod tunc ejus feſtivitati Lucæ poſſimum recolatur.*

i *Exodi cap.* 34. *v.* 29. *Moyſis faciei metaphorice dicitur* cornuta, *quod ex illa radii, velut totidem fulgentia cornua, promicarent. Eadem metaphora auctor hic uſus videtur, & per vocem* corniferi *nil aliud ſignificare voluiſſe, quam* ſanctos *aut* ſanctitate claros, *cujus indicium, ut notiſſimum eſt, in picturis ſunt radii capiti circumdantes.*

k *Relege annotata ad litt.* f.

l *An per* chriſmi arva pretioſa *auctor hic intellexit* chriſmatis *ſeu* unguenti aromata pretioſa? *Sed nullibi legi nomen* arva *in hac ſignificatione uſurpatum; neque illam aliam ei attribu-*
B *tam inveni, quæ ſeoſus hic aptari poſſit.*

m *Conradus Janningus tom.* VII. *Junii ſeu parte* 2. *Supplementi ad quoque priores tomos ejuſdem menſis pag.* 111. *& ſeqq. fuſe diſſerit de voce* confeſſio *ejuſque varia acceptione. Hic cryptam ſubterraneam ſignificat. Ibidem a pagina* 113. *accuratam Janningus dat deſcriptionem confeſſionis antiquæ S. Petri in baſilica Vaticana, a Conſtantino magno condita. Confeſſio in cathedrali Lucenſi, a Joanne epiſcopo ædificata, illi ſimilis fuiſſe aſſeritur. Certe neque in hiſce tranſlationis Actis, neque in aliis, ab auctore Vitæ* S. Reguli *ſcriptis, quorum verba mox referentur, quidquam legitur, ex quo elici poſſit eam diſſimilem fuiſſe.*

n *Si* primum *ad* altare *referas, & præpoſitionem* in *voci* honorem *adjicias, conſtructio erit legitima, cujus ſenſum ita explano: Joannes ſupra ſepulcrum, in quo* S. Reguli *corpus condiderat, altare conſtruxit, in ipſa ſcilicet confeſſione ſeu crypta; primum vero, id eſt, princeps aut majus altare ſupra cryptam in honorem S. Martini erexit. Hæc explicatio conſentanea eſt iis, quæ narrat altera translationis hiſtoria; cujus verba, quia clarius & diſtinctius rem proponunt,*
C *hic deſcribo*: In eccleſia denique beati Martini, quam S. Fridianus ejuſdem civitatis olim epiſcopus ædificaverat, præmemoratus præſul Joannes pulchram facieos ædificationem, ex marmoreis lapidibus totam decoratam, ibi corpus venerandum recondens, duo *altaria* deſuper conſe- D
cravit, unum inferius in honorem S. Reguli *in ipſa crypta*, aliud autem ſuperius ad honorem S. Martini: quod de medio choro, in quo prius fuerat, in hunc locum tranſmutavit, *ſub quo ſcilicet erat ſepulcrum & altare* S. Reguli *in ſua cella ſubterranea.*

o *Prior hujus inſcriptionis pars adeo vitioſa eſt, ut ejus ſenſum aſſequi non poſſim, multo minus reſtituere. Altera translationis Acta tantum obiter illam memorant:* Fecit & pulchros cancellos *Joannes* in circuitu Sancta ſanctorum, in quibus ea, quæ diximus, ſcribere curavit. *Acta, quæ nobis illuſtramus, inſcriptionem illam poſitam fuiſſe dicunt* in partibus juxta aram B. Martini. *Ubique aliis vocibus idem ſignificatur: nam eccleſiæ locus juxta altare princeps* Sancta ſanctorum *nuncupabatur, uti videre eſt in Gloſſario Cangii auctо. Aliis nominibus diebatur* ſanctuarium altaris & presbyterium. *Janningus laudatus pag.* 126. *veteris baſilicæ Vaticanæ presbyterium ita deſcribit:* Tranſeo ad presbyterium, quod eum altari ſuo ſupra confeſſio- E
nem fuit. Confunduntur a multis presbyterium & chorus eccleſiæ, ac pro eodem ſumuntur loco. Quod ooo ita eſt. Nam loca ſuot diverſe iotra idem ſeptum ... Erat quippe presbyterium proprie loquendo circa altare, presbyteris ad illud facieotibus deſtinatum: ex eoque per aliquos gradus deſcendebatur od chorum, ubi cantores circumſedebant in utroque latere. *Hunc presbyterii notionem hauſit Janningus ex antiquis ſcriptoribus, quos ibidem adduxit. Multos etiam adfert auctios Cangii Gloſſarium, ex quo pauca ad rem facientia hic addo:* Quod quidem presbyterium cancellis diſtinguebatur a reliqua æde. *Subdit verba ſynodi Romanæ ſub Leone IV. cap.* 33.: Nec inter ſacros cancellos Ordinibus debitos, niſi permittente epiſcopo, adtentent accedere *ſeculares. Ea hoc ſynodi decreto ſatis erui poteſt, cur presbyterium* Sancta ſanctorum *appellatum fuerit. Alexander II., qui ſupremus Pontifex anno* 1061. *creatus epiſcopatum Lucenſem adminiſtrare perrexit, cathedrale S. Martini eccleſiam a fundamentis reædificavit. An & in quo recentior a veteri baſilica differat, ignoro.*

p *Paſcentium, mihi aliunde ignotum, archidiaconum fuiſſe credo Joannis epiſcopi: nam inter* S. Reguli *ſocios nullo nomine Paſcentius, aut dignitate archidiaconus reperitur.* F

q *Cæca hos verſus varia obſervatu ſunt eorum.* 4., 15. *&* 54.

r *Conſule ea, quæ diximus num.* 10. *&* XI. *in fine.*

A D

DE S. FELICE EPISC. ET, UT FERTUR, MARTYRE,

PISIS IN TUSCIA,

SYLLOGE HISTORICA.

J. L.

Sancti annuntiatio ſub corrupto nomine: pauca ejus geſta ex SS. Reguli & Cerbonii Actis; cultus; martyrium incertum; corporis translatio Piſas.

B POST ANN. DXLII. *Qui in codice Strozziano ſub nomine Fidelis vel Fidulis reperit, ob eas, quæ §. Cerbonii*

Apud Sollerium in Auctariis Uſuardi hoc die ex codice Strozziano proxime ante S. Regulum Fidelis *quidam ita commemoratur*: Item ſancti Fidelis confeſſoris, qui fuit ſocius S. Cerbonii, epiſcopi Populonienſis, & apud eamdem urbem quieſcit, magnæ ſanctitatis Viri. *Ob mendi ſuſpicionem codicis Strozziani apographum, quo uſus eſt Sollerius, inſpexi, & in eo reperi* S. Fidulis. *Sine dubio vitioſa eſt hæc ſcriptio; at quomodo corrigenda? Credo ego ſubſtituendum eſſe nomen* S. Felicis, *cum quia a nulla alterâ Faſtorum ſacrorum ſcriptura bodie* Fidelis *vel* Fidulis *memoretur, tum vel maxime, quia hujus vel iſtius nominis ſocius S. Cerbonii, de quo ad x. Octobris agetur, nullibi apud biographos inveniatur, Hi omnes* Felicem *conſtanter illum nominant, qui SS. Regulo & Cerbonio, in voluntarium exſilium ex Africa fugientibus & prope Populonium in Tuſcia ſolitarie viventibus, adhæſit, Adeat lector Commentarium, quem de S. Regulo jamjam dedi. Paragrapho* 3. *num.* 20. *gemina laudantur Acta S. Cerbonii, e quorum alterâ, ex Vaticana codice* 6453. *acceptis*, §. 3. *num.* 30. *& ſeq. inter cetera tranſcripſi, quod S. Regulus*, aſciſcis ſibi Cerbonio & Felice duobus epiſcopis, quos ipſe ſacraverat, *in exſilium migraverit, & in Tuſciam* C *appulſus*, cœperit heremiticam vitam ducere, & a Felice famulatum habere. *Utrique convixit S. Cerbonius; nam in alia hujus Vita, quæ extat tom.* 3. *Italiæ ſacræ Ughelli, a Nicolao Caleta auctæ, col.* 703. *de tribus ſanctis Viris hæc referuntur?* Venientes autem in Romuleis finibus, congruum locum ſibi vendicaverunt, quatenus optimo omnipotenti Deo, ſequeſtratis omnibus, eremiticam duxeruot [a] vitam. *Dein, S. Reguli martyrio paucis enarrato, ſubditur*: Cerbonius vero & Felix, ſanctiſſimi epiſcopi, cadaver ſui magiſtri & archiepiſcopi mirifice ſepelierunt.

[a] *f.* duxerunt

2 *In Actis S. Reguli, quæ amputatis longioribus interpolationibus & digreſſionibus* §. 3. *edita ſunt, ſancti martyris ſepulturæ hæc præmittuntur*; Angelus autem Domini apparuit duobus ejus coepiſcopis Felici & Cerbonio, eiſque interfectionem beati præſulis nunciavit, dicens: Pontifex veſter interfectus eſt, Et cum hoc dixiſſet, ab oculis eorum evanuit, Illi vero, Spiritu ſancto ductore, perrexerunt, ſedeotemque eum *cum abſciſſa capite, inter manus ante pectus ſubtata*, invenerunt, ubi priuſquam decollatus eſſet, ſediſſe compertus eſt. Qui de morte illius coosiſtati, led de vitæ perpetuitate gaudentes, dixerunt: Cur nos a tuo coofortio ſegregaſti, ſanctiſſime pater? Tecum profundos traoſivimus gurgites: tecum marinas ſuſtinuimus tentatio- E nes, ſperaoteſque, ubicumque fuiſſes, quod tecum tuos comites aggregaſſes. Tu nobis ahlentibus es martyrio coronatus: nos, te patre ahlato, in iſtius ſeculi fatigamur enguſtiis. Quis nos cibo ſpirituali reficiet? Quis nobis ſalutis monita miniſtrahit? Precamur, ut Regem ooſtrum, Dei Filium, pro nobis voce ſolita deprecerjs, ne oos diu puſt te in hac exilii peregrinatione reſervet. Surge, ſurge ſanctiſſime pater, ut in loco voluntatis tuæ valeamus tuum ſepelire eadaver. Mox erectus, eaput ferens in manihus, quaotum jactus eſt lapidis, requievic traditus ſepulturæ.

Sollerius vocem, non videtur deſtituendam

3 *Quid de SS. Cerbonii & Felicis allocutione ad truncum S. Reguli corpus, & de miracula geſtati ab illa capitis ſtatuendum ſit, judicavi* §. 2. *num.* 19. *& 21. Initio* §. 4. *oſtendere conatus ſuum, illorum exſilium probabilius referendum eſſe ad poſteriores annos, quibus Trafamundo vel Ariauorum ſub ipſa perſecutio in Catholicos Afros & præcipue antiſtites ſæviit. Hæc ſiuem non habuit, niſi cum morte dicti Wandalorum regis,* F *quæ anno* 523. *contigit. Martyrium S. Reguli anno* 542. *probabilius inuchendum eſſe, oſtenſum eſt* §. 5. *Unde conſequens eſt, SS. Cerbonium & Felicem ut minimum* 19. *circiter annis una cum S. Regulo in ſolitudine prope Populonium vixiſſe, cujus urbis jam dudum deſtructæ mentionem dedi* §. 1. *num.* 3. *Poſt ſancti martyris ſepulturam Cerbonius eremum reliquit, Populonium ſe contulit & aliquandiu commoratus eſt apud S. Florentium, tunc temporis civitatis epiſcopum, de quo* XV. *Maii actum eſt. Dein poſt hujus mortem a clero & populo ad cathedram Populonienſem aſſumptus fuit, quemadmodum utraque ejus Acta teſtantur. Etſi in his poſt enarratam S. Reguli ſepulturam multa amplius mentia fiat de Sancto noſtro, veriſimillimum tamen eſt, eum una fuiſſe divulſum a S. Cerbonio, cujus in fuga comes & in ſolitudine convictor tot annis fuerat; ſed cum ipſo Populonium venuiſſe, ibique mortuum ac ſepultum fuiſſe. Ecce quam pulcre* S. Felici *conveniant, quæ in apographo codice Strozziano de, ueſcio qua,* Fidule, *& apud Sollerium de* Fidele *referuntur. Unde vehementer ſuſpicor, Sanctum noſtrum in dicto codice ſub corrupto nomine* 1. *Septembris annuntiari. Suſpicionem auget, quod hoc ipſo die etiam* S. Felix *colatur, uti iſtimonia jamjam producenda fidem faciunt.*

AUCT. J. L. solitus Pisis, ubi corpus quidem ejus, ut ajunt, episcopum fuisse credimus;

4 *Pisæ, celeberrimam Tusciæ urbem & pe*tentis olim reipublicæ *sui nominis caput, cujus*dam *S. Felicis corpus servare & venerari, Or*landus *in Orbe sacro & profano parte 2. lib. 3. cap. 26. num. 10., Josephus Martinius in Thea*tro *basilicæ Pisanæ cap. 7., & alii asseverant. Sacrum autem corpus non esse alterius quam nostri* S. Felicis, *atque hujus veneration. primam Septembris destinatam esse, intelligo ex Florentinii Notis ad S. Reguli annuntiationem:* Hac etiam die S. Regulum cum Felice episcopo, ejus so-
B cio, Pisis in cathedrali venerari, ubi eorum corpora quiescant, idem Ughellius affirmat. *Hunc quidem mox corrigit Florentinius, sed in eo tantum, quod dicat S. Reguli corpus, cujus possessione Lucenses gloriantur, in basilica Pisana quiescere, quæ aliquas dumtaxat ejus reliquias servare dicenda est. Philippus Ferrarius in Catalogo Sanctorum Italiæ, elogio S. Reguli hanc subjecit Annotationem:* Hac die Pisis una cum S. Regulo etiam Felix episcopus & martyr, ejus socius, celebratur, ut ex Tab. eccl. Pisanæ apparet; licet, ubi martyrium passus sit, ignoretur: tamen si Felicem quoque sub eodem rege Totila, & circa Populoniam, sicuti & Cerbonius ejus comes, martyrio affectum probabile est. *In Fido Ferrarii, qui basilicæ Pisanæ Tabulas, & Florentinii, qui Ughellum laudat, in Opere nostro* Felici *locum concessi: quem etiam* sanctum *vocant, quotquot fere SS. Regulum & Cerbonium scripsit celebrarunt. Ab iisdem quo*que episcopi *titulo honoratur: quem ob rationes, in sæpe dicto Commentario* §. 4. num. 40. *allegatas, ipse relinquendum censeo; licet ignoretur, qui in Africa ecclesiæ præfuerit. Ibidem num. 44. eadem opera, quæ S. Reguli, etiam SS. Cerbonii & Felicis absentiam a suis sedibus omni, quæ ea difficultate a Tillemonio objecta nasce potest, suspicione culpæ liberavi.*

C de martyrio nihil afferimus; Ferrarii de eo confessoris informamus;

5 *At quid de titulo* martyris, *qui Sancto apud Ferrarium tribuitur?* Confessor *agnominatur in codice Strozziano, cujus annuntiatio, nisi mea me fallat opinio, de S. Felice agit. Qui credunt eum martyrio coronatum, nullum aliud documentum proferre possunt, quam ecclesiæ Pisanæ Tabulas, quarum vetustas mihi incognita est. Earum tamen auctoritati satis me dedisse existimo, dum Sanctum sub dubio* martyrem *appellavi; de cujus passione & S. Reguli & utraque S. Cerbonii Acta alium silent. Ferrarius Pisanarum tra*ditioni *insistens probabile esse ait, quod martyrio affectus fuerit sub Totila prope Populonium, si*cut *& Cerbonius ejus comes. Errat, si hunc illud consummasse velit: Totilas quidem cum ad* so perduci *jussum immani urso devorandum ob-*
jacere, sed bellua ferinatem deponens sancti viri D
pedes lambit; quo conspecto, rex illum liberum dimisit. Neque ad prope Populonium contigit, sed in loco, qui, *teste S. Gregorio magno lib. 2. Dialogorum cap. 11.* ab octavo hujus urbis milliario Merulis dicebatur, ubi tunc *Totilas* cum exercitu sedebat: *vocem autem* hujus *urbem Romanam demonstrare, ubi sanctus Pontifex Dialogos suos elucubravit, censent monachi Benedictini e Congregatione S. Mauri, qui Parisiis anno 1705. illius Opera & Vitam ediderunt, tom. 4. pag. 116. & 201. His ego assentior, quia in libris Procopii de bello Gothico nihil occurrit, quod credibile faciat, Totilam post annum 542. quo S. Regulus passus est, ad octo milliaria urbem Populoniensem accessisse; in cujus territorio apud geographos locum,* Merulis *dictum, nullibi invenio. Præterea licet indubitatum foret, quod* S. Felix *martyr obierit, facilius ego crederem, eum in urbe Populoniensi vel ejus vicinia a Gothis militibus interfectum esse, quam ab illis si-* E
mul cum S. Cerbonio ductum fuisse ad Totilam, cum exercitu Merulis confidentem: nam quantam S. Gregorius laudatus ex relatione eorum, qui præsentes adfuerant, describit, quomodo ibidem, magna populi aspectante turba, a Totila ursa objectus & a Deo mirabiliter servatus fuerit S. Cerbonius, silentio non videtur præcessurus fuisse Socii ejus martyrium, si illud Merulis consummasset. Haud dubie fama ad victuam Romam ejus certamen pertulisset.

annus mortis imperavit; intelligi potest, Pisis ejus corpus a malefis eruis posse dissi.

6 *Porro si* S. Felix *sub Totila* coronatus *sit, vitam non protraxit ultra annum 552., quo rex ipse in pugna contra Narsetem casu est. Si san*cto *fine in pace quievit, diutius vivere potuit. Quia tamen etiam medium seculi VI. forte non attigit, mortem ejus supra notavi post annum* F
542., *quo eum adhuc vixisse certo constat. Quando Sancti corpus Pisas translatum fuerit, igno*ro. *Apud urbem Populoniensem quiescere dicitur in codice Strozziano: nam qui in eo refertur S. Cerbonii socius, a nostro* Felice *mihi non videtur distinguendus. Hinc tamen non consequitur, ut admittere debeam id, quod forte falsum est, nimirum Pisanos sacrum depositum ante seculum* XV. *non accepisse: nam licet is, qui Felicis & alterum Sanctorum additionibus Usuardi Martyrologium in dicto codice auxit, seculum* XV. *antiquitate fortasse non superet; vetustissimum tamen potuit esse documentum illud, in quo legit Sanctum prope Populonium quiescere. Quia additionum auctor facile ignorare potuit, sacrum corpus dein Pisis fuisse delatum, mirum videri non debet, quod immutata scripserit, quæ in antiquiore instrumento invenit.*

DE S. COSTANTIO EP. ET CONF.

AQUINI

IN REGNO NEAPOLITANO,

SYLLOGE HISTORICA.

J. V.

De cultu Sancti, tempore episcopatus & anno mortis.

INTER ANN. DLX. ET DLXX-III. *Sanctus Aquini colitur ut patronus.*

AQuinum urbs ... episcopalis sub archiepiscopo Capuano, sed ab ejus jurisdictione immunis, *teste Baudrando, bodie parvo quidem, olim autem ampla civitas fuit & colonia Romanorum. De ea Ferdinandus Ughellius in Italia sacra nova edidenit* 1717. *tom.* 1. *col.* 395.: Aquini magnitudinem adhuc exstantia vestigia, ipsæque ruinæ produnt, certissimi humanæ instabilitatis testes, atque invidæ vetustatis. *Patronus ejus tutelaris est* S. Constantius, *ab Ughello citato inter Aquinatis episcopos quartus ordine recensitus; qui & festum ejus celebrari asserit* 1. die Septembris, ut habetur in Romano Martyrol. *bis verbis*: Apud Aquinum S. Constantii episcopi, prophetiæ dono, multisque virtutibus clari. *Ad quæ Baronius lit.* o *notat sequentia*: De eo scribit S. Greg. lib. 2. Dialog. cap. 16. ubi demonstrat, eum vixisse temporibus S. Benedicti, rursumque lib. 3. cap. 8. vita functum refert temporibus Joannis Papæ. *Verum de his postea pluribus.* Scripsit vitam ejus Petrus diaconus bibliothecarius Cassinensis (ut testatur *idem* Petrus diac. lib. de Vir. illustr. monast. Cassin. c. 45. *) sed non extat. *Constantium quemdam sine titulo episc. bodie* in Cassino *annuntiant Hieronymiano controsto Rhinoviensi & Ritbenoviensi* tom. VII. *Junii; & Ritbenoviensi quidem addit Felicionum, uti etiam Grevenus, sed is locum non exprimit. An vero iste Constantius ab episcopo Aquinate diversus sit, an cum eo idem, sed ob translatas forte reliquias aliave de causa Cassino adscriptus, aut quis demum qualisve fuerit, divinare non possumus, ne dum asserere.*

* Imo 47.

2 *Eminentissimus Prosper de Lambertinis, nunc Benedictus XIV. Christi Vicarius, libro* 2. *eruditi Operis sui de Servorum Dei beatificatione & Beatorum canonizatione cap.* 19. *pag.* 155. *meminit* Constantii Aquinatis Episcopi, *eumdem recensens inter Sanctos, qui* memorati in scriptis Patrum & virorum sanctorum canonizationis honores consecuti sunt. *Miramur autem, quod antiquiores Martyrologi Beda, Ado, Usuardus aliique hunc sanctum episcopum taciti prætermiserint, quem a S. Gregorio Magno egregie laudatum reperimus. Quidquid sit, de cultu ejus dubitari nequit ex jam dictis. Petrus de Natalibus in Catalogo Sanctorum lib.* 8. *cap.* 112., *& Philippus Ferrarius in Catalogo Sanctorum Italiæ hac die pag.* 561. *verbis sive Gregorii Papæ electum Sancti conteanus; quod nos ipsos ex ipso fonte proferemus. Constantinus Ghinius in Natalibus sectorum Canonicorum pag.* 60. *Sanctum nostrum commutat* 1. *Septembris cum Romano Martyrologio*: Apud Aquinum S. Constantii (al. Constantini *ut notat in margine, nescimus quo auctore*) episcopi, prophetiæ dono, multisque virtutibus clari: instante enim sibi morte, quæsitus a suis, prædixit duos post se futuros episcopos. *Additque ex Petro de Natalibus*: Claruit tempore Joannis Papæ primi, *quod infra examinandum. Brevius Castellanus in Martyrologio universali*: Aquini, S. Constantii, episcopi; quem donum prophetiæ & virtutes plurimæ celebrem reddidere. *His adde quod Orlandus Orbis sacri & profani parte* 2. *vol.* 3. *pag.* 1513. *habet*: Eximia sanctitatis laude effulsit S. Constantius episcopus Aquinas.

a non apologia regiminibus celebratur.

3 *Quamdiu Sanctus episcopatum tenuerit, & quot annos vixerit, in obscuro est; nec certo e nobis instrumentorum penuria determinari potest. In serie episcoporum Aquinatium tertius ab Ughello numeratur* Joannes, ad quem (*ut ait*) Joannes III. literas dedit in c. ex lit. de Pigno. *Hoc si verum esset, sequeretur, Sanctum nostrum, qui secundum Ughellum quartus fuit Aquinas præsul, & sub Joanne III. defunctus est, ut infra probabitur, annis ad summum* 12. *cum aliquot mensibus isti ecclesiæ præfuisse: quandoquidem Joannes III. annos Pontificatus tredecim non explevit. Sed manifeste errat Ughellius; capitulum enim* ex litteris *quod citat, quintum est in libro* 3. *Decretalium Gregorii* IX. *titulo* XXI. De pignoribus, *datum non a* Joanne III., *sed ab* Innocentio III., *qui anno* 1198., *id est, plus quam* VI. *seculis post, sedere cœpit: non ad* Joannem, *sed ad episcopum Aquinatem, cujus nomen ibi non exprimitur. En tibi, lector, capituli epigraphen:* Idem (*Innocentius III.*) episcopo Aquinati, *fortasse Gregorio II., qui ordine decimus quintus, ipso Ughelle teste,* Gregorio (I) successit, .. Innocentio III. sedente, anno MCCVI. *Neque in toto Jure canonico alium canonem aut capitulum* ex lit. de Pigno. *præter assignatum invenire est.*

Cives ejus episcopatum alienos annos vixerit, quo errores Ughelli designantur.

4 *Hallucinatur rursum Ughellus scribens* S. Constantium sub Joanne (*nempe III.*) circa annum Domini DLXVI. *S. Benedicto contemporaneum fuisse*: Quo etiam tempore S. Benedictus Patriarcha sanctitate florebat. *Consentiunt enim plures eruditi hunc sanctum Patriarcham ad tempora Joannis III. minime pervenisse*: videlicet cum obierit anno Christi 543., XXI. *Martii, ut Tomo* III. *ejusdem mensis pag.* 276. *probatum est, & ut habet Mabillonius tomo* I. *Annalium ad an.* 543. *num.* 8., *ubi num.* 3. *promiserat*: Interim jam mœstos ex Mauri discessu Casinatium animos gemina plaga supra modum afflixit; mors scilicet Benedicti parentis, so-

AUCT. J. V. rorique ejus Scholaſticæ, quæ fratrem in exilium paucis diebus præceſſit. *Imo ſecundum quoſdam obiit anno* 536.; *quamquam hæc ipſmet nobis haud videatur probabilis propter Tonſæ cum ſancto Patre congreſſum, qui ſerius, nempe anno* 542. *contigit. Atque hæc, ne actum agam, de anno mortis S. Benedicti per tranſennam dicta ſufficiant: nunc ad ſanctum noſtrum Epiſcopum revertamur, certiora de illo quantum licet cogniturri.*

Quo anno ſedere cœperit, & quamdiu vixerit, incertum eſt.

5 *S. Gregorius Magnus, quem Ughellus citat, libri* 2. *Dialogor. caput* 16. *ſic exorditurr*: Eodem quoque tempore quidam Aquinenſis eccleſiæ clericus dæmonio vexabatur, qui a venerabili viro Conſtantio ejuſdem eccleſiæ antiſtite per multa fuerat Martyrum loca tranſmiſſus, ut ſanari potuiſſet; *verum conatu irrito*. Ductus itaque eſt ad omnipotentis Dei famulum Benedictum: qui Jeſu Chriſto Domino preces fundens, antiquum hoſtem de obſeſſo homine protinus expulit. Β *Mabillonius tom.* I. *Annalium pag.* 60. *id factum narrat anno* 530.: *unde concludere poſſumus, & Sanctum noſtrum anno* 530. *ævum fuiſſe S. Benedicto, & jam tum Aquinenſem præſuiſſe eccleſiam. A quo autem annis ante illud tempus epiſcopatum adeptus fuerit, quove anno in lucem editus, nuſquam invenimus. Secundum Petrum de Natalibus citatum n.* 2., Conſtantius epiſcopus Aquinæ civitatis fuit, & Joannis Papæ primi temporibus claruit; *quem Ghinius ſequens addit*: Forte anno DXXV. *Cum aliunde quo hæc infirmem vel confirmem nihil habeam, cateruni Petro de Natalibus Ghiniique aſſentior: potuiſſe nempe Sanctum circa hæc tempora creari epiſcopum, ob inſignes virtutes, quibus præfulgebat. Unde oportet notum eſſe ſub finem ſeculi* v., *aut certo ineunte ſeculo* VI. *Quod ſi agant (ut verborum ordo videtur innuere) non de Sancti presbyteratu aut mitro epiſcopatus, ſed de fine ſeu morte ſub illud tempus obita, minime aſſentiri poſſum tum ob dicta ſuperius, tum quod Gregorius lib.* 3. *Dialog. cap.* 8. *ſcribat*: Vir quoque venerabilis vitæ Conſtantius Aquinæ civitatis epiſcopus fuit, qui NUPER prædeceſſorio mei tempore beatæ memoriæ Johannis Papæ defunctus eſt. *Ubi editores Benedictini ad vocem* Johannis *notant*: Scilicet Johannis III., qui an. DLXI. (*imo* 560. *ut probat Pagius*) ſedere cœpit.

ſed conſtat obiiſſe ſub Joanne III.

6 *Sane a martyrio S. Joannis I., Ravennæ cuſtodi anno* 526., XXVII. *Maii, ad pontificatum Gregorii Magni, quem* III. *Septembris anno* 590. *auſpicatus eſt, anni fluxerunt* 63.; *Joannes II. autem obiit iisdem* XXVII. *Maii* 535., *id eſt, annis* 54. *ante Gregorium Papam: adeoque Gregorius anno* 593. *aut* 594. *Dialoges ſcribens non dixiſſet nuper, ſed pridem defunctus eſt, ſiquidem ſub Joanne I. vel II. ſanctus Epiſcopus ex hac vita migraſſet. Quis enim hominum ab annis plus* 63 *ſive etiam* 54. *mortuum, nuper defunctum dicat; aut ſuum prædeceſſorem appellet absque ſenſu nuperum, a quo tot annorum ſpatio diſtet, intermediis* 20. *vel* 7. *Pontificibus? Volui ergo S. Doctor indicare proximum ſuum ejus nominis prædeceſſorem Joannem III. anno* 573. *defunctum; ſub cujus pontificatu, & non ante, Sanctum noſtrum obiiſſe aſſeritur. Confirmat hæc Ferrarius citatus num.* 2. *ſua Annotatione*: Joannes, ſub quo S. Conſtantius vixit, tertius eſt, qui Pontif. geſſit poſt Gelaſium I. * circa an. D. DLXI., quo tempore Gothi a Narſete profligati fuerant *anno* 552., & *iterum* 554., *qui finis fuis belli Gothici in Italia, teſte Pagio. Hinc liquet, ſi Sanctus noſter, ut habet Petrus de Natalibus & ex eo Ghinius*, Joannis Papæ primi temporibus claruit, & *ad cathedram epiſcopalem evectus eſt; illum annis ut minimum* 34. *Aquinenſem gubernaſſe eccleſiam. Imo vero annis pluribus eidem præſſe potuit, licet tantum ſub Felice IV. Joannis I. ſucceſſore ad epiſcopatum promotus fuiſſet.* D

* *Ex Bela ſium I. ſ Joan. Gelaſius I. ob anno 49 6. obiiſſe.*

quamvis annum determinare nequeamus,

7 *Ad annum Sancti emortualem quod ſpectat, illud certi habemus ex S. Gregorio Magno ſub finem numeri* 5. *citato, obiiſſe illum* tempore beatæ memoriæ Joannis Papæ *nempe tertii, prout oſtendimus num.* 6.: *quem autem Chriſti anno non conſtat. Secundum Ughellum* ſub Joanne Pontifice floruit circa annum Domini DLXVI. *eo eodem defunctum eſſe velit, neſcimus: Ferrarius eumdem nullum exprimit; Caſtellanus circa annum* DLXXII. *Audiamus & Baronium tomo* VII. *ad an.* 572., *ubi poſt narratam Joannis III. mortem (quam anno uno anticipat, ut oſtendit Pagius in Critica ad eumdem annum)* E *ſic habet num.* 2.: Ad hæc tempora ejuſdem Joannis Romani Pontificis, antequam tamen Longobardi irrumperent in Italiam, Conſtantius epiſcopus Aquinas, qui vivente adhuc S. Benedicto jam ſedere cœperat, defunctus eſt, ut teſtetur S. Gregorius. *Irruptionem Longobardorum in Italiam idem Baronius, conſentiente Pagio, affigit anno* 568. ipſo Kalendis Aprilibus *ex Paulo Diacono lib.* 2, *de Geſtis Longobard. cap.* 7. *Nos, deficiente certiori temporis nota Sancti obitum collocamus ſub pontificatu Joannis III., id eſt, inter annum* 560. *&* 573. *;* *prout ſupra poſuimus.*

Sancti virtutes & elogium his adjungitur.

8 *Multis ac inſignibus virtutibus meritiſque eximium hunc Præſulem eluxiſſe, extra controverſiam eſt; prophetiæ quoque dono fuiſſe præditum, ex Gregorio patet. Id unum dolemus, quod præclara ſancti Viri geſta & decora ſingulatim enumerare ac illuſtrare non poſſimus, cum Vita ejus, teſte Baronio ſupra, non exſtet*: quam temporum ingluvies, *ait Ughellus*, devoravit. *Scripta illa fuit, eodem Ughello teſte col.* 396., circa an. MCXXV. *a Petro diacono bibliothecario Caſinenſi*, ut ipſe affirmat *Opuſculo de viris illuſtribus cap.* 47., *& lib.* 4. *Chron. Caſin. cap.* 66. (*non* 48., *ut perperam Ughellus habet*) ad Guarinum epiſcopum Aquinenſem *ordine duodecimum. Speraveram ſaltem aliquid de Vitu iſta vel ad Sanctum noſtrum pertinens inventurum me fuiſſe ſive in Theſauro antiquitatum & hiſtoriarum Italiæ edito Lugduni Batavorum anno* 1723., *ſive apud Rerum Italicarum ſcriptores tomo* VI. *Muratorii anno* 1725. *Mediolani impreſſo, ubi col.* 59. *&* 60. *opuſculorum anecdotorum Petro diacono etiam catalogus ſat longus texitur: ſed fruſtra quæſivi. Quare eruditos Italos, Aquinates imprimis enixe rogatos cupimus, ut, ſi quid forte in aliquo bibliothecarum angulo inter blattas lateat, ad gloriam Dei & honorem Sancti Præſulis ac Patroni ſui in lucem proferre & nobiſcum communicare ne graventur. Edemus interim, quod unicum de Sancto hoc in muſeo noſtro reperimus, exiguum Ms. a Ferdinando Ughello tranſmiſſum, continens qualecumque vitæ compendium, & Sancti elogium ex lib.* 3. *Dialog. cap.* 8. *Gregorii Magni. Elogium illud ex nova editione Pariſienſi Operum ſancti Doctoris tomo* 2. *col.* 293. *correctius recudemus, & annotatis*

A *tatis quibuſdam illuſtrabimus. Manuſcriptum ex quo auctore deſumptum ſit, non additur: certe non eſt valde antiquum. Præfigitur autem his tantum:* Vita vel obitus S. Conſtantii ep. *Nos illud ſub nomine elogii dabimus.*

ELOGIUM

Ex Ms. Ughelli, & S. Gregorio Magno.

Paſtoralis cura Sancti, perſeverantia in divinis obſequiis, prophetiæ donum:

DUm egregius pontifex Conſtantius Aquinenſem ſtrenue gubernabat eccleſiam, & dictis atque exemplis ceu lucerna præclara ſuper candelabrum poſita ſublimiter illuſtrabat illam, omnium virium conamine illud adimplere ſtudens * imitandum exemplum, quod eſt de Chriſto ſcriptum, quæ cœpit Jeſu facere & docere: ſcilicet ut auditoribus ſuis id exhiberet in opere, quod * eos informaret prædicatione.

* pro ſtudebat, vel ſtudens

id quod

B Et quia nullus de perceptione bravii exultat, niſi qui curſum efficaciter explere conatur, & ipſa per ſe veritas non ineipientibus, ſed perſeverantibus æternam pollicetur ſalutem: vir iſte Sanctus uſque ad extremum vitæ ſuæ terminum in divinis obſequiis juxta nominis ſui præſagium conſtantiſſime perſeverare ſtuduit. Unde & poſt ejus obitum multas ab eo virtutes factas cognovimus: quia Deum omnium virtutum cooperatorem in ſe promeruit habere inhabitantem, de quo Apoſtolus apertiſſime teſtatur dicens: Hæc omnia operatur unus atque idem ſpiritus, dividens ſingulis prout vult. Qui utique inter cetera ſuarum virtutum inſignia, prophetiæ quoque dono refulſit, quemadmodum B. Papa Gregorius vir per omnia ſanctiſſimus *in* tertio Dialogorum libro (*cap.* 8.) ejus memoriam faciens retulit, dicens:

prædicit duos poſt ſe ſucceſſores, & moritur.

a Vir quoque venerabilis vitæ Conſtantius Aquinæ civitatis epiſcopus fuit, qui nuper prædeceſſoris mei tempore beatæ memoriæ Johannis *o* Papæ defunctus eſt. Hunc prophetiæ habuiſſe ſpiritum multi reſtantur, qui eum familiariter ſcire potuerunt. Cujus inter multa hoc ferunt *b* religioſi veraciſque viri, qui ptælentes fuerunt, quod in die obitus ſui cum a circumſtantibus civibus utpote diſceſſurus Pater tam amabilis amariſſime plangeretur, eum flendo requiſierunt, dicentes: Quem poſt te, Pater *c*, habebimus? Quibus ipſe Pater per prophetiæ ſpiritum reſpondit, dicens: Poſt Conſtantium, mulionem: poſt mulionem, ſullocem *d*. O te, Aquine, & hoc habes *e*. Quibus prophetiæ verbis editis, vitæ ſpiritum exhalavit extremum. Quo defuncto, ejus eccleſiæ paſtoralem ſuſcepit curam Andreas diaconus illius, qui quondam in ſtabulis itinerum, eultum ſervaverat equorum. Arque hoc ex hac vita ſubducto, ad epiſcopatus ordinem Jovinus accerſitus eſt *f*, qui in eadem urbe ſullo fuerat. Quo adhuc ſuperſtite, ita eunctis inhabitatores civitatis illius & barbarorum *g* gladii & peſtilentiæ *h* immanitate vaſtari lunt, ut poſt mortem illius nec quis epiſcopus fieret, nec quibus fieret, inveniri potuiſſet *i*. Sic itaque completa eſt Viri Dei ſententia: quatenus poſt deceſſum ductum ſe ſequentium ejus eccleſia Paſtorem *k* minime haberet *l*.

a *b* *c* *d* *e* *f* *g* *h* *i* *k* *l*

Septembris Tomus I.

D

ANNOTATA.

a *Conſule Commentarium num.* 5. *&* 6. *Idem* Joannes PP. III. *habetur inter Prætermiſſos ad* 13. *Julii, tomo* III. *pag.* 471.

b *Mr. Ughelli* referunt.

c *Idem & Baronius* Patrem, *ſenſu non diſpari.*

d *Sic etiam legitur in Mſ.: Petrus de Natalibus adjungit*: poſt fullonem neminem. Quibus editis, vitæ ſpiritum exhalavit, *omiſſis intermedii. Ferrarius & Ughellus*: poſt Fullonem finem habebit Aquinum. *Eo nempe ſenſu, quo etiam intelligi debet S. Gregorius, ut poſt Jovinum epiſcopo diu ſaruerit. Vide Ughellum in ſucceſſione epiſcoporum Aquinatum.*

e *Baronius*: O ru Aquina, & hos habes.

f *In Mſ.* Jovinus adjectus eſt. *Ceterum de utroque hoc præſule Andrea & Jovino nihil uſquam invenio niſi nomen & officium inter epiſcopos Aquinates apud Ughellum col.* 396.

g Longobardos *haud dubie intelligit ſanctus* E
Doctor, qui anno 568., *ut Commentarius habet num.* 7., *cum aliis barbaris Italiam ingreſſi, occiſo ipſorum rege Alboino anno* 574., *itemque interfecto Clepho ejus ſucceſſore anno* 576., ſub Ducibus fuerunt annis decem, *teſte Sigeberto in Chronico*: *Italiam depopulati ſunt anno* 578., *Neapolim obſederunt* 581., *& Ambarim regem ſibi præfecerunt* 586. *Vide Pagium ad annos* 571. 573., 577., 578., 581. 585.

h *Luem inguinariam deſignat, quam deſcriptam vide apud Baronium anno Chriſti* 565. *num.* 25. *Peſtilentia illa graviſſima annos quinquaginta & amplius graſſata eſt, cæpitque in Oriente ab anno* 541. *vel ſequenti, ut probat Pagius ad an.* 544. *Idem anno* 577. *Marianum Scotum adducit, ad annum Chriſti* 579. *hæc ſcribentem*: Gens Longobardorum, comitante fame, mortalitate & peſte, omnem jovaſit Italiam, iplamque Romam vaſtatura obſidet. *De hac inguinaria ſub finem anni* 589. *& initium* 590. *apud Baronium meminit etiam Gregorius Turonenſis & S. Gregorius Papa*: *quam peſtem, inquit Pagius num.* 18., hoc anno (590.) non F
ſolum Urbem; ſed & alia Italiæ loca afflixiſſe, ſupra oſtendimus. *Quoto autem anno barbarorum gladii & peſtilentiæ immanitate Aquinatibus cladis iſta illata ſit, mihi hactenus incompertum. Ceterum Ferrarius in Annotatione ait*: Aquinum autem bis vaſtatum eſt, primo ſub Juſtiniano Imp., ſecundo ſub Conrado. Poſt quem numquam reædificatum fuit, licet epiſcopatus perſeveret. *Sed male voſtationem primam ſub Juſtiniano contigiſſe aſſerit*: *nam Juſtinianus I. imperio & vita ſunctus eſt Idibus Novembris anni* 565., *vivente forſan adhuc* S. Conſtantio, *qui ſub altero tantum ſucceſſore ſuo Jovino illam cladem futuram prædixerat. Juſtinianus vero Junior ſive II. imperium capeſſivit anno* 685. *diu poſt Gregorium Papam, qui hæc ſi vivente geſta narrat, obitque anno* 604. *Mendoſe itaque Ferrarius avunculum ſcripſerit pro nepote, id eſt. Juſtinianum pro Juſtino juniore ſeu II., qui cum imperaverit ab anno* 565. *uſque ad* 578., *ſub eo vaſtari Aquinum potuit. Inſuper narrat Leo Oſtienſis lib.* 1. *Chronicæ Caſinenſis cap.* 28. *Saracenorum ducem Maſſar anno* 846. *Aquinum pertranſiſſe, & arcem ceteraque in circuitu de-*

A *vaſtaſſe. Quod ad Conradum ſpectat, fuit is Conradi Friderici II. filius, quem anno 1253. in terra Laboris civitates Aquini, Sueſſa aliaque loco expugnaſſe, refert ex anonymo auctore Ms. de rebus Manfredi Odoricus Raynaldus Annalium tomo 13. ad dictum annum n. 1.; Spondanus autem in Continuatione Baronii ad annum precedentem 1252. Porro epiſcopatus quidem, ut Ferrarius ait, perſeveras; ſed reſidere ſolent epiſcopi & pontificalia exercere Ponte Curvo* 3. mill. paſſ. ab Aquino in occaſum, in limite ditionis Eccleſiæ, *ex dimenſione Baudrandi. Exiſtimant alii apud Orlendium Orbis ſacri & profani parte* 2. *vol.* 3. *pag.* 1516., *Pontem Curvum eſſe antiquas Fregellas; ex quarum, inquit, ruinis* amerſit poſtmodum Pons Corvus, nobile Latii oppidum, quod tandem nuper Benedictus XIII. Pont. Max. civitatis jure, & epiſcopatus cathedra donatum, Aquino univit anno MDCCXXV. ita tamen ut idem & Aquini & Pontis Corvi epiſcopus appelletur. D

i *Petrus de Natalibus* poſſet. *Apud Baronium omittitur* nec quibus fieret. *Ms. Ugbelli mendoſa habet* fieri.

k *His Ms. interferis* urbe civibuſque deletis, per multa tempora. *Nempe uſque ad Angelum, Jovini ſucceſſorem ſub medium ſeculi* XI.; *nam excommunicatus eſt ob mores utique non angelicos a S. Leone IX., qui anno* 1049. *S. Petri cathedram conſcendit. Vide Ughellium, & Baronium ad annum* 1060. *num.* 5.

l *Nempe cum hæc ſcribebat ſanctus Doctor. Vide dicta lit.* d *&* k. *Ceterum in Ms. habetur pauſa inſertus:* Reliqua deſiderantur. *Deſideramus ſane nos plura de tam inſigni Præſule, ut dictum num.* 8.

DE SANCTO AREALDO MARTYRE

B

BRIXIÆ IN ITALIA. E

V.

SYLLOGE.

De cultu Sancti, loco & tempore martyrii.

FORTE ANNO DLXXVI. *Laudat qui Cremonæ colitur.*

PUblica & immemorabili cultu hunc S. Martyrem honorari ſatis certum eſt, ut patebit ex dicendis; de tempore martyrii haud ita conſtat, fatente Ferrario in Catalogo Sanctorum Italiæ pag. 562.: Quando, & quo mortis genere hic S. Mart. affectus fuerit, nondum ſcire potuit; cum nulla exter ejus in Anoalib. Brixienſ. memoria. (*quos utinam inſpicere licuiſſet!*) *Et in Catalogo generali pag.* 346.: Paſſus Brixiæ fertur. Quando, neſcitur. *Prima itaque qua ad Sancti cultum ſpectant proferemus, deinde paſſionis tempus indagaturi. Ferrarius in Catalogo proxime citato his verbis eum annuntiat:* Cremonæ S. Arealdi martyris. *In Catalogo Italiæ Sanctorum ad hunc diem ſcripſerat ſequentia:* C Arealdus Brixiæ martyrio coronatus, ibidemque ſepultus eſt. Cujus oſſa Gerardus, Brixienſis civis ex nobili Madiorum familia epiſcopus Cremonenſis a Clemente V. Pont. Max. anno ſal. MCCCV. creatus, a Brixienſibus, apud quos plurimum valebat auctoritate & gratia, impetrata Cremonam tranſtulit, & in ſacello ei dicatore poſuit; unde poſtea in eccleſiam Cathedralem translata ſunt, ibique pie aſſervata coluntur. *Teſtatur id Joſephus Breſciauus in Dearra Cremonenſi pag.* 72.: 1. Septembris S. Arealdus martyr. Feſtum in eccleſia cathedrali, ubi ſub confeſſione conſervatur ejus ſanctiſſimum corpus. *Item* in eccleſia ipſius Sancti, quæ regitur a RR. PP. Minimis. *Plura in Sanctuario Cremonenſi pag.* 248. *habet Peregrinus Mariola, perperam tamen confundens Arealdum diaconum martyrem Mediolani cum hodierno; ut poſtea videbitur.*

Brixiæ paſſus eſt

2 *Laudatus a Papebrochio tom.* II. *Aprilis pag.* XL. *Bernardinus Fayanus in Martyrologio Brixiano Kal. Septembris ita ſcribit:* Brixiæ S. Arealdi martyris, in cathedrali Cremonæ tranſlati: qui Longobardorum tempore, cum duobus filiis, Brixianam eccleſiam proprio ſanguine decoravit. *In quæ notat ſequentia:* De eodem habent Tabulæ eccl. Cremonenſis ſub ritu ſemiduplici. Item Tabula dyptica epiſcoporum illius eccleſiæ a Blaſio Roſſio [a] conſcripta, qui agens memoriam Gherardi Maggii illic epiſcopi, ac conſanguinei Berardi Maggii, in Brixiana ſede etiam titulo principis fulgentis, ſic ſcribit (*pag.* 355. *poſt Decreta ſynodi Cremonenſis edita* 1599.) Gerardus de Madiis patritius Brixienſis ſucceſſit Raynerio de Rubeis Parmenſi, epiſcopo Cremonæ, mortuo anno MCCCV. Clemente V. ſummo Pontifice. Is cum plurimum gratia & auctoritate apud ſuos valeret, Cremonam oſſa divi Arealdi, Brixiæ martyrio coronati, inde tranſferri curavit; eaque primo repoſita fuerunt in eccleſia, ad ejus memoriam in vico Omnium Sanctorum conſtructa. F Deinde vero (*anno* 1484.) in eccleſiæ cathedralis partem illam translata ſunt, ubi nunc eſt altare dicatum SS. Sacramento, operis Iſacchi Reſtalli canonici Cremonenſis eccleſiæ. Demum (*an.* 1614. VIII. *Junii*) in ejus partem ſubterraneam; ibique jacent in arca marmorea, capite in æreo vaſe repoſito. *Tradit Merula citatus, arcæ inſcriptam fuiſſe ſequentem epigraphen:* Anno poſt ortum Chriſti MDCXIV. die ſeptimo Junii, huic arculæ mandatum eſt non parvo totius civitatis ſumptu corpus S. Arealdi martyris per illuſtriſſimum & reverendiſſimum D. Joannem Baptiſtam Brivium Cremonæ epiſcopum. *Arcui vero inſumpbali:* Divis Archelao & Arealdo, ſanguine ob Chriſtum Servatorem profuſo, aureas coronas adeptis, ab æthere ſuis hic cineres Cremonenſemque rempublicam reſpicientibus, arcas, aras, areus eadem pia & fidelis hoſpes condidit, dicavit, erexit. *Solenniſſimam hanc translationem a Bollando deſcriptam vide tom.* II. *Januarii in S. Babyla pag.* 581.: *anniverſaria autem ejus memoria annuntiatur tom.* II. *Junii pag.* 52.

[a] Lucas Rubeus

A *pag.* 52. *in Prætermiſſis ad diem* VIII. *Hoſtenus de cultu Sancti & palæſtra, nunc agendum de tempore.*

probabiliter ſub Longobardis v. dit.

3 *Ludovicus Cavitellius in Annalibus Cremonenſibus, Lugduni Batavorum* 1704. *recuſis tom.* 3. *Theſauri antiquit. & hiſtoriar. Italiæ col.* 1356. *ad annum* 1305. *ſcribit* S. Arealdum *martyrio Brixiæ affectum* anno circiter CXXXIV., Adriano imperante: *forte quia credidit ſocium fuiſſe SS. Fauſtini & Jovitæ, quos tunc paſſos eſſe vult Pagius ad annum* 134. *n.* 2. *Verum id minime verſimile putamus, & Fayno potius aſſentimur, qui poſtquam Cavitellium allegaverat, utique a ſe lectum, hæc ſubdit:* Hujus S. Martyris cum duobus filiis Carillo & Oderico meminit in Annalibus Brixiæ manuſcr. Octavius Roſſius, citans antiquas memorias in foliis membraneis exaratas, ex quibus deſert*, anno DLXXV. Longobardorum regnum (mortuo Clepho rege) per annos decem, decem * quoque ducibus fuiſſe diſpartitum & dominium Brixiæ eum duci Alahiſio contigiſſet; primo ejus anno, qui fuit DLXXVI., adeo (nondum fidelis Chriſto) in Chriſtianos invexiſſe: ut S. Honorio tunc Brixiæ epiſcopo neceſſe fuerit cum turba civium in Ilylvas aufugere, ut perſecutionem evitaret. In qua præcipue Arealdus & ejus filii Carillus & Oderieus, eodem anno currente, pro fide martyrii palmam adepti ſunt. *De S. Honorio actum eſt tom.* III. *Aprilis pag.* 276. *Martyris filios, quia de cultu eorum non conſtat, in titulo omiſimus; quoad alia ſequentes Fayni fidem: nam, quæ habemus tom.* 4. *Theſauri Italiæ, Monumenta Brixienſia Octavii Rubei, nec non Capreolum de rebus Brixianorum tom.* 9. *part.* 7., *ut & Chronicon Brixianum Malvecii tom.* 14. *Muratorii, fruſtra ſcrutati ſumus. Itaque martyrium Sancti ſub dubio poſuimus anno* forte DLXXVI.

a 4 *refert*

** imo* 36. *Vide Murator. tom.* 2. *pag.* 436.

B

4 *Proſequitur Faynus Merulæ errorem corrigens hoc modo:* Arealdus iſte diverſus eſt ab Arealdo diacono & martyre Mediolanenſi: nam natalis hujus ad gloriam fuit hac die, eodem anno DLXXVI., Benedicto (I) Sum. Pontif. & Juſtino juniore imperatore. Illi autem natalis fuit XXVII. Junii, *non* anno MLXXVI., ſedente Gregorio VII., *at perperam exſcripſit Faynus; ſed* 1066., *ſedente Alexandro II.*, & Imperante Henrico IV., ut habet Baronius in Annalibus. Iſte fuit martyr ſine aliquo ſacro Ordine: ille

C vero diaconatus Ordine initiatus. Iſte eum duodus filiis; ille ſine filiis. Iſte Brixienſis: ille vero Mediolanenſis. Sed Peregrinus Marula in Sanctuario Cremonenſi, quia hiſce relatis caruit monimentis, ideo circa hos duos Arealdos ſe decepit, unum accipiendo pro alio. *De S. Arealdo diacono martyre actum eſt tom.* V. *Junii a pag.* 279.: *Acta vero aut miracula hodierni Martyris nulla habemus. Supereſt unus haud levis difficultas circa Gerardum de Madiis ſeu Maggium, a quo ſuperius oſſa S.* Arealdi *Brixia Cremonam translata eſſe retulimus: utrum ſcilicet Gerardus iſte Cremonenſis epiſcopus fuerit. Negat Ughellus tom.* 4. *novæ editionis col.* 610., *ubi inter alia hæc habet:* Poſt Raynerium (*de Caſalie*) gratis nonnulli affingunt Gerardum quemdam de Madiis Brixienſem, electum Cremonenſem epiſcopum anno MCCCVIII *, volunque Brixia tranſtuliſſe Cremonam S. Arealdi martyris reliquias, eaſdemque intuliſſe in eccleſiam in honorem ejuſdem Sancti exædificatam in Sanctorum viculo, ut vocant, die 1. ineuntia Septembris, qua die feſtum ejuſdem Sancti celebratur Cremonæ. Cæterum in Regeſtis Vaticanis nulla de Gerardo habetur memoria.

AUCT. J. V.

* imo 1305.

quis primus Sanctl reliquias tranſtulerit.

D

5 *Affirmant vero Ferrarius ſupra, Joſephus Breſciauus in Roſis & Violis Cremonenſibus, ubi contra alios Cremonenſem facit, adferens pag.* 65. *hoc epitaphium*: Gherardus Maggius epiſcopus patriæ ſuæ Cremonæ *&c.*, *& Faynus his verbis annotata concludens*: Dubitant aliqui Gherardum Maggium fuiſſe antiſtitem Cremonæ. Alii ex quaſi nominis uniformitate cum Berardo, cognominis æqualitate, funeriſque tempore, affirmant fuiſſe ipſummet Berardum epiſcopum & principem Brixiæ, qui, per mortem Raynerii de Rubeis vacante Cremonenſi eccleſia, illam quoque curaret. Sed præter ea, quæ de antiſtite Gherardo ipſi Ludovicus Cavitellus & Blaſius de Rubeis & alii afferunt, apud Brixiam in arbore familiæ Maggiæ in aliiſque monimentis ejuſdem atque in picturis, uti epiſcopus tantum Cremonæ ſcriptus eſt. *Ex adverſa Ughellus Bonifacium de Narnis, ut eum vocat Rubeus in Dipſychis pag.* 355., *ſeu de Naldis pro epiſcopo fictitio habet, contenditque Raynerium de Caſalis Volaterranum Pontio Ponzono a Bonifacio VIII. anno* 1296. *ſuffectum eſſe, addens*: Ita habetur in Regeſto Vaticano epiſtola 281. fol. 39. anno 2. *ac ætatem protuliſſe uſque ad annum* 1317., *ſuccedente ipſi an.* 1318. *Ægidio de Madalbertis; adeoque locum inter epiſcopos Cremonenſes Gerardo non eſſe. Nodum hunc aliosque eruditis Cremonenſibus ſolvendos relinquimus: præſertim quia ad ſancti Martyris cultum perinde eſt ſive a Berardo, ſive a Gerardo ejus oſſa primum Brixia Cremonam translata fuerint.*

E

F

DE

DE SANCTO LUPO
ARCHIEPISCOPO SENONENSI,
BRIENNONE IN CAMPANIA GALLIÆ,
COMMENTARIUS PRÆVIUS.

J. V.

§. I. Sancti veneratio in diverſis locis; Officia propria: Actorum ætas & fides.

ANNO DCXXIII. *Illuſtris apud Senones memoria & Sanctè*

SENONES, *teſte Baudrando*, urbs ampla Galliæ Celticæ, Scoonum primuria, ... quæ & Agendicum dicta fuit & Secoonæ in libris Conciliorum, ... urbs Galliæ antiquiſſima, quæ ante Romum eoodita fertur; archiepiſcopalis eſt, in planitie pulcherrima ad Icaunam fluvium, qui ibi ponte jungitur lapideo: caput B eſt Senonenſis agri in Cumpuniæ præfecturu generuli, eum aotiquis a quibuſdam male Burgundiæ tribueretur. *Gloriari merito hæc civitas poteſt pluribus ſanctis Archiepiſcopis tum ante tum poſt* S. Lupum, *quorum Acta in Opere noſtro vel illuſtrata jam ſunt, vel deinceps illuſtrabuntur. Ugo Matboud monachus Benedictinus in Catalogo archiepiſcoporum Senonenſium, quem ad fontes hiſtoriæ noviter accuratius edidit Pariſiis anno 1688., pagina* 21. *tuſignes* S. Lupo *elogium texit his verbis:* Poſt beatiſſimos martyres Savinianum & Potentinum, quibus fuæ ſedis encænia deber eccleſia Senonenſis, ceteris ſuis præſulibus hic eminet ſanctimonia morum & ſignorum magnificentia, jugique populorum accurſu ad ejus ſacrum corpus in cœnobitica S. Columbæ Senonenſi baſilica. Plures plura de eo, quæ hic repetita nolumus. Et licet in omnium tabulis & eccleſiarum pulpitis vigeunt ejus præconia, ſuis tamen laudibus ſemper major erit. *Martyrologium Pariſienſe hac die ſequentia de ipſo meminerat:* Briennone in agro Senonenſi, S. Lupi epiſcopi, qui ab occidentalibus Neuſtriæ partibus, ubi multos infideles exul ad fidem Chriſti adduxerat. Senonas rediens, Pariſius plurimos vinculis & carcere liberavit. Corpus ejus Senonis ad S. Columbam aſſervatur. *Quamquam hæc ad probandum ſancti Archipræſulis cultum videantur poſſe ſufficere, pro more tamen noſtro ea res altius repetenda eſt ex veteribus Martyrologis.*

C

2 S. Lupum *nominat Ado*: Apud Senonas B. Lupi epiſcopi, ſanctitate & ſignis miraculorum illuſtriſſimi. *Uſuardus item & Notkerus. Wandelbertus in Martyrologio metrico:*

Præſul & his * Senonum Lupus æde coruſcut ab alta.

nominat, sed a item Galdo & in Catalogo Archiepiscopi. *Kalendis Septembr.*

Martyrologium regiuæ Sueciæ, olim Senonenſe S. Columbæ, poſt tom. VII. *Junii:* In Galliis, Senonas civitate, depoſitio B. Lupi epiſcopi & confeſſoris. *Romanum denique:* Apud Senonas B. Lupi epiſcopi & confeſſoris, de quo refertur, quod quadam die, dum præſente clero ſacris ultaribus aſtaret, lapſa eſt cælitus gemma in ejus calicem ſanctum. *Idem habet Florarium noſtrum Ms., additis quibuſdam. Elogio hiſtorico eum ornat Petrus de Natalibus in Catalogo Sanctorum lib.* 8. *cap.* 20. *Molanus, Comeſium, Goleſtinum, Maurolycum, Ghinium alioſque recentiores commemorate ſupervacaneum eſt. Solus codex Pulſanenſis martyrem facit:* Senones, beati Lupi epiſcopi & martyris; *ſed perperam, ut ex Vita conſtabit. Celebris ejus memoria eſt apud Aurelianos, teſte Chalemoto in Serie Sanctorum &c. Ordinis Ciſtercienſis, hac die:* Aurelis in urbis ſuburbiis & prioratu ſancti Lupi ſanctimonialium Ordinis nunc abbatia, feſtivitas S. Lupi quondam archiepiſcopi Senonenſis ibidem nati, paterna domo poſtea in cœnobium commutata. Ejuldem etiam Sancti feſtivitas in omnibus cœnobiis diœceſis Senonenſis. *Imo per totam Galliam plurima in ipſius honorem exſtructa eſſe templa, tradit Carolus Sanſſayus lib.* 3. *Annalium eccleſiæ Aurelianenſis num.* 39. *in Auſtrino:* Sanctus vero Lupus apud nos celebratur Culeodis Septembris (*in tribus Kaleudariis Aurelianenſibus Mſs. ponitur* 2. *Septembris*) ejulque nomini in loco nativitatis ejus exciata eſt eccleſia extra muros Aureliæ ud plagum orientalem circa alveum Lygeris, in qua jugiter Deo famulantur ſanctimoniales Ciſtercienſis Ordinis. Alia item parochialis apud Ingreium, & innumeræ per univerſam Galliam. *Viget quoque Sancti cultus in Hiſpania*; erga quem multa habetur devotio in Cataloniu, & ſpeciatim in conventibus D Dominæ noſtræ de Mercede, *inquit Domenecus in Hiſtoria generali Sanctorum &c. principatus Catalani fol.* 86. *verſo, ubi & Vitam deſcribit ex variis auctoribus.*

E

F

3 *Celebratur Sancti feſtum in metropolitana eccleſia Senonenſi ritu ſemiduplici & Officio propria novem Lectionum, ut patet ex Breviario ejuſdem eccleſiæ anno* 1625. *Pariſiis impreſſo. Breviarium item perveuſtum eccleſiæ Altiſſiodorenſis*, impreſſum, *ut Papebrochius annotavit*, initio ſeculi XVI. aut citius, *novem de Sancto noſtro Lectiones habet ex Vita deſumptas, ſed multum diverſas a Senonenſibus.* Collectu *ſex oratio propria ubique fere eadem eſt*: Deus, qui nos devota beati Lupi confeſſoris tui utque pontificis inſtantia ad ugnitionem tui nominis vocure dignatus es: concede propitius, ut cujus natalitia colimus, etiam patrocinia ſentiamus. Per Dominum. *In Pariſienſi Breviario anni* 1640. *ſit de eo ritu duplici: omnia de communi confeſſoris pontificis præter Lectiones ſecundi Nocturni & orationem, quæ ibidem hoc modo legitur*: Deus, qui devota ſancti Lupi confeſſoris tui atque pontificis *Officia de eo propria diverſis locis*

A tificis inſtantia, non credentem populum ad tui nominis agnitionem evocaſti; da, quæſumus, ut cujus gloriosis adjuvamur præſidiis, ſanctiſſimis provocemur exemplis. Per Dominum noſtrum. *Antiphonas & Reſponſoria, quæ in Senonenſi etiam propria ſunt, non tranſcribo: ſuffecerit eorum illius Lectiones* ex perveteſto cod. manuſcripto, *ut prænotatur, deſumptas, in Vita aſſignare. Præter jam dicta, invenio apud Caſtellanum Martyrologii univerſalis pag. 749., a monialibus Benedictinis abbatiæ Jotrenſis in Brie Gallia provincia ſpeciali item feſto 1. Septembris coli* S. Lupum epiſcopum Senonenſem, dictum, *inquit*, S. Lor in iplarum Proprio litteris Gothicis. *Utrum autem Officium, quod de eo recitant, idem ſit cum Senonenſi, an Pariſienſi, an Autiſſiodorenſi, hactenus ignoramus; nec libet operoſe inquirere, cum nihil Sancti gloriæ interſit. Nunc ad Acta progredimur.*

4 *Vitam Sancti ſeu potius geſtorum compendium, præter enatos unum, a. Petrum de Natalibus & Domencchum, typis evulgarunt Monbritius tom. 2., & Souſſeyus ad hunc diem: integram mutato ſtylo edidit Surius; mutilum, ſervata phraſi primigenia, inter Fragmenta de rebus Francorum rebus pie geſtis exhibet Chaſanæus tom. 1. Scriptor. Franc. pag. 562., ex quo ne-viſſime anno 1741. cum retudit Martinus Bouquet tom. 3. Scriptorum Gall. pag. 491. Duplex præterea Ms. habemus: primum eſt upographum ex Rubea-Valle, ut videtur, acceptum; alterum eſt Vitæ exemplar inſcriptum codici membraneo prægrandi olim abbatiæ Vulcellenſis in diœceſi Cameracenſi, nunc Muſei noſtri, notato* P. Ms. 158. *Apographum cum aliis collatum, ſincerum ut integrum dabimus, diviſum pro more in capita & numeros, quibus Annotata ſubdentur. Titulum præfert hujuſmodi:* Vita S. Lupi archiepiſcopi Senonenſis & confeſſoris: *acceptum autem prænotatur* Ex Ms., ut puto, Rubeæ-Vallis collato cum Ms. S. Maximini Treviris; *additurque alio charactere*) Extat etiam in Ms. S. Mathiæ Treviris. *Quod licet non viderimus, haud tamen putamus diverſum eſſe a Sen-Maximinenſi; poſt miracula enim ex hoc adſcripta ſubjungitur:* ſic Maximinus in fine habet, *tum alio charactere ut ſupra:* & Ms. S. Mathiæ. *Eodem miracula habentur etiam in codice Vulcellenſi.*

Alia unius exemplaris apographum

B

C

5 *In multis ab apographo diſcordat Ms. S. Maximini: unum primo miraculum de poſtfacto cœlitus oſtio baſilicæ S. Aviani refert contigiſſe priuſquam Sanctus ordinaretur epiſcopus; apographum vero ſeu Ms. noſtrum num. 5. illud attribuit Sancto jam conſecrato Senonenſi urbiepiſcopo, item codex Vulcellenſis & Surius. Utri rectius, certo determinare haud poſſumus: licet enim S. Aviani baſilica prope Aurelianum ſit, non Senonis; potuit tamen Sanctus poſt adeptas infulas urbem Aurelianenſem revisere, imo videtur eo rediiſſe: nam in apographo noſtro poſt narratum miraculum mox ſubditur.* Cumque prædia propria in Aurelianorum tellure ordinatus Pontifex circuiret, *quæ verba in San-Maximinenſi non ſunt. Omittis hoc præterea quartum Actorum partem, niſi ſolum excideris, quod magis verisimile putamus: aliqua hinc inde additu uncis [ ] includentur; variis diſcrepantiis lectionis momentis multas negligemus, quædam tamen uſſignabuntur ad marginem vel in Notis. Nunc Actorum ætas inquirenda eſt. Biographus nuſquam prodit nomen ſuum aut locum vel tempus, quo ſcripſit; neque unam alibunde illud certo a nobis deprehendi potuit. Ex breviori Adonis elogio* facile colligitur, *inquit Sollerius in Obſervatione ad Uſuardum hac die*, lætiſſe Viennenſem Lupi Acta; quæ Uſuardum vidiſſe, ex relato ſigno manifeſtum exiſtimo. *Martyrologium ſuum ſcripſit S. Ado circiter annum* 858., *Uſuardus vero ſuum* 875. *vel ſequenti, ut patet ex Præfatione Sollerii num.* 160. *Unde ſuſpicio eſſe poſſet, Acta Sancti ſcripta fuiſſe poſt medium ſeculi nonı.*

his eodem; ætas

AUCT. J. V.

6 *Sanc Bailletus in Tubulo critica tomo 3. præfixa de ſcriptoris ætate hæc habet*: Auctor apparet eſſe ſeculi IX.: ſaltem videtur Uſuardus cum legiſſe, licet Adoni fortaſſe notus haud fuerit. *Bouquetus in Notis*: Hanc Vitam, *inquit*, cum duobus Mss. Codd. bibliothecæ Sangermanenſis contulimus: hujus auctor floruiſſe creditur ſæculo nono. *Quamquam non video, quid obſtet, quo minus Acta longe ante, forſan ſeculo* VII., *exarata ſint, udeoque auctor ſuppar fuerit aut ſynchronus ipſi Sancto. Certe Bailletus ait, fuiſſe illum ſatis bene inſtructum de pluribus factis, qua quidem ita cum omnibus adjunctis recenſet, ut viſa potius vel ab oculatis teſtibus undita ſcribere videatur, quam ſenere hiſtoriam de rebus ante ducentos annos geſtis: nullibi enim monumentorum meminit, ſine quibus tumen ex ſolo populari traditione ſingula tam accurate enarrare haud potuiſſet. In Vita num.* 25. *narrat mulierem, adhibito pulvere e Sancti ſepulcro, gravi dolore dentium liberatam, quæ* oobiſcum, *inquit*, hebdomada ſine ſomno & cibo degerat. *Cæterum Acta ſunt bona & digna fide hiſtorica, quod etiam in titulo Surius annotavit. Bailletum hic nihil morumur, qui ſcriptorem* auctoritatis incertæ *appellat vel ob narrata miracula, quæ forſitan ipſi minus placuerint, cum ex iis nullum ſingulatim expreſſerit in Vita a ſe compilata col.* 12.; *vel forte ob id unum, quod unonymus ſit. Verum ſicut cognitio nominis parum aut nihil juvat ad conciliandam auctoritatem ſcriptori, quæcumque pro ſuo libitu aut ex vulgi fama referenti abſque delectu, ſcientia & veracitate; ita, ubi hæc adſunt, ignorato nominis auctoritatem elevare non debet illius ſcriptoris, qui geſta alicujus Sancti fideliter, ſincere ac integre ad Dei gloriam & poſterorum ædificationem breviter conſignavit, ſuppreſſo licet (quando id indicare non tenebatur) ſuo nomine.*

Alterum & fides inquiritur.

E

F

§. II. Nobilis proſapia; quo anno natus, factus clericus, & epiſcopus; tempus exſilii; fabula de eo confutata.

Sanctus regia ſtirpe ortus circa an. 573. a fatis electus.

IN *omnibus, quotquot vidimus, Sancti elegit regali ſtemmate progenitus uſperitur ſecundum id quod habet Vita num.* 1.: S. igitur Lupus parentibus inclytis ex parte regali ſanguini conjunctus. *Officium Senonenſe legit* ex patre. *Sone pater ejus Bero ſeu Berto affinitatem iniverat cum familia regia, ut vult Bailletus: mater Agia ſeu Auſtregildis proſapia atque ac virtutibus nobiliſſima erat, imo utrique e ſanguine regio, inquit Franciſcus le Maire in Hiſtoria epiſcoporum Aurelianenſium pag.* 117. *&* 152. *Ex his itaque parentibus, de futura prolis magnitudine divinitus admonitis, Sanctus notus eſt prope Aure-*

AUCT. J. V. *lignum in caſtro, ubi nunc eſt abbatia & eccleſia* S. Lupi, *quam anno* 1549. *menſe Julio montalibus de Cs ceatu dedit Guilielmus de Buſſis epiſcopus Aurelianenſis, teſte Sauſſeyo lib.* XI. *num.* 47., *& le Maire pag.* 117. *Vitæ ſuperi num.* 2, *Annum ejus natalem uuſquam expreſſum invenimus: verumtamen ex dicendis de tempore ſuſcepti clericatus probabiliter conjici poteſt in lucem fuiſſe editum anno circiter* 573. Parvulum lactis pabulo enutritum, expleto tempore curarum, erudiendum tradiderunt ſtudiis literarum, *inquit Vita: in quibus ſolici ingenio & diligentia tantopere profecit*, ut cunctos ſodales ſuos in ſchola præcederet, & flore ſapientiæ ac rivo torrentis facundiæ ſuperarer. *Cumque avunculi ejus* Auſtrenus Aurelianorum pontifex & Aunarius Antiſidiorenſium præſul..cernerent... puerum normam religionis amare & Chriſti præcepta diligere, eum *utique jam duodennem, minorem tamen annis* 17., clericatus officio ſtuduerunt manciparе. *Quod fieri non potuit ante annum* 587., *quo Auſtrenus Numatio ſucceſſit, ex Gregorio Turonenſi lib.* 9. *cap.* 18., *contra Sauſſeyum lib.* 3. *num.* 36. *&* 39., *ubi contendit Auſtrenum epiſcopum ſediſſe*, mortuo Andegavis Namantio anno Domini DXC.; *ſed perperam: annus enim Childeberti* 12. *concurrit cum anno Chriſti* 587. *Vide Coiſtium ad dictum annum n.* 21., *Pagium num.* 12., *Labbeum in Epitome chronologica & Ruinartium in editione Operum S. Gregorii Turonenſis col.* 413., 439., 444.

B

8 *Ætate creſcente, inſignes pariter incrementa ungebantur Sancti virtutes: inter quas eminebat rigor abſtinentiæ, qua carnis rebellionem edomabat, arandi ſtudium & aſſiduitas in viſitandis martyrum ſepulcris, accurata in perſolvendis divinis officiis, miſericordia erga pauperes, mundi contemptus, æternorum deſiderium. His aliiſque piis exercitiis in clericali munere apud Aurelianenſes ita ſe probavit, ut fama illius, teſte Vita*, longe lateque percurraret, & amor in bonorum præcordiis glomeratus ſuccreſceret. *Quare unanimi voto cleri populique Senonenſis, defuncto ipſorum antiſtite Arthemio, ad*

C *iſtius eccleſiæ infulas poſtulatus, & invitus rego, evectus fuit. Tempus ordinationis ejus, uti & mortis S. Arthemii (de quo vide tom.* III. *Aprilis pag.* 578.) *incertum eſt: mendoſe tamen citatus le Maire electionem* S. Lupi *differt in annum* 610.; *quandoquidem conſtat tum ex Sigeberto apud Matboud & chronico Virdunenſi apud Labbe tom.* I. *Bibliotheca Mſt. pag.* 200., *tum ex Vita num.* 8., *ſediſſe Sanctum tempore Theoderici II. regis, qui* cum Brunechilde avia regnum gubernabat Burgundiæ. *Theodericus autem ille jam ab anno* 613. *obierat, ut narrat Coiſtius tom.* 2. *Annalium eccleſiaſticorum pag.* 636., *Pagius vero ad annum* 615. *num.* 13. *Nec cum Coiſtio pag.* 594. *putamus epiſcopatus ejus initium probabiliter referri poſſe ad annum* 609.; *quo S. Arthemium obiiſſe volunt Demachares & Severtius, Coſtellanus item & Martyrologium Pariſienſe ad* XXVIII. *Aprilis: quamvis Claudius Robertus & Sammarthani tom.* I. *Galliæ Chriſtianæ mortem clare non exprimant, ſed tantum dicunt* memorati *ipſum* in Chronico Ms. ad an. DCIX. *Fuit porro* S. Lupus *in ordine archipreſulum Senonenſium viceſimus primus, ut habet Matboud, cui potius aſſentimur, quam Sammarthanis & Catalogo Mſ., qui* XII. *ſtatuunt, aut Demachari & Roberto qui* XX., *aut Severtio qui* XXIII.

D

9 *Ubi Sanctus commiſſum ſibi gregem paſtorali ſolicitudine & paterna benignitate aliquamdiu rexerat potens opere & ſermone, ut virtus non minus quam veritas odium pepererit improborum, meadocibus Furulfi ſeneſcalli ſuſurris & Madegiſili Remigiani abbatis, Senonenſem cathedram ambientis, variis apud Clotarium II. accuſationibus poſtulatus eſt; & ab eo nimis credule exſul in Neuſtrium actus. Audi Baronium ad annum* 631. *num.* 2.; Fuit autem Clotharius patiens, litteris eruditus, timoris Dei pleenus, pauperibus neceſſaria tribuens, eccleſiarum Domini atque ſacerdotum utilitati conſulens. Verumtamen ſubdola malignantium verſutia ſubreptum eſt ei, ut B. Lupum præſulem Senonum, a ſede propria expulſum, in exilium mitteret. *Generoſo ac læto animo illud pertulit Vir ſanctus reputans omne ſolum ſorti patrium eſſe, Chriſtiano præſertim, qui Deum ubique invenit. At vero non otioſe aut infructuoſe ibi tempus tranſegit: nam*

E

populum geminatis errore cæcutientem ad Chriſti fidem miraculorum virtute ipſumque Boſonem reduxit. *Hæc Sammarthani; ſed falluntur, dum aiunt revocatum in ſedem*, exilii ſeptimo anno elapſo: *ſiquidem obſtat Mabillonius tom.* 1., *Annalium pag.* 307., *& Pagius ad annum* 631. *num.* 3. *id factum eſſe oſtendit* poſt annum circiter exilium, anno ſcilicet DCXIV., *ſubdens in fine*: Quæ geſta eſſe ante menſem Octobrem anni DCXIV., Coiſtius eo anno num. XVIII. ex eo colligit, quod eo anno menſe Octobri Clotarius Synodum Pariſiis haberi curavit. *Accipe Coiſtii verba*: Ex vitis ſanctorum Lupi ac Winebaudi, quas *infra* citabimus, Lupus actus eſt in exilium ſub initium Clotarii principatus in Burgundia, Winebaudusque ſtatim ea de re certior factus iter ad regem quamprimum ſuſcepit.

10 Anno ſuperiori (613. *num.* 4. *in fine*) non omiſimus Lupum Senonenſem epiſcopum poſt mortem Theodorici regis a partibus Sigiberti filii ſtrenue laudabiliterque ſteriſſe contra Blidebodem, qui Clotarianis copiis præerat. Extincto poſtea Sigiberto, quid ſecutum ſit, ita declarat vetus author in vita ſancti Lupi. *Hic*

F

narrat ex Surio, quæ inferius Vitæ exhibebit num. XI. *& ſeqq. tum ſubjungit*: Nonnulli apud Jacobum Tavellum in catalogo Senonenſium antiſtitum tradunt Senecium quemdam ſive Sevecium (*vide Matboudum pag.* 22. *&* 23., *ubi Sanctus vocatur*) exulante Lupo ſediſſe, eoque revertente, peregrinatum Romam, atque in itinere defunctum & in cœnobio Savignicenſi ſepultum fuiſſe; ſed ea narratio teſtimoniis authenticis non ſubnititur: imo furor, quo Senonenſes exterſerunt adverſus Medegiſilum abbatem, qui epiſcopatum expetebat, palam oſtendit eos Pontificis ſui majori deſiderio flagraſſe, quam ut alium ſubrogari paterentur; idque confirmat author vitæ jam laudatus, eum de Lupi reditu hæc proxime ſubjungit *num.* 14. *&* 15.: Ex hoc rexte colligimus exilium Lupi diuturnum haud fuiſſe, eoſque falli, qui producunt illud uſque ad annum Chriſti DCXIII. In Hiſtoria ſancti Winebaudi, quam Nicolaus Camuzatus in Promptuario Tricaſſino publicavit, iter illius ad Clotarium regem, diligentia, qua profectionem luſcepit & miracula, quæ in via peregit, ita deſcribuntur &c. *Verba videris poſſunt tom.* I. *Aprilis*

pag.

Coiſtius ſuperiora pollitur in exilium, & benedicite eum. 614.

revocatur a Clotario II.

quintallus buclauſeit, & orthop. Cenomanſis dicitur an. 609.

A *pag.* 574. *&* 575., *ex quibus hæc ſola tranſcribo*: Proinde quod petiit (*S. Winebaudus*) habuit obtentum, abſolutis captivis cum B. Lupo pontifice Senonicorum. Vale dicto, iter repetit, Pariſius civitatem advenit.

Fabula de propello ro apoum anſato

12 *Pergit Coinctius* : Is qui vitam B. Lupi ſcripſit, ejus adventum in aulam regiam, uc diſceſſum e palatio proliaiur enarrat, *vide Vitam n.* 16. Hæc aurem geſta ſunt ante menſem Octobrem; hoc enim aono menſe Octobri Clotarius, aono regni ſui ſeiceſimo-primo incuote, ſynodum Pariſiis haberi curavit, edidinque conſtitutionem, quæ non in urbe aut villa, Oceano vel Rotomago vicina, ſed Paaisius data reperitur, ſub die xv. Kalendas Novembris, anno xxxi. regni. Ex quo & hujus concilii epocham diſcimus, *inquit Pagius ad an.* 615. *num.* 15.; *nam* Clotarius II. Chilperico patri ſucceſſit anno DLXXIV. jam proveſto, adeoque ſynodus illa menſe Octubri ſuperioris vel currentis anni indicta. *Atque hæc de Sancti relegatione ipſiuſque exſilii tem-*

B *pore; locum aſſignabit Vita num.* 12. *Priuſquam ad alia progrediamur, refutanda eſt fabula, qua Dictionarium Hiſtoricum Moreri auctum & noviſſime recuſum anno* 1740., *articulum de S.* Lupo (*Gallice* Saint Leu) *concludit io hunc modum*: Fertur hic Sanctus, cum ex urbe Senonenſi egrederetur iturus in exſilium, projeciſſe ſuum annulum paſtoralem in foſſas aqua plenas, atque edixiſſe noo reverſurum ſe, quin iſte annulus repertus foret; & revera paulo aote ejus reditum captus fuiſſe prope Meloduoum barbus, in cujus corpore repertus fuit ille annulus, qui deportarus eſt io eccleſiam cathedralem, ubi adhuc hodie cernitur. Verſus locum, ubi captus eſt ille pilcis, Ludovicus Craſſus Franciæ rex ædificavit celebrem ſuam abbatiam de Bar-

* de Barbello *alias* de Sacroporte

beau *, ubi tomulari voluit, & quo corpus ejus delatum fuit anno MCXXXVII. * Baronius. Surius. Petrus de Natalibus. Baillctus.

& prædiſtinctus reclamat confutatur.

13 *Sed primo, nec Vita, nec ullius ex auctoribus citatis aliiſque, quos vidimus, commenti iſtius meminerunt. Secundo, Melodunum eccleſiam cathedralem non habet, nec umquam habuit; audi Maſſonum in Deſcriptione flaminum Galliæ*

C *pag.* 193.: Marrisnus decipitur, cum ait epiſcopalem in eo iedem olim fuiſſe. *Et quamvis Morinus lib.* 3. *Hiſtoriæ Vaſtinenſis pag.* 503. *eccleſiam Divæ Virginis a Carolo Magno ædificatam* cathedralem *voces, ferie quia primaria eſt, do annulo tamen* S. Lupi *altum ſilet. Tertio denique aperte falſum eſt, quod celebris illa abbatia a Ludovico Craſſo condita ſit, item quod ipſe ibidem ſepulturæ locum elegerit: conſtat enim ex eodem Dictionario & Sugerio abbate, quem citat, prædictum regem in S. Dionyſii prope Pariſios, ut in votis ei fuerat, ſepultum eſſe.* Barbellus *autem, teſte Claudio Roberto in Abbatiis Gallicanis pag.* 529., Barbeau, facer vel ſanctus Portus, Ordinis Ciſtercienſis ad Sequanam, tribus paſſuum millibus ſupra Melloduum, diœceſis Senonenſis, fundatur a Ludovico VII., *Craſſi filio, cognomento Juniore & Pio*, forte poſt impetratum a Deo filium Philippum Auguſtum (*aliàs Adeodatum*) precibus Cleri, ſed præcipue Ciſtercienſium, natum undecimo Calend. Septembris MCLXV. *Quod confirmat Manrique tom.* 2. *Annalium Ciſterc. pag.* 416. *nec non Ms. Catalogus genealogicus abbatiarum Ordinis Ciſt. pag.* 2.: Barbellum, Barbeaux, olim Portus Sanctus, io D. Scoooeoſi, Sens, fundatur MCLXV. a Ludovico VII. Galliæ rege: *qui anno* 1180. *ibidem honorifice tumulatus eſt, ut habet Guillelmus Armoricus apud Cheſnium tom.* 5. *pag.* 72., *& fatetur idem Dictionarium. Ceterum procudendæ fabulæ occaſionem dediſſe arbitramur, quod ſcribit citatus Maſſonus pag.* 194.: Id quoque monaſterium (Barbatulus, *ut ipſe appellat*) opus Ludovici VII. fuiſſe narratur ab hiſtoricis propter captum in fluvio barbatulum pilcem, quo eaenteraro, ae reperta intus preciola gemma, remplom & monaſterii ſepta cellaique monachorum conſtruait: cujus mauſoleum ſive tumulus in eo magnificentiſſime poſitus eſt. *Niſi quis malit dicere Dictionarii editores, mutatis quibuſdam, factum S. Arnulphi Meteuſis epiſcopi, quod narratur tom.* 1v. *Juſti pag.* 446., S. Lupo *perperam attribuiſſe.*

AUCT. J. V.

§. III. Annus mortis, Sancti ſucceſſor; aliqua notatu digna de concilio Remenſi.

E

A *Nnum Sancti emortualem Vita* uuſquam ex-*primit: hinc ſcriptores in varias abierunt ſententias. Martyrologium quod ſub Canſiſii uomine etiari ſolet, ſignat annum* 610., *etsea eumdem claruiſſe ſcribit Mombritius, Domeneccus:* Obiit 1. Septembris circa aonum Domini DCX. Pelagio II. * Pontifice, imp. Heraclio. *Juxta Florarium noſtrum Ms.* Claruit anno ſolutis DCXVI.; *Caſtellanus cum aliis obitum conſignat anno* 623.: *Martyrologium Pariſienſe anno* 1727. *editum, an.* 628. *Si Surio & Rayſſio credimus, Sanctus* vixit circa anoum Cbrilli DCXXX.: *Demochares denique & Severtius mortem ejus affigunt* 631. *Quam opinionem Mathoudus rejicit pag.* 25. *inquiens*: Nullo veterum teſtimonio ſtabilitam invenio cujuſdam recentioris ſententiam, qui Lupum obiiſſe ſcribit anno DCXXI.; quamvis de eo quædam refert Baronius ad illum annum, ſed nulla temporis nota certo conſignata. *Certum porro eſt ex num.* 9., *Sanctum in vivis fuiſſe anno* 614.: *item Clotario regi ſuperſtitem non vixiſſe, probat Pagius ad an.* 631. *num.* 4.; cum migrarit ad Deum priuſquam celebraretur concilium Rhemenſe, cui ſucceſſor ejus Richerius ſubſcripſit. *Concilium illud, teſte Pagio habitum fuit anno* 624., vel tardius ſequenti, *ut Labbeo placet tom.* 5. *Conciliorum col.* 1688., *Cenotio ad an.* 625. *num.* 14. *Mabillonio num.* 52., *& Longuevallio in Hiſtoria eccleſiæ Gallicanæ tom.* 3. *pag.* 455. *Clotarius II. regnare & vivere deſiit anno* 628. *ex Fredegario aliiſque. Pagio oppouit ſe a pag.* 23. *Mathoudus negans ſucceſſorem* S. Lupi *fuiſſe Richerium, quem protude e Catalogo archiepiſcoporum Senonenſium expnugit. Juveris ipſa ejus verba, etſi prolixiora ſint, huc tranſcribere.*

Obiit Sanctus ante celebratum Remis concilium,

* imo Bonifacio IV.

14 Huic (*Richerio*) numerum in hac ſerie non affigo; quamvis tutus ſit authoritate Sammarthanorum, qui Tavelli ſilentium improbant, apud quem oon invenitur, nec in Chrooicis & membranis noſtris omnium vetuſtioribus, nec apud Odorannum, Clarium, Gaufridum Hyron, Roberium S. Mariani, Gaufridum a Collone, &c. Nec apud modernos Bureiellum, Coquinum, Corrouium, &c. Certum eſt io Collectione Coociliorum legi ſynodum Remenſem ſub Sonnatio ad aonum DCXXX., ſeu potius fragmentum Hiſtoriæ Flodoardi lib. 2. cap. 5., con-

cui Richerium tor fuiſſe falſum modo ab compoſitum

tinens

AUCT. J. V. tinens plurium apiſcoporum nomina Remis congregatorum ſub Sonnatio, quos inter ſcribitur Richerius Senonenſis. Verum reſpondeo 1°. ſi qua ſit fides Flodoardo in illorum præſulum recenſione, quam tane lubricam mox videbimus; dici debet iſtum Richerium fuiſſe tantum coepiſcopum, vices agentem S. Lupi, forte tum adhuc exulantis, qui poſt Senoccium anno DCXXIII. pia morte defunctum ſubſtitutus fuerit Lupi vicarius, & eo modo Sonnatianæ Synodo ſubſcripſerit, quo orbatus pro Leone Senonenſi in conc. 3. Aurelianenſi, Germoaldus in Cabilonenſi anni DCL. pro Audoberto Pariſienſi, & plures alii paſſim occurrentes in eo ciliis. Tales ut plurimum erant eccleſiarum archidiaconi ex conſtituto Damaſi Papæ, ad quod alludit Robertus Antiſſiodorenſis pag. 56. mei codicis: „ Damaſus Papa decrevit, ne quid contra epiſcopos „ præſumant archidiaconi, qui dicuntur etiam „ corepiſcopi „. Ab aliis vocantur coepiſcopi.

15 Reſpondeo 2°. congeriem illam epiſcoporum ad Synodum Sonnatii convenientium, uti recenſentur a Flodoardo, meram eſſe chronologiæ maculam. Ne lectori tædium pariat cenſura prolixior, unus inter alios teſtis ſit Auſpicius Æduenſis epiſcopus, qui ſubſcripſit cum Richerio. Qualis ſit de tempore hujus concilii controverſia, quod quidam anno Chriſti DCXXV., alii DCXXX. confignant, certum habet Sirmondus, ſcriptor eximius, celebratum fuiſſe tempore Dagoberti, qui patri Chlotario II. ſucceſſit anno DCXVIII. & jam ab anno DCXII. Auſtraſiam regebat. Jejuna tamen videtur Sirmondi ratio, quam ex ſola Ruſtici Cadurcenſis ſubſcriptione deſumit; ſi quidem plures aliæ vacillant in illa ſerie, & præſertim Auſpicii noſtri, quem Æduenſes tabulæ & alia antiquitatis monimenta longe ſuperiorem faciunt hujus ſynodi Remenſis chronico charactere. Et ne quis fingat alium Auſpicium, ſed a matricula præſulum Auguſtodunenſium temere diſtractum; non eſt diffitendum eumdem eſſe, quem Gallia Chriſtiana indigitat ex Flodoardo hujus concilii patres recenſente. Sed qui fieri potuit, ut Auſpicius ille epiſcopus Æduenſis, inter quem primario ledentem & Syagrium, Gregorii Magni Papæ literis notiſſimum (ut ipſe notat C. Roberti.) ſederunt Auguſtoduni Leſaſtus, S. Flavianus, & Odalricus, ſubſcripſerit concilio anni DCXXV. aut DCXXX., cum Syagrius jam lederet & ulum pallii ambiret, vivente Gregorio Magno, cujus obitus viginti ut minimum annis Sonnatii ſynodum anteceſſit?

16 Certe mirandum quod tanti viri luce ſua meridiana clariſſimi Flodoardus, Sirmondus, Binius, C. Robert, doctiſſimi Sammarthani, Labbeus, Gabr. Coſſartius, & qui præceſſere aut lublecuti ſunt, hos chronologiæ nævos aut non viderint, aut non abſterſerint. Quid igitur certi de Richerio præſule Senonenſi (quod vellent Sammarthani) ſtatui poſſet, ſi ipſa nutent hiſtoriæ fundamenta, quibus deberet inniti? Opponet contra mesm de illius vicariatu qualemcumque conjecturam, nullam hujus vicariæ poteſtatis aut delegationis notam exhiberi, qualem cernimus in plurium delegatorum ſubſcriptionibus & ipſius Orbati, vice Leonis Senonici, &c. Dico lynodi hujus Sonnatianæ nullas legi ſyngraphas in collectionibus conciliorum, quarum intuitu diſcerni poſſint qui præſules, qui legati; ſed ſolam Flodoardi pericopen ſingulos temere laudantem qui interfuere aut quos interfuiſſe bona fide putavit. Nam ut alios nullibi apud veteres inſcriptos taceam; laudat Childoaldum Abrincatenſem, Bertegeſilum Carnotenſem, Galonem Virdun., quos in Elenchis illarum eccleſiarum noo agnolcit C. Robert, quio de Godooc oobis aſſentjt pag. 509. mei codicis: „ Hoc tempore florebat S. Godo, qui a Flo„ doardo l. 2. c. 5. recenſetur tamquam Virda„ nenſis epiſcopus in ſyoodo Remenſi, habita „ circa annum Chriſti DCXXXIV., fortaſſe quia „ vices epiſcopi ſui obiret „. Par de Richerio mihi judicium, quod tamen eruditorum cenſuræ ſecus ſentiantium ſubmitto. *Ita Matboudus.*

17 *Sed prima hujus auctoris reſponſio, quæ tota nititur falſa conjectura de prorogato ruſſiſe* S. Lupi *uſque ad Remenſe concilium, non ſubſiſtit; nam ut vidimus paragrapho præcedente, Sanctus ad cathedram revocatus eſt opera S. Wiuebaudi anno 614.; nec uſpiam legitur ſecundo expulſus in exſilium. Quomodo igitur* dici debet, *imo quomodo dici poteſt*, iſtum Richerium fuiſſe tantum coepiſcopum, vices agentem S. Lupi, forte tum (*quando Remenſe ſynodus habebatur*) adhuc exulantia, qui poſt Senecium anno DCXXIII. pia morte defunctum ſubſtitutus fuerit Lupi vicarius, *atque ut talis conſilio iſti ſubſcripſerit? Id certe non evincunt aliorum, quos Matboudus citat, in aliis ſynodis ſubſcriptiones. Quod ait reſponſione ſecunda, congeriem illam epiſcoporum prout a Flodoardo recenſentur, meram eſſe chronologiæ maculam, vacillare in illa ſerie plures ſubſcriptiones præſertim Auſpicii Auguſtodunenſis, & Galonis ſeu Godonis Virdunenſis; totum nititur auctoritate Claudii Roberti, quæ profecto tanta non eſt, ut præponderare debeat Flodoardo totque aliis vitis eruditiſſimis. Et Auſpicium quidem inter epiſcopos Auguſtodunenſes tertio loco poſt Syagrium collocant noviſſimi editores Galliæ Chriſtianæ tom. 4. col. 347.; Godonis Virdunenſis epiſcopatui favet Mabillonius tom. 1. Annalium pag. 349. Videri etiam poteſt tom. 13. Februarii pag. 171.*

18 *Matboudum in ea opinione præceſſit Jacobus Severtius in Archiepiſcopis Lugdunenſibus pag. 128. & 129. ſecundæ editionis; ubi plures enumerat præſules, quos contendit Remenſi ſynodo coævos non fuiſſe, motus nimirum auctoritate Democharis & Joannis Chenutii, hos enim tantummodo citat. Sed eorum eruditi parum eſſe fidendum mendoſis iſtorum catalogis, quos potius corrigere deberas Severtius ex Flodoardo, quam hunc ex illis impetere: præſertim cum nulla ſolida ratione probet, vitiatas eſſe apud Flodoardum aut Sirmondum ſubſcriptiones. Quod ſpectat ad argumentum Severtii petitum ex ſilentio Baronii & Genebrardi, quæ ſynodum Remenſem in dubium vocare, vel a ſeculo VII. videtur velle removere, nullius iſtud eſt ponderis: nemo enim hodie dubitat, quin illo ſeculo vere habita fuerit. Ceterum Sirmondus apud Labbeum tom. 5. Conciliorum col. 1693. eam collocat circa annum DCXXX., Dagoberti 2. Verum dubius hæc addit:* Quod ſi de annis Dagoberti ſermo ſit, quibus ante patris obitum in Auſtraſia regnabat, citerior aliquanto Chriſti annus huic ſynodo conveniet. *Et ſane convenire debet, nempe 624. citeriter, ut num. 13. docuimus, & ſolide probat Henſchenius in Diatriba de 3. Dagobertis lib. 4. cap. 8. Imo canon 3. & 24., in quibus mentio fit Pariſienſis ſynodi, ſatis videntur innuere concilium celebratum eſſe, vivente Clotario; ſi enim*

alle

A *ille jam mortuus fuiſſet, utique* bonæ memoriæ *Clotarium regem appellaviſſent* epiſcopi. *Hæc de ſynodo Remenſi paulo ſuſtus deducere placuit, tum ne lector parachroniſmis variorum decipiatur, tum etiam ne diffidat ſubſcriptionibus, uti recenſentur a Flodoardo.*

19 *Quæris Mabundus:* Quid igitur certi de Richerio præſule Senonenſi, ſi ipſa putent hiſtoriæ fundamenta? *Reſpondemus fundamenta a nobis ſtabilita, exſilium nempe* S. Lupi *& Remenſe concilium minime nutare: certum autem nobis videri, Richerium L. ſynodo ſubſcripſiſſe non tamquam vicarium Sancti, aut delegatum, ſed veluti Senonenſem archiepiſcopum; atque ut talem cataloge inſcribendum ordine* 22., *Senecia expunctæ. Vide num.* 10. *Ex dictis hactenus patet obiiſſe Sanctum ante annum* 625.: *at quoto Chriſti anno, nunc indagandum. Bailletus in Vitis Sanctorum tom.* 3. *col.* 15. *ſcribit ſequenſia:* Referitur ordinarie mors S. Lupi ad annum DCXXIII.; *eumdem ſignant Quintus, Caſtellanus, & Calendarium Antiſſiodorenſe anni* 1725. *Ad dictum annum pag.* 323. *ſic habet Mabillonius:* Hoc fere anno Lupus Senonenſis antiſtes, ab exſilio reverſus, finem vivendi B fecit, &, uti ipſe jufſerat, in ſtillicidio baſilicæ S. Columbæ ad pedes beatæ martyris ſepulturæ traditus eſt. *Non quod velit nec eo demque anno exſtiterit atque vivendi finem feciſſe; ſiquidem ante pag.* 307. *narraverat impetratum Sancto reditum ante conſilium Pariſienſe:* Fecit vir ſanctus (*Winebaudus*) quod rogatus erat. Regem adiit in villa regali Alento non longe ab urbe Rotomagenſi. Rex facile a ſancto abbate ſe exorari paſſus eſt, ſanctumque noniſtitem (Lupum) eccleſiæ ſuæ reſtitui juſſit, data etiam ad Winebaudi preces reis libertate, qui in carceribus tenebantur. *Adeoque prioribus verbis non indicat reditum Sancti & mortem eodem anno contigiſſe, niſi turpiter ſibi contradixerit. Intellige ergo S. Antiſtitem, diu ante ab exſilio reverſum anno ſaltem* 614., *anno demum* 623. *finem vivendi feciſſe*, Kalendis Septembris, *ut habet Codex Valcellenſis in Vita num.* 24. *Teſtamentum candidit epiſcopo dignum; quippe* eccleſiam Senonenſem, *inquit Mabundus*, bonorum ſuorum ſcripſit hæredem ex aſſe; C quo ampliſſimo proventu hactenus dives, grati animi vices ſingulis annis hoc die rependit publica ſupplicatione ad ejus ſacra lipſana; eorum bajulatione intra civitatis mœnia, annua cereorum oblatione & totius chori matropolitani ſymphonia in cœnobitico templo ad primum urbis lapidem, in cujus ſtillicidio humari voluit ad pedes ſanctæ virginis & martyris Columbæ, quam ut impenſo coluerat vivus, ſepultus humili funere ei ſe magis adhuc clientem exhibuit.

Mori Sancti aſſignatur anno 623.

AUCT. J. V.

§. IV. Corporis translatio; inventio, recognitio; controverſia de Sancti capite & reliquiis judicio Pontificio dirempta: reliquiæ locis variis.

PRomiſſionem Chriſti, Qui ſe humiliat, exaltabitur, *in Sancta noſtro cernere licet adimpletam: cum enim tam humile ſepulcrum ex animi demiſſione ſibi elegiſſet, eum ibidem miraculorum gloria & multitudine ſublimavit Deus. Temporum ſucceſſu levatum inde, & in ipſum S. Columbæ baſilicam translatum fuit ſacrum corpus; cujus translationis feſtum celebratur ad* XXIII. *Aprilis in Martyrologio Gallicano Andreæ Sauſſayi pag.* 228. Ibidem (*Senonis*) in monaſterio S. Columbæ elevatio & translatio S. Lupi epiſcopi ejuſdem metropolis & confeſſoris, quando ex atrio eccleſiæ, ubi, ſicut jufſerat, ſubtus ſtillicidium fuerat humatus, levata ſacratiſſima ejus gleba miraculis fulgens, intus baſilicam deportata & decenti loculo incluſa inter veneranda pignora beatorum, quorum in cælis glorioſus Prælul eſt particeps, repoſita fuit condecenti honore. *Non tamen illa die id factum credimus, verum* XXIII. *Julii anno* 853., *ut ſcribit Mabillonius Annalium tom.* 3. *pag.* 33.: Hoc ipſo anno, quem deſcribimus, apud Senonas facta legitur dedicatio baſilicæ ſanctæ Columbæ XI. Kalendas Auguſtas; & X. Kaleodas ejuſdem menſis translatio corporum S. Columbæ virginis, & S. Lupi epiſcopi & confeſſoris, quæ ibidem ſepulta fuerant. Certe huoc anoum ſigoat Chronicoo Lemovicenſe apud Labbeum, & vetus aliud Chronicon oecdum typis vulgatum: tametſi io Floriacenſi mox laudato id differtur io annom ſeqneotem. De hac dedicatione & translatione agit Clarius mooachus in Chronico, ubi Wenilo archiepiſcopus eccleſiam S. Columbæ XI. Kalendas Auguſti io honore ſanctæ Crucis dedicaſſe perhibetur, & poſtridie corpora SS. Columbæ & Lupi levaſſe e tumulis, in F quibus primum ſepulta fuerant. *Vide Mabundum pag.* 57., *ſed loco* pridie *lege* poſtridie.

Corpus poſt annos 200. *tranſfertur in eccleſiam S. Columbæ.*

Et Sancti corpus, quod aliquamdiu latuerat, detectum fuit an. 960., *ut legimus in Chronologia Roberti monachi Altiſſiodorenſis pag.* 72.: Senonenſi eccleſiæ poſt Hildemannum præfuit Archembaldus. Sub hujus tempore SS. Columbæ virginis & Lupi confeſſoris maſolæa per noticiam cujuldam veterani monachi ſunt detecta, quæ a tempore paganorum uſque ad tempus illud in cripta ipſius baſilicæ fueraot occultata. Ut itaque de illorum præſcotia certiores facti ſont, invitato Archembaldo archiepilcopo populoque innumerabili, cum magna eos honorificentia levaveruot. *Spicilegium Acherii tom.* 2. *nova editionis pag.* 470. *diem ſignat* XI. Kalendas Auguſti. *Pagani illi, quorum metu dicuntur occultata fuiſſe Sanctorum corpora, vel Normanni fuerunt, de quibus Mabillonius ad annum* 886. *pag.* 254.: Io veteri chronico Senooenſi legimus, Nortmannos hoc anno, pridie Kalendas Decembris, ab urbe Pariſiorum Senonas aſcendiſſe; & ſequenti menſe Maio rediſſe in Franciam ... Tuoc vaſtata fuiſſe omnia, deſtructas eccleſias, ſuccenſa monaſteria Clarius ſcribit: *vel Hungari, qui anno* 937. Rheno tranſmiſſo, Franciam prædationibus, cædibus & iocendiis infeſtam reddide-

dolo metu paganorum occultatum inveniuntur ſeculo 10.

AUCT. J. V. runt oſque ad pagum Bituricenſem effuſi, *ut auctor eſt Mabillonius pag.* 434. *Pagonorum nomine Hungaros deſignari a Roberto, probabilius mihi eſt: nam Berno monaſterii S. Columbæ præpoſitus, initio ſeculi* 10. *edeoque annis aliquam poſt irruptionem Normannorum* exedras beati Lupi confeſſoris & ſanctæ Columbæ virginis & martyris bracteis aureis & argenteis affabre ſculptis adornavit, *teſte rurſus Mabillonio pag.* 308. *& Roberto pag.* 71.: *unde nunc nondum videntur latuiſſe prædicta Sanctorum lipſana.*

rurſumque viſitatur ſeculo 12. *aliquot nunc reliquiæ & ſuſcitæ*

22 *Denique poſt multos annos corpus* S. Lupi *recognitum fuit ob Hugone de Teuciaco Senonenſi archiepiſcopo, qua de re ita meminit pag.* 123. *Malbodus*: Iterum nova gratia Vivianos Hugo promeruit anno MCLX, cum corpora SS. præſulum & MM. Potentiani & Altioi ... ſuis manibus levavit, coram exhibuit, & novis brandeis protexit ... Pari cultu in monaſterio S. Columbæ corpus S. Lupi viſitavit. *Aliqui aſſeverant in hac viſitatione ſeu recognitione quamdam capitis partem aliaſque* S. Lupi *reliquias Hugoni archiepiſcopo conceſſas fuiſſe, & ab hoc donatas monaſterio privatus de Nauda: unde poſtea ſuper poſſeſſione corporis* S. Lupi *gravem litem exortam eſſe videbimus. Accipe interim donationis hiſteriam prout eam narrat Ms. noſter Catalogus epiſcoporum Senonenſium ſignatus* ✠ Ms. 139. C, *una cum aliis Hugonis litteris*: Sanctus igitur Lupus Senonenſis Archiepiſcopus, nobilis genere, ſed nobiliſſimus mente, multiſque clarus virtutibus, apud Brienonem migravit s ſæculo, vivens in Chriſto: & in monaſterio ſanctæ Columbæ virginis & martyris prope Senones ad pedes prædictæ ſanctæ corpus ſuum ante ſuum obitum juſſerat ſepeliri, quod diligenter eſt implctum. Poſtea vero corpus ipſius a loco, in quo jacuerat, relevatum fuit undecimo Kalendas Auguſti, & in dicto manaſterio honorifice obſervatum. Vitam ipſius & miracula fere per totam Senonenſem diœceſim poteris invenire.

Hugoni Autori fuiſſe & ab hoc alio tranſlatus.

23 Poſt hæc vero, annorum curriculis jam tranſactis, dominus Hugo vir bonæ memoriæ Senonenſis archiepiſcopus, qui ſuis anno domini milleſimo centeſimo quadrageſimo quarto, ut in tabula ſuo nomine intitulata jovenies, electus, confirmatus, conſecratus, honore pallii decoratus, & a monaſterio beati Petri Vivi ad majorem eccleſiam deportatus, ad petitionem abbatis & conventus ſanctæ Columbæ reliquias iſtius beatiſſimi Lupi populo, qui ad hoc videndum devote venerat, oſtendit: & perfectis proceſſionis & Miſſæ ſolemniis, ab eiſdem abbate & conventu humiliter poſtulavit, quatenus aliquam portionem de reliquiis ſanctiſſimi Lupi ſibi concederent & donarent; quod benigne concedentes donaverunt ſibi quamdam partem de capite & de reliquiis iſtius confeſſoris ſanctiſſimi. Ipſe vero vir laudabilis dominus Hugo prædictus, audiens & videns evidentiſſime miracula, quæ per merita ſanctæ Lupi frequentius fiebant in eccleſia de Naudo, intelligenſque quod fere omnes confluebant illuc; jam dictas reliquias eum multa devotione in monaſterium prioratus de Naudo tranſtulit & donavit, & in quadam capſa repoſuit conſervandas.

ſe hujus litteris

24 Super hujuſmodi vero donatione tam beniguiſſime facta, ſuas monaſterio ſancti Petri Vivi donavit literas ſigilli ſui munimine roboratas, quarum tenor talis eſt: „ Hugo Dei „ gratia Senonenſis archiepiſcopus, omnibus, „ ad quos præſentes literæ perveniunt, in Do- D „ mino ſalutem. Novit univerſitas veſtra quod, „ cum ad petitionem & inſtantiam abbatis & „ monachorum ſanctæ Columbæ, reliquias beati „ Lupi archiepiſcopi Senonenſis populo, qui ad „ hoc devote venerat, oſtendiſſemus, humili„ ter ab eodem Abbate poſtulavimus, quate„ nus aliquam portionem da reliquiis ſanctiſſi„ mi Confeſſoris nobis concederet, quod nobis „ benigne concedens, donavis quamdam par„ tem de capite & de reliquiis corporis ipſius „ involutam in quadam particula ceſtulæ luæ. „ Nos vero moti plurimum pro evidentiſſimis „ miraculis, quæ per merita dicti Confeſſoris „ frequentius fiebant in eccleſia ejuſdem con„ feſſoris Lupi de Naudo, & fere omnes illic „ confluebant; jam dictas reliquias cum multa „ devotione donavimus & in quadam capſa re„ poſuimus obſervandas „.

aſſeritur litem de corporis poſſeſſione E

25 *Abbatis nomen, tempus prædictæ donationis & quæ hanc ſecuta ſunt, diſtinctius exprimunt ad annum* 1144. *Annales Benedictini tom.* 6. *pag.* 375.: Tunc temporis Senonenſi ſanctæ Columbæ monaſterio præeras Theobaldus abbas, cujus rogatu Hugo Senonum archiepiſcopus hoc anno S. Lupi ejuſdem urbis quondam epiſcopi reliquias frequenti populo oſtendit; itque poſt miſſam & ſollemnem proceſſionem aliquam ſibi earum portionem dari poſtulavit. Ejus poſtulatis annuens abbas, quamdam S. Lupi capitis partem cum aliis ejus oſſium particulis eidem conceſſit archiepiſcopo, qui eam in eccleſia beati Lupi de Naudo repoſuit: quod ipſe litteris ſuis teſtatum facit, in quibus eccleſiam illam ipſius Sancti frequentibus miraculis illuſtratam fuiſſe dicit. Hinc gravis jurgiorum materia inter illius eccleſiæ parochianos & monachos orta eſt ſuper poſſeſſione corporis S. Lupi, quæ contentio juſſu Romani pontificis per Hugonem archiepiſcopum, qui eas in S. Columbæ eccleſia populo exhibuit, tempore Odonis abbatis terminata eſt, *De Odone videri poteſt pag.* 567. *ibidem. Sed bona venia Mabillonii vel Martenii, qui tomum* 6. *edidit, non videntur tam cito finem habuiſſe jurgia; nam utrumque ea tunc ſarta ſopita fuerint, conſtat tamen initio ſeculi* 13. *viguiſſe contentionem de Sancti corpore inter abbates & monachos S. Columbæ & S. Petri-Vivi: donec tandem lis ad Innocentium III. delata eſt; quam Pontifex, cauſa probe cognita, monachis Columbenſibus adjudicavit.* F

dicimus Innocentium III.

26 *Ad clariorem intelligentiam audi, lector, Innocentium ipſum epiſtola* 10. *lib.* 15. *Regeſtorum hoc ſuper re* Abbati & priori ſancti Victoris, & magiſtro G. Cornuto Canonico Pariſienſi *ſcripto. Eam nos integram recudemus, prout edita eſt a Stephano Baluzio Epiſtolarum Innocentii III. tom.* 2. *pag.* 602.: Dilecti filii abbas & conventus ſanctæ Columbæ Senonenſis nobis conquerendo monſtrarunt, quod, licet in eccleſia ſua totum corpus beati Lupi confeſſoris archiepiſcopi Senonenſis una cum capite requieſcat, ſicut per authenticum bonæ memoriæ Hugonis Senonenſis archiepiſcopi, qui convocatis quibuſdam epiſcopis, & clero & populo adunatis, ipſum corpus ſe caput omnibus aſſtantibus demonſtravit, evidenter apparet; abbas tamen & monachi ſancti Petri vivi Senonenſis in ipſorum gravamen per prædicatores ſuos caput & quædam membra Confeſſoris ipſius eſſe apud

quem-

A quemdam prioratum ſuum, videlicet ſanctum Lupum de Nando *, per epiſcopatus longe lateque diffuſos faciunt publice nuntiari : quod ſiquidem eſt a veritate penitus alienum, quia igitur falſitas tolerari non debet ſub velamine pietatis, diſcretioni veſtræ per apoſtolica ſcripta mandamus, quatenus memoratos abbatem & monachos, ut ab hujuſmodi præſumptione deſiſtant, auctoritate noſtra monecatis attentius & efficaciter inducatis ; ipſos ad hoc, ſi neceſſe fuerit, per cenſuram eccleſiaſticam appellatione remota, cogatis veritate cognita ; cum nec ſaluti nec famæ congruat eorumdem, quæſtum acquirere de prædicatione mendacii. Nullis litteris veritati &c. a Sede Apoſtolica impetratis. Quod ſi non omnes &c. duo veſtrum ea &c. Datum Laterani II. Idus Martii, Pontificatus noſtri anno decimo quinto. *Id eſt*, XIV. *Martii anno Chriſti* 1212.

* *al.* de Nando

27 *Ex hac epiſtola diſcimus quidem, Hugonem archiepiſcopum Senonenſem viſitaſſe ac integrum reperiſſe Sancti corpus* una cum capite *in eccleſia monaſterii S. Columbæ*, ipſum corpus ac caput omnibus aſtantibus *ſpectandum exhibuiſſe*, *& confeciſſe ea de re inſtrumentum* authenticum; *ex quo Pontifex ait conſtare ſacrum illum theſaurum a monachis S. Columbæ poſſideri : item falſo dici a prædicatoribus ſancti Petri-Vivi Senonenſis*, CAPUT ET QUÆDAM MEMBRA Confeſſoris ipſius (S. Lupi) eſſe apud quemdam prioratum ſuum, videlicet ſanctum Lupum de Nando, *quos proinde jubet deſiſtere* ab hujuſmodi præſumptione. *Verum hinc non ſequitur, falſum eſſe quod ſupra n.* 23. *& ſeqq. de quibuſdam Sancti reliquiis prioratui de Nando donatis retulimus : potuerunt enim ibi vere aſſervari exigua Sancti capitis & oſſium particulæ, quod Innocentius non negat, & interim falſo a quibuſdam aſſeri, habere ſe illo loco* caput & quædam membra. *Atque hoc ſolum prædicari vetuit Pontifex ; neutiquam autem declaravit, nullas prorſus* S. Lupi *reliquias ad iſtum prioratum tranſlatas fuiſſe. Neque talis declaratio erui poteſt ex his verbis :* Quod ſiquidem eſt a veritate penitus alienum *; nam certe penitus a veritate alienum erat, ſtultiſſimi cranii & aliorum oſſium particulas pro capite & membris venditare, &, quia illa haberent, negare* totum corpus una cum capite *alibi requieſcere.*

Anno tamen ſæculo monachi S. Petri-Vivi abjudicant.

B

C

28 *Reliquiæ Sancti poſt annum* 1212., *vel tum ante quædam particulæ minores ex iis aut res aliæ, communicatæ fuerunt variis eccleſiis :* Ab illo tempore, *ait Bailletus, nimirum poſt tranſlationem, quæ colitur* XXIII. *Aprilis*, factæ ſunt aliquæ diſtributiones reliquiarum ejus, quæ oſtenduntur in diverſis regni eccleſiis ad ipſius (S. Lupi) honorem exſtructis. Qualdam haberi volunt in eccleſia parochiali, illius & S. Ægidii nomine inſignita Pariſiis. *Certe Rayſſius Hierogazophylacii Belgici pag.* 33., *in cœnobio Elnonenſi honorificentiſſime recludi aſſerit* os femoris ſancti Lupi Senonenſis ... archiepiſcopi : *pag.* 195. magnam oſſis partem *eſſe in abbatia Dompmartini : demum pag.* 553. *ipſum caput ſervari in xenodochio S. Jacobi Majoris Duaci :* Caput, *inquit*, & medietas brachii S. Lupi Senonenſis archiepiſcopi ... Ultima Gallorum cum Hiſpaniarum rege diſſentione obtinuit hoc ſacrum pignus per quemdam Duacenſem, qui prædictum caput a milite inſolenti, ſuo argento & auro deoudatum humique projectum, propter S. Quintini fanum *ſuis ipſe* manibus e terra ſuſtulit, & Duacum ad natale ſolum attulit, atque prædicto xenodochio .. donavit .. Obiit (*Sanctus*) ipſis Kalendis Septembris : ejus tamen natalis dies octavo Kalendas Octobris a populo Duaceno maximo confluxu celebratur : quod, ut quidem ego exiſtimo, hac die ſacrum illud depoſitum hoc in ſacellum illatum a Gallia fuerit. *Hæc Rayſſius : Buzelinus vero Gallo-Flandriæ libro* 2. *cap.* 8. *pag.* 287. *ait eſſe* ejus divi Lupi caput, qui Trecenſem eccleſiam epiſcopus rexit, *ſeque de eo in veteri monumento Ms. hæc legiſſe* : S. Lupi epiſcopi & confeſſoris, qui caducum morbum habentibus & ipſum requirentibus integram ſanitatem præſtare ſolet. *Vide tom.* VII. *Julii pag.* 68. *Sed eum relata inſcriptio non habeat* Trecenſis, *& Sanctus noſter eodem morbo laborantibus perpetim opituletur ac ſingularis patronus ea in re imploretur, teſte Sanſſayo ; determinare non poſſumus, cujus S. Lupi ea reliquiæ ſint. Rayſſius loco proxime citato annotat in margine ſequentia* : Joannes Buzelinus ... dicit eſſa reliquias S. Lupi Trecenſis epiſcopi, ſed perperam, ut mihi ex variis archivis Ms. adprime conſtat. *Fides ſit penes auctorem.*

Sanctiipſius in variis eccleſiis honorem.

AUCT. J. V.

D

E

VITA

auctore anonymo

Ex Ms. Rubeæ-Vallis, collato cum Ms. S. Maximini Treviris, codice Ms. Valcellenſi a pag. 6., *aliiſque editis.*

PROLOGUS.

Vita tam Hieronymi quam ſuorum.

SAnctorum geſta calamo pandere per Raphael docemur archangelum ad Tobiam loquentem : Conſilium, inquit, regis bonum eſt abſcondere : opera [autem] Dei præclarum eſt enarrare. Sed & lucerna nuodi Hieronymus ad illud nos provocavit exemplum : qui poſtquam vetus Teſtamentum & novum præclaro tranſtulit eloquio, etiam vitas anachoritarum Hilarionis, Pauli, Malchi *a* & aliorum florentiſſimo depinxit ſtilo in memoriam poſteris * profuturum * : & licet humanis laudibus juſtus non egeat, quem præſentia Chriſti clarificat, & aula paradiſi & * ſocietas angelica jam retentat ; tamen fidei propagantur augmenta, cum Chriſtus per ſuos famulos *b* monſtratur magna populis oſtendiſſe miracola *c*.

F

a * poſteris non habet Sanct-Maximin. * forte profuturos * in aliis Mſſ. vet. *b c*

ANNOTATA.

a *Vitæ horum trium habentur in nova editione Operum ſancti Doctoris per Martianay t.* 4. *part.* 2. *col.* 68. *& ſeqq. De S. Paulo primo eremita actum eſt t.* 1. *Januarii ad diem* 10. *pag.* 602. *de Hilarione & Malcho monacho captivo ad* 21. *Octobris agetur.*

b *Ms. San-Maximinenſe* pro ſuis famulis, *ſed apographo noſtri lectio videtur præferenda.*

c *Prologum & multa alia ſparſim in Vita emittunt Cheſnius & Bouquetus : quæ autem habent ab apographo diverſa, Bouquetii nomine ſuis locis annotabimus.*

AUCT. ANONYMO.

CAPUT I.

Illuſtres S. Lupi parentes, quibus divinitus promittitur; clericatus, educatio & indoles: virtutes, epiſcopatus.

Loros Senonenſes natalis, educatio & a b c d e f g h i

LECTIO I. Sanctus igitur Lupus parentibus inclytis *a*, ex parte regali ſanguini contiguus, oriundus extitit in *b* vicina amois Ligeris *c* provincia Aurelianenſium civitatis: cujus genitor Beto *d*, genitrix Auſtregildis vocabulo, Aiga *e* avunculi *f* cognomento: qui divina revelatione commoniti, quod dignum Deo Antiſtitem funderent mundum *g* prolem, mox editum parvulum lactis pabulo enutritum *h* expleto tempore eurarum *i* erudiendum tradiderunt ſtudiis litterarum.

egregia indoles, qua perſpecta, ordinatur clericus: k l m n a p q r ſ t

B a LECT. II. Mox in eo lampada *k* cæleſtis gratiæ ita *l* reſplenduit, ut cunctos ſodales ſuos in ſchola præcederet, & flora ſapientiæ ac rivo torrentis fecundiæ ſuperaret *m*. Eraot fratres illius genitricis *n* [venerandi] antiſtites, Auſtrenus *o* Anſelianorum *p* pontifex, & *q* Aunarius *r* Autiſiodorenſium *ſ* præſul virtutum ſignis effulgens: qui cum cernerent prædictum *t* puerum normam religionis amore, & Chriſti præcepta diligere, eum clericatus officio ſtuduerunt mancipare.

eius e Senonenſibus ibi variæ virtutes expertus epiſcopus u x y

3 LECT. III. Qui cum jam ætate creſcente officia divina cœpiſſet digne perſolvere, & oris melliflui cantu *u* Chriſti harmoniam inſonore, atque abſtinentiæ rigore carnis rebellionem domare, non ceſſabat orotu aſſiduo Sanctorum ſepulchra martyrum frequentare, inopiæ afflictorum *x* compoti, hoſpitalitatem ſectari *y*, charitate reſplendere, eleemoſynis inſudare, mundum contemnere & toto deſiderio ad aulam poradyſi anhelare *z*. Sed [&] cum fama illius C longe lateque percurreret, & amor in bonorum præcordiis glomeratus *aa* ſuccreſceret *bb*, mox ut Papa *cc* Arthemius Senonum defunctus eſt, ut jam dictæ civitatis cathedram S. Lupus perciperet *dd*, clerus vel *ee* populus urbis Senonicæ auribus regis unanimiter ſuggeſſit *ff*.

aa bb cc dd ee ff conſervatus ſuo miraculo & angelica vita coruſcat. gg bb a Valcell. qua ii kk ll

4 LECT. IV. Divino igitur decreto pontificali locatus in ſolio *gg* cœpit virtutibus pollere, miraculis enituſcere *bb*. Agebant gratias cuncti divinæ clementiæ, qui * talem Senonicis dediſſet pontificem, virtutibus egregium, amorum clero vel *ii* populo, juſtitia indutum, virginitate præclarum, jejuniis deditum, eleemoſynis largum, vigiliis indefeſſum, doctrinæ ſanctæ tubicinem *kk*: qui corpore tenus in ſeculo, creederetur merito jam angelis ſociatus in cælo *ll*.

ANNOTATA.

a Proceres Palatioos *ſeu palatii fuiſſe*, *ſcribit Andreas Sauſſayus hac die. De Sancti ſtemmate, anno & loco natali vide Commentarium num.* 7.

b *Alia Mſs. & Bouquetus omittunt* in. *San-Maximinenſe præterea legit* amni *hoc modo*: oriundus extitit vicina amni Ligeris provincia.

c Liger, & Ligeris *Brandrando* fluvius percelebris Galliæ Celticæ, *Aurelias alluens*. *De eo Hadrianus Valeſius in Notitia Galliarum*: Liger ... vere noſtrorum fluviorum rex, vulgo LA LOIRE, oritur in pago Velauoo vel Velleto ... Latioa in Nominativo Liosa eſt, nec aliter poteſt enuntiari. *Quod ſuſe probat pag.* 477., *contendens* errare *ſcceotiores* cunctos, qui Adelberonem epiſcopum Lauduoenſem, DCL. annorum auctorem, aut alios ejus ſimiles & æquales ſecuti, LIGERIS in recto caſu dicere maluerunt. D

d *San-Maxim.*, *codex Valcellenſis & Bouquetus habent* Betto, *ut communiter appellatur*; *Surius* Betro, *Breviarium Senonenſe* Bello. *Le Maire in Hiſtoria eccleſiæ Aurelianenſis tom.* 2. *pag.* 119. *Bettonem Beatum appellat*: Nam non ſolum, *inquit*, feſtum S. Lupi ſolemniter celebrabatur, ſed ejus beati patris Bettonis in abbatia S. Lupi Aureliaoenſi, quod ob tumultus Religioois cauſa exortos intermiſſum fuit. *De hujus cultu nihil alibi invenio.*

e *Sic etiam habet Surius*; *Valcell.*, *Bouquetus & Breviarium citatum* Aga: *nec cum aliis* Agiam *vocabimus in Appendice de hac ſancta vidua poſt* E *Vitam* S. Lupi.

f *Meudoſe San-Maxim.* ab incolis; *nam* avunculi *conſtanter leguns tum editi tum Mſs. Senſus apud Surium clarior eſt*: Pater ejus Betro, mater Auſtregildia dicta eſt, *eoi* ab avunculo Aigæ cognomentum acceſſit. *Contius ad an.* 609. *num.* XI. Auſtregildi cognomentum Aigæ vel Agiæ ab avunculo acceſſit. *Quis iſte avunculus fuerit*, *nos latet.*

g *Valcellenſis rectius* muodo, *San-Maxim.* gignerent mundo.

h *San-Maxim. genere mutato*, *ſic legit*, editam parvulo lactis pabulo enutritam.

i *Idem omiſit* curatum. *Valcellenſis melius* cunarum, *uti & Surius*. *Officium Senonenſe* cunabulorum.

k *In San-Maxim.* lampas: *ſed &* lampado *primæ declinationis apud Plautum eſt*. *Vide Glaſſarium Cangii ad vocem* LAMPADÆ.

l *Abſunt a San-Maxim. hæ duæ voces*, gratiæ ita, *unde ſenſus biculcus eſt.*

m *Præcedentia ſic legit San-Maxim.* florem ſapientiæ a rivo torrentis fecundæ ſumeret. F *Minus clare.*

n *Adeoque avunculi*, *non fratres ipſius Sancti*, *ut perperam ſcribit Demochares tom.* 2. *ſol.* 29. *&* 32. *verſis. Vox ſequens hamulis inclusa*, *non eſt in San-Maxim.*; *ſed illam interſerunt Valcellenſ. & Bouquetus.*

o *Vocatur etiam* Auſtrinus & Auſterius, *a quibuſdam Sancti titulo exornatur*. Beatiſſimum *appellat Fredegarius in Chronico apud Rninartium col.* 605.: Bertoaldus .. Aurelianis ingreditur, ibique *a* viro beatiſſimo Auſtrino epiſcopo ſuſcipitur. *Vide quæ tom.* VI. *Auguſti pag.* 90. *de ea annotata ſunt lit.* g. *Adi & Commentarium prævium hic num.* 7.

p Aureliæ, & Auseliani, *item* Aurelia, Aurelianum & Geoabum (*Orleans*) *urbis ampla Galliæ ad Ligerim fluvium*, *provinciæ cognominis caput. Epiſcopalis eſt ſub archiepiſcopo olim Senonenſi*, *nunc ſub Pariſienſi a* 20. *Octobris* 1622., *quando Lmetia archiepiſcopali dignitate inſignita fuit a Gregorio XV. Vide Brandrandum & le Maire in Hiſtoria eccleſiæ Aurelianenſis tom.* 2. *pag.* 6.

q *Conjunctim & deeſt in San-Maxim.*, *Valcellenſi*, *& Bouqueto.*

r *Varie*

A r *Varie nominatur hic ſanctus; ut videre liceat in Annotatis in* f *tom.* VI. *Auguſti ejusdem. Habetur in Martyrologio Romano* 25. *Septembris. In ejus Vita, quam Labbeus edidit tom.* I. *Bibliothecæ pag.* 529., *abbati cuidam pedum contractione laboranti apparuiſſe narratur* S. Lupus in extaſi dicens, peraticiter mittens dirige unum ex fratribus, qui ſacri antiſtitis tibi Aunarii calciamenta deportet *&c. In Mſs. autem, quæ ad illum diem edenda ſervamus, vocatur* S. Lupus epiſcopus *per prolepſin haud dubie, quia poſtea nempe anno* 609. *epiſcopus factus eſt: cum S. Aunarius, quo vivente ſuperiora contigerunt, jam obiiſſet ab anno* 605. *ſecundum Coinii calculum.*

f *Alii editi & Mſs.* Autiſſiodorenſis. *Eſt autem* Altiſſiodorum, Antiſſiodorum, Autiſſiodurum, Autiſſiodorum (*Auxerre*) *urbs Galliæ ad Icaunam fluvium in Burgundiæ ducatu, epiſcopalis ſub archiepiſcopo Senonenſi. Addis Baudrandus*, Antricum *dicta a quibuſdam*. Nullum nomen urbis pejus aeceptum aut ſæpius mutatum ab auctoribus noſtris reperias, *inquit Vaſ-*
B *loſius pag.* 69.

t Prædictum *omittit San-Maxim.*

u *San-Maxim. & Valcell.* ore melliſluo eantus. *Deinde omittunt* non ceſſabat: *Valcell.* oratu aſſiduo cœpit.

x *San-Maxim.* fractarum.

y *Idem* ſectare, *ſed barbare.*

z *Hic San-Maximinenſe interſerit prodigioſam patefactionem baſilicæ S. Aniani, eramo noctu pro foribus Sancto noſtro. Apographum & Valcell. illam referunt infernis, ubi narrationem utramque conferemus. Conſule interim Commentarium num.* 5.

aa *Vitaſe in San-Maxim.* glomerata; *Bouquetus ſolus* glmmerate.

bb *Solus Chеſnius* accreſceeret.

cc *San-Maxim.* epiſcopus, *dein pro* defunctus eſt *ſubſtituit* diem clauſit ultimum, *omiſſo* Senonum. *Valcell. vero & Bouquetus*: Papa Artemius Sennnis defunctus eſt. *De nomine* PAPA *omnibus olim epiſcopis, ſaltem Latinis, communi,* donec Gregorii VII. decreto, anno MLXXIII., ad ſolum Epiſcopum Romanum ... reſtringeretur, *videri poteſt tom.* V. *Junii pag.* 28*. *Porto*
C *S. Arthemius colitur* 28. *Aprilis.*

dd *In aliis Mſs. & editis* ſuſciperet.

ee *Conjunctim disjunctiva* vel *hic copulativa eſt, ut alibi ſæpius. Alii Calepinum & Cangium.*

ff *Eadem modo hæc legit Bouquetus, notatque in margine autum* 609.; *quæ probabiliter Sanctus conſecratus eſt epiſcopus, ut docet Commentarius num.* 8. *Valcell. & Cheſnius* aures regis unanimiter poſtulavit. *San-Maxim.* unanimiter poſtulavit, *omiſſo* auribus regis.

gg *Valcell. & Bouquetus* cathedra. *Sanctum ordine viceſimum primum ſediſſe, diximus in Comm. num.* 8.

hh *Verbum* pollere *ſolus omittit Cheſnius. Quæ autem ſequuntur uſque ad cap.* 3. *nec ipſe nec Bouquetus habet.*

ii *Valcell. &c. Vide dicta in.* ee.

kk *San-Maxim.* doctrina ſancta tubicinum *pro* tubicinem.

ll *Idem* ſociatus effet, *omiſſo* crederetur merito. *Hic finiuntur quatuor primæ Lectiones Officii Senonenſis. Quinque reliquæ indicabuntur infertim.*

CAPUT II.

AUCT. ANONYMO.

Obſeratam S. Aniani eccleſiam precibus ſuis aperit; inimicis & detractoribus benefacit; fidens Deo magnam vini copiam accipit.

Sanctus in oratione vigilanti aperitur obſeratus foribus S. Aniani, quam ſubeamus ingredi-tur. a b c d

NOctem quamdam ducens Chriſto pervigilem, liminibus *a* aſtitit baſilicæ ſanctі antiſtitis Aniani *b*: eumque diligentia cuſtodum fortiter oſtium obſeratum eidem prohiberet ingreſſum, ipſe proſtratus limini *c* pias aures Domini dum pullat intima voce *d*, repente cælitus avulſo repagulo *e*, Sancto patuerunt oſtia. Cuſtodum excitata caterva ingredi vident Sanctum facie ſolea, fulgentibus oculis claritate ſuperna. Cumque prædia propria in Autelianorum tellure ordinatua pontifex circuiret *f*, erat [enim] ei erga Sanctorum cultus *g* magna dilectio [& in reliquiis eaornandis præclara ſotentio] præcipue S. Columbæ *h*, quæ duplicem a Chriſto meruit coronam accipere; unam, virginitatem ſervando, alteram, pro amore fidei palmam martyrii obtinendo *i*.

f *g* E *h*

i *mina ejus in obtre-Hæreſes & earumdem benignitas* *k* *Invidia us eſt in aliis* *l* *m*

6 Fulgebat in eo ſancta benignitas, non ſolum in benevolos, ſed in impios & *k* inimicos. Et quia, dicente Paulo Apoſtolo: Omnes, qui voluni in Chriſto pie vivere, perſecutionem patiuntur; quoſcumque ſibi ſenſerat invidere * peſte contrarios, & detractionis aculeo *l* dentea inferre vipereos, in tantum ipſis erat pacificus, ut viliora ſuis uſibus in cibis vel poculis, meliora eorum inferret obtutibus *m*, exemplum Veritatis ſublequens, quæ * diligere inimicos ſuos mandavit diſcipulis.

* *Valcell.* qui

Fiducia in Deum fiducia fructu unum corpus ſubmittitur. *n n p q* * *Valcell.* poculis *r* * *Idem* proviſus *ſ t*

7 Quadam namque *n* die dum plurimos *n* ad ſuum convivium convocaſſet *p*, &, cætero expenſo pauperibus, amplius vini in modio *q* non haberet; eum crebris ſuccedentibus populis * ſalernum *r* deficere per pincernam peoprium agnoviſſet, fidens in Domino coram omnibus dixit: „ Credo quia Dominus meus Jeſus Chriſtus, qui nos ſancto Evangelio præmonuit con„ ſiderare volatilia cæli, quia non ſerunt *ſ*, „ neque congregant in horreo, & Deus patet „ illa *t*, ad noſtram implendam charitatem ci„ tius tribuet conſolationem. „ Mirum in modum mox ut verba complevit, miſſus * genitricis ſuæ *u* aſtitit, qui quingentos *x* vini modios viginti plauſtris impoſitos proximos jam dictæ urbia foribus nnoctavit. Tune ille prophetiæ munere approbatus, robore fidei confortatus, lacrymis compunctus prædicationis verba deprompſit ad ſocios, & ſperare eos in Domino cahortatus eſt attentius, atque circumſtantibus offerri pocula mandavit frequentius.

* *id eſt*, legatus, nuntius *u x*

F

ANNOTATA.

a Liminibus *non eſt in San-Maximinenſi.*

b S. Anianus *Aurelianenſis epiſcopus Martyrologio Romano inſcribitur ad* 17. *Novembris. Plures in diœceſi Aurelianenſi S. Aniano dicatas eccleſias recenſet citatus le Maire pag.* 74. *& 144.: nos a biographo hic non aliam deſignari putamus, quam collegiatam extra muros.*

c *San-Maxim.* limine.

AUCT. ANONYMO.

d *Idem & Valcell.* precs.

e *Utrumque legit vitiose*, avulsa repagula : *primum omittit etiam* Sancto. *Miraculum hoc oſtendit vim orationis, quæ merito Clavis cæli appellatur a S. Auguſtino.*

f *Valcell. tranſposuit* propria *hoc modo :* Cumque prædia in Aurelianorum propris tellure, ordinatus pontifex circuiret, *quæ San-Maxim. non habet. De præcedentibus vide Annotata ad cap. 1. lit. z.*

g *Id eſt*, eccleſias, monumenta, *ſacello vel altaria. Vide Cangium.*

h *De ea Martyrologium Romanum ad 31. Decembris.*

i *Surius hanc periodum cum ſequentibus commiſit, parentheſi interpoſita*: Cum eccleſiæ prædia in Aurelianorum territorio perluſtraret, (erat enim magna illi erga Sanctorum titulos dilectio, præcipue vero S. Columbæ, quæ duplicem a Chriſto obtinuit coronam, virginitatis & martyrii) animi ſui benevolentiam non ſolum in amicos, ſed in ipſos etiam hoſtes egregie declarabat. *Nos apographum ſecuti, a quo abeſt* enim : *diviſimus. Perperam autem Surius voces* eccleſiæ prædia, *quæ erant Sancti* propris : *niſi prolepſi uſus ſit, quia nempe Sanctus bona ſua teſtamento reliquit eccleſiæ. Vide Comm. num. 19.*

k *San-Maxim. & Valcell.* in ipſos etiam.

l *Ambo legunt* aculeis ; *ſed Valcell. mendoſe* detractionibus.

m *Id eſt, meliora quæque fercula & pocula illis apponeret, retentis ſibi vilioribus. Ita ex animo inimicis benefacere heroicæ virtutis eſt.*

o Nsmque *non eſt in San-Maxim.*

o *Idem legit* plures.

p *Hic permagnus eſt hiatus in San-Maximienſi uſque ad vocem* [sbbas] *num. 14. Putem ſolium excidiſſe, ut monui in Comm. num. 5.*

q *Valcell.* amplius quam vini modium. *Dicitur* modius & modium : *eſtque* menſura liquidorum, conſtans xvi. ſextariis *ſecundum Cangium, qui ad illam vocem multa habet de menſurarum æſtimatione, reductione & diverſa modii capacitate. Petrus de Natalibus & Mombritius ſic legunt*, cum vinum ad medium non haberet : *id eſt, pro media parte convivarum, ut conjicio ; addit enim Petrus de Natalibus* pro recumbentibus.

r *Vinum, quod gignitur in Campania Felice ſic dictum a monte vel agro Falerno, qui tractus Italiæ vitiferos habet colles generoſiſſimo vino nobiles. Biographum tamen hoc reſpexiſſe non puto, ſed falernum ſcripſiſſe ſimpliciter pro vino.*

ſ *Valcell. addit* eoque metunt, *uti habetur. Matth. 6. v. 26.*

t *Idem hic interponit* ut, *& dein legit* tribuit.

u *In Valcell.* illius. *Ex his porro liquet, fabuloſum eſſe, quod ſcribit Petrus de Natalibus : vinum* node aut a quo delatum eſſet, minime ſciri potuit. *Non dubitamus tamen quin ſpeciali providentia Dei factum ſit, ut eo temporis puncto ſubmiſſum a matre vinum nuntiaretur.*

x Quingenios *habet etiam Valcell. & Surius*: centum *duntaxat legunt alii citati littera* q *& Breviarium Altiſſiodorenſe ; ſed biographo credere malumus, utpote antiquiori. Neque illa quantitas vini tanta eſt, ut fidem excedat : ſi enim 16. ſextarios in modium computes, 500. modii conficient ſextarios 8000., id eſt, cados 40. quorum ſinguli continent ſextarios bis centum ; bini autem cadi ſeu modii 25. ſingulis plauſtris advehi potuere.*

CAPUT III.

Siniſtra de ſe judicia & obtrectationes contemnit ; hoſtes ab urbe fugat ; novis traductus calumniis in exſilium relegatur.

ILlo itaque tempore rex Theodericus *a* cum Brunechilde avia regnum gubernabat Burgundiæ. Cum igitur quidam regius aulicus Fulcrius dictus, illuſtribus *b* natalibus ortus, comes Aurelianenſibus datus, qui maxime ob hoc e ſancto Viro erat amicus, quia Beto * pater ejus de lateris eum ſuſceperat ſontibus, ad Virum Dei venions indicaſſet, quod ei *d* in palatio detrahi a quibuſdam audiſſet, quod aneillam Dei quamdam Veroſiam *e* nomine, filiam antecceſſoris ſui Arthemii immoderate diligeret, Sanctus ad evangelica arma recurrens, contra detrahentium impetum Chriſti tuba inſonuit : Sancti *f*, inquit, eſtis cum maledixerint vobis homines, & dixerint omne malum adverſum vos, mentientes : gaudete & exultate, quoniam merces veſtra copioſa eſt in cælis.

9 Tunc eorum prædicto viro ipſam Dei famulam *g* cariratis amore oſculans, ait : „ Nil „ nocent homini ſiticoa verba, quem propria „ non maculat conſcientia : Nam ſi ego pro „ amore Regis æterni iſtam in Chriſto veneror „ diligo, terrenum ax hoc principem non pa„ veſco. „ Sanctus etiam *h* quia ipſam [Dei] virginem Chriſtum amare ardenter agnovit ", ideo *i* ipſum mente puriſſima ante oculos Dei diligebat, nec placere exinde hominibus ſtudebat, quod * placere Domino intriſaeus ſatagebat ; exemplo uſus [Pauli] apoſtoli, qui ait : Si adhuc hominibus placerem, Chriſti ſervus non eſſem. Idem *k* enim erubeſcere non poterat, quem teſtis inviolatæ conſcientiæ defendebat.

10 Defuncto igitur Theoderico *l* principe, dum rex Franeorum Clotarius *m* Burgundiam cœpiſſet intrare, armatum manu boſtili Blidebodem direxit ducem ad Senonicam urbem. Cumque eam cœpiſſent *n* ſui crudeliter jaculis infeſtare, Sanctus [Lupus] fidens in Domino aulam petiit matris eccleſiæ *o* in honore protho-martyris Stephani conſtituræ : & dum ad evocandum populum ſignum *p* prædictæ eccleſiæ tangeret, omnis ſortitudo ſenſus ab hoſtium cæteva receſſit, tantuſque terror ſuper eos irruit, ut ſullateus evadere ſe crederent, [niſi fugæ præſidium expetiſſent.] O virum clariſſimum, qui exemplo Moſaico dum ad cœlum porrexit brachium, boſtem fugavit protervum. Tua ſunt hæc, Chriſte, opera, cujus in Sanctis [omnibus] eſt laudanda potentia, qui in te confidentes ſola ſalvas clementia abſque clypeo & haſta.

11 Obtento namque *q* Clotarius regno Burgundiæ, præcepit cuidam viro potenti, dignitate ſæculi præpollenti in magna gloria *r* Faroſſo nomine duci, regalia negotia explicare *?* : qui progreſſus a lſtete regis, eum in ejus ſpem *ſ* decreta regis peragere ſtuderet, prope Senones veloces exarſit irſcundiæ flammis, indigne ferens nimirum, quod urbis eum muneribus nhviam ſibi non proceſſiſſet Antiſtes prædictus *t*. In civitate

Provis hominum de ſe judicia diſcipuo non curbetur Sanctus

a b c

* *al.* Beto

d

E

e

f

Prædecorum ſis oppoſuit ſanctitatem ſuam

g

h

* *Valcell.* noverat

i

* *Idem* quia

k

F

hoſtes urbem invadunt Sanctum polſe compagnos in ſuam cædem conſpicit.

l m n

o

p

Cum idem reſponſo Farulfi ducis ſe ſtum retudiſſet ;

q r ſ t. c. curare

t

A vitate namque ſuſceptus cum contra Sanctum a
a Dei vultu incederet turbido, hoc ab eo accepit
reſponſum: „ Magis quam hominibus obedire
„ ſemper convenit Deo: ſacerdotem enim ple-
„ bem regere, & principes ſæculi oportet divi-
„ na præcepta docere: illos autem [ad ipſum]
„ condecet convenire. „

12 Regreſſus igitur Farulphus frendens, eo
falſis inſi-mulatur apud Clo-tarium, qui male credulus Sanctum reliquit in Neuſtriam. quod non ſuiſſet a ſancto [Viro] plenius mune-
ratus, plura falſiloquutus x contra Virum Dei
principis intulit auribus, maxime inſtante viro
oequiſſimo nomine Medegiſilo y, qui S. Remi-
gii in ſubarbio tenens monaſterium ſancti Pontifi-
cis cupiebat iovidus invadere locum. His ita-
que oefariis inſiſtentibus quaſi z jaculis veneno-
x y z ſis, rex Clotarius ſolle commotus virum Dei
Lupum epiſcopum retruſit in exilium in pago
aa bb cc quodam Neuſtriæ *aa* nuncupato *bb* Vinimaco *cc*,
traditum duci pagano nomine Boſoni Landegi-
B ſilo, quem ille direxit in villam, quæ dicitur
dd Andeſagins ſuper fluvium Aneſam *dd*, ubi erant
ee templa phanatica *ee* a decurionibus culta.

13 Lect. v. Dumque Vir Domini ad eum
ubi non tam ex-ſul, ſed agens quam ep. ſtatum multos convertit. *ff* perveniſſet locum, fruebatur de peregrinatio-
ne ſolatio patriarcharum primum exemplo, re-
cordans ſancti Joſephi in Ægypto, cujus ſervie-
runt manus in cophino *gg*. Gaudebas quippe in
Domino ſciens ſe ab eo *hh* miſſum ad populum
ff gg hh incredulum inſtruendum, ibique quemdam cæ-
cum illuminaſſe, prædictum ducem ſuperbum
ſub ſanctæ Crucis humiliavit ſigniculo, atque
vitali tinxit in lavacro: plurimumque Franco-
ii rum exercitum *ii*, qui adhuc erroris detinebatur
kk [in] laqueo, Sanctus illuminavit *kk* per ba-
ptiſmum.

ANNOTATA,

a Theuderiens, Thendaricus *& communius* Theodoricus *hujus nominis II., Childeberti II. ſecundo genitus* 587., *regnavit in Burgundia ab anno* 596. *uſque ad* 613., *teſte Cauſia ad dictos annos. Quomodo autem Senones ad Burgundiam pertinerent, docet Hadrianus Valeſius in notitia Galliarum pag.* 513.

b *Bouquetus & Valcell.* illuſtris *mendoſe.*

C c *Valcell.* ob hoc *mutat in* huic.

d *Idem & Bouquetus legunt* eum: *hic vero annum ſignat in margine* 612.

e *Bouquetus* Voloſiam *appellat, Valcell.* Voſaſiam, *Matbondus in Catalogo pag.* 20. Euloſiam, *ubi hæc habet:* S. Arthemius nondum Sacris initiatus legnime conjugatus fuit, & filiam habuit Euloſiam nomine, pudicitia & ce-
teris animi dotibus, quæ Chriſtianam virginem decent, tanto parente dignam. *Deo conſecratam fuiſſe, ſcribunt Sammarthani in Arſenio. Sanctiſſimam vocat Sauſſayus in Catalogo Sanctorum Gc. poſt Martyrologium Gallicanum pag.* 1236.; Euloſia virgo ſanctiſſima, quam paterno amore ob angelicæ mentis indolem & eximiam præcellentem dilexit S. Lupus ſrebiepiſcopus Senonenſis. *Verum de cultu ejus nihil ſcimus.*

f *Valcell. & Bouquetus*, Beati; *prout legitur Matth.* 5. ℣. 11.

g *Valcell.* aneillulam. *Ceterum hoc factum videtur magis mirandum quam imitandum.*

h *Idem*: Nam quia ipſam Dei virginem, *omiſſo* Sanctus etiam.

i Ideo *non eſt in Valcell.*

k *His Valcell.* Idem *mutavit in* Ideo.

l *Theodericus II. anno regni ſui* 18., *Metis Auſtraſiorum ventris interiis anno* 613. *Vide Comitium ad dictum annum.* AUCT. ANONYMO.

m *Clotarius ſive Chlotbacrus II. Chilperici filius, eodem, quo natus eſt, anno* 584. *patri ſucceſſit in Neuſtriæ regnum; poſtea Auſtriæ & Burgundiæ* 613.

n *Bouquetus & Valcell. omiſſo* ſui, *legunt* cœpiſſet.

o *Id eſt*, navem eccleſiæ cathedralis. *Vide Cangium.*

p *Officium Altiſſiodorenſe Lectione* iv.: Mox ut cymbalum communitatis pulſavit, *Porro Baronius ad annum* 615. *num.* 14. *obſervat in hunc locum ſequentia*: Porro quod ais auctor, S. Lupum ad convocandum populum ſignum eccleſiæ tetigiſſe: illud fuiſſe prægrande tintinnabulum, quod vocant campanam, quæ habeatur inferius declarant: ostn poſt multa hæc ibidem: *quæ nacrabuntur in Vita num.* 30.; *tum ſic proſequitur*: Hæc de campana Senonenſi; quibus declaratur, jam hoc tempore in uſu frequenti eas eſſe receptas, In Oriente autem adhuc conſuetudo illa perſeverabat pulſandi ligna ad populum convocandum. *Nec Græcis campanas habuit ante annum* 865., *teſte Baronio ibidem nu.* 101.; *imo Blondus Italiæ illuſtratæ fol.* 110. *anno primum* 870. *miſſas fuiſſe ſcribit. Vide Hierolexicon Macri pag.* 105. E

q *Valcell. & Bouquet.* itaque. *Clotarium totius Franciæ monarchiam obtinuiſſe anno* 613., *diximus ad litteram* m.

r *Cheſnius & Valcell.* dignitatis ſeculi immani gloria præpollenti. *Bouquetus, omiſſo* potenti, *ſic habet*: Præcepit cuidam viro dignitate ſæculari & immani gloria præpollenti. *Farulfum hic & Blidebodem ſupra non exprimit Monbritius, ſed utrumque* architriclynum *vocat, id eſt, Majorem-domus; Breviarium Altiſſiodorenſe, tacito item utriuſque nomine*, ſeneſcallum *miſſam eſſe ait, De variis ſeneſcallorum muneribus videri poteſt Cangius in Gloſſario.*

s *Quid auctor hic per ſpem intelligat, non ſatis aſſequor. Forſaſſe* ad votum *ſeu* ex voto. *Alii legunt* in ſpecie. *Cheſnius*: Cum in ejus ſpecie decreta regis ſtuderet, *addit Valcell.* explere, *Bouquet.* adimplere; *quod explicari poteſt, cum in ejus perſona ſive ut vicegerens vel locumtenens regis mandata illius exſequi ſatageret.* F

t *Valcell. & Bouquet.* indigne nimium ferens, quod ſibi cum muneribus obviam prædictus non proceſſiſſet Antiſtes, *Mutato* nimirum *in* nimium, *& omiſſo* urbis.

o *Iidem* Virum; *dein pro* turbido *legunt* torvido, *quod barbarum eſt.*

x *Pro* quod *alii habent* cur, *Valcell. & Bouq.* falſiloquus; *apud Cheſnium* falſiloquiis, *æque barbare ac in apographo. Deinde Cheſnius & Valcell.* principalibus, *id eſt*, principis *ut Bouq. legit cum apographo noſtro.*

y Msdegiſilum *vocat Mabillonius tom.* 1. *Annalium pag.* 307. *De S. Remigio archiepiſcopo Remenſi agetur ad* 1. *Octobris.*

z *Valcell. & Bouq. omittunt* nefarſis & quaſi: *poſtea habent* exilio *pro* in exilium. *Contigit autem illud anno* 613., *ut Bouquetus emendat pag.* 808. *Vide Comm. num.* 9.

aa Neuſtria *ſive* Neuſtraſia *pars fuit peramplæ regni Francorum, magis ad occaſum extenſa*

AUCT. ANONYMO. *ſa', quæ ideo Francia Occidentalis aliquando dicta fuit.* Neuſtria propriè dicta, *de qua hic ſermo eſt, pars erat regni Neuſtriæ ſive Neuſtraſiæ, protendebaturque tunc a Moſa fluvio ad Ligerim, & Neuſter nonnumquam etiam Neptricum vel Neptria vocabatur. Vide Baudraudum, & Valeſium in Notitia Galliarum. Plura de Neuſtriæ origine &c. qui cupit, adeat tomum 1. Februarii pag.* 208.

bb *Bouquet.* nuncupante.

cc *Valcell. & Bouq.* Vinemaco. *Tomo 1. Januarii pag. 706. in Vita S. Salvii epiſcopi Ambianenſis, item apud Bouquetum pag.* 621. Vimmacus *&* Vinmacum *legitur. Pagus iſte vocatur etiam* Vinemagus, *unde vulgo* le Vimeo, *eſtque Baudrando* tractus Galliæ in Picardia provincia, inter Normanniam & oſtium Somonæ fluvii extenſus, qui a recentioribus Vimeſium dicitur.

dd *Galliæ fluvius eſt, Picardiam a Normannia ſeparans. Bouq.* Auciam *legit, Cheſnius* Auciæ, *Breviarium Senonenſe & Altiſſiodorenſe* Altiæ; *Valcell. mendoſe* Autide. *In Vita S. Germeni tom. 1. Maii pag.* 268. *&* 269. *fluvius hic* Auda *dicitur; alias* Aucum, Augum *&* Auva; B *vulgo* Ou: *unde mutato nomine* la Breſle, *Baudrando* la Breſſelle, *qui contendit eum eſſe* Pbrudim *Ptolemæi. Verum Hadrianus Valeſius pag.* 538. *fluvium Suminam (la Somme) epiſtles vel* Frudis *nomine a Ptolemæo deſignari vult.* Andeſagina *porro (Auſeue, alias Auſene vel Anceſne, & Anſenne) vicus eſt Aueiæ adjacens;* nunc vulgo oppidum ſancti Lupi dicitur, *teſte Andrea Sauſſayo pag.* 573. *Audi de his Mabillonium eruditum lit.* y: *Faruſii & Madegiſili abbatis* eriminantionibus commotus Chlothatius, ſanctum Antiſtitem in Vinemacum (*le Vimeux*) Neuſtriæ pagum relegari juſſit ſub cuſtodia Bononis Landegiſili ducis pagani, qui eum in vico Andeſagina (*Auſne*) ſito ad fluvium Aueiam ſeu Augum, in actis ſancti Walarici Auvam, (quod modo Breslam (*le Breſle*) appellant, veteri nomine in oppidum Augum (*Eu*) translato) ſtrictè obſervari curavit. Erant adhuc eo in loco profana delubra, quæ a decurionibus colebantur, haud dubie ipſius G Bononis juſſu: quem Vir ſanctus, reddita cæco homini luce, a paganiſmi tenebris ad veram Chriſti lucem adduxit, & cum multis aliis baptizavit *&c.*

ee *Id eſt*, templa Gentilium, *qui per vocem* FANATICI *deſignatur apud Cangium. Mabillonius ſtatim* prolana delubra *appellavit.*

ff *Bouquet. initio legit* cumque; *idem & Valcell.* ad eundem. *Hoc numero comprehenditur Lectio quinta Officii Senonenſis.*

gg *Verba ſunt Pſal.* 80. ℣. 7. *ſed transpoſita. Perperam vero auctor ipſi Joſepho hæc attribuit, quæ de ejus poſteris dumtaxat intelligenda ſunt. Bouquet.* cujus ſervierunt officio manus: *Valcell. autem*, ex Egypto, cujus ſervierunt manus in officio *ſeu ſervitio Putiphari Gen.* 39.

hh *Valcell. & Bouq.* a Deo.

ii *Id eſt*, plurimos e Francorum exercitu, *niſi* aulicorum turbam *aut* proceres *intelligas*, *quos* voce EXERCITUS *deſignari docet Cangius in Gloſſario.*

kk *Sic etiam legit Bouquet., Cheſnius vere & Valcell.* humiliavit.

D

CAPUT IV.

Agente S. Winebaudo, honorifice ab exſilio revocatur; ſupplex ab eo veniam petit Clotarius: prodigia Andeſaginæ & in itinere facta.

INterim divina ſententia *e* judicante, eives Senoniei zelo Dei permoti *b*, dolentes abreptum *c* impia rapacitate Paſtorem, in baſilica S. Remigii prædictum Medegiſilum imitatorem Judæ per proditionem Magiſtri, acerba trucidaverunt morte: ſicque infelix, negato ſibi ſpacio pœnitendi, in eloacam deſcendit inferni. E

Pollebat eo tempore in Trecaſſina *d* urbe S. Winebaudus *e* [Abbas] ad baſilicam antiquam *f* prælulia Lupi, qui corpore *g* quieſcit juxta eamdem civitatem, ſuogeos ibidem abbatis officio mirabilis ſanctitate *h*. Tone archidiaconus eccleſiæ Senonicæ, Ravengiſilus *i* nomine, incitatus precibus populi, quin potius amore nominis Chriſti [ſanctum] Winebaudum *k* præcibus flagitavit, ut ad regem Clotarium *l* peregret & inteota prece polcerer, quatenus ſanctum Lupum de exilio revocarer, & ad priſtinam dignitatem remitteret, ne plebs ſine paſtore [poſita, a] lupinis faucibus deperiret.

15 Qua ſuggeſtione impenſa, ſedata tyranni- *S. Winebaudus revocatur ejus a Clotario imperata i*
ca ferocitate *m* rex humilitate flectitur; odium in amorem convertitur: miſſus a latere *n* regis vir Dei Winebaudus, devotus pergit *o* ad beatum Antiſtitem: qui videntes [etiam] ſe invicem præ gaudio flere cœperunt, alterumque *p* colloquentes etiam beatus Winebaudus eoodoluit *q* hujus exilii pœnam. Ad hoc *r* beatus Lupus reſpondit divini ſermonis eloquia: Quod *ſ* non ſunt condignæ paſſiones hujus temporis, quas hic patimur, ad perpetuam gloriam, quam Deus electis ſuis revelare dignabitur *t*. Qui volunt, inquit, pie vivere in Chriſto, perſecutionem patiuntur ab hominibus. F

16 Tunc Winebaudus cum beato Lupo epiſcopo lætus ad palatium *u* remeans, regis obtutibus [ipſum] Antiſtitem repræſentat. Rex [autem] ſeu turba procerum gratulatur. Sacerdotis præſentia, contemplatuſque [eſt] eum [&] ejus duritia ad pietatem permovetur *x*. Ante Pontificis pedes in terram proſternitur, veniam & indulgentiam ab eo poſtulat. Videns etiam rex beatum Virum *y* afflictum, & corpus illius tabefactum, ut erat intonſus barba & capite, *z* pro abſtinentiæ cumulando rigore, tremens & ejulans ad gemitum *aa* movetur, & pietatis more lacrymis rigatur *bb*, reum ſe eſſe clamans hujus penuriæ, irritationis jacula Sancti acculatoribus imprecatur *cc*. Juſſit eum cum magno decore reparari, & ſervitium ei *dd* impendi, [comam] & barbam cum honore priſtino deponeri.

Sanctum doctor, & ſtudium rei cupiendi Paſtoris e
e b a
b
d
e
f g
h
i
k
l
m n o
P
q
r
ſ
t
F
Ille ſuſti panitens ad Sancti pedes ſe abjicit, eumque regis
u
x
y
z
aa
bb
cc
dd

17 Recepto itaque decore eccleſiaſtico, ſuo eum *cc* rex præcepit intereſſe convivio. Fit Chriſti ope repente converſio: efficitur rex ex perſecutore miniſter, ut ſuis ipſe manibus ei parſes tribueret *ff*, qui ei plus afflictionis penutiam ingeſſiſſet. Petens ergo iterum veniam pro ſceelere, a Sancto levatur a pulvere *gg*, oſculeque

cum pleno conſenſu & manuelibus remuneratus Senonis recedit: locus occiſi alicujus,
ee ff gg

A que ei multorum munerum congeriem miniſte-
bb riis profuturam eccleſiæ *bb*, juſſit eum ad pro-
ii priam civitatem remeare. Sed quamvis *ii* [vir]
ſanctus Dei Lupus Senones pergeret, Andeſa-
kk geoam *kk* locum exilii Chriſtus pro ejus meritis
virtutum ſæpius gratia illuſtravit, ita ut jam
ll clauſo illo in *ll* paradiſo, adhuc virtus Domini
mm in eodem fulgeret loco. Valedicentes *mm* igitur
inclyti ſacerdotes Lupus atque Winebaudus regi
nn & proceribus illius, dum junctî ſocietatis *nn*
vinculo pertranſirent Pariſios, multa reorum
turba carcerarum vinculis tenta, vel ergaſtula-
oo ribus *oo* anguſtiis truſi, eorum virtute ſoluta eis
obviam eſt egreſſa.

18 Revertente igitur Sancto ad propria, dum
pp qq ad Miledunum eſtrum *pp* eveniſſet manſio ei
transiit, miraculis illuſtrare. opportuna, repente immane *qq* borreum uſque
pp qq rr ad ſummum plenum [ignis] vallavit incen-
dium, nec poterat expectantium *rr* quiſquam
præſtare auxilium. Tunc vir Domini in oratio-
ſſ nem *ſſ* proſternitur, fulmen immiſſum ſuper in-
cendium cernitur. Illico flamma extinguitur,
illeſa apotheca reſervatur, Chriſtus per Pontifi-
B eem collaudatur, meritum Sacerdotis agnoſci-
tt tur *tt*. Obvia deinde Pontifici & S. Winebaudo
plebs Senonicæ urbis egreditur cum hymnis &
in aliis Mſs. cantici & cantibus [a], flentibus plusimis præ gaudio *uu*,
uu ſicque propriam ſedem deſideratus introivit An-
xx tiſtes: Erat enim hilaris in confabulatione, ſe-
verus in correctione *xx*, providus in dilectio-
ne. Condulebat merenti, fovebat egentem,
yy conſortabat juſtum, requirebat *yy* infirmum,
ſublevabat miſerum, nullumque ab opere Dei
prætermittebat tempus vacuum.

ANNOTATA.

a *Bouquet. & Valcell.* dextera.

b *Bouq.* promoti. *Sed non ſecundum ſcientiam, ſuus enim zelus ille plane indiſcretus.*

c *Tres alii* arreptum.

d *Bouq.* Tricaſina. Trecæ *ſive* Tricaſſes (*Troyes*) *urbs eſt Galliæ in Campania.*

e *Cheſnius* Winebaldus, *Valcell. & Bouquet.* Winebaudus. *Colitur ille ſanctus 6. Aprilis,*

f *San-Maximienſe eum aliis* antiqui. *Ceterum de S. Lupa Trecenſi epiſcopo egimus 29. C Julii.*

g Corpore *non eſt in San-Maxim.*

h *San-Maxim.* fungens officium mirabili ſanctitate. *Alii tres:* Abbatis fungeos officio, mirabili ſanctitate.

i *Cheſnius habet* Regnegiſilus, *Bouq. & Valcell.* Ragnegiſilus, *Mabillonius* Ragneſilus; *San-Maxim.* eccleſiæ ſancti Stephani Regnegiſelus, *omiſſo* Senonicæ. *Regnegiſilus hic cum titulo* Sancti *memoratur apud Baronium ad an. 631. num. 3.; nobis de ejus cultu nihil hactenus comperium eſt.*

k *San-Maxim.* Winibaudum, *ut infra ubique; Cheſnius iterum* Winebaldum.

l *In San-Maxim.* Lotharium, *dein* percepta preee depoſceret. *Mombritius* Dotarium *appellat, alibi* Chlothacarius *vocatur. Hic Bouquet. ſignat in margine* An. DCXIV. *Vide Comm. nn. 9. & 10.*

m *Alii annues*, tyranni ferocia. *Quod ſequitur*, rea humilitate flectitur, *mendoſe vertit San-Maxim.* rea afflictionem vertitur.

o *Valcell. & Bouq.* e latere. *Locus, ubi Clotarium convenit*, Alentum *vocatur tom 1. Aprilis pag. 575. De eo Mabillonius cinatus*: Fecit vir ſanctus (*Winebaudus*) quod rogatus erat. Regem adiit in villa regali Aleoto non longe ab urbe Rotomagenſi. Rex facile a ſancto abbate ſe exorari paſſus eſt, ſanctumque Antiſtitem eccleſiæ ſuæ reſtitui juſſit, data etiam ad Winebaudi preces reis libertate, qui in carceribus tenebantur. AUCT. ANONYMO.

o *San-Maxim. legit* pergens *ſenſu imperfecto. Deinde cum aliis omittit* qui.

p *Cheſnius* alterutrum Inquentes, *Valcell. præpauit* pariter: *San-Maxim.* pariter colloquentes etiam alterutrum beatus Winibaudus.

q *San-Maxim.* condolens jam oicti Antiſtitis hujus exilii penuriam. *Valcell.* condolens bujus exilii penuriæ, *id eſt, miſeriæ.*

r *San-Maxim. & Valcell.* Ad ea.

ſ *In iiſdem* quia; *melius* quod, *ut habetur Rom. 8. v. 18. Pro* hujus temporis *legunt* iſtius mundi,

t *San-Maxim.* dignatus eſt, *omiſſa ſequenti ſententia. Valcell.* ad perpetuam gloriam, quæ revelabitur in nobis. Qui vnlunt *&c.* E

u Alentum *intelliga, ubi prius regem convenerat, ut dixi ad lit. n; vel palatium Rotbomagenſe: nam de Pariſienſi formonem hic non eſſe, liquet ex Vita S. Winebaudi pagina cit.* Valedicto, iter repetit, Pariſius civitatem advenit. *Et patebit inferius num. 17. Pro* repræſentat, *legunt Valcell. & Bouquetus* præſeniat, *San-Maxim.* præſentavit. *Deinde ponitur* ſeu *pro* &, *quod paſſim occurrit, teſte Cangio. Sequentia hoc modo habet San-Maxim.* turba populi gratulans Sacerdotis præſentiam, *ſenſu imperfecto.*

x *Alii annues* promnvetur, *ſed in ſequentibus diſcrepant: San-Maxim.* Ante Pontificis pedea ſe ad terram proſteroens, *reliqui* ſe in terram proſternit, *dein pro* ab eo *habent* illius; *San-Maxim.* illius Pontificis.

y Virum *deeſt in Valcell. & apud Bouquetum*; *San-Maxim. legit* Epiſcopum.

z *Valcell. & Bouq.* capillo, pro abſtinentia cumulando rignrem. *San-Maxim. habet* eumulanda, &. *Apographi ſenſus eſt clarior.*

aa *San-Maxim.* in gemito, *alii* in gemitum. F

bb *San-Maxim.* erigatur *mendoſe. Valcell. & Bouq.* irrigatur; *tum ſubdunt ſenſu imperfecto*: reum ſe eſſe in hujus penuria.

ee *Vitioſe iterum San-Maxim.* in Sancti accuſatoribus impletur. *Valcell. & Bouq.* in Sancti acenſatores. *Perndum hanc clarius explicet Surius*: Tremens & ejulans rex cum multo gemitu ejus miſeriæ ſe reum fatetur, & ſancti Viri delatoribus dira imprecatur.

dd *In aliis annibus* ei *omittitur. Pro* reparari *Valcell. habet* ire parari; *San-Maxim.* reparare *& impendere, utrumque mendoſe.*

ee Eum *non eſt apud Cheſnium nec in Valcell.*

ff *Id eſt, eibos porrigens ſeu miniſtrates*: ei *ab aliis omittitur. Pro* qui ei plus *rectius San-Maxim. & reliqui legunt* qui Illi prius.

gg *Præpoſitionem expunxit San-Maxim.*; *alii habent* de pulvere, *dein* offerens multorum *&c. ſine conjunctione aut* ei.

hh *Vitioſe denuo San-Maxim.* profutura eccleſiæ, *tum interponit* atque, *ut reliqui*; *ſed pro* remeare *legit* redire. *Quæ frequuntur uſque ad num. 20., a Cheſnio & Bouquetu prætermiſſa ſunt.* Hactenus de ſancti Lupi ab exilio reſtitutione:

AUCT. ANONYMO. tione : ex quo diſcant ſacerdotes, cultores ſe eſſe debere juſtitiæ, & nihil remittera ſacerdotalia conſtantiæ timore regum. *Hæc & plura lectu digna Baronius ad annum 631. num. 4. ſub finem.*

it *San-Maxim.* poſtquam. *Idem & Valcell.* Senonas.

kk *Valcell. emendate* Andeſaginam. *Pro* Andeſaginam locum *corrupte legit San-Maxim.* Andola cenaculum; *poſtea habet* merito. *Jacobus Tavellus* obſervat villam Andeſaginam, apud quam Lupus exulavit, hodie oppidum ſancti Lupi vocari. *Ita Coinctus ad annum 653. num. 15. Vide dicta ad cap. 3. litt.* dd.

ll *Ab utroque Ms. abeſt hic præpoſitia* in, *deinde legunt* fulgeat.

mm *Viſioſo rurſus San-Maxim.* Valedicens.

nn *San-Maxim. & Valcell.* ſanctitatis; *dein ſcribunt* Pariſius, *cui San-Maxim. perperam poſtponit* cum.

oo *Mendoſe iterum San-Maxim.* ergaſtulo lateribus anguſtiis trnſorum virtute ſoluta eis obvin eſt egreſſa. *Valcell.* trula *legit*, *reliqua vero ut in apographo. Clarius hæc habentur in Officia* B *Alciſſiodorenſi Lectione* VI.: Cumque tunc ſanctus Lupus per Partſius tranſiret, multa incarceratorum turba, oſtiis per ſe apertis, fractiſque vinculis, ei obviam cunctis admirantibus venis. *Hinc patet, prodigioſam captivorum liberationem, quæ oratione S. Winebaudi facto accidit in ejus Vita num.* XI., *Sancti quoque noſtri meritis aſcribendam eſſe.*

pp *San-Maxim.* Militone caſtro, *Valcell.* Milidone caſtro (*Melun*) *quod oppidum alii aliter atque aliter appellant, ut videre eſt apud Valeſium in Not. Galliar. Communiter* Melodunum *vocatur*, urbs Galliæ in Bria provincia ad Sequanam fluvium, diſtans leucis 10. a Pariſiis in Meridiem *ex Baudrondi dimenſione. Poſt* manſio *San-Maxim. & Valcell. expunguut* ei.

qq *San-Maxim.* immanem *vnioſo.*

rr *Pro* ſpectantium. *Vide Congii Gloſſarium. San-Maxim. & Valcell. omiſſa hac voce, legunt* quiſpiam.

ſſ *Corrupte San-Maxim.* domini ratione *Valcell.* in oratione, *qui poſt* ceroitur *legit* illud, *omittens* ilico. *Mirabile porro eſt, quod ex ſtinctione Melodunenſis incendii fertur apud Bou-* C *quet. pag.* 284. *in additione ad Chronic. S. Dionyſii lib.* 5. *cap.* 8. *litt.* k: Poſtquam Sanctus oraſſet Dominum noſtrum ut averteret iſtius incendii periculum, & Dominus exaudiſſet ejus preces; fluvius Sequana, relicto alveo ſuo, neſcendit ſupra domos, exſtinxitque & avertit incendium ignis.

tt *San-Maxim.* cognoſcitur, *dein cum Valcell.* Obviam.

uu *Valcell.* & fleotibus præ gaudio oniverſis, *tum proſequitur cum San-Maxim.* intra ædem propriam deſideratus *&c.*

xx Severus in correctione *abeſt a San-Maxim. ejuſque loco habet*, ſortia in exhortatione. *Valcell. autem legit* correptione, *tum ſubdit* ſortis in exoratione, providus in diſertione, *quod mendoſe ſcriptum pro* diſcretione.

yy *San-Maxim.* non relinquebas.

D

CAPUT V.

Aliis a Deo honoratur miraculis: confundit dæmonem, libidinis ardorem precibus exſtinguit.

LECT. VI. Quodam igitur die Dominico dum in Bardone prædio *a* Euchariſtiæ ſacraret myſterium coram ſacerdotali vel *b* Leviticо choro, gemma de cœlo in calicem deſcendit a Domino inter manus Pontificis, commixtionem corporis & ſanguinis Domini *c* celebrantis; quæ ſcilicet gemma radio fulgentiſſimo pulcherrima *d* dlu Senonis conſervata, regia jubente poteotia inter *e* Sanctorum pignora palatio eſt deportata. Hinc namque apparet, quam tum *f* Chriſtus eum dilexerit, inter cujus manus tam præclarum miraculum demonſtravit *g*. Addatur *h* paginæ, quæ fueruns ſubſecuta miracula. *Sancto celebrante, gemma celeſtis in calicem delabitur* / *a b c* / *d* / *e* / *f* E / *g h*

20 Audino Clotharius rex de ſigno S. Stephani, quod miram haberet dulcedinem, juſſit inde Pariſios deportari *i* ubi ipſum ſæpius debuiſſet audire: ſed dum hoc ſancto Viro non placuiſſet *k*, mox ut ſublatum eſt ſignum a Senonica urbe, perdidit dulcedinem ſonitus ſui. Quo rex agnito, illico juſſit loco priſtino reſtitui *l* ſignum: at ubi pervenit ad pootem Synacom *m*, reddito ſono a Domino io virtute Sancti [Lupi] inſonuit miliario ſeptimo *n*. Vir ſanctus cum lederet in orbe, iliao perrexit obviam cum pſallentium dignitate, & quod *o* dolens perdiderat, [ſic] gaudendo receptum Domino gratias referebat *p*. *prodigium in compoſitione Senonenſi dari non poteſt* / *i k* / *l* / *m* / *n* / *o* / *p*

Nocte quadam eum *q* Sanctus vigilans pſalleret, antiquus hoſtis affuit, & ei validam ſitim ioflixit; juſſit *r* facer miniſtro aquam frigidam deportaret, & [mox] dolos intelligens inimici, ſignato plomacio ſuo ſubſerrato capite, ſtrictum *ſ* ſuper vaſculum poſuit, ibique veterrimum F *s* hoſtem incluſit *u*, & nocte tota uſquequo ſol radiant elaro * ſe lampade terris infudit *, variis vocibus ululans, quis ſuiſſet oſtendit, & qui tentare venerat, confuſus abſceſſit. *q* / *r* / *ſ* / *u* / * *lege*, *clara* / * *San-Maximus eſt*: *Sanctus tota ſacra obtenta elocutus duci a libidine retexit.*

21 Erat conſuetudo Sancto vigilandi, dono ſibi a Domino collato, ut una cum communitate *x* baſilicas circuiret ex more, & pene noctibus ſingulia non ſolum infra murorum mœnia, ſed etiam circumquaque vicina Sanctorum luſtraret oracula. Et hoc ita animo agebat ſtrenuo, ut hora, qua elerum agere matutina lolennia competeret *y*, ipſe propria manu ſignum eccleſiæ tangeret. *u* / *y*

Quadam [igitur] nocte, dum de baſilica S. Remigii ad domum eccleſiæ pergeret, duos inter ſe clericos rixantes audivit *z* adulterare cum mulieribus volentes: eadem hora præſens *aa* coluit [eis] ſe oſtendere, ne iterum in ejus abſentia ad deſtinatum volutabrum feſtinarent. Melius igitur eredidit, ut eorum caſum ſanctis orationibus *bb* ſublevaret: [concitus eccleſiam pergit, breviſam pro illis orationem effudit *cc*.] Mox ſignum S. Stephani manu tangit, ut maſutinas laudes elerus [vel populus] conveniens *dd* celebraret; mirum in modum mox [ut] in eorum auribus ſigni ſonitum [ſurgerent] ſanctitas eum dextera perveniſſet *ee*, ili- *z* *aa* / *bb* / *cc* / *dd* / *ee*

co

A co ab eorum cordibus ſtimulus ardoris receſſit : tunc ad eccleſiam cutruot , debita officia ff ſolvunt. Expleta pſalmodia , ab eo ff correcti veniam petuos, melioris vitæ exordia ſumuns. Sic virtus divina per patientiam Sancti eripuit jam eaſuros de fovea inimici. Addantur ſtilo, quæ creſcoos virtutes in cumulum.

ANNOTATA.

a *San-Maxim. corrupte* hoc ordine Præſul *pro* in Bardone prædio, *Valcell.* Quadam igitur die dominica dum Obordone prædio , *Savius* in Obordone: *Officium Senonenſe* Ordooe, *Coinius* in Odordona.

b *Pro &. Vide Annotata ad cap. 1. litt.* ee.

c *Valcell.* Cbriſti.

d *San-Maxim.* radio fulgeote pulcherrimo ; *Valcell.* radio fulgente pulcherrima, diutius *&c.*

e *San-Maxim.* ioter reliquias : *Valcell.* inter reliqua ſanctorum pignera palatium eſt deportata. *Melius Officium Senonenſe* : inter reliqua ſanctorum pignora in palatium eſt deportata.

B f *Valcell. rectius* quaotum , *dein habet* ipſum *loco* eum.

g *Idem* , præclara miraculum monſtravit. *Hic finitur Lectio ſexta Officii Senonenſis.*

h *San-Maxim. & Valcell.* Addantur.

i *Alii omnes habent* Pariſius , *San-Maxim. & Valcell.* inde *mutant in* eum ; *ſed vitioſe in San-Maxim.* portare: *Bouquet. loco* inde *legit* illud. Signum *autem campana eſt , eademque notione* ſignus *dicitur* , *teſte Cangio*.

k *In aliis omnibus* , ſancto non placuiſſet Pontifici.

l *San-Maxim.* reſtituere ; *antea pro* agnito *habet* cognito.

m *Mendoſe ſcriptum opinor pro* Sytiacum , *ut legunt Valcell. & Bouquet. omiſſo* ad ; *vitioſe San-Maxim.* ponte Sitiaca. *Hadrianus Valeſius in Notitia Galliarum pag.* 541. *de eo notat ſequentia*: Heie Pons Syriacus locus eſt, quem vulgo Pontes Icaunæ vocant, Pons sur Yonne , ab civitate Senonum VII. millibus paſſuum diſtans. Signum autem hoc majoris eccleſiæ Senonicæ in navem imponi juſſerat rex Chlothatius, Chlothatii majoris nepos , Chlo-

C dovei prooepos circa annom DCXX., ut ſecundo flumine Icauna , deinde Sequaoa in ſedem urbemque regiam Luteciam deveheretur : quod poſtea eiſdem fluminibus adverſis Agedincom Senonum reportatum eſt. De quo ſigno ibidem hæc referuntur. *Conſule Vitam ſuperius num.* 10. *Deinde obſervat quædam ex Gregorio Turonenſi de uſu ſignorum ſeu campanarum in eccleſiis recepto* multo ante hoc tempus , nimirum ætate Sidonii (*Apollinaris*) epiſcopi Arveroorum , qui anno Chriſti COLXX. floruit ante aonos MCC. *Verum antiquiorem eſſe campanarum uſum , diſertius ex Cangio tom.* 2. *Gloſſarii auctt. col.* 94.: Ttadunt , *inquit* , eampanas a Paulino , Nolano io Campania Italica epiſcopo , primum inventas , indeque non ſemel ſcriptoribus Nolas appellatas: vel ſane (*quod verius putamus*) Paulinum earum uſum in eccleſiam invexiſſe , cum priſcis Latinis Græciſque longe antea eſſes ootus. *Obiit S. Paulinus Nolæ anno* 431. *Dicta Cangii confirmat Sweertius in Notis ad Hieronymum Magium de Tintinnabulis pag.* 81. Paulious epiſcopus Nolanus .... primus io. ſuam eccleſiam campanæ uſum invexit. *Subdis pag.* 82.: Quo autem tempore cœptum fueris Campania uti in eccleſia Catholica , incertum. *Idem fatetur Baronius ad annum* 58. *num.* 104. *ubi hæc habet:* Ceterum reddita Eccleſiæ pace (quo tamen id fieri cœptum ſit anno , nobis eſt incompertum) ex edito loco publico grandioribus tintionabulis, quæ poſtea a loco , ubi primo grandiora fieri cœperunt, Campanæ ſuot appellatæ, populus ad eccleſiam vocari ſolitus fuit. *Atque hæc de eccleſia Latina: Græcis enim non niſi diu poſt medium ſeculi* IX. *campanas uſui eſſe cœpiſſe , diximus ad cap.* 3. *lit.* p. AUCT. ANONYMO ,

o *Hic definis Bouquetus cum Chefnio. Officium Altiſſiodorenſe Lectione* VII. , milliario a Senonis ſeptimo, ſono priſtino reddito, per ſe ſonuit , *Quod ubi audivit* Vir Sanctus ..... ilico perrexis obviam cum pſallentium digoitate, *id eſt, choro vel comitatu canentium clericorum ſtipatus* .

o *San-Maxim.* quem. *Vide dicta ad lit.* i.

p *Valcell. clarius* : & quod doleos perdiderat, gratias Domino referens, gaudendo recepis.

q *San-Maxim. & Valcell,* dum. E

r *Valcell.* juſſitque ... deportare: *San-Maxim. melius* , juſſit Sacerdos miniſtrum *&c.* deportare, *ſed mendoſe legit* dolus.

ſ *Vitioſa & barbara hæc ſunt : multo rectius Valcell.* ſignatum plumatium , quod ſuo capiti ſubſternere conſueverat, ſtrictim ſuper vaſculum poſuit. *Eſt autem* plumacium *pulvinar ſeu pulvinus plumis fartus , ut Cangius docet.*

t *San-Maxim.* veteranum , *Valcell.* vetetoum , *id eſt , veternoſum.*

u *Incluſio illa , ſi vere contigerit , valde mira eſt , & eo fere modo explicanda , quo Raphael dæmonium religavit in deſerto. Tob.* 8. *v.* 3. *Deiu pro &. San-Maxim. & Valcell. loguni* qui.

x *Valcell.* , *inſertis quibuſdam & mutatis , ita legit*: Erat autem conſuetudo Viri ſancti , habebat enim vigilandi donum a Domino ſibi collatum , ut uno cum comite *&c. San-Maxim. autem* Sancto *ſubſtituit* Sancti , *dein ut Valcell.* uno cum comite. *Quod ſequitur* , infra murorum mœnia , *id eſt* , intra urbia muros , *ut ſuperius explicat.*

y *Mendoſe San-Maxim.* compeoerat, *forte pro* eompererat.

z *Iterum* quos *pro* quod , *deinde* velleot *loco* F volentes. *Valcell. autem hoc modo*: Quos adulterari eum mulieribus velle audieos.

aa *San-Maxim. rursus* præſentia.

bb *Idem* per orationes : *Valcell.* per ſanctas orationes.

cc *Valcell.* pro eis orationem fudit.

dd *Vitioſe San-Maxim.* ut matutiois laudibus clericorum mens celebraret.

ee *In San-Maxim.* mox us eorum aoribus ſigni ſonitum ſurgerent *&c. æque obſcure & vitioſe ac in apographo. Clarius Valcell.* mox ut in eotum auribus ſigni ſonitus pervenit , ilico *&c.*

ff *San-Maxim. perperam* a quo ; *dein* exordium *pro* exordia. *Alter hæc legit Valcell.* Expletaque pſalmodia, a ſancto correpti Viro veniam petont *&c.*

CAPUT

AUCT. ANONYMO.

CAPUT VI.

Cæleſti muſica in itinere recreatur; S. Winebaudum ad convivium pertrahit: ſanat ægros, & ſancte moritur; miraculis item ab obitu clarus.

Lectio VII. Cum quidam vir nobilis Hellefredus *a* nomine cauſa prandii Tiriaco *b* villa inviraſſet Dominica die eum *c*, & ipſe devotus offerret Sacrificium, ea vero hora dum perageret vicu, audito in cœlo ſonitu, aſtitit equo inſidenti *d* diu in uno loco, ſicque diutius cælo inrentus orationem Dominicam decantari audivit inter angelicos choros. Merito namque ei patebant ſuperna myſteria, cujus *mens* aſſidue erat cœlo intenta. Sufficere itaque * ſibi credidit, quod ſub præſentia Chriſti laudas ſuperoas audiſſet, ac pro * hoc empto itinere non perrexit.

23 Lect. VIII. Die quadam dum in urbe Senonica ad prandium ſederet *e*, agnovit per Sanctum Spiritum, quod vir Domini Winebaudus eccleſiam S. Stephani introiſſet: tuoc relicto prædio alacer obviam [ei pergit, nemine *f* nunciante, [&] S. Wioebaudum ioter eccleſiam S. Mariæ & S. Stephani eunte m invenit; atque oratione completa, prælato *g* pacis oſculo, ad proprium perduxit convivium. Multa *h* oſtendit in corpore [conſtituru s] quæ longum eſt paginis intimare. Plures languores & morbos ſanavit *i*. Cæcis lumen reddidit, ſurdis auditum reſtituit, infirmitatibus *k* gratiam ſanitatis impeodit.

24 Lect. IX. Seotiens igitur jam corpore [ſe] relolvi, Briennone *l* prædio tactus iocommodo, invocato *m* ſacerdotali conventu, ſanctis eos prædicationibus exhortatur *n*, flente choro circumſtantium [Kal. Septembris ſanctum] ad Dominum tranſmiſit *o* ſpiritum. Statim divina virtus affuit, quæ ad demonſtrandam ſancti *p* Pontificis gloriam, odorem ſuſvitaris oſtendit: fragrabat *q* de illo odor nectareus, ramquam ſi fuiſſet multis aromatibus debibutus. Corpus impoſitum [in] ſerectro divinis cantricis circumdatum caterva ſequebatur plangentium; arque juxta præceptum ipſius Viri ſancti in ſtillicidio baſilicæ ad pedes S. Columbæ tradiderunt corpuſculum [antro ſepulchri *r*] venienes tranſcendere juſſa magiſtri *ſ*: ubi manus Domini virtutum multiplicavit congeriem *t*.

25 Nam quædam mulier curriculo triginta annorum lumen perditum oculorum, dum ibidem adveniſſet cum *u* fide, ſana receſſit eum lumine. Sed & alia cuncta * membris recepit ibidem præmia ſanitatis. Mulier namque Vetula *u* nomine nobileum bebdomada ſine ſomno & cibo degerat, & acri dentium torqueretur dolore, eum ex pulvere ſepulchri ſputo mixtum locum liniviſſet *y* doloris, confeſtim recepit gaudium ſoſpitatis. [Lector] igitur qui ibi deſerviebat *z* deſperstus a medicis, incommodo tenebatur ſanguoris; ita ut ſeptem dierum evoluto curriculo nullatenus *aa* lumeret alimenta. Sed cum levatus in grabato ad Sancti fuiſſet deportatus ſepulchrum, qui venerat ex fide, recepit medicinam de pulvere. *Plura non habet apographum noſtrum: ſequentia, quæ ex Ms. S. Maximini Treviris alia manu inſuper adſcripta ſunt, cum Codice Valcelleuſi collata accipe.*

26 Mulier quædam per ſomnium inſtinctu diaboli cædebat ſe colaphis multum *: ſolummodo ſanctum ut conſpiciat *bb* poliandrum, confeſtim evomuit ioimicum fœtidum. Sed & quidam ſurdus a tempore longo ad Sanctum * feſtinans rumulum, receepto auditu, domum perrexit cum gaudio. Cum quidam ſtultus vocatus epiſcopus ſepulturam Sancti protervo tetigiſſet de pede, contracto oervorum compagine *cc*, cadacim ſibi confeſtim inflixit dolorem graviſſime. Sicque humiliter expetitum ad Sanctum recipi *dd* remedium. Oſtendit namqoe io eo virtus divina vim geminata potentia, tam vindicta, tam veola *ee*. Mulier quædam o narivitate ſoluta tota paralyſi, dum a parentibus deferretur ad locum ſepulcbri, mox ut polyandrum Sancti cœpit aſpicere, cœperunt membra inculta vigere, glutinum ſoliditas reſtaurare *ff*: repente ſanata per dominum, incolumis propria reverſa eſt domo.

27 Sed & Sacerdos quidam ad ſepulchrum ſancti Wioibaudi deſerviens, eum per confragoſos ſcalæ gradus valide ſuiſſet contritus; ad ſepulchrum ſancti Lupi portatur * ſaniratem priſtinam eſt adeptus. Fiuor ibi plura miracula, quæ ex fide petentibus Chriſti monſtrat clementia. Vere ſacerdos inclitus, qui io corpora [conſtitutus] Chriſto ſervivit arrentius; cælo elsulus io requie, vernans aula paradyſi pro duplicato talento. Ingreſſus in gaudium Domini angelico junctus earmine *gg* victor exiſtens da hoſte: ſociatus martyrum agmine *, roſea purpurames * rubore, coronatus a Domino regnat cum gloria in triumpbo, exſpectans diem Domini beara anaſtaſi *bb* ſuſcitandus ab Agno per Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum *ii*, qui coronis laudibuſque glorificat Sanctos ſuos: & in modum radiantis criſtalli, ſplendore micantis aſtrifero, odore redolentis nectareo beatiſſimus Confeſſor coronatur triumpho.

ANNOTATA.

a *In San-Maxim.* Dum quidam vir nobilis Harlefridus: *Valcell. & Breviarium Senonenſe* Herlefredus nomine eum *&c.* *Surio* Herlefridus.

b *San-Maxim.* Ticiaco, *Valcell.* Treiacum villam, *Breviarium Senonenſe* Tyciacum villam, *Surius* ad Ciciocum villam. *Quinam rectius, ignoro: putem pagum fuiſſe prope Senones.*

c *Hæc vox non eſt in San-Maxim.*: *ſequentia vero Valcell. & Breviarium Senonenſe ita legunt*; Er ipſe devotus offerre ſacrificium Eurora pergeret vicum *&c.* Eurora *uſquam invento.*

d *Breviarium Senon.* inſiſtens: *San-Maxim.* & & ſedens diu in uoum locum. *Valcell. hoc modo legit*: adſtitit equo, diu inſidens io uno loco.

e *In aliis* conſederet.

f *San-Maxim.* nemini, *deia* intra eccleſiæ, *utrumque vitioſe.*

g *Idem* prolato, *Valcell. & Breviarium Senon.* dato.

h *San-Maxim.* Multum oſteodit in corpore, quod *&c.*

i *San Maxim. & Valcell.* a languoris morbo curavit.

k *Rectius San-Maxim. & Valcell.* infirmsnitibus,

l *San-*

A l *San-Maxim.*, *omisso* jam, *inepte legit*: Sentiena igitur ſe corpore ſe reſolvi; *dein ex* Brienone *facit* pridie nono. *Eſt autem Brienno* (Brignon *ſeu* Brinon, *Sanſoni* Brignon l'Archeveque) *oppidulum Galliæ in Campania in agro Senonenſi prope Armentionem* (*l'Armançon*) *fluvium diſtans Senonibus 6. vel 7. leucis, ex Dictionario Hiſtorico Moreri auctо. Hadrianus Valeſius in Notitia Galliarum pag.* 184. *exiſtimat Brignon eſſe* Eburobricam, *quam* inter Autiſiodorum & Tricaſas memorat Æthicus in Itinerario provinciarum, Antoninus Auguſtus ſalio aliis dictus & creditus. *Prædium hoc, quod Sanctus ex patrimonio habuerat, cathedrali eccleſiæ Senonenſi legavit, ut ait Bailletus.*

m *San-Maxim. & Valcell.* evocato.

n *Idem corrupte*, ex predi orationibus exhortatus: *Valcell.* ſanctis prædicationibus exhortato.

o *San-Maxim.* erans emiſit, *forte* orans.

p Sancti *omittitur ab aliis.*

q *San-Maxim.* flagravit, *Valcell.* fraglabat; *utrumque mendoſe.*

r *Sic legit Valcell. & Breviarium Senonenſe*; *vitioſe San-Maxim.* clauſtra ſepulchri. *Vide* B *Commentarium num.* 19. *in fine.*

ſ *Præcedentia in Valcell. amiſſa ſunt.*

t *Hic terminatur Lectio nona Officii Senonenſis.* Cæterum, *inquit Sauſſayus Martyrologii Gallicani pag.* 374., hoc io ſancto Confeſſore donum miraculorum fulget perpetuum, quo eaduco morbo laborantibus perpetim opitulatur. Unde ſingularia patronos ea *in* re imploratur ab utriuſque ſexus afflictis: quin & medelam fert infantulis viſcerum torminibus vexatis. *Idem de epilepſia laborantibus dim ante teſtatus eſt Robertus monachus Altiſiodorenſis in Chronologia a Camuzæo edita pag.* 66.

u *San-Maxim.* ex. *Præcedentia minus barbare legit Valcell.* per triginta aonorum curriculum lumen perdiderat oculorum. Dum ibidem adveniſſet ex fide *&c.*

x *San-Maxim.* Mulier namque nobilis Bettela nomine cum hebdomada *&c. Sic etiam Valcell.*, *ſed ſcribit* Bettola, *& dein* degeret *&c.*: *apud Surium* Betzela *dicitur. Si vox no-*C *biſcum recte in apographo noſtro exarata ſit*, *confirmat ea, quæ in Comm. num.* 6. *de biographi ætate diximus: nam hæc miracula videntur contigiſſe non diu poſt obitum Sancti.*

y *San-Maxim.* valde dentium torquente dolore ... *Item* miſiſſet *pro* liniviſſet. *Valcell. re-* AUCT. *ctius* mixto locum liviſſet. ANO-

z *In aliis duobus* Lector igitur ibidem ſer- NYMO. viens, *ſed* qui *reducatur in San-Maxim. Voce* Lector *blatum apographi replevimus. Eſt autem* Lector *ſecundus gradus Ordinis eccleſiaſtici. Vide Cangium & Hieralexicon Macri.*

aa *Vitaſe iterum San-Maxim.* evoluta circula; *dein cum Valcell.* nulla penitus lumeret alimenta.

bb *Valcell. omittit* ſanctum, *ſed ſenſum probe reſtituit*, *legens*: Solummodo ut conſpicata eſt poliandrum, *id eſt*, *ſepulcrum. Cangio teſte*; *dicitur* polyandrum *&* polyandrium; *Græce* πολυανδρεῖον, *cœmeterium*, *ſepulcretum*, *locus ubi ſunt multa ſepulcra*, *ex* πολὺς *multus*, *&* ἀνὴρ, ἀνδρὸς, ὁ, *vir*. Interdum & ſæpius, *ut recte Cangius obſervat*, apud ævi inferioris ſcriptores ſumitur pro monumento, aut ſepulcro unius hominis, *uti etiam hic.*

cc *Valcell.* contracta nervorum compage; cadacem ſibi confeſtim *infixit pro* inflixit *&c. Id eſt*, *illico morbum eaducum contraxit*; CADAX *enim Iſidoro in Gloſſ. eſt* claudus, qui ſæpe ca- E *dit*: *unde* cadax dolor *ſeu* paſſio *epilepſiam ſignificat. Vide Cangium.*

dd *Vitioſa hæc ſunt*: *emendate Valcell.* a Sancto recepit. *Planior ſenſus eſt apud Surium*: Petit igitur humiliter a Sancto remedium, & impetrat.

ee *In Valcell.* vim geminatæ potentiæ, tam viadictæ quam veniæ.

ff *Melius Valcell.* & glutino ſoliditatis reſtaurari: ſicque repente ſanata ... propriam reverſa eſt domum.

gg *Idem omittit* aula paradyſi, *atque aliter hæc legit*: Cælo clauſus in requie vernans, pro duplicato talento ingreſſus in gaudium Domini angelico junctus agmini.

hh Anaſtaſi *vel* anaſtaſia, *nam vox dubie ſcripta erat*, *id eſt*, reſurrectione. *Valcell. legit* beatam anaſtaſim. Græce ἀνάστασις *ab* ἀνίστημι, *excito*, *ſuſcito.*

ii *Valcell.*, *omiſſo* per Dominum *&c.*, *ſic offert ſequentia*: Quo (*forte* qui) coronis aureis glorificat ſanctos ſuos, & *in* modum radiantis criſtalli ſplendore micantes aſtriſero, odore redolente nectareo beatiſſimos coronat triumpho. F *Tum addit*: Cui eſt honor & gloria cum Patre & Paraclyto in trinitate perfecta & unitate perhenni per omnia ſecula ſeculorum amen.

A D

APPENDIX

DE S. AUSTREGILDE VEL AGIA

S. LUPI MATRE,

I. V. AURELIANIS IN GALLIA.

POST ANN. DCVIII. *Elogium Sanctæ*;

Sancto Lupo Senonenſi archiepiſcopo S. Auſtregildem *ſeu* Agiam, *id eſt, ſanctam, prono ipſum nomen* Agia *Græce ſignificat, ſancto filio Matrem adjungimus, ſecuti Majores noſtros, qui in Prætermiſſis ad* XIV. *Junii tomo* II. *iſtius menſis pag.* 783. *cenſuerant illuſtrem hanc Matronam* I. *Septembris cum S. Lupo filio ſuo referre poſſe: alio tamen die, ut mox videbitur, apud Aurelianenſes ejus memoria recolitur. Sequenti elogio illam exornat Andreas Sauſſayus in Catalogo Sanctorum &c. poſt Martyrologium Gallicanum pag.* 1233.: S. Agia uxor Betionis viri illuſtris, ex proceribus palatinis, uti ipſe, oriunda genuſque ſuum ad regiam ſtirpem referens; mater vero ſancti Lupi Senonenſis archiepiſcopi, & duorum ſanctiſſimorum epiſcoporum Auſtreni Aurelianenſis & Aunarii Antiſſiodorenſis germana: quibus meritis uti natalibus oequam impar tanti nati ex divina promiſſione meruit eſſe genitrix. Hæc poſt vitæ piſſimæ decurſum, Aureliis, ubi ſacra ejus lipſana religioſis honoribus (cum beata ejuſdem memoria) abhinc obſervari cœperunt, feliciſſimo fine in Chriſto obdormivit. *Sanctam Matrem* divina revelatione *nativitatem filii futuramque dignitatem edoctam fuiſſe, patet ex Vita S. Lupi num.* I.: *nec dubium eſt, quin eidem a teneris virtutem inſtillaverit, ejuſque pie formandæ juventutis egregios curatores fratres nempe ſuos elegerit; donec, ipſa certe non invita, in clerum cooptatus eſt. Vide* num. 2. *ibidem.*

B C

erupuit mortis, ſalutis publicæ

2 *Inſigne liberalitatis* S. Agiæ *ſpecimen exhibet eadem Vita num.* 7.: *cum enim S. Lupum, cætero expenſo pauperibus, vinum deficeret, miſſus Genitricis ſuæ aſtitit, qui quingentos vini modios ab eadem larga manu miſſos nunciavit, reficiendis atque Chriſti pauperibus impendendos, erga quos ſanctum filium ſuum tenerrime affici non ignorabat. Ex hoc loco & na.* 4. *ibid. conſtat Sanctam noſtram in vivis adhuc fuiſſe, S. Lupo jam epiſcopo: cum autem hic ad cathedram Senonenſem aſſumptus ſit anno* 609., *uti diximus in Commentario prævio ad ejus Vitam num.* 8., *conſequens eſt, ut Matris obitus ante illum annum collocari æqueat. Unde nimis vage ſignatur* circa annum DC. *An vero & quamdiu poſt annum* 609. *ſuperſtes fuerit, in obſcuro eſt. Quare mortem illius notavimus poſt annum* 8. *ſeculi* VII. *Ad publicum Sanctæ cultum quod attinet,* Agiam *recenſet Peyronetus in Catalogo Sanctorum pag.* 369. *Molbierus ad talcem Martyrologii Romani Gallice Pariſiis editi* 1705., *in Tabula Sanctorum Galliæ, qui in Romano non ſunt, locum & diem addit:* Auſtregildis, Aureliaoi, IX. Octobris. *Eodem die annunciatur a Caſtellano:* Aurelianis, Sancta Auſtregildis (Aga) mater S. Lupi; cujus reliquiæ ſunt in S. Aniaoi, *Martyrologium autem Pariſienſe anni* 1727., *in Addendis & emendandis pag.* XIV., *illam ſignat octavo Idus Octobris ſeu* VIII. *ejuſdem his verbis:* Aurelianis, ſanctæ Auſtregildis viduæ, cui Aga cognomen, matris ſancti Lupi poſtea Senonenſis epiſcopi, cujus corpus in baſilica ſancti Aniani reperium eſt tempore Roberti regis: *notatque* in *margine, uti etiam Caſtellanus, eam obiiſſe* circa DC.; *ſed non ſatis conſtat, ut ſupra oſtenſum eſt.* Memoriæ S. Agiæ in *Kalendaria Aurelianenſia Mſ. habetur ad* XIV. *Junii.*

E

3 *De ſacri corporis tranſlatione ad calcem ejusdem Kalendarii leguntur ſequentia:* Ex veteri Ms. eccleſiæ S. Aniani Aurelian..... Tranſlata ſunt in eam eccleſiam per Robertum corpora SS. Aniani..... Agiæ viduæ. *Paulo faſtius hæc refert alius Aurelianenſium SS. Kalendarium itidem Mſ. ad* XIV. *Junii:* Robertus Franciæ rex in ejus (*S. Aniani*) honorem eccleſiam conſtruxit... Anno autem regni ſui XXXIII. temporibus Oldorici * Ep. Aurel. convocatis regni ſui præſulibus, corpus ejus cum corporibus ſanctorum Euſpicii... & Agiæ matris S. Lupi illuc transferri... curavit. *Andreas Sauſſayus geminam commemoras tranſlationem* beatæ Agiæ; *primam* XV. *Junii, alteram ad* XXVI. *Octobris. Ejuſdem meminit Carolus Sauſſeyus in Annalibus eccleſiæ Aurelianenſis pag.* 141.: S. Agia mater S. Lupi in eccleſia S. Aniani celebratur, cujus corpus una cum corporibus S. Aniani, Euſpicii & aliorum illuc eſt illatum poſtea per Robertum rege Francorum, *Hugonis Capeti filium. Solennis illa tranſlatio, quam inferius a pag.* 287. *deſcribit ex Helgaudo Floriacenſi in Epitome Vitæ Roberti regis, contigit* anno Dominicæ Incarnationis MXXIX., Indictione XII. *Verum in præcedentibus fallitur Helgaldus, ubi ait* Rutberium, *ut legit Cheſaias tom.* 4. *Scriptorum pag.* 73., ſuæ ordinationis, benedictionis & aſſumptionis in regem anno XXXVI. *evocaſſe archipræſulem: annus enim Chriſti* 1029. *Roberti* 42. *fuit, ex quo cum patre cœpit regnare; monarchia vero ejus* 33. *dumtaxat, ut liquet ex textu Mſ. tranſlationis reliquiarum S. Euſpicii apud Cheſnium citatum pag.* 147. *Obiit autem* XX. *Julii an.* 1031. *teſte Labbeo in Epitome chronologica, & Pagio in Critica Baronii ad aa.* 1033. & 1034., *anno* 34. *ab adita monarchia nondum expleto. Demum, ut Sauſſayus narrat ad* XVII. *Novembris* 898., anno MDLXII. qui Galliæ luctuoſus in æternum erit, Calviniani hæretici interceptam Aureliam ſacrilegiſque repletam, miſeranda clade eum vaſtarent, *plurium Sanctorum corpora* necnon ſanctæ Agiæ matris S. Lupi archiepiſcopi Senonenſis... tragice habita diſſiparunt. *Nefandam*

F

& tranſlatio ejusdem.

* *al.* Oldirici

A *fandam barbariem, qua ibidem graſſati ſunt, legere licet apud Odoricum Raynaldum ad dictum annum num. 145. & ſeqq. Plura de S. Auſtregilde vel Agia non invenimus: ſi Vitam ejus aut Acta quadam eruditi Aurelianenſes* AUT. *aliive ſuggeſſerint, pergratum nobis accidet; poſterumque ea Operi noſtro inſeri ad* VIII. *vel* IX. J. V. *Octobris.*

DE S. NIVARDO ARCHIEPISCOPO REMENSI

IN CŒNOBIO ALTIVILLARENSI PROPE SPARNACUM IN CAMPANIA GALLIÆ.

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

J. S.

§. I. Antiquus Sancti cultus: memoratus a quibuſdam ut monachus, ſed perperam: Vita a quo & quomodo ſcripta.

B E

CIRCA DCLXX-IIC. *Memoria Sancti in Martyrologiis.*

PRæter duos primos eccleſiæ Remenſis antiſtites, *Sixtum & Sinicium, quorum geſta ante illuſtravimus, alius hodie colitur Remenſis præſul*, Nivardus *& Nivo dictus, qui eamdem eccleſiam mira vitæ ſanctitate adminiſtravit ſecula* VII. *Non inferuerunt* S. Nivardum *Martyrologiis ſuis Ado & Uſuardus. Verum Wandelbertus* Nivardum *memorat cum Sixto & Sinicio, cum quibus dicit* inſigni nomine, meritis vitaque Nivardum *fulgere. Varii etiam auctores codices Uſuardi, cum Mss., tum impreſſi, ejuſdem Sancti memoriam habent adjectam, ſed in aliquibus* Vivardus *mendoſe nominatur. Fleetarium Ms. Sanctorum hoc ſanctum Antiſtitem ornavit elogio*: In Altovillari ſancti Nivardi epiſcopi & confeſſoris. Hic Sanctus Nivardus Remenſis archiepiſcopus ſanctum Bercharium moribus & ſapientia inſtruxit, pluresque alios viam ſalutis edocuit. Monaſticæ converſationis viros religioſos aggregavit, & cuncta, quæ huic ordini commoda judicantur, diligenter implevit. Cui Reolus vir totus apoſtolicus in epiſcopatu ſucceſſit. Claruit anno ſalutis DCLXI. *Locum diſtinctius explicat bodiernum Martyrologium Pariſienſe in hoc brevi elogio*: In monaſterio Altovillarenſi in Campania Gallica, ſancti Nivardi Remenſis epiſcopi. *Morti aſſignat in margine annum* 669. *Conſentit fere Coſtellanus in Martyrologio univerſali, mortuum ſtatuens circa annum* 668. *Andreas Sauſſayus prolixius tenuit elogium* S. Nivardi, *ſed erroribus plenum, ut oſtendam in decurſu.*

C

2 *Martyrologi Benedictini, Menardus, Wion & Buzelinus Sanctum noſtrum viam annuntiant, & poſteriores quidam ut monachum & abbatem. Buzelini verba ſubjungo.* In monaſterio Altovillarenſi depoſitio ſancti Nivardi Remenſis epiſcopi & confeſſoris. Nivardus Luxovienſis primum monachus, ob inſignem vitæ integritatem, ad cœnobium quoddam Galliæ abbas poſtulatus, tanta ſanctitatis fama longe lateque innotuit, ut ampliſſimi & celeberrimi archiepiſcopatus honore dignißimus haberetur. Ad Remenſem proin evectus cathedram, tanta in dignitatis ſublimitate ita ſe geſſit, ut non præclare ſolum, ſed & miraculoſe factis eccleſiam ſuam mirifice exornaret, ſuaque tam eruditione quam ſanctitate plurimas Chriſto animas lucraretur. Eum Almannus Villarienſis ſcriptor veteſtiſſimus, ſanctitatis ac religionis magnitudine toto Francorum orbe famoſiſſimum celebrat. Condidit vir ſanctiſſimus Altovillarenſe ampliſſimum cœnobium, ubi & ſacrum ejus corpus religioſiſſime frequentatur & colitur. *Non dubito, quin Buzelinus ſecutus ſit Trithemium, qui lib. 4. de Viris illuſtribus cap. 61. idem brevius habet his verbis*: Nivardus abbas & monachus in Francia, archiepiſcopus Remenſis, vir ſanctiſſimæ converſationis, qui vita & doctrina commiſſam ſibi ſtreque gubernavit eccleſiam, multis virtutibus & ſignis clarus effulſit. Claruit anno Domini DCLX. *Luxovienſem fuiſſe monachum credit Wion in Ligno Vitæ ad 1. Septembris, quia S. Bercharius, qui certo Luxovii tirocinium habuit*, Nivardi *fuit diſcipulus. At ea frivola eſt ratio, cum eum diſcipulum habuerit* Nivardus *jam epiſcopus. Doubletius in Hiſtoria abbatiæ S. Dionyſii lib. 1. cap. 25. aſſerit, monachum fuiſſe in laudata S. Dionyſii abbatia, at ſine probatione idonea. Hinc Mabillonius in prætermiſſis ad ſeculum ſecundum Benedictinum ſic candide pronuntiat*: Nivardus epiſcopus Remenſis laudatur in Actis S. Bercharii, ... & apud Frodoardum, ... quod monaſterium Altivallarenſe condiderit; at eum fuiſſe monachum noſtrum legitur; *videlicet apud ſcriptores, quibus hac in re ſatis fidere poſſumus. Contra vero ex Vita, quæ monachum habet auctorem, ſatis colligitur*, S. Nivardum *monaſticæ profeſſionis numquam fuiſſe adſcriptum.*

etiam Benedictini, quo perpetuum monachum faciunt

F

3 *Porro a quo tempore* S. Nivardus *venerationem eccleſiaſticam obtinuerit, non omnino clarum eſt, at conſtat cultum ejus admodum eſſe antiquum. Auctor Vitæ, uti & Flodoardus*, Beatum *ſemper vocant; Wandelbertus vero Martyrologio inſeruit, ita ut a ſeculo* IX. *cultum habuerit, & veroſimiliter jam din ante. In Breviario Remenſi anni* 1553. *Officium habet commune cum SS. Sixto & Sinicio, in quo tamen lectiones nihil continent ex Vita* Nivardi. *Verum in Breviario anni* 1630. *breve ejus legitur elogium*

cultus ab ſaltem a ſeculo 9.

AUCT. J. S. *le l. 6. Illud hic ſubjungo*: Horum (*Sixti & Sinicii*) iedem quotus & vicesimus occupavit beatus Nivardus, genere nobiliſſimus & vita religioſiſſima; qui Remenſi eccleſiæ magnis muneribus donata, monaſterium Altivillare conſtruxit curavit; eique Bercharium ſummæ religionis virum, primum abbatem conſtituit. *De cultu Sancti apud Altivillarenſes agam §. 3., uti & de reliquiis. Verumtamen in Martyrologio Romano* S. Nivardi *memoria necdum legitur, quod ſane miratus ſum.*

? eccleſiæ

Vitam ineditam ſcripſit ſæculo 9. Almannus monachus.

4 *Vitam* S. Nivardi *hactenus ineditam ſcripſit Almannus monachus Altivillarenſis ſeculo* IX. *Sigebertus in Scriptoribus eccleſiaſticis cap. 99. de eo hæc memorat*: Almannus monachus Altivillarenſis ſcripſit Vitam S. Nivardi archiepiſcopi Remenſis, Vitam Sindulphi, Vitam Helenæ reginæ, & translationem ejuſdem a Roma ad cœnobium Altvillarenſe: & quia ſub tempore Francia a Nortmannis vaſtabatur, exemplo Hieremiæ prophetæ deſolationem Franciæ & ſui cœnobii quadruplici planxit Alphabeto. *De Almanni ejuſque ſcriptis fuſius agunt eruditi Benedictini,*

B *qui componunt hoc tempore Hiſtoriam litterariam Franciæ, tom. 5. dictis Operis a pag. 618. Judicium tale ferunt illi pag. 625. de Opuſculis ejus ſtyla ſoluto ſcriptis. Stylum non prorſus neglexit, ſed juſte diffuſior eſt: adeo inde evenuiſſe videtur, quod facta hiſtorica ſciret pauca de iis Sanctis, quorum Vitas ſcribendas ſuſceperat. Hæc ſcribendi methodus etiam ſervata eſt in Vita* S. Nivardi, *licet de eo plura ſcire poſſet, quam de aliis, quorum etiam Vitas ſcripſit: nam tam Sanctus noſter fundator eſſet cœnobii Altivillarenſis, in quo degebat Almannus, haud dubie varia de eo invenit memoratu antiqua. Verum plura haud dubie deſiderabat, atque ex eorum defectu, verborum ubertate multiſque exclamationibus Vitam protraxit.*

cujus vita hebraus exemplaria Mſ.

5 *Porro laudati Benedictini pag. 622. ſuſpicantur hanc Almanni lucubratiunculam prorſus eſſe deperditam, quia Marlotus in Hiſtoria metropolis Remenſis eam unſpiam memoravit. Verumtamen dubitare vix poſſum, quin Almanni ſit lucubratio, quam nos habemus* S. Nivardi

C *Vitam: nam, etiamſi nomen ejus non ſit præfixum, ſtylus plane talis eſt, qualis in aliis Almanni Opuſculis reperitur. Deinde tam multa narrat de fundatione Altivillarenſi, ut inde facile colligi poſſit, ejuſdem monaſterii fuiſſe monachum. Clare etiam patet, Flodoardum ea hac Vita hauſiſſe plurima, quæ de* S. Nivardo *ſcripto tradidit, cum factæ pleraque eodem plane modo referantur ab utroque. Hunc vero biographum non hauſiſſe ex Flodoardo ſolligo vel ex eo, quod Flodoardus matrem fratreſque aliquot* S. Nivardi *nominet, quos biographus noſter tacuit, non taciturus utique, ſi Flodoardum ducem eſſe ſtruxit. Hinc æquaquam dubito, quin viri eruditi mecum ſint judicaturi lucubrationem hanc eſſe Almanni. Trium autem hujus Vitæ ad manum ſunt exemplaria, invicem recte conſtructionia, exceptis pauciſſimis mendis, quæ ſic irrepſerunt ſtagnis, ut facillime corrigi poſſint ex aliis. Primum exemplar eſt in codice noſtro* P. Mſ. *154.: alterum apographum eſt ex monaſterio S. Mariæ Bonifontis, Ordinis Ciſtercienſis; tertium ex monaſterio ejuſdem Ordinis Ignitacenſi donavit anno 1666. Laurentius Forzy, laudati monaſterii presbyter.*

6 *Cum autem dicta apographa cum codice noſtro tam apte congruant, ut nulla fere ſit differentia, Vitam hanc edam ex dictis tribus Mſs., inter ſe collatis, notatis ſolum in margine diverſis lectionibus, ubi reperiuntur. Reſtat ut dicamus pauca de auctoritate hujus Vitæ; quia Almannus in Opere noſtro tom. III. Auguſti pag. 580. auctor erroris dicitur inſeruiſſe Vitæ S. Helenæ imperatricis; ac ibidem pag. 602. ejuſdem eruditio laudatur a Trithemio. Mabillonius quoque tom. 3. Annalium pag. 149. & 150. de ipſo agens, Vitæ S. Memmii per ipſum ſimiliter ſcriptæ nullam fere auctoritatem merito attribuit. Hinc facile quis exiſtimare poſſet, idem ſtatuendum eſſe de Vita* S. Nivardi. *Verum conſiderare oportet, unde errores iſti Almanno obrepſerint; ſic enim videbimus non eamdem ei fuiſſe occaſionem errandi in Vita* S. Nivardi. *Erravit in Vita S. Helenæ vir ſincerus magis quam criticus, quia ſecutus eſt ſcriptu apocryphu; Vitam fabuloſam S. Memmii fruſtra conatus eſt emendare, quia idoneis carebat inſtrumentis. At non plane*

E *eadem hic eſt ratio: nam* S. Nivardo *vicinior erat loca, habitaas in monaſterio, quod ipſe ſtudiderat, quodque haud dubie multa conſervabat inſtrumenta, ad ſanctum Fundatorem ſumm ſpectantia. Tempore etiam erat hinc Sancto vicinior quam aliis. Remetior quidem erat, utpote ducentis fere annis Sancto poſterior, quam ut ſcribere poſſet Vitam, in qua ardiae & minutatim expoeretur omnia Sancti geſta; attamen adeo remotus non erat, ut aliqua ejus geſta ſcire non poſſet ex inſtrumentis aut elogiis quibuſdam ſcriptis, quæ facile tam diu conſervantur. Sane tam pauca de* S. Nivardo *expoſuit Almannus, ut non videam, cur ei in factis fidem abrogare debeamus, niſi major repugnaret auctoritas, cum omnia fere adoptata fuerint a Flodoardo. Nunc omnia* S. Nivardi *geſta ordine diſcutere aggredior, ut ſuppleantur, quæ in Vita ſuat prætermiſſa, quantum fieri poteſt.*

D *Vitæ hæc materiis fide digna, quam alia ab eodem ſcripta.*

F

§. II. Stirps Sancti illuſtris: initium epiſcopatus ejus figendum ſub regno S. Sigiberti, ac circa medium ſeculi VII.

Nobili ſtirpe natus Nivardus, incertum ex regia?

NObiliſſima ſtirpe ortum fuiſſe Sanctum Nivardum, *convenit inter ſcriptores cum antiquos tum neotericos; hoc æque conſtat, an regia natus ſit præſapia, aut regibus fuerit affinitate junctus. In Vita quidem dicitur* cognatus regis Childeberti; *at Flodoardus cognatum regis nullibi vocat, uti nec Vita* S. Reoli *apud nos Mſ., nec Vita S. Bercharii ſæpius memoranda. Biographus dictam cognationem probet hiſce verbis*: Nam ſanctus Reolus, qui poſt ipſum pontificabat iedem eccleſiæ Remenſis, regis filiam prius, dum comes eſſet, habebat uxorem, neptem videlicet beati Nivardi. *Neptis Nivardi dicitur filia regis; ipſe igitur* Nivardus *erat conſanguineus regis, aut ſaltem affinis, ſi illa regis filia* Nivardi *neptis erat ex ſorore. Porro non deſignat ille, cujus regis eſſet filia. Nam Childericum quidem autea nominaverat; ſed neque hic Childericum recte intelligere potuit, neque paulo ante, ubi dicit Sanctum educatum* in aula regis, *ſicut mox patebit. Itaque, nullus eſt modus conci-*

ciliandi

A *ciliandi cum biſce Actis dicta Flodoardi, niſi utriuſque craſſum errorem affingamus, uti fecerunt quidam neoterici. Etenim Flodoardus lib. 2. cap. 7. neptem* S. Nivardi *Reolo nuptam ſimiliter affirmat, ſed eam nominat* filiam Childerici, *non explicans, utrum Childerici regis filiam velit, an alterius cujuſdam Childerici. Si autem Childericum regem intelligat, gravi lapſus eſt errore; ſi alium, diſſentit ab Actis.*

8 *Neoterici varie Childericum regem intellexerunt in Flodoardo, eumque errorem ſecuti, alii aſſeruerunt* Nivardum *fuiſſe Childeriti fratrem, alii fratrem fecerunt uxoris Childerici Blithildis regiæ, æquali utrique fundamento, errore æque claro & craſſo. Mariotus lib. 2. cap. 40. utramque opinionem dubitanter proponit, & neptem* Nivardi *Childeriti regis filiam deinde vocat cap. 43. Blithildem vel Blithildem reginam* Nivardo *ſororem attribuunt Souſſayus, Colvenerius, & Bouillius ad 1. Septembris, conjecturam inepte deductam pro certa veritate obtrudentes. Audi mentem eorum ex Colvenerio, qui in Catalogo archiepiſcoporum Remenſium in* Nivardo *ſic habet*: Hujus S. Nivardi ſororem, nomine Blithildem, Childericus rex Auſtraſiorum, & poſtea Francorum, duxerat in uxorem, ex qua ſuſcepit filiam Amalthadem (*aliàs* Mathildis *dicitur*) quam Reolus comes Campaniæ habuit uxorem, *Quam hæc ſint inepta, breviter accipe. Natus eſt Childericus circa annum 650., ut ſcriptores paſſim nunc habent, Reolus vero factus eſt epiſcopus circa 673. aut 674., quo fere tempore obiit Childericus ætate 23. aut 24. circiter annorum (nam hæc omnia exactius diſcutere non eſt neceſſe.) Quomodo igitur Reolus filiam Childerici habere uxorem potuit ante epiſcopatum? Quin imo Reolus filium habuit Gedeonem, teſte Flodoardo, iſque jam factus eſt monachus vivente* Nivardo, *ita ut Reolus nuptiis alligatus fuerit, priuſquam matrimonio aptus eſſet Childericus, quem ejus volunt ſocerum. Error igitur his manifeſtus eſt & certus, ut jam obſervavit Papebrochius ad Acta S. Gundeberti t. III. Aprilis pag. 624. lit. a, ibique exiſtimat alium Childericum a Flodoardo deſignari, non ergem.*

9 *Hinc obſerva, quam multa ſint incerta in* genealogia S. Nivardi. *Incertum eſt 1°., an Flodoardus Childericum regem Reolo ſocerum aſſignet re vera, an vero alium Childericum a rege diſtinctum. 2°. an potius credendum ſit Flodoardo, an biographo, ſi uterque Childericum regem velit; prior vera Childerici alium, poſterior alium regem. 3°. Si conſtaret, neptem* Nivardi *fuiſſe filiam unius ex præcedentibus regibus, prout revera potuit eſſe Clotarii II., aut Dagoberti, rurſus eſſet dubium, an ex legitima uxore, aut ex concubina eſſet regis filia. 4°. Nihilo certius eſſet ex eo, an* Nivardus *natus eſſet regia ſtirpe, an vero tantum affinis regis per ſororem, cujus neptis illa eſſet filia. 5°. Etiamſi biographus* Nivardum *aſſeret regis ſognatum, quia tamen de illa ſognatione nihil apud Flodoardum, nihil in Vitis Berebarii aut Reoli dicitur, dubium videtur, an intelligendus non ſit de ſola affinitate, cum neptem inducat ad cognationem probandam; imo magis ambiguum eſt, an cognationem illam ſibi non fixerit ex conjecturis male fundatis. 6°. Demum incertum eſt, quo ſenſu uxorem Reoli, Neptem* Nivardi *dixerint Flodoardus & biographus: nam vox illa medio ævo variis modis uſurpata fuit a Gallis ſcriptoribus.*

10 *Hæc ſufficiunt, ut oſtendamus quam omnia illa ſint incerta, quamque nihil certi ſtatui poſſit de genere* S. Nivardi, *nimirum an ex ſtirpe regia deſcenderit, an affinitate regibus junctus fuerit per ſororem aliquam aut amitam, quæ dicta neptis fuerit mater, & ſic impropria vocetur* cognatus, *an vero erraverit biographus, & Childericum alium cum ego Childerico confuderit. Quidquid autem de his fuerit verius, nobilem Sancti ſtirpem fuiſſe abunde cognoſcimus. Mater Sancti* Emma *vocatur a Flodoardo lib. 2. cap. 10., frater vero* Gundebertus, *aliàs* Guotbertus *vel* Gumbertus, *de quo egit Papebrochius, ut de ſancto martyre tom. III. Aprilis a pag. 620. Mabillonius tom. 1. Annalium pag. 467. quatuor* Nivardo *attribuit fratres*: Erat Nivardo, *inquit*, quatuor germani fratres, nempe Bavo, Theoderamnus, ſuperius laudati; Guodebertus & Childericus, cujus filiam in matrimonium duxerat Regulus ſeu Reolus comes, poſtmodum Remorum antiſtes. *At viro erudito neſcio quæ hic obrepſit hallucinatio: nam Bavo & Theoderamnus fratres ſunt, ſed non ſunt fratres* Nivardi, *ut clarum eſt ex Vita, atque etiam ex Flodoardo lib. 2. cap. 7., ubi* Bavo, Baldricus *&* Theoderamnus *fratres aſſeruntur, referunturque ad preces* Nivardi *cum eo commutaſſe locum, quem Sanctus deſtinabat ad condendum monaſterium Altivillarenſe. Quod autem hi non ſint ſeatres* Nivardi *ſtare innuit Flodoardus, cum dicit* Nivardum *viſionem ſuam narraſſe* cuidam Dei ſervo, nomine Bavoni. *Sic certe non nominaretur frater. Via etiam eredo* Childericum *inter* Nivardi *fratres numerandum, cum id non aſſerat Flodoardus; neque idem evinci poſſit ex eo, quod filia Childerici dicatur* neptis Nivardi, *cum poſſit eſſe neptis ex ſorore, vel ex amita, patruo aut avunculo: multis enim modis uſitata fuerunt voces* nepos *&* neptis *medio ævo. Unus igitur* S. Nivardi *frater videtur fuiſſe Gundebertus; aut certe de nullo alio id tuto affirmari poteſt.*

11 *De loco & tempore natali nihil prorſus commemorant ſcriptores: at conjicere poſſumus, Remis aut certe in Campania natum fuiſſe, quia plerique ipſius fratriſque ejus Gundeberti bona fuiſſe videntur in Campania, ubi fundarunt at ditarunt monaſteria varia. Verum Emma ipſorum mater dicitur bona habuiſſe trans Ligerim, ut verifimile ſit oriundam fuiſſe ex iſtis partibus. Etenim, cum poſt mortem Sancti de bonis ipſius lis orta eſſet inter Reolum epiſcopum & Gundebertum, Nivardi fratris ſui bona repetentem, ſic concordiam ineruns*, ut Gundebertus ea, quæ ultra Ligerim fuerant Emmæ genitricis ipſorum, abſque repetitioone Reoli epiſcopi, vel agentium ſuorum, in ſua reciperet poteſtate. Reliqua vero, quæcumque bonæ memoriæ domous Nivo ad loca Sanctorum per ſua inſtrumeota delegavit, ad integrum eadem Sanctorum loca perpetualiter abſque repetitione Gundeberti, vel heredum ſuorum cum Dei adjutorio poſſiderent. Unde conventiale quoque ſcriptum digeſtum apud nos adhuc reſervatur, utriuſque partis affignatione roboratum, *inquit Flodoardus lib. 2. cap. 10., ubi ante dixerat* tam de paterna quam de materna hereditate *litem fuiſſe. Hinc veriſimile eſt, patrem fuiſſe Campanum, matrem vero Aquitanam, ex Aquitania videlicet ad Ligerim uſque producta. Porro natum credideris ſeculo* VII. *non multum provecto, educatumque Metis in*

AUCT. J. S. *mater eius Emma dicta, frater S. Gundebertus; nec alii fratres noti.*

ſed craſſe hallucinatur, qui eum affirmat fratrem Blithildis reginæ?

nihil certi de eius genealogia,

Natus videtur ſub initium ſeculi 7. conſequens in aula regia degens.

AUCT. J. S. *aula Dagoberti, atque in aula adhuc converſa-*
tum fuiſſe ſub S. Sigeberto ſitte Dagoberti: nam
in aula fuiſſe regum Auſtraſiæ, quibus etiam
Remi ſubeſſent, colligitur ex eis, quæ Nivardo
epiſcopo dederunt Childebertus Grimealdi filius,
ipſeque Grimealdus, qui regnum Auſtraſiæ uſur-
parunt poſt mortem S. Sigeberti. Flodoardus cap.
7. tantum dicit: Hic prius (*quam fieret epi-*
ſcopus) in aula regis, utpote vir illuſtriſſi-
mus, traditur coovertatus.

epiſcopus factus ſub S. Sigeberto, 12 *De tempore, quo Sanctus noſter promotus*
eſt ad epiſcopatum, nihil tradit biographus aut
Flodoardus, niſi Landoni ſucceſſiſſe. Flodoardi
verba hæc ſunt: Poſt prædictos (*Leudegiſilum,*
quem ſub Dagoberto floruiſſe dixerat, Anglebertum,
& Laudonem) ad epiſcopale culmen eligi-
tur beatus Nivo, qui & Nivardus: utroque enim
reperitur vocitatus nomine. *De tempore Laudo-*
nis cap. 6. ſic loquitur: Fuit autem Sigeberti
regis tempore. *Hinc colligo,* Nivardum *creatum*
eſſe epiſcopum tempore S. Sigeberti Auſtraſiæ re-
gis, ſub quo defunctus eſt Laudo: nam id con-
firmatur ex immunitate, quam Nivardus *impe-*
travit a Childeberto; atque ex villis a Grimo-
aldo datis, cum illi poſt mortem Sigeberti non
B *diu ſint dominati. Verum nec convenit inter ſcri-*
ptores de anno emortuali S. Sigeberti, nec conſtat,
quamdiu autu ejus mortem promotus ſit S. Ni-
vardus, *ita ut annus primus ejus epiſcopatus*
exacte nequeat aſſignari. Colvenerius in catalogo
antiſtitum Remenſium, poſt Hiſtoriam Flodoardi
editu, ordinatum epiſcopum dicit menſe Septembri,
anno 655., præſente Clodoveo II. At id de Clo-
doveo non crediderim, ſed magis de Sigeberto,
ſub cujus imperio erat urbs Remenſis. Colnitus
vero in Annalibus Francorum promotionem Sancti
ad epiſcopatum affigit anno 649., uti ibi habet
num. 10. Neuter tamen firmum ebremotaxis ſuæ
tradit fundamentum, licet Colnitus variis lecis
ugat de ſucceſſione epiſcoperum Remenſium, ſuoſ-
que ſingulis annos attribuat æque ac Colvenerius.

ſed anno ſexto ante ejus mortem ſcribi 13 *Si conjectura Longnevallii noſtri de conci-*
lio Namnetenſi, cui interfuit Nivardus, *ſatis*
videretur certa, tunc initium epiſcopatus ſtatue-
remus ante annum 650. *Eremm laudatus ſcripter*
in Hiſteria eccleſia Gallicana tom. 4., ad an-
num 650., *recitat canones concilii Namnetenſis,*
C *cujus tempus ignoratur; ſuſpicaturque idem eſſe*
concilium, de que Flodoardus lib. 2. cap. 7. ait,
congregatum fuiſſe Romani juſſione Pontificis.
Tum concilium illud, cui adfuit Nivardus, *col-*
locat circa annum 650., Quia ſcimus, *inquit,*
Papa anno DCXLIX. ſcripſiſſe, ut concilia habe-
rentur in Gallis. *Probabilis eſt hæc ratio, non*
certa; neque tam pro certa a legat Longneval-
lius. Mortalus *de anno inchoati epiſcopatus ſic*
loquitur lib. 2. cap. 40.: Opinor Nivardum, Chil-
deberto III. Grimoaldi filio necdum e tolio
armis Clodovei deturbato, ad archiepiſcopatum
Remenſem electum fuiſſe anno DCLI. *Ut id*
probet, allegat donationes Childeberti & Gri-
mealdi. At ea falſum probant, ferius electum non
fuiſſe, atque adeo neu evincunt, non eſſe electum
ſuo Sigeberto, ut id potius inſinuent. Quippe
intruſus Childeberti per Grimoaldum ſic reſertur
ab antiquis ſcriptoribus, ut ſtatim Grimoaldi car-
cerem conjungant, ita ut electio Nivardi *nequa-*
quam videatur contigiſſe brevi illo perturbatoque
tempore tyrannidis Childeberti; ſed donante Gri-
mealdi forſan præceſſerit, ac immunitas a Chil-
deberto, ſimulac regnum ſibi vindicaverat, con- D
ceſſa videantur, ut ſic Nivardum, *magnæ auctho-*
ritatis antiſtitem, ſuis partibus favenſem redderet.
Verumtamen Sanctus, etſi privilegium acceptura,
ita ſe geſſiſſe videtur, ut Chlodoveum regem non
offenderit, cum ab hoc ſimiliter dona pro eccle-
ſia ſua obtinuerit. Itaque cum hæc tamen Ni-
vardum *ante tyrannidem Childeberti fuiſſe epi-*
ſcopum, & Flodoardus dicat anteceſſorem ejus
fuiſſe tempore Sigeberti, initium epiſcopatus S.
Nivardi *collocandum eminus videtur ſub Sige-*
berto, ac circa medium ſeculi VII., *annuſque re-*
linquendus incertus.

§. III. Præclara Sancti geſta in epiſcopatu, obtentaque privilegia & donationes pro eccleſia Remenſi.

Varia a Sancto præſtita ad utilitatem eccleſiæ ſuæ, E

QUæ *de geſtis* S. Nivardi *lib. 2. cap. 7. tra-*
didit Flodoardus, tam exacte congruunt
cum Actis edendis, ut dubitarem uter alterum
exſcripſiſſet, niſi ea dubitatio tolleretur ex Flo-
doardi cap. 10., ubi agit de Reole Nivardi *ſuc-*
ceſſore. Nam, cum ibi memoret Emmam matrem,
Gundebertum fratrem Nivardi, *atque aliquot do-*
nationes cap. 7. omiſſas, prout omiſſa ſunt in
Actis hæc omnia; abunde patet Flodoardum cap.
7. compendium Actorum tradidiſſe, aliaque quæ-
dam de Nivardo *invenuiſſe, dum de Reole age-*
bat, quæ ut quidem curavit inſerere loco ſuo.
Almannum Flodoardo præluuiſſe etiam innuit
ſua relatio fundationis Altivillarenſis, cum con-
tra fundatio monaſterii S. Baſoli breviſſime ſit
narrata: ex qua differentia ugnoſcas primum
auctorem fuiſſe Altivillarenſem. Verumtamen,
quia aliqui ſerſan plus auctoritatis tribuunt Flo-
doardo, quam Almanno biographo, narrata ab
ille ſuperam huic Commentario. Sic igitur habet
Flodoardus cap. 7.: In epiſcopatu vero poſitus,
emptis per diverſa loca tam fundis quam do-
mibus, nec non mancipiis, dilataſſe res inve-
nitur eccleſiæ. Dispoluit etiam nonnullas ordi-
nariis coloniis villas epiſcopii: quaſdam quoque
res commutaſſe reperitur cum Attila Laudu-
nenſi præſule pro utriuſque partis oportunita-
te .... Sed & cum aliis quibuſdam perſonis,
prout congruum vilum fuit, res qualdam com-
muravit. *Hæc omnia ad utilitatem eccleſiæ Re-*
menſis præſtita eodem modo narrat biographus,
qui obſervat reditus epiſcopales pro dignitate ec-
cleſiæ nimis eo tempore fuiſſe tenues. F

aliaque obtenta a principibus ſuis 15 *Hiſce ſubjungo impetrata per Sanctum a*
viris principibus. Flodoardus cap. 7.: Hujus
etiam tempore tradidit Grimoaldus vir illuſtris
ſancto Remigio villas ſuas Calmiciacum & Victu-
riacum, pro animæ ſuæ remedio. *Erat Grime-*
aldus præfectus palatii, ſeu major domus S. Si-
geberti, cum eoque haud dubie in aula Metenſi
vixerat S. Nivardus. *Hæſce autem donationes ob-*
tentas ſuſpicor, vivente adhuc Sigeberto, ideo-
que primas retenſui, licet poſtremas poſuerit
Flodoardus, quia ut opinor, aliæ a regibus fa-
ctæ: Præceptum etiam immunitatis a Childeber-
to rege ſuper teloneis & quibuldam tributis,
eccleſiæ Remenſi obtinuit. *Childebertus hic erat*
Grimealdi filius, poſt mortem S. Sigeberti in
regnum Auſtraſiæ intruſus a Grimoaldo patre,
qui commiſſum ſibi Sigeberti filium Dagobertum
etam in Hiberniam curaverat deportandum, fa-
mamque

A *manque ſparſerat cum obiiſſe, ac filium ſuum n Sigeberto adoptatum. Sed breve fuit Childeberti regnum; ipſe enim a Chlodoveo II. dudum Burgundiæ ac Neuſtriæ rego, deturbatus, paterqua ejus vocatus eſt in carcere. Subjungit Flodoardus:* Cui Ludovicus (*id eſt, Chlodoveus II.*) quoque rex, ſub eccleſiæ ſuæ nomine, res quaſdam in Malliaco ſuper fluvium Vidulam, quas, quibuſdam infidelibus ſuis ejectis, receperat, auctoritatis ſuæ præcepto conceſſit. *Infideles illi veroſimiliter adhæſerant Childeberto; eumque eorum bona rex dederit eccleſiæ Remenſi, ſatis patet* Nivardum *eorum partibus non ſtudniſſe.*

conſtructa S. Baſolo monaſterium. * Vetzy

16 *Varia quoque in commodum monachorum præſtitit* Nivardus. *Audi Flodoardum*: Dedit quoque ſub jure privilegii ad monaſterium S. Baſoli eccleſiam in Virziaco* in honore ſanctæ Mariæ conſtructam, eum omnibus ad ipſam pertinentibus, ſimulque locellum, qui Waleiacus dicitur. Immunitatem quoque ipſis monachis, ſub Perrone abbate ibidem Deo ſervientibus inſtituit, ut nullus eccleſiaſticorum judicum eos indebite in aliquo inquietare præſumeret, ſed eis quieto ordine ſub ſancta regula vivere, ac Deo ſervire liceret. *Hoc monaſterium cap.* 10. *numeratur inter loca Sanctorum,*

B *quibus* omnem rem ſuam *contulerat; quæque* ipſe domnus Nivo ſuo conſtruxerat, vel reſtruxerat opere. *Cenſitum erat dudum Virziacenſe monaſterium,* quod ad radices montis Remorum infra nemus Rigerii * ſitum erat, *teſte Mabillonio tom.* I. *Annalium ad annum* 573. *quo circiter ad illud veniſſe S. Baſolum affirmat. Idem ſcriptor ad annum* 620. *evedit S. Baſolum, qui* XXVI. *Novembris colitur, eo fere tempore obiiſſe*: Hic e monacho factus anachoreta, *inquit*, ſupremum diem vitæ mortalia... abſolvit in ipſo montis vertice, ubi remotioris habitaculi cellulam cum oratorio ſibi erexerat, & per annos quadraginta Deo militaverat. ... Cum vero locus iſte & miraculorum gloria, & adventantium frequentia illuſtrior evaderet in dies, beatus Nivardus Remorum antiſtes ibidem aliud monaſterium conſtruxit; ſicque paulatim Virziacenſe monaſterium, quod ad montis radicem ſitum erat, obſolelcere cœpit, & inferiori monaſterio cedere, monachis inferioris cœnobii iſtuc translatis. Ab eo tempore monaſterium ſancti Baſoli appellari cœptum. *Ex hiſce facile intelligimus, cur Flodoardus dicat, monaſterium iſtud*

C *ſtructum vel reſtructum a* S. Nivardo, *videlicet quia conſtructor ſecundi, erat quaſi reſtaurator primi. Euſtet etiamnum S. Baſoli monaſterium a* S. Nivardo *conſtructum & dotatum.*

* de la Roche

benefecit monaſterio Pullorum, ubi S. Bova præerat abbatiſſa & occiſa SS. Rufini & Valerii.

17 *Continet in Annalibus Francorum ad annum* 627. n. 6. *recitat verba Breviarii Remenſis, quibus dicitur, monaſterium Remis ædificatum a Balderico presbytero, eique præfuiſſe abbatiſſam S. Bovam Balderici ſororem. De ejuſdem monaſterii conſecratione hæc ibi dicuntur:* Quod Deo in honorem beatiſſimæ ſemper Virginis Mariæ atque ſancti Petri apoſtoli dicari curavit, ſancto Nivardo pontifice. *Priori Cointius ad annum* 649. *num.* 10. *conſecrationem illam contigiſſe circa initium pontificatus* Nivardi, *vivente adhuc Sigeberto rege. Mabillonius in Annalibus ad annum* 639. *aſtendere nititur monaſterium iſtud conditum eſſe ante annum* 630. *quo certe necdum epiſcopus erat* Nivardus, *ita ut dubitari poſſit, an conſecratio per* Nivardum *ſit peracta, quod nec Flodoardus aſſeruit, nec Acta habent. Verumtamen conſtat, ſanctum Antiſtitem in idem monaſterium fuiſſe beneficum*: *nam Flodoardus cap.* 7. *hæc habet*: Item (*dedit* Nivardus *bona ſua*) Remis ad monaſterium puellarum, obi Boba præeſſe videbatur abbatiſſa. *Laudatur Mabillonius de hac donatione ſic loquitur*: Nivardus Remorum antiſtes ſub finem ſeculi ſeptimi quædam largitus eſt monaſterio puellarum Remis, ubi Boba præeſſe videbatur abbatiſſa; quæ diſtinguenda videtur a ſancta Bova ex præmiſſis: alias plus quam centenaria fuiſſet. Si quis vero unam & eamdem eſſe velit, conſequens eſt ut etiam neget, vel ſanctam Bovam fuiſſe primam ſancti Petri parthenonis abbatiſſam, aut Balderici ſororem; vel certe Baldericum non fuiſſe conditorem monaſterii Montis-falconis, quod conditum erat ex dictis ante annum ſexcenteſimum trigeſimum & quidem poſt conſtructionem parthenonis ſancti Petri. *Egerunt majores noſtri de ſanctis Bova & Doda tom.* III. *Aprilis* n *pag.* 283. *De S. Balderico agi poterit ad* XVI. *Octobris, quo coli dicitur, ibique inveſtigari, an argumenta Mabillonii ad diſtinctionem utriuſque neceſſarie cogant. Certe ſi monaſterium exſtructum eſt non dim ante annum* 630. *poterat adhuc facile ſuperaſſe S. Bova, cum iſti monaſterio beneſecit* S. Nivardus, *longe a fine ſeculi* VII. *cum defunctus ſit circa annum* 673. *Eccleſiæ quoque SS. Rufini & Valerii beneficum fuiſſe ſanctum Antiſtitem, ſubdit Flodoardus cap.* 10. *De hiſce ſanctis martyribus apud nos actum eſt ad* XIV. *Junii.*

D Auct. J. S.

E

F

ſcribat lapſus pœnitentiæ S. Bercharii tum pueri,

18 *Munificentia* S. Nivardi *præcipue eluxit in fundatione monaſterii Altivillarenſis, cui S. Bercharium primum præfecit abbatem. Res fuse referetur in Actis & eodem fere modo apud Flodoardum, in Vita vero S. Bercharii narratur mutatis quibuſdam adjunctis. Edidit hanc Vitam Mabillonius inter Acta Sanctorum Ordinis Benedictini ſeculo* 2. *a pag.* 832. *atque in eadem* S. Nivardus *magnis ubique erigatur laudibus. Accipe prime, quæ habet numer.* 3. Eo tempore, *inquit*, Francorum imperium rege Childerico feliciſſime diſponente, ... B. pontifex Nivardus, ſanctitatis ac religionis magnitudine toto Francorum orbe famoſiſſimus, apoſtolica auctoritate eccleſtem in terris vitam agens, ſanctæ Remorum præſidebat eccleſiæ. *Qui* quia eſſet pleous auctoritatis & gratiæ, eum peteretur quoque diverſas terrarum vel nationum, tam pro vitæ merito quam etiam doctrinæ affluentis eloquio, partes invitere, fines Aquitaniæ aliquando contigii expetiſſe, atque ad illud uſque prædium traditur perveniſſe, in quo viri Dei (*S. Bercharii*) parentes videbantur propria ſtatione reſediſſe ... Cum prædictus Pontifex ſanctus a viri Dei parentibus debitæ veneralionis liberalitate, ut par erat, officioſiſſime ſuſceptus, quamdam futuræ habitudinis ſpeciem mitaretur in puero boni operis candidato, divino inſtincta faeria myſteria eum applicandum eſſe præcenſuit. *Hactenus Adſo abbas Derveniſis, qui hanc Vitam ſecule* X. *conſcripſit. Noſter vero biographus num.* 12. *aſſerit S. Berebarium* de ſacris fontibus *ſuſceptum a* Nivardo: *quod nec apud Adſenem invenio, nec apud Flodoardum, ideoque incertum puto. Si vero id factum eſt, contigiſſe debuit ante epiſcopatum* Nivardi, *cum Adſo numer.* 2. *affirmet Berebarium, ſimulac in lucem prodierat, ſacro fonte renatum. Hoc ipſum quoque iter in Aquitaniam, quod narrat Adſo, contigiſſe videtur ante epiſcopatum Sancti, cum puer adhuc eſſet Berchatius. Crediderim igitur* Nivardum *di-*

AUCT. J. S. *et epiſcopum, quia eam dignitatem poſtea eſt conſecutus.*

qui poſtea ad eum mittitur inſtitutus.

19 *Porro Bercharius litteris inſtitutus, ſcientiaque & virtute inſtructus, teſte Adſone numer.* 4. præfatum ſanctiſſimum Nivardum Remorum pontificem flagrat ardore expetendi. Qui, ſicut diximus, apoſtolicæ inſtitutionis prærogativa ſuffultus, nobilitatis honore clariſſimus, variis virtutum generibus adoroatus, inter Francorum proceres primus in aula regis, vita & converſatione digniſſimus fulgebat. Per id temporis ea civitas Sanctorum ſtipata cohortibus, & licet inter militares alas ſub principe ſuo Childerico; * Nivardo epiſcopo Capiti * tamen ſuo conſona, divini amore cultus urbs populoſa ſpirabat. Hujus itaque tantæ opinionis gratia provocatus felix adoleſcens Bercharius, eccleſiaſticis ſacramentis fide, habitu & actu aptiſſimus, ... fines ingreditur Franciæ, futurus cum S. Nivardo pontifice civis feliciſſimus ... ſanctæ Remenſis eccleſiæ, in augmentum videlicet operationis divinæ, quam Domini omnipotentia Redemptoris, in lucrandis fidelium animarum quæſtibus per hos duos ſynergos * ſe- * i. e. cooperatores B liciſſimos præordinaverat adimplere. Hic igitur beatus Pontifex, ut ſemper optaverat, tali ac tanto ſuppare adepto, quoniam ipſe exterioribus tractandæ reipublicæ fuerat negotiis implicatus, regiæ diſpoſitionis conſiliis & actibus frequenter intereſſe, pontificalit provideotiæ pondus volens nolenſve cæleſti ordinatione perferre, miniſterium ſibi injunctum, tum publice tum privatim ioerepando, arguendo, obſecrando, ut perfectus agricola, ſedulus exercere, gaudio replebator non modico, familiari potitus adjutore atque in divinis operibus devotiſſimo conſorte.

ab eoque miſſus ad S. Remaclum, inde Luxovium, redit monaſtica diſciplina inſtructus ad Nivardi.

20 Quapropter cupiens eum undecumque perfectius erudiri, ſanctioribus ac religioſioribus divinæ ſcientiæ viris, quos ſibi undique collata familiaritate addiderat, copulandum eſſe conſtituit, ut videlicet plurimorum inſtituentium auctoritate diſceret, quod poſtmodum plurimis miniſtraret. *Deinde narrat S. Bercharium miſſum eſſe ad S. Remaclum in aula verſantem; ab eoque poſtea profectum ad cœnobium Luxovienſe, ubi vitam profeſſus eſt monaſticam. Quibus relatis, ſic proſequitur auctor.* 9. Ita vero C cum jam eſſet regularibus adprime diſciplinis edoctus, divinæ militiæ in utramque partem armis præmunitus, ut videlicet per hæc, quæ longo exercitio didiciſſet, in lucri Dominici ütilitationem jam plurimorum ſaluti conſulere potuiſſet; in provinciam Remorum ad S. Nivardum pontificem revertitur, qui tam virtutibus quam rebus, ut diximus, ſupra gregis ſui cuſtodiam vigilans, hoſtis inſidias relidebat, atque eccleſiaſticam dignitatem profuſis ſucceſſibus ampliabat; cuique olim volventibus annis, divinæ ſolpirationis inſtinctu hic ardor ſenſibus inerat, ut in quolibet * ſuæ diœceſis contubernio, eo * i. e quodam loci ad ſervicndum Deo viventi domum conſtrueret, ubi rerum competentia aptiora divinæ ſervitutis commoda præculiſſet. Illa erat in hac deliberatione morarum cauſa permaxima, quoniam deeſſet perſona voti ad id agendum locia, quæ & deſiderium ſuppleret Pontificis, & ſtrenua in Dei rebus inveniretur inſtantia ſuſcipiendæ tantæ collaborationis. Sed diu in dubio ſuſpenſus animus nequaquam fruſtrari potuit ſpe jam pridem conceptæ intentionis. Bercharium itaque præripit, voto applicat, conſultu præcligit, virum quidem in Dei rebus idoneum, reli- D gione præditum, animo efficacem, exteriorum experientia non minus agilem quam prudentem.

qui monaſterium ei exſtruxit deſiderat ibidemque inſtaurare hortatur tamquam.

21 *Flodoardus cap.* 7. *de conatu eundem monaſterii hanc memorat cum Aliis noſtris*: Hic beatus Nivardus, dum ex communi conſenſu totius concilii præſulum Galliæ, Namnetis Romani juſſione Pontificis exhibiti, rege favente, reſtruxiſſet eccleſiam monaſterii, ſuper ripam Maternæ fluminis, in loco nuncupato Villari dudum fiti, ſed a barbaris diruti, & ab eo conſtructa hæc funditus eeciditſet eccleſia, in alio loco rurſus ab ipſo reſtructa, rurlum traditur corruiſſe. *Hæc, non memorata ab Adſone, forſan contigerunt antequam Bercharius ex monaſterio Luxovienſi rediiſſet ad* Nivardum. *Tempus autem celebrati iſtius concilii incertum eſſe, jam ante monui: neque exacte determinari poteſt tempus conditi tandem Altivillarenſis monaſterii; verum ex omnibus hiſce, quæ de Berchario & de conatu* Nivardi *hic invia retulimus, fatis colligitur, fundamentum illam non eſſe peractam ſub initium epiſcopatus* Nivardi, *ſed potius ſub finem, ſeu annis non multis ante beatum ejus obitum. Nunc ipſam fundationem ex* E *Flodoardo & Adſone, qui in adjunctis quibuſdam diſſentant, accurate exponere conabimur.*

§. IV. Fundatio cœnobii Altivillarenſis fuſe deſcripta.

Locus conditi deinde cœnobii.

LOcum eum occaſione ſic deſcribit laudatus *Adſo apud Mabillonium num.* 9. Prædium eſt publicum in pago Remenſi, octo millibus ab urbe diſparatum, cui videlicet ævo præcedenti Sparnacus * nomen fuiſſe conſtat impoſitum, * Eſpernay nunc oppidum quam olim quidem ... beatus Remigius .. non modicæ quantitatis pretio adquiſierat, ac Remenſem eccleſiam ... heredem conſtituerat. Denique glorioſiſſimus Dei Pontifex Nivardus, paſtoralis ſolertiæ condigne adminiſtrans officium, tum ad alia ſuæ diœceſis loca inviſenda, tum quoque ad hunc ſæpe vicum egrediens, non tam propriæ cauſas agebat utilitatis, quam cunctis ſe affabilem quoque exhibens, ſalutem ſubjectorum ſedulus impendebat. Cumque dies ac noctes ædificandi cœnobium in aliquo prædiorum F ſuorum, quibus nobiliter temporali quoque emolumento pollebat, deſiderii continuatione pervigiles duceret, aſſumpto ſuo illo, ut ſæpe ſolebat, domeſtico beato Berchario, cauſa exſtitit, qua præfatum vicum expetere pro more cogitatet. Hujus proceſſu itineris, quo ad eumdem vicum, Maternæ fluminis litoribus contiguum, tenditur, quidam ſui juris locus erat gratiſſimus, qui paullulum reducto ſinu in montis latere amœniſſimo herbis virentibus aquarumque rivulis, ex ſublimi vertice leniter effluentibus, arboribuſque ac vineis in declivi circumquaque conſtipatus, intuentium oculis oblectamenta præſtabat. *Corrigendus ſcriptor, dum an locum fuiſſe* S. Nivardi: *nam Bavonis erat & Theodoramni fratrum, a quibus eum commutatione impetravit* Nivardus, *ut habent Acta, Flodoardus, ipſæque* Nivardi *literæ. Brevius eumdem locum deſcribit Mabillonius tom.* 1. *Annalium pagina* 466. *his verbis:* Locus erat quatuor leucis ab urbe Remorum, in declivi montis latere poſitos, ad Mstronæ fluvii proſpectum, haud procul a Sparnaco opido, Altivillare dictus, quæ

vila

A visa est apta monasterii sedes. Pertinebat hic locus ad Bavonem & Theoderamnum Nivardi fratres. *Reſte cetera, ſed Bavo & Theoderamnus non erant fratres* Nivardi.

23 *Cauſam eligendi hunc locum Adſo narrat num.* 10. *hoc modo*: Sanctus igitur Pontifex hoc iter aggreſſus, cum jam eas partes per clivium montis attigiſſet, qua de contra illa loci gradientis viſibus ſe amœniras propius objeciſſet, ſuper equeſtre, quo ferebatur, vehiculum eo gravi ſopore deprimitur, ut omni protinus eundi facultate proſcriptus, ſymmiſtem ſuum B. Bercharium inclamaret, omnemque illum equeſtrem, qui tunc forte ſe comitabatur, ordinem ſtare loco præciperet, & quibus ad ſoporem urgeretur ſtimulis, pateotius indicaret: Ecce, inquit, irruente ſoporis immanitate ſecus ſoliro concutior, ita ut hinc greſſum promovere, impotem me eſſe omnino confiderem. Procuretur ergo feſſis artibus inter hæc virecta amœnitas paullulum divertendi, ut redeuntibus per ſoporem viribus cœptum reddatur facultas iter peragendi. Inter late pateotia nemora diffuſis frondibus, B virentibus ſolis inſtanti rei grata fagus eligitur.

per autem transitum eum Bercharo Nivardus, ſomno oppritur,

Hæc alias inter tantum caput extulit alnos, Quantum lenta ſolent inter viburna cupreſſi. Huic itaque arbori otium ſe ſubter injiciunt gratia quieſcendi. Ita individui ſui comitis B. Bercharii ſolo decumbentis feſtinans compoſito vertice gremio recipi, ſternitur hic patulæ recubans ſub tegmine fagi. Quid vero tunc miraculi cælitus ſit oſtenſum, ſtili duxi officio non improbe intimandum, ut ſuperne illuſtrationis veritas oſtenderet, qui eſſent, quos ſilvarum denſitas obtexiſſet. Interim Pontifice quieſcente, ſanctus vir Bercharius in cælum defixis luminibus adſpicit ſubito aere per ſerenum conſpicuo columbam e ſublimibus deſcendere, niveo fulgore radiantem, atque eidem, cui ſubſtrati manſerant, arbori leniter juſidentem. Cumque in eam oculorum dirigeret aciem, diligenter explorare cupiens, quainam in partes ales illc niveus declinare decerneret, repente alarum ſoluto remigio, ab arbore, cui inſederat, proſilit, & rumpens aera vacuum, futuræ ſpatium fabricæ circumvulans, locum, in quo cœnobium conſtrui debeas, gyro deſignat, præſentia ſanctificat; expleto hoc luſtramine, rurſus C nota recipitur arbore. Cumque eoidem lui ambitus circulos cæli nuntius ad futuræ rei firmitatis indicium tertio repetiſſet, patenti cælo reconditur, & nihilominus hominibus in terra degentibus divinæ voluntatis præſagium aperiitur, & novæ admirationis veſtigium celioquitur.

viſisque dormientis objector, quæ ſimiliter vigilanti acti-dit Bercharo.

24 Intelligit hic vir ſanctus, puro ut erat animo, ſignum eſſe cæleſte, quo & dubitantium animi firmarentur, & diu dilectum opus in Dei ſervitute fundaretur. O beatum virum, cui oſtenditur corporali intuitu angelicæ dignitas viſionis, in ſpecie columbæ rutilantis ad comprobandum teſtimonium innocentiæ & puritatis. Eſt etiam in hac re illud quoque non minus admirabile, quia quod iſte corporalibus deprehenderat oculis, hoc idem quieſcens ſanctus Pontifex ſenſerat ſopore cæleſtis viſionis. Qui cum poſt aliquantulum perceptæ quietis ſpatium ſomno excitus, caput ab imis, ſuperna revelatione præedoctus, erigeret, O, inquit, votorum meorum compar fideliſſime, quam gratum mihi eſt huc paullulum gratia ſoporis pro tempore diverriſſe, quem conſtat per Dei gratiam tantæ revelationis myſterium cælitus agnoviſſe, hæc enim hinc jam lætus progredior, cælorum ſigna ſequor, quod diu differens corde geſtaveram, mirandæ viſionis arcano maturius aggrediendum eſſe compellor: ſed ne longius res inopinata te duxerit, quid viderim patenter expedio. Et prius præſentias hic eſſe domum Dei, ut feliciſſimo quondam sotiquo patriarchæ, & portam cæli mihi indigno Chriſti Domini famulo divinitus oſtenſam. Nam mox ſummiſſis artubus, ſubito hic ſopore præceptus, cum vix in utramlibet partem vis naturæ quieſcentem impelleret, videre mihi videor a lupecnis inſtar nivei candoris ſpeciem edeſſe columbæ, quæ poſt hujus arboris feſtum, non incerta, quo tenderet, locum hunc præpes curſu volando præcingit, trinoque gyro æque peracto cæli cacumen tendit. Credo equidem hoc ſpei conceptæ proficuum a Deo portentum, ut quod erat voto ſuſceptum, jam cælo præmonente ſit celerius exſequendum. Sancto hæc Pontifice perorante; Me, inquit B. Bercharius, qui ſancto Viro gremii ſui reclinatorium fererat, quidquid, Pater ſanctiſſime, cæleſti prodigio in viſione ſpiritus divinius ſibi feſtaris illatum, manifeſta Dei virtute noveris etiam corporaliter fuiſſe conſpicatum. His igitur alternis ita conferentibus, altero quidem, quod in ſomnis ſenſerat, altero vero, quod oculis corporeis adipexerat, res in proſpectum deducitur, locum illum angelica perluſtratione ſignatum, ad agendum divinæ ſervitutis obſequium mira diſpoſitione a Deo eſſe quam digoanter elcctum. Ita vero percepta tantæ revelationis de cæleſtibus ſimul & conſolationis gratia, certiores utrique facti, &, quod erat ambiguum, loci deſignatione ſpecialiter edocti, inde ambo conſurgunt, ac ſic oculos Anuſtes beatiſſimus in cælum dirigens, illum pretiosa tota cordis intentione collaudans, gratias egit*, in quem ab æterni Patris ſecreto Spiritus ſanctus corporaliter ſpecie in columba deſcendit, ac fluenta Jordanis ſacri corporis tinctione in noſtrorum ablutionem ſcelerum cælo patenic beavit.

* *ei id eſt Chriſto*

25 *Flodoardus Actis conſentiens, aſſerit viſionem contigiſſe, cum rediremt Sparnaco, deſeique locum non fuiſſe* Nivardi. *Verba ejus, quæ vero ſunt magis propinqua, hic ſubnecto*: Quadam vero die veniens de villa Sparnaco, ſimul comitante ſecum præfato abbate Berecario, villam ſibi eſt, tranſito flumine, debere paullulum requieſcere; ſicque caput in ſinum ſedentis reclinans Berecarii, obdormivis, & vilum vidit, ſcilicet columbam locum ſilvæ circumite, & in ſago quadam poſt hanc circumitionem reſediſſe; idque tertio columbam videt eamdem egiſſe, tumque cælos petiſſe. Quam viſionem, ſicut ipſe in ſomnis, ita prædictus quoque Berecarius vigilans ſertut aſpexiſſe. Quo vilo compunctus idem cœpit abbas fundere lacrymas. Experrectus autem beatus Præſul a ſomno, ex lacrymis ejus ſibi faciem reperit udam: & interrogans, quæ illi cauſa fletus exiſteret, accipit eum propter ſui ruinam fleviſſe operis. Invicemque ſibi vila referentibus, traditur Pontifex, hæc etiam cuidam Dei ſervo, nomine Bavoni, cujus erat ipſa poſſeſſio, vila narraſſe. Qui oratorium in honore ſanctæ crucis illic habeos, ibi converſabatur. Qui etiam poſtquam viſionem Præſulis, & cjus agnovit voluntatem, obtulit illi candem poſſeſſionem ſuam, pariem quoque poſſeſſionis cujuſdam fratris ſui, nomine Baldini. Alterius vero fratris, Theoderamni nomine, cauſam retulit, quod eſſet ſcilicet in factione

ex hoc utroque conſtitit, cœnobium illud ſtatim fuiſſe conſtructum, quod poſtea Nivardus fecit.

contra

Auct. J. S. contra Reolum comitem, qui Remenſis poſt extitit epiſcopus, pro filiis ajus, quos occiderat in ultima filiorum ſuorum, quos Renlur pro latrocinio, quod exercebant, ſuſpendio necaverat. Unde domnus Nivardus eum cum Reolo, qui naptem ſuam filiam Childerici habebat uxorem, pacificavis, & ſic ipſe Theoderamus ſimul cum cæteris fratribus luis aandem poſſeſſionem ſancto Nivardo, commutatione sheo ſumpta, trsdidit.

aquo libi, quæ vera Bercharii, quodnam origo?

26 *Operis ſtructuram S. Bercherio commiſſam fuiſſe ait Adſo, illudque ſatis veriſimile eſt, licet taceant alii:* Præcedante itaque, *inquit*, in conditionem æterni tabernaculi tanto ac tali auſpicio; Tibi, inquit ad B. Bercharium Prælul eximius, tuaque induſtriæ hoc ſanctum opus diſpono committere ... Itaqua (*Bercharius*) in ſupradicti prædio loci, ... quod ab antiquo Altum-villare noman aacaperat, angelicæ deſignationis ſpatium, ut cælitus oſtenſum fuerat, murorum ambitu jactis fundamentis complactitur, omneſque illius parietes ædificii, ad modum columbæ in aere permeantis ſoſpecta dimanſione metatur. Nec anta divini coltoris npera deſtitit, B donec, luperna annuens providantia, Childerici etiam regis Francorum ac ſacri Antiſtitis opitulante clemenſia, opus, quod ad laudem Dei ſoſceperat, optata perfectione compleret. *Brevius Flodoardus, totum* Nivardo *tribuens eum Actis*: Mox (*ubi locum obtinuerat*) idam Præſul ſuccidi ſilvam jubeos, in honora ſancti Peſri & omnium Apoſtolorum ibi conſtruxit eccleſism, & ubi reſedſſa columbam viderat, altara inſtituit, collectiique ſervis Dei, monaſterium ordinavit. *Hiſce conſentit Adſo, ſic pergens*: Ea vero arbor, quæ quondam opulentiſſima ſagus ſteterat, in qua columba cælitus smiſſa pridem reſederat, ac ſuo gyro ſitam monaſterii volando expreſſerat, habita deliberationa, ſucciditur, & collatis in commune omnium votis, in loco, cui affixa fuerat, aram in vaneratione B. Petri Apoſtolorum principis ſtatuit; *truncumque dicta arboris ara includat, ut addam Acta.*

illudque dedicatum ædibus donat,

27 *Proſequitur Adſo*: Ad conſecratioocm varo baſilicæ cum S. Nivardo metropolitano pontifice alii etiam epiſcopi conveniunt, clerus C omnis & numeroſæ plebes utriuſque lexus irruunt, proceres quoque Francorum non minoti voto concurrunt, & per B. viri Bercharii opus laudabile in Dei laudibus pari omnes magnitudine jucundiatis exiultant. In auſtrali vero ejuldem montis latere, aliam ſtruxit Vir ſanctus eccleſiam, quam, Genitricis Dei & Domini noſtri Jelu Chriſti ſemper Virginis Mariæ oomine decrevit honorandam. Septa etiam monaſterii & univerlas competentes Ordinis officinas, ad ſectandam vitæ Regularis obſervantiam prudentiſſime compoſuit, monaſticæ converlationis viros religioſos aggregavit, & cuncta, quæ huic Ordini commods judicabantut, diligenter implevit. Copioſos vero prædiorum ſumptus ſanctiſſimus Antiſtes, tam aa, quæ ſui juris aſſe videbantur, quam quæ etiam beato interveniente Bercharlo ab ipſis Francorum primoribus obtineri poterant, in neceſſarios ſervorum Dei delegavit uſus, ut videlicet in eodem cœnobio & merito & numero populus Deo ſerviaos utriuſque laboribus augeratur. *Flodoardus addit quædam, alia omittit, bunt in modum*: Ubi etiam præfatus Theodersmus (*cujus locus partim fuerat*) monachus efficiut. Sed & Reolus filium ſuum, nomine Gedcooem, de nepte ſancti Nivardi ſaſceptom, ibi monachum fieri petiit, & D rerum ſuarum partem ad idem monaſterium condonavit. Beatus autem Nivardus, conſtitato monaſterin, quidquid poſſeſſionum anta epiſcopatum ſuerat vitus habere, ad ipſum locum tradidit, & exbortatus beatum Reolum, religionis ei lusſit aſſumere habitum. Privilegium quoque poſcente præfato abbate Berecario, eidem contulit monaſterio; ut ſcilicet ipſe Prælul idem monaſterium in ſui juris dominatiosa, dum adviveret, conſervaret, & ut poſt ſuum deceſſum Remenſis epiſcopus ipſum cœnobium gubernet, & eoldem monachos contra omnes adverſantes defendat; ipſi vero monachi poteſtatem habeant prælatum ſibi regulariter eligendi, pront in deſcriptions ipſius privilegii continetur. *Hæc omnia & alia quædam in Actis, ubi etiam dici videtur, Reolum comitem monachum eſſe factum, hortante* Nivardo, *ſed non tam clare, ut res amnitus ſit certa, quemadmodum anaotabimus ad Vitam.*

ac privilegium manet hodie in Nivardia,

28 *Privilegium, cujus hic fit mentio, partim recitat Marlotus lib. 2. cap. 41., & Mabillonius in Annalibus ad annum 662., ex quo partem illam huc transfero:* Ego Nivo ſive Nivardus, etiamſi peccator, apiſcopus, dum omnes E epiſcopi fratres mei, etiam & de viris Chriſtianis & de bonis hominibus, monaſteria ſecundum regulam ſanctorum patrum ædificare non ceſſarent; petiit nos Beresrius abbas cum fratribus ſuis, ut talem locellum perquirere eis deberemus in noſtra proprietate, ubi ipſi ſecundum regulam patrum ſancti Benedicti & ſancti Columbani vivere deberant, & pro nobis die noctuque miſericordiam Domini debeant deprecari, ut ſi futurum veoiam de peccatis meresr obtinere. Sed cum minime hic talem locellum in noſtra proprietate invaniremus, qui ipſis monachis ad monaſterium faciendum placuiſſet, reperius eſt nobis una cum ipſis locellus, qui dicitur Altivillaris; in fine Remenſi ſuper fluvium Maternæ, propa villam Diſiacum [a], quam a Bavone & Theoderamno de villis eccleliæ noſtræ concambivimus, unde & ipſa inſtrumenta in archivis eccleſiæ retinentur; villam quoque Diſiacum cum eccleſia & altari beati Timothei martyris, in cujus parochia ſitus eſt Altivillaris locus, eidem monaſterio legaliter confirmavimus. Sed ſic penſitavit ipſe Bercarius una cum fratribus ſuis F pro noviſſimis temporibus, ut, dum advivimus, ipſum monaſterium, quod dicitur Altivillare, quod ego pro æterna beatitudine, vel pro remedio animæ noſtræ, ad ſanctum regulam conſervandam ædificavi in honore ſanctorum Petri & Pauli, ſeu aliam ſancti Joannis, & ceterorum martyrum & confeſſorum, quorum pignora ibidem venerari noſcuntur, in noſtra poteſtate deheat eſſe: ut ipſos monachos melius delectet ſecundum diſciplinæ ordinem, & regulæ vivere vel quiete reſidere: & taliter nobis conſenſerunt de fratribus meis epiſcopis, atiam & de comitibus noſtris, archidiaconis, ſeu & abbates, vel etiam clerus noſter Remenſis, etiam & de viris illuſtribus, quorum manibus ſubſcriptiones val ſignacula ſubter tenentur inſerta.

[a] Diſy

quæ non videntur inſertæ fuiſſe vita S. Nivardi, ſed aliunde acceptæ

29 *Hoc idem fragmentum recitat Caintius in Annalibus Francorum ad annum 662. num. 7. & ante hos omnes Sammarthani tom. 4. Galliæ Chriſtianæ pag. 33., qui ſubdunt:* Hæc recitat Almannus monachus ejuldem cœnobii Altivillarenſis, qui Hiſtoriam B. Nivardi contexit, ducentis anois ab ejus obitu. *Ex hiſce vera verbis*

Comitrus

A *Colnitus & Mabillonius credidérunt hoc fragmentum inſertum Vitæ* S. Nivardi *fuiſſe ab Almanno, & revera hic obvius videtur verborum ſenſus. Quin & Colnitus affirmat Vitam* S. Nivardi *repertam fuiſſe* inter membranas Altivillarenſes a Sammarthanis. *Verum Sammarthani id non aſſerunt de Vita* S. Nivardi, *ſed de Vita S. Bercharii, de qua ſic loquuntur*: Vitam (*Bercharii*) elucubravit Almannus monachus, *in* membranis abbatiæ *repertam. Porro, ſi voluerint Sammarthani totum illud fragmentum recitatum fuiſſe ab Almanno, veriſimilius eſt, inſertum fuiſſe Vitæ S. Bercharii, cum in ea non minus locum habere poſſet, & magis ordini congrue, quam in Vita* Nivardi, *in qua idem minime reperio. At multum dubito, an illa ſit mens laudatorum ſcriptorum, cum ipſi præmittant, unde dictum fragmentum excerpſerint, utrumnam ex* chartophylacio Altivillarenſi. *Verba eorum accipe*: Altumvillare, ... conditur a ſancto Nivardo archiepiſcopo Remenſi, ... quemadmodum apparet ex fragmento tabulæ fundationis, cujus in char-

B tophylacio Altivillarenſi exordium eſt tale: In nomine &c. *Suſpicor igitur utbil aliud vello Sammarthanos, quam ejuſdem fundationis relationem legi apud Almannum.*

Varia ad cœnobium Altivillarenſe tranſlata corpora, non a S. Nivardo, ſed ſeriùs.

30 *Andreas Sauſſayus ad* 1. *Septembris fundationi Altivillarenſi alia ex errore adjungit, ſic ſcribens*: Laude nominis clarus (Nivardus) morumque ſanctimonia præſtans, a Vitaliano Papa con mediocri honore habitus eſt; cujus auctoritate Altum-villare cœnobium a barbaris diruta inſtauravit, ditavitque pretioſiſſimis beatorum exuviis; nimirum corpore ſanctæ Helenæ auguſtæ, quod Roma ad ſe tranſmiſſum, ona cum corpore ſancti Polycarpi presbyteri, præcipui ſancti Sebaſtiani ſymmyſtæ, dono ipſius Pon-

C tificis, ſacrario illius aſceterii perpetim colendum invexit: ad quod etiam tranſtulit veneranda oſſa S. Sindulphi presbyteri & eremitæ, loci B. Baſoli abbatis ex villa Allonna. *Trium horum corporum tranſlationem ad abbatiam Altivillarenſem narrat Flodoardus lib.* 2. *cap.* 8. *&* 9. *ſed eam non attribuit* S. Nivardo, *nec dicit duo priora corpora a Vitaliano Papa dono data. Verum Sauſſayus hæc omnia adjunxit, & ad ſeculum* VII. *retulit, quæ ſeculo* IX. *ſunt facta. De tranſlatione S. Helenæ & S. Polycarpi legi poteſt Almannus ſynchronus in Gloria poſthuma S. Helenæ tom.* III. *Auguſti a pag.* 601. *Mabillonius eamdem narrat in Annalibus ad annum* 849., *additque* poſt aliquot annos *tranſlatas ad idem cœnobium S. Sindulphi reliquias.*

§. V. Inſtitutio S. Reoli, quem ſibi optat ſucceſſorem: tempus obitus inquiritur & locus ſepulturæ: reliquiæ in eccleſia Altivillarenſi ſervatæ, cultus ibidem, aliaque ad poſthumam gloriam ſpectantia.

S. Reolus conſtituitur a Nivardo, ejus tempus, ſtirps, pars in ea regenda eccleſiæ.

INter diſcipulos S. Nivardi *numerandus eſt S. Reolus ejus ſucceſſor, quem non modo juvenem docuit, ſed poſt mortuam ipſius uxorem ſacris ordinibus initiavit. Audi illius Vitam Ms., in qua, poſtquam dictum erat Reolum juvenem* Nivardo *& Gundeberte ejus fratri inſtituendum traditum, ſic deinde legitur*: His rebus huc ordine completis, homo Dei Reolus, conjuge jam ante defuncta, & filia, ut prædiximus, Deo dicata, mundi oblectamenta decrevit reſpuere; & ſic, relicto ſeculari habitu, S. Nivardi ſalutaribus monitis informatus, tonſuram clericalem aſſumpſit. Denique dum eccleſiaſticis aſſueſceret eruditionibus, ac jam nomeo ejus fama diffunderet in divinæ ſervitutis arcem, beatum pontifex Nivardus ſacris eum deliberavit ordinibus imbuere, nec multo poſt, præcurrentibus gradatim ſingulis gradibus, ad ſacerdotii dignitatem promovit. *Ejuſdem in regimine eccleſiæ uſus eſt conſiliis: quem & curam fere totam in Reolum ſub finem vitæ tranſtulit, eumque ſibi ſucceſſorem optavit, ſi vera ſunt, quæ ſequuntur*: Memoratus pontifex Nivardus ſecretis ejus alloquiis ſedulo utebatur; ut qui eſſet vir totius prudentiæ & conſilii ſingularis: donec etiam ipſius beati Nivardi conſilio, ſummi pontificis & totius cleri decretum eſt conſenſu, ut vir ſummæ probitatis Reolus ſollicitudinem epiſcopii Re- E menſis acciperet. Jam Spiritu ſancto præmonente, præfatus Pontifex diſſolutionem ſui corporis noverat imminere. Qua de re ſibi tradita eccleſiaſticæ diſpenſationis negotia beato viro Dei contradidit Reolo ... Nec multo poſt contigit ſanctæ recordationis Nivardum feliciter ad cæli palatium properare. *Hæc ſavent Altivillarenſium traditioni, quam recitabo num.*, 40., *videlicet Sanctum ante obitum* majoris perfectionis ſtudio *receſſiſſe ad edículam B. Virginis Mariæ ab ipſe dicatam, in qua obiiſſe dicitur. Veruntamen non legitur in Vita Reoli, hunc epiſcopum conſervatum ante obitum* B. Nivardi, *ſed tleſtus dicitur poſt ejus mortem. Veriſimile igitur eſt, Reolum curam eccleſiæ Remenſis geſſiſſe pro* S. Nivardo, *dum ille in receſſu ſuo ad mortem ſanctæ obeundam ſe præparabat.*

Annus Sancti mortualis incertus & de eo mentio F

32 *Annus emortualis* S. Nivardi *certo aſſignari nequit; attamen ſatis oſtendi poteſt, mortem ejus contigiſſe circa eumdem annum, quo occiſus eſt rex Childericus: nam mentio de eo habetur uſque ad ultimum Childerici annum. Anno* 663. *Berteſridus præſul Ambianenſis conceſſit privilegium abbatiæ Corbeienſi, relatum a Mabillonio tom.* 1. *Annalium pag.* 469. *&* 470., *illudque inſcriptum eſt* Nivoni *noſtra altiſque epiſcopis. Anno* 666. *Drauſcio ſeu Drauſius Sueſſionenſis privilegium, quod contedebat monaſterio Sueſſionenſi beatæ Mariæ, ſimiliter inſcripſit* Nivoni ſeu Nivardo Remenſi, *altiſque apud Mabillonium pag.* 482, *Childericus anno* 1., *monarchiæ totius, quam non niſi ad quadriennium tenuit, interventu* S. Nivardi *aliorumque monitorum varia donavit Lantberto abbati Fontanellenſi, uti narrat laudatus Mabillonius ad annum* 671. *pag.* 506. *Anno* III. *Childerici monarchæ notatur præceptum prædicti regis pro monaſterio Derventi, quod S. Berchatius in diœceſi Catalaunenſi exſtruxit. Huic præcepto poſt regem cum aliis ſubſcripſit* Nivardus *Remenſis, ut vult Mabillonius ad annum* 672. *pag.* 508., *& Colnitus ad annum* 671. *num.* 11. *&* 12. *Edidit Childerici privilegium Camuzatus in Promptuario antiquitatum Tricaſſinarum fol.* 80., *ibique ſubſcriptus legitur* Reolus *ſucceſſor, ſed id tamquam mendoſum merito rejiciunt laudati ſcriptores; nam & S.* Nivardum *adhuc anno ſequenti ſubſcripſiſſe videbimus, nec deeſt ratio, cur hanc quoque* Nivardi *ſubſcriptionem credamus.*

33 *Adſo*

AUCT. J. S. *eſque ad annum ultimum Childerici, qua forſan obiit.*

33 *Adſa in memorata ſæpe Bercharii Vita n.* 16. *hæc habet* : Auxiliantibus vero ſibi per divinam gratiam, ex cujus deſiderio iſta agebat (*Berchavius*,) S. Leodegario epiſcopo, .. Nivardo etiam & Atelano epiſcopis, impetravit ſibi dari a rege ſilvam ex ſuo fiſco, qui vocatur Vaſſiacus in circuitu præfati loci *&c. Hæc autem ipſa ſunt, quæ Childericus prædictis litteris donavit : veriſimile igitur eſt* Nivardum *iſtis litteris ſubſcripſiſſe, niſi forſan Reolus ſubſcripſerit, ut ejus vicarius. Dubitatio tamen aliqua oritur ex ipſe Adſone, qui n.* 13. *jam retuleras mortem* Nivardi. *Hinc Mabillonius ſic notas ad verba recitata* : Certe Nivardus ſupra nu. 23. mortuus dicitur, antequam Bercharius cogitaret de cœnobio Dervenſi. *Verum hanc expoſitionem in Annalibus correxit, omnibus attentius conſideratis : nam Adſo mortem quidem* Nivardi *narravit, antequam loqueretur de fundatione Dervenſi, ſed nullibi aſſeruit mortuum eſſe* Nivardum *ante dictam fundationem. Obitum autem* Nivardi *videtur ea tantum de cauſa retuliſſe poſt fundationem Altivillarenſem, quia eum illa fundatione arctiſſime magis connexui quam cum Dervenſi, tunc quod illius fundationis eſſet auctor, tum quod obiiſſet in eodem monaſterio. Hinc arcedimus* S. Nivardum *anno quarto Childerici adhuc fuiſſe ſuperſtitem, & ſubſcripſiſſe litteris S. Bercharii, editis apud Camuzatum fol., quemadmodum nobiſcum aſſerunt Mabillonius pag.* 509., *& Comitius ad annum* 672. *num.* 2. *Ex hiſce omnibus veriſimile eſt*, Nivardum *obiiſſe eodem anno quarto & poſtrema Childerici, cum nulla deinde illius reperiatur mentio. & Reolus ſucceſſor anno* 2. *Theodarici, qui ſucceſſit Childerico, ſubſcripſerit teſtamento S. Amandi apud Mabillonium pag.* 528.

Vixit ejus obitus circa annum 673.

34 *Veriſimile eſt*, inquam, *obiiſſe* S. Nivardum *anno ultimo Childerici regis, ſed non certum, cum illi ſuperſtes eſſe potuerit, at non niſi uno circiter anno. Satis igitur certum apparet S.* Nivardi *mortem non diu ante aut poſt obitum Childerici contigiſſe. Porro annus emortualis Childerici non idem ab omnibus ſtatuitur ; attamen pleriique eruditi nunc eum defunctum credunt anno* 673. *aut* 674., *nec lubet aperoſius eam examinare ſententiam. Hæc da cauſa mortem* S. Nivardi *ſtatui circa annum* 673. *Flodoardus de morte ejus ac ſepultura ſic habet* : Poſt hæc in eccleſiola ſanctæ Mariæ, quam in eodem monaſterio (*Altivillarenſi*) conſtruxerat, obiiſſe fertur, & ad eccleſiam ſancti Remigii Remis deportatus, ibidem ſepultus eſt. *Conſonat Vita de loca mansis, non item de loca ſepulturæ, quam mox examinabimus. Adſa in Vita S. Berchanis num.* 13. *mortem Sancti hoc proſequitur elogio* : At vero eum in his ſanctorum operum ſtudiis quam gloriole tenerentur inſerti, ſanctæ exhortationis gratiam per populos infundentes, & ad æternitatis gloriam quaquaverſum animos fidelium incitantes, cum jam ſuperna clementia antiſtitia ſui Nivardi vitam laudabilem perpetuæ jocunditatis commercio compenſare, & pro labore brevi palmam decreviſſet permanentis rependere gloriæ ; opere perfectus, virtutibus conſummatus, adventante Kalendarum Septembrium die, mortis nexibus abſolutus migravit ad Dominum, beatæ immortalitatis ſtolam conſecutus, angelorum agminibus in illa cæleſtis curiæ dignitate concivis factus, apoſtolorum particeps, martyrum & confeſſorum coheres, illius inſatiabiliter adſpectu fruitur, cujus amor ab ejus pectore numquam receſſiſſe certum tenetur : qui, licet pro lege carnis debitum ſolverit humanæ conditionis, vivit tamen *in* gloria perpetuæ exultationis, noſtris autem illic procul dubio miſeriis præſtantius, ſi ex corde rogatus fuerit, occurrere paratus, quanto nunc potentius illi lumine atque invisibili Spiritui cernitur eſſe conjunctus, per virtutem univerſa ſcientis ipſe ſcius omnium ac exauditor effectus.

35 *Sepulturam idem refert in hunc modum* : Ad cujus exequias corporis tota Remorum civitas ruit, clerus ac populus utriuſque ſexus convenit, ex vicinis etiam urbibus multi adfuerunt, tanti Paſtoris exceſſum admixtis pro mœrore hymnorum ſolemnibus obſequiis adſignantes. Cujus quidem corpus diverſis populorum catervis conſtipatum uſque ad baſilicam S. Remigii a S. Berchario, nec non & ſanctis pontificibus, qui ea die illuc confluxerant, ontverſa gregis ſui multitudine proſequente, condigno honore defertur, ac excellenti mauſoleo condendum, decentiſſimam ibidem accepit ſepulturam. *Hæc dubium ingerunt : nam eumdem ſepulturæ locum aſſignat Flodoardus ; Vita vero habet ſepultum eſſe in eccleſia Altivillarenſi B. Mariæ, in qua obiit. Vitæ ſuffragari videtur bodierna poſſeſſio Altivillarenſis, præſertim quia nulla reperitur mentio de corpore Remis ad abbatiam Altivillarenſem relata. Verumtamen, ſi omnia conſideremus attentius, neceſſe eſt, translatio aliqua intervenerit, quia reliquiæ nunc ſervantur in præcipua abbatiæ eccleſia, non in eadem, in qua dicitur obiiſſe, quæ privatus eſt abbatiæ ſubjectus ut videbimus. Suſpicor igitur ſacrum corpus revera ſepultum fuiſſe in Remenſi S. Remigii eccleſia, ac deinde translatum eſſe ad cœnobium Altivillarenſe, cum Marlotus ipſe lib.* 2. *cap.* 41. *deſcribens ſacrum theſaurum eccleſiæ Altivillarenſis, annumeret eidem* corpus ſancti Nivardi Remenſis archiepiſcopi, prædicti cœnobii fundatoris, in longiori capſa incluſum, argenteis imaginibus auro illitis decorata.

Sepultura locus ante hoguet ; ac corpus nunc apud Altivillarenſes.

ubi ſervantur in theca elegantiſſ.

36 *Plura de ſacro* S. Nivardi *corpore, aliaque ad gloriam poſthumam ſpectantia anno* 1669. *ad Majores noſtros perſcripſit R. D. Rupertus Reginaldus, abbatiæ Altivillarenſis tunc monachus ac ſacrarum reliquiarum cuſtos, cujus verba ſubnecta*: Conveniunt omnes auctores, apud Altivillarenſe cœnobium aſſervari hujus Sancti corpus, cujus eſt fundator. Et revera oſtenditur quædam perpulchra capſa ibidem, longa pedes quatuor, alta ferme tres, argentiris laminis obducta, & tota ad ſolidum celatis imaginibus cupreis deauratis circumvallata ; quæ a latere Evangelii in majori altari, in fornice binis marmoreis columnis ſuſtentata prominet. Super quam hujus Sancti effigies ex Virdunenſi lapide, marmori non abſimili, ſuper fornicis convexum ad nativam hominis ſtaturam evecta eſt. *Poſt alia, quæ infra recitaba, de translatione harum reliquiarum in thecam prædictam hæc nobis communicavit* : Translatum eſt hujus Sancti corpus de capſa lignea in argenteam per Rotrodum Catalaunenſem epiſcopum, ut fidem facit quædam cuprea lamina, in capſa aſſervata, *in* qua ſic habetur : „ Anno ab Incarnatione Domini „ MCICIX *, Willelmo Remenſi archiepiſcopo „ præſidente, Galtero V Altivillarenſem eccleſiam „ diſpenſante, reliquiæ S. Nivardi e capſula li-

1159.

„ gnea

A „gnee translatæ ſunt in hanc argenteam, a præ„dicto Galtero devotius præparatam. Facta eſt „itaque iſta tranſlatio Nonis Septemb. a Rotro„do Catalaunenſi epiſcopo, præſentibus quam„pluribus abbatibus & prælatis, & aſſiſtente po„pulorum multitudine copioſa„.

quæ aperta, conſilgitur, quædam pars corporis abeſſe. Officia

37 Anno MCCXLVII. in religioſorum hujus monaſterii prælentie, capſa B. Nivardi aperta eſt per R. P. Priorem. In qua & arcula clave obſerata invente eſt, & in arcula B. Nivardi corpus a coſtis ad pedum extremitates, cum quibuldam brachiorum reliquiis. Oſſa ſunt prægrandia & alba, omniaque triplici circumveſtite ſudario, quorum ſerica ſuni duo & unum lineum. Inventa eſt etiam prædicta lamina. Ubi reliquæ bujus ſancti corporis partes cum capite aſſerventur, neſcimus, aut quomodo nobis perieruni: nam manuſcripta noſtra, paucis admodum ſervatis, heterodoxorum impietate incendio conſumpta ſunt. *Nihil etiam mihi aliunde occurrit de aliis* S. Nivardi *reliquiis. Feſtivitas Sancti celebratur in abbatia Altivillarenſi ritu duplici primi ordinis cum Octava, uti idem teſtatur, addens ſequentia de Officio*: Præter lectiones ſecundi no-
B cturni, quæ en ejus Vita brevi ad vos mittenda excerptæ ſunt, & ea, quæ ſequuntur, omnia ſumuntur ex communi Pontificum.

Altivillarenſis hymnus & antiphona ad Laudes

38 Hymnus ad utraſque Veſperas:

Noſtri Perentis gloriam
Doteſque mentis inclytas
Canentibus cæleſtia
Largire, Chriſte, gaudia.
Nivardus ortu nobilis
Vitæ ſub ipſo limine
Scientiarum culmina
Virtutis oroat lumine.
Aula relicta principis,
Nil læſus aulæ moribus,
Mundi fugit conſortium
Chriſto daturus nomina.
Terræ fugatis gaudiis,
Sacro potitus ordine,
Dulci favente gratia
Totus ſacretur Numini.
Exemplar orbis primitus,
Hinc norma factus aulicis,
C Et ſol refulgens clericis,
Fit lumen inde præſulum:
Iſtamque, doctus candidæ
Viſu columbæ cælitus
Locum volatu triplici
Paodentia, ædem conſtruit.
O Præſul invictiſſime,
Hic vota noſtra ſuſcipe
Ut grata Chriſto canticn
Reddamus omni tempore. Amen.

Antipbona ad Magnificat in primis Veſperis *hac ſequitur*: Dum præſul Nivardus in ſinu Bercharii ebbatis dormiret, angelus in columbæ ſpecie monaſterii conſtruendi ſpatia trino volatu deſignavit, & poſten ſuper arborem ſedit. *Hoc vero* ad Benedictus *ponitur*: Beatus Nivardus erexit lapidem in titulum ad radices arboris, in qua columbam quieviſſe notavic. *Demum* ad Magnificat in ſecundis Veſperis *iſta*: Confeſſor Domini poſt multa præclare geſta, virtutum meritis coruſcans plenuſque dierum, corpore depoſito, liber migravit in cælum, ubi ipſum Fontem omnium intuetur bonorum.

39 *De loco, ubi obiiſſe dicitur Sanctus, ſic*

ad nos ſcripſit laudatus Reginaldus: Communis D
eſt traditio, & in Vita B. Nivardi habetur, i- AUCT.
plum jam ætate provectum majoris perfectionis J. S.
ſtudio ad quamdam ædiculam beatæ Virgini la- *locus, ubi Sanctus eredicitur obiiſſe, adhuc venerabilis:*
cram, quam ipſe conſtruxerat, ſere in ſuperioris montis vertice ſitam, & monaſterio, quod in ejuldem montis declivi poſitum eſt, contiguam receſſiſſe, ibique extremum clauſiſſe diem. De facto nunc etiam in ſuperioris montis parte viſitur capella quædam pervetuſta, quæ modo SANCTI NIVARDI dicitur; de ſub cujus altari, quod unicum eſt, fons emanat, ex quo ægroti, maxime febricitentes, & bibunt & inveniur magno ſuo commodo. Ad hanc capellam ſolent ire monachi proceſſionaliter quotannis feria ſecunda Rogationum, Miſſam ſolemnem decantaturi. Solet & illuc ire ebeſurarius in vigiliis Paſchæ & Pentecoſtes, & in B. Helenæ XVII. Auguſti, fontem ipſum majori benedictione, quo maleficiatis proſit & aliis ægrotis, benedicturus. *Quod bic in Vita legi dicitur de ſeceſſu Sancti ad ædiculam beatæ Virginis, in Vita non reperio: nam ibi obiiſſe ſolum Vita habet cum longior, quæ edetur, tum etiam brevior, quæ prioris eſt compendium. Attamen, ſi certum foret eo loco mortuum eſſe, etiam admodum eſſet verisimile ibidem aliquo tempore ſub finem vitæ vixiſſe, cum nequaquam credibile appareat, Sanctum eo Remis deportatum, dum ſupremo morbo jam de vita periclitaretur.* E

40 *De miraculis ſubdis ſequentia*: Hujus San- *de miraculis Sancti pauca colligo.*
cti miracula hactenus non legi, quamvis ſignis & virtutibus effulſiſſe dicerit Trithemius. Sed forte nd me non pervenerunt: in boc enim loco miracula B. Helenæ, utpote principali patronæ, potiſſimum adſcribuntur. Unum ſcio, & pluribus notum eſt, quod accidit anno MCLXVII. circa nonnullas ex Remenſis operariæ puellis. Nam cum ex his duæ, inverſo pede utroque in ſcausorum ſpeciem en maleficio, crurum eſſent impotes, nec embulandi haberent facultatem, ad prædictam delatæ ædiculam 1. Septembris, qui dies Sancto eſt ſacer, protinus pede in oativum reverſo ſtatum, ab hac perculſione ſanatæ ſunt. Solent etiam hujus regionis incolæ ſæpiuſcule pro febricitantibus io hac capella Miſſas fieri pe- F
tere, quam inſuper inviſum peregrini. Eſt & aliud, quod ſilentio prætereundum non puto: quod in quodam manuſcripto legi, quamvis quo tempore id acciderit, neſciatur. Cum enim aliquando perverſuta ligna, quæ circa S. Nivardi capellam habebantur, auferri curarec & tranſportari quidam hujus loci Prior (nam hæc ædicula prioratus nomine gaudet, & bubet reditus) aurigæ, neſcio qua de cauſa forte propter cedentem imbrem, intra capellam ſuos dimiſerunc equos, qui ſubito in rabiem acti, & brevi ſurioſi interierunt, aut certe neceſſe fuit eos interimere. *Hæc vir ille diligentiſſimus æque ac humaniſſimus, ut patet ex litteris, quæ biſce notitiis fuere adjunctæ. Nunc Acta ipſa ſubjungo, obſervaturus ad ſingula capita, ſi quid occurrerit, quod necdum ſatis ſit expoſitum.*

VITA

Auctore Almanno monacho Altivillarenſi

Ex tribus Mss. inter ſe collatis.

ANTIQUÆ DIVISIONIS CAPITA.

INcipit Vita beatiſſimi Nivardi confeſſoris Remorum archiepiſcopi.

Cap. II. Quod litterarum ſtudiis traditus ſit.

Cap. III. Qualis tempore tirocinii ſui fuerit.

Cap. IV. Quod epiſcopatus culmen Remenſis ſuſceperit urbis.

Cap. V. Quo ordine prædeceſſorum epiſcopatum adeptus ſit, & quantum Durocordorum plebi proluerit, & de eleemoſyna ejus.

Cap. VI. Quod Remenſe epiſcopium, a ſui dignitate collapſum, ad priſtinam dignitatem reduxit.

Cap. VII. Quod monaſterium in loco, Alvillari * nuncupato, dirutum a barbaris reſtruere voluit, nec potuit *: & de angelico revelatu circa Alvillarem * montem.

* *al.* Avillari
* *al.* poterit
* *al.* Avillarem

Cap. VIII. Explanatio viſionis angelicæ.

Cap. IX. Quod cœnobium ibidem, ubi angelicam viſionem vidit, quod cognominavit Alnum Villare, conſtruxerit.

Cap. X. Qualiter ipſum locum dilexerit & ditaverit, & quod privilegium de eodem monaſterio fecerit, [& Gedeonem de nepte ſua, filia regis Chilperici ſuſceptum, pro amore loci petente ſancto Reolo, monachus ibidem fuerit,] *Forte* monachum fecerit. *Quæ uncis uncluſa ſunt, in apographo Ignatenſi non habentur.*

Cap. XI. De honeſta perſeverantia ſancti Viri, & obitu ejus.

CAPUT I.

Illuſtre Sancti genus; adoleſcentiæ ſtudia & virtutes; ſacri ordines ſuſcepti.

CAP. I. *Sanctus illuſtri genere natus.*

PRæclarus igitur atque glorioſus Remorum archipræſul Nivardus, cognomento Nivo, ortum inclitæ nativitatis ex nobiliſſimis ac ditiſſimis parentibus ſortitus eſt. Nam tempore, quo Childericus *a* fortis rex Francorum honeſte ſceptra gubernabat, exiiſſe cognoſcitur. Erat autem idem beatus Archipræſul nobiliter, ut nobiliſſimum decebat, educatus in aula regis & cognatus *b* ejuſdem præfati glorioſiſſimi regis Childerici. Nam Sanctus Reolus *c*, qui poſt ipſum pontificabat ſedem eccleſiæ Remenſis, regis *d* filiam prius, dum comes eſſet, habebat uxorem, neptem videlicet beati Nivardi. Erant quoque conſanguinei & nepotes e ſancti Pontificis, comites in palatio nobiliſſimi, aulicis diſciplinis inſtructi, ac diſpoſitioni rerum plurimarum mancipati, & majores aulæ regiæ, totuſque beatus Vir clariſſima inſignis natalium emicuit origine. Et ut tam ſplendidæ nobilitatis faciem & clare micantem lampadem altius efferam, non minus quam ex carnali protopia nobilis extitit, eximia floridæ vitæ indole ſe venuſtavit, & multimodi decorus genere dulcis infantiæ incrementa exornare curavit, atque omnem prælentis vitæ pompam ad cœleſtem nobilitatem tranſtulit.

a
b
c
d
e

2 Cum vere adhuc eſſet prima tenerrimæ pueritiæ gratia ſponte bonus, & voluntate promptus, Deo ſe totum obtulit devotus. Hinc factum eſt, ut a parentibus traderetur litterarum ſtudiis imbuendus. Cui virtus Dei tam * felix atque excellens inſpiravit ingenium, ut dignum in corde illuſtris pueri ſapientiæ extrueret domicilium. Implevit gratia Chriſti pectus infantis, & dum ornamentis ſcientiæ decoroſitate mirabili ſe illuſtrare contendit, in rebus etiam difficilibus virtutis experimenta fecit, & vaſtæ quoque peritiæ flumen, citra illam ætatulam imbibit. Edita doctrinis ſapientum dulciter excoluit, & legendi ſedulitate, ſcientiæ culmen ſtudiis acquiſivit. Proinde indolem egregii animi * dedit etiam eſſe miraculo. Nam erat illi ita generoſus animus & tanti ingenii decor in mente, ut cuncti ſtuperent in ejus admiratione. Erat illi ex adventicia Dei parte magna virtus intelligere quæ audiret, & magna gratia proferre quæ noſſet.

al. adoleſcens excellentis ingenii ad ſtudia ſapientiæ progreſſum
* *al.* tanta
* *al.* addit hæc Ocus

3 Ipſe vero expertus Dei magnalia, magnifice illi gratias referebat, & pueritiæ ſuæ deeus perfectæ vitæ expreſſione adornabat. Et ut in pictura florum * ſurgit decor auriformis, ſic tota honeſtas etiam in membrorum ſurrexerat lineamentis, donec Deo & hominibus emplaceret, & gratiam tranſcendens communem, mereretur inter primos ut nobiliſſimus eſſericatus honorem. Hoc gradu poſitus, & licet infra aulam poſitus, ſemper ad cœleſtia intentus, præcepta Dei factis quotidie adimplere ſtuduit indefeſſus. Nam magis operibus coluit virtutis, & ſignacula veræ aperuit nobilitatis. Elegit rem ſupernæ vitæ & laluti invigilabat æternæ *.

clero diſciplinæ
* *al.* ſummo meadeſ
* *al.* obiit æterno

4 Cumque vir Dei inclitus Nivardus adoleſcentiæ floreret in annis, crevit illi fama & gloria nominis, eratque jam merito ſapientiæ donatus honoratius, prohis actibus conſpicuus, omni flore virtutum decorus, ac ſanctimoniæ propalator egregius, fide veritatis lubnixus, in legis Dei meditatione aſſiduus, orationi & compunctioni devotiſſime intentus; excubiis Dominicis diurnis & nocturnis vigiliis deditus, in utilitatibus pauperum quotidiana inſtantia ſollicitus, in ioterventu ſtrenuus, in cuncto ſimul opere circumſpectus, in ſermone ad omnes veridicus, in conſilio prudentiſſimus, & totius vitæ honeſtæ clariſſimus. Qui Deo ſpiritualiter agonizans, inſtar probitatis & exemplar virtutis, illo etiam tempore palmam emeruit ſanctitatis. In quo Deus, qui bonitas ſemper bonis eſt, tantam virturem multiplicavit, ut ſicut inter populares, quaorum ad ſeculum, linea regii ſtemmatis pulcro nitore deſcendit, ac velut ipſos reges purpura monſtrat; ſic idem illuſtriſſimus & præſantiſſimus Vir optimorum morum & univerſæ vitæ qualitate inter cæteros parili decore clareſceret, & caritatis flamma colore reſculpta purpureo, eundem perfectiſſimum demonſtraret.

eximiisque ornatus virtutibus

5 Hinc extitit dæmonibus terribilis, Deo dulceis, amabilis, & bonis omnibus deſiderabilis. Tamquam patrem colebant eum pauperes, diligebant eum omnes, & pro inſignis gratiæ cultu, nimio

ſingulos ſuſcipit ordines ſacros.

A nimio venerabantur affectu. O Virum omni præconio dignissimum, summum Dei antistitem futurum, qui mundanam nobilitatem & dignitatem spernens, aerem scandens, solemque deipiciens, ipsa corde fidera penetravit gaudens! O mens viris sanctis imitanda, & omnibus prædicanda, qui ad hoc vixit, ut Deo adhæreret, & Dominus per eum multis fidelibus salutis vias aperiret! Singulis enim gradibus ecclesiastici ordinis usque ad sacerdotium a beato Viro rite susceptis, in cœlo exultabant angeli & gaudebant Sancti. Et cum inferiorem ordinem susceperet, a Deo & ab hominibus superiore semper dignus judicabatur. Ita contigit ut vita ejus, qua nihil dignius, ut sanctitate, sic etiam honoris gradu cæteris præferretur.

ANNOTATA.

a *Childericum I. primum Austrasiæ, deinde totius Franciæ rex, filius erat Chlodovei II., & S. Bathildis. Successit S. Sigeberto patruo suo in regnum Austrasiæ, post deturbatum Childebertum Grimoaldi filium, circa annum 660. fratri autem Clotario III. in regnum Neustriæ & Burgundiæ circa 670. defuncto circa 673. aut 674., ut plerique nunc statuunt, & dixi in Commentario.*

b *Cognatum Childorici asserit, sed non addit in quo gradu.*

c *S. Reolus dicitur coli in monasterio Orbacensi. De eo agetur ad 25. Novembris. In Vita propria Ms. dicitur habuisse uxorem* genere sublimem, *& propinquus vocatur* S. Nivardus. *At uxor ejus nec filia regis, nec neptis* Nivardi *asseritur.*

d *Non indicat, cujus regis esset filia neptis illa* Nivardi. *In titulo antiqui capitis* 10. *vocatur filia regis Chilperici. At dubito, an tituli illi sint ipsius auctoris, an vero postea adjecti; nam in Ms. Ignatiensi titulo illæ voces non leguntur, & pars istius tituli omissa est. Porro, ut nequit illa* Nivardi *neptis filia esse Childerici, cum habuerit filium Godenum, monachum factum tempore* Nivardi, *sic etiam improbabile est, filiam fuisse Chilperici, cum illo obierit anno 584. & Reolus ejus maritus supervixerit usque ad finem fere seculi septimi. Si neptis* Nivardi *revera fuerit regis alicujus filia, fuerit filia Clotarii II. aut Dagoberti I. sive ex uxore legitima, sive ex concubina. Vide de his dicta §. 2.*

e *Mirum est nihil hic dici de Gundeberto fratre* Nivardi. *In Ms. Vita S. Reoli de illo dicitur:* Cujus (*Nivardi*) frater germanus, nomine Gundebertus, inter palatinos proceres famosissimus, Theodorici regis erat procurator strenuus, & ab Ebroino, illo scilicet majoredomus venerabiliter secundus. *Si Gundebertus revera fuit procurator Theodorici, id contigit post mortem* Nivardi, *cui ille supervixit.*

CAPUT II.

D A. ALMANNO.

Episcopus creatus, suorum liberaliter curam habet, & redituum episcopalium.

POst non multo temporis, cum archipræsul Remorum Lando *a* ex hac luce discessisset, & beatus Nivardus, ut prædictum est, nobili stirpe polleret, atque eximiæ conversationis opere tam regi quam palatinis principibus, necnon & omnibus complaceret, ut erat Franciæ decus purpureum, reipublicæ nutritus, & cunctis ad salutis lætitiam conservatus, rosa meritis lucens, aurum splendens, gemma pretiosissima niteos, volentibus cunctis, rex *b*, qui sanctum Virum affectuose dulciterque in sinu cordis semper complectebatur, libens eum honore pontificalis cathedræ impertivit. In quare facilis effectus fuit, cum ipsi affluens opulentia meritorum suppeteret, & id omni populo voti maxime foret. Surgit in his cunctis amor magnus, tripudiantque fœdere sancti contensus. Sacres lætitia eleri populique gradum obvii ferunt, diem lætitiæ tribuentes, & in patris affectu sanctum Præsulem suscipientes. Exultabat rex totum se in lætitiam explicans, & suorum procerum multitudo; cuncti, qui aderaot, Deo laudes, Deo gratias proclamabant. Crederes id fuisse cordi Christo cunctipotenti, dum illibata lætitia gratulabundi sic exultarent io susceptione tanti Patroni.

7 Feliciter itaque in sede locatus, & a Deo potentificatus, freius potentia *, prædituque virtute, de die in diem ampliori virtutis luce refulsit: atque idonea ipe præmiorum æternorum, animos suorum relevare studuit. Concipit ingentem curam sibi commissorum Præsul sanctus, & prono illos fovens amore, ignibat cunctorum pectora Dei dilectione. Succedunt gaudia plebi spiritualia, eteicit ardor sanctæ devotionis, augentur merita Pastoris. Gaudebaot in commune sibi doctorem & præsulem datum, cujus imitatione in mores optimos formarentur, & actionis probitatem caritate compellente sequerentur. O vere beatam semper plebem, quæ talem meruit babere Doctorem; per quem magnus justorum numerus in cœlestibus sedibus pulchro ordine præcollocatur! O vere beate præsul Nivarde, nivali sanctitate oiteus, semper tua gloria felix. Gratias tibi agimus, Christe, Deus universitatis, regens omnia, ævi perpetuitate indeficientis, quia sic prænonorificasti * Sanctum tuum, patrem nostrum, ut ad eumulum meritorum suorum bune in summum sacerdotem tibi eligeres, testameotum illi paeis statuens, principemque populorum dignanter efficiens. Qui pro sudore laborum materiam ei tribuisti præmiorum, & talem largitus es pro spirituali fervore remunerationem, ut æternæ mercedis reciperet beatitudinem.

8 Hic autem felicissimus præsulum, beatissimus Nivardus, vicesimus quintus a beato Sixto, primo Remorum episcopo, & undecimus a beato extitit Remigio *c*. Qui Durocordorum *d* plebem, auxiliante gratia Dei, ad fidem, quæ per dilectionem operatur, emollire potuit, ac reddidit quadraturam mysticam per credita sibi a Deo ta-

fidelitate meritum probasti * *al. prudentia*

* *al. præhonorasti*

a Omnium applausus sit episcopus,

b

E

F

v. *cura ecclesiastica, pietate,*

c d

A. ALMANNO. lenta, ſanctoque Remigio per canticum graduum David reſpondit verbis doctrinæ & exemplo converſationis ſanctæ. Sudore quoque laborum temporalium illius eccleſia protecta eſt, velut hyacinthis quondam figuratum eſt pellibus per duodecim templi vela.

eleemoſyna larga, e

9 Hic etiam cum Joanne *e* Alexandrino epiſcopo pauperibus munificus factus eſt: in cujus manu imperdibilis ſudabat eleemoſyna, ſolitus eam nocturna verſare manu & diurna. Et quia erat ei animus prudens rerum, ac ſcirus maxima ex minimis penſare, & judicium Dei pertimeſcere, ad hoc ſe ipſum animavit, ad hoc inſtruxit, ut, donec eccleſia Dei peregrinaretur in terris, inpræterminſſe faceret ſibi chelaorum non deficientem in cœlis. Fecitque, ut ſicuc lacrymæ
f David *f*, dum per ora generationis tranſeuntis & adventantis decurrunt, nulla temporis prolixitate ſiccantur, ſic & hic venerabilis Pontifex, dum de ſua adminiſtratione per alternantes viciſſitudines ſuſtentantur eccleſiæ ſtatus, numquam ſit
B eleemoſynæ ſuæ ſudor exhauſtus.

Vi. opera præſtita & impetrata

10 Cum ad epiſcopale culmen electus eſſet beatus Nivardus, erat tunc quidem Remenſe epiſcopium rebus & facultatibus ex maxima parte a ſui dignitate collapſum: ſed hic beatiſſimus Paſtor inceſſabili labore deludans, non prius ceſſavit, quam religione, & clericorum honore, & emptis per diverſa loca tam fundis quam domibus, necnon manerpiis, ad priorem dignitatem urbem perducerer Remenſem. Diſpoſuit etiam nonnullas ordinatis colonis villas Epiſcopii, quaſdam quoque res commutaſſe reperitur cum
g Attila *g* Laudunenſi præſule pro utriuſque parris oportunitate. Præceptum etiam immunitatis a Childeberto rege ſuper theloneis & quibuſdam tributis eccleſiæ Remenſi obtinuit.

in favorem eccleſiæ Remenſis.

11 Cui Ludovicus quoque rex ſub eccleſiæ ſuæ nomine res quaſdam in Malliaco ſuper fluvium Vidulam *h*, quas, quibuſdam infidelibus ſuis ejectis, receperat, auctoritatis ſuæ præcepto conceſſit. Hujus etiam tempore tradidit Grimoaldus vir illuſtris ſancto Remigio villas ſuas
i k Calmiciacum *i* & Victuriacum *k* pro animæ ſuæ
C remedio. Dedit quoque ſub jure privilegii ad monaſterium ſancti Baſoli eccleſiam in Viriſia-
* al. Viriziaco co *, in honore ſanctæ Mariæ conſtructam, cum omnibus ad ipſam pertinentibus: ſimulque locellum, qui Walciacus *l* dicitur. Immunitatem quoque ipſis monachis ſub Perrone abbate ibidem Deo ſervientibus inſtituit, ut nullus eccleſiaſticorum judicum eos indebite in aliquo inquietare præſumeret, ſed eis quieto ordine ſub ſancta regula vivere ac Deo ſervire licerer. O Prælulem per omnia digniſſimum, qui pro erectione gregis ſui multo ſe labore affecit, & honeſtatem eccleſiæ ſibi commiſſæ glorioſa perfectione conſummavit.

ANNOTATA.

a *Laudo ab omnibus unto* Nivardum *paſtor. Illius geſta breviter narrat Flodoardus lib. 2. cap. 6.*

b *Rex ille verſimiliter fuit S. Sigebertus, ut dictum in Commentario num. 12.*

c *S. Remigius celeberrimus eſt Remorum antiſtes, de quo agetur ad 1. Octobris. De S. Sixto diſputatum eſt hoc ipſo die.*

d Durocortorum *urbs Remenſis a Ceſare ac luſque antiquis nominabatur. Æthicus etiam* Durocoſdorum, Durocordoro, *&* Durocordoros *in quarta caſu plurali, dixit, ut obſervat Valeſius in Notitia Galliarum pag. 181. Poſtremum hunc loquendi modum, licet parum uſitatum, imitatus eſt noſter.* D

e *Joannes Alexandrinus epiſcopus ob eximia in pauperes liberalitate* Eleemoſynarius *cognominatus eſt, de quo ad 23. Januarii.*

f *Per lacrymas David deſignat pſalmos, maxime pœnitentiales, quia illi ſemper a multis recitantur, & ſæpe cum lacrymis.*

g *Attila longo tempore ante & poſt medium ſeculi 7. admoniſtravit eccleſiam Laudunenſem Remenſis ſuffraganeam, ut videre eſt in vulgatis catalogis. Facta omnia, quæ ſequuntur, expoſita ſunt in Comm. §. 3.*

h Vidula, *vulgo* la Velc, *flumen eſt Campaniæ Remos præterfluens, & prius Mallitacum hic memoratum, vulgo* Mailly *dictum, qui locus Remis non longe diſſitus eſt. Conſule Valeſium pag. 603, ubi de his plura.*

i *In Ms. Igniacenſi* Calminiacum, *ſed minus* E
recte. De Calmiciaco Valeſius ſic ſcribit pag. 165. Ab urbe Remorum non procul diſtat & Calmiciacum, ejuſdem fere nominis locus (*cum Culmiſciaco, de quo egerat*) Frodoardo ad anno CMXXII, memoratus, nunc (ni fallor) Chermizy, literis aine, & i in r, ſimiliter converſis.

k *Varia hujus nominis loca memorat laudatus Valeſius pag. 602. Inter alia occurrit* Victuriacum *in Parienſi pago, quod nunc* Vitriacum inconſulto *dicitur*, Virry le Brulé. *Illud unum ex omnibus, quæ recenſet, huc deſignatum eſſe poteſt, ſed & iſtud incertum, quia longiuſculo Remis eſt diſſitum, poſitumque in diœceſi Catalaunenſi ad Saltum amnem.*

l *Mabillonius tom. 1. Annalium bis memoratæ donationis hujus loci; nimirum pag. 317. ubi ad vocem* Walciacus *notat ad marginem* Veo, *& pag. 467. ubi ponit* Vaſſy. *Prior locus vicinus eſt monaſterio, notaturque in tabula Remenſis diœceſis uno circiter milliari Virziaco diſſitus, fere ad oppoſitam ripam Vidulæ. Alter remotior eſt, quam ut datus videatur monaſterio Virziacenſi, ſeu S. Baſoli; nam hodieque oppidum eſt in pago Partenſi ad Bleſam * amnem, qui in* * al. Blaiſe
Matronam devolvitur. Porro Valſiacum, *vulgo* l,
Vaſſy, *non eſſe datum monaſterio S. Baſoli a Nivardo, certum eſt alunde; unum locum ille a Childerico rege datus eſt S. Brechario pro monaſterii Derorenſi, ut videre eſt in privilegio Childerici apud Camuzatum fol. 79. & 80. & in Vita S. Bercharii apud Mabillonium in Actis ſeculo 2. pagina 841. ubi dicitur;* Impetravit (*Brechavius*) ſibi dari a rege ſilvam ex ſuo fiſco, qui vocatur Valſiacus. *Ad hæc Mabillonius obſervat:* Valſiacus, Vaſſy, opidum ad Bleſam fluvium in Marronam influentem, alius a Walciaco Frodoardi lib. 3. (*imo 2.*) cap. 7. *Hiſce Mabillonii dictis non acquievit Valeſius; nam pag. 630. ſic habet:* Walciacum Frodoardus in libro III. (2) Hiſtoriæ eccleſiæ Remenſis commemorat: quod a Valſiaco ſupradicto (*ad Bleſam*) cur quidam diſtinguendum putent, equidem neſcio, nec comminiſci poſſum. *At meliuſſet haud dubie, ſi perpendiſſet rationes ſupra datas,*

CA-

A

CAPUT III.

Deſiderium conſtruendi cœnobium: viſio, qua Sanctus docetur locum, in quo fundat monaſterium Altivillarenſe.

VIII. Sanctus monaſterii conſtruendi deſiderium,

EOdem tempore beatiſſimus atque glorioſiſſimus præſul Nivardus, vita moribuſque ornatus, & Dei ſui athleta præcipuus, cum pro cunctis eſſet ſollicitus, & cuperet prodeſſe generatinni venturæ, & populo, qui naſcitur & naſcetur, cœpit in ſancto pectore versare, & omni intentione volvere, quo in loco unius poſſeſſionis ſuæ monaſterium, & congrua lecundum regulam ſancti patris Benedicti ſervorum Dei habitacula ædificaret, & de propria hæreditatis ſuæ ampla poſſeſſione ditaret. Hæc eo diuturna cogitatione meditante, beatus Bereharius tunc abbas, nunc etiam martyr, vir magnificus, & ſpiritualis ejus filius, quoniam eum a ſacris fontibus *a* ſuſceperat, hoc idem devote a beato Præſule petierat, ſcilicet ſibi & fratribus ſuis locum dari pro æternæ remunerationis mercede, ubi ſub regula ſancti patris Benedicti & Columbani vivere poſſet.

B

a

cum antiquum hic laſſatum pauca ſcripta reperiſſet, *b* al. inſtruxiſſet *c*

13 Inde cum inclytus Pontifex ex hoc, jam inſpirante Deo, majori deſiderio cogitationem ſuam effectu compleri vellet, & ex commuoi conſenſu totius concilii præſulum Galliæ, Namnetis *b* Rumani juſſione Pontificis exhibiti, rege favente, reſtruxiſſet " eccleſiam monaſterii ſuper ripam Maternæ *c* flumiois, in loco, nuncupato Villarii, dudum ſiti, ſed a Barbaris diruti, & ab eo conſtructa hæc ſunditus eccidiſſet eccleſia, in alio loco ruſum reſtructa, rurſum traditur corruiſſe. Pontifex vero ſagacis ingenii licet intelligeret divino nutu aliud diſponi; cogitabat tamen qualiter ſui compos exiſteret voti.

C

d

e

tranſitus per monaſt. Altivillarenſe, ſomno obruuntur, fruſtrantur

14 Unde per gratiam Dei contigit quadam die meridie, ut venieos de villa Sparnaco *d*, ad quam egreſſus fuerat, ſimul comitante ſeeum præfato abbate Berchario, cum ad montem, qui Altvillaris *e* dicitur, perveniſſet, ita divinitus ſomno irruente cœpit opprimi, ut montem illum minime poſſet prætergredi. Cumque vilum ſibi fuiſſet debere paululum requieſcere, diverſens ſubter frondes arborum, caput in ſinum recliosat ſedentis Berchsrii, obdormivit. Tunc hujuſmodi viſum vidit, ſcilicet aperto cœlo angelum a Deo miſſum de ſupernis in ſpecie niveæ columbæ deſcendiſſe, atque librsti in aera pennis ttioo volatu miræ pulchritudinis ambitu ſpacium ſilvæ ac totum montis verticem circumvolaſſe, ac deifico ſplendore omnem locum ſanctificaſſe. Poſt unamquamque vero circuitionem, quam tertio egit, & mitiſſimo allapſu & quaſi plaudendo volucritans per-

* al. ſpatia

luſtravit ſpatium * loci conſtruendi: poſt girum ſui volatus, contractis alis, luper unam illic inter reliquas arbores altiſſimam fagum manſuetiſſime viſa eſt conſediſſe.

viſionis mirabilis,

15 Cum itaque hanc decoram viſionem Dei Pontifex miraretur, quam ſpirituali contemplatinne patienter diſtinctequte tertio pervidiſſet, illa angelicæ gloriæ ſublimitas in eadem columbæ ſpecie ad alia tendens, cœlo patente tecepta eſt.

Ipſe vero elato lumine per ſpiritum ſecutus, quodam magno lætitiæ jubilo fruebatur. O beati præſulis Nivardi præconia, ad cujus deſiderium complendum hoc a Deo factum eſt inſigne miraculum! O devotio ſanctæ mentis, quæ crebro converſabatur in cœlis, & idcirco cœleſtia mirificatuo Sanctum ſuum Chriſtus oſtendit in aerris! Qua voce, quibus laudibus te extollam, Præſul beatiſſime? Tu amator vitæ angelicæ ſplendorem meruiſti ſmœnum angelicæ conſpicere gloriæ animi nimia pulchritudine. Divinorum miraculorum illuminatione completus; divino ſpiritu in tam beatæ ſpeculationis puritatem conteodiſti, & de cœleſtibus procedentis columbæ pulchtificam ſpeciem conſpexiſti.

A. ALMANNO.

quæ eodem tempore ubi gitanti obtigerint Betcharii

16 Hanc igitur viſionem ſicut ipſe in ſomnio, its prædictus quoque Berchsrius vigilans alpexit. Quo viſu compunctus idem abbas, cœpit fundere lachrymas. Experrectus autem beatus Præſul a ſomnio, ex lachrymis ejus ſibi ſciem reppexir udam. Et interrogans, quæ illi cauſſa fletus exiſteret, accipit eum propter ſui ruinam flevilſe operis. Invicemque ſibi cauſſam refereotibus, ambo ineffabiliter exultabsot, & Dominum glorificsbant, cujus virtute certiſſimi facti erant. Benedictus Deus, qui juſtis ſempet deſideriis præſto eſt, & pie approbat in cœlis, quidquid pro eo fideliter diſponitur in terris.

E

17 Hujus vero ſpecie triformiter exhibitæ viſionis, & quodammodo per arburem ſimpliçiæ, quid aliud innui poteſt, quam illud Deum diſpoſuiſſe, quatious ſancti viri illic futuri, bono certamine contendant placere trino & uni Deo, quouſque depoſito carnis onere eleventur ad cœleſtis patriæ habitationem, ubi cum angelica ſocietate & perenni lumine perfruantur unius veri & trini Dei beata jocundiate, ſicque trimoda beentur lætitiæ ubertate. Sive ut evidenter oſtenderet providentia Dei, quam ſacer eſſet locus ille, quem per angelicam præſentism conſecraverat illuſtratione divina, & quod illic operaretur decoris victotibus bravia. Simul quod hic locus decentia gratioſæque ſpecietatis foret benevolentiæ diviniſſime, foret amatoriæ boniratis, & beatificandæ virtutis. Inſupec quoque, ut nemini ambiguum remaneret, ipſum eſſe eumdem locum, ubi ſacræ eccleſiæ templum ædificandum

F

eſſet, quem ſpecialiter Deus per angelum viſitaſſet, quando tertio cum trino ambitu, hoc eſt, terno giri circuitu, in una ſingulariter electa arbore cœleſtis columba reſedilſet.

IX. aſpiciatur viſio de eundem illic monaſterio a

X. quod eodem loco eadem Nivardus ſtatuit,

18 Ergo excellentiſſimus atque apice nobilitatis inſigniſſimus Nivardus archipræſul, nimium de angelica revelatione gaviſus, dum quærit in hac vita ſollerrer heredes habere miniſtros Chriſti, ut in futura coheredes " Chriſti effici mereretur, tali modo fecit ſibi Chriſtum debitorem, ut hoc opus lætus aggrederetur, & daret illis rea ſuæ proprietatis in regione mortuorum, ut eſſet ei Dominus portio in terra viventium, ſicur eſt in æternum. Itaque hilaris in eodem montis loco, ubi obdormiens pro oraculo mirabit ſignum vidit, illico opus diu deſideratum inchoare voluit.

" e. t. ſocietes

19 Sed quoniam cujuſdam Dei ſervi, nomine Bavonis *f*, erat poſſeſſio ipſius montis, qui oratorium illic habens in bonore ſanctæ Crucis, ibi converſabatur, hæc etiam ei viſa narravie, commutavitque locum de rebus Remenſis eccleſiæ. Idem quoque Dei ſervus, poſtquam viſionem Prælulis, & ejus agnovit voluntatem, obtu-

Inveniuntur; concilio etiam primo post Rectum omnium & Theodardi anno viri nobilem, *f*

A. ALMANNO. lit illi libentiſſime eamdem poſſeſſionem ſuam, partem quoque poſſeſſionis cujuſdam fratris ſui, nomine Badini, Aſterius vero, Teoderauoi nomine, cauſſam retulit, quod eſſet ſcilicet io ſanctione *g* contra Reolum comitem, qui Remenſis poſt extitit epiſcopus, pro filiis ejus, quos ceciderat in ultione filiorum ſuorum, quos Reolus pro latrocinio, quod exercebant, ſuſpendio necaverat. Unde domnus Nivardus prælul egregius eum cum Reolo, qui neptem ſuam, ut ſupra diximus, habebat uxorem, pacificavit.

g

permutatione acclipit, ubi monaſterium condit.

20 Et ſic ipſe Teoderannus cum cæteris fratribus ſuis eamdem poſſeſſionem ſancto Nivardo, commutatione ab eo lumpta, tradidit. Mox idem Præſul exultans in Chriſto, bonorum omnium Inſpiratori graties profudit, & in nomine Domini ſuccidi ſilvam jubens, intra girum, quem angelici cireuitus perluſtratione, cœleſtis videlicet columbæ volatu, deſignatum cognovit, fundamenta jecit variis uſibus neceſſaria. Ubi vero ſupra arborem angelum columbina ſpecie requieviſſe noravit, in honore ſancti Petri *b*, & omnium Apoſtolorum conſtruxit eccle-

b

B ſiam; ita quidem, ut truncum ejuſdem abſciſſæ arboris intra altare concluderet. Qui videlicet truncus arboris circumpoſitis lapidibus intra ipſum altare permanet uſque in præſens tempus.

i Duo quoque alia monaſteria *i*, unum quidem in honore ſanctæ Dei Genitricis Mariæ & perpetuæ Virginis, aliud vero conſtruxit in veneratione ſancti Joannis Baptiſtæ.

ANNOTATA.

a *Hæc ſuſcepta de ſacre fonte nec apud Flodoardum legitur, nec in Vita S. Bercharii, ideoque minus eſt certa. Si vero facta eſt, ante epiſcopatum contigit. Multa de Berchario inſtructione per* S. Nivardum *dicta ſunt in Comment.* §. 3.

b *Hoc Nannetenſe concilium incerti eſſe temporis, monui in Comment. num.* 13.

c Matrona, *vulgo* la Marne, *flumen eſt ſatis notum, quod* Maternam *medio ævo vocarunt ſcriptores varii.*

d Sparnacum, *Gallis* Eſpernai, *erat eccleſiæ Remenſis, emptum a S. Remigio. Paſſim eo tempore* villa, prædium, *deinde etiam* caſtrum *nominatum reperitur. Nunc certe oppidum eſt ad Matronam.*

C e *Locus in Mſs.* Alvillaris, *&* Alivillaris, *atque etiam* Avillaris *vocatur, in Vita Bercharii* Altum-Villare. *De loco, viſione, ac fundatione monaſterii conſule etiam Comm.* §. 4.

f *De hoc Baxone ejuſque fratribus Badino & Theoderamno aliunde ubi occurrit. Fratres non fuiſſe* Nivardi *monui in Comm. num.* 10.

g *Aliud Ms. habet* ſtructione. *Deſignatur bellum privatum, quale nobiles in Gallia olim gerebant. Porro de bellis illis nobilium Gallorum, quæ paulatim abrogare conatus eſt S. Ludovicus, videri poſſunt, quæ dixi in Actis laudati Sancti tom.* 5. *Auguſti pagina* 456. *&* 457. *Hinc colligimus Baxonem ejuſque fratres viros fuiſſe potentes & nobiles; bellumque privatum, quod contra Reolum Theoderamnus cum ſuis gerebat, ope* S. Nivardi *ſublatum fuiſſe.*

h *Hæc primaria fuit cœnobii eccleſia, quæ haud dubie ſtatim condita eſt cum cœnobio, dedicataque nomini SS. Petri & Pauli apoſtolorum, ut habent fundationis litteræ in Comm. datæ num.* 28. *Quod ibi additur, ſeu etiam ſancti Joannis,* D *mox exponetur.*

i *Non hic intelligenda ſunt alia cœnobia, ſed cellæ ſeparatæ a cœnobio, quibus haud dubie adjuncta erant ſacella ad uſum illorum, qui anachoretice in cellis iſtis degebant. Antiquam hanc vocis* monaſterium *ſignificationem tradit S. Iſidorus lib.* 2. *de Officiis eccleſiaſticis cap.* 15. *ubi docet, quodnam ſit diſcrimen inter cœnobium & monaſterium, ſic ſcribens:* Inter cœnobium autem & monaſterium ita diſtinguit Caſſianus, quod monaſterium poſſit etiam unius monachi habitatio nuncupari; cœnobium autem non niſi pluriorum. *Curavit igitur* S. Nivardus, *ut conſtrueretur cella ſeparata, eaque dicata eſt ſancto Joanni Baptiſtæ. Hinc illa verba in litteris fundationis,* ſeu etiam ſancti Joannis. *Aliam cellam beatæ Virgini ſacram, in qua Sanctus obiiſſe dicitur, poſt datas fundationis litteras conſtructam euiſſime, quia in illis non dicitur, cœnobium beatæ Dei Genitrici fuiſſe dicatum.*

CAPUT IV. E

Beneficia abbatiæ Altivillarenſi præſtita a quidam nobiles ibidem facti monachi: obitus beatus Sancti.

HIs ita gratia Dei expletis, optabat diligenti ſtudio & pio amore Præſul ſanctus ditare locum ipſum, & inſtar nobilium locorum efficere. Nam quidquid *a* poſſeſſionum ante epiſcopatum fuerat viſus habere, ad ipſum locum tradidit. Coniulii multitudinem familiarum & oumerofitatem prædiorum atque poſſeſſiones hæreditarium ſuarum. Eccleſiaſticæ etiam ornamentis plurima tribuit, & auro atque argento locum decoravit, & in omnibus ſimilem illum templis honorabilibus reddidit, atque poſt locum ſancti patris Remigii, ſecundam ſedem urbis *b* Remorum fecit. Collectis quoque ſervis Dei, Berchario filiolum ſuum abbatem præfecit, ubi etiam præfatus Teoderannus monachus effectus *c*.

21. Sanctus ejus nobili ſedi tribus decenniis abbatem conſtituit. Benedictæ

a

b

22 Sed & ſanctus Reolus videns beatum Nivardum ſummum amorem gezere circa locum ipſum, filium ſuum, nomine Gedeonem *e*, de nepte ſancti Nivardi ſuſceptum, ſuadente ſancto Nivardo, ibi monachum fieri petiit, & rerum ſuarum partem ad idem monaſterium condonavit. Cui *d* etiam ſanctus Præſul religionis habitum ſumere adhortatus eſt. Privilegium quoque poſcente præſato abbate Berchario *e*, ut ſcilicet ipſe Præſul idem monaſterium in ſui juris dominatione, dum adviveret, conſervaret, & ut poſt ſuum diſceſſum Remenſis epiſcopus ipſum cœnobium gubernet, & eoidem monachos contra omnes adverſantes defendat; ipſi vero monachi poteſtatem habeant præfatum ſibi regulariter eligendi; prout in deſcriptione ipſius privilegii continetur.

Illudque privilegio docet,

e

F

d

e

23 Impetravit quoque & aliud privilegium a Childerico rege, ac manu cancellarii ejuſdem regis ſcribi voluit, quod jam in palatiis, quam per univerſa mala *f* adverſum comites regui, & diverſas civitates eis ſit ad munimen, ut non ſit illis moleſtus comes quilquam, ſeu ſiſcalis judex, aut centenarius *g*, vel quilibet ullius poteſtatis in ullo negotio, neque in publicis mercatis

atque immunitatem a variis exactionibus eidem imperat,

f

g

A catis *b*, aut vectigalibus *i*, vel cenſus *k* regiæ
b i k poteſtatis, aut in ſuis villis, & prædiis, & ut nulla efficiatur exactio aut inquiſitio; nec placita cuſtodiantur *l* ibi per miſſos *m* regales vel per aliquos duces vel comites, qui poſt diceſſum ejus futuri eſſent, ſub ſervitio filii ſui Clotharii *n*, vel nepotis ejus Dagoberti, vel quorumlibet ſtirpis ſuæ in generatione reliqua uſque in perpetuum, ſed maneant liberi cum omni ſecuritate in monaſterio ſuo, & orent ſemper pro regali ſublimitate,

l m

n

ea devotione ibi ſepeliri optavit,

24 Quamdiu autem in corpore ſupervixit, locum illum ſpecialius ſemper amavit, ampliavit, ditavit, & ingenti dilectionis amore honeſtare ſtuduit. Cum autem cœleſtia ſacer ejus ſpiritus celſa conſcenderet, poſt obitum ſuum, non alibi ſe ſepeliri velle dixit, ſed corpus tuum venerabile in eodem loco mandavit tumulandum. Honor autem & religio, quam tunc ipſe ibi conſtituerat, Deo propiciante, per longa tempora permanſit, & partim manet meritis ipſius etiam in hodiernum diem.

B *Inſignis in verbo confeſſionis,*

25 Igitur Vir Deo plenus, divinus in divina factus, & animo quæ ſancta ſunt ſemper cogitans, gerenſque intentionem rerum, quæ Dei ſunt, poſt ſuſceptum epiſcopatus gradum, ſicut cœperat, devotus in Dei ſervitute permanſit. Quæſivit indeſinenter precioſiſſimam margaritam, quæ multis emitur gemmis, vel opum gazis, & dono Dei omnipotentis dignis illam promeruit votis. Quia enim optimus optime agit, & hic beatus pater Nivardus nobiliſſimus nobiliter converſatus eſt; quantumque propinquabat ad finem vitæ, tantum ſe ſedulum exhibebat in opere. Dominus quoque, qui ſervis ſuis ſemper præſtare conſuevit, ſemper illi in omnibus aſſuit, Honeſtavit illum in laboribus, ornavit virtutibus, inſignivit ſanctimonia, erexit in gloria,

deſiderium animæ beatitudinis,

26 Ergo ante tranſitum ſuum beatiſſimus Pater, licet ita ſemper conſueverit, magis tamen intentionem habebat divinarum cantuum; & pſalmicam modulationem crebrius aſſumebat. Aiebat ergo cum David: Heu mihi quia incolatus meus prolongatus eſt! Reputabat tecum in meote, qualis eſſet illa beata regio & cum qua amœnitate ibi degunt Sancti; & guſtum quodammodo deliberandæ dulcedinis, quia necdum corporis poterat,
C cogitatione ſumebat. Recordabatur ſupernæ laudatorum angelorum & hominum ſocietatis, & eorum optabat intereſſe choris; recordabatur beatæ viſionis Dei, & dicebat: Quando veniam & apparebo ante faciem Dei. Reſpiciebat mente civitatem gloriolam Syon, & cœleſtem Hieruſalem, cujus plateæ auro ſteroentur, ipſaque eſt de auro mundo, & precioſiſſimis margaritis, ſimilis vitro mundo, ubi nox non erit, & cujus lucerna eſt Agnus, & de qua nullus bonus excluditur, ſed populus ejus populus Dei, & Dominus erit Deus eorum in perpetuum.

ad cœlum ut ſtreter aſpirat,

27 Et ubertim flebat exulem ſe illius, gloriæque tantæ arrubonem & portiunculam, rorantes lacrymas poſſidens; jocundo ertſon affectu a longe ſalutabat, in cogitatio e mentis gerebat hunc cœleſtem theſaurum, & in charitate poſitus & repletus munere Spiritus ſancti, contemplabatur emiſſos radios e ſpecula Deitatis; & lumen divinæ pulchritudinis. O quam ſæpe in ſancti cordis ejus latitudine habebat recubitum ſuum Dei gratia! Beata pulchritudo ejus animæ, beatum templum mentis illius, ubi Deus habitabat! O glorioſa Præſul, quid dicemus, qua ſuavitate, quibus opibus, quibus copiis paſcebaris? Denique tota deſiderio cupiens in cœleſtibus eſſe, cum maximo affectu cordis loquebatur: O Domine Deus meus omnipotens, lumen verum & perenne gaudium, eripe me de convalle lacrymarum: & dono gratiæ tuæ ad tuum fac deſiderabilem pervenire conſpectum. A. ALMANNO.

28 Et quoniam digniſſime preces ejus erant *pius obitus & ſepultura.* prædio compenſandæ, ita ut ſupplicavit, emeruit. Nam viribus deſtituitur, & in corporalem ægritudinem reſolutus, ac tam diu detentus eſt, donec auro excocto purior, nive candidior, precioſa morte ſanctiſſimam animam, ducibus dextræ partis angelis, tranſmiſit ad regna ſydrea: ubi ſemper manet unus hæredum Dei, cum cohæredibus Chriſti. Quod vero Alvillarenſem locum jugitee dilexerit, etiam finis oſtendit, nam in eccleſia *p* ſanctæ Dei Genitricis & *p* perpetuæ Virginis Mariæ, quam ipſe beatus Præſul in monte Alvillari * conſtruxerat, ab omnibus pene obiiſſe dicitur. Sepultus eſt autem in eadem eccleſia cum omni honore a civibus ſuis, & univerſo clero, & plurima de diverſis locis diœceſis ſuæ monachorum cohorte. Obiit autem glorioſiſſimus archipræſul Remorum beatiſſimus Nivardus Kl. [e] Septembris, & regnat in gloria cum Chriſto in perpetuum, qui cum Patre & Spiritu ſancto vivit & regnat in ſecula ſeculorum. Amen.

* Alvillaris

E [e] Kalendis

ANNOTATA.

a *Id dictum cum aliquom exaggeratione: nam & alia loca bonis fuit ditavit Sanctus, ut patet ex Commentario §. 3.*

b *Id eſt, totius diœceſis urbi Remorum ſubjecta. De abbatia Remenſi S. Remigii, cui uni Alvivillarenſis a biographo poſtponitur, ſuſe tractat Mabillonius tom. 1. Annalium ad annum 533.*

c *Idem habet Flodoardus. Verumtamen de hoc Gedeonc alibi nihil reperio; ne quidem in Vita Reoli.*

d *Reolum monachum factum in cœnobio Altivillarenſi plerique recentiori ſcribunt ex hoc loco, quem expreſſit Flodoardus citatus in Comm. nu. 27. Attamen id tam aperte non offeritur, ut non patiatur locum alium expoſitionem.* Religionis habitum *ſumpſit Reolus, ſuadente* Nivardo, *id* F *fatis certum. Verum dubito, an per* religionis habitum *æque intelligi nea paſſit habitus clericorum quam monachorum, cum utroque habitus opponatur ſeculari, quem reliquit. Certe apud Cangium in Gloſſario nella ad vocem* Religio, *veſtes eccleſiaſticæ nominantur* veſtimenta religioſa. *Prætorius in Vita Reoli de ipſa dicitur*; Relicto habitu ſeculari, S. Nivardi ſalutaribus monitis informatus, tonſuram clericalem aſſumpſit; *& ne verbum quidem illic reperitur de vita monaſtica. Hic quoque biographus aliter de Theoderamno & Gedeono loquitur quam de Reolo. Quare ambigunm, imo minus probabilem, exiſtimo aſſertam S. Reoli vitam monaſticam. Si tamen in monaſterio vixit, exiguo tempore in ea manere potuit, quandoquidem* Nivardo *adjunctus eſt ante epiſcopatum, atque epiſcopus factus eſt paucis annis poſt conditum cœnobium.*

e *Addendum hoc loco*, Eidem enotulit monaſterio, *prout legitur apud Flodoardum, cujus verba dedi in Comm. num. 27. Suſpicor vocem illas excidiſſe tranſcribentium negligentia.*

f Mal-

Digitized by Google

A. ALMANNO.

f Mallum *vel* mallus *eſt* publicus conventus, in quo majores cauſæ diſceptabantur, judiciaque majoris momenti exercebantur a comitibus, miſſis dominicis aliiſque judicibus, *uti patebat Cangius in Gloſſario ad dictam vocem.*

g Centenarius *hic ſignificat judicem minorem, qui centenis præerat, iiſque jus dicebat de rebus minoribus. Conſule laudatum Cangium ad vocem* centenarii.

h *Vox* mercatum *&* mercatus *varie olim ſumebatur. Hic ſignificat munditias publicas, quantum apparet ex adjunctis.*

i Vectigalia *aliquando etiam deſignabat* vecturas, *eoque ſenſu hic poteſt intelligi; videlicet quod urbis exigi poſſet a monachis, dum alio vehebant fruges aliave bona ſua.*

k Cenſu *legendum opinor: at nolui mutare apographa invicem conſentientia. Eſt autem cenſus regius, vel regiæ poteſtatis, qui regi ſolvendus.*

l Placida cuſtodire *hic eſt*, conventus publicos habere, *quod non poterat fieri in abbatia per privilegium expoſitum. De placitis fuſe rurſum Cangius.*

m Miſſi, *vel* miſſi regales, *dicebantur apud Francos auctoritate, qui e palatio in civitates & provincias mittebantur a principe, ut in omnia inquirerent atque abuſus corrigerent. Non modo illi in comites aliaſque judices inquirebant, ſed in epiſcopos quoque & abbates, in eccleſias ac monaſteria. Adi Cangium ad vocem* miſſi, *ubi de hiſce fuſe diſputat.*

n *Clotarius filius & Dagobertus nepos non* B *eccle ſe convenisse Childerico, qui numquam Clotarium habuit filium, aut utpotem Dagobertum, ſi nepos ſumatur proprie. Fratrem habuit Clotarium III., qui regnum Neuſtriæ & Burgundiæ adminiſtrabat, dum ipſe erat rex Auſtraſiæ, ſed ille obiit ante Childericum: patruelem habuit Dagobertum II., qui et in regnum Auſtraſiæ ſucceſſit, ſaltem ex parte; at hic, vivente Childerico, exulabat in Hibernia. Filium quoque Dagobertum habuiſſe dicitur, verum adhuc infans occiſus eſt cum patre. Hæc igitur nomina ſic legi non poterant in literis Childerici genuinis, idque exiſtimo vidiſſe Flodoardum, qui mentionem non facit hujus privilegii. Qua de cauſa vel ſuppoſititium eſt privilegium illud; vel, ſi vere datum eſt, biographus imperite nomina Clotarii & Dagoberti addidit, ubi poſteri forſaſſe generatim expreſſi erant ſine nomine proprio. Chilpericus I. filium habuit Clotarium II., nepotem Dagobertum I. An Chilperici poſteros pro ſucceſſoribus Childerici poſuerit ſcriptor, & ſic privilegium credibile fiat, judicent alii.*

o *Per* cogitarium, *ſi vox recte ſcripta eſt, auctor haud dubie intelligit facultatem cogitandi.* E *In alio Ms. mendoſe* in cogitatio, *forſan legendum*, in cogitatione.

p Eccleſia *ſignificat, opinor, cellam habitationi anachoreticæ deſtinatam, cui adjunctum erat ſacellum ad rem divinam peragendam. Sic eccleſia non raro ſumitur pro cœnobio eccleſiæ adjuncto. Incertum eſſe, an ibi ſepultus ſit Sanctus, obſervavi in Comm. num. 35.*

DE SANCTO ÆGIDIO ABBATE

IN FANO S. ÆGIDII OCCITANIÆ.

J. S.

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

§. I. Veneratio Sancti longe lateque propagata.

C FORTE INTER DCCXX. ET DCCXXV. *Sanctitas Ægidii agnita a ſeculo 9. memoria tamen ejus aliunde tempore*

F

Sanctitatem Ægidii *abbatis agnitam fuiſſe a ſeculo ſaltem* IX., *ſeu anno* 817., *colligimus ex Conventu Aquiſgranenſi ejuſdem anni, in quo apud Labbeum tom. 7. Concil. col. 1514. monaſterium Sancti noſtri recenſetur his verbis*: Monaſterium ſancti Ægidii in Valle Flaviana. *Hinc ulterius conjicere poſſumus*, Ægidium *ab illo tempore, & veriſimiliter a ſeculo præcedente honoratum faiſſe culta eccleſiaſtico in ſua eccleſia, & forſan in tota diœceſi Nemauſenſi, locisque vicinis. Verumtamen memoria* S. Ægidii *non reperitur in genuinis ſeculi* IX. *aut* X. *Martyrologiis, quod contigiſſe ſuſpicamur, quia Vita Sancti necdum erat conſcripta. Baronius quidem in annotatis ad Martyrologium Romanum* 1. *Septembris, ubi Sanctum annunciaverat his verbis*, In provincia Narbonenſi ſancti Ægidii abbatis & confeſſoris, *addit hæc verba*: De quo etiam Bedæ & Adonis Martyrologia. *Verum id intelligi debet de auctis eorum Martyrologiis; cum in genuino eorumdem textu* S. Ægidius *non reperiatur. In auctariis Bedæ, prout editum eſt ejus Martyrologium apud nos ante tomum* 2. *Martii, ad* 1. *Septembris ex variis codicibus auctis leguntur ſequentia: Primo*, S. Ægidii abbatis. *Secundo*: In Provincia S. Ægidii confeſſoris. *Tertio*: In loco Vallis, quæ dicitur Flaviana, in proſpectu maris, natalis S. Ægidii abbatis, apud Athenas orti patre Theodoro, matre Petaſia.

Ab Uſuardo quoque memoratas non fuit S. Ægidius, *licet emaibus fere codicibus Uſuardinis deinde ſit additus, phraſi tamen diverſa diverſoque ejuſdem diei loco, ut probat in Uſuardo ſuo Sollerius ad* 1. *Septembris, hæc ſubdens*: tanta in codicibus variatio, argumentum, ni fallor, evidens eſt, ad primigeniam Uſuardi lectionem Ægidium non pertinere. *In antiquiſſimo Uſuardi codice Pariſienſi ſic legitur*: Eodem die natalis ſancti Egidii abbatis. *At editor illius codicis fatetur non eſſe ipſius Uſuardi verba, dum hæc obſervat*: Antiqua huic articulo Egidium ſuppoſuit manus, & ita antiqua, ut obſcurum ſit diſcrimen. Sed tamen aliam a prima eſſe Sollerius noverat, & nos ultro confitemur. *Codex Centuleenſis apud Sollerium brevis, ſed honorificum, Sancti habet elogium, hiſce verbis conceptum*: Ipſo die depoſitio S. Egidii abbatis, quem ob meritum ſanctitatis omne genus hominum quærit & veneratur. *Longiora elogia occurrunt in codicibus aliis; at illa præterimus, quia ex*

conſulti Martyrologii non agitur hoc loco, licet plurimique deinde ſit additus

A *ex Actis ſunt deſumpta. Annuntiatur etiam S. Ægidii memoria in antiquo Hagiologio Franco-Gallico, quod edidit Labbeus tom. 2. Bibliothecæ Mſs. pag. 702., ubi legitur:* Eodem die 1. *Septembris*) depoſitio beati Egidii abbatis. *Pleraque apographa Hieronymiana carent S. Ægidio. Attamen addita eſt ejus memoria in codice Corbienſi, quem edidit Acherius tom. 2. Spicilegii recuſi pag. 17., & in Auguſtano apud nos poſt tom. VII. Junii pag. 21.; atque ejuſdem memoria reperitur in Kalendario antiquo, quod ex Mſ. monaſterii Lyrenſis edidit Martenius tom. 3. Theſauris anecdotorum col. 1613. At hæc monumenta non ſunt antiquiora ſeculo XI. aut certe X. Recentiores certatim annuntiant S. Ægidium, & elogia ex Actis ejus concinnant varia. Verum neceſſe non eſt illa adducere, uti nec Petram de Natalibus, & antiquiorem Florarii noſtri Mſ., qui Acta majora ex parte deſcripſerunt, etroreſque in iis aſſerti novis erroribus cumularunt.*

B 3 *Veruntamen addere juvabit ex Martyrologio Andreæ Sauſſayi aliqua ad venerationem Sancti ſpectantia, prætermiſſo longiſſime ejus de vita elogio, quod partim ex Actis, partim ex conjecturis concinnavit. Relata S. Ægidii morte, concentuque angelorum, qui tunc auditus dicitur, ſic ille pergit:* Cujus ſanctitatem Chriſtus crebris miraculis teſtatam eſſe voluit; præconia vero beatus Fulbertus Carnotenſis antiſtes, qui Officium ejus primus texuit, proſa ac carmine celebravit. Saoctus etiam Godefridus epiſcopus Ambianenſis tanti Opitulatoris virtutem expertus, ejuſdem merita plurimum veneratus eſt: quæ colendo duplicis feſti ritu mandavit Urbanus Papa quartus expreſſa conſtitutione. Majores vero multis honorificentiæ teſtimoniis ejus memoriam exornarunt, quam colendam communi cum ſancto Lupo celebritate, avito ex more Gallicana eccleſia conſuevit. Ad cujus communis gloriæ perennationem extructa viſitur Lutetiæ Pariſiorum via regia eccleſia parœcialis, utriuſque ſanctiſſimi Confeſſoris titulo nobilis, perennique opitulatione conſpicua. Cæterum ſacrum ejus corpus, quod in ipſius monaſterio per plura ſæcula conditum quieverat, tempore hæreſis Albigenſium de terra levatum, omnino incorruptum repertum fuit. Indeque Tuloſam delatum, in baſilica S. Saturnini, multorum cum apoſtolorum, martyrum confeſſorumque ſacratiſſimis cadaveribus, condigno cultu hæc usque in ara ſui nominis arcaque pretioſa obſervatur.

elogium Sauſſayi de gloria Sancti poſthume.

C 4 *Dubitare non poſſumus, quin cultus Sancti primo cœptus ſit in monaſterio proprio, ubi fuit ſepultus. Veriſimile quoque eſt, venerationem illam non diu poſt mortem Sancti inchoatam, licet nulla exſtent monumenta, quibus certi reddimur, quo tempore ſit tempore. Venerationem hanc publicam fecere ſani votivæ peregrinationes, quibus S. Ægidii ſepulcrum adre inclaruit, ut locum tandem excreverit in oppidum, quod hodieque Ægidii * nomen retinet. An hæ peregrinationes ſtatim a morte Sancti fuerint inchoatæ, non cenſitar. At certe multum jam uſitatæ erant ante medium ſeculi XI.: nam apud Mabillonium tom. 4. Annalium pag. 473. inſtrumentum laudatur anni 1046., in quo loca peregrinationibus maxime inclyta recenſentur quatuor, his verbis:* Pergentes ad loca Sanctorum, tam ad beatam Mariam & ſanctum Petrum Romæ, quam ad ſanctum Jacobum & ſanctum Ægidium *&c. Apud Benedictinum ſcriptorem ſupera Hiſtoria*

Cultus Sancti antiquiſſimus in monaſterio proprio, quod votivis peregrinationibus celebratum;

* *vulgo* Saint Gilles

Aquitaniæ inter inſtrumenta tom. 3. col. 378. recenſentur multa loca peregrinationibus clara, atque inter ea S. Ægidii in Provincia. Monumentum autem iſtud ſpectare videtur ad ſeculum XIII. In Vita B. Joannis Opitiensis apud nos tom. IV. Junii pag. 844. beatus ille dicitur cum aliis peregrinatus ad S. Ægidium; quod factum videtur ſeculo XIV. aut XV. Ex dictis collige peregrinationes ad S. Ægidium, quæ veriſimiliter non diu poſt mortem Sancti initium habuerunt, multis ſeculis continuatas fuiſſe. AUCT. J. S.

5 *Interea variis locis conſtructæ ſunt Sanctæ eccleſiæ, ejuſque veneratio late propagata. Antiqua admodum eſt Leodii, ubi cœpta dicitur modo mirabili circa annum 976. ſub Notgero præſule. Audi Piſcenium noſtrum in Hiſtoria eccleſiæ Leodienſis lib. 7. ad annum 976., ubi rem narrat hoc modo:* In lummo ejuſdem Publici Montis vertice jacta ſuot item, Notgero præſule, S. Ægidii fundamenta. Goderanus quidam autor fuit, ex Gallia Narbonenſi oriundus, Oppido S. Ægidii, vir humilia ſortis, uti qui circumductis per varias provincias urſo ſimiaque, hiſtrionicam exercens, victum quæreret. Affecta jam ætate maliorem Deus mentem indidit. Sanctius ſui ipſius ſpectaculum cælitibus exhibere ſtuduit. Theatrum ipſi fuit Publicus Mons, inter ſilvas, latrociniis infeſtas: ubi pro vitæ melioris tirocinio, iter facientes, ſi quando foris deerrarent, in viam primum reducere inſtituit. Quid enim altius aggrederetur ejuſcemodi homo conditionis? Tum caſas, & tuguriola cœpit erigere, convehente urſo materiam, quo viatoribus, ſed maxime pauperibus hoſpitalitatem exhiberet. Clariores inter hæc divinæ lucis radios in animum ſentiebat infundi; quos & in hoſtes ſuos arrepta occaſione cœpit immittere. Nec enim ſinu facile quis ignem elauſerit. In porro fructos exſtitit, ut non ex itinere modo, verum ſolo audiendi ſtudio confluereot plurimi, ſacri æque ordinis, ac profani homines; plerique etiam in ejus diſciplinam traoſirent. *idem colitur mire modo capitis Leodii,* E

6 *Ædem ergo ſacram exſtruxit S. Ægidio, cujus nutu mirum clientem ortu ſe meminerat. Calas adjunxit ineludendis piis mulieribus, quæ ſanctis ejus exemplis & hortatu, rejectis humanis omnibus rebus, in unius Dei ſe tradebant obſequium. Sanctimonia, & præ mentis ardore inter cæteras eminoit Judila quædam; quam venerabilem mulierem, & Deo dilectam appellat Ægidius. Feliciter, & magna ſanctitatis opinione Vitam elauſit Goderanus. Sepultus eſt ante aram SS. Dionyſii & Lamberti. Ei Judila proxima poſita. Hiſtrionea, & citharœdi, qui ſodalem a pio inſtituto primum revocare tentarant, in demortui memoriam defereodum ad S. Ægidii quotannis ſuſceperunt cereum, proximo Mercurii die poſt S. Joanois Baptiſtæ oatalem. Hodieque poſt tot ſæcula antiquum tenent. Iſta ſunt Ægidiani cœnobii ioconabula. Veniet tempus, quo progreſſum dabimus. Hoſtenus Fiſenus, qui deinde variis locis de eadem agit eccleſia. At illa minus ſpectant ad propoſitum noſtrum. Breviter ergo dixiſſe ſufficiat, eccleſiam illam excreviſſe in cœnobium, quod ſeculo XII. datum Canonicis Regularibus; quarum præpoſitos & abbates enumerat Danyſius Sammarthanus to. 3. Galliæ Chriſtianæ a col. 1009.* *ubi Sanctus ſtruitur eccleſia monaſterio donata actio;* F

7 *Poſt medium ſeculi XI. alia Sanctæ erecta eſt eccleſia per B. Theodericum abbatem Andagmenſem ſeu S. Huberti in Ardenna ſilva. Res narra-* *altera ecclesia Sancti Huberti in Ardenna ſilva extructa diuturnis*

AUCT. J. S. *narratur in Vita B. Theoderici, apud Mabillonium ſeculo 6. Benedictino part. 1. pag. 573. & 574., & apud nos tom. IV. Auguſti pag. 858. Anonymus, at coævus, Vitæ ſcriptor de Theoderico primum hæc refert*: non longe vero a porta exterioris atrii (*monaſterii Andaginenſis*) ædificata ſpatiola eccleſia, ſancto Ægidio eam voluit dedicare; cumque defectio de Sancti corpore petendarum reliquiarum, ad Sanctum Ægidium pergeret, per urbem, quæ dicitur Tre-
a Troyes cas *, iter habuit *&c. Ac deinde additur apud Mabillonium*: Tandem ceverſus de itinere, incer ceteras probitatis opera prudenci admodum ulus conſilio, ut reliquias, quas attulecat, io duas æquas partes divideret: quarum unam ſibi ſuæque eccleſiæ retinuit, alteram eccleſiæ ſancti Ægidii, ubi ſacerdotam ipſe inſtituerat, impertiit. *Hæc tamen poſteriora non erant in Ms. noſtro, uti dictum eſt in Annotatis ibidem lit.* g. *Porro facta hæc dixi poſt medium ſeculi* XI., *quia Theodericus abbas creatus eſt anno* 1055. *defunctus vero probabilius anno* 1087., *ut videri poteſt in Obſervationibus prævius Mabillonii*
B *æque ac in Commentario apud nos Vitæ prævio.*

Veneratio Sancti in Hungariam propagata ſtructa ibidem cœnobia,

8 *Sub finem ſeculi* XI. *veneratio Sancti noſtri in Hungariam penetravit, ſtructa in ejus honorem cœnobia, quod primario ajus monaſterio jus ſubjectum. Albericus monachus in chronico ad annum* 1078. *rem obſcure tradit his verbis*: In Ungaria regnavit ſanctus rex Ladislaus, Belæ pugilis filius, annis octodecim. Hic in Ungaria fundavit nobiliſſimam abbatiam de Sentigis, in qua non ſolent recipi niſi Franci. *Lucem afferent litteræ Paſchalis Papæ II. ad Hugonem abbatem* S. Ægidii *in Septimania, datæ anno* 1106., *quibus confirmatur ſubjectio abbatis Semichenſis in Hungaria abbati* S. Ægidii. *Edidit has litteras Baluzius tom.* 2. *Miſcellaneorum a pag.* 183. *hunc in modum*: Paſchalis Epiſcopus ſervus ſervorum Dei dilecto in Chriſto filio Hugoni abbati monaſterii ſancti Ægidii, quod in valle Flaviana ſitum eſt, ejuſque ſucceſſoribus regulariter promovendis in perpetuum. Religioſis deſideriis dignum eſt facilem præbere conſenſum, ut fidelis devotio celerem ſortiatur effectum. Latislavus ſiquidem bonæ memoriæ Hungarorum rex ad honorem Dei & ſanctorum apoſtolorum
C Petri & Pauli, in memoriam ſancti cooſceſſoris Ægidii Semichenſem fundavit eccleſiam, & eam per manum Odilonis felicis memoriæ prædeceſſoris veſtri monaſterio beati Ægidii, cui auctore Deo præſides, obtulit: obi & ejus corpus venerabile requieſcit. Hanc nimirum oblationem pro animarum ſalute perpetratam nos largiente Deo Apoſtolicæ Sedis auctoritate firmamus, cui veſtrum Flavianæ vallis cœnobium ab eodem ſancto Ægidio in ſalutem datum agnoſcitur. Igitur ſupradicti regis deliberationem præſenti decreto ſanctimus, ut quicumque Semichenſis abbas fuerit, abbati monaſterii veſtri, quod in valle Flaviana a ſancto Ægidio conſtructum diximus, obedientiam profiteatur, & perſeveranter obſervet, negotia, quæ monaſterio acciderint, regis conſilio terminentur, & nullus præter regem ſuper res eccleſiæ judicare præſumat. *Reliqua videri poſſunt loco aſſignato. Data autem notantur litteræ* Parmæ ... IV. Nonas Novembris, Indictione XV., anno Dominicæ Incarnationis MCVI., pontificatus autem domini Paſchalis II. Papæ VIII. *Mabillonius tom.* 5. *Analectæ pag.* 137. *hæc etiam refert. Petrus Pazzanus in Catalogo abbatiarum Hungariæ hanc recenſet his* D *verbis*: De Semigio S. Ægidii, Velprimenſis diœceſis. Viguit anno MCCCII.

Inſtituta eodem feſtivitas in eccleſia Auicienſi.

9 *Anno* 109⅚. *inſtitutum eſt feſtum* S. Ægidii *in eccleſia Auicienſi, curante id Raymunda, comite Toloſano, qui multa hunc in finem donavit Auicienſi eccleſiæ. Diploma hujus donationis recitat nuperus ſcriptor Hiſtoriæ Occitanæ to.* 2. *inter inſtrumenta col.* 343., *ex quo pauca ſubnecto*: Ego Raymundus de ſancto Ægidio tam Toloſanorum quam Rutheocnſium comes, pro redemptione delictorum meorum & parentum meorum, ob amorem S. Ægidii, quem multis injuriarum modis frequenter offendi; quatenus ejus feſtum in Auicienſi eccleſia, & in cæteris illi ſubditis eccleſiis annuatim celebretur; & ut in omni canonicorum Podienſium conventu, illo feſtivitatis die, de meæ largitionis ſervitio annuus victus, qui tantum feſtum tamque venerabilem conventum deceat, perenniter exhibeatur; & ut candela, dum vixero, inceſſanter die ac nocte pro me ante Dei Genitricis venerandam imaginem ſuper altare ardeat *&c.*.. dono *&c. Subjicitur do-* E *nationes comitis ad finem prædictum factæ. Obſervari etiam hic poteſt, titulum* S. Ægidii *uſitatum fuiſſe huic comiti Toloſano, uti & aliis non paucis circa idem tempus. Verumtamen ex hac donatione certo inferri non poteſt, feſtivitatem* S. Ægidii *in Auicienſi eccleſia ante non fuiſſe celebratam: nam donatio Raymundi fieri potuit, ut ejuſdem feſtivitas ſolemnius deinde celebraretur.*

Cultus Sancti olim in monaſterio S. Quintini de Mont.

10 *Antiqua etiam eſt veneratio Sancti in abbatia S. Quintini de Monte prope Peronam in Picardia. Quippe in Vita S. Godefridi Ambianenſis epiſcopi, qui poſt medium ſeculi* XI. *monachus erat in dicta S. Quintini monaſterio, dicitur ibidem fuiſſe oratoriam* S. Ægidii, *miraculumque in altari ejus factum narratur. Andi Nicolaum monachum iſtius Vitæ ſcriptorem apud Surium ad* VIII. *Novembris*: Et quia oratorii beati Ægidii abbatis mentio facta eſt, rem memorabilem, quæ illic contigit, referemus. Ea nocte media, qua præſepii anguſtia Chriſtum e Matre Virgine naſcentem olim excepit, monachus quidam, Richardus nomine, vir in primis reverendus, qui vitam monaſticam annis amplius quinquaginta egiſſe ferebatur, Sacrificium illic offerre voluit. Cumque expanſis lineis calicem & alia ad Sacrificium adhiberi ſolita impoſuiſſet, F incaute ardentem ibi reliquit cereum, & in chorum fratrum pſallentium abſceſſit: ubi cum lectum lectionem a præceptore ipſi aſſignatam recitaret, recordatur cerei, ſuique multum anxius, quod non poſſet, intermiſſa lectione, eo properare, nec cuiquam indicare, quid ipſum male haberet, Abſoluta lectione, prope exanimis eo feſtinat: cumque omnia jam in cinere & favillam redacta putaret; vidit, cereum cecidiſſe in lintea, flammarum comas late diffundi, tamen illæſa omnia, &, quod credi via poſſit, ita comparata omnia, ut ignis non in ſtramina aut pannos lineos, ſed in marmoris aut ferri, vel alterius metalli maſſas incidiſſe videretur. Ea re obſtupefactus multos advocat, qui ſint tanti miraculi teſtes oculati: qui cum omnia curioſe inſpexiſſent, nec veſtigium quidem aduſtionis ullum reperire potuerunt. *Cauſam miraculi ſcriptor attribuit reliquiis in altari repertis. Verum fortaſſe non minus probabiliter attribui illa poſſet* S. Ægidio, *cujus erat altare; licet aliquin miraculum potius narraverim, ut cultum Sancti in*

illis

A *illo abbatia probarem, quam ut ejus protectioni miraculum iſtud adſcriberem.*

11 *Bambergæ in Germania auctus eſt* S. Ægidii *cultus per S. Ottonem Bambergenſem epiſcopum ſecula* XII. *non multum provecto. Teſtatur id Andreas, qui Vitam S. Ottonis collegit, ex qua fragmentum, ſeu Supplementum ad Vitas alias, dedimus tom.* 8. *Julii a pag.* 456. *Laudatus Andreas n.* 3. *ſic habet*: Adhuc autem dilectiſſimum ſibi locum amplificare deſiderans (*Otto,*) ſub monte S. Michaelis capellam S. Ægidii cum hoſpitali domo, pauperum & peregrinorum receptionibus aptam conſtruxit. *Deſcripto deinde condito ſacello loco ſuburbano, qui vulgo* Lugenhubel, *ſeu* collis mendacii *dicebatur, ad propoſitum noſtrum ſic progreditur num.* 4.: Hoc ergo ſpirituali hic pater in melius commutare deliberans, qui ad hoc ſe conſtitutum noverat, ut prava exſtirparet, & bona quæque inſereret; collem ipſum complanari, & eccleſiam illic B. Ægidii juſſit ædificari. Domicilia quoque, pauperibus & peregrinis opportuna conſtrui: ut ubi antea ſervitus inimici pullulabat, ibi deinceps, divino cultu & eleemoſynis pauperum, lucra animarum ſuccreſcerent. Eo tempore canonicos quidam eccleſiæ S. Jacobi, Wichoſo nomine, orationis cauſa beatum viſitans Ægidium, reliquias magnificas, id eſt, pollicem ejus, comparavit; quem pius Otto, ab eodem ſagaciter impetratum, altario S. Ægidii cum aliis multiplicibus reliquiis incluſit, eccleſiamque ſolenniter dedicans, memoriam ejus per omnem locum celebriorem, quam eatenus fuiſſet, inſtituit.

Ejus cultus per Bambergam auctus per reliquias ibi delatas.

12 *Monaſteria quoque non pauca variis Germaniæ locis condita ſunt in honorem* S. Ægidii. *Tria ex illis recenſet Mabillonius in* 5. *Annalium pag.* 614., *ſic ſcribens ad annum* 1115.: Eodem anno conditum legitur extra Brunſwigam ſancti Ægidii monaſterium a Getrude comitiſſa Northeimenſi, uxore quondam Heinrici comitis, qui Burſfeldenſe cœnobium ſuodavit. Hæc corpus ſancti Auctoris a Brunone Trevirorum epiſcopo impetravit, repoſuitque eo loco, ubi permagnificum monachorum cœnobium in honorem ſancti Ægidii exſtruxit, adjuvante Lothario duce, poſtea imperatore, qui filiam ejus habuit uxorem ... C Aliud per id tempus præclarum ſancti Ægidii monaſterium puellarum conditum eſt prope Monaſterium * Weſtfalorum, cujus prima fuit abbatiſſa beata Adelheidis ſeu Albeidis.... Supereſt etiam nunc hoc monaſterium ſub congregatione Burſfeldenſi. Aliud quodque fuit ſancti Ægidii monaſterium in diœceſi Halberſtadenſi, quod modo Lutheranorum eſt. *Buccelinus in Germania ſacra part.* 2. *pag.* 3. S. Ægidii Norimbergæ *monaſterium deſcribit his verbis*: Magnificum olim S. Benedicti monaſterium, a Conrado III. imperatore fundatum anno Chriſti MCXL., optimeque meritis de re Chriſtiana per Germaniam Patribus Hibernis ſeu Scotis traditum ad annum uſque MCDXVIII., donec his numero & zelo religionis deficientibus Germani ſubſtituerentur. Patet hodie magiſtratui, extinctis poſt mutatam religionem in urbe monachis, celebraturque ſummopere ampliſſimæ baſilicæ architectura, egregium prilci ſplendoris argumentum. *Addere his poſſum alias Sancto dicatas eccleſias, etiam Romæ: verum hæc ſufficient ad oſtendendum, quam longe ſeculo* XII. *propagata ſit* S. Ægidii *veneratio*: *nam omnia loca ejus nomini ſacra recenſere hujus non eſt loci,*

Aliæ variis per Germaniam non dicta monaſteria.

13 *Demum poſt medium ſeculi* XIII. *Urbanus Papa IV. de* S. Ægidio *Officium* IX. *lectionem Breviario Romano inferi juſſit, illudque recitari ritu ſemiduplici, ut ex Gavanto ſcribit Bailletus ad* 1. *Septembris, in* S. Ægidio. *Verum circa medium ſeculi* XVI. *id Officium ad ſimplex redactum eſt, quod deinde confirmatum a S. Pio V., atque hactenus ſervatum. Nihilominus etiamnum multæ diœceſes celebriori cultu veneramur* S. Ægidium, *non modo in Gallia; ſed in aliis quoque regnis & provinciis, præſertim in Belgio noſtro. Hinc factum eſt, ut lectiones, quæ in feſtivitate Sancti recitantur, pro varietate eccleſiarum variæ ſint. Ad venerationem quoque Sancti noſtri, ſingularemque fidelium de ipſius ope fiduciam, ſpectant ea, quæ Papebrochius noſter diſputavit tom.* III. *Aprilis pag.* 549. *in S. Georgio. Refert ibidem per aliquot ſecula in variis Occidentis eccleſiis viguiſſe uſum invocandi quindecim Sanctos, quos* auxiliatores *vocant. Iſtius religionis originem & cauſam ait eſſe ignotam*: Nec alia (*inquit*) videtur aſſignari *cauſa* commodius per conjecturam poſſe, quam quod ſinguli eorum ſpecialius ſoleant pro variis neceſſitatibus invocari & coli &c. *Inter Sanctos autem illos quindecim reperitur etiam* S. Ægidius, *prout videri ibidem poteſt ex collecta Miſſa* de quindecim ſanctiſſimis Auxiliatoribus. *In aliis antiquis Miſſalibus inventur* Miſſa de quinque Sanctis privilegiatis, *atque inter illos ſimiliter numeratur* S. Ægidius. *In quibus liquet, quanta fuerit fidelium in hunc Sanctum pietas, quantaque de ejus interceſſione fiducia.*

AUCT. J. S. *Officium inſertum Breviario Romano & invocatur Sanctus cum aliis, quos Auxiliatores vocamus.*

E

14 *Porro tanta hæc fiducia confirmabitur ex beneficio impetrato a rege Poloniæ, quod ſubnectere juvabit ex Benedicto Gonono, qui illud reſert in Vitis Patrum Occidentis lib.* 3. *pag.* 155. *in* Ægidio *his verbis*: Sed non eſt omittendum qualiter hujus Sancti precibus & meritis Boleſlaus Poloniæ rex ſuit impetratus & natus. Scribit vero totum hiſtoriam Joannes Herburtus in hunc modum: Judicha Wladislai regis pii Polonorum uxor, cum liberos habere non poſſet, & aſſiduis precibus, jejuniis, & elcemoſynis de prole Deum aſſidue fatigaret: a Lamberto Cracovienſi epiſcopo admonita, oratores in Narbonenſem provinciam, ad monaſterium divi Ægidii, ubi corpus ejus conditum erat, eum ampliſſimis & templo & monachis muneribus mittit. Expoount quid veniant, quidve poſtulent. Indicitur monachis tridui jejunium, oratur Deus, ut intuitu grati ſervi ſui Ægidii maſculam prolem piis principibus concedat. Triduo itaque illo revelatur per viſum cuidam ſeni & pio monacho, quod tanto ſtudio petitum eſſet. Dimiſſis autem ac reverſis oratoribus, natus eſt tandem ex Judicha Boleslaus. Qui Boleslaus cum adoleviſſet, paucis ſacerdotibus & aliis piis hominibus comitatus, ad Ægidii tutelaris ſui divi ſepulchrum peregrinationem privato habitu ſuſcepit, atque id iter magna ex parte nudis pedibus confecit; nullum templum, nullum monaſterium, nullum egentium domicilium, neminem denique ſacerdotem ac mendicum prætereuna, quin liberalitatis, & munificentiæ quidpiam in eum depromeret. Quindecim dies apud divi ſepulchrum jejuniis & ſupplicationibus vacaos, commoratus eſt. Hæc Joanoes Herburtus. *Boleſlaus, de quo hic agitur, fuit illius nominis Poloniæ rex* III., *creatus ſub initium ſeculi* XII.

Ejus mater filia Boleſlavi Poloniæ rex natus erat dicitur.

F

§. II.

AUCT. J. S.

§. II. Sacri corporis translationes & reliquiæ.

Corpus Sancti, ... translatum ... S. P. ...

Corpus S. Ægidii *diu manſit in eccleſia S. Petro ſacra, quam ab ipſa Sancta conſtructam probabimus. Illud elevatum fuiſſe ſeculo* x. *ſcribit Saxius in Pontificio Arelatenſi, citatus Breviarium S. Ægidii, quod nobis ad manum non eſt. Audi ſcriptores Galliæ Chriſtianæ tom. 6. col.* 483. *in obbatibus S. Ægidii:* Autulphus vel Antulphus præerat (*anno*) CMXXV.... Quo ſedente e terra levatæ iuus ſacræ S. Egidii exuviæ, uti legitur in Pontificio Arelatenſi, auctore Saxio. *Qua occaſione facta ſit hæc elevatio, non invenio. At ſuſpicio eſſe poteſt vel tunc vel alio tempore corpus ſacrum fuiſſe translatum ad eccleſiam majorem, quæ* S. Ægidio *haud dubie dicata fuit. Certe præter eccleſiam minorem S. Petri alia ibidem fuit eccleſia etiam antiqua, quæ ſimul cum*

B *priore dejecta fuit anno* 1116., *ut magnificentior exſtrueretur. Colliguntur hæc ex libro Miraculorum, quem Petrus Guilielmus ejus temporis & loci monachus Hugoni abbati ſuo inſcripſit his verbis:* Reverendiſſimo patri domno Hugoni abbati monaſterii S. Egidii, quod in valle Flaviana ſitum eſt, frater Petrus cognomento Guilielmus, ejuſdem loci bibliothecarius, debitum in omnibus ut filius famulatum. *Inſcriptionem hanc profert Mabillonius tom.* 5. *Annalium pag.* 623.

veroſimiliter ad eccleſiam, quæ ipſi S. Ægidio dicata fuit?

16 *Ex libro autem mox recitat ſequentia ad propoſitum noſtrum:* Dum ... anno Incarnationis Dominicæ MCXVI. fundamenta baſilicæ novæ poneremus, quia eccleſia alia minus continens erat, & multitudinem adventantium capere non poterat, ſubverſioni eccleſiarum operam dedimus. Cum autem eccleſiam majorem, quæ eum tribus cryptis, maximis & quadratis lapidibus antiquitus exædificata fuerat, deſtrueremus, nec non & eccleſiam ſancti Petri, quæ octoginta fratres in choro capere poterat, ſimul cum porticu

C lapidea, quæ ei adhærebat, a parte Septemtrionis & a capite ſuperioris eccleſiæ uſque ad extremitatem eccleſiæ ſancti Petri in longum protendebatur, in qua fratres ad proceſſionem diebus ſolemoibus egredi ſoliti erant, & antiquitus Via ſacra vocabatur, nec non & eccleſiam ſanctæ Mariæ deſtrueremus; mira virtus omnipotentis Dei patefiebat. Inter ios quippe moles ruinarum & ædificiorum corruentium, beato Egidio interveniente & plebem fidelem defendente, numquam aliquis ingredientium & egredientium eccleſias ipſas lapidis unius ictu attaminatos eſt. *Tempus hic aſſignatum conditæ hujus baſilicæ confirmat* inſcriptio ſequens ſculpta in clauſtro juxta parietem eccleſiæ, *quæ habetur tom. 6. Galliæ Chriſtianæ col.* 485. *expreſſa his verbis*: Anno Domini MCXVI. hoc templum S. Ægidii ædificari cœpit menſe Aprili, feria 2. in Octava Paſchæ. *Ibidem de magnificentia ejuſdem eccleſiæ, ipſiuſque deſtructione ſubnectuntur ſequentia*: Hanc autem baſilicam inferior eccleſia & rudera ſuperioris tam elegantı opera exſtructam fuiſſe teſtantur, ut cum Julio Papa II., vix in toto Galliæ regno ſimilem inveniri potuiſſe, quivis audacter poſſit aſſeverare. Verum debacchante hæreſi Calviniana anois MDLXII. & MDCXXII., devaſtata & maxima ex parte diruta, hactenus ſub ruinis ſepulta jacet. *In hoc autem baſilica depoſitum veroſimiliter Sancti corpus, in eaque ſervatum,* D *donec Toloſam translatum ſit, ut mox dicemus.*

17 *At primo occaſione laudati libri Miraculorum, qui a nobis non eſt viſus, huic loco inſeremus ea miracula, quæ Mabillonius ex illo libro deſcripſit loco Annalium proxime aſſignato:* In illis miraculis, *inquit Mabillonius*, quæ partim a le viſa, partim ab aliis accepta commemorat, mentionem facit de duobus viris ab interitu ſervatis, dum nova ſancti Ægidii eccleſia ædificaretur ... In alio capitulo refertur ſanatio cujuſdam Britonis, cui manus arida facta erat, propterea quod die feſto ſancti Ægidii terram araſſet. Id acciderſſe dicitur in Britannia citeriori, quæ & Britannia Minor dicitur, ubi io epiſcopatu civitatis Namnetis, vicus quidam Bonobria * vocatur, & eſt ibi eccleſia in honore beati * Bonaventure Martini, io qua fratres monaſterii ſancti Florentii Salmurenſis omnipotenti Deo delerviunt, in qua etiam & habetur altare in honore beati Ægidii conſtructum ... Denique, ut cetera omittam, io illis ſancti Ægidii miraculum unum re- E fertur de quodam Teutonico, ex Ciza civitate oriundo, qui ser ſuſpeolus, invocato ſancto Ægidio, nihil mali paſſus eſt. Teſtis vir honeſtus, & per cuncta laudabilis, Guirardus nomine, abbas monaſterii ſanctæ Mariæ, quod ſitum eſt in inſula, quæ Herloa dicitur. Hæc in ſpecimen ex illo libro miraculorum retuliſſe ſufficiat. *Vellem plura dediſſe, aut liber pervenilſet ad manus noſtras. Verum ad corporis translationem regrediamur.*

Corpus translatum Toloſam a quot abi tempore Albigenſium.

18 *Omnes ſcriptores conſentiunt corpus* S. Ægidii *translatum eſſe Toloſam, ibique ſervari in eccleſia S. Saturnini. At nuſquam explicatum invenio, quo circiter anno, aut quorum opera, ſacrum corpus ea fuerit deportatum. Sauſſayus quidem, cujus verba dedi num.* 3., *aſſerit translationem contigiſſe* tempore hæreſis Albigenſium; *ſed vaga eſt illa temporis ratio & nullum illius additur fundamentum. Varii tamen ſcriptores idem deinde aſſeruerunt, eaque opinio, licet rationibus deſtituatur, inſerta eſt nuper Martyrologio Pariſienſi ad* 1. *Septembris ubi Sanctum noſtro elogium textur hujuſmodi:* apud Vallem Flavianam pagi Nemauſenſis in Occitania, beati Ægidii abbatis, cujus tumulus nomeo dedit baſilicæ ſuper illum ædificatæ, & poſtmodum conſtructo circum oppido, uode corpus ejus propter Albigenſium motua Toloſam translatum, in eccleſia ſancti Saturnini depoſitum eſt. *Si vera eſt hæc ſententia, translatio fieri debuit ſeculo* XII., *vel ante medium ſeculi* XIII.; *nam illa tempore viguerunt Albigenſium motus.*

aliis ſeriptoribus poſtium vetuſtis.

19 *Verum ſcriptores hodierni Galliæ Chriſtianæ tom. 6. col.* 502. *contendunt translationem illam multo ſerius factam, dum hæc ſcribunt:* Antonius I. Folquerii præfuit (*abbatiæ S. Ægidii*) ex chartis domeſticis a die XVIII. Februarii an. MCDXXI. uſque ad annum MCDXLIV. Convenit an. MCDXXIII. die 1. Auguſti eum ſuo capitulo de capite S. Egidii in theca ex argento inaurato recondendo, cui operi de piis legatis incertis quadraginta libras Turonenſes Nicolaus epiſcopus Nemauſenſis litteris datis die XXIV. Julii cooceſſit; aliiſque litteris datis iildem die & anno omnibus Chriſti fidelibus, qui prodicta reparatione manus adjutrices porrigerent, quadraginta dierum indulgentiam elargitus, aſſeriti corpus S. Egidii in eodem cœnobio nequieſcere: quod quidem variis in bullis Clemens Papa IV. teſtatum reli-

Digitized by Google

A reliquit: proindeque ſacrum beati Egidii corpus non Albigenſium tempore, ſed potius XVI. ſæculo Toloſam translatum eſt. *Hactenus ſcriptores illi, quibus ſecurius aſſentiri poſſem, ſi verba ipſa litterarum, quas allegant, produciſſent. Sane quod dicitur de translatione facta ſeculo* XVI. *non uſquequaque mihi arridet, cum Nicolaus Bertrandi, qui ſcripſit non diu poſt initium iſtius ſeculi de Geſtis Toloſanorum fol. 5. verſo inter alia Sanctorum corpora, quæ liberaliter Toloſanis attribuit, etiam recenſeat* corpus beati Egidii abbatis. *Rem igitur relinquere cogor incertam.*

Caput olim ſeorſum ſervatum: reliquo alia

20 *Caput a reliquo corpore ſeparatum fuiſſe liquet ex mox dictis de capite recludendo in theca argentea inaurata. Illud igitur anno 1423. erat in monaſterio* S. Ægidii. *In Mſ. Kalendario apud Chiffletium invento inſcripta legitur* S. Ægidii inventio capitis, *ut notatum eſt in præmiſſis ad* 8. *Junii. At nec de illa inventione, nec de capite ipſo ibi quidquam præterea reperio. Vereor ne forſan non evaſerit ſacrilegus manus*

B *Calviniſtarum, e quibus anno* 1562. *occupatum oppidum* S. Ægidii, *ſacræ reliquiæ diſſipatæ, templaque doſtructa, ut teſtantur laudati ſcriptores Galliæ Chriſtianæ col.* 506. *Aliæ* S. Ægidii *reliquiæ variis locis aſſeruntur. De pollice Bambergam portato aliiſque reliquiis ad monaſterium Audagnonſe jam meminimus n.* 7. *&* 12. *Inter reliquias plurimas, quæ anno* 1587. *Ulyſſiponem allatæ ſunt atque tuſtigni cum appatatu in eccleſia domus profeſſæ Societatis Jeſu locatæ, numerantur etiam reliquiæ* S. Ægidii abbatis, *quæ partim in ſexterno ſeptimo partim in duodecimo erant circulares, ut videre eſt tom.* 2. *Januarii pag.* 12.

variis locis

21 *Inter reliquias virginis ſeu Sanctorum, quas poſſidet abbatia S. Salvatoris, Ordinis Ciſtercienſis, hic Antverpiæ, reperiuntur etiam reliquiæ* S. Ægidii *abbatis. Fuerunt hæ cum aliquis S. Hyacinthi, S. Eliſabethæ Hungaricæ, S. Paulini Nolani, & S. Catharinæ virginis & martyris conſervatæ in eccleſia metropolitana Strigonienſi in Hungaria: anno* 1480. *a Caſimiro Poloniæ rege donatæ Alphonſo V. Luſitaniæ regi, anno* 1487. *a tribus Cardinalibus examinatæ & approbatæ, atque ex Luſitania allatæ per Antonium regni Luſitanici poſſeſſorem, donec pelleretur a Philippo II. Hiſpaniæ rege: Antonius enim*

C *e regno Luſitaniæ in Galliam profugus ſecum ſumpſit capſam multis Sanctorum reliquiis refertam, quam anno* 1594. *dedit filio ſuo Emmanueli; hic vero anno* 1633. *Chriſtophoro Butkens abbati S. Salvatoris Antverpiæ. Hæc omnia ſuſo oſtenduntur a Franciſco Dierico laudato S. Salvatoris eccleſiæ abbate, in Opuſculo, cui titulus,* Fides & traditio ſacrarum reliquiarum *&c.; atque etiam apud nos tom.* 1. *Aprilis in Maria Ægyptiaca pag.* 72. *&* 73. *& ulterius pag.* 898.

Belgii,

22 *Rayſſius in Hieroguzophylacio Belgico varias commemorat Sancti noſtri reliquias. Pag.* 160. *enumerans reliquias collegii Audomaropolitani Anglorum Societatis Jeſu, quæ anno* 1611. *a Jacobo Blaſæo antiſtite approbatæ ſunt,* os ſancti Ægidii abbatis Arelatenſis *inter illas recenſet. Abbatiæ Lætienſi in Hannonia pag.* 281. *aſcribit* dentem ſancti Ægidii abbatis Arelatenſis. *Pag.* 378. *abbatiæ Tornacenſi S. Nicolai de Pratis Canonicorum Regularium aſſignat* brachii notabilem partem *ejuſdem Sancti. Pag.* 330. *teſtatur ea eccleſia collegiata Walcurienſi* * *B. Mariæ eſſe* in veneratione magna crucem quamdam in-

* Walcourt

auratam, gemmis ac precioſis lapidibus exornatam, quod *in ea .. precioſæ Sanctorum reliquiæ* recondantur, *interque eas numerat* de S. Ægidio abbate Arelatenſi. *Rudenſi Carthuſiæ ad ripam Meſæ pag.* 454. *attribuit* os magnum ſancti Ægidii Arelatenſis abbatis. *Ac demum pag.* 470. *inter reliquias abbatiæ ſancti Sepulcri Cameraci recenſet* ſancti Ægidii abbatis Arelatenſis aſſulum ſacrum brachii. *His obiter obſervari poteſt Sanctum noſtrum proprio non fuiſſe abbatem Arelatenſem; at ſic vocari ab hoc ſcriptore, quod dicatur Arelate aliquo tempore vixiſſe cum S. Cæſario.*

AUCT. J. S.

Germania & Italia.

23 *Gelenius in Opere de Coloniæ Agrippinenſis magnitudine ſacra & civili variis ejuſdem urbis eccleſiis reliquias* S. Ægidii *adſcribit: nimirum pag.* 264. *eccleſiæ collegiatæ S. Gereonis, pag.* 289. *collegiatæ S. Cuniberti, pag.* 372. *eccleſiæ S. Pantaleonis, & pag.* 412. *eccleſiæ parochiali S. Lupi; at non exponit, quidnam reliquiarum illis locis habeatur. Verum pag.* 311. E *enumeravit ſacrum theſaurum eccleſiæ collegiatæ B. Mariæ Virginis ad Gradum, in eo recenſet* caput S. Ægidii abbatis, illuſtris ex Græcia peregrini pro Chriſto, ut ejus civis & domeſticus fieri mereretur. *An caput idem ſit, quod anno* 1423. *adhuc in eccleſia* S. Ægidii *ſervatum fuiſſe diximus num.* 20., *non inquiro. Forſan pars capitis jam ante fuerat Coloniæ, & pars altera in monaſterio remanſerat: nam pars capitis pro capite non raro ſumitur. Laudatus ſcriptor pag.* 361. *in eccleſia collegiata S. Caciliæ* brachium S. Ægidii abbatis *venerationi eſſe affirmat. Pragæ in eccleſia metropolitana S. Viti ſervantur* S. Ægidii abbatis pars de brachio ex Gallis allata anno MCCCLVI., & alia duo fruſtula, *teſte Phoſphoro Pragenſi pag.* 517. *Bononiæ etiam habentur* S. Ægidii *reliquiæ, quas in eccleſia S. Stephani & in eccleſia S. Ignatii Societatis Jeſu veneratioi eſſe, ſcribit Maſinus in Bononia perluſtrata pag.* 439. *Demum Piazza in Hemerologio ad* 1. *Septembris reliquias* S. Ægidii *adſcribit eccleſiæ S. Agathæ Romæ. Nec dubito quin ſacra ejuſdem Sancti pignora aliis etiam locis oſtendantur.*

F

§. III. Acta S. Ægidii antiqua utcumque, ſed fabulis conſperſa: ortæ hinc controverſiæ de tempore, quo vixit Sanctus, aliiſque cum illo tempore connexis.

Acta S. Ægidii modo tum interiere ſcripta ſunt,

ACTA S. Ægidii, *etiamſi reperiantur in codicibus plurimis, iiſque admodum antiquis, ſic conſcripta ſunt, ut fidem indubitatam obtinere nequeant ab iis, qui ſcripta antiqua ſolent diſcutere, dubiaque a certis ac vera a falſis, quantum fieri poteſt, ſecernere laborant. Hinc recentiores ſcriptores Acta illa vehementer accuſant, ut anachroniſmis ſædata. Audi pro omnibus Mabillonium, qui in Actis Sanctorum Ordinis Benedictini in Catalogo præmiſſorum ante tom.* 1. *ad vocem* Ægidius *hæc ſcripſit:* Tres Vitæ S. Ægidii ſcriptores nacti ſumus, duos oratione ſoluta, tertium ſtricta, nullum non mendoſum, & anachroniſmis non involutum. Illis *in* Actis dicitur Ægidius regia ſtirpe oditus, e Græcia in Galliæ Provinciam acceſſiſſe ad Cæſarium Arelatenſem epiſcopum bonæ memoriæ, ac, tranſmiſſo Rhodano, Veredemio

AUCT. J. S. eremitæ ſe adjunxiſſe, penetraſſe deinde in ſecretiorem locum, ubi cum cervæ lacte paſceretur, fertur a Flavii Gothorum regis venatoribus fuiſſe deprehenſus, auctorque Flavio extitiſſe condendi cœnobii, quod poſtea S. Ægidii dictum, ed ſæculares converſum eſt. Legitur eitem Carole Franciæ regis juſſu Aureliam accitus. Cæſarii epiſcopi Arelatenſis ætas non convenit cum Caroli Martelli principatu, qui Carolus hoc nomine primus Francorum iceptrum tenuit. Deinde ab Amalarico Viſigothorum rege ſævilſimo, ejulque ſucceſſoribus Arienis aliena res eſt monaſterii conſtructio. Si quis dicat alterum fuiſſe Cæſarium epiſcopum Arelatenſem Carolo Mertello coævum, ne ſic tamen difficultas explanabitur; eum poſt Amalericum omnes Viſigothorum reges in Hiſpenie habiteverint, uno excepto Liuva, qui regno Galliæ Narbonenſis contentus, Narbone triennio regnavit, uti V. C. Hadrianus Valeſius in Rer. Frenc. lib. VII., pag. DCCLVIII. adnotavit.

B

tertiæ difficultatis revolvens

25 *Idem Mabillonius tom. 1. Annalium pag. 99. inquirit, an Ægidius abbas, qui anno 514. cum Meſſiano notario Romam miſſus eſt a S. Cæſario, idem ſit cum ſancto Ægidio, de quo agimus; eoque occaſione revocat & auget difficultates in Actis hiſce occurrentes. Lubet verba ejus attenere, ut ſtudioſus lector ſimul intelligat, quam variæ ex hiſce difficultatibus oriantur controverſiæ, quas excutere conabimur eo diligentius, quod illarum aliquas a variis ſcriptoribus inventamas deciſas ſint ſuffirienti examine aut idonea fundamento:* An vero, *inquit*, cum *Ægidio Romam miſſe a Cæſario* idem ſit Ægidius abbas ille Græcus & ſanctus, qui monaſterium in Septimania prope Nemauſum in velle Flaviane conſtruxit, ab ejus nomine poſtea nuncupatam, res non edeo perſpicua eſt. Hic quidem in omnibus ejus Actis, tam editis, quam ineditis, dicitur ex Græcia, unde oriundus ex regia ſtirpe erat, tributis in pauperes facultatibus, in Gelliam acceſſiſſe ad Cæſarium Arelatenſem epiſcopum: ſed cum deinde Aurelianos a Carolo Francorum rege accitus ſertur, hoc primum ſi admiſeris, alterum repuendum eſt, cum Cæſarius, qui unus Arelatenſi eccleſiæ præfuit, ducentis annis præcedat Carolum Martellum, primum eo nomine principem Francorum. Idem itaque fuerit Ægidius Græcus ebbas, quem Cæſarius cum Meſſieno direxit ad Symmachum Papem. Is, ſi qua vulgatis ejus Actis fides, tranſmiſſo Rhodano ſe edjunxit Veredemio eremitæ. Dein ſecretiorem in locum penetravit, ubi cum cervæ lacte paſceretur, a Flavii Gotthorum regis venatoribus, cerve ad eam refugiente, deprehenſus fuit, idemque poſtea Flavio auctor fuit condendi cœnobii, quod ipſe rexit.

C

ea nihil de eo ſtatuo, ſi ſtatuo certo

26 Dicebantur quidem Flavii omnes Gothorum reges: ſed cum omnes Arianæ ſectæ eddicti fuerint, quis putet Amalaricum, qui tempore Cæſarii ſeptimaniam obtinuit, aut quemvis alium de condendo monaſterio cogitaſſe? Ad hæc monaſterium iſtud multo poſt tempore conditum dici debet, quam Ægidius, tranſmiſſo Rhodano, diceſſit a Cæſario; nec Ægidius ente conditum monaſterium abbas fuit. Et tamen libellos ſeu epiſtola Symmacho Pontifici Cæſarii nomine oblata eſt ab Ægidio jem abbate, & Meſſieno notario. Ex hiscolligitur, quam intricata ſint & nullius pæne momenti hæc Acta, his mendis quidem expurgata a Fulberto epiſcopo Carnutenſi in Officio ſacro, quod de ſancto Ægidio compoſuit, ſed nullo pæne relato hiſtorico facto, niſi quod eum Græcum fuiſſe, & in Galliam eccelſiſſe dicat. Utcumque ſit, antiquum eſt ſancti Ægidii monaſterium in valle Flaviana, quod inter Septimaniæ monaſteria, quæ regi ſolas orationes debebant, primum nominatur in Conſtituto Ludovici auguſti, cognomento Pii, de monaſteriis regni Francorum. *Sit ille dubitanter in utramque partem diſſerit; atque quam illud pro certo enuntiet, Acta S. Ægidii nullius pene eſſe momenti, adeoque ideneа non eſſe ad factum aliquod hiſtoricum ſtabiliendum. Hanc cenſuram libenter ſubſcribo cum eruditis omnibus, quos vidi hac de re ſcripſiſſe poſt Mabillonium. Verum non ſoli anachroniſmi in Actis illis mihi diſplicent, illi enim conciliari poſſent, ſi Acta tranſcripta eſſent tanta gravitate, ut tuto ex illarum auctoritate ſtatuere liceret alterum Cæſarium Arelatenſem epiſcopum: ſed facta quoque non pauca in iis relata ſunt modo parum verſimili, & ordine, ut videtur, perturbato.*

D

E

Acta tanto minus antiquæ ſunt antiquæ, ne ſcripta videantur poſt ſeculum 9. aut 10.

27 *Porro qua tempore ſcriptor illorum Actorum floruerit, exacte determinari non poteſt; nullibi enim ſe coævum Sancto tenuit, nec etiam probari poteſt, ab ejus ætate multum diſtare. Verumtamen ex noſtris codicibus, in quibus Vita illa legitur, colligi poteſt non eſſe ſcriptam poſt ſeculum IX. aut certe X., cum duo ex aliis admodum antiqui ſint. Habemus iſtius Vitæ exemplaria octo, quinque ex veteribus propriis, tria vero apographa aliunde ſubmiſſa, videlicet unum a Sirmondo noſtro, alterum a Chiffletio, tertium ex codice Cameracenſi veteriſſimo, prout adſcriptum eſt in margine. Ex hiſce exemplaribus, quæ ſatis inter ſe conſonant, Acta Sancti inferius edam, notatis Mſs. diſcrepantiis, ubi erit opera pretium. Nunc prævertar enumerabimus controverſias, quas ex Actis ortum habuerunt, ut eas illuſtremus, quantum poſſumus, non ex Actis ipſis, quæ cum ita ſinem non ſatis auctoritatis habent; verum inquirendo, quænam ex geſtis in Vita aſſertis aliunde firmari poſſint, & certa aut ſaltem probabilia reddi.*

Lis de tempore S. Ægidii, quam poſſim ſtatuerit S. Cæſario Arelatenſi

F

28 *Præcipua controverſia eſt de tempore, quo vixit S. Ægidius. Plerique ſcriptores medii ævi tradunt Sanctum vixiſſe in Gallia ſeculo VIII. ſub principatu Caroli Martelli, qui Francorum regnum non quidem regio nomine, regia tamen auctoritate adminiſtravit ab anno 715. uſque ad annum 741., quo defunctus eſt. Alii quidam ætatem ſancti Abbatis retulerunt ad tempora Caroli Magni imperatoris: at illa opinio eſt improbabilis, ut patebit. Demum ſcriptores plurimi, iique doctrina præſtantes, qui poſterioribus hiſce ſeculis floruerunt, omnes præcedentium ſeculorum ſcriptores, qui nominerum de Ægidio, errorii arguunt, contendunatque S. Ægidium coætemporaneum eſſe S. Cæſario Arelatenſi epiſcopo, viro ſane celeberrimo, qui epiſcopatum Arelatenſem rexſecutus anno 502., eumdem cum vita expleſit anno 542., uti oſtendimus in Cæſario tom. VI. Auguſti pag. 61. Baronius in annotatis ad Martyrologium Romanum 1. Septembris ſic mentem ſuam de ætate S. Ægidii exponit:* Claruiſſe teſtetur Sigebertus in Chron. anno DCCXV.; ſed errat: nam (ut ex ejus Vita apparet) conſtet vixiſſe temporibus Cæſarii epiſcopi Arelatenſis, qui claruit temporibus Cladovei regis Franc., & Theodorici regis Italiæ. *Comitus in*

Anna-

A *Annalibus Francorum ad annum 531. eamdem opinionem amplectitur, multique alii, quorum catalogum texere non lubet: ſed aliqui eorum poſtea nominabuntur in aliis controverſiis, quæ ex primaria hac duxerunt originem.*

eorum ſocietas, ac ſine ullo fundamento?

29 *Miror hanc de ætate S. Ægidii opinionem tam multis placuiſſe eruditis, cum pro ea non alia afferatur aut afferri poſſit ratio, quam quod in Actis S. Ægidii dicatur venisse ad Cæſarium & biennio apud eum manſiſſe. Quippe eadem Acta affirmant, Ægidium venisse ad Carolum Francorum regem, qui cum Cæſario illo nequaquam componi poteſt. Itaque in alterutra oreavit Actorum ſcriptor, nec ullus oſtendit baculus, cur potius cenſeri debeat errasse in Carolo quam in Cæſario. Illud tamen probari aportebat, ut Cæſarius contemporaneus diceretur Ægidius. Similiter ſi quis fidem velit facere, Carolo convixiſſe Ægidium, oſtendere debebit, cur dicta in Actis de Cæſario falſa potius judicari debeant quam dicta de Carolo rege. Præterea planique ſcriptores, qui Ægidium contemporaneum volunt S. Cæſario, Acta illa merito accuſant ut auctoritate carentia.*

B *Si autem Acta carent auctoritate ad probandum idonea, illa etiam, quæ in Actis dicuntur de S. Cæſario, firmiora eſſe non poſſunt, niſi aliunde firmarentur, quod factum non video. Patet igitur abunde, quam ruinoſo nitatur fundamento tota illa recentiorum de ætate S. Ægidii opinio.*

hinc aliqui negant monaſterium S. Ægidii ab ipſo Sancto ſtructum:

30 *Verumtamen ex hac opinione deducta ſunt alia conſectaria, quæ juvabit explicare & deinde refutare, priuſquam ætatem Sancti ſtabilire conemur. Vidit Mabillonius monaſterium S. Ægidii tam antiquum non eſſe, ut S. Cæſarii tempore conditum dici poſſit, idque indicavit verbis citatis num. 26.:* Monaſterium iſtud multo poſt tempore conditum dici debet, *inſinuans ſe dubitare, an monaſterium ab ipſo Ægidio fuerit conſtructum. Dubitationem illam amplectuntur ſcriptores hodierni Galliæ Chriſtianæ tom. 6. col. 480. & 481. Longius proceſſit Bailletus ad 1. Septembris in Ægidio, quem quidem* abbatem in Occitania *ſtatuit, ſed ſine monaſterio, quod aſſerit ad ſepulcrum ejus poſtea conditum. Idem obſcura innuunt verba Martyrologii Pariſienſis,*

C *data a nobis num. 18.;* eujus (*Ægidii*) tumulus nomen dedit baſilicæ lupeæ illum ædificatæ, *maxima quia de ædificato a Sancto monaſterio nulla fit mentio. At contra eruditi Benedictini, qui noſtris temporibus ſcribunt Hiſtoriam Occitaniæ, tom. 1. pag. 667. agnoſcunt monaſterium ab ipſo Ægidio conſtructum, licet ætatem ejus ad tempora Cæſarii referant. Non decrunt, ut confido, rationes ad litem hanc dirimendam, monaſteriique conſtructionem Sancto indubitanter adſcribendam, ubi reliquas controverſias expoſuero.*

dubitatur quis ſit Flavius Gothorum rex in Actis memoratus, eumque omittunt aliqui e

31 *En ignorantia temporis, quo vixit Sanctus, æque ignotum eſt, quis ſit ille Flavius Gothorum rex, a quo locum condenda monaſterio Ægidius accepiſſe dicitur. Imo non pauci Flavium illum omnino præterm iſerunt, & omnia, quæ de Flavio narrantur in Actis, Carolo Martello Francorum principi attribuerunt. Andi Officium, quod de S. Ægidio recitamus in diœceſi Antverpienſi, lectione 6.:* Cum . . Carolus Martellus regni Gallici moderator, poſt Saracenorum a ſe edita exeidia, venationi inſiſteret in ſilva Nemauenſi, venatoribus ejus cervam illam, quæ Ægidium paſcebat, multa canum vi inſequentibus, ea ad Virum Dei profugit, immotis canibus frequentique latratu indicantibus horrorem. Quam ob rem Carolus ferro viam inter ſpinas aperiens, ſanctum Senem in ſpelunca offendit multo ſanguine rubentem ex vulnere, quod incauti jaculatoris ſagitta, dum cervam appetit, ei intuleras. A quo venia & benedictione petita, princeps ſummis precibus effecit, ut in loco ſpeluncæ monaſterium extrui pateretur. *Eadem opinio traditur in multis aliis Officiis particularium eccleſiarum, eamdemque ſecutus eſt Sauſſayus in elogio, quod de S. Ægidio inſeruit Martyrologio Gallicano. Itaque infra probare conabimur locum revera a Flavio Gothorum rege* S. Ægidio *datum.*

AUCT. J. S.

varia de Flavio illo opinantur:

32 *Deinde vero inquiremus, quis inter Gothorum reges probabilius dici debeat Flavius ille monaſteris fundator. Quippe Mabillonius Amalaricum ſuggerit, ſed dubitanter. Comitus vero ad annum 531. n. 10.,* Ceterum, *inquit,* Amalaricum haud alium exiſtimamus ab illo Gothorum rege, in cujus conſpectum venit Ægidius. *Bailletus in Ægidio aſſignat* Amalaricum vel Theudonem, *Viſigothorum regem. Ab his diſſentiunt laudati ante ſcriptores Hiſtoriæ Occitaniæ,* qui *Theodoricum Italiæ regem ſubſtituunt. At nos inferius oſtendemus, nullum ex his omnibus probabili ratione aſſignari, & recurrendum eſſe ad ea tempora, quibus reges Viſigothorum erant Catholici.*

E

aliqui Ægidium, quia S. celebrat Roma in die, cum S. Ægidio confundunt.

33 *Tandem ex ſententia, quæ jam quaſi communis facta eſt de ætate S. Ægidii, concluſerunt ſcriptores recentiores,* S. Ægidium *eumdem eſſe cum Ægidio abbate illo, quem anno 514. S. Cæſarius Romam miſit, ut cum Meſſiano amanuo libellum offerret Symmacho Papæ. Non dubitabat ea de re Mabillonius, dum edebat Analecta vetera, prout videri poteſt tom. 3. Analectorum pag. 433. Verum poſtea, dum Annales Ordinis ſui ſcribebat, difficultates iſtius ſententiæ vidit & expoſuit verbis num. 25. & 26. recitatis, quibus dubitationem ſuam abunde declaravit. Verumtamen ſcriptores hodierni Hiſtoriæ Occitaniæ tom. 1. pag. 666. etiamnum credunt Ægidium illum Cæſarii legatum alium non eſſe ab Ægidio, de quo diſputamus, eumdemque opinionem alii plerique aſſervunt, certe ut probabiliorem. Quapropter, tum illis aſſentiri nequeam, illam etiam ſententiam refutare conabor, priuſquam ætatem S. Ægidii ſtabilire aggrediar. Ignoſcet ſtudioſus lector, ſi forte hic videar prolixior: auctoritas eruditorum, quorum opinionem deſerere cogor, facit, ut paucis rem abſolvere non expediat.*

F

§. IV. Præmittuntur quædam de abbatia S. Ægidii; tum deciduntur controverſiæ mox propoſitæ.

Locus ex. poſitus, in quo conditum S. Ægidii monaſterium,

LOcus, *in quo conditum monaſterium, quod* S. Ægidio *aſſeremus, notus eſt ab oppido non ignobili, quod circa monaſterium paulatim exercvit, ſanctique Ægidii nomen hucuſque retinuit, dictum Latine* Fanum S. Ægidii, *Gallis* Saint Gilles. *Porro Fanum ſancti Ægidii in extremo fere Occitaniæ angulo ſitum eſt, uno tantum milliari a Rhodano, ubi ille in varia oſtia dividitur, ut paulo inferius in mare decurrat. Locus ante vocabatur* Vallis Flaviana, *quod nomen veroſimiliter accepit a regibus Viſigothis, quibus prænomen* Flavius *dia ſuit commune. Hinc monaſterium* S. Ægidii *nominabatur initio* S. Pe-

AUCT. J. S.

tri in Valle Flaviana, *deinde vero* S. Ægidii *similiter* in Valle Flaviano. *Teſtatur etiam Catellus in Hiſtoria Comitum Toloſanorum pag.* 5. *ſe vidiſſe antiqua abbatiæ Ægidianæ monumenta, in quibus ſilva dicti monaſterii vocatur* La ſelve Guteſco, *id eſt*, ſilva Gothica. *Idem ſcriptor exiſtimat, ibidem fuiſſe palatium Gothorum; idque ipſum cum multis aliis affirmant ſcriptores Aquitaniæ Occitaniæ tom.* 1. *pag.* 257., *qui exiſtimant palatium iſtud a regibus Gothis exſtructum, ut in vicina ſilva venationi commodius poſſent inſiſtere. Poſteriora hæc de palatio Gothorum utuntur auctoritate Godefridi Viterbienſis & Ottonis Friſingenſis, quorum verba adducunt. Hæc de loco ſufficiant. At nunc pauca juvabit attexere de varia monaſterii fortuna, ut hinc etiam diſputationi ſux affulgeat.*

quod exemptum fuit a jurisdictione epiſcopi, ſed non ſemper eodem modo.

35 *Monaſterium ſitum eſt in diœceſi Nemauſenſi, & ab initio a jurisdictione epiſcopali fuit exemptum, prout clare videbimus. Verumtamen epiſcopi Nemauſenſes variis vicibus jurisdictionem acceperunt in abbatiam, nimiumque ſubinde ſibi vindicarunt, ita ut ſæpius reprimi deberint per ſummos Pontifices. Inter inſtrumenta poſt tomum* 6. *Galliæ Chriſtianæ col.* 165. *legi poteſt diploma Ludovici Pii imperatoris, quo omne jus ſuum in cellam*, quæ dicitur Valliſ-Flaviana, quæ eſt in honore S. Petri principis Apoſtolorum conſtructa, *concedit Chriſtiano Nemauſenſi epiſcopo. Aliquid etiam conceſſum eſt Iſmardo Chriſtinus in epiſcopatum ſucceſſori per ipſum Nicolaum ſummum Pontificem, ut colligitur ex iis, quæ recitantur tom.* 6. *ſæpius laudatæ Hiſtoriæ Occitaniæ inter probationes col.* 10. *Enumerantur enim ibi aliquot epiſcopi Nemauſenſes interque eos*, Iſnardus, cui Nicolaus Papa conceſſit prædicta monaſteria, *id eſt*, abbatiam ſancti Ægidii & Tornacenſem, *quas mox ſcriptor nominaverat. Oria hinc controverſia inter Gilbertum epiſcopum Nemauſenſem & Leonem S. Ægidii abbatem coram ſummo Pontifice Joanne VIII.*, *qui anno* 878. *venerat in Galliam, & Arelate aliquo tempore ſubſiſtebat. Exhibita ſunt Pontifici monumenta abbatiæ, delecti ad litem judicandam epiſcopi virique nobiles complures, ac demum cauſa abbati eſt adjudicata, ut latius videri poteſt in Geſtis Joannis VIII.*, *quæ edidit Baluzius tom.* 7. *Miſcellaneorum pag.* 349., *quæque apud nos habentur in Collectione Mr. de Pontificibus, ex qua Papebrochius eadem dedit in Propylæo Maii part.* 1. *Conatus chronico-hiſtorici pag.* 140. *Non diu tamen hoc judicio acquievit epiſcopus. Hæc de cauſa Pontifex epiſtolam ſuam* 191. *ſcripſit* Roſtagno archiepiſcopo Arelatenſi, Sigibodo archiepiſcopo Narbonenſi & Roberto archiepiſcopo Aquenſi, *quos jubet ſerio monere epiſcopum Nemauſenſem, ut ſe in officio contineat, eumque excommunicare, ſi id facere recuſet. Epiſtola hæc impreſſa eſt apud Labbeum tom.* 9. *Conciliorum col.* 124. *Sic anno* 1074. *Gregorius VII. reprehendit Froterium II. Nemauſenſem epiſcopum, quod nimiam ſibi auctoritatem arrogaret in abbatiam S. Ægidii. Epiſtolam exhibet Labbeus tom.* 10. *col.* 55. *Multæ aliæ ejuſdem monaſterii viciſſitudines videri poſſunt in catalogo abbatum tom.* 6. *Galliæ Chriſtianæ, a col.* 480. *; illæ enim minus ſpectant ad præpoſitum noſtrum.*

36 *Hiſce expoſitis, ſubjungo rationes, quæ me dubitare non ſinunt, quin prædictum monaſterium ab ipſo ſancto Ægidio fuerit erectum, In Geſtis Joannis VIII. jam aſſignatis hæc primo leguntur:* Monaſterium enim S. Petri, in quo quieſcit corpus B. Ægidi in finibus Gothiæ in valle Floviano, quem vallem Flavius quondam rex B. Ægidio donavit, & S. Ægidius exinde dunotionem integriter Romanæ Eccleſiæ & domino Papæ Benedicto * fecerat, & ibi in veneratione principum Apoſtolorum Petri & Pauli monaſterium ædificaverat *&c. Deinde vetato conatu Gilberti epiſcopi ad juriſdictionem in monaſterium ſibi vindicandam, ſubjungit*: Sed dominus Joannes Papa, cum monumento * chartarum ejuſdem monaſterii requireret, privilegium, quod Romæ * venerabilis Papa Benedictus S. Ægidio corporaliter tradiderat, ei oblatum eſt, *illæc tam clara ſunt, ut nullam relinquant dubitationem, cum Sanctus non modo aſſeraturs monaſterium iſtud ſtruxiſſe, ſed etiam exemptionis privilegium corporaliter accepiſſe ab ipſo Pontifice. Imo ne quidem id negabat Gilbertus epiſcopus, ſed, ut ſequitur, voluit ſe defendere per illa, quæ impetraverat a Nicolao Papa & quodam Francorum rege, quorum præcepta protulit. Verum epiſcopi aliique judices*, ſub excommunicationis anathemate *juſſi recte judicare, monaſterium adjudicarunt Pontifici, contraque epiſcopum pronunciarunt.*

* *vox Benedicto hic omittitur apud Baluzium.*

* *Baluzius monumento, Romanus*

37 *Porro hæc Geſta Joannis VIII.* ab auctore veriſimiliter coævo deſcripta *ſunt, judice etiam Papebrochio: nec eſt, cur dubitemus de fide ipſius monumenti. Ad prædictum autem judicium reſpicit Joannes VIII. in epiſtola anno ſequenti ſcripta ad archiepiſcopos Arelatenſem, Narbonenſem & Aquenſem, quam ſupra aſſignavimus, eum aut*: Veracium relatione compertimus, Gilbertum Nemauſienſem venerabilem epiſcopum, quod quoddam monaſterium noſtrum, quod ſuper eumdem epiſcopum acquiſivimus (*judicio eum præcedentis jam relato*) ipſe Gilbertus temere invaſerit *&c. Præterea monaſterium prædictum non fuiſſe conſtitum poſt* S. Ægidii *tempora, rurſum clara teſtatur Gregorius VII. in epiſtola jam laudata ad Froterium II. epiſcopum Nemauſenſem, cui hæc ſcribit*: Audivimus ... te contra juſtitiam monaſterium ſancti Ægidii, quod idem glorioſus Confeſſor juri beati Petri tradidit, utque adeo effeciſſe injuriis *&c. Gregorio conſentit Urbanus II. in bulla anni* 1096., *qua confirmat ceſſionem Raymundi comitis Toloſani, qui abdicaverat* quidquid juſte ſive injuſte *in villa S. Ægidii obtinebat. Quippe Pontifex ibi ſubdit hæc verba*: Poſt hæc divinæ voluntatis diſpoſitione actum eſt, ut apud B. Ægidii monaſterium baſilicæ novæ aram omnipotenti Deo noſtris manibus dicaremus. Sanximus igitur & ſancimus, & ad poſterorum memoriam litteris conſignamus, ne quis ulterius archiepiſcopus aut epiſcopus adverſus eamdem eccleſiam audeat excommunicationis aut interdictionis proferre ſententiam, quatinus idem monaſterium, ex ipſius B. Ægidii traditione ſanctæ Romanæ Eccleſiæ juri proprio ſubditum, Romanæ ſemper libertatis gratia perfruatur. *Bullam totam invenies tom.* 6. *Spicilegii recuſi pag.* 630. *Idem affirmat Paſchalis II. in literis partim recitatis num.* 8., *ubi hæc leguntur*: Cui (*apoſtolicæ Sedi*) veſtrum Floviane vallis cœnobium ab eodem ſancto Ægidio in ſalarium datum agnoſcitur. *Hæc abunde ſtructuram monaſterii ſui S.*

ab ipſo Sancto ædificatum fuiſſe, & ſubjectum ſummo Pontifici

Ægidio

A Ægidio *offerunt*. *Itaque progredior ad ſecundam controverſiam, quod diſceptatur de rege, a quo locum acceperit Sanctus.*

Locum donavit Flavius Gothorum rex, non Carolus Martellus, qui forſan inſtaurationem tantummodo

38 *Acta teſtantur locum* S. Ægidio *donatum eſſe a Flavio Gothorum regr. Actis conſentiunt laudata modo Geſta Joannis VIII. his verbis:* Quam vallem Flavius quondam rex B. Ægidio donavit. *Flavius nomen erat Gothorum regum, non regum Francorum. Rem igitur Gothorum vallem donavit* Ægidio. *Neque ea de re dubitari nunc videntur eruditi; neque ulla mihi dubitatio oriri poteſt, cum Gothi in illa Occitaniæ parte dominati fuerint eo tempore, qua oſtendemus monaſterium fuiſſe ſtructum. Unum opponi poſſet in Gallia Chriſtiana tom. 6., col. 482., ubi primus poſt* S. Ægidium *abbas memoratur hunc in modum*: Atticus ediſſe octavo ſæculo, initio præfectos a Carolo Martello cœnobii fundatore, dicitur a Stephanotio noſtro, laudatoie codicem Ms. S. Ægidii, ſed recentiorem. *Reſpondeo a Carolo Martello inſtauratum ſortaſſe fuiſſe monaſterium, ideoque fundatorem vocari potuiſſe, etiamſi nec locum dederit condendo primum monaſterio, nec ſumptus tulerit. Hæc conjectura*

B *ſatis videtur probabilis, quia monaſterium* S. Ægidii *verſimiliter everſum eſt a Saracenis circa annum 720., dum illi totam occuparunt Septimaniam, locoque ſacra miſerandum in modum dejecerunt, prout referunt hodierni ſcriptores Hiſtoriæ Occitaniæ tom. 1. pag. 390. & ſequentibus. Certe in Actis refertur, Sanctum prædixiſſe, monaſterium ſuum brevi everſendum; nec video, cur id falſum credere debeamus. Andi antiquum Chronicon apud Andream du Cheſne tom. 3. pag. 349. de Saracenorum, qui* Wandali *vocantur, graſſationibus iſtius temporis in Gallia*: Quo tempore, *inquit*, deſtructæ eccleſiæ, ſubverſa monaſteria, captæ urbes, deſolatæ domus, diruta caſtra, ſtrages hominum innumeræ factæ, & multus ubique humani generis ſanguis effuſus eſt.

Flavius ille non fuit alii quis Viſigothorum regum ejus temporis quam Caſarii.

39 *Verum, quidquid ſit de inſtauratione monaſterii per Carolum, dubium nullum videtur, quin prima fundatio debeatur Flavio cuidam Gothorum regi, utcum Actis teſtantur Geſta Joannis VIII., quæ longe majorem hac in re fidem*

C *mereantur, quam recentior ille codex Ms. Reſtat igitur ut inquiramus, cui Gothorum regi ea fundatio probabilius attribui poſſit. Primo repudiandi ſunt omnes Viſigothorum reges, qui vixerunt circa tempora S. Caſarii, ſeu ante medium ſeculi VI., quos non alia de cauſa nominarunt aliqui, quam quod putarent* S. Ægidium *eo tempore vixiſſe. Prima ratio eos repudiandi eſt eorum hæreſis; Ariana enim ſectæ fuerunt addictiſſimi. Quis ergo credat monaſterium eorum liberalitate conditum Catholicis monachis? Quis, inquam, id exiſtimare poteſt, niſi omnino conſtringatur auctoritate irrefragabili? At nulla hic addocitur auctoritas, quæ id aſſerat; nulla ratio, quæ id perſuadeat. Altera ratio eſt prænomen* Flavius, *quod nulli ex dictis regibus conveni. Hac in re erraverunt eruditi plurimi, quia non advertierunt, a qua tempore nomen* Flavius *regibus Viſigothis commune ſit factum. Porro nomen* Flavii *primo aſſumptum a Reccaredo, qui regnavit circa finem ſeculi VI., recte obſervarunt ſcriptores Hiſtoriæ Occitaniæ tom. 1. pag. 643. poſt Adrianum Valeſium. Audiamus peſtiferem lib. 14. Rerum Francicarum pag. 351., ubi cum aliqua indignatione de Reccaredo hæc ſcribit*: Hic eſt Reccaredus, qui Hiſpanica vanitate & jactantia elatus, credo, ne Authacio Longobardorum regi cedere videretur, quem tunc lui, ut imperatorem Græci, Flavium appellabant, primus Gothorum (*imo Viſigothorum*) regum Flavii prænomen uſurpavit. AUCT. J. S.

nec Theodericus Oſtrogothorum rex in Italia.

40 *Hac ducti ratione ſcriptores Hiſtoriæ Occitaniæ Viſigothorum regibus ſubſtituunt Theodericum Oſtrogothorum in Italia regem, quem & Flavii nomine uſum probant pag. 643., & hunc ipſum fuiſſe Flavium dicunt pag. 666. Omnis autem eorum ratio eo nititur fundamento, quod credant* S. Ægidium *eumdem eſſe, quem anno* 514. *Romam miſit S. Ceſarius. Primo affirmant Theodoricum tenuiſſe regnum Viſigothorum ab anno* 508. *uſque ad annum* 526., *videlicet nomine Amalarici, cujus erat tutor, non nomine proprio*: Atqui, *inquiunt*, anno DXIV. Sanctus ille jam erat abbas, id eſt, pater monachorum ſecundum modum loquendi ſeculi VI.; monaſterium igitur fundatum eſſe debebat illo ipſo anno 514. *Deinde ex his ulterius inferunt nec ab Amalarico nec a Theudone fundari potuiſſe, qui non regnarunt, niſi poſt annum* 526. *Verum*

E *hinc nulla modo concludi poteſt, monaſterium* S. Ægidii *fundatum eſſe a Theoderico, niſi ante probetur,* S. Ægidium *revera eumdem eſſe cum illo Ægidio, qui anno* 514. *jam abbas erat. Nihil ergo probationis adfertur, niſi illud, quod maxime in quæſtione verſatur, quodque falſum eſſe mox probabimus. Nunc oſtendam Theodoricum aſſignare non poſſe. Audi primo pauca ex verbis Mabillonii citatis num.* 26.: Ad hæc, *inquit*, monaſterium iſtud multo poſt tempore conditum dici debet quam Ægidius diſceſſit... a Cæſario. *Illius quidem aſſerti rationes non allegat; ſed videt haud dubie vir eruditus monumenta omnia tantæ repugnare antiquitati, quam libenter alias monaſteria dedidiſſet, cum in eamdem propenderet opinionem, qua* S. Ægidius *cum Ægidio Cæſariano idem creditur. Deinde ſcriptores Galliæ Chriſtianæ tom. 6. a col.* 482. *texunt catalogum abbatum* S. Ægidii; *at nullum invenerunt Carolo Martello, ſeu ſeculo* VIII. *antiquiorem, excepto Sancto ipſo, de cujus ætate diſputatur. At vero id maxime mirandum foret de monaſterio tam celebri, ut oppida dederit originem, ſi iſtud ducentis annis Carolo Martello* F *veluſtius. Hoc argumentum, quod roboratur ſcriptorum omnium ſeculi VI. & VII. ſilentio, tanti quibuſdam viſum eſt ponderis, ut malurrint ſtructuram monaſterii abjudicare* S. Ægidio, *quam credere illud a tempore S. Caſarii eſſe conſtructum.*

aut ſtare oſtendunt

41 *Præterea monaſterium* S. Ægidii *conditum eſt circa tempora Pontificis ejuſdem Benedicti, cui & locum Sanctus ipſe obtulit, & a quo privilegium exemptionis impetravit. Teſtantur id Geſta Joannis VIII. jam laudata num.* 36. *his verbis:* Quam vallem Flavius quondam rex B. Ægidio donavit, & S. Ægidius exinde donationem integriter Romanæ Eccleſiæ & domino Papæ Benedicto fecerat, & ibi in veneratione principum Apoſtolorum Petri & Pauli monaſterium ædificaverat. *Rurſum inferius:* Sed dominus Joannes Papa, cum monumenta chartarum ejuſdem monaſterii requireret, privilegium, quod Romæ venerabilis Papa Benedictus S. Ægidio corporaliter tradiderat, ei oblatum eſt. *Hæc opinionem ex Theoderico proſus evertunt,*

AUCT. J. S. tunt, cum Benedictus I. pontificatum adeptus non ſit ante annum 573., aut 574., ut vult Pagius. Nullo igitur modo credi poteſt, monaſterium S. Ægidii conditum fuiſſe a Theodorico ante annum 514. Demum, etſiamſi tam firma non haberemus argumenta ſtructi ſerius monaſterii, ne ſic quidem res de Theodorico eſſet veriſimilis. Quippe & ipſe Arianus fuit & Ægidium unquam viderat, cum non fuerit in Gallia. Ad hæc, perpetua bella geſſit cum Francis in Provincia atque Septimania, quam proprio nomine ne quidem poſſedit. Fatentur hæc omnia laudati ſcriptores Hiſtoriæ Occitaniæ, contra quos hic diſſerimus. Quis igitur credat regem Arianum tam liberalem fuiſſe in Eremitam Catholicum, quem unquam viderat, ut ex aliena poſſeſſione locum ei concederet condendo monaſterio, idque in provincia, quæ continuis bellorum tumultibus perſtrepebat?

42 Ex hiſce concludo Flavium illum quærendum non eſſe ſeculo VI., cum reges Viſigothi illud nomen ſumpſerint poſt tempora Benedicti Papæ I. adeoque Flovius ille victoriæ circa tempora Benedicti II., quem alii anno 683. Pontificem creatum volunt, alii vero anno 684. aut etiam 685. Erat tunc nomen Flavii longo uſu confirmatum, atque uſitatum a multis regibus, qui Septimaniam poſſederant ſerie non interrupta, ita ut vallis Flaviana vocaretur ab illis nomen traxiſſe, idemque ſignificare, quod vallis regia, ſeu vallis regum Gothorum. Porro tempore Benedicti II. Gothorum regnum in Hiſpania, illaque Galliæ parte, de qua agitur, obtinebat Flavius Ervigius ab anno 680., quo Flavius Wamba regnum abdicaverat. Hinc dubitari poteſt utor ex his duobus fuerit monaſterii fundator. Ex Geſtis enim Joannis VIII. ſolum conſtat, locum Benedicto oblatum ab ipſo Ægidio; ſed ex illis certo colligi nequit, quot annis ante illam oblationem monaſterium fuerit ædificatum; imo ne quidem ex illis clare patet, ædificationem præceſſerit loci oblationem, an hæc illam. Si vero Acta S. Ægidii conſideremus, prius ædificatum eſt monaſterium, & aliquot annis ſerius Remino Pontifici oblatum. Verum in Actis illis omnia ſunt confuſa, adeoque ex illis vix determinari non poteſt.

Flavius ille victor non fuiſſe Viſigothorum rex Wamba vel Ervigius.

B

43 Occurrunt tamen rationes probabiles, ex quibus conjicere poſſumus, Wambanum potius quam Ervigium Ægidio locum donaſſe. Prima conſtat, Wambanum ut virum religioſo beneficum fuiſſe & pietate præſtantem, atque monaſteria ab ipſo fundata: quæ omnia minus nota ſunt de Ervigio. Secundo, ſi Actis credimus, Flavius ipſe invenit S. Ægidium, idque veriſimile eſt ab exiſtimatione in ipſum liberalitate. Scimus autem Wambanum anno 673, ut plerique tradunt, Nemauſi fuiſſe, ubi rebellantem regnumque nomen uſurpantem ſubjecit Paulum. Ad eum etiam Ervigius, aliique in Septimania fuerit, ignoratur. Præterea veroſimile eſt, non impetratum ab Ægidio privilegium exemptionis, niſi poſtquam monaſterium & rectis legibus & monachorum numero jam floreret. At privilegium iſtud obtinuit a Benedicto circa annum 684. Credibile igitur eſt, ſtrictiorem monaſterii in regnum Wambani incidiſſe, & accedente fere præceſſiſſe eum Sancti Romam, præſertim cum eo tunc loco fuerit Wambanus, ubi Ægidium noſſe potuit, locumque condendo monaſterio donare. Probabilius igitur exiſtimo Wambanum fuiſſe Flavium illum, eumque contigiſſe anno 673. occaſione modo dicta.

Ex eo de Wamba ſic magis veroſimilia.

C

Ceterum de bello Wambæ in Septimania acto D ſcriptores Hiſtoriæ Hiſpaniæ, & nuperrimi ſcriptores Hiſtoriæ Occitanicæ ad annum 673., & nos infra clarius aſſignabimus occaſionem, qua tempore iſtius belli Ægidium invenire potuerit Wambanus.

44 Progredimur tandem ad controverſiam poſtremo loco propoſitam de Ægidio illo abbate, quem S. Cæſarius anno 514. miſit Romam. Ex dictis de condita S. Ægidii monaſteria nec ipſum Sanctum, & de Flavio Gothorum rege, qui locum donavit circa annos 673. vel 680., clariſſime ſequitur, illum abbatem S. Cæſarii legatum nihil habere commune cum S. Ægidio. Idem manifeſtum fiet ex ætate S. Ægidii mox ſtabilienda. Hoc igitur loco ſolum paucis oſtendam, ne quidem per ſe credibile eſſe S. Ægidium a S. Cæſario Romam legatum. Primo S. Ægidius, ut paſſim creditur, Græcus erat natione & ſolitudinis amans, nec niſi biennio Arelate manſiſſe dicitur, eo ut nec ſermonis Latini peritus eſſe potuerit, nec ſatis noſſe jura eccleſiæ Arelatenſis. Dum abbas factus erat, pertinebat ad diœceſim Nemauſenſem, non ad Arelatenſem. Credibile ergo non eſt, S. Cæſarium ad legationem illam Romanam, qua defendere apud Pontificem E ſatagebat jura eccleſiæ ſuæ, electurum fuiſſe ſanctum noſtrum Abbatem, tum ob imperitiam ſermonis Romæ uſitati, tum ob ignorantiam privilegiorum, quæ erant defendenda, tum etiam quia alienæ erat diœceſis. Atque eædem rationes junctæ cum amore ſolitudinis & cura novelli monaſterii determiſſent Sanctum ab ejuſmodi munere ſuſcipiendo. Hiſce poſitis fundamentis, præcipuam controverſiam de ætate S. Ægidii elucidare conabimur.

V. Ægidius aliter eſt ab Ægidio abbate, quem Romam miſit S. Cæſarius.

§. V. Inquiritur, quo tempore floruerit Sanctus, & qualiſcumque vitæ ejus chronologia texitur.

QUamquam ea jam nunc adduximus argumenta, quæ abunde oſtendunt ætatem S. Ægidii referri non poſſe ad S. Cæſarium, eccleſiarum ſeculo VI. Arelatenſem epiſcopum, adeoque minus neceſſarium videri poſſet ea de re ulterius diſputare, tamen quia ſcriptores plurimi itaque graviſſimi in eam abierunt ſententiam, alii rurſus argumentis in ætatem S. Ægidii hic enquiram, quo fiet, ut & priora hic confirmentur, & hæc viciſſim ex prioribus robur accipiant. Imprimis ſcriptores ævi medii, qui meminerunt de S. Ægidio, Sanctum hunc retulerunt ad ſeculum VIII., quo eum innotuiſſe ſcribunt in Gallia; illique, qui inter laudatos ſcriptores accuratiores ſunt & antiquiores, circa initium principatus Caroli Martelli, ſeu annum 715., Ægidium commemorant. Verba eorum accipe.

Scriptores medii ævi errorem S. Ægidii primo refingunt ad Carolum Martellum.

F

46 In Chronico S. Dionyſii, quod ſcriptum antiquo Francorum idiomate, ſicque nuper editum a Martino Bouquet tom. 3. Rerum Gallicarum ſcriptorum, inter incidentia tempore Pipini Heriſtalli, qui Carolum Martellum præceſſit, hæc leguntur pag. 308.: Hoc tempore ſanctus Ægidius venit ex partibus Græciæ in terram Gothiæ, quæ nunc appellatur Provincia: ibi vixit, ac bonorum operum fructus edidit, ut in Vita ipſius habetur. Sigebertus Gemblacenſis in Chronico ad annum 715. de eodem hæc ſcribit:

ſeu poſt initium ſeculi 8.

S. Ægi-

A S. Ægidius veniens e Græcia, ſanctitate claret in Provincia. *Breve Chronicon Elnonenſe apud Maceratum t. 3. Anecdotorum col. 1392. ad annum 714. ſic habet*: S. Ægidius veniens e Græcia, claret in Provincia. *Idem tempus aſſignat Vincentius Biſlovacenſis in Speculo Hiſtoriali lib. 23. cap. 139. dum Anaſtaſium imperatorem creatum dicit anno 715. (quod alii rectius anno 713. factum volunt) & adjungit*: Hujus anno 1. ſanctus Ægidius e Græcia, ſanctitate claruit in Provincia. *Hiſce fere conſentit Joannes Iperius in Chronico S. Bertini apud laudatum non Martenium tom. 3. Anecdotorum col. 479. eumdem Sanctum referens ad initium principatus Caroli Martelli, atque eum memorans his verbis*: Sanctus quoque Ægidius de Græcia venit in Provinciam.

aliqui nonnulli aliquot citius aut juniores nonnemo quidam alterum Ægidium memorat ſub Caroli Magno,

47 *Auctor anonymus Chronici Turonenſis apud eumdem Martenium t. 5. Collectionis ampliſſimæ col. 948. ad regnum Pipini tranſtulit Sanctum noſtrum, eumque uno anno poſt relatam Pipini coronationem ſic breviter memorat*: Sanctus Ægidius claret in Provincia. *Contra S. Antoninus Hiſtoriarum part. 2. tit. 13. cap. 6. §. 33. eumdem certum floruiſſe putat his verbis*: Claruit autem (S. Ægidius) circa annos Domini DCC. *Wernerus Rolevvink in Faſciculo temporum apud Piſtorium tom. 2. fol. 62. Ægidium collocat inter annum 704. & 714. atque ipſum laudat his verbis*: Ægidius abbas ſanctiſſimus clarus habetur, qui ex Græcia in Galliam venit. *Anonymus in Compilatione chronologica apud eumdem Piſtorium tom. 1. pag. 727. Sanctum refert ad pontificatum Gregorii II. qui illum adeptus eſt anno 714. aut 715. ut vult Pagius. Verba ejus accipe*: Tunc temporis ſub hoc Gregorio Papa (II.) beatus Ægidius abbas claruit. *Idem auctor alium Ægidium, ſeu verum ſeu fictitium, commemorat ſub Carolo Magno, quem Caroli confeſſarium facit ac mortuum ſtatim anno 815. factum aliquod de eo referens, quod in Actis de Sancto noſtro narratur. Audi ipſa ejus verba*: Sanctus Ægidius abbas, confeſſor Caroli, migravit ad Chriſtum. Huic ſancto Ægidio Deus revelavit occultum quoddam peccatum, quod Carolus erubuit confiteri: quo ſibi manifeſtato, mox Carolus confeſſus pœnitum digne de illo enormi exceſſu. *Veroſimiliter compilator ille duos ex uno finxit Ægidios, ambos abbates & ſanctos, quod inveniret*

B

C *illum ab aliis commemorari ſub Carolo Martello, ab aliis ſub Carolo Magno.*

ſub quo Sanctum noſtrum vixiſſe putarunt alii, quorum opinionem refutat e

48 *Auctor magni Chronici Belgici apud Piſtorium tom. 3. pag. 43. Sanctum noſtrum etiam referendum putavit ad Caroli Magni tempora. Sunt & alii, qui idem ſcripſerunt. Quapropter hunc errorem paucis refutabo. Nec Flavius Gothorum rex, qui locum dederat Ægidio; nec Benedictus Papa, cui monaſterium obtulit Ægidius, compoſui poſſunt cum Carolo Magno. Quippe Gothi tempore Caroli Martelli Septimania expulſi ſunt per Saracenos, nec illius dominium deinceps ſunt adepti: nec ullus circa tempora Caroli Magni reperitur Benedictus Papa ante annum 855. quo electus eſt Benedictus III. id eſt, annis 41. poſt mortem Caroli Magni. Deinde Ludovicus Pius in diplomate anni 814. jam aſſignato num. 35. quo Chriſtiano Nemauſenſi epiſcopo monaſterium S. Petri in valle Flaviana concedit, declarat quod non modo Carolus, ſed etiam prædeceſſores ejus reges illud monaſterium ob amorem Dei tranquillitatemque fratrum temper ſub plenitſima tuitione & immunitatis defenſione habuiſſent. Steterat igitur monaſterium, ſeu cellula, ut ibi vocatur, ſub anteceſſoribus Caroli Magni, Pipino nimirum & Carolo Martello. Demum in Conſtituto Ludovici Pii de monaſteriis Galliæ, quod Labbeus edidit tom. 7. Conciliorum, col. 1514. monaſterium iſtud primum ponitur inter monaſteria* Septimaniæ, *& vocatur* monaſterium ſancti Ægidii in valle Flaviana. *Ex quo colligitur monaſterium jam tunc ſatis vetuſtum fuiſſe, quia initio* S. Petri nomen geſſerat, *& jam aliud nomen a ſancto ſuo Conditore acceperat, & inter varia primo loco nominabatur. Itaque certum eſt*, S. Ægidium floruiſſe ante tempora Caroli Magni.

Primus ratio, qua probatur Sanctum viviſſe ſub Carolo Martello,

49 *Verum ea hoc errore paucorum, qui nullius fere ſunt nominis, non recte quiſquam concluderet, exigui etiam momenti eſſe auctoritatem illorum, qui ætatem S. Ægidii retulerunt ad principatum Caroli Martelli. Etenim hi non modo plures ſunt numero, verum & eorum aliqui meliores ſunt notæ, ita ut conglobata eorum auctoritas nec contemnenda videatur, nec deſerenda ſine gravi ratione. Fateor quidem ſingulos frequenter ad annos aliquot aberraſſe a vera chronologia. At nequaquam credibile eſt, omnes illos adeo fuiſſe deceptos, ut Abbatem celeberrimum ducentis annis juniorem finxerint, quam re vera fuerit; præſertim cum nemo illis ſeratur contradixiſſe eo tempore, quo S. Ægidii monaſterio ideoneæ non deſinſſe videntur monumenta, ex quibus ætas Sancti ipſiuſque abbatiæ oſtendi potuiſſet, majorque probari, ſi revera illorum vetuſtas fuiſſet major. Horum igitur ſcriptorum auctoritas longe præferenda eſſet Actis S. Ægidii, etiamſi Acta favorent opinioni contractæ. Verum Acta non magis favent adverſariis, dum introducunt S. Cæſarium, quam nobis, dum nominant Carolum regem. Prima ergo ratio ſtatuendi S. Ægidium circa principatum Caroli Martelli eſt ſcriptorum laudatorum auctoritas.*

E

altera, qua oſtenditur non viviſſe cum S. Cæſario;

50 *Altera ratio, quæ neotericorum opinionem mihi ab initio ſuſpectam reddidit, eſt altiſſimum ſilentium ſcriptorum omnium ſeculi* VI. *&* VII. *tam de S. Ægidio, quam de celeberrimo ejus monaſterio. Conſtat enim ſanctum Abbatem multis poſt obitum fulſiſſe miraculis. Conſtat eccleſiam ipſius tam frequentibus ſanctarumſſe peregrinationibus, ut locus ante deſertus tandem in oppidum excreverit. Verumtamen neque S. Gregorius Turonenſis, qui vix ullum Sanctum ſuo tempore in Gallia miraculis celebrem reliquit inditum, neque ullus alius ſeculi* VI. *aut* VII. *ſcriptor de S. Ægidio vel verbum commemoravit. Deinde nullum ex conciliis, principum diplomatis, epiſcoporum aut Pontificum litteris, aliiſve quibuslibet monumentis, adduci poteſt verbum, quo vel mentio fiat de monaſterio S. Ægidii, vel probari poſſit illud extitiſſe ante ſeculum* VII. *ad finem decurrens. Demum auctores Galliæ Chriſtianæ, ut jam monuimus, omni ſua diligentia nullum invenerunt abbatem iſtius monaſterii ſeculo* VIII. *antiquiorem, excepto ſancto Ægidio. Unde hoc omnium ſcriptorum & monumentorum de S. Ægidio ſilentium, niſi quia commemorari non potuit, antequam viveret?*

F

alia ratiocinia, quibus prædicta firmantur,

51 *Hiſce rationibus ſi addamus ea, quæ ante probavimus, non video ullum ſupereſſe dubium, quin ætas S. Ægidii longe amovenda ſit ab ætate S. Cæſarii, & retrahenda ad finem ſeculi* VII. *& initium* VIII. *Primo enim Geſtis Joannis VIII. oſtendimus, ab ipſo S. Ægidio monaſterium*

ſtru-

Digitized by Google

AUCT. J. S. *ſtructum in valle Flaviana, idque edificatum in loco per Flaviam regem donato, ac nomum Benedicto Papæ oblatam ab ipſa Sancto, deductuſque aliorum Pontificum litteras, quibus illa monaſterii oblatio, & exemptio a Pontifice obtenta per S. Ægidium ſolide confirmaatur. Itaque ſatis certam videtur, monaſterium ſtructum, adeoque vixiſſe S. Ægidium, tempore cujuſdam Flavii regnantis in Septimania & Benedicti Papæ. Oſtendimus ſecundo nullum reguaſſe in Septimania Flavium tempore cujuſdam Benedicti Pontificis, aut pluribus etiam annis ante Benedicti pontificatum, niſi circa & ante pontificatum Benedicti II. quo tempore ibidem regnarunt Flavius Wamba & Flavius Erviginus, ambo Catholici, ambo in eccleſiaſticos & monachos ſatis benigni. Hinc ergo concludere licuit, monaſterii conſtructionem veroſimiliter accidiſſe inter annum 672. quo Wamba regnare cœpit, & poſtificatum Benedicti II. quem obtinuit circa annum 684. Hæc epocha vitæ S. Ægidii aulla videtur certior; atque hanc ſatis coactiabimus cum ſcriptoribus ſupra allegatis, qui eum principata Caroli Martelli vitam*

B *Ægidii conectunt, aut eam tantæ ſeculi VIII. Accipe igitur qualemcumque vitæ Ægidianæ chronologiam ex fundamentis jam poſitis: exactam enim dare nequimus, cum nec de anno Sancti emortuali conſtet, nec de numero annorum totius vitæ, licet dubium non videatur, quia ad grandævam ætatem perveaerit.*

Chronologiæ qualiſcunque

52 *Conjiciamus Ægidium mundo datum in Græcia circa annum 640. mare tranſmiſiſſe, dum annos circiter viginti & quinque agebat, ac venisſe in Provinciam circa annum 665. aut 666. Arelate aliſque locis degiſſe fere biennio, indeque cum Veredemio eremita vixiſſe in ſolitudine prope Gardonem fluvium uſque ad annum 670. vel 671. Adverſi tam locum magis ſolitarium, ibique vixerit uſque ad annum 673. quo inveniri a Wamba rege potuit menſe Auguſto, dum ille, capta Magalona, præmiſſaque parte agminis ſui ad obſidendum Nemauſum, cum reliqua exercitus parte inter Magalonam & Nemauſum ſubſiſtebat, forſitan circa locum, in quo Sanctus inveniat; vel etiam menſe Septembri, poſtquam Nemauſum interceperat. Quippe Wamba, ubi Magalonam ceperat, Nemauſum partem exercitus miſit, & cum alia parte ipſe de-*

C *inde eſt ſecutus, ut docet Rodericus Toletanus in Hiſtoria expeditionis Wambæ, quam Andreas du Cheſne edidit tom. 1. Scriptorum Hiſtoriæ Francorum a pag. 821. Quin imo ſuſpicio eſſe poteſt, ipſum eſſe Ægidium noſtrum, cui tunc viſionem quamdam oblatam refert Rodericus pag. 829. hiſce verbis: Ubi divina protectio evidentis ſigni oſtenſione monſtrata eſt. Vitum eſt enim, ut fertur, cuidam externæ gentis homini angelorum excubiis protectus religioſi principis (Wambæ) exercitus eſſe, angeloique ipſos ſuper caſtra ipſius exercitus volitatione protectionis ſuæ ſigna portendere. Hæc, inquam, viſio optime intelligi poteſt de S. Ægidio, qui & externæ gentis erat, & eo tempore faiſſe videtur prope locum, quem tranſibat Wambæ exercitus. Attamen ex hujuſmodi conjectura nihil tuto aſſeri poteſt.*

vita S. Ægidii

53 *Verum, quidquid ſit de hac viſione, probabile videtur, inveatum ea occaſione Ægidium, cum Acta inventum doceant, Actiſque ea in re nullus contradicat. Hinc monaſterii ſtructuram cœptam ſtatimmi anno 673. vel 674. Monaſterium vero legibus recte inſtitutum, paulatimque numero monachorum impletum, Benedicto II. oblatum credimus circa ann. 684. Eodem tempore privilegium exemptionis pro monaſterio ſuo impetravit; & donaſſe ei Pontifex dicitur duo oſtia vy preſſina, ex quibus valvæ eccleſiæ ſunt compoſitæ. Rexit deinde, auxitque haud dubie monaſterium ſanctus Abbas, ejuſque deſtructionem prædixit, ſi Actis credimus. Deſtructam illud per Saracenos ſuſpicamur circa annum 720. Sanctumque ad ea uſque tempora vitam prodaxiſſe, ita ut veroſimiliter decrepitæ ætatis fuerit, & tunc octoginta circiter annos numeraverit, ſi natus eſt circa annum 640. uti antea ex conjectura diximus, cui extenſionem tamen additam volumus tantam, ut non remamus decennium adjicere, ſi id cuipiam magis appareat veriſimile.*

D

54 *Porro circa idem tempus a Carolo Martello Aurelianum vocatum putamus Sanctum noſtrum. Certe Carolus poſt victam tertia vice Chilperienum, Neuſtriæ & Burgundiæ regem, venit Aurelianam anno 719. ut videre eſt apud Pagium ad eumdem annum numer. 10. atque apud alios ſcriptores. Eodem etiam anno 719. Zama Saracenorum in Hiſpania gubernator ingreſſus eſt Septimaniam cum ingenti exercitu, illamque*

E *partim illo, partim ſequenti anno ſubjugavit; quemadmodum narrant ſcriptores Hiſtoriæ Occitanicæ tom. 1. pagina 390. Hinc veriſimile eſt S. Ægidium cum monachis ſuis, vel anno 719. vel 720. metu Saracenorum fugiſſe in Galliam Francis ſubjectam, eaque occaſione vocatum eſſe Aurelianam a Carolo, ad quem fama ſanctitatis ejus furtim perlata. Fuga illa S. Ægidii veriſimilis eſt non modo a crudelitate Saracenorum, ſed etiam ab exemplo monachorum S. Baudelii, qui cum abbate ſuo S. Remulo iſtis temporibus Nemauſo fugerunt in Burgundiam, uti mox laudati ſcriptores referunt pagina 393. Porro, ſi Actis fidem habemus, ſanctus Abbas poſt congreſſum cum Carolo ad abbatiam ſuam eſt regreſſus. Iſtud revera contingere potuit anno 721. aut 722. quando Saraceni, ingenti prope Toloſam clade affecti ab Eudone Aquitaniæ duce, magnam Septimaniæ partem rurſus amiſerant: Quod ſi res ita ſe habeat, obiit veroſimiliter S. Ægidius ante ſecundam Saracenorum irruptionem, qua anno 725. totam occuparunt Septimaniam. Quidquid*

F *ſit, non eſt veriſimile Sanctum multis annis vixiſſe poſt congreſſum cum Carolo, ideo mortem ejus ex conjectura ſignavi inter annum 720. & 725.*

55 *Nunc paucis lectorem monendum ceaſeo, quanam ea diſputatio certiora videatur, quæ vere minus certa. Primo dubitandum nec patem, quin S. Ægidius vixerit diu poſt S. Cæſarium Arelatenſem, hoc ſeculum VI. Secundo ſatis me oſtendiſſe exiſtimo ex monumentis non ſuſpectis, monaſterium S. Ægidii ab ipſo Sancto fundatum, idque factum ex liberalitate Flavii cujuſdam Gothorum regis ante aut circa pontificatum Benedicti II. ſeu annum 684. Tertio vitam Sancti produximus uſque ad principatum Caroli Martelli ob auctoritatem ſcriptorum, a quibus recedendum non eſt ſine gravi ratione, quæ hic ad repudiandam illorum auctoritatem non occurrit. Quarto certis argumentis probavimus Sanctum vixiſſe, ejuſque monaſterium conſtructum ante tempora Caroli Magni.*

56 *Reliqua omnia, quæ ordini chronologico inſerui, partim ut explicarem quædam in Actis aſſerta, oſtenderemque ea non eſſe improbabilia; partim ut certiora elucidarentur per conjecturas*

probe.

ſi quæ alia vere certa ſatis apparent vita,

alia ex conjecturis ſunt addita

A *probabilis, minus certa ipſa exiſtimo, & nequaquam pro certis haberi cupio. Talia ſunt, acceſſus S. Ægidii ad Carolum Martellum, prædictio ejuſdem de evertendo monaſterio ſuo, ipſaque monaſterii deſtructio & inſtauratio. Conjecturæ etiam tantum ſunt, quas attulimus de Wambano monaſterii fundatore potius quam Ervigio, & de anno 673. aut ſequente. Quippe conſtructio monaſterii aliis etiam annis contingere potuit ex occaſione nobis ignota, & locus etiam donari potuit ab Ervigio, quin & ab alio rege ante Wambanum. Æque incertus eſt annus Sancti natalis & emortualis, poſituſque ex mera conjectura, cum Sanctus adhuc diu poſt annum 720. ſupereſſe potuerit, & nonagenarius vel centenarius mori. Hæc ut certa ſeparentur ab incertis.*

auctiones ſcriptorum aevi allegati cum aliis monumentis.

57 *Demum reſpondeo ad illud, quod ſolum objici poſſe video. Dicat aliquis, Sigebertum, auctorem Chronicorum S. Dionyſii & Elnonenſis, aliosque laudatos a me ſcriptores, ita ætatem S.* Ægidii *referre ad tempora Caroli Martelli, aut ſeculum* VIII. *inchoatum, ut videantur dicere, eum iſto tempore ex Græcia veniſſe in Provinciam, ita ut ſcriptores iſti adverſentur dictis noſtris de condito S. Ægidii monaſterio circa pu-*
B *rificatum Benedicti II. ſeu ante annum 684. Fatear lubens eam illorum ſcriptorum videri ſententiam, certe primo intuitu. Verum graviter obſtat auctoritas, qua fit, ut eis aſſentiri non poſſimus, ſi ita omnino ſentirent; & illorum dicta haud difficulter alio ſenſu exponi poſſunt. Etenim primum, quod aſſerunt, eſt, quod S.* Ægidius *venerit ex Gracia: alterum, quod circa annum 715. ſanctitate claruerit in Provincia. Nequaquam, opinor, voluerunt referre, quo anno in Provinciam appulerit Sanctus, cum id verſimiliter ignoraverint. Sed tantum indicarunt annum ſeu tempus, quo eum vixiſſe in Provincia invenerunt & ſanctitate claruiſſe. Videtur* S. Ægidius *ſcriptoribus iſtis maxime innotuiſſe per acceſſum ad Carolum Martellum, hujuſve favorem in Sanctum ipſum aut ejus monaſterium. Hæc autem eſſe potuit ratio, cur* Ægidium *ad ejus potiſſimum tempora retulerint.*

C §. VI. Examinantur aliqua de Sancto aſſerta partim in Vita, partim ab aliis ſcriptoribus.

Cæſarium II. Arelatenſem epiſcopum non admittimus;

EX *illis, quæ diſputavimus, dubitare quis poterit, utrum non fuerit ſecundus aliquis* Cæſarius *Arelatenſis, apud quem* S. Ægidius *brevius manſerit, ſicuti in Actis dicitur. Sic enim nullus in Vita* S. Ægidii *oſtendi poſſet anachroniſmus. Fuit hæc non paucorum olim opinio, uti antea inſinuavimus. Andreas Sauſſayus in Appendice Martyrologii ſui pag.* 1220. *noa modo ſecundum aſſerit Cæſarium, ſed amplius quoque ei tenuit elogium, in quo ex monacho Lerinenſi & diſcipulo S. Porcharii martyris Felicis epiſcopo, qui ſedit circa annum 679. in ſedem Arelatenſem ſucceſſiſſe dicit, & de* S. Ægidii *adventu ad ipſum ſic loquitur:* Sanctum Ægidium ad ſe e Græcia venientem paterno affectu excepit, ſollicite eruditi, monaſticiſque diſciplinis egregie informatum, ad perfectiſſimæ vitæ faſtigium evexit. *Verum tam præcedentia, quam ea, quæ adhuc de ſcriptis humilibus, a S. Cæſario, qui vixit ſeculo* VI. *& diſcipulus fuit Porcharii L. abbatis Lerinenſis, tranſlata ſunt ad ſecundum Cæſarium; quæque de* S. Ægidii *exceptione dicuntur, ex hujus Actis ſunt adjuncta. Quapropter, cum nulla uſpiam in idoneis monumentis, nec in catalogis epiſcoporum Arelatenſium, ſecundi Cæſarii fiat mentio; hunc prorſus fictitium exiſtimamus.*

D AUGT. J. S.

Non aſſentitur ſit a multis, ſed eruditorum ex errore factum, ut S. Cæſarius Actis inſeraretur.

59 *Seta quidem Vincentium Bellovacenſem, Petrum de Natalibus, Jacobum de Voragine, Joannem Trithemium, aliosque ejuſdem notæ ſcriptores cum* S. Ægidio, *quem circa initium ſeculi* VIII. *floruiſſe nobiſcum dicunt, connexuiſſe S. Cæſarium Arelatenſem epiſcopum. At illi haud dubie ex Actis* S. Ægidii, *aut ex aliis, qui Acta deſcripſerant, in eum errorem deducti ſunt, ita ut illorum auctoritas, quæ exigui in rebus antiquis momenti eſt, hic ſufficere non poſſit ad ſecundum aliquem Cæſarium admittendum. Neceſſe igitur eſt repudiare illa omnia, quæ de geſtis* Ægidii *cum Cæſario leguntur in Actis, cum contraria ſint iis, quæ non tantum ex melioribus monumentis de* Ægidio *probavimus, ſed in ipſis quoque Actis legimur. Porro credibile eſt biographum, qui ſine ſufficienti ſcientia & nulla fere criſi hæc Acta collegiſſe, atque omnia arripuiſſe videtur, quæ undique ſe offerebant, incidiſſe in Ægidium illum abbatem, qui revera cum S. Cæſario vixit, & quædam illius geſta Sancto noſtro ex errore attribuiſſe. Norunt eruditi, quam facile contingat, ut bonæ ſcientiæ chronologicæ imperitus perſonas ejuſdem nominis confundat, ſicque omnia miſcetat.*

E

An Veredemus in diſtinctos memoratos diſtinctus ſit ab alio ejuſdem nominis?

60 *Dubitari poteſt ſecundo, quis ſit ille* Veredemus *aut* Veredemius *eremita, qui cum* S. Ægidio *vixiſſe dicitur in loco deſerto prope Wardonem flumen. Nam aliqui duos facinnt Veredemos, alterum ex eremita epiſcopum Avenionenſem, alterum eremitam in agro Ucetienſi. Alii voluit unum eumdemque eſſe, qui prius in agro Ucetienſi eremita vixerit, ac deinde ad cathedram Avenionenſem fuerit promotus. Benedictus Gonnus in Vitis Patrum Occidentis lib.* 3. *a pag.* 160. *dedit Vitam S. Veredemi Avenionenſis epiſcopi, quam ſe accepiſſe ait* partim ex antiquis monumentis eccleſiæ Avenionenſis, partim etiam ex Raulino Cluniacenſi viro doctiſſimo & erudito. *In illa Vita* S. Ægidium *ſocium fuiſſe Veredemi poſtea epiſcopi, quem ait floruiſſe circa annum* 700. *videlicet in epiſcopatu. Idem ſcriptor in notis ad hanc Vitam obſervat, ſanctum aliquem Veredemum eremitam coli in eccleſia Ucetienſi, eumque putat alium a S. Veredemo epiſcopo. Colnitus in Annalibus Francorum ad annum* 531. *numer.* XI. *pro diſtinctione duorum Veredemorum vehementer pugnat, ac* S. Ægidii *in ſolitudine ſocium fuiſſe exiſtimat illum, quem colit eccleſia Ucetienſis. Ratio illius præcipua eſt, quod putaverit* S. Ægidium *vixiſſe cum S. Cæſario Arelatenſi, ideoque duobus ſeculis vetuſtiorem eſſe S. Veredemo epiſcopo. At illa opinio jam refutata eſt, atque adeo præcipua ratio Colnitii prorſus concidit.*

F

rationes pro duobus Veredemis allatæ

61 *In Opere noſtro breviter actum eſt de Veredemo epiſcopo ad* XVII. *Junii, qua colitur Avenione. Relinquitur ibi controverſia indeciſa, ita tamen ut videretur propendere Henſchenius in relatam Colnitii ſententiam. Illa magis expoſita eſt ad* XXIII. *Auguſti, qua Ucetiæ colitur Veredemus eremita, quem a Veredemo epiſcopo probabilius diſtinctum putavit Pinius noſter, Colnitii opinionem ſubtimide ſecutus. Verum, uti*

AUCT. J. S. *ne tunc quidem diſtinctio duorum ſatis videbatur certa, ita nunc multo magis mihi appareat incerta, quin & minus probabilis, poſtquam diligentiore inveſtigatione ætatis S. Ægidii practicua dictæ diſtinctionis ratio ſubverſa eſt. Cum tamen pro illa diſtinctione alias etiam rationes attulerit laudatus Gononus, aliquot ex ipſo, illas paucis diſcutiamus: Porro, inquit Gononus*, in Breviario eccleſiæ Uzetenſis agitur de quodam Veredemio eremita omnino ab iſto (*epiſcopo Avenionenſi*) diverſo. Patet ex hoc, quod vitam ſolitariam apud Uzetenſem pagum duxerit, quod officium ſit de eo de communi Confeſſoris non pontificis, quod feſtum S. Veredemi epiſcopi Avenion. in dicta eccleſia XVII. Junii agatur, iſtius vero XXI. menſis Auguſti, quod eccleſia Uzetenſis corpus iſtius ſancti Veredemii habere dicatur... Profecto hæ rationes duos minime eſſe convincunt. *Ita ille ratiocinatur, nec aliæ rationes addiderunt alii, niſi unam, quam refutatam diximus.*

præſumptiones ſunt, 62 *Nunc breviter accipe, quam hæ rationes ſint infirmæ. Veredemus eremita vixit in pago Uzetienſi. At ibidem etiam vitam duxit Veredemus poſtea epiſcopus, ſi vel ipſi credimus Gono-*
B *no, qui de eo ſic ſcribit*: Rhodano tranſvadato, cum ſecus ripam Guardonis fluvii invcniſſet quoddam rupis concavum, in eo ſuæ habitationis locum delegit. *Quippe diœceſis Uzetienſis jacta Wardonem fluviam ſe extendit ad Rhodanum uſque. Idem ergo locus deſignatur, ſive ditamus ad ripam Wardonis Avenioni obverſam habitaſſe, ſive in diœceſi vel agro Uzetenſi. Qua de cauſa vehementer ſuſpicor eumdem eſſe Sanctum, cum eodem loco habitaſſe dicatur. Altera ratio eſt ex diverſitate tituli, qui attribuitur Verredemo Uzetiæ, ubi colitur ut* non pontifex, *cum Avenione colatur ut* pontifex. *Hæc ſi ſunt ſine errore, haud dubia duo ſunt Veredemi. Verum, cum nihil ſere de Veredemo ſuo ſciant Uzetienſes, niſi Sanctum eſſe, & in territorio urbis ſuæ habitaſſe, quis ſecus nos reddet, ex errore non fieri, quod Uzetienſes* pontificis *titulum ſua non tribuunt Verredemo? Certe errores ſimiles non ſunt infrequentes in Sanctis, quorum geſta parum ſunt cognita. Tertia ratio, nimirum quod alio die Sanctis feſtivitas celebretur Avenione, alio Uzetiæ, nihilo melior eſt, cum id ex errore ſimiliter oriri potuerit, vel alia*
C *etiam ex cauſa. Quarta ratio de corpore S. Veredemi ſervato Uzetiæ, errore non caret. Audi partem epiſtolæ Claudii Caſtellani ad Majores noſtros, jam additam ad* XXIII. *Auguſti in S. Veredemo eremita*: Videmini, *inquit*, die XVII. Junii S. Veredemum epiſcopum Avenionenſem diſtinguere a Veredemo anachoreta Uzetiæ, qui die XXIII. Auguſti in iſte eccleſia colitur. At D. Sanguin canonicus Avenionenſis mihi ſignificavit eſſe unum eumdemque, cujus quædam reliquiæ Uzetiæ conſervantur. *Non igitur utroque loco ſervatur corpus unum.*

ita de veredemiano epiſcopo, eiusque ab alio eremita. 63 *Hæ ergo rationes non ſatis evincunt, duos eſſe Veredemos, qui ambo fuiſſent Græci, ambo, relicta patria, veniſſent in Galliam, ambo vitam ſolitariam duxiſſent in diœceſi Uzetenſi, ut probatum eſt ſupra. Quin & ambo eodem tempore floruiſſent, ſi ditamus S. Ægidium venuſſe ad Veredemum vremitam non epiſcopum, quemadmodum Cenatius alique volunt. Adde, nihil notum eſſe de Vveredemi vita ſolitaria, niſi ex Actis S. Ægidii, in quibus unus tantum ſit mentio. Quapropter, ſive conſideremus rationes, quæ afferuntur pro diſtinctione, ſive diſtinctioni appoſitas, vehementer ſuſpicari cogor, unum eſſe Veredemum, qui ut pontifex Aventione colitur, & ut non pontifex Uzetiæ. Si tamen diverſi ſunt, non dubito, quin geſta utriuſque ſint confuſa; & difficiliter ſtatus poteſt, uter in ſolitudine ſua exceperit S. Ægidium. His igitur miſſis, ad alia pergredior.*

D

Trithemius affert Ægidium aliquem ſcripſiſſe de arte medica, dubitans an ſit noſter, 64 *Joannes Trithemius in Opere de Viris illuſtribus Ordinis S. Benedicti: gemino elogio quædam de Sancto noſtro commemoravit. Primum habetur lib. 2. cap. 22. ubi hæc ſcribit*: Ægidius abbas, natione Græcus, vir in divinis Scripturis eruditus, & in ſecularibus literis valde peritus, philoſophus, poeta, ac medicus inſignis, metro excellens & proſa, ſcripſit metrice Opus egregium de Pulſibus, librum unum; de Venis quoque eodem genere dicendi librum unum. Si quid amplius edidit, ad notitiam meam non pervenit. Hunc nonnulli æſtimant ſanctum illum fuiſſe abbatem, cujus feſtum Kalend. Septembris colitur: quod an ita ſit, non ſatis perſpicuum habeo. Hoc autem ſcio, quod tempus & patria in eum contentiunt, nec duo hujus nominis monachi in Chronicis reperiuntur, ſed unus. Et
E verſimile eſt quod ſanctus Ægidius ante converſionem ſuam philoſophiæ ac medicinæ operam dederit. Claruit circa annum Domini DCCX. *Audi & aliud elogium l. 3. c. 162.* Ægidius monachus & abbas, ortione Græcus, patria Athenienſis, venit de Græcia pro Chriſto peregrinus ad civitatem Arelatenſem, ubi cum ſancto Cæſario noſtri Ordinis epiſcopo manſit per biennium, & eodem ſugiens ad eramum, regis præcepto monaſterium conſtruxit, & abbas monachorum efficitur. Multis tam in vita quam etiam poſt mortem legitur claruiſſe miraculis. De hoc ſanctiſſimo Viro mihi etiam in ſecundo libro videor feciſſe mentionem. Nam & aliqua ſcripſiſſe perhibetur. Claruit anno Domini DCCXL. *, cujus natale Calendis Septembris agitur.

** anno* DCCI.

quod & alii affirmant: verum id parum verſimile de Sancto noſtro.

65 *Unde hauſerit Trithemius, quæ tradit de ſcriptis* S. Ægidii, *non ſatis perſpicio. Attamen eadem brevius habet Jacobus Philippus Bergomenſis, ejuſdem temporis ſcriptor in Supplemento chronicarum lib.* 10. *ad annum* 714. *Verba ejus accipe*: Egidius philoſophus, Græcus monachus per hos dies ſcientia & religione clarus fuit: qui præter cætera a ſe edita etiam in medicinis librum de Pulſu metrice compoſuit, cu-
F jus principium eſt: " Ingenit vires modicis co-
„natibus impar „. Item alium de venis, qui in-
** Forte dicitur* cipit: " Dicitur * vena, quando fit reoibus
„una „. *Joannes Jacobus Hofmannus in Lexico univerſali ad vocem* Ægidius *prædicta ampliatur & S. Ægidio noſtro ſatis clare attribuit, dum ſcribit ſequentia*: Ægidius Athenienſis, Græcus medicus & philoſophus; mox D. Benedicti ſectam profeſſus, ſub Tiberio ſecundo, anno Chriſti DCC. multa ſcripta poſteritati reliquit, ut de Pulſibus librum unum, de Veneuis (*imo de Venis*) unum. Vulneratus a venatore leginta noluit vulnus ſanari, ut aſſiduis doloribus exerceretur. *Citatque pro his Bergomenſem, Volaterranum & Vincentium Bellovacenſem: ex quibus duo poſteriores certe aguat de S. Ægidio; primus vero de Ægidio medico aliunde mihi ignoto, quem exiſtimare non poſſum eumdem eſſe cum Sancto, tum propter ſilentium omnium antiquiorum, tum quia lucubrationes de medicorum arte parum congruunt eremitico aut monaſtico*

A *noſtico inſtituto, tum demum quia Opuſcula illa ex allegato illorum initio Latine videntur ſcripta, ita ut auctorem videantur habere Latinum, non abbatem Græcum, qui veroſimiliter lingua Latina non ſatis fuis pertius.*

VITA

auctore anonymo

Ex codicibus Mss. ſex, aliiſque apographis inter ſe collatis.

PRÆFATIO.

Utilitas ſcribendi geſta ſanctorum.

SAnctorum quidem a propenſiori cultu reverentiæ venerandorum Patrum geſta cauta diliberatione priſci fideles decreverunt multimoda B proſecutione celebrare, celebranteſque tota mentis devotione venerari. Sic enim laus Dei per illos operantis, & in illis regnantis, latius diffunditur, atque mentes auditorum, tantæ virtutis opinione percepta, ad bene viveodi cultum ardentius incitantur. Mſtorum ſiquidem imagines ſuorum quondam gentiles erigebant, ea videlicet intentione, ut eas ætatis venturę poſteritas intuens, ad virtutis appetitum gloriæque conſecutionem animum ferventius applicare niteretur. Quanto magis ergo Chriſtianorum devotio, præcedentium Patrum facta ſibi ſępius repręſentans, in illis oportet velut quibuſdam ſpeculis, ut ſeſe pervidendo cognoſcat?

ANNOTATA.

Præfatio hæc in quatuor exemplaribus adjuncta legitur, in reliquis Vita inchoatur ſine præfatione. At particula igitur, *in illis etiam poſita initio Vitæ, oſtendit præfationem adfuiſſe.*

C CAPUT I.

Sancti patria & parentes: egreſſus e patria & adventus in Galliam: mora Arelatenſis & vita ſolitaria cum Verredemo eremita.

Sancti patria, parentes, & puericia.

SAnctus igitur Ægidius, natione Græcus, a præclaris parentibus originem duxit. Extitit anim Athenis oriundus, patre videlicet Theodoro *a* nomine, matre vero Pelagia: qui uterque regia ſtirpe progeniti, atque licet inter primores totius orbis * præclari, Chriſtianiſſimam tamen duxerunt vitam. Prędictus vero Ægidius ævo tener ad liberalia rudimenta diſpoſitus, doctores ſummos Spiritus ſcientię gratia perinſtruitur *b*, brevi æquiparavit. Docili quoque puero gratia Dei non defuit, ejus vitam omni morum honeſtate perornans. Jam jamque foris ſeminillabae indiciis intus ſuccenſa lampas charitatis.

a

* *al.* urbis

b

*Puellam quam ægri domui, qui ad tudebat ſanatur: * alimedia*

2. Quadam enim die, dum ad eccleſiam pergeret, accidit, ut quidam æger in urbis medię * platea jaceret, a tranſeuntibus alimoniam petens. Cujus vocibus miſerandis ſanctus Puer compunctus, quamvis adhuc pędagogi ſententiam ſibi formidabilem æſtimaret, tamen extractam, qua induebatur, tunicam, aliud, quod D AUCT. ANONYMO. opportunius daret, non habens, ægro tribuit. Qua indutus æger, illico totius corporis ſanitatem ſe recepiſſe gaviſus eſt. At domum reverſus Ægidius, &, ubi tunicam amiſiſſet, ut puer interrogatus, reſpondit quemdam non ſibi ſatis notum illam abſtuliſſe *c*. Cui rei facile ſibi venia *c* concedetur, quonism a parentibus, quibus erat unicus, tenerrime diligebatur.

mortuis parentibus, bona ſua diſtribuit pauperibus: ſanat percuſſum a ſerpente

3 Nec multum vero poſt, parentibus ejus in pace defunctis, quorum obitum ipſe parum ante Spiritu revelante præſcivarat, patrimonii ſui, quod ei ſatis magnum remanſerat, Chriſtum fecit hæredem. Mirabili quoque modo pauperando diteſcebat, dum pro temporalium impendiis æterna lucraretur. Interea dum quadam die rediret de eccleſia, obvius ei fuit quidam miſerrima ſpecie, qui nuper a ſerpente percuſſus, tumenti cuta fatebatur ſeſe mortiferum recepiſſe virus. Quem Vir ſanctus, oratione fuſa pro illo, priſtinæ ſanitati reſtituit; atque juſſit, ut inde grates Deo, cujus erat clementia ſanatus, E redderet.

dæmoniacum ſapellit exorcumovet:

4 Die vero Dominica, dum ſacra myſteria celebrarentur, forte quidam miſer arreptus a dæmonio, cœpit terribilibus clamare vocibus, donec fere tota turbaretur eccleſia. Sed Ægidius, qui ibi aderat more ſolito, prius humi proſtratus breviter oravit, ſtatimque ſurgens Domini pietate fretus, arreptitio huc illucque labanti ſeſe confidenter objecit, & ut ab eo exiret, maligno ſpiritui palam imperavit. Qui Sancti imperium tranſgredi nequiens, hominem, quem invaſerat, horribiliter clamans ac mugiens, incolumem reliquit.

patriam deſerturus venit ad mare, ubi precibus ſuis navem impoſitis ſalutem i

5 Verum, ubi Viri ſancti virtus præ magnitudine ſua latere non potuit, confluebant ad eum plurimi, corporis animæque remedia poſtulantes. Nec vero, ubi Dator hilaris, & quod daretur abunda aderat, ſpei ſuæ munere fruſtrabantur. Cumque miragеſta laudum prępcuia ſequerentur, ejuſque nomen per omnes Græciæ partes magis ac magis innoteſceret, timens na ſibi vento favoris quantulumcumque minorarentur merita, atque judicans incautum eſſe, levis famæ pratio bonæ conſcientiæ thelaurum venditara, nativitatis luæ patriam ſua præſentia viduaturus, ut liberius Deo vacaret, ſolitariam vitam appetens, tranſeundum mare diſpoſuit. Dum vero clam ſuis omnibus ad littus maris ſolus deveniret, atque ſibi ad ſuum propoſitum udimplendum auxiliari dignaretur, ſummo Regi preces funderet, vidit a longe quandam navem inter pelagi procellas tempeſtunſis fretorum pulſibus jactari, nautaſque jam deſperatos ac totius gubernationis oblitos pene naufragari. Pro quibus mox ut oratiomis ſuffragium Deo obtulit, ſedata tempeſtate, pervenere ad portum. F

qui adortus deleri cum ſuis bonis, inter tempeſtates

6 Videntes autem nautæ Dei Virum in littore adhuc incumbere orationibus, animadvertere ſeſe marina per illius orationes evaſiſſe pericula. Interrogantibus autem eis, quia eſſet, vel cujus rei cauſa portum maris adiiſſet, reſpondit ſe Chriſtianum eſſe, atque Romam velle, ſi ſibi Deus facultatem ſuppeditaret, pergere. At illi pedibus ejus provoluti, Grates, inquiunt, maximas referimus * Domino, qui te nobis talem la- * *al.* reſalcium conferre dignatus eſt, qui nos & a præcen- tamus

AUCT. ANONYMO.

ti tempeſtate liberaret, & hinc per alta pelagi remigantes ab omni fluctuum timore tutaret. Nos enim de illis partibus ſumus: & ſi eo pergere cupis, libenter obtemperabimus. Quo te ſine pretio feremus? inſuper & omnia corporis neceſſaria adminiculabimur ad iter". Quod Vir ſanctus audiens, lætus Domino benedixit, & ſuæ ſociorumque animabus Deo commendatis, hilaris & gaudens navi egregius navem concendens, oppanſis velis itee medii pelagi cum ſuis arripuit.

" al. ob iter & grassetur

" al. ſuorumque

7 Quatuor igitur diebus totidemque noctibus proſpere directumque navigantes, cuidam inſulæ tandem applicuerunt. Ibi vero nautæ egreſſi, ut apluſtria colligeraat, viderunt ſumma veſtigia laburræ littoris impreſſa. Quę diligentius indagando ſequentes, pervenerunt ad quandam cellulam, inter veprium deoſitates ſitam, propiuſque irrumpentes, quemdam hominem * cernunt proſoribus ſegeoſem. Verum ſanctus Ægidius illum eſſe Dei ſervum cognoſcens, quantum temporis & quomodo illic degiſſet *, interrogavit. Duodenoem, inquit illa, jam hic peregi pœnitentiam, crudia herbarum tantummodo radicibus & aqua ſuſtentatus. Quem Vir ſanctus audiens cupitam ſibi jam diu vitam ducere, paululum prius oravit, & poſt in ejus ruiæ amplexus, ac ſic uterque ſeſe utriuſque * commendavarunt oratioonibus. Tribus autem diebus ibidem 10 Dei laudibus peractis, valedicto invicem diſceſſerunt.

poſt navigationem proſperam quærit loci, ad quem ſolum delati, invenirent eremum

* al. directaque

* al. hoc ſeneciones

* al. deveniſſet

* al. ut cuiſ

8 Navem vero ingreſſi, urbi Marſiliæ *d* teiduo allabuntur. Tunc itaque temporis pontifex bonæ memoriæ Cæſarius *e* Arelatenſem regebat eccleſiam: cujus ſanctitatis præconio Ægidius audito, Arelatem *f* citius properavit, tanti præſulis colloquio atque ædificatione cupiens inſtrui. Hunc autem Arelate vidua quædam divitiis locuples, Teocrita nomine, officioſiſſime ſuſcepit hoſpicio. Dum vero cœna præpararetur, audiens Sanctus planctus infirmantis in ſecretiori parte domus, interrogavit, quid hoc eſſet. Domine mi, inquit Teocrita, filia mea eſt, triennio jam febricitans, pro cujus ſalute plurimas opes fruſtra medicis erogando diſtraxi. Tu veſo, ſi quid medicinæ ſcires, vellem, ut ei, gratia recepturus præmia, ſubvenires. At ille, nihil terrenæ medicinæ ſeſe ſcire faſſus *, ſolito precum antidoto opiatæ reſtituit eam ſoſpitati.

confirmaſſe rurſum eam, Maſſiliam appellans; hinc Arelatem venit Ægidius

d

e

f

* al. confeſſus

9 Iſtius autem miraculi fama brevi divulgata ad Cæſarii præſulis aures perveoit. Is quoqua per Iptritum jam & adventum & vitam cognoverat. Mox igitur per arebidiaconum, Aureltum nomine, ad præſulem accerſitus Ægidius, cum magna veneratione ſuſcipitur, atque hia onio multis obiacrationibus ibidem detinetur. Sed Vir Domini, traolacto ſcilicet biennio, ſoli Deo cupiens vacare, ſolitarius latenter inde receſſit, traoſitoque Rodano, locus ripam Gardonis *g* fluvii aliquod latibulum aptum ſuo propoſito quæreos, divino directu ioveoit quemdam heremitam, Veredemium *h* nomine, ſanctitate & miraculis inſignem. Is in eujuidam rupis concavo morabatur, quo ſaxorum aſperis anfractibus tatia eras difficilis alcenſus. Cujus vitam ſanctus Ægidius videna aſſe divinam, aliquamulum temporis cum eo ædificationis cauſa converſatus eſt. O oulli cuartabilis divina diſpoſitio, quæ de tam longe remotis terrarum partibus hæc duo ſidera in uno congregaſti, us alterum ab altaro perluſtratum ſplendidius illuminarent orbem. Et quia umquam verbis explicare valeret, quot * ibidem miraculorum inſignibus ambo claruarint? Nullus aoim æger, pro quo Dominum deprecarentur, cupita ſalute caſſabatur. Sterilitatem etiam terræ ſertur ſanctus Ægidius tunc tuis oraſtooibus fugaſſe.

Arelate, ubi forte dicitur eſſe S. Cæſarii, venit ad S. Veredemii in ſolitudine degentem;

g

h

* al. quantum

10 Sed de multis unum ſuccincte referamus, ideirco maxime, quoniam vſrorum Dei corporalis ſeparationis cauſa fuit. Enimvero die quadam, abſente Veredemio, quidam ægrotus, totius corporis valetudioe earens, ſancto Ægidio curandus *i* præſentatus eſt, delatoribus ajus obnixe juramibus, quod oullatenus eum prius inde deferrent, donec, ut ceteros ſolebat, hunc quoque taoaſſet. At ille ottens aſſerere, quod Veredemii meriti fuiſſet, non ſui, aliorum curatio, huoc etiam illi curandum hortator offerri. Verum illis huic ſententiæ onn acquieſcentibus, ſed & inſuper objicientibus: Tu, qui ſterilitatem terræ noſtræ pepuliſti, bene poſes, ſi vis, ut & hic ſanetur, obtinere. Victus tandem Vir Domini, ut erat manſueti ingenii, peractis orationibus ooh ſine lachrymis, infirmum, omni corporis invaleiudine pulla, iocolumitati diu deſideratæ reddidit.

quorum deſiderio ad tempus clauſos miraculis.

i

ANNOTATA.

a *Sancti parentes uullibi invenio, niſi in Actis tam biſce quam amplioribus, & apud eos ſcriptores, qui ſua de S. Ægidio ex biſce procul dubio Actis ſumpſerunt. Qua de cauſa non ſatis liquet, quam certa ſint, quæ de regia Sancti genere ſubnectit author: idem contigerit de aliis monſtri, quod ſemel monuiſſe ſufficiat.*

b *Hic variant Mſſ. Antiquiores codices ſecutus ſum. In uno legitur*, Spiritus ſancti gratia perluſtratus; *in alio*, præ ſcientiæ gratia perluſtraos; *in alia voces illæ amittuntur.*

c *Author Puera ſancta mendacium videtur affingere: neque enim credibile eſt, eum tam multa ſciviſſe de Sancti pueritia. Ubi autem mendacium iſtud veriſimile non eſt, ſic nec miracula revelationeſque Juvenis mox attributa.*

d *Maſſilia urbs eſt notiſſima Provinciæ cum porta ad mare Mediterraneum.*

e *Quæ de Cæſario hic dicuntur*, prorſus repudianda eſſe probavi in Commentario. *Dixi ibidem num. 59. forſan ex errore profecta eſſe, & occaſionem, qua error commiſi potuit, aſſignavi. Veruntamen improbabile etiam non eſt, ſcriptorem hunc, qui multa finxit prorſus improbabilia, & Sanctum noſtrum ſeptem dierum navigatione ex Græcia Maſſiliam ducere non dubitavit, hac ſola de cauſa Cæſarium finxiſſe S. Ægidii magiſtrum, quod vitam celebrem vellet in ſecuam producere, nullumque Cæſario celebriorem reperiret inter antiſtites Arelatenſes.*

f *Plures codices habent* Arelatem, *duo* Arelata, *nonnulli* Arelatum. *Urbs eſt vulgo nota in Provincia ad Rhodanum, quæ Gallis* Arles.

g Guardo, *alias* Vardo *aut* Wardo, *vulgo* le Gardon *& contracta nomine* le Gard, *fluvius eſt Occitaniæ, qui* apud Bellumquadrum * in Rhodanum effluit, *uti Valeſius in Notitia Galliarum pag.* 585. *ubi de illo fluvio plura.*

b *De S. Veredemio vel Veredemo, egimus in Comm. num.* 60. *& ſeqq.*

i *Ita codex, qui omnium vetuſtiſſimus videtur. Alius habet* ad curandum, *plerique mendoſe* curatum *vel* curaturus.

C A-

A

CAPUT III.

Seceſſus ad locum magis deſertum, in quo cervæ paſcitur lacte: invenitur a Flavio Gothorum rege, & locum accipit condendo monaſterio, quod conſtruit & regere incipit.

Secedit Sanctus in locum deſertum, ubi lacte cervæ paſcitur 1

TImens igitur, ne hujus aliorumque miraculorum rumoribus alicujus momenti apud populos æſtimatus, meritum ſuum aliqua enormitate mutilaret, neve ſic præceptoris ſui reverentiæ duplicaret, ſecretiorem de integra vitam expetens, & ut fugientem proſequens, interiorem beremum, relicto Veredemio, latenter penetravit. Pervenit itaque Dei nutu ad quemdam locum, haud longe a Rodani fluvii decurſu in mare, cui Septimania *a* vocabulum eſt, fruticis & arboribus obſitum, ſoliſque ferarum luſtris frequentatum. Ibique quoddam reperiens antrum,

a

B juxta cujus introitum fanticulus unda pura ſcatebat, ita lætus Deo gratias reddidit, acſi regii apparatus aulam repperiſſet. Trienio igitur ibidem pro ſalute populi totius orando manens, ſolis herbis & aqua vixit, excepto quod ei Dominus quamdam præparabat cervam, ſatis abunde certis horis reficiendi lactis alimoniam ſibi præbentem.

Hanc autem dum perſequuntur venatores Flavii regis prope Sanctum prodigitur 1

b

12 Contigit ergo familiam regis Flavii *b*, qui tunc temporis Gothorum monarchiam tenebat, prædicti loci viciniam venandi gratia intrare. Videntes autem cervam, quæ Dei Virum lacte paſcebat, omnibus aliis corpore ſpecieque præſtantiorem, diſcopulatis canibus hanc, contemptis aliis feris, inſequuntur. Quæ dum huc illucque diffugiens, magis magisque clamore latrantque premeretur, jam vitæ diffidens, ad Alumni ſui confugit aſylum. Appropinquans igitur ad introitum ſpeluncæ, querulis mugitibus cœpit a ſancto Viro quaſi præſidium properanter flagitare. At ille admirans, quid præter ſolitum ita mugiret, forſan egreſſus, canes deinde venatores audivit. Ipſam quoque cer-

C vam videns, linguam aperto ore trahentem, crebriſque ſingultibus ilia pulſantem, cognita re, flexis genibus Dominum breviter deprecatus eſt, ut quam ſibi tribuerat nutricem, conſervaret. Et ſurgens innuit * cervæ, ut mugitibus parceret. At illa voce repreſſa juxta illius pedes accubuit. Canum vero nullus iofra lapidis uniua jactum eo appnoximavit, ſed cum ululatu longo contra venatores reverſi ſunt. Nox quoque ſuperveniens caſſo labore feſſos domum illos redire compulit.

** al. imperavit*

Hinc rex ipſe cum ſuis ad venandum cervum egreditur, & Sanctum ſagitta vulnerat 1

2 al. rem divinam

c

13 Mane autem facto, omnis familia regis, prædictam cervam venaturi, in ſaltum properant. Quid plura? eodem ordine, quo pridie, caſſati redierunt. Quod dum regi relatum eſſet, rem *, ut erat, ſuſpicatus, accito Nemauenſi *c* urbis, ubi tunc forte erat, epiſcopo, cuncta per ordinem narravit. Tunc ſtatum conſilio, proxima luceſcente aurora, cum multitudine venatorum ac canum perrexerunt pariter rex & epiſcopus in ſaltum, prædictam rem probaturi. Motam igitur cervam inſequentes, ſicut beri nudiuſque tertius, uſque ad locum, ubi Sanctus morabatur, canibus retro, ſicut ſolebant, ululando redeuntibus, locum dumorum ac vepri-

AUCT. ANONYMO.

um deoſitate inacceſſibilem circumdederunt in gyrum. Unus autem incaute dirigens ſagittam, ut inde cervam expelleret, ante ſpeluncæ fores pro nutrice forte oranti Viro Dei grave vulnus intulit.

Increpatur a rege & epiſcopo Sanctus eruore aſperſus, quibus vultum ſuum tergens 1

d

14 Sed milites acrius inſiſtentes, atque etiam ferro ſemiſſa aperientes, ad Dei Servi tandem pervenere ſpeluncam. Videntes vero Senem *d* habitu monachili veſtitum, canitie autem & ætate venerabilem ſedere (debilitas enim vulneris adhuc cruora ſtillantis eum interim orationi parcere compulerat) cervam quoque admirantes juxta illius jacere genua *. Solus rex eum epiſcopo eum pedites adierunt, cæteris omnibus retro ſtare juſſis. Poſtquam autem illos prius ſalutatus humiliter reſalutavit; quis & unde & cur tantam heremi ſolitudinem penetraſſet, quive illum tam graviter volnerare præſumſiſſet, percunctati ſunt. At ille poſtquam nomen ſuum & patriam adventuſque illius eo cauſam, eventum quoque vulneris expoſuit *; illi pedibus ejus provoluti, tantæ moleſtiæ veniam poſtulabant, medicos & impenſas ſanando vulneri ſpondentes.

** al. jacuam & veſtigia*

** al. enarravit*

E

medicinam curando vulneri & dona obtata reſpuit 2

15 Sed Vir ſanctus & ut illis ignoſceretur, flexis genibus oravit, & alicujus medicinæ corporalis remedium ſe ſibi non adhibiturum aſſeruit. Ipſi vero plurima donaria præſentaverunt, a quorum reſpectu, nedum receptu, Ægidius abſtinuit. Admirantes igitur tantæ ſanctitatis Virum, ejus ſe commendaverunt orationibus, & mutuo valedicta diſceſſerunt. Interea ſanctus Confeſſor ſuum exteriorem hominem ſeniens inflicta vulnere aliquantiſper affligi, remiſiſſens illico cælicæ reſponſionis; Virtus in infirmitate perficitur, deprecatus eſt Dominum, ut, quoad in hoc ſæculo viveret, priſtinæ ſaoitati nullateous redderetur.

ea fundat regi conſtituendum monaſterii, quod coo. ſtruitur, ut illud regat Sanctus 2

16 Poſtea vero cœpit prædictus rex frequenter cum ædificatioois cauſa colloquiiqua voluptate reviſere, & ſanctis ejus monitis erudiri. Cumque ſibi renuncoti ſæpius innumeras offerret gazas, tandem monuit eum Vir Dei, ut inde potius aliquod cœnobium conſtitueret, in quo ſervos Dei congregaret, qui regulari monachorum profeſſione die noctuque Domino famularentur. Faciam, inquit rex, libenter, quæ * hortaris, ſi te patrem ſpiritualem illorum rectoremque ſpoponderis. Quod onus ſanctus Ægidius diu multumque renuens, ſeſeque huic negotio plurimorum aſſertionibus argumentorum, ſicut vir theoricus, minime idoneum præmonſtrare nitens, ad ultimum erebris petitionibus regis, & lacrymaſis etiam ſupplicationibus victus, tandem volens nolens præbuit aſſenſum. Duas igitur rex lætus ibi, Ægidio locum atque quamitatem præmonſtrante, fabricavit eccleſias, unam in honorem ſancti Petri *e*, omniumque

** al. quod*

F

a

Apoſtolorum, alteram in honorem ſancti Privati *f* martyris, juxta Sancti ſpeluncam, in qua ipſe ſalus, quamdiu vixit, erebria inceotus vigiliis pernoctabat.

f

congregatis monachis præeſt abbas, & conſervatur ſacerdos.

17 Adunantur ibidem Dei ſervi directionis illius normam ſequendo, regulari monachorum profeſſione Domino famulaturi, quarum uſibus conceditur terra circumcirca monaſterium, quinque miliariorum ſpatio porrecta, eo quod tantundem ſpatii ſanctus Ægidius, a ſpelunea ſua quadam vice digreſſus, occurrenti ſibi regi Flavio collocuturus, ut fertur, obviavit. Interea

AUCT. ANONYMO. Vir Domini monachorum ſuorum creberrimo ſupplicique precatu, totuſque regni primorum, nec non populorum devotiſſimo aſſenſu, ſacerdotii diademate eum honore digniſſimo veſtitur. Cujus honoria, ſed ſibi, ut verius dicatur, inpræſentiarum oneris, apice ſublimatus, nocturnis vigiliis, diuturis jejuniis, aſſiduiſque orationibus cœpit adeo corpus jam diu ſatis abſtinentia tenuatum affligere, ut, ſi cœptam modo illius vitam attenderes, tranſactam dixiſſes voluptuoſam fuiſſe.

ANNOTATA.

a Septimania *nomen eſt provinciæ, in qua locus ille ſitus, non loci illius particularis. Neque enim Acta hæc tantæ ſunt auctoritatis, ut diri debeat ex nomine hujus loci ortum eſſe nomen provinciæ totæ. Porro de origine nominis* Septimaniæ *variæ fuerunt opiniones, quæ videri poſſunt apud ſæpe laudatos ſcriptores Hiſtoriæ Occitaniæ tom. 1. pag. 657. & ſeqq.*

B b *De Flavio illo Gothorum rege diſputavimus in Commentario a num. 38.*

c Nemauſus, *vulgo* Niſmes, *urbs eſt antiqua admodum & olim inter præcipuas Septimaniæ. An ibidem tunc eſſet Flavius ille, an in ejus vicinia, non ſatis definiri poteſt ex hoc ſcriptore. Vide dicta in Comm. num. 52. & 53.*

d *Non crediderim* ſenem *tunc fuiſſe S. Ægidium: neque id ipſo hagiographus dixiſſet, ſi magis curaſſet vera & cohærentia ſcribere, quam mirabilia & Sancto honorifica. Etenim omnia inſinuant juvenem patria egreſſum: biennio moratus dicitur apud S. Cæſarium, exiguo tempore apud Veredemium, ſolus triennio. Si igitur circa annum ætatis vigeſimum quintum patriam deſeruerit, ſecundum ea, quæ retulit ſcriptor, anno non multos ſupra trigeſimum eo tempore numerare poterat. Poterat tamen venerabilis eſſe non modo ſanctitate, ſed etiam vita ſolitaria, qua corpus haud dubie emaceratum erat, & vigor juventæ non parum detritus, ita ut ſenior appareret quam re vera eſſet. Hæc paucis obſervanda cenſui, ne quis ex aſſerta hic ſenectute litem moveat contra chronologiam in Commeat. datam.*

C e *Hæc nomen dedit monaſterio, quod ædificatum cura S. Ægidii abunde probavimus in Comment. num. 36. & 37.*

f *De S. Privato epiſcopo Gabalitano & martyre actum eſt tom. 4. Auguſti a pag. 433. Sed de hac ejus eccleſia nihil invenit.*

D

CAPUT III.

Regimen monaſterii; acceſſus ad Carolum regem & reditus ad monaſterium, quod brevi ſubvertendum prædicit: iter Romam, ubi monaſterium offert Pontifici, a quo exemptionis privilegium & dona impetrat, dein redit ad ſuos: beata Sancti mors, & ſepultura.

SUbjectos quoque ſibi tam diſcreta moderatione tractabat, ut, licet eis cruciem Domini quotidie bajulandam intimaret, amore potius quam timore reverendus omnibus habebatur [a], Sed quis illius enllegit ſtilo currente poſſet expedire fidei ardorem, ſpei conſtantiam, charitatiſque latitudinem? Igitur tantæ religionis præconium ad Caroli Franciæ [a] regia aurea uſque pervenit. Qui nimis eum videre, atque illius colloquio relevari cupiens, miſit ei legatos, mandans & flagitans, ut ſe viſitare non dedignaretur. Quibus acceptis Vir Domini, in aliquo ſe illi profore credens, commodum duxit eum, ſicut mandans & flagitans precabatur, viſere. Diſpoſitis itaque fratribus, atque in itinere ſumptis occeſſariis, pergens ad regem, Aurelianis [b] hoſpitatum eſt.

[a] *Suus ſanctæ regens, vocatur a Cuſtode Martyrologii.* [a] *al.* habebatur.

E [a]

[b]

19 Dum igitur in baſilicam [a] ſanctæ Crucis cauſa orationis ingrederet, cœpit in angulo templi nequam ſpiritus per energumenum quemdam voce terribili clamare: Heu! heu! Ægidi, quanta per te tolero tormenta! quamque tua juſtitia meis eſt contraria legibus! Parce parumper, inquam, orationibus, ut hinc exeundi licentia mihi detur. Hic enim clauſus per te crucior. Quod Dei Servus audiens, ſuæ fronti ſigno crucis impreſſo, Humani generis, inquit, inimice, diſcede. At ille dans immenſum rugitum, quem diu graviterque vexarat, hominem reliquit incolumem. Quod miraculum ſtatim circumquaque divulgatum ſanctum Ægidium adhuc celebrem, multo magis celebriorem fecit.

[a] *energumenum liberat,* [a] *al.* baſilica.

F

20 Deinde vero ad regem Carolum proficiſcitur [c], a quo honorifice ſuſceptus eſt. Videns autem rex exitu [a] rei verum eſſe, quidquid de illo fama præconante acceperat, detinuit eum ſecum multis petitionibus per aliquot dies. Cumque frequenter invicem de mundi deſpectu atque virtutum appetitu, & hoc genus ſermocinarentur; inter cætera forte ſalutis colloquia rogavit eum rex ſuppliciter, ut pro ſe dignaretur orare. Fecerat namque quoddam turpe facinus, quod nemini umquam, nec ipſi Sancto fuerat auſus confiteri.

[c] *a Carolo benigne excipitur, quamquam ea ſpontaneo ſuſceſſu conſtet dicta,*

e [a] *exitum*

21 Proxima namque die Dominica, dum Vir ſanctus Miſſam de more celebraret, pro jam dicto rege Dominum in canone deprecaretur, apparuit ei angelus Domini, ſuper altare ſcedulam ponens, in qua deſcriptum erat ordine & ipſum regis peccatum, & Ægidii precibus ei eſſe dimiſſum [d], ſi pœniteat ſantum ab illo deſiſteret. Adjunctum quoque cernere eras in fine, quod quiſquis ſanctum Ægidium pro quolibet invocaret commiſſo, ſi tantum ab illius perpetratione

cumque pro eodem, deſiſte precari, quod Carolus a. roboraret confeſſi ſit

d

ceſ-

A ceſſaret, remiſſum * eſſe ſibi a Domino procul dubio crederet. Quam videns Famulus Dei, grates Domino reddidit * & officio peracto regi legeodam tradidit. Recognoſceos igitur rea ſcelus, quod fecerat, ad pedes illius procidit, flagitans ut apud Dominum ſuis precibus patrocinaretur. Quem Vir Domini orationibus Deo commendavit, & na illud commiſſum amplius iterarei, ioterminando benigne commonuit.

* al. permiſſum.
* al. retuli.

22 Evolutis ergo aliquot dierum curriculis, vix impetrata a rege licentia, ad monaſteeiom ſuum cum maximo honore dooariſque rediens plarimis, apud Nemsuſenſem urbem hoſpitatus, filium principis e, qoi tunc obierat, reſuſcitavit. Ad monaſterium deinde reverſus, & ibidem aliquaotom temporis converſatus, ſpiritu ſibi propbetiæ dictaoie; qoibuſdam ſpiritualibus indicavit fratribus monaſterii ſui ab hoſtibus evaſtiooem haud longo poſt tempore futuram. Cautum itaqua fſctu ratus eum paucis featribus Romam perreait, ut & luum prius adimplens deſiderium, Patri & Pſuli confeſſionem adiret, & B monaſteeium ſuum Apoſtolico jurt maneipares, ne alicujus laicæ perſooæ, eccleſiaſticæ religionis ignaræ, qusndoque ſubderetur.

si redieu mortuum reſuſcitat; monaſterii ſui everſionem prædicit, Romam proficiſcitur.
a

23 Hujus etiam decreti ab Apoſtolico præſixum detulit ſecum privilegium. Duo quoque cypreſſina oſtia præſatorum imagioibus apoſtoloram inſculpta *, quæ periesat ad ſui monaſterii decus, io pignus earitatis & amicitiæ dedit ei Apoſtolicus. Hæc Vir Domini divinæ guberoationi commeodans, in Tyberim demitti ſ præcepit, diceotibus omnibus, quæ aderant, num delirare. At ille, peractis itinaris ſoi oegotiis, Galliam revertitur. Difficultate vero itioeris fatigatus apud Cabinooem g triduo moratos eſt; ubi cuidam contrſcto priſtinum reddidit geadum *.

ubi privilegium mercatur sum decreti i reditu ad monaſterium,
* al. imagines.., inſculpeas habentia
ſ
g
* al. greſſum ubi duo oſtia appreſſina, Romæ Tyberi impoſita, appulſiſſe narrabatur

24 Dum vero ad monaſterium ſuum perveniſſet, mox a quibuſdam relatum eſt, duo miræ ſculpturæ oſtia in portu eſſa, ſine aliquo regimine appulſa. Quod Vir ſanctus audiens, lætus efficitur, atque Domioo immeoſas grates eetulit, qui illa per taotum æquoris ſpatium, per tot vadorum vertigines, per toi ſeopulorum colliſiones, per tot etiam portoum applicationes, ſibi illæſa gubernare dignatus fuiſſet. Tunc illa deferri ad moosſterium juſſit, & in templi limioi- C bus ad decus præſens & neceſſitatem, & poſtmodum ad Romanæ Sedis pacti monimeotum poſteeis ereait.

Sanctli mors beata.

25 Confirmatis igitor per aliquaoti temporis ſpatium io Dei militia fratribus, monaſteriique rebus convenienter diſpoſitis; volens Domious emeritum jam Militem pro labore certaminum eorona redimire præmiorum, innotuit ei per ſpiritum exitus ſui diem immioera. Quod ille quibuſdam ſpiritualibus featribus indicavit, eos, ut pro ſe orateot, ſuppliciter depraeans. O miræ humilitatis, caſtigataque mediocritatis * Virum, quem nec terrena depreſſeruot, ut jam in cælis converſaretur, nec cæleſtia erexeruot, ut noo ab infimis opitulationem peteret. Madia ergo Dominica nocte Calendarum * Septembris migravit ad Dominum, corporis abſenria maximam relinquens mundo mœſtitiam, led felici illius in cælum recepta lætitiam. Affuarunt enim io illius tranſitu fideles, qui dicerent ſe choros angeloeum audiviſſe laoctam illius animam in cælum eum laudibus ferentium. Succurrant ergo & auxilientur nobis, petimus, tua lancta merita, pater Ægidi, apud

* al. Caſti atuſque mediocritatuſque virum
* al. Calendas aut Calendis

Domioum Deum noſtrum, qui cum Filio ſuo D & Spiriiu ſnncto vivit & regnsi unus Deus per AUCT. ANONYMO- eoocta ſecula ſeculorum. Ameo. NYMO-

ANNOTATA.

a *Nullus intelligi poteſt, niſi Carolus Martellus, de quo multa dicta ſunt in Commentario, quem conſule num. 54. & alibi.*

b Aurelisni, *vel* Aurelia, *vulgo* Orleans, *urbs Galliæ ſatis nota eſt ad Ligerim fluvium.* Genabum *etiam olim vocabatur.*

c *Hic locus ita exponi poteſt, ut ad aliam urbem profectus credatur, vel etiam, ut in ipſa urbe Aurelianenſi palatium Caroli adierit.*

d *Joannes Heſſelius doctor Lovanienſis in Cenſura hiſtoriarum impreſſa cap. 9. hunc ſolum locum reprehendit in hoſce Actis. Lubet ejus cenſuram audire*: Vita, *inquit*, ſnncti Egidii abba- E tis non plseet... Habetur enim io ea, quod, angelo revalaota, regi Francorum ad preces Egidii dimiſſum ſit facinus msgnum, quod oulli auſus fuerat confiteri, ſi tamen deinceps sb illo deſiſteret: adjunctumque fuiſſe in fine, quod quiſquis ſanctum Egidium pro quolibet commiſſo iovocaret, ſi tsmen sb illius perpetratione ceſſsret, dimiſſum ſibi eſſe a Domino procul dubio crederet. Hæc ſunt enotearia fidei Catholicæ, quæ ex Scripturis & ſolidis doctoribus docet, eatrs caſum extremæ neceſſitstis ſine confeſſione & ſscetdotis abſolutione nulli baptizsto erimeo poſt baptiſmum commiſſum dimitti. *Sic ille. Verumtamen, ſi nihil in Vita hac occurreret reprehendendum, niſi locus hic, quem ſolum reprehendit Heſſelius, facile eſſet biographum commoda expoſitione ad ſenſum Catholicum perducere. Quippe non dicit peccatum ſine confeſ-* F *ſione dimiſſum eſſe Carolo, aut dimittendum aliis, pro quibus oraret* Ægidius: *ſed ſolum omittit mentionem de confeſſione, ita tamen ut occonfeſſionem tacito inſinuet his verbis*, Si pœnitens tantum ab illo deſiſteret: *vera enim pœnitentia nequit excludere voluntatem confitendi. Quin & confeſſionem ſatis clare indicat inferius, dum ait*: Recognoſcens igitur rex ſcelus, quod feecrat, ad pedes illius peocidit. *Accipe igitur breviter mentem ſcriptoris benigniori, ut oportet, ſenſu expoſitam. Carolus remorſu conſcientiæ ſimul & pudore agitatur rogat* Ægidium, *ut pro ſe oret. Sanctus Carolo prece ſua impetrat ſpiritum pœnitentiæ, &, ut erubeſcentia tollatur facilius, edocetur, quodnam ſit Caroli delictum, quod confitori pudebat. Hinc Sanctus per ſchedulam acceptam oſtendit Carolo, ſe illius peccati non ignarum. Carolus vero, ſuperata ſic erubeſcentia, & gratia pœnitentiæ incitatus confitetur peccatum ſuum, & graviter monetur a Sancto, ne illud repetat, atque abſolutione donatur. Sic omnia ſenſu Catholico & ſatis naturali intelliguntur: atque ita factum revera narravit Anonymus in Comment. citatus num. 47. qui illud alteri* Ægidio *& Carolo Magno adſcripſit. Cæterum nolim pro facto ipſa decertare, ſed ſufficit illud expoſuiſſe ſenſu Catholico: namque Acta non merentur, ut pro certis admittantur facta quælibet in iis ſolis relata, aut apud eos tantum, qui Acta deſcripſerunt.*

e *Si Acta ſatis fidei mererentur, per principem intelligi poſſet aliquis ex primoribus vel magiſtratibus.*

AUCT. ANONYMO.

f *Mira multa narrat, ſed pauca credibilia. Neque hoc magis credibile quam multa alia.*

g Cabinonem *habent codices plures & antiquiores. Unus habet* Cabilonem; *alter* Cabilonem; *apographa duo* Gabionem, *aliud* Cabionem. *Ratio itineris ſuadet, ut intelligamus* Cabellionem, *vulgo* Cavaillon, *quæ eſt urbe epiſcopalis in Provincia ad Druentiam fluvium.* D

DE S. BOSSIANO CONFESSORE

IN DIOECESI LAUDUNENSI IN GALLIA.

J. P.

Cultus; an Sanctus hic ab alio fere ſynonymo diſtinctus.

NON POST AN. DCCCLXXVI. *Diſtincta loci, in quo colitur, deſcriptio.*

LAudunum, *cujus nomen Gallice ſcribitur* Laon, *ſed pronuntiatur* Lan, *urbs epiſcopalis Galliæ in provincia Inſulæ Franciæ, archiepiſcopo Remenſi ſuffraganea, pagum habet in ſua diœceſi, in quo hic Sanctus publica in veneratione eſt, teſte P. Bollando noſtro: qui in ſebeda quadam, inter aliar plures de Sanctis ad diem 1. Septembris apud nos aſſervatas, manu propria ſcriptam nobis reliquit memoriam* S. Boſſiani ep., *prænotato menſe* Septemb. *ſine menſis ejuſdem die. Locum vero cultus ſic deinde deſcribit:* In Reneville, pago diœceſis Laudunenſis ad Setram in Æſiam Feræ influentem, præſerlabentem Montem-cornutum & Mariam, colitur pro colicæ remedio S. Boſſianus. *Nec plura addit. Apud Caſtellanum in Martyrologio univerſali inter Sanctos abemeroc, id eſt, qui non habent fixum diem, pag. 765. ponitur* Botthianus, *& additur ejus* corpus eſſe honoratum ad Sancti Vincentii Laudunenſis, *quod eſt monaſterium Ordinis S. Benedicti apud eamdem urbem. Idemne hic Bothianus cum* Boſſiano? *Videntur ſuadere ſimilitudo nominis, & loca ejuſdem diœceſis Laudunenſis, duo hic Sanctos non deſignata.* B

S. Botthianus ſeu Botianus, qui apud monachos Laudunenſes, vel Laudunenſi,

2 *Mabillonius Annalium Benedictinorum tomo* 3. *ad annum* 886. *numer.* 3. *de* S. Bothiani *tranſlatione ſcribens, hæc memorat:* Idem Nortmannorum furor Petræpontis in pago Laudunenſi canonicos cum corpore S. Botthiani ſeu Botiani confugere compulit ad Didonem epiſcopum, qui eos in ſuburbana S. Vincentii baſilica, tunc deſtituta monachis, collocavit. Exſtat hac de re ejuſdem Didonis chatta, in qua ipſe ait, C ſe eum conſenſu cleticorum ac laicorum, corpus S. Botthiani confeſſoris Chriſti, quod in ſua eccleſia ob prædictam infeſtationem ſtare quiete non poterat, cum ejus canonicis, qui huc illuc que diffugiendo deficiebant ac petibant, in eccleſia ſancti Vincentii martytis collocaſſe, ubi perpetuo permanerent; eiſque res omnes, ad ſancti Botthiani pertinentes eccleſiam, aſſignaſſe, ut ex bis rebus canonici, numero duodecim, neceſſaria ad victum & veſtitum habeant. " Actum Lauduno Monte-clavato anno Incarna„ tionis Domini noſtri J. C. DCCCLXXXVI. Indi„ ctione IV. quarto Idus Maii, anno ſecundo „ glorioſiſſimi domini Caroli imperatoris auguſti, „ nepotis magni Caroli imperatoris „ ſcilicet Calvi ... Rebus ſerenatis, Petrapontenſes canonici eam ſancti Botthiani corpore ad ſua reverſi ſunt: qua de re poſtea controverſia orta eſt tempore Berlandi abbatis, qui factum depoſitum a Petrapontenſibus canonicis repoſcebat.

3 *Quoniam autem pacto controverſia iſta fuerit compoſita, habetur e diplomate apud Mar-*

lotum tomo 2. *Metropolis Remenſis pag.* 31. *c ad deinde apud eumdem Petrapontenſes vaquavit.* *que loco rem geſtam refert Mabillonius ad annum.* 980. *num.* 104. Jam Ludovicus, *ait*, a Lotharro patre in Francier principatus confortionem adſcitus erat; cum venerabilis Berlandus abbas monaſterii ſancti Vincentii Laudunenſis Alberonem ejus urbis epiſcopum obnixe rogavit, ut, juxta privilegium, quod eidem cœnobio .. Dido epiſcopus .. indulſerat, corpus ſancti Botians in eodem loco perpetuo permaneret cum canonicis Petrapontenſis eccleſiæ, qui iſtuc cum prædicto sacro corpore ob infeſtationem paganorum ſe recepetant: ſed qui rebus pacatis, ad priſtinam ſedem reverſi erant. Verum Adalbero .., ratus durum eſſe, ut Petræ-pontis municipium ſuo patrono orbaretur, nec privilegio conceſſo Vincentinos fruſtrare volens, decrevit, ut ſancti Botiani corpus in eccleſia prædicti eaſtri .. remaneret; ipſa vero eccleſia eum ſuis rebus monaſterio S. Vincentii ſubjecta eſſet ... His litteris, quæ chronicis notis deſtituræ ſunt in editis, ſubſcribit Adalbero Remorum archiepiſcopus, & poſt eum ipſe Adalbero epiſcopus Laudunenſis, *prout licet videre apud Marlotum ſupra citatum.* E

4 *Habemus itaque ex præmiſſis trin loca diverſa, videlicet Lauduncuſe monaſterium ſancti Vincentii, ac Petræ-pontem tribus circiter milliaribus Gallicis inde diſtantem, ſecundum mappam geographicam, qua utor; adde pagum Reneville in eodem Laudunenſi diœceſi, teſte ſupertus Bollanda, ſitum, nec non ſex circiter milliaribus Gallicis Petræ-ponte remotum: quæ loca non improbabile mihi præbent argumentum ſuſpicandi, ullum in locis adeo vicinis ejuſdem diœceſeos non eſſe quærendum Sanctum, quam* Boſſianum *al.* Bothianum *vel* Botianum; *quotidiano pene usu docente experientia, Sanctorum nomina eorumdem diverſis modis ſæpiſſime efformari. Et vero nonne fieri facile potuit, ut publicus ejuſdem Sancti cultus a Petræ-pontanis ad Renevillanos fuerit propagatus, præſertimſi reliquiæ aliquæ ex ipſius corpore illuc tranſlatæ ſint, vel ſola nominis fama ibidem pervulgata, auctu potiſſimum religioſo erga eumdem Sanctum incolarum & accolarum affectu, propterea quod eſſent experti patrocinium illius in mitigandis vel tollendis colicæ cruciatibus?* non videtur eſſe diverſus F

5 *Neque dicas, Sanctum hunc in allegato diplomate vocari* confeſſorem, *non vero* epiſcopum, *qualem ſupertus appellabat Bollandus. Tametſi enim titulum hunc dignitatis epiſcopalis a-licunde didicerit Bollandus, eum Sancto illum apponat nunc ſuperiorem ejus annuntiationem; eumdem tamen expreſſe non repetit in annuntia-* *P. Boſſianus, qui colitur in pago Renevillano.*

tione

A *tione ipſa, ſed dumtaxat dicit*: In Reneville .. colitur .. S. Boſſianus. *Sed ſac eumdem titulum ibi ſubintelligendum; an ſatis legitime ex illa ſolo per vulgarem forſaſſe traditionem invecto, deduci poteſt, duos hic eſſe ponendos Sanctos, quando pro unico militant congruentiæ illæ, quas antea protuli? Hoc interim boni ineſt meis conjecturis, ut, ſi aliquando probetur alterum ab altero diſtingui, de utroque ſit actum in præſentia, nunquam poſtmodum reditura forſitan hoc faciendi occaſione. Muſe Septembri illum deſignabat ſupra Bollandus ſine die: quem quia ejiunde non novi, liberum mihi cenſui de illo agere hoc die. De tempore mortis nihil explorati habeo, unde illud diſtincte determinem. Vita functum ante annum 886. collige e calculis chronologicis num. 1.* AUCT. J. P.

DE SS. ARCANO ET ÆGIDIO EREMITIS CONFESSORIBUS

BURGI S. SEPULCRI IN UMBRIA,

COMMENTARIUS HISTORICUS. J. V.

§. I. Origo Burgi S. Sepulcri per Sanctos ejuſdem fundatores & protectores.

B E

SECULO X. UT VIDETUR. *Burgum S. Sepulcri*

Auctis hiſce ſuam debet originem Burgus *ſeu* Burgum S. Sepulchri, urbs parva Italiæ *Baudrando*, in Umbria regione, prope Tiberim fluvium, in ipſo limite Tuſciæ, & epiſcopalis ſub archiepiſcopo Florentino. *Quæ, ait Ughellus in Italia ſacra novæ editionis tom. 3. col.* 195. tametſi .. hodie inter Hetruriæ civitates numeretur, tamquam quæ magni Ducis imperio pateat, re tamen vera in Umbria (*olim Olumbria, ſive Umbria cis Apruninum*) collocanda eſt ſub Apenninis montibus, a Tyberi non plus diſtans, quam mille paſſus (*a Tiferno Tiberino ſen Civitate Caſtelli* VIII. *ab Arretio* XV. *mill. paſſ. ſecundum Ferrarium hac die in Notis*) Apud antiquos ſcriptores nulla ejus civitatis memoria extat, quod nulla ſpectabili antiquitate nobilitetur, licet nonnulli contendant (*ut Jacobillus in Vita*) hanc ipſam eſſe Biturgiam, in mediterraneæ Hetruriæ civitatibus a Ptolomæo collocatam. Alii vero affirmant ibi ſitam eſſe, ubi olim Plinii C junioris villa narratur fuiſſe, Tuſci *appellata*. *Vide Cluverium Italiæ antiquæ lib. 2. pagina* 590. *& Flavium Blondum citatum ab Orlendio Orbis ſacri & profani parte 2. vol. 1. pag.* 653. Sunt tamen, *inquit Leander Albertus in Deſcriptione totius Italiæ anno* 1566. *Latine impreſſa pagina* 132. quibus hoc minime probetur, quaſi locorum ſitus & conditio nequaquam Plinianæ deſcriptioni conveniat. *His & nos aſſentimur cum Orlendio part. 2. vol. 2. pag.* 1327.

non eſt Biturgia a *Perperam quoque hæc civitas cum Biturgia confunditur*: *Biturgiam enim, teſte Baudranda, ponit Cluverius* ad Tiberim non longe a Perufia in Septemtrionem, ubi nunc forſan CERQUETO caſtrum agit Perufini, *ſat procul Burgo S. Sepulcri diſſitum. Imo in tabula Etruriæ antiquæ ante librum 2. & pag.* 570. *Biturgiam Cluverius collocat ad Ambram fluvium, qui in Arnum influit, inter Aretium & Florentiam.* Ortelio *autem Biturgia* nunc eſt CITERNA, caſtrum Hetruriæ, *quod Maginus tabula* 43. *exhibet ad fluvium Cherſonam inter Aretium & Burgum S. Sepulcri, adeoque ab hoc diſtinctum. Nec refert, quod in tabula Italiæ medii ævi Græco-Langobardico-Francici apud Muratorium tomo* 10. *Scriptorum Italiæ ponatur Biturgia trans Tiberim pro Burgo S. Srpulcri, forte ad concilianda hanc urbi antiquitatem: nam præterquam quod aliæ mappæ geographicæ conſtanter habeant Burgum S. Sepulcri, non Biturgiam, ipſe anonymus Mediolanenſis, auctor Diſſertationis chronographicæ pro uſu citatæ tabulæ, col.* DCVI. *ſeribit ſequentia*: BITURGIA, quam, cum varii varie ſentiant apud Bodrandum nulla adducta ratione, & nos eum ipſo ſentimus eſſe CITERNAM inter Aretium & Burgum S. Sepulchri, ut in Magini tab. 43. Sed cum Burgus ſit trans Tiberim in Umbria, male ſentiunt, qui volunt cum Alberto p. 88. Biturgiam & Burgum eundem eſſe locum; illa enim juxta Ptolemæum, qui ſalus ejus meminit lib. 3. c. 1. in Tuſcia fuit. *Vide Ferrarii Lexicon geographicum. Cum itaque Burgum S. Sepulcri nec vetus Biturgia ſit, nec e Plinianæ villæ ruinis ſurrexerit, aliud ejus exordium veſtigandum eſt.* F

ſed locus ille, in quo 3 *Nullum autem certius inventum iri putamus, quam quod Orlendius cit. pag.* 1327. *poſt Ughellum narrat ex Leone X. a qua primum civitas Burgenſis epiſcopatus ſede fuit decorata, bulla* Præexcellenti *hac de re edita anno* 1515. X. *Kal. Octobris. Accipe ipſius Leonis verba apud Ughellum col.* 196. Sane attendentes, quod oppidum Burgi S. Sepulchri civitatis Caſtelli diœceſis, temporalis dominii excellæ reipublicæ Florentinæ, in cujus loco ante illius conſtitutionem ingens erat ſylva Nivea *, ob nivium frequentiam dicta, & cum per eam iter facerent duo ſancti Peregrini, Arcanus videlicet & Ægidius a ſancto Sepulchro Dominico tunc abſcedentes, cum apud limpidiſſimum fontem, qui inibi tunc erat, aliquantulum requieſcerent, divina viſione, ut dicitur, admoniti, quoddam ſacellum ibidem conſtruxerunt, & ex tunc nonnulli Chriſti fideles juxta ſacellum ipſum aliquas domos ædificare & burgum domorum facere, & tandem multiplicatis domibus & mœnibus erectis, in * oppidum S. Sepulchri appellatum fertur inter alia ipſius dominii oppida admodum celebre & anti- *Nifam vocat Baudrandus* *ſume id*

Auct. J. V. quum, ac magna notabilium & literatarum personarum ac incolarum generositate, benedicente Domino, refertum, ac in illo unum notabile & insigne monasterium Camaldulensis ordinis, sub invocatione S. Joannis Evangelistæ dicatum, in quo adhuc fons, & lucellum per dictos sanctos Peregrinos fabricatum hujusmodi consistunt, & ad cujus fontis lavacrum aquas haurientes sebricitantes, divina operante clementia, intercessione ipsorum Sanctorum liberantur *&c. Plura qui cupit de hac urbe, Ughellum consulat & Orlendium pag.* 1328.

Sancti nostri

4 *Ferrarius in Catalogo Sanctorum Italiæ pag.* 563. ex Annalib. Burgensib. Ms. *Sanctorum nostrorum peregrinationem, adventum in Italiam, Burgique originem compendio describit hunc in modum:* Arcanus ex Arcadia, & Ægidius Hispanus anno sal. MCDXXX. Joanne XI. Pont. Max. & Othone I. imp. Hierosolymam voti causa profecti, inde Romam veniunt ad Apostolorum limina: quibus invisis, scris reliquiis onusti dum Venetias pergunt, in locum, in quo nunc Burgum S. Sepulchri civitas est, nemorosum divertere eos contigit. *Sed error vel mendum est in tem-*

B *pore; nam, ut nibil dicam de Pontifice & imperatore; ab anno* 1327. *obierat Guido seu Vida Tarlatus e Petra mala, qui urbem munitionibus cinxerat. Vide Ughellum hic & in episcopis Aretinis tom.* 1. *col.* 424. *Rectius ait Jacobillus in Vita Italica tom.* 1. *de Sanctis Umbriæ pag.* 722. Tempore Ottonis I. imperatoris & summi Pontificis Joannis XI. anno Domini CMXXXVI. *Pergit Ferrarius:* Ibi dum tantisper ad fontem recreantur, Arcanus somno correptus, vocem sibi audire visus est; Locus hic sanctus est, hic siste gradum, & aram erige. Quod cæleste monitum prodigium subsequitur: nam pera, in qua erant reliquiæ, arbori alligata, sponte soluta in sublime volans, haud prius, quam voto, sese ibi ecclesiam constructuros, facto, descendit. *Utrum prodigiosum iste pera reliquias continentis volatus, quem mirabiliori adhuc modo Jacobillus narrat, dignus fide historica ab erudito & prudente lectore habendus sit, vehementer ambigimus: quippe Leo X. in bulla superius memorata de eo altum silet, imo nec asseveranter loqui-*

C *tur de divina visione aut voce. Cujus autem quantæve auctoritatis sint Annales Burgenses & Codex ant. a Ferrario & Jacobillo citati, hactenus ignoramus; nec apud Muratorium, nec in Thesauro antiquitatum & historiarum Italiæ invenire eos potuimus: forte quod nondum typis excusi sint.*

locellum exstruunt.

5 Sacello itaque in eo loco extructo, (*addit Jacobillus*, in honorem S. Leonardi confessoris. *Vide* VI. *Novembris*) fama sanctitatis ipsorum pervagante, tantus cœpit esse ex vicinis oppidis & pagis ad eos concursus, ut brevi nova urbs circum ecclesiam (quem Burgum S. Sepulchri placuit appellare) ædificata sit; cui B. Arcanus nonnullos præfecit, qui eam administrarent. *Hos autem administratores Jacobillus pag.* 723. *facit Camaldulenses:* Desiderans, *inquit*, S. Arcanus, ut iste burgus in spirituali regeretur a persona zelo plena, vocavit P. D. Elaium, monachum observantem Ordinis Camaldulensis, concessitque ecclesiam illam & habitationem ipsi & monachis ejus, qui velut curiones & rectores gubernarunt Burgi incolas multa cum charitate & vigilantia. *Verum quos his Camaldulenses appellet, non satis intelligimus, nisi tempora con-* D *fuderit: nam Ordo ille anno primum* 1012. *a S. Romualdo institutus est secundum Hippolytum Helyot in Historia Ordinum monasticorum tom.* 5. *pag.* 245. *&* 246. S. Arcanus *autem, ipso Jacobillo teste, obiit* circa annum Domini CMLX. *Citat quidem* Hist. Camal. *, sed apud Augustinum Florentinum lib.* 1. *Hagiarum Camaldulensium cap.* 68. *pag.* 140. *tantum legimus:* Crescente magis in dies veneratione & opinione sacræ eremi, municipes Burgi S. Sepulchri antiquissimam basilicam S. Joanni Evan. dicatam eremitis dilargiti sunt: *nulla* S. Arcani, *nulla* P. D. Elaiæ *facta mentione. Certe non vivebat tunc Sanctus, cum ecclesiam ab eo &* S. Ægidio *constructam* voce antiquissimam. *Imo pag.* 724. *ait ipse Jacobillus:* Haud multum temporis effluxit post mortem S. Arcani, cum ecclesia Burgi S. Sepulcri a monachis Camaldulensibus suis reædificata factaque abbatia celeberrima & dedicata S. Joanni Evangelistæ; auctusque est Burgus incolarum numero, & habitatores subjecerunt se in regimine spirituali & temporali sacræ eremo Camaldulensi & abbati dicti monasterii S. Joannis Evangelistæ: Eugenius PP. III. anno MCXLVI. E confirmavit hanc donationem & subjectionem.

§. II. Sanctorum locus natalis, peregrinatio, tempus mortis, cultus; Ægidius a synonymis distinctus.

S. Arcanus in Arcadia oriundus, S. Ægidius vero Hispanus fuit.

PAtriam S. Arcani *fuisse Arcadiam, tradunt Ferrarius & Jacobillus. Porro Arcadia nomine loca plura appellata invenimus: est enim Arcadia regio Peloponnesi (hodie vulgo* la Morea) *Græciæ peninsulæ mediterranea, usquam mare attingens, a poetis decantatissima:* Ibi albestus lapis provenit, qui aqua accenditur & terra extinguitur, *inquit Ferrarius in Lexico geographico. Tum Arcadia urbs Peloponnesi in Messenia provincia, & in ejus ora Occidentali, inter Haliarium & Methonem. Arcadia item urbs est Cretæ seu Candiæ insulæ, episcopalis in ora Occidentali versus Cisamum. Hæc Baudrandus. Quartam assignat Orlandius part.* 1. pag. F 150. *his verbis:* Postrema dicecesis Ægypti provincia est Arcadia; non illa Peloponnesi regio intima... sed altera in Ægypto posita, quæ ab Arcadio imperatore sic appellata est. *Quanam ex his quatuor* S. Arcani *natalibus nobilitata sit, fatori malumus nos ignorare, quam temere conjicere. Sanctum hunc fuisse nobilem, Jacobillus scribit:* Arcanus ex Arcadia, vir nobilis; *de nobilitate silet Ferrarius. Ad* S. Ægidium *quod attinet, utraque consentiunt,* Ægidius Hispanus *fuit: quamquam aliqui* S. Arcano *conterraneum velint apud Jacobillum pag.* 724. Voluit (S. Ægidius) inde discedere, & reverti in Hispaniam patriam *suam*, & secundum alios in Arcadiam, ubi dicunt etiam ipsum esse natum; *sed hoc verisimile non est propter sequentia:* indutusque monachum Ordinis S. Benedicti, ibi vixit multa cum integritate & observantia, factusque abbas, illic sancte obiit. *Nullum enim Ordinis S. Benedicti monasterium in Arcadia invenimus.*

varie loca sacro pro-positum.

7 *De Sanctorum peregrinatione numer.* 4. *aliquid diximus ex Ferrario, nunc Jacobillum au-*

dia.

A *dismus, qui eamdem paulo fusius enarrat*: Duo sanctí Peregrini, nominari Arcanus ex Arcadia vir nobilis & Ægidius Hispanus, e sua patria discesserunt & voti causa visitarum iverunt sanctum Domini nostri Sepulcrum, civitatem Hierosolymitanam aliaque sacra loca Terræ Sanctæ; usque pie visitatis, adepti sunt sacras aliquot reliquias e sancto Domini nostri Sepulcro & ex sacra urbe Hierosolymitana, secumque religiose tularuot; & profecti cum iis ad visitandas Romæ ecclesias, iter iotenderunt Aoconam versus & Venetias, alia Italiæ sacra loca invisuri. Cum pervenisseot ad quemdam locum Umbriæ prope amoem Tiberim & ad radicem Apenniot montis non longe a planitie, ubi olim fuit Bitorgia (*vide n.* 1. & 2.) civitas aotiquissima & Tuscorum colonia, ibi repererunt sancti Peregrioi fontem prope sylvam; sentientesque se lassos & sitibundos, illic substiterunt & aqua ista se refocillaruot. Arcanus somno correptus obdormivit audivitque vocem sibi dicentem: Hic locus est sanctus & hic consiste & relinque sacras reliquias, quas attulisti e sancto Sepulcro loB cisque sacris Hierosolymæ, & construe habitatioem pro te & tuo socio: quia hoc in loco ædificabitur burgus, qui postea auctus celebrit erit civitas. *Vide n.* 3. *Quæ autem supra memorantur Italiæ urbes*, Ancon *seu* Ancona *in Piceno ad oram mari Adriatici*, & Venetiæ, *notiores sunt, quam ut aliquid de iis annotandum sit.*

8 *Fundator Burgi, quod* propter repositas inibi reliquias e sacro Domini nostri Sepulcro, fuit cognominatum S. Sepulcri, *Jacobillo teste*; cum (S. Arcanus) aliquot annos in jejuniis, vigiliis, orationibus & aliis pus exercitationibus vitam solitariam duxisset, migraturus e vita, cum cives ad divinorum mandatorum observantiam hortatos esset, eisque nonnulla prædixisset, obdormivit in Domioo Kal. Septembris; in ea ecclesia, quam cum Ægidio ædificaverat, bonorifice tepultus. Ægidius vero orbatus comite, quem loco patria habebat, io patriam (Hispaniam) reversus est: & monasticam vitam ducens factulque abbas, & ipse sancto fine quievit. *Ita Ferrarius: eadem fere, sed aliquante verbosius habet Jacobillus, mortem* S. Arcani *signans* circa annum Domini C CMLX. *Castellanus autem Sanctum obiisse ponit* secolo VII.: *verum hoc cohærere nequit cum notis chronologicis initio vitæ a Ferrario & Jacobillo traditis, nempe* Joanoe XI. Pont. Max. & Ottone I. imp.; *quæ non quidem ut certas assumimus, sed tamen præferendas arbitramur, usque dum aliquid certius probetur. Major de* S. Ægidio *difficultas est: illum n.* 6. *aiebat Jacobillus Ordinis S. Benedicti monachum & deinde abbatem fuisse; ut Mabillonius & Wion nusquam hujus* S. Ægidii *meminerunt. Monasticam vitam duxisse, factum abbatem & sancto fine quievisse, asserit Ferrarius; sed Ordinem, monasterium & mortis tempus non exprimit: quæ omnia prorsus valde obscura sunt. Nos* S. Ægidium *pusamus verisimiliter defunctum esse secule* X. *Verisimiliter*, inquam, *utpotum si notæ chronicæ subsistant.*

9 *Antiquum porro & celebrem esse eorum cultum, ex utroque Ferrarii Catalogo discimus: in priori quidem post Vitam annotat sequentia*: Horum diem festum hac die Burgenses celebrant, ab opere cessantes, uti urbis tuæ fundatores *, & patronorum. *In Catalogo vero generali sic habet*: Burgi S. Sepulchri in Umbria Beatorum Ægidii & Arcani eremitarum, *notans pag.* 347.: Ex mooument. & Chron. Ms. urbis Bargen., ex quibus, cum illac transiremus, vitam excerpsimus: hos Burgenses velot patronos, sasque urbis auctores venerantur. *Castellanus* S. Arcanum *anauntiat* seculo VII. Burgi S. Sepulcri io Italia, S. Arcanus, eremita: *sed socii ejus Ægidii non meminit, fortasse quod eumdem putaverit cum Ægidio Atheniensi, qui sub finem ejusdem seculi* VII. *claruit. Ambos in Bulla anno* 1555. *edita, de qua supra nu.* 3., Sanctos *appellat Leo X.*: duo sancti Peregrini, Arcanus videlicet, & Ægidius. *Et infra*: Io quo adbuc sons, & sacellum per dictos sanctos Peregrinos fabricatum *&c. Quin & miraculorum gloria in pellendis febribus illustres fuisse, haud obscure innuit*: Ad cujus sontis lavacrum aquas haurientes febricitantes, divina operante elementia, interceSSione ipsorum Sanctorum liberansur. *Ea his de immemorabili horum Sanctorum cultu satis constare arbitramur, licet alia Martyrologia eos non anauntient. Quod attinet ad Vitam, eam sparsim ex Ferrario dedimus, intermixtis nonnullis ex Vita Italica Jacobilli. Utinam vero ipsos fontes, Annales inquam Burgenses, & Officium proprium, aliave monumenta authentica, siqua habent, videre licuisset.* E

10 *Tamayus tom.* 3. *Martyrologii Hispani pag.* 24. *hos Sanctos anauntiat* 2. *Septembris, nescimus quo auctore: in Notis enim lit.* D *solum citat Ferrarium* in Catal. General. SS. die 1. Septembr. *Quamvis autem* S. Ægidius *secundum Ferrarium & Jacobillum fuerit monachus & abbas; nullus tamen arbitretur eumdem esse cum B. Ægidio monacho & abbate S. Martini de Castaneda in diœcesi Asturicensi, de quo infra hoc die agetur. Siquidem Beatus ille obiit circa an.* 1203., in ipsa adolescentia *monasticam vitam amplexus: Ægidius vero, qui cum* Arcano *colitur, post bujus obitum duntaxat memoratur factus monachus, cum jam adulta ætate vir esset. Præterea beatus ille nusquam legitur peregrinatus fuisse, sed cum socio, cujus nomen interiit, in eremo degesse*: io proximis cœnobio montibus, *uti Bucelinus Menologii Benedict. pag.* 610., vitam solitariam instituit. *Adde Tamayi citati annotationem pag.* 36.: Huc olque bujus S. abbatis (Ægidii) nomen ignoravit Hispaoia, quia in ejus historiis F & chronicis nulla invenitur memoria. *Pag.* 37.: De S. Ægidio vero nihil apud nostros. *Si ejus* oomen ignoravit Hispania, *si nihil de eo apud Hispanos invenerit Tamayus; ergo diversum esse oportet ab Ægidio monacho & abbate S. Martini de Castaneda, cujus utique Yepesius, Henriquez & Manriqueus Hispani omnes meminerunt, quosque videre potuit Tamayus, tum ante ipsum scripserint. Vel si unus idemque fuerit Ægidius, quomodo prædicti auctores uti & Bucelinus citatus & Chalemotus, seorsum in solitudinem B. Ægidii San-Martinensis narrantes, nihil de ejus in Terram Sanctam peregrinatione, nihil de Burgi S. Sepulcri ædificatione, nihil de* S. Arcano *ipsius socio memoriæ prodiderunt? Quomodo in Annalibus Cisterc. ad annum* 1203. *cap.* 8. *n.* 7. *scripsit Manriqueus, ojusdem socii nomen interiisse, quod in gemino Ferrarii Catalogo exstabat aque celebre ac ipsiusmet Ægidii? Hæc rite perpensa satis clare, ni fallor, ostendunt duos illos Ægidios neque in unum confundi, neque alterum in duos distrahi posse. Utriusque autem hujus Ægidii ob alio, de que superius a pag.* 284., *distinctio probatione non indiget.*

AUCT. J. V.

Ubi & quando mortuus.

cultum eorum antiquum; Vide nota de sequenti.

* *i. fundatorum*

S. Ægidius cum synonymis haud confundendus.

DE

A D

DE BEATO ÆGIDIO ABBATE

IN DIOECESI ASTURICENSI IN HISPANIA,

J. V.

SYLLOGE.

Beati cultus, diſtinctio ab aliis ſynonymis & elogium.

CIRCA ANN. MCCIII. *Beati cultus ex Manriquæ; ejus noſtrorum, ord.*

Verum hic abbas Ægidius eſt, quem hoc die exhibemus, cultum ejus adeſti ab Angelo Manrique Annalium Ciſtercienſium tom. 3. ad annum 1203. cap. 8. n. 7., ubi hæc habet: In eodem monaſterio S. Martini (*de Caſtaneda, aliàs de Lacu, in diœceſi Aſturicenſi*) floruiſſe feruntur duo alii viri, Ægidius, alterque, cujus nomen interiit, inſignis ſanctitatis, primum monachi, mox jam adulti in vita cœnobitica, in eremo degentes; ubi ambo uſque ad mortem perſeverarunt. Et locit quidem memoria parva extat; Ægidii celebris, erecto in honorem ejus ſacello ad oppidum Caſatum, & multis illuc infirmis concurrentibus, præcipue autem ſurdis ſanitatem optatam recepturis. Extant ſervaeque autbenticæ probata plura miracula, quæ Deus per hunc Sanctum operatur noſtris adhuc temporibus. *Eamdem* Beati *titulo exornant Miræus Originum monaſt. lib. 5. cap. 15., & Bucelinus in Menologio Benedictino pag. 609.* Venerabilem *dumtaxat appellat Chalemotus in Serie Sanctorum &c. Ordinis Ciſtercienſis pag. 286.*: In Hiſpania venerabilis Ægidius, primus de Caſtraneda [a] abbas in diœceſi Aſturicenſi, vir mirandæ integritatis, qui diu ibidem inſolita ſanctitate floruit: abdicata tamen ſucceſſu temporis dignitate, quaſi emeritus miles vitam privatam & anachoreticam egit: ac tandem felici morte conſumptus, meruit inter Sanctos Ordinis Ciſtercienſis referri ab Henriqueo ad primam Septembris *bis verbis*: In Hiſpania beatus Ægidius monachus Ciſtercienſis & primus abbas monaſterii S. Martini de Caſtañeda, qui ea dignite poſt aliquot annos depoſita, anachoreticam vitam elegit, & plenus dierum, ferax meritorum ac omnium virtutum ornamentis coruſcans vivendi finem fecit, & ad cæleſtem patriam evolavit. *Tum de monaſterio notat ſequentia*: Cœnobium hoc in diœceſi Aſturicenſi conſtructum, a nigris monachis Benedictinis primo inhabitatum fuit; quibus Ciſtercienſes ſucceſſerunt: & tandem reformatis ejuſdem inſtituti Religioſis traditum, ab eiſdem uſque in hodiernum diem poſſidetur. *De ejus antiquitate conſule Mabillonium ad an. 941., ſin te. 3. Annalium pag. 458.*

[a] *I. Caſtaneda.*

abbas primus: locus ubi colitur oſſa ejus eſt.

2 *Erratum Henriquezium ſequitur Chalemotus*, dum Ægidium *abbatem primum nominat*, *non inſpecto, ut opinor, Manriquæ loco citato, ubi præterea hæc habet*: Henriquez Menologio ſuo abſcribit Ægidium prima die Septembris; ſed dum facit abbatem primum domus, a vera traditione &, quod magis eſt, etiam ab inſtrumentis longe aberrat. *Nam ſecundum Tepeſium in Chronico generali Ordinis S. Benedicti tom. 5. fol. 93. Petro Chriſtiano, poſtquam triennio abbas fuerat, ad epiſcopatum Aſturicenſem aſſumpto, ſucceſſit in abbatia Martinus; Martino demum* S. Egidius, qui ut vitam ageret anachoreticam, ſe recepit in ſolitudinem. *Ex quo patet Beatum fuiſſe abbatem, licet Manriquæus id non cuprimat. Idem ſcriptor affignabat ſaperius locum Beati cultu nobilem*, oppidum Calaium *vel, ut inde habet*, Caſſarum; *ſed neutrum nomen apud geographos reperire eſt. Unde conjicimus annaliſtam deſignare voluiſſe ignobile oppidulum, quod tabulæ chorographicæ non exhibent, ſitum* in proximis cœnobio montibus, *ubi beatus, teſte Bucelino*, vitam ſolitariam inſtituit: *quod ſatis verſimile videtur. Si quid certius de* Calaio *aut* Caſſaro *eruditi Hiſpani ſaggeſſerint, volupe nobis erit ab eis docert. Petimus interim, datis ad abbatem dicti monaſterii literis 1. Novembris 1743., Beati Vitam ſeu Acta Mſ., ſi habeantur, notitiam loci vel locorum, ubi colitur, miracula item per ejus interceſſionem patrata, quæ, teſte Manriqueo citato*, extat ſervanturque autbentice probata plura; *ſed hucuſque nihil occepimus. Quare monitum volumus eruditum lectorem, præcedentia de Beati cultu Manriquæi poſtiſſimum fide niti.*

3 *Annum Beati emortualem a nemine conſignatum invenio præterquam a Sigiſmundo Alberti in Catalogo chronologico-geographico de Sanctis, Beatis, ac Servis Dei Ordinis Ciſtercienſ, bis verbis*: B. Ægidius, nat. Hiſp., mon. Caſtanedæ in diœc. Aſturicen. 1. Septembris circa annum MCCIII. *Ex quo diſtinctionem ejus ab aliis ſynonymis ſat liquido patere arbitramur: & quidem de Ægidio abbate in provincia Narbonenſi res per ſe clara eſt, de alio Ægidio S. Arcani ſocio probavimus ſupra pag. 307. Cum vero Acta autbentica Beati noſtri nos ſappetant, elogium ejus cu Bucelino recudemus, quale illud inſerunt Menologio Benedictino pag. 609. & ſeq. citatus Tepeſium, Aubert. Miræum, Chryſoſtomum Henriquez tom. 2. SS. Ord. &c.* In Hiſpania beati Ægidii abbatis beati Martini de Caſtanneda. Hic in ipſa adoleſcentia jugum Domini amplexus, ſanctiſſimo P. N. Benedicto ſub lectiſſima Ciſtercienſium noſtrorum reformatione nomen dedit; non ſolum pietatis, ſed & eruditionis laude, juvenili etismoum ætate ſpectatiſſimus. Abbas S. Martini *in* regno Caſtellæ [a] conſtitutus, eam dignitatem, ut erat omnibus præſtantioribus animi dotibus inſtructiſſimus, mirabiliter illuſtravit, neque monachos ſolum ſuos, ſed ad ſe velut medicum expertiſſimum concurrentes peccatorum labe infectiſſimos, mira arte & benevolentia lucratus, verbis mellitiſſimis, & ſui maxime exemplo, ad ſaniora revocavit, eorumdemque

Annus mortis & diſtinctio ab aliis Ægidii; elogium

[a] *Imo Legionis*

Digitized by Google

A demque magnum numerum cœlo aſſeruit; quin & plurimos cuculln induit, & monachos abſolutiſſimos formavit.

4 Demum abbatiſlis dignitatit onere depoſitn, a Spiritu ſancto edoctus, ſectatus eſt ea quæ ædificant, & æmulatus chatiſmata meliora, cum Maria optimam partem eligit, & obtenta a ſuperioribus facultate, ut quietius rerum divinarum contemplationi vacaret, in proximis cœnobio monibus, vitam ſolitariam inſtituit. Ex quo autem, inquit vitæ auctor, (*nempe Chryſoſtomus Henriquez lib.* 2. *Faſciculi Sanctorum Ordinis Ciſt. pag.* 262.) ab omnium converſatione ſe ſubtraxit, in tantum cæleſtium rerum contemplatimi ſe dedit, ut præ exceſſu conſolatinnis ſpiritualis, mente cælum conſcendere, & quaſi contagiis mortalitatis exutis, angelicis choris interteſſe videretur. Tandem autem, plenus dierum, fetax meritorum, & omnium virtutum ornamentis coruſcans, vivendi finem fecit, imo veræ vitæ initium meruit, cum ſanctitatis fama locis illis haud mediocre decus conciliaſſet. AUCT. J. V.

m Buttelino.

DE B. JULIANA VIRG. ET ABBATISSA ORDINIS S. BENEDICTI, *VENETIIS IN ITALIA*, COMMENTARIUS PRÆVIUS.

J. P.

B E

§. I. Notitiæ de Beata ad nos miſſæ; genealogia majorum; cultus publicus.

ANNO MCCLXII. *Varia documenta ob Exuli, domino Cornaro ſeu Cornelio collecta.*

VEnetiæ, *notiſſima Italiæ urbi, ac potentiſſimæ reipublicæ Venetæ caput, meritis ac virtutibus hujus Beatæ, nec non mirifica corporis ejus integritate poſt plura ſecula perſeverante illuſtratæ ſunt. Ibidem in monaſterio SS. Blaſii & Cataldi in inſula Judaica piam vitam ſancta morte clauſit. Quo anno ſit nata, & in quibus partibenonibus vixerit, priuſquam pervenerit ad dictum monaſterium, narratur in Vita, ubi & de parentibus, fratribus ac ſoroie agitur. P. Hieronymus Lombardi S. J., die* XXVIII. *Januarii anni hujus labentis* 1744. *varias de* B. Juliana *notitias Venetus ſuus mutti curavit, uſum ſe indicans ſingulari humanitate & incredibili diligentia, nec non peritia Excellentiſſimi Domini Flaminii Cornaro, ſeu Cornelio, cujus benigno ad labores noſtros promovendos deſiderio eaſdem notitias debemus, plures fortaſſe debituri in aliis occaſionibus, ad quas ſe gratioſe obtulit vir nobiliſſimus, ſi in aliis Sanctis vel Beatis ſuppetias nobis ferre potuerit.*

C

Beata

2 *Inter alia autem debemus ei apographum ex pergameno deſumptum, quod habetur in dicto monaſterio, & B. Julianæ progenitorum arborem genealogicam exhibet. Quamquam vero in iſtiuſmodi materiis non raro contingat plura duci ad ſplendorem familiarum honorifice, quam ſolide probari poſſit, & hiſtorice indagari; nobiliſſimos tamen Beatæ majores hic enumeramus in fide & relatione memorati apographi. Audiatur textus:* Hæc arbor eſt ſublimior Cedris, habet quas Libanus. Quæ poma neſcit noxia, Sed ſorre vitæ præmia. Hæc inclyta Teutonicaque familia Colalto * eſt imperialis, atque Germaniæ non Mantuæ antiquitus traxit originem; quam io multis orbis provinciis ejus meritum dilatavit. Primus venit in Italiam Rambaldus anno CMXXII.: cui Berengarius Italiæ rex Lovadinam tettam Tarviſio civitati proximam donavit. Rambaldut autem CMXLVIII. genuit Rambaldum II., quem Otho III. imperator Tarviſii comitem inſtituit, & Garimbertum, & Viacenum. Rambaldus II. CMLXXII. genuit Rambaldum III., qui caſtrum & abbatiam Narveſæ a Methilde uxore obtinuit, caſtrumque fundavit, quod appellavit Colaltum, & habitavit.

* *al.* Colalto

3 Rambaldus III. CMXCVIII. genuit Encedilum, Alberum, & Guidam. Encediſus MXXV. genuit Schellam, cui Federicus * imperator tribuit piſcationem in flumine Silli. Schella I. MLII. genuit Encediſum II., qui emit montem, ſuper quem ædificatum eſt caſtrum S. Salvatoris, & Rambaldum IV., comitem Tarviſii ab Henrico inſtitutum, & Valcerium Aquileyæ patriarcham. Encediſus II. MLXXVIII. gennit Rambaldum V., qui MCVI. genuit Encediſum IV. Encediſus IV. MCXXXII. gennit Rambaldum VI., qui caſtrum S. Salvatoris ædificavit & habitavit. Rambaldus VI. MCLVI. genuit Schellam III. comitem Rai & Muſeſtre *, Manfredum II. epiſc. Feltri * ac Cividalia, & Tolbertum equitem D. Scaligeri Veronæ patroni. Tolbertus iſte genuit Rambaldum VII., quem ſenatus Venetus ditavit caſtro Soligheti, Manfredum III., Claram, & MCLXXXVI. noſtram præclaram Julianam. Itaque Julianæ noſtræ genitores fuere Tolbertus I. Colaltus comes Colalti, & Joanna a S. Angelo de Mantua, Ripæ-altæ comitiſſa in caſtro S. Salvatoris inter Tarviſium & Cenedam civitatea collocato. *His itaque a progenitoribus, ut ferunt, nobiles traxit natales* B. Juliana, *ſecundum hanc arborem genealogicam, cujus examen reliuquo aliis, ad quos familiarum illuſtrium eruderationes magis ex profeſſo ſpectant. Saſeviuus ſane in Origine familiarum Italiæ lib.* 1. *fol.* 3. *ſcribit pugnantia cum jam data genealogia. Nos interim ad Beatæ cultum pergamus, quandoquidem de virtutibus morumque ſanctimonia, quæ vera & unica apud Deum eſt nobilitas, ſufficienter tractabitur in Vita ejus.*

genealogia:

* *non tamen iſte fuit, ſed nominis imperatorum.*

F

* *ſ.* Meſtre *in territor. Veron.*

* *opp. eſt in territ. Venetor.*

4 Ex-

ABCT. I. P. 4 *Excellentiſſimus D. Flaminius Cornelius ſequentia de antiqua & publica hujus Virginis veneratione miſit documenta Latina*: Poſſident moniales veteriſſimum quoddam altare ligneum, in quo ſimulacra plura, inter quæ præcipue imago Julianæ radiis ac ſplendoribus circumdata, varietate refulges in octo quadratis tabellis, ejus prodigia, dum adhuc viveret, parrata exponentibus .. In primo quadrato Julianam S. Blaſius alloquitur. In ſecundo Juliana inter brachia parvulum Jeſum ſuſcepit. In tertio Juliana per Chriſtum annonam recipit. In quarto Juliana fractum monialis brachium ſignat & ſanat. In quinto Juliana juvenem a vinculis abſolvit, & illæſum abire facit. In ſexto Juliana mortua & ſepulta a populis ad cœmeterium confluentibus invocatur. In ſeptimo Juliana cœlitus per fulgura ſydereque ſuper ipſius tumulum micantia patefit adoranda. In octavo Juliana effoſſa terra exhumatur, ac integra, incorrupta, ſpecioſa in templo collocatur. His inſignibus ac imaginibus perantiquis peracute Julianæ vita morſque beata præoatratur.

5 Non dubito, quin hæc ultima clauſula referenda ſit ad tabulam, cujus inſcriptionem ac narrationem Italicam inter alia documenta huc miſit laudatus D. Cornelius, hos verſus præmotatam, qui ſic ſonat Latine: Ecgraphum inſcriptionis exaratæ in pergameno, affixæ ad tabulam, quæ columnæ appendi ſoles in eccleſia S. Blaſii & Catoldi Venetiis, prope altaee, ubi conſervatur corpus B. Julianæ Colaltæ. *Poſt hæc ſubduntur iſta*: Hic requieſcit glorioſum ac mirabile corpus B. Julianæ Colaltæ virgiois, vita functæ MCCLXII. die prima Septembris. *Vitæ autem ejus mortiſque, nec non mirabilium ab illa patratorum hiſtoria ſummatim exarata in dicto ecgrapho continetur, quæ infecius pluribus relatæ logi poterit in Beatæ Vita, quam dabo. Redeamus ad ſuperiores notitias Latinas:* Præterea, *inquiunt*, ligneus tumulus, qui mortuam Julianam eſt amplexus, quique in tetra humida ſeptem luſtris tumulatus fuit, Julianæ mortuæ meritis mortem ſuperavit, unaque cum Juliana incorruptus evaſit, & nunc colitur ſervaturque in capella Deiparæ Mariæ virgini dicata. Præterea prædictæ moniales alterum librum habent, ubi narratur Kalendis Septembris hanc eccleſiam ſolemne feſtum, Miſſam & Officium de Juliana ad altare eidem dicatum celebrare. *Hæc de feſto & Officio confirmantur e Vita Latina, quam prælo dabimus, ſub finem.*

6 Hiſce meritis addi debet excerpta ex alio ejuſdem partheuonis pergameno, oratio ad beatam Julianam, *qui vocatur in memoratas notitias Carnelianas*:

Jeſu dulcis Julianæ merx Chriſte,
Jeſu redemptor, da tuis famulis
Precamur humiles precibus ſolitis:
Tu conculcatis inferni jaculis,
Tu jam deletis culparum maculis,
Et reſolutis pœnarum debitis,
Tuam nobis infunde gratiam,
Fidem, pacem ac indulgentiam,
Julianæ meritis defer clementiam,
Glorioſam nobis præbe victoriam:
Plenariam cuoctis largiaris veniam,
Paradiſi condones gloriam.

℣. Juliana Chriſti famula ſuccore nobis miſeris.
℟. Ne damnemur eum impiis in adventu Judicis.
OREMUS. Deus, qui B. Julianam virginem tuam, ſpreto ſæculo, ad almam devoti famuli tui Benedicti Religionem vocare dignatus es, tribue nobis, quæſumus, ut ejus meritis & exemplis digne tibi ſervientes, cum ipſa in æterna gloria te perfrui mereamur. Per Dominum &c. *Haſtenus documenta Veneta.*

7 Recte igitur hagiologi non pauci Beatam hanc intexuerunt Faſtis ſacris. Arnoldus Wion ita illam annuntiat hoc die: Venetiis in monaſterio ſanctimonialium S. Blaſii de Catoldo nuncupati, in Judaica, depoſitio ſanctæ Julianæ, primæ ejuſdem loci abbatiſſæ, quem, congregato ibidem virginum collegio, mirabiliter inſtauravit, auxit & ordinavit. *Eamdem quoque tamquam ſanctam memorant Dorganius & Menardus, quibus addo Ferrarium in Catalogo generali Sanctorum, qui in Martyrologio Romano non ſunt. Caſtellanus in Additionibus & correctionibus ſuis pag. 979. addi quidem jubet* Julianam *ad finem diei primæ Septembris; verum quia illam haud ſatis norat, minus ei benignus fuit*, venerabilem *dumtaxat appellans. Hagiologi itidem Benedictini Wion, Dorganius & Menardus hujus abbatiſſæ inventionem referunt die* XXII. *Julii; de qua etiam Ferrarius ad eumdem diem.*

§. II. Beneficia Beatæ patrocinio impetrata; ſcriptores, qui de illa meminerunt; Vitæ.

CÆleſtes favores, *Beatæ noſtræ patrocinio in acerbis præſertim capitis doloribus impetratos, narrat collectio Veneta, & e variis obertis monaſterii ejus tranſcriptos indicat. Iavenio autem ante illas in Mſs. noſtris Cornelianis hanc præfationem*: Præter celeſtes favores, de quibus monialium antiquarum nimia humilitas non curavit catalogum recenſere, tantum aliquot argenteæ ligneæque tabellæ ad ejus ſepulchrum affixæ conſpiciuntur, mirabilia & prodigia Domini precibus vocibuſque Julianæ narrantes: plurimæ autem extarent, ſi monialium diligentis & vigilantia adfuiſſet & adeſſet: quam ſpero futuram & profututam ad Dei gloriam, Julianæ victoriam, & hujus inclyti cœnobii ornamentum ac incrementum. Ad futurorum nihilominus memoriam quoſdam favores, ooviſſime a Deo B. Julianæ meritis (*patratos*) recenſebo.

9 MDCXLIII. Hieremias filius Pancratii, eognomine Brana, de parochia S. Agnetis cecidit, nemine inſpiciente, in dolio aqua ſulphurea pleno ad ſaponem conficiendum. Pancratius accedens, videnſque pueram in dolio demerſum, ſulit ac flevit illum jam cæcum, peneque mortuum; & invocatia Julianæ precibus Hieremias contra medicorum ſententiam, & vinam & vilum recepit.

MDCXLVI., VI. Aprilis reverendus P. Germanus a S. Vincentio, Carmelita excalceatus, habitans tunc io hoſpitio alla Zuecca, pluries a morbo capitis per Julianæ merita liberatur; tandem mortuus, io hac eccleſia ſepultus fuit inter altare B. M. V. & B. Julianæ.

MDCXLVII., XXSI. Auguſti in vigilia B. Julianæ, monialis converſa in conventu SS. Blaſii & Cataldi, nomine Bortola de Viduis, ad ſolemne jejunium adhortata, recuſavit; piſcem comedit, & protinus intentiſſimo capitis dolore ingemuis: promiſit in poſterum aquam ſolam panemque comedere in vigilia Julianæ: gratiam quæſivit, ſalutem invenit.

A *imperavit* 10 MDCLV. Antonius filius nobilis Benedicti Contareno, & Barbaricæ Piſani uxoris, ſecum ipſe ludendo temeo durum poluit in auriculam luam, ſeque ſurdum reddidit, nulla juvanta medicorum peritia. Juliana tamen ſupplicitter invocata integrum præbuit auditum.

MDCLVI., XVI. Julii Benedicta uxor Petri, de parochia S. Viti, in terram cecidit, caput lethaliter conſregit, dicente D. Palqualino chirurgo, vulnus ſalanabile fore; Juliana vero ſanavit.

MDCLX. reverendus P. Petrus Galadio dolore capitis quioque menſibus vulneratus Julianam iovocavit, & ſalutem invenit.

MDCLXV. In ſtatu Mediolani in villa Buſto Carolus Marcheſi, Magdalena & Paula Balaraſa nimio capitis dolore anguſtiati, cingentes caput cingulo, qui B. Julianæ corpus tetigit, ſanati ſunt. Retulit P. Bernardus Mediolanenſis Capucinus die XXVII. Aprilis.

reſervatur nonullis recentioribus 21 MDCLXX. in Muriano Venetiarum inſula Maria Magdalena eadem chordula acerbiſſimos dolores capitis refrenavit.

B MDCLXXII. Fr. Franciſcus de Calabria, janitor in conventu S. Franciſci de Aſſiſio, eamdem gratiam eſt conſecutus.

MDCLXXIII. Vincentia Menuella, ſerva oobilis Catharini Maripetro in villa Caſal, invocata Julianæ, dolorem nimium capitis, quo ſæpe ſæpius languebat, ſuperavit, ſedavit.

MDCLXXIII., XXX. Novembris Andreas Paulo de parochia S. Nicolai dolore capitis pene deſperatus, reſtitutus, & ſanitus * chordula Julianæ præcinctus convaluit. *Nec a propoſito alienum fuerit nonnulla his adjungere de ſcriptoribus, qui lucubrationibus ſuis intexuerunt* B. Julianæ *memoriam; quorum unus, qui proxime his ſequitur, illud de eo elogium ad poſteros tranſmiſit, varia ejuſdem decora complexum.* AUCT. J. P.

* *i. e. mente capus*

12 *Bernardinus Scardeonius in Antiquitate urbis Patavinæ lib. 2. claſſe 6., inter ea, quæ pag. 119. & 120. memorat de B. Beatrice Aleſtina, quam nos dedimus die x. Maii pag. 598. & ſequentibus, habet iſta in rem noſtram*: Quocirca Gemmulam adire conſtituit (*Beatrix*) monaſterium .., quod tunc temporis, palſis inde improbis monachis, forte habitatore vacabat. Hoc igitur ex abbatiſſæ & epiſcopi Patavini conſenſu una cum decem aliis virginibus., magno matronarum numero comitante, ingreditur: quarum unam fuiſſe legimus beatam Julianam Mantuanam ex nobili familia Rupeſcomitum *: quæ poſtea Beatricis exemplum ſecuta, Venetias profecta, deſtitutum ſimiliter S. Blaſii Catholdi monaſterium in Judaica, congregato ibidem virginum collegio, mirabiliter inſtauravit, auxit, ornavitque. Hujus ſanctiſſimum corpus adhuc ibidem viſitur ita integrum, ut nihil deſit, non ſecus quam ſi his proximis diebus e vita migraſſet: dictu certe mirabile, viſu tamen mirabilius. Ibidem in ejus epitaphio eam obiiſſe legitur MCCXXVI *. *B. Juliana* * *f.* Rupecomitum

E * *anno.*

13 Et poſtea, tranſactis aliquot annis, in ecœmeterio, ubi ſepulta fuerat, repertam eſſe ita incorruptam, ut quidquid prius corpori viventis affuit, poſt 105 annos ſepultæ integrum manſerit. *Ejuſdem vero mirabilis corporis figuram noſtris Venetis de Beata a ſe collectis adjunxit Excellentiſſimus D. Cornelius, quam ſecundum delineationem ab hoc illuſtri viro ad nos directam in æs incidi curavimus hoc, quo videt, modo.* MCCLXII. *a multis*

Superſunt plures alii auctores, qui de B. Juliana *memineruntt, ad quos progredior.*

ſcripſerunt hos 14 *Inter hos eſt Franciſcus Sanſovinus in Venetia ſua urbe Italice ibidem edita anno* 1581., *lib. 6., fol. 90. Winum jam ſupra citavimus, qui in notis ad hanc diem 1. Septembris habet obſervationes inſertas nobis uſui futuras. Silvanus Razzi inter Vitas Italicas mulierum ſanctitate illuſtrium anno* 1602. *editus, tom. 5. fol. 32. & ſeqq. publicavit Vitam* B. Juliaoæ. *Adde e dictis auctoribus Hectorem Belirotum, lectorem publicum Patavinum, qui Italice Vitam* B. Julianæ *vulgavit Patavii anno* 1616. *Inter alia vero, quæ Excellentiſſimus D. collector deſignat, ex ejuſdem libri dedicatoria, ut vocant, diſcimus, Vitam hujus Beatæ a ſexaginta circiter annis deſcriptam fuiſſe (id eſt, ab anno* 1554.) *usque confectum unicum dumtaxat a reverendo iſtius tempo-*

AUCT. J. P. *temporis facellano exemplar iajaria temporum non detereret, datum fuiſſe in lucem anno 1605. exemplaribus autem jam diſtractis, procuratam eſſe novam editionem, ut non fruſtraretur memoria poſterorum tam digno opere.*

laudatur *15 Præterea tres ſcriptores ſequentes, quos allego e dictis uoſtris, Angelam vadelicei Partinarium, monachum S. Auguſtini, qui in libro Italico, qui inſcribitur Felicitas Patavina, anno 1623. Patavii impreſſo, lib. 9. cap. 40., fol. 480. de hac Beata etiam meminit; illuſtriſſimam Jacobam Philippum Tomaſini, Civita-novenſem epiſcopum, in Vita Italica B. Beatricis anno 1673. Patavii exuſa, cap. 13., fol. 31., ac Joannem Bonifacium in Hiſtoria Tarviſina, ibidem impreſſa anno 1591., lib. 6., fol. 293. Ea tot vero ſcriptoribus, qui Virginis hodiernæ Vitam vulgarunt, vel illam laudarunt, conficitur celebritas nominis ejus.*

quinta Vitæ Latinæ, quæ hic datur *16 Vitæ Latinæ, quam damus, apographum perilluſtris Adjutor noſter huc miſiſſe ſe teſtatur e Mſs. originalibus Latinis, ejuſdemque exemplar* extractum *prænotatur* e Ms. in charta pergamena exiſtente in monaſterio SS. Blaſii & Cattaldi Venetiarum. *Auctor eſt incerti nominis ac temporis. Diu tamen Vitam hanc poſt Beatæ obitum ſcriptam vel collectam faiſſe, indicia eſt hæc clauſula ad Vitæ finem:* Propterea a ſeculis elapſis Kalendis Septembris per immemorabilem temporis curſum de B. Juliana celebratur Miſſa, Officium recitatur, feſtumque præclarum decantatur.

B

apographum imaginis. *17 Porro præter integerrimæ mentis ejus imaginem a Vitæ ſcriptore expreſſam; ea qua tamquam in ſpeculo relucent abſoluta monaſticarum virtutum perfectio, & omnigenæ probitatis ornamenta; exhibere hic etiam viſum eſt formam externam corporis ea ſequenti effigie, quam ab ornatiſſimo D. Cornelio accepimus, & chalcographus noſter ita imitari conatus eſt.*

Quamquam vera mihi non certo conſtat e documentis, quæ huc miſit, an ſit illa, de qua ſuperius facta eſt mentio n. 4.; non poſſum tamen non cogitare, ſaltem illam eſſe auctoritatis, ut exhibere a nobis hic mereatur; neque a Vira iſte erudite ac prudente mittendam faiſſe fuit aliquo merito. Ea ubi anus Beatæ Vitam, in capita & numeros a me diviſam, ac notationibus illuſtratam. Quod autem ejuſdem auctor cum de eadem Beata, tum de lectore ſaepe bene meritus, intelligetur, ut opinor, ex narratione, quam ſubjicio. Etiamſi autem ejuſdem Vitæ ſcriptor Abbatiſſam noſtram liberalitate induxit loquentem verbis Scripturæ ſacræ; non ideo tamen hiſtoriæ, quam narrat, ſubſtantia tenſeri debet ſuſpecta fidei: habet enim in hac re anteceſſores plurimos biographos probatæ etiam fidei, qui Vitis Sanctorum ſatis frequenter immiſcuerant verba ſacra, materiæ ſuæ ac fovendis in lectore piis affectibus accommodata; qua dum legit prudens lector, cogitare poteſt, ea tam a Sanctis dicta eſſe illa omnia, quam dici potuiſſe pro argumenti convenientia. D

V I T A

E

auctore anonymo

e Ms. membraneo monaſterii SS. Blaſii & Cataldi Venetiis.

C A P U T I.

Illuſtres Beata natales; vita monaſtica.

MOnaſterium monialium D. Patris Benedicti coogregationis Caſſinenſis, ſanctis Blaſio & Chattaldo dicarum *a*, fundavit anno MCCXXVI. virgo mater monialis Juliana Collalto *b*, orta *c* MCLXXXVI., & ioterita * MCCLXII., cujus pater fuit Tolbertus primus capitaneus equorum ad nutum prænobilis domini Scaligeri Veronæ patroni *d*: mater vero Joanna a S. Angelo *e*; fratres Mamphredus & Rambaldus VII., cui benemeritu ſereniſſimus Venetus ſenatus caſtrum Soligheti donavit, ſoror autem unica fuit Clara, quæ virgo vixit, & revixit, obiit & abiit. Hæc Juliana Collalto MCLXXXVI. nata, duploque luſtro in Religione renata in conventu S. Margaritæ erecta ſuper collem nomine Salarola *f*, Eſtenſi *g* caſtello proximum, Patavinæ diœceſis *h*, MCXCVI. claritate divini luminis, ſpreta pompa mundani culminis, confortata, Puella affabilis, veſtem ſprevit veteris hominis, ſponſum duxit æterni numinis, & divi Benedicti monialis effecta eſt.

Parentes & æqui natalis a
a
b
c
* i. e. mortua
d
e
F
f
g
h

a In hoc eodem Salarolæ cœnobio monialem habitum ſumpſit MCCXX. Beatrix i virgo annorum XIV., in caſtello Eſtenſi nata, domini Azi k primi marchionis Eſtæ, ac Leonoræ Sabaudiæ comitiſſæ l filia, quæ octo ſupra decem menſibus elapſis, ex Salarolæ convento ob ſtrepitus militares relicto, da conſenſo D. Jordani Murina, epiſcopi Paduæ; MCCXXII. ad conventum, deſertum locum, quem monachi reliquerant in Gemola m, Enganeo monte plantarum, Eſte proximum, rumore fororeque ſpoliatum tranſivit, conſulto D. Azo ſecundo e, Beatricis ejuſdem fratre,

fit monialis Salarolæ
a
i
k
l
m
n
a

A tre, qui conventom ae eccleſiam illam D. Joannot Baptiſtæ dicatam reparavit, exornavit.

3 Inter decem moniales *p* Virginis, verbo & exemplo Beatricis ad antra deſerti Demolæ teoetris ſub annis tendentes, una fuit noſtra Juliana. *p* Inter montes uberrimos, ſive colles Euganeos, ad quos antiquitus mare Adriaticum pertingebat *q*, Patavio præclaræ urbi proximos, Demola floriſda emicat paſcuoſa. Juliana igitur MCCXXII. de Salarola in Demolam venit ætate florens, annorum XXXVI., ibique in cælum rapta MCCXXVI. venerabili Beatrice, Juliana annis XL. ornata, onerata, per divum Blaſium epiſcopum Sebaſte, martyremque *r* monita, de Demola venit Venetias, & luper *ſ* ioſulam, tunc Capo de Spioa longa *ſ*, nunc autem Ponta della Zuecca *t* vulgo appellatam, monialium conventum, Venetio annuente Senatu, plantavit, *u* ubi eccleſia ſanctis Blaſio & Cathaldo *u* dicata, nec non hoſpitium ad hoſpitum ſolatium, quod Religioſi patres *x* cuſtodiebant, erectum intuebatur.

4 Namque ante milleſimum familia Pianiga, cujus patria extitit Aquileja, & familia Capuana, cujus patria Capua, & familia Agnus Dei, cujus patria Altinum, Venetias venere, atque patritii Veneti Pianighi anno MLXXXVII.; Capuani MXCVII.; Agnus Dei vero MLXXXIII. electi fuere. Omnes hæ tres familiæ in eadem inſula domicilium habentes, unanimi conſenſu eccleſiam; & hoſpitium prædictum erexere. Quam eccleſiam Vitalis Michaelius ep. Caſtellanus *y* MCLXXXVIII. 7, die VI. Novembris in feſto S. Leonardi *aa*, ad cultum divi Blaſii martyris ſacravit ac indulgentiis ornavit, regnante Papa Clemente tertio *bb*, & D. Aureo Maſtropetro, inclyto Venetiarum Duce, ac reverendo D. Philippo cum aliis, qui in eodem loco, ſupra canale Dorſi duri poſito, die octuque Domino famulabantur.

5 Eccleſiam eamdem in anniverſario dedicationis amplioribus indulgentiis ditavit Fortunius patriarcha Gradenſis *cc* MCCCLIII. *dd*, ut marmoreum epitaphium in eccleſiæ atrio legendum apparet. „ F. H. Dei gratia ſanctæ Gradenſis eccleſiæ patriarcha & Dalmatiæ primas, omnibus Chriſti fidelibus ſalutem, & gratiam in Domino. Univerſitati veſtræ notum fieri duximus, quod venerabilis frater noſter Vitalis Michaelius, Caſtellanus epiſcopus, ad petitionem dilecti filii admodum reverendi Philippi presbyteri, & aliorum, qui in hoſpitio poſito ſupra canale Dorloduri die noctuque Domino deſerviunt, pro ſui officii debito anno Domini MCLXXXVIII. menſe Novembris die ſexta in feſto S. Leonardi tempore D. Aurei Maſtropetri, inclyti Ducis Venetiarum, eccleſiam ibi opificatam, invocata Spiritus ſancti gratia, ad honorem Domini, & in memoriam B. Blaſii martyris dedicavit, & eis, qui prædictæ eccleſiæ eleemoſynam faecrent, vel mitterent, centum dies de injuncta eis pœnitentia relaxavit. Nos vero de miſericordia Jeſu Chriſti, & beatorum martyrum Hermacoræ, & Fortunati *ee* meritis, cuique, qui in anniverſario dedicationis, vel tribus diebus ante, vel tribus poſt, eamdem eccleſiam contrito animo devote & humiliter viſitaverit, de injuncta pro criminalibus pœnitentia decem dies duximus indulgendos: & illud indulgentiæ, quod viſitantibus eccleſiam banc annuatim indulſimus, in poſterum a memoria hominum illibatam remiſſionem, quam fecimus, auctoritate patriarchali confirmamus, eamque ad perpetuam memoriam futurorum in ſcriptis duximus redigendam „.

6 In hoc terreno polo, ſereno ſolo, amœno cælo, favente Deo, favente Blaſio, Cathaldo favente una cum prænarratis familiis, vixit Juliana noſtra, ſpecolum caſtitatis, norma probitatis, lucerna lucens ante Deum, & ſuper candelabrum poſita, ut luceret omnibus, qui in domo ſuni: cujus lumine tot virgines in Dei ac proximi charitatem flagrantes, terres blandimenta, caduca gaudia reſpuentes, ſurſum tollentes corda, percupientes ſummam cæli lætitiam, immenſam Dei gloriam adamantes, viceruot mundum, vicerunt hoſtes, regon vicerunt, atque lutulentis calcatis prædiis præliantes, lampadem fulgentem inter dæmonis aſtutias, & hominis argutias die diuqoe tenuere, retinuere: cujus ardore tot ancillæ Domini cæleſti gratia imbutæ, indutæ, perenni amore Agnum ſponſum virginum dilexere: cujus oves tot cælibes humanitatem cum humilitate indiſſolubili nexu copulantes, hominem ab humo derivari, dictilque factiſque docuere. Cujus radii tot familiarum corda ardoris ac amoris gladio vulneraveruot, ut filiæ plorimæ, divini roris ineendio angelorum vitam æmulantes, vigiliis ac jejuniis, flagellis ac ciliciis, paupertate ae puritate, cunctiſque virtutibus, & urbem, & orbem perluſtravere: cujus aqua adoleſcentulæ tot novo lavacro mundi oblectamenta dolentes, divitias & delicias fumoſas & famoſas, ſcurilia [a] bona, dona nobilia depellentes, dixere Julianæ matri ſuæ: Aſperges me, Domina, hyſſoppo & mundabor, lavabis me, & ſuper nivem dealbabor: atque immundi mundi ſpretis pompis, mundanis calcatis opibus, conculcatis operibus, cælibem vitam, arctam vitam, nobilem vitam, albam vitam duxere, canentes & pſallentes Cæleſti Sponſo gloriam, triomphum & victoriam: Agnum ſponſum virginum amemus bilares, adoremus humiles Dominum Jeſum Chriſtum.

AUCT. ANONYMO.

ANNOTATA.

a *Sanſovinus in Veneta ſua urbe lib. 6. fol. 87. ſcribens de ultimo urbis Venetæ ſtratu, cui nomen* Dorloduro, *indita eidem appellatione a forma inſulæ, quæ ſcopuli inſtar figuram dorſi referebat, ultimam hanc urbitatis partem fuiſſe dicit, quæ inhabitata fuerit: deinde fol. 90. ad extremitatem inſulæ Patavinam portam verſus jacere templum SS. Blaſii & Catoldi, vulgo dictum* Catoldo. *Ad hæc, ibidem etiam agit de eccleſia S. Jacobi in inſula* della Judecca, *id eſt*, Judaicæ; *unde intelligitur vulgare loci nomen.*

b *Conſuli poſſunt quæ habentur in Comment. prævio nu. 3. de familia comitum Collaltorum. Wionus in notis ad* 2. *Septembris obſervat iſta:* Res ejus geſtas partim deſcribunt Bernardinus Scardeonius in Hiſtoria Patavina lib. 2. claſſe 6. (*pag.* 219.) & Joannes Bonifacius in Hiſtoria Tarviſina lib. 6., fol. 293. (*quem non vidi*) diverſimode tamen. Ille enim Mantuanam facit ex nobili Rupæcomitum familia: iſte vero in agro Tarviſino ex illuſtri Collaltorum ſtirpe progenitam affirmat: quæ opiniones etſi inter ſe videantur diverſæ, ambæ tamen veræ ſuot, ut ex tabella Ms., quæ ad altare ipſius Sanctæ, *uti Beatam noſtram vocat Wionus*, liquet. *Apographum noſtrum prædictæ inſcriptionis, de qua meminit in Comm. n. 5., ex Italico ſis ſonat:* Hic requieſcit glorioſum ac mirabile corpus beatæ Julianæ

AUCT. ANONYMO.

liana Collalto .., ex Tolberto Collalto, & Joanne Manzuana comite ripæ-altæ *in lucem edita*.

c In caſtello S. Salvatoris prope Conoglianum, *ex ſcriptione Italica, quam indicavi modo*.

d *Dictionarium Moreri auctum, editionis decimæ octavæ & noviſſimæ tomo 3. lit.* E, *a pag.* 122. *varia ſcribit de iſta familia, eamque ultra annos centum ac viginti urbis Veronenſis dominium poſſediſſe memorat. De origine iſtius domus vario modo loqui auctores obſervat, ſed omnes fere agere vel ex immoderato affectu, vel ex malitia, vel ex proprio emolumento; conſtare, quod Baldinus Scaliger anno* 1101. *ſpectata fuerit ſcientia apud Veronenſes; ejuſdemque ſucceſſores ibidem potentiſſimos exſtitiſſe: de quibus plura ſubdantur. Baldinus ille potuit eſſe idem, de quo hic Vita, ſi tempus ſpectes.*

e *In Comm. num.* 3.: Joanna a S. Angelo de Mantua Ripæ-altæ comitiſſa *&c. Hanc non novit Razzius ſupra citatus, de illa nihil diſſimile & affirmate aſſerens ſingillatim, ſed credendum cenſeni, e divite ac nobili familia natam fuiſſe.*

B f Salarola, *parthenon Ordinis S. Benedicti, in agro Patavino erat: de quo loco notitias ulteriores in promptu non habeo.*

g Eſte, Latine Ateſte, *oppidum eſt Venetæ ditionis in agro Patavino, ad Medoacum minorem fluvium, prope Euganeos montes. Hinc dicti principes Ateſtini ſive Eſtenſes, Ferrarienſi Ducatu diu potiti, nunc Mutinenſes & Regienſes duces. Eorum ſeries genealogica datur apud Morerium citatum pag.* 156. *&* 157.

h *Patavio diſtat milliaribus* 12., *ex dimenſione Baudrandi*,

i *Pro ſequentibus conſuli poſſunt quæ ex monacho Patavino & Scardeonio apud nos dicta ſunt de B. Beatrice Ateſtina ad diem* 10. *Maii, tomo* 2. *ejuſdem menſis pag.* 398. *&* 599. *&* ſeqq.

k *Apud ſupra allegatum Morerium a pag.* 155. *ponitur Azo I. dominus Eſtenſis, quem nonnulli Albertum nominarunt. Hunc ſub iſto dumtaxat nomine forſan invenit ſcriptor vel collector Vitæ, & ideo Azonem vocavit primum, qui eſt ſecundus apud Morerium.*

C l *Ibidem dicitur prima Azonis II. uxor fuiſſe Leonora, Thomæ I. Sabaudiæ comitis, ac Beatricis Genevenſis filia; ex eaque habuiſſe Aldobrandinum, Ferrarienſem & Anconenſem marchionem, veneno ſublatum anno* 1215.; *& Beatricem hujus ſororem, de qua nos hic agimus. Uxor dicti Azonis ſecunda refertur ibidem obiiſſe ante matrimonium conſummatum, nomine* Marabeſella; *tertia* Eliſa, *Ludovici comitis ſancti Bonifacii filia. Quomodo itaque B. Beatrix* Aecii Eſtenſis ex ſecunda uxore filia *dicitur a Scardeonio apud nos tom. ſupra citato pag.* 599. *? Corrigendus etiam eſt annus, quo apud Morerium ſcribitur obiiſſe Beatrix iſta ſoror, & pro* 1262. *ponendus eſt annus* 1226.

m Jordanus Mutinenſis *laudatur apud Ughellum to.* 5. *Italiæ ſacræ col.* 423. *&* 424., *& ſcribitur electus epiſcopus anno* 1214. *mortuus* 1218.

n *Al.* Mons-Gemellus, Gemmula: *de cujus ruina apud nos tomo ſupra deſignato lit.* i *fuse iſta pag.* 602.; Quid autem nunc Gemmulæ? Locus ille protſus deſertus jam ante ſemiruta, poſt diceſſum lactatum virginum, alienatus ab eis, circa annum MDCL. poſſidebatur a mercatore quodam lanario Veneto Dominico Filoſo, qui nulla ejus conſervandi erat cura. Itaque eccleſia, omni ornatu omnique inſtrumento ſacro deſtituta, ſqualleſ, diſſipatis hac illac ſedilibus chori, tribulque altaribus ægre ſervantibus conſumptatum fere tabulatum reliquias *&c.* D

o *Azo II., ex dictis ſupra lit.* l, *e primo matrimonio habuit Aldobrandinum & B. Beatricem; ſecundum non fuit conſummatum: ex tertio autem cum Eliſa, uti refertur apud Morerium pag.* 156., *Azonem III., qui Beatæ jam dictæ frater ſecundus fuit.*

p *Nominantur apud nos to.* 2. *Maii, pag.*601.

q Sciendum eſt; *ut obſervat Ughellus tomo* 5. *Italiæ ſacræ columna* 1159.; æſtuaria longe ampliora ioitio fuiſſe, quam poſtea fuerint, aut ſint noſtra tempeſtate. Namque ab urbe Aquileja Ravennam uſque paludes erant, & alibi xxx., alibi xxv. aut xx. aut xv. paſſuum millibus ab inſulis ad continentem ſpatii erat, & Ravenna, Aquileja, Conenrdia, Opitergium, Altinum, Potavium, maritimæ civitates erant: quæ modo omnes fluviorum adfluentium, atque arenes in declive ex montibus ducentium adaggetatione, mediterraneæ factæ ſunt, ac magis E minuſve a mari pro magnitudine vicinorum amnium receſſerunt. *Plura deinde ſubdit idem auctor; ſed hæc in rem noſtram ſufficiant.*

r *Acta ejus illuſtravimus die* 3. *Februarii pag.* 331. *& ſeqq.*

ſ *Id eſt*, promontorium Spinæ longæ.

t *Id eſt*, cursu Judaicæ *in mare progredienti.*

u *De S. Cataldo epiſcopo Tarentino vide apud nos ad diem* 10. *Maii.*

x *Quales iſti Reliquiæ fuerint, balleus mihi non conſtat.*

y Epiſcopatus (*Venetus*) triplici nomine de cauſa nuncupatus fuerit. Primum Olivalenſis, ab olivis in hac inſula olim conſitis; poſtea Caſtellanus, & Eccleſia S. Petri in Caſtello, a loci munitione; poſtremo Venetiarum, ab epiſcopi juriſdictione, ac domicilio Venetæ gentis, in hac & vicinis inſulis conſtituto, *ex Ughelli ſuperius deſignato, col.* 1253.

x Vitalis Michael Venetus, hujus nominis octonominiſque ſecundus, Vitale Michaelio Duce Venetiarum, Caſtellanus epiſcopus renuntiatus F eſt .. anno ... MCLXIV.... Præfuit .. ad annum Chriſti MCLXXXI., quo, teſte Dandulo, hac mortali vita exemptus eſt, *ex Ughello jam citato col.* 1322. *&* 1323. *In Dandulo autem Chronico inter Rerum Italicarum ſcriptores, typis Mediolanenſibus in lucem editos, tomo* 12. *col.* 310. *ſunt iſta:* Anno Ducis quarto Vitalis Michael Caſtellanus epiſcopus vita ceſſit. *Quibus præmittuntur hæc col.* 308.: Aureus Maſtroperto Dux publicatus anno Domini MCLXXVIII. *Præditus itaque præſul obiiſſe videtur anno* 1181., *non autem* 1181. *Hoc confirmatur in noviſſima editione Veneta Ughelli col.* 1246.

aa *De illo agendum erit cum Martyrologio Romano ad diem* 6. *Novembris.*

bb *Repugnat tempus iſtius Pontificis, quo minus ſub ipſo hæc facta fuerint, ſecundum non notata lit.* z: *cum ſederit exceptis Clemens PP. III. anno* 1188.

cc Fortunerius Vaticellus *nuncupatur apud Ughellum tom.* 5. *Ital. ſacr., & creatus patriarcha Gradenſis anno* 1351., 3. *Kal. Junii, ſcribitur columna* 1217. *&* 1218.; *at* XIII. Kal. Junii *eodem anno apud Baluzium in Opere Vitarum Pontificum Avenionenſium, Romæ anno* 1700. *proſcripto, ubi varia alia de ipſo notat columna* 951. *&* ſeqq.

dd *Hinc*

A dd *Hinc colligitur, Vitam hanc non esse conscriptam ante istum annum; quia immo longe serius id factum videtur. Vide Commentarium prævium in fine.*

cc *De his sanctis Martyribus Aquilejensibus actum est die 12. Julii pag. 249. & seqq., ubi de Aquilejensium vicissitudinibus.*

CAPUT II.

Vita monastica perfectio; constans patiendi desiderium; facta Beata apparitio; miracula.

Beatæ

HÆc igitur fœcunda secunda mater S. Juliana, parens sterilis defectu, affecto fertilis; hæc, inquam, est virgo sapiens, quam Dominus vigilantem invenit; quæ, accepta lampade, sumpsit oleum, &, venienta Domino, B introivit cum eo ad nuptias in æterna clausura, in terreno cælo, sublunari paradiso; ibique mundana respuens, divinis perfruens, terrestria avomens, cælestia devorans, poma nova & vetera in hoc divinæ voluntatis, voluptatis viridario, monasterio plantavit: poma vetera, quia vetustam D. patris Benedicti erga Deum ac proximum charitatem docuit, uti decuit, & habuit, uti patuit; poma nova, quia recentes atque prudentes natalibus & moribus illustrissimas virgines genuit & aluit, docens & dicens: Prudentes virgines aptate lampades vestras, ecce sponsus venit, exite obviam ei. Pangamus etenim Deo nostro gloriam, qui nobis virginibus talem dedit victoriam, ut armis calcemus desideria, in perenni hæreamus candore, & ad regna cælestia perveniamus: eoi quævis filiæ bilari vultu, aspectu alacri, humili corde responsum dedere: Regnum mundi, & omnem ornatum sæculi contempsi propter amorem Domini mei Jesu Christi, quem vidi, quem amavi, in quem credidi, quem dilexi: ipsi sum desponsata, cui angeli serviunt, cujus pulchritudinem C sol & luna mirantur: ipsi soli servo fidem, ipsi me tota devotione committo: quem cum amaveto casta sum, cum tetigero munda sum, cum accepero, virgo sum.

virtutes B. Julianæ.

8 Propterea Juliana, vera Christi pedissequa, sancta sumpto habitu, ingenti cum fervore Jesu Christo studuit servire in timore, crucemque animo libenti bajulans, patientiam & pœnitentiam, puritatem ac paupertatem, silentium & cilicium, inedias & vigilias; orare ac meditari, semper pati, semper perpeti, docebat Filias, & dicebat: Exemplum dedi vobis, ut, quemadmodum ego feci, ita & vos faciatis. Propterea humi cubabat, pisces tantum edebat, rudi panno membra domabat: in gelu ac æstu, in calore ac frigore unicam solamque tunicam induebat, potabat aquam, Deum pro se suisque gentibus imprætermisse gemitibus exorabat. Propterea diesque noctesque jugibus lacrymis deplorans inferni colubrum vexavit, & ad obloquendum excitavit. Mulier quid ploras? quem quæris? Defecerunt præ lacrymis oculi tui, o incauta fœmina! Et respondens a Juliana: Intuentibus Deum visio deficere nequit; coluber evanuit delusus, confusus. Propterea tenebrosus draco Julianam post Matutinum lacrymis plenam ludentem, consolabatur, & lacrymam in lætitiam, luctumque gaudium vertere hortabatur: Ne mens perturbetur, ac in jubilum gravata gemitu perducatur. Cur aiebat Virgo? Diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum: proinde tribulata acriter tentamentis satanæ, vexata fortiter blandimentis Accaron b, Christum clamans dulciter, læta fuit a nemine.

AUCT. ANONYM.

b

cælestibus favoribus

9 Propterea, deficiente pane, conquerebantur moniales flentes, & dicentes: Quanti mercenarii in domo Patris mei abundant panibus, ego autem hic fame pereo: eadque solabatur ancilla Christi Juliana, respondens: Surgam, & ibo ad Patrem meum, & dicam ei: Pater: peccavi in cælum, & coram te, jam non sum digna vocari filia tua præ multitudine iniquitatis meæ. Oravit, postulavit, impetravit: & ecce homo, cophinum plenum panibus prompte portans, & pullans: qui distribuit, & evanuit. Propterea, quoniam tunc insula, super quam monialium conventus intuetur plantatus, undique aqua circumdabatur, solumque pet aquam & cymbam E ad earum iter patabat ecclesiam; in illa nocte, in qua, toto orbe in pace composito, Verbum caro factum est, & de Virgine Deus nasci dignatus est, canentibus angelis, Gloria, in altissimis Deo; cantle illud siva colens magnalia Dei, siva celana mirabilia Dei, nescio, Deus scit, oimio surnre, rumore nimis repletum, undisque ventisque præcioctum, rugiens & rapiens, nec sacerdoti accessum ad Sacrificium celebrandum, & monialibus Sacramentum conferendum, nec illis recessum, ut alibi cælestia mysteria venerari & meditari * permisit.

* f. ab eadem petens, a Deo

10 Quid interim faciet Juliana virgo, colendi & comedendi parvulum Jesu benedictum desiderio flagrans tos inter laqueos domesticos pariter ac extraneos? Stare domi minus devotum, foras egredi minus securum. Tot inter dubia ad orationem Virgo confugit, eximium virginitatis florem illi ipsi commendans, cujus mater Virgo est; cujus Pater fœminam nescit. Nec fideli Sponsæ defuit Sponsus ipsa fidelis. Angelus enim puerum Jesum deferens apparuit, & ad moniales ait: F Annuntio vobis gaudium magnum, quia natus est vobis hodie Salvator mundi: & hoc vobis signum: ecce, Juliana, parvulus Filius de Virgine natus, & mundi Redemptor. Quem Abbatissa sulcipiens in ulnas suas, benedixit Deum, & dixit: Nunc dimittis, Domine, servam tuam in pace, quia viderunt oculi mei salutare tuum, quod parasti ante faciem omnium populorum, lumen ad revelationem gentium, & gloriam plebis tuæ Israel: &, Tunc populus gentium, qui ambulabat in tenebris, vidit lucem magnam: habitantibus in regione umbræ mortis lux orta est eis: & tunc facta est cum angelo multitudo terrestris exercitus laudantium & dicentium: Gloria in excelsis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis.

11 Et tunc omnes cantarent virgines: Puer natus est nobis, & Filius datus est nobis: apparuit enim gratia Dei, & Salvatoris nostri erudiens nos, ut abnegantes impietatem, & sæcularia desideria, sobrie, juste & pie vivamus in hoc monasterio: etenim non ex operibus justitiæ, quæ fecimus nos, sed secundum suam misericordiam salvas nos fecit. Propterea devota fœmina, cujus filius in carcere detentus, & ad interitum per judices innocenter damnatus, enixa Julianæ intercessionem flagitans, & filium con-

ignorata.

AUCT. ANONYMO. cupiens incolumem, intempeſtive ſolutis vinculis, ſedato judica, aperto carcere juvenem filium liberum ſuſcepit. Propterea una defuncta moniali cooverſa, ceteræ ſorores volventes, lapidem, ut ſepulturæ traderetur cadaver, erraverunt, lapiſque cecidit, uniuſque monialis brachium confregit. Adſtantibus ac lugentibus cunctis inquit Juliana: Conſtantes eſtote, videbitis auxilium Domini ſuper vos. Genuflexa, mente ſtabilis occupatur in Dei laudibus, contemplatur devota & humilis, lacrymoſis orationibus deprecatur, & charitata ſit exaudibilis: dum precatur curvatis genibus infirmæ brachium tetigit, lacrymis lavit, cruce ſignavit, protinus ſanavit. Excellentem Dominum benedicant ſinguli, dum Julianæ lacrymis liberantur languidi.

ANNOTATA.

a *Eſt Nominativus pro Ablativo abſoluto, ut vocant.*

b Accaron, *urbs & ſatrapia Philiſtinorum, ad mare Mediterraneum inter Azoth & Jamniam, in ſacris Literis nota. Primum vero Accaronitarum numen erat idolum Muſcæ, ſeu Beelzebub.* 4. *Regum cap.* 1., *v.* 3.: Numquid non eſt Deus in Iſrael, ut eatis ad conſulendum Beelzebub, Deum Accaron? *Et Lucæ* XI., 15.: Quidam autem ex ei dixerunt: In Beelzebub principe dæmoniorum ejicit dæmonia. *Biographus itaque per vocem* Accaron *ſignificat dæmonium, ſicut patet ex ſenſu.*

CAPUT III.

Pia mors; corpus mirifice incorruptum; ejuſdem translatio; cultus.

Ad ſpon-ſum. c PRopterea meritis anniſque plenam, ætatis LXXVI. Domini autem MCCLXII. *a* ad ſuperna vocationis præmium acceenſam Julianam cæleſtia Sponſus undique affecit dolore, ac ſummopere in capite vulneravit, ut cuncta langueſcerent membra (dum caput dolet, omnia membra languent:) & ut lethali vulnere conſumpto mortali corpore purior ac ſplendidior, micans meritis, illuſtrans exemplis Julianæ ſpiritus æterna requie frueretur. Nec Juliana tot ioter vulnera, tot inter verbera querebatur, quærebat potius, & aiebat: Sponſe Jeſu, veni Chriſte, dona crucem, transfige me, crucifiga me: hic ure, hic ſeca, ut io æternum parcas, tecumque bibam calicem, tecumque vitam cælibem, in ſolo lugentem, in cælo ſulgentem adipiſcar. Etenim, Domine, probaſti me, & cognoviſti me, tu cognoviſti ſeſſionem meam, & reſurrectionem meam. Quo ibo a ſpiritu tuo, & quo a facie tua fugiam? Tu poſſediſti reoes meos, ſuſcepiſti me de utero matris meæ: proba me, Deus, & ſcito cor meum, interoga me, & cognoſce ſemitas meas, & vide, ſi via iniquitatis in me eſt, & deduc me in via æterna.

Ejuſdem ſanctitas. 13 His viribus armata, virtutibus ornata Juliana lectaa cunctas lætificabat Filias, flagitabat veniam, ſoncordiam commendabat: Diligite, Filiolæ, alterutrum, quia præceptum Domini eſt, & ſi ſolum fiat, ſufficit, quia Chriſtus dilaxit nos, & lavit nos a peccatis noſtris in ſanguine ſuo. Ore, corde & opere ajulans, ſibique crucem bajulans, exiliens, Sponſique voccm audiens: D) **Veni de Libano**, ſponſa mea, amica mea, **columba mea**, formoia mea, veni coronaberis; divinum Chriſti Corpus, quod facetdos devota obtulit, ex **tota** mente, ex toto corde, ex tota anima, & ex cunctis viribus amavis, adamavit ſaluavit diceos: Salve ſalus mundi, Verbum Patris, Hoſtia ſacra, viva caro, Deitas integra, verus homo. Iterum ſalve viva Deitas, viva humanitas, æterna bonitas, æterna pietas, ſumma ſapientia, ſumma poteotia,

Pie mori-tur e ejus. 14 Iterum ſalva tu, mea redemptio, portio mea: to ſolus es, tu mea conſolatio, delectatio mea, tu ſolus es; tu mea jubilatio, ſalvatio mea, to ſolus es: io te tota fiducia mea, in te tota lætitia mea, io se tota fidentia mea; purifica me & vivifica me, dilige me, & dirige me, ſaoa me, & ſalva me; quia tu ſolus virtus mea, vita mea? Deus meus incarnatus, ut detergantur flagitia mea; ſacramentatus, ut delcantur ſacinora mea, ſalus mea tu ſolus es. His dictis, Kalendis Septembris in manus Sponſi reddidit ſpiritum anno milleno ducenteno, duploque E ſexdeno, ætatis ſexto quoque ſepteno *b*. Propterea, *b* quia moriabatur vivens, vivevat moriens, & viva mortua erat, & viva & mortua ſingulari amora Deum [diligebat] & a Deo ſolabatur, conſolabatur. Certatim affluebant, cstervatim ruebant populi colentes venerabile corpus, cui pientea cernere, quæ per Julianam mortuam vivam mirabilia viva fiabant: & clamantibus cunctis: S. Juliana, intercede pro nobia ad Deum, qui te elegit; corpus illud venerandum odore fragrans, flagrans amore, venerandæ moniales venerantes poſuerunt in ligneo monumento novo, in quo nondum quiſquam poſitus fueras.

Prodigia tum, & innumera-bilia. 15 Propterea ſtrepitante cælo, terra erepitante ſuper tot tantoſque favores per Julianam mortuam & ſepultam inceſſanter fidelibus tributos, præter piſcatores, qui ambulantes in tenebris, horiſque oofturnia, ante D. Blaſii templum piſcando, errantia ſidera, fulgura coruſcantia ſuper campanile, ſuperque cœmeterium ſæpe ſæpius cælitus reſpexerunt, & admirantes timuerunt valde. Divinitus monialet conſuliæ F loculum effoderunt, ligneumque ſepulcrum, corpuſque Juliaoæ humidiſſimo in loco humatum, ubi marmorea intuetur columna erecta, poſt annos quinque terdenos, milleno nempe, duploque centeno, nongeoteno ſepteno *c* exhumatum, *c* integrum & incorruptum, na dicam carneum repertum eſt. Tunc, & nunc reperitur: veneratum eſt tune, & nunc veneratur (etenim a planta pedia uſque ad verticem capitis eſt in eo ſanitas) &, quod magnopere omnibus in hac ſolemnitate penſandum eſt, oculorum cartilagines, pelliculæ tam debiles, tam fragiles, bodierna luce integræ conſpiciontor.

Cultus: b. l. ex ſanctitate 16 Propterea ſauſte mirabilis, ſauſtu *feſtive mirabilis feſto permoti populi tanto miraculo, gratias quaslibet implorabant, impetrabant. Monialet autem exultim & exultanter exultantes ſepulchrum ejus glnrioſum intra elauſuram venerandum portavere, poſuere. Corpus vero ſolemoi pompa in arca none ornata vitro, auro decorata, ſuper altare *d* virgini eidem Julianæ *d* dicatum io eccleſia videtur, veneratur. Propterea a ſeculis elapſis Kalendis Septembris per immemorabilem temporis curſum de B. Juliana celebratur Miſſa, Officium e recitatur, feſtumque *e*

præcla-

A præclarum decantatur, canentibus angelis, currentibus populis ad ejus patrocinium singulariter contra capitis languorem implorandum.

ANNOTATA.

a *Conveniunt calculi cum anno natali* 1186. *supra nu.* 1. *Consonat eisdem numeris inscripta tabella, de qua dixi in Commentario prævio n.* 5. *Razzius in Vita Italica signat annum mortis* 1267., *quo fundamento? Scardeonius vero lib.* 2. *classe* 6., *pag.* 110., Ibidem, *ait*, in ejus epitaphio eam obiisse legitur MCCXXVI.; *sed mendose, uti mox dicam.*

b *Obscura, falsum ex parte, hæc chronologica notatio est, & modicæ explicationis indiga.* Sexdeno, *id est; satis clare* lexagesimo; *quod additur* duplo, *accipe pro* secundo: *pro* septeno *scribendum* lapsuagene.

c *Id est, anno* 1197.: *pro qua Razzius translationem corporis ponit anno* 1299. *sine sufficiente auctoritate: sibi tamen est conformis, dum indicat hoc accidisse annis* 32. *post mortem Beatæ, quam signaverat anno* 1167., *ut supra vidimus. Longius recessit ab anno, in Vita anonymi notato,* Ferrarius *in Catalogo generali, quando ad diem* 22. *Julii in notis asserit, inventionem ejus & translationem accidisse anno* 1190. *Præsserat Wionus eodem die in suis notationibus, e tabula Ms. ad Beatæ nostræ altare referens ista, quæ ex Italico reddo Latine in hunc sensum:* Et post triginta quinque annos (a morte ejus scilicet, *ut textui Italico inserserit Wionus*) festo sanctæ Mariæ Magdalenæ, id *est*, anno MCCXC., inventum fuit ipsius corpus & capsa, in qua erat sepultum .., ac venerabile illud corpus translatum fuit in hoc sepulcrum, supra quod fabricatum est altare ejus. *Quæ si subsisterent, annus mortis ab anno* 1262. *retrahendus esset ad* 1255., *ut patet, quod non admitto, nulla* AUCT. *utique ratione chronologica suadente, a Vita hic* ANONYM. *esse discedendum. Et vero secum pugnat Wionus in notationibus ad* 1. *Septembris; nam ibi admittit, Beatam obiisse anno* 1262., *Scardeonium supra a nobis citatum, ac vero mortis anno restitutum, ita excusans:* Bernardinus Scardeonius .. dicit obiisse anno Domini 1226.; sed id transpositione numerorum potius accidisse puto, quam sun errore: facilis enim est lapsus numerorum arithmeticorum, quando unus alteri præponitur aut postponitur, ut hic contigit: si enim numerus 6. præponatur numero 2. male antepositu, num. 1262. suæ integritati restituetur. *Hæc ille, & recte. Et vero annus ille confirmatur e nostro apographo prædictæ inscriptionis, quæ, relata Beatæ morte* 1161., *narrat sepultam fuisse in cœmeterio; sed superveniente populi concursum, splendoremque sepulcri ipsius a populo visum effecisse, ut post annos* 35., *id est,* 22. *Julii* 1197. *corpus ejus glorioſum fuerit inventum sine corruptione, & capsa etiam, in qua jacebat, integra, positumque fuerit in illo altari, ut fideles eam invocaturi accederent.* E

B

d *Jamingus noster pia memoriæ in suo Itinerario Romano-Belgico, quod Ms. reliquit, inter notitias Venetas anno* 1686. *hæc de corpore* B. Julianæ *notat:* Conservatur .. in altari, quod monasterium respicit, in capsa lignea purpurea coloris nigri uti ebeni, variis crystallis adornata ... Prope ab altari pendent in una tabula picturæ aliquot antiquæ, ubi etiam ipsa Beata cum radiis videtur.

e *Jamingus in mox dicto Itinerario*, Agunt *isquis*, festum moniales 1. Septembris cum Officio de communi virg. *Nec plura novi, quæ rescire lectoris interfit, præter jam dicta, quibus finem impono.*

DE B. PETRO ARMENGOL MART.

EX ORDINE B. M. V. DE MERCEDE REDEMPTIONIS CAPTIVORUM,

C F

GUARDIÆ PRÆTORUM IN DIOECESI TARRACONENSI IN CATALONIA,

COMMENTARIUS PRÆVIUS. J. P.

§. I. Nobilitas; ætas juvenilis perdite traducta; conversio; Religiosa vita, & ejusdem tempus.

MCCCIV. *Locus natalis et mortis;*

LOcus *idem, qui* B. Petro Armengol, seu Armengaudo *natalis obtigit, ipsi etiam* emortualis *fuit*, Guardia *vindicat* Prætorum, *oppidum Cataloniæ in Tarraconensi dioecesi, ac* Monti Albo *vicinum, al.* Momblancq *dicto. Alia loca circumjacentia* Barbara, Sanreal Solsuella; Blancafort, Pira *in Summario Processus Romani, qui ad promovendos hujus Servi Dei honores sacros anno* 1685. *resumptus fuit, & de quo pluribus dicetur inferius, nominatur unus.* 15., *pag.* 36. *Ex his distinctior habetur notitia oppidi jam dicti in Catalonia, quam ea Vita postmodum producenda, in qua dicitur* natus in Cathalonia, *& ex Catalogo Magistratuum Generalium, qui Bullario laudati Ordinis editio Barcinone anno* 1696. *præfigitur., ubi in compendia Vitæ pag.* 52. *in lucem editus scribitur* in oppido Guardiæ apud Cathaloniam.

AUCT. J. P. 2 *Originem traxit Beatus* ex nobili genere Comitum de Urgel, *ut teſtatur Vita. Alfonſus* generis *Remon in Hiſtoria generali Ordinis B. M. V. de Mercede redemptionis captivorum tom. 1., lib. 4. cap. 15., fol. 188. Comitum Urgellenſium familiam oriundam ſcribit e domo Comitum Barcinonenſium, & nonnullis interjectis, quo pacto utraque familia fuerit unita, illuſtres S. Petri progenitores laudat, quos utique in linea paterna deſcendere e regia Comitum Barcinonenſium ſtirpe; in materna autem e regio Francorum genere, ac Comitum Flandriæ affirmat. De antiquis Comitibus Barcinonenſibus, ac de Urgellenſibus eorum temporibus, plura legi poſſunt apud Franciſcum Diago in indice materiarum aliquarum, qui habetur poſt Hiſtoriam antiquorum Comitum Barcinonenſium, tribus libris Hiſpanice ab illo editam.*

3 *De ſucceſſione chronologica & genealogica* claritude *Comitum Barcinonenſium nec non antiquorum Comitum Urgellenſium etiam ſcribitur in Dictionario Moreri novi ſſime auctо, tomo 2. a pag. 66.:* B *ubi narratur, Ermengaudum VI. hujus nomini, dictum Caſtellanum, Comitem Urgellenſem, vita ſanctum in Caſtella ſua heredo XXVIII. Junii 1154.; [at Moreri ipſe in* corrigendis *tom. 8. pag. 25. corrigitur, ubi* Ermengaudus VII. *præcedentis filius memoratur; deinde vere* Ermengaudus VIII. *qui* ſine poſteris obiiſſe dicitur,] *eoque mortuo comitatus Urgellenſis poſſeſſionem perveniſſe ad Comitem Barcinonenſem, ac deinde ad reges Aragoniæ, nec non a Jacobo, Alfonſi IV. Aragonæ regis filio natu minore, propagatam ultimorum Comitum Urgellenſium familiam: de qua re conſuli poteſt Dictionarium modo memoratum tomo 1., pag. 560. Inter alia vero ibidem dicitur Jacobus Aragonius, hujus nominis primus, e vita migraſſe menſe Novembri anno 1347., cui deinde ſubduitur e dicta familia duo alii Comites Urgellenſes. Hæc ſufficiant de claritudine generis, qua prædictorum Comitum origo referenda memoratur, uti & B. Petri nobilitas, ſecundum Vitam ejus antiquam & fide dignam. Remondus fol. 188. verſo patrem ei fuiſſe aſſerit Arnaldum* Armengol. *Hic vero, tametſi non memini me legere de illo in documentis, quæ inſpexi de memorata familia, debuerit vixiſſe ſeculo decimo tertio, prout colligitur e morte B. Petri filii ejus, quæ accidit anno 1304., comitatu Urgellenſi ad Barcinonenſem devoluto poſt obitum* C *Ermengaudi VI., uti jam dictum eſt.*

educatio, ætas ejus juvenilis 4 *Remondus eodem fol. 188. verſo Beatum fuiſſe educatum affirmat in oppido vel loco* Cervaria, *qui Hiſpaniæ vocatur* Cervera, *natiſque e nobiliſſima iſta familia fuiſſe ibidem ſemper propinquos conſanguineos, nonnullaſque poſſeſſiones, quemadmodum hodie, inquit, ſunt ac permanent. Baudrandus* Cervariam *ponit in* planitie Urgellenſi .. juxta amnem cognominem, eamque decem leucis *abeſſe ſcribit* ab Ilerda in Ortum, Barcinonem verſus, & totidem a Tarracone in Septemtrionem, prope Tarregam. *Fuit autem* B. Petrus *in ætate juvenili perditiſſimis moribus, ſicut teſtatur Vita num. 2. Compendium Vitæ citatum breviſſime rem perſtringens, poſt elapſam, ait*, in ſeculo haud recte adoleſcentiam, Ordini noſtro adſcriptus *&c. Longe plura memorat Remondus a dicto fol. 188. verſo, e quibus excerpo ſequentia.*

5 *Præferebat indolem olatam ac ſuperbam: ſtirpe & ſanguine Armengaudico, e quo trahebat originem, immodice gloriabatur, nobileſque* D *alios juvenes flocci faciebat: unde non tantum ei ſuboriebantur animi dolores, verum etiam immiſt; &, quemadmodum aliud ex alio incommodum naſcitur, & aliud damnum; Juvenis ille, projecta utique audacia, ut de inimicis ſuis ſe ultiſceretur, factionesque ſuas & partium ſtudia foveret, congregavit hominum perditorum colluviem, omnium vitiorum genere vitaque licentiæ addictorum, quibus tamquam gentis perditæ, atque humilibus natæ parentibus, nihil aliud erat in votis, quam talem habere ducem, qualis erat* Petrus Armengol (*adverſus quem propter nobilitatem generis nihil eſſet auſura juſtitia ordinaria*) *ut latrocinari depeperent, & ſub velamine, quod* Petrus Armengol *præciperet, perpetrarent ipſi & committerent publice & ſine pudore rapinas, homicidia, & adulteria, quæ autea committebant timide & clam. Sceleris vero, quæ perverſi* Armengaudii *aſſecla perpetrabant ſub umbra ejus quodammodo tecti, adeo involverunt, ut tota jam civitas tolerare illa non poſſet, uti nec victima ejuſdem loca; atque adeo* Petro Armengaudio, *ut non deſereres commilitones ſuos, ne-* E *ceſſe fuit ad montem proficiſci, & e nobili inquieto, e juvene vitioſo, divite ac libero fieri graſſatorem, nec non conſortii latrocinantium, & publicarum viarum prædatorum anteſignanum.*

6 *Arnaldus pater ejus, ſapiens utique vir,* tranſacta *ac nobilis Chriſtianus, hanc Filii ſui ruinam ſenſit. Currebat tunc annus 1258., quo rex Jacobus in ſuo regno Valentino, quod recens acquiſierat, pacificandis ac componendis rebus aliquot vocabat, quæ occurrebant inter novos propagatores & expugnatores iſtius regni, & requirebant cogiam præſentiam ejus. Videbatur autem Arnoldo, nulla ex parte poſſe ſe melius oblivioni tradere offenſas & injurias honori ſuo illatas, a Filio, quo. ſi civitate relicta proficiſceretur ad regnum Valentinum, regiſque & principis ſui curiam ſequeretur. Valentiam itaque ſe contulit, ac curiam ſequi cœpit. Verum exiguo tempore in hoc regno verſatus eſt: quo rex Jacobus meditabatur iter Montem Peſſulanum verſus, ut regem Francie conveniret, & quoniam occeſſerat, ut eo perveniret, tranſire per montis declivitatem, a qua, ut fama erat, prodibat perditorum hominum colluvies, prædonumque viarum publi-* F. *carum protectores, qui nemini parcentes aggrediebantur de improviſo & ſpoliabant viatores; Arnaldus ad infeſtam hanc latronum terram expurgandam, aliis ſecum aſſumptis, ſe accinxit, ut liberum & ſecurum redderet tranſitum iſtum comitibus regis non armatis, ſicut pluribus Remondus narrat.*

7 *Deinde refert felicem Arnaldi in hac ex-* mira ejus *peditione ſucceſſum, ac certamen ejus cum filio* viſio *ſua* Petro *commiſſum: dumque alter alterum noviſſent, ambos eodem tempore iram in affectum commiſeracionis commutaſſe, ac* Petrum *ad patris pedes ſe projeciſſe, gladiumque & corpus ipſi obtuliſſe, ut eodem ſimul tempore judex & victor eſſe poſſet. Atque hic finis fuit preſtigatiſſimæ vitæ* B. Petri, *exordiumque initæ gratiæ paternæ, meliorisque frugis, ad quam reductus eſt. Habet hic lector pauca e multis, quibus hac hiſtoriam infarcit, & liberaliter admodum ac nimium fortaſſis amplificat Remondus. Prædictum vero iter Jacobi Aragoniæ regis Montem-Peſſulanum verſus, & acta cum S. Ludovico Francorum*

rege

A *rego Corbolii, anno* 1258. *innectuntur a Zurita tom.* 2. *lib.* 3. *Annalium Aragoniæ cap.* 56.

8 *De Religioſæ vitæ inſtituto, quod profeſſus* vita Religioſa *eſt* B. Petrus, *varia ſe offerunt obſervanda. Primo, videtur ad illud fuiſſe motus ſingulari inſtinctu Dei. Dicitur enim in Vita id contigiſſe, cum ad hoc, ut ipſum audierunt dicentem teſtes, qui in ea nominantur, omni exceptione majores, çælitus eſſet admonitus. Secundo, tempus, quo illud inſtitutum amplexus eſt, non determinat eadem Vita, ſed refert ſolummodo:* Ad noſtrum Ordinem venit jam fere juvenis. *Id autem non incongruo credi poteſt accidiſſe anno ætatis ejus circiter vigeſimo, Chriſti autem anno circiter* 1258., *quem ſupra notabat Remondus occaſione converſionis ejus: a quo ſi retrocedas, interpoſitis viginti, ut dicebam, circiter annis ipſius ætatis, pervenies ad annum ejus natalem, qui potuerit circiter eſſe annus Chriſti* 1238. *Hinc ſequitur, ut Sanctus Religioſam veſtem non induerit ſub Petro Amerio, quarto Ordinis Generali, qui in Catalogo antea indicato Generalium ejuſdem Ordinis pag.* 6. *ſcribitur* Barchinonæ
B electus, anno MCCLXXII. a Gregorio X. confirmatus. *Qua fundamento dicat Remondus fol.* 290. *verſo, Generalem iſtum cæpiſſe regimen Ordinis ſui anno* 1080., *fugit quærere, cum nihil conducat in rem noſtram, & Sanctæ tu Ordinem ingreſſus nemine anno acciderit. Ponitur autem in memorato Catalogo ſub Guilielmo Bas, magiſtro Generali ſecundo, qui pag.* 4. *dicitur electus anno* 1249., *anno autem* 1259 *mortuus.*

9 *Temporibus vero hujus Generalis recte con-* quando inchoata *gruit* B. Petri *ad meliorem frugem converſio, ut etiam Ordinis habitus ab eodem ſuſceptus. Stephanus Cerbera in Vita B. Mariæ de Cervellon, al. de Socos dicta, Ordinis B. M. V. de Mercede redemptionis captivorum, fol.* 90. *verſo agens de* Petro *noſtro, longe aberravit a vera chronologia, quando ſcripſit aſſumptum fuiſſe ab illo habitum dicti Ordinis anno* 1307.: *tunc enim jam a triennio obierat. Hallucinatur etiam ibidem in hiſtoria, quæ, ut jam vidimus, inquinatiſſimæ vitæ eum fuiſſe memorat ante converſionem ſuam; Cerbera tamen illum facit ad virtutem propenſum a puero, idque magnum vult ſignum fuiſſe prognoſticum virtutis, quam habiturus eſſet, quando ad*
C *virilem perveniſſet ætatem. Lectiones & oratio propriæ de prædicta Beata, pro die* XXV. *Septembris dicto Ordini conceſſæ, habentur in Bullario ejuſdem pag.* 423.; *quo die de ipſa tractandum erat. Aliquot autem ante annis in Ordine ſolidis vitæ Religioſæ rudimentis exercitatum fuiſſe, & debita veræ ac ſeriæ converſionis ſpecimina edidiſſe, dubitandum non eſt. Interſtitium autem temporis inter annum* 1258. *circiter, cui converſionem ejus aſſignamus, & annum* 1266., *videtur eſſe ſufficiens, ut ad arduas & apoſtolicas Religionis expeditiones ſe compararet, his eſſet ſocius Fratribus ad redimendos captivos profectis, ac ipſemet in Africa anno jam dicto* 1266., *in pignus pro captorum puerorum quorumdam lytro remaneret apud infideles, ſocio Fratre ad illud procurandum dimiſſo, ſicut paullo uberius narratur in Vita: cujus verba produco:* Sed jam in Religione anteriorem animi crudelitatem in fervidam charitatem commutavit. Jejuniis & orationibus vivebat ... anno ſuperiori milleſimo ducenteſimo ſexageſimo ſexto miſſus in Africam *&c. Hæc itaque confirmant ſolide tempus converſionis & Religionis.*

10 *Vitæ Compendium de hac ſacra expeditione* AUCT. J. P. *tractans, annum ſupra ſignatum ſic corrigis:* Secundo directus eſt Buxiam redemptor anno quæ alii cudi MCCLXVI, veriùs MCCXCIII., ubi erutis e captivis, in pignuſque pro XVII. pueris in fide nutantibus remanens, CXXVII. Chriſticolas ad Hiſpaniam cum Frater [a] Guilielmo Florentino tranſ- a l. Fratre
miſit. *Verum ego illam correctionem adoptare non auſim, quia annus prior diſerte & integre, non autem per numeros Romanos aritheticos, non per Arabicos, ſeu cyfras, ut vocant, qui ſcribendi modus perſæpe parachroniſmis ſubjectus eſt, exprimitur, ſed annis ſingulis ſuo quodlibet adjectivo temporis deſignatis: ita ut videatur mihi, non poſſe hic ſatis fundate præſumi tanta annorum diſcrepantia, quanta in dicto Compendio proponitur, quod illam quidem vult correctionem, ſed non probat. Nec vero eadem mihi ſuadetur ex ipſa* B. Petri *Vita, quæ cum ſit inſtrumentum, in capitulo Ordinis, juſſu Arnaldi Ameris Generalis ejuſdem Magiſtri, eodem capitulo conſentiente, conſcriptum e teſtimoniis Fratrum Religioſorum, ac juramento eorum firma-* E
tis, magnam fidem meretur. Inter illos autem deponus primo loco Frater Guilielmus Florentinus *comparet, idem qui ſupra. Actus vero ille publicus ibidem ſignatur habitus ipſo anno, quo Sanctus noſter obiit, videlicet* anno a Nativitate Domini milleſimo trecenteſimo quarto, die, qui computabatur quinta Nonas Maii, *id eſt, tertia ejuſdem menſis. Ex his itaque conſtat ratio temporis ſuperius aſſerta. Sed poſt hæc modo allegata offert ſe ibidem difficultas alio jam expendenda, quæ tamen non obeſt, quo minus Beati converſio, ac Religioſæ ipſius vitæ exordium inuecti poſſint anno circiter* 1258.

11 Cum, *inquit Vita*, non poſſet prædictus forſan aut cidiſſe dicitur, ſed non probat. Guilielmus tum propter difficultatem comparandi pecuniam, tum propter difficilem navigationem intra ſtatutum tempus in Africam redire; quando aliquot elapſis diebus appulit, comperit Fratrem Petrum .. a ligno *per barbaras* collo ſuſpenſum .. Perrexit dictus Guilielmus, ut corpus humaret .., & ut pervenit ad eum flens, voluit illum deponere, quem vidit viventem; *ſingulari enim erat miraculo Deiparæ* manibus ſubſtentatus .. Tunc lætus Guillermus F
ipſum depoſuit .., *& ambo* læti in patriam rediere, *e qua ad apoſtolicos ejuſmodi labores rediiſſe Beatus non legitur in laudata Vita. An ergo, inquies, jam tum ab anno* 1266., *qui incidit in annum circiter initæ ab ea Religionis octavum, ſecundum præmiſſa, ſe eiſdem ſubtraxit? Reſpondeo, fieri potuiſſe, ut vel a Superioribus domi detentus ſit propter imbecillitatem corporis poſt illud ſuſpendium, vel hoc petieris ipſemet ad arduos hoſce labores non ſatis robuſtus. Audiamus Vitam:* Viderunt autem omnes ſupradicti Fratres, quod reliquo vitæ ſuæ tempore obtorto collo, & marcido incedebat colore vultus a tempore ſuſpenſionis prædictæ. Nonnullo decurſo tempore cupiens ab omnibus ſe ſegregare, in prædictum conventum Sanctæ Mariæ de Pratis ſe recepit. *Recte itaque cohærent tempora, ſi meliorem Beati vitam, Religioſum inſtitutum, aſſumptumque ejuſdem habitum nunc ſtamus anno circiter* 1258. *Sententiæ noſtræ favet Remondus lib.* 4. *cap.* 16. *contra alios, qui ſerius ſub Petro Amerio, & citius ſub S. Petro Nolaſco veſtitum volunt.*

§. II.

Auct. J. P.

§. II. Beati in Ordine veſtitus; an ſacerdos; ejuſdem virtutes; expeditiones apoſtolicæ; cultus ab immemorabili tempore ex variis proceſſibus probatus.

Non tam, quod Beatus habuerit ſacerdotalem Ordinis habitum, quam quod ſacerdos

Remondus lib. 4. cap. 16. aliam difficultatem proponit circa veſtimentum Ordinis, quod Beatus poſt converſionem induit, ac diſputat idem auctor, an fuerit habitus Equitum iſtius Ordinis, an vero ſacerdotum. Multas a ſe inveniri opiniones diverſas, indicat Remondus fol. 191. & veſtitui quidem equeſtri contrariam eſſe traditionem antiquam documentorum Religionis & picti martyrii ejus, in quibus omnibus eum videri aſſerit ſacerdotis veſte indutum: nihilominus tamen, quantum ſe colligere poſſe dicit ex iis, quæ legit de converſione ejus, magis conſtare affirmat, quod fuerit Religioſo Equitum

B *habitu veſtitus. Hoc vero ſibi perſuaderi ait e Mſ. e quo iſta recitat:* Beatus Petrus Armengol miles, *atque hac voce* miles *ſtrictæ loquendo ſignificari Religioſum Ordinis ex Equitibus. Addit tamen id non pugnare cum ſacerdotio, qua Equites multi ex Ordine iſto inſigniti fuerint. Exemplum vero ſumit e S. Raymundo Cardinale: cujus geſta & miracula illuſtravimus ad diem* xxxi. *Auguſti. Hippolytus Helyot in Hiſtoria Ordinum monaſticorum, Religioſorum ac Militarium tomo 3. pagina 266. exhibet in imagine ære inciſa antiquum Ordinis B. Mariæ de Mercede redemptionis captivorum Equitem, habitu ſuo veſtitum; pagina vero 278. ejuſdem Ordinis profeſſorem repræſentat, habitu prorſus diverſum a priore, & cappa monaſtica indutum. Porro Ordinis præfecturam a militaribus equitibus ad ſacerdotes lapſu temporis tranſmiſſam eſſe, docet Catalogus Magiſtrorum Generalium pag. 9. his verbis:* Octavus Magiſter Generalis, Equitibus militaribus magiſtratu depulſis, fuit venerabiliſſimus P. Fr. Raymundus Albertus .., C anno MCCCXVII. electus. *Hæc conducunt ad majorem noſtram argumenti præſentis.*

Ita eadem facile, ut dictum probabit.

13 *Jam vero ut ad priora redeamus; conſet Remundus non voluerere cum Beati ſacerdotio veſtam, quam ante converſionem duxit, ad litteras & ſtudia non admodum accommodatam, utpote quæ militaris omnino fuerit, ac exercitationibus litterariis oppoſita. Ad hæc, illis temporibus, ſicut addit, non admittebantur ad ſacerdotium, ne vel cum equeſtri quidem habitu, niſi perſonæ morum exemplo & doctrina præſtantes. Verum, in litteris Apoſtolicis Innocentii PP. XI. infra §. 6. referendis* ſacerdotis *nomine nuncupatur. Quæ autem idem auctor de habitu equeſtri ipſius ducebat ex traditione & pictura martyrii, parum vel nihil probant, cum igneretur utrumque tempus, nec conſtet proinde, an non fuerit traditio & pictura mere popularis.*

Laudatur a veritatibus facre expeditionis.

14 *Vita paucis verbis multa dicit, & plura cogitanda relinquit de Beati virtutibus, quæ primus poſt converſionem annis exprimebat:* Jam, *inquit*, in Religione anteriorem animi crudelitatem in fervidam charitatem commutavit. Jejuniis & orationibus vivebat. *Plura Remondus fol. 191. verſo. Catalogus Magiſtrorum Generalium pag. 5.* Ordini noſtro adſcriptus, *ait*, in eoque novus Chriſti miles virtutum omnium ſtipatus munimine, quater * redemptioone exercuit. Primo Algariæ, ubi dux quindecim Fratrum, qui animarum zelo ad fidelium libertatem, & infidelium converſionem directi, in unum conſpiraverant, conſumpta pecunia, omnibus Petri hortatu in pignus manere ſtatueotibus, CCCXLVI. captivos per eorum unum ſocium in Hiſpaniam remittit. In captivitate ergo conſtitutus Petrus, plurimos Mahometi errore deceptos ad lumen fidei reſtituit: inter quos regem Algariæ Almohazeo Mahomat, qui poſtea Ordinis noſtri verus profeſſor Frater Petrus a Sancta Maria oncupatus eſt, ſacro fonte luſtravit. Regredienteo cum pigooris ſtatuta pecunia ſocio, cæteros, & inſuper CLXXX. eruit captivos.

D

* *duo dum. tanat redemptionis memoranter.*

15 *Sequitur alia ibidem expeditio ſacra, qua Bugiam directus eſt ad redimendos captivos. De tempore ejuſdem diſputatum ſupra; res autem geſta hiſtoria dabitur eVita: quæ breviter iterum deinde, at nervoſe perſtringit famam ſanctitatis ejus, concurſum indigorum; eſſuſos, elevatosnes in aere, verba, quibus roganti Deiparæ Virgini videbatur reſpondere; pia colloquia, rapsus,* E *ſanctam mortem, ejuſque diem ac prædictionem. Succinctæ pariter ſcripſit laudata Vita de concurſu ad funus, ac de mirabilibus, quæ omnes ipſius ſubſecuta ſunt:* Convenerunt, *inquit*, quamplurimi populi, & mortuum Petrum patrem lugebaot. Antea autem quam humaretur, cum omnes corpus viderent, & tangerent, inter eos tres viri, & quatuor fœminæ ſalvi facti ſunt ab infirmitatibus, quibus laborabant. Quorum omnium prædicti Fratres teſtes oculati fuerunt. *Atque hæc quidem, quæ Sancti mortem ſunt mora, ſunt ſubſecuta, viam ſtraverunt ad publicum ejus cultum per varia loca propagatum, & continuatum uſque ad hodiernam diem non tantum ab immemorabili tempore, quod requirit Sedes Apoſtolica, ut in aliqua Servo Dei fiat cauſa, exceptus a decreto Urbani VIII. ſed etiam multo longiore, quam in rigore ad hoc neceſſe ſit.*

ad redimendos captivos. fama ſanctitatis ante & poſt mortem.

16 *Caſus hic exceptus egregie ac laborioſe in tribunali ſacræ Rituum congregationis propoſitus fuit a patronis hujus cauſæ, probatuſque ſolide & evicit. Quamquam vero abunde conſtet e decretis Sanctæ Sedis legitimus* B. Petri *cultus, non ingratum tamen fore lectori hagiophilo exiſtima, ſi ex inſtrumentis laudatæ congregationi oblatis in hac cauſa exponam ſingillatim, quæ in eadem tranſacta ſint non ſine ſumma ejuſdem gloria. Quoniam vero longum eſſet & ſupervacaneum, documenta omnia hic recudere, in quibus diverſi teſtes eadem fere deponunt, & alia occurrunt admodum prolixa, quæque hic omitti poſſint, ſuffecerit ſequentia e longe pluribus extrapſiſſe. Auctores etiam omnes, qui identidem allegantur, huc non tranſferibam. Collectio itaque documentorum, quam autr me habeo, Romæ excuſa eſt anno 1686. & præmittatur hoc titulo:* Sac. Rituum congregatione emioentiſſimo & reverendiſſimo D. Card. Azzolino Terraconen. Canonizatio B. Petri Armengol Religioſi profeſſi Ordinis Beatæ Mariæ de Mercede redemptionis captivorum. Informatio ſuper dubio, an conſtet de cultu immemorabili, &caſu excepto in decretis ſel. rec. Urbani octavi in caſu &c.

Cauſa Beatificationis F

reſumpta

17 Eminentiſſime & reverendiſſime Domioe. Cum hæc cauſa ad relationem eminentiſſimi domini

A mini cardinalis de Portocarrero propoſita fueris die XXIX. Novembris MDCLXXV, ſuper confirmatione ſententiæ, latæ a reverendiſſimo archiepiſcopo Tarraconenſi, judice ab hac ſacra congregatione delegato, circa cultum immemorabilem, & caſum exceptum, dilata fuit reſolutio ex eo, quod teſtes examinati anno MDCLXVII. quo proceſſus conſtructus extitit, non habebant ætatem LXXXVII. annorum requiſitam, ut reverendiſſimus dominus Fidei promotor oppoſuit, ad probandum cultum per annos quadraginta de vitu ante annum MDCXXXIV. quo emanavit breve confirmatorium decretorum ſanctiſſimæ Inquiſitionis. Sed poſtea compertis antiquiſſimis documentis a centum & pluribus annis ante præfata decreta: die 2. Decembris anni MDCLXXXIV. obtinuimus novam audientiam, & die XXVII. Januarii MDCLXXXV. ad effectum documenta hujuſmodi compulſandi, conceſſæ fuerunt litteræ compulſoriales pro civitate & diœceſi Tarraconenſi, directæ illius reverendiſſimo archiepiſcopo, Summario num. 1. & litteræ particulares pro aliis locis eorumdem epiſcopis, iiſque legitime impeditis, illorum vicariis generali-

B bus, Summario nom. 2. quarum vigore conſtructis quinque proceſſibus, nimirum Tarraconenſi, Valentino, Gerundenſi, Guadicenſi, ac Barchinonenſi, & ſacræ huic congregationi præſentatis, ac, ſervatis ſervandis, apertis, ex iis confecimus novum Summarium a num. 1. uſque ad 16. & in numeris ſubſequentibus perſtrinximus Summarium antiquum. Ex quibus omnibus ſimul junctis abunde patet, in pluribus regni Cathaloniæ locis fuiſſe exhibitum, & exhibere beato Petro Armengol publice cultum a centum annis, & ampliùs ante prædicta decreta; ideoque ad formam præinſerti dubii reſpondendum fore, conſtare de cultu immemorabili, & caſu excepto, prout ſupplicamus.

a congregatione Rituum i. e. iſti eccleſiaſtici

58 Circa validitatem dictorum proceſſuum non videtur immorandum, cum ſervata appareant omnia ex forma litterarum ſervanda, *ſicut pluribus deinde ibi declaratur*. Circa relevantiam * ex proceſſu Tarraconen. habentur antiquiſſimæ viſitationes factæ per archiepiſcopum, & vicarium generalem pro tempore; ex quibus appareat corpus, & oſſa beati Petri expoſita publicæ adorationi ſuper altari majori eccleſiæ parochialis, nuncupatæ de Guardia; & prima ex dictis viſitationibus fa-

C cta fuit anno MCCCLXXXVIII. Summario num. 3. litt. a, & ſic annis CCXLVI. ante decreta. Secunda ex dictis viſitationibus facta fuit anno MCDXIV. Summario dicto num. 3. litt. b, & propterea annis CCXX. ante eadem decreta. Tertia ex dictis viſitationibus facta fuit anno MDXXXIII. Summar. d. num. 3. litt. e, quæ pariter præceſſit decreta annis duobus ſupra centum. Aliæ vero ſeptem viſitationes ſequutæ annis MDLXX. MDCVIII. MDCXX. MDCXXXIV. MDCXXXVII. MDCXLVIII. & MDCXII. Summario dicto num. 3. litt. d. a. f. g. h. i. k., oſtendunt continuationem dictæ exhibitionis publici cultus, ſcientibus & tolerantibus Ordinariis. Quod autem ex exiſtentia corporis alicujus ſervi Dei ſuper altari reſultet exhibitio publici cultus, in dubium revocari non poteſt, cum ex praxi, & uſu Eccleſiæ ibi collocari non permittantur, niſi reliquiæ Sanctorum; cæters vero quæcumque corpora ſepelienda eſſe ſub humo ſancivit B. Pius V. conſt. 5. §. 6. de qua agunt Barboſ. de Univerſ. jur. eccleſ. lib. 2. cap. 3. num. 28. & cap. 10. num. 9. Pignatell. conſult. canon. 184. tom. 1. & in præciſis terminis reliquiarum expoſitarum publicæ adorationi Card. Bellarmin. de Sanct. beatitud. lib. 1. cap. 10. verſ. QUANTUM AD SEPTIMUM. D

AUCT. J. P. ad locum

19 Ex eodem proceſſu Tarraconenſi habentur tres deliberationes publici conſilii univerſitatis, & villæ de Sarreal: quarum prima facta fuit anno MDXXI. & aliæ duæ anno MDXXIV. & in dictis deliberationibus decretæ & peractæ fuerunt ſolemnes ſupplicationes ad beatum Petrum, cum oblationibus donariorum pro impetranda ejus apud Deum interceſſione in publicis neceſſitatibus, Summar. num. 4. litt. a. b. c. Ex quibus, præeedentibus decreta per CXXIII. & C. reſpective annos, reſultat pariter evidens exhibitio publici cultus, cum hujuſmodi actus, præſertim ex decreto publici conſilii totius Univerſitatis, fieri nequeant niſi in honorem Sanctorum canonizatorum, *ac plures ibidem auctores citantur*. Et quod in tota ejuſmodi provincia pro certo habeatur, prædicto Beato fuiſſe exhibitum publicum cultum ab immemorabili, aſſeverans ſeptem inſignes epiſcopi in concilio provinciali congregati, Summar. num. 5.

ejus cultus

20 Ex proceſſu Valentino habetur, quod antiquiſſima ſtatua Beati olim extabat in altero ex E altaribus eccleſiæ conventus beatæ Mariæ de Mercede, & a viginti annis citra tranſlata fuit ad altare ſacrarii ejuſdem eccleſiæ, & in utroque altari ſemper ſuis exhibitus dictæ ſtatuæ publicus cultus, ut affirmant quatuor teſtes loci ſeniores, examinati in facie loci, Summario num. 9. & quatuor periti, adhibiti in recognitione ejuſdem ſtatuæ, teſtantur de ejus antiquitate a centum quinquaginta circiter annis, optimam rationem reddentes ſecundum artem, Summario nom. 7. litt. a, b, c, d. Et hæc quoque collatio * ſtatuæ in altari, quo Miſſa celebrari ſoles, * collatio eum ſit prohibita in decretis generalibus .. pag. 87. §. IMAGINES, perneceſſa denotat exhibitionem publici cultus, ut traduni Cardinal. Bellarmin. de Sanctor. beatitud. lib. 1. cap. 10. verſic. QUANTUM AD SEXTUM, *aliique ſcriptores, qui hic allegantur*. Ex eodem proceſſu Valentino habetur, quod alia vetuſtiſſima imago dicti Beati picta cum ſplendoribus, & diademate, a tempore immemorabili, ſita extitit in altari eccleſiæ conventus beatæ Mariæ de Mercede in civitate Setabis; & deinde anno XXV. circiter ante reſtauratum fuit dictum altare; & præfata pi- F cta tabula ob nimiam antiquitatem collocata fuit in ſacratio ejuſdem eccleſiæ, ubi etiam in præſenti retinetur, ut perbibent tres ſenes teſtes in facie loci examinati, Summario num. 8. Et duo periti pro recognoſcenda veruſtate dictæ imaginis referuntur, eam confectam fuiſſe a ducentis circiter annis, Summario num. 9. litt. a, b, & ſic annis ferme CL. ante decreta. Et ex retentione dictæ imaginis cum ſplendoribus, & laureola in altari, & ſacrario reſultat exhibitio publici cultus, ex ſupra allegatis.

ab immemorabili tempore,

21 Ex proceſſu Garundenſi habetur alia picta tabula repræſentans beatum Petrum eum radiis, ſplendoribus, & titulo Sancti, quæ extat in altari majori eccleſiæ Conventus beatæ Mariæ de Mercede, & hujus antiquitatem quatuor periti aſſeverant ab annis circiter CCLXX. Summario num. 10. litt. a, c, e, g, & ſic CCXVIII. ante decreta; & antiqualiatem hujuſmodi tribui non poſſe alicui cauſæ accidentali, recte probant iidem periti, Summario dicto num. 10. litt. b, d, f, h. Et publicum cultum ex tali imagine reſultare,

pates

AUCT. J. P. paret ex ſupra proxime adductis. Ex proceſſu Guadicenſi habetur, quod altera imago dicti Beati eum diademate in capite, & palma præ manibus, atque inſcriptione Sancti, extat a tempore immemorabili in cappella ſacrarii eccleſiæ collegiatæ in civitate Bazæ; & quod eadem imago cum aliis ſuppellectilibus donata fuit dictæ cappellæ a quodam nobili viro eo ferme tempore, quo Bazæ civitas e Maurorum manibus direpta fuit a centum octoginta annis circiter, aſſerunt plures teſtes in facta loci examinati, Summario num. 11. Quorum dictis concordant tres periti, adhibiti pro illius antiquitate recognoſcenda, qui conteſtantur ab annis ſupra centum quinquaginta dictam imaginem fuiſſe confectam, Summario num. 12. litt. a, c, f, & per conſequens a ſeculo ante decreta; nec vetuſtatem hujuſmodi tribui poſſe humiditati, aut alteri cauſæ accidentali, ibidem litt. b, d, e. Et hinc quoque comprobari exhibitionem publici cultus, innoteſcit ex antedictis.

B *Et probandum caſum excepcum a decretis Urbani VIII. octavi,* 22 Ex proceſſu Barcinonenſi habetur, quod in libris Capitulorum generalium Ordinis beatæ Mariæ de Mercede, in dicta civitate extat publicum inſtrumentum, confectum anno MCCCIV. quo quinque Religioſi Ordinis beatæ Mariæ de Mercede, Magiſtri Generalis juſſu, juratam ediderunt atteſtationem de ſancta vita, felici obitu, & admirabilibus dicti Beati, Summario num. 13. Quod inſtrumentum licet non probet exhibitionem publici cultus in honorem beati Petri, parum antea defuncti; patefacit tamen, quod eo, ſucceſſive præſtito, dignus erat. Ex eodem proceſſu habetur, quod in dictis libris Capitulorum generalium reperiuntur denominationes antiquiſſimæ beati Petri cum circumſtantiis cultum publicum indicantibus. Etenim anno MCDXLII. in comitiis generalibus decretum fuit, ut in conventibus legerentur Vitæ Sanctorum, inter quos nominatur ſanctus Petrus Armengol, Summario num. 14. litr. a, b; eodemque anno in libro viſitationum leguntur inſcriptiunculæ Beati cum titulo Sancti, ibidem litt. e, d, e, f. Inſuper in aliis comitiis generalibus, convocatis anno MCDXC. ſancitum extitit ſub graviſſimis pœnis

C a Magiſtro Generali, ut Commendatores convocatum Tarraconæ, & Montiſalci deferrent Vitam ſancti Petri Armengol, in Capitulo futuro legendam, dicto num. 14. litt. g, h, i. Et hi quoque actus præcedentes decreta per annos excl. & CXLIV. reſpectiva, preſeferunt exhibitionem publici cultus, cum geſti fuerint ab univerſo Ordine Religiolorum ſolemniter congregatorum.

§. III. Immemorabilis Beati cultus ex multis teſtium depoſitionibus.

Cultum a tempore immemorabili probant teſtium depoſitiones.

EX prædictis itaque habentur duodecim ſoliditſima fundamenta, quæ plane comprobant, publicum cultum exhiberi beato Armengol in pluribus, & diverſis locis ab immemorabili, & per ſecula ante decreta; quæ fundamenta per ſe ſola ſufficiunt ad faciendum locum caſui, abſiſdem decretis excepto: & certe exuberant, ſi addantur cætera documenta, adducta in alia cauſæ propoſitione, ex teſtibus io vim litterarum remiſſorialium examinatis ſuper probatione cultus immemorabilis, qui, licet tempore examinis non haberent, nec habere potuerint, ſufficientem ætatem ad deponendum per quadraginta annos de viſu ante præfata decreta, ut reverendiſſimus fidei promotor oppoſuit; attamen cum hodie eorum dicta comprobata exiſtant ex antiquiſſimis monumentis ſupra relatis, non eſt ambigendum, quin habenda ſint in conſideratione, prout habita fuerunt pro approbatione cultus immemorabilis in Januen. Beatæ Catharinæ Fliſcæ Aduruæ die XXX. Martii MDCLXXV. & 10 Cracovien. B. Joannis Cantii die XXI. Martii MDCLXXVI. & Sabaudiæ beati Amadei die XVI. Januarii MDCLXXVII. & in Florentina B. Julianæ Falconeriæ die IX. Julii MDCLXXVIII. & in Oxomen. beati Petri Regalati die XXIV. Julii MDCLXXXIII. quibus cauſis teſtes periti ita annoſi non erant; ſed concurrebant alia, ut hic, monumenta vetuſta, & ſimul omnibus ponderatis ſacra hæc congregatio reſpondit conſtare de culto immemorabili, & caſu excepto. Quamobrem abs re non erit ſtrictim refetre actus publici cultus ab iiſdem teſtibus recenſitos.

E *De Beati reliquiis, ſeu pulvere, accenſo lumini,*

24 Primo dicti teſtes deponunt de expoſitione reliquiarum Beati publicæ adorationi ſuper altare majori eccleſiæ parochialis de Guardia a tempore immemorabili, eum ſcientia & patientia Ordinariorum, Summario num. 15. quorum dictis reſpondent antiquiſſimæ viſitationes ſuperius relatæ ſub §. CIRCA RELEVANTIAM. Et ſubdunt præfati teſtes, quod eædem reliquiæ exponuntur publice adorandæ, prout exponi ſolent reliquiæ Sanctorum canonizatorum, cum aliis notabilibus circumſtantiis, Summario num. 16. nec clarius poteſt dignoſci exhibitio publici cultus ex adductis ſub d. §. CIRCA RELEVANTIAM. Secundo, dicti teſtes deponunt de publica veneratione ſepulchri ejuſdem Beati a tempore pariter immemorabili, ſcientibus & patientibus Ordinariis, eum aſſidua frequentia populi, etiam proceſſionaliter ad illud inviſendum confluentis, & eum aliis circumſtantiis, cultum publicum præſeferentibus, Summar. num. 17. Tertio, dicti teſtes deponunt, quod ab eodem tempore immemorabili acceſæ detinentur lampades, & candelæ ſepulchro dicti Beati, non ignorantibus, nec impedientibus Ordinariis, Summar. num. 18. Hujuſ- F modi autem luminaria, uti expreſſe prohibita a decretis generalibus pag. 12. exhibitionem redolens publici cultus..

Votivis, maioribus, ac tenuibus,

25 Quarto, dicti teſtes deponunt a ſimili tempore immemorabili, & cum ſcientia, & tolerantia Ordinariorum, ſepulchro, & reliquiis Beati appoſitas, & retentas fuiſſe tabellas votivas, donaria, & alia monumenta gratiarum, a Deo exceptarum interceſſione ejuſdem Beati, Summario num. 19. quæ tamquam in præfatis decretis generalibus interdicta pag. 7. in fine, exhibitionem publici cultus præſeferunt.. Quinto, dicti teſtes deponunt ab eodem tempore immemorabili, & cum eadem ſcientia, & patientia Ordinariorum appenſas, & retentas extitiſſe prope dictum ſepulchrum Beati, & in locis ſacris, & publicis imagines, ipſum Beatum repræſentantes cum ſplandoribus, laureolis, & aliis ſignis, cultum publicum patefacientibus, Summario num. 20. Quæ ſigna vetita ſunt in dictis decretis generalibus pag. 7. & 17. & propterea ex eorumdem tolerantia publicus cultus reſultat, ex ſuperius adductis ſub §. Ex PROCESSU VALENTINO. Hæc enim ſigna Dei Servis adpingi ſolent ad illorum

A lorum ſanctitatem deſignandam.. Sexto, dicti teſtes deponunt ex immemorabili tempore, & cum ſcientia, & tolerantia Ordinariorum de erectione altarium in honorem ipſius Beati, Summar. num. 21. Ex qua erectione maximum ioſurgere publici cultus argumentum ex ſe patet...

Miſſarum celebratione, annua feſtivitate, ſupplicationibus,

26 Septimo, dicti teſtes depoount de celebratione Miſſarum [in] iiſdem altaribus io honorem dicti Beati, Summar. num. 22. Et hinc potiſſimus actus publici cultus reſultat, cum, conceſſa etiam facultate erigendi altare in honorem alicujus Beati, oon iotelligatur data de ibidem celebrando Sacro in honorem ejuſdem, ut declaravit hæc ſacra congregatin die XIII. Novembris MDCLVIII. num. 3. adeo ut cæteroquin nec liceret celebrare Miſſam de Sanctiſſima Trinitate io die anniverſario dicti Beati.. Octavn, dicti teſtes deponunt cum ſupradictis requiſitis temporis immemorabilis, & ſcientiæ, & patientiæ Ordinariorum, de annua, & ſolemni feſtivitate io honorem dicti Beati, cum pluribus ootsbilibus circumſtantiis, Summar. num. 23. quod citra exhibitionem publici cultus fieri non poſſe, ideoque id non licere, tradunt Barboſ. & *alii*, *qui*

B *deſignantur*, & declaravit ſacra hæc congregatio dicta die XIII. Novembria MDCLVIII. num. 7. Nono, dicti teſtes deponunt de delatione corporis Beati in proceſſionibus ad impetrandum divinum auxilium io occeſſitatibus, cum eadem antiquitate temporis immemorabilis, ſcientibus, & patientibus Ordioariis, Summar. num. 24. Id quod expreſſe prohibuit ſacra hæc congregatio ante dicto decreto aoni MDCLVIII. num. 21.

titulo Sancti, ac nomine pueris impoſito,

27 Decimo, dicti Teſtes ſimili modo depoount de inſcriptionibus Beati cum titulo Sancti, imaginibus appoſitis in locis ſacris, & publicis, & univerſali denominatione Sancti, Summar. num. 25. Ex his pariter cultus publicus comprobatur... ex ſupra deductis §. 5. DICTI TESTES. Uodecimo, dicti teſtes deponunt, quod ex publica devotione populi erga Beatum impoditur pueris nomen Petri Armengol, iique morbo affecti induuntur veſtibus votivis ipſius Beati; & hoc pariter ab immemorabili, & cum ſcientia, & tolarantia Ordinariorum, Summario num. 26. Quæ nominis impoſitio, facta in hono-

C rem dicti Beati, ad ejus cultum refertur ex can. 30. concilii Nicæni, jubente ioſanitibus* baptiſmo imponi nomioa Sanctorum. Delatio vero votivarum veſtium, & publicus cum eiſdem inceſſus, præfert exhibitionem cultus dicto Beato; cum ex voto aſſumi, & palam deferri non ſoleaot bujuſmodi veſtes, niſi ad honorem Sanctorum canonizatorum, ut ſancti Domoici, ſancti Antonii Patavini, & ſimilium. Duodecimo, dicti teſtes deponunt, quod ante reliquias dicti Beati reciountur laudes in honorem ejuſdem ab immemorabili tempore, & ſcientibus, ac patientibus Ordinariis, Summario oum. 27. quod exhibitionem publici cultus maximo denotat

** adde in*

nec non alii cultus indicia.

28 Decimo tertio, dicti teſtes deponunt de aliis ſpeciebus publici cultus Beato præſtiti cum dicta ſciantia, & patientia Ordinariorum, & expreſſis requiſitis ad probationem temporis immemorabilis, Summ. num. 28. Decimo quarto, acceduot aoniquiſſimæ, & continuatæ aſſertiooes ſcriptorum de beato Petro Armengol tamquam de Sancto, quarum duæ primæ præcedunt decreta per ſecula, & in altera ex eis refertur publicus cultus, Summar. num. 29. Et hæ quoque nuocupationes, quæ non niſi Sanctis eon- AUGT. veniunt, importaot exhibitionem publici cultus.. J. P. Decimo quinto (omiſſis legatis Miſſarum, & aliis pluribus ad honnrem Beati geſtis, quæ in præterita poſitione cnnglobata fueruot) pro coronide addendum, quod hujuſmodi publicus cultus a Sancta Sede Apoſtolica approbatus extitit ex eo, quod fel. rec. Urbanus octavus, decretorum auctor, die III. Martii aono MDCXXVI. & ſic poſt anoum a prima editione decretorum, quæ emanarunt die XIII. ejuſdem menſis MDCXXV. ut ex libello pag. 2. conceſſit facerdotibus celebrantibus ad altare ſancti Petri Armengol indulgentiam prn anima cujuſcumque Fidelis, Summario oum. 31. Et hæſitandum non eſt, quin ex tali cnoceſſione nriatur publicus cultus, ad Extravagantem Bonifacii ANTIQUAM de Pœnit. & Remiſſ., ubi elargiendn indulgentiam accedentibus ad baſilicam Principis Apoſtolorum, dicitur: "Ut autem beatiſſimi Petrus, & Paulus „ Apoſtoli, eo amplius honorentur, quo ipſo„ rum baſilicæ de Urbe devotius fuerint a fideli„ bus frequentatæ &c. „ ibique Glol. verb. CONFITEBUNTUA ſuh verſ. PRAEGAINATIN... E *&c.* & admiſit reverendiſſimus promotnr io ſua doctiſſima Diſſertatione prn cultu publico S. Job num. 18. His ergo omnibus ſimul junctis plene conſtat, a tempore immemorabili, hoc eſt, per centum, & plures annos ante decreta fuiſſe exhibitum publicum cultum beato Petro Armengol, & ſic præſentem cauſam verſari in caſu, ab iiſdem decretis excepto. Quare &c. Frigdianus Caſtagnorius e Colleg. Patr. Cauſ. S. P. A. Andreas Pierius ſubpromotor Fidei.

§. IV. Depoſitiones teſtium ſingillatim referuntur e Summario proceſſus, quod confectum eſt ad probandum cultum Beati ab immemorabili tempore.

Teſtium

E *Tamſi hæc, quæ jam præmiſſa ſunt, abundent de probent* VM B. Petro *eſſe caſum exceptum a decretis Urbani VIII. non abs re tamen erit audire depoſitiones teſtium paucas e pluribus, in* F *eadem Summario ſingillatim relatas, quibus ſuperiora illuſtrentur. Et ſuper cultu quidem reliquarum* B. Petri Armengol *producuntur iſta in Summario ſub num.* 15. Primus teſtis Franciſcus Montaner ætatis anoorum LXVIII... reſpondit *hæc inter alia Italice, quæ ſic reddo Latine*: Scit iſte teſtis, dictum Dei Servum obiiſſe in ſupradicto eremitorio Dnminæ noſtræ Pratorum, quod tunc temporis erat conventus beatæ Virginis de Mercede.., & ſacra ejus oſſa ac reliquias hodiedum aſſervari in eccleſia præcialì Guardiæ, ad latus Epiſtolæ, in altari majore eccleſiæ ſupradictæ intra capſam ligneam, ſcoptam & deaoratam, vitriſque clauſam, per quæ ſpectantur ſanctæ reliquiæ io concavo parietis, ferreis clathris clauſo, recte cuſtoditæ ſeriatrihus & clavibus, palmis vigioti paullo plus vel minus a terra elevatæ fine ſcala: & quando dicta capſa ſacrarum reliquiarum aperiri debet, portatilia ponitur ſcala, dedita opera in hunc finem confecta, paonia ornata: & quando ſupradicta capſa cum oſſibus ſaoctis ſupradictis redit ad deſtinatum, qui dictus eſt, locum, au-

fertur

AUCT. J. P.

fertur *iſta* ſcala. *Hiſce ſuperaddit idem teſtis decentem hujus ſacri depoſiti cuſtodiam, quod magna cum veneratione recondium aſſerit in dicta eccleſia oppidi Guardiæ prope Montis Albi oppidum. Plura de hoc argumento ex aliorum teſtium depoſitionibus non tranſcribo.*

depoſitionis

31 *Alia tamen pauca e multis, quæ ſub num.* 16. *deponit* ſecundus teſtis Hieronymus Carbonel ætatis annorum LXVII. *ſe* ſcire quod ante incendium .. jam dictæ eccleſiæ eſſet digitus manus ſupradicti Servi Dei incluſus hierninecæ argenteæ, quem digitum ſuprodictæ eccleſiæ rector adorandum offerebat populo, vel alii ipſius loco ſacerdotes, non tantum feſta ipſius luce, & in magno omnis populi circumvicini concurſu, quando eum publicis precibus invocebant pro pluvia; verum etiam in præcipuis anni feſtivitatibus populn Guordiæ: & quia fractum eſt, & quaſi combuſtum incendio ſupradictum ipſanoo, ſervatur *illud* in capſa in ſacrario. *Sub citato ſupra num.* 36. *continentur plura alia, quæ ad ſacras eaſdem exuvias ſpectant, quæque inde paucis delibantur: videlicet* 1°. *fida earumdem cuſtodia per armatas perſonas, quando exponuntur tempore publicarum precum per* B *dies novem pro obtinenda pluvia, nec non quando per integrum diem patent publicæ veneretiaai in altari quotannis feſtiva Sanctæ luce.* 2°. *In conventu S. Franciſci Montalbenſi inter alias reliquias aſſeritur eſſe coſtula hujus Servi Dei, quæ una cum illis exponitur publicæ veneiationi diverſis anni feſtivitatibus: & quando pie erga Sanctum affecti aliqua laborant neceſſitate, tendunt ad dictum conventum, ut piguus illud ſacrum venerentur, Sanctoque ſe commendent.*

quibus

32 *Tertio, mira ſunt, quæ eodem numer.* 16. Tertius teſtis Jacobus Belaguer I. U. D. annorum ætatis LVII. *deponit de furto reliquiarum miraculoſe pradito per infantem unius circiter anni. Aſſeruitaque ſe* audiviſſe dici a multis perſonis, & quaſi publicum ac notorium eſſe, haberique per traditionem certam & veram majorum, quod occaſione quadam multis abhinc annis .. infans ætatis anni onios, paullo plus vel minus, qui loqui non poterat, dixerit tunc matri ſuæ, furto auferri reliquias dicti Servi Dei Petri Armengnl; & tunc a dicto infante manifeſtarum prodigiuſe furtum, dictoſque Religio-
C ſos (*Ordinis de Mercede*) magna cum ſolicitudine curreotes perveniſſe ad pontem, qui vocatur Tobulorum *, tribus quadraotibus diſtantem a dicto Guardiæ loco, & recuperaviſſe .. ſanctas reliquias, ac reculiſſe ad locum ſuum ſupradictum, in quo ſemper fuerunt.

* *a traditi delle tavole*

della ſuperiora

32 *Quæ retulimus ſupra num.* 24. *de* frequentia populi etiam proceſſionaliter ad *Beati ſepulcrum* inviſendum confluentis, *declarantur in Summario num.* 17. *ubi ſupra allegatus teſtis* Franciſcus Montaner *deponit inter alia, multos ſupplicantium ritu illud viſitaſſe ad conſequendam pluviam, Sanctumque invocaſſe, ut hanc ſibi a Deo impetraret. Ad hæc, in aliis etiam occaſionibus concurriſſe populum modo jam dictu ad illud ſepulcrum, ac obtinuiſſe a Beato remedium, quo indigebat. Addit, eodem etiam die, quo celebratur ejus feſtum, tam ſequentem hominum tamque continuam multitudinem concurrere, ut eodem quotannis feſto & in occurrentibus, quas teſtis retulerat, neceſſitatibus, perrexerint viſitare dictum ſepulcrum, magna populi multitudine comitante. Aſſerit inſuper do-*

Horem Olaguer, archidiaconum majorem, nomine archiepiſcopi Tarraconenſis anno 1662. *eccleſiam Guardienſem & ſacras Sancti exuvias viſitaſſe, ac ordinaſſe, ut novendiales ſupplicationes ordine ſuo fierent diebus ſingulis, ſuo cuilibet aſſignato die, ne altera ſupplicatio alteri occurreret, ac peragi poſſent magis pie ac quiete.* D

de ſolito publico

33 *De appenſis ad* B. Petri *reliquias & ſepulcrum tabellis ac donariis breviter tractatur ſuperius num.* 25. *verum paullo latius & diſtinctius narrare illa juvat ex Summario numer.* 19. *ubi primus teſtis* Franciſcus Montaner, *idem qui ſupra, deponit, ante Guardienſem eccleſiæ incendium, quod acciderit dicit tempore belli in Cataloaia anno* 1648. *vel* 1649. *circumcirca conca-*vum *& ſepulcrum, ubi depoſitæ erant & ſunt hodie Servi Dei reliquiæ, appenſa fuiſſe multa donaria votiva, & miracula, in quibus depicta erat imago & figura ejuſdem Servi Dei, nec non perſonæ, quibus facti erant favores, flexis genibus ante imaginem ejus jam dictam. Adde crura cerea, brachia, capita, & figuras ex cera omnes; involucra mortuorum, ferramenta, & alia religioſi affectus pignora, quæ implebant & occupabant majorem parietis eccleſiæ valde ſublimis partem. Præter anathemata autem, quæ poſt reſtaurationem iſtius eccleſiæ oblata memorantur, teſtis idem deponit, poſt ejuſdem reſtaurationem fuiſſe tabellam appoſitam, quæ cujuſdam mulieris, e ſublimi edificio prolapſæ incolumitatem, Sancto patrocinante obtentam, repræſentabat.* E

a tempore immemorabile

34 *Paucis etiam eodem num.* 25. *perſtringitur argumentum pro cultu publico a tempore immemorabili deſumptum e radiatis* B. Petri *picturis. Plura de hoc argumento jam in Summario ſub num.* 21. *unde delibo iſta ad majorem rei explicationem. Idem* Franciſcus Montaner *teſtatur, imagines in anathematibus vel tabellis votivis depictas, quæ ante incendium ſupra relatum pendebant circumcirca Beati ſepulcrum, globum vel nebulam albam, quæ eas circumdabat, repræſentaſſe ſub ejus pedibus; ſupraque caput aliquot radios & ſplendoras coloris aurei; in manu vero dextra palmam, in ſiniſtra librum; ſuſraque dictas tabulas aut anathemata fuiſſe inſcriptum* ex unin. *Ex alia vero ejuſdem teſtis reſponſione, quæ ſub numero antea deſignato habetur, diſcimus tabellas iſtas fuiſſe oblatas a fidelibus in gratiarum actionem, expreſſis perſonis, quæ illas offerebant, ac declarato etiam in ſpecie miraculo, quod earum ſingulæ obtinuerant.* F

magis

34 *Præmiſſa ſummatim de aliaribus in Beati honorem erectis, ut inducatum eſt eodem num.* 25. *ulterius illuſtrari poſſunt ex reſponſione teſtis primi* Franciſci Montaner, *qui in Summario ſub num.* 21. *deponit, in cremitorio Deſparæ Pratorum eſſe altare ad cornu Evangelii, in qua inter alios Sanctos in eodem depictos,* Petrus Armengnl *coloribus expreſſus eſt: & in eccleſia Miracnli, quo nomine vocatur conventus Patrum Mercenariorum ſupradicti oppidi Montis albi, ſtatuam eſſe ligneam Beati ad cornu Epiſtolæ opere ſculptorio, pictamque habitu candido, ſicut repræſentatur S. Raymundus Nonnatus ex eadem Religione Mercenariorum, qui habetur ad cornu Evangelii ejuſdem altaris. Addit, vicarios generales Tarraconenſium archiepiſcoporum vidiſſe imagines haſce expoſitas in iſtis altaribus, & non tantum non contradiniſſe, ſed aue illas etiam preces fudiſſe. Refert etiam,*

A *iam, ipſoſmet præſules Tarraconenſes ante Beati imagines ceſſa; unum videlicet ante illam, quæ eſt in æde ſacra Miratuli; alium vero item feciſſe in eadem æde, & in eremitorio Pratorum.*

confirmatur 36 *Maxime ad hujus Servi Dei cultum illuſtrandum conducit, quod in ejus honorem celebratæ fiat Miſſæ, ut antea dicebatur numer. 26. Hoc argumentum pluribus confirmatur in Summario num. 22. Etenim* Jacobus Balaguer, *de quo ſupra, deponit, ex altoris majoris parœcialis eccleſiæ Guardienſis, quod valde vicinum eſt concavo, in quo ſunt ipſius reliquiæ, multas celebrari Miſſas cum & ſine cantu in honorem ejus: præſertim vero die 1. Septembris peragi ipſius feſtum, ac ſolenne celebrari Officium, facienſe ad aram cum cantu prædictæ parœcialis eccleſiæ rectore cum diacono & ſubdiacono, & in iſta Miſſa ſolere prædicari laudes ac virtutes hujus Servi Dei: item cantari illa ſonare ac ſolemniſſime, ſacerdotibus aliquot aliiſque perſonis Officium obeuntibus in choro: Miſſam vera eſſe de una Martyre, quæ, ut teſti videtur, incipit:* In virtute tua &c.; *hanc a ſe ita cantari audiviſſe, & in oratione vel collecta nominari ſe audiviſſe nomen hujus Servi Dei: hoc autem moda ſemper a tempore immemorabili celebratas eſſe Miſſas in prædicto altari ad honorem ipſius.*

B ac illuſtratur. 37 *Deponit inſuper, multas in dicto altari Miſſas celebrari, quando propter neceſſitatem pluviæ eaponuntur dictæ reliquiæ, atque etiam in altari eremitorii Deiparæ Pratorum, quando ibidem ſunt eapoſita, non officio dumtaxat ſolenni, & concione, verum etiam multis aliis Sacris, qua fiunt; nec non poſtmodum, dum a Deo pluviæ obtinentur ipſius interceſſione, in ara majore parœcialis eccleſiæ Guardienſis celebrari Miſſam cum cantu pro gratiarum actione in honorem Domini Dei noſtri,*

§. V. Alia venerationis ſigna e dicto Summario; cultus ab Urbano PP. VIII. promotus.

Remiſſivum INformatio, *quam ſupra dedimus, meminit* num. 26. *paucis verbis* de anima, & ſolenni feſtivitate in honorem dicti Beati cum plurimis C circumſtantiis. *Longe admodum ſunt teſtium depoſitiones in Summario ſuper hac materia num.* 33. *unde nonnulla e pluribus delibamus, quæ dicit teſtis primus* Franciſcus Montaner. *Deponit itaque, quotannis die prima Septembris peculiarem celebrari feſtivitatem in honorem ſervi Dei ſupradicti* Petri Armengol *in eccleſia parœciali Guardienſi ſub hac forma: Pridie ad horam Completorii pulſantur æra Campanæ pro ſrſqui-horam & dimius, rectorque ejuſdem eccleſiæ ex abbatia uſque ad dictam eccleſiam progreditur, Juratis aliiſque nobilibus oppidi ejuſdem Guardienſis comitantibus: illos præcedit turba muſicorum, qui ordinarie veniunt ex oppido S. Columbæ, epiſcopatus Vicenſis: rector autem ille eccleſiam ingreſſus, induitur ſtola ex panno bombycino operis Damaſceni, ac ſuperpelliceo, in eadem eccleſia Completorium cantat una cum aliquot viris & juvenibus dicti oppidi; omneſque eanum verſiculum, turba muſicorum veſſiculos comitante, & dicto: Salva nos &c., rector induis pluviale rubrum operis Damaſceni, & ſe confert ad altare majus, dum interea temporis cantant* Nunc dimittis &c., *& ibidem* AUCT. J. P. *cantur a rectore oratio Completorii: & mox cantatur* Salve, *ac deinde* B. Petri *laudes, & in earumdem fine verſiculus & oratio ipſius, in qua etiam exprimitur nomen ejus. Poſtea datur ſignum ad ſalutationem Angelicam: e eaque abſoluta rector a Juratis & nobilibus præfati oppidi, ac muſicis reducitur ad ſuam abbatiam vel ædes.*

ſolemni ritu colitur apud Guardienſes 39 *Longior ſim, ſi e Summario prædicto pluvious tranſcribam, quænam ſtatus in honorem Servi Dei ipſo feſto die. Utor itaque compendio. Pulſantur æra Campanæ per duas horas & amplius: comitatur rectorem prætor, Jurati & alii, ut ſupra dictum eſt: dum eccleſiam ſunt ingreſſi, rector alba, ſtola & pluviali rubro indutus, comitantibus diacono & ſubdiacono, ſe confert ad concavum, in quo aſſervantur reliquiæ; aperit cancellos ejuſdem ferreos, incipit cantare hymnum de Martyribus ad laudem Beati, &, clero ac populo dicti oppidi eanum proſequentibus, thus ante illas adolet, fiuntſque verſiculo & oratione de prædicto Dei Servo, iidem rector, diaconus & ſubdiaconus magna cum veneratione capiunt reliquias, &, facta prius incenſatione, demittunt per ſcalas, imponunt ſecreto vel tabernaculo, & ſtatim incohant ſupplicationem generalem ſummo cum ſolemnitate per oppidum Guardienſe, quæ in dicto Summario deſcribitur. Poſt illam reliquiæ eaponuntur in ſumma alteri multis luminibus, ornamentis, nec non cuſtodibus ab oppido deſignatis: cantantur Beati laudes eadem modo, quo pridie poſt Completorium: incohatur Sacrum ſolenne de Servo Dei: poſtquam vero recitatum eſt* Credo, *habetur ſermo ſacer ſuper Evangelio Miſſæ de Servo Dei, ut dictum eſt, nec non de magna excellentia ejus ac miraculis, virtutibus, ac rebus ab illo in vita geſtis. Abſoluta Sacro remanent reliquiæ in ara majore ad venerationem publicam tota die, ac tempore ejuſdem matutino audiuntur confeſſiones, & Euchariſtiæ Sacramentum a variis ſumitur. Ad veſperas autem concurrit frequens populus, & poſt laudes Beati eantatas rector Guardienſis decenter veſtitus eeposuit hierothecam in dicto concavo, & cantantur hymnus, verſiculus reſponſorii, & oratio, laudanturque cancelli ferreis teibus clavibus, quæ ſervantur a tribus diverſis perſonis.*

publica ſupplicationes in honorem ejus F 40 *Brevia ſunt, quæ informatio habet ſuperius num. 26. de* delatione corporis .. in proceſſionibus ad impetrandum divinum auxilium in neceſſitatibus. *In Summario num. 24. ex depoſitionibus teſtis primi antea citati, & aliorum deducitur & confirmatur hic articulus. Ne modum excedat narratio, excerpam pauca ex dictis teſtis primi. Præter ſupplicationem ſolennem, quam habere retulimus modo feſta luce Servi Dei apud Guardienſes; alia ipſius ſeu reliquias eadem pompa ac ſupplicationis ritu, quando inſtituuntur preces publicæ pro pluvia, deferri affirmat ad eremitorium Deiparæ Prætorum, ibique per dies novem diurno & nocturno tempore eaſdem pietati publicæ patere cum ornamentis, luminaribus, concurſu populi, & cuſtodibus &c. Supplicationi etiam religionem conciliari a mulieribus & pueris, alio veſtitu induiis, capillis paſſis, una manu Crucifixum, altera vero candelam accenſam geſtantibus: multas etiam perſonas nudis pedibus incedere: in Litaniis quoque majoribus, uti præmiſerat idem teſtis, quan-*

AUCT. J. P. *do deferuntur reliquiæ, invocari Servum Dei inter alios Sanctos*: S. Petre Armengaude, ora pro nobis.

Titulus Sancti ab immemorabili tempore [illegible] datur ei.

41 *Titulum* Sancti *huic Dei Servo datum fuisse, vidimus in informatione superiore numer.* 27. *quod diffuse probatur in Summario numer.* 25. *ex dictis testium super ista nuncupatione a tempore immemorabili. Pro ea itaque ibidem indicantur publicus & moderatus hujus tituli usus, personæ tam ecclesiasticæ quam seculares, nec non visitatores generales, & archiepiscopi Tarraconenses, inscriptiones antiquæ, oratio in Missa, laudes, quæ ante reliquias ejus canuntur continue, litaniæ publicæ, de quibus modo dictum est.*

Summarium numer. 26. *e testium depositionibus confirmat dicta informationis numer.* 27. *de nomine hujus Servi Dei infantibus impositio, ac de veste Ordinis ejus, qua induuntur. Audiatur testis primus* Francilcus Montaner, *qui deponit, se scire, quod, quando infantes aliqui abluuntur sacro baptismo in ecclesia non tantum Montis albi & Guardiæ, verum etiam in aliis* B *circumjacentibus, eorum patrini inter alia nomina Sanctorum, quæ Ecclesia honorat, tamquam tale appositum nomen* Armengol *nonnullis aliis, quæ communiter habent, illisque adhæreat hoc nomen* Armengol, *dum vocant eos* Armengolet. *Deponit præterea, se scire, quod, ubi aliquis dictorum locorum infans malè admodum habet, & versatur in periculo mortis, parentes eorum emittant votum Dei Servo* Petro Armengol, *se curaturos, siquidem dictus infans salutem recuperet per ejus intercessionem, ut incedat vestitus habitu beatæ Mariæ de Mercede, sicut multi patres ac matres in hujusmodi occasione filios suos offerunt S. Augustino, S. Francisco, S. Dominico, aliisque Sanctis; & ecipsa postquam infantes isti evaserunt morbum prædictum, incedunt publice vestiti eodem habitu de Mercede, quia idem hic est, quem dictus Servus Dei gestavit, dum viveret, & cum eo mortuus est.*

Urbanus VIII. non solum non comprehendit Beatum ut fuit ex suo decreto,

42 *Sæpe dicta informatio numer.* 28. *meminit* de aliis speciebus publici cultus Beato præstiti cum .. expressis requisitis ad probationem temporis immemorabilis. *Depositiones testium afferuntur in Summario numer.* 28. *circa varia puncta, de quibus ibidem est sermo. Quod vero ad* C *eorumdem antiquitatem attinet, de qua potissimum hic agitur, ea sic, quæ deponuntur ex visu, ex auditu a parentibus; & ab his ex antiquiorum relatione, & ex continuatione venerationis publicæ non interpolata usque ad præsens tempus, quo vivebant testes, concludere licet, huic Servo Dei delatos fuisse honores cultus publici, quales requiruntur, ut propter immemorabile tempus, quo illos habuisse probatur, excipiatur a decreto Urbani PP. VIII. qui litteris Apostolicis non tantum gratum & ratum habuit* B. Petri *cultum, sed etiam promovit, prout constat ex indulgentiis, quas idem Pontifex concessit celebrantibus Missam ad ipsius altare. Litteræ autem illæ in Summario referuntur num.* 30. *& sic sonant*: Urbanus PP. VIII. Ad futuram rei memoriam. Animarum saluti paterna charitate intenti sacra interdum loca spiritualibus indulgentiarum muneribus decoramus, ut inde fidelium defunctorum animæ Domini nostri Jesu Christi ejusque Sanctorum suffragia meritorum consequi, & illis ad vitæ * ex pur- D *al. adjum*
gatorii pœnia ad æternam salutem per Dei misericordiam perduci valeant.

verum etiã indulgentiæ concessæ celebrãti- bus ad ejus altare.

43 Volentes igitur ecclesiam domus Fratrum Ordinis beatæ Mariæ de Mercede redemptionis captivorum oppidi Momblanch Tarraconen, diœcesis simili hucusque privilegio, ut accipimus, minime decoratam, dummodo in ea decem quotidie Missæ celebrentur, & in ea situm altare sancti Petri Armengaudi nuncupati speciali dono illustrare, auctoritate nobis a Domino tradita, ac de omnipotentis Dei misericordia, ac beatorum Petri, & Pauli Apostolorum ejus auctoritate confisi, ut quandocumque sacerdos aliquis ejusdem ecclesiæ dumtaxat Missam defunctorum in die commemorationis defunctorum, & singulis diebus infra illius octavam, nec non secunda feria cujuslibet hebdomadæ pro anima cujuscumque Fidelis, quæ Deo in charitate conjuncta ab hac luce migravit, ad prædictum altare celebraverit, anima ipsa de thesauro Ecclesiæ per modum suffragii indulgentiam consequatur, ita ut ejusdem Domini nostri Jesu Christi, ac beatissimæ E Virginis Mariæ, Sanctorumque omnium meritis sibi suffragantibus a purgatorii pœnis liberetur, concedimus, & indulgemus, in contrarium facientibus non obstantibus quibuscumque. Datum Romæ apud sanctum Petrum sub annulo Piscatoris die tertia Martii anni millesimi sexcentesimi vigesimi sexti, Pontificatus nostri anno tertio. V. Theatin. Loc. † sigilli. Revisa. Andreas Pierius subpromotor fidei.

Alia nunc nulla hic omittenda brevitatis causa.

44 *Catalogus scriptorum & historicorum de Servi Dei sanctimonia & cultu datur in Summario num.* 29. *sed nos illos memorabimus occasione Vitæ postea proferendæ. Animadversiones illustrissimi Bottini archiepiscopi Myrensis adversus singulos quinque processus, Tarraconensem nimicum, Valentinum, Gerundensem, Guadicensem, ac Barcinonensem ab una parte; ab altera vero responsionem ad illas pro cultu immemorabili ac casu excepto hujus Servi Dei, ante me habeo: verum quia in nimis longos scripta illa ac rescripta seu responsa me abducerent sermones, sufficiat novisse, post causam* B. Petri *diligenter actam, & accurate discussam, a Sede Apostolica pronuntiatam esse sententiam in ipsius favorem, confirmatæ sacræ congregationis decre-* F *to per litteras in forma Brevis sanctæ memoriæ Innocentii XI. cultum* B. Petri *immemorabilem approbantes, ut jam videbimus.*

§. VI. Publicus ab immemorabili tempore Beati cultus a Sede Apostolica confirmatus; deinde vero egregie illustratus.

Cultus ab immemorabili tempore

IN *Bullario Ordinis B. M. V. de Mercede inter alias Innocentii PP. XI. constitutiones profertur ista a pag.* 380. Innocentius Papa XI. ad futuram rei memoriam. Nuper in caula Tarraconensi canonizationis B. Petri Armengol sacerdotis, ac Religiosi professi Ordinis Fratrum beatæ Mariæ de Mercede redemptionis captivorum, ad supplicationem dilecti filii Ferdinandi de Carvajal & Ribera vicarii & procuratoris generalis

A ralis ejuſdem Ordinis, a congregatione venerabilium fratrum noſtrorum S. R. E. Cardinalium, ſacris Ritibus præpoſitorum; emanavit decretum tenoris, qui ſequitur; videlicet.

per ſacram 46 „ Cum alias ſub annum MDCLXXV. ſupplicante R. P. M. Fr. Mathia de Cardona vicario, & „ procuratore generali præfati Ordinis, cauſa „ antedicti beati Petri Armengol, ad relationem „ eminentiſſimi, & reverendiſſimi D. Cardinalis „ de Portocarrero Ponentis ter fuerit propoſita „ ſuper confirmatione ſententiæ latæ a reverendiſ„ ſimo archiepiſcopo Tarraconenſi, judice a ſa„ cra Rituum congregatione delegato, circa cul„ tum ab immemorabili tempore eidem Beato ex„ hibitum, & caſum excceptum a decretis fœl. rec. „ Urbani VIII. in congregatione ſanctiſſimæ In„ quiſitionis editis, ob graves difficultates, a re„ verendiſſimo D. promotore fidei excitatas, & „ defectu ſufficientis, & legitimæ probationis di„ lata fuit reſolutio, ea etiam mente in poſtrema „ ex dictis tribus propoſitionibus, ut in poſterum B „ amplius poſtulationes non audirentur.

Rituum congregationis 47 „ Verum ad enixas preces R. P. M. Fr. Ferdinandi de Catvajal & Ribera vicarii & procu„ ratoris generalis ejuſdem Ordinis, exhibentis „ antiquiſſima documenta comprobantia cultum „ per centum, & plures annos ante præfata decre„ ta, in præteritis propoſitionibus deducta, die 2. „ Decembris anni MDCLXXXIV. conceſſa fuit nova „ audientia, & die 27. Januarii anni MDCLXXXV. „ referente eminentiſſimo & reverendiſſimo D. „ Cardinale Azzolino in Ponentem, loco dicti e„ minentiſſimi de Portocarrero archiepiſcopi To„ letani ſubrogato, conceſſæ fuerunt litteræ emmpulſoriales pro civitate, & diœceſi Tarraconenſi, directæ illius reverendiſſimo archiepiſcopo, „ litteræ particulares pro aliis locis eorumdem „ reverendiſſimis epiſcopis, hiſque legitime im„ peditis, illorum vicariis generalibus.

declaratur 48 „ Quorum vigore conſtructis quinque pro„ ceſſibus; nimirum Tarraconenſi, Valentino, „ Gerundenſi, Guadirenſi, & Barchinonenſi, „ ſacræque congregationi præſentatis, & rite a„ pertis, ad ſupplicationem R. P. M. Fr. Ferdi„ nandi de Cervajal & Ribera propoſitum per C „ dictum eminentiſ. & reverendiſ. cardinalem „ Azzolinum dubium, an conſtet de cultu im„ memorabili, & caſu excepto a decretis fœl. „ rec. Urbani VIII. ad effectum, de quo agi„ tur: eoque attente diſcuſſo, atque audito ſcri„ ptis, & ore tenus reverendiſ. Promotore fi„ dei, ſic. congregatio unanimi voto cenſuit, „ & declaravit conſtare de cultu immemorabili, „ & caſu excepto, ſi Sanctiſſimo D. N. placue„ rit. Die XXIII. Martii MDCLXXXVI. Et facta de „ prædictis Sanctiſſimo relatione, Sanctitas ſua „ benigne annuit die XXVIII. Martii MDCLXXXVI. „ N. Cardinalis Ludovilius. Loco † ſigilli. Ber„ nard. Catalius Sac. Rit. Cong. Secret. „

© per Innocentium PP. XI. 49 Cum autem, ſicut prælatus Ferdinandus procurator generalis Nobis ſubinde exponi fecit, ipſe decretum hujuſmodi, quo firmius ſubſiſtat, Apoſtolicæ confirmationis noſtræ patrocinio communiri plurimum deſideret, Nos ipſum Ferdinandum procuratorem generalem ſpecialibus favoribus, & gratiis proſequi volentes, & a quibuſvis excommunicationis, ſuſpenſionis, & interdicti, aliiſque eccleſiaſticis ſententiis, cenſuris, & pœnis a jure vel ab homine quavis occaſione vel cauſa latis, ſi quibus quomodolibet innodatus exiſtis, ad effectum præſentium conſequendum, harum ſerie abſolventes, & abſolutum fore cenſentes, ſupplicationibus ejus nomine Nobis ſuper hoc humiliter porrectis inclinati, decretum præinſertum authoritate Apoſtolica tenore præſentium approbamus, & confirmamus, illique inviolabilis Apoſtolicæ firmitatis robur adjicimus; ſalva tamen in præmiſſis authoritate memoratæ congregationis cardinalium. AUCT. J. P.

50 Decernentes eaſdem præſentes litteras *legitimas* ſemper firmas, validas, & efficaces exiſtere, & fore, ſuoſque plenarios, & integros effectus ſortiri, & obtinere: ac illis, ad quos ſpectat, & pro tempore ſpectabit, pleniſſime ſuffragari: ſicque in præmiſſis per quoſcumque judices ordinarios, & delegatos, etiam cauſarum palatii apoſtolici auditores judicari, & definiri debere: ac irritum, & inane, ſi ſecus ſuper his a quoquam quavis authoritate ſcienter, vel ignoranter contigerit attentari: non obſtantibus conſtitutionibus, & ordinationibus Apoſtolicis, cæteriſque contrariis quibuſcumque. E

51 Volumus autem, ut earumdem præſen- *confirmatur.* tium litterarum tranſumptis, ſeu exemplis, etiam impreſſis, manu alicujus notarii publici ſubſcriptis, & ſigillo perſonæ in eccleſiaſtica dignitate conſtitutæ munitis eiſdem prorſus fides ubique habeatur, quæ ipſis præſentibus haberetur, ſi forent exhibitæ, vel oſtenſæ. I. G. Slutius. *Difficultates illæ, de quibus ſupra fiebat mentio in decreto ſacræ congregationis, conſiſtebant præcipua in eo, quod teſtes de immemorabili tempore deponentes non ſufficerent ad probandum cultum ſpatio centum annorum ante decreta. Hæ vero difficultates poſtea ſublatæ fuerunt, & evicta cauſa* B. Petri, *ſicut licet videre ſupra* §. 2. *num.* 17.

Ut Officia & Miſſa ſolemni ritu cum Octava 52 *Anno proxime ſequenti* 1687. *publica* Petri Armengaudi *veneratio ad majorem ſolemnitatem evecta eſt per decretum ſacræ congregationis, ut in univerſo Ordine de Mercede redemptionis captivorum celebretur quotannis Officium & Miſſa de ipſo tamquam* martyre *ſub ritu duplici ſecundæ claſſis cum Octava, quod decretum ab Innocentio PP. XI. confirmatum eſt, prout conſtat e dicto Bullario a p.* 383. *ubi hæc ſunt:* Innocentius Papa XI. ad futuram rei memoriam. Nuper ad ſupplicationem dilecti filii Barthlomæi de Ribero, vicarii & procuratoris F generalis Ordinis Fratrum B. Mariæ de Mercede redemptionis captivorum, emanavit a congregatione venerabilium Fratrum noſtrorum S. R. E. Cardinalium, ſacris ritibus præpoſita, decretum tenoris, qui ſequitur, videlicet:

„ Cum ſacra Rit. congregatio die XXIII. Mar„ tii MDCLXXXVI. ad relationem eminentiſſimi & „ reverendiſſimi D. cardinalis Azzolini declara„ verit conſtare de cultu a tempore immemora„ bili præſtito dicto beato, & de caſu excepto, „ a decretis fœl. rec. Urbani VIII. eum appro„ batione SS. D. N. ſubſecuti die XXVIII. dicti „ menſis, hodie ad enixas preces R. P. M. Fr. „ Bartholomæi de Ribero, vicarii ac procura„ toris generalis prædicti Ordinis, eadem ſacra „ congregatio, referente eodem eminentiſſimo „ Azzolino, audito in voce, & in ſcriptis re„ verendiſ. D. fidei promotore, cenſuit conce„ dendam eſſe omnibus Religioſis utriuſque ſe„ xus ex præfato univerſo Ordine Beatæ Mariæ „ de Mercede tantum, facultatem recitandi Of„ ficium, & celebrandi Miſſam in honorem di„ cti Beati Petri Armengol da communi unius

Auct. J. P.

„ Martyris quotannis die 1. Septembris anniver-
„ ſaria obitus ejuſdem Beati, cum lectionibus,
„ & oratione pariter de communi ſub Ritu du-
„ plici ſecundæ claſſis cum Octava, ut in libel-
„ lo impreſſo Officiorum prædicti Ordinis, ſeu
„ Religionis, ſi SS. D. N. placuerit. Hac die
„ XXV. Januarii MDCLXXXVII. Et facto de præ-
„ ſtis verbo cum SS., Sanctitas ſua benigne an-
„ buit die III. Februarii MDCLXXXVII. N. Cardi-
„ nalis Ludoviſius. Loco † Sigilli„.

poluerit poſſint v. Sep. quotidie toti Ordini de Mercede?

53 Cum autem, ſicut dictus Bartholomæus vicarius, & procurator generalis Nobis humiliter ſupplicari, & exponi fecit, ipſe decretum hujuſmodi, quo firmius ſubſiſtat, Apoſtolicæ confirmationis noſtræ patrocinio communiri plurimum deſideret; Nos &c. *Deinde confirmat decretum ſacræ congregationis. Verba non tranſcribo, quia legi poſſunt in aliis ejuſdem Sanctiſſimi litteris modo productis. Clauſula eſt:* Datum Romæ apud Sanctam Mariam Majorem ſub annulo Piſcatoris, die XVIII. Aprilis MDCLXXXVII., Pontificatus noſtri anno XI. I. G. Card. Slutius.

B

quod poſſit recte teneri ad 19 Aprilis cum ſuis verbis propriis & orazione?

54 *Cultus Martyris noſtri illuſtrior evaſit, quando ſacra Rituum congregatio conceſſit, ut Religioſi omnes Ordinis B. M. V. de Mercede redemptionis captivorum, & mentales recitare & celebrare poſſent Officium & Miſſam, cum tribus lectionibus, & oratione propriis, in feſto ejuſdem Martyris ſub ritu duplici ſecundæ claſſis cum Octava, die XXVII. Aprilis, qui natalis ipſi ad immortalem vitam fuit, & quæ inſcriptus deinde fuit in Martyrologio Romano. De hoc indulto agitur in Bullario Ordinis ejuſdem a pag. 407. Officium ibidem præſcribitur dicendum de communi unius Martyris tempore Paſchali.* Oratio: Deus, qui beatum Petrum Armengaudum martyrem ſuum virtute conſtantiæ in paſſione roboraſti; ex ejus nobis imitatione concede, ut tua charitate ferventes nulla ſæculi adverſa formidemus, & ipſius precibus & meritis tuo temper muniamur auxilio. Per Dominum noſtrum &c. *Pro* 1. *Nocturno lectiones aſſignantur*: Fratres debitores &c. *de communi plurimorum Martyrum. Narratio hiſtorica, e Beati geſtis inſerta ſecundo Nocturno intelligetur ex Vita, quam dabimus. In tertio Nocturno Homilia S. Auguſtini epiſcopi in Evangelium*: Ego ſum vitis vera *de eodem communi*. Missa: Protexiſti, *cum oratione propria*.

C

legitima approbatio.

55 *Poſt hæc ſequitur in dicto Bullario pag. 408. hoc decretum:* Sacra Rit. congregatio inhærendo decreto Tarraconenſi conceſſionis Officii & Miſſæ pro beato Petro Armengol ſeu Armengaudo Ordinis B. Mariæ de Mercede redemptionis captivorum tantum, ac imprimi poſſe conceſſit, inſtante P. M. Fr. Bartholomæo de Ribero vicario & procuratore generali ejuſdem Ordinis. Die XXIV. Januarii MDCLXXXVIII. A. Cardin. Cybo. Locus † ſigilli. Bernard. Catalius ſac. Rit. Cong. ſec. *Porro nomen Beati Martyrologio Romano inſcriptum, ut dicebam; ſed poſt objectiones variat ſuper hoc re motas, ut jam patebit.*

D

§. VII. Diſſertatio, an Beati nomen Martyrologio Romano inſcribendum.

Obſtitit promotoris fidei

Poſtquam petitum eſſet Romæ, ut B. Petrus Armengaudus *inſcriberetur Martyrologio Romano, multas promotor Fidei ac varias oppoſuit animadverſiones: ad quas edita Romæ prodiit reſponſio anno* 1688. *ad eminentiſſimum D. card. Azzolinum directa. Quia vero erudita hæc diſſertatio habet unde curioſum lectorem paſcat, illam ſubjungere huic viſum eſt*: Eminentiſſime ac reverendiſſime Domine. Adverſus petitam deſcriptionem B. Petri Armengaudii in Martyrologio Romano Reverendiſſimus D. Fidei promotor objicit decretum generale die XXX. Julii anni MDCXVI. quo ſacra hæc congregatio apponi mandavit in dicto Martyrologio Romano ſolum Sanctos canonizatos; ac renovationem d. decreti factam die XXXI. Auguſti MDCLXXX. ob rationes ab eodem reverendiſſ. D. promotore congeſtas in doctiſſima diſſertatione, denuo eminentiſſ. Patribus data; ac ſimul proponit conſiderandum, an pro dicto beato Armengaudio concurrant ſpeciales circumſtantiæ, quæ ſuadere valeant petitam conceſſionem non violare d. decretum generale, ſicuti ponderatum fuit in ſimili deſcriptione B. Bernardi de Mentone, conceſſa die IX. Auguſti MDCLXXXI.

E

† XXXI.

de Sanctis canonizatis tantum inſcribendis Martyrol. Romano

57 Pro removendo autem hujuſmodi objecto, præmittendum eſt, quod, licet reverendiſſ. D. promotor in dicta diſſertatione plura adduxerit ad demonſtrandum, quod deſcriptio in Martyrologio Romano importet extenſionem cultus, nihilominus ſacra congregatio anno MDCLXXX. hoc declarare minime voluit; ſed ſolum juſſit in poſterum ſervari decretum anni MDCXVI. ut in fine d. diſſertationis. Quapropter decretum anni MDCLXXX. nihil plus continet, quam præmemoratum decretum anni MDCXVI. Præmittendum quoque, quod d. decretum MDCXVI. emanavit, ne typographi in impreſſione Martyrologii adderent propria auctoritate Beatos, ut aperte ſuadent ipſa verba decreti, nimirum:

F

„ Decretum anni MDCXVI. pro Martyrologio im-
„ primen. Cum illuſtriſſ. & revcrendiſſ. D. car-
„ dinalis Bellarminus in congregatione ſac. Ri-
„ tuum habita die XXX. Julii MDCXVI. propoſue-
„ rit, nonnullos impreſſores librorum cupere de
„ novo Martyrologium Romanum imprimere,
„ & in eo addere Sanctos illos, & Beatos, qui
„ poſt ultimam editionem, ſeu impreſſionem d.
„ Martyrologii fuerunt canonizati, & declarati
„ Beati, eadem ſac. congr. Rituum juxta men-
„ tem, & ordinem Sanctiſſ. D. N. Papæ reſpon-
„ dit, in Martyrologio Romano denuo impri-
„ mendo addendos eſſe Sanctos illos tantum,
„ qui fuerunt canonizati, non autem qui decla-
„ rati fuerunt beati, poſt ultimam impreſſionem
„ d. Martyrologii, ac ita cenſuit, & declara-
„ vit„.

expenditur, & ſuadetur B. Petrus

58 Et in hoc dictum decretum eſt conforme conſtitutioni Gregorii decimitertii Martyrologio præfixæ, quæ inhibet eccleſiarum præfectis, „ ut
„ io peragendo divino Officio in choro, omni
„ alio Martyrologio amoto, hoc tantum utan-
„ tur, nulla re addita, mutata, vel adempta;

„ &

A „ & ſi quos alios habuerint Sanctos in ſuis ec-
„ cleſiis aut locis celebrari ſolitos, eos in hunc
„ librum ne inſerant, ſed ſeparatim deſcriptos
„ habeant: „ quæ verba refert reverendiſſ. D.
promotor in dicta diſſertatione ſub §. PARENDO ICITUR; ex iis etenim ſolum inferri poterit, quod propria auctoritate nemini liceat nomina virorum Dei addere io d. Martyrologio, ut egregie advertit Caſtellin. de Certitud. glor. Sanctor. cap. 1. pun. 33. §. 6. pag. 61. colum. 1. ubi ait: " Ex quibus verbis duo evidenter colliguntur:
„ primum &c., ſecundum, quod nulli liceat, in-
„ conſulta Sancta Sede, nomina alicujus viri Dei
„ inſerere in Martyrologio: „ & ad explanationem decreti anni MDCXVI. ſic intelligit eamdem conſtitutionem Gregorianam Pignatel. Conſult. canon. 63. num. 21. tom. 4. ioquiens: " Pari
„ modo ad id, quod dicitur ex Gregorio XIII.
„ quod ſcilicet prohibuerit inferi Martyrologio
„ Romano Sanctos illos, de quibus ſpecialim in
„ aliquo loco fit Officium; reſpondetur, quod
„ in ejus litteris prohibetur tantum horum San-
„ ctorum in Martyrologio Romano deſcriptio
B „ privata auctoritate, non autem auctoritate ec-
„ cleſiaſtica; ut patet in pluribus &c.„. Sancta vero Sede conſulta & approbante, nec dicta conſtitutio, nec præfatum decretum anni MDCXVI. obſiſtunt, ſicuti obſervantia comprobatum eſt, dum ſucceſſivis temporibus ſacra congregatio indulſit, ut quamplurea viri Dei, qui non fuerunt ſolemniter canonizati, apponerentur in Martyrologio, ex exemplis in Memoriali receptis, & obſervant Scacc. de Not. & ſign. Sanctit. ſect. 11. cap. 4. ſub initium pag. 884. Pignatell. d. Conſult. 63. num. 19. verſ. 2. QUIA, Guyet in Hcortolog. lib. 2. ſect. 4. cap. 14. quæſt. 7. ad fin. pag. 213.

explicatur 39 His præmiſſis non videtur decernenda petita deſcriptio B. Armengaudii, qui duplici potiſſimum ex fundamento non comprehenditur ſub dicto decreto anni MDCXVI. renovato anno MDCLXXX. Primo, quia prohibitio dicti decreti expreſſe reſtringitur ad illos Dei Servos, qui declarati fuerunt beati poſt ultimam impreſſionem Martyrologii, ut ex verbis ſupra proxime exaratis. Quamobrem dicta prohibitio non extenditur ad beatum Armengaudium, cui a ducentis
C annis & amplius publicus cultus exhibetur, ut ex poſitione cultus immemorabilis ab hac ſacra congregatione approbati die XXIII. Martii MDCLXXXVI. & in puncto advertit Pignatell. d. Conſult. 63. numer. 19. Secundo, quia prohibitio dicti decreti reſpectu ſervorum Dei, qui titulo beatitatis ſunt inſigniti, loquitur de ſimiliter ac recentet beatificatis, & nullum alium cultum habentibus, quam qui in Brevi beatificationis limitate conceditur quoad ſpecies ipſius cultus, Beatis tantummodo concedi ſolitus, & hic propterea non ſolet extendi ante ſolemnem canonizationem; non autem de iis, qui ex cultu immemorabili venerationem habent per ſpecies cultus proprias Sanctorum, ut ſunt expoſitio reliquiarum ſuper altari; earumque delatio in ſolemnibus ſupplicationibus, titulus Sancti, altarium erectio, indulgentiarum elargitio, & ſimilia, quæ ad Sanctorum honorem fieri ab Eccleſia ſolent ex Cardinali Bellarmin. de Sanct. beatitud. lib. 1. cap. 10. per totum; quæ omnia in cultu publico, & immemorabili B. Armengaudii præſtita apparent ex dicta poſitione.

60 Ex hoc enim multiplici cultu a Sancta Sede approbato potius reſultat ſpecies tacitæ & D
AUET. aoriquæ canonizationis, quam receptis beatifi- J. P.
cationis, & ideo non eſt inconveniens, us de- allata
ſcribantur in Martyrologio, Pignatell. cit. Conſult. 63. num. 12. 17. & 19. qui inſuper numer. 17. & 19. advertit, quod in Martyrologio Romano VIX reperiuntur ducenti canonizati, inter tot Sanctorum millia, qui in eodem leguntur: & conferunt tradita per Gavant. in Rubric. Breviar. Roman. ſect. 1. cap. 5. tit. 2. numer. 12. pag. 7. dicentem: " Strictim eſt accipiendum nomen SANCTI, hoc eſt, canonizati ab Eccle-
„ ſia, SEU PER IMMEMORABILE TEMPUS HABITI PRO SANCTO, cui tantum publicus, &
„ univerſalis conceditur cultus a Gloſ. in cap.
„ unico de reliq. & vener. Sanct. in 6.„: & deinde ſubdit:" Quod ideo monui, quia licet in
„ Martyrologio recenſeantur, non tamen in ri-
„ gore appellantur SANCTI, & ibidem multi
„ dicuntur beati, qui nondum fuerunt canoniza-
„ ti„ Ac idem docet Caſtellin. d. punct. 33. §. 1. pag. 59. afferens:" Non omnes equidem,
„ de quibus fit mentio in Martyrologio Roma- E
„ no, univerſaliter loquendo, dici poſſunt ca-
„ nonizati per Eccleſiam, cum evidenter conſtet in lectione ejuſdem Martyrologii noviſſime editi a Cardinali Baronio, a Petro Galeſino, & ex aliis probatis auctoribus, multos
„ ibidem contineri, qui necdum ſunt in veritate per Eccleſiam Romanam canonizati, ſed
„ neque ſimpliciter beatificati:„ idque comprobat §. 5. verſ. IDQUOQUE, pag. 60.

61 Nec diſſentit Sacchus a reverendiſſ. D. variorum
promotore citatus §. ISTAQUE EST, dum ipſe d. ſcriptorum
cap. 4. pagina 855. in fin. concludit:" Superest
„ igitur, ut ex Romani tantum Martyrologio,
„ emendato ſcilicet ſub fol. recor. Gregorio
„ XIII. & noviſſime juſſu Sanctiſſimi D. No-
„ ſtri Urbani VIII. recognito, ALIQUOD POSSE
„ SUMI ARGUMENTUM efficax ad effectum cano-
„ nizationis, & ſignanter quidem diximus, ali-
„ quod poſſe ſumi argumentum, quia ex libris
„ hiſtoricis (quorum auctoritas ab ipſorum ſcri-
„ ptoribus pendet, quia aliquando in aliquibus
„ decipi poſſunt) quarvis aliquod ſumatur ef-
„ ficax argumentum ad id, quod quis ex illis
„ probare intendit; non tamen adeo efficax, F
„ quin poſſit aliqua ex parte infirmari, in quo
„ genere Romanum Martyrologium reponitur,
„ quod pluries emendatione indiguit &c.„.

62 Et poſtea ſubdit, grave & validum argo- auctoritas.
mentum ad effectum canonizationis ab eodem
Martyrologio deſumi, ſi reliqua adſint adminicula juridice probata de actis Servorum Dei, ut in verbis allatis a reverendiſſimo D. promotore d. §. ISTAQUE EST. Quapropter ſola deſcriptio in Martyrologio Romano non præbet efficax argumentum ad effectum canonizationis. Atque idem ceolent P. Franciſcus Bivar in Comment. Marc. Maxim. opuſc. inſcripti. S. Joannes Eremita indicatus §. 4. num. 22. & P. Joannes Martinez de Prado Theolog. Moral. tom. 2. cap. 30. de Relig. qu. 7. §. 2. num. 22. Et hunc decreti intellectum mirifice juvat ratio a reverendiſſ. D. promotore adducta in §. 9. MOVEON, quod in formula indulgentiarum juſſu Sanctiſſimi Domini Noſtri impreſſa dicitur:" Che
„ le imagini de Santi ſiano de canonizati: o altri
„ deſcritti nel Martyrologio Romano„ (id eſt

AUCT. J. P. *Latine, ut ego hic interfero*: Imagines Sanctorum ſint canonizatorum, vel aliorum deſcriptorum in Martyrologio Romano.) Ex quibus verbis non obſcure colligitur, Martyrologium admittere alios præter canonizatos.

§. VIII. Diſſertationis prædictæ continuatio, in qua ſolvuntur aliæ adverſus eamdem inſcriptionem objectiones; obtinetur illa; Officium proprium ad Tarraconenſem diœceſim extenſum.

Inſcriptio ex hac NEque obſtare videtur, quod ex tali deſcriptione in Martyrologio Romano cultus extendatur ad univerſalem Eccleſiam, cum in omni choro ad Primam legatur idem Martyrologium. Quoniam, quidquid ſit de Servis Dei receoter beatificatis a Sede Apoſtolica cum limitata ſpecie cultus, in quibus terminis intelligendæ ſunt auctoritates a reverendiſſimo D. promotore adductæ, in Servis Dei habentibus pleniſſimum cul-B tum ex immemorabili, in particularibus eccleſiis talia extenſio non eſt prohibita; ut innuunt ipſa verba poſita in fine lectionis Martyrologii; " Et „ alibi aliorum plurimorum ſanctorum Martyrum, & Confeſſorum, atque ſanctarum Virginum.„ Quæ verba referuntur ad eos Sanctos, qui in particularibus eccleſiis coluntur, ſicuti ad rem noſtram ponderat Scacch. d. tract., lect. 1. cap. 7. pag. 81. litt. a, inquiens: " Cum„ munis quoque Eccleſiæ praxis plurium populorum de ſanctitate alicujus prædefuncti ro„ borat, atque confirmat, ut nulla indigere be„ atificatione, aut canonizatione ſere videatur, qui „ communi populorum voto Sanctus celebretur, „ vel ſi [de] beatificatione, aut alicujus talis Dei „ Servi canonizatione agatur, præſtantiſſimum „ inde argumentum, & validum hauriri conſtat. „ Per totam namque Eccleſiam diverſis in epi„ ſcopalibus civitatibus, oppidis & locis plures „ Dei Servi coluntur, ad eorumdem honorem „ Horæ canonicæ celebrantur, & Miſſæ ſacri-C „ ficium ad illorum memoriam ſupremo Numini „ offeruntur, de quorum beatificatione & canoni„ zatione nihil certi habetur.

non videtur eſſe ita 64 „ Quia etiam plurimorum talium Servorum Dei nomina ſub titulo ſanctitatis in Martyrologiis leguntur, quorum quidem tanta eſt „ multitudo, ut propterea in fine lectionis ejuſ„ dem Martyrologii addatur: ET ALIBI ALIO„ RUM PLURIMORUM SANCTORUM MARTYRUM, „ ET CONFESSORUM, ATQUE SANCTARUM „ VIRGINUM. Quibus quidem ſub titulis compre„ henduntur quotque * per orbem ſanctitatis ſub *f. quot-quot* „ titulo a fidelibus veneramur, ut proptera ad „ effectum beatificationis atque canonizationis „ maximum inde hauriatur argumentum, quod „ aliquis Dei Servus pluribus in eccleſiis & diœ„ ceſibus Sanctus appelletur, ac ut Sanctus ve„ neretur„. Et hanc ſententiam confirmat Papacoda epiſcopus Lyciteo. in Diſceptatione poſt quæſtiones moral. Juridic., Paſqualig. a reverendiſſimo D. promotore ſub §. ISTAQUA EST allegatus, qui pag. 129. num. 16. ait: " Sub „ cujus verbis (nempe, ET ALIBI ALIORUM &c.) „ legitur implicite in ſingulis eccleſiis memoria „ cujuslibet Sancti, qui in aliqua particulari ec„ cleſia tantum colitur „ ac dictam clauſulam FT ALIBI ALIORUM &c. fuiſſe additam pro San- D ctis eccleſiarum particularium, de quorum ſanctitate per legitima documenta non conſtabat, notar ex Philippo Ferrario & aliis reverendiſſ. Matia de Canoniz. Sanct. par. 1, cap. 3. num. 10. ſub verſ. PORRO &c. pag. 10.

65 Fortius hæc procedunt reſpectu beati Ar- *quod ea Beati cul-* mengaudii, qui poſt approbationem cultus im- *tus* memorabilis obtinuit a Sede Apoſtolica pro univerſo Ordine B. Mariæ de Mercede Officium & Miſſam cum lectionibus, & oratione propriis de Martyre. Quamobrem " conceſſo principali, „ concedi quoque cenſetur acceſſorium „ ut in propoſito inquit Guyeti. dict. quæſt. 7. Et merito, quia Miſſæ ſacrificium Deo offertur in honorem Sanctorum nomine totius Eccleſiæ. Auguſtin. Triumph. de poteſt. Eccleſ. qu. 14. art. 5. in corpore, Caſtropal. Oper. moral. tit. 5. tract. 4. diſput. 1. punct. 5. §. 5. num. 6. verſ. QUIA EO &c., Panvin. in Relatione canonizationis S. Bonaventuræ in 1. præmiſſo 1. par. QUID SIT CANONIZATIO, poſt opuſcul. ejuſdem Sancti pag. 830. col. 1. ad fin. verſ. ITEM QUIA MISSÆ CELEBRATIO &c., & eſt cultus maximus quilibet E alio, Caſtropal. d. §. 5. num. 7. verſ. ERGO SOLUM &c. tradens: " Eo ipſo, quod concedit Ro„ mana Eccleſia Miſſam in honorem ipſius ce„ lebrari, illum pro Sancto veneratur, ſiquidem „ exhibet illi ſupremum cultum, quem adhi„ bere poteſt: „ & paulo infra: " Si ergo Pon„ tifex eum dignum judicavit cultu, qui per Miſ„ ſam & Officium canonicum exhibetur, a fo„ riori dignus judicatus eſt omnibus aliis &c.„

66 Et quod deſcriptio in Martyrologio Ro- *extendatur* mano minor ſit conceſſione Officii & Miſſæ, eſt patens: nam ex tali deſcriptione non ſequitur, quod poſſit recitari Officium & celebrari Miſſa, ut docent epiſcopus Ventimilienſis de Canonizat. d. S. Bonaventuræ ad Sixtum IV. lib. 1. in reſponſ. ad 2. quæſt. 1. art. QUID SIT CANONIZATIO; Caſtellin. d. punct. 33. §. 2. & 3. p. 90. Pignatell. cit. Conſ. 63. num. 14. in fine. Et liquet ex eo, quod de ipſis Sanctis canonizatis, qui propria auctoritate ab impreſſoribus apponi poſſunt in Martyrologio Romano, ex De- F creto anni MDCXVI. fieri nequit Officium, nec celebrari Miſſa abſque ſpeciali indulto Sedis Apoſtolicæ, ex alio decreto hujus ſacræ congregationis, ut poſt Gavant. Barbol., & Lezan. referri ad rem noſtram Pignatellus d. Conſult. 63. num. 18. Quamobrem dum B. Armengaudius habet Officium & Miſſam ex conceſſione Sanctæ Sedis, facilius deſcribendus eſt in Martyrologio Romano ex traditia per eumdem Pignatell. cit. Conſult. 63. num. 9. & ſequen., ac præſertim 15. & 21.

67 Hinc non obſtat, quod poſt lectionem *ad unum-* Martyrologii in choro ad Primam, ſtatim ab *ſum* hebdomadario dicatur: Pretioſa in conſpectu Domini, & chorus reſpondeat: Mors Sanctorum ejus; idque fieri ad venerationem omnium Sanctorum, ex Ugon. de Sancto Victore, & ex Gavant. docet reverendiſſimus D. promotor in 6. §. MOVEOR. Quoniam hæc verba canuntur ad venerationem in genere omnium Sanctorum, ut inquit idem Ugo de S. Victore loco per reverendiſſimum D. promotorem allegato, non autem ſpecifice referuntur ad eos, qui in Martyrologio lecti ſunt; imo ſolum per dicta verba commemoratur pretioſa in conſpectu Domini San-

ctorum

A ctorum mors, qui pretio ſanguinis emerunt immortalitatem; omnes vero Sancti generatim invocantur per orationem proxime ſubſequentem: „ Sancta Maria & omnes Sancti intercedant pro „ nobis &c., ut docet Card. Bona de ſingul. partib. divin. Pſalmo. cap. 16., §. 19.; num. 2. vero POST LECTIONEM pag. mihi 866.; in qua oratione nulla fit relatio ad Sanctorum nomina recitata in lectione Martyrologii. Hæc igitur lectio continet ſolam memoriam abſque ulla nominum lectorum dulia, eſto quod dicta memoria aliquam redolcat eorumdem laudem, quam ex conſtitutione Gregorii XIII. Martyrologio præpoſita ponderat reverendiſſimus D. promotor ſub §. PARENDO IGITUR.

Eccleſiæ 68 Verum utcumque ſit; vincratio, quæ oriri poſſit ex tali memoria, ſemel in anno ab omnibus choris facienda, minor profecto eſt recitatione Officii & celebratione Miſſæ, cujus ſacrificium ſingulis diebus in ſummum honorem B.
B Armengaudii nomine totius Eccleſiæ Deo offertur ex ſuperius dictis. Et ſicuti tot millia virorum Dei in Martyrologio Romano annotata fuerunt in ipſa illius compilatione abſque eo quod a Sancta Sede canonizati extiterint, ſed ſolum publicum cultum habuerint in eccleſiis particularibus ſuæ aliqua Apoſtolica conceſſione Officii & Miſſæ; ita libentius annuendum eſt petitæ deſcriptioni beati Armengaudii, jam ab antiquiſſimo tempore pluribus locis cultu celebris, dicto indulto Officii & Miſſæ propriæ de Martyre per univerſum Ordinem condecorati.

Nam hoc argumentum ſicut non obſtat alterius Sancti deſcriptioni 69 At removetur omnis ambiguitas, etiamſi decretum ſac. congregationis editum anno MDCLXXX. aliquid plus ſecum ferret, quam præcedens decretum anni MDCXVI. licet ſimpliciter nunc innovatum, eo quod anno proxime ſubſequenti MDCLXXXI. ſacra hæc congregatio, me ſcribente, conceſſit, ut apponeretur in Martyrologio Romano ſanctus Bernardus de Mentone, licet non eſſet a Sancta Sede canonizatus, ut refert reverendiſſimus D. promotor in hodiernis animadverſionibus §. ET INEFFECTU: & quatenus reverendiſſimus D. promotor IBIDEM ſubdit, ſe d. appoſitionem non impugnaſſe, eo quod ex addictis in ſupplici libello exiſtimavit, caſum ooo eſſe comprehenſum in dicto decreto anni MDCLXXX.; ſic comprehenſum quoque non eſſe caſum præſentem dicendum eſt, nadum ob rationes huc uſque congeſtas, ſed potiſſime quia eædem circumſtantiæ concurrunt pro B. Petro Armengaudio, immo & majores. Etenim pro ſancto Bernardo de Mentone in ſupplici libello tunc dato demonſtravimus, in nonnullis Pontificiis diplomatibus vocatum incidenter fuiſſe SANCTUM, ex qua nuncupatione ſacra congregatio cenſuit, non comprehendi ſub dicto decreto de Beatis loquente.

ſic multo minus 70 Pro beato vero Armengaudio non ſolum adeſt nuncupatio SANCTI in pluribus documentis exhibitis pro dicta approbatione cultus immemorabilia; & præſertim in antiquo libello Officii & Miſſæ ad uſum Religionis, ubi dicitur: „ In feſto SANCTI PATRIS NOSTRI PETRI „ ARMENGAUDII martyris dup. a. Claſſ. „ ut ex Memoriali & Summario pro obtinendis Officio & Miſſa; ſed, quod magis eſt, ex Brevi indulgentiæ conceſſæ die III. Martii anni MDCXXVI. a ſel. rec. Urbano VIII. ſacerdotibus celebrantibus ad altare ſancti Petri Armengaudii pro anima cujuſcumque Fidelis, Summario ſuper dicto cultu immemorab. n. 30., pag. 525. & 126.: ubi AUCT. dicitur: „ Es io aa (eccleſia) ſitum ALTARE J. P. „ SANCTI PETRI, ARMENGAUDII nuncupati „. Hæc autem ſacri theſauri elargitio in honorem ſancti Petri Armengandii non eſt ſimplex nuncupatio, ut ſuni enunciativæ Bullarum de ſancto Bernardo de Mentone, led diſpoſitiva conceſſio, quæ ſolum fieri ſolet pro Sanctis, ex traditis in Extravaganti Bonifacii ANTIQUAM de pœnitent. & Remiſſion., ibique Gloſſ. verbo CONFITEBUNTUR ſub verſ. PRÆDICATIO, & animadvarrunt Card. Bellarm. cit. cap. x., Baldell. Oper. moral. tom. 2., lib. 3., diſp. 23., num. 7. & 5.; Caſtropal. lib. 4., tract. 24., diſp. unica punct. 7. ſub n. 8.: plene Pignatell. Conſult. canon. 252. per tot. tom. 1., & optime omnium eminentiſſ. Laurea in 3. Sentent. tom. 3. par. 1. de fid., diſput. 6. art. 3., o. 104., pag. 329., ex gratia videndus, & egregie eminentiſſimus Capiluecus in celebri ceotura cujuſdam libelli de Cult. Sanct. veter. teſtam. ſub §. IN AUCTIONE, ubi firmat, indulgentiæ conceſſionem ſangere univerſalem Eccleſiam, & omnes fideles, quæ cenſura fuit ſacræ congregarioni data impreſſa pro E
eultu S. Jobi die XXII. Auguſti anni MDCLXXX.

obſſe de b.t., quo uiens ag. mea B. Petri ea Martyrologium Romanum re- ferretur i

71 Et ex hoc clarius patet, quam ſit juri conſentaneum, ut in Martyrologio deſcribantur Sancti, in quorum honorem indulgentiæ a Summis Pontificibus conceſſæ ſunt, dum ad has concedendas Sancti debeant eſſe, vel canonizati, vel deſcripti in Martyrologio Romano, ut ſuperius oſtendimus ſub §. ſecundo QUIA; io fine. Ac magis magiſque etiam ex alio motivo ipſius reverendiſſimi D. promotoris §. ſeptimo MOVEOR, quod nimirum agnoſcens ſel. rec. Alexander ſeptimus quanti ponderis ſit indulgentiarum largitio ad Sanctorum cultum, eas concedi juſſit ſolum Sanctis canonizatis, vel ſaltem beatificatis, in Martyrologio tamen deſcriptis. Quamobrem cum beatus, aut potius ſanctus Armengaudius lacræ indulgemiæ honore decoratus eſſet, ei convenit annotatio in Martyrologio Romano. Er ex his liquet, hunc quoque caſum non comprehendi ſub dictis decretis annorum MDCXVI. & MDCLXXX. ax eorumdem germanis interpretationibus, circa quas liceat mihi verba Honorii III. in c. IN HIS 30. de privileg. uſurpa- F
te: „ In his, quæ ad cultum divinum facera „ dignoſcuntur &c., benigna potius eſſet inter- „ pretatio facienda „. Quare &c. Frigdianus Caſtagnorius, a Coll. Patron. Cauſ. S. P. Apoſt.

id quod a ſede Apoſtolica

72 *Quam vero ſuperior diſſertatio fecerit ſatis animadverſionibus promotoris Fidei, liquet ex eo, quod ſacra Rituum congregatio decretum ediderit, ab Innocentio PP. XI. approbatum, quo Beati elogium inſcribendum ſtatuit Martyrologio Romano die* XXVII. *Aprilis in hæc verba:* Tarracone beati Petri Armengaudii Ordinis Beatæ Mariæ de Mercede redemptionis captivorum, qui pro Fidelibus redimendis in Africa multa paſſus, tandem in conventu Sanctæ Mariæ Pratorum beato fine quievit. *Decretum autem illud habetur in Bullario laudati Ordinis pag.* 409., *& ſic ſonat*: Cum ſacra Rituum congregario habita XXV. Septembris MDCLXXXVIII., referente eminentiſſimo & reverendiſſimo D. cardinale Azzolino, audito pariter reverendiſſimo D. Fidei promotore in voce & in ſcripijs, declaraverit beatum Petrum Armengaudium non comprehendi in decretis de non apponendis Beatis in Martyrologio

Roma-

AUCT. J. P. Romano, ideoqua prædictum Beatum esse describendum in Martyrologio Romano eum verbis tamen pro elogio a sac. Rit. congregatione approbandis, si SS. D. N. placuerit; ad nixas preces R. P. M. Fr. Bartholomæi de Ribero vicarii & procuratoris generalis prædicti Ordinis: & facta de prædictis SS. relatione, Sanctitas sua benigne annuit die XIV. Octobris MDCLXXXVIII.

obtinuit hujus cau. sa postulator.

73 Nunc vero eadem sacra congregatio, Ponente eodem eminentissimo & reverendissimo D. cardinale Azzolino, paritar supplicanta R. P. M. vicario & procuratora generali, qui supra, decrevit, ut eminentissimus & reverendissimus D. cardinalis Casanate pro suo arbitrio & prudentia dictum elogium componat. Vigore autem præfatæ facultatis sacræ congregationis ipse eminentissimus & reverendissimus D. cardio. Casanate supraseriptum elogium, ut jacet, fecit & approbavit, ac in Martyrologio Romano imprimi posse concessit. Die IV. Decembris MDCLXXXVIII. A. Cardin. Cybo. Locus † sigilli. Bernardin. Casalius sac. Rit. congr. sec.

B *Lectiones & oratio propria ad diœcesim Tarraconensem seu tendentes.*

74 *Anno proximo sequenti lectiones & oratio propriæ* B. Petri Armengaudii, *quas antea Ordinis B. M. V. de Mercede concessas diximus, ad diœcesim Tarraconensem sunt extensæ per sequens decretum, quod exstat in Bullario ejusdem Ordinis pag.* 410.: Sacra Rit. congregatio inhærendo decreto Tarraconensis concessionis Officii & Missæ pro beato Petro Armengol, seu Armengaudo Ordinis Beatæ Mariæ de Mercede redemptionis captivorum, edito sub die XXV. Januarii MDCLXXXVII., annuente etiam SS. D. N. die III. Februarii ejusdem anni, lectiones & orationem proprias præfati Beati, diligenter revisas & correctas per eminentissimum & reverendissimum D. cardinalem Casanate, audito pariter reverendissimo Fidei promotore in voce & in scriptis, approbavit pro Religiosis utriusque sexus dicti Ordinis. Nunc vero eadem sacra congregatio enixis & piis precibus R. P. Mag. Fr. Bartholomæi de Ribero, vicarii & procuratoris generalis prædictæ Religionis, præfatas lectiones & orationem proprias ut supra approbatas pro dictis Religiosis, in posterum quotannis in cathedrali & dimcesi Tarraconensi, ubi corpus ipsius Beati requiescit, & magna veneratione colitur, libera & licite in die ejus festo ab
C omnibus utriusque sexus Fidelibus tam secularibus quam Regularibus, qui ad horas canonicas tenentur, recitari posse concessit & indulsit, & ita servari mandavit. Hac die XXX. Julii MDCLXXXIX. A. Cardin. Cybo. Locus † sigilli. Bernard. Casalius scc. Rit. cong. secret.

§. IX. Scriptores Beati memores; Acta; aliud de cultu & miraculis documentum; vitæ chronotaxis.

Scriptores qui de Beato agunt,

PRaecedentibus attexere libet nonnullos scriptores, *qui de Beato nostro tractarunt. Eorum catalogum contexit Summarium supra identidem citatum, sub n.* 29., *ubi hæc referuntur:* Petrus Zipar inter 5. concl. 3., qui scripsit anno MCDXLIV., relatus ab Ildephonso Remon Ordinis Beatæ Mariæ de Mercede &c. in Histor. Gen. Ord. Beatæ Mariæ de Mercede, impressa Matriti an. MDCXVIII., in margina fol. 590. terg. col. 2. ait: „ In principio hujus Religionis Fra„ ter quidam fuit in patibulo latronum suspen- D
„ sus, eo quia infra determinatum tempus non
„ potuit solvere pretium cujusdam Christiani,
„ quem redemerat, & pro illo in pignore ca„ ptivitatis remanserat „. *Causa suspendii alter narratur in Vita.* Raphael Volaterranus lib. 22. Antropologiæ editæ anno MDIII., fol. 770., relatus ab eod. *in d.* margine col. 1. ait: „ Inter hos sanctitate clarus Raymundus Nonat
„ Hispanus cardinalis, & Petrus Armengol Ca„ thalous „. Magister Franciscus Zumel post Constitutiones Ordinis impressas Salmanticæ anno MDLXXXVIII., fol. 77. ait: „ Sequutus
„ est rursus institutum Redemptionis Beatæ
„ Mariæ Beatus & insignis ille Frater Petrus de
„ Armengol, qui pro redemptione tueoda glo„ riose accubuit &c. „ Et prosequando seriem ejusdem martyrii fol. 79. ait . .„ Nam deinceps
„ B. F. Petrus Armengol semper inclinato ca„ pite incessit &c.; donec in cælestem illam
„ beatitudioem a SS. Angelis deportatus est „. E

76 Philippus Guimera in Historia B. Mariæ *diarum* de Mercede impressa Valentiæ anno MDXCI., fol. 57. (ex Summar. veter. pag. 317.) sit *Italice, quæ sic reddo Latine*: „ Fuerunt alii, qui vel
„ fuerunt teipla martyres, vel sua voluntate
„ expositi martyrio tales passi sunt cruciatus, ue
„ eorum numero accenseri possint. Hi fuere,
„ primus gloriosus sanctus Raymundus Nonna„ tus cardinalis &c. S. Petrus Armengol. &c. „ Carolus Tapia in Autheotica INGRESSI, verbo MONASTERIO cap. 37., n. 10. C. de Sacrol. cult., impress. Neapol. anno MDXCIV., agens da Ordine B. Mariæ de Mercede, relatus in Responsione Juris D. Fatinelli data in sacris congregatione de anno MDCLXXV., ait: „ Nec de„ fuera viri illustres doctrina, ac sanctitate &c.,
„ inter quos mirum elucent S. Raymundus &c.
„ Item Petrus de Armengol, qui etsi pro Chri„ sto martyrium fuscepit, eotonsm tamen ulti„ mam non cepit, qui illæsus miraculoia servа„ tus in Hispaniam rediit, ubi sanctissimam ani„ mam Creatori restituit „. Arnoldus Vion * in ** I. Vion*
libro inscripto Lignum Vitæ, impresso Venetiis anno MDXCV., pat. 1. cap. 87., de Sancti prædictis Ordinis, relatus in d. Responsione D. Fa- F
tinelli, ait: „ Frater S. Raymundus Nonat.
„ Hispaous &c., S. Petrus Armengol Hispanus „.

77 P. Vincentius Domenech, Ordinis prædi- *in Sum-* catorum, *in* Historia generali Sanctorum Ca- *mario:* thaloniæ impressa Barchinonæ anno MDCII., fol. 341. (*lib. 2. fol. 71. in ejusdem anni impressione, quam ante me habeo*) late ex Summar. veter. pag. 314. ait: „ Vita beati Fr. Petri Armengol
„ Religiosi Ordinis de Mercede, cujus corpus
„ habet multa cum veneratione locus Guardiæ
„ archiepiscopatus Tarraconensis „. *Ita sonant Latine, quæ in Summario dicuntur Italice.* Melchior Rodriquez, episcopus Rossensis, in libro Hispano idiomata inscripto Agricoltura dell'alma *, impresso Burgis anno MDCIII., tract. 1. ** i. e.* cap. 6., fol. 49. proponens in exemplum patien- *Agricol-* tiæ D. Petrum Armengol, relatus in d. Respon- *tura ani-* sione Juris, ait: „ (*Siquis*) est afflictus, & in- *mæ*
„ carceratus, petat patientiam printomartyris Ar„ mengaudii „. *Reddidi ea ex Hispanico. Plures alios scriptores, qui Beatum nostrum laudant, subdit prædictum Summarium; sed omnibus hic referendis supersedeo. Nunc de* B. Petri *Vita dicendum superest.*

78 *Re-*

A 78 *Reverendiſſimus P. M. Fr. Marcus Salmeron, Ordinis ſæpe dicti Generalis, in ſuo Opere, quod Hiſpanice vocatur* Recuerdos Hiſtoricos *&c., id eſt*, Recordationes hiſtoricæ *&c. anno 1646. Valentiæ excuſo, ſec. 1., recordatione 14. §. 3., profert inſtrumentum hoc* titulo notatum: Copia inſtrumenti publici antiquiſſimi de vita & geſtis venerabilis Petri Armengol. *Documentum eidem in Summario ſub num. 13. citatur* ex libro Capitularium generalium Religionis B. Mariæ de Mercede redemptionis captivorum, proceſſ. Barchinonen. auctoritate Apoſtolica fabricatum fol. 41. ter.*. *Atque hoc eſt Vita, quam ſuperius in Commentario citavi præſertim num. 10., ubi & laudavi illam. Et vero meretur æſtimari admodum tamquam preciſum, genuinum ac ſincerum antiquitatis monumentum, ſive locum, ſive perſonas, ſive modum, ſive tempus ſpectes, qua in eodem reluceat. Dabo mox Vitam iſtam, Annotatis illuſtratam, ex editis apud memoratum Marcum Salmeronem cum exemplari, quod citabam ex Summario, collatam; poſtquam pauca dixero de alio documento.*

* i. e. in vorgo, ſive fol. 41. recto

B 79 *Editis illud documentum laudatus Marcus Salmeron §. 4. a pag. 115. hoc titulo*: Copia inſtrumenti publici tredecim teſtium declaratione confirmati, de miraculis venerabilis Fratris Petri Armengol Ordinis Beatæ Mariæ de Mercede redemptionis captivorum, & de cultu, qui eidem publice exhibetur in oppido de la Guardia Tarraconenſis diœceſis. *Exordium ejus eſt*: Noverint univerſi, quod anno a Nativitate Domini milleſimo ſexcenteſimo vigeſimo ſexto, die ſeptimo Novembris, quod * Dominus Michael Segur presbyter & decanus Montis albi, diœceſis Tarraconenſis locum tenens, conceſſit facultatem, ut per notarium publicum Joannem Meſtre fieret declaratio juxta tenorem interrogatorii propoſiti a Patre Magiſtro Fratre Ludovico de Aparicio, & fere omnes teſtes unanimiter declararunt, quæ ſequuntur *&c. In fine hujus inſtrumenti ſunt iſta*: Quæ omnia veriſſima, & omnibus nota prædicti teſtes affirmaverunt ſub juramento coram judice, & teſtibus. *Inſtrumentum illud hic memoraſſe ſufficiat, cum ſuperius de publico ipſius cultu ſatis ſuperque actum ſit, ubi & de miraculis; de quibus nihil vel parum alludam modo teſtimonium refert, quod ab ibidem dictis diverſum ſit,*

* redundat quod

C 80 *Audiatur textus*: Præterea certum eſt apud omnes & expertum, dictum ſanctum Petrum Armengol ſua interceſſione ſubvenire tam ægrotis, quam aliis in tribulatione ad ipſum clamantibus præcipue in tempore ſiccitatis. Viderunt enim quamplurimi quoties viget neceſſitas pluviæ, & defertur corpus dicti Sancti a parochiali eccleſia proceſſionaliter ad ſacellum beatæ Virginis Mariæ Pratorum, quæ eſt in termino ipſius oppidi, & quo conveniunt quamplurimi incolæ nppidorum circumcirca degentium, fere in inſtanti pluit abundanter cælum, quamvis antea ſerenum eſſet.

de cultu ac miraculis ejus?

81 *E notis chronologicis §. 2. Commentarii præſenti inſertis Beati vitam in hac circiter tempora dividimus, natalem ejus tribuentes anno 1238., converſionem ad meliorem vitam ac inſtituti Religioſi exordium anno 1258., expeditionem ad redimendos in Africa captivos admodum memorabilem, & inſigni miraculo honoratam, anno 1266., mortem anno 1304., diſſerte in Actis authenticis ſignato: e quibus ſequitur, Beatum vixiſſe annis circiter 66. Bernardus de Vergas laboravit in anno mortis ſignando: Summarium enim ſæpiſſime memoratum ſub num. 29. pag. 123. citat eum in ſua Chronica Ordinis B. M. V. de Mercede, Panormi edita anno 1619., lib. 2. cap. 40., ubi hæc ſcripſiſſe refertur*: Ut inveniri poſſem, quo S. Petrus Armengol ſeu Ermengaud obierit anno, magnam per plures dies ſolertiam adhibui &c. *Reliquum eſt, ut profectamus ejus Vitam, cujus genuina & authentica narratio, irrefragabilium teſtium depoſitionibus confirmata, non immerito dici poteſt ſupplere ſuccinctam brevitatem, qua conſtat,*

vita ejus ex variis autoribus.

ACTA

Ex oculatis & juratis teſtibus,

Edita a Marco Salmerone, Ordinis B. V. M. de Mercede Magiſtro Generali, quæ cum alia editione contulimus. E

IN Dei nomine. Amen. Noverint univerſi, quod anno a Nativitate Domini milleſimo tercenteſimo, quarto die *a*, qui computabatur quinto Nonas Maii, in Conventu Sanctæ Mariæ del Piug *b* Valentiæ in Capitulo generali Ordinis Beatæ Mariæ de Mercede captivorum, venerabilis & Religioſus vir Frater Arnaldus Amerio *c*, Magiſter Generalis Ordinis ejuſdem, de conſenſu RR. Patrum vocalium * dicti Capituli mandatum fecit, quatenus omnes dictæ Religionis Fratres in Capitulo, ſive extra reperti, quæ de quovis prædictæ Religionis Fratre jam defuncto ſcitu digna comperiſſent, coram me infraſcripto notario deponerent, cupiens in hoc laudabiliter continuare ſimile mandatum ſuperiori anno milleſimo ducenteſimo nonageſimo primo in Capitulo generali Herdæ *d* factum.

Teſtimonia omni exceptione maiora

a

b

c

* i. e. qui jus habent ſuffragii ferendi in Capitulo

d

a Quo dicto mandato in Capitulo lecto, Fratres quidam, quorum omnia hæc ſunt, Frater Guillelmus Florentinus, Frater Petrus de Rocalaura * Commendatur *e* domus Sanctæ Mariæ e Pratis, Frater Guillelmus Poes *f*, Commendator Sanctæ Mariæ Montis Albi *g*, Frater Dominicus de Rivomajori, & Frater Petrus Dalmatius, dixerunt ſe ſcire non pauca de venerabili Fratre Petro Armengaudio *, receptoque ab ipſis juramento per dictum venerabilem Magiſtrum Generalem, depoſuerunt unuſquiſque, prout noverat: ex quorum depoſitionibus, quæ ſequuntur, ſunt comprobata, quod dictus venerandus Petrus ex oobili genere Comitum de Urgel *g* natus in Catbalonia ad noſtrum Ordinem venit jam fere juvenis, *h*, cum ad hoc, ut ipſum audierunt dicentem, cælitus eſſet admoniius.

de Beati vita

F

* al. Roi calaura

e

* al. Pock

f

* al. Armengaud

g

h

3 Erat enim prius a patria domo fugitans, conſtitutus caput multorum, qui propter delicta erant in montibus, cum quibus, ut ipſe flens confitebatur, non parcens cædibus, viatoribus, * & populis damna inferebat *i*, ſed jam in Religione anteriorem animi crudelitatem in fervidam charitatem commutavit: jejuniis & orationibus vivebat. Bis Fratre ad captivos redimendos euntea comitatus eſt, donec anno ſuperiori milleſimo, ducenteſimo ſexageſimo ſexto *k* miſſus in

in ſeculo & in Religione,

* al. fra. queſter viatoribus

i

k

Afri-

A Africam, conſumpta tota pecunia in redemptione, dolens, quod non poſſet quoſdam pueros
f liberare *f*, & miſſo ejus locio prædicto, ſcilicet Fratre Guillelmo Florentino, libertatis facta conventione cum Barbaris ad certum tempus, intra quod pecunia ex Hiſpania portaretur, ille compedibus detinebatur.

miraculoſa liberatio a morte

4 Cum vero non poſſet prædictus Guillelmus tum propter difficultatem comparandi pecuniam, tum propter difficilem navigationem intra ſtatutum tempus in Africam redire; quando aliquos elapſis diebus appulit, comperit Fratrem Petrum morti ſuiſſe damnatum, & [in] ligno collo ſuſpenſum jam aliquot ante diebus, eo quod propter defectum pactæ pecuniæ, quædam de contemptu ſactæ eorum illi impegerant, Perrexit dictus Guillelmus, ut corpus humares, dolens, tantum Fratrem amiſſum *: & ut pervenit ad eum flens, voluit illum deponere: quem vidit viventem, & ſibi dicentem: Chariſſime Frater, ne fleveris, ecce enim Sanctiſſimæ Vir-

* al. mendoſe amiſſorum.

B ginis manibus ſuſtentatus vivus perſevero, quæ mihi his diebus ſemper hilariter adfuit. Tunc lætus Guillelmus illum depoſuit, mirantibuſque cunctis, & Barbaris non credentibus, aliiſque ea adporrata pecunia redemptis, læti in patriam rediere.

per Deiparam

5 Viderunt autem omnes ſupradicti Fratres, quod reliquo vitæ ſuæ tempore obtorto collo, & marcido incedebat colore vultus a tempore ſuſpenſionis prædictæ. Nonnullo decurſo tempore cupiens ab omnibus ſe ſegregare *m*, in prædictum Conventum Sanctæ Mariæ de Pratis *n* ſe recepit, ubi continuis orationibus, & in pane & aqua jejuniis ſe affligebat. Concurrebant ad eum ex finitimis locis multi ſanctitatis fama permoti, ut eum in neceſſitatibus invenirent; quibus hilariter ſuccurrebat, eoſque curabat. Teſtati ſunt autem prædicti Commendatores Sanctæ Mariæ de Pratis, & Sanctæ Mariæ Montis Albi, ſe illum pluries vidiſſe, cum oraret, extra ſe factum in extaſi, & in aere elevatum, nihil ſentientem, ſed dulciſſima verba loquentem, quibus, ut videbatur, Sanctiſſimæ Virgini Mariæ interroganti reſpondebat.

m
n

ut

C *Virginem*, 6 Poſtea ab ipſis interrogatus, quid ſibi viſum eſſet, & alia; ſemper reſpondebat: Neſcio, Deus ſcit. Et prædicti Fratres Domiciens de Rivomajori, & Frater Petrus Dalmatius teſtati ſunt, quod cum ſæpe de cæleſti gloria loqueretur, recordabatur dierum, quibus in Africa fuit ſuſpenſus, & dicebat: Peoſate, Fratres charuſſimi, cælorum regni quanta ſint gaudia, ſi tormentorum pro Chriſto tantæ ſunt deliciæ; & ſi mors ipſa pro Chriſto tam dulcis eſt, & tam jucunda ignominia, qualis erit cum ipſo æterna viſio, qualis gloria. Ego (credite mihi) nullos reputo me viaſſe dies præter feliciſſimos illos paucos, quibus ligno ſuſpenſus mundo putabar jam mortuus. Et hæc dicens, ſpiritu captus nihil aliud dicebas, quam eum lacrymis repetere: Quando veniam, & apparebo ante faciem Domini?

ac prædicta ejus jam prædictum mortis.

7 Poſtea morbo gravi oppreſſus, dictum Commendatorem Sanctæ Mariæ de Pratis vocavit, ab eoque ſacram Euchariſtiam petiit: devote accepta, ſe poſtridie moriturum prædixit. Quo audito omnes Fratres Montis Albi advocati fuerunt, & die ab eo prædicto, qui fuit quinto Ka-

* al. Madii

lendas Maii *, proxime jam moribundus cano-

D bat: Convertere anima mea in requiem tuam, quia Dominus benefecit tibi. Poſtea ſe ſigno crucis muniens lætus dixit: Placebo Domino in regione vivorum; & ſic ſanctam animam Deo dedit. Convenerunt autem quam plurimi populi, & mortuum Petrum Patrem lugebant. Ante autem, quam humaretur, cum omnes corpus viderent, & ingerent, inter eos tres viri, & quatuor fœminæ ſalvi facti ſunt ab infirmitatibus, quibus laborabant. Quorum omnium prædicti Fratres teſtes oculati fuerunt. In quorum fidem præſens inſtrumentum a me infraſcripto notario confectum juſſu prædicti venerabilis Magiſtri, omnibuſque ſuis ſubſcripſerunt in dicto conventu, dictis die & anno.

8 Et dictus dominus Magiſter mandavit, ut boc inſtrumentum a me clauſum & ſignatum portaretur in Conventum Barchinonæ, ut ibi in archivo perpetuo ſervaretur. † Sigillum *o* Fratris Guillelmi Floreotin. † Sigillum *p* Fratris Petri de Rochalaura Commendatoris Sanctæ Mariæ de Pratis. † Signum Fratris Guillelmi Poes * Commendatoris Montis Albi. † Signum Fratris Dominici de Rivo Majori *q*. † Signum Fratris Petri Dalmatti laici. Ego Frater Raymundus Ermengaud in Decretis licentiatus, notarius capituli, præſens ſui his omnibus, & hoc inſtrumentum confeci die & anno præſignatis, & clauſi de mandato dicti venerabilis Magiſtri Generalis in publica forma, & meum ſignum appoſui †.

Teſtium ſubſcriptiones.

o
p

* al. Poch

q

E

ANNOTATA.

a *Lege* quarto, die *&c.*, *ſicut ſuadet ſenſus*. *Adi etiam infra in his Annotatis lit.* m. *Vide Commentarium prævium nn.* 10. *Hoc eodem anno, die* 27. *Aprilis obierat Beatus.*

b *Al.* Puig *apud Marcum Salmeronem pag.* 112. *dicitur Hiſpanice*, en el real convento del Puche de Valencia, *id eſt*, in regio conventu del Puche Valentino. *De templo S. Mariæ* do Podio *Fratrum B. Mariæ de Mercede Valentinæ diœceſis mentio fit in Bullario ejuſdem Ordinis pag.* 55.

c *Al.* Amer. *Catalogus Magiſtrorum Generalium pag.* 8. *illum laudat, electumque ſcribit anno* 1301. *Podii, & anno* 1308. *ibidem loci obiiſſe.*

F d Ilerda, *Hiſpanis & aliis* Lerida, *urbs Cataloniæ, ſuffraganea archiepiſcopo Tarraconenſi, ad Secoris flavii ripam ſita. Memorabilis eſt obſidionibus, quas ſuſtinuit, ac præliis, quæ commiſit vidit ante ſuos muros ſeculo* 17.

e *Per hanc vocem intelligi officium ſeu dignitatem in Ordinibus militaribus Religioſis, dixi die* 31. *Auguſti in S. Raymundo Nonnato pag.* 756. *lit.* a *in Annotatis. Hic vero per hanc intelligo conventus moderatorem ſeu ſuperiorem.*

f Mons Albus, MONBLANCQ, oppidulum Hiſpaniæ in Catalonia, ducatus titulo clarum, ad amnem Francolinum, 5. leucis a Tarracone in ſeptentrionem, *ut obſervat Baudrandus. Loca quædam ejdem victima nominavi in Commentario num.* 1.

g *Hinc plus quam probabile mihi eſt, Beatum traxiſſe ſuam nobilitatem ex hoc illuſtri genere, de quo plura in Comm. num.* 2. *&* 3.

h *Anno circiter Chriſti* 1258., *ætatis circiter* 20. *Adi Comm. num.* 9.

i *De perditiſſima ejus vita in ſeculo agit Comm. num.* 4. *& ſequentibus.*

k *Pro*

A k *Pro hoc anno potius* 1293. *ponendam esse, vult Catalogus Magistrorum Generalium. At vide præmissa in Commentario a num.* 10.

l *In Summario pag.* 30. *adduntur ista*; de quorum timebat fide, decrevit pro illis ipse in carceribus permanere; *& mox pergit*, & missa ejus finem *&c. Porro de expeditionibus ejus sacris in Africa tractat Commentarius prævius n.* 14. *Ibidem autem num.* 18. *dicitur* directus .. Buxiam (*immo* Bugiam) redemptor. *Est vero* Bugia *provincia & urbs Africæ. De utraque agit Thomas Corneille tom.* 1. *Dictionarii universalis geographici & historici pag.* 437., *multa admodum & curiosa de illa memorans, sed valde prolixe. Brevior est Baudrandus, qui Bugiam provinciam ponit in regno Algeriana, & in maris Mediterranei ora, inter regnum Constantinæ ad Orientem, & Gezairam provinciam ad Occidentem. Bugiam vero urbem, synonymæ provinciæ caput, collocat in Barbaria regione, & in regno Algeriano: de cujus urbis portu in Mediterranei maris ora, sinuque eidem adjacente etiam meminit.*

m *Marcus Salmeron, quem antea citavi, di-*
B *cit §.* 5. *aliquem esse, cujus nomen non exprimit, qui dicat, anno* 1326. *Jacobum II. Aragoniæ regem* Petri Armengaudii *merita magni facientem, & prodigii, quod in Africa illi contigerat, non ignarum, petiisse a Summo Pontifice, ut aliquas ecclesiæ Cataloniæ episcopatus ipsum præficeret, nec non a Pontifice expeditas fuisse Bullas, ut consecrarentur. Addit, hanc sententiam fundari in eo, quod in pictura quadam antiqua ecclesiæ conventus de Mercede Hispali pictus esset Beatus cum mitra ad pedes, quadque in capsa, in qua est corpus ejus, anu-* D *alus aursus esset inventus. At sententiam hanc refutat ex vita solitaria ejus, de qua hic:* Nonnulln decursn tempore cupiens ab omnibus se segregare, in prædictum conventum Sanctæ Mariæ de Pratis se receepit, ubi continuis orationibus *&c. Deinde alia subjungit idem Salmeron contra hanc assertionem. Sed non observavit, fabellam hanc paguare cum tempore. Quomodo enim Bratus noster consecrari potuit episcopus anno* 1326., *qui, ut supra diximus, jam ab anno* 1304. *e vita excesserat? Cum autem obitum ejus illigit Salmeron anno* 1300. *ex mala interpunctione Actorum*, anno millesimo tereenteſimn, quarn die *&c.*, *ac Hispanice vertat pag.* 112. el año de mil y treciento, a cinen de las Nonas del Mayn, *dictus anachronismus habet etiam locum a fortiori, ut vocant, in isto anno apud Salmeronem.*

n Conventus *ille* (*vel, ut supra vocabatur*, domus) *apud Salmeronem* §. 5., *pag.* 117. *destructus dicitur injuria temporum: dum vero, ut addit, Ordinis Religiosi voluerunt auferre corpus ejus, incolæ oppidi hoc impediverunt*, E *propter magnum erga illud pietatis affectum, capsæ deauratæ hoc includentes, ficus bodie exstat, vitris circum adornata. Plura de Beati corpore præmissa sunt superius in Commentario.*

o *In Summaria:* Signum † Fratris *&c.*

p *Ibidem:* Signum † Fratris *&c.*

q *Non est hæc subscriptio apud Marcum Salmeronem, mendosa, ut suspicor, amissa, cum hic tristis sit unus a supra notatis, qui & hic apponitur in Summario.*

DIES SECUNDA SEPTEMBRIS.

SANCTI, QUI IV. NONAS SEPTEMBRIS COLUNTUR.

SAnctus Antoninus martyr Apameæ in Syria.

C SS. sex mille sexcenti viginti octo Martyres Nicomediæ.

Item

S. Aithalus
S. Junius
S. Philippus
S. Theodotus
} martyres.

S. Maxima M. Romæ,

S. Timotheus M. Antiochiæ.

Item

S. Aithala
S. Ammun
} MM. Adrianopoli in Thracia.

S. Diomedes
S. Julianus
S. Philippus
S. Eutychianus

S. Hesychius
S. Leonides
S. Philadelphus
S. Menalippus
S. Pantagapa
S. Eutychius
} martyres. F

S. Euplus
S. Josephus
S. Felix
S. Secundulus
S. Julius
} martyres in Sicilia.

S. Facundinus
S. Juventinus
S. Peregrinus
S. Felicitas
} martyres Arimini in Italia.

S. Zenon
S. Concordius
S. Theodorus
} filii ejus

S. Pa-

A S. Paternus tribunus
S. Theodote, uxor ejus
SS. milites LXVIII. } MM. Nicomediæ.
S. mater cum duobus filiis
S. Serapion cum militibus. DXXII.
Item
S. Cuſconus
S. Monolappus
S. Joſephus
S. Juſtus ep. Lugdunenſis conf., in Ægypti eremo.
S. Juſtus ſive Juſtinus ep. Argentoratenſis in Alſatia.
B S. Elpidius abbas, patronus oppidi S. Elpidii in Piceno.
S. Elpidius ſeu Helpidius epiſc. conf., Lugduni in Gallia.
S. Octavianus eremita confeſſ., prope Volaterras in Tuſcia.

S. Nonnoſus, præpoſitus monaſterii Montis Soractis, in Etruria Eccleſiæ. D
S. Juſtus epiſc. Claromontanus conf.
S. Coſmas eremita conf., Venetiis.
S. Agricolus conf. epiſc. & patronus Avenionenſis in Gallia.
S. Stephanus primus Hungariæ rex, Albæ regalis in Hungaria.
B. Brocardus, ſecundus Prior Generalis Ordinis S. Mariæ de Monte Carmelo, in Palæſtina. E
B. Margareta V. & M., Lovanii in Brabantia.
B. Jacobus M. } ex Ordine FF. Minorum, Mevaniæ in Umbria.
B. Philippus M. }

PRÆTERMISSI ET IN ALIOS DIES DILATI.

BEatorum martyrum Pontiani & Benigni *reliquiæ, a Baldrico epiſcopo Ultrajectenſi in cathedrali eccleſia collocatæ ad publicam venerationem, indicantur a Sanſſaya. Vide* XIV. Januarii & XXVIII. Junii.

Translatio Agnetis in Trajectum *inter Anctaria Ad Uſuardum noſtrum ſcribitur e Matricula* C *Carthuſiæ Ultrajectinæ. Accedunt Florarium noſtrum Ms., Grevenii, Molanus, Canifius. Pertinet Sancta hæc ad diem* XXI. Januarii.

S. Manſuetus epiſc. Mediolanenſis *hac die laudatur* in Breviario Ambroſiano aucto & recognito, *ſicus indicavimus ad diem, quo actum de illo eſt,* XIX. Februarii.

S. Encherii ep. Aurelianenſis, & monachi monaſterii ſancti Trudonis *meminit Kalendarium Ms. monaſterii S. Salvatoris Ordinis Ciſtercienſis. Vide apud nos diem, quo ſub ſolo* epiſcopi Aurelianenſis *titulo illum dedimus,* XX. Februarii.

Ordinatio S. Gregorii PP., hujus nominis primi, anno ſalutis DXCII. (*immo* 590.) *memoratur in Florario noſtro Ms. Canſinle Martyrologium Romanum die craſtina,* & XII. Martii.

Sanctorum Euodii, Hermogenis & Caliſtæ germanorum paſſio *inſcribitur Martyrologio Romano. De His etiam mentio facta heri inter Prætermiſſos. Recurrunt iterum in Romano ad diem, quo nos illas dedimus,* XXV. Aprilis.

SS. Alphii, Philadelphii, & Cyrini translatio *notatur* Leontini in Sicilia, *tamquam* urbis illius patronorum, *in Cataloga generali apud Ferrarium, & apud Octavium Cajetanum in ideo Operis de Sanctis Siculis. Habentur iſti Sancti* X Maii.

S. Odulfi presb. & conf., Ordinis Canonicorum Regularium, translatio *ſignatur in Florario noſtro Ms. Hanc Sanctum ſub titulo presbyteri Ultrajectini invenies* XII. Junii.

Eleazari pontificis, ac Phinees memoria *occurrit in Menæis magnis Græcis typo editis,* F *Liber Joſue cap.* 24. ℣. *ultimo hac memorat:* Eleazar quoque filius Aaron mortuus eſt: & ſepelierunt eum in Gabaath Phinees filii ejus, quæ data eſt ei in monte Ephraim. *Laudatur* Phinees *Numerorum cap.* 25. *Plura de his Scriptura ſacra.* Phinees *autem* juſtus, *quem in Menæis laudari diſtichо tuli cautionis inter Prætermiſſos die* XII. *Martii, idem cum hodierno eumdem nobis viſus eſt. Vide* I. Julii.

B. Albertani confeſſoris, Ordinis Carmelitarum *mentio fit in Additionibus Bruxellenſibus Mſs. ad Uſuardum Grevenii. Nullum hujus nominis invenio in Acie Philippi a Ventimiglia. Creda hic aſſignari S. Albertum ex eodem Ordine, qui illuſtratus eſt apud nos die* VII. *Auguſti, quo habetur in Martyrologio Romano. Vide itaque dicta eodem die* VII. Auguſti.

S. Aniceti in Nicomedia. Item Photini cum ſociis ſuis *annuntiatur memoria e codice Roſweydino inter Anctaria ad Uſuardum noſtrum, & ex Grevenio. Quibus adde Florarium noſtrum Ms. ad Martyrologium Canſii, ut vocatur. Dedimus illos* XII. Auguſti.

S. Fe-

A S. Feliciſſimæ virginis & martyris translatio *ponitur* Viterbii *a Ferraria in Catalogo generali. Sanctam hanc habet apud nos* XII. Auguſti.

S. Mamantis M. *memorantur Menæa magna encenſa, laudaturque in Menologio, quod Latine vertit Cardinalis Sirletus. Plura diximus ad diem, quo actum de illo fuit,* XVII. Aug.

S. P. N. Pauli junioris acchiep. Conſtantinopolitani *annuntiatio extat in Menologio Sirletiano, quæ hic ponitur hoc eodem die in Menæis magnis. Adi* XX. Auguſti.

Auguſtoduno depoſitio beati Fiagri (*immo* Syagrii) epiſcopi *refertur in martyrologio Ms. S. Maximini Treviris, pro qua etiam citari lega Ms. Brdam, ut vocant, S. Martini Tornaci. Martyrologium Gellonenſe tomo* 13. *Spicilegii Acheriani eumdem Præſulem etiam memorat. Adi quæ de hoc Sanctо habentur* XXVII. Auguſti.

S. Medericus abbas apud Edunenſem civitatem *notatur in Kalendario Ms. monaſterii S. Salvatoris Ordinis Ciſtercienſis, Maurolyco, qui* Pariſiis *eum annuntiat, ac Wionis, ibidem loci* B *elevationem ejus referente. De hoc abbate mentio etiam fit apud Wbuſordum. Habetur apud nos* XXIX. Auguſti.

SS. Dubitati, Tuſciæ, Valentini, *martyrum* Carthagine, natalis *ſignatur in Martyrologio, quod nomine S. Hieronymi presbyteri inſignitum edidit Acherius in Spicilegio tom.* 4. *Heſternum dirum conſule* 1. Septembris.

S. Verena V. *habetur in Auctariis ad Uſuardum noſtrum. Actum de illa* 1. Septembris.

Sixti I. ep. *Remenſis* depoſitio *ponitur hac die in Martyrologio Ms. S. Maximini Trevirie. Scripſimus de illo* 1. Septembris.

Geroldus, Sueviæ dux, *annuntiatur* in Germania, *ac* beati *titulo inſignitur a Caſtellano. Heri inter Prætermiſſos poſuimus Synonymum Bavariæ præſorem, comitem & præfectum, ut ibidem vocatur. Non errda, bodierunm eb illo eſſe diverſum. Adeat itaque lector Prætermiſſos, quos dixi,* 1. Septembris.

Beati Albi martyris *mentio fit in Additionibus Mſs. Bruxellenſibus ad Uſuardum Greveni. Martyrem hunc non novimus.. Forteſſis Scribendum* Albini: *cujus nominis plures ſunt in noſtro Opere, ſicut in indice primi ſemeſtris* C *ejuſdem licet videre.*

Joannes Teudriqui, *Magduni in territorio Aurelianenſi*
Albertus Pilanus conf., Ordinis Seraphici generalis, *In Italia*
Maximus Zanzalinus conf., *Fabriani in Piceno*
Antonius de Ceriatana conf., *in civitate Paſtenſi apud Siciliam*
Joannes Oſorius conf., *in Mexico*
Meotio Vales de Cœlis, virgn, *Conchæ in territorio Gienuenſi*

} *Primus tamquam martyr, omnes tamquam* beati *notantur in Martyrol. Franciſcano Arturi.*

Conſuli etiam de hic & aliis poteſt Hueberus in Menologio Franciſcano, ubi ſine titulo beati *illos commemorat, excepto* Alberto.

Sancti patris noſtri Joannis Jejunatoris, patriarchæ Conſtantinopolitani *hac die memoriam celebrat Typicum S. Sabbæ, ut vocant, cui ſuffragantur multi tam impreſſi quam Mſc. Faſti Græci in muſeo noſtro aſſervati, quibus adde ſacra Moſcorum tabulas. Joannes Molanus eum etiam annuntiat in Additionibus ad Uſuardum, Græcos ſecutus. Verum tametſi Patriarcha ille populare ſanctitatis famam fuerit* D *adeptus (quam Baronius aliique ſcriptores Latini explodunt) cum tamen S. Gregorius Magnus PP. indicet, eum monitis ſuis pertinaciter reſtitiſſe, ac in ſuperbo titulo œcumenici uſurpatione perſtitiſſe uſque ad mortem, ex laudati Gregorii verbis concludi poſſe videatur; illum e ſacris Faſtis excludimus, ſecundum dicta de hoc argumento in Hiſtoria chronologica Patriarcharum Conſtantinopolitanorum ante tomum primum menſis Auguſti, parergo* 6., *pag.* 70.* *& ſequentibus.*

S. Martini pontificis baſilicæ dedicatio *in* Corbeja monaſterio, *notatur apud Acherium tomo* 4. *Spicilegii in Martyrologio, S. Hieronymi presbyteri nomen præferente, litteris a textu diverſis.*

Coſmas Solimus C. *cum titulo* beati *exſtat in Acie bene ordinata Sanctorum ac Beatorum Ordinis Carmelitarum, ut vocant, per Philippum a Viſitatione: in Annotationibus autem Mſs. ad prædictam Actem annuntiatur alio modo, videlicet:* B. Coſmas Hungarus, S. Bertholdi diſcipulus; Hieroſolymis ſanctiſſi- E me obiit ad annum MCXCVII. *Nihil de illo invenio hac die in Catalogis Sanctorum tomo* 2. *Speculi Carmelitani præfixis, nec aliunde novi quidpiam de hujus* Coſmæ *publico cultu: nullus item in dictis Annotationibus nominatur auctor, qui de eo agat.*

Maria a Jeſu vidua, Ordinis Dominicani, *laudatur ab Arturo in Gynæceo*, beata *vocatur, ac Toloſæ obiiſſe aſſeritur anno* 1616. *Vitam ejus ſcripſit Joannes a S. Maria Ordinis Prædicatorum parte* 2. *inter alias plures, quas edidit.*

Carpentoracti Oronii Modeſti epiſcopi, ſancti per omnia antiſtitis, *ex Menologio Scotico Dempſteri, quem ſecutus eſt Ferrarius in notis hac die ad* Gallanum. *In Scotorum ſcriptorum Nomenclatura lib.* 14. *ſunt iſta apud Dempſterum*: S. Oronius, cognomento Modeſtus, qui Orentius E, *id eſt epiſcopus, & apponitur annus* CDXLV. *Titulus idem* ſancti, *& annus idem* Orontio Modeſto *adjungitur in noviſſima editione Galliæ Chriſtianæ tomo* 1. *col.* 825. *ubi agitur de epiſcopis Carpentoractenſibus: ſed ibidem additur ignorari*, quibus ex monumen- F tis memoria ejus deprompta ſit.

Alberti abbatis in Anglia *meminit Menardus in Martyrologio ſuo, Sancti titulo eum condecorans, atque præfuiſſe cœnobia Ripponenſi ſeu Rippenſi in diœceſi Eboracenſi indicans. Rogerius de Hoveden parte* 1. *Analium*, Anno, *inquit*, DCCLXXXVII. ſynodus congregata eſt in Epncamhale IV. Nonas Septembris, in quo tempore Albert abbas Hripenſis deceſſit. *S. Oſwaldus, ep. Wigornienſis & archiep. Eboracenſis, diœceſim ſuam luſtrans, in dicti monaſterii ruinis* divina revelatione didicit ipſo loco Sanctorum corpora condita eſſe .., *quæ* deinde cum tabula hæc continente reperta ſunt: Hic requieſcit S. Wilfridus antiſtes Eboracenſis, & reverendi abbates Tilbertus, Botwinus, Albertus, Signedus atque Wildenus. Reliquias autem repertas interim loco apto collocavit. Poſtmodum vero corpus S. Wilfridi in feretro decenter aptato cum reverentia condidit, *ſicuti dicitur apud nos in Vita ſancti Oſwaldi die* XXIX. *Februarii pag.* 754. *Ex hic publicus* Alberti *cultus ſufficienter probari non videtur, de quo deſideramus certiora documenta.*

A Clemens Gimenez, monachus Vallis-paradiſi, regularis obſervantiæ Ordinis Ciſtercienſis, *ponitur* in Hiſpania *a Chryſoſtomo Henriquez in Menologio ejuſdem Ordinis*, *ſolo* venerabilis patris *titulo donatus*, *ac laudatus*. *De illo etiam agit Chalemotus*.

SS. epiſcoporum Colmanni & Agricolæ Avenicæ civitatis *meminit Florarium noſtrum Ms. De* S. Agrienlo *agemus hoc die*, Colmannus *autem inter epiſcopos Avenionenſes nullus comparet*, Maneus epiſcopus *titulo* ſancti *inſignitur apud Colganum in notis ad ſecundam partem Vitæ ſeptimæ tripartitæ S. Patricii*, *pag.* 176. *nn.* 71., *ubi ad illud*, *quod habetur in dicta Vita pag.* 134. *n.* 35. baptizavis Maneum ſanctum, *obſervantur iſta* : Marianus Gormanus & Martyrologium Dungallenſe ponunt natalem ſancti Manei 2. Septembris, & alterius Manci, quem filium Eugenii vocant, XXI. Novembris .. Prioris .. genus in eodem Sanctilogio cap. 10. ad Olildam prædicti fratrem (a qun & regio illa Connaciæ, Tirolilda dicta,

B in qua ſanctus Maneus erat epiſcopus ordinatus, nomen ſumpſit) his verbis refertur : „ Sanctus Maneus epiſcopus, filius Cœchani, „ filii Erei, filii Roſſii, filii Olildæ, filii Eochodii Nœmedonii „. *De hoc epiſcopo nihil hactenus reperi in noſtris documentis Mſs.*, *quæ aſſervamus de Sanctis Hiberniæ*, *ita ut inter hujus diei Sanctos ei locum non dem*, *donec majores de illo notitiæ affulgeant*.

Blondæ viduæ, tertiariæ, Ordinis Servitarum *memoria* Verruculi in Æmilia, diœceſis Ariminenſis *annuntiatur ab Arturo in Gynæceo*, *ac* beatæ *titulo donatur*. Biodam *vocat eum eodem titulo Archangelus Gianius in Annalibus Ordinis prædicti centuria* 2., *lib.* 4. *cap.* 13. *ad an.* 1412., *ſcribitque de geſtis & obitu ejus*, *aliſque nominos in ſuis ad idem caput annotationibus auctores*, *Illam nos venerabilibus annumeramus*, *donec de publico ipſius cultu conſtiterit*.

S. Tnbias prophera *annuntiatur cum elogio in Florario noſtro Ms.*, *qui in Cauſſi ac Grevenni Martyrologiis etiam ſignatur*.

C Joannis & Almachii martyrum *annuntiatio ponitur in Additionibus Bruxellenſibus Mſs. ad Uſuardum Grevenni*. *Inter Auctaria ad Uſuardum noſtrum e codice Victorino referuntur duo iſti diſtinctius*, *& additur tertius* : Civitate Brugdunenſi, paſſio ſancti Antonini levitæ, cum Joanne presbytero, & Almachio puero. *Vide hoc die in S. Antonino*.

S. Ariſtinnis, & alinrum Martyrnm *meminit Florarium noſtrum Ms. De illo etiam agunt Galeſinius*, *ac Ferrarius in ſuo Catalogo generali*. *Vide dicenda* III. Septembris.

S. Remacli epiſcopi & conf. *mentio adjicitur in Martyrologio*, *quod nomine S. Hieronymi prænotatur*, *& editum eſt in Spicilegio Acherii tomo* 4., *diſtinctis a textu litteris exorata*. *Dabitur hic Sanctus* III. Septembris.

Aigulphi abbatis & martyris, cum ſociis ſuis *memoria habetur e Matricula Cartuſiæ Ultrajectinæ inter Auctaria ad Uſuardum noſtrum*. *Agitur de illis cum Martyrologio Romano ad diem* III. Septembris.

S. Manſuetus epiſc. *Tullenſis refertur inter Auctaria ad Uſuardum a nobis editum*. *De eo agemus*, *die*, *qua eſt in Martyrologio Romano*, III. Septembris.

B. Olphini triceſimi epiſcopi *Remenſis meminit noſtrum Martyrologium Ms. S. Maximini Trevir*. *Voluerit fortaſſis ſcribere* Tilpini (*alias* Turpini) *qui habetur in Gallia Chriſtiana apud Sammarthanos*, *ac Marlotum tom.* 1. *Metropolis Remenſis a pag.* 311. *ſine ulla publici cultus nota*, *Ac Molanus in Additionibus ad Uſuardum anno* 1568. *editum ſic ſcribit* : Remis depoſitio S. Alpini epiſcopi. *Additiones autem Bruxellenſes Mſs. ad Uſuardum Grevenni ita habent* : Remis ſancti Albani epiſcopi, *Apud Cauſſium* Alpinus *vocatur*, *ut ſupra* ; *adde Ferrarium*, *qui in notis*, Cum, *inquit*, in Tab. epiſcoporum Remenſium apud Democharem non reperiatur, vereor ne is epiſc. Catalaunenſis ſit : de quo infra die VII. hujus, *Verum ab his omnino diverſa ſunt*, *quæ in apographo noſtro*, *manu Petri Franciſci Chiffletii noſtri exarato*, *lego inter alia*, *quæ de S. Æmiliano epiſcopo Nannetenſi ac martyre idem Chiffletius tranſcripſit*, *& de quibus actum eſt ad diem* XXV. *Junii in*

E *non dicto præſule a pag.* 79. ; *in iſto*, *inquam*, *apographo hæc lego* ; In Ms. codice, poſt Calixtum II. de miraculis S. Jacobi, & geſta Karnli magni in Hiſpania, auctore Turpino, de iſtn hæc habentue : „ Beatus Turpi- „ nus Remenſis archiepiſcopus, Chriſti mar- „ tyr, poſt Karoli regis mortem modico „ tempore vivens, apud Viennam doloribus „ vulnerum & laborum ſuorum anguſtiatus, „ morte migravit ad Dominum, & ibi juxta „ urbem, ultra Rhodanum ſcilicet, verſus „ Orientem in quadam eccleſia olim ſepul- „ tus exſtitit. Cujus ſanctiſſimum corpus no- „ ſtris temporibus quidam ex noſtris clericis „ in qundam ſarcophago optimo, epiſcopali- „ bus veſtibus indutum, pelle etiam propria „ & oſſibus adhue integrum invenerunt : & „ ab illa eccleſia, quæ erat vaſtata, detule- „ runt illud citra Rhodanum in urbem, & „ ſepelierunt in alia eccleſia, ubi nunc ve- „ neratur. Modo coronam victnriæ obtinet „ in cœlis, quam multis laboribus acquiſivit „ in terris „. *Geſta Caroli magni*, *quæ ſu-* F *pra Turpino archiepiſcopo tribuebantur*, *tamquam apocrypha rejiciuntur a non paucis ſcriptoribus*. *Vide Sammarthanos in archiepiſcopis Remenſibus pag.* 482., *Marlotum Hiſtoria metropolis Remenſis lib.* 3. *pag.* 315., *Cauſſium Annalium Francorum tomo* 6., *ad an.* 800., *num.* 89., *& Longuevallium tomo* 4. *Hiſtoriæ eccleſiæ Gallicanæ*, *ad annum* 775. *pag.* 481. *Qualis autem ſit* beatus *iſte* Turpinus martyr, *non novi*. Enimvero B. Turpinus M. archiepiſcopus Remenſis *nuſquam comparet in catalogis iſtorum epiſcoporum*. *Tomo* 2. *Januarii die* 28. *in Prætermiſſis diximus*, *ſynonymum referri iſto die & Sanctum appellari a Galeſinio & Ghinio* ; *ſed non habere cultum*, *etiamſi fueris præclarus antiſtes* ; *obiiſſe vero* 2. *Septembris*. *Si timor Ferrarii antea citati ſubſiſtat*, *mittendus eſt lector ad diem*, *qua de S. Alpino Catalaunenſi epiſcopo agetur*, VII. Septembris.

Gallani abbatis *mentio fit hac die in Menologio Scotico Dempſteri*, *Breviarium Scoticum maximum*, *Aberdonenſe appoſita littera* B *indicamus*. *Idem auctor in Scriptorum Scotorum Nomenclatura lib.* 7. *dicit* : S. Gallanus abb. DCVI.

Hiſto-

A *Hiſtoriæ eccleſiaſticæ gentis Scotorum lib. 7. in principio ſcribit de* ſancto, *aut eum vocat*, Gallano, *abbatis titulo etiam illum nuncupans*. Floruit, *ut pag.* 299., anno DCVI.: depoſitus eſt anno DCXXIII. Colitur die XI. Septemb. *At in dicto Dempſteri Menologio nullus tunc* Gallanus *comparet. Fruſtra quoque in documentis Mſs., quæ de Sanctis Scotiæ aſſervamus, illum quæſivi. Hector Boethius in Hiſtoria Scotorum lib. 9., fol. 166. verſo hæc ſcribit:* Venere eum eo (*S. Columba*) in Albionem viri duodecim Chriſti dogmate inſigniter imbuti, ſed magis longe ſanctiſſimis decorati moribus, *quos deinde nominat, & quibus annumerat fol.* 167. Gallanum. *Et ſic ibi pergit:* Hi viri, Columba in Hiberniam tranſmittente, ſedem ſtatuentes in Jona inſula, Scotorum Pictorumque regiones piis luſtrando ſudoribus; docendo, diſſerendo, ſcribendo, utrumque populum optimis moribus & religione imbuerunt. *Fuit itaque* Gallanus *hic* ſanctiſſimis moribus, *&* B *ſpiritu apoſtolico præditus; ſed an cultu publico honoratus? Ferrarius quidem in Catalogo generali ſic illum annuntiat:* In Scotia S. Gallani abbatis, *dicens in actis* ex Martyrol. Scotico. Vixit circ. an. ſal. DCVI. ex lib. 7. Hiſt. de ſcript. Scot. De eo in Bevv. Scotico; *verum quidquid de illo refert, ex Dempſtero hauſit, fabularum conſarcinatore, atque adeo melioris notæ teſtimonia de publico* Gallani *cultu requirimus: de illo via audeo plura ſperare citata ſupra die* XI. Septembris.

S. Adamanni (*al.* Adamnani) abbatis Huenſis *memoria ponitur* in Scotia *a Ferrario in Catalogo generali*, ex Martyrologio Angl. Claruit circ. an. DCXX. De eo Beda *lib.* 5., *c.* 16. *Hiſt. Angl.*, *Trit. lib.* 3. *cap.* 153. *Status Scoti. in Bibliotb. lib.* 4., qui illum ſub Juſtiniano juniore an. DCXC. floruiſſe ſcribit, *ſicut obſervat idem Ferrarius in notis. Sanctus hic in variis Faſtis aliis refertur die, quo & apud eos dari poterit, nec non examinari ea, quæ ad ipſum ſpectant*, XXIII. Septembris.

C Apud Dononium elevatio corporis ſanctæ Ragenfredis virginis *ponitur in Auctario Uſuardi a Molano editum: de qua etiam Wion ac Menardus, addo Ferrarium in Catalogo generali. In Prætermiſſis die* I. *Julii dilata eſt ad* VIII. Octobris.

Augariſinæ abbatiſſæ anno ſalutis DCLXV. *commemoratio eſt in Florario noſtro Mſ. Caſtellanus ad diem* XIV. *Octobris mutato paululum* D *nomine, in hunc illam refert modum:* Oratorii (*in Gallico* A Oroir) in territorio Bellovacenſi S. Angadriſma (S. Angadreme) virginis, abbatiſſæ iſtius loci, patronæ Bellovacenſis: cujus reliquiæ bonorantur in iſta urbe in eccleſia collegiata ſancti Michaelis. *Apponit autem in margine* verius *annum* DCXCVIII. *In Prætermiſſis die* XXVII. *Martii vocata a nobis fuit* S. Andegiſina, *ex hagiologii monaſticis Benedictinos relata, ac ab eodem die dilata ad* XIV. Octobris.

Omnium Patronorum & reliquiarum diœceſis Olnabrugenſis feſtum *ritu duplici celebratur hac die cum Officio proprio ac Miſſa, anno* 1651. *editis auctoritate & juſſu illuſtriſſimi D. Francisci Guilielmi epiſcopi: Sunt autem:*

S. Petrus apoſtolus.
SS. Criſpinus & Criſpinianus
S. Hermagoras ep. Aquilejenſis
S. Pirmerius ep. Cremonenſis
S. Gosbertus ep. Olnabrugenſis
S. Procopius
S. Leontius
} martyres. E

S. Wiho ep. Olnabrugenſis
S. Adolphus ep. Olnabrugenſis
S. Carolus M. imperator
} confeſſores.

B. Regina
B. Juliana
B. Cordula
B. Cordua
} virgines & MM. e ſocietate S. Urſulæ.

In Officiis propriis prædictæ eccleſiæ ſeorſim etiam celebrantur Criſpinus & Criſpinianus *die* 25. *Octobris:* Hermagoras *die* 12. *Julii:* Pirmerius *die* 22. *Octobris*: Gosbertus *die* 3. *Februarii:* Procopius *die* 8. *Julii*: Leontius *die* 24. *Aprilis*: Wiho *die* 2. *Aprilis*: Adolphus *die* XI. *Februarii*: Carolus *die* 28. *Januarii:* Urſula *cum ſociabus* 21. *Octobris. Spectant itaque hi Sancti ad varios menſes*; Urſula *vero ad* XXI. Octobris.

S. Emerii (*immo* Emerici) confeſſoris, filii Stephani, primi Ungariæ regis, *memoria fignatur* Budæ *apud Maurolycum; in collectionibus autem Mſ. noſtra hodierna Sanctorum indicantur varia etiam Kalendaria. Pertinet ad* F *diem, quo habetur in Martyrologio Romano*, IV. Novembris.

Translatio S. Leonardi conf. in Lemodio *occurrit in Additionibus Bruxellenſibus Mſs. ad Uſuardum Grevent. Agendum erit de hoc Sancto cum Martyrologio Romano* VI. Novembris.

DE S. ANTONINO MARTYRE

APAMEÆ IN SYRIA.

J. S. COMMENTARIUS PRÆVIUS.

§. I. Variæ urbes, quibus ſanctus aliquis Antoninus adſcribitur hoc die aut ſequenti: nec Capuæ, nec Palentiæ paſſus Antoninus; Apameæ in Syria attribuendus aliquis Antoninus, cujus cultus antiquus oſtenditur.

SECULO II. VEL IV. *Variis urbibus Antoninus aliquis aſſignatur Placentinus ab aliis diſtinctus.*

Sollerius in hoc Opere ad diem IV. *Julii dedit Commentarium prodromum, in quo diſputavit de ſanctis* Antoninis, *qui* 2., III. *&* XXX. *Septembris in variis Martyrologiis varie annuntiantur, non ut geſta illorum omnium ibidem operoſe diſcuteret, ſed ut inquireret, an omnes* Antonini, *qui prædictis diebus variis urbibus attribuuntur, invicem ſint diſtincti. Quippe alius* Antoninus *attribuebatur Apameæ in Syria, alius Apamiis in Gallia; alius Placentiæ, alius Capuæ in Italia, ac demum alius Polentiæ in Hiſpania. Exiſtimabant eruditi aliqui unum eumdemque eſſe* Antoninum, *qui quinque memoratis locis aſſignatur. Verum oſtendit Sollerius* S. Antoninum, *qui Placentiæ colitur die* IV. *Julii, ac in Romano Martyrologio* XXX. *Septembris, ab aliis diſtinctum eſſe, geſtaque illius* S. Antonini, *de quo ex profeſſo agebat, ſic examinavit, ut hactenus plura de eo differenda non occurrant. De hoc igitur* Antonino *hic non agimus.*

Apamienſi Capuæ per errorem attributus.

2 *Probavit præterea Sollerius* Antoninum *Capuæ attributum eum Ariſteo, licet ab Adone, Uſuardo, ipſoque Romano Martyrologio annuntietur Capuæ, alium non eſſe ab* Antonino, *quem Apameæ in Syria attribuunt martyrologi antiquiores, quemque ibidem obiiſſe conſtat. Errorem hunc irrepſiſſe primo in Martyrologium Adonis, forſan amanuenſium culpa, indeque derivatum in Uſuardum atque in Martyrologium Romanum, oſtendit num.* 7. *&* 8. *laudati Commentarii, ſeu tom.* 2. *Julii pag.* 8. *Confirmaci id poteſt ex ipſo Capuanæ eccleſiæ Breviario anni* 1489., *in quo ad* 2. *Septembris habentur tres lectiones de* S. Antonino *martyre, illarumque talis eſt exordium:* Igitur beatiſſimus puer Antoninus Appamiæ oppidi extitit oriundus. *Michael Monachus in Sanctuario Capuano pag.* 71. *fatetur hunc Antoninum* Capuenum *non eſſe; nec ullum adducere potuit monumentum Capuanæ eccleſiæ, quo* S. Antoninum *ei vindicaret. Adhærrit tamen auctoritati Adonis ac Martyrologii Romani, verbaque adducit Petri de Natalibus lib.* 8. *cap.* 33., *ubi Antoninum & Ariſtæum martyres Capuæ paſſos affirmat. Verum ſontem erroris detexit Sollerius, ita ut plura de hiſce addenda non videantur.*

3 *Tertio oſtendit §.* 4. *laudatus Sollerius, nullum in Hiſpania quærendum* Antoninum, *qui paſſus fuerit Palentiæ hoc aut ſequenti die, cum ipſi Hiſpani* Antoninum, *quem colunt Palentiæ, Gallum ſemper crediderint, priuſquam ex fictitio Chronico pſeudo-Dextri, non modo* S. Antoninum *Hiſpaniæ aſſerere, ſed etiam urbem Apamiam in Hiſpania confingere auſi ſint quidam, jam ſatis refutati a Sollerio, & fuſius a Nicolao Antonio in Opere hactenus inedito, cujus habemus apographum. Reſtant ergo ſolum* Antoninus *Apamienſis Syrus, atque* Antoninus *Apamienſis Gallus, de quibus multa quidem diſputavit Sollerius §.* 2. *&* 3., *ſic tamen, ut controverſiam magis examinandam ad hunc locum remiſerit. Porro poſt Sollerium de* Antonino *Apamienſi uno aut gemino diſputarunt eruditi Benedictini, qui nuper Gallice ediderunt Hiſtoriam Occitaniæ, tom.* 1. *laudati Operis a pag.* 621., *partimque his aſſentiuntur Sollerio, partim ab eo recedentes, aliam inſinuant opinionem, aliamque tractant controverſiam, quam nullibi hactenus cepereram. Hac de cauſa, ut controverſia magis elucidetur, breviter expenam, quid ſufficienter probatum videatur, quidque etiamnum ſuperſit dubium.*

Apamienſis Gallus.

4 *Primo certum eſt, Sanctum aliquem* Antoninum *martyrem paſſum eſſe Apameæ, aut potius in ditione Apamienſi in Syria. Annuntiatur hic in multis Apographis Hieronymianis die* III. *Septembris, cui eumdem etiam junxerit Wandelbertus. Idem ſic commemoratus ab Adone, Uſuardo, Notkero, & a Romano parvo hiſce antiquiore, ſed die* 2. *Septembris, & his verbis:* Apud Apamiam, Antonini martyris. *Omnia hæc latius videri poſſunt apud Sollerium §.* 1. *Addo pauca ex Antiquiſſimis Martyrologiis, quæ deinde edidit Edmundus Martene tom.* 3. *Theſauri anecdotorum a col.* 1547. *Primum ibidem unum* Antonini *nomen memorat die* III. *Septembris. Secundum vero* Antonii *nomen habet die* 2. *ejuſdem menſis. Quod ſequitur Corbejenſe die* III. *ſic habet:* Natalis SS. Antonii pueri, Ariſti epiſcopi. *Subduntur Fragmentum Martyrologii Turonenſis, & mox Kalendarium Corbejenſe, in quibus* Antoninus *non legitur. Verum ultimum Kalendarium, ex Ms. monaſterii Lyrenſis editum, die* III. *Septembris habet:* Sancti Antonini martyris. *Laudatus Martenius alia Martyrologia & Kalendaria antiqua edidit tom.* 6. *Collectionis ampliſſimæ, ubi col.* 675. *Kalendarium monaſterii Stabulenſis ſic habet ad diem* III. *Septembris:* S. Antonini martyris. *Conſentit col.* 682.

Hiſpanis nullum etiam adſcribendus Antoninus, cum quo confundendi ſunt Apamienſes.

S. Antoninus, qui in Breviariis aliisque antiquis Faſtis commemoratur.

A *col.* 682. *Kalendarium Verdinenſe*. *Demum Martyrologium Antiſſiodorenſe ibidem col.* 719. *cum Uſuardo aliiſque ad* 2. *Septembris* : Apud Apamiam S. Antonini martyris ; *& ad diem ſequentem* : Apud Capuam natale SS. martyrum Antonini pueri & Ariſtei epiſcopi. *Jam vero illud notandum occurrit in hiſce Martyrologiis, quod nullum eorum, excepto ultimo, hiſce diebus duos* Antoninos *referat, ano* Antnninum *ſimul & Antonium. Hinc enim magis verſimile fit, quod jam pridem obſervavit Sollerius, quodque ei aſſentiuntur laudati Benedictini in Hiſtoria Occitaniæ tom.* I., *nota* 32., *num.* I., *non niſi unum* Antoninum *Syrum memorari in apographis Hieronymianis die ſecunda & tertia Septembris, etiamſi in aliquibus geminetur ſub nomine* Antonii *& Antonini die* 2., *& tertia rurſum* Antonini *nomen repetatur in aliis quibuſdam.*

certo eſt Apamienſis Syrus,

5 *Syrum autem eſſe* Antoninum, *qui diebus iſtis annuntiatur, ex variis evincitur tam certo, ut de eo dubitandum non videatur. Primo in variis Martyrologiis, inter quæ eſt Martyrologium Rabani, Syria provincia exprimitur. Deinde* B *Gallicæ Apamiæ deſignari non potuerunt in antiquis Martyrologiis Hieronymianis, ac ne quidem in Romano parvo, Adone, Uſuardo, Notkero, cum ſcripta ſint, antequam urbs illa euerſa, aut certe nomine illo inuoleſceret. Apamiam vel Pamiam Galliæ antiquis geographis ignotam fuiſſe, jam dixerat Sollerius num.* 21. *Attamen laudati mox Benedictini id dilucide magis, magiſque aſſeveranter, docent hoc modo* : Ad hanc probatinnem (*de uno* Antonino *Syro in antiquis Martyrologiis annuntiato*) adjungere poſſumus, quod nomen Apamiarum Gallicarum (*Pamiers*) ignotum ſit in Galliis ante ſeculum XII., quodque nullum nobis ſit monumentum, quod hujus urbis mentionem faeit ante iſtud tempus. Sane abbatia S. Antonini Apamienſis, quæ nunc eſt eccleſia cathedralis, olim dicebatur Fredelaeenſis (*de Fredelas*) non Appamienſis : quod nomen certo inditum eſt a caſtro, quod comites Fuxienſes curarunt extrui initio ſeculi XII., aut ſub finem præcedentis, qondque nominaverunt CASTRUM APAMIÆ, ut mox dicemus. C Ex hiſce colligitur, omnes martyrologos, qui S. Antoninum martyrem annuntiant Apamiæ in Galliis, poſterioret eſſe ſeculo XI. *Aſquo hinc ulterius conſequitur, in Adone, Uſuardo, Notkero, aliiſque relatis, intelligendum eſſe* Antoninum *Apamienſem in Syria.*

de cujus culta conſtat a ſeculo VI.

6 *Cultum autem fuiſſe* S. Antnninum *martyrem Apameæ in Syria jam ſeculo* VI., *& veroſimiliter multo citius, habemus ex Libello per monachos Apamienſes oblato epiſcopis ſecundæ Syriæ, in quo hæc leguntur verba* : Quanta vero & qualia differenter in venerabili domo victoris martyris Antonini perpetrata ſint, quæ nacura ratione prædira ſine lacrymis contrahit ? Ita enim in conſuetudinem venerat interficiendi monachos, ... ut per ſequaces ſuos, quos inique conducebat, interfecerit venerabiles orthodoxos monachos, qui ihidem in honorem peragendæ celebritatis congregabantur. *Accuſantur Severus hæreticus & Petrus Apamienſis epiſcopus, qui huc non ſpectant. Verum eccleſia* S. Antonini, *quæ hic memoratur, docet, Sanctum ab initio ſeculi* VI., *aut citius, venerationi fuiſſe fidelibus, cum inſtrumentum hoc non modo lectum ſit in concilio Conſtantinopolitano ſub Menna anno* 536., *ut videri poſſit apud Labbeum tom.* 5. AUCT. *col.* 243. ; *ſed diu ante oblatum ſit epiſcopis Syriæ, quemadmodum narrat Baronius ad annum* 518. *num.* 48. *& 49. Hinc Tillemontius tom.* 4., *nota* 15. *in Dionyſium Pariſienſem hanc eccleſiam anno* 515. *exſtitiſſe, Sanctique feſtivitatem in ea celebratam, recte affirmat. Aſquanto tempore jam tunc exſtitiſſet, plane eſt incertum.* J. S.

Elogium in Menologio Sirletiano,

7 *Æque ignoramus, an feſtivitas* S. Antnnini *Syri olim celebrata fuerit in eccleſia Orientali* 2. *aut* III. *die Septembris, ſicut memoria ejus annuntiatur in Hieronymianis Apographis, aliiſque Martyrologiis relatis. Quippe in Faſtis Græcis idem Sanctus nunc reperitur die* IX. *Novembris. Accipe elogium ex Menologio Sirletiano ad dictum diem* : Eodem die commemoratin ſancti martyris Antnnii ex regione Syriæ, qui cum eſſet cæſor lapidum, & videret gentiles in idolorum templo immolantes, a vana ſuperſtitione illos dehortabatur : poſtea vero ingreſſus in eorum templum, idola ipſa contrivit. Quare detentot & graviter verberatus, dimiſſuſque abiit in Apamiam Syriæ, ibiqoe a ſancto epiſcopo obtinuit, ut liceret ei templum ædificare E ſuh nomioe ſanctæ Trinitatis : quod cum cœpiſſet, & iodigenæ cognoviſſent, nocte irruentes enſibus membratim illum eoneiderunt. *Hiſce ad eumdem diem ſatis conſentiunt Menæa Græca ac Menologium Baſilii imperatoris juſſu editum, & non niſi pauca addunt. Sanctus in Menæis* vocatur Antonius, *in Menologio* Antoninus.

idem obtinet in Baſilianis verſiculi Menæorum.

8 *Menologium autem ex interpretatione Arcudii & editione Ugbelli in Anecdotis pag.* 290. *ſic habet* : Antonious genere Syrus lapicidinam ſaciebat. Hic cum gentiles in fanum quoddam ingreſſos, diis operam dare vidiſſet, auctor illis erat, nt ſuperſtitioſam idolorum culturam relinquerent. Sed cum nihil dicendo efficeret, io ſolitaria loca profectus, naCtuſque hominem anachoritam Deo ſervientem, Theotimum nomine (*in Menæis* Timntheum) biennium apud eum fuit. Hujus poſtea precibus fretus, atque in patriam ad idem templum, quod variis dæmonum præſtigiis tranſverſam mortalium mentem agebat, reverſus, offendit, qui feſtum dæmooiis diem agitarent ; ingreſſuſque templum, idola comminuit. Quamobrem correptus graviF ſime cæditur. Deinde dimiſſus Apameam Syriæ conceſſit, cumque a ſanctiſſimn ejuldem urbis epiſcopo impetraſſet, nt ſanctæ Trinitatit templum conderet, jaCtaque jam eſſeot illius fuodamenta, indigenæ hominem aggreſſi membratim enncidere : enjus ſpiritus Deo ſe conjuoxit. *Conſonant Menæa, ut dixi, quoad rem* : *& duo ubi addantur verſiculi, quorum interpretationem Latinam ſubjungam.*

Ἀντώνιον κτείνας τ' ἄθλον ξύλοις,
Οἱ δ' ἐξέλαν ψιλόντες ἐς δεῖν πλάτει.

Divinum lignit occidunt Antnnium,
Lignum ut Deum colentes impoſtnres.

Verum carmina hæc non congruunt elogio, in quo gladiis dicitur concifus, & quidem membratim, niſi forſan fuſtibus Sanctum occiderint, & gladiis ſevierint in corpus inanime. Hactenus de S. Antnnino *Syro. Nunc videndum, an alius ſit in Gallia* Antoninus, *cujus veneratio celebris eſt apud Apamienſes Gallos.*

AUCT. J. S.

§. II. Cultus ſancti Antonini in variis Galliæ locis.

Seculo 12. exſtitit monaſterium S. Antonini in Rutenis.

QUamvis martyrologi antiqui annuntient S. Antoninum *in Syria*, *ut oſtendimus*, *certum tamen & indubitatum eſt*, *ſanctum aliquem* Antoninum *aut* Aotoninum *ſaltem a ſeculo* IX. *in Gallia fuiſſe cultum*. *Quippe in Notitia de monaſteriis*, *quæ regi Francorum militiam*, *dona*, *vel ſolas orationes debent*, *ſcripta in conventu Aquiſgranenſi anno* 817., *imperante Ludovico Pio*, *inter alia recenſentur in Aquitania* monaſterium S. Antonii. *Baluzius autem*, *qui hanc Notitiam edidit tom.* 1. *Capitularium a col.* 589., *in notis tom* 2. *col.* 1098. *obſervat ſequentia*: Legendum ANTONINI. In membrana Conigonenſi ſupra laudata mentio eſt monaſterii, „ ubi caput „ Antonini martyris cum parte corporis re„ quieſcit in valle, quæ vocitatur NOBILENSE, „ ubi congregatio clericorum peræſſe videtur „.

B Agitur illic de monaſterio ſancti Antonini in diœceſi Ruthenenſi, in quo ejuſdem Martyris venerabile caput ſummo honore repoſitum, ſignis & miraculis longe lateque celebrari reperi in veterrimis memoriis illius monaſterii. Fuit autem illo tempore monaſterium clericorum ſive canonicorum; extatque bulla Urbani II. pro Canonica ſancti Antonini. *Idem ſcriptor col.* 1434. ex archivio monaſterii S. Antonini Ruthenenſis *recitat monumentum antiquum ſub hoc titulo*: Vetus narratio de origine & privilegiis monaſterii ſancti Antonini in diœceſi Rutheneoſi, *in quo reſeruntur varia a Pipino rege*, *Carolo Magno*, *ac Ludovico Pio conceſſa laudato monaſterio*.

10 *Accipe ea*, *quæ præcipuo ad propoſitum noſtrum conducunt*, *etſiamſi forte mendoſa ſint*: Talique deſiderio æſtuans (*Pipinus rex*) ad beati martyris ſancti Antonini locum ob luoeum ſuffragia miniſtrorum perſumme venerandum, quia ejuſdem Martyris venerabile caput, ibidem ſummo honore repoſitum, ſignis & miraculis longe lateque, dum pius rex advenerit, C & tanta Martyris præconia perpenſus fuerit ſollerter, ob booorem & reverentiam beati martyria Antonini, ... abbatiam, quæ cognomento dicitur ſancti Audardi *, beati Antonini capiti & altari, quod in Dei honore & gloria requieſcit, & clericis præſeotibus & futuris inibi degentibus peepetuo dedit dono *&c.* *Addiour deinde idem fuiſſe firmatum a Carolo Magno & Ludovico Pio*, *atque aliud ejuſdem Ludovici privilegium ſubnectitur*. *Laudati ſcriptores Hiſtoriæ Occitaniæ tamen probationes col.* 23. *alteram Pipini donationem adducunt factam* eccleſiæ ſancti Antonini martyeis, quæ eſt ſita in valle, quæ dicitur Nobilis, ubi terminus eſſe dignoicitur in pago Rutinico, *in qua dicitur adfuiſſe* Juſtinus epiſcopus morbo regio pereuſſus, qui proſtratus coram altare, ubi caput S. Antonini cuſtodiebatur gloriofiſſimi martyria, ſubito divina peotectione munitus, & ejus interventu liberatus eſt. *Et inferius*: Omnes (*præſentes*) una voce cenſuere nec noo acclamavere cum maxima turba popalorum, qui ibi adeeant, dignum eſſe augmentari ealam Dei ob amorem & reverentiam beati Antonini martyris, qui defenſor & protector .emp r exſtitit regi, & omni exeecitui ſuo. Ad quorum acclamationem Pipinus rex ſereniſſimus adquievit augmentari caſam Dei regalibus donationibus. Itaque cum ſuis conſultus magnatibus, monaſterium ſaocti Petri apoſtoli, quod dicitur Mormacus, quod eſt ſitum in pago Catucirno * ſuper fluvio Avaeionis, io proprium tradidit beati Antonini martyris capiti & altari, io quo Dei honore & benedictioone quieſcit, & abbati Fedancio venerabili viro, & mooachis & clericis inibi degentibus præſentibus & futuris *&c.*

* forte Catuscino

11 *Hæc monumenta omnino probarent cultum* S. Antonioi *viguiſſe ſeculo* VIII., *modo talia forent*, *ut de earum auctoritate nullum eſſet dubium*. *Verum laudati ſcriptores Hiſtoriæ Occitaniæ tom.* 1. *pag.* 622. *contendunt*, *hiſce monumentis*, *quæ perperam nominant* chartas Pipini *aut* Pipino attributas, *propter interpolationes*, *anachroniſmos*, *& falſa veræ hiſtoriæ contraria*, *probari non poſſe*, *reliquias* S. Antonini *ſeculo* VIII. *ſervatas fuiſſe in dicta abbatia*. *Attamen non ſatis perſpicio*, *cur adeo omnem illis monumentis auctoritatem abrogare debeamus*, *ne ne quidem crederemus ea*, *quæ aliunde admodum verisimilia ſunt*. *Certo veriſimile eſt abbatiam* S. Antonini, *quæ exſtabat tempore Ludovici Pii*, *eo imperatore antiquiorem eſſe*, *& non aliunde* S. Antonini *nomen eidem fuiſſe datum*, *quam quia ejus reliquiæ ibidem ſervabantur*. *Itaque libenter quidem fateor monumenta illa haberi non poſſe tamquam authentica Pipini chartas*, *cum Baluzianum ſcriptum fuerit tempore Ludovici Pii aut ſerius*; *verum nec edita fuerunt ut chartæ Pipini*, *ſed prius ut Notitiæ eorum*, *quæ Pipinus*, *Carolus Magnus ac Ludovicus Pius monaſterio* S. Antonini *conceſſerunt*, *alterum de ſolo Pipino agit*. *Quapropter*, *cum Notitia a Baluzio edita antiqua ſit*, *nec multis ſaltem defectibus aperte laboret*, *eu ea veriſimile ſit*, *dona quædam pec Pipinum*, *Carolum*, *Ludovicum data fuiſſe abbatiæ* S. Antonini, *Sanctique caput in eadem abbatia miraculis claruiſſe*; *nec ideo dictam Notitiam inter inſtrumenta authentica habendam cenſeo*. *Imo ipſi Scriptores laudati ad annum* 767. *ex monumento ſuo*, *quod vitioſiue eſt Baluziano*, *referunt Pipinum ſe contuliſſe ad monaſterium* S. Antonini, *ut de proſpeeitate expeditionis ſuæ gratias Deo ageret*, *multeque dediſſe monaſterio*. *Addunt tamen aliqua in illo inſtrumento haberi*, *quæ apparent dubia*; *ſed non omnia idcirco falſa eſſe*, *aſſerunt*.

12 *Idem ego de utroque exiſtimo*; *atque ideo quæ in iis leguntur de* S. Antonino, *tantum adduco ut veriſimilia*, *non ut plane certa*. *Attamen certum eſt*, *monaſterium iſtud ſaltem ab initio ſeculi* XI. *votivis peregrinationibus Sanctique miraculis eam celebre fuiſſe*, *ne locus excreverit in oppidum*, *& vicecomitatum*, *cujus vicecomes jam memoratur anno* 1083., *ut videre eſt in laudata Occitaniæ Hiſtoria tom.* 2. *pag.* 264. *Ademarus Chabannenſis in Chronico*, *quod perduxit uſque ad annum* 1029., *apud Labbeum tom.* 3. *Biblioth. pag.* 179. *ſic habet*: Ea tempeſtate S. Leonardus confeſſor in Lemovicino, & S. Antoninus martyr in Cadurcino miraculis cœpeeunt coeuſcare, & undique populi eo confluxerunt. *Hæc ille circa annum* 1015. *aut* 1020., *nam ſingula ſuis annis non affigit*. *Inter celebriora Sanctorum loca*, *quæ Robertus Francorum rex ſub finem vitæ viſitavit*, *teſte Helgaldo in ejus Vita apud Chheſnium tom.* 4. *pag.* 78., *recenſetur etiam hæc* S. Antonini eccleſia.

Imo etiam ſeculo VIII jam ibi fuiſſe ſi quis caput Sancti,

* Theq Cards. Nunc eſt Cathedralis Montis-Albani

A *ſia, De pluribus donationibus nidem factis aguſt ſparſim auctores Hiſtoriæ Occitaniæ, qui & de hoderno antiquo illius abbatiæ ſtatu ſic ſcribunt tom. 1. p. 622.* Hæc abbatia eadem eſt cum monaſterio S. Antonini, quod etiamnum ſobſiſtia (*ſine titulo abbatiæ*) in limitibus provinciæ Rutenenſis, Cadurcenſis & Albigenſis, quodque adhuc eſt Canonicorum regularium Congregationis Franciæ. *Oppidum, quod alias munitum fuit, cum eccleſia ſpectat ad Rutenenſem provinciam.*

Monaſterium Lezatenſe alterius S. Antonii.

B *13 Mabillonius in Annalibus tom. 2. pagina 438. aſſignato* S. Antonini *monaſterio in Rutenis, de alio hæc ſubdit:* Eſt & monaſterium ſancti Antonii de Lezato in comitatu Fuxenſi; at medio ſeculo decimo conditum. *Deinde tamen pag. 617. refert primordia ejuſdem monaſterii ad annum fere 840. Rurſum tom. 3. ad annum 940. num. 13. refumpſit priorem ſententiam, ortumque primordia Lezatenſis monaſterii*, quod ſancti Antonii & ſancti Petri a poſteriori dictum eſt, a corpore ſancti Antonii confeſſoris, ut perhibent, iſtuc translato, *ad annum circiter 940. Demum in corrigendis iſtius tomi addit ſequentia.* Alii Lezatenſis monaſterii originem, quæ ſane obſcuriſſima eſt, ad ſeculum nonum referunt, ut dixi libro XXXII. *Scriptores Hiſtoriæ Occitaniæ monaſterium* S. Antonii *Lezatenſe conditum putant anno fere 845. uti habent tom. 1. pag. 541. fundatoremque agnoſcunt Antenium vicecomitem Biterrenſem. Idem inter probatimes tom. 2. colum. 161. recitant chartam anni 1002. & colum. 393. aliam anni 1114. in quibus fit mentio de reliquiis S. Antonii in abbatia Lezateuſi ſervatis. Apud nos etiam tom. 2. Januarii pag. 595. quædam legnntur de earumdem reliquiarum translatione. Verum S. Antonius Lezatenſis ubique vocatur confeſſor, ita ut alius videatur a S. Antonino martyre. Vehementer itaque deſideramus cognoſcere, cujus ſancti Antonii reliquias Lezatenſes ſe habuiſſe credant. Ab hac digreſſione, cui occaſionem dedit Mabillonii mutatio, redeamus ad* S. Antoninum *martyrem.*

Sanctus præcipuus colitur Apamiæ in Gallia Narbonenſi,

C 14 *Hunc Sanctum ſibi pra ceteris vendicat civitas Apamienſis in Gallia Narbonenſi, eique attribuitur a Baronio; qui* S. Antoninum *Martyrologio Romano inſcripſit die 2. Septembris in hunc modum:* Pamiæ in Gallia S. Antonini martyris, cujus reliquiæ in eccleſia Palentina (*in Hiſpania*) magna veneratione aſſervantur. *Hunc Martyrologii textum facile ab omni errore excuſare poſſemus, etiamſi certum eſſet ſanctum* Antoninum *ibidem non eſſe paſſum, cum Apamiæ in Gallia Narbonenſi annuntiari potuerit ob celeberrimam venerationem, qua ibidem colitur a multis ſeculis. Hinc in Martyrologio Pariſienſi recte memoratur his verbis:* Eodem die, natalis ſancti Antonioi martyris, Apamiarum in Occitaoia patroni, cujus notoine extat eccleſia in diœceſi Paeiſienſi apud Caſtea Brigenſia. *Verum non æque excuſari poteſt annotatio Baronii, niſi severa Apamiis in Occitania paſſus ſit* Aotoonus. *Hæc enim obſervat:* Paſſus eſt autem non Apameæ in Syria, ut multi opinati ſunt; ſed Pamiæ apud Toloſam, ut conſtat ex tabulis eccleſiæ Palentinæ, in qua ejus dies natalis ſolenniter agitur, ubi faceæ corporis ejus reliquiæ requieſcuoe. *De reliquiis Palentiæ in Hiſpania ſervatis agetur infra.*

15 *Civitas Pamienſis, aut Appamienſis, cujus hodie patronus eſt* S. Antonious, *ad epiſcopalem dignitatem evecta anno 1295. aut 1296. uti varii variam ſcripſerunt, Bernardus Guidonis, qui eodem vivebat tempore, in Vita Bonifacii VIII. eum expoait hoc modo:* Item quod iſte Bonifacius anno ſecundo ſui pontificatus abbatiam ſancti Antonii Canonicorum Regularium tunc villæ Appamiarum in eccleſiam cathedralem de novo erexit, & de ipſa villa conſtituit civitatem, & Bernardum Seiberti tunc ipſius monaſterii abbatem, epiſcopum primum inſtituic in eadem, & ipſam eccleſiam cum certis & pluribus eccleſiis & monaſteriis & reditibus diverſis optime dotavit & limitavit. *Spondanus, ejuſdem urbis deinde epiſcopus, ad annum 1296. num. 8. teſtatur, bullam erectionis datam fuiſſe anno 1295. ſed anno 1296. publicatam. Verumtamen poſſeſſionem erecti epiſcopatus non ſtatim adivit Bernardus; obſiſtente Philippo IV. Feaucorum rege: verum S. Ludovicus eodem anno 1296. ex Ordine Minorum ad Toloſanum epiſcopatum evectus, ſimul Apamienſem rexit uſque ad mortem, ut recte exponit laudatus Spondanus. Audi Guillelmum Nangium in Chronico ad annum 1296. ubi ſic habet:*

D AUCT. J. S. *aliquando ſic, cujus eſt patronus, anno 1295 facta eſt cathedralis*

E Urbs Appamia a Tholoſano epiſcopatu hoc eempore ſepaeata proprium epiſcopum pee Papam Bonifacium obtinuit; ſed protinus Ludovicus filius regis Siciliæ Frater Minor duos integraliter eſt ab ipſo Papa Bonifacio conſecutus. *Idem ad annum* 1298. Mortuo (XIX. *Auguſti præcedentis anni*) Ludovico Tholoſaoæ urbis epiſcopo. Appamea a Tholoſa ſepaeata proprium ſuſeepit epiſcopum, *eumdem videlicet Bernardum, quem Pontifex ab initio ſtatuerat. Hinc corrigenda ſunt pauca, quæ de his dicta ſunt tom. III. Auguſti pag. 783. in S. Ludovico Toloſano numer. 38. ubi Spondanus perperam corrigitur.*

eius abbatia ſeculi XIII. oppida A- pamienſis habebat do- minium,

16 *Quemadmodum ex dictis certo conſtat de tempore, quo abbatia* S. Antonioi *ad epiſcopalem dignitatem evecta eſt, ſic prorſus obſcurum eſt & incertum, qun temporn abbatia ipſa fundata fuerit, cultuſque Sancti ibidem incboatus. Circa initium ſeculi XIII. abbatia eo uſque excreverat, ut ad eam pertineret oppidum Apamienſe, quod* caſtrum *more illius temporis vocatur. Habebat eodem tempore corpus* S. Antonini, *quod annis ſingulis in ſupplicatione circumferebatur. Utrumque diſcimus ex Hiſtoria Albigenſium Petri Vallium Cernati monachi, qui Apamiarum frequenter meminit. Refert cap. 24. abbatem* S. Antonini *venuſſe ad*

F *Simonem Montfortium, ducem cruce-ſignatorum contra Albigenſes, ut ei traderet Apamias, ipſamque traditionem hiſce cupoit verbis:* Comea (*Montfortius*) ecto itinere Appamias perveoit, quem abbas bonoeifice ſuſeepit, & caſtrum Apamiarum ipſi tradidit, quod comes ab eo eecepit, & fecit abbati bomioium, ſicut debebat. Caſtrum ſiquidem propric eeat de dominio abbatis & Canonicorum S. Antonioi, qui erant Canonici Regulaees, & oullus io eo debebat haberu aliquid, oiſi ab abbate. Sed peſſimus comes Fuxenſis, qui caſtrum illud tenere debebat ab abbate, totum ſibi malitioſe volebat vendicare, ut inſeeius oſtendemus.

corpus S. Antonini aſſervatum Apamiis, quod in ſupplicationibus circumferebatur

17 *Idem auctor cap. 44. & 45. varia refert, & a comite Fuxenſi patrata contra abbatem canonicoſque* S. Antonini. *Ex iſtis tantum ſeligo ea, quæ de corpore* S. Aotonini *mentionem faciunt. Comes Fuxi, ut fuſius explicat, voluit ut abbas traderet* ſine moea claves monaſteeii, quod abbas facere ooluit. Verumtamen timens abbas,

ne

AUCT. J. S.

ne tyrannus ille eaſdem claves auferret per violentiam, intravit, & claves ſæpe dictas poſuit ſuper corpus S. Antonini martyris, quod erat ſuper altare eum multis aliis Sanctorum reliquiis, in cujus etiam Sancti honorem eccleſia illa erat fundata. Prædictus autem comes ſecutus abbatem, non deferens eccleſiæ, Sanctorum reliquias non attendens, de ſuper corpus ſanctiſſimi Martyris lacrorum impudentiſſimus violator claves rapuit prænotatas *&c. Deinde cap.* 45. Eſt quædam eccleſia in ſupercilio montis cujusdam prope dictum monaſterium, quam cum ſemel, ſicut conſuetum habeat, in anno viſitaret Canonici, & cum proceſſione veneranda corpus ſui patroni venerabilis Antonini honorifice deportarent; prædictum comitem forte fortuita equitantem contigit pertranſire; qui nec Deo, nec ſancto Martyri, nec religioſæ proceſſioni deferens, ſaltem ſignis extrinſecis humiliari non potuit, nec de equo, cui inſidebat, curavit deſcendere, ſed exerto ſuperbiæ collo, & elatione cervicoſa, quæ ſibi plurima erat domeſtica, pompatice præterivit. Quod videns quidam vir venerabilis, abbas videlicet de Monte S. Mariæ, Ciſtercienſis Ordinis, qui .. tunc temporis proceſſioni illi intererat, exclamavit poſt ipſum: Comes, in eno defers domino tuo ſancto Martyri, ſcias, quod in villa, in qua ex parte Sancti dominium habes modo, privaberis ipſo dominio, ita ut, Sancto faciente, te viveote, ſentias exhæredatom. Cujus boni viri dicta fides ſequitur, ſicut rei exitu manifeſtiſſime declaratur. *Hæc omnia abunde oſtendunt, cultum* S. Antonioi *celebrem viguiſſe in ipſius abbatia, hancque præpotentem fuiſſe, ac Sancti corpus habuiſſe, aut certa id exiſtimaſſe, circa initium ſeculi* XIII. *quo præcedentia contigerunt. De corpore* S. Antonioi *ſervato in prædicta abbatia etiam mentio fit in charta anni* 1228. *recitata in Hiſtoria Occitaniæ tom.* 3. *inter inſtrumenta col.* 217.

B

18 Ibidem col. 216. *edita eſt charta anni* 1209. *de pactis inter abbatem* S. Aotonioi *& Simonem Monfortium, in qua* Vitalis Fredalenſis eccleſiæ abbas, *id eſt, abbas monaſterii* S. Antonini, *ſic loquitur*: Concedo tibi Simoni comiti .. caſtrum Appamiarum cum forteſa, & forteſas [9], quæ ibi ſunt, & io antea eruot, & totam villam tam veterem quam oovam, adjacentem ipſi caſtro Appamiarum, ut fidelis cuſtos de ipſo caſtro & villa maoeas, & de villa Fredaleoſi, & de omni abbatia, & de toto honore ad ipſam abbatiam pertioenze, verus adjutor & deffenſor exiſtas, ad honorem Dei & ſancti Antooioi, & clericorum ejus tam præſeotium quam futurorum *&c. Vetuſta magis eſt charta alia anni* 1149. *quam laudati ſcriptores ediderunt tom.* 2. *inter inſtrumenta col.* 325. *In hac deſcribitur conventio inter Raymundum epiſcopum Toleſanum, qui ſimul erat abbas* S. Antonioi, *& Rogerium-Bernardi comitem Fuxenſem, memoratque comes* totam villam Fredelaci, & caſtrum Appamiæ, & totam villam tam veterem quam oovam adjacentem ipſi caſtro Appamiæ *&c. Idem caſtrum Appamiæ memoratur in Charta anni* MCXI. *de pactis inter abbatem* S. Antonioi *& Rogerium II. comitem Fuxenſem, quod ipſe & patruus ipſius injuſte poſſediſſent villam Fredelaci &* S Antonini *abbatiam*, quæ, *inquit*, ab anteceſſoribus noſtris, a comite videlicet Fuxi & Carcaſſonæ juſte vel injuſte numquam ablata, vel poſſeſſa fuerunt.

caſtrum Appamiæ & villa Fredelacenſis tam ſecularia. erant ſub dominio abbatiæ i. e. cadella mutua.

C

19 Verum obſervo idem non dici de caſtro Appamiæ, quod fuerit injuſte abbatiæ ablatum. Idem tamen caſtrum inter ea recenſet, quæ abbatiæ reſtituit, dum hæc deinde ſubjungit idem comes: Reddo .. Domioo Deo & ſancto Antooino, & abbatibus futuris eanooice electis, & Iſarno priori, & ſucceſſoribus ſuis, & canonicis tam præſentibus quam futuris totam villam Fredelaci, & caſtrum Appamiæ, & omnem abbatiam S. Aotonioi, *id eſt, totum abbatiæ territorium. Porro ea reſtitutione caſtri Apamienſis, quod comes non dicit ſe abbatiæ abſtuliſſe, probabiliter colligi poteſt, caſtrum iſtud conditum fuiſſe in territoria abbatiæ, atque eo quidem tempore, quo Rogerius II. ejuſve patruus territorium iſtud injuſte uſurpabant: nam ſic inter injuſte ablata numerari non debebat, & tamen aliquo modo reſtitui, cum in alieno conditum eſſet territorio. Confirmatur hæc conjectura ex eo, quod ante illud tempus nulla uſpiam de caſtro Apamiarum exſtet memoria, uti teſtantur laudati ſæpe ſcriptores Hiſtoriæ Occitaniæ tom.* 2. *pag.* 358. *ubi conjecturam ſic exponunt*: Credimus iſtud (*caſtrum*) ædificatum in fuodo monaſterii juſſu Rogerii II. poſt reditum ipſius ex Terra ſaocta, eique impoſitum nomen Apameæ vel Apamiæ, in memoriam urbis Apameæ in Syria, ex qua Rogerius reliquias attulerat, forſan etiam S. Aotonioi, hujuſce urbis martyris. Unde factum fuerit, ut hic ſanctus Antooious confunderetur cum S. Antonino martyre Aquitano, antiquo abbatiæ Fredelacenſis patrono. *Altera hæc eſt conjectura de Sancte ipſe, de qua poſtmodum. Nunc ſolum adde, caſtrum comiti non traditum fuiſſe cuſtodiendum, poſtumque firmatum fuiſſe juramenta comitis facto* ſuper corpus beati Antooini. *De eo autem corpore nulla quoque antiquior mentio, quæ fidem mereatur, quam hac anno* MCXI.

D

ut verſimile in ratione oſtenditur; non diu ante fuiſſe conditum.

E

20 Verumtamen abbatia S. Aotonioi *Fredelacenſis, quæ deinde Apamienſis nominata eſt, multo eſt antiquior, etiam ſub nomine* S. Antooioi. *In Vita S. Raymundi epiſcopi Balbaſtrenſis, edita tom.* IV. *Junii, pag.* 127. *de eo dicitur*: Tandem ad litterarum ſponte rediit ſtudium, atque in beati Antonini Fredalicii religioſa eccleſia oblatus a parentibus, canonicæ oormæ devote ſubiit jugum. *Ex hiſce ſcriptoris coævi verbis certa colligitur, eccleſiam illam* S. Antonioi *floruiſſe ſecula* XI. *cum Raymundus*, elapſis interea plurimis annis, *epiſcopus electus ſit circa annum* 1104. *poſtquam Prior fuerat S. Saturnini Toloſæ. Alia inſtrumenta ſeculi* XI. *in quibus ſit mentio eccleſiæ Fredelacenſis* S. Antonioi, *oetitantur tom.* 2. *Hiſtoria Occitaniæ, ſed oeceſſe non eſt omnia huc tranſferre. Col.* 238. *legitur epiſtola Rogerii comitis Fuxenſis ad S. Hugonem abbatem Cluniacenſem, ſcripta circa annum* 1060. *in qua comes ſic loquitur*: Tibi, Hugo, ſancte viveoti, famoſiſſimo per oibem Cluniacenſi abbati, ego Rodgarius & conjux mea pro adquiſitiooe vitæ æternæ concedimus, cum omnibus ad ſe pertioentibus, eum aſſenſu & ultronco conſenſu comitis Toloſani, locum ſancti Antonini, qui vulgo vocatur Fredeleiz, quateous ibi monaſtici habitus, te ſtatuente, regularis inferatur ordo *&c. At non videtur reformatio facta per Cluniacenſes: nam Fredelacenſes monſerunt Canonici Regulares, uti erant, quemadmodum patet ex verbis non adductis Vitæ S. Raymundi. Idem obſervarunt auctores laudatæ Hiſtoriæ pag.* 206. *quia comites*

Abbatia Fredelacenſis tam S. Antonini nomen habuit ſeculo XI.

F

A *tes Fuxenſes perrexerunt poſſidere bona monaſterii uſque ad annum* MCXI.

21 *Ediderunt illi etiam poſt Mabillonium tom. 2. col. 107. & ſeq. teſtamentum Raymundi I. comitis Rutenenſis & marchionis Gothiæ, ſeu codicillum anni 961. in quo reperitur prima mentio abbatiæ Fredelacenſis* S. Antonini *his verbis*: Et illo alode de Carliago Rogerio filio Arnaldo remancat: poſt ſuum diſceſſum ſancti Antonini Fredeleſio remancat. *Deinde duo adhuc legata eccleſia* S. Antonini *donantur in eodem codicille; ſed hiſce locis intelligenda videtur eccleſia* S. Antonini *in Rutenis ante memorata. Perro laudati ſcriptores pag. 93. ſuſpicantur, abbatiam circa idem tempus, aut certe non diu ante fundatam eſſe per Arnaldum comitem Carcaſſonenſem aut Rogerium ipſius filium, cum in ipſorum eſſet dominio. Itaque ſecula* x. *veroſimiliter condita eſt hæc abbatia, quæ nomen* S. Antonini *videtur ab initio habuiſſe, aut certe habuit circa medium ſeculi* x. *Verum de reliquiis, aut corpore Sancti ibidem ſervato, nullibi quidquam dicitur ante ſeculum* XII. *præterquam in apocryphis tranſla-*

B *tionis Actis, quæ nunc examinanda veniunt.*

atque etiã ſeculo x. quo vixisse creditur.

§. III. Acta translati corporis anno DCCCLXXXVII. prorſus fabuloſa: cultus S. Antonini in Hiſpania, qui veroſimiliter non eſt inchoatus ante irruptionem Saracenorum, ſeculo VIII. factam.

Chronologiæ aliquid ſuſtruendum, in quo corpus translatum dicitur anno 887.

C *Atellus in Hiſtoria Occitaniæ lib. 4. pag. 621. teſtatur, ſe Acta Mſ. tranſlationis* S. Antonini *vidiſſe in bibliotheca Patrum Prædicatorum Toloſæ, eaque exarata eſſe litteris admodum antiquis. Suſpicer inſinuare Acta illa, quæ recitavit Nicolaus Bertrandi in Opere de Geſtis Toloſanorum fol. 22. & 23. aut certe illis ſimilia: nam idem annus 887. utroque loco aſſignatur tranſlationi, eademque fere perſonæ dicuntur interfuiſſe. Sollerius in* S. Antonino *num. 28. examen illorum Actorum in hunc locum rejecit, ne præmature aliquid ſtatueret. Verum auctores Hiſtoriæ Occitaniæ tom. 2. pag. 528. abunde probarunt, nullam Actis iſtis fidem deberi, eorumque argumenta hic breviter tranſferam. Hæc Actorum initium apud Catellum:* Anno ab Incarnatione Domini octingenteſimo octuageſimo ſeptimo, decimo tertio Calendas Junii, tranſlatio corporis beati martyris Antonini, Carolo minore rege Francorum regnante. *Deinde perſonæ, quæ dicuntur adfuiſſe tranſlationi, ſic exprimuntur:* Ad tranſlationem reliquiarum glorioſiſſimi martyris Antonini adfuerunt teſtes idonei, ſcilicet præſules ſanctiſſimi, & diverſæ ſanctitatis viri illuſtriſſimi, quorum nomina hæc ſunt, Theodardus archiepiſcopus Narbonæ, & cum illo Arnulphus epiſcopus Carcaſſonæ, & venerabilis Raymundus Toloſæ epiſcopus, Rogerius epiſcopus Coſeranenſis, (*cum*) Fulcrano Rodonicæ (Ruthenæ *aut* Ruthenicæ *legendum ſuſpicatur Catellus*) & Albienſi epiſcopo nomine Flotardo, & Caturcenſi epiſcopo nomine Geraldo, ex quorum juſſu, & precibus aliorum virorum nobilium, & ex præcepto nobiliſſimi Carcaſſonæ comitis nomine Rogerio (*Rogerii,*) hæc omnia, quæ vidimus (*&*) audivimus, ſcripſimus & teſtificati ſumus. *Apud Bertrandum Albienſis epiſcopus emittitur, & Ruthenenſis nominatur* Fintardus. *Sed illa diverſitas exigui eſt momenti.* Auct. J. S.

23 *Verum majora dicti inſtrumenti vitia obſervarunt laudati ſcriptores. Primo verba,* Carolo minore rege Francorum regnante, *nec congruunt Carolo Craſſo imperatori, nec Carolo Simplici Francorum regi, multo minus alteri cuilibet Carolo. Quippe Carolus Craſſus nullibi vocatus reperitur* Carolus Minor *diſcutiſque potius erat* imperator *quam* rex Francorum. *Carolus Simplex necdum regnabat anno 887. nec regnum adeptus eſt ante annum 893. Nutri igitur congruunt verba epochæ relatæ. Secunde inducitur hic* Rogerius comes Carcaſſonenſis. *At, inquiunt;* Nullum novimus Rogerium comitem Carcaſſonenſem ante ſeculum x. *Tertio iidem de epiſcopis, qui præſentes fuiſſe dicuntur, ſic diſſerunt:* Si excipiamus Theodardum archiepiſcopum Narbonenſem, qui revera vivebat (*eique eccleſiæ præerat*) anno DCCCLXXXVII. nullum habemus argumentum, alios antiſtites, qui huic tranſlationi adfuiſſe aſſeruntur, eo tempore præfuiſſe eccleſiis, quæ ipſis attribuuntur. Quid imo de aliquibus eorum argumenta habemus probantia contrarium. Scimus revera Willerannum (*ſeu* Giſlerannum) tunc præfuiſſe eccleſiæ Carcaſſonenſi, illumque anno DCCCLXXXVII. cum metropolitano ſuo interfuiſſe concilio Nemauſenſi habito in villa Portu, non vero aſſertum illum Arnulphum. Toloſanus epiſcopus eodem tempore erat Bernardus ſeu Beroo, uti & anno DCCC.XC. non autem Raymundus. Fulcrannus Lutevenſis epiſcopus (*qui ſupra omiſſus, reliquis annumeratur, ſeu potius ſubſtituitur Fulcranno Rutenenſi, a Catello pag.* 853.) electus non eſt ante medium ſeculi x. (*Vide Galliam Chriſtianam tom. 6. col. 532. ubi electus dicitur anno 949.*) Demum ſecundum Acta laudati concilii Nemauſenſis, menſe Novembri anni DCCCLXXXVI. Eligius erat epiſcopus Albienſis, (*uti etiam legitur in Gallia Chriſtiana tom. 1. col. 7.*) non autem Frotardus; & Adolenus illi jam ſucceſſerat anno DCCCXCI. Omnes hæ rationes nullum nobis relinquunt dubium, quin Acta hujus tranſlationis prorſus ſint ſuppoſititia. E F

24 *Si ipſa tranſlationis Acta apud Bertrandum perlegere quis voluerit attente animo, vix dubitare poterit, quin ejuſdem ſint auctoris, qui Vitam & martyrium Sancti tot fabulis implevit, ut in tota ejus relatione nihil inveniam, quod pro certo amplecti auſim. Porro quam varia ſint, quam fabuloſa omnia* S. Antonini *Acta, quæ edita habentur & Mſt., abunde explicuit Sollerius in Commentario ſuo prodromo §. 3. ita ut neceſſe non ſit de illis aliquid hic ſuperaddere. Jam vero cum tranſlatio aſſerta anno 887. nullo alio nitatur fundamento, quam Actis modo diſcuſſis & nullam prorſus fidem merentibus, de corpore* S. Antonini *nihil afferre huc poſſumus, niſi ſervatum fuiſſe in abbatia Fredelacenſi a ſeculo ſaltem* XII. *Nunc etiam examinare oportet, a quo tempore reliquiæ* S. Antonini *fuerint in Hiſpania, ac quam antiquæ ibidem ſit ejuſdem Sancti veneratio, ut ex omnibus iſtis lux aliqua affulgeat, qua diſcernamus, unumne, an duo, aut plures fuerint* Antonini, *qui a multis ſeculis colantur locis tam diverſis.*

& prorſus ſuppoſititium.

25 *Vene-*

AUCT. J. S. *Antiquus Sancti cultus in Hiſpania oſtenditur ex eccleſia ejus dicenda ſecundo 21.*

25 *Venerationem* S. Antonini *martyris antiquam eſſe Palentiæ in Hiſpania, ex variis monumentis diximus. Primo enim de hoc Sancto mentio fit in Breviario Toletano, ſeu Mozarabico, ubi ad* 2. *Septembris ejus feſtivitas annuntiatur. Deinde Rodericus Ximenes archiepiſcopus Toletanus lib.* 6. *de Rebus Hiſpaniæ cap.* 6. *hæc narrat ad propoſitum noſtrum de Sanctio Majore Navarræ rege, qui floruit ſeculo* XI. Rex Sancius, dictus Major, patriæ finibus dilatatis, & pace inter filios ordinata, contra Veremuodum regem Legionis arma commovit, & de regno ejus Inca plurima acquiſivit. Hic Sancius dum quadam die ſe in venationis ſtudio recrearet aprum ſecutus, contigit in civitate olim nobili, tunc deſerta, quæ Palentia dicebatur, cryptam in forma eccleſiæ invenire, & altare in honorem ſancti Antonini martyris adhuc exſtaos. Ad quam cum aper fugiens adveniſſet, & ſex vibrato venabulo feram in crypta occidere voluiſſet, divino percuſſus miraculo, quod propoſuit, non potuit adimplere. Obriguit enim brachium ejus dextrum, & ſic aper illæſus evaſit. Rex autem converſus ad preces, B beati martyris Antonini ſuffragium imploravit, & illico deſtitutus * juſſit civitatem diruptam reparari, & ſuper cryptam eccleſiam ædificari, & procuravit ibidem epiſcopum conſecrari, & totam civitatem cum omnibus terminis & pleno dominio epiſcopo & eccleſiæ donatione obtulit liberali, villas & poſſeſſiones alias ſuperaddens, quibus adhuc hodie gaudet eccleſia Palentina. *Hæc ſeculo* XIII. *Rodericus. Eadem alii hiſtorici Hiſpani poſt ipſum memeraruat. Ex hac hiſtoria, modo omnia ſatis ſint vera, de qua dubitari poteſt, colligitur, veneerationem* S. Antonini *Palentiæ vigniſſe a ſeculo* XI. *& haud dubie civium, eam eccleſia ejus ſeculo* XI. *jaceret deſtructa.*

* *forte reſtituit*

Hiſpani hanc conditionem volunt ante irruptionem Saracenorum, ſeculo VIII. diſtructam dicunt vel hanc?

26 *Quin imo ex eadem hiſtoria inferunt Hiſpani, ejuſdem Sanctii cultum jam incboatum faiſſe tempore Gmborum ante Saracenorum irruptionem in Hiſpaniam, quæ contigit circa unnum* 711. *Plerique enim contendunt Palentiam cum eccleſia* S. Antonioi *in dicta invaſione Saracenorum fuiſſe vaſtatam, atqat in cuinis fuit jacuiſſe trecentis circiter annis, donec ſeculo* XI. *a Sanctie ſit inſtaurata. Feaatiſcus de Sandoval canonicus Palentinus in Diſcurſu apologetico, quo probare nititur* S. Antoninum *in Hiſpania cultum eſſe alium a* S. Antonino *Apamienſiam patrono, §.* 5. *id late oſteadere nititur, & præter auctoritatem variorum ſcriptorum, qui eam opinionem amplexi ſunt, adducit fragmentum litteraram ſub nomine ipſius Sancii regis, quem pag.* 47. *ſic ſcribentem induxit*: Reperimus Pallentinam eccleſiam antiquitus ab Agareis deſtructam, & pluſquam trecentis annis ab epiſcopali regimioe, *&c. Addit fragmentum litterarum nomine Ferdinandi Magni, in quibus idem aſſerstur. Sancii litteras datas aſſerit anno* 1037. *alteras anne* 1060. *Sane ees ſatis eſſet certa ex hiſce litteris, ſi he ipſæ viderentur authenticæ. Verum litterarum ſtylus neutiquam congruit ſeculo* XI. *& vita Sancii Majoris paſſim a ſcripteribus aen producitur uſqat ad annum* 1037. *ſed obitus ipſius communis affigitur anae* 1035. *banetque mortis ejus epocham varriis cationibus confirmat Pagius in Critica ad annum* 1032. *num.* 6.

C 27 Porro, *cum dicta inſtrumenta videantur ſuppoſititia, dubia fit ſententia Hiſpaaorum de deſtructione Palentiæ, licet aliunde utcumque probabile appareat, illam civitatem in primo Sarracenorum in Hiſpaniam ingreſſu deſolatam faiſſe: nam nullam illius mentionem invenio in bellis Saracenos inter & Chriſtianos varia fortaan deinde geſtis in regno Legionenſi reliquaque Hiſpania. Ambroſius Morales in Chronico aarverſali Hiſpaniæ lib.* 17. *cap.* 44. *inſtaaratiaaem Palentiæ atque eccleſiæ* S. Antonini *refert, prout eam dedimus ex Roderico, additque ſequenria ad propoſitum noſtrum*: Cernitur hodieque crypta (*inventa a Sancio*) ſub choro canonicorum, cum altari & lampade intus poſitis ad conſervandam antiquam ſtius loci venerationem. Multum autem extenta eſſe debuit veneratio ſancti martyris Antonini per haoc regionem, cum etiam eccleſia majos Metinæ Campenſis * eumdem habeat patronum, exiſtentibus etiam aliis quibuldam in hac regione eccleſiis, quæ ejuidem gaudent patrocinio. *Ob dicta, nec certe affirmare auſim, cultum* S. Antonini *incboatum fuiſſe in Hiſpania initio ſeculi* VIII. *aut citius; nec id contentioſe negare velim. Quippe inventio eccleſiæ* S. Antonini *in diruta urbe Paleatina non tam certa apparet ab aaſſertiate Roderici, qui primus eam retulit hiſtoriam, ut nullam pati poſſit dubium. Rurſus omnino certum aon eſt, quod Paleatia ab initio irruptionis Saracenorum fuerit dirata. Certum igitur eſſe nequit, quod ex incertis hiſce colligatur, eccleſiam* S. Antonini *Palentiæ fuiſſe ab initio ſeculi* VIII.

* Medina del Campo

D *verum nec certus monumentis probatum a ſeculo VIII. deſtructum peruſſe Palentinos*

28 *Quia petras non admodum apparet verſimile, in eccleſia per trecentos annos deſerta ſuperſtaſſe altare, illudque ſtatim agnoſci potuiſſe, ejuſque patronum* Antonioum. *Sane ſi expendamus relationem Roderici, prout eamdem exponunt Sandevallius, aliique ſcripteres Hiſpani eidem conſentientes, ſimilior videbitur populari traditioni, quam veræ hiſtoriæ. Sancius, ut Rodericus*, in civitate tunc deſerta (*per trecentos aanos, ſi credimus Hiſpanis*) invenit cryptam, & altare in honorem ſancti Aotonini martyris adhuc exſtans. *Cum autem voluit* fetam in crypta occidere *brachium obriguiſſet*, beati martyris Antonini ſuffragium implosavit, *& ſanatus* eccleſiam *cum urbe ædificavit. Non ſatis hic percepio, quomode rex Sancius ſtatim agnoverit altare illud faiſſe* S. Antooioi, *ſi per trecentos annos fuerat locus deſertus. Nobile magis intellige, cur idem rex divinitus percuſſus* S. Antonini *potius, quam alterius Sancti, patrocinium imploraverit. Credibile non eſt, in crypta per trecentos annos deſerta altare fuiſſe iis notabile indicii, ut primo intuitu agnitum fuerit, cui ſacrum eſſet Patrono. Æque incredibile eſt, regem non imploraturum fuiſſe epem divinam, priuſquam examinaſſet, cujus eſſet altare, quod violare voluerat. Mariaaa lib.* 8. *cap.* 14. *nacrat quidem eamam Sancii hiſtoriam, ſed caute ſubjungit hæc verba*: Nos fidem naque adjungimus, neque detrahimus: quam res meretur, ex ſe lectores ſtatuant. *Surita eamdem videtur ſuſpectam habuiſſe hiſtoriam, tum lib.* 1. *Anaalium cap.* 13. *eeferat geſta Sancii Magni, atqae de hiſce ne verbe quidem memineriit, ſolum referens, amplas poſſeſſiones & reditus eccleſiæ cathedralis Palentinæ per Sanctium denates.*

nec ipſa in vetera eccleſiæ fatis eſt c. Mat

29 *Ex dictis collige, totam illam hiſtoriam de invento antique* S. Antooioi *altari ſatis incertam eſſe, ideoque ex ea certe inferri non poſſe cultum faiſſe* S. Antoninum *Palentiæ ante deſtructionem iſtius urbis, præſertim ſi illa fuerit deſtru-*

cultus ergo Sancti ſeculo VIII. aſſerendus, ſi quæ ſuperius tetigimus motivo ſecula XI.

A *deſtructa ſeculo* VIII. *ut volunt Hiſpani. Si quis vero exiſtimaret, deſtructionem Palentiæ contigiſſe ſub finem ſeculi* X. *quando Almanzor Cordubæ rex Saracenus (alias* Alhagib) *præter multa alia Hiſpaniæ loca totum regnum Legionenſe vaſtavit, ipſamque urbem Legionem occupavit, ut narrat Rodericus lib.* 5. *cap.* 14. *&* 15. *probabilior eidderetur relatio Roderici, qui nullibi dicit, quamdiu deſerta jacuerit Palentia. Verum ex conjectura illa, etiamſi certior eſſet quam revera ſit, tantum ſequeretur eccleſiam* S. Antonini *exiſtiſſe ſeculo* X. *& inſtauratam fuiſſe a Sancio, poſtquam annis circiter quadraginta fuerat deſolata. Porro ſi conjecturis agendum, ut in re incerta, mihi veriſimilius apparet, cultum* S. Antonini *cœpiſſe Palentiæ cum urbis inſtauratione, translatis eo per Sanctum ejuſve ſucceſſorem laudati Sancti reliquiis. Nam veriſimile non eſt, cultum fuiſſe* S. Antoninum *Palentiæ, aut in aliis Hiſpaniæ locis, priuſquam ibidem ejus reliquiæ haberentur. Nec etiam credibile apparet, reliquias ejuſdem Palentiæ fuiſſe ante urbis deſtructionem, eum ſic veroſimiliter fuiſſent depeculatæ. Malim igitur ſuſpicari, San-*

B *ctæ reliquias eo portatas eſſe per ipſum Sanctum urbis inſtauratorem, qui eas facile accipere potuit ex abbatia Fredelacenſi, regno ſuæ vicina, ubi ſervabantur ſeculo* XI.

Colitur S. Antoninus Palentinus patronus & celebratur etiam feſtum translationis.

30 *Eccleſia Palentina non modo celebrat feſtum S. patroni ſui* Antonini 2. *Septembris, ſed etiam translationem* XVIII. *Maii. Annuntiant eam translationis feſtivitatem Tamayus in Martyrologio Hiſpanico, & Ferrarius in Catalogo generali his verbis*: Palentiæ in Hiſpania tranſlatio S. Antonini martyris ejuſdem urbis patroni. *Tamayus vero in annotatis ex verbis Officii, quod in feſto translationis recitatur, oſtendit non celebrari translationem aliquam corporis ex Gallia in Hiſpaniam; verum tranſlationem, quæ in Gallia facta dicitur. Unde patet, Palentinos ſibi non attribuere corpus* S. Antonini, *ſed aliquas tantum ejuſdem Sancti reliquias. Hæ, ſi Tamayo credimus loco mox citato, ſunt* brachium dexterum cum ejus ſcapula. *Hoc ſenſu recte exponi poſſunt verba Martyrologii Romani de* S. Antonino *martyre*: Cujus reliquiæ in eccleſia Palentina magna veneratione aſſervantur. *Officium uſitatum in eccle-*

C *ſia Palentina eſt de* S. Antonino, *quem Gallum Apamienſem credunt, nec acquieverunt Palentini pſeudo-Dexteri aut Juliani figmentis, ex quibus Sandovallius, Bivarius, Tamayus, aliique Hiſpanum facere conati ſunt. Alia argumenta, quibus Sandovallius aliique conati ſunt Hiſpaniæ aſſerere* Antoninum, *deducuntur a tempore, quo Apamienſem vixiſſe volunt eum Actis fabuloſis. Verum, etiamſi Acta illa eſſent vera, etiamſi ſub Pipino vixiſſet in Gallia, ex dictis noſtris de cultu in Hiſpania, corruerent vel ſic Hiſpanorum argumenta. Omnino igitur credendum cum prudentioribus Hiſpanis, eumdem eſſe* Antoninum, *qui in Gallia colitur & in Hiſpania. At unde demum inquirendum, quis ſit ille* S. Antoninus, *quoque loco & tempore martyrii lauream adeptus, an idem cum* Antonino *Syro, an ab eodem diſtinctus, aliaque hujuſmodi, quæ ſummis involuta ſunt difficultatibus.*

D AUCT. J. S.

§. IV. Examinatur & confirmatur ſententia eorum, qui ſuſpicantur S. Antoninum Apamienſem Syrum & Gallum eumdem eſſe.

Diſputatur, an S. Antoninus Apamienſis patronus ſit idem cum Apamienſi Syro.

PHilippus Ferrarius *in Catalogo generali ad* 2. *Septembris annuntiat* S. Antoninum *his verbis*: In Syria S. Antonini martyris. *Deinde in annotatis obſervat ſequentia*: Is non diverſus videtur ab eo, qui Pamiæ in Aquitania paſſus hac die in Martyrologio Romano refertur: ſuntque, qui pro Pamiæ in Gallia, Apamiæ in Syria legendum putent. Uſuardus enim & cæteri Apamiæ, non Pamiæ, habent. *Tillemontius tom.* 4. *Monument. eccl. acta* 15. *in S. Diogyſium Pariſienſem diſcutit opinionem illam Ferrarii, eamque ſic verſat, ut eam cæteris omnibus præferre videatur, quemadmodum etiam facit Bailletus ad* 2. *Septembris, ac tandem laudatus ante Sollerius noſter ad diem* IV. *Julii in S. Antonino Placentino* §. 3. *Verumtamen nullus illorum aliquid certi ſtatuere intendit, & nominatim Sollerius exactius rei examen remiſit ad hunc locum. Quapropter accurate expendendum, quæ, quamque ſolidæ pro hac opinione reperiantur rationes, atque utrum præponderent illis, quæ afferri poſſunt in contrarium. Scio rem arduam me ſuſcipere, nec poſſe opinionem alterutram ſtabiliri argumentis plane evidentibus & certis. Nihilominus examen iſtud pro inſtituto noſtro ſuſcipiendum.*

E

Dent tamen Syrum Apamienſem antiquiores, ut in nullo antiquo Martyrologio Gallicano.

32 *Prima ratio, quæ inſinuat* S. Antoninum *in Gallia & Hiſpania celebrem, non eſſe alium a* S. Antonino *Syro, de quo egi* §. 1. *petitur ex antiquis Martyrologiis, in quibus natus non eſt* S. Antoninus *Apamienſis Gallus aut Hiſpanus, ut eodem loco jam oſtendi; ubi hæc ratio confirmata eſt ex eo, quod hodierna urbe Apamienſis in comitatu Fuxenſi necdum exſtaret, quando Uſuardus, Ado, alique martyrologi antiquiores* S. Antoninum *annuntiarunt Apamiæ aut prope Apamiam. Non itaque poterant Uſuardus, Ado, Notkerus, atque auctor Romani Martyrologii parvi, deſignare Apeniam Galliæ, quæ*

F *nullibi erat; ſed deſignarunt Apamiam in Syria. Sane Rabanus ad* 2. *Septembris* Antoninum *ſic memorat*: In Syria Antonini pueri annorum viginti. *Dubitandum igitur non eſt, quin & Syrum annuntiaverint alii, qui Rabano fere erant contemporanei, etiamſi elogium diverſo modo expreſſerint, ſecuti diverſos codices Hieronymianos, aut diverſa Alterum quorumdem fragmenta. Eruditi ſcriptores Hiſtoriæ Occitaniæ, qui aliat volunt* S. Antoninum *patronum Apamienſium alium eſſe a Syro, candide agnoſcunt in omnibus laudatis Martyrologiis annuntiari natalem* S. Antoninum *Syrum.*

qui non videatur a Syro diſtinctus.

33 *Quanti momenti ſit hæc ratio, paucis accipe. Eodem die, quo Apamiæ, ſeu Apameæ in Syria, annuntiatur* S. Antoninus *ab Uſuardo, Adone, aliiſque laudatis martyrologis,* S. Antoninus *Apamiæ in Gallia colitur. Quam vehementem hæc ſuſpicionem ingerant, unuſquiſque facile videbit. Deinde jam notum erat monaſterium* S. Antonini *in Rutenis anno* 817. *priuſquam Uſuardus, Ado, Rabanus & Notkerus Martyrologia*

AUCT. J. S. *legia ſua conſcriberent. Quis igitur credat* Antoninum *illinc monaſterii patronum ab illis omnibus ignorátum fuiſſe & prorſus omiſſum. Attamen, niſi idem ſit cum* S. Antonino *Syro, ab illis non modo, ſed ab aliis etiam omnibus per multa ſecula ſecutis, prætermiſſa fuit ipſius memoria. Si quis ad hæc reſpondere voluerit, alios etiam Sanctos Martyrologiis prædictis adſcriptos non eſſe, de quorum tamen cultu & patria aliunde conſtat; ultro fatebor id verum eſſe de paucis. Verum ſic veriſimile non fit, idem contigiſſe de* S. Antonino: *nam de eo nullam habemus monumentum authenticam, quo peſſit certo Galliæ loco attribui; nulla quoque civitas eam ſibi vindicare audeat, niſi ea ſola, quæ tempore ejus martyrii non exſtitit, & cui nulla cum veriſimilitudine poteſt adſcribi. Vade, quæſo, accidere potuit, ut Galli æque ac Hiſpani ſanctum Martyrem attribuerint urbi, cujus ante ſeculum* XII. *nulla reperiantur veſtigia, niſi quod meamenta quædam videantur babuiſſe, ex quibus diſcere Apamia vera martyria coronatum,*

B *aut in ejus victoria; & Gallicam Apamiam intellexerint pro Syriaca? Hic error facile obrepere potuit, & eb alias etiam rationes admodum eſt veriſimilis.*

Initium cultus in Gallia vitio textus vitiatur adſtruendi.

34 *Vidimus cultum Sancti in Gallia inchoatum fuiſſe ſeculo* VIII. *aut* IX. *quo exſtabat monaſterium* S. Antonini *in Valle nobili provinciæ Rutenenſis. Nullum ante iſtud tempus de* S. Antonino *in Gallia monumentum, nullum apud ſcriptores Gallos reperiatur verbum. Attamen veriſimile eſt Sanctum eſſe paſſum ſub imperatoribus gentilibus, aut certe non diu poſt, cum adhuc vigebat idololatria. Quæ igitur ratio dari poterit, cur nomen Sancti, qui deinde tantopere claruit, tot ſeculis obſcurum adeo fuerit in Gallia; præſertim cum nulla nota ſit occaſio, qua demum inclaruit? Unica, opinor, cauſa eſt, quod procul a Gallia faerit coronatus martyrio, quodque ſecuſo* VII. *aut* VIII. *tranſlata ſint Sancti reliquiæ in Galliam. Sic cultus potuit inchoatus eſſe, atque accedentibus miraculis nomen paulatim celebre redditum. Accipe, lector ſtudioſe, quemodo ita Actis referatur occaſio inchoati cultus in Rutenis, ubi Sancti nomen citius inclaruit quam Apamiæ. Duo ex re-*

C *latione illa, quamvis fabulosa, colligere poterimus; videlicet non alium eſſe* Antoninum, *aut certe non alium eſſe creditum, qui colitur in monaſterio nemauſi ſui in Rutenis, quam qui Apamiæ celebratur. Alterum eſt, quod initium cultus ibidem adſcribatur tranſlationi capitis. Quippe Acta apud Labbeum tom.* I. *Bibliothecæ pag.* 688. *ſic habent*: Multorum igitur opinione relatum eſt, quod, eum caput lancti Martyris a carnificibus amputaretur, & in gurgite fluminis nefandiſſime jactaretur, ſtatim angelica ſuſceptione, opitulante Chriſto, in parvo eſt mauſoleo collocatum, ouvicnlaque angelico officio receptui parata depoſitum.

ſitus in Actis fabulaſe tranſlationis capitis

35 Tum denique per longa terrarum ſpatia, aquarum flumina decurrentia, per fluvium ſcilicet, qui Arnia nuncupatur, ad Garonam uſque perveniens fluvium, qui videlicet occiduas præterfluens expetit partes, continuatim natando alium, qui Tarnis dicitur, in Garonnam decidentem invenieos fluvium, Domino annuente, illico ſubſtitit in ipſum *. Deiode occidentales prætermittens decurrere partes, orientalia velociter expetivit climata. Retrogradum igitur arripiens euſum, per Tatnis fluvium introivit in Avarionis alveum. Sicque diſponente Chriſti gratia, & angelica ſempar aſſiſtente cuſtodia, ut fertur, in ſimilitudine duarum aquilarum ad inſtar navis candidatarum, deducebatur navicula. Jam jamque feliciter properando pervenit ad locum ſibi deſtinatom. Qui videlicet locus tunc temporis VALLIS vocitabatur NOBILIS, in quam deoique vallem cujuſdam principis magni, qui dicebatur Feſtus, erat habitatio. Quam ſcilicet habitationem, ut * relativa fortur, iſdem ſanctos martyr Antoninus, eamdem regionem prædicando peragrans, eidem principi Feſto peterat ad habitandum. Cumque jam navicula ad litus perveniſſet fluminis, contigit ut unus ex ſupradicti ptincipis famulis venire vellet ad locum littoris. Adpropinquans ergo coolpexit naviculam eminus, & in ipla caput intuitus Antonini martyris, eonvocatiſque ceteris ſuis commilitonibus, viſoque miraculo cum omnibus, domino ſuo feſtinavit nunciare quantocius.

* apud Lab. &

D

36 Cumque perveniſſet ad locum iidem princeps jam denominatus Feſtus, admiratus valide, intellexit, inſpirante gratia Divinitatis, ſibi deſtinatum adeſſe caput Antonini martyris, rememoratuſque petitionem, quam ei ſupradictus ſanctus Martyr pridem poſtulaverat, tandem rediens ad ſuam conſcientiam, dixit omnibus, qui eum ipſo erant, Cernitilne, inquiens, magnum Dei myſterium? Etenim, dnm adviveret, habitaculum a me expetierat, nunc in cœlo coronatus Deo diſponente, pretioſus ſibimet ipſi vindicat Martyr. Tune ergo amovit habitationem ſuam a loco illo; dedicanſque eccleſiam, caput glorioſiſſimi Martyris cum magna veneratione poſuit in ea, gratias agens laudanſque Deum, & benedicens Dominum. *Hæc eodem modo reſeruntur in editis apud Chiffletium & Mss. Actis; nec dubitari poteſt a quin prorſus fabuloſa ſint & fictitia.*

attribuitur ecclesiæ ejus construendæ in Rutenis.

E

37 *Porro ea fabuloſa illa capitis tranſlationis hiſteria etiam colligitur, qualis fuerit opinio Rutenenſium de* S. Antonioo. *Sane illi non exiſtimabant Sanctum in ſua provincia paſſum, aut in vicina Cadurcenſi, ſed aguoferebant caput illius aliunde ad ſe delatum eſſe; cumque de ejus tranſlatione non ſatis eſſent inſtructi, ad relata modo fabulas conſagerunt, ut exponerent, quo modo per varia flamina Garonnæ incidentia ſacrum illud depoſitum ab arbe Apamienſi ad monaſterium Rutenenſis provinciæ deferri potuerit. Sententia igitur Scriptarum Hiſtoriæ Occitanæ, qui* S. Antoninum *Apamiis abjudicant, at illum attribuunt Rutenenſi, Cadurcenſi, aut alii provinciæ Aquitanicæ, contraria videtur traditioni, quæ* S. Antonioum *a multis ſeculis Apamiæ adſcripſit, ſed ita, ut paulatim Syriacæ Apameæ ſubſtituta ſit Galliea ejuſdem nominis civitas Apamienſis.*

Traditio Galliarum eſt, Sanctum eſſe a Apamea ſum, ſed aliqualiter corrupta,

F

38 *Acta ipſa, quantumvis fabuloſa ſint, favent huic opinioni de unc* Antonino *Apamienſi, etiamſi contrariam epinionem in fine contineant. Quippe initio urbem Sancti natalem his verbis aſſignant apud Labbeum & alios*: Igitur reverentiſſimus puer Antoninus Appamiæ oppido extitit oriundus. *Ms. Regiæ Sueciæ*: Sanctus itaque memorandus Antonious Apamiæ oriundus *&c. Bellovacenſis lib.* 13. *cap.* 35. ex geſtis ejus *ſic habet*: Sanctus Antoninus Apameæ oppido oriundus *&c. Omnia demum Acta Sanctum Apamiæ vel Apamiæ attribuunt, eumdemque Apa-*

ut aliam probatur ex Actis

* in Ms. aliquantulum

A *mia aut prope Apamiam martyrio coronatum aſſerunt. Attamen certum eſt Apamiæ in Gallia conditæ multis ſeculis poſt* S. Antonioum. *An igitur exiſtimabimus prorſus fictitia eſſe, quæ de loco illo legnntur in Actis omnibus etiam brevioribus, & minus aperte fabuloſis? Difficulter id mihi perſuadeas ſinam. At malim ſuſpicari, locum martyrii ex antiquioribus monumentis acceptum, ex iiſdem videlicet, ex quibus martyrologi antiqui* Antoninum *Apamiæ annuntiarunt; ſed per adjuncta deinde figmenta contigiſſe, ut locus in Gallia eſſe crederetur, qui erat in Syria.*

ex Vincentio Bellovacenſi & Petro de Natalibus

39 *Variæ ſunt, quæ hanc meam ſuſpicionem verſimilem faciunt. Imprimis laudatus Bellovacenſis, qui verſimiliter Acta habuit Apamiæ Gallicis antiquiora, nullum adducit verbum, quo inſinuat, in Gallia paſſum eſſe Sanctum, ſed potius Apameam Syriæ deſignat: nam locum martyrii vocat* Apameam, *ſicuti revera nominata fuit urbs Syriæ ad Orontem fluvium, alias* Apamia, *&* Græce Ἀπάμεια. *At Gallica paſſim*

B *eo tempore dicebatur* caſtrum Apamiæ, *vel* Apamia, Apamiæ, *vel* Pamia. *Certe editores Speculi Hiſtorialis locum intellexerunt de Apamea Syriæ, cum in margine hanc addiderint notulam ex Baronio*: Paſſus eſt S. Antoninus non Apameæ, ut Vincentius & multi alii opinati ſunt, ſed Pamiæ apud Toloſam *&c. Petrus de Natalibus lib.* 8. *cap.* 24. *nihil quoque affert, quo debeat intelligi urbs Apamienſis in Gallia. Hinc colligo flumina illa Gallica, quibus civitas Apamienſis Galliæ attribuenda videretur, Actis adjecta eſſe poſt tempora Vincentii Bellovacenſis, cum hic ea haud dubie nominaſſet, ſi in Actis ſuis fuiſſent reperta: Acta enim tota, etiam capitis tranſlationem, narrat paulo brevius, eaſumque Sanctum* dicit ad ripam fluminis ad radices Apameæ decurrentia. *At poſteriores addiderunt nomen fluminis non modo hujus, ſed aliorum etiam, per quæ caput ab Angelis in cymba vectum fabulati ſunt. Cum igitur ſola illa fluviorum nomina Gallicæ Apamias deſignent, idque pro tempore, quo urn enſtabant; alia vero omnia, quæ in Actis Labbeanis aliiſque ſimilibus leguntur, recte intelligi poſſint de Apamea*

C *Syriæ, credibile eſt Apameam ex antiquis monumentis innotuiſſe, & Syriacam Apameam intelligendam.*

Acta Galli & Syri in multis conſentiunt, unus igitur videatur,

40 *Huic conjecturæ favet, quod in memoratis Actis habeantur varia, quæ* S. Antonino *Syro congruunt. Nam dicitur patria ſua egreſſus atque ad eamdem deinde reverſus: gentilium errores increpuiſſe narratur, ab iiſque apprehenſus ac membratim concriſus. Hæc autem omnia etiam referuntur a Græcis de* S. Antonino *Syro. Fateor quidem plura narrari de* Antonino *in Actis Latinis, quam referantur in Menologiis Græcis. Verum ex eo non ſequitur de diverſis agi, cum Græci potuerint multa prætermittere in Menologiis, plura confingere Latini. Acta omnium fabuloſiſſima, quæ* S. Antoninum *filium facinut regis Apamiorum, facta mox relata etiam continent, ſed inſolitis fabulis immixta. Unum igitur reſtat, nimirum ut oſtendamus non eſſe improbabile, corpus* S. Antonini *Syri tranſlatum eſſe in Galliam, indeque concludamus ſententiam noſtram tanto eſſe probabiliorem, quanto magis improbabiles apparent omnes aliorum opiniones de tempore, quo* S. Antoninus *paſſus*

eſſet in Gallia. Haſce autem improbabiles eſſe oſtendam, ſimulac probavero tranſlationem eſſe verſimilem.

D AUCT. J. S.

cujus reliquiæ in Gallium cum aliis Apamienſibus ſacris delatæ.

41 *Sammarthani tom.* 2. *Galliæ Chriſtianæ pagina* 161. *ad propoſitum noſtrum hæc habent*: Præcipua eccleſiæ (Apamienſis) ac civitatis patronus ſanctus Antoninus eſt, ... cujus martyrium ipſa civitas, ſicuti & capitulum cathedrale, inſignium loco gerit: cum quo celebrantur ſancti Joannes & Almachius, Antonini in prædicatione & paſſione ſocii, ſitque continua eorum commemoratio in officio divino, ut & Caii & Alexandri martyrum Apameæ Syriæ, quorum ſacræ reliquiæ inde Appamiam Galliæ Narbonenſis, quadam expeditione ſacra ab uno ex comitibus Fuxi delatæ, ac thecis argenteis, gemmis ornatis incluſæ, in prædicta eccleſia B. Mariæ de Campo collocatæ fuerant; ſed thecis direptis, reliquiæ ab hæreticis, quemadmodum & ſancti Antonini Sociorumque, nec non ſanctæ Nataliæ virginis & martyris Appamienſis, igne crematæ ſunt. *Videmus hic, reliquias ſanctorum* E *Caii & Alexandri, uti & S. Nataliæ, martyrum Apamienſium in Syria, æque ſervatas fuiſſe Apamiis ac corpus* S. Antonini. *Cur ergo non credamus quatuor hæc corpora eodem tempore in Galliam fuiſſe delata? Sane difficilior non fuit tranſlatio corporis* S. Antonini *quam aliorum, & rationes tam veriæ ſunt, quæ illum eumdem cum* S. Antonino *Syro perſuadent, ut prævalere debeant popularibus ac fabuloſis traditionibus Apamienſium, Sanctum illum urbi ſuæ attribuentium.*

§. V. Reſpondetur ad argumenta contra ſententiam noſtram prolata in Hiſtoria Occitaniæ.

Primarius objectio. Falſa contra tranſlationem corporis ex Syria,

L*audati ſcriptores Hiſtoriæ Occitaniæ, qui controverſiam alio traxerunt, ut jam monui, contendunt tranſlationem* S. Antonini *verſimilem non eſſe in ſententia noſtra, atque ita loquuntur tom.* 1. *pag.* 623. Revera nullo modo verſimile eſt, corpus S. Antonini martyris Apamienſis in Galliam eſſe tranſlatum ſeculo v. aut vi. uti inſinuant Bollandiani (*Animum Sollerium num.* 27. *ſed dubitanter*) & ne quidem ſeculo viii. Nam, ſi in Gallia habemus reliquias ex Oriente allatas, ex fere allatæ non ſunt, niſi a tempore expeditionum cruce lignatorum, quando domini ad expeditiones illas profecti, aliquas attuleruot in reditu ſuo, poſtquam illas acceperant ex urbibus infidelium dominio ereptis, aut alio modo. *Et non ſubjiciunt, corpora ſanctorum Caii, Alexandri & Nataliæ martyrum fuiſſe allata ex Apamea Syriæ in Galliam per Rogerium comitem Fuxenſem, dum reverteretur a prima expeditione crucefignatorum. Verum, inquiunt*, quoniam hæ reliquiæ translatæ non ſunt ad abbatiam Fredelacenſem, niſi ſub finem xi. aut initium xii. ſeculi, & quoniam jam oſtendimus reliquias cujuſdam ſancti Antoniui in monaſterio hujus nominis in provincia Rutenenſi, hæc nobis præbent cauſam exiſtimandi, fuiſſe in Galliis quempiam ſanctum Antoninum martyrem, diſtinctum ab Apamienſi *in Syria. Hoc præcipuum eſt argumentum*,

AUCT. J. S. *quo laudati ſcriptores utuntur, ut probent* S. Antoninum *fuiſſe paſſum in Gallia, ita tamen ut locum martyrii relinquant incertum, & recedant a traditione Apamienſium, qui volunt Sanctum eſſe paſſum in urbe ſua.*

varius antecedens pro poſitis non probatur eſſe nec vera,

43 *Fateor concluſionem hanc tam bene eſſe deductam, ut primo intuitu dubitaverim, an illi non deberem aſſentiri. Verum, diſcuſſis diligenter antecedentibus, multa reperio ſine probatione aſſerta, ita ut concluſio neceſſario vacillet. Translatio ſeculo* V. VI. *imo &* VIII. *& conſequenter etiam* X. nullo modo veriſimilia *eſt laudatis ſcriptoribus. Quid ergo? An S. Radegundis ſeculo* VI. *non accepit reliquias ex Oriente, & quidem ex locis diverſis? Audiamus Vitam ejus, a Baudonivia monali coæva ſcriptam, apud nos tom.* III. *Auguſti pag.* 79. Perveniit tandem ad eam (*S. Radegundem*) de domno Mammete martyre, quod Hieroſolymis ſua ſancta quieſcerent membra. Hæc audiens, ... tranſmiſit virum venerabilem Reovalem presbyterum, qui tunc ſæcularia erat, & adhuc ſuper-
B eſt corpore, ad patriarcham Hieroſolymitanum, poſcens de beati Mammesis pignore. *Hic autem presbyter ei, ut latius refertur, digitum S. Mammesis reverſus attulit. In eadem Vita mox narratur S. Radegundis nuntios cum litteris commendatitiis Sigeberti regis direxiſſe ad imperatorem Juſtinum, ut partem Crucis Dominicæ aliaſque Sanctorum reliquias ab eo peterent. Impetravit ſancta regina petitas reliquias, teſte non modo hac Vita, ſed etiam Gregorio Turonenſi & Venantio Fortunato, quorum verba recitantur ibidem in Commentario prævio §. 5. Hinc laudata Baudonivia plures alias recenſuit, ſic generatim loquitur de collectis per S. Radegundem reliquiis:* Poſtquam monaſterium eſt ingreſſa, quantam multitudinem Sanctorum fideliſſimis precibus congregavit! Hoc Oriens teſtatur, Aquilo, Auſter, vel Occidens profitetur: quia undique pretioſas gemmas cæloque reconditas, & quas paradiſus habet, ipſa devota tam muneribus, quam precibus ſibi obtinuit. *Hoc ſolum S. Radegundis exemplum ſufficere poteſt, ut judicemus non pauca reliquias ex Oriente in Gallium delatas ante*
C *expeditiones ſacras ſub finem ſeculi* XI. *inchoatas.*

ſed portus veris fallit contraria,

44 *Veruntamen non deſſunt exempla alia translatarum eo temporibus reliquiarum ex Oriente in Galliam, ſi neceſſe eſſet ea hoc loco cum ex Actis Sanctorum, tum alunde accumulare. Baronius in Annalibus ad annum* 637. *num.* 1. *peculiariter obſervat, plerasque Orientalium Sanctorum reliquias, quas in Occidente habemus, translatas eſſe poſt occupatas ab infidelibus Ægyptum & Syriam, aliaſque victuas provincias. Nam relata expugnatione Antiochiæ per Saracenos, hæc ſubjungit:* Plane his temporibus, quibus ſive a Perſis antea, ſive ab Arabibus poſtea ildemque Mahometanis & Sarracenis captæ ſunt nobiliſſimæ civitates Orientis Alexandria, Hieroſolyma, & Antiochia, una cum eidem ſubditis regionibus, accidit, ut ſive habitatoribus in Occidentem commigrantibus, ſive mercatoribus cum iſdem gentilibus tuto verſantibus, ſive aliis fidelibus Chriſtianis id curantibus, complura ſanctorum tum martyrum tum confeſſorum corpora tranſlata fuerint in Occidentem, atque in diverſis locis, ſive Romæ, ſive Venetiis, vel alibi collocata. Romam autem tranſlatas tunc fuiſſe venerandas reliquias Ignatii martyris Antiochia, conſtans fama vetuſque traditio potius, quam ſcripta ſignificant. Quod & pariter dicendum de aliis pluribus Sanctorum reliquiis, quas D ex Oriente advectas diverſa Occidentalia orbis loca cuſtodiunt. *Hactenus Baronius, & recte.*

prorſus exoritur?

45 *Ex hiſce autem non modo veriſimile ſit, quaſdam Sanctorum reliquias ex Oriente tranſlatas eſſe in Galliam ſeculo* VI. VII. & VIII. *ſed etiam eo tempore occupata per Saracenos Antiochia, ſub qua erat Apamea, parum veriſimile apparet, corpora SS. Cosmæ, Alexandri & Nataliæ tranſlata tunc eſſe circa finem ſeculi* XI. *ut volunt laudati ſcriptores, ſed ſine probatione ullius. Nam, cum tota illa provincia ſub Saracenorum dominio permanſerit ab illo tempore uſque ad finem fere ſeculi* XI. *quis facile credat ibi corpora ſacra ibi per quatuor ſecula & dimidium ſervata fuiſſe ſub tyrannide Mahometanorum, ac demum avecta, quando tutius ſervari potuiſſent ſub Chriſtiano principe? Quin imo ne quidem uſque ad annum* 637. *Apameæ permanſiſſe ſacra hæc corpora, mihi veriſimilius eſt: Apamea enim, teſte Evagrio lib.* 5. *cap.* 10. *capta fuit ab Adaarmane ſub Choſdroe Perſarum rege. Captam vero Adaarmanes totam concremavit, bo-*
E *nilque omnibus contra fidem datam direptis abſceſſit, univerſos cives ac finitimos captivos abduxit: ioser quos ipſum quoque urbis epiſcopum, & eum, cui adminiſtratio proviociæ commiſſa erat, ſecum aiporiavis. Expugnationem urbis ad annum* 573. *refert Pagius n.* 7. *Hæc omnia perſuadent, prædicta ſacra corpora non permanſiſſe Apameæ uſque ad expeditiones ſacras. Itaque traditio relata a Sammartanis de tranſlatis corporibus* ab uno ex comitibus Fuxi *parum auctoritatis habere poteſt, & conjecturæ videtur attribuenda. Certe illa traditio, ſi vera eſſet, necdum evinceret id factum eſſe per Rogerium, qui ſerſan Apameæ nunquam fuit. Totum igitur iſtud argumentum collabitur, & veriſimile manet* S. Antonini *corpus cum corporibus aliorum ſanctorum Apamienſium in Galliam delatum eſſe poſt vaſtatam Apameam.*

alterius objectio additur auctoritatem illius, qui noſtra favoris ſententiæ

46 *Laudati ſcriptores refurato nunc argumento ſubjungunt auctoritatem Vincentii Bellovacenſis & S. Antonini, quos ſibi faventes credunt. Acta etiam, licet fabuloſa ſatrantur, aut ſaltem maxime interpolata, opinioni ſuæ tanto magis favere aſſerunt, quanto magis invicem conſonant in uno hoc articulo, quem traditionis antiquæ* F *conformem dicunt. Verum jam oſtendi Bellovacenſem, cui S. Antoninus titulo* 8. *cap.* 1. §. 42. *proſus conſonat, uti & Petrus de Natalibus, meæ omnino ſententiæ favere, cum nullus illorum vel verbo inſinuet, Sanctum paſſum eſſe in Gallia, ſed Apameæ paſſum ſcribant, quam in Gallia tunc non fuiſſe, inter nos convenit. Acta vero tanto magis huic adſtipulantur ſententiæ, quanto magis cum dictis ſcriptoribus conſpirant pro Apamea Sancti palæſtra, aliuſque geſtis eodem modo apud omnes relatis. Sola nomina fluviorum, Actis deinde adjecta, Galliam inſinuant, nec quidquam præterea in Actis, ex quo colligas Sanctum Galliæ adſcribendum. Tota ergo hæc probatio auctorum Hiſteriæ Occitaniæ pro nobis rectius adducitur, cum illi ipſi velint Sanctum non eſſe martyrio coronatum Apamiæ in comitatu Fuxenſi; atque Apamia tamen aut Apamea vere omnium conſenſu aſſignetur, ita ut illa quærenda ſit in Syria. Nr traditio quidem ipſis favet: nam illa habet Apamiæ paſſum Sanctum, non in alio Galliæ loco. Quis autem non intelligat, facilius errari potuiſſe in locis ejuſdem nominis, quam in locis nominis diverſi, atque adeo*

faci-

A *facilius ſubſtitui potuiſſe Apamiam Gallicam pro Apamia Syriaca, quam alia qualibet urbe.*

reſpondetur obiectioni tertiæ,

47 *Tandem laudati ſcriptores adducuas aliquot Martyrologia non admodum vetuſta. In Martyrologio Centulenſi, ſeu S. Richarii, ſcripta verſimiliter ſeculo* XIV. *hæc leguntur*: In Gallia territorio Catercenſi (*Cadurcenſi, opinor*) ſanctæ Antonini presbyteri & martyris. Eodem die, ſancti alterius Antonini pueri, martyris. *Ad hæc viri eruditi obſervant ſequentia*: Martyrologium iſtud recenſes 2. Septembris ſanctum quemdam Antoninum presbyterum & martyrem in territorio Cadurcenſi, diſtinctum a Syro, quem puerum vocat, quemque eodem die memorat. *Quæro ego, unde id hauſerit collector iſtius Martyrologii? An ex Actis? An ex Apographis Hieronymianis? An ex Uſuardo, qui alterum eodem die, alterum ſequenti memoravit, quemque male corravit? Quidquid ſit, junior eſt ſcriptor ille, quam ut ejus unius auctoritate credamus, quemdam* Antoninum *martyrio coronatum in territorio Cadurcenſi. Sane crediderim ab iſto martyrologe* S. Antoninum *Cadurcenſi territorio adſcriptum, quia credidit ejuſ-*

B *dem Sancti monaſterium, in quo colitur, ad dictum ſpectare territorium, cui revera vicinum eſt. Duos vero ab hoc & aliis recenſitos putem, quia in Apographis Hieronymianis modo* puer *vocatur, modo* martyr, *quem presbyteri titulo alii ex Actis eos-decoravunt: nam Acta ipſa* puerum *initio vocant, deinde* presbyterum *aſſerunt; nec dubium videtur, quin tituli illi ex Actis ſint derivati. Nihil igitur ad rem facit auctoritas iſtius martyrologii.*

uſi & quarta, quæ varia eſt,

48 *Neque plus prodeſſe poteſt codex Victorinus, ſeu S. Victoris Pariſiis, in que ſic legitur apud Sollerium in Uſuardo ad* 2. *Septembris*: Civitate Brugdunenſi, paſſio S. Antonini laviæ, cum Joanne presbytero & Almachio puero. *Nihile, inquam, ſolidius ex his verbis inferunt eruditi adverſarii hunc* Antoninum *alium eſſe a* S. Antonino *Syro. Totum tamen eorum ratiocinium ſubjunge*: Hic autem Antoninus debet eſſe ille Aquitanus, quia in

de Pamiers

eccleſia Apamienſi * colebantur reliquiæ duorum ipſius ſocionum Joannis & Almachii, quos nullus affignat ſocios S. Antonino Apamienſi. Hinc paſet novum Martyrologium Romanum, cui Cardinalis Baronius ad 2. Septembris inſeruit: " Pa-

C „ miæ in Gallia S. Antonini martyris &c.„„ non eſſe primum Martyrologium, quod memorat ſanctum quemdam Antoninum in Galliis. Laudatus tamen Cardinalis erravit in loco martyrii. *Hactenus illi, qui ad hæc ſolum adduxi, antiquum eſſe Sancti cultum in Gallia & Hiſpania, & præſertim in Aquitania & Arvernia, voluntque non fuiſſe, ut hic cultus tam late extenderetur, niſi Sanctus in Gallia eſſet paſſus. Verum, quod ſpectat ad cultum, is eorum habere potuit ex reliquiis in Galliam delatis, finis factum eſt in Hiſpania; nec tam late unquam extenſus eſt* S. Antonini *cultus per Galliam, ut ex eo probabiliter inferri poſſit locus martyrii. Rectius ex culta ſerius inchoato colligitur, Sanctum in Gallia revera non eſſe mortuum.*

& omnis negat,

49 *Jam vero vellem explicuiſſent eruditi ſcriptores, ubinam in Gallia ſit illa* civitas Brugdunenſis, *cui Martyrologium V. Victorinum attribuit* S. Antoninum *levitam cum ſocio Joanne & Almachio.* Hic Antoninus, *inquiunt*, debet eſſe ille Aquitanus. *Qua igitur Aquitaniæ parte eſt civitas illa Brugdunenſis? Id ſane expoſitum operuerat, priuſquam ex civitate prorſus ignota inferretur regio determinata. At inquiunt, ſocios ejus Joannem &* D
Almachium nullus attribuit Antonino *Syro. Re-* AUCT.
ſpondeo ſocios illos male attribui S. Antonino; *ſi-* J. S.
cuti in Martyrologio S. Saxmi de Levitania male cum S. Antonino *junguntur* Anicetus & Formus, *qui alibi rectius* Photinus. *Porro, ſi fontem, unde nugas ſuas hauſit hic martyrologus, viri eruditi vidiſſent, prorſus abſtinuiſſent ab hoc argumento. Præmiſi novam Sancto palæſtram, novos martyrii ſocios, novum levitæ, ſeu diaconi, titulum martyrologus iſte, omnia autem ex eodem fonte, ex Actis nimirum fabuloſiſſimis, quorum habeo apographum ex codice Rebdorffenſi. Conſentiunt hæc in multis cum Mſ. Rubea-Vallis & cum Actis, quæ ſolutus eſt Bertrandus, ſed in variis etiam ab omnibus diſſentiunt.*

50 *Accipe pauca pro ſpecimine. Natum dicunt* *quomodo profectus in ſanctitate,*
Antoninum Toloſenſi Apamiæ oppido... tempo-
ribus Pippini regis & Theodorici, cujus & nepos
erat. *Profectus* ad limina Apoſtolorum, .. ad ci-
vitatem Salernitanam perrexit, *ubi* in eremo *ha-*
bitavit per octodecim continuos annos. *Deus* venit
rex Pipinus cum ſancto Heleno epiſcopo... in ur-
bem Romam lumere ſibi imperium. *Hic accerſitum* E
Antoninum redaxit ſecum in civitatem Brucdu-
nenſem. *Hinc* Antoninus perrexit in regionem
Movitienſem cum ſupra dicto Heleno epiſcopo. *Re-*
verſum autem Antoninum *voluit Theodericus* rex
epiſcopum *creare Toloſanum*; *varia quoque monaſteria eum ſibi* abbatem *capiebant. Ille vero utramque dignitatem renuſans*, vix tandem ad hæc preci-
but ſuperatus eſt, ut bonorem ſuſciperet diaconatus. *Poſt hæc a Theodorico incluſus eſt carceri, ubi ab angelo paſtus, & recreatus eſt a patre quodam* Almachio. *Inventum in carcere Almachium*, jubente rege, *ſatellites* ex alto præcipitaverunt. *Verum puer, angelo protegente, illeſus non expiti prædicare. Non diu poſt, occiſo Theodorico per Pipinum in prælio*, Galatianus (*alibi* Gerlacius) *rex variis tormentis* Antoninum *aggreditur, ut fidei renuntiet, ſed hic nec plumbo bulliente occidi, nec aqua potuit ſuffocari*: Tunc pii populi rapuerunt inde beatum Antoninum de manu regis Galatiani, & miſerunt eum in Frigdelenſem urbem, ubi invenit puerum ſuum Almachium.. Et manſerunt ſimul in loco, qui vocatur Orientalis, ...diebus innumeris.

51 *Deinde acceſſit ad illos, monente angelo,* F
Joannes presbyter. *Nec multo poſt capti omnes,* *ex Actis nimirum omnium fabuloſiſſimis*
ductique ſunt ante conſpectum Metopii regis. *Fi-*
de autem illorum nequidquam tentata, damnantur ad ripam cujuſdam fluminis, ubi ſpiculator, arrepto gladio ſanctum Antonioum ab humero dextra lævaque in duas partes membratim diviſit, ita ut caput & brachium dextrum in una parte remaneret, corpus vero & læva, quæ eſt manus ſiniſtra, ex alta parte jaceret. Almachius vero & Joannes presbyter ... capitis obtruncatione glorioſum martyrium complaverunt. *Deinde corpora juſſu Effraſiæ, quæ erat* paganiſſima neptis Metopii *regis, flumini injecta ſunt*.. *Caput autem angelorum miniſterio per Areiam* * *, alteſque fluvios ſic vectum ferebatur ad locum, qui dicitur* Vallis nobilis, *ut locus martyrii ex iis ſtami deberet circa hodiernas Apamias. Demum trium Martyrum corpora ſepulta dicuntur* in civitate Frigdelenſi, *ac* ibi poſtmodum magnam fabricaverunt eccleſiam. *Hæc porro omnia multis miraculis, appartionibus, aliiſque fictitiis adjunctis ſic exornata ſunt, ut Acta illa nullam*

* l'Auxerois

AUCT. J. S. *nullam prorſus merentur fidem ; nec majorem martyrologus ille , qui ex biſce civitatem Brugdunenſem , diaconi officium , ac duos martyris ſocios imprudenter deſcripſit.*

Joannes & Almachius qui ab aliquibus ſocii dicuntur Antonino , nihil evincunt :

52 *Porro ſocii illi Joannes & Almachius* cum S. Antonino *etiam junguntur in Mſ. Rubeæ-Vallis , & apud Bertrandum ; at illa Acta nihilo meliora ſunt , cum eaſdem contineant fabulas , exceptis ignotis iſtis civitatibus , pauciſque aliis , pro quibus alia habent figmenta æque clara. Gonosus quoque de Vitis Patrum Occidentis pagina 256. Joannem & Almachium* cum S. Antonino *memorat , ſed ex iiſdem Actis , quæ tradit compendio , omiſſis quibuſdam anachroniſmis , & fabulis apertioribus . Quin & Spondanus eadem breviter perſtrinxit ad annum 1295. numer. 12. Quod autem Apamiæ fuerint SS. Joannis & Almachii reliquiæ non inficior . At nec inde inferri poteſt , boſce Sanctos cum S. Antonino paſſos , & multa minus , S. Antoninum in Gallia obiiſſe : neſcimus enim , an reliquiæ illorum duorum allatæ ſint Apamiam ſimul cum reliquiis S. Antonini , an ſeorſum . Neſcimus , an eo delatæ ſint ex alia Galliæ parte , an alimunde . Itaque ex ſervatis olim in civitate Apamienſi reliquiis Joannis & Almachii nihil aptius concludi poteſt , quam boſce recentioribus fabulatoribus occaſionem præbuiſſe commiſcendi Sanctos illos ſuiſſe S. Antonini in martyria ſocios. Quapropter reliquiæ Apamienſes nihilo magis profunt , ut S. Antoninus Galliæ attribui poſſit , quam adducta obſcuri nominis Martyrologia. Quod vero dicitur de Martyrologio Romano ad rem parum attinet , niſi forſan eruditi viri contradicere voluerint Sollerio , qui num. 6. dixerat , Baronium procul dubio inductum fuiſſe a recentioribus , Maurolyco , Felicio & Galeſinio , Ut 11. Septembris ſignarent " Pamiæ in Gallia , S. Antonini martyris ,, alio Apamienſi Syro plane neglecto & prætermiſſo. Hinc certe ab antiquis , imo a nullo prorſus claſſico Martyrologio haurire potuis . At hæc verba potius confirmant , dum conſentiunt non recte annuntiatum* Pamiæ in Gallia , *& dum Syrum Apamienſem agnoſcunt.*

B

reſpondetur ad alias quæſtiones

53 *Apertius iidem ſcriptores Sollerium carpunt pag. 622. quia* Aquitanum *vocaverat* S. Antoninum , *quem Galli Apamienſes ſibi attribuunt . Lubet cenſuram audire* : Quapropter , *inquiunt* , *erraverunt Bollandiani , dum , ſupponentes , quod* S. Antonius martyrium ſubiiſſet Apamiis in Gallia , martyrem faciunt Aquitanum : Toloſanum enim territorium conſtituebat portum Galliæ Narbonenſis. *Poterant haud correctionem omittere laudati hiſtoriographi , cum inutilis eſſet ad* S. Antoninum *Galliæ vindicandum , quod unum ibi agebant . Imo vero omittenda prorſus erat , cum recte locutus ſit Sollerius , qui non ignorabat Toloſam eſſe in Gallia Narbonenſi : nam jam num. 2. locutus de* Antonino in Gallia Narbonenſi ; *ſed non ignorabat idem Sollerius , ipſam primam Narbonenſem , in qua eſt Toloſana ditio , partem olim fuiſſe Aquitaniæ generatim ſumptæ . Quin imo id ipſi ſæpe in Hiſtoria ſua agnoſcunt laudati ſcriptores . Cur igitur non licuit Sollerio S. Antoninum , ſi Apamiis paſſus eſſet , Aquitanum nominare , ſicut ſubinde Occitanum vocavit , & ſæpius* Gallum ? *Certe etiam hoc tempore in rebus eccleſiaſticis , quidquid inter Oceanum , Pirenæos , Rhodanum & Ligerim interjacet , recepto vocabulo Aquitaniæ nominatur.*

C

54 *Non opus eſt multis reſpondere ad obſervationem , quam iidem hiſtoriographi fecerunt ad verba Adhemari Chabannenſis :* S. Leonardus in Lemovicino, & S. Antoninus martyr in Caduricino miraculis cœperunt coruſcare ; *ea quibus inferre nituntur* S. Antoninum *ex ſententia Adhemari paſſum eſſe in Caduricenſi provincia*, Quin, *inquiunt* , cum jungit cum S. Leonardo , qui Sanctus oras ipſius loci, quique certo mortuus eſt *in* ægro Lemovicenſi. *Nihil magis probat hæc obſervatio , quam laudatos ſcriptores nihil prætermiſiſſe , quod conducere crediderunt ad* S. Antoninum *Galliæ vindicandum . Illum ego Gallis non invideo , ſed pro inſtituto noſtro , quid verum videatur inquiro . Ceterum , priuſquam hinc diſcedo , duo ſunt obſervanda . Primum eſt , quod nec Tillemontius nec Sollerius in eam inclinaverint opinionem , ut nullum prorſus* Antoninum *Galliæ adjudicandum ſuſpicati ſint , ſed quod ſolum tractaverint de eo , qui colitur Apamiis , ita ut illos proprie non refutaverint nuperi Occitaniæ Hiſtoriæ editores , ſed potius ſtatum quæſtionis mutaverint , dum probare conati ſunt Sanctum eſſe paſſum in alio Galliæ loco . Alterum eſt , quod tom. 2. pag. 358. aſſerant , allatas a Rogerio II. Fuxenſi comite reliquias Sanctorum Apamienſium in Syria , ac* forſan etiam S. Antonini martyris iſtius urbis , quo factum fuerit , *inquiunt* , ut Sanctus hic confunderetur cum S. Antonino martyre Aquitano , & antiquo patrono abbatiæ Fredelocenſis. *Verum Aquitanum* Antoninum *nullus hactenus ſatis novit diſtinctum ab Apamienſi ; & Acta omnia affirmant ejuſdem* Antonini *caput fuiſſe in monaſterio apud Rutenos , cujus corpus eſſet Apamiis , & aliquæ reliquiæ in Hiſpania . Præterea jam obſervavi , illam translationem Rogerio tribui ſine probatione , & ſine multa veriſimilitudine.*

D

verendum ſcriptorum obſervationes .

E

§. VI. Examinantur ſententiæ aliquorum , qui crediderunt S. Antoninum paſſum eſſe Apamiis in Gallia.

F

PETRUS *Franciſcus Chiffletius in Diſſertatione de uno Dionyſio , ubi edidit Acta* S. Antonini *martyris , exiſtimat* S. Antoninum *ſuiſſe ſocium S. Dionyſii Pariſienſis , quem eumdem credit cum Areopagita . Ex hac opinione , ſi vera eſſet , ſequeretur* S. Antoninum *paſſum eſſe in Gallia ſeculo 2. Opinionem autem ſuam probare nititur Chiffletius ex variis ſcriptoribus , quos in Diſſertatione ſua allegat . Audi ejus verba pag. 145.* Hæ omnes epochæ (*aliorum de ætate* S. Antonini) cum nullo nitantur fundamento, nec ab ejus Vitæ ſcriptore vel leviter attingantur, pronum eſt , illis rejectis , Antoninum martyrem putare S. Dionyſii diſcipulum , quem illo e portu Arelatenſi in Aquitaniam deſtinarit, ut teſtantur Græcus anonymus e Methodio laudatus, Methodius ipſe , Methodii interpres Anaſtaſius, & Hincmarus Remenſis duos Antoninos, ſeniorem & juniorem aperte diſtinguens ; cum Appamiæ ſita ſit in Toloſano Aquitaniæ provincia ; neque ſciatur, quid factum ſit illo Antonino S. Dionyſii diſcipulo , niſi ipſe eſt Appamienſis Antoninus, Evangelii prædicatione, martyrio & miraculis clarus . *Tota ratiocinatio huc redit.*

Chiffletius vult S. Antoninum Apamiæ ſeu ſocium fuiſſe S. Dionyſii ,

Digitized by Google

A *redit. Fuit aliquis* Antoninus *ſocius S. Dionyſii, aut etiam duo ejuſdem nomnis. Miſſus hic, aut horum alter, fuit in Aquitaniam ad prædicandum Evangelium. Verſimile autem non eſt, hunc omni cæteto cultu & prorſus ignotum eſſe. Itaque credibile eſt hunc* Antoninum *eſſe martyrem Apamienſem, in cujus Vita nihil occurrit, quod iſti repugnet conjectura.*

cui duos Antoninos ſcribunt ſocios in epiſtola Hincmaro ſuppoſita, & in fine adita ;

56 *Nolim hic negare fuiſſe ſanctum aliquem* Antoninum *inter ſocios S. Dionyſii Pariſienſis, qui an Areopagita ſit, ſuo loco examinabitur. Certe laudatus Methodius apud Chiffletium pag. 21. de Dionyſio habet, venifſe ad portum Arelatenſem*, ex quo, *inquit*, Marcellum ad Hiſpaniam, Antoninum in Aquitaniam, verbum mittit ſeminaturos & roboraturos. *Verum hunc* Antoninum *Meldenſes ſibi vindicant, & multis cum ſeculis coluerunt, olim quidem Officio ſemiduplici, nunc vero ſimplici commemoratione ad* XXX. *Septembris*, uti videre eſt in *Hiſtoria Meldenſis eccleſiæ Toſſani du Pleſſis tom. 1. pag. 7. & latius nota 5. pag. 621. & 622. Conſentit facile Chiffletius Antoninum Dionyſii ſocium Meldenſibus attribuendum*,

B *ſed pag. 97. ſic loquitur pro opinione ſua*: Hincmarus Remenſis in epiſtola ad Carolum Calvum, duos Antoninos ſancti Dionyſii diſcipulos commemorat; ſeniorem unum in Aquitaniam ab eo deſtinatum; alterum juniorem, qui Romam ad Anacletum Papam ſe contulit cum Sanctino, cujus etiam in epiſcopatu Meldenſi ſucceſſor fuit. Antoninus porro a S. Dionyſio in Aquitaniam miſſus (quantum conjectura conſequi poſſum) ipſe Apamienſium patronus & martyr. *Veram epiſtola illa Hincmari eſſe non videtur. Auctores Benedictini ſcripterres Hiſtoriæ litterariæ Franciæ tom. 5. pag. 577. in Hincmaro, ubi de epiſtola memorata ſic loquuntur*: Verum eruditis hodie perſuaſum eſt, hanc epiſtolam eſſe ſuppoſititiam. *Deinde obſervant epiſtolam finire illis verbis* magis ſplendeſcit in lucem, *ſicuti edita eſt apud M. billenium tom. 1. Analectorum pag. 59. & tom. 3. Annalium pag. 198. reliqua vero, quæ ſequuntur apud Surium ad* IX. *Octobris, ab alio quopiam adjecta eſſe. Itaque cum nec epiſtola ſit Hincmari, nec quidquam de Antoninis habeat, ſecundus ille Antoninus ſolam mittit fabuloſa hiſtoria, quæ dictæ epiſtolæ adjecta eſt, nec ullam meretur fidem.*

C *verum opinionis ejus fundamentum ſatis labens, & ultrorſus eſſe verſimilis.*

57 *Nihil igitur ex epiſtola illa pro duobus Antoninis ſuperſerri poteſt; nihil quoque ex miſſione Antonini in Aquitaniam, etiamſi miſſio illa, quæ incerto nititur fundamento, plane certa eſſet, & indubitata, eum ex Aquitania idem Meldas concedere potuerit. Quapropter fundamento idoneo caret opinio Chiffletiana, nec aliam ex Actis S. Antonini habet ſimilitudinem veri. Viderat hoc ipſe Chiffletius, ideoque argumentum iſtud diluere conatur pagina 146. hiſce verbis*: Nec vero ſcrupulum faciat, quod hujus auctor Hiſtoriæ (qui nullum temporis characterem adhibuit, ex quo vel illius ætas, vel ipſius, de quo ſcribit, Antonini ſeculum agnoſci poſſit) nullam Dionyſii, a quo miſſus fuerit, mentionem facit; immo illum Appamiæ ortum aſſerit. Nihil enim repugnat, quin minus Antonius Appamiæ natus, & ad exquirendos veræ fidei doctores, aut captandam martyrii occaſionem (ut habet ejus Vita) peregre profectus, Dionyſium ejuſve ſocios obvios habuerit, atque ab iis ſacratioribus imbutus myſteriis, & ſacerdotio initiatus Appamiam redierit, ut unde in vitam mortalem eductus fuerat, indidem in cæleſtem patriam naſceretur. *Verum hæc invicem adverſantur: ſi enim Apamiis natus eſt, ſi in portu Arelatenſi ortum habuit Dionyſium, quemodo mox tam perfecte inſtitutus eſt, ut ex portu Arelatenſi mitteretur in Aquitaniam ad Evangelium prædicandum? Deinde, a quo inſtitutus erat fide Chriſtiana, ut jam ante adventum Dionyſii Areopagitæ, ut unus Chriſtianus, amore martyrii patriam deſeruerit? Huic adde, quod ſæpe jam diximus, Apamias eo tempore non exſtitiſſe in Gallia, nec dubitabit, quia prorſus repudianda ſit Chiffletii ſententia.* AUCT. J. S.

Genovefæ vitæ S. Genovefam floruiſſe ſeculo 5. multorum auctorum complectitur fabulas ;

58 *Genovefæ de Vitis Patrum Occidentis lib. 4. pag. 256. & 257. alia* S. Antonino *attribuit geſta, ac ætatem multum diverſam. Vult enim filium fuiſſe* Fredelaſii Apameæ regis, *floruiſſe* circa annum Domini CDXLIX. tempore Mernvei Gallorum regis, *ipſius quoque avunculum fuiſſe Theodoricum Toloſæ regem. Hinc autem ais fuiſſe illum* Viſigothorum *regem*, qui periit in bello, cum regi Hunnorum Attilæ in Campania Galliæ opem ferret contra Meroveum Francorum regem, qui eumdem interfecit. (*Anno* 451. *pugnavit Theodoricus contra Attilam cum Aetio Romanorum duce & Meroveo Francorum rege, non vero Attilæ ſocius fuit, ut perperam dicitur.*) *Demum* Antoninum *adſcribis Ordini Eremitarum S. Auguſtini, aſſerisque martyrem fuiſſe ſub pagano rege Galeatio & Metrepte. Omnia hic æque confuſa & falſa. Ignotus enim Fredelaſius Apamiarum rex, & procul dubio fictitius, cum ipſe non exſtarent Apamiæ, nec ullus Apamiarum rex apud antiquos ſcriptores ſit cognitus. Nihilo notior, opinor, erat eo tempore in Gallia Ordo Eremitarum S. Auguſtini. Fictitius item rex eſt Galeatius, qui Theodorico ſucceſſiſſe dicitur, uti & Metropius, aut Methopius: nam occiſo Theodorico ſucceſſit filius Thoriſmundus, huic vero Theodoricus II. Denique commentitia eſt tota hæc epocha, cum in Actis fabuloſis, ex quibus omnia deprompta ſunt, occurrant Pipinus & S. Audoenus, ita ut neceſſario ad ſeculum* VII. *aut* VIII. *reſpicere debeat, qui Acta illa fabuloſiſſima tueri contendit.*

E

Sammarthani tom. 2. Galliæ Chriſtianæ pag. 157. res geſtas S. Antonini *eadem fere modo narrant, quo relatas dixi a Genovefa, omiſſis tamen aliquot fabulis. Verum adduat hi aliqua de cultu in Italia, quæ hoc loco diſcutienda ſunt:* Multa, *inquiunt*, Inca ſacra viſitavit, varias eremos incoluit, & poſt peregratam multo tempore, & miraculis illuſtratam annem circa ſe ionem, urbem Romam, quo delatus, cæteramque Italiam, ubi adhuc inſignia eſt ejus memoria in oppido Caſtronovi, duodecim circiter millioribus Roma diſtante, ubi uti præcipuus patronus & loci & eccleſiæ magna reſiginne & veneratione colitur *&c.* Et *quibuſdam interjectis ſic proſequuntur:* Eccleſiamque ad quandam ſylvam Caſtronovo proximam, ubi diutius habitavit, miraculis dicti Sancti depictam, vicini ipſi populi magna veneratione frequentant. *Nos ſatis mihi conſtat, quodnam oppidum* Caſtronnvo, *ſeu* Caſtrum novum *deſignare voluerint laudati ſcriptores, cum varia iſtius nomina reperiantur in Etruria. Vix dubito, quin illud longius ſito Roma diſſitum, quam duodecim milliaribus. Verum quidquid ſit de loci ſitu, minime dubito, quin aliud ſit* Antoninus, *qui ibidem eſt patronus. Certe egerant Majores noſtri ad* XXVII. *Aprilis de S. Antonio presbytero & eremita, qui vulgo* Antoni-

F

AUCT J. S. toninus *vocatur, quique Lucæ, Senis aliisque Italiæ locis colitur. Hunc, opinor, patronum habent incolæ Castri novi. An autem istud sit Castrum novum Senense, an Volaterranum, an aliud in Etruria; an forsan locus, qui in variis tabulis* S. Antonio *dicitur, notaturque in limite sorvitorii Senensis, hactenus affirmare nequeo. Demum ex hisce verisimile est, quædam gesta hujus etiam* Antonini *presbyteri ac eremitæ attributa esse* S. Antonino *Apamiensi. Talia videri possunt vita eremitica, presbyterium, ac iter Italicum, quæ* S. Antonino *Apamiensi in Actis parum verisimiliter adscribuntur.*

aliorum sententia, qui Sanctum Asiæ vixisse volunt seculo 8 etiam improbabilis.

60 *Ultima sententia est illorum, qui* S. Antonioum *connectunt cum Pipino rege, & seculo* VIII. *Si illa opinio melioribus fulciretur Actis, facilius conciliari posset cum initio cultus in Gallia & Hispania. Verum Acta illa scatent tot anachronismis & fabulis, quemadmodum jam indicavit, ut epocha ejusmodi sententiæ, quæ tam ruinosa nituntur fundamenta, repudiari debeat. Accedit, quod ne illo quidem tempore con-*
B *ditæ essent Apamiæ Galliæ, quibus attribuuntur natales & mors Sancti. Præterea prorsus inverisimilis redditur illa opinio, si consideremus præsipuos martyrologos visuros fuisse istis temporibus; atque ab iis* S. Antoninum *annuntiari Apamiæ in Syria, ut probavimus. Itaque cum omnes opiniones, quæ* S. Antoninum *adscribunt Apamus Gallicis, prorsus videantur improbabiles, idque nobiscum agnoscant eruditi scriptores Historiæ Occitaniæ; cumque etiam omnia Acta, præcipui Martyrologi, & multorum seculorum traditio asserant, Sanctum Apamiæ natum, ibidemque aut prope eam passum esse; nihil videtur superesse, nisi ut existimemus Apameam in Syria intelligendam, cui facili errore Gallica substituta sit posterioribus seculis, quod eo delatæ essent reliquiæ, cultusque ibidem indum inebuerat.*

Conclusio Commentarii, & monitio de Actis edendis.

6 *Attamen ideo non contendo nullum esse*
C *Gallia, de illis hic non disputo. Si illo etiam, qui in Ruteni colitur, probari possis ab Apamiensi distinctus, de illo rursum alia quæri poterunt. Cetorum quæ disputavimus veri investigandi causa, libenter deferemus aut corrigemus, si quis cerniora de* S. Antonino *invenire potuerit & meliora. Nunc vero, postpositis omnibus Actis prolixioribus, gemina subjungam Acta breviora, altera ex Ms. Reginæ Sueciæ, altera ex Vincentio Bellovacensi, non quidem ut authentica, sed ut minus vitiosa. Sane dubitandum non est, quin prolixiora illa, quæ apud Labbeum & Chiffletium sunt edita, magis sint fabulosa, & omnium deterrima Bertrandianæ & Ms. illis similia. Sic tamen breviora illa Acta edemus, ut in Annotatis simus addituri ex variis Mss. omnia illa, quæ Lectori utilia esse judicamus.*

D

ACTA PRIMA

auctore anonymo

Ex codice Ms. 33. Reginæ Sueciæ.

SAnctus *a* itaque memoradus Antoninus Apamiæ ortundus, eum in vico quodam solus inter gentilium teoabras, fidei suæ lumine, velut cujusdam sideris splendore fulgeret, ut sacrilegam eorum vitaret insaniam, juxta sacrarum Scripturarum præcepta, ad alium vicum, in quo nonnullorum Christianorum conversatin erat, traolmigravit: eodemque loco in sancti operis studio & sedulitate persistens, numquam tamen ab impiorum increpatinne *b* cessavit. Cumque diabolica versus eum rabies io lacerilegia tortoribus inflammata conereiceret, etiam tempus coronæ ejus triumphalis instaret, præsena dixit suum ipse [agonem *c*.]

Sancti patria & seniores eligendi, a

b E

c

merry rium, quod anne præ. dicerat : corporis partes sive objecto, d

a Nam eum dierum Cbristianæ legis solemnitas ageretur, effeique in ea festivitatis devotio religiosis viris, loca convenire sacris consecrata ministeriis, se proinde paulo longius iturum nonnullis ipse dixisset, simulque denunciavit ore propbetico *d*, le inde minime reverti, impiorum vero manibus comprebeodendum & furore feriendum esse. Itaque sicut divino spiritu pronunciaverat informatus, a geotilibus, qui ejus saoctos speculabantur egressus, ita in itineris sui profectione prostratus est, ut pro confessione Dei ae Domini nostri Jesu Christi, dum ei illatam uoius mortis pœnam gentilis insania existimat non posse sufficere, in plurimas partes frustrs *e* divisus, in aquæductum *f*, qui ad urbem Apamiæ defluebat, lacrilegis impiorum manibus jactaretur.

e

f

In eo mirab liter servantur, ossa & sanguis e F

3 Verum mox perennem glorioſissimi Martyris sui palmam præsens Divioitas approbavit. Nam saera venerandi corporis membra, quæ fuerant aote dilperſa, velut in unsm eamdemque compagem se sponte propria contulerunt: glurioſissimus quoque illius sanguis, pro Domini nostri amore profusus, ita aquæ illius rapidn furore conjunctus est, quasi in terram atidam onius loci fuisset statione collectus: nil exinde mobilis elementi vindicans sibi unda dispersit; sed velut quodam fideliſſimo famulatu membris suis integrum illibatumque conjunxit: itaque quod sacrilega manus suribunda dispersserat, velut agnoscens famulum Christi, fidelior aqua servavit: nam coagulati eires corpus crunris non exiguus quidam cumulus est repertus. Postea fluentum quoque ipsius aquæ ductii, acsi injutiam sancto corpori inferre metuerer, se a curtu sollin lapsuque tuspeodit, & secum saeris membris locum, tamquam in morem diviſi pro Iiraelitico tranſitu maris, aut conversi retrorsum Jordanis, exbibuit.

corpus inventum & translatum ad locum sepulturæ c

4 Deioceps eum ad levandum sacratiſſimum corpus diverſorum populorum agmina numerosa veniſſent, numquam se *a* pluribus passus est transportari; sed duabus tantum mulierculis, quæ fuerant fidei ardore succensæ, ut illic, ubi

A ubi tumulari voluerat, transferretur, exinde ſe furtim paſſua eſt vehi; nimirum ut & hic virtus Martyris monſtraretur: ſiquidem quod multis arduum fuerat & impoſſibile, duabus tantum fragiliſſimi ſexus perſonis leviſſimum redderetur *g*.

g

ſepultura, miracula & tempus martyrii.

§ Quodcum ad quemdam præbyterum, quo beatiſſimus martyr voluerſa manifeſte deferri, omni per illas fide fortiſſimas mulierea fuiſſet facilitate delatum; priuſquam ſolemnibus tumularetur exequiis, magna virtutum ſuarum documenta præmiſit: nam fugatis dæmonibus & purgatis liberatiſque corporibus, multos priſtinæ reddidit ſanitati. Paſſus eſt autem beatiſſimus martyr Antoninus tempore Antonini imperatoris, cognomento Pii *b*, haud longe extra muros ſupra dictæ urbis ſuper fluminis ripam, quod Areis *i* vocatur, ſepultus vero a religioſiſſimis Chriſtianis honorifice in loco, ubi a duabus jam dictis mulieribus fuerat delatus, quarto Nonas Septembris *k*.

b

i

k

ANNOTATA.

B a *Acta hunc præfixum habent titulum*: Paſſio ſancti Antonini martyris. *Brevia ſunt, & in quibuſdam ab omnibus aliis diſſonant, atque hac de cauſa edunt. Verum, etſiamſi pauciores in hiſce Actis ſint fabulæ, non carent ſuis etiam defectibus.*

b *Hæc omnia conciliari utcumque poſſunt cum elogiis Græcorum, niſi quod ibi omnia adjuncta diſtinctius explicentur.*

c *Vox* sgonem, *quam uncis incluſi, in Mſ. non eſt; ſed locus pro hac aut ſimili voce vacuus.*

d *Hæc martyrii prædictio habetur in omnibus Actis Latinis, non in Græcorum elogiis.*

e *Forte legendum* fruſtatim.

f *Aquæductus hic ſumitur pro fluvio.*

g *Hæc corporis per duas mulieres translatio in ſolo hoc Mſ. reperitur. In aliis quidem narratur, quo modo corpus & ſanguis fuerit conſervatus in fluvio, ut de inventione & ſepultura corporis non niſi breviſſime agitur. Hæc itaque corporis translatio ad locum ſepulturæ nihilo verior apparet, quam ſint alia mirabilia Actis inſerta.*

C h *Imperavit Antoninus Pius ante & poſt medium ſeculi* 2., *ideoque ex hiſce mors Sancti figenda eſſet circa medium ejuſdem ſeculi. Porro hæc martyrii epocha non in ſolis hiſce Actis legitur, ſed etiam in alio quodam Mſ. bibliothecæ Mellicenſis, in quo ſic habetur*: Explicit Paſſio S. Antonini martyris, quem peregrini (*Hiſpani videlicet*) Antolinum vocant, qui paſſus eſt Apamiæ civitate, ſub Antonino in prædicto recognomento Pii, IV. Nonas Septembris. *Nolim tamen contendere hanc epocham ſatis eſſe certam, cum duo memorata Mſ. ad hoc non ſatis habeant auctoritatis. In duobus apographis Hieronymianis Sancti martyrium collocatur ſub Conſtantio, idque non diſplices Tillemontio. Verum annuntiationes illæ, cum longiores ſint, quam paſſim occurrant in Hieronymianis, videntur interpolatæ. Prior apud Florentinianos ad* III. *Septembris ſic habet*: Et in regione Apamiæ, vico Aprocavito, ſub Conſtantio imperatore, provincia Syriæ, ſanctorum Antonini pueri annorum XX., & Areſti epiſcopi, cujus geſta habentur. *Altera annuntiatio in Codice Regiæ Sueciæ talis eſt*: In provincia Syriæ, ſub Conſtantio imperatore, paſſio S. Antonii, adoleſcentia XX. annorum, & Areſti epiſcopi, cujus geſta habentur. *Horum etiam codicum auctoritas non ſufficit, ad ætatem Sancti certe figendam ſub Conſtantio. Acta alia, exceptis illis, quæ peſſime Pipinum regem cum Sancto connectunt, nullum deſignant tempus. Itaque vel mors Sancti figenda eſt ſub Antonino Pio, vel ſub Conſtantio, vel nullum tempus determinandum, niſi vagum illud, quo adhuc vigebat idololatria, quæ necdum exſtincta erat ſub Conſtantio.*

AUCT. ANONYMO.

i Areis *fluvius antiquis eſt incognitus, ut opinor; nec exprimitur nomen fluvii apud Bellovacenſem, Equilinum aut S. Antoninum, quorum nullus videtur illud omiſſurus fuiſſe, ſi inveniſſet in Actis. Valeſius in Notitia Galliarum pag. 26. illud nomen accepit ex Actis* S. Antonini, *& de fluvio ipſo hæc ſcribit*: Areia, qui & in veteribus tabulis Aregia, ut Novientum & Novigentum, Albis & Albiga, fluvius eſt vulgo dictus Ariege, quibuſdam corrupte l'Auriege; a Maſſono priſci ejus fluvii nominis ignaro Aurigers novo ac ridiculo nomine nuncupatus, qui Apamiam alluit & Garumna recipitur, ut & Tarnis, quem ſuget Avario. *At vehementer dubito, an* Areia *nomen ſit tam vetuſtum, quam vult Valeſius. Certe nullum adduxit monumentum, niſi Paſſionem* S. Antonini, *quam* multo vetuſtiorem *vult ſcriptoribus ſeculi* XIII.; *at ego ſeculo* XIII. *vetuſtiorem non auſim dicere. Sane difficulter intelligero poſſum, quo modo ſcriptor ſeculo* XIII. *vetuſtior Apamias* S. Antonino *ſynchronas facere potuerit, cum hæ natæ ſint circa initium ſeculi* XII. *Certum nomen fluvio, quod ante non erat expreſſum, dederunt ſcriptores Actorum, ubi cæpit invaleſcere opinio de martyrio Sancti apud Apamias.*

E

k *Dubium eſſet, an hæc intelligenda ſint de die emortuali, an de die ſepulturæ, niſi alii clare eumdem diem Sancti martyrio aſſignarent. At vel ſic incertum eſt, an Sanctus eo die reverſa ſit mortuus.*

ACTA ALIA

F

Ex Speculo Hiſtoriali Vincentii Bellovacenſis lib. 13. cap. 35.

Sanctus Apamiæ natus, & dein ſacerdotio honoratus,

SAnctus Antoninus Apameæ *a* oppido oriundus, nobilis genere, ab infantia coepit ſanctis pollere virtutibus, & ſæcria litteria edoctus, ſalutaris præcepta legebat & implere ſtudebat. Cumque deſiderio martyrii æſtuaret, ab oppido Apameæ egreſſus Chriſtianos perquirens, quam plurimos invenit, inter quos diu commanens ad ſacerdotalem *b* dignitatem promotus eſt. Cumque prædicando iter ageret, labore itineris ſui fortiter æſtuans, omnipotentem deprecatus eſt, ut ſibi ſubveniret. Oratione vero completa terram ſolum virga fiducialiter percuſſit, & inde fons *c* erupit, qui Viro ſancto ductus a Domino, magnam etiam infirmitatibus præbet ſalutem.

a

b

c

a Reverſus itaque Vir ſanctus Apamesm, illic in religionis ſtudio perſiſtens prædicabat, & gentilium perfidiam increpare non deſiſtebat. Cumque adverſus eum diabolica rabies in ſacrilegorum pectoribus inflammata conſidem gentilibus prædicat, martyrioque prædicta confirmat

creſcerat,

A creſceret, divino ſpiritu repletus prædixit ipſe paucis (qui tunc aderant) chriſtianis finem, quod divinitus agnoverat, jam imminere martyrium. Itaque cum Chriſtiani loca ſacra (ubi Sanctorum corpora quieſcebant) orando viſitarent, ipſe cum eis pergens, aliquantiſper longius iterum ſe cauſa orationis illis innotuit, at inde ſe minime reverſurum, ſed impiorum gladio feriendum prædixit. Sentiens igitur inſidiantes ſibi appropinquare gentiles, ultro ſe eis objiciens, ab eis tentus eſt; deductuſque cædendo uſque ad ripam fluminis *d*, ad radices Apameæ decurrentis, in confeſſione Domini permanens capite truncatus eſt.

corpus flumini injectum mire modo ſervatur cum ſanguine

3 Impiiſſimi denique ſatellites, ne a Chriſtianis inventus honoraretur ut martyr, totum corpus crudeliter diſcerptum ſimul cum abciſſo capite demerſerunt in flumine. Viri autem religioſi quæſitum devote corpus Martyris reperierunt ſine capite, & ſepelierunt honorifice. Miro autem modo fanguis ille pro Chriſto effuſus, & in aquam projectus, inter aquarum colliſiones eſt coagulatus, atque conſtrictus, B nihilque ex eo aquarum impulſus diſperſit, ſed velut quodam fideliſſimo famulatu ad membra corporis, unde manarat, integrum & imminutum conjunxit. Sed & ipſius aqua fluminis Creatori ſuo obediens, & Famulum Chriſti egnoſcens, ita le a curſu ſolito, locoque defluenti ſubtraxit, ut injuriam inferre le ſancto corpori metuere demonſtraret, & ad requirenda brati Martyris membra fidelibus populis viam congruam præpararet.

traditio popularis de tranſlatione capitis.

4 Multorum quoque opinione relatum *e* eſt, quod cum caput Martyris amputatum, in flumine jactaretur, ſtatim angelica ſuſceptione parvo eſt mauſoleo collocatum naviculaque impoſitum, aſſiſtente ſemper angelica cuſtodia, *e* (ut fertur) ſimilitudine duarum aquilarum nivearum deducebatur navicula, donec pervenit ad locum ſibi deſtinatum, ſcilicet, ad cujuſdam Feſti *f* principis habitaculum, quod *f* idem Martyr (ut fertur) eamdem regionem prædicando peragrans ab eodem principe locum petierat ad habitandum. Cum ergo illuc ad litus perveniſſet, Feſtus princeps admirans, & quid eſſet per ſpiritum intelligens, caput C ſanctum devote ſuſcepit, & habitationem ſuam a loco illo removens, demumque in eccleſiam dedicans, caput in ea cum honore, & gratiſſimum actione poſuit. Hujus paſſio recolitur IV. Nonas Septembris.

D

ANNOTATA.

a *Intelligendum hic eſſe Apameam Syriæ ex mente ſcripſerat, probavi in Comm. num. 38.*

b *In elegiis Græcorum de ſacerdotio S. Antonini nihil legitur, nec presbyter vocatur apud antiquos martyrologos, uti nec in Actis præcedentibus; ita ut titulus ille parum ſit probabilis, etiamſi in pleriſque Actis prolixioribus legatur. Obſervavi in Commentario num. 58., forſan ab alia Antonino ad Apamienſem fuiſſe translatam hanc dignitatem.*

c *De hoc fonte nihil apud Græcos, nihil in Actis modo datis. In prolixioribus vero omnibus eadem faſius de hoc fonte leguntur, quæ hic breviat. At quanto magis conficius videtur, tanta confidentius omnes affirmant beneficia iſtius fontis, nec ullus tamen locum aſſignat, ubi fuerit.*

d *Omnes flumen præterlabitur Apameam Syriæ. Apamienſes Galli flumen vocarunt* Areiam *vel* Aregiam: *at id nomen additum videtur poſt Bellovacenſem. Græci nihil habent de corpore in flumen tajecto; at ideo illud certe falſum credere non debemus, cum in brevi ſua elogia multa verſimiliter prætermiſerint, & ut ſepulturam quidem narraverint.* E

e *Vides hic inſinuari traditionem populavem, quæ mox magis inſinuatur vocibus*, ut fertur.

f *Quis ſit princeps iſte* Feſtus, *verumne an fictum ſit nomen, nullus facile determinaverit. Si laberet audire Acta prolixiora, quæ iter capitis deſcribunt per Aregiam, Garumnam, Tarnim, & Avarionem flumina uſque ad monaſterium* S. Antonini *in Rutenis, ubi nunc ejuſdem nemais eſt oppidum, dicendum eſſet Feſtum habitaſſe circa confinia provinciarum Rutenenſis, Cadurcenſis & Albigenſis; atque extruxiſſe primam Sancti eccleſiam in Rutenenſi provincia. Verum ignoravit Bellovacenſis iter illud, quod alias haud dubie commemoraſſet, nec ullo modo veriſimile eſt caput eo delatum ſtatim poſt mortem Sancti, dum adhuc vigebat idololatria in Gallis. Suſpicor igitur vel nomen illud Feſti fictitium eſſe, vel eum habitaſſe in Syria. Si vera probari poſſet* F *viram quamdam nobilem, Feſtum nomine, fundatorem eſſe monaſterii* S. Antonini *in Rutenis, exiſtimarem caput* S. Antonini *ad eum faiſſe translatum, ſed aliquot ſeculis poſt obitum Sancti. Ceterum hic repete, quod ante dixi, nullum verbum in tota hac relatione reperiri, ex quo poſſit inferri, Sanctum in Gallia paſſum eſſe.*

DE SS. SEX MILLE SEXCENTIS VIGINTI OCTO MARTYRIBUS NICOMEDIENSIBUS. ITEM DE SS. AITHALA, JUNIO, PHILIPPO, THEODOTO MM.

J. P.

Ex variis Faſtis Græcis.

SUB MAXIMIANO. *Jacent hic dicti Martyres ad ſepulcra ſanctorum*

NUmeroſiſſimum hunc Martyrum manipulum *annuntiant documenta Græca Mſs., quorum collectionem aſſervamus. Supplementum enim ad Menæa Græcorum excuſa ex Synaxario membranaceo antiquo Ms. patris Sirmondi, ſive collegii Claromontani, quod deinde Ludovici Magni nomen accepit, Societatis Jeſu Pariſiis, ſic illius refert hac die*: Τῇ αὐτῇ ἡμ. ἐτελειώθησαν ἐν μέσῳ τῶ ἑξακις χιλιαι ἑξακοσιοι εἰκοσι ὀκτω ἁγιοι Μαρτυρες μαρτυρησαντες ἐπι Μαξιμιανοῦ τοῦ βασιλεως. *Quæ ita ſonant Latine*: Eadem die occurrit memoria ſexies mille ſexcentorum viginti octo Mar-

A Martyrum, qui ſub Maximiano imperatore martyrium ſubierunt, *quod ibidem ſubdunt in hunc modum*:

In Synaxario Sirmondiano, & obſervationibus

2 Οὗτοι γὰρ, μετὰ τὸ πλυθῆναι τὸν ἁγίου δὶς μυρίους, οὐρίζουσι κρυπτόμενοι ἐν ἔρεσι τραχυτάτοις. Χρονιαυτὸς ὃ ἑνιαυτὸν ἀναλῴσκοντος ἐνιαυτὸν τὸ τυράννου, καὶ πάντα ἀγωνίσαι παρ' αὐτὸν τὸ τὸ τιμωρίαν ἐκδέξασθαι, ἢ πολλὰ πολλάκις, ἐν ᾧ προσκαίρου τινὸς ζωῆς πρὸς ἢ αἰώνιος μεταβιβάσθουσι. *Illa vero ſic ſubdo Latine*: Hi quippe, poſtquam bis decem mille Sancti interempti eſſent, inventi ſunt in montibus aſperrimis abſconditi. Dum autem coram tyranno ſe Chriſtianos, & quinque apud ſe præfectos eſſe faterentur, ad ſupplicium traditi, & multa paſſi, ex temporali hac vita ad æternam translati ſunt. *Si quæras, quinam fuerint iſti* bis decem mille Sancti, *de quibus facta mentio, credo eoſdem eſſe, qui in Menologio Sirletiano ad* XXVIII. *Decembris ita ſignantur*: Certamen ſanctorum viginti millium Martyrum ſub Maximiano imperatore apud Nicomediam combuſtorum. *Hinc Martyres ſeu mille ſexcenti viginti octo hodiernos colligo ſpectare ad eamdem urbem vel tractum Nicomedienſem.*

B

Diſſis explanatur.

3 *Idem ſuadetur ex Menæis magnis Græcorum impreſſis, ubi dicto die* XXVIII. *Decembris pugiles illi viginti mille habentur in hunc modum*: Sanctorum myriades duæ (*Græce* δισμυρίων) in Nicomedia combuſtorum. *Narrato autem martyrii ita incipit*: Imperatore Maximiano cum victoria reverſo ex bello contra Æthiopes *&c. Alterum, quod obſervare volim, verſatur circa* 3628. Mart. Nicomed., *qui* III. *Septembris ſunt in apographo noſtro ex Menæis Græcis PP. Prædicatorum Florentiæ. Extat idem Martyrum numerus die* IV. *Septembris in Menæis magnis excuſis, ubi dicuntur* inventi in montibus & ſpeluncis Nicomediæ latentes; quos Maximianus innumeris ſuppliciis ſubjectos, morti tradidit. *Si hos Martyres* 3628. *conferas cum hodiernis* 6628., *duo ſunt quæ conveniunt, videlicet, quod ſub Maximiano imperatore mortui; quod* inventi in montibus & ſpeluncis latentes. *Adde, quod numeri ſint iidem, excepta prima. Hinc ſuſpicari merito quis poſſit, eoſdem utrobique Pugiles occurrere, & in primum numerum arithmeticum irrepere potuiſſe errorem, etiamſi primus iſte numerus in Menæis magnis exprimatur diſerte τεσσαρακιλιάδων, id eſt*, trium millium, *non autem littera numerali, qua eumdem numerum ſignificet. Videtur quidem alicubi error; ſed ubi ſit, ignoro. Martyrium* 6628. *Pugilum, quod ſupra dicebatur accidiſſe poſtquam* bis decem mille Sancti interempti eſſent; imperatore *videlicet, ſicut indicabant Menæa magna excuſa*, Maximiano cum victoria reverſo ex bello contra Æthiopes; *martyrium, inquam*, 6628. *Pugilum potuit accidiſſe anno* 297., *quo Maximianus Herculius de Mauris triumphaſſe legitur apud Tillemontium tom.* 4. *Imperatorum in Diocletiano articulo* 15.

E

Quatuor hi Martyres ignorati nobis ſunt.

4 *In laudato Synaxario Sirmondiano poſt Martyres* 6628. *ſubnectuntur iſti quatuor*: Τούτοις συναθλήσασι καὶ μετὰ Μαρτύρων Ἀθλᾶ, καὶ Ἰουνίου, Φιλίππου, καὶ Θεοδότου. *Id eſt*, Cum hiſce colitur etiam memoria martyrum Athalæ, ſc Junii, Philippi, & Theodoti; *quos & alibi lego in noſtra collectione Græcorum Mſs.*; *ſed non eadem omnium ibi eſt nominum efformatio: nam pro* Junii *ſcribitur* Juliæ, *pro* Theodoti *autem* Theodotæ. *Plura de his Martyribus non novi hactenus*. Aithalam *cum* Ammonite *damnat hoc die; an vero* Aithalas *ſuperior, qui cum tribus aliis notatur, ſit ab iſto ſynonymo diverſus, affirmare tanquam certum nequeo.*

DE S. MAXIMA MARTYRE
ROMÆ.

C Cultus, martyrium, variæ obſervationes. J. P. F

Sub Diocletiano. *Habetur in Martyrologio Romano; Actis ex Petro de Natalibus.*

Martyrologium Romanum Sanctam hanc ita annuntiat hoc die: Romæ ſanctæ Maximæ martyris, quæ una cum ſancto Anſano Chriſtum confeſſa, in perſecutione Diocletiani, dum fuſtibus cæditur, reddidit ſpiritum. *Pauca, quæ de hac Sancta habemus, immixta ſunt Actis S. Anſani martyris, qui eſt in dicto Martyrologio ad diem* 1. *Decembris, pro quo illa ſervamus. Petrus de Natalibus in Catalogo Sanctorum lib.* 1. *cap.* 13. *de eo agit, unde tranſcribo iſta*: Anſanus martyr, civis Romanus, filius nobilis tranquillini duodecim annorum, occulte, inſcio patre, a Protaſio presbytero in Chriſti fide ductus & baptizatus eſt, atque a Maxima virgine de territorio Tonagrisano de ſacro fonte levatus: qui a patre imperatoribus Diocletiano & Maximiano delatus decimo tertio anno imperii eorum cum ipſa Maxima virgine, ab eiſdem tentus & carceri traditus eſt diebus multis. Quam quidem ſacram Virginem præfati imperatores tamdiu fuſtibus cædi fecerunt, donec ſpiritum exhalaret. *Hæc ibi de S. Maxima; paucula vero quæ ſequuntur, ad S. Anſanum ſpectant. Ex hujus Paſſione breve de illa compendium contraxit Ferrarius in Catalogo Sanctorum Italiæ hac die, in quo narratur lumen cæco ab ipſis reſtitutum. Rem refero ex ipſa S. Anſani Paſſione, quæ apud nos eſt, etiamſi non videatur eſſe magni momenti:* Mane autem facto ſurrexerunt ut irent ad imperatores, qui invenerunt in via hominem cæcum, cui per Dei miſericordiam viſum reſtituerunt.

An virgo & martyr tempore

2 *Ea tibi nunc, lector, nonnullas obſervationes. Primo, Petrus de Natalibus loco citato de hac Sancta ſcribit tamquam de* virgine & martyre. *Utrumque etiam illi titulum dat Arturus in Gynæceo: ſed Martyrologium Romanum* martyrem *tantum; Ferrarius* mulierem Romanam *nuncupans, idque conformiter ad Acta S. Anſani, in quibus hæc lego*: Erat ibi mulier Maxima, Chriſtiana valde *&c. Secundo, Baronius S. Anſanum martyrio coronatum ſcribit ſub perſecutione*

AUCT. J. P. *cutione Diocletiani & Maximiani anno 303., ſicut apud eum licet videre ibidem num. 121. Eundem annum in notationibus ad S. Anſanum die 1. Decembris ſic probat*: Paſſus eſt (us Acta *Senenſia eccleſiæ, quæ evaverat, ac Mſs. accepiſſe ſe dixerat*, profitentur) Diocletiano octavum, & Maximiano ſeptimum conſulibus: eſt is annus ſecundum Faſtos Onuphrii, trecenteſimus tertius a Chriſto Domino: *quo famoſa perſecutio decima fuit inchoata.*

perſecutio &c. 3 *Hæc etiam videtur indicari in apographis noſtris martyrii S. Anſani in quibus vocatur* ſæva perſecutio: *ſed notationem temporis* anno decimo tertio imperii *dictorum imperatorum nec diſtincte ponunt, nos conveniemus anno 303. mox deſignato: nam cum annus 286. fuerit Diocletiani imperatoris tertius, Maximiam autem imperatoris primus; ſequitur, ut hujus annus undecimus incidat in 296., qui illius erat decimus tertius. In apographo noſtro ex Mt. Romano etiam* D *ponitur hæc clauſula*: Currebant autem anni Domini .. CCXCVI. *Caſtellanus vero ponit S.* Maximam *anno circiter 304.: quam ego ſupra num. 2. ſignavi ſub Diocletiano, Martyrologium Romanum ſecutus, cum de anno mihi non conſtet. Tertio, quid ſibi velit nomen* Tonagritano *apud Petrum de Natalibus, non equidem intelligo, poſtquam ſatis opeceſe, ſed fruſtra, illud quæſivi. In citatis apographis noſtris ſcribitur* Onaeritsno, Olimphitano & Olimphinato: *ſed ſuſpicor ubique irrepſiſſe mendum. Queto, annuntiavi Sanctam noſtram Romæ, & ſine titulo virginis, cum Martyrologio Romano. Quinto*, corpus *ejus* a Chriſtianis ſublatum, ſepultum eſt IV. Non. Septembris, *ſecundum Ferrarium antea deſignatum. Quæ tametſi in prædictis Mſs. noſtris non memini me legere, hoc tamen die* Maximam *damus cum eodem Martyrologio.*

DE S. TIMOTHEO MARTYRE

ANTIOCHIÆ.

B J. P. E

DIE 11. SEPTEMBRIS. *S. Anſtus hic, non ecbus geſtis, ſed cultu nobis notus, variis Martyrologiis inſcribitur. Antiquum enim, quod vulgavit Florentinius, ſic eum refert*: In Antiochia natalis ſancti Timothei. *Eodem in notis Martyrologium Corbejenſe*: In Antiochia natalis ſancti Timothei ſmartyris. *Brevius ibidem Martyrologium S. Willibrordi*: In Antiochia Timothei. *Corbejenſi conſonat Martyrologium, quod edidit Acherius tomo 4. Spicilegii.*

DE SS. AITHALA ET AMMUNTE MM.

ADRIANOPOLI IN THRACIA.

J. P.

DIE 11. SEPTEMBRIS. C *Mnaa magna Græcorum excuſa duos hoſce ſanctos Pugiles memorant, & ſequenti elogio condecorant*: Sancti iſti Martyres, præfecturam Thraciæ, quæ erat in Adrianopoli, Rabdo adminiſtrante, tamquam Chriſtiani ſunt accuſati. De ſtatu autem & officio interrogati, Chriſtianos ſe eſſe confeſſi ſunt. Dum vero adduci non poſſent, ut idolis ſacrificarent, tyrannus porro ad reſponſa hæreret anceps, nervis fidei ipſorum firmitatem labefactare tentabat. Tantis igitur tormentis F excarnificati ſunt, ut in eiſdem ſpiritum Deo traderent. *Nec plura de his Sanctis habeo dicere.*

DE SS. DIOMEDE, JULIANO, PHILIPPO, EUTYCHIANO, HESYCHIO, LEONIDE, PHILADELPHO, MENALIPPO, PANTAGAPA, ET EUTYCHIO MM.

J. P. Ex Martyrologio Romano & Faſtis Græcis.

In Romano ſuo autem, *Romano Martyrologio inſcribuntur hac die ſancti iſti Pugiles pratee* Eutychium, *addito vario genere mortis, quo curſum conſummarunt pro Chriſti fide*: *adjungit enim*, quorum alii igne, alii aqua, enſe alii & cruce martyrium compleverunt. *Menologium Græcorum, quod Latine reddidit cardinalis Sirletus, ita eos annuntiat*: Eodem die (2. *Septembris*) natalis beati Hetychii, qui ex Chriſti confeſſione necatus eſt. Item ſancti Leonidis igne incenſi, ſancti Eutychii crucifixi, ſancti Philadelphi, qui laxo alligato collo, relicto carnis onere levis aſcendit in cœlum. Item ſancti Menalippi igne conſummati, & ſanctæ Parthagapæ

(*ſicut*

A (*ſicut ibi vocatur*) quæ in mare dejecta, martyrii coronam aſſecuta, ex hujus mundi fluctibus erecta *, in cœlum translata eſt. *Pro novem Martyribus, qui ſunt in Romano, hic tantum notantur ſex, & pro* Eutychiano *ponitur* Eutychius: *in Menais vero magnis Græcorum ſignatur utrumque hoc nomen: unde fit ut annuntientur Martyres decem: ubi & pro nomine* Pantagapæ *ſcribitur* Parthagapæ. *Malim legere cum Martyrologio Romano* Pantsgapæ.

* ſ. erecta

In Menais vero decem Pugiles,

a *In eiſdem Menais ſuum cuique Martyri mortis genus appositum cum duobus verſiculis. Græca reddo in hunc ſenſum Latine:* S. Diomedes ferro conciſus obiit.

Σίδηρος αἰς σίδηρον ὁ Διομήδης
Πρὸς αὐχ αναδιαμὶς ἀνδρεικῶς, ἐκαρτέρει.
Enſe Diomedes fortius pectus gerens,
Ad ſectiones enſis invictus ſtetit.

S. Julianus capite fuſte confracto interiit.

Ἰλιανὸς συντριβεὶς κάρα ξύλῳ
Τὸν πρὸς Θεὸν τὸν ἀέρα εἰς τέλος μένει.
Dum Juliano fuſte confractum caput,
Apud Deum mente integra ad finem manet.

S. Philippus gladio conſummatur.

B Γυμνὸν ταχεῖ φίλιππον ἡ σπαθὶ ἔχον
Πρὸς ἣ φιλίστα ἵππον ἦλθ Δεσπότην.
Celer Philippo quando equus ſectio fuit,
Ad nos amantem celeriter Dominum abiit.

Alluditur ad nomen appellativum ἵππος, *id eſt*, equus, *& ad proprium* φίλιππος, *quod partim derivatum a verbo* Φιλέω *ſignificat* amantem equorum.

ubi enim

3 S. Eutychianus in craticula exuſtus eſt.

Εὐτυχιανὸν πυρολαβὶς ἐκάμψ.
Εἰς ἄντυχὶ μοσθὸν κλέος μαρτύρων.
Craticulæ, Eutychiane, dum impoſitus flagras,
Hereditatem Martyrum fauſte obtines.

Εὐτυχὲς *adjectivum*, *& Εὐτυχιανὸς proprium indicant aliquid beati vel fauſti.*

S. Heſychius ſtrangulatus occubuit.

Ποθῶν ὁ ὅσιος Ἡσύχιος Δεσπότην, AUCT. J. P.
Καὶ ὁ δὶ αὐτὸ ἡσύχιος φέρω βρόχον.
Deſiderans vere unicum Heſychius Deum,
Laqueum quiete propter ipſum ſuſtinet.

Adverbium ἡσύχως *& proprium* Ἡσύχιος *denotant tranquillitatem vel quietem.*

4 S. Leonide igne ablumptus obit. *Leonidem ſingulis*

Τᾷ πρὸς Θεὸν σε φλὸξ πόθε, Λεωνίδε,
Ἐκεῖθε ῥῆξαι ἡ φλογὶς φέρων βίον.
Divini amoris flamma, Leonides, tibi
Perferre ſuaſit facile flammarum rogum.

S. Eutychius in crucem actus vivere deſinit.

Βάσιν κατ' ἴχνος Εὐτύχιος Κυρίε,
Δίπλω ἐκείνῳ καρτερῶ σωρὸ πάσσε.
Domini ſequens veſtigia Eutychius ſui,
Velut ille moriens ſuſtinet mortem crucis.

S. Philadelphus lapide ad collum gravatus ſuffocatur.

Σαρκὸς βάρος πᾶν ἐκλιπὼν λίθῳ βάρη
Ἀνῆλθε κῦρος φιλάδελφος εἰς πόλον.
Quidquid gravat carnem exuens, lapide gravi,
Philadelphe, onuſtus vadis ad cœlum levis.

Alluſio eſt ad βάρος, gravitas, *& ad* κῦρος, levis. E *verſiculis*

5 S. Melanippus igne vitam finivit.

Εἶπόν τε Μελανίππου ἀχὼ μέλαν,
Καθαρσιν ἔρρ ἀὶ σῷ πῦρ βιβλωμένα.
Melanippus aliquid ſi nigræ maculæ habuit,
Hoc expiavit ignis, in quem miſſus eſt.

Reſpicit poeta ad μέλαν, niger, *a quo partim conſtat proprium* Μελάνιππος. *Romanum Martyrologium eum Stileto vocat* Menalippum.

S. Parthagape in mari moritur.

Θυίοντας θαλάσσης ἴδιον, ὁ Παρθενάπη,
Καὶ ἅμφω θαλάσσαν δέξασθε ἄνω.
Parthagape in imo moreris expoſita mari,
Et gratiarum recipis in cælo mare.

Verſus hoſce oſti multos cum præditis alluſionibus huc tranſtuli, non quia neceſſarios, ſed quia paſſim ſolent intexi Operi noſtro. Super nonnullis autem nihil judicavi obſervandum.

DE SS. EUPLO, JOSEPHO, FELICE, SECUNDULO, JULIO MM.

C F

IN SICILIA.

J. P.

Ex apographis Hieronimyanis.

Varia de his, quæ dicuntur Sanctis

Martyres hoſce ſuggerunt nobis Faſti ſacri. Martyrologium, quod tamquam vetuſtiſſimum, *& S.* Hieronymi presbyteri nomine inſignitum *dicitur apud Acherium tomo* 4. *Spicilegii, exprimit eorum nomina, ut ſupra; non autem Florentinius, qui illos ſic memorat:* In Sicilia natalis ſanctorum Eupli, Joſeph, Felicis, Secundi, *ſine* Julio: *ſed ibidem in notis additur ex Martyrologio Corbejenſi:* In Sicilia natalis ſanctorum Eupli, Jolephi, Felicis, Secunduli, Julii. *In eiſdem notis ſignantur bi duo ex Martyrologio S. Willibrordi:* Sicilia Eupli, Joſeph: *quibus ſubditur proxime* In Apulia Felicis, Secundi *nnnuntiatio. Juvat hic annexere ſequentes apud Florentinium obſervationes:* Pro Secundo Secundulum legit M. Corbejenſe, & Julium ſupra codices noſtros exhibet. M. vetuſtiſſimum, ſæpe in locis diſtinguendis accuratius, Siciliæ non niſi Euplum & Joſephum tribuit; Apuliæ vero Felicem & Secundum.

a De Euplio & Serapione confeſſ. Catanæ in Sicilia agit Ferrarius, *qui conſuli poteſt ad* XI. *Septembris*. Sed non idem Euplus videtur ex ſocio Serapione, non Joſepho, & confeſſoris titulo. Alium Euplum diaconum retulimus ad diem XII. Auguſti. *Hujus Acta illuſtrata ſunt ad dictum diem apud nos tomo* 2. *ejuſdem menſis a pag.* 710. *Diſcrepat a ſuperioribus nnnuntiationibus Martyrologium Richenovienſe a nobis editum, quod ſic habet*: Et in Sicilia, Eopolo, Joiephi. In Appulia; Felicis. *Rhenovienſe a nobis etiam vulgatum ab iſto differt, dicens:* *obſervationes*

AUCT. J. P. *dicens:* Et in Sicilia, Eopoli: *cui non addit duos alios modo memoratos. Apud Grevenum vero* Joseph *sine loco & sactis ponitur. Ex eo autem quod* SS. Felix & Secundulus *vel* Secundus re- D *seruntur diversis locis, non sequitur eorum numerum esse multiplicandum.*

DE SS. FACUNDINO, JUVENTINO, PEREGRINO ET FELICITATE MM.

J. P.

ARIMINI IN ITALIA.

DIE 11. SEPTEMBRIS. ARiminum, *nunc* Rimini, *urbs Romandiolæ provinciæ, archiepiscopo Ravennati suffraganea, & ad mare Adriaticum ac fluvium Ariminum sita, hos Sanctos colit. Ferrarius de illis scribit in utroque suo Catalogo; sed tam pauca, ut præter nomina & cultum vix quidquam asse-* B *rat, quo lectorem instruat, uti patet ex Catalogo Sanctorum Italiæ, in quo ad hunc diem sic memorat:* Faeundinus, Juventinus, Peregrinus fratres, & Felicitas soror, apud Ariminum, ut habet traditio, tempore persecutionis pro Christi confessione tenti & cruciati, martyrio coronati sunt IV. Nonas Septembris. Quorum corpora in ecclesia cathedrali sepulta asservantur. Eorum vero memoria anniversaria celebritate hac die Arimini, & per diœcesim recolitur. *Et mox indicat Ferrarius desumpta hæc esse* ex tab. & monum. eccles. Ariminen. *In annotatione autem*, Acta, *inquit*, horum SS. Mart. desiderantur: neque plura, quam dicta sint, sciri de eis potuerunt. *In* E *Directorio Ariminensis ecclesiæ anni 1644. habentur celebrandi ritu duplici. Obiter moneo*, SS. Facundinum & Juventinum *hodiernos omnino diversos esse a duobus synonymis, quos dedimus ad diem* XXVIII. *Augusti. De hodiernis Martyribus agit etiam Castellanus in suo Martyrologio universali.*

DE SANCTIS MARTYRIBUS NICOMEDIENSIBUS

ZENONE, CONCORDIO, THEODORO FILIIS EJUS, PATERNO TRIBUNO, THEODOTE UXORE EJUS, MILITIBUS LXVIII., MATRE CUM DUOBUS FILIIS, SERAPIONE CUM DXXII. MILITIBUS. ITEM DE SS. CUSCONO, MONOLAPPO,

C JOSEPHO, F

J. P.

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

Cultus e Martyrologiis & Actis; tempus, Passionis exemplaria.

SUB JULIANO APOSTATA. *Varius Martyrologia in eo memoratio nibus* NOn *idem est apud Martyrologos hac die sanctos Nicomedienses Pugiles annuntiandi modus. Romanum quippe Martyrologium tres ipsos dumtaxat commemorat:* Nicomediæ sanctorum martyrum Zenonis, Concordii, & Theodori, *addente Baronio in notationibus:* De his tabulæ ecclesiæ Capuanæ, in cujus veteri Breviario eorum martyrium recensetur. *Sola horum trium nomina invenio in Breviario Capuano, quod anno* 1489. *excusum est, tribus parvis lectionibus eorum propriis inserta. Michael Monachus in Sanctuario Capuano, ac in secundo, ut vocat, Kalendario pag.* 409. *hæc habet:* IV. Non. Zenonis, & filiorum ejus. *In actis autem pag.* 540., De sancto, *ait*, Zenone & Filiis Martyrologia & Kalendarium secundum. In primo (*ibidem pag.* 400.) Zeno solus nominatur. In Officio lectiones, quarum initium: „ Eo tempore, quo Julianus imperator „ & consonant tres brevissimæ lectiones in lectionario Ms. *Inter Martyrologia Hieronymiana contracta, quæ edidimus, Richenoviense ista refert hoc die:* In Nicomedia Zenonis, Gorgonii, Theodoti. *Consonat bis Rhinoviense; non vero Reginæ Suecie, quod sic ibidem apud nos scribit:* Nicomedia, natalis sanctorum Zenonis, Gorgnni, Theodotæ, cum filiis sois. *Inter auctoria autem ad Usuardum a nobis editum hac die eoden modo dictæ Reginæ signatus num.* 130. *legit:* Sancti Zeoonis cum duobus pueris.

2 *Longe*

A 2 *Longe diverſus annuntiandi modus eſt in* Nicomedienſium. *egraphis Hieronymianis apud Florentinium : in ipſo enim textu antiqui Martyrologii, quod notis explanare conatus eſt, leguntur iſta:* In Nicomedia natalis ſanctorum Zenonia, Gorgoni, Monolappi, Theotæ " cum filiis ſuis, & Coſconi. *Obſcurum hic eſt iterum, ut paſſim alibi, in apographis illis confuſionis chaos. Florentinius in notis aliam profert annuntiationem e Martyrologio S. Willibrordi, videlicet :* In Nicomedia Zenonia, Theodotæ, & filiorum ejus Gorgooi, Menolappi, Coſconi. *Deinde laudatus Martyrologus obſervat ſequentia :* Gorgoonum hic, Menolappium, & Coſconium veneratur M. vetuſtiſſimum, tamquam Theodotæ filios ; ſed diverſus in libris noſtris ordo tamquam anonymos filios Theodotæ agnoſcere videtur, & alios ante Theodotam ; & ſejunctim ſecenſet, quemadmodum etiam M. Corbejenſe: „ In Nicomedia natalis ſanctorum „ Zenonis, Gorgonii, Monolappi, Theodotæ „ cum filiis ſuis: & Coſconii „. *Convenit Martyrologium S. Hieronymi nomine inſignitum in* B *Spicilegio Acheriano tomo 4., pag.* 670.

3 *Hæc dic* Menalippum, *pro quo nomen* Monolappi, *ut credo, corruptum, damus e Menologio Sirleti, & Menæis Græcis exceſis ; ex his vero eum etiam vocavimus* Melanippum, *nulli loco affixum. Die autem* III. *hujus menſis in eodem Menologio notatur ſine loco* Commemoratio ſancti Zenonis, qui in lebetem plumbo ſerventi plenum injectus *martyrium conſummavit. Florarium noſtrum Ms. præter* natale ſanctorum Zenonis, Gorgonii, *etiam* Joſephi *addit nomen, a ſuperioribus hagiologis inditum, quos &* In Nicomedia, *& titulo Martyrum annuntiat. Habes hic, lector, annuntiationes ſatis inter ſe diverſas, nulla aliorum, qui in Actis ſupra laudis exprimuntur, facta mentione. In Actis, inquam ; quæ, licet non ſint bona nota, ſaltem continuato tractu martyrii hiſtoriam, nec non nemina Martyrum, quæ in illis continentur, refecunt. Acta autem non ſunt ordinario tam ſubjecta mendis, luxationibus, inverſo ordini, quam apographa multa Hieronymiana ; ideo hodiernorum pugilum manipulum ſupra ante hunc Com-* C *mentarium primo loco reſtituvi ex eorumdem Actis ; quibus tamen ſubjecit etiam alios Zenonis junctos in Martyrologiis, etiamſi nolim pro certo affirmare hoſce cum aliis paſſos.*

4 Cuiconua *enim ille quiſnam eſt, & quo ſpectat ? Quis* Monolappus ? *Quis* Joſephus, *quem ex ſolo Florario dabam ?* Theodotus *facile ſcribi potuit pro* Theodoro, *qui eſt in Actis. An* Zeoon *hodiernus a ſynonymo martyre, quem retuli e Menologio Sirleti, diverſus ſit, dubium eſt, quia* capite truncatus *ſurſum certaminis conſummavit, ex Actis. In Menologio autem Sirleti aliud mortis genus videtur exprimi. Ibidem præterea nulli ſocii Zenonis. Hæc diverſitatem inſinuant ; at non certo evincunt, quin Acta non multum fidei mereantur, & Zenon ſine aliis annuntiari potuit, quod alii diverſis diebus ſint paſſi. Nec mirari debemus, tres dumtaxat Martyres referri a Baronio in Martyrologio Romano ; cum plures non ſiguentur in veteri Breviario Capuano, quod ſecutus eſt, & cujus uoi vel idem, quo hic uſus eſt, vel ſimile ſaltem exemplar antea evulgavimus. Lectiones vero in eodem contentæ non tantum non memorant alios Martyres, ſed ne vel dictorum quidem trium martyrium totum narrant.*

5 *Acta perhibent, hodiernos ſanctos Pugiles, quorum martyrium deſcribunt, paſſos eſſe ſub Juliano imperatore, locumque palæſtræ deſignant Nicomediam. Baronius ad annum* 362. num. 45. *adventum Juliani in hanc urbem eidem anno intentis. Apud Jacobum Grouvium in Ammiani Marcellini hiſtoria ab eo recognita, & anno* 1693. *edita, lib.* 22. *advenius idem ineſſitur anno jam dicto* 362., *& ſic ibidem loquitur Ammianus cap.* 9. *Juliani itinera deſcribens pag.* 246. *&* 247. : Aotiochiam ire contendens reliquit Conſtantinopolim ... Tranſgreſſus inde fretum, prætereurſa Chalcedona & Libyſſa .. inde Nicomediam veoit, urbem antehac inclytam, ita magnis retro principum amplificatam impenſis, ut ædium multitudine privatarum & publicarum recte ooſcentibus regio quædam urbis æſtimaretur æternæ. Cujus mœnia cum vidiſſet io favillas miſerabiles conſediſſe, angorem animi taciiis fletibus indicans, pigriore gradu pergebat ad regiam: hoc maxime ærumnis ejus illacrimans, quod ordo ſqualens occurrit & populus nimium quantum antehac floren- E tiſſimus ... Hic quoque pari modo ad reparanda, quæ terræ ſubverterat tremor, abunde præſtitia plurimis, per Nicæam venit ad Gallograeiæ fines. *Theodoricus Ruinartius in Actis primorum Martyrum ſinceris & ſelectis, a pag.* 644. *prioris editionis ſcribens de iis Athletis, qui ſub Juliani Apoſtatæ perſecutione paſſi ſunt, illos inter anno memorato* 361. *Cum itaque tunc ibidem fuerit Julianus Apoſtata, paſſoque ibidem ſub ipſo teſtentur & nominent Acta ; non video, cur Caſtellanus* S. Zenonem & ejus filios S. Concordium & S. Theodorum' *ponas anno circiter* 303.

6 *Paſſionem ab auctore anonymo ſat diu ſcriptam eſſe poſt conſummatum martyrium, colligo ex his ſub finem Actorum de* S. Zenone *verbis :* tepelivit eum in Nicomedia civitate, ubi ſtoreot oratiooes ejus uſque in hodiernum. *Quamdiu autem poſt dictum martyrium ſcripſerit, me latet. Tria porro ejuſdem Paſſionis exemplaria habemus Mſt., quorum unum ſequenti titulo præmittitur :* Paſſio ſancti Zenonis, ex noſtræ F bibliothecæ veteri manuſcripto, *Vallicellanæ videlicet PP. Oratorii Romæ, ut colligo ex margine, cui adſcribitur* ex tom. C. P. Gallooii. *Incipit :* Eo tempore, quo Julianus perrexit ad Nicomediam civitatem, erat ibi quidam vir Chriſtianus nomioe Zeno cum filiis ſuis Concordio & Theodoro. *Apographum aliud ita inſcribitur :* Paſſio ſancti Zenonis & filiorum ejus ex Ms. S. eccleſiæ Atinenſis long. per. lect. diſt., *forte vult dicere* Longobardico pergameno in lectiones diſtributo ; *quod indicatur deſumptum* ex Mss. Conſtantini Cajetani. *Duplicem vero* Atinam *in Italia invenio apud Baudrandum ; unam in confinio Campaniæ, olim epiſcopalem, nunc dumtaxat vicum in provincia Terræ laboris ; aliam quondam etiam epiſcopalem, nunc oppidulum regni Neapolitani in provincia Principatus ulterioris.*

7 *Papebrochius noſter manu ſua notavit ad marginem apographi Atinenſis :* Collat. cum Cod. S. Petri: Eodem tempore, quo Jul. imperator perrexit ad Nicomediam civitatem, *Multa vero idem Papebrochius in apographo Atinenſi adſcripſit, e quibus non pauca inferam textui ejuſdem, quod præſto dabo, apographi,*

AUCT. J. P. *& nuncius luſudam; alia ſat multa ponuntur ad marginem; pauculæ in Annotatis: variantes indicabuntur etiam lectiones non paucæ ex Mſ. Gallonianis; quod cum Atinenſi a me collatum eſt. Porro hæc Acta maxime ſuſpecta ſunt, quia ipſe Julianus imperator frequenter inducitur tanquam aperta vi Chriſtianos perſequens, eoſque coram ſe torqueri graviſſime juben; quod a callidis ipſius moribus erat alienum: etſiamſi nolim affirmare, nullos coram eo tortos eſſe. Verum cum alia multa, tum illud præſertim, quod de eamque Chriſtianis parato num. 14. dicitur, conciliari nequit cum moribus Juliani. Eo tibi unus lector, eorumdem Acta cum diviſione noſtra & Annotatis.*

PASSIO

auctore anonymo,

B *Ex Mſ. eccleſiæ Atinenſis cum aliis collato.*

CAPUT I.

S. Zenonis ac filiorum ejus pro fide Chriſti certamen; horum martyrium; ipſius conſtantia tormentis non expugnata.

Martyres ſub Juliano imperatore, qui ros ferme omnes occidi jubet

TEmpore, quo Julianus imperator regnabat, pergeos ad Nicomediam civitatem, juſſit ibi fieri foveam in pedibus quingenis, & præcepit congregari multitudinem * lignorum per dies triginta, ut carpenta eorum ad diem denas veherent [a] penſiones. Jam expedito * tempore vehendi, prima die invenit quemdam virum [doctiſſimum] Chriſtianum, nomine Zenonem cum duobus filiis ſuis Concordio, & C Theodoro, quos præcepit teneri, & aſpectibus ſuis præſentari, quem ita aggreditur dicens: Tu es Zenon, quem ſerenitas noſtra honore ſuſtit, & dignitatibus ſublimavit *a*? Zenon dixit: Ego ſum infœlix, qui tuis obedivi præceptis, & effudi ſanguinem innocentem & juſtum. Dixit ad eum Julianus: Habes uxorem & filios? Reſpondit Zenon: Uxorem præmiſi Chriſtianam, filios vero haben Chriſtianos *. Eadem hora præcepit eum tradi cuidam Conſtantio exentuli, cui ita præcepit, ut eum ſacrificiis humiliaret; quod ſi non faceret [b], diverſis pœnis * conſummaret eum: quem luſcipiens Conſtantius, tradidit viginti militibus [in cuſtodia publica], quibus præcepit, ut modicum panis, & aquæ per diem acciperet cum filiis ſuis, Concordio & Theodoro, & in obſcuro ſederet die noctuque *b*.

2 Poſt dies vero decem & octo, juſſit Conſtantius Zenonem cum filiis ſuis noctu præſentari: qui dum præſentatus fuiſſet [c], ſic eum aggreditur, dicens: Die nobis, Zenon, qua pertinacia, vel confidentia ſic præſumis, ut * honore fultus, & dignitate clarus, ſic deſeras * deos, quibus principes noſtris humiliantur, & quæras mori magis, quam vivere [exutus ſæculatibus?] Num eſt melius, ut vivas cum filiis tuis, & poſſideas hæreditatem laboris tui, & filii tui [hic] fœliciter militent, & florem juventutis ſuæ non amittant? Zenon reſpondit: Ego florem & fructum in eis invenio *c*, ſi contemno dœmonia, & quæro cum eis hæreditatem, id eſt, vitam æternam. Dixit ad eum Conſtantius *d*: Et quæ eſt hæreditas, & vita æterna? Reſpondit Zenon: Chriſtus Dei Filius & Deus ſempiternus. Conſtantius dixit: Audi me, ſacrifica, & vive. Reſpondit Zenon: Jam dixi tibi, ooo humiliabor dæmonibus, & lapidibus, ſed humiliabor Deo omnipotenti; & Domino Jeſu Chriſto Filio ejus, & Spiritui ſancto, in quem credo a die, quo baptiſatus ſui cum filiis meis.

3 Conſtantius dixit: Fac quod mooeo, ne pereas tu & filii tui *e*. Reſpoodit Zenon: Jam dixi tibi, quia non humiliabor dæmooiis. Conſtantius dixit: Extendite filiosejus in conſpectu ipſius, & cædite eos cum fuſtibus. Et dum hoc fieret, vox præconis edicebat: Præcepta priocipum contemnere nolite. Zeno vero pater eorum, cum gaudio elamabat, dicens eis: Filii mei conſtanies eſtote, aeca coronam, quam deſiderabamus. Hæc cum dixiſſet Zenon, juſſit Conſtantius mitti ignem in os ejus: & ille gratias agens Deo, dixit: Cogoovi favum mellis io ore meo.

4 Eadem hora præcepit Conſtaotius levari Zenonem, & filios ejus in equuleo. Tuoc Concordius clamara cœpit dicens.: Benedictus Dominus Pater Domini noſtri Jeſu Chriſti, pater miſericordiarum, qui nobis famulis ſuis tales epulas parare dignatus eſt: [& extenſis in equuleo una cum patre Zeoone *f*] Conſtantius dixit: Sacrificatis *, aut peribitis? Reſpondit Zenon: Pereas tu, & princeps tuus *, quia nos hoc numquam facturi ſumus. Reſpondit Coocordius: Miſer, fac quod facis, ooli ceſſare. Eadem hora juſſit cum ungulis radi latera eorum, & lampadas poni ardentes. Zenoni vero nihil juſſit fieri, dicens: Hic ſi vidit * filios ſuos eruciari, & converietur. Conſtaotius dixit: Deponite eum. Et cum diu in conſpectu patris ſui duo filii ejus cremarentur, Zenon oculos ad cælum elevans cum lacrymis, dixit: Domine Deus, Pater Domini noſtri Jeſu Chriſti, reſpice ſuper opera manuum tuarum, ne dicant gentes: Ubi eſt Deus eorum? Et cum hoc dixiſſet, ſubito Concordius & Theodorus filii Zenonis ſic in equuleo emiſerunt ſpiritum: quorum corpora juſſa ſunt * jactari in plateam. Tunc Zenon gratias agens Deo, dixit: Gratias tibi ago, Domine Jeſu Chriſte, qui merui oblationem tibi offerre, quod meritus noo eram [d]; ſed tu, qui benedictus es, benedic ſervos tuos.

5 Eadem hora *g* Conſtantius juſſit Zeoonem fecreto duci in domum ſuam. Et dum veniſſet in domum ejus, dicit ei Conſtantius: Audi me, Zenon, quia non eſt juſtum, ut pereas tu ſicut filii tui: Reſpondit Zenoo: Filii mei oon perierunt, ſed florent in æternum. Cooſtantios dixit: Jam depone pertinaciam tuam, & vive ſecundum natales tuos. Zenon reſpondit: Ego, ſi mortuus fuero, tunc melius vivo; tu vero vivens mortuus es. Conſtantius dixit: Et de quo præſumis? Zenon reſpondit: De Domino noeo Jeſu Chriſto, qui te deſtruat, & blandimenta tua [diſſipet.]

6 Eadem hora juſſit Conſtaotius duci eum in mediam civitatem Nicomediæ, & præcepit ſibi tribunal parari: & dum reſediſſes, offerri ſibi eum

[a] *Conſtantio ſ. Concordio & Theodoro in ordine mortis ſ.*

[b] *fœtida eſſe diu*

[c] *principes ſui*

[d] *Gallon. qui merui oblatione tibi offerre, quam deſiderabam. Zenon autem ait increp. oculos*

quaſi torquendos

ac torquendus vituperatur

A eum præcepit & tripodem [in conſpectu ejus] & ignem, & vitulum & thus; & vox præconis vociferans clamabat, dicens: Sacrilege Zenon, ſacrifica. Ille autem ſubrideos dixit: Obmutesce, quia non vera eſt iſta vox: & ſtatim obmutuit præco in conſpectu Conſtantii. Conſtantius dixit: Extendite eum, & macerate illum cum fuſtibus: & cum diu cæderatur, clamabat, dicens: Domine, miſerere mihi peccatori, & ne deſeras * me ſervuum tum, quem tu creaſti ad cognoſcendam gloriam tuam. Conſtantius vero furore plenus *b* juſſit laminas ferreas candentes * circa latera ejus poni *: qui dum diu aſſaratur, & voca clara diceret: Gratias tibi ago, Domine Jeſu Chriſte, ſubito Conſtantius arreptus a dæmonio, cœpit alienari, & manus ſuas comedere *i*.

* deſpicias

b

* ardentes
* ſupponi

7 Annuntiatum eſt hoc Juliano imperatori, quod Conſtantius fuiſſet a dæmonio arreptus, & juſſit imperator beatum Zenonem ſibi præſentari. Tunc veſtitus Zenon veſtimentis ſuis ductus eſt ante conſpectum Juliani. Dixit ad eum imperator: Quare non conſulis tibi, & vivis?

& incepit de reſpondere Juliano imperatori,

B Numquid & ego Chriſtianus non fui, & ſerviendo diis & cuſtodiendo cerimonias eorum, ad culmen imperatoris aſcendi? Reſpondit Zenon, & dixit: Vere dixiſti, imperator, quis

k Chriſtianus non fuiſti *k*, nec tamen nomine dignus eſſe potuiſti: ego autem in nomine Domini noſtri Jeſu Chriſti, quem tu negas, vere & ſemper confido.

8 Iratus Julianus imperator tradidit eum Paterno tribuno *, ut compelleret eum ad ſacrificium. Tunc Paternus juſſit conventum civium fieri ad arcum civitatis Nicomediæ, qui appellatur Arcus Apollinis, & præcepit in eo loco tribunal ſibi perari, & juſſit [omnia genera tormentorum afferri, & fecit ſibi] Zenonem offerri: cui ita dixit: Audiſti, quid jufſerunt principes, & gubernatores reipublicæ, ut quicumque non ſacrificaverit diis, pereat diverſis pœnis: ſacrifica ergo diis & viva. Zenoo reſpondit: Locutus es quaſi ſtultus, qui hominibus ſuades, ut deſeruquant Creatorem ſuum, & cœli, & terræ, & maris, & omnium, quæ

l ſunt in eis, & ſequantur *l* muta, & ſurda

C idola. Paternus dixit: Fac quod præcipiuot principes, & defere vanitatem. Zenon dixit: Vere ſicut amens locutus es.

ab eo ſtatuitur Paternus tribunus
* conſulibus

ANNOTATA.

a *Ms. Gallicanum*, & præceptionibus ſacrorum noſtrorum declaravit?

b *Hic deſinunt lectiones Breviarii Capuani.*

c *Gallican.* Ego floris fructum in eis non amitto.

d *Hæc, quæ ſequuntur, uſque ad* Conſtantius dixit: Fac *&c. non ſunt in Ms. Galloniano.*

e *Gall.* Conſtantius dixit: Fac ne pereas tu, & filii tui.

f *Gall.* Extenſis in equuleo una cum Zeoone, Concordio & Theodoro.

g *Hinc narrationem uſque ad* Conſtantius vero furore plenus *ſub finem numeri 6. infra, non lego in apographo Galloniano.*

h *Hic ita pergit Ms. Gallonii:* Eadem hora Conſtantius furore plenus *&c.*

i Subito Conſtantius *uſque ad* comedere *inclufive, non invenio in Galloniano Ms.*

k *Subdit Gall. Ms.* Julianus imperator dixit: Vera tu carminibus extinxiſti Conſtantii conſulis virtutem.

AUCT. ANONYMO.

l *Ibid.* Quaſi ſtultus loquutus es. Quis hominum tam intentatus eſt, ut derelinquat Creatorem cœli & terræ, maris & abyſſi, & ſequatur *&c.*

CAPUT II.

Aliis tormentis Martyr cruciatus ſub Paterno tribuno; hujus ac Serapionis, & plurimorum aliorum converſio ac martyrium: mulier cum duobus infantulis martyr: S. Zenon capite plexus.

E Eadem hora juſſit Paternus extendi eum in cataſta *a*, & attrahi nervis. Zenon vero clamabat, dicens: Gratias tibi, Domine Deus, qui præſtas famulis tuis gratiam tuam *. Tunc Paternus juſſit, ut cum ſcorpionibus cæderetur: & cum diu cæderetur, aperta ſunt vitcera ejus. Zenon vero vultu lacri magis clamabat *, dicens: Gratias tibi ago, Domine, quia merui intrare januam gloriæ tuæ. Paternus dixit: Date flammas ad latera ejus. Eadem hora lampades accenſæ in lateribus ejus poſitæ extinguebantur, & oervi de cataſta [rumpebantur.] Paternus, eſt niſi ars magica *b*, ut tormenta non ſentias.

S. Zenon cataſtam ſcorpiones ardentes

a

* gloriam competentem
* *Gallon.* vultu alacri gaudebat

b

Zenon dixit: Si ſcires donum Dei, cognoſceres, quia omnia tormenta creatura Dei lunt, & Creatori ſuo ſerviuot, non tibi infœlici & principi tuo. Paternus dixit: Date lignum validum, & configite clavos ferreos in pedes ejus, & manus ejus extendite.

10 Eadem vero hora franguntur * clavi ferrei, & non deſcendebant in pedes ejus. Paternus dixit: Configite clavos in capite ejus: & ipſa hora liqueſactum eſt ferrum, ſicut cera decurrens. Tunc Paternus clamabat, dicens: O genos magicæ artis! Et iracundia F plenus dixit: Suſpendatur in pedibus deorſum, & in ligno ligatus incendio concremetur: & factum eſt hoc. In illa vero hora incendii, cœpit ſe ignis a beato Zenone ſeparare, & nihil ei nocere poterat, nec veſtimenta illius *e*, nec [etiam] aliquam partem capillorum *e* ejus *d*. Dixit ad eum Paternus: Declara nobis *d* artem iſtam, & vives.

dentur ferreæ, & ignem ſuperant.
* *Gal.* confringebantur

11 Zenon reſpondit: Si vis intelligere, poteris videre, & vita æterna perfrui. Reſpondit Paternus: Et quæ eſt vita æterna? Zenon dixit: Dominus Jeſus Chriſtus. Paternus dixit: Si vere Chriſtus omnia iſta vincit, quomodo clementiſſimus imperator deferendo Chriſtum, ad faſtigium imperii pervenit, & aſcendit? Zeoon dixit: Quare non conſideras oculis tuis, & credis, quod vides mirabilia Domini mei Jeſu Chriſti, Dei omnipotentis? Iſta enim tormenta eiſi valeant, ad modicum valent; vita vero æterna perpetua eſt. Paternus dixit: Et quid facturi ſumus, ut integre, ſicut tu, & nos cognoſcamus? Zenon dixit: Audi me, & omnia cognoſces. Paternus dixit: Dic mihi, quid faciam? Zenon dixit: Hoc fac, quod Dominus noſter Jeſus Chriſtus dignatus eſt loqui in Evangelio ad Nicodemum.

Paternus a Sacrio inſtruitur

AUCT. ANONYMO. & ad Chriſtum converſus, * Dantem eum in cuſtodiam publicam, &

12 Paternus dixit: Date eum in cuſtodia publica, ut *annunciemus invictiſſimo imperatori: qui datus in cuſtodia, etiam veſtiri juſſus eſt, quia nudus erat, & ambulavit Paternus in domum ſuam. Tune ſecreto interrogavit Paternus Zenonem, quid locutus eſſet Dominus in Evangelio? Zenon dixit: Hoc dixit Dominus ad Nicodemum, quando venit ad eum nocte; Niſi quis renatus fuerit ex aquu, & Spiritu ſancto, non poterit introire in regnum meum. Paternus dixit: Quid eſt regnum Dei: Zenon dixit ei: Regnum Dei vita æterna eſt. Paternus dixit: Et quomodo poſſumus baptizari, qui ſanguinem multorum Chriſtianorum effudimus. Zenon dixit: Omnia peccata in baptiſmo delentur. [Nam ut ſcias hoc itu eſſe, ipſa fides, quæ a ſacerdotibus prædicatur, docet remiſſionem peccatorum, & carnis reſurrectionem & vitam æternam.] Paternus dixit: Fiat cura membrorum tuorum prius; quia valde confundar, ut pro
B malis bona accipiam. Zenon dixit: Ego curatus ſum; tu tantum crede, & videbis regnum Dei.

cum militibus 68. baptizatur, * his de cauſa.

13 Eadem hora deduxit eum in cuſtodiam * cum gloria. Veniens autem Zenon ad cuſtodiam *, cœpit orationi vacare. Alia autem nocte juſſit adduci ad ſe quemdam Valentinum presbyterum beatiſſimum, quem in cuſtodia multo tempore

* rectuſcrat

cruciaverat *: quo veniente, miſit ſe ad pedes ejus Paternus dicens ei: Ignoſce mihi, quia omnia in incredulitate mea feci: modo tamen redime animam meam, & baptiſa me, ne peream in infidelitate mea: qui catechizavit eum cum aliis militibus ſuis numero ſexaginta octo, & baptizavit eos omnes, & uxorem ejus nomine Theodote: & * obtulit ſacrificium pro eis, quos de baptiſmo ſuſcepit B. Zenon, & tranſactis diebus quinque, cœpit Paternus jejuniis & eleemoſynis gloriari *, & pedes Sanctorum lavare.

* in ipſa poſta

* Gall. vacare

14 Hoc audiens Julianus imperator præcepit, ut camino incendium ſupponeretur, & juſſit ad ſe deduci Zenonem, & Pſernum auguſtalem * e. Quod cum audiſſeot milites, qui baptizuti fuerunt, cœperunt eos omnes lequi. Julianus autem imperator dixit ad Zenonem: Suaſionibus

& marty rio coronatur, * conſolatem

a
C invaſiſti auguſtalem? Et converſus ad Paternum dixit: Sic Stultus factus es, ut peress? Et juſſit Paternum cum omni officio ſuo & uxoribus & filiis in caminum præcipitari, & omnes ſimul ſexaginta octo; Zenonem vero ſervari: & hae præceptione & authoritate ſua omnibus judicis ſuis divulgavit, dicens, ut, quiſquis inventus fuiſſet Chriſtianus, ibidem in caminum præcipitaretur. Et iratus præcepit, ut jam omnia tormentorum genera ceſſarent, & aut votiva ſacrificia Chriſtiani dira offerrent, aut reculanea ibidem demergerentur.

15 Tune ordinavit Serapionem quemdam auguſtalem, & præcepit ut omni ſtudio perquireret Chriſtianos. Cumque veniſſet Serapion ad locum deſignatum, ubi Chriſtiani incendio concremari juſſi erant, cum omni exercitu officii ſui, vidit quamdam mulierem *f* Chriſtianam, cum duobus infantulis ſuis, quorum unum gerebat in ulnis, & alium trahebat ad manum,

nil & mulier cum a. infantulis

f

* magna

quæ cum omni * lætitia pergebat ad caminum. Cui dixit Silvinus quidam major officii: Die mulier, quo pergis cum tanto gaudio filiorum *? Reſpondit mulier, & dixit: Ego Chriſtiana ſum, & hi filii mei luna Chriſtiani, & vado ad caminum: quia ibi ſunt epulæ magnæ. Silvinus itaque cucurrit poſt eam, ut videret exitum rei. Cumque veniſſet ad caminum ardentem, mulier dixit: Vach tibi, imperator infœlix, perdis animam tuam.

* cum filiis ſuis ſuis

D

16 Eadem hora interrogaverunt eam cuſtodes camini: Mulier, quid quæris? Reſpondit mulier: Mori hic, ut vivam, & videam cum filiis meis Dominum Jeſum Chriſtum, quem infœlix Julianus aulus eſt negare. Tune miniſtri præcipitaverunt eam in caminum ignis. Illa autem clamabat, dicens: Gloria tibi, Domine Jeſu Chriſte, quem ego jam video. In ipſa hora vidit Silvinus ſtantes duos homines miræ magnitudinis tenentes ſindonem, & ſuſcipientes mulierem. Quod cum vidiſſet, cœpit currere clamans, & dicens ad Serapionem: Ego vidi majeſtatem ſuſcipientem mulierem cum filiis ſuis in ſindone munda, & quia [vere] vita eſt
E Chriſtus, Chriſtianus ſum & ego, ſi meream *.

in ignem injecta, nec non Surapion

* utinam & ego mereur Chriſtianus fieri? cum tota familia ſua, ac militibus ſua. Julianus vero imperator

17 Audiens hoc Serapion *g*, miſit ad quemdam epiſcopum & baptiſatus eſt eum omni domo ſua, & cum milibus quingentis viginti duobus & dixit: Eamus ad epulas, ubi mulier ivit cum filiis ſuis: & ambulavit uſque ad locum ignis cum omnibus ſuis, & omnes pariter rogabant, ut mergerentur pro amore Chriſti in ignem. Audiens hoc Julianus imperator, præcepit ad ſe Zenonem adduci, cui ita dixit: Non conſideras quia per te multi trucidantur? Reſpondit Zenon: Si ſcires donum [Dei &] Domini mei Jeſu Chriſti, quem tu negas, verius diceres, quia multi coronantur.

g

jubet S. Zenonem capite truncari. * pedes ejus in uncinis ferreis appendeteatur

18 Eadem hora Julianus imperator juſſit, ut a nervis pedum cum uncinis ferreis appenderetur * in ligno in cubitis triginta. Et cum appenſus ſuiſſet, clamabat, dicens: Gratias tibi ago, Domine Jeſu Chriſte, Filii Dei vivi, qui deſtruis Julianum. Et pependit in ligno tota die, ac nocte, ad quem multi Chriſtiani concurrebant, & non eſt mortuus. Tunc nuntiatum eſt Juliano imperatori, quia adhuc viveret, & mittens milites præcepit, ut caput ejus præcideretur: qui depoſitus de ligno, capite truncatus eſt quarta Nonas Septembris, & corpus ejus jactatum eſt in agrum ad exemplum Chriſtianorum: cujus corpus collegit poſt triduum epiſcopus, qui baptizaverat Serapionem *, & ſepelivit eum in Nicomedia
F civitate, ubi florent orationes ejus uſque in hodiernum diem, regnante Domino noſtro Jeſu Chriſto, qui cum Patre & Spiritu ſancto vivit & regnat per infinita ſæcula ſæculorum Amen.

* Gall. qui baptizavit eum & Sarapionem

ANNOTATA.

n *Ruinartius autem citatus ſcribit de hac voce ad hunc locum Paſſionis ſanctarum Perpetuæ & Felicitatis cum ſociis earum*: Hoc fiet in illa cataſta quod Deus voluerit, *& ſic eumdem explicat pag.* 88.: Cataſta hic locum editiorem deſignat, in quo proponebantur ſervi venales. Ibi quoque Martyres torqueri ſolebant aut interrogari. Hinc Cyprian. Epiſt. novæ edit. 38., Pamel. 33. de Lectore, qui Chriſtum in ejuſmodi loco confeſſus fuerat, ait ipſum „ e cataſta ad „ pulpitum „ veniſſe. Ut enim prior locus erat in foro editior, ſic ulter in eccleſia. *Antonius Gallonius in Tractatu inſtrumentorum martyrii &c. anno* 1591. *Romæ edita Italice, cap.* 3. *agens de equuleo, varia obſervat eadem occaſione de* cataſta; *quæ hoc loco ſumitur pro inſtrumenta*,

A *ta, quo* S. Zenoo *tortus fit. Exempla dat Cangius in Gloſſario ad vocem* catuſta: *nèi aſſerit hoc inſtrumentum eſſe diverſum ab equuleo. Hunc tamen pro illa aliquando accipi in nonnullis Martyrum Actis, Gallonius modo allegatus indicat pag.* 38.

b *Gall.* Paternus dixit: Vere hoc non eſt niſi ars magica.

c *Adſcripſit Papebrochius*: Aſpendatur ſuper pedes vigioti, & ligatus ibidem præcipitetur, & incendio conteremetur: & projice thus in ignem. Statim ignis ſegregatus eſt a B. Zenone, & io nullo eum contriſtavit.

d *Senſus eſt vitioſus, niſi apponatur* comburere *vel quid ſimile.*

e *Superius vocabatur* tribunus, *al.* conſularis; *hic vero* auguſtalis. *Cangius ad vocem* auguſtalis, qui, *inquit*, & PRÆFECTUS AUGUSTALIS, cui Ægypti ad ſimilitudinem proconſulis, lege ſub Auguſto lata, imperium datum eſt. Nec enim falces conſulares iogredi Alexandriam licuit. *Plura ibidem. Ac crediderim, voce* auguſtalis *hic intelligi poſſe præſidem.* Auguſtalem Thuſciæ, *ſeſto Congio*, habet Paſſio S. Savini, quem alibi PRÆSIDEM vocat. AUCT. ANONYMO.

f *Gallonian. Mſ.*: Tunc ordinavit Serapionem auguſtalem, & dum proceſſio fieret ad laudem imperatoris Juliani, & Serapio veniret ad locum deſtinatum, ubi Chriſtiani ineeodio concremabaotur, eum omni exercitu officii ſui, vidit quamdam mulierem *&c.*

g *Gall.* Audieos hoc Seraphio, eredidit & ipſa, & miſit *&c.*

DE S. JUSTO EPISCOPO LUGDUNENSI CONFESSORE

B E

IN ÆGYPTI EREMO,

COMMENTARIUS PRÆVIUS. J. S.

§. I. Antiquiſſimum S. Juſti cultus: memoria ejus variis diebus annuntiata in Martyrologiis, & quas ob cauſas.

CIRCA ANN. CCCXC. *Feſtivitas S. Juſti ſolemniter celebrata a medio ſeculi* IV.

PRæclara ſanctitatis fama in Gallia atque Ægypto floruit ſub finem ſeculi IV. S. Juſtus *Lugdunenſis epiſcopus, cujus cæptus eſt non longo poſt martem tempore; certe circa medium ſeculi* V. *feſtivitas ejus jam celebrabatur magna ſolemnitate. Idoneum tam antiquæ venerationis teſtimonium habemus ex Sidonio lib.* 5. *epiſt.* 17. *ad Eraphium, in qua ſcribit ſequentia*: Convenieramus ad ſancti Juſti ſepulcrum; ſed tibi infirmitas impedimento, ne tunc adeſſes. Proceſſio fuerat antelucana, ſolemnitas anniverſaria, populus ingena ſexu ex utroque, quem C capaciſſima baſilica non caperet, & quamlibet cincta diffuſis erypta porticibus. Cultu peracto vigiliarum, quas alternante mulcedine monachi, clericique pſalmeines concelebraverant, quiſque in diverſa receſſimus, non procul tamen; utpote ad tertiam præſto futuri, eum ſacerdotibus res divina facienda. De loci lane, turbarumque compreſſu, deque oumeroſis luminibus illatis, oimis anheli *&c. Quo anni tempore hæc celebraretur feſtivitas, inſinuant verba mox ſubjuncta*: Simul & æſtati nox adhue proxima tacito clauſos vapore torruerat; etſi jam primo frigore tamen antumnalia auroræ detepeſcebat. *Initium autumni, quod hac phraſi deſignat, inuit diem* XIV. *Octobris, (quo Sanctum probabilius obiiſſe, infra probabimus) cum nulla alia* S. Juſti *feſtivitas initio autumni occurrat. Parro hæc ante epiſcopatum ſcripſit Sidonius, & veroſimiliter juvenis, circa medium ſeculi* V.; *ita ut exiſtimare poſſimus feſtivitatem celebrari cæptam brevi poſt corporis ex Ægypto in Galliam translationem, de qua agemus.*

eodem ſeculo miraculis clarniſſe, S. Juſti e

a *Eodem ſeculo Sanctum miraculis clarniſſe, intelligimus ex alio monumento, quo & feſtivitatis celebritas confirmatur. Anno* 499. *inſtituta eſt Lugduni diſputatio ſeu collatio Catholicorum epiſcoporum cum Arianis coram Gundebaldo Burgundionum rege. Edita eſt hæc Collatio apud Labbeum tom.* 4. *Conciliorum a col.* 1318. *atque in ea ad propoſitum noſtrum legatur iſta*: Dominus Stephanus (*Lugdunenſis epiſcopus*) ſcripſit ad epiſcopos multos, & iovitavit illos ad feſtivitatem S. Juſti, quæ inſtabat: in qua ob frequentiam mirsculorum fiebat coneurſus plurimus populorum. *Deinde, celata diſputatione coram rege habita, in qua victi erant Ariani, hæc ſubjunguntur*: Diceſſerunt ergo omnes epiſcopi: &, quia adhuc dies non erat inclinata, iverunt ſimul eum ceteris Catholicis ab baſilieam domni Juſti, confitentes Dominum, quoniam bonus, & laudantes eum, qui dederat illis talem victoriam de inimicis. F *Videmus hic eccleſiam, quæ* Machabæorum *alias dicebatur, jam tunc nominatam fuiſſe* S. Juſti, *quod nomen uſque ad everſionem retinuit. Quantam vera de* S. Juſto *fiduciam haberent Catholici, colligitur ex verbis S. Aviti Viennenſis, qui, victis rurſum ſecunda diſputatione Arianis, regem coram ipſis ſic eſt allocutus*: Si rationes noſtræ non poſſunt illos convincere, non dubito quin Deus fidem noſtram miraculo confirmet; jubeat ſublimitas veſtra, ut tam illi, quam nos, eamus ad ſepulcrum hominis Dei Juſti, & interrogemus illum de noſtra fide, ſimiliter & Bonifacius (*epiſcopus Arianus*) de ſua, & Dominus pronuntiabit per os Servi ſui, in quibus complaceat. *Renuerunt quidem Ariani, ideoque id factum non eſt. Attamen ſcriptor felicem diſputationis exitum interceſſioni* S. Juſti *attribuit his verbis*: Ex ea die plurimi Ariani ad pœniteotiam venerunt, & poſt aliquot dies baptizati fuerunt: & magnificavit Dominus fidem noſtram per interceſſionem domni Juſti in conſpectu omnium.

AUCT. J. S. Memoria ejus variis diebus in Faſtis annotata, maxime 2. Septembris,

3 *Ex hiſce, quæ antiquiſſimam Sancti veneration*em *tam luculenter oſtendunt, minime mirari poſſumus, memoriam ejus vetuſtiſſimis Martyrologiis paſſim adſcriptam legi. At miramur diverſum varietatem, cum numquam videatur cultus fuiſſe nisi diebus diverſis, quos nomen ipſius ſacris Faſtis habetur inſertum. Primum die* 2. *Septembris in pleriſque annuntiatur Sanctus; ſed non convenit inter ſcriptores, an illo ſit dies Sancti emortualis. Hieronymiana apud Florentinium illo die ſic habent:* Lugduno Galliæ depoſitio S. Juſti epiſcopi, & dedicatio baſilicæ ipſius. *Conſonant Corbejenſe in annotatis, Hieronymianum apud Achervum tom.* 2. *Spicilegii recuſi, & Morbacenſe apud Martenium tom.* 3. *Anecdotorum col.* 1582. *Codex Regiæ Sueciæ tantum habet:* Lugduno Galliæ, depoſitio ſancti Juſti epiſcopi & confeſſoris. *Nec placet Florentinio illa eccleſiæ dedicatio, de qua ait in annotatis:* Sed quæ hic de eccleſiæ dedicatione appoountur, antiquarii additionem ſapiunt; *at non video, qua de cauſa. Alia Hieronymiana magis contracta* S. Juſtum *eodem die memorant*

B *hiſce aut ſimilibus verbis:* Lugdooi Juſti epiſcopi; *aliqua etiam prorſus de eo tacent.*

quo obitus Sancti annuntiari videtur apud Rabanum,

4 *Rabanus eodem die Sanctio elogium texit hujuſmodi:* Lugduno Galliæ depoſitio Juſti epiſcopi & confeſſoris. Cum poſt diaconatum antiſtes ordinatus eſt, tanta puritate, modeſtia, pietate, patientia per multos rexit annos, tanta circa pauperes cura, tanta divinorum mandatorum obſervantia, ut etiam magnificos atque præſtantes illos Domini ſacerdotes omni præiret gratia virtutum, ſed (*cum*) ita ingenti gloria ſuæ plebis, populi Domini eccleſiæ præſideret, uſque ad expulſionem ejus frementis diaboli exarſit invidia. Hunc ergo cum ſeditio populi perſequebatur, poſt multas tribulationes in peregrinationem perrexit; atque ſolo ſecum comitante puero in Ægyptum pervenit, ibique inter anachoretas ſtrictiſſimam vitam duxit, & nobiliter converſatus eſt. Quem ſanctus Antiochus presbyter Lugdunenſis, pio incitatus officio, uſque ad viſitandum ſuum epiſcopum pergere animo incendit; quem etiam ad ſe venturum ſanctus Juſtus

C epiſcopus prædixit his, qui ſecum erant. Poſt aliquot vero dies Sanctus Dei migrans de hoc ſæculo, aſſa ſua ad ſedem ſuam divino nutu transferri promeruit, ibique honorifice ſepeltri. *Hoc elogium ex Actis deſumptum eſt; at violenta expulſio ex ſede epiſcopali Actis eſt prorſus contraria.*

Notkerus, Uſuardus, Florum;

5 *Eamdem etiam die Notkerus brevi atque accurato elogio Sanctum noſtrum ſic celebrat:* Natalis ſancti Juſti Lugdunenſis epiſcopi: qui clam epiſcoparum relinquens, ad Ægyptum migravit, comitante ſe quodam lectore, cui nomen erat Viator. Ibidem igitur per aliquot annos monachis aſſociatus, vitam in ſancta converſatione finivit. Corpus ejus a religioſis civibus Lugdunum cum aſſibus ſancti Viatoris miniſtri ipſius delatum in baſilica ſeptem fratrum Machabæorum. *Hiſce conſentire videtur Wandelbertus, cum Sanctum eodem die annuntiet, breviter tamen, nec aſſerens, eſſe diem emortualem. At Uſuardus cum Rabano & Notkero obitum annuntiare videtur hiſce verbis:* Lugduno Galliæ, natalis ſancti Juſti epiſcopi & confeſſoris, qui in heremum ſecedens, cum aliquot annis proximam angelis egiſſet vitam, & dignus adeſſet finis laboribus, regnum ſcandere cælorum beato lucro promeruit. Hojus ſanctum D corpuſculum cum oſſibus beati Viatoris ejus miniſtri, poſtea Lugdunum relatum eſt. *In eumdem obitus diem conſpirare etiam videtur Florus apud nos ante tomum* 2. *Martii, ubi talo habet elogium:* Lugduno depoſitio S. Juſti epiſcopi & confeſſoris: qui pro quodam fugitivo ejuſdem eccleſiæ, petente primario civitatis, redditio, ſupplicioque mortis affecto, ejus ſibi adſcribens ſupplicium, gregem commiſſum, quem magna puritate & modeſtia, ac patientia multis rexerat annis, derelinquens, ſe eremo dedit, Domino adhærens & cultoribus ejus, ſancto videlicet Macario ſanctoque Paphnutio, quorum vitæ ac mortis particeps extitit. *Tot teſtibus credendum videretur, niſi obſtarent alii, quorum auctoritas minime eſt contemnenda; & niſi præcedentium mens tam clara non eſſet, quam primo intuitu quibuſdam videbitur.*

verum Ado cum aliis res feſtivitates diſtinguens,

6 *Sane Ado clariſſimis verbis aliam diem emortualem decernit, dum ad* 2. *Septembris ſcribit ſequentia:* Natale ſancti Juſti Lugdunenſis E epiſcopi, miræ ſanctitatis & prophetici ſpiritus viri. Hic clam epiſcoparum ſuum relinquens, alcoſa nave, comitante ſe uno tantum puero, qui officio lectoris in eccleſia erat, nomine Viator, pervenit in Ægyptum. Ubi per aliquot annos, ſanctis monachis cælum tantum ſpectantibus conſociatus, humilitate ac ſanctitate vitæ incomparabilis vixit. Curſu itaque temporis conſummato, ipſe quoque virtutibus conſummatus, repoſitam ſibi coronam juſtitiæ percepturus migravit ad Dominum pridie Idus Octobris. Corpus ejus a religioſis civibus Lugdunum cum aſſibus beati Viatoris miniſtri ejus relatum, & condigno cultu in baſilica beatorum ſeptem fratrum Machabæorum & martyrum glorioſiſſimorum conditum eſt quarto Nonas Septembris. *Idem Ado* XIV. *Octobris ſic habet:* Eodem die, tranſitus ſancti Juſti in eremo: qui cum aliquot annis in eremo angelicam egiſſet vitam, & dignus adeſſet finis, tantis laboribus regnum ſpondens cælorum; atque illis jam extremis ſanctæ commigrantia animæ, flens & conſternatus mente Viator adſtaret, dicens: Cui me, Domine, derelinquis? reſpondiſſe dicitur, ne conturbaretur quaſi deſtitutus ſolatio, quia brevi ſe illo quoque ipſe ſequeretur. Quam utique prophetiam ac revelatio- F nem cito tranſito ſanctiſſimi juvenis miniſtri ejus, qui ſolus ardore fidei cum epiſcoparum fugientem & latere cupientem ſecutus fuerat, conſtat fuiſſe compleram. *Idem quoque* S. Juſtum *annuntiat die* IV. *Auguſti his verbis:* Apud Lugdunum, adventus corporis S. Juſti de cremo *&c.*

mortem collocat 14. Octobris, Ad. verum corporis 4. Auguſto, ejuſdem ex eccleſia Depoſitionem 3. Septembris:

7 *Ado igitur tres* S. Juſti *feſtivitates diſtinguit, putatque Sancti mortem contigiſſe* XIV. *Octobris, corpus advenisſe Lugdunum* IV. *Auguſti, illudque repoſitum in eccleſia eidem dicata* 2. *Septembris, quo Sanctus precipue celebratur. Hinc facile credo eccleſiam eodem die dedicatam fuiſſe, prout habent Hieronymiana ſuperius citata. Adoni fere conſentit Martyrologium Auſtiſſiodorenſe, cdnum apud Martenium tom.* 6. *Collectionis ampliſſimæ, ubi col.* 719. *ad* 2. *Septembris hæc legunter:* Lugduno natale S. Juſti epiſcopi & confeſſoris, qui migravit ad Dominum in eremo pridie Idus Octobris, & ejus ſacrum corpus & B. Viatoris miniſtri ejus Lugdunum relatum, cum digno cultu conditum eſt IV. Nonas Septembris. *Dies hic poſſet intelligi de adventu Lugdu-*

num,

A *num, niſi dies adventus & depoſitionis in eccleſiæ clariſſime diſtingueretur ab Adone, ad cujus mentem hoc Martyrologium videtur exponendum. Nam & Hieronymiana varia Adventum corporis ſignant die* IV. *Auguſti. Textus a Florentinio datus illo die ſic habet:* Lugduno Galliæ adventus corporis ſancti Juſti epiſcopi de beremo. *Huic proꝛſus conſonant codices Corbeienſis & geminus Regiuæ Sueciæ; atque idem eunuit vetuſtiſſimus Autverpienſis his verbis:* Translatio S. Juſti epiſcopi. *Quin & Notkerus eodem die ſcripſit:* Apud Lugdunum Galliæ adventus corporis ſancti Juſti epiſcopi de eremo. *Verumtamen hæc non congruunt cum aliis, quæ notat* XIV. *Octobris, quæque ut minus probabilia refutabimus.*

Hanc Adonis ſententiam aliorum dictis minus adstruit

8 *Porro ſententia Adonis de triplici feſto* S. Juſti *ob varias rationes præferenda mihi videtur aliorum opinionibus, tum quod Ada Viennenſis rem exactius examinare potuerit, quam ullus aliorum, tum quod revera majorem adhibuiſſe videatur diligentiam; tria enim feſta clare ac*
B *nitide exponit, nec ullum de opinione ſua relinquit dubium. Alii vero nec tanta uſi ſunt diligentia, nec mentem ſuam tam clare explicaverunt. Primo Uſuardus uno ſolum die Sanctum annuntiat, nec clare edicit illo die fuiſſe defunctum. Signum id eſt, minus exacte de ſingulis feſtivitatibus inſtructum fuiſſe, ideoque præcipuam tantum feſtivitatem annuntiaſſe ſine expreſſa mentione de die emortuali; veroſimiliter quia videbat Sancti obitum diverſis diebus memorari ab antiquioribus. Eodem do Floro dici debent, cum & ipſe unam ſolum feſtivitatem memoret. Non minus ambigua eſt Rabani, uti & Notkeri ſententia: nam, etiamſi prior per vocem* Depoſitio, *alter per vocem* Nativitas, *videatur obitum Sancti affigere* 2. *Septembris, &*
C *uterque* XIV. *Octobris translationem corporis commemoret, idem tamen Sanctum quoque annuntiant* XIV. *Julii iis verbis, ut credidiſſe videantur eum fuiſſe diem emortualem. Verba Rabani accipe ad dictum diem:* Lugduno Galliæ natale Juſti epiſcopi & confeſſoris. *Notkerus quidem minus clare obitum illo die ſignat; at cum translationem memoret* XIV. *Octobris, Adventum corporis* IV. *Auguſti, atque hic habeat:* Lugduno Galliæ ſancti Juſti epiſcopi & confeſſoris, *quid intelligere debemus niſi obitum, præſertim cum Notkerus frequenter ſequatur Rabanum, ex quo hauſiſſe videtur, ut prædictum diem* S. Juſto *aſſignaret.*

præfocandam eſſe,

9 *Occurrit alia ratio, cur minus clare videatur prædictarum ſententia. Omnes, excepto Notkero, Sanctum annuntiant* Lugduni. *At Lugduni non obiit* S. Juſtus, *ſed in eremo Ægypti. Si voluerint diem mortis memorare, cur non ſimul commemorarunt & locum? Curlo cum aſſignant, in quo Sanctus non eſt defunctus? Non alia, opinor, de cauſa, quam quod noluerint deſignare diem emortualem, ſed expreſſerint diem, quo maxime celebrabatur Lugduni. Verum, inquiet aliquis, Uſuardus dicit,* Natalis S. Juſti. *Diem igitur deſignat emortualem, qui per* natalem *intelligitur a Martyrologis. Reſpondeo per* natalem *plerumque deſignare diem mortis; at non ſemper. Nam & Ado & Martyrologium Auuſſiodorenſe vocant* natale S. Juſti *feſtivitatem* 2. *Septembris celebrari ſolitam; nec tamen intelligunt diem emortualem, cum eodem loco affirmens, Sanctum obiiſſe pridie Idus Octobris. Adonem ſecutus eſt Uſuardus, & dua ejus elogia in unum contraxit, ideoque nihil aliud per*

natalem *deſignaſſe videtur, quam quod Ado deſignaverat, videlicet feſtivitatem Sancti. Sic dicitur aliquando* natalis reliquiarum *pro translatione*, natalis calicis *pro cœna Domini*, natalis templi *pro dedicatione, atque aliæ etiam feſtivitates* natalem *nominantur, quemadmodum videri poteſt in Gloſſario Cangii ad vocem* natalis. AUCT. J. S.

10 *Porro ſicut natalis non importat neceſſario* *variorum non perſuadet;*
diem obitus, ſic etiam depoſitio, *qua voce utuntur Robanus & Florus, intelligi poteſt de depoſitione corporis in eccleſia, in qua Sanctus poſt translationem fuit depoſitus. Corpus autem depoſitum eſſe in eccleſia Machabæorum die* 2. *Septembris teſtatur Ado: eccleſiamque eodem die dedicatam, Hieronymiana habent citata. Hæ rationes eſſe potuerunt, ob quas feſtivitas præcipua eodem die* 2. *Septembris celebrari ſoleat. Idem contigit in S. Serapia, de qua die ſequente ſic habet Martyrologium Romanum ex Adone & aliis:* Paſſa eſt autem quarto Kalendas Auguſti, & a beata Sabina in ſuo monumento juxta aream Vindiciani ſepulta, ſed memoria ipſius martyrii hac die celebrior habetur, quando ambarum ſarcophagum ibi compoſitum & E
ornatum fuit, & locus orationis eondigne dicatus. *Eamdem ob cauſam celebrari feſtivitatem* S. Juſti 2. *Septembris mihi perſuadeo cum Adone, quocum ſimiliter credo, mortuum eſſe Sanctum* XIV. *Octobris; corpuſque Lugdunum advenisſe* IV. *Auguſti; neque enim videtur Ado hæc tam accurate diſtinctura fuiſſe, niſi rem probe habuiſſet perſpectam. Alii aliter de hiſce feſtivitatibus ſcripſerunt. Horum opinioni libenter ſubſcribam, ſi meliores quis attulerit rationes, quam hactenus fuerunt allatæ a Theophilo Raynauda & aliis.*

errat ut videtur Notkerus non celebratur tranſlatio Æ-
11 *Illud ſane ne probabile quidem puto, quod ex Sauſſayo adoptavit Raynaudus in Hagiologio Lugdunenſi pag.* 71. *quodque expanit his verbis:* Feſtum autem, quod celebrabatur pridie Idus Octobris, dicebaturque TRANAITUS S. Juſti, erat feſtum tranſitus in Ægyptum, & receſſionis ab epiſcopatu. *Præceſſerat Sauſſayus ad* XIV. *Octobris hoc modo:* Eodem die recolitur Lugduni receſſus io Ægyptum ſancti Juſti, primæ illius ſedis epiſcopi & confeſſoris. *Sic illi nimirum præclare exponunt verba Adonis,* Tranſitus S. Juſti *in eremo; quibus mortem Sancti annuntiat. At paulo melior eſt aliora ratio Raynaudi, quam ſolam allegare oportuerat, dum ſubdit:* Vel, quod habet appendix ad Adonem (*cum Rabano, Notkero, & quibuſdam apographis Hieronymianis*) ea die erat feſtum alicujus tranſlationis. *Id proꝛſus improbabile eſſe, non auſim aſſerere propter auctores laudatos. Si autem* XIV. *Octobris celebrata fuiſſet translatio corporis, obitus Sancti ſigendus revera eſſet* 2. *Septembris. Verum probabilior mihi apparet Adonis ſententia, quia illa trium feſtivitatum idoneam ſuggerit cauſam. Alii vero non exponunt, quænam ſit illa translatio* XIV. *Octobris; eademne ſit cum Adventu corporis, qui* IV. *Auguſti memoratur, an ab illo diſtincta.* F

Feſtivitates ordinatio-nis antiquis omnibus ut ignotas,
12 *Præter tres memoratas feſtivitates Sancti, Sauſſayus duas inſuper alias annuntiat, alteram* XIV. *Julii, alteram* V. *Auguſti. De priore ſic habet:* Lugduni ordinatio ſancti Juſti epiſcopi & confeſſoris glorioſiſſimi, cujus felix tranſitus in ſacris Eccleſiæ tabulis inſignis eſt die ſecundo Septembris. *Unde acceperit Sauſſayus eo die celebratam fuiſſe ordinationem Sancti, me proꝛſus latet; at vehementer ſuſpicor, meram eſſe conjectu-*

Auct. J. S. *jecturam, non alio uxam fundamento, quam quod uideret* S. Juſtum *in variis Martyrologiis illo die celebrari. Certe in variis Apographis Hieronymianis* XIV. *Julii ſic legitur*: Lugduno in Gallia natalis S. Juſti epiſcopi. *In pluribus additur*, & confeſſoris. *Idem etiam habet Rabanus*, & *Notkerus longiori elogio eumdem, de quo agimus*, Juſtum *clare deſignat, ſed non ſine errore aliquo, cum ita habeat?* Lugduno Galliæ S. Juſti epiſcopi & confeſſoris qui ſervore divinæ contemplationis in anachoretica converſatione deſuoctus, & ad civitatem ſuam glorioſe translatus, ingenii ſui monumenta in Cantica canticorum reliquit inſignia. *Quod aut de ſcriptis in Cantica, pertinet ad S. Juſtum Urgellenſem in Hiſpania epiſcopum, de quo egimus ad* XXVIII. *Maii. Plurima alia recentioris ævi Martyrologia* S. Juſtum *hac die ſignant Lugduni; at ordinationem ejus filent. Hæc igitur ordinationis feſtivitas non videtur celebrata fuiſſe; nec eam memoravit Raynaudus. Voluit, opinor, Sonſfayus ſingulis diebus, quibus* S. Juſtum *reperiebat in Martyrologiis, diverſas annuntiare feſtivitates, recte quidem, ſi illas in idoneis invenit monumentis; peſſime vero, ſi confinxit.*

B 13 *Id certum eſt, non ſic annuntiari* S. Juſtum *in Martyrologiis, aeſi illa eſſet ordinationis dies; ſed aeſi eo die obiiſſet, & quidem in variis cum ſocio* Amico *vel* Amato *aut* Amaotio. *Varia de hiſce jam notavit Sollerius noſter tom.* III. *Julii in prætermiſſis ad diem* XIV. *ubi oſtendit* Juſtum *illum quandoque ſolum, quandoque cum* Amico, Amato, Amantio, *quibus nominibus idem videtur deſignatus, tranſiiſſe ex auctoritate Hieronymianorum in Rabanum & Notkerum, inde in auctaria Bedæ & Uſuardi*: In tanta, *tum ſubdit*, Martyrologiorum concordia, quam auxerunt recentiores cum Petro de Natalibus, quis dubitare poſſet, quin ambo Sancti ad hunc diem pertineant? Interim Lugduni pro hoc die nec Juſtum nec Amicum reperit Raynaudus, & poſtremum quidem fatetur ſibi notum non eſſe, quidquid eum referant Sauſſayus & Caſtellanus. Si conjecturam meam hic indicare licet, haud verebor ſuſpicari, Amicum iſtum, S. Juſto conjunctum, eſſe ipſiſſimum Viatorem, fidelissimum ejus aut ſocium aut amicum, qui a C Domino ſeparandus non eſt. *Raynaudus* Juſtum *illum alium credit ab eo, de quo agimus, & Amicum conſequenter alium a Viatore; at de neutro quidquam invenit, uti jam dictum. Res mihi ſane videtur ambigua, nec auſim quidquam certo ſtatuere. Verumtamen præplacet conjectura Sollerii. Nec ideirco neceſſe eſt, ut aliquod* S. Juſti *feſtum* XIV. Julii *olim fuerit. Nam potuit annuntiatio* S. Juſti *facile per errorem irrepere in unum aliquod Hieronymianum, indeque in alia. Errori occaſionem præbere potuit alius* S. Juſtus *confeſſor ſeculi* III, *qui eodem die in Bituricenſi diœceſi colitur, & antiquis Martyrologiis ignotus eſt. Potuit Martyrologii collector pro Bituricenſi Lugdunenſem natare* Juſtum, *uti magis notum. Quidquid ſit, nullam* S. Juſti *eo die feſtivitatem notavit Raynaudus aut Severtius.*

Dedicatio eccleſiæ, ut infra oſtendetur, verſimiliter facta eſt 2. Septembris.

14 *Altera feſtivitas, quam tribus prædictis ſuperadditam voluit Sauſſayus, ſic ab eo expenitur die* V. *Auguſti*: Lugduni dedicatio eccleſiæ ſancti Juſti, in qua ſacratiſſima ejus oſſa religioſo cultu eondita ſunt. *Quare rurſum, quem hujuſce aſſertionis ſuæ habeat auctorem; nec ullum invenio. Petrus de Natalibus lib.* 7. *cap.* 26. D *dicit, corpus Sancti* Nonis Auguſti *reconditum in eccleſia ſui nominis; at non ait eccleſiam tunc dedicatam. Dedicationem autem & depoſitionem corporis contigiſſe potius* 2. *Septembris, jam diximus. Qua de cauſa & illa feſtivitas fundamento carere videtur, nec nota ſuit Raynaudo. Hæc de antiquis Sancti feſtivitatibus diligentius diſputare volui ob variantes plurimum de iis hodiernorum ſcriptorum ſententias. Auctor Florarii noſtri Ms. Adonem exacte ſecutus eſt; mortem eum Sancti annuntiat* XIV. *Octobris, adventum corporis* IV. *Auguſti, depoſitionem vero ejuſdem corporis & præcipuam feſtivitatem* 2. *Septembris his verbis, quibus huic diſputationi finem impono*: Lugduno Galliæ natale ſancti Juſti epiſcopi & confeſſoris, miræ ſanctitatis & prophetici ſpiritus viri. Hic relinquens clam epiſcopatum ſuum, aſceſa navi, comitante tantum ſecum uno puero, qui lectoris in eccleſia officium habebat, nomine Viator, pervenit ad Ægyptum, E ubi per aliquot annos ſanctis monachis, zelum ſuum aſpectantibus conſociatus, in ſanctitate & humilitate non mediocriter vixit. Curſu itaque temporis conſummato, ipſe quoque virtutibus conſummatus, repoſitam ſibi coronam juſtitiæ percepturus migravit ad Dominum pridie Idus Octobris. Corpus ejus a religioſis civibus Lugdunum cum oſſibus beati Viatoris miniſtri ejus relatum, & condigno cultu in baſilica ſanctorum ſeptem Machabæorum martyrum conditum eſt IV. Nonas Septembris.

§. II. Quæ & qualia Sancti Acta: an eorum auctor Conſtantius presbyter. Diverſa horum Actorum exemplaria, quorum aliqua interpolata. Acta duplicia edenda.

Tillemontius nimis laudat Vitam S. Juſti, ſuſpicatur que eſſe Conſtantii presbyteri, F

Acta S. Juſti *exſtant typis edita, & manuſcripta in codicibus variis, Tillemontius tom.* 8. *Monumentorum in* S. Juſto *pag.* 546. *tale de iis tulit judicium*: Vita ipſius ſcripta videtur ſatis diu poſt mortem; unde forſan accidit, ut plura contineat elogia generalia quam facta particularia: verum ſtylus ejus gravis, ſanctus, majeſtatis atque elegantiæ plenus cautam præbet judicandi, eam eſſe Conſtantii celebris presbyteri Lugdunenſis, qui ſcripſit Vitam S. Germani Autiſſiodorenſis ſub finem ſeculi V. aut alterius cujuſdam, qui ejuſdem, ut minimum fuerit ætatis. *Ita de Actis Surianis Tillemontius, qui hic more ſuo benignior videtur. Certe, cum Surium in margine aſſignet, qui ait*, Stylum hinc inde modice elimavimus, *ex ſtyle elimato judicium fert de ſtylo ſcriptoris antiqui, eumque ex immutato per Surium ſtylo divinat eſſe Conſtantium, aut alium ejuſdem ætatis. Bailletus in Tabula critica ad diem* 2. *Septembris eumdem ſcriptorem hujus Vitæ laudat, ſed anonymum credit*, qui videtur vixiſſe ſeculo VI. aut certe non ſerius. *Scriptores Hiſtoriæ litterariæ Franciæ tom.* 2. *in Conſtantio presbytero pag.* 547. *magis aſſeveranter hanc Vitam attribuunt Conſtantio, quam fecerat ipſe Tillemontius, & rationes quaſdam allegant.*

quod alii magis aſſeverant & probare conantur, ſed fruſtra:

16 *Prima ratio eſt ſtylus gravis, ſanctus, majeſtate ac pietate plenus. Secundam ſic exprimunt:*

ſeque illo aut ullo alio Sancti feſtivitatem 14. Julii celebrato: nec alius locus ibidem notus:

A *munt*: Pauca facta, quæ continentur illo Opuſculo, inſinuant, ejus auctorem ſatis bene inſtructum fuiſſe de hiſtoria hujus eccleſiæ (*Lugdunenſis.*) *Addunt rationem etiam his verbis?* Conſtantius declarat, ſe conſcripſiſſe hanc Vitam propter ſollicitationes multas, eodem fere modo, quo jam vidimus conſcriptam ab eo Vitam S. Germani Autiſſiodorenſis. *Quarto demum affirmant, Vitam hanc* longe melius *ſcriptam*, quam paſſim ſcriberetur ſeculo VI. Eccleſiæ. *Verum hæ rationes neque omni ex parte mihi videntur veræ, neque ſufficientes ad propoſitam quæſtionem dirimendam, etiamſi altas eſſent veriſſimæ. Quippe primum, quod de ſtyli gravitate & elegantia dicitur, ne in Surio quidem invenio, & longe minus apparet in Mſs. quam in Surio, qui ſtylum notabiliter expolivit; neque illa elegantia quidquam probat, cum multi alii floruerint in Gallia ſcriptores, qui majori elegantia ac majeſtate in ſcriptis ſuis uterentur. Quod ſubditur, ſcriptorem illum bene inſtructum fuiſſe de rebus eccleſiæ Lugdunenſis, nullibi ſane apparet: nihil enim refert, quod ſpectat ad illam eccleſiam, niſi ejus patronum eſſe S. Juſtum, & Antiochum ex poſtea præfuiſſe antiſtitem. At, ſi vel maxime inſtructus fuiſſet de eccleſia Lugdunenſi, quomodo inde inferri poteſt, eum fuiſſe Conſtantium? Quod tertio dicitur de ſollicitationibus, quibus impulſus fuit ad Vitam ſcribendam, ſicuti dicit ſe ſollicitatum ad ſcribendam Vitam S. Germani, tam diſſimile eſt, ut diverſos potius auctores exhibeat quam eumdem: nam in hac Vita breviter dicit:* Vitam beati Juſti Lugdunenſis epiſcopi admiratione (*in alio Mſ.* adjuratione, *in alio* admiraturi) compellimur breviter exponere. *Verum Conſtantius in Vita S. Germani multa præfatur de minori ſua ad ſcribendum capacitate atque argumenti difficultate. Nec rurſum hæc ſimilitudo, ſi vera eſſet, quidquam evinceret; cum omnes paſſim, aut certe multi, ſimilia præfari ſolerent illo tempore. Quartum denique nihilo verius eſt, cum varii floruerint ſeculo VI. qui elegantius & rectius ſcriberent, quam hæc Vita ſit exarata.*

non variæ rationes perſuadent

16 *Uti hæ rationes nullo modo perſuadere poſſunt, Vitam* S. Juſti *ſcriptam eſſe a Conſtantio presbytero; ita collatio hujus Vitæ cum Vita S. Germani nullum mihi relinquit dubium, quin ſingulæ diverſum habeant auctorem. Vita S. Germani graviter*

C *& biſtocice ſcripta eſt cum adjunctis perſonarum, locorum, factorumque ſingularium, a natalibus Sancti uſque ad obitum. Hæc vero Vita nihil fere continet, niſi elogia quædam generalia, & tam pauca facta particularia, ut omnia fere hauriri potuerint ex Martyrologiis, ſeculoque decimo conſcribi eodem modo. Nihil de Sancti natalibus, nihil de epiſcopo ipſius deceſſore, nihil de die emortuali, nihil de tranſlatione corporis, niſi generatim, nihil de loco ſepulturæ, de miraculis, de cultu. Nullum denique uſpiam aſſignatum tempus, quo floruit Sanctus, nullum, quo ſcripſerit ipſe vitas. Hæc fatebuntur adverſaces: ſed affirmant id contigiſſe, quia Conſtantius ſcripſit diu poſt* S. Juſti *obitum. Verum Conſtantius non integro ſeculo poſt* S. Juſtum *floruit: nam jam anno 473. provectæ admodum erat ætatis, uti de eo habent laudati ſcriptores Hiſtoriæ litterariæ tom. 2. pag. 545. Sanctus vero noſter non obiit niſi ſub finem ſeculi VI. quomodo igitur vir eruditus & diligens eam jejune de S. Juſto ſcribere potuit in ipſa eccleſia Lugdunenſi, ubi haud dubie non pauca de piſcopis Lugdunenſibus, & præſertim de Sancto tam celebri monumenta reperiri poterant?*

AUCT. J. S.

17 *Deinde Conſtantius in præfatione ad Vitam S. Germani conqueritur, ſe nimis ſeco ſcribere; Tanta, inquiens, jam temporum fluxere curricula, ut obſcurata per ſilentium vix colligatur agnitio: & tamen plurima ibi invenit ac narravit, adjunctis locis, temporibus ac perſonis. Hic vero ſcriptor Vitæ* S. Juſti *nullibi ea de re queritur; at magnifice loquitur, acſi omnia haberet perſpecta, atque interim nulla fere Sancti geſta minutim refert. Credibile igitur non eſt, hanc Vitam eſſe Conſtantii; nec crediderim ſeculo V. fuiſſe exaratam, certe qualis edita eſt a Surio, atque exſtat in Mſs. ejus editioni conſonis. Porro anonymus noſter Opuſculum ſuum ſic implevit ſententiis ſacræ Scripturæ, moralique doctrinæ, ut videri poſſit oratio potius ad populum habita, quam vitæ hiſtoria. Hinc incertum mihi eſt, ſeculone quinto, ſexto, ſeptimo, an ſerius hæc Vita fuerit exarata.*

hanc Vitam non eſſe ſcriptam a Conſtantio, ſed ſortaſſe a

18 *Exemplaria Mſs. hujus Vitæ varia ſunt & aliquot mendis conſperſa, alia pluribus, pauciores alia; edita vero nitidiora ſunt, ſed minus genuina. Præterea quædam Mſs. exemplaria multum diſcrepant ab editis atque aliis Mſs. alia vero apographa recte conſonant cum editione Surii ad 2. Septembris, ac cum editione Vincentii Barralis in Chronologia Lirinenſi pag. 316. quæ data eſt ex Surio, modo ſolas exſcripſamus ſtyli correctiones per Surium factas. Hæc dictionis expolitio ſatis notabilis eſt, & in ſingulis fere phraſibus occurrit, non ſic quidem, ut ſententia mutetur ſcriptoris, ſic tamen, ut non pauca emendentur, & inepta quædam omittantur. Tria hujuſmodi habemus apographa; quorum primum olim huc miſit Chiffletius noſter ex* Paſſionario S. Juſti Lugdunenſis & veteri Mſ. S. Claudii, *illudque collatum eſt cum Mſ. Accinctino. Alterum deſumptum eſt ex* Mſ. Ultrajectino S. Salvatoris; *tertium ex* Mſ. Rubeæ Vallis. *Apographa iſta invicem conſonant, exceptis mendis, quibus laborant ſingula. Hæc de cauſa unum ex illis ſic in editione ſequar, ut menda ex aliis, quantum poſſum, aut ex editis ſim correcturus, & ſimul indicaturus, ubi aliquid in aliis occurret, quod ſit notatu dignum.*

varia exemplaria Surianis quoad rem conſona;

E

alia ab iis diverſa, quæ vitiata aut interpolata,

F

19 *Exemplaria, quæ ab aliis diſſenare dixi, non in omnibus diſſonant, etiamſi ſola ſpectemus verba, ſed potius plerumque ſic conſonant, etiam in verbis, ut unus auctor alterius Opuſculum haud dubie viderit, ac partim deſcripſerit. Verum in hiſce omiſſa eſt tota præfatio, quæ ſane abeſſe poteſt ſine detrimento ullius facti; omiſſa ſunt & alia quædam, ad diſturſum mocalem magis, quam ad Sancti hiſtoriam, pertinentia. Contra in hiſce exemplaribus leguntur aliqua, quæ exſulant ab editis & prædictis Mſs. Sunt hæc quædam de Sancto in eremo Ægyptiaca verſante, quæ ſcriptor aſſecit ſe didiciſſe ex presbytero nonagenario, qui familiariter cum Sancto fuerat converſatus in eremo. Horum Actorum exemplar unum habemus in codice Mſ., notato* P. Mſ. 20. *fol.* 178. *Codex hic admodum vetuſtus eſt, ſed juſto uſligentius ſcriptus, cum mendis clariſſima habeat non pauca. Alterum exemplar, præcedenti conſentiens, tranſmiſſum eſt ex Mſ. S. Maximini Trevirenſis, multis ſimiliter oppletum mendis. Hæc exemplaria habent aliquid, ex quo interpolata, aut ex ductibus imperite conſarcinata credam: nam, ubi de Viatore loquuntur, ſic habent:* Præter Viatorem illum,

AUCT. J. S. lum, quem ſupra diximus *&c.*, *licet ibidem Viator numquam autea nominetur, aut memoratur. Patet id deſumptum eſſe ex iis, quæ jam edita ſunt, ubi idem recte dicitur, quia Viator in præfatione fuerat nominatus.*

deſſa aliis præcedentibus brevior & melior est

20 *Eadem rurſum Acta, ſed contractiora & nitidiora exſtant in codice 33. Reginæ Suecie, prout colligo ex collatione horum cum illis. Hæc, licet mihi ad manum non ſit ipſum exemplar, ex notatis accurate diverſis lectionibus communicare poſſum lectori, & revera communicabo, cum omnibus aliis exemplaribus præplacitura exiſtimem, quod falſa pleraque contineant, & digreſſionibus inutilibus careant. De biſce merito dici poteſt, quod de Surianis nimis liberaliter aſſeruerunt Tillemontius ejuſque ſequaces. Horum ſcriptor ſuppar fuit* S. Juſto, *ac neceſſario vivere debuit ſeculo* V. *cum dicat num.* 4. Ego autem ipſe ſanctum quemdam presbyterum, pene jam nonagenariam ætatem agentem, vidi, cujus mihi relatione hæc comperta ſunt: *nam, ut ſequitur, presbyter ille eum* S. Juſto *in eremo vixerat. Neque vero exiſtimare poſſim, hæc*

B *addita eſſe ab impoſtore quopiam, ut ſic major Actis conciliaretur fides: nam eadem prorſus ſtylo conſcripta ſunt, quæ in biſce leguntur Actis, quæque abſunt a Surianis, quo relata ſunt alia omnia. Quin potius exiſtimo, hæc Acta primo ſcripta eſſe, ex Suriana ex biſce compoſita ab aliquo, qui nihil fere addidit, niſi ratiocinationes quaſdam ſatis frigidas, quibus probare nititur* S. Juſtum *implevisſe martyrium, ſanctitatem ejus ipſa nomine ſuiſſe prævio ſignificatam, Eliæ in quibuſdam ſuiſſe ſimilem, & alia minutiora. Hinc merito dicam, Acta longiora non diſtingui a brevioribus, ſed interpolata eſſe, brevioraque vero pura. In factis non diſſentit interpolator ab auctore Vitæ, niſi in ſolo diſceſſu, quem collocat poſt ſynodum quamdam, de qua tacet ulter, & rectius quidem, opinor. Hæc ob cauſas non dubito, quin ſtudioſus lector breviorem Vitam, quam primo loco edam, mecum ſit præ-*

C *laturus longiori, quam ſubjiciam, ne quid videatur prætermiſſum de* S. Juſto. *Nunc geſta Sancti ordine diſcutere aggrediar, ut chronotaxit aliqua habeatur geſtorum, & ſuppleantur non pauca in Actis prætermiſſa.*

§. III. Fabuloſa videntur, quæ de natalibus ac pueritia Sancti ſcripſerunt quidam neoterici: ſub Paſchaſio Viennenſi natus, ſub Claudio diaconus eſſe potuit; non item monachus Lerini: reliqua geſta diſcuſſa, epitaphium, reliquiæ.

Quæ de natalibus & pueritia Sancti ſcripta ſunt mendoſa,

AUctores Galliæ Chriſtianæ *recuſa tom. 4. col. 13. opinionem quorumdam de natalibus* S. Juſti *referunt & rejiciunt, his verbis*: Mira ſunt, ſed omnino incerta, quæ de S. Juſti natalibus referunt Sevcrtius & de la Mure. Eum illuſtriſſimi comitis Andegavenſis filium dicit Severtius. Ortum aſſerit de Muea ex nobili Turnonenſium in Delphinatu familia, & natum in caſtro d' Antoo prope Viennam, quod vulgo d' Anjou nuncupatur, & certe illum ut ſuum decus illuſtris ea familia ſibi vindicat, & ejus nomen ſibi aſſumunt illius natu majores. Addit uterque, cum præpoſitus ſeu præfectus Andegavi matrem ejus accuſaſſet adulterii, ipſum vixdum natu aeticulata ac virili voce cauſam innocentiæ egiſſe: digito dominum Andegavi præſentem monſtraſſe, ac dixiſſe veriſſime eum eſſe patrem ſuum, & poſtmodum ſoliro parvulorum more conticuiſſe. Denique Severtius affirmat, quo inſtanti unda ſacra lotus fuit, columbam nivei coloris acceſſiſſe & ſuper eum conſtitiſſe.

idoneus testis fundamentum videtur Vienna aut in Viennensi provincia

22 Si quæras unde hæc habeant; Ex traditione, inquiunt, & veteri tabella in eccleſia ſub ejus nomine dicata, in qua hi verſus continentur.

Andegavi conjux comitis ſervatur aduſque
Partum, præpoſiti crimine facta eca.
Infans, non iofans vocali naſcitur ore,
Liberet ut matrem ſuſpicione ſuam.
Nomine baptiſmi Juſtus; veniente columba,
Dicitur, & comitem nominat eſſe patrem,
&c.

Verum hæc omnia teſtimonia recentiora ſunt, ut fidem faciant. Præter id quod de ejus pa- E
tria dicitur; ut ex ſequentibus patebit. *De patria Sancti nihil dicitur, niſi natum eſſe* in Delphinatu, *idque ſane admodum veriſimile eſt, cum nutritus dicatur ſub S. Paſchaſio Vienuenſi epiſcopo, ut videbimus. Hinc, inquam, veriſimile eſt, Vienuæ natum eſſe aut in Viennenſi provincia. Porro ex ætate S. Paſchaſii, quam Majores noſtri tom.* III. *Februarii pagina* 290. *mortuum ſtatuunt circa annum* 313. *conjicere poſſumus Sanctum mundo datum eſſe ſub initium ſeculi* IV. *quod recte convenit cum Actis infra edendis, in quibus ſenex vocatur, cum epiſcopatum reliquis non diu poſt annum* 381.

nempe S. Paſchaſii Viennenſis circa 313. defuncti, diaconus factus ſub Claudio,

23 S. Juſtum *nutritum eſſe ſub S. Paſchaſio & diaconum fuiſſe ſub Claudio, Viennenſibus epiſcopis, teſtatur Ado in Chronico ad annum* 379. *his verbis*: Conſtat autem hunc venerabilem epiſcopum Juſtum ſub Paſchaſio Viennenſi epiſcopo nutritum, Claudii ejuſdem urbis epiſcopi diaconum, poſtmodum ad ſanctam Lugdunenſem eccleſiam regendam tranſlatum. *Verum Tillemontius tomo* 8. *pag.* 798. F *ſeu nota* 1. *in* Juſtum, *contradictionis arguit Adonem, ſic diſputans*: Ado ſibi contradicit, aſſerens uno loco S. Juſtum inſtructum a Paſchaſio Vrennenſi epiſcopo, & diaconum creatum a Claudio ejus ſucceſſore, atque alio loco dicens hunc Claudium interfuiſſe magno concilio Arelatenſi anno CCCXIV. cum S. Juſtus, qui pluribus annis vixit poſt annum CCCLXXXI. non eſſet ætate idonea ad diaconatum anno CCCXIV. & alibi obſervavimus, quam parum opoeteat attendere ad omnia, quæ in Chronico Adonis leguntur de epiſcopis Viennenſibus. *Hæc Tillemontius, cujus ratiocinatio non minus ridicula eſt, quam accuſatio acerba. Hermantius in Vita S. Ambroſii lib.* 3. *cap.* 1. *pagina* 33. *contendit etiam, non potuiſſe* Juſtum *creari diaconum a Claudio, ſi hic Arelatenſi concilio interfuerit; idem & Baillet. tus habet in* S. Juſto. *Verum nulla hic contradictio in verbis Adonis, ſed craſſa hallucinatio in ratiocinio Tillemontii & aliorum. Quæ enim, obſecro, hæc eſt conſecutio*: Claudius anno CCCXIV fuit in concilio Arelatenſi: ergo, ſi S. Juſtum creavit diaconum, id factum anno CCCXIV.

quo

A quo Juſtus ex non erat ætate, ut diaconus eſſe poſſet? *Ubinam oſtendit Tillemontius, aut oſtendere conatus eſt, Claudium ante vixiſſe poſt Arelatenſe concilium, & Juſtum poſtea ab eo non creatum diaconum?*

quod convenire ſe-nex circa 336. ante paucos ſe-nes; & male a quibuſdam negatur

24 *Sane, etiamſi Claudius certo interfuiſſet concilio Arelatenſi, quod non diſcutio, potuit ſupervivere poſt concilium ad annos viginti, triginta aut etiam plures. Et revera Acta in Chronico S. Nectarium Claudii ſucceſſorem refert ad imperium Conſtantii ejuſque fratrum poſt annum 337. ut agnoſcit ipſe Tillemontius nota 3. in S. Irenæum. Vixit igitur Claudius ex mente Adonis ſaltem uſque ad annum 337. aut ferius. Itaque, ſi uxorem credamus S. Juſtum circa annum 306. diaconum confecratum circa 336. omnia dicta Adonis recte cohærebunt, omnia erunt etiam conſona Actis S. Paſchaſii jam aſſignatis, atque S. Claudii datis in Opere noſtro tom. 1. Junii pag. 2. & ſic S. Juſtus fuerit fere annorum ſeptuaginta ſeu, quando ſenex epiſcopatum dereliquit. Itaque neque hic,*

B *neque tom. 3. pag. 625. nota 3. in S. Irenæum, ubi eadem fere de his dicit, Adonem erroris convincit Tillemontius, ſed verba ejus minus fideliter reddidit, dum ait dici inſtructum a Paſchaſio, cum Ado ſolum dicat* ſub Paſchaſio nutritum, *idque de puero aut infante intelligi poſſit, ita ut nihil aliud velle videatur, quam natum eſſe tempore epiſcopatus Paſchaſii. Quod addit Tillemontius, ſe oſtendiſſe (nota 3. in S. Irenæum) quam parum fidere oporteat dictis Adonis de epiſcopis Vienenſibus, huc non ſpectat. Frequenter quidem Adonem ibidem carpit; at non ſemper æque feliciter, nec tot aſſignare erroreſ, ut reliqua ideo auctoritate carere debeant.*

monachus Lerini eſſe non potuit;

25 *Vincentius Barralis in Chronologia Lerinenſi pag. 320. de S. Juſto notat ſequentia:* Hunc beatiſſimum archipræſulem Lugdunenſem Juſtum aliquando monachiſmum, ſeu eremiticam vitam, in illa inſulæ Lerinenſis ſacroſancta palæſtra, ſub ipſius principis ſanctiſſimi patris noſtri Honorati, egiſſe, etſi ex Actuum præfatorum ſerie liquido non conſtet, tameo Lerinenſes diverſorum codicum antiquorum manuſcriptorum tabulæ, adjunctis modernarum impreſſionibus, conſtanter ipſum ſanctum Juſtum & monachum

C Lerinenſem Lugdunenſiumque archiepiſcopum prædicant. *Addit alia quædam ejuſdem generis, & in Vita S. Agricoli Avenionenſis epiſcopi, ad huius diem edenda, idem dicitur. Verumtamen, cum S. Honoratus vitam monaſticam in inſula Lerinenſi auſpicatus non ſit, niſi vergente ad finem ſeculo IV. S. Juſtus neque ante diaconatum, neque poſt diaconatum ſuſceptum, ibidem monachus eſſe potuit, uti palam fiet ex dictendis, & Tillemontius recte obſervavit. Vita S. Agricoli non tantæ eſt auctoritatis, ut nos hic morari debeat.*

epiſcopus creatus uſt non die, ut appetet, poſt medium ſeculi IV. a die ſanct anno 374. concilio Valentino,

26 *Quæ autem anno Sanctus noſter ex diacono Viennenſi promotus ſit ad epiſcopatum Lugdunenſem, exacte determinari nequit. In catalogis antiſtitum Lugdunenſium paſſim ponitur poſt Veriſſimum, qui interfuit concilio Sardicenſi anno 347. Hinc dubium non videtur, quia epiſcopus ſit creatus inter annum 347. & 374. quo interfuit concilio Valentino; nec alia ulla occurrit temporis nota, qua initium epiſcopatus propius aſſignemus. Verumtamen, cum epiſcopatum* per multos vexiſſe annos *dicatur in Actis, ſuſpicio eſſe poteſt, non diu poſt medium ſeculi IV. ad cathedram epiſcopalem fuiſſe evectum. Quidquid ſit de initio epiſcopatus, non videtur dubitandum, quin idem ſit* Juſtus, *qui anno 374. interfuit concilio Valentino, cui ſubſcripſit hoc modo:* Ego Juſtus epiſcopus opto vos, fratres, in Domino bene valere. *Ejuſdem quoque nomen occurrit in gemina epiſtola a Patribus iſtius concilii ſcripta, uti videre eſt apud Labbeum tom. 2. Conciliorum col. 904. & 906.*

D AUCT. J. S.

& anno 381. Aquileienſi, ut Gallorum legatus

27 *Anno 381. habita eſt ſynodus Aquileienſis, in qua damnati ſunt Palladius & Secundianus epiſcopi Ariani. Huic ſimiliter adfuit* S. Juſtus *eamquam Gallorum legatus. Sententiam autem ſuam rogatus a S. Ambroſio inter primos expoſuit: ſic enim habent Acta concilii edita inter Opera S. Ambroſii tom. 2. editionis anni 1690. col. 790.* Ambroſius epiſcopus dixit: Quid etiam dicit dominus meus Juſtus? Juſtus epiſcopus legatus Gallorum dixit: Qui Filium Dei cœternum cum Patre non confitetur, anathema habeatur. Omnes epiſcopi dixerunt, Anathema. *Deinde rurſum col. 801. inter primos Palladium condemnat his verbis:* Juſtus epiſcopus dixit: Palladium, qui blaſphemias Arrii damnare noluit, ſed etiam magis has confiteri videtur, centeo ulterius

E facerdotem dici non poſſe, nec inter epiſcopos deputari. *Nomina epiſcoporum, qui dicto concilio interfuerunt, recenſentur col. 803. interque eos* S. Juſtus *hoc modo*: Juſtus epiſcopus Lugdunenſis, alius legatus Gallorum. *In editionibus Labbei & Harduini non additur* Lugdunenſis. *At cum pleriſque epiſcopis locus etiam ibidem adjungatur, vix dubitari poteſt, quin voces* epiſcopus Lugdunenſis *illic excideriut, & recte additus legatur apud S. Ambroſium.* Alius legatus *dicitur, quia jam duo Gallorum legati erant recenſiti. Nequaquam igitur dubitandum videtur, quia hic* Juſtus *& legatus Gallorum fuerit & epiſcopus Lugdunenſis.*

non videtur Sanctus ſtatim poſt iſtud concilium ad eremum abiiſſe

28 *Verum aliud occurrit dubium hoc loco diſcutiendum. Acta prolixiora num. 5. habent, Sanctum reducem ex ſynodo quadam Italiæ non vauiſſe Lugdunum, ſed manſiſſe* circa Tornonem, *ut amicis quibuſdam valediceret, indeque clanculum diſceſſiſſe in Ægyptum. Tillemontius, qui alia Acta non viderat, exiſtimat revera ſtatim diſceſſiſſe poſt conciliam Aquileiaſe, & quidem ſuſpicatur illum cum S. Ambroſio, aliiſque memorati concilii*

F *Patribus, communicaſſe propoſitum ſuum de epiſcopatu deſerendo. Attamen Acta breviora hiſce non conſonant: nam diſceſſum Sancti num. 2. ſic referunt, ut inter occaſionem diſcedendi & diſceſſum ipſum nihil relinquant medium. Ex mente igitur horum Actorum neceſſario dicendum eſt, concilium Aquileienſe præceſſiſſe, eumulumque illum, qui Sancto conſilium perſuaſit, deinde ſecutum eſſe. Sane, ſi rem ipſam expendamus, veriſimiliter appareret, ſanctum Antiſtitem, qui injuſtam eadem attribuebat indulgentiæ ſuæ, nec deſeruiſſe munus epiſcopale, niſi illa fuiſſet indignus, quem abiiſſe ad concilium, ut ibidem tuterim epiſcopale officium exercere pergeret, atque illud deinde relinqueret. Si epiſcopatum relinquere voluit, ut pœnitentiam ageret, quemadmodum eum feciſſe conſtat: non ſatis perſpicio, cur illud propoſitum diſtuliſſet, & pervenuiſſe obire officia epiſcopalia uſque ad finem concilii Aquileienſis. Nihilo magis mihi perſuadere poſſum, S. Ambroſium aliiſque patres concilii Aquileienſis auctores fuiſſe ſancto Antiſtiti, ut epiſcopatum deſereret, quod pluris multis rationibus diſſuaſiſſent. Suſpicor itaque tumultum illum Lugdunenſem, cujus occaſione* S. Juſtus *ad eremum abiit, contigiſſe non diu poſt Aquileienſe concilium,*

rude-

AUCT. J. S. *indeque ſcriptorem Vitæ prolixioris in eorum lapſum eſſe. Hinc colliges ſtudioſus lector, non certo conſtare de tempore, quo Sanctus eremum petiit.*

non ad ipſum ſcripta videntur genuina S. Ambroſii epiſtolæ

29 *Inter epiſtolas S. Ambroſii duæ habentur* Juſto *inſcriptæ, quæ in editione anni 1690. ſunt ſeptima & octava. Exiſtimat Tillemontius, quem ſecuti ſunt alii non pauci, haſce epiſtolas fuiſſe datas ad* S. Juſtum *Lugdunenſem. Petenti tandem ſavet huic conjecturæ, cum* Juſtus *ab Ambroſio* vocetur frater, *atque ideo videatur fuiſſe epiſcopus:* Pulcre admones, Frater, ut epiſtolares fabulas, & ſermonem abſentium ad interpretationem conferamus oraculi cæleſtis, interrogans me, quid ſignificet illud didrachmum, cujus dimidium Hebræus præcipitur offerre pro redemptione animæ ſuæ. Quid enim tam conſociabile, quam de divinis rebus ſermonem contexere? *Idem initium* Juſti *illius pietatem inunis & ſtudium proficiendi in Scripturis ſacris, atque etiam familiaritatem quandam cum S. Ambroſio inſinuat. Verumtamen ego mihi non peeſuadeo laudatam epiſtolam ad* S. Juſtum *fuiſſe ſcriptam: finis enim magis obſtare videtur iſti conſtituræ, quam favet initium. Accipe verba,* B *quibus epiſtolam ſuam concluſit Ambroſius:* Et tu ergo ad ſimilitudinem Dei nous eſto atque idem: non hodie ſobrius, cras ebrius; hodie pacificus, craſtina die litigioſus; hodie frugi, craſtina die incontinens; mutatur enim unuſquiſque morum varietate, & fit alter: io quo noo agnoſcitur, quod fuit, & incipit eſſe, quod noo fuit, ſui degener. Grave eſt eoim mutari in peius: ſed eſto, ſicut imago in drachma, immutabilis, eumdem habitum ſervans quotidie... Valete, &, ſi non inſtructoſe didrachmum iſtud eommiſſum mihi arbitraris, iterum, ſi quid habes, committere ne dubitaveris. *Hiſce ſane carpere videtur incenſtantiam Juſti, quiſcumque is fuerit; &, quamvis minime diſſimulare ſoleres Ambroſius, nequaquam credideriin hac eum ſtetiſſe ad ſanctum & ſenem Epiſcopum, præſertim cum ipſe multo eſſet junior. Quod autem Juſtus ille ſemel vocatur* frater, *non importat neceſſario ejus epiſcopatum. Nam idem Ambroſius epiſtolam* 80. *ad Bellicium ſic erditur,* Auditi, Irater. *Nec tamen ille erat epiſcopus, ut ex multis* C *clarum eſt. Itaque nec hanc nec ſequentem ad Juſtum Lugdunenſem pertinere ſuſpicor.*

mors ante aut circa 390. ſicuti & ſenectus & eremitarum mos

30 *Dixi Sanctum veroſimiliter receſſiſſe in eremum non diu poſt concilium Aquileienſe, ſen annum* 181. Aliquot annis *in eremo vixiſſe, habemus* Alla. *Hinc conjicere poſſumus, defunctum eſſe ante aut circa annum* 390. *at certo id ſcire non poſſumus, cum nullam habeamus temporis notam, quæ ſatis ſit certa. Æque ignotus eſt annus tranſlationi corporis ex Ægypto, cum nullus illam aſſiguet tempoeis notam. Ade in Chronico ad annum* 379. *de epiſcopata, morte & tranſlatione hæc ſolum memorat:* Sed & Lugdunenſis epiſcopus Juſtus, miræ ſanctitatis vir, qui poſtmodum relicta ſede ſui epiſcopatus, inter ſanctiſſimos patres eremitarum mira humilitate latens, moritur in Ægypto: cujus oſſa pio amore ſolliciti Lugduoenſes ad urbem ſuam reportant: oſſa quoque Viatoris ſanctiſſimi eomminiſtri ipſius. *Veriſimile eſt, tranſlationem contigiſſe paucis annis poſt obitum Sancti, & ante finem ſeculi* IV.

epitaphium Sancti, quod vide compendio.

31 *Raymundus loco ante indicato Epitaphium Sancti recitat, hæc præmonens:* In vetuſto epitaphiorum codice nuper evulgato per Quercetanum, habetur hoc ſancti Viri Epitaphium, quod vilum eſt oon omittere. D

Hic patris antiqui coodigno oomine Juſti
Io ſpe perpetuæ requieſcuot pigoora vitæ.
Membra beata ſatis, quæ ſemper dedita Chriſto
Per varios ſemet cruce coofixere labores,
Ut melius celeri rapiantur in aera oube,
Cum cælo adveniens Judex effulſerit ipſe.
Hic fuit egregius primum levita Viennæ.
Inde gregem Domini doctrina inſignis & actu
Conſpicuus Præſul, Lugduni pavit in urbe.
Poſt anachoreticæ vitæ flammatus amore,
Longinqua Ægypti ſtiens deterta petivit.
Quo ſenibus ſacris pietatis fœdere juoctus,
Cum miram extremo clauſiſſet lumine vitam.
Plebis amore ſuæ patriam revocatus ad urbem
Cnm Viatore pio, Chriſti tumulatur ad aram;
Ut quos peevigili vivens pietate nutrivit,
Continuis precibus foveat per ſecula oatos.

corpus ſtatuam in baſilica S. Juſti, decreto eccleſiæ Cathuſianæ

32 *Teſtamur Alla Sanctum ſepultum fuiſſe in eccleſia ſeptem Machabaorum. Hæc deinde* E *collegiata* S. Juſti *nomen geſſit, multiſque aliis Sanctis ſepulturæ præbuit locum. Anno* 1287. *apertum eſt Sancti ſepulcrum, viſitataque reliquiæ, prout legitur in inſtrumento ejuſdem anni, quod dedimus tom.* v. *Junii pag.* 345. *in S. Irenæo. Corpus* S. Juſti *remanſit in eodem eccleſia, donec ex anno* 1562. *funditus eveſa eſt, reliquiaque diſſipatæ impio furore Calviniſtarum, qui Lugdunum occuparverant. Habemus collectionem Actorum quæ de his conſcripta ſunt ſub Carole IX. impreſſam Lugduni anno* 1662. *in quibus deſcribitur magnifica plane Sancti eccleſia cum omnibus ornamentis, qualis fuerat ante everſionem. Io hiſce pag.* 6. *de corpore* S. Juſti *Gallice hæc memoratur:* In hac etiam eccleſia poſt ſummum altare ſervabatur theca, in qua erat corpus S. Juſti, impoſita quatuor columnis marmoreis, quæ ſingulæ craſſitiem habebant unius pedis, atque altitudinem decem pedum. Hæc theca erat ex alabaſtrite. *Eccleſia autem* S. Juſti *erat in ſuburbio Lugdunenſi, atque alia deinde ædificata eſt in ipſa urbe.*

reliquia pauca hæ vaticanum furore ſubducta. F

33 *Dominicus de Colonia Societatis noſtræ in Hiſtoria litteraria urbis Lugdunenſis tom.* I. *pag.* 135. *vult aliquid celiquiaeum* S. Juſti *ſubtractum eſſe ſacrilegis hæretitorum manibus; nam hæc ſcribit:* Statua argentea pectore tenus efformata, quæ etiamoum io nova eccleſia conſpiciuir, mooumentum eſt pietatis ooius e canonicis, nomine Clemeotis de Belle-Croix. Illi incluſa eſt Sancti capitis pars, quæ ægre ſubducta eſt furori hæreticorum, qui reliquum corporis combuſſerunc & diſſiparuot. *Ballerus in* S. Juſto *aſſerit, oſtendi quaſdam* S. Juſti *Lugdunenſis reliquias Pariſiis in eccleſia S. Joannis de Gravia. Gelenius etiam in Colonia ſua pag.* 547. *inter reliquias eccleſiæ S. Maximini Colonienſis reconſet de* S. Juſto epiſcopo, *non addit tamen eſſe Lugdunenſis. An plura alia hujus Sancti pignora aliis locis etiamnum oſtendantne, mihi non conſtat. Miraculis Sanctum cornſcaſſe, generatim diſtum eſt num.* 2. *at nulla uſquam ſingillatim conſcripta ceperio. Verum S. Gregorius Turonenſis in Vitis Patcum cap.* 8. *narrat, S. Nicetium cum* SS. Juſto *& Eucherio apparuiſſe cuidam presbytere, eumque ob blaſphema verba graviter corripuiſſe.*

VITA

A

VITA

auctore anonymo.

Ex codice 33. Reginæ Sueciæ.

Sanctus diaconatum ac episcopatum præclare administrat: obitus,

JUstus itaque Viennenſis primum diaconus *a*, poſtea vero Lugdunenſis eccleſiæ antiſtes ſacratus eſt: quam tanta puritate, modeſtia, pietate, patientia per multos rexit annos, tanta circa pauperes cura, tanis divinorum mandatorum obſervantia, ut etiam magnificos atque præſtantes illos Domini ſacerdotes omni præiret gratia virtutum. Igitur cum ita ingenti gloriæ ſuæ ac plebis profectu Domini eccleſiæ præſideret, uſque ad expulſionem ejus frementis diaboli exarſit invidia. Nam quodam die in urbe B eadem quidam per ſubitum mentis furorem cum egreſſus in publicum obviam ignaros ferro conſodiſſet, ac, pro atrocitate rei excitato tumultu, hinc atque inde multitudine infeſta premeretur; eodem ſe, quo in ſcelere uſus fuerat, telo tutatus, ad eccleſiam, recuperato paululum ſenſu, refugit, obleratilque ſacrarum ædium valvis, diu reverentia loci inſanientis populi furorem removit. Sed eum ſeditio procedens jam etiam divinæ domui ignem minaretur, ſupradictus Antiſtes neceſſitate compulſus, accepta a primora quodam ſacramentorum fide, nihil huic periculi intentandum, in cuſtodia tantum, dum populo ſatisfieret, recipiendum, reum ab eccleſiæ elauſtris dimiſit. Quem exceptum multitudo, cui in tumultu nihil penſi eſt, pedibus illigatis rectum, ultimo mortis ſupplicio affecit.

qui a motus abjecto in eremum, *b*

2 Tunc vero Viri ille Dei, ſanctitate memorabilis, admiſſum facinus *b* adſcripſit ſibi, non ſuum crimen, tam ſeverus ultor culpæ, ut putabat, ſuæ, quam diſſimulator alienæ. Etenim cum ſeva graſſantis inimici ſuo ſceleri miniſtram populi manum ſibi ſuppoſuit, totum illud delictum beatiſſimus Juſtus in ſe retorſit: nam Juſtus ille, qui fuerat magnus ſacerdotio, factus eſt major exilio. Itaque officium ſacerdotale deſerere, & peregrina, quo lateret, expetere decrevit. Nullus enim *c* (ſe adeo inopinantibus proripuit) vel itineri ejus comes egit, præter Viatorem, egregiæ indolis puerum, qui officium tunc in eccleſia Lectoris gerebat. Hic ſolus beatiſſimum Senem latere cupientem veſtigiis inſecutus eſt; ac jam inter Arelatem *d* atque Maſſiliam ſupra litus maris poſito, & navim conſcendere parato ſuperveniens, non ſine admiratione ei ſe obtulit: receptoque * in ſolatium peregrinationis, heremum petens in Ægyptum navigavit.

c

d

* *adde ea*

ubi dignitatem ſuæ abſtrahit, deuse agnoſcitur ab ol. quo? * *adde offi. cium aut quid ſimile*

3 Ibi ergo Juſtus merito & nomine, cum primum illo advenit, jam inter Sanctos poſitus, diu ſe quis eſſet occultavit, ut ſuppreſſo nomine atque honore humilitatis ſummæ * exerceri poſſet, non jam clericis tantum, verum monachis quoque ac laicis ſe inferiorem exhibens. Sed cum multo jam tempore ita tectus delituiſſet, accidit aliquando, ut ſummo monachorum ſanctorumque conventu a quodam illic fretre, qui ab his partibus ſubito tunc peregrinus advenerat, agnoſceretur *, atque ad ejus genua provolutus eſt. Stupentibus cunctis, ac requirentibus, quid hoc eſſet, ſanctum epiſcopum Juſtum * eſſe reſpondit. Quo facto, admirantes univerſi tantæ humilitatis Virum, culpantes ignorantiæ ſuæ præteritam præſumptionem, quod Pontifici ſe neſcientes præpoſuiſſent, veterem erga eum abuſionem recenti honore pœnitebant. Admonitus eſt tamen jam non aſtique ſui reverentia ab illis virtute eminentibus Sanctis, non oportuiſſe, eum cum aliorum peccato mercedem ſuam quærere, neque cæterorum præſentium damno lucrum ſuæ abjectionis expetere. Unde non immerito prophetico ſpiritu jam dudum dictum eſt: Delicta, quis intelligit ea?

D AUCT. ANONYMO.

* *in eo Ms. Juſtinianum.*

e *ſanctæ ejus vitæ inventum, & continuo prodit:*

4 Ego autem ipſe ſanctum quemdam presbyterum, pene jam nonagenariam ætatem agentem, vidi, cujus mihi relatione hæc comperta ſunt: nam in ſermone ejus quaſi ſanctæ hiſtoriæ fides ineras. Referebat ſe in illis heremi partibus diu moratum fuiſſe, nec ſolum vidiſſe beatiſſimi nominis Juſtum, ſed etiam familiaritate ejus uſum fuiſſe; ac magnificum apparuiſſe inter illos, qui tunc in heremo revelationibus atque virtutibus tamquam magna luminaria reſulgebant, ſanctum Macharium, Paſnutium *f*, cæteroſque, quorum ſanctitatis fama per Orientem vigebat. Horum itaque particeps vitæ Juſtus noſter, continuans noctes diebus orationibus & jejuniis, in conſpectu Domini pervigil Lugdunenſium aſtabat aſſertor. Aberat quidem eorum conſpectibus, ſed utilitati precibus aderat; neque illos reliquerat, ad quos utique ſemet intercceſſione referebat. Expetierat commoda flectibus loca, ut ſoli Domino vacans, quæ pro ſuis peteret, efficacius impetraret. Illic ergo, valut quondam Moyſes, indeſeſſas ad cælum manus tendens, oratione contra Amalech certabat. In illa remota ſpecula, veluti in edito colle reſidens, oppugnabat periculoſum illum eum vetuſto hoſte conflictum. Hujus ad precem intentas ſemper habens manus Sapientia *g* ac ſic adverſus diaboli bellum ſubſidia ſemper pugnæ ſuggerebat, precibus victoriam.

E *f*

g

5 Eodem vero tempore, quo ipſe in heremo morabatur, ſanctus Antiochus *b* tunc presbyter Lugdunenſis, pio incitatus officio, uſque ad vitandum Epiſcopum ſuum pergere animo intendit, vir diſtrictione præcipuus, & qui nunc * immerito tempore ioserjecto ad idem pontificii culmen aſſumptus ſit. Hic ergo cum deſiderio Antiſtitis tanti terras ac maria tranſmitteret, venerandi nominis Juſtus adventum ejus ita ſertur prænuntiaſſe, ut etiam quibus diebus quæ accederet loca, non taceret, dicens: Carus noſter Antiochus hodie illic moratur. Quod adeo manifeſte probatum affirmatur, ut eriam die ipto, quo ad eundem venit, venturum eſſe prædixerit. Ceterum cum aliquos annis in heremo angelis proximam vitam egiſſet, & dignus adeſſet finis tantis laboribus regnum ſpondens cælorum, atque illis jam extremis ſanctæ commigrantis animæ flens & conſternatus mente Viator adſtaret; dicens: Cui me, Domine, relinquas? reſpondiſſe dicitur, Nec * turbaretur, quaſi deſtitutos ſolatio, quia breve * ſe illo quoque ſequeretur. Quam utique prophetiam ac revelationem eito tranſitu ſanctiſſimi juvenis conſtat fuiſſe completam.

Victum a S. Antiocho, ac mortuum prædicit S. Viator. *b*

* *lege eam*

F

6 Sed in gloria ejus neque illam Lugdunenſium gratiam tacitus prætermerim, quod in referendo ſancto ejus corpuſculo uſque in Auſtralem plagam venerabilium ſe civium cura porre-

aſſiam tranſlatio Lugdun.

AUCT. ANONYMO. xit: & illa reverenda ſancti Senis oſſa a remotis terræ partibus cum alacritate & religione exbibuerunt, cum lacrymis & gaudio luſceperunt; atque laboraverunt, ut qui eum ipſis jam ſpiritu erat, eum ipſis etiam corpore eſſet.

ANNOTATA.

a *Nihil obſtare, quo minus fuerit diaconus ſub Claudio epiſcopo Viennenſi, licet hic interfuerit concilio Arelatenſi anno* 314. *probavi in Commentario num.* 13. *&* 24. *contra Tillemontium, Hermantium & Bailletum, qui S. Adonem Viennenſem hac de cauſa contradictionis arguebant.*

b *In codice noſtro additur hic* attendens, *quæ voce addita, phraſis elegantior hæc eſt*; admiſſum facinus attendens, adleripſit ſibi non ſuum crimen *&c. Non quidem videtur peccaſſe Sanctus, quia ob timorem gravis mali, & accepta prius cautione debita, hominem illum tradiderat; ob eventum tamen eidem funeſtum videtur* B *culpam timuiſſe, ubi non erat, quod bonarum mentium eſt.*

c *Phraſim hic obſcuram per parentheſim juvandam cenſui. Habetur illa in uno tantum Ms. Lugdunenſi; at prorſus neceſſaria eſt, ut ſenſus cohæreat.*

d *Arelate & Maſſilia* urbes *Provinciæ ſunt ſatis notæ, prior ad Rhodanum, altera ad Mediterraneum cum portu celebri, ex quo veriſimiliter Sanctus in Ægyptum navigavit.*

e *Non videntur ſancti anachoretæ in eo deliquiſſe, niſi materialiter, ut loquuntur theologi, cum ignorantia illos excuſaret. Verum merito confundebantur, quod Virum tam dignum non habuiſſent alio loco, quam aliquem, qui ſenex ſeculorem vitam reliquiſſet. Non leguntur hæc in Vita ſequenti, ait nec ea, quæ ſequantur.*

f *Non nominantur in alia Vita* Macarius *&* Paphnutius; *at Florus eoſdem nominavit, eamquam contemporaneos* S. Juſti. *Porro varii ſæculo illius nomine Anachoretæ. Duo Macarii celebres contemporanei fuere S. Juſto, alter* Ægyptius *cognominatus, alter* Alexandrinus. *De priore actum eſt ad* 15. *Januarii; de altero ad* 2. *ejuſdem menſis. Tillemontius varios Paphnutios recenſuit tom.* C 10. *in Paphnutio. Celebris inter illos & Sancto noſtro ſynchronus eſt Paphnutius cognomento* Bubalus, *quem laudat Caſſianus Collat.* 3. *cap.* 1. *Erat hic ubbas in Scithi, in qua etiam eremo habitavit Macarius Ægyptius. Dicendum igitur S. Juſtum in Scithica ſolitudine habitaſſe, ſi convixit prædictis Sanctis, uti hæc Acta habent.*

g *Senſus minus eſt clarus, nec corrigi poteſt ex aliis exemplaribus, in quibus hæc nec leguntur.*

h *Sanctus Antiochiæ colitur & Romano Martyrologio adſcriptus eſt* 15. *Octobris, ubi in ejus geſta inquiretur.*

D

VITA
PROLIXIOR
Ex Ms. S. Juſti Lugdunenſis,
collato cum Mss. Accinctino, Ultrajectino, Rubeæ-Vallis, & editione Surii.

VIam beati Juſti epiſcopi Lugdunenſis admiratione *a* compellimur breviter exponere: qui Lugdunenſis urbis quondam ſacerdos, nunc eſt apud Chriſtum patronus; cujus cum recolo inexpugnabilem in operibus fidem; præcipuum in victu rigorem; longinquam in ſolitudine commorationem; incunctanter *b* affirmo, bone, non implicta paſſione, impleſſe martyrium. Non enim martyrium ſola ſanguinis conſummat effuſio, nec ſola dat fidei palmam exuſtio illa * flammarum, aut enotagio funeſta carnificum; enotemptu quoque corporis, nec occaſu ſolo, ad coronam venitur; abſque injuria Sanctorum, qui in perſecutionibus ſunt defuncti, dicere liceat, earnem affixiſſe, de mundo triumphaſſe, diabolum viciſſe, martyrium uſt *c*. Nam ut hæc ipſa rerum comparatione altrinſecus conferamus; martyr vicit ſubitum tortoris ignem, beatiſſimus Juſtus vicit quotidianam corporis flammam. Martyr habet brevem eum perfecutore conflictum; hic habuit longum adverſus carnis vitia certamen. Ille in gentili * eluctatione, hic ſervavit in diabolica infeſtatione patientiam. Martyr pro Chriſto patitur, quia pati deſiderat *d*, & hic pati voluit. Ille abnegans idola Deum confitetur; hic, qui clarius Chriſtum * confiteretur, ſeipſum negavit * ſibi. Poſtremo martyris certamen mors conſummat, dum ingeritur, cujus certamen auctum eſt, dum mors negatur. Apoſtolus ex * hoc loquitur & dicit: Mihi enim mundus crucifixus eſt, & ego mundo.

a Auctor probare conatur Sanctum eſſe martyrem, etiamſi pro Chriſto non pertulerit.

b

E

c

a al. ingenuit

d

b al. Chriſto

a al abnegavit.

b Ant. de

F

2 Ac primum ut de nomine ejus pauca dicamus, uſitatum eſt in ſacris Litteris, ut nominum enunciatio, jam ſit annuntiatio futurorum. Hinc ergo & Juſtus hic onſter. Inlequentis vitæ gratiam jam inde ab incunabulis nomen expreſſit, dum inſtinctu divino præferens vim futuri accepit nominis vocabulum de teſtimonio meritorum. Unde etiam illud factum arbitror, ut ille ſanctus adoleſcens, tam itineris, quam virtutis ſuæ particeps, futurus quandoque comes viæ ejus, nomen Viatoris acceperit *e*.

De nomine ejus & Viatoris vocabulo.

e

3 Juſtus itaque Viennenſis primum diaconus poſtea vero eccleſiæ Lugdunenſis antiſtes creatus eſt, quam tanta puritate, modeſtia, pietate, patientia per multos rexit annos, tanta pauperum cura, tanta divinorum mandatorum obſervantia, ut etiam magnificos atque præſtantes illius Domini ſacerdotes omni præiret gratia virtutum, ſed cum ita * ingenti gloriæ ſuæ, ac plebis profectu, Domini Eccleſiæ præſideret, uſque ad expulſionem ejus, frementis diaboli exarſit invidia. Nam quadam die in urbe eadem

Sanctus epiſcopus ordinatus adminiſtrat eccleſiæ.

a Ant. tam

quidam

A quidam per ſubitum meutis furorem cum egreſſus in publicum, obvios ignaroſque *f* ſarro confodiſſet, ac pro atrocitate rei excitato tumultu, hinc atque inde multitudine infeſta premeretur; eodem ſe, quo io ſcelere uſus fuerat, telo tutatus, ad eccleſiam recuperato paululum ſenſu refugit; obſeratiſque ſeratarum ædium valvis, diu reverentia loci inſeorentia populi furoram removit. Sed eum ſeditio procedens jam etiam divinæ domui ignem miueretur, ſupredictus Antiſtes neceſſitata compulſus, accepta a primore quodam ſacramantorum * fide, nihil huic periculi intentendum; in cuſtodie tautum, dum populo ſatis ficret, recipieadum; reum eh accleſiæ alauſtria dimiſit: quem exceptum multitudo, eui in tumultu nihil penſi eſt, pedibut iuligatie tractum, ultimo mortis ſupplicio affecit.

4 Tum vero Vir ille Dei, ſanctitate memorabilis, admiſſum facinus adſcripſit ſibi, non ſuum erimen, tsm ſeverus nltor culpæ, ni putabat, ſuæ, quam diſſimulator elienæ. Etenim eum frans graſſantis inimici ſuo ſceleri miniſtram populi ms aum ſuppoſuit, totum illud delictum beatiſſimus Juſtus in ſe retorſit; abſolvens omnes, oonignoicens ſibi. Sed quid mirum, ſi Juſtus ſui acculeior eſt in primordio ſermonis, aut In judicio ſuæ diſceepteionis. Quem verecunda eſt ſenctinatis ec pietatis confeſſio! Cum impudentie in alium ſoleet delictum ſuum vergere [e]; hic erimen extraneum quaſi proprium interpretatur. Peccevit plabs iaconditc, peccavit ſeihanæ inſtinctu; Juſtus eatem quid fecit? Cui, cum in Domino conſideret, dicehatur: Tranſmigra in montem ſicut peſſer. Tctenderat quidem entiquus ille peccator arcum nequitiæ ſuæ, uc in oceuſcis immaculatum eallidutatis ſuæ arte configeret, ſed quie mauns Domini eneiſiabatur ei, nihil profecit inimicus iu eo; nam Juſtus ille, qui fuerst maguus ſacerdotio, ſactus eſt major exilio. Ireque officium iacerdocale deſerere, & peregrina, quo Isteret, expeiere deerevit.

5 Reverſus autem ex qusdam Italiæ *g* ſyoodo, ad quem fuerat evocetus; quod vix ebſque lecrymis recolere quiſquam poteſt, non Lugdunum venit, ne obſtrictus totius emore plebis, liberem non haberet diſcedendi ſacultetem; ſed circe Turnonem *b* reſidens, ſi qui eharorum ed veledicendum illue excurrere velleut, expectavit: ubi C concurrentibus lacrymeatium turbis, veritut ne etiem illic multitudine oppreſſus teneretur, clam ſolus ee ſubitus ahſceſſit. Nullus enim (adeo inopiuantibus ſe proripuit;) vel iniueri ejus eomes edhæſit, præter Vietorem illnm, quem ſupra diximus, egregiæ indolis puerum, qui officium tunc iu Ecclaſie lectoris gerebat. Hie ſolus beetiſſimum Senem laterc cupientem, veſtigiis inſecutus eſt. Ac jam inter Arelatem atque Maſſilism, ſupra littus meris poſito, & uavim conſcendera parato ſupervemens, nou ſine admiretione ejut, ſe obtulit. Receiproque puero in ſolatium peregrinetionis, eremum peteas, in Ægyptum uavigevit jeetere omni in Domino cogitstione, ſoli adhæreas animo illi, qui eſt ſpes omuium fioium terræ, & in mari longe.

6 Igitur cum sd longiaquam Ægyptum animum deſtinaſſet, a ſecie diebolicæ iræ, tsm quem Eltas elter a ſecia Jezabel regiuæ, ia deſerte ſeceſſit: ibi Ægyptii: elimoniem ſuggerentibus, dicem plane, & hunc per munus * Dominí paſtum miniſterio ſumpſiſſe eorvorum. Etenim quoties per manus peccatorum ſanctia victus infertur, toties ſuos Dominus, corvis cibum deferentibus, palcit: quorum nou immerito iniqui ſumunt etrum illum de tenebris delictorum colorem; denique & peccatorum avaritia poſcentibus quid elsmat ſemper, oiſi eras, & cras? Uude & divina eloquia edverſus hujuſmodi hominem dicunt: Na dicas vade, revertere; cras ego debo, eum poſſis continuo benefacere. Mirum proinde aſt, & in peccatoribus alentibus, ſicut & in corvis miniſtraatibus, ſi hodie ſe eorum lsrgiss proferat, quorum avaritia uiſi procraſtinere uon novit i. Ibi ergo nomine Juſtus & merito, cum primum illo advenit, jem inter Sanctos poſitus, diu ſe quis eſſee occultavit; ut ſuppreſſo nomine, etqua honore, humilitetis ſummæ ceercete opus poſtet; non jam clericis tentum, verum monachis quoque ec laicis ſe inferiorem exhibens.

7 Sed enm multo jam tempore tta tectus delituiſſet, accidit aliquando, ut ia ſummo monachorum ſanctorumque conventu, a quodam illic ſretre, qui ah his partibus ſubito tune peregrinus edvenerat, egaoiceretur; eique ad ejus genua provolutus, ſtupentibus eunctis se requireutibus quid hoc eſſet, ſenctum epiſcopum Juſtum eſſe reſpondit. Quo ſecto admirantes univerſi tautæ humilitetis Virum, culpanteſque ignorentiæ ſuæ præteritam præſumptionem, quod Pontifici ſe neſcii præpoluiſſeot, veterem ergo eum ebuſionem recanti honore penſibaut [k]. Horum itsque partiteps vitæ Juſtus noſter, continuans aoctes ec dies oratione & jejuniis in conſpectu Domini pervigil Lugdunenſium edſtabat aſſertor. Aberet quidem eorum conſp ctibus, ſed preeibus ederet, aeque illos reliquerat, ad quos utique ſemet interceſſione referebat. Eepetierat eccommodata fletibus loca, ut ſoli Deo vacaas, quæ pro ipſis peteret, efficaeius impetreret.

8 Eodem vero tempore, quo ipſe in eremo morehetur, ſenctus Aatiochus, tuue presbyter Lugduneaſis, pio incitetus officio, ulque ad videndum Epiſcopum ſuum peregre * animo iutendit, vir diſcurione * præcipuus, & qui non immerito, tempore interjecto, ad ejuſdem pontificii culmen aſſumptus ſit. Hie ergo cum deſiderio tenet Antiſtitis terras & meria tranſmittaret, prænuntiaſſe venerandi uomiuis Juſtus adventum ejus iie ſertur, ut etiam, quibus diebus quæ accederet loca, non taeeret, dicens: Charus noſter Aatiochus hodie illic moratur. Quod adeo manifeſte probatum affirmatur, ut etiem die ipſo, quo ad eundem veuit, venturum eſſe prædixerit.

9 Cæterum cum aliquot annis in eremo angelis proeimsm egiſſet vitam, & dignus adeſſet finis tantis laboribus, reguum ſpondens cœlorum, atque illis jem extremis ſanctæ commigrantis animæ, flent & conſternatus mente Viator adſtaret, dicens: Cui me Domine relinquis? reſpondiſſe dicitur, ne couturbaretur quaſi deſtitutus ſolstio, quia hrevi ſe illo quoque ipſe ſequeretur: quam utique propheriam, ac revelatinnem eito tranſitu *l* ſanctiſſimi jnvenis conſtat fuiſſe completam.

10 Sed in gloria ejus neque illsm Lugdunenſium gratiem tecitus præterierim, quod in referendo ſeacto ejus corpuſculo, uſque in Auſtralem plagam venerabilium ſe eivium eure porrexit, qui ſcrutati illas pene inacceſſas erdo-

AUCT. ANONYMO.

a Furius ſacramenti

quæ perſuaſio Sanctum ſanctum ab epiſcopum

B

a deo Mss. turgere

revertſus ex Italia ſynodo etiam, non tamen ante Arelatem, ne Ægyptum navigaret

f

g

b

C

in quorum dolorem diſcretum ſuum contulit

a ſi manus

ſed agnoſcitur tandem per peregrinum reviviſcens Sanctus urgetis

E

k

offertur a S. Antiocho, cujus adventum prædixit

b in Ut trajecto

peregre pergere

a Aſcenſ. diſtinctione

F

plus Sanctis obitum, & mori Phinees prædicta

l

translatio corporis.

AUCT. ANONYMO. ribus ſolitudines, & ab ipſo admodum ſolis occaſu, prope in vicina ortui loco devotione currentes, totum pene orbem pietatis ſuæ teſtem fecerunt, quantumque ſe abegerat verecundiſſimi Sacerdotis fuga, in tantum te fidelium ſtudia tetenderunt. Scierunt quia fugerat, deſiderare; & imputare, quia deſeruerat, neſcierunt: neque enim ille deſeruerat deſpectione populi, ſed compunctione delicti. Approbaverunt te tam præclaro non indignos Antiſtite; eum gratiæ ejus magnitudinem officii gloria *m* æquiparaverunt: in tanto egregii Sacerdotis exemplo, factum quoque fidelissimæ plebis exhibitum eſt, quod non minus mirum videretur *n*: illa reverenda ſancti Senis oſſa a remotis terræ partibus cum alacritate & religione exhibuerunt, cum lacrymis & gaudio ſuſceperunt: atque laboraverunt, ut qui jam cum ipſis ſpiritu erat, cum ipſis etiam corpore eſſet; in honore Domini noſtri Jeſu Chriſti, cui eſt poteſtas & gloria cum Patre & Spiritu ſancto in ſæculo ſæculorum. Amen.

ANNOTATA.

B

o In hac voce omnes codices diſſonant. Ultrajectinus habet admiraturi, *codex Rubeæ Vallis* adjurationc: *Surius, mutato ſtylo*, cogimur ob jurati vel breviter exponere.

b *Conſonant Mſs. At audi Surium*: Eo ſone adducor, ut incunctanter affirmare non dubitem, eum, licet pro Chriſto martyrium non obierit, tamen compleſſe martyrium. *Nonne ex ſtylo ſic mutato pulcre de ſtylo auctoris judicavit Tillemontius? Attamen ſimiles ſtyli mutationes ubique reperit ſtudioſus lector, qui editionem Sorii cum noſtro conferre voluerit. At operæ pretium non eſt eas mutationes hic notare, niſi majoris ſint momenti.*

c *Hæc verba omnibus omnino ſanctis Confeſſoribus coronam martyrii attribuunt: omnes enim earnem affixerunt, mundumque & diabolum vicerunt. Verum martyr proprie eſt, qui pro Chriſto mortem oppetiit, aut ea paſſus eſt, quæ mortem inferre vata ſunt. Hoc poſteriori modo martyr eſt S. Joannes apoſtolus, quia fervente oleo immiſſus.*

C

d *Id neceſſarium non eſt, nec ſemper verum. Sufficit ad martyrium, ſi malit pati, quam peccato mortem effugere. Sane Chriſtus ipſe Joan. 21. dixit S. Petro*: Amen, amen dico tibi: cum eſſes junior, cingebas te, & ambulabas, ubi volebas: cum autem ſenueris, extendes manus tuas, & alius te cinget & ducet, QUO TU NON VIS. Hoc autem dixit, ſignificans, qua morte clarificaturus eſſet Deum. *Dubius eſt Petrus ad mortem, quo non volebat: martyr tamen eſt jure optime.*

e *Hæc omnia abſunt a priore Vita, ſeu quod reſecta ſint tamquam inutilia, ſeu (quod magis credo) quia non ſunt primi Vitæ ſcriptoris, ſed alterius, qui Vitam primam hiſce aliiſque ornandam, aut potius enervandam, cenſuit.*

f *In Mſ. Aſcenſtino* obvium ignatumque, *in Ultrajectino* obvios ignoros.

g *Sicuti tranſactiones precedentes abſunt a* D *priore Vita, ita etiam acceſſus ille ad ſynodum, quam Aquileienſem paſſim interpretantur neoterici. Fuit revera in ſynodo Aquileienſi* S. Juſtus, *ut dictum eſt in Commentario num.* 16. *ideoque & ſuccejſus certo contigit poſt ſynodum. Verum non æque certa ſunt, quæ hic dicuntur; videlicet homicidium illud fuiſſe, quod modo relatum eſt, contigiſſe ante ſynodum. Quin imo probabilius apparet, omnia facta eſſe poſt ſynodum; & Sanctum, qui irregularitatem quamdam ſibi attribuiſſe videtur, ſtatim ab effecto epiſcopali abſtinuiſſe, ubi homicidium, quem tradiderat, occiſum intellexit. Vide Comm. num.* 27.

h Turnonem *habent quinque codices, & duo alii voce paululum luxata eamdem indicant urbem; nam Ultrajectinus habet* Turonem *omiſſa littera una, alter* Tornonem *una ſolum mutata. Surius tamen edit* Torrontem *mendoſe, optime; cum codices omnes* Turnonem *indicent. Porro de hoc loco Valeſius in Notitia Galliarum pag.* 569. *ſic ſcribit*: Turno (Tournon) locus eſt poſitus ad ripam Rhodani dextrem e regione Tegnæ (Tin) nunc celeberrimus, & comitivæ titulo ac ſchoE lis ſuis, & multitudine habitatorum inſignis: qui in litteris Caroli regis, filii Lotharii auguſti, " CASTRUM TURNO, ſitum in pago Lug„ dunenſi juxta fluvium Rhodanum„ dicitur; in litteris Lotharii regis, Caroli ejus fratris, VILLO TURNO. Recentiores TURNONIUM mendoſe appellant. *Nullum autem videtur dubium, quin locus hic aſſignetur in Mſs. At hinc colligo, interpolationem eſſe factam ſeculo* IX. *aut ſerius*: nulla enim antiquiora hujus oppidi monumenta habemus, uti teſtantur eruditi Benedictini, qui Hiſtoriam Occitaniæ nuper ediderunt, tom. 3. pagina 365. *Nullus quoque ſeculi* IX. *martyrologus de concilio meminit, quod ſignum eſt, nihil tunc de eo in Actis fuiſſe. Ex hac obſervatione confirmantur mox dicta de abſceſſu Sancti, non interpoſita ſynodo, ſed ſtatim poſt homicidium furiaſi.*

i *Quæ toto hoc numero hucuſque leguntur, uti abſunt a Vita præcedenti, ita interpolatoris eſſe videntur. Sane non video hic tantam elegantiam tantamque gravitatem ac majeſtatem, quantam ex hac Vita ſe reperiſſe dicit Tillemontius, ſed frigidas ineptaſque magis comparationes garruli declamatoris. Vidit hoc etiam Surius, qui partem ex hiſce omiſit.* F

k *Hic alter aſſerit, ſe geſta illa didiciſſe ab oculato teſte nonagenario. At interpolator id vere dicere non poterat, ac ne veriſimiliter quidem; cum multo videatur junior; ideoque id totum omiſit.*

l *Petrus de Natalibus lib.* 9. *cap.* 90. *ait S. Viatorem obiiſſe* poſt dies ſeptem *a Magiſtro ſancto, ſeu* XII. Kal. Novemb. *Poterunt hæc examinari ad* XXI. *Octobris, quo S. Viator Martyrologio Romano eſt adſcriptus.*

m *In Ultrajectino*, eum gratiæ ejus magnitudini officii glorium æquiporeveruot.

n *In hac tranſlationis relatione, quæ multo brevior eſt in prima Vita, interpolator quoque agnoſci poteſt, uti in omnibus, quæ primæ Vitæ ſunt adjecta.*

D E

A D

DE S. JUSTO SIVE JUSTINO EPISC.

ARGENTORATI IN ALSATIA.

Ætas, elogia, incerta de Sancto narrantur, cultus. J. P.

Sec. IV. *Argentinenſes hos epiſcopos*

ARgentoratum, *quæ & Argentina dicitur, multis laudatur in ultimo editione Galliæ Chriſtianæ tomo 5. pag. 775. occaſione epiſcoporum ejuſdem urbis, archiepiſcopo Moguntino ſuffraganeæ. Pauca hæc e pluribus accipe*: Argentoratum Ptolemæo, & Argentoratus Ammiano Marcellino " barbaricis eladibus nota civitas, „inquit, in Germania prima „ ob inſignem victoriam ab Alamannis in eadem a Juliano Cæsare ſub Conſtantio Auguſto reportatam (*Vide Ammianum lib. 16. cap. 12.*) Italis Argentina

B dicitur; Sirasburgum * vero Gregorio Turonico lib. IX. Hiſt. cap. 36. & lib. X. cap. 19. quaſi diceres burgum ſive urbem in ſtrata publica poſitam: & ſane ibi quinque erant viæ, ſeu ſtratæ militares, aut publicæ, ut ait Hadrianus Valeſius in Notitia Galliarum .. Urbs eſt ampliſſima .. in Germania ſuperiori, ad fluvium Hellenum *, in quem paulo ſupra Bruſchius * cadit, & nomen perdit, nec longe a Rheno, qui ibi jungitur ponte ligneo. Inſignis in ea floret academia, anno MDXXXVIII. excitata. Totius Alſatiæ præcipua eſt civitas, ſed in inferiori ſedet .. inter Baſileam ad Auſtrum, & Spiram ad Septentrionem. *Deinde ſcribitur de primis fidei in Alſatia ſatoribus, eccleſiis Argentinenſibus, & a pag. 776. de regularibus variorum Ordinum familiis tam in ipſa civitate quam in diœceſi. Utrique præfuit ac profuit* S. Juſtus *ſive* Juſtinus *epiſcopus.*

* Stratsburgum in editione Rutnartii

* l. III * in Breuſchio

probatur

2 *Editores laudatæ novæ Galliæ Chriſtianæ ſecundo loco* Juſtum *ſive* Juſtinum *præfediſſe Argentoratenſi cathedræ memorantes*, Obſervandum *monent*, ante Henſchenium communem fuiſſe ſcriptorum omnium ſententiam, S. Amandum, primum Argensoratenſem epiſcopum, eumdem

C eſſe cum Trajectenſi, qui ſeptimo floruit ſeculo. Ea itaque in ſententia optime ſubjici poterant Juſtus & Maximinus S. Amando; at eum nunc liquido conſtet, primum Argentinenſem epiſcopum quarto vixiſſe ſeculo, removendi ab ipſo videntur Juſtus & Maximinus, & Antoaldo adjungendi, ac immediate præponendi. Teſtes hujus optionis, quæ Juſtum atque Maximinum Argentinenſes epiſcopos Gregorianis in Alſatia monachis accenſet, ſunt Herzochius Chronol. lib. 4. Munſterus Coſmogr. Germaniæ lib. 3. cap. 159. Bucelinus; quod aliam ex veteribus Annalibus, ſeu Chronicis monaſterii comprobatur: juxta quæ haud dubie laudati ſcriptores in hanc vera ſententiam; ſed in multis falluntſ hi Annales, & ſæpe ab erudito viro D. Auguſtino Calmet emendantur. Unde a receptis apud Henſchenium & Sammarthanos catalogis minime recedendum putamus.

vixiſſe ſeculo IV.

3 Præterea Juſtinus iſte poteſt eſſe Juſtinianus, qui ſubſcripſit concilio Sardicenſi anno CCCXLVII. inter præſules Gallicanos: in ſubſcriptionibus enim legitur AMANDUS AB ARGENTORATO .... JUSTINIANUS AB ARGENTORATO, qui poſt concilium Sardicenſe potuit ſubſcribere, mortuo Amando ſucceſſor datus. *Hæc ibi*: *quæ conducunt ad duos Amandos ſynonymos præſules diſtinguendos, figendumque* Juſtini, *qui Amando Argentinenſi epiſcopo ſucceſſit, tempus. Sed audiamus ipſiuſmet Henſchenii verba tomo 2. Februarii, die VI. in Amando epiſcopo Trajectenſi*: *quem dum oſtendiſſet perperam confuſum eſſe cum Argentoratenſi, ſic concludit pag.* 829. Amandus ergo, qui primus epiſcopus Argento- E ratenſis habetur, vixit ſeculo Chriſti quarto, atque, ut diximus, interfuit anno CCCXLVI. ſynodo Agrippinenſi. Secuti illum in eadem ſede epiſcopi, II. Juſtus ſive Juſtinus, III. Maximinus, IV. Valentinus: quos " Sanctos adpellari „pingique cum diadematibus, & credi inter Di„vos receptos eſſe„ tradunt Wympbelingus & Guillimannus. *Sequuntur ibidem alii ejuſdem cathedræ præſules apud Henſchenium. Wympbelingus, quem citabat, videri poteſt in Catalogo Argentinenſium epiſcoporum, anno* 1508. *Argentorati edito, in Valentino; & Guillimanni Commentariis de eiſdem epp. pag.* 87. *Ordo autem iſte primorum quatuor epiſcoporum confirmatur ex* Erckenbaldo, *de quo infra.*

4 *Idem Wympbelingus in* Juſto *ita eum laudat*: Juſtus doctus fuit in ſacris Litteris: fecit *elogium* enim explanationem in Cantica canticorum: ejus exemplar in monaſterio Canonicorum Regularium Drutenhuſen invenitur. *Super hoc cœnobio prædicti Galliæ Chriſtianæ editores, de monaſteriis tractantes, quæ ſunt in diœceſi Argentoratenſi, hæc obſervant pagina* 777. Collegium Canonicorum Regul. S. Auguſtini in Truttenhuſen nunc poſſident acatholici nobiles de Landſperg. *Explanationem vero illam in Cantica canticorum ſuſpicor eſſe Juſti Urgellenſis in Hiſpania epiſcopi. Erckenbaldus, epiſcopus Argentinenſis in Carmine de anteceſſoribus ſuis in epiſcopatu, quod una cum Æneæ Silvii Hiſtoria rerum Friderici III. imperatoris, aliiſque Operibus in unum volumen congeſtis prodiit Argentorati anno* 1685. *hæc cecinit pag.* 120. *de noſtro Præſule, ordinem inſuper primorum epiſcoporum confirmans:*

F

Alpha nitet dignus pater hujus ſedis Amandus,
Juſtus juſtitiæ poſt additur affecla ſummæ:
Hinc Maximinus baealatur in ordine tritus*: *al. tertius, a Græcorum*
Et Valentinus paſtori tunc benedictus. *more*

De Erckenbaldo ſcribunt iidem, quos ſupra indicabam, Galliæ Chriſtianæ editores columna 789. *ubi vitam clauſiſſe refertur an.* CMXCI. VI. Idus Octobris.

5 *Wympheliagus nihil notavit de anno mortis* S. Juſti; *quem aliunde etiam nondum didici.* Sedit, *ut vult*, annis duobus. *Gbinius illum annuntiat hac die* 2. *Septembris in Natalibus ſanctorum Canonicorum*: Argentinori, *inquit*, S. Juſti epiſcopi, textii ejuſdem civitatis, qui

varia de ipſo dicuntur, quæ probatione indigent

Auct. J. P. præfuit ibidem ſacerdos & pontifex & virtutum opifex fere annis duobus. Scripſit Commentaria in Cantica canticorum, & quievit in Chriſto anno Redemptionis DCLXXXII. *qui corrigendus eſt ex jam dictis, uti & quod fuerit præſul ordine ſextus. De* Commentariis *iſtis indicavi meam mentem. Quo autem fundamento compareat inter Canonicos, non ſatis intelligo. Cur denique hoc die eum memores, non novi. Eodem autem hic dantur, ut aliquo detur in Opere noſtro, cum videatur ſatis conſtare de publico & antiquo ipſius cultu, dieſque neſciatur, quo coli debeat. Nunc probemus publicam ejus veneration em.*

antiquus cultus.

6 Tomo I. *Februarii pag.* 828. *refert Henſchenius, auctorem Vitæ S. Deicoli, Lutrenſis in Burgundia abbatis, quam* XVIII. *Januarii ex Lutrenſibus membranis edidimus, de S. Amando, aliiſque urbis Argentoratenſis patronis, circa annum* 965. *hæc ſcripſiſſe cap.* I. Civitas Argentina .., quæ vulgarico vocabulo Strazburch vocatur .., exceptis Reliquiis principalibus, proprios ſe gaudet poſſidere Patronos, quos a Domino ſuſcepit veræ fidei fundatores, & divini verbi prodigos ſeminatores, id eſt, Amandum, Juſtinum, Arbogaſtum, Florentium, & alios nonnullos, quorum nomina in beati ordinis albo ſuperna illa regio ſine fine tenet caraxata *, *id eſt,* ſcripta. *In Annotatis ad modo indicatum caput* coli dicitur S. Amandus *Argentorati die* XV. *Novembris; in veteres autem Breviario eccleſiæ Argentinenſis conſignari* XVI. *Octobris, aſſeritur in memorata jam ſæpe Gallia Chriſtiana in S. Amando Argentoratenſi epiſcopo.* S. Arbogaſtus *habetur apud nos ad* XXI. *Julii.* Florentius *eſt in Martyrologio Romano* VII. *Novembris. His adde, quæ ex Wympelingo & Guillimanno dicta ſunt de cultu Sancti, quem damus hac die.*

* rectius charaxata

DE SANCTO ELPIDIO ABBATE

PATRONO OPPIDI S. ELPIDII IN PICENO.

J. S.

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

§. I. Oppidum S. Elpidii, ubi ſervatum Sancti corpus: cultus ejus & memoria in Faſtis ſacris.

SEC. V. ANTE CDXX. *Oppidum S. Elpidii in Piceno, ubi corpus*

Picenum, *nunc Marchia Anconitana paſſim dictum, provincia Italiæ eſt ad mare Adriaticum ſe extendens, quæ intra civitates ſuas habet Firmum urbem, archiepiſcopali dignitate ornatam. In diœceſi Firmana in Firmum & Ædem B. Mariæ Lauretanam locus eſt, qui a* S. Elpidio *nominatur* Oppidum S. Elpidii, *vel* S. Elpidius, *vulgo* lancto Elpidio. *In eccleſia collegiata hujus oppidi magna veneratione ſervatur corpus* S. Elpidii, *illudque ſeculo* XVI. *viſitatum, ac poſtea translatum fuit, uti infra narrabimus. Corpus illud ibidem vidit P. Joachimus Papebrochius Societatis noſtræ, dum pœnitentiarius erat Laureti, de eoque ad fratrem ſuum Papebrochium noſtrum* XXII. *Auguſti anni* 1683. *ſcripſit in hunc modum:* Cum hiſce diebus P. Germanus Firmum deberet excurrere, eidem me ſocium adjunxi. Ea occaſione tranſeuntes oppidum S. Elpidii, perhumaniter excepti ſumus ab illuſtriſſimo domino comite Alelepi, qui ſuſcepto ſacerdotio ad illud oppidum ſe recepit, a ſeculsribus converſationibus ſe abſtinens. Hic, dum nos reduces exſpectaret, egit cum canonicis ac magiſtratu, ut nobis redeuntibus corpus S. Elpidii abbatis oſtenderetur.

Sancti honorifice ſervatum in medio ſui loculi,

5 Honorifice ſervatur infra ſummum altare, & quatuor diverſis clavibus obſeratur; quarum duas reſervant hini e magiſtratu, & duas alias canonici duo. Hi, ut primum intellexerunt eos ad dictum illuſtriſſimum dominum rediviſſe, ad templum ſeſe contuleruot, ibidemque nos cum dicto domino exſpectaruot. Advenientibus autem nobis, ſolitum ſignum campana datum fuit, quod dari ſolet, quoties ſacræ illæ reliquiæ publice oſtenduntur. Tum accenſis octo facibus e cera alba, altare reſerarunt, oobiſque copiam fecerunt omoia oſſa cum otio videndi. Deinde oſtcoderunt nobis partieulares lectiones, quas habant io Officio ejuſdem Saocti, obtuleruntque illas exſcribere. Scd illuſtriſſimus domious reſpondit feſtinatione opus ooo eſſe, & prius diligenter examioanda omoia, ac imprimis, quomodo Sancti illius corpus in Picenum translatum fuerit, de quo in lectionibus nulla habetur mentio, ſed quod in Cappadocia ultimum diem clauſerit. Recepit dictus illuſtriſſimus domious in ſa coram illam, &, ſi quid certo inveneris, ad me Lauretum tranſmittet. *Hinc intelligere poſſumus, incognitum eſſe canonicis* S. Elpidii, *quomodo aut quando ſacrum Patroni ſui corpus acceperint.*

3 *Steterunt promiſſis Elpidiani, certo prout judicarunt expedire: nam non longo poſt tempore P. Dominicus Pieraotonius Societatis noſtræ tranſmiſit collectionem ſatis amplam de Vita, cultu, & miraculis* S. Elpidii, *quam Italice conſcripſit dominus Natalis Medaglia, ac Vitam* S. Elpidii *nominavit, prout revera vocari poteſt. Porro geſta Sancti non ſine erroribus collegis ſcriptor ille, licet aliquin non parva uſus videat diligentia. Quod vero ſpectat ad cultum & miracula, minus errors fuit obnoxius, cum tis & loco & tempore eſſet propinquior; ideoque illa*

intra ſum. ornam altaris & cum ea ſervari ſtatuitur duo alia corpora,

omnia

A *omnia ex Italico Latina faciam. De corpore habet, ſervari illud in prægrandi arca marmorea, ſeu tutra ſummam eccleſiæ collegiatæ aram, quæ marmorea eſt. Ibidem quoque haberi dicit corpora Æneſii & Euſtatii, de quibus agemus, cum examinabimus* S. Elpidii *geſta. Porro laudatus Medaglia non exponit, quemodo aut quando in Picenum hæc corpora fuerint translata, ſed conatur probare* S. Elpidium *cum ſociis ibidem obiiſſe. Verum, ſi* Elpidius, *cujus corpus poſſident Elpidiani, revera defunctus eſt in Piceno, alius eſt ab* Elpidio *abbate, cujus geſta perſtrinxit Palladius, ut deinde clare oſtendam.*

quæ viſitate anno 1512; de anno tunc aliquas particulas coſtodiebantur

4 *Audiamus interim, quid de viſitatione corporis narret Medaglia:* Prædicta Mss. (*quæ in relatione geſtorum antiqua vocat, at quæ non admodum antiqua ſunt, ut patet ex ſequentibus*) conformiter deinde teſtantur, anno MDXII. apertam eſſe prima vice memoratam arcam, ac viſa fuiſſe integra tria dicta corpora; magna vero concurrentium pietate ſeparata eſſe, atque impoſita omnia alteri thecæ admodum eleganti, B clavilque probe munitæ, quæ poſita fuit in memorata arca marmorea: nihil autem de dicto corpore ablatum, niſi unam particulam ex oſſe manus cum exiguo fruſto panni relicti, dum ſepultus eſt dictus Sanctus: quæ cum Elpidiani donaſſent Morico Firmanæ diœceſis caſtello, illi ea ineluſerunt brachio ex orichaleho inaurato cum manu argentea, magnaque ab illo populo in veneratione habetur. *Caſtellum* Moricum *item eſt in diœceſi Firmana, ac vulgo dicitur* S. Elpidio Morico, *uti invenio in relatione quadam Mſ., olim huc miſſa de Sanctis diœceſis Firmanæ. Hæc relatio item meminit de reliquiis* S. Elpidii *in caſtello Morico ſervatis.*

translatus eadem an no 1679.

5 *Corporum translationem laudatus collector memorat hoc modo:* Corporis demum translatio facta eſt ab illuſtriſſimo ac reverendiſſimo (*Jannotio*) Galterio archiepiſcopo & principe Firmano die VIII. Maii, anno MDCLXXVI, compoſito accommodatoque lacro hoc corpore cum duobus aliis ſupra dictis in una theca tota deaurata, quæ caonata eſt lucidiſſimo cryſtallo ex parte ſuperiori & anteriori, ac deinde inſerta eidem memoratæ arcæ marmoreæ, poſteaque portata in longo ſupplicantium agmine per totum oppidum C maxima cum pietate. Ante arcam compoſita eſt feneſtra, & clathri inaurati interius. Foris in medio eſt porta ferrea, quatuor occluſa ſeris eo modo, ut in feſtivitate Sancti aperiantur dictæ portæ in conſpectu populi, qui annis ſingulis reliquias magna devotione veneratur.

feſtivitas Sancti 2. Septembris; duæ alia olim celebrata

6 Feſtivitas hujus ſancti Abbatis celebratur die 2. Septembris, quo obiit. A ſummo Pontifice Urbano VIII. usque in hodiernum diem ſuſpenſa fuit duo alia feſta, quæ ad honorem ſancti Protectoris celebrabantur. Alterum eorum ad memoriam adventus ipſius in Cluello XXIV. Novembris agebatur feſtum; alterum VIII. Maii propter prodigioſam apparitionem Sancti in forma equitis, qui vexillum manu tenens liberavit patriam ſuam invaſione Longobardorum & Saracenorum, qui in provincia Marchiæ Anconitanæ nullum præteribant locum damno non illato, quod ipſa excidio ſuo probavit Aocum. Omnia hæc reperiuntur in tabulario Terræ S. Elpidii in antiquis manuſcriptis. Sacerdotes tam ſeculares quam regulares & moniales Terræ S. Elpidii recitant Officium proprium Sancti cum octava, quod approbavit Gregorius XIII. Papa XXVIII. Septembris, anno MDLXXX., panificatus ſui VIII. AUCT. J. S.

Habemus Medaglia de cultu S. Elpidii, *addens multa alia veroſimiliter ſcripta fuiſſe, quæ exciderunt vaſtationibus boſtilibus & temporum injuria.*

missa Maii & Novembri, in quibus fiebant

7 *Quod vero dixit de duabus Sancti feſtivitatibus olim celebrari ſolitis menſe Maio & Novembri, præſertim præcipuam, quæ agitur 2. Septembris, aliunde confirmatur. P. Antonius Maria Maſſredi Societatis noſtræ pœnitentiarius Laureti anno 1699. huc miſit excerpta quædam ex Statutis Elpidianis, anno 1571. Macerataæ impreſſis, in quibus lib. 1. pag. 2. ſub titulo,* De veneratione feſti S. Elpidii *ſic legi teſtatur:* Dignum ac juſtum eſſe cenſemus (præcipue cunctis Elpidianis) bonorem & omnimodam reverentiam exhibere glorioſo ac beato Elpidio, advocato noſtro, protectori & defenſori; qui præ ceteris aliis ſua pietate & miſericordia ac interceſſione apud Deum Patrem omnipotentem, terram noſtram Elpidianam, ejuſque cives, incolas & habitatores ab omnibus periculis conſervare conſuevit. Idcirco ſolitam & vetuſtiſſimam conſuetudinem approbantes, ſtatuimus & ordinamus, quod Mag. DD. Priores una cum omnibus officialibus ſalariatis *, conſiliariis, & toto populo in feſtivitatibus ſancti Elpidii de menſe Maii & Novembris teneantur & debeant congregari in aula magna palatii communia dictæ Terræ, & inde afportare & afportari facere expenſis communis * candelas cereas insignat & parvas accenlas, ut moris eſt, ad eccleſiam ſancti Elpidii, & offerre altari in manibus ſacerdotum. E

* *i. e. quibus datur alimentum*

* *i. e. communitatis*

varie ob. ſervata.

8 Quæ oblatio fieri debeat in Veſperis ante feſtum prædictum, & de mane in celebratione Miſſarum, præcedente tamen ante Magg. DD. Poteſtatem & Priores pallio ſerico dicti communis in memoriam antiquiſſimæ obſervationis. Et dominus Poteſtas teneatur ſuis ſumptibus emere, & portare ſeu portari facere, unum cereum ponderis duarum librarum ad dictam eccleſiam, & ſimiliter medicus; cancellarius vero & alii officiales ſalariati unius libræ, & offerre, ut ſupra, ſub pœna contra facientibus quinque librarum denariorum, de eorum ſalario retinendarum. Et pro majori veneratione dictæ feſtivitatis ordinamus, quod perpetuis futuris tem- F poribus de menſe Maii noſtrum commune vocatur & debeat annualim creare unum Conneſtabilem, & capitaneos contratarum & bubulcorum & aliarum artium & ſocietatum, & facere armatam & monſtram more ſolito & conſueto, præhabita tamen prius licentia a rever. D. Rectore, pro tempore in provincia axiſtente, & ſecundum qualitatem temporum, prout concilio generali dictæ Terræ videbitur & placebit, & ejus feſtum cuſtodiatur & cuſtodiri debeat a Veſperis diei præcedentis ab omnibus & ſingulis terrigenis, incolis & habitatoribus dictæ Terræ & ejus diſtrictus ſub pœna quadraginta ſolidorum pro quolibet & vice qualibet. *Non modo hinc intelligimus memoratas feſtivitates fuiſſe apud Elpidianos, ſed etiam, quanto ſtudio illas celebres facere ſint conati. Voces barbaræ, quibus officia magiſtratuum deſignantur, facile intelligentur ab Italis præſertim, qualis ſuit* Poteſtas, Priores, Officiales ſalariati, Conneſtabilis. *Vox* Capitanei *hic præfectos deſignat militares*, Contratæ *vero, Italis* contrada, *varios oppidi & territorii vicos, quibus ſingulis aliquis*

AUCT. J. S. *e populo erat præficiendus ; ſicuti alii eligendi erant artium ſingularum præfecti.* Faecre armatam & monſtram, *eſt colligere aliquot armis inſtructos, luſtrare ac recenſere.*

Linteum, cui corpus involutum ſervatur, ſeorſum ſervatum.

9 Martyrologos necdum adduco, quia illi quidem annuntiant S. Elpidium *abbatem ; ſed eorum aliqui dubitare videntur, an* Elpidius, *cujus corpus habetur in Piceno, idem ſit cum illo ſancto Abbate, cujus geſta deinde referemus ex Palladio. Hoc dubium priuſquam examinem, recenſere placet miracula plurima, quæ facta narrantur apud Elpidianos in Piceno, ut omnia conjungantur, quæ certe ſpectant ad* S. Elpidium *in Piceno cultum. Medaglia ante laudatur, antequam miracula referre aggreditur, prævia obſervat, oſſa ſacra, dum luſtrata ſunt ab illuſtriſſimo Janotio Gualteria, reperta fuiſſe mappa ſeu linteo antiquiſſimo involuta, illudque linteum deinde extra theecam, qua oſſa continentur, ſeorſum ſervatum, ut ægris applicari poſſet. Hoc autem linteum multis ſalutare fuiſſe, docent beneficia plurima, quæ ex Italico Latino exponam, prout ea recenſuit*
B *Medaglia iir contemporaneus, & vicinus.*

§. II. Beneficia & miracula impetrata Sancti interceſſione & reliquiis.

Tollit Sancti reliquiis, ſanatur puella brachio capto, & c. os cubiti

IPſo translationis anno & die, VIII. Maii, glorioſo triumphis Sancto devotorum, eum illuſtriſſimus antiſtes ſumeret ex theca jam dicta radium * majorem unius brachii ante altare, acceſſit ad eum puella, nomine Martha, filia Antonii Sianella ex Terra S. Elpidii, a multis annis capta brachio dextero, quod luſtentaverat gravis inſtar trunci ſine motu ; & ſupplicavit illuſtriſſimo domino, ut ſibi liceret oſculari reliquias, quas tenebat dextera, vellerque deinde eas inutili brachio ſuo admovere. Poſt ſulam brevem orationem, ſatrum illud os admovit loco affecto puellæ ; & extemplo illa ſenſit natiC vum vigorem redire ad iſtam partem, ſubitoque, videntibus omnibus, cœpit movere brachium iſtud, quod tot annis mortuum geſtaverat ; atque hoc tempore multorum filiorum eſt mater.

puer mortuus reſuſcitatur opera reliquiarum

11 Eodem die, quo prodigioſæ reliquiæ in theca argentea, comitante ſupplicantium agmine ipſoque domino archiepiſcopo ſupra dicto, portabantur per totam Tertam, voluit adhuc Deus illarum effectum palam oſtendere in Franciſco filio unico Nienlai Sciavone & Margaritæ matris ſuæ, qui tertium ætatis annum agebat. Hic febribus & vermibus ad vitæ mortiſque confinium adductus, magna fide Sancto commendatus eſt a matre. Tranſiit infans ab hac vita ad alteram, & jam paratum erat ſolita cum veſte candida ſepulcrum ; quando Margarita, concepta majori fiducia illum recipiendi vivum, proſtravit ſe humi coram reliquiis cum ſingultibus & lacrymis. Vix abſolverat mulier preces ſuas affectibus & lacrymis plenas, cum vegetari incipiont membra cadaverola, deinde cernitur ſe movere Franciſcus, & adſtantes obſtupeſcont prodigio. Videt oculos ei aperiri, eumque balbutiendo dicere: Vivo, & vivo per gratiam Sancti. Divulgatur per totam Terram fama certa ſingularis hujus gratiæ, impetratæ in die tantæ lætitiæ, multorumque aliorum ſingularium beneficiorum, quæ Sanctus quotidie impertiebatur ſibi devotis, quæ pretermitto, quia D non fuerunt ſcripto conſignata.

linteo, quo oſſa ſervari ſolent lota, febri liberatur puer.

12 Die VII. Auguſti ex maligna febri moriturus videbatur Joannes Mariæ, filius unicus Eleonoræ Sinibaldi, natus annos decem aut undecim in dicto loco. Mater, adhibitis ei omnibus remediis, Sancto ipſum commendavit, curavitque afferri ſibi ſanctum linteum ; quod ſebricitanti filio vix applicatum, integram eidem ſanitatem reſtituit.

puella, febre, & malo

13 Jacebat maligna febri oppreſſa anno MDCLXXXI Flora, filia Franciſci Roſſi Elpidienſis. Cum autem vehementia mali deliraret, mater ipſius effecit, ut deploratæ filiæ ſuæ oſculaodum traderetur linteum. Et vix febricitanti ac delironii erat porrectum, & bis deinde in ſignum veri obtequii labris ipſius admotum, cum ſubito priſtinam ſanitatem integramque recuperavit.

vir, mulier,

14 Dominus Andreas Carlucci ſimiliter Elpidienſis eodem die & anoo cum continua ac maligna febri laboraret, atque ad extrema eſſet adE ductus, amiſſo jam ſenſu, impoſuerunt capiti ejus ſanctum linteum, atque omnes adſtantes preces ſuas perſolverunt. Finita oratione, moribundus, obſtupeſcentibus omnibus, ſeoſum recepit, atque intra paucos dies perfectam ſanitatem.

Similis gratia obtigit Franciſcæ Sinibaldi ſeu Roberti die IX. Decembris ejuſdem anni. Atque hic obſervandum eſt, tot vicibus in hoc territorio malignas febres fuiſſe depulſas ſolo tactu ſancti lintei, ut jam videatur res ordinaria & gratia continua, quam Deus illius cauſa huic populo concedit.

uxi & alia dua.

15 Non minus mirabile fuit, quod die X Julii anni ſequentis aceidit Magdalenæ, uxori Joſephi Ciminella ejuſdem loci. Languebat hæc ſimili malo, atque x medico erat derelicta. Tandem, ubi dominus Franciſcus Fani oſculandum ei præbuiſſet prædictum linteum, unico momento ſaluti eſt reſtituta. Cum autem numquam deſinat divina miſericordia exaltare Sanctos ſuos, ſupra dictus ſacerdos idem mox portavit ad Hippolytam cognatam ſuam infirmam, ejuſdemque ſubito obtinuit ſanitatem.

F *Presbyter abſcſſa partim tantæ parvula duæ ſanat neptes ſuas :*

16 Porro cum prædictus presbyter ob mirabilia ſancti hujus lintei vehementer obſtupeſceret, cogitatio ei incidit reſecandi ex eo fruſtum magnitudinis unius palmæ ; nec recordabatur pius ſacerdos prohibitionis per illuſtriſſimum antiſtitem factæ ſub pœna excommunicationis. Non longo poſt tempore maligna & mortifera febri laboravit Maria Roſa Elpidia, prædicti neptis natu minor ; atque in idem malum incidit Catharina Antonia, alia ipſius neptis natu major. Ambæ ſe Sancto commendaruot eum oſculo iſtius particulæ ex linteo, ſibi a prædicto patruo ſubminiſtratæ ; atque ambæ per vices ſanitatem recuperaverunt.

ac ipſe mortifero malo correptus, particulam ſuſtinuit : & mox convaluit.

17 Verum cum iſtis diebus ipſe dominus Franciſcus memoratus eodem malo fuiſſet correptus, atque auctο maligno morbo, diminuiſſque viribus ac cum iſtis vitæ ſpe, extrema Eccleſiæ Sacramenta ſuſcepiſſet, ſedulo conſcientiam ſuam ſcrutabatur, conſideranſque furtum ſuum, quod ſortan Sancto diſplicuerat, ſtatuit illud continuo reſtituere, milleque oſculis, lacrymis, ac ſuſpiriis involutum reddere eccleſiæ ſuæ collegiatæ per dominum Philippum Pelagalli archipresbyterum cum plena delicti ſui confeſſione. Protinus

vero,

A vero, dum domo ipſius efferebatur ſacrum id pignus, diceſſit etiam ab eo morbus. Vulgato miraculo, omnes accurrerunt, ut admirarentur factum tam ſingulare. Apparet etiamnum ſacra hæc particula, rurſum cum linteo conjuncta ad æternam facti memoriam.

Alius, eodem adhibito linteo, febri liberatus,

18 Franciſcus Mallei Elpidianus prædicto anno, die xx. Auguſti, incidit in ſebrem malignam, deſperatusque a medico, ad extrema fuit reductus. Hinc die 2. Septembris in Sancti feſtivitate allatum illi eſt ſanctum linteum; quod exoſculatus, eodem die liberatus eſt pertinaci malo.

alius per lectionem vitæ,

19 Eodem menſe & anno efficaciſſimam glorioſi ſancti Elpidii protectionem expertus eſt faber Adrianus Flaminei ejuſdem loci. Hic ex recentione urinæ acerbiſſimis eruciatus doloribus, ad eontactum ſancti lintei ſtatim fuit liberatus.

mulier gravida febre aliiſque malis,

20 Erat Maria Elpidia Sinibaldi ſeu Roberti in oppido S. Elpidii octo menſibus gravida, quando correpta eſt febri ardentiſſima, quæ paucis diebus avaſit maligna, ac partus dolores accelleravit. Acceſſit ſubitum alvi profluvium, ma-
B lumque adeo auxit, ut viribus deſtituta deſperataque a medico ac morti vicinn, ſuprema Eccleſiæ ſubſidia acciperet, ad iter e terra ad cælum inſtituendum. Implorata nihilominus ope ſancti Patroni, afferuntur ipſi ſanctæ lintei reliquiæ, quas tenerrimo affectu vix erat exoſculata, cum ſeuris remiſit, & ſiue alio remedio convaluit. Paucis poſt diebus filiolam peperit: & ambæ hodie vivunt gratiæ ſingularis probatæ teſtes.

monilis febre atque inflatione corporis.

21 Anno MDCLXXXIV., XII. Jonii, ſoror Matia Catharina Palombi, religioſa in monaſterio S. Joannis prædictæ Terræ, laboravit febri totoque corpore inflato, ita ut ſe ad mortem præparaſſet. Interea tamen devota Soror, non deſperans de ſanitate recuperanda per favorem patroni ſui S. Elpidii, ei ſe efficaciſſimo affectu commendavit, poſtulavitque memoratas lintei reliquias. Vix illis labra admoverat, cum ore ſuo emiſit ingentem, puris copiam, & repente ſanata eſt.

Peregrinus membris captus in Sancti ex eccleſia ſanatur,

22 Fama feſtivitatis Sancti, ſed magis etiam
C inſignium miraculorum, quæ quotidie in gratiam ſibi devotorum operabatur, peregrinos infirmoſque ex variis partibus attraxerat. Inter hos erat Franciſcus de Biagio ex territorio Ripæ Tranſonis, (*oppidum eſt in Marchia Anconitana*) qui comparuit ipſo die feſto Sancti cum certa fiducia conteqaendi deſideratam ſanitatem, qua annit ſingulis magis orbata erat media pars corporis ipſius inferior, duobus fulcris ſubalaribus neceſſario ſuſtentata. Suſcepit ille ſacroſancta Sacramenta, oravitque toto tempore matutino in dicta eccleſia. Cum vero præſcripta ſupplicatio, comitante illuſtriſſimo antiſtite, redibat in eccleſiam, & prædictus Biagio ſupplicabundus jacebat ad illius portam, ſimulac ſacratiſſima urna comparebat, ex oratione vnctem elevavit & exclamavit: Miraculum! miraculum! Glorioſus ſanctus Elpidius ſanitatem mihi reddidit. Et qui vix rependo trahebat afflicta membra, confeſtim abjecit anum e fulcris ſubalaribus, atque expedite inceſſit: ſequenti autem die in teſtimonium confirmatæ gratiæ reliquit alteram. Hæc nmbo, tamqaam teſtes veritatis, pendeot affixa parietibus in ſacello hujus Sancti.

alius ſanatus, deo poſt fulcris in eccleſia ſuſpenſis,

23 Nequeo prætermittere, quo modo, adhibitis fulcris iſtis ſubalaribus, patrata ſint alia prodigia. Ex malignis pituitoſiique humoribus tota vita laboraverat Joannes Siraccino Elpidienſis. Anno MDCLXXXI., cum ſolum linguam haberet liberam, adferri ad ſe juſſit prædicta fulcra. Continuo, ubi illa tetigerat, ſurgit e lecto, quo ultra octo menſes decubuerat, tenditque ſubito ad eccleſiam, ut debitas ageret gratias de obtento beneficio, exultante omni populo Elpidienſi. Ab eo tempore hue uſque integra utitur valetudine, peragitque laboriola ſua exercitia. AUCT. J. S.

24 Non aliter opem divinam expertus eſt Carolus Roggieri Firmabus, fartor in territorio S. Elpidii, qui tantus corporis uſu deſtitutus ſub finem menſis Aprilis anni MDCLXXXII., non potuit delerere lectum, & vel unum formare paſſum toto anni decurſu. Itaque, & patiena in morbo, & perſeverant in devotione erga Sanctum, cum lacrymis rogavit, ut afferentur ſibi prodigiola fulcra. Vix ea ſupra lectum ſuum aeceperat, cum ſentit per corpus ſuum currere humores ſalubres, omnemque membris ſuis redire vigorem & facilitadinem. Hinc e lecto ſurrexit, & poſt octiduum ivit, at inſtrumenta ſanitatis ſuæ deponeret in eccleſia ſancti abbatis Elpidii prodigiis inclyti. *eodem modo alius ſanitatem recuperat:*

E

canonicus Sancti reliquiis ſanatus a ipſomet,

25 Taſtatur plena fide Joſephus Maſſi canonicus Elpidienſis, quod affectus in brachio dextero per multos dies intenſiſſimis ſpaſmis doloribus, quibus ne momento quidem poterat quieſcere, & ſibi perſuadens ſe nulla ope humana vitam poſſe producere, aut taoto dolori reſiſtere, recurrerit ad opem ſancti patroni ſui Elpidii, renenique mana fragmentum ſacri ipſius corporis, quod penes ſe ſumma veneratione ſervabat, voce ac corde Deo dixerit; Auge dolorem, ſed etiam adauge patiriam; ad Sanctum vero, ejus reliquias exoſculatus, dum eas parti afflictæ applicnbat; Ora pro me, ſancte abbas Elpidi, quodque derepente liberatus fuerit die XVI. Julii anni MDCLXXVII. Vivit etiamnam hodie.

conjuges ſibi liberati, ornantibus ad ſepulcrum eorum filiolas,

26 Haic nceedunt Ludovicus Alclepy & Beatrix Salimbeni ipſius conjux Elpidienſes. Horum ana ægrotare cœpit XI. Auguſti, & alter XIX. ejuidem menſis & anni, ambo ſabri maligna. Deinde, nucto morbo, cum ad portas mortis eſſent adducti, & ſuprema Eccleſiæ Sacrameata ſuſcepiſſent, milerunt ad Sancti ſepulcrum filias ſupplicaturas. Mox fuerunt liberati, ac de gratia tam prodigiola teſtimonium reddiderunt in laminis argenteis.

F

mulier ex variis morbis reſtituta, tota vota & relinquit,

27 Simile beoeficium ſemper prædicat Maria, uxor Marci Antonii Laurentii. Hæc gravitur laboraus catarrhis, fluxionibus, & repetitis vicibus tacta apoplexia, quæ eam fere omnino vilo privaverat, votum vovit Sancto promittens ſe curataram, at in lacello ſuo offerrentur aliquot Miſſæ ſacrificia io ejus honorem. Mox etiam rogavit, ut ſibi portaretur aliquid ex reliquiis ſancti ſui patroni Elpidii, uti factum eſt per quemdam ſacerdotem. Ubi hic modica quædam fragmenta Sancti applicuerat oculis devoræ, recipit illa liberum totius corporis motum, ac viſum perfectam die XI. Maii anni MDCLXXVIII.; & vivit etiam hoc tempore.

canonicus ſolo Sancti invocatione,

28 Afflictus jacebat ſervidiſſimis febris ardoribus in calidiſſima iſtius anni tempeſtate, die XVII. Julii, Petrus Medaglia canonicus in Terra S. Elpidii; preſſuique ialuper de improvilo nngina ac difficultate reſpirandi, jam poſtrema videbatur ducere ſuſpiria; nec potuerat vel minimum deglutire liquorem per plures dies. Hinc inter tales mortis anhelitus, ac mille cogitationes melan-

AUCT. J. S.

melancholicas, recurrit ad ſanctum ſuum Protectorem, ejuſque opem imploravit ad animæ corporiſque ſalutem: ac tanto majore prodigio labſidium impetravit, quanto evidentius erat propiaquiuſque vitæ naufragium. Quapropter ad eccleſiam Sancti ſe contulit, atque ibi in gratiarum actionem de tam inſigni favore Miſſam celebravit.

Juvenis febre maligna febri delitans, reliquiis ſanatur.

29 Eodem menſe, ſed non illius anni, efficacem Sancti opem ſenſit Domicicus, frater jam dicti canonici Medaglia. Maligna febri ad poſtremas perductus videbatur vitæ periodos, rimebatque ne ad mortis tranſiret articulum. Tanta ab initio fuerat mali vehementia, ut infirmus delitatione nimia ad ſuſcipienda Eccleſiæ Sacramenta non eſſet idoneus; atque hinc geminato dolore cruciaretur ipſius frater. Hic intelligens vana eſſe in hujuſmodi eventibus humana labſidia, & memor quid in ſe ipſe eſſet expertus, recepit ſe ad cubiculum, ubi flexis genibus ante imaginem ſancti patroni Elpidii, commendavit ei dilectum fratrem. Cepit deinde particulam corporis Sancti, illamque infirmi applicuit fronti. Ceſſavit deliratio, & lequenti nocte ſuaviter dormivit; & lubſecuto tempore matutino ſe ſanum reperit. Qua de cauſa ſurgens e lecto, eam fratre ſuo aeceſſit ſepulcrum, ubi magna pietate ſine mora debitas Sancto egerunt gratias. B

Alius diſficulter urina libe-ratur,

30 Sine ſtupore non fuit auditum miraculum, quod contigit Natali Bernardino Lilla Elpidienſi XIX. Aprilis anni MDCLXXXIII. Hic per octo dies continuos graviſſimi retentæ urinæ doloribus eruciatus, eoque deductus, ut de ejus vita deſperarerur, ſtubebat res ſuas eum Deo componere, & cum mundo. Jam per venas diffuſa erat urina, nec emiſerat vel guttam unicam miſellus toto prædicto tempore. Interea, eum ei incidiſſet potens interceſſio ſancti abbatis Elpidii, magna fide ad eum recurrit, opemque flagitat. Eodem autem tempore, quo ei apportetur aliquid ex Sancti reliquiis, per presbyterum Bonfigli illic præſentem oſculandus ei porrigitur dens ejuldem Sancti. Vix illum exoſculatus erat infirmus, cum prodigioſum illius ſenſit effectum: nam eodem momento cœpit urinam emittere, deindeque emiſit tantam copiam, ut intra triduum protlus fuerit reſtitutus, & apud ſepulcrum Sancti debitas egerit gratias. C

Mulier mobilis ſimul mu-tilata.

31 Fuit etiam illuſtre miraculum, quod accidit in Thecla Medaglia conjuge Ludovici Andreanelli dicti loci. Longo tempore vexata fuerat febribus, aliiſque malis per totum corpus: membra ejus adeo erant debilitata, ut ineedere non poſſet amplius præ tremore, quo dejiciebatur. Acceſſerunt IX. Januarii anni MDCLXXXIII. dolores capitis tam vehementes, taliaque morbi indicia, ut deſperata a medico, crederetur moritura. Quapropter, nullam reperiens, qui opem ferre poſſet, ad unicum, quod ſupererat, recurrit remedium, ad miſericordiam videlicet ſancti abbatis Elpidii. Rogavit, ut ſibi afferretur prædictus dens ſacer; quem oſculata, ſubito e doloribus convaluit; habuitque corpus deinceps tam liberum & ſanum, acſi numquam malo aliquo fuiſſet correpta. Palam hodieque prædicat obtectam gratiam, omnibuique oarrat miraculum, mille gratiarum actiones reddens ſancto medico Elpidio.

Mulier, facto voto, ex longo-vo reſtitu-ta,

32 Hieronyma Cifola Elpidienſis per tres menſes continuos geſtaverat fulcra ſubalaria ad ſuſtentationem corporis ſui languentis, quia ea finem Novembris anni MDCLXXIII. pituitoſit humoribus vehementer ſuerat afflicta. Votum fecit pia mulier glorioſo Abbati, decrevitque eorare, ut Miſſæ ſacrificium offerretur ad ejus altare. Sic commendata Sancto atque obligata, XV. Februarii anni MDCLXXIV. ab eo gratiam impetravit: integreque ſanata eodem die ivit ad eccleſiam collegiatam, Miſſaque ejus cogstu celebrata, apud ſepulcrum Liberatoris ſui memorata fulera reliquit. D

Juvenis ex febre ſubita ſanatus,

33 Juvenis ex oppido S. Juſti, (*locus eſt in Marchia*) nomine Theodorus, operarius abbatiæ ſanctæ Crucis in territorio S. Elpidii, diuturna pertinacique febri appropinquabat ad mortem, acceptis ſanctiſſimis Eccleſiæ Sacramentis XII. Aprilis prædicti anni. Verum ſolo tactu limei liberatus eſt periculo; ideoque & debitas egit gratias ſancto abbati Elpidio.

Junior frater ex colli-ois tormi-nibus, bonſta pul-vere ſepulcri ſanatus.

34 Paucis poſt diebus Dominicus, frater germanus prædicti Theodori, correptus ſubito torminibus colicis, quæ per duos dies & totidem noctes nullam ei relinquebant quietem, oullo obrenio per medicamina ſolatio, confugit ad efficacem Sancti opem, monitus a fratre, qui illam paulo ante fuerat expertus. Juſſit ille peti a reverendis facerdotibus ſaerum linteum; pro quo datum fuit infirmo aliquid pulveris de ſepulcro Sancti, ut illud bibendo ſumerer. Vix illud ſumpſerat, cum ſimul expertus eſt miraculoſum effectum, acerbis iſtis doloribus prorſus liberatus. E

multa alia miracula præterea-ſa,

35 Innumeræ ſunt gratiæ, & ſtupendi favores, quæ in dies ſingulos larga mana famulis ſuis impertitur glorioſus abbas Elpidius, tum per applicationem memorati lintei, ſacrorum ejus oſſium, pulveris ſepulcri ejuſdem, tum etiam per oleum lampadis, & ſolum nominis invocationem. Prodigioſam ejus interceſſionem luculenter teſtantur anathemata ad parietem ſepulcri ipſius affixa, ac pars eccleſiæ cooperta vili æque ac pretioſa materia, nimirum veſtibus, catenis, catapultis, ac fulcris ſubalaribus. Verum, quia hæc beneficia in commentarios relata non ſunt, ſolum impreſſa ſant memoriæ eorum, qui digni fuerunt talibus favoribus. Hæc de cauſa neque illa mioutim prolixiori diſputatione exponere, licet alioquin milleni eſſent memoraodi, qui febri maligna fueruni liberati. Itaque lector prius contentus ſit modo relatis; F illaque ſint ad majorem Sancti gloriam.

§. III. Memoria S. Elpidii in Martyrologiis: inquiritur utrum ſit S. Elpidius abbas a Palladio laudatus, qui apud Elpidianos colitur: hic certo vivus in Picenum non venit, ſed mortui corpus veroſimiliter eo delatum.

Martyrologium Romanum annuntiat S. Elpidium in Piceno.

M*Artyrologium Romanum ad* 2. *Septembris clare annuntiat* Elpidium, *de cujus veneratione & miraculis hactenus egimus; verum geſta ejus nulla commemorans, dubium reliquit, an hic* Elpidius *ſit abbas ille Cappadox, cujus nomine nunc celebratur apud Elpidianos. Verba accipe*: In Piceno item ſancti Elpidii abbatis, cujus nomine oppidum appellatum, lacrum ejus corpus ſe poſſidere congaudet. *Baronius vero in annotatis obſervat ſequentia*: De quo & Petrus

in

A in Catalogo lib. VIII., cap. XXVIII., cumque Cappadocem genere fuiſſe ſcribat, illum eſſe putamus, de quo præclara Palladius narrat cap. XXXVII. Eſt celebris memoria hujus in Piceno: nam præcipuè colitur in oppido, quod ab ejus nomine S. Elpidius appellatur. Fuit præterea alius Elpidius doctrina & egregiis operibus nobilis, qui temporibus Conſtantii auguſti functus eſt legatione in Oriente adverſus Arianos, miſſus a Julio Romano Pontifice, ut patet ex ejuſdem litteris, quæ extant apud Athanaſium. *Dubitationem aliquam clare hic inſinuas Baronius, ita tamen ut propenſus ſis in ſententiam Elpidianorum.*

Petrus de Natalibus Elpidium abbatem Cappadocem genuere.

37 *Verumtamen Petrus de Natalibus, quem adductis Baronius, Abbatem laudatum a Palladio clariſſimis verbis memorat, de eo ſic ſcribens lib. 8. cap. 28.*: Elpidius abbas genere Cappadox fuit. De quo ſcribit Heraclides, quod habitavit in ſpecu, ſtudio abſtinentiæ cunctos vincens. Nam per annos XXV., quos ibi vixit, Dominico tantum & Jovis diebus ſumebat: aliis diebus nihil B omnino guſtabat: ac per totam noctem ſtando & otiando pallebat: quem innumera multitudo Fratrum ſequebatur. Dum autem ſcorpio illum nocte quadam percuſſiſſet; *ipſe*, eo calcato, ne ſtandi quidem ſpatium, *in* quo ſteterat, mutavit: in tantum dolorem contempſit. Sarmentum vitis aridum, extra tempus debitum ab eo plantatum, adeo erevit, ut vitis magna facta, infra annum totam eccleſiam operiret. Hic per annos viginti quinque numquam ad Occidentem ſe vertit, nec ſolem declinantem conſpexit. Cujus exemplo diſcipulus ejus Siſinnius, cum apud eum ſeptem annis fuiſſet, in ſepulcro ſe claſuit, in quo ſtans per triennium ſemper oravit, numquam die vel nocte deambulans, aut ſedens, aut jacens. Elpidius igitur poſt annos prædictos ad Cappadociam regreſſus, & presbyter factus, Fratres & Sorores in unum collegit, & cœnobio conſtructo, in pace quievit. Cujus feſtum agitur IV. Nonas Septembris. *Erras in eo hic ſcriptor, quod* Elpidium *dicat regreſſum in Cappadociam, eumdemque errorem imitati ſunt alii mox citandi. Non enim* Elpidius, *ſed Siſinnius ejus diſcipulus in Cappadociam regreſſus eſt, uti* C *videbimus ex Palladio, quem Petrus etiovit ſub nomine Heraclidis, quia* Hiſtoria Lauſiaca Palladii *&* Paradiſus Heraclidis, *uti aliquando vocatur, idem eſt Opus Palladii.*

Auctor errore affirmat eo idem fuit Cappadox & Piceni Elpidius: id tamen aſſerunt alii.

38 *Advertat ſtudioſus lector, non offeri a Petro de Natalibus, hunc* S. Elpidium *culi in Piceno, aut corpus ipſius ibidem ſervari. Hinc conjecit Maurolycus, qui eodem die ſic breviter habet*: Item in Cappadocia Elpidii abbatis abſtinentia conſpicui. *Verum Ferrarius in Catalogo Sanctorum Italiæ ad eumdem diem Elpidianorum ſententiam tradis. Quippe elegium Sancto concinnavit, quale ex Petro mox dedi, ne corrector quidem errore de regreſſu in Cappadociam; & in fine hæc ſubjunxit*: Cujus corpus in Piceno conditum eſt, in oppido præclaro ab eo denominato. *In annotatione autem hanc movet dubitationem*: An S. Elpidius in Piceno in oppido, quod S. Elpidius nominatur, obierit; vel corpus illius ex Cappadocia eo tranſlatum fuerit, mihi incompertum eſt, cum monumenta eccleſiæ Elpidienſis nondum viderim. *Suſpicor illud dubium ſolvi non poſſe ex monumentis Elpidienſibus, cum nihil de tranſlatione corporis in Piceno nobis fuerit communicatum. Quin potius collectæ monumentorum Medaglia probare nitiAUCT. J. S. tur, Sanctum* Elpidium *in Picenum venuſſe, ibique obiiſſe. At iſtud clare repugnat Palladio, adeo ut ſcriptor ille hoc conamine augeat dubium ante dictum, videlicet, an* Elpidius *in Piceno cultus idem ſit cum Pelladeno* Elpidio.

Natalis Medaglia probare nititur ex antiquis picturis,

39 *Audiamus tamen, quid afferat laudatus Medaglia. Primo citat Gregorium Lazzerium lib. 4. Operis mihi incogniti de Veris ſanctis, ex eoque hæc adducit verba*: Elpidius ſanctus abbas, & vitæ ſanctitate illuſtris, fuis natione Aſiaticus, in civitate Cordilenſi Cappadociæ nobilibus parentibus ortus: qui veniens Romam, poſt viſitationem piorum locorum, petiit Picenum, & divino lumine inſpiratus in loco permanere conſtituit, ubi ex ruinis Cluanæ civitatis fuit factum oppidum. *Hoc* Cluellum *vocat Medoglia, qui dicta Lazzerii ex antiquis picturis confirmare deinde nititur. Verba ejus compendio accipe. Prima pictura exhibet angelum, qui cymbam prope ripam oſtendens* Elpidio, *ingreſſum in cymbam tranſtulit Romam. Alteram picturam oſtendit* Elpidium *Romam in* E *Picenum diſcedentem, dum populus illic ædificabat oppidum Cluellum. Ante ingreſſum urbis, divinitus docetur, ſe ibi inventurum duos cooperatores Euneſium & Euſtatium, fratres germanos.*

S. Elpidium venuſſe ad Picenos, ibique ſi dem prædicaſſe,

40 *Tertia habet, convenuiſſe tres dictos Sanctos, cum ſequenti die vix ſol appareret in Orizonte; ſæpiſſeque prædicare contra idola, atque idcirco citatos ad præfectum oppidi. Quarta docet,* S. Elpidium, *poſt varias diſputationes de religione, juſſu præfecti incluſum carceri. Quinta exhibet Sanctum in carcere. Sexta oſtendit eumdem ope trium angelorum carcere liberatum, miranteque id prodigium præfecto. Ex ſeptima præfectus, viſo illo miraculo, baptiſmum flagitat; ſed prius idola evertere jubetur, illudque præſtat. Octava demum pictura ſignificat baptiſmum præfecto collatum a* S. Elpidio, *aſſiſtentibus Euneſio & Euſtatio*: Hæ omnes octo picturæ, *inquit Medaglia*, ſunt antiquiſſimæ manus, adjectis infra deſcriptionibus characteris Gothici. *Obſervat deinde liquere ex hiſce tabulis pictis, ſingularem* S. Elpidii *venerationem viguiſſe apud antiques. Id enimvero facile ei aſſentior; nam* F *idem etiam colligitur ex eo, quod nomen Sancti oppido datum ſuit, hodieque perſeverat.*

allegans etiam Mss. & epitaphium ex oppido evulsum a nemine Elpidio Cappadoci.

41 *A pictis tabulis ad antiqua Mss.* (*ut cerco vocat, nam illorum quanta ſit antiquitas, non exponit*) *tranſit Medaglia, ex iſque narrat ſepiem hominum millia a* S. Elpidio *baptizata eſſe eodem die, quo præfectus baptiſmum ſuſcepit; & præterea alio die ſex millia: varias quoque eccleſias ab eodem Sancto erectas, populumque ad pietatem eruditum: obiiſſe demum* Elpidium *2. Septembris, anno 393., imperante Theodoſio ſenore, eaque occaſione oppido Cluello datum* S. Elpidii *nomen; & non diu poſt* Elpidium *defunctos eſſe Euneſium & Euſtatium. Pieraque hæc confirmat epitaphio, quod aſſeris inſculptum fuiſſe lapidi in eccleſia* S. Elpidii, *quæ penitus collapſa eſt anno 1629. Verba epitaphii hæc fuiſſe aſſerunt*:

Piceni Apoſtolo ac vigilantiſſimo noſtro patriæ Patri,
Quem morientem in terris IV. No. Sept.
Suſceperunt in cælis beata agmina;
Et cujus uti præcepta amplexi ad ſalutem,
Ita ſanctitatem venerati ad obſequium,
Hunc lapidem excitarunt ad æternitatem.
Mu. Clu. An. a Chr. na. CCCXCIII.

Hæc

AUCT. J. S. *Hæc Natalis Medaglia de geſtis & morte S. Elpidii apud Picenos; nam geſta in Oriente ea Palladio ante tranſierat. Hanc autem ex biſce omnibus, quæ fideliter referenda cenſui, concluſionem formo. Cum conſtet S. Elpidium in ſpelunca ſua obiiſſe in Aſia, neceſſe eſt aut omnia illa fabuloſa eſſe, aut alium Elpidium floruiſſe in Piceno. Utrum ex duobus magis ſit verſimile, nunc examinabo.*

Verum, cum reluctent Officium, aut picturæ non recte expendantur,

42 *Primo obſervo probationes ex picturis petitas exiguæ admodum eſſe momenti, cum neſciamus; quo tempore tabulæ iſtæ ſint pictæ, pictoreſque paſſim nimiam ſibi vindicent licentiam progendi traditiones populares, imo & fabulas. Secundo, non videntur ipſi Elpidiani credere, aut certe dim. crediderunt, S. Elpidium in Piceno obiiſſe. Patet id ex epiſtola ante recitata num. 2. ubi illuſtriſſimus comes Aſclepi dicebat, examinandum imprimis, quomodo Sancti illius corpus in Picenum tranſlatum fuerit, de quo in lectionibus nullo habetur merito, ſed quod in Cappadocia ultimum diem clauſerit. Elpidiani igitur, dum compoſitum ſuis iſtud Officium, nondum ouſtimabant apud ſe obiiſſe Sanctum, ſed corpus alunde allatum credebant, idemque credidiſſe adhuc videntur, dum anno 1683. ſcripta ſuis laudata epiſtola. Hanc credere nequeo, certe colligi ea picturis ea, quæ collegit Medaglia, aut in ſcriptis antiquis ullius auctoritatis reperta fuiſſe, quæ ille attulit de baptizatis uno die ſeptem hominum millibus, & alio ſex millibus per Elpidium. Certe illa omnia omni prorſus carent veriſimilitudine, ut oſtendam: cumque Elpidianorum Officio contraria ſint, atque in Officiis particularium eccleſiarum paſſim exprimatur illarum traditio, ne quidem ea picturis laudatis ea certe colligi poſſe, vehementer ſuſpicor.*

cum fabuloſo eruditorum, non ulterius Sancti geſta repræſentent.

43 *At ſive in pictis tabulis talia expetimantur, qualia nobis dedit Medaglia, ſive ille putaverit ſe videre in iſtis picturis, quæ minime illic ſignificantur; pro fabulis habenda ſunt, ſi intelligi debeant de S. Elpidio abbate. Nam, cum mortem Sancti alliget anno 393., Elpidius in Picenum non veniſſet, niſi imperante Valentiniano, Gratiano, aut ipſo Theodoſio, ſub quo defunctum ponit. Qua igitur veri ſpecie ob peractam fidem carceri dicitur inclauſus? Imo veriſimile non eſt, eo tempore in Piceno multos idololatras fuiſſe, cum jam Firmani, Aſculani & Antonitam ſuet in Piceno haberent antiſtites. Hic de cauſa ſuſpicio mihi nonnulla oboriuntur, an non fortaſſe geſta alterius cujuſdam Sancti fabulæ illæ exhibeant, uti & epitaphium ſupra recitatum, quod certe non eſt valde antiquum, cum annos a Chriſti natalibus numeret: nam non abbati, ſed epiſcopo congruunt, quæ ſic inſinuantur, ſi vera ſunt. Si ipſa, quæ habentur, antiqua monumenta nobis forent tranſmiſſa cum Officio & tabularum delineatione, certus de biſce omnibus proferre liceret judicium.*

Rationes, quæ ſuſpicionem conſirmant, corpus S. Elpidii Cappadocis ex Paleſtina in Picenum delatum.

44 *Nunc, ut miſſis, rationes quaſdam allegabo, ob quas exiſtimo, corpus S. Elpidii abbatis Cappadocis tranſlatum fuiſſe in Picenum, indeque celebrem ejus venerationem, atque oppidi nomen exortum. Præter traditionem Elpidianorum, exiſtimantium ſe poſſidere corpus S. Elpidii Cappadocis, de quo agit Palladius, precipua ratio eſt feſtivitas ea tribus una, quæ ob S. Elpidii adventum inſtituta olim fuis & celebrata. Etenim vix dubitare poſſim, quin adventum corporis, ſeu diem tranſlationis intelligere oporteat, non adventum viventis Elpidii, uti voluit Medaglia. Primum enim uſitatiſſimum eſt, alterum prorſus inauditum. Cum igitur corpus Sancti alunde translatum ſis in Picenum, ut ex feſto tranſlationis colligitur, nihil obſtat quo minus exiſtimare poſſimus, ipſum eſſe corpus S. Elpidii Cappadocis in Paleſtina defuncti, cum multa Sanctorum reliquiæ inde in alias provincias fuerint translatæ, & ea ſit traditio Elpidianorum. Hanc autem traditionem confirmant corpora Enneſii & Euſtatii, quæ cum corpore S. Elpidii conjuncta affirmat: nam duos boſco Sanctos cum S. Elpidio conjungit Pallndius his verbis: Cum hoc ſancto Dei athleta (Elpidio) una etiam fuit conſummatus inclytus Dei ſervus Æneſius*, [a] *vir magnæ exiſtimationis, ... & ejus Frater Euſtathius ei honore æqualis &c. Hiſce conſonant verba, quæ profert Medaglia ex antiquis ſcripturis, ut ait:* Erat autem cum hoc Athleta Chriſti Enneſius vir magnus & honeſtus, ac frater ejus Euſtaſius, quibus una vita continentiæ, atque eadem conſummatio in Chriſto. *Itaque, modo certum ſit Æneſii vel Enneſii & Euſtathii corpora ſervari etiam in Piceno, vix dubitari poteſt, quin ſint corpora eorumdem, de quibus ſcribit Palladius. At dolendum, Acta tranſlationis excidiſſe, aut nobis certo ad manum non eſſe: nam ex biſce omnia clarius expoſui poſſem, ut nullum ſupereſſet dubium.*

[a] *al.* Enneſius

§. IV. Geſta Elpidii a Palladio deſcripta diſcutiuntur; inquiriturque, an hic idem ſit cum Elpidio laudato in Vita S. Charitonis, & cum diacono S. Baſilii.

Geſta Elpidii a Palladio ſcripta, ſed ejus editiones invicem minus conformes.

QUamvis *Hiſtoria Lauſiaca Palladii, in qua referuntur geſta* S. Elpidii *abbatis, fide maxima ſit conſcripta, auctorque narret ea, quæ ipſe vidit, aut ab oculatis teſtibus accepit, geſta tamen* S. Elpidii *nonnullam patiuntur difficultatem ob diverſas laudatæ Hiſtoriæ editiones, quæ invicem non conſentiunt. Tres mihi ad manum ſunt, at, ſi omnes enumerare velim, quatuor editiones Hiſtoriæ Lauſiacæ, una Græca, Latinæ reliquæ. Græcam anno 1616. dedit Joannes Meurſius* ex bibliothecæ Palatinæ codice pervetuſto membranaceo, *uti in præfatione monet, hæc mox adjiciens:* Primus ego Græce profero; cum Latinam verſionem ante annos ſexaginta vir eruditus, Gentianus Hervetus dederit. Verum certe aut nimium ſibi ille indulſit, aut diverſus multum codex a Palatino, quo is uſus. Nam quid verſio ipſius differat a Pallodii textu Græco, facile cuique animadvertere, ſi conferre modo libebit.

Latinarum interpretationes non juxta exhibent Græca Acta ſe invicem damna.

46 *Sane Interpretatio Latina Herveti alio ordine diſpoſita habet capitula quam textus Græcus a Meurſio editus. Menda etiam non pauca occurrunt in eadem interpretatione, quam Roſweydus recudit in Vitis Patrum, correctis hinc inde aliquot mendis. Laudatus Roſweydus edidit etiam antiquam Palladii interpretationem, quæ paſſim nominatur* Paradiſus Heraclidis, *etiamſi aliud non ſit quam Hiſtoria Lauſiaca Latine reddita. Hæc autem antiqua interpretatio rectius conſonat textui Græco, certe quoad ordinem capitulo-*

A *pitulorum. Verum nec illa interpretatio omnino videtur exacta, melior eamen apparet quam Hervetiana. Hæc de cauſa* S. Elpidii *Acta Græca dabo ex editione Meurſii, novamque interpretationem adjiciam cum annotatis prolixioribus.*

Sancti patria, vita monaſtica ad locum martyrii.

47 *Porro ex his Actis habemus, patriam* S. Elpidii *fuiſſe Cappadociam, quæ ampla eſt & ſatis nota Aſiæ Minoris provincia. Urbem nullam nominat Palladius, nec parentum genus nobile aut ignobile. Divinant igitur ſine fundamento, qui Cordulæ aut Cordylæ nobilibus parentibus natum dixerunt: nam ne quidem Cordylam in Cappadocia reperio; ſed Cordylam portum Ponto, non Cappadociæ, attribuit Cellarius tom. 2. Geographiæ antiquæ pag. 197. Inſuper ex Actis clarum eſt, monachum fuiſſe* S. Elpidium, *ac deinde anachoretarum ducem ſeu abbatem, ac presbyterum in Paleſtina, ubi & vitam finivit. Rurſum ergo aberraverunt a vero omnes illi, qui ſcripſerunt,* S. Elpidium *in Cappadociam reverſum, ibique defunctum: nam id de ipſius*

B *diſcipulo Siſinnio aſſerit Palladius; at de* Elpidio *infra num.* 5. *ait*: Hic magnus Athleta patientiæ, ex quo ingreſſus eſt ſpeluncam (*prope Hiericho*,) non deſcendit de monte, donec fuerit ſepultus. *Hæc autem verba nullum relinquunt dubium, quin mortuus ſit in Paleſtina, ita ut ea, quæ obſcuriora ſunt, biſce Palladii verbis neceſſario ſint conciliandа.*

Inquiritur, ubi monaſterium primo.

48 *Elitio Herveti fecit, ut obſcurius videatur, ubi primo monaſticam Vitam amplexus ſit* S. Elpidius, *& cujus monaſterii fuerit presbyter. Diſputavit de biſce Tillemontius tom.* XI. *Monumemorum nota* 1. *ad Palladium Helenopolitanum, ſatiſque oſtendit,* Elpidium *monachum primo fuiſſe in monaſterio Cappadociæ, quod exſtruxerat Timotheus S. Baſilii chorepiſcopus. Fatetur tamen interpretationi Latinæ Herveti id conſonum non eſſe, cum illa videatur habere, primo anachoretam fuiſſe in Paleſtina, deinde abbatem in Cappadocia, conaturque textum varie corrigere. Audi verba, quæ difficultatem ingerunt. Herveti editio cap.* 106. *de* Elpidio *ſic loqui incipit*: In Amorrhæorum ſpeluncis, quæ ſunt in Hiericho, quas olim conſtruxerant fugientes Jeſum Nave *, qui tunc populabatur alienigenas, in

* i. e. Joſue

monte Luca, fuit quidam Elpidius Cappadox genere, poſtea autem dignatus presbyteratu mo-

C naſterii, factus a Timotheo chorepiſcopo Cappadociæ, viro lufficientiſſimo. Is habitavit in quadam ſpelunca. *Hic primo deſcribitur locus, in quo vitam anachoreticam duxit* Elpidius, *& mox dicitur*, poſtea autem dignatus presbyteratu monaſterii, *illudque monaſterium ſtatuitur in Cappadocia. Videtur igitur ex his verbis concludendum, Sanctum initio anachoretam fuiſſe in Paleſtina, deinde presbyterum monaſterii in Cappadocia, uti recte adverſit Tillemontius, qui tamen difficultatem non ſatis amovit.*

atque ubi dein presbyter & abbas fuerit.

49 *Itaque obſervandum eſt, locum deſcriptionem loci, quam Hervetus dedit in geſtis* S. Elpidii, *non ſpectare ad ejus Vitam, ſed ad caput præcedens, prout patet ex editione Græca Meurſii, quam recudimus. Vita autem* Elpidii *inchoata eſt a Palladio his verbis*: Elpidius quidam, *aut, ut habet Hervetus,* Fuit quidam Elpidius *&c. Quæ præcedunt ad locum deſcribendum, in textu Græco referuntur ad caput præcedens, eoque neceſſario referenda videntur, non quidem ad caput, quod præcedit apud Hervetum; ſed ad illud, quod præcedit in editione Græca, & antiqua interpretatione Latina apud Roſweydum pag.* 975. *Poſt abſciſſam loci deſcriptionem verba Palladii recte intelligi poterunt, nec priora pugnabunt cum poſterioribus. Nam primo dicitur* Cappadox genere. *Secundo* poſtea presbyterii dignitate ornatus, *illud autem* poſtea *referri poteſt ad adventum in Paleſtinam, ita ut presbyter factus ſit, poſtquam ibi aliquo tempore vixerat. Tillemontius illud* poſtea *refert ad Palladii adventum, putatque presbyterum factum, poſtquam ibi fuerat Palladius. Dicitur tertio* monaſterii *ſeu ex* monaſterio Timothei Cappadocis, *non abnat illinc monaſterii, ut veriſimillus puto, ſed monachus ante adventum in Paleſtinam. Quarto dicitur*: Hic cum veniſſet, (*aut* veniens) habitavit in una ſpeluncarum, *nimirum loci autem in præcedenti capite, aut narratione, deſcripti. Hinc antiqua interpretatio ſic habet*: Hic Elpidius in una de memoratis ſpeluncis habitaculum ſibi fecit. *Reliqua in annotatis elucidari poterunt. Verum priuſquam Acta ſubjiciam, duo adhuc occurrunt diſcutienda.*

E

eo idem cum Elpidio laudato in Vita S. Charitonis,

50 *Primo in Vita S. Charitonis apud Surium ad* XXVIII. *Septembris mentio fit cujuſdam* Elpidii, *quem cum hoc noſtro eumdem eſſe, locus, tempus, aliaque adjuncta prorſus indicare videntur. Quippe ſcriptor ipſius Vitæ, ubi narraverat ſacram laurum, (ſic Græci vocabant habitationem anachoretarum multis cellulis diſtinctam) adificatam eſſe a Charitone, lauri alterius conſtructionem ſic refert*: Et cum (*Charitan*) peregiſſet iter unius diei, accedit ad aliam ſpeluncam, quæ ſita quidem erat ad partes Hierichuntinas: erat autem deſerta, & erat aptiſſima ad ſilentium præbendum & quietem... Cum multi ergo ab *ipſo* contecuti eſſent curationem, & ſtatuiſſent vitam illius imitari, hic quoque ædificat alterum virtutum habitaculum, quod Elpidius quidem poſtea amplificavit, vir præclarus recte factis in exercitatione. *Jam vera anachoretas fuiſſe prope Hierichuntem, dum ea venit* Elpidius, *infinuat Palladius his verbis infra n.* 1., hic cum veniſſet, habitavit *in* una ſpeluncarum. *Eorum vero numerum mirifice auctum ejuſdem Sancti exemplo, docet ibidem, dum ait*:

F Montem illum urbis initar frequentem reddidit. *Cum ergo hæc recte congruant, & certum ſit, Charitonem floruiſſe ante* Elpidium, *ac demum locus in utraque Vita ſtatuatur prope urbem Hierichuntinam, non videtur dubitandum, quin idem in utriuſque Actis memoretur* Elpidius.

eo idem cum Elpidio S. hoc filii diacono.

51 *S. Baſilius epiſtola* 138. *nova editionis laudat aliquem* Elpidium *diaconum, de eo ſic ſcribens*: Nam quinquageſimum hunc diem agebam in infirmitate, cum advenit nobis dilectus ac optimus frater noſter, condiaconus Elpidios. *De eodem rurſum epiſt.* 365. *ad Eulogium Alexandrinum hæc ſcribit*: Quapropter miſimus etiam deſideratiſſimum filium noſtrum, Elpidium condiaconum, qui & epiſtolam perferret, & per ſe ipſe poteſt nuntiare vobis, quæcumque litterarum effugerint documenta. *Meurſius in Annotatis fuit pag.* 300. *hunc eumdem putat cum abbate noſtro* Elpidio. *Sane, cum poſterior Baſilii epiſtola ſcripta notetur anno* 377., *tempus non obſtat, quominus Elpidius S. Baſilii diaconus monaſticam atque anachoreticam vitam amplecti deinde potuerit, idemque eſſe cum S.* Elpidio *abbate, qui vitam finivit in Paleſtina.*

AUCT. J. S. *Veruntamen ſolo temporis & patriæ congruentia non ſatis certum præbet fundamentum, ut eumdem eſſe* Elpidium *pro certo affirmemus, quemadmodum fecit Meurſius. Nomen* Elpidius *non tam rarum erat in Oriente, ut ex utriuſque nomine ſolida haberi poſſit ratio, ſtat quæ nihil* D *affirmandum ut certum. Hiſce expeditis Acta Græca ſubjungo ex Meurſio cum interpretatione Latina, atque annotatis noſtris, in quibus diſputiam, quæ adhuc in Actis occurrent dubia.*

ACTA GRÆCA

Ex editione Meurſii, interprete J. S.

Sanctus patria, vita, mores celebratus a

ELpidius a quidam erat Cappadox genere, poſtea presbyterii dignitate ornatus, ex monaſterio chorepiſcopi b Timothei c Cappadocis, viri dignifſimi d. Hic cum veniſſet, habitavit in una ſpelunca rum e: qui tantam in vita aſcetica præſtitit abſtinentiam, ut omnes obſcuraret. Visit enim annos viginti quinque Sabbatis ſolum & Dominicis manducans. Noctes vero totas ſtans pſallebat. Similia *f* autem factus regi apum, in medio Fratrum habitans, mootem illum urbis inſtar frequentem reddidit: eratque illic videre apud unumquemque varia vitæ aſceticæ inſtituta. Hunc Elpidium, ſpe *g* revera gaudentem, ac tribulationem propter Chriſtum ſuſtinentem, dum noctu pſalmos cantabat, nobis una cum ipſo canentibus, pupugit aliquando ſcorpius. Ille, eo calcato, ne habitum quidem, quo ſtabat, mutavit. Tantopere per tolerantiam contemnebat illatum a ſcorpio dolorem. Quodam autem die, cum aliquis Frater fruſtum palmitia *h* teneret, hoc accipiens Beatus, quando ſedebat in * mootis tumulo, iuſodit tamquam plantam. Et ſane, etſi tempore importuno illic poſitum, tantum crevit, tantaque evaſit vitis, ut totam obumbraret eccleſiſ.

a b c d e f B g b * vas jaratæ

Corpus macerans conſtanter, hostem obtinet i k l

2 Cum hoc ſancto Chriſti Athleta ſimul etiam conſecratus *i* eſt celeber Dei ſervus Æneſius, vir memorabilis & aſcetica vita excellens; atque Euſtathius *k* hujus frater honore æquali, qui & certamina vitæ pro Chriſto ſuſceptæ alacriter exercuit. Tantum *l* autem beatus Elpidius in affectiones tuas conſecutus eſt imperium macerando corpus, donec ſol oſſium ipſius ſtructuram oſtenderet. Porro io relationibus de ejus virtute & hoc dicitur a ſtudioſis ipſius diſcipulis, quod totos viginti quinque annos oumquam ad Occidentem ſe converterit (& quidem oſtio ſpeluncæ ipſius in ſummitate montis poſito m) neque poſt horam ſextam n ſolem, capiti ſuo imminentem, umquam viderit declinantem ad Occidentem, neque umquam conſpexerit exorientem in Occidante ſtellas. Hic magnus Athleta patientiæ, ex quo ingreſſus eſt ſpeluncam, non deſcendit de monte, donec fuerit ſepultus. Hæc ſunt cæleſtia facinora coronati ac invicti athletæ Elpidii, qui nunc degit in cælo o cum ſui ſimilibus. C m n o

3 Hujus immorralis Elpidii diſcipulus factus eſt quidam, Siſionius *p* nomine, ex ſervili quidem conditione ortus, at fide liber, genere Cappadox. Oportet enim & genera ſignificare ad gloriam Chriſti, qui nos facit ingenuos, atque ad beatam veramque nobiſitatem perducit, nimirum ad regnum cælorum. Cum ergo fervena ille virtutum vitæ aſceticæ amator Siſinnius manſiſſet apud beatum Elpidium ſex aut ſeptem annos, ac Viri virtutes, tolerantiamque laborum vitæ aſceticæ didiciſſet, deinde monumento ſe ipſe incluſit, ac tres annos ſtans in monumento in precibus perſeveravit, nec noctibus nec diebus ſedens aut jacens aut foras egrediens. Hic impetravit gratiam imperii in dæmo-

Virtutum monumentum Siſinnius p

ΕΛπίδιός τις, Καππάδοξ τὸ γένος, ἐπὶ ὕστερον πρεσβυτερίῳ ἐξαμένος, τῷ μοναστηρίῳ γενομένου τοῦ χωρεπισκόπου Τιμοθέου τοῦ Καππαδοκίας, ἀνδρὸς ἐκκριτάτου· ὅστις ἐλθὼν παρέμεινεν ἐν ἑνὶ τῶν σπηλαίων, ὃν τοσαύτην ἐγκράτειαν ἀσκήσεως ἐπιδείξατο, ὡς καλύψαι τοὺς πάντας. Ζήσας γὰρ ἔτεσιν εἴκοσι πέντε ἐν τῷ σαββάτῳ καὶ κυριακῇ μεταλάμβανεν μόνον· ὅλας δὲ νύκτας πάσας ἐστὼς ἐψαλλεν παδάτερ βασιλίσκος ἦν μελισσῶν ἐσομένῳ, ἐν μέσῳ τῶν ἀδελφάτων συναθροίσας ὁ ὅσιος ἁπάντων ἀνάλυσιν. Καὶ δὴ ἰδὼν ἐκεῖ παρ' ἐκείνῳ ἄθροίσας τὰς ἀσκήσεως τελειότητας. Τούτου τοιοῦ ὁ Ἐλπίδιος, ὁ ὅσιος ἦν ἐλπίδι χαίροντα, καὶ ἐφ' ᾧ Χριστὸν ἐν θλίψει ὑπομένοντα, ψάλλοντα ἐν τοιαῦ, συμψαλλόντων ἡμῶν αὐτῷ, σκορπίος ἐπλήξε· δι' ὃ παπάσας αὐτοῦ ἐδὲ μετέστη τὸν τῷ ἱμάτιῳ εἰσεται, τοσοῦτον ἦν ὑπομονῇ ἀλογήσας ὁ ὅσιος ὁ σκορπίου ἰόβολος. Μιᾶς τοίνυν τῶν ἡμερῶν ἀδελφὸς τινὸς χόμα κατέχοντος κλήματος, τοῦτο λαβὼν ὁ Μακάριος ἐν τῷ καθεδρᾷ αὐτοῦ ἐν τῷ ὄρει ἔχοντα τὸ ὄρος ἔχοντα δὲ φυτείαν, κατὰ τὸ ὁ καιρὸς δηλῖ, τοσοῦτον αὐξηθὲν ἦ γέγονε ἄμπελος, ὥστε σκιάζειν πᾶσαν τὴν ἐκκλησίαν.

E

2 Τούτῳ τῷ ἁγίῳ ἀθλητῇ τὸ Χριστῷ συνετελεσθὲν ἦ ὁ ὁσίδιμος δῶλος τοῦ θεοῦ Αἰνέσιος, ἀνὴρ ὡς ἐξόλογος, ἦ τῇ ἀσκήσει ἐξαιρέτως, ἦ Εὐστάθιος ἀδελφὸς αὐτοῦ ὁμότιμος, ἦ τοὺς ἀθλους τῆς ΧΡ Χριστὸν πολιτείας ἐζηνύσατο ἀφοβίμως. Ἐπὶ τοσοῦτον ὁ ὁ μακάριος Ἐλπίδιος ἤλασεν ἀπαθείας, ταριχεύσας τὸ σῶμα, ὡς ἥλιον ἐξφαίνειν αὐτοῦ τῇ ὀστέων τὴ τύγμα. φέρεται ὁ ἦ τῶν ἐν τοῖς τῆς ἀετοῦ αὐτοῦ διηγήμασιν παρὰ τῇ σπουδαίων αὐτὸ μαθητῇ, ὅτι ἐν ὅλαις ἑπτὰ πάσαι ἡσαν ἀδάσαν ἐπὶ δύσιν ἑσπέρᾳ. Καὶ τοιγε σ· πωλαίῳ τῆι δύσει ὡς τὸ ὕψει τὸ ὄρος ὑπεκειμένου· οὐδὲ μὴ ἐξαυρίαν ἢ ἥλιος ὑπὲρ κεφαλῆι πάσι γενόμενον ἴδειν ποτὲ ΧΡ δύσιν κλίνοντα, οὐδὲ ποτὲ ΧΡ δυσμαῖς ἀνατέλλοντας ἕτέραι ποτὲ ἐδιάσετο εἰ τοῖς ἀνακειτέρα ὄψεσι. Οὗτος ὁ μέγας ἀθλητὴς τῆι ὑπομονῆς ἀφ' ἧ εἰσέβλεπε ἐς τὸ σπήλαιον, ἕ κατάδυσιν ἐκ τοῦ ὄρους μέχρις ὅτου ἐτάφη. Ταῦτα τὰ ὑράνια ἐγκαρπίμαια τὰ στεφανίτα καὶ ἀνίκητα παλαιστὴ Ἐλπιδία, τὰ νῦν εἰ παραδόξῳ διατρεμίνη ΧΡ ὑφ' αὐτοῦ ἀμπίων.

F

3 Τούτῳ τῷ ἁδυπάτῳ Ἐλπιδίῳ μαθητὴς γέγονεν Σισίννιος ὀνόματι, ἐξ ἀνδραπόδου μὲν ὑπομένου τὴν τύχην, ἐλεύθερος ὁ κατὰ πίστιν, τῷ γένει Καππαδόκης. Δεῖ γὰρ καὶ τὰ γένη σημαίνειν πρὸς δόξαν τοῦ ἐξαγοράζοντος ἡμᾶς Χριστοῦ, καὶ εἰς ἐ μακαρίαν καὶ ἀληθινὴν ἀνάγοντος ἡμᾶς. Γήσας δὲ ἐκεῖ ὁ ὑράνιος ἀγὼν ἐπὶ ἓξ ἢ ἑπτὰ ἔτεσιν, καὶ τὰς ἀρετὰς τοῦ ἀνδρὸς καὶ τὰ πόνους τῆς ἀσκήσεως αὐτῷ Σισίννιος ἔμεινεν, ἐ καὶ ἐξέβαλεν ἑαυτὸν ἐν τῷ μνήματι, καὶ τρισὶν ἔτεσιν ἐν τῷ μνήματι ἐστὼς προσευχόμενος διέμεινε. Μὴ νύκτωρ, μὴ μὴν ἡμέρας, μὴ καθίσας, μὴ ἀνακλιθείς, μὴ βαδίσας ἔξω,

Ουτως

A Οὗτος καταξίως χωρήσαντος τὸ ἅγιον πνεῦμα. Nunc ὁ ἐναντιλόγων ἐπὶ τὴν πατρῴδα ἐξιὼν προσωπεῖα, συναγωγὴν ἐπιτελέσαντα ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν, τῇ μαρτυρίᾳ τῶν ἀναβίων ἐξὸν τὸ σωμάτων πολιτείας, καὶ τὴν ἐκ τοῦ ἐναντίου ἄρδην τῶν ἐπιθυμιῶν ἐκβαλεῖν, καὶ τὸ τῆς γυναικὸς ὅλον τῷ ἐγκρατείᾳ φιμώσαντα, ὡς πληρῶσθαι τὸ γεγραμμένον. Ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ οὐκ ἔνι ἄρσεν καὶ θῆλυ. Εἰσὶ δὲ καὶ φιλόξενον καθ' ὑπερβολὴν, καίτοι δι' ἀκαίμων, ὡς ἐλαγχίστῳ τῷ δυνατῷ τῶν πλουσίων.

nes. Nunc vero reverſus in patriam exornatus D eſt presbyterstu, collegitque congregstionem virorum ac mulierum, dato teſtimonio affectuum vacuitstis per honeſtatem vitæ, & expulſa a ſe libidine virili, ſeminarumque cupiditate per continentiam conſtricta, ut impleatur, quod ſcriptum eſt: In Chriſto Jeſu non eſt maſculus neque femina q. Eſt vero & inſigniter hoſpita- q
lia, licet poſſeſſionibus exrens, in condemnationem divitum, qui minime largiuntur.

ANNOTATA.

a *Deſcriptionem loci apud Hervetum præmiſi, jam obſervavi in Commentario num. 48.; ſed num. 49. monui eam ſpectare ad caput præcedens. Nec modo ea annectitur capiti præcedenti apud Meurſium, ſed etiam in codice Græco Auguſtano, cujus habemus apographum. In antiqua interpretatione loci deſcriptio eſt prætermiſſa.*

b *De officio & dignitate chorepiſcoporum, qui frequentiores erant in eccleſia Orientali quam in Occidentali, non convenit inter ſcriptores. Multa de iis collegit Cangius in Gloſſario: ubi recte ait*: Primitus inſtitutos sb epiſcopis chorepiſcopos fere conſtans eſt ſententia, ut eſſent eorum vicarii in vicis ac pagis, & epiſcopalis in iis munera minoris momenti obirent. *Deinde ut oſtendat aliquando presbyteros ordinatos fuiſſe a chorepiſcopis, affert hunc ipſum locum ex interpretatione*
B *Hervetii, atque ita ſcribit*: Præterea in Hiſtoria Lauſiaca apud Paladium cap. 106. legimus E
Elpidium monachum presbyterum ordinatum s Timotheo chorepiſcopo. *Verum conſecratus a Timotheo* Elpidius *non dicitur in antiqua interpretatione, ſed ſolum fuiſſe ex monaſterio Timotbei, ac* poſtea *presbyter factus in Paleſtina; eoque trahi debet etiam Hervetii phraſis, ne ejus interpretatio contradictionem involvat. Porro poſtſtatem ordinandi presbyteros non fuiſſe chorepiſcopis, qui hoc ſolo nomine non erant epiſcopi, egregie probat Thomaſſinus in Opere de Diſciplina Eccleſiæ part. 1. lib. 2., cap. 1. & 2., ac cap. 2. num. 15. chorepiſcoporum officia ſic deſcribit*: Curabant ægrorum & presbyterorum & eccleſiæ, quas & in credita ſibi regione viſitabant. Providebant pauperibus. In eccleſiis ſuis, accepto presbyterorum & diaconorum teſtimonio, & epiſcopi conſenſu, minorea clericos ordinabant. Sine epiſcopo majoris momenti agebant nihil. Implabant denique vicarii partes, qui levarent epiſcopum cura & ſolicitudine parochiarum roralium magna ſaltem ex parte ... In eo, quod de ſua ipſius vita ſcripſit, Poemate Gregorius Nazianzenus teſtatur Baſilium Cæſarea archiepiſcopum obnoxios ſibi habuiſſe chorepiſcopos quinquaginta. *Ceterum non negat Thomaſſinus aliquos inter chorepiſcopos fuiſſe, qui dignitate præditi erant epiſcopali. Verum id contigit, aut quia gradu ſuo moti erant judicio canonico, aut ex febiſmate ad Eccleſiam rediarant, aut ordinati ad aliquam eccleſiam ejus poſſeſſionem adire vetabantur. Sic enim in inferiori chorepiſcoporum gradu ſerviri poterant. Vide laudatum ſcriptorem.*

c *S. Baſilii chorepiſcopus erat hic Timotheus. De eo meminit Baſilius epiſtola nunc 54. (ante 54.) ubi eum excuſat. Scripſit ad eumdem epiſtolam 291. (olim 340.,) qua eum reprehendit, quod minium eſſet ſollicitus de fama ſua apud homines, ac de ipſo ait*: Quomodo Timotheus ille, quem a pueritia ita ſeſe ad rectam & siceticam vitam intendiſſe novimus, ut immoderationis in his rebus accuſaretur; nunc sb ea re nonce conſiderandæ diſcedens *&c. Hæc verba plane inſinuant eumdem eſſe Timotheum, in cujus monaſteria venit* Elpidius, *cum nomen, officium, tempus, locus, ac vitæ genus hujus Baſiliani Timotbei prorſus congruant illi, quem memorat breviter Palladius.*
C d *Vox Græca ἐναίσιμος varie exponi poteſt, ut* maximus, digniſſimus, aptiſſimus. F

e *De hoc initio Actorum conſule Comment. num. 49. Interpretatio Hervetii data num. 48. vix intelligi poteſt. Antiqua eumdem cum noſtra exhibet ſenſum hoc modo*: Elpidius quidam fuit de Cappadocis genus ducens, qui poſtea & sd presbyteratus honorem mcruit pervenire. Erat autem de monaſterio Timothei Cappadocis cujuſdam chorepiſcopi, viri admodum magni. Qui Elpidius in una de memoratis ſpeluncis habitaculum ſibi feeit.

f *Hervetus ſic habet*: In ismquam regi sptum futurs, in medio fraternitatis cohabitans, illum montem ædificavit. *Quam illa verba ſententiam idonee poſſint exprimere, ſane non perſpicio, nec perſpiciet lector, opinor. Mendum etiam irrepſit in textum Græcum, illudque mendum videtur eſſe in voce ἐναμίνῳ, pro qua ſubſtitui poteſt ἐναρμίῳ* aſſimilatus, *aut ſimilis ejuſdem ſignificationis. Certe antiquus interpres ſic habet*: Quem, ſicuti spes regem ſuum, ita innumera multitudo fratrum ſecuta, fecit quamdam videri in ſpeluncis ipſis ac ſolitudinibus civitatem. *Eumdem dedi ſenſum, ſed proſſus adhærere volui textui Græco.*

g *Græce* φ ἰλαρὸς *cum alluſione ad nomen. Hinc Hervetus addidit*: Et vere Elpidium.

h *Hervetus* fruſtum ſcalsrum *mendoſe. Antiquus interpres* Sarmenti ex arida vite. *Sed Græcus textus tantum habet*, feuſtum palmitis, *aut* ſarmenti. *In eo autem ſolum videtur factum mirabile, quod fruſtum illud ſarmenti, importuno tempore plantatum, tam cito creverit.*

i *Utrumque interpretem hic aberraſſe, mihi omnino perſuadeo. Hervetus habet*: Cum hoc ſancto Dei Athleta una etiam fuit conſummatus *&c. Antiquus*: Erat autem eum hoc Athleta Chriſti *&c. Verum vox Græca* συναθλῶσαι *ſignificat* conſecratus eſt ſimul; *derivaturque a* συναθλέω ſimul conſecro. *Ratio etiam favet huic ſententiæ, cum certo plures vixerint cum* Elpidio *quam duo hic relati; ſed hi duo cum ipſo conſecrati ſunt. Hinc breviter tantum de ipſis loquitur occaſione* Elpidii. *Ex hoc loco confirmatur, quod diximus in Comment. num. 49., Sanctum presbyterum conſecratum eſſe, poſtquam aliquo tempore in Paleſtina vixerat.*

A k *De hiſte nihil alibi reperio, niſi quod Elpidiani in Piceno aſſerant, ſe eorum etiam corpora* D *habere cum corpore* S. Elpidii.

l *Tantum in affectiones imperium, quantum antea indicavit, cum morſum ſcorpii narravit. Nunc enim narrat, quanta corporis maceratione uſus ſit, ut affectiones ſibi tam perfecte haberet ſubditas. Verum uterque interpres hæc miſcuit: nam uniquus ſic habet*: Usque adeo autem memoratus Elpidius nullis animi vel corporis paſſionibus ſubjacebat, promptiis membris vario abſtinentiæ labore conſumptis, ut ſolis inſtar oſſium ejus junctura luceret. *Hervetus vero hæc dedit*: Eo autem proceſſit beatus Elpidius impaſſibilitate corpus macerans, ut ſol ejus oſſium fabricam perſpicue oſtenderet. *Uterque phraſim corrupit, quia oculum vi, quæ exprimenda hic eſt donec, uſque dum, aut ſimili modo, per ut expreſſit. Primus inſuper erravit, dum oſſa Sancti ingentia dixit: non enim oſſa per macrem lucent, ſed per extremam macrem ſic, ut ſtructura oſſium appareat, adhibito lumine.*

m *Conſentit Hervetus quoad ſenſum. Verum antiquus interpres habet*: Et ſane ſpelunca oſtio mons in altum editus imminebat. *At minus recte.*

n *Hora ſexta in Paleſtina erat meridies. Sol tunc imminebat capiti, non quidem perpendiculariter, cum Paleſtina non ſit in Zona torrida, ſed ita tamen, ut non multum declinaret ad Auſtrum.*

o *Annus vncertualis* S. Elpidii *exacte nequit determinari. Natalis Medaglia in Comment. num. 41. defunctum vult anno 393., loquens de eo, cujus corpus eſt in Piceno, quemque verſimiliter eumdem cum hoc dicimus. At illa auctoritas epitaphii ibi citati nullius eſt valoris. Hæc autem ſatis ſunt certa. Manachus fuit tempore S. Baſilii, aut certe non diu poſt in monaſterio Timothei chorepiſcopi, & vixit deinde viginti quinque annos in Paleſtina. Defunctus vero erat, dum hanc Hiſtoriam ſcribebat Palladius circa annum 419. aut 420., ſi credimus Tillemontio. Ex hiſce autem conficitur,* E B *obiiſſe eum verſimiliter ſub initium ſeculi* V., *aut ſaltem ante annum* 420.

p *In prætermiſſis ad* 12. *Martii notarunt Majores noſtri memorari hunc Siſinnium a Petro de Natalibus eum inule* Sancti, *uti etiam a Wiſforda in Martyrologio Anglico. At ſufficientia cultus argumenta nec illi invenerunt, nec ego hactenus invenio.*

q *Poſſunt hæc ſana ſenſu intelligi de exima puritate, domitiſque inſigniter affectibus. Nam perfecta & omnimoda apathia, ſeu vacuitas affectuum, figmentum eſt Stoicorum, qui de ea falſo gloriabantur, non virtus Chriſtianorum, qui ea voce uſi quidem ſunt, ſed ſenſu minus proprio.*

DE S. ELPIDIO SEU HELPIDIO EPISCOPO CONFESSORE

LUGDUNI IN GALLIA,

J. S. SYLLOGE HISTORICA.

SECULO V. ANTE MEDIUM. *Cultus Sancti in eccleſia Lugdunenſi*

C Duos *hoc die in Martyrologio Romano annuntiari Elpidios, jam monui in Elpidio abbate, de quo mox diſputavimus. Alterum etiam memorant antiquiores, videlicet Ado, Uſuardus & Notkerus. Primus his utitur verbis poſt annuntiatum S. Juſtum ejuſdem urbis Lugdunenſis epiſcopum*: Eodem die, beati Helpidii epiſcopi apud præfatam urbem venerabilis depoſitio. Cujus ſacrum corpus honorifice ſepultum, in ipſa eademque eccleſia (ſeptem fratrum Machabæorum, *uti ante dixerat, nunc* S. Juſti *dicta*,) *ubi* ſancti confeſſoris Juſti tumulata ſuot ſacratiſſima membra, quieſcit. *Brevius Uſuardus his verbis*: Eodem die, apud præfatam urbem (*Lugdunum*) ſancti Helpidii epiſcopi & confeſſoris. *Notkerus vero*: Eodem die in præfata urbe (*Lugduno*) Elpidii ejuſdem civitatis epiſcopi. *Auctor Florarii Mſ. de eodem ſic habet*: Eodem die apud præfatam urbem ſancti Elpidii epiſcopi & confeſſoris. Hic vir, hoſpitalitatis & caritatis, verbo ſalutis plures inſtruxit, & ſtudio abſtinentiæ omne deſideriom carnale devicit. *Sculfayus demum, ut mittam alios veteres, Sculfum noſtrum in Martyrologio Gallicano celebrat in hunc modum*: Ipſo die ſancti Helpidii epiſcopi ejuſdem civitatis, & confeſſoris, qui poſt prælibatum Aotiochum ſedis hujus nobiliſſimæ gubernacula gerens, ſanctorum ſuotum deceſſorum præclaras actiones pia æmulatione ſectatus, ſanctitate, doctrina & miraculis F coruſcavit; tandemque rerum divine geſtarum in felici populi cura, & aſſidua Chriſti ſervitute cumulatus, æternæ remunerationis adeptus eſt præmia. Tumulatus fuit in ſupradicta Machabæorum eccleſia, ubi communi cum ſancto Juſto, (cujus hæres non modo fuit ſedis, ſed & virtutis) honorificentia percolitur.

2 *De geſtis* S. Elpidii *nihil fere ad poſterorum memoriam pervenit. Neoterici ſcriptores ſolum fere adducunt Petrum de Natalibus, qui lib.* 8. *cap.* 27. *breve hoc concinnavit elogium*: Elpidius Lugdunenſis epiſcopus fuit, qui multa ſanctitate flagravit & doctrina, & miraculis coruſcavit. Qui & populum Dei ſibi commiſſum felici cura gubernans, apud præfatam civitatem IV. Nonas Septemb. in pace quievit; ſepultus in eccleſia ſanctorum ſeptem Machabæorum, in qua ſancti Juſti ejus prædeceſſoris epiſcopi membra tumulata requieſcunt. *Theophilus Raynaudus in Hagiologio Lugdunenſi pag.* 45. *relatis hiſce verbis ſubdit ſequentia*: Idem (*de corpore*) habet antiquus Syllabus reliquiarum illius eccleſiæ. Itaque

poma de geſtis ejus cognita e corpus ſepultum ab deode ſuo venerum

A qua hallucinatus est, qui cum Ferrario (*in Typographia ad vocem* Lugdunum) nuper scripsit (*Claudius Robertus*) corpus S. Elpidii Lugdunensis episcopi quiescere apud Picenos in pago, cui a sancto Præsule inditum nomen. Verum eam appellationem a quiescente ibidem sancto Elpidio abbate dictam, liquet ex tabulis ecclesiasticis 2. Septembris. *Consentit hisce Gallia Christiana recusa tom.* 4., *col.* 18.; *uti & Severtius in Chronologica historia archiepiscoporum Lugdunensium pag.* 39., *ubi & de inventione corporis ejus octo doctorum affert testimonium nonnihil mendosum; at mendis corrigam ex assignando apud nos instrumento, ubi sic legitur*: Item in alio sepulcro reperimus corpus B. Helpidii, confessoris & archiepiscopi Lugdunensis, cujus sacrarum vestium, quibus induebatur, sicut dictum est de B. Antiocho, adhuc vestigia manifesta demonstrabantur. Cujus etiam sepulcri locum epitaphium suprapositum ostendebat.

in omissa sepulcra Machabaeorum, unde S. Justi

3 *Tempus & locum aliaque adjuncta inventi hujus aliorumque corporum describit pag.* 300. *in Rodulpho II.* §. 2. *Ecclesia, in qua corpus inventum, est* S. Justi, *qua ante erat* Machabæo-
B rum. *Annus notatur* 1187., *dies* XXIX. *Augusti. Tunum vero inventionis instrumentum editum est apud nos in S. Irenæo tom.* V. *Junii pag.* 345. *&* 346., *quo & lectorem remittimus, si nosse cupiat cujus auctoritate nata, & per quos res tota fuerit peracta. Demum huic instrumento apud nos præmittuntur verba Chronicæ illius ecclesiæ, in qua sic legitur*: Item (*in ecclesia S. Justi habetur*) corpus beati Elpidii Lugdunensis episcopi XVI. *Nullum igitur est dubium, quin hujus Sancti corpus Lugduni fuerit servatum usque ad annum* 1562., *quo urbs illa occupata fuit ab hæreticis, qui ecclesiam S. Justi everterunt, sepulcraque omnia impie profanarunt.* AUCT. J. S.

4 *Quonus fuerit Lugdunensium episcopus* S. Elpidius, *non convenit inter scriptores. Chronica mox citata statuit antistitem XVI., Gallia Christiana recusa XVII., Severtius XVIII. At omnes illi successorem habuit S. Antiochi. Annum primum episcopatus nullus assignare exacte potuit uti nec emortualem. Verum Severtius fefellisse putat circa annum* 424., *Raynaudus circa* 425., *nec ab iis dissentit Gallia Christiana, licet annum designet nullum, cum ex annis decessorum & successorum colligi possit circa assignatos annos floruisse* S. Elpidium, *non tamen tam exacte, ut aliquot annis citius aut serius ecclesiam Lugdunensem regere non potuerit. Hinc minime assentiri possum Severtio, qui credit* Elpidium *hunc forsan eumdem esse cum Elpidio Laodicenæ Syriæ episcopo, quod alioquin nullo modo est probabile. Adfuit Elpidius Laodicenus concilio contra S. Joannem Chrysostomum congregato anno* 404., *defenditque Chrysostomum, quantum potuit, jam tunc* senex mente & canitie, E *ut habet Palladius in Dialogo. Qua ergo verisimilitudine credit Severtius hunc circa annum* 424. *præfectum ecclesiæ Lugdunensi? Consulat solum lector quæ de Elpidio Laodiceno scribit Tillemontius tom.* XI. *in Chrysostomo art.* 102., *ubi videbit virum egregium episcopatu suo privatum fuisse ob defensionem Chrysostomi, at idem restitutum circa annum* 414., *ita ut minime dubium sit, quin Lugdunensis* Elpidius *a Laodiceno sit diversus. Plura de hoc Sancto commemoranda non reperio.* *Revixit circa annum* 421., *ac obiit ob Elpidio Laodiceno.*

DE S. OCTAVIANO EREMITA CONF.

PROPE VOLATERRAS IN TUSCIA,

COMMENTARIUS PRÆVIUS. J. L.

C §. I. Memoria in Fastis recentioribus; cultus antiquitas; Officium proprium. F

VERISIMILIUS ANTE SEC. VI. *Volaterranum patronum S. Octavianum a recentioribus, quam a nostratibus*

Nicer Plumbinensem principatum ad Meridiem & Florentiam ad Septemtrionem, inter Senas ad Orientem & Pisas ac Liburnum ad Occidentem, haud procul a dextero Cecinæ & sinistra Era ripa, vetustissima jacet Etruriæ civitas, quam antiqui Volaterras, *medii & infimi ævi scriptores non pauci Latine etiam* Volterras & Vulterras *dixerunt, patrium vulgi idioma secuti, qui* Volaterrarum *nomen in* Volterra *contraxit. Urbs hac inter Patronos suos retulit* S. Octavianum, *quem* 2. *Septembris Officio clerus invocat ecclesiastico. Antiquiorem in Fastis sacris de hoc Sancto memoriam non invenio, quam in Martyrologio Usuardi Florentino auctu, quod hoc die ita eum refert*: Apud civitatem Volaterranam sancti Octaviani eremitæ & confessoris, natione Africani, mitæ sanctitatis vici & miraculis glorioſi. Hic venit cum sancto Regulo episcopo ad prædictam urbem; qui demum in una arbore ulmi vitam finivit, cujus corpus ibi requiescit in ecclesia cathedrali. *Ex numeris* 28., 31. *&* 33. *Commentarii, quem de S. Regulo ad* 1. *Septembris dedi, satis manifestum est, eum cum discipulis suis Cerbonio & Felice, quibuscum ex Africa in Italiam exul advenerat, substitisse prope Populonium, urbem olim Tusciæ maritimam, ibidemque reliquam vitam solitario traduxisse in eremo, in qua martyrio sub Totila anno* 542. *coronatus fuit. Unde non credo ego, quod dictum Martyrologium* seculo XV. *non antiquius asserit, nimirum ipsum ulterius progressum simul cum S.* Octaviano *Volaterras pervenisse. Imo ne quidem affirmare ausim, hunc fuisse ex sociis S. Reguli ex Africa in voluntarium exilium obeuntis: nam verisimilius est, ut infra videbitur, diversis eos seculis in Etruriam exterres advenisse.*

AUCT. J. S. *obſervationibus anticipatur, martyrologii tantum refertur.*

2 *Additiones Mſs. Carthuſiæ Bruxellenſis ad Uſuardum Grevens breviter Sanctum memorant:* Eodem die beati Octaviani confeſſoris; *uti & Ferrarius in Catalogo generali Sanctorum:* Volaterris in Thuſcia S. Octaviani confeſſoris. *Addit in Notis:* Ex Tab. eccleſiæ Volaterranæ, a qua præcipue colitur ut urbis protector hoc die. Comes fuit SS. Juſti epiſc. & Clementis presbyteri; quibuſcum ex Africa io Hetruriam veoit, ac vitam apud hanc urbem egit ſolitariam. *Juſtum & Clementem Volaterrani ſuos etiam ut patronos venerantur die* v. *Junii, ad quem de illis egit Papebrochius. Quod Sanctus noſter utrumque ex Africa in Etruriam Volaterras uſque comitatus fuerit, extra controverſiam eſt. Sed an Juſtus, ut hic aſſeritur, epiſcopus fuit, Volaterrarum ſcilicet, Clemens vero presbyter? Paſſim id quidem creditur, Papebrochius tamen laudatus in Commentario prævio cenſet, eos verisimiliter nullo ſacro Ordine initiatos fuiſſe. Caſtellanus in Martyrologia univerſali* S. Octavianum *annuntiat* III. *Septembrit, ſed perperam: nam pridie ejus*
B *feſtivitas in diœceſi Volaterrana agitur. His animum utitur verbis, quæ ex Gallicis Latina fecit:* Apud Volaterras in Tuſcia S. Octaviani presbyteri eremitæ, cujus nomeo gerit templum in loco, ubi mortuus eſt; & cujus corpus honoratur io cathedrali Volaterrana. *Ega alios Sanctio ſtimulos non dedi, quam* eremitæ *&* confeſſoria, *qui ipſi certo conveniunt. Caſtellanus etiam* presbyterum *agnominat; quam dignitatem, licet a multis aliis aſſeriam, ipſi adſcribere non audeo ob rationes* §. 4. *in fine adferendas. Elogia, quibus ipſum ornant Ferrarius in Catalogo Sanctorum Italiæ, aliique recentiores, huc non tranſcribo, quia quæ continent, majori ex parte valde incerta ſunt, & infra examini ſubjicienda.*

antiquus ſamen error eſt cultus in loco, ubi ubiit, & Volaterris.

3 *Uno milliari ultra rivum Eram, qui Volaterranum agros verſus Septentrionem jacentes præterlabitur & ad Occidentem declinans in Arnum ſe exonerat, tribus vero ab ipſa urbe milliaribus locus ſitus eſt, ubi ſanctus Eremita auſtiram in cava ulmo vitam mirabiliter duxit & ad ſolitiorem tranſiit, ſeculeue quinto au ſexto, §. 4. diſcutietur. Seculo* VIII., *vel forte etiam ante,*
C *nti colligere eſt ex dicendis num. 59., modicam accolæ ibidem eccleſiam ſupra ejus tumulum exſtruxerunt: qua dein bellorum incurſibus diruta, Andreas epiſcopus Volaterranus ſub medium ſeculi* IX., *ut inferius num. 63. demonſtrabitur, ſacrum corpus inde tranſlatum honorifice tendidit in eccleſia ſua cathedrali, & antiqua ſanctiſſimæ Virginis Mariæ capitulo novum canonicorum collegium addidit, & S. Octaviani nomine nuncupavit. Novam etiam & priore ampliorem eccleſiam ei erexit in loca, ubi antea quieverat. Tranſlatio facta eſſe traditur die Veneris ante Dominicam Palmarum, quo ejus memoria recolitur. Porro de inſigni cultu, quem dicto die & 2. Septembris vjus natali, ut creditur, tum Volaterris tum in loco emortuali jam a ſeculis adeptus eſt, quique ad hæc uſque tempora utrobique viget; de hiſtoria corporis in urbem tranſlati & in templo ejus principe depoſiti, de miraculis aliiſque ad gloriam Sancti poſthumam ſpectantibus varia ad manum ſunt documenta, quæ infra opportunius producentur. En illis ſtrictim hoc loco prælibare placuit, quæ cultum Sancto delatæ antiquitatem indicent.*

4 *De publica veneratione, qua poſterioribus ſeculis honoratus fuit, nihil etiam nunc adfe-*
ram, niſi Officium, quod anno 1520. *in eccleſia* D *Volaterrana, vetere abrogato, de eo recitari cœptum fuit. Non modo novem ejus lectiones hymnique ad Veſperas, Matutinum & Laudes, ſed etiam, quæ in illis dicuntur antiphonæ, reſponſoria & verſus, de Sanctis propria ſunt. In calce libelli, in quo Officium iſtud inter alia enſtat, rubrik charactheribus additur:* Hæc officia, ut in univerſali Eccleſia dici poſſint auctoritate apoſtolica per Breve Leonis X. die v. Novembris MCCCCCXIX. conceſſum; in eccleſia vero Volaterrana mandatum. *Illorum auctor in Præfationis titula, libelli frontem occupante, ſe Raphaelem vocat, quem Auguſtinus Florentinus citandus n. 25. & alii ab iſto Raphaele non diſtinguunt, qui a familia cognomen Maffei, & a patria agnomen Volaterrani accepit. Hymnos, qui ad Veſperas & Laudes clero Volaterrano recitandos præſcribitur, metro carminis Sapphici, Adonio de more intercalari, alligatur. Ejus inſtitum explanatione aliqua indiget, quam proin hic præmitto. Volaterranum, quas alloquitur hymni auctor Raphael, ille nimiram, ut creditur, qui ab urbe* E *cognomentum gerit,* prima Tyrrhenus poſuiſſe Lydus mœnia . . . dicitur. *Idem ſcribit lib.* 5. *Commentariorum urbanorum editionis Baſileenſis fol.* 51.: *nam poſtquam aſſeruerat Volaterras fuiſſe inter duodecim principes Etruriæ civitates, mox ſubdit:* Tyrrhenos quoque Græci Hetruſcos vocant a Tyrrheno Lydorum duce, huc applicante ac XII. civitates conſtituente annis ante bellum Trojanum fere centum, ante vero urbem conditam trecentis. *Tyrrhenum ex Lydia Aſiæ provincia in Etruriam colonos duuiſſe, & ab eo regionem* Tyrrheniam *& incolas* Tyrrhenos *fuiſſe vocatos, veteres ſcriptores tradidere quamplurimi apud Cluverium lib.* 2. *Italiæ antiquæ cap.* 8. *Ab eodem duodecim ex* Etruria *urbes fuiſſe conditas diſerte affirmat Strabo Geographicarum rerum lib.* 5. *Volaterras ex illarum numero fuiſſe præter Raphaelem conſent laudatus Cluverius cap.* 3. *& multi alii. Nunc ſacrum poema Andi.*

Officium propriam a Leone X. approbatum, hymnus, cujus initium exponitur.

5 Plaude jam tanto celebris Colono,
Qui tuos fines habitavit, alto
Colle conſiſtens, patriamque liquit,
Hoſpita tellus.
Quo magis longe decoraris, ac quum
Prima Tyrrhenus potuiſſe Lydus
Mœnia, ac iſtas tenuiſſe ſedes,
Dicitur olim.
Hic feris tantum ſociua, cubile
Straverat dura nemoris ſub ulmo,
Frondeo nudos cohibeos amictu
Corporis artus.
Imbrium, ſolis, famis atque ſomni
Corde durefcens alacri labores
Pertulit cunctos, quibus ille cœlum
Nunc tenet alium.
Inde tranſlati populo frequenti
Corporis dudum monumenta ſacri
Cootinent templo ſimul ac adorant
Nuoc Volaterræ.
Ergo jam ſexus ſimul omnis ordo,
Dum licet, Patrem lacrymis ciamos,
Ejus ut ſiſos meritis clientes
Ducat in aſtra.
Gloria excelſo Domino perennis,
Qui poli cella reſidens io aula
Totius molem moderatur orbis
Trinus & unus.

ad Veſperas & Laudes cum antiphonis; F

Recitato cantico Magnificat, *repetitaque antipho-*

na

A *na de Sancto propria, legenda eſt hæc oratio*: Suppliciter clementiam tuam imploramus, omnipotens Deus, ut beati Octaviani confeſſoris tui interceſſio & ab omni hoſtium incurſu nos ſemper muniat, & perpetuæ vitæ adire gaudia continuo nobis adjutor exiſtat. Per Dominum.

alius hymnus ad Matutinum?

6 *Hymnus ad Matutinum conſtat ex verſibus Aſclepiadeis, quorum tertius Glyconie exſcribitur.*

Nobis jam redeunt ſacra ſolemnia,
Lux fauſta exoritur: pſallite ſinguli
Alius ingeminet carmina vocibus
Noſter cum populo chorus.
Natalem colimus oobilis Hoſpitis,
Qui linquens patriæ dulcia prædia
Ac hoſtis fugiens impia dogmata,
Noſtrum hoc appleuit mare.
Nunc aram illius innectite floribus,
Trunci ralliquias inſuper ulmei,
Quo membra operuit frigida, udula,
Ad ſacrum caput addite.
Salve ſpes patriæ, quam duce eradimus
Te ſtare incolumem, nos quoque ad æthara
Tranſmitti vario crimine liberos,
B Diviniſque frui bonis.
Æterno imperium & gloria Principi,
Qui cunctos proprio ſanguine noxios
Patri concilians, reddit idoneos
Cœlum ſcandere fulgidum.

lectiones 1. Nocturni Octavianum cum S. Regulo aſſoſſe aſſerunt; errant circa tempus,

7 *Lectiones primi Nocturni etiam in feſto SS. Juſti & Clementis recitantur, quibuſcum S. Octavianus ex Africa fugit & Volaterris aliquamdiu moratus fuit. Prima ita incipit*: Imperante ſiquidem in Oriente Chriſtianiſſimo principe Juſtiniano, Gothis autem Totila duce Romam tenentibus, anno ſalutis viceſimo ſupra quingenteſimum, quum gens perfida Vandalorum Africam annis prope nonaginta occupaſſet; poſtremo rex eorum Gilimer &c. *In lectione ſecunda & tertia dicitur S. Regulus fugiendæ perſecutionis, a Gelimere excitatæ, conſilium cepiſſe, & tempeſtate precibus ſedata in Etruriam appuliſſe*: Comites fuerunt, *inquit illorum auctor*, epiſcopi duo Felix & Cerbonius, presbyteri totidem pariterque fratres Juſtus & Clemens, quotus Octavianos. *Turpiſſime contra chronologiam errat lectionum auctor, dum dicit* anno ſalutis viceſimo ſupra quingenteſimum *in Oriente imperaſſe Juſtinianum, Romam tenuiſſe Gothos ſub Totila, & Gelimerem regnaſſe in Africa atque Catholicos perſecutum fuiſſe: hæc enim ante annum* 530. *Hilderici regnum non invaſit; iſti ſub Totila ante annum* 546. *Romam non expugnarunt; ille ante annum* 527. *non imperavit.*

C

quos Volaterranos corrigendos cenſuere; ſed an Sancti exſtiterint anno 520. veſtet quæſtio?

8 *De Sanctorum Volaterranorum reliquiis, ſub finem anni* 1647. *& ſequentis initium recognitis, inter muſei noſtri manuſcripta inſtrumentum ſervatur notatum ✠ Mr.* 164. *ex quo poſt hunc Commentarium de* S. Octaviano *non pauca excerpentur. En sis, quæ ſcribuntur folio* 10. *verſo intelligo, clerum Volaterranum anno* 1647. *adhuc legiſſe primam lectionem dictis erroribus chronologicis fœdatam. Verum cum idem inſtrumentum ſimul moneat illos corrigendos eſſe, non credo quod etiam nunc in diœceſi Volaterrana recitentur. Correctio autem, quæ adferenda judicatur, eſt hæc, ut pro Juſtiniano imperatore deceſſor ejus Juſtinus, pro Totila Theodoricus, & pro Gelimero Trasamundus ſubſtituatur, retento anno* 520. *quo principes iſti vixerunt. Hæc emendatione tolluntur quidem temporum confuſio; ſed an annus vellet definitur, quo SS. Juſtus, Clemens & Octavianus Vandalorum perſecutionem declinarunt? Tantum abeſt, ut ſe determinari poſſit, ut ne quidem certum ſit, an ſeculo* VI. *cum SS. Regulo, Cerbonio & Felice in exſilium diſceſſerint: eos ſeculo* V. *Catholicos in Africa vexante Genſerico, fugere compulſos fuiſſe, argumenta ſuadent non levia, quæ §. 4. adferentur. De lectionibus ſecundi & tertii Nocturni conſule §. 5. ubi integra edentur.*

Auct. J. L.

§. II. Oſtenditur requiſitæ antiquitatis defectus & temporum confuſio, quibus laborant ea, quæ de Sancto ſcriptor anonymus & Blaſius monachus tradiderunt.

Acta S. Octaviani ſimera deſiderantur.

M*Anifeſtis contradictionibus, anachroniſmis, atque aliis contra hiſtoria leges defectibus vitiata atque involuta ſunt pleraque, quæ de* S. Octavinno *lateris mandata invenio. Si ſperare anderem, fore ut lector mihi id generatim aſſeroti crederet, de Sancti vita ea tantum hic obiter perſtringerem, de quibus nullum poteſt eſſe dubium aut controverſia: quæ ſane admodum pauca ſunt, uti ex ſequentibus intelligetur. Verum cum alias ea meo meetat ingenio, qui cenſuras, alienis ſcriptis detrahentes improbo, niſi evincatur vel alunde conſtet, eas merito ferri; non potui non id conſilii capere, ut hac & ſequente paragrapho oculis & judicio legentium ſaltem iſta committerem, quæ poſterorum memoriæ de ſancto Confeſſore tradita ſunt ab iis auctoribus, qui vel ob ſuam vel ob inſtrumentorum, quibus nituntur, antiquitatem minus ſuſpecti videri poſſent.* E

Quæ de eo lateris mandavit

to *Inter manus verſatur anonymi incubratio, quæ potius inepta quædam homilia in* S. Octaviani *laudem dicenda eſt, quam Vita deſcriptio. In noſtro apographo ei titulus hic præfigitur*: Natale ſancti Octaviani confeſſoris. *Ad marginem notatur*: Ex bibl. Coiſl. Cajet. *Initium eſt*: Juſte & decenter, fratres dilectiſſimi, eſt præpoſitum, commode & prudenter conſtat ſtatutum, hodie nobis eſſe celebrandum ſanctiſſimi confeſſoris & patroni noſtri Octaviani venerabile feſtum. *Illa, quæ de Sancti geſtis circa medium adferuntur, hoc tantum tranſcribam.* Omnia eorum, quæ habuit, ſuppliciter & gratioſe pauperibus diſtribuit, & Chriſti ſecutus veſtigia, qua ortus fuerat, reliquit parentes & patriam .... Cum enim Africæ Vir cælebs omni meote Chriſtum coleret; adeo in Chriſtianos pagaoorum atrocitas cœpit ferveſcere, ut omnes præſenti vitæ ſummo eruciatu & etiam beſtiarum more dilaniando acceleraret auferre. Tali rabie gentilium meotes flagrante, Vir Dei non exinde exterritus, aut ullum tormeotum veritus (quia verberari, atrociter affligi, ſuſpendi, etiam mori pro Chriſto erat paratus) receſſit, uc Domini impleret præceptum, quod dicit: "Cum „ vos perſecuti fuerint in una civitate, fugite in „ aliam„. Ideoque viris ſanctis, ſcilicet beato archiepiſcopo Regulo atque duobus epiſcopis Cerbonio & Felici, necnon Juſto & Clemens compresbyteris confeſſor Dei Octavianus adhæſit, & eum illis maria traoſvectus ad Italas partes venit. F

11 Sed

Auct. J. L. auctor anonymus,

11 Sed poſt hæc Juſtum & Clementem ſolummodo ſecutus, advenit urbem Antoniam, quo tempore eam obſidendo crudelites rabies devaſtabat Vandalorum, quibus impiiſſimus imperator Totila tyrannica fræna laxabat. Verum horum tsium conſilio urbs freta, ab hoſtium oppreſſione eſt liberata: & eosum itaque ſacratiſſimorum corporum præſentia & pnnſectione uſque in hodiernum diem eſt munita. *De Sancti vita ſolitaria, prope Volaterras acta, ita ſcribit*, Circites mille paſſuum ſpatia citra Eræ fluvium, qui ab Orientali parte præfatæ urbis decurrit, locum pesivit deſertum, inculsum; ubi incolendo eremum imitaretur Chriſtum... Eo autem in loco, ubi Vir ſanctus perſiſtit*, non ſedile, nec lectum aut umbraculum gratum fecit; ſed & eavam ulmum reperit, in cujus alvo non congrue federe vel jacere aut ſtare valens latuit; ibique crucifigendo ſe vitiis & concupiſcentiis infatigabiliter & deſideranter inſiſtebat jejuniis & orationibus atque vigiliis. *Deſit* B *loci, ubi ſanctus Eremita vixit, vide num.* 58.

* perſtitit

ſecolo vi. fumus, uti colligitur ex nomine Antoniæ, quo Volaterræ appellat,

12 *Auctor anonymus Volaterras, a SS. Juſto, Clemente & Octaviano obſidione liberatas*, Antoniam *vocat*. *Nominis originem aſſignat Raphael Volaterranus lib.* 5. *Commentariorum urbanorum fol.* 51. *verſo*: Quo ſane tempore, *cum ſcilicet Hungari ſec.* x. *Italiam vaſtarent*, reperio Vnlaterras deſolatas atque ab eiſdem incenſas, pauciſque deinde poſt annis ab Otthone primo... io eum, qui nunc cernitur, murorum ambitum breviorem seſtitutas fuiſſe, miſſis en Germanis ſimul cum antiquis ejus loci familiis ad incolendum, ac ejus nomine OTHONIAM appellatam, quam poſteri corrupto vocabulo ANTHONIAM vocavere. *Licet apud ſcriptores Raphaelo antiquiores invenire non potuerim, Volaterras ſub vel ab Ottone I. reædificatas fuiſſe, veriſimilitudine tamen non caret, quod ab ea* Antoniæ *appellationem truxerint. Uſi hac ſunt auctores varii; ſed eorum nullus eſt, qui dictam imperatorem, anno* 973. *mortuum, vetuſtate ſuperet. Scriptor Vitæ S. Romuli epiſcopi tom.* 2. *Julii pag.* 255. *&* 260. *Bliderannus in Actis SS. Juſti & Clementis tom.* 1. *Junii pag.* 438. *anonymus qui eorumdem miracula conſcripſit ibid. pag.* 443. *videntur eſſe ex an-* C *tiquioribus, qui Volaterras* Antoniæ *nomine vocaverunt; ſed omnes ſecula* x. *junioret eſſe judicantur: unde eruitur novi vocabuli uſurpationem non invaluiſſe ante annum milleſimum, & conſequenter ea, quæ numero præcedente tranſcripſi, latere conſignata eſſe multis poſt S. Octavianum ſeculis, qui floruit, demiſcentibus in Africa Vandalis, quam anno* 534. *Juſtinianus illis eripuit & imperio Romano reſtituit.*

conſtruiſſe

13 *Sed & aliunde cognoſcitur fidem inſtrumenti, cujus partem dedi, plurimum vacillare. Dicitur in eo S. Octavianus cum Juſto & Clemente advenisſe* urbem Antoniam, quo tempore eam obſidendo crudeliter rabies devaſtabat Vandalorum, quibus impiiſſimus imperator Totila tyrannica fræna laxabat. *Uti per vocem* Antonia *requiſitæ antiquitatis defectum, ita ſuam prodit inſcientiam ſcriptor anonymus, dum Totilam, Gothorum regem, vocat imperatorem Wandalorum Volaterras obſidentium. Si urbs hæc non a Gothis, ſed revera a Wandalis oppugnabatur, cum S. Octavianus, Juſte & Clemente comitantibus, ad eamdem pervenirent; dicendum videtur id contigiſſe ſeculo* v. *regnante Genſerico, ſub quo Wandali Italiam frequenter invaſiſſe leguntur apud Procopium lib.* 1. *de bello Wandalico cap.* 3. *&* D *alios veteres ſcriptores, quorum nullus alicujus meminit erruptionis, a barbaris illis ſeculo ſequente factæ. Sed ſi Sanctus noſter Volaterras adiverit, ſeculo* v. *a Wandalis obſeſſas, quemodo verum eſſe poteſt, quod antea aſſeruerat ſcriptor anonymus, nimirum illum ſe comitem adjunxiſſe SS. Regulo, Cerbonio & Felici epiſcopis, quam ſeculo tantum ſexto in exſilium abiiſſe certe conſtat? At Volaterra obſidione cinctæ erant a Totilæ militibus ſeu Gothis, quos ſcriptor inerudituſ male Wandalos vocat. Hanc viam ſi ingrederis, aliat impingis in difficultates. Totilas regnare cæpit anno* 541. *ſeptem annis poſt Wandalicum regnum in Africa exſtinctum, eſtedecem vero poſt mortem Traſamundi, ſub quo Arianorum perſecutio SS. Regulum, Cerbonium & Felicem probabilius exſulare coegit, uti in hoc coma pag.* 233. *oſtenſum eſt. Verum ſi eorum comes fuerit S. Octavianus, & poſt appulſum ad Tuſciæ littora ab iiſdem ſe cum Juſto & Clemente ſejunxerit, & Volaterras perrexerit, ac dein primum in ſolitudinem receſſerit; an veroſimile eſt, ipſum non* E *citius ad urbem iſtam venisſe, quam cum a Gothis ſub Totila obſidione premebatur?*

14 *Præterea ſub quo ſeculi* vi. *Wandalorum* involuntor. *rege* adeo in Chriſtianos paganorum, *vel potius Arianorum*, atrocitas crupit ſerveſcere, ut omnes præſenti vitæ ſummo cruciatu & etiam beſtiarum more dilaniando acceleraret auferre? *Perſecutionem tam ſævam, quam S. Octavianus declinaſſe dicitur, multo æterum aptius refevet ad tempora Genſerici, qui plurimum Chriſtiani ſanguinis effudit uſque ad annum* 477. *quo abiit. Afri Catholici tam erudelem fidei cauſa perſecutionem ſeculo* VI. *paſſi non ſunt. Alii tunc Wandalorum in Africa reges non fuerunt, quam Gelimer, Hildericus & Traſamundus. Sub hoc quidem rege vexati ſuerunt eccleſiæ Africanæ antiſtites & plurimi in exſilium pulſi; ſed neque in hos neque in alios Ortbadoxos tam barbare, quam ſcribit anonymus, modo ſub Traſamundo unquam ſævitum fuit. Hildericus*, F *princeps manſuetiſſimus, Catholicis favit. Gelimer crudelis quidem fuit, ſed in eos, quos ſciebat aut ſuſpicabatur ab Hilderico partibus ſtare, cujus regnum invaſerat. Certe in Faſtis ſacris nullum invenire potui, qui ſub ipſa notetur pro Chriſti fide martyrium ſubiiſſe.*

15 *Liquet ex dictis, quam perturbata quamque parum cohærentia ſint, quæ anonymus de* S. Octaviann *ſcripſit. Non minus confuſa ſunt atque inter ſe pugnantia, quæ de ejus exſilio tempore & ſociis referuntur in altero inſtrumento Ms., cui in apographo noſtra præmittitur*: Vita S. Octaviani confeſſoris, ex compilatione anonymi, cujus prologum vide poſt Legendam S. Zenobii ex bibliotb. Med. Flor. plut. xx. *Papebrochius tom.* VI. *Maii pagina* 51. *prologum hic memoratum edidit una cum elencho Sanctorum, quorum Acta deſcribuntur in codice membranaceo, qui Florentiæ in bibliotheca Medicea Laurentiana plutei vigeſimo aſſervatur. Inter Sanctos illos ordine decimus tertius occurrit* S. Octavianus, *vigeſimus S. Luceuſit, cujus mors ad diem* XXVIII. *Aprilis, ad quam ejus Vita illuſtrata eſt, affigitur anno* 1260. *Unde cognoſcitur, Sancti noſtri Vitam conſcriptam eſſe ab auctore, cujus antiquitas ſeculum* XIV. *multum excedere non poteſt. In calce codicis, teſte laudato Papebrochio, ſubjungitur*: Scriptum manu peccato-

Sancti Vita a Biſſo monacho, qui ſeculo 14 multo antiquior eſſe nequit, conſcripta, in cujus initio

ris

A ris cujuſdam, nomine Blaſii, indigniſſimi ſacerdotis & monachi. *Credere licet, hunc eſſe ſcriptorem totius Operis, ac proinde etiam Actorum* S. Octaviani, *quæ illius partem conſtituunt, atque hunc in modum enarrantur:* Octavianus ex Africana provincia ab honorabili & lucupleti proſapia traxit originem. Hic a primario juventutis ſuæ flore Apoſtolorum, tractus divinitus, veſtigiis inhærens, Deo ſervire decrevit; &, quoad vixit, fideliter adimplevit. Nam cuncta, quæ paterna hæreditate poſſidebat, vendidit, & de craſtino nil cogitans, una tunica veſtitus ſolum & chlamyde, mora poſtpoſita, pauperibus erogavit. Quod dum ad præſidis ibi pro Romano imperatore notitiam devenisſet in eum ſuam ſeveritatem exercere propoſuit; ſed divina providentia hæc nperari nooſinit: oam eom SS. epiſcnpis Regulo, Cerbonio, Felice, Juſtn & Clemente commilitoolbus ſuis, ſuam patriam dereliquit; & ad civitatem Antoniam, quæ ounc dicitur Vulterrana civitas, ... properavit: ubi propter obſidionem, quæ illic erat gentis Wandalicæ, ſolus eum SS. Juſto
B & Clemente remanſit.

turpis deteſtatur temporum perturbatio;

16 *Enormiter ſane hallucinatur Blaſius monachus. Præſee quidam in Africa pro Romanorum imperatore ſævire decevit in* S. Octavianum *ob cauſam non veriſimilem, quia ſcilicet bona ſua pauperibus elargitus fuerat. Hanc conſequitur, ut perſecutio, cui ſe ſubdunit, contigerit extra tempus, quod fluxit ab anno circiter* 457. *uſque ad* 534. *nam intra illud Romani imperatores nullos provinciorum aut urbium præſides præfectoſve in Africa habuerunt, quia univerſa ſub Wandalorum poteſtate erat. Nihilominus intra dictum temporis ſpatium Sancti exſilium accidiſſe ait idem Blaſius, dum eum adhæſiſſe ſcribit SS. Regulo, Corbonio & Felici epiſcopis, quos certiſſimum eſt ſecula* VI. *ſuæ reliquiſſe ſedes, antequam Africa Romano imperio, deletis Wandalis, reſtituta erat; quod anno* 534. *factum eſt. At hnic contradictioni mox iterum contradicit, dum* S. Octavianum *cum Juſto & Clemente poſt adventum in Tuſciam Volaterris ſubſtitiſſe aſſerit* propter obſidionem, quæ illic erat gentis Wandalicæ: *nam apud antiquos ſcriptores nihil uſpiam occurrit, quod credibile faciat, Wandalos ſecula* VI. *hoſtiliter in Tuſciam excurriſſe,* C *Imo ex illorum teſtimoniis num.* 38. *& ſeq. deducemus, barbaros iſtos tunc nullam Italiæ oram infeſtaſſe. Si itaque Wandali Volaterras obſidebant, cum* S. Octavianus *ibidem exſularet, hujus fuga retrahenda eſt ad regnum Genſerici, qui paulo poſt mortem Valentiniani imperatoris, qua anno* 455. *contigit, non modo totam Africam ſibi ſubjecit; verum etiam ſingulis annis in Italiam trajitero cæpit, cujus varias regiones vaſtavit, atque urbes diripuit: harum aliquas etiam fruſtra tentavit, e quarum numero Volaterra eſſe potuerunt. Veterum teſtimoniis hæc confirmabantur num.* 41. *Intricatam quæſtionem de tempore exſilii ſanctorum Juſti, Clementis & Octaviani pluribus agitare incipiam num.* 35.

reliqua Blaſii narrantis,

17 *Ceteri fere omnes, qui de Sancto noſtro agunt, Volaterras per ipſum & ſocios obſeſſione liberatas, & ab hæreſi Ariana, qua infecta erat, converſas faiſſe dicunt: de quo biographus noſter filet. In ſalutem tamen incolarum* S. Octavianum *laboraſſe ſcribit tam verbi divini prædicatione, quam ſanctorum operum mornmque exemplo, quo illis præluccbat:* Erat enim, *ſanctitate, aſpectu decorus, conversatione benignus,* AUCT. J. L. *moribus orostus, abſtinentia magnus, pauper-*
tate ſummus, habitu abjectus, oratione aſſiduus, fidelibus gratus, & paganis (vel quod credibilius eſt, Arianis) inæſtimabiliter ipſorum demeritis odiotus. Quod Vir ſanctus attendens, circa Heræ fluvium prope Antooiam ſeu Vulturnam civitatem oon duobus milliariis completis detertum borribile expetiit; ubi ulmum cavam reperir, [in] qua tametſi niſi flexis genibus eaſu aliquo ſtare potuit, eam tamen ſuam domum eſſe perpetua Chriſti fulius gratia ordinavit. [In] qua diu iocredibili abſtineotia herbis crudis & aqua more beſtiarum, & veſtium ouditate ſecundum Apoſtolorum dogmata victitravit.

in eos aliis contradicit, dum Sanctum ab initio mortuum fuiſſe ait.

18 *Poſt tempus ibidem modicum flexis genibus, clauſiſque manibus, in cælum erectis luminibus, cælica ejus anima peoetravit. Quadam die ſuper ulmum prædictam aecipiter eujuſdam adoleſcentis aucupis volavit. Poſt eum ex more acceſſit, & contempta eſca ſibi oſtenſa nullo caſu ad ipſum redire euravit: ſed oculis in Sanctum defixis, quantum io eo fuit, Sanctum oſtendere noo ceſſavit.* Quem dum nec paſtu nec E lapidibus a prædicto intuitu revocare poſſet, iratus ſuper arborem aſcendit, & corpus Sancti ſtantis in oratione flexis genibus, clauſis manibus, elevatis furſum oculis, mortuum aeſi viveret, adinveoit. Ad clamorem ſocii currunt; ut dixit, inveniunt; ſumpto accipitra, io civitatem currunt; factum exprimunt; concives corpus ibidem ſepeliont. *Quam Blaſius ſubjicis brevem hiſtoriam de Sancti corpore in cathedralem Volaterranam translate ex eccleſia, in loco ſolitudinis ipſi erecta, inferius dabitur, poſtquam quæ ejus vitam concernunt, expedita erunt. Paragrapho ſequente Auguſtini Florentini exhibebitur narratio, quam ipſe ex vetuſtiſſimis, ut ait, documentis collectam Latine, & deinde alii Italice ediderunt. Adoleſcens auceps in eo dicitur* S. Octavianum *non mortuum, quod Blaſius aſſerit, ſed viventem atque orationi intentum inveniſſe.*

§. III. Acta S. Octaviani, immixta Vitæ SS. Juſti & Clementis, quam Auguſtinus Florentinus Latine & alii Italice ediderunt, ex nullius pene fidei F documentis collecta eſſe probantur.

Vita SS. Juſti & Clementis, quam variis typis vulgarunt,

Auguſtinus Florentinus, quem alibi invenio ſe Fortunium cognominaſſe, profeſſione monachus Camaldulenſis, anno 1568. *typis Florentinis edidit juſtæ molis libellum de Vita & miraculis SS. Juſti & Clementis, in quo etiam de* S. Octaviano *illorum ſocio multa narrantur, quæ neque apud anonymum illum, cujus verba dedi a num.* XI. *neque apud Blaſium monachum leguntur. Ex inſtrumenti Volaterrani relatione poſt hunc Commentarium danda num.* 7. *intelligo, Euphroſynum Lapinum eodem anno* 1568. *Auguſtini libellum in Italicum idioma translatum Florentiæ in lucem edidiſſe. SS. Juſti, Clementis & Octaviani Acta ex eodem Auguſtino accepta Italice quoque vulgavit Silvanus Razzius in Vitis Sanctorum & Beatorum Etruriæ, anno* 1627. *Florentiæ excuſis, a pag.* 116. *Sanctorum illorum Vitam ex eodem fonte depromptam Æmilius Fei ſua etiam inſeruit Operi de Vola-*

AUCT. J. L. *Volaterranæ urbe ejuſque Sanctis, cujus exemplar manuſcriptum ſervamus, notatum* ✠ *Ms. 164. n. Scriptores hi Auguſtini hiſtoriam ideo proculdubio luce & fide non indignam cenſuerunt, quæ pagina 16. illam ſe deſumpſiſſe ait ex variis inſtrumentis Mss. quæ ibidem allegat & vetuſtiſſima appellat. Papebrochius ad diem v. Junii, ubi de SS. Juſto & Clemente egit, biographum iſtum omnino neglexit. Ejus quidem in Commentario prævio num. 12. mentionem facit; ſed addit ſe ex eo nihil, quod ad Sanctorum vitam ſpectat, in Opus noſtrum traducere poſſe. Verum Volaterrani pro ſuo erga ſanctos Patronos ſtudio exigere poſſunt rationes, cur Auguſtini narratio uſque adeo contemnenda ſit, in cujus confirmationem producuntur inſtrumenta Mss. vetuſtiſſima, neque a Papebrochio probantur nullius valoris eſſe: nihil etenim adfert, unde pateat hæc meliora non eſſe iis, quæ a num. 2. improbat. Opportune nunc, cum de S. Octavinoo agimus, Volaterranis plenius ſatisfaciemus. Documenta, quibus uſus eſt Auguſtinus, adferentur num. 23. dein probabitur ea idonea non eſſe auctoritatis: prius tamen exhibebuntur geſta & miracula* S. Octaviani, *ex eodem biographo maxima ex parte in ſynopſim contracta.*

B 20 *Sancti fratres Juſtus & Clemens, eorumque ſocius* Octavinous, *omnes presbyteri & natione Afri, ex Gelimeris ultimi Wandalorum regis perſecutione in voluntarium fugiunt exſilium una cum ſanctis epiſcopis Regule, Cerbonio & Felica. Poſt gravem tempeſtatem precibus ſrdatam, Populonium, maritimam Etruriæ urbem, eadem navi advehuntur. Tres ſancti præſules ſolitarie victuri in ejus vicinia conſtituerr, Juſtus, Clemens & Octavianus Volaterras progredi ſtatuunt, cujus incolæ jam biennio a Wandalis obſidione premebantur. Oppidum Rapamarancii medium ferme milliare prætergreſſi, in loco, ex quo facilis in urbem eſt proſpectus, gradum ſiſtunt, Deumque orant, ut oppidani a ſecta Ariana ad veram fidem convertantur & ab hoſtibus liberentur. Fuſa oratione, ſancti Advenæ urbem Volaterranam per medias Wandalorum acies ingrediuntur, incolis cum fructu doctrinam Orthodoxam inculcant, quam etiam miraculis confirmant: nam ad eorum preces cæci viſum,*

C *ſurdi auditum, claudi greſſum recipiunt & leproſi mundantur; dæmones etiam ſine imperio vel ad ſolam ſanctorum Virorum appropinquationem corporibus exeunt. Interea temporis annona deficit: præ fame moriendum eſt, vel urbs hoſtibus dedenda: ejus ulterius tuendæ nulla ſpes affulget, niſi a SS. Juſta, Clemente & Octaviano. Ab his itaque conſilium & auxilium in extrema illa calamitate cives efflagitant: quibus hanc facile prepulſari poſſe Viri ſancti perſuadent, modo hæreſeos abjurationem, veræ religionis amplexum & præceptorum divinorum obſervantiam promittant. Quod ubi feciſſet civium pars major, Sanctis ob bonam illorum melioris vitæ ac fidei amplectendæ voluntatem gratias Deo agunt, eumque precantur, ut afflictæ urbi ſubveniat.*

urbis Volaterranæ per Sanctos liberatio & Octaviani

ut Inter orandum hanc vocem angelicam e cælis audiunt: Ego vos elegi, ut fructum afferatis, & fructus veſter maneat. Itaque orationi inſiſtite, quia faciet Deus mirabilia ſuper ſalutem populi hujus. Tum B. Viri Juſtus, Clemens atque Octavianus Dei numine afflati, populum uoiverſum majori ſpe nutrientes, hæc prophetico protuletuot ore: Nec panis vos conturbet inopia, filioli, nec exterorum terreat gladius: exſpectate Dominum, pœoiteotiam ageotes. Agite viriliter in confeſſione Ortbodoxæ fidei... Mane (ioquiunt) anoocote Domino; veſtra borrea ſatuſitate plena erunt, & adverſantium hoſtium valido audietur egeſtas. *Hoc oraculo audito, in ſpem eriguntur Volaterranorum animi, prodigium per Dei ſervos edendum exſpectant; & publicas preces perſolvunt, quæ illis indixerant per totam urbem faciendas. Dum vero ſanctis Viri noctu ſervidius orant,* quaſi immobiles io extaſim tractı obtinuerunt a Domino, ut per tucitæ ſilentia noctis tantam excreſcere fecerit Deus in civitate Volaterrarum frumenti copiam, taotumque uouonæ ubertatem ſamelicis exhibuerit populis, ut omnes plane, mirabile dictu, ſuperabundare viderentur.

obſidionis liberatio,

21 *Poſtero die Wandali ſumma cum admiratione & animorum conſternatione omnem commeatum e caſtris ſuis noctu ſubreptum advertentes, ſeque ob illius defectum non diu obſidionem protrahere poſſe, optimum factu judicant, ut* E *poſtridie ſummo mane totis viribus urbem aggrediantur & expugnare conentur. At illorum conſilium Deus Sanctis revelavit. His populo perſuadent, ut contra hoſtes famelicos urbem oppugnaturos non armis utatur, quibus repellantur; ſed panes eis objiciat, quibus paſcantur. Cives itaque, ut juſſi erant, ingentem copiam panis copiam & ad Sanctas deferunt; qui ei facta Crucis ſigno benedixunt, & partem noctu extra mœnia projici, partem reſervari jubent ad tempus, que barbari impetum in urbem factro decrrverant. Imperata exſequuntur oppidani. Mane hoſtis Volaterras expugnaturus occurrit; ſed ubi mœnibus appropinquans panes conſpicit, attonitus conſiſtit; magis obſtupeſcit, dum videt alios panes ab oppidanis certatim ad ſe jactari:* Tunc quidam ex militibus barbaris, pugione panem impegit, erectomque ceteris oſtentare gratulabundos conabatur, exoptans debilium animos corroborare.. Quo ſpectaculo Vandalinitæ ſanctæ benedictionis haudquaquam eupaces pro benedictione maledictiooem (juxta prophetæ elogium) induentes, illico quaſi ad unum omnes rei novitate ac pavore incredibili F conſternati, alienati ſeoſibus, armiſque * derelictis, mutuo lele vulneruntes iter ad caſtra redeundi vix poterant invenire. Quidam ad ſubterraneas cryptas ... confugere, qui utique ruinis ac beſtiarum morſibus lubiode miſerabiliter periere. Pars dicere: Quid hic coosinenter vigiles cuſtodivimus, quin pro lupidibus hoſtes nobis panes portigunt, & qui guſtavimus, perimus. Reliqui, qui non manducaverant, coocitare alios, dicentes: Eamus hioe, ſioe gladio perimus, abſque veneno abſumimur; quin Deus pro illis dimicat contra nos. Ne multa. Tantus tremor ac tooitrui rumor voxque ignis ac ſulphuris illos deterruit, ut irruentibus etiam ex urbe hoſtibus non ſolum ſine mora ab obſidione Vandalinitæ deſtiterint; verum etiam ut poſtridie, niſi qui mortem obierunt, in caſtris reliquus iovenſus ſit nemo.

** forte manuſque*

atque alia eorundem acta

23 *Ob ſolutam tam mirabili modo obſidionem publica Volaterrani edunt lætitiæ ſigna; gratias Deo ſolemniter agunt; ſanctos vero Soſpitatores majori reverentia, benevolentia & amore proſequun-*

& in qua mirabili hiſtoria

A quuntur, quorum precibus tantum beneficium acceptum referunt: nam pro urbis incolumitate a Domino impetranda per tres dies illi in erasione perseveraverant; quo tempore illorum baculi viatorii super lapidem mirabiliter erecti steterunt 3. eorumdem etiam genua saxo, super quod oraturi ea inflexerant, impressa fuerunt. Etsi apostolicis sanctorum Advenarum laboribus, & miraculis, quæ Deus per illos operatus erat, plerique civium ad fidem Catholicam ab Ariana hæresi jam traducti essent; hujus tamen erroribus non pauci cum pertinacia adhærebant, qui conversos persequebantur & pervertere conabantur. Fortiter sa bis apponunt sancti Viri, falsam eorum doctrinam confutantes & fidelem populum in vera confirmantes. Porro ob hæc & alia in urbem Volaterranam merita publico senatus decreto, civitate donantur. Justum etiam commuui ejus consensu episcopum eligunt. Postquam hic a summo Pontifice Roma consecratus esset, & Volaterras ab omni hæresis labe penitus expurgasset, aliisque multis in rebus divinæ gloriæ & oppidanorum saluti consuluisset, ipse & Clemens & Octavianus

B urbem relinquere & in solitudine liberius ardensusque Deo inservire constituunt. Duo priores in habitationem deligunt vallem memorasam, non procul a civitatis mœnibus sitam: dæmones, lupos & ingentis magnitudinis serpentes, qui magne frequentia in illa lustrabant, armis catastibus victos ejiciunt, limitemque statuunt, qui propius accedere expulsa monstra prohibeatur.

convenit sura

24 Earum rerum, quas de tribus sanctis Confessoribus Augustinus Florentinus 23. prioribus capitulis diffuse narrat, substantiam & præcipua adjuncta quatuor præcedentibus numeris complenus sum. Capitulo 24. refert, S. Octavianum a socus secessisse in locum, densa circumdatum silva, quem ponit citra fluvium Eram passus circiter mille: ubi, inquit, vigiliis ac jejuniis vacans, cellam sibi in ulmi cavo, qua vix intus regebatur, constituit. Ibique per diem nunquam centies, ac per noctem itidem centies curvans genua cibo cælesti magis quam humano vescebatur. Quæ dein scribit de occasione, qua adolescens auceps Sanctum in eremo invenerit, vix differunt a narratione Blasii monachi, quam dedi num. 18. sed sibi aperte contradicunt in re, quæ unice ad Sanctum spectat. Blasius S. Octavianum ab adola-

C scentia ista mortuum invenisse ait: at, si Augustino credimus, hic illum vivum & orationi vacantem reperit, salutaria sibi monita dantem audivit, populo Volaterrano locum commorationis ejus notum fecit; quem ille frequentare experti sancti Eremitæ videndi & audiendi desiderio tuptus. Cap. 25. & 47. Sancti obitus, cultus, translatio & miracula post mortem facta enarrantur. Vide infra num. 55.

fidem nullam conciliant documenta, quæ Augustinus Florentinus producit.

25 In historia Augustini, a me compendio exhibita, SS. Justi, Clementis & Octaviani exsilium male differtur ad tempora Gelimeris, ultimi VVandalorum in Africa regis: hinc etenim consequitur, ut obsidio, qua barbari illi urbem Volaterranam cinxerunt, quaque eam tres sancti Exsules liberarunt, contigerit regnante eodem Gelimere: quod nullo modo verisimile est, uti ostendetur num. 39. paragraphi sequentis; in quo etiam examinebitur, an Sancti cum Regula, Cerbonio & Felice in Tusciam fugerint, an fuerint presbyteri, ac Justus etiam dein Volaterrarum episcopus crestus. Augustini narrationem maxime suspectam reddunt prodigia illa, quæ urbis obsessæ liberationem præcessisse, comitata atque secuta fuisse asserit. Adeo mirabilia ea sunt, ut prudenter credi non possint sine gravissima auctoritate. Hæc certe tribuenda non est documentis, quæ Augustinus pag. 16. producit, ut fidem historiæ suæ conciliet. Illorum catalogum ita texit: Auctores, ex quibus hæc ipsa historia desumpta est: ex Annalibus & monimentis civitatis Volaterrarum; ex libris vetustissimis manuscriptis, quæ habentur ibidem in cœnobio ipsorummet Sanctorum (Justi & Clementis,) & ex picturis antiquissimis ejusdem; ex libris manuscriptis ut supra, quæ habentur apud sacram eremum Camalduli, necnon in monasterio Angelorum Florent. & sparsim alibi variis in locis; ex monimentis ac libris manuscriptis ut supra, quæ habentur Fæsulis; ex libris historiographiæ compendioque Officiorum optimi doctissimique viri Raphaelis Maffæi patritii Volater., auctoritate apostolica approbatorum anno MDXIX. Leone X. Pont. max. AUCT J. L.

E Volaterranus lib. 5. Commentar. urbanorum in multis ab illo dissentit; v. i. Diversarum

26 Libros historiographiæ, id est, Commentarium urbanarum Raphaelis Volaterrani, quos Augustinus laudat, lucem aspexere sub Julio II. Pontifice, cui auctor illos dedicavit: de Sancta autem nostre ejusque sociis lib. 5. ejusdem sui Operis, typis Basileensibus excusi, fol. 51. hæc habet: Irruentibus dein diverlam [a] gentium in Italiam barbaris, nullam eam (urbem Volaterranem) injuriam passam simul cum Florentia reperio usque ad Pannonios, quos postea dicam; præterquam brevem admodum Vandalorum excursionem, quum ad Populoniam, Leone III. imperante, appliquere: quo tempore Justus presbyter ex Africa, ubi erat ortus, in Vandalica illa infectatione pulsus una cum Clemente fratre Octavianoque item presbyteris ac Regulo præsule sociis eadem navi advectis, in proximum Hetruriæ littus applicuit, ac Volaterris consedit, eumque populum secta, ut multa Italiæ loca, infectum Arians, sua doctrina restituit. Insuper civitatem obsidione Vandalorum liberavit jactis de mœnibus panibus medicatis, qui & hostes adfecerunt & opinione copiæ a spe potiundi terruerunt. Augustinus a Volaterrano, quem ad narrationem suam confirmandam adduxit, in variis dissentit. Ille Sanctorum exsilium

F eundem temporibus Gelimeris, Volaterras bienium a Wandalis obsessas fuisse scribit, & a SS. Justo, Clemente & Octaviano liberatas, panibus in hostes jactis, quæ ipsi signo Crucis munierant. Volaterranus vero panes istos medicatos fuisse asserat, quæ vox suspitionem injicere potest, eos veneno fuisse infectos: quod nullo modo credibile est. Idem aperte negat obsidionem duobus annis duravisse, dum dicit Wandalorum excursionem Valaterras brevem admodum fuisse: neque eum sub Gelimere contigisse ait, sed Leone III. imperante, id est, secula VIII. quo Wandalorum in Africa regnum dudum erat exstinctum. Papebrochius tom. 1. Junii pag. 438. num. 4. typothetæ vitio attribuit, quod numerus III. irrepserit pro littera M. significante Magnum. Facile id quidem crediderim: sed si Leone M. imperante, id est intra annos 457. & 474. SS. Justus, Clemens & Octavianus in Italiam exsules advenerint, male dicuntur comites fuisse S. Reguli, quem secula VI. exsulasse certum est.

27 Exiguam fidem Officia a Leone X. anno 1519. approbata merentur in iis, quæ de SS. Justo,

AUCT. J. L. *Juſta, Clemente & Octaviano memorant. Præter craſſos contra chronologiam errores §. 1. in fine demonſtratos alium deprehendi in lectione ſexta Officii proprii de S. Octaviano. Dicitur ibi Andreas epiſcopus Volaterranus ſupra Sancti corpus, in cathedralem Volaterranam tranſlatum, uram erexiſſe, anno ſcilicet ſecundo & vigeſimo ſupra octingenteſimum, ... Ludovico Caroli Magni filio imperante; quod verum non eſſe patebit ex dicendis num. 63. Reprobandus etiam ſum hac verba lectionis quintæ in Officio de SS Juſto & Clemente:* Eodem ferme tempore Vandalos, qui ſicut ipſorum hiſtoria ſcriptum compertimus, ſingulis annis ex Africa littora Etruriæ proxima incurrebant, contigit mœnia Volaterranæ expugnatum venire. *Officii auctor in lectione prima Sanctorum ruſilium diſtulerat ad annum 520. hic vero ut ſi iem faceret, poſt eorum adventum in Etruriam Volaterras a Wandalis fuiſſe obſeſſas, ſe in illorum hiſtoria inveniſſe ait, quod, Sanctis in Tuſcia exſolantibus, hoſtiliter in Italiam ſingulis annis excurrerint. Hoc autem a veritate*

B *alienum eſſe ex ſcriptoribus ſyncronis probabitur a num. 38. Lego quidem apud Procopium & Priſcum Rhetorem, quorum verba dabuntur num. 41. gentem Wandalitam quotannis Italiam invaſiſſe; at hoc eam non ſeculo VI. ſed V. ſub Genſerico feciſſe diſerte affirmant. Cetarum in lectione quarta & ſequentibus ejuſdem Officii de SS. Juſto & Clemente, rerum, quas ex Auguſtini hiſtoria in hunc paragraphum traduxi, ſubſtantia quidem exarratur; ſed non iiſdem adjunctis veſtita, neque alio ordine diſpoſita. S. Octavianus illic non compares: beneficia omnia urbi Volaterranæ præſtita ſolis Juſto & Clementi adſcribuntur. Primum, quo ejus incolas affecerunt, dicitur fuiſſe infeſti ſerpentes expulſus e vicina ſilva, in qua Sanctis aliquamdiu commoranti Volaterranos paulatim ad fidem Catholicam pertraxerint. Sequitur mira urbis liberatio ab obſidione Wandalorum, quam Auguſtinus primo loco refert.*

ex pictoris & vulgi ore malesic. intelligentis errore forte exorta eſt Sanctorum victoria de ſerpentibus &c.

28 *Suam etiam narrationem confirmat Auguſtinus ex picturis antiquiſſimis cœnobii SS. Juſti & Clementis prope Volaterras. Ea illis vel aliis ſimilibus primum accepiſſe ſuſpicor, quæ ſcribit de dæmonibus, lupis & ſerpentibus a Juſto & Clemente ex loco, quem habitaro volebant, fugatis. Eorumdem elogium apud Ferrarium in Catalogo*

C *Sanctorum Italiæ ad diem V. Junii S. Octavianum illis adfuiſſe aperte inſinuat, eum inde expellerent miræ magnitudinis ſerpentem. Sive eum Ferrarius & alii unum, ſive cum Auguſtino plures ſerpentes, ac præterea lupos dæmoneſque a Sanctis ejectos fuiſſe credas, nihil equopponam, ſi dicas in eorum imaginibus dæmones forma corporea additos fuiſſe in ſignum victoriæ, quam de illis retulerunt, & per appictos ſerpentes lupoſque repræſentari eliminatu a Sanctis ex urbe Volaterrana vitiorum monſtra atque hæreſim Arianam, quæ, uti & omnis alia, ſerpenti ſeu hydræ aſſimilari ſolet. Juſtum & Clementem unum vel plures ſerpentes ex ſpeu, quem habitandum elegerant, expulſſe, fatis quidem antiqua & pervulgata fert traditio: ſed hæc facillime oriri potuit ex errore ſimplicis vulgi, qui quod imagines exhibent, crude accepit, quodque ſymbolice conſideraudum eſt, eodem modo mente concipit & credit, quo oculis videt. Papebrochius tom. III. Aprilis pag. 106. tam frequentia adfert exempla victoriæ de corporeo ſerpente vel draconе Sanctis occaſione imaginum affictæ, ut nullam non ſuſpectam habendam judicem, ut-*D *ſi quæ affirmatur in Actis omnino ſincera: qualia de Juſto & Clemente vel Octaviano non exſtant in libris manuſcriptis vetuſtiſſimis, quorum meminit Auguſtinus in ſpecioſo ſuo inſtrumentorum Catalogo, ex quibus ſuam hiſtoriam ſe contexuiſſe ait. Vel ex ipſis ejus verbis jamjam evincam, monumenta Mſt. unum, quibus uſus eſt, idoneo deſtitui unicuique.*

29 *In Præfatione n pag. 10. plurima miracula SS. Juſti & Clementis ſtrictim recenſet, interque hæc etiam illa, quæ duo illis ſanctæ viri ſimul cum S. Octaviano Volaterris potrarint. Facta miraculorum enumeratione ita de iiſdem pronuntiat:* Vera hæc quidem certe ſunt, de quibus nihil quicquam dubitandum ſit. Hæc a priſtinæ memoriæ religioſis eruditiſque viris lucidiori ampliorique ſtylo principio perſcripta fuere. Hæc mox deperdita poſt Volaterranum devaſtationem a Bliderantio ven. viro, Spiritui ſancto inſpirante, monimentis literarum præcipue commendata fuerunt. Hæc deioceps vario Hetruriæ rei agitatione cum injuria temporum, tum nimia craſſa hominum incuria rurſus longo tempore hac illac diſperta, neglectaque. Hæc E nunc nos ad ſpirituale ſolatium eorum, qui ... eadem conjunctæ ſtructuræ ſerie videndi legendique deſiderio tenentur (*ut abſconditum theſaurum eis expetentibus omnibus patefaciamus*) ſuo priori tyntagmati, quantum Deus donare dignatus eſt, reſtituere ſtuduimus. *Ecce ipſemet Auguſtinus hic ſatis prodit, nullius fere momenti eſſe documenta Mſt., e quibus pag. 16. ſuam ſe hiſtoriam conſarcinaſſe ſcribit. Aperte fatetur, vetera Sanctorum Acta interriſſe, & nova primum a Bliderantio, vel potius Bliderunno, conſcripta fuiſſe poſt Volaterrarum vaſtationem, quam ſcilicet Hunagaro ſeculo X. urbi intuliſſe affirmat cap. 29. ubi addit, eam ab Ottone Imperatore, qui anno 973. defunctus eſt, reſtauratam & Ottoniam, dein Antoniam vocatam fuiſſe: quo nomine cum Bliderrannus in Actis SS. Juſti & Clementis, quæ ex vetuſto codice baſiliceæ Lateranenſis tranſcripta præ manibus habeo, identidem utatur, ſuſpicari non poteſt Auguſtinus, illum ſeculo XI. multo antiquiorem eſſe non poſſe.*

a Bliderranno, auctore non ſatis antiquo & valde incerto,

30 *At unde Bliderannus, auctor tam juvenis hunſit, quæ de SS. Juſto & Clemente, qui cum S. Octaviano verſimilius ſeculo V. floruerunt, litteris mandavit? Non ex vetuſtioribus* F *illorum Actis, nam ea jam non amplius exſtabant, ut ipſe iterum Auguſtinus diſerte profitetur. Igitur ex populari traditione omnia accepit: quæ proin nullus non ſuſpecta habebit niſi es, qui verum eſſe credideriut, quod Bliderannus de ſe uſurpare ſtulte præſumpſit, nimirum ex divina revelatione ſe cognovi ſſe veritatem eorum, quæ ex hominum ſermonibus aſſumpta conſcripſit:* Quapropter, *injuit*, non eſt ſilendum, quod illo tempore a viris Chriſtianis audivimus, quod iſti ſancti Juſtus & Clemens operati ſunt: & ego equidem Bliderannus, Spiritu ſancto revelante cognovi, quæ Dominus operatus eſt per Sanctos ſuos. *Verbis illis præmiſerat, eos adverſus Arianam perfidiam certare ſolitos eamque exſercere eo ipſo* tempore Conſtantis imperatoris, filii magni Conſtantini, *id eſt, ante mordium ſeculi IX. Eiſdem ſubdit, Sanctos ex Africa Volaterras advenſſe* tempore iniquitatis & perſecutionis, quando pagana gens Wandelo-

denique in ipſius Auguſtini verbis oſtendit. ſuperiorem Miſcellanea, quæ laudat,

rum,

A rum, *quæ non niſi ſeculo* v. *jam adulto ex Hiſpania in Africam tranſmigravit*, Antoniam civitatem obſederat. *An tempora ita definire dicitis Bliderannus ex revelatione Spiritus Sancti? Quis prudens auctori tam inepto & ab ætate Sanctorum, quorum Acta deſcribit, tot ſeculis remoto, quique non niſi vulgi ſermones poſteritati tradidit, fecuram fidem dabit?*

& aliis recentioribus conſcriptis, non niſi vulgi ſermones tenentibus.

31 *Omnia fere, quæ Bliderannus SS. Juſtum & Clementem Volaterris egiſſe narrat, in Auguſtini hiſtoriam traducta ſunt; atque etiam illorum ſocio S.* Octaviano *attributa. His ſtilo ad ſoſtidium verboſo idem Auguſtinus non pauca ſmmiſcuit ex aliis inſtrumentis compilata, quibus narrationem ſuam multo prolixiorem & mirabiliorem reddidit. Verum ſi, ut jam ſatis oſtenſum eſt, tuto credi non poſſit Bliderannii Acta, multo minus poteſt cætera inſtrumentis, quæ illis recentiora ſunt omnia: vetuſtiora enim neque Papebrochius in Commentario prævio, de SS. Juſto & Clemente num.* 2. *neque ipſe Auguſtinus agnoſcit. At ſi recentiora ſint, unde habent eorum auctores, quæ de Sanctis Volaterranis referunt, &* B *apud Bliderannum non leguntur? Non ex biographis ex antiquioribus, nam horum ſcripta illis videre non potuerunt, quoniam teſte iterum ipſa Auguſtino exciderant ante Bliderannum, qui nova primus conſcripſit ex ſola traditione populari. Relinquitur itaque, ut quæcumque Auguſtinus Bliderannii narrationi ſuperaddidit ex monumentis minus antiquis, vel ab horum auctoribus excogitata, vel accepta etiam fuerint ex ore populi, qui Sanctorum ſuorum geſta ex pluribus involuta fabulis circumferre ſolet, quæ longius ab illorum ætate abeſt. Id quod num.* 19. *promiſi, ſufficienter me jam perſolviſſe arbitror, & lectorem ſatis docuiſſe hiſtoriam, quam ſæpe memoratus Auguſtinus Latine, Euphroſynus Lapinus, Silvanus Razzius & Æmilius Faſi Italice conſcripſerunt, &* C *alii fide non indignam cenſuerunt, non ſine rationibus a Papebrochio neglectam fuiſſe. Illas ego nunc adferendas cenſui, ne forte Volaterrani conqueri poſſent, nos Sanctorum Patronorum Actis fidem abjudicare, nec tamen probare, cur hæc ita abjudicanda ſit. Petro lector obſervet velim, quam tulimus cenſuram ea tantum affiecre, quæ Auguſtinus SS. Juſtum, Clementem & Octavianum viventes feciſſe narrat; neque illam tam univerſe accipiendam eſſe, ut ad omnia, quæ ex aliis collegit, ſine ulla exceptione extendatur: aliqua enim, pauca tamen, quoad ſubſtantiam prudenter credibilia ſunt; quæ paragrapho ſequente aſſignabuntur.*

§. IV. Seliguntur, quæ de Sancto ceteris credibiliora ſunt: veriſimilius cum SS. Juſto & Clemente ſeculo v. ex Africa in Tuſciam exſul advenit, & Volaterranos a VVandalis obſeſſos liberavit: an ſacerdos?

Proponuntur fides dicenda veterum expenſa, quæ deſ. Oct. vitio tribuuntur;

TEmporum confuſione, contradictionum frequentia, eventuum fidem pene excedentium & non niſi ex ore populi acceptorum admixtione S. Octaviani *Acta, quæ §. 2. & 3. exhibui, ita adulterata eſſa demonſtravi, ut pauca ſuper-*

AUCT. J. L.

ſint, quæ ſecurum aſſenſum mereantur. Scriptores neoterici, qui tradita ab antiquioribus emendatiora reddere conati ſunt, levibus ſuis conjecturis ea magis intricarunt; aliqui etiam erroribus errores novos adjecerunt, quemadmodum ex infra dicendis patebit. S. Octavianum *natione Afrum fuiſſe, in exſilium fugiſſe tempore, quo Vandali Catholicos in Africa perſequebantur, fuga ſocios ſuiſſe SS. Juſtum & Clementem, cum his in Tuſciam advectum eſſe & Volaterras adiiſſe, dein in ſolitudinem urbi vicinam ſe recepiſſe, ibique in cava ulmo reliquos vitæ dies ſancte traduxiſſe, maxime credibilia ſunt earum rerum capita, quas de Sancti vita legimus literis ea traditione commendatas.*

quibus accenſeri poteſt, quod Volaterranos a ſeſſo Arianæ & Vandalarum obſidione liberarit.

33 *Tuta etiam credi poſſe judico, Sanctum noſtrum Volaterris cum Juſto & Clemente operam ſuam contuliſſe ad cives ſectæ Arianæ addictos ad veram fidem convertendos, atque ipſi etiam urbis ab hoſtibus obſeſſæ liberationem eſſe adſcribendam; licet Officia propria eccleſiæ Volaterranæ, a Leone X. approbata, Bliderannus & multi recentiores urbis conſervationem & incolarum converſionem ſolis attribuant Juſto & Clementi. Hic oppono Blaſium monachum, qui* E *primum; ſcriptorem anonymum, qui ſecundum; Auguſtinum Florentinum, qui utrumque beneficium Volaterranos etiam a* S. Octaviano *accepiſſe ſcribunt. Metuo, ne forte, uti in multis aliis, ita etiam in hac re aberrent, removero vel certe plurimum minuere debet* S. Ugonis, *epiſcopi Volaterrani, idem aſſerentis auctoritas. Hic ante ſuum epiſcopatum, ad quem promotus eſt anno 1174., eccleſiæ Volaterranæ Ritus conſcripſit, quibus ad meliorem formam redegit Officium divinum per totam diœceſim. Inſtrumentum, cujus pars edetur poſt hunc paragraphum folio 7. verſo teſtatur Ritus illos Mſs. adhuc ſervari in archivo epiſcopali, atque ex iis in rem noſtram hæc verba allegat:* Notandum, quod pro Reverentia tanti Confeſſoris (Octaviani) a prima die uſque ad octavam novem lectiones facit pro eo Vulterrana eccleſia .... & hoc quia QUASI APOSTOLUS & QUASI DEFENSOR FUIT in Vulterrana civitate. *Hoc teſtimonium S. Præſulis, de quo* VIII. *hujus menſis agetur, non obſcure inſinuat,* S. Octavianum *in terris degentem non modo Volaterris in ſalutem animarum laboraſſe, ſed etiam urbem contra hoſtes defendiſſe, id* F *eſt, ſuo conſilio vel auxilio effeciſſe, ut expugnata non fuerit.*

panibus in hoſtem jactis, uti conſtans narratio eo adeo credenda difficilis fore videtur.

34 *Credi inſuper poteſt, Volaterras fuiſſe liberatas, panibus in hoſtes jactis, tum quia paſſim omnis id conſtanter tradunt, tum quia facile intelligi poteſt, quomodo projecta panum copia occaſio fuerit, qua obſeſſiores urbem oppugnare deſtiterint, quos probabilius Vandalos fuiſſe infra dicetur. Fuerint hi neceſſario commeatu deſtituti: ſciverint id obſeſſi, rei frumentariæ inopia nec dum laborantes, ſed diffidentes ſe barbaris omni impetu urbem jamjam aggreſſuris reſiſtere poſſe. Cives ut frangerent hoſtium ferociam, ex SS. Juſti, Clementis & Octaviani conſilio panes illis eſurientibus liberalis manu objecerint. Inſtructa hac charitas barbarorum animos ita demulcere & ad miſericordiam flectere potuit, ut urbi parcere & obſidionem ſolvere decreverint. Sed & alio modo projecti panes Vandalos inducere potuerunt ad urbem deſerendam. Hanc illi conſtituerint fame ad deditionem cogere: at*

AUCT. J. L.

cives ſanctorum Advenarum ſuaſa paues extra mœnia oſtentarint, atque etiam in hoſtem projecerint, ut illorum copiam ſimularent. Potuit hoc ſtratagema Waadalis ſpem urbis obtinendæ adimere, ita ut bene ſatius eſſe aliquandiu judicarint. Quod in primo caſu barbari adeo ad miſericordiam erga cives moti fuerint, in ſecundo tanta urbis capiendæ deſperatio eos occuparit, ſanctorum Virorum precibus non immerito adſcribo. Panes extra mœnia projectos alterutro modo ſolvendæ obſidionis occaſionem dediſſe opinor. Eos confectos fuiſſe ex frumento in urbem Volaterranam e caſtris hoſtilibus angelorum ope translato, barbaros, qui eos guſtaſſent, periiſſe, ceteros vel ad ſolam eorum conſpectum alienatos fuiſſe ſenſibus & mutuis ſe vulneribus concidiſſe; hæc, inquam, & cetera, quæ in ipſa urbis liberatione & ante eam a Blideranno, Auguſtino Florentino & aliis facta eſſe narrantur, adeo mirabilia ſunt, ut ad prudentem eorum fidem minime ſufficiant populi ſermones; gravioribus enim teſtimoniis non ſuffulciuntur, ut probatum eſt num. 30. & ſeq. Forte etiam Blideranno, ceteris antiquior, ea primus commentus eſt: quod vel ideo magis de vano illo ſcriptore ſuſpicor, quod jactaret omnia ſe ex revelatione divina didiciſſe, quæ Dominus per Sanctos operatus ſuit.

Papebrochius Sanctis ſocios Juſtum & Clementem ſæc. 5. floruiſſe aſſerit.

35 *Jam ſupra num. 13. & 16. indicavimus, Wandalos ſeculo VI. Italiam non invaſiſſe, quod num. 38. & ſeq. magis ſtabilietur. Barbaros iſtos ſub Genſerico poſt mortem Valentiniani III. imperatoris, quæ in annum 455. incidit, frequentibus irruptionibus varias Italiæ regiones miſere vexaſſe, certum eſt ex veterum teſtimoniis num. 41. producendis. Eruditis etiam ſatis notum eſt, eumdem Genſericum uſque ad obitum ſuum ſeu annum 477. fidem Catholicam perſecutum fuiſſe, plurimoſque ſub eo confeſſores Aſros in exilium detruſos fuiſſe, vel ita exagitatos, ut ſpeute in illud profugere necceſſe habuerint coacti.* Cum ergo, *inquit Papebrochius ad v. Sanctis in Commentario prævio de SS. Juſto & Clemente num. 5. antiqua traditio, ab Aſtorum auctoribus expreſſa, teneat ex Africa advenifſe Sanctos poſt varia cum Arianis certamina; & Volaterras obſeſſam a Wandalis ſuo conſilio vel auxilio* C *liberaſſe; etſi poſtea pluries Wandalica recruduit perlecutio, plurimoſque Catholicos præcipue epiſcopos ad exſilium ſeu voluntarium ſeu coactum compulerit, vix aliud tamen tempus invenias aptius, quo floruerint Sancti, quam tempora peclequentis in Africa eccleſiam, & in Italia urbes vaſtantis Genſerici, quibus prædicta contigerint. Nam quod eos cum S. Regulo, ſub Totila deinde paſſo, veniſſe dicant lectiones, ſæpe memorati Officii a Leone X. approbati, id neque ex ſancti illius Vita confirmatur, quam 1. Septembris illuſtrabimus, neque ex iis, quæ habemus, Sanctorum noſtrorum Actis. Novum ergo iſtud commentum eſt nec duobus antiquius ſeculis. Saam hic verbis profert judicium Papebrochius de ſolis Juſto & Clemente: eam in Commentario de hiſce Sanctis* Octavianum *noſtrum, quod mirer, ne quidem nominat; qui tamen ſimul cum illis Volaterras liberavit a Wandalis oppugnatas, uti dictum eſt num. 33. Unde ſi Juſtus & Clemens ſeculo v. ſub Genſerico floruerint, Sanctus noſter ſub eodem floruiſſe dicendus eſt, & non ſecus ac illi ſejungendus a ſocietate S. Regoli ſeculo VI. in exſilium fugientis.*

36 *Sanctos Regulum, Cerbonium, Felicem, Juſtum, Clementem & Octavianum ſimul in Tuſciam exſules advenifſe, eorum, qui poſt ſeculum XV. ſcripſerunt, longe communior eſt ſententia.* Fallitur Papebrochius, *dum hanc opinatur novum eſſe commentum, nec duobus antiquius ſeculis. Non confirmatur quidem ea Actis SS. Juſti & Clementis, quorum ipſe meminit num. 2. neque ex Vita S. Regoli, quæ ad 1. Septembris illuſtrata eſt, ex hujus ſocius duos priores aut S. Octavianum fuiſſe: ſed ideo id ſtatim pro commento tam novo reputandum non erat. Annuimus, cujus verba attuli a num. 10. duobus ſeculis ſcripſit, antequam Papebrochius elucubraret Commentarium de SS. Juſto & Clemente, inſertum tomo I. Junii, qui anno 1695. lucem aſpexit. Duobus quoque ſeculis eo vetuſtior eſt Blaſius monachus, cujus narrationem exhibui a num. 15. Fatetur id ipſemet Papebrochius tomo VI. Maii pag. 51. ubi illum ſeculi XIV. auctorem facit. Uterque ſcripſit SS. Juſtum, Clementem & Octavianum cum SS. Regulo, Cerbonio & Felice ex Africa in Etruriam fugiſſe diverſe affirmat. Martyrologium Uſuardi Florentinum auctum duentis etiam & pluribus annis vetuſtius eſt Papebrochio, dictum Commentarium conſcribente. In nuntiatione, quam ex illo retuli a.* E *1. aſſeritur Sanctus noſter eodem tempore in Tuſcia claruiſſe, quo S. Regulus: hic autem in ſua Vita dicitur fugæ comites habuiſſe præter epiſcopos Cerbonium & Felicem, tres presbyteros & duos diaconos. Alios illis adjunguat ſocios Acta S. Cerbonii, quorum initium editum eſt in hoc tome pag. 231. Eo eorum numero, quorum nomina reticentur, fuiſſe SS. Juſtum, Clementem & Octavianum neoterici, ut dixi, paſſim aſſentiuntur; quorum ſententiam ut improbabilem rejicere non licet, utpote cui ſuffragentur antiquiora documenta, quam Papebrochius putavit. Hujus quidem opinionem illa multum infirmant, non ita tamen, quin oppoſitæ adhuc præferri debeat, quemadmodum eo ſequentibus apparebit.*

etiam abnuunt, cum qui ſæc. 5. quam qui ſæc. 6. id contigiſſe agnoſcant & ſimul credant,

37 *Qui Sanctum, de quibus eſt controverſia, una cum S. Regulo in Tuſciam venifſe dicunt, non conveniunt inter ſe circa ſeculum, quo id accideret. Ughellus tomo I. Italiæ ſacræ colum.* * *332. S. Juſtum in epiſcoporum Volaterranorum ſerie ponit ante Elpidium, quem ſynodo Romanæ ſub Symmacho pontifice anno 502. habitæ interfuiſſe ſcribit. Deinde in ſancti antiſtitis elogio,* F *in Etruria ipſum floruiſſe ait ſimul cum SS. Regulo, Clemente & Octaviano; horum igitur in iſtam regionem adventus ante ſeculum VI. ſi Ughello credamus, contigerit neceſſe eſt. Raphael Volaterranus laudatus num. 26. eorumdem exſilium inuexuit temporibus Leonis I. qui ab anno 457. uſque ad 474. imperavit, ſi tamen mendum typographicum corrigas, de quo lectorem ibidem monui. Raphaelem ſequitur Leander Albertus in Deſcriptione totius Italiæ editionis Colonienſis pagina 79. Hi auctores a manifeſta veritate recedunt; certiſſimum enim eſt, ſicuti in hoc tomo pagina 232. demonſtravi, S. Regulum ſub Totila paſſum, non niſi ſeculo VI. ex Africa diſceſſiſſe. Theodericus Ruinart in Hiſtoria perſecutionis Wandalicæ cap. XI. num. 13. & plurimi alii, quos hic nominatim recenſere ſupervacuum eſt, S. Regulo in exſilium ſeculo VI. abeunti ſanctos Confeſſores ſæpe memoratos adhæſiſſe affirmant. Illorum nullius in dubium vocat, quin urbs Volaterrana ab iiſdem obſidione liberata fuerit: at concordes non ſunt circa gentem, quæ*

illas

A *illas oppugnarit. Aliqui Gothicam, ſed plerique Wandalicam fuiſſe volunt. Hos primo conveniemus.*

Juſtum, Clementem & Octavianum illuc navi tunc Volaterras obſidione Wandalorum liberaſſe.

38 *Si Wandali Volaterras obſidione cinxerunt, qua SS. Juſtus, Clemens & Octavianus illuc liberarunt, credibile non eſt, eos comitatos fuiſſe S. Regulum, ſeculo* VI. *ex Africa profugam: nam veteres non modo nullius meminerunt irruptionis, a barbaris iſtis in Italiam tunc factæ; ſed etiam in ſcriptis ſuis argumenta ſuppeditant, ex quibus concludere licet, omni illam veriſimilitudine deſtitui. Anno 496. Guntabundo Wandalorum in Africa regi ſucceſſit Traſamundus, qui, ut regnum, inquit Procopius lib.* I. *de Bello Wandalico cap.* 8. optime ſtabiliret, miſſa ad Theodoricum Gothorum regem legatione, ſibi uxorem popoſcit ſororem ejus Amalafridam, a recenti viri funere viduam. Sororem ille miſit *&c. Wandali ſub Genſerico omnes Italiæ, ſub ejus ſucceſſoribus Siciliæ erat infeſtare ſolebant uſque ad nuptias Amalafridæ cum Traſamundo, concordiamque initam*

B *inter hunc & illius fratrem Theodaricum, ſub cujus poteſtate tum tota erat Italia. Barbaros hujus non ampliùs fuiſſe moleſtas poſt affinitatem & amicitiam inter utrumque regem contractam, teſtatur Ennodius Ticinenſis in Panegyrico Theodorici:* Quid caſtigatas Vandalorum veotis parentibus eloquar depræda tiones, quibus pro annua penſione ſatis eſt amicitia tua? Evagari ultra poſſibilitatem neſciunt, duce ſapientia. Affines eſſe meruerunt, quia obedire non abnuunt. *Jacobus Sirmondus in Notis ad Panegyricum, eum ab Ennodio recitatum putat anno* 507. *vel* 508. *quo S. R. guinis nondum exſulabat. Extra omne dubium id poſui pagina* 233. *hujus tomi. Suſpicari non licet, Traſamundum poſtmodum, amicitia Theodorico renuntiata, hujus terras hoſtilibus incurſibus iterum vexaſſe: nam Procopius lib.* I. *de Bello Gothico cap.* I. *inter alias Theodorici laudes hanc etiam prædicat:* Provincias ſuas a vicinis barbaris intactas cuſtodiit. *Hinc alterius intelligitur, Italiam a Wandalorum invaſionibus fuiſſe immunem non modo regis Traſamundi, qui ab anno* 496. *ad* 523. *in Africa regnavit, ſed etiam*

C *Hilderici temporibus uſque ad obitum Theodorici, qui anno* 526. *accidit.*

quæ veriſimilis non eſt, nec ea ſcriptoribus ſynchronis patent, ſcil. Etruriæ bellum intuliſſe:

39 *Poſt Theodoricum rex Italiæ fuit Athalaricus, qui quidem apud Caſſiodorum lib.* 9. *Variarum epiſtola* 1. *Hilderico minatur, ſe Amalafridæ reginæ mortem, ut credebat, violentam armis brevi vindicaturum, niſi ſibi fiat ſatis: ſed non legimus, eum adverſus Hildericum quidquam tentaſſe, eamdem haud dubie ob cauſam, ob quam Theodericus ſub finem vitæ Amalafridam ſororem, in vinculis tunc detentam, ultum non ivit, quia nimirum, inquit Procopius lib.* I. *de Bello Wandalico cap.* 9. *videbat*, ſuas opes non ſufficere comparandæ ingenti claſſi, qua bellum in Africam portaret. *Nec veriſimile eſt, Hildericum Gothos irritaſſe, eorum in Italia terras invadendo; nam teſte Procopio jamjam citato:* Vir erat totus ad mantuetudinem natus... ac idem valde imbellis, res militares ne auribus quidem admittebat. *Gelimer peſtremus fuit, qui ex gente Wandalica in Africa regnavit. Rex ab eo geſtas copioſe deſcripſit idem Procopius a capite* 9. *libri* I. *uſque ad caput* 10. *libri* 2. *Ex hujus ſcriptoris ſynchroni narratione manifeſte oritur, Gelimerum in ſuiſmet provinciis militum ſuorum opera egniſſe, neque alibi ea uſum fuiſſe. Æſtate anni* 530. *Hildericum ſolito deturba-*

tum in vincula conjecit, ejuſque regnum invaſit; D
a quo paulo poſt Pudentius provinciam Tripolitanam, dein Godas Sardiniam defectione ſejunxerunt: Interea Gelimer (*verba ſunt Procopii lib.* I. *cap.* XI.) cum ipſius ditioni Pudentius Tripolim, Godas Sardiniam ſubduxiſſent; Tripolim quidem vix ſe recepturum ſperabat, quippe quæ diſtaret longius, ac jam Romani rebellibus ſubſidio veniſſent. Quam ob rem optima ſe facturum putavit, ſi differret exercitum eo ducere & feſtinaret inſulam prius invadere, quam adeſſent imperatoria auxilia. *Sardinia per Tzazonem vix recuperata; Beliſarius Juſtiniani imperatoris dux cum exercitu anno* 533. *ad Africam appulſus eſt, quam totam brevi una cum Sardinia altiſque inſulis Romano ſubjecit imperio. Gelimerem ipſum cepit eunente hyeme anni* 534. *& Conſtantinopolim ad triumphum perduxit. Ex his facile intelligere eſt, Gelimerem, qui quatuor integris annis non regnavit, in ditionis ſuæ provinciis adeo fuiſſe occupatum, ut credibile non ſit, eum expeditionem ullam in Tuſciam ſuſcepiſſe Gothoſque, ſub quorum dominatu illa erat, inimicos ſibi reddere voluiſſe.* Auct. J. L.

E *Sanctis hoc quavis ſeculo fuiſſe, vel nemo ab illis unquam objecit.*

40 *Satis jam oſtendi, quam parum veriſimile ſit, Wandalos ſeculo* VI. *Volaterras oppugnaſſe. Igitur aſſentiendum non eſt pleriſque neotericis, qui hoc affirmant, & ſimul admittunt, ſanctos urbis Liberatores eodem ſeculo comites ſe adjunxiſſe S. Regulo in Etruriam fugienti. Vel ab hujus ſocietate illi ſegregandi ſunt, vel negandum urbis obſeſſores fuiſſe Wandalos. Primum elegit Papebrochius, exſilium SS. Juſti & Clementis, quibuſcum S. Octavianos conjungendus eſt, referens ad tempora Genſerici: ſecundum Philippus Ferrarius in SS. Juſti & Clementis elogio atque huic ſubjecta annotatione, Cataloga Sanctorum Italiæ ad diem* V. *Junii inſertis, necnon Franciſcus Orlendius in Orbe ſacro & profano parte* 2. *lib.* 3. *cap.* 31. *ubi a pagina* 1043. *uſque ad* 1054. *operoſe quæſtionem, quam nos modo deſcutimus, atque alias cum ea connexas agitat. Papebrochii opinionem probabilem eſſe non diffitetur: huic tamen & omni alteri pag.* 1051. *eam præferendam cenſet, quæ glorioſos exſules Regulum, Cerbonium, Felicem, Juſtum, Clementem & Octavianum ſimul in Tuſciam advectos fuiſſe ſtatuit, urbiſque Volaterranæ oppugnatores non fuiſſe Wandalos, ſed Gothos, qui ſub rege Totila militabant. Non alienum id eſt a narratione Procopii lib.* 3. *de Bello Gothico cap.* 6. Dein Totilas Cæſenam ac Petram caſtella cepit. Aliquanto poſt in Tuſciam ſeſe contulit, ac tentatis regionis illius oppidis, cum ei permittere ſe nemo vellet, trajecto flumine Tiberi, Romæ finibus abſtinuit &c. *Facta hæc ſunt vere & æſtate anni* 8. *belli Gothici, Chriſti* 541. *Conſule paragraphum* 5. *Commentarii de S. Regulo. Ex iis, quæ ibi diſſerui de tempore, quo hic ſanctus martyrio coronatus fuit, intelligitur, Totilam dicto anno in aut Etruriæ partes exercitum duxiſſe, in quibus jacet urbs Volaterrana, a qua Populonium, nunc deſtructum, haud ita procul aberat: unde conjicere licet, Volaterras ex earum urbium numero fuiſſe, quas Gothi tunc fruſtra tentarunt.*

F

Wandalos vero ſeu S. Volaterras fruſtra tentaſſe veterum teſtimonia aperte confirmare.

41 *Nunc lectori expendenda propono veterum teſtimonia, quæ favent Papebrochio, aſſerenti per Sanctos, de quibus agit, liberatas fuiſſe Volaterras, quæ obſidebantur a Wandalis ſub Genſerico, non vero a Gothis ſub Totila. Priſcus Rhetor pagina* 42. *de Genſerico hæc ſcribit apud*

AUCT. J. L.

Pagium ad annum 465. *num.* 8. Ab Orientalibus partam bonorum Valentiniani, obtinuerat Honoriæ nomine, quæ Honoricho, ejus filio nupserat, atqua hanc belli renovandi occasionem singulis annis usurpabat. Itaqua, simulatqua ver appetiit, infesto exercitu Siciliam & Italiam invasit, & urbes quidem Italorum præsidiis firmatas non facile oppugnavit; sed oppida militibus, qui resistarent, destituta circumvenions evertit & diripuit. *Procopius lib.* 1. *de bello Wandalico cap.* 5. *Maurorum, inquit*, adaptus obsequia Gizericua a morte Valentiniani, in Siciliam atqua Italiam quotannis vera novo sa invahebat. Ibi urbibus partim missis in servitutem, partim solo æquatis, aum & omnia rapuisset, ac regionas non modo pecuniis axhausisset, verum etiam incolis, in ditionem imperatoria Orientis irrupit. Illyriaum, Peloponesi item & Græciæ partem maximam, necnon adjacentes insulas populatus, in Siciliam danuo atque Italiam excensu facto, omnes in orbem oras incursans, agebat omnia sarebatqua. *Hic & supra ubique secutus sum interpretationem Claudii Maltreti nostri, qui Procopii Opera Parisiis anno* 1662. *Greco-Latine edidit.*

B

imo alle Scodra vetuste, cur magis ob hanc, quam ob illis barbaries, urbem liberatam asseras?

42 *Ex Prisci Rhetoris & Procopii verbis eruitur, urbis Volaterranæ obsessionem æque Genserici quam Totilæ temporibus congruere, eamque tam verisimiliter fieri potuisse seculo* V. *a Wandalis, quam* VI. *a Gothis. Si primum verum sit, falsa est traditio a recentioribus passim omnibus recepta, qua SS. Justum, Clementem & Octavianum socios facit S. Reguli, cujus adventus in Tusciam ad seculum* V. *referri non potest: si secundum, falsa est altera traditio, quæ dicit Volaterranæ urbis obsessores fuisse Wandalos. Fieri quidem potuit, ut Bliderannus barbarorum nomina primus confuderit, & Gothos malo Wandalos vocarit, qui error dein in juniorum auctarum scripta transierit: sed non minus facile contingere potuit, ut inter socios S. Reguli ex mera conjectura relati fuerint Justus, Clemens & Octavianus. Hi Sancti natione Afri fuerunt; ex patria in ventantarum exsilium discesserunt, regnantibus in Africa Wandalis; in Tuscia reliquos vitæ annos traduxerunt. Cum hac etiam S. Regulo convenerunt, eumque varios fugæ comites habuerit,*

C *quorum nomina nec in ipsius nec in Cerbonii discipuli Actis exprimuntur, ut dictum est num.* 36. *hinc facile dicta conjectura capi potuit, quam litteris semel traditam recentiores crediderint, insuque etiam scriptis pervulgarint. Nihil hactenus allegavi, propter quod judices, SS. Justum, Clementem, & Octavianum verisimilius sub Genserico, quam sub Totila floruisse. Nunc aliqua subjicia, quæ me inclinant, ut Papebrochio, qui primum tenuit, potius assentiar.*

nisi quod antiquior fere traditio, ejus oppugnatores fuisse Wandalos; quæ cum postea sine dubium sit,

43 *Ferrarius & Orlendius laudati fatentur, tres Viros sanctos, postquam Papulanium cum SS. Regulo, Cerbonio & Felice advecti essent, cum hisce non diu commorates fuisse, sed statim Volaterras processisse. Idem passim admittunt, qui credunt illos S. Regulum ducem ex exsilium fuisse secutos. Ferrarius omnes simul fugisse scribit ex persecutione Wandalica. Nos in hoc toma pag.* 233. *probavimus, S. Regulum probabilius in Tusciam advenisse sub finem vitæ Trasamundi, qui Catholicos in Africa persecutus fuit usque ad mortem suam, quam obiit anno* 523. *Non dissentit a nobis Orlendius, ejusdem exsilium tonsilicos anno* 520. *Sed si Justus, Clemens & Octavianus Populonium appulsi, statim hinc Volaterras progressi fuerint, easque obsidione prius non solverint, quam Totilæ temporibus, consequens est, ut* 20. *circiter annis post Sanctorum in eamdem urbem adventum a Gothis oppugnata fuerit: anno enim* 7. *belli Gothici, Christi* 541. *Totilas regnare cœpit, qui ad proximo sequentem a Procopio Tusciæ oppida frustra tentasse narratur. Nunc ego quæra ab adversa parte, siquando traditiones, quarum altera alteram vetustate superat, inter se componi non possint, utra dicenda sit ex errore originem suam traxisse? Certe antiquiores standum est, si cetera omnia sint paria, aut revera in casu sumus. At Volaterranum obsessores fuisse Wandalos, & Sanctos urbem, ab illis insolumem servasse, non longa tempore ab ipsorum in eamdem ingressu, traditio antiquior est, quam ea, quæ dicit urbis Sospitatores eum S. Regulo ex Africa fugisse? ab hac igitur potius recedandum est, si defendi non possit, nisi illi contradicatur; sicuti faciunt, qui Volaterras a Gothis obsessas fuisse arunt, & a Sanctis liberatas, postquam eorum ea urbem adventus jam pluribus annis præcessus esset. Prior* E *traditio litteris consignata est a Bliderannio in Vita SS. Justi & Clementis: altera ab auctore anonymo & Blasio monacho, de quibus dubitare licet, an scripserint ante annum* 1300. *Quantumcumque exiguam fidem mereatur Bliderannus, quia tamen antiquior est, major ipsi haberi debet, quam alius duobus scriptoribus, de quorum ætate & hallucinationibus actum est* §. 2. *Sed neque ex illis opinio contraria roborari potest, cum vetustiorem etiam traditionem referant, qua alteram everit.*

44 *Nunc tandem ita concludere licet: si SS.* Octavianum & socios fuisse S. Reguli in Tusciæ exsilium. *Justus, Clemens & Octavianus seculo* VI. *cum S. Regulo in exsilium venerint, Volaterras liberarunt vel a Wandalis, vel a Gothis oppugnatas: at nullo modo verisimile est, a Wandalis seculo* VI. *id fuisse factum, quemadmodum num.* 38. *& seq. ostendimus; & vetustiori traditioni repugnat, Sanctos urbem a Gothis obsessam expugnationis periculo eripuisse, ut jamjam dictum est. Papebrochio igitur potius assentiendum est, qui SS. Justum & Clementem, Octaviani socios, cum S. Regulo in Etruriam venisse negat, illosque floruisse censet temporibus* F *partis quantia in Africa Ecclesiam, & in Italia urbes vastantis Geinsaricii. Volaterranum obsidionem utpte referes ad tempus, quod medium fuit inter annum* 455. *qua Valentinianus III. imperator, & annum* 477. *quo Genserichus primus Wandalorum in Africa rex vita defunctus est? etenim ex Procopii & Prisci Rhetoris testimoniis, num.* 41. *productis, constat, Wandalos sub dicto rege a morte Valentiniani III. annis ierumpientibus varias Italiæ regiones affligisse. Sancti nostri transitum ad vitam feliciorem supra notavimus, ante seculum* VI. *sub dubia tamen, tum quia ejus initium assignare potuit, tum quia certa non est traditio, qua me induxit ad Papebrochii sententiam præ ceteris amplectendam. Nihil de Sancto ad nostram notitiam pervenit, de quo minor est dubitandi ratio, quam quod vitam solitariam in pace finiverit: nihilominus Julius Ambrosius Lucentius tom.* 1. *Italiæ sacræ colum.* 1642. *non modo Confessorem nostrum, sed etiam ejus socios indubitanter martyres facit: Justus, inquit, Clemens atqua Octavianus Africani mirabili*

A rabili confeſſione Jeſu nominis fidem ſanguine Volaterris conſtabilierunt.

Blideranus, cui Papebrochius aſſentitur, a ſuſtum & Clementem laicos fuiſſe tradit;

45 *Ughellus tome* 1. *Italiæ ſacræ col.* " 332. *& ex eo Theodericus Ruinart in Hiſtoria perſecutionis Wandalicæ cap.* 21. *num.* 13. *& alii ſcribunt, S. Juſtum epiſcopum Volaterranum in exercendo paſtorali munere adjutum fuiſſe non modo a S. Clemente, ſed etiam a* S. Octaviano, *quem tamen multi volunt in eremum ſe prius abdidiſſe, quam Juſtus poſt Volaterras obſidione liberatas epiſcopus eligeretur. Tantum abeſt, ut aſſeverare poſſet, Juſtum Sanctii noſtri opera uſum fuiſſe in regimine eccleſiæ Volaterranæ, ut ne quidem certum ſit, an ille ejuſdem unquam diſcipulus fuerit. Certe tum vita eremitica, quam ab Auguſtino Florentino & multis aliis egiſſe dicitur, poſtquam jam ad Volaterranorum poſtulationem epiſcopus conſecratus eſſet, non bene convenit facer iſte magiſtratus, in quo commiſſam ſibi plebem paſcere debuiſſet potius, quam ſibi vivere. Imo ſæpe laudatus Papebrochius ipſum & fratrem ejus Clementem veriſimiliter nullo unquam ſacro Ordine*

B *initiatos fuiſſe cenſet, quia eos laicos fuiſſe expreſſe dicitur a Blideranno, illorum Vitam ita inchoante:* Ad honorem ſanctæ & individuæ Trinitatis, loquendum eſt de duobus Viris, qui LAICALITER converſantes, pleni gratia Spiritus ſancti, tamquam perfecti magiſtri, mirabiliter ſanctorum Apoſtolorum veſtigia ſequentes, honeſtis moribus ſacerdotes Domini imitantes *&c. Blideranni Actis, quibus vetuſtius de Juſto & Clemente documentum nullum exſtitit, contradicunt, quotquot fere poſterioribus ſeculis utramque confeſſorem ſcriptis ſuis celebrarunt. Præter Papebrochium, invenit nemineſ, qui Blideranno fuerit aſſenſus. Volaterrani, quos compers jam a tribus ſeculis S. Juſti epiſcopatum, veluti rem indubitam, credidiſſe, ſententiam Papebrochii merito improbare ea poſſunt; quia pro ea antiquior ſtat traditio, quam ipſi pro ſua aſſerre poſſint.*

nihil certi, quo manuducantur de utroque & S. Octaviano ſanctitatis cultu, dicunt.

C 46 *Raphaëli Volaterrano, Auguſtino Florentino, aliiſque ſcriptoribus, qui* S. Octavianum *ſacerdotem faciunt, etiam acquieſcendum non eſt: quia ex inſtrumentis, quæ de Sancto noſtro ſum, ſeculo* XVI. *antiquioribus nullum eſt, quod ipſi ſacrum illum Ordinem aperte adſcribat, aperte, inquam; nam anonymi ſcriptoris verba numer.* 10. *in fine ambigua ſunt. Sed neque in Officio proprio presbyter appellatur, licet hoc titulo donentur Juſtus & Clemens: nam in lectione* III. *ad Mantinum dicitur:* Comites *S. Reguli* fuere epiſcopi duo Felix & Cerbonius, presbyteri totidem pariterque fratres Juſtus & Clemens, quintus Octavianus. *Verum, inquies, hic Sanctus ante ſuum in ſolitudinem ſeceſſum una cum Juſto & Clemente Volaterris laboravit ad incolarum ab hæreſi Ariana converſionem: ſatis id confirmatur teſtimonio S. Ugonis ejuſdem urbis epiſcopi, qui in Ritibus ſuæ eccleſiæ ante annum* 1174. *conſcriptis ad* S. Octaviani *feſtivitatem notat, eam eum Octavo celebrandam eſſe*, quia quaſi apoſtolus... fuit in Vulterrana civitate. *Sed hinc teſtarie non inferatur, ut ſacerdos fuerit: nam ab operibus apoſtolicis, modo & loco ſtatui ſuo conveniente exercitis, etiam laicus non inepte* quaſi apoſtolus *agnominatur. Dici poteſt, S. Ugonem non voluiſſe de* Octaviano *plus aſſerere, quam Blideranno de Juſto & Clemente; qui illos* laicaliter converſantes... mirabiliter veſtigia ſanctorum Apoſtolorum ſequentes, honeſtis moribus ſacerdotes Domini imitantes, *honorem Dei & ſalutem proximi magno zelo promoviſſe, ſectamque Arianam oppugnaſſe ſcribit. Habuit Eccleſia ſeculo* V. *laicos non paucos tam fortes in confitenda, quam eruditos in vera religione contra varias hæreſes propugnanda. Recenſet eos Garnerius noſter cap.* 1. *Præfationis generalis in Opera omnia Marii Mercatoris; qui Sancto noſtro ejuſque ſociis coævus, & licet laicus, fidei Catholicæ adverſus hæreſim Cœleſtianam & Neſtorianam fortiſſimus vindex fuit. Ex iis, quæ in utramque partem attuli, lector deducat, quodcumque placuerit. Mihi interim credere licet* S. Octavianum *non magis presbyterum fuiſſe, quam SS. Juſtum & Clementem; quod Papebrochius cenſuit* laicaliter *vixiſſe, cum ita teſtetur Blideranus; qui licet exigue ſit auctoritatis, quia tamen reliquos antiquitate ſuperat, majorem hac fidem meretur.*

D Auct. J. L.

§. X. Venerationis initium & progreſſus, corporis translatio Volaterras & E miracula ex variis: obſervationes in eorum narrationem, contra quos translatio ſub medium ſec. IX. facta probatur; ejus feſtum.

S. Octaviani veneratio publica in loco ſepulturæ memorati; & corporis ab Andrea prælule

CErtiora *diſtinctioraque ſunt pleraque, quæ de initio & progreſſu veneration*is S. Octaviano *exhibita, de tranſlatione corporis e loco ſepulturæ ad eccleſiam cathedralem Volaterranam, atque ejus miraculis memoriæ prodita ſunt. Poſtquam Blaſius monachus verbis ſupra num.* 18. *adductis ſanctæ Eremitæ ſepulturam, quæ eum affecerunt erves Volaterrani, qui ſatellitia ejus morte in ſolitudinem accurrerant, enarraſſet; hiſtoriam ſuam ita proſequitur:* Sed proceſſu temporis ſuper ipſo corpore clare relaxato eccleſiam erexerunt *Volaterrani*, & devotione maxima viſitare annis ſingulis die, quo ipſum invenerant, inceperunt. Ad cujus corpus infirmi pergunt & ducuntur, & confeſtim omni fugata ægritudine ad propria revertuntur. Cum propter guerrarum * diſcrimina eccleſia illa combuſta eſſet, Andreas epiſcopus civitatis illius conſiderans, quod illud ſanctum corpus minus debite ſervabatur, de reductione ad civitatem cum populo decrevit, & demum, ut ordinaverat, adimplevit. Nam anno D. DCCCXX. tempore Lotharii & Ludovici imperatorum, advocatis convicinis epiſcopis, cum univerſo clero & populo ad locum acceſſit, & corpus, foſſorio * prius ſumpto, invenire curavit.

* i.e. bellorum

F

* l. e. ligone

Inde Volaterrani delatos hiſtoria ex Vitæ monachi a

48 Cum autem, juvantibus ipſum aliis, repertum fuiſſet, tanta odoris fragrantia de ipſo manavit, quod ſuſtinere nequibant. Propter quod Dominum laudantes ipſum ſumpſerunt, & ad civitatem deferre honore maximo curaverunt. Quod facere cum cœpiſſent, & ad locum, qui dicitur Podium, delatum foret; ſtante tempore pulcherrimo, tanta varietas obſcuritatis, tonitrui & pluviæ fuit, quod, corpore depoſito, nullus evadere credidit, & ſolum de ſua ſalute quilibet per ſe cogitare curavit. Tunc epiſcopus ad ſe rediit, & aſſenſu cleri & populi ſic factorum numerum clericorum ſibi ſervientium in eccleſia, ad quam eum ferre volebant, devovit: & confeſtim ad ſtatum pulcherrimum tempus redi-

AUCT. J. L. diit. Quo facto, gaudio magno corpus ſumpſerunt, &, ubi nunc eſt, locaverunt, & plenarie, quod devoverunt, ſervaverunt. *Obſervationes in ea, quæ jam ex Bioſio monacho ſimul, & mox ex Officio propria tranſcribam, infra dabuntur a num.* 58.

Et ex lectionibus

49 *Officium de* S. Octaviano, *a Leone X. anno* 1519. *approbatum, ad Matutinum novem habet lectiones de Sancto proprias. De tribus primis vide dicta* §. 1. *in fine. Sex reliquas, quæ agunt de Sancti vita ſolitaria, translatione corporis Volaterras, cultu & miraculis, Commentario hic inferam, quia fide digna ſunt tum quoad rerum ſubſtantiam, tum quoad adjuncta; ſi ex biſce tamen pauca excipias, de quibus lector infra monebitur.* LECT. IV. Octavianus autem locum ſibi delegit, citra fluvium Eram paſſibus mille, denſa circumdatum ſilva, tantumque caloribus aur caudicarum* adiri conſueta. Hic annis plurimis uſque ad extremum vitæ finem in rerum omnium abſtinentia duravit, tantum orationibus, vigiliis ac jejuniis vacans. Cellam ſibi in olmi cavo, quo vix tutus regebatur, conſtituit. Hic demum extinctus quarto Nonas Septembris, ac tumulatus eſt; ubi paulo poſt ejus fama ſanctitatis adcolæ permoti, modicum ei templum conſtruere. Unde poſt annos fere trecentos in baſilicam eſt Volaterranam translatus.

** hic ſumitur pro illo qui caudices vel ſtirpes arborum cædunt*

B

Officii propria

50 LECT. V. Cauſam vero tranſlationis Andream præſulem Volaterranum, utile in Domino vas, fuiſſe accepimus. Hic quum tanctiſſimi Viri corpus neglectum, templumque ab infidelibus iniquiſque viris dirutum in ſolitudine ſineque honore jacere conſpiceret, eum clero populoque de illo in urbem transferendo egit. Omnis itaque ſexus, ætaſque cum ordine ſacerdotali eo, ubi ſitus erat, proceſſere; magnaque reverentia illum effoſſum deducere contendunt. Medio fere itinere, imbre plurimo ac ventis eum magna tempeſtate exorientibus, cælo inſuper nubilo viam oculis eripiente, ulterius ferre ſunt prohibiti: ſed nec bubus admotis aut ullis viribus da loco aliquamdiu amovere potuerunt.

C Prodigium hoc, omnibus vilum, cunctos ſane perterruit.

Monumenta baſilicæ, quæ in honorem S. Octaviani erecta cathedrali depoſitæque voto

51 LECT. VI. Ipſe quoque præſul, cæteris deſtitutus remediis, ingemens ad divinum confugit auxilium, Deoque vovit, ut, ſi Sancti corpus ſequeretur, ipſiuſque digni adventu ſorent, ecclegium baſilicæ conjunctum cum certo canonicorum numero in ipſius honorem Sancti & ejus nomine concupandum conſtrueret: quod & voti compos poſtmodum abſolvit; ejuſque corpori aram in eadem baſilica cum elogio, tempus indicante, dedicavit, anno ſcilicet ſecundo & vicefimo ſupra octingentefimum: quod ſane Ludovico Caroli magni filio imperante * fuiſſe, palam eſt.

** add. Sanctum*

vel calibeali petiolo autem Andreas evenit; qui nomen etiam templo ab restauratum ei conſtruxit;

52 LECT. VII. Diſticum etiam in inferiore monumenti parte ponitur hojuſcemodi:

Octavianus adeſt pugil Vulterræ beatus,
Quem tulit ex ulmo præſul clero ſociatus.

Quod, quamquam illorum temporum ſtilum oſtendit opiſum alienaſque ſyllabas, hujus confirmandæ hiſtoriæ cauſa cinavi. Poſt hæc templum ejus, ut ſupra memoravi, deſtructum ea, qua nunc cernimus, forma reſtituit. Calvariæ item ipſius, ramique ulmei, quo olim tegebatur, reliquias argento ioclofas ejuſdem baſilicæ ſanctuario condidit. Quæ palam factæ maximam hodie populo ſupplici vitæ ſecuritatem, eunctiſque adverſis ſingulare præſidium præſtant. D

quotannis die tranſlationis simul invocandi conſervado ſocrado S. Sancti hoſpitis

53 LECT. VIII. Iuiuper ut tanti accepti beneficii dignæ Deo gratiæ agerentur, & ut eranſlationis hujus dies ſeculis ſolequentibus iooote-lceret, idemne præſul an poſteritas, incertum, conſtituit, ut, quoad poſſent & liceret, domorum ſinguli illius templum ſexta Feria, quæ ſanctam hebdomadam præcedit, ſupplices adirent. Scribuntur & in Geſtis ipſius nonnulla memoranda prodigia: illud imprimis, quod ſæpe viſum atque obſervatum, ut in ſiccitatibus ad imbrem elicientium ejus per urbem circumlatæ reliquiæ magnopere faciant. Deinda hia, qui in animi anguſtia aut calamitate aliqua verſantur, fide freti ac ſupplicibus maximum ſubſidium præſtant, mentiſque pacem reſtituunt optatam.

furor ad glo ad reſtitutionem rerum olato ſibi ſacro ablatarum.

54 LECT. IX. Fertur & quondam in atrio templi illius congeſtam ædificandi gratia materiam quemdam minime Deum verentem ſubripere voluiſſe, ac clam ex hac jumenta ooerasa numquam de loco vel magnis adhibitis viribus amovere potuiſſe; poſt longam vero contentionem ſruſtra expertum omnia tandem loco E priſtino ablata reſtituiſſe. Sed & rurſus huic ſimile quoddam evenit. E lepibus olim templum claudeonibus quidam ſublicas aſtulerat; paulo-que ultra procedens quaſi divinitus repreſſus, iter nullo modo perficere valuit, ita ut ei redire, reddereque ablatum ſuit neceſſe. Et hæc quidem de beato Octaviano ſcripta comperimus, cujus hodie oatalem Volaterrana celebrat eccleſia: quemve patronum & rerum ſuarum adtertorem apud Deum ſemel recepit, ut ab immioentibus malis toti ac læti in Domino vivere valeamus, ipſiuſque fidei exemplo, ſpreta felicitate terrena ad eamdem, ut ille, gloriam perveníre mereamur, gratia imprimis ac benignitate Domini noſtri Jeſu Chriſti, cui honor & imperium in ſecula ſeculorum.

Conveniunt ad ejus corpus quotannis oranditis; ergo Sanctum invocare mortui nequeunt F

55 *Lectiones modo datas Auguſtinus Florentinus taſerum capitulo* a5. *hiſtoriæ ex variis inſtrumentis collectæ, quam* §. 2. *examinavi. De Sancti tamen ſepultura & veneratione publica, qua fideles ipſum proſecuti ſunt, cum adhuc quieſceret in loco, ubi ſolitarie vixerat, aliqua commemorat a veritate non aliena, quæ in lectionibus non referuntur*: Comperta, *inquit*, dormitione in Domino beati Octaviani, fideles populi ad eum (ut par erat) honorifice ſepeliendum undique confluxere. Igitur compoſito & obvoluto ſacro corpore, illud penes ulmum ipſam, quæ ejus habitatio fuerat pia ac religioſe humavere; ibique Deo in ejus hooorem templum erexerunt: ubi Domious multa atque præclara miracula meritis beati Patris eſt operatus. Etenim omnes quoliber morbi genere correpti, ſaniratem recipientes, ejus merita per omnem regiooialocum prædicare non ceſſabant. Quocirca adeo oumeroius undecumque populorum concurſus ad ejus tumulum ſtuctoſiſſime accedere viſus eſt, quorum alii collationes & donaria, alii vota Deo emiſſa ſolverent, ut ſylva, quæ paulo ante invia prorſus & inacceſſibilis fuerat, jamjam pervia atque ioſtar tritæ ſemitæ facta ſit. Exacto nec mediocri temporis intervallo, cum beati Viri corpus neglectum, templumque ab infidelibus dirurum in ſolitudine ac ſine honore jaceret; Aodreas præſul Volaterraous eum cle-

ro

A ro populoque de illo in urbem trasferendo egit &c. *Quæ ſequuntur, ex lectionibus accepta ſunt præter ea, quæ de irreverentia in Sanctum, morte puniſa, in fine ejuſdem tapinuli narrat:* Noviſſimo belli tempore quidam miles argenteam effigiem, quæ ſacri capitis reliquias continebat, e lacrario *baſilicæ Volaterranæ* igni fundendam aſportabat. Qui quidem dum Viro Dei, quam illa referebat, verbis ioeptis non modicam irrevereter injuriam imponeret, protinus juſto Dei judicio & gravi ulcere correptus eſt, & poſtridie eadem hora, qua facinus indignum patraverat, vitam magnis cruciatibus infeliciſſimus amiſit. *Miraculum hoc, quod anno 1530. contigit, plenius deſcribitur, num. 5. in Ms. Volaterrano, cujus pars poſt hunc Commentarium edetur.*

56 *Morte etiam, eaque repentina, punitus fuit faber quidam, quod colere contempſiſſet translationis S. Octaviani feſtum, de quo vide un. 64. Rem ita narrat idem Auguſtinus capitulo 47.:* Caſus in urbe Volaterrarum circiter annum MDVIII. maxime notandus accidit. Cum Silveſter Fæus, inter cives ſuos non mediocris fortunæ ac

B dignitatis habitus, ædes ſuas in vico Burgi cuidam Baptiſtæ Novocomenſi ædificandas locaſſet; hic, quamquam Silveſter ab urbe aberat, ædificationem tamen ita urgebat, ut ad primarum feneſtrarum anteriorem partis faſtigium ædificando jam pervenerat. Cumque divi Octaviani lolennia, quæ in diem Veneris ante Palmarum Dominicam quotannis incidere conſueverunt, jam adeſſent, & a Petro Covacio Volaterrano cive, Chriſtianæ religionis maxime ſtudioſo, qui illac forte tranſierat, moneretur, ut ab ædificatione ceſſaret, eum diceret, Heu magiſter Baptiſta, ecquid tute hodie mane agis? Quin potius divi Octaviani protectoris patronique noſtri feſta colere nobiſcum ſtudeas, quam illa ædificando violare. Cui Baptiſta, ut eſt illud agreſte hominum genus irreligioſum ac lucri maxime cupidum; Quid mihi cum divo Octaviano? Silveſtro potius, a quo mercedem accipio, deſerviam.

57 Hæc verba vixdum proſulerat, eum una tabularum, e quibus pontem conſtruxerat, elocatur; atque ita præceps in terram ſtatotus, diruptus, dilaceratus ſtatim efflavit animam. Qui caſus cum univerſæ civitati valde moleſtus fuit, tum Silveſtro ipſi ad urbem reverſo illiuſmodi terrorem injecit,

C ut ædificationem altius erigi, quod ipſum cuivis hominum etiam nunc videre licet, nullo quidem pacto permiſerit. Atque hujus rei lucupletiſſimi teſtes, adhuc extant primarii cives, ac fere omnes octogenarii, ut Gabriel Ricobaldus, ut Michael Vinitha, ut Mariotus Leonardus, ut alii permulti, qui ſe, cum ipſius Baptiſtæ funus efferretur, dictitant interfuiſſe. *Hæc ab Auguſtino anno 1568. in lucem edita, etiam Italice referuntur ab Æmilio Fei in Opere Mſt., cujus nimirum p. 29., & e cujus fol. 38. verſo intelligo, ipſum ſeculo ſequente ſub pontificatu Pauli V. ſcripſiſſe. Ad Auguſtini narrationem fol. 40. adjicit Æmilius, non prius quam ſuis temporibus ab equite Michaele Angelo Lotini ad faſtigium pertractam fuiſſe demum, quam ædificare cœperat impius ille Baptiſta, divinitus punitus, quod feſtum S. Octaviani diem laborando profanaſſet. Ut autem res memoria renovaretur atque conſervaretur, ad eam ædificii altitudinem, ad quam imperfectum erat relictum, e marmore equite Sanctis effigiem poſitam fuiſſe ait, addita inſcriptione memorabilem illum eventum exprimente. Alia adfert Æmilius miracula, a Sancto patrata; ſed quæ vel ex Officio proprio jam data ſunt, vel poſt hunc Commentarium dabuntur ea inſtrumento Volaterrano. Nunc aliquot in ea, quæ ex variis tranſcripſi, animadverſiones ſubjicia.* AUCT. J. L.

58 *Sanctus Eremita eodem in loco, qui viventi virtutum palæſtra obtigerat, ſepultus fuit; ubi deinde pii accolæ ſupra ejus tumulum eccleſiam extruxere. Aliqui cum Officio proprio lect. v. locum illum ponunt uno milliari citra, aliqui uno milliari trans Eram; Blaſius monachus circa eumdem vivum in ſolitudine, Volaterris diſtante duobus circiter milliariis: Ferrarius denique & alii locum ab urbe ad tria milliaria removent. Sed nullum in ejus ſitu determinando aberrare, facile intelligi poteſt, ſi eremus, quam S. Octavianus incoluit assignavit dexteram Eræ ripam, quæ ab illius habitatione unum, duo vero milliaria abfuerit Volaterris, ad ſiniſtram fluvii ripam jacentibus. Ideo autem alii cis, alii trans Eram locum, in quo Sanctus ſolitarie vixit, ſtatuiſſe putandi ſunt, quia hi a ſiniſtra, illi a dextra rivi parte vel* E *ſcripſerunt, vel ſcripſiſſe videri voluerunt.*

59 *In Officio proprii lectione IV. & alibi lego, modicum templum in Sancti honorem ab accolis fuiſſe conditum paulo poſt ejus mortem: quod non ſatis convenit cum verbis Blaſii monachi, qui* proceſſu temporis ſuper ipſo corpore clare reinveoni *eccleſiam conſtructam fuiſſe ſcribit; neque tum ibi, qua habet Raphael Volaterranus lib. 5. Comment. urbanorum folio 51. verſo:* Procedente tempore Alcus vir potens in ea civitate *Volaterrana* ... gemina templa conſtituit: Maurus vero præſul Senenſis altarum Juſto dicavit: alterum Clementi ... Octavianus vero ſocius procul omni cura in eremo vixit urbi vicina: ubi ejus nunc cernitur templum eodem fere tempore conſtructum. *Ughellus tom. 3. Italiæ ſacræ col. 621. Maurum iſtum Senenſi eccleſiæ præfuiſſe ſcribit anno 565.: ſed fallitur; nam* Alcus, *vel ut Blinderanum & alii*, Alchis *nomen eſt Longobardicum. Itaque templa ab illo conſtructa conſervari non potuerunt anno 565., quo Longobardi necdum in Italiam irruperant. Neque veriſimile eſt, illorum dedicationem factam fuiſſe ante gentis iſtius converſionem ad Catholicam fidem, indeque* F *ſecutam eccleſiarum reſtaurationem; atque ideo Papebrochius tom. 1. Junii pag. 440. Mauri epiſcopatum differendum cenſet* usque ad tempora Gregorii Magni, aut etiam usque ad ſeculum VII. *Non dubito ego, quin Maurus, qui SS. Juſto & Clementi templa Volaterris dedicavit, fuerit ille ipſe Senarum epiſcopus, cujus nomen apud Labbeum tom. 6. Conciliorum col. 366. ſubſcribitur Concilio Lateranenſi, quod a Martino I. contra Monothelitas anno 649. celebratum fuit. Si* S. Octaviano *eccleſia in eremo ædificata fuerit* eodem fere tempore, ut aſſerit *Volaterranus*, *quo ejus ſocius Alcus duas Volaterris erexit, factum illud fuerit oportet haud ita diu ante vel poſt dictum annum 649. Idem Volaterranus eccleſiam, quæ ibidem ſuo tempore conſpiciebatur, non diſtinguit ab antiquiſſima Alci temporibus erecta. Sed hæc jam deſtructa erat, cum Sancti corpus ſub medium ſeculi IX., ut num. 63. demonſtrabimus, inde Volaterras tranſferretur ab Andrea ejuſdem urbis epiſcopo; qui, facta tranſlatione, ultra Eram in loco, ubi Sanctus primum quieverat, aliud templum ædificavit.*

60 *In*

AUCT. J. L. aliquot de Sanctis ex variis ex diplomatis Ludovici II. & S. Henrici imperatorum.

60 *In variis antiquis inſtrumentis, quæ edidit Ludovicus Antonius Muratorius in Antiquitatibus Italicis & Ughellus tomo* 1. *Italiæ ſacræ, ubi de epiſcopis Volaterranis agit, Sanctus noſter commemoratur. Duo tantum ex illis hic producam, quod obſervatu digna contineant; nimirum diplomata Ludovici II. & S. Henrici imperatorum. Quod Ludovicus anno* 851. *dedit, exſtat apud laudatum Ughellum col.* * 333. *Rerum in eo contentarum ſumma eſt hæc: Lotharius imperator Ludovici pater, conceſſerat Petro epiſcopo, cui Andreas proxime ſucceſſit, ut in eccleſia Volaterranæ utilitatem inſtitueretur* duo mercata, *id eſt, nundinæ*, in locis videlicet nuncupantibus ſancti Sylveſtri & ſancti Octaviani. *Ad Andreæ petitionem non modo confirmat Ludovicus conceſſionem, a Lotharii patre factam; ſed etiam inſtituit* alia duo mercata, .. unum videlicet in eadem Vulterrenſe civitate in domo ad feſtivitatem beatæ Dei Genitricis Mariæ, ubi beatus Octavianus in corpore requieſcit, quod evenit medio menſe Auguſto, & alius * in caſtro ejuſdem ſedis, quod dicitur Camporitæ. *Diploma S. Henrici, quo omnia jura & privilegia eccleſiæ Volaterranæ confirmantur, datum eſt anno* 1015., *editumque a Muratorio tom.* 5. *Antiquitatum col.* 237. *In illo aſſeritur, quadraginta tum temporis in cathedrali fuiſſe canonicos, qui* in bonora * priſcis temporibus conſtituti fuerunt ſanctæ Dei Genitricis Mariæ ſemperque Virginis, & ſancti Octabiani, hac * Sanctarum aliorum commemorationem. *Paucis interjectis, urbis Volaterranæ templum princeps nominatur* eccleſia ſanctæ Mariæ & ſancti Octabiani. *Paulo poſt memoratur* eccleſia ſancti Octabiani in Collina. *Locum* S. Octaviani *dicunt, de quo mentio fit in Ludovici diplomate, eumdem eſſe ſuſpicor cum illo, qui Volaterranum incolis ultra Eram jugeres tribus ab ipſa urbe milliaribus; ubi Andreas epiſcopus ſanctæ Patrono, oſſibus ejus inde translatis, novum templum conſtruxit. An* eccleſia ſancti Octabiani in Collina, *cujus meminit S. Henricus, ab illo diverſa ſit, mihi incompertum eſt. In diœceſi Volaterrana fruſtra quæſivi oppidum vel vicum* Collina *appellatum. Cetera, quæ ex ſancti imperatoris monumento decerpſi, confirmant id, quod auctor Officii lect.* VI., *Æmilius Fei fol.* 34. *& alii refrunt de novo canonicorum collegio, quod in S.* Octaviani *honorem Andreas epiſcopus erexerit, nomine ejuſdem Sancti inſignierit, & antiquiori S. Mariæ canonicorum collegio conjunxerit, ita ut utrumque unum dumtaxat capitulum conſtitueret. Porro verba, quæ ex Ludovici diplomate ſupra attuli, me docent, Sancti oſſa in templo principe, Virgini Deiparæ in eodem aſſumpta ſacro, jam tum depoſita fuiſſe, cum Andreas anno* 851. *illud obtineret.*

* aliud

* ac

B

C

Blaſius, auctor Officii & alii corporis translationem, quæque poſt hanc

61 *In lectione* IV. *dicitur Sancti corpus in baſilicam Volaterranam translatum fuiſſe trecentis fere, uti ex antecedentibus colligo, ab ejus obitu annis. Ferrarii Catalogus Sanctorum Italiæ in annotatione, ad* 2. *Septembris* S. Octaviani *elogio ſubjecta, idem aſſerit: ſed nos inter ejus mortem & translationem plurium annorum ſpatium medium conſtituimus: nam Sanctus veriſimilius ſeculo* V. *ſub Geuſerico floruit, uti paragrapho præcedente probatum eſt; nec corpus ejus citius Volaterras dilatum fuit, quam paucis annis ante medium ſeculi* IX., *ut mox oſtendetur. Blaſius monachus translationem ab Andrea epiſcopo factam eſſe ait* anno D. DCCCXX., *tempore Lotharii & Ludovici Pii imperatorum. Compoſui hoc pmeſt eum eo, quod habet lectio* VI. Ejuſque corpori *Andreas* aram in eadem baſilica *Volaterrana* cum elogio, tempus indicante, dedicavit, anno ſcilicet ſecundo & viceſimo ſupra octingenteſimum: quod ſane Ludovico Caroli Magni filio imperante * fuiſſe, palam eſt: *nam altaris erectio & dedicatio contingere potuit biennio poſt Sancti translationem.*

D

* erat factum

62 *Volaterrani in inſtrumento ſæpe memorato, cujus partem mox edemus, fol.* 4. *ejus corpus in urbem ſuam illatum fuiſſe aiunt anno* 822.: *eodem autem folio verſa*: Novum, *inquiunt*, canonicorum collegium, in divi Octaviani honorem inſtitutum, ab epiſcopo Andrea antiquo ſanctæ Mariæ capitulo additum fuit anno DCCCXXIII. die VIII. Novembria a Ludovico Pio imperatore. *Folio* 5. *hæc leguntur*: Ipſe prædictus epiſcopus in majori ſanctæ Mariæ templo nobile * ſarcophagum, in quo divi Octaviani oſſa latebant, incidendum curavit. Inſuper eccleſiam dicti Sancti jam dirutam ultra flumen Eram ampliori forma reſtauravit ..... Anno DCCCXXIX. caput illius argenteo includitur vultu, auro ſuperinducto. *Ughello tomo* 1. *Italiæ ſacræ col.* * 333. *de Andrea epiſcopo ita ſcribit*: Floruit anno DCCCXXXVIII. Hic ſancti Octaviani corpus in Volaterranam baſilicam tranſtulit, ubi etiam canonicos S. Octaviani inſtituit. *Multas alias hic recenſere poſſem, qui ballucinantur circa tempus, quo Andreas vel epiſcopatum gerere cæpit, vel S.* Octaviani *corpus Volaterras tranſtulit. Numerus ſequens docebit, quamodo eorum errores chronologici ſint corrigendi.*

in S. Octaviani honorem poſtea fact. Andreæ, alia nova temporibus ineuntis?

* nobilem

E

63 *Anno* 816. *Volaterrarum antiſtes erat Petrus: ſubſcripſit enim ſynodo Romanæ ſub Eugenio II. tunc celebratæ. Ejus memoria quoque exſtat in inſtrumento anni* 833., *quod producit Muratorius tom.* 5. *Antiquitatum col.* 923. *Vivebat adhuc anno* 844., *quo Ludovicus, Lotharii filius, rex Longobardorum a Sergio II. coronatus fuit: nam inter præſules, qui iſti ſolemniteti Romæ interfuerunt, ab Anaſtaſio Bibliothecario nominatur* Petrus epiſcopus eccleſiæ Vollaterrenſis. *Sed neque ex catalogis antiſtitum ejuſdem eccleſiæ, neque alunde innoteſcit, ante Petrum Volaterris epiſcopum nomine Andreum ſediſſe: dicendum igitur eſt, Andream, qui eſſa* S. Octaviani *tranſtulit, fuiſſe ſucceſſorem Petri. Hic paulo poſt Ludovicum regem anno* 844. *coronatum obiit: nam Scipio Ammiratus junior in Additamentis ad Seriem epiſcoporum Volaterranorum, ab ejuſdem teſtimoniis ſeniore collectam, profert diploma quoddam Lotharii imperatoris in favorem Andreæ epiſcopi Volaterrani ejuſque eccleſiæ anno* 845. *conceſſum. Jam autem quoniam conſtat ex ſupra memorato Ludovici privilegio, quod Sancti corpus in baſilica Volaterrana anno* 851. *jam depoſitum eſſet, colligitur, ut ejus tranſlatio nec prius contigerit quam anno* 844., *nec ſerius quam* 851.

contra illos oſtenditur, Andream fuiſſe Volaterranum diſcipulum ſub medium ſeculum.

F

64 *Ferrarius citatus translationem celebratam fuiſſe ait* XVII. *Julii: quod unde acceperit, ignoro. Ex auctore Officii lect.* VIII., *cui alii omnes conſentiunt, diſcimus, Andream Sancti lipſana ad cathedralem ſuam tranſtuliſſe* ſexta feria, quæ ſanctam hebdomadam præcedit, *eademque ſub præſule vel ejus ſucceſſoribus introductam fuiſſe conſuetudinem, ut e qualibet urbis domo aliquis, qui commode poſſet, ſingulis annis Sancti Patroni templum ultra Eram ſitum inviſeret eodem illa feria ſexta, qua Volaterrani ſacro*

die Veneris, ni credimur, ante Dominicam Palmarum, qui fuit 16. or 17. Julii cultu celebrandus nunc.

A *theſauro ditati fuerunt. Æmilius Fei, ſeculi præcedentis ſcriptor. fol.* 34. *teſtatur, piam illam conſuetudinem ſuis adhuc temporibus viguiſſe. Supra num.* 36. *&* 37. *retuli hiſtoriam infelicis iſtius fabri, qui anno* 1508. *ob domus ædificationem non intermiſſam* die Veneris ante Dominicam Palmarum *ſubita morte Volaterris exſtinctus fuit. Inter ea, quæ anno.* 15. *ex inſtrumento Volaterrano mox tranſcribentur, alterius fabri fit mentio, qui anno* 1640. *eodem die a laboribus non abſtinens ſimiles pœnas dedit. Unde inualeſcit memoriam tranſlationis* S. Octaviani *ſeculo* XVI. *&* XVII. *celebratam fuiſſe ea feſtivitate, quæ fideles ad ceſſationem ab operibus ſervilibus obligarit. Secunda Septembris Sancti cultui conſecrata eſt, quia hæc ejus natalis faiſſe creditur.*

RELATIO

RECOGNITIONIS

B

Reliquiarum S. Octaviani, in cathedrali Volaterrana ſervatarum, notitiæ de Sancti cultu & miracula;

EXCERPTA

a *Ex inſtrumento authentico* a, *Volaterris ad P. Bollandum tranſmiſſo, quod inter muſei noſtri manuſcripta ſervatur notatum* ✠ *Ms.* 164.

Caput S. Octaviani, in cathedrali ſa ſervatum, ſub die 12. Octobris 1647 r

Dle vero *b* XII. Decembris MDCXLVII., præſenta ſupraſcripto domino provicario, ac D. Ludovico de Minuccis, D. Honorato de Maſſæis, & me notario infraſcripto & aliis in majoris eccleſiæ ſacrario, cum uns affarent, convenientes, oraverunt D. Bonamicum de Bonamicis, ejuſdem eccleſiæ Vulterranæ archipresbyterum, ac D. Bartholomæum Bibonium canonicum, necnon D. Alexandrum de Feis militum ducem, ac D. Julium de Maffæis, omnes Vulterræ patricios, & ad præſens electi ſacrarii conſervatores; ut inſigniores reliquias, quæ ſub eorum cuſtodia ſervabantur, agnoſcendas & deſcribendas oſtenderent. Ideo pii admodum prædicti conſervatores, tam religioſæ annuentes petitioni, presbyterum Paulum de Cortinovis, alterum e ſacriſtis, reliquiarum tabernaculum aperire juſſerunt. Eſt autem tabernaculum medio in ſacrario inſtar altaris poſitum, oſſeribus confectum nuceis, ſimulacris affabre inciſum auratis, ſeris repagulatum duabus, quæ duabus diſcordibus tamen clavibus recluduntur; quarum altera apud D. Bartholomæum uti conſervatorem eccleſiaſticum, altera apud D. Alexandrum uti conſervatorem laicum aſſervantur. Quo itidem omnibus conſervatoribus præſentibus adaperto, cum ſacriſta ſericeum coccinei coloris velarium demiſiſſet, caput S. Victoris martyris argenteo

c ioclufum expoluit *c*... Poſtea presbyter Michael Leonius, a ſacriſtis altar, unam S. Octaviani

d argenteam e ſacro abaco extulit imagiocm *d*...

2 Præſentibus igitur omnibus, ſacra ex capite argenteo aducta ſunt oſſa, candido involuta lerico, quæ omnia totius capitis ſancti Patroni oſſa perſpeximus eſſe clariſſime, non eſſet licet, ut olim, integrum caput; cum oſſium junctura ſibi invicem non adhærerent, propter militum ultimis in ballis inſolentiam dimota & elocata. Anno etenim MCDLXXII., quo Vulterrani, civili diſcordia ex infauſtis aluminis fodinis tunc primum repertis laborantes, reipublicæ Florentinæ arma in ſemet ipſos concitaverunt, quæ ſub comitis Frederici Montis-Feltri, Urbini domini, auſpicio & ductu urbem noſtrem obſeſſum & expugnatum venit. Ut vero iam pretiolus divi Octaviani theſaurus ſervaretur illæſus & incolumis, venerabile Senis caput ſimul cum mitris a Calixto II. donatis multaque inſigni ſupellectile in canonicorum ſepulcro, in cathedrali poſito, conditum eſt.

EX MS. VOLATERRANO.

reperiuntur ejus oſſa e junctura fuiſſe dimota.

E

3 Cum vero multi civitatis Primores ad Florentinorum caſtra ab urbe deſciſſent, & adverſæ partis cives ipſi quoque diffidentes perſtitiſſent in civitate, copias, honorem & vitam paciſcentes, ſeque & urbem ipſam in victoris poteſtatem tradiderunt: milites autem & a Vulterranis ſtipendio ſcciti, & a Florentino victore intra mœnia immiſſi, rupto fœdere, domos & ſua templa prædabundi populantur. Quorum nonnulli in majorem irrumpentes eccleſiam, & portis, quæ ad reprimendum eorum impetum occluſæ erant, effractis, cum nihil pretioſi in ſtrario reperiſſent; unus ex illis tabernaculum, quo Chriſti corpus aſſervatur, immani auſu, cæcaque impulſus cupidine petiit: quod manu ſacrilega cuſtodiam ablaturus effregit. Deus vero ſui numinis vindex, ne miles a tanto ſcelere impunitus abiret, exemplo ipſius eccleſiæ ſores, prædantium violenta diſjectæ, mirando prodigio ut per ſe ipſæ denuo clauderentur, effecit; ſceleſtus autem utroque lumine captus eſt, qui attonito & ſtupenti ſimilis, huc illuc dilcurrens vehebatur.

Sacrilego qui vas ſac-um cum Chriſti Corpore rapuerat, cæcitate punito.

F

4 Quo viſo, comites, qui eodem momento e tumulo adsperto divi Octavisni caput eduxerunt, timore perculſi, in idem buſtum argenteum vultum rejecerunt, monentes eum, ut ſacrum vas, in quo Panis erat angelicus, in tabernaculum reportaret. At ſacrilegus nihilo melior factus, furore inſanus, rabieque inſræna provectus, audaci conatu vas in templi muros injecit, enarcitus * in fruſta concidit: Hoſtia vero, quamvis eliſa, integra & intacta permanſit; cum repenta urbs tota ingenti terræ quatitur motu: quo factum eſt, ut tanto citius reſideret militum furor: de quo mentionem faciunt Haldus Haldi, Florentinarum hiſtoriarum illius temporis ſcriptor, lib. IV, & Petrus Franciſcus Roſia, Vulterrani communis * tunc cancellarius, in ejuſdem belli deſcriptione e.

facti caput Sancti ablatum reſtituunt? illo facto Hoſtium in morum abjectionem, verba mutant.

* quod contritum

* communitatis

e Blaſphemia verba S. Octaviano tribuuntur fado altero pertexitur, quo paulo poſt miſſus moritur.

5 Majorem ſacra effigies paſſa eſt jacturam anno MDXXX., quando uſque ad dictum tempus calvaria venerabilis, auctora Jovio lib. XXVIII. Hiſtoriarum, populo ad oſculandum præbebatur. Cum vero Franciſcus Ferruecius Vulterrum *f* denuo in Florentinorum poteſtatem redegiſſet, cumque non ſolum argentea altarium frontalia, abacos, calices & ſacrarii candelabra in cathedrali liquefacienda curaſſet, ipſorum * quoque divi Octaviani caput & imaginem in publico foro licitantium avaritiæ venalia expoſuiſſet *: quod in tantum Sancti contempium effectum eſt, ut

f

* ipſum

* expoſuit

ſacrum

EX HIS. VOLATERRANO.

lacrum caput atque calvariam ſunc temporis confracta ſuiſſe, manifeſto pateat ex dictis Pauli Jovii Hiſtoriis *g*. Tocam vero ſceleris, ultore Deo, fuit juxta ſuperni Numinis ſeveritatem puoitum. Leonardus etanim Thebsldus, Bartoli *h* pro Fioſentino exeteitu commiſſarii nepos, qui paulo aote in evcttendis Vulterræ domibus graſſatus, odium & itam in rapinas & cædes effuderat; longsm canamque ſanctı Senis barbam arripuit lætabundus eludens: Quantam, o barbste leitex, tua ex imagina mihi pecuniam conflaveto! At repente in illius corpore anthtax *i*, ceu peſtiferum ulcus, insumuii, ut, cum atroci pœns ae fœtore intolerabili dexterum latus infeciſſet, unius diei noctisque ſpatio mitere vitam finierit. Id omne in illorum temporum Diariis liquido apparet, atque etiam in Vita SS. Juſti & Clementis a D. Auguſtino Fortunio *k* conſcripta cap. XXV., & a Froſino Lapino tranſumpta, & anno MDLXVIII Florentiæ in lucem edita pag. LXX.

g

h

i

k

Recolitur hujus natalis 3. Sept., olim cum Octava, translato feria 6. ante Dom. Palmarum.

l

B

6 Solemne bujus Sancti feſtum quarto Nonas Septembris, cum in terris moriens in cælo naſcitur, ſumma devotione a Vulterranis celebratur. Caput ipſius votiva per urbem luſtratione defertur, clero, magiſtratibus, & univerſo populo proſequente: antiquioribus immo ſeculis hujus feſta dies cum Octava colebatur a clericis, ut ſanctus Ugo io Vulterranæ eccleſiæ Rettibus *l* ab eo conſcriptis anno ſaluris noſtræ MCLXI. teſtatur, dicens: „ Notandum, quod pro reverentia tanti Confeſſoris a prima die uſque „ ad octavam, novem Lectiones faeit pro eo „ Vulterrana eccleſia, in qua cum corpore re„ quieſcit; & facit ad Miſſam GLORIA IN „ EXCELSIS DEO, & CREDO IN DEUM; & „ hoc quia quaſi apoſtolus & defenſor fuit in „ Vulterrana civitate „. Ipſius quoque Sancti translatio die Veneris ante Palmarum Dominicam celebratur: quo die ad viſendum hujus Divi templum trans flumen Eram ingens populi confluit moltitudo *m*.

m

C

Patroni ſui Volaterrani in omni oppugnatione ſemper expertus.

7 Vetuſtiſſimo eſt obſervatum more, ac re ipſa competium eſt, Vulterranum populum, dum ſacrum caput per publica viarum circumferretur, opportuno tempore fœcundum imbrem vel aeris ſereniratem a Deo Octaviani precibus obtinuiſſe: immo ſiquis animi anguſtiis premeretur, ad Sancti confugiens auxilium cordis mœrorem paeatos diſcutiebat. Magiſtra bujus veritatis in nona bujus Sancti Officii lectione eſt Vulterrana eccleſia, & in ejuſdem Vita, e Latino in vetnaculam converſa linguam, Froſinus cap. XXV. libro Florentiæ impreſſo anno MDLXVIII. pag. LXIX.: & Razzius in Sanctorum Hetruſcorum Vita addit pag. XXVII. *, hæc beneficia nobis a Deo per Octaviani merita pervenire. Cujus imaginem occluſam, ſtaono liquenti extra fuſam per timulas *, figillis obſignatam, in proprium faeriſta locum reverenter detulit.

* exrat.

* id eſt, timulis exterius infuſo

8 Inde ulmi partem, in quo uſque ad obitum delituit, conſpicimus, & ubi teſtante Lipomano lib. III. de Sanctorum Vita, trium angelorum & ipſius cælorum Regis dignus fuit intuitu *n*. In arca ex ebore deaurata baeilli fragmentum, cui Senex divus inniiebatur, offeo manubrio inſtar tuffuleri anulis plombeis notavimus. De oſſibus omnibus Vulterrana eccleſia in VII. ejus Officii lectione, Razzius ut ſupra pag. CXXVI., D. Auguſtinus cap. XXV. de SS. Juſti & Clementis Vita apertiſſimam mentionem faciunt. Idque totum diligenter fideliterque de prædictorum DD. mso- D
dato delomſi & notavi. Quæ arcula poſtea io
lacro promptuario reſtituta fuit a....

Inſpicitur pars ulmi, in qua quæ ſuperſt, & baeilli, qua uſus fuit

n

9 Capita poſtea pectore tenus SS. Juſti & Clementis, argento affabre incila, videoda proponuntur *p*.... ANNO MDXXE., ut Jovius & Ammiratus *q* ſcripſum reliquerani, cum Vaſli marchio, feroci nitu Vulterrsm adortus, per Sancti angeli portsm in civitatem irrumpere contendiſſet, & Maramaldua impetum in eam feciſſet ad divi Lini monaſtetium, ibique tormentis bellicis muros dejeciſſet, ita ut defenſoribus retrocedentibus locus nudaretur; & Franciscus Ferruccius, equitum peditumque præfectus, ſaucius atque perterritus ſe recepiſſet in arcem: tunc divi Lini moniales, furentis præda victoris mox futuræ, ad ſanctorum Juſti & Clementis ac Octaviani patronorum auxilium confugerunt: qui repente eum angelorum cohorte virginibus preeantibus affucre: & hoſtibus adempta victoria & audacia militum repreſſa, virgines ſibi metuentes cœperunt certam ſperare la- E
tetem. Hoſtes retuſi a mœnibus cogumur recedere; murorum ruina Sanctorum virtute defendiuut, donec Joannes Broccardus, Vulterræ patricius, multis cum civibus primoribus ſuperveniens, muros dirutos reparavit. Unde non ſolum moniales ſanctos Patronos, ingenti cum anlæ cæleſtis exercitu pugnantes, & pro ſe ſtantes vidiſſe aſſetuerunt; ſed ipſi quoque milites, e muro profligati & timore correpti, teſtati fuere. Præcipue vero Amicus Arſula, militum dux, cum in civitatem ad mœnia ab hoſtibus tuenda eum Ferruccio reverſus eſſet, vehementer admiratus, confirmsvit, ſe infinitum incognitorum pugnantium numerum pro urbis incolumitate propriis oculis conſpexiſſe; inter quos tres præcipue Chiliarchos, virtute formidabiles, ætatis eanicie reverendos, quos prædictos Sanctos fuiſſe, qui ſubito ad tollendum miſerum civitatis ceſum de cælo confluxerint, a nemine dubitatum fuit *r*...

Volaterrani jamjam ab hoſte oppugnandi Ss. Juſtum Clementem & Octavianum propugnatores viſi.

p

q

r

Urbs Sancti meritis poſte libertate, ejus ſacellum & aram an. 1522. inſigni ornavit area.

10 Inde ad divi Octaviani capellam deveni- F
mus. Hæc ad majoris altaris lævam poſita eſt in cathedrali, in qua ſuper altari marmoreo nobilis & ingens e candenti marmore aſſurgit urna, ab illuſtri mirabilis artis ſculptore incila, publico ſumptu anno MDXXII. erecta. In ea hoc elogium magnificis elementis exaratum cernitur.

DIVO OCTAVIANO.

POPULUS VOLATERRANUS ILLIUS MERITIS PESTILENTIA LIBERATUS EX VOTO REFECIT.

& in baſi:

ANNO SALUTIS MDXXII. SEXTO CALEN. MARTIAS.

cui inclusum Sanctum corpus an. 1647. non viſitatur.

11 Quoniam vero in ipſa D. Octaviani corpus quieſcit, qui uti apoſtolus & defenſor a Vulterrana dicitur eccleſia, ob reverentiam prædicti domini proviceriis & deputati idem ſepulchrum non aperiendum exiſtimaverunt; & eo magis, quoniam anno MDCXXXI., eum tota civitas gravi peſtilentia vexaretur, reeluſum foerat, ibique multi adeiant, qui fuerunt teſtes de vilu, quando eædem reliquiæ ex eodem ſarcophago fuerunt eductæ & in eodem reconditæ. Qui teſtes infraſcriptam fidem & atteſtationem

in

A in ſcriptis fecerunt; quæ a me notario & teſtibus infraſcriptis, ab eiſdem infra nominatis propriis manibus ſubſcribi & confirmari vita eſt.

12 Die XXIX. Decembris MDCXLVII. Fidem facimus & atteſtamur nos omnes infraſcripti, qualiter ſub anno Domini MDCXXXI., die vero XVI. Auguſti, inter primam & ſecundam horam noctis, cum civitas Vulterrana peſtilenti lue laboraret, publico cleri & univerſitatis decreto proviſum fuit, recurrendum ad preces divi Octaviani confeſſoris, hujus civitatis protectoris; & annuente & præſente illuſtriſſimo ac reverendiſſimo Bernardo Inghiramio antiſtite, reverendiſſimis dominis Lepido de Gabrielis Maſſetano tunc vicario generali, Franciſco Broccardio canonico, Franciſco Incontrio canonico a reverendiſſimo capitulo deputatis, illuſtriſſimis DD. Benedicto Falconcinio præpoſito, equite Carolo Bava, Ioghiramo Inghiramio, Joaone Tanio quatuor ex illuſtriſſimis DD. Prioribus, D. equite Paulo Incontrio, Domino equite Franciſco
B Falcoocinio, equite Lino de Liſeis, equita Cammillo de Leoneribus, & quampluribus aliis acceſſum fuit ad ſarcophagum, ubi aſſervatur corpus dicti divi Octaviani; & piis ad Deum precibus effuſis, ex præcepto prædicti illuſtriſſimi antiſtitis
* capſula lapide a cæmentariis ſublato, in caſſula * nucea apparuerunt ſanctiſſima oſſa majoris partis corporis dicti Sancti (eam caput in theca argentea cuſtodiunt) & intus erat membrana, & etiam in laminis plumbeis memoria recognitionis corporis prædicti, factæ a reverendiſſimo olim D. Luca Joanninio, epiſcopo Anagnino, patritio Vulterrano anno MDXXII. ſimili peſtilentiæ occaſione, & poſtea in dicto ſepulcro repoſiti.

13 Quod corpus ſolemni pompa die ſecunda
quando per urbem gravi peſtilentia vexarentur, & in eam repoſitum fuit Septembris MDCXXXI. per civitatem proceſſionaliter delatum, & ipſa die hora prima noctis in eodem ſarcophago diligentiſſime clauſum fuit, & memoria hujus actus appoſita eſt, præſente dicto D. illuſtriſſimo ac reverendiſſimo antiſtite & aliis quamplurimis. Io quorum fidem hæc aliena manu ſcripta, noſtra propria manu ſubſcripſimus.

Franciſcus Broccardius canonicus cathedralis eccleſiæ in verbo veritatis atteſtor adfuiſſe dictæ functioni, nomine quo ſupra.

C Franciſcus Falconcinius ſui præſens, & atteſtor omne quod ſupra, & in fidem manu propria [ſubſcripſi.]

Cammillus Leonertus ſui præſens, & atteſtor omne quod ſupra, & in fidem manu propria [ſubſcripſi.]

Inghiramus Inghiramios ſui præſens, & atteſtor omne quod ſupra; & in fidem [manu
ſ propria ſubſcripſi] ſ.

Quæ atteſtatio veritatis præſentibus teſtibus & me notario ſoſcripto, in forma rogato, a prædictis fuit recognita jurejurando, a ſacerdotibus tacto pectore, ab equitibus tacta cruce, ab aliis tactu Scripturarum,

14 Poſtea vero a prædicto D. equite Fran-
quam aſſeruit ad an. 1647. operum non fuiſſe terminum, qui eum viderunt occidi. ciſco Falconcinio, domino equite Camillo Leonerio, & D. Inghiramo Inghiramio agnitæ & diligenter perſpectæ ſunt ejuſdem depoſiti junctuæ; mihique notario infraſcripto juramento confirmarunt, durare & eodem modo permanere, quo die 11. Septembris MDCXXXI., vergente veſpere, congluinatæ ac compaginatæ fuerunt; neque idem buſtum exinde amplius fuiſſe adapertum; quod ipſi concordes confirmare poſ-
ſunt: cum ipſi eadem die adfuerint, quando EX MA-
divi Octaviani reliquiæ in eodem tumulo denuo VOLA-
fuerunt compoſitæ, & in caſſa * ex nuce con- TERRANO.
fecta, cryſtaliis translucidata, clavi unica ob- * capſa
ſerrata, quæ in eadem urna ſervatur, ſupereducto marmoris operculo, conditæ fuerunt: quæ ut geſta ſunt, affirmarunt iidem clariſſime apparere, & conſtare ex inſtrumento Michaelis da Taois eadem die rogato; qua die quoque eadem depoſiti urna a Simeone & Joaone Baptiſta Fortini lapicidis modo, quo nunc cernitur, coagmentata fuit, & prioribus inferta juncturis.

15 Plurima ſuot, quæ Deus hujus Sancti inter- *Sancti miracula ab aliis deſcripta.*
ceſſione operatus eſt miracula; quorum multa in ſanctorum Juſti & Clementis Vita a domino Auguſtino Fortuoto deſcripta cap. XXV. leguntur, præſertim contra ſacrilegos & ſui templi prædatores: & in cap. XLVII. miraculum de cæmentario, qui translationis ejus feſtum colere contemſit b: ſicuti eumdem miraculi eventum magiſter Petrus faber murarius anno MDCXL. die ejuſdem Sancti feſtivo in Fuguani villa expertus eſt. Captivi etiam plurimi e Turcarum manibus divinitus Octaviani interceſſione leguntur liberati, quorum E cathenæ ad Sancti ſepulcrum viſebantur.

ANNOTATA.

a *Bollando tomo* I. *Februarii pag.* 330. *jure meritiſſimo commendavit ſingulare Volaterranorum ſtudium in colligendis ad noſtram inſtructionem notitiis, Sanctorum ſuorum Acta, cultum, miracula & reliquias ſpectantibus. Quod de hiſce confectum & ad Bollandum miſſum in muſeo noſtro inſtrumentum ſervamus, authenticum eſt; firmatur enim Franciſci Contii, notarii publici, ſubſcriptione, qui & in margine notariatus ſui ſignum appoſuit: fidem ei faciunt* Priores populi Volaterrarum *per ſuum cancellarium Thomam Franciſci de Brozzis die* 13. *Maii anno* 1648. *qui atteſtationi, propria manu ſcriptæ, civitatis Volaterranæ ſigillum in cera viridi appreſſit. Ad clariorem notitiam vocis* Priores, *quæ infra n.* 12, *etiam occurret, Antonii Hyvani verba ſubjicio ex Commentariolo de Bello Volaterrano apud Muratorium tom.* 23. *Scriptorum Italiæ col.* 6.: Forum publicum *Volaterrarum* hæc præcipue continet; F ædem cathedralem beatiſſimæ Virgini dedicatam, palatium dominorum Priorum, in quo ipſi magnifice ſatis reſident, & quorum ductu conſilia publica celebrantur *&c.* Et *col.* 9.: *Volaterranæ* ſummum magiſtratum octo virorum, qui Priores populi appellabantur, in palatio publico non ſine aſſidua dignitate retinebant, quorum ductu reſpublica gerebatur.

b *Tomo* I. *Junii pag.* 447. *inſtrumenti editum eſt initium, cujus hæc eſt ſynopſis: Cum ad Volaterranos fama Operis a Bollando inchoati perveniſſet, Sanctorum ſuorum memorias colligere & reliquias recognoſcere, ipſique collectionis & recognitionis Acta tranſmittere decreverunt. Totius cleri nomine* 18. *Decembris anno* 1646. *ad illud delecti fuere duo eccleſiæ cathedralis canonici Franciſcus Broccardus & Alexander Riccobaldus Bava J. U. D. & Prior S. Michaelis; nomine vero populi* 12. *Junii anno* 1647. *Raphael Maffæus J. U. D. & Curtius Inghiramius. Nicolaus Sacchettus epiſcopus Volaterranus ab iiſdem rogatus, ut tam pio operi præſideret, ſua in ſpiritualibus provicario generali Frederico*

Ghetto

EX MS. VOLATERRANO.

Ghetta commiſit, ut ordinaria auctoritate illi aſſiſteret. Dein notarius, Acta facienda recognitionis litteris excepturus, adſcitus eſt Franciſcus Contius: quo peracto, inſigniorum reliquiarum, in cathedralis ſacraria ſervatarum, facta eſt viſitatio, quam nominatus notarius ita referre incipit: Die vero XII. Decembris MDCXLVII. &c.

c *Quæ de S. Victore M. Volaterrani annotandi & nos docenda cenſuerunt, examinata ſunt ad* 8. *Maii tom.* 2. *&* 7. *in Appendice.*

d *Poſt hæc verba* S. Octaviani *vita in inſtrumento paucis perſtringitur: dein agitur de corporis ejus tranſlatione in eccleſiam cathedralem, in cujus favorem varia ab imperatoribus aliiſque principibus conceſſa diplomata recenſentur. Antiquiſſimum quod aſſertur, a Carolo Magno imperatore anno* 801. *datum fuit; cujus etiam compendium exhibetur. Cum in eo fiat mentio tanquam eorum ſanctiſſimæ Virginis Mariæ, cui in cœlos aſſumptæ templum cathedrale dedicatum eſt, hanc inſeruit, canonicos in honorem* S. Octaviani *poſt hujus tranſlationem ab epiſcopo Andrea inſtitutos,* non *eſſe omnium antiquiſſimos; ſed vetuſtiori Deiparæ Virginis ab eodem Andrea untos fuiſſe. Porro de Sancti vita & tranſlationis hiſtoria nihil in inſtrumento legitur, quod in Commentario prævio a me relatum & diſcuſſum non fuerit.*

e *Duo ſcriptores hic nominati ignoti mihi ſunt: ſed alter ad manum eſt auctor ſynchronus, qui bellum & calamitates, a Florentinis urbi Volaterranæ anno* 1472. *illata, ex profeſſo deſcripſit, nimirum Antonius Hyvanus, qui apud Muratorium, in annotatis ad litteram a laudatum, vol.* 19. *&* ao. *ſcribit de horrendo illo ſacrilegio & ſubſecuto terræ motu: ſed illud in templo S. Franciſci patratum fuiſſe ait: in quo non concordat cum inſtrumento Volaterrano, quod exſecrandum illud factum in cathedrali commiſſum fuiſſe dicit.* Dum hæc agerentur, *inquit Hyvanus*, & impietate militum etiam templa ſpoliarentur, terræ motus urbem & caſtra concuſſit. Fama eſt, quod ante terræ motus initium tiro quidam ex templo divi Franciſci ſoeram Euchariſtiam, in parvo tabernaculo ſervatam, impudenter abſtuleraſ, & exire templum nequiens, velut lute privatus, tabernaculum & alia, quæ rapuerat, itacundus contumeliole projecit. Sunt pie credenda, quæ ad religionem pertinent. At ſi natoram ſequimur, paucos ante dies aſſiduis imbribus madefacta Volaterrana regio, & mooa ille cavernoſus, in quo urbs ædificata eſt, terræ motum edere potuerunt. *Muratorius in Præfatione ad Hyvani Opuſculum notat*, latis elucere, illud cura Florentinorum compoſitum fuiſſe, ut ſpargeretur per Italiam, atque ita ſiniſtræ famæ invaleſcaoti de eorumdem tyrannide occurreretur. Certe auctor, quaota poteſt arte, in cives Volaterranos culpam conjicit calamitatis, & acta quæque Florentinorum emollit. *Ne ſcriptor parum fidelis audiret, negare vel tacitus præterire aujus non eſt, quod conſtans fama de ſacrilego illo milite haud dubie jam late pervulgarat: illius tamen impietatem oblique quodammode extenuare conatur, dum inſinuat, pro divinæ iræ atque indignationis indicio non accerſario accipiendum eſſe, quod terra ſtatim ab admiſſo ſcelere tremuerit, cum cauſa naturalis producere hanc potuerit iſtum effectum, Deo ad hunc modo ſingulari non concurrente.*

f *Defecerant Volaterrani a Florentinis pro reipublicæ ſuæ libertate tuenda bellantibus contra* D *Clementem VII. & Carolum V., fœdere juncti, quo ſanctum erat, ut Margarita Auſtriaca nupti daretur Alexandro Medici, atque hic Etruriæ principatum obtineret. Cauſam defectionis Volaterranorum dat Paulus Jovius lib.* 28. *Hiſtoriarum Baſileæ editarum pag.* 148. *Vere anni* 1530., *cum Florentia a pontificio & cæſareo exercitu obſidione premebatur, Franciſcus Ferrucius militum Florentinorum dux Volaterras vi expugnavit, & non minus crudeliter erga cives, quam impie erga res ſacras victoria abuſus fuit. Lege omnia ſuſe deſcribentem Jovium pag.* 149. *& ſeqq.*

g *Ad confirmanda atque illuſtranda ea, quæ inſtrumentum Volaterranum de* S. Octaviani *capite & Ferrucii impietate haſtenus n.* 4. *tenuit, ipſa laudati Jovii verba ſubjunga.* [Cum] Ferſuccius noo iofulſa ratione reipub. urbem quoquomodo incolumeo ſervare, quàm avaritiæ militum, urbium excidiis vel parvo ſuo lucro gaudentium objicere mallet, aliò ad parandam pecuniam ita vertebatur, ut ſæcrilega manu donaria antiquitus dicata templi, & religioſe uſque in eam diem cuſtodita non cuncłanter auferret ... Quod vero ſummo religionis contemptu factum videri poterat, cælata argento altarium frontalia atque abacos cum eandelabris atque calicibus conflari juſſit. Poſtremo divorum urbis tutelarium, Octaviani ſcilicet atque Victoris argentea ſimulacra, quibus vera capita ipſorum Martyrum (S. Octaviano *non conveniit hic ritulus*) includebaotur, ad haſtam venalia in foro propoſuit, ingeeit cum luctu civium, muliercularumque præſertim crebris ejulatibus, quæ pietatis cauſa cooceptis votis emineotem aperto paululum vertice ſanctiſſimæ reliquiæ calvam exoſculari conſueverant. Hac in re ipſo duce prudeotior & religioſior in univerſum miles eſt ioventus. Nam quum a Volaterraoois omni pecunia exſpoliatis capita redimi non poſſent, ne conflarentur, ipſi milites tacti religione pecuniam io pretium cootulerunt ferme ſerius, quod eorum jam alterum ſimulacrum aurea barba pretioſius & magnitudine auguſtius (*S. Victoris ſcilicet, uti inſtatur inſtrumentum Volaterranum, de Sancto ille agens*) ad quæſtoris offi- F cinam delatum, propereque conflatum fuerat.

h *Ferrucio civibus Volaterranis infeſtior fuit Baccholus Tedaldus. Quid hic in eorum pernicie egerit diſtinctius ex Jovio citare rogaſſes pa.* 148. 150. *&* 151. *De Leonardo Tedaldo illius nepote, qui hic Thebaldus cognominatur, nihil profert.*

i *Ἄνθραξ, id eſt carbo, dicitur* ulcus, *inquit Gorræus in Lexico medico* cruſtoſum e ſanguine in artam bilem cooverio & inſervelcenta excitatum. *Latini carbunculum vocant.*

k *Quæ Auguſtinus Florentinus, vel ut hic rogoomioatur Fortunius, de blaſpheme divinitus punitis cap.* 25. *narrat, inveoiues in Commeoe. num.* 55. *Quam Latino vidit Vitam SS. Juſti & Clementis, a Froſino, vel ut alii vocant, Euphroſyno Lapino & Silvano Razzio Italice vulgatam fuiſſe diximus num.* 19. *Ad tres ſcriptores iſtos, & ad lectiones Officii propris de* S. Octaviano *lector aliquoties mox remittetur: ſed loci citandi nihil habeat, quod Commentarie* §. 5. *inſertum non ſit. Hoc generatim ſemel monuiſſe ſufficiat.*

l *Vide Commentarium num.* 33.

m Cen-

A m *Conſule dicta num.* 58. & 64.

n *Hæc de Sancto noſtro apud laudatum Lipomanum invenire non potui.*

o *Sequitur relatio inſpectionis reliquiarum infantis unius ex ſanctis Innocentibus, S. Ugonis epiſcopi Volaterrani, qui debitur* 8. *Septembris*, & *S. Candidi M., de quo ad* 3. *Februarii actum fuit.*

p *Quæ hic de SS. Juſti & Clementis vita inferuntur*, S. Octaviano *illorum ſocio ſere communia ſunt; nec quoad rem ipſam differunt ab iis, quæ ex Auguſtino Florentino retuli §.* 3.; *ubi etiam oſtendi, quam ſuſpectæ fidei ſint documenta, ex quibus illa hauſta fuerunt. Dein monemur, lectionem primam, quam ad Matutinum de tribus ſanctis Patronis clerus Volaterranus legere conſueverat, ab erratis chronologicis purgandam eſſe. Quænam illa ſint, & quomodo eadem Volaterrani corrigenda judicarint, dictum eſt §.* 2. *in fine. Aliquibus notitiis de SS. Juſti & Clementis cultu productis, ſummatim ex Auguſtino Florentino recenſentur miracula ab utroque Sancto patrata & a Papebrochio tom.* 6. *Junii a*
B *pag.* 431. *edita; quibus ſubjungitur aliud, quod hic tranſcripſi, quia etiam* S. Octaviano *attribuitur.*

q *Jovius ſupra laudatus lib.* 29. & *Scipio Ammiratus Hiſtoriarum Florentinarum lib.* 30. *præſidii Volaterrani conſtantiæ & virtuti bellicæ adſcribunt, quod Veſtinus & Maramaldus urbem fruſtra oppugnarint: ſed hic narrantur ejus patroni SS. Juſtus, Clemens & Octavianus cum cæleſti angelorum exercitu obſeſſis in auxilium venſſe. Mirum alicui videbitur Ferruccium, cujus juſſu paulo ante ſacra templorum ſupellex ex usdirepta, & argentea S. Octaviani effigies, cui* Volacapus *ejus includebatur, in foro venum expoſita* Terfuerat, *hunc eumdem Sanctum cum Juſto & Cle*Rano. *mente atque angelis in urbe defendenda adjutorem habuiſſe. Sed ſi Ferruccius ſanto beneficio indignus fuerit, impetrare illud potuerunt preces piarum monialium S. Lini, quæ primæ objiciebantur hoſtium in civitatem irrumpentium furori & effræni licentiæ, qua tum temporis milites victores in urbibus vi expugnatis impune paſſim uſebantur.*

r *Eodem die* 12. *Decembris, quo Sanctorum hactenus memoratorum reliquiæ in cathedralis ſacrario viſitatæ ſunt, etiam illæ recognitæ fuerunt, quæ de S. Maria M. ibidem aſſervantur. Die* 13., 14., 16., 17. & 19. *Decembris varia in urbe & ſuburbiis templa luſtrata, & quibus hæc ornantur, Sanctorum eſſa & exuviæ inſpecta fuere. Die* 29. *ejuſdem menſis domos deputati ad eccleſiæ cathedralis ſacrorium, a quo exorſi fuerant, regreſſi ſunt; peractaque ceterarum, quibus illud datur, reliquiarum viſitatione, tranſierunt ad* S. Octaviani *ſacellum, quod in eadem eſt cathedrali. Da Sancti noſtri* E *corpore ibidem honorifice condito nos ea docuerunt, quæ a num.* 10. *ex inſtrumento deſumpta ſunt.*

ſ *Tres ultimæ ſubſcriptiones terminantur verbis, quas ad illarum ſenſum complendum ipſe adjeci atque uncis incluſi. Leonerius & Ingbramus Italice ſubſignarunt, quorum verba Latine reddidi.*

t *Relege annotata ad litteram* k.

DE SANCTO NONNOSO

PRÆPOSITO MONASTERII MONTIS SORACTIS

IN ETRURIA ECCLESIÆ,

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

J. S.

C

F

Memoria Sancti in Faſtis ſacris: ſcriptor Actorum S. Gregorius: locus & tempus, quibus floruit Sanctus.

Seculo VI. circa medium. *Sanctus Martyrologiis adſcriptus.*

QUamquam S. Nonoſus *laudum ſuarum præconem habuit S. Gregorium, ejuſque vocatio ſatis eſt antiqua, uti deinde oſtendetur ex tranſlationibus corporis; nullam tamen ipſius memoriam apud martyrologos antiquiores publicis juris factos reperio. Illum tamen ut ſanctum memoravit Petrus de Natalibus in Catalogo lib.* XI. *cap.* 97., *ubi recitat elogium ex S. Gregorio. Eumdem ſeculo* XV. *annuntiavit auctor Florarii noſtri Ms. paucis his verbis ad* 2. *Septembris:* Item ſancti Nonoſi monachi. *Editio Ufuardi Lubeco-Colonienſis anni* 1490. *adjectam habet eodem die ſancti* Nonoſi *memoriam hoc modo:* Eodem die ſancti Nonnoſi monachi. *Secuta Bellini editio:* Nonnoſi monachi & confeſſoris. *Molanus plura de ſancto addidit his verbis:* Nonnoſi monachi & confeſſoris, de quo Gregorius ſcribit lib. Dialogorum 1. cap. 7., quod inter alia miracula ingentem lapidem precibus movit, lampadem fractam reparavit, & oleum augmentavit. *Confonus fere Canifius in Martyrologio Germanico. Locum recte adjecit Baronius in Martyrologio Romano, ſed minus recte* abbatis *titulum; ſic enim habet:* In monte Soracte ſancti Nonnoſi abbatis, qui oratione ſua ingentis molis ſaxum tranſtulit, aliſque miraculis coruſcavit. *Ferrarius in Catalogo Sanctorum Italiæ expreſſit totum elogium Gregorii, ſeu Acta dauda, quibus tamen addis, neſcio unde acceptum:* Obdormivit in Domino IV. Nonas Septembris. *Caſtellanus demum* S. Nonoſum *celebrat* XIX. *Auguſti & 2. Septembris, quod priori die colatur Bambergæ, uti obſervatum eſt apud nos in prætermiſſis ad eumdem diem* XIX. *Auguſti.*

AUCT. J. S. *Alia scripsit S. Gregorius Magnus* 1

1 *Aliqua* S. Nonnosi *gesta commemoravit S. Gregorius Magnus Dialogorum lib.* 1. *cap.* 7., *prout ea didicerat ex contemporaneis & fide dignissimis, quos ipse nominat. Unus ex his erat Maximianus Syracusanus antistes, ad quem hac de causa S. Gregorius scripsit epistolam* 51. *libri tertii editionis novæ, quæ hujusmodi est:* Fratres mei, qui mecum familiaritas vivunt, omni modo me compellunt aliqua de miraculis patrum, quæ in Italia facta audivimus, sub brevitate scribere. Ad quam rem solatio vestræ caritatis vehementer indigco, ut ea, quæ vobis in memoriam redeunt, quæque cognoviſſe vos contigit, mihi breviter indiceris. De domno enim Nonnoſo abbate, qui juxta domnum Anaſtaſium de Pentomis * fuit, aliqua retuliſſe te memini, quæ oblivioni mandavi. Et hoc igitur, & ſi qua ſunt alia, tuis petio epiſtolis imprimi, & mihi ſub celeritate tranſmitti, ſi tamen ad me ipſe non properas. *Quod his petis Gregorius, præſtitum eſſe a Maximiano, patet ex initio elogii recitandi. Porro ſanctus hic Maximianus, de quo actum eſt apud nos ad diem* IX. *Junii ante epiſcopatum* B *abbas fuerat Romæ monaſterii Gregoriani, atque eo tempore, aut jam antea, haud dubie didicerat, quæ noverat de* S. Nonnoſo. *Alter teſtis additus a Gregorio eſt Laurio monachus ſenex vicini monaſterii, cujus abbas S. Anaſtaſius familiaris fuerat cum ſancto* Nonnoſo. *Relatio igitur S. Gregorii fide dignissima eſt, etiamſi mira contineat.*

* melius Suppentonia

tempus & locus, quo Sanctus vixit

3 *Scribebat illa Gregorius, vivente adhuc Maximiano, qui obiiſſe dicitur anno* 594., *ab aliis* 596. *Cum autem Gregorius ſolam duorum ſenum auctoritatem afferat, veriſimile eſt* S. Nonnoſum *jam tunc triginta aut quadraginta annis fuiſſe defunctum. Hac de cauſa obitum ſini circa medium ſeculi* VI. *cum extenſione multorum annorum, quibus ſerius vivere potuit aut cinius mori. Mabillonius in Actis Sanctorum Benedict. tom.* 1. *pag.* 246., *ubi elogium Sancti dat ex Gregorio, ad marginem notat* circa annum DLXXVI., *ſed nullas allegat rationes. Illuſtriſſimus de Aſte in Annotationibus ab Martyrologium Romanum* circa annum DXX. *Caſtellanus late aſſignat ſeculum ſextum. Locum Majores noſtri breviter ſic deſcripſerunt in Anaſtaſia* XI. *Januarii:* C Mons eſt Italiæ in agro Falisco apud Tiberis ripam, Soractes & Soracte antiquis dictus, vulgo nunc mons S. Silveſtri, a cœnobio, quod in honorem S. Silveſtri Carolomannus ædificavit, ut lib. 4. cap. 60. teſtatur Aimoinus, aut certe ecſtauravit: fuit enim antea in Soracte cœnobium, ut infra ea S. Gregorio patebit. Leander (*uti & alii*) id monti nomen factum ait, quod in eo S. Silveſter Pontifex olim latitarit: *ſed illa Silveſtri latebræ hodie paſſim rejiciuntur ut fictitiæ. Etruriæ montem Soractem adſcribit Mabillonius aliique. At id intelligendum de antiqua ſeu integra Etruria, unde hodierno Etruriæ magna ducatus, cum ſit in illa Etruriæ parte, quæ eſt ſummi Pontificis inter eppidum Nepeſinum & Tiberim: vulgo dicitur* S. Oreſte, *uti locus vocatur a Caſtellano.*

non fuit abbas, ſed præpoſitus monaſterii.

4 *Demum occurrit dubium, an* S. Nonnoſus *abbas fuerit monaſterii ſui, prout vocatur in recitata epiſtola S. Gregorii; an vero* præpoſitus, *quemadmodum infra vocabitur. Wion in Ligna Vitæ* abbatem *vocat cum Baronio. Menardus vero lib.* 1. *Obſervationum in Martyrologium Benedictinum pag.* 321. *ſic ſcribit:* S. Nonnoſus D hoc in Martyrologio abbas appellabatur: ſed tantum fuit præpoſitus in cœnobio monſtis Soractis, ut ait D. Greg. lib. 1. Dialog. cap. 7., qui & ait eum fuiſſe ſub patre monaſterii. *Mabillonius Annalium tom.* 1. *pag.* 170. *hac de re ſic habet:* Gregorius in epiſtola ad Maximianum Syracuſanum epiſcopum ait, ſe oblitum eſſe eorum, quæ is de domno Nonnoſo abbate, qui juxta domnum Anaſtaſium de Pentumis fuit, ſibi retulerat; neque rurſus ex eo reſcire cupit. Hic duplex error, & quod Nonnoſum abbatem vocet, qui tantum præpoſitus fuit; & quod Pentumis pro Suppentonia ſcribat: quod utrumque erratum in libro primo Dialogorum Gregorius emendavit. *Error in titulo* abbatis *facile obrepere potuit S. Gregorio, dum nondum ſatis cognoverat geſta Sancti, de quibus idcirco Maximianum interrogat. At his litteris ſuis haud dubie Gregorium docuit,* S. Nonnoſum *abbatem non fuiſſe, ſed ſecundarium monaſterii præfectum, qui eo tempore* præpoſitus, *nunc paſſim* prior *vocatur. De præpoſito ait Regula S. Benedicti cap.* 65. *Attamen dubitavit ipſe Mabillonius an Ordinis ſui fuerit* E Nonnoſus, *cum ejus Acta minoribus expreſſerit characteribus, uti facere conſueverat de iis, de quorum Ordine dubitabat. Hiſce Acta ſubjungo, corporis tranſlationes infra examinaturus.*

ACTA

Auctore S. Gregorio Magno lib. 1. *Dialog. cap.* 7.

Socius familiaris S. Anaſtaſii Suppentonii, ab humilitate inſignis,

GREGORIUS. De vicino none loco tibi aliquid narrabo, quod & viri venerabilis Maximiani epiſcopi, & Laurionis, quem noſti, veterani monachi, qui uterque nunc uſque ſupereſt, relatione cognovi: qui ſcilicet Laurio in illo monaſterio, quod juxta Nepeſinam urbem Suppentonia *a* votatur, ab Anaſtaſio viro ſanctiſſimo nutritus eſt. Qui nimirum Anaſtaſius, vitæ venerabilis viro Nonnoſo præpoſito monaſterii *b*, quod in Soractis monte ſitum eſt, & propinquitate loci, & morum magnitudine, & virtutum ſtudiis aſſidue jungebatur. Idem vero Nonnoſus ſub alperrimo tui monaſterii degebat Patre: ſed ejus mores miſa ſemper æquanimitate tolerabat. Sicque Fratribus præerat in manſuetudine, ficut exebro Patris iracundiam ex humilitate mitigabat.

a F

b

ſituatio ſuperni loci, montis locum monet,

a Quia vero ejus monaſterium in ſummo montis cacumine ſitum eſt, ad quemlibet parvum hortum Fratribus excolendum nulla patebat planities: unus autem breviſſimus locus in latere montis excreverat, quem ingentis ſaxi naturaliter egrediens moles occupabat. Quadam die, dum Nonnoſus vir venerabilis cogitaret, quod ſaltem ad condimenta olerum nutrienda locus idem aptus potuiſſet exiſtere, ſi hanc moles ſaxi illius non teneret; occurrit animo, quod eamdem molem quinquaginta boum paria movere non poſſent. Cumque de humano labore

facta

A facta eſſet deſperatio, ad divioum ſe ſolatium contulit, ſeque illic nocturno ſilentio io oratiooem dedit. Cumque mane facto ad eumdem locum Fratres venireot, invenerunt molem tantæ magnitudinis ab eodem loco longius receſſiſſe, ſuoque receſſu largum Fratribus ſpatium dediſſe.

lampadem fractam reparat.

3 Alio quoque tempore, cum idem Vir venerabilis lampadea vitreas in oratorio lavaret, una ex ejus manibus eecidit, quæ per innumeras partes fracta diſſiluit: qui vehementiſſimum Patris monaſterii furorem timens, lampadis protinus omnia fragmenta collegit, atque ante altare poſuit, ſeque eum gravi gemitu in orationem dedit. Cumque ab oratione caput levaſſet, lanam lampadem reperit, quam timens per fragmenta collegerat. Sicque in doobus miraculis duorum Patrum virtutes imitatus eſt: in mola ſcilicet laxi, factum Gregorii e, qui montem movit: in reparatione vero lampadis, virtutem Donati d, qui fractum calicem priſtinæ ineolumitati reſtituit.

e

Petrus e. Habemus, ut video, du exemplia veteribus nova miracula.

atque oleum multiplicat.

4 Gregorius. Vitne aliquid in operatione Nunnoſi de imitatiooe quoque Eliſæi cognoſcere?

B

Petrus. Volo, atque inhianter cupio.

Gregorius. Dum quadam die in monaſterio vetus oleum derſſet, jamque eolligendæ olivæ tempus incumberet, ſed fructus in oleis nullus appareret, vilum Patri monaſterii fuerat, ut eircumquaque Fratres io eolligendis olivis ad exbibenda extraneis opera pergereot: quatenus ex mercede lui operis aliquantulum monaſterio oleum deportarent. Quod Vir Domini Nonnoſus fieri eum magoa humilitate prohibuit f, ne exeuntes Fratres ex monaſterio, dum lucra olei quærereot, animarum damna paterentur. Sed quia in monaſterii arboribus olivæ paucæ ineſſe videbantur, eas colligi præcepit, & in prælo mitti, & quamlibet parum olei exire potuiſſet, ſibimet deferri. Factumque eſt, & ſuiceptum in parvo vaſculo oleum Fratres Nonnoſo Dei famulo detulerunt: quod ipſe protious ante altare poſuit, eunctiſque egredientibus oravit, atque accerſitis poſtmodum Fratribus præcepit, ut hoc quod detulerant oleum levarent, & per cuncta

C

vaſa monaſterii exigue fundendo dividerent, quatenus beoedictione ejuſdem olei omoia infuſa viderentur: quæ protinus ut erant vacua elaudi fecit. Die vero altera aperta, omoia plena g reperta iunt.

g

Petrus. Probamus quotidie impleri verba Veritatis, quæ ait: Pater meus uſque modo operatur, & ego operor.

ANNOTATA.

a Suppentonia *monaſterium fuit inter Nepeſinam civitatem & montem Soractem juxta locum, qui nunc dicitur* Caſtellum S. Eliæ, a Nepeſina civitate duobus milliaribus diſtans, ubi eſt adhuc nobilis ac vetus eccleſia, nomine S. Eliæ atque S. Anaſtaſii Deo dicata, non longe a monte Soracte, illudque ipſum olim Suppentoniam appellatum eſſe, *teſtatur Baronius ſe didiciſſe ex incolis loci. Hæc paulo latius in Anaſtaſio apud nos ad* XI. *Januarii num.*

t. *Parva Nepeſina civitas, aliis* Nepet *&* Nepete, *vulga* Nepi *dicta, epiſcopalis eſt in Etruria Pauſilica. De Maximano conſule Commentarium num* a.

AUCT. S. GREGORIO MAGNO.

b *Monaſterium in monte Soracte ſtructum aut inſtauratum eſt a Carolomanno, qui ibidem aliquo tempore vixit, ut habet Mabillonius tom.* 2. *Annalium pag.* 132. *Forte præcedens animo deſtructum erat, cum illud ſuum in honorem S. Silveſtri ædificavit Carolomannus circa annum* 747. *Citat tamen Mabillonius Chronicon ſecula* X. *ſcriptum, in quo dicitur Carolomannus acceſſiſſe ad monaſterium jam conditum, ita ut veriſimiliter appareat, ab eo ſolum eſſe inſtauratum. Petrus Aldobrandinus, archiepiſcopus Ravennas, & S. R. E. Cardinalis ſub initium ſeculi* XVII. *monaſterium in monte Soracte inſtauravit, re eoque paſſus Ciſtercienſes reformatos, ſeu Congregationis Fulienſis. Audi Ughellum tom.* 2. *Italiæ ſacræ col.* 395. *in Petro Aldobrandino*: Inque monte Soracte monachis Ciſtercienſibus ex congregatione Fulienſium antiquum quondam domicilium, elegantius reparatum præſtitit incolendum, commodiori adhibitu cenſu, qui Numini die noctuque ioſervituria ſufficeret. *De inſtaurato ibidem Sancti cultu agemus poſtea.*

E

c *Deſignat S. Gregorium Neocæſarienſem epiſcopum, cognomento* Thaumaturgum, *cujus ſimile factum paſſim celebratur, & in cujus Vita illud narratur a S. Gregorio Nyſſeno, ut obſervat editor. Colitur ille Sanctus* 17. *Novembris.*

d *S. Donatum epiſcopum Aretinum & martyrem intelligit editar S. Gregorii Operum cum Mabillonio. Et revera in Actis S. Donati apud Mombritium miraculoſa fracti calicis reparatio aſſeritur. Verum Acta illa tam confuſe ſcripta ſunt, ut mixta videamur duorum Donatorum geſta, Aretini videlicet & Euræenſis in Epiro. Conſule dicta in S. Donato Aretino ad* VII. *Auguſti, & in Donato Euræenſi ad* XXX. *Aprilis.*

e *Petrus hic, qui cum S. Gregorio in Dialogis colloquitur, diaconus fuit, de quo ipſe initio Dialogorum ſic habet*: Dilectiſſimus filius meus Petrus diaconus adfuit, mihi a primævo juventutis flore amicitiis familiariter obſtrictus, atque ad facti verbi indagationem ſocius *&c. Hujus Petri elogium hiſtoricum dat Mabillonius tom.* 1. *Actor. Ordinis ſui pag.* 497.

F

f *Modeſte perſuadendo abbati id non expedire, ut innumæ voces magna humilitate.*

g *S. Eliſæi prophetæ factum huic ſimile legitur* 4. *Reg.* 4.

AUCT. J. S.

GLORIA
SANCTI POSTHUMA

Seu appendix de translationibus reliquiarum, cultu & miraculis,

§. I. Corpus S. Nonnosi Frisingam translatum; auctor translationis & tempus investigatur, aliaque huc spectantia elucidantur: inventio corporis Frisingæ seculo XII.

B

Corpus S. Nonnosi olim Frisingam translatum.

Frisinga, urbs episcopalis, in media fere Bavaria ad Isaram fluvium sita, atque antistiti suo ut principi subdita, a multis seculis possedit pretiosissimum corpus S. Nonnosi, *quem ut patronum suum magna pietate veneratur. Verum non omnino constat, unde & quo tempore, aut cujus industria, thesauram hunc obtinuerint Frisingenses. Quippe unde Frisingam translatum sit* S. Nonnosi *corpus, nullibi satis expositum reperio; de tempore vero translationis & auctore variæ sunt variorum sententiæ, quas mox discutere incipiam, ubi pauca notavero de loco, ex quo Frisingam transferri potuit. Dubitare non possumus, quin corpus* S. Nonnosi *sepultum fuerit in monasterio montis Soracte, cujus fuerat Præpositus, seu Prior, ut hoc tempore communius vocatur secundarius abbatiarum Benedictinarum superior. Attamen sacrum ipsius corpus in illo monasterio, quod destructum fuit a Longobardis, non videtur permansisse usque ad Translationem Frisingensem; sed ad tutiorem locum fuisse translatum. Antonius de Effectis in Opusculo Italico de Monumentis* S. Nonnosi, *montis Soractis, & locorum adjacentium, quod editum est Romæ anno 1675., part. 1. cap. 4. pag. 27. Italice scripti, quæ redda Latine:* Destructum fuit dictum monasterium a Longobardis, & quo modo corpus S. Nonnosi Frisingam Bavariæ urbem delatum sit, suo loco dicam. Alii eredunt, ab eremita quopiam, aut monacho Bavaro vel Flandro, partem corporis delatam esse ad dictam civitatem, ubi hodieque insigni veneratione colitur; portem vero ad Castellum S. Eliæ, affirmantibus loci civibus ex traditione antiquo, conservari in sua ecclesia istas reliquias cum reliquiis S. Anastasii monachi, illdem tamen locum determinatum ignorantibus. *Traditio illa insolarum Castelli S. Eliæ suspicionem ingerit, corpus eo primum fuisse delatum: sed ignorantia loci & cultus extermissio magis etiam persuadent, id ibidem relictum non fuisse.*

C

Undique ante verosimiliter delatum fuerit ad Castellum S. Eliæ.

2 *Laudatus scriptor mox subjicit sequentia:* Nisi molimen cum Platino dicere, Adriauum I. Papam, cum præviderct sacrilegam barbariem Longobardorum, ordinavisse, ut omnes reliquiæ ex locis sacris & cœmeteriis ad orbem ferreotur, ne ab iopiis profanarentur. Unde ad Castellum S. Eliæ munitum, ideoque dictum CASTELLUM, translatæ fuerint hæ S. Nooosi, atque aliæ ex vicinis locis. *Non quidem invenio locum Platinæ, quem citat, in Adriano I.; at factum ejusmodi est, ut credibile sit, id actum fuisse a pluribus Pontificibus. Idem scriptor part. 6. cap. 2. pag. 768., ubi agit de translatione Frisingensi, alia affert, quæ augent suspicionem de corpore primum translato ad Castellum S. Eliæ, indaque postmodum Frisingam: quod furtim contigisse aliqui credidcrunt. Quippe sic loquitur de traditione seu fama fortivæ translationis:* Eamdem famam vigere hodieque in Castello S. Eliæ testatur P. Stella *in* Vita S. Nooosi tam impressa quam manuscripta, cum credant loci incolæ invenire etiamnum in sua ecclesia, S. Anastasio dicata, sepulcrum S. Nonnosi sine reliquiis suis, furtim inde ablatis a Religiosis peregriois. *Cum supra dixerit, traditionem illorum civium esse, servari hodieque in loco ignoto ecclesiæ suæ reliquias* S. Nonnosi; *nunc vero ea aliena opinione idem asserat de sepulcro, suspicari licet, divisas esse opiniones incolarum, atque alios velle solum superesse sepulcrum vacuum: alios vero habere etiamnum reliquias* S. Nonnosi *in ecclesia Castelli S. Eliæ. Assertio utriusque partis verisimile facit, eo aliquando translatum fuisse corpus; at satis certum alinude apparet, reliquias ibidem non fuisse relictas, uti patebit ex dicendis de translatione Frisingeasi, de qua nunc agere incipiam.*

D

E

3 *Carolus Meichelbeck, Ordinis S. Benedicti, seculo nostro in lucem edidit Historiam Frisingensem, duobus tomis comprehensam, in qua scriptor ille eruditus variis locis agit de translatione & inventionibus corporis* S. Nooosi. *Ex hoc Opere, collato cum Opusculo jam laudato Antonii de Effectis, colligi posse translationis* S. Nonnosi *historiam, satis perspexeram, quando Acta* S. Nnnnosi *elucidanda suscepi; verum miracula plurima, tempore translationis ac deinda patrata, deesse mihi dolebam; cum humanissima ad subsidium nostrum accessit reverendissimus dominus Udephonsus abbas Weihenstephanensis, qui non modo desiderata miracula mihi cum communicavit, sed eruditam quoque Collectionem adjunxit, qua viam mihi monstraret ad hanc translationis historiam facilius expediendam. Utar igitur gratus collata ab eruditissimo abbate opera; utar etiam laboribus R. P. Maurmi Chardon ex electis collegii nostri Constantiensis, cujus industria omnia nobis collecta sunt ac transmissa, atque insuper non pauca miracula, quæ dabuntur infcrius, e Germanico idiomate Latine reddita. Hæc virorum de Actis* S. Nonnosi *optime meritorum commemoratio ad indicium grati animi præmittenda fuit, qua etiam fiet, ut lector intelligat, quid velim, ubi nominabo Collectionem reverendissimi abbatis Weichenstephanensis.*

monumento, e quibus petenda historia translationis

F

4 *Alii translationem* S. Nooosi *attribuunt Hittoni, qui sextus est inter Frisingensium antistites, quique ecclesiam illam laudabiliter administravit ab anno fere 811. usque ad annum 835., ute ostendere conatur Meichelbeck tom. 1., ubi gesta Hittonis suse pertractat. Hæc sententia iamcfiu translationem seculo IX. Alii vero ac plures scriptores asserunt, corpus translatum fuisse Frisingam a Nitgero episcopo, cujus initia*

translationem alii Hittoni & seculo IX. alii vero N tgero attribuunt seculo X.

A *tia ad annum* 1039., *finem ad annum fere* 1058. *retulit Meichelbeckius. Horum igitur ſi vera eſt ſententia, corpus translatum fuit ſeculo* XI. *Utramque opinionem conciliare utcumque nititur Anonymus de Effectis, qui exiſtimat partem corporis ab Hittone primum Friſingam delatam; aliam vero partem eo translatam eſſe Nitgeri epiſcopi tempore. Cum nulla harum opinionum ſatis deſtituatur rationibus, diligenter inveſtigandum eſt, quanam appareat probabilior.*

reformatur varii, qui Nitgeri tempore corpus translatum dixerunt

5 *In Proprio Feſtorum, ſeu Breviario diœceſis Friſingenſis, quod impreſſum ſeculo præcedente, ad* 2. *Septembris habentur* IIII *lectiones de S. Nonnoſo, ex S. Gregorio deſumptæ, cum hac additione in fine*: Cujus ſacrum corpus per Nitgerum epiſcopum huc Friſingam deportatum honorifice aſſervatur. *Hundius in Metropoli Salisburgenſi tom.* 3. *pag.* 434. ex vetusto Ms. libro *recitat elogium Germanicum Nitgeri, in quo eidem adſcribitur translatio. Pro hac ſententia Anonymus de Effectis part.* 2. *Opuſculi ſui cap.* 2. *adducit etiam auctoritatem Martæ Cbingeæ Societatis Jeſu,*

B *qui erat confeſſarius epiſcopi Friſingenſis, ac interrogatus de S. Nonnoſo ſic reſpondit:* Poſt diligentem inquiſitionem hæc deprehendi. S. Nonnoſi corpus, qui fuit præpoſitus monaſterii in monte Soracte ſiti, Friſingam translatum eſſe a Nitgero epiſcopo Friſingano ... De hoc ſacro corpore poſt geminum incendium, quo eccleſia Friſingana funditus periit, nunc habentur tantum tria oſſa majora cum paucis quibuſdam reliquiis. *Sic ille, antequam alia pars corporis eſſet inventa. Addit idem ſcriptor verba vicarii generalis Friſingenſis, qui eidem opinioni adſtipulatur. Ægidius Rambekbius in Kalendario Benedictino ad* 2. *Septembris ex S. Gregorio contextum elogium* S. Nonnoſi, *ejuſque translationem ſimiliter Nitgero adſcripſit, ut diſco ex laudata Collectione abbatis Weihenſtephanenſis Udalrici, qui totum illud elogium ibidem recitavit. Eamdem demum opinionem amplexus eſt Hanzitius noſter tom.* 1. *Germaniæ ſacræ corollario* 10. *in fine, ubi memorat inſtitutam Sancti feſtivitatem*

a Peſtu *Patavii* [a] *his verbis*: Noviſſime inter feſta propria diœceſeos Patavienſis relatus eſt S. Nonnoſus abbas, cujus corpus quondam e monaſterio,

C quod erat in monte Soracte, deportatum Friſingam per Nitgerum epiſcopum, dein ab Joanne Francisco Friſingenſium præſule detectum anno MDCCVIII., die XXVII. Januarii, publicæque *veneration*i expoſitum anno ſequenti, die 2. Septembris, multis continuo beneficiis inclaruit. Raymundus epiſcopus ejus feſtum eadem die 2. Septembris ſub ritu ſemiduplici cum lectionibus propriis per diœceſim Patavienſem agi mandavit. *Hæc recitavi, ut illa cultus extenſio, cui noviſſima corporis inventio occaſionem præbuit, ſimul intelligeretur. Nunc vero præcipua fundamenta ſententiæ prioris, quæ Hittoni tranſlationem attribuit, ſimiliter referamus.*

donatur etiam argumento Hittoni favorabile,

6 *Meichelbeckius tom.* 1. *pag.* 117. *in Hittone ſic habet*: Lego in quodam vetuſto codice, qui in inclyto monaſterio Andecenſi aſſervatur ab Hittone epiſcopo Friſingenſi non ſolum corpora SS. Alexandri & Juſtini, verum etiam S. Nonnoſi confeſſoris fuiſſe Friſingam allata. Id ut credibile eſſe dicamus, tanto facilius movemur, quanto certius nobis conſtat, hujus Sancti feſtum jam fuiſſe annotatum in Friſingenſi Liturgia, ante annum Chriſti milleſimum ſcripta, & quidem majuſculis rubricatis literis, ut Gamanſius advertit. Certe tria illa ſacra corpora in reſtauratione cathedralis eccleſiæ, ao Alberto I. epiſcopo facta, ſimul fuiſſe inventa, alibi dicemus. *Tria hic argumenta ſimul memorantur, quæ ſingula vim ſuam habent. Primum eſt ab auctoritate vetuſti codicis, cui tamen facile præponderant allata mox pro contraria ſententia. Secundum vim habet efficaciorem, modo ſatis conſtet de vetuſtate laudatæ liturgiæ: non enim eſt credibile, memoriam* S. Nonnoſi *adſcriptam fuiſſe liturgiæ Friſingenſi, priuſquam eo delatæ eſſent Sancti reliquiæ. Tertium verisimiliudinem quamdam habet, quia corpora deinde ſimul inventa; non multum tamen efficaciæ ad probandum, ut mox patebit.*

7 *Secundo argumento maxime acquieſcerem, niſi alia afferret ipſe Meichelbeckius, quibus vis illius non parum enervaretur. Audi laudatum ſcriptorem in Nitgero pag.* 248., *ubi idem argumentum alteri ſit apponit:* Cui etiam domeſtici epiſcoporum catalogi adjungunt aliud encomium, quod ſcilicet Nitkerus corpus S. Nonnoſi, Soractenſis monaſterii præpoſiti ſeu prioris, miris in miſeros beneficiis in dies clarum, ex Italia Friſingam

E advexerit. Verum quo minus buic opinioni tam facile accedamus, Gamanſius obſtat, qui ſcribit in Kalendario vetuſtiſſimæ, & ante annum Chriſti milleſimum ſcriptæ, liturgiæ Friſingenſis le reperiſſe feſtum S. Nonnoſi, & quidem majuſculis rubricatis literis expreſſum; ut adeo corpus illius Sancti Confeſſoris jam multi ante Nitkeri epiſcopatum annis Friſingæ aſſervatum fuiſſe videatur. Unde præſtat aſſentiri iis potius membranis, in quibus ea S. Nonnoſi translatio Hittoni epiſcopo aſſeritur, ut alibi monuimus. *Fateor ratiocinium iſtud recte deductum eſſe; at dubito, an fundamentum, quo nititur, tam ſit ſolidum, ut tantam firmiter ſuſtinere poſſit ſtructuram. Certe monumenta omnia Friſingenſia, tum rum Breviarium, epiſcoporum catalogi, adductum ab Hundio inſtrumentum Germanicum, aliorumque jam memorata judicia, longe præponderant uni codici Andecenſi, cujus vetuſtas non enuntiatur. Præterea quod corpora ſimul inventa fiant ſeculo* XII., *nihil evincit, tum corpora SS. Alexandri & Juſtini non manſerint eo loco, quo*

F *primum ſacre depoſita, ſed translata ſint ad cathedralem, ibique inventa. Potuerunt igitur tria illa ſacra corpora conjungi, dum ad cathedralem fuere translata.*

ſecundum vero, quod præponum eſt, ita ſe ſimatur

8 *Nunc quærere liceat, unde cognoverit Gamanſius, laudatam Liturgiam fuiſſe ſcriptam ante annum milleſimum? Si certa habuiſſet ejus vetuſtatis indicia, haud dubio illa expreſſiſſet. Itaque vix dubito, quin de antiquitate Liturgiæ judicaverit ex characteribus, uti aliqui ſolent facere ſcriptores, qui ſolo intuitu codicis Ms. max de illius vetuſtate judicium ferunt, certoque definiunt, qua ſeculo todex ſit exaratus. Verum, ignoſcant mihi velim eruditi illi antiquorum codicum judices, ſi tantam illorum judicia certitudinem non attribuam, quantam ipſi forſaſſe oculorum ſuorum examini tribuendam exiſtimant; ſi, inquam, exiſtimem ipſos facile aberrare poſſe ad annos plurimos, quin & ſubinde ad ſeculum unum & alterum. Porro hos aberratum fuiſſe in ſeculo ſcriptæ Liturgiæ, vehemens mihi ſuſpicio eſt partim ex dictis, partim ex iis, quæ rurſum ipſe ſcripſit Michelbeckius in Hittone pag.* 116. *in hunc modum:*

AUCT. J. S. Ad Hittonis laudes præcipue pertinet illud, quod nonnemo monachorum Weihenſtephanenſium, ſeculi ſive undecimi, ſive ad ſummum duodecimi ſcriptor, ad IV. Idus Decembris Martyrologio venerabilis Bedæ adjecit his verbis: „ Hitto Friſingenſis epiſcopus, qui in iſto loco primus initiavit „ Dei ſervitium eum uno præpoſito & ſex præbendariis; qui & S. Alexandrum & S. Juſtinum de „ Roma huc attulit „. Lego in alio Weihenſtephanenſi codice, eam collegii illius fundationem contigiſſe anno Chriſti DCCCXXX... Translationem vero corporum ſanctorum Alexandri Papæ & martyris, & S. Juſtini presbyteri, referri videmus ad annum Chriſti DCCCXXXIV., quo Hittonem Romam veniſſe, & a Gregorio IV. PP. benigne exceptum, ac ſacris illis, aliiſque reliquiis in feſto Pentecoſtes donatum fuiſſe ſcribunt.

non verisimile, ut reliqua argumenta opinionem confirmantia quæ apponit probabiliorem

9 *Hæc, inquam, verba cum præcedentibus collata ſuſpicionem mihi ingerunt, non ab Hittone, ſed a Nigero, obtentas eſſe* S. Nonnoſi *reliquias, & laudatam liturgiam ſub eodem Nitgero, aut ſerius, ſcriptam eſſe: num & monachus ille Weihenſtephanenſis, ſeculi* XI. *aut* XII. *ſcriptor, & alii memorati, qui annum & diem translatorum corporum SS. Alexandri & Juſtini aſſignarunt, nec* B *ignorare potuiſſe videntur nec tacere* S. Nonnoſi *corpus, ſi iſtud ab eodem Hittone fuiſſes impetratum. Argumentum hoc confirmatur ex donatione, quam inter inſtrumenta ejuſdem tomi pag.* 353. *n.* 709. *edidit Meichelbeckius: in ea enim legitur:* Hoc factum in publico ſynodo in monte S. Stephani, ubi oſſa cum pulvere ſancti Alexandri & ſancti Juſtini honorabiliter humata cernuntur. *Inſtrumentum eſt anni* 860. *Auctor vero ſubjicit verba quædam Chronici Weihenſtephanenſis, quibus adſtruitur translatio corporum SS. Alexandri & Juſtini ex laudata cœnobio ad cathedralem Friſingenſem, ſed ſimiliter ſine ulla mentione* S. Nonnoſi. *Satis igitur certum apparet, corpus* S. Nonnoſi *non fuiſſe ſeculo* IX. *conjunctum cum corporibus SS. Alexandri & Juſtini, & erraſſe illos, qui putarunt tria illa corpora ſimul fuiſſe Friſingam translata. Huic autem errori occaſionem præbere potuit inventio illorum corporum in cathedrali Friſingenſi, ubi ſimul poſtmodum inventa ſunt, ut videbimus. Alii vera ſcriptores, qui* C *Nitgero attribuunt translationem* S. Nonnoſi, *non inciderunt in errorem illum de translatis cum eo Alexandri & Juſtini corporibus; atque tum hac de cauſa, tum quia plures & antiquiores videntur, illorum ſententiam altera probabiliorem ſic exiſtimo, ut tamen in contrariam facile ſim abiturus, ſi certis rationibus oſtendatur aſſerta veteſtas Liturgiæ Friſingenſis.*

verisimile hinc eſt, ab utroque laudato epiſcopo partem eſſe translatam

10 *Reſtat breviter examinanda ſententia Antonii de Effelde, qui credidit aliquas* S. Nonnoſi *reliquias ab Hittone translatas eſſe, alias vero poſtea a Nitgero obtentas. Non alia militat ratio pro hac opinione, quam quod alii translationem attribuant Hittoni, alii Nitgero, quodque ſcriptores ſic facile conciliari poſſint. Verum ætas ſcriptorum illorum non tantam ipſis auctoritatem tribuit, ut ea nos cogat ad conciliationem ejuſmodi. Pro altera ratione allegaverat laudatus ſcriptor varia eccleſiæ Friſingenſis incendia, eumque eo tempore Friſingæ non niſi tria oſſa majora* S. Nonnoſi *nota haberentur, conjiciebat aliam corporis partem, quam ab Hittone translatam ſuſpicabatur, incendio conſumptam eſſe ante Nitgeri tempora, eamque fuiſſe cauſam, cur Nitgerus ecclaſiam in Italia partem obtinuerit. At hæc ratio prorſus* D *collapſa eſt poſt inventam anno* 1708. *partem corporis majorem, quæ diu latuerat abſondita. Quippe tota illa oſſa a reliqua parte corporis ſeparata fuiſſe, dum inventæ primum ſunt reliquiæ ſeculo* XII., *ut venerationi fidelium exponerentur, longe veriſimilius ac creditibilius eſt, quam ſeparationem illam contigiſſe ob gominam translationem, quæ nulla fulcitur auctoritate.*

ceſſat translationis & modus eſt incertus.

11 *Qua occaſione, quove modo reliquiæ* S. Nonnoſi *Friſingenſi eccleſiæ abſtigerunt per Nitgerum, non poteſt certa definiri. Antonius de Effelde part.* 2. *cap.* 2. *ſcribit, conſtantem eſſe famam ac traditionem eccleſiæ Friſingenſis, clanculum ablatas ex Italia fuiſſe per monachos Flandros, atque eccleſiæ Fringenſi traditas. Ipſis Friſingenſibus hujuſce traditionis judicium permitto, cum id in ipſorum ſcriptis non reperiam, eumque reliquiæ transferri potuerint multis aliis modis, utpote per imperatorem, qui Nitgeri tempore Ro-* E *mæ coronatus eſt, ac deinde in Bavariam rediit; per Nitgerum ipſum, quem in Italia fuiſſe conſtat, ac demum per legatos, qui hac de cauſa miſſi potuerunt. Ignoro igitur, an multum fidei mereantur, (licet alioquin ſimilia ſubinde contigerint) quæ ſcribit laudatus auctor Italice, quæque Latine eodo hoc modo*: Dominus Joannes Carolus Ferruccius, muſicus ſereniſſimi electoris Bavariæ, ad quem fuerat ſcriptum, ut inſtrueret, quo modo reliquiæ iſtæ fuiſſent Friſingam translatæ, reſpondit; per Monachos illos Flandros, qui Roma venientes, per illam viam redibant in Flandriam: atque hanc non modo eſſe opinionem vicorii generalis, ſed traditionem antiquam cleri illius civitatis. Eamdem famam vigere hodieque in Caſtello S. Eliæ, teſtatur P. Stella in Vita S. Nonnoſi tam impreſſa quam manuſcripta, cum eredant loci incolæ invenitri etiamnum in ſua eccleſia, S. Anaſtaſio dicata, ſepulcrum S. Nonnoſi ſine reliquiis ſuis, furtim inde ablatis a Religioſis peregrinis.

Inventum ſeculo XII. corpus S. Nonnoſi cum duobus aliis, F

12 *Corpus* S. Nonnoſi *inventum deinde eſſe occaſione inſtauratæ eccleſiæ cathedralis, narrat Meichelbeckius in Alberto I. pag.* 357. *his verbis*: Jacienda erant, ut modo diximus, fundamenta pro nova cathedralis baſilicæ ſtructura, jamque foſſores operi manus diu adhibuerant, cum ecce! reperta ſunt tria corpora, quæ viri grandævi contendebant eſſe ſanctorum Alexandri Papæ & martyris, Juſtini confeſſoris, ac Nonnoſi monachi, ab Hittone epiſcopo Roma Friſingam aſportata. Verum cum teſtibus illis fides non adhiberetur, ſacra illa oſſa non ſolum ſine veneratione, ſed etiam abſque omni cuſtodia aliquamdiu neglecta jacebant, ac denique jamjam extra templi aditum exportanda erant. At cum portitores ſacras illas exuvias ad locum januæ eccleſiæ detuliſſent, pedem extra eccleſiæ ambitum efferre minime potuerunt, adeo, ut re magis perpenſa, maturiuſque diſcuſſa nemo eſſet, qui una intelligeret, vera eſſe, quæ viri ſenio graves aſſeruerant. Hinc ſtatim ad alia conſilia converſis animis, ædicula lignea conſtructa aſt, qua ſacra illa oſſa tantisper contegerentur, dum nova eccleſiæ fabrica conſurgeret. Auxere incredulis fidem multa prodigia, quæ ad illam ædiculam accidere, dum ex intectorum corporibus maligni boſpites ejiciebantur, cæci oculorum uſum recipiebant, aliiſque variis morborum generibus vexati mortales liberabantur.

A tur. Ita Deus Sanctorum ſuorum oſſa majori fidelium cultu deinceps honorari voluit. Hæc ex fide Freibergeri. Unde vero is eam narrationem excerpſerit, nobis hactenus maner incognitum: qui interea iterum ſuſpicamur, complures membranas, chartaſque Friſingenſes ſive domeſticorum incuria periiſſe, ſive extraneorum fraude fuiſſe amiſſas.

& depoſita in crypta eccleſiæ cathedralis, ubi dein lateat.

13 Sane divi Nonnoſi ſacra pignora a ſancto Eberhardo Salisburgenſi archiepiſcopo, & religioſiſſimo antiſtite noſtro Alberto, fuiſſe in tumulo elevato crypræ cathedralis eccleſiæ poſthac adjectis præclaris ſignis repoſita, apparuit mira Dei providentia, cum eelſiſſimus ac reverendiſſimus princeps & epiſcopus Friſingenſi Joannes Franciſcus die XXVII. Jnusrii anno MDCCVIII. tumulum illum præter omnem exſpectationem detexit & aperuit. Qua de re ſuo loco plena manu agi poterit. *Hactenus laudatus ſcriptor, quocum inventionem & translationem ſacri hujus theſauri, qui poſt expoſitam mode translationem rursum, paucis oſſibus exceptis, in oblivionem*

B *abiit, ſuo loco expenam. Porro, quod ſpectat ad tempus depoſiti corporis in crypta, depoſitio illa facta eſt anno 1161. uti liquet ex inſcriptione qua anno 1708. cum ſacris oſſibus inventa eſt. Legitur hæc inſcriptio in Opuſcule Germanico, quod anno 1709. luci dedit Benedictus Eberſchwang, ibique pagina 29. exprimitur hoc modo:* ANND. INCAR. DNi. M. CLXI. ANND. ALBERT. FRISING. EPi. III. PRÆSENTE. EBRHARDO. SALBURG. ARCHEPO. TNBLATU. T. CORP. RDT. NONNORI. CFESO. POST. INCENDIU. FNHANC. CRIPTA. *Inventum quoque fuit utriuſque antiſtitis ſigillum. Salisburgenſis hanc in circuitu habet inſcriptionem, ab eodem auctore pag. 34. editam:* RBERHARDUS. DEI. GRATIA. SALZEBURGENSIS. ARCHI. EPS. *Hæc vero erat in ſigillo Alberti Friſingenſis:* ADALBERTUS. DEI. GRATIA. FRISINGENSIS. EPS. *Hæc monumenta nullum reliquunt dubium de tempore translationis.*

§. II. Reſtitutus præterito ſeculo cultus S. Nonnoſi in monte Soracte; reliquiæ Friſinga eo miſſæ; impetrata ibidem beneficia.

C

Cultus in monaſterio montis Soractis inſtauratus, unde ortus.

DEſtructo aut deſerto montis Soractis monaſterio, translatiſque Friſingam Sancti Nonnoſi *reliquiis, memoria ipſius, aut certe cultus, prorſus exoleverat in priori loco, donec circa medium ſeculi* XVII. *quorundam monachorum pietate & induſtria effectum ſit, ut quaſi ex cineribus reſuſcitaretur. Hiſtoriam hanc fuſe narrat Antonius de Effectis rebus geſtis contemporaneus part. 2. cap. 3. cujus relationem huc transferam partim compendiæ, partim ipſis ejus verbis Latine reddendis, prout ad inſtitutum noſtrum expedire videbitur. Dixi in Annotatis ad Acta lit. b. inſtauratum ac Ciſtercienſibus reformatis traditum monaſterium montis Soractis circa initium ſeculi* XVII. *per Eminentiſſimum Aldobrandinum. Verum, uti eb perpetua fulminis pericula ante ſæpe fuerat deſertum, ita rursum ex hoc monaſterio, fulminibus partim deſtructo, laudati Religioſi conceſſerant in eremitorium S. Mariæ Gratiarum, tamquam in locum fulmini minus expoſitum. Unus ad cuſtodiendum monaſterium remanſerat P. Andreas a S. Bonaventura, natus Burgi S. Sepulcri, qui magna animatus fiducia in Deum, vitam ibi ducebat ſolitariam, teneraque in* S. Nonnoſum *ducebatur pietate, cum noſſet eumdem locum ab eo fuiſſe inhabitatum.* Taorum jam ipſe effecerat, *inquit laudatus de Effectis*, ut anno MDCLV. die VII. Auguſti, *impetraverit a ſacra Rituum Congregatione facultatem celebrandi Miſſam (de S. Nonnoſo) & anno* MDCLVIII. die VII. Septembris *facultatem recitandi Sancti Officium de communi in ipſius feſtivitate. Hoc inſtaurasi cultus initium.*

D AUCT. J. S.

ibique obtenta mutatione de feſtivitate & reliquiis Friſingenſibus.

15 *Eodem anno 1658. die* XX. *Novembris, Roma in Galliam rediturus, montem Soractem aſcendit P. Petrus Naude, presbyter Gallus ex Ordine S. Pauli primi eremitæ Trecis in Campania, cum ſocio laico. Hic presbyter, dum luſtraret loca monaſterii, miraculis* S. Nonnoſi *memorabilia, narravit ſe in tranſitu per Bavariam veniſſe ad civitatem quamdam, in qua feſtivitas* S. Nonnoſi *ritu ſolemniſſime agebatur, vidiſſeque lectiones Officii ex S. Gregorio compoſitas, in quibus referebantur miracula, quorum*

E *narrationem in luſtratione locorum audiebat. Cum nemen civitatis excidiſſet laudate Patri Naude, promiſit ſe omnem diligentiam adhibiturum in reditu per Germaniam, ut docere poſſet, ubi celebraretur Sancti feſtivitas. Stetit promiſſis P. Naude, & die* XXIII. *Januarii anni 1660. litteris ſuis incluſum tranſmiſit ad monachos montis Soractis teſtimonium Joannis Jacobi Gaſner, vicarii generalis principis & epiſcopi Friſingenſis, quod erat conceptum his verbis:* Epiſcopatus Friſingenſis vicarius in ſpiritualibus generalis. Præſentibus notum facimus & atteſtamur S. Nonnoſi confeſſoris, quem in Soractis montis monaſterio aliquando vixiſſe, fide dignis monumentis conſtare iraduni, ſacras venerabilis corporis exuvias, a Nitgero epiſcopo Friſingenſi ad cathedralem hanc eccleſiam translatas, pio ac religioſo Chriſti fideiiom cultu in præſens adhuc honorari, ejuſdemque annuam memoriam, itmquam ſingularis patroni, a. Septembris ſolemni Officio a dictæ diœceſis clero

F celebrari: in fidem præſentibus officii, quem * a quod gerimus, ſigillo, manuſque ſubſcriptione roboratis, quæ datæ ſunt Friſingæ die XIX. Novembris MDCLIX. &c. *Hoc teſtimonium una cum lectionibus propriis ſecundi Nocturni, prout recitantur Friſingæ, acceperunt monachi Soracteuſes per ſocium laicum prædicti Patris Naude die* XI. *Aprilis anni 1660.*

reliquiæ pro Soracteuſibus petitæ mittuntur.

16 *Monachi Soracteuſes, accepta hac notitia, ſtudioſe allaboraverunt, ut obtinerent partem aliquam Sanctis reliquiarum. Precibus idcirco inſtiterunt apud reverendiſſimum dominum Hyacinthum Fantozzi, & D. Archangelum di Lozzuro. Hi autem uſi opera P. Michaelis Eſtmer Societatis Jeſu, Roma pœnitentiarii pro Germanis, litteras dederunt tum ad ſereniſſimum principem Friſingenſem, tum ad ipſius confeſſarium R. P. Marcum Cbingen Societatis Jeſu. Hiſce litteris, qua pari reliquiarum* S. Nonnoſi *flagitabatur, annuit ſereniſſimus princeps Albertus Sigiſmundus, atque os unum cum litteris authenticis, quas mox recitabimus, donavit curam illud tranſmittendi demandans laudato ſuo confeſſario. Hic autem prima uſus occaſione,*

illud

AUCT. J. S. *illud perferendum commiſit R. P. Georgio Maligni Rectori Societatis Jeſu Monachii, qui Romam ibat cum R. P. Provinciali ad congregationem generalem; atque ita reliquiæ pervenerunt ad P. Michaelem Eſtmor, qui eum aliis eas detulit die* III. *Julii anni* 1661. *ad Eminentiſſimum Cardinalem Antonium Barberinum, qui abbas erat Commendatarius monaſterii S. Silveſtri in monte Soracte. Oſtendit etiam Eminentiſſimo Cardinali litteras R. P. Chingen,* XX. *Martii anni* 1661. *datas, in quibus hæc legebantur*: Tandem aliquando mitto reliquias S. Nonnoſi cum inſtrumento authentico per R. P. Rectorem Monaceſem *&c.* Sereniſſimus & reverendiſſimus meus princeps mihi clementiſſime demandavit ſuo nomine *&c.*

Albertus Sigiſmundus epiſcopus Friſ. ſingenſis cum literis,

17 *Eminentiſſimus dominus reliquias decenter involutas, variisque ſigillis munitas aperuit & recognovit, uti & inſtrumentum authenticum iis adjunctum, quod huic loco inſeram, cum eo confirmentur multa ex prædictis. Amoenus de Effetis, ex quo omnia hæc deſumpſimus, illud recitat pag.* 176. *hoc modo*: Albertus Sigiſmundus B Dei, & Apoſtolicæ Sedis gratia epiſcopus Friſingenſis, comes Palatinus, dux Lantgravius Leuthembergius univerſis &c. ſalutem &c. Cum notitia ſubſcriptorum advenerit nobis ſuperiore anno MDCLX. litteræ reverendiſſimi D. Hiacinthi Fantozzi de Terra Sancti Oreſtis, antiquitus S. Eduſti nuncupata, in ſpiritualibus & temporalibus vicarii generalis eminentiſſimi & reverendiſſimi D. Cardinalis Antonii Barberini, abbatis & perpetui commendatarii abbatiæ Trium Fontium ad Aquas ſalvias de Urbe, & S. Silveſtri de Monte Soracte, dictæ tertæ S. Oreſtis, oullius diœceſis, Provinciæ Senenſis: cleri ſecularis ejuſdem terræ, Prioris & monachorum congregationis, Reform. S. Bernardi Ciſtertienſis Ordinis in monaſterio ſancti Silveſtri, & *B.* Mariæ Gratiarum in dicto Monte Soracte degentium, & communitatis, & hominum dictæ Terræ Sancti Oreſtis, quibus continebatur, quod cum dictus clerus ſæcularis, & monachi præfati in Martyrologio Romano ſingulis annis pro ſecunda die Septembris audirent legere feſta Sanctorum, ac C præcipue: "In Monte Soracte S. Nonnoſi abba„ tis, qui oratione ſua ingentis molis ſaxum „ tranſtulit, & aliis miraculis coruſcavit „ admirabantur, & ſæpe colloquebantur, ſuſpirantes & dolentes, quod de hujuſmodi Sancto in dicto Monte, ubi vitam degit, nullum feſtum ageretur, nec ejus ſacrum corpus, ejuſque lanctæ reliquiæ, ubi exſtarent, feiretur, & in hoc ſtatu tot annorum ſecula pertranſierunt.

quibus exponitur occaſio petitarum & miſſarum reliquiarum,

18 Tandem præteritis annis, permittente Deo, oc vota ſuſpirantium & ſupplicantium irrita forent, & ipſo inſpirante, ot eidem Sancto aliquis honor tribueretur, ſupplieiter fuit petitum a S. Rituum Congregatione, ut dignaretur eoncedere liceotiam laltem celebrandi Miſſam dicti Sancti io ejus die feſto, quod benigne conceſſum fuit: & poſtea ſupplicatum fuit pro facultate recitandi Officium ejuſdem Sancti, & benigne cooceſſa fuit per decretum ejuſdem ſacræ Congregationis, quod hiſce inſertum exiſtit. Quibus ſic ſtantibus, ex peculiari providentia Dei, a quo bona cuncta procedunt, quique in ſui diſpoſitiooe oon fallitur, aeeidit, ut in eacumine hujus montis Soractis, in quo dictus S. Nonoofus commoratus fuit, quidam ſacerdos Gallus eremita, oomine Petrus Naude, ineolis ejus loci indicium fecerit cujuſdam Proprii Sanctorum diœceſis Friſingenſis, quod ipſo Gallus, dum in peregrioatione Romana illic hoſpitaretur, viderit, vitamque & miracula bujus ſancti Nonooſi in eo legerit, qui eremita inſuper in ſe recepit, quod io regreſſu ex Urbe idem aotiquum hoſpitium ſuum rurſus ſtudio quærere, illic divertere, & de proprio illo ſancti Nonnoſi Officio aecurate ioquirere, atque illud deſcriptum eidem retromittere velit, quod & abuode præſtitit collaudantibus & beoediceotibus Dominum die XI. Aprilis anno MDCLX. Illic invenerunt iſti cum gaudio, S. Nonnoſi ſacrum corpus, per Nitgetum epiſcopum huc Friſingam deportatum, honorifice aſſervari. Quapropter omoes prædicti oratores deſiderio bujus thelauri acriter inceoſi, unanimiter & uno ore enixe a nobis, & dilecto capitulo noſtro petieruot & rogaverunt, ut dignareotur ipſis coocedere aliquam partem ſanctarum reliquiarum S. Nonnoſi, quas cupiunt pro poſſe honorari, & in aliquo loco peculiaris altaris erigendi decenter cullocare, devote venerari; orantes etiam genuflexi, eumdem adorantes & de- E precantes, ut dignetur ad ejus primævum locum, & antiquam habitationem, uode per ſena, & quod amplius ſecula oequit, ablens fuit, reduci, & præfeotia tuarum ſanctarum reliquiarum ad petentium coniolationem ſui memoriam in dicto mooaſterio renovate dignetur &c.

cerum quo veritas i

19 Nos igitur Albertus Sigiſmundus epiſcopus prædictus, & capitulum catbedrale eccleſiæ Friſingenſis, adieitis ad hoc viris theologis doctis & piis, ex camera majoris ſacriſtiæ noſtræ, in qua ſimiles theſauri recondi ſoleot, hoc ipſum os de S. abbate Nonnoſo depromi decrevimus, quo eoſdem oratores libenter in Domino hoooramus, certiorando illos, quod vere ſit os de corpore ſæpe nominati S. Nonnoſi, quod abſque omni dubio, & ſerupulo recte & pie Chriſti fidelibus ad publicam veneratiooem exponi poſſit. Pro fine omnipotentem Deum nos quoque humiliter obſeeramus, ut quod noſtris meritis non valemus hujus S. Abbatis patrocioio utrimque aſſequamur. Datum Friſingæ io epiſcopali reſideotia noſtra die X. Februarii anno MDCLXI. Albertus F Sigiſmundus epiſcopus Friſingenſis loco † ſigilli. *Ex hoc inſtrumento liquet, translationem corporis Friſingam ab ipſis Friſingenſibus indubitanter attributam fuiſſe Nitgero epiſcopo, & ſecula* XI. *nam autem Hunni, & ſecula* IX. *Liquet ſecunda, nam latuiſſe totum corpus* S. Nonnoſi *ante poſtremam inventionem anni* 1708. *ſed partem corporis ſeorſum fuiſſe ſervatam, ex qua particulam ſuam acceperunt Soractenſes. Erant hæc tria oſſa majora cum reliquis minoribus, ut dictum eſt num.* 5. *nec dubitandum eſt, quin occaſione horum oſſium, quæ populo in veneratione erant, paulatim oblivioni data fuerit pariter pars corporis, quæ ſub terra erat depoſita in crypta eccleſiæ cathedralis.*

reliquiæ per Cardinalem Barberinū recognitæ donantur eccleſiæ olim ſ. Laurentii;

20 *Parvo Eminentiſſimus Barberinus, cum reliquias recognoviſſet, & omnia recte ſe habere perſpexiſſet, tranſmiſſam oſſis particulam, quæ quinque digitis longa erat, coram omnibus præſentibus involvit telæ elegantis coloris rubri, impoſuitque theeæ modicæ ex ebeno, cui varia adjecta erant ornamenta. Hanc theecam, tribus ſigillis ex cera Hiſpanica obſignatam commiſit Eminentiſſimus R. P. Odoni Conti Societatis Jeſu, qui viſitator erat abbatiarum ejuſdem Cardinalis. Demum R. P. Conti haſce reliquias*

meuſe

A *menſe Aprili anni 1663. detulit ad montem Soractem, ubi magna ſolemnitate fuere receptæ, & poſtquam ad varias eccleſias honorifice erant circumlatæ, fuerunt depoſitæ in eccleſia collegiata S. Laurentii, ubi cum aliis reliquiis honorifice ſervantur in ſecrario. Hæc omnia fuſe referuntur in laudata ſæpius Vita Italica Antonii de Effectis, qui ſolemnitatem ſingularum eccleſiarum, ad quas reliquiæ delatæ ſunt, eleganter exponit. Brevius res eadem refertur in ſcripta Italico, quod Romæ impreſſum eſt anno 1684. quodque recudit Meichelbeckius inter inſtrumenta tomi ſui ſecundi pagina 400. & ſequentibus. Scriptum hoc poſterius deinceps præcipue ſequar, tum quia ibi omnia fuſius ſtructiusque narrantur, tum vel maxime quod ibi referantur aliqua, quæ contigerunt poſt Vitam jam ſcriptam. Ex hac tamen ſumam omnia, quæ in ſcripto Romano fuere prætermiſſa, & præſertim beneficia, quæ Sancti patrocinio ſunt impetrata, ex quibus mox duo ſubjungam, quæ narrantur in Vita part. 2. cap. 3. occaſione præditarum ſolemnitatum.*

B *In illorum translatio ne tranſfigu rato* 21 Teotavit infernus, *inquit laudatus Antonius pag.* 183. turbare piem ſolemnitatem, atque ululatu, terrificiſque clamoribus energumenorum alio divertere modeſtam populi devotionem. Nec defuerunt in tem devota ttaoslatione divioa prodigie, qualia fuerunt in translatione pntomartyris Stephaoi, relata a S. Auguſtino, aut io glorioſa crucis ioventinne, quemadmodum centat ſancta Ecclefia: "Fides roboratur, „ edſunt divine prodigia, & Dei magnalia refe„ rentur„. Quippe, cum ignes feſtivi e tormentis ederentur locis variis, ruptum aliquod tormentum exploſorem in eltero e temporibus pereuſſit ictu mortifero. Unde io terram laplus eſt deficientibus viribus, temque male exceptus, ot ſpecterores eum tamquem mortnum lacrymarentur. Verum abinvocato S. Nooonſo adjutus, ſe ſubito erexit io pedes, eucurrit ad altare, ut ei gratias ageret, atque ioteger & ſanus permaoſit. Hic poſt fabricetum altare Sancti, quod ei in eccleſie S. Silveſtri erectum eſt, in ſignum aeceptæ gratiæ tabellam votivam appendit.

C *Et alterum ſuccenſi bus rem Sancti con ceſſum.* 22 *Hunc prodigioſe beneficio aliud ſubjungit idem auctor hoc modo:* Ioter feſta natalitia bujus Sancti, qui in memorie & devntione populi renaicebatnr, illios experta eſt effectum mulier, quæ eo die difficultete parieodi laborans, & ſemiviva langueos, edmonita eſt eb efſiſtentibus, ut iovocaret Saoctum, cujus reliquiæ illa ipla hora per pleteam portabantur, & peperit feliciter filium, eique, conſentiente etiam patre ipſius Dominico Ricciotti, impoſuit oomen Nonoſi, tamquam oato ad gloriam illius, & vero filio ipſius favoris. Neque uſus hujus nnmiois perſtitit iotre muros Soractis, verum Civitate Caſtellana, Tiburc*, Nepete, Narniæ, Romæ io Urbe & agro vicino, Laureti atque aliis loeis, nbi per gratias a multis incolis obteotes nota eſt virtutis ae ſanctitatis ejus fama, frequenti hodie uſu & conſoetudine receptum eſt, ut infantes onminent Noonoſi nomine, eum id oomen gretum ſit omoibus, ſicut ipſe Nonnoſus, nec cuiquam faſtidio.

* Tivoli

D AUCT. J. S.

§. III. Ulterior promotio cultus in Italia; beneficia varia diverſis perſonis conceſſa.

Primum Sancti altare in Monte Soracte, primo feſtivitas, & Miſſe primæ, quæ dicte tantur infra.

SCriptum Romæ impreſſum apud Meichelbeckium pagina 402. de promotione cultus S. Nonnoſi in monte Soracte poſt prædicta ſic proſequitur: Conſtructum eſt deinde io eccleſia S. Silveſtri (*id eſt, in eccleſia monaſterii, in que habitavit Sanctus*) primum eltare in bonorem S. Nonnoſi: & anno MDCLXIV. die 2. Septembris celebrata eſt ſolemniter prima ipſius feſtivitas, quæ enntinuatur ſiogulis annis eum ſupplieatinne eleri, & congregationum S. Oreſtis, ſequeoti omni populo cum concentu muſico & facibus, cereis & candelis. Feruntur ſacræ reliquiæ ad eccleſiam S. Silveſtri, æquæ poouotur ſupra altare S. Nonnoſi, deeenter compoſitum & ornatum, eantatoque ſolemoiter Miſſæ Sacrificio, detaque beoedictiooe exoleulantibus reliquias, inde egmen ſupplicantium ad priorem locum regreditur. *Addit Antooius de Effectis cap. 4. pagina* 186. *primam Miſſam votivam ad prædictum* S. Noonoſi *altare celebratam eſſe die* 21. *Jaouarii anni* 1664. *id regnante muliere infirma, quæ Sancti patrocioio obtinuit ſanitatem, etiamſi mediti de vita ipſius deſperarent; quæque deiode menſe Aprili ad altare venit cum marite & conſanguineis, ut votum ſuum adimpleret, Sacrumque ad honorem Sancti celebrandum curavit.*

E

cultus excenſus, lampas ſuſpenſa ante altare, mox conſumpta.

24 *Idem ſcriptor poſt pauca ſubdit, eodem anno* 1664. XXVI. *Jaouarii a ſacra Rituum Congregatione conceſſum eſſe, ut licitum eſſet omnibus ſacerdotibus ſecularibus & regularibus, qui venirent ad eccleſiam S. Silveſtri, ſacrum dicere votivum de* S. Nonnoſo *ad ipſius altare. Eodem anno, ut proſequitur, menſe Aprili, accenſa eſt lampas, quæ perpetuo arderet ante altare Sancti. Hujus lampadis oleum a multis tam vicinis quam longe diſtantibus frequenter petitur; nec tamen unquam deeſt lampadi, quin pii homines illud abunde ſubminiſtrarent. Imageque Sancti eodem anno ari inciſa eſt, multaque millia exemplarium ſuot impreſſa, miſſaque non modo ad vicinas civitates, ſed etiam ad remotas provincias. Hæc & ſimilia fuſe laudatus ſcripter, qui mox ſubdit, qua occaſione inchoata ſit annua illa ſupplicatio, qua reliquiæ* S. Nonnoſi *ex eccleſia collegiata S. Laurentii ſeruntur ad eccleſiam S. Silveſtri: peractaque ibidem ſolemnitate ad priorem eccleſiam referuntur, ut ſupra dictum eſt ex ſcripto Romano. Rem accipe compendio.*

F

annua ſupplicatio inſtituta occaſione beneficii bis ſalutis Sancto ſibi porro annuendi.

25 *R. P. Stella monaſterii Prior rogaverat clerum triduo ante, ut ſimilis ſupplicatio inſtituerctur in Sancti feſtivitate die 2. Septembris. At excuſaverat ſe clerus, tum ob æſtum, cum ne res abiret in conſuetudioem. Biduo poſt in ipſe* S. Nonnnſi *pervigilio cælum, quod fuerat ſereoum, ſubito obtenebreſcere cæpit, tantaque ventorum, fulminum & tonitruum orta eſt procella, ut metum ingentem inmteret. Fulmine tacta eſt demus domioorum Cacoia, variiſque partibus contrita, avulſum marmor, qee fulciebantur demus aoguli. Diſruptum ſcoile calcis rudere implebat lectum ipſum, in que dormiebat*

AUCT. J. S. *miebat Joannes Philippus Mario Caccia, ſic tamen, ut ipſe prorſus eſſet illæſus, ſed ita terribus incendio victus & fœtore ſulphureo, ut & opem S. Nonnoſi flagitaret, & domeſticorum ac vicinorum imploraret ſubſidium. Hi illico accurrerunt magno numero, & viderunt in eodem cubiculo ruptas januas, dejectas parietes, lectum terræ & calcis ruderibus oppletum, aduſtas & fumo decoloratas lecti columnas: ſupra eumdem lectum lapſam viderunt ingentem tabulam, avulſam e corona grandi, quæ ligno fuerat veſtita. Hæc ſola tabula ſine fulmine nata erat mortem inferre, niſi adfuiſſet benigna S. Nonnoſi manus. Iſta cum crederentur fieri vix potuiſſe ſine miraculo, & beneficium attribueretur S. Nonnoſo, indicta mox eſt ſupplicatio, atque eodem die inſtituta mira hominum concurſu, nec minori pietate, præſertim conſanguineorum viri prænobilis, qui e tanto illæſus evaſerat periculo, uti latius narratur in Vita. Hæc autem ſupplicatio deinde quotannis continuata eſt, & præterea ſequenti anno, die 1. Martii, adlectus eſt S. Nonnoſus inter patronos iſtius loci, teſte rurſum Antonio pag. 192.*

B *imago collocata in abbatia prope Sermonetam, ubi ſanatus abbas,*

26 *Cum eodem anno 1664. imago Sancti honorifice collocata eſſet in abbatia S. Stephani propr oppidum agri Romani, quod Italis* Sermoneta *dicitur, efficax ejuſdem patrocinium experta eſt ipſa abbas dicti monaſterii, uti refert idem Antonius de Effectis pagina 193. Accipe ipſius verba Latine reddita*: Die VII. Auguſti (*anno 1664.*) dominus Rogerius Cajetanus, abbas prædictæ abbatiæ S. Stephani, cum rediturus Sermonetam, ubi erat dominus princeps Cafertanus, equum aſcendere vellet, ejuſque tergum calcaribus tangeret, priuſquam firmiter conſediſſet, equus impatiens ſubſiliendo excuſſit equitem, qui caput in grandem duramque impegit rupem, multis locis cum mortis periculo ruptum. Jacebat vulneratus voceque & omni fere ſenſu carebat: at auxilio P. Prioris aliorumque Fratrum portatus fuit in monaſterium, judicantibus omnibus eum moriturum. Ita ſcripſit deinde P. D. Angelus a S. Benedicto in litteris XXVII. Auguſti datis, ex quibus eventum commemoravi. Quia vero memineram gratiarum, quas Deus per merita S. Nonnoſi largiebatur infirmis, quantum poteram eum commendavi; &

C cum multis perſonis, miſſis ab excellentiſſimo domino principe Cafertano, ut inquirerent de ſtatu dicti domini abbatis, ſumpſi ſanctæ imaginem, quam hunc in finem ſupra pectus geſtabam, ſuſaque brevi oratione pro ſalute dicti domini abbatis, illam reverenter exoſculatus ſum, eique eamdem commendavi, ut ſignaret eadem imagine in modum crucis caput, quo ſupra modum dolebat. Præterea exciſavi illum ad fiduciam de laudato Sancto concipiendam, ut ſanaretur. Die ſequenti mane aliquantulum lenius habuit; & conſilio medicorum ac chirurgorum, juſſuque dicti excellentiſſimi domini principis, qui nunc Sermonetæ habitat, ductus eſt in ſella ad prædictam civitatem, ut facilius medicaretur. Tulit ſecum ſanctam imaginem, tenens illam in cubiculo ſuo ut pignus ſacrum, & per gratiam Dei, & merita S. Nonnoſi, ſanatus eſt & dolor ceſſavit. *Addit laudatum abbatem in gratiarum actionem concurriſſe ad ſanctum novi altaris, quod anno ſequenti in honorem* S. Nonnoſi *erectum eſt in eccleſia S. Stephani, ubi & feſtivitas eodem anno celebrari cœpta. Fuit hoc ſecundum altare, quod in honorem* S. Nonnoſi *conſtructum eſt in Italia.* D

multa erecta Sancti altaria, duo limitata

27 *Aliud eodem fere tempore ædificatum eſt Romæ in eccleſia S. Pudentianæ, de quo aliiſque aliis erratis ſic breviter ſcriptum Romanum apud Meichelbeckium pagina 4 3.* Erecta inſuper deinde fuere circiter viginti quinque alia altaria ad honorem S Nonnoſi in locis diverſis, Ventimilii etiam in ditione Genuenſi, in Longobardia, & Romæ in eccleſia S. Pudentianæ laudatorum monachorum reformatorum S. Bernardi, ubi celebratur feſtivitas S. Nonnoſi, inchoata anno MDCLXVI., & ſingulis annis continuata, cum nobili elegantique apparatu altaris & facelli, quem cum oblatione [a] cereorum eo mittunt dominæ principes de Alteriis, quæ etiam cum multis dominis illuſtribus ad illam feſtivitatem arcedunt, ut venerentur & honorent Sanctum. *Ex Vita Italica pagina 94. intelligimus, unde ortum habuerit eximia illa pietas erga* S. Nonnoſum *nobiliſſimæ familiæ de Alteriis, e qua eodem tempore toti Eccleſiæ præſidebat Clemens Papa X. Nam narrat illuſtriſſimam principem,* E *conjugem principis Gaſparis de Alteriis, laboraſſe partu difficili, atque, invocato* S. Nonnoſo, *filium feliciter peperiſſe. Eidem quoque altari tabellam votivam appendi juſſit, eadem Vita teſtante, excellentiſſima domina dna Bracciani, quod, ubi deſperata erat a medicis, unctæ oleo lampadis, quæ ardebat ante altare Sancti, priſtinam ſanitatem feliciter eſſet conſecuta.*

[a] *intellige non offerta ſegnedum cum effectu*

28 *Hiſce beneficiis aliud mox ſubjungit laudata Vitæ auctor hoc modo*: Continua fuit benificia, quæ etiam Romæ ad ſe confugientibus impertitur hic Sanctus. Hinc pauper mulier, quæ vicina erat prædictæ eccleſiæ, cum ſederet ſupra domus feneſtram; hæc avulſa a muro ipſam ſecum tam miſere præcipitavit in plateam, ut mortua crederetur. Ubi accurrit cum oleo Sancti P. Prior S. Potentianæ, licet tota eſſet ſanguine oppleta, contuſa & confracta, brevi rediit ſana. *Cum ubique tam potens* S. Nonnoſi *appareret patrocinium, mirari non poſſumus, ipſius imagines, oleumque ipſius lampadis, a multis fuiſſe rupetita, variaſque in partes miſſa, uti vera factum teſtatur laudatus Antonius de Effectis, qui nominatim recenſet inter illos, qui prædicta petierunt & obtinuerunt, Eminentiſſimum Cardinalem Carpegna.* F *Hic accepta Sancti imagine, oleoque lampadis, teſtatus eſt in litteris, deinde ad monachos datis, ſe morbo quedam liberatum: atque in teſtimonium gratiæ acceptæ tranſmiſit calicem ad monaſterium S. Silveſtri, ut illo uterentur pro altari* S. Nonnoſi. *Eodem remedio, ut mox ſubdit, Romæ ſanata eſt in domo Puellarum, quæ vulgo dicitur,* Delle Zitelle, *puella quædam, neptis Fr. Pauli Donati di Crilene, a quo imaginem & oleum acceperat. Huc ſubdit aliud magis mirabile, quod in eadem domo contigit virgini quinquaginta annorum, cujus nomen erat* Paula, *cognomen* Zappata, *quia a Cardinali hujus nominis in domum illam fuerat introducta. Accipe ſcriptoris verba Latine reddita:*

imago Sancti & olim lampadis a multis expetitum & vera beneficia

29 Jacebat infelix (*Paula*) in lecto, quod nullum inveniſſet remedium paralyſi, qua novem annis fuerat motus imputens, adeoque afflicta, ut ne manum quidem ori admovere poſſet, nedum ſibi opem ferre in neceſſariis. Suadente ſocia, rurſum uncta (*oleo S. Nonnoſi*) invocatoque Sancto, cujus imaginem habebat

prodigium aliud maximo mirandum,

penes

A penes ſe, nocturno tempore, dum aliæ dormiebant, audivit ſibi articulate dici PAULA, PAULA SURGE. Ad hanc vocem lacrymabunda & tremens inhorruit infirma, credens illam eſſe cujuſdam ſociæ ſuæ animæ paucos dies defunctæ, a qua iovitaretur ad aliam visam. Cum poſt longum trrrorem & plzoctum rurſum indormiviſſet, iterum vocata atque invisata fuit, ut ſurgeres, & aaperet bacillum, qui ad lecti caput erat poſitus ... Tribus vicibus iterata erat hæc invitasio. Ad harum poſtremam ſe ipſa excitans nocte diei Martis XXVI. Februarii, reſpondit, non poſſe ſe ob morbum ioſanabilem. SURGE, ei fuit repoſitum, QUIA ES SANATA. Contiouo non minus ationisz quam obediens elevavit ſe e lecto ſine ullo adjutorio; atque ad baculum extendit dexteram, quæ per oovem annos motu & actione omni caruerat: cucurrit ad lectum Benedictæ, quæ item a longo tempore erat infirma, & proxima lecto decumbebat. Cum hæc ſono excitata eſſet, eidem illa narras miraculum. Perſuadet iſta, ot gratias Deo agat, & differat uſ-

B que ad tempus matusinum publicationem miraculi, ne turbares locum dormientium, & erearet aliquam obmurmurationem hora tam importuna. At vix illucebat, quin facto divulgato, prorſus laia conſpiceretur Paula libere ambulare, veroque ac falli oaſcio teſtimonio publicare mirabilia S. Nonnoſi. Conſeſtim res perlata eſt ad Antonium Cardinalem protectorem, paulo ante e Francia reducem, qui donatus a P. abbate Stella trium diverſarum formarum imagioibus, Sanctum magnopere venerabatur. Abbas Carolus Vaina, ſuperiotendeos puellarum, collegit legitime facti veram relationem, teſtatsm juramento esrum mediei, Joanois Antooii Antooelli, & die XVI. Maii a Joanne Carolo Lamperino, notario capitulari, inſtrumento ae proceſſo publico roboratam, quæ demum nunc etiam confirmatur grandi tabella votivæ, ob gratiam Paulæ cooceſſam ad Soractem tranimiſſa. Quamvis autem libera eſſet puella, perrexit ob aliquantam debilitatem inniti bseulo, ſibi eommendato per vocem illam nocturoam. Verum die ſeſto Sancti, 2. Septembris, accenſa ante

C aliquam ipſius imagioem lampade, & duabus eandelis lupra piam exiguamque aram, ubi orabat, recitantique more ſuo litsniis, quando ſe levabat ab oratiooe, reculavit impoſterum ſulaimentum baculi, recuperatis priſtioia viribus iotegraque ſanitate.

duo pœnitentes ad mentem reducti, eulpas confeſſi

30 *Poſt hæc affirmat idem auctor pag.* 198. *Sanctis ojuſdem invocatione menti reſtitutos eſſe duos homines. Prior docebatur Joſephus Quintinus, incola Civitatis Caſtellanæ, qui tredecim menſibus catena ligatus fuerat ob phreneſim. Hic, curante ipſius ſorore Prudentia, oleo Sancti unctus eſt, adhæque adhibita fuerunt pietatis exercitia in honorem* S. Nonnoſi, *cujus patrocinium implorabatur. Hoc modo Joſephus corporis mentiſque ſanitatem recepit, tabulaque votiva, in qua factum repræſentabatur, in gratiarum actionem miſſa eſt ad eccleſiam. Sanatus eſt die* IX. *Septembris anni* 1666. *Alterius nomen tacet auctor, quia ſanatus fuerat, priuſquam ſtultitia ejus vulgo innotuerat. Multa biſce annectit idem ſcriptor de altaribus erectis, cultuque* S. Nonnoſi *ad varia loca extenſo, quæ brevitatis cauſa prætermitto. Unum referre breviter ſufficerit, quod habet pag.* 201. *nimirum anno* 1667. *indultum eſſe a ſacra Rituum Congregatione, ut liceret omnibus monachis Ordinis Ciſtercienſis reformati Officium proprium de* S. Nonnoſio *in ipſius feſtivitate recitare, ubicumque erectum eſſet altare Sancto dicatum. Memoras idem auctor pag.* 195. *inſcriptionem marmori inſculptam in honorem* S. Nonnoſi, *& alteram pag.* 199. *item varia de veneratione Sancti apud Benedictinos Caſinenſes cœpta, altaque ſimilia, quæ apud ipſum videri poſſunt. At reliqua beneficia, quæ commemorat, huc transferre pergo.* AUCT. J. S.

collatum duobus ex gris beneficium,

31 *Piergroſſi quæſtor caſtelli Nazzano Benedictinorum, in loco anguſto poſt equum pertranſiens, caleabus ferientis equi tam graviter cæſus eſt, ut genu alterum loco motum eſſet, multiſque contuſionibus in crure & femore in mortis periculum videretur adductus. Imploratum fuit ab omnibus auxilium* S. Nonnoſi. *Adfuit ſtatim ebrurgus, cujus ope et genu loco ſuo eſt reſtitutum. Poſt horam ceſſavit dolorum vehementia, domumque reductus eſt equo. Unctus autem oleo ſalutiferæ lampadis, intra paucos dies ſanatus eſt, reddens gratias Sancto, quod & majus periculum evaſiſſet, & male euo eſſet liberatus. Hæc Anonius de Effectis pag.* 201. E *paulo prolixius. Aliud beneficium narrat pag.* 206. *& 207. quod ſimiliter compendio occipe. Anno* 1669. *menſe Maio Joannes Jacobus Bell-buomo, canonicus Tiburtinus, præ abundantia ſanguinis, quem ore emittebat ſine intermiſſione, adhibitis fruſtra medicorum ſubſidiis, exſanguis languebat in præſentiſſimo mortis periculo. Allatum eſt Sancti oleum, eoque unctus moribundus. Mox ceſſavit ſanguinis fluxus, agerque ſic convaleſcere cœpit, ut brevi vires atque integram valetudinem recuperaverit; ſanuſque in gratiarum actionem* S. Nonnoſi *cultum in civitate Tiburtina inſigniter promoverit.*

miles ægr. Sanctum devotus, & beneficium febricitanti datum

32 *Inter hæc laudatus auctor eleganter proſequitur dilatationem venerationis* S. Nonnoſi, *mirumque populi concurſum ad præcipuam ipſius eccleſiam, in monte Soracte* S. *Silveſtro dicatam. Cum autem mihi non liceat in biſce eſſe tam prolixo, pauca ſolum memoravi beneficia, quæ ex multis idem ſcriptor narravit, non dubitans interim, quin multo plura contigerint: nam id innuit velociſſima cultus dilatatio, dena innumera, quæ Sancti altaribus offeruntur, devotioque fervens, qua oleum lampadis, imagines & numiſmata Sancti, ſimiliaque alia a multis expetuntur. Narrat pag.* 211. F *ad montem Soractem veniſſe R. P. Michaelem Chiavazzi, viſitatorem provincialem Ordinis Clericorum Minorum, qui exhilarotus eximia illa devotioae erga* S. Noonotum, *quam ex loci luſtratione diſcebat, narrabat ſuper ad eccleſiam Ordinis ſui Marini (oppidum eſt, cuiguæ reipublicæ caput, inter Romandiolam & ducatum Urbinatem) tranſmiſſam fuiſſe tabulam* S. Noonoſi *ex voto Joannis Franciſci Duozi, aulæ Romanæ miniſtri, quod interceſſione* S. Nonnoſi *liberatus eſſet maligna febri, qua cœperat laborare Marini. Uti hoc beneficium facile latere poniſſet ſcriptorem, ſic haud dubie eumdem multa alia latuerunt: atque ipſe variis locis inſinuat, multo plura fruſta eſſe, quam memoria poſterorum commendavit.*

Officium Sancti pluribus perconſum.

33 *Priuſquam hunc ſcriptorem omnino dimittam, unum etiamnum ex eo memorandum cenſui:* Anno MDCLXXII., *inquit pag.* 212. *inter ea, quæ de Sanctis ouvis Breviario Romano adjuncta iuni a præcedentibus Pontificibus, & a ſanctiſſimo Domioo ooſtro Clemente X. inter*

Officia

AUCT. J. S. Officia AD LIBITUM etiam admiſſum eſt Officium proprium S. Nonnoſi pro omnibus illis, qui militant ſub regula S. Benedicti, & pro iis eccleſiis, in quibus erectum eſt altare Sancto dicatum. *Hiſce collectis ex Opuſculo Autoni de Effectis, redeo ad ſcriptum Romanum, edoctus a Meichelbeckio, ex quo ſaperſunt quaedam poſteriora facta.*

§. IV. Cultus magis propagatus: aliæ a Friſingenſibus in montem Soractem miſſæ reliquiæ.

Officium & Miſſa S. Nonnoſi in Breviario & Miſſali monaſtico.

PRæterito anno ſancto MDCLXXV. impreſſus eſt liber, cui titulus: Monumenta de S. Nonnoſo, compoſitus ab abbate Antonio de Effectis, & dedicatus eminentiſſimo Cardinali de Alteriis, ſanctæ Sedis camerario, & nunc abbati eommendatario S. Silveſtri, *aquit laudatum ſcriptum Romanum, quod pergam Latine reddere, paucis hinc inde ad elucidationem interjectis*: Eminentiſſimus vero pietatis ſtudio, & devotione erga S. Nonnoſum, bonoravit hunc Sanctum Abbatem eodem anno ſancto obtenta a Clemente Papa X. felicis memoriæ facultate eundi, ut inſereretur Breviario monaſtico ad preces monachorum Benedictinorum. Ita revera factum eſt, impreſſo Officio Sancti in pulcherrimo Breviario monaſtico in folio, quod anno MDCLXXVI. imprimeodum in Germania curavit emioentiſſimus princeps, dominus Cardinalis Badenſis; atque etiam in Breviariis & Miſſalibus novis monaſticis, quæ impreſſa ſunt Venetiis anno MDCLXXVIII. Habetur ibi loco ſuo, 2. Septembris, Officium & Miſſa de S. Nonnoſo. Officium autem ſit ritu duplici; ac Sanctus honoratur in ſancta Eccleſia ab omnibus Ordinibus monaſticis.

occaſio Sanctitatis propagatæ.

35 Hæc devotio erga S. Nonnoſum inſtitutn eſt ſub patrocinio Jeſu, Mariæ & Joſephi. Deus autem multum mirabilis eſt in hoc ſuo Sancto, quoniam in omni loco, ubi ipſi eſt altare aliquod erectum, inſignia conceduntur beneficia, præſertim in loco proprio S. Silveſtri in monte S. Oreſtis. *Sic corrupta vocabulo vocatur mons Soracte. Alii volunt corruptam hanc vocem ortri a S. Edeſtio, alii a S. Silveſtro. Antonius de Effectis ea laudato Opuſculo part. 1. cap. 5. diſputat hac de re, vulgque nomen vulgare* S. Oreſte *eſſe antiquum, non tamen dedactum ab aliquo ſancto Oreſte; ſed a ſaperſtitionibus gentilium. Undecumque artum ſit nomen, vulgare nomen expreſſi, eoque deſignabat oppidum ad montem Soractem. Redeo ad ſcriptum Romanum, quod ſic proſequitur*: Ubi præteritis hiſce annis, eurrente nunc anno vigeſimo primo ab erecto in illa eccleſia primo altari in honorem S. Nonnoſi, ſufficiens fuit populi concurſus ab omnibus iſtis locis & terris in circuitu, etiam ab Urbe Roma, aliiſque locis longinquis, prout colligitur ex ingenti copia tabularum tabellarumque votivarum, quæ in illa eccleſia S. Silveſtri conſpiciuntur; ſicuti etiam Romæ in eccleſia S. Pudentianæ ad altare dicti Sancti; Sermonetæ in ditione dominorum Caetanorum, Caprarolæ, Ventimilii, de quo ſupra, Peruſiæ, Burgi S. Sepulcri, multiſque aliis locis, quæ brevitatis gratia prætermittuntur. Itaque Ordo ſupradictorum monachorum S. Bernardi ſe felicem exiſtimet, quod Deus ſibi ab illo ſerviri voluerit in hac occaſione ad majorem gloriam ſuam ſpectante.

alia reliquiæ Friſingæ Romam miſſæ.

36 Nec prædicti monachi deſiſtunt allaborare, quantum poſſunt, ut hanc promoveant devotionem & nomen S. Nonnoſi. Ab anno MDCLXXIX. impetraruot alias reliquias S. Nonnoſi pro eccleſia ſua S. Pudentianæ in Urbe per favorem & commendationem eminentiſſimi domini Cardinalis Litta, archiepiſcopi Mediolanenſis felicis memoriæ, qui tunc Ordinis eorum erat protector. Hic initio meoſis Auguſti prædicti anni inſtanter & efficaciter hunc in finem ſcripſit ad ſupra memoratum ſereniſſimum principem Albertum Sigiſmundum epiſcopum Friſingenſem, qui conſeſtim generoſiſſimo animo per duos e ſuis canonicis, ſimul Romam ad limina Apoſtolorum venientes, tranſmiſit reliquias S. Nonnoſi, impoſitas thecæ ſigillo clauſæ, quæ longitudine erat unius palmæ. Porro eum memorati canonici intelleziſſent, defunctum eſſe prædictum Eminentiſſimum Litta, præfatam thecam tradiderunt eminentiſſimo Cardinali Cybo. Hic, ubi eam ad aliquod tempus penes ſe conſervaſſet, deinde, inſpirante Deo, die XXXI. Auguſti anni MDCLXXXII. per manum notarii eadem tradidit monachis S. Pudentianæ. Ordinante vero & facultatem concedente Eminentiſſimo Carpegna, vicario ſummi Pontificis, aperta eſt theca recognitæque reliquiæ, quæ repertæ ſunt eſſe particula oſſis ex ultima parte cruris, cujus craſſities & magnitudo trium circiter erat digitorum. Additum erat inſtrumentum authenticum, & epiſtola ſereniſſimi principis epiſcopi Friſingenſis, ſcripta ſupra dicto Eminentiſſimo Litta, dataque XX. Auguſti, anno MDCLXXIX.

quæ variis eccleſiis diviſa, dataque etiam primariæ eccleſiæ S. Silveſtri e

37 Hujus ſacri pignoris particulam modicam pro ſua devotione voluit Eminentiſſimus Carpegna. Pars præcipua data eſt eccleſiæ S. Pudentianæ, pars alia minor, quæ erat mole unius junctura minoris digiti, conceſſa eſt dataque juſſu domini Cardinalis Cybo, eccleſiis B. Mariæ Gratiarum, & S. Silveſtri in monte Soracte. Hanc ioclusam eleganti honorificæque thecæ ex ebeno, quam varia ornamenta, exigun Sancti ſtatua, modicæque angelorum figuræ ex cupro inaurato decorabant, ad majorem Dei laudem ac gloriam, & honorem S. Nonnoſi, portare voluit ad ſupra dictum monaſterium in Soracte reverendiſſimus Pater, D. Florentius n S. Catharina Peruſinus, abbas generalis laudati Ordinis reformatorum S. Bernardi, comitantibus multis aliis ejuſdem Ordinis monachis Romanis. Porro ſervatam per aliquot dies in dicto monaſterio Gratiarum, Dominica infra Octavam Epiphaniæ, die IX. Januarii currentis anni MDCLXXXIV., tempore maturino, comitantibus in ſolemni ſupplicantium agmine monachis Ordinis Romanis & ejuſdem monaſterii Gratiarum, & duabus ſodalitatibus S. Oreſtis, eum ingenti multitudine frequentium virorum & mulierum, eamdem portavit ad eccleſiam S. Silveſtri; in ſummo iſtius montis vertice ſitam. Miſſam inſuper cantavit idem reverendiſſimus P. Generalis; eique ut diaconus aſſtitit P. Prior S. Bernardi Romæ, D. Franciſcus a S. Michaele archangelo Ariminenſis, qui poſt cantatum Evangelium eleganter & pie ad concionem dixit in laudem S. Nonnoſi, & de redita ſacrarum ha-

rum

A rum reliquiarum ad locum ſuum & antiquam habitationem, patrocinantibus Jeſu, Maria & Joſepho. Placuit oratio, laudataque eſt ab omnibus; eccleſia tam erat plena, ut vix ſtare poſſet multitudo, non obſtante tempeſtate frigida & nive, quæ iſtis diebus deciderat. De omnibus hiſce habentur inſtrumenta authentica notariorum manu exarata.

opus Dei eſt, quod colitur, non fecuris in terram ſit, renovatus ſit in fide.

38 *Hactenus auctor laudati ſcripti, qui demum relationem ſuam ſic tenuit*: Manifeſte perſpicitur (*ex dictis*) voluntatem Dei eſſe, ut poſt tot centenos annos hic Sanctus honoretur in ſancta Eccleſia, & ut hiſce noſtris temporibus memoria ipſius fuerit renovata; ac proinde, da hoc eventu S. Nonnoſi dicendum eſſe: „ Opus Dei eſt, manus Domini fecit hoc. A Do„ mino factum eſt iſtud; & eſt mirabile in ocu„ lis noſtris „. Divinæ Majeſtati, & ſupra dictis patronis ac protectoribus, Jeſu, Mariæ & Joſepho, ſemper referatur gratiarum actio, laus, honor & gloria; ſintque ſemper omni tempore ab omnibus laudati ac benedicti *&c. Hactenus monumentum anno* 1684. *Romæ impreſſum, edi-*
B *tumque ſine nomine auctoris. Quod ait, renovatam eſſe Sancti memoriam, intelligit de monte Soracte, aliiſque Italiæ locis, non de Germania, ad quam nunc demum regredior, ut poſtremam reliquiarum Sancti inventionem, ſecutaque plurima miracula lectori exhibeam.*

§. V. Pars major corporis, quæ diu latuerat, inventa Friſingæ, ac deinde ſolemniter translata.

Locus Friſingæ in veneratione, multiplex ſalutiferus

ETiamſi *quædam* S. Nonnoſi *oſſa Friſingenſibus vota ac in veneratione eſſent, uti jam vidimus, major tamen pars corporis diu latuit, donec anno* 1708. *die* XXVII. *Januarii, a celſiſſimo principe atque epiſcopo Friſingenſi Joanne Francisco feliciter fuerit inventa in crypta eccleſiæ cathedralis, quam novis ornamentis condecorare ſtudebat laudatus auctor. Occaſionem theſauri inventi, inventionemque ipſam tam exacte narrat Mentzelbeckius, qui plenaque luſtrare potuit, ut ipſius relationem hue transferendam duxerim. Præmiſſis iis, quæ jam retuli,*
C *tom.* 2. *pag.* 440. *rem ipſam ſic exponit*: Statuerat reverendiſſimus & illuſtriſſimus D. Joanoca Sigiſmundus Zeller de Leiberſtorff, epiſcopus Bellinenſis, præpoſitus Friſingenſis, cathedralis eccleſiæ præpoſitus &c., ... honoribus divi Nonnoſi novam aram in hypogæo ſeu crypta cathedralis eccleſiæ conſtruere. Id ut commode fieret, placuit celſiſſimo (*Joanni Francisco*) locum contemplari, ne quid præter animi ſui vota operarii teorarent. Venit igitur ad eum hypogæi locum, ubi tum extabat ara divæ Margaritæ, nulli muro adhærens, niſi quod pone eerneretur conditorium quoddam, tribus fere cubitis altum, & ita ex lapidibus arcuatim eductum, ut ſub ipſo ſuperius impoſito conditorio homines poſſent perreptare: quod etiam multis, maxime qui dorſo laborabant, ſaluti fuit, cum illic Deum pie invocantes manibus pedibuſque perreperent, abſque eo, quod ipſis certo conſtaret, quis eo in loco lateret Evergeta, cujus accedentibus interceſſionibus ac meritis a dorſi doloribus liberarentur. Imo nemo unus hominum erat, qui, quid ſibi arcus ille muratus vel-

let, affirmanter recenſere poſſet. Illud unum dumtaxat ſciſcitanti epiſcopo memorabant æditui, quod annis ſingulis, die 11. Septembris, tbi tempore divini officii lychnos duos cum cereis ardentibus reponere ex antiquiſſima conſuetudine juberentur, D AUCT. J. S.

ubi corpus ſuſpicatur inventum,

40 Movit ea narratio epiſcopi animum, ſcira utique perquam cupidum, quid tandem myſterii ibi lateret? Ergo ejus juſſu confeſtim manum admovent cæmentarii, loculumque aperire incipiunt: cum ecce! apparuere mox indicia magni theſauri ibi depoſiti. Itaque ut res tota circumſpecte ageretur, ceſſare juſſi ſunt cæmentarii, donec notarius publicus advocaretur, qui, quid ageretur, coram ſpectaret, &, ſi res poſtularet, inſtrumentum publicum conſcriberet. Miſſus itaque confeſtim fuit, qui notarium cito adeſſe juberet. Præſto igitur adfuit vir nobilis & clariſſimus D. Antonius Packmair, J. U. D. celſiſſimi principis conſiliarius aulicus, & reverendiſſimi ac illuſtriſſimi collegii cathedralis ſyndicus, notarius cæſarea authoritate publicus, quem princeps avide exſpectaverat. Adfuere viri graves, qui futuri eventus teſtes eſſent. Hi mox E fuere requiſiti, ut id, quod eventurum eſſet, una cum D. notario in tabulas publicas referrent. Tum juſſu principis exemplo remotum fuit ſaxeum operculum; quo ſublato, conſpecta fuit arcula quædam, quam ſtatim celſiſſimus ſuis ipſe manibus extraxit, & cum inexplicabili cordis jubilo deprehendit, reperiſſe ſe oſſa beatiſſimi Nonnoſi, olim prioris (alii abbatem vocant) monaſterii Soractenſis ſub divi Benedicti regula, quem jam ab aliquot centenis annis inter ſuos patronos Friſingenſis eccleſia ac diœceſis recenſuerat, atque coluerat, quod tum ex aſibi relatis, tum ex praxi continua conſtat. Id amplius indicabant appoſita ſigilla ac ſigna S. Eberhardi, ex monacho & abbate Ordinis S. Benedicti Biburgenſi Salisburgenſis archiepiſcopi, & beati Alberti, eo nomine primi epiſcopi Friſingenſis, qui ſacra illa lipſana anno MCLXI. ibi repoſuiſſe ac condidiſſe reperti ſunt.

quod in ſolemnium epiſcopi interventum dilatum, F

41 Quantum gaudium ea, uti inexſpectatiſſima, ita feliciſſima iocentio attulerit tum ſpectatoribus omnibus, tum maxime ipſi fortunatiſſimo inventori, calamo exprimere ocmo hominum poteſt; lacrymæ tamen præ cordium jubilo fuſæ ſatis prodiderunt. Ergo ſtatim prælentes omnes corruere io genua, divum ſuum Evergetam, ceu rurſus in lucem protractum, ſibique reſtitutum devotiſſima ſalutarunt, Deoque ac eidem divo Nonnoſo pro gratia illa plane cæleſti impenſiſſimas gratias rependerunt. Satiari vix poterat dulciſſimo theſauri ſui aſpectu celſiſſimus princeps, cum modo e lamina plumbea theſauri ſui inventi deſcriptionem legeret, modo eorum, qui theſaurum ibi abſconderaot, inſignia contemplaretur, modo appoſitum numiſma aureum protraheret, ſuſque exhiberet, eoſque non ſine torrente voluptatis ad gratulandum ſibi de reperta inæſtimabili drachma clementiſſime invitaret. Itaque ea corde ſuo procul abeſſet theſaurus illa ſuus, eumdem in ſacellum ſuum anlicum cum ſumma devotione tranſtulit, ubi arcam notarius publicus occluſit, & ſigillo notariatus ſui duplici loco impreſſo obſignavit.

42 Ex eo tempore celſiſſimus princeps diu noctuque in eam curam ferventiſſime incubuit, ut ſacra illa lipſana, quam fieri poſſet, ſplendide a-

Auct. J. S. *donec omnes ad honorificam translationem essent parata.*

xornarentur, ac ſuo tempore pompa quadam feſtiviſſima in baſilicam cathedralem reduci poſſent. Urbs ipſa tota, ſimulac fauſtiſſima ioventione fama iocrebuit, ac propoſitum principis innotuit, ad exornandam quibuivis poſſibilibus ſtudus translationem illam ſeſe præparavit. Porro medio illo tempore in prædicto lacello aulico ingens devotio fidelium erga divum Nonnoſum exarſit, & quam plurimæ Eucha iſticæ boſtiæ præter morem ibidem fuere litatæ. Operam etiam operoſiſſimam dedit celſiſſimus princeps, ut non ſolum aula gymnaſtica ad deſideratam perfectionem beatiſſime perduceretur, verum etiam ut ibidem præpararetur theatrum inſigne, ubi anno ſequenti comico opere acta divi Nonnoſi, a S. noſtro Gregorio I. Pontifice maximo conſcripta, poſſent ſpectatoribus exhiberi. Totius negotii curam in ſe ſuſcepit reverendiſſimus D. Wolfgangus, ſæpe hactenus laudatus Michaelfeldenſium abbas: qua de re ioſerius plura adducemus.

Apparatus magnifici.

43 *Translationem factam anno 1709. die 2. Septembris, narrat idem auctor a pag. 432. hiſce verbis*: Cæterum (quod ſupra dicere cœpimus) dici pro rei dignitate non poteſt, quantis ab eo tempore curis ardentiſſimum principis pectus exæſtuarit, ut ſacra divi Nonnoſi ſuſpiana cum digniſſima majeſtate in ipſius Sancti feſto, nempe 11. Septembris, in cathedralem baſilicam poſſent reportari. Inter alia præcipue hypogæum, ſeu crypta ejuſdem cathedralis eccleſiæ eo tempore mire fuit exornata. Steterat etiam jamjam in nova aula gymnaſtica theatrum inſigne, dirigente totum opus reverendiſſimo D. Wolfgango, n duobus Ordinis noſtri fratribus laicis Luca Benedictoburano, & Carolomanno Weibenſtephaenſi egregie depictum. Ipſa ſancti Nonnoſi ſacra oſſa phrygio pretioſiſſimo opere fuerant condecorata. Ad feſtivum conductum omnia erant præparata, ubi nulli labori, nullis ſumptibus, nulli cujuſcumque rei impendio fuit parcitum.

multiſona præſentibus eccleſiaſticis,

44 Imminente poſtea feſtivitate, tot ſuſpiriis exoptata, nempe die 11. Septembris, divo Nonnoſo alias ſacra, celſiſſimus princeps inter alios illuſtriſſima nobilitate variisque dignitatibus ſpectatiſſimos hoſpites, etiam ex Ordine noſtro ſingulari favore invitavit reverendiſſimos DD. Quirinum Tegernſeenſem, congregationis præſiuum, Placidum Frauencellenſem, Maurum Andecenſem, Ildephonſum Weihenſtephanenſem, Wulfgangum Michaelfeldenſem, Magnum Benedictoburanum, Placidum Ettalenſem, & Benedictum Schyrenſem: quibus mox accedere reverendiſſimi DD. abbates Placidus divi Petri Salisburgi, & Bonaventura Reichenbacenſis: qui omnes reverendiſſimi DD. prælules e ſuis monaſteriis religiolos ſocios ſecum adduxere. Quantus vero cæterorum Friſingenſium properantium advenarum numerus fuerit, ex eo conjicies lector, quod intra unius tantum horæ ſpatium per unicam urbis portam, plus quam centum carpenta, aliique id genus currus & quadrigæ advenerint. Porro univerſa illa ſpectatu digniſſima feſtivitas deinceps ordine ſequenti fuit peracta, quam ſcribo teſtis per totum octiduum oculatus.

ac civibus ipſis; Ritualem augentibus.

45 Prima die Septembris, quæ Dominica erat, SS. Angelis cuſtodibus ſacra, primum divi Nonnoſi veſpertinum Officium ritu magnificentiſſimo decantavit ipſemet celſiſſimus antiſtes noſter, & feſtivitati tantis ardoribus exſpectatæ initium dedit vere glorioſum: a quo tempore per univerſum reliquum octiduum Romani Pontificis clemeatia plenam noxarum culparumque condonationem Imperare poterant, qui precea præcriptas & alia pia opera ex more perſolviſſent. Veſperis deinde ac Completorii miniſtri eccleſiæ cathedralis ſtatim Officium matutinum cum Laudibus craſtinis feſti jungere juſſi fuere, cum multiplices alii labores craſtinam diem ſibi integrum expoſcerent. Interim in univerſa civitate nullibi ceſſatum eſt a laboribus, cum nemo delicioſiſſimo erga beatiſſimum Nonnoſum ſtudio ſatisfeciſſe, ac diſpoſitiones vocis ſuis pares hactenus præmiſiſſe ſibi videretur: maximamque noctis partem non pauci inſumpſere, ut ſd ſanæ feſtivitatis augmentum ſaltem pro modulo virium ſuarum quidquam conferre poſſent.

die 2. Septembris anno 1709.

46 Ipſa magnificæ translationis die illuceſcente, cum maximorum æque ac minimorum corda cæleſti quadam & embea dulcedine jamjam diffluerent, audito campanarum feſtivo ſonitu, horæ canonicæ minores in cathedrali eccleſia fuere perſolutæ: quibus finitis, ſacriſtiſſimæ divi Nonnoſi reliquiæ, binis ferculis pretioſis decentiſſime impoſitæ, a presbyteris repoſitæ fuere in pegmate, itidem ſplendide erecto, prope vicinam divi Joannis Baptiſtæ collegiatam eccleſiam, in qua interim cætera omnia, quæ Friſingæ eouſque aſſervabantur, ſanctorum corpora condecorandum a ſe cæleſtis civis ſui divi Nonnoſi triumphum præſtolabantur.

ipſe præcepit Friſingenſi,

47 Hora ſexta audita, celſiſſimus antiſtes noſter conſueto violacei coloris talari indumento indutus, & promicantibus e clementiſſimo vultu enthei cujuſdam ſolatii minime obſcuris ſodiciis ſuaviſſime venerandus, cum aulico ſuo miniſterio univerſo ad pegma prædictum ſele contulit, ubi præſentibus octo Ordinis noſtri mitratis præſulibus a reverendiſſimo & illuſtriſſimo cathedrali collegio, nec non ab utriuſque inſignis collegiatæ eccleſiæ divorum Andreæ & Viti DD. canonicis, totoque reliquo frequentiſſimo clero ſæculari ac regulari demiſſiſſime exceptus fuit. Confidente poſtea cum aliis celſiſſimo antiſtite, muſica, in divi Nunnoſi honorem ſingulari ingenio & artificio compoſita, ejuſdem beatiſſimi tutelaris Patroni laudes ſuaviſſime decantabat, omnis generis inſtrumentis muſicis, ac præcipue buccinis ac tympanis lætiſſime accinentibus; imo æneis quoque machinis ignivomo tonitru e divi Viti monte jucundiſſime adrugientibus.

pompa ſolemnis,

48 Jam vero ut inſecuto celeberrimo triumpho plene delcribendo manum apponam, perſuaderi non poſſum, optime lector; ſed ad libellum, infra a nobis allegandum, a P. Benedicto Ebericnwang Frauencellenſi, tum in hac aula commorante, Friſingæ editum, remiſſum te humaniſſime volo, illuuque iterum moneo, ardentiſſima & pie ambitioſa civium, etiam exterorum ſtudia, devotiſſimos artificum omnis generis, ſacraramque ſodalitatum conatus & merita digni laudibus hic paucis æquari non poſſe. Illud ſaltem te hic edare nequeo, eam magnificentiſſimam hujus ſacri pompæ partem, quæ numeroſum, &, quam fieri potuit, ſplendide excultum equitatum, opibeum tribus, pialque ſodalitates ſecuta eſt, ominoſis luis, ut vocant, figuris, labaris, currubuſque ingentibus ita fuiſſe interſtinctam, ut ſecuturæ in theatro comœdiæ per ordinem belliſſime proluſerit. Tota ejus pompæ directio ac diſtributio opus fuit reverendiſſimi

A mi D. Wolfgangi, qui etiam, ut diximus, actionem comicam ipſam compoſuit.

multis aliis reliquiis agmen conſtantes

49 Cum tanta illa tot hominum ſeries ingentis ſpatii, quod a cathedrali eccleſia uſque ad portam S. Viti; inde recto tramite per totam urbis longitudinem uſque ad xenodochium S. Spiritus; inde rurſus ſupra montem ad cathedralem eccleſiam emetiendum erat, magnitudinem plane æquaret, ſucceſſere primum, quæ maximam ſui veneratione excitatura erant, patronorum ſcilicet Friſingenſium ſacratiſſima corpora & reliquiæ, variis religiolorum & clericorum turmis interſtinctæ, ſequenti ordine. Primo itaque loco portabantur divi Felicis martyris ſacræ exuviæ, comitante venerabili conventu RR. PP. Capuecinorum, quos ſacræ devotionis ardor Erdinga una eum devotiſſimis ejus loci civibus (qui Friſingenſi equitatui inſigne auctarium addiderant) Friſinga evocaverat: hoſque pone ſequebantur RR. PP. reformati Ordinis divi Franciſci Friſingenſis convenius. Proxima ſuere ſacra Ipiana divi Proſperi martyris,

B a venerabili collegio Canonicorum Prænonſtratenſium Neocelleoſium, cereos ardentes geſtantium, deducta. Tertium locum obtinebat divi Viti pretioſa ſtatua, religioſis fratribus communis ſtudii Benedictino-Bavarici, quod io inclyto monaſterio Weihenſtephanenſi tum erectum erat, devotum comitatum exhibentibus, & cereos itidem ardentes manu portantibus. Divi Bathonis ſacros cineres rurſum e noſtris religioſis quidam, qui ſuos abbates huc ſecuti fuerant, comitabantur, & ipſi candelia aeeenſis veneratioeem teſtati. Corpus S. Placidi martyris reverendis patribus Weihenſtaphanenſibus præferebatur. Sextus locus obtigit variis diverſorum cælitum inſignibus reliquiis, quas proximi DD. canonici S. Pauli, uti etiam S. Joannis canonici, cum aliis chori officio deſtinatis vicariis, colebant. Secuodum hos tbant canoniei inſignis eccleſiæ collegiatæ divi Virt, prælatis ſibi divi Sigiſmundi regis & martyris effigie, ac ſacris cineribus. Subiera domini canonici inſignis collegiatæ ad divum Andream eccleſiæ, argenteum divi Corbiniaoi noſtri ſimulacrum, & oſſa ſa-

C cratiſſima ſua ſerie ſtipantes.

translatio S. Nonnoſi corpus

50 Proxima portabatur beatiſſimæ Virginis Deiparæ veruſtiſſima imago a divo Luca picta, in ara argentea, gemmis ſaberrime exornata, ſublimis, & lex DD. parochorum humeris innixa, prementibus veſtigia dominis phonaſcia anticis, qui alternatis cum buccinarum tympanorumqua concentu vicibus calabrabant laudes divi Nonnoſi, cujus deinceps ſacrorum lipſanorum para magna, auro gemmiſque conſpicua, ante reverendiſſimus DD. cathedralis eccleſiæ canonicos, ſacerdotalibus itidem humeris (uti omnes aliæ hactenus recenſitæ reliquiæ) geſtata fuit. Subintraruot, qui proximis ac præcipuis beatiſſimi Nonnoſi exuviis (inter quos ſacrum illius caput erat) thura perpetuo mioiſtrabant, & incendebant. Porro has ipſas ſaeratiſſimas reliquias viginti ex Ordine noſtro religioſi cingebant, octo nimirum reverendiſſimi DD. abbates, pootificio ornatu fulgentes, quorum ſemper quaterni humeros ſanctiſſimo oneri alternatis vicibus ſubmittebant: octo item religioſi patres, totidem illis præſulibus aſſiſtentes: & quatuor patres, SS. theologiæ, ſacrorum canonum ac philoſophiæ in ſtudio ſupra dicto profeſſores, qui uraniſcum, ſeu umbellam portabant. His decore intermiſti D
gradiebaotur ephebi epiſcopales, ædis ardentibus conſpicui, ſatellitii epiſcopalis lerie noooihil AUCT. J. S.
remotius utrumque latus cnotra populi conferta agmina cuſtodiente.

ad eccleſiæ cathedralem,

51 Veſtigia proxima legebat revereodiſſimus & excellentiſſimus DD. Joannes Sigiſmundus Zeller, liber baro de Leiberſtorff &c. &c. epiſcopus Bellinenſis, & proepiſcopus Friſingenſis, pontificio ornatu cereoque ſpectabilis. Tum poſt crucem epiſcopalem, uoiverſam ſacram pompam elauſit ipſe celſiſimus aotiſtes ooſter, habita ſupra memorato ſplendidus, & manu quidem cereum præferens, vultu vern igneos in divum tutelarem ſuum Nonnoſum amores ſpirans. Junxere ſeſe poſt aliquot paſſus multi alii reverendiſſimi & illuſtriſſimi hoſpites, aula domeſtica, & alinrum ſequacium, in ſacros amores & plauſus, imo in lacrymas quoque ardentium, promiſcua multitudo fere ſine numero. Interſtrepebant vern variæ feſtiviſſimæ ſaluiationes, ſcloperia exoneratis per varia ac deſtinata urbis loca, factæ a

E civium turmis. Per urbem ſpectabantur picturæ variæ, in pulcherrimas divi Nonnoſi laudes facundæ, quas inter æſtimationem habuere præcipuam, quæ magno numero e gymnaſio noſtro pendchani: quibus tamen vix, & ne vix quidem, ceſſere illæ, quas RR. PP. reformati S. Franciſci inſigni tum ingenio, tum penicillo extra eccleſiam ſuam in via publica erexerunt, ſeraphicia in Deum ac divum Nnonnſum ardoribus nemini ſecundi. De ſpectantis populi multitudine aliquid repetere ſupervacaneum eſt.

ubi ritu ſolenni Miſſ. ſum cantata

52 Reportatis in cathedralem baſilicam, atque in ara maxima repoſitis ſacris divi Nonnoſi pignoribus, decantatæ fuere Ambroſianæ laudes

F inſigni vocum & inſtrumentorum varietate, buccinarum præcipue tympanorumque, ac bombardarum fragore, minorumque ſclnporum repetito murmure ſæpius lætiſſime intarſtrepeote. Mox ſuggeſtum conſcendit reverendiſſimus D. Quirinus, Tegernſeenſium abbas, roccheio, ut vocaot, & pretioſa cruce pectorali e collo pendenia exornatus, qui, ut divum Nnonoſum ipſi beatiſſimo Beoedicto exæquaret, enpioſum ſermonem habuit. Subjunxit Officium ſummum, inter innumera fere aliorum ſaeerdotum Sacrificia, ipſe reverendiſſimus Friſingenſium hierarcha, aſſiſtentibus ex ſacro Ordioe ooſtro octo præſulibus, mitras ſacro vertica geſtaotibus: turmis varo civium gratulationes ſuas iterata ſclopetorum exoocratione, & machinarum æneaarum fremitu iotermiſceotibus non ſioe fertili laerymarum gaudio ſpectantis populi, qui ſolatio plus quam terreſtri ſeſe diffluere, oec volebat, nec ſi voluiſſet, diffiteri poterat. Fine tantæ illius diei feſtivitati in cathedrali eccleſia impoſito, ad aulam epiſcopalem celſiſſimus inter novos tormentorum curuliom & ſclopetnrum applauſus radiit, ibique treceotos circiter hooooratiſſimos hoſpites (quns inter duodecim mitrata capita emioebant) convivio lautiſſimn adhibuit, *Hactenus Meichelbeckius.*

AUCT. J. S.

§. VI. Reliqua ad prædictam translationem ſpectantia: varia in laudem Sancti impreſſa; reliquiæ variis donatæ: quædam jam olim ſervatæ Bambergæ; Miracula edenda.

Octiduum feſtivitati translationis, et varia in laudem Sancti typis editi.

HÆc *translationis feſtivitas, quam ex Meichelbeckio dedimus, per octo dies ſolemniter continuata fuit, alio quotidie oratore in laudem* S. Nonnoſi *e cathedra diſſerente, ut videri poteſt apud laudatum ſcriptorem, qui omnia conſpexit, fuſeque enarravit: in hiſce enim, cum ad inſtitutum noſtrum minus ſpectent, nolim eſſe prolixior. De variis Opuſculis ea occaſione ad laudem Sancti impreſſis ſic habet pag.* 448. Panegyres, intra hoc octiduum traoslatnoois S. Nonnoſi in eccleſia cathedrali facundiſſime dictas, uti etiam univerſam octiduanam feſtivitatem deinceps P. Benedictus Eberſchwang, B profeſſus ad Cellas Marianas inferioris Bavariæ, & celſiſſimi principis noſtri pater domeſticus atque conſiliarius eccleſiaſticus, pro æviterna rei memoria typorum beneficio in publicam lucem protulit: qui ipſe eodem Octiduo alium quemdam propriæ induſtriæ ſuæ partum, S. NONNOSUS REDIVIVUS dictum, publicaverat, in quo ex Italicis æque ac Latinis autographis redivivi cultus divi Nonnoſi mirabilis per Italiam & Germaniam facta propagatio etudite ſolideque demonſtrator. E profeſſoribus noſtris Friſingenſibus eodem tampore P. Georgius Zode Benedictoburanus, poeſeos profeſſor, prælo & omnium oculis ſubjecit aliud Opuſculum, cui titulum præfixit: OCCULTUM FRISINGÆ PRÆSIDIUM, TANDEM POST ALIQUOT SECULA MANIFESTATUM: in quo præclaro ingenio, & jucundo ſex metrorum certamine divi Nonnoſi couſque non agnita beneficia, urbi Friſingenſi præſtita, ſuaviſſime cacinit, ingentem ſibi laudem inter melioris venæ poetas magno ſuo merito conlecutus. *Omnia illa Opuſcula ad me humaniter tranſmiſſa fuerunt per R. P. Mauritium Chardon, magnoque fuiſſent auxilio, niſi habuiſſem fontes ipſos, ex quibus illi ſcripteres hauſerunt, fonteſque rivulos præferendos judicaſſem.*

C

corpus ubi nunc retondisum, miracula quo tempore promulgari ſolita?

54 *De fine prædictæ translationis hæc ſcribit Meichelbeckius pagina* 448. Sane reliquiæ divi Nonnoſi, finita illa octiduana feſtivitate, relatæ fuerunt ad aram propriam, in hypogæo cathedralis eccleſiæ venuſte præparatam, ubi, ſicut deinceps culture habuerunt, & etiamnum habent plurimos, ita etiamnum diſpenſant beneficia & plurima & ingentia, quæ non ſolum accurſie ſolent conferibi a miniſtris cathedralis eccleſiæ, verum etiam recurrente quotannis Divi feſto ad augendum fidelium devotionem e ſuggeſtu promulgantur. Porro anoua ioventionis divi Nonnoſi memotia die XXVII. Januarii annis ſingulis ad ſupra dictam aram Officio (quod ab uno celebrante, & duobus aſſiſtentibus Benedictinis cantari ſolet) aceinente muſica aulica, recoli ſolet. *De loco, ubi ſater theſaurus eſt depoſitus, ita in Collectione laudata ad me ſcripſit reverendiſſimus abbas Ildefonſus*: Sacrum corpus D. Nonnoſi conditum eſt in eccleſiæ cathedralis Friſingenſis crypta meridiem verius, ubi io aræ ſummitate imago Saoſti, radits deauratis circumcincta, ſpectabilis eſt. Infra eam ca- D put, ieu calvariam, publico cultui expoſitam in capſa, vitro pellucido obducta, duo angeli ſuſtinent. Pone legitur hæc inſcriptio: " In ho„ norem S. Nonnoſi, hujus eccleſiæ Friſingen„ ſis patroni, ſolemnis ſacrorum ſuotum, ad „ quingentos & quadraginta ſeptem annos latei„ tium, anno Domini MDCCVII. die XXVII. Ja„ nuarii, glorioſe inventorum oſſium translatio„ *De loco inventi corporis hæc ſubdit*: Paucis hinc ab ara pedibus ad murum ſtat arcus ille, quem perreptaotibus ſalubrem dixmus (*de quo ſupra num.* 39.) Et quoniam ſuprema in ejus parte, in modum tumbæ compoſita, nobiliores Divi reliquiæ cooduntur, memoriæ cauſa marmori hæc in froote verba ineiſa ſunt: " Tumba, „ ubi potior pars corporis S. Nonnoſi anno D„ XLVII. delituit, modo inſignis reliquia impoſi„ ta AN. MDCCIX. „. Cæterum ſuſpeoſa paſſim anathemata etiam pretioſa ſatis indicant, quo loco lupplices & olim habuerint, & hodiadum habeant B. Nonnoſi patrocinium.

E

oſſa inventa cum cranio antea collata; dubium eſt, an pars ea, quæ deſit, inventa ſit

55 *Meichelbeckius pagina* 448. *quamdam ſibi formam objectionem, eique reſpondet hiſce verbis*: Nolim hic diſſimulare, fuiſſe aliquos, qui credebant, reliquias divi Noonoſi ab anno M. LXI. uſque ad anoum MDCCVIII. omnibus fuiſſe incognitas. Verum eam aſſertionem dubiam oobis facit Joannes Freibergerus Friſingenſis eanooicus, quando ſcribit, Philippum, ordine quadrageſimum ſeptimum epiſcopum Friſingenſem, decreviſſe deinceps S. Nonnoſi lipſana ſplendidiori cultu exornate: ex quo apetie conſtat, Philippum & ejus ævi viros aliquam de reliquiis illius oottiam habuiſſe. Verum, utut hæc ſibi coortaria eſſe videantur, concilari tamen facile poſſunt. Erant leorſum poſitæ quædam e divi Nonnoſi corpore partes, & aſſervabantur in ſacrario cum oſſibus SS. Alexandri & Juſtini. De his omnino cooſtabat Philippo, imo eti m poſteria, uti certum eſt. Reliqua vero oſſa, oumero ablque comparatione majora ac dignitora, quæ in ſupra memorata arcula celſiſſimus Joannes Franciſcus feliciſſime invenit, omnino erant incognita. Collatæ fuere partes, qnæ extra tumbam erant in lacrario, cum iis, quæ in tumba fuerant depoſitæ: & ſtatim intellexit medicus, utraſque ad unum corpus pertinere; ideoque F portionem quidem minorem couſque fuiſſe cognitam, majorem vero reliquiarum partem eoulque fuiſſe theſaurum abſconditum.

mulcit ſeculi, atque hoc minus eſt verſimile, cum duodecim memoria excidere potuerit?

56 *Hæc quidem verba clare oſtendunt, utramque reliquiarum partem eſſe* S. Nonnoſi; *atque etiam evincunt. Freibergerum loqui potuiſſe de minori parte, quæ ſemper fuit cognita. Attamen, cum nequeat probari, a quo tempore pariem memoria depoſita in crypta corporis, cumque hæc ignorantia æque potuerit initium habere poſt tempora Philippi antiſtitis, qui floruit ſub initium ſeculi* XVI., *incertum manet, quanto tempore inventa pars corporis latuerit abſcondita, præſertim cum Freibergerus eadem tempore cum Philippo vixerit, & ſub ejuſdem epiſcopatu Opuſculum ſuum ediderit, adeoque duo fere ſecula poſt ipſum effluxerint ante inventionem. Sane non crediderim theſaurum illum latuiſſe a tempore, qua in crypta fuerat depoſitus; aut brevi poſt latere cæpiſſe. At magis ſuſpicor, abiiſſe in oblivionem poſt exortos Lutheranos & Calviniſtas, quorum mens primum*

A *mom celari potuit, ne pateret direptioni, ſi quando Friſingæ prævalerent hæretici. Celatus autem & paucis cognitus theſaurus quandoque omnino oblivioni traditur, quod illi, qui ſolı theſaurum norunt, ſubinde caſu quodam illius cognitionem non tranſmittant ad poſteros. Hæc mea conjectura utitur facto ante narrato, quod aditui die 2. Septembris tempore divini officii lychnos duos cum cereis ardentibus reponere in loco inventi corporis ex antiquiſſima conſuetudine juberentur. Non eſt dubium, quin id fieret ſa bonorem S. Nonnoſi; nec etiam dubitari poteſt, quia tale mandatum aditui datum ſit ab iis, qui noverant theſaurum, quique eumdem populo ipſiſque etiam aditais volebant abſconditum, ac lateret ſecurius. Veriſimile autem mihi non apparet, conſuetudinem illam aditui, rei cauſam ignorantium, continuatam fuiſſe ad quinque ſecula & annos excurrentes, ſeu a depoſitione corporis in crypta: atque ideo nihil verisimilius eſt, reliquias tamdiu latuiſſe. Quin potius credideriut celari cæptas poſt tempora Philippi antiſtitis, atque hac occaſione paulatim obſcuritati traditas, ſit tamen at locus venerationi eſſet populo, & conſuetudo accendendi cereos uſque ad inventionem perſeveraverit.*

reliquiæ & enumeratæ particulæ quædam illis datæ.

57 Quidquid autem de hiſce ſit veritas, quod lectoris judicio libenter permitto, celeberrimas principis & antiſtes inventas reliquias per anatomiæ peritos recognoſci juſſit & cumerari, quemadmodum docet inſtrumentum Germanico eduam in Nonnalo redivivo *pag. 32. & ſequentibus, ubi legitur catalogus amplus reliquiarum S. Nonnoſi, quæ ſervantur Friſingæ, non modo recenter inventarum, ſed earum ſimul, quæ ſeorſum ſervabantur in ſacrario. Porro ex hiſce varias particulas hoſpitibus ſuis donavit laudatus princeps, uti in dicto inſtrumento legitur. De hiſce miam Meichelbeckius pag. 447. ſic habet:* Porro utut finem hodie (IX. *Septembris*) habuerit omnibus apud Friſingenſes memoranda ſæculis octiduana feſtivitas, nondum tamen hoſpites ſuos dimiſit clementiſſimus princeps, ſed ſequenti primum die abeundi copiam fecit reverendiſſimis DD. abbatibus, cum prius ſingulis quaſdam e divi Nonnoſi ſacrio ſuplanis particulas donaſſet. *Anno 1724. idem Friſingenſium princeps accepit a principe Fuldenſi partem reliquiarum S. Bonifacii epiſcopi Moguntini, teſte Meichelbeckio pagina 478. ubi mea ſubjungit:* Ut gratas vices eccliſſimo Fuldenſis rependeret epiſcopus noſter, paulo poſt aliquid ex oſſibus ſanctorum Corbiniani & Nonnoſi Fuldam tranſmiſit.

B

C

Reliquiæ & feſtivitas Bambergæ in honorem S. Michaelis

58 Bambergæ jam olim ante poſtremam corporis inventionem oſtenſæ fuerunt S. Nonnoſi *reliquiæ in eccleſia, ſeu ſacrario monaſterii S. Michaelis. Certe Papebrochius noſter in Itinere Romano Ms. pagina 69. inter reliquas laudatæ abbatiæ, quas ſibi oſtenſas teſtatur, recenſet caput* S. Nonnoſi. *Hoc tamen difficulter componere poſſum cum catalogo reliquiarum Friſingenſium* S. Nonnoſi, *cum ibidem inter caput dicatur Friſingæ inventum. Caſtellanus in Martyrologio univerſali* S. Nonnoſium *annuntiat ad* XIX. *Auguſti, eique cum Bambergæ præcipue cultu honorari. Ad eumdem diem apud nos in Prætermiſſis hæc leguntur:* S. Nonnoſius abbas ſeu præpoſitus monaſterii in monte Sorafte annuntiatus a Caſtellano & in chartis noſtris, ut qui Bambergæ ob notabiles reliquias XIX. Auguſti ſolenniter colatur *&c. Sellerius, qui hæc ſcripſit, per chartas noſtras hic deſignat Iudicem Sanctorum Bollandi, qui autavit ea Mſs. Kalendariis Benedictinis. Sanctum colit in monaſterio Bambergenſi S. Michaelis, ibique haberi reliquias. Crediderim die XIX. Auguſti tranſlatas ad monaſterium S. Michaelis dictas reliquias; atque ideo cultum Sancti eidem affixum. Certe in variis Kalendariis Benedictinis Mſs. ille die annamiatum inveni. Ceteram nolim hic inquirere, a quo tempore abbatia S. Michaelis dictas* S. Nonnoſi *reliquias poſſederit: nam potuit illas accipere eodem tempore, quo corpus Friſingam tranſlatum eſt, aut dsinde poſt primum illius inventionem, ſed de hiſce nihil certi ſtatuere poſſum. Nihilo magis affirmare auſim, ſitne pars capitis, aut alia pars corporis, quam poſſident.*

59 Præfaam huic Commentario finem impoaam, pauca ſuperſunt dicenda de miraculis mox edendis, quæ facta ſunt poſt ultimam corporis tranſlationem. Priora, ſeu facta duobus primis a tranſlatione annis, enarrata ſunt in libello Germanico ſub titulo loagiori, quem ſic contractum Latine redde: Beneficio S. Nonnoſi, cathedralis eccleſiæ Friſingenſis patroni, quæ a tempore tranſlationis, ſeu ab anno MDCCIX. uſque ad 2. Septembris præſentis anni MDCCXI. contigerunt. *Hunc libellum Latinitate donavit quidam e noſtris Germanus, ex cujus interpretatione eumdem edam prime loco. Poſt hanc collectionem ſequuntur alia beneficia recdum edita, quæ tranſmiſſa mihi ſunt, hoc præfixo titulo:* Varia beneficia S. Nonnoſi clientibus præſtita, præſertim per oleum lampadis, ad ipſius aram pendentis, ex ipſamet confeſſione ipſorum relata, ab anno MDCCXI. uſque ad annum MDCCXLIV. *Hæc ex Ms. Germanico Latina feci R. P. Mauritius Chardon, rector collegii noſtri Conſtantienſis, jam ante ſæpe laudatus, qui eidem cum reliquis monumentis Friſingenſibus tranſmiſit.*

Miracula edenda partim imprimis Germanice, partim manuſcripta; E

60 Reverendiſſimus dominus Ildefonſus, abbas Weihenſtephanenſis, qui omnia illa humaniſſime communicavit, ſub finem Collectionis ſuæ aliud enarrat, ſic ſcribens: Interim, cum multo, quorum publica ſuperſunt teſtimonia, dicto hoc libello non contineantur, hoc præſertim attexere operæ pretium eſt viſum. Reverendiſſimos dominos Antonios de Fraporta, facri Romani imperii eques, canonicus eccleſiæ cathedralis Friſingenſis, joris utriuſque doctor, & adhuc in placida ſenio ſuperſtes, quondam ex Tyroli redux, hic, obi Ilora (torreos eſt ex Alpibus Tyrolenſibus in Bavariam excurrens) jam navium eſt peritus, iter ſunum Friſingam rate vectus relegit, ſed cum præſentiſſimæ vitæ periculo, conclamata etiam ſalute, niſi Divum noſtrum, jam ſæpe ſæpius ſubmergendos, cum fiducia iovocaſſet. Cernimus in crypta propeaarem, ut appelleot, tabellam votivam, cujus hæc ſubſcriptio in Veroacula. *In inſcriptione, quam aon eſt neceſſe totam exprimere, vet corrigiſſe dicitur anno 1718. die VIII. Aprilis, prope Monacbium, ubi allifione votis ad maram eaeuſſus in Iſaram, intercoſſione* S. Nonnoſi *incolumis fuit ſervatus; etiamſi modo aqua eminens, modo mareſus, ad mille facile paſſus flumine fuerit aveſtus. Ita inſcriptio paulo latius. Nunc reliqua miracula, annotatis illuſtrata, ſubjungo.*

aliud ita non editum. F

AUCT. J. S.

EX IMPRESSIS GERM.

MIRACULA

Germanice impreſſa anno MDCCXI. & Latine reddita.

Interprete aliquo e Societate Jeſu.

PRÆFATIO.

Auctor non quite nec translationis hiſtoriam ſcribit, ſed Miracula.

QUoniam non ita pridem, & tantum abhinc annis duobus, tam miraculorum plena Vita, quam deſcriptio feliciſſimæ inventionis, & magnificentiſſime celebrati feſti translationis glorioſi ſanctique abbatis Nonnoſi, hujus illuſtriſſimi collegii cathedralis Friſingenſis magni patroni tutelaris, cum in octo Orationibus panegyricis, tempore ſolemnis Octavæ eleganter habitis, tum etiam ſpeciali libello (cui titulus NONNOSUS RADIVIVUS) ad ſatisfactionem cum omnibus circumſtantiis publicis typis mandata eſt, ſupervacaneum judicatur in hoc præſenti libello mentionem de his facere. Verum unicus ſcopus & finis eſt in hoc inſtituto exiguum quidpiam ex noſtro veteri & recenter invento gratiarum theſauro de glorioſo abbate Nonnoſo adjungere, quid nempe ab illo tempore per ipſum factum fuerit, quamque auxiliarem & thaumaturgum ſe omnibus ſanctus pater Nonnoſus potenti ſuo patrocinio, & immenſarum gratiarum diſtributione præbuerit; ubi nempe divinæ providentiæ placuit eum poſt tot ſæcula, quibus extra omnium hominum memoriam [a] delituit, rurſus mira & feliciſſima inventione, quæ per celſiſſimum ac reverendiſſimum dominum Joannem Franciſcum, ſacri Romani imperii principem, & epiſcopum Friſingenſem, clementiſſimum dominum noſtrum, facta eſt, ſummo ſolatio & maximo gaudio non modo hujus illuſtriſſimæ urbis Friſingenſis, ſed & uniuſcujuſque in lucem proferre.

Salutem aliquando ex ils, quæ non modo Friſinga, ſed alibi etiam locis, ſimul magno animo,

2 Et profecto videtur poteriſſimus Deus in compenſationem hujus dimurnæ oblivionis jam adeo varia & publica veneratione in ſuo ſancto ſervo Nonnoſo vere glorificari velle; cum pro ſufficientibus teſtimoniis ſint magna illa beneficia, quæ tam juvenes quam ſenes, & rum nobilioris tum infimæ conditionis perſonæ, in ſuis internis externiſque gravibus ærumnis atque acerbis afflictionibus quotidie per potentiſſimam interceſſionem mirifici ſancti patris Nonnoſi conſequuntur. Quæ quidem non omnia, ſed tantum ex illis aliqua hoc parvo Opuſculo ideo comprehenſa ſunt, ut honor & inclytum nomen mirabilium patratoris ſancti Nonnoſi magis divulgetur, atque ita unicuique pateat, quantum omnipotens Deus hiſce afflictis temporibus toti Friſingæ gratiarum theſaurum, & quam potentem Patronum tutelarem rurſus donaverit. Verum enim vero magnus noſter mirabiliſque pater Nonnoſus ſe præbet ut ſplendidiſſimum ſolem, qui gratiarum radius non modo ſibi non reſervat, nec Friſingam modo ſolam ita illuſtrat, ſed illos mirabiliter quaquaverſum diſpergit, neque alicui opem ſuam negat, quiſcumque demum in qualibet neceſſitate vera cum fiducia ad eum D confugiat.

maximo pro oleum lampadis, cura Sancti alterne adhibuit,

3 Ubi inſuper quam breviſſime obſervandum, quomodo quidem S. Nonnoſus variis modis ſuam gratioſam opem afflictis filiis hominum impertiri ſoleat, & modo oblatione cereæ imaginis, vel promiſſione anathematis, vel aliàs obſervatione certæ alicujus devotionis, & vel præcipue perreptando in cryptam ad ejus lapideum ſarcophagum, ubi quidem abſconditus mirabiliter ſemper operatus eſt, & quomodocumque demum devotio & internus inſtinctus ad quærendam opem unicuique anſam præbeat; vult tamen potiſſimum maxima ſua beneficia in oleo, quod perpetuo ante altare ſuum in lampade ardet, præſtare; quemadmodum ejus uſum tot afflicti in periculoſiſſimis calamitatibus ſuis quotidie ſatis ſuperque experiuntur: & videtur propterea ad ſpeciale ſignum magnæ ſuæ liberalitatis & paternæ miſericordiæ ramum olivæ manibus tenere *b*. Quod nobis magnum illud miraculum indicat, quod in monte Soracte patraverit, ubi, deficiente omni oleo, paucis tantum expreſſis olivis, omnia vaſa in toto cœnobio replevit. *b*

4 Imo poſtquam anno MDCLXIII. facta petitione, ona particula benedicti corporis ſancti Nonnoſi Friſinga Romam tranſmiſſa eſt, & inde poſtea inſtituta adeo magnifica ſupplicatione, ut ingentem ejus pompam nullus calamus laris poſſit deſcribere, in monrem Soractem, ubi ſanctus Nonnoſus in ſumma ſanctitate Deo ſuo ſervivit, translata eſt; ſanctus abbas Nonnoſus ibi, & multis aliis in locis urbibuſque, in quibus ad ipſius honorem erecta erant altaria, & abique, ut ante illa oleum in lampade arderet, curabatur; omnia fere & maxima miracula per uſum olei, atque etiam vi potentis ſuæ interceſſionis patravit atque largitus eſt. Quoniam igitur maximus Deus magnum ſonm ſervum Nonnoſum præcipue virtute olei, veluti nnius ei proprie attributi ſigni ſuæ auxiliatricis liberalitatis, erga ſuos devotor amatoret vult glorificare, pauca hæc allegata erunt omnibus & cuilibet documento, ut in omni eventu & occurrentibus doloribus confugiant cum fiducia ad noſtrum ſanctum patrem Nonnoſum, & indubitam opem per uſum ejus miraculoſi olei quærant, ut omnipotens Deus in ſuo magno ſervo, & auxiliari patre Nonnoſo magis etiam laudetur & celebretur. E F

eorum uſus commendatur.

ANNOTATA.

a *Non vult auctor indicare, memoriam S. Nonnoſi nullam fuiſſe apud Friſingenſes ante inventionem corporis; neque enim ignorabat Sancti feſtivitatem ſingulis annis conſtanter fuiſſe celebratam, & quamdam reliquiarum partem eodem tempore in populi veneratione fuiſſe. At ſolum ſignificat, præcipuam corporis partem latuiſſe incognitam. Incertum eſſe, a quo tempore hæc prorſus fuerit incognita, obſervavi ſupra num. 56.*

b *Loquitur de picta aut excuſa Sancti imagine, qua ſiniſtra tenet ramum olivæ.*

MONITIO AD LECTOREM.

CIrca hic annotata beneficia obſervandum eſt, quod illa abſque dubio meliori ordine ſcriptis mandari potuiſſent: ar quoniam intitio frequen-

Dicit auctor, cur omnia benefitia non

patuerint ordine naturali, aut omnino etiam non ferri?

A frequentia accepta beneficia plane non fuerunt indicata; ſed tantum ſenſim perſonæ eo fuerunt deductæ, ut ea ad majorem gloriam ſancti Nonnoſi annotari curarent: idcirco hoc commode fieri non potuit, & vel propterea non omnia beneficia referri potuerunt: quod tamen impoſterum, cum jam beneficia, patrocinio S. Nonnoſi præſtita, plenumque e publico ſuggeſtu promulgentur, omni cura obſervabitur. Porro, quamvis deceret ad debitam teſtificationem grati animi de acceptis beneficiis, ut quilibet, qui a S. Nonnoſo beneficium aliquod obtinet, nomen ſuum indicaret; ſufficiet tamen, ſi talis perſona gravida de cauſa, & forte ob latentem aliquam difficultatem, celato nomine, talem ſcripto aut verbo acceptum beneficium notum faciat.

aliqua ex relatis ob cauſa probanda,

6 Benevolus lector etiam inveniet, quod aliquas inter appoſita beneficia (quamvis hoc de pluribus fieri potuiſſet, vel forte factum fuiſſet, ſi tempus & circumſtantiæ permiſiſſent) quæ ſanctus Nonnoſus ope & interceſſione ſua largitus eſt, ad ajuldem honorem & gloriam, tum B etiam ad majorem fidem & fiduciam Chriſti fidelium, vi ordinariæ examinationis & juratæ dictionis teſtium approbata huic libello inſerta ſint, quod exiguum dilecto lectori erit pro monito. Ipſe vero interim magnam Dei providantiam, quam in ejus glorioſo ſervo Nonnoſo mire experimur, humillime adorer, ſeque magnorum beneficiorum, quæ ſuis omni tempore thaumatorgus pater S. Nonnoſus in omnibus neceſſitatibus impertitur, continua veneratione participem faciat.

CAPUT I.

Beneficia anno 1709. variis perſonis collata.

Mir. I. Eremita perrexit ad ſpelunam ſequenti a gravibus lumborum doloribus teſtimonia i

A Nno MDCCIX. Reverendus Fr. Henricus Maerckl eremita in Viſchbachau *a* ad locum Maria Pirckſtein vulgo dictum, prope Tirolim, prima Septembris, nempe pridie ſubſequentis magnificentiſſimi feſti tranſlationis S. Nonnoſi, Friſingam advenit. At per totam illam noctem (nequidem ſciens, quas ob cauſas) & ſequenti die, tam magnos & intolerabiles C dolores in lumbis ſuis ſenſit, ut ei impoſſibile eſſet, quamvis maximum ejus fuerit deſiderium, magnæ ſupplicationi intereſſe: tamen conſiderato ſuo longinquo itinere, & ex ardenti fervore in mirabiliſſimum S. Patrem Nonnoſum, omnes ſuas vires adhibendo, tandem gravi cum labore in perilluſtrem eccleſiam cathedralem ad altare S. Nonnoſi venit, ubi ſummis cum difficultatibus & multis anguſtiis vix ad unum ſacrum Miſſæ ſacrificium perdurare potuit. Et cum jam in hoc gratiarum loco, novæque feſtivitatis die, ante reliquias S. Nonnoſi, debilibus genibus flexis, ferventes preces funderet, excitat firmam fiduciam, impendit omnes vires, conſert ſe ad lapideam ſpeluocam, per quam repere ſolebant, & in qua tot ſæculis ſine ulla notitia ſacrum corpus abbatis Nonnoſi delituit, eamque ſumma cum devotione perrepit. Poſtquam hoc factum eſt, cum etiam omnis dolor extemplo deſeruit, ut toto corpore ſanus iter ſuum rurſus domum inſtituere potuerit.

8 Nobilis & pia domina Maria Catharina Reoothio, conjux ejus, qui hic celſiſſimo principi a cubiculis eſt, reſtatur ſe longo tempore perpetuo accrescente hydrope quam periculoſiſſime affectam fuiſſe: &, poſtquam hinc inde variis remediis & medicamentis uſa fuiſſet, nullum tamen in melius verſæ ſanitatis effectum ſubſecutum; ac tandem die 1x. Octobris ſpem in thaumaturgo ſancto Nonnoſo poſuiſſe, emiſſoque voto deſideratam ſanitatem impetraviſſe.

EX IMPRESSIS GERMAN. II. *voto emiſſo a nobili matrona hydrope ſolata,*

9 Eruditus dominus Benno Seitz, celeberrimæ eccleſiæ collegiatæ S. Andreæ hic cantor & ludimagiſter, propter miſerrimum ſtatum & periculoſos corporis defectus, aſſidue prægrandes dolores paſſus eſt, & quoniam omnia adhibita humana remedia fruſtra erant, nec ita dolores mitigabantur, 1x. Octobris, emiſſo voto, ad magnum S. patrem Nonnoſum confugit, a quo etiam quam mox exauditus fuit, & intolerabili dolore liberatus.

III. *alius ex gravibus doloribus corporis,*

10 Reverendus admodum dominus Franciſcus Dar patiebatur tantos dolores capitis, ut ſibi videretur propter vehementem ingratudinem fere meotis impos fieri, Quæcumque demum remedia adhiberet, nulla mitigabant dolores. Tandem interne incitabatur, ut ſpem ſuam in mirifico S. Nonnoſo poneret, quod xii. Octobris fecit, votum vovit, & poſtea ſubito furioſis capitis doloribus liberatus fuit. IV. *alius ex capitis doloribus,* E

11 Laurentius Millbaur ex Niderlcern in infariori Bavaria notum faciet, ſe diu vehementem cordis dolorem pertuliſſe; unde tandem lecto affixus eſt, & in graviſſimom morbum incidit, Deinde, quoniam, adhibitis multis remediis, quæ omnia non profuerunt, ignorabat, quo ſe verteret, ei incidit, quod haud ita pridem de magno mirificoque S. Nonnoſo audiverat. Animum igitur quam primum erigit ac vovet xxv. Octobris huic Sancto unum Miſſæ ſacrificium. Ab eo tempore omnis dolor cordis deſiit, & feliciſſime priſtinam valetudinem recuperavit. V. *alius ex gravi morbo.*

12 Maria Mecbtild magno in metu verſabatur propter tumorem aliquem, qui ipſius pectori accreverat: & quoniam ille veluti vorax cancer ex uno loco corporis in alium ſe extenderat, præ anxietate neſciebat, quid ageret. Cum autem tanta de mirabili oleo, quod perpetuo in lampade ante aliare S. Nonnoſi ardet, audiverat, votum concipit, tendit xxviii. Octobris cum fiducia ad eccleſiam cathedralem, oleum petit ex prædicta lampada, & poſtquam hoc obtinuerat, & poſtea domi afflictam partem perunxerat, cum dolore omois tumor evanuit. VI. *Oleo lampadis valde molore, liberatur admodo pectoris tumore,* F

13 Nicolaus Nupfauer, opilio hic Friſingæ, alias natus in Taufkirchen *b*, fatetur pariter ſumma grati animi ſignificatione benignam opem S. patris Nonnoſi. Quippe plane ex inſperato manu ipſius accreverat tumor magnitudina ovi columbini, qui ei non modo magnos dolores creabat, ſed etiam laborem ejus quotidianum impediebat; eumque uſu naturallium remediorum talem tumorem una cum dolore non poſſet avertere, votum facit magno tutelari patrono S. Nonnoſo, petit parum olei ex ejus lampade, illinit eo tumorem: & hic ſtatim una cum dolore evaneſcit. VII. *alius tumore ex dolore malo, b*

14 Reverendus admodum ac pius dominus Philippus Hermannus Schabberger, juris utriuſque licentiatus & paſtor in Vilsheim *a*, proprio chirographo fatetur, quod forte digitum indicem ſiniſtræ manus parvi pendenda & valde exi- VIII. *alius perdolore cum lancula digitum amputatus a*

gua

EX IMPRESSIS GERMAN.

gua Phagedæna *d* invaſerit. Ut eam diſpelleret, unum alterumve malagma applicuit, quæ tamen memoratæ Phagedænæ nullo modo mederi potuerunt: ſed ex ea ingentis magnitudinis virulentus anthrax, ut vocatur, vel ſecundum relationem chirurgnrum perfectus evaſit carbunculus *e*, qui non modo digitum illum totum peredit, totamque manum magno cum ardore tumeſecit; verum etiam totum brachium inexplicabilibus cum doloribus inflammavit, ut etiam medicus ad eum vocatus, niſi optima remedia & maxima diligentia impeoderet, domino ægro nnn aliam ſpem ſanationis dare potuerit, quam quod in talibus circumſtantis occeſſario contractio digiti & nullus ejus uſus lubſequi deberet. Cum igitur præfatus D. paſtor videret, in remediis humanis oullam ſpem eſſe, ad ſacra ſe convertit. Animo afflicto occurrit præ omnibus Friſinga, ut illic in magno thaumaturgn S. Nonnoſo ſpem ſuam collocaret, quod etiam quam max ſumma cum fiducia feeit, promittens, ſi hoc periculoſo ſtatu liberaretur, Friſingam ſe profecturum, ibique præterquam quod

B ulurpaturus eſſet ſacra myſteria, ſe ſancto abbati Nonnoſo in debitam grati aoimi ſignificationem, votivum Sacrum oblaturum. Ecce autem rem miram. Breviſſimo tempore evanuit una cum periculo omnis dolor, ita ut digitus, fere omnino deſperatus & perditus, iterum plane rectus, & ut ante, ad uſum idoneus fieret. Pro hac maxima gratia & beneficio, præter debitam gratiarum actionem, domious paſtor hodie XXVIII. Novembris ad altare S. Nnnooſi vnum luum implevit.

IX. *ex mulier periculoſo vomitu poſt partum vitio.*

15 Honeſta & lectiſſima ſemina Maria Thereſia Peneckmayr, civis & mercatrix ferri Friſingæ, etiam in maximo mortis periculo benignam opem ſancti patris Nonnoſi experta eſt, nam dum XX. Septembris partus doloribus eruciats fuerat, & filium maſculum in lucem ediderat, paulo poſt adeo lethalibus debilitatibus affecta fuit, ut propter aſſiduum & continuum vomitum non videretur fieri poſſe, ut longiorem vitæ moram obtineret. Non deſiit quidem Dominus medicus, eo vocatus, omnia idonea remedia præſcribere: at quoniam debilitatam

C naturam vires omnes defecerant, nullum illorum quidquam profuit, aut ſpem aliquam attulit ſanationis. Quare omni temporali auxilio deſtituta, firmam concipit fiduciam de S. Nonnoſo; & vovet, ſi ex hoc ſupremo mortis periculo ipſius interceſſione liberaretur, ſe euraturam Sacrum votivum in ipſius honorem celebrandum, & ceream imaginem B. Virginis ſuper ipſius altare poſituram. Vix ex corde afflicta votum nuncupaverat, cum quilibet præſentes ſummo cum ſtupore viderunt unico momento periculoſum & lethalem illum vomitum deſinere, ad mortem uſque debilitatam naturam de hora in horam ſe confirmare, & exiguo tempore omnem ſanitatem redire. Pro qua magna gratia & viſibiluope ſtatim Sacrum in debitam gratiarum actionem S. Nonnoſo perſolvi juſſit.

ANNOTATA.

a Viſchpachan *aut* Viſchbachau *in tabulis Bavariæ apud Merienum notatur prope amnem*, Leitzna *dictum, non longe a limitibus comitatus Tirolenſis inter Iſaram & OEnum. In tabulis vetuſtioribus in vicina dicti oppidi etiam notatur* Pucknſtain *Tyrolim verſus. An ille ſit locus* Maria Pirckſtein *Germanice vocatus, an alius in ipſa oppido Viſchpachau, noverint incolæ.*

b *Oppidum eſt quinque aut ſex milliaribus Friſinga diſſitum ad amnem Quintaniam, quem* Vils *hodiedum nominant Germani.*

c *Oppidum eſt ad aliud brachium ejuſdem fluvii* Vils, *a quo nomen accepit.*

d *Ulceris ſpecies eſt, qua carnes exedit.*

e Anthrax & carbunculus *idem eſt, ſed prior vox Græca eſt, altera Latina. Gerrard in Deſinitionibus medicis ad vocem* Ἄνθραξ *malum hoc ita exponit*: Carbunculus eſt ulcus cruſtoſum a ſanguioe in atram bilem converſo & inferveſcente excitatum, & a puſtula ambuſtis conſimili, vel ſine hac etiam incipiens. Inter initia qui hoc malo laborant, particulam omnino ſcabunt: unde puſtulæ nunc plures nunc una ernmpunt, milii ſeminis modo exiles, quibus ruptis cruſta ſuperinducitur, velut a candenti ferro, modo cinerea, interdum nigra, ſimulque cum ima radice adhærens & quoddammodo affixa, non E ſine roſione. Reliqua autem caro circumpoſita magno fervore prædita eſt & nigreſcit, atque inſtar bituminis & picis reſplendet: id quod exquiſite atræ bilis indicium eſt. Febris longe vehementior, quam ab igne ſacro excitatur. *Hæc mali gravitatem abunde indicant. Plura tamen ſubdit auctor, explicans, quo modo vicinas corporis partes inficiat, uti hic non ſequitur.*

CAPUT II.

Beneficia & miracula anni 1710.

X. *Puto ſanatur puella mortis propinqua,* a b

DIe XXI. Decembris *a* nobilis & generoſi Domini Joannis Udalrici Haid *b*, juris utriuſque doctoris, advocati & judicis hujus territorii, prope ſexennis puellula, Catharina nomine, ex convulſionibus præ dentium dolore in tantam incidit debilitatem, ut debilitatn capite, & pallido vultu, rigentibus oculis, uti etiam jam rigeſcentibus membris, proxime mortis pe- F cuculo expoſita eſſet, quemadmodum antea ſecundo propter ſimile caſum, & inexpectatum malum unus alterve liberorum ipſius intra pauciſſimas horas vitam præmatura nimium morte finivit. Itaque præfatus dominus Haid, cum hæc ingrueret afflictio, firmam fiduciam ſecundum Deum de S. Nnnnoſo, ad quem confugit, concepit, & ad obtinendam priſtinam valetudinem dilectæ filiæ, eam ipſi cum unn Sacro & duobus cereis devovit. Nuncupato voto, confeſtim filiam, cum morte jam luctantem, dnlor deſeruit, atque eodem die priſtinæ ſanitati reſtituta eſt. Atque hæc ipſa (laus & gratiarum actio ſit Deo omnipotenti, ejuſque thaumaturgo S. Nonnoſo) ad hanc uſque horam ſine ullo ulteriori malo perpetua ſanitate fruitur. Tantum beneficium iterato dictus dominus Haid, perſoluto voto, propria ſyngrapha ſigillo munita x. Januarii ſequentis anni MDCCX. teſtatus eſt.

XI. *infans ulna lampadis liberatur viſus amittendi periculo,*

17 Chriſtophorus Streicher ob dilectum puerum, qui ætatis erat octodecim hebdomadum, non exiguo dolore afficiebatur, quoniam maximum & periculoſum tumorem oculorum patiebatur, ita quidem, ut dilectus puer, cum varia adhibita remedia non prodeſſent, in ſummo verſa-

A versaretur visus amittendi discrimine. Quapropter in hac necessitate pater firmam concipit spem, & devovet filium tuum mirabili S. Nonnoso, etiam quàm mox eo tendit, & petit parum olei ex lampade aoie altara S. Nonnosi ardenta: & postquam eo postea sui filii oculos devote inunxerat, tunoor subito omnino evanuit. Magnum hoc beneficium parens cum debita gratiarum actione ad laudem & gloriam S. patris Nonnosi XVI. Januarii indicavit, & scriptis mandandum curavit.

XII. *Senex ambo oculis defectus & affectus, ut mortem effet timiturus,*

18 Pia mulier Magdalena Schnapper, hic civis & coriarii conjux, ad majorem honorem sancti abbatis Nonnosi fatetur, quod Melchior Schnapper, conjugis sui pater, quando mane ex hac civitate sanus exiverat, & montem prope ecclesiam collegiatam S. Viti ascendere voluerat, subito præter omnem spem letbale animi deliquium passus fuerit, atqua ita quidem ut, adlito etiam balsamo, nullum vitæ signum in eo percipi potuerit. Interea, cum occorrentes homines ignorarent, quid cum hoc sene, in extremo mortis periculo versante, facerent; præfatæ Magdalenæ B Schnapper, quæ domi in puerperio erat, tristia hic casus nuntiatur. Hæc sine ulla mora aliquos suorum domesticorum extra urbem ablegavit, qui omni modo viderent, ut senem, licet moribundum, saltem domum perferrent. Postquam hoc jusserat, illa ipsa Magdalena Schnapper in subito hoc terrore mota interno iostinctu, quam mox omnem fiduciam suam in magno mirabilique viro S. Nonnoso poluit, votum vovit cum ferventi junctum oratione, ot potentissima sua intercessione, (si quidem voluntas Dei asset, præfatum Melchiorem Schnapper ex hac temporanea ad æternam vitam evocare) ad mioimum tantum impetrare, & vitam tam diu producere vellet, donec extremis Sacramentis munitus domi naturæ debitum solvere posset. Interim io gestatoria sella cum morte luctans Schnapper per urbem ferebatur domum, & nullum dabat vitæ signum; neque etiam aliquod a circumstantibus animadvertebatur: albidam spumam ore egerebat, & mortuo similis erat.

C 19 In tanta mi eria præfata Schnapper ardentes preces suas & invocationem summa cum fiducia iterato una eum voto reoovabat, & benigoam opem & patrocinium S. Nonnosi enixissime flagitabat, promittens se beneficium hoc e publica cathedra promulgandum curaturam. Audi ounc rem mirabilem. Ad tam ferventes preces ille quasi vitæ expers Schnapper sele subito confirmat, etque incipit, præsentibus multis aliis, noo sine summo omnium stupora statim loqui. Postea etiam sine ulteriore dilatione summo cum dolore confessus est, & sanctissimo Sacramento, tamquam extremo suo viatico, uti qoisque credebat, munitus est. Et quod magis mirandum: post mediam boram omnino se movere, & postmodum eodem die ad Vesperas, inter primam *e* & secuodam *e*, solus sine adminiculo conjusquam alterius cubitum ire potuit, & ita per potentissimam intercessiooem mirabilissimi S. Nonnosi non solum manifestæ morti eteptus est, sed etiam valetudinem suam mirum in modum obtinuit. Hæc omnia per testes legitimos juratosque examinata scriptisque mandata lunt. Tantum beneficium ipsa Magdalena Schnapper cum debita laude atque immensa gratiarum actione ad bonorem S. Nonnosi, voto pie soluto, ex cathedra ecclesiæ cathedralis promulgari jussit.

allens vero integram sanitatem recipit

ex impressis Germ.

20 Revereotissimus & illustrissimus Christophorus Henricus, liber baro de Sandizell, ecclesiæ cathedralis Frisingensis canonicus, &c. habebat unum ex equis suis, cui utcque pes quam maxime intumuerat, & postquam eis varia, aliàs usu recepta, remedia sine ullo effectu applicata fuerant, præfatus illustrissimus domious ipem suam omnem in sancto abbate Nonnoso posuit, & io ejus honorem sacrum missæ sacrificium, atque argenteam tabulam votivam promisit. Post hæc statim eadem ooste summa cum admiratione omnis tumor, qui periculosus adeo apparebat, evanuit, & eqous, qualis antea fuerat, sanus evasit. Votum postea XXI. Martii ad debitum Sanoti honorem, & in gratiarum actionem, persolutum est.

man. XIII. *equus vero dominus vero paene sanat.* *suo s*

XIV. *oleo sanctis posita se. bris periculosa,*

21 Illustrissima nobilisque femioa, comes in Heimhausen secundum Deum soli thaumaturgo patri S. Nonnoso gloriam tribuit, quod ejus ope & intercessione gravi & manifesto vitæ periculo erepta fuerit. Prædictam illustrissimam dominam invaserat circa XIV. Maii febris maligna, cui cam tetribilis ex stomacho vomitus accesserat, E ut quilibet putaret, florentem ipsius juventutem, propter deficieotes vires & extremum vitæ periculum, erudeli mortis falce demetendam. Et quoniam alia remedia ad obtinendam sanitatem nihil proderant, convertebat se summa cum cordis fiducia ad cælum, & ante omnia benignam opem S. patris Nonnosi implorabat ferventissime: mittebat iosuper quæsitum de oleo, quod in ejus lampade ardet, seque eo inungi jubebat. Post hæc omnis vomitus, cum periculosa ad mortem usque febri, subito cessavit.

XV. *gravissimus oculorum dolor,*

22 Mulier quædam ætatis octoginta quioque annorum aliquo tempore tantis oculorum doloribus affecta fuerat, ut omnino crederetur io periculo versari, ne oculorum jacturam pateretur, & prorsus cæca redderetur. Quooiam igitur nulla plana remedia profuerant, petebat summa cum fiducia oleum ex lampade S. Nonnosi; inungit eodem utrumque oculum, & simul atque hoc factum fuerat, statim unico mo- F mento omnis dolor evanuit, pristinumque usum oculorum felicissime retinuit. Hoc insigne beneficium postea XX. Maii peracta devotione, & debita gratiarum actione, ante altare sancti patris Nonnosi testata est, & indicavit.

XVI. *pericula- sum pestis- vis malum,*

23 Eodem ipso die, nempe XX. Maii, mulier quædam septuaginta duorum annorum, postquam in crypta apud mirabilem S. Nonnolum propter magnum beneficium exsolverat votum suum, & maximas gratias egerat, publice testata & fassa est, pectori suo prægrande accreviste tuber, seque in eo maximos passam esse dolores. Omnia adhibita remedia eraot frustranea, & quooiam nulla spes erat sanatioois, credebatur moritura propter ingens pericolum. Denique ex instioctu interoo animum erigit, & magna fiducia confugit ad magnum sanctum Nonnosum, mittit quæsitum de oleo ex ejus lampade, & postquam eo affectum locum inunxerat, non modo sese melius habere sensit, sed quod maime admirandum, magnus ille tumor subito evanuit, & ipsa exoptata valetudine potita est.

XVII. *oris foetida ulcera,*

24 Catharina Heillmayr, ex Acst, filiam habebat, nomine Annam, quæ prope quadraginta septimanis putredine oris adeo graviter affecta fuerat, ut ad ejus os & labra multa eruperint ulcera. Afflicta mater miseriæ luæ fioem

EX IMPRESSIS GERMAN.

deſiderans, neſciebat, quid remedii adhiberet, ut dilectam filiam ſuam hoc malo liberaret. In hiſce magnis anguſtiis conſtituta meminit magni thaumaturgi S. Nonnoſi. Spem igitur quam mox in hoc ſancto Patrono tutelari per votum poſuit, ex ejus lampade oleum petiit, eoque filiæ ſuæ pereſum & affectum os inunxit juſſit. Quo facto, quam primum dolor deſiit, putredo oris ceſſavit, & brevi exeſum os redintegratum eſt. Quapropter tantum beneficium mater, peracta devotione ſua ante altare S. Nonnoſi, XXVIII. Auguſti verbis expoſuit, & ad debitum honorem auxiliatoris ſui S. Nonnoſi annotari deſideravit.

XVIII. *rurſum febris.*

25 Similiter XXVIII. Auguſti Maria Heillmayr, præfatæ Catharinæ Heillmayr filia, ad honorem ſancti patris Nonnoſi, & in maximarum gratiarum actionem, publica faſſa eſt, ſe aliquo tempore periculoſa febri affectam fuiſſe, atque ita quidem, ut propter longiorem ejus moram, & magnitudinem dolorum, facies ſua liveſcere cœperit. Et quoniam nullo alio remedio malum hunc hoſpitem poterat amovere, magna cum fiducia S.
B Nonnoſo promiſit, ſe, ſi priſtinam valetudinem ope ipſius & patrocinio recuperaret, cum aliquibus aliis puellis veſtitam albis indumentis Friſingam ad ejus ſanctum altare venturam, ibique cum illo deio ardentes preces & grates eſſe perſoluturam. Concepto tali voto, ſe poſtmodum oleo ex ejus lampade inungi juſſit, & prorſus mirabiliter auxiliatrice gratiarum meo S. Nonnoſi confeſtim priſtinam ſanitatem recuperavit.

XIX. *acres hu-mori dolo-res.*

26 Maria Thallmayr, civis Friſingenſis, tanto dolore ſiniſtri brachii afficiebatur, ut illud dudum attollere non poſſet, adeoque ad ſubeundum ſolitum laborem eapax non eſſet. Adhibebat aliqua ſubinde remedia, ſine ullo tamen effectu, donec tandem voice conſugerit ad communem oune patronum ſoſpitalem & thaomaturgum S. Nonnolum. Fidenti animo votum vovet, & afflictum brachium inungit oleo ex lampade S. Nonnoſi. Hoc facto, omni mox dolore liberata eſt, & brachio, ut anta, ſine ullo impedimento uti potuit. Præclaram hanc gratiam & beneficium poſtmodum XXXI. Auguſti, oblato cereo brachio, & perſctis precibus ſuis, publice fateri voluit, & ad majorem honorem
C noſtri magni patroni tutelaris S. Nonnoſi annotari curavit. Eadem ſupradicta perſona teſtatur, ſe aliis etiam temporibus ſiniſtri brachii acres paſſam eſſe dolores, at, poſtquam ula erat oleo ex lampade S. Nonnoſi, ejus potenti interceſſione perfectæ ſanitati reſtituram eſſe.

XX. *Nuncupato voto, ſe-vera affli-ctione quidem libe-ratur,*

27 Perſona quædam, quæ ob graves cauſas nomen ſuum indicare ooluit, in quodam periculoſo ſtatu, a quo alio modo adhibitiſve remediis aliis liberari non potuit, magna cum fiducia ad ſanctum patrem Nonnulum confugit. Votum concepit, & voluit præterea, ſi ope S. Noooſi compos deſiderii ſui redderetur, ut acceptа gratia & beneficium ad majoram gloriam Dei & ſancti patris Nonnoſi e publica cathedra promulgaretur. Nuncupato voto, quam primum a magno mirabilium patratore S. Nonnoſo benigniſſime exaudita eſt, & magna ſua ſeercta-que afflictiona ax voto liberata eſt. Quo obtento, XXX. Julii ad ardentes preces & deſiderium bujus perſooæ hoc acceptum beneficium ad majorem gloriam S. Nonnoſi, & in gratiarum actionem, non ſolum in album relatum aſt, verum etiam publice promulgatum.

28 Hooeſta & pia mulier Anna Maria Millinger adeo periculoſis pectoris doloribus afficiebatur, ut ex iis in mortis periculo verſaretur. Cum igitur in tantis anguſtiis atque afflictionibus poſt varia adhibita remedia nullum amplius noſſet medicamentum ad obtinendam valetudinem, fiduciam concepit, & vovit ſancto patri Nonnoſo, promittens etiam le curſturam ad ejus hooorem, & ad magnificandum ſanctum ipſius nomen, ut gratia accepta e publica cathedra promulgaretur. Cum votum erat emiſſum, ceſſit dolor, & ſummo cum gaudio priſtinæ valetudini reſtituta eſt, quemadmodum die X. Maii publice faſſa eſt, & ſcriptis mandatum. D

XXI. *mulier pe-riculoſi pectoris do-loribus,*

29 Agnetis Gehrhauer, quæ Landipergæ *d* nata eſt, finiſtrum brachium iovalerat grave malum dolorque tantus, ut longo tempore ſolitum ſuum officium peragere oon poſſet. Cum vero alia medicamina nihil profeeereot, non poterat in magna ſua neceſſitate aliam opem quærere, quam apud auxiliarem patrem S. Nonnolum. Ad hunc avide confugit: promiſſaque ceres imagine, ula eſt oleo ex ejus lampade. E Hiſce factis, voti ſui compos effecta eſt, omoique brachii dolore liberata. Quam acceptam gratiam poſtea ad honorem ſancti patris Nonuoſi XV. Jaouarii indicavit, & annotari juſſit.

XXII. *alio gravi malo bra-chii d*

30 Quod magous noſter pater tutelaris S. Nonnolus tamquam recens invenium gratiarum ibeſaurum ſe præbeat, & in omnibus tam internis quam externis afflictionibus auxiliarem manum impertire poſſit, liquet ex facto ſequeoti, quod nominanda perſona propria manu teſtatur. Ego Anna Maria Schwartz, hic aulæ piſcatoris filia cælebs, coram Deo & omnibus dilectis Sanctis manifeſtum unieuique & ooium facio, me anno MDCCVII. in tantam internam afflictionem incidiſſe, & in tam milero ſtatu perpetuo uſqua ad annum MDCCX. vivere debuiſſe, ut exiſtimaverim, me præ mera triſtitia ratiunis uſu privandam. Poſtquam igitur inveotio magni S. Nonnoſi contigit, & ejus magna miracula jam ubiqua celebrabantur, ego præter certam aliquam devotionem ex ſpeciali quadam filialique fiducia in ſanctum patrem Nonnolum ſanctam coofeſſionem & Communionem cum auditione unius Sacri ad altare vovi, iofuper adhuc promittens, me, ſi interceſſione S. Nonnoſi miſeria F mea libersrer, tantum cæli beneficium publice declaratoram, & nomioe meo adjecto falſuram eſſe. Nuneupato voto, tam diuturna vitæ miſeria fui liberata, & rurſus optatam animi mei quietem obtinui: pro qua inexplicabili gratia ſit ante omnia Deo omnipotenti, & tum glorioſo ſancti patri Nonnoſo, laus & gratiarum actio.

XXIII. *virgo quæ-dam animal quidam imperrat,*

XXIV. *alia corpo-ris læsioni integratio-nem.*

31 Maria Piebler cælebs tollendo ſaecum gramine plenum luxaverat adeo membra, ut ultra tres horas errecto corpore ſtare oon potuerit. Quare propter diuturniores dolores, & quia timebat, ne quid forte in corpore fractum eſſet, in hac taota neceſſitate erecto animo & magna fiducia ad ſaoctum Patram Nonnolum confugit, ad cujus bonorem ſe tabulam votivam ſulpeoſuram, & opus aliquod devotionis peracturam promiſit. Facta promiſſione, quàm mox omois dolor ceſſit, & ſine ullo incommodo rurſus, ut ania, laborem ſuum ſubire potuit. Hoc beneficium, quod interceſſione S. Nonnoſi obtinuit, poſtea XIX. Novembris ad ejus honorem & in debitam gratiarum actionem indicavit.

ANNO-

A

ANNOTATA.

a *Videlicet anni* 1709., *licet hic incboentur miracula anno* 1710. *facta, ut habet titulus præfixus: nam miraculum 1a anaum* 1710. *revera incidit.*

b *Nomea* Haid *infra in Germanico ſcriptam erat* Haidt.

c *Veſperas ſubinde in Bavaria cantari inter primam & ſecundam poſt meridiem, intellexi ex aliquo, qui id præſens ſæpe videre potuit.*

d *Landſperga oppidum eſt Bavariæ ad Licum fluviam & in confinio Sueviæ.*

CAPUT III.

Miracula anni 1711. *priora.*

B

XXV. *Uxoris olei lampadis ſuæ illi brachium dolentibus ge nu et brachio,*

SEbaſtianus Hagn, civis & ligularum artifex hic Friſingæ, diu in genu dextero, uti etiam in dextero brachio maximos dolores paſſus fuerat. Utebatur variis remediis & cataplaſmatis, ut ſe hoc malo liberaret: verum nullo horum aliquid lenimenti aut ſolatii ſe obtinuiſſe experius eſt; donec tandem firma fide & ſolida fiducia confugit ad ſanctum patrem Nonnolum, cui quoddam vovit exercitium devotionis, & poſtquam oleo ex ejus lampade ulus fuit, & eo ſe inunxit, utroque loco dolor una cum tumore evanuit, ut ipſe x. Februarii ad gratias humillime agendas, & ad honorem mirifici S. Nonnoſi indicavit.

XXVI. *ejusdem filius periculoſa oculi affectione,*

33 Maria Anna Hagn, præfati Sebaſtiani Hagn Uxor, pariter filium ſuum, qui ſiniſtri oculis acutos dolores paſſus fuerat, & in periculo verſabatur viram amitteodi, ſumma cum fiducia mirabili S. Nonnolo devoverat. Petiit inſuper oleum ex ejus lampade, eoque iounxit filii ſui ægrum oculum: quo facto, brevi omnis dolor evanuit, & filius omni periculo ereptus, rurſus ſanitatem oculi obtinuit. Talem accepiam gratiam ipſa mater, poſtquam ardentes preces ſuas, & ardentiſſimam gratiarum actionem io
C crypta ad altare S. Nonnoſi perſolverat, x. Februarii annotari curavit.

XXVII. *multos ſi. multos pedis dolorosos,*

34 Urſula Mayr, hujus urbis tubicinis uxor, ab aliquo tempore graviſſimos dolores ſiniſtri pedis paſſa fuerat, & quoniam uſu aliorum medicaminum ſe nihilo melius habebat, in animo ſuo magnum excitavit deſiderium quærendi aliquam opem apud auxiliarem patrem S. Nonnolum; adeoque ſumma cum devotione votum vovit, ſeque inunxit oleo ex ejus lampade: quo facto, mox omnibus doloribus liberata eſt, ut ipſa xv. Februarii ad honorem & gloriam S. Nonnoſi teſtata eſt.

XXVIII. *puer convulſionibus,*

35 Pia mulier Anna Maria Schnapper, hic civis & coriarii uxor, ſummo dolore afficiebatur, quod nesciret, quibus remediis filiolo ſuo, qui laborabat graviſſimis convulſionibus cum clamore conjunctis *a*, opem ferre poſſet, & ulteriori periculo liberare; tandem filium ſuum devovet mirabili patri S. Nonnoſo. Emiſſo vix voto, ceſſavit morbus, & puer integram ſanitatem recuperavit. Hunc viſibilem favoris effectum mater ad debitum honorem & laudem S. Nonnoſi indicavit.

XXIX. 36 Prædictæ Annæ Mariæ Schoappet alio tempore ad mediocre intervallum autes tam vehemeter tinnebaot, ut timeret ne in periculo verſaretur amittendi auditus. In tali afflictione cum fiducia confugit ad S. Nonnolum: vovet aliquod donarium & exercitium quoddam pium: & viſibili interceſſione S. Nonnoſi omnis aurium tinnitus deſiit. EX IMPRESSIS GERMANICIS.

divus medetur auribus tinnitu,

XXX. *uxor oppreſſi pectoris doloribus.*

37 Sigiſmundus Schnapper, hic civis & coriarius, tantos pectoris dolores patiebatur, ut propter nimiam oppreſſionem io maximas adigeretur anguſtias, præterim quia nullum ſciebat remedium, quo ſe tanta moleſtia liberare poſſet. Unirum, quod ei ſupereret, refugium, erat S. Nonnolus, cui ſe ſumma eum fiducia, fuſis precibus, una com cereo pectore devovit, & felicisſime quoque potenti intereeſſione hujus ſancti Patris exauditus, & omni dolore atque oppreſſione liberatus eſt.

XXXI. *Vere & alii quidam eos ſanitatem oculorum dolori*

38 Maria Heigl, carpentarii uxor, ex Aettenkirchen, utriuſque oculi adeo iotolerabiles dolores patiebatur, ut præ vehementia illorum non amplius ſciret, quid ſibi agendum eſſet. Omnia alia adhibita remedia uou adferebant lenimen; ſed dolor ſemper magis creſcebat, ita ut etiam timeret, ne forte omnino viſu privaretur. Denique, quoniam tanta de beoeficiis S. Nonnoſi audiverat, ex interno inſtinctu magnam fiduciam de hoc ſancto Patre nuncupatione voti excitat; & poſtea inungit utrumque oculum oleo ex ejus lampade. Quibus peractis, abillo tempore ipſaque hora omni dolore liberata eſt, & optatam oculorum ſanitatem omnino obtinuit. E

XXXII. *vota & preces ante altare contra dolorem pedum,*

39 Eliſabetha Zwey, hic civis & fabri lignarii uxor, tantis ſiniſtri pedis doloribus afficiebatur, ut ſine baculo incedere non poſſet. Et quoniam cauſam hujus mali ignorabat, & periculoſius aliquid pertimeſcebat, coofugit ad communem auxiliatorem & patronum tutelarem S. Nonnolum. Vovit illi eereum pedem, & preces qualdam: omnes deinde vires adhibuit, atque ope baculi contulit ſe, quamvis oon ſine ſumma difficultate, ad cryptam & altare S. Nonnoſi: & poſtquam ibi votum ſuum expleverat preceſque quam ardentiſſimas fuderat, abique longiori mora omni pedis dolore liberata eſt. F

XXXIII. *uxi & diuturna plus ſolito*

40 Anna Eder totos tres annos laterum dolore *b* laborabat, ita ut durante hoc tempore multos & frequenter inexplicabiles dolores ſuſtinuerit. Multa remedia, ut hac diuturna miſeria liberaretur, adhibuit; nullum vero ex omnibus efficax erat adeo, ut optatam valetudinem impertiretur; donec tandem ipem ſuam in magno thaumaturgo, S. Noonolo poſuit. Hujus potenti interceſſioue manuque auxiliatrice poſt expletum votum, ardenteique preces ante ſanctum ipſius altare fuſas, eadem hora convaluit, acerboque ac tam diu tolerato laterum dolore feliciter liberata eſt. *b*

XXXIV. *illuſtris domina poſt votum feliciter parit*

41 Illuſtriſſima domina Maria Magdaleoa Eleunora comes de Haimbhauſen, nata libera baro de Rechling, in extrema oeceſſitate potentiſſimam opem & patrocinium mirabilis S. Nonnoſi manifeſte experta eſt, ad cujus majorem honorem & ad amplificationem ſancti ipſius nominis præfata illuſtriſſima domina comes ſcripiam relationem hac de re tradidit. Nam cum illa gravida, & tam ante, quam in ipſo partu, ad mortem oſque periculoſis anguſtiis ſubjecta eſſet; S. Nonnoſo, ejus opem implorans, votum nuncupavit, promiſitque ſe curaturam, ut beneficium, non tacito nomine, publice promulgaretur. Deiode ipſa parium noo modo feliciter

enixa

ex IMPRESSIS GERMAN.

enixa eſt, ſed & poſtea in omnibus aliis occaſionibus libera permanſit. Inſigne hoc beneficium ipſa lecundum Deum magno thaumaturgo S. Nonnoſo adicribit, & debitas gratias agit.

XXXV. *Sanatus cum ſuadem filiolus, ac donato bos.*

42 Noſtri magni patroni tutelaris & ſancti patris Nonoſi auxiliatricem benignamque manum etiam in neceſſitatibus ſuis expertus eſt vir probus Jacobus Paſſauer, hic Friſingæ civis & coriarius, qui varia beneficia, maximas agens S. Nonnoſo gratias, ipſemet, ut in ſequentibus patebit, ſcripto teſtatus eſt. Ad Dei, & ejus ſervi S. Nonoſi honorem, publice hiſce notum facio, me abhinc aliquibus hebdomadibus apud memoratum S. Nonnoſum in duabus afflictionibus opem quæſiviſſe, eamque non ſine ſolatio quam feliciſſime ioveniſſe. Primo io morbum inciderat filiolus meus, cui ſæpius acceſſerant convulſiones: ut ergo hac miſeria meum filiolum liberarem, omnem ſpem meam in ſancto patre Nonnoſo poſui: illum ei devovi cum exigua oratione, & vili anathemate: quo facto, non modo omnes convulſiones deſierunt, ſed

B etiam puerulos alio ſuo morbo brevi tempore liberatus eſt. Secundo in morbum inciderat bos, ad rem familiarem mihi perquam neceſſarius, & quidem ita periculoſe, ut illum quaſi jam perditum centere deberem. Cum autem poſt concionem, in eccleſia cathedrali habitam, aliquod interceſſione S. Nonnoſi impertitum beneficium per publicam denunciationem ex cathedra intellexiſſem, me ſtatim contuli in cryptam ad altare S. Nonnoſi, fudi ibidem ad opem pro ægro bove impetrandam exiles preces meas, & donum addidi exiguum. Tum domum repetii, & inveoi ſupra memoratum ægrum bovem jam omoino incolumem & ſanum. Quod beoeficium mihi tanto citius obtigiſſe credo, quod perſolvendo prædictas preces firmiter propoſuerim, me curaturum, ſi hac in re exaudirer, illud ad honorem S. Nonnoſi publice, etiam addito nomine meo, promulgandum. Id itaque grato animo exequor, & magnum S. Nonnoſum ſuam potentem interceſſioom ulterius pro me meiſque humillime flagito.

XXXIV. *mulier oſſe faucibus hærens miraculoſe liberata.*

43 Honeſta & pia mulier Haimbperger, hic Friſingæ civis & phrygioois conjux, cum poſt toleratum morbum rurſus ad templum ire vellet, ſibi antea, quo debilem ſtomachum & defatigatum corpus confirmaret, jufculum apparari juſſit. Cum autem manducaret, ex improviſo officulum, magnitudine æquans juoc̃turam majoris digiti, ſic deglutiit, ut officulum faucibus inhæſerit, & præfata Haimbperger ægre ſpiritum trahere, multo minus loqui poſſet, adeoque non taotum toto vultu liveſcere cœperit, ſed etiam ſanguinem vomere, & vix non inſanire. In hoc magno inſortunio & vitæ periculo mariius prædictæ Haimbperger eam ardenter monuit, & adhortatus eſt, ut in hac neceſſitate uoicam ſpem ſuam in mirabili S. Nonnoſo poneret, quod etiam quam mox præſtiit, ſe ſancto opifero Patri pio quodam opere devovens. Jam vero audi factum mirabile. Subito poſt emiſſum votom os faucibus hæsens evanuit, atque ita quidem, quo res magis appareat miranda, ut nec ipſe nec ipſa Haimbperger ad hoc uſque tempus ſciant, quo illud evaterit: ipſa vero confeſtim ſaosta fuit. Præterea hac ſuper re ad majorem ſecoritatem, convocatis teſtibus juratis, exsmen ioſtitutum *c* eſt. Deo & ejus mirabili S. Nonnoſo ſit propterea æterna D gratiarum actio, laus, honor & gloria; ad cujus majorem promotionem magnum hoc miracolum poſtea publice de cathedra promulgatum eſt anoo MDCCXI, XXIV. Maii.

ANNOTATA.

a *Germanice malum hoc vocatur.* ſchryenden fraiſſ.

b *Laterum dolor alias* pleuritis *voce Græca dicitur. Gravis & periculoſus eſt morbus, quando vera eſt pleuritis.* Verum, *inquit Gorraus ad vocem πλευρίτις, ubi veram pleuritidem explicaverat*, aliæ pleuritides ab hac vera diſcernuntur, vel quod earum dolor eaternus ſit, & contactu moveatur, vel quod ſine febre ſit, vel ſine ſputo, vel ſine tuſſi, vel ſine ſpirandi difficultate, vel quod aeqoe tenſiooem neque duritiem ullam pulſus referat. *Itaque exiſtimem ſpeciem quamdam non veræ pleuritidis fuiſſe, quæ per triennium duraverat.*

c *Licet auctor expreſſis verbis non dicat, approbatum eſſe miraculum in examine, id tamen cum hic, tum aliis locis, ubi ſic loquitur, ſatis* E *teſtimat.*

CAPUT IV.

Profectio miraculorum ejuſdem anni 1711.

SIgiſmundus Schnapper vir honeſtus, hic civis & coriarius, vexatus eſt aono MDCCX. ulcere exorto in altero pedum. Quapropter ob cootinuos dolores tam in eundo quam etiam in laborando noo modo magnam patiebatur difficultatem, ſed erat quoque aliquibus temporibus ad utrumque incapax. Ad abigendum hoc ulcus variis cataplaſmatibus & unguentis uſus eſt. Quia vero non ſenſit, ullo eorum melius ſe habere; confugit ad optimum chirurgum S. Nonnoſum, cui ſe promiſſo aliquo religionis opere devovit, ſimulque promiſit, ſi pedis ſui ſanatio ejus patrocinio ſubſequeretur, ſe curaturum, ut beneficium hoc publice e cathedra F promulgaretur. Simulatque nuncupatum erat votum, ejus pes de die in diem convaluit, & breviſſimo tempore prorſus eſt ſanatus. XXXVII. *Per triſſidem poſt votum de promulgando beneficio ſanatus.*

45 Ob impetratam ſanitatem ſupra dictus Schnapper gavius quidem eſt, ſed, neſcio qua negligentia & oblivione, hoc a S. Noonoſo acceptum beneficium, nullo modo, ut promiſerat, e cathcora promulgandum curavit. Quid tandem contigit? Anno proxime ſequente, jam æmpe labente MDCCXI., Sigiſmundi Schnappec pedem veteres dolores rurſum invaſeruot, ejuſque, ut ante, ulcut hiavit. Ilie continuo recordatur, ſe maxime ingratum fuiſſe erga luum ſanctum opitulatorem S. Nonnoſum, & non ſtetiſſe promiſſis. Rccolligit itaque ſeſe, & dolet de errore, adjectis humillimis precibus: ſummaque fiducia votum iterans, promittit, ſi ſibi rurſus auxilium ferretur patrocioio S. Nonnoſi, ſe ad ejus honorem non modo novum beneficium, ſed etiam commiſſam iograte negligentiam uoicuique maoifeſtaturum. Ex illo tempore eademque hora, qua novum hoc votum nuncupatum, dolores iterum deſiere, & ipſe Schnapper perfectam *negligentia promulgatione recreatum alterum voti ſolutum e*

A fectam ſanationem ſui pedis ſecundo obtinuit. Impetratum hoc beneficium ipſe poſtea quamprimum in debitam gratiarum actionem, & ad magnificandum ſanctum nomen magni thaumaturgi S. Nonnoſi e publica cathedra indicari juſſit.

XXXVIII. *vota rerum ablata terrae meae collecta,*

46 Vir honeſtus Georgius Nehr, hic civis & lutor, anno MDCCX. ſubito correptus eſt tam vehementibus doloribus colicis, ad quioque aut ſex dies continuatis, ut propter nimiam dolorum vehementiam de convaleſcentia ipſius & vitæ conſervatione paſſim omnes deſperarent. In periculoſis hiſce mortiferiſque anguſtiis, cum omnia, quæ adhibita fuerant, nihil prodeſſent, dejectum animum ſumma cum fiducia erigit ad mirabilem S. Nonnoſum, ut ſibi in tanta ſua miſeria gratiolam atque auxiliatricem manum porrigeret, mortiſque prope inſtantis periculum averteret. Vovet deinde, ſe curaturum in honorem magni hujus Patris, ut ad altare ejus duo Miſſæ ſacrificia celebrarentur: & votivam tabellam appenſurum. Rem ſtupendam! Vix præfatus Georgius Nehr votum ſuum ita nuncupaverat, cum ſubito ceſſat intoleratilis cruciatus, tormina colica deſinunt, priſtinamque valetudinem æger feliciſſime conſequitur.

B

XXXIX. *ac deinde eyuſdem uxor morbo arti-culari,* C

47 Proxime ſubſequenti anno MDCCXI. præfatum Georgium Nehr rurſus graviſſimus morbus corripuit: per totum enim ejus corpus ſumma vi arthritis *a* adeo invalucrat, ut nec manibus luis uti, nec pedibus poſſet, & ne attollere quidem ea membra valeret. In tanta moleſtia crebriſque doloribus neſciebat rurſus, ubi opem quæreret, quam apud antiquum opiculatorem ſuum benignumque patrem S. Nonnoſum. Itaque ſumma rurſus cum fiducia ad eum confugit, ac vovet unum Miſſæ ſacrificium, poſt recuperatam valetudinem ad altare ipſius celebrandum: adjunxis, ſe humillime cum gratiarum actione preces ſuas perioluturum. Preces ipſius cum fiducia fuſas quamprimum admirabilis ſanctus Nonnoſus exaudiit, ægroque vehementer afflicto perfectam iterum ſanitatem impertitus eſt. Hæc duo majora, quam explicari valeat, beneficia Georgius Nehr humillima cum gratiarum actione ad majorem honorem S. Nonnoſi ora heri & ſcriptis manifeſtari voluit.

XL. *morbus alius cum graviſſimis doloribus,*

48 Memorandum beneficium, quod inclytus prodigioſa beneficentia S. Nonnoſus præſtitit, ſibi collatum propria manu teſtatur religioſus ac reverendus dominus Franciſcus Antonius Pez, hic Friſingæ ſacerdos, ut ſequitur. Die x. Februarii MDCCXI. Omnipotens Deus tam inexplicabile tamque acerbum ſiniſtri pedis mihi immiſit malum, ut totis ſex annis, quibus jam æger decumbo, tantos dolores numquam paſſus ſim, atque ita quidem, ut quoniam media pars corporis ad plantam uſque pedis intumuerat, ne vel pedem movere poſſem, & integris quatuordecim diebus in linteo tollendus e lecto, itaque in eo reponendus ſuerim. Nihil omnia præſcripta & adhibita remedia, quibus abundanter uſus ſum, profuerunt; at ſolum, quantum opinor, majores vehementioreſque dolores mihi ereabant. Hæc de cauſa, quoniam omnia humana auxilia & remedia irrita erant, firma concepta fiducia, S. Nonnoſo promiſi Miſſam ad ejus honorem dicendam, tabellam votivam, duas ex candida cera caudelas, & exiguum aliquid, pro tenuitate mea, gazophylacio imponendum. Res mira! Vix votum hoc emiſeram, cum ſtatim notabilem mutationem dolorumque mitigationem ſenſi, ac paulatim vehementia hi dolores plane diſceſſerunt & evanuerunt. EX IMPRESSIS GERMAN.

49 Maria Gulder, ex Neuſtift, vehementiſſimos & graviſſimos capitis dolores patiebatur, & nullo modo ſciebat, quibus remediis poſſet hiſce doloribus liberari. Cum autem perpetuo propter vehementiam doloris mœror accreſceret, confugit tandem magna cum fiducia ad ſanctum patrem Nonnoſum, eique ſe devovet, pio quodam opere promiſſo. Hoc facto omni capitis dolore, uti optabat, liberata eſt. XLI. *vehemens capitis dolor,*

50 Vir honeſtus Sebaſtianus Rainalder, filicarius in Neuſtift, abhinc aliquibus annis adeo oculis & dentibus laboraverat, ut continui immenſique dolores, quos patiebatur, vix ooo intolerabiles viderentur: & quamvis multa & varia malo remedia adhibuerit, nullum tamen ex omnibus ei ad ſanationem prodeſſe potuit. Itaque quia naturalia remedia fruſtranea erant, ſtatuit ſpiritualia quærere. Quapropter ſumma cum fiducia ſpem ſuam ponit in thaumaturgo S. Nonnoſo. Vovet, ſe, præter donum aliquod offerendum, etiam curaturum, ut in bujus urbis eccleſia cathedrali ad altara Sancti ſacrum ſolemne in ipſius bonorem celebretur. Emiſſo voto, dolores ſtatim de die in diem ceſſare cœperunt, ac brevi tempore integram ſanitatem recuperavit. Quapropter imprimis Deo omnipotenti, dein opitulaturi ſuo S. Nonnoſo infinitas gratias egit, & magnum hoc beneficium ad amplificationem ſancti ipſius nominis publice promulgandum curavit. XLII. *dolor ocu-lorum & dentium,* F

51 Joannes Willhelm, vir honeſtus & ſartor in Wolferſtorff, totis quatuor annis dexteram habebat ingenti oſſis extuberatione deformem non ſine magno incommodo. Hinc malum ut pelleret, toto eo tempore variis uſus eſt remediis, quæ tamen omnia irrita fuerunt, & ſine ullo effectu. Tandem exiguo abhinc tempore vehementibus cum doloribus extuberatio aperta eſt. Cum ſic in magnas curas & anguſtias adigeretur, non modo propter auctos dolores, verum etiam quia merito timendum erat, ne aliud idque magnum periculum ex malo ſua pateretur; in hiſce anguſtiis, quoniam jam multa mirabilia de S. Nonnoſo audierat, excitat in mente ſua magnam fiduciam, qua confugeret ad S. Nonnoſi patrocinium. Vovet igitur, ſe ad ipſius honorem hic Friſingæ ante altare ejus in crypta præter donum offerendum, certum aliquod religionis exercitium obiturum. Accingit ſe ſine mora itineri, ſeque Friſingam conferi: & poſtquam in dicta crypta ante reliquias S. Nonnoſi munuſculum obtulerat, opuſque pium ſumma cum devotione peregerat, omnis ſtatim dolor ceſſavit, & hians oſſis extuberatio evanuit. Impetratum hoc beneficium præfatus Joannes Willhelm in debitam gratiarum actionem, & ad perpetuam laudem S. Nonnoſi ſcripto indicavit, & unicuique notum fecit. XLIII. *periculoſa oſſis extu-beratio,* E

52 Sebaſtianus Zinglmayr, vir vitæ honeſtæ, agnoſcit pariter ſcripta relatione thaumaturgam beneficamque manum ſancti Nonnoſi: nam cum haud ita pridem adeo graviter ac periculoſe cecidiſſet, ut ſe non amplius movere, multo minus incedere poſſet; ſed neceſſe eſſet lecto decumbere; ſumma cum fiducia unice confugit ad patrem prodigiis inclytum S. Nonnoſum: vovet, ſe in ipſius honorem preces roſarii Mariani ſecul perioluturum, cereamque imaginem XLIV. *gravis ma-lum ex ipſis ori-ginis,*

EX IMPRESSIS GERMAN.

ginem oblaturum, ac demum aliquid gazophylacio impoſiturum. Quamprimum emiſſum erat votum, ipſe extemplo (Deo omnipotenti & magno S. Nonnoſo humillima ſit gratia) melius habere cœpit, & ſic pauciſſimis diebus convaluit.

XLV. *dolor oculorum,*

53 Simon Binder, vir honeſtus, hic civis & ſutor, una cum uxore ſua teſtatur, filiolam ſuam diu maximos oculorum dolores paſſam eſſe. His ot parentes dilectam filiam liberarent, varia remedia adhibuerunt, quæ tamen nihil profuerunt. Tandem fiducia de S. Nonnoſo concepta, ad eum confugerunt. Filiam per religioſum aliquod opus, & munuſculum offerendum ipſi devoverunt. Hiſce factis, ſtatim dolores oculorum una cum omni periculo evanuerunt.

XLVI. *dolor pedum,*

54 Joannes Habert, vir vitæ honeſtæ, civis hujus urbis & tubiceo, longo tempore maximos pedum dolores ac vehementiſſimas punctiones paſſus eſt. Cum autem jam variis remediis uſus fuiſſet, ſed ſine ſanatione & effectu; ſumma cum fiducia ſancto patri Nonnoſo vovit, ſe ei cereum imaginem oblaturum, certaſque preces perſoluturum. Emiſſo voto, ſtatim potenti patrocinio mirabilis S. Nonnoſi acuta punctio deſiit, & omnis dolor evanuit, de quo
B beneficio Deo imprimis, dein ſancto patri Nonnoſo debitas gratias agit.

XLVII. *dentium dolor immanis,* *b*

55 Eva Ober, Landshuti *b* nata, quæ jam multis annis ad hunc uſque diem hic Friſingæ famulatur, propter dentem inſelicitet erutum, novem annis, & quidem aliquibus temporibus adeo vehementes & intolerabiles dentium dolores paſſa eſt, ut ea de cauſa ſæpiſſime cibum & potum maxime neceſſarium omnemque laborem intermittere debuerit. Tot annis nullum remedium invenire potuit, quo ſe hoc malo liberaret. In diuturna illa afflictione ſe per unum Miſſæ ſacrificium ſtataſque aliquot preces S. Nonnoſo hic in crypta devovit, atque etiam ſæpius oleo ex ejus lampade uſa eſt. Hiſce factis, vehementes dolores, quibuſdam diebus recurrentes, ſic præterierunt, ut ſaltem dolores placide pati, & opera ſua perficere, & cibo potuque neceſſario frui poſſit. Hoc igitur, ut decenter debitas S. Nonnoſo gratias ageret,
C publice promulgari voluit.

XLVIII. *corporis animique afflictiones,* *c*

56 Reverendus in Chriſto ac religioſus dominus Georgius Schnevogl, Paulinus *c* in illuſtriſſima eccleſia cathedrali hic Friſingæ, teſtatur, ſe præterito menſe Martio anni jam labentis MDCCXI. patrocinio S. Nonnoſi, & uſu olei ex ejus lampade, in quibuſdam corporis & animi afflictionibus variis vicibus exauditum fuiſſe. De quo beneficio nomen ſuum publice indicando ſancto patri Nonnoſo humillimas gratias agere deſideravit.

XLIX. *ac dolores lumbis corporis.*

57 Eva Peur, vidua ſtabularii hic, tollendo quidquam ita partem aliquam corporis laxaverat, ut longo tempore maximos dolores toleraverit: & quia bi non deſinebant, & ipſa ab opere ſuo impediebatur, ipſum ſuam in ſancto patre Nonnoſo poſuit, promiſitque ſe curaturam, ut ad ipſius honorem ſacrum Miſſæ ſacrificium legeretur. Hinc ope & patrocinio thaumaturgi ſancti Nonnoſi ſe melius habere cœpit & ſanata eſt.

ANNOTATA.

a Arthritis *Græca voce*, *Latina vero* morbus articularis *dicitur id malum*, *& proprie quidem* arthritis *vocatur*, *quando multos ſimul corporis* D *artículos occupavit. Alias ab affecta parte nomen accipit*, *&* podagra *nominatur Græca voce*, *dum ſolos corripuit pedes*, chiragra *dum manus ſolas*, iſchias *dum in ſola conſiſtit coxa. Quam porro vehemens ſit hic dolor*, *multis experientia notiſſimum eſt.*

b *Landshutum urbs eſt Bavariæ ad Iſaræ flumen.*

c *In Germanico litteris Latinis ſcribitur* Paulinar. *Cum vocem hanc non intelligerem*, *conſului R. P. Mauritium Chardon*, *qui me docuit voce* Pauliner *in iſtis provinciis deſignari Religioſos Ordinis S. Pauli primi eremitæ*, *ſicut voce* Paulaner *ſignificantur Religioſi Ordinis S. Franciſci de Paula.* Verum, *inquit*, nec iſti nec illi Friſingæ commorantur. *Suſpicatur igitur ab aliquo ſacello S. Pauli*, *cui deſervierit presbyter ille*, *vocari* Paulinum, *niſi forte fortaſſe ejus cognomen.*

CAPUT V. E

Eorumdem miraculorum proſecutio.

L. *ſancti ope liberati oculorum dolore,*

JOannes Polzinger, ex Tuching prope Friſingam, publice ad honorem & gloriam ſancti patris Nonnoſi teſtatur, ſe longiſſimo tempore vehementiſſimis ſiniſtris doloribus affectum fuiſſe, quibus ipſum varia adhibita remedia nullo modo liberare potuerunt; donec tandem ad thaumaturgum ſanctum Nonnoſum confugerit, & firma cum fiducia ejus potens patrocinium imploraverit, quod etiam manifeſte expertus eſt: nam, ſimulac magno huic Patrono & opitulatori votum ſuum nuncupaverat, & oleo ex ejus lampade oculum ſuum inunxerat, doloras deſierunt, & perfectam oculi ſui ſanitatem obtinuit.

LI. *diuturnus dolor dentium,*

59 Anna Maria Grebmayr, mulier proba, ac civis Friſingenſis, anno integro intolerabilibus dentium doloribus adeo graviterafſ ecta erat, ut omnia adhibita remedia eam oullo modo dictis doloribus liberaverint. Poſtea vero omnem ſpem ſuam in magno patre Nonnoſo unice poſuit: & ſimul atque cereum dentem F ipſi promiſerat, eumque in crypta ad ipſius altare, conjugens ardentes preces, obtulerat, potenti patrocinio S. Nonnoſi acerbo illo dentium dolore liberata eſt.

LII. *lateralis dolor,*

60 Urſula Moſſner, mulier hic labora ſuo victum comparans, longiſſimo tempore maximos dolores laterales patiebatur: & quoniam nulla remedia obtinere poterat, quibus ſimilibus doloribus liberaretur; optima eum fide ad thaumaturgum S. Nonnoſum confugit. Ad cryptam ſe contulit; obtulit cultrum cereum *a* ad ipſius altare, ſuſiſque ardentibus precibus, prodigioſa ope & patrocinio S. Nonnoſi omnis dolor laterum deſiit.

LIII. *manifeſto ac preſenti vitæ periculo,* *b*

61 Joſephus Antonius Grainlebner, ex Eggenfelden *b*, cælebs & pictor, in præſenti vitæ periculo maniſeſtam opem glorioſi patris Nonnoſi expertus eſt. Nimirum quando, ingruente jam nocte, eques ad quamdam arcem ſe conferre volebat, pervenit in ſylvam opacam, per quam tamdiu profectus eſt, donec propter oimias & ſpiſſas tenebras a recta via aberrans, fere ignoraret, ubi eſſet, vel quo ſa verteret. Nolebat tamen per noctem in ſilva manere; ſed

equum

A equum ſemper procedere ſinebat, at non ſine magno vitæ ſuæ periculo. Quippe eum ita perpetuo via ſemper magis ac magis incerta progrederetur, tandem, elapſis jam tribus horis, in ipſum montis cacumen pervenit. Illic quia nullo modo loci ſitum ſibi imaginari poterat, eum magnus horror invaſit, cum timeret, ne in tali obſcuriſſimæ noctis caſu in ſummum periculum ea improviſo incideret. Quapropter equo deſcendit, animumque timore conſternatum ad cælum erexit, interoque inſtructu firma eum fiducia confugit ad mirificum patris S. Nonnoſi præſidium, eum ardenter invocant, ut in illa neceſſitate auxiliatricem præberet manum, omneque periculum avertendo in viam reduceret: vovet deinde, ſe, ſi evadat periculum, præter preces aliquas perſolvendas, ad honorem S. Nonnoſi altari ejus anathema appenſurum. Factis piis hiſce votis, in genua ſe projecit, rependo tentaturus, num manibus forte iter aliquod reperire poſſet. Ecce autem! vix duos aut tres ad ſummum paſſus proceſſerat, dum maximo eum horrore & tremore animadvertit, nihil ibidem ſupereſſe terræ, niſi

B præcipitium, Iſaræ, ut ipſi mox in mentem venit, inferius præterfluenti imminens, obi neceſſario, niſi equo deſcendiſſet, & vota S. Nonnoſo feciſſet, una cum equo ex ſummo montis cacumine in flumen fuiſſet præcipitatus. Tam manifeſto vitæ periculo liberatus, ſtatim ipſo in loco ex toto corde gratias egit potentiſſimo ſuo opitulatori S. Nonnoſo; deinde totus tremens equum ſuum arripuit, eumque in ſilvam reduxit, donec tandem fugatæ ſunt noctis tenebræ, atque ipſe prima aurora (loco prius, ubi de vita periclitatus erat, non ſine horrore & tremore conſiderato) a devia rurſus in rectam viam pervenit. Tam inſigne beneficium ipſe Grainlehner alte animo impreſſit, ac deinda, ut debitas thaumaturgo patri S. Nonnoſo ageret gratias, votum ſuum religioſiſſime implevit.

LIV. *pedis dolo-ribus,* 62 Honeſta & pia virgo Maria Magdalena Scboevogl hic fatetur, le longo tempore magnis dexteri pedis doloribus vexatam fuiſſe. In hac tanta afflictione confugit ad ſanctum patrem Nonnoſum: ideoque ſa confert ad eccleſiam cathedralem, & per cryptam repit ad lapideum

C ſarcophagum, ubi modo depoſita eſt particula ex reliquiis S. Nonnoſi, & in quo olim ejus ſacrum corpus tot ſeculis delituerat: fuſiſque ibidem piis precibus, ad altare ſancti patris Nonnoſi obtulit cereum imaginem. Hiſce peractis, ſimulac a precibus ſurrexit, ſe ſtatim integre ſanatam ſenſit, & abique ullo dolore potuit domum repetere. De hac gratia Deo imprimis laudem immortalem attribuit: deinde magno thaumaturgo S. Nonnoſo humillimas gratias egit.

LV. *ulcere pe-rforato,* 63 Joannes Abraham Zweckſtetter, natus Carrodunı *c*, at eo tempore alumnus celebris abbatiæ Weihenſtephanenſis *d*, elaplo vere febri correptus fuit: poſtquam autem febris, adhibitis

c *d* remediis, eum deſeruerat, paulo poſt ſub ejus humero ortum eſt ulcus maximum. Cum vero advocatus eſſet chirurgus, qui ei mederetur, ſimul ac ulcus vidit, ab eo abhoruit; neque præfato adoleſcenti ante quatuor aut quinque menſes ſanationem promittere potuit. Interim aliquo tempore cataplaſmata adhibebantur, quæ adoleſcenti huic adeo vehementes dolores creabant, ut neque neceſſariis cibis frui poſſet, neque diu noctuve quietem capere. Cum autem decem dierum intervallo vix tres horas dormiendo expleviſſet, ideoque ſomni defectu vires corporis deficerent; cumque inſuper timeretur, ne majus aliquod malum accideret; monitus eſt adoleſcens a Patre directore ſuo, ut confugeret ad ſanctum thaumaturgum Nonnoſum, ejuſque opem imploraret ad valetudinem impetrandam. Itaque probus adoleſcens magna cum fiducia promittit, ſe non modo coronæ Marianæ globulos precando pereurſurum & ceream imaginem oblaturum, ſed etiam ter reptaturum per cryptam prope lapideum Sancti ſarcophagum. Sequenti die, nempe xxx. e, magno cum deſiderio & ſpe Friſingam tendit ad altare S. Nonnoſi, ibique ſummo eum ardore votum implet. Momento poſt ſentire videtur ſe melius habere, illudque magis expertus eſt domum repetens, quia brachium ſuum jam facilius & ſine dolore in altum attollere poterat. Eodem die ſub veſperam, cum chirurgus recens cataplaſma vellet applicare, & in animo haberet ulcus, quod præcedenti die cataplaſmate mediocriter detectum

E fuerat, inſtrumento ſuo aperire, ac turundam inſerere, non ſine terrore & maxima admiratione vidit, ulcus jam totum detrum uſſe; & cum ſubſequenti die propter rei novitatem videre vellet, utrum ulcus vere evanuiſſet, nec ipſe nec alii præſentes, aut tumorem aut aliud ulceris indicium repererunt. Adoleſcens vero ex illo tempore, quamvis antea per duos annos ſingulis ſeptimanis eguiſſet medicamentis, ad hanc uſque horam ſanus & incolumis permanſit. Deo maximo, & magno thaumaturgo S. Nonnoſo de tanto beneficio immortales atque immenſæ ſint gratiæ.

LVI. *gravibus corporis doloribus* 64 Quædam perſona Deo dicata, quæ quibuſdam negotiis occupabatur, ſubito maximis correpta eſt corporis doloribus, ita ut merito timeret, ne omnino propter periculum lecto affigeretur, & ita neceſſario a præfixis negotiis impediretur. In his anguſtiis & curis laudata perſona maxima eum fiducia confugit ad ſanctum patrem Nonnoſum, & promiſit, ſe, præter cereum anathema, & aliquid gazophylacio imponendum, ad lapideum ſarcophagum S. Nonnoſi reptaram per cryptam. Voto nuncupato, illo ipſo die periculoſus dolor prorſus deſiit. Ut autem ſe

F gratam de hoc beneficio exhiberet, votum deinde ad honorem & laudem ſancti abbatis Nonnoſi implevit eum humillima gratiarum actione.

LVII. *hernia,* 65 Honeſtus & ingenuus Joannes Georgius Poll, hic civis & alutarius, ac celſiſſimi principis ſtipator, ſimiliter benignam opem ſancti patris Nonnoſi expertus eſt, dum in maxima afflictione verſabatur propter filium ſuum. Quippe ejus filius, etiam Joannes Georgius dictus, anno decimo quinto ætatis ſuæ ſubito laborare cœperat hernia, quam ad tempus puer ex verecundia nemini manifeſtare voluerat; ſed tandem propter dolores malum ſuum parantes diutius celare non potuit. Parentes tum præ horrore ignorabant, quid agerent, & quomodo filium ſuum hoc malo liberarent. In hiſce anguſtiis omnia humana remedia & auxilia neglexerunt, & ſolum maxima eum ſpe & firma fiducia ad magnum thaumaturgum S. Nonnoſum confugerunt, eique filium ſuum devoverunt. Hac facto, ibant una cum filii avia per aliquot dies in cryptam ad S. Nonnoſum, ibique pietati ſuæ inſiſtebant: ipſe puer ibidem aliquot vicibus per lapideum ſarcophagum S. Nonnoſi cum devotione repſit, poſtea ſe inunxit oleo

EX IMPRESSIS GERMAN.

ex ejus lampade. Hiſce peractis, qualibet vice malum diminutum eſt; cumque nona vice oleo ſe inungeret, prædicta periculoſa hernia omnino evanuit, ut ne vel minimum ejus ſignum ad hanc usque horam videri poſſit. In debitam gratiarum actionem poſtea hoc magnum beneficium ad amplificandum honorem & glorlam S. Nonoſi promulgandum e publica cathedra curaverunt.

LVIII. *morbo alio,*

66 Mulier, quæ ad dies aliquot continuos paſſa fuerat maximos morbi cujuidam dolores, in ea afflictione tantum confugit ad ſanctum patrem Nonnoſum, & promiſit, curaturam ſe, ut ſacrum Miſſæ ſacrificium ſemel celebraretur, atque inluper aliud quidpiam oblaturam. Hoc facto, dolores deſierunt ipſo etiam die, ipſaque exoptatam valetudinem impetravit: pro quo beneficio Den & magno ſancto Nonoſo æternæ ſint laudes & grates.

LIX. *& ingenti ſiſtula in bore.*

67 Perſonæ cuidam duobus circiter annis ingens in ſiniſtra manu erat tuber, quod ei toto illo tempore durante ſæpiſſime maximos adferebat dolores. Quoniam igitur nullo alio remedio illud

B diſpellere potuit, in hac miſeria ſe S. Nonnoſo devovit per donum aliquod offerendum aliaque opera pia. Voto poſtea magna cum devotione expleto, ipſo orationis tempore ita tuber evanuit, ut exiguum tantum ejus indicium remanſerit. Præclarum hoc beneficium & manifeſtum miraculum ad ſummam Dei laudem, quoque humillimas tam benigno opitulatori ſuo S. Nonnoſo gratias ageret, omnibus tum temporis in crypta præſentibus indicavit. Dum vero paulo poſt etiam reſiduum illud minimumque tuberis indicium omnino evanuit, hanc gratiam ad majorem honorem ſancti hujus ſui Patroni tutelaris, & amplificationem laudis ejus e publica cathedra promulgari juſſit.

ANNOTATA.

a *Cultrum potius, opinor, quam aliud quidpiam obtulit, ut inſinuaret latus ſuum saltibus torqueri punctionibus, quaſi cultro fodcretur aut pungeretur; uti revera contigit pleuritide, ſeu lateralı dolore, laborantibus.*

C b *Eggenfelden oppidum eſt Bavariæ ad Rotam amnem, Rott Germanis dictum, qui in Oenum devolvitur.*

c *Germanice dicitur* Craiburg, *quod veriſimile antiquum Carroduunum eſſe conjiciunt. Situm eſt oppidum iſtud in Bavaria ad Oenum fluvium.*

d *Celeberrima hæc abbatia, cujus reverendiſſimi abbatis Iſidori humanitate & induſtria hæc S. Nonnoſi Acta multum excreverunt, ſita eſt in editiore prope Friſingam monte.*

e *Menſis nullibi additur.*

CAPUT VI.

Reliqua miracula impreſſa.

LX. *Sanatur in ſuppe cujuſdam mulieris, graveque capitis dolori,*

PErilluſtris & generoſus Dominus Joannes Chriſtophorus Egkher, toparcha in Kapfingh & Liechtenegg, ſupremus ſtabuli celſiſſimi principis præfectus &c., ad laudem & honorem Dei omnipotentis imprimis, ejuſque venerabilis Matris, atque opitulatoris ſui illuſtris S. Nonnoſi, atque in gratiarum actionem ſcripto teſtatur, ſe in graviſſimo morbo ſuo, ſtatuque periculoſiſſimo ſpem ſuam in ſancto patre Nonnoſo poſuiſ- D le, eique promiſiſſe ſe curaturum, ut in ipſius honorem quædam ſacra Miſſæ ſacrificia celebrarentur, & præterea donum aliquod gazophylacio impoſiturum. Hiſce factis, potens Sancti patrocinium, opemque manifeſtam expertus eſt. Imo etiam, cum præfatum perilluſtrem dominum ſubito intolerabilis capitis dolor invaſerat, illudque circumcirca, atque in medio, quam maxime intumuerat, oleo ex lampade S. Nonoſi ſe inungi juſſit, & poſt horæ quadrantem omnia ita dolor abiceſſit, ut poſtea ad hoc usque tempus ſimiles dolores non amplius ſenſerit. Inſigne hoc beneficium ſæpius memoratus perilluſtris dominus ad perſolvendas grates immortales, & ad honorem S. Nonnoſi unicuique notum fieri voluit, & e publica cathedra denuntiari.

69 Ingenioſus dominus Thomas Pfarte, hujus aulæ multeus, pariter filiolum ſuum in periculoſo LXI. *morbo ser repetito,* quodam morbo S. Nonnoſo devovit, cujus patrocinio, & ulu olei ex ejus lampade, puer hoc morbo etiam ſecundo liberatus eſt. Quoniam vero dictus noxius morbus rurſus tertio puerum E invaſit, iterum majore cum fide & fiducia ad thaumaturgum S. Nonnoſum confugit; &, poſtquam ardentes preces fuderat, oleoque ex lampade Sancti affectam partem inunxerat, promiſit, ſe curaturum, ut accepta gratia e publico ſuggeſtu denuntiaretur. Deinde ejus filiolus rurſus medelam divinitus datam obtinuit, & hactenus plena fruitur valetudine. In debitam gratiarum actionem hoc poſtea pater publica denuntiatione notum fecit.

70 Catharina Pader, habitana in Neuſtiffi *a*, LXII. *loquelam muta reſtituta e* quam ob cauſam neſciens, ad quatuor omnino annos linguæ uſu ſic caruit, ut tandem, quamvis omnes vires adhibuerit, nullum diu verbum ex ea percipi potuerit. Illo tempore varius hinc & inde datis utebatur remediis atque etiam opera chirurgi, omnia tamen nihil proderant ad uſum linguæ reſtituendum. Interea recens inventum corpus ſancti abbatis Nonnoſi, ſplendidiſſime celebrato feſto tranſlationis die, in hac illuſtriſſima cathedrali deponebatur, ubi ſupradicta Catharina Pader interius incitabatur, ut opem apud novum hunc Patronum quæreret. Vovebat itaque ſumma cum fide & fiducia, ſe ad F honorem thaumaturgi S. Nonnoſi ceriæ quidpiam devotionis perſoluturam, & anathema ad ejus altare appenſuram. Rem accipe mirabilem. Nuncupato voto, ſtatim illa ipſa hora eodemque tempore loquela ei ita reſtituta fuit, ut eam loquentem quilque percipere potuerit. At, quamvis poſtea promiſſa devotionis opera apud S. Nonnolum cum debita gratiarum actione peregerit, tamen, uti ipſamet faſſa eſt, ob præſentem paupertatem, & ex oblivione accedente, anathema promiſſum appendere prætermiſit. Loquela nihilominus continua fruebatur, ſed quæ rauca eſſe audiebatur. Tandem vero poſt crebros inſtinctus, ut grata ſervaret illud, quod magno ſuo Patrono & opitulatori promiſerat, hoc præſenti anno MDCCXI. anathema confici juſſit, illudque poſtea, preces ardentes conjungens, ad Sancti altare appendit. Hoc facto, perfectiorem etiam patrocinio S. Nonnoſi loquelam obtinuit, & ea ad hanc uſque horam ſine incommodo utitur. Eximium hoc beneficium in gratiarum actionem ad laudem perpetuam gloriamque magni abbatis Nonnoſi indicavit, & e publica cathedra promulgandum curavit.

71 Mu-

LXIII. *Sanat vulnerata e lapſu,*

A 71 Mulier quædam primaria, quæ nomen ſuum quibuſdam de cauſis non libenter manifeſtare vellet, ſcripto tamen ad honorem & gloriam S. Nonnoſi fatetur, ex improviſo lapſu ſibi vulnus illatum, quod non modo in dies magis & magis augebatur, ſed etiam maximos ſibi dolores adferebat. In tantis anguſtiis taotaque afflictione non alio confugit, quam ad magnum thaumaturgum S. Nonnoſum, in quo ſpem ſuam poſuit, vovens eidem ſe curaturam, ſacrum Miſſæ ſabrificium ad ipſius honorem celebrandum; atque inſuper utens oleo ex ejus lampade, quo ſe quotidie inungebat. Hæc faciens, breviſſimo tempore, nullo alio adhibito remedio, hoc corporis malo vulnereque acerbo liberata eſt. Hunc favorem in debitam gratiarum actionem, atque ad majorem honorem & gloriam ſancti patris Nonnoſi, e publico ſuggeſtu annuntiari voluit.

LXIV. *Uri & vulnus pueri.*

72 In pari afflictione Wilgefordis Kopfeder, habitans in Neuſtift, beneficam auxiliatricemque manum mirabilis S. Nonnoſi experta eſt: cum enim ejus filiolus, Matthias nomine, novem annos natus, ſubito corporis aliquod malum *b* incurriſſet, ignorabat miſera, quid cum

b

B filio ſuo ageret. Cum autem mater puerum nollet chirurgo credere, omnia neglexit remedia naturalia, & ſumma eum fiducia ſe convertit ad communem magnumque patrem & patronum S. Nonnoſum, potens ipſius patrocinium ardentiſſime implorans, atque oleo ex ejus lampade filii ſui vulnus inungens. Hoc modo quamprimum omnis dolor deſiit, filiuſque malo corporis ſui omnino liberatus eſt, atque ita ſanatus, ut ne vel minimum ejus veſtigium remaneret. Qua de re jurati teſtes auditi iunt & examinati per officium. Inſigne hoc atque inexplicabile beneficium in gratiarum actionem atque ad perpetuam laudem amplificationemque nominis S. Nonnoſi publice cathedra annuntiatum eſt.

LXV. *Mulier a ſuum dolore & ſtomachi malo liberata,*

73 Maria Marck, hic pauper materfamilias, diu tantis membrorum & ſtomachi doloribus affecta erat, ut omni humano auxilio & remediis orbata, nullo modo ſciret, qua ratione ſe tanta afflictione & multiplicibus doloribus liberaret. Tandem in imbecillitate ſua, ſumma cum fiducia ad benignum parrem S. Nonnoſum con-

C fugit promiſitque, ſe in ipſius honorem ſtatæ aliquid devotionis perſoluturam, & nonnihil, quantum per paupertatem ſuam poſſet, gazophylacio impoſituram. His factis, paulo poſt potenti patrocinio S. Nonnoſi vehementi artuum dolore gravique ſtomachi imbecillitate liberata, & omnino ſanata fuit.

LXVI. *ubi febri diuturna,*

74 Sebaſtianus Heintich, faber lignarius in Votting prope Friſingam, ſummis cum doloribus, & virium fatigatione totas octodecim hebdomadas febri tertiana conflictabatur, qua eum nec medicorum ſubſidia, nec alia adhibita remedia poterant liberare. Verum ſimulatque firma fide fiduciaque ad thaumaturgum patrem S. Nonnoſum confugit, eique promiſit præter preces quaſdam, aliudque devotionis exercitium, ſe curaturum, ut ſacrum Miſſæ ſacrificium ad ipſius honorem legeretur, confeſtim diuturna febri liberatus eſt, & priſtinam valetudinem feliciſſime recuperavit. Excellens hoc beneficium drinde in debitam gratiarum actionem, & ad majorem honorem ſancti pateis Nonnoſi indicavit, curavitque promulgari.

LXVII. 75 Laurentius Pals, honeſtus faber ferrarius Friſingenſis, in loco hic Pichl dicto, teſtatur ex ſcripto, ſe ultra decem annos tantum in capite tinnitum ſuſtinuiſſe, ut ſiniſtræ auris auditum omninm amiſerit. Tempore tam diuturno plurima & varia remedia adhibuit. Verum quando nullo eorum melius ſe habuit, nedum ſalt incommodo, gravique illa afflictione liberatus fuit; tandem ſpem ſuam poſuit in magno thaumaturgo S. Nonnoſo, ad quem confugit, vovens unum Miſſæ ſacrificium, atque exiguum quidpiam gazophylacio imponendum. Emiſſo voto, moleſtus ille in capite tinnitus quamprimum ceſſavit, atque amiſſum auditum potenti patrocinio S. Nonnoſi recuperavit.

PRESBYTER MAN. *dens tinnitu in capite, qui ſimul auditus auris ſiniſtræ amiſerat,*

LXVIII. *ex gravi oculorum dolore,*

76 Alio tempore ſupra dictus Laurentius Pals iterum manifeſte in afflictionibus ſuis benignam opem magni S. Nonnoſi expertus eſt. Quippe, cum ultra octo dies gravibus oculorum doloribus vexatus fuiſſet, iterum confugit ad auxiliatorem ſuum ſanctum patram Nonnoſum; vovitque, ſe ad ſanationem oculorum impetrandam globulos precatorios coronæ Marianæ ſemel percurſurum, & aliquid gazophylacio impoſiturum. Tendit itaque ad cryptam & altare S. Nonnoſi, & promiſſas preces exordſtur. Ecce E autem prodigium! Dum ſacram corollam pervolvit, ſtatim ſenſit melius ſe habere, eodemque momento dolor oculorum evanuit. Hæc duo magna beneficia in humillimam gratiarum actionem & ad laudem perpetuam magni S. Nonnoſi annotavit, & publice e cathedra nuntiari curavit *c*.

ANNOTATA.

a *Locus hic in tabulis notatur prope Friſingam.*

b *Germanice* Leib-ſchaden, *quod de vulnere aut ulcere intelligi poteſt. At, cum poſtea vocetur* rupiur, *non dubito quin intelligenda ſit hernia.*

c *Hactenus Miracula Germanice edita anno 1711., quibus ſubjungam alia deinceps patrata, atque ex Ms. Germanico Latine reddita.*

MIRACULA

F

Facta a *ab anno 1711. uſque ad annum* a *1744., ex Ms. Germanico Latine reddita interprete R. P. M. C.*

Patrocinio S. Nonnoſi capitis dolor ſegue dolor

ANna Catharina Schueeh Leutnerim virgo ingenti capitis, collique dolore torquebatur: confugit ad ſanctum & prodigioſum patrem Nonnoſum, iounqit ſe oleo ex ejus lampade, certis precibus perfolutis, & modico ære in gazophylacium injecto. Remiſit illico dolor. Deo & S. Nonnoſo infinitæ ſint grates!

febris, b

2 Simon Samer ex pago Votting, *b* febre, acutiſque capitis doloribus correptus, ſe S. Nonnoſo devovit, coronamque Marianam, & pecuniam Sancti bonoribus impendendam promiſit. Non tam cito promiſit, ac illum febris reliquit. Sint Deo & S. Nonnoſo infinitæ ſint grates!

hernia;

3 Georgii Kizes piſtoris vires prominens tuber, accedanique hernia cum magnis doloribus ita dejecit, ut impar ſuæ artis laboribus futurus crederetur. Erexit illum oleum ex lampade S. Nonnoſi, quo ſe inunxit: poſtquam ceream illi imaginem, monetam parvam ſe allaturum, & tres coronas reciraturum promiſit Sancto.

XX MS. GERMAN. *Iaeuis & dentium dolor.*

4 Anna Grofin, murarii & civis Friſingenſis uxor, integra propemodum anno inauditos lateris dolores perpeſſa eſt: momento convaluit, cum ſe S. Nonnoſo prodigiis pleno nonniſi unico Roſario, & pecuniæ oblatione devovit. Eadem cum quinquenni ſua prole eumdem auxiliatum in acerbis dentium doloribus experta eſt, quamprimum ex voto geminam cereamimaginem le oblaturam adpromiſit.

hemiplegia.

5 Joannes Paulus Peibl, murarius in Votting, ex parte ſiniſtra hemipleaia tactus, S. Nonnoſum in vota vocavit: adhibito ex lampade oleo, adjunctiſque certis precibus, vigori priſtino eſt reſtitutus, luoique ad laborea rediit.

gaſtus ex bemolia.

6 Joaones Chriſtianus Carolus Immel, typographus aulicus, & ejuſdem uxor filiolum ſuum Joachimum Benedictum, ex variolis jam aliquot dies cæcum, ſancto patri Nonnoſo ex voto commendarunt, promiſſa modica in gazophylacium oblatione, & ſtata oratione. Addere, ſi lumen oculorum rediret, curaturos ſe, ut beneficium hoc publice ex cathedra promulgaretur. Mox inuncti ſunt oleo ex lampade oculi, vitus integer rediit, parentelque eum ſumma gratiarum actione ſe voto liberarunt. B

dolor dorſi.

7 Mariæ Maurerin Weihenſtephanenſi dolores dorſi vehementer incommodarunt. Lenivit hos, penitulque abſterſit oleum ex lampada S. Nonnoſi, quem patronum, promiſſo Miſſæ ſacrificio, geminis cereis, & precum penſo, fiduciæ plena invocaverat.

laterum & cordis dolores.

8 Geminum beneficium Maria Pichlerin ancilla ope S. Nonnoſi accepit. Primo doloribus laterum & cordis, hauſto ex lampade oleo, inunctiſque his partibus, remedium invenit, cultrum cereum cum recitatione Roſarii ex voti religione offerens. Dein vehementes capitis dolores illico ceſſarunt, eum iterato ex lampade oleum adhiberet, & oblato cereo capite, recitataque corona Mariana, ſancto Evergeti gratam ſe ſiſteret.

dolor pedis. C

9 Similes in pede dolores unctione olei ex lampade inſtantanea fuiſſe depulſos Franciſcus Pey in collegiata ad S. Andreæ muſicus teſtatur; & in Sancti honorem cereum pedem, preces, & ſtatam pecuniæ ſummam obtulit.

dentium auriumque dolores.

10 In ſummis dentium auriumque doloribus votum fecit S. Nonnoſo Maria Helena Jacqueminin, Exaudita eſt, & votum exſolvit, dum ſtatas preces, & oblationem perſolvit publiceque beneficium promulgari curavit.

viſionum terrores.

11 Guilielmo Schueſter ex urbe Landishutana viſcerum ſomnia prodigioſam S. Nonnoſi opem in memoriam revocarunt. Vovit peregrinationem, & cereum munus: atque illis votis ſanari cœpit.

quinque digitorum.

12 Maria Urſula Jocharrio, cum crura manuum pedumque vitium faciſſent, nec laborare, nec incedere poſſeraı; voto ad S. Nonnoſum facto, unico rolario, & cerio aoatbemate valetudinem redimit.

convulſiones,

13 Mariam Annam Schumagerin, aulæ ſubicinis conjugem, filiolus Franciſcus Nonnolus, quem convulſiones ad extrema deduxerant, unice ſolicitam habuit. Cum ars omnis, & natura mederi renueret, præſto fuit S. Nonnoſus, cui Sacrum legendum voveret, & proles a funere, quod timebatur, revixit.

ulcera.

14 Infans nonniſi tredecim hebdomadas vivendo exegerat, & multis ulceribus ſqualebat, Parentes S. Nonnoſo in tutelam committunt, unguot oleo ex ejuſdem lampade, & perſolutis pauculis precibus, poſitaque imagine cerea, convaleſcere videnr. D

convulſiones maxillæ.

15 Undennis filiola Andreæ Mayhart Magdalena, ſubito convulſionibus obruta, nullum amplius vitæ ſignum dederat: cum in meniem patenti venit S. Nonnolum ſolicitare; ſundit preces, Sacrumque legi curat, & poſtmodum prius valere filiolam ſenſit, ac putavit. Ut beneficium omnibus innoteſcaret, a cathedra publicari juſſit.

malum oculorum.

16 Ægidius Vinderln, qui fabro elavarin operam dabat, tres jam manſes ortiuſque oculi curandis doloribus remedium inquiſivit: ophthalmicum in S. Nonnoſo reperit, & pro ſanio beneficio ſignum cereum, precea, & modicum æris gratus exſolvit.

ulcus.

17 Balthaſar Kornberger, ajuſdem artis, Landisbuti natus, ulcera peſſima, quod nulla arte coaluit, in dextero pede affligebatur: convit vulnus, quamprimum oleum ex lampade S. Nonnoſi adhibuit, & pie precatus cerei anathematis monumentum, & aliquid ſtipis in gazophylacio poſuit. Etiam hoc beneficium, cum intolens videretur, e cathedra eſt promulgatum. E

febris cum roſſi & pleuritide.

18 Febris maligna, vehemens tuſſis, & inſuper pleuritis in Joannem Michaelem Berckmann civem & lini textorem Friſingenſem incubuere, ita ut iis jam malis nihil humani remedii videretur ſuperare. Quare triplici hoc morbo feſtinare doctus, ad S. Nonnoſum accurrit, eumque ſtudet Medicum exorare, concepto diverſarum precum, cerei & pecuniarii muneris voto. Ille non difficilis adhuc illa nocte & febrim coegit cedere, & ſuffis moleſtiat, lateumque injurias tacere.

gemino alio moleſtat.

19 Gemioa, & gravis neceſſitas illuſtriſſimam dominam comitem de Trauner natam L. B. de Bodmann, ſupremi aulæ Campidonenſis e marſchalli conjugem, ad S. Nonnoſum confugere enmpulit. Manifeſtam Divi manum experta, ut gratam ſe ſiſteret, nuntium miſit, qui aureum anoulum adamante coronatum Friſingam ad divi Patroni lipſana deferret, & accepta beneficia palam deprædicaret. F

morbus pueri & filia.

20 Duplicis pariter beneficii reum ſe ſtitit Henricus Baur, cum illa gravi infirmitate detentus, invocata Sancti ope, iterato convaluit, & ejuſdem filia Maria Catharina, in extremum vitæ diſerimeo adducta, feliciter evaſit. Hoc cæli munna, ut omnibus publicum fieret, votum religioſe concepit.

oleum cum convulſionibus.

21 Maria Barbara Karpfin, aulici muſici uxor, valetudinem filiæ ſuæ ejuſdem nominis, ſancto Abbati commendare meuravit, eum gemioum infeſtum ulcus, cui ingentes dolores, ipſæque convulſiones acceſſerant, vitam deſperare coegit. Ruptum eſt illico ulcus, & momento convulſiones cum doloribus quievere. Hilaris votum exſolvit, anno integro ad Divi aram corollam Marianam cum modico æris munere ſe texere velle pollicita.

aliud corporis malum.

22 Suam etiam ſanitatem diu graviter in quadam corporis parte afflictatam S. Nonnoſi patrocinio debet Joſephus Antonius Teneberger. Statæ Divo preces promiſit, & publicam coram univerſa plebe accepti beneficii memoriam: & facilem in ſua vota flexit.

pedis & oculi dolores.

23 Poſtquam Urſula Pointnerin ex Garttezhauſem cum proſe ſua io S. Nonnoſi tutelam con-

A conceſſit, adhibitum ex ajuſdem lampade oleum matri peracerbos in pede dolores ſuſtulit: proli ſanitetem oculi reddidit.

dorſi dolores & vomitus,

24 Maria Gerblin, civis Friſiogenſis uxor, ex graviſſimis dorſi ventriſque injuriis decubuit, promiſſis ſtatia precibus, & oblatione pecuniæ pro Sancti honoribus impendanda, ægre ex invaletudine mox reſpiravit.

in gemina filiola cloda ſanatur.

25 Saltu quodam Maria Anna Koglin, Hoſpitæ Underbruggit filiola, pedem graviter læſeret, iteut multis ahirurgorum conſiliis madiſque inſelicitar per aliquot aonos adhibitis, meli vis prolixius eeeſceret, omnemque artem eluderet. Tandem matar eam, tutelæ S. Nonnoſi pie traditam, olei ex ajuidem lampade in male affecto pede iouogit, effectu mirabili; nem & ſola paulo poſt incedere cœpit, & libera progredi. Voto liberavit ſa mater, dum prætar elia, promulgato ex cathedra heneficio, alteram elarem ſurculam, qua filiola nitebatur, in grati animi munimantum ad Divi aram ſuſpendit. Cravit poſtmodum in matre fiducia, & altera vice S. Nonnotum in ſua vota pronum experiri volut. Prolem parvulam, quæ ſelquianaum nulli padi inſiſtare poterat, eodem inungit oleo, & illico firmara greſſus admirabunda conſpicit.

EX MS. GRAM.

ANNOTATA.

a *Titulum biſce Miraculis talem inveni præfixum*: Varia beneficia S. Nonnoſi cliantibus præſtita, prætartim par oleum lampadis ad ipſius aram pendentis, ex ipſamet confeſſiona ipſorum ralata, ab anno MDCCXI. uſque ad annum MDCCXLIV.

h *Pagus eſt Friſinga vicinus.*

c Campoduoum *arbs eſt Saxoniæ ad Ilaram fluvium, dicta etiam* Campidona, *& vulgo* Kempten. *Habet inſignem abbatiam Ordinis S. Benedicti, cujus abbas eſt princeps imperii, & dominus territoris Campidonenſis.*

B DE S. JUSTO EP. CLAROMONTANO E J. P.

Cultus Sancti; ſynonymus ab eodem diverſus.

SEC. VII. ANTE ANNUM DCXXX. *Venaratio publica Sancti, quem Tamarthanes*

CLarus-Mons, *notiſſima Galliarum in Arvernia urbs, ut plaribus laudata apud nos die* XXIII. *Auguſti pag.* 597. *& apud Dionyſium Sammarthanum tom.* 2. *Galliæ Chriſtianæ pagina* 221. *altis fuit epiſcopis vitæ ſanctimonia conſpicuis accenſet* S. Juſtum, *Nomen ejus ſignatur hac die inter feſta propria eccleſiæ Claromontanæ hoc modo*: Juſti ap. 9. l., *& in Ordine divini Officii pro anno* 1656., Juſti ap. & e. 9. l, *Sed nullam de eo lectionem vidi, quaſito apud nos & hactenus non reperto eccleſiæ iſtius Breviario, Apud Dionyſium Sammarthanum colum.* 244. *inter ejuſdem eccleſiæ Claromontanæ præſules ſignatur vigeſimus primus* S. Juſtus, *cujus & cultum probat, & a ſynonyma archidiaconi ita diſtinguit*: Gregorius Turon. *lib.* 2, *Hiſtoriæ Francorum cap.* 40. meminit S. Juſti archidiaconi his verbis: "Habuit (*S. Illidius*) & archi-
C „ diaconum nomina & merito Juſtum, qui & „ curſum vitæ bonia conſummans operibus, ma- „ giſtri tumulo ſociatur„. Uode liquat S. Juſtum epiſcopum, qui ineunte ſeculo VII. his tedifſe legitur, alium eſſe ab archidiacono S. Illidii, quarti Arvarnorum epiſcopi, qui ab his tamporibus edeo diſtebat. In ſacallo baſilicæ S. Illidii legitur inſculptum tahulæ marmoreæ: "Ibi „ requieſcit ſanctus Juſtus Arverniæ urbis epi- „ ſcopus„. Ibidam prope majus altare ex parte Evangelii viſitur S. Juſti tumulus marmoreus, cujus fornix facila probat ipſius antiquitatem.

Ruinartius,

a *Theoderius Ruinart in notis ad Gregorii a ſe editi verba, quæ Sammarthanus retulit, duos boſce ſynonymus* Juſtos *non ſatis perſpectos habuit, dum iſta ſcripſit de archidiacono*: Memoretur inter Sanctos, qui in eccleſia S. Illidii quieſcebant, lib. 2. de eccleſ. Cleromont. cap. 21. (*apud Savaronem*) quamquam epiſcopus mendoſa in inſcriptione dicitur. Niſi forta duo ſint Juſti, unus archidiaconus, & alter epiſcopus. Nam & in eodem libro cap. 24. Juſtus in eccleſia S. Cyrici quieſcere dicitur. V. Sirmond. in ep. 11. lib. 4. Sidonii. Juſti feſtum in Illidianis tabulis die XII. Kal. Novembris memoratur. *Sed laudatus editor poſtmodum inter Addenda & emendanda in notis ad Gregorium Turonenſem colum.* 1401. Juſtum *epiſcopum ab archidiacono clare diſtinguit*. In ſacello, *inquit*, S. Juſti, *quod eſt in baſilica S. Illidii*, ... habatur tabula marmorea cum variis figuris & hec inſcriptiona: HIC RXQUIESCIT SANCTUS JUSTUS ARVXENICÆ UXBIS XPISCOPUS. Hunc porro Juſtum alium eſſe a Juſto S. Illidii erchidiacono, de quo Gregorius lib. 2. Hiſt. cap. 40. præter epiſcopi titulum, qui hic Juſto attribuitur, ſusdet Hiſtoria translationis S. Illidii, factæ anno MCCCXI. ubi Arbertus epiſcopus dicitur poſt elevatas SS. Illidii & Venerandi reliquias, caterorum Sanctorum corpora, & potiſſimum B. Nepotiani apiſcopi, & Juſti archidiaconi & diſaipuli S. Illidii, dimiſiſſe in ſuis locis propter difficultatem quærendi. Certe Juſtos duos F habet libellus de Eccleſiis Claromontenſibus. Unda Savaro & poſt eum Sirmondus in lib. 4. epiſt. tt. Apollinaris Sidonii, Juſto inter epiſcopos Claromontanos locum dederunt inter Avolum & Cæſarium.

Sirmondus & Sammarthanus duos diſtinguunt a ſanto S. Illidii archidiacono: hic ſuo 4. tibi 7. vixit anno 610.

3 *Sirmondus, quem citat Ruinartius, hoc habet*: Juſtus vero, qui in arca ſepulcrali, quæ in S. Illidii baſilica viſitur, Arvernæ urbis epiſcopus inſcribitur, non eſt Juſtus ille erchidiaconus S. Illidii epiſcopi; ſed Juſtus alter, qui re ipſa fuit epiſcopus Arvernorum poſt Avolum, ante Cæſarium. Cujus ſane nomeo apud Gregarium Turonicum in apiſcoporum elencho quæri non debet, quia poſt Gregorium vixit. *Cæſarius, qui Sancta noſtro in epiſcopata Arvernenſi ſen Claromontano proxime ſucceſſit, interfuit concilio Remenſi, celebrato circa annum* 630. *vel, ut Labbeo viſum eſt*, 625. *Inter hunc antiſtitem & S. Avitum I., qui anno circiter* 594. *obiit, ſediſſe credantur S. Deſideratus & Avolus, ac dein* S. Juſtus: *unde deducitur hanc poſtre-*

AUCT. J. P. *poſtremum poſt annum 595. qui Gregorio Turonenſi vitæ ultimus fuit, epiſcopatum gerere cœpiſſe, & haud dubie ſecula ſequenta ad vitam felicioram tranſiiſſe. At alter Juſtus, quem idem Gregorius laudat, ſeculo IV. vixit: nam S. Ilidius, cujus erat archidiaconus, mortuus eſt ante annum 389. uti probat Sammarthanus ſupra citatus col. 228. Sauſſayus hunc Juſtum refert ad diem XXI. Octobris; de quo videri tunc poterit. Cæteri Sancti, quorum facta eſt mentio, omnes eccleſiæ Arverniſis antiſtites fuere: e quibus decimus Venerandum XVIII. Januarii, Deſideratum XI. Februarii, Illidium V. Junii, Avitum I. XXI. Auguſti. Nepotianum annuntiat Caſtellanus ad XXI. Octobris.*

DE S. COSMA EREMITA CONFESS.

VENETIIS.

J. P. §. I. Recentiorum annuntiationes; antiquus cultus; locus, in quo aſſervatur corpus; ſcriptores; tempus vitæ.

B

ANNO CIRCITER DCLVIII. *Sanctus reſtituit meritis ab hagiologis recognitis,*

Antiquorum Martyrologorum, apud quos non novi mentionem fieri de hoc Sancto, ſilentium ſuppleverunt recentiores hagiologi, nomine ipſius inſcripto Faſtis ſacris, poſtquam ſacrum ejus corpus ex inſula Cretenſi, in qua Sanctus claruit, Venetias translatum fuit. Belinus ad textum Uſuardi a ſe editum ſubdit iſta: Item ſancti Colmæ, confeſſoris & eremitæ. *Greveaus:* Coſmæ confeſſoris, qui in inſula Cretenſi eremiticam vitam ducens quievit. *Belino conſonat Molanus, Galeſinius ita eum refert:* Venetiis, translatio ſancti Coſmæ heremitæ & confeſſoris; cujus corpus e Creta inſula eo delatum eſt. *Adde Canſium, Maurolycum, Ferrarium in Catalogo generali, & Caſtellanum. Merito autem ſanctus ille Solitarius ſacris eorum Faſtis inſcriptus eſt, ut patebit a probatione cultus publici, quem ſubdo.*

quis verum ac legitimum habet cultum Venetiis

2 *Ferrarius ſupra citatus indicat in notis, eum haberi* in Tabulis eccleſiæ Venetæ die V. hujus. *Oedo tamen recitandi divinum Officium ſecundum eſtum eccleſiæ patriarchalis & diœceſis Venetiarum, ex decreto illuſtriſſimi D. Joannis Franciſci Mauroceni patriarchæ Venetiis pro anno 1657. excuſus, a die 2. Septembris, in quem tunc incidebat dedicatio eccleſiæ patriarchalis, Sancti hujus feſtum tranſfert ad diem* XXIV. *ejuſdem menſis, hoc modo celebrandum:* Coſmæ, *ut ibi vocatur,* conf. dem. . Corpus in E. R. S. Georgii major. (*fuit* 2. *hu.*) de com. 1. lo. M. Os Juſti. *Fortunatus Ulmus Venetus, & monachus Caſinenſis, qui Vitam* S. Coſmæ *vulgavit typis Venetis anno 1612. in fuit ad eamdem notis pag.* 19. *indicant, ubi jaceat corpus, ſimulque edoceus erectam Sancto fuiſſe aram;* Jacet, *inquit,* corpus in altari D. P. N. Benedicto, atque ipſi Eremitæ ſacro. *Cum itaque ea hic de publico ac legitimo Sancti cultu conſtet, plura hoc loco non addo, quæ occurrent in ſequentibus.*

ubi jacet corpus ejus publice venerantur hucusque.

3 *Locus S. Georgii Majoris, in quo ſacrum ejus corpus requieſcere jam diximus, deſcribitur ab Auguſtino Lubin in Abbatiarum Italiæ brevi notitia pag.* 410. *e qua delibo ſequentia:* Venetiis abbatia tit. Sancti Georgii Majoris, Ord. S. Benedicti .., quæ, propter reliquias S. Stephani in ejus eccleſiam allatas, fuit etiam S. Georgii & S. Stephani nominata. Initium ſumpſit anno CMLXXXII. a Joanne Mauroceno, nobili Duce, qui *in* ea monaſticam vitam duxit & propagavit, atque abbatis officio functus deceſſit. Inſulam, & S. Georgii jam extantem capellam ad cœnobium condendum dedit Memmus Tribunus. Donationis inſtrumentum refert Ughellus tomo 5. pag. 1271. & ſeqq., ubi ejus privilegia recenſentur.. *Eſt* omnium civitatis abbatiarum pulcherrima, ſita in regione S. Crucis. De ea Sanſovinus lib. 5. pagina *166. Hæc dicta ſint occaſione corporis S. Eremitæ noſtri ad laudatam modo abbatiam translati, de qua re dicemus plura, quando egerimus de vita ejus.*

C

4 *Petrus de Natalibus, qui floruit ſeculo* 14. *Datur ætatis lib.* 8. *Catalogi Sanctorum cap.* 26. *panca de illius geſtis memorat, præfixo illis titulo:* De ſancto Coſma confeſſore. *Deinde,* Coſmas confeſſor, *inquit,* natione Græcus, in inſula Cretenſi eremiticam vitam duxit: qui omnibus diebus vitæ ſuæ jejuniis & orationibus vacans in quodam antro reſedit, ubi & poſt laudabilem vitam in pace quievit IV. Non. Septem. Cujus corpus cum aliquo tempore in eodem ſpeco ſepultum quieviſſet, ab incolis loci intra civitatem tranſlatum eſt, ut honorificentius coleretur. Quod Deo & Sancto diplicuiſſe evidenti ſigno apparuit. Nam, maxima aeris ſiccitate ſuperveniente, areſacta eſt terra, & ſames valida ſubſecuta: nec prius, illapſa de cælo pluvia, ſertilitas abundavit, donec ſanctum corpus ad loci ſui abdita reductum eſt. *Hæc tantilla Vita apud Petrum de Natalibus excuſa eſt.*

D

5 *Ulmus in annotationibus*: Extat, *inquit,* *de Vita* copioſior in manuſcripto anonymi auctoris, in noſtro cœnobio D. Georgii Majoris antiquitus ſervato; ex quo, & eodem Petro (*de Natalibus*) quicquid ſcripſimus, didicimus. *Hæc ille. Aliud vero apud nos eſt exemplar Ms. hoc titulo prænotatum:* Vita ſancti Coſmæ eremitæ & confeſſoris monarhi Cretenſis, *quæ ad marginem deſumpta indicatur manu Henſchenii noſtri* ex cod. Reginæ Succiæ de SS., quorum reliquiæ ſunt in monaſterio S. Georgii, *Sic incipit:* Dilectiſſimi, Creator & amator noſter nobis providit, qui ſui diadematis pretioſam gemmam Coſmam ſanctiſſimum, quem alteri genti ſubtraxit, nobis licet immeritis patronum piiſſimum ad honorem & ſalutem totius Venetiæ dedit. *Auctor eſt auctymus, & cum Petro de Natalibus ſimilia*

E

F

do

A *de Sancto refert ; verum , ubi ad translationem corporis Venetias avecti digreditur , parergis indulget de Venetis. Ea ſpecimen*: Contigit ex negotiandi conſuetudine Venetiis navim exire, & ad eaſdem partes (*Cretenſis videlicet inſulæ*) venire : gens enim hæc amore libertatis paludea maritimaa inhabitabat, & pene ſola eſt in mundo, quæ ſuæ nobilitatis antiquæ mores uſque ad hæc tempora ſtudio laudabili retineat.

ſcriptoribus,

6 Quia vero ſemel amore, ut diximus , libertatis acceſſibilia loca reliaqueotes, maluerunt in remotis paludibus habitare, & pacifice moribus & legibus ſuis enntenti vivere, quam duria exactionibus regum vel principum delervire. *Hæc pauca e pluribus , quæ ibidem ſubduntur , retuliſſe ſit ſatis . Illud exemplar fortaſſis ceiacidit cum eo, ex quo partim ſua ſe didiciſſe, quæ de Sancto ſcripſit , tadicabat Ulmus . Idem in Annotationibus pag.* 15. *de die mortis ipſius agens , hanc ſaggerit notitiam :* De die obitus tam Petrus Natalites, quam Molanus , & alii conſentiunt ; quem eumdem etiam manuſcriptum noſtrum præ le ſert. *In noſtro quoque exemplari ſuas iſta*: Ideo infatigabiliter, quem præſtolabatur & ſitiebat , termino ſui laboris adbæſit die ſecunda menſis Septembria , hoc eſt , ingreſſua eſt viam omnis earnis.

B

ac de tempore mortis.

7 *Hujuſmodi igitur monumenta ſecutus , opinor , diem & annum mortis ita determinat Ulmus in Vita inſerius apud nos numer.* 5. *:* Quibus atque aliis innumeris virtutibus micans , ad cœlos.. pervenit IV. Nonas Septembris anno poſt Chriſtum natum DCLVIII. *De die emortuali jam dictum : de anno autem obſervat iſta Ulmus in Annotationibus pagina* 15. *citata :* Nam tum io Natalite, tum in Ms. ſacrum Coſmæ eadaver quadringentoa annos in Creta quieviſſe conſtat. Deportatum autem inde ad nos fuit .. anno MLVIII. Detrahantur itaqua eccc. aoni ; remanet annua DCLVIII. quo e vita migraſſe poſuimua. *Petrus de Natalibus , ſeu , uti eam Ulmus vocat , Natalites adverbiam* fere *quadringentis illis annis adjungit , quod & facit noſtrum Ms. anonymi ſupra indicatam : in quorum fide anno* 658. *ut circiter ſupra appoſuimus.*

C

§. II. Corpus ex inſula Cretenſi Venetias translatum; ejuſdem ſtatus; translationis tempus; exemplar , e quo hæc, & Sancti Vita datur.

Translatio iſta non eodem modo narratur ;

Sancti Coſmæ *translatio ex inſula Cretenſi ad Venetos apud Petrum de Natalibus breviſſime perſtringitur :* Poſt annos vero, *ait*, fere eccc. corpus ipſum a Venetis oaviganubus inde ſublatum eſt, & Venetiaa translatum, atque in monaſterio ſancti Georgii Majoris reconditum, ubi ad præſens quiekit. *Longe plaribus eam narrat , verumque adjunctis ſatis mirii veſtitam profert Ulmus infra apud nos num.* 10. *& ſeqq., indicaat in Notationibas pag.* 56. *unde iſta hauſerit :* Translationis modum, *inquit*, non habet Natalites. Totum nos e manuſcripto prodimus. *Sed majorit auctoritatis eſſet iſta narratio , ſi de fide ac tempore ſcriptoris conſtaret. Similia in ſubſtantia etiam memorat noſtrum Ms. anonymi de modo , quo translatio iſta contigit.*

9 *Ulmus biographus numer.* 53. *corpus apud Cretenſes aſſerit inventam eſſe* ita integrum, ut recens conditum cuique mirum in modum videretur. *Sed idem auctor hac ſcribit in Annotationibus pag.* 16. Reſerentibus venerabilibus monachis, quibus, antequam clauderetor , licuit ipſum videre, oune non eſt prnrius integrum : led æque iucorruptione ſanctitatem , atque corruptione aliqua vetuſtatem denotat. Caput a corpore leparatur, fractum, inquiunt, atque intra corpus concluſum : pro quo ſupplebat ulim eaput ſancti Felicis confeſſoris , quod nune eura admodum reverendi patris domni Michaelis Alabardi abbatis argentea theca coopertum, palam colendum proponitur . De hac re ſcheda olim arcæ ſanctiſſ. corporis affixa ita habet : " Caput „ corpori annexum , eſt caput ſancti Felicis con„ feſſoris per ſereniſſimum imperatorem Karo„ lum (IV.) ad has oraa apportatum , recon„ ditumqua iu monaſterio hoc S. Georgii Ma„ joris Venetiarum, cura ac diligentia R. P. D. „ Gerardi Pante, abbatia monaſterii prædicti, „ die VIII. menſis Octobris anno Domini MCCC„ LXI. Caput vero hujus S. Coſmæ confeſſoris io „ ipſo corpore eſt „.

AUCT. J. P. *ſtatus corporis*

E

10 " Corpus autem ipſum (*uti pergit ſchedа ſuperius citata*) prædicti confeſſoris beatiſ- *translationis tempus* „ ſimi Coſmæ collocatum fuit in hoc jam di„ cto monaſterio anno ab Incarnatione domi„ ni MLVIII. menſe Aprilis, Indictione unde„ cima „. Hine patet, errare Wionem , qui deceptum ſequutus, & ipſe deceptus eſt. Io calce manuſcripti habentur hæc verba non eo , quo manuſcriptum ipſum , exarata charactere, verum ſubtiliori : " Translatum autem fuit „ ipſum lanctiſſimum corpus ad hoc noſtrum „ monaſterium anno D.ii MCCCIII. menſe „ Apr., Indictione XI. „. Quæ ſequens Wion, *ſicut obſervat Ulmus* , in Annotationibus ad S. Gerardi Vitam, translationem e Creta eodem anno MCCCCIII. ponit . Verum e ſcheda ſuperius addueta liquet , annum MLVIII. ponendum eſſe. Nam receus & temere manuſcripto addita verba indicantur, dum , uti ea hic appoſuimus, tum charactere a manuſcripto diverſa ſunt, tum ad marginem propter quædam alia, quæ in Ms. ſequuntur , deſinere coguntur . Sed quamvis ſtulte addita , libet tamen erroris caulam conjectare.

F

perperam alibi ſignatum ;

11 Undecima Indictio anno Dnmioi milleſimo quinquageſimo octavo, undecima etiam anno milleſimo quadringenteſimo tertio. Qui ergo ea appoſuit , legerat torraſſe Colmam Indictione undecima menſe Aprilis Venetias deductum, nulla habita anni memoria: quem ex Indictione vaticinari aggreſſus eſt, vuto tamen fruſtratus. Nam adductum tempus aonorum MCCCCIII. reſellit primum ea , quam lupra vidimus, ſcheda: tum ſortius Ms. alterum, quod de translatione D. Pauli martyria agit: ubi hæc inter eætera leguntur: "Poteſt, ſicut credimus, de tali „ manſione gaudere , nbi coaſoetatus eſt bea„ tiſſimo Stephano Pro'homartyri digniſſimo , „ Cutmæ atque Damiano martyribus, nec non „ etiam Coſmæ confeſſori ſanctiſſimo „. Deductio autem B. Pauli martyris Byzantio Venetiaa evenit anno Domini MCCXXII. ſcriptorque translationis ejuſdem viſa , aut ab aliis audita prodit.

& hic corrigitur

12 Inquit enim inter cætera, loquens de Marino Storlato Conſtantinopoli tunc præfecto ,

qui

AUCT. J. P. qui religioſo operi favit: " Qui dominus Marianus pro eo, quod illius parentes ex antiquo „ apud monaſterium ſancti Georgii tumulantur, „ & ipſe credit tumulari, diligit monaſterium & „ confratres „. Contemporaneum Marino Storlato, ac proinde memoratæ Pauli martyris tranſlationi babes auctorem ex eis verbis: " Ipſe „ credit tumulari, diligit monaſterium & con„ fratres „. Quare ſi anno MCCXXII. Coſmas ex oculato teſte in templo noſtro jacebat, cui D. Paulus martyr ſociatus eſt; quomodo ad nos anno poſtea MCCCCIII. deductus? Falſa itaque ad manuſcriptum addito: vera autem ſunt, quæ ſcheda profert: debeturque ſoli præcipuus Coſmæ honor ob adventus primas. Quippe etiam ante Prothomartyris translationem ad nos deductum * fuit.

* l. deductus exhibetur.

13 *Quiſnam ſit* Felix *iſte* confeſſor *ſupra nominatus, me latet.* Gerardi *vero Vita, ſeu breve potius Vitæ compendium, & Wionis ad illam annotationes reperiri poſſunt apud eumdem Wionem in Ligno vitæ. De eodem ſæpius ſies mentio in*

B *Actis S. Stephani Hungoriæ regis mox laudatis.* D. Paulus martyr, *qui deinde occurrit, eumdem eſſe credo cum S. Paulo epiſcopo Conſtantinopolitano & martyre, de quo actum eſt ad diem* VII. *Junii. Ex antea deductis corrigendum etiam eſt apographum noſtrum, in quo leguntur hæc verba:* Translatum autem fuit ipſum ſanctiſſimum corpus ad hoc noſtrum monaſterium anno Domini milleſimo quadringenteſimo tertio, menſe Aprili, Indictione undecima, poſt obitum ſanctiſſimum anno quadringenteſimo fere. *Dum vero dicit* ad hoc noſtrum monaſterium, *ſatis perſpicue indicat, hujus tranſlationis ſcriptorem S. Gregorii Majoris apud Venetos aſceram fuiſſe.*

Acta edenda.

14 *Quoniam præter illa, quæ de S. Coſmæ Vita ac tranſlatione jam dicta ſunt, a Fortunato Ulmo monacho Caſinenſi edita, ac F. Alexia Boreio, ex patricio Veneto eremitæ Camaldulenſis, & in curia Romana procuratori generali dedicatis, nihil fere ſupereſt præmonendum, ac pauca, quæ reſtant, habitura ſuum locum in Annotatis; lectoris oculis legenda ſubjicio, qua dictus biographus ad poſteros tranſmiſit, in capita ac numeros a me diviſa, prout hic videt.*

C *Prodit autem exemplar, quod habemus*, ex S. Georgii Majoris Venetiarum, *datumque* ex dono reverendiſſimi P. Bonaventuræ Barotii Veneti, abbatis Benedictini congregationis Caſinenſis .. MDCLX.

VITA

Auctore Fortunato Ulmo, monacho Caſinenſi, Venetiis edita.

CAPUT I.

Sanctus variis in ſolitudine virtutibus illuſtris.

Varia ſunt Sanctorum ad cœlum viæ.

SPlendentia Sanctorum agmina potiſſimum varietate eorulcant. Ita lane rerum omnium Moderator per diſtincta itinera electos ad cœlum deducit, ut nulla hic virtus prætermittatur, nullius ab iacris illis ſedibus virtutis præmia procul abſint. Neque enim omnes purpureo martyrii decore inſignitos voluit; verum provido conſilio diſpoſuit, ut, quibus ſævi deeſſent carnifices, prompta ſufficeret voluntas; alioque plane adeſſent vivendi genera, quibus, ſi luberet, etiam ingenti laude perpetuam ſibi quiſque gloriam compararet. D

2 Ut da reliquis ſileamus, facer ſe nobis offert anachoritarum cœtus, eo magis ſpectandus, quo, qui in illo adſcribuntur, humano prorſus deſtituti ſolamine adverſus inviſibilia dæmonia ſoli Deo fidentes, diuturna pugna bellare noſcuntur. Quibus ſane præcipua prærogativa donatur, ut, dum caducis exuti cupiditatibus, divinique incenſi ardoribus comprobantur, non homines, ſed angeli adhuc in terris poſiti merito nuncupentur. Inter hos beatiſſimus Coſmas, cujus hodie illuſtris eſt dies, maxime fulgere cunſpicitur. Qui in Creta inſula a incultæ ſolitudinis cultor egregius angelicæ prorſus vitæ, quoad in humanis eatitit, ſele conformare ſtuduit. *facer quaſi eſt vox jocoſa.* *a*

3 Cæleſtium enim contemplationi, & oratio- E
ni quotidie vacans, in horrido antro tedebat, promptum omnipotenti Domino famulatum hilaris exhibens. Dilectæ nimirum ſolitudinis parietibus ſeptus corpus proprium jejuniis, vigiliis, exteriorique opere extenuans, ipſum ſpiritui ſervire cogebat. Æſtus & frigoris patiens, quietis negligens reluctantem carnem miro quodam ſtudio exercebat. Bellandi purro cum dæmone apprime artibus eruditus, inteſtinis vexationibus, quibus quotidie agitabatur, facillime obſtitit. Quare de virtute tranſiens in virtutem, profectibus prioribus * oblitus, ſemper ad altiora conſcendebat. *Hoc S. Coſmas* *l. profectus priores*

4 Proficiendi namque deſiderio ſuccenſus, *egregiis virtutibus*
quo magis proficiebat, eo amplius Deo appropiare conabatur. Semper de Deo cogitabat: ſemper ad illum anhelabat; cui ut amabilis fieret, non diebus, non noctibus a probis operibus torpeſcebat. Mentis autem oculos in æternitatis contemplatione levans, inane prorſus æſtimabat omne, quod tranſit. Cumque ſe, divino favente lumine, intra ſolitudinis ſecreta concluſum agnoſcerer: gratias Deo referebat, qui eum ab ſæculi tumultu eduxerat, quo ab F
humanis perturbationibus divina foret protectione ſecurus.

5 Sæculum oderat, atque ejus amatoribus *condemnavit,*
mirum in modum competebatur: pro quibus aſſiduos emittens gemitus piiſſimus Dei clementiam expoſcebat. His Vir ſanctiſſimus in ſolitudine ſeſe exercebat, circa quæ verſans ſpecioſa deſerti pinguia reddebat. Quibus, atque aliis innumeris virtutibus micans, ad cœlos demum, quo ſuos greſſus direxerat, corona redimitus immortalitatis pervenit IV. Nonas Septembris anno poſt Chriſtum natum DCLVIII., atque in eadem ſpelunca, in qua vivens latuerat, ſepultus eſt.

6 Ubi cum aliquamdiu ſervaretur, ac fre- *cæleſtibus*
quens ad antrum acceſſus a vicinis accolis fieret, eis tandem maxima in Eremitam pietate e loco horroris & vaſtæ ſolitudinis corpus abducere, atque intra oppidum ornatiſſimo in loco condere viſum eſt. Ita enim & Sanctum dignius colendum, & ſibi ad venerabile ſepulchrum facilius iter futurum rebantur. Quæ quidem humanis conſiliis proviſa, ut divinis repugnaverint,

ſequen-

A ſequentia indicio extitere. Vel enim exio elauſum cœlum pluviæ munus reticuit, vel apertum ſegetes grandinibus conſumpſit.

stium 7 Tum quamdiu iactra ſæculares tumultus ſancti Eremitæ corpus jacuit, tamdiu, ipſo Divo precante, diræ ſiccitates, proinde ingentes rei frumentariæ anguſtiæ perdurarunt. Quod eum homines illi infeliciter experirentur, videruntque Eliæ tempora exſuſcitata, quando ad prophetæ preces elauſum eſt cœlum annis tribus, & menſibus ſex *b*; ambigui unde tam gravia animadverſio prodiret, flagitiis primum, poſt deductinni memoratæ cauſam, Deo inſpirante, adſcripſere.

favoribus 8 Melius itaque, ſi unde amotum fuerat, ſacrum reponeretur corpus, ſibi conſuluros rati, ad amicum antrum denuo reduxere. Fluxit illico aquarum larga benedictin, rorarantque cœli deſuper, & pluvias emiſerunt, cunctis reginnit partes inundantes, manifeſtn placati Numinis indicin, docuitque rudiores bnmines peractum mi-

B raculum, interdum etiam ab iis, quæ honeſta, quæque pia cenſemus, hnneſtius, ſanctiuſque abſtinendum. Manſit en lnci ad quadringentos annos eximio geotium enltu: a quibus ad Divi ſepulchrum longum atque arduum intercedebat iter, en gratius Deo, atque ipſi Eremitæ, qun difficilius, & laboriofius ſuſceptum.

poſt mortē clarus. 9 Cæterum, ut valida quæcnmqua initio, denique ſpatio langueſcunt, etiam ingens ille plane arunr fidelium, corruptæ naturæ vitin, temporum poſtea diuturnitate defecerat. Sed Deus æternus Sanctorum amator, qui perpetuum Cœlitibus cultum a nnbis præſtari exigit, locum venerationi aptiorem, ad quem tamen juxta beati Eremitæ placitum non omnibus facila pateret acceſſus, Venetiis elegerat; anguſtas ſcilicet noſtras nras, quas iam nobili munere libuit illuſtrare. Id quando, & quomodo avenerit, ſequentia indicabunt.

ANNOTATA.

a *Hec inſula Europæ perampla eſt in mari Mediterraneo inter Creticum mare ab ea dictum*
C *ad Septemtrionem, & Lybicum mare ad Meridiem, aliis quondam nanninbus appellata, nunc autem vulgo* Candia. *Si quis de illa velit plura, adeat geographos.*

b *Conſuli poteſt liber 3. Regum cap. 17. ℣. 1. & cap. 18. ℣. 1.*

CAPUT II.

Translatio corporis Venetias.

Corpus ex inſula Cretenſi CRetæ inſula necdum in ditinnem Venetam eefferat *a*. Eo tamen exnticarum mercium deducendarum gratia nnerarię naves in dies properabant. Quem etiamnum adnavigandi morem Veneti mercatores ſervani: qui barbaras oſque regiones ingentibus auſis prn mercimoniis petere non verentur. Igitur e plurimis, quę ad memoratam tendebant inſulam, fauſtn nmine Venetnrum navis eo appulit; in qua nnn plus divitiarum, quam religionni ſtudeotium virorum caterva vebebatur. Qui quidem Cnſmæ fama illecti, eum de ejus enrporis raptu taciti ſecum volverent, hue ſane animum, atque ad negntia vires intendebant, inlcti fortaſ-

a

ſe, an propitio, adverſnve Coſmæ numine rem tantam aggreſſuri eſſent. Cui rai etiam Cretenſium terror addebatur: quibus, ſi furtum tentatum eſſe notum fieret, ad rapienrium prnſectn exitium facilia eorum eonverſin foret.

11 His animum quatientibus, ambiguns ipſa Divus quoſcumque abſtulit cogitatus, noctuque per viſum uni eorum appareos, tales forſitan ſomniantem curas, ut tutiſſimn a Den datum Corpus Venetiai abducerent, plenius admonuit. Cujus rei ille ſnmno ſolutus ſocios admonens, nt feliciter eoneeptum explerent propoſitum, hortatus eſt. Quamobrem a timore ad ſpem ſeſe inviecm revocantes, ſtatuiam diem, qua ad anrum una aeeederens, elegerunt. Ea igitur ut primum illuxit, alacres quidem ſinguli prnperabant, dumetum, ae fere * nb ſpinarum denſitatem invium iter gradientes.

12 E quibus religinſinres alii nudatis plantis, pars minus compunctę rectis pedibus ineedebant. Tunc res mira prnrſus, quæ & Coſmæ ſanctitatem ennſtimaret, & omni Venetns cunctatione eximeret, enntigit. Eos enim, qui detractis pedulis *b* ad ſepulchrum iter habebant, minime ſpinarum aſperitas læſit: illnrum vero pedes, qui ealeiati * eo properabani, ſtimulis haud pene ferendis transfigebantur. Itaque re nova exciiati, gaudin inenarrabili replebantur, Dominoque, qui proſperam enrum navigatinnem reddidiſſet, gratias ardentinres ſolvebant. Singuli igitur pariter ad ſpeluneam accedentes, flexis poplitibus preees ad Deum & ipſum Eremitam mittunt, raptui religioſo avidius incumbentes.

13 Ingreſſus ad ſpeluncam difficilis plane extitit, ac ſeneſtra arctiſſima, qua vix unius hominis eorpus tranſiret, aditum præbuis *c*: per quam ingredientes, precioſum theſaurum ita integrum invenere, ut recens cnndirum * euipue mirum in modum videretur. Omni itaque religione illine extrabentes, atque ad prnpriam navim caute ducentes, quamprimum tranquillo mari, eœloque ſerano digreſſi, annn a Virginis partu MLVIII. Venetias ad hanc inſulam D. Georgii, menſe Aprilis, Indictinne XI. die XX. deduxere, needum primn tranſacto ſæculo, qun monachi inſulam incolere cœperant *c*: quam etiam primus nobili præſentia illuſtrare dignatus eſt.

14 Res omnes ejus geſtas, ut cupimus, recolere, nnn valemus: ſeeretior enim ab ipſn vivendi ratin delecta, ſuli Deo utl ebarum, ita cognitum fecit. Hominibus vern non niſi ab ipſius obitu, quanti meriti vivens extiterit, patuit. Vixit Deo dumtaxat, & ſibi: hine ſoli Den, ſibique notus. Sufficiam nobis itaque vel invitis pauca, quæ de ipſn ſcripſimus, quibus nec nb plura ardeotior ſnrſitao religin aecreſcaret. Scilieet qnia imitari Sanctos eontemnimus, juſte agens Dominus reconditas illorum actinnes ſæpius celat, ne fruſtra nobis exempla ponantur, quibus ſectandis nullum prorſus ſtudium adbibemus.

15 Ab ejuidem igitur piiſſimi Domini miſeratione haud abeſt, quod geritur *c*: quippe cum nnviſſimo illo die tot nobis adverſantes futuri ſint judices, quot ad recte vivendum habuerimus exempla bonorum. Cæterum alias Dominum collaudamus, cujus ſana providentia factum eſt, ut neutiquam ſingulæ beati Eremitæ res geſtæ obliterarentur: ſed eorum ad nos ſaltem memoria deveniret, quæ de ſanctitate ejus certos nos reddere poſſent.

16 Quem

D AUCT. FORTUNATO ULMO.

miro modo

n f ad dumetum, fere ob ſpinarum &c. e ſpelunca ſtillicet.

E
b

a l. calcati

ac Venetias transfertur.

a l. conditus

c

F *Laudatur Deus*

In Sanctis glorioſus ut ante a

Digitized by Google

AUCT. FORTUNATO ULMO. *& patriæ ejus proponit.*

16 Quem enim hodie colare ſtodemus, ex operibus juſtificatum miracula poſt mortem, ut audivimus, peracta demonſtrant; ut ſi ad ipſius auxilium confugere, vel in hac ſolennitate velimus, ex ſanctitatis ipſius certitudine patrocinium non defuturum ſciamus. Miſericordem igitur Dominum precemur, ut æque illæ, quas ſcimus, actiones nos exciteot, atque ea, quæ ignoramus, ejus præclara merita nos adjuvent; quateous utriſque mediis ad ſuperos polorum gaudia pervenire valeamus, præſtante D. N. Jeſu Chriſto, qui cum Patre, & Spiritu Sancto vivit, & regnat Deus 10 ſæcula ſæculorum. Ameo.

ANNOTATA.

a Paruit olim hæc inſula imperatoribus Conſtantinopolitanis, ex quibus Balduinus Flandriæ comes cam dedit matchioni Montisferrati: ab iſto autem vendita fuit Venetis magno auri pretio anno MCXCIV*: ſed ab anno MDCXLV. bello teorate a Turcis, tandem ipſis tota ceſſit anoo MDCLXIX. Veoetis ægre tria ſorralitia littoralia ſervantibus, nempe Sudam, Garabuſam, & Spinam longam*, *prout obſervat Baudrandus. Corpus autem* S. Coſmæ *Venetiat delatum fuiſſe ſcribitur infra numer.* 13. aooo a Virginis partu MLVIII. *de qua anna plura dicuntur in Commentario prævio. Tunc itaque Creta nondum parebat Venetis, ſecundum dicta. Hæc addi poſſunt, quæ alibi lega, inſulam videlicet hanc non fuiſſe* Candiam *appellatam, niſi poſtquam fundata fuit* Candia *urbs ejuſdem primaria, a qua nomen traxit, id eſt, a ſeculo nona; eamque tunc paruiſſe Saracenis; ſecula autem decimo, anno* 962. *a Nicephoro Phoca recuperatam.*

b Pedules *ſunt* pedum indumenta, tibialia, PEDULI, Italis, *uti habet Cangius, ubi plura:*

c *Nam anno* 982. *hanc abbatiam ſumpſiſſe exordium, in Commentario habet num.* 3.

D

* *al.* 1204.

* *al.* Sudam, *&* Spinam longam *tenere.*

E

DE SANCTO AGRICOLO

EPISCOPO ET PATRONO AVENIONENSI

IN GALLIA,

J. S.

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

§. I. Legitimus ac celeber Sancti cultus apud Avenionenſes.

ANNO DCC, UT FERTUR. *Memoria Sancti annuntiata ſeculo* 15.

QUamvis memoria S. Agricoli *Avenionenſis epiſcopi nec antiquis adſcripta legatur Martyrologiis, nec hodierno Romano hactenus ſit inſerta, conſtat tamen de legitima ejus veneratione ſatis antiqua, tumdemque commemorarunt plerique martyrologi recentiores. Floarium noſtrum Ms. ad* 2. *Septembris ſic habet*: Item ſanctorum epiſcoporum Colmanni & Agricolæ Avennicæ civitatis. *Avenio apud S. Gregorium Turonenſem aliosque* Avennica civitas *vocatur, ita ut nullum videatur dubium, quin ille ſeculi* XV. *ſcriptor deſignare voluerit* S. Agricolum *Avenionenſem, de quo agimus. At non ſatis certa perſpicio, quem illi adjunctum velit* Colmannum *epiſcopum Avenionenſem; cum nullum inter epiſcopos Avenionenſes reperiam iſtius nominis. Suſpicor tamen deſignari S. Magnum* Agricoli *patrem & deceſſorem, quem forſan reperierit cum* S. Agricolo *memoratum, cujuſque nomen laxaverit, ut aliat non raro facti idem ſcriptor. Certe hæc conjectura mihi apparet veriſimilis, tum quia S. Magnum Avenionenſem alibi non annuntiat hagiologus iſte, tum quia utriuſque Sancti corpora ſimul tranſlata ſunt & conjuncta ſecula* XIV. *ut videbimus: nam hæc ratio eſſe potuit, cur illos ſimul hoc die commemoraverit laudatus ſcriptor.*

C

& poſſim apud recentiores nonnullos ſanctos antiquos;

2 *Grevenus in Auctariis ad Uſuardum eodem die ſanctum Antiſtitem annuntiat his verbis*: Agricoli epiſcopi Avioionenſis & confeſſoris. *Prolixum ex Actis elogium texuit Sauſſayus. Verum ea eo hoc tantum tranſfero poſtremam partem, qua ſpectat ad cultum Sancti, ejuſque poſthumam gloriam*: Poſtea, *inquit*, ob crebras miraculorum coruscationes, quibus urbi civibuſque perpetim ſuffragatur, una cum ſancti Magni ſui parentis pretiolo cadavere, oſſa ejus ad ædem glorioſæ Virginis translata fuerunt venerauda: dehinc ad ſui nominis ſacram ædem, quæ canonicorum ſodalitio inſignitur, delata, ſæpioſque ornatioribus loculis inclula: tandem in thecis argenteis ſub majori altare repoſita, ea, qua par eſt, religiooe obtervaotur. Experiuotur in dies cives tanti Tutelaris virtutem, cujus patrocinio præpotenti, cum ſæpe ab excidio, tum maxime ab hæreſis lue, ipſa Avenioneoſis civitas ſervata hactenus creditur. *Duo in hiſce corrigenda ſunt, videlicet aſſerta translatio ad ædem beatæ Virginis, in qua Sanctus ab initio ſepultus; quodque de thecis argenteis deinde dicitur. Enimvero Sanctum hodie annuntiant Ferrarius in Catalogo generali, Martyrologium novum Pariſienſe, Menardus in Martyrologio Benedictino, aliique, quorum verba adferre minime eſt opus. Coli Sanctum Avenione die* 2. *Septembris ut patronum, confirmant variis, qui de epiſcopis Avenionenſibus ſcripſerunt; ejuſque cultus antiquitas patebit ex Actis infra dandis.*

3 *Varias obſervationes in Vitam, reliquias, & cultum* S. Agricoli *nobis nuper humaniſſime tranſmiſit Reverendus admodum dominus de Brantes theſaurarius & pœnitentiarius eccleſiæ metropolitanæ Avenionenſis. Ex hiſce ad hunc locum tranſfero obſervata de hodierno Sancti cul-*

& celeberrimus, ut patronus urbis Avenionenſis:

tus:

A tu : *Primo* S. Agricolus *patronus non eſt diœceſis Avenionenſis, ſed ſolius urbis. Feſtivitas ejus celebratur ritu duplici primæ claſſis cum Octava, atque eſt celebranda cum ceſſatione ab opere ſervili* : Excellentiſſimus prolegatus, *inquit Gallice*, qui eſt vicarius ſummi Pontificis atque urbis gubernator, comitantibus eum omnibus aulicis ac dominis conſulibus, ſolemni cum apparatu aſſiſtit primis Veſperis, poſtridieque Miſſæ ſolemniter decantatæ : populique concurſus ad eccleſiam Sancti maximus eſt. Sub veſperam caput Sancti circumfertur in longa ſupplicantium agmine; ac reverſis datur benedictio venerabilis Sacramenti. Circa noctis initium ſumptibus urbis exſtruuntur ignes artificioſi, quibus feſtivitas terminatur.

Officium antiquum; cui novum nuper ſubſtitutum :

4 Quod ſpectat ad Officium Sancti, ſola eccleſia ipſius nomine inſignita utitur Officio proprio. In ceteris urbis eccleſiis recitatur Officium commune. Aliæ ex his recitant in ſecundo nocturno tres lectiones ex Vita depromptas, aliæ vero omnes de communi. *Habeo in manibus*

B *Officium Sancti, impreſſum Avenione anno* 1671. *quod dicebatur in ejus eccleſia. Habet in ſecundo nocturno lectiones de Vita pro tota Octava. Verum illæ lectiones ſunt ipſa Acta, quæ habemus, ita ut neceſſe non ſit ex iis quidquam huc tranſferre. Antiphonæ quidem, hymni, reſponſoria & capitula ad Sancti patrocinium ejuſque beneficia frequenter alludunt, ſed nulla continent facta, quæ in Actis non leguntur. Officium hoc ante paucos annos abrogavit, teſte laudato de Brantes, novumque ſubſtituit Franciſcus Mauritius de Genteri archiepiſcopus Avenionenſis, anno* 1742. *defunctus. Novum iſtud Officium, mandante archiepiſcopo, concinnavit Franciſcus Anſelmo canonicus eccleſiæ* S. Agricoli, *illudque uſui eſſe cœpit anno* 1741. *Hymnos hujuſce Officii nobis communicatos lectorum oculis objicimus, cum ea Sancti geſta contineant, quæ certiora credunt Avenionenſes.*

ex hoc dotor hymni, in quibus geſta noſtri epiſcopatum,

5 *Hymnus ad Matutinum :*

Umbræ diffugiunt, ſurgimus ocius;
Illabens tenebris provehitur dies :
Plaudant Agricolo cantibus angeli,
Sanctum dum canimus melos.
Magni progenies, Albiadum genus,
Mundi delicias abjicit, & fugit,
C Virtutum retinens ſemina, quæ pater
Imis cordibus inſerit.
Fama ſat pelago nobilis inſula,
Qua ſanctos aluit Gallia præſules:
Hæc ſedes habitant religio, fides;
Illuc impiger advolat.
Quo te Sancte? Tuos ficcine deſeris?
Votis Avenio te vocat, expetit.
Illuſtras meritis, & precibus foves.
Ad nos tu citius redi.
* archidiaconus Clero mox oculus * præficitur redux,
Theſauros aperit pauperibus ſacros,
Commiſſas viduas paſcit, & integer
Præludit modo pontifex.
Uni ſit Domino perpetuum decus,
Qui nunc Agricolam comitu beat,
Ut nos cœlitibus civibus inſerat,
Cives qui patriæ ſumus.

in epiſcopatu,

6 *Ad Laudes :*

Nobis lux oritur, ſol micat igneus:
Feſtivum, populi, dicite canticum;
Aptentur ſociis organa vocibus,
Et dulci reſonent ſono. AUCT. J. S.
Mox in pontificem Magnus inungitur,
Et plenus meritis æthereos ſubit:
Sacris induitur Filius infulis,
Hæres promeritus patris.
Mirum, quo populos imperio regit:
Noſcit Paſtor oves, moribus inſtruit,
Exemplis revocat, ooſte, die vigil
Chriſto filiolos parit.
Creſcit ſancta fides, plebs nova naſcitur,
Templi tunc Domino mœnia conſecrat,
Auget redditibus, ditat, & inlcius
Templum jam ſibi præparat.
Proh mœror! rapitur Præſul amabilis,
Paſtor deliciæ, paſtor amor gregis:
Cœlum mox penetrans, in ſuperum chœros
Felix ſpiritus evolat.
Uni ſit Domino &c. ut ſupra.

7 *Ad utraſque Veſperas :* *ac miraculis memorantur :*

Quem cœlis celebrant agmina cœlitum,
Quem terris reſonant ora fidelium,
Felix Avenio, Pontificem tuum,
Civem noſceque filium.
Jam te ſumma beat gloria Numinis; E
Menti, totus amor, ſe Deus explicat:
Aris relliquiæ lampadibus niteni,
Sacris eſt honor oſſibus.
Urbis tu columen rebus in arduis:
Imbres ſponte fluunt arbitrio tui;
Meſſes terra parit, vinea germinat,
Cum tu nubibus imperas.
Vaſtant innumeræ rura ciconiæ,
Urbem peſtiferis anguibus inquinant:
Has juſſu removes, munere quo Patria
Jam nunc novimus alites.
Sævit, falſa vomens, hæreſis impia,
Tentat per cuneos gliſcere per gregem:
Nobis tu vigilas, mœnia protegis,
Muris & faeibus fugas.

Hæc omnia lumen accipient ex Actis infra edendis. Ciconiæ autem vocantur Patris, *ſeu* S. Agricoli, alites, *quia illas pro inſignibus geſtat Sanctus, qui cum ciconia pingitur in imagine nobis tranſmiſſa.*

antiphona & oratio, quæ indicant patrocinium Sancti,

8 *Hiſce demum addo antiphonas aliquot. Ad* Magnificat *in primis Veſperis hæc occurrit* : Hodie Agricolus cœlos aſcendit, hodie ſancta per urbem aguntur ſolemnia : lætetur terra noſtra natalitiis ejus glorioſa. *Ad* Benedictus *in Laudibus :* Super ſpeculum Domini ego ſum, ſtans jugiter per diem : & ſuper cuſtodiam meam ego ſum, ſtans totis noctibus. *Ad* Magnificat *in ſecundis Veſperis :* Hic eſt Sacerdos Altiſſimi, qui pro populo ſuo ſemper orat ad Dominum, & in tempore tribulationis factus eſt reconciliatio. *Demum oratio Officii hæc eſt* : Deus, qui nobis ad gloriam hujuſce urbis manifeſtandam B. Agricolum, confeſſorem tuum atque pontificem, concivem & patronum tribuiſti, concede propitius, ita nos ejus ſemper patrocinio defendi, ut petita efficaciter aſſecuti, ipſius concives eſſe mereamur in cœlis. Per *&c. Haſtenus de Officio, ex quo plura deſumenda non ſenſee.* F

quod præcipue implorator ad impetrandam pluviam aut ſerenitatem :

9 *Sanctis patrocinium præcipue invocari ad impetrandam pluviam, aut veris ſerenitatem, ejuſque capsa hac de cauſa circumferri in ſupplicationi, breviter innuimus Actis numer.* 12. *illudque magis confirmabimus. Verum obſervandum eſt, variaſſe ſuiſſe Sacri corporis tranſlationes, quas ordine chronologico diſcutiemus poſt*

AUCT. J. S. *geſtorum chronologiam. In una autem ex primis translationibus caput Sancti ſurſum fuit poſitum. De hoc capite ſæpe jam memoratus dominus de Brantes ſic ſcribit*: Quod ſpectat ad caput S. Agricoli, involutum fuit paono aureis filis texto, incluſumque ſtatuæ dimidiatæ ex argento inaurato, quæ venerationi exponitur, atque a ſupplicantibus circumfertur. *Illius dimidiatæ ſtatuæ figuram ari incidendam dedi ebuleographo noſtro, ſed contractam in formam minorem, ut tomo commodius inſeri poſſet. Sic igitur eam hic exhibeo.*

ſupplicatio cum capite Sancti hoc de cauſa inſtituta fuit.

10 *Accipe nunc, quibus cæremoniis ad impetrandam pluviam aut ſerenitatem utantur Avenionenſes*: In neceſſitatibus publicis, *inquit Dominus de Brantes*, & præſertim ad ſerenitatem aeris, aut magis etiam ad pluviam impetrandam (nam pluvia rara eſt in hac regione, frequenſque ſiccitas) in longo ſupplicantium agmine circumfertur Sancti noſtri caput, aut illud ſolum in eccleſia ſua venerationi fidelium exponitur. Domini conſules hac de cauſa accedunt illuſtriſſimum dominum archiepiſcopum, eique ſignificant, neceſſitatem exigere, ut expoſitor aur circamferatur
B venerabile caput S. Agricoli. Antiſtes ad preces eorum mandatum conſcribit, quod domini illi exhibendum curaot decano & canonicis eccleſiæ S. Agricoli, ar hi pareant mandato. Dum ſupplicantium agmen inſtruitur, paſſim ad hanc cæremoniam eligitur dies Dominicus aut feſtus. Confraternitas Pœnirentiam alborum & capitulum S. Agricoli præcedunt reliquias, quæ ferunrur ſub umbella, quaſque ſubſequitur ingens populi multitudo.

cum cæremoniis hiſ deſcriptis

11 Primum reliquiæ portaotur ad eccleſiam metropolitanam S. Mariæ de Domnis, ubi illuſtriſſimus dominus archiepiſcopus pontificalibus ornamenris iodutus, aſſiſtente capitalo matropolitico, eas excipit ad portam, triplicique thuris ſuffitu veoeratur. Cum perveotum eſt ad mediam eccleſiam, antiſtet eumdem tharis ſuffitum iterar. Demum, ubi ad ſanctuariam perveoerunt reliquiæ, locantur in ſolio archiepiſcopali, ubi iterato rurſam triplici ſuffita illas honorat archiepiſcopus. Caoraror deinde antiphooa de beata Virgine SANCTA MARIA SUC-
C CURRE MISERIS, aut alia tempori accommodata, cum varſiculo & oratione congruia. Poſtea pro S. Agricolo canitar antiphoa, SACERDOS ET PONTIFEX, cum varſicolo & oratione, atque huic adjicitur alia congraa occeſſitati, oh quam ioſtitaitar ſupplicatio. Hiſce caotatis, referuntar reliquiæ, comitante archiepiſcopo, iiſdemque adhibitis ſaffitibus, quibus fuerant accapiæ, nimirum in ſanctuario, io media eccleſia, & ad portam. Poſt hæc ſupplicanies procedani ad eccleſiam Cæleſtinorum, portaturque caput S. Agricoli in haoe eccleſiam ante altare, & tumulum B. Petri de Luxemburgo, qui alter eſt hujus orbis protector (*de eo actum eſt apud nos ad* 2. *Julii*.) Caput B. Petri de Luxemburgo expoſitum eſt ſopra altare ipſius, & caooioi S. Agricoli ſinguli accedunt, ut eum reverenti hoorent oſculo. Iidem ſere honores in hac eccleſia S. Agricolo exhibentur, qui in metropolitana. Deinde reliquiæ referaotur ad eccleſiam propriam; & benedictione ſanctiſſimi Sacrameoti tota claaditar cæremonia. *Hactenus de Brantes, qui & tranſmiſit hymnum, qui in proceſſu ſupplicantium canitur.*

12 *Hymnus hic præfigitur titulus*: Hymnus ad proceſſionem decantandus, tum io die feſto, D
tam ad impetrandam plaviam vel cæli ſerenitatem. *Hic vero hymni contextus*:

hymnus qui cani ſolet o ſupplicationibus.

Præſul excelſo reſidens olympo,
Urbis o ooſtræ columen, decuſque,
Pervigil caſtos, patriæ vocantis
Accipe vota.
Ecca per rotam celebraris orbem,
Oſſibus ſaoctam canimus triamphum:
Thura dant cives, facibuſque multis
Theca reſalget.
Numioit ſummi, meritis amicus,
Tu graves iras aoimumque flectis,
Tu favens votis, inimica nobis
Tela repellis.

Pro plavia recitandus ſequitur hic verſiculus:

Sol calet tertis, ſitiuntque triſtea:
Stillet e cælo numeroſa oubes:
Pratu ridebant, ſegeteſque ſurgaot,
Uva rubeſcet.

Dum pro ſerenitate ſupplicatur, hic dicendus:

Nubilat cælum, redeat ſereoam;
Solis auraram faciem revolve: E
Tu poreos cælo gravidas aquarum
Pellere nubes.

Deinde vero alterutro dicto, ſic pergitur:

Ad tibi ſacras properamus ædea,
Civium voris faveas benigne:
Dona præſeotis tribuaa, fararæ
Pignora vitæ. Ameo.

Hæc omnia abunde oſtendunt, quanta pietate Avenione colatur S. Agricolua, *quantaque fia Avenionenſium de ejus patrocinio fiducia. Nunc auctoritatem Actorum geſtorumque ordinem examinare aggredior.*

§. II. Vita Sancti recentiori calamo exarata, ſed veroſimiliter ex antiquioribus monumentis: geſtorum qualiſcumque chronologia.

vita tempore Ecclæſiæ ſub finem ſeculi XVI.

VItam S. Agricoli *primus edidit Vincentius Barralis in Chronologia Sanctorum Ufulæ Lerinenſis a pag.* 321. *eique hanc præfixit titulum*: Vita & res geſtæ ſancti Agricolæ epiſcopi Avenionenſis & monachi Lerinenſis ex antiquiſſimo manuſcripto Lerinenſis & Avenionenſia eccleſiæ. *Eadem Vita recuſa eſt apud Surium ad* 2. *Septembris, idemque titulus præfixus. Eadem quoque per lectiones diviſa legitur in Officio* S. Agricoli, *pro Octava concinnato, editoque Avenione anno* 1671. *ad uſum eccleſiæ laudati Sancti, rurſumque illic tutio repetitur* ex antiqaiſſimo manaſcripto. *Veramtamen clarum eſt ex ipſa Vita, eam non fuiſſe compoſitam niſi ſub finem ſeculi* XVI. *cum auctor numer.* 13. *memineriſ geſtorum anni* 1574. *quæ ſe vidiſſe teſtatur. Dionyſius Sammarthanus tom.* 1. *Galliæ Chriſtianæ col.* 801. *recitatis hujus ſcriptoris verbis de ſepulturæ loco*, qai oanc capella rotarii nuncopatur, *ſic ſubdit*: Quæ verba probaot recentem eſſe ſcriptorem Vitæ S. Agricoli a Barrali datæ, quod quidem jam ſubodoraar ex multia loquendi modis, hoc io Opere aſurpatis, quæ ſane aotiquitatem minua ſapiunt. *Mabillonius tom.* 1. *Annalium pag.* 598. *fine malta inquiſitione edicit Acta hæc eſſe* recentioris auctoris. *Et ſane nullum hac de re poteſt eſſe dubium:*

SANCTUS AGRICOLUS AVENIONENSIUM PATRONUS.

Ave deus pietatis, Praesul mirae sanctitatis,
Agricole venerande, Toto orbe collaudande
Qui praebes lapsis solamen, Et infirmis medicamen
Apud Deum intercede Vt caelesti nos mercede
In regno perennitatis, Det gaudere cum beatis

℣. Ora pro nobis Beate Agricole, ℟. Vt digni efficiamur

Oratio

Deus amator omnium bonorum, qui hunc sanctissimum confessorem tuum atq. pontificem Agricolum, nobis tribuisti Patronum: da nobis eius intercessione, te semper diligere et ad tuam misericordiam pervenire, Per Christum Dominum nostrum.

NAPOLI

A *bium: auctor enim ætatem ſuam ipſe indicat verbis jam datis, eodemque ſtylo ubique utitur, ita ut exiſtimare nequeamus poſteriora deinde addita eſſe ab alio quopiam, ſed neceſſario ſit dicendum, Vitam hanc ſcriptam eſſe ſub finem ſeculi* XVI.

ideoque exigua eſt auctoritatis;

14 *Hæc ſcriptoris ætas exiguam auctoritatem conciliare poteſt Vitæ* S. Agricoli, *præſertim cum nulla habeamus monumenta antiqua, quibus aſſerta ipſius, ordinemque chronologicum, quem compoſuit, confirmare valeamus. Veriſimile, quidem eſt, monumenta quædam antiqua de* S. Agricoli *geſtis ſervata fuiſſe in eccleſia Avenionenſi, idque prorſus credendum eſt, ne cogamur dicere, omnia ab impoſtore eſſe conficta. Quin imo improbabile non eſt, aliquam Vitam* S. Agricoli *hujus ſcriptoris in manibus fuiſſe, eamque ab ipſo auctam & digeſtam ea, qua hanc habemus, methodo & ſtylo. Attamen, etiamſi hoc certum eſſet, vel ſic maxime maneret incertum, quem exacte ſcripta fuerit antiquior Vita, quove tempore auctor ejus floruerit; atque æque ignoraremus, quid olim fuiſſet ſcriptum, quid vero adjunctum ab auctore neoterico; an demum,*

B *an hic ſufficienti criſi antiquiora monumenta ſuccis ſecutus, an nihil ex incertis levibuſque conjecturis, nihil ex traditionibus popularibus admiſcuerit. Certe multa aſſeruntur in hac Vita, quæ etſi prorſus inaudita non ſint, ab uſu tamen ordinario abhorrent: alia vero affirmantur, quæ per ſe parum ſunt probabilia; alia, quæ aliunde firmari nequeunt, & ex mera conjectura videntur ſcripta. Ordo chronologicus, qui non ſine induſtria concinnatus eſt, omnis veroſimiliter ex conjecturis deſumptus eſt a ſcriptore neoterico, ideoque plane incertus apparet.*

chronologia Vitæ oppugnata ex privilegio Graſſelenſi

15 *Mabillonius loco mox aſſignato chronologiam hujus Vitæ oppugnat ex Privilegio Graſſelenſis monaſterii, quod edidit in Appendice ejuſdem tomi pag.* 698. *ac ſic ratiocinatur*: Ante annos ab hinc quatuor retulimus primus Graſſelenſis monaſterii litteras, quibus ſubſcribunt epiſcopi omnes metropolis Arelatenſis, cui tunc Avenionenſis eccleſia, nunc metropolitana, ſubjecta erat: ſed nullus inter ſubſcribentes Agricolus, ad cujus nominis ſimilitudinem nullus ex his propius accedit quam Agliacus, *imo in ſubſcriptione* Aghiacus. *Laudatus Dionyſius Sammarthanus argumentum Mabillonii expendit his*

C *verbis:* De fide hujus auctoris ſuſpicionem injicit privilegium Graſſelenſis monaſterii, quod edidit Mabillonius tom. 1. Annal. p. 698. Huic privilegio dato a Petroino Vaſionenſi epiſcopo ſubſcribit Arelatenſis metropolitanus cum omnibus ſuis ſuffraganeis, ex quorum numero tunc erat Avenionenſis Epiſcopus. Tempus conceſſi privilegii refertur ad annum x. Theodorici regis, quo ſedebat S. Agricolus; reſpondet enim hic annus Chriſti ſexcenteſimo octogeſimo quarto. Attamen nullus Agricolus ſubſcriptos huic privilegio legitur: unde ſuboritur ſuſpicio ſuppoſitionis. At minime certum eſt nomina epiſcoporum, quæ leguntur ad ealcem Graſſelenſis privilegii, eſſe ſuffraganeorum Arelatenſis archiepiſcopi potius, quam aliorum vicinorum præſulum; nec id aſſeris Mabillonius, niſi ex mera conjectura. Præterea poſt Wolbertum, quem putamus fuiſſe archiepiſcopum Arelatenſem, quia ſubſcripſit primus, legitur Aglieus (*Agliacus*) epiſcopus, qui ſorte idem eſt ac Agricolus Avenionenſis: nam facile potuit mutari r. in l., quæ duæ litteræ ſunt liquidæ & valde affines, & ex Agricus factus eſt Agriculus, Agricolus. *Si ſubſiſteres argumentum Mabillonii, corrueret tota Vitæ chronologia. Verum præter ea, quæ reſpondit Sammarthanus, dici adhuc poteſt, Privilegium iſtud auctoritatis eſſe æque incertæ, quam ſit Vita* S. Agricoli; *cum mirum ſit ex novem epiſcopis, quorum ſubſcripta ſunt nomina, unum alium e notum eſſe eodem ſaltem nomine. Quapropter non video, cur illud privilegium Vitæ obſtare, ſi illa antiquior eſſet & meliaris notæ.* AUCT. J. S.

16 *Prædictum Vitam imitati ſunt duo alii ſcriptores, Italus alter, alter Gallus, qui linguæ ſuæ vernacula ediderunt Vitam* S. Agricoli. *Italica impreſſa eſt Neapoli anno* 1626. *nihilque præcedenti adjecit, niſi ornatum ſermonis, quem variis ſæpe Scripturæ textibus diſtinxit. Gallica vero edita Avenione anno* 1651. *adjunxit illuſtre miraculum, ipſius ſcriptoris ætate factum, quod ex ipſo infra referemus. De geſtis* S. Agricoli *etiam diſſerucrunt Franciſcus Nunguier in Hiſtoria eccleſiæ & antiſtitum Avenionenſium a pagina* 23. *Carolus Cenatus in Annalibus Francorum; Sebaſtianus Fantoni Caſtrucci in Hiſtoria civitatis Avenionenſis Italice ſcripta pag.* 300. *ac demum,* E *ut omittam alios, Dionyſius Sammarthanus jam laudatus. Hi omnes memoratam Vitam ſecuti ſunt, totamque fere chronologiam ex ea ordinarunt, corrigendo tamen aliquot capita. Fateor quidem apertæ falſitatis convinci non poſſe, quæ in ea dicuntur de anno emortuali, aliiſque quibuſdam ad Sanctum ſpectantibus. Verum ſimul aſſevero, fundamentum id ſolidum non eſſe, ideoque certam non poſſe texi chronologiam, adhibitis etiam quibuſcumque correctionibus. Quis enim ex præmiſſis incertis certam eliceat concluſionem? Quis certo ordine diſponat omnia, ubi annus natalis emortualiſque, tempus epiſcopatus initi ejuſdemque prolixitas, initium & finis vitæ monaſticæ, atque omnia demum chronologiæ capita æque videntur incerta, atque a biographo aſſerta ex meris conjecturis? Hac de cauſa hic quærendum, quid vero vicinius appareat, non quid certum ſit atque indubitatum, cum nihil fere certi inveniri poſſit.* *Scriptores alii, qui egerunt de S. Agricola, quos geſtorum ejus certa chronologia dari negavit*

datur tamen qualiſcumque geſtorum & temporum ordo, quem Cenatius F

17 Divus Agricolus, *inquit biographus num.* 1. circa annum Dominicæ Incarnationis ſexcenteſimum ſupra trigeſimum, Honorio ſummo Pontificc, & Clotario in Gallia regnante, ... Avenione natus eſt. *Congruit aſſignatus Chriſti annus cum pontificatu Honorii I. at non convenit cum regno Clotarii II. cum hic obierit anno* 628. *ut paſſim tradunt ſcriptores. Erravit igitur ſcriptor, vel aſſignando regnum Clotarii, vel ſtatuendo annum* 630. *Quis nunc definiat, utrum in anno erraverit, an in regno Clotarii? Cenatius ad annum* 627. *num.* 2. *allatis iiſdem Vitæ verbis, dubium facilius ſolvit quam ſolidius, dum ſubdit ſequentia*: At tres illi characteres ſimul convenire non poſſunt, quia Clotarius diem obiit anno Chriſti ſexcenteſimo duodetriceſimo. Melius igitur ortum Agricoli referemus hoc anno, Chriſti ſexcenteſimo viceſimoſeptimo... Vitam Agricoli, quam alii annorum ſeptuaginta curriculo circumſcribunt, prorogabimus ad annum tertium ſupra ſeptuageſimum, triennalique auctione definiemus tempus ab auctore Vitæ prætermiſſum, quo Agricolus archidiaconatum in eccleſia Avenionenſi geſſit. In ceteris eidem ſcriptori ac Barrali aſſentiemur, pium enim Agricoli receſſum in Lerinenſem inſulam

AUCT. J. S. ſolam anno ætatis decimo quarto, reditum poſt annos ſexdecim conſignabimus, tum archidiaconatum triennalem, poſtremo epiſcopatum annorum quadraginta ſubjiciemus. *Si cui ſufficit chronotaxis arbitraria, modo ſecum non pugnet, poteſt hanc Coinzianam admittere, uti fecit Sebaſtianus Fantoni Caſtrucci.*

fruſtra conamur eſt corrigere, cum omnia annis ſint ſuperta.

18 *Verum talis tempora ordinandi methodus mihi numquam placuit, numquam placebit. Rationes requiro, cur cenſeam in uno potius erraſſe ſcriptorem quam in altero. Ubi nullæ occurrunt rationes, nihil definiendum ſtatuo. Hic autem nulla ſe offert ratio, quæ faveat Coinzio; ſed potius ei adverſatur mos Sancti, quam annis ſeptuaginta deſunt biographus numer. 8. ita ut bis erraverit in opinione Coinziana. At fateor & illam rationem exigui eſſe momenti, ubique incertum eſſe, an non multo pluribus annis aberraverit ſcriptor, quam tribus a Coinzio ſtatutis. Porro chronotaxim ille texere pergit num. 2. hoc modo*; Decimum quartum annum agens *vitam monaſticam amplexus eſt in cœnobio Leriniſi. Id itaque fieri debuit circa annum 644.* B Annos ſedecim *ibidem vixiſſe. ait num. 3. ac deinde ſacris Ordinibus initiatum, ſactumque archidiaconum. Anni illi deducunt ad annum 660, circa quem ex ſupputatione biographi hæc fieri debuerunt. Verumtamen idem ſcriptor num. 4. affirmat Sanctum epiſcopum declaratum* anno Domini ſexcenteſimo quinquageſimo inchoante, *id eſt, toto decennio citius, quam exigit chronotaxis, non modo præcedentium, ſed ſequentium etiam ſactarum: nam num. 6. ponit annum ætatis ſexageſimum ſecundum cum trigeſimo ſecundo epiſcopatus, & num. 8. mortem contigiſſe dicit* anno Domini ſeptingenteſimo, exeunte ætatis ſuæ ſeptuageſimo, initi pontificatus quadrageſimo. *Tuta igitur biographi ſupputatio requirit, ut dicamus ex ejus opinione epiſcopum creatum circa annum 660. atque id affirmant laudati Cenotus, Caſtruccius & Sammarthanus.*

ſepoſitus biographi veteri qui dicta reſtituit;

19 *Creditorum illis verosimiliter in Vita pro* unæ quinquageſimo *legendum eſſe* Sexageſimo, *nec temere, uti ex dictis liquet. At ſimul hinc patet, quam inepte biographus compoſuerit annos Chriſti cum annis regnæ Francorum, quamque incerta ſit tota ejus chronotaxis. Nam num.* C 4. *ſic habet*: Nec mora, Agricolus omnium ore, omnium votis expetitur. Dagobertus ipſe... id habet acceptum. Itaque anno Domini ſexcenteſimo quinquageſimo inchoante, defuncto interea Dagoberto, atque regnante Clodoveo II. ſancto patri... in epiſcopali ſede ſucceſſor communi omnium calculo declaratur. *Dagoberti mortem alii alligant anno 638, alii 644. Quomodo ergo Dagobertus electionem* Agricoli *habuit acceptam? Quomodo hic declaratus eſt epiſcopus brevi tempore poſt ejus mortem, ſi electus eſt anno 660.? Vides, opinor, lector, quam non ſit fidendum ſcriptori noſtro, qui regum tempora minus exacte novit, & vel ſic enarrare volunt, ſub quibus regibus ſingula fuerint peracta. Laudatus Sammarthanus poſt catalogum proprium epiſcoporum Avenionenſium alterum dedit ex Hiſtoria Polycarpi de la Riviere Carthuſiani, ubi col. 869. initium epiſcopatus* S. Agricoli *inuectitur anno 666. Eligat prudens lector ex iſtis, quod placuerit; aut potius nihil ex tota Vitæ chronotaxi pro certo habeat.*

20 *Anno 690 monaſterium a Sancto exſtructum Avenione, tradit biographus num. 5. qui & mortuum anno 700. affirmat num. 8. An hæc melius ſuo tempore ordinata ſint quam præcedentia, ignora; at nullus in contrarium abivit ſententiam. Vincentius Barralis in annotatione poſt Vitam editam pag. 327. totam chronotaxim brevibus iſtis verbis complexus eſt*: Porro ſanctus Agricolus nascitur Avenioni anno Domini DCXXX. Anno vero ætatis ſuæ quarto decimo, Domini vero DCXLIV. fit monachus in inſula Lerinenſi, in qua permanſit per ſexdecim annos, & aſſumptus eſt ad ſedem epiſcopalem Avenionenſem anno ætatis ſuæ trigeſimo, Domini vero DCLX. Rexit itaque epiſcopatum annis quadraginta, & moritur anno ætatis ſuæ ſeptuageſimo, Domini vero DCC. *Hæc ſervari poſſunt, donec certiora ſe offerant: nam difficulter corrigi poſſunt, aut omnino non poſſunt, niſi firmiores reperto documento.* D

mendose corrigi, niſi corpora reperiantur incorrupta.

§. III. Sepultura Sancti; facellum prope Rupem Mauram, aliaque Sancto dicata: corporis translationes, miracula. E

Sepultus Sanctus in eccleſia cathedrali;

Biographus numer. 8. ait Sancti corpus ſepultum fuiſſe in eccleſia cathedrali, quæ vocatur divæ Mariæ de Dominis, *quæque etiam hac tempora dicitur* beatæ Mariæ de Domnis. *Locum diſtinctius explicat his verbis*: In ſacello ſancti Petri, eo in loco, qui nunc capella Roſarii nuncupatur, . . . ubi cratis ferrea, quæ nunc invitatur cum inſcriptione ejuſdem, honorifice conditum eſt. *De hiſce Dominus de Brantes ad nos perſcripſit ſequentia*: Sepultus eſt, uti habet Vita, in eccleſia beatæ Mariæ de Domnis, quæ eſt metropolitana Avenionenſis, in ſacello S. Petri, dicto deinde ſancti Rotarii. Hic obſervandum, idem nomen non eſſe hodie dicto ſacello, ſed illud dedicatum eſſe S. Joſepho. Viſitur in pavimento cratis ferrea, qua deſignatur locus, ubi S. Agricolus fuit ſepultus. Erat veriſimiliter cryota, quæ terra fuit repleta poſt translatas inde Sancti reliquias. Hæc cratis eſt inter altare S. Joſephi & mauſolæum Joannis Papæ XXII. qui illic ſepeliri voluit, motus pio F erga S. Agricolum affectu. *Haſtenus de ſepulcro Sancti.*

dedicatum ei ſacellum miraculis celebri;

22 *Antequam corporis translationem narrat Vitæ ſcriptor, numer. 9. aſſerit varia ſacella S.* Agricolo *dicata fuiſſe, atque inter illa unum olim miraculis celebre prope Rupem Mauram, oppidulum Occitaniæ ad Rhodanum, quod duobus circiter milliaribus diſtat Avenione, ejuſdemque eſt diœceſis; Gallis vernaculo* Roque Maure *dictum, atque hinc Dreyſio Sammarthano in tabula provinciæ Avenionenſis* Roca-Maura. Hoc ſacellum, ſeu eccleſia celebris olim miraculis, *inquit laudatus de Brantes*, uno milliari diſtat Rupe Maura, & pertinet ad Benedictinos Congregationis S. Mauri, nempe ad abbatiam S. Andreæ de Villa nova prope Avenionem. Habent illic presbyterum, qui baptiſmum & extrema moribundorum Sacramenta admioiſtret ruſticis in vicinia habitantibus. Verum illi, ſi matrimonium contrahere velint, coguntur accedere parochiam Rupis Mauræ, quia haſtenus fruſtra petieruot, ut ſacellum iſtud ad jus paro-

chiale

A chiale promoveretur. Creditur id ſacellum unum ex veteſtiſſimis, quæ Sancto fuere dicata. *Veriſimile igitur eſt, ſacellum iſtud ſtructum fuiſſe ante corporis tranſlationem, noa examinandum.*

eccleſia Sancti ſervata & ornata ab ipſa tempore & T. Magni ædificata

23 *Refert biographus num.* 10. *primam corporis tranſlationem ab eccleſia cathedrali B. Mariæ de Domais ad eccleſiam* S. Agricoli; *aſſerituque locis variis quædam de illa eccleſia: verum omnia tam confuſe & perturbate, ut difficulter ex ipſo ſua ſingulis temporibus aſſignari poſſint. Nonguentus pag.* 107. *in Joanne XXII. hæc ſcribit;* Idem Pontifex anno MCCCXXI. fundavit capitulum S. Agricoli, quale eſt hoc tempore; auxit eccleſiam olim ædificatam per hunc lanctum Antiſtitem, qui illic locaverat Religioſos monaſterii ſui Lerinenſis, ac ſimul mentæ capitulari adjecit viginti prioratus rutales. Patent hæc ex bulla, ſervata in thelauro hujus eccleſiæ. Eſt hæc prima urbis parochia. *Idem auctor pag.* 23. *affirmat, corpora SS. Magni & Agricoli per Joannem XXII. translata fuiſſe anno* 1321. *Noſter biographus idem dicere videtur, ſed obſcurius, nec affirmat omnia eodem anno fuiſſe peracta. Num.* 9. *aut, eccleſiæ* S. Agricoli *aſſi-*

B *gnatos eſſe* annuos proventus *per Joannem XXII. anno* 1321. *ad erectionem, opinor, capituli, de quo alibi non loquitur. Num.* 10. *dicit tranſlationem factam* juſſu Pontificis, *ejuſdem, ut apparet, Joannis XXII. Paulo infra an eccleſiam Sancto conſtructam, eumque patronum & protectorem electam, aſſi illa ferme eſſent facta. Verum reddit ibi potius rationem, cur illa fiat facta, quam aſſignet ordinem, quo ſingula contigerunt. Hinc ſuſpicor & illa contigiſſe tempore Joannis XXII. qui ampliandam curaverit eccleſiam, eamdemque collegiatam inſtituerit, ac demum ad illam tranſtulerit corpora Sanctorum Magni &* Agricoli.

eadem corpora deinde ſub majori altari collocata

24 *Suſpicor, inquam, omnia illa contigiſſe tempore Joannis XXII. tum quia ſcriptor, dum* Pontificem *nominat, eumdem ſemper videtur intelligere, tum quia num.* 10. *videtur eumdem annum* 1321. *quem ante expreſſerat, tranſlationi aſſignare, tum quia nullus aliud tranſlationi aſſignat tempus. Ipſe quidem biographus ſcrupulum movet, dum num.* 10. *narraturus ſecundam tranſlationem, ait,* Ubi aliquot annos honorificentiſſime aſſervata, *aſſi tacet primam & ſecundam tranſlationem annis non multis intercurriſſe; cum tamen pluſquam ſeculo toto ſecunda tranſlatio poſterior ſit Joanne XXII. At ſcriptor nullibi accurate loquitur, ideoque dicta verba non evincunt, ſecundam tranſlationem brevi ſecutam eſſe poſt primam. Hæc autem ſecunda tranſlatio anno* 1458. *affigitur a biographo, qui affirmat ſacra corpora Magni &* Agricoli *tunc collocata eſſe ſub majori altari ejuſdem eccleſiæ per Poncium Vaſionenſem epiſcopum. Vincentius Barralis poſt editam Vitam de corporum SS. Magni &* Agricoli *tranſlationibus mox obſervat ſequentia:* Corporum ſanctiſſimorum epiſcoporum Avenionenſium Magni & Agricoli, patria & filii, in duabus arcbis* * *plumbeis incluſa, uſque ad hæc tempora quatuor vicibus tranſlata leguntur, creſcente ſemper devotione populi Avenionenſis: quarum duæ primæ habentur ſupra in vitæ Hiſtoria. De his egimus.*

* arcis

tertia & quarta tranſlatio ſine loci mutatione:

25 Tertia vero (*tranſlatio*) facta fuit a reverendiſſimo domino Carolo Contamiſſa, epiſcopo Carroienſi & vicelegato Apoſtolico, quarto Idus Auguſti, anno trigeſimo nono ſupra milleſimum quingenteſimum; & collocata (*corpora*) in eccleſia ſuo nomine dicata ſub majori altare in præfatis archis plumbeis exiſtentia. Præ- D
ſeont vero anno duodecimo ſupta milleſimum AUCT.
ſexcenteſimum, eupiente capitulo canonicorum J. S.
præfatæ eccleſiæ parochialis ampliare chorum, & magnificare altare majus, & io omnibus pro poſſe (maxima ad hæc pulſi devotione) ornare eccleſiam, facta eſt traoslatio a teverendiſſimo domino Stephano Dulci, archiepiſcopo Avenionenſi, octavo Calendas Maii, & in novo altari quam honorificc collocata, *juxta corpora utriuſque Sancti. Diligentiſſimus dominus de Brantes de præſenti corporum ſtatu hæc nobis præſcripſit:* Sacra corpora SS. Magni & Agricoli etiamoum quiescunt ſub altari priocipe eccleſiæ S. Agricoli, quæ celebris eſt collegiata & prima parochia Avenionenſis. Servantur autem in theris plumbeis, quæ arcis ligneis ſunt incluſæ. Ante has arcas ex ligno inaurato conſtructa eſt tumuli ſeu mauſolæi pars anteriot, quæ eſt pro ornamento inferiori altaris principis. Diebus communibus tegitur iſtud ornamentum coovenieote frontali, quod non pooitur præcipuis anni feſtivitatibus; ſed accenduntur ſub altari duæ lampades, quibus tumba Sanctorum illuſtratur. E

quæ futura erit de corporum tranſlatione ſententia

26 *Bartalis poſt prædicta ſic proſequatur:* At aon his contenta lancta Avenionenſium religio, præſatas archas plumbeas, in quibus ſacra pignora incluſa aſſervaotur, in novas archas argenteas, ſumptu maximo ac ſplendidiſſime elaboratas, includere laborat, ut ipſi vidimus, & relatu canonicorum, præcipueque reverendi domini Jacobi Milani viri ſolertis & activi percepimus. *Verum oportet aliquid impedimenti interveneris, id enim factum non eſſe, obſervat laudatus de Brantes, obſervationemque ſuam confirmat his verbis:* Nam decanus S. Agricoli mihi aſſeruit, corpora tocluſa eſt thecis plumbeis, uti ſupra affirmavi. *Caput* S. Agricoli *ſeorſum ſervari, ac circumferri jam dixi. Idem de brachio S. Magni ſcribit Dominus de Brantes in hunc modum:* Brachium S. Magni tocluſum eſt brachio argenteo, quod ſacerdos celebrans circumfert manibus ſuis in ſupplicatione, quæ inſtituitur feſto ejus die XIX. Auguſti.

quidam ma-ligna ſolvi ad extremum deducitur

27 *Quod ſpectat ad miracula Sancti, præter* F
C *ea, quæ in Vita* S. Agricolo *attribuuntur, aliud refertur in Vita Gallica jam memorata anni* 1651. *quod contigit anno* 1643. *Auctor anonymus illud Gallice narrat tali modo;* Nequeo prætermittere factum recens, quod anno MDC-XLIII. die 2. Septembris feſto S. Agricoli, contigit fabro aurario, qui, dictus Raimundus Vioay, etiamnum vivit, gratuſque ergi S. Agricolum, ei acceptam fert ſanitatem, qua fruitur, admirantibus omnibus, qui eum ægrotantem viderunt. Iovaleat eum febris maligna, quæ apparebat per papulas *, varos nigros *, aliaque accidentia mirabilia. Aderat moleſta admodum urinæ difficultas *, frequens ſanguinis fluxus per nares, ſubinde tamco intermiſſus, ac crurum ardor iocredibilis atque inſolerabilis. Tandem ſanguis interno illo ardore inflammatus aſcendit cum ebullitione atque etuptione tam violenta, ot fluere per oaſum oon ceſſaverit tota hebdomada. Quando marmoria applicatione aut unctionibus curſus ejus ſiſtebator, erumpebat per oculos & per aures, quantumcumque conareotur illum diverſiere aperiendo venam io utroque brachio, venamque ſaphenam pedis dexteri. Credebatur animam brevi exhalaturus cum

* *Gal. exanthemes*
* *Gal. pus*
* *Gal. diſcretio*

AUCT. J. S. ultima ſanguinis guita. Medici abſceſſerant. Uxor ab eo erat avulſa, ne nimio opprimeretur dolore, dum videret morientem.

poſt votum Deo in benevum Sanctiſuum, brevi convaleſcit.

48 Hæc tamen ad maritum ſuum reverſa erat, cum amore impulſa, tum ſtudio experiendi, an adhuc ſpiraret. Agonizans ſenſibus deſtitutus, excepto auditu, percipiens aliquid ſtrepitus, rogat, quid id eſſet. Reſpondent ei, tranſire agmen ſupplicantium, a quibus portabantur reliquiæ S. Agricoli. Hæc vox ſinuciam ei ingerit. Vovet Deo, ſi ipſi placeat vitam ſibi ac vilum reſtituere (parum enim curabat vitam ſine viſo, quem in morbo amiſerat) ſe ad honorem hujus Sancti victum ſubminiſtraturum adoleſcenti pauperi, eique communicaturum omnia, quæ noverat. Vix id votum conceperat, cum luſficientes recuperavit vires ad ſedeodum in ſecto ſuo, Cœnam ſumpſit cum appetentia, vilum recepit clariorem, quam umquam habuerat, & paulatim rediit ad labores artis ſuæ, quam hodieque exercet cum honore, agnoſcens palam benebcium optimi Patroni ſui, ad rujus honorem plura facere ex grati animi teſtificatione ſtatuit, quam tunc promiſerat. *Hactenus ille. Ceterum dubitari non poteſt, quin interceſſione* S. Agricoli *multo plura impetrata ſint beneficia, quam ad poſterorum memoriam ſint perlata: nam ex iis videtur nata inſignis illa fiducia, quam de ejus ope conceperunt Avenioneſes,*

B

VITA

auctore anonymo

ex editione Barralis & Surii,

CAPUT I.

Sancti natales, vita monaſtica, geſta in epiſcopatu, obitus & ſepultura.

C

Natales S. Agricoli illuſtres,

a

b c

DIvus Agricolus circa annum Dominicæ Incarnationis ſexcenteſimum ſupra trigeſimum, Honorio *a* ſummo Pontifice, & Clotario *b* in Gallia regnante, ex illuſtri Albienſium *c* familia Avenione natus eſt patre beato Magno, qui hujus civitatis epiſcopatum poſtea ſortitus eſt, matre Gandaltruda, ſive Auſtadiala, avo vero Albino magnate. Inſignes illi quidem, & ea, quæ ſecundum carnem eſt, inter reliquos provinciæ proceres generis claritate, & nobilitate conſpicui: ſed ea, quæ ſecundum Deum eſt, vera gloria, virtute, fide, ac pietate longe illuſtriores. Sub talium igitur parentum cura Agricolus educatus, tantæ virtutis ſpecimen dabat, ut integritatis ac innocentiæ ſplendor, & major quædam in illis teneris annis ad virtutem indoles, elucentes ſignificabant, quantæ ſanctitatis futura eſſet maturitas.

vitam monaſticam amplectitur in Lerinenſi inſula

d

2 Floreĕat [illa] tempeſtate celebre illud Lerinenſe *d* cœnobium, ſancti Honorati nuncupatum, in inſula maris Gallici prope Antipolim, in quod adoleſcentes nobiles tamquam ad celeberrimum quoddam litteraturæ & virtutis emporium confugiebant, ut ætas puerilis ad virtutem, honeſtatemque informat*, brevi virtutibus digni eſſent adoleſcentes, qui honoris & dignitatis nomen poſſent juſtinere. Ibi Deo militaverunt Honoratus, & Cæſarius *e* Arelatenſes, Germanus Pariſienſis, Eucherius, & Juſtus Lugdunenſis, & Siffredus Carpentoractenſis epiſcopi. Eo etjam ſe recipit beatus Adoleſcens, ſpretisque carnis illecebris, & labentis ſæculi oblectamentis, decimum quartum annum agens ſe totum Patribus commiſit, ac omnes animi motus, omnemque ingenii cogitationem in ſtudiis ſcientiæ & virtutis locavit atque fixit. Vix adoleſcentiam ingreſſus, jam ex virtutum omnium religioſæque vitæ fragrantia, monaſterium inſulamque repleverat, ut in omnium oculis eſſet, in omnium ore verſaretur, amaretur ab omnibus, cum ſolus ipſe ſibi diſpliceret. Elucebat in eo angelicus quidam nitor, effuſa in omnes charitas, ſingularis modeſtia, rerum omnium ſuique contemplatio, atque inter omnia incredibilis in Deum amor, cujus charitate ſuccenſus ardentiori in dies Chriſtianæ perfectionis fluenta ſitiebat.

* *Surii informata*

D

e

archidiaconus Avenionenſis,

E

3 Annos ſedecim in monaſterio Lerinenſi ſumma morum integritate vitæque ſanctitate tranſegerat, proprii cordis agrum ſtrenuus Agricola perpetuo excolens, cum divinis jam atque humanis apprime imbutus diſciplinis, mandato ſuperioris ſacris ordinibus rite & gradatim, non aſſumens ſibi honorem, ſed vocatus a Deo tamquam Aaron, juſſus eſt miniſtari. Paulatimque cum eſſet archidiaconatus officium obire coactus, nardus tantæ ſanctitatis odorem dedit, ut jam vulgo haberetur, non qui oculus tantum eſſet epiſcopi, ſed qui epiſcopatu ipſo fungeretur,

epiſcopatui & muri populi Magni,

4 Beatus Magnus, Agricoli ſecundum carnem pater, Avenionenſem tunc excolebat eccleſiam magna laude, magnaque opinione ſanctitatis. Is ſenio confectus, cum * ſe palcendo gregi dominico jam imparem agnoſceret, de ſucceſſore (quod olim ſanctus ſecerat Auguſtinus *f*) cœpit attentius cogitare. Advocantur primores urbis una cum clero, ſuum ipſius deſiderium venerandus prælul aperit, cupere ſe ſarcinam humeris angelicis formidabilem, effœto jam corpore, ætate languente, viribus delabentibus flarcentibuſque deponere: eligant una cum reliquo populo, quemcumque aptiorem in F Domino judicaverint ſibi ſucceſſorem. Nec mora Agricolus omnium ore, omnium, votis expetitur. Dagobertus ipſe, qui Clotario *g* patri in regni adminiſtratione ſucceſſerat, tanta Viri fama inercbreſcente, id habet acceptum. Itaque anno domini ſexcenteſimo quinquageſimo inchoante, defuncto interea Dagoberto, atque regnante Clodoveo ſecundo *h*, ſancto patri, ſanctus Filius, beatu Magno beatus Agricolus in epiſcopali ſede ſucceſſor communi omnium calculo declaratur. Vidit beatus Magnus ſuam ſponſam Filio deſponſatam, vidit & ſuam vivam imaginem in ſua ſede colloratam, vidit gregem ſuum mutaſſe hominem, nec taoien mutaſſe paſtorem: quicquid enim ſanctus ſenex in ſe optaſſet, hoc in Agricolo filio emicare videbat. Quare ſtatuit eidem eccleſiæ ſua omnia elargiri, cui ſe Filiumque devoverat, prædia, poſſeſſiones & feuda, quæ illi ſupererant * in ſæculo, templo beatiſſimæ Virginis Driparæ liberali donatione, teſtamento concepto, conſecravit. Quibus peractis, non multo interjecto tempore, matura Deo, & mundo beata illa anima miſeræ iſtius vitæ vinculis exoluta, reliſtiſque Avenio-

g

h

* *Barral. ſuperatæ*

* *Barral. non male dixit*

f

ſium-

A nensibus, tum ſuarum virtutum, tum bonorum omnium, tum ſuæ ſanctiſſimæ Prolis hæredibus, ad cœleſte præmium decimo quarto Calendas Septembris evolavit.

eccleſia cum monaſterio ſtruxit,

5 In beatum igitur Agricolum paſtoralis cura tranſmiſſa, mirum ac venturis ſæculis imitandum exemplum, quo ſtudio, qua vigilantia in id ineubuerit verus Agricola, ut ex agro Dominico vepres vitiorum, atque errorum dumeta divelleret, neve inimicus homo in tritico lolium adulterinum ſereret. Ex quo brevi factum eſt, ut agnoſcente * fidelium numero, unica jam non poſſet omnes capere baſilica. Quam ob rem pius Pontifex propriis ſumptibus aliam intra muros juſſit ædificari eccleſiam *i* parœcialem, quaſi munitiſſimam turrim in medio vineæ, ad quam egregios operarios monachos non paucos, ex cœnobio Lerinenſi, ubi prima ſuæ perfectionis jecerat fundamenta, curavit acciri, quod ex regulari ordine ſuaviſſimum quemdam fructum voluptatis aciperet, quibus & abbatem *k* præfecit, & prædia liberaliter aſſignavit: inſuper eoncelſo quartarum *l* privilegio, ut nihil deeſſet ſervis Dei neceſſarium, quod ex annuis redditibus ad illos facile non perveniret. Peracta ſunt hæc Theodorici regis *m* tempore, Sergio ſummo Pontifice, circa ennum domini ſexcenteſimum nonageſimum.

* *forte* augeſcente

i

k

l

m

cura de ſuſci mortuo, variæ exſequiæ tudinis ejus,

6 Exegerat beatus Agricolus duos circiter & triginta annos in epiſcopali cura, ætatis vero ſuæ duos & ſexaginta, ingenii Chriſtianæ plebis fructu & incremento: cum in futurum præcavens ſanctus Antiſtes, de poſtrema die patris Magni exemplo cœpit impenſius cogitare. Ac primum rogavit abbatem monaſterii, quod extruxerat, ut ſe * in hac vita digreſſum, & viam patrum ingreſſum, orationum, Sacrificiorum preciоſiſſimi Corporis & Sanguinis Domini, quæ Deo libantur quotidie, participem faceret. Juſſit præterea in tua eccleſia epiſcopali, datis in eum finem proventibus annuis, quotidie pro anima ſua auguſtiſſimum Miſſæ ſacrificium ſolemni ritu decantari. Atque etiam voluit Horas canonicas, & divina officia, myſteria deinceps in eadem eccleſia eodem modo, quo ſolerent in monaſteriis, alternis videlicet cantibus recitari; nondum enim in his partibus invaluerat ille mos, quem aliquot ante annos Damaſus *n* Pontifex Maximus invexerat, poſteaque Pipinus rex *o*, in intimam Galliam Roma tranſtulit, cum Avenionne dudum viguiſſet. Nec vero mirum, Deum voluiſſe illa prærogativa eccleſiam Avenionenſem decorare, quo donante, aliquot poſtea ſæculis exactis, Avenione a Joaone primum epiſcopo Avenionenſi *p*, tum ſummo Pontifice ejus nominis vigeſimo ſecundo & fundatore noſtræ eccleſiæ, excogitatus & ioventus eſt ſalutaris uſus, Deiparam Virginem *q*, ter *r* in die ad tintinnabuli ſonitum ſalutandi, quem poſtea morem univerſa ſuſcipit Eccleſia. Decennium circiter interea fluxit, quo numquam deſtitit prudens Paſtor, ad illam le boram comparare, in qua beati ſunt ſervi illi, quos Dominus invenit ſic facientes. Mori non timebat, quia bonum noverat le habere Dominum, nec vivere curabat, qui cum Chriſto eſſe emis viſceribus concupiſcebat. Itaque expectans horam, in qua terreſtria domus habitationis hujus diſſolveretur, aſſidue exercebat ſe iis operibus, quibus viam Domino noverat præparari.

* ex

n

o

p

q

r

7 Tandemque cum extremum ſibi diem inſtare lentiret, advocato clero, coactoque populo, de ſua ex hoc ergaſtulo diſceſſione eum illis ſermonem habuit, de vitæ hujus periculis, de vanitate infelicitiſſimi ſæculi, de vitandis peccatis, de fœlicitate Sanctorum: poſtremo de ſucceſſore deligendo illos admonuit, coopiavitque in ſuum locum ſanctum Veredemum *ſ*, qui prope urbem in heremo vitam angelicam claramque miraculis agitabat. Sciebat enim prudens Paſtor, oibil eſſe morte certius, nihil incertius tempore ipſo moriendi. Quare ereber in oratione pervigilabat, corpus jejuniis macerabat, totus in rerum cæleſtium contemplationem diffundebatur, atque animum diurnis variiſque curis diſtractum, nocturna meditatione collectum reſovebat. O Præſulem omni veneratione digniſſimum, qui utramque vitam ita complexus eſt, ut numquam a divinarum rerum contemplatione negotium, aut a negotiis contemplatio læderetur. Nam quanto magis bonorificentia celebratur, tanto lummiſſius de ſe exiſtimabat; ac ſupernæ patriæ accenſus deſiderio, magis cœleſtis, quam terrenæ patriæ manſionem appetebat. Hæc ſunt ebariſſimi, omni veneratione percolenda, bæc toto animi affectu non ſoluni retinenda, verum etiam imitanda. Sanctorum igitur operum plenus divus Agricolus, condito teſtamento ſanctiſſimam Virginem omnium bonorum ſuorum in ſua æde reliquit hæredem. Servos, quibus de more utebatur, manumitti mandavit, plena libertate donari, atque eum maxime, qui meolæ epiſcopali adminiſtrabat.

AUCT. ANONYMO.

electio ſucceſſoris, præparatio ad mortem,

ſ

E

mors ſanctæ & ſepultura.

8 Nec multo poſt venerabilis Senex ſenſit adventantem Dominum, io cujus beneplacito conquieſcens, ſumma animi corporiſque quiete dormienti ſimilis, & placido veluti ſomno ſoporatus, ad mam reddidit Creatori, quæ carnis compage ſoluta, haud dubie in æternæ clarıtatis abyſſum abſorpta eſt, & ſempiternæ beatitudinis gaudia penetravit, quarto Nonas Septembris, anno Domini ſeptingenteſimo, exeunte ætatis ſuæ ſeptuageſimo, initii pontificatus quadrageſimo, Childeberto *s* ſecuodo Francorum rege, Sergio ſummo Pontifice. Qui nunc ſenſus animorum, qui motus exiterint, qui populi adventantia concurſus, quæ lachrymæ, quæ ſuſpiria, novit qui prarum affectionum omnium auctor eſt, & parens Deus. O diem illum tibi, Præſul ſanctiſſime, ſanctiſſimum, ſed non minus triſtem & acerbum tuis, quam lætum & jucundum tibi. Quantum detrimentum quarto Nonas Septembris, Avenio, quantam illo die jacturam, civitas, feciſti? Periit Avenicæ civitatis columen, periit, qui periclitantibus ſaluiem, calamitoſis opem, laborantibus præbebat quietem. Quare parantur exequiæ, deducitur ſacrum pignus ad ædem Deiparæ Virginis, effunditur civitas in baſilicam, omnis ætas, ſexus omnis, flebili lamentatione parenti optimo, duci, atque æternæ ſalutis auſpici, Agricolo nititur pareniare, atque ei publice ſupplicare. Tandem frequentiſſimo conventu maxima cum pompa & veneratione corpus ſanctiſſimum ad ſepulcrum delatum fuit, & ſicut ante migrationem e corpore obnixe petierat, in ſacello ſancti Petri, eo in loco, qui nunc capella Roſarii nuncupatur, ad templum divæ Mariæ de Dominis *u*, ubi cratis ferrea, quæ nunc inviſitur cum inſcriptione ejuſdem, honorifice conditum eſt. Hujus

s

F

u

ergo

AUCT. ANONYMO. ergo divi Agricoli, cujus patrocinio rea noſtræ nituntur, imitatores ſimus ac æmuli, hujus ſanctimoniam lectemur, & quam pietatem ſi minus imitatione conſequi poſſumus, ſtudio & labore certe ad eam proxime accedamus.

ANNOTATA.

a *Honorium I. intelligit. Hunc alii volunt Pontificem creatum anno 626.; alii anno 625.; defunctumque anno 638. Hic igitur character cum anno Chriſti aſſignato recte congruit.*

b *Clotarius II. deſignatur. At cum obiiſſe anno 628. jam diximus, & ſcriptorem in anno Chriſti, vel in regno Clotarii erraſſe obſervavimus.*

c *Nobiliſſima ſane fuit Romana familia Albinorum, multiſque conſulatibus ac præfecturis variis inſignita. Certum etiam eſt, Albinos aliquos in Gallia claruiſſe; verum non æque apparet certum, an* S. Agricolus *ex illa familia originem habuerit, tum quia ignotum eſt, unde id hauſerit ſcriptor ille, tum quia ipſe, ejuſque pater, aliud* B *habuerunt nomen. Certe prorſus ignotus mihi eſt* Albinus, *quem* S. Agricoli *avum aſſerit, & magnatem nominat voce eo tempore adhuc inuſitata, quantum equidem. De* S. Magno *patre actum eſt apud nos ad diem 19. Auguſti.*

d Lerinus *&* Lero *duæ ſunt inſulæ maris Mediterranei, invicem vicinæ, & anguſto freto a continente diviſæ. Prior nunc paſſim vocatur* Inſula S. Honorati *a celeberrimo cœnobio, cujus fundator ac primus abbas fuit S. Honoratus Arelatenſis deinde epiſcopus, de quo actum eſt ad 16. Januarii. Altera nunc dicitur* Inſula S. Margaritæ. *Ambæ ſitæ ſunt inter Antipolim (Antibes) & Forojulium (Frejus.) Huic autem vicinior eſt Lerinus, Antipoli propior Lero. Plura de hiſce Valeſius in Notitia Galliarum pag. 272., & Gallia Chriſtiana recuſa tom. 3. col. 1188.*

e *De Cæſario Arelatenſi actum eſt ad 27. Auguſti, de Germano Pariſienſi ad 28. Maii, de Juſto Lugdunenſi hoc ipſo die. S. Eucherius Lugdunenſis Martyrologio Romano, in quo præcedentes omnes leguntur, adſcriptus eſt die 16. Novembris. Demum S. Siffridus monachus Lerinenſis dicitur fuiſſe apud Dionyſium Sammarthanum tom. 1. col. 696. De eo etiam agi poterit in hoc Opere, ubi conſtabit de cultu ejuſque die. Porro S. Cæſarius certo fuit monachus Lerinenſis. Verum id non invenio in Vita S. Germani, nec verum eſſe poteſt de S. Juſto, ut in Commentario ad ejus Acta obſervavi num. 25. De S. Eucherio idem examinari poterit in ipſius Actis, cum minus videatur certum.*

f *Conſuli poteſt Commentarius ad Acta S. Auguſtini prævius tom. 6. Auguſti pag. 345., ubi legitur electio ipſius ſucceſſoris, qui tamen conſecratus non eſt epiſcopus ante obitum Sancti Doctoris; licet ipſe Auguſtinus ſuiſſet conſecratus, vivente deceſſore ſuo Valerio, uti habetur iisdem pag. 271. & ſeq.*

g *Clotarium II. obiiſſe anno 628. jam dixi in Commentario. Tunc ei ſucceſſit Dagobertus in Neuſtria & Burgundia: nam Auſtraſiæ regnum jam ab anno 622. adminiſtrabat, vivente Clotario.*

h *Chlodoveus II. patri Dagoberto defuncto, ut dixi, anno 638. vel 644., ſucceſſit in Neuſtria & Burgundia. Erat igitur ex ſuppurationis auctoris hujus* S. Agricolus *annos natus octo, aut quatuordecim, cum obiit Dagobertus, qui electionem ejus ratam habuiſſe dicitur. Hi anachroniſmi* D *ipſam, vivente patre, electionem dubiam reddunt: nam etſi ſubinde ſucceſſores electi legantur viventibus epiſcopis, id tamen fiebat præter conſuetudinem Eccleſiæ.*

i *De hac eccleſia redibit ſermo num. 9., ubi dicitur populi pietate factum, ut hæc eccleſia* ejus nomini conſecraretur, & haberetur in poſterum prima inſignis parœcia, nomine S. Agricoli tutelaris ornata. *Poſtea vero num. 10. dicitur:* Quocirca hoc factum eſt, ut augeſcente in beatum Agricolum populi pietate, baſilica fit in ejus honorem ſummo ſtudio conſtructa atque conſecrata. *Quæret aliquis, quomodo eccleſia* S. Agricoli *ab ipſo Sancto ſtructa eſt, quomodo deinde a populo? Locum hunc elucidavit laudatus dominus de Brantes, dum hæc ad nos perſcripſit:* Obſervandum eſt, eccleſiam, quam S. Agricolus exſtruendam curavit in vita, non eſſe amplam eccleſiam parœcialem & collegiatam nomine ipſius hodieque inſignitam, ſed ſacellum E eidem eccleſiæ nunc inclusum, dedicatumque ſancto Spiritui: nam major eccleſia longo poſt tempore ædificata eſt, quemadmodum deinde in Vita narratur *citato num. 10.*

k *Auctor per accitos monachos abbatemque iis præfectum iunxit exſtructum fuiſſe cœnobium monachorum, quibus demandata fuerit parœciæ cura. Certe Sammarthanus de eo ſic loquitur col. 869.:* Cum S. Agricolus Avenionenſis epiſcopus eccleſiam urbis anguſtiorem eſſe cerneret, ... aliam conſtrui curavit, cujus adminiſtrationem dedit monachis Lirinenſibus ſui olim ſodalibus... Hæc abbatia fundata ſeculo ſeptimo deſinente, quamdiu in hoc ſtatu perſeveraverit, neſcimus. *Non addit, parochiam commiſſam fuiſſe huic monaſterio; at id ante dixerat in* Agricolo. *Verum auctoritas hujus ſcriptoris mihi tanta non eſt, ut certo credam eccleſiam parochialem & monaſterium fuiſſe ſimul exſtructum, atque huic illius curam fuiſſe demandatam, cum neſciam, an ille uſus jam cœpiſſet ſeculo* VII. *Præterea dubium redditur iſtud monaſterium, quia nullum alibi de eo exſtat monumentum, nullus illius abbas* F *aut monachus innotuit.*

l *Intelligitur haud dubie per* quartas *pars quarta quorumdam reditnum. At non æque patet, de quorum reditnum quarta parte agatur. Obſervandum itaque reditus eccleſiæ eo tempore in quatuor partes fuiſſe diviſos, unamque partem ceſſiſſe epiſcopo, alteram clericis, tertiam pauperibus, quartam reparandis eccleſiis. De quibus conſuli poteſt Thomaſſinus part. 3. lib. 2. cap. 14. & 15. Vult igitur auctor, monachis datum fuiſſe iſtud privilegium, ut etiam aliquid participarent ex hiſce quartis, verſimiliter ex iſta quarta, qua in clericos dividebatur: nam clericorum munia obibant, ſi ipſis attributa erat eccleſia parochialis. Eccleſia quoque ipſorum participi eſſet poterat quartæ reparandis eccleſiis deſtinatæ. Verum iſtud privilegium certum non eſt, quam ſit, parochiam eo tempore monachis fuiſſe commiſſa.*

m *Pagius ad annum 688. num. 2. ſic habet:* De anno emoetuali Theodorici III. Francorum regis inter eruditos non convenit. Hadrianus Valeſius lib. 22. annum DCXC.; Coiotius annum DCXCII.; Henſchenius in Exegeſi ad Diatribam de tribus Dagobertis, præfixa tomo III. Sanctorum menſis Aprilis, eumdem annum vel inſequentem, elegere. Verum eum anno ſexcentesimo

A simo nonagesimo primo vivere desiisse, impossterum certum esse debet. *Quidquid sit de hac certitudine Pagii, omnes sententiæ consonant scriptori nostro, qui regnum Theodorici octo compositi eum anno 690.; uti & eum pontificatu Sergii I.*

n *Floruit S. Damasus Pontifex tribus circiter seculis ante S. Agricolum. Quid ergo hic sit ineptus chronologus*, aliquot ante annos? *Porro consuetudo recitandi Officium, seu Horas canonicas, antiquior est S. Damaso: verum hic scriptor agit de recitatione Horarum per alternos cantus, atque hæc institutio non videtur Damaso antiquior, certe in Occidente. Verumtamen non invenio, hanc institutionem ipsi Damaso attribui ab antiquis, sed potius S. Ambrosio. De hisce S. Augustinus lib. 9. Confessionum cap. 8. & 9.:* Quantum flevi in hymnis & canticis tuis, suave sonantis ecclesiæ tuæ vocibus commotus acriter .... Nun longe cœperat Mediolanensis ecclesia genus hoc consolationis & exhortationis celebrare magno studio fratrum concinentium vocibus & cordibus. Nimirum annus erat,
B aut non multo amplius, cum Justina Valentiniani regis pueri mater hominem tuum Ambrosium persequeretur hæresis suæ causa, qua fuerat seducta ab Arianis. Excubabat pia plebs in ecclesia, mori parata cum episcopo suo ... Tunc hymni & psalmi ut canerentur secundum morem Orientalium partium, ne populus mœroris tædio contabesceret, institutum est; & ex illo in hodiernum retentum, multis jam ac pene omnibus gregibus tuis, & per cetera orbis imitantibus. *Tillemontius tom. 10. in Ambrosio art. 45. hanc institutionem refert ad annum 386., quo jam biennio fere defunctus erat Damasus. De his latius Thomassinus part. 1. lib. 2. cap. 73., qui omnia magis exponit.*

n *Fallitur rursum scriptor, cum ait alternum cantum primo in Galliam adductum a Pipino: nam longe est antiquior. Audi concilium Agatense, quod Labbeus tom. 4. edidit, habitumque est anno 6n6., can. 3n.*: Et quia convenit ordinem Ecclesiæ ab omnibus æqualiter custodiri, studendum est, ut, sicut ubique fit, & psalmorum antiphonas collectiones per ordinem ab episcopis
C vel presbyteris dicantur, & hymni matutini vel vespertini diebus omnibus decantentur. *Per antiphonas intelligitur cantus alternus. Audi S. Isidorum lib. 1. de Officiis ecclesiasticis cap. 7., ubi & institutionem attribuit S. Ambrosio*: Antiphonas Græci primum composuerunt, duobus choris alternatim concinentibus, quasi dum Seraphim duoque Testamenta invicem sibi concinamus. Apud Latinos autem primus idem beatissimus Ambrosius antiphonas constituit, Græcorum exempla imitatus; ex hinc in cunctis occiduis regionibus earum usus increbuit. *Si in cunctis occiduis regionibus tempore S. Isidori increbuerat usus ille; ergo diu ante Pipinum, atque etiam diu ante S. Agricolam, cum utroque antiquior sit Isidorus. Ad rursus laudatum Thomassinum cap. 75. Verumtamen Pipinus rex mutationem aliquam in cantum Gallicanum ecclesiarum invexit: nam cantores Romanos petiit a Stephano Papa, & per eos Romanum cantum in ecclesias Gallicanas induxit: quod cœptum a Pipino Carolus Magnus perfecit, sublatis, quantum potuit, diversitate, quæ magna erat in cantu Gallicano. Docet hæc uberius Thomassinus cap. 8n.*

p *Joannes XXII. primo creatus est episcopus Forojulicnsis, tum Avenionensis, deinde Cardinalis episcopus Portuensis, ac demum Pontifex Maximus anno 1316. Nomen ejus ante pontificatum erat* Jacobus de Ossa, *vel potius*, de Euse, *ut vult Dionysius Sammarthanus col.* 82n. AUCTORE ANONYMO.

q *Piam consuetudinem salutandi beatam Dei Genitricem Mariam non invenit primus, sed promovit Joannes XXII. Quippe Odoricus Raynaldus ad annum 1318. num. 58. sic habet:* Hoc denique annn ad incendendam in Deiparæ cultum fidelium pietatem, cum pius mos in Xantonensi ecclesia susceptus esset, ut vergente in noctem die, campana ad præmanendus fideles, ut salutatione angelica Virginis suffragia implnrarent, pulsaretur; Pontifex (*Joannes XXII.*) decem dierum indulgentiam iis, qui pie ter eam orationem flexis genibus funderent, si vere eos criminum pœniteret, concessit. *Idem auctor ad annum 1327. num. 54. recitat epistolam laudati Pontificis ad Angelum Vnerbiensem episcopum suumque in Urbe vicarium, in qua ait:* Dudum sane ad reddendum dictæ Virgini gloriam, ... quod in quolibet noctis crepusculo campana pulsetur, & ad sonum ejusdem ipsi fidelea præmissæ salutationis (*Angelicæ*) verbum dicerent, E
pie duximus ordinandum. *Videre potest epistola tota, quæ etiam meminit de concessis hac de causa indulgentiis. Verum jam usus ille aliquibus locis experat ante pontificatum Joannis XXII. Certe Octavianus a Martinis in Oratione ad Sixtum IV., qua petit, ut S. Bonaventura in Sanctorum numerum referatur, apud nos tom. 3. Julii pag. 826. de eo sic habet*: Idem etiam piissimus cultor gloriosæ Virginis matris Jesu instituit, ut Fratres populum hortarentur ad salutandum eamdem signo campanæ, quod post Completorium datur; quod creditum sit, eamdem ea hora ab angelo salutatam. *Obiit autem S. Bonaventura anno 1274., id est, annis 42. ante pontificatum Joannis XXII.*

r *Uti primus auctor non est Joannes XXII. solutandi prædicto modo beatam Virginem; sic rursum ab eo ordinatum non est, ut id fieret* ter in die, *sed semel tempore vespertino, uti ex verbis allatis abunde patet. Ter repetita salutatio, mane videlicet, meridie, & vesperi, qualis hodie usitata est, attribuitur Ludovico XI. Galliarum regi in Glossario Cangii & Dictionario Trevultiano, quæ alterius consuli possunt, ad vocem* F
Angelus; *nam hoc inchoatur dicta oratio.*

s *Colitur S. Veredemus 17. Junii, ad quem diem de eo breviter actum est. An autem revera successerit sanctus ipse elegerit, ex hac Vita mihi non est satis certum.*

t *Childebertus hic, cognomento* Justus, *ab aliis* secundus *vocatur, ab aliis* tertius; *at tertius revera fuit, dum omnes numerantur Childeberti, qui monarchiam ipsive partem legitime tenuerunt: non enim numerandus Childebertus Grimoaldi filius, qui potius tyrannus fuit quam rex legitimus. Disputarunt eruditi de primo regni ipsius anno; sed certo regnabat anno 700. quo etiam sedebat Sergius I.*

u *De loco sepulturæ consule Commentarium num. 21.*

CA-

AUCT. ANONYMO.

CAPUT II.

Sacella Sancto dicata eccleſiaque ; corporis translationes, miracula, protectio urbis Avenionenſis.

Sacella Sancto ſtructa, & eccleſia ejus nomini dedicata ;

QUare mirum non eſt, quanta fuerit erga hunc divum Agricolum hujus populi olim ſanctimonia, cum tot taotaque in his partibus extareot ejus nomini dicata ſacella. Extat ſacellum quoddam prope Rupem Mauram *a* huic divo Agricolo diratum, ad quod ſingulis die-
a bus Sabbati conſluit magna multitudo populi, qui ab omoi morborum genere, atque ab ioſidentium dæmooom agitatione, precibus meritiſque ſancti Agricoli liberentur, quæ quidem res quotidiano miraculo comprobantur, & re-
B verendiſſimi archiepiſcopi viſitationis acta pu-
b blica *b* antentice teſtantur. Exinde factum eſt, ſumma populi pietate in beatum Agricolum, ſoboleſcente eccleſia, quam intra urbis mœnia
c ſuis ſumptibus exigendam curaverat, ejus *c* nomioi conferraretur, & haberetur in poſtrrom prima inſignis paræcia, oomioe ſancti Agricoli tutelaris ornata ; eui Joannes vigeſimus ſecundus, ſummus Chriſti vicarius, annuos proven-
d tus aſſigoavit *d*, anno Domini milleſimo tricenteſimo vigeſimo primo. Neque tameo jacuit ibi obrotus Avenionenſis thelaurus, oec lapis, qui operuit Agricolum, ſpem pauperum, præſidium inopum, perfugium milerorum, ſolatiumque contexit. Sed oova ſemper in dies civitas arripit incrementa, cum illios ope & auxilio ſemper cooſrrvetur. Norunt hujus civitatis cives, quoties, cum periclitarentur, & magnis undique circumſepti eſſeot calamitatibus, erexerit, arcendo quidem boſtes crudeliſſimos atque potentiſſimos ab hujus orbis mœnibus. Noruot cives, quoties divus Agricolus ab immioeoti clade ſuos defenderit. Noruns, quæ-
C ties tela iotenta jugulis civitatis extorſerit. Norunt, quoties jam fsces acerenſas ad hujus urbis incendium protolerit, comprehenderit, extioxerit. Senſere cives ejus auxilium, cum perniciosa quædam lues graſſaretur, qua cum eædem civibus, interitom patriæ, inſidias urbi molirentur hoſtes, ut a quibus oon poterat eſſe tuta civitas propter nimiam peſtis graſſationem, ignibus toti eſſe cœpere cives.

translatio corporis primo & ſecunda,

Io Multa inpoſterum liberalitas pootificia huic loco rontulit, ad majus oblequium mjoremque gloriam divinæ Majeſtatis : atque ante omnia, cum ſarroſanctæ reliquiæ ſancti Agricoli, ejuſque glorioſiſſimi patris Magni, in cathedrali Deiparæ templo colerentur, facta Pontifiris juſſu ſolemnis lypſanorum permutatio eſt.
e Annoque eodem *e* translata ab æde ſancti Agri-
f coli ad cathedralem oſſa Sanctorum Donati *f*,
g Maximi *g* & Veredemi epiſcopi Aveoioneoſia: viciſſimque a eathedrali ad divi Agricoli corpora ſanctorum Magni parentis ejuſque beatiſſimæ prolis deportata, & ſomma omnium ordinum veneratione recondita io arcula lignea inaurata, ubi aliquot anoos honorificeotiſſime aſſervata, tandem ad annum Chriſti milleſimum qoadringenteſimum qoinqosgeſimum octavum, die ſeptima menſis Septembris, per Pontium *b* rpiſcopum Vaſionenſem vicarium generalem, D
juſſu Alani *i* Cardinalis ultimi Avenioornſis *b*
epiſcopi, ſub majori altari decenter appoſita, *i*
iotibi maxima omoium civium religione in dies frequentata, baud vulgaria ideotidem beneficia populo largitur, cum numquam drprecantibus abſuerit, nec rite petentibus aliqoid umquam devexaverit *.

* denegaverit *vocia beneficia, oledius patronum,*

ss Nam illis calamitoſis temporibus ſæpe ſæpius cœleſtis fax viſa eſt, quæ circum urbis mœnia errabar, ut ſcelerstos civitatis hoſtes ab impugnanda patria illis facibus deterreret. Quod quidem miraculum, licet de illo nulla monimenta fidrm faciant, tamen huic divo Agricolo tota civitss adſcripſit. Cui enim frugum, fructuumque reliquorum perceptio, & conſervatio debetur? Cui glorioſam Caroli III. *k* victoriam contra Albigenſium impetum propulſandum, populus detulit? Cui ſalubritas civitatis, aeris moderatio adſcribetur? niſi huic divo Agricolo, cui noo ſolum omoia præclara facinora msndare debemus, verum etiam ſumma eum gloria E
prædirare? Verum enimvero quis oon credet oos io cœlis babere interceſſorem, quem io terris habuimus Patrooum? Eſt experta ſæpios civitas eum vivere in cœlis, quem vitæ & ſaluti æternæ olim moderatorem habebat, & venerabatur in terris. Hujus auxilium ſenſeruot, qui febri æſtuque jactsbantur, aliique quam plurimi, qui ab extremis mundi partibus ad ejus ſepulchrum, tamquam ad portum tutiſſimum confugiebsot. Quocirra hinc factum eſt, ut augeirente in bestom Agricolum populi pietate, baſilica ſit in ejus honorem ſummo ſtudio conſtructa, atque confecrata. Quare tanta eum animi propenſione populus proiequutus eſt, ot eum io pstrooum optimum, & protectorem civitas elegrrit.

imbres ejus ope obtenti, his ejusdem favore malevolentur finita,

12 Tacebone quoties, cum terra eſſet ariditſima atque ſircatiſſima, cum io ſupplicatione ſolemoi ſanctiſſimum illius raput efferretur, maximi imbres e cœlo drmiſſi iunt, & reddſtæ ſuot uberiores ſegetes? Tacebone illud præclare factum poſteritati plane memoraodum, quod actum fuit anno Domini milleſimo quadringeoteſimo F
Octuageſimo (ut illius rei monumenta multis teſtibus conſignata teſtantur) pontificatos vero ſanctiſſimi in Chriſto patris Sixti *l*, divina pro-
l videntia Papæ quarti, anno decimo : hic mota & conteſtata inter capitulum inſignia eccleſiæ ſancti Agricoli ex una parte, ac dominos conſules ejuldem civitatis ex altera, ſuper qoibuſdam territoriis, prædiis ac poſſeſſionibus, exiſtentibus in territorio Aveoioneoſi, aotiquitus dicto de Camino, nunc de Caſſaneis *m*, die *m*
octava menſis Julii, eum sd locum conteotioſum veniſſent vicarios urbis, conſules, curia ſaocti Petri, officiales, capitulum prædictom, atque alii qusmplurimi viri ſpectatæ fidei. Erce duas ciconias *n*, quæ territorium adire, atque *n*
hue illuc volitaotes, locum, ubi agrorum termini occludebantur, roſtro patefacere, mox referatis defoſſes * invenire. Quare acclamantibus * *forte foſſis*
omnibus, eo prodigio civitas inteliexit, quo ſtudio divus Agricolus animss ſibi creditas e cœlo tueatur, qui de temporibus * ſuæ eccleſiæ bo- * *forte temporibus*.
nis fuerit ita ſollicitus, qui, quod ſuum erat, aperte declarsſſet. Ingruir aliquando tsota ciconiarum tempeſtas, ut civitatem Avrnionenſem magnis incommodis opprimeret: vaſtabant agros

cico-

A ciconiæ, urbem pestiferis serpentibus, quibus vescebantur, infestiebant: quod cum serperet infinitum malum propter tantem ciconiorum vastitatem, manaretque in dies latius, attoniti cœperunt omnes cives hærere, atque quid consilii capiendum esset, ignorare: quod cum vidisset divus Agricolus *e*, ut hanc civitatem, cui maxima impendebent pericula, liberaret, atque ab imminenti illarum avium clade vindicaret, anathemate ciconiarum illud agmen infestissimum expulit. Hinc factum est, ut in hujus rei recordatione, ciconiem pro insignibus hæc divo Agricolo populus detulerit.

urbs omnibus hæresibus defuncta

13 Unde porro factum arbitramini, cum universa Gallia bellorum civilium incendio conflagrante, hæreticisque impuoe omni barbarie immanitateque grassantibus, omnes pene civitates regni, vel hæretici * lue inficerentur, vel occuparentur a sacrilegis, templa Deo dicata everterentur, violarentne sacra omnia, eique in miserandam redigerentur solitudinem, sola civites Avenionensis incolumis, & ab omni contagione pravitatis hæreticæ, una propemodum inter B omnes infecta permanserit? Scilicet petrocinium sanctorum tutelarium afflictissima civitas, sanctiqua imprimis Agricoli patroni sui: neque enim aut silere debemus, aut obliviscisi possumus, quæ hoc calamitoso sæculo vidimus ipsi, & quæ universa Gallia, unius fere urbis felicitatem integritatemque mirata conspexit. Siquidem anno salutis MDLXVIII., die decima atque undecima mensis Julii, in insula comitatus Venenensis *p*, aliisque in locis quam plurimis, sanguineæ pluviæ deciderunt, quæ mox cladium imminentium admonerent. Anno vero sequenti septuagesimo quarto, cum jam periculosissimas conspirationes civitas evasisset impune; jamque aliam atrocissimam omnium proditionem machinarentur hæretici, visa fuit fax splendidissima *q* ad muros Avenionenses, quæ totam urbem circuibat, militibus civibusque primatibus permultis, qui tum in vigilia versabantur, videntibus mirantibusque: & qui viderunt plerique vivant adhuc. De quo prodigio, nisi aliud certum non habemus, nisi portendisse conspirationem, quæ paulo post novo miraculo inopinatorum imbrium, insuetæ inundatione decidentium, detecta & elusa * fuit, eum jam pleriqua aemati in domibus intra C urbem conspirati, alii extra muros comparati, ad portam pene urbis adsterent, pie temere arbitramur, eaque vox est omnium illa communis, fuisse sanctorum tutelarium urbis, sanctiqua potissimum Agricoli opportune indicium, divina clementia sui Famuli precibus meritisque fidelium civium seluti & commodis invigilante.

ex quibus concludit auctor, sibi eadem de prece illius sanctitatem.

14 Quæ nobis ergo spes esse debet, quæve fiducia, dilectissimi, fore ut sanctus Agricolus, hanc urbem sibi eceditam tueatur & defendet! O Avenio felicissima, o urbs fortunatissima, quæ talem præsidem ac protectorem habere meruisti, & quæ tantis seditionum scopulis illius ope & auxilio sis conservata. Agite nunc, fratres, tanti Patris sectemur ed immortalem gloriam impresso vestigia: tunc anim nos germanos filios complectetur, cum virtutum suarum delineatam in nobis imaginem recognoscet. Numquam abfuit invocatus, numquam obturduit implocatus, ut imperemus ejus ocetionis suffragium, ne deseramus conversationis exemplum: nemo ipsum sequens aberrat, ipsum rogans non deperet, ipsum cogitans non formidet, ipso AUCT. tenente non corruit, ipso protegente non metuit, ipso sequente non succumbit. O Pastor ANONYMO. hujus gregis sanctissime, qui jam in montibus Ituel, in pascuis ubertimis pascentis, sis memor ovium tuarum, quæ errant in convallibus, ubi mundi tempestatibus & procellis jactantur. Hic ille est, dilectissimi, fratrum amator, hic qui multum oret pro populo suo, & universa civitate sua peculiari sibi patrocinium commendata, qui nos in istius vitæ agone fideliter decertantes, secum in tremendo mortis arteulo deducet in cœlum triumphantes, præstante Domino nostro Jesu Christo, a quo omne datum optimum & omne donum perfectum, qui semper est gloriosus in sanctis suis, cum Patre & Spiritu sancto in sæcula sæculorum. Ameo.

ANNOTATA.

a *De hoc sacello actum est in Commentario n.* 12.

b *Hæc Acta ad manus nostras non pervenerunt.*

c *Phrasis utcumque videtur laxata, aut certe vitiosa est. Animon satis clare affirmat auctor, ecclesiam, quam Sanctus struxerat, ei deinde dicatam.* E

d *Verisimiliter ad erigendum capitulum canonicorum. Vide dicta in Comm. num.* 23.

e *Incertum est, an hæ voces* omnoque eodem *ad anteriora referantur, ita ut velit asserere translationem factam anno* 1321. *ante designato; an vero solum velit utramque corporum translationem eodem anno peractam. Attamen verisimile est, scriptorem respexisse ad annum* 1321., *quo dixerat proventus ecclesiæ assignatos. Adi Comm. num.* 24.

f *Nanguerius pag.* 18. *testatur, in omnibus antiquis catalogis episcoporum Avenionensium reperiri* S. Donatum *episcopum inter S. Justum & Joannem episcopos, at sine temporis nota. Varia deinde adducit argumenta, quibus probabilius credit, Sanctum illum Donatum non fuisse episcopum; sed reliquiæ S. Donati presbyteri, qui eremita fuit in pago Sisteriensi, vel Sigisteriensi (de Sisteron) eo fuisse translatas. Colitur hic sanctus presbyter & eremita* 19. *Augusti, quo breviter de eo actum est. Ait, ossa ejus* F *quiescere in ecclesia metropolitana super altare majus, atque inclusa theca argentea cum aliis reliquiis; festumque ejusdem celebrari eadem die* 19. *Augusti, tamquam de Confessore non pontifice, & ritu duplici ob reliquias. Hæc satis congruunt cum hac Vita, in qua Donatus non dicitur episcopus; nec totum corpus, sed ossa translata memorantur. Hinc tamen certum non putem, S. Donatum aliquem non fuisse episcopum Avenionensem; nam sæculo* 4. *unus tantum aut alter recensetur in Catalogo Dionysii Sammarthani, ita ut pluribus non desit locus.*

g *S. Maximus, hujus nominis secundus, inter episcopos Avenionenses recensetur a Nanguerio & Sammarthano, nec dubium est ejus episcopatus, sed certus, licet hic episcopus non nominetur, saltem aperte. Festivitas ejus celebratur* 27 *Novembris, quo etiam colitur S. Maximus Regiensis Martyrologio Romano inserius. Poterit eo die Sanctitas & cultus ejus exactius discuti. Interim asserit Nanguerius ossa ejus servare cum ossibus S. Donati. De Veredamo S. Agricolæ successore jam egimus.*

h *Varia*

AUCT. ANONYMO.

h *Varia de Pontio Vaſionenſi memorat Dionyſius Sammarthanus tom. 2. col. 933.* ; *atque inter alia, quod hic aſſeritur.*

i *Alanus Cardinalis* ultimus *dicitur Avenionenſis epiſcopus, quia paulo poſt ejus mortem eadem eccleſia ad metropolitanam dignitatem evecta eſt. Adfuit electioni Calixti III., a quo variis legationes juſſus eſt obire. Deinde quoque adfuit electioni Pii II. Atque hac ratio fuiſſe videtur, cur vicarium generalem habuerit Pontium Vaſionenſem.*

k *Quem hic Carolum III., quam ipſius contra Albigenſes victoriam velit biographus, libenter diſcam: nam id me prorſus ignorare fateor.*

l *Sixtus IV. pontificatum adeptus eſt anno* 1471.: *recte igitur annum decimum ſtatuitur* 1480.

m *Dominus de Brantes teſtatur, hunc locum Avenione diſtare dimidio milliari Gallico.*

n *Hinc forſan contigit, ut ecclaniam Sancto appingant Avenionenſes, licet alia mox aſſignanda ſit ratio.*

B o *Sic loquitur auctor, acſi Sanctus adhuc viveret iſtud miraculum patraſſet. Sane Vita Gallica edita anno* 1655. *iſtud factum pag.* 19. *attribuit viventi ſancto* Agricolo. *Attamen vix crediderim, tale prodigium a Sancto patratum eſſe in vita, ſcriptoque relictum poſterorum memoriæ: nam nunc cimus fuiſſet a ſcriptore relatum. Quin potius vehementer poteſt eſſe ſuſpicio, totum eſſe fictitium, ortumque ex ecclania, quam pro inſignibus habet* S. Agricolus. *Certe non videntur ecclaniæ ea damna inferre, quæ hic deſcribuntur.* D

p Vindaſcinus comitatus, *Gallis*, Venaiſſin, *Italis* Veneſino, *paret ſummo Pontifici, ſicuti urbs Avenio, cui adjacet. Inſula hic nominata eſt Rhodani, qui comitatum alluit, uti & Druentia.*

q *Caſtructius in Hiſtoria Avenionenſi tom. 1. lib. 3. cap. 5. etiam narrat, ſatem fuiſſe viſam, quæ muros Avenionenſes circuibat, quoque admoniti fuerunt præſidiarii milites, ut diligenter invigilarent: factumque iſtud confirmat teſtimonio tunc viventium, qui iſtud a parentibus oculatis teſtibus audierant. Idem habet Nouguierius pag.* 213. *Laudatus Caſtructius eodem capite varia refert urbis Avenionenſis pericula, quod eam nebem occupare conarentur hæretici Calvinianæ. Conſule igitur tum hic poteſt, tum alibi, qui hiſtoriam illorum temporum pertractarunt. Nominatim anno* 1574., *dum mortuus erat Carolus IX. Francia rex, priuſquam ejus ſucceſſor Henricus III. ex Polonia in Galliam advenerat, hæreticorum armis impetitus eſt comitatus Vindaſcinus, uti habet laudatus ſcriptor num.* XI. E

DE SANCTO STEPHANO

PRIMO HUNGARORUM REGE

ALBÆ REGALIS IN HUNGARIA,

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

J. S.

§. I. Acta Sancti a Carthuitio epiſcopo ſcripta; quæ defenduntur contra iniquas criminationes ſcriptoris heterodoxi.

C F

ANNO MXXX-VIII. *Vita Sti. ſit ſcripta a Carthuitio epiſcopo ad Colomannum regem c*

PRiuſquam glorioſa ſanctiſſimi Hungarorum regis Stephani *geſta diſcutere incipiam, neceſſario examinandum cenſeo, quanta Vitæ ejus; in qua enarrantur præcipua, tribuenda videatur auctoritas: nam varia de hac variorum ſunt judicia. Auctor Vitæ nomen & dignitatem ſuam ſtatim declarat in præfatione his verbis*: Domino ſuo Calamanno regi præcellentiſſimo Carthuitus epiſcopus *&c. Verum non addit, cujus civitatis fuerit epiſcopus, neque aliunde id certo conſtat: quod non mirabimur, modo conſideremus paucos ex epiſcopis Hungariæ iſtius temporis nobis eſſe cognitos. Tempus ſcriptæ Vitæ colligitur ex rege Calamanno, aut Colomanno, ut aliàs vocatur: ſcriptam enim fuiſſe ad Colomannum S. Ladislai ſucceſſorem, omnes olim exiſtimarunt, atque iſtud ſatis certum puto, etiamſi nuper ſe opponere voluerit Godefredus Sebvvartz ſcriptor heterodoxus, qui anno* 1740. *libellum edidit ſub titulo*: Initia religionis Chriſtianæ inter Hungaros Eccleſiæ Orientali adlecta. *Hic ſcriptor, cum gloriam converſæ Hungariæ Latinis ereptam vellet, omnem movit lapidem, ut veriſimile faceret, Hungaros primo ad fidem adductos eſſe a Græcis; eumque Vita S. Stephani regis cum illo aſſerto cohærere non poſſet, omnem auctoritatem prædictæ Vitæ ablatam voluit. Hac de cauſa contendit, Vitam ſervus exaratam eſſe, idque rationculis quibuſdam oſtendere nititur. Singula ejus aſſerta extuſiam diligenter.*

2 *De tempore Vitæ conſcriptæ, & de rege, ad quem ſcripta, Sebvvartius pag.* 57. *ſic loquitur*: Tertio, quemadmodum oullius loci epiſcopum chartaceus noſter Chartuitios ſe dicit, ita Colomanno *regi* Legeodam ſuam inſcribens, *ſuſigni iterum alucinatione, cui regi, auctor* non prodidit, vel certe editor Surius monſtrum utrimque aluit. Colomannus enim Hung. rex anno MCXV. vita functus, intelligi nequit. Decreptitum ſiquidem io epiſtola ad regem ſcriptor ſe vocat: coævus hinc Ladislao futſict, cujus auſpiciis anno MLXXXIV., vel præcedente, Stephano regis eorpus elevatum colendumque publice fuit expoſitum. Si coævus erat, abſurde de Ladislao ad Colomanoum, ſucceſſorem iſtius proximum, ſcripſit: „ Ladislaus rex, qui tunc ad

hunc Hallia regem exponit Sebvvartius, qui vult Vitam ipſe ſcriptam examinare

„ reipu-

A „ reipublicæ gubernacula ſedebat „ : abſurdiuſque multo de rebus ſua ætate geſtis diciſſet : „ Lapidum acervos effecerunt, qui poſtea longo illic tempore permanſerunt „ : paucisque interjectis: „ Mira quidem res & noſtris temporibus ſtupenda „ . Denique quam hodie Tranſilvaniam vocamus, veteribus Hungaris, etiam in Latinis ſcripturis, dicebatur ERDELY, Andreæ II. temporibus ULTRASILVANIA, Bela demum IV. regnante, TRANSILVANIA. Sed legendarius noſter TRASILVANIAM jam vocat. Quarto, ſi rencentioris ætatis ſcriptor noſter eſt, quod Timon agnoſcit, pluraque id pronuntiata indicare fatetur : atque adeo ſi Colomannus, non ille antiquior Hungariæ, ſed Haliciæ rex, Belæ VI. germanus, eſt intelligendus, cui Legenda noſtra inſcripta ſit, plus quam duobus ſeculis ab ætate S. Stephani diſtabat. *Haſtenus ille de tempore conſcripta Vitæ.*

3 Verum rationes ſuas expoſuit Sebvvartzius ſtyla longe acerbiori quam ſolidiori, pluraque peccat contra rectam rationem in oppugnando Carbuitio, quam hic videatur peccaſſe in ſcribendo Vitæ. Vidit ille hallucinationes, monſtra, abſurda, ubi nihil hallucinationis, nihil monſtri, nihil abſurdi. Epiſcopum *ſe* nominat *Carbuitius*, nec addit, *cujus civitatis ;* regem vocat *Colomannum*, nec adjungit *cujus regni : ſi id eſt hallucinari, aut monſtra producere judice Sebvvartzio ; rectius ut judicare diſcat, legat ſcriptores præſtantiſſimos, antiquos & neotericos, & cum invenerit, id ipſum a pluribus factitatum, errorem modeſtius corrigat. Nos interim expendamus, an alia ſint meliora. Intelligi non poteſt Colomannus S. Ladislai ſucceſſor, ſi crimen noſtro credimus, quia ſic decreptus Carbuitius debuiſſet coævus eſſe Ladislao. Coævum fuiſſe Ladislao Carbuitium prorſus exiſtimamus. Supponamus etiam eumdem adfuiſſe corporis elevationi ſub Ladislao factæ, quod eſt incertum: quid inde oritur malis ? An auctor non niſi abſurde ſcribere potuit*, Ladislaus rex, qui tunc ad reipublicæ gubernacula ſedebat, *quia Ladislao coævixerat ? Id ſane mihi minima apparet. Quin potius judicium illius requiro, qui id male additum exiſtimat : neque enim ſoli Colomanno ſcribebat Carbuitius, ſed poſteris etiam, qui Vitam erant lecturi, quique non omnes ſciturі erant, Ladislaum eo tempore regnaſſe. Nihilo plus piſculi in verbis illis, quæ* abſurdius *ſcripta vult Sebvvartzius :* Lapidum acervos effecerunt, qui poſtea longo illic tempore permanſerunt. *Cur, obſecro, iſtud recte ſcribere non poterat Carbuitius viginti annis poſt rem peractam ? An lapides ibi non manſerunt longo tempore, ſi vel ſolo decennio permanſerint ?*

4 Nihil rurſum abſurdi eſt in verbis Carbuitii, quæ ſubjungit: Mira quidem res, & noſtris temporibus ſtupenda. *Poterat id apte ſcribere Carbuitius, etiamſi Vitam ſcripſiſſet eodem die, quo miraculum fuerat peractum. Equidem non ineptе me dicturum exiſtimo, ſi iiſdem fere vocibus Sebvvartzio reſpondeo :* Mira quidem res, & noſtris temporibus ſtupenda, *verum, qui eruditus videri deſiderat, ſperare poteriſſe, ſe hujuſmodi ratiunculis perſuaſurum orbi erudito, Vitam* S. Stephani *ſcriptam eſſe conſcriptam, quam bacchanus paſſim fuit creditum. Quin imo poſteriora illa Carbuitii verba inſinuant, miraculum mortui reſuſcitati, de quo ille pronuntiat, ipſius tempore*

Septembris Tomus I.

contigiſſe. Accipe verba ex Vita nu. 37. : Mira quidem res & noſtris ſtupenda temporibus, non prius orare mulier deſiit, quam filium, quem defunctum collocaverat (*apud ſepulcrum Sancti,*) viventem accepit. *Non opponit auctor tempus, quo ſcribebat, tempori, quo factum erat miraculum ; ſed tempus ſuum tempori primævæ eccleſiæ, quo minus rara erat mortuorum reſuſcitatio: atque rem eſſe cum per ſe miram, tum etiam plane ſtupendam, quod contigiſſet ſuo tempore, quo mortuorum reſuſcitatio erat rariſſima. Inſinuat igitur Carbuitius miraculum iſtud, quod factum eſt poſt corpus elevatum ſub Ladislao, ſua tempore contigiſſe, adeoque ex his verbis eſſe colligitur, Vitam eſſe ſcriptam ad Colomannum Ladislai ſucceſſorem.*

AUCT. J. S.

5 Quod demum objicit Sebvvartzius de Tranſilvania, quæ veteribus Erdely *dicebatur, etiam apud ſcriptores Latinos, quæque aliquando* Ultraſilvania *legitur nominata ; id ſolum proferri debuerat, eum ſaltem ſpeciem aliquam difficultatis habitat, licet difficultas revera non ſit magna. In Vitæ nu. 22. ſic legitur:* Veredarium quemdam infra diem & noctem ad Albam tranſilvanam præcepit feſtinare. *Verum Surius ubique dictionem immutavit, edidit,* ad Albam Tranſſylvaniæ, *atque illa mutatione occaſionem dedit objectioni. Nam ſcriptor revera* Teanſilvanam *non vocavit ; ſed* Albam *cognominavit* tranſilvanam *ad diſtinctionem alterius, videlicet Albæ regalis. Itaque, ſi nomen* Tranſilvaniæ *nondum uſitatum erat tempore Colomanni, Carbuitius Albam Juliam cognominare potuit* tranſilvanam, *quia ſita erat* teans *ſilvas, quæ ipſi tandem provinciæ nomen dedерunt. Deinde, ſi ſcriptor* Tranſilvaniam *revera nominaſſet, ſicuti male edidit Surius, ex hac voce colligi non poſſet ipſius ætas poſterior : nam provincia illa, quæ* Erdely *etiamnum vernacule dicitur, ab aliis ſcriptoribus Latinis cœpta eſt dici* Tranſilvania, *ab aliis* Ultraſilvania. *Nomen deductum eſt a denſis ſilvis, quibus cingitur. Quis modo, niſi temere, definiat, a quo ſcriptore primo uſurpatum fuerit nomen* Tranſilvania? *Aliquis certe primus fuit. Cur igitur non æque Carbuitius, ac alius quilibet, primum uti potuiſſet ea voce, ſi omnino uſus fuiſſet ?*

6 Porro ſicut allatæ rationes non probant juniorem eſſe Carbuitium, ſic alia peorſus perſuadent eumdem ſcripſiſſe ad Colomannum Hungariæ regem. Primam rationem jam dedi n. 4. Alteram deſumo ex verbis Surii a Sebvvartzio item adductis, Rex Ladislaus, qui tunc ad reipublicæ gubernacula ſedebat, *pro quibus legitur in Mſs.,* Rex Ladislaus, qui tunc rempublicam adminiſtrabat *&c. Addidiſſet haud dubie* Hungarorum, *aut quid ſimile, ſi ſcripſiſſet ad alium regem quam Hungarorum. Verum quia epiſcopus erat Hungariæ & ad regem Hungariæ ſcribebat,* rempublicam *ſatis vocat, intelligens Hungaricam. At ſic apte loqui non poterat ad Colomannum Haliciæ regem, qui Hungaricam rempublicam non adminiſtrabat. Præterea Colomannus ille, ſeu dux, ſeu rex Halicienſis in Ruſſia Nigra, paucis ſolum annis pacifice regnavit, ita ut veriſimile non ſit, Vitam ad eum fuiſſe conſcriptam, præſertim cum multa contineat, quæ innotuiſſe ſcriptam eſſe in Hungaria ; nihil vero habeat, ex quo colligi poſſit compoſitam eſſe poſt Colomannum Hungariæ regem : nullam enim memorat perſonam, quæ vixit poſt Colomannum ;*

AUCT. J. S. *nullum enarrat factum, quod contigit poſt ipſum. Verum elevationem corporis ſub Ladislao factam, patratoque eo tempore miraculo, ſic refert cum adjunctis variis, ut inde colligi poſſit, vel rei geſtæ præſentem fuiſſe, vel certe eo tempore vixiſſe ſcriptorem. Jam vero Vitam hanc eſſe ſcriptam ante Colomanni Halicię regis tempora, alio argumento ſic oſtendo. Colemannus Andreæ II. Hungariæ regis filius ac deinde Halicię rex, necdum natus erat ineunte ſeculo* XIII. *Ad hunc igitur ſcribere non potuit Carthuitius, niſi multis annis poſt canonizationem S. Ladislai, quæ facta eſt anno* 1192., *ſecundum antiquæ Vitæ auctorem, vel anno* 1198., *ſi exactus ſit calculus Bonfinii: videri hæc poſſunt tomo* V. *Junii pag.* 319. *Verumtamen Carthuitius n.* 33. *præclaro quidem elogio ornat Ladislaum; at* ſanctum *non vocat, nec ullo modo ei attribuit aliquid, quo inſinuat eo tempore fuiſſe canonizatum, aut cultum ut ſanctum. Præterea S. Henricus imperator ſolenni canonizatione Sanctæ adſcriptus erat ante medium ſeculi* XII., *ut apud nos oſtenſum eſt tom.* III. *Julii pag.* 715. *&* 716.: *nec tamen*

B *Henricum ſanctitatis titulo laudavit Carthuitius num.* 13., *ſed ſolum pietatis. At nec Ladislaum, nec Henricum nominaſſet auctor ſine mentione ſanctitatis, ſi poſt canonizationem eorum ſcripſiſſet; cum ſanctitatem aliorum omnium, qui ante Colomannum Hungariæ regem eo donati erant titulo, non reliquerit inditam, ubi de illis meminit: nam aut* ſanctos *vocat, aut* beatos, *aut quadam circumlocutione ſanctitatem indicat. Manifeſtum igitur id eſt indicium, Carthuitium ſcripſiſſe diu ante Colomannum Halicię regem, nec alium quærendum eſſe Colemannum, cui Vita fuerit inſcripta, quam Colomannum Hungariæ regem & S. Ladislai ſucceſſorem.*

ſub initium ſeculi XII., *ita ex auctor ſupra Sancto ſuppar.*

7 *Ex dictis ſtatui debet epocha Vitæ conſcriptæ ſub initium ſeculi* XII., *cum Colemannus regnum adeptus ſit anno* 1095.; *obierit autem anno* 1114. *ſi crediimus chronotaxi Joannis de Thwrocz, quam hic excutere non eſt neceſſe. Decrepitum ſe dicit auctor in epiſtola ad regem, ita ut jam natus eſſe poterit anno* 1038., *quo obiit* S. Stephanus. *Suppar igitur fuit Sancto, & multa potuiſſet diſcere de geſtis ipſius ex iis, qui fuerant*

C *præſentes, ſi juvenis conſcribendam ſuſcepiſſet hanc Vitam. Joannes Thuroczius ex laudatus in Chronica Hungarorum cap.* 67. *veriſimiliter Vitam hanc laudet hiſce verbis:* Geycha vero divino præmonitus oraculo, anno Dominicæ Incarnationis nongenteſimo lexageſimo nono, quemadmodum in Legenda ſancti Stephani regis ſcriptum eſt, genuit ſanctum Stephanum regem. *Ranzanus ejuſdem meminit, multaque ex ea refert in Epitome rerum Hungaricarum indice* 8. *Verum Schwartzius pag.* 59. *aliam Vitam deſignatam a Thuroczio dicit, quia* Legenda Chor. iuitiana nativitatis annum nullum deſignat. *Reſpondeo Vitam citari a Thuroczio non pro anno natali, quem ipſe addidit, & quidem minus recte; ſed ſolum pro patriæ nomine, & divino oraculo, quo præmonitum dicit eum vita Carthuiſiana. Monet eodem loco ſcriptor ille, ſe non omnia ſcripturum, quæ de* Stephano *&* Emerico *ejus filio in Vitis eorum relata ſunt. Verum,* Nos ea, *inquit,* quæ ab aliis ſcriptoribus prætermiſſa ſunt, breviter ac ſummatim ſcribere intendimus.

8 *Porro, quamvis de ætate Carthuitii non videatur dubitandum, Vita tamen* S. Stephani *ab eo ſcripta, non caret erroribus, ſeu mavis aliquos: atque hi a Surio editore auctı ſunt, dum* Giſela *Sancti conjux apud ipſum filia vocatur Henrici imperatoris, cujus filia non fuit, ſed ſoror, ſicuti revera nominatur in Mſs. & in editione vetuſtiore. Error item eſt in anno emortuali, qui tum in Mſs., quam apud Surium, dicitur* MXXXIV.; *ſed hic etiam error facile irrepere potuit vitio tranſcribentium, qui non raro numeros corrumpunt. Erratum quoque videtur in nomine ducis Poloniæ, quem narrat coronam regiam poſtiſſe a Pontifice. Verum errores iſti duo poſteriores (nam primus certe ejus error non eſt) tales ſunt, ut auctoritatem Actorum non multum minuant, præſertim cum multa in iis relata ex ſcriptoribus ſynchronis confirmentur, & alia non pauca ex iiſdem fiant veriſimilia. Hinc mihi non diſplicet judicium Bailleti de hiſce Actis: nam ea Tabula critica ad* 2. *Septembris Gallice habes, quæ reddo Latine:* Vita ejus conſcripta per epiſcopum Hungarum, nomine Carthuitium, & dedicata regi Colomenno, non eſt immunis ab erroribus. Aliunde tamen ſatis auctoritatis habet, licet auctor abfuerit a tempore Sancti. *Recte cetera. At quod ait abfuiſſe a tempore Sancti*

E *ultimam inſinuat diſtantem, cum tantum ſexaginta aut ſeptuaginta annis poſt mortem ipſum ſcripſerit. Idem fere ſuit aliorum ſcriptorum judicium de auctoritate hujus Vitæ, & meritò.*

Schwartzius ejus Vitam S. Stephani vehementer accuſat.

9 *Schwartzius vero, ut bile ſaltem ſuppleret, quod rationibus deerat, vim ideirco reperit verba, quibus ſuum in hanc Vitam odium ſatis declararet. Odio fuiſſe ſcriptori heterodoxo Opuſculum Carthuitii, quæ clare patet, qualis fuerit Hungarorum religio conſeſſionis initio, nequaquam mirari debeo; at vehementer miror petulantiam hominis acerbitatem, cum hæc ſcribendi methodus paſſim improbetur hoc tempore. Audiamus tamen, an tam ſolide quam amare oppugnet Carthuitium:* Quæ autem, *inquit pag.* 58., legendarii noſtri fides putenda eſt, vani ad neutram uſque ſabulatoris craſſitudinemque errorum rei? „ Labitur, in„ quit Timon, in quibuſdam, ejus tamen au„ ctoritas non parvi eſt momenti „. Datur

F *ſane hæc venia permultis aliis, quod lapſus humanos veritati rerum geſtarum ſubinde admiſceant. Sed ita ſcribentem, ut totum narrationis argumentum ſit una multiplicium portentorum ſcena, fidem humanam exſuperare, ac nullo penitus coævorum ſuffragio communis, minimus quiſque error ſuſpectum facit. Si vanus fabulator, ſi craſſorum errorum reus Carthuitius, ſi relata ab eo humanam fidem ſuperant, nullaque muniuntur coævorum teſtimonio, recte ei omnem auctoritatem abrogabimus. Verum accuſationes iſtas probatas oportuit, cum diſſentaus eruditi.*

aliquos lapſus eſſe errores; ſed nullo vitam corrupere non debuit

at magis clamore incondito, quam recta ratione,

10 Duplex, *inquit*, commentorum ipſius negotium, quibus, quantus quantus eſt, lutulentus ſimus, ſpecimen ſupra dedimus; ex quibus cetera, ſibilis ſubinde explodenda dicas. *Vellem pro ſebilis rationes allegaſſet Schwartzius. Nam revera ſibilat potius quam rationem attulerat ſupra, ubi ſic exclamat:* An igitur in his, quæ omnium cordatorum fidem excedunt, ſimus ſatis teſtis? Quanta & qualia ſunt hæc, quod a rege Stephano exſtructum monachorum cœnobium Hieroſolymis; duodecim canonicorum collegium, domos quoque & hoſpitia muro circumdata lapideo peregrinantium Hungarorum cauſa Romæ, inſignis denique operis templum Conſtantinopoli,

condita

A condita narrat. Tam memoranda facinora adeone coævis omnibus ignota, & oblivione sepulta manere potuerunt? *Hæ tres fundationes tam incredibiles sunt Schwvartzio, ut solæ allegentur pro exemplo. At ostendam* §. 28. *non esse incredibiles, sed prorsus verisimiles. Quod ait, hæc omnibus coævis ignota fuisse, nullius est momenti: nam Carbuitius suppar est, ac primus, qui gesta sancti* Stephani *aberius conscripsit. Coævi vero, qui sæculo* XI. *breviu scripserunt Chronica, plerasque alias Sancti fundationes similiter omiserunt, imo & plurima alia ipsius gesta, de quibus tamen dubitari nequit. Itaque altam quidem hic clamat Schwvartzius, at immerito & sine ratione; uti magis patebit ea dicendis loco jam indicato.*

cum duos suorum errores in ea afinxisse putaverit

13 *De erroribus vera nubilo rectius subdit ista:* Duplex item crassorum errorum exemplum accipe. Silvestri Pontificis nomen ignorans, Poloniæ tamen regis, qui corona jamjam a Pontifice parata excidit, dum Iciei vult, MIES AM apellat ante demortuam, nactumque successorem Boleslaum. Graviore lapsu mortem Stephani ad annum MXXXIV. retulit, cum scribendas fuisset annus MXXXVIII. *Erratum in hisce esse non negoverim. Verum non tales sunt hi errores, qaibus ignoscı non possit: nam secundus fortasse transcribentium potius est quam auctoris; & utergue tolli est, ut facile obrepere potuerit scriptori suppari. Alios autem errores assignare non potuit, etiamsi & alia carpat ut errori aut fictioni obnoxia; sed ea examinabimus commodius ad loca singula per decursum. Tandem Schwvartzius crisim suam exercet, & conjecturam hujusmodi subjicit:* Conjecturam his nostram, salvo aliorum judicio, adjungimus octavò, videri Legendam nostram circa seculi XIV. tempora, quibus ea Hungaros inter atque Pontificem Romanum controversia magnis motibus agitata est, ab aliquo impostore contaeciuatam, & ad curiæ Romanæ caulam accommodatam esse. *Quam inepta sit hæc conjectura, facile ostendi potest. At prius audiamus omnem trocandi hominis eloquentiam:* Nam, ut lubens admittam, *inquit*, scriptorem a Surio, qui eum mutato, ut ipse de se prædicat, stilo edidit, ex integro fictum non esse, veterem tamen eum, eamque fide aliqua dignum fore, nec Timeo probat, & nos gravissimis, ut puto, argumentis auctoritatem obscuri, noviti, infalsi atque ceronei Legendarii satis evertimus. Ceteram, si cui Suciana editionem, ad quam Bongarsiana excusa est, vel cum vetustiore illa, cujus memiuit Schœdelius, vel cum codicibus manuscriptis, conferre liceret, credo equidem tela cum pleniore manu collectuenm, quibus uteumque & Chartuitium & Surium conficat *. Interea, dum id fiat, cedeat episcopus noster Chartuitius ad legendariorum subtellia, in cathedram probæ notæ scriptorum tum demum collocetur, cum legendariorum turba a communi objectione, qua velut superstitiosi fabulatores, vecarumque historiarum coeruptores, vanoeum rumusculorum aucopes, homines obscuri, creduli atque infidi, ab emunctioris naris historici imperi solena ac contemni, liberabuntur. *Hactenus Schwvartzius, qui tanto hanc Vitam prosequitur odio, ut præclarissimos Doctores Ecclesiæ, Græcos pariter ac Latinos, aliosque scriptores plurimos ac præstantissimos, qui Sanctorum Vitas conscripserunt, fabulatoribus atque historiarum corruptoribus imprudens annumeret, ut vel sic Carthuitium magis deprimat.*

** conficiat suo conatu*

AUCT. J. S. *& eadem affert argumentorum validissima*

14 *Jam vero quam recte ratiocinetur Schwvartzius, paucis accipe. Jactat se gravissimis argumentis auctoritatem Carthusii satis evertisse; simul tamen divinat ea antiquiore editione & Mss. tela colligi posse pleniore manu, quibus Carthusius confectatur & Surius. Si gravissimis argumentis rem confecerit, cur alia desiderat tela? Cur credit ex antiquiore editione & Mss. validiora confici posse Carthusium, quam ex editione Surii? Nullam equidem rationem invenio, nisi dictum poetæ:* Quod nimis mireri volunt, id facile credunt. *Dabo editionem illam cum Mss. collatam; ut saltum inde telam, quod validam sit, colliget Schwvartzius. Ipse interim, dum tela desiderat pleniore manu colligenda, abunde iasimnat, non ignotam sibi esse argumentorum suorum infirmitatem. Sane quanto magis totam ipsius dispositionem perspicio, tanto minus quidquam solidi in ea reperio, ita ut nihil contineat præter clamores inconditos. Tres fundationes dicit incredibiles, quia omissæ sunt a coævis; ac idem alias plerasque monasteriorum & episcopatuum Hungariæ fundationes prætermiserant, quas breviter tantum attigerunt res Hungaricas potius quam exarrarunt. Deinde dant assignat errores, quos agnoverunt illis ipsi, qui Acta S. Stephani vel maxime alias probarunt. Addit a Thuroczio & Ranzano seculi* XV. *scriptoribus multa aliter relata, quam narrata sint a Carthuitio; multa quoque ab iis addita, & contra multa prætermissa ex iis, quæ Carthusius habet. Verum ostendam, laudatos scriptores Carthusio passim consentire, eorumque silentium hujus non adversari, cum brevitatis causa omiserint, aut breviter perstrinxerint plurima. Thuroczius cap.* 27. *remittit ad Vitas S. Stephani atque Emerici ejus filii; subjungitque:* Nos ea potius, quæ ab aliis scriptoribus prætermissa sunt, breviter ac summatim scribere intendimus. *Ranzanus vero brevem rerum Hungaricarum conscripsit Epitomen, multaque prætermisit. Horum gravi silentium relatis a Carthuitio fidem negatt detrahere, præsertim cum exigua aliorum scriptorum sit auctoritas, & Beatissimus prædictis synchronus eadem abunde exposuerit.*

fidi inscriptissimum concinentium de Vita sæculo XIV. scripta.

15 *Porro conjectura de scripta hac vita sæculo* XIV. *nullam habet similitudinem veri, nullaque nititur fundamento. Verisimilem non esse, patet ex dedicatione facta Colomanno regi, qui anno* 1095. *coronam adeptus est. Antiquiorem longe esse Vitam, confirmatur ea aliis, quæ n.* 6. *disseruimus. Controversia quoque, quæ sæculo* XIV. *agitata est & composita inter Romanum Pontificem & principes Hungariæ, nullum prædictæ suspitioni præbet fundamentum. Gemitis Cardinalis, sedis apostolicæ legatus, convocatis regni comitiis, litem illam cum Hungaris composuit. Raynaldus ad annum* 1308. *nu.* 22. *rem sic summatim exponit:* Cum legatus ex sua concione Sedi apostolicæ imponendi Ungaria regis jus tribuere visus esset, proceres publice sunt professi, non secuse ipsos regem a legato constituendum, sed quem ipsi ex veteri more stirpe regia procreatum regem agnovissent, pontificiarum est partium confirmandi & inungendi. *Hisce autem cum acquiescerent legatus, Carolus ab amicis agatus est ita Hungaria, prout latius enarratur in instrumento hac de re conscripto, quod subjungit Raynaldus. Ex eo aliqua adducam, ubi ostendam in decursu Com-*

AUCT. J. S. *meatarii coronam* S. Stephano *miſſam fuiſſe a ſummo Pontifice, quod in illo inſtrumento, uti in pluribus aliis aſſeritur. Verum de ea re non diſputabatur in comitiis, ſed de jure quod Romana Eccleſia habebat in electione novi regis, quodque legatus repetebat ex miſſa olim* S. Stephano *corona. Miſſam autem fuiſſe coronam a Pontifice ad* S. Stephanum, *utrimque admittebatur. Itaque, cum de jure Pontificis in electione novi regis nihil habeatur in Vita, hæc controverſia nullam præbere potuit occaſionem conferibendæ huic Vitæ, quæ ſempee agnita fuit pro legitima & minime ſuppoſititia.*

§. II. Judicium de Actis a Carthuitio ſcriptis, & varia illorum exemplaria: Acta alia incompleta; ſcriptores antiquiores, qui de S. Stephano egerunt.

B

Bona fide ſcripſit Carthuitius, ſed febrie ex ravit.

NOn ita contra criminationes Schwartzii defendendum ſuſcepi Vitam Carthuitianam S. Stephani, *ut omnia, quæ ſcripſit Carthuitius, pro certis haberi velim & indubitatis: unum jam inſinuavi aliquot laudato ſcriptori obrepſiſſe errores, quos per decurſum emendare conabimur. Præter paucos iſtos errores, quos dudum agnoverunt ſcriptores Catholici, alia quædam in eadem Vita occurrunt, quæ quidem erroris aperti nequeunt convinci, talia tamen ſunt, ut dubia videri debeant, aut minus recte narrata. Sane, cum Carthuitius ſexagenta aut ſeptuagenta annis poſt mortem* S. Stephani *Vitam illius ſcribendam ſuſceperit, atque integro ſeculo poſt geſta priora, virum videri non debet, ſi in quibuſdam factorum circumſtantiis hallucinatus fuerit; nec facta ipſa negari merito poſſunt, quia illorum adjuncta minus accurate ſunt expoſita: cum enim ad regem, eoque jubente, ſcriberet de rebus, quarum memoria ſupereſſe poterat ſaltem confuſa; facta ipſa confingere non potuit, niſi & indignationem ejus provocare, & hominum ludibrio ſe voluiſſet exponere. Hinc nequaquam dubitandum videtur,*

C *quin bona fide ſcripſerit Carthuitius, præſertim cum nihil in tota Vita occurrat, ex quo colligi poſſit, eum quidpiam aſſeriſſe, quod verum eſſe non crederet: quin & exiſtimo, nullum in ea factum narrari, quod vere non contigerit, licet in qui uſdam adjunctis fuerit erratum.*

Et forſan aliqui dicta quædam ſuo tempori bus apta.

15 *Præterea, ſatis doctum ac pium fuiſſe Carthuitium, ipſum ejus Opuſculum oſtendit. Id ſolum dubitari poteſt, an pro more ſui temporis non fuerit nimis credulus popularibus traditionibus, & an in factis diſcernendis ſufficientem adhiberit diligentiam & criſim. Hic ſolus defectus cauſam præbere potuit, ut facta quædam aliter narraverit, quam contigerunt, & revelationes quaſdam minus certas ſcriptis ſuis inſeruerit; uti & alii fecerunt ſcriptores, doctiſalias & fideles. Porro dubitari non poteſt quin Carthuitius, cum mandante rege ſcriberet, varia de geſtis Sancti invenerit monumenta, ex quibus hauſerit pleraque. Inter monumenta quoque ſuſpicor fuiſſe Vitam, de qua mox. Non pauca etiam in juventute ſua diſcere potuit ex ſenibus, qui Sancto convixerant; ſed in iis referendis majus erat errandi periculum. Demum exiſtimo fide optima ſcripſiſſe Carthuitium; at hominem fuiſſe erroris obnoxium. Hinc ejus dicta admittenda, ubi gravior ratio aut auctoritas non reſiſtit; deſerenda vero aut corrigenda, ubi repugnant ii ſcriptores, quibus fides minus abrogari poteſt.* D

Vita edita a Surio mutata ſtylo, emendata plura & exemplar Ms.

16 *Opuſculum Carthuitii edidit Surius in Vitis Sanctorum ad* XX. *Auguſti, ſed ſtylo non parum mutato atque elimato. Hanc editio recepta eſt inter Scriptores rerum Hungaricarum a pag.* 168. *Eamdem quoque recudit Joannes Tomcus in Sanctis Illyricanis pag.* 201., *paucis tamen additis in principio & fine. Scriptores quoque non pauci, qui Carthuitii verba adduxerunt, non alia uſi ſunt editione quam Suriana, nec aliam videntur cognoviſſe. Verumtamen edita fuit Vita hæc Cracoviæ cum aliis Sanctorum Vitis ab anno* 1511., *geminumque iſtius editionis exemplar mihi ad manum eſt. In hac autem editione ſtylus non fuit mutatus, uti colligere eſt ex collatione cum Ms. exemplari, quod habemus ex codice Canonicorum Regularium in Corſendonc prope Turnhoutum in Brabantia. Codex ille, ut notatum eſt in apographo*, Secunda pars diverſarum legendarum *inſcribitur. Titulus vero hic Vitæ præfigitur*: Vita S. Stephani regis Hungariæ, auctore Carthuitio epiſcopo. *Inter Ms. exemplar & editionem Cracovienſem nulla notabilis eſt diverſitas, niſi quod præfatio adjuncta ſit in edita Vita, quemadmodum etiam apud Surium, omiſſa vero ſit in Ms. Reliqua poſſim confundat, ſi excipiamus menda quædam leviora, quibus non caret manuſcriptum, nec editio ipſa: ſed clarum eſt, menda illa in manuſcripto irrepſiſſe negligentia tranſcribentium, prout paſſim ex ipſo Ms., partim ſecuris correctorum quædam ſatis aperta in Vita impreſſa legentur. Itaque hanc antiquam editionem hic recudam, ut eam ubique collaturus ſim cum exemplari Ms., & diverſas lectiones annotaturus. Ad editionem Suriі item reſpiciam; verum, cum verba ubique mutata ſint, eas ſolum notabo diverſitates, quæ ſunt alicujus momenti.* E

Alia Vita brevior, quæ Carthuitio videtur præluſiſſe.

17 *Alia quædam* S. Stephani *Vita Ms., ſi tamen Vita vocari debet, Majoribus noſtris tranſmiſſa eſt ex codice Mellicenſi*: Codex ille grandis eſt ex membrana, continetque Sanctos a Kalendis Julii ad Kalendas Septembris, *uti invenio notatum. Titulus hujus ſcripto, quod anonymi eſt & ignoti auctoris, talis præfigitur*: Reſidua de ſancto Stephano rege. *Videntur hæc verba deſignare Vitam aliquam imperfectam, aut appendicem aliquam: & ſane, licet natales Sancti cum geſtis quibuſdam, mors, ſepultura, & ſecuta corporis elevatio referantur oratore ſuo, tam multa tamen omiſſa ſunt geſta, ut Vita quidem vocari poſſit, ſed jejuna admodum & imperfecta. Porro certum videtur, hoc Vitæ compendium viſum eſſe a Carthuitio, cum varia utrobique referantur eodem modo verbiſque ſubinde iiſdem, cumque verſimile non ſit Vitam Carthuitianam ab alterius auctore viſam, ut mox probabo. Itaque exiſtimo hanc Vitam breviorem primo fuiſſe conſcriptam, at nimis jejunam apparuiſſe, ideoque a rege Colomanno rogatum Carthuitium, ut eamdem uberius conſcriberet. Ratio hujus conjecturæ eſt, quod in Vita breviori omiſſa ſint varia facta certiſſima & relatu digna, quæ ſcriptor illius ſaltem breviter retuliſſet, ſi vidiſſet Carthuitii Vitam. Talia ſunt bellum a Conrado imperatore illatum, filius Emericus, pleraque fundationes, multaque alia, quorum veritas per de-* F

curſum

A *curſum probabitur. Non exiſtimo igitur me operæ pretium facturum, ſi ſcriptum hoc ederem: nam illius auctor ea ſolum cognoviſſe videtur, quæ ſervata fuerant in hominum memoria, uti ait in præfatione.* Quia, quod a fidalibus auditu didicit, excitat. *Ubi vero habebit aliquid, quo vel Carthuſiani illuſtrari poterit, aut facta in Commentario hoc referenda elucidari, illud ex ipſo Ms. apographo ad locum ſuum transferam.*

Alii ſcriptores, qui egerunt de S. Stephano,

18 *De S. Stephano quadam breviter commemorarunt Ditmarus, Hermannus Contractus, Marianus Scotus, Ademarus Chabannenſis, aliique ſeculi* XI. *ſcriptores ſuis locis laudandi. De eodem pari brevitate pauca narrarunt Sigebertus, atque alii, qui ſeculo* XII. *&* XIII. *floruerunt. Verum præter laudatos ante biographos nullus mihi innotuit, qui ante ſeculum* XV. *res ejus geſtas ex profeſſo conſcripſit. Seculum vero* XV. *tres produxit eorum Hungaricarum Scriptores, qui de geſtis S. Stephani uberius diſputarunt. Hi ſunt Antonius Bonfinius, Joannes Thuroczius, vel de Thwrocz, & Petrus Ranzanus, qui omnes*

B *claruerunt regnante Matthia Corvino ſub finem ſeculi* XV. *Bonfinius fuſe laudatur apud Davidem Czwittingerum in Specimine Hungariæ literatæ pag.* 80. *& ſequentibus. Dicitur ibi natione Italus natuſque Aſculi in Piceno, ſed verſatus in aula Matthiæ regis Hungarorum. Scripſit varia ſtylo ſatis eleganti; at ſola hæc faciunt Decadet rerum Hungaricarum, in quarum ſecunda lib.* 1. *geſta S. Stephani fuſe enarravit. Thuroczius vero ſcripſit Chronicam Hungarorum, in quo cap.* 27. *& ſeqq. breviter ejuſdem Sancti præcipua geſta memoros, multa tamen prætermittens, ut jam ante inſinuavi. De hoc ſcriptore, qui Hungarus natione fuit, latius agit laudatus Czwittingerus a pag.* 392. *Ranzanus patria fuit Siculus Panormitanus, atque ex Ordine Prædicatorum evectus ad epiſcopatum Lucerinum in regno Neapolitano; ac demum a Ferdinando rege Neapolitano oratore miſſus ad Matthiam regem Hungariæ. Scripſit hic auctor varia, & de S. Stephano non pauca narravit in Epitome rerum Hungaricarum, edita inter Scriptores rerum Hungaricarum poſt Chronicam laudati mox Thuroczii. De Ranzano Czwittingerus pag.* 311.,

C *& ſuſius Jacobus Echardus in Bibliotheca ſcriptorum Ordinis Prædicatorum tom.* 1. *pag.* 876.

inter quos quem a la ſtu adhibuerit Bonfinius, Thuroczius & Ranzanus.

19 *Porro ex tribus memoratis ſcriptoribus diligentiſſimus certe fuit Bonfinius, idque indubitanter affirmo, non modo quia duobus aliis plura enarravit, ſed maxime quia ab eo fere nihil de Stephano aut filio ipſius Emerico relatum reperio, quin id etiam aſſignare peſſim in monumentis antiquioribus. Hinc patet, eum longe abfuiſſe a factis confingendis: attamen non æque alienus fuiſſe videtur a conjecturis: atque ea ex ea cauſa oritur, ut ſubinde factorum adjuncta ſtylo liberiori fuerit proſecutus, quemadmodum per decurſum oſtendam. Quod ſpectat ad Thuroczium & Ranzanum, fontes ex quibus hi hauſerunt, non ita ſemper detegere potui: nec ætas ipſis multum auctoritatis tribuere poteſt. In chronotaxi vero omnes ille tres minime ſunt accurati. Hæc de cauſa horum ſcriptorum aſſerta ſic allegabimus, ut ſimul examinaturi ſimus, quam recte congruant cum antiquioribus monumentis, quamque alunde certa videantur ante probabilia. Num certum eſt, hoſce ſubinde a vero aberraſſe; ſed non omnia idcirco repudianda ſunt, cum multa etiam vera narraverint. Præter hos conſulemus* AUCT. J. S. *etiam hiſtoricos Bohemos, Polonos, Germanos, aliarumque nationum vicinarum, uti & varios neotericos, quos ſuis quoſque locis laudabimus.*

Godofredi Schwartzii Opuſculum de laudibus religionis Chriſtianæ in Hungaria,

20 *Præ ceteris vero frequenter memorandum & non raro refutandum venit Opuſculum nuperrime editum a ſcriptore heterodoxo ſub hoc titulo:* Initia religionis Chriſtianæ inter Hungaros Eccleſiæ Orientali adlecta. *Auctor eſt Godofredus Schwartz, qui anno* 1740. *dictum Opuſculum imprimendum curavit Halæ in Saxonia. Rationem inſtituti ſui cap.* 1. *reddit hiſce verbis:* Cum de initiis religionis Chriſtianæ inter Hungaros diſſerere nobis ſit conſtitutum, teſtimonia & exempla omnia omittimus, in quibus non obſcura quidem ſinceri cultus divini veſtigia obvium eſt animadvertere, quæ tamen de Hungaris accipi non poſſunt; verum ad gentes earum regionum, quas ambitu ſuo Hungaria olim complectebatur, ſunt referenda. Sed nec quo loco apud Hunnos antiquos atque Avares, quos majoribus Hungarorum plerique omnes noſtratium E aeccenſent, res Chriſtiana ſita fuit, io præſenti diſpiciemus. Id quidem ad liquidum oſtenditur, Hunnos veteres cæleſtis veritatis luce non prorſus orbos, Avares largo illius jubare furſle peeſulos. Quidquid vero de utriſque ſit, Hungari tamen, cum ſeculo a Chriſto nato IX. in Europa immigraſſent, ejuſque fines funeſtis paſſim cladibus perculiſſent, idola & profanos barbarorum ritus coluerunt, a Chriſti Evangelique Chriſtiani doctrina longe alieniſſimi.

In quo multa ſed vana affert eruntur ſua idonea probationis.

21 Seculo demum X. atque XI. tota gens, abjecta ſuperſtitione, deſertique delubris avitis, ad veum Deum conveſa inque gremium Chriſtianæ Eccleſiæ divino munere collecta eſt. Et de hoc ſolemni ac publico Hungarorum ad Chriſtum tranſitu agere inſtituimus: non ut longo omnia ordine enarremus, quæ per vices geſta ſunt, donec aſpera gens diſciplinam Chriſtianam patienter ferret: id maxime operam dabimus, ut genuina ejus initia proferamus, eademque Eccleſiæ Orientali adlecta, a dubii & fabuloſis narrationibus eepurgemus. *Laudandum ſane eſſet ſcriptoris inſtitutum, ſi ſolo veri ſtudio duceretur Schwartzius, ſi modeſte alios corrigere uiteretur, & ſua ſolide probare. Imo, mea quidem ſententia, Opuſculum ejus utiliſſimum eſſet, ſi tot veritates e tenebris eruiſſet, quot errores illi immiſcuit: nam difficulter pagellas aliquot eeperire in toto Opuſculo poſſum, quæ erroribus careant, aut certis ineptis rottocinnis. Verum nec ſtudium veritatis, nec modeſtiam ullam in toto Opuſculo invenio, nec novæ veritatis quidquam eruitum; ſed multa temere aſſerta, nihil ſolide probatum, niſi pauca quædam ex aliis ſcriptoribus deſumpta. Patebunt hæc ex dicendis, ubi dicta ipſius erunt eefutanda. Hæc lectorem monere volui, quia ex ſola Opuſculi lectione non ita pateſcunt, quam ex collatione eum ipſis monumentis. Nunc cum Hungarorum converſio S. Stephani laboribus maxime debeatur, eumque fides Chriſtiana nec in Hungaria, nec apud nationem Hungaricam, ſatis firmas umquam radices egerit ante ipſius tempora; & fides in iis previnctis vicifſitudines, & Hungarorum originem ceaſus inveſtigandas, ut ex iis magis pateat, quantam Eccleſia utilitatem attulerit Sanctus ſua ſuorumque converſione.*

AUCT. J. S.

§. III. De prædicatione fidei in hodierna Hungaria, variisque ejus viciſſitudinibus per varias incurſiones barbarorum, qui eam occuparunt uſque ad Hungarorum adventum.

Fides Chriſtiana in Pannonia aliisque hodierna Hungariæ partibus,

NUllum cuiquam ſuboriri poteſt dubium, *quin fides Chriſtiana in Pannonia, viciniſque provinciis, quæ hodiernum Hungariæ regnum conſtituunt, prædicata fuerit primis Eccleſiæ ſeculis, priuſquam Hunni veteres in Daciam ac Pannoniam ſeſe effunderent, atque illas provincias occuparent. Hinc varii recenſentur epiſcopatus antiqui in utraque Pannonia, quorum metropoles fuere Sirmium, urbs Pannoniæ inferioris ad Savum ſita, ſeu in hodierna Slavonia, exciſa ſeculo v. per Attilam Hunnorum regem; &*

B *Laureacum ſeu Lauriacum itidem exciſum, quod ſitum erat in Norico Ripenſi, vel in hodierna Auſtria, collacaturque paſſim a geographis ad Danubium, ubi fluvium Aniſum vel Anaſum * recipit. Verum religio Chriſtiana in Pannonia multum paſſa eſt per incurſiones barbarorum, qui eas provincias frequenter vaſtarunt, atque occuparunt.*

* Enz

quæ a variis barbaris per vices occupatæ & variis habitatæ nominibus.

23 *Porro, uti variæ gentes per vices in Pannonia conſederunt, ita nomen regionis variis vicibus mutatum eſt. Obſervavit eas variationes Marcus Hanſizius Societatis noſtræ in Germania ſacra tom. 1., eaſque commemorat pag. 6. breviter in hunc modum:* Pannoniam ut gentes innumeræ per vices, Hunni, Gothi, Gepidæ, Langobardi, & rurſum Hunni Avares dicti, cum Slavinis; dein Marari, ac poſtremum Hungari diſcerpſerunt; ita jam HUNNIA, jam AVARIA, aliquando & MASAVIA MAGNA, ac demum HUNGARIA nomen obtinuit. *Non quidem iiſdem terminis circumſcribitur Hungaria, quibus olim circumſcripta erat Pannonia, cum nec totam Pannoniam includat ei Danubium, &*

C *contra trans Danubium partem Daciæ & provinciam Jazygum Metanaſtarum complectatur; attamen magna Hungariæ pars olim erat Pannoniæ pars major.*

Dubitant eruditi, an Hunni & Hungari idem ſit populus, an diverſus.

24 *Dubitant eruditi, an Hunni & Hungari idem ſit populus, an diverſus. Alii volunt gentes eſſe diverſas; alii eandem eſſe gentem, iiſdemque majoribus ortam; ſed cujus variis temporibus pars quædam ſedibus ſuis egreſſa, novas in Europa habitationes quæſiverit, atque in Pannonia vicinisque regionibus conſederit. Origines Hungaricas ſub finem ſeculi præcedentis deſcripſit Franciſcus Furis Otrokoſi, qui Hunnos inter & Hungaros non diſtinguit, ſed triplicem ejuſdem gentis adventum in Pannoniam memorat. Laudatus ſcriptor de antiquis Hunnorum ſedibus hæc compendio tradit cap. 3. n. 2.* Hunni proxime ante ſuum in Europam Adventum, ſedes ultra Tanaim & Mæotidem in Aſiatica Scythia, procul ad receſſus Aquilonares habuere; quibuſdam eorum ex adverſo, uſque ad Caucaſum & Caſpium mare extenſis: ſic tamen, ut tamquam patro tunc late diffuſa & populoſiſſima, non paucos ex ſuis fratribus ejuſdem propaginis & linguæ, eis Tanaim etiam haberet in Scythia Europæa. *Hæc probabiliter dicuntur: Num Ammianus, aliique ſcriptores veteres, quos citat, biſce ſatis conſentiunt.*

25 *Deinde Otrokoſſius priorem eorumdem migrationem, quam ex antiquis ſcriptoribus probat, biſce verbis ſubnectit:* Hunni igitur Aſiatici ..... priſtinas ſuas ſedes, una cum uxoribus, liberis & armentis deſerere, melioremque habitandi locum in Europa quærere (illis ſine dubio in patria ſolo relictis, quibus placuit illic permanere) in animum ſibi induxerunt. Quorum primus hunc in finem motus contigit circa annum Domini CCCLXX. *Hinc, ut ſubdit, victis, ſibique additis Alanis vicinis, una cum Budinis ſeu Selavis, pulſiſque Gothis, aliiſque populis interfectis, circa annum 400. Daciam & Pannoniam penitus occuparunt. Porro quantam hæc irruptio Hunnorum aliorumque barbarorum, quas partim ſedibus ſuis Hunni expulerant, partim exemplo excitaverant, Chriſtianæ fidei cladem attulerit, breviter declarat S. Hieronymus, in Epitaphio Nepotiani, ſcripto anno* 396., *in quo habet ſequentia:* Horret animus temporum noſtrorum ruinas perſequi. Viginti & eo amplius anni ſunt, quod inter Conſtantinopolim & Alpes Julias quotidie Romanus ſanguis effunditur. Scythiam (*Europæam ad Pontum Euxinum,*) Thraciam, Macedoniam; Dardaniam, Daciam, Theſſalonicam, Achajam, Epiros, Dalmatiam, euncta[que] Pannonias, Gothus, Sarmata, Quadus, Alanus, Hunni, Wandali, Marcomanni vaſtant, trahunt, rapiunt. Quot matronæ, quot virgines Dei, & ingenua nobilitaque corpora his belluis fuere ludibrio? Capti epiſcopi, interfecti presbyteri, & diverſorum officia clericorum. Subverſæ eccleſiæ, ad altaria Chriſti ſtabulati equi, martyrum effoſſæ reliquiæ. Ubique luctus, ubique gemitus, & plurima mortis imago. *Ita Hieronymus.*

D

quos defuncto, circa annum 400. Pannonias occuparunt magno Chriſtianæ fidei damno,

E

quos ſemen non penitus exſtinxerunt in Pannonia & Dacia.

26 *Verumtamen non prorſus exſtinctam fuiſſe religionem Catholicam ſub Hunnorum imperio; ſed potius Hunnos non paucos ad fidem converſos, aliunde habemus compertum. Docet id ipſe S. Hieronymus in Epiſtola ad Letam his verbis:* Depoſuit pharetras Armenius, Hunni difcunt Pſalterium, Scythiæ frigora ferventi calore fidei: Getarum ruſtillus & flavus exercitus eccleſiarum circumfert tentoria; & ideo forſitan contra nos æqua pugnant acie, quia pari religione confidunt. *Hæc S. Hieronymus circa annum* 390. *Oroſius etiam ejuſdem temporis ſcriptor lib. 7. cap. 41. Hunnorum non paucorum converſionem inſinuat hoc modo:* Quamquam ſi ob hoc ſolum barbari Romanis finibus immiſſi forent, quod vulgo per Orientem & Occidentem Eccleſiæ Chriſti Hunnis Suevis, Vandalis & Burgundionibus, diverſiſque & innumeris credentium populis replentur, laudanda & attollenda Dei miſericordia videretur. *Alia de Hunnorum quarumdam converſione teſtimonia prætermitto.*

F

Hunnos ſuperarunt aut in ſecta ſua Gothi & Gepidæ,

27 *Porro, mianſi Hunni ingentem terrarum & vaſtitatem, ſub Attila præſertim duce, præcipuit Europæ regnis intulerunt, non diuturnum tamen in Pannonia habuerunt imperium: nam mortuo Attila anno* 453., *ut vult Pagius ex Caſſiodoro, aut anno* 454., *ut ſcribunt alii, filii ejus inter ſe digladiantes brevi imperium amiſerunt. Otrokoſſius ex variis ſcriptoribus rem narrat hoc modo:* Verum paulatim dehinc, ob contentiones & diviſos Hunnorum animos, Gepidæ & Gothi in partibus Daciæ & in Pannonia, partim

A tim armis, partim ex favore Romanorum, superiores ad tempus evaleruot; ita ut Gepidæ magnam Daciæ partem ... pro ſe vendicarent; Gothi autem ... Pannoniam occuparent, relictis interim ubique veteribus incolis, imo & Hunnis (ſine dubio,) qui ſubditorum inſtar ſeſe Gepidis & Gothis ſubjicerent. Hunni autem militiæ & armis addicti partim Romanis in Græcia adjunxerunt, & quidem multi; partim in Scythiam minorem (ſitam nempe inter Boryſthenem & Tauricam Cherſonenſum) partim etiam, aliqui eorum ... ulque ad initiales oras Scythiæ Aliſticæ in ulteriorem Mæotidis ripam ſunt tranſverſi, ... partim in Illyricum ſe contulerunt; partim etiam manſerunt in ipſa parte Hungariæ meridionali, in Dacia Ripenſi, ut loquitur Jornandes; qui ... fatetur Hernacum, juniorem Attilæ filium cum ſuis in extremo minoria Scythiæ ſedes delegiſſe; Emnedzue autem & Ultzindur conſanguineos ejus in Dacia Ripenſi, *videlicet* juxta Temeſum & Danubium, *ubi bodierunt comitatus Temeſvvarienſis*, ulque ad Valachiam, *& quidem ab anno 471. ſub ducibus nationis Bulgaricæ*, ut *adjungit*.

B 28 *Minus turbatæ, ſed non multa feliciores fuerunt res Chriſtianorum ſub Gothis in Pannonia, & Gepidis in Dacia; nam populi illi Ariana hæreſi erant infecti, ſic tamen, ut non videantur perſecuti eſſe Catholicos. Verum quamcunque illa quies non fuit admodum diuturna; nam Longobardi circa annum 527. ut habet Pagius, ingreſſi ſunt Pannoniam, eamque tenuerunt annis quadraginta duabus, teſte Paulo Diacono de Geſtis Longobardorum lib. 2. cap. 7. Cum autem Longobardi pagani eſſent, dubitari non poteſt, quin Chriſtiana religio multum ſit paſſa, ipſis ibidem imperium tenentibus. Porro dum Longobardi reſidebant in Pannonia, tegens rurſum Hunnorum, qui ſe Avaros vocarunt, multitudo ex Scythia Aſiatica Daciam verſus progreſſa eſt. Docet hæc Evagrius lib. 5. cap. 1. his verbis*: Sunt autem Abari Scytharum gens in plauſtris degentium, qui campos ultra Caucaſum ſitos incolebant. Hi cum a Turcis finitimis ſuis gravi detrimento affecti eſſent, relictis ſedibus ſuis, univerſi cum uxoribus ac liberis ad Boſphorum veC nerunt. Deinde relictis littoribus Euxini Ponti, ubi multæ quidem barbaræ habitant gentes, ... ulterius progreſſi ſunt cum omnibus barbaris, qui in itinere occurrerunt, depugnantes. Tandem vero, cum ad ripas Danubii perveniſſent, legatos ad Juſtinum (Juniorem) miſerunt. *Theophylactus Simocatta lib. 7. cap. 8. hanc Avarorum migrationem ſub Juſtiniano contigiſſe docet, aſſeritque uno veros fuiſſe Avaros, ſed nomen illud fraudulenter ab ipſis aſſumptum. Porro hoſce* Abaros *vel* Avaros, *quos multi ſcriptores revera* Hunnos *vel* Chunos *nominarunt, eandem eſſe nationem cum antiquis Hunnis, paſſim cenſent eruditi, multiſque probat Otrokocſius cap. 5. ubi & varia Hunnorum nomina recenſet.*

29 *Hi autem Hunno-Avari, quibus non pauci ex prioribus Hunnis ſe adjunxerunt, Pannoniam facile occupavunt, cedentibus Longobardis, qui properabant in Italiam. Audi Paulum Diaconum lib. 2. cap. 7.* Tunc Alboin (*Longobardorum rex*) ſedes proprias, hoc eſt Pannoniam, amicis ſuis Hunnis contribuit, eo ſcilicet ordine, ut ſi quo tempore Longobardis neceſſe eſſet reverti, ſua rurſus ſervs repeterent. *Hanc migrationem Longobardorum in Italiam, ubi ſtabiles ſibi ſedes fixerunt, contigiſſe ait*, cum jam a Domini Incarnatione anni D quingenti ſexaginta octo eſſent evoluti, *nec opus eſt ad propoſitum noſtrum hanc epocham ſtudioſius diſcutere. Hunni deinde longo tempore rerum potiti ſunt in Pannonia, & vicinis quibuſdam regionibus, multaque cum vicinis ſuis bella geſſerunt, victores plerumque, & gentes uſque ad imperium Caroli Magni, qui & Hunnos domuit, & fidem Chriſtianam apud populum ſibi ſubjectum propagandam curavit.* AUCT. J. S.

30 *Hunni Carolum Magnum anno 788. ut ibidem narrat Pagius num. 7. priores laceſſerant, exercitum ducendo in Bavariam contra Francos, atque alium in ditionem Forojulienſem; ſed victi retrocedere coacti ſunt. Vicem retulit Carolus anno 791. invadendo hoſtiliter Auſtriam, quam poſſidebant uſque ad Aniſum flumen, quemadmodum eſtendit ex Eginhardo Pagius ad annum 791. num. 3. Finem belli Hunnici Pagius affigit anno 799. Illud bellum Eginhardus in Vita Caroli deſcripſit hoc modo*: Maximum omnium, quæ ab illo (*Cæſare*) geſta ſunt, bellorum, præter Saxonicum, huic bello ſuccеſſit, illud videlicet, quod contra E Avares ſive Hunnos ſuſceptum eſt: quod ille & animoſius quam cetera, & longe majori apparatu adminiſtravit. Unam tamen per ſe in Pannoniam (nam hanc provinciam ea gens tunc incolebat) expeditionem feci; ceteras filio ſuo Pippino ac præfectis provinciarum, comitibus etiam atque legatis perficiendas commiſit. Quod cum ab his ſtrenuiſſime fuiſſet adminiſtratum, octavo tandem anno completum eſt. Quot prælis in eo geſtis, quantum ſanguinis effuſum ſit, teſtatur vacua omni habitatore Pannonia, & locus, in qua regia Cagani *erat, ita deſertus, ut ne veſtigium quidem in eo humanæ habitationis appareat. Tota in hoc bello Hunnorum nobilitas periit, tota gloria decidit, omnis pecunia, & congeſti ex longo tempore theſauri direpti ſunt &c.

31 *Clades Hunnorum reliquiis eorumdem ſalutis fuit, cum non pauci videantur fidem Chriſtianam ſuſcepiſſe: neque enim omnis natio ſic deleta eſt, ut non ſuperſuerint aliqui, quos fide Chriſtiana inſtituendos curavit Carolus. Alcuinus epiſtola 7. ad Carolum ea de ſubjectione & converſione Hunnorum gratulatur his verbis*: Tuam tamen, o veritatis & ſalutis multorum amator, optimam voluntatem majore gloria & laude Chriſto remunerare placuit. Gentes populoſque Hunorum, antiqua feritate & fortitudine formidabiles, tuis ſuo honore militantibus ſubdidit ſceptris; prævenientеque gratia colla diu ſuperbiſſima ſacræ fidei jugo devinxit, & cæcis ab antiquo tempore mentibus lumen veritatis infudit. *Docet deinde, quo modo populus recenter converſus fidei principiis ſit erudiendus. Plura de Hunnorum converſione, quæ Arnoni Salisburgenſi Archiepiſcopo commiſſa eſt, refert Joannes Georgius ab Eckhart Rerum Francicarum lib. 25. num. 90. Laudatus ſcriptor lib. 27. numer. 28. hæc ad propoſitum noſtrum memorat*: Reverſum imperatorem (*anno* 805.) Aquiſgrani, omnium Annalium conſenſu, Caganus, ſive Hunnorum princeps, nomine Theodorus, Chriſtianorum ſacris addictus adiit, petitique locum ſibi ad incolendum dari inter Sabariam & Carnuntum, quia propter Slavorum inſeſtationem illic cum ſuis in priſtinis ſedibus tuto commorari non amplius liceret. Precibus ejus imperator annuit,

qui Ariani erant, & minus infeſti Catholicis. Hoc verſum magis vocarunt Longobardi.

Avari,

Hunnis nativus, item Pagani fuit cognomen Longobardis;

Hunnorum duces victi & fere deleti a Carolo Magno,

qui ex ſola ſuperſtitione prædeceſſorum fidem Catholicam,

AUCT. J. S. nuit, & muneratum dimiſit. Theodorus vero rex ad ſuos delatus deceſſit. Unde novus Caganus quemdam ex optimatibus ſuis ablegavit, qui peteret, ut ſibi antiquus ille honor, quem Cagani apud Hunnos habere conſueverant, reſtitueretur. Aſſenſus eſt imperator, & ſummam totius regni, juxta priſcum eorum ritum Caganum habere præcepit. *Sabaria & Carnuntum oppida ſuere Pannoniæ ab antiquis geographis memorata. Manſerunt igitur Hunni in Pannonia, ſed imperatori ſubjecti, & Chriſtianis ſacris addicti. Hinc multæ in Pannonia, ſeu hodierna Hungaria erectæ eccleſiæ.*

quæ utcumque per manſiſſe ſub Slavis Moravis, donec Hungaros adveniret, adſque ad Hungarorum adventum,

32 *Deinde vero Slavi maximam illarum regionum partem occuparunt, magnamque vocarunt Moraviam. Attamen inſtaurata utcumque religio Chriſtiana perduraſſe videtur uſque ad Hungarorum adventum, ſeu uſque ad annum* 889. *qua paſſim collocatur ingreſſus Hungarorum, qui omnem Chriſtianæ religionis cultum prorſus eliminarunt. Annaliſta Metenſis apud Chefnium tom. 3. pagina 324. de eorum adventu ſic ſcribit:* Anno Dominicæ Incarnationis DCCCLXXXIX. gens Hungarorum ferociſſima & omni bellua crudelior, retro ante ſeculis ideo inaudita, quia nec nominata, a Scithicis regnis, & a paludibus, quas Thanais ſua refuſione in immenſa porrigit, egreſſa eſt. *Deſcripſitque gentibus Scythicis, ſic proſequitur:* Ex ſupradictis igitur locis gens memorata a finitimis ſibi populis, qui Pecinaci * vocantur, a propriis ſedibus expulſa eſt, eo quod numero & virtute præſtarent, & genitale, ut præmiſimus, rus, exuberante multitudine, non ſufficeret ad habitandum. Horum itaque violentia effugati, ad exquirendas, quas poſſent incolere terras, ſedeſque ſtatuere, valedicentes patriæ, iter arripiunt. Et primo quidem Panooniorum & Avarum ſolitudines perertrantes, venatu ac piſcatione victum cotidianum quæritant. Deinde Carantanorum, Maraheofium, ac Bulgarorum fines crebris impulſionum infeſtationibus inrumpunt; perpaucos gladio, multa millia ſagittis interimunt. *Ex. In Cœnnico, ſecula* XIII. *ſcripta, apud Meukenium tom. 1. Rerum Germanicarum pagina* XI. *eorumdem adventus ſic memoratur:* His diebus gens Ungarorum ex Sicia (*Scythia*) ingreſſa in Pannoniam primitus venit, & ejectis inde Avaribus perpetualiter uſque hodie permanſit. *Hiſce alii hodie paſſim conſentiunt.*

* *alii* Patzinacitæ

qui tam prorſus ex eiderunt. Hunnorum vel Hungarorum vetus migrationes in Hungariam.

33 *Opera Hungarorum anno* 893. *uſus eſt Arnulphus Germaniæ rex contra Zwentebaldum Moraviæ regem, quemadmodum variis tradunt hiſtorici, qui ideo invecti ſunt in Arnulphum, quod ſic ipſis viam aperuiſſet ad invadendas regiones vicinas, ut deinde fecerunt Hungari, qui non modo vicinas provincias, verum etiam Italiam, Germaniam ac Galliam ingruti terrore ac vaſtitate afficerunt. Ceterum tres diverſas Hunnorum aut Hungarorum in hodiernam Hungariam irruptiones oſtendere volui, quia hiſtorici Hungari eas olim non recte videntur diſtinxiſſe. Nam Bonfinius, Turoczius, aliique ipſos ſecuti, duas tantum Hunnorum migrationes recenſent, & ſecundam contigiſſe ajunt anno* 744. *Verum epocha illa, ut a vera longiſſime abeſt, ſic cum dictis eorum non congruit: nam annata, quæ de geſtis eorum poſt ingreſſum narrant, ad finem ſeculi* IX. *vel ad ſeculum* X. *ſunt referenda, uti alii jam oſtendernnt. Præterea quatuor tantum duces aut* S. Stephanum *numerant, quemadmodum in Sancti genealogia oſtendam. At illæ quatuor generationes non recte deducunt ab anno* 744. *uſque ad annum natalem* S. Stephani, *quem credunt annum* 969. *quemque nos circa annum* 984. *ſtatuimus. At quatuor generationes recte ab anno* 889. *uſque ad annum aſſignatum deducere poſſunt. Volui autem eodem opere utcumque exhibere viciſſitudines religionis Chriſtianæ in hodierna Hungaria, ut ſic magis innoteſcat, quam mirer ejus fuerit ſtatus. Nunc etiam inveſtigare libet, an Hunni, Hunno-Avares, & Hungari ex eadem regione & gente ortum duxerint.*

§. IV. An iidem ſint Hunni ac Hungari? varia eorumdem olim nomina.

Hunni antiqui non reperiuntur in Hungaria, ſed diſputatur, an Hungari ex eadem gente prodierint.

PRima certum eſt, antiquos Hunnos, qui *ſub Attila maximo inclaruerunt ſecula* V. non manſiſſe in Pannonia uſque ad tempora S. Stephani, *paucis forſan relictis, qui in parte Tranſilvaniæ dicuntur permanſiſſe, & ſe* Siculos nominarunt. *Hi certe Siculi ſe illorum poſteros gloriantur. Hinc etiam dicendum videtur, hodiernos Hungaros, ſaltem pro majori parte, illorum Hunnorum non eſſe poſteros, ſed, ſi ejuſdem cum illis ſint gentis, poſteros eſſe illorum Hunnorum, qui in Scythia remanſerant, cum primi illi in Europam diſceſſerunt, aut illorum, qui eo deinde rediernnt. Secundo certum apparet, Hunnos, qui Avari ab aliis fuere nominati, quique poſt diuturnum imperium a Carolo Magno ſere fuerunt cæſi, partim fuiſſe poſteros primorum Hunnorum, partim poſteros illorum, quos* Var & Chuoni nominatos *fuiſſe ait Simocatta, antequam Scythia exirent. Id ergo ſolum inveſtigandum eſt, an eadem fuerit gens Aſiatica, a qua primo exiit colonia Hunnorum, ſecunda Hunno-Avarorum, ac demum tertio Hungarorum, qui nomen ſuum Hungariæ impoſuerunt, eamque ad noſtra uſque tempora poſſederunt.*

Eccardus vult Hunnos Slavicæ fuiſſe originis

35 *Joannes Georgius Eccardus Rerum Francicarum lib.* 31. *numer.* 82. *oſtendere nititur, Hungaros gente diverſos eſſe ab antiquis Hunnis, quos Slavicæ vel Sarmaticæ nationis fuiſſe exiſtimat. Labes virum eruditum audire differentem, ut controverſia magis elucidetur.* Varia, *inquit*, de Huogarorum origine ſententia eſt. Bonfinius & exteri ſcriptores Hungariei eos cum Hunnis confundunt, cum tamen diverſi admodum generis fuerint. Hunni Slavicæ vel Sarmaticæ nationis populi erant, Slavonicaque lingua utebantur. Priſcus teſtis omni exceptione major eſt, qui legatus imperatoris Attilam ejuſque aulam vidit, & teſtatur in ea duas tantum linguas uſitatas fuiſſe, Gothicam & Hunnicam. Gothica eſt Germanica. Hunnica autem, niſi fuiſſet Slavonica vel Sarmatica, debuiſſet etiam tertia illic uſurpari, cum Attila inter medias geotes Slavonicas tunc verſaretur. *Vellem oſtendiſſet Eccardus, quo modo inter gentes Slavonicas habitaret Attila: non enim video Slavos eo uſque jam tunc progreſſos fuiſſe, ut Pannoniam undique ſere cingerent, quemadmodum poſtea fecerunt, quando in Illyricum, Moraviam, Bohemiam, atque in partem Pannoniæ, quæ hodie* Slavonia *dicitur, ſeſe effuderunt. Ipſe Eccardus de Origine Sclavorum & migrationibus agens lib.* XI.

A *num.* xi. *primet Slavorum verſus Danubium motus coeriſſe patat eo fere tempore, quo Gothi Italiam occuparunt, id eſt, ſubſinem ſeculi* v. *quando Attila dudum erat defunctus. Itaque primum illud argumentum nullo modo probat linguam Slavonicam uſitatam fuiſſe in aula Attilæ; & ac quidem illud evinceret, tantumſi Slavi undique in vicinia Hungariæ tunc habitaſſent; nam & Græcis & Latinis vicinus fuit Attila, nec tamen eorum lingua in aula ipſius fuit uſitata. Alia argumenta non ſubdit Eccardus in hunc modum:* Ipſum nomen Hunnorum ſive Cocorum lingua Slavonica ſignificat equites, eoſque ſemper *in* equis egiſſe, non minus ac Tartaros eorum ſucceſſores, ex veterum relationibus conſtat. Jornandes inferias Attilæ datas deſcribens, ingentis ſtrawæ, id eſt, commeſſationis meminit. *Strawa* autem Slavonicis gentibus adhuc conſumptionem & convivium deſignat; uti Germanis *zehrung* eſt conſumere, edere & bibere, & *zehrung* conſumptio, convivium *&c. Quod ſpectat ad vocem* ſtrawa, *illa non exponitur de convivio in annotatis ad Joraandem recuſam inter Scriptores*

B *Italiæ tom.* I. *pag.* 216. *nec dicitur von Slavoawa, ſed Gothica, eaque ſignificationis incertæ. Verum etſi vera eſſent, quæ hic dicuntur de ſignificatione vocum* Hunnorum *&* Strawa, *quod peritis linguæ Slavonicæ dijudicandum relinquo, nihil tamen ex his ſe concludi poteſt, tum quod antiqua idiomata pleraque vehementer ſint mutata, tum quod aliqua voces utrique genti potuerint poſtea eſſe communes, quat oltera ab altera acceperit in mutuo commercio. Sic Hiſpani non paucas habent voces Arabicas a Mauris mutuatas; nos Belgæ multas habemus, a Gallis & Latinis acceptas, etiamſi lingua Hiſpanica tota cœlo differat ab Arabica; nec minus Belgica a Gallica & Latina. Idem obſervari poteſt in linguis aliis. Hæ igitur obſervationes non magis probant, linguam Slavonicam uſitatam fuiſſe antiquis Hunnis, quam devincit præcedens argumentum; atque ideo vim nullam habere poſſunt, quæ de lingua Hungarorum ſubdit Eccardus.*

ſed verſionem ipſius id non evin-cunt.

36 Hungaros vero, *inquit*, dialecto uti, quæ cum una lingua Finnica convenit, Comenius primum obſervavit. Martinus Fogelius, philoſophus & medicus olim Hamburgenſis, inde occaſionem ſumpſit plurima vocabula Finnica & Hungarica conferendi, & utrorumque convenientiam oſtendendi libello, qui in bibliotheca regia Hanoveræ huc manuſcriptus latet. Ego ipſe tummo ſtudio cum eodem Hungarica lingua contuli dialecto C rias, Finnicam, Eſtonicam, Livonicam, Lapponicam, Samoiedicam & Oſtiacicam; inveni ubique harmonism communem. Cum denique legiſſem in relatione, quam de itinere ſuo Perſico Fabritius, Sueciæ olim regis ad Perſas legatus, conſcribi fecerat, non procul a Volga fluvio, jam ad Caſpium æquor accedente, nationem inventam eſſe, quæ communia cum Finnis nomina numeralia haberet, & a Finno intelligi poſſet; in eam deveni opinionem, omnem Europæ & Aſiæ Septemtrionem a gente olim inhabitatam eſſe, quæ cum Finnica una aut certe cognata fuerit. Nomines fluviorum, quæ ex Finnica lingua pleraque exponi poterant, me in conjectura hac mea multum confirmarunt. *Quæ hic diſputat Eccardus de harmonia communi inter linguam Hungaricam & Finnicam, peritis utriuſque linguæ forſan non approbabunt, nec communem illam harmoniam invenirat. Ego certe conferendo Orationem Dominicam in utraque lingua, nullam invenı utriuſque ſimilitudinem. Verum, etiamſi tanta revera eſſet ſimilitudo linguæ Hungaricæ & Finnicæ, quantam ſe* D AUCT. J. S. *reperiſſe dicit Eccardus, nihil hæc ſimilitudo evincaret, ut jam monui: cum probatum non ſuerit, antiquos Hunnos alia lingua uſos fuiſſe, quam utuntur hodierni Hungari.*

37 *Ab his argumentis, quæ ad propoſitum videntur fere inutilia, ad alia tranſit Eccardus his verbis:* Jornandes Rerum Getic. cap. v. Hunnos ac Huogaris (*lege* Hungaros, *aut* ab Hungaris) diſtinguit, boſque, quos HUNUGAROS vocat, ſupra Cherſonnelum Tauricam, Septentrionem verſus, ſuo tempore habitaſſe prodit, atque ab ipſis pellium murinarum commercium venire dicit. Unde Siberiæ proximos fuiſſe conjicias. Geographus Ravennas lib. iv. cap. 2. " Item, *ait*, „ juxta mare Ponticum patria, quæ dicitur O- „ nogaria *, quam ſubtilis Libavius philoſophus * Onogo- ſia „ vicinam paludis Mæotidis ſummitatis eſſe de- „ cernit, aſſerens multitudinem ex vicinaotium „ locorum habere, ſed, ut barbarus mos eſt, „ inſulæ eos perfruere „. Hæc Joroandis & Ravennatis verba ſi conferas invicem, elucet, eos mare Ponticum ſive paludem Mœoticam cum mari Caſpio confudiſſe, atque ad mare Ponticum collocaſſe Hungaros, qui ad Caſpium habitarunt. Rubruckius certe, a Ludovico ſancto Galliæ rege ad Tartaros miſſus, didicit *ibi* antiquam Hungariam tunc PASCATIR dictam, quæ hodie BASKIRIÆ nomine venit, & trans Volgam ſupra Caſpium mare uſque ad Siberiam extenſa eſſet. A Volga paulatim Tanai appropinquarunt, eoque ſuperato, Tartariam minorem implerunt. *Hactenus Eccardus, cujus dicta expendam.* E *Alia ſuſpicatio Jornandis de Hunnis & Hungaris ab his diſtinctis.*

38 *Prima Jornandes laudatus cap.* 5. *non diſtinguit Hunnos ab Hunngaris, ut clare oſtendam: ſi igitur Hungari iidem ſint cum Hunugaris, iidem quoque ſunt cum Hunnis. Deſcripſerat Jornandes ibidem partem Scythiæ Occidentalem a Danubio uſque ad Pontum Euxinum, ſupra quem deinde Bulgaros locat, ac poſt Bulgaros pergit ad Hunnos his verbis:* Hinc jam Hunni, quaſi fortiſſimarum gentium fœcundiſſimus ceſpes, in biſariam populorum rabiem pullulsrunt. Nam alii Aulziagri, alii Aviri nuncupantur (*alia lectio habet*, alii Altziegiri, alii Faviri nuncupantur) qui tamen ſedes habenr diverſas. Juxta Cherſonem Aulziagri, quo Aſiæ bona avidus mercator importat, qui æſtate campos pervagantur effuſos, ſedes habentes, prout armentorum invitaverint pabula, hyeme ſupra mare Ponticum ſe referentes. Hunugari autem hinc ſunt noti, quia ab ipſis pellium murinarum venit commercium, quos (*Hunugaros*) tantorum virorum (*Gothorum, de quibus non pergit,*) formidavit audacia. *Ita Jornandes apud Muratorium tom.* I. *Scriptorum Italiæ pag.* 194. *nec plura ibidem de Hunnis aut Hunugaris. Jam vero Hunugaros ibidem nam diſtingui ab Hunnis brevitor oſtendo. Receſſit ubi Jornandes varias gentes Scythicas, ac earum ſedes aſſignat; at nullam aſſignat Hunugaris, ſi illi ab Hunnis ſint diverſi. Secundo poſtrema verba,* quos tantorum virorum formidavit audacia, *qua referenda ſunt ad Hunugaros, clare inſinuant, eoſdem illos eſſe cum Hunnis, quorum metu ſedes ſuas mutarunt Gothi. Hunc Gothorum timorem refert ipſe Jornandes cap.* 25. *ubi, poſt relatos cap.* 24. *Hunnorum primos motus & victorias de Oſtrogothis, ſic ſubjungit:* Velegothæ, id eſt, alii eorum (*Oſtrogothorum*) ſo-

cii,

AUCT. J. S. cii, & occidui ſoli cultiores, metu parentum exterriti, quidnam de ſe propier gentem Hunnorum deliberarent, ambigebant; diuque cogitantes, tandem communi placito legatos ad Romaniam direxere ad Valentem imperatorem ..., ut partem Thraciæ ſive Mœſiæ ſi illis traderet ad colendum, ejus legibus viverent, ejuſque imperiis ſubderentur. *Id revera factum eſt, annuente Valente. Hunnugaros igitur, quos Getbi timuerunt, eoſdem cum Hunnis facit Jornandes.*

nec ipſe, nec alii; Ecardi ſententia ſavens.

39 *Geographus Ravennas aſſerit Onogoriam eſſe juxta mare Ponticum, aut potius ex Libanio vicinam eſſe ſummitati Mæotidis. Eodem fere loco Hunnos cum aliis collocavit Jornandes; at non erant angustis terminis circumſcripti. Itaque ſi ex Onogoria illa venerunt Hungari, haud dubie fuerint ex gente Hunnisca. Viam Ecardus ſcripteres illas ſibi eſſe contrarias, ſi revera circa mare Ponticum habitaverunt Hungari; ideoque vos longius in Orientem amandare capit, dicitque Pontum Euxinum cum mari Caſpio fuiſſe confuſum. Verum id nullo modo verisimile eſt, nec conſequitur ex dictis Rubruckii, qui Hunnos & Hungaros ex eadem regione* B *Paſcatir ortos volvit. Quippe, uti gens Hunnorum latiſſime extenſa fuit, poterat ab utraque Volgæ parte habitare, ſedeſque inter Volgam & Tanaim habere. Si autem a Volga paulatim Tanai appropinquarunt, ut vult ipſe Eccardus, non video cur Jornandes & Ravennas eos male collocent ſupra Pontum Euxinum, aut circa lacum Mæotidem. Annales Metenſes biſce conſonant: nam habent, Hungaros egreſſos eſſe a Scythicis regnis, & a paludibus, quas Tanais ſua refuſione in immenſum porrigit. Itaque ſcriptores de Hunnorum & Hungarorum antiquis ſedibus eodem fere modo loquuntur; utroſque alii magis, alii minus ad Septemtrionem & Orientem removent. Nullum igitur argumentum Eccardi obſtare video, quo minus Hunnos & Hungaros ejuſdem Scythicæ gentis colonias exiſtimem, uti latiſſime eſtendere conatus eſt Otrokocſius.*

Hunni & Hungari gens eadem videntur, primo quia ex iiſdem regionibus egreſſi.

40 *Non omnia quidem Otrokocſii aſſerta mihi probantur, nec omnia ejus argumenta huc adducenda cenſeo; attamen ejus opinio mihi ob varias rationes ſic probatur, ut omnino exiſtimem, Hunnos & Hungaros eandem eſſe gentem, aut certe Hungaros* C *Hunnicæ gentis partem eſſe, ſeu colonias a reliquis Hunnis egreſſas. Ratio prima eſt, quia tum Hunni antiquiores tum recentiores Hungari ex eiſdem fere Scythiæ regionibus venerunt ad Danubium. Hunnos ex regionibus trans Tanaim & paludem Mæoticam venisſe teſtantur ſcriptores eorum motibus coetemporanei. Ammianus lib. 31. cap. 2. ſic habet:* Hunnorum gens, monumentis veteribus leviter nota, ultra paludes Mæoticas glacialem Oceanum accolens, omnem modum feritatis excedit. *Conſentit S. Hieronymus in Epitaphio Fabiolæ ſic ſcribens:* Ecce ſubito diſcurrentibus nuntiis Oriens totus intremuit, ab ultima Mæotide inter glacialem Tanain & Maſſagetarum immanes populos, ubi Caucaſi rupibus feras gentes Alexandri clauſtra cohibent, erupiſſe Hunnorum examina, quæ pernicibus equis huc illuc que volitantia, cædis pariter ac terroris cuncta complerent. *Plures poſſent adjungi, ſed hi duo mihi ſuffecerunt. Rhegina abbas Prumienſis, cum coætanis aute Annalibus Metenſibus, ex eadem regione venisſe Hungaros aſſerit in Chronico ad annum 889. his verbis:* Anno Dominicæ Incarnationis DCCCLXXXIX. gens Hungarorum ferociſſima, & omni bellua crudelior, retro ante ſeculis ideo inaudita, quia nec nominata, a Scythicis regnis, & a paludibus, quas Thanais ſua refuſione in immenſum porrigit, egreſſa eſt. *Ex biſce liquet, eamdem Scythiæ regionem habitatam fuiſſe ab Hunnis & Hungaris, priuſquam migrarent in Pannoniam.* D

41 *Una tamen in biſce Rheginonis verbis occurrit difficultas, nimirum cur dicat Hungaros ante ignotos fuiſſe: nam, cum Hunnos non ignoraverit, videtur exiſtimare Hungaros ab illis fuiſſe diſtinctos. Certe ea argumento utitur Sebaldus in Annalibus Cernotiæ ad annum 889. ubi recitatis verbis hanc interponit obſervationem:* Si non nominata vel audita prioribus ſeculis (*gens Hungarorum*,) igitur ab Hunnorum gente diverſa. *Reſpondeo Hunnos, qui in Europam tranſierant, non fuiſſe ignotos Latinis ſcriptoribus; at eoſdem ignorare potuiſſe, tantam eorum multitudinem etiam tum ſupereſſe in Aſia, ideoque ſcribere potuiſſe Rheginonem, Hungaros ante nec auditos nec nominatos; etiamſi poſt adventum Hungarorum revera credidiſſet, eos gentem eſſe Hunnicam. Ste Luitprandus in Hiſtoria lib. 1. cap. 2. de Hungaris ſcribit:* Hungarorum gens, cujus omnes pene nationes expertæ ſunt lævitiam, ... nobis omnibus tuoc temporis habebatur ignota. *Erat itaque ignota ante adventum gens Hungarorum, ſeu pars illa Hunnorum, quæ antiquas ſedes necdum reliquerat, ignotaque fuerat multis ſeculis in Europa, aut certe Latinis pleriſque. At inde non conſequitur, gentem illam artam non eſſe ex Hunnis antiquis. Poterant quidem in ea opinione eſſe Rhegino, aliique illius temporis ſcriptores, quia mores Hungarorum multum diverſi erant a moribus Hunnorum illorum, qui in Pannonia & Dacia remanſerant, moreſque alias ac mitiorem agendi rationem paulatim aſſumpſeraut; at, ſi revera id illis opinari fuit, quod mihi incertum apparet, eorum auctoritas prævalere non debet rationibus variis, quæ perſuadent eamdem eſſe gentem.* E

42 *Altera ratio petitur ex moribus Hunnorum antiquorum, & primorum Hungarorum: nam hi ſimiles admodum repræſentantur a ſcriptoribus coævis. Ammianus loco indicato Hunnos non modo ut vagos deſcribit, ſed etiam ut ædificia prorſus carentes; vagi item apud Rheginonem deſcribuntur Scythæ, ex quibus Hungaros profectos dicit. Deinde utrique pellibus veſtitu dicuntur; utriſque idem fere victus attribuitur, utriſque perpetuus equorum uſus, eademque pugnandi ratio. Demum tanta eſt ſimilitudo inter ea, quæ Ammianus de Hunnorum, & Rhegino de Hungarorum moribus referunt, ut facile eamdem gentem agnoſcas. Verum malim hæc apud ipſos legi, quam hic repetere ſine neceſſitate, præſertim cum Hungari cum fide Chriſtiana alios ſimul aſſumpſerint mores. Tertia ratio ex nomine ipſo deſumi poteſt, eoque argumento maxime utitur Otrokocſius, qui in origines antiquorum nominum inquirit, an ſatis feliciter, judicent alii. Nobis non eſt neceſſe etymologiam nominum* Hunni *vel* Huni & Chuni *ex radicibus Hebraicis incerta ratiocinio inveſtigare, ut appareat vocem* Hungari *ab iis levi mutatione ortam eſſe, namque id vocum illarum ſimilitudo ipſa innuit. Præterea jam ante Hunni varia habebant nomina, quibus apud antiquos appellabantur ſcriptores, atque aliqua magis victima erant bodierno* F

secundo quia eſdem ac ſuccinctus mortibus veteres quos Hunnis tribuunt indicant

Hungaro-

A *Hungarorum quum antiqua Hunnorum nomini. Sic* Hunugari *semel vocantur apud Jornandem, qui aliàs ſæpius* Hunnos *vocat: Oogoria eorum regia dicitur ab anonymo Ravennate ſeculi* VII. *ſcriptore: Unnuguros inter Hunnos recenſet Simocatta lib. 7. cap. 8. Aliis quoque vicinis nominibus vocaverunt alii Hunnos, donec demum poſt ultimam migrationem Hungarorum nomen prævaluit.*

& Hungari etiam ſubinde Hunni *vocentur a Græcis.*

43 *Veruntamen* Hungari *non tam conſtanter dicti fuere poſt eo tempore, ut non furrint alii etiam nomine iiſdem dati. Pagius ad annum 896. de iis obſervat ſequentia:* Continuator iſte (*Annalium Francorum Fuldenſium apud Freherum tom. 1. pag.* 55.) Hungaros, ſeu Ungaros, Avares appellat (*& Ungaros etiam:*) quod mirum videri ooo debet; cum Avares, Turci, & Huogari Hunnicæ nationes eſſeot; & eaſdem, quas ante Avares ad Danubium ſedes occuparaot, Hungari incoluerint. Nicetas io lib. 2. modo Ungros, modo Παίονας, ſeu Pannonios a ſedibus, quas habitaraot, Hungaros dicit: interdum Hunnos, ut & Suidas, commuoi gen-

B tis nomine vocat. *Vidras hinc Græcos inter Hunnos & Hungaros noa diſtinxiſſe: nam lib. 3. ait Nicetas de Pannoniæ incolis:* Pæoaes, qui & Hunni & Hungari appellantur. *Suidas vero in Lexica vocem* Οὖννοι *explicat per vocem* Οὔγγαροι, *Latine* Hunoi, Huogari. *Cum autem Græci propinquiores fuerint priſtinis Hungarorum ſedibus, illorum auctoritas prævalere deberet Germanis Scriptoribus, ſi hi reveru fuiſſent in alia opinione.*

ab iiſdem et eas frequenter Turci nominati.

44 *Hiſce obſervatis, rurſus audiamus Pagium, qui ſic proſequitur:* Hepidannus in Annal. ad annum DCCCLXXXIX. Ungaros Agarenos nuncupat, atque: " In cujus (oempe Arnolfi „ Germaniæ regis) temporibus Agarenoio iſtas „ regio es primitus venerunt „. Sed non tantum Avarum, poſtquam Paononiam ſibi ſubdidere, ſed etiam Turcorum appellatione Hungari ab Hiſtoricis deſignantur. Porphyrogennetus enim Turcas Patzinacitis & Roſſiis confines facit, & in cap. XII. libri de Adminiſtrando imperio dicit, Turcos habere ab Occideote Franciam, a Septemtrione Patzinacitas, ſeu Tranſilvanos, a Meridie magnam Moraviam, quam ſubegerint: Chrobatos (hodie Croatos) etiam ad montes verſus finitimos eſſe. Conſtat autem

C hodieque Huogariam Tranſilvania, Croatia, Moravia, Ruſſia terminari; Savo flumioe a Croatia dividi. *Hi termini mox examinabuntur. Audiamus interim reliqua:* Luitprandus, *inquit*, cap. 2. & VIII. eoldem nunc Hungaros nunc Turcos appellat. Zonaras in Leone Sapieote meminit Turcorum ad Iſtrum, qui & Ungri dicuntur: . . . & denique io Nicephoro Phoca Turgi, qui & Ungri Thraciam vaſtaſſe dicuntur. *Poterant addi Cedrenus, Curopalates, aliique Græci, qui Hungaros vocarunt* Turcos.

§. V. Duces Hungarorum ante S. Stephanum, eorumque geſta breviter perſtricta: termini regni Hungarici eo tempore, & clades ab ipſis illatæ Chriſtianis.

Scriptores rerum Hungaricarum ſeculi XV. *nimirum Bonfinius, Turoczius, Ranzanus, aliique ipſos ſecuti, ub ingreſſu Hungarorum quatuor enumerant generationes unte S.* Stephanum, *quem volunt ub eorum ductore primario liuru recta deſcendiſſe. Dux ille primarius fuit Arpad filius Almi. Arpadus autem inter filios habuit Zoltan; filius Zoltani fuit Toxus vel Toxun, ac demum Texi filius fuit Gricha vel Geyſa, puter S.* Stephani. *Hæ quatuor generationes ſatis congruunt cum tempore, quod inter primum Hungariæ ingreſſum & imperium S.* Stephani *ſtatuitur: nam id centum circiter & decem unnorum eſt. Genealogia hæc fere tota confirmari poteſt ex Conſtantino Porphyrogenito, qui eo tempore vivebat, multaque de Hunguris, quos* Turcas *vocat, memoravit in libro de Almiaſtrundo imperio. Hic cap.* 40. *quatuor enumerat Arpadi filios his verbis:* Scieodum vero Arpadem magnum Turciæ principem filios genuiſſe quatuor, quorum primus Tarcatzus, ſecundus Jeloch, tertius Jutotzas, quartus Zaltas. *Hic Zaltas haud dubie eſt* Zoltan *Hungarorum, de quo mox ſubdit laudatus ſcriptor:* quartus Zaltas filium habuit Taxin, *eumdem rurſus procul dubio cum Toxo, quem Hungari tertium inter duces ſuos collocant. Porro vivebas Taxis, dum ſcribebat Conſtantinus, id eſt, paullo ante medium ſeculi* X. *ſed nuclam erat dux Hungarorum: nam ullum ejus temporis uſſerit ducem, ut mox obſervabo. Toxum tamen ducem fuiſſe uſſerunt Scriptores Hungarici paſſim, nec eſt, cur negemus ducem Hungarorum deinde factum; uti etiam conſtat filium ejus Geyſam ducem fuiſſe, & S.* Stephaoum *eidem ſucceſſiſſe.*

Progenitores S. Stephani,

46 *Porro hi S.* Stephani *progenitores non omnes videntur eamdem auctoritatem habuiſſe apud Hungaros. Arpadus eorum princeps electus eſt, & quidem primus, priuſquam Pannoniam ingredi ſtatuerant Hungari. Narrat hac laudatus Conſtantinus cap.* 38. *atque principem electum conſilio & impulſu Chazarorum principis, quocum fœderati erant Hungari contra Patzinacitas, utriuſque gentis inimicos. Hi autem Patzinacita bis Hungaros ſedibus ſuis ejecerunt, eaſque occuparuat; primo quidem, priuſquam principem elegerant, ex regionibus circa Tanaim & paludem Mroticam, verſus bodiernam Moldaviam & Tranſilvaniam; deinde vero ulterius in Hungariam, quum bellarus tenuerunt. Inter geminam hanc migrationem princeps Hungarorum electus eſt Arpadus, tyſte Conſtantino, nimirum dum illi Tranſilvaniam vicinaſque Boyſthoni regiones implebant. Non lubet hic inquirere, an Patzinacita olim habitaverint in illa Moſcovia Aſiatica parte ad Oceanum fere Septemtrionalem, qua etiamnum* Petxora *dicitur; at conſtat eos fuiſſe ſemper ad Septemtrionem Hungarorum, quos Meridiem verſus pepulerunt, quoſque ſic diviſerunt, ut una eorum pars Perſidem verſus ubierit, altera vero tandem in*

inter eos Arpadus Stephani, qui poſt primâ Hungarorum migratione

Hun-

AUCT. J. S. *Hungariam pervenerit. Poſſet hic inquiri, an pars illa, quæ in Orientem receſſit, Turcis hodiernis dederit originem; verum id hujus non eſt loci. Audiamus Conſtantinum prædicta narrantem*: Turcæum * gena olim prope Chazariam habitabat, ... & quidem tunc temporis non Turcæ, ſed Sabarteæſphali quadam de cauſa dicebantur: erantque gentes eorum ſeptem, & principem vel indigenam vel alienigenam habuerunt numquam, ſed erant inter ipſos boebodi * quidam ... Habitarunt autem cum Chazaris annos tres, omnibus eorum in bellis adjutores. *Eu annis tribus cohabitationis collige, jam ante eo aliunde acceſſiſſe Hungaros.*

* l. e. Hungarorum

* ſic ducis vocabant

eorum princeps eſt electus,

47 *Mox migrationis ex eo loco cauſam ſic refert:* Bello autem inter Turcas & Patzinacitas ..exorto, Turcarum exercitus devictus fuit, atque in partes duas diviſus, atque earum una quidem Orientem verſus, partem Perſidis incoluit, ..., altera vero para Occidentem verſus ſedea poſuit cum boebodo ſuo ac duce Lebedia in locis Atelcuſu nuncupatis, quæ nunc Patzinacitarum gens incolit. *Patzinacitæ quidem a Danubio per Moldaviam & Pedoliam extendebant ſe late trans Boryſthenem* B *, dumea ſcribebat Conſtantinus, ut colligitur ex capite 17. ubi regionem Patzinacitarum deſcribit. Attamen vix crediderim totam eam regionem tunc occupaſſe Hungaros, ſed ſolum partem Hungariæ hodiernæ magis vicinam, Tranſilvaniam nimirum, & forteſſe partem Moldaviæ & vicinæ Podoliæ, aut etiam totum tractum uſque ad Boryſthenem. Quidquid ſit, narrat mox poſt præcedentia Conſtantinus legatos* paulo poſt *miſſos eſſe a principe Chazariæ ad Lebediam Hungarorum boebodum, ut ille principatum gentis acceptaret. Recuſavit principatum boebodus ille, & alium aſſignavit boebodum, hic* Salmutzen *vocatam, Latinis* Almum, *cui ejuſve filio Arpado principatus dari poſſet. Electus pro patre ſuit filius Arpadus*, quem etiam, *ſequis*, ſolenni Chazarorum more ac conſuetudine in ſcuto erectum principem fecerunt. Et ante hunc Arpadum Turcæ principem alium nullum umquam habuerunt: ex cujus etiam poſteris ad hunc uſque diem princeps Tueciæ conſtituitur. *Hic primus Hungarorum* C *princeps abavus fuit* S. Stephani.

B a Nicepr

Et hujus ductu expulſi ſint Hunni Moravia, orta parentes Hungariam.

48 *Electo hoc principe*, poſt aliquot annos, *uti proſequitur Conſtantinus*, Turcas invadentes Patzinacitæ, eos cum principe Arpade perlecuti ſunt. Turcæ itaque profligati fugientes, & terram ad ſedes collocandas quærentes, magnam Moraviam ingreſſi, incolas ejus expulerunt, ibique ſedes ſuas poluerunt, tenentque etiam in hodiernum uſque diem: & ex eo tempore bellum cum Patzinacitis Turcæ non habuerunt. *Per Moraviam magnam non intelligit hodiernam Moraviam; ſed Hungariam ipſam, aut certe majorem ejus partem, quam poſt cladem Avarorum occupaverant Slavi, magnamque Moraviam vocabant. Rex Moraviæ tunc erat Sventibaldus, aliat* Swantopluous, *& Conſtantino* Sphendoplocus *dictus, qui & Hungariam obtinebat Moraviæ nomine. Contra hunc advocati in auxilium fuere Hungari, uti conqueritur Luitprandus lib. 1. cap. 5. quod illis hinc occaſionem ſumpſerint regiones illas invadendi, quemadmodum factum eſt poſt mortem Zventibaldi, ſi Conſtantino Porphyrogenito credimus: nam is cap. 41. deſcripta prius Zventibaldi potentia, ſic proſequitur*: Poſt hujus autem Sphendoploci mortem, anno uno in pace exacto, D orto deinde diſſidio & bello civili *(inter Zventibaldi filios,)* iovadentes Turcæ, funditus eos exſtirparunt, regionemque eorum occuparunt, quam io hodiernum uſque diem incoluot: quæque ſupererat multitudo, diſſipata confugit ad finitimas gentes. *Hæc cauſa occupandi Hungariam non pugnat cum violentia a Patzinacitis illata, ſed utraque concurrit, ut colligitur ex cap. 40. ubi narrat, Patzinacitas cum Bulgaris devaſtaſſe provincias Hungarorum*, cum *hi* abiiſſent ad expeditionem bellicam, *cum Arnulfo veroſimiliter contra Zventibaldum. Cum ergo reduces propriam regionem devaſtatam inveniſſent, invaſerunt Hungariam, quam paulatim totam occuparunt.*

Terminos Hungarorum ad Orientem,

49 *Terminos regni Hungarici, uti & vicinarum gentium variis locis deſcribit idem auctor Conſtantinus, qui eos noſſe poterat & debebat. Verum cum multa repetat modo paululum diverſo, dicta ejus diligenter expendenda ſunt, & invicem conferenda. Terminos Hungarorum dat cap. 40. his verbis*: In hoc autem loco antiqua quædem monumenta ſuperſunt; inter quæ E Pons Trarani imperatoria ad initia Turciæ, & Belegrada, quæ trium dierum itinere ab ipſo ponte diſtat, ubi turris eſt ſancti ac magni Conſtantini imperatoris, & rurſus ad curſum fluminis exiat Sirmium, quod Belegrada abeſt duorum dierum itinere: inde magna Moravia baptiſmo carens, quam Turcæ devaſtarunt, cujuſque princeps olim fuit Sphendoplocus. Atque hæc quidem juxta iſtrum fluvium monumenta ſunt & cognomina. Ulteriora vero, quæ omnia Turcis habitantur, cognomina nunc habent a fluminibus tranſcurrentibus. Eorum primum Timeles eſt; alterum Tutes; tertium Moreles; quartum Criſus; quintum Tiza. *Fluvii hi ſunt Hungariæ, ubi finitima eſt Tranſilvaniæ, in qua aliqui eorum oriuntur. At non memorat omnes Hungariæ fluvios.*

ubi finitimi utrumque erant Bulgari, & Patzinacitæ, alii ad Septentrionem, alii ad

50 *Gentes Hungaris confines latiori hoc modo enumerat*; Confines autem Turcis ſunt Orientem verſus Bulgari; ubi eos Iſter fluvius, qui & Danubius dicitur, ſeparat. *Hæc verba ſic intelligenda exiſtimo, ut velit Hungariam trans Danubium ſe extendiſſe in Orientem uſque ad limites Occidentales Bulgariæ; ſed limites hoſce Bulgarorum fuiſſe eis Danubium. Tales revera etiamnum ſunt utrinque provinciæ limites: atque ita Bulgaria eſt ad Orientem Hungariæ, declinant tamen ad Auſtrum. Orientales item Hungariæ ſunt Valachia & Tranſilvania: ſed eas provincias tunc videtur inhabitaſſe Patzinacenæ, quos ad Septemtrionem collocat ob alias eorumdem provincias magis Septemtrionales.* Septentrionem verſus Patzinacitæ *confines ſunt Hungaris, ut proſequitur Conſtantinus. Verum, ut jam monui, ſic illi erant ad Septemtrionem, ut ſimul partim ad Orientem ſe extenderent per Moldaviam certe & Beſſarabiam, ubi Danubium attingebant. Aſſerit hoc ipſe Conſtantinus cap. 42. his verbis*: Ab inferioribus vero partibus Danubii ex oppoſito Diſtræ procurrit Patzinacia, eaque extenditur ad Sarcel uſque, quod Chazarorum oppidum eſt; *nimirum in Septemtrionem trans Boryſthenem uſque ad ſuperiores partes fluminis Tanais, ubi collocat oppidum Sarcel.*

51 *Patzinacitas etiam fuiſſe in Tranſilvania,*

cenſent

censent varii scriptores, qui per Patzinacitas intelligunt Transilvanos. Hungari vero scriptores aliquando sic loquuntur, acsi credidissent Transilvaniam tempore S. Stephani fuisse ab Hungaris inhabitatam. Verum num. 60. & seqq. ostendam, fuisse principem aliquem Patzinacitarum, quem devicit Stephanus, & Transilvaniam tunc fuisse Patzinacitarum provinciam. Hungari igitur sedes habuerunt in Transilvania, postquam a provinciis magis Septentrionalibus pulsi erant, sed hisce sedibus rursus expulsi sunt, & firmas easdem in Hungaria sedes locarunt. Porro uti Patzinacitæ ex parte tantum erant Septentrionalior Hungaria, sic poterat & alias gentes nominare ad Septentrionem, & præsertim Russos. Verum, quia solum scribebat ea, quæ filius scire debebat ad imperium administrandum, non attendit ad exactam omnino geographiam, nec memorat omnes gentes, sed eas maxime describit, quæ in bellis prodesse magis poterant aut obesse. Ad Occidentem Franci, inquit præditur scriptor, ad B Meridiem Chrobati; sub Francis comprehendens regnum Germaniæ seu Bavariæ, ab ipsis sic dictum, quod extenderetur usque ad limites Hungariæ, velleque collocarit ad ejus Occidentem. Croatia etiamnum jacet cum Bosnia & Servia ad Meridiem Hungariæ. Constantinus autem sub Croatis videtur hodiernam Bosniam comprehendere & forsan partem Serviæ, nam cap. 31. Croatis ingentes attribuit vires, & Belogradum etiam in eorum urbibus recenset. Croatæ hi erant Christiani, ut ibidem narrat; eratque eodem tempore alia Croatia magna non baptizata, in parte ulteriorum Poloniæ ad montes; at de hac non agitur. Hæc omnia satis ostendunt, Hungariam iisdem fere terminis eo tempore circumscriptam fuisse, quibus hodie circumscribitur Hungaria propria dicta: atque hoc ostendisse sufficit ad propositum nostrum.

multis cladibus Christianos afflixerunt usque ad medium seculi 10.

51 *Stabiliti Hungari ea, quo dictum est, modo in Hungaria religionem Christianam prorsus diminuerant, & vicinis suis multa attulerunt incommoda & mala, quæ referuntur a variis scriptoribus. Anno 896. pacem ruptam Hungari cum imperatore Græco, eaque occasione gravia bellum intulerunt Bulgaris, a quibus tandem magna clade sunt repulsi. Anno 900. Italiam populati sunt, ac deinde magnam Bavariæ partem, sacra omnia profanantes in Austria, uti habet Pagius ad illum annum num. 17. & 25. Rursus eosdem Italiam evasisse anno 902. vult Pagius num. 52. Anno 907. & sequentibus varias Germaniæ provincias misera vastarunt. Rhennm anno 917. transgressi, Alsatiam & Lotharingiam evastarunt. Quin & anno 924. teste Flodoardo in Chronico, non modo Italiam afflixernnt, sed etiam per Alpes penetrarunt in Galliam. Alias iterum clades Germaniæ & Galliæ intulerunt anno 925. & 926. Verum anno 934. ingens clades affecit suos ab Henrico Germaniæ rege; atque eodem anno Hungari Græcos vexare cœperunt, Constantinopolim usque excurrentes. Rursum anno 937. Germaniam & Galliam fere totam populati sunt usque ad Oceanum, ac per Italiam regressi sunt in Hungariam. Græcos anno 943. iterato aggressi, inito fœdere, recesserunt. Anno 949. Galliam rursus per Italiam ingressi, multis afficere cladibus: uti & anno 954. cum redierunt per Alpes & Italiam. Hæc breviter indicata satis ostendant, quantum terroris & cla-*

dis intulerint Germaniæ, Galliæ & Italiæ: nam, AUCT. *cum hactenus pagani essent, monasteria, ecclesias aliaque loca sancta incendebant ac destruebant, tam ipsi vagabantur libere, acsi nullus resistere ausus fuisset.* J. S.

53 Verumtamen eo tempore non videntur habuisse principem, cui omnes parare cogerentur. Colligitur id ex Constantino Porphyrogenite cap. 40. *ubi de republica Hungarorum sic loquitur*: Octo vero hæ Turcarum gentes principibus suis subjectæ non erant, sed singulæ pro tumultibus, quibus distinguuntur, mutuo inter se contractu statuerunt, quamcumque partem bello infestari contigerit, ei commuuiter omni studio & cura suppetias ferre. Habeot autem primum ducem exercitus principem e protapia Arpadæ, cum quo duo alii gylas & carchan, qui judicum vicem obtinent. Et habet unaquæque geos peculiarem principem; suntque gylas & carchas non nomina propria, sed dignitates. *Itaque nullus in principatum totius gentis successisse videtur post Arpadum, antequam electus est Toxus ejus nepos* E *& avus* S. Stephani.

sed novit ducibus, principe tunc carente.

§. VI. Si per baptismum aliquorum fuerit spes aliqua conversionis Hungarorum ante medium seculi x. ea brevi concidit.

SI Græcis scriptoribus credimus, ante medium seculi x. *Hungarorum aliqui fidem Christianam suscepernnt. Audiamus de hisce Joannem Scylitzen Curopalatam in Historia per Gabinm Latine reddita fol.* 62. Non desistebant autem Turci (*per quos designat Hungaros*) in Romaeorum (*id est, Græcorum*) regionem irrumpere, eamque depopulari, quoad Boletodes ipsorum dux, quum decreviffet Christianorum fidem amplexari, ad Constantinopolim pervenit & baptizatus a Constantino imperatore suscipitur, patriciatus dignitate decoratus, ac multæ pecuniæ compos effectus, deinde domum reversus est. Paulo post item Gylas, ipse quoque Turcorum dux, Constantinopolim ingressus baptizatur, paribusque & ipse affectus muneribus & honoribus dilecssit. Assumpsit autem & secum F adduxit monachum quemdam, Hierotheum nomine, qui habebatur religiosus ac pius, Turciæ episcopum a Theophylacto delectum, qui eo profectus, multos a barbaro errore ad religionem Christianorum traduxit. Verum Gylas in fide permansit, neque ipse in Romanos invadens, neque captos Christianos negligens, sed redemptos pretio curans in libertatem vindicabat. Boletodes autem, violato fœdere divino, sæpe omnem exercitum in Romanos adduxit. Quod quum in Francos quoque facere decreviffet, captus ab Otone ipsorum rege in crucem actus est.

Dux Hungarorum ducis baptizati Constantinopoli, ut ferunt,

55 Eadem narrat Cedrenus in Historiarum compendio tom. 2. *pag.* 636. *editionis Parisiensis. At ducem Hungarorum, quem* Boloſudem *vocat, ait simulasse se amplecti fidem Christianam: & regem Francorum, per quem designat regem Germaniæ, male* Joannem *nominat; cum* Otho *dicendus fuerit cum Curopalata. Zonaras quoque in Annalibus lib.* 16. *num.* 21. *eadem narravit hoc modo*: Turci (Ungaros autem sic vocari supra diximus) aliàs Romanas provincias

qui & Miel vocatus episcopum dicitur decessisse in Hungaria

AUCT. J. S. incurſare ſoliti, ad tempus quieti fuerunt. Nam dux eorum Bologudes, & partis cujuſdam princeps Gylas imperatorem convenerunt, amboque ſacroſancto regenerationis lavacro initiati, & arcanis noſtræ religionis imbuti, ac patricia dignitate ornati, onuſtique pecuniis in ſuas ſedes redierunt, adducto pontifice, per quem multi ad Dei cognitionem pervenerunt. Ac Gylas quidem in fide permanſit pacemque ſervavit. Alius, fœdere, quod cum Deo ierat, rupto, arma Romanis intulit; idemque contra Francos facere aggreſſus, captus eſt & in crucem actus. *Sic ille; nomen epiſcopi Hungarorum ſilentio involvens.*

illi non ſe-quunt ſuppe-tunt Hungaro-rum duces, ſed alii,

56 *De* Bologude *vel* Boluſude *notandum eſt, non fuiſſe eum ex poſteris Arpadi, nec ducem Hungarorum, etſiamſi duæ vocetur a Græcis, ſed tertium tantum dignitatis locum apud Hungaros obtinuiſſe. Conſtantinus imperator, qui ſcripſit circa tempus quo hæc facta dicuntur, cap. 40. poſteros Arpadi enumerat, & quoſdam alios præcipuos Hungarorum, inter quos* Bultzus *eſt, quem cum Bologude eumdem eſſe, multa perſuadent. Erat hic* Bultzus *tertius dignitate in Hungarorum exercitu,* B *ſeu eorum carchas. Accipe Conſtantini verba:* Tebeleſque *(nepos Arpadi)* moriens filium reliquit Teematzum, qui nuper in gratiam redit cum Bultzo tertio principe & carcha Turciæ. Bultzus autem hic carchas filius eſt Cale carcha; eſtque CALE nomen proprium, cum CARCHAS ſit dignitas; quemadmodum & GYLAS, quæ tamen major eſt quam carchas. *Principem, ut ante dixerat, non ultimo habebat eo tempore quam exercitus; uſque erat Phalitzis nepos Arpadi, ac ſibi adjunctas habebat gylas, cujus nomen non exprimit Conſtantinus, & carchan, qui* Bultzus *nominabatur. Itaque duo hi principes, qui vere aut ficte baptizati dicuntur Conſtantinopoli tempore Conſtantini Porphyrogeniti, videntur fuiſſe dignitate & imperio ſecundi & tertius in exercitu Hungarorum. Quod aut Zouaras Gylam fuiſſe principem cujuſdam partis, non convenit cum dictis Porphyrogeniti, qui bis repetit nomen id fuiſſe dignitatis, non proprium; idque imperator, ad quos illi venuſſe dicuntur, quique ſimilia diligenter inveſtigabat, ceteris noſſe poterat, quam alii ſcriptores ætati, qui toto* C *ſeculo fuere poſteriores.*

& eorum converſio non videtur fuiſſe ſincera, nec certe effectu ſecuta.

57 *Non quidem præfracte negaverim e duobus illis Hungarorum ducibus baptiſmum ſuſceptum eſſe imperante Conſtantino Porphyrogenito. Verumtamen rationes infra allegandæ de eo tota dubitare utcumque cogent. Si vera omnibus credere velimus, baptizatos revera eſſe, major oritur dubitatio, an ſincere fidem profeſſi ſint, an vero fraudulenter ſimulaverint. Poterant ſimilia fictitie facere, ut liberius Conſtantinopolim luſtrarent, ipſique coram intuerentur, an illam invadendi nulla ſuppeteret facultas. Certe Bultzus non videtur ſincere fidem amplexus, cum illam brevi poſt deſeruerit, Græcoſque omnibus viribus ſæpe aggreſſus ſit, tiſſi Europalata, licet patricia dignitate multaque pecunia donatus abiiſſet. An Gylas fidelior fuerit, æque dubito, cum exercitum pro officio ſan ſequi deberet. Aſſerunt quidem Græci illi toto ſeculo poſteriores, ipſum in fide permanſiſſe: aſſerunt idem, multos ab Hierotheo uſquam mentionem apud Hungaros, Germanos, aut ullos ſcriptores Latinos reperio, nulla uſquam exſtitas converſionis per ipſum factæ, nulla epiſcopatus ipſius veſtigia. Quin potius omnia perſuadent, Hungaros multis adhuc annis æque* D *a fide Chriſtiana alienos fuiſſe, quam antea fuerant. Quapropter vehementer ſuſpicor, Hieroſbeum illum, ſi revera profectus ſit in Hungariam atque epiſcopus Hungarorum ordinatus, nihil ibidem effeciſſe: nam ſi ipſius labore prima fidei Chriſtianæ ſemina jacta eſſent in Hungaria, non tam ingrata fuiſſet poſteritas, ut nomen ejus altiſſimo ſilentio involvi ſineret. Hæc mea eſt ſententia, quæ pluribus per decurſum firmabitur. At alia eſt Godofredi Schwvartzii, aut certe aliam ipſe lectoribus ſuis inſtillare voluit.*

58 *Scriptor ille ab hoc ducum principum baptiſmo tantus Hungariæ converſionem repetit. Optimum ſuam ſic exponit. Gylas ille Conſtantinopoli converſus erat princeps Tranſilvaniæ, filiamque habuit Saroltam, quæ nupſit Geyſæ patri S. Stephani. Per Saroltam igitur converſus eſt Geyſa, ejuſque opera, uti & filius ejus S. Stephani, fides per totam Hungariam promulgata. Itaque a converſione Gylæ repetenda eſt totius Hungariæ converſio, ſi lubet credere Schvvaetzio, qui multa fidenter affirmat; ac nihil ex bi-* E *ſce probat idoneis rationibus vel auctoritatibus. Audiamus igitur primo, quam ſolide aſſendat, Gylam fuiſſe ducem Tranſilvaniæ. Peccat primo ille ſcriptor, quia ſine fundamento ſupponit, Gylam Tranſilvaniæ principem, cujus filiam deinde Geyſa duxiſſe dicitur, nationem Hungarum fuiſſe: nam id oſtendere deberet, antequam probare conaretur, Gylam Hungarum, qui converſus ſecum Conſtantinopoli, cum illa eumdem eſſe. Clarum enim eſt, duos eſſe diverſos, ſi alter ſit Hungarus, alter nationis alterius. Deinde falſa hoc ſuppoſito nixus, nihilo rectius ratiocinatur hoc modo:* Res tota eo redit, *inquit pag.* 28. ut doceamus, quo ſono Hungari ſuum Gyula pronuntient. *Tum obſervatis quibuſdam de duplici G. Hungaricum, ait pronuntiari* DIU LA, *ut diſſyllabum, ſcriet vero* GYULA: Atque hæc, *inquit*, de Hungaricorum vocabulo, cui GYLAS Græcorum, quantum per rationem iſtorum ſcribendi licuit, prorſus reſpondet. *Equidem id non video, cum Græci vocem non expreſſerint, ſicuti illam ſcribunt* F *Hungari, nec ſicus illam pronuntiant. Latini ſcriptores, qui Gylam vocarunt* Julum *magis acceſſerunt ad modum pronunciandi Hungaricum. Verum non opus de pronuntiatione diſputare aut ſcriptione vocis, cum alia ad manum ſint argumenta, quæ gratis aſſectam conjecturam prorſus everterunt. Primo* Gylas, *teſte Conſtantino, qui tunc imperabat, cap. 41. nomen eſt dignitatis, non proprium; at* Gyula *nomen eſt proprium. Itaque nomina illa debent eſſe diverſa, nec Gylas ſignificat principem Tranſilvaniæ, quam ut quidem poſſidebant Hungari, ſed ducem exercitus ſupremo duci ſubordinatum.*

Schvvoerzius Gylas Gylam illum male confundit cum Gyula principe Tranſilvaniæ,

rationes, quibus id aſſeritur probari,

59 *Schvvoerzius interim ſic pergit num.* 31. Itque GYLAS Græcorum quin idem ſit ac Gyula Hungaricorum, dubitare nos non ſinunt rationes partim chronologicæ, partim regionis, cujus dominium obtinebat, ſitus. Scriptoribus namque Hungaris perhibentibus, auſpiciis ſuis Tranſilvaniam exiit, memoriamque nominis ad noſtrum uſque ſeculum retinuit Tranſilvaniæ caput Alba Julia, Hungaris dicta GYULA-FEJERVAR, id eſt, ALBA GYULÆ: & hinc circumjacens quoque regio, Albenſis comitatus nomine inſignis, Hungaris GYULA-FEJER-VARMEGYE audit...

A dit... Ex Tranſilvania igitur proximum Gyulæ duci in urbem Conſtantini iter patebat. Adde, præfecturæ ipſius fines imperium attigiſſe Conſtantinopolitanenm; quod Cedreni & Zonaræ verba, quibus pacem cum Romanis eum ſervaſſe, & ab omnibus incurſionibus in fines Romanorum ſibi * abſtinuiſſe, teſtantur, ſatis ſuperque docent. Unde, vel ipſa vicinitate Gyula permotus videtur, ut primum Græcis familiarius uteretur, ſanioraque ab eis doctus, Conſtantinopolim deinde peteret. Caleulus denique chronologicus, paulo poſt accuratius ſubducendus, oſtendit Gyulam noſtrum & Stephani patrem Geyſam coætaneos fuiſſe, ut hic filiam iſtius uxorem duxerit, Stephanumque ex eo conjugio ſuſcipere potuerit. *Hæc ille, reducens mox chronotaxim ad annum circiter* 950. *& ſubjicions*: Nullis igitur conjecturis operoſis, nullis portentis, an fabulis, opus eſt; ad explicandum, unde Geyſæ gentique ejus lux illa beata affulſit, ſi Sarolitam, quam paulo ante, vel paulo poſt Gyula ſuſtulit, quàm a paganiſmi erroribus reſipuiſſet, ad hoc præcipue opus a Deo fuiſſe delectam, adfirmaverimus.

* cum

B *Itaque pro* S. Stephano *ejuſque patre Geyſæ, quorum maxime opera converſus Hungaros, baptismum erudium fuerat, Gyulam & Saroltam nobis obtrudit ſcriptor ille, ut Latinis doctoribus Græcum ſubſtituat Hieroſolymum.*

Incertus ſum, primo quia Tranſilvania eo tempore non erat Hungarorum,

60 *Verum quam multa pectet Schwartzius in hiſce, quæ ſuæ inventioni eſſe gloriatur num.* 39. *paucis patebit. Prima Gyula, qui Tranſilvaniæ præerat tempore Conſtantini Porphyrogeniti, non erat princeps Hungarus, ſed Patzinacita: ita ut idem eſſe nequeat cum Gyla, qui Conſtantinopoli baptizatus eſt, aut Gylas hic fuerit Patzinacita, non Hungarus. Teſtis mihi eſt* dignitate & litterarum ornamentis eminentiſſimus, *uti ipſe eum vocat Schwartzius num.* 25. *idemque cœvus Conſtantinus imperator, qui Tranſilvaniam non obſcure Patzinacitis attribuit. Audi eum cap.* 37. *ubi ditionem Patzinacitarum deſcribit*: Et Patzinacia quidem univerſa in themata (*id eſt provincias*) octo dividitur, quæ magnos quoque principes totidem habet. Themata autem iſthæc ſunt. Primum eſt Ertem, ſecundum Tzur, tertium Gyla &c. *Illud thema Gylæ, Tranſilvaniam eſſe, varia indicant. Nam mox enumerantur quatuor provinciæ inter Boryſthenem & Danubium ſitæ, & quatuor illæ ſic deſcribuntur*: Nimirum thema Giaziehopon Bulgariæ finitimum eſt (*Quia ſitum ad Danubium in Beſſarabia & Moldavia*) inferius thema Gylæ Turciæ proximum eſt; Charoboe thema Ruſſiæ adjacet; Jabdierrim vero thema conterminum eſt tributariis pagis Ruſſiæ regionis, puta Ultinis, Derhlenia, Lenzeninis, reliquiſque Sclavis. *Prima provincia finitima eſt Bulgariæ adeoque ad Danubium, tertia Ruſſiæ, nigræ videlicet; quarta etiam Ruſſis & Slavis, ita ut hæ duæ fuerint in hodierna Podolia: itaque ſecunda provincia*, Gyla *dicta, quæ Turciæ, ſeu Hungariæ proxima erat, nullibi aptius inveniri poteſt quam in Tranſilvania: nam ſic etiam intelligitur, cur, ut max ſubdit, Patzinacia diſtaret* a Turcia dierum quatuor *itinere, videlicet propter maximos montes, quibus Tranſilvania includitur.*

C

uti probatur variis rationibus,

61 *Hinc itaque rectius intelligitur, cur Alba Julia ab Hungaris dicatur* Gyula-Fejervar, *ſeu* Alba Gylæ, *a provincia nimirum, cui nomen id olim fuit inditum, niſi ipſum nomen Latinum* Julia *ſic effrenat Hungari, ut ex* Julia *formetur* Gyula.

Accipe & alium locum Conſtantini cap. 40. *ubi ſic habet*: Locus autem, quem primitus Turcæ occupabant, a fluvio interlabente vocatur Etzil & Cuzu, in quo nunc Patzinacitæ commorantur; a quibus ſane pulſi Turcæ & profugientes, ledes potuerunt illic, ubi nunc habitant; *nimirum in Hungaria. Quæ, obſecro, provincia* Etel *vel* Atel, *ut ſcribus cap.* 38. *dicta eſt, niſi Tranſilvania, ab Aluta nimirum fluvio, vulgo* Alt *dicta? Turcæ etiamnum Tranſilvaniam vocant* Ertel, *una tantum littera adjecta. Itaque Patzinacitæ tunc obtinebant Tranſilvaniam, qua Hungari expulerant: idque congruum eſt ipſi Hungarorum traditioni & hiſtoriæ: nam aiunt majores ſuos aliquot annis conſediſſe in Tranſilvania, ac deinde in Hungariam venuſſe. Idem colligitur ex eo, quod non ſoli Hungari inhabitent Tranſilvaniam, quodque nomine diſtinguatur ab Hungaria propria: nam omnes incolas in adventu ſuo expulerunt, ditionemque ſuam vocarunt* Hungariam; *ſed neutrum contigit in provinciis, quas Hungari deinde regno ſuo adjecerunt, inter quas numeranda eſt ipſa Tranſilvania, per* S. Stephanum *ſubjecta, ut ſuo loco videbimus. Curapalates etiam ſic deſcribit Patzinacitarum terram, ut Tranſilvania ita omnino ſit includenda*: Pazzinacarum, *inquit fol.* 116. natio Scythica eſt:.. incolunt autem loca ultra Iſtrum, a Boryſthene fluvio ad Pannoniam pertinentes campos. *Conſonat Cedrenus his verbis pagina* 775. Incolunt (*Patzinacitæ*) trans Iſtrum planities a Boryſthene fluvio ad Pannoniam uſque porrectas. *Suidas ad vocem* Daci, *ait Dacos ſua tempore* Patzinacitas *vocatos fuiſſe, nimirum quia Daciam antiquam fere totam poſſidebant. Ex hiſce patet, quam inania jactet Schwartzius, qui Gylam Hungarum in Tranſilvania quærit, eumque Hungariæ apoſtolum commiſceatur eum Sarolta filia atque epiſcopo Hieroſolymo, de quorum profide laboribus nulla uſpiam apud Hungaros ſunt mentio.*

D

Auct. J. S.

E

F

ſecundo quia Tranſilvania deinde converſa per S. Stephanum.

62 *Quam id improbabile ſit, docet Gyula iſtius Gylæ filius, qui bellum movit* S. Stephano, *quod religionem Chriſtianam in regno ſuo prepegaret. Bellum illud Tranſilvanos inter & Hungaros certum eſt, victoque principe Tranſilvano; fides Chriſtiana ſuſcepta eſt in Tranſilvania, ut ſuo loco videbimus. Itaque religio Chriſtiana ex Tranſilvania non penetravit in Hungariam, ſed* Stephanus *eam Tranſilvaniæ primus intulit. Audiamus de hiſce Schwartzium ipſum, qui num.* 34. *ſic ſcribit*: Duo his, quæ hactenus dicta ſuot, opponi poſſunt. Primum, quod Gyula, Saroltæ frater, paganis erroribus addictiſſimus, S. Stephano, cum univerſam gentem cognitione Chriſti imbuere conaretur, in primis adverſatus ſit, uſque adeo ut ſanctus Rex in avunculum, qui claſſicum prior cecinerat, exercitum ducere cogeretur. Sed, adipiſcante meliori cauſæ Deo, Gyula victus, provincia exutus, inque Hungariam cum tota familia abductus eſt; ex quo tempore Tranſilvania regno Hungariæ acceſſit. Ita Turoczius, Bonfinius, Ranzanus; *uti & alii antiquiores. Reſpondet quidem Schwartzius, Gyulam filium a paterna pietate deſciviſſe; ſed id dicitur prorſus improbabiliter, cum nullum pietatis patris Gylæ adducat teſtem, nullum apoſtaſiæ filii indicium, nullum fidei Chriſtianæ in Tranſilvania eo tempore veſtigium. Quomodo etiam cum ipſamet ſua concilliabit hæc ſua verba*: Ex quo tempo-

AUCT. J. S.

ro Transilvania regno Hungariæ accessit? *Vera haec quidem; at pugnantia cum dictis Schwandtneri. Si enim Transilvania non erat Hungarorum, Hungarus princeps non erat, qui eam obtinebat; Gylas igitur Hungarus princeps, qui Constantinopoli baptizatus dicitur, non erat princeps Transilvaniæ, adeoque tota Schwandtneri machina, hoc fundamento nixa, labatur necesse est.*

Deinde convertisse illa Hungarorum solo nomine tantummodo Christianorum.

63 *Verum, inquiet aliquis, saltem Gylas Hungarus conversus est Constantinopoli, & secum duxit Hierotheum episcopum, per quem multi alii sunt conversi. Asserunt id quidem Zonaras, Curopalates & Cedrenus, pro quorum auctoritate ambitiose pugnat Schwandtnerus, quia non ignorabat illam Hungarorum conversionem, ipsumque Hierotheum episcopum, Hungaris scriptoribus, aliisque Latinis omnibus, prorsus esse incognitum, fateturque num. 41. eam totam nitis Græcorum tantum testimonia, rerum videlicet jam dictarum, quibus non modo non suffragantur Latini; sed plane etiam repugnant, dum conversionem Hungarorum & seriem collocant, & alias attribuunt. Audiamus, quid pro*

B

sodubitata illorum fide, ut eam vocat num. 35. asseras num. 41. ubi de ea agit unice verborum ambitu: Testes quidem ita comparatos, *inquit*, primo omnium evincendum, ut eorum fides jure sollicitari nequeat. Ac rei gestæ tametsi non interfuerunt, justo tamen longius non distabant, clari circa finem seculi XI. initiumque seculi XII. *Accipe, lector, quam animum in partem versatile sit hujus scriptoris ingenium. Ex proprio ipsius calculo hi Græci a facto, quod narrant, aberant annis præterpropter centum & quinquaginta, nec tamen distabant juste longius. At num. 3. Sigebertus, qui eodem cum prædictis vixit tempore, quique ibidem citatur de facto quinquagesimo, ut minimum, annis posteriore, inter equitores numeratur scriptores. Nolim hic defendere reflectam ibi Sigeberti sententiam. Verum ad libet inquirere, cur Sigebertus, quinquaginta annis propinquior, nimium distet a re gesta, si Græci tanto tempore remotiores non distabant juste longius? Unica, opinor, ratio est, quia narratio Sigeberti displicuit Schwandtnero, placuit vero relatio Græcorum. At nulli viro cordato placebit, quod Schwandtnerus non hic modo, sed ubique in Opusculo suo, scriptores sibi faventes supra meritum attollat, adversantes vero infra meritum deprimat.*

C

quantam auctoritatem ambitiosus tribuat Schwandtnerus?

64 *Pergit ille hoc modo*: Deinde, quod scriptores istos inter se conferentibus continuo pateat, unum omnes monumentum vetus, rebusque descriptis æquale, in Annales suos transtulere; iisdem namque sententiis, imo iisdem fere verbis, ocurrunt. Et mihi quidem Zonaras auctorem primum simpliciter secutus, Cedrenus & Curopalates nomen Francorum, vel potius Germaniæ regis, sub quo Bulchu dux supplicium subiit, ex sua quisque opinione suppleviſſe videntur. Quo factum est, ut Cedrenus, privatus & monachus, veterum codicum lectioni ita unice affixus, ut in recentiorum temporum gestis hospes esset, suavem illum erraret errorem, JOANNEM dicens, quem OTTONEM vocare debuisset. At Scylitzes in luce hominum agens, curopalatis honore in aula imperatoria defunctus, unde & appellatio ei adhæsit, non æque ignorare poterat, quæ vel suo, vel non multo ante decurso tempore acta fuerunt. Hujusce commenti auctorem, quem tres illos triviſſe affirmavimus, circa Constantini tempora vixisse, dubitare nos non sinunt, tam ducum in urbe Constantini baptizatorum, quam adducti ad Hungaros Hierotlei episcopi omnia; quæ certe sine litterarum præsidio seculi, & quod excurrit, ætatem non tuliſſent. Si vero tuleruot, rem divulgatam ioque publicum omnibus notam, quæ nec seculi ipatio io animis hominum obliterari potuit, fuiſſe necesse est. *Si hæc justa est apologia, qua Græcorum illorum fides in tuto collocatur, facile narratiunculæ quælibet fidem obtinebunt, modo illarum scriptores nomina personarum expreſſerint: nam iisdem rationibus contendi poterit, relationem ex antiquis monumentis haustam esse.*

D

65 Annotationem adjunxit Schwandtnerus, hisce verbis conceptam: Existimant multi Cedrenum, Scylitzem & Zonaram alterum dicta alterius bona fide descripsiſſe. *Id sane multo verisimilius est, quam omnes ex eodem hausiſſe monumento. Attamen non placet critico nostro hæc conjectura*: Verum, *inquit*, an ejusdem homines ætatis, sine turpiſſima plagii nota, uno eodemque in loco ac pæne tempore, id facere potuerint, aut famæ suæ prorsus securi id facere ſuſtinuerint, non facile mihi perluaserim. Quid enim obstat, quo minus omnes ex unis sua hauſeriot fontibus. Unde illa in narrando similitudo, aliqua tamen etiam, toque plurimis exstantior, dissimilitudo. *Hæc quidem ille. At dubium non est, quin Cedrenus sua descripserit ex Scylitze, quem fere verbotenus mutatis ut ab imperio Michaelis Curopalatæ usque ad Isaacium Comnenum, teste Oudino de scriptoribus tom. 2. col. 1130. qui varios esse scriptores, inter quos Leo Allatius de Georgiis & eorum scriptis pag. 334 de Cedreno sic loquitur*: Opus e variis historiis, non sententiis solum, sed verbotenus consarcinatum absolvit: quæ si ab auctoribus repetecentur, oudus ipse æque ac eoroicula illa remaneret. Nescio qua fronte, quæ exscripsit, pro suis divendidit, adeo ut vix unam alteramve periodum in tam vasto volumine Cedreni propriam ac legitimam reperias. *Zonaram quoque ex Scylitze factum istud mutuatum esse admodum est verisimile, licet Zonaras verba illius minus sit mutatus. Itaque nullo modo verisimile est, antiquum aliquod monumentum tribus istis scriptoribus præluxisse. Sola dissimilitudo in nominibus occurrit, eaque imputanda est eorum in*

E

describendo negligentiæ.

F

66 Verum visi Curopalates, qui primus videtur hanc scripsiſſe historiam, scripturam aliquam habuiſſet antiquiorem, idque nobis constaret, an idcirco verbis ejus continua fides adhibenda, silentibus scriptoribus omnibus antiquioribus, Gratis æque ac Latinis? An statim verum est censendum, quod in schedula qualibet scriptum reperitur? Potuit sane Curopalates schedulam aliquam invenire, in qua descriptus erat baptiſmus ducum Hungarorum, uti & missio Hierotlei in Hungariam, indeque etiam vel alibi discere apoſtasiam Bolosudis, & infelicem ipsius interitum. Supponamus ejusmodi schedulam ab ipso vel a Zonara repertam, an inde concludemus, omnia facta esse, prout illa tante post tempore narravit Curopalates? Minime vero. Nam auctor ejusmodi scripturæ credere potuit, serio fieri, quæ fiebant scenica, primoſque rumores de conversione quorumdam Hungarorum sumere in chartam conjicere; atque eo modo in errorem pertrahere scriptores incautos, qui post centum & triginta annos inventuri erant schedulam

non ipsi fidei in omnibus habenda,

A *lam illam, temere exaratam, utrquam rei veritas diſcuſſa erat ac ſatis innotuerat. Sive ergo ex antiquiori monumento ſcripſerint prædicti auctores, ſive ex ſola fama populari, remotiores fuere, quam ut fidei adhibenda ſit eorum dictis in facto, quod aliounde falſitatis maxime eſt ſuſpectum, quodque ipſi ſic narrant, ut patuit non fuiſſe exacte inſtructos de rei veritate, cum varios admiſcerant errores, quos paucis exhibeo.*

quia multos admiſcuerunt errores,

67 Errant 1°., cum Boleſedem vocant ducem Hungarorum aut principem eo modo, acſi omnium Hungarorum princeps fuiſſet: nam Bulzus, quem cum Boleſode eumdem fatetur Schwartzius, tertius tantum erat in Hungarorum exercitu, uti erat ex poſteris Arpadi, uti oſtendi num. 56. Errant 2°. Curopalates & Cedrenus, dum affirmant ſæpe omnem exercitum a Boleſoda ductum contra Græcos, & quidem poſt baptiſmum: nam neque ipſi memorant illas Hungarorum irruptiones, neque illæ referuntur ab aliis, neque verſimiles ſunt, cum circa medium ſeculi x. Hungari occupatiores fuerint in Italia, Gallia & Germania, quam ut totum exercitum contra Græcos ducere potuerint.

B *Hinc colligas, quanta negligentia in ſcribendo uſi ſint Græci illi, qui ſæpe ineratas irruptiones Boleſodis ſomniant, & nullam Hungarorum cum Græcis velitationem attingunt, ac ne Boleſodem quidem alibi uſpiam nominant. Zonoras paulo modeſtius dixit, Arma Romanis intulit, ſuſpicatus forſan, id fieri potuiſſe a Bulrſode, etiamſi id ipſe ignoraret. Errant 3°, cum alterum Hungarorum ducem vocant Gylam, acſi nomen eſſet proprium, cum dignitatis ſit, teſte Conſtantino Porphyrogenito de Adminiſtrando imperio cap. 40. Errat 4°. Cedrenus, cum regem Germaniæ vocat* Jnannem.

multaque alia non verſimilia,

68 Erroribus claris admiſceu alia, quæ verisimilia non ſunt. Verisimile non eſt, multos per Hierotheum in Hungaria converſos, cum illius Hierotbei geſtorumque ejus nulla uſpiam ſit mirmoria, multaque perſuadeant, Hungaros diu poſt in infidelitate permanſiſſe. Nihilo verisimilius eſt, Gylam perſtitiſſe in fide ob eaſdem rationes. At hæc illi facile potuerunt ſcribere ex ſolum ratione, quod non invenirent contrarium, ſeruntque Hungares ad fidem converſos, dum ſcribebant. Scribunt Hierotheum Turciæ, id eſt, Hungariæ epiſcopum ordinatum a Theophylacto patriarcha; & ne quidem exprimunt, ubi ſedem fixerit epiſcopalem; neque explicant, an aliquos ſibi adjunctos habuerit poeshyteros, aliaſque miniſtros ſacros. Quod manifeſtum eſt indicium, eos ſcripſiſſe de re, quam non ſatis noverant. Zonaras certe, dum & nomen Hierotbei & Theophylacti & Ottonis caute prætermittit, inſinuat ſuſpectam ſibi fuiſſe hiſteriam. Cedrenus vero, qui anilium fabularum ſcriptor & veri incuriolus merito vocatur a Lipſio apud Oudinum citatum, quique Curopalatam deſcripſit, nomina liberius expreſſit quam verius. Curopalates autem ipſe quantæ auctoritatis eſſe poſſit, ſi Cedrenus anilium fabularum ſit ſcriptor, collige ex utriuſque conſonantia, quæ maxima eſt in geſtis temporum, de quibus agimus. Tandem Græcos illos tres fidem non moreri de re tamdiu præterita, tamque inconcinne enarrata, evincent argumenta, quæ ſubjungo.

quia alii Græci antiquiores de re vere ſtlent,

69 Primum argumentum deſumo ex ſilentio omnium Græcorum, qui ſcripſerunt poſt medium ſeculi x. uſque ad finem fere ſeculi xi. quo Curopalates ſcripſit. Intra illud tempus non pauci fuerunt Hiſtorici Græci, qui non poterant ignorare converſionem Hungarorum, quique non videntur eam amiſſuri fuiſſe, ſi mebonia fuiſſet Conſtantinopoli, & promota per Hierotheum. Deſcripſerunt imperium Conſtantini Porphyrogeniti varii ſcriptores, qui Theophanem continuarunt, editique ſunt a Combefiſio; at nullus illorum memoravit hanc Hungarorum converſionem, etſiamſi eodem ſeculo videantur ſcripſiſſe. Conſtantinus ipſe imperator ſcripſit de Adminiſtrando imperio ad Romanum filium, atque eo quidem tempore, quo res tota paulo ante peragi debuerat, ſi facta eſſet. Verumtamen Conſtantinus non modo converſionem illam filet, ſed etiam expreſſis verbis teſtatur, Hungaros necdum eo tempore fuiſſe converſos. Audi verba ejus cap. 40. Inde magna Moravia, id eſt, Hungaria, baptiſmo carens. Ex biſce verbis necceſſario conſequitur, fabuloſa eſſe, quæ de Hungarorum converſione habet Curopalates cum ſequacibus ſuis, modo oſtendi poſſit, Conſtantinum ſcripſiſſe poſt tempus ab iis deſignatum. AUCT. J. S.

haber hoc Conſtantinus, qui ſcripſit ante an. 949. E

70 Edidit illum librum Conſtantinus circa annum 950. ut facile oſtendi poteſt: nam ſcripſit ad Romanum filium jam coronatum, ut eumdem ad imperium recte adminiſtrandum erudiret, & poſt mortem Romani Lacapeni, de que, ut defuncto, loquitur cap. 14. Obiit autem Romanus Lacapenus olim imperator Indictionis ſextæ menſe Julio, id eſt, anno 948. quemadmodum ibidem habet Pagius num. 3. Romanus vero junior ſequenti anno 949. ad imperii ſolennitatem aſſumptus eſt a Conſtantino patre. Audiamus de biſce Cedrenum tom. 2. pag. 635. Menſe Julio ſextæ Indictionis Romanus... debitum naturæ perſolvit... Proinde Conſtantinus Porphyrogenitus, omnibus, quæ ſuſpecta erant, ſubmotis, & ſolus jam imperans, feſto Paſchatis die, Romano filio ſuo diadema imponit. Coronatus ergo eſt Romanus anno 949. poſtquam Lacapenus obiverat menſe Julio anni 948. Non igitur ſcripſit Conſtantinus id Opus ante annum 949. ſed vel eodem anno, vel ſequente: nam cap. 26. de Lotbario Italiæ rege, qui obiit anno 950. menſe Novembri, uti recte probat Pagius ad dictum annum num. 1. ait, Qui nunc Italiæ rex eſt. Rurſum cap. 27. dicit fuiſſe Indictionem ſeptimam, dum ſcribebat. Cum autem Indictio ſeptima fuerit anno 949. illo anno Opus ſuum temponere cœperat, eodemque vel ſequenti 950. abſolvit. F

cum ceteris dictis concilians res magis probabiles Græcorum relatio,

71 Nunc videamus, an relatio Græcorum conſiſtere poſſit cum dictis Conſtantini, qui circa annum 950. aſſerit, Hungariam baptiſma carere. Otto Germaniæ rex ab poſtea imperator anno 955. die 10. Auguſti, inſignem retulit victoriam de Hungaris, quorum tres duces fuere capti ac laqueo exſtincti. Victoriam hanc multi narrarunt ſcriptores, atque ex iis Pagius ad annum 955. Turoczius eamdem Hungararum cladem videtur deſcribere cap. 25. licet multum aberret in chronotaxi, cum rem geſtam referat ad imperium Conradi I. imperatoris. Ab hoc ſcriptore inter captivos & occiſos nominantur Leel & Bulchu illuſtres capitanei, atque hic Bulchu a variis idem eſſe creditur cum Boleſode, quem baptizatum Conſtantinopoli dixerunt laudati ſcriptores Græci. Inter hanc cladem & baptiſmum Hungarorum tam multa Græci noſtri interponunt, ut ex dictis eorum baptiſmus iſte colligendus videatur ante annum 950. Agnoſcere id debet Schwartzius, qui num. 39. de tempore

AUCT. J. S. *iſtius baptiſmi ſic ratiocinatur*: Denique negligendum non eſt, quod Zonaras tradit, poſt ſuſceptum a ducibus baptiſmum, Hungaros ad tempus eonqoieviſſe, ac rurſus Buloludem, rupto fœdere, impreſſionem in Romanos feciſſe. Secundum Cedrenum (*& Curopalatam*) ſæpius eum uoiverſa gente Romanos adgreſſus eſt. Hæc Hungarorum quies & repetitæ Buloludis ductu ineurſiones, donec tandem res male ipſis, ac duci eumprimis, verteret, quatoor certe aut quioque annos, ſi non plures a fatali Bulzkonis anoo, qui fuit CMLV. retrogradiendo abſtulerint ... Ponamus igitur annum CML. *Sic ille interpoſita baptiſmo & morti Buloſudis recte exponit; at illa plures abſumere debuiſſent annos, ſi facta eſſent. Sane quies, poſt ducum baptiſmum ſecula, duorum ſaltem aut tritum annorum fuit, aut quies non fuit: ſecutæ totius gentis irruptiones ſæpius repetitæ, etiamſi unaquæ fuiſſent, tres, ut minimum, annos tenere debuerant. Itaque ducum Hungarorum baptiſmus figendus eſſet ante annum 950. præſertim cum Hungari anno 954. Græcos non invaſerint, ſed Germaniam, Galliam & Italiam, uti videre eſt*

B *apud Pagium ad dictum annum.*

Fieri aliquid veri continere poſſit.

72 *Quapropter ille baptiſmus contingere debuerat, antequam ſcribebat Conſtantinus, nec ille dixiſſet Hungariam baptiſmo carere, ſi vera narraſſes Curopalates eum ſuis. Si horum relatio aliquid ſaltem veri continet, & duces Hungari ficto animo baptiſmum ſuſceperint (quod omittero potuit Conſtantinus, ne proderet poſteris ſe adeo deluſum fuiſſe) id veriſimiliter contigit circa annum 943. quo Hungari Græcos invaſerunt, initaque pace eeverſi ſunt. Theophanis Continuator in Romano Lacapeno rem narrat hoc modo*: Indictione prima, menſe Aprili, rurſus Torci (*id eſt, Hungari,*) eum ingentibus copiis Romanæ ditionis fines iovaſerunt. Egreſſus vero Theophanes patricius accubitor, pacis cum eis fœdus percuſſit, acceptis obſidibus ex illuſtrioribus. Hiocque adeo contigit, in annos quinque paeem inducialque ſervari. *Inter dictos obſides forſan fuerint Buloſudes & Gylas, qui ſe Chriſtianos, ſuſcepto baptiſmo, fingere potuerunt, ut Græcis facilius imponeeent, ac reminiſcerentur in Hungariam. Si vero inter obſides non*

C *fuerunt, ſed ſponte venerunt, uti volunt Græci, id agere potuerunt, ut obſides ſuos melius recuperent. Quidquid ſit, nulli tempori aptius alligari poteſt Hungarorum baptiſmus, cum pax ad quinque ſaltem annos duraverit, & rupta fuerit, imperante Conſtantino: nam laudatus Theophanis continuator in Conſtantino num. 47. ait, Turcos ſeu Hungores excurriſſe ad urbem uſque Conſtantinopolitanam, ſed repulſos eſſe per duces Conſtantini, domumque reverſos, nulla initæ paeis facta mentione. Ex dictis hæc conjectura mihi apparet veriſimilis. Pacem inierunt Hungari cum Græcis anno 943. imperante adhuc Romano Lacapeno; anno autem 944. ubi ſolus Conſtantinus imperare cæpeeat, duces Hungari baptiſmum ſuſceperunt, ſed ficte; ſimulationem vero illam protraxerunt, donec anno 948. vel 949. rurſum cæperunt in ditiones Græcorum irrumpere, ita ut potuerit ſcire Conſtantinus, dum Opuſculum ſuum ſcribebat, eorum converſionem non fuiſſe ſinceram. Hæc dicta ſunt in hypotheſi, quod baptiſmum ſuſceperint Buloſudes & Gylas: nam ne id quidem ſatis certum puto.*

73 *Converſioni Hungarorum, quæ cæpta eſſet ante medium ſeculi* X. *non minus contrarii ſunt ſcriptores Latini. Floruit poſt medium dicti ſeculi Luitprandus diaconus & poſtea epiſcopus Ticinenſis, qui res maxime ſui temporis Hungaricas frequenter deſcripſit. Non multis poſt annis ſcripſit Witikindus monachus & hiſtoriographus. Eodem ſeculo ad finem decurrente videtur ſcripſiſſe Continuator Rheginonis, multique alii eodem ſeculo hiſtorice ſcripſerunt, & de Hungaris memoiuerunt: at nullus de hac rerum memini converſione. Seculo* XI. *&* XII. *plurima conſcripta ſunt Chronica univerſalia, in quibus Hungarorum converſio narratur; at nullibi dicitur initum habuiſſe Conſtantinopoli, aut ante medium ſeculi* X. *Sane, ſi vera eſſet hac converſio, non poterat ignorari a tot ſcriptoribus coævis aut ſupparibus, nec taceri debebat, præſertim a Luitprando, qui totiet in Hungaros invehitur, quique legatus Ottonis fuit Conſtantinopoli. Æque mirum eſſet Hungarorum omnium de hac converſione ſilentium, ſi converſio locum habuiſſet. Verum hac argumenta a ſilentio omnium ſcriptorum, etiamſi vehementer urgeant, nequaquam ſunt neceſſaria, cum non deſint aperta pro hac veritate teſtimonia.*

D *Coævi ſcriptores Hungarorum aut medium ſeculi* X. *obſtat ſilentium omnium Latinorum.*

74 S. Stephanus *in diplomate dato pro prima* E *Hungariæ abbatia S. Martino ſacra, quod totum reſtituto num.* 149. *& ſequentibus, ſic loquitur*: Necdum eoim (*alias* etiam) epiſcopatus & abbatiæ præter ipſum locum (*S. Martini abbatiam, a Geyſa cæptam & perfectam a* Stephano) in regno Ungarico fuerant (*alias* ſitæ erant.) *Si anno 997. de quo agit* Stephanus, *nullus epiſcopatus in eegno Hungarorum fuerat, ubi eſſe potuit epiſcopatus Hierotbei, ubi ipſe Hierotbeus epiſcopus ſedem habuerat? Si autem nullibi ſedem epiſcopalem in Hungaria fixerit Hierotbeus, uti conſtat ex allegatis* S. Stephani *verbis, conſequitur, aut omnino in Hungaria eumdem non fuiſſe, aut ibidem non diu manſiſſe, ſive quod obierit, ſive quod, ee infecta ac deſperata, redierit in patriam. Pilgrinus Laureacenſis epiſcopus circa annum 974. de initio converſionis Hungarorum ſcripſit ad ſummum Pontifiſem Benedictum, tamquam de eo nuperime cæpta. Reſcripſit Benedictus ad archiepiſcopos Germaniæ & Ottonem II. imperatorem. Utramque epiſtolam edidit Lambecius in Commentariis de bibliotheca Cæſarea lib.* 2. *cap.* 8. *pag.* 641. *& ſequentibus.*

diploma S. Stephani pro abbatia S. Martini.

F 75 *In epiſtola aut Benedicti dicitur*: Nunc autem, quam ob rem vocibus exultantibus in laudem omnipotentis Dei erumpimus, non modo ſæpe dicta Laureacenſis eccleſia (*quam dixerat defertam fuiſſe uſque ad victoriam Ottonis anno* 955. *partam*) hoſtium ceſſante terrore, cum aecolis ſuis pace & tranquillitate potitur, verum etiam ipſi dudum inimici illum, quem perſecuti ſunt more gentili, jamjam Chriſtum baptizati profitentur, & ſacerdotes modo habere deſideraot, ac, prout ſcire rudes poterunt, venerantur, & eccleſias quaſdam in ſua terra, quas patres incendio deleruot, poſteri reſtaurare videotur. *Hæc Pontifices verba, uti & verba Pilgrini, poſtea ſuo loco uberius danda, aperte declarant, tunc novam fuiſſe Hungarorum converſionem, eamque cæptam non eſſe, niſi poſt pacem cum Ottone initam. Quo autem anno pax illa coaluerit, non omnino certum eſt; at conſtat, eam fuiſſe concluſam poſt Hungarorum ſtragem anno* 955. *factam. Plura Latinorum teſtimonia proferemus infra, ubi vera initia religionis*

& litteræ Pilgrini ac Benedicti Papæ.

A *gionis Chriſtianæ in Hungaria aſſignabimus. Tuto interim aſſerere licet, religionem Chriſtianam in Hungaria non eſſe cæptam a baptiſmo Buloſudis & Gylæ, ſeu quod ille baptiſmus prorſus ſit fictitius, ſeu quod ficto animo ſit ſuſceptus, ſeu denique quod illi fidem conſtanter profeſſi non ſint.*

§. VII. Cœpta converſio Hungarorum, regnante Geyſa patre S. Stephani, occaſione pacis inter Ottonem & Geyſam initæ; Piligrinus Laureacenſis præſul facultatem petit erigendi epiſcopatus in Hungaria.

Occaſio cœpta Hungarorum converſi sub Geyſa patre S. Stephani.

B PRimus Hungarorum princeps, *qui fidem Chriſtianam amplexus eſt, fuit Geyſa, pater* S. Stephani, *uti cum Cartbuſio teſtantur ſcripſere varii. Hanc rem minime dubiam exiſtime, etiamſi aliqui laudem converſæ Hungariæ ſic attribuerint* S. Stephano, *ut Geyſam videantur excludere. At ideo ſic illi videntur locuti, quia audia & imperfecta fidei initia perfecit Sanctus. Prima occaſio converſionis Hungarorum nata videtur ex memorata eorumdem clade anni* 955.: *nam, fractis viribus animiſque immenſa illa ſtrage, ad pacem cum Germanis ſtabiliendam reſpicere cœperunt. Pax vero Chriſtianis prædicatoribus occaſionem dedit Hungaros docendi, eorumque converſionem tentandi. Non obſcure id colligitur ex laudata modo Benedicti Papæ epiſtola apud Lambecium pag.* 647., *ubi hæc legatus de eccleſia Laureacenſi, ſub cujus provincia fuerat Pannonia, dum in ea erant Chriſtiani*: Ex omnibus eccleſiarum diœceſibus Pannoniæ, hæc (*Laureacenſis*) antiquitate & archiepiſcopii dignitate eſſe primitiva creditur; quæ jam multis retroactis temporibus ex vicinorum frequenti populatione barbarorum deſerta & in ſolitudinem redacta, nullum Chri-

C ſtianæ profeſſionis habitatorem meminit, uſque dum invictiſſimus auguſtus & pater patriæ (*Otto I.*) genitor quippe pii imperatoris noſtri (quem adhuc ſupereſſe & diu dominari mundus exoptat) bellico trophæo eorum vires retudit. Nunc autem *&c. Subdit verba data num.* 75., *nimirum Laureacenſem eccleſiam* confinio Ungarorum *adjacentem, ut paulo ante dixerat*, cum accolis ſuis (*Hungaris*) pace & tranquillitate *potiri, ipſoſque dudum inimicos Hungaros ad Chriſtum converti. Itaque manifeſto inſinuat, ea victoria Ottonis pacem, ex pace vero converſionem Hungarorum eſſe exortam.*

unde videtur ex pace inter Ottonem initum & ducem Hungarorum

77 *Optime hæc congruunt cum iis, quæ Caſſinenſis in Vita num.* 2. *narrat hoc modo*: Ea ſiquidem tempeſtate, qua gens præfata (*Hungarorum*) Dei eccleſiam depopulabatur, erat in ea princeps quidam, .. nomine Geyſa, *quem etiam tum paganum fuiſſe ſubdit*. Tamen, *inquit*, appropinquante ſpirituſtis fulgore chariſmatis, cum omnibus circumquaque poſitarum provinciarum vicinis de pace cœpit aſſeote tractare. *Non liquet, quo anno pax inter Ottonem & Hungaros coaluerit, neque de tempore, quo Geyſa Hungarorum principatum adeptus eſt. Verum conſtat, legatum ab Ottone epiſcopum Brunonem ad Hungaros, atque hujus opera pacem compoſitam plane exiſtimo; nec modo pacem ſtabilitam, ſed oſtium etiam prædicatoribus Evan-*

gelii apertum. Digna ſane hæc Ottone Magno AUCT. J. S. *legatio, dignaque res, quæ occurrimus diſcutiatque, cum tenebris & erroribus foteat involuta. Mabillonius in Actis Sanctorum Ordinis S. Benedicti ſeculo 6. part. 1. pag.* 81. *ex codice Tegerenſeenſi edidit epiſtolam Ottonis imperatoris ad Piligrinum Patavienſem epiſcopum, quæ hiſce concepta eſt verbis*: Otto Dei gratia imperator auguſtus Piligrino venerabili Patavienſis eccleſiæ epiſcopo ſalutem & gratiam. Brunonem epiſcopum veſtræ mittimus & commiſſionis dilectioni, ut quibuſcumque apud vos iodiguerit utenſilibus, abundantiſſime adjuvetur; & tam veſtris hominibus, quam & caballis, altiſque io itinere rebus neceſſariis, quanto propius poſſit, Ungrorum confinio honorifice ac cautiſſime perducatur. Nobis enim illuc erit delegandus, quo rex eorumdem noſtro quam propera arbitrio ſit colligaodus. Vobis ergo magnopere ſit ſtudium hanc E citiſſime fieri legationem: nam ſi, ut apud nos ſedet, proſperabitur, vobis io hoc veſtriſque omoibus admodum cooſuletur. Valete.

pax hæc conciliata non eſt per S. Brunonem martyrem, quem locaſſet Otto III.

78 *Cum tres fuerint Ottones conſequenter imperatores, vatrique Brunones epiſcopi, inquirendum eſt, cujus Ottonis ſit epiſtola, quis Bruno ille epiſcopus. Mabillonius Ottonem tertium explicuit, & S. Brunonem martyrio apud Ruſſos coronatum. Verum utrumque teſte refutavit Hanſizius noſter in Germania ſacra tom.* 1. *pag.* 208., *ubi ſic habet*: Inprimis auctor hujus epiſtolæ æquit eſſe Otto tertius, quod vel ipſe titulus epiſtolæ manifeſtat: vocat enim ſe imperatorem auguſtum, quod Otto tertius oondum fuit Piligrino viveote: obiit namque Piligrinus anno CMXCI. Otto tertius creatus eſt imperator anno CMXCVI. Bruno ille Ruſſorum apoſtolus a nullo ſcriptorum, neque a Ditmaro, qui ejus Vitam cooſcripſit, eique familiaris, &, ut ipſe ait, contemporalis & conſcholaſticus fuit, proditur uſpiam ad Hungaros abiiſſe, aus, ot Mabilio colligit, operam in revocandis ad fidem Hungaris adhibuiſſe. Præterea Bruno iſte non niſi poſt Ottonis tertii mortem, regnante Hen- F rico ſecundo imperatore, benedictionem epiſcopalem ſuſcepit, eodem Ditmaro teſte. Arqui Bruno, quem Otto ad Hungaros miſit, quemque Piligrino commendat, appellatur Bruno epiſcopus. *Hæc argumenta manifeſta probant Otterem III. intelligi non poſſe auctorem legationis præditæ, nec legatum illum fuiſſe S. Brunonem Ruſſorum apoſtolum, de quo actum apud nos ad diem* XIV. *Februarii, & ruſſum tom.* VI. *Junii pag.* 217., *ubi hic Bruno idem eſſe oſtenditur cum S. Bonifacio martyre. Quæ objici poſſunt ex Ademaro, qui favere videtur Mabillonio, abunde refutavit Jouningus noſtee ibidem pag.* 221., *oſtendens totum Ademari locum fabulis & erroribus ſeatere, idemque egregie probat laudatus Hanſizius.*

ſed per Brunonem Verdenſem epiſcopum ab Ottone I. legatum ad Hungaros.

79 *Hic ſcriptor Brunonem alium, cui omnia congruunt, aſſignat his verbis*: Quin toto eo tempore, quo Piligrinus eccleſiæ Patavienſi præfuit, nullus omnino occurrit Bruno epiſcopus, præter unum Bruoonem ex monacho Corbejenſi Verdenſem epiſcopum, Hermanni Saxoniæ ducis conſanguineum, quem Otto Magnus ob veoerationem ſuam, ut ſcribit Ditmarus lib. 2. Amalongo ſucceſſorem ſtatuis epiſcopo. Sedere cœpit anno CMLXII., teſte Annaliſta Saxonico. Deceſſit circa annum CMLXXVI., longe virtutibus

quam

AUCT. I. S. quam genere clarior. *Recte haec Houfizius. Mabillonius tom. 4. Annalium Brunonem a monacho Corbejenſi euniſtiem Verdenſem ad Pontificatum vaſi evectum ſub nomine Gregorii V. At duos confundit Brunones; nec oſtendit, aut oſtendere certe potuit, epiſcopumetiſtum Verdenſem eumdem eſſe cum Gregorio V.; nam BrunoVerdenſis obiit, priuſquam Gregorius V. pontificatum adipiſceretur. Fuiſſe Ottonem Magnum, qui Brunonem ad Hungaros legavit, mihi ſatis certum videtur: nam Hungarorum legatos viciſſim ad Ottonem veniſſe, infra videbimus. Lubet hoc de re rurſus audire diſſerentem Houfizium, qui ſic proſequitur:* Hunc igitur (*Brunonem Verdenſem*) exiſtimem ab Ottone Magno delectum, qui conciliata eum Hungarorum rege concordia viam sterneret religioni. Is erat Otto, in quo mirificum celigionis propagandæ ſtudium paſſim celebrant ſcriptores. Sereniſſimum divinæ religionis ſpeculum appellat Saxo Chronographus, poſt quem nemo extiterit, cui ſtudium eſſet paganum convertere, nullus, qui eccleſiam intrare compellat

B pagenum. Et Bohemorum, ei Polonorum ad Chriſtiana ſacra traductio maximam partem debetur. Id ipſum igitur conatus in Hungaris, memoreti Brunonis epiſcopi opera eos flexit od conſilia pacis, eoque adduxit, ut ipſi patiter legatos ad ſe mitterent.

qui ſuum oviſſim ad Ottonem mittunt legatum: occaſione ait fidei prædicandæ Hungaris.

80 *Legatio hæc facta videtur circa annum 972. certe non ante annum 971., quo Piligrinus ſedit epiſcopus Patovienſis, neque poſt 973., quo defunctus eſt Otto Magnus. Effectum legationi fuit, ut Hungari legatos mitterent ad Ottonem anno 973. circa Paſcha. Audiamus Lambertum Schafnoburgenſem in Annalibus ad dictum annum:* Anno CMLXXIII. Otho imperator ſanitur cum juniore venit Quidilinburg; ibique celebravit ſanctum Paſcha X. Kal. Aprilis: illucque venerunt legati plurimorum gentium, videlicet Romanorum, Græcorum, Beneventanorum, Italorum, Ungarorum, Danorum, Sclavorum, Bulgarorum atque Ruſſorum cum magnis muneribus. *Hunc, inquit Houfizius,* conſentiunt chronographi omnes, quorum nullus eſt, qui non in ceteris legatos etiam cenſeat Ungarorum. *Itaque nullum eſt dubium, quin eo tempore pax eſſet inter Ottonem &* Hun-

C *garos. Hinc etiam legationi Ottonis attribuenda videntur edicta Geyſa Hungarorum ducis, de quibus Carbonitius num. 2. ſic habet:* Statuit inſuper præceptum (*Geyſa*) eunctis Chriſtianis, ductum luum intrare volentibus, hoſpitalitatis & ſecuritatis gratiam exhiberi. Clericis & monachis poteſtatem conceſſit ſuam præſentiam adeundi, quibus voluntorium libenter aditum præbens, orthodoxæ fidei ſemen, paſtoria in horto ſatum, delectabatur germen amittere. *Hæc eadem legatio viam ad Hungaros aperuit Piligrino Patavienſi epiſcopo, quem ultro invitarunt Hungari, ut mox ex ipſius potebit epiſtola, in qua dicitur prædicatio inchoata* fœdere pacto ſub occaſione pacis.

81 *De Piligrino ex catalogo Mſ. Archiepiſcoporum Laureacenſium & epiſcoporum Patovienſium ſeu Paſſavienſium hæc recitat Lambecius lib. 2. cap. 8. pag. 642.:* Pilgrious archiepiſcopus Laureacenſis ſedit Pateviæ annis XII., electus anno Domini CMLXXI. Iſte fuit vir magnificus, & eccleſiam ſuam ſtrenue tam in temporalibus quam in ſpiritualibus gubernavit: ipſam quo-

Piligrinus Laureacenſis epiſcopus ecclesiam Hungarorum reformat.

que a Boiariis occupatam & deſtructam magno D ingenio, & imperatoris auxilio renovavit in melius, & arexit ac liberavit. Huic Papa Benedictus VI. pallium miſit od ſcripta ſua, in quibus ſe a perſonali acceſſu ad ſanctorum Petri & Pauli limina, prout deſideraverat, excuſat propter neophytam Ungarorum gentem & operam prædicationis ad eoldem, deinde autem inſulam ac pallium more lunrum prædeceſſorum ſibi miſſi poſtulat, ſimul & fidei ſuæ ſuccinctam profeſſionem offerens. *Hoc elogium a Schreitvveino ſcriptum ſeculo XV., ſeu imperante Friderico patre Maximiliani I., ut obſervat Lambecius pag. 653., non modo confirmat fidem epiſtolæ Piligrini, ſed ſimul inſinuat conſtans, cur latiſſima prædicationis initia proſequi apud Hungaros non potuerit, uti infra probabimus. Nunc ipſam Piligrini epiſtolam exhibeo ex Lambecio, refecta tamen fide profeſſione, quæ ad hiſtoriam non pertinet.*

82 Ordinis ac nominis cariſmote prærogatn *ut in litteris ad Benedictum Papam apparet,* ſanctæ Romanæ Sedis univerſalis Pontifici Benedicto Piligrinus ſanctæ Laurieenſis eccleſiæ humilis ſervitur fidelitatem preeum devotumqua E ſervitium. Notum fieri dignetur vobis, ſumme ſacerdotum Præſul, quod ſupra omne animi mei deſiderium nune delectorer, & Apoſtolorum viſitare limina, vaſtraque optabili per ſrui præſentia, & aa ſocia xd faciem, quæ literis & internunciorum commitio indieiis, ſanctiſſimæ Patarnitati veſtræ coram ratiocinari, niſi quod a neophyta Ungrorum genta huc ire prohibeor, apud quam, fœdere pacto, ſub occaſione pacis fiduciam ſumpſimus operam exercere prædicatinnis. Cujus enim terror gentis ex longo tempore etiam aliarum provinctarum prædicatoribus mea diœceſis hactenus aditum clauſit, ad quas nihlominus præſentis opportunitas temporis ire me vocavit. Quibus Deus Omoipotens, qui ſolito ſua pietate ſemper diſperſx congregat, aperire dignotus eſt januam cordia ſui, din clauſam, ut dileiſſo velomine duritiæ ſuæ, depoſitaque ferina crudelitote, leni jugo Domini colle ſubmittant.

83 A qua ergo præfota Ungrorum genta mul- *quorum ſum per ſeos profoſ cerni, quamcoom ſeos effulgeat,* tis precibus ipſe invitabar veſire, aut miſſos F meos in opus Evongelii illuc dirigere. Ad hos dum tranſmittere ſatis idoneos viros ex monachis cononiciſque presbyteros, atqua de ſingulis acceleſiaſticia gradibus clericos, & vita & omni converſatione illorum ſic ordinate, quemodmodom in geſtis Anglorum didici, tantum Divinx gratia lua inſtitutionibus fructum ſtatim miniſtravit, ut ex eildem nobilioribus Ungaris utriuſque ſexus Catholica fide imbutos, atque ſacro lavacro ablutos, eireiter quinque milia lneraerentur. Chriſtiani autem, quorum major pars populi eſt, qui ex nmni parte mundi illue tracti ſunt eoptivi, quibus numquam loboles ſuas licuit niſi fuctive Domino conlecrare, modn certatim, nullo obſtante timore, offerunt eas baptizare, & grotulantur omnes tamquam de peregrinotione ſua in patriam reductl, quod Chriſtiano more oratoria audent conſtruere, & licentie percepto linguam ligaram in laudem Salvatoris præſumunt ſolvere. Ipſi enim barbari, mira Omnipotentis Dei operante elementix, quorum lieet adhne gentilitote ſint quidam detenti, nullum tamen ex illorum ſubditis verant baptizàti, nec ſacerdotibus invident, quocumque libet proficiſci; ſed ita cnnenrdes ſunt pagani eum Chriſtianis,

A ſtianis, tantumque adiuvicem habent familiaritatem, ut illic Iſaiæ videatur impleri prophetia: Lupus & agnus pascentur simul, leo & bos comedent paleas. Factum est ergo, ut pene cuncta Ungarorum natio sit prona ad percipiendum fidem sanctam. Sed & aliæ Sclavorum provinciæ ad credendum promptæ; & est ibi, messis quidem multa, operarii autem pauci.

84 Undequoque visum est jam necessarium esse, quatenus Sanctitas vestra illic ubique jubeat ordinari episcopos, quie & quondam Romanorum, Gepidarumque tempore proprios septem antistites eadem Orientalis Pannonia habuit & Mœsia, mœ sancta Lauriacensi, cui ego indignus ministro, ecclesiæ subjectos; quorum etiam quatuor, usque dum Ungri regnum Bawariorum invaserunt, sicut præsenti cognitum est ætati, in Moravia manserunt. Quod nimium grave ac valde onerosum est mihi, ut tot Pontificii parochias solus prædicando circumeam, quibus necessitate & adjutorii inopia cogor numquam meam lubrabere B præsentiam. Ecce, dominorum Amantissime, hujusmodi ecclesiasticis mancipatus officiis detineor, & , ni feciſſem moram ſæpedictæ gentis conversioni, ire & prosterni ad vestra Sanctissima vestigia non distulissem. Legatos tamen meos, præsentium scilicet portitores, ad vestram destinavi Serenitatem, quos audire dignetur, quæso clementia vestra, & eorum meitque mixtim precibus præbere assensum, quetenus pallium tutulamque pontificalem, quod speciale munus honoris ex hac Sede tantum dirigitur merropolitanis; quod etiam mei prædecessores a gloriosis hujus principalis cathedræ Primatibus accipere soliti erane; mihi vero hoc ipsum benigno animo par illos dirigere dignetur, pariterque etiam privilegia Apostolicæ auctoritatis meæ ecclesiæ, per eosdem missos vestris præsentata iacris obtutibus, more prædecessorum vestrorum roborare supplico & confirmari, ut hac Apostolica sanctione & benedictione munitus, mihi commissam populi gubernationem canonice exequi valeam, & vestris rationibus in die judicii imputetur, quod in illis finibus ex paganis nova ecclesia Domino lucreta sit. *Pol confessionem fidei, quam omisso, subjungit hæc verba*: Quatenus ergo ex prælibata fide idiotas erudire debeam, & ipse in suscepta novitiorum ecclesia converſari, reicripto paternitatis vestræ eautius, flagito, ut merear edoceri. C

85 *Responsum Benedicti Papæ ad hasce literas nullum editum est, licet dubium non videatur quin Pilgrino responderit. Exstat enim epistola ejus ad archiepiscopos varios Germaniæ ipsumque Ottonem imperatorem & Henricum Bawariæ ducem, occasione præcedentis data, ex qua intelligi potest, ipsum annuisse postulatis Pilgrini. Eam igitur ex Lambecio totam subjicio.* Dilectissimis nobis in Christo filiis, Hrodberto * S. Moguntiuæ ecclesiæ, & Dioterico S. Trevirensis ecclesiæ, nique Adalberto S. Magdaburgensis ecclesiæ, parique modo Gereoni S. Colonien sis ecclesiæ, utque Friderico S. Juvavensis ecclesiæ, sed & Adaldago S. Bremensis ecclesiæ archiepiscopis, pariterque domino nostro Ottoni glorioſissimo imperatori augusto atque nepoti suo Heinrico præcellentissimo duci Bawariorum, cæteriſque omnibus episcopis & abbatibus, ducibus utique comitibus Galliæ atque Germaniæ, Benedictus Divina gratia præditus Apostolicæ Sedis Pontifex, servus autem servorum Dei, in Domino salutem. Oportet justis supplicantium petitionibus nos semper faciles & humilas exhibere, & præcipue cum fraternis religiosorum confacerdotum precibus sollicitamur; qui passim ab omni mundi terminotenorem & regulam, atque proprii officii vigorem ab hac universali S. Romana matre Ecclesia ejusque sortiuntur Ministro, vicario scilicet beati Principis apostolorum; cujus quamvis indigni, ejusdem tamen gratia & dono potestati nos successimus & ordini, cui voce Dominica dicitur: Tu es Petrus, & super hanc Petram ædificabo Ecclesiam meam.

86 Quapropter dignum æstimavimus, assensum præbere congruis postulationibus reverendissimi archiepiscopi Pilgrini, quas per probabiles personas nobis intimavit, relpoutalium suorum, duorum videlicet presbyterorum, quatenus sibi pallium & metropolitanum honorem cathedræ suæ sanctæ Lauriaceusis ecclesiæ restitueremus, confinio Ungarorum adjacenti; quod omnino nos eidem aecclesiæ debere, testantur antiquissima sacum adportata privilegiorum testimonia, in quibus continebatur, quod ætate pontificatus beati Symmachi, hujus almæ Sedis apostolici Præsulis, præfata E sancta Lauriacensis haberetur ecclesia metropolis: & in quantum tam exiude, quam etiam de passionibus beatorum martyrum, qui illic plures in tempore persecutionis pro fide Christi variis sunt tormentis mactati, colligere possumus, ex omnibus ecclesiarum diœcesibus Paononiæ, hæc antiquitate & archiepiscopii dignitate esse primitiva creditur; quæ jam multis retroactis temporibus ex vicinorum frequenti populatione barbarorum deserta & in solitudiuem redacta, nullum Christianæ professionis habitatorem meminit, usque dum invictissimus augustus & patcr patriæ, genitor quippe pii imperatoris nostri, (quem adhuc superesse & diu dominari mundus exoptat) bellico tropbæo eorum vires retudit.

87 Nunc autem, quam ob rem vocibus exultantibus in laudem Omnipotentis Dei erumpimus, non solum sæpedicta sancta Lauriacensis ecclesia, hostium cessante terrore, cum seculis fuit pace & tranquillitate potitur, verum etiam ipsi dudum inimici, illum, quem persecuti sunt more gentili, jamjam Christum baptizati profitantur, & sacerdotes modo habere desiderant, ut prout F scire rudes poterunt, venerantur; & ecclesias quasdam in sua terra, quas patres ioceudio deleruue, posteri restaurare videntur. Hac ergo fundente ratione, quod prænominati sanctæ Lauriacensis ecclesiæ archiepiscopi postulatio antiquu Apostolica auctoritate commendatur, & præterea, quod, cum justum esset pariterque utile etiam visum est, ut ad fructificandas Deo gentes ex novitiis cultoribus fidei Ungrorum utque Moravorum, sive etiam aliis multis Sciavorum suæ parochiæ finitimis, illic ordinasit episcopis, secundum quod antiquitus dispositi erant, eis hunc constitueremus archiepiscopum.

88 Quoniam autem Saltzburgensis ecclesia metropolis ebusa est subjectione sanctæ Lauriacensis aecclesiæ pontificii, obliterata & attenuata sua dignitate ex devastatione barbarorum, quam propterea perceptis Apostolicis privilegiis uequaquam patimur privari, cum & priora sint Saltzburgensibus, & ideo auctoritativa, quæ conditio testimonii etiam apud secularia judicia viget. & prævalet; uos vero in hujusmodi constitutione omnem calumniam atque contentionis occasionem, Domino

AUCT. J. S.

quo pallium Pilgrino concedit; & ecclesiæ ejus archiepiscopalem dignitatem restituit.

ac episcopos in Hungaria instituit.

item Salzburgensem & Lauriacensem antiquas suas dignitates.

petit pallium, & simul ut sibi ipsi pares in Hungaria sacros constituat.

epistola Benedicti Papæ,

Roberto

AUCT. J. S. mino adjuvante, facile propulsamus, parochiis ab invicem certis limitibus sequestratis, & tamen Apostolicis sanctionibus ubique stabilitis, quas nostrum est semper defendere, & secundum Evangelicam sententiam nihil ex eis solvere, sed adimplere. Unde ergo autoritate & potestate beati Petri principis apostolorum atque exemplo Pontificum scilicet Prædecessorum nostrorum, eamdem sanctam Lauriscensem ecclesiam, ejusque rectores jam archiepiscopos amodo perpetim ab omni Salizburgensis ecclesiæ, ejulque prælulum subjectione ac ditione absolvimus, & honore metropolitano sublimamus; & sicut modernis temporibus sanctæ memoriæ Agapitus Papa terminos earumdem parochiarum ab invicem distinxit, sic & ipsi diffinimus, ita quoque ut sancta Salizburgensis ecclesia superioris Pannoniæ episcopos habeat suffraganeos, quibus usque huc sui Pontifices præsse videbantur cum tanta talique diœceli, quali hactenus in inferiori usi sunt Pannonia: sancta autem Lauriacensis ecclesia in interioris Pannoniæ atque Mœsiæ regiones, quarum Provinciæ B sunt Avaria atque Maravia, in quibus septem episcoporum parochiæ antiquis temporibus continebantur, luique antistites archiepiscopalem deinceps potestatem cum tanta talique diœceli, quali hactenus in superiori usi suot Paononia.

utrique li mitibus fois affi gantis.

89 Quibus utique in præceptis insuper injungimus, ut juxta beati Gregorii Papæ decretum Anglorum archiepiscopis directum, alter illorum, qui prior sit in ordinatione, ipse etiam, quod vivat, prioratum teneat & in ordine. Penitus enim determinatis utriusque ecclesiæ diœcesibus, omnique exclusa altercandi occasione, canonica sub districtione interdicimus, ut neuter earumdem ecclesiarum archiepiscopus invadere alterios parochiam præsumat, vel quibuscumque jurgiis aut disceptationibus super difficultatis a nobis modo rebus alter alterum sollicitare audeat. His igitur sedatis, venerabilem confratrem nostrum Piligrinum archiepiscopum, canonicis literis munitum, sedi sanctæ Lauriacensi ecclesiæ inthronizavimus, pallioque ei secundum antiquum ejusdem ecclesiæ suæ usum direximus, atque in provinciis Avariæ & Maraviæ regionumque Inferioris Pannoniæ sive Mœsiæ, C & in contiguis sibi Sclavorum nationibus circumquaque manentium, nostram apostolicam autoritatem & vicem exercere committimus atque delegamus, quatenus illic more antecessorum suorum, sanctæ Lauriacensis ecclesiæ archiepiscoporum, habeat potestatem presbyteros atque episcopos ordinare atque constituere, & ex prædictis gentibus sua sancta prædicatione parare Domino plebem perfectam. *Hactenus Benedictus Papa.*

Dubitatur an sit Benedictus VI. an Benedictus VII. epistola,

90 *Verum cum acutri epistolæ annus legatur adjectus, nemulla hic mihi oritur dubitatio, utrum Pontifex ille fuerit Benedictus VI. an Benedictus VII.: nam utrique convinit Piligrinus. Fatcor eruditos passim in eam consprasse sententiam, ut credideriut Benedictum esse septimum, cui inscripta est Piligrini epistola, quique ad eamdem referipsit. Verum non video hanc opinionem esse certam; cum Piligrinus anno 973. scribere potuerit ad Benedictum VI., qui sedet usque ad mensem aliquem incertum anni 974., ab eoque referibi potuerit sub finem ejusdem anni 973., vel initium sequentis. Obstare quidem videtur epistola ejusdem Benedicti VI. (apud Labbeum tom. 9. Conciliorum col. 711.) qua* D *Friderico Salisburgensi in iota Norica provincia & in tota Pannonia vices suas sic concedit, ut excludat Laureacensem a dignitate archiepiscopali: at potuit idem Pontifex mutare sententiam, ubi edoctus erat privilegia ecclesiæ Laureacensis. Potuit Piligrinus ipse dictis Benedicti literis, ubi eas communicaverat Salisburgensis, acrius excitari, ut exhibitione privilegiorum suorum apud Pontificem studeret amissam ecclesiæ suæ dignitatem recuperare. Non video igitur, cur pallium impetrare non potuerit a Benedicto VI., cum nulla alia obstet ratio, & in elogio recitato nu. 81. pallium a Benedicto VI. obtinuisse dicatur. Quin & tempus magis favet Benedicto VI. quam Benedicto VII.: nam prædicatio cæpta videtur apud Hungaros anno 971. vel 972. & epistola Piligrini non nisi uno alterove anno post cæptam ibidem prædicationem videtur scripta. Demum epistola Benedicti Pontificis, quam mox recitavimus, vix differri potest usque ad Pontificatum Benedicti VII.; contra vero nihil in ea legitur, quod non congruat Benedicto VI.*

& varie corrupta E

91 *Rationes colligo ex laudato sapius Hansizio nostro, qui pag. 215. probat evidenter, epistolam Piligrini non potuisse scribi serius, quam sub finem anni 974.; literas vero Benedicti non post initium anni 975. Evincitur id ex personis, ad quas data est epistola Pontificia: nam inter has numerantur Robertus antistes Moguntinus, Gero vel Gereon Colonensis, & Henricus Bavariæ dux cum Ottone II. imperatore. At Robertus, seu Hrodbertus, Moguntinus mortuus est anno 975., Uti certissimum est, inquit Hansizius, ex Ditmaro, Chronographo Saxone, Necrologio Fuldensi, Annalista Hildesheimensi. Dies obitus ponitur ad Idus Januarii, est est XIII. Januarii, uti liquet ex Necrologio Moguntino, Hildesiensi & Fuldensi. Idem annus & dies emortualis statuitur & probatur in Gallia Christiana recusa tom. 5. col. 456. Cum res certa appareat, subjungam solum verba Necrologii Fuldensis apud Schannat in Codice probationum Historiæ Fuldensis pag. 475., ubi sic habetur:* Anno CMLXXV. Id. Jan. Ruotbertus archiepis., *subditurque obto alii defuncti eodem anno. Corrigenda igitur hic Pagi sententia, qui ad annum Christi 979. num. 9. mortem Roberti figit anno* F *977., sola contentus auctoritate Tritbemii, cujus sane auctoritas parvi momenti est in rebus chronologicis. De Gerone Colonensi Mabillonius tom. 3. Annalium pag. 630. sic scribit:* Coloniæ Agrippinæ Gero Archiepiscopus hoc anno (974) decessisse traditur III. Kal. Julii. *Si verum id est, decessisse medio circiter anno ante Robertum. Et revera Ditmarus lib. 3. obitum Geronis Colonensis præmittit obitui Roberti Moguntini, eumque eodem die & anno, quo Mabillonius, mortuum refert. Dicit quidem Dionysius Sammarthanus tom. 3. Galliæ Christianæ col. 649. de Gerone:* Mortuus dicitur anno CMLXXVI., *sed auctorem non nominat; nec ullum adducit monumentum, quo probetur vixisse post dictam Mabillonii epocham. Incertum igitur est, an Gero superfuerit post mensem Junium anni 974.; imo & parum verisimile est ob auctoritatem Ditmari.*

chronologica inse quens,

99 *Eodem anno 974. gravissimæ enarserunt turbæ inter Ottonem II. imperatorem & Henricum Bavariæ ducem, qui quorumdam principum fœdere nixus, regnum Germaniæ sibi vindi-*

tre

A *dicare meditabatur, ſed captus fuis ab Ottone, ac deinde ipſa exutue Bavariæ. Bellum illud cæptum feliciter apud Hungaros præſtationem interrupit, ut videbimus. Initium ejus hic neceſſarie inveſtigandum, ut inchoatam diſputationem confirmemus. Ottone Magno defuncto Nonis Maii anni 973., Otto II., jam ante coronatus, agnitus eſt imperator a pleriſque imperii principibus*: Non perinde hoc tulit Henricus Bojus, qui ... fœderum fiducia regnum urripuit, *uti hæc narrat Hanſizius pag. 216., ſic proſequens*: Ei favebat Henricus Carantaniæ dux: ... præterea Henricus Auguſtenſis Epiſcopus is, qui Udalrico erat eodem anno ſuffectus: *neceſſerunt in fœdus vicini reges*, Boleslaus Bohemiæ, Miſeco, ſeu Miceslaus Poloniæ, denique Heruldus Danorum. De Hungaris quumquam nulla mentio, tumeo ex diccendi patebit, urma ipſos quoque in Oſtericham ſeu Auſtriam brevi totuliſſe contra marchionem & Piligrinum, qui conſtantes in fide Ottonis permanſerant. Denique eo aſſurrexerat Bojorum dux, ut conſilii.is minime diſſimulatis unctionem quoque re-

B giam, adminiſtrio Friſingenſi, Ratisbonæ ſuſcipere: quo vulgato, accelerandum Ottoni erat ad opprimendum in favilla iocoodium. Collecto principum omnium cœtu, vitum eſt, evocandum Henricum; qui, ut ad arma nondum erat accinctus, ſic obſequio feſtino prælcos exitium redempturus, ſtitit ſele, ea tum quidem animadverſione punitus, uti captivi io modum attinerctur. Ditmarus ſcribit anno CMLXXV. medii (*id eſt, ſecundi*) Ottonis ſecundo, Henricum ab Ottone captum & ad Geilheim deductum. Sed Lambertus & Annaliſta Hildeſienſis, & Saxo Chronographus id referunt factum anno priori, & pro GEILHEIM ſcribunt Engilenheim. Certum eſt ex diplomate infra * memorando, Henricum non eſſe captum ante menſes anni CMLXXIV. poſtremos. Nam diploma illud datum eſt XI. die Septembris, in eoque Henricus vocatur dilectus nepos, ejuſque precibus ſe illud dediſſe fatetur Otto, quæ verba in rebellem non conveniunt. Itaque conciliari poſſunt ſcriptores dicendo Henricum circa finem anni CMLXXIV. evocatum ab Ottone ad conventum, & initio anni ſequentis in cuſtodiam abductum. *Hæc adducere placuit, quia brevem & exactam rei geſtæ relationem continent, & quia hinc colligi poterit, quid obſtiterit ſæpiæ Haagarorum coaverſioni.*

* *vide illud ibidem pag. 207.*

C *93 Nunc ea hiſce examinemus, utrum laudatæ Benedicti Papæ epiſtola ſeptimi ſit, an ſexti. Servii ea non potuit, poſtquam Romæ ianotuerat mors Roberti Moguntini antiſtitis, aut captivitas Henrici Bavariæ ducis, atque adeo data non eſt poſt menſem Januarium anni 975. Imo non potuit ſcribi epiſtola diu poſt medium anni 974., ſi vera ſit ſententia Ditmari & Mabillonii de morte Geronis Colonienſis, III. Kalendas Julias ejuſdem anni affixa. At hanc quidem ſententiam non omnino, ut plane certam affirmo, quia diſſentiunt alii. Verumtamen longe probabiliorem exiſtimo, quam ſit oppoſita. Præterea ex dictis neceſſario ſequitur, Benedictum, cujus hæc eſt epiſtola, ante annum 975. faiſſe Pontificem, uti etiam obſervavit Hanſizius pag. 215.: nam epiſtola Piligrini præceſſit epiſtolam Pontificis, nec illam Piligrinus ſcribere potuit priuſquam de pontificatu Benedicti eſſet edoctus. Itaque epiſtola eſt Benedicti VI., niſi Benedictus VII. fuerit Pontifex aliquot menſibus ante annum 975. Hanſizius revera credidit tantiam Pontificatus Benedicti VII. collocandum eſſe circa menſes poſteriores anni 974., quia non dubitabas quin epiſtola eſſet Benedicti VII. Verum, etſi omnes ucoteruti paſſim Benedicto VII. epiſtolam attribuant, hactenus a nemine probatum vidi, cur illi potius attribuenda ſit, quam Benedicto VI.: nam hanc omnes convixerunt, qui ea ea nominantur; eique attributæ fuit per ſcriptorem ſeculi XV., laudatum num. 81. Demum multa ſuadent Benedictum VII. non fuiſſe Pontificem ante annum 975. omnes eum paſſim ſcriptores cum antiquis catalogis ipſius pontificatum ea anae inchoant: cumque obierit anno 984., die X. menſis Julii, ut conſtat ex epitaphio apud Baronium ad annum eumdem num. 1., duratio pontificatus, quam novem anni & quinque aut ſex menſibus catalogi antiqui fere circumſcribunt, teſte Pagio ad annum 984. n. 1., inſinuat, Pontificatum ipſius inchoandum anno 975., menſe Januario aut Februario; certe ante diem XXV. Martii, uti oſtendit Pagius in Critica ad annum 975.

94 *Mabillonius tom. 3. Annalium pag. 627.* oſtendit, *Benedictum VI. adhuc ſediſſe menſe Aprili anni 974., cum eo menſe dederit privilegium Hildeſinda abbati Rodenſis monaſterii. Videtur illud poteſt apud Petrum de Marca in Marca Hiſpanica col. 906. ubi ſcriptum legitur* menſe Aprilio & indictione ſecunda. *Verſimile igitur eſt, eumdem Benedictum VI. acceptiſſe litteras Piligrini, pro eoque referipſiſſe eodem anno 974., cum annos ea virtis erant, ad quos data ſunt Benedicti litteræ, eumque nota non erat Henrici Bavari ambitio. Sic recte dicitur Piligrinus pallium accepiſſe a Benedicto VI., nec opus eſt impropria ſenſu explicare elogium ejus num. 81. datum. Pagius ad annum 979. n. 9. litteras Benedicti male refert ad annum 977. uno ſolum argumento, quod ſic exponit*: Imo ea (*litteræ*) anno CMLXXVII. ſcripiæ; cum ibidem referat Lambecius epitomen diplomatis ab Ottone II. emiſſi, quo iis metropolitanam eccleſiæ Laureacenſis dignitatem confirmavit litteris, in quibus dicitur: „ Datum III. Nonas „ Octob., anno Domini CMLXXVII., Indict. „ VI., anno regni Dñ. Ottonis imperatoris „ auguſti XVII. Actum in civitate Ratisbona „. Quod effectus fuit commendationis Benedicti VII., cui detulit Otto II. *Verum hæc ratiocinatio efficere nequit, ut credamus Benedictum ſcripſiſſe ad defunctos dudum præſules, & ad Henricum tunc exſulem Bavaria ſua, atque hoſtem Ottonis. At verſimile eſt Fridericum Salisburgenſem archiepiſcopum, cujus provinciæ auferebatur, quidquid accedebat Laureacenſi, pro viribus obſtitiſſe, ne littera pontificiæ exſecutioni mandarentur, ideoque, vel aliam ob alias rationes, potuit Otto II. confirmationem metropolis Laureacenſis tamdiu differre, eamque tandem dare poſt pacatam Bavariam, prout datam revera fuiſſe conſtat.*

AUCT. J. S.

ut commendatio Benedicti VI., cum ſcripta videtur anno 974.

§. VIII.

AUCT. J. S.

§. VIII. Inter primos prædicatores in Hungariam miſſus S. VVolfgangus: cur hic revocatus ſit, & Piligrinus cum ſuis cœpta abrumpere debuerit.

Inter primos Hungariæ prædicatores S. VVolfgangus;

INter primos Hungariæ Apoſtolos fuit S. VVolfgangus monachus in Suevia & presbyter, qui deinde creatus eſt Ratisbonenſis epiſcopus. Teſtatur id ſcriptor coævus Vitæ ipſius apud Mabillonium ſeculo 5. Benedictino pag. 817. hiſce verbis: Reputans jugiter ſecum, qualiter in ſalutem aliorum ſibi cooceſſum duplicaret talentum; hujus rei gratia abbatis ſui licentia monaſterium, & non monachum, delerens, per Alemanniam devenit exul in Noricum, ad cujus Orientalem plagam eum humili comitatu pergens, prædicandi gratia Pannoniæ petiit confinia. Ubi eum

B veterum fruticeta errorum exſtirparet, & ſteriles ſqualentium cordium agros evangelico ligone proſcinderet, frugemque fidei inſeminare fruſtra laboraret, a Piligrino Patavienſe pontifice ab inceptо revocatus eſt opere: dolebat enim idem pontifex tantum colonum in ſulcis ſterilibus expendere laborem. *Quod aut ſcriptor de ſulcis ſterilibus, cum epiſtola Piligrini non omnino congruat. At etiam non repugnat, quia uberior ille ſeullus ortus potuit poſt diſceſſum VVolfgangi. Forſan mera ex conjectura dixit biographus, redijſſe VVolfgangum ob ſolam agri ſterilitatem: ita ut molitus ſuſpicari, revocatum eſſe a Piligrino, ut coram virum perſpicaret, atque ad epiſcopatum Ratisbonenſem curaret promovendum: nam, ut mox ſubditur, revocatum omni humanitatis ſtudia ſuſcepit, aliquot diebus ſecum detinuit, virtuteque viri penitus perſpecta, mox conſilium iniit curandi, ut promoveretur ad cathedram Ratisbonenſem. Quod etiam feliciter perfecit.*

C *96 Verum, quidquid ſit de fructu prædicationis, magis ad propoſitum noſtrum ſpectat tempus, qua ſuit inchoata. Hanſizius noſter pag.* 204. *putat, VVolfgangum ad Hungaros profectum eſſe, priuſquam Ottonis I. legatione liber in Hungariam impetratus erat acceſſus, idsoque nullum ſuiſſe prædicationis fructum. At mihi contrarium apparet probabilius. Edidit Mabillonius tom. 4. Analectorum pag.* 479., *& ſeculo 5. Actorum pag.* 845. *breves Annales Einſidlenſes, in quibus tempus exprimitur his verbis:* CMLXXII. Wolfgangus monachus ad Ungaros miſſus eſt, qui ſecundo anno Radelponenſis epiſcopus ordinatus eſt. *Adduxit hæc verba, quæ clara videntur pro anno 972. miſſioni affigendo, laudatus Hanſizius; at eadem ſic exponit:* Ubi annus CMLXXII. referendus eſt ad ordinationem in epiſcopum, non ad miſſionem Wolfgangi: nam certum eſt ex Hermanno Contracto Caniſiano Wolfgangum anno CMLXXII. creatum eſſe Ratisbonenſem epiſcopum. *Pagius eamdem aptationem amplexus erat, eamdemque rationem allegavit ad annum* 972. *num.* 7., *non explicans tamen, ſed erroris inſimulans Annaliſtam Einſidlenſem. At mihi Annaliſta hic præponderato videtur Hermanno Contracto, præſertim cum una tantum editio locum de epiſcopatu VVolfgangi habeat; aliæ iſta verbis carent. Porro*

Pagius anno 994., *quo defunctus eſt Wolfgangus, alteram additionem ex prædictione eidem facta, quod epiſcopus fieret, & expletis viginti duobus annis, moreretur. Habetur illa prædictio in Vita Wolfgangi apud Mabillonium pag.* 817., *eaque ipſi convenit ante peregrinationem ipſius, quæ aque ipſi prædictum ac epiſcopatus. Incertum igitur eſt, an virginis duo anni inchoandi fiat ab epiſcopatu, an a peregrinatione, ita ut illa prædictio nihil probet: nam in ſententia mea, quam ſatis certam puto, vixit deinde Wolfgangus annos viginti duos.* D

97 Itaque conſecratum eſſe Wolfgangum ſub initium anni 973., *ex eadem Vita evidentes probo. Pag.* 818. *hæc habentur:* Imperator Otto II. ... legatos celeriter miſit, ut idem famulus Dei (*Wolfgangus*) in locum cathedræ epiſcopalis eligeretur; deinde vellet, an nollet, ad Francoforti, ubi imperator Natalem Domini celebraturus erat, deduceretur. *Hac accepta imperatoris legatione, profectus eſt Ratisbonam, ibique electus; deinde Francofurtum venit circa natalem Domini, ubi commendatus ei eſt epiſcopatus. Demum reverſus eſt Ratisbonam, ut poſſeſſionem caperet, atque ibidem* poſt aliquot dies *conſecratus eſt a Friderico archiepiſcopo Salisburgenſi. Ex hiſce, quæ fuſius ibi narrantur, conſtat conſecratum eſſe ſub initium anni, dum imperator Natalem præcedentem celebraverat Francofurti. Atqui ex Annaliſta Saxonico, qui a celebratione Natalis orditur annos ſingulos, clarum eſt, Natalem illum eſſe anni* 972., *prout nos annum inchoamus, aut initium anni* 973., *prout ipſe annum exorſus eſt. Nullum ergo apparet dubium, quin Wolfgangus electus ſit ſub finem anni* 972., *& conſecratus ſub initium anni* 973. *Hinc exiſtimo eumdem venuſſe in Hungariam ſub initium anni* 972. *ibique aliquot menſibus manſiſſe, ſed non integro anno.* E

98 Hæc exactius examinanda duxi, ut ex iis initium prædicationis apud Hungaros aſſignetur anno 971., *vel* 972. *At fructus uberior, de quo ſequitur epiſtola Piligrini, collectus videtur anno* 973. *Ceterum miſſi a Piligrino in Hungariam monachi & clerici, interque eos Wolfgangus, eo tantum venuſſe videntur poſt legationem* F *Ottonis, quæ verisimiliter annexa poteſt anno* 971.; *at illorum nomina non innotuerunt; quia cito abrupta eſt eorumdem prædicatio. Etenim, uti prædicatio apud Hungaros inchoata eſt, fœdere pacto, ſub occaſione pacis inter Hungaros & Ottonem I., ſic haud dubie abrupta eſt occaſione belli, quod Henricus Bavarus cum fœderatis ſuis, inter quos erant Hungari, ſuſcitavit contra Ottonem II., eique fideliter adhærentes, inter quos ſimiliter erat Piligrinus Laureacenſis præſul. Nam cum Hungari tuerentur partes Henrici, Piligrinus vero Ottonis; quotquot miſſi erant a Piligrino in Hungariam, prorſus dubio ſolum vertere coacti ſunt, quod pro hoſtibus haberentur ab Hungaris. Hi certe patrimonium eccleſiæ Laureacenſis, ſeu Patavienſis, miſere vaſtarunt Piligrini temporibus, ut conſtat ex literis Ottonis III., quas recitat Hanſizius pag.* 285.

99 Idem ſcriptor pag. 284. *de irruptionibus Hungarorum hæc ſcribit:* Pacata demum Bavaria, tempus erat oblatum Piligrino repetendi meſſem in Hungaris evangelicam; ſed fidem hauſtæ nuper inſtitutionis oblitiad ingenium redierant.

Conſecratus epiſcopus Ratisbonenſis anno 973.

Inchoata prædicatio apud Hungaros anno 971. *vel* 972. *& ob bella ceſſata.*

Exul in Hungariam profectus eſt anno 972.

A dierant. Nam Geisa rege seu volente seu obniti non audente, fines Orientales invadunt, raptant, incendunt. Ultraque Erlaffam fluvium progressi, populares & colonos, quos Wolfgangus Ratisbonoeosis episcopus ad Pechlariam, & loca vicina ecclesiæ Ratisponensi vectigalia, nuper deduxerat, creberrimis populationibus infestant; fuitque ea cuula Wolfgango, ut munimentum in loco Zwifila, quo major Erlaffa cum minori congreditur, exstrueret, ut tutiores ibi coloni ab infestatione Ungrorum manere possent, ut loquitur Otto in litteris, quibus eidem episcopo dat veniam exstellum illud in loco dicto constrvendi. Datum anno CMLXXIX. Tenuisse tunc videtur Geisa loca Erlaffæ fluvio vicina, atque in his etiam Mellicum arcem in rupe ardua situm, vetus ejus regionis munimentum: secus enim quid ab Hungarorum infestatione erat colonis Wolfgangi metuendum? *Durarunt multis post hæc annis Hungarorum infestationes, ita ut Peligrino omnis facultas adeundi Hungaros adempta fuisse videatur. Plura de*
B *hisce videri possunt apud Hansizium: nam præcedentia sufficiunt, ut intelligamus, quid prædicationi apud Hungaros obstiterit.*

§. IX. S. Adalbertus Hungarorum conversioni intentus: conversus & baptizatus Geysa, uti & S. Stephanus.

Primæ Hungarorum conversio imperfecta, etiam post adventum S. Adalberti,

Etiamsi lætissima & uberrima messis Peligrino se statim obtulerit in Hungaria, non multis tamen salutem videtur attulisse ipsius conatus, nisi quatenus aliorum provectiorum prædicatores ejus exemplo excitati sunt ad fidem Hungariæ inferendam. Id certum est, primam illam multorum Hungarorum conversionem tam fuisse imperfectam, ut multis deinde annis non nisi umbra quædam religionis esset in Hungaria, licet alii prædicatores in locum primorum successissent. Habemus istud ex scriptoribus, de quo-
C *rum fide dubitare non licet. Duplex apud nos tom.* III. *Aprilis edita est Vita S. Adalberti Pragensis episcopi, qui post Peligrinum ad Hungarorum conversionem incubuit. Utraque habet auctorem coævum: at prima nihil habet de prædicatione sancti Adalberti apud Hungaros; secunda vero satis ostendit, eam non tantum ibi fecisse operæ pretium, quantum voluisses. Hæc enim pag.* 198. *dicti tomi, num.* 16. *sic habet*: Non tacendum, quod juxta positis Ungaris, nunc nuntios suos misit, nunc seipsum obtulit: quibus etiam ab errore suo parum mutatis umbram Christianitatis impressit. *Idem auctor n.* 22. *magis insinuat, quam imperfecta fuerit Hungarorum conversio usque ad obitum fere Geysæ, dum hæc memorat*: Miserat bis diebus (*id est, dum in Polonia versabatur ante discessum in Prussiam, seu anno* 996.) ad Uogarorum Seniorem * magnum, imo ad uxorem suam, quæ totum regnum viri manu tenuit, & quæ erant viri ipsa regebat, quæ duce erat Christianitas cœpta, sed intermiscebatur eum paganismo polluta religio, & cœpit esse deterior barbarismo languidus ac tepidus Christianismus: ad quam tunc pervenientes illinc nuntios in hæc verba epistolam misit: Papatem meum, si necessitas

* i. e. dominum

& usus postulat, tene: si non, propter Deum ad me mitte eum. Ipsi vero clam ebartam alia mente, alia sententia misit: Si potes, inquit, cum bona licentia, bene: si non, vel fuga fugiens tenta venire ad eum, qui te desiderio concupiscit, Adalbertum tuum. AUCT. J. S.

101 *Hæc verba abunde docent, idem Adalberto eveniisse apud Hungaros, quod evenit apud Bohemos, quos bis terve reliquit, quod mores barbaros non satis corrigerent. Porro* Papas, *vel, ut ante in eadem Vita scribitur,* Pappas, *non est nomen proprium, sed alumnum vel discipulum significat. Radix erat istius discipuli nomen, ut ibidem legitur num.* 15., *mansitque ille in Hungaria, discedente Adelberto, qui anno* 997. *martyr in Prussia occubuit. Dismarus sub initium libri* 8. *præcedentia confirmat. Verba dabo ex Dismaro nostro Ms., cum in editis quædam sint mutata*: Hujus (regis Pannonici, *ut præmiserat,* Stephani *nimirum*) pater erat Dewir * nomine, homo crudelis, multos subito furore occidens. Qui eum Christianus efficeretur, in corroboratione fidei sevit; & antiquum scelus zelo Dei æstuans abluit. Hic Deo vero varitatibus inserviens, cum ab antistite suo (*Adalberto, opinor*) ob hoc argueretur, inquit: Divitiæ mihi habundant, & ad hæc agenda libera facultas, & ampla potestas est. Uxor vero ejus Belcknegena *, id est, pulcra domina, dicta, potibus immoderatis deserviebat, & in equo virili more ledebat: quemdam quoque virum iracundiæ furore gladio occidit. *Si verba Dismari, quæ in editis eumdem habent sensum, conferamus cum allatis ex Vita S. Adalberti, necessario dicendum est, & Geysam & ipsius conjugem baptizatos quidem fuisse, sed moribus fuisse parum Christianis, certe tristo conversionis, licet vitam suam deinde magis corrigere potuerint, & felicem sortiri vitæ exitum. Contubitus in Vita num.* 2. *&* 3., *baptizatum fuisse Geysam dicit; non tamen explicat, a quo baptismum acceperit.*

* in editis Dejux

* ibid. Belcknegam

102 *Joannes Dlugosius seu Longinus, scriptor Polonus seculi* XV., *de gestis Adalberti in Hungaria lib.* 2. *col.* 116. *hæc memorat*: Cum Gaudentio cæterisque religiosis viris Hungariam ingressos, ad ducem Geisam pervenit, in fide Catholica & cæremoniis ejus, quam ipse ante annos aliquot susceperat eum audierat, suis monitis & prædicationibus instructurus. Cum autem duci Geisæ & consorti ejus Adleidæ adventus fuisset denuntiatus, summa mox lætitia concepta, ad laudes divinas organa laxarunt: hunc enim virum ad se venisse, qui sibi in visione dudum fuerat præmonstratus, intelligebant. Cum magna itaque veneratione & devotione susceptus, filio ducis Geisæ Confirmationis characterem impendit, & verbum Dei Slavis, & Hunnis tam per se quam fratres suos, per unum & amplius annum mellifluo sermone prædicavit, plurimosque Slavorum & Hunnorum, adhuc cultibus idolorum deditos convertens, omnem Hungarorum perambulavit regionem, eos quidem, qui crediderunt, erudiens, & paterna pietate confirmans, idololatras vero ab erroribus reducens & confirmans. Ad cujus etiam exhortationem dux Geisa cum filio suo Stephano, & consorte sua Adleida, plures ecclesias fundari, erigunt & instituunt; & episcopalia illis bona largiuntur. Sed & ibi quoque facta persecutione,

quod evenerit eorum duci Geysæ simul idola colenti,

S. Adalbertus tamen ibidem ad ipsorum conversionem laborasse videtur.

AUCT. J. S. a ferro injecto Ottonem

ob manuum violentarum in perſonam ſuam invectionem ", non maledicens, nec repugnans, ſed benedicens, Pannonia diſceſſit. Geiſa Pannoniorum dux poſt hæc infra dies paucos moritur, filium Stephanum relinquens ſucceſſorem, *Hoc Geyſæ nec* Stephani *baptiſmum hoc ſcriptor Adalberto attribuis; ſed omnia Adalberti geſta apud Hungaros reducis ad finem fere vitæ Geyſæ, cum tamen probabilius ſit, Adalbertum variis vicibus in Hungaria fuiſſe; ut nunquam ad unum integrum ibidem ſubſtiterit.*

103 *Ademarus Chabannenſis monachus apud Labbeum tom. 2. Bibliotheca pag. 168. baptiſmum Geyſæ attribuit S. Brunoni Ruſſorum apoſtolo, quem vult in Hungariam venuiſſe, imperante Ottone III. Fatetur quidem hunc Scriptorem Geyſæ ſupparem fuiſſe, & S. Stephano coævum; ac tot errores immiſcet iis, quæ ibidem retulit de S. Adalberto & Brunone, ut ei plenum fidem habere non auſim in illis etiam, de quibus non conſtat, an ſint errori obnoxia. Accipe tamen aſſerta ejus de Brunonis geſtis in Hungaria:* Dubium & S. Bruno Ruſſorum apoſtolus in Hungaria prædicaſſe,

B Quod exemplum ejus (*S. Adalberti in Poloniam abeuntis*) ſecutus Brunus epiſcopus, petiit imperatorem, *ut* pro eo juberet conſecrari in ſede ſua epiſcopum .... Quo facto, & ipſe humiliter abiit in provinciam Ungriam ... Sanctus autem Brunus convertit ad fidem Ungriam provinciam: ... regem Ungriæ baptizavit, qui vocabatur Geitz, & mutato nomine in baptiſmo Stephanum vocavit, quem Oto imperator in natali protomartyris Stephani a baptiſmate excepit, & regnum ei liberrime habere permiſit, dans ei licentiam ferre lanceam ſanctam ubique, ſicut ipſi imperatori mos eſt, & reliquias ex clavis Dominii, & lancea S. Mauritii, et conceſſit in propria lancea. Rex quoque ſupra dictus Filium ſuum baptizare juſſit: ſanctus Bruno imponens ei nomen, ſicut ſibi Stephanum. Poſtea vero ipſi filio ejus Stephano Oto imperator ſororem Henrici imperatoris in conjugio dedit. *Refecwi ab hac narratione errores apertos alibi refutatos. Hic autem refutabo, quæ dicantur de baptiſmo Geyſæ & Stephani.*

104 *Audi igitur Vitam Brunonis a Ditmaro, qui cum familiariter noverat, conſcriptam, editamque apud nos tom. 2. Februarii pag. 798.:* A tertio Ottone igitur deſideratus ſuſcipitur C (*Bruno.*) Quem non longe poſt deſerens, ſolitariam vitam quæſivit, & de opere manuum ſuarum vivebat. Regnante vero Dei gratia ſecundo Heinrico poſt mortem glorioſiſſimi imperatoris, Merſeburg veniens (*Bruno*) benedictionem epiſcopalem eum licentia domini Papæ ab eo petiit, & ejus juſſione ab archiepiſcopo Thagimone conſecrationem, &, quod ipſe huc deſuderat, pallium ibidem ſuſcepit. *Conſecratus eſt Bruno, imperante Henrico, & defuncto Ottone III. : non potuit igitur Geyſam baptizare jam epiſcopus, cum Geyſa ante Ottonem obierit; ac ne* Stephanum *quidem; nam & hunc baptizatum videbimus, venit Ottone. Nec præſtitit ea ante epiſcopatum Bruno, cum Vitam tunc egerit ſolitariam. Itaque miror Pagium, qui ad annum 1008. prædicta ex Ditmaro ſcitu admiſit, & tamen decem facile aut duodecim Ademari errores ſic adduxit, acſi totidem eſſent veritates. Suſpicio eſſe poſſet, alium quendam Brunonem prædicaſſe in Hungaria, indeque profectos Ademari errores, quod confuderit duos Brunones.* D *Verum non invenio ſufficiens fundamentum in hiſtoricis antiquis, ad ſubſtituendum Brunoni martyri ſynonymum alterum, niſi illum ſorſan, quem eo legatum diximus ab Ottone Magno; ſed Geyſa non tam cito baptizatus videtur. Hinc nullo certo attribui poteſt Geyſæ baptiſmus.*

105 *Hanſizius pag. 317. de eo ſic ratiocinatur:* Quis ille fuerit, qui Geilæ principi baptiſmum impertiit, nemo ſatis detexit: Adalbertus enim Pragenſis, Geiſa jam baptizato, venit. Bruno ille epiſcopus Ottonis Magni legatus nuſquam a quoquam proditur baptiſmi illius auctor: ac certe Pilgrinus in epiſtola ad Benedictum VII. (*aut VI. potius,*) cum de nobilioribus Hungaris ad millia quinque ſalutari lavacro ablutos glorietur, non erat certo ſilentio preſſurus ſpolium omnium præſtantiſſimum, baptiſmum regis. Manet igitur in obſcuro, quinam iſthoc præſtiterit, niſi quod ſuſpicari liceat, id factum per aliquem Piligrini Patavienſis diſcipulum, ſerius tamen quam literæ ſint ad Benedictum ſcriptæ. *Veriſimilis eſt hæc conjectura, tum quia Carbuitinus baptiſmum Geyſæ narrat ante adventum Adalberti in Hungariam, tum quia nullibi aſſeris Geyſam ab Adalberto baptizatum,* (*licet Pagius ad annum 997. perperam affirmet Carbuitinum id habere*) *ac demum quia ſcriptores Vitæ S. Adalberti, qui gloriam baptizati Geyſæ non invidiſſent, de eo baptiſmo nihil memoravunt. Porro baptizatum eſſe Geyſam diu ante mortem, ſed non ſatis fuiſſe inſtructum, colligitur ex Ditmari & Vitæ Adalberti verbis, quibus dicitur idola ſimul coluiſſe cum vero Deo; & tamen acriter pro fidei corroboratione pugnaſſe. Primum contigiſſe ſuſpicor, quod primi prædicatores, a quibus baptizati potuit circa annum 974. aut 975., paulo poſt coacti fuerint Hungaria excedere, quodque Adalbertus cum ſuis hominum natura iracundum ab inveterata conſuetudine tam cito avellere non potuerit quam voluiſſet. Credibile tamen eſt, ſub finem vitæ reſipuiſſe, & tunc demum ſollicitum fuiſſe de idololatria deſtruenda: quod filius ejus S. Stephanus efficaciter perfecit.* F

Imperium eſt, a quo baptizatus fit Geyſa.

ac id alii eodem verſiculo non eſſe

§. X. Utrum rejiciendæ ſint viſiones, quæ parentibus S. Stephani oblatæ dicuntur? E

SI vera ſit viſio, quam narrat Carbuitinus num. 3., contigerit illa inter baptiſmum Geyſæ & primum S. Adalberti ad ipſum adventum; quibus decennium facile intercurrere potuit: S. Adalbertus erantus eſt Pragenſis epiſcopus anno 983., ita ut non videatur in Hungariam excurriſſe ante annum 984., aut 985. Alterutro anno illuc venire potuit, antequam naſceretur S. Stephanus, *de cujus anno natali non conſtat. Accipe viſionem ipſam, ut exactius examinemus, an hæc tam ſit abſona, quam voluit unperus ſcriptor beterodoxus:* Cumque nimium, inquit, eſſet ſollicitus (*Geyſa*) de rebellibus domandis, & ritibus ſacrilegis deſtruendis, & epiſcopatibus ſecundum æſtimationem ſuam ad profectum eccleſiæ ſanctæ ſtatuendis, mirabili viſione nocte conſolatus eſt eum Dominus. Fecit aſtare ſibi juvenem delectabilem aſpectu, qui dixit ei: Pax tibi Chriſti electe, jubeo te de ſollici-

Viſiones, quæ oblatæ dicuntur parentibus S. Stephano

A ſollicitudine tua ſore ſecurum. Non tibi conceſſum eſt, quod meditaris, quia manus pollutas humano ſanguine geſtas. De te Filius naſciturus egredietur, cui hæc omnia diſponenda divinæ providentiæ conſilio commendabit Dominus. Hic erit unus ex regibus electis a Domino, corona vitæ ſæcularis commutaturus æternam. Verumtamen virum ſpirituali legatione tibi tranſmittendum honorificabiliter ſuſcipito, ſuſceptum venerabiliter habeto, exhortationibus ejus non fictum cordis fidelis aſſenſum præbeto. *Alteram quoque viſionem matri S. Stephani oblatam num. 4. exponi biſce verbis*: Uxorem ejus (*Geyſæ*,) jam appropinquentem partui, tali voluit viſione divina gratia conſoleri. Apparuit namque illi beatus levita & protomartyr Stephanus, levitici habitus ornatus inſignibus, qui eam alloqui taliter cœpit: Confide in Domino, mulier, & certa eſto, quia Filium paries, cui primo in hac gente corona debetur & regnum, meumque nomen illi reponas. Cui cum admirans mulier reſponderet: Quia es, domine, vel quo nomine
B nuncuparis? Ego ſum, inquit, Stephanus protomartyr, qus primus pro Chriſti nomine martyrium pertuli. Quo dicto, diſparuit.

& quorum prima, non recte narrata Bonfinio, ex. ponitur,

107 *Haſce viſiones ex Carthuitio paſſim narrant ſcriptores Catholici ſine ſcrupulo. Bonfinius vero decadis 2. lib. 1. priorem utcumque deformavit, dum eam ſic narravit, acſi Geyſæ prohibitum fuiſſet orthodoxæ fidei fundamenta jacere, & eccleſias conſtruere; namque id adeo ipſi non prohibetur, ut etiam jubeatur audire venturum Dei legatum, nimirum S. Adalbertum, ejuſque juſſis parere. At dubium non erat, quin S. Adalbertus hortaretur ad jaciendа fidei fundamenta, eccleſiaſque in regno conſtruendas. Magi ergo jubebat Dei interpres illa facere, quam prohibebat; ſed ſimul prædixit perficienda eſſe per S. Stephanum, quæ incœpta erant per Geyſam. Senſus viſionis hic eſt. Dum Geyſa conſiderabat tugentes difficultates, quas experiretur in domandis gentilibus, qui ſe fidei Chriſtianæ opponerent; atque in deſtruendis ritibus idololatricis, piſque ſtabiliendis, quod eccleſiarum & epiſcopatuum erectione fieri debebat; dumque hac cura tam erat ſollicitus, ut nimio difficultatum timore ad deſperationem quam-*
C *dam potuiſſet deduci, atque a fide averti, miſericordia divina nimiam illam formidinem depellere voluit, viramque trepidantem docere, non omittenda eſſe bene cœpta, etiamſi ea non ſtatim poſſent ad perfectionem perduci. Hinc verba juvenis pulcherrimi, qui veriſimiliter angelus erat, ſic explicanda ſunt. Pax tibi, nole te nimium angi, quia vides omnia a te perfici non poſſe, quæ pro ſtabilienda fide Chriſtiana ſunt neceſſaria. Verum quidem eſt: non tantam tibi gratiam præſtabit Dominus, quem ſæpe injuſta humani ſanguinis effuſione offendiſti, ut omnia illa, quæ ad ſtabiliendam fidem neceſſaria credis, quæque perfecta velles, ſed aggredi vix audes; tu ipſe perfecturus ſis. Hanc gratiam Filio de te naſciturо reſervabit Deus. Verumtamen tu ea agere incipe, quæ tibi præcipies Dei legatus, brevi venturus; id unum interim a te requiriſ Dominus. Quid in viſione ſic expoſita, prout naturaliter exponi debet, abſoni ſit aut abſurdi, ego ſane non video. Nihil etiam abſoni habet ſequens viſio, quæ ne quidem ulla ſget explicatione.*

108 *At ſæpe jam memoratus Schwartzius pag.* XI. *& ſeqq. occaſione harum viſionum, quas fabulis annumerandas contendit, multos laceſſit ſcriptores Catholicos, qui illas ex Carthuitio narrarant. Audiamus virum fabularum inimicum*: Illuſtriora, *inquit*, ſingula redditi, fabulas protulerunt, pugnantibus & mole ioter ſe cohærentibus fictis exornatas: quæ, eum *ipſæ* ſe ceſſellant, ſuis eas ſeculis lubenter relinqueremus. Sed, cum magnos noſtro etiam ævo patronos invenerint, eas pro inſtituti ratione expeodemus. *Fatetur viſiones iſtas hoc etiam ſeculo critico a viris magnis defendi, & recte quidem: nam illi ipſi etiam, qui criſim juſtæ ſeveritatem non raro exercent, baſce viſiones narrarunt ſine ulla ambiguitate. Videri inter alios poſſunt Adrianus Baillet ad 2. Septembris in S. Stephano; & Claudius Fleury in Hiſtoria eccleſiaſtica lib. 58. n. 7. Deinde Schwartzius adducit locum Bonfinii, a quo relationem Carthuſii corruptam jam dixi: atque ex loco Bonfinii, jam ante refutato per Samuelem Timan, Carthuſium, Baronium que & Inchoferum, qui Carthuſii verba dederunt, irridet vir acutus: quin & Timonem carpit, quod non æque Inchoferum refutaverit, quam Bonfinium. Omnia hæc immerito, cum Baronius & Inchofer Carthuſium recte ſcribentem ſecuti ſint; Bonfinius vero nimia libertate rei geſtæ relationem corruperit, ideoque ſolus eſſet improbandus. Accipe, lector, verba hominis heterodoxi, ut diſcas quam ille petulanter inſultet Catholicis, etiamſi nullum habeat fundamentum, niſi errore ſuum, ut mox videbimus.*

qui primis occaſione ſcriptores Catholicos maledicta deteſtata carpit,

109 Quid imo, *inquis*, liceat hinc nihil admirari quidquam, ſed certo judicio ſtatuere, hæc tam ioſulſe commenta, quæ tam Bonfinius quam Iochofer, Baronius, aliique plures, ea Legenda S. Stephani deprompſerunt, non cæleſtis alicujus oraculi deſcriptionem, quo anxius Geyſæ animus revera erectus ſit, ſed futilis cujuſdam fratercuſi, in cellula ſua ſuperſtitioſe negotioſi, abortum eſſe. Quod enim divinarum litterarum exemplum imitari voluit, ſtudio illud hominis, quod tam infelici minerva expreſſit, ingenii ejus ineptiam id abunde teſtatur. Quod vium, non a Bonfinio demum nove his verbis elucubratum, ſed, ut diximus, ex Legenda S. Stephani eſſe deſumtum, ſi perſpicaciſſimi Timonis acies non effugiſſet, non tam facile animum induxiſſet, opinor, ut Chartuitium, Legendæ auctorem, F HISTORICUM vocaret LUCULENTUM, diceodum veriua LUTULENTUM. At ut ſ hauſerat ex Cbartuitii turbidis lacunis Cardinelis Cæſar Baronius in Annalium ſuorum voluminoſo opere totam converſionis Hungarorum hiſtoriam, fabulis quoque, quas Timon ridicule atque impie fictas proſcribit, ad verbum inſertis, & tamquam pretioſis vulgi cultus tabulis in ſanctuario Romano ſuſpenſis. Quid quod non minore auctorem legendarium elogio Baronius ornarit: „ Aliuo„ de, inquit, perſmus, nempe a Cartuitio epi„ ſcopo ad Colomannum regem, qui eunabula „ Hungaricæ eccleſiæ ſtylo fideliſſimo proſeru„ tus „ &c. Quare meliora videns ac probans, Timon dubie, quæ ſenſit, Bonfinio potius, cui Matthæus Raderus Societatis Jeſu profani & pagani ſcriptoris notem pridem inuſſit, quam germanis fabularum inſtitoribus opponere voluit.

& multa temere effuſit, licet multi ſum habeat fundamentum,

110 *Quam multa in biſce peccet maledicus ſcripter, cujus vix ulla pagella erroribus aut ineptiis ramoſiſſimis caret, adverte, Lector. Primo falſa aſſerit eadem ſcribi hac de re a Bonfinio, Carthuſio, Bireno & Inchofero: nam Bonfi-*

AUCT. J. S. *ntus, nimia subinde libertate factorum circumstantias describens, hoc etiam factum ita suis verbis narravit multumque mutavit. Baronius vero & Inchoferus Caributti verba dederunt, sicut ea ediderat Surius. Hinc 1°. male carpit Timonem, quod Bonfinium refutet, non Inchoferum aut Baronium. 3°. mala fide lectoribus suis imponit, dum sola dat verba Bonfinii; & quidem sic mutilata, ut petora appareant, quam revera sint; ut alii eadem habere credantur. 4°. denique scriptoris omnia verba indicans, atque acerbitatem contra Romana sacra & scriptores Catholicos. 5°. demum nimiam sane confidentiam ostendit, dum certo judicio statuere praetendit, haec esse commentitia, etiamsi antea dixisset, magnos nostro etiam ævo patronos esse praedictæ visionis. Restat, ut videamus, qua ratione probet Sebvvarzius, visionem praedictam inutilis cujusdam fraterculi abortum esse. Attulerat verba Timonis, improbantis dicta Bonfinii, quæ Caributtius non habet. Deindem scriptorem citat,*

B *qui negat Geysam, quem pacis studiosissimum fuisse affirmat, patratorem cædium, & quacumque demum ratione sanguinarium fuisse. Hoc autem argumentum sic prosequitur: Præter illud autem, quod de Geysa, pacis & quietis studiosissimo, observavit, id amplius notamus, filium potius Stephanum, vel istis illis fictoribus non dissimulantibus, bellis gravibus per totam propemodum ætatem fuisse implicitum: quæ certe sine languinis humani effusione non gessit. Habes hic, lector, praeclarum istud viri hunc unissimi argumentum, quo Inchoferum, Baronium, & vel maxime lutulentum Caributtium fictoribus annumerat. Excutiamus igitur fundamentum.*

nisi evasse verum;

111 Bella gessit S. Stephanus aeque ac pater ejus Geysa, id enimvero non negamus. Bella illa non sunt gesta sine sanguinis effusione; id etiam vere dicitur. Verum, quid inde concludit Sebvvarzius? Vel nihil concludere potuit, vel sic ratiocinari debuit: Ergo vel Geysa non gestavit manus humano sanguine pollutas, vel etiam gestavit S. Stephanus. *Justa sane haec esset deductio, si omnis effusio sanguinis manus aeque pollueret, si nihil esset distinguendum inter justam & injustam sanguinis effusionem. Nihil hic Sebvvarzius videtur distinxisse. Attamen id manifeste necessarium erat, ut recte ratiocinaretur. Nam*

C Stephanus *sanguinem humanum fudit, sicuti omnes principes etiam sanctissimi, dum justo bello se defendunt, aut fideles reos puniunt: at haec effusione sanguinis manus principum non polluuntur. Geysa vero injustis caedibus manus suas habuit pollutas, idque nullus recte negaverit, cum hujusce rei testem habeamus coævum, & omni exceptione majorem. Quid, obsecro, significant verba Ditmari num. 101. adducta?* Hujus (*Stephani*) pater erat, Dewir * nomine, homo crudelis, multos subito furore occidens. *Negabitne Sebvvarzius, hominem crudelem, qui multos occidebat subito furore, manus aliquando habuisse sanguine pollutas? Negabitne sanguinem injuste effusum fuisse ab eo, de quo non subditur:* Qui cum Christianus efficeretur, ... antiquum fcelus zelo Dei æstuans abluit? *Si antiquum scelus abluit, scelus antea contraxerat injusta suorum caede. Audiamus nunc etiam, quid de Stephani moribus praemittat idem Ditmarus:* Nunquam audivi quenquam victis tantum parcere, & ideo in civitate praedicta, ficut in multis

* ak. Dejus

sedulo, Deus ei concessit victoriam. *De facto,* D *cujus occasione haec dicuntur, cum obscurum sit & certo tempori nequeat alligari, breviter agemus in annotatis ad caput secundum Vitae lit. m. Crudelitas Geysae etiam agnoscatur a Caributtio num. 2., cujus in scribendo fides ex ingruna illa agnitione ostenditur. Itaque nihil in Geysae visione, prout relata est a Caributtio, bellicum inventum est, quod censuram mereatur, aut fidem Caributti faciat suspectam; dignusque est Sebvvarzius elogiis illis, quibus scriptores Catholicos petulanter impetiit.*

idem servandum visionem corpta ratiocinio impugnare

112 Secundam visionem idem scriptor nihilo rectius impugnat his verbis: Ejusdem notæ est aliud portentum, dum Stephanus levita, & primus Jesu Christi martyr, internuncii munere defunctus, habitu levitico Sarolitæ, uxori Geysæ, in somniis oblatus dicitur, nativitatem filii Stephani annuntiaturus. Quis lectorum probus docuit protomartyrem Stephanum fuisse levitam? Demus autem legendarium nostrum munus, E quod gessit, significare voluisse dumtaxat: habitu levitico cur illum apparuisse scribit, nisi quod in cucullo singulare quoddam sanctitatis decus inesse existimavit? Nam protomartyrem Stephanum, primosque Evangelii Christi praecones quoscumque certo vestimentorum genere a reliquo populo fuisse distinctos, non constat. *Ita tibi. At vere diaconos vocare levitas multis seculis ante S. Stephanum, multos ignorat eruditus. Docuerunt igitur sacrae Litterae S. Stephanum levitam fuisse eo sensu, quo levitam vocavit Caributtius. Neque hic scripsit alia de causa, cum levitam seu diaconi habitu apparuisse, quam quod revera eum sic apparuisse crediderit: non enim credemus mentitum fuisse Caributtium, quia Sebvvarzius de ipsius intentione perperam judicat. An vero primi praecones Evangelii ab altis hominibus vestitu fuerint distincti, hic non inquiro; neque illud huc spectat:* quippe non *debuit S. Stephanus apparere eo habitu, quo indutus erat, dum vivebat in terris; sed potuit se accommodare tempori, quo apparebat.*

testimonio Bonfinii VIII. & Andreae Hungaro-rum regis de visionibus

113 Utrumque visionis meminit Andreas Hungariae rex in litteris suis ad Jacobum Cardinalem Praenestinum Apostolicae Sedis legatum, quas recudit Odericus Raynaldus ad annum 1233. num. 51. *his verbis:* Sed etiam parentibus ejus (*S. Stephani*) fuerat divinitus revelatum, quod ei in gente nostra corona debebatur & regnum. F *Confecutus Bonifacius VIII. apud eumdem scriptorem ad annum 1301. num. 8., ubi sic habet:* Fuerat quidem divininus revelatum, quod ei (*Stephano*) primum in gente Ungarica corona debebatur & regnum, ficut haec plenius documenta, quae servantur in archivis memoratae ecclesiae Romanae testantur, & ad ipsius archiepiscopi potuerunt notitiam perveniffe. *Utrumque hoc testimonium praetulerat Timon, quem Sebvvarzius, ut sibi faventem, mire laudat, eo quod refutasset corruptam relationem Bonfinii. Audi nunc, lector, responsum hominis heterodoxi, & mirare impudentiam:* Mitto autem aliud regerere, *inquit,* quam quod & recentius testimonium illud sit (*Bonifacii VIII.,*) & in causa propria edituin, parum valiturum apud eos, qui errare non minus Pontificium, quam humanum esse, firmissime persuasum habent. Scrupulum & hoc mihi movet non levem, provocare Bonifacium ad documenta, quae in

archivis

A archivis Eccleſiæ Romanæ conſervantur. Nam licet aliud atque aliud ex Vaticano monumentum, ad jus, quod in Hungariam Pontifices ſibi olim arrogarunt, ſtabiliendum, erutum hactenus ſit, in nullo tamen divinæ alicujus revelationis teſtimonium invenitur. *Addit ſilentium Baronii, qui Carbuntii teſtimonio contentus, alia non attulit.*

114 *Eaimvero exiſtimaveram hactenus, fidem* impudenter rejecta a Schwarzio. *non abrogandam viro honeſto, ubi affirmat ſe aliqua monumenta vidiſſe, niſi oſtendi poſſit, facile eum falli potuiſſe, aut clara ſint impoſturæ indicia. Verum alia eſt Schwarzii criſis. Ipſe enim Bonifacium VIII. aperti mendacii ſuſpectum facere conatur, neque credit ejuſmodi monumenta ſervari in archivo Vaticano, qualia Bonifacius ibidem haberi aſſerit. At ego non modo inauditæ arrogantiæ, ſed & ſtolidæ temeritatis reum facio Schwarzium, ac ſimul convinco. Adducit eodem loco teſtimonium Andreæ regis Hungariæ, quod ex Vaticano protulit Raynaldus, quodque longe antiquius eſt Bonifacio VIII., & tamen perſuadere conatur, nihil ſimile in archivo Vaticano invenire potuiſſe Bonifacium. Quis igitur non perſpiciat, ne eorum quidem fuiſſe hominī, ut caute calumniaretur? Quod ad teſtimonium Andreæ regis*

B *reſpondit, nihilo melius eſt: ſed jam ſatis hanc diſputationem protraximus. Veniam dabit æquus lector, ſi juſto prolixior eſſe videar in refutando viri heterodoxi objectionibus: nam id neceſſarium judico ad ſtabiliendā Sancti geſta, vindicandamque biographi auctoritatem.*

§. XI. Baptiſmus Sancto per S. Adalbertum probabilius collatus: tempus collati baptiſmi, uti & annus natalis inquiritur.

Liceat baptiſmum S. Stephani non ab avunculo ſed a vetere ejus S. Adalberto aſſeri, ſcriptorum teſtimonia

C *Arbuitius num. 3. refert, natum eſſe* S. Stephanum, *dum in Hungaria degebat S. Adalbertus, a quo infans eſt baptizatus. Habemus hic conſentientem Schwarzium, qui pag. 6. & 7. ſic ſcribit:* Eum (S. Stephanum) a S. Adalberto, *epiſcopo poſt illa Pragenſi*, aqua luſtrali tinctum, *præter ſcriptores Hungaricos*, Poloni, Bohemi, *aliique magno conſenſu perhibent*; quorum conſtans ab omni ævo teſtimonium uno halitu diffiare, iniquiſſimum foret. *Hæ quidem omnium ab omni ævo conſenſus non parum exaggeratus eſt. Certe ſcriptores illi nec aſſeruerunt, baptizatum eſſe Sanctum ante epiſcopatum Adalberti, quod veriſimile non eſt, ut videbimus. Verumtamen ſufficientia adferemus teſtimonia, ut baptiſmum S. Adalberto probabilius vindicare, & aliorum opinionem refutare poſſimus: nam neque hic deerit adverſarius. Annaliſta Saxo, qui editus eſt ab Eccardo in Corpore hiſtorico medii ævi, tom. 1. col. 469. de* S. Stephano *ad annum 1038. ſic habet:* Stephanus religioſus Ungariorum rex obiit, qui eum omni gente ſua ad fidem Chriſti converſus fuerat: hunc S. Adalbertus epiſcopus & martyr baptizavit; & uxor ipſius Gisla nomina, Heinrici imperatoris Babenbergenſis ſoror fuit. *Hæc omnia quæ de anno obitus, de converſione & de uxore refert, cuncta & vera ſunt relata: qua fide, ut ſcriptor ille majorem etiam fidem mereatur de baptiſmi collatore. Floruit ille ſcriptor ante medium ſeculi XII., putatque Eccardus in præfatione, fuiſſe Eggehardum abbatem Uragienſem in Herynia ſilva.*

AUCT. J. S. varii, etiam antiqui, illum S. Adalberto adſcribunt.

116 *In Chronico Verdenſi apud Leibnitium tom. 2. Scriptorum Brunſvicenſia illuſtrantium col. 215. ſic legitur:* His temporibus S. Adelbertus Pragenſis epiſcopus Stephanum regem Ungarorum eum multis baptizavit, qui pontifex poſtea martyrio coronatur, cum verbum Dei in Prucia prædicaret. *Ricobaldus Ferrarienſis apud Muratorium tom. 9. Scriptorum Italiæ col. 241. aſſentitur his verbis:* Idem rex Staphanus virtutibus fuit inſignis, qui baptizatus fuit a beato Adelberto epiſcopo Poloniæ natione Bohemo. *Hiſce addamus plerioſque ſcriptores Hungaros, Bohemos & Polonos, quorum nomina non recenſeo, quia ætas non magnam ipſis conciliat auctoritatem. Quin lubens fatear, factum hoc non tam firmis uti fundamentis, ut ſatis certum tredederem, ſi Carbuntius & Annaliſta Saxo illud non affirmarent. Verum cum duo hi ſcriptores minus remoti ſint ab ætate* S. Srephani, *quam ut fidem ipſis abrogare debeamus ſine juſta ratione, cumque & poſteriores plurimos ſibi conſentientes habeant, & nemiaem alicujus ponderis*

E *diſſentientem (nam, qui ſolus ex antiquis oppoſitur, Ademarus Cbabannenſis tot errores accumulat, ut vix ullam mereatur fidem in biſce rebus Hungaricis;) baptiſmus* S. Stephani *probabilius attribuendus eſt S. Adalberto, nec ulli alteri æque probabiliter attribui poteſt.*

An aliquis unquam negaverit S. Adalbertum unquam fuiſſe in Hungaria.

117 *Prodiit anno 1738. Gedani Opuſculum, ſub titulo* Pruſſia Chriſtiana, *in quo Vita S. Adalberti copioſis annotationibus illuſtratur. Auctor Andreas Sebaſtus non modo baptiſmum* S. Stephani, *ſed ſimul prædicationem apud Hungaros, S. Adalberto abjudicat. Audiamus igitur*

F *diſſentientem pag. 45. & ſeqq., ut expendamus, ſingula:* Opus erit, *inquit*, ut explicemus, quid de converſione Hungarica, martyri noſtro (*Adalberto*) adſcripta, ſentiendum ſit. Ne tamen lector miretur, nos textui nihil ea de re intuliſſe, brevibus in anteceſſum monemus, quod, licet perſuaſi ſimus, famam ejus ad Hungaros pervenire potuiſſe, ſequentia nihilominus dubia ipſam Adalberti in Hungaria præſentiam in totum tollant. Tantis certe Hungarieum ejus iter falſitatum obfulcatum eſt tenebris, ut non niſi veræ indagationis lumina ad clariora ducamur. Antiquiſſimus patronorum converſionis Hungaricæ eſt auctor Vitæ Surianæ, qui fol. 832. ſequentia narrat: „ Non tacen„ dum, quod juxta poſitis Hungaris nunc nun„ tios ſuos miſit, nunc ſe ipſum obtulit, qui„ bus & ab errore parum mutatis umbram Chri„ ſtianitatis impreſſit„. Hunc ſequuntur Chartuitius epiſcopus in Vita S. Stephani .... apud eumdem Surium ... Coſmas Pragenſis ad an. CMXCVI. Langius in Chron. Citiz. fol. 761. Bonfinius Rer. Hungar. fol. 199. 200. Bakichay in Chronol. de reg. Hung. fol. 903. Dubravius lib. 6. fol. 46. Cureus Annal. Sil. fol. 34. Werncrus Rolefinck in Faſcic. temp. fol. 70. Er, ut pauca addamus, diſſentientes hactenus nullos invenies. Temeritatis equidem opus videbitur, communi contradicere conſenſui. Tentabimus tamen. *Non accuſabimus temeritatis ſcriptorem, qui verum inquirit, modo tam gravia adducat argumenta, ut præponderare poſſint iis, quæ ſibi faſtetur oppoſita. Verum & hæc multis aliis augere potuiſſet, ſi omnia habuiſſet perſpecta.*

AUCT. J. S. *tujus primæ ratiocinationis*

118 *Argumenta ſua proponere incipit hoc modo:* Sylveſtrum auctorem Vitæ Caoſianæ (*hæc apud nos edita eſt tom. III. Aprilis a pag. 378. ex codice Ms. ; at veriſimiliter auctorem non habet Silveſtrum, ſed alium incertum, coævum tamen*) altum tenere ſilentium; cum ætas ejuſdem, dignitas & ſcopus parem poſtulaſſent, imo poſcere poſſet rei explicationem. Quantum vero ſilentium auctoris coævi in refutandis fabulis valeat, hiſtorici norunt. *Valeret hoc argumentum, ſi omnes ſilerent ſcripteres coævi; at nullius eſt momenti, cum auctor alterius Vitæ, apud nos ſecundo loco editæ, qui item coævus eſt, duobus locis meminerit de prædicatione Hungarica S. Adalberti. Alia ergo audiamus:* Præter hæc rationem, *inquit*, magnum offert momentum ioſignia autorum allegatorum ratione circumſtantiarum occurrens hallucinatio. Quilibet ſuo indulget genio. Varium hinc etiam narrationis conficitur filum, differens ab Ariadnæo, cum ope hujus reducamur, illius deducamur. Verba Suriana aliis ad gloriam tanti martyris ioſigniter extendendam non ſufficiebant, atque nimis videbantur generalia: inde chaos

B orium eſt fabuloſum de Stephano ab ipſo baptizato, de ſomnio Geyſæ, imo de Stephani per Adalberum educatione. Duhravius commenti iſtius male cohærentis debilitatem cognoſcens, Stephanum præfectum, ſeu capitaneum Hungariæ facit, atque de ejus baptiſmo ſumma loquitur ambiguitate. Bonfinius annum baptizati Stephani ponit 909. fol. 198.; quod ſphalma lubenter typographo tribuimus. Aſt licet numerum invertentes, annum 990. accipiamus, tameo illa infantia Stephani, cum Geyſæ patris mors in annum 997. incidat, neque cum inchoato imperio, neque cum Hermanni Contracti verbis conciliari poterit; qui ad annum 995. Stephani matrimonium notat, dicens: „ Giſla Stephano regi Hunga-„ rorum, cum ſe ad fidem Chriſti converteret, „ quaſi vero juxta nomen ſuum fidei obſes „ (Geiſſel) in conjugium data „. Et licet ſerius hoc conjugium protrahamus, Urſpergenſis tamen etiam teſtatur: „ Imperatoris Henrici ſororem „ Giſelam regem Ungariorum non prius promeC „ ruiſſe, donec hic, ſe Chriſtianam religionem „ recepturum promiſit, quod etiam fecit „. Cui adſtipulatur auctor antiquus Vitæ S. Henrici imperatoris in Caniſii tom. VI. Lect. ant. pag. 390.

refutantur, 119 *Tota hæc diſputatio nihil difficultatis habet, niſi in hoc, ubi quidam ſcriptores, quorum plures poſſent adjungi, videntur affirmare* S. Stephanum *non fuiſſe baptizatum, niſi occaſione matrimonii cum Giſela Henrici imperatoris ſorore. Quippe ſi vera luſtrali aqua tinctus non fuit Sanctus ante tempus nuptiarum cum Giſela, baptiſmus erit poſterior morte S. Adalberti, ita ut ab hoc ei non ſit collatus. Hoc argumento ſe uiti, oſtendit mox laudatus Schottus, dum ſubdit ſequentia:* Hactenus dicta eo redeunt, quod ſcriptores medii ævi, quando de Chriſtianæ religionis in Hungaria initiis loquuntur, Adalbertum omnes ſileant, conjugii tantum, velut cauſæ, mentionem injiciant: quæ eorum narratio majorem fidem poſtulat, quam confuſa citatorum autorum cumulatio malæ connexarum rerum. *Verum hoc argumentum latius ſolvemus infra, ubi diſcutiemus, an occaſione matrimonii cum Giſela converſus ſit Sanctus. Sufficiat igitur hic monuiſſe, converſionem Hungariæ per dictas nuptias cœptam non eſſe, ſed promotam, ut ibidem probabitur, baptizatumque eſſe* Stephanum *diu ante obitum S. Adalberti. Quod autem Bonfinius aliique ſcripturæ recentiores in chronotaxi aliiſque rerum adjunctis ſæpe a vero deflectant, non negamus; at eo argumento everti non poteſt auctoritas ſcriptorum antiquiorum, quorum teſtimoniis nitimur.* D

poſteriores vero nihil ſunt momenti, 120 *Videt hoc ipſe Schottus, ideoque ad aliud ratiocinium progreditur hoc modo:* Verum, ut rivos exſiccemus, fontem obturare oportebit. Primus errorem ſeminavit autor Vitæ Surianæ, ſi huic illa verba tribui poſſunt, de quo tamen non immerito dubitamus. Quod enim fides Surii propter emendationem adhibitam non ubivis firma ſit, jam ſupra oſtendimus. *Quod de auctoritate Surii obſervat, plane concidit, cum eadem Vita apud nos edita ſit ex codice Ms. Pragenſi, ubique duobus locis de prædicatione Hungarica Adalberti auctor meminerit. Deinde interpolationis ſuſpectum facere locum conatur Schottus, ſic pergens:* In hoc autem loco verba connectendi, NON TACENDUM, integrum negotium magis adhuc ſuſpectum reddunt. Hæc enim converE ſionis hiſtoria, quæ inſigne vitæ Adalbertinæ foret momentum, quaſi per parenthelin explicatur. Quapropter bas lineolas ex mala fide poſterorum irrepſiſſe, confidimus. *Nimia quidem hæc eſt confidentia, cum ſic etiam irrepere debuerit in Annaliſtam Saxonem, in Carthuſſium, aliſque deinde ſecutos. Antemeo hujus confidentiæ ſubjunctas rationes audiamus:* Præter ſuſpicionem, *inquit*, ex ipſo verborum contextu ortam, circumſtantiæ quoque aliud ſuadent. Totum certe Adalbertum duritiæ Bohemorum, in anteceden-ſibus acceuſata, occupabat, ut ſulcem in alienas meſſes immittere ipſi non liceret. Obſtat etiam, quod Romæ ſecunda vice ſolutionem vinculi epiſcopalis petens, promtitudinem ethnicorum Hungarorum in aſſumptione fidei Chriſtianæ nullateous indurationi Bohemorum oppoſuerit, ut contraria juxta ſe poſita magis eluceſcerent. Hac ratione etiam optimum argumentum adhibiturus fuiſſet, ad procurandam dimiſſionem, quam anxius appetebat. Addimus, quod ipſi etiam legati iterata vice epiſcopum Romæ ſibi expetentes, neceſſitatem præſentiæ Adalbertiox in Bohemia, tali converſionis actu adlegato, F optime ante oculos ponere poterant; cum de ejus, qui Hungaros feliciter converterat, futuris exoptatis in Bohemia progreſſibus deſperandum minima erat. Et quis omnes minutias ecdubit? Pertuali enim ſumus, ex hactenus dictis quadantenus patefcere, non commode Adalberto iter tribui poſſe Hungaricum. *Hactenus Schottus.*

uti oſtendimus. 121 *Verum omnes hæ rationes omitti poterant, cum ne minimum quidem veriſimilitudinis detrahant S. Adalberti prædicationi Hungaricæ. Ita ratiocinatur auctor, aeſi tota Hungaria per Adalbertum converſa diceretur. At iſtud non affirmat biographus, quem impetit, ac ne Carthuſius quidem, aut Annaliſta Saxo, quorum etiam teſtimonio nitimur. Umbram Chriſtianitatis impreſſit Hungaris, non omnes converſit. Jam vero, ſi duritiæ Bohemorum non impedivit itinera Romana, ſi non impedivit iter Polonicum & Pruſſicum, cur impedire debuit Hungaricum? Quin imo, ſi duritiæ Bohemorum occaſionem & cauſam præbuit itineribus prædictis, uti certo conſtat, cur non æque Hungaros eo facilius invaſere potuit Adalbertus, quo duritiæ animæ ipſius excipiebant Bohemi? Quod autem*

non

A *non diu apud Hungaros manſerit ſanctus antiſtes, neque magis apud ipſos vitam tranſigere cuperet, quam apud Bohemos, non aliunde ortum exiſtimo, quam quod populus Hungaricus nihilo magis ſe corrigere vellet quam Bohemus: nam perfecta Hungarorum converſio, & morum emendatio reſervata erat S. Stephano, a quo demum efficaciter cœpta eſt & promota.*

Natus & baptizatus videtur S. Stephanus circa annum 984.

122 *Reſtat ut inquiramus, quo circiter anno natus ac baptiſmo renatus ſit Sanctus. Carbuitius num. 4. inſinuat, natum eſſe, dum S. Adalbertus erat Pragenſis epiſcopus, & non diu poſt baptizatum. Epiſcopus autem creatus eſt S. Adalbertus anno 983. martyrio coronatus anno 997. quo etiam obiit Geyſa pater* S. Stephani. *Adoleſcens hic erat, dum pater obiit, ac pueritia via egreſſus, uti ex eodem colligitur Carbuitio. Inchofer in Annalibus Hungariæ ſcribit, natum* S. Stephanum *anno 985. ac duodennem regno admotum anno 997. Verum conjectura incerta utitur annus ille natalis, licet alioquin non longe a vero aberrare videatur, nec ulli repugnet monumenta certa. Præplacet tamen mihi conjectura & ratiocinatio laudati jam frequenter*
B *Hanſizii, qui pag. 227. ſuccincte rem explicat his verbis:* Baptizatus eſt ab Adalberto Pragenſi antiſtite ... Certum eſt id non factum ante annum DCCCCLXXXIII. nam eo primum anno Adalbertus in epiſcopum conſecratus eſt apud urbem Veronam, feſto apoſtolorum Petri & Pauli, imperatore Ottone II. præſente. Ex narratione tamen Charuitii conſtabit, id ultra annum DCCCCLXXXIV. differri vix poſſe. Nam Adalbertus ſub ipſum tempus nativitatis Stephani advenit. Porro Stephanus, vivente adhuc patre, in ſolium impoſitus eſt, poſtquam, ut ille ſcribit, jam pueritiæ exceſſiſſet metas. Obiit inde mortem Geiſa anno CMXCVII. quo Stephanus jam erat adoleſcens, ut ibidem dicitur. Hæc obſervatio nos coegit baptiſmum Stephani annis aliquot ante Baronium collocare; nempe ad annum circiter nongenteſimum octogeſimum tertium, quo Adalbertus ſedere cœpit, aut certe ſequentem. Secus enim haud intelligi poteſt, quemadmodum vivente patre puritiæ metas ex-
C *ceſſerit*, aut adoleſcentiam Stephanus attigerit. Ab anno itaque DCCCCLXXXIII. vel ſequenti, ducendo calculum utique ad annum obitus Geiſæ DCCCCLXXXXVII. modus tandem aliquis appareret conficiendi annos quatuordecim ætatis ſaltem incompletos. *Placet hoc ratiocinium, ideoque circa annum 984. nativitatem ac baptiſmum* S. Stephani *collocandum cenſeo; non tamen exiſtimo Carbuitium per adoleſcentiam annos quatuordecim ſic deſignare voluiſſe, ut nequeas intelligi ætas paula minor. Credibile etiam eſt, Hungarorum converſionem commendatam fuiſſe Adalberto, dum conſecratus eſt epiſcopus, quod Bavari & Auſtriaci, bellis vigentibus, arcerentur ab Hungaria, non vero Bohemi.*

non anno 969. nec anno epiſcopatus Adalberti.

123 *Ranzanus aliique olim dixerunt, natum eſſe* S. Stephanum *anno 969. ſed tota fere ſcriptorum illorum chronologia vitioſa eſt, atque authenticitate caret. Schwartzius tamen epocham illam ut certam adducit pag. 7. ſine ulla probatione, atque ex ea ſibi ſumit argumentum. Hæc etiam de cauſa dixerat, ſanctum ab Adalberto fuiſſe baptizatum ante epiſcopatum, quod ne quidem probabile eſt ex ſola Vita S. Adalberti, in qua num. 6. Adalbertus, moriente epiſcopo de-*
D *ceſſore, adoleſcens vocatur, qui his diebus delictioſus miles erat; quique eodem tempore ſanctiorem vitam exorſus eſt. Porro ipſe* S. Stephanus *epocham Ranzani ſatis deſtruit, & noſtram confirmat in diplomate poſtea recitanda pro abbatia S. Martini, data ſub finem anni 1001. nam in eo ſic loquitur:* Singulare namque ſuffragium, quod per merita Beati Martini in me a pueritia expertus ſum, memoriæ poſterorum tradere curavi. *Tum refert victoriam relatam de duce Semigienſi, quam confectus eſt poſt abitum Geyſæ patris anno 997. aut 998. ut ſuo loco explicabimus. Jam vero, ſi anno 997. aut 998. in pueritia erat, quæ adoleſcentia prima vocatur a Carbuitio, videtur annos habuiſſe tredecim circiter aut quatuordecim, ideoque annus natalis aptius ſtatui non poteſt quam 984. circiter, ita ut natus etiam eſſe potuerit præcedenti aut ſequenti. Ranzanus non modo ſcribit baptizatum fuiſſe ab Adalberto, ſed exprimit etiam nomen illius, per quem de ſacro fonte levatum aſſerit,* Adeotatum *vocans* ex genere clariſſimorum comitum Sanleverini *in Campania. At hoc unde hauſerit, ignoro, ejuſque fidei relinquo.*

E

§. XII. Mors Geyſæ; cui ſuccedit S. Stephanus: mater hujus non ſatis nota: quantum promota religio ſub Geyſa, & quo in ſtatu inventa a S. Stephano.

Morem Hungarorum ducis Geyſæ Carbuitius affigit anno 947. eique paſſim annuet, qui alicujus ſunt nominis, ſcriptores conſenſerunt. Ante obitum principibus Hungaris Filium ſuum ſic ad principatum Hungariæ commendaſſe ſcribitur, ut etiam jurejurandi religione ipſos obſtrinxerit. Hinc Stephanus, *defuncto patre, mox ducatum adeptus eſt, promerentibus eum proceribus & populo, ſicut patri ipſius promiſerant. Catholicum obiiſſe Geyſam & pie defunctum, cum Carbuitio affirmant ſcriptores Hungari. Neque obſtant verba Dumari num. 101.* F *data, ex quibus ſuſpicio eſſe poſſet, ſincere converſum non eſſe, quod idola colere pergeret, & ſic epiſcopo aliquando reſponderit, ut videretur in idololatria permanere velle: nam ipſe Dumarus ſumit, ipſum ea mente non fuiſſe uſque ad obitum, cum ait,* Antiquum Icelus abluit. *Hungarici ſcriptores non niſi unicam Geyſæ uxorem paſſim memorant, eamdemque matrem* S. Stephani *fuiſſe, & ſuperſtitem vira vixiſſe aſſerunt. Polovi vero Polonam uxorem Geyſæ attribuunt,* Adleidem *nempe, & ſororem Miceslai Poloniæ ducis, quam ſecundam fuiſſe Geyſæ conjugem ſcribunt aliqui. Hæc de cauſa, cum Carbuitius nihil lucis afferat, obſcurum eſt, quænam fuerit* S. Stephani *mater: nam ſcriptores Hungari æque ac Poloni recentiores ſunt, minuſque exacti, quam ut dictis eorum multum fidere liceat. Conjecturas itaque dare poſſumus; ut nihil certi ſtatuere.*

Geyſa Stephani pater a multis defunctus; uxorem vero liquit ſuperſtitem.

124 *Imprimis veriſimile eſt, uxorem Geyſæ, quæ eidem ſuperfuit, non fuiſſe uxorem ipſius primam, aut* S. Stephani *matrem. Ratio petitur ex ipſis ſcriptoribus Hungaris, qui unanimi voce affirmant, viduam Geyſæ expetitam ad nu-*

ut illa non videatur fuiſſe mater S. Stephani,

AUCT. J. S. *ptias fuiſſe a Cupa duce Simigienſi, qui iis naptiis conabatur ducatum* Stephano *eripere. Quippe Geyſa ſenex obiit, ita ut prima ejus uxor, ſi vixiſſet, veriſimiliter etiam provectioris fuiſſet ætatis, quam ut ad naptias honeſte expeti poſſet: neque enim veriſimile eſt Gyſam fuiſſe provectæ ætatis, dum primam duxit uxorem. Ex prædicta rurſum ratione veriſimile eſt, viduam Geyſæ matrem fuiſſe* S. Stephani: *nam Cupa non ambiviſſet matris naptias, ut ejus ope Filium deturbaret, quod ſperare vix poterat. Verum ſpe veriſimili nitebatur Cupa, ſi vidua Geyſa erat noverca* Stephani: *nam, quandoquidem anno 996. ipſa, teſte Vita S. Adalberti* num. 100. *adducta*, totum regnum viri manu tenuit, & quæ erant viri ipſa regebat; *tanta erat ejus auctoritas, ut ſperare poſſet Cupa, eum naptias hujus vidue regnum ad ſe devolvendum. Verum, ut jam vidimus, non videtur conſenſum ejus ſperate potuiſſe, ſi mater erat principis regnaturi, aut nimia ætatis: nam utrumque eamdem ſtimulaſſet, ut regnaret potius pro Filio, quam ſub marite.*

B 126 *A Dimare lib.* 8. *uxor Geyſæ vocatur* Belekegena, *in editis* Belecknegini, *id eſt*, pulchra domina, *ubi editores addunt* Slavonica. *Si autem uxor hæc nomen habuit Slavonicum, veriſimile eſt* Polonicam *fuiſſe. Itaque poſtremam Geyſæ uxorem Poloneam fuiſſe, credere poſſumus Polonorum teſtimonio: at non ita veriſimile eſt, matrem fuiſſe* S. Stephani. *Hungari vero, id unanimiter aſſerentibus, aſſentiri poſſumus, Saroltam, ducis Tranſilvaniæ filiam, fuiſſe matrem* S. Stephani. *Nam Annaliſta Saxo huic ſententiæ fundamentum præbet, dum ad annum* 1003. *ducem Tranſilvaniæ a* Stephano *victum ſcribens*, avunculum *ejus vocat. St autem* Julus, *ut ibi vocatur, vel* Giula, *ut malunt Hungari, avunculus fuit Sancti, certe mater ipſius ſoror erat Giulæ, ejuſque patris filia. Porro ſi duas haſce uxores habuit Geyſa, & prima fuit mater* Stephani, *pagana hæc fuit, ut erat adhuc frater ejus, dum victus eſt a* Stephano; *ſed converſa fuit ante mortem cum marito Geyſa, qui deinde Chriſtianam duxerit Polonam. Verum hæc incerta fateor, libenter ſecuturus, ſi quis melioribus nixus monumentis, certiora docuerit.*

Sed uxor Geyſæ ſecunda: mater vero Sancti Sarolta Tranſilvaniæ ducis filia.

C 127 *Petrus Ranzanus in Epitome rerum Hungaricarum indic.* 8. *multa memorat de promota religione Chriſtiana ſub Geyſa. Ex hiſce quædam huc tranſferam, præterminſſa tamen chronotaxi viteſa, ut illorum diſcuſſione magis pateſcat, in quo ſtatu religionem Hungarorum invenerit* Stephanus, *dum regnum adeptus eſt. Relate advenit Adalberti, hæc ſubdit:* Conſtitutus eſt dies, quo ipſi, & multi viri nobiles, multique alii, tum mediocris tum humilis generis homines, ſacro baptiſmate in Chriſto renati ſunt. Voto ſe tunc fecit obnoxium, jureque jurando promiſit Geicha, quam primum daturum ſe operam, ut omnes ditioni ſuæ parentes populi exemplo ſuo Chriſti cultores efficerentur. Omni itaque via, modo, arte, diligentia enitat, ut voti fieret compos. Multi ipſum ſecuti ſunt, ſed pene innumeri imitari ſanctum ejus propoſitum recuſaverunt, idolorum enim cultui ſervire malebant. Cum igitur illi, nulla tanti principis habita ratione, non deſinerent verſari in errore illo terebrarum, animadvertit prudentiſſimus princeps, armis opus eſſe, quorum vi illorum domaretur & ferocitas & perdita audacia. Sed cum non eſſent ei tantæ vires, quibus fieret a ſe facile, quod rei exigebat neceſſitas: etam dat litteras ad plerosque principes Chriſtianos, per quas aperit laudabile ſinum ſanctumque conſilium, ac propterea petit, ut in tanta rerum mole ſua quiſque idonea mittat auxilia. Mittuntur igitur undique in Hungariam Chriſtianorum principum copiæ .... Intra paucos annos toc millia externorum militum convenerunt, ut Hungaris, a Chriſti cultu abhorrentibus, eſſent illi armis ac numero longe ſuperiores. *Hæc forſan exaggerata ſunt; at non omnino videntur improbabilia, cum & moribus Geyſæ congrua ſint, & verbis Ditmari ante allatis,* Cum Chriſtianos efficeretur, in corroboratione fidei ſevit. *Hac tamen violentia plures haud dubie hypocritas fecit, quam vere Chriſtianos: quod convenit ante dictis ex Vita Adalberti.*

Geyſa cognomento eſt promotor religionis Chriſtianæ,

D

128 *Que mode rem deinde exſecutus ſit Geyſa, pergit narrare modo magis exaggerato, atque his verbis:* Itaque ubi animadvertit adveniſſe jam opportunum tempus, quo exequeretur, quod animo conceperat; per præconem ſuum pateſacit animum, commoveſacitque Hungaros univerſos, eiſque imperat, ut ab errore, in quo verſabantur, reſipiſcentes, ſuſcipiant veri Dei religionem, quam divina afflatus inſpiratione ipſe ſuſceperat: nolle ſe pati ulterius, ut ſui populares vagentur per tenebras, ſeque ipſos perdant diabolo ſervientes, cum quo eſſent æternis ſuppliciis cruciandi: qui ea ſalutifera monita viſionemque deſperiret, ii nihil expecteoc aliud, quam us ad unum trucidentur, ſe jam ad id habere arma ... Ita brevi effectum eſt, ut pars metu, pars ſalubri adducta conſilio, in Chriſtum univerſa Hungaria credens, Chriſtianæ fidei ſacramenta ſuſceperit. *Credidisim hæc facta potius ſub initium regni* S. Stephani, *poſtquam deſponſatus erat Giſelæ, a cujus fratre S. Henrico, uti & ab Ottone III. ſubſidia militaria accipere potuit, & veriſimiliter accepit. Putem etiam omnia peracta eſſe modo quidem efficaci, ſed minus violento; nec mortis minas intentatas, ſed exſilii aut alterius pœnæ. Verumtamen non improbabile eſt,* Stephanum *vivente patre jam deſponſatum eſſe Giſelæ, ut adultior deinde, regnaque ad fidem perducto, cum ipſa nuptias contraberet: nam ſic facile explicari poterunt ſcriptores varii non contemnendi, qui occaſione hujus matrimonii Hungariam converſam ſcribunt, uti & illi, qui S. Henrico eam laudem partim attribuunt. Potuit pactio futurarum nuptiarum confici anno 996. aut ſequenti, eodemque tempore ſubſidia mitti potuerunt in Hungariam: hiſce autem acceptis, Geyſa ſub finem vitæ idololatriam univerſim prohibere potuit. Factum certe eſt, vel ſub finem vitæ ejus, vel brevi poſt ejus mortem: quod decidere non auſim.*

dicturque armorū & morum mo-do plurimū emoliſſe.

E

F

129 *Certius eſt, ea, quæ pergit Geyſæ attribuere Ranzanus, tantum ab eo in parte cœpta eſſe, perfecteque a* Stephano. *Verba ejus accipe:* Erecta igitur ubique Dei, & beatæ Mariæ Virginis, & cæterorum Sanctorum templa: conſtituti præcipuarum eccleſiarum antiſtites & preſbyteri, cæterorumque ordinum ſacerdotes, qui Dei laudibus inſerviren: Chriſtianæ leges ac ritus, ſacræque cæremoniæ inductæ, ſanctorum Patrum decreta ſervari cœpta: conſtituta præterea ea, quæ ſunt uſui humanæ vitæ neceſſaria, ex quibus clerici honorifice in ſuis eccleſiis viverent. *Omnia hæc facta ſunt, ſed pleraque ſerius*

ſed Ranzanus multa Geyſæ attribuit, quæ facta ſunt per S. Stephanū.

A *ſerius inchoata per* S. Stephanum. *Aliquæ quidem eccleſiæ per Geyſam euſtructæ ſunt, ſed epiſcopatus nulli conſtituti, atque una ſolum abbatia inchoata, uti colligitur ex litteris* S. Stephani *pro abbatia S. Martini, datis anno* 1001. *in quibus illa abbatia dicitur inchoata per Geyſam, perfecta vero per* Stephanum, *atque inſuper*: Necdum etiam epiſcopatus & abbatiæ præter ipſum locum (*id eſt, abbatiam S. Martini*) in regno Hungarico ſitæ erant, *eo nimirum tempore, quo ducem Szmigienſem vicit* Stephanus *poſt obitum patris. Leges etiam a* S. Stephano *latæ ſunt; & eccleſiæ, quarum numerus exiguus fuiſſe videtur ſub Geyſa, per totum regnum ſufficientes conſtitutæ & fundatæ.*

multaque Stephano ante prin cipatum,

130 *De educatione* Stephani *hæc ſubjungit Ranzanus*: Inter hæc Stephanus intentiſſima parentis fuit cura, ſub educatore ſibi adhibito, qui ad id eſſet idoneus, primam ætatem innocenter agebat. Erat adeo egregiæ indolis, ut ſpecimen quoddam cunctarum virtutum præ ſe ferre videretur. Ubi autem adolevit, ita cœpit exercere vitam virtutum operibus, ut oeminem

B fefelliſſet ea, quæ de ipſo fuerat, futuræ probitatis expectatio. Tanta ejus humanitas, ut omnium hominum generi charus eſſet, & incredibiliter amœnus atque jucundus. Mira morum, qua pollebat, elegantia perquam facile effecit, ut omnium animos in ſui converteret admirationem. Tanta inerat ei vis ac dexteritas ingenii, tantuſque ac talis ineipientis cujuſdam prudentiæ vigor, ut prudentiſſimus quiſque earum ipſum ad regnum arbitraretur. Chriſtianæ pietatis ſupra, quam dici poteſt, cultor admirabilis. Cujus rei ſatis ſuperque fuerit hoc unc, & quidem memoratu dignum, exemplum afferre. Adoleſcentulus cum accepiſſet permultos Hungarorum Chriſtum ſimulate colere, propterea quod ſacri baptiſmatis undam metu adducti ſuſceeperant; ſua ipſe diligentia id egit, ut plerique illorum in Chriſtum ipſum, omni ſublata fictione, crediderint. Quippe ſumptis Chriſtianis armis, fide videlcet ac ſpe, & ea, quam docuit Evangelium, charitate, unc hos, nunc illos, ad ſe accerſivit. Aperuit eis ſenſum divinarum Scripturarum, & juxta beati Pauli apoſtoli doctrinam, arguendo, obtecrando, increpando, tandem conſecutus eſt, ut in omni Hungaria perpauci

C remanſerint, qui veri Dei cultores effecti non eſſent. Itaque non minus fuit ipſe, quam ſuus parens, adeptus; cum, quod ille armis, hic amore & divinitus ei data ſapientia fecerit.

quæ facta in principatu.

131 Mortuo poſtea ejus patre pie ac religioſe, & ea in Deum fide, qua decuit mori Chriſtianiſſimum principem; ipſe in illius opes ſucceſſit, dueiſque nomine, ut & ille, aliquæ ante illum, rem Hungaricam adminiſtravit. *La tota hac relatione nihil video exeribitare a veriſimilitudine, niſi quod multa commemorentur antetempus. Docuit quidem multet ipſe* Stephanus, *uti alioude ſatis conſtat; verum non tanta perfecte ante mortem patris, quanta eidem attribuit Ranzanus, qui ex chronotaxi vitioſa in hunc incidit errorem. Credidit ille natum eſſe anno* 969. *ideoque eidem non difficulter attribuit ante principatum, quæ geſta per ipſum invenit, ſed quæ collocanda erant poſt principatum adeptum. Quippe cum oſtenderimus natum eſſe Sanctum circa annum* 984., *credendum circiter annorum Adoleſcenti, ob excellentiam ac maturitatem ingenii, poterat quidem inchoare rudium inſtructionem, & abſurditatem idololatriæ oſtendere. At veriſimile non eſt, ſacras Litteras jam ex tempore expoſitas ab Adoleſcente, tantumque laboris pretium factum, quantum hic deſcribitur, quantumque revera fecit ætate prevectior & gradu ſublimior. Ex dicendis etiam colligitur, regni Hungarici converſionem ſeriam & perfectam ſub* Stephani *principatu tantum collocandam eſſe. Quod demum ait,* Stephanum *ducis titulo Hungariam adminiſtrare cœpiſſe, ſuo loco cenſurabitur.* AUCT.

§. XIII. Utrum S. Stephanus, obtento principatu, converſus ſit occaſione nuptiarum cum Giſela? Scriptores, qui id videntur aſſerere, explicandi de converſione totius regni.

E *Hiſtorici non pauci ſolum,*

V*arii ſcripteres etiam ſuppaeet* S. Stephano *de ipſius nuptiis cum Giſela ſorore S. Henrici imperatoris ſic loquantur, ut ii ſancti Regis converſionem, & baptiſmum ipſum attribuere videamine. Hinc ſcriptores Bavari gloriam hanc gentis ſuæ vindicare nituntur. Joannes Adlzreitter in Annalibus Boicæ gentis part.* 1. *lib.* 15. *n.* 1. *hac de re diſputat in hunc modum*: Hoc ipſo, quem deſcribimus, anno, ſi Hermanno (*Contracto*) fides eſt, Giſela Henrici ſoror, quam idem Sanctus (*Wolfgangus, de quo mox egerat*) divino inſtinctu, reginam ſolitus erat vocitare, a Stephano Ungarorum rege ad nuptialem thalamum ambita eſt & impetrata. Quamquam Cartuitus, Ungarorum epiſcopus, anno demum MII.; Sigebertus, qui longo fere intervallo alios ſolet ſequi, anno MX.; Joaones Staindelius anno DCCCCXCIV., eas nuptias volunt coaluiſſe. Nos Hermannum, Henrici ævo propiorem, ſequi maluimus. Porro Giſelam, Stephano non prius conveniſſe in manus, quam ſacris Chriſtianis eſſet initiatus, authores ſunt, Martinus Polonus, Otto Friſingenſis & Conradus Urſpergenſis. Ungari quidem edocti mores mitiores, ma- F giſterio Piligrini epiſcopi Batavenſis, nonnihil de genuina feritate remiſerant, & geſtum aliquem ceperant manſuetudinis Chriſtianæ: verum licet Gaiſa Ungarorum rex, Adalbertum ad gentem excolendam vocarat, & ſuſcepto baptiſmate, Chriſto nomen dederat, tamen diis patriis pergebat habere divinos honores, credebatque, eſſe pari, cum vero Deo, cultu adorandos; & plebes ejus exemplo ountium gentilitris ſuperſtitionibus non remiſarant.

F. Stephanum converſum eſſe occaſione nuptiarum cum Giſela.

133 Quamobrem auctor, Adalberto coævus & familiaris, in ejus Vita ait, eum Ungaris nunc miſiſſe nuntios, nunc ſeiplum obtuliſſe, iiſque ab errore parum mutatis, umbram Chriſtianitatis impreſſiſſe. Unde eſt, cur Cartuitum, qui anno circitee CXXX. poſt ortum Stephani ſcripſit, nimiæ in ſuam nationem indulgentiæ arguas, cum ſcribit, ducem Ungarorum, cum Filio ſuiſque familiaribus, & omnibus dominis ſuæ hominibus, ſalutaribus undis ab Adalberto fuiſſe expiatos, & Geiſam quidem de ritibus ſacrilegis abolendis, & ſtatuendis epiſcopatibus multum fuiſſe ſolicitum. Certe Sigebertus diſerte Stephani & Ungarorum converſionem Giſelæ, ſorori Henrici imperatoris, adſcribit. Conſentit Nonoſius, vel quiſquis edidit vitam S. Henrici,

AUCT. J. S. ci, quem Arenpekius & Andreas Ratisbonenſis ſunt ſecuti. Sed &, quod inſtar omnium eſt, in Romano Martyrologio dicitur Henricus ad fidem Chriſti ſuſcipiendam perduxiſſe Stephanum regem cum univerſo fere ejus regno. Ita Deo visum, hanc pulcherrimi ſacti gloriam, Henrico & Gilelæ, Boicæ principibus, reſervare, ut poſtiſſimi divinæ legis in Ungaria recipiendæ authores dicerentur & eſſent. Ergo, ut paucis multa complectar, Geiſæ ducis filius, cujus nomen ante baptiſmum Waic a Dithmaro ſcribitur, cum Gilelæ nuptias ordienter expeteret, non eſt prius voti compos effectus, quam ejuratis gentilium ritibus, ſacra Chriſtiana ſuſciperet, pollicereturque, ſe totam Ungarorum nationem ad eadem pro viribus adducturum. *Hujus ſcriptoris verba eo libentius adduxi, quod agnoſcat, converſionem Hungarorum cœptam eſſe a Pilgrino, promotamque ab Adalberto, quodque etiam fateatur Geiſam ſalutari fonte ablutum eſſe. Andreas Brunerus in annalibus Boicis part. 2. lib.* B *3. pag. 147. eodem fere modo diſputat, fateturque* ex Dithmaro manifeſtum *eſſe, Geyſam Chriſto nomen dediſſe. Uterque vero obſervat, Geyſam idololatriam cum cultu veri Dei conjunxiſſe; quod nos ipſi oſtendimus. An iidem non probant, id ab eo continuatum uſque ad finem vitæ; nos vero contrarium probavimus ex Dithmaro, cui Carthuſienſi jungi poteſt.*

134 *Hiſce obſervatis, ipſa antiquiorum ſcriptorum verba recitare placet, ut examinemus, an illi tam clare aſſerant, baptiſmum* Stephani *occaſione matrimonii ſuſceptum, ut alteri cuipiam explicationi locum non relinquant. Primus ſeu antiquiſſimus auctor, qui hac de re ſcripſit, eſt Hermannus Contractus, qui in Chronico, prout editum eſt a Canſio, ad annum 975. occaſione mortis Henrici Bavariæ ducis, & ſucceſſionis S. Henrici poſtea imperatoris, de prioris filio, poſterioris ſorore, hæc ſcribit:* Hujus ſoror Gilela Stephano regi Ungariorum, cum ſe ad fidem Chriſti cooverteret, quaſi vere juxta nomen ſuum fidei obtes, in conjugium data, eleemoſynis cæteriſque bonis operibus inibi intenta C conſenuit. *Ad hunc locum notanda ſunt aliqua. Primo hæc non legnntur in editione Piſtorii aut Urſtitii, ita ut incertum ſit, Hermannine ſint, an alterius, qui ea adjecit Hermanni Chronico. Secundo, ſive Hermanni ſint, ſive alterius, auctor indicare voluit, nuptias eo anno contigiſſe, ſed eas ſolum memorat occaſione patris Henrici, cujus obitum aſſignat. Nuptias autem ferius contractas, deinde probabimus. Tertio Schwarzius hunc locum citans pag. 3., eumdem corrupit: nam pro verbis*, cum ſe ad fidem Chriſti converteret, *ſubſtituit*, qui ſe ad fidem Chriſti converterat: *quæ verba minus ſignificant quam præcedentia. Hiſce obſervatis, pergo ad alterum locum Hermanni, qui ad annum 1038. ſic rurſum habet apud Canſium:* Ipſo anno Stephanus Ungariorum rex, cum ante plurimos annos ſe cum tota gente ſua ad Chriſti fidem convertiſſet, eccleſiaſque plurimas & epiſcopatos conſtruxiſſet, .. obiit. *Aliæ etiam editiones hoc loco converſionem memorant cum obitu, ſed paulo brevius. Ex quo colligo, priorem locum veriſimiliter non eſſe Hermanni, ſed interpolatoris cujuſdam, cum veriſimile non ſit, ipſum in brevi Chronico bis idem commemorare voluiſſe, & editionum varietas interpolationis ſuſpitionem præbeat. Itaque nec tempus nuptiarum ex Hermanno ſtatui poteſt,* D *nec aliud quidpiam, quam quod aſſerat, ipſum converſum eſſe, adeoque ſupponat non fuiſſe Chriſtianum ab initio.*

135 *Sententiæ huic accedit Marianus Scotus in Chronico ad annum 1038., ubi hæc habet:* Stephanus rex Ungarorum Chriſtianus obiit, qui cum omni gente ſua ad fidem convertitur. *Hi quidem ſcriptores recte non adducuntur ab Adlzeitero ad probandum* S. Stephanum *baptizatum eſſe ob nuptias cum Giſela: ultro tamen agnoſco illos utcumque repugnare ſententiæ meæ, quam ut probabiliorem aſſerui, de* Stephano *ab infantia baptizato. Verum reſpondeo horum auctoritatem tantam in hiſce non eſſe, ut æquari poſſit rationibus pro baptiſmo infantis* Stephani *militantibus. Sola Carthuſii auctoritas hiſce, aliiſque deinde ſecutis, præponderare debet, cum ille monumenta Hungarica habuerit, dum Sancti Vitam ſcribebat; alii vero de rebus Hungaricis parum fuerint inſtructi, ob exiguum commercium, quod* E *aliis nationibus intercedebat cum Hungaris ante principatum* Stephani. *Norant illi ſcriptores,* Stephanum *fuiſſe Catholicum, regnumque ejus tempore converſum: norant ipſius progenitores fuiſſe paganos, ideoque facile credere potuerunt,* Stephanum *ipſum paganum fuiſſe uſque ad publicam univerſi regni converſionem. De converſione Geyſæ nihil videntur unquam audiviſſe, nihil de incubata ſub ipſo Hungarorum converſione, quod ætas ipſorum remotior ab his eſſet, quam ut ea per ſe poſſent cognoſcere, neque in ſcriptoribus, quos ſequebantur, quidpiam de illis ſcriptum invenirent. Dithmarus quidem & Ademarus converſionem Geyſæ memoraverant; atque Ademarus utriuſque baptiſmum, patris nimirum & Filii, ſinerat ſub invitum imperii Ottonis III., quod cum chronologia noſtra, cumque infantia* Stephani *optime congruit; at eo tempore ſcriptores non facile habebant omnes libros ante ſua tempora ſcriptos, ideoque eis condonandum, ſi quid ignoraverint; ſed non imitanda, ubi occaſione illius ignorantiæ perperam aliqua enarrarunt. Hæc interim ad horum auctoritatem repammus, plura dicturi, poſtquam adduxerimus verba eorum, qui illorum dicta liberiori paraphraſi explicaverunt.* F

136 *Sigebertus ad annum* 1010. Stephani *nuptiis cum Giſela clare tam Regis quam Hungarorum converſionem attribuit, hæc ſcribens:* Gens Hungarorum, hactenus idololatriæ dedita, hoc tempore ad fidem Chriſti convertitur per Gislam ſororem imperatoris, quæ nupto Hungarorum Regi, ad hoc ſua inſtantia Regem adduxit, ut ſe & totum Hungarorum gentem baptizari expeteret, qui in baptiſmo Stephanus eſt vocatus. Cujus merita per Hungoriam multa miraculorum glorio commendat. *Nuptiæ hæ longe a ſuo tempore avulſæ, ſed de hiſce poſtea. Otto Friſingenſis lib. 6. cap. 27. Chronici ſui de Henrico ſic habet:* Sororeque ſua Gilela Stephano Ungarorum regi in uxorem data, tam ipſum quam totum ejus regnum ad fidem vocavit. Hunc Stephanum Ungari, hactenus fidem Chriſtianam ſervantes, velut principium fidei ſuæ, inter Sanctos colendum dignum ducunt. *Urſpergenſis in Chronico mentem ſuam explicat in Henrico II. hiſce verbis:* Horum ſororem, bonæ memoriæ fœminam, Gilelam rex Ungariorum, qui Stephanus dicebatur, in conjugium expetivit, ſed eam ducere non promeruit, donec ſe Chriſtianæ religionis

Id tamen non evincit auctoritas Hermanni Contracti.

Marianus Scotus, qui aliqui Stephanum cum fide converſum eſſe e

verit vero ſcriptores paulo recentiores aperte non poſſe cum verſionem ſuſtinuiſſe

A gionis rudimenta, & ſacri baptiſmatis ſacramenta, cum omni gente ſua ſuſcepturum promiſit. Quam pollicitationem ubi rebus perfecit, religioſus Deoque devotus poſtea in executione bonorum operum permanſit: quod divina pietas poſt mortem ejus evidentibus indiciis, ad ſepulturam ejus factis ſignorum miraculis, demonſtravit. *Hæc verba fideliter deſcripta ſunt in Chronico brevi Leodienſi apud Martene tom. 3. Anecdotorum col. 1407. Addantur hiſce Martinus Polonus, aliique plures, qui in eamdem ſententiam abierunt: nolim enim ſufficiari ſcriptores fatile decem aut duodecim ſeculi XIII., aut paulo poſteriores a me lectos eſſe, qui præter adductos eadem fere commemorant; ſed hi numerum augere poſſunt, non auctoritatem, ideoque opus non eſt eorum texere catalogum.*

137 *Annaliſta Saxo ad annum 1002. Bavarorum ſententiam commemoravit, ſed ad annum* 1038. *ait*, Stephanum *ab Adalberto baptizatum, quod prioribus eſt contrarium. Albericus monachus in Chronico ſuo ad annum 1010. utramque ſententiam expoſuit hoc modo*: Gens Hungarorum hactenus idololatriæ dedita, hoc tempore B ad fidem Chriſti convertitur per Gislam ſororem imperatoris, quæ nupta Hungarorum regi, ad hoc ſua inſtantia regem adduxit, ut ſe & totam Hungarorum gentem baptizari expeteret: qui in baptiſmo Stephanus eſt vocatus: cujus merita per Hungariam multa miraculorum genera commendant. Tamen dicunt Hungari, quod S. Adalbertus Pragenſis epiſcopus regem Stephanum ad fidem convertit & baptizavit; & ipſe Rex ſua prædicatione Hungaros convertit, & majorem eccleſiam Strigonii in honorem Adalberti inſtituit: ſed illa Gisla regina, ut dicunt, multas malitias in terra illa fecit, & extremum poſt mortem ſancti Regis, meritis exigentibus, interfecta fuit. *An poſteriora illa de Giſela fint certiora, quam priora de converſione* Stephani *per Giſelam, ſuo loco examinabitur. Interim juverit ex dictis Albrici obſervare, ſententiam Germanorum de converſione* Stephani *occaſione nuptiarum, numquam admiſſam fuiſſe ab Hungaris: nam contrariam ſententiam aſſerit Caribuitus circa initium ſeculi XII., eamdemque ab Hungaris aſſeri, teſtatur Albericus, qui ſcripſit* C *ſub initium ſeculi XIII.; poſteriores vero Hungari ſemper eidem adhæſerunt; ſibique faventes habent ſcriptores Polonos & Bohemos.*

138 *Tot inſuper rationes Hungarorum ſententia favent, ut dubitare nequeam, quin hæc vera ſit. Certum eſt ex Ditmaro, Ademaro, Vita Adalberti, ipſiuſque* Stephani *litteris pro abbatia S. Martini, fidem fuiſſe ſuſceptam a Geyſa, quod & Adlgreitter & Brunnerus agnoſcunt. Quis igitur credat patrem baptizatum eſſe, baptizatum non eſſe filium, præſertim cum Ademarus Filii æque ac parentis baptiſmum affirmet, fidem utriuſque Ditmarus aſſerat, & Stephanum ipſe agnoſcat ſe beneficio S. Martini a puericia adjutum? Verum, inquit Adlgreitter, Geyſa, licet baptizatus, cum gente ſua ſimul idola coluit: atque hinc infert Brunnerus, ſatis conſtare*, Geyſa vivo de impietate non eſſe triumphatum. *Si totum admiſero, ubi habebunt adverſarii, quo probent*, Stephani *baptiſmum ab ipſius infantia amovendum. At vero, ſi Ditmare credimus Geyſam ſimul & verum Deum & idola ad tempus coluiſſe, & epiſcopo id improbanti durius reſponduiſſe, ut pœa argumento aſſumit Brunnerus; reliquis etiam Ditmari dictis eamdem habeamus fidem, ac tempora diſtinguendo ejuſdem ſcriptoris verba conciliemus, ut æquius poſtulat. Paganus fuit Geyſa, idola coluit: Chriſtianus effectus eſt, perrexit idola colere; objurgatus eſt ab antiſtite, durius reſpondit, ſi volis; vel, ſi malis, frivolam excuſationem attulit; nam & hanc ſenſum verba admittunt, prout legitur in codice Ms.; hæc omnia credamus Ditmaro. Verum, ſi credamus prædicta, æquum eſt, ut ſimiliter credamus ea, quæ honorifica Geyſæ ſcripſit: itaque & hæc admittenda ſunt verba:* Antiquum ſcelus zelo Dei æſtuans ablut. *Non perrexit igitur idola colere uſque ad finem vitæ: ſic enim nec zelo Dei æſtuaſſet, nec antiqua abluiſſet crimina.* AUCT. J. S.

139 *Jam vero triumphatum non eſſe de impietate apud Hungaros, id eſt, univerſam gentem, aut ejus partem majorem, non converſam ante obitum Geyſæ, lubens admitto. At hinc non ſequitur*, Stephanum *non fuiſſe baptizatum ante patris obitum, quia nec principatum tunc obtinebat, nec ſtatim cum principe totum regnum convertitur. Quin potius, ſi conjecturis opus eſt, ex* E *ſubita converſione regni poſt mortem Gryſæ, inferre liceret*, Stephanum *jam antea altas pietatis egiſſe radices; indeque factum eſſe, ut totum regnum paucis annis converteret, eccleſiſque, epiſcopatibus ac Chriſtianis legibus inſtrueret. Hæc ſane juſtior ac verſimilior eſſet deductio; ſed id non agimus hoc loco. Illud lubet inveſtigare, quo modo Sigebertum alioſque ſcriptores laudatos, ſi non omni errore, certe fictione abſolvamus. Non erit hoc difficile, ſi oſtenderimus, qua occaſione hic error obrepere potuerit. Porro ex converſione tanti regni, quæ facta videtur non diu ante nuptias* Stephani *cum Giſela, quæque nuptiis illis non paſum promota fuit, facile credere potuerunt ſcriptores laudati, Regem ipſum eodem tempore fuiſſe converſum, cum ſerent majores ejus fuiſſe paganos, ut jam dixi n. 135. Probabile etiam exiſtimo, contractum ſponſalitium ea conditione initum fuiſſe, ut* Stephanus *ante nuptias totum regnum converteret conaretur, ſubſidiumque ad hoc ipſi ferrent Henricus Giſelæ* F *frater, tunc Bavariæ dux, & Otto III. imperator. Fœdus ejuſmodi efficere potuit, ut alii converſionem Hungariæ Ottoni III. attribuerent, alii Henrico; atque alii demum numero converſorum* Stephanum *ipſum includerent, quod de baptiſmo ab infantia ſuſcepta facti non eſſent certiores.*

140 *Jam vero non ſine fundamento curam aliquam converſionis Hungarorum Ottoni III. æque attribui poſſe, ac S. Henrico, colligo ex duobus ſcriptoribus ſynchronis. Primus eſt Ademarus monachus, apud Labbeum tom. 2. Bibliothecæ pag. 168., aberrans quidem in multis adjunctis, & perperam Brunoni attribuens, quæ in converſione Hungarorum aſtribuenda erant Adalberto, recte tamen baptiſmum* Stephani *multo citius collocans, poſt quem relatum ſubdit ſequentia*: Poſtea vero ipſi filio ejus Stephano Otto imperator ſororem Henrici, poſtea imperatoris, in conjugio dedit. *Inſinuant hæc verba, Ottonis conſilio nuptias contractas fuiſſe. Ditmarus vero lib. 4. teſtatur*, Stephanum *epiſcopales cathedras erexiſſe* gratia & hortatu *Ottonis III. Itaque, cum conſtet Ottoni III. religionem Hungarorum & nuptias* Stephani *cum Giſela curæ fuiſſe, verſimile eſt ipſius & Henrici auxilio uſum fuiſſe* Stephanum *ad converſionem*

quæ opinio Germanorum aliquo fuit, at non Hungarorum, qui contrarium aſſeruere

cum Ditmaro, Ademaro, aliiſque horum fontis plures rationes ſerunt,

cum illa error orirí potuerit in converſione regni.

AUCT. J. S. *ſionem ſuorum fortius urgendam, nuptiaſque tauliſper eſſe dilatas, donec hæc feliciter eſſent peracta. Luoemi igitur ſcriptoribus Bavaris conceſſero, certe ut probabile, voluiſſe S. Henricum* Stephano *ſororem ſuam dare uxorem, niſi regni converſio præcederet, illaque converſione fides ipſius in tuto eſſet collocata: at nequaquam ut probabile admiſero, regem ea occaſione converſum, aut baptizatum eſſe. Quin potius credidero,* Stephanum *non voluiſſe regni converſionem nuptiarum cauſa; ſed nuptias illas quæſiviſſe, ut regnum facilius converteret. De tempore contractarum nuptiarum ſua loco diſputabimus; nam alia quædam videntur contigiſſe ante nuptias contractas.*

§. XIV. Bellum cum Cupa duce Simigienſi, qui regnum occupare & fidem Chriſtianam exſcindere molie-batur: victoria Regis poſt vota S. Martino facta.

B

Cupa dux Simigienſis, ab aliquibus Stephani conjugatus, bellum

Ducatum paternum adeptus Stephanus *pacem cum victis principibus Chriſtianis, quam defunctus pater concilıaverat, ſtudioſe obſervavit ac confirmare ſtatuit, ut Chriſtianorum principum ſubſidio vexillum fidei altius erigeret in Hungaria, fortiſque haberet virtum ad inſultus rebellium comprimendos. Verum proceres Hungari, qui idololatriæ addicti erant, vexillum rebellionis mox erexerunt,* Stephanumque *adoleſcentem principatu deturbare conati ſunt, ut pullulantia fidei ſemina radicitus exſtirparent. Belli hujuſce contra* Stephanum *anteſignanus fuit comes Simigienſis, qui ducatum Hungariæ ſibi vindicare molichatur, teſte ipſa ſancta Rege in literis pro monaſterio S. Martini. Pro altera ejuſdem Caribuſtius num. 5. aſſignat religionis Chriſtianæ odium, quo ille portus ſuas vehementer auxit. Comitem aut ducem illum Simigienſem,* Cupam *Hungari vocant, dicitque Ranzanus fuiſſe* S. Stephani *conſanguineum. Alt Bonfinius* Cupam *fuiſſe* Calvi Zirindi *filium. Turoczius cap. 27.* C *Geyſæ attribuit fratrem Machalem, hujuſque filios recenſet* Calvum Ladislaum & Vazul. *Hic itaque Calvus Ladislaus erat patruelis S.* Stephani. *Verum Cupa non videtur hujuſce Calvi filius, quia ſic junior verſimiliter fuiſſet* Stephano, *& quia pater Cupæ vocatur* Calvus Zirind *ad diſtinctionem, ut apparet, alterius. Fieri poteſt, ut Ranzanus duos Calves confuderit, indeque crediderit Cupam fuiſſe* Stephani *propinquum: quod affirmare non auſim. Quin imo iſtu ſanguinis propinquitas parum mihi apparet verisimilis, cum* Stephanus *de Cupa, ſeu comite Simigienſi ſic loquatur, ut non videatur ipſius fuiſſe conſanguineus.*

contra eos, ſeſcentem Stephi non fidei propagatæ ac rotam tum,

14? *Si credimus ſcriptoribus Hungaricis ſeculi* XV., *Cupa dolo uſi voluit, ac per nuptias viduæ Geyſæ, quam Saroltam dicunt* Stephani *matrem, regnum adipiſci conatus eſt. Viduam autem Geyſæ veriſimiliter non fuiſſe matrem* Stephani, *ſed nevercam, ante obſervavi. Quid vero de ſuperiis biſce nuptiis credendum ſit, aliorum judicio permitto. Verum quidquid ſit de nuptiis, certum eſt Cupam voluiſſe regnum invadere, magnumque Regis adoleſcentis fuiſſe periculum, quod divina protectione & patrocinio S. Martini diſcuſſum ipſe gratus agnovit. Bonfinius decade 2. lib. 1. pag. 172. ſatis probabiliter deſcripſit, quo modo ſe inter principatus geſſerit* Stephanus, *& quænam rebellionis occaſiones fuerint. Quapropter verba ipſius, ut probabilia, ſubjungo:* Nihil majore ſtudio aggredi cupiebat (*Dux adoleſcens,*) quam univerſos Ungaros in lucem aſſerere veritatis. Neque illud ignorabat, nullum diu principem eſſe regnaturum, niſi juſtitia & religione præpolleret. Huc omnes ingenii nervos intendebat. Et ut hæc facilius aſſequeretur, divinis codicibus incumbebat. Adhibebat ſibi ſacrarum rerum præceptores, quibus familiariſſime & aſſiduo utebatur. In re quaque graviſſima viros ſanctos conſulebat, ne quo ſe ſuoſque piaculo inſcius inceſtaret. Sed cum publicæ ſaluti inprimis intendiſſet animum, quam ſine finitimorum otio aſſequi non poterat, *inprimis* cum omnibus vicinis inita & confirmata pace regnum communivit, ut ſi qua inter ſuos populos principeſve pertinaces lediſſe pro ſubeunda fide Chriſti oriretur, his nulla foris auxilia ſperari poſſent. Verebatur enim, veluti mox accidit, Scythicas E mentes haudquaquam facile ritus patrios eſſe depoſituras. Quin & ex his, qui baptiſmate abluti fuerant, multos pudore, nonnullos regis gratia, perquam paucos ultro, Catholicam fidem accepiſſe ſentiebat. Contra vero populum perniciſa deorum opinione univerſum iri perditum, æquo animo perpeti non poterat: quin ſibi certum erat, aut ad ſalutarem fidem cum revocaturum, aut regno ſimul & vita earuturum.

rebellionem ſuſcitat, & cum rebellibus Veſprimium obſidet.

14? Dum aliquanto ſegnius in reluctantes agendum eſſe cenſet, quando quam plurimi ſine vi ad reſipiſcentiam cogi non poterant, principes plerique cum ingenti multitudine in eum conjurant, inteſtinum bellum moliuntur; & ne Scythicam feritatem exuant, ceteros ab inſtituta religione deterrens. Primum in pagos late deſæviunt, prædia vaſtant; mox adauctis viribus oppida regia adoriuntur: in primiſque Veſprinium juxta Balatonium lacum ſitam, urbem quidem non ignobilem, obſident, ut majorem Regi ſtomachum faterent, & eorum, qui ab ejus fide deſciverant, animos augerent. Novitatis hujuſce F auctorem Cupam, Calvi Zirindi filium, qui in Simigienſi agro dominabatur, Ungarorum Annales fuiſſe tradunt. Quippe qui, defuncto Geyſa, Stephani matrem per adulterium in conjugium allicere conabatur, ut eam nactus uxorem, Stephani vitam dolis interciperet, ac rerum denique potiretur. Occaſionem explendæ libidinis quum *in* dies ſibi dari expectaret, in hac rerum novitate quieſcere non potuit, tumultui non ſolum adeſſe, ſed præeſſe volnit. Nam imperandi cupiditate abreptus, ... pagos æque ac oppida hortari, ut a regis fidelitate ac ſuperſtitione * deficerent: ſe conjurationis principem deperdita quadam audacia profiteri, criminibus Regem ad augendam invidiam onerare; paſſim prædicans hunc ſuæ gentis hoſtem patre perniciſiorem futurum, quando externæ quam ſuæ gentis ſtudioſior & amantior eſſet: Martem, Herculem, patriſque deos, quorum numinibus res Ungaricas tantopere adoleverat, aboleri juſſiſſet; eorum ſacrolancta ſimulacra ubique disjeciſſet, ſatuam inducere ſuperſtitionem ntteretur: quin & ocio & deſidia bellicoſam gentem enervaret, pacem indicaret ærumnoſam, quum & vi & bello Ungari victum ſemper traxerint. Quum inſe-

* i. e. religione

A eiorem ita Pannoniam tutam fere ſuſcitaſſet, gravi Veſprimium in contemptum Regis obſidione premebat. *Liberiori quidem ſtylo hæc expoſita ſunt, ſic tamen, ut nihil a moribus Hungarorum illius temporis, nihil a probabilitate diſcedere videatur, niſi quod pro matre* Stephani *ad nuptias expenſa, novercam verisimilius ſubſtituendam putem; & nuptias expetitas, neſcio qua de cauſa, adulterium vocet.*

144 *Veſprimium, quod obſeſſum ab iis fuiſſe* Stephanus vero, collecto exercitu, *etiam teſtatur Caethuitus, caput hodie eſt comitatus cognominis, eratque in præcipuis urbibus Hungariæ, non multis milliaribus diſtans Alba regali. Qua de cauſa mirum non eſt, perculſum fuiſſe* Stephanum *hac rebellium audacia. Ingentem ſolicitudinem ſuam, votumque hac occaſione nuncupatum, fatetur ipſe in literis poſtea deudit. Bonfinius vero pergit exponere, quo ſe modo Rex primo in hac trepidatione geſſerit, hæc ſcribens*: Contra vero Stephanus, in tanto tumultu nequaquam animo conſternatus, quando ſub divina ſe tutela eſſe intelligebat, ad coercendam Cupæ audaciam, mox ſumma celeritate ac pru-
B dentia omnia molirt: paſſim per Ungariam delectum habere, inprimis divinum e cœlis auxilium implorare, exorare impenſius divi Martini numen, ne ſuæ Pannoniæ deeſſe vellet. Item maximam exuviarum ac prædæ boſtilis partem, nuncupatis votis, polliceri, ad hæc tumultuarium cogere exercitum, accire principes, quos & ſua & patris beneficentia fidos habebat, nihil prætermittere, quod bello uſui fore duceret. Coacto demum exercitu, ad Garam amnem caſtra locat: ibique primum Juvenis Deo deditiſſimus, defendendæ publicæ ſalutis neceſſitate edactus, ſibi enſem accinxit. Duos ibi magiſtros equitum pronunciavit fide ac militeri diſciplina præſtantes, quorum alter Huntes, Paxnan alter dictus eſt. Hi Teuthones fuiſſe traduntur, qui quum Chriſtiana fide pollerent, imperante Geyſa in Pannoniam venerant, nobili genere nati: & quum bello ac pace de Ungaris eſſent bene meriti, principatum ſemper inter proceres apud Geyſam tenuerunt: multumque in propagande Chriſti fide patrem ac Filium adjuvere. Hi reluC ctantes in fide pro ſervis habendos eſſe cenſuerunt: item ut qui ex Ungaris prius in religionem confluerent, inter eos hi nobiliores haberentur. Atque in iſtorum ſententiam, a Geyſa edictum factum eſt. Poſt hos Wencellinum Alamannum, hoſpitii jure ſibi conjunctiſſimum, dictatorem creat: cui exercitus univerſi ſummam tradidit.

145 *Nominator hic* Stephani *duces, aliaque brevius memorat Turoczius cap.* 28., *ſic ſcribens*: Stephanus autem lætus, convocatis proceribus ſuis, per interventum beatiſſimi Martini confeſſoris divinæ miſericordiæ imploravit auxilium. Poſtmodum vero, congregato exercitu, perrexit obviam hoſti ſuo; & ad amnem Coron primitus acciuctus eſt gladio: ibique ad cuſtodiam corporalis ſalutis ſuæ duos principes Hunt & Paxnan conſtituit. Totius autem exercitus ſui principem & ductorem Vencellinum hoſpitem, Alamannum genere præfecit. *Sanctus ipſe in litteris ſuis ais ſe votum nuncupaſſe S. Martino,* votoque nuncupato S. Martino, edſtantibus ducibus, videlicet Poznano, Cincio, Orthio. *Prioris nomen congruit cum uno ex antedictis: poſteriorum vero nomina differunt. Verum non omnes forſan adeoque voverat Regi, ita ut Wencellinus exercitum ducere potuerit,*

prout affirmant Turoczius & Bonfinius, quorum AUCT. J. S. *ſententia ſaltem falſitatis non convincitur. Pauca etiam, quam prædictis ducibus attribuit Bonfinius, inſinuat jam Geyſæ externa quadam fuiſſe ſubſidia, eaque* Stephano *fuiſſe collata: quod verisimile admodum eſſe, jam ante dixi. Amnem* Garam *aut* Coron, *ad quem caſtra poſita fuiſſe dicunt, ſuſpicor eſſe eum, qui ex ſuperiori Hungaria prope Strigonium, Danubio illabitur; collectumque ibidem exercitum, ut inter hunc & hoſtilem Danubius relinqueretur medius, donec tutius ad hoſtes progredi poſſet.*

146 *Prælium ſubſecutum & Regis victoriam* poſt grave prælium ac diuturnum, *Turoczius breviter ſic exponit*: Commiſſo itaque prælio, inter utrumque diu & fortiter eſt dimicatum: ſed divinæ miſerationis auxilio beatus Stephanus dux glorioſus obtinuit victoriam. In eodem autem prælio Vencellinus comes interfecit Cupam ducem, & largiſſimis beneficiis a beato Stephano tunc duce remuneratus eſt. *Bonfinius eadem narrat, ſed omnia liberiori ſtylo pro more ſuo latius proſequitur, admiſcens quædam incerta, præſertim de geſtis & votis Regis* E *in ipſa pugna. Hac monitione prævia, ipſius verba ſubnecto*: Hæc ubi rite conſtituta ſunt, inſtructa acie in Cupam itur. At ubi conjuratorum caſtris appropinquarunt, inſeſtis utrimque ſignis extemplo concurritur. Quum prælium conſereretur inteſtinum, eo obſtinatius & crudelius utrimque pugnabatur, dum fortuna nunc his nunc illis adridet, & pari ſpe utrimque dimicatur. Ex hoc factum eſt, ut longam cruentiſſimamque pugnam ederent. Rex divina potius oratione, & militari hortatione, quam armis certare: per legiones modo diſcurrere, legatorum & centurionum animos confirmare, turmas cohorteſque hortari, ut pro Chriſti charitate fortiſſime dimicarent: revocare terga vertentes, & quandoque timidos graviter increpare: ſubſidia mittere laborantibus, & nullum imperatoris optimi officium prætermittere. Vencellinus, qui in dexteco cornu præſidebat, & quadrato agmine Cupæ ſe objeceras, ratus inclinato ducis agmine, cæteros omnes facile ceſſuros, acerrime pugnabac. Diſquirebat ubique, ubi Cupas eſſet, ut ſingulari certamine cum eo dimicaret.

147 Dum dubio ubique marte pugnatur, rebellium exercitum rediit, Cupa ipſe occiſo, Rex elatis in cœlum manibus, his fugam ver- F his deprecatur: Clementiſſime Deus, qui lucem veritatis tuæ in duriſſimo ac truci populo, quem mihi commiſiſti, infundere voluiſti, ut tuæ fidei radiis illuſtretur, perpetuo Chriſtianæ Reipublicæ fines tueatur, te ſupplex exoro, ut nutantium animos confirmes, vires plebi tuæ e cœlo demittas, ut cœleſti auxilio munita, tuos proterat inimicos. Et tu, Jeſu Chriſte, optime, maxime, cujus ductu & auſpiciis bellum gerimus, per ſalutarem tui (quæſo) paſſionem populo pro te dimicanti propius adeſto, tuiſque fidelibus victoriam pro clementia tua concedito, fœdam fugam ſiſtito. Ego autem omnium rerum decimas, pro referenda gratia glorioſiſſimo nomini tuo, paſſimque baſilicas dicabo. Vix hæc dixerat, ingens ecce clamor per legiones exoritur, Cupæ cornu a Vencellino inclinatum, utrumque ducem ſingulari certamine congredi. Quam hæc audiviſſet, illuc cum valideſſimo agmine continuo properat. Laborantes & jam inclinatos inimicos proterit. In media acie Vencellinum offendit, & congratulatur, Deo gratias

AUCT. J. S. agens: qui Cupæ capus abſciderat, & opima de hoſte ſpolia referebat. Quo per acies circumlato, ita hoſtium animi conſternati, ut palantes fugerent. Magna cædes ac miſerabilis oritur, principes conjurationis maxima ex parte capti, & in caſtris cæſi, in cæteros regis edicto remiſſius actum. *Uti ex biſce quædam inſerta jam dixi, ita incertius & minus probabile exiſtima, quod ſubjungit de Cupæ corpore, cum leuiſſimis* S. Stephani *morbus parum ſit conſentaneum:* Parta victoria, *inquit*, Cupæ corpus in parteis quatuor diſſectum: una Strigonienſi portæ affixa eſt, Veſprimenſi altera, tertia Jaurienſi, in Tranſſylvaniam quarta, ad deterrendos Dacorum animos delata, & Albæ Juliæ præfixa. Quam quidem regionem olim Ungari, ab auri feracitate KUNCHIES HERDELL appellavere. *Turoczius eadem ſic refert*: Ipſum vero Cupam beatus Stephanus in quatuor partes fecit mactari: primam partem miſit in portam Strignienſem, Secundam in Weſprimienſem, tertiam in Jaurienſem, quartam autem in Erdel. *Strigonium, Veſprimiam & Javariaum urbes ſuas non admodum diſſitæ ad partem Occidentalem Hungariæ:*
B *ſuſpectum igitur magis eſt, quod quartam partem in Tranſilvaniam dicant miſſam, præſertim cum Tranſilvania non videatur eo tempore paruiſſe S.* Stephano, *qui bello contra ejus principem ſuſcepto eam poſt paucos annos ſubjecit, & Hungariæ addidit. Mirebatur quidem hanc ignominiam rebellio Cupæ, neque eam prorſus urgere velim: de re tamen tota dubitare me cogit eximia Sancti lenitas; quodque dicunt de parte corporis in Tranſilvaniam miſſa minus credo ob rationes prædictas.*

148 *Veriſimilia magis ſunt, quæ ſubjungit* Bonfinius *biſce verbis*: De cæteris captivis, pro facinorum gravitate pœnæ ſunt exactæ. Contra vero militibus & præfectis, qui ſe in prælio optime geſſerant, præmia pro dignitate a Regia liberalitate tributa. Dictatori præmia multa, magnique honores redditi: item oppidis villiſque a Rege ampliſſime donatum ſarunt ... Divo autem Martino Pannonicæ gentis patrono ut debita vota exſolverentur, perpetuo Regis edicto Simigienſis populus, qui Cupæ tyranni audaciam lectatus eſt, non modo frugum, vini, ac pecorum, verum aium liberorum decimas, divi Martini baſilicæ quotannis pendere juſſus eſt. *& vota ſua S. Martino fideliter perſoluit,*
C Præter hæc tertia prædæ pars templi poſtibus affixa. *Hæc Turoczius quoque ſic expedit*: Beatus enim Stephanus dux votum, quod tuna voverat Deo, fideliter reddidit. Nam univerſum populum, in provincia Cupan ducis degentem, decimas liberorum, frugum ac pecorum ſuorum cœnobio ſancti Martini dare perpetuo jura decrevit. *Confratis Caributtius n. 7.; & Rex ipſe in litteris dandis plura enumerat, quoram decimas cœnobio S. Martini attribuerat, ſed de decima prole ibidem non meminit, ita ut hæc ſola pars minus videatur certa; at utique certo falſa: nam, cum hæ litteræ Regiæ aliquot annis ferius datæ ſint, potuerant ipſi monachi ad declinandam invidiam decimis liberorum renuntiare, etiamſi fuiſſent antea a Rege conceſſæ. Fieri etiam potuit, ut vox illa excideriit litteris, in quibus plura reperiuntur mendæ. Certe in ipſis litteris inſertas meu ta fit de* mancipiis *monaſterii, cui illa non videntur obſtrinxiſſe, niſi hæc donatione Regis. Tandem veriſimiliter dici poteſt, decimam prolem ſolum antea vice gaudam fuiſſe monaſterio ab illis, qui tempore rebellionis decem liberos habebant:* D *nam id recte congruit verbis Carthuuni; qui ait a rege ſtatutum*, ut, ſi cui (*in ramitatu Semigienſi*) decem liberos habere contigeret, decimam prolem S. Martini cœnobio daret.

§. XV. Fundatio monaſterii S. Martini, & duorum aliorum.

Litteræ S. Stephani pro monaſterio S. Martini,

UT *rectius explicari valeant obſcura & imprima, quæ in fundatione monaſterii S. Martini occurrunt, præmittendas hic cenſui jam ſæpe laudatas* S. Stephani *litteras, quibus dicti monaſterii privilegia roboravit Rex ſanctus. Date hæ ſunt ſub finem anni* 1001. *nam ſic exigit appoſita his litteris epocha*: Datum anno MI., regni noſtri ſecundo, Indictione XV. *Hæc Indictio currere ſcribebat menſe Septembri anni* 1001., *quo & regni* S. Stephani *annus currebat ſecundus. Littera igitur data ſunt menſe Septembri, aut alia ex menſibus ſequentibus anni* 1001. *Edidit haſce litteras Joannes Sambucus inter Decreta*
E *regum Hungariæ poſt Bonfinii aliorumque Opera pag.* XI., *eademque deinde variis locis recuſæ ſunt, ſed non ſine mendis. Titulum ibi hunc habent præfixum:* Privilegium datum proto-abbatiæ S. Martini Pannoniæ. *Eaſdem quoque litteras dedit Odericus Raynaldus ad annum* 1233. *n.* 24. *prout inſertæ erant litteris Gregorii Papæ IX., qui privilegium abbatiæ confirmavit. Cum hic paulo videantur correctiores, eas ex Raynaldo ſubjicio, notatis in margine differentiis editionis Sambuci, ubi mendæ non ſunt clara. Sic habent*: In nomine Domini Dei ſummi. Stephanus ſuperna * providentia clementia Ungurorum rex. Credimus & vere ſcimus, ſi locis divino cultui mancipatis poteſtates, atque honores adaugmentaverimus, id non ſolum laude humana prædicandum, verum divina merceda remuneraudum. Quocirca omnium ſanctæ Eccleſiæ Dei fidelium, noſtrorumque, præſeotium ac futurorum ſolers comperiat inſentio, quod nos interventu, conſilio, & conſenſu domini Anaſtaſii abbatis de, ** monaſterio S. Martini, in monte ſupra Pannoniem ſito, a genitore noſtro incepto, quod nos per Dei ſubſidium ob animæ noſtræ remedium, pro ſtabilitate regni noſtri ad finem perduximus, talem conceſſimus libertatem, qualem detines monaſterium S. Benedicti in monte Caſſino, quia propter nrationes ſanctas fratrum ejuſdem monaſterii, conſiliante domino Anaſtaſio præſcripto abbate, & jugiter adjuvante, confortati & laureati ſumus: ſingulare namque ſuffragium, quod per merita B. Martini in puericia mea expertus ſum, memoriæ poſterorum tradere curavi.

* *al.* divina

** *al.* de omittitur

F 950 Ingruente namque bellorum tempeſtate, *poſt victoriam datam*
quia ** inter Theutonicos & Ungaros ſeditio maxima exercverat, præcipuequa tum civilis belli ruina urgeret, volente comitatu quodam Symigienſi * pterna me ſede repellere, quid fluctuanti animo conſilii darem, quaque me verterem tanta tactus verecundia, aſtantibus ducibus videlicet Pagano *, Contio *, Orzio *, donno quoque Dominico * archiepiſcopo, votum vovi S. Martino, quod, ſi de hoſtibus intrioribus, & ** exterioribus ejus meritis victor exiſterem, ſupranominati comitatus decimationem de omnibus negotiis, prædiis, terris, vineis, ſegetibus, vectigalibus, vinoque hoſpitum, quod in prædiis

** *al.* quæ

* *al.* nocti mine Bimigeeſi

* *al.* Forquano

* *al.* Cimcio

* *al.* Orbin

* *al.* domoque meo

** *al.* aut

A diis eorum creſceret, ne parochiano epiſcopo pertinere videretur, ſed magis abbati ejuſdem monaſterii, ſub teſtimonio præfatorum doctum multorumque comitum, abique ulla mora ſubjugarem. Domque poſt cogitatum victoria poſtrer, quod animo revolveram, operis efficacia complere ſtudui. Necdum enim " epiſcoparibus & abbatiæ præter ipſum locum in regno Ungarico fuerant ". Quod ſi, vos fideles, licuit mihi, quo voloi loco, epiſcopatus, & abbatias ſtatuere, an non licuit cuipiam loco, quod voloi, ut facerem?

* al. etiam * al. fuæ erant)

151 Et oe adbue eccleſia S. Michaelis vacua eſſe videretur, vel epiſcopus patrochianus injurias, querimoniaſque in collectione decimationis pateretur, ai curtem, quæ vocatur Coriou ", cum omnibus eidem " pertinentibus tradidi. Quod ſi ipſe contra mea ſtatuta quid inique agere, vel acquirere voloerit, ante Deum judicem vivorum & mortuorum in die judicii ſe contendere mecum iciat. Adhue autem ſubjungens dico: ſit autem id ipſum monaſterium ab omni inquietudine lemotum, habeantque monachi poſt tranſitum ſui

...ſum privilegio munito:

* al. Corteu * al. cum hominibus eodem

B eujuſque abbatis alium abbatem ſecuriter eligendi auctoritatem, a quocumque voliut epiſcopo conſecrandi eum, ſiqoo illis licitum ordines recipere in quovis loco, & a quocumque, &c. Signum domini Stephani inclyti regis. Dominicus archiepiſcopus vicecancellarius fecis anno Dominicæ incarnationis MI. Indictione XV. Anno Stephani primi regis lecuodo. *Pauca de hiſce litteris veniunt obſervanda. Primo epiſcopus parochianus, de quo hic fit mentio, eſt epiſcopus Veſprimienſis, atque eccleſia cathedralis Veſprimienſis dicato eſt S. Michaeli. Itaque falluntur ſcriptores nonnulli, qui creditorum pro eccleſia S. Michaelis hic memoratu ſubſtituendum eſſe S. Martinæ eccleſiam, eam refert* S. Stephanus, *quid conceſſerit eccleſia Veſprimienſi pro damno, quod ultiæ patoretur ex privilegio abbatiæ S. Martini conceſſa. Secundo* Dominicus *archiepiſcopus, qui nemoratus apud Raynaldum in hiſce litteris", in aliis editionibus non exprimitur nominatim. Et ſane non novi ullum archiepiſcopum illo tempore fuiſſe in Hungaria, qui vocabatur* Dominicus:

C *niſi forſan primas archiepiſcopus Strigonienſis eo fuerit nomine, quod magis examinabo §. 24. Obſcurum igitur eſt, quis ille fuerit, imo non omnino certum, an illa lectio ſit vera.*

152 *Hiſce breviter obſervatis, inquirendus eſt locus monaſterii. Situm dicetur* io monte ſupra Pannoniam. *Curbuitius num. 7. conſtructum uit,* Juata fundum ſancti Præſulis in loco, qui SACER MODUS " dicitur, ubi ſanctus Martinus, dum adhue in Pannonia degeret, orasionis ſibi locum aſſignaverat. *Hæc verba ſatis indicant, locum non longo abfuiſſe Saburia urbe Pannoniæ deinde deſtructa, ubi natus eſt S. Martinus. Itaque tanto magis mirer balluciuationem Mabillonii, qui tom. 4. Annalium Benedictinorum pag. 115. hoc S. Martini monaſterium cum cœnobio Brennovenſi in Bohemia confundit, erroremque hunc pag. 143. repetit, Aſtricum vocans Brennovienſem S. Martini abbatem: quin & pag. 470. ait, Brennovenſe monaſterium diſtare* ab urbe Praga viginti ſtadiis, *ita ut veluti S. Martinæ monaſterium, quod* S. Stephanus *perfecit, in media fuiſſe Bohemia. Hujuſmodi errores, in quos ſubinde lubuntur viri eruditi, notandos eradimus, ne adoptentur ab aliis, prout ſæpiſſime contingere experiuntur. Notandas dirtbus in Chronologia Panno-*

laudatum monaſterium in Monte ſacro ſitum, * lege ſanct monti

niæ pag. 9. ſolum ait: Adhæc S. Martini cœ- AUCT. oobium in altiſſimo monte locabat. *Inchoſer* J. S. *etium ad annum 999. conſtructionem quidem monaſterii hujus narrat, ſed locum diſtinctius non exponit, nos & alii fecerunus plurimi.*

153 *Verumtamen ad hoc* S. Martini *cœnobium* excrevit in *oppidum munitum* inter Jaurinum & Albam regalem *excrevit egregie munitum, quod Tartarorum innumera multitudine veſtitus, dum illi ſotum fere interceperunt Hungarium. Quippe Bonfinius decade 2. lib. 8., ubi totius Hungariæ vaſtationem, arbiſque Strigon euſtie miſerrimam eludem narraverat, pag. 300. hat ſubjungit e* Arx Strigonienſis, cui Symeon præfectus com valido præſidio tunc præerat, hoſtem tentata deterruit. Qua dimiſſa, ad Albam Regalem barbarus properavit, ... ſed hæc eum fruſtrata tuit opinio: nam inter paludes ſita, nulla vi & arte capi potuit. Mox ad divi Martini cœnobium feſtinatum, unde re infecta abiere. Hæc igitur tria loca tantum, excidii Tartarici expersia fuiſſe teſtatur. *Idem tamen oppidum factis aegnio a* E *Turcis interceptum eſt anno 1594., uti narrat Iſthuanſus lib. 28. Hiſtoriarum pag. 636. verbis hiſce ad propoſitum noſtrum conducentibus*: Redacta in poteſtatem Tata, arx divo Martino ſacra, hoſtibus obvia erat, opulento monachorum Benedictinorum collegio inſignis, quod olim divus Stephanus, primus rex Pannoniæ, in edito & amœno ac longum eaporrecto colle, ante DC. (*fere*) annos e ipnius & manubiis devicti ad eum locum Cuppani perduellis ſui ... condiderat, & SACRUM Pannoniæ MONTEM nominaverat. Ea arx Paulo Baroniano abbati pareabat: militari autem præſidio ... Joannes Zalorius præeras *&c. Subdit urcie deditionem, quæ hoc minus ſpectat. Eumdem refert Martinus Zeilerus in Topographia Hungariæ Germanice ſcripta pag. 174., addens urtem a Chriſtianis poſt Turcarum receptum, ac deinde retentum. Porro urx S. Martini ſita eſt in Javarienſi comitatu non longe Jaurino diſtans verſus Albam Regalem, a qua multo longius eſt diſſita. Tarà abeſt paucis milliaribus: ſic certe paſſim notatam invenio in tabulis geographicis Hungariæ; dictaque Zeilleri & Iſthuanſi hiſce recte congruunt.* F

primus abbas horum monaſteriorum Aſtricus, alias Anaſtaſius, qui ante fuerat Brennovenſis.

154 *Abbas hujuſce monaſterii in litteris Regiis vocatur* Anaſtaſius, *alio nomine* Aſtricus *dictus, teſte Curbuitio. Verisimile eſt hunc Aſtricum jam venuſſe in Hungariam, priusquam adhue Geyſa* 5 *uti certe Geyſæ notus fuit, cum hic monaſterium S. Martini exſtruere cœperit. Mabillonius in Actis Sanctorum Ordinis Benedictini ſecule 6. part. 1. pag. 72. elogium Anaſtaſii textuis ex variis ſcriptoribus, in quo de primordiis Anaſtaſii ſic habet*: Hic in monaſterio S. Aleaii, ſeu S. Bonifacii Romæ, vitam monaſticam agebat ſub Leonis abbatis regimine, eo tempore, quo S. Adalbertus Pragenſium antiſtes in idem monaſterium denuo ſe recepit. Cum vero idem Adalbertus, agente Willegiſo archiepiſcopo Moguntino, iterum in Bohemiam ad ſuam eccleſiam redire coactus fuiſſet, ſea monachi Alexiani, inter quos noſter Auſtricus erat, ſeſe ipſi ſinceris comites adjunxere, eumque in Bohemiam ſecuti ſunt, quod condendo celebri Brenoviæ alceterio occaſionem præbuit. *Deinde adducit verba Dubravii, qui affirmat monaſterium iſtud ab Adalberto & Boleſlao Bohemiæ duce conditum, primumque abbatem eidem Brennovienſi cœnobio præfectum eſſe Aſtricum, ſub cujus præ-*

AUCT. J. S. *ſeſſura monaſterium maxime floruit, dum res erant tranquillæ in Bohemia. Recte hactenus ac probabiliter hæc expoſui Mabillonius; atque hinc* Aſtricus pater *vocatus a Carthuſio, qui abbas erat, dum in Hungariam venit. Mox ſubdit, Adalberium rurſus diſceſſiſſe Romam, quia Bohemia tota iniquorum conjuratione erat turbata,* Cujus, *inquit*, exemplum ſecutus paulo poſt Aſtricus, in Hungariam cum ſuis diſcipulis pertexit, ubi a beato Stephano tunc duce benigne exceptus; ac ædificato monaſterio honorem ſancti Benedicti, non minus ibi, quam in Bohemia, ſanctitate floruit. *Si diſceſſit ex Bohemia Aſtricus paulo poſt Adalbertum, anno 995. Romam diſcedentem, venit in Hungariam vel eodem vel ſequenti anno, dum vivebat Geyſa, qui ei cœpit exſtruere monaſterium S. Martini, quod perfecit* Stephanus. *Hujus monaſterii primus abbas fuit Aſtricus, ſicut fuerat Brennovienſis.*

Alind a priori di ſtruſtum ad radices Montis Ferrei quidam monaſterium

B 155 *Alterum quoque monaſterium ejuſdem Aſtrici monachis exſtruxit* S. Stephanus *ad radices Montis Ferrei. Poſterius hoc agnovit Mabillonius in elogio Aſtrici, ſed Martinianum non diſtinxit a Brennovienſi, ut ante dictum. Alii vero inter monaſterium S. Martini in Monte Sacro, & S. Benedicti ad radices Montis Ferrei non videntur diſtinxiſſe. Quin imo nec in Annalibus Mabillonii poſterius hoc ullibi memoratum invenio, ita ut videatur minus poſſe adhæſiſſe iis, quæ in elogio Anaſtaſii de hoc monaſterio attulerat. Attamen Carthuſius n. 7. prioris fundationem refert, ac n. 9. fundationem alterius, utrumque loco diſtinguens & nomine: nam primum ſacrum erat S. Martino, cujus nomen ſemper retinuit; alterum dicit fundatum* ſub titulo ſancti patris Benedicti. *Primum erat in monte, alterum ad radices montis.* Mons Sacer *dicebatur, nunc* Mons S. Martini; *cui impoſitum erat primum;* Mons Ferreus, *ad cujus radices ſitum erat alterum. Hæ diſtinctiones vetæ dubitare vix ſinunt, quia diverſa ſint monaſteria Montis ſacri & Montis ferrei, ſeu S. Martini & S. Benedicti. Verum nullum prorſus remanebit dubium, ubi infra locum & litteras fundationis ſecundi aſſignaverimus.*

quo multi proſelyti & monachi ſeniores Regi acceſſere

C 156 *Ratio condendi hæc, aliaque monaſteria, erat acceſſus monachorum, qui ad* S. Stephanum *undique confluxerunt in Hungariam. Taſtatur id ſcriptor coævus, Maurus nimirum Quinqueccleſienſis epiſcopus, in Vita SS. Zoerardi & Benedicti, data apud nos tom.* IV. *Julii pag.* 336., *quam ſic orditur:* Tempore illo, quo ſub Chriſtianiſſimi Stephani regis nutu nomen & religio Deitatis in Pannonia rudis adhuc pullulabat, audita fama boni Rectoris, multi ex terris aliis canonici & monachi ad ipſum, quaſi ad patrem confluebant, non quidem eauſe alicujus neceſſitatis coacti, ſed ut novum ſanctæ conversationis gaudium ex eorum adventu adimpleretur. Inter quos quidem, ſancti Spiritus inſtinctu tectus, ex ruſticitate, quaſi roſa ex ſpinis ortos, nomine Zoerardus, hanc in patriam de terre Polonienſium adveoit, & a Philippo abbate, cujus monaſterium, Zobor nominatum, in Nitrienſi territorio ad honorem S. Hippolyti martyris ſitum erat, habitu accepto, & Andreas nominatus, eremiticam vitam agere ſtatuit. *Aliud hic rurſum indicatur monaſterium, de quo infra. Cauſam tanti pierum virorum confluxus indicat Carthuſius num. 8. ſic ſcribens:* Ad hoc ergo incipiendum & conſummandum (*de converſione regni loquitur*) quoniam fidelium Chriſti conſultum" habebat acceſſarium, D
" *i. e.* conſilium
quotiis & litteris in omnes partes ſuum divulgavit deſiderium. Iode multi preshyteri & clerici, Spiritus paracleti compuncti viſitatione, relictis ſedibus propriis, elegerunt pro Domino peregrinari: abbates & monachi, nil proprium habere cupientes, ſub tam religioſi Principis moderamine regulariter vivere delibereverunt.

ejuſque fundationi multi monachi in Hungaria,

157 *Merentur etiam audiri Benjamii verba, quæ ſubdit poſt relatam mode victoriam:* Tali ſucceſſu, *inquit*, Regis animus non elatus, ſed ardentiſſima Dei charitate ſucceſſus eſt. Quotidie humi proſtratus Deo ſupplicat, ut ſibi ſalutere conſilium divina ope perficeret, totemque Ungariam, antequam rebus humanis excedet, ad veram fidem revocare liceat. Quod ut a Deo aſſequeretur, ſæpe in etoere & cilicio ſupplicabar, & in templo aſſidue exorabat: laudabile propoſitum ſuis diplomatibus longe lateque declaravit. Quare plerique ſacerdotes, publica utilitate commoti, ed prædiceodum Dei verbum in Ungariam ultro confluuot, & pro Catholica fide peregrinari geſtiunt. Allieiebantur quoque ſanctitate E
Priocipis, cujus nomine multi e remotiſſimis in Pannoniam partibus evocabantur. Ioprimis Aſtricus, vir ſanctitate conſpicuus, cum diſcipulis advenit. *Aſtricum veroſimiliter ſub Geyſa jam advenſſe diximus; niſi forſan ſub Geyſa ſtabilem habitationem non fixerit in Hungaria, quod monaſterium S. Martini necdum monachorum habitatione eſſet ſatis adaptatum. Si ita ſe res habuerit, venit paulo poſt mortem Geyſæ: nam in Hungaria erat cum ſuis ante bellum Regis cum Cupa. Monaſterium S. Martini huic Aſtrico ſtructum fuiſſe, videtur ignoraſſe Benjamius; ſolius enim eccleſiæ S. Martini meminit, non monaſterii, niſi illud confuderit cum ſequenti, a quo diverſum eſt.*

ut Hungarus inſtrumenti monaſterium illud indubium verſimiliter eius annum 999

158 *De ſecunde mox ita ſcribit:* Aſtricum & diſcipulos Rex honorifice exeepit, & ad radicem Montis ferrei collocavit, ubi divi Benedicti cœnobium magnifico ſumptu exædificare permiſit. Quin & baſilicam illa ingenti donativo, multilque prædiis pagiſque donavit, quo monachi commodius in regulari vita conſiſtere poſſent. Horum conluetudine, quando viros optimos eſſe intelligebat, mirifice delectabatur: quorum auxilio ac opera Ungaros, partim ſponte, partim vi ac metu, io lucem veritatis aſſeruit, mandata ſacræ legis & orthodoxæ fidei F
axiomata omnes ſcire coegit, prophana dira ſupplicia indixit. *Inchofer ad annum 999. refert conſtructionem monaſterii S. Benedicti ad Montem Ferreum, illudque recte diſtinguit a præcedente. Veriſimile eſt, inchoatum revera eſſe dictum monaſterium ab anno 999., cum ejus fundatio referatur a Carthuſio ante fundationem epiſcopatuum, eumque Rex ipſe clare innuat in litteris datis, plures abbatias conſtructas fuiſſe ante tempus, quo dedit prædictas litteras, id eſt, ante finem anni* 1001. *Verba accipe:* Quod ſi .. ſicuit mihi, quo volui loco, epiſcopatus & abbatias ſtatuere &c. *Hinc etiam arede, non diu poſt inhabitari cœpium. Attamen ædificatio ad multos annos protracta videtur, templi certe, cujus conſecratio anno* 1015. *peracta eſt, ut colligitur ex litteris* S. Stephani *eodem anno in die conſecrationis templi datis, quas edidit Carolus Peterſy Societatis Jeſu in Conciliis Hungariæ, anno* 1742. *editis, part.* I. *pag.* 4.

159

159 *Illas ex dicto Opere huc transfero*: Stephanus ſuperna favente clementia rex Hungarorum &c. Credimus, & vere dicimus, ſi locia Divino cultui maneipatia, poteſtates atque honores adaugmentaverimus, id non ſolum laude humana prædicandum, verum etiam Divina mercede remunerandum. Quocirca omnes ſanctæ Dei Eccleſiæ, & fidelium noſtrorum, præſentium atque futurorum, conſpiciat intentio, quod nos per Dei ſubſidium, ob animæ noſtræ remedium, & pro ſtabilitate regni noſtri, monaſterium ſanctiſſimæ Dei Genitricis Mariæ, & ſancti Benedicti ad radicem Montis Ferrei diligenter conſtruximus &c. Præterea ex conſenſu, & confirmatione authoritatis Apoſtolicæ, non ſolum præſcripti populi &c. Eadem authoritate Apoſtolica mediante, decrevimus, ut præfati cœnobii abbas, generali tamen & ſolenni ſynodo dumtaxat, Strigonienſi epiſcopo intereſſe teneatur &c. Quod, ut verius eredatur, hanc paginam manibus propriis roboravimus ſigilli munimine, in ipſo die conſecrationis dicti monaſterii, per miniſterium domini Aſtrici archiepiſcopi Colocenſis, & Pauli abbatis prædicti monaſterii, nobiſcum omnibus regni principibus ibidem aſſiſtentibus confirmavimus. Anno ab incarnatione MXV.

160 *Ex his litteris habemus, abbatiam hanc beatæ Mariæ Virgini & S. Benedicto ſimul fuiſſe ſacram. Solum nomen poſterius memorarunt Carthuitus & Bonfinius, quod illu forſan nomine condi ſit cœpta. Verum prius nomen deinde magis invaluit, aeque ſolo fere vocatur: Sita eſt hæc abbatia (cujus nomen Hungaricum* Pechvarad) *in comitatu Tolnenſi, eſtque diœceſis Quinqueecclefienſis, inter Danubium & Dravum ad radices montis, prope amnem Zarvvizam aſſurgentis, ut notatur in tabulis Hungariæ. Petrus Pazmany archiepiſcopus Strigonienſis in Appendice ſecunda apud laudatum Peterſy part. 2. pag. 274., enumerans abbatias Ordinis Benedicti in Hungaria, hanc recenſet his verbis*: PECH-VARAD (alias DE VARAD ad radicem Montis-Ferrei) B. Mariæ Virginis diœceſis Quinque ecclefienſis, fundata a S. Stephano rege anno MVII. *Inchoferus ad annum* 1007. *exiſtimat, monaſterium hoc conditum a* S. Stephano *in gratiarum actionem de nato filio Emerico, ita ſcribens*: Us autem Stephanus rex pro data ſibi ſobole gratum ſe Deo exhiberet, Deiparæ Virgini patronæ inſignem baſilicam erexit, adjuncto Patribus Ordinis S. Benedicti cœnobio, omnibuſque tam pro ornatu, quam pro commodo, victu, capiis aucto. Viguit ea diu ad radicem Montis-Ferrei in diœceſi Quinque-ecclefienſi, vocabulo abbatiæ de Varad, ſive, ut alii appellant, Pechvarad, donec defluentibus Hongariæ rebus, & ipſa ioconſtaatiæ ſe ſubmiſit. *Laudatus ante Perſius pag.* 10. *multa Regis dona enumerat, tum eccleſiæ tum ipſi cœnobio conceſſa.*

161 *Inter primus quoque Hungariæ abbatias fuiſſe putem abbatiam S. Hippolyti*, Zobor *dictam: cum Philippus abbas præerat, dum illam ingreſſus eſt S. Zoerardus, uti habent verba Mauri epiſcopi num.* 256. *data. Prioribus enim regiminis* S. Stephani *annis conditam eſſe, colligitur ex tempore adventus S. Zoerardi, qui venuſſe dicitur, quando ſuh Chriſtianiſſimi Stephaoi regia notu nomen & religio Deitatis in Pannonia rudis adhuc pullulabat. Hoc tempus deſignas priores haud dubie* Stephaoi *annos, cum religio rudis adhuc pullularet. Attamen condita jam erat dicta abbatia, dum advenit Zoerardus, qui habitum ibidem accepit ab abbate Philippo. Dubium igitur non videtur, quin hæc abbatia prioribus Hungariæ ſit annumeranda. Territorium, & epiſcopatus Nitrienſis, in quo ædificata eſt abbatia, eſt ſuperioris Hungariæ, non longe ab Auſtria & Moravia, a quibus per interjacentem comitatum Poſonienſem dirimitur; atque urbs ipſa Nitra, vulgo* Nyitra, *cum comitatu cognomine Hunguris ſatis nota. Laudatus Puzmany in memorato ſupra abbatiarum catalogo de hac ita loquitur*: ZOBOR, S. Hippolyti martyris, Nitrienſis diœceſis, a S. Stephano rege fundata. Poſtea eſt applicata ad epiſcopatum Nitrienſem. *Verumtamen anno* 1689. *novum monaſterium, ſeu eremum eodem in loco inſtaurarunt monachi Camaldulenſis Ordinis, uti jam dictum eſt in Commentario Actis SS. Zoerardi & Benedicti prævio tom.* IV. *Julii pag.* 331. *Ceterum unus fundatus hujus ac præcedentis abbatiæ nequit exacte aſſignari: nam primæ fundationis litteræ hactenus prodactæ non ſunt; nec ſatis fidimus dictis ſcriptorum, qui longe poſteriores ſunt.*

§. XVI. Fundati epiſcopatus per totam Hungariam, eorumque metropolis Strigonii conſtituta: hæc facta interveniente auctoritate Romani Pontificis.

Varios in Hungaria per S. Stephanum *erectos eſſe epiſcopatus, certum eſt indubitatumque. Mirum igitur videri poſſet, tam pancos ſcriptores illius temporis de iis meminiſſe, verbiſque tam brevibus & confuſis, ut difficulter tantæ rei diſtinctam narrationem dare poſſimus, niſi abunde conſtarent, res geſtas Hungarorum ſeculo* X. *&* XI. *accurate ſcriptas non eſſe, quod Hungari ipſi id non præſtarent; aliæ vero nationes de rebus geſtis Hungarorum enarrandis non eſſent ſollicitæ. Dimarus lib.* 4. *de erectis epiſcopatibus breviſſime meminit, ſic habens in codice noſtro Mſ.:* Imperatoris autem prædicti gratia & hoſtatu, gener Henrici ducis Bawariorum Waic in regno ſuo * epiſcopales cathedras faciens, coronam & * benedictionem accepit. *Hec verba ſcriptoris coævi ſufficiunt, ut conſtet de erectis per* Stephanum *epiſcopatibus quibuſdam ante mortem Ottonis III. Idem etiam habemus ex ipſis* Stephani *litteris, in quibus teſtatur, nullos fuiſſe epiſcopatus in regno Hungariæ, quando ſuperavit comitem Simigienſem, ſimul inſinuans aliquot erectos fuiſſe, antequam anno* 1001. *daret prædictus litteras. Ex utroque hoc teſtimonio colligi utcumque poteſt tempus, quo cœpta eſt epiſcopatuum erectio: nam evidenter hinc ſequitur, cœpta non eſſe ante annum* 998., *nec poſt annum* 1001. *Credideram Sanctum anno* 999. *aut* 1000. *ordinare cœpiſſe reditus & limites, unicuique epiſcopatui aſſignandos; deinde & perſonas deſignaſſe; miſiſſe vero anno* 1000. *Aſtricum abbatem, deſignatum epiſcopum Colocenſem, ad ſummum Pontificem Silveſtrum II., ut omnia illa Pontificis auctoritate rata fierent & confirmarentur. At de miſſo Romam Aſtrico infra egemus latius.*

Conſtat nonnisi epiſcopatus circa annum 1000. a S. Stephano erectos.

* al. suimet
* al. ac

AUCT. J. S. quod propius ad ejus auctoritatem ſollem;

163 *Schwvartzius in Opuſculo ſæpe memorato de inſtitutis epiſcopatibus ratiocinatur mero ſuo, id eſt, eo modo, ut vix quemquam exiſtimare, ipſum vera credidiſſe, quæ tamquam probata lectoribus ſuis obtrudere conatur. Sententiam, quam inculcare utitur, declarat pag. 62. n. 36. his verbis*: Originem proinde poteſtatis eccleſiaſticæ, quam primi Hungariæ reges exercebant, a Græcia quoque, a quibus in religione Chriſtiana inſtituti ſunt, repetimus. Quo refero, quod Stephanus rex ſuo conſilio ſuaque propria auctoritate archiepiſcopos, epiſcopos, abbatias, aliaque prælaturas condidit, & quibus vilum ipſi eſt, immunitatibus donavit. *Nimirum quia Græci unamquamque gentem ſuo arbitrio vivere permittebant, ſi credimus Schwvartzio, qui de moribus Græcorum hæc præmiſerat verba*: Græcos hæc contra illis conſtat fuiſſe moribus, ut partibus ſuis ſe rite defunctos exiſtimarent, ſi quos Chriſtiana pietate imbuere potuerunt: Imbutos ſuis eos legibus rem ſacram gubernare permiſerunt. *Egregiam enimvero laudem Græci adſcribit Schwvartzius,* B *dum affirmat converſos eorum opera ſuis legibus rem ſacram adminiſtraſſe. At rem adeo mirabilem probare debuerat, quod ne uno quidem verbo tentavit. Mihi ſane abſimilis videtur aſſertio: quo enim modo ſuis legibus rem ſacram gubernarunt gentes recens converſæ, quas nullas unquam de ferris Chriſtianorum habuerant leges? Juſſit Chriſtus Petrum paſcere agnos & oves Joan. 21.: poſuit Spiritus ſanctus epiſcopos regere eccleſiam Dei Act. 20.; at nullibi præcepit aut permiſit Dominus, ut gentes recens converſæ ſuis legibus rem ſacram gubernarent. Rectius igitur & laudabilius, quam vellet, de Romana Eccleſia loquitur Schwvartzius, dum ſic ſcribit*: Gentes autem tunc primum converſas accurate obſervabant Pontifices, nihilque non egerunt, ut receſſos plantatæ eccleſiæ ſuo arbitratu ordinarentur, iunque a natu penderent in poſterum. *Ita facere oportuit Petri ſucceſſores, quibus cura paſcendi oves Chriſti erat demandata. Hiſce breviter obſervatis, audiamus, quam bene probet memoratus ſcriptor, epiſcopatus Hungariæ propria auctoritate a* S. Stephano *conſtitutos.*

164 Epiſcopas, *inquit*, & metropolitanam Strigonienſem primo a Stephano fuiſſe inſtitutas, ipſe in Legenda Charruitius tradit, quam legationem Rex Romam mittieret. Æque fundationes eccleſiarum quam ſine omni Pontificis conſilio a Rege factæ fuerint, illi iterum, qui principibus hæc jura denegant, teſtimonium edant, quando, præunte Charruitio, Silveſtrum Pontificem, luis in literis, legatos regios IGNOTÆ GENTIS LEGATOS appellantem fingunt. Ergo ignote, quam ad ovile ſuum pertinere ignorabat Princeps paſtorum, religio Chriſtiana efflorvit, incrementa cepit, ſacerdotia & epiſcopatus inſtituti fuerunt. Sed hæc κατ' ἀνθρωπον. Firmiſſimum ſententiæ noſtræ præſidium collocamus in diplomate, quo abbatiam S. Martini rex Stephanus communivit; ex eo enim & prælaturas ſolius Regia auctoritate inſtitutas, & ipſos prælatos, quibus vilum Regi eſt, immunitatibus donatos, docet. Nam cum decimas, ad parochianum epiſcopum pertinentes, abbati monaſterii Rex adderet; ne id epiſcopus ægrius ferret, ipſum & ceteros, cujus auctoritate hoc conſtituti, cognare admonet. Nec minus digne, quæ ſolicitius expendantur, ſunt ceteræ immunitates, abbatibus monaſterii illius conceſſæ. Atque hoc illud eſt, quod recitatis privilegii verbis, ſubiicitare coegit Inchoferum. *Ita loquitur ſcriptor boteradenus, quia Inchofer ſubjunxit hæc verba ad annum* 1001.: Multa vero iuus in hoc privilegio, quæ, ſi ed ſtrictum jus exigantur, admirationem pariant. Verum enim Stephenum jure legati ſummi Pontificis, ut ſupra vidimus, circa eccleſias earumque jura diſpoſuiſſe, traduns ſcriptores rerum Hugaricarum: inter quos Bonfinius narrat, Regis acte cuncta cum inſtitutis epiſcopatibus fuiſſe a ſummo Pontifice approbata; & præterea ad exaggerandaio ejus dignitatem, pontificiæ legationis munus, qua ſibi, poſteriſque regibus in perpetuum fungi fas eſſet, præferendæ crucis poteſtate honoraſſe.

165 *Nihil attulit Schwvartzius, aut hæc febri-* *ut enimvero probatur certis argumentis;*
tantis eſſe verba diverit; nihil, quo evinceres, vera non eſſe. Fallitur enimvero ſcriptor ille, ſi ſibi perſuaſerit, dicta Catholicorum, variis ratiocinibus nixa, joco illiberali ſatis refutari: neque enim id eſt ſcriptoris verum inveſtigantis, ſed petulantis & inhumani. Quam autem vera ſit Inchoferi E *obſervatio, paucis accipe, lector ſtudioſe. Primo Caribuitius n. 12. teſtatur, ſummum Pontificem permiſiſſe Regi, ut non modo eccleſias erectas ordinaret, ſed etiam crucem in ſignum Apoſtolatus ante ſe ferri juberet. Secundo Rex ipſe in literis fundationis monaſterii Becl, quas recitat Peterfius in Concilits Hungariæ pag. 5., ſic loquitur:* Ita nihilominus a Romana Sedis ſupremo Pontifice habui auctoritatem, ut, quibus vellem, eccleſiis ſeu monaſteriis libertates ſeu dignitates conferrem. *In literis quoque fundationis monaſterii Montis Ferrei jam datis n. 159. hæc reperiuntur Regis verba*: Ex conſenſu & confirmatione authoritatis Apoſtolicæ; *& hæc*: Eadem authoritate Apoſtolica mediante decrevimus. *Accedunt literæ ejuſdem Regis pro cathedra Quinque-eccleſienſi datæ apud Inchoferum ad annum* 1009. *in quibus ſimiliter aſſeritur, erectum eſſe epiſcopatum illum a Rege cum conſenſu Sedis Apoſtolicæ. Demarus tiem, dum ait*, Epiſcopales cathedras facient, coronam & benedictionem accepit, *aperte inſinuat, gratam fuiſſe ſummo Pontifici hanc epiſcopatuum erectionem. Etenim non* F *exiſtimo tantum impudentiæ eſſe Schwvartzio, ut negaturus ſit* benedictionem *ſummi Pontificis intelligi a Demaro. Certe quilibet moderati ingenii eruditus ſine dubio admittit de Romani Pontificis, ſeu Apoſtolica benedictione loqui Demarum. At non accepiſſet* Stephanus *a Romano Pontifice benedictionem ob erectos epiſcopatus, niſi illos erexiſſet conſentiente Sede Apoſtolica, atque ab ea illorum confirmationem impetraſſet. Quapropter certum eſt, nihil actum a* S. Stephano *in erectione epiſcopatuum & abbatiarum, niſi approbante & confirmante Romano Pontifice; idque vel ex ſola ſancti Regis pietate atque amicitia cum S. Henrico & Ottone III. dicendum eſſet, etiamſi alia deficerent argumenta.*

166 *Relata Schwvartzii argumento, auctore* & *ſimilitur, quam utpote ſine ullo argumento,*
ſuo digne prorſus ſunt, id eſt, plane inepta. Objicit primo Caribuitium, ac deinde Epiſtolam Silveſtri II., duo utriusque monumenta, quibus aliis omnem auctoritatem detracta vellet. At clariſſimum eſt, utrumque monumentum maxime eſſe contrarium opinioni, quam aſſerit: nam, teſte Caribuito infra n. 10., confirmationem erectorum epiſcopatuum, uti & metropolis Strigonienſis, petrit

& imo-

A *& impetravit per legatum ſuum* Stephanus. *Verba quoque Silveſtri II. in Epiſtola apud Inchoferum ad annum* 1000. *tam clara ſunt, ut nihil relinquant dubitationis:* Quare gloriole Fili, *inquit Pontifex*, cuncta a nobis & Sede Apoſtolica expoſtulata, diadema nomenque regium, Strigonienſem metropolim & reliquos epiſcopatus, de omnipotentis Dei, ac beatorum Petri & Pauli apoſtulorum ejus authoritate, præmonente atque ita jubente eodem omnipotente Deu, cum Apoſtolica & noſtra benedictione, libenter conceſſimus, concedimus & impertimur. *Itaque Carbuntius dixit, inſtitutos a Rege epiſcopatus, at non dixit id falſum inſons aut ſe non interponente Pontifice, ſed ea Regis conſilia approbante, & auctoritatem tribuente. Suerrxerunt ſacerdotia & epiſcopatus in gente Romanæ Eccleſiæ catenus ignota, quod nullus illius gentis legatus antea Romam fuiſſet deſtinatus.*

quæ protulit Schwartzius

167 *Verum, etiamſi facile credidero, Regem conſilio ſuorum expoſſe quorumdam epiſcopatuum reditus & limites aſſignare, antequam legatum ſuum Romam mitteret, quod ſperaret omnia, quæ diſpoſuiſſet, ibi probanda; epiſcopatus illi erecti non erant, antequam acceſſiſſet auctoritas ſummi Pontificis, qui non modo inchoata probavit & rata habuit, ac reliqua etiam, quæ reſtabant ordinanda, ſanctæ Regis diſpoſitioni permiſit. Vidit ipſe Schwartzius non rectæ a ſe adduci Carbuntium & Silveſtrum II., ideoque recurrit ad literas Regis pro abbatia S. Martini datas, in quibus nulla ſit mentio auctoritatis acceptæ a Pontifice. Verum non omnia ubique dicenda ſunt. Meminit auctoritatis ſibi collatæ per Pontificem in aliis tribus fundationum literis jam allatis. Cum vero illas literas Sanctus dabat, tanta minus opus erat meminiſſe poteſtatis acceptæ, quod ea recens obtenta latere tunc non poſſet eccleſiaſticos Hungariæ. Silentium igitur illud Regis obeſſe minime poteſt, cum aliis locis ſupleat, qua poteſtate immunitates & privilegia eccleſiis dederit, quæque auctoritate inſtituerit epiſcopatus.*

B

ipſi reges Hungariæ agnoverunt hanc auctoritatem Romani Pontificis hac ipſa ætate

168 *Neverunt id ipſum Hungariæ reges* Stephani *ſucceſſores, quorum verba juvabit ſubnectere. Andreas Hungariæ rex in literis ad Jacobum Præneſtinum Apoſtolicæ Sedis legatum, apud Raynaldum ad annum* 1233. *num.* 51. *de* S. Stephano *ſic loquitur*: Sedens itaque in cathedra eum David ſapientiſſimus Princeps, omne malum infidelitatis ſecundum illa tempora, ut prædiximus, ſuo intuitu diſſipavit, & obſtetricum manu ipſius, a gente Ungarica eductus eſt coluber tortuoſus: ſed & auctoritate ſummi Pontificis, qui ipſum vocavit Regem & Apoſtolum gentis noſtræ, provincias per epiſcopatus diſtinxit, eccleſias mirifice umpliavit *&c. Bela IV. ſucceſſor & filius Andreæ, idem privilegium petiit a Gregorio IX. pro gentibus Bolgariæ, quas ſubjicere conabatur. Verba ejus in epiſtola ad Pontificem apud Raynaldum ad annum* 1238. *num.* 14. *hæc ſunt*: Petimus ut officium legationis non alii, ſed nobis in terra Aſſœvi (*Bulgariæ regio, qui aliis* Aſanes *dicitur*) committatur, ut habeamus poteſtatem limitandi diœceſes, diſtinguendi parochias, & in hac prima inſtitutione poteſtatem habeamus tibi ponendi epiſcopos de conſilio prælatorum & virorum religioſorum, quia hæc omnia beatæ memoriæ anteceſſori noſtro S. Stephano ſunt conceſſa *&c. Hæc clarius manifeſtant, qua poteſtate* S. Stephanus *epiſcopatus novos erexerit in Hungaria, quam ut amplius elucidari debeat res clara & certa.*

AUCT. } S.

169 *Numerus epiſcopatuum a* S. Stephano *inſtitutorum hoc tempore incertus mihi apparet. Aut quidem Carbuntius decem epiſcopatus a* S. Stephano *erectos, ſed incertum eſt, an metropolim eo numero comprehendat; nec dicit, omnes ſimul eſſe inſtitutos. Unam tamen totus Hungariæ metropolim ſtatuſſe Strigonienſem eccleſiam, eique ſubjectos eſſe reliquos epiſcopatus, abunde habemus perſpectum; nec dubitandum eſt, quin hæc omnium prima ſit ordinata. Carolus a S. Paulo in Appendice ad Geographiam ſacram varias dat notitias epiſcopatuum mrdii ævi, in quarum poſterioribus recenſentur etiam epiſcopatus Hungariæ. In notitia penultima, quam edidit* ex Regia bibliotheca, *pag.* 55. *metropolitanus Strigonienſis cum ſuffraganeis ſuis ſic recenſetur:* Archiepiſcopus Strigonienſis hos habet ſuffraganeos, Agrienſem, Nutrienſem, Vatienſem, Jaurienſem, Quinqueeccleſienſem, Veſprunienſem. *Eidem enumerantur alia ordine in poſtrema ejus notitia pag.* 68., *ubi & voces paulo correctius ſcriptæ hoc modo*: Archiepiſcopus Strigonienſis hos habet ſuffraganeos; Agrienſem, Jaurienſem, Nutrienſem [a], Quinqueeccleſienſem, Watienſem [a], Veſprimienſem. *Ponitur deinde utraque loco metropolis Colocenſis, quæ initio fuit cathedra ſuffraganea Strigonienſis metropolis, cum ſuffraganeis quatuor. Sufficiet illas recitare ex Notitia poſtrema, quæ ſic habet*: Archiepiſcopus Colocenſis hos habet ſuffraganeos; Ultraſilvanum [a], Cenadienſem, [a] Cagabrienſem [a], Waradienſem. *Præter duodecim hoſce epiſcopatus, antiquus etiam eſt Bachienſis, qui deinde Colocenſi unitus eſt, ita ut jam tredecim habeamus epiſcopatus antiquos Hungariæ, quos tamen non omnes a* S. Stephano *inſtitutos exiſtimo. Ex hiſce tamen decem certe aut undecim inſtitutionem ſanctis Regis debentur. De primis quorumdam epiſcopis agam infra §.* 24.

de tempore nuptiarum S. Stephani opinio aliorum a

§. XVII. Nuptiæ quo fere anno contractæ: uxor Sancti Giſela, ſoror S. Henrici imperatoris: de Giſelæ genere errores quorumdam.

DE *anno, quo* S. Stephanus *nuptias contraxit cum Giſela S. Henrici imperatoris ſorore, minime convenit inter ſcriptores, qui annos aſſignant multum diverſos. Antiquorum hac de re diſſenſio effecit, ut recentiores quoque in varias abierint ſententias. Inchoferus in Annalibus nuptias* Stephani *cum Giſela alligat anno* 1005. *at nuptias earum contractas videbimus. Schwartzius pag.* 7. *num.* 6. *de tempore nuptiarum hæc ſcribit*: Nuptias ejus ad annum MX. Sigebertus ponit; cujus quidem calculus vitio non caret, fateor .... Propius ad rem accedit Aventinus, nuptiarum annum ſcribens MV. Id longe eſt certiſſimum, ante annum MII. matrimonium principum non coaluiſſe. Idem enim omnes perhibent, fratrem Giſelæ Henricum ea tempeſtate imperii habenas tenuiſſe: eas vero anno MII. adeptus eſt. *Ita quidem ille intrepide definit; at cum falſum ſit, omnes aſſerere, Henricum tempora matrimonii hujus imperatorem fuiſſe, incerta mihi eſt ea opinio, imo & minus probabilis ab rationes non dandas.*

171 *Mo-*

[a] Nitrienſem
[a] Vaciencſem
[a] Traſilvanenſem
[a] Chanadienſem
[a] Zagrabienſem

AUCT. J. S. *Hanſizius non vidit pontificatum inter annum 1000. & 1003.*

171 *Modeſtius & rectius de tempore nuptiarum* Stephani *diſſerit Hanſizius noſter in Germania ſacra tom. I. pag. 235., ubi hæc ſcribit*: Jam tum, (*quando fundabat epiſcopatus*) credo, Stephanus deſtinatus erat gener Henrici ducis Bavariorum, quæ res ei ſtudium Ottonis adjunxerit; ſic ut gratia & hortatu Ottonis obtentam ex Pontificæ coronam ac benedictionem teſtetur Dithmarus. Gilela erat Henrici ſancti ſoror, cum qua nuptiale lacrum ferunt in caſtro Schyrenſi celebratum, incertum quo anno. Obierat Henricus Gilelæ pater Bavariæ dux anno CMXCV., circa XXVII. Auguſti menſis: filios reliquerat Henricum ſanctum, principatus hæredem; & Brunonem poſtmodum Auguſtanum epiſcopum: filias, Gilelam iſtam Stephano nuptam; & Brigittam Ratisboneoſis parthenonis antiſtitam. Horum liberorum ex teneris inſtitutor erat S. Wolfgangus, qui crebro vaticinio ſingulis eventuras olim ſortes canebat. Henricum appellitabat regem; Gilelam reginam. Hermannus Contractus conjugii hujus mentionem fecit ſub anno CMXCV. per occaſionem mortis Henrici Gilelæ patris, non tamen ſic, ut eodem anno contractum aſſerat; & in vivis
B tunc adhuc erat Geila, & Stephanus nondum Hymenæo maturus. Illud verò ſimillimum, paulo poſt legatos ad urbem dimiſſos & coronam regiam inde obtentam, Gilelam Stephano convenîſſe in manus, ut quem favor Ottonis, per eas nuptias emptus, ad conſilia maturanda haud dubie impulerit. Certe Charitatiſſima ejus connubii mentionem haud ante facit, quam de accepto Pontificio munere retuliſſet; tunc enim ſubjicit, conſortem regni, ab Stephano ad citam Gilelam, chritimate ut etiam, & corona regia inſignitam. Illud certum videtur, Gilelam anno MIII. jam fuiſſe in domo Stephani, cum conſtet ex Adelboldo & Annaliſta Hildeſienſi, Brunonem Gilelæ fratrem ſub eum annum in Hungariam profugum ad ſororem veniſſe, ut poſtea plurihus explicabitur.

& forte nuptias non eſſe poſtiliores anno 1003 certo pro hoc argumento.

172 *Hæc rectorinatio figit matrimonium* S. Stephani *inter annum* 1000. *&* 1003.; *atque auctor* verò *ſimillimum judicat, matrimonium contractum eſſe poſt reverſos Roma* Stephani *legatos, id eſt, circa finem anni* 1000. *aut initium* 1001. *ſic tamen, ut ſimul exiſtimet, nuptias jam ante fuiſſe decretas. Adalboldi verbis de Brunone ad*
C *Gilelam fugiente hæc ſunt*: Dominus Bruno autem apud Bulizlaum conſolationem non inveniens, ad ſororem ſuam Ungaricam reginam confugit, & etiam ſemetipſum recognoſcens, interceſſionem ejus imploravit. *Sic Adelboldus in Vita S. Henrici apud nos tom. IV. Julii pag. 751. At obſervandum eſt ſcribi hæc inter priora geſta anni* 1004., *licet revera contingere potuerint ſub finem anni* 1003., *quo Bruno fugit ad Boleſlaum Bohemiæ ducem, apud quem non diu manſit. Brunonem in Hungariam veniſſe ad Gilelam circa finem anni* 1003. *aut certe initium* 1004., *colligo ex tempore reconciliationis ipſius cum Henrico imperatore fratre ſuo. Nam in gratiam receptus eſt ab Henrico circa finem menſis Martii, uti facile colligitur ex tota relatione Adelboldi, qui de ea ſic habet*: Ibi ei dominus Bruno cum legatis Ungarici Regis, qui ad intercedendum pro eo venîebant, ad ſe reverſus obviam venit, & ventam pro commiſſis humiliter poſtulans, fratris viſcera movit, & celeriter ad ignoſcendum inflexit. *Facta hæc ſunt circa limites comitatus Tirolenſis, quem non pertranſivit cum exercitu Henricus, Dominicam Palmarum, quæ recidebat* D *in* IX. *Aprilis, Tridenti celebraturus. Hæc eo libentius addunt, quod ex relatione Adelboldi ſemel diſcamus non Giſelam modo, ſed etiam* Stephanum, *aliabdraſſe, ut Bruno ſe Henrico ſubjiceret, ab eoque reciperetur in gratiam.*

probabilius quoque videatur, eos tractaſſe anno 1000. ante coronam obtentam;

173 *Porro ſive Bruno ad Giſelam venerit currente anno* 1003., *ſive inchoato* 1004., *ex illis certo colligitur, nuptam non eſſe Giſelam poſt annum* 1003., *cum ante adventum fratris ſui regina eſſet. Ex eodem etiam Adelboldo colligitur, nuptias baſce coaluiſſe veriſimiliter ante imperium Henrici, inchoatum die* VI. *Junii anni* 1002.: *nam diligentiſſimus Adelboldus nuptias iſtas non filuiſſet in Vita Henrici, ſi interdixiſſent in annos priores regnantis Henrici, quos exacte deſcripſit. Itaque non crediderim, Henricum regni initio, quod perturbatiſſimum fuit, de nuptiis ſororis ſuæ cogitaſſe. Præterea Ditmari verba vix ullum relinquunt dubium, quin nuptiæ factæ fuerint, vivente adhuc Ottone III.*: nam Stephanus a *Dithmaro* vocatur gener Henrici ducis Bavariorum, F *dum* coronam ac benedictionem accepit. *Patrem S. Henrici deſignat*; *illius enim gener fuit* Stephanus. *At gener non dicitur, niſi matrimonio junctus. Innuit igitur* Stephanum *non modo ante imperium S. Henrici, ſeu annum* 1002.; *ſed etiam ante coronam annis* 1000. *acceptam nuptiis illigatum fuiſſe. Quapropter exiſtimo, nuptias baſce nullo anno rectius aſſigi poſſe quam annis* 1000. *paulo ante obtentum coronam nomenque reginæ; atque ratenus diſſentio ab Hanſizio, qui magis exiſtimat, nuptias obtentæ coronæ poſtponendas. Demum nuptiæ non niſi contractas ante annum* 1000., *uti certe non diu ante, colligitur ex ætate Sanctæ, qui tunc agebat annum circiter decimum ſeptimum aut decimum octavum.*

Caribaldus quidem nuptias ante coronationem ſeu, & Bonfinius contrarius eſt ſententia data;

174 *Contra hanc ſententiam objici poſſit auctoritas Caribaldi, quin hic num.* 13. *nuptias refert* S. Stephani *cum Giſela, eas videtur poſtponere coronæ obtentæ; quin etiam nuptias videtur referre ad tempus imperantis Henrici, cum dicat* Stephanum *ſibi matrimonio junxiſſe* ſororem Romanæ dignitatis auguſti, videlicet Henrici. *Bonfinius quoque pag.* 176. *apertius ad imperium Henrici nuptias removet; de hiſce enim ſic ſcribit*: Stephanus igitur Henrici ſecundi lan- E ctitatem, geſtorum gloriam, & religionem conſpicatus, cujus ope & hortatu Ungaros in veram fidem affectuerat, cum pari probitate conjungi cupiebat: accedebat & imperatoris dignitas & potentia, quam ad rem ſuam nimium facere intelligebat. Contra vero Henricus, Stephani præſtantiam & ingenium ſanctitatem non ignorans, nihil ducebat antiquius, quam aliqua cum ea affinitate vinciri, qua infeſtiſſima utraque natio, quæ tot annos cruentiſſima bella geſſerat, reconciliaretur, & divi Regis ſanctitas propagaretur, cujus ſapientia ac ſtudio factum erat, ut Ungari, qui finitimos diu Scythica feritate vexarant, in Chriſti fidem aſſerti, & vicinis & Chriſtianæ reipublicæ ſalutares fore viderentur. Proinde poſtulatam a Pannonico Rege ſororem, cui Gyſle nomen erat, ultro Henricus conjugavit, ut pari cum Viro ſanctitate certaret, pacemque perpetuam inter Alamannos & Ungaros paciſceretur. *Hanc Bonfinii relationem nullo modo conciliari poſſe cum tempore nuptiis aſſignato, lubens agnoſco; at ipſius auctoritas nullius eſt ponderis pro chronotaxi ſtabilienda.*

175 *Cæ-*

A 175 *Carbutius vero, licet Giſelam vocet ſororem Romanæ dignitatis auguſti, & nuptias narret poſt coronationem Regis, non affirmat Henricum jam imperatorem fuiſſe tempore celebratarum nuptiarum: nam* augustum *vocare potuit, quia eam dignitatem deinde conſecutus eſt Henricus, uti ſæpe fit a ſcriptoribus. Potuit & rerum geſtarum ordinem invertere in hiſce, uti eumdem in aliis quibuſdam inverſit, ita ut neceſſe non ſit ubique affirmare, prius facta eſſe, quæ prius referuntur a Carbutio: contrarium enim obſervabimus variis locis in annotatis ad Vitam. Hæc præpoſtera factorum narratio familiaris eſt ſcriptoribus, qui exactam non texunt chronologiam; atque hoc loco ratione aliqua non caret. Narraverat conſilium Regis de inſtituendis epiſcopatibus, & diſpoſitiones in hunc finem cœptas. Hanc igitur relationem pertexere voluit uſque ad obtentam Romani Pontificis confirmationem, quæ connexa erat cum corona eodem tempore a Pontifice miſſa. Hunc rerum potius, quam temporis, ordinem ſecutus, non etiam ſubjecit leges ad regnum recte conſtituendum latas, &*

B *tunc demum nuptias; quamvis leges haud dubie nuptiis ſint poſterioribus. Turoczius & Ranzanus nullum nuptiis aſſignarunt tempus. Chronicorum ſcriptores annis maxime diverſis nuptias referunt, ut vidimus: noſtra tamen ſententia magis favent, quam oppoſitæ, quia plerique dicunt, nuptiis hiſce converſam eſſe Hungariam, ipſumque etiam* Stephanum. *Errarunt hi quidem, ut oſtendi §. 13.; at facilius in hunc errorem labi potuerunt, ſi nuptiæ præceſſerint coronationem Regis, qua inunxit Hungariæ converſio, quam ſi eamdem fuerint ſecutæ. Itaque omnibus conſideratis, probabilius mihi videtur, S. Stephani matrimonium præceſſiſſe coronationem, & vix ullum apparet dubium, quin contractum ſit ante imperium Henrici, cum id etiam clariſſimis verbis affirmet Ademarus num. 103. citatus.*

Giſela ſuis filia Henrici Bavariæ ducis, ſoror Henrici imperatoris.

176 *Giſelam fuiſſe ſororem S. Henrici imperatoris, filiam vero Henrici Bavariæ ducis, tam multi affirmant ſcriptures contemporanei, ſuppares & paulo remotiores, ut ea de re nullum* C *ſupereſſe poſſit dubium. Duos illa habuit fratres, ſererem unam. Hiſce omnibus S. Wolfgangus Ratisbonenſis epiſcopus futuras dignitates prædixit. Quippe ſcriptor Vitæ S. Wolfgangi apud Mabillonium ſeculo 5. Benedictino part. 1. pag. 827. de iis ſic habet:* Sed neque hoc ſilemus, quia aliquando per prophetiæ ſpiritum ea, quæ ventura erant, quaſi præſentia vidit. Quod maxime in proveſtibus liberorum præcipui ducis Heiorici pateſcit. Cum enim ad eum, ſicut ſæpe ſolebat, cauſa benedictionis duceretur ſpecioſiſſima illius proles, Heinricum, qui poſtea Dei nutu rex eſt effectus, prænominavit REGEM; fratrem vero ejus Brunonem appellavit ANTISTITEM; ſororem eorum majorem (*Gilam*) REGINAM; alteram autem, quam baptizavit, & de ſacro fonte ſuſcepit, ABBATISSAM nuncupavit. Hæc itaque, & multa alia, quæ ex ore ejus audivimus, ſicut ipſe prædixit, impleta cernimus.

de genere ipſius varia fabulaſa ſcripſerunt alii,

177 *Porro aliqui ſcriptores Hungari aliam olim commemorarunt Giſelæ ſtirpem; ſed hac in re erraverunt haud dubie, ſicut in aliis multis. Audi tamen eorum opinionem ex Bonfinio, qui eam pag. 176. refert his verbis:* Præter cæterorum opinionem, Ungarici aliter ſentiunt AUCT. Annales; quippe qui divum Stephanum in uxorem Gyslam, Guilielmi ducis filiam, aſſerunt accepiſſe: Guilielmum S. Sigiſmundi Burgundionum regis fuiſſe fratrem, & poſt Sigiſmundi martyrium, ne interitum dixerim, ad Henricum imperatorem confugiſſe, ejus juſſu Venetiis fuiſſe collocatum, Gertrudem imperatoris ſororem in uxorem habuiſſe, & ex ea Gyslam filiam accepiſſe, Ungariæ regi deſponſatam: Gertrude intempeſtiva morte lubrepta, ſancti Stephani ſororem ſibi copulaſſe, ex eaque genuiſſe Petrum qui ad regni faſtigium evectus eſt. *Dedit his Bonfinius opinionem Turoczii, quam tamen non approbat. Quàm autem omnia illa ſint vitioſa, abunde liquet vel ex ſolo S. Sigiſmunde Burgundionum rege, qui jam ſeculo VI. erat occiſus. Qua igitur ſpecie veri hæc ſtatui poteſt frater Guilielmus, quem dicerunt Giſelæ patrem?* Guilielmi *nomen æque videtur fictitium ac* Sigiſmundi, *&* imperatoris Henrici, *quod nomen non expreſſit Turoczius, ſed ſolum vocavit* imperatorem.

præſumitur ex conſuetudine rerum non ſolum Giſelæ dicta, E

178 *Demptis nominibus omnibus, genus Giſelæ Hungari deſumere potuerunt ex confuſione cum aliis duabus Giſelis ejuſdem temporis, quæ ambæ fuerunt Burgundæ. Prima erat ipſa mater Giſelæ reginæ, uxor nimirum Henrici Rixeſi Bavariæ ducis, & filia Conradi Pacifici Burgundiæ regis. Hæc Giſela, mater Giſelæ uxoris* S. Stephani, *præcipuam confuſioni occaſionem præbuiſſe videtur: nam revera Conradus ipſius pater, cum adoleſcens omiſiſſet patrem ſuum Rodolphum II. Burgundiæ regem, venit ad imperatorem Ottonem I., a quo multis annis detentus eſt, donec Otto Adelaidem ſororem Conradi, quam Berengarius Italiæ rex captivam tenebat, e manibus ipſius liberavit, & uxorem duxit: nam tunc Conradum etiam ad regnum ſuum remiſit. Videntur itaque Hungari tenuiſſe genealogiam matris Giſelæ, eamque cum filia ipſius, reginæ ſuæ, confudiſſe. Fateor quidem non omnia, quæ dicunt, convenire Giſelæ matri; attamen vix dubito quin illorum confuſerint cum filia, reliquiſque errores pari libertate conjecturandi addiderint.*

& cum certo ejuſdem temporis duces nomen non habeat Stephanus, F

179 *Altera Giſela erat conſobrina reginæ Hungaricæ, nata nimirum ex Gerberga, prædicti Conradi regis item filia. Fuit hæc Giſela nupta primum Ernesto Sueviæ duci, eoque defuncto, deinde Conrado II. Imperatori, cognomento Salico. Ex hac etiam aliqua commiſcere potuerunt Hungari tum Giſela regina ſua. Quidquid ſit, quod eorum erroribus occaſionem dederit, prorſus mihi non placet eorum conjectura, qui duas uxores, & quidem ejuſdem nominis, attribuerunt* S. Stephano, *ut antiquos Hungarorum errores utcumque conciliarent cum vera ſententia: nam ſecunda* S. Stephani *uxoris nullum uſpiam apud antiquos ſcriptores exſtat veſtigium. Giſela regina, uti & Emerici filii, qui ex liberis* S. Stephani *ſolus innotuit, ſubinde mentionem facimus per decurſum.*

§. XVIII.

AUCT. J. S.

§. XVIII. Nomen & dignitas regia obtenta, corona missa a summo Pontifice Silvestro II., qui & alia Regi confert privilegia.

Stephanus inscio duce titulo pro optatum consecutus,

MOrtuo Geysa S. Stephani *patre, Filius ipsius meus quidem consecutus est regimen Hungarorum, sed ita, ut illud habuerat Geysa, aliique duces, videlicet* ducis, *non* regis, *nomine. Hæc Carbuitii, Turoczii, Ranzani, aliorumque plurimorum est sententia, quæ multis quoque rationibus sic confirmabitur, ut nullum superesse possit dubium. Si qui scriptores* Stephanum *ab initio obtenti principatus* regem *nominaverunt, id fecerunt vel quia regium dignitatem deinde consecutus est, vel quia quolibet* B *principes potentes aliqui* reges *nominant, aut certe, quia errarunt cum Bonfinio, qui credidit* Stephanum *ab initio a subditis suis* regem *fuisse dictum, etiamsi idem agnoscat missam deinde a Pontifice coronam regiam. Audi mentem præditti scriptoris. Post longam orationem ad proceres Hungaros, quam Geysæ sub finem vitæ attribuit, electionem* Stephani *sic narrat:* Prælente patre, omnium consensu Stephanus, non tam humano, quam divino judicio, non dux, ut pater erat, sed Ungarorum rex creatur. Universæ reipublicæ summa traditur; sanctique nobiles & plebeii in manus ejus conjurant, se numquam imperia detrectaturos, gratissima ac fida præstituros obsequia, & cælestis internuncii loco eum habituros. Mox procerum monibos elatus in solium, rex ab omnibus consalutatur. Delatus in castra, a prætorianis legionibus eadem consalutatione comprobatur. *Clarum est, hæc electionis antiquitus ex moribus antiquorum Romanorum conficta esse. Electionem vero ipsam suspicer assertam esse ex Carbuitii malo intellecto. Hæc verba num. 4. apud Carbuitium leguntur:* Convocatis pater suus (*Geysa*) C Hungariæ primatibus cum ordine sequenti, per communis consilium colloquii filium suum Stephanum post se regnaturum populo præfecit, & ad hoc corroborandum, a singulis sacramentum exegit. *Non* regnaturum *persuadere potuit Bonfinio, regem errarum esse* Stephanum. *Verum non ea est mens Carbuitii; nam* in patris solium, *ut non addit, evectus est, & regnavit ut pater,* ducis *titulo, donec regium consequeretur.*

deinde vero regium dignitatem & nomen obtinuit,

181 *Ranzanus indice 8. de accepta regia dignitate sic habet.* Haud multo interjecto deinde tempore (*a victo Cupa Symigiensi duce,*) cum Hungariæ optimatibus placuisset, ut qui titulo ducis tot præesset populis, totque virtutis generis claritudine auctoritateque magna insignibus, uteretur magis honorata appellatione, regiam elegerunt dignitatem. Cæterum od eam evehendum nemiocm, nisi Stephanum: quippe cum jure successor fuisset paternarum opum, atque ita duxisset anteactam victam, ut solus natus ad regnum fuerit prudentium omnium sententia judicatus. Omnium igitur mira consensu & applausu eligitur, appellaturque iple rex, ac regia corona, regum more, donatur. Quam diu tenuit regnum, præterquam quod sapienter & Christianoe, hoc est, pie sanctequc vitam instituit; nihil quoque prætermisit, quod optimi D rrgis officio congrueret. *Hæc narratio satenus vera esse potest, quod Hungari ipsi regium nomen* Stephano *detulerint, priusquam eam dignitatem Romæ obtineret; at, ut verisimilius apparet, quod acceptum Romani Pontificis auctoritate nomen regium suo consensu ratum habuerint, & approbarint: relata tamen admodum est imperfecta, quia omittitur præcipua illius dignitatis origo, ideoque tota sit suspecta. Turoczius cap. 29. regiam dignitatem acceptam breviter perstringit his verbis:* Porro beatus Stephanus, postquam regiæ celsitudinis coronam divinitus est adeptus *&c. Claro quidem significat, initio regem non fuisse, nam paulo ante dixerat,* a beato Stephano tunc duce; *at non refert, a quo coronam acceperis* Stephanus. *Verumtamen voce* divinitus *utcumque insinuat, se non ignorasse, coronam ad* Stephanum *missam fuisse a summo Pontifice divinitus promotis.*

petita coronam a summo Pontifice per legatos, E

182 *Bonfinius vero non silent, cujus auctoritate coronam regiam impetraverit* Stephanus, *sed Carbuitium secutus, vera fuse narravit. Quin & errorem Carbuitii in nomine ducis Poloni amplexus est,* Milcam *vocans, quem* Boleslaum *dictum aperuit. Totam ipsius relationem in paucis corrigendam, ac deinde confirmandam, subnecta. Pag. 171. sic habet:* Hunc (*Astricum, alii nomine Anastasium*) quarto post obitum patris anno, Romam ad summum Pontificem mittendum esse censuit, mandata dat, ut a Christi Vicario in Ungaros, qui ejus fidem nuper iniverint, Apostolicam benedictionem imploret, & inter oves Petri adnumeret. Post hæc, ut Strigonienlem basilicam metropolitanam esse jubeat. Item cæteros episcopatus, in Ungaria nuper erectos, sacrolancta auctoritate confirmet. Demum quando potestas omnis a Deo est, & maxima cœpta sine divina ope confirmari nequeunt, regalia insignia cum pontificia benedictione piis precibus assequatur. Astricus Romam properans, ut legationis officio diligentissime fungeretur, die noctuque iter facit. Quid facit Deus, qui piorum consiliis & honoribus semper incumbit? Nimirum dexterrimis eos prosequitur auspiciis. Eodem enim anno Milca, Poloniæ dux, ad fidem cum populo conversus, eadem a Benedicto * Pontifice maximo per legatos postulabat: quare coronam Pontifex ingenti sumptu compararat, ut religionis ac fidei accessione lætatus, Milcam ducem, & novum Christi militem, ob rem bene gestam, regio diademate insigniret. F

* imo Silvestro

eaque cum alios prælegatis impetrasset,

183 Pridie ejus diei, quo Poloniæ destinata corona tribuenda erat, Astricus urbem ingreditur. Ecce in somnis superiore nocte Dei internuncius Pontifici apparet: Salve (inquit) Pontifex, cras Paononicæ gentis legatum ad te venturum esse scito, qui ut tuo beneficio & auctoritate suum Principem regio diademate dones, exorabit, destinatam Polonis coronam, quando ita merita postulant, huic dato; proinde divina mandata servato. Quum is in auras recessisset, secunda hora diei Astricus in senatum Apostolicum admissus est. Ubi quum Regis mandata ex ordine retulisset, ejusque sanctissima gesta subjecisset, & quantum Catholicæ fidei ultra citraque Danubium accessionis fecisset, quam in Getas & Sarmatas usque propagaret, enarrasset, incredibili Apostolicum ordinem gaudio

cum-plc-

complevit. Ra ad ſenatum relata, pro voluntate Regis, & legati poſtulatione, nullo refragante, decernitur, ut non modo Chriſtianiſſimus Rex regia corona donetur, in regno Apoſtolica auctoritate confirmetur, & Regis acta cuncta cum inſtitutis epiſcopatibus approbentur; verum etiam, quia verus & fidus Dei miles eſt, & Apoſtolus, ad exaggerandam ejus dignitatem, in perpetuum Pontificiæ legationis inſigne, qua ſibi poſterisque regibus, ſemper fungi fas ſit, præferendæ crucis poteſtate honeſtetur.

184 Quum legatus omnia non ſolum e ſententia, ſed præter ſpem & opinionem impetraſſet, magno refertus gaudio, in Pannoniam ſe recepit. Strigonio appropinquanti Rex cum ſingulari ſacerdotum pontificumque pompa obviam prodiit. Aſtricus Pontificia munera deferentem, & coronam & crucem oſtentantem, honorificentiſſime Deo gratias agens excepit. Apoſtolica inſignia prærevereatcr accepta, quando ad unamquamque Romani pontificis mentionem Stephanus, ſpectante populo, inclinato capite ſeſe ingeniculabat, ut exemplo ſuo ad Romani Pontificis, Apoſtolicique ſenatus obſequium & obſervantiam omnes hortaretur. *Hactenus Bonfinius, cujus errore Benedictus Pontifex ſubſtitutus eſt Silveſtro II. Delenda item ſunt, quæ ait de propagata religione in Getas & Sarmatas: nam id necdum fecerat* Stephanus.

185 *Cum relatione Carbuntii & Bonfinii optime congruunt literæ Sylveſtri II. ſummi Pontificis, ad* Stephanum *redeunti legato datæ. Edidit hafce Inchofer in Annalibus ad annum* 1000. *hoc modo*: Silveſter epiſcopus ſervus ſervorum Dei Stepbano duci Ungarorum ſalutem & Apoſtolicam benedictionem. Legati nobilitatis tuæ, in primis vero cariſſimus confrater noſter Aſtricus, venerabilis Colocenſis epiſcopus, tanto majori eor noſtrum lætitia affecerunt, ac minori officium ſuum labore confecerunt, quanto divinitus prænoniti, cupidiſſimo animo illorum adventum de ignota nobis gente præſtolabamur. Felix legatio, quæ cæleſti præventa nuncio, atque angelico pertractata miniſterio, prius Dei concluſa eſt decreto, quam a nobis audita fuiſſet. Vere non volentis, neque currentis, ſed, ſecundum Apoſtolum, miſerentis eſt Dei: qui teſte Daniele, mutat tempora & ætates, tranſfert regna, atque conſtituit: revelat profunda & abſcondita, & novit in tenebris conſtituta, quia lux cum eo eſt: quæ, ſicut docet Joannes, illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. Primum ergo gratias agimus Deo Patri, & Domino noſtro Jeſu Chriſto, qui temporibus noſtris invenit ſibi David filium Geyſæ, hominem ſecundum cor ſuum, & luce irradiatum cæleſti ſoſciavit illum paſcere Iſrael populum ſuum, electum gentem Ungarorum. Deinde laudamus pietatem ſublimitatis tuæ in Deum, & reverentiam erga Sedem Apoſtolicam, cui divina patiente miſericordia, nullo meritorum noſtrorum ſuffragio, præſidemus. Tum vero largitatem liberalitatis, qua B. Petro Apoſtolorum principi regnum ac gentem, cujus dux es, conſtaque tua, ac teipſum per eoidem legatos & litteras perpetuum obtuliſti, digno præconio commendamus. Hoc enim facto egregio aperte teſtatus es, & re vera talem te merito eſſe demonſtraſti, qualem ut nos te declarare dignaremur, ſtudioſe experiviſti. Sed parcimus. Neque enim oeceſſe eſt, ut quem tot ac talia præclare pro Chriſto geſta facinora voce publica clamant, quemque Deus ipſe commendant, amplius commendemus.

186 Quare, glorioſe fili, cuncta a nobis, & Sede Apoſtolica expoſtulata, diadema, nomenque regium, Strigonienſem metropolim, & reliquos epiſcopatus, de omnipotentis Dei, ac beatorum Petri & Pauli apoſtolorum ejus authoritate, præmonente atque ita jubente eodem omnipotente Deo, cum Apoſtolica & noſtra benedictione libenter conceſſimus, concedimus & impertimur. Regnum quoque a munificentia tua S. Petro oblatum, teque una, ac gentem & nationem Ungaricam præſentem, & futuram, ſub protectionem ſanctæ Romanæ eccleſiæ acceptantes, prudentiæ tuæ, hæredibus ac legitimis ſucceſſoribus tuis habendum, tenendum, regendum, gubernandum, ac poſſidendum reddimus & confermus. Qui quidem hæredes, ac ſucceſſores tui quicumque, poſteaquam per optimates legitime electi fuerint, teneantur ſimiliter nobis, & ſucceſſoribus noſtris per te, vel per legatos, debitam obedientiam ac reverentiam exhibere, ſeque ſanctæ Romanæ Eccleſiæ, quæ ſubjectos non habet ut ſervos, ſed ut filios luſcipit univerſos, lubditos eſſe oſtendere, atque in Catholica fide, Chriſtique Domini ac Salvatoris noſtri religione ſimiliter perſeverare, eamdemque promovere.

187 Et quia nobilitas tua Apoſtolorum gloriam æmulando, apoſtolicum munus, Chriſtum prædicando, ejuſque Fidem propagando, gerere non eſt dedignata, noſtraique & ſuccidotii vices ſupplere ſtuduit atque Apoſtolorum Principem præ cæteris ſingulariter honorare: idcirco & nos ſingulari intuper privilegio excellentiam tuam, cuorumque meritorum intuitu, hæredes ac ſucceſſores tuos legitimos, qui ſicut dictum eſt, electi atque a Sede Apoſtolica approbati fuerint, nunc & perpetuis futuris temporibus condecorare cupientes; ut poſtquam tu, & illi, corona, quam mittimus, rite juxta formulam legatis tuis traditam, coronatus, vel coronati exiteritis, crucem aore te, apoſtolatus inſigne, geſtare facere poſſis & valeas, atque illi poſſioc valeaotque: & ſecundum quod divina gratia te, & illos docuerit eccleſias regni tui præſentes & futuras noſtra ac ſucceſſorum noſtrorum vice diſponere atque ordinare, apoſtolica authoritate ſimiliter conceſſimus, volumus, & rogamus, ſicuti in aliis litteris, quas in communi ad te, optimateſque regni, & cunctum fidelem populum, per nuncium noſtrum, quem ad te dirigimus, deferendis, plenius hæc omnia explicata contineatur. Oramus omnipotentem Deum, qui te de utero matris tuæ vocavit nomine tuo ad regnum & coronam, quique diadema, quod duci Polonorum confectum per nos fuerat, tibi dandum mandavit, augeat incrementa frugum juſtitiæ tuæ, novellas plantas regni tui rore tuæ benedictionis perfundat largiter; regnum tuum tibi, teque regno ſervet incolumem; ab hoſtibus viſibilibus, & inviſibilibus protegat; ac poſt terreni regni moleſtias, in cæleſti regno corona adornet æterna. Data Romæ vt. Kal. April. Indictione decimatertia. *Ad hafce litteras recte obſervas Inchoferus, alias quoque litteras, quibus omnia latius explicabantur, a Silveſtro miſſas fuiſſe pernuntium. Et ſane dignitas Regis exigebat, ut Pontifex mitteret nuntium, qui conſilio*

etiam

AUCT. J. S.

Stephanus coronatur, regnum obtinet confirmatum.

ut ſcribit Bonfinius, in quibuſdam tamen aberrans.

Litteræ Silveſtri II. quibus poſtulata omnia

eumque simul legatum Apoſtolicum; alia item per eosdem miſſa ſic.

AUCT. J. S. *etiam adeſſe poterat Regi, eumdemque in erigendis eccleſiis, conſtituiſque legibus ad Eccleſiam ſpectantibus juvare. In litteris, quas anno* 1009. *pro inſtituto epiſcopatu Quinque-eccleſienſi dedit* Stephanus, *nunitis Pontificis mentionem facit his verbis*: Cum conſenſu ſanctiſſimi Apoſtolici, & in præſentia ejus nuntii. *Porro epocha litterarum deſignat annum* 1000., *uti liquet ex indictione* XIII., *quæ eo anno currebat. Litteræ ipſæ optime congruunt cum relatis Carthuiſii & Bonfinii, nihilque prorſus continent, quod non aliunde confirmabitur. Schvvartzius tamen baſes litteras ſuppoſitionis ſuſpectas eoddere nititur; ſed tatuum-eulas ipſius diſcutiemus infra, ubi ad alia quoque ejuſdem argumenta reſpondebitur. Singula prius capita, quæ heterodoxus ille ſcriptor negare voluit, ſolidis rationibus confirmare aggrediar.*

§. XIX. Præcipua capita, quæ in relatione Carthuiſii Bonfiniique & in Litteris Pontificiis aſſeruntur, aliis auctoritatibus & rationibus confirmantur.

B

Coronam S. Stephano a Pontifice miſſam, Petro ex Dromo;

Andati ſcriptores cum litteris Silveſtri II., aſſerunt *primo, coronam regiam per legatum* S. Stephani *petitam fuiſſe a Romano Pontifice atque obtentam, Pontifice prævio per revelationem monito. Nullum hactenus vide ſcriptorem Catholicum, qui id factum negarit*; nullum, *qui de eo videatur dubitaſſe. Et ſane tam firmis nititur rationibus, ut dubitationi non debeat eſſe obnoxium. Ditmarus Merſeburgenſis epiſcopus, qui eodem vivebat tempore, quique res Hungarorum tantum brevior attigit, quatenus connexæ erant cum geſtis imperatorum, quæ cuarrabat, breve quidem, at inculentum hanc veritati præbet teſtimonium, quod vel ſolum ſufficit ad omnem dubitationem amovendam. Verba ipſius, jam alia occaſione ante data, lib. 4. hæc ſunt*: Imperatoris autem prædicti (*Ottonis III.*) gratia & hortatu, geoer Henrici ducis Bavariorum Waic, in regno ſuo epiſcopales eathedras faeieos, coronam C & benedictionem accepit. *Conſtat* Stephanum *fuiſſe generum Henrice Rivoſi Bavariæ ducis; conſtat erectionem epiſcopatuum ab eo captam circa annum* 999. *aut* 1000.; *conſtat eodem tempore Ottonem III. imperaſſe, nec defunctum eſſe ante annum* 1002.; *itaque certum eſt, per nomen vernaculum* Waic *non alium deſignari, qui* coronam & benedictionem accepit, *quam* S. Stephanum; *neque ullus, opiner, hoc negaverit. Jam vero* Stephanum *non ab alio accepiſſe* coronam, *quam a ſummo Pontifice, clarum rurſus eſt, quia dicitur ſimul* corooam & benedictionem *accepiſſe, quia eam acceptſſe dicitur* gratin & hortatu imperatoris, *& quia coronam aſſeritur impetraſſe* epiſcopales cathedras facieos, *quibus verbis innititur, coronam fuiſſe conceſſam in præmium promotæ rei Chriſtianæ. Itaque Schvvartzius impudenter mendacii arguere debet Ditmarum, vel admittere coronam* S. Stephano *conceſſam fuiſſe a Romano Pontifice.*

ex litteris Stephani ex Tanoc,

189 *Alteram rationem deſume ex epocha litterarum* S. Stephani *pro abbatia S. Martini, quæ data legnntur*, anno Dominicæ Incarnationis MI., Indictione XV., anno Stephani primi regis ſecundo. *Haſce litteras authenticas eſſe admiſit Schvvartzius, ratus multum ſibi profuturas. Primo, cum hæ litteræ datæ ſint anno* MI., *menſe Septembri, aut alio poſteriori, epocha harum litterarum enadte congruit cum tempore, quod ex primavi litteræ Pontificiæ, quodque aſſignane Carthuiſius & Bonfinius. Quippe hi aiunt miſſum a* Stephano *legatum* quarto poſt patris obitum anno, *id eſt, ipſo anno milleſimo, quo datæ legnntur litteræ Pontificiæ* XXV. *Martii. Si autem miſſa eſt corona anno* M., *currebat ſecundus acceptæ coronæ annus ſub finem anni* MI., *quo ſuas dedit* Stephanus *notatas* anoo *regni* ſecundo. *Hic tam exactus epochanum conſenſus dictorum omnium inſtrumentorum fidem mire commendat. Præterea, cum* Stephaous *Hungaris præfuerit ab anno* 997. *non vocares annum* MI. *ſecundum ſui regni, niſi ad primam dignitatem acceſſiſſet alia a qua annos ſues deinceps numerare voluiſſet. Numeravit igitur Sanctus annos ſuos a tempore acceptæ coronæ, hanc autem cum* divinitus *obtentam dicat Turoczius, innuit acceptam eſſe eo modo, quo datam narrat cum Carthuiſio & Bonfinio ipſe Pontifex, nimirum quia Silveſter divino præmonitus erat oraculo per angelum: atque hæc eſſe videtur cauſa, cur corona illa vocatus* angelita. *Ab exemplo etiam Boleslai Poloniæ ducis, quem coronam regiam petiiſſe a Romano Pontifice videbimus, veriſimili ratione concludi poteſt*, Stephanum *non ab alio coronam petiiſſe & obtinuiſſe, quam a Romano Pontifice. At ejuſmodi argumentis non egemus, cum non deſint teſtimonia alia, eamdem veritatem firmantia.*

ab auctoritate Andreæ & Ladislai Hungarie Regum,

190 *Andreas II. Hungariæ rex anno* 1233. *ad Jacobum Prænestinum Apoſtolicæ Sedis legatum apud Raynaldum ad eumdem annum n.* 51. *ſic loquitur*: Cum conſtantia ſinceræ dilectionis rex, qui ledet in ſolio judicii, ieſte rege Salomone, diffipat omoe malum iotuito ſuo. Hunc regem ſanctæ & recolendæ memoriæ intelligimus beatiſſimum Stephaoum, gentis Ungaricæ primum regem, qui ad regoi ſolrum auctoritate propria noluit ſublimari, iciens ſcriptam, quod oemo aſſumit ſibi honorem, ſed qui vocatur a Deo: & ideo oon a quolibet, ſed a Vicario Jeſu Chriſti, & F Petri beatiſſimi ſucteſſore, per revelationem divioam ſummo Pontifici factam, aſſumpſit regoi diadema ... Sed & auctoritate ſummi Pontificis, qui ipſum vocavit Regem & Apoſtolum gentis noſtræ, provincias pee epiſcopatus diſtioxit *&c. Hec verba neu mede confirmant, coronam miſſam eſſe a Pontifice; ſed ſimul probant ejuſdem Pontificis revelationem in monumentis ſingulis, quæ defendimus, aſſertam. Ladislaus item Hungariæ rex datam per ſummum Pontificem* Stephano *coronam profitetur in litteris ſues apud Raynaldum anno* 1279. *n.* 31. *biſce verbis*: Divioæ viſitationis exordium, quos nos Dominus verus Oriens viſitavit ex alto, quo ſaoctæ matris Eccleſiæ viſceribus aduniamur, lumioe Catholicæ fidei illuſtrati, in progenitore noſtro, ſancto rege Stephano, a lacrolancta Romana Eccleſia recognoſcimus, ut debemus. In ipſo enim orthodoxæ fidei divina afflanie clementia, laerum redolevit unguentum; in ipſo, alluviooe cæleſtis graviæ pullulanie, una cum reliquis ſereoiſſimis regibus Ungariæ, elaro germine deſcendentibus, ah eadem regni gubernaculum ſuſcipimus, & coronam. Et ut principatum fidei in ſacroſancta Romaoa Eccleſia conſiſtere, eamdem Chriſti thalamum, & Trinitatis hoſpitium luculentius demonſtra-

A moſtraret, non a ſe, vel ab alio, ſed ab eadem Romana Eccleſia, matre omnium & magiſtra, regni diadema revelatione divina meruiſſe obtinere.

191 *Bonifacius Papa VIII. anno* 1301. *apud laudatum Raynaldum num.* 2. *prædictis regibus conſonat, in litteris ad Nicolaum Oſtienſem Apoſtolicæ Sedis in Hungaria legatum ſic ſcribens:* Ad hæc nolumus te latere, aut in dubium revocari, quod memoratum Ungariæ regnum ſacroſanctæ Romanæ Eccleſiæ a beato Stephano, primo rege Ungariæ Chriſtiano, cum omni ejus jure ac poteſtate, devote oblatum fuit, & traditum reverenter: qui etiam ad ipſius regni ſolium noluit auctoritate propria ſublimari, ſciens quod nemo ſibi ſumere debet honorem, niſi qui vocatur a Deo: & ideo non a quolibet, ſed a Vicario Jeſu Chriſti & ſucceſſore Petri aſſumpſit regium diadema. Fuerat quidem divinitus revelatum, quod ei primum in gente Ungarica corona debebatur & regnum, ſicut hæc plenius documenta, quæ ſervantur in archiviis memoratæ Eccleſiæ Romanæ teſtantur, & ad ipſius B archiepiſcopi potuerunt notitiam perveniſſe. *Idem Pontifex ad Wenceslaum Bohemiæ regem, cujus filius Wenceslaus regnum Hungariæ appetebat, ita ſcripſit ibidem num.* 12.: Nec debuit Apoſtolica Sedes, mater omnium & magiſtra, cunctemi, quin ſalutem in dubiis & majoribus cauſis ad ipſam ſicuti recurſus habendus: ſine cujus etiam auctoritate ſanctæ memoriæ Stephanus, rex Ungariæ divina revelatione præmonitus, voluit in ipſius regni ſolium ſublimari: ſed tamquam Aaron vocatus a Deo, ab ipſa Sede accepit humiliter coronam & regnum. Hunc Stephanum Deus de tenebris infidelitatis eripuit, & vocavit in admirabile lumen ſuum; qui fuit primus rex Ungariæ Chriſtianus. *Hæc Bonifacii teſtimonia ſimul confirmant revelationem, quæ jam tot teſtimoniis & tam præclaris confirmata eſt, ut neque de corona per Pontificem miſſa, neque de revelatione ipſius dubitare poſſit ullus, qui mavult verum agnoſcere, quam inutili labore contra apertam veritatem pugnare.*

192 *Non deſunt tamen & alia teſtimonia,* ac Gentilis Cardinalis, Pontificis in Hungaria legati. C *quibus idem rurſum inculcari poteſt etiam continuatis & pertinacibus. In tabulis conventionis inter Cardinalem Gentilem legatum & proceres Hungaros apud Raynoldum ad annum* 1308. *num.* 25. *hæc dicuntur:* Idem dominus legatus propoſuit verbum Dei, aſſumpto illo Evangelico themate, DOMINE, NONNE BONUM SEMEN SEMINASTI IN AGRO TUO? &c., ſeriole retexens agri ſemina, id eſt, regni Ungariæ, quæ in illo Dominus ſeminarat, ex quibus reges Catholici, tanta ſanctitatis & vitæ claritate conſpicui prodierunt, quod Sanctorum adſcribi catalogo meruere; quodque coronam regni primus rex Ungariæ ſanctus Stephanus a Romano Pontifice confectatam acceperit, prout Ungarorum Hiſtoriæ *, quas legatus ipſe prænoverat, aſſeruit proteſtari. *Hæc dicta in publico procerum conventu nullus negaſſe legitur; ſed murmur exortum eſt dicentium ſe velle*, quod Eccleſia Romana, vel ipſe dominus legatus ejus nomine, ſæpedictum regno (*Hangariæ*) de rege ullatenus provideret; ſed placebat eis, quod illum, quem ipſi ex antiquo & approbato ejuſdem regni more vocaverant, & in regem aſſumpſerant, præfatus dominus legatus ejuſdem Eccleſiæ Romanæ nomine in verum regem Ungariæ confirmaret; & quod etiam perpetuis futuris temporibus veri ſummi Pontifices, & ipſe Romana Eccleſia haberet jus confirmandi & coronandi reges Ungariæ, de vera regali progenie propagatos, quos ipſi unanimiter & concorditer de dicta progenie ducerent eligendos. *Hic modo finita eſt controverſia, recepto ab Hungaris in regem Carolo, cujus cauſa dum fuerat diſceptatum. Poſteriora autem hæc verba ſolum adduxi, ut reſpondeatur Schwartzio, hanc litem objicienti, ut videbimus: neque enim diſputare velim de modo aut jure, quo olim reges Hungariæ fuere electi, De corona ad* Stephanum *miſſa addi poſſunt multa ſcriptorum recentiorum teſtimonia, quæ tacitus præterco, cum alioqui abunde ſufficiant, eademque veritas in reſponſione ad objectiones Schwartzii rurſum ſit elucidanda.*

Bonifacii Papæ VIII.

a hiſtoriis

193 *Alterum, quod Carbutius ac Bonfinius cum Silveſtra II. affirmat, quodque aliqui negandum putarunt, eſt petitio coronæ per ducem Poloniæ, cujus nomen Silveſter non exprimit. Hoc autem Pontificis ſilentio factum videtur, ut Carbutius in nomine ducis erraverit, neque in eundem errorem deduxerit Bonfinium, & ſcriptores aliquot Polonos, qui ipſius auctoritatem ſunt ſecuti. Ducem illum Polenorum* Mylcham, E (*aliis* Mileconem, Mielconem, *aut* Miecislaum *dictum*) *nominavit Carbutius. Fuit hic revera primus Polenorum dux Chriſtianus; ſed jam erat defunctus aliquot annis, filioque Boleſlao ducatum reliquerat, antequam* S. Stephanus *coronam fuit adeptus. Itaque dux Slavorum in Polonia erat eo tempore Boleſlaus, iſque coronam petiverat, ut dudum obſervavit Baronius in Annalibus ad annum* 1000. *Res hæc certo eſt ex variis ſcriptoribus: nam in Vita S. Adalberti martyris apud nos tom.* III. *Aprilis pag.* 194. *&* 195. *variis vicibus mentio fit Boleſlai Polonorum ducis, vivente Adalberto, qui martyrio coronatus eſt anno* 997., *ita ut unus hunc annum Miſeco obierit. Ditmarus in codice noſtro Ms. lib.* 4. *de ipſius morte ſic habet:* Anno autem Dominicæ Incarnationis octingentesimo [c] nonagesimo ſecundo, regni autem ceteri Ottonis decimo octavo Kalendis Junii præfatus dux (*Miſeco*) jam ſenex febricitans ab hoc exilio ad patriam cœleſtem tranſivit, relinquens regnum ſuum pluribus dividendum; quod poſtea Boliſlaus, noverca & tribus fratribus expulſis, ... vulpina calliditate F contraxit in unum. *In editis legitur*, regni autem tertii Ottonis octavo *ſine addito die. Pagius ad annum* 991. *num.* 3. *vult legendum eſſe* nnnn, *cum regnum inchoaſſet in Natali Domini, anno* 983., *& ſic revera nonas tertiarum annus. Forſan legendum anno ... decimo, octavo Kalendas Junii. Quidquid hoc latens mendi in anno imperatoris, etiam Annaliſta Hildeſheimenſis mortem Miſeconis alligat anno* 992. *Quapropter labem ſatear erraſſe Carbutium in nomine ducis Poloniæ, dum eum* Mylcam *vocavit. At minus id mirari poſſumus in epiſcopo Hungaro, qui toto ſeculo ferius ſcripſit, quique nomen ducis non reperit in literis Pontificiis, quas ſequebatur, præſertim quia Miſeco Boleſlaum præceſſit, & fidem Catholicam primus ſuſcepit. Fieri etiam poteſt, ut Miſeco jam ceperit coronam poſtulare, eamdemque poſtulationem deinde continuaverit: & ſic utcumque excuſari poſſent tam Carbutius quam ſcriptores Poloni, qui illam petitionem etiam attribuant Miſeconi, ſeu Miecslao.*

Errorem Carbut. ultiſque in nomine ducis Poloni, & quo petita corona,

c in editis vitio notæ geminatæ

194 *Porro factum ipſum admittunt Hiſtorici Poloni, Joannes Dlugoſſus, Michael de Micho-*

Digitized by Google

AUCT. L. S. aut. ægrotans hi-storiæ Polo-ni, & inter illos

ma, *Martinus Gnesnensis*, *aliique*, *fatentes coronam penitus fuisse a duce Polonorum*, *sed ei negatam a summo Pontifice. Hic confessus utriusque notitia in eandem historiam facta, ut de ipsa facta dubitare non debeamus; præsertim cum Dlugossus asseruerit sit Bonfinio, eumque narrationi cum his adjunctis, ne alias petam, cum non bonifide ex Carthusio, aut aliis fontibus Hungaricis, sed ex monumentis Polonicis. Quæ ita causa relationem ipsorum, nisi prudenter apparens, totam placeat subjecere. Ita enim se habet:* Miecislaus interim Polonorum dux, prælatorum & baronum Poloniæ tecta admonitione & consilio perductus, ut ad summum Pontificem Benedictum VII. nuntios mittat, & coronam sibi, & Polonorum regionibus det petat. Ea enim tunc opulentia frequentiaque tam hominum, quam divitiarum in Poloniæ provinciis, & justitia ducis Miecislai habebatur, ut digna Polonia visa sit, quæ ad numerum Catholicorum regnorum accederet. Ad hanc autem tam arduam rem obeundam expediendamque pontifex Cracoviensis Lampertus, vir doctrina & eloquentia spectabilis, electus est.

B 195 Qui cum ad summum Pontificem Benedictum Papam perveniſſet, & diserte graviterque ducis Miecslai, & Polonorum mandata exponens, petiſſet, ut duci Miecslao & Poloniæ regionibus pro majori fide S. Catholicæ per eos susceptæ, quam mirum in modum per fundationem novem cathedralium ecclesiarum, aliorumque sacrorum locorum deducebat germinasse, corroborationem, pro infidelium quoque & schismaticorum ovilonum Poloniæ vicinarum reductione & exterminio, daret coronam, deducens Miecslaum ducem Poloniæ verum Catholicum, religionisque Christianæ ferventissimum zelatorem, attestantibus id operibus, existere, in armis strenuum & ingenium, multarum gentium copia gloriosum. Cum autem summus Pontifex Benedictus VII. communicato Cardinalium consilio, coronam Miecslao Polonorum duci pro incremento & dilatatione fidei Catholicæ, & gloria gentis Polonorum se benignitate paterna daturum, Lamperto Cracoviensi episcopo respondisset, ducis Hungarorum Stephani, germani ex sorore Aleida ducis Polonorum Miecslai nepotis, qui eodem anno, genitore Geisa mortuo, Hungariæ ducatum regendum susceperat, nuncius Austriacus * cœnobii S. Benedicti Ordinis ad radicem Montis Ferrei abbas, & post in Strigoniensem archiepiscopum promotus, licet per anticipationem Strigoniensis archiepiscopus inscribatur in Annalibus, Romam advenit, & pro duce suo Stephano Hungariæ coronam petere a summo Pontifice cœpit.

C * Adrianus

196 Et licet Benedictus Papa dispositus fuerit, utrique duci, Hungarorum videlicet & Polonorum, dare coronam, intelligens largitionem coronæ pro utroque nulli esse præjudicialem, & magnum rebus fidei religionisque Christianæ profectum posse adferre; interim tamen ferunt Benedictus Papa angelica visione admonitus esse, quatenus promissum pro duce Polonorum Miecslao, episcopo Cracoviensi Lamberto factum, rescinderet, & duci tantummodo Hungariæ Stephano, atque nuncio Austriaco coronam conferret, subjoferens, Polonos magis sanguini, cædi, & venationibus, quam devotioni & misericordiæ operibus; magis oppressioni subditorum & rapinis, magis mendacio & dolis, quam veritati deditos & intentos esse; majorem illos agere bellorum & cædium quam hominum curam, in effusionemque sanguinis humani proclives, nondum dignos existere, quibus corona hactenus debeatur * conferri. In proximo autem, si erit Deus genti illi placatus, misereberi, & coronam *, quam hunc ei denego, gloriosa bo exaltaboque illam: extans enim in ea gente plura hominum millia in lege mea incedentium sine offensa, quorum merito & supplicatione cæteris misereberi, sed neque multorum bonorum operum in plurimarum erectione donationeque ecclesiarum, cæteroque, quibus ab ea veneror, cultu, potero oblivisci. Hujusmodi itaque visione Benedictus Papa perterritus, coronam, quam duci Miecslao præparaverat, duci Stephano Hungariæ tradendam, Austriaco suo nuncio largitur.

* debeat

* coronæ

197 Lampertum autem Cracoviensem episcopum, licet tristem & lugubrem in Poloniam remittens, bene sperare jussit, afferens non longe tempore decorio ducem Polonoique, postquam sordes iporeiciisque ecclesiarum, quibus hactenus dilpicuerant Deo, abjecerint, & exercitati virtutibus, colendo justitiam & æquitatem studuerint, Dei benignitatem pro vouis suis se largissime consequuturos. Varius autem Benedictus Apostolicus, ne occasione coronæ duci Stephano Hungariæ datæ, duci vero Poloniæ Miecslao negatæ, inter avunculum & neptem, Hungarorum & Polonorum duces prædictos, execranda bella, & guerrarum motus conlurgerent: vocato utroque nuncio, hortatur, commonet, & mandat, ut pacem & charitatem, affinitatis vicinitati que jure contractam, indissolubilem observent, custodiant, & nullo respectu aut occasione, labefactari, permittant: per utrum sterverit, quo minus pax serveretur, eum se anathematis censura censuraturum.

legatum vero Polonum dimissum cum ipse coronam posita remittendo

E

198 Habet autem nonnullorum assertio, quod summus Pontifex non angelica visione permotus, sed ex certitudine, qua doctus erat, Miecslaum Poloniæ ducem obisse, coronam illi non dederit, quod & ego in Polonorum aliquibus Annalibus memini me legisse; sed appatitionem angelicam ab Hungaris, quo coronæ missio eis a Benedicto Papa facta foret celebrior, confictam & sommatam esse, quam etiam in hanc diem parum justa appellatione sanctam vocant, cum nullum metallum possit in se includere sanctitatem, nisi usurpatam vel ementitam. *Hallouus Dlugossus, cujus posteriora verba satis indicant, ipsum veritate nihilum hac ingenue scripsisse, sicuti corrigisse creditur, cum alias Hungaris minime faveat, eosque tamerario caspar, quod coronam suam vocaverint* Sanctam. *Cur enim sancta vocetur non possit corona, quæ a Rege sancto obtenta & primum gestata? Nec opus ad hoc est ut metallum ipsum quidquam sanctimoniæ contineat.*

scriptor alii scripsit tumultus Hungarici, ostendit se sola veritatis amore alia narrasse,

F

199 *Præterea illa aliorum relatio, qui dixerunt ideo datam non fuisse legato Polonæ ducis coronam, quod hic interim obiisset, verisimilis admodum esset, si Miecslaus revera defunctus esset anno 999, quo eum obiisse credidit Dlugossus? & tamen aliam adferi negata coronæ causam, eamque genti suæ parum honorificam; quam nec apud Carthusium invenerat, nec apud alios scriptores Hungaricos, sed vel in monumentis ecclesiæ Cracoviensis, cujus erat canonicus, vel in aliis Polonicis; quæ præferebat Annalibus illis, in quibus mors Miecslai pro causa allegabatur. Hæc observo, ut appareat hæc non esse scripta sine delectu. Mors autem ducis*

quidam ab aliis negata coronæ causam allegantur.

causa

A *cauſa eſſe non petuis negatæ anno* 1000. *ſeroræ, cum illo jam obiiſſet anno* 992. *Stanislaus Sarnicius in Annalibus Polonicis lib. 6. cap. 5. aliam affert negatæ coronæ cauſam, ſic ſcribens*: Illud tamen pro certo Hiſtoria Calvi montis aſtruit, Pontificem Romanum Benedictum eodem tempore jam tum in ſuo ſenatu decreviſſe, ut dux Poloniæ *Boleslaus*, *cognomento* Chabri, in regem coronaretur, & jam coronam ex puriſſimo auro paratam ad hoc habuiſſe, ut ſi forte Boleslaus vellet, eam ei mitteret: ſed ubi audivit Boleslaum maluiſſe ab imperatore, quam a Papa coronari, admonitus ab angelo, Stephano divo regi Hungariæ eamdem miſit. Hæc leguntur, ut dixi, in Hiſtoria Calvi montis. *At hæc eatio nihilo magis eſt verisimilis, tum verum non videntur, Boleslaum ab Ottone III. coronam accepiſſe, ut videbimus: nec Benedictus Pontifex coronam negavit, ſed Silveſter.*

Oſtenditur relationem Dlugoſſi non abjiciendam, ſed corrigendam:

200 *Porro erravit quidem Dlugoſſus defectu* rectæ *chronologiæ, dum Miecislaum & Benedictum* VII. *nominavit, & connexuit cum tempore acceptæ* a S. Stephano *coronæ: uterque enim multis annis* B *ante illum, quæ paulo ante narrat de S. Adalberto, ſuju ſecundum diſceſſum ponit ſub Benedicto VI. multis annis defuncto, adventum vero in Poloniam & itee in Pruſſiam etiam cefert ad tempora Benedicti VI. pluſquam viginti annis mortui, & ad Miecislaum ait venille in Polaniam, licet dux ille quadriennio tunc eſſet defunctus. An igitur itinera S. Adalberti Romana, Polonicum & Pruſſicum, geſtaque ejuſdem cum Pontificibus & duce Poloniæ pra fabulis habebimus, quia aliis Pontifices & duces aſſignat Dlugoſſus? Minime vero. At corrigendus erroret abercantis, & nimis libere perſonas deſignantis ſcriptoris, cum aliunde conſtet, facta ipſa veriſſime contigiſſe, ſed nec tum sit perſonis, nec illis temporibus, quæ aſſignavit Dlugoſſus. Idem faciendum eſt in facto, de qua diſputamus. Factum ipſum, quod* C *ille ex antiquis hauſit monumentis, omnino aſſeverandum; dicendumque coronam petitam eſſe a Duce Polonorum, eamque eidem præparatam fuiſſe a Pontifice; at deinde negatam, ut* Stephano *mitteretur. Jam vero ducem illum fuiſſe Boleſlaum, Pontificem vero Silveſtrum II. docet chronotaxis recte ordinata. Lambertus quoque Cracovienſis præſul eum hac chronotaxi optime cohæret, non item cum alia, ſi ipſius annos recte enumeraverint Poloni; mortuum enim ſtatuit Dlugoſſus anno* 1014. *poſt epiſcopatum novemdecim annorum, ita ut hic ſaltulus initium epiſcopatus ipſius reducat ad annum circiter* 995.

Boleſlaus, imperatore Henrico, coronam a Pontifice petere vetat.

201 *Præterea aliunde conſtat, duces Polonos iis temporibus allaboraſſe, ut regiam coronam impetrarent a ſummo Pontifice. B. Petrus Damianus in Vita S. Romualdi, apud nos data tom. 2. Februarii, pag.* 114. *narrat, a Boleſlao Polonorum duce, quem* Buiclavum Slavorum *regem nominat, petitos fuiſſe aliquos monachos Camaldulenſes ad fidem prædicandam in Polonia, miſſoſque ad eum SS. Joannem & Benedictum, deinde martyres factos, quos poſt aliquot annos Romam mittere ſtuduit, ut coronam regium obtineret a Papa. Verba Damiani accipe:* Buiclavus autem, volens coronam ſui regni ex Romana auctoritate ſuſcipere, prædictos venerabiles viros obnixa cœpit ſupplicatione depoſcere, ut ipſi plurima ejus dona Papæ deferrent, & coronam ſibi a Sede Apoſtolica reportarent. Qui regiæ petitioni aſſenſum penitus denegantes, dixerunt: Nos in ſacro ordine poſiti ſumus, tractare nobis ſecularia negotia minime licet: & ita relinquentes regem, ad cellam reverſi ſunt. *Eodem ſcriptore teſtante, repugnabat conſilio Boleſlai Henricus imperator, de quo num.* 52. *ſit legitur*: Imperator autem Henricus Buſclavi conſilium non ignorans, undique vias cuſtodiri præceperat, ut, ſi Buſclavus Romam nunsios mitteret, in ejus illico manibus devenirent. *Dubitandum non eſt, quin jam ante id molitus eſſet Boleſlaus, cum ret ad Henricum imperatorem eſſet perlata. Itaque Boleſlaus per monachos tentare voluit, quod antea nequidquam conatus erat efficere per epiſcopum. Baronius ad annum* 1000. *ex hiſce infert, Boleſlaum non impetraſſe coronam ab Ottone III. imperatore, cum illam petierit a Pontifice, imperante eique repugnante Henrico. Id ipſum ad eumdem annum num.* 5. *confirmat Pagius ex Wippone in Vita Conradi Saliei. Addi poteſt Annaliſta Saxo ad annum* 1031., *ubi ſimiliter aſſerit ducem Polonorum Miſeconem propria auctoritate uſurpaſſe nomen regium. Verum nolim hic examinare, quo tempore dignitas regia ſit data Poloniæ; & pergo ad objectiones Sebvvartzii, ut reliqua, quæ* E *in litteris Silveſtri aſſeruntur, una confirmentur.*

§. XX. Excutiuntur rationes, quibus Schvvartzius probare nititur, coronam Hungarorum regi datam eſſe ab imperatore Græco.

Sebvvartzius conſtantem Hungarorum traditionem oppugnans.

SChvvartzius n. 43. *hanc quaſi legem ſtatuit*: Conſtans Hungarorum traditio qualemcumque ob difficultatem convellenda non eſt. *Si autem ulla eſt conſtans Hungarorum traditio, ea ſane conſtantiſſima eſt, quæ tradit*, S. Stephanum *coronam regiam accepiſſe a ſummo Pontifice; cum tradita ſit ab auctoribus ſæcvis & ab omnium ſequentium ſæculorum ſcriptoribus confirmata. Hanc* F *tamen traditionem, non certam minus quam conſtantem, convellere conatus eſt idem ille ſcriptor heterodoxus, ut opinionem adſtruat, eam per ſe nulla veri ſpecie veſtitam, tum nulla auctoritate niſi ſuam, & a nemine, quod ſciam, aſſertam. Certe ille pro ſuo illa paradoxo, non modo nullum laudat antiquum monumentum, ſed ne ullum quidem ſcriptorem recentiorem. Verum eamen tam intrepide ratiuncular ſuas proponit, tanta jactantia concluſiones ſuas affirmat, ut lector incautus, & minus criticus, facile exiſtimare poſſit, aliquid ſaltem ipſius cattocinii tribuendum, eaque occaſione nonnihil dubitationis poſſit contipere. Hac de cauſa diligentius expendam argumenta Sebvvartzii, quam aliàs expendi mereantur rationes tam ſervolæ, ipſaque ejus verba adducam, ut lector clarius intelligat, quibus machinis oppugnetur veritas, quamque illæ inutiles ſint ad vim ipſius infringendam.*

contendit coronam Hungaricam Græci ſſe artificii,

203 *Memoratus ſcriptor num.* 44. *ſic loquitur*: Diadema illud, aut, ſi mavis, corona, qua reges Hungariæ, quoad longiſſime reſpicere, eorumque memoriam recordari ultimam licet, longo omnes ordine inſigniti fuerunt, adeo ut legitimus rex non haberetur, niſi cujus auguſtum caput latrum hoc pondus preſſit, Græ-

AUCT. J. S.

cæ eſſe conſuetudinis, adfirmare nulli dubitamus. Formam namque ejus ſi ſpectes, ex clauſarum, ut vocant, coronarum numero eſt, quales ante trea abhinc ſecula Europæ regibus coronæ in uſu non fuerunt. Soli imperatores elauſas hujus generis coronas proprias ſibi vindicabant: ceteri vero reges diadematibus ex aureo circulo conflatis, ex quo pinnæ quædam ornamentorum, vertice rameo aperto, efflorescebant, uſi ſunt. Græcorum præcipue morem referunt catenulæ aureæ octo, in totidem gammas deſinentes, & ad utrumque juxta aures latus, hinc quatuor, illinc quatuor, dependentes, nona inſuper in tergum defluenta. Maximo autem argumento, ad Græcos coronæ Hungaricæ natales attribuendum, nobis eſt, quod illuſtriſſimus comes Petrus de Rewa, ſacri illius cimelii conſervator quondam duumvir, qui eam totentis oculis adſpexit, ſolliciteque deſcripſit, præter Salvatoris mundi, beatiſſimæ Virginis Mariæ & SS. Apoſtolorum, Conſtantini præterea Magni, aliorumqoa Græcorum imperatorum imagines in
B ea extara, &, quod caput rei eſt, littaris Græcis ootatas eſſe, prodidit. Tanta hæc illuſtriſſimo comiti de Rewa vila ſunt, ut & ipſe ſacri diadematis originem ad Græcos referret. *Tum adducit laudati comitis verba, ex quibus ſufficient iſta*: Videtur autem Græci artificii eſſe noſtra corona, non tantum ex dictis imaginibus & litteris, ſed & sppenſis catenulia, quæ iildem locis in iconibus Græcorum imperatorum deprehenduntur.

quod etiam ipſiſſimus comes de Rewa, aliis Schwartzio convenit

204 *Non negamus, comitem de Rewa exiſtimaſſe coronam Hungaricam diu compoſitam fuiſſe ante Silveſtrum II., & Græci eſſe artificii. Verum laudatum comitem non ideo favere Schwartzio abunde patebit, idque agnoſcit ipſe, dum ſic proſequitur*: Eſtque teſtimonium hoc Rewaianum tanto æſtimandum validius, quo minus ulla in auctorem ſuſpicio eadit, neſi opprobrio cujuſdam aliquid comminiſci voluiſſet. Vulgatam enim opinionem hiſtoricorum, qui reges Hungariæ diadema a Pontifice Romano accepiſſe credunt & ſcribunt, ſine ullo ſcrupulo ſequitur, ac plurima operoſe commentatur, oſtenſurus, qui factum ſit, ut Græci artificii ingeniique opus
C illud aureum Hungariæ regibus Roma a Pontifice fuerit tranſmiſſum. Centet igitur, diadema noſtrum idem illud eſſe, quod Conſtantinus Magnus imperator Silveſtro I. Pontifici Romano donavit, quodque ad hoc uſque tempus in theſauris Pontificiis latuit: ajuſque ſententiæ Platinam ſibi auctorem fuiſſe memorat: *mirarum quia Platina in Silveſtro I. hæc ſcribit de Conſtantino*: Nam & Pontificibus diadema aureum diſtinctum gemmis concedebat: quod quidem Silveſter alpernatus, tamquam religioſo capiti minime conveniens, Phrygia mitra & candida tantummodo contentus fuit, *Hanc comitis de Rewa ſententiam oppugnat deinde Schwartzius. At cum opinionem Rewaianam nec examinare velim, nec tueri, illa Schwartzii verba huc non ſpectant. Illud ſolum obſervo, verba comitis de Rewa adduci a Schwartzio, ut ex Græco corona artificio contra ſententiam communem concludat, non Romanis Pontificis, ſed Græci imperatoris dono coronam illam Hungaris obtigiſſe.*

dantur vitiosae pro Græco comite artificio

205 *Nam mox n. 47. ex illa ſententia ſic ratiocinatur*: Et vero qui Stephanum diadema a Pontifica obtinuiſſe perhibent, Silveſtri opus, quod duci Polonorum prius deſtinaverat, quam ad Stephanom, divino oraculo monitus, illud D mitteret, uoo omnes ore ſuiſſa fatentur. Id ipſum Charta Silveſtri, quæ una eum corona ad Stephanum, ſi diis placet, ſuit tranſmiſſa, nobis inſinuat. Sic enim in ea Pontifex: „ Oramus omnipotentem Deum (inquit) ... „ qui diadema, quod duci Polonorum conſe„ ctum per nos fuerat, tibi duodum manda„ vit „ &c. Hic vero Inchoferum, diplomatis Pontificii auctorem, ejuſque ſocios, diplomatia defenſoras, concluſos teneamus, ut ſeſe, ſi poſſunt, expedianl, nobiſque dicaoc, cur Silveſter, non Conſtantini Magni tantum, ſed & aliorum imperatorum Græcorum imagines, in ſui operis cimelio elucere voluit? Cur Græcis eas litteris inſignivit? Cur univerſam coronæ formam, contra Occidentalium regum morem, Græcorum æmulam finxit? Reſpondeant illuſtriſſimo comiti de Rewa, ſine omni fuco ſignificanter eam in rem diſſercoti, „ Quod ſi „ Pontifex, inquit, ſive fuerit ille Benedictos „ VII. ſiva Silveſter II. dictum diadema fieri E „ euraſſet, tum habuiſſat cautam propter quam „ a characteribus linguæ Græcæ in opere pro„ prio abhorreret. Genlem enim Græcam, imo „ terram ac linguam ipſorum, ob ſchiſma & „ divortium a Romana religione ſactum, gra„ viter oderat eo magis, quod toties per Pooti„ fices tentata concordia, nullo pacto ad con„ formitatem fidei reduci poterant. Quin potius „ Pontifex, velut opus ſuum, litteris Latinis „ atque oominibus Romanis imaginibuſque exor„ naſſet, quo & beneficium donumqua poteſtati „ Romanæ & genti conforme, illuſtrius fuiſſet. „ Præſertim eum Romani, inſita ambitione & „ gloria, templa, columnas &c. Et quid ma„ gis ad probandam rei veritatam evidens, quam „ communis rerum diſcretio per notas, vel poſ„ ſeſſoris vel auctoris proprias; ſiquidem hic „ & imago Conſtantini eſt, & inſigna ejuſdem „ crux invenitur.

ex comite de Rewa allegata, quibus aſſentit Schwartzius, F

206 „ Quod ſi inveotionis & operæ Pontifi„ cis corona eſſet, tum ſine dubio Pontificium „ inſigne, corpori ſuo impreſſum firmiter oſten„ tarat, ut monumentum iam excellens auctori „ ſuo ſine hæſitatione adtiberetur. Tales ta„ men Pontificiæ dignitatis notæ in corona „ nuſquam viluntur: ſicut eas in pomo, adjun„ cto coronæ clenodio, ab una parte, ab altera „ vero inſigne regni Hungarici, invenire licet, „ Quod ſi itaque utrumque, corona & pomum, „ uni & aidem auctori impuictur, tum oullum „ eſt duhium, quin in nobiliori opere, majeſtatem regibus conferema, Pontifex luum in„ ſigna exprimi curaſſet „. *Poſteriora comitis verba ſententiam communem confirmant, ut videbimus. Schwartzius tamen, illis recitatis, Thraſonica vanitate ſic exclamat*: Hic murus aheneos eſto, quem Baronius, Inchofer, omneſque ſui ſimiles, regnum Hungariæ pro auri pondere mercantes, regeſque ipſos in curiæ Romanæ ſervitutem addicentes, arietare tentent, tenlent, inquam. *Verum mox patebit, glorioſi verbis effici non poſſe, ut ex paleis murus conſtruatur aheneus*: *ſed prius audiamus, unde Hungarorum coronam acceſſi Schwartzius, qui mox ſententiam ſuam, aut potius conjecturam, nulla auctoritate ſultam, ſubjungit.*

207 Quærat autem quis, *inquit*: Uoda Hungaris Græci operis diadema illud? Si quid con-

jectura

atque ex facetia illa sententia inferre aliquis, eb imperatore Graco coronam illam Hungaris donatam,

A jectura assequi possemus, donum imperatorum Constantinopolitanorum fuit, quod Hungaris ob fidele quoddam officium, imperio Romano utile in primis, contulerunt. Solebant enim exteras gentes, si quam egregiam imperatoribus Græcorum operam navarunt, coronas quoque inter cetera ob eis munera flagitare. Constantinus Porphyrogenitus demum id muneris Barbaris conferre indignum ratus, filio Romano lepidum suggessit consilium, quo preces flagitantium eluderet: *Verba denique Constantini recitat lib. de Administrando imperio cap. 13.; sed non omnia, quæ ibidem leguntur ad propositum nostrum; quæque conjecturæ ipsius tam oppositæ sunt, ut sola sufficiant ad eam prorsus destruendam. Ea igitur huc transfero*: Si quando sive Chazari, sive Turcæ *, sive Russi, sive alius quispiam borealis & Scythicæ gentes, ut plerumque accidit, imperiales vestes, coronas, aut stolas, cujusdam præbiti ministerii causa, sibi transmitti postulante, ita te excusatum oportet: Hujusmodi stolæ & corona, quæ nos CAMELAUCIA vocamus, neque hominum opera confecta, neque humana industria excogitata sunt. Sed ut ab

* i. e. Hungari

B historia veteri in libris arcanis scriptum reperimus; quando Deus Constantinum illum magnum imperatorem effecit, qui primus Christianorum imperium tenuit, illi per angelum tales stolas & coronas, quas nos camelaucia vocamus, misit, justitque eo deponere in magna sancta Dei ecclesia, quæ de nomine sapientiæ Dei enhypostatice SANCTA SOPHIA appellatur; nec quotidie illis uti præcepit, sed tantum in publico & magno Dominico festo: quare ex jussu Dei hæc deposita, & supra sacram mensam in altari ipsius templi suspensa manent, & in ornatum ecclesiæ deputata sunt. Reliqua autem indumenta & laga imperialia, supra hanc sacram mensam extenta jacent. Cum porro Domini & Dei nostri Jesu Christi festum inciderit, ex hujusmodi stolis & coronis ea accipiuntur a patriarcha, quæ tum opportuna & convenientia sunt, qui ea ad imperatorem mittat; sique illis tamquam ministeriis Dei in processu tantum indutur, atque rursum postquam illis est usus, ea remittit in ecclesiam, ubi reponuntur de more.

C 208 Quia autem sancti & magni Constantini in Dei ecclesiæ sacra mensa maledictio scripta est, ut ipsi per angelum Deus mandavit: ut si quis imperator pro quacumque necessitate aut rerum conditione, sive ex intempestiva cupidine, ex ira quandam auferat, ac sive ipse ita utatur, aut aliis præbere audeat, quasi hostis & Dei justorum inimicus, anathemate feriatur, & ab Ecclesia expellatur: Si vero ipse quoque alia illis similia efficere velit, ipsa quoque Ecclesia recipiat, libera voce percutiens episcopis omnibus, & senatu: neque vel imperatori vel patriarchæ vel cuiquam hominum facultas sit, rerum hujusmodi quempiam ex sancta Dei ecclesia exportare, sive stolæ ea sint, sive coronæ. Sane is, qui ex hujusmodi Dei mandatis quidquam evertere velit, magna impendet formido. Nam quidam imperator, Leo is vocabatur, qui etiam ex Chazaria uxorem duxerat, cum incopsulto ausu quodpiam ex hisce stemmatibus abstulisset, nisi Dominico non occurrente festo, atque id præter patriarchæ voluntatem, hunc sibi ornatum impositi: ac subito carbone in faciem erumpente; magnis inde cruciatus doloribus misere periit, ac sibi ante tempus mortem maturavit. Atque ex subterranea illa hujusmodi audaciæ ultione, invenimus adductus est, ut imperator coronam acceptus jurat, & profiteatur se nihil mandatis & consuetudinibus antiquis hujusmodi adversum aggressurum aut cogitaturum esse; atque ita a patriarcha coronetur, & statuta solemnitati congruentia peragat & absolvat. *Hactenus Constantinus.*

AUCT. J. S.

allegans sola verba Constantini Porphyrogeniti, dicentis repugnantia,

209 *Cum nemium addutere potuerit Schwarzium fua conjectura adstipulantem, saltem verba aliqua recitare voluit scriptoris directe repugnantis. Fuerunt imperatores Græci, teste Constantino ejusdem temporis imperatore, se nihil ejusmodi facturos, & tamen adfertum Constantini testimonium, ut probetur factum esse, quod nullus unquam factum dixit, quodque ipse juramento veritatem affirmat. Nolim quidem bonum ut vera defendere, quæ affirit Constantinus; at certe confundendum fui temporis mentem, qui mentiri filio voluit, cum is ipso juramento illud præstare deberet. Schwarzius tamen, recentis quispiam Constantini verbum, quasi re bene gesta, subdit sequentia*: Nota, quod dicis; Illi DEO ANGELUS tales stolas & coronas misit. Vide enim, E an non ex sparso hoc rumore cauta apud Hungaros est opinio, ut coronam suam, Constantinopoli adlatam, angelicatam dicerent, locumque colorent? *Non ex sparso hoc rumore angelica dicta est; sed quia angelo jussu S. Stephano missa e cœlo Constantinopoli missam nullus antea fomniavit: neque ullam coronam verisimilem, quæ fuisset missa, ostendere potuit egregius salutis criticus noster, qui hæc solum addixit.* Quando autem, a quo, & cui, an non Bulosudi, aut Gylæ, aut reliquis donis, quibus Constantinopoli baptizatos imperator donavit, hæc corona data fuit? Conjecturis exsculpere nolumus. *Hæc quidem loquitur; at interim nihil affert, nisi conjecturas ex conjecturis deductas.*

nequa ubi affert Schwarzius quæ nisi conjecturas ex conjecturis

210 *Conjectura est incerta, quod corona sit Græci operis: nam neque imperatores Græci in ea cum Constantino expressi, neque lettera Græca, neque vitæ dependentes, id certo evincunt, cum neque a litteris Græcis abhorruerint Romani, neque ab imperatoribus Orientalibus, inter quos aliqui reperiantur pietate præstantes; eumque vitæ non modo in diadematibus Græcorum imperatorum reperiantur, sed etiam in quorundam Occidentalium. Hæc tanta in numismatibus imperatorum inveniuntur coronarum diversitas, ut ex sola corona forma validum desumi nequeat argumentum: nec minor varietas fuit apud Græcos quam apud Latinos; non enim omnes imperatores Græci exprimuntur cum vittis e corona dependentibus; alii habent diadema clausum fine vittis, alii circulum vel coronam apertam. Demum tanta est diversitas, ut vix pauca diademata ejusdem formæ reperias, ex quibus plane, quod ejusdem sit figuræ cum corona Hungarica. Quis igitur hanc coronam inferat, eam esse artificii Græci, aut Romæ non esse confectam? Hoc tamen tam fragili fundamento sua nititur Schwarzii structura, quæ insuper consistere non posset, licet fundamentum esset validum. Nam ex prima hac conjectura de artificio Græco aliæ ipsa conjecturæ exsculpit, quæ nullam habent verisimilitudinem.*

F

nulla verisimilitudinem & sum ne tamen vitate deducit.

211 *Totum ipsius ratiocinium hoc reducitur*: Corona Hungarica Græca est consuetudinis: donata igitur est Hungaro cuipiam ab imperatore Græco. *Antecedens propositio incerta est, ut*

AUCT. J. S.

vidimus: si tantisper supponamus veram esse; quamquo inde deduci conclusiones exsistimus? Graeca est confuetudines coronā; in diuersa eam gentia & diuersu Otonis III. ab imperatore accepta Stephanus? An ab eadem Graeco imperatore benedictionem accepit? An patrui maiores eiusdem Dimerus, qui sic acceptam a Stephano coronam & benedictionem obtinuit? An similiter meminerunt sui regis Hungariae, sumtuque Pontifices, qui sempiternam coronam Stephano missam a Romano Pontifice? Certe Schwartzius hoc omnes mendacio, aut turpissimi erroris insimulavit, dum suspicionem iacit de corona non data Stephano, sed Bolosalo aut Gyla, quos coronā donatos nullo unquam testimonio. Porro illa, quam confutat tantae momenti sua, dum manualo suspicari coronam illam, quam modo in pretio habent Hungari, ut sanctam coronā & angelicam, donatamque fuisse homini idolatrae, qui vitam male transfixum in cruce finiverit, quam sanctissimo Regi regnique Hungariae fundatori, dum celebrat festa Natalitia inducatur, coronam portae datam esse ab imperatore Graeco, qui eam sine pontifice creare non poterit, quam a Romano Pontifice, a quo Carolus Magnus, secutique Occidentis imperatores Graecam acceperunt. Haec sane est temeritate maxima conjecturas ex conjecturis exsculpere, & coniecturas quidem non minus incertas aeruis quam illegitimis deducere. Contra vero qui receptam ac certam sententiam de corona Hungarica sequuntur, non solum bonorificam quam veram ei attribuunt originem, dum eam sancto Regi a supremo Christi in terris Vicario transmissa fuisse scribunt.

Ea aliquis adversarii verbis contra Romanos iactata, & alio deriuet cum brevitate

Vere Vide hanc sententiam ex ipsis comitis de Reven verbis, quae addunt tenebrarius scriptor, lectum decipere possit. Ait ille: Talem Romen Pontificem dignitatis notae in corona nusquam videmus: sicut eas in pomo, adjuncto coronae clenodium, ab una parte, ab altera vero insigne regni Hung., invehere licet. Quis, obsecro, insigilia summi Pontificis posse insculpit? nisi is, qui ipsissimo jussu illud componeret? Et quid magis ad probandum rei veritatem evidens, quam continuum rerum diversitas per notas, vel possessoris vel auctoris propriis? inquit versum Schwartzius ex Revens. Quis itaque hoc habeantur suae propriae Romani Pontifices & regni Hungariae, quid pervere designent, nisi auctoris, sicut possessores possessoresque insignium? Nec dubitas laudatus comes, quin pomo multos fuerit Pontifex & regni, utiorum forsa coronae, quae in illa non invenit insignia Pontificia, confirmamus Pontificem misisse coronam antiquam, ex Ecclesiae Romanae Ecclesia inventam, atque ex tenebrarum omnes ipsius rationes, quas Schwartzius suas fecere volum, ut probetur paradoxon & nemini assertum, Petro sententia illustrissimi comitis ex parte apparet vera, aut certe probabilis: nam facile credidero, quosdam, antiquis diademate partes addidisse fuisse a Pontifice, ut eo confecerent coronam Hungaricam ea forma, qua ad S. Stephanum fuit missa. Sic facile intelligemus, cur literae Graecae, cur insignes Graecorum imperatorum in corona expressae, cur etiam appensa fuerint pendula; ac demum, cur forma ex parte elongetur cum coronis Graecorum, ex parte vero ab iis sit diversa. Sumpsere nimirum Pontifices antiquum diadema clausum, in quo praedictis annulis connectebatur, illique addiderit ea ornamenta nova, quibus coronis Occidentalium regum fieret similior; atque ita effinxerit coronam Hungaricam, quae aliquid haberet ex Graecis diadematibus, aliquid ex Latinis, sicut regnum Hungaricum inter utramque imperium erat medium.

D

213 Certum quoque est, non defuisse in thesauris Romanae Ecclesiae diademata antiqua, quae ad usum ejusmodi servire poterant. Anastasius Bibliothecarius in Hormisda de corona, quam Clodoveus Francorum rex ab Anastasio imperatore acceperat, quamque beato Petro obtulit, sic habet: Eodem tempore venit regnum (sic erat coronam) cum gemmis pretiosis a rege Francorum Clodoveo Christiano donum beato Petro Apostolo. Sigebertus ad annum 510. de hoc re scribit sequentia: Clodoveus rex ab Anastasio imperatore codicillos de consulatu, & coronam auream cum gemmis, & tunicam bracteam accepit, & ex eadie consul & augustus est appellatus. Ipse vero rex misit Romam sancto Petro coronam auream cum gemmis, quae REGNUM appellari solet. Cangius differt. 24. ad Vitam S. Ludovici regis subiicit coronas aut principum diademata triginta quatuor, panaque pag. 293. hanc fuisse coronam superius clausam. Idem pag. 291. affirmat, Theodobertum Francorum regem usum fuisse corona clausa, qualis tribuantur ejusdem temporis imperatoris Graecis. Idem rursus diadema clausum attribuit regibus Anglo-Saxonibus, & pag. 294. Theodato Italiae regi, qui sic repraesentatur apud Ollavium Strada, ut & alii plures. Demum, ut mittam alios, testatur Cangius pag. 299. regibus Anglis multis secalis usitatum fuisse coronam clausam. Itaque aut soli imperatores olim coronā clausa capite cinxerunt, ut nimis generaliter asserit Schwartzius, aut Romano Pontifici visum erat talem coronam mittere S. Stephano, qualem revera acceperat familiae: aut eidem decorat corona, ex quarum partibus similem conficiunda posset, aut ad eorum figuram fabricaret; at demum nullo modo stare potest mutatio illa aheneum Schwartzii, omni careus fundamento, nisi ut confundat auctorem suum, modo sorte erubescat.

E

F

§. XXI. Excutiuntur ea, quae objecit Schwartzius contra alia quaedam in litteris Silvestri, aut in Vita asserta.

Ratiocinatio mira Schwartzii, qui coronam Hungaricam

COnfirmat Silvester II. S. Stephano in litteris datis, ut ipsi ejusque posteris regibus, qui praedicta corona legitime redimiti essent, liceret crucem sibi anteferendam curare in signum apostolatus: id ipsum narrant Carsbuttus, Bonfinius, alique, & confuetudo abunde eorum relationem confirmat. Hunc autem veritatem similis fuit Schwartzius oppugnare ausus est, his verbis postea, quem alia vatione, Aude temerarie forte pioris verba non. 491. Aliud, inquit, Graeci moris exemplum caux HUNGARICA cum duplici transversario stipite, quae regum nostrorum insigne est, eique in coronationum solemnibus hodie anteferitur, nobis suppeditat. Crucem enim imperatoribus Graecis maxime semper charam fuisse, ac sceptri loco ab eis gestari solitam, non ignorant Historiae Byzantinae curiosi. De Justiniano hinc perillustris dominus de Ludewig: „Sequitur, inquit, Justinianus M. tantum

„ non

A „ non propria divæ crucis imago, relata paſſim „ in illius nummis &c. „ Pari conſuetudine Hungariæ reges nummos ſuos cruce inſignabant; Viri nummales argenteos Stephani, Andreæ, Belæ, Ladiſlai, gemina crucis imagine notatos, quos Stephani ſancti ſeculum adtingere, varia haud difficulter probari poſſet rationibus. Cumque recentiore ævo nummi Hungarici crucem parmæ inſertam repræſentent, antiquitus in argenteis totam averſam faciem crux una & ſola occupabat. Quid de numiſmate Byzantinio Caroline de Freſne promiſcue? „ Jam vero, inquit, „ imperatorum Byzantinorum pietatis, ſi qua „ fuit ... argumentum præcipuum fuit, quod „ crucem, vel Chriſti monogramma, nummis „ ſuis crebro adſcriberent, Chriſti etiam ipſius, „ interdum & Deiparæ, atque adeo Sanctorum, „ imagines effingi curarent „. Nec eſt, quod in Juſtiniani & antiquorum imperatorum Græcorum nummis crux tantummodo ſimplex compareat; certum enim & exploratum eſt, commutatum eam a recentioribus cum duplici, hancque ſeculo x. magis jam fuiſſe frequentatam. Dignus præcipue ſpectatu, quem Joannis inter Zemiſca nummos protulit Carolus de Freſne, in quo aream averſam crux duplex ſola, perinde ac in argenteis Hungaricis, implet, ſuper ramo tamen excitata floridо.

B

nulla auctoritate, ratione nulla, repetit ab imperatoribus Græcis;

217 *Nolim ſane negare crucem fuiſſe Græcis familiarem & uſitatam, etiam in nummis: Verum eam usque adeo uſitata fuerit Latinis omnibus, quid ex hac formularum inferri poteſt? quomodo hinc concludi, Hungaros vocem ſuam a Græcis acceptiſſe? eruciumque duplicatam regi Hungariæ præferri, quæ id Græcorum imperator conceſſit? Nam non modo non doceor, id eum conceſſiſſe S. Stephano; ſed nec alteri uſpiam. Schwartzius tamen concludit hæc verba:* Quare cum corona Hungarica ad morem imperatorum Orientis indubitate accedat, quo minus crucis quoque inſigne ex eodem fonte derivemus, quid vetat? Nam quod a Pontifice Romano inſigne illud verum plerique omnes reperant, cautam dicere regali non magis hanc, quam priorem de corona teſtantiam veri poſſunt. Recte *verba ſcriptoris novorii poterunt hoc modo:* Cum, *inducta corona Hungarica talis ſit, qualem nullus unquam imperator Conſtantinopolitanus geſtavit, nec vero quoties nulla in ſuperum nummis exprimitur; ideoque non modo nulla auctoritate aut fundamento, ſed nulla eram ratione verisimili, imperatoribus Græcis ergo hujus coronæ attribui poſſe, eamque crucis ſimul cum corona Hungarica regibus conceſſa fuiſſe, hæc ſola ratio ſufficere poſſit, quamvis ejus originem ex Græcorum conſuetudine non reperamus. Deinde cum communis ſententia ſit, privilegium illud S. Stephano conceſſum eſſe a Romano Pontifice, æquo antiquis utatur monumentis, quæ defendamus contra Schwartzii criminationes; nullas ſuas judicis ſuſpicor dubitabit, quin privilegium duplicatæ crucis præferendæ, æque ac coronæ & donum regium, a Romana Eccleſia acceperis* S. Stephanus.

C

licet cum auctoritatibus ratio ipſa clamet, eum amuſſum eſſe a ſummo Pontifice.

216 *Unum lubet dumtaxat addere argumentum ex verbis comitis de Revva, quæ ipſe addunt Schwartzius: nam illud laudati comitis Opuſculum mihi ad manum non eſt. Ait ille, Pontificiæ dignitatis notas, ſeu inſignia Romani Pontifices invenire expreſſo* in pomo, adjuncto coronæ clenodio, ab una parte; ab altera vero inſigne regni Hungariæ, *id eſt, crucem Hungaricam cum duplici transverſaria ſtipite. Hæc conjunctio duarum inſignium, ait mitrum Pontificis & regni Hungarici, eſſent indicium. Silveſtrum ſimul cum corona S. Stephano ea inſigni donaſſe crucem prædicto modo duplicatam, tamque hactenus fuiſſe retentam. Porro crux prælata Regi ſignificat legationem Apoſtolicam, quæ ipſi eodem tempore demandata eſt, ut eccleſias regni fundaret, & epiſcopatus inſtituere. Hanc legationem paſſim apoſtolicæ ſcripturæ Catholicæ, inter quas eſt homilia nona, quæ in Veteri & nova Eccleſiæ diſciplina parit. Adde quod, inquiunt originum iſtius conſcriptores, quas Papa, legatis Apoſtolicis, aut metropolitanis crucis præferendæ relatiſque aliquot exemplis, ſignificationem ſuam deducunt explicantque hæc verba inde. Ex his inquiunt concluditur: 1°. ... præfuiſſe crucem Pontificibus primum Romanis, inde legatis Pontificiis, ac denique archiepiſcopis, quos nemini non perſuaſiſſimum eſſe, malquam eos* E *procedere, aut quam progredi, nisi ſub Chriſti crucem imperiumque aut ſolitabiendum aut propagandum. 2°. initium dedium eſſe a Romanis Pontificibus, qui legationem ſuis hoc more decorarunt, a quibus tandem in reliquos, qui in metropolitanos. Plura ſuper his diſputat cap. 59, quæ videri poſſunt.*

Novum argumentum, hinc probatur antiquitas datum videtur,

217 *Nullum poſſe eſſe dubium, quin ex Apoſtolica legatione,* Stephano *concuſſa, deinde adhæreris honorificum nomen* Regis Apoſtolici. *Non inficior, Sanctum ſuorum conſcriptores non eſſe illud ullum meruerit non contendo. Regum quoſdam ſucceſſores eo titulo uſos fuiſſe aut privilegium acceptiſſe a Pontificibus, non eſt controverſum: ſi hinc aſſevero, juſtum hunc eſſe prædicti æquivocum veniendi, nec alterum dari poſſe juſtorum, quo quoque donum modo aut tempore ſimile cognomen Regi datum fuerit: Schwartzius* tum, *an ſane hoc cognomen Apoſtolici Regis multum diſputet, valique illud fuiſſe privatæ originis, atque uſurpari cœptum diu poſt mortem Sancti. Utrumque mihi verisimile fit, hoc tamen ſenſu, quod Hungari illud cognomen Stephano poſteriſque regibus attribuerint, occaſione ſumpta tum ex legatione Apoſtolica* S. Stephani, *tum ex geſtis ipſius Apoſtolicis, tum ex ſimilibus titulis, per Silveſtrum II. aliosque Pontifices* Stephano *datum. Quæ partim vera ſunt, partim corrigenda, quæ ſubdit Schwartzius in hunc modum:* Quam ob rem, licet optimo jure Apoſtolici regis titulus Stephano conveniat, ex his tamen, quæ hactenus diſputavimus, pluſcula efficitur, illo ipſum non publico, ſed privato, inſtituto, nequa inſigniri prius cœpiſſe, quam cum gens Hungarica, in religione Chriſtiana confirmata, maximas Regis optimi beneficia in dies magis agnoſceret, & quibus poterat concionis gratam mentem declarare laboraret. Stephani quoque ſucceſſores, inclyti Hungariæ reges, quis reges APOSTOLICOS digne vocari neget? cum in omni jura, quæ Stephanus ob propagatam ſalutiferumque ſuis unice auſpiciis religionem in regno Chriſtianam ſibi ſuisque acquiſivit, rite ſucceſſerint. *Poſteriora ſic corrige:* Cum privilegium S. Stephani crucem ſibi præferendi in ſignum apoſtolatus ad ſucceſſores quoque ejus extenſum fuerit. *Porro Schwartzius:* At Romanis tamen Pontificibus eo ipſos titulo decorari, haud facile inveniet, inculcato judicio

Ponti-

AUCT. J. S. Pontifices regibus noſtris titulum iſtum adeo non contuliſſe, ut etiam inviderint. Imo vero rationem id eſt, *Pontifices neque illud nomen diretto dediſſe regibus Hungariæ; at nihilo magis invidiſſe, cum tale exturbarint privilegium, cui Apoſtolici regis cognomen congruit.*

Ad oppoſitum contendit a Papa legatorum Apoſtolicor. 218 *Vera ratio, cur Pontifices eo nomine non inſignirerint Hungariæ regis, hæc una videtur, quod illi ipſi illud non ambirerint, aut uſurpare experiri, aut agnoſcere Sclavorum, ſic pergens:* Sed & regis Hungariæ jura, quæ in ordinandis Eccleſiæ rebus ipſis per Stephanum (*concedentibus Pontificibus*) contigerunt, regia ab omni tempore præſtare exercera, quam adſcititio Apoſtolici muneris cognomine velare (*aut potius, ſignificare*) maluerint. Hinc eſt, quod nullum lorie, ſed neque domi temere, titulo illo uſi legantur, aut ſaltem uti lolerint; quamvis devotas eorum acclamationes facile accipiant. Quid igitur ex Apoſtolici regis cognomine præſidii illis accedit, qui duplicatam crucem Hungariæ regibus a Pontifice conceſſam putant? *Reſpondeo illo cognomine communem traditionem, quæ ſufficienter auctoritate & ratione abunde probata eſt, magis elucidari, &, ſi opus eſſet, confirmari, cum nulla iſtius cognominis ratio dari poſſit tam congrua, quam*

B *quod legatio Apoſtolica* Stephano *fuerit commiſſa. Quippe omnes alii reperiuntur principes & reges, qui fidem Catholicam egregie promoverunt & propagarunt, adſumtæ regiæ nec tamen ipſi aut eorum poſteri habuerunt nomen regis Apoſtolici, omnium quia illud non fecerunt auctoritate Apoſtolica, uti fecit* S. Stephanus. *Hinc recte Werbœczyus Operis tripartiti part. 1. tit. 21. de* Stephano *ait:* Unde etiam Rex & Apoſtolus dici meruit, eo quod vices Apoſtolorum in terris prædicationis, & honorem operum atque exemplorum exhibitione geſſit. Et propterea duas quoque cruces per collationem ſummi Pontificis in ſignum ſuæ ſanctitatis, quod ſcilicet Rex & Apoſtolus juſte diceretur, digne meruit habere pro armorum inſignibus. Unde ab illius tempore gens Hungarica duplicatam crucem pro armis ac inſignibus habere pariter & geſtare conſuevit. *Cæterum quam late ſe extenderit poteſtas Sanctis Regi a ſummo Pontifice in res eccleſiaſticas collata, exacte determinare non poteſt, quia Silveſter in literis ſuis reuntiis ulteriorem expoſitionem ad alias literas, quas non habemus. Aut enim Pontifex, velle ſe*

C *regere, ut eccleſias regni ſui diſponat & ordinet*, ſicuti in aliis literis, per nuntium noſtrum ... deferendis, plenius hæc omnia explicata continentur.

Ad legationem multa alia præſtiterunt hoc munere ſpectantia, 219 *De legatione Apoſtolica ſanctæ Regis jam aliqua ſunt dicta §. 16. occaſione erectorum in Hungaria epiſcopatuum, quos ſcriptor doctorandus, quem refutamus, propria Regis auctoritate inſtitutos male aſſerebat. Multa idem auctor num. 58. diſſerit de electione & inveſtituris prælatorum in Hungaria: at illa ſpectant ad reges poſteriores, quam ad S. Stephanum, ideoque ad inſtitutum horum non pertinent. Nihilo rectius diſputat num. 60., ubi ex Græcorum inſtituto repetit, quod Stephanus ubique reges Hungariæ Synodos coegerint, ſyndique Sanctus leges condiderit ad res eccleſiaſticas ordinandas? namque ex eodem fonte profluxit illa poteſtas condendi leges eccleſiaſticas. Hinc leges illæ ſic conditæ ſunt, ut eccleſiaſticæ epiſcoporum judicio reliquantur*, D *aut ex variis probari poſſit. At mihi unum ſufficiet exemplum. Decretorum* S. Stephani *lib. 2. capite 22., cujus titulus eſt* de obſervanda Chriſtianitate, *hæc ſtatuuntur:* Si quis obſervationem Chriſtianitatis neglecta, & negligentia, ſtoliditate elatus, quid in eam commiſerit, juxta qualitatem offenſionis ab epiſcopo per diſciplinam canonum judicetur. Si vero rebellitate ſuffultus renuerit ſibi impoſitum æque ſuſtinere, item eodem judicio reſtringatur, & etiam uſque lepties. Tandem, ſi per omnia reſiſtens & abnuens inveniatur, regali judicio, ſcilicet deſaplori Chriſtianitatis, tradatur.

Quæ Sclavorum contra communem Hungarorum ſuffragium ad Græcos confugiendi ratio refuta. 220 *Adde hic poſſe, quod* S. Stephanus *in monitis ad filium Emericum agnoſcat, Petrum a Chriſto poſitum eſſe* cuſtodem magiſtrumque Eccleſiæ, *ita ut ex propriis ipſius verbis prorſus improbabile ſit, aliquid ab eo factum eſſe quod ſpectabat ad res eccleſiaſticas, ſine auctoritate illius, quem* magiſtrum Eccleſiæ *ipſe profitetur. Verum, ne hic juſto ſim prolixior, ſufficiet unus exemplo oſtendere, unde ſimiles conſuetudines ipſi Hungari jam olim repetierint. Laudatus non Werbœczius, diſputans de jure conferendi beneficia eccleſiaſtica, non recurrit ad conſuetudines Græcorum, ſed alias allegat rationes, quibus regibus*

E *Hungariæ jus collationum vendicare ſtudet; nimirum fundatione eccleſiarum, gentis converſione, legumque præſcriptione, auctoritate canonis Conſtantienſis. Secundum autem rationem explicandi hæc verba:* Quia Hungari non per prædicationem apoſtolicam, vel Apoſtolorum, quorum Principis vicem & perſonam in terris Papa gerit, led per inſtitutionem proprii regis eorum, ſanctiſſimi videlicet Stephani regis, de quo & ſuperius meminit, converſi ſunt ad Catholicam fidem; qui primus omnium epiſcopatus, abbatias, & præpoſituras hoc in regno fundavit, & harum omnium eccleſiarum prælaturas, ac beneficia ſolus ipſe ex nutu ſummi Pontificis, quibus maluit (idoneis tamen & virtutibus probitatum inſignitis) contulit, ſicuti Eccleſia de eo ſolenniter canit: Hic (videlicet ſanctus Stephanus) ad inſtar Salomonis ſtruxit templa, ditat dotis, ornat gemmis, & coronis cruces ad altaria. Et mox ſubinferunt: Ad regendum hæc prælatos, viros ponit literatos, juſtos, fidos, & probatos ad robur fidelium. Sic talentum ſibi datum Deo reddens duplicatum, ab æterno præparatum ſibi ſcandit ſolium. Ecce aperte deſcri- F bitur, quod ipſe, & non alter quiſpiam, ad regenda templa per eum conſtructa, dotiſque ditata, prælatos juſtos & fidos poſuit, prout ex ejus quoque hiſtoria, & pluribus privilegiis ſuis ſuper eccleſiarum fundationibus & dotationibus confectis liquide patet. Itidem, & plerique cæſarii ac Pontificii juris interpretes ſuis commentariis conſcriptum prodidere. *Hiſce ſubtrahitur verbo ſupra num. 218. dato. Omnia vero hæc inſinuant, quam longe abſit paradoxa Sclavorum a communi Hungarorum ſententia.*

§. XXII.

A

§. XXII. Refutantur ea, quæ ratiocinatur Schvvartzius contra oblationem regni S. Petro.

Aſſerit Silveſter II. regnum a S. Stephano oblatum eſſe S. Petro

Silveſter II. in litteris ante datis ſic S. Stephanum *alloquitur*: Tum vero largitatem liberalitatis, qua B. Petro, Apoſtolorum principi, regnum ac gentem, cujus Dux es, cunctaque tua ac te ipſum per eoldem legatos & litteras perpetuum obtuliſti, digno prænnio commendamus. *Et inferius*: Regnum quoque a Munificentia tua S. Petro oblatum, teque una ac geniem & nationem Ungaricam præſentem & futuram ſub protectionem ſanctæ Romanæ Eccleſiæ accipiantes, Prudentiæ tuæ, hæredibus ac legitimis ſucceſſoribus tuis habendum, tenendum, regendum, gubernandum, ac poſſidendum reddimus & conferimus. Qui quidem hæredes ac ſucceſſores tui quicumque, poſteaquam per opti-

B mates legitime electi fuerint, teneantur ſimiliter nobis & ſucceſſoribus noſtris per ſe vel per legatos debitam obedientiam ac reverentiam exhibere, ſeque ſanctæ Romanæ Eccleſiæ, quæ ſubjectos non habet ut ſervos, ſed ut filios ſuſcipit univerſos, ſubditos eſſe oſtendere, atque in Catholica fide, Chriſtique Domini ac Salvatoris noſtri religione, firmiter perſeverare, eamdemque promovere. *Nihil ſane in hiſce invenio, quod indignum ſit eximia* S. Stephani *pietate; nihil, quod gravitati ac prudentiæ ſummi Pontificis ſit contrarium. Præterea* Stephani *oblatio non modo Gregorii VII. qui eodem ſeculo Eccleſiam rexit, auctoritate confirmatur, ſed & aliorum quoque Pontificum, uti por decurſum potebis.*

quam oblationem, ut fabulam, traducit Schvvartzius,

115 *Schvvartzius tamen hanc oblationem audet vocare* fabulam fabularum omnium leviſſimam, *cenſuramque iniquiſſimam multis defendere conatur. Sequar hominem, dicacitate & maledicentia inſigniorem, quam doctrina aut eruditione:*

C Objiciat vero quis, *inquit num.* 64. quod, religione Chriſtiana inter Hungaros efflorelcente, S. Stephani regis tanta jam erga Pontificem Romanum fuerit reverentia, ut leſe gentemque ſuam, ac totum regnum, in curiæ Romanæ clientelam traderet. Quam fabulam fabularum omnium leviſſimam niſi confecerimus, inſtituto noſtro haud ſatisfeciſſe merito cenſeri poſſemus. Primarium quidem Regiæ illius liberalitatis, ſane plus quam enormis, columen, diplomaticas Silveſtri II. PP. litteras jam infregimus. *Verum adeo litteras illas non infregit, ut vanitatem argumentorum ejus infra fimus oſtenſuri, & non minus litteras ipſas, quam ſingula litterarum aſſerta ſimus probaturi. Audiamus igitur alia heterodoxi ſcriptoris reſponſa.*

dicit fatetur eam eſſe aſſertam a Gregorio VII. cui falſo attribuit

223 Prius tamen, *inquit*, quam litteræ illæ ab Inchofero orbi eſſent obtrulæ, epiſtolas Gregorii VII., Hildebrandi, ad Salomonem & Geyſam Hungariæ reges ſcriptas, prodigioſæ ejus donationis teſtes, plerique oſtentabant. Has igitur excutiamus. Increpat in eis Pontifex Salomonem, quod regnum, ex quo pulſus fuerat, a Teutonico rege, non a Pontifice Romano, denuo acceperit. Rationem vero iſtam inſerit, „ quod regnum Hungariæ SS. Romanæ Eccleſiæ „ proprium ſit, a rege Stephano olim B. Petro „ cum omni jure ac poteſtate oblatum, ac de„ vote traditum „. Pontificiumque jus ipſum agnoviſſe imperatorem Henricum, memorat: is AUCT. enim cum victoriam ab Hungaris adeptus fuiſſet, J. S. „ ad corpus B. Petri lanceam & coronam regia „ tranſmiſit, & pro gloria triumphi tui illuc „ direxit inſignia, quo principatum ejus digni„ tatis adtingere cognovit „. *Hæc verba Gregorii VII. recte allata, quantam vim habere debeant, infra oſtendam. Verum, dum proſequitur ſcriptor heterodoxus, vel mala fide, vel craſſa ignorantia, affingit Gregorio Papa, quæ Gregorii non ſunt, ſed alterius*: In altera vero idem Gregorius ad Salomonem epiſtola, *inquit*, Pontificii in Hungariam juris columen in eo collocat, quod, cum regnum iſtud „ a barbaris... fuiſſet „ poſt Conſtantini tempora occupatum, ereptum„ que Romano imperio, cui Eccleſia hæres luc„ ceſſit, a Chriſtianis regibus Eccleſiæ Roma„ næ, cui debebatur reſtitutum fuerit. Quod, „ inquit, de Hiſpania luce clarius eſt &c. „. Hæc Hildebrandus ad Salomonem. *Aſſignat locum horum fragmentorum his verbis*: Fragmenta E hæc litterarum Gregorii, poſterioris nempe ad Salomonem, utriuſque vero ad Geyſam Joh. Bodinus adfert de Republica cap. ix. Ex Bodino allegantur a Schœdelio in Diſquiſit. hiſt. pulit. de regno Hung. pag. 147. ex edit. Behamp. *Quis non credat vere eſſe Gregorii verbo, quæ alleguntur & aſſignantur tanta confidentia?*

verba Bugnini, etiamſi Gregorium, & ſuos aſſignatos ſubdolos eſſe,

224 *At commodum accidit, quod Notitia Hungaria Joannis Ferdinandi Beöamp ad manus meas pervenerit cum Diſquiſitione Schœdelii: nam ibidem pag.* 147. *leguntur omnia, quæ allegat Schvvartzius ex eodem loco: at clarum eſt, verba non eſſe Gregorii, ſed Auguſtini Steuchi Eugubini* lib. 2. contra Laurentium Vallam de falſa Donatione Conſtantini, *cujus hæc ibidem allegantur verba*: Eadem prope aut ſimilis ratio eſt de regno Hungariæ, de quo idem Gregorius epiſcopus ſervus ſervorum Dei dilecto filio Salomoni regi Hungariæ ſalutem &c. *Tum adducit verba epiſtolæ Gregorianæ, quæ apud Harduinum tom. 6. Conciliorum col.* 1273. *ſic leguntur*: ſicut a majoribus patriæ tuæ cogno- F ſcere potes, regnum Hungariæ ſanctæ Romanæ Eccleſiæ proprium eſt, a rege Stephano olim beato Petro cum omni jure & poteſtate ſua oblatum & devote traditum. Præterea Henricus piæ memoriæ imperator, ad honorem ſancti Petri regnum illud expugnans, victo rege, & facta victoria, ad corpus beati Petri lanceam enrnamque tranſmiſit, & pro gloria triumphi tui, illuc regni direxit inſignia, quo principatum dignitatis ejus attincre cognovit. *Hiſce cum levi immutatione recitatis apud Bebamp, Engubinus, hujus ſimilitumque donationum rationem expoſiturus, ſubdit frequentia*: Noris de hoc regno, quod, cum a barbaris, Seythis ac Pannonibus non Chriſtianis, fuiſſet poſt Conſtantini tempora occupatum, ereptumque Romano imperio, cui Eccleſia hæres ſucceſſit, fuiſſe a Chriſtianis regibus Eccleſiæ Romanæ, cui debebatur, reſtitutum. Quod de Hiſpania luce clarius eſt, quæ & ipſa a barbaris occupata cum eſſet, Eccleſiæ reſtituta a regibus eſt.

mit in diſſimilis narrandique verbis oſtendatur e

225 *Hiſce obſervatis, Eugubinus ſubdit*: Idem Gregorius de eodem regno ad Geyſam Hungariæ regem eodem libro, ſed non eodem capite, *citatus, epiſtolam 63. apud laudatum Harduinum col.* 1310., *ubi verba citata ſic leguntur*: Notum autem tibi eſſe credimus, regnum Hungariæ,

AUCT. J. S. gariæ, ſicut & alia nobiliſſima regna, in proprio libertatis ſtatu debere eſſe, & nulli regi alterius regni ſubjici, niſi ſanctæ & univerſali matri Romanæ Eccleſiæ, quæ ſubjectos non habet ut ſervos, ſed ut filios ſuſcepit univerſos. Quod quia conſanguineus tuus a rege Teutonico, non a Romano Pontifice, uſurpative obtinuit, dominium ejus, ut credimus, divinum judicium impedivit &c. *Poſt hæc verba adducta, cum levi tamen immutatione, Eugubinus rurſus proſequitur hoc modo*: De eodem item regno ad eumdem regem Hungariæ ſic ſcripſit idem ſummus ac ſanctus Pontifex capite ſeptuageſimo. *Indicat epiſtolam 70. libri 2. ad Geyſam, apud Harduinum col. 1316., ubi locus ab Eugubino adductus ita exprimitur*: Verum, ubi (*Salomon rex Hungariæ*) contempto nobili dominio beati Petri Apoſtolorum Principis, cujus regnum eſſe prudentiam tuam latere non credimus, rex labdidii te Teutonico regi; & reguli nomen obtinuit. Dominus autem injuriam ſuo ſtatum principi prævidens, poteſtatem regni ſuo ad te judicio tranſtulit: & ita, ſi quid in obtinendo regno B juris prius habuit, eo te ſacrilega uſurpatione privavit. Petrus enim a firma petra dicitur, quæ portas inferi confregit, atque adamantino rigore deſtruit & diſſipat, quidquid obſtitit. *Subdit Eugubinus*: Hæc magnus ille Pontifex.

uſus ille quid sua hac fraude, ut auctoritatem rei fragilibus Gregorii VII.

226 *Ex hiſce omnibus ſtudioſus lector perſpiciat inſignem Sebaſtiani temeritatem. Affirmat Gregorius VII., regnum Hungariæ a S. Stephano oblatum fuiſſe S. Petro, atque ea de cauſa* lanceam coronamque *Hungariæ regis miſſam fuiſſe* ad corpus beati Petri *ab Henrico imperatore. Epiſtola hæc Gregorii notatur* data Romæ, v. Kelendas Novembris, Indictione decima tertia, *id eſt anno* 1074., *quæ Indictio decima tertia curtere incipiebat a menſe Septembri. Itaque hic teſtis eſt tam victus tempori, quo regnum oblatum, quoque deinde lancea & corona ab Henrico III. imperatore fuit tranſmiſſa, ut prorſus temerarium ſit, ei fidem velle abrogare; præſertim cum ſcribat ad regem, qui facile in rei veritatem inquirere poterat, eumque provocet ad majores, ſeu principes Hungariæ, qui facta illa* C *non poterant ignorare. Cum Sebaſtianus videret periculoſum eſſe, ſi directe ſe opponeret tantæ auctoritati, quæ aliorum quoque confuſa firmabitur; maluit Gregorio affingere verba Eugubini, hujuſque opinionem, quæ multis non erat placitura, Gregorii auctoritatem infringere. Certe tam clarum eſt apud Behamp, quem allegavit, tres ſolum citari epiſtolas Gregorii, verbaque Eugubini eſſe, quæ Sebaſtianus dedit pro verbis Gregorii, ut craſſi ſtuporis ſe inſimulare debeat, ſi contendere velit, id ſe non vidiſſe, nec ſecutum eſſe illud politicorum quorumdam*: Calumniare fortiter, ſemper adhæret aliquid. *Hiſce obſervatis, expendamus, quibus diverticulis uſus ſit, ut vim auctoritatis eluderet.*

quem gravitur ex ſummorum, ind vellit ſuffragio

227 His, *inquit*, præcipuus Gregorius præſidiis utitur: nam cetera litterarum ipſius dictatoriæ tantummodo voces, pieque fraudis lemures ſunt. Habeo vero, quod moneam, priuſquam rationes Pontificis probemus. Nullam hic coronæ Romæ in Hungariam miſſæ, nullam regii faſtigii, ad quod Stephanum Pontifex evexerit, nullam APOSTOLICI REGIS cognominis, & crucis, velut apoſtolatus ſymboli, Hungariæ regibus collatæ, mentionem reperias. An vero tam invidenda beneficia tam commodo loco, D quo eum maxime exprobanda etiam, Gregorius pro animi elatione tacuiſſet, ſi ſua jam ætate fabula nata ac ficta eſſet? Beneficia certe iſta commemorando fortios coarguiſſet reges, officii ſui oblitos, quam hæreditatem imperii Romani obtendendo. Vana perſuaſio ac deridenda! Quaſi eundem imperii domicilium eſſe oporteat, qui Urbis eſt: & hæredem imperii, qui ad Urbis dominium mille artibus eſt graſſatus. *Hæc primum Sebaſtianus, cujus ſi tanta fuerit ſtoliditas, ut inter Eugubini & Gregorii verba non noverit diſtinguere, hic ſaltem calumniatur fortiter, ut adhæreat aliquid. Nec hæredem imperii Eccleſiam dixit Gregorius, nec tanta erat animi elatione, ut exprobranda regibus Romanæ Eccleſiæ beneficia ſine neceſſitate judicaverit: neque ulla talis exprobrationis erat neceſſitas, cum unice ſtuderet Gregorius, ut reges illi jus Romanæ Eccleſiæ agneſcerent, quod acquiſitum non erat per beneficia Eccleſiæ, ſed per donationem* S. Stephani, *quam allegavit. Fruſtra igitur hic alieno loco objicitur Gregorii ſilentium contra facta* E *jam ante abunde ſtabilita. An interim ſic lectoris attentionem alio avocavit Sebaſtianus, qui, ſi cupiat virtutes Sanctitatemque Gregorii VII. diſcere, probeque perſpicere gravitatem calumniarum, quibus impetitus eum ſanctiſſimum, adeat Acta noſtra ad diem* XXV. *Maii, ubi de S. Gregorio VII. fuſe diſputatum eſt.*

non filentium Carthuitus obeſſe non poteſt auctoritati Gregorii, cui plures alii aſſentiuntur.

228 *Ille deinde ſic pergit donationem* S. Stephani *oppugnare*: Jus, ex donatione Stephani exſculptum, piecarium eſt. Legendarius iple Chartuitius, ſuas ad curiæ Romanæ palatum fabulas componens, donationis iſtius ne indicio meminit. *Cur, obſecro, ad palatum Eccleſiæ Romanæ ſcripſiſſet Carthuitus, qui juſſus a rege Colomanno Vitam compoſuit, eamque eidem dicavit? Nonne juſtior poſſet eſſe ſuſpicio, Carthuitium ad regii palatium ſcripſiſſe, ideoque commemorare voluiſſe aliquid, quod ei diſpliciturum crederet? Id ſane mox pro ſua licentia affirmaret Sebaſtianus, ſi donationem defenderet; niſi mallet dicere, locum deinde refectum eſſe. Verum, ſive baſce ob cauſas, ſive ob alias, dona-* F *tio illa non legatur in Opuſculo Carthuſii, unius ſilentium non poteſt magni eſſe momenti, quando plures, iique antiquiores loquuntur, atque antiquioribus poſteriores adſtipulantur, uti hoc in re adſtipulatos vidimus. Verba Bonifacii VIII. donationem* S. Stephani *aſſeremis, dedi num.* 191. *Nicolaus IV. apud Raynaldum ad annum* 1291. *num.* 47. *ad Joannem Æſiuum epiſcopum, legatum ſuum hæc ſcribit*: Cum itaque regnum ipſum (*Hungariæ*) ad apoſtolicam Sedem multipliciter pertinere noſcitur *&c. Idem aſſerit in litteris ad Rodulphum imperatorem, in aliis ad Albertum Auſtriæ ducem, ac demum in aliis ad archiepiſcopum Strigonienſem, uti ibidem videri poteſt. Plura hujuſmodi Pontificum poſteriorum teſtimonia lubens prætermitto, ut oſtendam breviter, Hungaros ipſos favere ſententiæ noſtræ.*

Jus aliquod Romanæ Eccleſiæ, quod ex donatione S. Stephani petebant,

229 *Celebris illa controverſia inter Hungaros & legatum Pontificium anno* 1308. *agitata, & terminata in comitiis prope Budam, compoſita legitur hoc modo*: Poſt quæ ſub ſpecie iuendæ libertatis ejuldem regni, inter ipſos barones & nobiles murmur, quod ipſius domini legati attigit aures, per querelam patulam in publicum productam exoritur: videlicet quod oolebani,

A hæc erat aliquatenus intentionis eorum, quod Eccleſia Romana, vel ipſe dominus legatus ejus nomine, ſupedicto regno de rege vllatenus proviſeret; ſed placebat eis, quod illum, quem ipſi ex antiquo & approbato ejuſdem regni more vocaverant, & in regem aſſumpſeraot, præfatus dominus legatus ejuſdem Eccleſiæ Romanæ nomine in verum regem Ungariæ confirmaret; & quod etiam perpetuis futuris temporibus veri ſummi Pontifices, & ipſa Romana Eccleſia haberet jus confirmandi & coronandi reges Ungariæ, de vera regali progenie propagatos, quos ipſi unanimiter & concorditer de dicta progenie docerent eligendos. Ipſe vero dominus legatus, ad conſummationem cœptorum pro eum feliciter, ferventer anhelans, ad eorumdem prælatorum, baronum, & nobilium ſupplicationem, petitionem, & expreſſum conſenſum, præfatum dominum Carolum, de prædictorum regum Ungariæ ex domina ſereniſſima, domina Maria Siciliæ ac Ungariæ regina illuſtri, nata claræ memoriæ Stephani regis Ungariæ, vera progenie propagatum; cujuſque in eodem regno ſucceſſio legitima per eamdem Eccleſiam extitit declara-

B ta, ſibique de jure debeat regnum hujuſmodi diffinitum, in ejuſdem regni verum regem ipſius Eccleſiæ Romanæ nomine cum ſolemnitate debita confirmavit, & prædictæ ipſius Eccleſiæ Romanæ nomine acceptavit.

agnoverunt ipſi magnates Hungariæ,

230 Et ſubſequenter omnes unanimiter & concorditer poſt confirmationem hujuſmodi, tam adhærentes quam adverſantes hactenus eidem domino Carolo, receperunt & recognoverunt ſingulariter & diviſim ipſum dominum Carolum verum regem, ac regni Ungariæ ſucceſſorem, ſibique ſervire, ac obedire teneri tamquam vaſſalli legitimi & fideles domino naturali. De quibus etiam per eos firmiter adimplendis, & inviolabiliter obſervandis, juncta manus, prout ſolet a profitentibus regulas fieri, infra ſæpedicti domini legati mittentes manus, juramentum & fidem ſupra vetæ Crucis Lignum, ipſique, ac dicto domino regi ſingulariter pacta oculum præſtiterunt. *Ex hiſce clarum eſt, proceres Hungariæ jus aliquod Romanæ Eccleſiæ agnoviſſe, cum ejuſdem Eccleſiæ nomine confirmandum regem decreverint. Jus autem illud non ultimate repetebant Gregorius VII., Nicolaus IV.,*

C *& Bonifacius VIII., quam ex donatione* S. Stephani, *de qua ſola diſputo: nam quod, aut quale jus illud fuerit, diſcutere nolim.*

& jam dia ante S. Ladislaus.

231 *Idem diu ante agnoviſſe videtur S. Ladislaus, Hungariæ rex tempore Gregorii VII. creatus. Audi Baronium in Annalibus ad annum* 1077.: Hoc eodem anno, *inquit*, diu rebus Hungaricis fluctuantibus, defuncto Geiſa rege, eligitur Ladislaus, de quo idem Gregorius Papa ad Nehemiam Strigonienſem epiſcopum hoc anno ſcribens, hæc inter alia habet: „ Admonemus „ fraternitatem tuam, ut cegem, qui inter vos „ electus eſt, cum aliis tuis confratribus & prin„ cipibus terræ alloquaris, notificantes, & con„ ſulentes ſibi, ut aperitus nobis ſuam voluntate„ tem, & erga reverentiam Sedi apoſtolicæ de„ bitam pee idoneos legatos denuntiet devotio„ nem: & ita demum, quod ad nos attinet, ad „ honorem Dei omnipotentis, & beati Petri „ Apoſtolorum Principis, benigne ſibi reſponde„ bimus &c. „. Præſtiti hoc abundanter idem rex, cum iteratam ad eumdem Gregorium Papam legationem miſit, ut ipſius Gregorii reddita ad eum poſtea litteræ docent. *Hæc Baronius. Pervc* AUCT. *dubitari non poteſt, quin Gregorius idem exegerit* J. S. *a Ladislao, quod antea præſtiti voluerat a Salomone & Geyſa ipſius deteſſoribus. Obtinuiſſe autem Gregorium, quod deſiderabat, non modo indicant verba Baronii, ſed magis etiam ipſa Gregorii epiſtola, quam ille ad annum* 1079. n. 19. *recitat hoc modo*: Gregorius epiſcopus ſervus ſervorum Dei Ladiſlao Hungarorum regi ſalutem & Apoſtolicam benedictionem. Sicut fidelium * tuorum crebra relatione cognovimus, * i. e. legatorum
idemque ipſum noſtris atteſtantibus ratum habemus, excellentia tua ad ſerviendum beato Petro, quemadmodum religioſa poteſtas debet, & ad obediendum nobis, ut liberalem filium decet, toto affectu & cordis intentione parata eſt. Unde admirum devotionem mentis tuæ ſuper hoc ſtudio noo indigne laudamus, eique ſincere congratulamur, quod quidem optimorum regum ſequendo veſtigia, Illuſtras ſervando tam in moribus normam juſtitiæ, quam etiam lineam nobilitatis in ſanguine &c. *Ex dictis videmus, Pontifices aſſeruiſſe donationem* S. Stephani; *reges vero eamdem non negaſſe, quin etiam agnoviſſe; ſed* E *eorum aliquos diſceptaſſe de jure, quod ex illa donatione ſibi attribuebant Pontifices. De hoc autem me non diſputare, jam ante monui.*

Alia objectio ex verbis S. Stephani

232 *Schwartzius a filentio Caeſarinii ad alia pergit hiſce verbis:* Nulla tamen Stephani erga Pontificem Romanum obſervantia uſquam elucet, cujus impulſu ſeque ſuaque illi devoviſſet. *Verum obſervantia* Stephani *erga Romanum Pontificem, quem Eccleſia caput viſibile agnoſcebat, colligitur ex miſſa ad eum legatione, ex petita ejuſdem benedictione, ea corona poſtulata petitaque a Pontifice, quam ab imperatore; ac demum ex aliis multis, quæ referentur per decurſum. Nihilominus Schwartzius dicta probare uttinue in hunc modum:* Rex Stephanus autem filium Emericum in Inſtitutione regis ad honorem regni ſui pontificibus impertiendum exſerte cohortans, Pontificem Romanum ne verbulo commemoret. Catholicæ fidei obſervationem eidem injungens, & Chriſti ad Petrum apoſtolum dictum illud, Matth. xvi., ad quod, tamquam ad ſacram anchoram, Pontificibus confugere ſolemne eſt, id quod & Gregorius in altera ad Geyſam epiſtola jocolari argumentatione facit, explicans, F „ pee PETRUM Chriſtum, per Eccleſiam, in „ petra ædificatam, gentem electam & divi„ nam „, non hierarchiam, ſub uno viſibili capite eum membris ſuis viſibilibus floreotem, potentem, ſplendidam & dominantem intelligi vult. *Hic paululum ſubſiſtere oportet: nam diſputatio noſtra* S. Stephanum *non ſolum Romani Pontificis parum obſervantem, ſed etiam Lutbero faventem facere molitur. At adducta Sancti Regis verba facile evincent, Schwartzium nihilo feliciorem eſſe in argumentis quam in hiſtoricis.*

unde apparet:

233 Stephanus *in laudata Inſtitutione filium cap.* 1. *hortatur ad obſervationem fidei Catholicæ, cap.* 3. *ad honorem impendendum pontificibus, ſeu epiſcopis regni ſui; neque ibi loquitur de Romano Pontifice, de que cap.* 2. *egerat, ut videbimus, licet ſimul, & præcipue agat de Eccleſia. Hortatur ibi filium, ut eccam habeat, ne Eccleſia, quæ per totum orbem diffuſa, quæque in eetris locis quaſi antiqua habetur, in Hungaria vero adhuc quaſi juvenis & novella prædicatur, ... deſtruatur & annihilétur, hanc ſubdens rationem:* Nam qui minuit aut fœdat ſanctæ

Eccle-

AUCT. J. S. Eccleſiæ dignitatem, ille Chriſti corpus mutare nititur. Ipſe enim Dominus dixit Petro, quem cuſtodem magiſtrumque eidem poſuit ſanctæ Eccleſiæ: „ Tu es Petrus, & ſuper hanc petram „ ædificabo Eccleſiam meam „. Seipſum quidem eomioabat PETRAM; non ligoeam vel lapideam ſuper ſe ædificatam Eccleſiam dixit, ſed populum acquiſitioois, geotem electam, divinam * gregem, fide doctam, baptiſmate lotam, chriſmate unctam, SANCTAM ſuper ſe ædificatam ECCLESIAM dixit, & appellat. *Hæc ſunt verba, in quibus ſequi vult diſputator beatodonus*, S. Stephanum *per* petram *non intellexiſſe S. Petrum, ſed Chriſtum ipſum: quod etſi verum eſſet, nihil evinceret; cum Sanctus dicat Petrum a Chriſto ſtatutum Eccleſiæ* magiſtrum. *Idem contendit*, Stephaoum *per Eccleſiam non intellexiſſe hierarchiam, ſed* gentem electam & divioam. *Examinemus igitur, an hæc juſta ſit deductio.*

* divinam

234 Stephaous, *ait*, Seipſum quidem nomioabat petram. *Si velimus hanc phraſim conſiderare ſecundum regulas grammaticales, recte locum intellexit Schwartzius*, & Stephanus *per* petram *intellexit Chriſtum ipſum, uti etiam locum aliquando explicavit S. Auguſtinus, uti dictum eſt num.* 353. *Sin vero attendamus, quomodo* S. Stephanus *cum aliis multis ſcriptoribus medii ævi utatur prænomine relativo* lui, *facile perſpiciemus, per* petram *ab ipſo intelligi S. Petrum Apoſtolorum principem, quem deſignat per præpomen* ſeipſum, *quia de Petro fuerat ſermo atque ac de Chriſto. Accipe alias ſimiles* S. Stephani *phraſes. Decretorum lib.* 1. *cap.* 3. *eodem modo utitur* ſibi *pro* ei *in biſce verbis: Si* tunc ſecrete renuerit audire monita, adhibenda ſibi (*id eſt*, ei) ſunt publica *&c. Lib.* 2. *cap.* 7. *ſic habet*: Si quis igitur preshyter vel comes, ſive aliqua alia perſona fidelis, die Domioica inveoerit quemlibet laborantem, abigatur; ſi vero cum bobus tollatur ſibi bos *&c.* Sibi *hic clare ponitur, pro* ei *vel* ipſi. *Cap.* 22.: Si quis hoſpitem cum benevolentia accipit, & nutrimentum ſibi honeſte impendit *&c.* Sibi *rurſum pro* ipſi. *Talis ejuſdem prænominis abuſus recurrit cap.* 24., 25., 28. *&* 33. *Itaque ex adjunctis colligere oportet, utrum vox* ſeipſum *hic ſumenda ſit in ſignificatione propria, an vero poſita ſit pro* illum ipſum. *Adjuncta autem verba*, Ipſe enim Dominus dixit Petro, quem cuſtodem magiſtrumque eidem poſuit ſanctæ Eccleſiæ: Tu es Petrus, & ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meam; *ſatis innuunt*, Stephanum *per* petram *intelligere S. Petrum: nam per verba Chriſti intendit probare, quod aſſerit, Petrum* cuſtodem magiſtrumque *poſitum eſſe* Eccleſiæ. *Id vero citata Chriſti verba non probarent, ſi alio modo intelligerentur. Deinde expoſitio illa, qua per petram deſignatur S. Petrus, tam naturalis eſt, tamque recepta erat & communis tempore* S. Stephaoi, *ut verisimile non ſit, ipſum ab ea receſſiſſe.*

effugitur vires

B

C

235 *Hæc ſolum obſervare volui, ut oſtenderem, qualis ſit genuinus ſenſus verborum* S. Stephani: *nam alioquin parum refert, quo modo verba Chriſti Sanctus intellexerit, cum admittat Petrum eſſe ſtatutum* cuſtodem magiſtrumque Eccleſiæ, *atque illud ſufficiat, ut crederet ſucceſſorem Petri maxime honore colendum. Altera Schwartzii collectio longe abſurdior eſt, nec ullum ex verbis* S. Stephaoi *habet fundamentum. Dixit Sanctus nec ligneam nec lapideam eſſe Eccleſiam illam, quæ ſupra petram ædificata eſt, ſed eſſe collectionem hominum fide & baptiſmate ad Eccleſiam pertinentium. Hierarchiam non vocat, ſed hierarchiam ſub uno viſibili capite florentem eſſe innuit, dum dixit ſupra petram eſſe ædificatam, dum Petrum* cuſtodem magiſtrumque eidem *poſitum* ſanctæ Eccleſiæ *affirmat. Vocat Eccleſiam* gentem electam, & divinam gregem: *an inde concludet diſputator, ſolos electos, aut ſolos perfectos ſpectare ad Eccleſiam, idque voluiſſe* S. Stephaoum? *At* S. Stephanus *de ſimilibus hæreticorum aſſertis ne cogitavit quidem, opinor, dum hæc ſcriberet. Verum, cum illa non ſpectent ad controverſiam, quam tractamus, videri infra poſſunt ipſa ſanctæ Regis Decreta, quæ ſuo loco dabimus, & variis annotationibus illuſtrabimus.*

illorum verborum ſenſus.

D

236 *Redeo igitur ad Schwartzium, qui Gregorium VII. mendacii convincere ſolita temeritate putatur, verba ejus directe ſic impugnant*: Falſo Salomonem regem deſectionis a curia Romana Gregorius arcuſat, & multo falſius, quod ad imperatoris Romani auxilium confugerit, reprehendit. Ante Salomonem enim idem fecit Petrus rex, e ſuis ea Huogaria deturbatus, vectigal imperatori pactus, ſi ſe in regnum reduceret. Io quo pacto adeo nihil repreheodeodum inveneruot ejus temporis Pontifices, ut etiam Leo IX. Andream egem, a quo Petrus regoo iterum eautus fuit, ſolicite per ountios monuerit, ut ne vectigal imperatori pendere recuſaret. Ipſe quoque Papa, ut id regi perſuaderet, primum io Germaniam; hioc, comite imperatore, in fines uſque Huogariæ profectus eſt. Sed ſurdo Andreæ ſabulam oaeravit, reque ioſecta imperator & Pontifex redieruot. Eo ſpecimeo obedientiæ, a priſcis Hungariæ regibus Pontificibus Romanis præſtitæ! Quam ob rem contraris his factis literæ Gregorii falſitatis & vaoiloquentiæ ſole meridiano clarius coarguuntur, ut veriſſime e Frederico Spanhemio ſcripium eſt: „ Iſtud vero de accepto regno a Romana Sede „ vulgatum eſt circa tempora Gregorii VII., „ quaodo ſcripſit hic Pootifex, . . . a rege „ Stephano regnum Hungariæ, ut S. Romanæ „ Eccleſiæ proprium, B. Petro cum omoi jure „ & poteſtate ſua oblatum & devote traditum „.

Aliud ejuſdem ſcriptoris argumentum,

E

237 *Multa rurſum hic peccat temerarius diſputator, qui falſitati ſe literas Gregorii* ſalſitatis *convicaſſe, & quidem* ſole meridiaoo clarius. *Quodnam, obſecro, Gregoris aſſertum* ſalſitatis *convicit? An falſum eſt, quod in Salomone reprehendit Gregorius his verbis*: Quæ cum ita ſint, ut iameo, in ceteris quoque a regia virtute & moribus longe diſcedens, jus & honorem S. Petri, quantum ad te, imminuiſti & alienaſti, dum ejus reguum a rege Teutonico in beoeficium, ſicut audivimus, ſuſcepiſti. *Non reprehendit Salomoneм Gregorius, quia ad imperatoris auxilium confugerat, ut falſe ait Schwartzius; non quod tributum pendat, ut ille videtur ſupponere; ſed unice quod* regoum in beoeficium *ab ipſo ſuſcepiſſet, id eſt, quod clientelam imperatori jutaſſet eo modo, ut ab imperatore dependeret reguum Hungariæ. Aliud ſane eſt alterius auxilium petere, aliud ſe ipſius clieotem ſeu ſubditum profiteri. Rurſum aliud eſt tributum alicui pendere, aliud eidem ſe per clientelam juratam ſubjicere. Nec de tributo loquitur Gregorius, nec de auxilio petito, ſed de ſubjectione regni per clientelam, quam improbat, quia illud ad Romanam Eccleſiam pertinere ex donatione* S. Stephani *affirmat. Hoc in re*

quod ſtatuum quaſtionis minime tangit,

F

falli

A *falli Gregorium, non ostendit Petri regis factum, nec Leonis IX. consilium, etsi plane vera essent, quæ de Petro & Andrea regibus, ac de Leone IX. sine probatione affirmat Schwartzius. Si distinguere scripsor ille, quæ per se distincta sunt, rectius rationem tueretur, & minus aberraret a vero.*

238 *Falsum quoque est, quod ait Andream regem non acquievisse consilio Leonis IX. Nam contrarium plane asserit Leonis archidiaconus Wibertus, qui optime nosse poterat, cujus culpa pax non fuisset conclusa, quique in Vita Leonis apud nos tom. 2. Aprilis pag. 661. scribis sequentia:* Non modicus quoque ei inerat fervor in augenda republica. Idcirco Hungariæ principes, a Romano nupec imperio dissidentes, multiplicibus legatis adierat, ne detrectarent solita subjectione imperatori prisca persolvere tributa: quod & consenserant, si præteritorum commissorum eis concederetur indulgentia. Quapropter sancta commonenta pietate coactus est tertio antiquam patriam repetere, & pro eorum miseratione, qui contra imperium moverant bellum, persuasoriis precibus imperiales aures expetere. Sed quia factione quorumdam curialium, qui felicibus tanti viri invidebant actibus, sunt augusti aures obturatæ precibus Domini apostolici; ideo Romana respublica subjectionem regni Hungariæ perdidit, & adhuc dolet finitima patriæ prædia & incendiis devastari. *Itaque acquievit rex Andreas consilio Leonis IX.; at idem facere noluit imperator, atque hac de causa pax conclusa non est. Hæc solum observare volui, ut pateat quam temere multa asserat Schwartzius: nam aliquem parum ad rem facit, uter consentire noluerit: neque enim exigebant Pontifices, ut sua arbitrio a regibus Hungariæ regni negotia administrarentur.*

nec omnia ex parte vera est.

239 *Porro verum est, Leonem IX. suosse Andreæ regi, ut tributa penderet imperatori, an idem repugnet Gregorio VII., qui improbavit, quod Salomon coronam in beneficium ab imperatore acceperit? Minime gentium! Tributa pendantur vestris de causis ex pactione. Alii principes tributa solvunt ab beneficium vel auxilium sibi præstitum. Sic Petrus rex tributum imperatori solvisse dicitur, quod ejus ope in regnum esset restitutus. Alii tributum pendunt, ne bellum redimant, quo alias a principe quoptam potentiore impeterentur. Hanc ob causam tributum pependisse Andreas, suadente Leone IX. si voluisset imperator a bello desistere, & pacificam regni possessionem Andreæ relinquere, ut postea facere debuit sine tributo. Verum qui tributum solvunt hisce modis, non profitentur ideireo se vassallos principis, cui illud pendunt. Longius progredi voluit Salomon, quem reprehendit Gregorius, quod regnum suscepisset a rege Teutonico in beneficium, sive quod se imperatoris vassallum fuisset professus. Hæc omnia clare evincunt, temere impudentem esse Schwartzium, dum ex factis quibusdam, quæ flocum controversiæ non attingunt, sanctissimum Pontificem mendacii arguere sustinet. Ne quidem hæc conclusio recte deduci posset, licet idem Andreæ fuerit Leo IX. quod tu Salomoni improbavit Gregorius: nam solum sequeretur Gregorium Leonis attentiorem fuisse ad conservanda Ecclesiæ jura.*

non quidquam evincerent, licet totum esset verum.

240 *Postremum deinde conatum adversarius adhibet his verbis:* Denique, Henricum imperatorem, post Petrum vi & armis in regnum restitutum, coronam & lanceam ad corpus B. Petri Gregorius transmisisse scribens, coævis omnibus ignota loquitur. Unde vel Inchofer ipse, „ Nemo tamen, nisi fallimur, inquit, „ lanceam & coronæ, ad corpus B. Petri missæ „ meminit; ut idcirco pluribus in loca tam „ insigni auctoritas Pontificis expendenda superius „. Liberrime vero Herm. Conringius, „ Henricum III. cæsarem, inquit, Ovone devicta lanceam ejus & coronam pio adfectu „ Romam misisse, non negaverim. At illum „ judicasse, Hungariæ regnum Papæ deberi, „ hoc profecto omni illi repugnat &c. Commenta hæc sunt hominis, qui hoc solum nego„ tioli sibi credebat datum, ut imperium Ger„ manorum everteret, sibi autem, suisque po„ steris successoribus, dominatum aliquem divi„ num in omnem mundum compararet. Qualia „ proinde de omnibus pene regnis fingit plurima „ sine rubore „. *Hactenus Schwartzius, in subsidium advocans Inchoferum & Conringium; qui* E *ambo tamen admittunt Gregorii verba, quæ ille hic impugnat ex silentio coævorum. Enimvero prætermissa quidem a plerisque, at non ignota coævis omnibus loquitur Gregorius, cum ipse coævus fuerit facto, quod narrat ille, qui res veritatem mox poterant cognoscere: nam a facto ipso usque ad epistolam Gregorii ne quidem triginta anni erant intermedii. Confidenter, opinor, Conringius hanc temporum vicinitatem, ideoque negare ausus non est, lanceam & coronam fuisse missam ab Henrico ad Romanam Ecclesiam.*

nollim eli ominatus.

241 *Verum, cum idem scriptor hæreticorum more bonori Romanæ Ecclesiæ severe nollet, utique in Gregorium VII. exacerbato esset animo, aliam Henrico imperatori intentionem attribuere maluit, dixitque Henricum ad fecisse pio affectu. At respondeo communem id esse hominis, qui vidit factum negari non posse sine temeritate, quique minus pie erat affectu erga Romanam Ecclesiam, quam ut istud vellet insorruptum admittere. Schwartzius audacior Conringio factum ipsum tentavit vocare in dubium: sed cautior esse debuerat, quam ne citaret verba illius, qui quantacunque etiam bile in Gregorium turgeat, factum inficiari non sustinuit. Jam vero res ipsa urgeri nequit, nisi quis fingat non modo improbum, sed simul etiam maxime temerarium, im-* F *prudentem, ac famæ suæ prodigum fuisse Gregorium, qui voluisset falso scribere regi, cui falsites ipsa statim poterat innotescere. Nihilo melius consilium est illi quod affectus a Conringio; non enim missæ Romam sunt lanceæ & coronæ, ut ibidem servarentur pro cimelio; sed ut remitterentur legitimo Hungariæ regi. Itaque Romam Henricus direxit insignia regni Hungarici, ut illa Pontifex restitueret illi, quem Henricus ipse armis in regnum reduxerat.*

§. XXIII. Litteræ Silvestri II. defenduntur contra objectiones Schwartzii.

Levissimæ & nullius ponderis Schwartzii argumenta contra litteras Silvestri II.

QUandoquidem capita præcipua Epistolæ Silvestri II. jam ita defensa sunt, ut pro veris haberi deberent, & satis essent probata, etiamsi dicta epistola non exstaret, cum singula afferantur ab auctore aliqua coeva, aut saltem suppar, & confirmentur a pluribus, difficile non erit epistolam ipsam tueri. Proinde quidem contra hanc

AUCT. J. S. *litteras differit Schwartzius* n. 51. *& ſequentibus, ſed verba fere tantum ſunt, quæ affert. Quæpropter, cum ultimum animadverterem hanc diſputationem, ſi ſingula ipſius verba recitarem, præcipua tantum recenſebo argumenta, eaque expendam breviter. Ait primo, non adferre ipſam tabulam*, Pontificis manu exaratam confirmatamque; *ſed aliam, ſuperioribus ſeculis deſcriptam, ac veluti lampada per varios traditam. Hoc autem argumentum ſi valeret, omnibus fere antiquis literis abrogandæ fides eſſet: paucarum enim oſtendi poterunt authenticæ tabulæ. Ait ſecundo*: Namo, quod conſtet, diploma illud Pontificis, priuſquam ab Inchofero publici juris & lucis factum eſſet, ſexcentis ſupra quadraginta annis, legit, nemo vidit, nemo uſquam exſtare perhibuit. *Verum eſt, quod epiſtolæ hæc dies in tenebris jacuerit; at idem verſum contigit de aliis innumeris, de quarum fide non dubitatur. Præterea oſtendimus ſuperius, dubitari vix poſſe, quin epiſtola ſimilis xi. viſa ſit a variis. Hiſce ſalis ratiocinandi, quæ nullius fane momenti ſunt, contra* B *epiſtolæ fidem nituntur Schwartzius & nos, etſi plures afferat, ac ſolum ſerviunt ad reſpondendum argumentis, quibus fides epiſtolæ nititur.*

243 *Inchofer in Annalibus eccleſiaſticis regni* ſuppleatur ante acute pro ſunt he litteræ *Ungariæ ad annum* 1000. *docet, unde Epiſtolæ illius exemplar acceperit, hæc ſcribens*: Et jam confecto hujus primi tomi argumento, magnamque partem liberaris a prælo ſolis, dum propemodum milleſimi hujus noui hiſtoria ſubjicienda foret, inopina, ſed peropportuna, ſuggeſſit revarcadus frater Raphael Levacovicz Croata, Ordinis Minorum Obſervantium, ſacræ theologiæ Lector, atque in Urbe, ſacrorum Illyricanæ eccleſiæ codicum corrector, haberi apud ſe litterarum Sylveſtri Pontificis exemplum, quæ legatis Hungariæ, tum adhuc ducis Stephani, mox inaugurandi regis, una cum ſacra corona traditæ, non ſingulares dumtaxat prærogativas eidem conceſſas, ſed & ſummam rerum ad hanc hiſtoriam pertinentium exacte continerent. E ne de fide religio inceſſeret, tamatſi ſtylus abunde pro ſe loquatur, author C tinatem faciunt, quæ idem duo vir Ordine dignus, manu addidit. Antonius Varantius Dalmata, ſuperiori ſeculo, magnæ tum doctrinæ, tum prudentiæ laude clarus, eoque viginti plus legationibus ad maximos principes perfunctus; apud Ferdinandum demum & Maximilianum Romanorum imperatores ea gratia valeos, qua ſuæ dignitatis Strigonienſem archiepiſcopatum adderet. Hic enimvero, cum in archivo Tragurienſis eccleſiæ cognoſcendis colligendisque antiquitatum monumentis intenderet, has quoque literas forte anno ſeculi quinquageſimo offendit; & dignum ſtudii ſui præmium, in adverſaria, quibus titulum memorialis præfixarat, manu ſua deſcripſit. Eo poſt annos tres & viginti vita functo, velut lampada per varios traditum accepit Athanaſius Georgier, proinde genere & legationum provinciis illuſtris; cujus eximia erga eruditos humanitate Viennæ Auſtriæ nactus eſt frater Raphael, cum nuper datum a ſummo Pontifice Urbano octavo Terræ ſanctæ negocium apud cæſaram Ferdinandum tertium procuraret. Ab eo demum nos, qua diximus occaſione, habitas, ne amplius deſiderio & errore multorum, na dicam inſigni eccleſiæ damno, in privatis ſcrinis, adeoque in tenebris delitesceret, hiſce Annalibus inſerere, & publici juris & lucis eſſe voluimus; D ita etiam optanta eo, qui ceu pignus, & depoſitum nrgumenti ſui, de Vinea Domini in Illyrico, in noſtcia lucubrationibus exiare voluit.

244 *Non miror Schwartzium hic laborare, ut fidem Inchoferi ſuſpectam faciat. Quippe, cum Gregorium VII. ſummum Pontificem, ad regem Hungariæ ſcribentem de facta ne triginta quidem annis præteritis, mendacii accuſare non erubeſcat; mirandum potius foret, ſi privato ſcriptori parceret. Audiamus igitur hic ipſa ejus verba*: Primus omnium, *inquit*, in archivo Tragurienſis eccleſiæ repertum in adverſaria manu illud ſua deſcripſiſſe fertur Antonius Verantius, poſt archiepiſcopus Strigonienſis. Quaſi vero in archivo quomodocumque repertum ſufficiat, & non multo plura expedienda fuerint, ut ſcripturam authenticam eſſe docereatur. *Subſiſtas hic tantiſper æquus lector, & mecum expendas, an ſcriptor noſter betrodoxus æquale lance ponderes monumenta, quæ ſibi faventia erudit, atque illa, quæ edit ut fiat contraria. De Diplomate* S. Stephani *pro abbatia S. Martini ait pag.* 7., E Cujus *author* infra adſtruamus. *Facis hoc pag.* 62. *his verbis* Ad Stephani Privilegium, abbatiæ S. Martini elargitum, quod adhuc, Petrus Pazmany Cardinalis & archiepiſcopus Strigonienſis ſe ipſum ſa apud abbatem vidiſſe teſtatur. *Deinde allatis laudati Cardinalis verbis, hæc ſubdit*: Nos ſtilum diplomatis præcipue ſuſpicimus, ex eoque da tabulæ fide & antiquitate judicium facimus. *Ualas teſtimonium, & ſtylus, ibidem Schwartzius ſufficiunt. Inchofer ſimiliter obſervavit, quod in litteris Silveſtri* ſtylus abunde pro ſe loquatur, *& viri præclari actuiis teſtimonium. Attamen* multo plura expedienda, *ut authentia probetur, ſi credimus diſputatori noſtro, qui rectius Academicorum more in utramvis partem verba funderet, quam tractat geſta hiſtorica, in quorum diſcuſſione bona fide veritas eſt inveſtiganda.*

245 *Pergit ille hoc modo*: At nequa illud, quod in archivo Tragurtenſi inventum adfertur, aliquo numero habendum eſt. Laqueum ipſe ſibi Inchofer induis, adhirmans a Verantio deſcriptum, non ex tabulario ablatum eſſe. Et certe, ſi ablatum eſſet, tam pulchre in tabularium ingeri potuiſſet, quam ablatum fuit; quo ad tabularii fidem imminuendam nihil effici opportunius. E tabulario autem quoniam ablatum non eſt, dicam diplomatis patroni eludere nequeuot, quam doctiſſimus ſolerciſſimuſque monumeotorum veterum indagator, Johannes Lucius, non ſine acerbo aculeo, Inchofero impegit. De patria namque Hieronymi contra Inchoferum diſputans Lucius, perpetamque ab eo allegatum Hieronymum obſervans, alterum mox falſum hoc, quamvis ab argumento, quod tractabat, alienum prorſus, ſubjiciit eo haud dubie animo, us quæ Inchoferi, vaſuſta monumenta nllegantis, conſuetudo ſit, palam faceret. Ita vero Lucius, „ Unda verba Hieronymi, inquit, in Ha„ bacuc, ſumſerit Inchofer, cum non reperian„ tur inter ejus Opera, compertum non habeo. „ Comperium mihi tamen & notiſſimum eſt, il„ lam, quam ipſe refert, Silveſtri PP. Epiſto„ lam, anno M. Stephano duci Ung. ſcriptam, „ in archivo Tragurienſis eccleſiæ non reperiri; „ cum diligentiſſime a me recenſitum fuerit, ne„ que in eo ullam antiquiorem ſcripturam anno „ MCLXXXV. repererim „. Sane nulla plane adeſt

ratio,

ſimilis conſtructio expoſitionem conſilio Schwartzii,

litteræ ejuſdem objectio contra fidem Inchoferi,

A ratio, cur in tabulario potius Tragurienſi, quam in archivis Hungariæ proſtiterit. *Heſitamus Schwartzius, cujus hoc unicum argumentum aliqua conſiderationis dignum eſt.*

246 *Tota argumenti vis in eo conſiſtit, quod epiſtola dicatur deſcripta e tabulario Tragurienſi, quodque omnes teſtentur Lucius, ſe tabularium iſtud diligenter perluſtratum eſſe, nec illum ibidem invenuſſe. Atqui epiſtola, inquit Schwartzius, e tabulario ablata non eſt. Neceſſe igitur eſt, ut illic non fuerit inventa. Quæro primum, cur Lucio potius credendum putes, quam Inchofero; ſi vero æquiſſimes, utrique credi non poſſe? Idoneam hic rationem non dabis: nam utrique fidi potuit. Nec refert, quod aſſerat Lucius rem ſibi notiſſimam eſſe, quodque diligentiam ſuam alleget: novi enim, quam omnem quærendo ſolicitudinem adhibuerit aliquando exilio aliquod monumentum inter chartas abſconditum; idque propterea experientia* B *iteratis vicibus didici, etiam ubi certus eram me aliquem, quam fruſtra quærebam, vidiſſe ac manibus contrectaſſe. Si iſtud poſſit contingere, ubi una duntaxat charta de induſtria quæritur, quanto facilius accidere poteſt ei, qui multa ſibi profutura eadem opera veſtigat, quemadmodum haud dubie fecit Lucius? Nemini igitur fuæ confidit induſtriæ, qui ſibi perſuadet, nihil ſuæ ac quærendo diligentiæ fuiſſe abſconditum. Quapropter, ſi ex duobus eodem tempore alter mihi affirmet, ſe monumentum aliquod vidiſſe in quopiam tabulario; alter vero poſt diligentem inveſtigationem negat, illud ibidem reperiri; credam ego affirmanti, negantem vero mendacii non accuſabo, ſed erroris hactenus ſuſpectum.*

247 *Hic autem diverſa eſt ratio; utrique bic credi poteſt, cum eorum dicta non pugnent. Invenit Antonius Verantius Epiſtolam illam in tabulario Tragurienſi anno 1550. Deinde evoluto integro circiter ſeculo, perluſtratus idem tabularium Johannes Lucius nullum invenit monumentum, quod ſit anno 1185. antiquius. Equidem non video, cur utrumque ſimul verum eſſe nequeat, cum variis modis auferri potuerit tempore illo intercedente; ſi ipſe Verantius invenerit epiſtolam ibidem reliquit: quod non negatur, neque etiam affirmatur ab Inchofero. Tanto autem facilius monumenta illo privari potuit tabularium Tragurienſe, quanto minus utile erat Tragurienſi eccleſiæ, ad quam nullum epiſtolæ hujus verbum per-* C *tinebat. Mitto verioſimile modos plurimos, quibus qualecumque iſtud documentum poſt potuit tabularium Tragurienſe, ut juſto ſim prolixior ſine neceſſitate: nam Epiſtola ipſa tam manifeſte pro ſe loquitur, ut haberi deberet pro authentica, etiamſi non conſtaret, ubi aliquando fuerit reperta. Dicam, quod ait Schwartzius, nullam eſſe rationem, cur potius in Tragurienſi, quam in Hungariæ tabularii, reperta eſſet Epiſtola, nequaquam urget: non enim conſtat, an non lateat in quibuſdam Hungariæ tabularii; ſi vero de eo conſtaret, non dubii rerum differentia, cum tota Hungaria multis diripientibus Tartarorum, Turcarumque & aliorum fuerit vaſtata, non ita Tragurium, cujus tabulario communitari potuit epiſtola dum erat ſub Hungarorum dominio. Sic Vita S. Stephani Carthuſiana nondum producta eſt in lucem ex Hungaria ferunt; licet edita fuerit in Polonia & Belgio noſtro, ubi etiamnum ſervatur manuſcripta.*

248 *Num, miſſa ulteriori diſceptatione de loco inventæ aut ſervatæ epiſtolæ, illam ipſam inſpiciamus, oſtendamuſque talem eſſe, ut non* AUCT. *modo nullum contineat ſuppoſitionis indicium, ſed* L. S. *eos ſimul veritatis notas, ut non verioſimile ſit nec credibile, ita componi potuiſſe ab impoſtore. Primo tanta eſt ſtyli conformitas inter hanc epiſtolam & reliquas Silveſtri II. aliorumque illius temporis Pontificum, ut majus deſiderari nequeat, & de ſtylo epiſtolæ ne quidem motive ouſus ſit Schwartzius. Secundo falſa omnia, quæ narrantur in epiſtola, ſic aliunde confirmamus, ut eorum veritas ſine hac epiſtola ſolide ſit ſtabilita. Hoc argumentum tanto fortius urget, quanto plura ex iiſdem falſis perperam relata erant per ſcriptores poſteriores: quorum errores, dum in lucem hæc prodit epiſtola, nullus ſic convexerat, ut hæc omnia tam apte ſingi potuiſſent ab homine etiam peritiſſimo. Incipiamus ab epocha. Epiſtola data legitur* Roma VI. Kal. April. Indictione XIII., *id eſt, ipſo anno miſſimo.* E *Congruit hæc epocha cum Carthuſio, qui n. 10. ait, legatum a S. Stephano Romam miſſum, quarto poſt patris obitum anno, qui erat annus milleſimus: nam Geyſam obiiſſe anno 997. jam ante dixerat. Congruit ſimiliter cum Ditmaro, qui coronam & Benedictionem a Stephano acceptam ait, imperante Ottone III. Congruit tandem cum diplomate Stephani pro abbatia S. Martini, quod legitur datum anno MI., regni noſtri ſecundo, Indict. XV., id eſt, menſe Septembri anni aliquo poſteriore anni 1001., quo ſecundum hiſtoras Silveſtri II. contrahat annus ſecundus regnantis Stephani. Non tam accurate in chronologia ſua Inchofer, ut quis credere poſſit, hanc epocham omnibus momentis tam concorde cohærentem ab ipſo eſſe confictam; præſertim cum perperam exiſtimaverit, laudatum diploma pro abbatia S. Martini datum fuiſſe anno 1001., quod non intelligeret Indictionem 13. incohari a menſe Septembri anni 1001. Minus etiam cadere poteſt conficta epocha ſuſpicio in illos, qui epiſtolam annos habuerunt; cum prædicta monumenta non ita ex tempore fuerint cognita, magiſque cum vigentes errores ſcriptorum illorum, qui Benedictum VII. ſubſtituerunt Silveſtro II.*

249 *Samuel Timon, cujus Opuſculum tempeſtive impetrare non potui, jam oſtendere conatus eſt, Carthuſianum habuiſſe Silveſtri II. epiſtolam, uti ex Schwartzio diſco, qui ad nonnulla ipſius argumenta reſpondit. Cum autem Opuſculum illud non habeam, nec omnia illius argumenta colligere poſſim ex Schwartzio, ſtudia quidem adducam, ſed verbis propriis. Teſtatur Carthuſius num. 13. Aſtricum S. Stephani legatum redijſſe non modo cum corona & cruce, ſed etiam cum benedictionis Apoſtolicæ literis. Hæſce autem Silveſtri II. literas eas eſſe, quas attulit Aſtricus, Carthuſius verioſimile facit, quia dictis quibuſdam illarum utitur. Legatos S. Stephani, ubi illorum adventus prædicitur, Carthuſius nominat* IGNOTÆ GENTIS NUNTIOS. *Sane non capio, unde phraſim illam ſatis mirabilem, (cum Hungari non omnino ignoti eſſent Romæ, ubi illorum converſio haud dubie innotuerat) hauſerit Carthuſius, niſi ex literis Silveſtrinis, quæ ſic habent:* Legati nobilitatis tuæ .. tanto majori cor noſtrum lætitia affecerunt, ... quanto divinitus præmoniti, cupidiſſimo animo illorum adventum de IGNOTA nobis GENTE præſtolabamur. *Carthuſius n. 12. ait, archiepiſcopatus Hungariæ* Stephano ordinandos reliquiſſe, prout divina gratia ipſum inſtruit; *Silveſter vero*

Auctus Jo. S.

...em, se, illos ipsi ordinandos reliquere; secundum quod divina gratia revelaverit docuerit. Duo alia loca similia laudatus Timon, non dissimulandum negat Schwandtnerus. Verum hisce omissis, alium adjungo locum, cujus similitudo magis est miranda. Cum scribit Carbuttius anno 1001. petitum a Stephano, esse confirmationem episcoporum Hungariæ, quorum exprimit Strigoniensem ecclesiam in metropolim confirmandam, & reliquos episcopatus. Silvester vero in literis eodem modo confirmat Strigoniensem metropolim & reliquos episcopatus.

Ostendit, hunc locum hausisse ex illa epistola: nam, quod Stephi ad...

1290 Hæc cuncta simulando, quæ in pluribus assignare posset, ostendit Carbuttius habuisse literas Silvestri II. atque ex iis hausisse omnia, quæ refert de Romano S. Stephani legatione. Nam puto ex Timon apud Schwandtnerum, dicta duorum virorum, temporum locorumque intervallo valde disjunctorum, casu & fortuito concurrere non potuisse. Respondet Schwandtnerus n. 194. his verbis: Timonis id alteri largimur, duorum virorum dicta, eam præsertim dubia, quale est illud

B REMOTE GENTIS, ita nimirum Hungaros Pontifex vocat, temporum locorumque intervalla disjunctorum, casu & fortuito concurrere non potuisse. Sed quando concludit, Charturium formulas illas e literis Silvestri hausisse, vitio, ut in scholis philosophorum dicitur, petitionis principii argumentum laborat. Sumit enim licet hoc Silvestri Charturio dictas, atque adeo genuinos atque amicos esse. Verum hoc illud est, quod in quæstionem vocatur; & a Timone probari plus debuisse, quam sumeretur, dixi ille. Verum, si quod principium ut certum assumsit Timon, quod non invento ex ipsius adducto verbo, certe non assumsit illud, quodnam Schwandtnerus, latuit fuisse e Carthusii Silvestri literis? nam illud probat hoc testimonium. Concurrunt multa Silvestri II. de Carthusii dicta: hoc fieri non potuit casu fortuito; hoc ergo Carthusius Silvestri literas, ex usque hausit. Fateor quidem ex duabus pluribus propositionibus, communi colligi posse disjunctivam: ergo vel Carthusius legit Silvestri literas, vel harum literarum auctor legit Carthusium. Verum suspicor Timonem satis probasse, literas Silvestrinas fingi non potuisse ex Carthusio, adeoque antiquiorem ipsius testimonium esse. Si vero ad ipsa fortasse sine profundiore earum excussione, pro vero habere potuit ob eximiam, literarum veritatem, illud ego, jam abunde superque, pergamque abunde tam manifeste, ut hoc testimonium liquido fore mari possit: Duorum dicta hic concurrere omnino non poterunt: concurrunt Silvestri II. & Carthusii; ergo auctor alterutrius monumenti ex altero quidquam hausit. Non autem potuit Silvestri epistola componi ex Carthusio, adjunctis etiam aliis subsidiis: Carthusius igitur hausit ex literis Silvestri; eatque pro legitimis habuit.

Filii Silvestri epistolam fingi potuisse ex Carthusio.

1291 Schwandtnerus contra ratiocinatur hoc modo: Sin id, quod petitur, non sumas, non omnia literarum Silvestri editores primi, cum Legendam Charturii manibus versaverint, formulas illas ex Charturio, quam Charturius ex literis Silvestri, deprompsere potuerunt. Si Charturius ex Silvestrinis literis promsit, unde quæso, putetur nomen Pontificis, quod ex fronte earum legitur, ignorare, ejusque in Legenda inaperitiam demeruisse? Respondeo primo ut Carthusium omnia prætermisisse, quæ non putavit ignorare. Secundo, omisse omnia illius Pontificis, qui justit alterari corpora Sanctorum illorum, qui ad Hungarorum conversionem allaborarunt. At illius nomen nemo non putavit agnitum esse scriptori, qui eodem vivebat tempore. Nomen quoque matris S. Stephani nullibi nominat, dicit vero illud videtur ex...

D ...Dominæ nomen, quod tantumquam fuerat, consulto silentio, uti patebit Opusculum ipsum attente perpolventibus. Hinc ex silentio omnino non recte inferuntur, nomen Pontificis Carthusio fuisse ignotum: nam credibile non est, Carthusio tempore non amplius exstitisse literas Pontificias, quas Roma allatas asserit: si autem existarent, illas haud quibus pravitate, ut ex iis intelligeret, quæ & qualia a Romano Pontifice tempore Sanctissimi

E 1292 Imo pergit Schwandtnerus, ignorasse scriptores omnes nomen Silvestri, antequam recentiores, in quibus fabulam ducit Baronius, subducto temporum calculo, id exculpsissent. Olim quippe vix Bonifacium VII., alii Benedictum VII., alii Gregorium V. nominabant; a quo Stephanus diademate, augustaque in ordinanda gentis ecclesia privilegia donatus sit. Quo fit, ut neque in anno constituendo ceteros cum recentioribus conspirent, sed earum inter se in modum discrepent. Centum est, scriptores fecisse xv. aliosque data Baronium, in tempore & Constitisse nomine assignando eorum in modum discrepare, quia non moda lucem Silvestri, sed etiam Vita Carthusiana, latebant in tenebris. Verum tanto minus potuit fingi laudata epistola, tam apte consentiens antiquorum monumentis, ut ne verbum quidem falsitatis convinci possit. Hac de causa eorum dicta est conclusio, quam ex hisce deduxit hic verbis: Igitur, cum perquam verisimile non sit, Charturium dicta illa ex literis accepisse Silvestri, dicta tamen duorum virorum, temporum locorumque intervallo disjunctorum, casu ex fortuito concurrere non potuerint, ut litterarum Silvestrinarum editores primi dicta hæc ex Legenda Charturii pia fraude surripuerint, conficiuntur. Atque hæc ipsa res adeo tam litterarum Silvestri eandem destruit: quas si quis non tolum cum Legenda Charturii, sed & cum Gregorii VII. epistolis, ad Salomonem & Geysam reges Hungariæ scriptis, contulerit, ex quibus earum eam argumentum, quam formulæ F dicendi insinuatores hauserint, facile adequetur. Nobis immorari iis non libet; præcipua enim litterarum momenta toto hoc, alii & sequenti capite, aliunde excutimus, nec pretium operæ fuerit, scripturæ, nobis per se & supposititiæ, argumentum ponderare.

Ostenditur, fore non posse.

1293 Quod hic fatetur Schwandtnerus de epistolis Gregorii VII., ex eo loco mirifice elucet. Nam in Epistola ad Geysam apud Hardouinum tom. 6. Conciliorum col. 1316. de Romana Ecclesia sic loquitur Gregorius: Quæ subjectos non habet ut servos, sed ut filios fuscipit universos. Hæc ipsa plane verba leguntur in Epistola Silvestri II., ex qua Gregorius ea ipsa verba postea videtur, ut ostenderet se habere Silvestri II. epistolam. Jamvis concedamus Schwandtnerus eam ex Gregorii VII. epistolis confectam esse Silvestrinam. Verum ne una quidem Inchofero fuit hæc Gregorii VII. epistola, quæ serius edita est a collectoribus Conciliorum: quo igitur modo laudata verba desumi ex illa potuissent? Epistolam Gregorii VII. ad Salomonem notum Inchofer, quam invenerat apud Baronium; scripsit vero ad Geysam eadem Baronius posuit indicavit, sed ea

Digitized by Google

A *rum contentum non recitavit : atque hinc factum eſt, ut eas ignoraverit Inchofer, cui acceſſus ad bibliothecam Vaticanam non patebat. Itaque meritò iſtis non immoratur adverſarius : nam diſſimulter probaret, epiſtolam compoſuiſſe eum monumentis ignotis ; nec magis perſuadoret, omnia epiſtolæ capita ab impoſture ſic ficta eſſe, ut ſingula cum antiquis monumentis exacte conſentiant, & error Carthuſii de corona per Myſcham Polonorum ducem posita in epiſtola non reperiatur.*

Inchofer fingere non potuit hanc epiſtolam, cui multa contraria ſcripſerat.

254 *Sane, ſi Inchofer, quem maxime impia illius fraudis ſuſpectum facere conatur Sebaſtianus, ſi Inchofer, inquam, epiſtolam ipſe compoſuiſſet, cur nomen Myſchæ, ſeu Miecislai, Polonorum ducis, cui augeatam coronam probare vult contra Baronium, epiſtola non inſeruiſſet ex Carthuſio ? Contra, cur epiſtolam auxiſſet quibuſdam vocibus, in quarum explicatione ipſe nonnihil laborat, & nominatim biſce* ignotæ gentis ?

B *Certe non ipſe falſum laborat in explicandis vocibus iſtis, ſed illæ etiam conciliari nequeunt cum tanta Hungarorum ſub Geyſa converſione, quantam perperam deſcripſit Inchofer ; neque cum verbis ipſius ad annum 990., ubi ait, multos prædicatores in Hungariam venisse, præcipue* Romani Pontificis auctoritate, propoſito peccatorum indulto, multiſque ſpiritualibus gratiis conceſſis. *Præterea ſi ante mortem Geyſæ, at ſcribis anno 996., perpauci deſiderarentur, qui Chriſto manus non dediſſent ; ſi tanta converſio facta eſſet per prædicatores,* Romani Pontificis auctoritate *ab anno 990. affluentes, non erat Romano Pontifici, judice Inchofero, tam ignota gens Hungarorum, ut verba illa Carthuſii in epiſtola expreſſiſſet. Rurſus, cum Geyſam, ut idem ſcribit ad annum 997., divinitus ad id paratum credidere,* per quem primum ipſi (*Hungari*) lumen fidei acceperunt, *quomodo in epiſtola ore Pontificis omnem laudem attribuit* S. Stephano, *& de geſtis Geyſæ prorſus filet ? Denum, ut omittam alia, ſi Hungari, ut peperam vult Inchofer, anno 997. non jam ducem,* ſed regem Hungarorum *renuntiarunt* Stephanum, *cur fingit* nomen regium *cum corona datum a Pontifice, quod ex Carthuſio non ſumpſit ? Hæc aliaque oſtendunt, epiſtolam Silveſtri II. conſenſorem non eſſe malitiæ ab Inchofero mendoſo ſolertis, ita ut nulla veriſimilis eſſe poſſit ſuſpicio, ab ipſo confictam eſſe.*

C 255 *Jam verò, ut quis cogitet, alium quempiam fingere potuiſſe dictam epiſtolam ; eamque Inchofero obtrudere, diligenter conſideret ſequentia. Primo omnia epiſtolæ capita exactè veritati conſona ſunt ; idque oſtenditur ex antiquis monumentis, quorum alia nondum edita, alia non ſatis expenſa erant, quando primum apparuit Silveſtri II. epiſtola. Secundo, dum edita eſt hæc epiſtola, hiſtoria Hungarica variis laborabat erroribus, iisque admodum erant vulgares, ut colligi poſſit ex Inchofero, qui non paucos ex iis adoptavit, atque aliquot huic epiſtolæ contrarios, quæ eam ſerius acceperat. Itaque non veriſimile eſt, non credibile, epiſtolam ſic fingi potuiſſe ab impoſtore, ut ſimul & plura de legatione S. Stephani referret, quam ipſe Carthuſius, eaque exacte vera ; & errorem tamen ipſius, aut alios Hungariæ hiſtoriæ errores veris non miſceret, præſertim cum monumenta, ex quibus veritas patefieret, ſerius innotuerint. Nulla igitur poteſt eſſe juſta ſuſpicio de fide epiſtolæ authentica ; ut quilibet non litigioſus illam pro vera & legitima Silveſtri II. epiſtola habere debet.*

non ea ab alio tam accurate fingi potuit, eaque pro vera eſt habenda ;

AUCT. J. S.

256 *Hæc autem adeo non eſt indigna ſereniſſimorum Hungariæ regum majeſtate, at ipſis potius maxime ſit honorifica, ſummamque corona Hungarica veneracionem conciliet. Docet etiam, quam legitima auctoritate* S. Stephanus *res eccleſiaſticas ordinaverit, eccleſiſque varia conceſſerit privilegia. Sanctus id ipſum brevius indicat in litteris pro monaſterio Bevi, anno 1037. datis, quas recitat Peurſius in Conciliis Hungariæ pag. 5., ubi Rex ſic loquitur :* Ita nihilominus a Romanæ Sedis ſupremo Pontifice habui auctoritatem, ut, quibus vellem, eccleſiis ſeu monaſteriis libertates & dignitates conferrem. *Quod Sebaſtianus exiſtimet, indignam eſſe prædictam epiſtolam auguſta regum Hungariæ gloria, ex eodem fonte oritur, ex quo totus ipſius libellus,* E *ut ſuperius ex alio, quo proſequitur Romanum Eccleſiam, eodem odio impulſus Græcis attribuere contendit converſionem Hungarorum, monſtrumque ſine capite fingit fuiſſe eccleſiam Hungaricam. Audi, lector, præclarum veri effatum pag. 72.* Ex quo, *inquit*, eccleſiam in initio Hungaricam prorſus cenſemne fuiſſe *dependentem*, nec Pontifici Romano, nec patriarchæ Conſtantinopolitano, *ulla lege addictam. Ut moſtroſa hujuſmodi effata veſtiat conjecturis quibuſdam improbabilibus, monumenta omnia contraria pro fabuloſis aut ſuppoſititiis habenda docuit : quæque rationibus evincere nequit, ſaltem maledictis inculcare conatur. Verum nos, dimiſſo hoc ſcriptore detendendo, ad geſta S. Stephani regrediamur.*

XXIV. Statuti per Hungariam epiſcopi, ex quibus nonnulli recenſentur : quanta in eorum delectu diligentia uteretur Sanctus, quantaque cura cum regina Giſela Dei miniſtris neceſſaria provideret : natus filius Emericus. F

Primus archiepiſcopus Strigonienſis dicitur fuiſſe Sebaſtianus ;

Dubitari non poteſt, quin S. Stephanus, *acceptâ ampliſſimâ poteſtate a ſummo Pontifice ad ordinandos epiſcopatus per Hungariam, epiſcoposque ſingulis deſignandos, manum mox operi admoverit, atque intra paucos annos totam fere Hungariam doctis piiſque paſtoribus diviſerit. Nomina tamen primorum Hungariæ epiſcoporum, eorumque geſta, admodum obſcura ſunt defectu ſcriptorum, & pauciſſima de iis omnibus ad nos pervenerunt. Ad metropolim Strigonienſem primus a Rege evectus dicitur vir pietate præſtans, ex monachus monaſterii S. Martini, Sebaſtianus nomine, at habet Carthuſius num. 16. De hujus electione Bonfinius pag. 177. memorat ſequentia :* Illud ſibi (*S. Stephano*) præcipuam curæ fuiſſe ferebant, ut viros moribus & doctrina probatiſſimos, in rebus ſacrisubique præficeret. Quum in divi Martini cœnobio Sebaſtianus ſingulari vitæ & ſapientiæ non mediocri præditus eſſet, miro amore a Rege complectebatur, ejuſque amore & auctoritate eo uſque evectus, ut Strigonienſis metropolita crearetur, ſupremam in Ungaria dignitatem aſſequutus, neſcio quo mox fato cæcus effectus eſt. Cui quum

AUCT. J. S. exercitatis cessu sacri muneris exercitationem inhibuisset, ejus officium permissu Apostolico sectus Archiepiscopus Colocensis episcopus aque celarsit, acsi ejus loco suffectus esse videretur. Tertio exercitatis anno, restauratis luminibus, in pristinam is dignitatem a Romano Pontifice restitutus.

Colocensis primus antistes Anastasius Strigoniensem ecclesiam erroneo administrans.

258 *Hoc verbo simul assignans parmum episcopam ecclesiæ Colocensis, quæ deinde ad dignitatem metropolitanam evecta est. Erat is Astricus, alio nomine* Anastasius *dictus, abbas primum Bremonstratensis in Bohemia, deinde S. Martini in Hungaria, ac designatus episcopus Colocensis, quando legatus est a Rege ad summum Pontificem. Hac occasione exercitatis Sebastiani ad strigoniensem administratus metropolim Strigoniensem, ac demum ad propriam ecclesiam reversus est, retento pallio, quod acceperat a Romano Pontifice, dum ad Strigoniensis ecclesiæ administrationem accedebat. Incboforum ad annum* 1002 *suspicatur, exercitatem illam Sebastiani circa dictum annum accidisse, quod incertum est. Deinde, cessata administratione & reditu Astrici seu Anastasii, observat sequentia:* Hinc factum, ut pleramque Anastasius vocetur Strigonicnsis archiepiscopus; quo autem vocabulo notatur in Martyrologio Menardi, quamvis Colocensem ecclesiam ad finem usque administrarit. Ex eo porro, quod cum pallio redierit, facile est colligere, ipsum archiepiscopi titulum semel adeptum retinuisse, aut certe ea occasione transtulisse, ut hoc tempore & hanc Colocensis ecclesia secunda post Strigoniensem eo titulo & privilegio usecta gauderet. Sed hinc præterea colligimus, non ita arbitrarium fuisse Stephani regis circa ecclesias ordinandas privilegium, ut Romanum Pontificem haud respiceret; quando nec Astricum Colocensem sufficeret Sebastiano * oculis capto potuit, nisi Pontifice assentiente; nec rursum is, recepto vilu, reciperet munus episcopi in Strigoniensi ecclesia valuit, nisi eodem Pontifice approbante. Adhuc vero colligimus, aberrasse eos scriptores, qui in texendo archiepiscoporum Strigoniensium catalogo, non modo Astricum seu Anastasium Sebastiano ordine præponunt *&c.*

* Stephano erat brachia emissum

259 *Hæ observationes non displicent. Ultimam tamen, etiamsi communi opinioni de archiepiscopis Strigoniensibus conformis sit, non omnino certam esse puto, quia, omnibus attente consideratis, dubitatio mihi oritur, an Sebastianus revera primus fuerit illius metropolis antistes. Prima ac præcipua dubitandi ratio oritur ex privilegio* S. Stephani *pro abbatia S. Martini: nam ibi, prout illud a num.* 149. *dedimus ex Rapaldo, memoratur* Dominicus archiepiscopus, *idemque rursus in fine ducitur* Dominicus Archiepiscopus vice-cancellarius. *Prorsus hic videtur designari archiepiscopus Strigoniensis, & quidem primus, cum privilegium sit anni* 1001. *Deinde Caesbutinus non asserit de Sebastiano, primum fuisse archiepiscopum; sed, cum ipsius promotionem diu post erectionem metropolis Strigoniensis referat, multaque alia interponat, potius insinuat primum non fuisse, præsertim cum dicat:* Eodem tempore in monasterio S. Martini erat monachus quidem, Sebastianus nomine &c. Hunc Rex venerabilis mira amore cœpit diligere *&c. Hæc eum insinuans, cum ad metropolim promotum esse, postquam Rex virtutes ipsius satis diuturna conversatione perspectas habebat. Accedit & alia ratio, non earum satis perspicua, quæ* S. Stephanum *abbatem ejusdem monasterii Astricum, cujus virtutes & prudentiam maximi fecisse videtur, postposuisse Sebastiano monacho, si utrumque promovisset eodem tempore. Itaque verbementer suspicor, Dominicum illum, de quo in laudatis* Stephani *litteris, primum fuisse archiepiscopum Strigoniensem, atque deinde substitutum esse Sebastianum: nam sic rursum non erit, Sebastianum potius Strigoniensi ecclesiæ præfectum esse quam Astricum, quia hic jam sponsam duxerat Colocensem. Hæc probabilia apparent: certiora lubens sequar, si quis eas adduxerit.*

Strigonii sedis antiquissimum privilegium Sebastiano primo archiepiscopo datum.

260 *Vesprimiensis ecclesia primum episcopum, dictum fuisse Stephanum, colligo ex litteris donationis S. Stephani, quæ datæ nuntur anno* 1009. *Recitavi eas partim laudatus jam sæpius Peterfius pag.* 6., *ubi has legimur:* Si quis igitur hujus nostri præcepti paginam frangere tentaverit, aut præhibere S. Michaelis Vesprimiensis ecclesiæ Stephanum magnificum episcopum, suumque successores ex cunctis prænotatis rebus, ecclesiis, nec non dotibus, molestare conaverit *&c. De gestis hujus Stephani nihil usquam invenio. In catalogo Mss. apud nos episcoporum Quinque-ecclesiensium primus ponitur* Bonipertus sacellanus D. Stephani regis. *In istoris fundationis ejusdem ecclesiæ apud Incboforum ad annum* 1009. *scribitur* Benipertus *forsan mendose. Initium harum litterarum accipe:* Noverint omnes fideles nostri, præsentes scilicet & futuri, qualiter nos cum contentu sanctissimi Apostolici, & in præsentia ejus nuncii Anonis episcopi, & aliorum omnium nostrorum fidelium episcoporum, marchionum, comitum, nec non minorum quoque personarum, electionem (*alibi* electionem) episcopatus, qui vocabitur Quinque-ecclesiensis, statuimus in honorem Dei & omnium Sanctorum, Benipertο ibi episcopo facto, privilegia terminique ordinavimus & confirmavimus. Data decimo Kalend. Septemb., Indictione septima, anno Incarnationis Domini millesimo nono, Pio Stephano regnante anno nono. Actum in civitate Jauryana.

Primus Vesprimiensis Stephanus Quinque-ecclesiensis Bonipertus.

Prima fundationis hujus ecclesiæ incepta apparatus videantur.

261 *Memoravi sæpe Schwandtnerus hasce litteras ex ultima voce sic impugnat pag.* 63.: Nam cum ad calcem ejus (*diplomatis*) legatur, Actum in civitate Jauryana, novitium illud est. Gewr enim ab Hungaris veteribus, vel, quod celeberrimus patriæ historicus, vir summe reverendus Matth. Belius, mavult Geuru & Geuvebium, terribebatur nomen urbis, quæ Belæ demum regis IV. ætate Latine scribi ac dici cœpit Jaurinum. Germanicarum rerum scriptoribus antiquis Raba, Germani quoque nostris Raab. *Nescio, an non ignoraverint hæ simulæ Schwandtnerus, ignotare enim aequit a voce* Gewr *aut* Geuru *deduci* Jaurum *&* Jauridum; *adeoque inepte dici,* Jaurum *aut* Jaurinum *ante Belæ IV. tempora nunquam dictum esse civitatem illam, cum agnoscat* Gewr *aut* Geuru *vocatam fuisse ab antiquis Hungaris. Bonfinius dec. 1. lib. 1. describens Hungariam, pag.* 25. *de hac civitate ejusque territorio sic loquitur:* Si ad Danubium declinaveris, Jaurienſis conventus occurrit, qui ab Jauro civitate feracissima nuncupatus est, quam Arabon omnis alluit. *Jaurienſem comitatum a Jauro civitate deduxit, nec quæritur de notitate vocis Bonfinius; neque*

nec

A *nec Schwartzigne de ea conqueri debet, ſeu* Jaurum *mavult civitatem tunc dictam fuiſſe, ſeu* Jaurinum: *nam utroque von Hungariis vocibus* Gewe *&* Geurn *optime quadrat; nec epiſcopatus Jaurienſis, a* S. Stephano *verſimiliter cum aliis inſtitutus, alio unquam nomine innotuit, quam epiſcopatus Jaurienſis. Nihil igitur eſt, cur vocem* civitas Jauriana *vel* Jauryana *ſuſpectam paſſim reddere diploma, cujus poſteriorem partem nuper vendit Peterſius pag. 6.*

epiſtola Fulberti Carnotenſis ad Bonifacium. 262 *Inter epiſtolas Fulberti Carnotenſis epiſcopi quinta inſcripta eſt* Sancto ac venerabili arc. (*id eſt*, archiepiſcopo) ſuo Bonifacio. *Mabillonius tom. 4. Annalium pag. 144. exiſtimat ſcriptam fuiſſe Aſtrico ſeu Anaſtaſio Colocenſi, quia inſcribitur* Archiepiſcopo. *Malim ego credere ad Bonifacium. Quinque-eccleſienſem datam epiſtolam illam, cum ſcripta haud dubie fuerit alicui Hungariæ epiſcopo, & ille ſolus eo nomine ſit notus. Certe verum fuiſſe ſanctitatis & doctrina conſpicuum, inſinuant verba Fulberti, ſic*

B *epiſtolam exordientis:* Primum quidem benedicamus Dominum Patrem ingenitum, Filiumque ſuum unigenitum Jeſum Chriſtum Dominum noſtrum, & Spiritum ſanctum Paraclytum unum verum Dominum, qui cuncta creavit, qui te quoque, dileciſſime pater, multa ſapientia illuſtravit, ad docendum populum ſuum, & decore ſanctitatis ad præbendum bonæ vitæ exemplum decenter ornavit. *Idem epiſtolam concludit his verbis, quæ luculenter oſtendant, quanta eſſet fama* S. Stephani *etiam in Gallia:* Ad ultimum, *fugam*, ſalvere te ſemper optamus, precantes ut illam novam ac gloriſam adoptionis prolem tuumi Regis, regem videlicet Stephanum (*ſalutet*,) intimans excellentiæ ſeu * ex noſtra parte, & univerſarum congregationum, quæ tunc in epiſcopatu noſtro, canonicorum ſcilicet & monachorum, orationum fidelia. *Tempus ſcriptæ epiſtolæ non additur. Non liquet etiam, qua de cauſa Bonipertus vocetur* archiepiſcopus, *niſi forſan pallium acceperit, ut illud ad epiſcopos aliquos ſubinde miſſum fuit, inter quos* Quinque-eccleſienſis *recenſetur in Gloſſario Cangii ad vocem* pallium: *aut niſi* Strigonienſis

C *fuerit archiepiſcopus poſt Sebaſtianum, aut ad tempus Strigonienſem eccleſiam adminiſtraverit. Quidquid ſit, ſive hanc Bonifacio ſcripſerit Fulbertus, ſive etiam alteri Strigonienſi poſt Sebaſtianum archiepiſcopo, certum eſt egregiam illam animarum promotum fuiſſe a* S. Stephano, *cujus cauſa hæc addam, ut nimirum pateat quam inſignes illo viros ad epiſcopatus promoveris.*

Rex & apoſtolus Hungarorum Stephanus. 263 *Porro quam diligens eſſet Rex ſanctus in examinandis iis, quorum ſanctitatem commendari audiebat, ut ipſos ad epiſcopalem dignitatem promovere poſſet, ex variis patet factis, per decurſum enarrandis, ex quibus unum hoc tranſferam ex Vita S. Emerici. Edidit hanc Vitam Surius ad* IV. *Novembris, mutato non ſolum ſtylo, ſed truncatam etiam, uti colligo, ex gemino Ms. apographo, in ſcrinio noſtris ſervato, & editione Cracevienſi anni* 1512. *Promittit illius auctor aliqua de converſione Hungariæ per* Stephanum *S. Emerico patrem, quæ ut maxime huc ſpectantia primum accipe:* Poſtquam unigenitus Dei Filius omnipotentis poſt Aſcenſionem ſuam per Apoſtolicæ prædicationis verba cunctis gentibus ſolatium ſuæ viſitationis impendens, eas a tenebris ad fidei lumen convocaverat, noviſſimis, ut ita dicam, temporibus per AUCT. J. S. mellifluum beati Stephani, primi regis noſtri, providentiam totius Pannoniæ regnum lumen veritatis agnovit: ipſe enim noſter eſt rex & apoſtolus: ipſe quoque de jure diabolicæ poteſtatis ereptos ad veri Dei cognitionem perduxit. *Eadem fere repetes inferius his verbis:* Pannonia autem noſtris fere temporibus ad fidem venit, &, quæ eatenus ſordis paganitatis rubibus fœdata erat, exhortatione & eximiis meritis chriſtianiſſimi regis ſui Stephani in virtutis fidei & incremento divini cultus profecit. *Hæc confirmans dicta noſtra de converſa per* Stephanum *regno, ſimulque oſtendens auctorem hujus Vitæ Sanctio fuiſſe ſupparem.*

ſanctum virum Maurum monachi eodem ex filio Emerico. 264 *Nunc accipe factum mirabile, quod mox ſubditur:* Quodam itaque tempore, cum beatus rex Stephanus ad eccleſiam B. Martini, quam ipſe in ſancto monte Pannoniæ inchoaverat (*potius inchoatam perfecerat*) & egregia monachorum congregatione decoraverat, una cum filio orationis cauſa advenit, Rex. ſcilicet pueri præcellens meritum, honorem, qui eum decuit, impendit filio: nam cum prædicti Fratres, peracta proceſſione, ſalutatum Regem acceſſiſſent, E propter reverentiam filium ſuum præmiſit ad ſalutandum. Puer autem Emericus, Spiritu ſancto repletus, prout divina ſibi gratia revelavit ſingulorum merita noverat, ſingulis inæqualiter oſcula diſtribuit: alii ſiquidem unum, alii tria, alii vero quinque, poſtremo uni ſeptem oſcula contiuuavit. Quam rem, ceteris quoque intuentibus, beatus rex Stephanus tacite ammirabatur. Colloquio familiari, Miſſaque finita, cur illis inæqualiter oſcula diſtribuiſſet, diligenter ab eo ſciſcitatus eſt. Beatus itaque Emericus ſingulorum merita coram Patre pertractans, videlicet quanto temporis ſpatio ſinguli in virtute continentiæ perſtitiſſent, ſub ea conſideratione ſe plura aliis, & pauciora aliis oſcula dediſſe, edocuit; cumque, cui ſeptena multiplicaverat oſcula, virginalem eitam perduxiſſe aſſeruit.

illius vitæ tutei exoptat. 265 Paucis etiam diebus interpoſitis, ex quo de ſancto Monte abceſſerat beatus Stephanus, duobus tantum miniſtris adhibitis, eo die regreſſus, vigilias Fratrum & orationes ſecreto exploraverat. Jamque expleto Matutinarum officio, ceteris in lecto ſe collocantibus, illi ſoli, quibus beatus Emericus oſcula multiplicaverat, in F ecclefia perſiſtebant, diviſique in angulis eccleſiæ ſecretioribus eo conſpectu Dei in pſalmis decantandis vigilabant. Cumque ad ſingulos ſanctus Rex diviſim accederet, faciem ſuam eis manifeſtavit, & in verbo benedictionis eos ſalutavit. Singulis autem Regiam majeſtatem rapto ſilentio veneraatibus, ipſe noviſſime ad fratrem, Maurum nomine, veniens, quem in ſeptenis oſculis beatus Emericus commendaverat, nec blanditiis ſalutationis, nec verbis regiæ commendationis, reſponſionem ab illo extorquere potuit. Manu autem facto, cum conventum Fratres celebrarent, ipſe Rex adſuis: & ut animum fratris Mauri de virtute humilitatis temptaret, in communi audientia plurima ei & religioni contraria objecit: cujus aſſertioni Maurus nullam contradictionem fecit; ſed humiliter perſtans, ad Deum, qui humanæ mentis inſpector eſt, ſperando confugit.

eumque deinde ad epiſcopatum promovet. 266 Tunc vero beatus Stephanus filii ſui verba rata eſſe cognovit: & rei ordine narrato, Maurum extulit laudibus, & ut locus pontificalis

AUCT. J. S.

calis per eum decoraretur, paulo poſt eum in Epiſcopatum Quinque-eccleſienſem ſublimavit. *Hactenus ſcriptor Vitæ S. Emerici; ut quo haud dubie beatus Bonfinius, qui pag. 177. eadem narrat, cum levi tamen quorumdam adjunctorum mutatione. Maurus autem hic ſcripſer eſt Vitæ ante memoratæ SS. Zoerardi & Benedicti, in qua num. 4. indicat, ſe abbatem fuiſſe, priuſquam fieret epiſcopus. Itaque verba illa*, paulo poſt eum in epiſcopatum Quinque-eccleſienſem ſublimavit, *latius ſunt intelligenda, cum primo abbas aliquo tempore fuerit, ac deinde factus ſit epiſcopus, veriſimiliter poſt Laudatum ante Beuipertum. De Mauro plura in Commentario ad Acta SS. Zoerardi & Benedicti § 4., ubi oſtenditur, hæc fieri potuiſſe circa annum 1025., ſic tamen, ut aliquot annis citius aut ſerius facta eſſe, non negetur.*

267 *Ex dictis colligere poſſumus, vera eſſe, quæ ſcribit Corthuſius num. 14. de cura ac diligentia Regis explorandi vitam etiam monachorum, ſaque eum haud dubie feciſſe non modo ut ſerpentes encntarer, ſed vel maxime ut ſolertiſſimos quoſque abbatis atque epiſcopatibus præficeret. Summum quoque erat ſancti Regis ſtudium ut omnes tum eccleſiaſticæ tum monachi redditus haberent ſufficientes, ut nec ipſi nec eorum eccleſiis deeſſet quidpiam, cooperante ad eumdem finem Giſela, ut ibidem rurſum teſtatur biographus, qui reginæ liberalitate factum aſſerit, ut domus epiſcopales Veſprimienſis ædificaretur, emolumentisque neceſſariis abunde ditaretur; dum Rex interim Strigonienſis metropolis, omniumque fere aliarum eccleſiarum præcipuam gerebat curam. Dum vero pius hujuſmodi ſtudiis Rex cum regina ſolerter erat intentus, filium ipſis conceſſit divina liberalitas, natum verſimiliter circa annum 1003. aut 1004.. (nam annus ipſius natalis nullibi exprimitur) quem Emericum nominarunt. Pauca jam de ſancto hoc filio dixi, plura diſſeruus, ubi de prematura ipſius morte ista agendum.*

268 *Hæc omnia Bonfinius pag. 176. narrat in hunc modum*: Ex uxore hac (*Giſela*) plures filios divum Regem tuliſſe ferunt, & inprimis Emericum, ut de cæteris ſileam, quorum nomina non traduntur, tot divinis doctibus imbutum, ut e divinis quoque parentibus promanaſſe videatur. Præter pudicam temperatiſſimamque vitam, tantum in deos* & homines pietatis oſtendit, ut divino potius, quam humano conſenſu, ſe Stephano Gysla conjugaſſe reputetur. Certatim utrimque ſanctiſſima facta manabant; divina charitate neuter æquo animo ſuperari patiebatur, & in Chriſto conjuncti conjugalem amorem redintegrabant. Quamquam in omnes pientiſſima, præcipua tamen beneficentia in miſerabiles ac calamitoſos, in ſuccedores, ac templa utebatur. Baſilicas omnes profuſa liberalitate proſequebatur, ne quid divinarum rerum ornamentis deeſſe videretur, ſimulachra deorum * expoſtulata argento obryzoque multa dicavit. Item gemmatas phialas, ſacras veſtas ex auro contextas, inſano ſumptu facta, per collegia ſacerdotum ſæpe diſtribuit. Veſprimienſem baſilicam propria impenſa exædificavit; abundeque donavit rebus omnibus, quæ cultui divino ului eſſe ſolent, uberrimos quoque proventos adjecit, unde antiſtites, cæteraque ſacerdotum collegia pro dignitate viverent.

269 Simili quoque diligentia Vir ejus, ne muheri cederet, metropolitanæ baſilicæ, cæteriſque epiſcopia tam abunde proſpexit, ut nihil ſibi ſuperfuiſſe videretur, uti Deo, cujus divino, non modo ſe, verum etiam ſua omnia addixiſſe videretur. Quin & hæc agris, villis, oppidis, portoriiſque donarat: quotannis eorum acceſſionem fieri jubebat, ne quid Dei cultoribus deeſſe pateretur. Quotannis quoque conobia, baſilicas, ædeſque ſacras perluſtrabat, ut ædificiis hominibuſque proſpiceret: inter luſtrandum non modo ſacerdotum, verum etiam pontificum mores exacta inveſtigatione recognoſcebat: increpabat negligentiæ reos, ſtudioſiſſimum quemque diligebat, obſervabatque. Per quæſtores autem ſingulis fere menſibus urbanos paganoſque antiſtites *, cuncta ſacerdotum collegia recenſere, recognoſcere vitas, & cujuſque verba factaque diligentius penſitare ſtudebat, ne quid publice privatimque pieculi committeretur, aut in Chriſti fidem intenderetur.

* i. e. ſacerdotes

§. XXV. Bellum S. Stephani cum principe Tranſilvaniæ, quam ſubjicit & Chriſtianam facit: bellum Bulgaricum: condita ditataque eccleſia Albæ Regalis, ac pietas Regis in beatam Virginem.

S. Stephani bellum imperium e principe Tranſilvaniæ,

PRiuſquam cetera ſancti Regis geſta pro religione recenſere perge, *interponere hic libet bellum Tranſilvanicum, quod nem pro religione post Princeps ſuſtinuit, miraque felicitate confecit. Bellum illud ſcriptores Hungari, quorum verba deinde dabo, inneſtunt anno* 1002. *Hungaros ſecutus eſt Baronius to. XI. Annalium ad annum* 1002. *n. 17. ubi brevi compendio rem ſuam expreſſis in hunc modum*: Qui quidem adeo pietate inſignis (*Stephanus*,) haud inferior militari fortitudine perhibetur. Hoc ſiquidem anno laceſſitus a Giula Tranſilvaniæ principe, avunculo ſuo, ob diſparem cultum religionis, ægro illo animo ſæcuta, Stephanum adeo addictum Chriſtiano cultui; licet cuactus ab avunculo traheretur ad bellum, invitus tamen & neceſſitate compulſus, cum armis impeteretur, comparato exercitu, Tranſilvaniam petiit, profligatoque hoſte, eoque una cum ſuis captivo ducto, eam ſibi provinciam ſubjugsvit, atque regno Hongarico junxit: quam & reddidit Chriſtianam. Simulque ipſe Giula princeps cum uxore & filiis exemptus vinculis, Chriſti fidem amplexatus, licet invitus, ut aſſeritur, omni excuſſa contumelia ſervitutis, ab eodem Rege ſuit regio more tractatus. *Ita Baronius. At Pagius ad eumdem annum n. 8. factum iſtud mavult remittere ad annum ſequentem.*

ut Giſela conjuncta, quæ pari ſtudio amplexata eſt eum Rege,

ut ſupra Deum & Sanctos

ut ſupra Sanctorum

272 *Pro ratione hujus correctionis allegat Pagius Chronographum Hildeusheimenſem, qui apud Chesnium tom. 3. pag. 517. ad annum* 1003. *ſic habet*: Stephanus rex Ungariæ ſuper avunculum ſuum regem Julum eum exercitu venit: quem cum comprehendiſſet eum uxore & filiis duobus, regnum ejus vi ad Chriſtianitatem compulit. *Eadem plene verba ad eumdem annum habet Annaliſta Saxo apud Eccardum, ita ut unus alterum deſcripſerit. Ademarus Chabannenſis in Chronico apud Labbeum tom. 2. pag. 170., refato obitu Ottonis III., & ſucceſſione S. Henrici*

quod anni regni anno 1003. vel 1003. ann ordine,

A *Henrici in imperium, quæ anno 1002. contigere, non de his bello subjungo verba sequentia:* Stephanus etiam rex Ungariæ, bello appetens Ungriam Nigram (*sic Transilvaniam nominat*) tam vi quam timore & amore ad fidem veritatis totam illam terram convertere studuit. *Hæc omnia de anno hujus belli dubitare nos cogunt: sed parum refert, anumne 1002., an sequenti, res contigerit. Porsan anno 1002. bellum inchoatum est per irruptionem primam Transilvaniæ in Hungariam; & confectum anno 1003. per expeditionem S. Stephani in Transilvaniam: unum verisimile est, Transilvaniam subditam non esse eodem anno, quo Gula Hungarorum vocatus capite, idque ex Hungarorum relatione: fatis apparet certum.*

quædam gestum est religionis causa,

272 *Hisce observatis, accipe verba Turotzii, bellum illud cap. 29. deformantis in hunc modum:* Porro beatus Stephanus, postquam regiæ celsitudinis coronam divinitus est adeptus, famosum & locrosum bellum gessit contra avunculum suum, nomine Gyulam, qui tunc temporis to-
B tius ultra Sylvam regni gubernaculo præsidebat. Anno itaque Dominicæ incarnationis millesimo secundo beatus rex Stephanus cepit Gyulam ducem cum uxore & duobus filiis ejus, & in Hungariam transmisit. Hoc autem ideo fecit, quia sæpissime admonitus a beato rege Stephano, nec ad fidem Christi conversus, nec ab inferenda Hungariæ injuria conquievit. Universum vero regnum ejus latissimum & opulentissimum monarchiæ Hungariæ adjunxit. Dicitur autem regnum illud Hungaricæ ERDELEN, quod irrigatur plurimis fluviis, in quorum arenis aurum colligitur: & aurum terræ illius optimum est. *Ranzanus iisdem fere bellum memorat his verbis:* Susceptis gestisque bellum adversus Gyulam, avunculum suum, non eo solum, quod infestabat fines Hungariæ: sed quod etiam abhorrebat a Christi cultu. Et licet illum persæpe monuisset, rogassetque, ut patienter accommodaret aurem documentis salutis, quibus persuasile posset agnoscere veritatem: ille tamen & deridebat Regem, & piæ ejus monita despiciebat. Erat ille dux regionis, quam vocant Transsylvanicam, propterea quod eos, qui illam adeunt ex Hungaria, per sylvosa loca, perque arduos montes, facere iter oportet.
C Cumque regio ipsa abundet laudatarum rerum maxime copia, argenti præsertim & auri, hæc bas, ut Gyulæ opes non essent minime faciendæ; ac propterea esset adeo potens, ut novellum Hungarorum Regem, audaret facile & superbe contemnere. At vero Stephanus primum Christi, deinde temporalibus armis fretus, loca illa adiru difficilia, magno animo penetrat; ac tandem collatis signis, commisso prælio, illum superat, capitque: & cum uxore, duobusque filiis, mittit in Hungariam; ut carcere adservaretur. Ipsam vero Transsylvaniam non modo coegit, ut suo pareret imperio: verum etiam subigi ex eo tempore voluit illis, qui in regnum Hungariæ deinceps succederent.

cum vixerit, capti, & in Hungariam transfert,

273 *Bonfinius pag. 181. aliqua addit, ut res hoc bello gestas paulo prolixius explicet, ita ferebat:* Item alia succesisse bella, quæ divina benignitate prospere gessit. Ab anno salutis secundo supra millesimum, inter Stephanum & Gyulam avunculum pulcherrima bella exoriuntur. Is enim nepotem Christiana fide migratum, & a Scythica religione defciscendem insanissimo animo ferebat. Quare non solum verbis sæpe Regem acerrime corripuerat; verum etiam armis lacessere nitebatur, ut ad patrias hunc cæremonias revocaret. Ubi verbis se nihil perficere posse intellexit, a Transsylvaniæ montibus, quos prærat, Ungariam quotidianis incursionibus & rapinis infestat. Contra Rex piissimus, ne cum sua sanguine manum cruentare cogeretur, per legatos & fœciales admonuit, obtestatusque impiissime, ne in Scythica fœditate persisteret, verum Deum, & Salvatorem, dum agnoscaret, omnis tempus opera elaborabat. Premebat hunc Ungaria quotidie insultantem, & varia detrimenta inferentem, armis coercere cogitur. Comparato ne mox quidem exercitu, in Transsylvaniam contenditur, paucis meosibus universa capitur. Gyula cum uxore duobusque liberis postremo captus, in Pannoniamque ductus.

AUCTA J. S.

Transsylvaniam sibi subjicit, & Christianam fidem affert fatis.

274 Pretiosissimæ vestes, & aurei, vani, frumenti, pecorum, omnimodoque rerum ferax, ex eo tempore Ungariæ regno est adjecta. Populi omnes, qui eum Daciæ tractum incolebant, partim sponte, partim coacti, in Christianam fidem asserti sunt. In avunculi regia ingens auri & argenti copia deprehensa, hac nobilissime comparato. Ex qua basilicam Albæ præstantissimam rex erexit, E quæ quum sæpe incendio fuerit obnoxia; hinc publica nata est opinio, & explorata fides, templum idcirco diro sæpe incendio laborasse, quia ex pecunia scelestissime parta fuerit ædificatum. Gyula cum liberis & uxore noviti orthodoxam fidem subiere, baptismate expiati, a Rege vinculis liberati sunt, & pro dignitate tractati. *Aliqua hac paulo liberius dicta videntur, illud præsertim, quod ait de comparato ut mediocri quidem exercitu: nam, licet hoc bellum absque brevitatis tamen detrimento referatur, illud tamen non tanquam molestissime putem ob præstantiam provinciæ, idque satis, ipsum antiquus auctor erat. Deinde, quod ait de pecunia Gulæ, forsan caret fundamento, &c. mox uberius discutietur: nam alii vulgo basilicam Albæ censuerunt esse ex spoliis bellis Bulgarici.*

Ducem Bulgarorum Hungaros infestantem

275 *Certe bello Transsylvanico aliud bellum* F *contra Bulgaros felicitur gestum eo modo, quo subjiciunt laudati scriptores Hungarici, ut videbuntur mihi sic subjungo. Bulgaricum hoc ex Transsylvanico ortum esse, doctique Bulgarorum aut fœderatum fuisse cum Transsylvano, aut certo eidem vasallo suppetias. Turocius cap. 30. de hoc bello sic habet:* Post hæc autem movit exercitum super Kean ducem Bulgarorum & Sclavorum, quæ gentes loca naturali situ munitissima inhabitant. Unde etiam multis laboribus & bellicis industriis prædictum ducem vix tandem devenit & occidit; & inæstimabilem copiam thesaurorum, & præcipue in auro & gemmis ac pretiosis lapidibus accepit. & loca via ibi unum pretiosum lauti, nomine Zolian. Erat enim ille antiquissimus, qui vixerat usque tempora sanctæ Regis: & ideo voluit ipsum esse super gentes opulentus. *Ita loquitur hic scriptor, cæsa vellet totam Bulgariam a Stephano subactam fuisse. At id non est verisimile, cum ex multis probari possit monumentis, Bulgariam eo tempore Hungaro subjectam fuisse. Quod de pretio Zaltan adjunxit, etiam errore non caret, ut ostendam post data verba Bonfinii, qui errorem illum adoptavit. Ranzanus idem bellum brevius memorat hoc modo:* Aliud deinde bellum ei fuit contra Ceanum Bulgarorum & Sclavonum potentissimum ducem, qui ausus hostiliter ingredi Hungariæ fines, multorum oppidorum agros populatus est. Prælio illum victum & interfectum, ne perditæ

AUCT. J. S. dire audacia homo aliquid ſimile, ſi vixiſſet, poſtea moliretur. Eu theſauris autem, qui illi fuerant pretioſiſſimi, maximam partam dono dedit eccleſiis, quas ipſe in diverſis regni ſui locis magnifice condiderat ſplendideque exornaverat.

276 *Bonfinius eadem latinis proſequitur; at non ſine aliquot erroribus, quos mox conabor emendare*: Paulo poſt, *ingens*, ingens a Bulgaris, Sclavorum genere natis, bellum exoritur. Quippe qui inferiore Myſia quondam potiti, quæ ultra citraque Iſtrum, ad Euxinum uſque Pontum effunditur, nunc idem, Cea duce, finitimos adoriuntur, prædas abigunt ingentes, & latrociniis ac incurſionibus late vagantes, pro viribus cunctos infeſtant, nunc Tranſſylvaniam, nunc Ungeriam diripere contendunt. Ad coercendam horum audaciam, magnum ubique delectum Rex habere cogitur; nam non ſolum hoſtes numero roboreque potuntur, verum etiam locorum difficultate munitioneque inacceſſibiles adeuntes erat. Comparatis igitur magnis copiis, inferiorem Myſiam ingreditur, duorum hoſtem invenit: ipſius manu æquo marte conſertum. Bulgari tandem noviſſimo prælio terga vertunt, lateque funduntur, fugantuque. Ceæ eorum princeps in pugna cæſus, caſtraque direpta, e quibus tanta prædæ vis eſt, ut nemo ſpoliis hoſtium inonoratus abierit, tauraque auri, argenti, ac lapillorum inventa copia, ut quidquid multis illis bellis congeſſerint, non prælio amiſerint: & quum pugna in ulteriori Dacia, quam Tranſſylvaniam dicunt, geſta fuerit, diſſimilæ regioni præfecit proavum, quem Zoltan nominabant. Hoſtilia præda non in uſum humanum, ſed divinum convaria. aurum & argentum cum gemmis in cruces, calices, phialas, & veſtimenta pontificia erogatum: unde tot templorum ornamenta confecta ſunt, ut ne minima quidem Pannoniæ adicula, expers tam piæ fuerit prodigalitatis.

277 *In hiſce corrige primo, quod ait de inferiori Myſia ſeu Maſſia, quam uti & Bulgaros eo potiſſe male collocat ob utraque parte Danubii: nam Maſſia etiam inferior, quæ deinde dicta eſt Bulgaria, ad unam tantum Danubii partem extenditur, dilloque flumine ſeparatur a Dacia, quæ nunc circa Danubium Valachia eſt & pars Hungariæ, ſeu comitatus Temeſwarienſis. Secundo verſimiliter aberrat, dum ait de Rege*: Inferiorem Myſiam ingreditur. *Cetera deinde dicit*: Et quum pugna in ulteriori Dacia, quam Tranſſylvanam dicunt, geſta fuerit &c. *Hæc autem verba aperte indicant, in Tranſſylvania, aut vicina Valachia pugnatum eſſe, ita ut non videatur* Stephanus *Bulgariam ipſam ingreſſus eſſe cum exercitu. Tertio Zoltan Arpadi filius, veterq; fuit proavus* S. Stephani, *ut oſtendi num.* 45.: *atque hunc ipſum deſignat cum Turoczio Bonfinius. Veram, cum ille natus eſſe debuerit circa ingreſſum Hungarorum in Pannoniam, ſeu anno finem ſeculi* IX., *jam ſenectutis major fuiſſe, dum hæc contigerunt. Malim igitur exiſtimare alium ex poſteris priores Zoltani, ſive ut filius ipſius fuerit, ſive nepos, qui Zoltan etiam nominari potuit, præfecturæ illa donatum eſſe a Sancto. Porro hoc quæri poteſt, cur provinciæ Zoltanum illum præfectum velint Bonfinius & Turoczius. Reſpondeo, intelligendam videri ipſam Tranſſilvaniam, quam Hungarico regno adjecit* Stephanus, *quibuſque deinde per præfectum adminiſtravit. Quippe monumenta mihi idonea ad manum non ſunt, quibus oſtendam, bello illo Bulgarico aliud quidpiam adjectum eſſe Hungariæ; imo ne Ceæum quidem inter reges Bulgariæ reperio. Hiſce de cauſis multum dubito, an hoc bellum a præcedenti ſit alterum: nam verſimile eſt Bulgaros, duce Ceæno, ſolum vaniſſe, ut opem ferrent principi Tranſilvaniæ, atque eorum exercitum caſum eſſe a* Stephano: *quo eorundem clade peſſetſio Tranſilvaniæ* Stephano *fuerit aſſerta.*

278 *Sine autem hac fuerit pugna, ſive bellum diſtinctum; conſtantissimi Hungari, regnante ſpolio hoſtes victoriæ* Stephano *obtigiſſe, uſque Sanctum uſum eſſe ad promovendam pietatem Chriſtianam, & nominatim ad condecorandam Albenſem baſilicam. Turoczius de hiſce ſcribit ſequentia*: Ex hac itaque præda multiplici fecundus rex Stephanus plurimam locupletatur, Albenſem baſilicam, quam ipſe fundaverat, aureis altaribus, crucibus quoque & calicibus, indumentis etiam pontificalibus, contexit auro puriſſimo & lapidibus pretioſiſſimis ditavit: vaſa quoque miniſtratoria & cætera utenſilia, eidem baſilicæ neceſſaria, nec non & aliis eccleſiis Dei, regali donavit largitate. Inter cætera vero dedit eidem Albenſi eccleſiæ quædam donaria ſempiternæ memoriæ digna, dum ſcilicet rationalia, quorum utrumque habebat orarum, contextam ſeptuaginta quatuor marcis auri puriſſimi, & lapidibus pretioſis, quæ Benedictus ſanctæ Romanæ Eccleſiæ Pontifex ad preces ſancti Stephani regis tantæ auctoritatis privilegio inſignivit, ut quicumque in celebrando Miſſam eis uteretur legitime, poſſet Regem inungere, coronare, & gladio accingere. Et quia pecunia illius Giulæ fuit male acquiſita, ideo ipſa eccleſia frequenter eſt paſſa incendium. In eadem autem eccleſia ipſum nvuoculum ſuum cum tota familia ſua abique velle compulit baptizari; ſed poſtea honorifice tenuit ſicut patrem. Regina vero Keila, uxor ſancti Regis, dictam eccleſiam aureis crucibus, ſuforiis, tabulis, calicibus, gemmis, & ornamentis ultra modum ditavit. *Duo in hiſce corrigenda ſunt: primo quod ait de cauſa incendiorum eccleſiæ Albenſis: unde enim eſſe poterat, orta eſſe incendia illa, quod, pecunia Giulæ male eſſet acquiſita? Secundo, ne verſimile quidem eſt, quod* S. Stephanus *imposuit, aſſi plane invitum Giulam coegiſſet ad baptiſmum: noverat enim Sanctus inanitatem fore baptiſmum, niſi ſuſciperetur a volente. Itaque omnibus modis allaboravit* Stephanus, *ut Giula fidem Catholicam & baptiſmum ſuſcipere vellet, atque ita ea volente tandem volentem fecerit.*

279 *Rauganus pium obtentæ prædæ uſum enarrat his verbis*: Inter cæteras vero eccleſias, Albenſem longe pluribus, & magis eximiis, potioribuque dotavit muneribus; propterea quod ante ejuſce victoriam, in illius conſecrari fecerat honorem, quam conſtat eſſe Sanctorum omnium Beatiſſimam. Multa præterea ex ſpoliis illis diſtribuit Chriſti pauperibus. Egenorum namque & pupillorum, viduarum & virginum fuit, dum vixit, conſolator, patronus, adjutor, præſidium, refugium, levamen ſingulare. Ejuſmodi hominum generi cauſa deferre ipſe ſolebat facculos nummorum plenos, ut illos haberet in promptu, quotiens ei aliquo procedenti occurret quiſpiam, cui eleemoſyna erogaretur. *Dictis hiſce conſonat Bonfinius, qui poſt recitata num.* 276. *ſic pergit*: Et baſilicæ præterea Albenſi donativa duo dicavit, quæ rationalia nunc appel-

Digitized by Google

A appellant, horum utriuſque oram earocra erat, e ſeptuaginta obryzi pondo ſane conſtantem, ubi lapilli late diſcintillabant, quæ quum Beoedictus Pontifex maximus ſpectaſſet, eo donanda privilegio cenſuit, ut quicumque in ſacris faciundis his uteretur, coronandi regis Ungariæ integram ſibi poteſtatem inaſſe ſentiret. Multa huic ornamenta a Gysla ſunt adjecta, ut nemo hæc ſine maxima admiratione ſpectare queat. *Pauca hic obſervanda.* Rationale *eſt veſtis epiſcopalis non abſimilis pallio, qua utuntur metropolitani in præcipuis feſtivitatibus. Crediderim rationalia illa a* Stephano *donata eccleſiæ Albenſi, ut ita uteretur archiepiſcopus Strigonienſis in regum coronatione: qua ſiebat Albæ Regalis. Paſtiſen autem, qui illorum uſum dicitur confirmaſſe regatus a Rege, fuit haud dubie Benedictus VIII., qui pontificatum iniit anno* 1012.: *an hic ea ſpectaverit dubitari poteſt, ſed res exigui eſt momenti. Pondus auri, ornamentis iſtis impenſum, etiam non parum auxiſſe videtur Bonfinius, licet alias nullum ſit dubium, quin magnificum & vere regium fuerit hoc donum.*

B 280 *De ſtructa hac, ornataque & dicata mirum in modum eccleſia, quæ erat præpoſitura ſæcularis & ſacellum regium, agit Carbuntius num.* 16. *&* 17., *eximiam ſanctæ Regis celebrans pietatem in beatiſſimam Virginem Mariam. Carbuntius fere conſentit Bonfinius de iiſdem ſic ſcribens pag.* 178.: Aſſiduis divam Virginem precibus exoravit, ut ſe ſuumque regnum perpetuo magna Mater patrocinio tueretur, cujus tutelæ ac poteſtati ſe Ungaroſque omnes addixerat, omniaque ſuorum ſtudia fortunaſque dicaverat. Quin etiam illud ſolenne promulgavit edictum, ut omnes diem beatæ Virginis, quo inter Divos relata fuit, inter celebratiſſimos haberent, Dominæque diem appellarent, ac cætera ejus feſta jejuniis & ſingulari ſolennitate tranſigerent. Hanc demum peculiarem ſibi deam pientiſſimamque patronam in cælo terriſque ducerent. *Commoda ſenſu intelligenda ſunt verba ſcriptoris hujus, qui ſubinde verba usurpatur a paganis, iisque utitur in ſignificatione impropria, aut certe tanſitata in Eccleſia Catholica. Ita hic* Dea *pro* Domina, *& infra* numen *pro* poteſtate *legitur. Per diem vero*, quo inter Divos, *ſeu Sanctos*, relata fuit, *deſignat diem Aſſumptionis. Porro hæc Regis pietas erga Dei Genitricem magis declarabitur ex Vita S. Gerardi martyris, de cujus ad Regem adventu agemus §. ſequenti.*

281 *Hoc interim ſubjungis fundationem laudatæ eccleſiæ, ſeu regii ſacelli Albenſis, de qua laudatus Bonfinius ſic habet:* Quin etiam ut ajus numen ſemper Ungaris æquiſſimum redderet, celeberrimam in Alba regali baſilicam dicavit, ubi regum corpora reconduntur, ubique ex inſtituto creati reges diadema ſuſcipiunt. Opus eſt mirabili ſumptu, incruſtationibus marmoreis renitens, ubi pavimenta teſſellata cernere eſt, magnificas columnas, aras, iconibus ac tabulis nonnullas mirom in modum exornatas, ex puriſſimo auro argentoveconflatas, item ſacella regia, ac monumenta pleraque in muſoleorum ſpeciem: præterea ſigna ſunt quædam, & tabellæ lapidibus & gemmis exſculptæ, quin & ſupra menſam Chriſti acuminata teſtudo inſano lapillorum & auri ſumptu elaborata: ne vatia quidem vaſorum genera deſunt, multa eryſtallina, pleraque myrrhina, onychina multa, ex porphyrite & alabaſtro complura gemmata; nonnulla, in quibus nil auro & argento vilius intuere licet: de veſtibus, ſupellectilique ſacra nil dicendum, quando cunctarum rerum mira copia, quæ divino cultui ſuat ului. AUCT. J. S.

282 Quum peculiarem hanc regum ædem aſſe juberet, tanta eam immunitata privilegioque donavit, ut hujus antiſtes nemini epiſcopo, præterquam Pontifici Romano ſubjiceretur. Quin & regibus jus aſſet expiationis & cujuſvis conſecrationis tempore pro arbitratu ſuo epiſcopum optare, ac illuc ad exhibenda ſacramenta mittere. Omni baſilicam, qua potuit, liberalitate, poteſtateque donavit, præſente abſentevo rege nulli Pontifici rem ſacram ibi facere jus & & tas aſſe, niſi cui rex præſulve baſilicæ demandarit, quem præpoſitum appellant. Quin etiam populus nulli decimas pontifici, præterquam huic, ſuoque collegio, pendera juberatur. Item nemo rex Ungariæ reginave inſtitui, regique inſignibus donari poterat, ſine præſulis hujuice E præſentia. *Pauca hic rurſum obſervanda. Primo etiamſi præfectus hujus eccleſiæ* antiſtes *& præſul nominetur a Bonfinio, qui ſignificationem vocum eccleſiaſticarum non raro mutat, illum tamen non eſſe epiſcopum, ſed* præpoſitum *vocari, uti ipſa etiam Bonfinius teſtatur, & alunde certum eſt. Laudatus jam Pazmanus apud Peterſium part.* 2. *pag.* 276. *inter præpoſituras ſæculares hanc prima loco recenſet his verbis:* præpoſitura ſæcularis, Albæ Regalis S. Mariæ Virginis, in Velprimenſi diœceſi, fundata a S. Stephano rege. *Secunda, nisi Romani Pontifices, non epiſcopo Veſprimienſi, licet in hujus diœceſi ſit civitas Alba Regalis, ſubjectam fuiſſe præpoſituram, teſte Bonfinio, & Carbuntio nu.* 16. *&* 17.

283 *Parro Bonfinius & Turoczius ipſam quoque urbem a* S. Stephano *conditam fuiſſe ſcribunt. Prior pag.* 134. *ita habet:* Arpadus inter cæteros principatum obtinuit, profligatis incolis trajecto Danubio, in monte cui Noe nomen eſt, caſtra poſuit, haud procul ab Alba, quam divus Stephanus, Ungarorum rex hercle ſanctiſſimus, & Arpadi genere natus, haud immemor ſuæ gentis, quæ ex auſpicato in hoc loco conſederat, ædificavit. *Conſonat Turoczius cap.* 4. *hoc modo:* Arpad cum cæteris Hungaris caſtra fixit in monte Noæ prope Albam: & ille F locus eſt primus, quem Arpad ſibi elegit in Pannonia: unde & civitas Alba per ſanctum regem Stephanum, qui de ipſo proceſſit, fundata eſt ibi prope. *Ranzanus ind.* 1. *pag.* 205. *Albam Regalem brevitur deſcribit, referuntque baſilicam nobiliſſimam ibidem a* Stephano *conditam; ſed de urbe ipſa nihil aſſerit. Quapropter, cum etiam fileant Carbuntius & antiquiora monumenta, rem nec affirmare auſim, nec omnino negare, cum nihil reperiam de majori urbis antiquitate, & nihil obſtet, qua minus Rex ſanctus eam primus exſtruere potuerit.*

§. XXVI.

AUCT. J. S.

§. XXVI. Miſericordia Sancti & liberalitas in pauperes: ipſius geſta cum SS. Gunthero & Gerardo, fundatumque monaſterium Beel.

Inſignis pauperum cura, cum eumdem hoc occaſione *ne priſſime* *volutata*

DE *inſignite Regis miſericordia jam aliquid ex Ranzano dictum eſt num.* 279. *Plura vero habet Carbuntius num.* 19. *&* 20., *quæ eximiam plane liberalitatem pauperumque earum non vulgarem luculenter declarant. Bonfinius pag.* 180. *eadem exponit his verbis:* Unde qualis in omnes, & potiſſimum in pauperes & calamitoſos fuerit, facile conjici poteſt. Quotidianas egenis ac mendicantibus impenſas exbibuit. Multas noctes tranſigebat inſomnes, ut clandeſtinas miſarabilibus eleemoſynas erogaret, Chriſtique fideles ſua beneficentia, miſeria liberaret. Verum illud referunt admiratione digniſ-
B ſimum: quadam enim nocte, cœleſti percitus inſtinctu, clam ſine comita e regia prodiit, diſtentos nummorum loculos ferens, quos miſerrimo Chriſti popello diſtribueret. Quo quum veniſſet, ſtipemque virtim daret, inter petulantes rogatores mox orta lediio; Regi per contumeliam ab avidioribus pleriſque barba diſtracta, & ne paeve quidem ex paete coovalla: ac is nequaquam ex hoc ſuccenſne, imo ſolido quodam gaudio agitatus, in Gentricis ædem properavit, ac mox ante aeam in terram procidens, ingentes Divæ gratias egit: Ragina (inquit) cœli, ac divûm magna Parens, unica Ungaricæ patrona gentis, immortales tibi gratias ago, quod me, quem regem eſſe voluiſti, militea tui hoc modo tractaruni, coluerunique: ſi has ab hoſtibus injurias accepiſſem, tuo auxilio ulciſcarer. Proinde hinc fatuæ felicitatis auſpicia capio, neque irrita Fihi rui verba ſcio fore, quum ſuis Apoſtolis ne minimum quidem a capita capillum periturum eſſa eccepit. Haudquaquam caſue iſta pietatis officium intarpellavit, imo exuberantiore poſthac beneficentia ulus
C aſt: qui quum ipſe iatis eſſe non poſſet, familiares, monachos, ſacerdotes, & occultos quoſdam diſpenſatores adjecit.

ad Regem venit Gunthorus eremita, ac deinde Gerardus

285 Cujus quidem rei Gantherus, eremita Bohemicus, graviſſimus teſtis aſt, qui principis liberalitata pellectus, in Ungariam ſæpe adiit, ejuique monita cœnobium in regione, quam Beel nunc appellant, a ege ædificatum ampleque donatam, ubi Gerardum monachum, virum quidem religioſiſſimum, contemplativam vitam egiſſe fama aſt: quem poſt Regis obitum ad pontificatum evectum fuiſſe ferunt, ſed fluctuante in Panoonia Chriſtiana fide, lapidibus obrutum, & inter Divos relatum affirmant. *Quæ de Gunthero eremita, & de Gerardo Veneto, hoc dicuntur, habet etiam Carbuntius num.* 21. *excepta tamen errore Bonfinii, qui perperam aſſeris, Gerardum epiſcopum creatum poſt mortem* Stephani: *nam mox videbimus ab ipſo* Stephano *promotum eſſe ad epiſcopatum. Quo fere tempore Gantherus ſubinde Regem tavifere cæperit, minimque conjicere poſſumus ex tempore converſionis ipſius, quam Annaliſta Saxo memorat ad annum* 1006. *hiſce verbis:* Gunterus vir nobilis ac potens de Thuringia conſilio Godehardi abbatis ſecuntians omnibus, quæ poſſedit, io Alatha monachus eſt factus. *Idem rarſus ad* D *annum* 1008.: Gunterus monachus Atabenſis ſancta converſatione in monaſterio probatus, heremita eſt effactus.

prior monachus primum fortaſſe fuit in Altahenſi monaſterio, deinde eremita

285 *Altahenſe monaſteriam, ubi monachus effectus eſt Gantherus, in Bavaria ſitum eſt ad ripam Danubii, quæ Bohemiam reſpicit, non longe ab oppido Deckendorf, dicturque Altahenſe inferius, vulgo* Nider Altach, *ad diſtinctionem alterius, quod ſitum eſt prope Straubingam. Hæc de loco, ubi monachus fuit Gunthertus. De loco autem, in quo deinde vixit eremita, Wolferus ſcriptor coævus in Vita Gumberi apud Mabillonium ſeculo* 6. *part.* 1. *pag.* 482. *ſic habet:* Sed Dei famulus plus appetens mala mundi perpeti, quam laudes, ... deſerti loci receſſum cum aliquantis ſibi da Altach cohærentibus in quodam ſaltu Boemico da permiſſione ſui abbatis domini Godehardi petiit, ibique cellulam in honora ſancti Johannis Bapiſtæ conſtruxit, & ipſum locum RINCHNACH proprio nomine appellavit, in qus ad XXXVII. annos io ſtudio ſanctæ religionis, & in ſumma diſcretione pau- E pertatis ſpontaneæ cum ſibi remanentibus vixit.

duobus in locis diverſis vocis,

287 *Locus* Rinchnach *eſt in bodierna Bavaria verſus confinia Bohemiæ, ati notatur in variis tabulis geographicis. De eo ætate Mabillonius pag.* 479.: Monaſterium Rinchnac, a Gunthero conditum, Altahenſi cœnobio ſampee labjectum fuit, ab eoque tribus miliaribus diſtat, ut aſſerit Stengelius in Monaſteriologio Germanico. *Malta hæc monaſteria ordie Henricus imperator, cujus diploma recitat Mabillonius pag.* 480.: *atque ex eo intelligitur, locum fuiſſe intra limites Bavariæ, etiam quales erant eo tempore. Non recte igunt dicerec Carbuntius Gumberam veniſſe de tecca Bohemicoeum, ſi ibidem aſque ad ſuem vitæ manſiſſet. Hæc de cauſa exiſtimo, cum deinde longius receſſiſſe, atque in ipſum Bohemiam penetraſſe, quemadmodam Arnoldus, monachus Ratisbonenſis coævus, cujus fragmentum ibi recitavit Mabillonius pag.* 476. *clare dicit, pene* pee tres annos *in priori illa eremo perſtiteſſe, ſubdiique:* Tunc ille timens, ea frequentia populi, & gloriola ſeculi ſibi ſub ſpecie re- F ligionis quid de vetis ſurriperet aut minueret bonis, fugiens inde receſſit in eremum, quæ vocatur AQUILONARIS SILVA. *Ipſe etiam Wolferus fatis taaat S. Gantherum non manſiſſe in priori eremo cum aliis uſque ad obitum: nam num.* 9. *&* 10. *narrat ſolum in cellula inventum a Brzetislao Bohemiæ duce, dum hic venationi intentus erat in ſilva circa arbem quæ* Peshen dicitur. *Urbs illa deinde diruta nomen dedit provinciæ* Præbenſi, *quæ in Bohemia eſt ad confinia Bavariæ. Hæc ſufficiunt, ac intelligamus Gantherum eremitam fuiſſe in Bohemia, adeoque hic in re non erraſſe Carbuntium. Locus vero ille ulterius inveſtigari poterit, ubi geſta Gantheri ipſius eruni examinanda.*

ſepius que ſalutatus a Rege ad eumdem venit;

288 *Jam vero primum Gantheri cum* Stephano *congreſſum ſic laudatus Wolferus apud Mabillonium pag.* 482. *enarras:* Cumque in anile ritate vitæ perſeveraret, & exemplo ſuo quamplures ad viam veritatis incitaret, veluti lucerna ſæpe candelabeum poſita, fama ejus bono odore caſperſa, ad aures beati Stephani regis Ungarorum, ipſius venerabilis viri cognati, emanavit, cujus animum magno dilectionis inciavii amore; ut hunc facia ad faciem videret,

quem

A quem ſic de virtute in virtutem proficere frequens fama prædicaret. Unde factum eſt, ut ad ipſum nuncios dirigeret, & ut ad eum venire non recuſaret, omni ſtudio poſtularet. Vir autem Domini Converſionis ſuæ non immemor, hæc ſibi minime licere reſpondebat, quæ Rex pius poſtulabat. His Rex auditis, majoris inflammatur caritatis amore, & velut antea nancios direxit. ſed ille ſe venire etiam ſecundo denegavit. Tertio itaque poſt illum velati primò, ſecundò tranſmittebat, & ut ipſius petitioni aſſenſum præberet, humiliter poſtulabat. Igitur ſanctus Guntherus Regis tandem victus precibus, ejus petitioni licet invitus annuit, & accepta abbatis & fratrum benedictione, cum tranſmiſſis legatis pariter & ipſe ad Regem pervenit. Rex autem visio ſancto Guntbero, gavisus eſt, & quomodo hunc artius veluti juſtum & ſanctum diligebat, circa ipſum majorem diligentiam habere intendebat.

289 Factum eſt autem, dum hora prandii ſanctus Guntherus menſæ Regis pariter conſediſſet, Rex ſibi pavonem aſſatum appoſuit, & ut carnibus velcaretur, intime flagitare cœpit. Sancto autem viro ſub regulari converſatione degente, & hujuſmodi cibis abſtinente, penitus contradicebat, & illicitis cibis ſe contaminari nolle aſſerebat: cujus voluntati Rex non minus reſiſtebat, ut appoſita manducaret, non ſolum rogando, verum etiam præcipiendo laborabat. Quidnam facere poterat? Præcepto Regis ſe obtemperare promittebat, ſed in divino adjutorio fiduciam retinebat. Quapropter factum eſt, ut inter prandentes hic ſoliio more orationi inſiſteret, caput manibus inclinaret, profuſis lacrymis, ne illicitis cibariis pollueretur, divinam clementiam imporabat. Mira res atque ſtupenda! completa Dei famulus oratione, caput de manibus elevabat, avis aſſata, meuſæque ſuperpoſita, reddita vitæ priſtinæ devolabat, & ab ejus eſu gratia divina virum liberabat. Quo viſo cuncti miraculo inaudito, Deo gratias referebant, nec amplius ſancti viri voluntati reſiſtebant. *Mirum ſane hoc factum, quod ideo fortaſſe parum credibile quibuſdam apparebit. At ego miraculum ipſum negare nolim, cum & alia non minus mira in monumentis fide dignis legantur, & utbilo difficilius ſit Deo, vitam reddere avi aſſatæ, quam nobis vitam conſervare. Verumtamen dubito, an adjuncta omnia recte fint expenſa, cum vix credere poſſim, S. Stephanum forte potuiſſe, vocatum præcepiſſe, ut carnes manducaret Guntherus. Malim exiſtimare ſanctum Regem, ſicuti ſubinde aliqua faciebat, ut virtutem virorum ſanctitate inſignium penitus haberet perſpectam, ſimiliter hoc egiſſe, ut exemplum conſtantis abſtinentiæ præſentibus præberet Guntherus. Fuit etiam poſſit, ut alii præſentes vehementius urſerint Guntherum ad oblatas a Rege carnes manducandas, idque ipſi Regi perperam attribuerit Wolferus.*

290 *Porro hic ſcriptor unum duntaxat Guntherum cum* Stephano *congreſſum uceravit, atque illum collocavit eo tempore, quo Guntherus degebat in monaſterio Alvahenſi. Verum Carthuſiani & Bonfinius teſtantur, Guntherum ſæpius ad Regem venifſe, dum in eremo degebat, atque illius hortatu* Stephanum *condidiſſe monaſterium Beel, in quo vixit S. Gerardus poſtea epiſcopus. Vitam hujus ſancti Gerardi ex Surio dedit Mabillonius ſecula 6. part. 1. a pag. 628., ſed mutato ſtylo per Surium. Eadem Vita anno 1511. impreſſa Septembris Tomus I.*

eſt Cracoviæ, atque hac editione utor, quia in ea ſtylus non eſt mutatus, ut ex Mſs. noſtris colligo. Occaſio, qua S. Gerardus in Hungariam venit, erat iter Hierosolymitanum, quod aggreſſus erat, poſtquam aliquot annis vitam monaſticam Venetiis ſanctè duxerat. Hiſce compendio dictum, verba biographi ſuppoſui: Pervenit denique ad partes Pannoniæ, quarum habenam tunc Chriſtianiſſimus rex Stephanus gubernabat: quem vir Dei humilis atque ſimplex adiit, cauſamque ſui itineris aperiens, ampliori delectatione eſt ab eo receptus. Quem ubi Rex moribus atque diſciplinarum documentis bonum Chriſti odorem ſpargere intellexit, elam dimiſſis ſuis itineris comitibus, huic ſolum invitum retinuit, cuſtodiamque adhibuit. Poſtquam ſervus Domini ſe ſolum inhærens * reperit, tumultum populi devitans, in eadem regione heremum, quæ vulgo Boel * vocatur, petiit, ubi per ſeptem annos jejuniis (&) orationum exercitiis deditus, excepto Mauro monacho, ſolus habitavit.

* forte maceras
* Boel

291 *Hæc S. Gerardi detentæ docet, quanta diligentia uteretur* Stephanus, *ut viros ſanctos in Hungaria detineret, aut eo pertraheret. Non crediderim tamen, Gerardum ibi detentum plane invitum; ſed cuiſtome*, Stephanum *arte uſum eſſe, curaſſeque ut ſocii itineris, ipſo inſcio, diſcederent, atque interim ille multis afficiit urbanitatis detineretur, donec ipſos aſſequi non poſſet. Poſtea vero abitum illorum indicaſſe, ut perſuaſiſſe, ut maneret in Hungaria. Fieri haud dubie iſtud Rex ſanctus, ut Gerardus prædicando doceret Hungaros; at iſtud non ſtatim perſuadere potuit vire contemplationi addicto, & ſermonis Hungarici ignaro. Itaque Gerardus, ut alio interim modo prodeſſet Hungariæ, eremiticam vitam ibidem exorſus eſt, & Regi occaſionem præbuit monaſterium exſtruendi. Inchoſer adventum S. Gerardi collocat anno 1030., ac de eo quædam memorat, quæ non omnino conſonant cum ſupra dictis*: Sub finem hujus anni, *inquit*, accidit etiam regi Stephano illud in mœrore (*de morte Emerici filii*) ſolatii, ut Gerardus monachus, ſanctitate vitæ illuſtris, ex Italia in Hungariam veniret ... Venit is in Hungariam, non a Benedicto Papa IX. miſſus, ut quidam putant ... ſed devotionis gratia Hierosolymam petituras, facta a ſuo abbate poteſtate, cum aliquot ſociis, ac præſertim Mauro monacho, hoc anno per Hungariam iter fecit. Hic in Guntherum, de quo ſupra diximus, & profeſſione & fama ſibi notum incidit; & fortaſſe occaſione etiam quæſita ipſum invenit, ab eodemque Regi de optima unita commendatus, ulterius ire non eſt permiſſus, ſed exempli & prædicationis eſſa detentus. Quare in monaſterio Beel agri Budenſis, quod ad nutum Guntheri Stephanus ædificarat, & proventibus dotarat, ſe abdens, ſeptem annorum ſpatio contemplationi rerum divinarum vacavit; non ſolus, ut quidam ſcribunt, & ſoli Mauro cognitus, ſed cum aliis monachis, quibus id monaſterium repletum erat, Ganthero præſertim, eum adeſſe liceret, eis moderante.

292 *Varia hic dicuntur, quæ nonnulla egent correctione. Primo ex ſeptemni habitatione in eremo, aliſque Sancti geſtis vivente* Stephano, *clare colligitur, Gerardum diu ante annum* 1030. *venifſe in Hungariam. Secundo veriſimile non eſt, Gerardum egiſſe cum Guntbero, dum venit in Hungariam, aſſi forſan Guntherus eò tunc*

AUCT. J. S.

prodigium, quod ad monſum in illo congreſſu cum viriſſe dicitur?

idem poſtea ſæpius Regem adiſſe. Gerardus vero Hierosolymam iturus, in Hungaria

in deſerto Boel, ubi celauit mori exſtruxit origin Stephanus.

AUCT. J. S. *venisset ad Regem. Tertio nondum ædificatum erat monasterium Beel, cum venit Gerardus; sed ejus adventus monasterio ædificando occasionem præbuit, quod locum illum eligeret ad vitam eremiticam ducendam. Quæris verum non putem, quod ait Guntherum dicto monasterio præfuisse. Incertum quoque, an Maurus eum Gerardo ex Italia venerit, cum in ipsa Hungaria se in primis adjungisse. Verum gesta S. Gerardi cautius discuti poterunt ad XXIV. Septembris, quo colitur. Hic solum examino ea, quæ spectant ad Stephanum. Tomptzius supra 40. de Gerardo ait:* Qui in Pannoniam venientes, primus in Beel vitam ducens eremiticam, tandem in Chonadiensem cathedram in episcopum est translatus. *Ad totos septemdecim solus cum Mauro vixerit Gerardus, an vero cum aliis etiam post fundatum monasterium, hic non definio. At Regem construxisse monasterium in loco aut prope locum, in quo Sanctus Gerardus degebat, satis certum existimo, tum etiam in litteris fundationis apud Peterfium pag. 3. dicatas:* In quo Gerardus monachus, de Venetia veniens, primus cœpit conversari. *Locum agro Budensi supra adscribit Inchofer. Petrus Paxmanus jam ante laudatus de eodem monasterio sic habet apud Peterfium part. 2. pag. 273.:* Bakon-Beel, S. Mauritii, in Veſprimenſi diœceſi, a S. Stephano rege fundata, circa annum Domini MXXX. *Rem ipse in literis meis memoratis sic loquitur:* Igitur inter cætera in illo loco, qui Beel dicitur in sylva Bocon, quia divino cultui videbatur mancipari valde idoneus, sub titulo beati Mauritii Christi martyris monasterium incepi construere; quod & per Dei adjutorium opinummavi: regis quoque munificentiis, licut potui, ditavi &c. *Litteræ datæ notantur anno 1037.; sed fundatio longe anterior est; & forsan relie locata, circa annum 1030., si non collocanda sit cuivis: eam, cum litteræ potius sint scriptæ ad privilegium abbatiæ dandum, quam ad fundationem ipsam stabiliendam, ex earum epocha nequit colligi tempus abbatiæ fundatæ. Nunc, nec electo ascunque temporis ordine, qui servari exacte non potest in gestis S. Stephani, pergam ad alia, quæ Sanctus cum Gerardo gessit.*

C S. XXVII. Alia gesta Sancti cum Gerardo, quem ad erectum episcopatum Moriſenum, nunc Chanadienſem promovet: fundatum monasterium in agro Ravennate.

Dubium est, an monasterium Beel præfuerit Gerardus, ut dixit

NEc in *Vita* S. Stephani, nec in *Actis S. Gerardi* exprimitur, *utrum hic Sanctus ante episcopatum rexerit monasterium Beel; licet istud alias satis apparear verisimile, cum* Stephanus *frequenter probatos in seminario monachorum ad præfecturam cathedrarum promoverit. Dicitur quidem Gerardus* ab heremo *vocatus, ut mox audiemus, sed ea expressio non obstat suspensioni de regimine monasterii, cum superius in eadem Vita legatur:* Quamvis episcopalem dignitatem minime prudenter gubernaret, tamen heremum non deseruit: verum juxta urbes, ad quas prædicare veniebat, cellulam sibi in suarum laborum loco construxerat, in qua lignum pernoctasse, multasque passiones, quas pro Deo

sunt cognitas, sustinuisse memoratur. Itaque, si Gerardus eremum utramque sycluit, dum opera exercuit Apostolica, eam haud dubie magis conjungere potuit cum monasterii regimine. Hæc tamen magis discutienda remitto ad diem XXIV. Septembris, qua colitur hic Sanctus episcopus & martyr. Jam vero ex verbis allegatis, magisque ex allegandis, colligi videtur, Gerardum, missio fuisse episcopum Apostolicum, præcessisque in Orientali parte Hungariæ circa Transilvaniæ confinia, donec erectus fuerit episcopatus Chanadiensis, quem primus tenuit.

294 *Audi laudatum S. Gerardi Vitam:* Interim præfatus rex Stephanus, ut robustissimus Jobe, impietatem gentium delevit, crudelesque paganorum mores lupravit, hoc plurimorum corda ad recipienda sanctæ fidei semina præparavit. Videns autem Rex regnum sum pacis tranquillitatem adeptum, servum Domini ab heremo revocavit, pontificalique infula decoratum, populo suo prædicare delimavit. Cui superna pietas tantam gratiam contulit, ut eum omnes loci illius incolæ unice amarent, & ut patrem colerent, & jam pater multorum, tamquam patriarcha Abraam haberetur. Crescente vero fidelium numero, ecclesias Deo per singulas urbes fabricavit. Principalem autem ecclesiam in honorem S. Georgii, præclarissimi Christi martyris, ad litus Moriſii fluminis fundavit; unde & Moriſcenam *Iedem appellavit, quam beatus rex Stephanus dotalibus muneribus nobiliter ditavit, *Habemus hic erectionem cathedræ Chanadiensis, quæ a flumine Moriſii dicta tertia sui Morisenus episcopatus, indeque Gerardus ipse vocatur episcopus Moriſenus. Porro cum scriptor hujus Vitæ testetur, nomen cathedræ fluxisse a fluvio; non video, cur Mabillonius in augustis ad eamdem Vitam ea de re dubitaverit:* Sedes episcopalis, inquit, olim Moriſiena dicebatur, vel a fluvio, qui nomen dat regioni, vel ab urbe Morianes, quæ inter Canadium & Cybinium sita est. *Verum urbs Morienes sita est in Transilvania, nec adjacet Moriſio flumini, ita ut nullo modo verisimile sit cathedram in ea urbe fuisse erectam. Porro flumen* Moriſius, *alias* Marisus *Strabonis, & Marus Tacito, Hungaris Maros & Merisch Germanis dictus, ex Transilvania fluit in Hungariam, ubi per comitatum Chanadiensem decurrens, Chanadinumque alluens, Tibisco miscetur.*

295 *Quamvis porro non dubitem, quin sola S. Georgii ecclesia Chanadi a S. Gerardo exstructa fit, opes suggerente* S. Stephano; *dubium tamen alunde oritur, an hæc ipsa fuerit ecclesia cathedralis, ut Vitæ scriptor videtur dicere. Quippe Petrus Paxmanus, enumerans monasteria Ordinis S. Benedicti, apud Peterfium part. 2. pag. 273. inter ea recenset abbatiam De Chanad, S. Georgii martyris, quæ fundata, inquit,* sub S. Stephano rege a S. Gerardo, primo episcopo Chanadiensi. *Hæc autem intelligenda videntur de ecclesia, de qua agimus. Itaque ipsis Hungaræ inquirendum relinquo, an illa ecclesia fuerit cathedralis, an vero monastica, atque interim S. Gerardus eadem præsipue uteretur, donec cathedra certo loco esset affixa: nam ex ipso nomine episcopatus, qui Moriſenus, ut monuit Genovefa, dictus est, admodum fit verisimile, circumjacentem Chanadiensem pro certa episcopatus sede sensim vectam. Cæterum* Chanadium, *aut* Chonadium, *vulgo* Chonad, *quod aliqui*

Latine

si vocatus ex eremo ad episcopatum a Rege, cum eo origo ecclesiæ Moriſ. dicta,

Moriſebam

qua dicta Chanadinum fit dicta est

A *Latine malunt appellare* Genadium, *cujus eſt comitatus cognomen, qui ad Orientem habet Tranſilvaniam, a Meridie comitatum Temeſvarienſem, ab Occidente Triſcium flumen, a Septentrione comitatum Orodienſem. Ex diſpoſitione autem epiſcopatuum Hungariæ, patuit hunc ſe extendiſſe per comitatus Temeſvarienſem, Cenadienſem & forſan Orodienſem, ſeu a Tibiſco fluvio uſque ad limites Tranſilvaniæ & Valachiæ, & a Danubio in Septentrionem uſque ad vicinum epiſcopatum Varadienſem. At determinatos ipſius limites nullibi invenio; neque aſſignatos alia de cauſa ex conjectura memoro, niſi ut perſpectet lector, religionem Chriſtianam eo tempore propagatam fuiſſe uſque ad poſtrema regni Hungariæ loca. De tempore, quo Gerardus ad epiſcopatum promotus eſt, nihil certi poteſt ſtatui; at ex Vita ſatis colligitur, id factum eſſe multis annis ante mortem* Stephani.

296 *Petro laudatus Gerardus auctor fuiſſe* S. Stephano *traditur, ut promoveret apud Hungaros pietatem erga beatiſſimam Virginem Deique Genitricem Mariam, eamque ipſe per ſe promovit, quantum potuit. Accipe verba biographi, qui poſt relationem de ſtructa eccleſia, mox ſubdit ſequentia:* In qua eccleſia (*Gerardi*) ad honorem Matris Domini Salvatoris venerabilem aram erexit; ante quam thuribulum argenteum fixit; cujus miniſterio duos provectæ ætatis homines adhibuit, qui jugiter ibi vigilarent, quatinus ac ad unam horam odor thymiamatis abeſſet: ſingulis quoque Sabbatis ibidem enm novem lectionibus, ſicut in die Aſſumptionis Matris Domini, magnifice laudum præconiis, devotionis ſuæ officium complebat: plus etiam miſericordiæ operam dabat. Cæteris autem diebus, Matutinis atque Veſperis peractis, hic cum proceſſione ad eamdem venire conſueverat: quæ conſuetudo adhuc perſeverat. Porro laudibus ſanctæ Dei Genitricis ſe ſubdere, tantæ humilitatis obſequio noverat: eam quabiscumque reus clam a familiaribus ſancti vir eruditus indulgentiam per nomen Chriſti Matris deprecabatur, audito nomine Matris miſericordiæ, pater ſanctus mox lacrymis perfundebatur, & velut ipſe eſſet reus, a reo veniam poſtulabat. Filium quoque ſuum illum fore affirmabat, ſi eam recte Dei Genitricem crederet. Ipſius arbitrio ab Hungarica generatione nomen Matris Chriſti non auditur, tantum DOMINA retonat: ſi vero auditur, ſtatim flexis genibus & demiſſis in terram capitibus ſe inclinant. Nam & Pannonia a ſuo ſancto Stephano rege FAMILIA SANCTÆ MARIÆ appellata eſt. O laudanda virorum prudentia! qui hanc maris Stellam attendendo curſum vitæ ſuæ dirigebant, quatinus reſpectu exempli illius poſſent inter hujus ſeculi fluctus remigantes, tamquam ſcillam voraginem, voluptatum deſideria deſiderata portumque æternæ ſalutis attingere. *Deinde, interpoſitis non paucis aliis, de* Stephano *rurſum ibidem auctor ſic loquitur ad propoſitum noſtrum*: Poſtquam beatus rex Stephanus totam Pannoniam ad veram Chriſti lucem convertit, eam ſub patrocinio ſanctæ Dei Genitricis ſemperque Virginis Mariæ inſtituavit, ipſeque in die Aſſumptionis Matris Domini microcoſmum * ſolvens, ad æternam requiem aſſumptus eſt. *Hactenus de eximia Sancti in Matrem Dei pietate, qua etiamnum apud Hungaros laudabiliter perſeverat.*

cum eadem Cura de Rex plura dem in hoc Virginem pro movet apud Hungaros.

B

C

297 *Hieronymus Rubeus in Hiſtoria Ravennate lib.* 5. *pag.* 260. *ad annum* 963. *ſic habet:* In agro Ravennati circa hanc tempora D. Petri ad Vincula templum ac domus a D. Stephano Ungarorum rege extruitur; conſecratur a Gerardo Moriſienſi epiſcopo, ac paulo poſt martyre. Adjecit Rex ſanctus veſtigal, quo non ſolum monachi ibidem ab ea conſtituti alerentur, ſed ſuppeditaretur etiam victus Ungaris omnibus, religionis cauſa Romam proficiſcentibus. *Recitatoque fundationis diplomate, hæc ſubdit:* Magnus enim erat Ungarorum ... numerus, qui quotannis Romam ad limina Apoſtolorum vitenda oticulandaque veniebant. A quo is ad avorum noſtrorum ætatem, qui eos etiam Ravenna frequentiſſimos tranſeuntes, Ravennatiſque ſanctorum virorum reliquias & ſacras ædes ſumma religione venerantes viderunt, ſervatus eſt religionis mos. *Porro multum quidem a recta chronologiæ aberrat Rubeus, dum circa annum* 963. *condium vult hoc monaſterium a* S. Stephano, *qui nondum erat natus; de re tamen ipſa nullum relinquit dubium, cum ipſum ſubjiciat ſancti Regis diploma, hiſce conceptum verbis:* E Stephanus Dei gratia Ungariæ rex, venerabilibus viris, abbatibus, & conventui monaſterii ſancti Petri ad Vincula, quod in territorio Ravennæ ſitum eſt, & eorum ſucceſſoribus in perpetuum. Quoniam illo Domino nos illuminante, qui illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum, præfatum monaſterium veſtrum, per adjutorium noſtrum, ad conſilium Gerardi, venerabilis epiſcopi eccleſiæ Moritanæ, fidelis noſtri, una cum nobili viro Romano duce Ravennæ, conſtrui fecimus, & per prædicti Gerardi manus propriæs, ac auctoritate Romanæ Eccleſiæ conſecrari: idcirco nos decet illud regali munificentia honorare, ac vobis, veſtrique poſteris providere, quod ideo in ipſo monaſterio ſervire poſſitis, peregrinos Ungaros, ac nuncios noſtros, charitative valeatis tractare.

monaſterium S. Petri ad Vincula,

298 Quapropter proprio motu, & liberalitate regali, vobis, veſtrique ſucceſſoribus in perpetuum concedimus, & donamus, pro anima noſtra, & parentum noſtrorum, tam antecedentium quam ſubſequentium; ob Deum, & beatus Petrus Apoſtolus Domini, ab omni vinculo delictorum nos ſolvat; viginti quinque marchas F puri argenti de camera noſtra: quas per vos, vel nuncium veſtrum recipere debeatis, propter competentes expenſas, quæ vobis, aut nuncio veſtro de eadem regali camera noſtra, pro hujuſmodi itinere faciendo, aum prædictis viginti quinque, ſemper annuatim dabuntur, pro hoc anno eleemoſyna noſtra, quam vobis facimus, & in perpetuum fieri volumus, eccleſiam reparare poſſitis, aum fuerit neceſſe: reſiduum ſit pro indumentis veſtris. Et nos ac ſucceſſores noſtri, veſtris ſemper erunt orationibus commendati: hoc quoque auctoritate regali ſtatuimus, & firmiter præcipimus, atque pronunciamus, quod nec nos aliquatenus contra prædicta veniamus, nec ſucceſſores noſtri, & nullus aui camerarius, ſive conſiliarius concedere hoc ſit auſus.

299 *Annus diplomati non additur; ideoque nec tempus fundationis exacte poteſt determinari. Attamen ex epiſcopatu Gerardi facile conjicere poſſumus, hanc fundationem collocandam eſſe poſterioribus annis vitæ* S. Stephani, *at verſimiliter inter annum* 1030 *&* 1038. *Hanc fundatio-*

AUCT. J. S. Conditum in gratiam propagationis Religionem in agro Ravennate

de quo alia quæ obſervavimus.

AUCT. Je. S. *nem ex Probeo etiam narrasse Joannes Tomcus in Opere, cui titulus* Regiæ sanctitatis Illyricanæ fœcunditas, *de S. Stephano pag. 225., ubi testatur, eo de re se monitum ab Eminentissimo Cardinale Francisco Barberino, cui abbatia tunc erat commendata. Manlolinus in Annalibus tom. 4. pag. 144. ejusdem monasterii fundationem refert, ac de eo subjungit:* Processu temporis datum fuit Camaldulensibus hoc monasterium, cujus modo sola rudera supersunt. *Posset hic quærere nonnemo, quis sit ille Romanus Ravennæ dux, in literis* Stephani *memoratus? Fateor id mihi ignotum esse; at diploma ipsum hac de causa nequit reddi suspectum, cum plures eo tempore tituli duum gauderent Ravennæ, uti observavit Muratorius tom. 4. Antiquitatum Italiæ ad diploma quoddam donationis, anno 896. Ravennæ datum,* ubi memorantur varii duces ac ducatus, *quos ubi recensuerat, sic colligit:* Quæ omnia probant, in exarchatu, & Ravennæ potissimum, floruisse uno tempore duces complures ... Imo ex monumentorum collatione deduci posse videtur, illustrem hujusmodi titulum hereditarium olim fuisse in nobilissima quapiam familia Ravennate, quæ, uti ex duabus pergamenis archivi Estensis intellexi, eodem defecit circa eonum MCLXXX., sublata e vivis sua prole Johanne duce *&c. Hæc breviter, ne quis diploma suspectum habeat ob memoratum ibi Romanum ducem.*

B

§. XXVIII. Benevolentia Regis in peregrinantes: structum Hierosolymis monasterium: ecclesia item Constantinopoli; ac canonicorum collegium Romæ: an ipse ad loca sacra etiam sit peregrinatus?

extrema Regis hujus peregrinatio ergo peregrinatio Hierosolymana

C *Glaber Rudolphus monachus Cluniacensis Historiarum lib. 3. cap. 1., memorata breviter conversione Hungarorum, & nuptiis S. Stephani, de humanitate ac liberalitate sancti Regis in peregrinantes Hierosolymam ita scribit:* Tunc temporis cœperunt pene universi, qui de Italia & Gallis ad sepulchrum Domini Hierosolymis ire cupiebant, consuetum iter, quod erat per fretum maris, omittere, atque per hujus regionis patriam transitum habere. Ille vero (Stephanus) tutissimam omnibus constituit viam: excipiebat ut fratres, quoscumque videbat, dabatque illis immensa munera. Cujus rei gratia provocata innumerabilis multitudo tam nobilium, quem vulgi populi, Hierosolymam abierunt. *Ademarus monachus item Synchronus, præsertim editus est apud Labbeum tom. 2. Bibliothecæ pag. 182., prædictis consentit, hæc scribens:* Eo tempore (*circa annum* 1027.) Willelmus Egolismensis comes per Bajoariam iter egit ad sepulcrum Domini, Comitati sunt eum Odo Bituricus princeps Dolensis, Ricardus abbas Virdunensis, Ricerdus abbas S. Eparchii Egolismeosis & princeps ejus & consiliarius ejus Giraldus Fanelmus & Amalfredus postea abbas, & magna cetera nobilium. Stephanus rex Ungariæ cum omni honore eum suscepit, & muneribus ditavit.

brevi fundatio ei in commodum peregrinantium

301 *Eximia hæc sancti Regis in peregrinantes Hierosolymam liberalitas, quæ item eluceat in iis, quæ de S. Gerardo dicta sunt supra, confirmare aut certa elucidare potest fundationes ejus, quas Carbuntius in commodum peregrinantium factas* D *narrat num. 18. &c. de quibus Bonfinius pag. 180. scribit sequentia.* Item ne a divina beneficentia, quam sibi indulgentissimam nactus erat, ingratitudine aliqua destitueretur, Hierosolymis spectabile monachorum cœnobium fundavit, qui ad sanctissimum Salvatoris nostri monumentum Sacra quotidie pro publica salute operarentur; idque prædiis abunde donavit. Romæ quoque Stephano protomartyri ædem dicavit cum duodecim collegis sacerdotum; item adjecit hospitium, ubi Ungari, qui Petre Paulique basilicam visitarent, commode & gratuito excipi possent, utrique villas, ubertimoique proventus addixit, ne qua rerum inopia laborarent. Constantinopoli quoque templum haudquaquam ignobile statuit, pari quoque liberalitate donatum. Multa pietatis & clementiæ sua monumenta reliquit; unde qualis in omnes & potissimum in pauperes & calamitosos fuerit, facile conjici potest.

quæ sine ullo idoneo fundamento, & impudenter scripta.

302 *Nulla prorsus est ratio, cur hisce fundationibus fidem abrogemus. Asseverarunt narratas sæpe Schwandtnerus pag. 58. facta hæc, ast incredibilia traducere aiunt, atque exclamant:* Tam memorenda facinora adeone omnibus ignota, & oblivione sepulta manere potuerunt? *Nullum est hoc argumentum, quo tamen sola nititur scriptor ille haud cadoxus: nam alia* S. Stephani *gesta, & quidem magis memorabilia, qualia sunt tot abbatiarum & episcopatuum erectio in ipsa Hungaria, eadem fere silentio involuta sunt; nec ab ulle scriptore ante Carbuntium memorata, nisi tribus verbis & generatim a Ditmaro. Certum nihilominus est & indubitatum, totam Hungariam episcopatibus, monasteriis atque ecclesiis impletam esse a* Stephano. *Rationem istius silentii jam ante dedi, mirumque quod Hungari ipsi Regis sui gesta non conscripserint, quodque scriptores Germani, Galli, Itali, aliique eos gestas Hungarorum non nisi leviter attingerent. Nulla igitur vana idonea dari poterit, cur pro hisce factis auctoritas non sufficiat Carbuntii, qui ne tota quidem secula ita est posterior; cum nullus ante ipsum cognitus sit scriptor, ad cujus propositum spectabat referre fundationes prædictas; eamque res ipsa alunde admodum fieri verisimiles.*

E

F *Præfectus Hakemi, quo ecclesia S. in Syria & Ægypto destructa,*

303 *Glaber lib. 3. cap. 7. hæc scribit:* Eo quoque tempore, id est anno nono post præfectum millesimum, ecclesia, quæ apud Hierosolymam sepulchrum continebat Domini ac Salvatoris nostri, everta est funditus jussu principis Babylonis .... Tunc etiam beati martyris Georgii ecclesiam in Ramulo pariter subvertierunt *&c. Eadem aliaque similia refert laudatus ante Ademarus pag. 175. Princeps autem, cujus jussu hæc fiebant, erat Hakemus caliphæ, cui Syria æque ac Ægyptus parebat. Causam persecutionis dolo Judæorum attributam Glaber & Ademarus, ducentque ecclesiam sancti sepulcri deinde restauratam esse. Verum totam hanc perfecutionem exactius enarrat Eusebius Renaudotius in Historia patriarcharum Alexandrinorum, ubi pag. 391. sic habet:* Eodem tempore Hakemus præceptum expediri jussit, ut Hierosolymis ecclesia Calvariæ destrueretur ... Mandatum prætereà, ut omnes ecclesiæ destruerentur, bonaque earum fisco addicerentur; aurum, argentum, supellex, Miltram deportarentur. Vetitum ne Christiani ea loca in alium migrare possent: non vendere, non emere, quæ ad vitam necessaria,

A faria, ipſis licebat: epiſcopi ubique comprehenſi. *Poſt multa alia de hac perſecutione pag. 395. rurſum hæc ſcribit*: Sed illud præ cæteris graviſſimum Chriſtianis accidit, quod cœtus publicos ad liturgiam & ſupplicationes, quæ fiebant in Dominica Palmarum, in Epiphania & aliis ſolennitatibus, edicto ſuo Hakemus prohibuerit; tum quod omnes eccleſias non ſolum in Ægypto, ſed etiam in Syrie everti jufſerit. Teſtatur Makrizius numerum earum, quæ ab anno Hegiræ CDIII. ad annum CDV., hoc eſt, ab anno I. C. MXII. ad MXIV., deſtructæ ſunt, fuiſſe triginta millium & amplius. Omnia autem vaſa ſacra, etuces, thuribula, ſtragulat & alias veſtes, ad ſupellectilem eccleſiarum pertinentes, ligna, æra, ferrum, reditus, poſſeſſiones aut fiſco addixit, aut Muſlemanis diripienda reliquit.

& pax ſubſecuta, qua occaſionem præbuere Occidentalibus.

304 *Quamdiu duraverit illa perſecutio, explicat idem ſcriptor pag. 393. his verbis*: Per annos novem Chriſtiani ſumma in calamitate fuerunt, quæ etiam triennio ultimo major omnino fuit. *Relataque occaſione, qua ceſſavit perſecutio, rurſum pag. 394.*: Diruræ fuerant eccleſiæ anno Martyrum DCCXXVII. reſtituræ ſunt anno DCCXXXVII.

B *id eſt, Chriſti* 1021. *Tunc, eodem teſte ibidem, Hakemus* attulit ſigillum ſeu literas impetiales, quibus non modo diruras eccleſiæ inſtaurare permittebatur, ſed etiam reſtitui jubebantur ligna, lapides, columnæ, & omnia tandem, quæ ablata inde fuerant: agri quoque & horti eccleſiis adjuncti reſtituebantur per totam Ægyptum & reliquas provincias ſub Hakemi imperio conſtitutas. *Hæc Renaudotius ex monumentis Orientalibus, aſſerens pag. 399. edictis Hakemi de reſtituendis eccleſiis poſt mortem ipſius non fuiſſe derogatum, pacemque Chriſtianorum duraſſe ſaltem uſque ad annum* 1031. *Jam vero memorata illa Chriſtianorum Orientalium calamitas, & pax ſubſecuta occaſionem præbuerunt Occidentalibus, qua charitatem & liberalitatem ſuam oſtenderent.*

munera ſo-lebant Hieroſolymam ad reſtaurandum locа ſacra.

305 *Audi Glabrum lib. 3. cap. 7. in fine, ubi relata deſtructione & reſtitutione eccleſiæ Hieroſolymitanæ, hæc ſubjungit*: Tunc quoque de univerſo terrarum orbe incredibilis hominum multitudo exaltanter Hieroſolymam pergentes, domui

C Dei reſtaurandæ plurima detulerunt munera. *Quis igitur non videat, nihil miri narratum eſſe a Carbuitio, ubi dixit ab apoſtolico & liberaliſſimo Rege monaſterium Hieroſolymis ædificatum eſſe eo tempore, quo* incredibilis hominum multitudo ex *occurrebat, ut ſymbolam conferret ad loca ſacra, quæ barbarus furor deſtruxerat, reparanda? Quin mirum potius videretur, ſi* Stephanus, *qui peregrinantibus Hieroſolymam* immenſa, *ut ante vidimus, dabat* munera, *ſuam in reparandis ibidem locis ſacris liberalitatem paſſus eſſet deſiderari. Audi eumdem Glabrum de iis rurſus loquentem lib. 4. cap. 6.* Per idem tempus (*circa annum* 1034.) ex univerſo orbe tam innumerabilis multitudo cœpit confluere ad ſepulchrum Salvatoris Hieroſolymis, quantam nullus hominum prius ſpetare poterat. Primitus enim ordo inferioris plebis: deinde vero mediocres; poſthæc permaximi quique reges, & comites ac præſules. Ad ultimum vero, quod numquam contigerat, mulieres multæ nobiles cum pauperioribus illuc perrexere... Tunc etiam inter cæteros Robertus Nurmannorum dux cum ingenti multitudine ſuæ gentis Hieroſolymam proficiſcens, detulit ſecum plurima auri & argenti donaria, erogandi gratia.

306 *Hæc, aliaque de his Glaber tunc vivens; nec dubitandum, quin mora* S. Stephani *liberalitas pietatem illam multum promoverit, quia illo tranſeuntes per Hungariam* excipiebat ut fratres, dabatque illis immenſa munera. *Si autem Robertus Normanniæ dux, qui rediens Niceæ obiit, theſauros ſuos ipſe Hieroſolymam ferebat, mirumne videbitur, ſi Rex ſanctus, qui numero piarum fundationum omnes principes ſuperaſſe videtur, unam ibidem fundaſſe legitur monaſterium, quod & in commodum peregrinantium ſervire poterat, & certe in ſolatium Chriſtianorum Paleſtinæ? Eadem rationes etiam faciunt, ut facile credere poſſimus Carbuitio, aſſerenti eccleſiam a* Stephano *eccleſiam in urbe Conſtantinopolitana. Quippe, uti Ravennæ monaſterium ſtruxit in commodum Romam peregrinantium, ita hæc Conſtantinopolitana eccleſia exſtrui potuit ad uſum peregrinantium Hieroſolymam; licet & aliam rationem fundationis Conſtantinopolitanæ non ſim allegaturus, ubi de illa agam.*

AUCT. J. S. *occaſionem eſſe credit Hieroſolymitis monaſteriorum præbere poterant?*

307 *Inchofer in Annalibus fundationem Hieroſolymitanam refert ad annum* 1010., *ac de eo ſcribit ſequentia*: In his (*qui munera Hieroſolymam deferebant*) non poſtremus Stephanus, non ſolum munera ſacro templo regie miſit: E veram augendæ fidelium religioni ſtudens, quod ſuperiori anno deliberaverat, effectui mandavit. Itaque ſpectabile monachorum cœnobium, addita eccleſia, magnifico ſumptu illic fundavit... Eccleſia Georgio magno martyri ſacra eſt, ſive ut everſam a Saracenis ejuſdem martyris in Ramulo memoriam renovaret; ſive ut eandem eccleſiam priſtino ſplendori reſtitueret. Additæ præterea domus, & hoſpitia peregrinis Hungaricæ nationis, quorum cura penes dictos monachos erat; qui Carmelitani, an Baſiliani fuerint, in medio eſt: de alterutris quidam veroſimilitee affirmant. Lego etiam, non ex Hungaria proventus illis ſubmiſſos, ſed in ea ipſa Hieroſolymorum ditione coemptis prædiis & vineis, unde quotidiani victus copia ſuppeteret, procuratos: quod mihi quidem in illa rerum vicifſitudine difficile creditu eſt. *Citat ad marginem* manuſcripta *pro prædiis & vineis prope ipſum monaſterium coemptis; ſed mavult credere illa fuiſſe empta in Hungaria. At locorum diſtantia facit, ut id credam difficilius; nec quidquam obſtat, quo minus credamus, illa empta fuiſſe in Paleſtina.*

illud eſſe non videtur ſtruxiſſe eccl. eum.

F 308 *Porro annus aſſignatus ab Inchofero ex ſola, opinor, conjectura, minus eſt veriſimilis, cum* Stephanus *eo tempore magis videatur intentus fuiſſe fundandis regni ſui eccleſiis, & præſertim quia circa illud tempus cœpta eſt Hakemi perſecutio? qua finita, monaſterium iſtud a* Stephano *fundatum exiſtimo, id eſt, inter annum* 1022. & 1030., *quo Sanctus obiit. In Ms. Melicenſi, de quo dixi num. 17., ſic legitur hac de re*: Jeroſolymis etiam in monaſterio, quod conſtruxerat, monialium converſionem deſtinavit, quibus ſimili diſpoſitione neceſſaria præparavit. *Illud de monialibus non congruit cum Carbuitio, qui* monachorum cœnobium *vocat; niſi forte monaſterium duplex, in quo ſeparatis ædificiis monachi degerent & moniales; aut duo diverſa exſtruenda curaverit. Verum hæc nihilo magis auſim affirmare, quam quod aſſerit Inchofer, monaſterium illud anno* 1018. *deſtructum fuiſſe, & rurſum inſtauratum poſt annos triginta ſeptem: nam, ut jam dixi, non videtur*

ſed poſt 1022. *& viri potuit quem monaſteriis.*

AUCT. J. S. *ſtructum fuiſſe ante annum 1024. ſive monachorum fuerit, ut vulgo Carthuſienſes, atque ideo magis creduntur eſſe monachi, ut habet anonymus; ſive etiam canonicis fuerit, quorum nihil affirmo ex certo.*

Addendum erat, Stephanum eſſe fundatorem Constantinopolitanæ.

309 *Fundationem Conſtantinopolitanam, breviter a Carbuntio & Bonfinio aſſeratam, latius exponit Inchofer ad annum 1007. hoc modo:* Alteram in urbe regia, & altera Roma, Conſtantinopoli, mirificis operis hoc eodem anno condidit eccleſiam Stephanus; reliquis omnibus neceſſariis ſtabilivit; maxime id probante Baſilio Imperatore, qui Stephani amicitiam eapde ambiebat; ac recentibus in Bulgaros victoriis gloriolus, religionem umbilicabatur, ut ſolvendi Diis voti Athenas uſque pergeret, multaque pretioſis muneribus ædem ſacram exhonoraret. Nec parum ad eam amicitiam conciliandam faciebat, quod hoc tempore, quemadmodum tradit Petrus epiſcopus Antiochenus in epiſtola ad Michaelem Cærularium ſcripta poſt annos quadraginta ſeptem, Conſtantinopolitana eccleſia cum Romana communionem conjuncta fuerit, non immerito, quem Regem Baſilius Romanæ Eccleſiæ devinctiſſimum acceperat, ſibi quoque amicum eſſe peroptaret. In ea porro eccleſia, Principi Apoſtolorum ſacra, natio Hungara ritu Latino miniſtrabat, certo ſacerdotum & clericorum numero definito; quem ad Regis nutum ſupplebant alii, quoties alius aut mori aut in patriam revertere conſigneret. Fuit quidem ea in re præcipuus Stephani ſcopus, divini cultus propagatio; ſed etiam avelbat ſuos Græcis literis eruditos Hungariam illuſtrare; non ſecus ac Latinis eos, qui Romæ operam dabant. Ex quibus, quam multi illuſtres viri avaleriut, peculiari loco tractandum erit; ut Hungaris ſuos vendicemus cives, qui quorumdam plurimorum arte ad alienos abſtracti lunes

310 *Annum fundationis aſſignatum curſus probare nequeo, cum vix dubitare poſſim, quin ea non paulo ante ſecus contigerit. Quod vero aſſeritur, de amicitia Græci Imperatoris cum Stephano, admodum verſimile eſt, cum Stephano nunquam cum Græcis ulla degatur interceſſiſſe diſcordia, cumque amicitiæ illius indicium alibi ſæpius Corſe Diogeſius Hiſtoria Poloniæ lib. 2. col. 149. narret, ab Enrico filio S. Stephani, eccleſiæ S. Crucis in Polonia, quam cum monaſterio ad preces ejus exſtructam aſſerit, donatam eſſe crucem obſignatam, portionem notabilem Dominicæ ligni continentem, & modico argento obductam; parentis ſui Stephani Hungarorum regis Græcorum cæſaris ex Conſtantinopoli pro magno munere tranſmiſſam, quam vir Dei (Enricus) in pectore ex Patris largitione geſtare conſueverat. Refert donationem Inchofer eodem anno 1007. augusto Baſilio Imperatore hanc crucem Stephano miſſam. Potuit ſane Baſilius ad præſidere, cum diu ante Stephanum imperaverit, & obierit anno 1025. ſed idem fieri potuit in Conſtantino, Baſilii fratre & collega, qui ordeſuſque ad annum 1028. ſuperſtes fuit, imperiique ſucceſſore Romano Argyro. mentio dubitandum eſt, quin annos illi coluerint amicitiam. De Stephani Domum conſtruendam tum tempore hujusmodi Stephano ſcripſo inter Eccleſiæ Romanam & Conſtantinopolitanam, verſimum eſt, ex quo ſatis colligitur ea uſtitia apud nos annotatum in Auguſti an Hiſtoria Chronologica patriarcharum Conſtantinopolitanorum n pag. 122. uſque ad 124. & plurimis probari poſſet, ſi eſſet neceſſarium.*

311 *Laudatus Inchofer ad eumdem quoque annum 1007. diſſerit de fundatione Romana, ſerius nam collocanda, quantum opinor. Ubi dixerat Hungaros peregrinos benevole excepiſſe a Romanis, ſubdit ſequentia:* Quod cum Rex ſanctus intelexiſſet, pietatem quoque ſuam deſiderari non eſt paſſus; ac ut peregrini ſuæ genti in Urbe commodius manerent, & religioni ſuæ vacarent, domos & hoſpitia eis prope baſilicam Principis Apoſtolorum exædificavit, addito oratorio, quod deinda S. Stephani HUNGARORUM, & S. Stephani MINORIS eſt appellatum; cujus tamen memoria ob ſatiſcentem vetuſtate ſtructuram paulatim abolita erat, niſi circa annum milleſimum quadringenteſimum ſupra nonageſimum, rebus ſub Matthia rege reſtoreſcentibus, Hungarorum aliquot peregrinorum opera, reſectis omnibus, reſtituta fuiſſet; quamquam hodie afflicta Hungariæ felicitate, & ob minas frequentem Hungarorum concurſum, finem dumtaxat ſervat, vix formam & ſplendoram. Non his contentus rex Stephanus, ut regnum Hungaria continuo haberet, quos in Urbe litaris, & religione inſtructos, Chriſti cultui propagando & ornando adhibere poſſet; ea de cauſa ſub protomartyris Stephani titulo duodecim canonicorum collegium; apud quos reliqui inſtruerentur & alerantur, condidit, rebuſque neceſſariis, tum ad victum, tum ad templi ornamentum ſtabilivit. Is locus eſt dictus S. Stephani IN PISCINA, qui poſt aliquot ſecula, deficientibus quacumque de cauſa canonicis & alumnis, in Pariſiam, quæ hodie ſupereſt, deſiit.

Romani duplex fundatio eccleſiæ memoratur.

ſine primo

312 *Sunt qui putent Stephanum regem id collegii inſtituiſſe eo loco, qui hodie dicitur S. Stephani IN MONTE CÆLIO, vulgo* ROTUNDI; eamdemque eccleſiam vocant S. STEPHANI MINORIS, habita comparatione, non cum priori in Piſcina, quæ longe major, ſed cum rege Stephano, qui protomartyre junior eſt. Cujus tamen nomen imponi non potuit, niſi labentibus annis, poſtquam inter Sanctos relatus, ab Eccleſia univerſim coli cœpit. Verum obſtat, eam eccleſiam longe ante Stephanum regem, anno videlicet ſupra ſeptingenteſimum circiter ſaptuageſimo ſecundo, ab Hadriano ſecundo Papa fuiſſe exſtructam; quamquam verſimile ſit, eam poſtea Stephani regis religioni conceſſam ad fundandum tibi nationi ſuæ collegium; quod non traditione magis, quam etiam authoritate confirmetur. Illud certius, mutata S. Stephani Ædi in Piſcina, ad hanc in Monte Cælio migraſſe Hungaros, iidemque a Nicolao quinto adjunctos fuiſſe Fratres Ordinis S. Pauli primi eremitæ, rebus in Hungaria turbatis profugos; ubi ad tempora uſque Gregorii decimiſeptimi, per centum & ſeptemdecim annos una habitarunt, donec is converſioni infidelium & hæreticorum novis ubique collegiis proſpecturus, dictum Hungarorum collegium Germanico univit; ac ut totidem alumni, quot antea canonici erant, ex iiſdem proventibus una alerentur, inſtituit; neque ſolum, ſed ut inter Hungaros tres dicti Ordinis eremitarum Fratres continuo numerarentur, ſanxit. Floruit porro & primum illud collegium multis annis; quoad Hungariæ regnum floreret, non paucis viris præſtantibus inde amergentibus, qui in variis ſedes & munera in patria aſſumpti, religionem & patriæ honorem egregie tutati ſunt. Verum; ut ſunt humanarum

rerum

A rerum viciſſitudines, regno paulatim deflorescente, canonicis quoque deſideriis, in eum ſtatum, quem diximus, res recidere.

313 *Bartholomæus Piazza in Opere Italico*, cui titulus Opera pia di Roma, *tract. 1. cap. 4. agit de xenodochio Hungarorum prope S. Petrum; illudque credit coeptum eſſe per S. Stephanum: In parva eccleſia hunc locum inſcriptionibus oſtentat pag. 98.* Eccleſia hoſpitalis S. Stephani regis Ungarorum. *Hanc vero in muro domus contiguæ habuiſſe aſſerit:* Domus Ungarorum renovata per D. Philippum de Bodrag., ſer. D. Uladislai regis proc., ex eleemoſynis peregrinorum, ſedente Alex. P. VI. 1497. *Hinc ipſum Hungarorum eccleſiam memorat Martinellus in Roma ſacra pag. 209. his verbis:* Hungarorum in burgo apud S. Petrum, S. Stephano Hungarorum regi dicatum, ſub cura collegii Germanici. *Hæc hoſpitia, quæ S. Stephanus in gratiam peregrinantium ad S. Petri ſepulcrum erexit, cum Inchoſero & Piazza ex iſtimat alii fuiſſe a collegio canonicorum; a quo ea obſcure diſtinguit Boſſiuatus poſt Carolum Barrium. Laudatus vero Piazza ait, eccle-*

B *ſiam illam hoſpitalem una cum eccleſia S. Stephani in Monte Cœlio, poſtquam regnum Hungariæ priſtinum amiſerat vigorem, adminiſtratum fuiſſe per Hungaros Religioſos Ordinis S. Pauli primi eremitæ; atque utramque cum ædibus deinde familiam Collegio Germanico; hæc adjicit:* Ne autem periret memoria cultus debiti gloriosis Sanctis, Stephano protomartyri, & Stephano regi Hungariæ, de ſancta Sede apoſtolica tam bene meritis, eunt iidem alumni (*nationis Hungaricæ*) collegii Germanici, ad montem Cœlium die 11. Auguſti, Inventionis S. Stephani, ut Officium ibidem peragant; & die XX. ejuſdem menſis, qui prædicto ſancto Regi ſacer eſt, ad ipſius eccleſiam S. Petro vicinam

314 *Idem ſcriptor de collegiata per S. Ste-*

& collegium canonicorum, ubi nunc eccleſia parochialis in Piſcina.

phanum erecta deinde ita pergit: Idem ſanctiſſimus Princeps aliam Romæ exſtruxit eccleſiam; quam collegiatam fecit, dedicandamque curavit eidem S. Stephano protomartyri, cui erat devotiſſimus. Hanc admodum probabiliter omnes ſcriptores eccleſiaſtici, qui de rebus Romanis agunt, credunt eſſe eccleſiam nunc parochialem,

C dictam hodie S. Stephani in Piſcina. *Dicta hæc congruunt cum opinione Inchoferi, qui collegium canonicorum ex ædo S. Stephani in Piſcina tranſlatum opinatur ad montem Cœlium. Ms. Mellicenſis de hoſpitio habet:* Et quoſdam familiarium ſuorum Romam adire delegit, commendans facultates multas nimis, ut ibi in honore protomartyris Stephani eccleſia fundari deberet: quod & ita factum eſt. Poſt hæc diviſit alia, quibus adquirerentur domus, villæ, poſſeſſiones, & cætera talia, quæ ad ſumptus miniſtrorum Eccleſiæ pertinent. *Hactenus de fundationibus S. Stephani in commodam ſacra loca vicentium.*

nimium hoſpitia Hungarorum prope eadem S. Petri,

315 *Rumpunt ind. 8. Stephanum ipſum aliquando Romam peregrinatum eſſe affirmantes, hæc ſcribunt:* Agens ætatis annum tertium & tricesimum, urbem Romam petivit, ut beatorum apoſtolorum Petri & Pauli, aliorumque martyrum Chriſti, ſacras reliquias viſeret, utque maximo Pontifici exhiberet reverentiam & obedientiam, qua ſure illi erat obnoxius. *Turoczius quatuor cap. 31. affirmat* Stephanum *Romæ fuiſſe. Laudatus ante Piazza non ſolum Romam, ſed etiam Conſtantinopolim, olim & Hieroſolymam peregrinatum*

aliqui volunt, Stephanum ipſum Romam aliquando fuiſſe; quod eſt incertum.

eſſe, refert ex traditione Hungarorum, pro qua tamen non pugnat vehementer. Verum antequorum omnium de peregrinationibus S. Stephani filentium facio, ut pro certo habendum non exiſtimem peregrinationem Romanam, & minime eandem Conſtantinopolim & Hieroſolymam profectum eſſe Stephanum, quem fidei promotio regnique negotia utiliter occupabant in Hungaria. Romana quidem peregrinatio minus miranda eſſet, ſi conſtaret, plurimos ſcriptores eam didiciſſe ex antiquis monumentis: nam Robertus Gravenorum non vidit Romam profectum eſt tempore S. Stephani: ut nolim quidpiam ex eorum relatu ſine idonea auctoritate

AUCT. B. S.

§. XXIX. Munera variis miſſa: cœnobium cum eccleſia in veteri Buda conditum: varia miſericordiæ opera: fundationes quædam minus cognitæ.

E

MUnificentiam S. Stephani *luculenter aſſerunt relatæ jam fundationes, aliaque plurimæ non Hungaris tantum, ſed aliarum earumque præſtitum beneficia. Varia tamen ſuperſunt quæ-*

Cæſaris prædicti ſumma Pontifici donata a Stephano.

randa ejuſdem generis, quæ huc lubet congerere, cum nequeant tempori determinato adligari. Mabillonius in Annalibus tom. 4. pag. 206. ad propoſitum noſtrum hæc memorat: Acceſſit (*anno* 1009.) mors Johannis Papæ XIX. (*imo* XVIII.,) cui cognomen erat Phaſianus. Ad prædictum Johannem miſſam fuiſſe puto a Stephano Hungarorum rege & Gisla ejus conjuge pretioſam eſtulam, quæ modo in Mettenſi S. Arnulfi baſilica, ex dono, ut creditur, Leonis Papæ IX. aſſervatur: in cujus poſteriori parte hæc verba aureis literis, tactili opere adſcripta ſunt: S. UNGARORUM R. ET GISLA DILECTA SIBI CONJUNX MITTUNT HÆC MUNERA DOMNO APLICO JOHI. Conſimile Gisla pallium, ad Ferdinandum cæſarem ætate noſtra de Pannoniæ inſignibus allatum, Browerus (*Annal. Trev. tom. 1. pag. 401.*) memorat, cujus in fimbria Gisla nomen inſcriptum erat. *Monumentum hoc munificentiæ S. Stephani*

F

erga Romanos Pontifices ex ſola natum eſt inſcriptione; at plura hujuſmodi haud dubie habuerunt, ſi ſimilia literis eſſent mandata. Cum autem eæ Pontifices, ejuſdem nominis Stephano regnanti convenerint, incertum eſt, an Joanne Papæ nomine fuerit miſſum.

317 *Cura ſanctæ Regis ſe etiam extendebat ad eorum ſanctitatis fama illuſtres, quos & numeribus honorabat, & pereos flagitabat. Exemplum ſuggerit Vita S. Odilonis abbatis Cluniacenſis apud nos tom. 1. Januarii pag. 67., ubi relata Odilonis gratia apud aliquos principes, ſic proſequitur Vitæ ſcriptor:* Quid etiam Stephanus rex Hungarorum, ſive Sanctius rex Heſperidum populorum? Qui quamvis eum præſentialiter non viderint, tamen ad famam ſanctitatis ejus, intercurrentibus legatis & crebro-

munera S. Odilonis miſſa, & preces flagitata.

cio literis, adſtrinxerunt illum ſibi beneficiis & copioſis muneribus, commendantes ſe humiliter orationibus illius & ſuffragiis. *Sed locorum diſtantia non impedivere, quo minus Gluniacum uſque legatos & munera mitterent* S. Stephanus, *facili conjectura aſſequi poſſumus, cum non minus fuiſſe ſolicitum de aliis viris ſanctis, qui eram in locis propinquioribus, ut jam vidimus de Gunthero.*

AUCT. J. S. *trait. vetus Cassinum missa, & parvi momenti.*

318 *Aliud regiæ liberalitatis ergo longe dissitæ Specimen accipe ex Chronico Cassinensi, in quo lib. 2. cap. 78. sequentia narrat Leo Ostiensis:* Circa hoc tempus sanctæ memoriæ Stephanus Ungariæ rex, qui gente sua ad fidem Christi conversa, multis post mortem virtutibus claruit, aureum crucem valde pulchram sancto patri Benedicto direxit, multis abbatem efflagitans precibus, ut de Fratribus loci hujus aliquot sibi ad monasterium in illis partibus ordinandum, mittere non differret. Ad quam cum abbas nequaquam negligens duos de prioribus hujus monasteri Fratribus transmisisset; jam eo defuncto, Salomon filius ejus, qui in regno illi successerat, honorifice nimis eos recepit, & quinqua pluvialibus optimis cum aliis non paucis donis illos remunerans, ad abbatem remisit. *Ex ultimis colligimus hæc facta esse sub finem vitæ* Stephani, *atque hunc ante mortem non deposuisse desiderium novæ fundandi monasterii. At Leo in successore* Stephani *erravit: nam ei successit Petrus sororis filius, non Salomon, qui filius non* B *erat* Stephani, *sed Andreæ, & diu post regnavit. Jam vero si hic error obrepere potuit Leoni, non est cur miremur similem obrepsisse Cartusiis in designando Duce Poloniæ, qui coronam petiit: nam uterque eodem vixit tempore.*

monasteriorum cum ecclesiis ejusdem magnifica conjunctorum

319 *Egregiam* S. Stephani *fundationem, quam morte sua imperfectam reliquit, narrant scriptores Hungari, Ranzanus brevior, sed non vero Thuroczius & Bonfinius. Thuroczius cap.* 31. *sic habet*: Deinde sanctus Rex vanit in civitatem, quæ vetus Buda voratur, una cum filio suo sancto Emerico & regina. Et cum ibi non inveniset aliquod pium opus in Christo, in quo posset laudari Creator omnium, statim sanctissimus Rex da thesauro prædicti Kean ducis Bulgarorum & Sclavorum, quem occiderat, cepit in medio civitatis ædificare grande cœnobium in honorem apostolorum Petri & Pauli: ditando illud multis prædiis & simili libertate Romanæ Ecclesiæ fulciendo, *in* memoriam & honorem curiæ Romanæ, quam corporaliter vi- C sitarat. Dum igitur ædificaretur, magistri lapicidæ de Græcia ducti aranti & sanctissimus Rex cum regina tatione devotionis ibidem degabant. Regina autem cruces, tabulas & ornamenta procurabat. Quia vero illud grande opus inceptum multos annos conduxerat, ideo vivente sancto Stephano rega illud cœnobium non potuit consummari: sed volente Deo post multum temporis sanctissimus rex Ladislaus nepos ejusdem beati Stephani, illud opus consummavit: ut scilicet posset adimplere votum pravi sui, sicut inferius plenius declarabitur.

in plurimis, quæ veteri Budæ desunt.

320 *Bonfinius pag.* 182. *de illo cœnobio ereto hæc scribit*: Prætarea quum ante beati Emerici mortem, Bulgaricum bellum gestum esse tradatur, ad Budam veterem, Germanicam quondam legionem, & Antonini ac Severi temporibus ad coercendos Barbarorum impetus ibi collocatam, quam ante Budæ appellationem, Sycambriam nominabant, Rex & regina cum filio venerunt, ubi quum nullum vari Dei templum conspicarentur, in quo pia sacra operarentur, exædificandum ampleque donandum continuo cœnobium cum ade centuare, quam divo Petro Pauloque dicarent. Artifices omnes e Græcia acciti, ut opus memorabile facerent, statuarii, ac plastici undique magno mercede conducti. Ut magis ferveret opus, Stephanus D & Gysla Budæ constiterant. Verum quum hic operi; signis, tabulis, ac ornamentis illa incumberas; neuter voti compos esse potuit. Nam quum ante mortem ipsorum perfici nequiverit tanta moles, a Ladislao tandem rege sanctissimo pronepote suo consummatur. *Hactenus illi. Porro vetus Buda alia est ab urbe Buda, quæ deinde Hungariæ fuit metropolis: at hæc est propinqua, sitaque ad Danubium Strigonium versus, dicta Germanis* Alt Offen. *Parra S. Ladislai, qui hoc opus perfecit*, Stephanus *non erat pronepos, ut anta dixit Thuroczius: sed erat e posteris Michaelis, patrui* Stephani, *atque ille erat pronepos Ladislai.*

Cura Regis sanctis adjungis.

321 *De cura ecclesiarum omnium hæc præmissis adjungit Bonfinius*: Perpetuum divo Stephano institutum hoc fuisse ferunt, tar quotannis basilicas & cœnobia, quæ fundarat, revisere solitum: ad aras primum omnes, pias preces & sacra feciſſe, ut magnis Numinibus * suppli- * *i. e. sanctis* cia debita exsolvere videretur: deinde singulatim templa lustrasse, an qua quicquam negligentia collaberetur; si quid vitii imminentisque tui- E næ tectis & parietibus intuebatur, extemplo instaurasse: peculiares semper loculos a latere circumtulisse, ex hisque propria manu mendicantibus & egenis erogasse pecuniam: Emericum quoque regali habitu indutum, quum templa cum Patre lustraret, ante aras se continuo axuisse, ut altaria excoleret. Pari quoque studio Gisla utebatur, cui nihil erat antiquius, quam cum Viri probitate certare, factas vestes & ornamenta sacerdotum diligentissime recognoscera, ut absumpta reficeret, aut lacera resarciret.

& ornabi ecclesias,

322 *Hisce consentientia habet Thuroczius cap.* 31.: Consuetudo autem, *inquit*, sancti regis Stephani major ista fuit, quod omnes ecclesias, quas ipse fundaverat, in quolibet anno ad minus tribus vicibus visitaret, & dum ad ipsas ecclesias devenisset, primo ad omnia altaria pergebat, & singulis singulas preces effundebat. Tandem exeundo totam ecclesiam illam circuibat, & fracturas sive scissuras parietum ac tectorum perspicacibus oculis & morose inspiciebat; & statim temeliotari procurabat: nec a loco illius civitatis aut villæ recedebat, nisi prius vidisset renovari. Quo experto, regina Keisla, dum ad aliquas ecclesias in Hungaria deveniset, omnes apparatus in domo Domini existentes sibi præsentari faciebat; & renovanda tam in fundone quam bysso omni anno renovebat. Filius autem ipsorum beatus Emericus proprias vestes purpureas ante altare deponebat, pro altaribus induendis: sicut patet in ecclesiis regalibus usque modo. Pater vero sanctissimus bursam auream in lumbis gestabat, refertam denariis puri argenti, & dum pauperes vidisset, mox ibi accedebat: & propriis manibus eis providebat. Illius ideo dextera miserieors est in corpore extatius coram oculis Hungariæ usque in hodiernum diem.

quibus omnibus sacras vestes attribuit, & magnum fundum dotavit

323 *Quod hic de dextera Regis interrupta dicitur, pluribus suo loco firmabitur. Cura vero sanctis Regis de vestibus sacris abunde firmatur ex propriis ipsius legibus: nam lib.* 2. *Decretorum cap.* 34. *Rex ita statuit*: Decem villæ ecclesiam ædificent, quam dusbus mansionibus (*alias* mansis) totidemque mancipiis dotent, equo, & jumento, sex bobus, & duabus vaccis, triginta quatuor minutis bestiis. Vestimenta vero & corporalia, & coopertoria rex provideat; presbyte-

A presbyterum & libros episcopi : *Quandoquidem ornamenta sacra Rex fuis sumptibus procuranda decrevit, nequaquam mirari possumus ; ipsum ea frequenter insegvenda curasse. Quod vero id ipse faceret regina, quodque Rex ecclesias a se structas ipse lustraret, maxime illorum pietati, curaque religionem promovendi ast attribuendum. Addicta verba etiam ostendunt, Sanctum non quidem omnes ecclesias propriis sumptibus ædificasse ; at curam habuisse, ut ubique per totum regnum exstruerentur, atque omnibus donasse vestes sacras. Dubitandum quoque non est, quin multo plures Rex ipse fundaverit, quam quarum notitia ad nos pervenit. Certe Pozmanus apud Petrschium plurima enumerat antiqua monasteria, quorum fundator ignotus : nec pauca ex iis a* Stephano *structa credideris. Inter abbatias Benedictinas unam modum memoratam* S. Stephano *idem auctor attribuit pag. 274. his verbis* : Szala, S. Adriani martyris, Velprimiensis diœcesis, a S. Stephano rege fundata. *Stephanus Damalevitius Varta in Serie archiepiscoporum Goesnensium pag. 64. ex S. Adalberto martyre sic habet ad propositum*

B *nostrum* : Audita cæde martyris, Stephanus rex Pannoniæ primus in ejus honorem templum in arce Strigoiensi condidit. *Albericus monachus in Chronico ad annum* 1010. *de eadem fundatione hæc scribit* : Dicunt Hungari, quod . . Rex . . . majorem ecclesiam Strigonii in honorem Adalberti instituit.

304 *Demum eximia Sancti misericordia, supra breviter asserta, & fusius jam ante ea alios scriptoribus memorata, similiter ex ipsis sancti Regis verbis luculentee probari potest. Quippe in Monitis ad filium Emericum cap. 6. verba inculcat, ut filii insignem in hospites quosque benignitatem persuadeat. Dubitari autem non potest, quin talem vellet filium, qualis ipse erat. Audiamus igitur piissimi Regis verba cap. 10., ubi de misericordia loquitur in hunc modum :* Oportet regem esse pium, misericordem, & cæteris virtutibus imbutum & ornatum : rex enim impietate & crudelitate fœdatus, ineassum sibi vendicat nomen regis, quia tyrannus est dicendus. Ob hoc ergo, fili mi amabilissime, dulcedo cordis mei, spes futuræ sobolis, precor, jubeo, ut per omnia & in omnibus pietate fulC cius, non solum parentelæ & cognationi, vel principibus, sive ducibus, sive divitibus, sed vicinis & incolis si propitius ; verum etiam extraneis, & cunctis ad te venientibus. Nam opus pietatis ad summam te ducit beatitudinem. Sis misericors omnibus vim patientibus, semper illud Domini in tuis præcordiis habeos exemplum : Misericordiam volo, & non sacrificium.

misericordia ipsius erga omnes

§. XXX. Bessorum incursio in Transilvaniam, quam Rex divinitus dicitur edoctus : insigne severitatis exemplum.

Plura Rex bello gessisse videtur, quam nota sunt, aut hæc fuere magis ornatus :

S*i attente consideremus verba* S. Stephani *in præfatione ad filium Emericum, dubitare non poterimus, quin plura justinuerit bella, quam scriptis fuere consignata. Hujus enim verbis Emericus alloquitur* : Obedi, fili, mihi, puer es, . . . educatusque in deliciis cunctis, totius expeditionum laboris atque diversarum gentium incursionis expera, in quibus ego jam fere totam meam contrivi ætatem. *Graviora ac diuturniora Rex sanctus hic bella infimus, quam illa fuisse videntur, quæ conscripta sunt : nam hæc omnia simul vix quinque diuturnæ annos tenuerunt, si finita fuerunt tam facili negotio, quam insinuant verba scriptorum, qui illa enarrarunt. Necesse igitur est, ut dicamus, aut alia quædam prætermissa esse, aut ea ipsa, quæ nota sunt, magis fuisse diuturna. De Bessorum incursione breviter scribit Carthusianus num. 22., atque ea solum de causa, opinor, ut referat,* Stephanum *divinitus fuisse monitum de pericolo subditorum suorum. Verum, dum eos vocat,* Christianorum hostes, videlicet qui tunc Hungaria inimicabantur, Bessos ; *satis insinuat eos saepius incursasse in Hungarorum ditiones, sive ubi Christiani nomen, sive amor præda, sive utraque de causa. Rursum, quæ narrat num. 25. de sexaginta Bessorum accessu ad Regem, utcumque innuunt, barbaræ ultra gentis feritatem depressam fuisse ab Hungaris.*

AUCT. J. S.

E

326 *Atque quæ de hisce tradit Bonfinius pag.* 180. : Nunc ad divum Regem, *inquit*, revocetur oratio. Tantum tua in Deum pietate, ratione pollebat, ut sub tutela auspiciis divinis regnum geri expertorum declararetur. Quadam nocte in somniis e cælo admonitus, continuo experrectus cubiculo exiit. Veredarium præfectum legionis e vestigio accitum, in Transylvanum, ulteriorem Daciæ partem, properare jubet, ut populos vicatim degentes admoneat, imperetque facultates omnes in oppida munitissimaque loca conferant ; quum Belli, qui Istri ora accolunt, ab omni religione alieni, & Ungaricis gentis hostes acerrimi, regni finitimis imminent. Vix veredarius mandata peregit, ac illi ia tutum bona congesserant ; ecce barbari immites adveniunt, agros passim discurrunt, igni ferroque cuncta vastant, quos inveniunt, hicce perquam paucos, sine aliqua sexus & ætatis ratione trucidant. Desides tantum aliquos invenere, hique locordiæ suæ luere pœnas, & nisi hoc monitu suis rebus ipse propera sset, jam de Transylvania fuisset actum. *Hæc desumpta sunt ex Carthusiano, & paulo liberius amplificata videntur, ita ut nonnulla ægeans correctionis, aut saltem non omnia pro certis habere debeant : quæ-*

admonetur divinitus de irruptione aliquo Bessorum

F *lia sunt de facultatibus ad oppida allatis, quod tam esse fieri non poterat ; de promiscua omnium cæde, de aliquibus oppressis, & ne periculo totus Transilvania, quæ minus certa, atque ex conjecturis nonnihil exaggerata sunt.*

327 *Idem factum narratur latius in Ms. Melicensi, & verisimiliter exactius. Quapropter eam relationem hoc transfero* : Sancta Dei Ecclesia ia pace collocata, & ex Romana auctoritate justa ordinata, gens Bissenorum longe a fide alienа, & quasi beluina stultitia earum intellectu, patriæ ejus confinia demoliri aggressa est. Rex vero illos ante diu in remotis partibus venatui insistebat, ut saltem post multas curas, quibus opprimebantur, aliquantisper membra infirma relaxarentur. Cum igitur circa mediam horam diei lucis radii adulgeret, nec voluntatem Dei, qui ea, quæ futura sunt, spiritu visionis suæ manifesta & cognita fidelibus suis ostendit, videbatur astantibus, præsentialiter inimicis paterne loqui, & quasi eos terrendo præfetur : Cur vana vestra cohorta claustra sanctæ Ecclesiæ irrumpere vultis ? Cur gregem Pastoris magni, & ovilia

ac nunc tius ad loci præsidium,

AUCT. J. S. a forte quia a forte patrietur

ovilia ejus desolari veniſtis? Recedite, recedite, qui [a] imperavi ab Imperatore meo virum defenſorem & unicum meum, ſcilicet Martinum, qui non patiens [a] moribus veſtris paſcua juſtorum lacerari. Evigilantique alacris vultu, qui tua proferret nuncia, adeſſe mandavit. Cui aſſiſtenti, Non mea, inquit, legationis cauſas explere potens: ſed alius, qui fidelior iveniatur, accedat. Præfatum vero ſimilem verbis redire præcepit. Ammoto & tertio, Perge, ait, adice [a], feſtinus propere, & mea tantum mandata, dic tribuno plebis, in ulterioribus moranti, ut provideat, viros ad pugnam eligat, & hoſtium cuneos in vbi bellum moventes propellat.

a forte ab re ſe. ſtima

328 Aſcendit ille velociter, ad locum pervolavit, quod acceperat, indicavit: idemque diligenter factum eſt. Jam hoſtis propius aderat, jam mœnia urbis vallaverat: tam inopinata incurſio eſt. Tribunus cum copiis ſuis illum invaderet [a]. Tunc utrimque decertatum eſt: iſti protectione Dei roborati acciuguntur; illi amentia ſua obligati diſjunguntur; poſtremo terga ſuga dederunt. Plures autem eorum corruerunt, plures in captivitatem ducti ſunt. Cæde peracta, is, qui venerat, ad Regem regreditur, ut nunciaret ei. Rex audito eventu belli, grates habuit Omnipotenti, qui victoriam fidelibus ſuis dedit ex inimicis. Nimirum credimus ſuperna pietate illum viſitari, qui ne circumdaretur ab inimicis, liberatorem de cœlis habere meruit, ut præcederet & cuſtodiret eum: ſicut enim Deus Chriſtum ſuum David quondam a facie Philiſtinorum, angelo ſuo proiegente, liberavit, ita & hunc de manu periegeotorum eripuit, educens & reducens in ſalvationem. *Ex his relatione colligi nequit, utrum hæc Beſſorum aut Byſſenorum, aut aliàs vocabantur, incurſio fuerit in Tranſilvania, an in aliis regni confinio. Verum clare affirmat Bonfinius in Tranſilvaniam incurriſſe Beſſos, conſentiente Carbutio, ſeque verſimile eſſe, colligi utcumque poterit ex locis, quæ Beſſi eo tempore incolebant, de quibus mox, ubi reliqua ad illos ſpectantia hùc tranſtulero.*

qui hoſtes in fugam agit.

a lege invadis

B

C

329 *Bonfinius pag.* 184. *ad propoſitum noſtrum refert inſigne ſeverioris exemplum, quod præbuit* S. Stephanus *occaſione prædictarum Beſſorum, quibus ille Bulgaros adjunxit. De his tamen non loquitur Carbutius, nec auctor Ms. Mellicenſis, ita ut illud de Bulgaris pro conjectura ſolum habere debeat. Verba Bonfinii accipe:* E Beſſis Bulgaricque, quos gravi bello domitaras, ſexaginta circiter viri, ac iidem non ignobiles, ejus fama luccenſi ad adorandum Regem in Pannoniam venerant. Carros multos ducebant, quibus magnam auri & argenti copiam, exercatique fortunas impoſuerant, ut non modo eum prærevererentur; verum etiam inter regia ſervitia perpetuo ſe inſinuarent. Quum Pannoniæ fines attigiſſent, plerique ſceleratiſſimi tribuni cujuſdam famuli, auri cupiditate tracti, ex inſidiis hos adoriuntur: multos trucidant, exanimes aliquos relinquunt; cæteris ſuſis fugatiſque, onuſta plauſtra diripiunt, ſummatique in ſylvas ſe recipiunt. Qui ex hac Beſſorum ſocietate ſuperfuere, ad Regem tandem perveniunt, illatas ſibi cædes & latrocinia, item peregrinationis cauſam, ex ordine referunt. Rex miſeros conſolatus, confeſtim & clam tribunum per apparitorem cum univerſa familia neſſimo ad ſe venire jubet: quod niſi continuo fecerit, perduellionis pœnam indicit. Tribunus mox edoctus, D coacta familia, opinione celerius advenit. Ante conſpectum Regis famulorum agmen explicat.

Cum Beſſi ad Regem properarent, injuriam poſſi offerri ei

330 Quum malæ mentis conſcii vultu facinora proderent, quæ nuperrime patrarant; Cur (inquit) contempta Numinibus, & divina lege, præter jus & fas, diri graſſatores, hoſpitum ſanguine manus infeciſtis? cur in humanum genus, & in eos, qui veræ ſapientiæ cupiditate peregre iter faciunt, tam impie ſæviſtis? cui vitos innocentiſſimos morte muſtaſtis. Proinde ſicut in alios a vobis actum eſt, ita & vobiscum nunc in conſpectu meo Deus agat. Mox capitales eos pronunciavit. Ad omnes regni aditus, ſingulo horum pario, quando multi fuerunt, crucibus affigi juſſit, ut liberum peregrinis iter in Pannoniam quondam hoſpitabilem omnibus fore ſignificaret. Quare factum eſt, ut quoad vixerit, ne minimum quidem latrocinium in Ungaria poſthac patratum ſenſerit. Hoc enim ſeveritatis exemplo ita facinoroſorum audaciam coercuit, ut nemo peregrinis manum injecerit. Eos vero qui læſi & ſpoliati fuerant non ſolum E indemnes, verum cumulatiſſime donatos, & voti compotes præſtitit. *His omnibus ſatis conſonat Carthuſius, & Ms. Mellicenſe, quod hic Carthuſio ita conſentit, ut nulla fere ſit differentia, niſi in ſolis vocibus. Non igitur neceſſe exiſtimo eam relationem ex Ms. huc tranſtuliſſe, cum Carthuſius videri poſſit num. 25., ubique ſim obſervaturus in annotatis leviora illa, quæ aliter habentur in Ms.*

Beſſi illi eo tempore erant Bosnigerorum ſubditi vel amici,

331 *Patet de provincia, ex qua Beſſi, aut Byſſeni veniſſe dicuntur, in codice Mellicenſi habetur:* Partibus Bulgarorum egreſſi. *At in Carthuſio nunc legitur,* partibus Hungarorum. *Opinor legendum* Bulgarorum, *itaque in ipſo etiam Carthuſio legiſſe Bonfinium, atque ea de cauſa Beſſis adjunxiſſe Bulgaros, & quidem ſatis probabiliter, ut videbimus. Bulgari autem eo tempore Serviam habebant ſubjectam: nam apud Pagium ad annum* 1027. *n.* XI. *Chronographus Virdunenſis* Bellegradam, Albam Græcam *dictam, in Serviæ & Hungariæ finibus ſitam, an eſſe in confinio Bulgarorum & Hungarorum. Hæc ſimul junctа utcumque innuunt, Beſſos ſeu Byſſenos eo tempore veniſſe ea hodierna Boſnia, quæ a Conſtantino Porphyrogenito cap.* 32. *de Adminiſtrando imperio vocatur* ager Bolonæ, *& pars erat Serviæ, quam tunc ſub imperio Bulgarorum fuiſſe jam diximus. Adſtipulatur huic opinioni Bonfinius decad.* 2. *lib.* 10. *pag.* 330. *ubi de Beſſis, quos olim in Thracia circa montem Hæmum & Hebrum fluvium habitaſſe conſtat, ita mentem ſuam exponit:* Beſſi veteres, ut a principio diximus, fuere populi, quos Græci Beſſos ſæpe appellarunt. Hi a Bulgaris ex ſuperiore Myſia ejecti, in ſuperiorem ſubmigrarunt, & proximam Savo regionem incoluerunt, quam intercepta inter Boſnam a Beſſis vocavere. *Amicos porro fuiſſe Beſſos & Bulgaros, aut Beſſos cum principe ſuo fuiſſe ſub imperio Bulgarorum, iis temporibus, colligi poteſt ex eodem ſcriptore decad.* 2. *lib.* 3. *pag.* 209., *ubi narrat bellum Beſſorum & Bulgarorum contra Salomonem Hungarorum regem, capiamque a Salomone Albam Græcam, ſeu Belgradum.*

& hodierna Boſniæ habitatores,

332 *Accipe quæ ibi habet de incurſu eorumdem:* Beſſi ac Bulgari, qui inferiorem Myſiam & Danubii oſtia ... accolunt, (*ims & ſuperio-*

rem

A *rem Mysiam, & Bessi etiam partem Pannoniæ antiquæ*) trajecto Savo ad Taurunium, quam Album Græcum nunc vocant, in Syrmium inferioremque Pannoniam effusi, cuncta diripiunt, pecora cum hominibus abducunt & vemento omne, rapinis onusti in Balgariam se recipiunt. *Hæc, quæ circa annum 1070. gesta sunt, aliaque similia apud Bonfinium relata, insinuant, Bessos illos fuisse Bosnæ incolas, qui prædæ cupiditate in Hungariam subinde irruerebant. Cum vero hæc facta dicantur in Transsilvania, dubitari vix potest, quin Bessi, transita Servia Balgaris subjecta, trajectoque Danubio, per comitatum Temesvariensem in Transilvaniam se effuderint, ut incautos ubique tolo metuentes opprimerent, tandemque multis dirutis spoliisque in patriam regrederentur. Quo circiter tempore irruptio illa contigerit, nullus expressit. Verisimile est, Bessos prædæ ibi antea similia sæpius tentasse; sed tandem magis fuisse quietis, colligitur ex accessu illorum, de quorum injuria supra egimus.*

§. XXXI. Bellum cum imperatore Conrado, & pax mirabili modo obtenta: virtutes Sancti, contemplatio & ecstasis.

B

Conradus imperator, cupiditate Stephano bellum infert.

Varii Scriptores Germani narrant breviter bellum, quod anno 1030. Conradus imperator S. Stephano intulit, quodque finem habuit sequenti anno 1031. per pacem subsecutam. Contributus n. 23. de eodem pauca sic agit, ut satis apparet, eum res bellicas exacte expoendas non suscepisse, sed eas solum attingere, quatenus occasionem præbent declarandi animum Regis sanctitatem, aut facta quædam mirabilia, quæ singulari providentia præcipuis Dei contigisse videntur. Carthusianus sacrus est Bonfinius in iis, quæ propius spectant ad Stephani sanctitatem, finemque belli mirabiliter impositum, ut verba ejus infra ima data ostendunt. Belli causam aperte Conrado attribuit idem scriptor, qui sic habet pag. 182.: Vivente Henrico principe sanctissimo, paribus utrimque studiis pax longe lateque servabatur, omniaque apud Ungaros e sententia gerebantur. Post, ubi imperator ille optimus inter Divos relatus est, Conradus .. cæsar designatus .... instituram pacem utrique genti arprime salutarem intercepit. *Post plura de Conrado non sine aliquot erroribus, quos brevitatis gratia omittere malui quam corrigere, primum belli causam ait fuisse, quod Hungaros subsidia promisissent Italis, quos antea regni sui subegit Conradus: aut certe quod Conradus id crederet. Alteram vero causam exponit his verbis:* Pleriique, defuncto Henrico concordiæ ac pacis auctore, ingenita Germanorum Ungarorumque odia diutius contineri nequivisse prodiderunt.

C

post finem belli quosdam, qui pax Hungarorum arbitri,

334 *Wippo in Vita Conradi Salici de hoc bello ferebat, docet dissensionem dirimendæ inter Hungaros & Bavaros, culpamque Bavaris tandem adscribit. Bavariæ præerat Henricus Conradi filius ac deinde in imperio successor; atque sæpe factum, ut unus utroque ex esset sanctus Rex; & Conradus deinde universis imperii viribus* Stephanum *vellet opprimere. Verum jam ante S. Stephanus dogeta Conradi transitum negaverat per Hungariam. Atque laudati Wipponis verba apud Pistorium pag. 435.:* Eodem tempore (*anno 1027.*) Werinharius Augustinæ civitatis episcopus; ab imperatore (*Conrado*) legatus Constantinopolim mittitur. Quocirca causa orationis Hierosolymam pergere se negaret, sed mirabiliter prohibitus est. Nam cum magnum comitatum hominum, majorem quoque multitudinem animalium, equorum, boum, ovium, porcorum, multaque deliciarum seculum ultra modum secum educeret, pervenit in Ungariam, a rege Stephano contradictum est sibi viæ, quod eo tempore nulli oratorum accidit. *Hæc satis insinuant, similitates inter Conradum & Stephanum fuisse ab anno 1027. & fortunque Conradi Stephano fuisse suspectum. Ad primam dissensionis causam hæc non prodant, quæ nobis quæ pag. 436. scribit in hunc modum:* Eodem tempore (*anno 1032.*) multæ dissensiones inter gentem Pannonicam & Bavaricam, culpa tamen Bavaricorum factæ sunt; ita ut Stephanus rex Ungarorum multas incursiones & prædas in regno Noricorum, id est, Bajoariorum faceret. Unde commotus imperator Chuonradus cum grandi exercitu super Ungaros venit.

D

E

335 *Hermannus Contractus ad annum 1030. brevissime hæc scripsit:* Conradus imperator Stephanum Pannoniæ regem cum exercitu petit. *Eadem brevitate utitur Lambertus Schafnaburgensis, Marianus Scotus, Sigebertus Stadensis, aliique fere omnes, Martinus Scotus, Chronicorum scriptores, quos vidimus, non est mirum:* nec illum reperio ex antiquis, qui verum & certum belli causam assignet. Quæ propter parum fido Joanni Aventino, qui *Annalium Boiorum lib. 5. pag. 324. scribit,* Stephanum pro uxore Gisela & filio Emerico petisse ducatum Bavariæ, ac repulso irritatum Bavariæ bellum intulisse. *Martinus Hoffmannus ex Annalibus Bambergensibus apud Ludewigium tom. 1. Scriptorum Germanicorum col. 39. Aventini mentem fere exprimit, ita scribens:* Postero anno (1028.) Conradus solennem principum conventum Ratisbonæ celebravit. Ad eum Stephanus Ungariæ rex, legatis missis, Bavariæ ducatum, Gisela conjugi & Emerico filio hæreditarium, sibi valdi postulavit. Quod cum Conradus fieri posse negaret, gravis inter utrumque exorta discordia, in apertum bellum erupit. *Hanc rationem belli, aurlquin prorsus incognitam, Brunnerus in Annalibus Boicis pars. 2. lib. 5. merito explodit his verbis:* Aventinus cum causam belli hujus nullam reperiret, inceitam fabulam commentus, repetitum a Stephano pro Emerico filio Boiariæ regnum, quo avunculus illius, avus, proavusque tenuissent, sine teste scripsit, tolita vanitate, quam etsi nihil moramur, exsufflare semen subinde & evertere levi brachio, æquum est. *Nos igitur causam belli relinquemus incertam.*

F

Conradus Hungariam invadit, ac non videtur id eo tempore fecisse, quo Bohemia

336 *Progressum finemque belli cum Aventino rursus explicat Hoffmannus, sic profectum:* In id cum Conradus omni ope ac studio incumberet, sequenti anno (1029.) cum exercitu in Ungariam processit, & obvia omnia gladio ac incendiis vastavit, populabundus ad Rabam usque, nemine resistente, progressus. Ea iis demum morte Emetici direpta fuit, & Conradus imperator Stephano regi, instaurationem fœderis, quod cum Henrico imperatore affine suo fuerat, postulanti summa voluntate concessit. *Causam finis belli non videbimus. Interim alium etiam S. Stephani hostem, videlicet Bohemiæ ducem, parum probabiliter suggerit Annalista*

AUCT. J. S. *hoſte Saxo ad annum* 1030., *ſcribens ſequentia* : Hoc anno Bracislaus dux Boemiæ Ungaros magna cæde proſtravit, & terram eorum uſque ad urbem Strigoniam devaſtavit. *Qui hic* Bracislaus, *alibi* Brzecislaus *dicitur*, & Prædislaus : *ai non auſſim aſſerere, hæc vera eſſe, cum illum ipſius contra Hungaros expeditionem alibi non invenerim. Quin potius fictitia videntur, niſi forſan aliquot annis ſerius contigerint : nam Prædislaus ducatum Bohemiæ adeptus non eſt, niſi circa annum* 1034., *ut habet Pagius ad illum annum num.* 16. *Ipſe etiam Annaliſta Saxo, ſibi aperte contradicens, ad annum* 1032. *adhuc meminit de deceſſore Prædislai Udalrico, quem* Odalricum *vocat, ſatisque ibidem innuit hunc anno* 1030. *foederatum non fuiſſe cum Conrado, qui Udalricum* de inſidiis etiam, quas ante biennium ipſi imperatori fecerat, confeſſum in exilium tranſmiſit. *Illam igitur Bohemorum de Hungaris victoriam fictitiam, aut ex errore ortam,*

B *proſus exiſtimo.*

337 *Ne Conradum quidem multum efficere potuiſſe contra* Stephanum, *Dei protectione munitum, Wippo ſatis declarat, dum poſt verba vers.* 334. *data ſic proſequitur* : Rex autem Stephanus, minime ſufficiens adverſus imperatorem, orationibus & jejuniis in univerſo regno ſuo indictis, præſidium Domini tantummodo flagitabat. Imperator tam munitum regnum fluviis & ſylvis intrare non valens, multis tamen prædationibus (*&*) incendiis circa terminos regni injuriam ſuam ſatis ulciſcens, reverſus eſt, vos lens tempore opportuniori cœpta ſua peragere. Sed filius ejus rex Henricus adhuc puerulus, Eigeriberto Friſingenſi epiſcopo creditus, legatione Stephani regis pacem rogantis accepta, uotco conſilio principum regni, patre neſcien te, gratiam reconciliationis annuit; juſte & ſapienter agens, qui Regem injuſte injuriatum, ultro petentem gratiam, recepit in amicitiam.

338 *Non exprimit Wippo, utrum pax redintegrata ſit eodem anno* 1030., *an ſequenti. Hermanni Contracti ſaltem Chronicon apud Canſium omnia ad eumdem annum* 1030. *refert his verbis* : Conradus imperator, jam dudum inimicitiis cum Stephano Ungarorum rege conflatis, Pannoniam petiit, & quantum fluminibus & paludibus non obſtantibus poterat, Rabam devaſtavit. *Per* Rabam *intelligo fluvium* Arrabonem, *Germanis* Raab *dictum, non vero Jaurinum, urbem trans idem flumen ſitam, etiamſi & illa* Raab *dicatur Germanis : nam ſtatim flumine vereſimiliter prohibitus fuit* Conradus. *Porro addunt poſt pauca ibidem* : Pax cum Stephano rege Ungariorum redintegratur. *Verum cum hæc Hermanni editio interpolationis ſit ſuſpecta, magiſque fidere poſſemus editioni Piſtorii, ubi Hermannus inſtauratam pacem cum pleriſque aliis Chronographis affigit anno* 1031., *hunc annum præferendum cenſeo, niſi forſan quis omnia ſic velit conciliare, ut credamus a bello ceſſatum, pacemque cum Henrico rege initam eſſe anno* 1030. ; *at ſequenti eamdem concordiam ſtabilitam per miſſos a* Stephano *legatos ad Conradum, qui initam a filio pacem ratam habuerit & confirmaverit.*

339 *Quidquid vero ſit de exigua hac temporis differentia, Wippo ingenue fatetur culpam incœpti belli fuiſſe in Bavaros; ſatisque ſimul innuit* S. Stephanum *ſingulare Numinis protectione gavriſum eſſe contra inimicum potentiſſimum; atque earumdem relationibus Cartharius & Bonfinius optime conſonant. Quod autem hi ſcribunt de nuntio illo, qui in caſtra Germanorum venit quaſi miſſus a Conrado, quique ducibus mandata recedendi perſulit, nec Wippo habet, nec alii ſcriptores Germani. Verum æque mirabile eſt, quod Wippo aſſerit, pacem ab Henrico rege puero cum* Stephano initam eſſe, *ignorante Conrado; atque hoc Henrici factum, quod nullo modo vocari poteſt in dubium, ſuſpicionem ingerit, aut Henricum ipſum, aut alium quempiam illorum, qui Henrico fuere pacis auctores, prædictum unanimum mirandum curaſſe, ſive id factum fuerit poſt pacem clanculum concluſam, ſive antea ſolo belli odio, ut pax facilius inſtaurari poſſet.*

340 *Itaque igitur totam rei relationem ex Bonfinio, qui corrigi deinde poterit, ubi videbitur paulo liberius conjectura induſiſſe :* Stephanus, *ingenii*, ubi Conradum cum univerſis Germaniæ viribus Pannoniam irruere intellexit, Pontificum, procerumque omnium coetum habendum eſſe cenſuit : quantum a Germania periculum ſoſtaret, edocuit. Habuit delectum, quam unquam antea longe majorem : Pontifices, ſacerdotes, item ſacri & prophani omnes pariter arma capeſſenda decernunt, quo facilior reſiſtendi copia daretur. Cum potentiſſimo hoſte rem eſſe intelligunt. Poſtquam comparato validiſſimo exercitu, caſtra habere cœpit; divinum in primis auxilium bis breviter imploravit, quamvis io exornandis placandiſque Numinibus die noſtuque numquam ceſſare videbatur : Si placet tibi, Regina cœli, & Ungarici patrona ſoli, hoc regnum hæreditario jure tibi legatum, igni ferroque ab hoſtibus vaſtari, & plantatam ouperrime Scythicis pectoribus fidem Filii tui continuo extirpari, ne meæ (quæſo) druſidiæ, ſed numini tuo hoc tribuatur : ſi quid Regis culpa patratum eſt, cui plebem tuam commiſiſti, ipſum (te precor) pœnas luere patiare, innocentibus parce, novam hæreditatem tuam pro ſolita benignitate tuere. Mox effutus in lachrymas, & divæ Genitricis numine confirmatus, in Germanos ſigna moveri jubet, quum numquam fidelibus pia Numina deſint. Res non tam commemoratione, quam admiratione dignifſima, pridie ejus diei, quo in hoſtium conſpectum futurus erat, accidiſſe dicitur. Teſſerarius namque per omnia militum contubernia & tentoria quidam diſcurrit, qui imperatoris edicto Germanum quemque ſolutis caſtris domum repetere jubet.

341 In ſequenti nocte ante lucem Conradus ſoluta caſtra comperit, videt domum quemque feſtinare. Rei novitate percitus cauſam diſquirit : omnes uno ore referunt, teſſerarii voce, miſſione donatos. Accitis teſſerariis, neminem invenit, qui miſſionis edictum circumtulerit. Mox Conrado Stephani ſanctitas explorata fuecurrit, cujus gratia cœleſtem internuncium ſub teſſerarii ſpecie, caſtra ſolviſſe reputavit, ne ſancti Regis populus oppugnaretur, ne qua inter ſeniores, juniorelque Chriſtianos ſeditio deſectione ſuboriretur. Approbavit divinæ miſſionis edictum imperator, inſtauratoque pace in Germaniam ſe recepit, cum graviſſima aſſeverationa pollicitus, ſe Pannoniis, quos ſub divina tutela eſſe intelligebat, perpetuo manus abſtenturum. Rex autem e veſtigio quum divæ Genitricis patrocinium labo-

& Stephanus ad Dei opem confugiens, evincit tandem Conradum,

ac pax inſtauratur anno, ut videtur, ſequenti

mira Dei Stephanum protegentis providentia

A laboranti ſibi, ſuæque Ungariæ adfuiſſe conſpexit, humi proſtratus, clementiſſimo Numini gratias egit, & per cunctas aras Pannonicæ Deæ * ſacra ferri paſſim edixit. *Ita narrat defeſſum Germanorum Bonfinius, atſi diſcerpſerit, præſente rege caſtris Conrada. At verſimilius eſt, id contigiſſe, eo abſente, non per teſſerarium per caſtra diſcurrentem; ſed per nuntium aliunde in caſtra profectum, atſi miſſus eſſet a Conrada. Numinuſne ille humana fraude ſubornatus fuerit, an ſola Dei providentia eo directus, in media relinquam. Hæc de cauſa etiam incertum eſt, an huc aliquid humana induſtria majus agnoverit Conradus, ideoque finem belli impoſuerit, licet Hungari iſtud crediderint, & non prorſus immerita ob eximiam Stephani ſanctitatem, ſingularemque Dei protectionem, quam in aliis quoque caſibus experius eſt Sanctus. Bailletus ad 2. Septembris in* Stephano *ſcribit, Conradi juſſu Germanos tam celeriter receſſiſſe, ut fugere videantur. Potuit ſane contingere, ut Conradi exercitus velitationibus, inaptaque tibariorum non exigua paterentur detrimenta ante fluvium Arrabonem, eaque de cauſa proſecutam Hungarorum exercitum aperiri non ſit auſus; at nolim hinc tale aſſerere, quod nec Hungari tradiderunt nec Germani, neque id tam fideuter affirmaſſet Bailletus, ſed ſolum dediſſet pro conjectura incerta, ſi preſſe ſequi voluiſſet monumenta antiqua.*

B 342 *Poſt relatum id bellum Carbuitius num. 24. da virtutibus ſancti Regis, ac præſertim da perpetua erandi contemplandique conſuetudine memorat aliqua. Eadem Bonfinius pag. 183. expreſſe ſit his verbis*: Deinde eo ardentius pro explorata divinæ clementiæ gratia, in Dei charitate permanſit: quem in partiendo tempore, tali ullum inſtituto fuiſſe ferunt, interdiu diecndo juri, ac regalibus officiis & negotiis incumbere, noctes fere totomnes ducere, in divina contemplatione verſari, cum aſſidua lacrymis pro publica & privata ſalute ſupplicare, pia precibus æquiora Numina reddere, in divinam quandoque contemplationem usque adeo rapi, ut humo ſubtractus, in aere pendere videretur: nam quum in remotam quandam baſilicam ſeceſſiſſet

C (*ima tum lange abeſſet ab omni eccleſia, ut habet Carbuitius* n. 25.) Numinis exorandi cauſa, diſtentis circum tentoriis noctem traſegit: qua quidem intempeſta, quum in tabernaculo ad contemplandum ſuſcitaretur, usque adeo in Divinitatis contemplatione correptus eſt, ut corpus evectam in aera mentem ſubſequeretur.

343 Quin & tabernaculum, ne vehementiſſimam contemplationem interciperet, corpuſve inhiberet, ne cum animo in aera raperetur, ipſum quoque ſimul tractum, in aere diu pependiſſe tradunt. Quam pateſactam cuidam ſancto viro miraculum intelleriſſet, mox eum admonuit patiter, & interminatus eſt, ne quid de hac re, in vivente, proderet. Fama tameo Regiæ ſanctitatis ea late diffuſa vagabatur, ut e remotiſſimis multi oris ad venerandum Hominem plane confluerent. *Hæc ſimilaque plura, quæ variis locis de eximiæ* Stephani *virtutibus commemeravimus, non videbuntur incredibilia viris prudentibus, qui ſanctiſſima ejuſdem Regis Monita, §. 33. dauda, attente perlegerint; ſimulque conſideraverint, quanta ſit Dei liberalitas in illos, qui eum pura ſinceraque amore unice quærunt & diligunt. Veruntamen Bonfinius, tum ſupra dicit, corpus Scutis raptum eſſe in aera, male intellexit Carbuitium, qui id non aſſerit, ſed de ſola papilione in aere ſuſpenſa locutus eſt; ideoque ejus relatio eatenus neceſſario eſt corrigenda.*

AUCT. J. S.

§. XXXII. An Emerico filio uxorem dederit? An regnum eidem abdicare cogitaverit? mors ſancti Emerici: an morbus, quo triennio laboravit Rex, ex morte filii contractus?

QUamquam *verſimile non eſt, nec ulla auctoritate probari poteſt, pacem inter* Stephanum *& Conradum coaluiſſe per martem Emerici, qui* S. Stephano *ſolus a filiis ſuperverat, mors tamen illius principis non diu poſt videtur ſubſecuta. Hoc igitur loco expedienda ſunt de Emerico religua omnia, quæ ſimul ſpectant ad patrem* Stephanum: *nam alia alius geſta ſue loco diſcutientur. Ante laudata Emerici Vita ad propoſitum noſtrum habet hæc verba*: Dum ex paterna diſpoſitione virgo nobilis, utpote orta de regali propagine, beato Emerico deſponſata eſſet *&c. Addit Vita, Emericum cum ſponſa ſua virginitatem ſervaſſe, votumque caſtitatis nuncupaſſe. Vitam hanc, opinor, ſecutus eſt Bonfinius, qui eadem de Emerico narrat, relateque virginitatis voto, quod neminem revelaverat, de conjugio ipſius ſic ſcribit pag. 178.*: Poſt hæc Pater, ut publicæ ſaluti de ſucceſſore conſuleret, Emericum parandis liberis haud intempeſtivum, digno conjugio obligaodum eſſe cenſuit, ratus neminem regno commodiorem futurum, ſi viveret: ſin minus, ſanctiſſimam hinc prolem ſperari poſſe, & regendis Ungariæ accommodatiſſimam. Quare excellentiſſimam forma & virtute virginem, ac regali genere natam, huic deſponſat Pater, operamque liberis quandoque dandam edocet, ne legitimus idemque optimus Pannoniæ regno ſucceſſor deſit. Quamvis hoc haud facile efficere potuit, quando non ſine multis eo precibus filium redegerat; ipſum tamen obtemperantiſſimum, & decenti conjugio jam obſtrictum, numquam cum uxore rem patraſſe, ſed majorem (ſi dici poteſt) quam antea, caſtitatem ſervaſſe comperit.

Tradunt ſcriptores Stephanum filio ſuo Emerico dediſſe uxorem, E

F

344 *Eadem quoque de conjugio & virginitate Emerici aſſerit Dlugoſſus in Hiſtoria Polonica ad annum 1006., & rurſus ad annum 1022. Quin & Joannes Tamcut in Emerica poſt datam Vitam ex Suria hæc ſubjicit*: Uxorem S. Emerici filiam Creicimiri regis Dalmatiæ fuiſſe, Dalmatica monumenta teſtantur, eamdemque virginitatem ad extremum uſque vitæ profeſſam. *Parto virginitat hac in conjugio ſervata aliunde ſatis eſt credibilis & verſimilis ob recentiſſimum exemplum S. Henrici imperatoris, qui avunculus erat Emerici: nam Henricus ſervatam tum S. Cunigunda virginitatem ante martem indicaverat, defunctuſque erat anno 1024., que nuptiis verſimiliter necdum illigatas erat Emericus. Nonnihil tamen ſcrupuli aritur tum ex ſilentio Carbuttii, tum ex vota virginitatis jam ante nuptias nuncupata, ſi omnia cuncta narrantur in Vita. Verum Carbuitius rem omittere potuit, quia potius ad Emeritum ſpectabat quam ad* Stephanum: *& rex paterna auctoritate irritum facere poterat filii votum, quod verſimiliter ante pubertatem erat emiſſum. Filius contra, etiamſi*

AUCT. J. S. *obligatione voti ſolutus eſſet auctoritate Patris, eoque permiſſet ducendo uxorem, poterat nihilominus, modo ſponſam ad conſenſum pertraheret, eidem virginitatis ſervandæ propoſita inſiſtere, atque avunculi ſui S. Henrici exemplum imitari. Nihil igitur obſtat, quo minus vera eſſe poſſint nuptiæ Emerici, de quibus in ipſius Vita latius agi poterit.*

346 *Laudatus Dlugoſſus ad annum 1022. ſcribit*, Stephanum *cogitaſſe de regni adminiſtratione in filium transferenda. Ranzanus hac de re habet ſequentia ind. 8.* : Fuit enim excellens (*Emericus*) ea vitæ integritate ac ſanctitate, ut in omni virtutum genere eſſet parenti ſimillimus. Eam ob rem beatus Stephanus ea ipſum charitate complectebatur, ut nihil ſupra facile dici poſſet. Decreverat religioſiſſimus Rex abdicare ſe regno, ſeque ſeparare ab hominum frequentia, quo divinarum rerum meditationi poſſet inſervire liberius. Regni vero curas Emerico demandare inſtituerat: cæterum dum talia ſecum mente volutat, divino conſilio aliter decernitur. Repente namque Emericus in adverſam incidit valetudinem, eaque paucis poſt diebus correptus moritur, pie plane, ut credere par eſt de viro, qui vitam tranſegerat ſanctiſſime. *Thuroczius cap. 31. eadem tradit his verbis*: Poſtquam autem magnificavit dominus miſericordiam ſuam cum beato rege Stephano, vertendo dorſa regum in fugam a facie gladii ejus, & dominio ejus principatus atque poteſtates ſubjiciendo omnium exterarum nationum circumadjacentium; deliberavit ſanctus rex Stephanus, & firmiter ſtatuit, ut omnibus pompis mundanæ gloriæ calcatis: & temporalia regni diademate depoſito, ſolius Dei ſervitio ſemetipſum manciparet: & ab exterioribus curis expeditus, contemplativam vitam & tranquillam pacem peragere. Coronam vero regiæ celſitudinis filio ſuo duci Emerico, ſanctiſſimis moribus divinitus inſtructo, ſe daturum diſpoſuit. Erat enim beatus Emericus in primævo adoleſcentiæ flore ſupra communem naturam hominum divino munere ſublimatus; juſtitia, prudentia, fortitudine, temperantia, ſapientia, ſcientia, manſuetudine, miſericordia, benignitate, largitate, humilitate & patientia armatur: cæteriſque Catholicis atque politicis virtutibus adornatus; ſimiliter ut ſanctus Stephanus pater ejus. Cum itaque ſanctiſſimus Pater ſanctiſſimo filio curam adminiſtrationis, & gubernandi regni ſolicitudinem intenderet committere; beatus dux Emericus propria morte præventus eſt. *Hactenus illi: verum cum nihil de hac Regis cogitatione habeat Carthuſius, ac ne Bonfinius quidem; illud deſiderium abdicandi ſe regno, (licet incredibile non ſit nec improbabile ob morbos, quibus Rex ſanctiſſimus affligebatur) ut plane certum affirmare nolim.*

347 *Minus etiam certum, minuſque probabile eſt. quod idem ſcriptores aſſeruerunt de morbo* S. Stephani, *aut potius de morbi cauſa, quam divinando ſic expreſſit laudatus Thuroczius*: Flevit autem eum ſanctus rex Stephanus & univerſa Hungaria inconſolabiliter planctu magno valde. Tanta vero doloris acerbitate ſanctus rex Stephanus exacerbatus in graviſſimam incidit infirmitatem. Et poſt multos dies vix qualemcumque vitæ reparationem recepit: ſed priſtinæ ſanitati numquam plene potuit reſtitui. Nam & pedum doloribus urgebatur, & triſtitia ac gemitibus afficiebatur; præſertim propterea, quia nullus videbatur de conſanguineis ejus idoneus ad hoc, ut eo mortuo regnum in fide Chriſti conſervaret. Pronior enim erat gens Hungarica ritui paganico inclinari, quam fidei Chriſtianæ. *Conſonat fere Ranzanus, ita ſcribens*: Ejus (*Emerici*) obitum adeo moleſte Rex tulit, ut morbum & ipſe contraxerit quam graviſſimum, ex quo perdita, ac non ſine vitæ maximo periculo, laboravit. Doloris cauſa erat, quod animadvertebat, e ſuis inveniri poſſe neminem, cui ampliſſimi regni ſui adminiſtratio demandaretur. Maxime autem eo angebatur, quod non occurrebat ei via, qua nanciſceretur hominem quempiam, a quo Chriſtianus cultus, nuper ſuſceptus ab Hungaria, pertinaci opera conſervaretur. Sed placuit immortali Deo, ut Regem ipſum ſineret tantiſper vivere, ac regnum tenere, dum novelli Chriſtiani fide, quam acceperant, ſatis confirmarentur: quamdiu tamen fuit in vita, multiplicibus morbis vexatus eſt.

348 *Bonfinius pag. 184. de biſce conjecturas ſuas ſic expoſuit:* Paucis poſt annis, quando virtus adverſitate perficitur, & quos Deus diligit, corrigit (ut aiunt) & caſtigat; quum magno Rex dolore torqueretur, quod Emerico orbatus, nemo ſibi nepos & cognatus eſſet, cui regnum & Ungarica fidei conſervationem tuto committeret, quumque intelligeret Scythicam gentem, intermiſſa divini cultus fideique cuſtodia, in priſtinam inſidentium continuo recaſuram, varios ex hoc morbos ſubiit, correctus eſt. Emericum ab anno ſalutis trigeſimo primo ſupra milleſimum, extinctum aliqui ſcripſere. Ipſe tanto corporis languore correptus eſt, ut ne pedibus quidem ſtare poſſet. *In biſce relationibus vera falſis mixta videntur, aut ſaltem certa incertis, & non pauca idcirco corrigenda. Prima fatis certum eſt, Sanctum variis ac diuturnis morbis laboraſſe; at falſum videtur, primam morborum ſauſam artam eſſe ex dolore de obitu Emerici: nam jam ante illius obitum ſeptennali laborarit infirmitate, quæ certo ex illa cauſa oriri non poterat. Audiamus de his Carthuſium, qui circa illud tempus vivere cæpit. Hic num. 26. ait Regem triennio agrotaſſe; ac deinde ad obitum filiorum ſic pergit*: Poſtquam inde propitiationis Dei medicamine convaluit, tamen judicio æterni perſecreti conſilii quamdam examinationem in filiorum ſuorum obitu ſibi ſenſit immittere verbera, quos io ipſis infantiæ gradibus, infantes qui dedit, abſtulit. De quorum morte mœſtitiam obortam Genitor propter amorem filii ſuperſtitis, bonæ indolis pueri Emerici compeſcuit *&c. Hæc verba primum illum Regis morbum non modo præponunt Emerici morti, ſed etiam aliorum filiorum, ita ut diu ante videatur contigiſſe; certumque ſit hunc morbum non eſſe ortum ex dolore de morte filii.*

349 *Secundo indubitatum quoque eſt*, Regem *graviter doluiſſe de obitu filii ſui, & non immerito; neque ulla etiam eſt ratio, cur obitum illum removeamus ab anno 1031., cui eum aſſignant Carthuſius & Bonfinius. At falſum apparet, aut certe veriſimile non eſt, ex illa dolore morbum ortum eſſe, quo deinceps uſque ad mortem Sanctus fit laboraverit, ut numquam integre convaluerit. Dolorem eumque gravem teſtatur Carthuſius num. 27.; ſed ſtatim etiam ſubjungit, dolorem hunc non fuiſſe diuturnum, Regemque,*

dicitur etiam voluiſſe regnum filio abdicare; at id minus certum

quod vero ſcriptores aliqui de morbo ex dolore ob mortem filii orto

tumque gravem quidem, at non ultra dies, de obitu filii dolu-

Digitized by Google

A *gemque, deposito mœrore, se totum dedisse operibus piis, quibus & religionem promoveret, & cuicumque hominum generi liberaliter subveniret. Morbum vero postremum post alia non pauca commemorat; atque asserit quidem gravem fuisse ac diuturnum; at nullo modo innuit, eum toto laborasse septennio, quod intercessit inter mortem Emerici & Stephani. Non solus autem Cartbuitius tam diuturno gravique dolori, ex quo morbus fuisset contractus, adversatur; sed etiam Vita S. Emerici, quæ docet dolorem brevi pulsum fuisse, subsecutis post obitum Emerici miraculis, de quibus sic habet:* Et quoniam necessaria sunt miracula, ubi humana imbecillitas tarda est ad credendum, tot ac tanta virtutum signa dies obitus sui tricesimo coruscavit, ut omnibus in regia urbe, ubi sanctum ejus corpus humatum est, commorantibus non dies mœroris, sed gaudii esset, cum nec ipsum Patrem mœror ob mortem filii angeret; sed eum ob coronam vitæ æternæ filio indubitanter collatam lætitia plena perfunderet. *Ceterum quod afferant, Regem doluisse, quia non satis videbat, cui stabilitam in*
B *regno religionem tuto committere posset, admodum verisimile est: nam diligentem ipsius curam, ut religio post obitum suum florere pergeret, magis declarabunt dicenda inferius.*

§. XXXIII. Monita, quibus Stephanus filium Emericum instruxit, ut regnum recte pieque administraret.

Monita S. Stephani ad filium Emericum a variis edita: in præfatione

Quamquam incertum esse dixi, an S. Stephanus se regno abdicare voluerit in gratiam filii Emerici: id tamen certum est, eum filio suo regnum destinasse, ac nihil prætermisisse, quo eum erudiret ad rectam piamque ejusdem regni administrationem. Documenta filio data, quæ brevissimo compendio commemoravit Cartbuitius nu. 26., luculentum piæ illius curæ præbent testimonium; simulque ostendunt, qualis fuerit Stephanus *ipse, cum verisimile non sit,*
C *illum neglexisse ea, quæ filio diligenter inculcavit. Monita illa a variis edita sunt, atque apud Werbocyium quidem in Opere tripartito tom. 2. a pag. 1. sub hoc titulo:* Sancti Stephani primi regis Ungariæ decretorum liber primus ad sanctum Emericum ducem. *Accensentur enim decretis seu legibus regni Hungariæ, quamvis proprie leges non sint, sed monita regibus data ad regnum præclare administrandum. Illa autem huc transferam ex editione memorata, prout divisa sunt in præfationem & decem capita; lectionesque variantes dabo ad marginem ex editione Joannis Sambuci, qui eadem dedit post Bonfinii aliorumque Opera. Si quæ vero obscuriora videbuntur, post singula capita breviter explicare conabor.* PRÆFATIO, in qua Rex hortatur ducem ad capessenda paterna monita & præcepta. *His præfationis titulus apud Sambucum omittitur, & certo non est* S. Stephani; *omissa ibidem similiter invocatio sanctissimæ Trinitatis, quæ verisimiliter Regis est, cujus verba sequuntur:* In nomine sanctæ Trinitatis & individuæ unitatis. Cum cuncta Dei nutu condita, suaque evidentissima præordinatione disposita, tam in amplitudine cœli, quam in istis amplissimis * terrarum climatibus, ratione intelligentiæ funditus sentiam vigere, atque subsistere: cumque affatim uni-

* *al. spatiosis*

versa hujus vitæ utilitati dignitatique gratia Dei concessa, scilicet regna, consulatus, ducatus, comitatus, pontificatus, cæterasque dignitates, partim divinis præceptis atque institutis, partim legalibus, partim juridicis *, partim civilibus ac nobiliorum ætateque provectorum consiliis, suasionibus, regi, defendi, dividi, coadunari videam: & cum omnes ordines ubique terrarum, cujuscumque sint dignitatis, non solum satellitibus, amicis, servis, præcipere, consulere *, suadere, sed etiam filiis pro certo sciam: tunc me non piget *, fili amabilissime, hac vita comite, tibi documenta, præcepta, consilia & suasiones parare *, quibus tuæ vitæ mores, tibique subjectorum exornes, quando, summa concedente Potentia, post me regnabis.

AUCT. J. S.

* *al. jurisdictionalibus sive juridictionibus*
* *al. conciliari & vel consulere*
* *al. me piget*
* *al. proponere*

351 Te autem studiose, adhibita audientia Patris præcepta, juxta divinæ sapientiæ suasum, convenit observare, dicentis per os Salomonis: Audi, fili mi, patris tui disciplinam, & ne dimittas legem matris tuæ, ut addatur gratia capiti tuo, & multiplicentur tibi anni vitæ tuæ. Ex hac ergo sententia animadvertere poteris, si ea, quæ paterna pietate tibi præcipio, contempseris (quod absit) quod amplius * amicus Dei & hominum non eris. Audi vero inobedientium * prævaricatorum præceptis casum & præcipitium. Adam quidem, quem Dominus conditor totiusque creaturæ plasmator, ad suam formavit similitudinem, eumque universalis fecit hæredem dignitatis, vinculum fregit præceptorum, statimque dignitatum sublimitatem, ac mansionem paradisi perdidit. Antiquus quoque populus a Deo electus & dilectus, quia legamina * mandatorum, digitis Dei condita, disjecit, idcirco diversis interiit modis: partem quidem terra deglutivit, partem quoque exterminator mortificavit, & pars invicem se interfecit. Filius quoque Salomonis, abjiciens pacifica verba patris, ac superbia elatus, minatus est populo percussiones frameæ pro mastigiis patris *, idcirco multa mala passus est in regno, & ad ultimum dejectus est. Hoc tibi ne accidat, obedi, fili, mihi. Puer es, deliciarum * vernula, pulvinaris accola, totus educatusque in deliciis cunctis, expeditionum, laboris *, atque diversarum gentium incursionis expers, in quibus ego jam fere totam meam contrivi ætatem. Jam tempus adest, in quo tibi non semper pulvinarium mollicies *, quæ te hebetem & delicatum reddunt, adhibendæ sunt, quod est dissipatio virtutum & vitiorum fomentum, atque contemptio mandatorum: sed interdum asperitas tribuenda est, quæ tuam intelligentiam ad ea, quæ præcipio, reddant attentam. His itaque præfatis, redeamus ad propositum. *Post hanc præfationem Monita sequuntur, ab ipso Sancto in decem divisa capita, quorum titulos ad marginem notabo.*

Ita servatur filium, ut juxta præcepti obediens.
E

* *al. quod jam amplius*
* *al. mandata inobedientium*
* *al. ligamina*
* *al. patris comminatur*
F
* *al. divitiarum*
* *al. tocius expeditionum laboris*
* *al. pulvinar mollitiei*

352 CAP. I. Quoniam ad regalis dignitatis ordinem non oportet nisi fideles, & Catholica fide imbutos accedere; idcirco sanctæ fidei in nostris mandatis primum damus locum. Imprimis præcipio, consulo, suadeo, fili charissime, si regalem cupis honestare coronam *, ut fidem Catholicam & apostolicam, tali diligentia & custodia conserves, ut omnibus tibi a Deo subjectis exemplum præbeas, cunctique ecclesiastici viri * merito te verum Christianæ professionis nominent virum, sine qua, pro certo scias, Christianus non diceris, vel Ecclesiæ filius. Qui

Monita vero hæc dedit. De observanda Catholica fide I.
* *al. curiam*
* *al. filii*

Digitized by Google

enim falsè credunt, vel fidem in bonis non impleni & ornari operibus (quia fides sine opere mortua) nec hic honestè regnant, nec in æterno regno vel corona participant *. Si vero scutum * retines fidei, habes etiam galeam salutis. His quidem armamentis contra invisibilia & visibiles legitimè dimicare poteris inimicos. Nam aut Apostolus: Non coronabitur, nisi qui legitimè certaverit. Fides ergo, de qua loquor, hæc est: ut Patrem Deum omnipotentem, factorem totius creaturæ *, & unigenitum ejus Filium, Dominum nostrum Jesum, de Maria Virgine, angelo annunciante, natum, & pro totius mundi salute in cruce patibulo passum, & Spiritum sanctum, qui per Prophetas & Apostolos & Evangelistas locutus est, unam Deitatem perfectam, indissolubilem, inconcaminatam esse firmiter credas, & sine omni ambiguitate teneas. Hæc est fides Catholica, quam (sicut * Athanasius dicit) nisi quis fideliter firmiterque crediderit, salvus esse non poterit. Si aliquando infra eam inveniantur potentiam, (quod absit) qui B hanc collationem sanctæ Trinitatis dividere, vel minuere, sive augere conabuntur *, hos ipsos scias esse hæreticæ pravitatis servos, & odio sanctæ Ecclesiæ filios? Tales vero nec nutrias, nec defendas, ne tu etiam videaris amicus & fautor *. Hujusmodi enim viri, sanctæ fidei filios omnino reddunt morbosos, & istam novellam sanctæ Ecclesiæ plebem miserabiliter destruunt, ac etiam dissipatam. Hoc ne fiat, principaliter cura. *Disputatus nunc eundi, an Symbolum, quod jussu Damasi adunus S. Athanasio, ab hoc sancto Patre sit compositum. At ea disputatio nondum natâ erat S. Stephani tempore.*

353 CAPUT II. In regali quidem palatio post fidem Ecclesia secundum tenet locum, a Capite nostro, scilicet Christo, prius seminata; deinde per ejus membra, usque Apostolos, sanctosque Patres transplantata, & firmiter ædificata, atque per totum orbem diffusa. Et quamvis semper novam pariat * prolem, in certis tamen locis quasi antiqua habetur. Hæc autem, fili charissime, in nostra monarchia adhuc quasi juvenis, & novella prædicatur; atque idcirco cautioribus avidentioribusque eget custodibus; ne bonum, quod divina clementia per tuam immensam clementiam * nobis concessit immeritis, per tuam debilitatem & pigritiam atque negligentiam destruatur, & annihiletur. Nam qui minuit, aut fœdat sanctæ Ecclesiæ dignitatem, ille Christi corpus mutilare nititur. Ipse enim Dominus dixit Petro, quem custodem magistrumque eidem posuit sanctæ Ecclesiæ: Tu es Petrus, & super hanc Petram ædificabo Ecclesiam meam. Se ipsum quidem nominabat petram: verum * non ligneam vel lapideam, sed ex fidei confessione ædificatam Ecclesiam dixit, sed populum acquisitionis, gentem electam, divinam, gregem fide doctum *, baptismate lotum, chrismate unctum, sanctam super se ædificatam Ecclesiam dixit, & appellat. Si quis infelix hujus sanctæ Ecclesiæ membra vel parsulos scandalizat, juxta Evangelii præceptum, dignus est ut mola suspendatur asinaria in collo ejus, & demergatur in profundum maris, id est dejiciatur de potestatis dignitate, & maneat extra Ecclesiam justorum, in illa mundi miseria, sicut ethnicus & publicanus. Ac per hoc, fili mi, ferventi studio debes invigilare in sancta Ecclesia de die in diem, ut potius capiat augmentum, quam detrimentum patiatur. Inde etiam * imprimis reges Augusti dicebantur, quia augebant Ecclesiam. Hoc & tu facias, ut tua corona laudabilior, & vita beatior & prolixior habeatur.

354 *Pausa hic observanda.* Ostendi n. 334, S. Stephani *verba*, ipsum quidem nominabat petram, *probabiliter referri posse ad S. Petrum, parum tamen interesse, hocne an alio modo locum intellexerit. S. Augustinus lib. 1. Retract. cap. 21. scribit, se aliquando per* petram *intellexisse* Christum, *aliquando* Petrum, *subdens:* Harum autem duarum intentarum quæ sit probabilior, eligat lector. *Hæc summi Doctoris verba ostendunt dubitationem, in qua erat, de genuina loci intelligentia. Eadem quoque verba evincunt, S. Augustinum agnovisse, non Christum, modo esse petram Ecclesiæ, sed Petrum quoque ejusdem Ecclesiæ petram esse, Christo nimirum subordinatam: nam nisi id agnovisset, non reliquisset liberum unicuique, ut locum vel de Christo vel de Petro intelligeret. Patet id etiam ex versiculo S. Ambrosii, quem ibidem recitat:* Hoc (*gallo*) ipsa Petra Ecclesiæ canente culpam diluit. *Naturalem expositionem de Petro, quem* petram *dicebat, prima amplexus erat sanctus Doctor, ut ait. Deinde tamen ad aliam dilapsus est in fula, opinor, ignorantia linguæ Hebraicæ & Syriacæ. Ostendunt eam ignorantiam ipsa sancti Doctoris verba: nam pro expositione de Christo hanc solam ibidem affert rationem:* Non enim dictum est illi (*Petro*) Tu es Petra, sed Tu es Petrus. *Verum Christus Syrorum locutus est, ususque est eadem voce* Cepha *aut* Kepha, *voxque eadem repetitur in Evangelio Hebraico Matthæi, quod edidit Munsterus, nisi Latine dicerentur:* Tu es Petra, & super hanc Petram: *uti jam ostenderunt multi interpretes Catholici, & admiserunt hæretici varii. Correxis igitur tota ratio S. Augustini, qui haud dubie vulgatam loci expositionem solam secutus fuisset, relictis prorsus aliis, si fuisset eamdem vocem Syriace hic fuisse repetitam. Hæc pauca observanda duxi, quia loco illo abusus est Schwartzius num.* 238. *citatus.*

355 *Magis frivolum, imo plane ridiculum est, quod idem scriptor heterodoxus ex verbis* S. Stephani *inferre voluerit, ipsum per ecclesiam in petra ædificatam intelligere* gentem electam & divinam, non hierarchiam sub uno visibili capite, eum membris sui visibilibus florentem, potentem, splendidam & dominantem. *Quippe* S. Stephanus *unice hic docet per ecclesiam hic non intelligi domum aliquam, aut ædificium aliquod ex lignis & lapidibus constructum, quod alias etiam* ecclesia *vocatur sensu multum diverso; sed per ecclesiam a Christo designari omnium fidelium cœtum, qui revera est populus acquisitionis, gens electa & divina, grex fide doctus, baptismate lotus, Chrismate unctus. Huic eorum* custodem magistrumque *Christus* posuit *S. Petrum, teste* S. Stephano. *Itaque Sanctus Rex non modo verbis suis non adversatur ordini hierarchico Ecclesiæ, sed illum clare adstruit; dum asserit Petrum a Christo statuisse esse* custodem magistrumque Ecclesiæ, *& quidem Ecclesiæ* eidem, *quæ, ut ante ait,* a capite nostro, scilicet Christo, prius seminata, deinde per ejus membra, usque Apostolos sanctosque Patres, transplantata, & firmiter ædificata, atque per totum orbem diffusa. *Ecclesia per totum orbem diffusa* custodem magistrumque *positum esse Petrum*

A B C D E F

* al. scutum fidei.
* al. creaturæ.
* Athanasius.
* al. dividere, minuere, augere.
* al. fautor.
* al. parit.
* al. nos.
* al. habet.
* al. quidem.
De Ecclesiæ statu, & contagio. ecclesiastico statu.
observationes quædam circa Sancti verba de S. Petro.
de ecclesiastica hierarchia.

A *trum afferit. Hierarchiam igitur Eccleſiæ ſub viſibili capite clariſſimis verbis agnoſcis. Hæc breviter de hiſce dicta ſunt, ut pateat quam frivolis ratiunculis heterodoxi verba* S. Stephani *ad falſa ſua dogmata conentur pervertere, licet ex omnibus ipſius geſtis abunde diſcere poſſint, ſe a primorum Hungarorum fide longe receſſiſſe. Cæterum quod de etymologia* Auguſti *in fine dicitur, mere accommodatitium eſt: nam imperatores dicti ſunt* Auguſti *ab imperatore Auguſto, ſicuti* Cæſares *dicuntur a Julio Cæſare.*

Epiſcopi nominandi ſunt, & de impendendo honore pontificibus * *al.* habet

356 CAP. III. Regium ſolium ornat ordo pontificum; ac per hoc in regali dignitate tertium poſſident locum pontifices. Chariſſime fili ſeniores illos ita cuſtodias, ſicut oculorum pupillas. Si illorum benevolentiam habebis *, oeminem adverſariorum timebis. Illis quidem te obſervantibus, eris ſecurus in omnibus, illorum precatio commendabis te omnipotenti Deo. Illos enim Deus humani * generis conſtituit cuſtodes, fecitque ſpeculatores animarum, ac totius eccleſiaſticæ dignitatis, ac divini Sacramenti diſpenſatores * & datores. Sine enim illis non conſtituuntur reges nec principatus *. Per illorum interventum delicta delentur hominum. Si

* *al.* divini

* *al.* diſpenſatores * *al.* principantur

B illos perfecte amas, te ipſum ſine dubio ſanas, tuumque regnum honorifice gubernas. In manus enim illorum poſita eſt poteſtas ligandi nos in peccatis, & a peccatis ſolvendi. Teſtamentum enim * ſempiternum ſtatuit illis Deus, eoſque ſegregavit ab hominibus, & ſui nominis atque ſanctitatis fecit participes, & ab hominibus * interdixit reprehendendos eſſe, per David deificum regem: Nolite tangere chriſtos meos, &c. Ille autem * tangit chriſtos Dei, qui contra divinum atque canonum inſtitutum ſacri ordinis viros falſis criminibus fœdat atque in publicum protrahit. Quod te omnino, fili mi, agere prohibeo, ſi vis beatus vivere, & tuum regnum honeſtare. Quia in his rebus imprimis offenditur Deus. Si accidente ealu eulpa reprehenſione digna ſuper aliquem horum, de quibus ſermo eſt, ceciderit, (quod abſit) corripe eum ter, quater, inter te & ipſum ſolum, juxta præceptum Evangelii. Si tuoc ſecrete renuerit audire monita, adhibenda ſibi ſunt publica, ſecundum hæc: Si te non audierit, dic Eccleſiæ. Nam

* *al.* vero

* *al.* ab humano dio

* *al.* enim

C ſi tu hunc ordinem ſervabis, glorioſam tuam penitus exaltabis coronam.

De merito honore principum & baronum * *al.* principum &c. *al.* & non nobilium * *al.* pro pugnaculum

357 CAP. IV. Quartus decor regiminis eſt fidelitas, fortitudo, agilitas, comitas, confidentia principum *, baronum, comitum, militum, nobilium. Illi enim ſunt regni propugnatores *, defenſores imbecillium, expugnatores adverſariorum, augmentatores monarchiarum. Illi tibi, fili mi, ſint patres & fratres. Ex his vero neminem io ſervitutem redigas, vel ſervum nomines: illi tibi militent, non ſerviant: eorum omnibus ſine ira & ſuperbia atque invidia pacifice, humiliter, manſueta dominare, memoria retinens ſemper, quod omnes homines unius ſunt conditionis: & quod nil elevat, niſi humilitas; & nihil dejicit, niſi ſuperbia & invidia. Si eris pacificus, tunc diceris rex & regis filius, atque amaberis a cunctis militibus. Si

* *al.* ac abiſt

iracundus, ſuperbus, invidus, impacificus, ac * ſuper comites & principes cervicem erexerit, ſine dubio fortitudo militum, hebetudo erit regalium dignitatum, & alienis tradent reguum tuum. Hoc timens, eum regula virtutum dirige vitam comitum, ut tua dilectione angulati, ſemper regali dignitate adhærent inoffenſi, & ut tuum regnum per omnia ſit pacificum. AUCT. J. S.

De ſervanda virtute patientiæ, & tribuendo judicio.

358 CAP. V. Patientiæ & judicii obſervatio quinta regalis coronæ eſt ornatio. David rex atque propheta dixit: Deus judicium tuum regi da. Et item alibi: Honor regis judicium diligit. De patientia Paulus apoſtolus loquitur: Patientes eſtote ad omnes. Et Dominus in Evangelio; In patientia veſtra poſſidebitis animas veſtras. Ad hoc tende, fili mi: ſi vis regni habere honorem, dilige judicium: ſi animam tuam poſſidere vis, eſto patiens. Quotieſcumque, fili chariſſime, vel eaula digna judicari ad te venerit, vel aliquis capitalis ſententiæ reus; noli impatienter portare, vel cum juramento firmare, illum punire; quod inſtabile & fragile debet eſſe, quia ſtulta voia frangenda ſunt; vel per te ipſum dijudicare, ne tua regalis dignitas obturpatione inferiorum negotiorum fœdetur: ſed potius hujuſmodi negotium ad judices mitte, quibus hoc commiſſum eſt, quod ipſi ſecundum ſuam hoc diſcernant legem. Time eſſe judex, gaude vero rex eſſe & nominari. Reges patientes regnant, impatientes vero tyrannizant. Quando autem aliquid, quod tuæ convenit ad judicandum dignitati, tibi venerit, enm patientia & miſsrieordia, ſive miſerantia, hoc judica, ua rua corona laudabilis ſit & decora, *Hoc loco editio Sambuci ab illis verbis*: Time eſſe judex, *varie habet menda, ut ſtudioſus lector facile adverteꝛ. Illa igitur ſingula notanda non cenſeo.* E

De acceptione exterorum & auxiliorum hoſpitum.

359 CAP. VI. In hoſpitibus & adventitiis viris tanta ineſt utilitas, ut digne ſexto in regalis dignitatis loco poſſit haberi. Unde imprimis Romanum crevit imperium, Romanique reges ſublimati fuerunt, & glorioſi, niſi quod multi nobiles & ſapientes ex diverſis illuc confluebant partibus? Roma vero uſque hodie eſſet ancilla, niſi Æneades ipſam feciſſet liberam. Sicut anim ex diverſis partibus provinciarum veniunt hoſpites, ita diverſas linguas ut conſuetudines, diverſaque documenta & arma ſecum ducunt, quæ omnia regiam ornant & magnificant aolam, & perterritant exteroram arrogantiam. Nam

* *al.* mori alio

unius linguæ, uniuſque moris * regnum, imbecille & fragile eſt. Propterea jubeote, fili mi, ut bona voluntate illos nutrias, & honeſte teneas, ot tecum libentius degant, quam alicubi * habitent. Si enim tu deſtruere, quod ego ædificavi, aut diſſipare, quod congregavt, ſtuderis, ſine dubio maximum detrimentum ruum patietur regnum. Quod ne fiat, tuum quotidia auge regnum, ut tua corona ab omnibus auguſta * habeatur. *Quæ de multorum hoſpitum adventu in urbem Romanam dicuntur, videri poſſunt apud Livium lib.* I., *ubi narratur, quibus artibus uſus ſit Romulus, ſupra* Æneades *dictus, ut Romam multitudine populi impleret.* F.

* *al.* alibi

* *al.* abiſt aguſta

De neglegendis conſiliis.

360 CAP. VII. In tribunalibus regum conſilium ſibi ſeptimum vendicat locum. Conſilio enim conſtituuntur reges, gubernantur regna, defenditur patria, componuntur prælia, ſumitur victoria, propelluntur inimici, appellantur amici, civitates conſtruuntur, & caſtra adverſariorum deſtruuntur. Quando vero conſilii ineſt utilitas. Nam * a ſtultis, & arrogantibus, ac mediocribus (ut mihi videtur) non valent componi viri, ſed a majoribus & melioribus, ſapientioribuſque ac honeſtiſſimis feminibus,

* *al.* jam

AUCT. J. S. exprimi debent & poliri. Idcirco, fili mi, cum juvenibus & minus ſapientibus ouli conſiliari, *al. quare aut de illis conſilium quærere.* * ; ſed a ſeoioribus, quibus illud negotium propter ætatem & ſapientiam ſit aptum. Nam conſilia regum io præcordiis ſapientum debent claudi, non aemtofitate ſtultorum progagari. Si anim gradieris cum ſapientibus, ſapiens afficieris : ſi vetſaris cum ſtulto, ſociaberis illi, ſatente Spiritu ſancto per Salomonem : Qui cum ſapientibus graditur, ſapientum aris amicus, nec ſtultorum eris ſimilis. Et David pſallit : Cum ſancto ſanctus aris, & cum viro innocente *iopocens* eris, & cum electo electus eris, & cum perverſo perverteris. Ad hoc quidquid negotii unicuique conveniat ætati, in hoc le exercaat *, ſcilicet juvenes in armis, ſenatoras in conſiliis, omnino tamen juvenes non ſunt expellendi a conſiliis. Quoties vero cum illis conſilium inibis, etiamſi ſis habile, tamen ſemper ad majores deferas *, ut omnes actus tuos oorma ſapientiæ menſuras.

* al. excercesot

* al. differas

Quod majores imitari debeant, & filii obedire præceptibus.

361 Cap. VIII. Imitatio * majorum io regali dignitate octavum poſſidet locum. Regale ornamentum ſcito eſſa maximum, lequi aotecceſſorea regea, & honeſtos imitari parentes. Qui enim antecceſſorum decreta ſpernit patrum, nec divinas procurat leges, peribit. Patres anim idcirco ſuos parres, ut nutriant filios, ideoque ſunt filii, ut obediant patribus. Qui patri ſuo reſiſtis, inimicus Dei exiſtis * . Omnes enim inobedientes, Deo ſunt reſiſtantes. Spiritus enim inobedieotiæ diſpergit florea coronæ. Inobedientia enim totius regni eſt peſtilentia. Propterea, fili chariſſime, edicta Patris tui ſemper tibi ſint promptuoſa, ut proſperitas tua ubique regalibus dirigatur habenis. Mores quidam meos, quos regali vides convenire dignitati, hoc vinculo totius ambiguitatis lequere. Grave enim tibi eſt hujus climatis tenare regnum, oiſi imitator cooſuetudinis anta regnantium exiteris regum. Quis Græcus regeret Latinos Græcis moribus? aut quis Latinus Græcos Latinis regeret moribus? nullus. Idcirco conſuetudines lequere meas, ut ioter tuos habearis præcipuus, & intar alienos laudabilis.

* al. conſilii

* al. execute

B

Mores ... ut ... vere

362 Cap. IX. Quiervatio orationis maxima acquiſitio eſt regalis ſalutis, & ideo nonum; & nonam regiæ dignitatis canit regula. Continua oratio eſt peccatorum ablutio *, & remiſſio. Tu autem, fili mi, quotieſcumque ad templum Dei curris, ut Deum adores, cum Salomona filio regis, & ipſa rea ſemper dicas : Emitta, Domina, ſapientiam de ſede magnitudinis tuæ, ut mecum ſit, & mecum laboret, ut ſciam quid acceptum ſit coram te omni tempora. Et iterum : Domioe Pater & Deus vitæ meæ, on derelinquas me ia cogitatu maligno, extollentiam oculorum meorum ne dederis mihi, & deſiderium malignum averte a me, Domine; aufer a me coneupticntiam, & animo irravereoti & infruoito * oe tradas me, Dominc. Hac itaque oratione antiqui utebantur reges. Tu quoque hac eadem utera, ut Deus cuncta vitia a te aufarre dignetur, ut invictiſſimus rea a cunctis nominaris. Ora etiam, ut deſidiam & hebetudinem a te depellat, & ſopplementum omnium tibi tribuat virtutum, quibus viſibiles & inviſibiles viacas inimicos, ut ſecurus, & expeditus ab omni incurſione adverſariorum, cum omnibus tibi objectis, eurſum ætatis tuæ vitæ cum paca poſſis finire. *Poſt verbo ſuperius data* , & ideo

Oratio dominica & quomodo * al. abluitio * .

C

* ob infirmitatem

nonum, *adde*, *vel ſubaudi*, obtioet locum. D *Phraſis illa plane mendoſa eſt apud Sambucum.*

De pietate & miſericordia, cæteriſque virtutibus.

363 Cap. X. Modus virtutum ornas coronam regum, & io præceptis ponitur decimus : oam Dominus virtuum ipſe eſt Rex regum. Sicut ergo ſui axercitus cælaſtis plenitudo io deois coofiſtis choris, ſic tuæ vitæ converſatiq io dacem perſiſtat mandatis. Oportat regem eſſa pium, misericordem, & cæteris virtutibus imbutum & oroatum. Rex anim impietate & crudelitate fœdatus, incaſſum ſibi vendicat nomen ragis, quia tyranous eſt dicandus. Ob hoc ergo * , fili mi amabiliſſime, dulcado cordis mei, ſpes futuræ ſoboliſ, precor, jubeo, ut per omnia & in omnibus pietate fultus, non ſolum parcotelæ & cognationi, vel principibus, ſive ducibus, ſivn divitibus, ſeu viciois & incolis ſis propitius; verum etiam axtraneis & cunctis ad te venientibus. Nam opus pietatis ad ſummam te ducit beatitudinem. Sis miſericors omnibus vim patientibus, ſemper illud Domini in tuis præcordijs habens exemplum : Miſericordiam volo, & non ſacrificium. Patians eſto ad omoes, noo tantum potentes, ſed atiam poteſtara carentes. Sis deoique fortis, ne te proſperitas nimis clevet, aut adverſitas dejiciat. Sis quoque humilis, ut Deus te altum faciat, hic & in futuro. Sis varo modeſtus, & ultra modum neminem puntas vel damnes. Sis mitis, ut oumquam juſtitiæ rapugnes. Sis honeſtus us numquam alicui ſponianeum inferas dedecus. Sis pudicus, ut cunctos libidinis fœtores, ſicus ſtimulum mortis, evites. Hæc omnia ſuperius libata regalem componunt coronam, ſine quibus valet nullus hic regnara, nec ad æternum pertingere regnum. *Quod ſupra dicitur cæleſtis exercitus plenitudo* in danis choris *conſiſtere, mirum apperet, cum novem tantum angelorum chori enumerentur : at ſuſpicor Sanctum per chorum decimum intelligere omnes homines cæleſti gloria exaltates. Habes hic, lector, Monita ſancti Regis, quæ luculenter oſtendunt, quantus fuerit, non modo Chriſtianis virtutibus, ſed etiam arte regnandi. Digna ſane hæc ſunt, quæ principum animis alte inſculpta maneant. Nunc ſimiliter dabo leges, quas idem Rex ſubditis ſuis præſcripſit, ut ex omnibus pateat, qualis quantuſque fuerit, quantumque Apoſtolo ac Legislatori ſuo Chriſtiana debeat Hungaria.* F

Leges Sancti Stephani regis, quæ omnes deinde fuerunt promulgatæ.

§. XXXIV. Leges Hungaris datæ.

Arthuinus n. 13. *breviter agit de legibus, quas condidit* S. Stephanus cum epiſcopis & primatibus Hungariæ, & in quo, inquit, uniuſcujſqua colpæ eootrarium dictavit antidotum. *Sane leges hæ tales ſunt, quales congruebant rudi populo, qui diſciplinam Chriſtianam partim amplexus erat, partim averſabatur; & verſimile eſt, hiſce legibus non exiguum robur additum eſſe prædicationibus epiſcoporum, aliorumque eccleſiaſticorum, qui populum inſtruebant. Naturale enim eſt, ut oriatur deſiderium cognoſcendi illud, quod quis non audet prætermittere. Quo anno hæ leges primum latæ ſint, & an omnes ſimul ſint decretæ, non invenio. Omnes tamen ſimul promulgatæ ſunt in concilio aliquo epiſcoporum & proterum Hungariæ, & de hac promulgatione ſic habet editio in Opere tripartito :* Explicis decretum ſancti Stephani regis, promulgatum Strigonii,

(*al.*

A (al. Tolnæ) anno MXXXV. *Laudatus jam ſæpe Peterſius, leges quaſdam ex biſce edituras, de earum promulgatione ſic loquitur*: Quæ (*præceptiones & monita*) vim tabularum poſtea obtinuerunt, & anno demum MXVI. Tolnæ vel Strigonii promulgatæ ſunt.

ſed aliquo ex his citius decreto atque oſa rerpto i

365 *Inchofer ad annum* 1086. *de conditis a* Stephano *legibus ita ſcribit*: Stephanus rex pro ordinando regno ſalutares hoc anno procerum ſuorum utriuſque ſtatus interventu leges condit. Hæ quinquaginta quinque capitibus continentur, ita digeſtæ a quibuldam, ut ſo ſecundum librum Decretorum, quæ Stephano regi adtribuntur, conjiciantur. In qua re tamen nec ordo nec temporis ratio ſarvata eſt: nam quæ in primo libro habentur, non Decreta proprie, ſed Monita ſuot ad Emericum filium inſtruendum compoſita ſeorſim, & poſterius adita; ipſa vero Decreta falſa a quibuldam notantur anno trigeſimo quinto regni ejus, quorum non pauca longe antea uſu viguiſſe conſtat: eſi quædam, ad politicum regimen ſpectantia, ſerius deinde ſit addita. Præſtat in hac

B re manuſcripti codicis fidem ſequi, qui leges a Stephano ſancitas in hunc annum refert: neque enim vertſimile eſt, Stephanum tot annis pie ſedicierque regnantem, ſub extremum vitæ tampus curis & ægritudinibus implicatum, voluiſſe regnum lege formare, antea vero tanto temporis ſpatio ſine lege curem traducere. *Hæ rationes admodum veriſimiliter perſuadent, pleraſque leges multo citius conditas & promulgatas eſſe, quam aliqui voluerunt, alias autem tractu temporis adjectas. Ad vera univerſorum promulgatio facta ſit anno* 1035., *an citius, certo definiri nequit.*

in biſce legibus non nulla dicta ſic correcta aut abrogata ſ

366 *Subjicit Inchofer*: Quod porro ad hæc Decreta ſpectat, nonnulla ex iis reges poſteri correxerunt, aliqua ſuſtulerunt, pleraque confirmarunt. *Qualia ſint* Stephani *decreta, & cur deinde eorum aliqua correcta fuerint aut abrogata, explicatur in præfatione ad Decreta Colomani regis, ad Seraphinum archiepiſcopum Strigonienſem ſcripta, apud Laudatum Werbœczium tom.* 2. *pag.* 28. *his verbis*: Nam quis ambigat a ſancto patre noſtræ Stephano, viro quippe apoſtolico, legem populo noſtro datam, in quibuldam auſteriorem, in quibuldam vero tolerabiliorem, in his quoque intenſius vindicantem, atque in aliis remiſſius indulgentem; nec quemquam tamen abſque diſciplinæ verbere dimittentem, cum prædeſtinationis tempus nullum adhuc verum adduxiſſet fidei ſponſorem: nec hoc quidem præter divinæ diſpenſationis reſpectum eccli nefas eſt. Nam cum tempore prædicti Regis univerſum regnum ejus barbaricis intervierit cultibus, ac eudis coactuſque Chriſtianus contra commonitorem ſanctæ fidei ſtimulum adhuc recalcitraret, adhuc contra pœnitentialis ultricis virgæ verbera remorderet, operæ pretium fuit, ut ſanctæ diſciplinæ coactus infidelibus quidem ad converſionem fidei, ſed converſus fieret ad juſtitiam pœnitentiæ. At

C Chriſtianiſſimus rex noſter Colomanus, eulumbinæ gratiæ ſimplicitate, eum omni virtutum diſcretione præditus, poſtquam vidit adultam fidem perfectæ religionis robur accepiſſe, legalis vinculum cæteræ cogitavit relaxare prudenter *&c.*

quod, S. Stephanus antequam Hungaros rom mori

367 *Porro dubitari nequit, quin Rex prudentiſſimus in condendis legibus tantum ſe accommodaverit antiquis Hungarorum moribus, quantum fieri poterat ſine laſione religionis Catholicæ & virtutum Chriſtianarum. Satis id ipſe inſinuat in præfatione his verbis*: Quoniam quoquæque gente propriis regitur legibus. *Et ſupra ad filium cap.* 8. *num.* 361.: Grave enim tibi eſt, hujus climatis tenere regnum, niſi imitator conſuetudinis ante regnantium exiteris regum. Quis Græcus regeret Latinos Græcis moribus? aut qua Latinus Græcos Latinis regeret moribus? nullus. *Prudentis hæc cautione opus erat, ut leges facilius & ſuavius uſu reciperentur: atque ex ea factum exiſtimo, ut pro criminibus quibuſdam gravioribus non tam graves a* Stephano *decretæ fint pœnæ, quam poſteriores reges pro iis deinde ſtatuerint; utrumne quod Hungari ante nullas pro iis pœnas olim dediſſent, aut ſolum leviores, quodque crimina ipſa non tam gravia iſdem apparerent ante fidem ſuſceptam. Plautus, opinor,* Stephano *conſilium Apoſtoli, qui ſe uniuſcujuſque capacitati attemperabat, ſic ſcribens* 1. *ad Corinth. cap.* 3.: Et ergo, fratres, non potui vobis loqui quaſi ſpiritualibus, ſed quaſi carnalibus. Tamquam parvulis in Chriſto, lac vobis potum dedi, non eſcam: nondum enim poteratis. *Hiſce præmiſſis, leges ipſas ſubjungo ex laudato Opere tripartito, notatis lectionibus variantibus* E *ex Sambuco, ubi videbitur operæ pretium. Titulus his præfigitur*: Sancti Stephani regis decretorum liber ſecundus. *Capitum ſingulorum titulos dabo pro additionibus marginalibus, aut ſolum illorum partem, cum ſint longiores.*

Reſta le gum decretum aperatur in præfatione.
** al. ſolidius*
** al. ſolitus*
** al. egerit*
** al. quæ*

368 PRÆFATIO. Regnante divina clementia, Opus regalis dignitatis alimonia Catholicæ fidei effectum umpliare ſolidius *, alterius dignitatis ſolet operibus adeſſe *: & quoniam nosquæque gens propriis regitur * legibus, idcireo eos quoque Dei nutu noſtram gubernendo monarchiam, antiquos & modernos imitantes auguſtos, decretali meditatione noſtra ſtatuimos genti noſtræ *, quemadmodum honeſtam & inoffenſam ducerent vitam, ut ſicut divinis legibus ſunt ditati, ſimiliter etiam ſecularibus ſint addicti, ut quantum boni in divinis amplianeur, tantum mali & rei in iſtis viliventur. Quæ autem decrevimus, in ſequentibus ſubnexavimus. *Senſus hujus præfationis tanto obſcurior eſt, quo vario interpungi poteſt. Mihi legendum & interpungendum videtur, ut phraſim dedi, licet aliter caterpunxerint alii. Senſus eſt*: *Opus regis, quod alendo Catholicam fidem ſolidius promovet, ſolet aliis, operantibus ad eumdem finem, adeſſe ſeu ſuccurrere.*

De ſtatu eccleſiaſtico & reverentia domus Dei.

369 CAP. I. Quiſquis faſtu ſuperbiæ elatus, domum Dei ducit contemptibilem, & poſſeſſiones Deo conſecratas, atque ad honorem Dei ſub regia immunitatis defenſione conſtitutas, inhoneſte tractarit, vel infringere præſumpſerit, quaſi invaſor & violator domus Dei excommunicetur. Decet enim, ut indignationem ipſius Domini regis ſentiat, cujus benevolentiæ contemptor & conſtitutionis prævaricator exiſtit. Nihilominus tamen rex ſuæ conceſſionis immunitatem ab hominibus ditioni ſuæ ſubjectis illæſam conſervari præcipias; aſſenſum vero non præbeat improvide affirmantibus, non debere eſſe res Dominicas, id eſt, Domino dominantium traditas. Itaque ſub defenſione regis ſit, & ſicuti ſuæ propriæ hæreditati, magiſque, advertat. Quia quanto Deus excellentior eſt homine, tanto præſtantior eſt divina cauſa mortalium poſſeſſione. Quocieca decipitur, quiſquis plus in propriis, quam in Dominitie rebus gloriatur: quarum * defenſor, & cuſtos divinitatis * conſtitu-

** al. additur divinarum rerum Alii * hæc divinitas*

tus,

AUCT. J. S.

tus, diligenter cura non ſolum eas ſervare, ſed etiam multiplicare debes, magiſque ille, quæ diximus præſtantiora, quàm tua, defendere oportet, & augmentare. Si quis igitur inlanus, importunitate improbitateque ſua regem a recto proposito pervertere tentaverit, nulliſque remediis mitigari poſſe viſus fuerit, licet obſequiis aliquibus & tranſitoriis ſit neceſſarius, abſciendus ab eo projiciendusque eſt, juxta illud Evangelium: Si pes, manus, aut oculus tuus ſcandalizat te, erue eum, & projica abs te. *Totam hoc caput, uti & ſequens, deſumptum eſt ex concilio Moguntino anni 847. ſub Rabano, ubi hoc eſt canon ſeptimus, ſequens vero ſeptimus, uti videri poteſt apud Labbeum tom. 8. col. 44. Ex eo corrigatur mendum illud ſupra, ubi divinitatis in omnibus legitur pro* divinitus; *ut eſt apud Labbeum.*

370 CAP. XI. ut epiſcopi habeant poteſtatem res eccleſiaſticas providere, regere & gubernare, atque diſpenſare ſecundum canonum auctoritatem; volumus, ut laici eorum miniſterio obediant, ad regendas eccleſias, viduas & orphanos defenſandum, & ut obedirent ſint eis ad eorum Chriſtianitatem ſervandam, conſentientesque ſint comites &. judices præſulibus ſuis ad juſticias faciendas, juxta præcepta legis divinæ, & nullatenus per aliquorum mendacia, vel falſum teſtimoniam, naque per perjurium, aut per præmium lex juſta in aliquo depravetur. *Reſtius in Moguntino verba ſuperiora,* ut laici *&c., ſic legantur*: Et ut laici in eorum miniſterio obediant epiſcopis.

Du pouvoir des évêques ſur les égliſes.

B

371 CAP. XII. Teſtes autem, & accuſatores ſine aliqua ſint infamia, uxores & filios habentes, & omnino Chriſtum prædicantes. Teſtimonium laici adverſus clericum nemo recipiat: nemo etiam quemlibet clericum in publico, niſi in eccleſia examinare * præſumat.

Qu'elles doivent être accuſateurs & teſtes &c. * al. excommunicare.

372. CAP. XV. Scitote fratres cuncti, quod ſupra omnes laborant ſacerdotes, unuſquiſque enim noſtrum ſuum fert laborem proprium: illi * vero & ſuum, & ſingulorum. Ideo ſicut illi pro omnibus vobis, ita & vos omnes pro eis ſummopere laborare debetis, in tantum, ut ſi neceſſitas fuerit, animas veſtras pro eis ponatis.

De la fidélité & grand labeur des ſacerdotes.

* al. ille, uti & infra

373 CAP. V. Decrevimus regali noſtra potentia, ut unuſquiſque habeat facultatem ſua dividendi, tribuendi ouuri, filiis, filiabuſque atque parentibus, ſive Eccleſiæ, nec poſt ejus obitum quis hoc deſtruere audeat. *Titulus ad margiaem poſitus clarius ſic exponi poteſt*. De conceſſione tribuendi res ſuas.

De conceſſion de regale propriété des terres.

C

374 CAP. VI. Volumus quidem, ut ſicut cæteris facultatem dedimus dominandi ſuorum rerum, ita etiam res, milites, ſervi, & quidquid ad noſtram regalem dignitatem pertinet, permanere debeat immobile, & a nemine quid inde rapiatur, aut ſubtrahatur, nec quiſquam in his prædictis ſibi favorem acquirere audeat.

Regalia & hiſ res ſont intactas.

375 CAP. VII. Si quis igitur presbyter, vel comes, ſive aliqua alia perſona fidelis, die Dominica invenerit quemlibet laboraniem, abigatur. Si vero cum bobus, tollatur ſibi bos, & civibus ad manducandum detur. Si autem cum equis, tollatur equus, quem dominus bove redimas, ſi velit; & idem bos manducetur, ut dictum eſt. Si qui alias inſtrumentis, tollantur inſtrumenta, & veſtimenta: quæ ſi velit, cum cuta redimat.

Du obſervation Dominicæ diei &c.

376 CAP. VIII. A ſacerdotibus vero & committibus commendetur omnibus villicis, ita ut ipſorum juſſu, omnes concurrant die Dominica ad eccleſiam, majores & minores, viri & mulieres, exceptis illis, qui ignes cuſtodiunt *. Si quis vero obſtinatus remanebit, vapulet & depiletur. *In alia editione pœna ſic exprimitur*: Propter illarum negligentiam vapulent & depileotur.

Uti eodem die omnes &c.

D

* al. cuſtodiant

377 CAP. IX. Si quis quatuor temporum jejunia, cunctis cogmta, carnem manducans, violaverit, per ipaiium unius hebdomadæ incluſus jejunet.

Diebus quatuor temporum carnes non comedantur. Certis ferias carnes non edendas.

378 CAP. X. Si quis in ſexta feria, ab omni Chriſtianitate obſervata, carnem manducaveric, per unam hebdomadam incluſus jejune. *Aliàs* lucæ (*aut* tenebris) incluſus jejunet.

379 CAP. XI. Si quis tam obſtinatus eſt (quod abſit ab omni Chriſtiano) ut nolit confiteri ſua facinora, ſecundum ſuatum presbyteri, hic ſine omoi divino officio & eleemoſynis jaceat, quemadmodum infideles. Si autem parentes & proximi neglexerint vocare presbyteros, & ita ſubjaceat ebſque confeſſione morti, ditetur orationibus, & conſoletur eleemoſynis; ſed parentes luant negligentiam jejuniis, ſecundum arbitrium presbyterorum. Qui vero ſubitanea periclitantur morte, cum omni eccleſiaſtico ſepeliantur honore. Nam occulta & divina judicia nobis ſunt incognita.

De ceux qui ſont confeſſés & communiés.

E

380 CAP. XII. Si quis obſervatione Chriſtianitatis oegleſta, & negligentiæ ſtoliditate elatos, quid in eam commiſerit, juxta qualitatem offenſionis ab epiſcopo per diſciplinæ * canonum judicetur. Si vero rebellitata inſtinctus, cenuerit ſibi impoſitam pœnam * ſufferre, iterum * eadem judicio reſtringatur, etiam uſque ſepties. Tandem, ſi per omnia reſiſtens & abouens invanietur, regali judicio, ſcilicet deſenſori Chriſtianitatis, tradatur.

De obſervande Chriſtianisme.

* al. impoſitam æquo * al. item

381 CAP. XIII. Si quis autem caſu occideeit aliquem, duodecim penſas auri perſolvat, & ſicut canones mandant, jejunes. Si vero liber elicujus occiderie ſervum, reddat alium ſervum, vel precio componat: & ſecundum canones jejunes. *Penſa auri eſt ummus, de cujus valore nihil fatis certe probatum inveni.*

De homicidio, & primò caſuali.

382 CAP. XIV. Si quis comitum obduratus corde, negligens animam (quod procul ſit a cordibus fidelitarem obſervantium *) uxoris homicidio polloetur, ſecundum decretum regalis ſenatus, cum quinquaginta juvencia, parentibus mulieris eeconcilietur, & ſecundum mandata canonum jejunet. Si aotem miles alicujus virtutis * in eadem culpam inciderit, juxta eumdem ſenatum, ſolvat parentibus decem juvencos, jejunetque, ut dictum eſt. Si vero vulgaris in eodem crimine invenietur, cum quinque juvencis cognatis conciliatur, & ſubdatur prædictis jejuntis. *Levis hæc eſt pœna pro crimine tam enormi; ſed vide dicta num. 367. : quæ item obſervata valuit pro variis legibus ſequentibus.*

De hiſ, qui ſine occidene mucret. * al. obſervatoribus

F

* al vir obſervatus

383 CAP. XV. Si quis valentinus *, fide commaculatus, corde pollutus, juramento confractus, perjurio addictus invenietur, perdita manu * perjurium luat, aut quinquaginta juvencia manum redimat. Si vero vulgaris perjurus extiterit, manu amputatus punietur, aut duodecim juvencis redimetur, & jejunet, ut canones mandant.

De perjuriis. * al. manum falſitatem * al. pérdere manus

384 CAP. XVI. Si quis accenſus ira, ac ſuperbia elatus, ſpontaneum commiſerit homicidium, ſciat ſe ſecundum ſenatus noſtri decretum, centum & decem daturum auri penſas. Ex quibus quinquaginta ad fiſcum regis deferantur,

De homicidio voluntario.

aliæ

A alia vero quinquaginta parentibus dentur, decem autem arbitris & mediatoribus condonentur. Ipsa quidem homicida secundum institutionem canonum jejunet. *Observet etiam hunc legem esse antiquatam.*

De libertate servorum.

387 Cap. xvii. Si quis misericordia ductus, proprios servos & ancillas libertate donaverit cum testimonio: decrevimus, ut post obitum ejus, nullo invidia cultus in servitutem eos audeat inducere. Si autem libertatem promiserit, & morte impediente testatus non fuerit, habeat mulier ipsius vidua & filii potestatem eandem libertatem testandi, & quæ facere pro animæ redemptione sui mariti, quæcunque velit. *Hæc lex mundoaldi admodum apud Sambucum edita est.* Agapes facere *hic videtur significare, opus charitatis exercere.*

De conventu ad ecclesiam, & de his qui male curant hora Missæ &c.

386 Cap. xviii. Si qui ad ecclesiam venientes ad audiendum divinum officium, ibidem hora solennitatis Missarum inter se murmurent, & cæteros inquietant, exponentes fabulas otiosas; & non intendentes ad divinas lectiones cum ecclesiastico nutrimento: si majores sunt, increpati cum dedecora expellantur de ecclesia: si vero minores & vulgares, id est ario ecclesiæ, pro tanta temeritate, coram omnibus ligentur, & corripiantur flagellis.

De non recipiendis fervis . . . in testimonium contra dominos &c. * al. regula Liberum unumquemque in servitutem redigere.

387 Cap. xix. Ut gens monarchiæ hujus ab omni incursu & accusatione servorum & ancillarum remota & quieta maneat, secundum regalis * decretum conciliipœnitus interdictum est, ut nullius causa culpæ, aliquam servilem personam, contra dominos vel dominas in accusationem & testimonium recipiant.

388 Cap. xx. Quoniam igitur Deo dignum est, & hominibus optimum, unamquamque rerum industriæ libertate vitæ curarum ducere, secundum regale decretum statutum est, ut nemo comitum vel militum posthac aliquem liberum personam servituti subdere audeat. Quod si elationis audacia suæ stimulatus præsumpserit, solvat tot eadem ex proprio compositurum: quæ compositio tercia regem & comitem * dividatur, & cætera. Sed si quis hactenus in servitute retentus, pro libertate sua fraudata * judicium regale fecerit, donatus existerit; tantumodo libertate fruatur, & ille, a quo in servitio conbatur, nil reddat.

* al. eligere voluerit
* al. committat
* al. emenda

De his, qui alienos milites aut servientes avocant.

389 Cap. xxi. Volumus, ut unusquisque senior (seu dominus) suum habeat militem (id est servientem), nec aliquis alter illi subdere audeat antiquum deservire seniorem, & ad se venire. Inde enim litigium habet initium.

De recipiendis hospitibus.

390 Cap. xxii. Si quis hospitem cum benevolentia susceperit, & nutrimentum sibi honeste impendit, quamdiu secundum propositum nutrierit, non deleat suum nutritorem, & nec ad aliquem alium suum deserat hospitalitatem.

De his, qui flagellantur sua quæstura . . . * al. eos

391 Cap. xxiii. Si cujus miles vel servus ad alium fugerit, & in; cujus miles vel servus fuga est elapsus, suum mœris legatum adducendum eum *, & in legatus fuerit a quocunque percussus ac flagellatus extiterit, decrevimus nostrorum primatum conventus, ut ille percussor decem solvat juvencos.

De viduis & orphanis. * al. nunc

392 Cap. xxiv. Volumus quidem, ut vidua & orphani sint nostræ * legis participes, tali tenore, ut si quæ vidua cum filiis & filiabus remanserit, atque nutrire eos, & manere cum illis, quamdiu vixerit, promiserit; habeat potestatem a nobis sibi concessam id faciendi; & a nemine iterum rogatus in conjugium. Si enim, mutato voto, iterum nubere, voluerit, & orphanos deserere, & de rebus orphanorum nihil omnino sibi vendicet, nubat tantum, sibi congrua vestimenta accepta. Si autem vidua sine prole remanserit, & se nuptum in sua viduitate permanere promiserit, optimum est potestatem habeat omnium bonorum suorum, & quæcunque facere voluerit faciat. Post obitum ejus, eadem bona ad tui redeant parentes, mariti, si parentes * habet; sin autem non, res ad heres.

* al. præsentes Ut vidua puellas . . .

393 Cap. xxv. Si quis nolentem fœderatum puellam aliquam, sine concessione parentum, liberum uxorem rapuerit, decernimus puellam parentibus reddi, insuper & bella aliqua vis illata fuit, de raptor decem solidos juvencas pro rapto, hæc postea reconciliet parentibus puellæ. Si vero pauper quis, aut vulgaris hoc aggressus fuerit, componatur raptum quinque solidos. *Legendum videtur*, componat raptum.

E

De liberis forsan natis cum ancilla alterius . . . * al. fortasse ut * al. pro eadem re me deo curare . . . * al. deo curatur

394 Cap. xxvi. Ut liberum fœdantis libertatem incommutatam, & unusquisque pœnam cautionem, ne cum alienis formentur ancillis. Si quis autem improbus hanc cautionem transgredi & fornicari cum ancilla aliena, licet de eorum ipsa criminis, & pro eodem crimine imprimis decalvari & depilari *. Si vero fœcundum eadem fornicatus fuerit, eorum decalvetur * & depilentur. Si autem servus, si servus pariter cum ancilla cum nudimus. Si autem ancilla concepta de eo, & pareat, non poterit, sed in partu morietur, componat eandem cum alia ancilla. Servus quoque alicujus, si cum ancilla alterius fornicatus, decalvetur * & depilatur: & si ancilla de eo concepta, & in partu moriatur, servus venundetur, medimidia pars pretii domini ancillæ detur: altera pars vero domini servi semper remaneat.

* al. decalvetur

De his, qui per rationes alienas effelles in matrem.

395 Cap. xxvii. Ut nemo eorum, qui liberorum nomine tenentur, facere cuiquam injurias audeat, terrorem de cætero imponimus. Quia in hac regali constitutione decernimus, ut si quis liber communem ancillæ alterius, fœcundo domino ancillæ, elegerit perdita sua libertate industria, perpetuus efficiatur servus.

Qui extra regnum a loris ambigunt vocibus.

396 Cap. xxviii. Ut gens unicuique suus, certa lege & absque injustis manent & vigent in hoc regali decreto statutum est, ut si quis pro vitæ præditus, propter abominationem turpitudinis pathum effugerit, uxor cuncta, quæ in possessione mariti habebantur, possideat; dum velit expectare virum; & * nemo ei aliud conjugium eam cogere præsumat. Sed * si ipsa nunquam domo ancillæ, elegerit perdita sua libertate industria, perpetuus efficiatur servus.

* al. & * al. ut

F

De liberis forsan natis cum ancilla alterius . . . * al. fortasse ut * al. pro eadem re me deo curare . . . * al. deo curatur

394 Cap. xxvi. Ut liberum fœdantis libertatem incommutatam, & unusquisque pœnam cautionem, ne cum alienis formentur ancillis. Si quis autem improbus hanc cautionem transgredi & fornicari cum ancilla aliena, licet de eorum ipsa criminis, & pro eodem crimine imprimis decalvari & depilari *. Si vero fœcundum eadem fornicatus fuerit, eorum decalvetur * & depilentur. Si autem servus, si servus pariter cum ancilla cum nudimus. Si autem ancilla concepta de eo, & pareat, non poterit, sed in partu morietur, componat eandem cum alia ancilla. Servus quoque alicujus, si cum ancilla alterius fornicatus, decalvetur * & depilatur: & si ancilla de eo concepta, & in partu moriatur, servus venundetur, medimidia pars pretii domini ancillæ detur: altera pars vero domini servi semper remaneat.

* al. præsentes

395 Cap. xxvii. Ut nemo eorum, qui liberorum nomine tenentur, facere cuiquam injurias audeat, terrorem de cætero imponimus. Quia in hac regali constitutione decernimus, ut si quis liber communem ancillæ alterius, fœcundo domino ancillæ, elegerit perdita sua libertate industria, perpetuus efficiatur servus.

396 Cap. xxviii. Ut gens unicuique suus, certa lege & absque injustis manent & vigent in hoc regali decreto statutum est, ut si quis pro vitæ præditus, propter abominationem turpitudinis pathum effugerit, uxor cuncta, quæ in possessione mariti habebantur, possideat; dum velit expectare virum; & * nemo ei aliud conjugium eam cogere præsumat. Sed * si ipsa nunquam domo ancillæ, elegerit perdita sua libertate industria, perpetuus efficiatur servus.

* al. & * al. ut

* al. præ sens suum

397 Cap. xxix. Ut [illegible] nostrum [illegible] & omnibus abominabile sit, virilem sexum repertum, fœcisse furorem, & magis magisque fœcum femineum secundum regalem tenorem

De fœmulieribus mortuis natorum.

tum

AUCT. J. S. tum decretum est, ut si aliqua mulier maritata furtum commiserit, a manto redimatur: & si secundo in eandem culpam inciderit, similiter redimatur: si vero tertio, venundetur.

De incendiis mansionum. 398 CAP. XXX. Si quis per inimicitias alienas ædificia cremaverit igne, decrevimus, ut ædificia restituat, & quicquid supellectilium rerum fuerit, persolvat, & insuper ludecim juvencas, qui valent lexaginta solidos.

De frigidis. * al. dutam 399 CAP. XXXI. Si qua striga inventa fuerit, secundum judicialem legem ducatur * ad ecclesiam, & commendetur tuerdori ad jejunandum, fidemque direndum: post jejunium vero domum redeat. Si secundum in eodem crimine inveniatur, simili jejunio subjaceat: post jejunium vero *in multum cretis in pectora & in fronte, atque inter scapulas, incenso clavi ecclesiastici, domum redeat. Si vero tertio, judicibus tradatur. *Vox* striga, *alias* strix, *hic designat maleficam aut maleficam. Hæc majora deinde supplicia statuta sunt, ut & pro aliis erumnabur.*

B De maleficis, & Fortilegiis. * al. adjudicatur & * al. ecclesiis & maleficiis 400 CAP. XXXII. Ut creatura Dei ab omnium insidiis malignorum remota, & a nulla detrimentum sui pastura maneat, nisi a Deo, a quo * augmentatur: secundum decretum senatus statuimus ad magni cautionem terroris, venefici & maleficis *, ut nulla persona, maleficio aut venefitio quemquam hominum subvertere a statu mentis, aut interficere audeat. Aut si quis, vel quæ, posthac hæc præsumpserit, tradatur in manus maleficio læsi, aut in manus parentum ejus, secundum eorum velle, ad judicandum. Si vero fortilegio utentes invententur *, ut faciunt in cinere, & his similibus, ab episcopis flagellis emendentur.

* al. absit sacrificiis De lavatione de mortuorum, & pagana ibidem facta. 401 CAP. XXXIII. Volumus, ut firma pax, & unanimitas sit inter majores & minores, jucundam Apostolum: Omnes unanimes estote, nec alium aliquis invadere audeat. Nam si quis comitum, post diffinitionem hujus communis concilii eam contumax extiterit, ut alium domi quæsi ad perdendum eum, atque suas dissipare res; & si dominus domi est, & si secum pugnaverit, vel interfecerit, suat secundum legem de evaginatione gladii confectam. Si autem idem C comes ibidem occubuerit, sine compositione jacet. Si vero miles quit curiam, vel aurrim, vel dominum alterius invaserit militis, decem juvencis componat invasionem. Si vero alia non superveneri, sed suos milites miserit, centum juvencis componat invasionem. Si vulgares quidem alterius sui finibus mansiunculas invaserit, quinque juvencis solvat invasionem.

De ædificatione & dote ecclesiæ a villis compositæ. 402 CAP. XXXIV. Decem villæ ecclesiam ædificent, quam duabus mansionibus, totidemque mancipiis dotent, equo & jumento, lex bobus, & duabus vaccis, triginta quatuor minutis bestiis. Vestimenta vero & corporalia & coopertoria rex provideat, presbyterum & libros episcopi. *Pro* mansionibus *apud Petersium legitur* mansis, & *apud Sambucum* mansofe mensis. *Designamus villa seu prædia rustica.*

De donationibus regum, & propriis rei possessibus 403 CAP. XXXV. Consensimus igitur patrioni totius senatus, ut quicquid a domineur propriorum, similiter & donorum regis, dum vivit: excepto quod ad episcopatum pervenit & comitatum, ac post ejus vitam filii simili domino succedant, nec pro nullius causa reatus detrimentum bonorum suorum patiatur quis, nisi consiliatus mortem regis, aut traditionem regni fecerit, vel in aliam fugerit provinciam D Tunc vero bona illius in regiam veniant potestatem, ipse vero subjaceat sententiæ, filiis innocentibus remanentibus.

De servo interfecto ab alterio servo. 404 CAP. XXXVI. Si alicujus servus servum alterius occidit, senior homicidæ medietatem servi componat seniori interfecti, si potest; sin autem non, persecta una quadragesima, venundetur servus, & pretium dividatur. *Non satis patet, quid velint illo verbo* persecta una quadragesima. *Suspicor tamen designari pœnam servo per quadragesimam continuandam, sive jejunium fuerit, seu aliud supplicium pro arbitrio domini.*

De redemptione homicidæ servi. 405 CAP. XXXVII. Servum liberi homicidam, si seniori placuerit, cum centum & decem juvencis redimat, aut tradat. *Non additur pœna a quinque alia infligi poterat a domino pro arbitrio.*

De vindicta alienum acquirere libertatem alienæ servis. 406 CAP. XXXVIII. Si quis alienis servis libertatem acquirere nitetetur, quot servi erunt, totidem mancipia solvat. Ex quibus duæ partes regi, tertia seniori servorum detur. Rex autem ea sua parte tertiam tribuas comiti.

De furto servi semel commisso. 407 CAP. XXXIX. Si quis servorum semel furtum commiserit, reddat furtum, & redimat nasum quinque juvencis, si potest: si autem non, abscindatur. *Graviora pro furto servorum & liberorum supplicia deinde statuit S. Ladislaus lib. 2. cap. 22. & sequentibus & locis aliis.* E

De pœna furtum 2. & 3. commissorum. 408 CAP. XL. Si furtum abscissus naso commiserit, redimat auras quinque juvencis, si potest, si autem non, abscindantur. Si tertio commiserit furtum, careat vita.

De furto liberorum &c. * al. comparere 409 CAP. XLI. Si quis liberorum furtum commiserit, hac decrevimus legem componere *, ut semel redimat se, si potest: sin autem non, venundetur. Si idem venundatus furtum commiserit, legibus servorum subjaceat. Si secundo, simili legi subjaceat. Si vero tertio, dispendio vitæ dijudicetur.

Comites, quod regia ad, apud B non debuerant. 410 CAP. XLII. Si quis comitum partem regis defraudaverit, reddat fraudem, & duplo componat. *Lex hæc, cujus sane pœna levior est, quam pro simili crimine passim infligitur, non facile exponitur in titulo ad marginem dato.*

De eo qui tempore injusti judicii comitis. 411 CAP. XLIII. Si quis militum judicium a suo comite recte judicatum spernens, ad regem appellaverit, coguas comitem suum reddere injustum, sit debitor decem pensarum auri suo comiti. F

De restitutione militibus &c. 412 CAP. XLIV. Si quis comitum, inventa aliqua occasione, quid injuste militi abstulerit, reddat, & insuper ex proprio tantumdem solvat.

Promissum ecclesiæ debitum. 413 CAP. XLV. Si quis autem militum, suum spontaneum donum dicens sibi vi ablatum, mendax extiterit, & hoc carcat, & insuper tantumdem solvat. *Titulus ad marginem positus non satis explicat finem hujus legis, quin potius est pœna mentientium aut calumniatorum.*

De his, qui hominem gladio occiderint. 414 CAP. XLVI. Si quis hominem gladio occideris, eodem juguletur gladio. *Ad hanc & sequentes leges refertur caput 33. ex quo satis legimus, hæc verisimiliter prius esse compilata.*

De debilitatione membrorum gladio facta. 415 CAP. XLVII. Si quis autem gladio evaginato alium quemlibet debilitaverit, vel in oculo, vel in pede, vel in manu, consimile sui corporis damnum patiatur.

De eo qui gladium percussit sine vulnus accepit. 416 CAP. XLVIII. Si quis vero gladio vulneravit aliquem, & vulneratus de eodem vulnere sanus & incolumis evaserit, homicidii compositionem vulneris illatoc componat.

A De gladii evaginatione ſine vulnere.

417 CAP. XLIX. Si quis furore repletus evaginaverit gladium, & tamen non læſerit, pro ſola evaginatione medium homicidii compoſitum ſolvat. *In editione Sambuci parum ſic habetur:* Homicidii compoſitum ſolvat, *omiſſa voce* medium.

De teſtimonio ſervorum... contra ſeniorum.

418 CAP. L. Si quis ſervorum curiæ regali vel comitis præficitur, ejus teſtimonium inter comites recipiatur, ſi ſervus ſeniorem, vel ſerviens ſuum comitem interfecerit. *Ad hæc editor:* Quod officialas dominorum & nobilium in farando teſtimonio nobilibus æquiparentur, hinc manavit,

De conſpiratione contra regem & regnum.

419 CAP. LI. Si quis in regem aut regnum conſpiraverit, refugium nullum habeat ad eccleſiam. Si quis contra regis ſalutem aut dignitatem quolibet modo aliquid conſpiraverit, aut conſpirare aliquid tentaverit, ſeu tentanti ſcienter conſenſerit, anathematizetur, & omnium fidelium communione privetur. Vel ſi quis hujuſmodi aliquem noverit, & probare valens non indicaverit, prædictæ ſubjaceat damnationi. *In titulo ad marginem pro* & reginam *legeretur rectius* & regnum, *ut patet ex ipſa lege, & conſentit editio Sambuci.*

B De deciſmatione.

420 CAP. LII. Si cui Deus decem dederit in anno, decimam Deo det. Et ſi quis decimam ſuam abſcondis, novam ſolvat. Et ſi quis deciſmationem epiſcopo ſeparatam furatus fuerit, dijudicetur ut fur, ac hujuſmodi compoſitio tota pertineat ad epiſcopum.

De calumniatoribus ouis.

421 CAP. LIII. Si quis verſutus alicui comitum, vel alteri perſonæ fideli dixerit. Audivi regem ad perditionem tui loqui, & bic inventus fueris, pereat.

De his, qui mendacia inter duos aut familiares aſſuunt.

422 CAP. LIV. Si quis inter duos comites mendacia protulerit, tsecereque eos deprecatus fuerit, ut aſtutia diaboli ab invicem eos ſepararet; ſolvat duas compoſitiones fallacis linguæ pro reatu mendacii. Si uni ſoli adulatus fuerit, privetur lingua.

De ferto Vduornic eorum, id eſt, libertinorum... al. rectius

C

423 CAP. LV. Si quis illorum, qui vulgo Uduornic vocantur, furtum commiſerit, lege liberorum dijudicetur. Teſtimonium autem ejus inter ipſos non recipiatur *. *Vox* Vduornic *apud Sambucum ſcribitur* Vdwornyck. *Pro interpretatione ad marginem notatur*, libertinus nobilis prædialis. *Hiſce tandem additur:* Explicit Decretum ſancti Stephani regis, promulgatum Strigonii (al. Tulnæ) anno MXXXV. *Verum de anno promulgationis non certo conſtare, jam ante monui. Itaque ad poſtrema Sancti geſta & beatum ipſius obitum progredior.*

§. XXXV. Ultimus Sancti morbus: conſpiratio in vitam ipſius detecta: poſtrema monita, pius obitus & ſepultura.

Sanctus morbo correptus de regni & prolis conſpiratione quo-modo?

Carbuitius nam. 29. *deſcribit poſtremum ſancti Regis morbum, narratque inſidias ipſius vitæ eo tempore ſtructas. Eodem commemorat Bonfinius pag.* 184. *bis verbis:* Ipſe tanto corporis languore correptus eſt, ut ne pedibus quidem ſtare poſſet: quare aliquanto remiſſius regnum gerere videbatur. Hinc proceribus quatuor, qui adhuc prophana cordis perfidia laborabant, ſuſcitarur audacia, conſiliumqna adoriendi regis ineunt, rati morte regia ſe non modo Ungaros in priſtinam immanitatem revocaturos, verum etiam tyrannidem facile aſſecuturos. Ex compoſito ex his unus, imminente veſpera, antequam lucerna adhiberentur, tecto gladio in cubiculum regis clam ingreditur. Dum cauto gradu, ubi ille recumberat, inter tenebras percontaretur, neſcio quò gladius inearta decidit, fragoremque non parvum edidit. Rex inquiſita ſtatim cauſa bujuſce cauſa, quamvis divinitus admonitus non ignoraret, emiſſarium tamen advocat. Quid ſibi velit, interrogat. At ille mox ingenti pœnitentia & ingenua confeſſione correptus, rem univerſam, proſtrato ante pedes corpore, retegit: amplexus genua multis veniam lacrymis precatur. Rex ejus obtecratione victus, conceſſa impunitate dimiſit. Ejus edicto in conjuratos ſubinde quæſitum, de quibus re comperta, pœnæ legitimæ ſunt exactæ.

AUCT. J. S.

poſtremæ ſubditis ſuis data monita, ne regnum haſta Virgini cum... ?

425 *Monita ſub finem vitæ convocatis proceribus data poſt Carbuitium exponit Bonfinius pag.* 184. *in hunc modum:* Ingravelcente indies ægritudine, inopinata febris incaſſit, quam quum ſibi vitam propediem corrapturam intelligeret, pontificas ac proceres omnes acciri jubet. Ad quos imprimis de rege aligendo, deinde de fide conſervanda retulit: quin & pientiſſima omnes admonitione inſtituit, ut initam Salvatoris noſtri fidem pertinaciſſime retinerent, colerent juſtitiam, concordiam ſimul & pacem amarent, mutua inter ſe charitate certarent, nihilque ducerens antiquius, quam in Chriſtiana fide verſari, eam ſanctitate armisque tueri, malle mori, quam falſa vanaque numina colera, ab humano languine, item furtis, latrociniis, & omni denique vi manus abſtinerent, divina præcepta ſummo ſtudio obſervarent; ita demum viverent, ne quid Deo charius haberent, operamque pro virili quiſque ſua ſemper darent, ne qua Deum hominemque capitali injuria læderent, cum finitimis quiete viverent, & regnum edicta pontificumque decreta præſtarent. Ad poſtremum baſilicas & univerſa collegia ſacerdotum, item regnum animamque ſuam cum univerſa fidelium multitudine, profuſis lachrymis, & alatis in cœlum manibus, in concione divæ Genirrici perpetuæ Virgini, ac unicæ Ungarorum dominæ, denique inſtantiſſime commendavit.

E

pia mortis in ipſa feſtivitate Virginis aſſumptæ,

426 *Deinde idem ſcriptor piam Sancti mortem commemorat his verbis:* Inſtabat dies auguſti Virginis, quo inter Divos relatam diximus. Hunc noviſſimum vitæ diem Stephanus ex voto optaras, & cum ſumma contentione a Numinibus implorarat, ut pari cum ea die in cœlum referri videretur. Compos tandem voti inter cœtum pontificum & ſacerdotum coronamque procerum ſacris rite peractis, a Salutis anno trigeſimo quarto ſupra milleſimum, regni vero trigeſimo ſeptimo animam efflavit, ab omnibus perpetuo deſiderio deploratus. *Hunc annum emortualem Bonfinius haud dubie ex Carbuitio deſumpſit, erranteque ſecutus eſt, prout alibi recte ſcribentem ſequitur. Rectius annum* S. Stephani *emortualem expreſſit Thuroczius, ſic ſcribens cap.* 34.: Beatus autem rex Stephanus, ſanctitate & gratia plenus, ſecundum quoſdam, quadrageſimo ſexto, ſecundum autem Hiſtoriæ in ejuſdem laudem ab Eccleſia editæ veritatem, triceſimo ſeptimo ſui regni, Dominicæ autem Incarnationis milleſimo triceſimo octavo anno,

in

AUCT. J. S. in feſto Aſſumptionis beatiſſimæ Mariæ ſemper Virgmis, a præſenti ſeculo neqoam eripitue & ſanctorum angelorum conſortio adjungitue. *Eumdem mortis annum aſſignat Ranzanus, qui ſic habet*: Tandem omnibus ægritudinum moleſtiis atque doloribus magno animo miraque patientia ſuperatis, anno humanæ ſalutis tricefimo octavo ſupra milleſimom piiſſime mortuus eſt, XVIII. Calendas Septembris: quo die celebratue ab Eccleſia Chriſtiana ſolenoitas Aſſumptionis beatæ Maeiæ Virgiois.

427 *Porro* Stephanum *obiiſſe anno* 1038., *varii auctores coævi aut ſuppares unanimiter tradiderunt, videlicet Wippo in Vita Conradi, in Chronicis vero Marianus Scotus, Hermannus Contractus, Albertus Stadenſis, Annaliſta Saxo, aliique plures, quorum non lubet catalogum texere. Conſentit hiſce etiam Ms. Melicenſe, his verbis mortem referens*: Anno Domioicæ Iocarnarionis MXXXVIII., Indictione VI., Henrico Romanorum auguſto, aono autem imperii ſui XXAVIII. Calend. Septembris obiit. *Duo in hiſce* B *ſunt corrigenda, primo Henricus eo tempore non imperabat, ſed Conradus, qui inter duos Henricos fuit medius. Secundo dies emortualis non recte aſſignatur, atque id contigit veriſimiliter vitio tranſcribentium, qui omiſerim numerum* XVIII. *ante vocem* Calend.: *nam & alia menda non pauca in eodem apographo reperiuntur. Annus vero obitus, & Indictio recte deſignantur. Quod ſpectat ad annos regni, quam illis varie & mendoſe numerentur, ex dictis ſatis patet. Factum id eſt, cum quia ſcriptores Hungari, quos citavimus, accurati non ſunt in chronologia, tum quia anni ipſius regni varie revera inchoari poſſunt; nimirum primo ab obitu Geyſæ, qui incidit in annum* 997., *atque ita mortuus eſt* Stephanus *anno principatus ſui quadrageſimo ſecundo, ſi Geyſa obierit ante diem* XV. *Auguſti anni* 997.; *ſi vero poſt illum diem mortuus ſit Geyſa, obiit* Stephanus *anno principatus quadrageſimo primo, eoque fere completo.*

428 *Secundo anni illi poſſunt numerari ab accepta corona regia per legatum ſuum Aſtricum, quod contigit anno* 1000., *die* XXVII. *Martii; & ſic currebat* nonus *regni trigeſimus nonus, dum obiit Sanctus. Tertio inchoari poteſt numerus annorum regni a die ſolemnis coronationis in Hungaria. Coronationem autem hanc Inchoſer ad annum* 1000. *affigit dies* XV. *Auguſti, ſeu feſtivitati Aſſumptæ in cælum Virginis. Si hæc vera eſt ſententia, recte in Ms. Melicenſi dicitur defunctus anno regni ſui trigeſimo octavo, qui eodem die complebatur a coronatione. Ignoro quidem, utrum Inchoſer aliquo monumento antiquo, an mera conjectura freius, coronationi aſſignaverit prædictum diem. Verum, cum Aſtrico Roma redeundum fuerit in Hungariam, indeque Hungariæ proceres convocandi, ceteraque expedienda ad ſolemnitatem, credibile eſt, coronationem non eſſe peractam ante menſem Auguſtum; cumque Rex ſanctus Dei Genitrici eſſet devotiſſimus, non eſt improbabile, præcipuam ejus feſtivitatem a* Stephano *electam eſſe, ut in ea coronam regiam ſolemni ritu acciperet. Verumtamen nec auctoritas Inchoferi, nec allatæ rationes mihi ſufficiunt ad ſtatuendum aliquid certi. Id igitur ſolum dico pro certo poteſt, Sanctum Hungaris præfuiſſe annis circiter quadraginta & uno, cognaſſe vero annis præterpropter triginta octo; atque univerſim vixiſſe annis quinquaginta & quatuor aut* D *quinque. Chronologi quidam paulo cemotiores, qui cum aliis non congruunt, contemnendi potius hic ſunt, quam prolixius refutandi.*

anno 1038. ab Hungaris præfuisse

ad annos circiter 41. & regnavisse ad annos fere 38.

429 *De ſepultura Ms. Melicenſe breviter hæc ſubjungit*: Et in baſilica Virginis Mariæ, quàm pretioſo opere conſummavit, honorifice eſt ſepultus. *Bonfinius uberius pag.* 185. *de exſequiis ſcribit ſequentia*: Ad celebrandas divi Regis exequias non ſolum ex univeria Pannonia Daciaque, verum etiam e fioiiimis populis multi convenere, ut ſingulari pompa ſuous efferretur. Corpus, ſuccolantibus pontificibus ſupremiſque magiſtratibus, Albam delatum. Quum nondum divæ Genitricis baſilica eite ſacrata foret, matropolita cum pontificibus & collegiis ſacerdotum prius eam ex more dicaruot. Mox in medio templi maemoreo ſepulcro condidere, eiteque inter Divos retulere. Vix condito corpore, ionumera ad ejus aram multitudo confluxit vota nuncupantium, graviter languentium: multi tamen, cunctis mirantibus, voti compotes Deoque gratias coocinentes rediere. Complura diu miracula ad ejus aram edita: ibi angelorum concentus nocte ſæpius auditi. E *Cetera recte expreſſa; at duo corrigenda: nam cum populum ex univerſa Dacia confluxiſſe ſcribit, intelligenda non eſt tota Dacia, ſed Tranſilvania & pars Hungariæ, non Valachia aut Moldavia. Alter gravior eſt lapſus: nullo enim modo veriſimile*, Stephanum *mox inter Sanctos relatum, uti aſſeris ſcripſer hic juſto libertor in ſimilibus. Neutrum eſt in Caribuitio, qui num.* 32. *de aliis conſentit.*

Sepultus eſt magno honore in eccleſia alba Regali.

430 *Ranzanus de ſepultura ſic habet*: Sepultus eſt in Albenſis illa baſilica, quam ipſe, ut ante dictum eſt, in ejuſdem beatæ Virginis honorem erexerat, ubi & beatum Emericum ejus filium ſepeliri fecerat, ſtructo illi regii operis ſepulcro, in quo requieſcit. Claruit poſt mortem innumeris miraculis, quæ commemorare non eſt mei inſtituti ... Ob ipſios obitum omnis Hungaria multis annis incredibili fuit affecta mœſtitia: qui enim ſub tanto Rege aurea ſæcula eediſſe in Hungariam, antequam extioguereiur, gloriabantur: in multa poſtea rerum dilcrimina incideruot. *De ſepultura, miraculis & luctu Hungarorum Thuroczius cap.* 14. F *ita loquitur*: Sepultus eſt autem in baſilica Albenſi, quam ipſe in honorem ſanctiſſimæ Genitricis Dei temper Virginis Mariæ conſtruxerat; ubi multa ſigna & miracula fiunt, intervenientibus meritis ejuldem ſanctiſſimi Regis Stephani ... Conſeſtim quoque totius cuhara Hungaeiæ verſa eſt in luctum; & omnis populus regni, tam nobilis quam ignobilis, ſimul in unum dives & pauper, planxeruot ſuper morte ſanctiſſimi Regis, piiſſimi Patris puoillorum, lacrymis uberrimis & ululatibus plurimis: juvenet & virgines præ triſtitia & mœrore ſqualidis indutı per triennium choream non duxerunt; & omnia genera muſicorum dulciſona ſiluerunt; planxeruntque eum planctu coedis fidiſſimi; eraique planctus magnus & inconſolabilis. *Hactenus ille de planctu, forſan non ſine exaggeratione: nam facile quidem erediderim luctum maximum fuiſſe; at eum duraſſe cum dictis cæremoniis per triennium perſuadere mihi non poſſim.*

beato Virginis dicata, quam ipſe construxerat.

§. XXXVI.

A

§. XXXVI. Succeſſor Stephani Petrus, ipſius ex ſorore nepos: excutiuntur calumniæ hac occaſione conjectæ in Giſelam reginam, & reliqua de Giſela inveſtigantur.

Stephanus ipſe ſucceſſorem ſibi voluit Petrum I

TEſtatur Carbuitius num. 30. Stephanum *in ſupremo morbo ſuo cum proceribus regni* tractaſſe de ſubſtituendo pro ſe rege; *at non indixit, an Sancti voluntas in ſucceſſoris electione prævaluerit. Verum Mellicenſe epographum, extra ordinem atque ante ipſam præfationem quædam memoratus de ſuprema Regis ægritudine, clare indicat, quem ſibi ſucceſſorem deſideraverit Sanctus: nam, relata epiſcoperum & proerum convocatione, cum eis* Primum, *ut ibi legitur,* B tractavit de ſubſtituendo rege pro ſe, Petro videlicet ſororis ſuæ filio, quem io Venetia genitum, ad ſe vocatum, jam dudum exercitui ſun præfecerat ducem: deinde monuit illos paterne fidem orthodoxam ſervare. *Ex biſce verbis manifeſto patet, tujus maxime conſilio ad regnum evectus ſit Petrus,* Stephani *ex ſorore nepos, de cujus electione alii etiam ſcriptores conſentiunt. Wippo contemporaneus ſcriptor in Vita Conradi Salici ad annum* 1030. *brevior ſic habet*: Eodem anno Stephanus rex Ungarorum obiit, relinqueos regnum Petro filio ſororis ſuæ. *In fuſiori Chronico Hermanni Contracti ad eumdem annum hæc leguntur*: Ipſo anno Stephanos Uogarorum rex, .. Petrum ſororis ſuæ filium, de Venetia natum, pro ſe regem conſtituens, obiit. *Hæc omnia inſinuant, ipſum* Stephanum *auctorem fuiſſe, ut Petrus ſibi eligeretur ſucceſſor. Id alioquin etiam veriſimile eſt; tum quia nepos Sancti erat ex ſorore, tum quia petre Chriſtiano natus, ita ut religio, recenter in Hungaria plantata, tutius ei committi poſſet, quam Hungaris ipſis, de quorum conſtantia in fide fortaſſe minus confidebat Sanctus.*

C 432 *Nihilominus Thuroczius cap.* 34. *malis regina Giſela artibus attribuit promotionem Petri, & cap.* 33. *aſſerit*, S. Stephanum *ad regnum promovere voluiſſe patruelem ſuum Vazul, quem Hungari aiunt fuiſſe filium Michaelis, qui frater erat Geyſæ. Audi ipſa ejus verba*: Interim vero (*Stephanus*) viribus corporis cœpit deſtitui, & languore graviſſimo ſe gravatum ſentiens, miſit feſtioaoter nuocium, ſcilicet Budam filium Egrnth, qui Vazul patruelis ſui filium, quem recluſerat rex propter juvenilem laſciviam & ſtultitiam, ut corrigeretur; de carcere Nitriæ educeret & ad ſe duceret, & eum antequam moreretur, regem conſtitueret. Audiens autem hoc Keisla regioa, iniit conſilium cum Budæ * viro nephando. Et feſtinantiſſime miſit nuncium, nomine Sebum, filium ipſius Buda, ad carcerem, in quo Vazul detinebatur. Sebus itaque præveniens ouocium regis, effodit oculos Vazul, & concavitates aurium ejus plumbo obturavit, & receſſit io Bohemiam. Poſt hunc autem veniens nuncius regis, vidit Vazul oculis orbatum, io eiſdemque oculis vulneratis duxit ad regem: quem ſanctus Stephanus rex videns tam miſerabiliter deſtructum, in nimias erupit lachrymas: ſed impediente ægritudinis moleſtia, debitam pœnam malefactoribus infere non potuit. Convocatis itaque filiis Calvi Ladislai patrui ſui, ſcilicet Andrea, Bela & Leveota, eooſuluit eis, ut quanto citius poſſent, fugerent, ut ſe ſibi ſalutem & eorporum ſuorum ſervarent integritatem. Illi igitur ſalubri conſilio ſancti Regis acquieſceotes, n facie malorum & dolorum io Bohemiam fugerunt. *Auctor inconſtans duos hic commiſit errores genealogicos: nam ex propriis ipſius verbis cap.* 27., Michael (*frater Geyſæ*) genuit Calvum Ladislaum & Vazul. *Itaque Vazul erat patruelis* Stephani, *non patruelis filius; &* Calvus Ladislaus *ſimiliter erat patruelis, non patruus.*

AUCT. J. S.

433 *Non minus acerbe in Giſelam reginam,* quam Keislam *nominat, idem auctor invehitur cap.* 34., *ubi poſt relatam Regis mortem hæc ſubdit*: At regina Keisla cum Buda ſatellite ſceIerum Petrum Alamannum, vel potius Venetum, fratrem reginæ præficere ſtatuerunt: hoc inteodentes, ut regina Keisla motus ſuæ voluntatis pro libitu ſuo poſſes complere, ut regnum Hungariæ, amiſſa libertate, Theutonicis ſubderetur ſine impedimento. *Non ignoravit Bonfinius talia ſcripta fuiſſe in Hungerorum Annalibus, ſed plenam non adhibuit fidem, nec tamen ut falſa prorſus abjecit. Audi ipſum pag.* 185.: Sed prius quam ad cætera flectatur oratio, illud interjiciendum cenſeo, quod de ſubſtituendo novo rege Ungari Aonales referunt, n cæteris ſcriptoribus prætermiſſum. *Deinde vero, narratis plane iiſdem da Giſela artibus, quæ ex Thuroczio mox dedi, ita dubitationem ſuam exprimit*: Admiraoturque plerique, quod Ungarorum annales referunt, Gyslam tantum facinus fuiſſe auſam; quum omoes plane ſcriptores ſanctiſſimam mulicrem, & divo Rege ac fratre imperatore non iodignam affirment. Quare ſi utrorumque ſcripta tueri volumus, duas uxores Stephanum duxiſſe cogimur affirmare; & utrique Gyslæ fuiſſe nomen: unam, eamque ſanctiſſimi Henriei ſororem: alteram vero Guilielmi filiam, qui ſancti Sigiſmundi frater fuit, & e Burgundienſium ducum familia prodiit: atque diverſis utramque moribus fuiſſe aſſeverabimus *&c. Ita Bonfinius dubitanter, ut dicta Thuroczii cum vera hiſtoria conciliet.*

de quo ſuperius Bonfinius duas Giſelas commiſcuiſſe videtur

Thuroczius malis Giſelæ artibus attribuit promotionem Petri

Buda

434 *Verum hæc conciliatio nec vera eſt, nec ſcite excogitata, cum S. Sigiſmundus multis ſeculis eſſet defunctus, & Guilielmus ille Burgundus ſit incognitus, ut dixi num.* 177. *Vera autem eſſe nequit ipſa relatio Thuroczii, cum fatis oſtenſum ſit num.* 432., Stephani *ipſius conſilio Petrum electum eſſe, non fraude aut dolo Giſelæ. Ima ne veriſimilia quidem narrat Thuroczius: primo enim veriſimile non eſt, ſanctum Regem voluiſſe, ut Vazul ad regnum promoveretur, ſi hunc* ob juvenilem laſciviam & ſtultitiam *tenebat recluſum. Nihilo magis veriſimile eſt, Giſelam tanta fuiſſe potentia & auctoritatis, ut auderet aut poſſet oculos curare eruendos illi, quem Rex ipſa ſibi ſucceſſorem deſiderabat. Rurſum incredibile eſt, Hungaros fuiſſe conſenſuros in electionem Petri, ſi corona Hungariæ tanta ſcelera ei fuiſſet quæſita: nam, orbato oculis Vazulo, ſupererant alii ex poſteris Michaelis, utpotum Andreas, Bela & Levanta, quorum duo primi regnum deinde adepti ſunt. Attamen regnum pacifice obtinuit Petrus, nec ullus procerum Hungarorum immiſta ſe ejuſdem electioni oppoſuiſſe videtur, uti colligo non ſolum ex aliorum teſti-*

verum duplex Giſela regina impie fingitur, & tota Thuroczii narratio eſt incredibilis

AUCT. J. S. *moniit, ſed etiam ex Vita S. Gerardi jam ante laudata, in qua poſt relatam* Stephani *mortem hæc legnntur :* Rex Petrus ſucceſſit, cui cum omnis Pannoniæ principes fidem ac dilectionem conjuraſſent, unus ex eis (*poſt triennium*) dejecto rege, regalem cathedram iojuriole ulurpavit: quo regnante, ſicut Propheta ait, Sanguis ſanguinem tetigit, peccatum peccato adauctum eſt.

Ita ut vel ante ſit fictitia, vel ex verbis ut ea ita.

435 *Itaque prorſus mihi perſuadeo, aut mera eſſe figmenta, quæ narravit Thuroczius de exacerbatione Vazulis, aut craſſis erroribus involuta; etiamſi non ignorem eadem fere legi apud Dlugoſſum ad annum* 1038. *Si Vazul oculis in carcere privatus eſt, vivente* Stephano, *dubitare nequeo, quin eam pœnam incurrerit ob grave aliquod crimen, ac jubente ipſo* Stephano, *ſeu quod in vitam ipſius conſpiraſſet cum palatinis illis, quorum crimen Caribuntius narrat num.* 29., *ſeu quod ritum paganorum reſtituere voluerit in Hungaria. Si vero Vazul innocens eam calamitatem*

B *ſuſtinuit, crediderim potius id contigiſſe ſub uno e poſteris regibus, ſub quibus multum innocui ſanguinis effuſum eſt. De hiſce tamen nihil certe ſtatui poteſt, niſi unum iſtud, mirum credibilia non eſſe, quæ de Giſelæ molitionibus tradiderunt Hungari poſteriores, quæque hoc tempore ea ipſis quidem Hungaris veriſimilia videntur, quantum opinor. Brunnerus in Annalibus Boicis part.* 2. *lib.* 5. *ad annum* 1038., *refutatis ſimiliter dictis Thuroczii de Giſela, ſubjungit* : Pater (*Emericus, Stephanus*) moriens Petrum ſororis ſuæ filium, inter Venetos natum, hæredem ſcripſit. Giſelæ fortuna ex eo tempore obſcurior : comperta teſtatuque ſun loco prodemus.

Brunnerus ſcribit, Giſelam venatam fuiſſe a Petro rege, * *patrui*

436 *Deinde de vexata per Petrum regem Giſela ad annum* 1041. *ſic habet* : Petrus is fuit, quem Stephanus Ungariæ rex vivus etiamnum regno impoſuerat, firmandæque poſſeſſionis cauſa, fratris * ſui filium (*Vazulem deſignat*) eidem imminentem oculis, filios ejus patria multaverat; haud aliam pro his tam inſignibus benevolentiæ documentis vicem repoſcens, quam ut Gilelæ conjugis, ſi quid ſibi humanitus contigiſſet, ſuperſtitis rationem, quam par eſſet, haberet ... Petrus prolixe omnia pollicitus,

C vixdum elapſo a Stephani morte anno, cum ſimulato luctu fidem curamque Giſelæ poluit; & ex tutore prædo factus, cultum ei a Marito relictum, vitæque non ornamenta modo, ſed etiam ſubſidia, miseræ abſtulit; & liberæ cuſtodiæ anguſtiis circumſcriptam non latis habuit arcere publico, ſed etiam familiarium coogreſſu & alloquio excluſit. Proceres indignam reginæ ſortem miserati, regem officii ſui datæque fidei admonuere ſuis. Surdum ad has voces execrati, quod obſideri aures illius a Budone nequiſſimo palatinorum ſatis ſcirent, eum ad necem depoposcunt, regeque contra hitcere noo auſo, fruſtillatim concidunt : liberis ejus oculos excludnot. Rex ſe proximum eſſe, in quem ira verteretur, metuens, quod reliqui nihil videret, fuga ſibi conſulit. *Hæc ſane multum differunt a dictis Thuroczii; at fatior, me ignorare, quam ſint certa : cum ad marginem citet Chronicon Altahenſe mihi plane ignotum.*

Idaque Hungaria aegrit m i minui ain, Petrum abhorruiſſe fabulam, itaque ſe pudiuſſe

437 *Idem ſcriptor ad annum* 1045., *narrata reductione Petri regis in Hungariam per Henricum imperatorem, de Giſela hæc addit*: Aventi (*Henrico*) Panoonia Gilelam Stephani *regis* viduam adhæſiſſe, Aventinus ſcripſit : ætatis reliquum collocare in tuto, & bis iſtam effugere D tertium fulmen voluiſſe, credibile ſit; & mauſoleum illius, quod Paſſavii oſtenditur, argumento eſt in Boica deceſſiſſe. *Aventinus Annalium Beiorum lib.* 5. *pag.* 324. *de Giſela ſic habet* : Cæſar (*Henricus Conradi filius*) ex Ungaria reverſus, ... lecum Gilalam reginam, uxorem *divi* Stephani abduxit; Bathaviæ *, ubi * Paſſavv in templo lacratarum fæminarum ejus mauſolæum oſtenditur (&) ab Ugris (*id eſt, Hungaris*) venerabundis aditur, collocavit. *Hundius in Metropoli Salisburgenſi tom.* 2. *pag.* 585. *agens de monaſterio Niderburgenſi Patuviæ, de poſtremis Giſelæ geſtis & loco ſepulturæ tradit ſequentia*: Ibidem anno MXCV., Nonis Maii, obiit Gyſala, S. Henrici imperatoris ſoror, uxor Stephani regis Ungariæ, abbatiſſa ſecunda hujus loci, hic ſepulta adito dextro latere, quæ tam Viro quam filio orbata Pataviam in hoc monaſterium venit, in quo primum habitum monaſticum aſſumpſit, paulo poſt abbatiſſa deſignata, monaſterium præclare illuſtravit & auxit. E *Gevvoldus, qui edidit notiſque illuſtravit Opus Hundii, pag.* 588. *dubitat, an Giſela ibidem abbatiſſa fuerit, & adducit verba Aventini mox data. Mabillonius tom.* 4. *Annalium pag.* 422. *de hiſce judicium ſuum declarat his verbis :* Ceterum Gisla ſeu Giſala, Stephaoi piiſſima conjux, ſancti Henrici imperatoris ſoror, Patavii in Niderburgenſi Baioariæ parthenooe monaſticum habitum induiſſe dicitor, ibique abbatiſſæ officium geſſiſſe poſt Herikam, unitam ſancti Henrici imperatoris, illudque monaſterium præclare adminittraſſe, illuſtraſſe & auxiſſe : ac quod anno MXCV. obiiſſe dicitur, ultra fidem eſt; aliàs pluſquam centenaria fuiſſet. *Correctio hæc ſatis eſt certa, modo reliqua non vacillent : nam ſcripſerunt aliqui, Giſelam in Hungaria obiiſſe, uti agnoſcit Hauzeſius tom.* 1. *Germaniæ ſacræ pag.* 245. *horum tamen opinionem repudiant.*

memoriæ ejus veneratione Paſſii ad. diua ; an cultus minime probatus.

438 *Cæterum, quandoquidem Faſtis ſacris inſerta eſt Giſelæ memoria a recentioribus quibuſdam, quæri hic poteſt, an culta eccleſiaſtico ſit ornata. Majores noſtri in Prætermiſſis ad diem* VII. *Maii memorarunt ſequentia* : Gilala, ſoror S. Henrici imperatoris, regina Hungariæ, uxor F S. Stephani, mater S. Emerici regum, cum titulo SANCTÆ reſcrtur a Ferrario in Catalago generali, & ab Arturo do Monſtier in Gynæceo ſacro; at cum titulo BEATÆ a Dorgaoio & Bucelino, quia poſt obitum maritt fuit abbatiſſa Ordinis Benedictini. Interim a Meoardo ſolum VENERABILIS appellatur, & a Radero proponitor in Bavaria pia. De ea ageodum eria in Vita S. Stephani regis & mariti. *Hæc Henſchenius, verba eorum referens, ſed non approbans, ac ſimul ſatis innuens, ſibi non conſtare de legitima veneratione, de qua nihilo magis hodieque nobis compertum eſt. Quin potius Mabillonius in Actis Benedictinis ſeculo* 6. *part.* 2. *pag.* 894., *relatis iſdem Martyrologiis, quibus addit Wienem in Ligno Vitæ, Giſelæ elogium concludit his verbis* : Illud unum certum eſt, nullum ei ab Eccleſia publicum cultum decretum fuiſſe, quamvis ex Aventini loco ſupra laudato pateat, ejus ſepulcrum pietatis cauſa a fidelibus eſſe frequentatio *ſatis ſit certa, licet traditio ſit ab Aventino : nam aliam eſſe aliorum ſententiam, ſupra obſervavi.*

§. XXXVII.

§. XXXVII. Elevatio corporis; regnante S. Ladislao facta; multaque miracula circa idem tempus patrata.

Corpus Sancti elevatum ſub Pontifice, ac præſente S. Ladislao.

SI epocha Carthuſii & Bonfinii exacta ſit, corpus S. Stephani *ſine cultu eccleſiaſtico ſepultum jacuit annis quadraginta & quinque, ac deinde honorifice elevatum eſt, jubente ſummo Pontifice, ac præſente S. Ladislao Hungariæ rege; uti & aliorum quorumdam Sanctorum Hungariæ corpora ſub ejuſdem Ladislai regno ſimiliter ſunt elevata. Porro quod aſſerunt Carthuſius & Bonfinius, corpus* S. Stephani *aliorumque elevatum eſſe juſſu Romani Pontificis, confirmatur ex Vita S. Gerardi martyris, in qua ſub finem leguntur ſequentia:* Ubi (*ad ſepulcrum Gerardi*) multæ gratiæ Catholicis viris emptæ ſunt; tamen non evidenter uſque ad tempora Ladislai regis atque pontificii Laurentii, qui ab tanto B viro (*Gerardo*) quintus accepit eſthedram. Præfati denique regis tempore a ſanctæ Romanæ Eccleſiæ ſynodo inventum eſt, ut corpora eorum, qui Pannoniam fidei prædicatione rigaverunt, deberent ſummo honore venerari, & ea dignis ſedibus collocari. Venientesque Sedis Apoſtolicæ legato, ſactoque nobilium Pannoniæ conventu, ſanctum corpus elevatum eſt. *Quod bis dicitur de legato Apoſtolico, amiſſum eſt a Carthuſio & Bonfinio; attamen dubitandum non videtur, quin idem legatus adfuerit elevationi corporis* S. Stephani, *& filii ipſius S. Emerici, cujus corpus eodem regnante Ladislao elevatum eſt, teſte Vita ipſius in fine.*

circa annum 1083.

440 *Annus elevationis non longe a vero abeſſe poterit, ſi ſtatuamus eundem circiter* 1083., *quo complebatur quadrageſimus quintus poſt mortem Sancti. Quippe elevatio facta eſt, dum Salomon rex olim, ac deinde exutus regno, ea occaſione a S. Ladislao exemptus eſt carcere, in quo fuerat detentus. Illud non modo affirmant Carthuſius & Bonfinius duobus locis; ſed etiam Thuroczius cap. 56. carcerem Salomonis ejuſque* C *liberationem ſic narrat:* Cœpit itaque fremebundus (*Salomon*) æſtuanti animo machinari dolos in perniciem innoxii ſanguinis Ladislai: ſed incidit in foveam, quam fecit ... Rex autem Ladislaus, deprehenſo flagitio, cepit Salomonem, & in Wyſſegrad retruſit in carcerem .. Et quamvis Salomon in carcere fuiſſet, Ladislaus multo magis ei condolebat. Sed poſtmodum Salomon rex dimiſſus de carcere in elevatione corporis ſancti Stephani regis (*&*) beati Emerici confeſſoris *&c. Hanc autem liberationem contigiſſe circa annum* 1083., *colligitur ex iis, quæ præceſſerunt. Ladislaus, excluſo ab Hungaris Salomone, poſt mortem fratris Geyſæ regnum adeptus dicitur anno* 1077., quarto *autem* anno regni ſui pacificatus eſt cum Salomone, donans ei ſtipendis ad regales expenſas ſufficientia. *Erat is annus* 1080. *aut* 1081., *quo Ladislaus regnum ipſum Salomoni tradere meditabatur, ſi Hungari id non impediviſſent. Secuta deinde machinatio Salomonis contra Ladislaum, illinſque carcer; quæ ſimul potuerunt biennium aut triennium abſumere, ita ut facile credi poſſit, elevationem corporis* S. Stephani *contigiſſe anno* 1083., *id eſt,*

annis quadraginta & quinque poſt mortem, nec certe circa annum 1083. AUCT. J. S.

441 *Apographum noſtrum Mellicenſe etiam habet corporis elevationem, ſed ſine alia temporis nota, quam quod contigerit ſub S. Ladislao. Miracula etiam ibidem ſolum generatim narrantur, aliaque omittuntur adjuncta. Verumtamen hæc Mſ. relatio confirmat prolixiorem aliorum narrationem, cui nulla modo repugnat. Verba igitur manuſcripti accipe:* Multis igitur annorum curſu labentibus, ſeu propter exabundantem populi malitiam, ſeu propter aliquam diviſionem in Eccleſia, theſaurus tantæ pecuniæ * iaterea latuit, & mortalium cognitioni occultus, ſolius oculis Domini apparebat: ſed volens ejus incomprehenſibilis bonitas, quanti eſſet apud Deum præmii, revelare, dedit illi gloriam in conſpectu hominum, clareſcente miraculorum frequentia: & ſicut laude & cantico ſibi in cœlis aſſiſtebat, ita cum laude & cantico ſuæ Eccleſiæ digne memoriterque in terris decoravit. Nam ſicut jubar novi lumiais ſanctitas ejus in omnem circa regionem reſplenduit; & tamquam ſuavitas odoriferi unguenti audientium corda replevit. Fluebant * omnes diverſi languoris homines, qui antidoto pietatis ſuæ attacti curabantur: & qui corruptionis plaga pene defecerant, in ſolidum aſtricti revertebantur. E

brevis miraculorum,

* *tanti pretii*

* *affluebant*

442 Præſidente in regni ſolio Ladislao, piæ memoriæ rege, epiſcopi & abbates, & qui præerant in regimine ſanctæ Eccleſiæ, animadvertentes ſanctitatem ajut ſignis teſtantibus, communi decreto triduani jejunii indixerunt afflictionem: epiſcopi orationibus vacantes, viſitationem ſupernæ clemeotiæ in plebem exſpectabant. Poſtea corda tollentes ad Deum, hymnorum vocibus reſonuerunt in confeſſione ſui nominis; ſicque venerunt ad locum, ubi ſanctiſſimum corpus clandebatur: quem ſolventes aperuerunt; tantæque odoris diffuſio aſcendit, quanta aumquam aſtantibus apparuit: ac omnium, qui illuc occurrerant, membra languidorum curata ſunt: cæci lumen, clandi plantarum ſoliditatem, leproſi mundam cutem, paralytici ſalutem, omneſque, quacumque dolorit tenebantur obſeſſione, curam meruerunt. Aſſumpto inæſtimabilis pretii pondere, omnipotenti Deo gratias egerunt, deferenteſque in theca argentea ſignaverunt. *Hactenus breviter illius ſcripti auctor, omittens facta particularia, quæ Carthuſius proſequitur, & partim ex eo, partim ex aliis Bonfinius.* F

& elevationis narratio.

443 *Hic pag.* 186. *omnia enarrat his verbis:* Ejus corpus antequam Pontificia ſanctione, vel divina potius declaratione extolleretur, anais quinque ibidem jacuit & quadraginta. Demum poſtquam Ladislaus, vir Deo devotiſſimus, regno potitus eſt, id auctoritate Apoſtolica ſancitum, & ita diplomate in Pannoniam miſſum eſt, ut quicumque primum in Ungaris Chriſtianæ fidei fundamenta jecerunt, ne legitimo honore defraudentur, omnia corpora eorum, in gloriæ ſpeciem, ſoleani celebratione oſtentareatur, ut hic inter Divos relatos eſſe credant. Accepto diplomate, Ladislaus ejus pronepos, habito optimatum antiſtitumque conventu, tridui eunctis jejunium indixit: omnes hortatus, ut precibus, inedia, ſupplicationibus, eleemoſynis, auſpicia divina captarent, quibus divinam voluntatem intelligerent. Eaſdo jejunii tempore, ad divi Regis tumulum perventum eſt: cujus lapidem quum

Relatio altera ex Bonfinio de elevatione facta juſſu Pontificis.

AUCT. J. S. amovere contenderunt, nulla vi loco movere potuerunt. Hoc eo tempore portentum interceſſit, quo exorta inter Ladislaum & Salomonem fratrem ſeditione, alter alterius juſſu gravi arcere coercebatur. Conatus ingens regem fruſtratus, in admirationem ſummam adegit: ac tali oſtenſo deterrebat omnes, qui iratum Numen aufpicabantur. Tunc virgo quædam, Charitis nomine appellata, quæ haud procul a baſilica in Servatoria æde ſanctiſſime vivebat, repente Ladislaum admonuit, eum fruſtra conari, neque lapidem e tumulo dimoveri poſſe, quoutque frater carcere educeretur. Rex ſacræ virginis oraculo admonitus, Salomonem e vinculis continuo expediri jubet: tridui jejunium iterum indicit: tertio die, ſacris rite peractis, ſpectante frequentiſſima populorum multitudine, ingens lapis facillime ablatus eſt. *Hactenus ſatis Carbuiſio congruit auctor. At quod ſubdit de corpore e tumulo edu&ta & circulato per eccleſiam, additicium videtur, & veriſimile non eſt, eum elevatio poſſet narretur.*

operto ſepulcro, glorioſa fulſit miraculis,

B 444 Corpus divi Regis tumulo edu&tum, & acclamationibus omnibus per baſilicam circumlatum, mox pro dignitate reconditum: evidentiſſima ſubinde Numinis benignitate, aut edita miracula, ut nemo corpore maneus, aut ægritudine langueus, voti impos abierit. Ibi in tanta multitudine cernere erat, ambulare claudos, cæcos inſtauratis luminibus videre, mutos loqui, leproſos paralyticoſque curari, nutantes in fide animos confirmari: omnes denique corporis & mentis ægritudines abigi. Quin & juvenis, qui annis eireiter duodecim paralyſi ſolutus, manuum ac pedum carebat officio, carruca huc advectus, implorato Numinis auxilio, repente deſiliit: ac Deo gratias agens, Stephanique laudes proclamans, ad aram per mediam multitudinem tepeme cucurrit. Puer ſeptennii oervorum contra&ione correptus, ad ſepulchrum allatus, diſtentis mox brachiis ac pedibus, expeditus inceſſit. Ladislaus autem rex, tot miraculorum ſucceſſu in ſtuporem converſus, mediæ aræ impoſuit, ſaccllque elaboratiſſimo donavit. Jam dudum tanti numinis ſic fama pererebuit, ut ex omnibus Ungariæ finibus languentium agmina feſtinarent. Ex his,

C qui gravius laborabant, & cunctantius venire cogebantur, divum Regem impenſe exorantes, in itinere convaluere, & in teſtimonii ſpeciem ibi lapidea in acervos plane congeſſerant.

445 At illud fidem exſuperat: mulieri unicus erat puer, qui repentina morte correptus, animam efflavit: mater Numinis patrocinio freta, immenſo cordis affectu, extinctum filium, in ſancti Regis adiculam defert, & ea quidem mente, ſe numquam loco moturam, donec ex voto in puerum animam revocaret. *De propoſito mulieris non abeundi, niſi recepto filio, nihil habet Carbuitius: ideoque vanum eſt, quod ſubdit de audacia mulieris his verbis proſequens:* Nc audacem quidem mulierculam fides & ſpes ipſa fefellit: facellum ingreſſa tam vehementi obſeeratione Numen exoravit, ut ſpectante frequentiſſima hominum turba, mulieris orbitatem deplorantis puer humi porrectus ſubſiliret, & in matris amplaxum ſe effudetit. Quanta hinc divo Regi gloria ſuecefſerit, & quantus omnes propter opinionem ſtupor invaſerit, pro ſe quiſque facile cogitabit. Item poſt Virginis auguſtæ anatheoſin die quinto omnes Ungariæ principes, præterea pontifices, ſacerdotumque collegia, cum Ladislao rege teligioſiſſimo Albam conveoere, ut in baſilica D ſolennia facerent, & pro mortuis parentarent: celebratis mox inferiis, ad ſancti Regis monumentum perventum eſt. Quod ubi regio juſſu præreverenter, exorato prius Numine, reeluſum eſt, tanta odorum fragantia hinc effluxit, ut univerſam baſilicam veluti cœleſti quodam rore compleret. Deinde quum oſſa tractarent, ballamo quodam delibuta & humecta comperere.

& oſſa balſamo madroque liquore delibuta e annulus cum fuſſes offert quæſitus,

446 Lectis iubinde oſſibus, & in ſyndone teconditis, annulum aureum, veteris ejus geſtamen, in liquore diſquirere occœperuat: quem quum oulla percunctatione, in arca marmorea indipiſcerentur, de hauriendo liquore cogitatum: is ubi exhauriri cœptus eſt, completis pleriſque phialis ac doliis, oumquam penitus exaotlari potuit. Nam ad ſingulos hauſtus, vi Numinis iſta liquor reparabatur. Quod ubi compertum eſt, quod fuerat exhauſtum, continuo recoodiiis oſſibus infudere, & poſt infuſionem liquor ille neque creviſſe neque decreviſſe viſus eſt. Ex invento ibidem thelauro divæ Virginis ara inſtaurata. Quin & paucis poſt temporibus, eximii E principis uxor, cui Mathildi nomen erat, & inteſtinorum dolor tribus annis inceſſerat, hujus fama commota in Ungariam peregrinatur, atque adito ſacello, mox penitiſſimo eruciatu liberata eſt. Sed ad dextræ annulum redire cogimur.

Mercurio monacho in vera&itur tradiqne cum imagine Sancti donvo;

447 Mercurius Ungarico genere oatus, & Caibinani Alberti præpoſiti pater, ac baſilicæ Albenſis ædituus, qui vitæ quondam politicæ renunciarat, ut religioni expeditius inſerviret, quum Ladislaus rex imperaſſet tumulum aperiri, ne quid e ſancti Regis reliquiis ſubtraheretur, cum pleriſque aliis, qui ſepulchro inhæterant, regio juſſu procul amotus eſt. Is triſti vultu repulſus abiit, & quum monachus eſſet, in ſacrum eborum ſe teeepit, ubi quum pudore ſuffuſus graviter angeretur, quod ſanctiſſimum corpus neque videre, neque oſculis attingere potuiſſet, ecce juvenis quidam intempeſta ooete coram adſtitit, forma inſeredibili, liberali faeie, candidiſſimoque habitu, nelcio quid, byſſo involutum deferens. Accipe (inquit) Mercuri, quod optaſti, & hoc donum precioſiſſimum, quod tuæ fidei committitur, commendatiſſimum F habeto, aſſervato diligentiſſime, & quum tempus dabitur, ipſe depromito. Nocturnis ſacris rite peractis, Mercurius, petita latebra, rem traditam explicat, ſancti Regis dexteram & annulum invenit, juxtaque admiratur, ac Numini gratias agit.

ut is deinde de mira. feſtaa:

448 Is ad Carpharii montis radices ſeceſſit, qui Tranſſylvaniam ab Ungaria dirimit, olimque Ripenſem, citerioremve Daciam, ab ulteriore & Tranſalpina dividebat, ubi cœnobium quoddam ligneo opere confectum gubernaturus erat. Tanto dexteram ſtudio aſſervabat, ut neque ſibi, neque alii eredere auderet. Terræ committere ſatius eſſe ratus, infodit, & quotidianas ex monachis excubias inſtituit, ne quo modo lurripi poſſet: indies promendi tempus dari expectabat, quin & hujuſce rei cœnobii auctores admonuit, ut pari ſtudio curarent: demum id ex ordine Ladislao regi, quem virum ſanctiſſimum eſſe intelligebat, aperuit. Mox regis edicto Pontificum optimatumque conventus habetur, ubi ſolenois dies Regiæ dextræ extemplo deceroitur. Deinde cum univerſo Ladislaus collegio ſacerdotum dextram divi Stepbani reconditam oſtendit, baſilicæque intulit, quam magno deinde ſumptu

ac

puer qui mortuus voto reditus: reclufo tumulo, odor ſuaviſſimus percipitur,

A ac ditiſſimo apparatu inſtauravit, multiſque pagis, oppidis, & prouentibus donavit. Id autem ſalutis anno ſupra milleſimum ſeptuageſimo octavo * acciditſe, illius cœnobii ſcripta & privilegia ſane teſtantur, abbatiamque Regiæ dexteræ nunc appellant. Cui tempeſtate noſtra Antonius Salonenſis, vir magno ingenio, ac ſacris Literis non mediocriter eruditus præfuit, & privilegia, unde hæc accepimus, nobis oſtendit. *Ita Bonfinius, quem cetera quidem ea privilegia bauſiſſe credideris; at non illud, quod contra veriſimilitudinem aſſerit de inſoſſa tertæ dexteræ. Quin potius crediderim, id eum perperam tradidiſſe ea loco Carbauitii male intellecto, ubi dicitur:* Ibi diu ſolus abſconditi in agro thetauri cuſtodiam & exeubias decrevit. *Noluit his verbis indicare Carbuitius dexteram Regis in agro faiſſe abſconditam, ſub ſimilem eſſe theſauro Evangelico, qui dicitur in agro abſconditus.*

* annus videtur mendoſus

449 Sed illud omnes ne ſatis quidem admirari poterſne, Stephani corpus in pulverem redactum, oil præter oſſa lupereſſe, & ea quidem carie jam abſumpta: contra vero dexteram annuli geſtamine prædiram, iotegram permanſiſſe, B neque vermibus, neque lividæ ſuiſſe obnoxiam vetuſtati. Quanam cauſa potius dexira, quam eſput, & cor Deo dicatiſſimum, ſe a carie vindicare debuit? Nempe quia dextera pietatis & miſericordiæ fuerit, quæ e peculiſtribus loculis calamitoſiſſimo cuique eleemolynam erogabat, illud omnes miraculum accidiſſe confirmant. Quis enim illud e divino Servatoris noſtri ore promanaſſe inficiabitur, Beati miſericordes, quoniam ipſi miſerieordiam conſequantur. Merito igitur manus illa corruptionis expers eſſe debuit, quæ neminem mendicare, eiurire, in captivitateque, aut quavis miſeria jacere perpeſſa eſt. Pruinde divum Stephanum, ne injuria quidem, primum patriæ patrem, omnes una voce* congeminant, & præveneramur. *Hactenus Bonfinius, in plerisque Carbuitium fideliter ſecutus.*

cum integra videant ne dextera, reliquo corpore conſumpto

450 *Ceterum de reliquiis ſancti Regis uſbi fere deinde ſcriptam reperio. Dubitare tamen ne-* C *pag.* 1084. , *in catalogo earum reliquiarum ibidem dato. Inter reliquias* S. Stephani *poteſt quoque recenſeri ſacra corona, quæ diligentiſſima ſemper ab Hungaris ſervata eſt; ſummoque ſtudio repenta, cum amiſſa erat, uti bis contigit. Agunt de ea variis locis Thuroczius & Bonfinius, plaraque de eadem ſcripſerunt alii: at pauca hic ſufficient pro inſtituto noſtro. Gretzerus in Syntagmate de inſignibus imperii cap.* 14. *ſic ad propoſitum noſtrum ſequitur:* Habuerunt quoque, & etiamnum habent alia quoque regna ſua ornamenta regalia, quibus in regum ſuorum inauguratione ſeu coronatione utebantur, & hoc etiam ævo utuntur. Hungaris certe corona regia, a S. Stephano accepta, adeo ſacroſancta eſt, ut cum aliquando amiſſa eſſet, ingens luctus omnes regni incolas invaſerit, *&c. Rurſum infra:* Cum Uladiſlaus Polonus *in* regem *inaugurandus eſſet*, neque tamen ſacra corona in promptu eſſet, utpote jam in Auſtriam aſportata, ne quiſquam abſque aliqua S. Stephani corona rex Hungariæ creari videretur, coronarunt Uladiſlaum illa corona, quæ pro ornamento reliquiarum capitis ſancti Regis olim miro operis artificio præparata fuerat, ut inquit Turoczius *cap.* 31. *Recepta tamen deinde fuit corona, & diligentia ſumma in hunc uſque diem cuſtodita. Ex hiſce ſatis patet, quanto in pretio corona* S. Stephani *ab Hungaris habeatur.*

pravo alias Sanctis relatus, eo tempore ipſius quoque diligenter ſervata.

§. XXXVIII. S. Stephanus in Sanctorum numerum relatus tempore prædictæ corporis elevationis: cultus ab eo tempore celeberrimus per totam Hungariam: feſtivitas Inventionis dexteræ.

E *Minentiſſimus Lambertinus, hodie Eccleſiæ univerſalis feliciter præſident Benedictus XIV. in Opere de Servorum Dei beatificatione & canonizatione lib.* 1. *cap.* 41. §. 8. *refert, prædictam corporis elevationem in Vita navrari a Surio, dubitaſque, an facrit ſimplex beatificatio, an vero ſolemnis canonizatio. Verba doctiſſimi Cardinalis accipe:* Io eadem porro (*Vita*) refertur, ſancti Stephani corpus, elapſis ab ejus obitu annis quadraginta quinque, fuiſſe ſub Ladislao rege Hungariæ, ſummi Pontificis auctoritate intercedente, elevatum. Verum, uteumque ſit de elevatione iſta, & utrum ea ſimplicem beatificationem, an formalem canonizatinnem importaverit, quod adhuc ſane incertum eſt, cum neque de ſubſtantia, neque de ejus modn conſtet; de ſancti tamen Stephani ſanctitate, & ejus æquipollenti canonizatione nullus ſupereſt dubitandi locus ex decreto ſummi Pontificis Innocentii XI., edito die XXVIII. Novembris. *Decretum Innocentii XI. quo feſtivitas Sancti, quæ eo uſque rita ſimplici celebrata fuerat per totam Eccleſiam, ad ritum ſemi-duplicem elevatur, dabimus ſuo loco. Interim tamen obſervo, æquipollentem canonizationem jam extra omne dubium faiſſe, ſimulac feſtivitas Sancti ritu ſimplici Romano Breviario inſerta eſt. Dubitationem vero de formali canonizatione, quam ea ſole Sario dirimere non poſſunt Eminentiſſimas Cardinalis, adhibitis aliis monumentis, auferre conabor.* Dubium de formali canonizatione S. Stephani motum a F

45a *Primo ea videntur facta, dum elevatum eſt corpus* S. Stephani, *qua ab Apoſtolica Sede eo ſeculo fieri ſolebant, ut aliquis Dei ſervus formali canonizatione Sanctis annumeraretur, Vita enim num.* 33. *ſic habet:* Romanæ Sedis inſtitutinne Apoſtolicis literis ſancitum eſt, ut eorum corpora elevari deberent, qui in Pannonia Chriſtianæ fidei jacentes ſemina, ſua eam prædicatinne vel inſtitutione ad Dominum convertiſſent. Adveniente vero tempore declaratimnia ejus, ... rex Ladislaus, .. habito conſilio cum epiſcopis & primaribus, ... triduanum cunctis indixit jejunium, ut quod communi Catholicorum utilitati ... videretur fore proficuum, communi cunctorum deprecatione, jejuniis & eleemoſynis fundata, per manifeſtationem ſignorum deberet eſſe quærendum. *Bonfinius num.* 443. *citatus canonizationem clarius aſſeris his verbis:* Id auctoritate Apoſtolica ſancitum, & ita diploma in Pannoniam miſſum eſt, ût quicumqua primum in Uogaria Chriſtianæ fidei fundamenta jecerunt, ne legitimo honore defraudentur, nmnia corpora eorum, in gloriæ ſpeciem, verum cum iuſſu Pontificis omnino videatur feſſe,

AUCT. J. S. solenni celebratione oſtentareotur, ut hic inter Divos relatos eſſe credant. *Eu jam laudata S. Gerardi Vita intelligimus, elevationem illam fuiſſe decretam in ſynodo Romana Eccleſiæ : nam ibi legunter* : Præſati deorque regis (*Ladislai*) tempore a ſanctæ Romaoæ Eccleſiæ ſynodo inventum eſt, ut corpora eorum, qui Pannoniam fidei prædicatione rigaveruot, deberent ſummo hooore venerari, & ea dignio ledibus collocari. Venienteque Sedis Apoſtolicæ legato *&c.*

quo fieri ſolebant ſecolo xi.

453 *Ex dictis habemus, congregatam fuiſſe ſynodum Eccleſiæ Romanæ, in qua* S. Stephaot, *S. Gerardi, ac verſimiliter S. Emerici, ut ea ei.endis colligimus, cauſa fuit examinata. Conſtat autem canonizationes ſecula* x., xi. *&* xii. *frequenter decretas eſſe in conciliis. Varia exempla conglomerat Eminentiſſimus Lambertinus lib.* i. *cap.* 20., *videlicet S. Udalrici Auguſtani epiſcopi canonizati a Joanne XV. in concilio Lateranenſi ; S. Gerardi Tullenſis a Leone IX. in concilio Romana ; S. Godehardi Hildeusheimenſis ab Innocentio II. in concilio Remenſi, & S. Sturmi abbatis Fuldenſis in Lateranenſi* II. *Secundo ex iiſdem intelligimus, non ſolum permiſſam fuiſſe a Pontifice corporis elevationem ; ſed* ſanctum *eſſe, ut corpus elevaretur, illiuſque decreti* diploma, *ſeu literas Apoſtolicas in Hungariam fuiſſe miſſas. At re tempore Pontifices non ſolebant præcipere cultum alicujus Servi Dei, niſi per formam canonizationem : nam, etſi ſimile præceptum Pontifices aliquando in ſola beatificatione reperiatur, uti laudatus Cardinalis oſtendit cap.* 39. *n.* 8., *id tamen varius factum eſt, & ſeculis fere tantum poſterioribus. Tertio legatum Apoſtolicum hac de cauſa in Hungariam miſſum videmus : ex quo intelligimus, actum fuiſſe de re graviori momenti, quam re tempore conſebatur elevatio corporis alicujus Beati, cujus cultum dumtaxat permiſiſſet Romanus Pontifex. Bonfinius quoque canonizationem exprimit claris verbis :* Ut hic inter Divos relatos eſſe credant.

pro formula & ſui moi canonizationis

454 *Hæc omnia perſuaſere videntur*, S. Stephanum *cum aliis eo tempore in numerum Sanctorum relatum eſſe definitiva Romani Pontificis ſententia, poſt maturum examen in concilio prolata, atque ea ſolemnitate, quæ uſitata erat ſeculo* xi. *Inter ea, quæ in canonizatione tunc ad ſolemnitatem ſpectabant, erat corporis elevatio, de qua Eminentiſſimus ſcriptor cap.* 36. *n.* 16. *ſic habet :* Eorum quoque Beatorum, quos inter Sanctos referebant, corpora ſummi Pontifices occaſione canonizationis elevari mandarunt ; aut ipſimet, ſi corpora erant in loco, in quo fiebat canonizatio, debita cum reverentia & honore elevarunt. *Hæc ibidem probantur exemplis ſummorum Pontificum, Leonis IX., Alexandri III., Cæleſtini III. & Gregorii IX. Manifeſtum autem eſt, idem eſſe factum de* S. Stephaoo, *aliiſque, quorum eodem tempore elevata ſunt corpora. Porro, ſi elevatio hæc contigit juſſu Pontificis anno quadrageſimo quinto poſt mortem Sancti, fuit S. Gregorius VII. qui prædicta mandata miſit in Hungariam. Ejuſdem Gregorii juſſu elevatum dicitur corpus S. Paſchaſii Ratberti abbatis Corbejenſis, licet diploma ſimilis elevationis nihilo magis ſervatum ſit quam elevationis* S. Stephani. *Verum plura hujuſmodi diplomata ad memoriam noſtram non pervenerunt.*

tempus ſeil. intra xi. vel xii. ſeculum

455 *Demum de canonizatione* SS. Stephani, *Emerici ipſius filii, & Gerardi Canadienſis epiſcopi & martyris, dubitare me non finunt illa, quæ anno* 1092. *decreta ſunt in ſynodo Szabolcbenſi, cui cum S. Ladislao rege & Seraphino archiepiſcopo Strigonienſi interfuerunt omnes epiſcopi, abbates & proceres Hungariæ. Nam in ea, apud Petrum pag.* 33. *cap.* 37. ſtatutum *legitur*, ut vigiliæ celebrentur beati Stephani regis, & Gerhardi martyris, quo die paſſus eſt *&c. Et cap.* 38. *de feſtivitatibus per annum celebrandis hæc decernuntur* : Iſtæ vero feſtivitates ſervandæ ſunt per annum : Nativitas Domini, S. Stephaoi proto-martyris, S. Joannis evangeliſtæ, SS. Innocentium, Circumciſio Domini, Epiphaoia cum vigilia, Purificatio ſanctæ Mariæ, in Paſcha quatuor dies, S. Georgii Martyris, Philippi & Jacobi cum vigilia, Inveotio S. Crucis, Aſcenſio Domini, in Pentecoſte quatuor dies, S. Joaonis Baptiſtæ, Petri & Pauli una die, S. Jacobi, S. Laurentii, Aſſumptio S. Mariæ, ſancti regis Stephani, S. Bartholomæi, Nativitas S. Mariæ, Exaltatio S. Crucis, S. Matthæi apoſtoli, S. Gerhardi epiſcopi, S. Michaelis archangeli, SS. Simonis & Judæ, Omnium Sanctorum, S. Emerici ducis, S. Martioi, S. Andreæ, S. Nicolai, S. Thomæ apoſtoli. Et unaquæque parochia ſuum patronum, & dedicationem celebret. *Non quidem additur expreſſis verbis, haſce feſtivitates celebrandas præſcribi cum vacatione ab operibus ; at id ſatis colligitur ex ipſis feſtivitatibus mature conſideratis ; cum aliàs haud dubie plures Sanctorum memoriæ per annum agendæ fuiſſent.*

inter præcipuas feſtivitates Hungaræ

456 *Præterea in ſynodo Strigonienſi habita anno* 1493. *ſimilis feſtivitatum catalogus ecxitur, & quidem multo prolixior, additis multis feſtivitatibus poſtea inſtitutis. Ibi autem pag.* 232. *clare dicitur* : Statuimus, ut in ſubſcriptis diebus ciertei & laici debeant a ſervilibus operibus abſtinere. *Reperitur in eodem catalogo* Stephanus, *uti & Emericus, non vero Gerardus, qui ſolus fere pra multis aliis ſubſtitutis eſt omiſſus, quod feſtum ipſius non amplius eadem ſolemnitate celebraretur. Itaque jam eodem ſeculo* xi. *feſtivitas Sancti per totam Hungariam celebrata eſt cum vacatione ab operibus ſervilibus. Hæc autem ſolemnitas ſanta, pra SS. Emerico & Gerarde, quorum corpora eodem Pontificis decreto elevata ſunt, ſimiliter præſcripta, nullum relinquere videtur dubium, quin canonizatio præceſſerit aut comitata ſit elevationem, prout aſſerit Bonfinius. Colomanus S. Ladislai ſucceſſor ad augendam* S. Stephani *ſolemnitatem lib.* 2. *Decretorum cap.* 3. *hæc ſtatuit* : Ut annuatim in feſto ſancti Regis, niſi arduo negotio ingruente vel iofirmitate fuerimus prohibiti, Albæ teocamur ſolenoizare : & ſi nos intereſſe non poterimus, palatious procul dubio ibi erit pro oobis.

numerum feſtorum addendum videtur,

457 *Inter Statuta Ordinis Ciſtercienſis, quæ edidit Edmundus Martene tom.* 4. *Theſauri Anecdotorum col.* 1641. *hoc recenſet anno* 1486. *decretum* : Abbatibus Hungariæ cooceditur, ut feſtum S. Stephani regis Hungariæ 10 craſtino S. Bernardi (*id eſt*, xxi. *Auguſti*) & feſta S. Ladislai & S. Elizabeth cum propriis hiſtoriis faciant, ceteris hiſtoriis, cantibus & feſtis in Ordine inſolitis penitus rejectis. *Veneratiooem* S. Stephani *celebrem fuiſſe per totam Hungariam, nemerum etiam Scriptores tetigi, ex quibus unum dumtaxat adduco Godefridum Viterbienſem, qui Chronici part.* 17. *in S. Henrico imperatore de illa ſic habet* : Hunc Stephanum

omnes

A omnes Ungari ut ſanctum venerantur pro eo, quod per eum initium fidei acceperunt. *Hæc poſtrema verba, quibus ſimilia reperiuntur apud alios ſcriptores, ſimul inſinuant, necdum eo tempore, quo ſcribebat Godefridus, ſeu ſeculo* XII., *feſtivitatem* S. Stephani *celebratam fuiſſe per totam Eccleſiam. Verum ea eo non recte quis argumentaretur contra canonizationem ipſius, ſupra ſufficienter probatam: nam id* S. Stephano *commune eſt cum omnibus fere Sanctis, iiſque canonizatis vel maxime ſolemniter: atque uſus ille obtinet etiam hoc tempore, quo videmus multos Sanctorum adſcribi catalogo, nec tamen de omnibus ſtatim componi Officium, quod in ipſorum feſtivitate omnibus Horas canonicas recitantibus præſcribatur.* AUCT. J. S.

458 *Ex dictis ergo concludo*, S. Stephanum *decreto ſummi Pontificis, ſeu formali canonizatione, Sanctorum catalogo adſcriptum fuiſſe, quemadmodum adſcriptus eſt eidem catalogo S. Ladislaus ipſius ex fratre pronepos, S. Henricus imperator, S. Eduardus Anglorum, S. Ludovicus Galliarum reges, aliique deinde plures. Quare de* S. Stephano *& S. Ladislao ſic intelligo verba Gentilis Cardinalis, Apoſtolicæ Sedis legati in Hungaria, quæ uberius dedi num.* 191., *& ea quibus illa huc ſpectant*: Ex quibus (*regni Hungarici feminibus*) reges Catholici tanta ſanctitatis & vitæ claritate conſpicui prodierunt, quod Sanctorum adſcribi catalogo meruere. *Non alii eo tempore intelligi poterant reges Hungariæ, quam* Stephanus *& Ladislaus, de quorum canonizatione conſtabat, dum ſub initium ſeculi* XIV. *hæc dicebat legatus Pontificius. Illud præterea ad gloriam* S. Stephani *obſervare lubet, primum omnino videri e regibus, cui is honor Pontificis ſummi oracvlo delatus ſit. Præcipua Sancti feſtivitas celebrata eſt die* XX. *Auguſti, quem univerſa Eccleſia etiam adoptavit, ut videbimus. Verum præter illam feſtivitatem alia etiam celebrata fuit, certe in locis quibuſdam: nam Peterſius in annotatis ſuis addnait pag.* 34. *verſtli cujuſdam Breviarii Kalendarium, in quo hæc legnntur*: XXX. Maii, Inventio dextræ S. Stephani. *Hactenus de cultu per Hungariam.*

canonizatum fuiſſe & quidem primum e regibus.

B

C

§. XXXIX. Cultus Sancti in Suecia receptus, ac tandem per totam Eccleſiam Romanam primo ritu ſimplici, deinde ſemiduplici cum Officio proprio, ex quo dantur lectiones ſecundi nocturni.

Cultus Sancti in Suecia, ac cujus Miſſalis orationes dantur

NOn *ſic in Hungaria ſoarctatus fuit cultus* S. Stephani, *ut ad alias regiones, eaſque maxime diffitas, ſe non extenderit. Quippe in Miſſali Votivo regni Suecia, excuſe aute annos ducentos & ſenaginta aut plures, de quo jam mentio facta eſt in S. Ladislao tom.* V. *Junii pag.* 316., *Miſſa habetur de* S. Stephano, *ex qua orationes tres huc transfero. Prima hæc eſt*: Deus, qui beatum Stephanum regem & confeſſorem tuum terreni imperii gloria & honore coronaſti, & Sanctorum tuorum ſocietate ſublimaſti; præſta, quæſumus, ut quem Pannonia habuit divinæ religionis doctorem in terris, eum modo Eccleſia tua mereatur habere defenſorem in cælis. Per Dominum *&c. Secunda vero talis*: Sacrificium, Domine, quod tuæ Majeſtati offerimus, benigno vultu reſpice, & interceſſione beati Stephani regis & confeſſoris tui nos ab omnium inimicorum inſidiis defende, & præmia vitæ æternæ concede. Per *&c. Tertia demum*: Tuere, quæſumus Domine, familiam tuam; &, quam per doctrinam beati Stephani regis & confeſſoris tui de tenebris ad veram lucem convertiſti, eam poſt iſtius temporis decurſum oblati Sacrificii munimine clementer perducas ad regna cælorum. Per *&c. Miſſa incipitur*, Os juſti, *& reliqua omnia ex Sacris Litteris congrue ſancto Regi aptata ſunt.*

460 *Memoria* S. Stephani *variis deinde Faſtis eccleſiaſticis inſerta eſt, receptaque in Martyrologio ac Breviario Romano. Auctor Belga, qui ſeculo* XV. *concinnavit Florarium Sanctorum apud nos Mſ., ad* XX. *Auguſti de* S. Stephano *ſic habet*: In Hungaria ſancti Stephani regis & confeſſoris, primi illius gentis Chriſtiani: quem ſanctus Adalbertus Pragenſis epiſcopus per ſalubrem ſuam prædicationem ad fidem Chriſti convertit & baptizavit. Et ipſe Rex ſua prædicatione Ungaros convertit, & majorem eccleſiam Strigonii in honore S. Adalberti poſt ejus martyrium inſtituit. Et regnum Ungariæ XXXV. annis feliciter gubernavit. Et tandem ad Dominum, quem tota meute in vita dilexerat, migravit anno ſalutis MXL. Cujus mortem in conſpectu Domini fuiſſe pretioſam, miracula crebra teſtantur, quæ Dominus oſtendit ad mirificandum Sanctum ſuum. *Eliores Uſuardi, Belinus, Grevenus & Molanus item memoriam ejuſdem Sancti editionibus ſuis addiderunt, at videre eſt in Uſuardo Solleril noſtri ad* XX. *Auguſti, ubi primus illum ſic memorat*: In Ungaria, civitate regia, Alba regali, ſancti Stephani regis, qui primus Ungaros ad fidem convertit. *Conſonas fere Maurolycus his verbis*: Apud Albam regalem Ungariæ, ſancti Stephani regis, qui primus Ungaros ad Chriſtum convertit. memoria in Faſtis recentioribus XX. Auguſti,

461 *Galeſinius ad eumdem diem hoc Sanctum ornavit elogio*: Albæ in Pannonia ſancti Stephani regis: qui divinis excultus virtutibus, & vitæ religione clarus, juvante Deo perfecit, ut repudiato dæmonum cultu Chriſti Jeſu fidem Ungari ampleterentur. *Paulo brevius Baronius in Martyrologio Romano his verbis uſus*: Albæ in Pannonia ſancti Stephani regis, qui divinis virtutibus exornatus, primus Hungaros ad fidem Chriſti convertit. *Addit hanc annotationem*: Hac die (XX. *Auguſti*) translatum eſt corpus ejus: migravit autem ex hac vita XVIII. Kal. Septembris. *Dies hic emortualis certus eſt ex Vita: atque ex eadem num.* 38. *recte collegit Baronius, die* XX. *Auguſti corpus eſſe translatum. Antonius de Balingem in Kalendario Sanctiſſimæ Virginis Mariæ ad* XX. *Auguſti Baronium ſecutus eſt, ita ſcribens*: Translatio S. Stephani primi Hungarorum regis *&c. Porro ad eumdem diem Commemoratio* S. Stephani *inſerta eſt Breviario Romano cum nona lectione, in qua de translatione ſic legitur*: Sacrum ejus corpus ſuaviſſimo fragrans odore, liquore cæleſti icatens, inter multa & varia miracula hodierno die, Romani Pontificis juſſu, nobiliorem in locum translatum eſt, atque honorificentius conditum eſt. *Electus igitur eſt dies translationis ob Hungaris, quia dies emortualis erat impeditus ſolemniſſima feſtivitate Virginis Aſſumptæ: atque eumdem* diem

mi olim in Martyrologio & Breviario Romano

AUCT. J. S. *diem adeptavit tota Eccleſia Romana, quamdiu Sancti feſtivitas ritu ſimplici celebrata eſt. Verum alius juſe eligendus dies, quando præſcriptus fuit ritus ſemiduplex, quia ille concurrere non poterat cum feſto S. Bernardi, quod eodem die celebratur.*

nunc vero feſtivitas ritu ſemiduplici celebratur die 2. Septembris:

465 *Majorem illam ſolemnitatem pro feſtivitate* S. Stephani *anno* 1686. *ab Innocentio XI. impetravit Leopoldus imperator atque Hungariæ rex poſt plurimas de Turcis relatas victorias Budamque expugnatam, uti patet ex Decreto ſacræ Rituum Congregationis, quod datum die* XXVIII. *Novembris, atque eodem anno Romæ impreſſum eſt, prout ſequitur*: Piis precibus Auguſtiſſimi Imperatoris Leopoldi per ſuas litteras Sanctiſſ. D. N. Innocentio Papæ XI. porrectas, & ad Sac. Rituum Congregationem remiſſas, quibus ſupplicabatur, ut Sanctitas ſua dignaretur aſſenſum præbere, ac demandare, ut Officium divi Stephani Hungariæ Regis, quod hactenus ab Eccleſia univerſali ſub ritu ſimplici recitatum eſt, impoſterum ab omnibus, qui ad
B Horas canonicas tenentur utriuſque ſexus, ſub ritu ſemiduplici de præcepto recitaretur: eadem Sac. Congregatio habita die XXIII. Novembris MDCLXXXVI. re mature perpenſa, ceſſuit, petitam gratiam, ſi Sanctiſſimo D. N. placuerit, eſſe concedendam, ac etiam aſſignari poſſe diem ſecundum Septembris pro celebratione ſupradicti feſti, in perpetuam memoriam inſignis, & glorioſæ victoriæ ab armis exſercitus contra Turcas ope divina obtentæ in ſtrenua expugnatione propugnaculi Budenſis, olim dicti Sancti reſidentiæ. De quibus facta per Eminentiſſ. & Reverendiſſ. D. Cardinalem Cybo Sanctiſſimo relatione, Sanctitas ſua benigne annuit, & hujuſmodi decretum expediri mandavit. Hac die XXVIII. ejuſdem menſis Novembris, & anni MDCLXXXVI. N. Card. Ludoviſius. Loco † Sigilli. Bernardinus Caſalius Sac. Rit. Cong. Secr.

Officium approbatum a ſacra Congregatione Rituum, cujus tenor eſt

463 *Edito hoc decreto, curatum fuit ut proprium componeretur Officium de* S. Stephano. *Illud vero unde atque exacte compoſitum approbavit Sacra Rituum congregatio decreto ſequenti*, Cum ſacra Rituum Congregatio, habita die XXIII. Novembris MDCLXXXVI., annuente quoque Sanctiſſimo, mandaverit, ut Officium S. Stephani
C Hungariæ regis, quod hactenus ab Eccleſia univerſali ſub ritu ſimplici die XX. Auguſti recitatum eſt, in poſterum ab omnibus utriuſque ſexus, tam ſeculariibus quam regularibus, qui ad Horas canonicas tenentur, ſub ritu ſemiduplici de præcepto recitetur quotannis die 2. Septembris; eadem ſacra Congregatio ſupraſcriptas lectiones, & alia, prout jacent, diligenter revilas & relatas ab eminentiſſimo & reverendiſſimo D. Cardinali Colloredo approbavit, ac imprimi poſſe conceſſit. Hac die XIX. Aprilis MDCLXXXVII. *Subnotatum erat* A. Card. Cybo. *Et inferius poſt locum ſigilli*: Bernardinus Caſalius Sac. Rit. Congr. Secr. *Impreſſum fuit eodem anno Officium Romæ, ac deinde Romano Breviario inſertum. Orationem hanc habet*: Concede, quæſumus, Eccleſiæ tuæ, omnipotens Deus, ut beatum Stephanum confeſſorem tuum, quem regnantem in terris propugnatorem habuit, propugnatorem habere mereatur gloriolum in cælis. Per Dominum *&c. Tres lectiones ſecundi nocturni continent elegans Vitæ compendium, exceptis tamen geſtis bellicis. Quapropter illas hoc tranſtuli.*

464 LECT. IV. Stephanus in Hungariam Chriſti fidem, & regium nomen invexit, regia corona a Romano Pontifice impetrata, ejuſque juſſu in regem inunctus, regnum Sedi Apoſtolicæ obtulit; varia pietatis domicilia Romæ, Hieroſolymis, Conſtantinopoli: in Hungaria archiepiſcopatum Strigonienſem, epiſcopatus decem, admirabili religione, & munificentia fundavit. Par in pauperes amor, & liberalitas, quos veluti Chriſtum ipſum complectens, neminem a ſe mœrentem, ac vacuum umquam dimiſit; quin ad eorum inopiam ſublevandam ampliſſimis facultatibus erogatis, domeſticam quoque ſupellectilem eximia benignitate frequenter diſtribuit: ſuis inſuper manibus lavare pauperum pedes, noctu ſolus, & ignotus noſocomia frequentare, decumbentibus inſervire, ac cetera charitatis officia exhibere conſuevit: quarum virtutum merito illius dextera, reſoluto cetero corpore, incorrupta permanſit. Tu autem *&c.*

uti & lectiones ſecundi nocturni

465 LECT. V. Orandi ſtudio noctes pene totas ducebat inſomnes, atque in cæleſtium rerum contemplatione defixus, interdum extra ſeipſum raptus, ſublimis in aera ferri viſus fuit. Perduellium conſpirationes, ac validorum hoſtium impetus, miro prorſus modo, non ſemel orationis præſidio evitavit. Suſceptum ex Giſella Bavarica ſancti Henrici imperatoris ſorore, quam ſibi matrimonio junxerat, Emericum filium tanta morum diſciplina, tali pietate enutrivit, quantum ejus poſtea ſanctitas declaravit. Regni vero negotiis ita diſpoſuit, ut accitis undique prudentiſſimis, ac lanctiſſimis viris, nihil umquam ſine illorum conſilio moliretur. Humillimis interim precibus in cinere, & cilicio Deum deprecans, ut univerſum Hungariæ regnum, antequam e vita migraret, Catholicum videre mereretur. Vere propter ingens dilatandæ fidei ſtudium, illius gentis Apoſtolus nuncupatus, ſacta a Romano Pontifice ipſi, poſteriſque regibus præferendæ Crucis poteſtate. Tu autem *&c.*

vita compendium continuatur

E

466 LECT. VI. Dei Genitricem, quam ardentiſſime venerabatur, ampliſſimo in ejus honorem conſtructo templo, Hungariæ Patronam inſtituit; ab eadem vicliſſim Virgine receptus in cælum ipſo ſuæ Aſſumptionis die, quem Hungari e ſancti Regis inſtituto Magnæ Dominæ diem appellant. Sacrum ejus corpus ſuaviſſimo fragrante odore, liquore cæleſti ſcatens, inter multa & varia miracula, Romani Pontificis juſſu, nobiliorem in lorum translatum eſt, atque honorificentius conditum. Ejus autem feſtum Innocentius Undecimus Pontifex Maximus quarto Nonas Septembris, ob inſignem victoriam ab exercitu Leopoldi Primi Romanorum electi imperatoris & Hungariæ regis eadem die in Budæ expugnatione, ope divina, e Turcis reportatam, celebrandum inſtituit. Tu autem *&c.*

hic recitantur a

F

memoria deinde Martyrologio Romano duobus locis inſerta,

467 *Supradicti quoque decreti vigore memoria Sancti emiſſa eſt die* XX. *Auguſti in Martyrologia Romano*: *& duobus aliis locis inſerta, videlicet ad* XV. *Auguſti breviter hoc modo*: Albæ in Pannonis natalis ſancti Stephani Hungarorum regis, cujus feſtum quarto Nonas Septembris celebratur. *Proximus vero elegantum eſt ad diem* 2. *Septembris, quod ſubdit*: Albæ in Pannonia ſancti Stephani Hungarorum regis, qui divinis virtutibus exornatus, primus Hungaros

ad

A ad fidem Chriſti convertit, & a Deipara Virgine ipſo die Aſſumptionis ſuæ in cælum receptus fuit: ejus tamen feſtum ex conſtitutione Innocentii Papæ undecimi hac die potiſſimum recolitur, qua Budæ munitiſſima ars ſancti Regis ope ab exercitu Chriſtiano ſtrenue recuperata fuit.

& vetus Alba annotatio, quod per jocum corrigere voluit urbicus.

468 *Cæterum obſervare hic lubet, auctorem Martyrologii Pariſienſis corrigere voluiſſe elogia omnium fere martyrologorum, qui* Stephanum *annuntiant* Albæ in Pannonia, *quod conſtet ibidem eſſe ſepultum: nam ipſe ad* XV. *Auguſti ſic habet*: Budæ in Pannonia, ſancti Stephani primi Hungarorum regis, qui gentem illam ad Chriſtum convertit: eujus corpus apud Albam Regalem translatum eſt. *Verum illa correctio nec erat neceſſaria, nec certa eſt: imo & parum veriſimile eſt, Sanctum obiiſſe Budæ, de qua in Actis ne vel verbum occurrit. Dicitur quidem apud ſcriptores num.* 320. *laudatos in Veteri Buda conſtitiſſe, dum ibidem condebat monaſterium, quod morte ſua imperfectum reliquit: at*

B *nec Vetus Buda eadem eſt cum urbe hodierna iſtius nominis, nec recte ex prædictis colligi poteſt, Sanctum in Veteri Buda manſiſſe uſque ad mortem. Suſpicor tamen, Martyrologii Pariſienſis auctorem non aliam habuiſſe rationem ſubſtituendi Budam pro Alba Regali, quam conjecturam modo dictam, qua utramque Budam confudit, quæque mortem perperam affixit illi loco, in quo aliquanda ſubſtitiſſe dicitur, ad tempus nimirum, non vero uſque ad mortem; cum non aſſeratur ibi manere voluiſſe uſque dum perfectum videret monaſterium, cujus ædificatio paucis annis abſolvi non potuit.*

§. XL. Reliqua de Sancti miraculis.

Sanctus poſt obitum miraculis claruit:

DE *miraculis* S. Stephani *meminerunt multi ſcriptores, ſed fere generatim tantum, excepto Bonfinio & Caribuitio, aliuſque boſce ſecuti: Aliquorum verba aliis occaſionibus per decurſum jam dedi: hic vero paucos addam e pluribus. Hugo abbas Flaviniacenſis in Chronico*

C *Virdunenſi apud Labbeum tom.* 1. *Bibliothecæ Mſs. pag.* 174. *ad præpoſitum noſtrum ita habet*: At vero Stephanus Ungrorum rex, imminente vocationis ſuæ tempore ad cæleſtia evocatus, nunc in eccleſia, qua requieſcit humatus, miraculis claret egregiis. *Ricobaldus Ferrarienſis in Hiſtoria imperatorum apud Muratorium tom.* 9. *Scriptorum Italiæ col.* 119.: Qui rex Stephanus tantæ virtutis fuit, ut multorum miraculorum illuſtrem Deus illum reddiderit. *Jacobus Philippus Bergomas lib.* 11. *ad annum* 983. *de miraculis* Stephani *aliiſque ſic habet*: Stephanus item primus Ungariæ rex tempeſtate iſtac Adalberti prædicti Pragenſis epiſcopi prædicatione converſus & baptizatus, etiam multis claruit ſignis *&c. Tandem Cuſpinianus de Cæſaribus in Henrico ſecundo de Emerico &* Stephano *hæc affirmat*: Eſt hic cum Petre in numerum Sanctorum dehinc relatus, ut teſtantur Hungarorum Annales: uterque enim miraculorum gloria non caruit.

inter hæc ocurrit factum mirabile,

470 *Mirabile eſt factum particulare, quod narratur in Vita S. Emerici, cujus auctor teſtatur id ſuo tempore contigiſſe, id eſt, circa ini-*

tium ſeculi XII., *quo eum ſcripſiſſe ex eodem* AUCT.
facto colligitur. Rem accipe compendio. Quidam J. S.
natione Germanus, nomine Conradus, ob enormia peccata, quorum ipſum pœnitebat, Romam profectus, a Gregorio VII. ſummo Pontifice pro pœnitentia juſſus erat loricæ, quinque catenis ferreis corporis firmiter adſtrictæ, ſe cingere, donec alicujus Sancti patrocinio, catenis fractis loricæ ſponte decideret. Multa ille loca ſacra petagravit, antequam miſericordiam conſequeretur: Interea, *inquit auctor*, fama beati Stephani regis Pannoniæ, ad cujus ſepulcrum quotidiana fiebant miracula, inſignis habebatur: conſummatoque itinere vir ſupra memoratus Albam pervenit, ubi corpus ſancti Stephani recondium venerabatur. Cumque in aliis virtus Dei & iotercaſſio Regis eximii celebris miraculis revelaretur; ille tamen vir in vinculis loricæ artius angeretur, penes ſe cum juramento confirmavit, quod du loco eccleſiæ ſe noo amoveret, quouſque Domious in cooſtenderet, quanti meriti beatus Stephanus apud ipſum aſſet. Factum eſt autem, cum eſſet hora diei quaſi ſexta, ex nimia fatigatione corporis & cordis contritione ille in eccleſia obdormivit. Affuit autem illi in ſomnis beatus Stephanus, ad hunc modum dicens: Surge nunc, nec in meritis meis præſume apud Deum, quoniam non ſufficio pro tu intercedere. Vade ergo ad ſepulcrum filii mei beati Emerici *&c. Subditur mox viri ejuſdem liberatio apud ſepulcrum S. Emerici.*

de quodam Conrado, gravi ſime pœnitente addicto,

471 *Idem factum refert Bonfinius pag.* 178., *ſic exponens ea, qua apud S.* Stephani *ſepulcrum contigerunt:* Sancti demum Stephani Regis fama ductus (*Conradus ille*,) in Pannoniam ſe recepit: venit ad Regalem Albam, ubi corpus ujus io magnifico ſacello reconditum, & ea quidem mente, ne umquam inde recederet, quouſque ſolutis per ſe vinculis, & deletis ultro pugillaribus, ſu cognoſceret expiatum: quin & juramento propoſitum confirmarat. Baſilicam mox Albenſem ingreſſus, ante divi Regis aram ſe conſtituit, ingenti rerum a ſe peſſime geſtarum pœnitentia conficit, vehementiſſimis Numen precibus ſollicitat, ut ejus patrocinio ſcelerum omnium veniam conſequatur. Quum a prima hora diei ad nonam uſque obſecrationibus incubuiſſet, corpore animoque defatigatus, ante aram ſubinde gravi ſomno E correptus eſt. Ecce inter dormiendum huic divus Rex apparet; Surge mox, inquit, amice, ne meis quidem meritis opeve apud tribunal divinæ Majeſtatis tibi confidendum eſſe ſcito, quando pro tanta facinorum mole patrocinium meum ad impetrandam delictorum impunitatem ac tibi quidem ſatis eſſe poteſt. Proinde Emerici mei monumentum, quod juxta eſt, adito, qui quum præ virginitate ſua præcipuam apud Deum gratiam promeruerit, ſi advocatus adhibeatur, omnium (mihi crede) ſcelerum impunitate donaberis *&c.*

dones ſui dilegentiam conſequuntur aliquando ſanctæ patrocinio!

472 *Mirabilia quædam in hac hiſtoria occurrunt, qua ne etiam incredibilia videantur, pauca ſunt obſervanda. Primo dubitari nequit, quin Conradus ille tot enormium criminum reus eſſet, ut pœnitentiam, pro ſit infligi ſolitam ſecundum canones, perficere non potuiſſet ante mortem. Contingere id poterat non raro, cum pro ſingulis peccatis enormibus aliquot annorum pœnitentia imponeretur, atque ideo ſubinde pro multi-*

tudine

AUCT. J. S. tudine criminum illorum pœnitentiæ tempus ita excreſceret, ut hominis ætatem longe ſuperaret. Conradus autem ille verſimiliter non poterat rigori canonum in vita ſatisfacere; ac fortaſſe etiam crimina commiſerat, pro qualibus pœnitentiæ modus & tempus per canones non erat ordinatum, uti Vita Emerici innuit his verbis: Papa vero quantitatem peccatorum ipſius tamquam nocua ioauditorum obſtupeſcens, deliberatioue habita, vulnera per injunctam pœnitentiam ooo curavit; id eſt, opinor, non præſcripſit illi certam aliquod pœnitentiæ tempus, quod peccata eſſent adeo inſolita, ut de iis nihil decretum eſſet per canones. Itaque cum peccator ille meritas eſſet pœnitentiam, non niſi cum vita terminandam, & Petruſex tamen ſpem aliquam ei relinquere vellet illam aliquando faciendi, permiſit & ſuaſit, ut Sanctorum patrocinio indulgentiam conſequi conaretur, eaque obtenta, ſe canonice abſolutum neſſet. Porro niger ille caecum pro publicis & enormibus criminibus vigebat ſeculo XI. At non eadem erat ratio occultorum peccatorum, pro quibus arbitrarias pœnitentias imponebant confeſſarii, uti obſervat Thomaſſinus in Veteri & nova Eccleſiæ diſciplina part. 1. lib. 2. cap. 16. num. 5.

B 473 Alterum, quod hic obſervatum velim, attinet ad verba, quæ ſcriptor Vitæ S. Emerici S. Stephano attribuit. Non ſufficio pro te intercedere, quæque aliquantulum immutavit Bonfinius. Certum eſt atque indubitatum, multos faverem aliquem obtinere per cujuſdam Sancti patrocinium, peſtquam illum fruſtra ſperaverant aliam quempiam Sanctam invocando. Non pauca etiam reperiuntur exempla in vitis Sanctorum optimæ notæ, quæ ſimilia ſunt facto hic relato, certe quoad ſubſtantiam. Verumtamen verba mox data coute legenda ſunt, cum neſciamus, an illa ipſa fint verba S. Stephani, an mutata aut conficta a ſcriptore, leviſque mutatio aliam mox induxit ſententiam. Forſan Sanctus pœnitentem dumtaxat monuit, ut invocaret S. Emericum, indicans deſideratam gratiam ipſius patrocinio obtinendam: nam ſcriptores aliqui juſto liberiores ſunt in adjunctis factorum enarrandis. Deinde, liceat certo conſtaret, ipſiſſima eſſe S. Stephani verba, quæ expreſſit auctor; vel ſic maxime cavendam eſſet, ne quis ex illis verbis inferre vellet, S. Emericum majoris apud Deum eſſe C meriti, quam S. Stephanum: neque enim iſtud legitime conſequitur, cum aliæ gratiæ facilius obtineri ſoleant per unum Sanctum, aliæ facilius per alium. Atque hinc fit, ut multi ſint Sancti, qui præcipue invocantur, & tamquam patroni habentur, pro certo aliquo malo avertendo, aut certa quapiam gratia impetranda. Ceteram plura de Sancti miraculis non reperio, quod illa vel ſcripta non fuerint demceps, vel exciderint ſcripta illa, ſi aliquando cuſtuerint. Quapropter finem hnic Commentario impono, & Acta annotatis illuſtrata ſubnecto.

quem Stephanus apparuiſſe ad filium ſuum S. Emericum miſſo dicitur.

D

VITA

Auctore Carthuito aut Carthuitio epiſcopo

Ex editione Cracovienſi, collata cum Ms. Corſendoncano & editione Surii.

PRÆFATIO.

DOmino ſuo Calamanno a regi præcellentiſſimo Carthuitus epiſcopus, officium ſpirituale per miſericordiam Dei conſecutus, poſt iſtius vitæ termioum felix illud cuge ſempiternum. Iocepturus opus, Domine mi, rex inclyte, quod mihi veſtro regali præcepto, de bona vita regis Stephani potentialiter injunxiſtis, diu rebellem ingenioli mei perpeſſus ſum ioſciniam, oh hoc præſertim quod Priſcianus b auctor Grammaticæ medullitus mihi ortus olim, longe digreſſus faciem ſuam, quaſi caligine quadam eircumfluam, mihi decrepito jam facit obſeuriſſimam. Verumtamen parte ex alia, dum veſtræ dignitatis intuitus reverentiſm, iocerta gravarer meditatione, tandem omnium virtutum lux & gemma dubietstem noxiæ mentis devicit obedientia, cujus forti præſidio deſicere in me videns vires, ioehoandi operis recepit fiducia c. Sed quonism ſæpe fiducialiter acta res iovidiæ ſomitem geoerat, precor flexis geoibus veſtræ triomphalis excellentiæ ſublimitatem, ut maoibus regalis deſenſioois hoc ſuſcipiatis Opuſculum, oe male ſonantium poſitio dictionum, vel confuſi ordinis eoormitas, veſtrum, cum legeritis, offeodst oculum. Quod ſi aliqood indignum occurrerit offeodieulom, malo eodicem ua ignis commiooat incendium, quam ut livor ad plenum perveoiat oculum. Igitur, quia booi quiequid eſt, ex Conditoris misericordia manat, ex ipſius dono ſermo ceptus tslia perſonst d.

Ait auctor ſe regis juſſu hanc Vitam ſcribere.

a

E

b

c

F

d

ANNOTATA.

a Calamanno, *apud Surium* Colomanno, *uti nomen ipſius hoc tempore ſoler exprimi. Hungaricum nomen* Kalman *initio expreſſum fuiſſe* Calamanus, *admodum verſimile eſt. At poſtea uſurpatum eſt nomen* Colomannus, *aut* Colomanus, *quod jam olim erat uſitatum apud Latinos. Colomannum hunc fuiſſe Hungariæ regem, & ſucceſſorem S. Ladiſlai, dictum eſt in Commentario §. 2., ubi etiam actum de tempore Vitæ conſcriptæ. Hoc ipſum, quod nomen regis* Calamannus *ſcribitur, ſignum eſt vetuſtatis, cum poſteriores ſcripſerint* Colomannus.

b *Priſcianum numerari inter præcipuos Grammaticos, paſſim notum eruditi. Significat illa allegoria Carthuitus, leges Grammaticales ſibi olim quidem notas fuiſſe, ſed per ætatem paulatim oblivioni datas. Attamen pro tempore, quo florebat hic auctor, mediocriter Latine ſcripſit: ſed menda quadam hinc inde irrepſerunt manuſcripto, maxime ſub finem.*

c Cum

A c *Cum phraſis non ſit omnino perfecta, ſuſpicor auctorem ſcripſiſſe*, recipio *vel* recepi fiduciam.

d *Præfatio aut dedicatio hæc omiſſa eſt in Ms. Corſendoncano. Surius eam expreſſit mutato ſtylo, eademque libertate, qua dictionem totius Vitæ immutavit. Accipe, ſtudioſe lector, præfationem Suriauam pro ſpecimine totius Vitæ immutatæ:* Domino luo Colomanno, regi excellentiſſimo, Chartuitius epiſcopus, ſpiritale miniſterium Dei benignitate adeptus, poſt hujus vitæ terminum, illud Euge precatur ſempiternum. Aggredior nunc opus, ſerentiſſime rex, juſſu tuo mihi demandatum, a quo hactenus ingenioli mei imperitia abhorruit, ob id præterim, quod Priſcianus Grammaticus, mihi olim ſat bene perſpectus & cognitus, procul a me digreſſus, jam decrepito mihi, tanquam caligine quadam ſeptus, faciem exhibet obleuriſſimam. Sed cum alia ex parte dignitatis tuæ attenderem authoritatem, vicit tandem anxiæ meutis dubitationem omnem, virtutum omnium lux & gemma, obedientia: cujus forti præſidio fretus, tametſi mi-
B hi vires cernerem haudquaquam ſuppetere, operis inchoandi fiduciam eoncepi. Cum ſint autem plerumque invidiæ obnoxia, quæ bona animi fiducia geruntur; ſupplex oro regiam ſublimitatem tuam, uti Opuſculi hujus ſuſcipere ne graveturpatrocinium; nec offendatur parum commoda dictione, aut ordinis & rerum geſtarum confuſione. Quod ſi occurrat quippiam, quod fœdam habeat offenſionem, malim codicem ignibus abſumi, quam livoris materiam cuipiam offerri. Et quia bona omnia ad nos ex divina miſericordia proficiſcuntur, ipſius muncre ſic libet Opuſculum præſens auſpicari. *Videt hic, lector, ſic immutatam dictionem, ut idem ubique ſit ſenſus. Idem paſſim in Vita factum; nec opus eſt illas mutationes verborum notare deinceps, niſi ſimul mutata ſit ſententia. Solas igitur mutationes ſententiarum referiet aſſignabo; ex Mr. vero ipſas vocum mutationes diligenter obſervabo, uſi ſint mendo clariſſima, uti varie occurrunt circa finem Vitæ.*

C CAPUT I.

Sancti pater, natales viſionibus præviis illuſtrati, baptiſmus, regni initia & cura religionis propagandæ: victoria de rebellibus & hinc monaſterium S. Martini ex voto fundatum.

Pater Sancti beatorum in Chriſto.

OMne datum optimum & omne donum perfectum de ſurſum eſt, deſcendens a Patre luminum. Hujus Patris datum optimum, & donum perfectum in omnes large proveniens, quia nullum ſpernit, ſed omnes homines vult ſalvos fieri, & ad agnitionem veritatis pervenire, ad Hungaros uſque, quos Chriſtianorum flagellum
a *a* quondam fuiſſe conſtat, diffulum eſt. Quod qualiter & quando factum ſit, ſtyli officio memoriæ commendare, congruum duximus. Ea ſiquidem tempeſtate, qua gens præfata Dei Eccleſiam depopulsharur, erat io ea prioceps quidam, quartus ab illo, qui ingreſſionis Hungarorum in Pannonia dux primitus fuit, (nomen *b* Geyla) ſeverus quidem & crudelis, veluti potentialiter agens, in ſuos, miſericors autem & liberalis in alios, & præcipue Chriſtianos, ritu paganismo licet adhuc quidem obvolutus: tamen appropinquante ſpiritualis fulgore charismatis, cum omnibus circumquaque politarum provinciarum vicinis de pace cœpit attente tractare, ut jam io illo poſſet agnoſci, cujus filius deſideraret fieri, ſecundum dictum Silvatoris noſtri, dicentis in Evangelio: Beati pacifici, quoniam filii Dei vocabuntur. Statuit inſuper præceptum cunctis Chriſtianis, ducatum ſuum intrare volentibus, hoſpitalitatis & ſecuritatis gratiam exhiberi e. Clericis & monachis poteſtatem conceſſit ſuam præſentiam adeundi, quibus voluntarium libenter aditum præbens oribodoxæ fidei ſemen, peſtoris in hurto latum, delectabatur germen emittere.

3 Quid plura? Adeſt tempus cælitus diſpoſitum: credidit ipſe cum familiaribus ſuis, & baptiſatus eſt; & omnes ditioni ſuæ ſubditos, te polliciens Chriſtiano nomine mancipaturum. Cumque utmirum eſſet ſollicitus de rebellibus domandis, & ritibus ſacrilegia deſtruendis, & epiſcopatibus ſecundum æſtimationem ſuam, ad profectum Eccleſiæ ſanctæ ſtatuendis; mirabili viſione *d* nocte conſolatus eſt eum Dominus. Fecit aſtare ſibi juvenem delectabilem aſpectu, qui dixit ei: Pax tibi, Chriſti electe, jubeo te de ſollicitudine tua fore ſecurum. Non tibi conceſſum eſt, quod meditaris, quia manus polluta humano languine peſtas. De te Filius naſciturus egredietur, cui hæc omnia diſponenda divinæ provideutiæ conſilio commendabit Dominus. Hic erit unus ex regibus electis a Domino, corona vitæ ſæcularis commutaturus æternam. Verumtamen virum ſpirituali legatione tibi tranſmittendum, honorificabiliter ſuſcipito, ſuſceptum venerabiliter habeto, exhortationibus ejus non fictum cordis fidelis aſſenſum præbeto. Expergefactus princeps viſione ſtupidus, prius ſecum, poſt cum Chriſti fidelibus & ſuis pertractans, Deo gratias pavimento manibus expanſis, adhærens, humiliter egit, ſe principatumque ſuum cum Filio naſciturο cuſtodiæ illius, qui non dormit neque dormitat, lacrymis fuſis commendavit.

4 Dum miratur ergo de viro divinitus prædicto, nunciatur ei beatum Adalbertum, Bohemienſis eccleſiæ pontificem, ad ſe venturum eſſe propter converſionem ipſius, & fidei non fictæ profectum, Domino Deo laudis hoſtiam oblaturum. Oritur lætitia novis Chriſti militibus inenarrabilis: dux obviam tyroni *e* Chriſti cum fidelibus quibuſque procedit, honorabiliter eum ſuſcipit, & ut per vitum monitus eſt, modis omnibus obedientiæ filium ſe fore monſtravit. Igitur, jubente principe, ſic ubique congregatio indomitæ [gentis *f*] & per ſanctum epiſcopum *f* fuit *g*, & per ſuas exhortationes continue con- *g* vertuntur & haptiſantur alumni patriæ, ſtatuuntur in multis locis eccleſiæ: lux quippe, quæ illuminat omnem hominem, tenebris expulſis, in Hungaria cœpit enitere, & impleta ſunt in ea verba prophetiæ dicentis: Gentium populus, qui ambulat *h* in tenebris, vidit lucem magnam. *h*
Lux lucis inviſibilis Chriſtus eſt, quem tunc gentes videre meruerunt, quando revocati de tenebris, ipſum verum Deum & hominem eſſe verum

AUCT. CANTHUTIO EPISC.

E

Adventus S. Adalberti Hungaros prædicatum, & Stephanum, præcunte magorum viſione.

e

AUCT. CARTHUSIENSIS. verum perfecte crediderunt *i*. Nec hoc silentio prætercundum est, quod, ut omnis ambiguitas tolleretur de medio, ne forte prædictæ visionis solius viri parum videretur inesse fidei, uxorem ejus, jam appropinquantem partui, tali voluit visione divina gratia consolari. Apparuit namque illi beatus levita & protomartyr Stephanus, levitici habitus ornatus insignibus, qui eam alloqui talibus cœpit: Confide in Domino, mulier, & certa esto, quia Filium paries, cui primo in hac gente corona debetur & regnum, meumque nomen illi repouss *k*. Cui cum admiranti mulier respouderet: Quis es, Domine, vel quo nomine nuncuparis? Ego sum, inquit, Stephanus protomartyr, qui primus pro Christi nomine martyrium pertuli. Quo dicto, disparuit.

i

k

5 Nascitur interea prædictus a Domino Filius principi, quem secundum prophetam, antequam in utero conciperetur, Dominus novit; & cui, antequam nascereur, per proromartyrem suum nomen indidit. Hunc Deo dilectus Adalbertus episcopus chrismali baptismate secundum credulitatis luæ vetitatem intinxit *l*. Nomen sibi impositum est Stephanus, quod alienum a consilio Dei fuisse nou credimus. Stephanus quippe Græce, Corona sonst Latine. Ipsum quidem & in hoc sæculo coronare Deus voluit ad regni potentiam, & in futuro corous bestitudinis temper manemis redimere decrevit, ad percipiendam vitæ jugis indeficientem gloriam. Strigouiensi *m* vero oppido oativitatis exordium habuit; & puer *n* adhuc scieutia grammsticæ artis ad plcuc. imbutus est. Crevit Infans diligenti nutritus educatu, qui transacta pueritia, postquam gradum adolescentiæ primum ascendit, & convocatis patcr suus Hungariæ primatibus, cum Ordine *o* lequenti, per communis consilium colloquit filium suum Stephanum post se regnaturum populo præfecit, & ad hoc corroborandum, a singulis sacramentum exegit.

natum baptizat. Stephanus, solerter educatur, designatur patris successor.

l

m

n

o

6 Post hæc plenus dierum anno Dominicæ Incaruationis nongeotesimo nonagesimo leptimo *p* seculi nequsm ærumnas cælesti mutavit gaudio. Et eodem anno beatus episcopus Adalbertus causa prædicandi verbum Dei Prussiam iugressus, ibi palma martyrii corouatus est. Post obitum vero patris Stephanus adhuc adolescens, favore priucipum & plebis in patris solium laudabiliter profectus ***, & ardentiori animo cœpit veritatis propagator existere, quia quamvis adolescentiæ annis floreret, non tamen cor in ora, sed os in corde habebat. Scripturarum divinarum, quibus apprime fisgrabat, noo immemor, judicium & justitiam in oculis proponebat, & juxta illud Sslomonis: Audiens sapientiam sapientior erit, & intelligeus gubernacula possidebit. In omnibus itaque mandatis Dei fidelis dispensator existens, apud se cœpit meditari, qualiter subjectum sibi populum unius Dei cultui mancipsret. Sed quia perpendebat, id absque vicinarum gentium consideratione *q* minime fieri posse, pacem cum exteratum proviuciarum populis habens *r*, & fideliter institutam roboravit fidem, ut eo securius, quod in meute tractabat, & in uovella plantatione Christianitstis explere sufficeret. Sed adversarius totius honitatis, invidiæ pleuus & malitiæ, diabolus, ut sancti Christi Tyronis propositum disturbaret, intestius bella coutra eum commovit, quouiam ejus instinctu plebs gentilis, Christianæ fidei jugo colla submittere reoucns, cum principibus suis a domioio *s* ipsius se subtrahere moliebantur.

morientepatre, principatum obtinet: mox de propagando religione solicitus.

p

** Ms. vacuus*

q

r

s

7 Cœperunt enim urbes ejus desolare, prædia vastare, possessiones deprædari, servos cædere, &, ut cætera silcam, ipsi insultare. Cumque declnarc de vis sua perversa nollent, nec furor eorum satisreatur; Dux ipse confidens de æterna virtute ad superandam hostium rabiem cum multitudiue exercitus sui sub vexillo Deo dilecti pontificis Martini sanctique martyris Georgii processit. Illis forte diebus urbem, quæ vulgo Veſprini *t* nuncupatur, obtederunt, & hæc ad couvitia ejus commoveotes, lcilicet, ut ibi ducatus accessus couvertatio habebatur, & ibi considerent, quo facilior iugressus ad alia præsidia occupauda iuveniretur. Ipse vero, divina præeunte clemcntia, adversus eos consurrexit, & bic in fide, illi vero tantum in armis confidentes, utrimque decertaverunt. Tandem hostibus victis, & ex parte cæsis & ex parte captis & alligatis, Dux victor cum suis victoriæ dona reportavit. Quapropter de possessionibus eorum, tam in agris quam in villis, sapiemer dijudicavit, non sicur quondam Saul, qui devicto Amalech de spoliis ejus, domino prohibente, meliora elegerat; sed, quoniam Pannonia beati poutificis Martiui nativitate gloriatur, cujus etiam patrocinantibus meritis Vir Christo fidelis, ut jam dictum est, de hostibus victoriam deportaverat, nihil de rebus eorum ad opus sui reservans, merito *u* cum theophilis consilio, juxta fundum sancti præsulis in loco, qui sacer modus *x* dicitur, ubi sanctus Martinus, dum adhuc in Pannonia degeret, orationis sibi locum assignaverat, in titulo ipsius monasterium construere cœpit, possessionibus & reddiribus cunctos sufficienter ditavit, & ipsius suffragio simile fecit episcopis, constituens, ex omnibus eorum facultatibus tam strictas decimas dari, ut si cui decem liberos habere contiugeret, decimam prolem sancti Martini cœnobio daret.

rebellat, vastat & manuaster. vius P. Martini dicav.

t

** * forte ubi*

u

x

ANNOTATA.

a *Uti Attila vocari voluit* flagellum Dei, *ita Hungari revera fuerunt flagellum Christianorum quemadmodum satis colligi potest ex dictis in Commentario num.* 52.

h *In Ms.* nomine Geysa. *Porro de ingressione Hungarorum in Pannoniam, seu in hodiernam Hungariam, primisque eorum ducibus, egi in Commentario* §. 5. *De Geysa vero plura* §. 7. *& sequentibus.*

c *Vox* exhiberi *non est in Ms., nec est omnino necessaria. Præceptum hoc Geysæ verosimiliter datum esse tempore Ottonis I., post pacem cum eo initam, & circa annum* 973., *dixi ibidem n.* 80.

d *Non esse, cur hanc visionem commode intellectam pro fictnia necessario habeamus, ostendi in Comm.* §. 10.

e *Surius rectius habet*, Servo Christi, *pro* tyroni Christi: *nam Adalbertus munus proprie vocatur* tiro Christi, *cum esset episcopus.*

f *Vox* gentis *deeras in editione, atque ideo uncis inclusam addidi ex Ms.*

g *Phrasis est mendosa in editione aque ac in Ms. Surius habet*: Per sanctum episcopum fiunt couciones; *atque ita legendum putem.*

h *Surius* amhulahat, *ut revera habetur Isaiæ* 9.

i *cæptam*

A i *Cœptam esse Hungarorum conversionem ante adventum Adalberti, jam insinuavit auctor num.* 3., *& nos ostendimus in Commentario §. 7. Attamen imperfecta fuit prima illa conversio, & ne per Adalbertum quidem satis perfecte conversi sunt Hungari, ut dictum §. 10.*

k *Ne hanc quidem visionem incredibilem esse, sed aliunde potius firmari, asserendi contra criminationes Schwartzii in Commentario §. 10.*

l *Baptizatum probabilius a S. Adalberto infantem* Stephanum, *uti hic asseris Carthusianus, probavi in Comm. §. 21.*

m *Strigonium*, vulgo Gran, *urbs est archiepiscopali dignitate a* S. Stephano *deinde ornata, eaque etiamnum gaudet. Sita est ad Danubium & satis nota.*

n *Mirandum quidem videtur, tantam linguæ Latinæ curam eo tempore fuisse principi Hungarorum; nec tamen dubitandum, quin* Stephanus *Latino sermone puer sit imbutus, cum multa filio suo præcepta, multaque diplomata Latino dederit.*

o *Surius:* Pater ejus convocavit Hungariæ
B proceres, & reliquos Ordines. *Unum cum primatibus Ordinem convocatum aut biographus, plures perperam proceribus adjunxit Surius.*

p *De hoc anno emortuali Geysæ, uti & S. Adalberti, consentimus scriptores. De morte ultimisque gestis Geysæ plura sunt dicta §.* 12. Stephanum *tunc fuisse tredecim circiter aut quatuordecim annorum, dictum est num.* 122.

q *Surius habet*, confœderatione, *quo sensu auctor intelligendus.*

r *Surius*, pacem fecit, *aberrans a mente Carthusiani, opinor: nam existimo hunc tantum voluisse*, Stephanum *roborasse pacem a patre cum vicinis initam.*

s *In editione, quam aliàs sequor, legitur* divino. *At cum clarum sit mendum, ex Ms. vocem* dominio *substitui.*

t *De toto hoc bello actum est in Comm. §. 14. & ibidem de Vesprimio num.* 144.

u *Surius*, ex Dei amantium consilio. *Auctor fortasse scripsit*, inito cum theophilis, *id est, Deum amantibus*, consilio.

x Sacer modus *etiam est in Ms., at rectius apud Surium* Sacer mons: *nam sic vocatur monasterium S. Martini ibi fundatum, de quo fuse*
C *egi in Comm. §. 15., ubi videbis lector monasterium istud jam cœptum construi ante hanc visionem.*

AUCT. CARTHUSIENSIS EPISC.

CAPUT II.

Cura promovendæ religionis, & multorum accessus in Hungariam: constructum monasterium, erecti episcopatus: missus Romam legatus, qui coronam regiam multaque privilegia a Pontifice obtinet: nuptiæ cum Gisela ac pia utriusque opera.

DEvictis ergo hostibus, Christi Miles gaudio spirituali * repletus, totius ingenti consilium evangelici decrevit feminis fore receptaculum, eleemosynis & orationibus vacans, frequenter pavimenta sanctæ domus adhærens, lacrymis effusis perfectionem propositi sui Deo commissi, volenti, ut, qui sine ipso nihil agere valeret, opitulante dispositionis ipsius expletione bonum, quod cogitaverat, cum inceptione virtutum ad finem perducere posset. Ad hoc ergo incipiendum & consummandum, quoniam fidelium Christi consilium habebat necessarium, nuntiis & literis in omnes partes suum divulgavit desiderium. Inde multi presbyteri & clerici, Spiritus Paracleti compuncti visitatione, relictis sedibus propriis, elegerunt pro Domino peregrinari; Abbates & monachi, nil proprium habere cupientes, sub tam religiosi Principis moderamine regulariter vivere deliberaverunt. Inter quos vitæ regularis pater Astricus cum suis discipulis advenit, quorum unus, nomine Bonifacius *a*, in loco patris abbas deinde constitutus, dum a beato Rege causa prædicationis in inferiorem Hungariæ partes esset missus, in verticem percussus gladio, licet postea superviveret, non est privatus martyrio. Veneruni & alii duo de terra Polonensi *b*, æremiticam vitam causa contemplationis eligentes, quorum unus, Andreas nomine, per confessionis meritum angelicis choris est associatus, testibus miraculorum signis per ipsum a Domino factis: alter Benedictus pro Christo sanguine fusa misericordiæ laureatus.

9 Astricus abbas cum suis honorifice susceptus, ad radicem Montis Ferrei cœnobium sub titulo sancti patris Benedicti *c* construxit, & ibi usque hodie congregatio monasterialis disciplina regulari pollens, temporalium sustentatione copiarum ex donativis sancti Ducis superabundans, non est alicujus egens, nisi ut suos & aliorum pedes secundum Evangelium quotidianis precibus & lacrymis lavet. Cum his Dei servus Princeps Christianissimus, aliquando comiter cum omnibus, aliquando singillatim cum unoquoque eorum, colloquium habens, in tam divinis conspectibus se probabilem reddidit, ut omnes militiæ suæ comites ad veri Dei culturam converteret. Quos vero alienæ sectatores viæ reperit, minis terroribusque subjugavit; ipsosque secundum ecclesiasticam doctrinam instituens, jugum & legem disciplinæ suppositis *d* cervicibus adhibuit, omnesque immunditias malorum prorsus destruxit.

E *Extincto Regis pientissimo genitore adventus in Hungariam.*

* *in Ms. spatiali*

a

b

F

conditum monasterium ad radicem Montis Ferrei,

c

d

AUCT. CARTHUITIO EPISC. *Hungaria ex decem episcopatus divisa à missos Romam legatos, qui coronam,*

10 Post hæc provincias in decem partitus episcopatus, Strigoniensem ecclesiam metropolim & magistram *e* cæterarum sura constituit. Cognoscens vero prudens Dux prædicti Astrici religionem, pontificalis ipsum dignitatis insula decoravit, electione canonica sublimavit, & ei Colocensis episcopatus dignitatem *f* contulit. Quarto post patris obitum anno *g*, divina commonenta clementia, eumdem Astricum præsulem, qui alio nomine Anastasius dictus est, ad limina sanctorum Apostolorum misit, ut a successore sancti Petri Principis Apostolorum postularet, quod * novellæ Christianitati exoriæ in partibus Pannoniæ largam benedictionem porrigeret, Strigoniensem ecclesiam in metropolim suæ subscriptionis auctoritate sancireț, & reliquos episcopatus sua benedictione munirec, regio etiam dignaretur ipsum diademate roborare, ut eo fultus honore, cœpta per Dei gratiam posset solidius stabilira.

e
f
g
in Ms.

B *antea Polonorum dux pro missam, mendose divisum Pontifici,* *b*

11 Eodem forte tempore Myscha *b* Polonorum dux Christianam ampleaus fidem cum suis, missis ad Romanæ Sedis Antistitem nuntiis, Apostolica fuleiri benedictione, ac regio postulaverac diadamate radimiri: cujus petitionem anouens Papa, coronam egregii operis parari jam fecerat, quam illi cum beoedictiona & regoi gloria mittara decreverat. Sed quia novit Dominus, qui sunt ejus, qui duobus per Apostolos in Apostolatus ordinem sorte electum Matthiam prætulit, & Apostolicum fecit supplere oumerum, illa corona ipsum decoravit, postmodum eumdem felicius decoraturus æterna. Præfixa itaque die, qua parata jam corona prædicto Polonorum duci jam mittenda fuerat, nocte, quæ præcedebat, Papæ per visum Domini nuntius astitit, cui & dixit: Crastina die, prima diei hora, i ignotæ gentis *i* nuntios ad te venturos esse cognoveris, qui suo Duci coronam a te regiam cum benedictionis Apostolicæ munere flagitabunt. Coronam ergo, quam præparari fecisti, eorum Duci, prout petierint, cures sine contradictione *k* largiri: sibi enim eam eum regni gloria pro vitæ cæ meritis scito deberi.

b
i
k

C *pro Stephano cum aliis privilegia impetrasse* *l*

12 Juxta argo hujus visionis modum præscripta sequentis diei hora præsul Astricus ad Papam pervenit, qui officium injunctum sibi prudenter exequens; & sancti Ducis gesta referens ordine, ab Apostolica Sedeque *l* promptissimus insignia postulavit, indicans eum dignum tali honore & dignitate * qui plures gentes *m* per Dei adjutorium sibi subjugasset, & multos infideles per suam potentiam ad Dominum converrisset. Quibus auditis valde gavisus Romanus Pontifex, cuncta, prout fuerant postulata, benigna concessit. Crucem insuper anteferendam Regi, velut in signum apostolatus *n* misit; Ego, inquiens, sum Apostolicus, ille vero merito Christi Apostolus, per quem sibi tantum populum Christus converiit. Quapropter dilpositionem ejusdem, prout divina gratia ipsum instruit, Ecclesias Dei simul eum populis vitaque *o* jure ordinandas relinquimus. Impetratis ergo omnibus, prout petiit, præsul Astricus lætus ad propria remeavit, secum ferens propter quod incepium iter prospare peregerat.

l ** al. dignitate mendose*
m
n
o

Rex allata corona ve dimittur; legat tamen eccl. ducta; hujus pietas!

13 Benedictionis ergo Apostolicæ literis cum corona & cruce simul allatis, præsulibus cum clero, comitibus cum populo, laudes congruas acclamantibus, dilectus Deo Stephanus rex unctione chrysmali perunctus, diademate regalis digoitatis feliciter coronatur. Post accaptum regalis excellentiæ signum, qualis vitæ vir *p* & discretionis fuerit, cum episcopis & primatibus Hungariæ statutum a se Decretum *q* manifestum fecit. Io quo scilicet unusquisque culpæ contrarium dictavit antidotum, & ut pacis, per quam Christus orbem coadunavit, in sorer probaret filium, quod nullus alium bostiliter iovaderet, nemo vicinum sina judicii examinatione læderet, viduas & orphanos nullus opprimeret, subscriptione fœderis non peteotis polleris suis reliquit stabilitum. Ad confortium vero, præcipue cauta soboles propagandæ, sororem *s* Romanæ dignitatis augusti, videlicet * Henrici, qui ob maosuetudinem morum Pius est appellatus, Gytlam *t* oomine, sibi in matrimonio * sociavit, quam unctione chrysmali perunctam, gestantem coronam regni sociam esse constituit. Quæ qualis erga Dei cultum orandam *u* extiterit, quem *x* frequens & benedicta circa Dei servientium congregationes apparuerit, multarum ecclesiarum cruces, vel vala vel paramenta, opera mirifico facta vel enoteata, usque hodia testantur. Præ cunctis tamen domus episcopatus Valprimeosis, quam ipsa a fundamento cœpiam, omoibus sufficientiis ad servitium Dei in auro & argento vestimentisque multiplicibus nobiliter adornavit *y*.

p
q
r
s
** Ms. sobrino*
t
** Ms. matrimonio sueia*
u
x

14 Ipse vero Rex episcopia nuper incepta, tam viuelicat archiepiscopalem quam omnes episcopales ecclesias, amplissimam singulis assignans diœcesim, & unicuique semper præficiens idoneum præsulem *z*, simul & abbatias prædiis, eurint, & famulis, & reditibus, regaliter dispostuit, crucibus & vasis aliisque supellectilibus, ad ministerium Dei pertinentibus, secundum quod uoicuique opus fuit, sufficienter decoravit; & singulis annis, quoad visit *aa*, munera & oblationes semper augebat, ne aliquid extrinsecus quærerent, qui officio sanctuarii præerant. Monachorum vitam & conversationem, nunc per alios, nunc per seipsum, caplorando diligenter examinabat, torpentat arguens, vigiles sub dilectione constituens: canonicorum ministerium episcoporum providentiæ sub testimonio Christi & Ecclesiæ commendabat, secuodum Apostolum omnibus omnia factus, ut omnes lucrifaeeret.

y
cura Regis de fundationibus suis, & vita ecclesiastica.
z
aa

F *Sebastianus sanctitate conspicuus, signa edit in vivis ad obitum usque, sed tandem Anastasio suspectus.*

15 Eodem tempore in monasterio sancti Martini erat monachus quidam, Sebastianus nomine, cujus probabilis vita, & devota in Dei servitio religio habebatur: hunc Rex venecabilit miro amore cœpit diligere, quia quanto quis religiosior, tanto ai erat acceptior. Illum ergo ob vitæ merita pontificali honore dignum judicans, regendo Strigoniensi archiepiscopatui eum præfecit. Et quoniam flagellat Deus omnem filium, quem recipit, prædictum Sebastiaoum, ad probandam ipsius patientiam, corporalium oculorum lumina *bb* ad tempus privavit. Sed ne novellus in fide grex ablque pastoris regimine a recti tramitis proposito deviaret, per consensum Romani Pontificis sæpe dictum Astricum Colocensem episcopum in illius locum subtituit. Evolutis deinda trium annorum circulis, Sebastianus, ex Dei misericordia recepto lumina, rursum per Apostolici consilium suæ sedi restitutus est: & Astricus ad suam ecclesiam, videlicet *cc* Colocensem, cum pallio redit. *cc*

bb

ANNO-

A

ANNOTATA.

a *De geſtis hujus Bonifacii martyris plura apud alios ſcriptores non invenio, quam hic legumur: nam breviter de eo Bonfinius pag.* 174. *Incboſer mortem ipſius refert ad annum* 1007., *ac triennio ante miſſum aut a rege in inferiorem Hungariam; utrumque tempus ea ſola, opinor, conjectura determinans. Addit*: De hoc Bonifacio nihil ſe offert in Martyrologiis, & aliis hiſtoriis eccleſiaſticis, unde ipſum ſibi vendicare ſola queat Hungaria. *Deinde inquit, an fortaſſe idem non ſit cum S. Bonifacio martyre, S. Remualdo diſcipulo, qui in Martyrologio Romano habetur die* 29. *Junii, atque ſine dubio diverſum eſſe; quod ſatis videatur certum, cum alter epiſcopus eſſet, & coronatus ſit in Ruſſia; hic vero abbas & in Hungaria occiſus. Hic tamen cum illo confunditur in libello, anno* 1692. *Tyrnavie edito, cui titulus*: Ungariæ ſanctitatis indicia: *ibi enim pag.* 127. *tenitur breve elogium Bonifacii abbatis S. Martini, qui in adjecta icone dicitur* a Pruſſis occiſus circa annum MVII.,

B *ſed ſine veriſimilitudine.*

b *In Ms.* Poloniæ. *Bonfinius pag.* 174. *de hiſce ſcribit ſequentia*: Item ex ea Dalmatiæ parte, quam Polianam dicunt, (*advenerunt*) eremitæ duo: quorum alter Andreas, Benedictus alter dictus eſt. Andreas vitæ ſanctitate miracula edidit. Benedictus, quom pro Chriſto ſanguinem effuderit, inter divos martyres annumeratus. *Ita Bonfinii Hiſtoria, ſi mendum non irrepſerit. At cum conſtet, Sanctos illos Polonos fuiſſe, non Dalmatas; ſuſpicor Bonfinium ſcripſiſſe* ex ea Sarmatiæ parte, quam Poloniam dicunt. *Plura de SS. Andrea* (*aliàs* Zoerardo, *qui &* Andreas Suirardus *in Officio Polonico dictus legitur*) *& Benedicto videri poſſunt apud nos tom.* 4. *Julii a pag.* 326., *ubi eorum geſta diligenter examinata ſunt, Vitaque edita.*

c *De ſtructo hoc monaſterio, quod diſtinguitur a cœnobio S. Martini, varia obſervavi in Comm. num.* 155. *& ſequentibus.*

d *In Ms. mendoſe* ſuprapoſitis. *Regem fortiſſime egiſſe contra adverſantes legi Chriſtianæ, intelligitur ex geſtis in bello Tranſilvanico, quod*

C *narravi §.* 25., *& ex legibus ſupra datis.*

e *Ita habet Ms. In editione mendoſe* in gratiam. *De erectione epiſcopatuum conſule Comm. §.* 16.

f *In Ms. hic legitur, veroſimiliter mendoſe, licet phraſis utcumque poſſit intelligi*: Et ei Colocem ſecundum epiſcopatus dignitatem contulit. *Colocia civitas, deinde archiepiſcopali dignitate ornata, nunc vulgo* Colocza, *ſita eſt ad Danubium in comitatu Bachienſi.*

g *Id eſt, ipſa anno milleſimo. Quæ de hac legatione narrantur, ſolide confirmata vide §.* 18. *&* 19.

h *Boleſlaum fuiſſe Myſebæ, ſeu Miſeconis filium, qui coronam hanc petiit a Pontifice, dixi in Comm. num.* 193., *& factum ipſum ibidem aliorum auctoritate confirmavi. Præterea obſervavi, errorem oriri potuiſſe ex eo, quod Miſeco fuerit primus dux Chriſtianus, qui forſtaſſe jam cœperat coronam petere.*

i *Silveſter II. in litteris ſuis num.* 185. *ſimiliter dicit* de ignota nobis gente. *Attamen non poterant Hungari eo tempore Romæ prorſus eſſe ignoti. Itaque tanto magis miranda hæc phraſis, tamoque magis credendum, hanc a Carbunio deſumptam eſſe ex litteris Silveſtri, qui eo dum-* AUCT. *tanat ſenſu Hungaros* ignotam gentem *dimiſſe videtur, quod nullos eatenus legatos ab iis accepiſſet.* CARTHUS.

k Contractione *legitur in editione, quam aliàs ſequor. At in Ms.* contradictione, *quam vocem, ut certe meliorem, hic ex Ms. deſumpſi.* THUSCIO. EPISC.

l *Illud* que *hic redundat. In Ms. legitur* qui, *quod referri poſt ad voces* ſancti Ducis, *ita ut ſenſus eſſe videatur*, Sancti Ducis geſta referens, .. qui .. poſtulavit. *Senſus etiam clarus erit, ſi amittatur* que *aut* qui, *prout locum intellexit Surius.*

m *Hic locus conſideratione dignus eſt, cum nullibi legamus* Stephanum *ante annum* 1000. *aliud bellum geſſiſſe, quam contra Cupam ducem Simigienſem, aliaſque rebelles ſubditos Cupæ adhærentes. Verumtamen in litteris ipſius Regis pro abbatia S. Martini, datis in Comment. num.* 150., *Rex ipſe inſinuat, aliud quoque bellum ſibi gerendum fuiſſe; nam hæc ejus verba*: Ingruente namque bellorum tempeſtate, quia * inter Theutonicos & Ungaros ſeditio magna excreverat, præcipueque cum civilis belli ruina urgeret *&c. Mox iterum ait ibidem*: Si de hoſtibus interioribus & exterioribus ejus (*S. Martini*) meritis victor exiſterem *&c. Uterque locus inſinuat bella externa initio regni geſta. Damarus etiam, prout editus eſt a Leibnitio, & in codice noſtro Ms., ſub initium lib.* 8. *inſinuat, aliquid belli* S. Stephano *fuiſſe cum Boleſlao II. Bohemiæ duce. Nam facta prius mentione Boleſlai, ſubjecit ſequentia verba*: De præfati ducis infortunio res quædam narranda reſtat. Habuit hic quamdam urbem, in confinio regni ſui & Ungariorum ſitam: cujus erat cuſtos Prochnii * ſenior, avunculus Regis Paononici, a ſuis ſedibus ab ipſo, ut antea, omne expulſus. Qui cum uxorem ſuam a captivitate non poſſet abſolvere, gratuito munere Nepotis ſui, quamvis inimici, eam recepit. Numquam audivi quemquam victis tantum pareere, & ideo in civitate prædicta, ſicut & in multis, ſedulo * Deus ei victoriam conceſſit. *Clarum eſt, hæc dici de* Stephano: *nam mox pergit de Geiſa*: Hujus pater *&c. Verum res ipſa cum aliorum ſcriptorum ſilentio, tum ipſorum verborum obſcuritate, & quia relata eſt extra ordinem temporis, minus eſt clara. Suſpicari tamen paſſumus, initio principatus* S. Stephani *bellum illud fuiſſe, & illud ipſum ab eodem inſinuari verbis mox datis. Quidquid ſit, victoriam* Stephano *tum in hoc, tum in multis aliis obtigiſſe, teſtatur Damarus.*

* *al.* qua

E

* *apud Lorbe.* Prochuit

* *ibid. mendoſe* ſedulum

F

n *In Ms. legitur*, veluti ſignum apoſtolatus, *Surius* ceu apoſtolatus inſigne. *In editione, quam recudo, habetur*, apoſtolitatus, *quod correxi ex Ms.*

o *Mendoſa hic eſt editio, & Ms.*: *Editio habet, prout locum reddidi; Ms.* vitiaque *nihilo melius. Surius vera locum recte expreſſit hoc modo*: Eccleſias Dei una cum populis noſtræ vicæ ei ordinandas relinquimus.

p *In editione legitur* vix *mendoſe. Idcirco vocem mutuatus ſum ex Ms., ubi* vir *recte habetur.*

q *Loquitur de legibus per* Stephanum *latis, quas dedi in Comm. §.* 34.

r *In Ms.* ſorte *minus recte, & mox* qui *pro* quod.

ſ Sororem *habet hæc editio æque ac Ms. Sueius* filiam *perperam edidit. At error ille Surii eſt, non Carthuſiani, cui eum attribuerunt aliqui, quod ſolum vidiſſent Surii editionem.*

AUCT. CARTHUSIENSIS.

t Gyalam *rursus habet editio cum Ms.* Giselam *edidit Surius, prout tam passim vocant neoterici. De tempore nuptiarum, de Gisela ejusque genere, consule Comm. §. 17. De Gisela pietate & gestis sæpius etiam quædam in Commentario dicta.*

u *Surius hic rectius* ornandum, *uti auctorum scripsisse opinor.*

x *In Ms.* quasi *pro* quam; *mox* benedica *pro* benedicta *&* Deo *pro* Dei, *hoc modo*: Quasi frequens & benedica circa Deo servientium congregationes *&c. Rursum paulo post meus rectius in Ms.* usque die *pro* usque hodie.

y *Idem habet Comm. num.* 168.

z *Quanta cura optimos præfuler eligeret* Stephanus, *dictum est §.* 24.

aa *Hæ duæ voces ex Ms. sunt desumptæ: nam in edito mendose habentur* quo adiutrix.

bb *Post hanc vocem additur* eum *in edito, quod redundat, nec est in Ms.*

cc *In Ms.* scilicet. *De Sebastiano aliisque hic relatis agitur in Comm. §.* 24.

B CAPUT III.

Pietas in beatam Virginem: structa ornataque donis & privilegiis ecclesia Albæ Regalis: fundationes piæ Hierosolymis, Romæ, Constantinopoli; misericordia & liberalitas Regis, ejusdemque mirabilia.

Eximia pietas in beatam Virginem, cui exstruit ecclesiam Albensem,

ERat interea Rex idem fidelis in omnibus actibus suis, Deo perfecte deditus per votum & oblationem, semetipsum cum regno suo sub tutela perpetuæ Virginis Dei Genitricis Mariæ precibus assiduis conferens, cujus gloria & honor tam celebria inter Hungaros habetur, quod etiam festivitas Assumptionis ejusdem Virginis, sine additamento proprii nominis, ipsorum lingua DIES DOMINÆ vocitetur *a*. Et ut majorem defensionis misericordiam consequi valeret, in ipsa regalis sedis civitate, quæ dicitur Alba, sub laude & titulo ejusdem Virginis perpetuæ famosam & grandem basilicam opere mirifico, celaturis in chori pariete distinctis, pavimento tabulis marmoreis strato, construere cœpit: quam qui vidit, veritati testimonium perhibet verborum nostrorum, innumerabilia palliorum [&] paramentorum ibi esse genera, tabulas circa altaria plures auru purissimo fabrieatas, lapidum * series pretiosissimorum in se continentes, eiborium arte mirabili supra mensam Christi erectum, eameram omni genere vasorum Christallinorum *, onychinorum, aureorum, argenteorum pleniter referam.

17 Tanta venustate suprascriptam ecclesiam in propriam capellam Rex sibi retinens, tali eam libertate dotavit, ut oullus episcoporum in ea juris quicquam haberet. In die etiam absolutionis, & consecrationis Chrismatis, cuicumque episcopo vel injungeret Rex ibi præsens, vel illue mitteret absens, pœnitentes in ea absolveret, & chrisma consecraret: divina quoque Missarum solemnia, si regem ibi esse præsentem contingeret, ille tantum * celebraret episcopus, cui Rex, consentiente eum fratribus præposito, celebrare juberet. In Regis autem absentia, absque præpositi & fratrum licentia, episcopus vel Missas celebrandi, vel eujuslibet episcopalis officii exercendi, sibi licentiam non usurparet. Præterea eumdem ecclesiæ populum instituit esse tam liberum, ut nihil decimarum euidam episcopo dare deberet; sed præpositio soli & fratribus, prout ab eo institutum est, servitium exhiberet *b*.

fundationes Hierosolymæ, Romæ & Constantinopoli:

18 Deinde servus Dei, quæ tune aequiere poterat, omnia Christo, quæ ex ipsius dono fluxerant, conferre studuit, & * qui eum gloria & honore mundi præsentis dignum fecerat, cælestia patriæ civibus clementer associare dignaretur. Legimus in prophetiis de Apostolis scriptum, quod in omnem terram exivit sonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum. Hoc non solum de duodecim, sed de omnibus a Deo missis, ad evangelizandum dictum esse probatur, quorum fide, verbis & moribus incrementum parit Ecclesia. De quibus iste Christianissimus Rex non minimus fuisse comprobatur, qui bonæ voluntatis & operis famam, quam in ædificandis ecclesiis in amplitudine proprii juris exercuerat, in longe positas terras & urbes famosissimas disperserat. Constituxit enim in ipsa conversationis Christi secundum humanitatem civitate Hierusalem *d* monachorum cœnobium, quod prædiis ditavit & vineis, ad victum quotidianum copiam ministrantibus. In capite quoque mundi Romæ sub titulo protomartyris Stephani duodecim * canonicorum congregationem, eunctis pertinentiis habundante * statuit, & materiam in circuitu lapide muratam, eum domibus *e*, & hospitiis Hungarorum, orationis causa beati Principis Apostolorum Petri limina quærentium, condidit. Ipsam quoque regiam urbem Constantinopolim beneficiorum munere non privavit, quam ecclesia mirifici operis, cum necessariis omnibus suis donavit. Merito ergo infra terminos suæ dominationis nomen adeptus est Apostoli, & quamvis super se evangelizandum non assumpsit officium prædicatorum, tamen dux & magister ejus, totaminis & sustentationis instituit solatium.

19 Inter omnia supernæ miserationis beneficia, beato Regi divinitus concessa, præ omnibus sunt illa miranda, scriptis commendanda, quæ locum primum obtinent ad æternæ vitæ gaudia promerenda, misericordia scilicet & veritas. In omnibus enim factis suis felicibus illud intendebat esse præcipuum, quod ex Evangelio fideli pectoris contemplatus est vi super veritatis ipsius testimonii *f* dicentis: Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur, & in alio loco: Date, & dabitur vobis. Tantis igitur miserationibus, & pietatis brachiis Christi pauperes, imo Christum ipsum, amplexatus est, quod nullus umquam holpes & peregrious *g* ab eo sine benignitatis alicujus solamine tristis abscessit. Ad relevationem egenorum quotidianas expensas indeficienter fieri constituit, nocturnas vigilias in lavandis Christi fidelium pedibus, & in ablcondendis in sinu pauperum eleemosynis, agiliter & hilariter transigere solebat, egenum Christum in membris suis consolari deliberans temporaliter, ut ipse vitæ cælestis cameram eunctis delectamentis refertam inveniens, jucundari mereretur æternaliter.

Eximia Sancti misericordia,

30 Qua-

a *al.* DIES DOMINICA.

b *Surius hic rectius* ornandum, *uti auctorum scripsisse opinor.*

c *In Ms.* quasi *pro* quam; *mox* benedica *pro* benedicta *&* Deo *pro* Dei, *hoc modo*: Quasi frequens & benedica circa Deo servientium congregationes *&c. Rursum paulo post meus rectius in Ms.* usque die *pro* usque hodie.

d *Idem habet Comm. num.* 168.

e *Quanta cura optimos præfuler eligeret* Stephanus, *dictum est §.* 24.

f *Hæ duæ voces ex Ms. sunt desumptæ: nam in edito mendose habentur* quo adiutrix.

g *Post hanc vocem additur* eum *in edito, quod redundat, nec est in Ms.*

h *In Ms.* scilicet. *De Sebastiano aliisque hic relatis agitur in Comm. §.* 24.

* *al.* duodecim mansionarios.

* *al.* abundantem.

* *al.* mirabili opere.

* *al.* crystallorum.

quam sibi pro fidelis servitii ac privilegii munere

* *al.* ea missa

A 20 Quadam vero nocte ſpirituali monitu tactus, omine ſciente, ſolus plenum Homo Dei gerens ſæculum, Chriſti puſillum gregem ſolito more perrexit viſitare; ſtatimque pauperes diſtribuendæ cœleſtis thelauri pecuniæ diſturbatores iortium, Viri Dei meritis evulſione barbæ præbuerunt teſtimonium. Ob hoc gaudio perfuſus maximo Miles Chriſti, ſe contulit ad beatiſſimam Creatoris * omnium Genitricem, proſtratus terræ gratias agens, ſic exclamavit: Regina cœleſtis & mea, quem tu Regem ſtatuiſti, milites tui ſic honoraverunt. Si ab aliquo adverſario mihi fuiſſet hoc illatum, meam iojuriam per tuum ulciſcerer amminiculum. Scteos ergo, Domina, hae æternam mihi tribui feliciatem, nimis exulto, gratias agens Salvatoris verbis conſolatoriis, quibus diſcipulos ſuos conſolatus eſt, dicens: Capillus de capite veſtro non peribit. His dictis, ſe Vir Dei cœleſti gratia percipiens viſitatum, & ſpirituali chriſmate perfuſum, eordis januas opem credentibus * oumquam claudera decrevit, ſed per ſe deinceps, & per alios, præcipue tamen per Chriſti ſervos & ſamiliares, clericos ſcilicet & mooachos, cælitus ſibi datas faculiates in æternis thelauris per manus pauperum ſecit collocari.

B xt Hujus rei teſtimonium quamplures exhibent, ſed ex his uous in æternum cum ipſo cœleſtis vitæ particeps, monachus ex ſæculari nohilitate converſus, & hercmita, beatus Guntherus *b*, qut hae liberalitate charitativi Patuepis illectus, ſæpius eum de terra Bohemicorum viſitare *. Quotiens enim * curtam ipſius adventus ſui fulgore perluſtravit, eura regni tub manu ſua poſita, peregrinis & indigens, vtduis & orphaois, ecenobits & eccleſiis re diſtribua, quam continebat *, in brevi fuit examioata i. Ad nutum etiam ejuidem ſervi Dei Rex Deo devotus mouaſterium, quod Beel *k* nuncupatur, incipiens, hominibus diuavit: ubi monachus Gerardus de Venetia veniens, vitam contemplativam agere cœpit, qui conſtitutione divina pootifex eſectus, poſt obitum lauctt Regis, initaote diſturbatione *l* Chriſtianitatis, lapidatus, per donum gratiæ ſpiritualis dignus efficetus eſt conſortio Martyrum.

C aa Nec hoc prætereundum æſtimo, quod to Viro Dei quanti meriti poſt obitum foret, divina virtus io vita ſua demouſtrare voluit. Quippe quotiens alicujus homiois infirmitas auribus ſuis diffamata fuit, ſibi pro medicina, quam tunc in præſenti poterat habere, particulam panis, pomi *m*, vel herbæ redolentis, mandans, ut lanus ſurgeret, tranſmiſit, & Dei propitiatione verbum ipſius comitante, ſtatim ſolpitatem recepit. Poſt glorioſam ad exlos Aſcenſionem, & mirabilem in Patria dextera confeſſionem * Salvator noſter paucis corporaliter appariuiſſe perhibetur, per viſionem vero multos conſolatos, futurorum eos præicioi eſſe docuit: quod & huie ſancto Regi contigit. Quadam namque nocte repente per revelationem quandam * expergefactus, veredarium quemdam infra diem & noctem ad Albam tranſilvanam *n* præcepit feſtinare, & omues in rure mauentes ad munitiones civitatum, quam ciiſſime poſſet, congregare. Prædixit enim ſupervcotoros Chriſtiauorum boſtes, videlicet, qui tune Hungaris inimicabantur, Beſſos *o*, & poſſeſſiones eorum deprædaturos. Vix nuntius mandata Regis complevit, & ecce Beſſorum inopinata calamitas incendiis & raphis cuncta devaſtavit, per revelationem Dei, meritis beati Viri conceſſam, aoimabus omnium ſalvatis per receptacula munitiooum.

D AUCT. CARTHUSIENSIS EPISC.

ANNOTATA.

a *Sancti in bratam Virginem pietas confirmata eſt in Commentario* num. 180. *& rurſum* num. 296.

b *Hæc omnia de eccleſia Albenſi eadem fere modo narravit Bonfinius, cujus verba dedi in Comm.* num. 281. *&* 282.

c *Id eſt, in propria ditione, eaque ampliſſima. Surius*, in propriæ ditionis amplitudine.

d *Quam veriſimilis ſit hæc fundatio, vide probatum in Comm.* §. 28. *contra Scbivartzium, qui Carthuſium hic carpit, ut incredibilia narrantem. Conſule etiam ibidem dicta de duabus ſequentibus fundationibus.*

e *In Ms. minus recte:* Et mœceriam circuitu lapide muratam domibus *&c. Mox etiam ibidem pro* quæreotium *mendoſe legitur* quæreodum.

E

f *Hic locus mendoſe editus eſt, & diverſus quidem in Mt., nec tamen correctior. Surius ſenſum reddidit integrum, ſed verba mutavit. Levi correctione emendabitur, ſi pro* teſtimonii *legamus* teſtimonio. *In Ms. eadem vox corrigenda, legendumque* teſtimouium: *nam ibi habetur*, fideli | ectoris contemplatus eſt viſu, *ac deinde* per Veritatis ipſius teſtimonii, *lege* teſtimonium.

g *Charitatem eximiam Sancti in peregrinos vide in Comm.* num. 300., *& locis alus.*

h *De Gunthero, geſtiſque Regis cum eo, actum in Comm.* §. 26. *ubi & de Regis miſericordia.*

i *Surius legis* exinanita: *nam ita hic ſenſum expreſſit*: Tum ille rebus, quas in aula inveniſſet, in peregrinos, egenos, viduas, pupillos, cœnobia & eccleſias erogatis, brevi illam eximiebat. *Quod vero dicitur de cura regni Gunthero tradita, intelligendum puto de cura eleemoſynarum per regnum diſtribuendarum; id enim innuunt ſequentia verba ex Surio jam data.*

F

k *Adi dicta in Comm.* num. 291. *& ſequentibus; ubi etiam de Gerardo, de quo alia* §. 27. *Colitur ſanctus ille epiſcopus & martyr* 24. *Septembris.*

l *Vox* diſturbatione *ſubſtituta eſt ex Ms.; nam in edito mendoſe legitur* diſtributione.

m Pomi *omittitur in Ms., ſed etiam eſt apud Surium. Mirabilia id genus non ſunt fide indigna: nam hiſce ſanctitatis famam in Vita adeptus eſt* Stephanus, *licet eam non minus mereretur operibus ſanctis.*

n *Alias* Alba Julia *dicitur, Hungaris vero* Giula Feywar, *Germanis* Weiſſenburg. *Erat eo tempore metropolis civilis totius Tranſilvaniæ, & etiamnum eſt inter præcipuas urbes illius principatus.*

o *De hac Beſſorum irruptione tractatum eſt in Comm.* §. 30.

AUCT. CARTHUSIENSIS.

CAPUT IV.

Bellum a Conrado imperatore illatum mira Dei providentia cito finitum: crebra Sancti oratio & raptus: insigne severitatis exemplum: morbus Regis & obitus filiorum; virtutes variæ.

Bello imperatori a Conrado imperatore, mira Dei providentia superatur: a

ACcidit post hoc, defuncto beati Regis amico, Romanæ dignitatis augusto Henrico pio *a*, Cooradum imperatoriæ dignitati coronam per Germanorum electionem assumere: qui destructa pacis tranquillitate totius Theotoniæ *b* manu coadunata, Pannoniæ terminos hostiliter conatus est invadere. Contra quem Rex consultum * babeos episcoporum & principum, ad tuendam patriam armatos totius Hungariæ exiraxit. Prius tamen recolens, se nihil posse sine Christi suffragio, manus & cor levans ad æthera, Dominæ suæ, perpetuæ Virgini, Dei Genitrici, Matri suas injurias commendaos, talem erupit in vocem: Si placet tibi, Domina mundi, tuæ pariem hæreditatis ab inimicis *c* devastari, & novellam plantationem Christianitatis aboleri, non meæ, precor, imputetur desidiæ, sed potius dispositioni voluntatis tuæ. Si Pastoris culpa quid meretur, ipse fuat, insontibus parce, precor, omoibus. His dictis, quasi consolatus ab ipsa, fiducialiter adversus hostes iter arripuit, Altera mox die nuntius ad unumquemque ducem Germaoorum, & in castra Theotonicorum * ab imperatore *d* venit, qui eis redeundi maodatum detulit. Regredientibus *e* adversariis, Vir sanctus respectu miserationis Dei se visitatum intelligit, Christo suique *f* Genitrici terræ prostratus gratias egit: cujus se cum regni provisione tutamini precibus assiduis commendavit. Imperator vero suorum tam repentina perterritus defectione, scitans qualiter res facta fuerit, cum nuntium reversionis eorum noo suum fuisse veraciter sciret; per consilium Divinitatis, ad corroborandam Regis fidelissimi spem, factam non dubitavit, super dehioc ab invasiona regni ejus timora Judicis æterni retentus, abstinuit.

b

c

** in Ms. consilium*

** Ms. Tyutonicorum*

d

e

f

cum contemplationi insistat in tentorio, ibi sublime gradit in aere;

24 Idem quoque Rex beata solicitudine regalium dispositione occupatus, tempus diurnum colloquiis & consiliis transignans, per noctis silentium vigiliis & orationibus instare, contemplationi vacare, lacrymas fundere, Deum alloqui precibus, operam dedit, justique Judicis moderationem super quotidianas judiciorum discussiones misericorditer delcendere flagitabat. Quod cum sedulo spiritualis desiderii frequentaret officio, nocte quadam, templo Dei longe remoto, (descenderat quippe cum illo suo magno & nobili comitatu, fixis tentoriis in campestris amplitudinis loco) cæteris sopore depressis, surgens a lecto cubiculum cordis ingressus, genibus flexis, solo labiorum motu æternæ miserationis januam gemitibus, & lacrymis pulsabat. Cumque diutius deprecationibus insisteret, Domioi sui Regis æterni ministris ad suscipiendas preces ejus conveoientibus, papilio super eum extensus a terra levatus tam diu pendere cœpit in aere, donec Vir Dei ad se reversus a contemplatione, spiritum relaxavit ab oratione. Quod licet invisibiliter illi soli, qui res novit, anteqoam fiant, suique secreti conscits angelis fuisset cognitum, quidam tamen magnæ simplicitatis & iooocentiæ * viro, qui tunc simili sorsitan iostabat operi, est manifestatum: quem Rex sanctus arcani simul sui conscium esse per Spiritum sanctum edoctus, ad se vocatum blandis prius sermonibus, quid vidisset, scisciiabatur, Postea ne cui patefaceret, quoadusque ipse viveret, interminatus est.

** in Ms. innocenti*

25 Fama nominis sui in auribus multarum gentium sæcularium diffusa, & judiciis oris sui celebri laude ubique inootescentibus; sexaginta viri Bessorum, quorum supertus meotionem habuimus, cum universo apparatu suo, videlices auri & argenti copiositate, multaque varietate oroamentorum, curribus onustis de partibus Huogariæ *b* egressi, ad Regem venire voleotes, terminis Pannooinrum appropinquaverunt. At multi fervorum, quorum cereus est animus flecti in vitium, malignitatis suæ face succensi ***, obviam illis exierunt: quosdam gladio percusserunt, omniaque, quæ eorum fuerant, auferentes, vacuos & semiviveotes reliquerunt. Illi vero Regi, quid actum, quidve perpessi sint, relervantes, iter, quod cœperant, peregerunt, & ad eum properaotes, geoibus ejus se advolveruot. Quibus visis, Quæ causa, inquit, malorum? Mi Domine, referunt, oos servi tui oihil mali machinaotes, ad audieodam judiciorum tuorum * veniebamus disciplinam, & qnorumdam maoibus, quam nobiscum ferebamus, pecunia ablque delicto omnium nostrum ablata est. Insuper apprehensos aliquos cecideruot, & vita vix comite ventmus, ut nnoitaremus tibi. Rex, ut erat prudeotioris animi, oon vultu, non verbis mioatus est eis ***; sed sustioens, ut scribitur, Prudeos Spiritum *i* relervat io posterum, misit ocius ad illum, sub quo militabant, tribunum, & die constituto omnes perditioois viros jussit conspectibus suis præsentari. Factum est, ut imperaverat; & ad discutiendum io præsentia sui constituti sunt. Quos alloqucos, Cur, ioquit, legem præceptorum Dei transgredientes, non intellexistis misericordiam, & virus ionocentiæ condemnastis? Sicut feeistis, ita faciet Dominus vobis coram me hodie: transgressores eoim legis feriendi sunt. Accepta seotentia, educti suot, & per omnem regni ingressum dun & duo suspeodio perierunt *k*; quod ob terrorem incutiendum reliquis, zelo eum justitiæ feciise eredendum est; ut quia regnum omoibus hospitibus potens afylum esse volebat, sic liber omnibus introitus esset, ot nullus iogredientem quemlibet in aliqun læderet, vel molestare præsumeret, quod & factum est. Nam quoad vixit, nullus cuilibet bospiti quiequam molestiæ inferre præsumpsit.

gravi supplicio punire injustum illatum tranquillo regnum a

g

b

** al. succenso animo desp.*

** suorum non est in Ms.*

** vox abest a Ms.*

i

k

26 In beato quoque Rege constat Apostoli- eum illud impletom, quod legitur: Quooiam per multas tribulatiooes oportet intrare in regnum cœlorum; & in libro Sapientiæ: Quos diligit Deos, castigat; & pater flagellat omoem filium, quem recipit. Multis enim modis correctioni divinæ succubuit, tribus anois infirmitate continet laborem *l*. Postquam inde propitiationis Dei medieamine coovaluit, tameo judicio æterni persecreti consilii quaodam examinationem in filiorum suorum obitu sibi sensit immittere * verbera, quns in ipsis iofantiæ gradibus infantes, qui dedit, abstulit *m*. De quo-

afflictatur de utorum morbo & filiorum obitu; atque ipsius etiam, quem praeterea infestarat,

l

** in Ms. misertus*

m

rum

A rum morte mœſtitiam obortam Genitor propter amorem filii ſuperſtitis, bonæ indolis pueri Emerici compeſcuit: ſolatium quem quaſi jam unicum caro diligens affectu, precibus Chriſto quotidianis, & ejus Genitrici Virgini perpetuæ commendavit. Hunc ſibi ſine ſuperſtitem, hunc regni hæredem, votis omnibus deſideravit; & ut efficax fieret ad tenenda tanti regimiois gubernacula virorum documentis orthodoxorum, uſu
u lectionis quotidianæ, fecit auditum utrumque u
u præbere. Ipſe quoque paternæ dilectionis ardore compunctus, libellum a ſibi de inſtitutione morum compoſuit, in quo fideliter, & diligenter
* Ms. ſpes alias verbis eum admonitionis ſpiritualis * alloquitur, inſtruens, qualiter ante omnia debeat obſervare fidem Catholicam, confirmare ſtatum eccleſiaſticum, honorem impendere dignitati pontificum, principes & milites diligere, judicium obſervare, patientiam in omnibus actibus habere;
* al. benignus hoſpites benigne recipere, benignius * nutrire, ſine conſilio nihil agere, majores ſuos ſemper ante oculos ad exemplum ſtatuere, orationis of-
B ficium frequentare, pietatem & miſericordiam cum cæteris virtutibus poſſidere.

Emerici dolorum vere hinc natum levit operibus miſericordiæ

p

* al. mendoſe ſemplicissimam

q

87 Talibus & his ſimilibus diſciplinis inſtitutus juvenis præclarus, ad nutum diſpoſitionis æternæ, cui cuncta ſubjacent, obediendo MXXXI. p Dominicæ Incarnationis anno vitam hanc exitialem commutavit, tempiterno * ſuperorum civium adjunctus contuberoio, cujus animam ipſa tranſitus ſui hora cuidam epiſcopo Græcorum q, ſanctæ converſationis viro, revelatum eſt deferri per angelos ad cæli palatia. Verum quia pro ſanctitatis ſuæ meritis, ſummo ab omnibus diligebatur affectu, ortus eſt ingens luctus omnium; ſed maxime principum, inter
* Ms. contraxit * forte affectu quos Pater deſolatus grave traxit * ſuſpirium: videns enim ſe ſolum ſine ſpe poſteritatis derelictum, pietatis affectum * doluit: ſciens vero ſcriptum: Non eſt ſapientia, non eſt prudentia, non eſt conſilium contra Dominum; & illud in canonibus, Neminem propter obitum charorum nimium debere contriſtari; depoſito majo-
r re r, ſe contulit totum, ad quærendam largitatem miſericordiæ divinæ, cœnobiorum & Ec-
C cleſiæ miniſtris, monachis & clericis, diverſis
* forte conſolatus eleemoſynarum donis conſolatus *, expenſam totius ſumptus, quam tunc habere poterat, peregrinis, vidnis, & orphanis erogat. Exterarum
ſ ſ etiam monaſteria provinciarum munificentiæ regiæ donis innumeris per nuntios ſuos ſæpe vrina vit.

animis Regis ſanctitas.

g

u

* ſe abſt a Ms.

* al. quondam

28 Gravedinem r morum, quam in juventute receperat, uſque ad finem vitæ tenuit. Vix umquam ad riſum labia movit, recolens ſcriptum, Riſus dolore miſcetur, & extrema gaudii luctus occupat; ſemper ſic appareos, acſi ante Chriſti tribunal ſtaret, interioris u oculis ejus præſentiam vultu ſereno conſpiciens, Chriſtum in ore, Chriſtum in corde, Chriſtum in cuoctis actibus ſe * geſtare demonſtravit. Diem ultimum ſemper ante oculos cordis ſtatuens, toto mentis deſiderio inter patriæ cœleſtis cives, quaſi quodam * angelicæ converſationis habitu cupiebat habitare. Cunctis Deo placitarum virtutum generibus adornatus in ſanctitate & juſtitia, coram ipſo omnibus diebus vitæ ſuæ converſari decrevit, ut in eo jam ceu quædam futuræ glorificationis ſpecies clareſcere videretur.

ANNOTATA.

D AUCT. CARTHUSIENSIS.

a *Obiit S. Henr cus imperator, & electus eſt Conradus, cognomento* Salicus, *anno* 1084. *at non ſtatim ortum eſt bellum inter Conradum & Stephanum, ſed primum fuere quædam ſimultates, culpa Bavarorum enatæ, ac deinde anno* 1030. *Conradus aperta bella agreſſus eſt* Stephanum, *paxque inſtaurata anno ſequenti. Adi Commentarium* §. 31.

b *In Ms.* Teutoniæ. *Intelligit auctor Germaniam, aut totum imperium.*

c *In Ms. additur*, regis, *legiturque* regis ab inimicis.

d *Id eſt, quaſi miſſus ab imperatore; niſi revera illum miſerit Conradus, idque paſtea fatori voluerit.*

e *Ms.* Egredientibus, *nimirum regno Hungarico*, adverſariis.

f *In Ms. rectius* ſuæque Genitrici, *pro*, ejuſque Genitrici.

g *Vox* oris *ſubſtituta eſt ex Ms.: nam in editione mendoſe legitur* ori. *In* max *alia duo mendo corrigam ex Ms. Meldenſi ſubſtituenda* ſexaginta *pro* ſexaginti, *& habuimus, pro* hujus: *uti etiam legit Surius.* E

h *In Comm. num.* 330. *jam dixi, in Ms. Meldenſi rectius legi Bulgarorum. Vide ibidem obſervationes noſtras de Beſſis; utque hoc factum magis expoſitum.*

i *In Ms.* Spiritu *minus recte. Dat auctor, opinor, ſenſum verborum illorum, quæ habentur Prov.* 29. *v.* 11.: Totum ſpiritum ſuum profert ſtultus: ſapiens differt, & reſervat in poſterum.

k *Idem habet Ms. Mellicenſe, in qua hæc ſolum de hoc facta ſubduuntur*: Per hoc denique volens intelligi, ut quicumque non æquiſceret judicio juſtitiæ, quod a Domino propoſuerat, ſic fieret illi. Audierunt habitatores terræ judicium, quod judicaſſet Rex, & timuerunt.

l *Locus videtur mendoſus, legendumque* continua laborans, *uti in apographo ad marginem erat ſcriptum, & hunc ſenſum dedit Surius.*

m *Phraſim hanc obſcuriorem & forſan mendoſam clarius ſic expreſſit Surius*: Qua (*infirmitate*) cum tandem divinæ miſericordiæ medicina effet liberatus, *in* obitu filiorum ſuorum, F quos adhuc infantes mors rapuit, æterni Judicii flagella perſenſit.

n *Id eſt, auditum corporis & animi.*

o *Libellum iſtum, ſeu Monita* S. Stephani *dedi in Comm.* §. 33. *Ex eorum collatione cum brevi compendia, quod ſequitur, colligere poterit ſtudioſus lector, quam exacte Carthuſienſes ſecutus ſit monumenta, quibus uſus eſt ad Vitam hanc conſcribendam.*

p *Non eſſa ullam rationem, cur obitum ab hoc anno amoveamus, jam dixi in Comm. num.* 249. *ubi & pauca de ejus miraculis.*

q *Idem latius refertur in Vita S. Emerici, ubi epiſcopus ille dicitur* Euſebius Cæſareæ Paleſtinæ metropolitanus. *Additur ibidem, factum Hungaris innotuiſſe ex relatione cujuſdam canonici Cæſarienſis, qui iſtud Conſtantinopoli, ubi legatus erat, narravit. Erant eo tempore epiſcopi Cæſareæ & aliis Paleſtinæ locis, aqui communicabant cum Eccleſia Romana, ſed minus uoti ſunt. Cum autem res magis ſpectet ad Emericum quam ad* Stephanum, *magis diſcuti poterit ad* 4. *Novembris, quo Emerici memoria*

Mar-

AUCT. CARTHUSIENSIS EPISC.

Martyrologio Romano eſt adſcripta.

r *Luctum non fuiſſe unius diuturnum, sedum morbum ex eo contractum, ut volebant alii, probavi in Comm. num.* 349.

s *Quædam hujus munificentiæ ſpecimina allegavi* §. 29.

t *Gravitatem morum intelligit.*

u Interioris, *id eſt*, mentis *oculis.*

CAPUT V.

Morbus, & in eo detecta conſpiratio quorumdam: beatus obitus, ſepultura, decreta corporis elevatio, ac mirabilia in apertione ſepulcri facta.

Rex agrotans, temperatur conſpiratione, quam detegit B

POſt non multum temporis ægrotationem incurrit, qua poſtmodum corpore exceſſit, longaque lxnguoris moleſtia ingraveſcente, in pedibus ſtare nequibat. Videntes autem quatuor nobiliſſimi palatinorum diu gravitarque laborantem (nam ipſi in perfidia cordis adhuc errantes conſilium iniquiratis duxerunt, occaſumque ejus in mortem conari ſunt tractare) jam die advelperaſcente, antequam in domo lucerna accenderetetur, unus eorum audactet ſub obſcuro ingreſſus eſt, & ad jugulandum Regem enſem nudatum ſub chlamyde tegebat. Dum pedem inhiberet, ubi Rex quieſcebat revera cæleſti impulſu gladius corruit, percuſſuique tetram *a* tinnitum reddidit. Statim * Rex audiens cauſam requiſivit, eum, quid fuerat, præſciebat. Ille vero anxius corruit, conſilium furoris ſui recognovit, doluit, acceſſit, procubuit, veſtigia amplexatus eſt, ſe deliquiſſe confeſſus, ſibi indulgeri precatus eſt. Veniam quærenti, non avertit faciem, facile dimiſit. Denique juſſu Regis homicidæ illi inventi ſuot, & advetſus eos judicio * locutus, digna eos mulctavit ſententia.

a * *Ms.* Antumque

* *forte* judicii *præclara fuit dei mundus, ea quamquat beata Virgini ammendat,* C

30 Tandem per miſericordiam Dei dignus eeotupliceri retributionis bravio, tactus febri, cum ſibi diem tranſitus imminere non ambigeret, accerſitis epiſcopis & primis palatii de Chriſti nomine gloriantibus, primum cum eis tractavit de ſubſtituendo pro ſe rege. Deiode paterne monuit illos, Catholicam fidem obſervare, quam acceperat, amare juſtitiam, vincula ſupernæ charitatis diligere, & charitati operam dare, humilitatis ſtudio invigilare, præ * omnibus vero novellæ Chriſtianitatis plantationi * cuſtodiam adhibere. His dictis manus & oculos levans ad lydera, ſic exclamavit: Regina cœli, reparatrix inclyta mundi, tuo patrocinio ſanctam Eccleſiam, eum epiſcopis & clero, regnum cum primatibus & populo ſub tuis precibus committo: quibus ultimum valedicens, manibus tuis animam meam commendo.

* *Ms.* pro * *al.* plantationem

ut, ſuſceptis pollutis Sacramentis, pie moreretur. * *Ms.* majorem *b*

31 Inſtabat tunc ſolennitas præcipua, celebris angelis & hominibus, dies Aſſumptionis Mariæ, in cujus gaudio diſſolutio lui corporis fieret, miſericordiæ ſpem majoris * ſe ſperans habiturum precibus *b*: hæc ſpiritualibus poſtulavit ſuſpiriis, & lactymis obtinuit. Aderat ergo felix illa dies, per ejus obitum feliciur mox futura: circumſtabat cum clero paternitas epiſcoporum, cum manu miniſtrorum principalis chorus comitum: ubi Rex dilectus in medio jacens, accepta unctione ſpiritalis Sacramenti, ſanctam animam, Corpotis & Sanguinis Dominici noſtri Jeſu Chriſti viatico recreatam, anno Dominicæ Incarnationis milleſimo tricenſimo quarto *c*, in manus perpetuæ Virginis, & ſanctorum angelorum, æternæ quietis beatitudini inſerendam tradidit. Factus eſt planctus maximus ſuorum, gaudium angelorum: ſed hic planctus poſtea verſus eſt in lætitiam *d* ſempiternam, tam naſcentium, quam & viventium populorum. D *c* *d*

Corpus honorifice ſepultum in eccleſia Albenſi *e*

32 Ad exequias funeris ejus ex omnibus Pannoniæ plagis concurritur, corpus ad ſedem regalem, Albam videlicet civitatem, deducitur. Et quoniam eccleſia beatiſſimæ Virginis, ab ipſo conſtructa, nondum erat dedicata, merito conſilio ſtatutum *e* pontifices, prius baſilicam ſanctificare, deinde corpus terræ commendare. Perfecta dedicationis ſoleonitate, corpus ſanctum in medio domus ſarcophago caodidi marmoris imponitur, ubi per annos plures, Dominus per ipſius merita multis incommoda patientibus, febricitantibus, afflictionem & miſeriam ſuam proclamantibus, judiciumque portantibus, beneficia præſtitit innumera *f*. Sæpe per noctem melodia, cantantibus angelis, a multis audiebatur: frequenter odotis ſuaviſſimi dulcedo per latera templi diſpergebatur. Qui *g* cum ita corpus beatum in loco eodem quadraginta quinque annis miræ diſpoſitionis ſecreto, qui in ſanctis ſuis prædicatur mirabilis, gravedine preſſum, & in pulverem redactum. Et hoc tempore prædeſtinato declarari dignus, & in reſurrectionis die glorioſus renovari meretur, hoc eor ſuum reſipuit, quid deſignet oculis ſpiritualibus * delectat intendere quod * ſine prædordinationis die affectu divino factum non æſtimamus. Forſitan quædam * in ipſo, terreni pulveris aſperſione, igne divinæ examinationis * purificandam remanſerat, ſioe qua * regnantes, quaſi quodam jura potentialle vitam præſentem vix aut nullatenus ducere queani. *e* *f* E *g*

* *Ms.* Temperaturæ libros * *Ms.* qui * *Mr.* quemdam * *Ms.* excommunicationis * *Ms.* quo cum *a famoſo Pontifice decreta eſſet elevatio, indicitur jejunium,* *h*

33 Interjectis *h* itaque quadraginta quinque annis, cum *i* ad præſtaoda per eum mortalibus miſericordiæ ſuæ beneficia, Sancti ſui jam vellet Deus merita declarare, Romanæ Sedis inſtitutione, apoſtolicis literis lancitum eſt, ut eorum corpora elevari debereot, qui in Pannonia Chriſtianæ fidei jacientes * ſemina, ſua eam prædicatione, vel inſtitutione ad Dominum converſſent: adveniente vero tempora declarationis ejus, & laudibus gratiæ ejus, quam per ipſum gens Hungarica prometnit, in mundo divulgandæ, Rex Ladislaus *k*, qui tunc rempublicam adminiſtrabat, uoiverſa morum honeſtate præclarus habitus, & virtutum fulgora conſpicuus, laudibus & ſervitio Dei perfecte deditus, Spiritus Paracleti perluſtratione tactus, habito conſilio eum epiſcopis & primatibus, & totius Pannoniæ ſapientibus, triduanum cunctis indixit jejunium, ut quod communi Catholicorum utilitati, Spiritus lancti donis animarum & corporum ſalutem operantibus, videtur fore proficuum, commune cunctorum deprecatione, jejuniis & eleemoſynis fundata, per manifeſtationem ſignorum deberet eſſe quærendum. H *i* * *al.* manu *dato* jecun. tes F *k*

tentatorque elevatio, ſed fruſtra, donec Sabmoo olim ex emiſſor ſit exoreo * *forte* regnans *l*

34 Sed ut oſtenderet Dominus quantæ miſericordiæ Rex Sanctus fuerit, adhuc mortali vivens in corpore, quam jam cum Chriſto regnaſſe * demonſtrabat, ad hoc præ cæteris operibus approbare *l*, cum aſſiduo ejus corpus totis viribus elevare latagereot, nulla de loco ſuo

potuit

potuit arte movari. Quo namque tempore, exigentibus culpis, inter prædictum regem Ladislaum & fratrem *m* ejus Salomonem gravis orta ſeditio fuerat, ob quam Salomon captus in carcere tenebatur. Cum ergo pro elevando corpore fruſtra conaretur, quædam incluſa juxta eccleſiam ſancti Salvatoris lumini *n*, nomine Charitas, cujus vitæ celebris tunc temporis opinio ferebatur, revelatione ſibi cælitus facta Regi mandavit, eos incaſſum niti, & non poſſe trahiferre ſancti Regis pignora, donec Salomoni a carcerali abſoluto cuſtodia, libera indulgentia præberetur. Illo itaque e carcere producto, & triduano iteratio jejunio, cum ad tranferendas reliquias ſacras tertia die ventum fuiſſet, lapis ingens ſuperpoſitus tumbæ, tanta facilitate ſublatus eſt, acſi nihil ante ponderis habuiſſet.

ANNOTATA.

a *Rectius dicetur*, percuſſaque terra: *ſed & alia minus Latina habet auctor, nec omnia tamen illa notanda duxi, modo ſenſus intelligatur.*

b *Vox* precibus *omiſſa eſt in Mſs., nec eſt neceſſaria. Ibidem mox pro* ſpiritualibus *legitur* ſpecialibus.

c *Obiiſſe Sanctum anno* 1038., *oſtenſum eſt in Commentario num.* 426. *Qua in urbe obierit, apud antiquos nullibi dicitur. Attamen, cum mox dicat, corpus Albam Regalem eſſe translatum, videtur inſinuare, ibi non eſſe defunctum.*

d *Ob miracula ſecuta, optuor, & gloriam Sancti.*

e *Forte* ſtatuêre. *De Alba Regali variis locis actum, de hujus quoque eccleſiæ conſtructione non pauca videri poſſunt* §. 25.

f *In Mſs. aliqua hic omiſſa: nam hæc ſolum ibi leguntur*: Ubi per annos plures Dominus per ipſius merita multis inommoda patientibus beneficia præſtitit innumera. *De miraculis, quibus Sanctus mox claruit, in Comm. num.* 428. *&* 429., *& plura* §. 37. *&* 38. *dicta ſunt.*

g *Phraſis hic maxime mendoſa eſt tam in editione quam in Mſs., licet in vocibus ſubinde diſſentiant. Scriptum haud dubie fuit uſque ad finem hujus numeri hoc fere modo; quo locum expreſſit Surius*: Jacuit in eo loco ſacrum eorpus annis quadraginta quinque occulta quadam omnipotentis Dei diſpoſitione, qui eſt mirabilis in Sanctis ſuis, marmoris pondere preſſum & in pulverem redactum, ut tempore præfinito dignus declararetur, & in reſurrectionis die gloriofius renoveiur. Id vero quid ſignificet, quando ſine divina ordinatione & divinn affectu factum minime putamus, libet oculis interioribus ſpeculari. Fortaſſis nonnihil terreni pulveris, divinæ examinationis igne purgandum, in illo remanſerat, ſine quo reges, magna potentia fulti, vitam præſentem vix, aut ne vix quidem tranſigere poſſunt. *Seuſum a Surio recte datum exiſtimo: at auctori philoſophanti minime aſſentior: nam quod corpus, excepta dextera, ut videbimus, in pulverem ſit redactum, quodque per annos quadraginta quinque publico cultu caruerit, non præbet idoneam rationem judicandi, poſt mortem Sancti aliquid in ejus anima fuiſſe ignibus piacularibus expiandum; cum plerorumque Sanctorum corpora in pulverem redigantur ſecundum ordinarias naturæ leges, multique ex illis longiori tempore ſine publica veneratione fuerint, neque tamen inde inferri poſſit, aliquid in ipſis ſuperfuiſſe terreni pulveris poſt felicem obitum. Tanto autem magis ab hac ſuſpicione abſtinere debuerat auctor, quanto clariora ſunt ſanctitatis inducia, quæ præmiſerat de miraculis, melodia cæleſti, atque odore ſuaviſſimo.* AUCT. CARTHUSIENSIS.

h *Legebatur* interjectiones, *quod ut clare mendoſum correxi. Plura ſequuntur menda in Mſs., & nonnulla etiam in editione. Priora negligam; alia vero, ubi clara ſunt, corrigam, ſed monito lectore.*

i *Illud* cum *ſupplevi ex Surio.*

k *De S. Ladislao rege apud nos actum eſt tom.* 5. *Junii pag.* 315. *& ſequentibus. De eo in Vita antiqua ibidem pag.* 319.: Nam anno Domini milleſimo centeſimo nonageſimo ſecundo ſanctum corpus ejus canonizatum eſt. *Ad quem locum ſic Papebrochius*: Phraſis hæc eſt illius temporis, inde ſumpta, quod canonizationis decretum ſequi ſoleret corporis de terra elevatio. *Eadem de cauſa elevatum fuiſſe corpus* S. Stephani, *atque adeo formale canonizatione Sanctis adſcriptum eſſe, pluribus probavi in Comment.* §. 38.

l *In Mſs.* approbatur; *at ne ſic quidem ſenſus eſt perfectus. Surius videtur ſententiam recte expreſſiſſe, ſic habens*: Sed ut oſtenderet Dominus, quanta miſericordia Rex adhuc manens in corpore præditus fuerit, quam etiam jam cum Chriſto regnans præ ceteris operibus ſe approbare declararet *&c.*

m *Salomon non erat frater Ladiſlai, ſed patruelis. Forſan lectori ſenſu vocatur* frater, *niſi error irrepſerit vitio tranſcribentium, aut ipſe Carthuſianus in eo erraverit. De carcere Salomonis cauſaque carceris actum eſt in Comm. num.* 439., *ubi etiam hæc ipſius liberatio confirmatur.*

n *Quid velit vox illa* ſumlui, *plane ignoro, niſi forſan ſit nomen loci. Bonfinius idem narrans, vocem iſtam omiſit, uti & Surius.*

CAPUT VI.

Elevatio corporis & miracula: mira dextera inventio, & integritas.

COmpleto ergo tertiæ diei veſpertinali Officio, cunctis divinæ miſerationis beneficia per beati Viri meritum præſtolantibus, ſubito plebem ſuam Chriſto viſitante, miraculorum inſignia per amplitudinem domus ſanctæ ſuoduntur cælitus: quarum pluralitas, quoniam ipſa nnête numerum exceſſerat *a*, illud Evangelicum hic libet introducere, quod Salvator Joanni per nuntios ſciſcitanti, an ipſe ſit, qui venturus eſt, reſponſum mandaverat, Cæci vident *b* & claudi ambulant, ſurdi audiunt, leproſi mundantur *c*, mali corriguntur, paralytici curantur: quorum tamen aliqua, quod cuncta non poſſumus, innoteſcere ſatagemus. Juvenis quidam omnibus membris diſſolutus, annis XII. paralyſim paſſus, manuum & pedum carebat officio, qui parentum adjumento vectus illuc, recepta totius corporis ſoſpitate, ſignorum ſeeit initium, atque ad altare haud ſegniter currens, omnium Chriſto laudes clamantium augmentavit gaudium.

Aperto ſepulcro, multa continuo facta miracula, & al. ſubdito mox; deſe

a

b

c

36 Alius

AUCT. CARTRUITIO EPISC. *ex quibus ſigillatim aliqua reformantur.*

36 Alius quoque puer ſeptennis, a natiuitate contractis nervis, genibus & manibus, reportabatur *c*: quem fide pleni parentes, beati Viri ſuffragio conferentes, proſtrati juxta ſepulcrum ſecum poluerunt, gratiam petituri, quam mox conſecuti, contractionem nervorum in filio diſtendi mirabantur, & coalolidatis genibus & plantis, omaes eum incedentem *d* videaates, Chriſti nomen in beati Viri meritis, laudabili clamore glorificaverunt. Quem rex Deo devotus, præ nimio gaudio lacrymatus, maaibus a terra levatum, ad altare portavit, ubi nimio *e* lsudis prolato, gratias Deo pro beneficiis præſtitis in ſanitate pueri, cum omnibus, qui aderaat, favorabiliter egit. Sic totam noctem Deus pro ſmuli ſui veaeratioae *f* multorum fulgore ſigaorum mirabiliter perluſtravit; populus vero vigiliis & orationibus intenius miraculum unumquodque laudum clamoribus manifeſtum facere non ceſſabat.

c

d

e

f

Inter quæ puer mortuus vita reſtituitur.

37 His intereadum videtur & illud, quod noa ſolum ibi præſentes, ſed longe quoque poſiti, ſuffragaatibus ejus meritis, celebrem conſecuti ſuat ſalutis effectum. Nam eum elevatioais ipſius undiqùe cœpiſſet fama celebreſcere; variis obleſſi languoribus ex omnibus Hurgariæ finibus ad ſaactum tumulum, quo quique poterant modo, feſtinsre cœperunt. Sed cum, aliis præcedeotibus, alii graviori debilitate prohibiti, ſimul pervenire nequirent, ſimili tamen miſericordia in via inaumeri ſanati ſuat. Unde in permanlurum *g* beaeficiis ſanctı Regis memoriam, quamplures per eum ſaasti, redditi in eodem, ubi ſanati ſuat, itiaeris loco, grandes aggregaveruat acarvos lapidum, qui longo ibi tempore poſt multum * fueruat. Sed & mulier quædam, eum iater hæc filius ejus eahalaſſet ſpiritum, qui ſibi fuerat unicus, exanimati corpus juxta Regis tumulum depoluit, Dei & Ssacti ejus ſuper eo imploraturа ſolaman. Mira quidem res, & aoſtris ſtupeads temporibus: non prius orsre mulier deſtitit, quam filium, quem defunctum collocaverat, viventem accepit.

B

g

** forte poſtmodum*

38 Msoe lacto, die poſt Aſſumptionem ſaactiſſimæ Virginis Mariæ quiuto, convenieatibus in eccleſiam com rege principibus, cum clero pontificibus, primum Miſſa pro defuactis celebràta eſt; deinde tublata tabuls marmorea, quæ pavimeoto præminebat, poſtquam pervenlum eſt ad tumbam, taata fraganlia ſuave redoleatis odoris in apparitioaa ipſius omnes, qui aderaat, circumdedit, quod ia medium psradiſi deliciarum donum ſa raptos opiorarentur. Ipſa quoque tumba plena fuit aqus parum rubenti, quaſi oleo permixta, in qua, velut in balſamo liquefacto, quieveruot oſſa pretioſa. Quibus in mundiſſimo ſinteamine collectis, io ipſo liquore diuriſſime eſt quæſitus aanulos, qui beati Viti deateræ *b* fuerat impoſitus. Quo ooa invento, cæperunt quidam juſſu Regis aquam in caldaria argentea & dolia effundere, [ut *i*] evaeuato ſarcophago certior fierat anuli inventio. Sed mirum in modum, quanto magis liquor effuadebatur, tanto plus, eo ereſceate, tumbs replebstur. Quo vilo miraculo, hauſtam aquam loco luo reſtitueruat: aea tamen, aa refuſa, magis ob hoc tumba repleta fuit.

Reclaſo autem ſarcophago, odor ſuaviſſimus perceptus & aqua inſtar balſami repertæ

C

b

i

39 Tunc, eooperto ſepulcro, laudes & gratias divinæ pietati proclamaates, cum de iavenio theſauro beatiſſimæ Matris Dei Genitricis, & perpetuæ Virgiais altare repoſuerunt, intarim Deus, qui eſt mirabilis in Sanctis ſuis, effuſis ſuis largitatis beneficiis, peteatibus miraculorum ſuorum ſignis ſe præſeotem eſſe notificavit. *k* in tantum, ut tempus illud Dominicæ converſationis inter homines videretur revolutum, de quo legitur: Omnes *l*, qui habebant infirmos variis languoribus, ducebant illos ad Jeſum, & curabantur. Hæc omnia virtus divina non ſolum ipſa die, ſed poſt tempore *m* multo, per merita Famuli ſui dignata eſt operari, quod etiam de aliis regionibus, audita beneficiorum Dei fama, pro recuperanda ſanitate, diverſarum valeiudinum *n* morbis laboraates, ad ſuffragia beati Viri eum magoo deſiderio convolarent. Comitiſſa vero quædam nobilitatis eximiæ, matrona nomiaa Mathida *o*, tribus continuis aaais viſeerum dolore gravata, jam morti proxima fuit: quæ a ſuis in feretro delata, mox ipſa die, qua ſanctı viri tumulum attigit, paulatim ſe meliorari ſenſit, ac in brevi vitæ prioris ſoſpitate recepta, msgnalia Dei per Famuli ſui merita in ſa remunerata divulgavit.

D

k

l

m

n

o

E

40 Cætera vero miraculorum Dei prodigia, pro dilectione Famuli ſui cælitus oſtenſa, non ideo quod faſtidiam, non ſcripta dereliqui; ſed quia noa ſolum mibi placuit Dominus, qui ſuper bonos & malos ſolem ſuum elareſcere facit, beneficiorum ipſius multiplicitate * cuactorum proficio *p* coalulentem, innumeris ſpieatibus, quos Huagariæ fovet & amplẽtıtur, ſtilo declaraadam commendavi. Illud vero ia fiae codicis tantum adhærere decrevi, quoniam miro pietatis Dei muaere diu quæſitus & oon iaveatus anulus, cum ipſa beati viri dexters, poſt translatioots ejus terminum eſt manifeſtatus. Monschus quidam, nomiae Mereurius, qui in ordiae clericatus thelauri perpetuæ Virginis cuſtos fuerat, & jam *q* per amorem cæleſtis patriæ læculo reountiaverat, ipſa hora, qua tumulus ſpertus fuerat, ne quid ſanctarum reliquiarum raperat, redsrgutione regali procul inde eſt remotus. Cui triſti vultu in choro reſideati, juvenis quidam albis veſtitut, pannum involutum tradidit, dicens: Hunc tibi commendo ſervandum, cum tempus fuerit, manifeſtandum. Poſt completionem Oſficii ſacri monachus in aagulis domus pannum expendit, iategramque Dei Vtri manum cum anulo mirifici operis ceraens, eapsvit; atque F ſecum, nemine ſciente, ad monaſterium, quod ſuo regimiai commendatum fueras, tempus a juvene ſibi prædictura, a Chriſto præſtolaturus, deportavit, ibi diu ſolus abſconditi in agro theſauri *r* cuſtodiam & eacubias decravit. Poſt fundatores ipſius cœnobii confeios *f* feeit, ad ultimum appropiaquante tempore rei declaraodæ, Regis ad notitiam perduxit. Qui mox, aduaatis epiſcopis & Hungariæ primis, multis a Chriſto miraculorum in beneficiorum *s* erogstis, elevare Viri Dei dexteræ diem ſtatuit celebritatis.

*Sanctı dextera integro cum anulo divinitus aliter tumulata ac deinde oſtenſa: * lege multiplicitatem*

p

q

r

f

s

41 Quid eſt, fratres, quod cæteris membris diſſolutis & in pulvere carae redsćta, penitus defunctis, ſolaqua dextera manus oſſibus, eute cum nervis adhærente, ſuæ ſervavit Deus integriſtia *u*? Non * aliud arbitror, niſi divini conſilii profuaditate in hujus eaeelleotia Sanctı voluiſſe declsrari diſſolationis *x* opus, & eleemoſiaæ eunctos virtutum gradus aicendere. Unde * veriras ait in Evangelio: Beati miſericordes, quoniam ipſi miſericordiam conſequéntur. Et item; Date, & dabitur vobis. Item io alto loco: Sicut aqua extinguit ignem, ita eleemoſyna extioguit peccatum. Merito ergo * beati Viri dex-

invivens autor eam incorrupta manſerat Regis dextera, ejus miſericordiam commendans.

u

x

** Ms. nis*

** Ms. verum*

** Ms. vero*

tera

A tera fuit alicoa putredinis, quæ ſemper pietatis flore reviviſcens, in alendis pauperibus numquam vacuam fuit donis erogationis. Subvenit in neceſſitate poſitis, liberavit oppreſſos a jugo captivitatis, veſtes & hoſpitalitates præbuit peregrinis, viduarum & orphanorum miſerias & indigentias ſuas eſſe computavit: cœnam *y*, & mandatum Dominicum lo lavandis egenorum pedibus quotidie renovavit. Eleemoſynam ooo de rapina, vel aliorum damno, ſed de propriis ſecultatibus, confluere fecit. Ut domos Dei divites efficeret, ſibi voluntatem * hobendi ſubtraxit: ſicque cunctis ad outum dignitatia proficiens, carnem ſuam cum vitiis & concupiſcentiis crucifixit. Iode eſt corporia & dexteræ, delectabilis & miraoda veneratio: inde dulcis & fœlix æternæ vitæ retributio: inde deſiderabilis ſupernorum civium cohabitatio, ubi irradiat * lemper lucens & indeficicos ſplendor unius ſummæque Deitatis, Patris & Filii & Spiritus ſancti, per infinita ſæcula ſæculorum. Amen.

* *Ms.* fa-cultatem

* *Ms.* radiat

ANNOTATA.

B a *Editum erat mendoſe* meſſerat, *quod correxi ex Surio.*

b *Indicat auctor verba Chriſti Matth.* xi. ℣. 5.: Cæci videot, claudi ambulant, lepcoſi mundantur, ſurdi audiunt, mnrtui reſurgunt, pauperes evangelizantur. *At ipſa verba exacte non dedit, quia non omnia congruebant, quantum exiſtimo.*

c Reportabator, *id eſt*, ferebatoť. *Surius ſenſum mutavit, dum edidit*, genibus & maoibos reptobot.

d *Aliàs mendoſe* iocedentes, *quod correxi ex Surio.*

e *Legendum opinor*, hymno laudis prolato.

ſ *In Ms. legitor*, per Famuli ſui venerationem.

g *Editum erat* per menſuram, *ſed mendum correxi ex Surio, qui ſenſum recte expreſſit.*

h *Editum erat* dextera, *at in Surio* dexteræ. *Annulus autem dexteræ fuit impoſitus tempore ſepultoræ. Quæſitus ille eſt ſive dextera, quod hæc crederetur corrupta cum reliquo corpore.*

C i Ut *appoſitum eſt ex Surio ad ſenſum explicandum.*

k *Aliàs mendoſe*, notificabit.

l *Indicat locum Luc.* 4. ℣. 40., *in fine paululum mutatum.*

m *Editum erat* temporis; *at mendum ex Surio ſublatum.*

n *In Ms.* iovaletudinum: *ſed idem eſt ſenſus.* AUCT.

o *Apud Surium* Mathildis, *uti etiam habet* CAR-*Boſinius in Commentario laudatus num.* 446. THUI-

p *Forte legendum* proficuo, *id eſt*, *utilitati*, TIO *commodo. Tota periodus hæc utcumque luxata eſt.* EPISC. *Illam Surius expreſſit hoc modo:* Alia miracula cælitus perpetrata noo idcirco prætermiſi, quod ea faſtidiam: ſed cum non mihi uni pluat Dominus, qui lolem loum oriri facit ſuper bonos & malos: taotam beneficiorum ejus copiam, omnium utilitati cnuſulere cupiens, ionumeris lopientibus viris, quos Hungaria ſuvet & complectitur, ſtylo proſequendam relinquo.

q *In Ms. legitur* eccleſiæ, *ſed mendoſe: in editione vero* etiam *unica voce, quam in duas diviſi, ut habet Surius, cum ſic ſenſus ſit perfectior.*

r *De hoc loco, perperam intellecto a Bonfinio, vide Comment. num.* 448., *uti & de facto ipſo.*

ſ *In Ms.* conſocios. *Utraque hæc vox requiritur, ut ante legatur* fundatores, *ubi editum erat* fundatoribus: *ſimile mendum mox correctum ex Surio, & pro* temporis, *uti male erat editum, poſitum* tempore. E

t *Hic rurſum æque omnia ſunt mendoſa. Pro* in beoeficiorum, *legendum ſuſpicor* interim beoeficiis, *& mox pro* elevare, elevandæ. *Audi Surium:* Is vero, mox acciis epiſcopis & Hungariæ primariis viris, cum molta interim Chriſtus miraculnrum beneficia exhiberet, celebrem præfixit diem beati Regis dexteræ elevaodæ.

u *Phraſis hæc luxata eſt in editione æque ac in Ms., uti pluribus locis jam obſervavi circa finem hujus Vitæ. Surius eam exhibet integram, ſive quod talem in ſuo Ms. invenerit, ſive quod menda correxerit. Verba ipſius accipe:* Sed quid ſibi vult, fratres mei, quod cæteris membris reſolutis, & carne in pulverem redacta, ſolam dextrom manom cum ejus cuie, oſſibus & nervis, Deus integram conſervavit?

x *Vox hæc iterum luxata videtur, niſi diſſolutio capillorum intelligatur aut diſſoluto fumantur pro remiſſione. Alias legendum eſt*, diſtributionis, pietatis, miſericotdiæ, *aut quid ſimile, uti conſequentia inſinuant.*

y *Vox* cœnam *in Ms. jungitur cum ſequentibus, uti poſui. Per mandatum Dominicum mox* F *intelligit verba Chriſti Joan.* 13. ℣. 14.: Si ergo ego lavi pedes veſtros Dominus & magiſter: & vos debetis alter alterius lavare pedes *&c. Hæc cum in ultima cœna diſcipulis fuit mandaverit Dominus, Sanctuſque facitaverit, cœnam & mandatum Domini renovatum dicit auctor.*

DE

DE B. BROCARDO SECUNDO PRIORE GENERALI

ORDINIS S. MARIÆ DE MONTE CARMELO

IN PALÆSTINA

J. V.

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

De Beati cultu & geſtis.

ANNO CIRCITER MCCXXI. *Cultus Beati publicus.*

ETſi *Caſtellanus in Martyrologio univerſali hac die Venerabilibus dumtaxat* Brocardum *annumeret* : In monte Carmelo io Galilæa venerabilis Brocardus, Prior *&c.*; *dubium tamen non eſt quin publico cultu honoretur. Videri poteſt Lezana tomo* 4. *Annalium ad annum* 1221. *n*um. 3., *& novum Speculum Carmelitanum parte* 4. *pag.* 660. *num.* 2267. *Præterea nomen ejus ſuo Catalogo Sanctorum pag.* 40. *inſcribit Simon de Peyconet* : Brocardus presb. Carmelitarum Prior generalis, II. Septembris apud Molan. io Auctario uſuardi *ſecundæ editionis* 1573., *ubi Molanus tamquam Beatum refert his verbis* : Eodem die beati Brocardi presbyteri & Carmeli Prioris generalis, magnæ ſanctitatis viri. *Ferrarius hoc item die, non* XXIX. Martii, *ut perperam ſcripſit Lezana nu.* 4., *in Catalogo generali Sanctorum, habet ſequentia* : Io M. Carmelo B. Brocardi ſecundi Prioris Carmelitarum generalis. *Addiſque in Notis pag.* 349. : Eum colendi in ecclesiis ſuis ouper Carmelitæ licentiam impetrarunt, *ut docent Officia propria Ordinis Carmelitarum a ſacra Rituum Congregatione approbata, & typis Plantinianis cuſuſa Antverpiæ* 1617. *In iterata eorumdem editione ibidem ſimiliter ſalla* 1631., *ritui duplici ſuperadditur Oratio propria* : Sanctifica, Domine, famulos tuos io veneratione beati Brocardi montis Carmeli ſocolæ, confeſſoris tui, humiliter ſupplicantes; ut ejus ſalutaribus patrociniis vita noſtra inter adverſa ubique regatur. Per Dominum noſtrum. *Denique ad calcem Breviarii Carmelitarum anni* 1672. *inter* Officia ooviter a S. D. N. Clemente X. conceſſa *habentur de eo pag.* CCLXIII. *tres Lectiones propriæ* 2. *Nocturni.*

patria, tempus profeſſionis, obitus.

2 *Lectionis primæ initium eſt* Brocardus Hierosolymis ortus; *unde Beati patriam diſcimus* : *non tamen ideo credimus* oatione Judæum *fuiſſe, ut ſcribit Petrus Saracenus Menologii Carmelitarum pag.* 239. ; *ſiquidem de Judaica ſtirpe altum ſilent Didacus de Coria, Joannes Palæonydorus, Lezana & alii* Hierosolymitanum *dumtaxat vocantes. Multo minus verum eſt, quod Palæonydorus habet in editione Veneta anni* 1570. *lib.* 3. *cap.* 2. *pag.* 52., *electionem Beati in Generalem Priorem contigiſſe* tempore Eugenii III. anno Domini MCLXVI. : *cum dictus Pontifex obierit anno* 1153. *Quare citata verba cauſa omiſit novum Speculum Carmelitanum anno* 1680. *Antverpiæ editum, tom.* 1. *parte* 2. *pag.* 251. *num.* 1034 *Lezana ad annum* 1166., *poſtquam probavit errare eos, qui illo anno B. Bertholdum in Domino obdormiſſe contendunt, ſubdit num.* 3. : Quia tamen, ut diximus, uſque ad annum MCLXXVSI. B. Bertholdi mora oon contigit, ideo etiam conſequeoter nec B. Brocardum io Generalem electum putamus ulque ad aooum MCLXXXVIII. vel MCLXXXIX. *Inſuccendo huic opinioni*, B. Brocardi *præfecturæ initium ſtatui poteſt anno circiter* 1188. *contra Zegerum Pauli, qui illud collocat anno* 1175. *Beatus noſter unanimi omnium conſenſu electus præfecturam tenuit non* quinquagiota duobus anois, *ut vult Philippus a SS. Trinitate in Hiſtoria Carmelitani Ordinis pag.* 341. *ſed* 33., *egregiis præluceos virtutibus, quas ex Palæonydoro citato memorat Lezana ad dictum annum* 1188. *nu.* 7. : Iſte eſt Brocardus, qui toto prioratus ſui ævo ſtuduit amari ut facilis, timeri ut fortis, & ut prudens obſervari. Donatumque a Deo illi extitit, ut etiam vivens miraculis coruſcus eſſet : nam inſtar Eliæ mortuum ſuſcitans, juveoem ad Ordinis ſuſceptionem velut alterum Jonam ioduxit. *Quæ autem anno* 1221. *num.* 5. *profert ex Wernero Rolevvinck in Faſciculo temporum circa annum* 1204., *apud Rolevvinkium tom.* 2. *Germanicorum Scriptorum Francofurti* 1584. *editum, loco a Lezana citato non invenio; ſed verba prorſus alia.*

Regulam ab Alberto patriarcha poſtulat.

3 *Beatus Generalis, inquit Lectio prima*, ut regolarem obſervantiam augeret, a B. Alberto patriarcha Hierololymitaoo poſtulavit Regulam brevi compendio omne Ordinis ioſtitutum complectentem. *Hanc multi datam eſſe credidernnt anno* 1171., *teſte Lezana num.* 2. ; *ubi etiam miratur* quod vaoum eommeotum adeo ioter probos & doctos iociebuerit, *illudque operoſe donceps refutat : alii, inter quos Guilielmus de Sanvico, annum aſſignant* 1199. ; *ſed & hos ibidem ceſſellit Lezana num.* 5. *& ſeqq. Eadem contra omnes militat ratio, quod nempe B. Albertus ante annum* 1206. *in Paleſtinam non appulerit. Memoratus Lezana, ad annum* 1205. *ex profeſſo agens* de Regula primitiva a B. Alberto patriarcha Carmelitis data, *n.* 8. *fatetur nihil certi de tempore affirmari poſſe; verba ejus accipe* : Quoad tempus datæ Regulæ, cum neque in ea, quæ io Speculo Ordinis lib. 8. cap. 3. vel in Bulla Vaticana ſub Innoceotio IV., quam vidimus, talis data ſubjiciatur; nihil certi affirmari poteſt. Quod eoim plures dixeount ſub anoo MCLXXI. ſcriptam fuiſſe, tamquam vanum & com-

A commentitium affertum ſub eo anno rejecimus. Similiter quod alii (majori tane cum fundamento) eam ſub anno MCXCIX. deſignaverint, atium ibidem reprobavimus. Id ergo dumtaxat compertum, Regulæ datam ab hoc anno MCCV * uſque ad MCCXIV. mendicandum; hoc enim ſolo tempore ſuperſtes fuit in patriarchatu Albertus. Nihilominus ſatis credibile eſt, hoc eodem anno adventus Alberti *in* Acconem, vel paulo poſt Regulam noſtris ab ipſo datam fuiſſe. *Saltem conſtat id factum ante* 1214., *anno ſorſitan* 1209. *ut dictum iſt in B. Alberto* 10. t. *Aprilis pag.* 786. *Atque hæc de Regula ſufficiant, quæ ibidem integra legi poteſt pag.* 778. *& ſequenta, quamque Lezana ad dictum annum* 1205. *n.* 14. *n* brevitate, eluritate & perfectione *merito commendat.*

* melius MCCVI.

4 *Traduut hiſtoriæ Ordinis apud eumdem annum* 1213. *n.* 2., B. Brocardum ab Alberto in Damaſcum miſſum fuiſſe; *quod, inquit*, ſub hoc tempore accidiſſe credimus. Præſertim quia, ut iſte Bradlæus affirmat, Albertus ad B. Brocardum ſcripſit, „qualiter io Damaſcum pergeret ad re-
B „gem Syriæ, & poſtea pergeret cum eo Romam ad Lateranenſe concilium„. Hallucinantur quidem Boſtius & Pulæonydorus, dum creduut hunc Soldanum SALADINUM fuiſſe, eum tamen non fuerit niſi SAPHIDINUS; cum jam ab aliquot annis Saladinus e vita migraſſet ... Hallucinati quoque videntur tam Bradlæus, quum ipſi, aum pro tregois * componendis miſſum fuiſſe B. Brocardum ab Alberto aſſarunt; cum Pontificia litteræ (*apud Odericum Raynaldum anno* 1213. *n.* 3. Nobili viro Salphadino Soldano Bubyloniæ & Damaſci *inſcriptæ*) non de tregois eſſent, ſed de reſtitutiona Tetræ ſanctæ facienda; etſi poſſibile ſit Albertum, qui ad concilium Lateranenſe Romam venire deſideraverat, ne cum diſpendio Terræ ſunctæ ejus abſentia eſſet, treguas interim componi, Brocardo & aliis ad hoc miſſis, procuraſſe. *Sana Raynaldi teſte ad annum* 1214. *n.* 3., Sartucenos bellici Chriſtiunorum upparatus metu perfulos Terram Sanctam Chriſtianis reddituros præ ſe tuliſſe, atque ut u Chriſtianorum armis tuti eſſent, ſe patriarchæ Hieroſolymitani clientelæ commiſſuros, certamque auri vim cenſus nomine penſuaturos, afferunt litte-
C ræ ad Pontificem Venetorum opera tranſmiſſæ, *quas ibidem ex Chronico Richardi de S. Germano ſynebroui auctoris integras texitat a num.* 4.

* i. e. traductis.

5 Quem tamen effectum ſortita fuerit præcedens legatio adhuc incompertum, *ait num.* 4. *Lezana*, tum ob mortem Alberti, quæ ſequenti anno contigit, tum quia in hiſtoriis nihil de eo repetimus. *Unde ergo ſciri potuit, Beatum Damaſci omnia ad unitum impetraſſe, ut dicitur Lectione ſecunda? Sixtus Senenſis lib.* 4. *Bibliothecæ ſanctæ tradit Albertum juſſu Innocentii III. ſcripſiſſe de ſitu & ſtatu Terræ ſanctæ non contemnendos commentarios: utinam (quod optavit Papebrochius* in *B. Alberto num.* 27.) *utinam, inquam, illi Commentarii alicubi inventi & in lucem publicam editi eſſent, ex quibus ſorſitan aliqua ad Beatum noſtrum ſpectantia diſcere poſſemus. Interim vereor ut hoc* Brocardi *legatio cum ſuis adjunctis eruditi lectori ſatis appareat creditilis: cum illius nec Richardus citatus, nec Marinus Sanutus, nec ipſe Sanvicus in Chronico meminerit. Quibuſdam interjectis, Lezana ſic proſequitur:* Quæ tamen Boſtius & Pulæonydorus, ut ſupra, eo tempore acciditſe comme-

ab eodem ; aut anno, Damaſcum legatur,

& Soldani pravogens convertit :

morant, cum maxime beati Brocardi ſanctitatem commendent, omittenda non ſunt; videlicet: „ Poſtulutus a Mamaluco Soldani, id „ eſt, vice-principe (*proregam vocat Lectio ſecunda*) laproſo, & munibus contractione corroſis, pro remedio opportuno, perductum ad „ fluenta Jordanis & baptizatum, fidelemque „ Chriſti nominis defenſorem factum, duxia „ ſecum in Carmelum; ubi in habitu & obſervantia Ordinis perſeverans migravit ad Chri„ ſtum „. Idem habet ex B. Brocardi Vitæ ſcriptoribus Petrus Sarracenus in Menolog. Casmelitarum *pag.* 242. *Quam hæc mira & illuſtria ſunt ad Beati commendationem, tam vellem autiquioris cujuſdam ſcriptoris teſtimonio fulciri.* AUCT. J. V.

6 Cum jam octogeſimum (*inquit Lectio tertia*, *Saracenus vero* nonageſimum) ætatis annum ageret, in mortis agona conſtitutus *gravi oratione fratres adhortatus eſt, ut conſtantes in bono permanerent, divitias ſæcularentur, mundum contemnerent, vitamque ad omnium virtutum normam componerent*; quibus abſolutis, animum exhaluit *die* 2. *Septembris*. Audiens patriarcha Albertus eum defunctum, ait: Jam flos Carmeli decedit. Quo dicto, flevit dicens: Jam ſecurus eſt, tutus eſt, inter principes Eccleſiæ ſublimatus, catalogo Sanctorum inſcribendus. *Ita Pulæonyderus pag.* 53., *poſtquam Beati mortem affuerat* anno Domini MCXCVII.: *quæ quam malo ſibi cohærent, liquet ex dictis num.* 3. *Saracenus & alii eum obiiſſe ſcribunt anno* 1207. *quos ibidem confutat Lezana num.* 9. *Caſtellano placuit annus* 1231. *Nos Lezanæ computum ſequentes, prout in S. Bricholdo ad* XXIX. *Martii fecit Henſchenius, ſalicem* B. Brocardi *tranſitum circa annum* 1222. *collocavimus. Breviter eum laudat Groſſi Viridarium in Speculo Carmelitano tomo* 1. *parte* 2. *pag.* 133. *num.* 561.: Iſta autem Fr. Brocardus ttiginta tribus annis rexit Ordinem, & demum in paca quievit, & in monte Carmeli eſt ſepultus: ubi tam in vita quam in morte per eum Deus multa fecit miracula. *Es apud Lezanam bis* nam. 3., Ordinis Sanctos recenſens ſic dicit: Saptimus fuit B. Brocardus, ſecundus Generalis Ordinis, cui Albertus patriurcha Regulam Ordinis ſignanter direxit & ſcripſit; cujus ſiquidem glorioſum corpus multis clarens miraculis *in* monte Carmeli quieſcit. E

moritur octogenarius circa annum 1222.

7 *Beati Acta ab aliquo coævo litteris conſignata eſſe, Molanus ad* 2. *Septembris annotat bis verbis*: Brocardi Vita eo anno cœpta eſt ſcribi, quo obiit, ut habet initium hiſtoriæ ejus. Esm vero, *ait citatus Lezana*, licet non vidimus, facile tamen creditu, quod apoſtatu Balæus, qui ejus Vitam atiam, ut infra (*num* 6.) videbimus, ſcripſit, hsne untiquiorem apud ſe habuerit, & omnia cum ipſo perierint. *Novum quoque Speculum Carmelitanum parte* 4. *pag.* 659.: Dolendum ſane, *inquit*, *Vitam* eam latere, aut interiiſſe; inde enim Carmalitana hiſtoria non parum illuſtaretur quoad ea, quæ ipſius tempore contigerunt. *Vitam quamdam manuſcriptam hus tranſmiſit anno* 1670. *Ludovicus a S. Tereſia definitor provincialis Carmelitarum diſcalceatorum provinciæ Pariſienſis, datis ad Henſchenium & Papebrochium perhumanis litteris* XVII. *Martii; in quibus hæc notavit Papebrochius*: Vita hæc nullo modo eſt antiqua: perii ut auctor ſignificaretur, uut ſultem ejus ætas; tum ut mitteretur nota cetcrarum ab F

Beati geſta antiquiori ſcripta ; obſervatum.

AUCT. J. V. eodem (ut ſuſpicor) collectarum Vitarum, Scripſi XV. Apr. MDCLXX. *An & quid reſponſum fuerit, haclenus ignoro. Recte autem advertis antiquam non eſſe ; ſiquidem ex Oratione paræneticâ Thomæ Bradleyi epiſcopi Dromorenſis, novo Speculo Carmelitano inſerta parte 4 a pag. 662., compilata & concinnata eſt, ut putabis volenti utramque conferre. Enimvero ſi ante Bradleyum una Beſſæam ſcripta fuiſſet, non latuiſſet opinor Speculi auctorem, qui eam utique voluit antiquiorem Bradleyo & Beſſæo præluliſſe, vel ſaltem cum iis contuliſſe.*

in Vitam hic edendam.

8 *Cæterum ſtylus oratorius eſt magis quam hiſtoricus, nec ſatis limatus, ſubinde etiam hiulcus ; quædam additæ ſunt, alia perperam tranſpoſita, ut num. 7. verùm patriarchæ, quæ Bradleyus poſt Beati mortem retulit. In fine præfixi exordio auctor anonymus magnifice præfatur, ſe lente admodum & moroſe ſingula conſideraſſe, nos aliquid falſum aut leve aut ineptum ſcribere voluiſſe. Utrum promiſſis ſteterit, judicandum relinquimus erudito lectori. Titulus eſt hujuſmodi* : De ſancto Brocardo PRIMO Generali Priore & legislatore Ordinis Beatiſſimæ Dei Genitricis Mariæ de monte Carmelo. *Hic anonymus contradicit Lezanæ & Speculo Carmelitano, imo ſibi ipſi ; nam in Vita num. 4. hæc habet* : Congregationem fratrum montis Carmeli ... mortuo S. Bertholdo prædeceſſore ſuo, per annos XXXIII. ... gubernavit. *Præterea in ipſo Vitæ initio (niſi mendum ſit deſcribentis) turpem commiſit paræbroniſmum, emortualem Beati annum ſtatuens* 1117., *qui in Saraceni ſententia natalis ipſi fuit ; tum eam probabilius necdum natus eſſet. Vide ſupra num. 6. Unde hæc Vita deſumpta ſit, indicatur ad calcem his verbis* ; Excerptum ex manuſcripto Biblioth. Carmel. Diſcalc. an. MDCLXX. die IX. Martii notato, 5. GGGGG in conventu noſtro S. Petri Claromontano *nempe in Alvernia, ut patet ex epiſtola Ludovici a S. Tereſia. Quamquam autem parva ſit hujus anonymi ſcriptoris auctoritas, Vitam tamen illam, additis quibuſdam annotationibus, edendam cenſuimus : tum quod Mſs. alia de Beato non ſuppeterent, tum ne ingrati videremur iis, qui eandem Majoribus noſtris humaniter tranſmiſerunt.*

C

VITA

auctore anonymo

Ex Ms. Conventus Claromontani PP. Carmelitarum diſcalceatorum.

Reddita ſcripturæ ratione, a ſcribe MCC-XVII.

CUm ſancti patris Brochardi vitam ſcribere conatus ſim, qui an. mil. CXVII.* ſecunda die Septembris terris vale faciens animam ſuo Creatori reddidit, neſcio unde initium dictandi faciam ; ſi a virtutibus exordirer ejus, non video locum, quo illas notificando in uno capitulo valeam excerpere : nam illarum ea magnitudo eſt, ut non capituli brevitatem, ſed voluminis prolixitatem offlagitent. Quis enim paucis verbis tanti Viri ſapientiam, gravitatem, celſitudinem animi, manſuetudinem, temperantiam, juſtitiam & in omnibus diſcretionem virturum moderatricem narrare queat? Si a dicendi nitore & ab hoc eruditiſſimo ſcribendi genere laudando exornandoque incipiam ; vereor, ne quis *, ſpectante Rocio *a*, geſtum in ſcæna faecrem & ſterilis ipſe jejunuſque videret. Si de miraculis per eum, Spiritu ſancto cooperante perpetraris, quibus in terris ſanctitatis haud ambiguum Chriſticolis redditur teſtimonium, & in cælis da pietate miraculorum paratur Sanctis corona præmiorum : non enim omnia deſcribenti vitam S. Brochardi, quæ egregie geſſit, occurrunt, nec hoc in loco ſunt congerenda ; ſed illa dumtaxat, quæ vera & notione ſunt digna. Hic igitur præmiſiſſe velim, quo intelligar me * lente admodum & moroſe ſingula conſideraſſe, quæ in S. Brochardi vitam congeſſi ; nec quidquam ponere voluiſſe, quod aut fallum aut leve aut ineptum eſſe cenſuerim.

* *expunge quis a*

* *dele me*

x Fuit oempe Prior generalis primus *b* & ſummus in Ordine fratrum beatiſſimæ Dei Genitricis Mariæ de monte Carmeli unanimi omnium frarrum electioni *, quibus le ſocialem & amabilem ſemper exhibuit, ſublimatus : quam ſiquidem electioonem credimus ei fuiſſe moleſtiſſimam, & contra quod optarat ſibi contigiſſe. Neminem puto tantum adhibuiſſe conatum pro adipiſcendo honore, quantum ille adhibuit ne eligeretur a fratribus, ab Alberto ſedis Apoſtolicæ legato & patrrarcha Hieroſolimit. confirmaretur, ſibique ab eodem mandaretur. Et quoniam voluntas Dei & charitativus omnium fratrum affectus ſuam diligentiam & repugnantiam ſuperaverat, porrexit dexteram exrendens eam deditque fratribus oſculandam ; præbuit autem ſuæ electioni humiliter aſſenſum, ne aut ſuperbus nimium, aut inanis & tanta promotione judicaretur ingratus. Aſſumpto autem officio, non ſolum in tuo monaſterio montis Carmeli fratres ſui Ordinis in Terra ſancta, tunc a Chriſtianis poſſeſſa, humiles & obedientes in manſuetudine & ſtudioſa admonitiooe pertractavit, ſed magnarum virtutum exemplo velut alter Helias viam Dei demonſtravit. Et quia gloria regni cælestis, quam ſummo deſiderio concupivit, non niſi magnum aliquid agendo vel pro fide contra Mauros periclirando acquiritur, nec ſpectantibus ſed concertantibus corona præſentatur * ; S. Brochardus manum ſuam miſit ad fortia tam ſerventer procedendo, ut eum ſequi a nonnullis impoſſibile videretur. Nam quis eo in ſanctis operibus facilior & ab omni obſtinatione duritiæ remotior? Quis amicorum ſententiis acquieſcens moderatior, & Sedi Apoſtolicæ obtemperantior unquam fuit? Et quid ſuis meritis dignum eſt aſſecutus, qui Achon *e* in pede montis Carmeli ſitam, induſtria Salahadini Ægypti & Syriæ iniqui principis eaptam, ſua oratione & exhortatione Chriſtianis reſtituit? Nam ante adventum Philippi & Richardi *d* regum Francorum & Anglorum, in nullo ſuper terram læcuit * in S. Brochardo, conſilii & auxilii fideles populi ponentes fiduciam habuere ſolatium.*

auctor aperit Beati electionem ad præſulatum, *b*

b i. electione

e Brad leyus præfatur

e

d

** i. ſicuti*

3 Sanctus denique Brochardus, quem ſua virtus evexit ut primus archiepiſcopi Cæſarienſis *e* fieret conſiliarius, nec non magiſtri Templariorum *f* non infimus, propoſitum tamen ſuum ſuſcepti prius Ordinis obſervantiæ non prætermiſit : ſed ſerventer vigilando laboravit & per ſingulos * addidit aliquid, quo melior fieret. Conſideravit quoque in iis Sanctorum veterum ſtudiis, qui montem Carmeli ante eum inhabitavetant vitam ducentes heremiticam, maxima nunc

regulatum obſervantiam *e*

f

** Brad leyus & Beſſæus ſingula*

præmia

A præmia pro ſuis laboribus a Deo repoſita : erat namque corpore validus, aſpectu grauis, ſcientia clarus, eloquentia ſingularis, litteris tam Græcis quam Latinis excellenter inſtructus. Quodque ſuper omnia preciosum eſt, integra fide ſecundum ritum Romanæ Eccleſiæ, & præcipua ſanctitate conſpicuus: & eſto regulam compendioſam ex Regulis S. Baſilii excerptam conſcripſerit, fratribus tradens obſervandam; erat tamen ipſe ſimul regula morum, integritas honeſtatis, vita diſciplinæ & norma pietatis. O fraſer Carmelitæ, habes præceptorem eximium, cujus imitare caſtitatem, paupertatem & abſtinentiam, quibus XL. annis in eremo montis Carmeli Deo & Matri ejus benedictæ fideliter ſerviendo votum ſuum nunquam relaxavit. Videbis in regula, fratet, ſancti Patris diligentiam & mirari non deſines ejus prudentiam, orationis aſſiduitatem & ſilentii obſervantiam: nunquam guſtavis carnem in tam longo ſervitutis ſuæ ſpatio, & quo longior fuit miſeris propter Chriſtum, poſt mortem dulcior feliciras adventat. Pauci ſunt, qui vitem omnem feliciter agunt: nem

B alios prima, alios poſtrema tempora fortunata recipiunt; recte cum his agitur, quibus pars vitæ poſterior lætis eſt; rectiſſime autem, cum corpori homines terram apponentes ſubſervisus mortuo, animæ regni claviger cælum aperiat.

4 Porro S. Brochardus toto ſui prioratus ævo ſtuduit ex ſapientis rerum gerendarum divinitus conceſſa & amari ut facilie, & timeri ut fortis, & obſervari ut prudens a fratribus invenitur *: & ideo Dominue etiam telem illi meritorum gratiam addixit, ut vivene miraculie eoruſcaret. Nam dum quodam die in ſolemnitate Annunciatinnis glorioſiſſime Virginis devote Miſſam celebraret, audivit multos in eccleſia rumores, & Miſſa finita, orans more ſolito pro pace Eccleſiæ, dixit: O piiſſime Deus, etſi omnino miſerstione tus ſimus indigni, ſemen parce nomini tuo magno, parce obiecro locie ſecris: ecce jam multæ eccleſiæ tuns, te permittente, deſtructæ; & ubi paulo ante Chriſtiana religio viguit, nunc ſacrilega Mahometi *g* figmenta coluntur. Nec tamen * orationem finierat, & ecce unus de amicis vocavit eum, cujus filius die illa jacebat extinctus; cujus S. Brocardus do-

C lori compatiens, oratione prius fuſa, adinſtar patrie ſui Heliæ prophetæ mortuum ſuſcitsvit: quem ad Ordinis ſui profeſſionem invitavir præbens ei ſacrum habitum, quem devnie juvenis ſuſcipiens induit, & in eo poſtmodum moriens ſepeliitur. Quot autem ſunt miracula, quæ Dominus per Sanctum ſuum dignetus eſt oſtendere, tot ſunt illius ſanctitatis indicia. Nec valeo omnia ejus bona, quæ ab annis ditcretionie uſque in ſenium admirstione digna geſſit, annotare: nam bona animæ maxime in eo conſpicua fuere; admirabilis probitae, inſignis humanitas, & liberalitas egregia. Quid dicam de humilirete ajus mirifica & charitate in luos fratres, & dilectione in omnes & bonitate ſingulari, in qua multoe Sanctos * conabatur præcellere? Prudentiæ vero quantæ fuerir ex hoc apperet, quod congregationem fratrum montis Carmeli maximam, tam varia multipliciaque negotia, mortuo S. Bertholdo prædeceſſore luo, per annos XXXIII., ut teſtatur S. Cyrillus *b*, ſic gubernavit *, ut nemo fratrum conſilium, ſolatium, victum & veſtitum ſibi deeſſe omni tempore ſui generalstus unquam fantiret.

5 O Religio Carmelitarum ſancta geus, in veteri Teſtamento ab Helia plaotata *i*, a B. V. Maris toties viſitata, quæ noviſſimis diebus talem virum meruit primum Generelem! Nam eum aperta eſſet omuibus ſalutis via per Chriſtum Dei Filium, diabolus oimium nolens Jeſum Chriſtum ubique regnare, pſeudoprophetam excitavit in Arabis Mechometum nomine, ſceleratum hominem, qui ſe Dei miniſtrum * eſſe mentitus eſt, & contrariam Evangelio * condidit. Quo mortuo, Ebubehar *k* principatue eſt annis tribus: poſt quem Homar *l* annis XII.; quem Perſa quidam, ſe velle adorsre ſimulans, fixo in ejus ventre gladio peremis. Iſte Homar omnes Chriſtianos, quos non occidit, ſua pravitate * expulit; exceptis eremitis montis Carmeli Virginie Mariæ ſervitoribus: manſellum ſamen album in mantellum barratum mutare coegit. Tunc fratres in magna tribulatioue fuerunt uſque ad tempora Godefridi *m* & fratris ejus regis Balduini; & tunc miſſus eſt S. Bertholdus & S. Brochardus in conſolationem eremitarum, & omnium Chriſtianorum ſubſidium. Viderune nurem principes Terræ ſanctæ * in S. Brochardo conſtantem animum, ſingularem prudeotiam, ſummam liberalitatem, ingenium perſpicax, adminiſtrandæ juſtitiæ ſecundum rigorem Ordinis grandem curam; recepit ergo eorum litteras, & in arduis negotiis eis utiliter conſuluie.

6 Quadem autem vice non diu antequam Dominue eum vocaret de hoc mundo, ſcripſit ad eum Albertus patriarcha Hieroſolymitanus; qualiter in Damaſcum *n* pergeres ad regem Suriæ, ut feceret ad tempus treugas & poſtea pergeret cum eo Romam ad Lateranenſe *o* concilium. Cum vero a Soldano omnis ad nutum impetraſſet, acceſſit ad eum Mammalucus *p* terræ illius, oomine Serraia *q*, lepra pereuſſue, qui utum manuum ſuarum omnino amiſeres, petens ab eo munderi. Cui reſpondit S. Brochardus: Accede ad ſpiritualem Jordanis aquam, us lavetur corpus tuum, & ſanitatem recuperabis. Qui ait: Scio quid dicis; baptizari volo & fieri Chriſtianus. Tunc S. Brochardus, petris ſui Eliiæi peophetæ morem ſervans, leproſum * aquæ fontis Eliæ ſumens pſuciilum in nomine Patris & Filii & Spiritus ſancti ſuper caput ejus effudit, & comtinuo ſanatus cum fratribus montis Carmeli annis multis permanſit ſerviens Deo & B. Virgini uſque ad vitæ exitum, quo Deo charus migravis ad cælum.

7 Cum autem tempus inſtaret, quo Dominus fideli Servo in gloria remunerari voluiſſet; quia legislator fratrum Carmelitarum & doctor Terræ ſanctæ dum juvenis fuit, dum ferte labores potuit, ſudare, algere, fortiter contra mundum & diabolum decertavit, nunquam victue ſed victor Dei gratis ſemper evaſis; ſed poſtea ſenectute gravatus virea perdidit: anima tamen velut athleta fortiſſimus fortiſſime * impetum ſuperavit. Audivit quoque patriarche eum infirmum & ait: Jam ſtos Carmeli decidit. Quo dicto, flevit & mox ſubjunxit: Jam ſecurus eſt, tutus eſt, inter prineipes Eccleſiæ elevatus catalogo Sanctorum ſcribatur. Eos fortuna hoſtes haber, quos ex feliciiate in ærumnas præcipitat, quibus miſerrimum eſt fuiſſe felices. Sed S. Brochardus conſideravit, quod homo naſcitur in mundum non ad opes congregandas vel poſſidendas deliciee, ſed ad lebarei: ideoque vivere in terris voluit non tamquam incola, ſed ut

AUCT. ANONYMO.

* Brodl. punctum * adde legem

* Brodl. poteſtate

* idem ſanctitatem

* idem leproſo

* idem fortunam

AUCT. ANONYMO. advena & peregrinus, futuram & cæleſtem patriam per opera ſancta, perſiſtens acriter, inquirendo. In magna ſiquidem fortuna non facile virtus reperitur. Quod advertens Thebanus ille philoſophus *r*, ingens auri pondus in mare conjecit, ne expeditiorem ſe traderet philoſophiæ. Sic etiam Brochardus ut Chriſto propinquius adhæreret contemplationique in eremo vacaret, nihil proprium habere volens omnia temporalia contempſit: unde & in morta teſtamentum nullum fecit.

r Diogenes Laertius.

8 Cujus * diſcipuli multi ſanctiſ fuerunt pauperta amatores; ut S. Cyrillus doctor Græcus *ſ*, qui eſt & canonizatus *t*, & B. Angelus in Sicilia martyriſatus, frater ejus uterinus Joannes patriarcha Hieroſolymitanus, Joſeph de Emana *, Petrus da Bethleem *u* & plures alii. Multi fræna dimittunt filiorum cum adoleſcere cœpecint: ſed S. Brochardus, ex quo Prior electus curam fratrum ſuſcepetat, ita juvenes & ſenes omnes ſub diſciplinæ rigore coercere ſtuduit, quod nunquam ab Heliæ curru igneo cecidiſſe quis legitur; ſed movendo, caſtigando & ad virtutes incendendo diligenter omnes ſemper inſtcuxit. O quanta urbanitate ſenſentiarum & copia optimorum verborum animos & fratrum demulcentium mitifice perocavit! O quanta devotione orationes, compunctiones, lacbrymas ad Chriſtum, ad B. Virginem & ad Sanctos direxit! Unde & crebro bortatus eſt fratres, collectiones & Vitas Patrum relegere. Et quia ejus admonitiones ex cbaritatia zelo & ſimplici corde procedebant, miro modo fratres eas audiendo ædificabantur. Itaque valde angebatur animo, quia negotiis omnibus Eccleſiæ vel monaſterii præpediti facultatem ſibi orandi vidit ademptam. Sicuteenim mercator quæſtua cauſa proficiſcens libros & calculos ſecum defert, ſic S. Brocbardus, quocumque pergebat, otarium, Breviarium & Pater-noſter *x* ſecum portavit.

ſ Ejus ſanctitas. * Bredd. & Boſſ. Emana. *t* Ejus ſanctitas. *u* Bredd. & Boſſ. Bethleem. *x* Bredd. & Boſſ. Pater-noſter.

9 Cum bis ergo laudum præconiis ad LXXXI. ætatis ſuæ pervenit annum, proſpera valetudine & continuata auctoritate prioratut; exitum quoque vitæ facilem tranquillumque ſortitus eſt, qualiter luperiori ejus converſatione * maxime congruebat. Cui tandem poſt multam abſtinentiæ & laborum tolerantiam aſtitit Mater Dei Matia dicens: Veni jam benedicte Domini & ingredere ea, quæ tibi debentur æterna tabernacula. Ecce enim mecum ſunt patres veſtri Elias *y* & Eliæus & pœpbetæ, qui te nunc in ſuum ſuſcipient ebrum. Quibus auditis, Brochacdus lequeoti die ad bujus vitæ tecminum diſponitur; unde io agona conſtitutus, vocatis fratribus, bumiliter veniam petens ait: Filioli mei, vocavit nos Deus in Ordinem eremitarum & ſacerdotum, & vocamur Fratres B. Mariæ; ſed tamen videatis, ne poſt diſceſſum meum hoc nomen Fratrum B. Mariæ ſit falſum in vobis. O dilectiſſimi, perleverata, contemnite mundum, delicias odite, quarum blanditiæ maximum præſtant impedimentum ad æteroæ vitæ conſecutionem. Aliiſque multis verbis eis pecluaſit futura mala præcavere * & futura bona appetere.

felicem ex hoc mundo. * Boſſius moderatius.

y Ex Michaele le Quien, tom. 3. Orientis Chriſtiani col. 1288., Cæſareæ Paleſtinæ archiepiſcopus erat anno 1179. Eraclius ſive Eraclius; qui ad patriarchalem Hieroſolymorum ſedem anno ſequente translatus, archiepiſcopus ſactus eſt Monachus: hunc etiam ad patriarchatum Hieroſolymitanum evectus 1194. ſucceſſit archiepiſcopus, ad quem Innocentius III. epiſtolam dedit 20. Februarii anno 1214.; ſed nomen ejus latet.

10 Tandem, appropinquante ſui tranſitus hora, anima illa perennitatis * amatrix, corporis vinculis liberata, aſcenſu facili ad ſummum cœli viam acripuit, aſtantibus fratribus & videntibus, ab angelis in cœlum ſublata: ubi nunc eoofiſtens a tenebris erata, puro intuitu divina illa ſpectacula contemplans, imbecillitatem noſtram intuetur. Cujus ſanctum eocpus fratres cum honore decenti, pſalmis & orationibus ſepulturæ juxta S. P. Bertholdum tradiderunt. Tunc affecit fratres incredibili mmrota inter paganos habitantes ſuus obitus: illud tamen conſolationis eis fuit, quod ad ſepulchrum ejus, operante Deo, multa facta ſunt miracula; cæci illuminati, claudi erecti, dæmoniaci liberati * aliique multi a diverſis morbis ſanati ad laudem & gloriam omnipotentis Dei. Amen.

item ſugere. * evaſiſſe, & miracula. * Bredd. & Boſſ. poſitatis. * et. levati

ANNOTATA.

a *Quintus Roſcius comœdus ſeu* hiſtrio inſignis fuit Ciceronis ætate in arta ſua uſque adeo abſolutus, ut ſi quem ſignificare velimus cæteri ſui generis hominibus præcellere, Roſcium κατ' ἐξοχὴν, *id eſt*, *per excellentiam* appellemus, *teſte Colepino*. *Hunc videtur anonymus reſpicere ſuam tenuitatem excuſans*.

b *Sic etiam poſuit in titulo, & infra repetit num. 5.; ſed perperam. Vide Commentarium num. 8. Quo tempore Beatus ſucceſſerit Bertholdo, dictum eſt ibidem num. 2.*

c *Acon ſeu Ptolemais* maritima & celebris Phœnices urbs eſt, *teſte Adrichomio in Theatro Terræ ſanctæ pag. 6.*, verſus Septemtrionem a monte Carmelo quatuor miliaribus diſtans, *ex Baudrandi dimenſione* XII.; *adeoque non in pede montis Carmeli ſita. Eam obſedit Saladinus* & poſt biduum in deditionem recepit *anno* 1187., *ut ibidem ex Nangio refert Pagius num. 6.* Rurſum, *inquit Adrichomius*, anno ſalutis MCXCI. (13. *Julii*) a Philippo Adeodato Francorum, & Richardo Anglorum regibus tertio obſidionis anno eſt recuperata, & a Chriſtianis centum annis poſſeſſa fuit.

d *Philippus II., Franciæ rex cognomento* Auguſtus & Adeodatus, *Ptolemaidem appulit anno* 1191. Sabbato in bebdomada Paſchæ, *id eſt*, 20. *Aprilis*: *quem ſecutus Richardus I. Angliæ rex*, 8. *Junii ſeu* die Sabbati in bebdomada Pentecoſtes venit ad obſidionem Accon. *Ita Rogerius Hovedenas inter Scriptores rerum Anglicarum Francofurti editos* 1601. *pag.* 692.

e *Ex Michaele le Quien, tom. 3. Orientis Chriſtiani col.* 1288., *Cæſareæ Paleſtinæ archiepiſcopus erat anno* 1179. *Eraclius ſive Eraclius; qui ad patriarchalem Hieroſolymorum ſedem anno ſequente translatus, archiepiſcopus ſactus eſt Monachus: hunc etiam ad patriarchatum Hieroſolymitanum evectus* 1194. *ſucceſſit archiepiſcopus, ad quem Innocentius III. epiſtolam dedit* 20. *Februarii anno* 1214.; *ſed nomen ejus latet*.

f *Ordo Templariorum anno* 1119. *ſecundum Pagium inchoatus eſt Hieroſolymis; ſed ob enormia crimina euſtiactus a Clemente V. in concilio Viennenſi anno* 1312.

g *De Mahomete & initio ſectæ Mahometicæ Pagius in Critica Baronii ad annum* 622. *num.* 7. *notat ſequentia*: Hoc anno Mahometes pſeudopropheta, eum in urbe Mecca in Arabia felice ſita apparuiſſet, ob innovatam religionem in diſcrimen vocatus, ex ea fugere coactus eſt. Ab ea fuga Eram ſuam, quam HAGIRAM, id eſt, perſecutionem vocant, Mahumetani novi cultus annos ac durationem emetiuntur. Eſt ea apud Mahumetanos omnes ac Orientalium regionum incolas celeberrima, initiumque ducit a die XVI. menſis Julii, quæ hoc anno in feriam VI. incidebat. Natus erat Mahometes, ut habet Georgius Elmacinus in Hiſtoria Saracenica, in

urbe

A urbe Mecca die XII. menſis Rabiei prioris, qui dieiquinto Maii noſtri reſpondet, ideoque anno Chriſti DLXX. *&c. Verum Elmacinus in gemina editione Batavo-Lugdunenſi anni* 1625. *altera Latina, altera Arabico-Latina lib.* 1. *cap.* 1. *illa die Hegiram ſeu fugam Mahometis collocat*: Ingreſſus autem eſt Medinam *Talnabi, id eſt, civitatem Prophetæ*, ipſo meridie diei Lunæ (ſecundum alios, Jovis) qui duodecimus erat menſis Rabii prioris. *Diem vero & annum natalem ſub initium capitis hoc modo exprimit*: Natus autem eſt Muhammed ... *in* valle lapidoſa urbis Meccæ circa auroram diei Lunæ, qui octavus erat menſis Rabii prioris: cui reſpondet e menſibus Romanorum † XXII. dies menſis Niſani, *ſeu* 26. *Aprilis noſtri*, anni DCCCLXXXII. Alexandri Magni, *qui fuit annus Chriſti* 558. *non* 570.: *ſubductis enim* 324. *ex* 882., *relinquuntur dumtaxat* 558. *Sic porro annos Chriſti ex æra Philippi Aridæi ſeu mortis Alexandri debere erui docet laudatus Pagius in Diſſertatione tomo* 1. *præfixa n.* 92. *his verbis*: Cum Era Chriſtiana incipiat in anno ab obitu Alexandri CCCXXIV., ad eruendos annos Chriſti, ex hujuſ-

B modi Era abjiciendi ſemper anni illi CCCXXIV. *Quod ſi æra Chriſtianæ* 558. *addas annos lunares* 54., *quot nempe Mahometes natus erat, teſte Elmacino, dum Medinam aufugit; habebis ſolummodo annum Chriſti* 611.: *adeoque Hegiræ pluſquam decennio anticipanda erit contra chronologos omnes initium ejus affigentes* 15. *vel* 16. *Julii* 622. *Quare ſuſpicor in utraque noſtra Elmacini editione annum Alexandri ſeu Philippi Aridæi* 882. *poſitum fuiſſe pro anno Seleucidarum* 882. *qui fuit annus Philippi* 894., *Chriſti vero* 570. *Certum id videtur eu eo, quod ibidem paulo inferius annus Mahometis* 40. *male conjungatur cum* anno CMXXII. Alexandri Magni, qui erat vigeſimus regni Coſroæ, ſ. Hormiſdæ: *nam, ut ex Theophylacta probat Pagius ad an.* 592. *n.* 4., *Choſroes junior in locum patris Hormiſdæ ſuffectus fuit anno Chriſti* 590., *quando currebat annus Philippi ſive Alexandri* 914., *Seleucidarum* 902., *quorum æra annis* 12. *poſterior eſt morte Alexandri. Conſequenter annus* 20. *Choſroæ* II., *Chriſti* 610., *incidere non potuit in annum Alexandri* 922., *Chriſti* 598.; *ſed poni debuit annus* 922. *Seleucidarum, vel Philippi* 934. *quo*

C *Mahometes quadragenarius prophetiæ munus ſibi arrogavit. Vide Concordiam chronologicam Labbei ad annos citatos. Utrum hic nodus de anno natali Mahometis aliter ſolvi poſſit, peritioribus diſpiciendum relinquo. Obiit autem neſarius impoſtor* 17. *Junii anno Chriſti* 632., *Hegiræ* XI.: cum natus eſſet annos *Lunares ſive Arabicos* LXIII., aut ſecundum alios, LXV. *Ita Elmacinus. Eutychii patriarchæ Alexandrini Annales, quos ex Arabico Latinè interpretatus eſt Edwardus Pocockius, tom.* 2. *pag.* 227. *initium Hejræ ſeu Hegiræ collocant anno primo imperii Heraclii, Chriſti* 614. *& pag.* 251. *mortem Mahometis affigunt anno Heraclii* XI. *Sed manifeſtus error eſt in annis Heraclii, cum hic ab anno* 610. *imperator fuerit: quod ſpectat ad annum Chriſti* 614., *is plane idem eſt qui nobis habetur* 622. Nimirum, *inquit Johannes Seldenus initio præfationis tomo* 1. *præfixæ pagino verſa*, Eutychius paſſim in Chronologia ſua Chriſti natales octennio facit recentiores, quam in æra vulgari ... Adeoque ex ea ratione Hegiram ab anno Chriſti DCXIV. auſpicatur, quam unanimes tribuunt chronologi noſtri anno vulgari Chriſti DCXXII. *Porro qua ratione apud Elmacinum lib.* 2. *capp.* 16. *&* 19. *ſub finem, reſtituenda ſit Hegira in morte Baſilii imperatoris annis* 14. *deficiens*, XL. *vero ſuperans in Leone Baſilii filio, ut ibidem annotavit Sollerius noſter: hæc, inquam, & cetera hujuſmodi videant Arabica periti alitve, quibus vacat & lubet.*

AUCT. ANONYMO.

h *S. Cyrillus, III. Prior generalis Ordinis B. Mariæ de monte Carmelo, colitur* 6. *Martii. Vide tomum* 2. *dicti menſis pag.* 498.

i *Id nos neque aſſerimus, neque etiam negamus; volentes inviolate ſervare præceptum Innocentii PP. XII., quo ſuper quæſtione de primæva inſtitutione ac ſucceſſione Ordinis Carmelitarum a prophetis Elia & Eliſeo perpetuum ſilentium omnibus impoſuit, data conſtitutione* 20. *Novembris* 1698.

k *Vox ambigue ſcriptæ; Bradleyus habet* Eububezer, *ſed mendoſe: ab Elmacino enim aliiſque* Abubecrus *vocatur. Creatus fuit Cbalifa ſeu princeps ſupremus Saracenorum eo die, quo Mahometes exſtinctus eſt, imperavitque annos* 2. *&* E *paucos menſes, mortuus ſecundum Pagium* 23. *Auguſti anno Domini* 634. *Meminit de ipſo Cangii Gloſſarium ad vocem* CHALIFA, *his verbis*: Primus autem Chaliphæ nomen & dignitatem uſurpavit Abubacarus, Mahometi ſucceſſor, ut auctor eſt Georgius El-Macinus.

l *Humar ſive Omar I., filius Alebitabi*, deſignatus eſt Cbalifa eo die, quo obiit Abubecrus, & quidem juſſu ejus, *inquit Elmacinus lib.* 1. *cap.* 3. *Regnavit annis dumtaxat* 10. *& menſibus aliquot, occiſus ab Aolnilna ſervo Mugiræ natione Perſa anno Hegiræ* 23. (*Chriſti* 644.) *ut tradunt Annales Eutychii patriarchæ Alexandrini tom.* 2. *pag.* 320., *& Elmacinus citatus. Pagius tamen ex Theophane Omarum necatum eſſe ſcribit anno Chriſti* 645. *Omarus iſto ſecundum Theophanem*, obſidione per annos duos ad Sanctam Civitatem continuata, tandem fide data eam in poteſtatem accepit *non anno Chriſti* 636. *ſed* 637., *Hegiræ* 16., *uti contra Baronium & Labbeum probat laudatus Pagius Theophanem explicans. Caterum quam moderate & clementer idem Omarus ſe geſſerit erga Chriſtianos captos, ſcripto illis libello ſecuritatis, teſtes ſunt præter* F *Elmacinum Annales Eutychii tomo citato pag.* 284. *Et licet illum Rodericus Ximenes archiepiſcopus Toletanus in Hiſtoria Arabum cap.* 7. rigidum *appellet*: Mortuo Abubacar, Omar in ſolio regni collocatur Arabum, & decem annis regnavit. Hic fuit rigidus & in præliis valde conſtans; *nemo tamen ex voce* RIGIDUS *entundet tam diram in Chriſtianos ab eo motam fuiſſe perſecutionem, qualis hic narratur, cujus ne verbo quidem Ximenius meminit, imo cujus oppoſitum Elmacinus & annales citati docent. Vide Pargeu* 8. *Hiſteriæ chronologicæ patriarcharum Hieroſolymitanorum tomo* III. *Mai pag.* XXXII., *vel Papebrochii Reſponſionem ad Articulum* 15. §. 18. *Utrobique autem correctum volumus quod dicitur, Elmacinum non fuiſſe Chriſtianum; contrarium enim oſtendit Pagius ad annum* 622. *num.* 8., *idemque in titulo Latinæ Elmacini editionis annotavit Sollerius noſter his verbis*: Ex ultimo totius Hiſtoriæ §. pag. 370. patet Georgium Elmacinum fuiſſe Chriſtianum.

m *Godefridus Bullonius dux inferioris Lotharingiæ (olim* Brabantiæ *dictæ) Hieroſolymorum deinde*

AUCT. ANONYMO. *decade rem primus, non minus virtutibus principe Chriſtiano dignus, quam bellica fortitudine inclytus, anno 1096. cum Balduino fratre ſuo uterino in Orientem profectus eſt; Hieroſolymam vi cepit Idibus Julii 1099., octavo poſt die unanimi conſenſu fuit rex electus, & anno 1100. XV. Kal. Aug. plenam fide bonisque operibus præſentem in Chriſto vitam finivit, ut habet Abbas Urſpergenſis apud Pagium num. 13. Eodem anno 25. Decembris rex Hieroſolymorum coronatus eſt frater ejus Balduinus I., qui poſt varias victorias de Saracenis reportatas anno 1118. in Quadrageſima mortuus eſt. Godefridi memoriam vide tomo IV. Julii in Prætermiſſis ad diem 25. & 28.*

n Damaſcus, urbs Syriæ primaria & ex antiquioribus Aſiæ ... nunc SCHAM dicta ab incolis & Turcis, teſte *Baudrando*. *Ejus tunc ſoldanus erat Sapbadinus. Vide Comm. num. 4.*

o *Concilium Lateranenſe IV., ad quod B. Albertum invitaverat Innocentius III., celebratum eſt Romæ anno 1215. menſibus Novembri & Decembri.*

p *Audi Marcum Antonium Alegre de Caſanate in Paradiſo Carmelitici decoris pag.* 253.: Mamelucus natione Arabs, ex Damasci civitate prorupe, ſuaſionibus S. Brocardi ad Chriſti fidem allectus, &, faſtidito ſæculo, Heliadum conſortio ob ipſo Brocardo in Carmelo adnumeratus eſt. Exemplo vitæ inſignis effulgeos, ſtrenuus Chriſtianæ militiæ brevi factus athleta, volavit ad aſtra, ut acta Brocardi referunt, anno Chriſti Jeſu MCLXXIII., *ſcilicet annis 40. prius quam ab Alberto patriarcha Damaſcum miſſi potuerit* Brocardus, *a quo tamen hic converſus dicitur occaſione iſtius legationis. Cangius in Gloſſario ad vocem* MAMELUCHI *notat ſequentia:* Sic appellabant Ægyptii monepia Chriſtiana, aut ex Chriſtianis parentibus orta, in puericia capta & pretio diſtracta, ex quibus eligebatur, qui cæteris imperabat, Sultani appellatione. *Edvvardus Pocockius in Supplemento ad Gregorium Abul-Faragium pag. 8. aut Mamlucos Turcicos imperare cæpiſſe anno Hegiræ 648., Chriſti 1250., quibus pag. 19. ſucceſſere Mamlucі Circaſſi anno Hegiræ 784., Chriſti 1382. Pag.* 31. *dicis* in errore eſſe eos, qui Mamlucos Chriſtianorum tantummodo filios fuiſſe autumant. *De Mamelucis meminit Willelmus Tyrius lib. 21. cap. 23. narrans profligatum a Chriſtianis Saladinum anno 1177.*

q *Apud Bradleyum*; Sacain *; nuſquam alterius nomen inveni.*

r *Crates nempe, qui*, projecto in mare non parvo auri pondere, Abite, *inquit*, peſſum malæ cupiditates. Ego vos mergam, ne ipſe mergar a vobis. Nec putavit ſe ſimul poſſe & virtutes, & divitias poſſidere. *Hæc & ſimilia de Cratete habet S. Hieronymus tom. 4. novæ editionis Martianayi col. 89. in Notis. Ejuſdem facti meminit ante ſanctum Doctorem Philoſtratus Lemnius lib. 2. de Vita Apollonii Tyanenſis cap. 13.*

f *Apud Boſlium non legitur* Græcus, *ſed* egregius; *additurque*, & Euſebius ejus comes individuus. *Habetur hic inter Prætermiſſos ad* to. *Junii tom. 2. pag. 263.*

t *Anonymi additio eſt, Bradleyo & Boſlio ſilentibus de canonizatione, cujus decretum fruſtra quæſivi. Balæus citatus a Lezana ad annum* 1224. *num. 6., tantum fatetur, quod Eugenius IV.* Cyrillum doctorem illum, qui viſiones habuerat, in Sanctos referri permiſit. *Vide etiam tom. 1. Martii pag. 499. num. 6.*

u *De S. Angelo martyre ſuſe actum eſt tom. 2. Maii pag. 56. & 798. Joannis fratris ejus mentio fit tom. III. Julii pag. 473. in Prætermiſſis ad diem 13.: Joſephi ad 13. Junii tom. 6. pag. 665.: Petri denique ad 4. Junii to. 1. pag. 374.*

x *Id eſt, corollam precatoriam ex globulis compoſitam, teſte Cangio ad vocem* PATER-NOSTER, *qua vulgus Roſarium deſignare ſolet.* Orarium *vero, quod apud Cangium alioſque ſtolam ſacerdotalem paſſim ſignificat, videtur ab anonymo hic ſumi pro libello precum.*

y *Apud Bradleyum* Elias *omittitur*; quia non eſt in cœlo, ſed in Paradiſo terreſtri, *ut ibidem annotavit P. Daniel a Virgine Maria. Verum nonne in Transfiguratione Domini Matt. 17. v. 3.* apparuerunt .. Moyſes & ELIAS? *Quid ergo hic apparitioni ejus obſtare poterat paradiſus terreſtris?*

DE B. MARGARETA VIRG. ET M.

LOVANII IN BRABANTIA

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

J. S.

§. I. Beatæ cultus a ſeculo XIII. inchoatus, auctuſque ac continuatus ad noſtra uſque tempora.

SUB INITIUM SEC. XIII. *Supra corpus B. Margaretæ a ſeculo XIII. adficta dynaſtia,*

LOvanium, *primaria atque ampla Brabantiæ civitas ad Dilium amnem, qui eam ſecat, a ſeculo* XIII. *venerari cæpit* B. Margaretam, *ut virginem & martyrem ſuam. Hujuſce cultus antiquitatem habemus ex Cæſario Heiſterbacenſi, ſcriptore contemporaneo Ordinis Ciſtercienſis, qui in Dialogis, ſeu lib. 6. Illuſtrium miraculorum & hiſtoriarum cap. 34. elogium* B. Margaretæ *infra edendum conſcripſit, atque in eo ſic habet:* Circa cujus ſepulcrum (*ad ripam Dilie, ubi fuerat occiſa*) alii tempore nocturno luminaria videotes, effoſſam tulerunt Lovenium, capellulam ſuper eam fabricantes, & fiunt uſque hodie, meritis ejus exigentibus, miracula, tam in loco occiſionis illius, quam in loco tranſlationis. *Tranſlatio illa & conſtructio capellulæ euitium cultus inſinuant, præſertim quia hæc facta ſunt, viſis mirabilibus, quæ poſt obitum Beatæ contigiſſe dicuntur. Neque dubitari poteſt de conſtructione ejus capellulæ aut ædiculæ, cum illa eodem loco ſemper permanſerit, & etiamnum ſit, mutata tamen, ut videbimus.*

a *Erat*

quo ligneo primum, deinde lapideo fuerit templum hoc tum & nunc

A 2 *Erat autem ædicula illa, primum lignea, deinde lapidea, in muro excavato eccleſiæ collegiatæ S. Petri, quæ præcipua eſt urbis Lovanienſis. Molanus in Natalibus Sanctorum Belgii ad 2. Septembris in elogio* B. Margaretæ *de iis ſcribit ſequentia*: Ab hac autem narratione Cæſarii, ... diſcrepant nonnihil picturæ & ſcripturæ ædiculæ, in qua corpuſculum aſſervatur.. Ibidem refertur nunquam lapulia fuiſſe, ſed corpus in aquas dejectum, a piſcibus ſuper aquas detentum eſſe, & contra fluxum Lovanium reduiſſe: angelos quoque in nocte lucida in cælis cantaſſe. Quæ Brabantiæ dux cum conjuge conſideranias, in pinnaculo arcis conſtituit, particulatim inquiri curarunt, & re omni cognita, clerus & ſenatores corpus proceſſionaliter tulerunt ad murum eccleſiæ ſancti Petri, ubi adhuc conſpicitur in domuncula, quæ ſolet * eſſe lignea, nunc vero eſt lapidea. Cum autem lapidea conſtrueretur, corpus intra eccleſiam erat. Sed ea conſtructa, pridie dedi-

B cationis Lovanienſis, *a* Ruardo decano, & omni clero eccleſiæ referebatur ad veteram locum. *Hactenus Molanus.*

* Solch??

in hiſce cultus antiquus abunde probatur,

3 *Porro, ſive ſepultum fuerit corpus in eipa Diliæ, ut vult Cæſarius, ſive non fuerit ibidem ſepultum; conſtat ex utroque ſcriptore, delatum fuiſſe ad murum eccleſiæ S. Petri, ibique collocatum in exteriori parte muri excavati poſt chorum intra ædiculam ligneam. Corpus autem ibidem non fuiſſe ſine tultu, varia inſinuant; primo ædicula ipſa, quam* capellulam *nominat Cæſarius, & locus e terra elevatus. Secundo miracula, quæ idem facta teſtatur, innuunt, invocatam fuiſſe* Margaretam. *Tertio mutatio ædiculæ ligneæ in lapideam, quæ compoſita eſt circa annum* 1535., *oſtendit, cultum illum fuiſſe continuatum. Cujus libralitate conſtructum fuerit lapideum iſtud ſacellum, docet inſcriptio vernacula, quæ in ſacello a parte exteriori etiamnum legitur, quamque Latine ſic exprimo*: In honorem Margaretæ Lovanienſis * hoc opus conſtrui curavis Martinus de Boek, piſcarius Antverpienſis & natus civis Lovanienſis. Obiit anno MDXXXV., VIII. Octob. *Quarto tranſlatio corporis ad eccleſiam S. Petri, relatioque ad ſa-*

* Vernaculi Pieter Margrieten

C *cellum contiguum eviuſit, omnia prædicta facta eſſe, non privata alicujus pietate, ſed publico & communi conſilio totius cleri, præſertim cum Ruardus Tapperus vir fuerit pietate ac doctrina præſtantiſſimus, rebuſque geſtis & ſcriptis libris tuclytus, qui fevere voluiſſet cultum* B. Margaretæ, *niſi legitime cæptus fuiſſet & continuatus.*

qui elucidatur ex reliquiis ſeorſum venerationi expoſitis,

4 *Quinto non ſolum corpus Beatæ in prædicta ædicula honorifice aſſervatur, ſed etiam reliquiæ aliquæ olim a reliquo corpore ſeparatæ & publicæ fidelium veneration i fuerunt expoſitæ, uti de capite & palato videbimus etiamnum fieri. Quin & alia quadam ex venerantione erga* B. Margaretam *fuere diligenter conſervata, & populo cum aliis reliquiis oſtenſa. Audi Molanum in elogio jam aſſignato*: Altarum vaſculum, quod ligneum eſt, in quo vinum ferebat, ab Abſolonibus (*id eſt, apud aliquem ex nobili ſtirpe* d' Abſalons) qui eam dicunt majorum ſuorum ancillam fuiſſe, religioſa argento exornatum conſervatur. Qui etiam illud ex Bruxella mittunt ad ſeptennium reliquiarum exhibitionem. Lovanii cum corpuſculo conſervatur etiam pila, quæ ei contra clamores fuit in os injecta. Domus, quam inhabitabat, dicebatur HOSPITIUM SANCTI GEORGII, in qua cubiculum parvum ab ea nomen ratinet. *Non conſtat quidem, a quo tempore ſeorſum ſervati cæperint aliqua* B. Margaretæ *oſſa, quia, teſte Molano, in monumentis eccleſiæ S. Petri, quæ ſæpius combuſta eſt, nihil de ea ſupereſt: attamen, cum jam, ſcribente Molano, ſeu ſeculo* XVI., *cum aliis Sanctorum reliquiis oſtenderetur ſingulis ſeptenniis prædictum Bratæ vaſculum, cumque & caput & palatum illius eodem modo nunc populi exponantur veneration i, ſumque iſtius conſuetudinis nullum ſciatur initium, admodum verſimile eſt, uſum illum eſſe antiquiſſimum.* AUCT. J. S.

atque ut hodierno cultus,

5 *Sexto ignoratur etiam principium cultus, qui hoc tempore conſtanter exhibetur* B. Margaretæ, *teſte ampliſſimo domino F. Scheppers, Capituli collegiati S. Petri decano, qui monumenta omnia diligentiſſime perquiſivit, ſummaque humanitate nobiſcum communicavit quæcumque ad veneration em Beatæ ex conſuetudine, cujus initium ignoratur, fieri ſolent in eccleſia S. Petri. Ipſa ampliſſimi viri verba ſubjungo:* In primis, ſingulis annis feria ſecunda poſt dedicationem Lovanienſem, quæ eſt prima Dominica Septembris, ad horam decimam cantatur ſolemne Sacrum in muſica ad altare venerabilis Margaritæ de ſanctiſſima Trinitate per dominum theſaurarium capituli, & illud Sacrum eſt illo die Sacrum chori. Eadem feria ſecunda ſingulis annis exponitur cranium ſupra ſcutellam argenteam in dicto altari venerabilis Margaritæ: item palatum oris ejus capitulæ argenteæ incluſum: & iſtud palatum deoſculandum ſic exhibetur toto illo die fidelibus: & prædictum cranium manet toto illo die etiam in iſto altari expoſitum. Quandonam iſtud Sacrum ſic celebrari inceperit, vel reliquus cultus venerabilis Margaritæ, penitus ignoramus: & ſentores chori noſtri aſſerunt, ſe id ſemper vidiſſe ſic practicari. E

cujus initium ignoratur:

6 Singulis ſeptenniis, vel quando omnes aliæ Sanctorum reliquiæ, quæ ſunt in noſtra eccleſia, publice in ſummo altari exponuntur; & in die octavo illius expoſitionis, quando poſt Laudes veſpertinas fit proceſſio per civitatem, in qua omnes aliæ reliquiæ Sanctorum circumferuntur; pariter tunc circumfertur cranium in F ſcutella argentea, item palatum capſulæ argenteæ incluſum venerabilis Margaritæ. Item iſtud cranium & palatum per octiduum manet cum reliquiis in dicto ſummo altari expoſitum, & ſicut ceteræ reliquiæ, deoſculandum fidelibus exhibetur. Quandonam id inceptum, penitus quoque nos latet. Quapropter ex conſuetudine immemoriali continuatur & practicatur hic cultus. Iiſdem ſingulis ſeptenniis exponitur in ſummo altari hydria, quæ dicitur venerabilis Margaritæ. Quapropter dum iſta hydria erat adhuc penes familiam de Macher, ſingulis ſeptenniis tradebatur cuſtodi theſauri, ut cum reliquiis reliquiis in ſummo altari exponeretur. Verum jam a ſex vel ſeptem annis familia de Machet banc hydriam Capitulo dedit. *Hæc hydria illa eſt, quam ſupra Molanus vocat* vaſculum, *quod ipſius tempore erat apud familiam* d' Abſalons. *In Vita Flandrica anno* 1786. *impreſſa, vaſculum iſtud dicitur ſervatum diu fuiſſe apud Illuſtrem dominum Dilbeeck, ex nobili ſtirpe* d' Abſalons; *at illo tempore fuiſſe apud dominam viduam* Machet. *Deinde capitulo datum eſt, ut mox dictum.*

7 *Sub*

AUCT. J. S. imago anno 1699. ex antiquioribus adumbrata:

7 *Sub finem ſeculi præteriti Lovanienſes conati ſunt inſtaurare vel augere piam populi devotionem erga* B. Margaretam. *Hæc ds cauſa anno* 1699. *Vita vernacule ſcripta atque impreſſa eſt: atque imago æri inciſa, quam chalcographo noſtro imitandam dedi, atque hic exprimendam curavi.*

Hæc imago, quæ ex antiquis ſacelli imaginibus adumbrata eſt, exhibet mirabilia illa mortem ſecuta, quæ partim ex ſcripturis & picturis ſacelli, partim ex traditione referuntur a Molano. At non omnia æque ſunt certa, ut ipſe etiam indicavit. Corpus aquis ſupernatans, ac contra fluxum aſcendens exprimitur, angeli repræſentantur, quia aegrorum conceptus dicitur fuiſſe auditus, dum Brabantiæ cum conjuge ſua hæc cernentes exhibentur: poſita etiam ad latus, tamquam in mœnibus urbis, olla mulieris incredulæ, quam miraculo efferbuiſſe traduut. Drumenſtos aliquis corpori ad decorum appoſitus. De hiſce omnibus agetur ſuo loco. Interim conatam Lovanienſium Deus approbaſſe videtur: varia enim circa idem tempus impetrata fuere beneficia, quæ in Vita Belgica, anno 1703. *recuſo & auctа, reſecare inſerui.*

C

8 *Anno* 1722 *notabilis facta eſt mutatio in ſacello Beatæ, ita ut jam pars ſit eccleſiæ collegiatæ, cui antea ſolum adhærebat. De hiſce ad propoſitum noſtrum ſcribit Cornelius van Geſtel in Hiſtoria archiepiſcopatus Mechlinienſis, anno* 1725. *impreſſa, pag.* 351., *ubi primum de ſacello, prout antea erat, ſic breviter loquitur:* Baſilicæ D. Petri contigua & adhærens eſt ædicula ſeu ſacellum, in quo quieſcit Margareta Lovanienſis. *Et poſt pauca:* Cum exeunte ſeculo XVII. indies creſceret Lovanienſium & vicinorum erga hanc Margaretam Lovanienſem devotio & viſitatio, viſum fuit, ut plurium pio deſiderio fieret ſatis, ejus ſeretrum deaurare, & decentius exornare, ac publico fidelium ritu in eccleſia exponere. Itaque anno MDCCXXII., patefacto muro eccleſiæ, redegerunt illud in formam inſignis ſacelli *in* D. Petri, in quo jam quotidie populi Lovanienſis & aliorum pia viſitatio, & ejus patrocinii apud Deum publica invocatio. Impetrata per eam apud Altiſſimum beneficia teſtantur donaria, quæ indies in hoc ſacello offeruntur. *Laudatus modo dominus Scheppers S. Petri decanus hiſce aſſentitur, affirmans jonuam ſacelli* B. Margaretæ, *per quam introitus erat ex platea, anno* 1722. *occluſam fuiſſe, novumque datum introitum per ipſam eccleſiam. Erat autem in illa parte eccleſiæ poſt chorum ſacellum S. Margaretæ virginis & martyris, quod ſolo pariete ſeparabatur a ſacello* B. Margaretæ *Lovanienſis. Rupto jam illo pariete, ex ſacello S. Margaretæ patet introitus in ſacellum* B. Margaretæ *Lovanienſis. Deinde, inquit laudatus decanus*, ſacellum iſtud decentius ornatum fuit, & publice anathemata expoſita, & picturæ diverſorum, qui confiſi patrocinio venerabilis Margaretæ a Deo ſunt adjuti. *Varia quoque anathemata argentea & cerea in ſacello fuiſſe ante mutationem, idem teſtatur.*

D

ſacellum Beatæ nunc eccleſiæ collegiatæ unitum, mutato introitu:

E

9 *Anno* 1725., *die* IX. *Septembris, clerus populuſque Lovanienſis magnifico apparatu celebravit annum quingenteſimum glorioſæ mortis* B. Margaretæ. *Sacrum ſolemne in hac ſolemnitate decantavit eximius dominus Hermannus Daemen S. Petri decanus & ſacræ theologiæ doctor: inſtitutum per urbem ex omnibus ordinibus prolixum ſupplicantium agmen, ſequente deinde alio agmine in curribus equiſque ad pompam inſtructis. Multum videre erat ornatum in locis præcipuis urbis, multaſque inſcriptiones chronographicas ad honorem Beatæ elegauter compoſitas, ex quibus pro ſpecimine primam ſubjungo:* Margaretæ civi ſuæ, illæſa virginitate conſpicuæ, abhinc annis quingentis ſuo ſanguine glorioſæ, ſenatus populuſque Lovanienſis. *Cetera ad hanc feſtivitatem pertinentia dabit libellus, eodem anno Belgice idiomate impreſſus Lovanii. Demum anno* 1726. *recuſa eſt Vita Belgica* B. Margaretæ, *eoque editio aucta eſt aliquibus, quæ poſt præcedentes tres editiones contigerant. Hactenus breviter de iis, quæ Lovanii facta ſunt ad venerationem* B. Margaretæ.

annus quingentesimus ſolemniter celebratus & Vita recuſa.

F

10 *Perro hæc venerationis cum antiquæ tum hodiernæ indicia talia ſunt, ut judicaverim* Beatæ *titulum non denegandum* Margaretæ *noſtræ, quamvis non ignorem, nonnullos ab hoc titulo abſtinuiſſe. Non cenſui, inquam, abſtinendum ab hoc titulo, partim quia idem titulus* Margaretæ *jam dudum datus eſt a vetiis, partim quia ea veneratione fidelium colitur hæc Virgo, qua ſolis congruit Beatis, ac demum quia cultus* Margaretæ *tam videtur antiquus, ut decretum Urbani VIII., anno* 1634. *datum, non modo centum annis excedat, ſed forſaſſe & quatuor ſeculis. Verum quidem eſt, non coli* Margaretam *Officio eccleſiaſtico, aut Miſſa propria, nec unquam de ipſius beatificatione aut canonizatione cognatum videri. At plures Dei ſervi ejus ſervæ* Beati *aut* Beatæ *titulo decorantur, etiamſi nec Beatis annumerati ſint per formalem beatificationem, nec Officio aut Miſſa coluntur propria; modo ab immemorabili tempore, ſeu centum annis ante decretum Urbani VIII. in poſſeſſione cultus fuerint, uti certo fuiſſe videtur* B. Margareta.

Beatæ titulus jam olim Margaretæ datus, atque eidem conveniens.

ab cultum antiquum & ſemper continuatum.

Quippe cultus antiquiſſimi hæc ſunt indicia. Translatio corporis & conſtructio capellulæ

ſupra

A *ſupra corpus. Facta hæc teſtatur Caſarius ſcriptor ſeculi* XIII., *qui & martyrem vocat. Verba accipe*: Cernis nunc, quantum operetur ad martyrium ſimplicitas & innocentia vitæ. Omnes quidem occiſi ſunt, ſed non omnes miraculis clareſcunt. Unde patet, quod non pœna faciat martyrem, ſed cauſa. *In Ms. infra edendo, cujus ætas ignoratur & auctor*: Dei martyr *etiam vocatur*, & beata Virgo *tribus locis, aliàs* beatiſſima virgo & ſacra virgo, *corpus quoque defuncta appellatur* ſacrum Virginis corpus, & ſanctus theſaurus. *De ſacello vero unus.* 25. *ſic idem ſcriptor loquitur*: Et ſuper eam capellam gratioſam fabricaverunt, & fiunt uſque in hodiernum diem, meritis ejus caligentibus, diverſa miracula in eodem loco. *Hæc auctor Vitæ Ms. tempore quidem incerto, at haud dubie pluſquam centum annis ante bullam Urbani. Dubitari igitur nequit de ſufficiente cultus antiquitate. Neque etiam dubium apparet, quin cultus ille ſemper fuerit continuatus: vigebat enim tempore Caſarii, ſeu ſeculo* XIII.; *vigebat tempore auctoris*

B *Vitæ Ms., qui verſimiliter floruit ſeculo* XIV. *aut* XV.; *vigebat tempore Ruardi Tapperi circa annum* 1535., *uti ex translatione corporis & mutatione ſacelli lignei in lapideum, abunde conſtat. Demum idem cultus viguit poſteritoribus temporibus & etiamnum viget, ut clarum eſt ex ante relatis. Hæc in gratiam illorum, qui de cultu Beatæ dubitaſſe videntur, magis etiam explicabuntur poſt relata martyrologorum verba.*

§. II. Memoria Beatæ in Faſtis recentioribus: cur ab aliis Beata vocetur, ab aliis ſolum Venerabilis? Corpus aliæque reliquiæ.

Memoria ab aliis commemoratæ cum titulo Venerabilis,

QUæ de cultu B. Margaretæ *expoſita ſunt, Martyrologis recentioribus occaſionem præbuerunt inferendi eamdem Martyrologiis aut Menologiis ſuis, titula tamen diverſa. Molanus in Natalibus Sanctorum Belgii ad diem* 2. *Septembris longo eam celebrat elogio, cujus hoc eſt principium*: Claret etiam Lovanii memoria venerabilis Margaretulæ, quæ anno Domini milleſimo ducenteſimo vigeſimo quinto paſſa memoratur.

C *Non vocat* beatam, *ſed voce* paſſa *martyrem eſſe inſinuat, at infra clarius, dicens*: Dicit martyrii ignoratur. *Eodem* venerabilis *titulo* Margaretam *Lovanienſem memorant Miræus in Faſtis Belgicis & Burgundicis, Willotus in Martyrologio Belgico, Bayſſius in Hieregæophylacia Belgico. Sauſſayus in Martyrologio Gallicano ad* 2. *Septembris* Margaretam *noſtram minori charactere annuntiat in hunc modum*: Apud Lovanium in Brabantia tam felici quam improviſo agone migravit ad Chriſtum Margaretula virgo, Ciſtercienſis. Ordinis candidata: quæ cum itineri præcincta eſſet, ut ſacrum Religionis habitum aſſumeret apud Villarienſe cœnobium, ab impiis graſſatoribus (qui noctu in domum irruentes, ipſius parentes ejuſdem voti conſortes necaverant) trucidata, martyrii coronam percepit. Quieſcit Lovanii in ædicula lapidea, quæ templo adhæret ſancti Petri apoſtoli. *Corrigenda ſunt nonnulla in hoc elogio, quæ inferius diſcutiemus. Kalendarium Ordinis Ciſtercienſis Divione excuſum anno* 1617. *breviter eodem die ſic habet*: Margaretula virgo mart. ad Villarium.

53 *Alii vero* Beatæ *titula exornarunt* Margaretam *Lovanienſem. Chryſoſtomus Henriquez in Menologio Ciſtercienſi ad* 2. *Septembris hoc ei texuit elogium*: Lovanii paſſio beatæ Margaretæ, quæ cum habitum Ciſtercienſem aſſumere decreviſſet, ſeque inter noſtri inſtituti virgines Deo offerre jam dudum cogitaſſet, immanites trucidata martyrii palmam promeruit. Cujus ſanctitatem angelorum concentus, divinus ſplendor, & crebra ad ejus tumulum patrata miracula, comprobarunt. *Claudius Chalemot in Serie Sanctorum &c. Ordinis Ciſtercienſis ad eumdem diem* Margaretam *ſic annuntiat*: Lovanii in Belgio paſſio beatæ Margaretæ virginis & Ciſtercienſis Ordinis neophytæ inſignis. Cum enim habitum Ordinis ſuſcipiendi propoſitum haberet, & in procinctu eſſet itineris, & * ad Villarium uſque a m
Brabantiæ cœnobium hac de re pergeret, & a præfonibus hominibus per viam reperta, & ad peccatum ſollicita * eſſet, cum ipſa totis viri- * ſollicitata
bus nefandæ eorum libidini reſiſteret, poſt vim perpeſſam immaniter eſt occiſa. Ejus autem E
corpus inſepultum poſt tam truculentam necem, & in aquas projectum, a piſcibus eſt præſervatum: Lovaniumque contra undarum naturalem fluxum deductum, miniſterio angelorum modulamina ſeſonantium, in ſacello ad hoc conſtructo decenti cum honore tumulatum eſt, continuis fulgens miraculis. *Multa rurſum hic corrigenda aut magis diſcutienda, uti fiet infra. Arturus a Monaſterio in Gynæceo eadem tradit de Beata cum Henriquezio mox laudato, licet alios plures ſcriptores laudet in ſuis annotatis. Franciſcus Labbe in Menologio SS. Virginum Gallice ſcripto ad* 2. *Septembris* Margaritam *longiori elogio celebrat tamquam* beatam virginem & martyrem. *In fine autem aſſerit, eamdem coli eodem die* 2. *Septembris in eccleſia S. Petri, ibique facta fuiſſa & fieri plura miracula. Impreſſum eſt hujus ſcriptoris Opus anno* 1645.

14 *Porro jam quæri poteſt, cur Molanus doctor Lovanienſis, qui ceteris omnibus recentioribus magis inſtructus fuiſſe videtur de cultu Beatæ, cur Miræus, aliique ſupra memorati, cur demum amplitſimus dominus decanus S. Petri* n. 5. *laudatus, aliique infra laudandi non* beatam, *ſed* venerabilem *nominarent, ſi* beata *recte vocari poteſt. Reſpondeo ita cauta locutos videri, quia* Margaretæ *Lovanienſi ſolum congruis titulus Beatæ, quod ab immemorabili tempore ante decretum Urbani VIII. cultus ipſius in poſſeſſione fuerit, ac deinde permanſerit. Tales autem ſervi Dei vulgo quidem* beati *nominantur, quia tamquam Beati colantur: attamen minus proprie hic illis datur titulus, quam aliis, qui Romani Pontificis auctoritate expreſſa Beatis adſcripti ſunt, uti obſervavit Eminentiſſimus Lambertinus, (hodie Benedictus Papa XIV.) in Opere de Servorum Dei beatificatione tom.* 2. *lib.* 2. *cap.* 14. *num.* 7., *ubi de quibuſdam Beatis propter cultum immemorabilem locutus, hæc ſubdit*: Quoniam pleraque ex allatis exemplis Beatos reſpiciunt tantummodo ſic vulgo nuncupatos, qui potius Servi Dei cum ſanctitatis fama defuncti, quam jure Beati appellandi ſunt *&c. Itaque Molanus, cum agnoſcat cultum, aliique eumdem cultum habeant perſpectiſſimum, per vocem* venerabilis *idem videntur intelligere, quod alii intelligunt per vocem* beata *minus ſtricte ſumptam.*

quia eidem Beata vocari poteſt *ab eodem commemorationem,*

F

15 *Neque hunc loquendi modum, licet agnoſcat minus*

AUCT. J. S. *ab aliis cum titulo* Beatæ

AUCT. J. S. *ſicus in numeri alii Beati vocantur, quorum cultus Eccleſiæ conſtat,*

minus proprium, improbavit Eminentiſſimus Lambertinus, ſed ipſo potius eodem ſemper uſus eſt. Et ſane ſic melius diſtingui poſſunt Servi Dei, qui legitime coluntur, ab aliis, qui venerabiles *quidem nominantur, nec tamen licite eodem cultu honorari poſſunt, donec Beatis adſcripti ſint ab Eccleſia. Porro ut titulus* Beati *cum cultu licite continuetur, non opus eſt declaratione Sedis Apoſtolicæ, aut Ordinarii diœceſeos, uti rurſum probat Eminentiſſimus ſcriptor cap. 17. n. 7., de cultu immemorabili, dicens* ſuperiores & cuſtodes eccleſiarum non teneri inſtare coram ordinario, vel Sede Apoſtolica, pro declaratione eoltus immemorabilis, quando agitur tantum de eodem minime removendo, ſed ſorte quid cultui opponatur, & ejus amotio prætendatur. *Mox vero cap. 18. ait:* Inoumera porro præſto eſſent exempla, quibus, quæ hucuſque dicta luot, confirmari poſſent: verum nonnulla tantum indicaſſe ſat erit. *Deinde veriot recenſet Servos Dei, qui permanent in poſſeſſione cultus immemorabilis ſine beatificatione, aut declaratione Sedis Apoſtolicæ, aut etiam*

B *Ordinarii: omneſque ſine ſcrupulo* beatos *vocat.*

uti oſtenditur exemplo ſimile,

16 *Unum de prædictis exemplis hic lubet tranſferre.* In eccleſia Canonicorum Lateraneoſium hujus ejuidem civitatis Bononiæ... ſucellum catat dominorum de Bentivolis, extructum in honorem ſanctæ Cæciliæ, ubi ſepultum eſt corpus beatæ Helenæ ab Oleo virginis Bnnooicoſis... Mortua autem eſt beata hæc Helena anno MDXX., die XXIII. Septembris: a quo ſane tempore uſque in præſens, ſcieotibus & neutiquam repugnantibus Ordinariis, publicus eidem cultus exhibitus eſt: non ſolum enim Beata paſſim eſt appellata, ejuſque imago cum radiis ac ſplendoribus depicta: verum etiam die ejuſdem feſto capſa, in qua recoonditum eſt ipſius corpus, aperitur, atque ad populi venerationem exponitur. Appeola quoque ſemper fuerunt ad ejus ſepulcrum ſigna pro gratiis, ejus interceſſione a Deo collatis... Non recitatur quidem io ejus honorem Officium, nec Miſſa celebratur; ſed ab obitus tempore uſque adhuc peractum eſt ac peragitur die ejuſdem anniverſaria feſtum cum peculiari apparatu, & prævia in ſignum aclebritatis babeodæ ætis Campani pulſatione.

C 17 Cauſa tamen beatificationis & canonizatio-

tſi nec beatificatio nec declaratio veri cultus immemorabilis ſit facta.

nis hujus Beatæ numquam iotroducta eſt; nec ullus umquam cooſectus fuit proceſſus ab Ordinariis luper ejus cultu immemorabili, ſeu annorum ceotum ante edita Urbani VIII. decreta: tametſi, cum de hujus antiquitate oulla unquam excitata fuerit controverſia, nec oon epiſcopi pro tempore, ſicuti dictum eſt, ſciveriot & approbaverint prædicti publici cultus exhibitionem, perſtat Beata hæcce in ejus poſſeſſinne. *Unuſquiſque facile videbit, ſimilem admodum eſſe cultum* B. Margaritæ: *atque id anno 1699. agnoviſſe videtur illuſtriſſimus Mechlinienſium archiepiſcopus Humbertus Guiltelmus: nam occaſione inſtauratæ devotionis erga Beatam conſuluit quidem Majores noſtros, an cultum illum poſſet permittere; ſed nec imaginem nec Vitam cum titulo Beatæ eodem anno impreſſam umquam prohibuit. Ceterum hæc de legitima* B. Margaritæ *veneratione latius explicanda ceuſui, quia vidi nonnullos de ea aliquando dubitaſſe. Nunc aliquo de beatæ Virginis reliquiis ſubjungemus, tamquam cum cultu maxime connexa.*

18 *Corpus ſeu oſſa Beatæ ottonmum queſcunt in ſacello ante memorato, atque in theca ab anteriori parte inamata. In Vita Flandrica anno 1726. tuipreſſa de ejus oſſibus hæc legnntur pag. 14.:* Caput

D *Corpus ejusmodi in eodem ſacello ſervatum i tramo & pectus ſeorſum exponi ad Tractatum miſſo,*

altaque oſſa etiam hoc tempore dura lunt atque integra: imo dentes adhuc mandibulæ infixi candidiores ſunt dentibus pueri. Quin etiam bodie reliquiæ iſtæ bonum ſpirant odorem; accendunt recreaotque corda omnium, qui pia fiducia ipſius ſacra pignora invilunt. *Cranium ac pectus ſeorſum exponi ad venerationem fidelium, jam dictum eſt n. 5. Anno 1721. pars quædam dictarum reliquiarum miſſa eſt Trajectum ad Moſam, donataque ampliſſimo domino Baroni de Rhoe, canonico & Cantori eccleſiæ collegiatæ S. Servatii, qui teſtatur ſe dimidium pectoris malo liberatum eſſe, poſtquam particulam illam pectori impoſuerat. Inſtrumenta horum omnium authentica* ex uctis capitulartbus eccleſiæ collegiatæ S. Petri Lovanienſis fol. 413. *nobiſcum perbumaniter communicavit laudatæ eccleſiæ decanus, ampliſſimus dominus Scheppers. Quapropter ea huc tranſfero, ut pateat cultum Beatæ noſtræ non coarctari intra urbem Lovanienſem. At notandum, primas litteras, nomine Eminentiſſimi Cardinalis, archiepi-*

E *ſcopi Mechlinienſis, datas eſſe a Vicariis generalibus, dum Eminentiſſimus Dominus Romam erat profectus ad electionem novi Pontificis.*

nonnullæ litteræ Ordinarii, ſpectantes ad earum ſegregationem concedentis,

19 Thomas Philippus S. R. E. Presbyter Cardinalis de Alſatia de Bouſſu, Dei & Apoſtolicæ Sedis Gratia Archiepiſcopus Mechlinenſis, primas Belgii &c. &c. Tenore præſentium committimus admodum reverendum & ampliſſimum dominum Hermannum Dameo S. Th. D. & Profeſſ., inſignis eccleſiæ collegiatæ S. Petri Lovanii canonicum & decanum, ot cum duobus canonicis per ſe ad hoc aſſumendis ex oſſibus veoerabilis Margaritæ Lovanienſis aliquam partem ſeparare & deſumere poſſit, eamque alicui capſulæ incluſam, & ſigillo ſuo obſignatam, tradere poſſit domino Cantori capituli S. Servatii Trajecti ad Mnſam, conficiendo & concedendo deinper litteras teſtimoniales ad id neceſſarias & requiſitas. Datum Mechliniæ die ati. Novembris MDCCXXI. arat ſignatum. P. F. Baert Præpoſ. Vicar. Generalis, L. J. A. de Viſcher Vicar. Geoeralis, C. P. Hoynck van Papendrecht Vicar. Generalis. Deinde emineotiſſimi ac reverendiſſimi domioi Cardinalis archiepiſcopi ſigillum io cera rubra impreſſum, & inſertus ſic: De mandsto eminentiſſimi F ac reverendiſſimi domini domini Cardinalis archiepiſcopi. S'goatum, B. de Ruddere Secret. (L. S.)

depoſitio S. Petri Lovanienſis, eaſque agnitio,

20 Vigore ſupra ſcriptæ commiſſionis infraſcriptus decanus S. Petri Lovanii hac XXIII. Novemb. MDCCXXI., io præſentia dominorum Franciſci Martinez & Franciſci T'ſantels, canonicorum S. Petri Lovanii, aperui monumeotum, io qun recluduntur & ſervantur ſacra oſſa beatæ Margaritæ Lovaoienſis, & ex illis deſumpſi partem aliquam buic capſulæ incluſam & ſigillo meo obſignatam, ac tradendam domino B. de Rhoe canonico & eanrori S. Servatii Trajecti ad Moſam. Io quorum fidem ac robur hafce propria maou ſignavi, proptioque ſigillo communivi, die, menſe, anno, quibus ſupra, eratque ſigoatum Hermannus Damen S. Theolog. Doctor & profeſſor, inſignis eccleſiæ collegiatæ S. Petri Lovanii decanus. Deinde ejus ſigillum cera rubra impreſſum. (L. S.)

decani S. Servatii Trajectenſis, eaſdem examinantis,

21 Infraſcriptus declaro me examinandam & apcriendam legaliter recepiſſe ea manibus præ-nobilis ac reverendi admodum domini baronii de Rhoe majoris eccleſiæ Trajecti ad Moſam canoni-

ci

A ci & cantoris &c. rotundam e pinu pixidulam, eamque reperiſſe intactam & circum obſignatam quadruplici impreſſione ſigilli raverendi ac ampliſſimi domini decani Lovanienſis; eamque illam præſente præfato domino cantore aperuiſſem, declaro inſuper me in ipſa reperiſſe inſignem partem ſpinæ dorſi, ſive vertebram integram ſimul cum hoc autentico inſtrumento. In quorum fidem declarationem hanc ſubſcribens manu propria, & ſigillo meo muniens, dabam Trajecti ad Moſam, quarto Idus Januarii anni MDCCXXII. Erat ſignatum, H. F. Bonhomme majoris eccleſiæ ad ſanctum Servatium canonicus & decanus, & ſanctæ Sedis protonotarius. Deinde ejus ſigillum in cera rubra impreſſum. (L. S.)

ac Cantoris ejuſdem eccleſiæ, qui ſe aſſe allorum adjutam teſtatur.

22 Infraſcriptus atteſtor ſuprafatum ſacrum os venerabilis Margaretæ Lovanienſis eſſe incluſum capſulæ argenteæ, confectæ per modum remonſtrantiæ, illudque ſingulis diebus Dominicis & feſtivis exponi ſummo cum honore: inſuper declaro me convaluiſſe de longo & magno pectoris dolore per ſolam iſtius ſacri oſſis ſupra

B pectus poſitionem: quod medicina magna in copia & longo temporis intervallo adhibita non in minimum efficere potuit. Quapropter in gratiarum actionem hujus & aliorum beneficiorum propoſui erigere in honorem venerabilis Margaretæ Lovanienſis fundationem piam in loco congruo. In quorum fidem hafce propria manu ſignavi, ſigilloque meo munivi. Datum hac XXI. Julii MDCCXXV. Erat ſignatum J. F. Baro de Rhoe canonicus & cantor liberæ ac imperialis eccleſiæ S. Servatii Trajectenſis ad Moſam: &c. Concordantiam atteſtor H. Barrè ſecret. Capituli præfati & notarius Apoſtolicus MDCCXLV.

§. III. Beneficia recentiora ex Vita Belgica Latine reddita.

Beneficia generatim perſtricta,

Vita Belgica anno 1699. Lovanii edita ſolum generatim loquitur de beneficiis, quæ patrocinio B. Margaretæ *attribuuntur. Verum in eadem Vita, anno 1703. recuſa & aucta, ſingillatim narrantur non pauca, quæ Pietas noſter Latina reddidit, dum cogitabat hac Acta illuſtrare, quod morbo ſuperveniente exſequi non potuit. Accipe igitur, lector, quæ primo generatim narrantur in laudata Vita pag.* 18. *& ſequentibus*: Dolendum eſt valde, mirabilia multa, miracula, ſanitates, animæque & corporis dona, meritis beatæ noſtræ Virginis & martyris obtenſa, in tenebris manſiſſe ex negligentia, incendio, malevolentia & aliis modis. Ex variis quippe tractibus ac regionibus, etiam ex Italia, intelligitur, multas perſonas, ipſa patrocinante, magna dona obtinuiſſe, immo vero quidquid rogant accipere, ſicut nuper etiamnum declaratum eſt a teſtibus fide dignis, qui poſt reliquias parum mundatas ad id incitati ſunt. Et patet, nonnullos, fruſtulo dumtaxat chartæ, in qua requieverant reliquiæ, malis ſuis magicis applicato, ſtatim ſe babuiſſe melius, & ſubito incedere poſuiſſe: quin immo imponentes quidquam ex eadem charta capitiſuo, repente liberati ſunt ſpiritu vexante, qui impedimento illis erat, ne poſſent orare. Alii ſtatim ſanati ſunt a morbis caducis, multique a variis malis affectionibus: ita ut expediat requiri illuſtriſſimum archiepiſcopum Mechlinienſem, ut committat ſuo decano Chriſtianitatis vel aliis legitimum examen mirabilium & gratiarum, meritis beatæ Margaretæ Lovanienſis obtentarum. *Hæc ibi generatim de collatis ab ipſa cæleſtibus favoribus.* AUCT. J. S.

24 *Ibidem a pag.* 22. *ſingillatim de his narrantur iſta*: Clemens Baelmans baccalaureus in jure, ætatis annorum ſexagintaſeptem, poſtquam annis circiter quinque laboraſſet notabili & pene continua punctione in latere dextro, quæ (præter alia corporis mala, quibus conflictabatur, ut inter alia, quod ambo majores digiti pedum ejus eſſent luxati a pluribus etiam annis: neque malo, quibuſdam ad hoc adhibitis remediis, liberari potuit) illum tandem adegit ad uſum baculi a Septembri proxime elapſo, ut aliquantulum facilius incederet. Jam vero dum multa narrari audiret de mirabilibus, quæ Deus per interceſſionem beatæ Margaretæ patrabat, ad illam confugere ſtatuit. Poſtquam itaque eo animo ſurrexiſſet mane die 1. Julii anno MDCXCIX. adeo præter morem afflictum ſe ſenſit prædicto lateris malo ac dolore pedum, ut difficultate longe maxima ſe contulerit ad ejus ſacellum, etiamſi baculo ſuo uteretur. *dolor lateris cum malo digitorum pedum,*

E

25 Quo tandem dum veniſſet, mulieri, cui ennmmiſſa erat ejuſdem ſacelli cura, porrigit duo folia chartæ, ut iis beatæ Margaretæ reliquias tangere curaret. Recipit ille, & uni e ſaccis ſuæ veſti imponit, intendens ea applicare lateri ſuo dextero. Deinde orationem Dominicam & Salutationem angelicam ter recitabat in honorem prædictæ beatæ Margaretæ. Ecce autem rem mirabilem! Vix preces bacce finierat, cum adeo liberatum ſe comperit tam cruciatu lateris, quam dolore pedum, ut ſine uſu baculi ſui, & ſine minima difficultate domum redierit, &, quod maxime eſt mirandum, ut poſtridie mane ſurgens compererit, amboa ſnos digitos majores pedum, qui multos annos loco moti fuerant, rigidique ac immobiles, movere ſe cœpiſſe, junctaraque ante novemdialis pietatis, quam aſſumpſerat, finem, ultro rediiſſe in locum ſuum abſque minimo dolore vel cruciatu, & ſic permanſiſſe, ſicut Deponens bodie XIII. Auguſti MDCCI. etiam faſſus eſt. Præterea, uti doloribus collicis valde ſubjectus eſt, ſæpenumero manu, qua hanc teſtificationem ſcripſit, applicata loco, ubi cruciabatur, aliquoties ſtatim, ac ſæpe paulo poſt liberatum ſe ſuiſſe. *parocbia S. Margaretæ aberat,*

gratiaque de beneficio publice acta a

26 In quorum beneficiorum agnitionem, quæ habet pro miraculis, baculum ſuum reliquit in ſacello præfato ad memoriam: nec non 2. Septembris MDCXCIX., die commemorationis martyrii prædictæ beatæ Margaretæ, cantari juſſit Miſſam ſolennem cum muſica per reverendum admodum dominum Oſwaldum F. Crabeels, collegii Sabaudici præſidem, & tunc Rectorem Magnificum academiæ Lovanienſis, eximiis dominis Petro Marcellis & Hermanno Damen, ſacræ theologiæ doctoribus ipſi aſſiſtentibus, & R. A. D. Nicolao Pauwels, ſacræ theologiæ licentiato, & plebano S. Petri &c. *Non minus mira & ſingularis eſt ſanatio mulieris claudæ ac impeditiſſ, quæ ad hanc Beatam confugitus priſtinam ſanitatem impetravit.* F

mulier ex parte claudo & impeditiſſ,

27 *Res in memorata Vita Lovanienſi narratur in hunc modum.* Die XXII. Februarii MDCXCIX. uxor Michaelis Donckers, nomine Margareta Tillemans, Lovanii nata, uterum ſereno peperit. Huic cum eſſet res curta domi, ſeptem a partu diebus ad xenodochium delata fuit, ut melius ſibi de reſocillatione ac ſanatione ibidem proſpectum eſſet. Ex puerperio retinuit imbecillitatem vel languorem in pmbabuatibiis; ſperanique futurum, ut medicis & chirurgicis remediis ac-

medica-

AUCT. J. S. medicaminibus paulatim convaleſceret, nihilominus clauda & imbecillis omnino remanſit; ita ut, dum nulla ſanitatis ſpes affulgeret, Margareta prædicta, dum in xenodochio fuiſſet tres menſes integros, exceptis diebus tribus, domum ſit deducta, ubi tres inſuper menſes ac dies quatuordecim eadem imbecillitate laboravit. Interea temporis, ſicut fatetur, & pates ex eo, quod ſæpe dixit, quando etiamnum degebat in xenodochio, ſingulari pietatis affectu ſe ferri erga beatam virginem Margaretam Lovanienſem, in ejuſque ope magnam ſe habere fiduciam; prædicta Margareta firmiter propoſuit ac promiſit, ſe diebus novem continuis quotidie recitaturam tricies tec orationem Dominicam, & totidem Salutationes angelicas in honorem vitæ annorum triginta trium, quibus Chriſtus vixit, ut beatæ Virginis auxilio ac patrocinio adjuvari poſſet, ſiquidem ſibi hoc conduceret ad ſalutem, ſempee ſibi perſuadens, & divino quaſi inſtinctu impulſa, ſe ab imbecillitate ſua per Dei gratiam certo ſanatum iri, B dummodo poſſet ad ſacellulum adrepeta, in quo venerabiles prædictæ beatæ Virginis reliquiæ quieſcunt, eaidemque ibidem honorare poſſet.

ruvoo ut aeas ſacellum adea ro, ſubito ſanatur?

28 Et, ecce, ſpes eam ſua non fruſtravit: vix enim votum ſuum ediderat, quin zelus ejus ac pietas magis ſemper ac magis accreſcerent, nihil aliud conantis, quam ut ea ſibi felicitas obtingeret, qua venerabiles reliquias poſſet inviſere, precibuſque ſuis honorare. Jam diebus ſex promiſſus a ſe preces quotidie perſolverat, quando prædicta Margareta die 1x. Februarii MDCC. cum luo nepote, qui debebat illam ducere, veſperi firmo cum propoſito ad ſacellulum ſe contulit, ut ibidem, ſicut deſiderabat, preces ſuas funderet: & quanto ad locum appropinquabat magis tanto ſe habebat deterius, immo peritia deficiens magna eum difficultate ad ſacellum pervenit, prout teſtatur ejus ductor, qui tei geſtæ teſtimonium perhibet. Memorata Margareta, dum jam ante ſacellulum eſſet, extra illud in ſcamno, precantibus ibi poſito, magis ad ſe rediit, & dum inſtitueret preces ſuas, magnam ſentit perturbationem in corpore ſuo. Paullo poſt melius habens, ſurrexit, baculum ſuum dans ductori. Quin facile ſe erexit ſine auxilio, & C ſine baculo vel ductore, cum gaudio & lætitia Deum laudans, domum rediit; &, quemadmodum omnibus eſt perſpicuum, vires ſuas naturales ſubito recuperavit, ita ut Deum omnipotentem laudare debeat & orare, qui adeo eſt mirabilis in Sanctis ſuis, ut gratia ac miſericordia, quas obtinuit, non abutatur, ſed ita fruatur iiſdem in hoc mundo, ut ipſi conducere poſſint ad honorem & glotiam in cœlis &c.

uti confirmatur ſequens teſtimonium illius, qui eo vei adjuncto inquiſivit?

29 *Hic ſubditur ſequens teſtimonium*: Ego infraſcriptus, qui hæc exaravi, omnia accutata inquiſivi tam ex femina, quæ clauda & imbecillis fuit, quam ex juvene, qui eam uſque ad ſacellulum perduxit, & rompetio vera fuiſſe cum omnibus fuit adjunctis, ſicut ſuperius narrata ſunt: & ego ex mea etiam parte teſtor, mulierem apprime admodum mihi notam eſſe, meque ei eſſe a ſarris confeſſionibus; nec non vicibus variis mihi dixiſſe, quod ſingularem haberet fiduciam in auxilio & interceſſione beatæ Virginis Margaretæ: cujus precibus & auxilio, uti confidimus, ſanitatem ſuam ſubito impetravit: quod accidit inter horam quintam & ſextam veſpertinam die nona Februarii MDCC. Lamb. Schepers vicepaſtor in xenodochio Lovanii. Hoc eſt ✠ ſignum Margaretæ Tillemans. Joannes van Doornen juvenis. *Hiſce aliis mox ſubduntur in hunc modum.* D

ſurdus effectus. Miſſa in honorem Beatæ, audiendam penitus tempſt

30 Hodie XXII. Junii MDCXCIX. compatuit Joannes vander Veren, natus Lovanii, ætatis annorum circiter quadraginta quinqua, uxorem habens Catharinam Perſoons, qui declarat & teſtatur, verum eſſe, quod videlicet ab hebdomadibus ſex, dum e pædagogio Caſtri, ubi operis aliquid fecerat, veniſſet uſque ad popinam, vulgo den Gulden hop, ſubito eum invaſit gravedo capitis, magna eam comitanta intemperie, qoa ſurdus omnino factus aſt inſtar lapidis. Malo adhibuit remedia a medicis præſcripta; at nihil ex iis adjumenti expertus, remedia illa reliquit, & ſic in eadem ſurditate permanſit tribus circiter hebdomadibus; donec filia domicellæ viduæ Leunckens ſuaſit uxori ejus, ut confugeret ad beatam Margaretam Lovanienſem. Ille vero dum nihil quidquam audire poſſet, uxor ejus ſignis ipſi indicavit, ut ad beatam Margaretam Lovanienſem confugeret; idque factum eſt die Jovis: & quoniam, E etiamſi ſurdus eſſet, loqui poterat, uxori ſuæ dixit, ſe poſtridie, qui erat dies Veneris, inchoatutum novenam ſuam in honorem prædictæ beatæ Margaretæ, totoqua die Venetis jejunavit, ſolo pane & aqua contentus, ac novenam inrepit. Die autem Dominico, novenæ ſuæ tertio, ſe contulit ad eccleſiam S. Petri, ut ſacro Miſſæ ſacrificio aſſiſteret in honorem beatæ Margaretæ. Tempore autem Sacti cœpit audira canium chorei, & ſic paulatim clarius audivit, dieque ſeptimo ſanatus fuit, ac auditum prorſus integrum recuperavit, & talem hoc uſque, qualem antea habuerat, paratum ſe offerens ad hanc teſtificationem jurejurando confirmandam, eamque chirographo ſuo ſubnotavit. Hoc eſt ✠ chirographum Joannis vandar Veren. Coram nobis. P. Marcelis S. T. D., Cornelius Cleynaerts.

vota emittit & perſolvit, genu ſanatum

31 Maria Pedringo, Lovanii nata, aliquot abhinc annis in genu ſuum lapſa eſt: hoc dum negligeret, malum illud ingraveſcebat adeo, ut genu intumeſceret inſtar capitis pueri. Quamobrem cogebatur uti medicis, ac chirurgorum manibus ſe committere; ſed ſine fructu. Menſe itaque Auguſto anni MDCXCIX. ad beatam noſtram Margaretam perfugium habet, edito voto viſitandi ſacellum ejus pee novem dies. Votum perſolvit, & nono die ſanatam omnino ſe comperit. F

puellula novendiales preces ſanatur

32 Antonius Franciſcus de Ptatel, linguæ Burgundicæ profeſſor in academia Lovanienſi, puellulam habet annorum duotum aum dimidio, nomine Mariam Henricam. Puella iſta pedibus conſiſtere vix poterat propter debilitatem, quam periti admodum mediri judicatant immedicabilem. Parentes ſpe pleni meritorum beatæ Margaretæ, eamdem puellam per dies novem ad ſacellum portari juſſerunt per mulierem, cui nomen Franciſca Gautier, ut novendialem ibidem pietatem perageret nomine puellæ, quam apud ſe habebat. Vix hoc pium exercitium erat inchoatum, quin obſervaretur, ecctiua puellam habere eo uſque, ut novem dierum iſtorum tempore ad perfectam valetudinem pervenerit, in qua perſeverat ad præſentem diem robuſta & valida.

virgo in ſacello pro- ſanata febri liberata,

33 Adriana vander Molten, virgo Deo devota, annotum viginti novem, teſtatur, præſam ſe fuiſſa quinies aut ſexies febri quotidiana, aujus quotidie duplicem patiebatue paroxyſmum. Hæc confugiens ad patrocinium beatæ Margaretæ, die ultima Aprilis MDCXCIX., uti teſtari pergit, ingrediebatur ſacellum, præſenti febre labo-

A borans; peractiſque ibidem precibus ſuis, ſubito ſanata fuit a febri, deinde non redeunte, ſubitam hanc ſanationem beatæ hujus Virginis interceſſioni adſcribens.

alia mulier malo oculi,

34 Humores quidam tam vehementer incidebant in oculum alterutrum Mariæ Staes, ut in animum induceret ſe illo privatum iri. In hoc periculo ad noſtram beatam Margaretam confugit plena ſpe: cujus patrocinio a Deo obtinebat ſanitatem integram, non adhibitis ullis remediis.

puer febri continuæ per vehemente,

35 Eduardus Eſſinck notarius declarat, filium ſuum Gregorium Jacephum Eduardum in hebdomada ſancta anni MDCXCIX correptum fuiſſe febri vehemente continua, quæ medicorum judicio erat valde periculoſa, quia magis magisque in dies ingravescebat. Uxor ejus & ipſe, qui expericuloſo filii ſui morbo non mediocrem capiebant dolorem, ad beatam Margaretam recurrerunt: Sacrum vovebant dicendum in ejus honorem, & ſine mora ancillam ſuam miſerunt ad ſacellum ejus, ad donarium aliquod ibidem offerendum, & ad accendendam candelam: ancilla hæc lacrymis ubertim perfuſa, exſequebatur mandata ſua, & domum revertebatur, tamen ne infans moreretur: ſed longe aliter res accidit: nam vix acceſſa erat candela, quin puer integra eſſet valetudine, petens bacillum, quo ludebat in lecto ſuo, nullo febris apparente veſtigio: a qua convaluit omnino ex iſto temporis articulo.

E

mulier gravi capitis dolore,

36 Maria de Clerck Lovanienſis affligi ſolebat gravi admodum capitis dolore. Ignara autem, quo remedio depellere hoc malum poſſet, decernit, ut admoveatur charta aliqua reliquiis beatæ Margaretæ, qua tegeret caput ſuum. Vix illud peregerat, quin a malo ſuo conſecuta fuerit ſanitatem integram, piæ ſuæ fiduciæ mercedem.

Beggina a maligno ſpiritu ab oratione impedita,

37 Quædam bonæ vitæ Beggina Lovanienſis, ætatis circiter annorum quinquaginta, in patrocinio beatæ Margaretæ Lovanienſis menſe Novembri MDCXCVIII ſpem ſuam figebat, confideos fore ut a malis ſuis ſoſpitaretur per merita hujus beatæ Virginis ac martyris. Jam ab annis viginti quinque ita fuerat gravata tam ſecundum corpus quam ſecundum animam, ut toto illo tempore ne vel unicam quidem Salutationem angelicam recitare poſſet, nec litanias, nec ullas alias preces, etiamſi quamlibet ſibi inferret vim ad orandum, atque ad ſuperandas tentationes maligni ſpiritus, ſicut ſperimè norunt confeſſarii ejus, multæque aliæ perſonæ piæ.

C

Beatæ patrocinio gratiam orationis impetrat.

38 Verum a primo die, quo invocabat Beatæ noſtræ interceſſionem, obtinebat gratiam orationis, quam malignus ſpiritus non potuit haſtenus impedire. Semper illa ſert ſecum partem aliquam chartæ, quæ Beatæ Margaretæ corpus attigit. Laborabat inſuper malo quodam tibiæ, ſibi adeo noxio, ut non poſſet incedere. Simul atque aliquid ex dicta charta applicabat tibiæ, incedebat abſque difficultate; dum vero illud imponebat vulneri, e quo multi effluebant humores, ſiccabatur vulnus. In pervigilio Natalis Domini anno MDCXCIX invitebat ſacellum ejus, Deoque agebat gratias de molis favoribus, beata Virgine ac martyre intercedente impetratis, eam orans, ut ſuam protectionem continuaret: die feſto Natalis Domini obtinuit favorem tam intimè meditandi magnum Nativitatis Domini myſterium, ut piis lacrymis tota liqueſceret. Hanc orationis gratiam adſcribit, ſicut aliorum etiam malorum ſuorum ſanationem, potenti interceſſioni ooſtræ beatæ Margaretæ: cujus protectionem ſenſit eodem inſtanti, quo apud ſe geſtavit partem chartæ, quæ attigerat ejus reliquias. AUCT. J. S.

mulier calculo periculoſo ſubito liberata,

39 Maria Hullec ex Waver, ætatis annorum ſexaginta unius, anno MDCC, dum eſſet in periculo mortis ex magnis & continuis calculi cruciatibus, medicique ac chirurgi eſſent moniti ad calculum exſecandum, id quod in perſonis ætate provectis non ſit ſine magno periculo; noſtræ beatæ Margaretæ ſubſidium imploravit: norat etenim, multos Waverenſes convaluiſſe, etiam ſubito, quando in clientelam beatæ Margaretæ Lovanienſis ſe contulerant. Magna cum fiducia ejuſdem ſubſidium adoptavit, ac feminam miſit Lovanium, ut ipſius ſacellum inviſeret, juſſitque ut in honorem beatæ Margaretæ ſemina iſta communicaret Corpori Domini: eodemque tempore, quo illa femina ſumebat ſanctiſſimam Euchariſtiam Lovanii, Maria Hullet liberata fuit Waveræ doloribus calculi, magnumque ſine dolore calculum emiſit inſtar parvi ovi gallinacei, qui in præſentia ſpectandus remanet in ſacello: ita ut chirurgi ac medici mirentur, quomodo tam magnus ac durus lapis, manens integer, emitti potuerit abſque dolore: quod ſupra naturam hoc modo repente factum eſt. E

alia expeditæ greſſu donata:

40 Hæc die XII Junii coram infraſcriptis teſtibus declaravit Joanna Mattyn, nata in Hamme, annos habens circiter triginta quatuor, deponens & teſtificans, ſe annis viginti duobus a pueritia ætate ſulcris duobus ſubalaribus nixam inceſſiſſe, ſicut cuilibet notum eſt; ſeque poſt multiplices peregrinationes pias aliis in locis liberatam non fuiſſe: donec tandem religioſum affectum ſuum direxit ad Margaretam Lovanienſem in ſacello ejus, in quo novem diebus continuis pietatem ſuam exercuit, recitans ibidem in honorem ipſius novies orationem Dominicam & Salutationem angelicam: quo novendialis luæ pietatis vel novenæ tempore in dies melius ac magis commode incedere ſe potuiſſe declarat: atque hiſce diebus novem pietatis peractis, omnino ſanata eſt, & perfecto greſſu donata ſine ſulcris, prout graditur hactenus. Hæc omnia declaravit & teſtificata eſt vera eſſe. Ita actum & teſtatum (paratam ſe offert ad hæc confirmanda juramento) die XII Junii MDCCIV, & hæc ſubnotavit. Signum ✠ Joannæ Mattyn. Ita eſt. Petrus Marcelis S. T. D. coram nobis. Cornelius Cleynaerts. Franc. Helewys.

F

multi alii, variis paſſi, ita agentes ſanantur:

41 Multæ aliæ perſonæ, gravibus multis incommodis laborantes, doloribus lateris & capitis, beatæ noſtræ Margaretæ Lovanienſi juſſerunt offerri cor vivum, & ſtatim melius habuerunt. Immo, quotquot beatæ Margaretæ noſtræ opem implorarunt tam eccleſiaſtici quam ſeculares, etiam perſonæ non vulgaris notæ, in quibuſlibet malis non tantum corporis, ſed etiam animæ, ac decreverunt ſacellum ejus inviſere, & præſertim novendiale pietatis exercitium per ſe vel per alium exercere, invenerunt ſolatium & ſanitatem, vel ipſi quoque agonizantes, qui ſacrum cereum in manu habebant: ſicuti puella Lovanienſis, quæ ita decumbebat cum cereo, dicebat: Domine video, quo vis me ſanare; ad beatam Margaretam Lovanienſem confugio: & promittebat offerendum puerulum argenteum, ut Beatæ meritis ſanaretur a Jeſu Chriſto: quod ſtatim etiam factum eſt, & nunc bene valet.

alia quoque impetra beneficia; & relapſi recreduli.

42 Illæ etiam, quæ non habebant unde viverent, ſuis precibus noſtræ B. Margaretæ, ut maritus officio aliquo donaretur, quo victum lucrari poſſet, intra dies paucos adjutæ ſunt. Cen-

AUCT. J. S. tenas novimus perſonas, quæ hic valetudinem recuperarunt. Sed obſervandum eſt, nonnullas ſic adjutas, ut poſtea malorum inſtigatione opem non attribuentes beatæ Margaretæ noſtræ, telapſæ ſint. Quin immo febria, a qua melius habebant, mox redibat, & ſtatim moriebantur: ſicut dolores alii & incommoda ad ingratos hujuſmodi homines. *Hactenus Vita Belgica, in qua etiam referuntur antiqua mirabilia; ſed cum ea ex Cæſario, Molano, aliiſque deſumpta ſint, fontes adibimus, & in annotatis ad Acta examinabimus ſingula.*

§. IV. Quæ & qualia ſint Acta inferius danda: inquiritur tempus, quo Beata vixit, aliaque ad geſta ipſius ſpectantia diſcutiuntur.

Acta ſcripta a Cæſario cuiuſcumque.

ACta B. Margaretæ *breviter conſcripta ſunt a Cæſario, Heiſterbacenſi prope Bonnam monacho Ordinis Ciſtercienſis, in Dialogis, quorum*
B *libros duodecim exaravit, editos ſub titulo* Illuſtrium miraculorum & hiſtoriarum memorabilium. *Habuit ille ſcriptor adjumenta omnia, quæ neceſſaria erant ad hiſtoriam hanc exacte exarandam. Quippe vixit eo tempore, quo res contigit, & quidem, ſi credimus Angelo Manrique mox laudando, prior tunc erat Villarienſis monaſterii, quod Lovanio non diſtat, niſi ſex circiter milliaribus Belgicis. Dubitari quoque non poteſt, quin Villarienſes monachi diligenter in factum iſtud inquiſiverint, cum hoſpes* B. Margaretæ, *monaſticam vitam Villarii ampleſti ſtatuiſſet. Non tamen Villarii Dialogos ſuos exaravit Cæſarius, ſed in monaſterio Heiſterbacenſi, ad quod, relicto priorato Villarienſi, regreſſus eſt anno* 1210. *uti opinatur Mauritius in Annalibus Ciſtercienſibus ad eumdem annum cap.* 8. *num.* 1. *Idem ſcriptor ad annum* 1221. *cap.* 5. *n.* 1. *probat, Dialogos a Cæſario ſcriptos eſſe anno* 1221. *quo vult incboatos; & anno* 1222. *quo abſolutos affirmat. Utroque illo anno Cæſarium ſcripſiſſe, ex propriis ipſius verbis tam clare evincitur,*
C *ut non videatur ullum ſupereſſe dubium. Itaque alterutro anno exarata ſunt Acta* B. Margaretæ, *cum leguntur in medio Opere, nimirum lib.* 6. *cap.* 34.

Quo pro & ſequenti, cui in h. ſit fides habenda.

44 *Porro quod ſpectat ad fidem hiſce Actis adhibendam, non eadem ſorſan omnium erit ſententia, niſi diligens fiat diſtinctio inter varia ab eodem auctore narrata. Quippe fuit Cæſarius vir pius & doctus quidem, ſed pro tempore, quo vivebat, ſimplex & credulus: atque ex eo fit, ut Dialogi ipſius non careant narratiunculis quibuſdam, quæ pro fabulis leguntur hoc tempore. Verum non recte judicabimus, ſi idem plane de omnibus feramus judicium, quia multa narravit, quæ a verſimilitudine non ſunt aliena, quæque exacte miſſe potuit, quod tis & loco & tempore eſſet vicinus. Itaque, cum ſuſpicio mendacii non cadat in Cæſarium, virum utique pium & ſincerum, eumque in rebus tam vicinis, quam eidem erant pertinentia ad Margaretam, nullum ferat ſit errandi periculum, fidem in hiſce negare non poſſumus Cæſario, ejuſque auctoritati omnibus aliis, qui ferius ſcripſerunt, hic videtur præferenda. Qua de cauſa elogium Beatæ noſtræ, quod ipſe concinnavit, primo loco edam, uti poſteriorum ſcriptorum narrationibus præferendum.*

45 *Sequetur deinde Vita paulo prolixior, nobis olim communicata ex ſecunda parte Hagiologii Brabantinorum, manuſcripti in Rubea Valle. Hujus Vitæ auctor ignotus mihi eſt; at clarum eſt, eum hauſiſſe ex Cæſario potiorem Vitæ partem, uti ipſe ait in præfatione, addens ſe pauca inſerere, quæ ſive per ſcripta ſive per verba publicavit opinio vulgata. De tempore, quo ſcripſit, nullibi ſatis clare loquitur. Attamen num.* 13. *inſinuat, ſe ſaltem centum annis poſt necem Beatæ ſcripſiſſe, ita ut verſimile ſit Vitam hanc concinnatam eſſe ſeculo* XIV. *aut* XV. *mitto enim ait, ſe ſcripturum paſſionem* Margaretæ in civitate Lovanienſi ... nuper degentis. *Nam, ciſi* nuper *hic pro longiori tempore ſumatur, uti aliquando fit, verſimile tamen non eſt, protrahi ad tria ſecula, præſertim cum nihil repertatur in Vita, quo probari poſſit, ſcripturem ſeculo* XIV. *poſteriorem eſſe. Suſpicor hanc vitam præluxiſſe Molano, qui eidem paſſim conſonat, niſi uterque ex eodem fonte hauſerit, videlicet ex ſcripturis & picturis ſacellæ: nam hæc citat Molanus. Picturæ illæ, quæ etiamnum ſervantur Lovanii, revera admodum antiquæ creduntur, atque exhibent omnia fere, quæ cum hic anonymus, tum Molanus narraverunt. Reliquos ſcriptores, qui breviter de* B. Margareta *egerunt, nominabo per decurſum, ubi id expedire videbitur ad elucidanda dubia, ad quorum diſcuſſionem nunc progredior.*

D *Vita alia Mſ. ſeriori ornata.*

E

46 *Dubium primum eſt de tempore, quo occiſa eſt Beata noſtra. De eo Molanus ſic habet:* Quæ anno Domini milleſimo ducenteſimo vigeſimo quinto paſſa memoratur. *Hæc opinio ita placuit Lovanienſibus, ut recentiores Vitæ Belgicæ ſcriptores eam aſſeruerint tamquam certam, atque ideirco Lovanienſis civitas quingenteſimum mortis eunum celebraverit anno* 1725. *Attamen non modo certe non eſt hic annus emortualis, ſed etiam longe a vero abeſſe videtur. Longe ſaltem ab eo recedit Mauritius in Annalibus Ciſtercienſibus ad annum* 1203. *cap.* 6. *num.* 1. *ubi ſic habet:* Hoc idem tempus concernere videtur virginis Margaritæ martyrium paſſione: nam martyrium nec negem, nec affirmabo. *Ex Cæſario,*
F *opinor, illum circiter annum collegit Mauricus. Vita ſecundo loco edenda num.* 4. *habet, rem accidiſſe* circa annos Domini mille ducentos. *Demum Cæſarius cap.* 33. *aliud factum referens, dixerat* ante annos paucos: *& cap.* 34. *ait,* circa eadem tempora.

Paſſa eſt Beata non anno 1225.

47 *Aſſerit igitur Cæſarius, mortem* B. Margaretæ *illatam eſſe paucis annis, antequam Dialogorum partem illam ſcriberet: illam autem ſcripſum eſſe anno* 1221. *vel* 1222. *jam obſervavi. Ex hiſce neceſſario conſequitur, mortem Beatæ differri non poſſe uſque ad annum* 1225. *at non æque intelligitur, in quem præciſe annum mors inciderit. Nem per annos paucos, quos annos deſignet Cæſarius, non poteſt determinari. Hac de cauſa mortem Beatæ ſius ſub initium ſeculi* XIII. *quod ſaltem extendi poteſt uſque ad annum* 1210. *uti etiam* 1212. *Diem emortualem nullibi apud antiquos aſſignatum reperio. Nihilo magis eum invenire potuit Molanus, qui de hac re ita ſcripſit:* Dies martyrii ignoratur, ad quem tamen inveniendum nomen Amandi hoſpitis lui quæſivi; ſed non inveni, inter obitus eccleſiæ Lovanienſis & monaſterii Villarienſis, quod ab eo ſe bona habere agnoſcit. *In Vitis tamen Belgicis*

ſed ſub initium ſeculi XIII. *diei quoque non omnino certi.*

gicis nuper impreſſis dicitur paſſa die 2. Septembris: ac ignoro, & multum dubito, an ſatis firmum habeant fundamentum.

Hinc nomen, cognomen, patria, conditio:

48 *Nomen hujus Virginis* Margareta *aut* Margarita. *Lovanienſes vernaculo paſſim utuntur voce diminutiva, adjectoque cognomine nominant* Fieru Msrgaritke: *quod nomen in Vita ſecunda num. 3. exponitur Latine* Inclyta Margaretula. *Cognomen iſtud* Fiere *haud dubie ortum eſt ob caſtitatem libere profeſſam, adjectumque ad laudem* Margaretæ: *nam laudatus biographus ibidem id teſtatur his verbis:* Peculiari nomine meruit INCLYTA MARGARETULA *nuncupari. Non quidem Gallica* fier, *Belgis in eadem quoque ſignificatione uſitata, bodie plerumque ſaſtum, ſuperbiam aut arroganliam deſignat. Verum aliquando etiam ſumitur in bonam partem pro indole nobili & propenſa ad virtutem: atque ita maxime ſumi poteſt & debet, quando dicitur de puella, quæ nobil prorſus pati ſuſtinet caſtitati contrarium. Patria Beatæ creditur Lovanium: quod, etſi antiquo non firmetur teſtimonio, admodum tamen veriſimile eſt, cum ibidem habitaret apud conſanguineum ſuum Amandum.* Domus *Amandi*, quam *etiam* inhabitabat *Beata*, dicebatur HOSPITIUM S. GEORGII, in qua cubiculum parvum ab ea nomen retinet, *inquit Molanus. Sita eſt hæc domus in platea, vulgo dicta* de Holſtrset. *Parentes* Margaretæ *nullibi nominantur, & forſan defuncti erant, quando apud Amandum conſanguineum habitare cæpit Puella. Hinc non conſequitur ex habitatione illa* Margaretam *infimæ fuiſſe conditionis: nam ancilla fuiſſe non dicitur, ſed* loco ancillæ *miniſtraſſe conſanguineo ſuo, quemadmodum feciſſet propria Amandi filia, ſi filiam illius ætatis habuiſſet.*

B

Volunt aliqui eam fuiſſe conſobrinam Ordinis Ciſtercienſis.

49 *Ciſtercienſes ſcriptores* Margaretam *attribuunt Ordini ſuo; quin credunt eandem cum Amando ejuſque conjuge profitiſci voluiſſe Villarium, ut Ordinem Ciſtercienſem ingrederetur. Verumtamen nec Cæſarius nec ſecunda Vitæ ſcriptor aliud aſſerunt de* Margareta, *ſed ſolum de Amando & ipſius uxore; ita ut illud* Margaretæ *religionem ingrediendi propoſitum minus certum appareat. Si tamen etiam* Msrgareta *Ordinem Ciſtercienſem profiteri decreverat, res exponenda eſt, ſicuti expoſuit Henriquez in Menologio Ciſtercienſi, ita habent in annotatis:* Amandus enim vir pius, Lovanienſis civis, cum uxore ſua & prædicta virgine Margarita habitum Ciſtercienſem aſſumere diſpoſuerant, ſeque beati Guillelmi undecimi Villarienſis abbatis magiſterio tradere, ut ipſe uxori & Virgini cœnobium ſanctimonialium, in quo ſub inſtituto Ciſtercienſi Deo ſervirent, aſſignaret; Amandum vero inter Converſos Villarienſes reciperet.

C

Aliqui ſcripſerunt, eam vi fuiſſe violatam; quod virginitatem ejus

50 *Molanus, data per compendium relatione Cæſarii, hæc ſubjungit:* Ab hac autem narratione Cæſarii, qui ſortaſſis in Heiſterbach conſtitutus, non tam exacte omnia cognovit, diſcrepant nonnihil picturæ & ſcripturæ ædiculæ, in qua corpuſculum aſſervatur. In illis enim legitur, poſtquam virginitatem Deo voverat, vim perpeſſa. *Vim Virgini illatam fuiſſe, aſſerunt etiam Miræus, Chalmotus & Henriquez. Poſtremus autem, allatis verbis SS. Auguſtini, Ambroſii & Iſidori, cum hiſce S. Luciæ attributis,* Si invitam juſſeris violari, eſtitas mihi duplicabitur ad coronam, *oſtendit recte Virginem vocari, etiamſi violentiam illam certo eſſet paſſa. Cum iſtud certiſſimum ſit & indubitatum, ſufficient mihi verba Auguſtini in Epiſtola ad Honoratum epiſcopum, quæ olim erat 180. at in ultima editione eſt 228.* Quia violentia non violatur pudicitia, ſi mente ſervatur: quoniam nec in carne violatur, quando voluntas patientis ſua turpiter carne non utitur; ſed ſine conſenſione tolerat, quod alius operatur.

AUCT. J. S.

non obſtante, etiamſi eſſet certum, ar antequi virgo illam non amiſerit.

51 *Confutit S. Thomas* 2. 2. qu. 152. *art.* 1. *ubi probat, integritatem corporalem* per accidens *ſe habere* ad virginitatem: *propoſitum vero perpetuo ſe abſtinendi ſe habere* formaliter & completive in virginitate. Unde, *inquit ad* 3. ſi contingat, quod per alium modum (*quam per propoſitum voluntatis*) aliquo caſu membri integritas corrumpatur, non magis præjudicat virginitati, quam ſi corrumpatur manus aut pes. *Hæc dicta ſint in ſuppoſito: nam de violentia illa* Margaretæ *illata nec Cæſarius meminit, nec ullus biographus, qui potius videtur contrarius num.* 2. *ut obſervabo ibidem in annotatis. Quin & recentiores Vitæ Belgicæ ſcriptores contendunt, illam non eſſe veriſimilem, quia, inquiunt, Deus paſſim virgines contra ejuſmodi vim defendiſſe legitur. Sane* E *nec Molanus verba ſcripturarum, quas laudat, addunt; nec alis deinde ſecuti quidquam habuerunt præter dubiam illam Molani aſſertionem, itu ut rem hanc debeamus relinquere incertam.*

Martyrium Beatæ aqnoſcit Cæſarius, ac non recte probat:

52 *Quæri etiam poteſt,* an B. Margareta *recte* vocetur martyr: *nam Mauritius ea de re dubitabat ſupra n.* 46. *& rationes hujuſce tituli minus ſunt manifeſtæ. Cæſarius, qui martyrem dixerat, deinde nomine interloquentis Apollonii ſic interrogat:* Quænam exitit cauſa martyrii in Puella iſta? *Reſponſum vero ſubdit his verbis:* Ut jam fatus ſum, ſimplicitas & vita innocua. Diverſæ ſunt ſpecies martyrii, innocentia videlicet, ut in Abel; juſtitia, ut in Prophetis & Joanne Baptiſta; amor Legis, ut in Machabæis; confeſſio fidei, ut in Apoſtolis. *Hæc vera ſunt, ſi mors inferatur cauſa prædictarum virtutum, atque ob eam acceptetur. Attamen non credideram, mortem* B. Margaretæ *illatam eſſe, quia innocenter vixerat: atque ideo non video, martyrium ipſius ſatis probatum eſſe a Cæſario.*

vix tamen de martyrio dubitari poſſit, ut probatur.

53 *Reflexa martyrium probaretur, ſi conſtaret ſollicitatam fuiſſe ad peccatum, (uti ſollicitatam fuiſſe admodum eſt veriſimile) & ereſam eſſe, quæ nolebat in peccatum conſentire. Hoc enim caſu cauſa fuit pro virginitate defenſa; & martyr merito nominatur, ſive ante mortem violenter oppreſſa fuerit, ſive violentiam illam illata morte evaſerit. Potuit etiam martyr occumbere, quia manere nolebat cum latronibus iſtis, aut aliquid pro ipſis agere, quod ſine peccato facere non poterat. Audi S. Thomam* 2. 2. *q.* 124. *art.* 3. Omnium virtutum opera, ſecundum quod referuntur in Deum, ſunt quædam proteſtationes fidei, per quam nobis innoteſcit, quod Deus hujuſmodi opera a nobis requirit, & nos pro eis remunerat, & ſecundum hoc poſſunt eſſe martyrii cauſa. *Si omnia bona opera poſſunt eſſe martyrii cauſa, uti recte ait ſanctus Doctor, martyrii cauſa non ſolum potuit eſſe virginitas ſervata, ſed aliud quodcumque opus bonum; aut etiam recuſatum cujuſcumque peccati, uti addit S. Thomas in reſponſione ad primum. Itaque dubitari vix poteſt, quin martyrium adepta ſit* Margareta: *nam, cum latrones eam inulto non occiderint, videntur ipſam voluiſſe ſervare, modo eorumdem nefandis poſtulatis ſuiſ-*

AUCT. J. S. *fec obſecuta. Si quid dubii præterea occurrat in Actis, id in Annotatis expendetur.*

ACTA

Auctore Cæſario Heiſterbacenſi

Ex lib. 6. Dialogorum ipſius cap. 34.

Margareta Lovanii a pudicoſon. quibus ſimul a ſe occiſi abducitur,

C Irca eadem tempora *a*, civis quidam Lovanienſis cum uxore ſua, rebus ordinatis, ad Vilarium *b* domum Ordinis noſtri, ſe transferre diſpoſuerat. Eraot autem ambo religioſi, & religioſorum ſuſceptores devoti. Habebant ſecum Puellam adultam, cognatam ſuam, quæ *a* loco ancillæ, tam ipſi quam hoſpitibus, ſicut *b* B teſtes ſunt Coovarſi noſtri, ſatis ſimpliciter ac diligenter miniſtrabat, & nomen virginis Margareta. Scientes homines quidam maligni, pecuniam illos habera collectam, eadem nocte, qua de mane erant profecturi, eirciter octo domum illorum ſero ingreſſi, quaſi cum eis hoſpitaturi, dictam Puellam pro vino miſerunt. Interim dominum & dominam, totamque familiam ibidem repertam, occidentes, & ſublatis omnibus, Puellam cum vino reverſam ſecum educentes, domum quamdam, ſatis a civitate remotam, ſimul ingreſſi ſunt.

ac deinde extra urbem occiſorum corpus fluvio immiſſum,

a Quæ cum triſtis ſederet, & hi, qui in domo erant, æſtimarent, quod vi rapta eſſet, duxeruot illam ad fluvium. Cui cum quidam ex latronibus comminaretur, & diceret unus: Sinita eam vivere, & ego ducam illam uxorem, non conſenſerunt, timentes per eam prodi, addantes portioni unius decem marcas, ut eam occideret. Ille Agnam ſimplicem ſuſcipiens, tamquam crudelis carnifex, prius deſecto ejus gutture, cultrum lateri moribundæ infixit, ſicque Deo hoſtiam viventem in flumen projecit. Hoſpita vero domus, quam intraverant, latenter egreſſos ſecuta, quæ facta ſunt vidit.

C

dein in ripa ſepultum ac domum in urbem translatum ſicutaque honoratum;

3 Mane tam execrabili facinore cognito turbata eſt civitas, quæſiti ſunt latrones, ſed non inventi: conſiderantis occiſorum corporibus, quæſtio habita eſt de Puella, cujus corpus eum piſcatores poſt dies aliquot inveniſſent, nec tamen prodere præſumpſiſſent, timeotes ſibi crimen impingi, in littore ſepelierunt *c*. Circa cujus ſepulchrum alii tempore nocturno luminaria videntes, effoſſam *c* *d* tulerunt Lovanium, capellulam *d* ſuper eam fabricantes; & fiunt uſque hodie, meritis ejus exigentibus, miracula, tam in loco occiſionis illius, quam in loco translationis.

magna Dei gratia gloria cultum ve- neratio ſ. citer.

4 Supradictus dominus ejus, Amandus nomine, cum uxora, monacho cuidam Vlarienſi apparens, cum de ſtatu eum interrogaret, reſpondit: Nondum plenam habemus gloriam. Noviſſima requiſitus de Virgine, ſubjunxit, Quidquid nobis inſpenſum eſt gratiæ, meritis habemus Margaretæ: nec audemus reſpicere ad gloriam, in qua illa eſt. Cernis nunc, quantum operetur ad martyrium ſimplicitas & innocentia vitæ? Omnes quidem occiſi ſunt, ſed non omnes miraculis clarefcuot. Unde patet, quod non pœna faciat martyrem, ſed cauſa.

e

D

ANNOTATA.

a *De tempore conſule Commentarium numer.* 46. & 47. *ubi etiam num.* 48. *aliqua de Amando.*

b Villarium, *vulgo* Villers, *abbatia eſt Ordinis Ciſtercienſis etiamnum florens in Brabantia, circa confinia comitatus Namurcenſis, inter Bruxellam & Namurcum ſita.*

c *Alii hanc ſepulturam in ripa fluminis Dilia negarunt, & mirabilia ſubſtituerunt: ſed magis credendum Cæſario.*

d *Ex hac capellula, quæ etiamnum exſtat, cultum antiquum probatum invenies in Commentario §. 1.*

ACTA ALTERA

auctore anonymo,

E

Ex Ms. Rubeæ Vallis, collato cum alio.

PRÆFATIO.

Dicit auctor, unde didicerit, quæ narrat:

DIgniſſimæ *a* cujuſdam virginis a Deo prædilectæ ac prævenire in benedictionibus *a* dulcedinis, nomine Margaretæ, in civitate Lovanienſi, tempore Henrici *b* ducis Brabantinorum, hujus nominis primi, nuper *c* degentis, lamentabilem ſimul & ſuccinctam hic interere comœdiam *d* paſſionis iotendena, eam, *b* quam profecturus ſum, narrationem maxime *c* juxta relationem venerabilis viri, nomine Cæſarii, Ciſtercienſis monachi, qui in Dialogo ſuo *d* ejuſdem beatæ Virginis mentionem facit, ejuſque contemporaneus fuit, explicabo, pauca interſerens, quæ ſive per ſcripta, ſive per verba publicavit opioio vulgaia *e*: quod eoim commuois fama famat non omoino deperditur. F

deinde generatim ea- rum

2 Hæc autem Juvencula, ut ax tequeotibus elici poteſt, protecta fuit umbra pietatis deificæ ab inſidiis inimicoium ſuotum, theſaurum pretioſum caſtitatis *f* ſibi auferre molieotium, ut *f* Deo per virginitatis puritatem, & paſſionis acerbitatem, tam in vita quam in morte dignum offerret omni acceptione holauſtum. Quapropter, chariſſimi, licaat in ipſius laudem axclamare illud Canticorum VII. Statura tua aſſimilata eſt palmæ: ipſa enim a puerili ætata animum vitilem induens, ſemper in melius proficere ſtuduit, & per booam vitam alios in virtote roboravit, ſicut palma ſemper, dum creſcaodo elevatur, ſuperius dilatatur & roboratur.

in laudem Beatæ.

3 Quamvis enim hæc Virgo devota more palmæ exterius habuit aſperitatem io cortica corporis, ipſum atrociſſime * morti tradendo, ſuavem tamen fecit fructum, dum gaudens intus in mente patientiæ ſemper in ſe retinuit ſtabilimentum. Unde & ſuavem redolentiam ſui nominis etiam poſteris deraliquit juxta illud Eccleſ. XLIX. In omni ore quaſi mel indulcabitur ejus memoria, & ut moſica in convivio vini. Ideo enim dulcis recordatinnis oſque hodie manet apud omnes ejus notitiam babentes, ut peculiari

* *forte a- trociſſima*

Digitized by Google

A culiari nomine meruit inclyta Margaretula nuncupari. Ejus igitur vitam & paſſionem breviter explicemus, & quam congrueoter ſibi hoc nomen conveniat, intimemus.

ANNOTATA.

a Titulus hic præfationi eſt præfixus : Prologus in Paſſionem inclitæ Margaretulæ virginis, in civitate Lovanieoſi corporaliter quieſcentis.

b Henricus I. Brabantiæ dux provinciam hanc diu adminiſtravit ſub finem ſeculi 12. & initium 13. De eo ſcriptor anonymus in Chronico Brabantiæ, producto uſque ad annum 1485. editoque per Antonium Matthæum, pag. 40. ſic habet : Poſt hæc Henricus dux Brabantiæ ſenior apud Coloniam diem ſuum obiit, & naturæ debitum exſolvit, ac honorifice relatus eſt Lovanium, & in eccleſia beati Petri in medio chori ſepultus. Quadraginta & novem annos dux fuit, in quibus raro quievit a præliis. Obiit autem anno Domini MCCXXXV. Nonis Novembris. *Hæc*

B *nullum relinquunt dubium, quin ſub Henrico I. occiſa ſit* B. Margareta, *ſed nihil affernnt ſubſidii ad annum emertualem determinandum.*

c Illud nuper *extendi ad centum, ut minimum, annos, jam obſervavi in Comm. num. 45.*

d Tragica potius quam comica narrat auctor ; ſed voce comœdia *abuſus eſt, ſicuti in lingua Belgica vox eadem uſurpatur.*

e Satis hic innuit ſcriptor, eſſe ſero tantum ex traditionibus popularibus depromptа illa omnia, quæ in Caſario non legnntur. Quapropter minus fidei illis attribuendum.

f Hic obſcure inſinuat, occiſam eſſe Virginem pro defenſione caſtitatis : quin & negare videtur, vim fuiſſe illatam. Hac de cauſa magis miror, unde id hauſerit Molanus, cujus aſſertionem dubiam pro certa ſecuti ſunt aliqui. Certe ex picturis ſacelli id non habet Molanus, cum in illis nihil ſimile habeatur, aut decenter exprimi potuerit. Quid vero in ſcripturis invenerit, mihi non conſtat. Conſule dicta in Comment. num. 50. & 51.

C CAPUT I.

C *Virginis habitatio, conditio & pietas : cædes conſanguineorum ipſius, poſt quam ipſa abducta occiditur : mirabilia ſecuta, & corpus translatum.*

Dum Virgo conſanguineis ſuis pie ſervit, ac eorum ditatur. *a*

Circa annos Domini mille ducentos *a*, civis quidam Lovanienſis, vir bonus & honeſtus, Amandus nomine, cum uxore ſua rebus ordinatis ad monaſterium Villarienſe, quod eſt Ordinis Ciſtercienſis in Brabantia, tonc temporis religione famoſum, ſe trausferre diſpoſuerat, & ibidem Deo ſtudioſius deſervire. Erant quippe & ipſi ambo religioſi, & religioſorum ſuſceptores devoti. Habebant autem ſecum Puellam quandam aduliam, cognatam & conſanguineam ſuam, quæ loco ancillæ tam ipſis quam etiam hoſpitibus, quos frequenter ſuſcipere conſueverans, ſatis ſimpliciter ac diligenter miniſtrabas. Cumque omnia, quæ habere poterant, ſimul contuliſſent, ſcientes quidam maligni pecuniam illos habere collectam, eadem nocte, qua de mane profecturi erant, circiter octo dominum illnrum ſero ingreſſi ſunt, quaſi cum eis hoſpitaturi, dictamque Puellam pro vino miſerunt.

5 Interim autem hoſpitem atque hoſpitam, totamque familiam ibidem repertam, crudeliter trucidaverunt, & ſublatis omnibus, quæ auferre poterant, Puellam cum vino reverlam ſecum educentes, domum quandam a civitate ſatis remotam ſimul ingreſſi ſunt. At Puella, dum triſtis admodum ſederet, nimirum cum ſe vidiſſet prædilectos conlanguineos amiſiſſe, ac inter manus prædonum deveniſſe, hii, qui in domn illa habitabant, æſtimabant eam vi raptam fuiſſe. Tandem ribaldi *b* ac latrones præfati extra domum ipſam pertrahentes duxeruns ad fluvium nomine Diliam *c* : cui cum quidam ex eis ex corde miſericordiæ compateretur, & promitteret ſociis ac diceret : Sinite illam vivere, & ego illam uxorem ducam, non ſibi conſenſerunt, timentes per illam prodi, quia porius uni de conſortibus luis prnmiſerunt decem marchas argenti addere ultra ſortem ſuam, ut illam occideret.

6 Qui Agnam ſimplicem ſuſcipiens & immaculatam columbam atrociter apprehendens tamquam crudelis lictor, poſt, defecto gutture, culſtrum lateri moribundæ protinus infixic, ſicque hoſtiam Deo vivenlem in Diliæ præcipitavit aquas. Hoſpita vero dnmus, quam intraverant, latenter ſecuta, ea, quæ circa Virginem facta ſunt, vidit ac poſtmodum publicavir. Mane vero iam execrabili facinore cognito, turbata eſt univerſa civiras Lovanienſis, qnæſitique ſunt latrones, ſed minime invenri. Conſideratis autem occiſorum concivium corporibus, quæſtio habita eſt de Puella : eumque ad relatinnem hoſpitæ præfatæ ipſam in flumen præcipitatam comperiſſent, exacta diligentia eam inquiri fecerunt.

7 Deus autem, qui ipſam *in* ſponſam ſuam prælegeras, eam perditum iri non eſt paſſus ; nec *in* hoc ſæculo nec in futoro : quin potius multis ac diverſis miraculis illam poſt mortem clarificavit. Ipſa denique nocte, qua iam execrabile facinus *in* Virginem Deo dilectam præfati latrnnes exercuerant, ur fertur (periculum enim veri ad me non ſuſcipin) piſces, qui erant in flumine, de profundo emergentes ſacrum Virginis corpus in ſublimè extnlerunt, acſi manibus humanis fuiſſer decenter elevatum *d*.

8 Interea dux Brabantiæ, qui cum cnnjuge ſua tunc temporis Lovanii reſidebat, proſpiciens per feneſtram altiſſimi caſtri *e* ſui, vidit ſuper Diliam lumen ingens rutilare per plures noctes ſoris civitatem, in eo videlicet loco, quo projecta jacebat. Hanc autem clatitatem teſtabatur præſentia angelorum, qui ibidem viſi fuerant & auditi, ut ſua viſitatione Dei Martyrem bnnorarent. Vilo quippe dux lnmine ſplendido, & audito conceniu augelico, miſit mox piſcatores extra civitatem ad ipſum locum, &, ecce, corpus Virginis apparuit ſuper aquas contra ictum fluminis, & vergens ad civitatem : quo cnmperto, dux conſeſtim ſtipatus multitudine curialium civium & clericorum proceſſionaliter eidem obviam ivir, ſanctumque theſaurum ſibi divinus præſtitum reverenter ſuſcepis.

D *Auct. Anonymo. Latrones totam familiam trucidant ipſamque puellam vino ſecum abducunt extra urbem.*

b

c

E *Alii eandem occidunt prope Diliam, eiusque corpus injiciunt.*

F *Corpus invenium, circumſtantiis mirabilibus.*

d

Comes Lovanium.

e

AUCT. ANONYMO.

ANNOTATA.

a *Tempus diſcuſſum eſt in Commentario num. 46. & 47. Alia vero pleraque examinata ſunt ibidem §. 4. eat in annotatis ad Acta præcedentia.*

b *Von* ribaldi *varie quidem ſumitur, uti videri poteſt apud Cangium in Gloſſario: paſſim tamen ſignificat homines perditiſſimos, nec alio ſenſu hic intelligenda.*

c Dilla, *vel* Dyla, *vulgo* de Dyle *aut* de Deele *amnis eſt, qui Lovanium fecat, Demeræque aquis auctus, Mechliniam dividit: deinde vero Nethæ jungitur ac cum illo in Scaldim labitur.*

d *Hic auctor receſſit a Cæſario uſque ad finem hujus capitis, ſecutus populares traditiones, opinor. Eadem quidem narrat Molanus ex pictaneis & ſcripturis facelli: at mihi longe veriſimilior apparet ſimplex relatio Cæſarii, qui mirabilia illa non tacuiſſet, ſi audiviſſet. Narrat ille corpus poſt aliquot dies a piſcatoribus inventum,*
B *& clanculum in ripa Dilæ ſepultum.*

e *Caſtrum hoc in loco altiſſimo ſitum eſt prope portam, quæ ducit Mechliniam. Vulgo dicitur* Caſtrum Cælaris: *nam Julii Cæſaris apus eſſe vulgus cuiſtimat. Porro quæ hic de duce Brabantiæ ejuſque uxore dicuntur, in antiquis etiam picturis exhibentur, uti & concentus ille angelorum, & corporis contra fluxum progreſſio. At mirum eſt, omnia illa ignoraſſe Cæſarium, ſi facta ſint: nam quod aut Molanus, forſan fruſſe conſtitutum in Heiſterbach, ideoque aliqua ignorare potuiſſe, mihi nequaquam ſatisfacit. Quippe aut Villarii erat Cæſarius, dum res evenit; aut ex Villarienſibus, quarum Prior fuerat, hiſtoriam cognovit: at propinquiores Lovanio erant Villarienſes, quam ut res tam ſingulares ignorare potuiſſent. Magis igitur placet Cæſarii unda relatio, quam hæc ex fama populari nimium decorata.*

CAPUT II.

C

Mirabilia, quæ facta dicuntur in tranſlatione corporis: ſepultura, & ſacellum ſupra corpus fabricatum: revelatio de gloria Beatæ, de cujus martyrio diſſeritur.

Corpus e mari cum conſpectui ex poſitum, mirabi bus reſulareſcit

REfertur vulgata editione miraculum, qualiter ſacræ Virginis corpus, præſatione modo in civitate receptum, omnium conſpectui ſit præſentatum, & propter hoc ſuper murum eccleſiæ ſancti Petri in memoriam tanti piaculi reclinatum. Quo comperto, juvenes & virgines, ſeoes cum junioribus ad eumdem locum confluxerunt, & eum ingenti ammiratione magnalia Dei conſpexerunt. Accidit autem, molierculam quandam cum reliquis illic irer habere, quæ coxerat pulmeotum ſive pottagium *a*, ut ferret operariis ſuis in eampum.
a

50 Hæc eom tantam congregationem populi intueretur circa eccleſiam, ſatis ammirari cœpit: & auditis mirabilibus ae miraculis, quæ eontigerant, ad oſtentanda merita Beatæ Virginis, eredere renuit. Ait ergo ad rèferentes hoc modo: Sicuti verum eſt, quod pottna *b* meos, quem ſoper morum fine lomento ignis conſtitui, effervcat atque ebulliat; ſic verum eſt, hæc miracula eootigiſſe, quæ recitatis. Mox majus prioribus miraculum ibidem eoram omnibus ceniuit, ut vaſculum, quod mulier ſecum tulerat frigidum, adeo redderetur ſine igne ealidum ae fervidum, quaſi haberet circum le igneum rogum.
D
mulieris hac ao erdentes alio ſine igne ſfervoſos,
b

tt Ioſuper & pulmentum in eo contentum ſine ſui diminutione, ob Virginis merita declaranda, omnibus præſentibus communicabile redditum *c* eſt: quod præfata mulier ob reverentiam tanti miraculi tuoe ibidem dereliquit. De quo poſtmodum longo tempore, quicomque guſtare voluit, ad libitum accepit, exceptis dumtaxat his, qui de neſanda ſtirpe illorum deſcenderant, qui beatiſſimam Virginem tam crudeliſe ſimæ neci deſtinaverant.
ac dlo ei- buus pro- biſſe for- tur ſine ſui diminutio- ne?
c

12 Quo eomperto, unus illorum invidia ſtimulatus cum ſibi non licere vidit, quod aliis præſto fuit, poctum iſtom arripuit, & ventrem purgaos immunditias ſuas turpiter eidem ingeſſit. Unde factum eſt, ut tam præclarum beneficium deinceps ceſſaret, nec aliquis, ut prios, de tam miraculoſo edulio commuoicaret. Porro actores necis tam execrandæ ſtatim poſt facinus apprehenſi ſunt, &, prout erant digni, ſecundum leges morti adjudicati *d*. Inſuper & hii, qui de illorum ſtirpe prodierant, a Deo plagati ſunt, ut per ecotum annos de poſt talionem hujus ſancti reſtituere cogereotur ac veſtigium ſive ſignum oſtentare.
Virginis percuſſores puoiti.
E
d

13 Corpus itaque Virginis religioſi cives una cum elero reverenter ſepulturæ dederuot juxta eccleſiam ſancti Petri, & luper eam capellam gratioſam fabricaverunt, & fiunt uſque io bodiernum diem, meritis ejus exigentibus, diverſa miracula io eodem loco ad laudem & gloriam nominis Chriſti. Porro ſupradictus dominus & conſaogiueus hujus Virginis, nomine Amandus, eum uxore ſua mooacho cuidam Villarieoſi ſatis religioſo poſt mortem apparens, cum de ſtatu ſuo ab eodem interrogaretur, evidenter reſpondit: Nondum plenam habemus gloriam.
Capella ſupra corp. fabricata & revelata.
F

14 Cumque ioterrogaretur de ſtatu Virginis; illico reſpondit lubjungens in hunc modum: Quidquid nobis impenſum eſt gratiæ, ex meritis habemut Margareræ: nec audemus reſpicere ad gloriam, in qua illa exultat. Ex quo dicto conſiderari poteſt, quantum operetur ad martyrium ſimplicitas & vitæ innocentia. Omnes quidem occiſi ſunt, ſed non omnes miraculis clareſcunt. Unde patet evidenter, quod non pœna faciat martyrem, ſed præſertim cauſa.
de gloria B. Margaretæ, quam martyrem

15 Quod ſi quæratur, quænam exſtiterit cauſa martyrii in Virguncula iſta; reſpondetur, ut præfatum eſt, quod ſimplicitas & vita ionocua *e*: diverſæ ſunt enim ſpecies martyrii, innocentia videlicet, ut in Abel; juſtitia, ut in prophetis & Joanoe Baptiſta; amor divinæ legis, ut in Machabæis; & confeſſio fidei, ut in Apoſtolis. Ob hujuſmodi cauſas Agnus, id eſt, Chriſtus occiſus dicitur in Apocalypſi ab origine mundi. Laudemus igitur ipſum in hac Virgine, & cum ea ipſum glorificemus, quæ veraciter victoriam ſuam & omnem gloriam ad ipſum retulit, a quo eſt omne datum optimum & omne donum perfectum, non ſibi attribuens, quod acceperat, ſicut
credit auctor,
e

A ſicut iterum in Apocalypſi dicitur, quod Sancti coronas ſuas miſeruot ante thronum Dei.

gloriatur celeſti domum.

16 Hia ęoim, qui pure propter Deum ſua bona opera offeruot, velus hæc beata Virgo feciſſe cogooſcitur, retribuet Domious menſuram bonam, id eſt, gaudium ſide dolore, & confertam, id eſt, plenitudinem ſine vacuitate, & coagitatam, id eſt firmitatem ſine diſſolutione, & ſupereſſluentem, id eſt, dilectiooem ſine ſimulatione, limitatione aut terminatione, quam meoſuram, ut firmiter credimus, inclyta Margaretula nunc a Sponſo ſuo copioſe cooſequitur in cælis, pro qua fideliter laboravit in terris, ad laudem Domioi ooſtri Jeſu Cbriſti. Amen.

ANNOTATA.

a Pottagium, *ex voca Belgica* potagie, *idem eſt, quod* pulmeotum.

b *Oliam ſignificat a voca Belgica* pot.

c *Cum Cæſarius id factum non habeat, nos crediderim contigiſſe ſtatim poſt corpus in urbem delatum. Potuit ſane biographus tempora confundere, & ad tempus translati corporis referre, quod poſtea contigerat. Melanus ait, hoc factum* vulgo perſuaſiſſimum eſſe, *reque relata, addit:* Dolendum eſt aotem rem tam memorabilem illuſtri carere teſtimonio. *Verumtamen in piſturis facelli mulier illa cum ulla exprimitur. Facile crediderim aliquid veri ſubeſſe: at mihi vix perſuaſerim, omnia facta eſſa, prout hic narrantur.* A. ANONYMO.

d *Occaſiona hujus ſupplicii Mulanus ſcribit ſequentia:* Pertinet autem ad populares fabulas, ideo canoaizatam non eſſe, „quia de occiſoribus ejus fumtum eſt ſupplicium. Quamquam bæc vulgaris opioio non careat ſuo fundameoto, eum Auguſtinus ſcribat Marcellino tribuno: „ De „ elementia imperatoris impetrare curabimus, „ ne paſſiooes Servorum Dei, quæ debent eſſe „ io Eccleſia glorioſæ, *inimicorum* ſanguine de„ honeſtcotur „. *Ita ſane Auguſtinus in epiſtola ad Marcellinum, quæ olim erat* 158. *nunc vero in nova editione eſt* 139. *Verum manſuetuda illa epiſcapo quidam digna erat: at non crediderim, Martyris canonizationi obſturum ſupplicium percuſſoris, modo cauſa urgeatur, & aliud nihil obeſſe poſſit. Dicendum igitur de canonizatione* Margaretæ *nunquam actum eſſe, ſed de legitima cultu conſtare.* E

e *Hanc cauſam examinavi in Comm. num.* 52. *& aliam dedi num.* 53.

DE BB. JACOBO ET PHILIPPO MM.

EX ORDINE FF. MINORUM,

MEVANIÆ IN UMBRIA.

J. P.

ANNO MCCCLXXVII. *Beatorum mors*

MEvania, *vulgo* Bevagna, *civitas Umbriæ ad fluvium Tapimum, pluribus a nobis deſcripta eſt tama tv. Auguſti, die XXIII. ajuſdem menſis, pag.* 719. *occaſione B. Jacobi Mevanatis ex Ordine FF. Prædicatorum, qui ibidem loci diem clauſit extremum. Nunc vero occurrunt duo Beati alii, qui morte ſua eamdem civitatem nobilitarunt. Eos ita annuntiat Arturus hac die:* Bevaniæ, in Territorio Fulginenſi, paſſio beatorum Jacobi & Philippi, martyrum. *Laudantur etiam apud Hueberum in Menologia Franciſcano. Waddingus ad* C *ann.* 1377. *n.* 1. *&* 2. *eorum martyrium ſic narrat:* Turbulento hoc tempore, quo paſſim urbes Italiæ, & maxime Umbriæ, Marebiæ & Lombardiæ ioconſtanter agebant, & dominorum ſuorum imperium detrectabaot; Fulgincom occopabat Trincios Trincii ſevcrus & immitis dominator. Dubitaverat is de fide populi Bevanii, ſibi ſubjecti, & ad ſuggeſtionem calumniatorum miſit ſibi ſimiles, Guillelmum Fulginatem, & Petrum Coccoranum, ſæviſſimos militum (quorum para magna erat ea ædvenis hæreticis) præfectos, qui in defectionia excogitatæ auctores & cooſpiratorea levere animadverterent. Omoia illi repleverunt cæde, ſanguine, rapinis, incendio, nullo habito delectu ſtatus aut ſexus.

propter juſtitiam i mum corpora in fluvium projecta

2 Eraot tunc eo io oppido prædicti Martyrea, qui ſæviniam deteſtati, in publico foro modo populum ad tolerodam a Deo fortaſſis immiſſam pro peccatis viodictam, pie hortabantur; modo tyraonis crudelitatem, & innoccotum injuſtam oppreſſionem audacter objiciebant. Indignati ſcelcris auctorea juſſeruot ſatellites io Fratres rebellis populi fautores irruere. Illi verberibus opprobriiſque affectos demum occiderunt ſub veſperam dici ſecundi Septembris, & corpora ignominiole ad aliorum terrorem projecta, decreverunt die ſequenti projici in prolabentem fluvium Topini. Pii aliquot oppidani ſublata clam noctu, & arcæ incluſa cadavera deferebant ſepelienda; ſed a militibus circumventi, piam prædam impiis prædonibus, injurias & vulnera perpeſſi, reliquerunt. Sine mora crudeles carnifices ſacrum depoſitum flumini crediderunt. Ille vero, in cujus conſpectu pretioſa eſt mors ſervorum ſuorum, ooluit ſioe honore in aquis ſepeliri, verum mirabiliter naturæ immutato ordine, contra impetuoſum curſum fluminis aſcendere fecit arcam, uſque ad pontem a ſancto Magno nuncopatum. F

invenimur,

3 Qui tranſibant videntes ſine velis, ſine remis, ſine ductore occulta quadam vi ligneam trabi molem, myſteriolum quidpiam ſuſpicati, partim pavidi, partim avidi, vel divinum aliquod veneraturi, vel lucrum reportaturi, arcam ad littus traaerunt eo in loco, quo nunc conſpicitur eccleſia beatæ Mariæ ad ſanctum Magnum. Detracto operculo, viderunt ſacra corpora religioſe compoſita, recenti vulnere biantia, & ſuaviſſimum odorem ſpirantia, quibus ſignis judicaroot, pios Viros propter juſtitiam occubuiſſe.

& honorifice ſepeliuntur.

4 Re delata ad Fulginates, clerus obviam proceſſit, & funebri pompa funus in urbem, mox ad eccleſiam cathedralem ſancti Feliciani deduxit. Sed præ foribus oportuit hærere, nulla enim

AUCT. J. P. enim vi, arte, vel induſtria templo huic potuerunt inferri. Interim intolito tinnitu, nullo trahente, reſonant campanæ ædis Franciſcanæ; quibus miraculis non immerito crediderunt omnes, ſatis perſuaſum iri, bis Martyribus deberi ſepulcrum apud ſui inſtituti conſodales. Illuc proinde directa totius populi, & cleri ſupplicatione, magno honore in lacello ad dexteram altaris præcipui, nobili ſepulcro condita ſunt; ubi in hunc diem fidelium patent venerationi. Paulo poſt ultus eſt Dominus ſanguinem Sanctorum ſuorum; periit enim miſerabiliter Trincius e fenestra præcipitatus . . , & carnificinæ auctores, qui gladio pereuſſerunt, gladio perierunt.

Tyrannus, ſub quo Beati occiſi

5 *Tragicum Trincii exitum pluribus deſcribit laudatus Waddingus ad eumdem an.* 1377. *num.* 22. *inter mirabilia B. Thomæ ſive Thomaſucci poſt præmutilatum ab eo epiſcopatum puerulo.* Ea in urbe *Fulginienſi* dominabatur vicaria poteſtate a Sede Apoſtolica conceſſa Trincius hujus nominis tertius, Ugolini Trincii filius, vir clati animi, vitæ intemperatæ, & tyrannici imperii. Hunc Thomas non ſemel fraterne coB rexit, & aliquando acriter objurgavit. Ille indigne ferens, le a conremptibili viro toties reprehendi, decrevit eum in ignem projicere; nihil tamen ſervis dixit, ſed ficta ſub bonoris ſpecie hominem vocavit. Thomas cælitus præſciens paratum ſibi periculum, abiit ad vicinum furnum, & chlamyde involvit prunarum ſcervum. Ut pervenit in Trincii conſpectum ardentes prunas illæſa clamyde expandit, & per pavimentum ſparſit, dicens: Ecce paratum ignem: ecce etiam ſacrificium: decreviſti me in rogum projicere, libenter pro Domino ſacrificabor. Duplici obſtupefactus miraculo, & illæſæ veſtis, & ſecretæ agnitæ cogitationis, in veneratione habuit virum Dei, & prophetico effulſiſſe ſpirito cognovit.

mire modo ponitur.

6 Voluit proinde ab eo ſcire (uti eſt hominum curioſitas, & longitudinis vitæ deſiderium) ſi annis multis ſibi vita protraheretur. Cui Thomas: Eo uſque vivea, donec æramentum, five Campanum æs, quod communibus urbis miniſteriis inſervit, confractum deciderit, & viC tuli ſuper turrim evolaverint. Utrumque difficile reputans Trincius longiorem ſibi vitam promiſit; ſed claritate facti referatum eſt obſcurum myſterium; nam Florentini, pontificiique hoſtes hoc anno MCCCLXXVII. devictis Camertibus, duce Lucio Tedeſco, Fulginates ad defectionem excitarunt. Conſpirante populo, cum æramenti ſonitu ad arma cierent, confracta campana cecidit, & hoſtes turri impoſuerunt ſua vexilla, in quibus vituli duo erant depicti. Mox irruerunt in Trincii palatium, ejectumque per feneſtram miſere occiderunt die XXVIII. Septembris.

7 *Reliquum eſt, ut ad Beatos noſtros redeamus, ac publicum & antiquum eorum cultum probemus. Waddingus ſupra num.* 4. In hunc diem, *ſuggiebat*, fidelium patent veneration. *Ex eodem auctore ad annum* 1390. *num.* 9. *ambos ſeculo* 14. *magna in veneratione fuiſſe, tamquam Dei amicos atque cum odore ſanctitatis mortuos, colligi poſſe videtur ex eo, quod refertur de Fratre Paulutio ad mortem ſe præparante:* Sepulcrum invitebat ſingulis diebus beatæ Angelæ concivis, & ſacrorum martyrum Jacobi & Philippi, . . orabatque ut pro ſe Dominum interpellarent, quatenus, uti in eodem convixerunt ſodalitio, ſic conregnarent in cælis, & qui ſub eodem duce merebantur, in eodem loco reportarent trophæum. *Magna illa eorum ſanctimonia exiſtimatio ſequentibus deinde ſeculis perſeveravit. Nam Marcus Ulyſſiponenſis, qui anno circiter* 1568. *obiiſſe ſcribitur apud Waddingum in Catalogo ſcriptorum Ordinis Minorum, affirmat in Chronici ejuſdem Ordinis par.* 2. *lib.* 9. *c.* 33. §. 3. *magno cum veneratione corpora* Jacobi & Philippi, *cognomento* Innocentium, *aſſendi in eccleſia Fulginienſi S. Franciſci, ac deinde ſignifiE çat, eſſe ibidem in capſa ſuper altare magni ſacelli ad cornu Evangelii.* *Culcus publicus*

8 *Perſeveravit eorumdem Beatorum veneratio ſeculo ſeptimo decimo: Jacobillus enim tom.* 2. *de Sanctis ac Beatis Umbriæ, an.* 1656. *typis vulgato, præter alia, quæ ad diem* 2. *Septembris de hodiernis duobus Fratribus Minoritis collegit, illorum corpora fuiſſe poſita memorat in eccleſia S. Franciſci, atque in ejuſdem eccleſiæ ſacello integra requieſcere, ad publicam venerationem, in capſa inſigni cum inſcriptione ſequente:* Corpora BB. Jacobi & Philippi martyrum. *Daniel Papebrochius noſter in Diario Ms. itineris ſui Romani, anno* 1660. *ſuſcepti, inter Fulginienſia eidem a ſe viſerta, ad diem* XVIII. *Decembris. habet iſta:* Ivimus ad templum Franciſcanorum, ubi ſub ſacello ad dexteram chori ſuper altari requieſcit corpus B. Angelæ de Fulgineo per vitrea capſæ inanratæ latera, quam alia vilior lignea tegit . . Simili in capſa ad ſiniſtram chori corpora ſunt BB. martyrum Jacobi & Philippi ex Ordine Franciſcano, jacentque cum palma in F manibus. *De* B. Angela *iſta egimus die* IV. *Januarii a pag.* 186. *Seculo* 18. *Benignus Fremani in Legenda generali Franciſcana, an.* 1708. *Flandrice excuſa ſuperiora confirmat, corpora illa adhuc ibidem requieſcere indicans in pulcra capſa in altari ſacelli ad dexterum latus altaris majoris, ambo tunc etiam integra, ſicut, inquit, ego eadem vidi ac veneratus ſum anno* MDCLXXXII. *Ex his ita deductis liciuum nobis eſſe confuimus, ſalvo Urbani PP. VIII. uti videtur, decreto, duos hoſce Beatos una cum aliis cæleſtis aulæ incolis hujus diei, Operi noſtro intexere.* *confirmatur.*

DIES

A D

DIES TERTIA SEPTEMBRIS.

SANCTI, QUI III. NONAS SEPTEMBRIS COLUNTUR.

Sancta Phœbe Diaconiſſa Cenchris apud Corinthum.

S. Euphemia
S. Dorothea
S. Thecla
S. Eraſma
} martyres Aquilejenſes.

S. Baſiliſſa V. & M. Nicomediæ in Bithynia.

S. Sandalius M. Cordubæ in Hiſpania.

S. Ariſtion vel Ariſteus ep. Mart. Alexandriæ ad Iſſum.

B S. Zenon M.

Item

S. Chariton M.

S. Manſuetus ep. Tulli Leucorum in Gallia.

S. Theoctiſtus monachus hegumenus in territorio Hieroſolymitano.

S. Ambroſius ep. conf. Senonis in Gallia.

S. Manius ep. Veronenſis.

S. Macniſcius epiſcopus Connerenſis in Ultonia Hiberniæ provincia.

S. Auxanus ep. Mediolani in Inſubria.

S. Martinianus ep. Comi in Italia.

S. Remaclus conf. ep. Trajectenſis, ac dein abbas Stabulenſis, Stabuleti in Germania.

S. Aigulphus abbas
S. Truchárius
S. Frongentius
SS. Socii alii
} martyres in inſula Capraſia inter Corſicam & Etruriam. E

S. Godegrandus vel Chrodogangus ep. Sagienſis apud Nonantum in Normannia.

B. Gualla ep. Brixienſis, ex Ordine FF. Prædicatorum, Bergomi in Italia.

B. Taraſia, Ourenii in Luſitania.

B. Albertus Beſutius eremita apud Lacum Verbanum in Ducatu Mediolanenſi.

PRÆTERMISSI ET IN ALIOS DIES DILATI.

C Elevatio corporum ſanctorum Antonii & Conſtantiani, qui de Caſinenſi cœnobio ad Gallias cum beato Mauro perrexerant, *legitur apud Menardum. Vide Mabillonium tomo 1. Actorum Benedictinorum ſec. 1. pag. 297. Memorantur quoque inter ea, quæ dedimus de S. Mauro* xv. Januarii.

In pago Andegavenſi dedicatio eccleſiæ ſancti Mauri de Glannofolio a Calixto Papa ſecundo *refertur a Menardo. Vide quæ de iſto Sancto ſcripta ſunt apud nos* xv. Januarii.

In monte Blandinio Gandavi territorii, adventus ſanctorum corporum Wandregiſili abbatis, Ansberti & Vulfranni archipræſulum *ſignatur in Additionibus ad Uſuardum a Molano editum, & apud Wionem ac Menardum. Rem geſtam diffuſe narrat Mabillonius in Actis Sanctorum Ordinis S. Benedicti ſeculo 3. pag. 299. & ſeqq. In Florario autem noſtro Mſ. nominatur ſolus* Wandregiſilus: *de eo actum apud nos die* xxii. *Julii; de* S. Ansberto *die* ix. *Februarii; de* S. Vulfranno xx. *Martii. Adeat itaque lector, majores de iſtis notitias deſiderans, dies modo indicatos* ix. Febr. xx. Martii, & xxii. Julii.

Romæ ordinatio incomparabilis Viri ſancti Gregorii Magni in ſummum Pontificem; qui onus illud ſubire coactus, e ſublimiori throno clarioribus ſanctitatis radiis in Orbe reſulſit. *Ita hac die Martyrologium Romanum, quæ ordinatio eodem notatur in multis Faſtis ſacris inter Auctaria ad Uſuardum noſtrum. Apud nos Acta illius illuſtrata ſunt* xii. Mart.

S. P. N. & confeſſoris Stephani hegumeni Triglitæ, & ſancti imperatoris Conſtantini junioris in eccleſia Apoſtolorum *mentio fit in Supplemento noſtro Græco Mſ. ad Menæa excuſa Sirmondo-Chiffletiano, & alibi. Sed in Menæis Græcis Mſs. monaſterii S. Marci PP. Prædicatorum Florentiæ ſignatur* Conſtantinus junior CP. *ſine nomine* imperatoris. *In apographo vero, quod habemus e codice Ambroſiano notato* F. N. n. 278. Μνήμη Στεφάνου ὁμολογητοῦ καὶ ἡγουμένου τριγλίτου, καὶ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Κωνσταντίνου, *id eſt*, Memoria Stephani confeſſoris & hegumeni Triglitæ, & junioris in æde ſacra Apoſtolorum, *omiſſo nomine* Conſtantini imperatoris, *mendoſe ut credo: niſi deſignatus ibi fortaſſe ſit* Stephanus *ſynonymus*, *cognomento* Xylinites. *Actum eſt de utroque Stephano* xxvi. Mart.

Nico-

A Nicomediæ, ſancti Anthimi epiſcopi & martyris, & ſociorum, de quibus ad quintum Calendas Maii. *Ita Galeſinius. Idem Nicomedienſis præſul & martyr refertur etiam hodie apud Græcos videlicet in Typico S. Sabæ, ut vocatur, ac Menæis impreſſis, nec non in noſtro ad Menæa Græcorum concinna Supplemento ex ſynaxario membranaceo antiquo Mi. Simeonidi.* Aothimus ep. Nicom. *notatur etiam in Menæis Græcis monaſterii S. Marci PP. Prædicatorum Florentiæ. In Menologio autem Slavo-Ruſſico Sparwenfeldiano ſingulare aliquid habet annuntiatio, quando ſic ſcribis in apographo noſtro:* S. Sacerdotio & mart. Aothimæ up. Nicomed. *Videri etiam poſſunt Ephemerides Græco-Moſcæ ante tomum I. Maii.* De S. Anthimo *ac ſociis Martyribus egimus* XXVII. Aprilis.

Translatio S. Renoberti ep. & conf. *ſignatur a Grevenio. Videri etiam poteſt Martyrologium, quod ſub Canſii nomine citari ſolet, a Rege.* *Egimus de hoc Sancto* XVI. Maii.

S. Simeonis Stylitæ junioris *meminit hoc die Martyrologium Romanum. De illo actum* XXIV. Maii, *uti patuit* I. *Septembris* in Martha vel Mathana, *Simeonis Stylitæ ſenioris matre, a p.* 804. *Acta ergo dies modo indicatus* XXIV. Maii & I. Septemb.

B S. Symeonis ſolitarii *memoria ponitur* in Lotharingia *apud Ferrarium in Catalogo generali*, Lea Kal. Tullen. *ſicut alii in notis*, ſive Lotharingiæ. *Eumdem hac etiam die ſignat Sanſovinus cum titulo* Beati. *Non facile dixero, quinam ſit* ſolitarius *iſte; niſi forte ſit idem cum Trevirenſi, de quo actum* I. Junii.

S. Antidti epiſcopi Turonenſis *meminerunt Wilfordus, Canifius, Maurolycus, Gbinius; Ferrarius in Catalogo generali. Dedimus hanc præſulem Veſontionenſem, quem & perperam Turonenſem vocari diximus, ad diem* XXV. Junii.

S. Erentrodis (*al.* Erendrudis.) abbatiſſæ Benedictinæ translatio Salisburgi in Bavaria *ſignatur ab Arturo a Monaſterio in Gynæceo. Ejuſdem* S. Erentrudis abbatiſſæ *translatio occurrit apud Dorganium, Wionem, Menardum, ac Ferrarium in Catalogo generali. Legi poſſunt de hac Sancta quæ ſcripta ſunt jam pridem apud nos ad diem* XXX. Junii.

C Vitolianum *hac die memorat Rabanus, dicens:* In Candis Vitaliani. *Apud Florentinum in annotatis varii videntur adjungi poſſe: nam Apographum Hieronymianum, quod* vetuſtiſſimum *nominat, ſic habet:* Et in Caudis Vitaliani, Senici, Lucæ, Neporis, Joannis, Euphemiæ, Sexiei & Aritoni. *Verumtamen vix credo ullum horum ſpectare ad* Vitalianum, *aut natum eſſe Martyrum claſſem, ut mox verſimile ratione oſtendam.* Vitalianum *vero in aliis Martyrologiis hac die non reperio; at ſuſpicor alio die memoratum eſſe a recentioribus. Certe in Auctariis Uſuardi apud Sollerium noſtrum ad* XVI. Julii *codex Vaticanus hæc habet:* Beneventi, natalis ſancti Vitaliani epiſcopi & confeſſoris. *Hunc vero eodem die annuntiat Romanum Beronii* Capuæ, *ut illius civitatis epiſcopum. Jam vero ſi locum in* Caudis *recte expoſuit Florentinus in annotatis ad III. Septembris de* Caudio *oppido, a quo* Furcæ Caudinæ, *Romanorum clade nobiles, olim nomen traxerunt; cum locus hic fuerit inter Beneventum & Capuam, ſuſpicor eumdem eſſe* Vitalianum, *quem Rabanus hac die poſuit, quemque dedimus cum Martyrologio Romano. Corporis aliqua tranſlatio diverſos hoſce dies inducere potuit. Conſule ergo apud nos de* Vitoliano, *de quo nihil novimus, ſi hodiernus forſan alius eſſes, diem* XVI. Julii.

Seraphia V. & M. *refertur a Ferrario in Catalogo Sanctorum Italiæ, & ab Arturo in Gynæceo.* Serapia *vocatur in Martyrologio Romano: de qua egimus cum S. Sabina* XXIX. Auguſti.

Eleazarus Iac. & Phioces *notantur in apographo noſtro e Mſ. S. Marci PP. Prædicatorum Florentiæ. Vide Prætermiſſos beſternos* II. Septemb.

MMMDCCXVIII. Mart. Nicomed. *notantur in apographo noſtro ex Menæis Græcis PP. Prædicatorum Florentiæ. Conſule dicta in Sanctis ſex mille ſexcentis viginti octo Martyribus Nicomedienſibus ad diem* II. Septembr.

S. Octavianus ſacerdos & ſolitarius apud Volaterras in Etruria *memoratur a Caſtellano. Vide beſternum diem* II. Septembris.

Octavianus C. ope S. Angeli reſuſcitatus, *ac titulo ſancti inſignitus refertur in Acie &c. apud Philippum a Viſitatione: in Annotationibus vero Mſt. ad eamdem Aciem pluribus annuntiatur in hæc verba:* S. Octavianus Paleſtinus C. ope S. Angeli reſuſcitatus, poſt mortem in Carmelo, continuis lacrymis & pœnitentiæ ignes infernales extinguebat; quos viderat ſibi præparatos. Tandem ſanctiſſime obiit ad annum MCCXXIX. *De illo apud Antoninum, Guilielmum Brugenſem & Weſtelium. Quam vera hæc ſint, quæ vago modo ex auctoribus hiſce aſſeruntur, non diſputo, edoceri primo cupidus ab eruditis PP. Carmelitis publicum hujus Octaviani cultum. De S. Angelo M. ex Ordine Carmelitarum egimus die* 5. Maii.

Hildioldi epiſcopi confeſſ. *memoria hoc die ſignatur in Additionibus Mſt. Cartuſiæ Bruxellenſis ad Uſuardum Grevenii. Nomen* Hildioldi *vitioſe ſcriptum eſt pro* Hildebaldo *vel* Hildeboldo *archiepiſcopo Colonienſi, quem ad hunc quoque diem refert Caſtellanus in Martyrologio univerſali;* Coloniæ S. Hildebaldi epiſcopi: *& Ægidius Gelenius de Colonia Agrippinenſis Magnitudine lib.* 4. *in ſacris & pui Faſtis;* Coloniæ in baſilica S. Gereonis S. Hildeboldi archiepiſcopi. *Huic ſuæ annuntiationi præfixit Gelenius ſignum, quod roſam vocas, quo lectori perſuaſum vult, illum Sanctis annumerandum eſſe, & a venerabilibus ſecernendum, quibus tale ſignum non apponitur. In Florario noſtro Mſt. Sanctorum commemoratur ad* 2. *Octobris:* Apud Colonienſem Agrippinam depoſitio Hildeboldi ejuſdem urbis archiepiſcopi *&c. Floruit ſub Carolo Magno & Ludovico Pio imperatoribus. Ejus Acta ex variis documentis collecta dedit Gelenius in Preciosa hierotheca a pag.* 42. *Actis hæc ſubjungit pag.* 48. Coloniæ Agrippinæ in baſilica Flavio Helenianæ, quam ad aureos Martyres nunc S. Gereonis nuncupamus, ſacellum divi Mauritii duos è marmore complectitur elaboratos ſarcophagos, qui ad altitudinem viri ex terra paulatim aſſurgentes ſibi mutuo incumbunt. Eorum ſuperiori inſculptum eſt, ſeptem & plura SS. Thebæorum martyrum corpora illo compleſti: ſub quo tam pretioſo reliquiarum operculo alter thetaurus clathris circumdatus ferreis,

A reis, aſſervatur, ut ſequens uncialibus literis oſtendit inſcriptio: HOC TUMULO JACET CORPUS SANCTI HILDEBALDI COLONIENSIS ARCHIEPISCOPI RECONDITUM. Neque ulla alia Viri in Eccleſiam alioqui valde prolixi invenio monumenta, præterquam quod ſæpiſſime illius meminerint archivorum diplomata .... Videtur autem Vir ſanctus ex profunda animi ſui ſubmiſſione poſt mortem etiam ſuam amaviſſe neſcirl, ut omnem a Deo expectaret remunerationem. *His verbis aperte indicat Gelenius, nullam* Hildeboldo *venerationem publicam exhibitam fuiſſe uſque ad annum* 1634. *quo Pretioſam hierotbecam typis vulgavit. Libro 3. Operis de Coloniæ Agrippinenſis magnitudine, anno* 1645. *editi, ſyntagm.* 2. *pag.* 269. *hæc habet:* Apud S. Mauritii aram, a latere eccleſiæ Meridionali, proximum oſtio eſt monumentum B. Hildeboldi Colonienſis archiepiſcopi, a me in Hierotheca preciola deſcriptum; ſed in reſtauratione MDCXXVIII. facies ejus mutata eſt, & nunc hanc habet chronologicam inſcriptionem: VENERABR, QUI TRANSLS,
B OSSA HILDEROLDI COLONIENSIS EPISCOPI, QUÆ ISTIC REQUIESCUNT IN GLORIA, *Aliquibus interjectis, ita pergit:* Juxta B. Hildeboldi aram & ſepulchrum *&c. Ecce, qui in Opere anno* 1604. *affirmarat ſe in S. Gereonis baſilica nullum de* Hildeboldo *reperiſſe monumentum, præter ejus ſepulcrum, in altero anno* 1645. *ibidem ſibi quoque aram exſtare aſſerit. Hinc ſuborta nobis fuit ſuſpicio, num forte poſt priorit Operis editionem altare ipſi erectum fuerit. Rogavimus per literas R. P. Ferdinandum Lumpeus Rectorem collegii Societatis Jeſu Coloniæ, alicui e ſuis rei inveſtigationem committere dignaretur. Reſponſum fuit epiſtola* 27. *Februarii anno* 1745. *data, cui incluſæ erant accuratæ annotationes eximii P. Joſephi Harzheim S. T. D. quæ certos nos faciunt, non modo nullam aram, ſed nec ullum aliud cultus publici* Hildeboldo *delati veſtigium in eccleſia S. Gereonis ſupereſſe. Illas ad plenioren lectoris inſtructionem, atque etiam ad virorum de nobis bene meritorum memoriam commendandam integras huc tranſcribemus.*
C 1. B. Hildeboldi nullus cultus, nullum Officium, nulla commemoratio eſt in eccleſia S. Gereonis, teſtibus canonicis & vicariis ejuſdem eccleſiæ, quos interrogavimus hoc de argumento. Ex iis unus jam quinquaginta annis vicarius & canonicus, in antiquis ejuſdem eccleſiæ chartis, memoriis, Kalendariis, ritualibus, directoriis apprime verſatus, negans ullum indicium cultus erga B. Hildeboldum deprehenſum a ſe fuiſſe. II. Utraque inſcriptio tumuli Hildeboldini, & vetuſtior, quam refert Gelenius Hierothecæ p. XLVIII. & [recentior] de Col. Agr. magnit. p. CCLXIX. evanuit: vix unius alteriuſve litteræ rudimentum ſupereſt. III. Ara & ſacellum S. Mauritio martyri dicata ſunt, & a canonico Pilgrum MDCXXVIII. reſtaurata in honorem S. Mauritii; id quod & aræ inſcriptum eſt, citra ullam mentionem S. Hildeboldi. IV. Icon mediam aram ornans exhibet S. Mauritium martyrem, coram quo flectit canonicus, cujus dorſo manum imponit epiſcopus pluviali, mitra & pedo inſtructus; ſed nullis radiis caput D
eingitur. Hunc epiſcopum tamen credo eſſe B. Hildeboldum. V. Feneſtra altari obverſa denuo exhibet pictam iconem S. Mauritii martyris cataphracti, radiato capite; intra cujus aurum legis, S. MAURITII M. Coram eo pictus iterum cernitur canonicus genu flectens: hujus humero imponit manum S. Hildeboldus pluviali, pedo, mitra conſpicuus & capite, circulo aureo cincto: ſupra quem auratum circulum clare extant hæ voces vitro impreſſæ, S. HILDEBOLDUS. Hoc unicum veſtigium ſanctitatis reliquum deprehendi, ſed cultus nullum. Addo in bibliotheca Mſs. collegii noſtri extare VIII. Chronica Latina archiepiſcoporum Colonienſium ſat diſſimilia, quorum nullum hactenus editum eſt: at in nullo Hildeboldus compellatur vel BEATUS vel SANCTUS, licet cæterum Chronicorum compilatores liberales ſint in ſanctis patriæ ſuæ epiſcopis ampliandis. Unde concludo, verba Gelenii de Col. Agr. magnit. JUXTA B. HILDEROLDI ARAM, nil amplius nec plus ſignificare, quam JUXTA ARAM, IN QUA
E B. HILDEBOLDI IMAGO EXTAT, vel JUXTA QUAM EJUS SEPULCRUM EST: nam certum eſt nec in hac Gereonitica, nec in ulla alia eccleſia Colonienſi aram titulo B. Hildeboldi conſecratam extare. *Nihil eſt, quod hiſce addamus, quam* Hildeboldo *inter Sanctos, quos ſemus cultu publico legitime honorari, locum non eſſe concedendum; licet in recentiora aliquot Martyrologia relatus ſit, & Sancti vel Beati titulo a variis ornetur, atque etiam a fide dignis ſcriptoribus ob humilitate, ſimplicitate, candore animi, aliiſque virtutibus plurimum laudetur.*

Mercionoſori conſ. *tamquam* beati *meminerunt additiones Mſs. Carthuſiæ Bruxellenſis ad Uſuardum Greveni. Quiſnam vero ille ſit, non novimus.*

S. Arnulphus *abbas Lerinenſis annuntiatur ex Molano apud Ferrarium in Catalogo generali, uti & Aigulphus martyr* apud Curiam *in* monaſterio Primineo, *& hujus ſocius* Frongentius *martyr. At duo primi non videntur diſtincti a* S. Aigulpho *abbate Lerinenſi, cujus* F *ſocius* Frongentius, *uti hodie dicetur in Commentario prævio ad Acta* S. Aigulphi *n.* 37.

Orontes, Raurawa, Saulas, & Sawa martyres *ſunt apud Jobum Ludolfum in Faſtis ſacris eccleſiæ Æthiopicæ hac die, qua & confuſi poteſt Caſtellanus in Martyrologio univerſali. Plura deſideramus.*

Dedicatio cathedralis eccleſiæ *Geraadenſis notatur hac die apud Tamayum.*

Deuſdedit epiſcopi Calaritani, *præfixa* Sancti *dignitate, memoriæ in Catalogo generali apud Ferrarium* Calari *in* Sardinia *annuntiatur*, ex Tab. eccl. Calaritanæ, *ſicut habet in notis;* cui præfuit circa an. ſal. DCL. qui Romæ concil. Lateranen. ſub Martino I. interfuit. *Apud Labbeum tomo* 6. *Conciliorum columna* 97. *ſunt iſta:* Deuſdedit venerabilis epiſcopus inſulæ Sardiniæ (*in Græco eſt* Καλαρήτων, *id eſt*, Calaris) dixit. *Dionyſius Bonfant in Triumphis Sanctorum regni Sardiniæ lib.* 13. *cap.* 34. *eum laudat, ſed* venerabilem *dumtaxat appellat in titulo narrationis, quam de illo habet.*

Seri-

A Sericus, Lucas, Nepos, Josnnes *memorantur ex apographo vetuſtiſſimo Florentinis cum Vitalisno, a quo eos ſeparavimus; addaturque ibi* Euphemiæ, Sexiei & Aritoni. *At vix dubitare poſſim, quin* Euphemie *ſit ſancta Aquilejenſis, de qua hodie agemus cum Martyrologio Romano.* Ariton *vero, qui in aliis apographis* Ariſton *vocatur, poteſt eſſe* S. Ariſtion, *de quo etiam hoc die tractabitur. An corrupta voce* Sexiei, *pro qua in Corbeienſi legitur* Syrie, *Sanctus aut Sancta aliqua deſignetur, an locus, videtur incertum. Nihilo certius eſt, an alii quatuor unum claſſem conſtituant, imo etiam, an Sanctis bi recte hoc die memorentur, atque aliquo loco celebrur, cum maxima in apographis Hieronymianis ſit diverſitas.* Nepos *in nullo alio recurrit exemplari.* Joennes & Lucas *leguntur etiam in variis eodem fere modo, videlicet apud nos poſt tom. VII. Junii in Richenovienſi, Auguſtano, & Labbeano; apud Acherium tom. 2. Spicilegii recuſi in Gelloneuſi, atque apud Marteuium tom. 3. Anecdotorum col. 1559. in Hieronymiano primo. Verum alia quædam apographa tranſlationem S. Joannis apoſtoli & Lucæ evangeliſtæ eodem die memorant. Auds Hieronymianum apud laudatum Acherium:* In Aquileje, ingreſſio reliquierum ſanctorum Andreæ epoſtoli, Lucæ, Joannis evengeliſtarum. *Eadem reliquiarum ingreſſio legitur apud Florentinum in textu, & in Corbeienſi: neque alius* Lucas *aut* Joannes *recurrit in iſtis Martyrologiis hoc die. Demum* Sericus *in aliis* Syricus, *in Auguſtano* Silicus, *in multis omiſſus, & in Corbejenſi* Syria, *incertior item eſt, quam ut audeamus quidquam certi ſtatuere. Quapropter de hiſce omnibus plura non dicemus, nec plura dici poterunt, niſi ex melioribus monumentis magis innotefcant.*

S. Juſtus, epiſcopus Toleteoue, indicetur a Wione, efferente ſe ex conjectura hac die (IX. *Maii*) repoſuiſſe. Secuti Dorgenius, Menerdus, Bucelinus: item Ghinius & Ferrerius. At Temaius Salezar cum aliis III. Septembris. *Ita notarunt Majores noſtri in Prætermiſſis ad diem IX. Maii, huc remittentes examen de publica veneratione. Mabillonius in Actis ſeculo 2. pag. 147. & 148. dedit elogium hiſtoricum de* Juſto *Toletano, & de cultu ſic loquitur num. 3.* S. Juſti nomen in Faſtis Romenis non habetur, neque in antiquis Martyrologiis, ſi forte Toletanum excipias Kelendarium, in quo locum habuiſſe ab antiquo dicitur III. Non. Septemb. ut ex Thomæ Tameii notis ad Luitprandum Johennes Temeius in Mertyrolog. Hilp. ad ipſum diem obſervet. *Verum fidet Tamaii ſuſpectiſſima eſt, ut ipſe non ignoravit Mabillonius, qui ideo dubitanter ait* forte. *Certe conſului Toletana Kalendaria, Miſſalia, Officia propria, aliſque Faſtos Hiſpanicos, quos habemus non paucos; ſed nomen* Juſti *Toletani in illis non reperi: nullum quoque veſtigium Offitii de eo celebrati, aut reliquiarum tranſlationis inveni. Verumtamen aliud pro veneratione* Juſti *argumentum affert Mabillonius num. 2. his verbis:* In ſucceſſoris Eugenii elogio SANCTUS dilerie a B. Ildefonſo prædicatur. *At ne verba quidem S. Ildefonſi mihi perſuadere poſſunt, cultu eccleſiaſtico ornatum unquam fuiſſe Juſtum. Quippe Ildefonſus apud Miræum de Scriptoribus eccleſiaſticis pag. 98. in Eugenio I. ſic habet:* Et bonum meritum ſenis (*S. Helladii Toletani epiſcopi,*) qui duobus diſcipulis ſanctiſque filiis (*Juſto & Eugenio*) eccleſiæ Dei hæreditetem meruit relinquere gubernandam. *Nihil hic aſſerit S. Ildefonſus, niſi utrumque fuiſſe ſanctis moribus: quod mihi non videtur ſufficere, ut* Juſtum *Toletanum inter Sanctos, quos colit Eccleſia, recenſeam. Accipe tamen* Juſti *elogium ex laudato Ildefonſo, qui pag. 96. ita eumdem celebrat:* Juſtus poſt Helladium, diſcipulus ejus, illique ſucceſſor innexus eſt: vir hebitudine corporis ingeniique meritis decorus eteque ſubtilis, ab infentie monachus, eh Helliadio ad virtutem monaſticæ inſtitutionis affatim educatus pariter & inſtructus, in Agaliensi monaſterio tertius poſt illum rector eſt factus. In pontificetu autem mox illi ſucceſſor inductus, vir ingenio acer & eloquio ſufficiens; magne ſpe profuturus, niſi hunc ente longævam vitem dies abſtuliſſet extrema. Scripſit ad Richilanem, Agelienſis monaſterii patrem, epiſtolem debita & ſufficienti profecutione conſtructam, in qua patenter adſtruit, ſuſceptum gregem relinquere penitus non debere. Exſtitit rector annis tribus; & tempore Siſenandi obiit: qui rex poſt hunc die nono decimo defunctue abſceſſit. *Miræus hanc addit annotationem:* Juſtus concilio querio Toletano ſubſcripſit anno Siſenandi regis tertio, Chriſti ſexcenteſimo trigeſimo nono. *Videri id poteſt in Conciliis Hiſpaniæ apud Cardinalem de Aguirre tom. 2. pag. 492. Credidit laudatus Cardinalis in notis pag. 505. hunc* Juſtum *eumdem eſſe cum* Juſto *epiſcopo, qui ante epiſcopatum fuerat S. Helladii diaconus, quique deinde a ſuis fuit miniſtris in lecto ſtrangulatus. At Mabillonius exiſtimat ab eo eſſe diverſum.*

Translatio vener. oſſium P. N. Zozimi & Sebaſti monechorum *habetur in Synaxario Ruthenorum peculiari diœceſis Kioviensis, Latino reddita & huc miſſe a P. Georgio David, miſſionario S. J. Moſtua reſidente an. 1688. Quinam illi ſint, non comperi hactenus.*

Bslo confeſſor *a Caſtellano annuntiatur* in Connacia Hiberniæ provincis *cum titulo* ſancti. *Sed de ſanctitate ejus, cultu publico, rebuſque ab ipſo geſtis nihil reperi hactenus ſub iſto nomine in noſtris documentis de Sanctis Hiberuis.*

Luciæ viduæ, tertii Ordinis, patrum Capuccinorum, tranſitus *annuntiatur* Syracuſis *in Martyrologio Siculo, quod habetur in Idea Operis Octavii Cajetani.*

Magni, *neſcio cujus, cum titulo* ſancti *memoria occurrit in Martyrologio ſeu Viola Sanctorum, qua typis edita eſt anno 1508.*

S. Sophiæ virginis corpus *in eccleſia Mindenſi (in Weſtphalia) requieſcere memorat ejuſdem eccleſia Breviarium, cujus pars æſtiva anno 1516. excuſa eſt. Ibidem etiam habita tamquam martyr fuit: cum Acta martyrii ejus in ſeu lectiones diviſa in dicto Breviario habeantur. Hac verò dum confero cum Paſſione S. Serapiæ virginis & martyris, quæ data eſt die XXIX. Auguſti a pag. 500. obſervo non pauca in hac invenire, quæ ſimilia ſunt lectioni-*

A *Elionibus jam deſignatis. An vero dictum corpus e cryptis Romanis Mindam fuerit delatum ſub nomine* S. Sophiæ, *Aſſaque S. Seropiæ appellata ipſi ſint a Mindenſibus, nihil fortaſſe habentibus, quod de ipſo ferrent; ne per probabilem quidem conjecturam determinare poſſum, quia ſancta illa* Sophia *alioquin mihi prorſus ignota eſt: de qua ſi ſufficienter inſtrui non contigerit, poterit illi poſtea alius dari locus in Opere noſtro.*

Euphemia virgo *in monaſterio Ciſtercienſi* Ouenes *refertur ab Henriquezio cum titulo* beatæ, *citatusque in notis Cæſarius Heiſterbacenſis Illuſtrium miraculorum ſeu Dialogorum l. 5. cap. 44. & alii. In Kalendario Ordinis Ciſtercienſis anno* 1617. *Divione edito ſignatur hac etiam die, ſed abſque dicto titulo: quem ei tribuit Chalemotus; cui adde Arturum in Gynæceo, qui dictum monaſterium diſtinctius deſignans, annuntiationem ita ineoat:* In Germania, prope Tolbiacum, apud Houenenſe Ordinis Ciſtercienſis monaſterium *&c. Cultum autem Virgini prædictæ deberi, ubique certiores fieri deſideramus.*

B Buchardus Ordinis Ciſtertienſis monachus ſanctiſſimus . . . , *qui deinde* Bituricenſi eccleſiæ archiepiſcopus *præfectus, annuntiatur* in Gallia, *ut* beati *titulo inſignitur a Chryſoſtomo Henriquez in Menologio Ciſtercienſi, ubi etiam in notis vetus Miſſale ejuſdem Ordinis* in catalogo Sanctorum, *ut vocat*, noſtri inſtituit: *eum addit Aubertus Miræus in Chronicis Ciſtercienſibus. Prædictus Henriquezius non invenit Buchardum inter præſules Bituricenſes apud Joannem Chenu: unde apparet ipſi vel hunc ab eo eſſe omiſſum, vel* Guicardum *pro* Buchardo *ſignatum, vel potius pro* Guicardo *poſitum* Buchardum *in dicto Miſſali; atque adeo opinatur*, Buchardum, *qui dicta catalogo Ciſtercienſium inſeritur, eumdem eſſe* Gerardum *archiep. Bituricenſem, qui S. Guilielmo ejuſdem eccleſiæ antiſtiti anno* 1209. *ſucceſſit. De S. Guilielmo egimus die* x. *Januarii: cui ſucceſſiſſe* Gerardus de Cros *ſcribitur apud Sammarthanos tomo* 1. *pag.* 174. *ubi non lego, eum fuiſſe Ordinis Ciſtercienſis, nec* Beati *titulo inſignitum. Neutrum quoque ſit in Gallia Chriſtiana recuſa tomo* 2. *a columna* 63. *laudatur tamen a* doctrina, ſanctitate, & miraculis, *& obiiſſe ſcribitur anno* 1218. *Nonis Julii. Additur tamen, quod non vereatur Patriarchii Bituricenſis auctor* eum titulo Beati ornare: *qui an legitime ipſi conveniat, docere cupimus.*

C Feſtum reliquiarum Sanctorum, *qui in eccleſia monaſterii abbatiæ S. Benedictæ Auvinzatenſis in Veromanduis honorantur, ritu duplici ibidem colitur, ſicut præſcribit Ordo proprietarium feſtorum ejuſdem loci, an.* 1619. *in lucem editus.*

Julianus Maigneſius Joannes Bu- nius, Guilielmus Montanus Joannes Merenſis	*Virie in Neuſtria ab hæreticis interfecti*	*notantur ut BB. martyres ab Arturo in Martyrol. Franciſcano.*

De his apud Waddingum ad annum 1491. *n.* 77. D *occaſione Conventus Virienſis, de quo ſcriptum eodem num.* 76. *& collocatur in diœceſi Bajocenſi in Normannia inferiore. Eoſdem etiam Menologio Franciſcano inſerit Huebertus, ubi inſuper laudat plurimos Lubero-Maſtiges in Germania ex Ordine S. Franciſci.*

His addi poſſunt ex eodem Huebero Petrus a Belcaſtro laicus, *Maſuracæ in Calabria;* Gonſalvus Clericus, *prope oppidum Pontis Lamani diœceſis Braccarenſis;* Antonius Laurerius, *in India Orientali;* Iſaias de Milano, *Mediolani in Inſubria;* Joannes de Jeſu, *in Monte Arcuarum Abulenſis diœceſis;* Jacobus Montanarius, *Balneo-Caballi;* Joanna Godoya, Tertii Ordinis S. Francilci, *in Hiſpania.*

Apud Waddingum ad annum 1429. *num.* 10. *memoratur* corpus . . . Petri Bellicaſtrenſis poſt multos annos exhumatum, & integrum pulchriori donatum eſſe ſepulcro, *addente Huebero*, ad publicum cultum fuiſſe honorificentius reconditum. *An vero cultus ille* publicus, *prout vocatur ab Huebero, ſufficiens ſit ad faciendum eoſum exceptum a Decreto Urbani PP. VIII. cupimus docere.* E

Alphonſus Toſtatus, epiſcopus Abulenſis *multis laudatur ab Ægidio Gonſalvo Davila in Theatro eccleſiaſtico Abulenſi, ubi pag.* 96. *dicitur*, Abulæ & in ſua eccleſia haberi pro beato.

S. Martini *memoriam* Papiæ *aſſignat Belinus: de quo etiam Molanus, Galeſinius, Maurolycus, Ferrarius in Catalogo utroque, & alii. De illa agemus die proxime ſequenti cum Martyrologio Romano* IV. Septembris.

Foſſis, translatio corporis beati Foillani martyris *annuntiatur a Molano in Additionibus ad Uſuardum anno* 1573. *editum. Adde Dorganium, Wionem, Menardum, Ferrarium in Catalogo generali, & Wilſonium in Martyrologio Anglicano prioris editionis. Hujus ſancti epiſcopi natalis refertur a Molano in utraque editione, nec non ab aliis jam memoratis hagiologis, & a Wilſono in Martyrologio Anglicano utriuſque editionis ad diem, qua agi apud nos de illo poterit,* XXXI. Octobris.

In Hungaria, ſancti Emerici ducis & confeſſoris, filii ſanctæ Stephani regis Hungariæ *memoria ſignatur a Grevemo, Florario noſtro Ms. & Canſio: de quo etiam agit editio Uſuardina Lubeco-Colonienſis, titulo* beati *illum memorans inter Auctaria ad Uſuardum a nobis editum. Eſt in Martyrologio Romano ad diem, quo & apud nos dabitur,* IV. Novemb. F

S. Nympha virgo & martyr Panormitana *exſtat apud Ferrarium in Catalogo Sanctorum Italiæ: videri etiam poteſt Catalogus ipſius generalis. Eſt autem in Martyrologio Romano ſynonyma virgo & martyr cum Tryphone & Reſpicio, materiem datura inquiſitionis ulterioris ad diem* X. Novemb.

S. Reolus *Remenſis antiſtes hodie memoratur a Sauſſayo & Menardo; ſed ab aliis obiiſſe dicitur* XXV. *Novembris, quo eum annuntiavit Coſtellanus. Majores quoque noſtri de eo agendum judicarunt* XXV. Novemb.

A D

DE SANCTA PHŒBE DIACONISSA
CENCHRIS APUD CORINTHUM,
COMMENTARIUS HISTORICUS.

J. P.

§. I. Locus, cultus, elogium; Sancta non fuit uxor S. Pauli apoſtoli.

POST MEDIUM ŞECULI I. *Cenchreæ portus & opp. apud Corinthum; Sancta colitur.*

B Cenchreæ, *al.* Cenchræ *portus & oppidum apud Corinthum, notiſſimam urbem in Peloponneſo, memorantur a Strabone lib.* 8. *pag.* 380. *editionis Pariſienſis anni* 1620. *his verbis:* Oræ maritimæ a Corintho utriuſque initia ſunt, alterius Lechæum, alterius Cenchreæ vicus & portus ab urbe diſtans ad LXX. ſtadia: quo portu nuntur ad negotiationes Aſianas; Lechæo ad Italicas. *Cellarius in Notitia Orbis antiqui lib.* 2. *cap.* 13. *pag.* 755. *celebriorem eſſe portum Cenchrenſem, cujuſque nomen Græcum varie ſcribi obſervat. Apud Pomponium Melam de Situ Orbis lib.* 2. *cap.* 3. *refertur* opidum Cenchreæ, fanum Neptuni: ludis, quos Iſthmios vocant, celebre. *Apud Theodoretum tom.* 3. *in Epiſtolæ ad Romanos caput* 16. *vocatur* Ceochreæ maximus quidam pagus . . . Corinthi. *Ibidem loci* S. Phœbe *functa fuit miniſterio in eccleſia & convententes ſuo muneri virtutes exercuit, & ideo illic eam modo annuntiavit, etiamſi abſcia, an Cenchris, an Corinthi, an alibi ad beatam immortalitatem migraverit. De publico autem ipſius veneratione certo conſtat. Nonnulla duntaxat e pluribus Martyrologiis commemorabo, quæ hanc Sanctam ceferunt. Ada primus, quantum novi, eam ſic inſcribit Feſtivitatibus Apoſtolorum hoc die:* Natalis ſanctæ Phœbes, de qua beatus Apoſtolus Romanis ſcribit: „ Commendo autem vo- „ bis Phœben ſororem noſtram „ *&c. de quibus mox dicam. Adonem ſecutus Uſuardus, omiſſis verbis ſacris, ſcribit iſta:* Natalis ſanctæ C Phœben, de qua beatus Apoſtolus Romanis ſcribit. *Adde Florarium noſtrum Ms. Martyrologium vero Romanum illam quoque annuntiat addito* Corinthi *loco:* Natalis ſanctæ Phœbes, cujus meminit beatus Apoſtolus Paulus ad Romanos ſcribens. *Hæc de cultu,*

Laudatur a S. Paulo apoſtolo.

2 *Laudatur autem ab Apoſtolo in epiſtola jam dicta cap.* 16. ℣. 1. *&* 2. *his verbis:* Commendo autem vobis Phœben ſororem noſtram, quæ eſt in miniſterio eccleſiæ, quæ eſt in Cenchris: ut eam ſuſcipiatis in Domino digne Sanctis, & aſſiſtatis ei in quncumque negotio veſtri indiguerit: etenim ipſa quoque aſtitit multis, & mihi ipſi. *Toletus nonnulla exponit hujus loci adjuncta, indicans* Phœben *cujuſdam negotii cauſa proficiſcentem ad Romanam urbem, a Paulo commendari Romanis, atque ab illa vocari* ſororem noſtram, *id eſt, ſororem communem, quia communi videlicet fidei & Religionis vinculo ligata erat: ſorores enim & fratres in Chriſto ſunt Chriſtiani. Menochius bis,* ſororem, *inquit,* religione, id eſt Chriſtianam. *Hoc vero nomen, ſicut pergit Toletus,* quædam tacita eſt ad acceptandam commeodatinnem exhortatio: *cui aliquod fortaſſe pondus acceſſit ex parte ſanctæ hujus Feminæ, ſi, ut fertur, Apoſtoli litteras ipſa detulerit Romam;* Hujus epiſtolæ, *ait Toletus,* Phœben tabellariam fuiſſe dicit Anſelmus (*ſeu Herveus*) quamvis ſub dubio, quia res certa non eſt. *Porro e paucis Doctoris gentium verbis, quibus magnas Mulieris hujus laudes perſtringit, conficitur, ſolida eam fide, pietate erga Deum, ac multorum operum bonorum exercitatione ſpectabilem fuiſſe.* E

3 *Fuerunt nonnulli, qui eam S. Pauli uxorem feterunt; ſed his uxorem numquam habuit:* Quidam, *inquit Toletus bis,* recentiorea, hanc Phœben uxorem ſuiſſe Pauli affirmant, quam ſororem eo dictam eenſent, quia re conjugii non utebatur, ſed cælebs vivebat. Horum Jententia improbabilis eſt, tum quia fundamentum infirmum eſt; noo eoim eo dicta ſoror, quod uxor ſit cælebs: ſed quia in Domioo viri omnea, fratres, & feminæ, ſnrores appellantur. Jaco. 1. „ Si frater & ſoror nudi ſint „. Et Matth. 12. „ Ille meus frater & ſoror eſt „. Tum etiam, quia nemo antiquorum expoſitorum id interpretatus eſt. Tum demum, quia vix poteſt ſuſtineri, Paulum uxoratum fuiſſe: ſunt enim graviſſimi Patres huic opinioni adverſantes. *Eorum agmen ducat S. Hieronymus in Epiſtola ad Euſtochium* 18. *al.* 22. *de Cuſtodia virginitatis, toma* 4. *Operum a Martianæo editorum, parte* 2. *columna* 36. *ubi hæc ſcribit:* „ De virginibus, in- „ quit Apoſtolus, præceptum Domini non ha- „ beo „. Cur? Quia & ipſe ut eſſet virgo, non fuit imperii, ſed propriæ voluntatis. Neque F enim audiendi ſunt, qui eum uxorem habuiſſe confingunt, quum de continentia differens & ſuadens perpetuam caſtitatem, intulerit: „ Vo- „ lo autem omnes eſſe ſicut meipſum „. Et ioſra: „ Dico autem innuptis & viduis: Bonum „ eſt illis, ſi ſic permaneant, ſicut & ego „.

4 *S. Ambroſius in Commentariis ſuper Epiſtola ad Corinthios prima, Apoſtoli verba cap.* 7. ℣. 8. *explicans tomo* 2. *columna* 133. *editionis Benedictinæ Pariſienſis, longiſſime etiam ab eo removet matrimonium his verbis:* Non diceret, bonum eſt inouptis, ut ſint, ſicut & ego, niſi eſſet integer corpore. Nec dieeret: „ Omoes ho- „ minea volebam eſſe, ſicut me ipſum „ ſi enim habuerit uxorem, & hoc dixit, virgines eſſe noluit. Sed abſit: ſic enim a pueritia ſervivit, ut hujus rei ſtudium oon haberet; quippe cum juvenculus anticipatus ſit a gratia Dei. *Idem aſſerit S. Epiphanius contra Valeſios hæreſi* 38. *ſive* 58. *ubi dum de tribus connubiorum generibus tractat, tertio loco illi ponuntur, qui ſe ipſos caſtraverunt propter regnum cælorum. Inter*

quos

A *quos collocat monaſticum ordinem, virginitatis palmam adeptum:* Qualem, *inquit*, in vetere Teſtamento Eliam fuiſſe legimus, ac deinceps Paulum, qui dixit: „ Dico autem non nuptis, quo„ niam bonum eſt ipſis, ſi maneant, ſicut ego„ *&c. Atque ex his patet, tam concordem juxta ac perſpicuum in hac controverſia eſſe laudatorum Patrum ſententiam, ut in alium ſenſum detorqueri poſſe non videatur. Sed quandoquidem contraria ſuos quoque patronos habuit, eationes expendamus, quæ pro eadem offerri poſſunt.*

contraria. 5 *Objectus imprimis fuit antiquiſſimus & ſanctiſſimus ſcriptor S. Ignatius epiſcopus Antiochenus & martyr, cujus Acta & ſcripta illuſtravimus tomo 1. Februarii, die 1. ejuſdem menſis, pag. 13. & ſequentibus, quem oppoſitam nobis ajebant opinionem tradidiſſe in epiſtola ad Philadelphienſes, una cum ſeptem, quæ certiſſime, ut ibidem diximus pag. 21.* ub S. Ignatio conſcriptæ noſcuntur. (*Eaſdem quoque adverſus quoſdam hypercritices vindicat Remigius Ceillier in Hiſtoria generali auctorum ſacrorum & eccleſiaſticorum tomo*

B *1. cap. 11. art. 2.*) *Nam, prout extat ſpuria & corrupta epiſtola ad Philadelphienſes, S. Ignatio imputantur iſta:* Nun detraho . . . cæteris Beatis, qui nuptiis copulati fuerunt. Opto enim Deo dignus ud veſtigia eorum in regno ipſius inveniri, ſicut Abraham, & Iſaac & Jacob . . . & ceteri prophetæ; ſicut Petrus & Paulus & reliqui Apoſtoli, qui nuptiis fuerunt ſociati, qui non libidinis cauſa, ſed poſteritatis ſubrogandæ gratia, conjuges habuerunt. *Verum in Actis deſignatis, §. 6. num. 50. falſa mentione de interpolationibus in Epiſtolas Ignatianas perperam aliunde inſuſis, a codice Florentino eaſdem abeſſe diximus, totque alibi conferri navos in epiſtolam ſolam ad Philadelphienſes jure expungendos, ut altera ſui parte auctior reddita ſit.*

qui ex epiſtola Sancti Ignatii ep. & M. 6 *Deinde commentitium illud fragmentum de conjugio Pauli & Apoſtolorum ita ibidem caſtigatur:* Quæ omnia inſerta ſuerunt fraude nuptirientium clericorum Græcorum, qui dum uxores cum ſacerdotio cœperunt retinere, Paulum ceternſque Apoſtolos in defenſionem ſuæ ipſorum inconſinentiæ aſſumpſerunt conſortes, ut ſupra citati monuerunt Barnnius, Maſſurius, aliique. *Poſt hæc alia in eadem epiſtola deſiguantur & corrumpuntur interpolationes. Hinc concludo,*

C *nullius roboris eſſe argumentum, quod petitur ex epiſtola corrupta S. Ignatii epiſcopi & martyris ad probandas S. Pauli nuptias, ac proinde S. Phœben non fuiſſe ipſius uxorem. Uſſerius in Diſſertationibus, quas S. Polycarpi & S. Ignatii epiſtolis a ſe editis præmiſit, cap. 17. diſcutient locum de Pauli & Apoſtolorum conjugio in aſſumentis, ut vocat, epiſtolæ ad Philadelphienſes, a Catholicis tamopere exagitatum, multa collegit contra Catholicos ſcriptores, quibus probare contendit,* Pauli & reliquorum Apoſtolorum *mentionem inter conjugatos habere in vetuſtis epiſtolarum S. Ignatii exemplaribus. Sed quid tum? Enimvero eſto ita in illis legi; an ea eo ſequitur, ſic legi debeo, & ſic lectum fuiſſe in primigeniis exemplaribus? Quomodo itaque illa non viderint ſancti Patres, qui contraria tradiderunt? Quomodo Uſſerius ipſe locum hunc non vidit eſſe ſubleſtæ fidei, qui Diſſertationem ſuam concludit his verbis:* Cœlibem vixiſſe Paulum, ex ipſius profeſſione illa latis perſuaſus ſum 1. Cor. 7. 7. 8. „ Voſo omnes

a Vulgata omnes ver- ii homines * eſſe, ſicut me ipſum „. Et: „ Di-

„ co innuptis & viduis, bonum eſſe illis, ſi ſic AUCT.
„ permanſerint, ſicut & ego „. J. P.

7 *Alterum, quod pro laudati Apoſtoli matrimonio prolatum fuit argumentum, nititur teſtimonio Clementis Alexandrini lib. 3. Stromatum pag.* 210. *editionis anni* 1592. Petrus, *ait*, & Philippus filios procrearunt. Philippus autem filias quoque ſuas viris tradidit. Et Paulus quidem certe non veretur in quadam epiſtola ſuam appellare conjugem, quam non circumferebat, quod non magno ei opus eſſet miniſterio. Dicis itaque in quadam epiſtola: „ Non habemus po„ teſtatem ſororem mulierem circumducendi, „ ſicut & reliqui Apoſtoli „? Sed hi quidem, ut erat conſentaneum miniſterio, quod divelli non poterat, prædicationi ſcilicet attendentes, non ut uxores, ſed ut ſorores circumducebant mulieres, quæ una miniſtraturæ eſſent apud mulieres, quæ domos cuſtodiebant; per quas etiam in gynæceum abſque ulla reprehenſione malave ſuſpicione ingredi poſſet doctrina Domini. *Hæc Clemens Alexandrinus.*

& Clementis Alexandrini hoc volumine.

E

8 *At reſpondeo, non ſatis mihi compertum eſſe; ſed perquidnam e proixio Pauli teſtimonio ad Corinthios 1. cap. 9. v. 5. confici poſſit pro uxoribus, de quibus ſupra, cum Apoſtolus ibi nemiquam loquatur de uxoribus, ſed de mulieribus, quæ ex pio religionis affectu, ac fidei amore ſequebantur Apoſtolos, eſque ſumptus & officia præſtabant. Quæ quidem interpretatio eſt ſanctorum Patrum. Audiatur S. Ambroſius in locum Apoſtoli jam citatum:* Mulieres, *inquit*, deſiderio doctrinæ dominicæ, & cupidæ virtutum ſequebantur Apoſtolos, miniſtrantes eis & ſumtus & ſervitia, ſicut & Salvatorem ſunt ſequutæ, miniſtrantes ei de facultatibus ſuis. *Huic Eccleſiæ Doctori adde S. Hieronymum in Commentariis ad cap. 27. Matthæi v. 55. ſuper his verbis,* Erant autem ibi mulieres multæ *&c. ita ſcribentem:* Conſuetudinit Judaicæ fuit, nec ducebatur in culpam more gentis untiquo, ut mulieres de ſubſtantia ſua victum atque veſtitum præceptoribus miniſtrarent. Hoc quiu ſcaodalum facere poterat in ationibus, Paulus abjeciſſe memorat. Dicit enim ipſe: „ Numquid „ non habemus poteſtatem ſorores mulieres cir„ eumducendi, ſicut cæteri Apoſtuli faciunt„?

ſed perquirant cum reprugnent S. Ambroſius & ſanctus

9 *Idem ſanctus Pater lib. 1. contra Jovinianum tomo 4. Operum ſuorum a Marrianæo editorum, columna* 167. Si autem, *ait*, illud nobis oppoſuerit ad probandum, quod omnes Apoſtoli uxores habuerint, „ Numquid non habemus poteF „ ſtatem mulieres vel uxores circumducendi „? (quia *jure* apud Græcos utrumque ſignificat) ſicut cæteri Apoſtoli & Cephas, & fratres Domini; jungat & illud, quod in Græcis codicibus eſt: „ Numquid non habemus poteſtatem „ ſorores mulieres vel uxores circumducendi „? Ex quo upparet, eum de aliis ſanctis dixiſſe mulieribus, quæ juxta morem Judaicum magiſtris de ſua ſubſtantia miniſtrabant, ſicut legimus ipſi quoque Domino factitatum. Nam & ordo verborum hoc ſignificat: „ Numquid non „ habemus poteſtatem manducandi & bibendi, „ aut ſorores mulieres circumducendi „? Ubi de comedendo & bibendo, ac de adminiſtratione ſumtuum præmittitur, & de mulieribus ſororibus infertur, perſpicuum eſt non uxores debere intelligi, ſed eas, ut diximus, quæ de ſuu ſubſtantia miniſtrabant.

Hieronymus

10 Quod & in veteri lege de Sunamitide illa

ipſi optulerat.

AUCT. J. P. ſcribitur, quæ ſolita ſit Eliſæum recipere, & ponere ei menſam, & panem & candelabrum, & cætera. Aut certe ſi γυναῖκας, UXORES accipimus, non MULIERES; id quod addiur, SORORES, tollit UXORES, & oſteodit eas germanas io ſpiritu fuiſſe, non conjuges. Quamquam, exceptо Apoſtolo Petro, ooo ſit manifeſte relatum de aliis Apoſtolis, quod uxores habuerint: & quum de uno ſcriptum ſit, ac de cæteris tacitum; intelligere debemus ſine uxoribus eos fuiſſe, de quibus nihil tale Scriptura ſignificet. *Recte igitur Theodoretus Sanctam noſtram vocat* miniſtram *S. Pauli*, eamque inclytam & celebrem; *neutiquam vero* conjugem.

§. II. Sanctæ virtutes, officium diaconiſſæ. Laudes ex S. Joanne Chryſoſtomo; an fuerit vidua, an virgo, tempus vitæ.

B *Sanctæ miniſterium apud Cenchreas.*

Sanctus Paulus in epiſtola ad Romanos ſuperius tractata de Sancta noſtra dicit; quæ eſt in miniſterio eccleſiæ, quæ eſt io Cenchris: *ubi vides hujus officium ab illo non diſſimulari, ut vel ex hoc etiam commendationem ſuam Romanis faciat magis gratioſam. At quale ſunt piæ hujus Mulieris miniſterium* eccleſiæ, *id eſt, apud congregationem fidelium Chriſtianorum*, quæ *erat* in Cenchris? *Illud videlicet fuiſſe penſeo, de quo meminit idem Doctor gentium primæ ad Timotheum epiſtolæ cap.* 5. ℣. 10. *ubi de viduis ſcribens ſic loquitur:* Si hoſpitio recepit, ſi Sanctorum pedes lavit, ſi tribulationem patientibus ſubminiſtravit, ſi omne opus bonum ſubſecuta eſt. *Theodoretus Cyri epiſcopus in illud ex dicto Apoſtoli loco jam allatum*, Si Sanctorum pedes lavit, *annotat iſta:* Hoc enim olim faciebant. Ita etiam Lydia (*Actorum* 16.) ipſum Apoſtolum, & eos, qui eum ao erant, ſuſcepit. Ita etiam dixit de Phœbe: „ Adfuit omnibus, & mi„ hi ipſi „. *Illud vero pluribus declarat, & inſigni elogio hujus ſanctæ Feminæ confirmat idem*

C *Theodoretus, in Epiſtolam ad Romanos cap.* 16. *ſcribens, & pleno ore bona ipſius opera ad poſteros tranſmittens:* Cenchreæ, *inquit*, erat maximus pagus Corinthi. Æquum eſt ergo admirari vim prædicationis (*S. Pauli.*) Brevi enim tempore non ſolum urbes, ſed & pagos pietate replevit, & tanta erat Cenchris congregatio, ut etiam haberet mulierem miniſtram, eamque inclytam & celebrem.

variæ virtutes hujus diaconiſſæ

12 Tantas enim habebat recta factorum opes, ut ex lingua Apoſtolica laudes ejuſmodi colligeret. Etenim ipſa quoque adſtitit multis, & mihi ipſi. Adſtitiſſe autem, ut puto, dixit, quod in eum hoſpitalis fuerit, ejuſque curam geſſerit. Multiplicibus autem eam laudibus remuneratur. Ipſa enim, ut eſt veriſimile, eum in unam domum ſuſceperat, & ad exiguum tempus, id ſcilicet, quo Corinthi verſatus eſt. Ipſe autem ei uoiverſarum terrarum orbem aperuit, Mulierque in univerſa terra ac mari celebris facta eſt, nec eam ſoli Romani & Græci cognoverunt, ſed etiam omnes barbari. *Hæc de miniſterio* S. Phœbes, *ac laudibus ob illud ab Apoſtolo ipſi tributis Theodoretus. Diſpiciamus nunc an ex S. Pauli expreſſione*, in miniſterio eccleſiæ *eam verſari indicantis, alia in eo-*

dem officio conſiderari non poſſint ex textu Græco. D

cui probabilius

13 *Textus ille habet* διάκονον *&* ἐκκλησίας; *ſuper voce autem* διάκονον *non pauca annotavit Toletus autea citatus Pag.* 660. *& proxime ſequenti hæc refert:* Origenes & Chryſoſtomus ad dignitatem quamdam pertinere affirmant, qua ex Apoſtolorum auctoritate (*Sancta noſtra*) fungebatur. Cujus rei declarandæ cauſa adnotandum eſt, olim ordinem quemdam diaconiſſarum fuiſſe, ut conſtat ex Clemente Romano, *uti vocatur*, & aliis antiquis Doctoribus, quarum jam nullus uſus in Eccleſia extare videtur. Harum miniſterium Clemens variis io locis explicat: nam lib. 8. Conſtitut. Apoſtolic. (*quæ ſub iſto nomine circumferuntur*) cap. 28. ſic habet: „ Diaconiſſa non benedicit, neque facis „ aliquid eorum, quæ presbyteri aut diaconi „ faciunt, oiſi quod januas cuſtodit, & pres„ byteris miniſtrat, cum mulieres baptizantur, „ idque propter decorem & honeſtatem „. Hæc Clemens. Et lib. 2. cap. 26. „ Nulla, inquit, „ mulier ad epiſcopum aut diaconum ſine dia„ coniſſa accedat „. Lib. 3. cap. 15. Hæ diE coniſſæ mittebantur ab epiſcopo vel diacono ad mulierum domos propter gentium ſcandalum vitandum, & adhibebantur in baptiſmo feminarum ad oudanda earum corpora, & ad illas liniendas. *At S. Epiphanius in Expoſitione fidei Catholicæ tomo* 1. *Operum a Petavio editorum pag.* 1104. *diaconiſſarum officium ad unum reſtringit uſum; ſed unum fortaſſe hunc nominat, volens intelligi præcipuum. En tibi ejus textum:* Diaconiſſæ ad hunc unum uſum adhibeantur, ut mulierum decoris, & honeſtatis cauſa ſint adminiſtræ, ſi id forte neceſſe fuerit, ſive dum baptiſmo initiandæ ſunt; ſive dum earum corpora perſcrutanda.

officium

14 *Redeamus ad Toletum, qui ex auctore Conſtitutionum Apoſtolicarum addit iſta:* Lib. 3. cap. 19. inſerviebaot, *inquit pag.* 661. fœminis infirmis. Hujuſmodi erant miniſteria harum diaconiſſarum; de quibus Ignatius epiſtola 12. quæ eſt ad Antiochenſes; *perperam, ut affirmant alii, Ignatio adſcripta:* „ Saluto, inquit, cuſtodes „ ſacrarum veſtibulorum in Chriſto diaconiF „ ſas „. Erant enim fœminæ tempore Sacrificii recluſæ quibuſdam locis, a viris ſeparatæ, quorum locorum veſtibula & januas diaconiſſæ obſervabant. Hoc miniſterium Phœben ſortitam eſſe probabile eſt, idque Origines & Chryſoſtomus ſignificant: eligebantur enim ab Apoſtolis ſeu epiſcopis hujuſmodi mulieres, quarum qualitates etiam Clemens deſcribit. Theodoretus 1. Timot. 5. hoc miniſterium explicat, ſicuc nos in commentario diximus; *vide dicta ſub initium hujus paragraphi.* Et forſan hoc erat conjunctum miniſterio *illi*: utraque enim da cauſa miniſtra dicta eſt. *Hactenus Toletus: tujus ſententia de duplici miniſterio in* S. Phœbe *conjuncto, uno videlicet, quo exercebat virtutes ſupra deſcriptas ex S. Paulo* 1. *Timoth.* 5. ℣. 10. *altero, quo diaconiſſæ officio fungebatur, tam probabilis admodum eſt, quam Sanctæ honorifica.*

diaconiſſa adnumeratur inter.

15 *Juvat hua adducere Patres. Origenes in epiſtolam ad Romanos cap.* 16. ℣. 1. Hic locus apoſtolica auctoritate docet etiam fœminas in miniſterio eccleſiæ conſtitui. In quo officio paſtiam Phœbeo apud eccleſiam, quæ eſt Cenchris, Paulus cum laude magna & commendatione proſequitur, enumerans etiam geſta ipſius præclara,

& di-

& dicens: Quia io tantum omnibus aſtitit, hoc eſt in neceſſitatibus præſto fuit, ut etiam mihi ipſi in neceſſitatibus meis Apoſtolicisque laboribus tota devotione mentis aſtiterit. Simile autem opus ejus dixit hoſpitalitati Lot, qui dum ſemper hoſpites ſuſcipit, meruit aliquando angelos hoſpitio ſuſcipere. Similiter & Abraham. dum ſemper occurrit hoſpitibus, meruit ut & Dominos cum angelis diverteret ad tabernaculum ejus. Ita & hæc religioſa Phœbe, dum aſtat omnibus & obſequitur, aſſiſtere & obſequi etiam Apoſtolo meruit. Et ideo locus hic duo patiter docet, & haberi (ut diximus) fœminas miniſtrat in eccleſia, & tales debere aſſumi io miniſterium, quæ aſtiterint multis, & per bona officia uſque ad Apoſtolicam laudem meruerint pervenire. *S. Joannes Chryſoſtomus in Homilia in apoſtolum ad Romanos hic videtur ſanctæ Mulieri attribuere dignitatis ſive diaconiſſæ officium.* Vide, *inquit*, quantum illam honoret *Doctor gentium*: nam illam ante alios omnes memorat, & ſororem vocavit.. Dignitatem quoque adjicit, miniſtram vocans.

B *S. Joannes Chryſoſtomus egregiæ ejus dotes*

16 *Reliqua, quæ Apoſtolus ſuperaddit de* S. Phœbe *ad majorem pro ea commendationem Romanis inculcandam, S. Joannes Chryſoſtomus ita ibidem exponit:* „ Ut illam ſuſcipiatis in Domi„ num, ut decet Sanctos„. Hoc eſt propter Dominum, ut honore fruatur apud vos. Nam qui propter Dominum ſuſcipit, etiamſi non magnum quempiam ſuſcipiat, cum ſollicitudine ſuſcipit. Cum autem illa ſancta eſſet, cogita quo cultu ea digna fuerit. Ideo adjicit, „ ut decet San„ ctos „: ut tales ſuſcipere oportet. Duplici autem de causa digna eſt, quæ curetur a vobis, & quod propter Dominum ſuſcipiatur, & quod ſancta ſit. „ Et aſſiſtatis ei in quocumque negoo„ tio vobis indiguerit „. Viden' quam ſtudeat, ut ne oneroſus ſit? Non enim dixit, ut liberetis eam; ſed ut, quæ penes vos erunt, afferatis, & manum porrigatis, & in quibus ope veſtra eguerit, non quemcumque in ſtatu illa ſit, ſed in quibus opera veſtra eguerit; ſi in iis egeat, in quibus vos auxiliari poſſitis. Deinde ineffabilis laus ſequitur: „ Etenim ipſa multis adfuit, & „ mihi ipſi „. Viden' prudentiam? Primo laudes, deinde io medio adhortationem, poſtea rurſum laudes poſuit, utrinque præſtanda officia laudibus beatæ Mulieris concludens. AUCT. J. P.

17 Quomodo enim non beata, quæ tanto Pauli teſtimonio celebratur, quæ potuit illum juvare, qui totum orbem emendavit? Hoc enim illius virtutum colophon erat: ideoque hoc poſtremum poſuit dicens, „ & mihi ipſi „. Quid eſt illud, „ & mihi ipſi „? Prædicatori Orbis, ei, qui tot tantaque paſſus eſt, qui innumeris hominibus ſufficit. Imitemur ergo & viri & mulieres Sanctam illam. *Menochius ex his* adſtitit multis, *Græce προστάτις ὑγρόθη*, PATRONA ſeu SUFFRAGATRIX fuit, *colligit*, Phœben non contemnendæ auctoritatis fuiſſe in patria ſua: cujus rei etiam ex eo capi poteſt conjectura, quod negotiorum causa Romam proficiſceretur: hoc enim majus videtur quam ut humili fœminæ conveniat. Aliqui doceot *προεστῶτας* olim dictos fuiſſe eos, qui deligebantur, ut hoſpitio domi ſuæ, & in fidem ſuam reciperent, eoſdemque etiam *προξένους* appellatos, quales olim apud Chriſtianos fuiſſe eſt valde probabile. Ex horum numero fuerit Phœbe, in quam conveniat illud Apoſtoli, „ Si „ hoſpitio receperit, ſi pedes ſanctorum lavit„. *præclare elogio exornat, ut & Menochius.* E

18 *Veriſimilius autem mihi eſt, hanc ſanctam Mulierem fuiſſe viduam, quam virginem. Tametſi enim virginibus etiam ad officium diaconiſſæ aditus pateret; eveda tamen id rarius acciderit ſub prima illa Eccleſiæ naſcentis cuardia, quibus adeo recens erat illud S. Pauli apoſtoli* 1. *Timoth.* 5. *v.* 9. Vidua eligatur non minus ſexaginta annorum, quæ fuerit unius viri uxor. *Quo anno abierit* S. Phœbe, *me latet. Lego quidem, epiſtolam ad Romanos ſcriptam fuiſſe anno* 57. *vel* 58. *unde ſequitur, Sanctam tunc quidem viviſſe; ſed an & quamdiu poſtea ſupervixerit, compertum non habeo; eaque de cauſa obitum ejus poſui poſt medium ſeculi primi. Occaſione autem hujus ſanctæ Diaconiſſæ præmittitur hunc Tomo Diſſertatio hiſterica de Eccleſiæ diaconiſſis, in qua conatus ſum tolligere & elucidare in gratiam curioſi lectoris, quæ in hoc argumento deſiderari poſſunt.* *An vidua fuerit, an virgo tempus martyrii.*

C F

DE SANCTIS MARTYRIBUS AQUILEIENSIBUS

EUPHEMIA, DOROTHEA, THECLA, ERASMA,

COMMENTARIUS HISTORICUS. J. P.

§. I. Cultus; inventio S. Euphemiæ, quæ Ravennæ accidit, hujuſne an alterius ſynonymæ?

SUBNEXUS. *Cultus e Faſtis ſacris*

AQuilejs, *antiqua Carnorum urbs, ac celeberrima quondam eorum metropolis, ſed variis fortunæ experta, humanarum rerum vicissitudinis triſte exemplum dedit, quæ nunc pene in ſolitudinem reducta vetum conſtituit bodierna agro Faro-Julienſi infertum. Eu antiquis autem urbis ornamentis illud non minimum eſt, quod, ſicut plurium aliorum Athletarum martyrii palæſtra fuit, ita etiam bodiernarum ſanctarum Virginum ac Martyrum certamine ac morte nobilitata fuiſſe memoretur. Præter Grevenum, Molanum, Guleſinum, Mauroly cum, & alios, qui de illis agunt, Martyrologium Romanum ita illas memorat:* Aquilejæ ſanctarum virginum & marty-

A rum Euphemiæ, Dorotheæ, Theclæ, & Eraſmæ, quæ ſub Nerone poſt multa ſupplicia gladio cæſæ ſunt, & a S. Hermagora ſepultæ. *Annunciantur autem tum ibi, tum ſupra a Martyrologis nominatis, hac die*; licet in tabulis eccleſiæ Aquilejenſis, *ait Bagatus in notis ad Martyrologium Romanum*, quas manuſcripſ. acceſimus, agi de his reperimus ad XIII. Kalend. Octob. *Idem obſervat Ferrarius in Catalogo Sanctorum Italiæ ad* III. *Septembris*, *dicens*, ab eccleſ. Aquilejen. die XIX. hujus celebratur *earumdem natalis*: De eis tamen Venetiis, *ſicut ſubdit*, & de Euphemia Ravennæ, ubi corpus eſt, hac die agitur.

AUGT. J. P.

Officium proprium.

2 *Anno* 1677. *Venetiis excuſum eſt Officium proprium horum Sanctarum quatuor, hac poſt illud ſubjecta clauſula*: Sanctiſſimus D. N. Papa Clemens X. ad preces Eminentiſſimi Domini Card. Cbiſii benigne annuit atque indulſit, ut impoſterum idem Officium recognitum & approbatum a ſacra Rituum congregatione, habita die XXIII. Novrmbris MDCLXXV. pro Capitulo & Clero parochialis & collegiatæ eccleſiæ ſanctæ Euphemiæ civitatis Venetiarum, recitandum die III. Septrmbris in feſto ſanctarum titularium virg. & mart. Euphemiæ, & Dorotheæ, Theclæ, & Eraſmæ, recitari etiam poſſit in aliis eccleſiis parochialibus & regularibus utriuſque ſexus ejuldem civitatis. Hac die VI. Maii MDCLXXVI. V. Card. Carpineus. Loco ✠ ſigilli. Bernardinus Caſalius ſac. Rit. congreg. ſecr.

B

S. Euphemiæ hodierna, ut fertur, corpus

3 *De antiquiſſimo autem* S. Eupbemiæ *cultu apud Ravennates teſtatur iſta Hieronymus Rubeus lib.* I. *Hiſtoriæ Ravennatum a pag.* 30. Aliquot dies Ravennæ Apollinaris commoratus, & tum docendo, tum agendo Chriſti Evangelium in dies magis ac magis invulgans, tribuni domum ad Arietem amnem, jam diu a ſa templum conſecratam, D. Euphemiæ dicavit. Redieos enim ab exilio, & Aquileja tranſiens, eum Hermachoram ejus urbis epiſcopum inviſiſſet, D. Marci Evangeliſtæ diſcipulum, illumque reperiſſet diem feſtum Euphemiæ, paulo ante ibidem cum ſorore, & fratribus, martyrio ad cæleſtis vitæ præmia vocatæ, celeberrimum agentem, paternamque Euphemiæ domum conſecratam illius nomini dedicaſſe; Apollinaris eo ſancto cadavere ab Hermachora impetrato, Ravennam egreſſus, templum a ſe jam, uti memoravimus, exeitatum, Eupbemiæ nomini conſecravit, ibidemqua corpus ſanctum locavit.

C

Ravennæ delatum, ubi & ejus templum

4 Is autem locus extra urbem dicebatur, quod urbs ab ea parte nequaquam mœnibus erat circumdata. Itaque ab hac Euphemia, cujus dies feſtus tert. Nnn. Sept. agitatur, nuncupatum eſt templum, non ab ea; quæ Diocletiani tempore, multos poſt annos, ob Chriſtum Chalcedone interfecta eſt; licet errore ducti huic templo præfecti perinde ac magis notam, Chaleedonenſem hanc XVI. Kal. Octobr. celebrent, quia poſt Chalcedonenſe concilium, inſtantibus Leoni primo Pontifici Max. ejus ſynodi patribus, Romano Kalendario eſt adſcripta. Hujus veteriſſimi templi dedicatio Kal. Maii ſolennis agitur. Quidam autem arbitrabantur, eum D. Apollinaris baptiſmatis locum conſtituere decreoreet, ne amplius incerta ſeda baptizare cogeretur, Denm cum ſuis rogaviſſe, uti aptum & opportunum locum monſtraret, repenteque viſum arietem, qui & locum deſignaverit, & loco, atqua etiam vicino flumini nomen præbuerit.

5 Altera etiam fuit D. Eupbrmiæ ad mare ædicula, ac potius portieus, ab hoc templo longe diverſa. *Res hic narrat Rubeus ſpectantes ad primum Chriſti ſæculum; quæ minus facile credantur ſine accommodato tonita antiquitati teſtimonio. Porro de S. Apollinare epiſcopo Ravennate ac martyre teſtatur die XXIII. Julii; de Aquilejenſium autem præſule S. Hermagora ad diem XII. ejuſdem menſis. Dum vero Rubeus ſcribit, a S. Hermagora* diem feſtum Euphemiæ *martyris* cum ſorore & fratribus *celebrotum fuiſſe, ſuſpicionem mihi injiſit*, an *hac Euphemia, de qua agit, ſit hodierna, an alia potius ſynonyma: hodierna enim adjunguntur aliæ tres Martyres; frater nullus.*

ſed non ſatis conſtare quod ſit hodierna,

Eſt ſufficientior modus etiam non fundatur,

6 *Ad hæc, parum quoque firma ſunt ad probandam Rubei ſentrutiam, quæ narrantur in inventione reliquiarum SS. Eupbemiæ & Agathæ virginum ac martyrum, quæ accidit apud Ravennates in eccleſia S. Eupbemiæ. Iſtarum Sanctarum inventor Alexander Roccardinus, ejuſdem eccleſiæ rector, rem geſtam deſcripſit, e cujus exemplari Italico ſuffecerit libare ſequentia. Scribit itaque in eo, corpus S. Euphrmiæ virginis & martyris* E *Aquilejenſis, cujus feſta dies celebratur* III. *Septembrir in eccleſia paræciali Ravennate, ſub nomine ipſius dedicata, & conſecrata, prout additur, a S. Apollinare, ſub altori majore requieſcere, ibique poucis abbinc menſibur inventum a ſe fuiſſe, die vidiliset* XXX. *Januarii* 1686. *S. Martina V. & M. ſacro, oblata occaſione ibidem fabricandi tribunam, ut vocant, quæ per vetuſtatem ſuam fiebat poſtbac nimis obſcura, & minus apta ad eccleſiaſticas funtiones. Erat figura rotunda, humili fornice, qui muro inſervienti pro tabula altaris, duobur circiter pedibus remoti a muro circulari, innixus, lapſu temporir videbatur ipſum altare opprimere poſſe. Rector itaque urſio quo inſtinctu motus, ſive præsovendi illud damnum, ſive divina inſpiratione, quam habebat, occaſione iſta quærendi corpus Sanctæ, ulteriorir moræ impotiens, opus, quod meditabatur, incunte bieme inchoavit, nihil curans, quod in bieme lentius eſſet proceſſurum. Et, ecce, die prima Dominus Deur conſolari eum voluit: nam dum auto omnia fraugeretur altare, apparuit aeta e mar-* F *more Græco, longa palmis quinque circiter, qua, quia exterius non erat ſignata inſcriptione, timorem alacritati ejus immiſcuit, ut ſacrum eſſet piguus tantopere deſideratum.*

ſynonymæ, quæ anno 1686. inventa eſt

7 *Monitus vero illuſtriſſimus D. archiepiſcopus Fabius Guiniſe veſpere ſe contulit ad templum, ut ſtatueret, quidnam in hac re eſſet agendum: &, poſtquam vidiſſet tam egregium antiquitatir ſuperſtes monumentum, ab annis utpote circiter mille ſexcentis viginti ſeptem per S. Apollinarem drlotum Ravennam, pront ex Rubeo & Fabrio videri poſſe dicitur, ſigillo munir illud juſſit, ponique in loco remoto, qui fuit ſacrarium cujuſdam oratorii laicorum in eadem eccleſia, ſub invocatione Bratæ Virginis*, libera nos a pœnis inferni: *ubi a parocho cuſtodita uſque ad diem* XII. *Februorii proximi, quæ erat dier Martir, qua recitabatur Officium S. Ignatii martyris translatum, bora circiter decima octaba, ipſo jubente & aſſiſtente aperta fuit ſancta arca, in qua duæ eapſa fuit reperta: uno parva ab uno latere lignea, ſed quaſi tota in pulverem redacta: altera vera ſatis magna, non ex ligne, ſed ex*

quadam

A *quadam conſtans mixtura, ſuperne figurata. In hac erat inſuper capſa, quæ redacta in fruſta contrahebat interius velum quoddam cum oſſibus aliquot ac cineribus, nec non inſcriptionem in pergameno, antiquo charactere Romano expreſſam, & fruſta panni ſerici quaſi voloris albi involutam, cujus littera indicabant, has eſſe reliquias S. Euphemiæ V. & M., & S. Agathæ: cujus Sanctæ, quia minoris erant quantitatis, habitæ ſunt. Reliquiæ vero parvæ capſulæ dignoſci non potuere, quia in pulverem redactæ.*

& ſolemni ritu tranſlata

8 *Nonnullis deinde interjectis, ſubditur, reliquias a perſonis ibidem præſentibus honoratas fuiſſe, ac poſt tectas & ſigilla munitas, veneratioui expoſitas ſuper altari in eodem oratorio, ubi fiebant multæ gratiæ pio erga eaſdem affectu tota menſe Maio, ut, dum abſolutum eſſet ſacellum novum, ac res aliæ ordine diſpoſitæ, ſolennis earumdem tranſlatio fieret. Et quia porteri non poterat arca marmorea, debuit fabricari alia capſa ex cypreſſo exterius cooperta plumbo, cui incluſa fuere ſacra lipſana die prima Junii, incidente in*

B *ſabbatum, hora vigeſima tertia; & Dominica proxima, quæ erat Penteceſtes, media noctis hora fuere delata ad eccleſiam cathedralem ſolenni admodum ritu & comitatu, & tota die Lunæ, tertia dicti menſis, manſerunt ibidem expoſita: hora autem vigeſima tertia tranſlatio eorumdem honorifica & ſolemnis accidit præſente clero regulari & ſeculari, magiſtratibus ac nobilibus, qui alternis vicibus baldachinum portabant, ſub quo arca ferebatur a DD. Parochis & ſacerdotibus civitatis &c. Dum vero arca delata eſſet ad eccleſiam paræcialem, collocata fuit ſupra altare, ibidemque per dies octo continuet ſolenni pietate honorata. Cereus autem impoſita huic feſtivitati Dominicæ Sanctiſſimæ Trinitatis per communionem generalem, panegyrim &c. Hac itaque ſolennitate ad finem perducta duodecimo die, qui pariter Mercurii fuit, hora vigeſima ſecunda, arca a parocho repoſita fuit in altari, ubi commode ſpectatur per aperturas in quadam umbella marmorea ad hunc finem elaboratas; ſupra quam arcam leguntur hæc verba, a parocho eidem impoſita juſſu D. archiepiſcopi, quæ etiam exſtant intra arcam lamina cupreæ inciſa*: Reliquiæ SS. Euphemiæ & Agathæ VV. & MM. ſub ara ma-

C *jori inventas illuſtriſſimus Fabius Guiniſi archiep. & princeps eodem in loco repoſuit anno* MDCLXXXVI, *ſedente Innoc. XI Pont. Max., Alex. Roccardino R.*

Ravennæ

9 *Hic porro gratias abiſta Sancta factas affirmat eſſe continuas, ac plures exiſtere quas noſcit, quam quæ ad ejus notitiam pervenerint. Hoc, ait, ſeio, quod bona mulier quædam ſub principium (& prima fortaſſe fuit, quæ gratiar accepit, ſicut ipſa fatetur) ſurda fuerit in aure una tribus abhinc annis: quæ dum ſe tetigiſſet numiſmate ſuæ coronæ, quæ argenti aſſigerat, ſubito recuperavit auditum. Scio, inquit idem rector, duas infirmas ex maligna febri, poſtquam datus illis erat modicus pulvis ex meteria, quæ conjungebat arcæ operculum, ſanitati reſtitutas eſſe cum aliis multis, quibus datur: item ſe ſcire affirmat, quod nemo ex eis hactenus, Deo ſervente, obierit. Hiſce ſubjungit relatio Roccardini mulierem aliam, quæ mala apoplectico affecta, & in nervis opticis, referente medico, læſa viſum perdiderat, eo uſque eumdem recuperaſſe, ut poſſet ſurgere & videre quantum ſufficeret ad incedendum. Alia autem, quæ omnem quaſi viſum a-* AUCT. *miſerat ex quodam fluxu, eumdem recepit, prout* J. P. *ipſa dixit, quando anathema ſuum ad Sanctam detulit. Plurimas denique alias infirmitates, quæ curatæ ſunt, tam numeroſas eſſe refert laudatus eccleſiæ rector, ut impoſterum ratio earumdem haberi a parocho non poſſit: nec anathematum, quæ portantur ad Sanctam: fieri autem poſſe authenticum documentum circa omnia illa, quæ hic ſcripta ſunt.* *eumdem aſſo cum deſiderioſi ſi relinquimus tamen Reverendiſſimi in ſue profeſſione.*

10 *Atque hæc quidem ſunt, quæ ex relatione iſtius excerpere & conficere conatus ſum, adeo intricatis & lectu difficilibus characteribus ſcripta, ut non rara in iis palpandum mihi quodammodo fuerit. Interim, licet nec a narratione jam præmiſſa, in qua non determinatur in modo prolata inſcriptione, cujus Euphemiæ ſacrum illud pignus fuerit, nec è ſuperiore hiſtoria apud Rubeum, videatur certo conſtare, Euphemiam iſtam eſſe Aquileienſem; prævaleat tamen Ravennatum pro ſancta Aquileienſi Martyre poſſeſſio: etiamſi in Actis S. Hermagoræ apud nos ad diem* XII *Julii nihil invenio, quæ ſuperiora probari poſſint, non magis, quam ea quæ dicebantur antea de corpore S. Euphemiæ ab Hermagora per S. Apollinarem* E *impetrato, ac æde ſacra ſub ejuſdem Sanctæ nomine Ravennæ conſecrata. Dum tamen* XXIII *Julii, quo de S. Apollinare tractavi, in Vita ejus breviore, ab auctore ſeculi noni conſcripta, pag.* 350 *mentio fit de* baſilica S. Euphemiæ, *tempore Sanctæ ejuſdem, prout ibi ſertur, exiſtentis: de qua pluribus ſcribit Hieronymus Fabri in Sacris memoriis Ravennæ antiquæ parte* 2 *pag.* 165.

§II. Lectiones propriæ; Acta.

ANte *Officium proprium* S. Euphemiæ *ac ſtrium ſociarum ejus, quod ſupra deſignabam, ponitur hæc* ORATIO: Da nobis, miſericors Deus, ſanctis virginibus & martyribus tuis Euphemia, Dorothea, Thecla, & Eraſma intercedentibus, cæleſtis gratiæ abundantiam, ut earum paſſio celebrata, præſentis vitæ ſubſidium conferat, & æternæ. Per Dominum noſtrum. *Deinde ſequuntur tres lectiones propriæ.* *Oratio* F *& lectiones*

12 LECT. IV. Euphemia, Dorothea, Thecla, & Eraſma virgines Aquileienſes nobiliter progenitæ, quarum priores Valentii filiæ homi-
nis idolatriæ *addicti; ſequentes vero Valentiniani ejuſdem fratris, Chriſti nomen profitentis, cujus ſtudio omnes in Chriſtiana fide erudiebantur. Quadam vero die cum ſuppliciter efflagitarent, ut Natiſi fluminis luſtralibus undis, Baptiſmatis deſiderio, abluerentur, ac* tamdiu conſtitit, donec eadem hora adveniente Valentiniano, ac beato Hermacora epiſcopo, continuo baptizantur, & virgines Deo conſecrantur. Cum interim Valentius Euphemiam, & Dorotheam nubendæ deſtinaſſet: reſpuunt illæ terrenas nuptias, cæleſti Sponſo dicatæ. His genitor auditis, inſaniens, arrepto gladio utramque aggreditur; at illæ furentis patris e manibus elapſæ, ad Valentinianum patruum confugiunt, quas iple cum filiabus in ſuæ domus latebris abdidit. Verum fraude ſervi detectæ, qui ſtatim a dæmone arreptus, in Natiſum fluvium ſe præcipitem dedit: ab ipſo Valentio inſequente, orantes deprehenſæ, Servaſto * præſidi pro Chriſtiano nomine puniendæ traduntur. ** L. idolatrum* ** f. aqua* ** al. Sebaſto*

13 LECT. V. Delatas ſibi Virgines præſes, ut *propria*

eas

AUCT. J. P. eas vidit blanditiis ad apoſtaſiam attrahere non potuiſſe, imperat primum nudas flagellis cædi, inverin mox corpore ſulpendi, & malleis capita eo uſque contundi, quo ſanguis e naribus copioſe diffluereet, ſed omnibus eruciatibus fortiores, carceri mancipandas deſeruit. Sequenti mane, quia a vulneribus incolumes cernebantur, horiatur Servaſtus pro accepto beneficio diis litare, quorum pietate ſaluiem debere ſuadebat: at illæ ſolum Jeſum Dei filium cæleſtem medicum confitemur, & prædicant. Jubet interea præſes ealdem equuleo ſuſpendi, latera lampadibus aduri, ac tandem mamillas crodeliter amputari, quæ canibus devoraodæ projectæ, ſingulari ab ipſis cuſtodia veneranur. Iterum igitur carceribus nceluduntur, & aliera die nudæ circumducuntur per urbem; ſed, nrante ſancta Euphemia, angelus Domini ſingulas candida ſtola ſoperinduit, ac priſtinæ incolumitati reſtituit, quin & novum contulit decorem, cum in earum corporibus nec plagarum veſtigia apparerent, & vultua earum ſolia inſtar emiteicerent.

pro divinatione Ponto. B 14 LECT. VI. Tantis prodigiis, Virginumque conſtantia nil commotus præles, ut audivit irridentea inania deorum ſimulacta, capite plectendas mandavit, qnam impiam ſententiam in filias & neptes Valentius ipſe leſe obtulit exequuturum. Adit ergo aliiſſimam turrim, ubi filias eximiæ pulchritudinis anteacto tempore aliquandiu cuſtodierat, ibique propriis manibus omnium capita obtruncavit, & iuter præterfluentem Natiſum dejecit: divinam tamen ultionem immanis aden facinoria vindicem ſenſit, ingenti illico terræmotu turri concuſſa, igneque cælitus obruente, qui Valentium, ejuſque comites, & turrim ipſam a fundamentis incendit. Cum autem nnctu Valentinianus cum Sancto Hermacora beatarum Virginum corpora, & capita inquiſiturus deſcenderet prope flumen, ecce navicula apparuit ſacria pignoribus nnuſta, quæ a duobus juvenibus ingentis ſpeciei & luminis navem ducentibua, ſanctn antiſtiti nblata, ab eo honorifico ſepulchro, religioſo cleri comitatu, domi ejuſdem Valentiniani in eccleſiam conſecratæ condita ſunt.

alia C 15 *Quamquam lectiones iſtæ, a ſacra Rituum congregatione recognitæ & approbatæ, ſint tolerabiliores, quam Acta quædam prolixiora; nonnulla tamen memorani ad plenum lectionis aſſenſum minus accommodata, quia eorumdem Actorum narratio nea ubique nobis apparet ſincera. En tibi pauca ſpecimina. Apographum noſtrum, quod deſcriptum præmittitur* ex Petri Calo p. 3 f. 18a, *de quo auctore plura dixi ad diem* XII *Julii pag.* 251, *refert iſta*: Cumque ex more a civibus in conjugium peterentur a patre lun Euphemia & Dorothea, pater nolebat eas maritia dare, quia parvulæ erant, & multum diligebæ eas; ſed juſſit turrim excellam fieri juxta fluvium Natiſſam a domus ſuæ latere, in qua præcepit nnn plures quam duas feneſtraa haberi: ubi filiaa propter nimiam pulcritudinem earum in eminentiore locn conſiſtere volebat. Quadam ve- D rn die dum pater iviſſet ad Tergeſtinam civitatem, filiæ ajus Eupbemia & Dornthea venerunt ad magiſtros, qui turrim ædificabant, & dixerunt eis: Rogamua vos, nptimi magiſtri, ut indicetis nobia, quid hoc eſſe velit ædificium, quod pater noſter conſtrui facit. Qui dixrunt eis: Veſtra habitatin debet eſſe. Quæ dixerunt: Si nnſtrum debet eſſe habitaculum in iſtn locn, tertiam feneſtram facite ampliorem aliia. Et feceruot ſicut illæ mandaverant.

correctionis 16 Fluebat autem Natiſſa fluvius per turrim mediam per arcua voluina: ibique conſueverant Virginea le lavare. Quo cum quadam die veoiſſent ad ſe lavandaa, proſtraverunt ſe pariter in terra, Dominum deprecatoræ. Tunc B. Euphemia elevatis ſurſum manibus oravit dicens *&c. Exemplar aliud, quod Mſs. habemus* ex Tabulis eccleſiæ Aquileienſia, ex tomo H. fol. 315, *hæc brevius perſtringit, quod & fecit illuſtriſſimus Petrus de Natalibus lib.* 8 *cap.* 29, *nec non Ferrarius in Catalogo Sanctorum Italiæ hac die: Fabius autem horum omnium breviſſime pag.* 166. *Ornata quoque videntur, quæ eodem in ecgrapho, quod ex Petro Calo aſſiguabam, ita narrantur*: Tunc præſes iratua juſſit earum ma- E millaa amputari: quæ dum abſciderentur, illæ pſallebant dicentea: Ne projicias nos a facie tua, & ſpiritum ſanctum tuum ne auferaa a nobia. Cum autem abſciſſæ eſſent earum mamillæ, juſſit eas foris projici antæ canes. Tunc nocte veniena B. Valencianus* in loco, nbi jactatæ fuerant earum mamillæ, invenit eas jacentes in terra, & ſplendentes ſicut roſaa: qui accepit eas, & dedit S. Hermacoræ epiſcopo.

* Valentinianus

indiga. 17 *Simili indicantur in Mſs. noſtro ex Tabulis eccleſiæ Aquileienſis, & apud Petrum de Natalibus. Credibilior eſt illa narratio ſupra in lectionibus propriis, & apud Ferrarium, qui ſic habet*: Jubente præſide mamillæ illis immaniter abſciſſæ canibus projiciuntur: quas tamen attingere non ſunt auſi. *Fabius etiam nullum hujus facto epiſodium adjecit. Alia fidei non ſatis probatæ in hodiernarum Sanctarum hiſtoria martyrii occurrunt, quæ, quandoquidem anignæ vel nullius potius eſt auctoritatis, quia ab ignote nobis atque incerti temporis auctore conſcripta,* F *non eadem facilitate creduntur, qua narrantur; præſertim in tanta antiquitate ſeculi primi æræ vulgatis, quæ martyrium narratur contigiſſe. Nec bona videtur Paſſio, cujus apographum apud nos eſt, ex monaſterio Mellicenſi Ordinis S. Benedicti in Auſtria, hoc exordio*: Regnante Nerone io urbe Roma, & Sebaſto præſide reſidente in civitate Aquileia, fuit vir quidam in civitate eadem Valencius nomine, divea nimis, ſed io errore perſeverans, habens duas pulcherrimas filias *&c. Quæ vero per eiuſdem Paſſionis referuntur decurſum, ſingillatim non caſtigo. Hodiernas autem Martyres poſui ſupertus ſub Nerone cum Martyrologio Romano.*

DE

DE S. BASILISSA VIRG. ET MART.

NICOMEDIÆ IN BITHYNIA.

Cultus, elogia, Acta.

J. P.

SUB DIOCLETIANO. Cultus

TEuella hæc Virgo & martyr, viriles ſupra ſexum & ætatem animos gereus, nominis ſui celebritatem apud Græcos & Latinos propagavit. Menologium Græcorum, quod Cardinalis Sirletus Latine reddidit, ſic illam memorat: Eodem die (III. Septembris) natalis ſanctę Baſiliſſæ, quæ, Alexandro io urbe Nicomedia præſidente, feria objecta, & alia tormenta perpeſſa, maetyrio coronata eſt. *Menæa magna* impreſſa: Eadem die ſaocta Baſiliſſa feris objecta, & illæ-
B ſa conſumatur. *Quibus addumtur duo verſiculi, qui ex Græco ſic ſonant Latine:*

Ὀφθεῖσα Βασίλισσα φρικτὸν δοχμίοις,
Φρικτῷ παρέδη Παμβασιλείᾳ δρόμῳ. *Id eſt:*
Baſiliſſa fævia viſa teeeibilis feeia,
Solin tremendo Regis omnium adſtitit.

Parum aut nihil leporis habee alluſit poeta, qui reſpicit ad nomen Virginis noſtræ proprium, & ad appellativum Βασιλισσα, *quod* reginam *ſignificat, nec non ad nomen* παμβασιλεὺς, *quo ſignificatur* omnium rex, *ſive Deus. Nec meliorit notæ eſt adjectivum* φρικτὸν, *id eſt*, horribilia *&c. bis repetitum Græce.*

apud Græcos 2 *Menologium Baſilii imperatoris* certamen ſanctæ virginis & martyris Baſiliſſæ *etiam annuntiat, ſuperaddito martyrii ejus compendio, quod ex Græco ſic verſum legitur in ſacrorum iſtoeum Faſtorum editione, quæ Urbini prodit anno 1727. ſtudio & opera Eminentiſſimi Cardinalis Annibalis Albani.* Baſiliſſa martye fuit temporibus Diocletiaoi. Cum autem prope urbem Nicomediam domicilium haberet ooouma-
C que ætatis ſuæ aocum ageret, tamquam Chriſtiana delata, Alexandro præſidi fiſtitur, & Chriſtum confidenti animo profeſſa, primum quidem colaphis cæditur; deinde nudata, virgis pereu-
n soloſque titue, talique* perforatur. Mox inverſo capite io ligno ſuſpeoſa, eateois conſtricta, picis, ſulphueis ae plumbi fumo torquetur. Poſt hæc in igoem conjecta, duobuſque leonibus objecta, cum oullam noxam paſſa fuiſſet, præſidi perſuaſit, ut io Chriſtum crederet. Et ille quidem vitam recte traducena, io pace deceſſit. At hæc egeeſſa ex uebe, eum ſitiret, oravit, & manaotibus e terra aquis ſitim depulit. Deinde ſtans ſupra petram & orans, vivendi fioem fecit: ibique ſepulta, omnibus fidelibus per aquas e terra erumpentes ſingulit diebus curationes ad mirabiliter præſtat. *Similia memorantur in Synaxario Mr. Sirmondi, cui apponitur hæc clauſula:* Γέγονεν ἡ κ δι ἰσου ἀνὲ ἀναζεῖς ἐκ τῆ μορῆ ἐ Μαϕίαι πλησίον τὰ τείχεα τ Βλαχιρνῶν. *Id eſt:* Fit autem ejus ſolennitas quotannis in mooaſterio Martiæ prope murum Blachernarum *Conſtantinopoli.*

& Latinos. 3 *Annua etiam hujus Sanctæ memoria ſignatne apud Latinos. Habet illam Galeſinius; cui addit Martyrologium Romanum Baronii his verbis:* Nicomediæ, paſſio ſanctæ Baſiliſſæ virginis & martyris, quæ annos novem nata, cum in perſecutiooe Diocletiaoi ſub Alexandro præſide verbera, ignes ac beſtiaa divina virtute ſuperaſſet, io oratione ſpiritum Deo reddidit. *Meminit quoque de illa laudatus Baronius in Annalibus eccleſiaſticis ad annum Chriſti 309. num. 36. agens de martyribus in Diocletiani perſecutione paſſis. Non novi ullam hujus ſanctæ* Baſiliſſæ *memoriam haberi in Martyrologiis Latinis ante Galeſinium, qui, ſicut ſcdicat in notis, martyrium ipſius e Græco reddidit. Poſt illum a Græcis eamdem Sanctam tranſtulit in Martyrologium* E *Romanum Baronius, in notis citans pro illa ac ejuſdem paſſione Menologium, quo uti conſuevit, intellige Sirletianum. Ex his itaque colligimus, cultum S. Baſiliſſæ hujus a Græcis ad Latinos invectum fuiſſe.*

4 *Annum martyrii non ſcimus; ſub Dioclc-* Acta ejus & ætatem *tiano illud accidiſſe affirmant Galeſinius, Baronius, & Menologium Baſilianum, non autem Menæa magna, quæ nullum imperatorem ponunt. Paleſtra martyrii memoratur fuiſſe Nicomedia. Quæ de Actis ad poſteros tranſmiſſa ſunt, in ſolis fere cruciatibus conſiſtunt, ut jam vidimus; quibus dicta Menæa paulo fuſius narratis adjungunt miracula. Duo autem iſta facilius creduntur, quando accommodata ſulciuntur auctoritate; cum in Actis apocryphis non raro ſimilia occurrant. Subjunge jam Sanctæ Acta ex Menæis magnis excuſis, quæ Latine reddita ſic ſonant:* Alexandro præſidi Nicomediæ ſæviente perſecutione, aceuſata Baſiliſſa ſiſtitur: quam cum conſtaotem io Chriſtiana profeſſiooe videret, faciem ejus contundi imperat.

5 Gratias interim Deo agentem Martyrem *damnat* præcepit toto corpore nudatam virgis cædi: in- F ter quod ſupplicium cum adhuc ampliores Deo gratias perſolveret, præſes fortitudinem & conſtantiam ejus videos, in fueiat actus, eam atroeius diverberari imperat; & ita toto illam corpore cecideruot, ut totum eſſet unum vulnus. Deinde abraſit etiam plantas pedum ejus: dumque illa rurſum exclamaret: O Deus meus, gratias tibi ago; talos ejus perforari juſſit præſes: & hoc facto, uncos ei injecerunt, atque cateoia, inverſo capite, ſuſpenderunt, infraque rogum accenderunt, & picem, ſulphor, bitumen & plumbum iogeſſeruot, ut vi toementorum & fumi fœtore quam primum expiearet.

6 Cum autem Saocta inter hæc tormeota Deo *ex Menæis* gratias ageret, ooo ſecus acſt in paradiſi deliciis verſaretur; videeiteque præſes ſupplicia pro ludab illa haberi, curat incendi fornacem, ac Martyrem eam immitti. Cumque flamma jam exundaret, ſigoavit ſe Martyr eruce, & in medium incendium ingreſſa, multis in illo horis illæſa, omnibus ad hoc ſpectaculum obſtupeſcentibus, perſtitit. Deinde vero præſes in illam e fornace eductam duos immanes leones immiſit: qui Sanctam

AUCT. J. P. ſtam precantem etiam noo læſerunt. Quibus omoibus ſpectatis præſes attonitus & compunctus ſuper judiciis Dei, abjecit ſe ad pedes Sanctæ, dicens: Miſerere mei Famula cæleſtis Regis Dei & ignoſce mihi omnia, quæ tibi intult mala, & fac me ſtipendiarium Regia tui; ſi, uti dicis, peccatores recipit.

ortuſt. 7 Tunc Sancta, gratiit omoipotenti Deo actis, præfidem in Chriſtiana fide inſtituit, illumque io eccleſiam ad Antonium epiſcopum baptizandum adduait. Poſt hæc rurtus ad Sanctæ pedes abjectus, Ancilla Dei, inquit, ora pro me, ut mihi Deus ignoſcat quæ peceavi in te, & io vera fidei confeſſione præſentem vitam ablolvam. Precaote ergo Sancta pro illo, Alexander glorificans ae benedieens Dominum, ſpiritum Deo reddidit. Tunc Sancta, eurato ejus funere, eum epiſcopo ad tertium quaſi ab urbe milliarium receſſit; dumque inveniſſet petram, ſtetit ſuper illam, &, fuſis preeibus, fons proſiliit: e quo ubi bibiſſet, & gratias Deo egiſſet, paululum inde progreſſa, Domine, inquit, accipe ſpiritum meum in pace. Sie fata, pnſiit humi geni- B bua, gaudio exultabuoda, Deumque benedieens ad Domioum profecta eſt. Quod ubi Antooius D præſul iotellexit, juſta ei ſolvit, juxta petram monumentum eondens, e qua aqua Sanctæ precibus egredieos confert ſanitates ulque in hodiernum diem.

8 *Inter epiſcopos eccleſiæ metropolitanæ Nicomedienſis nullas comparet* Antonius, *quæ hue ſpectare poſſit, apud Michaelem le Quien in Opere poſthumo, quod inſcribitur Oriens Chriſtianus, tomo* I. *Antonii enim, qui ibidem habetur columna* 594., *electio innectitur anno Chriſti* 1035. *Quid ſi* Aotonius *ſuperior ille in Menæa intruſus fuerit pro* Anthimo, *qui locum habet inter dictos præſules col.* 583., & jam ante ſedebat, *ſicut ibidem legitur*, quam Diocletiaoi in Chriſtianos omnes edictum promulgaretur: quippe quem Euſebius *in* ipſiſmet Diocletianæ iolectationis initiis, ſeu anno Chriſti CCCIV. martyrio functum & capite minutum refert lib. 8., cap. 6. Quamobrem Anthimi martytiom recte aſſignatur in Chronico Paſchali, anno XIA. Diocletiani. *Habetur apud nos præſul iſte ad diem* XXVII. *Aprilis, quo exſtat in Martyrologio Romano; ſed ibi innexuimus martyrium ejus anuo* CCCII. *Conjectura de Antonio ep. ſupra nominato.*

E

DE S. SANDALIO MARTYRE

CORDUBÆ IN HISPANIA.

J. P. Cultus ex Martyrologio Romano, & documentis Cordubenſibus.

Sub DIOCLETIANO, UT FERTUR. *Prætor publicum SS. hi cultum*

C Orduba, *clariſſima Hiſpaniæ Beticæ urbs, & fœcunda malterum Martyrum pareas, hodierna die colit* S. Sandalium M., *publica ipſius veneratione, quam ibidem habebat, extenſa ad Eccleſiam univerſam per Martyrologium Romanum, in quo ſic annuntiatur*: Cordubæ Sancti Sandali martyris. *In notis dicitur* de *illo* mentio haberi in Flore Sanct. Hiſp. ea monumentis eccleſiæ Cordubeoſis. *Martyr hic nondum relatus erat in Martyrologio Romano anno* C 1586. *Alfonſus de Villegas in Flore Sanctorum, quem Hiſpanice vulgavit, publicum Sancti cultum confirmat fol.* 410., *dicens de ipſo legere eccleſiam Cordubenſem* III. *Septembris. Eodem die feſtum illius ibidem celebrari teſtatur Martinus de Roa in Hiſtoria Sanctorum Cordubenſium Hiſpanice edita fol.* 139.; *ubi etiam affirmat, res a Sancto geſtas in tanta delituiſcere ignoratione, ut vix quidquam de eo dici poſſit. Eu textum ejus ex Hiſpanico redditum*: Inter ſanctos iſtos viros, qui Cordubæ ſunt martyrio coronati tempore illo, quo gentilea majore furore & erudelitate Eccleſiam Dei perſequebantur, locum ſuum habet beatus Sandalius: qui magnam Deo ſervavit fidelitatem in confitenda fide ejus, & dum bene admodum dimicaſſet, curſum ſuum feliciter conſumavit.

nihil de ea fertur ſingulare. 2 Tameſi autem ratio ac modus martyrii ejus eommendata litteris poſterorum memoriæ noo ſint; libro tameo vitæ in cælis inſcripta ſunt, ubi debita ipſi ſervabatur corona, quam Dominus illi dedit tempore (uti fert opinio) crudeliſſimæ perſecutionis Diocletiani. Invenitur hujus ſancti Martyris memoria.. in Breviariis Cordubenſibus 11i. Septembris. *Laudatus ſcriptor in libro Latino de antiquitate & auctoritate Martyrum Cordubenſium cap.* 1. *indicat deciſſimis obliviouis tenebris involuta eſſe ea, quæ ad hunc Martyrem ſpectant*: Beatus, *ait*, Secundinus atque Sandalius, quorum fere præter nudum nomen, de quo in Romanis aliiſque Martyrologiis & Cordubeoſis eccleſiæ moouments, aut parum aut nihil habetur. *Apage igitur merces fabulaterit Tamoyi. Suſpectum quippe mihi eſt epigramma, quod recitat ſub nomine Cypriani archipresbyteri Cordubenſis, &* quod inter Ma. F carmina Juliani, & aliorum io meo, *inquit*, codice reperitur. *Nec majoris apud me ſunt auctoritatis parva Acta, quæ ea carmine Cypriani Cordubeuſis coagulari potuiſſe aſſerit ac profert idem Tamayus. Nicolaus Antonius* tomi 2. *Bibliothecæ Hiſpanæ veteris lib.* 6. *cap.* 7. *obſervat, Cypriano Cordubeuſi tribui perperam plura carmina. Ad propoſitam veru noſtrum deliho quæ ſcribit ibidem num.* 158. *his verbis*: Snot & alia pſendo-Cypriani earmina, veſtiendis oudis Sanctorum vere Hiſpanorum biſtoriis excogitata. Hujus rei exemplum eſto primum S. SANDALIUS, quem Cordubæ celebrari martyrem, ejuſque Acta exeidiſſe, vulgo refertur. Præſto igitur fuit pſendo-Cyprianus huie defectui Actorum ſuppleodo in carmine illo, *quod de dicto jam Sancto circumferatur. Quanam vera carmina laudatus Bibliotheca Hiſpanæ auctor verum Cypriani Cardubenſis fœtum eſſe cenſeat, vide loco citato a num.* 146. *Conſulo etiam poſſunt ea, quæ ſcribit tomo* 2., *lib.* 7. *cap.* 7. *contra Aulum Halum, ſive Halonem.*

DE

A D

DE S. ARISTIONE VEL ARISTEO EP. M. ALEXANDRIÆ AD ISSUM.

SYLLOGE CRITICA. J. S.

§. I. S. Ariſtion ſub nomine Ariſtæi vel Ariſtei annuntiatus apud Latinos cum S. Antonino, quocum paſſus non videtur.

SUB SMP. GENTILIBUS. *Ariſtæus cum Antonino Capuæ attributi apud Latinos;*

Baronius ad III. *Septembris Romano Martyrologio inſerat hanc annuntiationem*: Capuæ ſanctorum martyrum Ariſtæi epiſcopi, & Antonini pueri. *Deinde in annotatis ſic loquitur*: Beds (*imo potius Ado*) & Uſuardus, qui de his aguat hac die, horum Acta exſtare teſtantur, ſed excidiſſe putamus; quandoquidem nec in ſua ipſorum eccleſia reperiuntur; ubi, omiſſo Ariſtæo, tantum de Antonino (*& quidem die præcedenti, ut de martyre non Capuano, ſed Apamenſi*) agi reperimus in ejus Breviario. Hinc ducimur conjectura, obiocumeras bellorum clades, illius nobiliſſimæ eccleſiæ monumenta eſſe deperdita. *Nonnullam hic trepidationem inſinuat Baronius, an recte conjungantur* Ariſtæus *&* Antoninus, *reſtaque Capuanæ eccleſiæ attribuantur. Verum movit haud dubie virum eruditum auctoritas Adonis & Uſuardi: nam uterque eodem fere modo duos iſtos conjunxit; Ado hiſce verbis*: Apud Capuam, natalis ſanctorum martyrum, Antonini pueri annorum viginti; & Ariſtæi epiſcopi, quorum geſta habentur. *Uſuardus vero*: In Capua ſanctorum martyrum Antonini pueri annorum viginti, & Ariſtei epiſcopi, quorum geſta habentur. *Tanta eſt horum martyrologorum auctoritas, ut hiſce videretur acquieſcendum, niſi occurrerent graves rationes, quæ vehementem erroris ſuſpicionem ingererent.*

ex gravi ſunt rationes,

a *Prima ratio eſt, quod nullus ante Adonem Capuæ adſcripſerit hoſce Martyres, etiamſi a multis memorentur, uti videbimus. Altera ratio eſt, quod Capuani eos numquam coluerint, ut videre eſt in eorum Kalendariis & antiquo Breviario. Edidit quinque diverſa Kalendaria Michael Monachus in Sanctuario Capuano*: in nullo repetitur Ariſtæus. *Antoninus quidem in variis Kalendariis Capuanorum, uti & in antiquo eorumdem Breviario occurrit, ſed ut martyr Apamenſis, de quo egi ad diem præcedentem. Hinc laudatus Monachus pag.* 71. *citatis Martyrologii Romani verbis hæc ſubjungis*: Breviarium (*antiquum Capuanum*) de Ariſtæo verbum nullum; de Antonino agit IV. Nonas Septembris, de quo Martyrologium (*Romanum*) quoque IV. Nonas agit. Alter eſt ab Antonino puero martyre Capuano. *Accedit ad hæſe rationes, quod Monachus, etiam* Ariſtæum *&* Antoninum *puerum Capuanæ eccleſiæ aſſerere contendat, nihil omni ſua inveſtigatione reperire potuerit, quod ad auctoritatem modo datam aliquid ponderis addat. Adducit ille quidem verba Petri de Natalibus, qui lib.* 8. *cap.* 33. *ſic habet*: Antoninus puer & Ariſteus martyres apud urbem Campaniæ Capuam paſſi ſunt. Qui Antonius cum eſſet annorum decem, Ariſteum ad fidem convertit: eum quo poſtmodum tentus & variis ſuppliciis cruciatos, tandem ambo cædente gladio martyrii palmam conſecuti ſunt III. Non. Septembris. *Verum dubitari vix poteſt, quin hæc ſcriptor ille parum tritieus ex Adone vel Uſuardo deſumpſerit, & conjecturis ſuis etiam deformaverit. Nihil igitur Petrus de Natalibus, nihil tria alia Martyrologia, Uſuardo longo poſteriora, quæ Monachus etiat pag.* 72.. *momenti addunt Adonis & Uſuardo. Faetur etiam Monachus pag.* 214. *ignotum eſſe, quo tempore* Ariſtæus *eccleſiæ Capuanæ præfuiſſet; uts de ejus corpore aut ecliquiis ulla uſpiam mentio apud Capuanos; ac denuum nullum uſpiam apud ipſos antiquæ veneationis indicium.*

3 *Cum ergo omnis ratio, quæ favet Capuanis, reduci poſſit ad auctoritatem Adonis, quem Uſuardus mere ſuo ſecutus eſt ducem; hoſce vero alii poſteriores; tumque graviſſima ia contrarium militent rationes, reſtat, ut examinemus, an non ſit veriſimile, errorem aliquem Adoni obrepſiſſe, aut potius in Martyrologium ejus irrepſiſſe tranſcribentium negligentia. Illud jam oſtendere conatus Sollerius in S. Antonino Placentino tom.* 2. *Julii pag.* 8., *ubi eaodide ſic effatur*: Ne diutius in meridiana luce hæreamus, liceat nuto aſſerere, manifeſtum errorem in Adonis Martyrologio deprehendi, ſive id Adonis ipſius, ſive, quod potius tenſerim, amanuenſium culpa, qui APAMEAM non recte efformatam, in CAPUAM verterint. *Sane nullum videtur dubium, quin Ado annuntiationem ſuam hauſerit ex codice aliquo Hieronymiano, cum non potuerit illam deſumere ex Romano veteri per Roſweydum edita, quod ei alias præluxit: nam in eo nulla Antonini pueri aut* Ariſtæi *memoria. Ipſa poſteriora Adonis verba*, quorum geſta habentur, *id clare inſinuant. Geſta illa numquam viſa eſſe ab Adone*, ex eo, *inquit recte Sollerius*, facile conſtare poteſt, quod, qui oullo Sanctorum elogio negligit, hic nec verbum ex iis retulerit. *Quippe eruditi omnes, qui Adonis Martyrologium uscumque examinare voluerint, facile perſpexerint, ipſum texuiſſe elogia illis Sanctis, quorum habebat Acta; alies vero breviter memoraſſe ex Martyrologiis antiquioribus.*

cur id factum ex errore credamus,

4 *Cur igitur dixit Ado*, quorum geſta habentur? *Non alia utique de cauſa, quam quod in*

AUCT. J. S. *& utrumque Sanctum Corpus abyſſi dicimus.*

in iiſdem codicibus Hieronymianis, in quibus dogebat Antoninum XX. *annorum puerum, & Ariſtæum epiſcopum, etiam in fine additum reperiret*, cujus geſta habentur: *Cum autem exiſtimaret duos boſce conjungi, pro* cujus *poſuit* quorum, *aeſi Acta illa de utroque agerent. Accipe tantus Hieronymianorum codicum, qui Adonis præluere potuerunt, usi & ſimiles alii. Hieronymiana apud Florentinium ad* III. *Septembris*: Et in regione Appomiæ vico Aprocavito ſub Conſtantio imperatore, provincia Syriæ, natalis ſanctorum Antonini pueri unn. XX. & Areſti epiſcopi, cujus geſta habentur. *Codex Regiæ Sueciæ eodem die*: Io provincio Syria ſub Conſtantio imperatore S. Antonii adoleſcentis annorum XX., & Areſti epiſcopi, cujus geſta habentur. *Si aliunde rationes non haberemus disjungendi Antoninum & Ariſtæum, hi textus facile perſuaderent conjungendos eſſe, idque hi aut ſimiles perſuaſiſſe videntur Adoni, qui ea de cauſa* cujus *mutavit in* quorum; *nisi factum ab Adone, etiam obſervavit Flo-*

B *rentinus in annotatis. Vicum Aprocavitum & Conſtantium imperatorem amiſit Ada, vel quod ea non invenirent in ſuis codicibus, prout revera in ſolis citatis tantum habetur Conſtantius, in uno ſolo vicus memoratus; vel, ſi forſan invenerit, quod ea ſuſpecta haberet, quia pluribus deerant. Demum pro* Apud Apameam *irrepſerit* apud Copuam: *nam undecumque hic error ortus fuerit, erratum fuiſſe dubitare vix poſſumus, ideoque nec Antoninum nec* Ariſtæum *Copuæ adſcribere audemus.*

Dubitatur, an Antonii martyrium conjungi debeant cum Ariſtæo.

5 *Porro alia nunc occurrit dubitatio, videlicet an Antoninus & Ariſtæus conjungi debeant, ut ſocii in martyrio; an vero diſjungi, tamquam paſſi diverſo tempore & loco. Hanc deinde alia ſequetur, nimirum an unum ſolum agnoſcere debeamus* Ariſtæum *vel* Ariſtionem, *vel viciui nominis epiſcopum, an vero plures, prout plures in quibuſdam apographis annuntiantur eodem die. Ut haſce difficultates expediamus, imprimis diligenter conſideranda ſunt apographa Hieronymiana, ex quorum mendis & interpolationibus difficultates ipſæ oriuntur. Duo autem, etiamſi frequenter in hoc Opere repetita ſint, hic rurſum meanda cenſeo. Primum eſt, quod ex a-*

C *liqua nominis diverſitate, repetitove ad eumdem diem, vel etiam ad duos ſequentes eodem nomine, inferri nequeat, numen illud idem vel aliquantulum mutatum, referri ad duos diverſos Sanctos. Ratio eſt, quod apographa illa a multis ſint aucta. Hinc ex uno exemplari adſcripti ſuus Sancti in aliud, in quo jam legebantur cum nomine paululum immutato, aut alio vicino die. Subinde etiam adjici potuerunt eodem die atque eodem prorſus nomine, quia in loco martyrii, aut alio quopiam adjunctis nonnulla reperiebatur differentia, ex qua facile credituum ſuit, duos eſſe diverſos Sanctos. Alterum eſt, quod in iſtis apographis Sancti frequenter conjungantur tamquam ad unam claſſem ſpectantes, licet nulla inter eos ſit connexio. Id accidiſſe videtur ob nimiam brevitatem, quia multi memorabantur ſine loco aut tempore, ulliſve aliis adjunctis, ſolo expreſſo nomine. Hiſce prævie obſervatis, quid antiqua illa, ſed ſimul mendoſa & interpolata, Martyrologia habeant de* Ariſtæo, *& conjunctio in variis Antonino, ſubjungo.*

cum in variis Apographis videantur conjungi.

6 *Apud Florentinium ad* III. *Septembris*: In Alexandria natalis Ariſtoippi epiſcopi, & in regione Appamiæ, *ut ſupra num.* 4.... Antonini pueri & Areſti epiſcopi. *Vides hic eodem die* A. D
riſtoippum & Areſtum *ambos epiſcopos*: Antoninum *vera cum* Areſtofie *conjunctum, ſicuti conjungitur in Codice Regiæ Sueciæ item citato nu.* 4. *in quo nullus alius ille die memoratur Ariſtouppus epiſcopus. Mſ.*, *quod* vetuſtiſſimum *vocat Florentinus in annotatis, ſic habet*: In Alexandria Aripi, & in Syria Antonii pueri, & Ariſtoni epiſcopi, *at demum, interpoſitis aliis, &* Aritoni. *Habemus hic in eodem tenu* Arippum, Ariſtonem & Aritonem. *Corbeienſe eodem*: In Alexandria natalis S. Ariſtonippi epiſcopi. Et in regione Apamiæ provincia Syriæ natalis S. Antonii pueri, Areſti epiſcopi. *Et poſt alios*, Ariſtoni. *In editis apud nos poſt tomum* VII. *Junii non minor eſt varietas*: *Rhemenſe*: In Syria, Antonini, & Ariſtenis epiſcopi. Et in Alexandria Areſtenippi epiſcopi. *Richenovienſe*: In Syria Antonini & Ariſtonis epiſcopi. Et in Alexandria, Areſtempi epiſcopi ... Areſtis. *Anglicanum ſine ullo loco*: Ariſtonippi, Antonini, ... Areſti. *Obſervo hic* Ariſtium *aut* Ariſtæum *non ſtatim poſtponi Antonino, ſicuti ſit in præcedentibus. Labbeanum item omnes ſine loco disjungit hoc modo*: Ariſtonippi... Antonini ... Areſti. *Corbeienſe contractius*: In Alexandria, natalis S. Ariſtonippi epiſcopi. Provincia Syriæ, natalis ſanctorum Antonini pueri, Areſti epiſcopi. *Hactenus noſtra.* E

in aliis voces ſeparantur.

7 *Alia edidit Edmundus Martene tom.* 3. *Anecdotorum col.* 1547. *& ſequentibus, quorum verba ſimiliter tradam. Primum, quod mille circiter annorum exiſtimat, ſic habet eodem die*: Ariſtonippi, Antonini *&c. Hic unus tantum* Antoninus, *unus* Ariſtonippus. *Morbacenſe, quod nongentorum fere annorum promittat, magis etiam Sanctos ſeparat: nam ad diem* II. *habet*: Antonii, *ad* III: Ariſtooippi. *Hoc conſonat præcedenti in eo, quod ex ſingulis unum duntaxat memoret, ſed in diebus diſſonat. In reliquis ibi editis* Ariſtæus *non legitur, excepto Corbeienſi, quod jam dedi. Laudatus Martenius varia quoque Martyrologia ſeu Kalendaria antiqua edidit tom.* 6. *Collectionis ampliſſimæ a col.* 633. *Primum ibidem Bedæ nomine inſignitum ad* III. *Septembris ſine additu loco inter alios habet*, Ariſti, *ſine ullo Antonino ad illum aut præcedentem diem. Poſt alia quædam, in quibus neuter legitur, Kalendarium Stabulenſe eodem die ſolum habet Antoninum his verbis*: S. Antonini martyris. F
Quod ſequitur Verdunenſe ſere præcedenti conſentit, mutato leviter Sancti nomine in hunc modum: S. Antonii martyris. *Demum Autiſſiodorenſe, quod ibi ultimum eſt & minus antiquum, Uſuardo plane conſonat. Hieronymianum Asberis tom.* II. *Spicilegii recuſi ad diem* 2. *memorat in partibus Apamiæ Antoninum & Antoninum, ad* III. *vero ſic habet*: In Alexandria natalis ſancti Ariſtonippi epiſcopi. Et in regione Apamiæ, provincia Syriæ, natalis S. Antonii pueri, Areſti epiſcopi.. *& cum aliis* Aritoni eum ſociis *ſine loco. Gellonenſe ibidem die* 2., Antonii, *ſequenti*, Ariſtonippi, Antonini, ... Areſti, *omnes ſine loco. Addo Rabanum, qui die* III. *hos annuntiat*: In Alexandria Ariſtippi epiſcopi, & in Syria Antonini pueri annorum XX., & Ariſtonis epiſcopi. *Hactenus Martyrologia.*

non conjungendos, ut ea evidenter.

8 *Mirabitur forſan lector, tam multos Martyrologiorum textus hic ſuiſſe a me accumulatos, quæreſque, quid tandem ex omnibus hiſce colligere oporteat. Opinionem meam paucis indicabo, priuſquam longiori diſputatione illam firmare aggrediar. Prorſus mihi perſuadeo Antoninum &*

Ari-

A Ariſtæum *ſocios non eſſe martyrii, nec eodem loco paſſos, quod primum erat dubium. Deinde etiam exiſtimo nemini iſtis* Ariſtonippi, Areſti, Arippi, Ariſtoni *vel* Ariſtonis, Ariſtippi, *aliiſque vicinis, quæ recenſita ſunt, non niſi unicum deſignari Sanctum, videlicet* S. Ariſtionem, *Alexandrinum ad Iſſum epiſcopum, ſicuti non niſi unicum Antoninum Apamienſem die* II. *&* III. *ſignificari arebo, etiamſi in quibuſdam apographis tres recenſeantur ſub Antonii vel Antonini nomine. Hæc ut veriſimili diſputatione facilius intelligere poſſet ſtudioſus lector, tantum Martyrologiorum cumulum hac ſongtrendum cenſui. Ejuſdem ſententiæ fuit, opinor, Wandelbertus diaconus, qui in Martyrologio ſuo ad* III. *Septembris unum memorat Antoninum, unum ſimiliter* Ariſteum, *nec ut martyris ſocios, ſed ut coronatos eodem die, quantum colligi poteſt ex ejus verbis, quæ ſubjungo:*

Ternis Antonine puer martyrque triumphas:
Tunc & Ariſteus antiſtes de morte beatur.

B *9 Primo ratio, cur S. Antoninum & S.* Ariſtionem (*hoc nomine utendum videtur præ aliis*) *nec exiſtimem martyrii ſocios eſſe, hæc eſt, quod in nullis apographis Hieronymianis clare conjungantur tamquam ſocii. Certe nullibi major apparet conjunctio, quam in editis apud Florentinium ex codice Lucenſi & Blumiano, ac in codice reginæ Sueciæ, quorum verba dedi num.* 4. *nam poſt Antoninum recenſitum non ſubdiuntur, &* Areſti epiſcopi, *quemadmodum etiam fit in aliis quibuſdam; in aliis vero conjunctim & omnitur. Verumtamen ex ipſis laudatis codicibus ſatis clara colligitur, non annuntiari ut ſocios: quippe poſt voces, &* Areſti epiſcopi, *ſubjungitur,* cujus Geſta habentur. *Sane nullus ignorat de ſociis Martyribus Acta conſcribi omnibus communia; ſi ergo eſſent in martyrio ſocii, ſcriptum fuiſſet,* quorum Geſta habentur. *Deinde apparens illa conjunctio, quæ in quibuſdam Martyrologiis reperitur, ex eo etiam minus fit veriſimilis, quod in omnibus iſtis, in quibus jungi videntur, Antoninus primo loco recenſeatur,* Ariſtion *vero, qui epiſcopus fuit, tantum ſecundo. At veriſimile non eſt, Epiſcopum Puero, uti in iſtis vocatur Antoninus, poſtponendum fuiſſe ab omnibus, ſi credidiſſent martyrii ſocios. Hæc ſufficiunt contra apparentem illam conjunctionem, quæ in Apographis Hieronymianis magni ponderis non eſt. Ex biſce tamen ſolis, quantum colligi poteſt, Ado Martyres iſtos conjunxit, uti & feciſſe videtur Rabanus, ſed minus clare, & ſervatis fere Hieronymianorum verbis.*

C *10 Alteram ratio diſjungendi laudatos Martyres petitur ex aliis apographis Hieronymianis, in quibus clare diſſociantur. In variis enim editis ſic diſjunguntur, ut alii interponantur medii, qui certo non ſunt illorum ſocii. In Morbacenſi diverſis ponuntur diebus, nimirum Antoninus die* 2. Ariſtonippus *ſequenti. In alio ſolus* Ariſtion *ſub nomine* Areſti *recenſetur, in aliis Antoninus ſolus. Addi poſſent omnia S. Antonini Acta, de quibus diſputavimus ad diem præcedentem: in illis enim nulla mentio* Ariſtæi *vel* Ariſtionis *epiſcopi. Tertia demum ratio, cur ſeparemus* Ariſtionem *ab Antonino, eſt, quod diverſis illis nominibus unus tantum indicetur* Ariſtion, *ut mox probabimus. Hic autem* Ariſtion *paſſus eſt Alexandriæ ad finem Iſſicum, Antoninus vero Apameæ, aut in ejus vicinia. Hæ rationes præponderare debent auctoritati Adonis & aliorum, quorum opinio nullo utitur monumento idoneo, neque orta videtur ex apographis Hieronymianis minus accurate conſideratis. Nunc probandum ſupereſt, unicum* Ariſtionem *Alexandrinum epiſcopum annuntiari nominibus diverſis, idque facturam §. ſequenti.* AUCT. J. S.

§. II. Unus eſt Ariſtion, qui vicinis nominibus multiplicatur in variis Martyrologiis: epiſcopus is fuit Alexandrinus ad Iſſum in confinio Ciliciæ & Syriæ: varia ejus elogia ex Menologiis.

JAm dixi n. 8. *unum dumtaxat die* III. *Septembris indicari* Ariſtionem, *etiamſi ſub tribus diverſis nominibus referatur in quibuſdam apographis, ſeu interpolatis, ſeu conſarsinatis ex variis Martyrologiis per homines imperitos, qui credebant diverſos indicari Sanctos, quoties in diverſis Martyrologiis reperiebant leviuſculam nominis aut adjunctorum differentiam. Sententiam meam jam olim ſecuti videntur Wandelbertus, Ado, Uſuardus, cum unum tantum annuntiarint; licet duo poſteriores locum martyrii non recte deſignaverint. Auctor Romani veteris, & Notkerus* Ariſtionem *prorſus omiſerunt. Rabanus vero* Ariſtionem, *qui nobis unus videtur, in duos divi*ſit, *uti prorſus erat propter Hieronymianorum interpolationem. Baronius in Romano hodierno Adonem & Uſuardum ſecutus eſt, ut jam vidimus. Rationes, ob quas unum tantum agnoſcam* Ariſtionem *hac die, lector ſtudioſe, breviter accipe.* Unus tantum hoc die admittendus Ariſtion,

12 *Primo in variis Hieronymianis unus tantum annuntiatur, & quidem in diverſis nomine non parum luxato. In duobus primis Martyrologiis apud Mortenium editis, ut dixi num.* 7., *unus tantum memoratur nomine* Ariſtonippi. *In altera ibidem unus item nomine* Ariſti. *Sic in codice Reginæ Sueciæ unus* Areſti, cujus geſta habentur, *ſit mentio. Varii codices nullum omnino memorant* Ariſteum *aut* Ariſtionem; *alii vero plures. Jam vero, cum Sanctus hic ſit antiquus, non video, cur in antiquioribus Martyrologiis omiſſus eſſent alii ejuſdem fere nominis, qui etiam admodum deberent eſſe vetuſti. Certe facilius percipio, quo modo fieri potuerit, ut unus ſub tribus diverſis nominibus eodem die repeteretur. Nam collectores illorum Martyrologiorum, qui ex variis aliquid ſumere ſtudebant, majoresque otiabantur diligentia quam criſi, ex alio ſumere potuerunt* Ariſtonippum, *ex alio* Areſtium, *ex alio* Ariſtionem, *eaque nomina ſuis Martyrologiis inſerere tamquam totidem Sanctorum. Cauſam ſuſpicandi, id revera factum eſſe, præbet non modo nominum ſimilitudo, ſed etiam quod Sanctus, qui ſub nomine* Ariſtoippi, Arippi, Areſtempi, *frequentius vero* Ariſtonippi, *& apud Rabanum* Ariſtippi *Alexandriæ aſcribitur, neceſſario debeat eſſe* S. Ariſtion *epiſcopus Alexandrinus, qui in Græcis Menologiis notus eſt eodem die. Sic enim unum ipſe diſputo: Cum dies & locus martyrii, uti & dignitas epiſcopalis* Ariſtonippi *& Ariſtionis congruant, ob levem nominis mutationem, quæ in Hieronymianis frequentiſſima eſt, non ſit credibile, duos eſſe diverſos Sanctos.* quia ille, qui variis nominibus annuntiatur, ut epiſcopus Alexandrinus, idem eſt cum Ariſtione,

AUCT. J. S. *Idem etiam cum edit. Epiſcopor. alii, qui paſſim Auctoritate poſſ. uſuri*

13 *Porro ſicuti minime veriſimile eſt, boſce diſtinctos eſſe; ita id aſſidue credibilius apparet de* S. Ariſtionoe *atque illo Epiſcopo ſancto, qui in pleriſque apographis ſequitur poſt Antoninum nomine* Areſti, Ariſtoni, Ariſtenis, Ariſtonis, *ut etiam vocatur apud Rabanum. Etenim eadem etiam hic dignitas epiſcopalis, idem venerationis dies, tantaque nominis ſimilitudo, ut diſtinctos credere nequeamus ſine ratione gravi, quæ non occurrit; eum ſola repetitio nominum pro diſtinctione afferri poſſit. At illa nominum repetitio frequentiſſima eſt in apographis Hieronymiani ob rationes jam dictas. Præterea in duobus apographis de* Areſtio *dicitur*, cujus geſta habentur. *Hæc autem de ſola* Ariſtione *intelligenda videntur, cujus Actorum compendium etiamnum ſupereſt in Menologio Græcorum. Sane de alio quopiam epiſcopo utquemus intelligi probabiliter, cum alterius Areſtii nulla apud Græcos exſtet hoc die memoria, nullum apud Latinos Actorum veſtigium. Quapropter ſi nec* Ariſtonippus *nec* Ariſton *diſtinguatur ab* Ariſtione *Alexandrino, invicem quæque una diſtinguuntur.*

B *Et quia haec locum ita interpretationi affingebat Baron.*

14 *Altera ratio Sanctum hic geminum non agnoſcendi, eſt locus, qui unicus fit aſſignatur, ni uni addatur, deinde vera omittatur. Alexandriæ poſſus dicitur* Ariſtonippus, *ejuſque ecclitatis fuit epiſcopus. Intelligendum autem eſſe Alexandriam ad Iſſum, quæ ab aliis Syriæ, ab aliis Ciliciæ attribuitur, oſtendam infra.* Ariſtoni *vero, vel* Ariſteo *nullibi locus additur, nam ſicuti ſeparandus eſt ab Antonino, poſt quem in pleriſque annuntiatur, ſic etiam ad eumdem eum ipſa locum referri non debet. Si autem quis velit contendere,* Ariſtonem *vel* Ariſtonem *referri ad eumdem locum, in quo annuntiatur* Antoninus, *reſpondere deberet ad rationes, quibus probavi duos iſtos martyres non ſimul eſſe paſſos. Porro hæc loci omiſſio, quæ reperitur in omnibus Hieronymiani, pro* Ariſtone *vel* Areſtio, *evenit aliunde etiam, nomen iſtud non ſpectare ad primigenium Martyrologii Hieronymiani textum. Colligitur id ex verbis S. Gregorii in Epiſtola ad Eulogium Alexandrinum, quæ paſſim intelliguntur de Martyrologio Hieronymi nomen præferente:* Nos autem, *inquit Gregorius lib. 8. epiſt. 29.* pene omnium Martyrum diſtinctis per dies ſingulos paſſionibus collecta in uno codice no-

C mina habemus, atque quotidianis diebus in eorum veneratione Miſſarum ſolemnia agimus. Non tamen in eodem volumine quis qualiter ſit paſſus indicatur, ſed tantummodo nomen, LOCUS, & dies paſſionis ponitur. Unde fit ut multi ex diverſis terris atque provinciis per dies, ut prædixi, ſingulos cognoſcantur martyrio coronati. *Teſtatur Gregorius locum ſingulis fuiſſe appoſitum. Nonne igitur cenſenda ſunt interpolationes, ubi nulla occurrunt nomina Sanctorum ſine loco addita? maxime cum & aliæ rationes ſuſpicionis, eadem nomina jam ante fuiſſe memorata.*

Unus item apud Graecos notus Aristion, cujus datur elogium

15 *Ex dictis concludo, diverſis nominibus unum deſignari* S. Ariſtionem *epiſcopum Alexandrinum, etiamſi tertio etiam repetitur in quibuſdam ſub nomine* Areſti, Areſtis *vel* Ariſtoni. *Nomen diverſis modis luxatum eſt, at idem ubique Sanctus. Confirmatur id ex Græcorum Menologiis, in quibus unus tantum hoc die annuntiatur* S. Ariſtion, *non plures. Accipe breve ejus elogium ex Menologio Sirleti:* Eodem die natalis beati Ariſtionis epiſcopi Alexandriæ, qui in igne probatus migravit in cælum. *Ad eumdem diem in Menologio Baſilii imperatoris juſſu compoſito* S. Ariſtion *ſub hoc titulo*, Certamen ſacrolanctı martyris Ariſtionis, *tale ornatur elogio*: Sanctus martyr Ariſtion fuit Alexandriæ epiſcopus. Docebat autem ſumma cum libertate, & prædicabat Domini noſtri Jeſu Chriſti in carne adventum, æteroumque ejus regnum: ad hæc felicitatem & gaudium regni cælorum; & quod hæc hominum gloria, & dignitates & divitiæ, corruptioni obnoxiæ ſunt, & evaneſcunt; illa vero bona incorruptibilia ſunt, eaque vita immortalis. Hæc docena, eum multis Græcorum * perſuaderet, coſque ad Deum converteret atque baptizaret, captus ſiſtitur Alexandriæ præfecto: confeſſuſque Chriſtum, igni traditur: atque ita in camino, velut tres illi ſancti pueri, laudans & magnificans Deum, beatum optatumque finem accepit, incorruptibilis vitæ coronam adeptus. Et pretiosæ quidem ejus reliquiæ * terræ commendatæ ſunt; ſancta vero ipſius anima ad cælos alcedens, una cum Sanctis lætatur. *Hæc Latine reddita ex Græco ſic legnntur in editione Urbinate anni 1727. Eadem paullo brevius leguntur in Synaxario Claromontano, nobis olim per Sirmondum communicato.*

* *i. e.* gentilium

* *i. e.* corpus

E

16 *Sanctum* Ariſtionem *non fuiſſe Alexandriæ in Ægypto epiſcopum, jam obſervavit Michael le Quien in Oriente Chriſtiano tom. 2. col. 903. ubi* *fuit epiſcopus Alexandriæ ad Iſſum in confinio Syriæ & Ciliciæ;* receuſet epiſcopos *Alexandriæ ad Iſſum, eamque civitatem deſcribit his verbis:* Alexandria Ciliciæ penes Iſſum, vel ad Iſſum, κ᾽ ἐξοχὴν dicta Ptolemæo, qui illam Syriæ aſſignavit; Ciliciæ vero, oppidum Iſſos, deinde Alexandria, Plinio. Stephanus quoque Byzantinus hanc in Cilicia poſitam ait, & io Notitiis Hieroclis, & Græca altera, Ciliciæ ſecundæ cenſetur. Prope Iſſicum vero ſinum jacet, & hodieque ALEXANDRETTA, velut Alexandria minor ALEXANDRONA & SCANDARETA nominatur. *Secundum hujus civitatis epiſcopum recenſet* Ariſtionem, *de qua ſic ratiocinatur*: Græci in Menologio die III. Septembris memoriam agunt ſancti Ariſtionis Alexandriæ epiſcopi ... Atqui Ariſtio magnæ Alexandriæ Ægypti antiſtes prorſus non fuit, non alterius proinde ab Alexandria Ciliciæ. *Eodem argumento Helenum primum, & Theodorum hujus Alexandriæ tertium attribuit epiſcopum. At non inquira, utrum illa conjectura* F *in omnibus ſit ſatis certa. Verum certa conſtat, Heſychium, quem ſtatuit quartum epiſcopum Alexandriæ ad Iſſum, illi ſatbedræ præfediſſe tempore concilii Nicæni & Antiochensi, eum utrique ſubſcripſerit inter epiſcopos Ciliciæ* Helychius Alexandriæ minoris. *Porro ex ipſo Menologio ſatis colligitur,* S. Ariſtionem *non annuntiari ut epiſcopum Alexandriæ Majorit, cum non vocetur* Patriarcha, *ut in illo Menologio vocantur alii, qui ſedi patriarchali præfuerunt.*

atque aliunde eſt ab Ariſtione Chriſtæ d ſeparato, aliiſque qui confudem nominabi.

17 *Non exprimitur, quo tempore paſſus ſit Sanctus; at ex eo, quod captus ſit a civitatis præfecto, ſen gubernatore, ſatis colligitur, coronatum eſſe in aliqua perſecutione imperatorum gentilium. Fuit aliquis Ariſtion inter antiquos Chriſti diſcipulos, de quo actum eſt tom. III. Februarii pag. 283. Alius Ariſtion epiſcopus martyr cum Lucina epiſcopo martyre ponitur ad IV. Martii, ſen tom. I. iſtius menſis pag. 308. Item in Conſtitutionibus Apoſtolicis lib. 7. cap. 46. primus epiſcopus Smyrnæ vocatur Ariſto, & rurſum*

A *ſum tertius, ita ut geminus Ariſto attribuatur Smyrnenſi eccleſiæ. Verum nulla occurrit ratio, cur eredem unum ex illis eumdem eſſe cum S. Ariſtione Alexandrino ad Iſſum. Tillemontius tom. x. in S. Papia de hiſce etiam diſputavit; inſinuavitque Alexandrinum noſtrum, quem nos* AUCT. *recte in Troade aut in Caria dubitanter quærit, forſan eumdem eſſe cum Ariſtione Chriſti diſcipulo; ſed rationes non affert, quæ me moveri debent.* J. S.

DE SS. ZENONE ET CHARITONE MARTYRIBUS.

Cultus e Faſtis Græcis ac Martyrologio Romano. J. P.

III. SEPTEMBRIS. *De iis agit Menologium Sirletianum, unde Menæa,*

DUos *hoſce Chriſti Pugiles Menologium Sirletianum refert hoc quidem die, ſed duplici annuntiatione. Premittit enim* S. Zenonem *his verbis:* Eodem die (III. *Septembris*) commemoratio ſancti Zenonis, qui in lebetem plumbo ferventi plenum injectus, Dei amore fervens, ad Chriſtum Dominum, pro

B cujus confeſſione paſſus fuerat, tranſlatus eſt. *Duobus Martyribus aliis deinde interjectis, ſic pergit:* Item ſancti Charitonis, qui in foveam ardentis ignis plenam injectus, martyrio donatus eſt. *Hoc etiam die memorantur duabus annuntiationibus in Menæis magnis impreſſis. Primus ita ſignatur:* Sanctus Zenon in lebetem liquato plumbo feſvelcentem injectus conſummatur. *Secundus autem poſt alios ibidem interjectos ſubditur:* Sanctus Chariton in foſſam ſemper ardentem conjectus interiit.

in quibus fons de illis verſiculi.

2 *Primo accinuntur ibidem hi duo verſiculi;*

Ζέων ὁ θεῖος τῷ Θεῷ πάλῳ ζέων,
Χαρὼν ἐπῆλθε πῦρ μανιῶδες τὸ ζέον. *Id eſt:*

Divine Zenon, igne dum ferves Dei,
Vas bullientis fervidum plumbo ſubis.

Alludit poeta ad nomen proprium Zenon, *& ad participium* ζέων *&* ζέον, *a verbo* ζέω, *quod Latinis eſt* effervelcere. *De* S. Charitone *hæc dicuntur:*

Ἐλοῦσ' Χαρίτων ὡς τὸ δαῦτις βόθρον,
Καῦσον ζόφ φῶς ἀκρότατον τόπου. *Id eſt:*

Chariton ſubintrans ignem inexſtinctum rogi,
Sioe ſine lucem fulgidam in cælo obtinet.

In nomine ἀοῦτον alluditur ad foſſam ſeu voraginem inexſtinctam, in quam immiſſus ſuit Martyr, & ad lucem æternam ſeu inexſtinctam E *in cælo, quam conſecutus eſt.*

3 *Martyrologium Romanum duos hodiernos Athletas ponit ſub hac unica annuntiatione:* Sanctorum martyrum Zenonis & Charitonis, quorum alter in lebetem liquati plumbi conjectus eſt; alter in fornacem ignis immiſſus. *In Faſtis vero Romanis tranſcriptis fuerunt, ut inditas Baronius in notis*, ex Menologio, *videlicet Sirletiano, e quo plurimos alios Sanctos in eoſdem Faſtos induxit. Cur autem apud Græcos ſeorſum referuntur? Baronius ibidem hoc illos inſinuaſſe feciſſe*, quaſi indicantes, non una ſimul, ſed diverſis in locis eadem die paſſos eſſe. *Die autem* 2. *Septembris datus a nobis eſt Zenon ſynonymus martyr, qui an ab hodierno diverſus ſit, dubium eſſe diximus. Vide quæ habentur die* 2. *Septembris pag.* 361. *num.* 4. *Sed quia non poſſumus affirmare tamquam certum, quod alter ab altero non diſtinguatur, ideo tum Martyrologio Romano, præeuntibus Faſtis Græcis*, S. Zenonem *hodiernum etiam laudum cenſuimus.* *Martyrologium Romanum alio modo eos annunciat.*

C DE S. MANSUETO EPISC. ET CONF. F

TULLI LEUCORUM IN GALLIA,

COMMENTARIUS PRÆVIUS. J. L.

§. I. Tulli, quo a Petro Apoſtolo miſſus creditur, ſitus, antiquitas, decora; Vita & miracula, auctore Adſone; duo antiqui codices Mss., varia de Sancto continentes; Acta breviora; aliquorum figmenta.

VERISIMILITER CIRCA AN. CCCLXXV.

LEuci *eas olim in Belgica prima, antiquæ Galliæ provincia, terras incolebant, ubi nunc eſt ampliſſima diœceſis Tullenſis: hujus autem ſacræ juriſdictioni ſubjiciuntur ducatum Lotharingiæ & Barri partes Auſtrales una cum tractu, qui inter eas atque inter Moſam & Moſellam medius jacet. Ad hunc fluvium, ubi Moſæ proximus fluit,* Tullum *conditum eſt, urbs epiſcopalis ſub metropoli Trevirenſi. Sunt, qui illud Taciti lib.* 1. *Hiſtoriarum cap.* 64. Nuntium de cæde Galbæ & imperio Othonis Fabius Valens in civitate Leucorum accepit, *ita interpretentur, ut Galbæ imperatoris cædes Fabio* Tulli *annuntiata fuerit: at Hadrianus Valeſius in No-* *Leucorum ſedes a quorum copia Tullum, licet Petri Apoſtoli ministerio, antiquior.*

AUCT. J. L.

tinia Galliarum pag. 564. & Chriſtophorus Cellarius lib. 2. Geographiæ antiquæ cap. 3. pag. 186. melius judicans, Tacitum per civilatem Leucorum *non* Tullum, Leucorum *caput, ſed agcum a populo iſto inhabitatum deſignaſſe. Quia tamen Ptolemæus, qui ante vel circa medium ſeculi 2. ſcripſit, Geographiæ lib. 2. cap. 9.* Tulli *expreſſe meminit, ultro ego concedam, quod tamen, ut opinor, evinci nequit, urbem hanc extitiſſe Galba imperante, atque etiam vivente S. Petro Apoſtolo, qui ſub Nerone Galba deceſſore paſſus eſt. Verum quod idem Apoſtolus S.* Manſuetum *Romæ diſcipulum habuerit, epiſcopum conſecrarit, in Galliam legarit ad Evangelium prædicandum, perque eum eccleſiam Tullenſem fundarit; traditio eſt, quæ prudentem fidem, meo judicio, non meretur.*

B *Alii tamen virtutes veteres glorianti poſt, quam quod fidem acceperint a Petro diſcipulo S. Manſueto.*

2 *Glorientur Tullenſes, in urbe ſua ſediſſe multos præſules, vita ſanctimonia inſignes; e quibus vel hoc ſolo menſe Septembri quinque colluntur, hac die* Manſuetus, VII. *Gauzlinus*, XI. *Bodo*, XV. *Aper*, XXVIII. *Alchas. Ex reliquis, quorum infra mentio facienda eſt, unum hic commemoro S. Brunonem, qui Tulli adolevit, atque ita virtutibus ſuſtinuit ſuis, ob quas ad urbis epiſcopatum & dein ad Romanum S. Petri Cathedram meruit aſſumi, in quo ſedit ſub nomine Leonis IX. De hoc ſancto Pontifice actum fuit ad diem* XII. *Aprilis. Tulli etiam natus fuit tota Gallia celeberrimus ille ac S. Apollinari Sidonio laudatiſſimus Trecenſium antiſtes & nunc apud Deum patronus S. Lupus, cujus illuſtria geſta, virtutes ac miracula recenſita atque illuſtrata ſunt ad diem* XXIX. *Julii. Hæc & alia decora Levi de ſuo Tullo & de eccleſia ſua cathedra ibidem conſtituta vere prædicare poſſunt. Sed dum hujus primordia ad ipſius Apoſtolorum Principis ætatem referunt, & ab eo S.* Manſuetum *ad ſe miſſum eſſe aiunt, merito videri poſſunt plus ſuo ergo hunc Sanctum affectui & antiquitatis ſtudio indulgere, quam veritati amori. Illo ipſa documenta, quibus eorum opinio unice ſuffulcitur, utcunque tenebris obvoluta ſint, lucis tamen aliquem radium emittunt, quo*

C *adjutus ſatis diſtincte perſpicere mihi videor, Sanctum non prius quam ſeculo* IV. *floruiſſe. Sedula indagavi vetuſtatem traditionis, quæ ipſum S. Petro Apoſtolo contemporaneum ſtatuit. Nullum litterarum monumentum, in quo illud aſſeritur, invenire potui, quod certo ſcitur eſſe vetuſtius Sancti Vita, ab Adſone poſt medium ſeculum* X. *conſcripto. Dixi, quod certo ſcitur eſſe vetuſtius: nam licet brevior Sancti Vita, de qua nunc, 12. egam, biographo iſto fortaſſis antiquior ſit, hoc tamen valde incertum eſt. Quoniam in Adſonis mentionem incidi, veniam dabit lector, ſi majorem quæſtionem tantiſper dimittam, eam reſumpturus, poſtquam de biographo iſto, & ejus lucubratione, deque duobus vetuſtis codicibus originalibus, in quibus præter illam brevior S.* Manſueti *Vita, aliaque monumenta ad ipſum ſpectantia exſtant, lectorem aliqua præmonnero. De Sancti cultu & gloria poſthuma agetur §. 3. & ſeqq.*

Queſtioni præmittuntur nonnulla de Adſone

3 *Mabillonius in Actis Sanctorum Ordinis S. Benedicti tom. 2. a pag. 844. edidit hiſtoriam de diverſis caſibus Derveniſis cœnobii & miraculis* S. Bercharii, *quam anonymus ejuſdem cœnobii monachus poſt medium ſeculum* XI. *uti ex ipſius verbis apud laudatum Mabillonium anm. 12. patet, litteris mandavit. Hiſtoriæ iſti Adſonis* D *elogium inſertur, ex quo aliqua decerpere viſum eſt.* Primus, *a religioſo ſcilicet diſciphua in monaſterio Derveoſi reſtituta, ... domnus claruit* Albericos ... indigena Remenſis, monachuſque S. Apri Tullenſis, qui ... cum regimine paſtoreli ſuſcepit oomen abbotis, adoptato ſibi ad ſupplamentum omnis auxilii domno Adſona ... Hic ... Luxovio " diverſis ſtudiis litteroturiæ " Luxovii artis plenifſime [ſuit] imbutus: quem in primævo flore juventutis affluentem verbo ſanctæ eruditionis cum puritate vitæ innocentia perſpicua agnoſcens pontifex, cleruſque Tullenſis, multis ſupplicationibus eductum a Volego *monte: ad cujus radices Luxovienſe in Burgundiæ comitatu cœnobium jacet*, ſubſtituerunt ubi Tullenſi ad magiſterium ſacri Ordinis, *id eſt, clericorum ſecundum Mabillonium tom. 3. Annalium lib. 43. n. 72.* ... Ibi per aliquanta temporum volumina E vertis infudens divinæ præceptionis exercitiis poſt maaimam multorum inſtructionam, iterum eloritas divini ſplendoris, videlicet Adſo, oppooitur effugandis Derveniſibus nebulis ... Ibi poſtmodum excedante vita domno Alberico abbas effectus, ... maaimi, quod nunc frequentamus, templi fuodamento jecit ampliſſimo ...

4 Hic etiam precibus ac juſſione S. Gerardi *ejdem Derveniſi* Tullenſis orbis epiſcopi Vitam B. Manſueti primi, dirigente Petro Apoſtolo, ipſius urbis pontificis diſertiſſime compoſuit ... Opoſcula præterea plura verſifice compoſuit ... Anno Varbis incarnati CMXCIII. ... ingreditur iter viæ Jeruſolem ... Sed feſtinantem ad majora certamina dignatio Omnipotentis avocat ad bravium cæleſtis remunerationis. Nam in ipſo mari correptus laogunre ultimi exitus ... beatam animam a puppi exultationis traoſmiſit ad gaudia patriæ cæleſtis. *In Hiſtoria litteraria Franciæ tom. 6. pag. 473. dicitur Adſo S. Gauzlini epiſcopi & oleri regoin e Luxovienſi ad Tullenſe S. Apri monaſterium tranſmigraſſe circa medium ſeculum* 2. *Alberictus vero, monachus S. Apri, cœnobii Derveniſis abbas electus fuiſſe & Adſonem ſecum duxiſſe, ut ejus unanimi mereretur, cum forte adhuc viveret Gauzlinus, qui anno* 961. F *obiit. Hujus ſucceſſor S. Gerardus, de quo ad* XIII. *Aprilis egimus, epiſcopatum Tullenſem rexit ab anno* 963. *uſque ad* 994. *Alio ſub hoc ſancto præſule in locum Albericis, quem in cœnobii Derveoſis regimine adjuverat, ſubrogatus fuit non ſerius quam anno* 969. *nam Maa lienſus tom. 3. Annalium lib. 47. num. 28 adſert litteras donationis, a S. Gerarde tunc datas, quibus apponuntur ſigna* Adſonis abbatis *& aliorum. Licet non exprimatur, cujus loci abbas fuerit ille Adſo, ob varias tamen cauſas, quibus hic referendis immorari non libet, mihi pene certum videtur, eum non fuiſſe alium, quam Derveniſem. Abbatia hæc ſita eſt in Perſeuſi Componæ Gallicæ tractu, qui diœceſi Tullenſi vicinus eſt. Atque hæc ſunt, quæ circa Adſonis perſonam lectorem præmoniſſe juvabit.*

5 *Hiſtoriæ, quam de* S. Manſueto *litteris* de Sancti *commendavit, varia præ manibus mihi ſunt Vitæ exemplaria. Tria manu exarata ſunt; quorum unum in fronte notatur tranſcriptum eſſe ex* Ms. ſancti Maximini Treviris; *alterum ex* Mſs. Dilingenſis; *tertium ex* Mſ. Ochſenhuſii monaſterii Benedictinorum *in* Suevia Germaniæ, & Benedictinorum Mediani monaſterii (Moyen-mouſtier)

in

A in Lotharingia. *Hoc* decuceps Ochſenhuſanum *vocabo. Trio etiam typis edito ſunt: primum anno 1636. a Franciſco Boſquete tom. 1. Hiſtoriarum eccleſiæ Gallicanæ parte 2. pag. 23. ſecundum anno 1717. ab Edmundo Martene & Urſino Durand tom. 3. Theſauri novi anecdotorum a col. 1013. tertium anno 1728. ab Auguſtino Calmet tom. 1. Hiſtoriæ Lotharingicæ in Monumentis a col. 86. In ſolo epographo Oebſenhuſanum Adſonis Opuſculum integrum repræſentatur. Quid in ceteris exemplaribus deſideretur, ex occaſione partim aſſignabitur num. 7. & ſeq. Plenius id fiet in notis, quibus Adſonis lucubratio excipietur. Eam dabo integrum in copita & numeros more noſtro diſtributam. In præfatione ſeu epiſtola nuncupatoria ad S. Gerardum teſtatur abbas Derveuſis, ſe illius juſſu Acta* S. Manſueti *ſcripſiſſe, quod etiam apud anonymum monachum Derveuſem legitur. Epiſtolæ inſcriptio eſt*: Domino ſancto * vere beatiſſimo antiſtiti Gerardo Adſo iodignus ſervorum Dei ſervus, abbatum ultimus *&c. Ea eo, quod biographus ſe abbatem vocet, innoteſcat, illum, cum ſcriptionem ſuam inchoaret, jam cœnobio Derveuſi præpoſitum fuiſſe: hoc autem non contigit poſt annum 969. ut numero præcedente dictum eſt.*

* Ms. Distog. ſuo

B *6 Præfationi ſubjecit biographus viginti duo diſticha, quibus* S. Maolueti *vitam ſummatim perſtringit, ejuſque & S. Apri patrocinium implorat. Sanctus noſter ſalus invocatur in adjecta eſſe verſuum hexametrorum acroſtichide, qui incipiunt a litteris* MANSUETE. *Sequitur tandem ipſum Adſonis opuſculum in duos libros diviſum. Tria priore apud nos libri primi capita de Sancti vita agunt, in quibus multum quidem polearum ſex ineptiarum, quæ bmgraphus affectato & ad nauſeam verboſa eloquentia venditat, at frumenti, id eſt, veræ ac ſolidæ ſubſtantiæ vix quidquam inveniatur. Capite quarto ſeu ultimo libri primi præter aliquas de antiquo Sancti cultu notitias, duo ex traditione populari adſeruntur miracula, quæ merito quis ſuſpectæ habebit. Primum exomiaabitur §. 3. Alterius veritatem ipſe Adſo in dubium vocat. Liber ſecundus, a nobis in quatuor quoque capita diviſus*, S. Manſueti *miraculo refert, quibus*

& miraculis, ab eo conſcriptis,

C *ſub SS. Gauzlino & Gerardo epiſcopis Tullenſibus claruit. Firmam illa fidem merentur: nam licet Adſo ſcripſerit, dum abbas Derveuſis & proinde Tullo procul dubio abſens eras; cum tamen illud fecerit rogatus a Gerardo ejuſdem urbis antiſtite, cumque ſub Gauzlini deceſſoris epiſcopatu & forte etiam poſt hujus mortem aliquanto tempore in Tullenſi S. Apri abbatia hoſpitatus ſit, exiſtimandum eſt, eum plane fuiſſe inſtructum de miraculis, quibus Deus ſub utraque illa præſule Sancti gloriam illuſtravit.*

7 In abbatia S. Manſueti *prope Tullum, de qua inferius plura dicentur, duo ſervantur veteres codices Mſſ., in quibus reperiuntur omnia, quæ poſt hunc Commentarium edituros ſum. Exemplaria Vitæ & miraculorum* S. Manſueti, *quæ num. 5. receuſito ſunt, ex iiſdem primum accepta fuiſſe credo. In hac codice habetur Catalogus epiſcoporum Tullenſium, cui poſt Sancti noſtri elogium ſeu breviorem Vitam, de qua num. 12. ſeorſum agetur, Adſonis lucubratio intexitur, excepta præfatione ad S. Gerardum & acroſtichide. Secundo Adſonis libro adjicitur miraculum* S. Manſueti *ab anonymo conſcriptum,*

deque duobus antiquis codicibus Mſſ.

do quo vide num. 59. In Vitis & miraculis SS. Apri & Gerardi, *quæ eadem quoque Catalogo ſuis locis inſeruntur, ſanctis Præſulis noſtri gloria poſthuma illuſtratur earum rerum relatione, quæ §. 4. num. 53. & ſeqq., necnon §. 5. num. 61. commemorabuntur. Poſtremum in Catalogo iſto locum occupat Actio S. Brunonis epiſcopi Tullenſis, ac dein ſummi Pontificis ſub nomine Leonis IX., qui anno 1054. obiit. Scripſit illo Wibertus Tullenſis archidiaconus, ſanctæ æquolis. Quoniam Catalogus in recenſendis epiſcopis ulterius non pergit, ego eum abſolutum fuiſſe opinor ante mortem Udonis, qui S. Brunoni proxime ſucceſſit, quique adhuc vivebat anno 1069. quemadmodum conſtat ex ejus charta apud Calmetum tom. 1. Hiſt. Lotharingicæ in Monumentis col. 468. Edidit hic totum iſtum Catalogum ibidem a col. 83. prætermiſſis duntaxat Actis S. Leonis IX. quod eo typis ſatis pervulgata eſſent. Martenius tom. 3. Theſauri novi anecdotorum a col. 1014. ex illo edidit librum ſecundum Adſonis, quodque huic proxime adjungitur miraculum* S. Manſueti. *Librum primum totum omiſit. Ex verſibus huic præviis ſola diſticha dedit; quibus prologum ad S. Gerardum præfixit ex codice Mſ. bibliothecæ Colbertinæ. Legi poſſunt obſervationes, quas Calmetus laudatus col. 191. & Martenius col. 989. de Catalogo memorato adferunt. Miror, cur Martenius ibi affirmet, cum in hoc mutilum eſſe. Quem integrum dicit, ſeque editurum ſpondet ex codice Mſ. Camberonenſis cœnobii in Hannonia, duos quidem poſt S. Brunonem ſeu Leonem IX. epiſcopos Tullenſes refert, Udonem Scalicos & Pibonem, qui anno 1107. defunctus eſt: ſed hi recentiore manu vetuſtiſſimis additi fuerunt, uti colligitur ex verbis, quibus a S. Leone IX. ad Udonem tranſitur*: Quoniam Geſta priſcorum pontificum hujus ſedis, prout contigit, ſcripta cognovimus; videtur nobis incongruum, ut Acta venerabilis Udonis ... ſub ſilentii fera occultemus.

E

8 In altero codice Mſ. abbatiæ S. Manſueti *Adſonis Opuſculum integrum repræſentatur cum præfatione ad S. Gerardum, quæ in priore omittitur. Cum hæc non deſit in exemplaribus noſtris Oebſenhuſano & Ditugone, ea ex poſteriore codice originem ſuam traxiſſe credo. An ex eodem* F *profluxerint exemplaria Boſquetii editum, & Sanmaximinenſium manu ſcriptum digoſcere non poſſum. In hoc unde duntaxat primus exhibetur Adſonis liber, in illo idem cum initio ſecundi. Multa alia in poſteriore codice monumenta exſtant, quæ ad Sanctum noſtrum ſpectant. Eorum aliqua ad manum ſunt, quæ Bollandus ſe accepiſſe aetavit a R. P. Hugone Vardæo, quem olimnde deduci fuiſſe ex Ordine Fratrum Minorum Hibernorum conventus Lovanienſis. Qui monumenta a Vardæo nobis communicata exſcripſit, ſumma rerum omnium in codicem iſtum congeſtarum capita ita propenit*: Supra dicta fere omnia de S. Manſueto extraxi ex antiquo codice Ms. monaſterii S. Manſueti in ſuburbiis Tollenſis civitatis: qui codex in quarto fere de ſancti Viri geſtis per totum tractat, ut ex digeſtis ſuo ordine tractatibus, in eo contentis, ſubnotandis videre eſt. Primo itaque loco eſt ſermo quidam de S. Manſueto, ſoliis prioribus e codice revulſis obtruncatus, totus exhortatorius, nihil fere ex Sancti vita proferens, & ex quodam Patre, vel Beda vel Gregorio translatus

abbatia S. Manſueti, qui varia

AUCT. J. L. & appliestus pro Manſueto. Secundo ſequuntur antiphonæ, reſponſoria & hymni propria de Officio ſancti Manſuetti abſque tamen inſertia lectionibus.

monumento 9 Tertio epiſtolæ Adſonis ad Gerardum epiſcopum, quam immediate conſequitur carmen ejuſdem de S. Manſueto ... Denique ſequuntur duo libri ejuſdem Adſonis de Vita S. Manſueti, quorum ſecundi ultimum caput agit de quodam energumeno, & finit LÆTITIÆ AFFORE CESSENTEM. *Vox ultima mendoſe ſcripta eſt, quæ quomodo corrigenda ſit, me latet: quia liber ſecundus Adſonis in editionibus Martenii & Calmeti, atque etiam in apographis Ochſenhuſano & Dilingano iſdem vel ſimilibus vocibus non terminatur. Nequit in capite ultimo agitur de quodam energumeno, ſed de S. Gerardo epiſcopo, in priſtinam ſanitatem ex gravi morbo per S. Manſuetum reſtituto. Poſt cujus beneficii enarrationem liber ita concluditur*: Et quia aliqua de Sancti hujus virtutibus, præſentis in carne pontificia (*Gerardi*) tempore geſta, brevi calamo, B ut ita dicam, ſodalem ſibi libellum ejus imperio abſolvimus, nunc in his quoque finem faciamus, adjuti ejus orationibus, aſpirante gratia Domini Redemptoris. *Adſonem his verbis ſcriptioni ſuæ finem impoſuiſſe, eorum ſenſus clariſſime inſinuat. Vix dubito, quin in codice abbatiæ* S. Manſueti *eadem clauſula habeatur: ſed cum hæc fugerit ejus oculos, qui rerum in illo contentarum elenchum confecit; binc factum eſſe mihi plane perſuadeo, ut quæ Adſonis concluſionem proxime ſequuntur, ejuſdem auctoris eſſe putarit. Ex eo, quod aſſerat, ultimam narrationem eſſe* de quodam energumeno *; conjecturare promptum eſt, quæ libro ſecundo Adſonis ſubjungantur, eſſe miracula* S. Manſueti, *eaque diverſa ab edendis poſt Commentarium: nam hæc inter nullum occurrit de energumeno per Sanctum liberato.*

ad Vitam Hom. ſpectantia 10. *In elenchо, quem tranſcribere cœpi, poſt* energumeni *mentionem fit recenſio monumentorum, quæ integra exſcribere elenchi confector operæ pretium eſſe duxit, quæque Vardæus Operi noſtro infeſtenda Bollando donavit. Quænam illa ſint, invenies infra §. 5., qui fere totus a n. 61. de iiſdem tractabit.* Dein habetur Vita S. Manſueti metrice dicta, cujus author non noſcitur. Compleditur, *illa verſus hexametros rhythmicos* C *circiter* 320., *qui inter extracta a Vardæo accepta primo loco adſeruntur. Poëma iſtud libri primi Adſonis manifeſtum compendium eſt. Idem, re mature perpenſa, judicium ſero de alteris Sancti Actis in proſa* ex Ms. Ultrajectino S. Salvatoris, *quæ ad hunc quoque diem ſepoſita inveni.* Subſequitur Catalogus epiſcoporum Tullenſium numero triginta octo, reliquis omiſſis, qui ad tempora forte tabellarii ſeu regeſtoria non pervenerant. *Ex iis, quæ elenchi ſcriptor de Catalogo iſta excerpſit, eruitur, ipſum eſſe enundem, quem ex codice Ms. Camberonenſi laudatus Martenius edidit a col.* 991. *Ambo deſinunt in Pibone, eumque inter antiſtites Tullenſes trigeſimum octavum ponunt. Vide ſupra num.* 7. *in fine.* Sequitur ſermo in feſtivitate S. Manſueti, incipiens; SANCTORUM PATRUM MEMORIAS ... finitque poſt LIV. fere folia, QUATENUS ... CUM EO FELICES REGNAMUS * IN PATRIA. Eſt autem ſermo ille S. Maximi de Euſebio Vercellenſi, qui habetur de communi confeſſione pontificis in Breviario Romano; uti collatis his, quæ ex illo ſermone in lectionibus Breviarii habentur, cum dicto de S. Manſueto ſermone deprehendi; licet nonnulla ſint addita ad applicandum ſermonem S. Manſueto. Hoc modo vidi in cœnobio San-Gallenſi ſermonem V. Bedæ de S. Gallo, quem videlicet ſermonem, ab ipſo in natali S. Benedicti compoſitum, aliquis S. Gallo adapraverat; ſicque titulum illum præferebat. Hic erat ſtylus antiquorum, ut in pleriſque Sermonariis de Sanctis eſt videre. D

* REGNEMUS

11 Sequitur in codice Paſſio SS. Bertarii & Athaleni martyrum, undecim foliis comprehenſa, *quæ edita eſt tom.* 2. *Julii a pag.* 317. Poſtremo Hiſtoria S. Amonis, primi ſucceſſoris S. Manſueti Tulli, ex Breviariis ejuldem urbis collecta, & per lectiones eccleſiaſticas diſtributa. Adjecta in fine brevis relatio de tranſlatione SS. Manſueti & Amonis, quæ, quantum quidem ad Manſuetum, parum habet, nec ſignat tempora; certius conſtant omnia ex fuſa ſuperius hujus tranſlationis deſcripta hiſtoria. *Hanc habemus inter extracta, agitque de* S. Manſueti *tranſlatione a Pibone epiſcopo an.* 1104. *facta, de qua vide n.* 70. *& ſeq. S. Amon colitur* XXIII. *Octobris. In Catalogo antiſtitum Tullenſium legitur Herimannus, qui uſque ad annum* 1016. *epiſcopatum geſſit, corpus S. Amonis ex templo abbatiæ* S. Manſueti *ad eccleſiam cathedralem tranſtuliſſe. De vetuſtate codicis, qui quæ contineat, lectori jam exhibita ſunt, id ſolum affirmare poſſum, me in annibus monumentis, quæ ex illo tranſcripta habeo, nihil deteriſſe, unde inferri queat, eum media ſeculo* XII. *juniorem eſſe. Sed nec multo antiquior eſſe poteſt; nam miracula, quæ ex eodem poſt hunc Commentarium ultimo edentur, ſub Theobaldo abbate* S. Manſueti *contigerunt, qui inter annos* 1125. *vel* 1126. *& 1136. præfuit, uti infra n.* 62. *oſtendetur. Calmetus tom.* 1. *Hiſtoriæ Lotharingicæ in Diſſertatione prævia de epiſcopis Tullenſibus col.* XXVIII. *alterum codicem, de quo num.* 7. *actum fuit, ſeculo* XI. *ſcriptum eſſe ait: certe nihil in illo refertur, ob quod eum recentiorem judices. Quoniam utrique eodex ſæpe mihi ridendus erit, ego hunc appoſitione ſeculi* XI. *diſtinguam ab altero, quem ſeculo* XII. *exaratum fuiſſe arbitror.* E

compre-hendunt.

12 *Reliquum eſt, ut lectorem aliqua moneam circa breviorem* S. Manſueti *Vitam, cujus mentio facta eſt in fine numeri* 2. *Per illam intelligo elogium, quo Sanctus ornatur in Catalogo epiſcoporum Tullenſium, qui in codice ſeculi* XI. *in S. Leone IX., in altero vero ſeculi* XII. *& in Camberonenſi in Pibone deſinit. Poſt hunc Commentarium primo loco illud recudetur ex editionibus Martenii tom.* 3. *Theſauri novi anecdotorum a col.* 991., *& Calmeti tom.* 1. *Hiſt. Lotharingiæ in Monumentis a col.* 83. *Ex iiſdem addam S. Amonis ſecundi Tullenſium antiſtitis elogium, in quo de antiquo* S. Manſueti *cultu agitur. Sequetur Hiſtoria Adſonis, nondum hactenus integre edita, in qua numerus* 20. *apud nos ita inchoatur:* Sicut autem in Geſtis ejus (Manſueti,) quæ multo ante nos conſcripta ſunt, facile eſt inveniri; emundata *&c. latitio numeri* 25. *hæc habentur:* Poſt glorioſum beati Manſueti ... tranſitum, ſicut in Geſtis præcedentium Leucorum urbis antiſtitum invenitur, ſanctus ac beatiſſimus Amonis beati Viri ſucceſſor effectus *&c. Attendat lector ad ea, quæ verbis jamjam additis ſubjiciuntur; tum pervolvat, quæ n.* 4. *& 6. in* SS. Manſueti *& Amonis elogiis narrantur. Facta collatione,* F

Circa hujus breviorem ejus Vitam, prima loco poſt Commentarium cum S. Amonis elogio edita, F

A *tione, deprehendes, quæ ex hiſce & Adſone per-legendis aſſignavi, eam inter ſe habere ſimilitudinem, ut diceres Adſonem elogia illa vidiſſe, niſi ea exſtarent in Catalogo epiſcoporum Tullenſium, diu poſt biographum iſtum confecto.*

13 *Contra hæc tamen ita ratiocinari quis poſſet: Adſo in Hiſtoria ſua confirmationem laudat Geſtis S. Manſueti & ſucceſſorum ejus: ſed illa in elogiis contuet memoratus Catalogus: cur igitur qui hunc ſeculo XI. ad S. Leonem IX. perduxit, dicendus eſt SS. Manſueti & Amonis Geſta primum compoſuiſſe? Si hæc Adſo nactus eſt, quidni & ille nanciſci potuit & tranſcribere? Verum quomodo evinces, eum in tranſcribendo fidelem fuiſſe? In elogiis* SS. Manſueti *& Amonis & eorum, qui ſeculo X. & XI. eccleſiam Tullenſem rexerunt, nulla appares ſtylſi diverſitas. Unde eruitur duorum primorum Præſulum elogia a Catalogi auctore ſaltem interpolata fuiſſe. Jam vero quis mihi ſecuritatem præſtabit, interpolatorem de ſuo non adjeciſſe verba illa, quibus Petrus Apoſtolus Sanctum noſtrum converſiſſe, ſacrarum Literarum ſcientia inſtruxiſſe & epiſcopum conſecraſſe inſinuatur? Interim fatcor, reliqua non* B *coarctari modo tam parum credibili, ut omnem eis fidem abrogare auſim. Principio edoce conſtituerum breviorem dumtaxat* S. Manſueti *Vitam & ſucceſſoris ejus elogium, de quibus jamjam egi; ex Adſonis vero hiſtoria nil niſi Sanctis miraculis producere. At cum deinde clare adverterim, quæ in variarum eccleſiarum Breviariis, in recentioribus aliquot Martyrologiis, & in pleriſque aliorum nominum literarum monumentis leguntur, ex biographo iſto deprompta eſſe, atque ejuſdem auctoritate niti fidem rerum pene omnium, quæ de* S. Manſueto *circumferuntur; conſilium mutavi, & Sancti Geſta, ab Adſone aperte contradictionibus & craſſis, quæ palpari queant, figmentis deformatu, etiam exhibere decrevi; ut lector intulentum fontem inſpicere poſſit, atque ita cognoſcere, quid ſtatuendum ſit de rivis inde deductis.*

14 *Sunt tamen, qui* S. Manſueto *fictas laudes attribuerunt ab iis, quas abbas Derventis obtruſit, plane diverſas. In Actis BB. Martyrum & Murcherati, quæ auctor modo ſeculo* XII. *junior ſcripſit & Bollandus tom.* 2. *Februarii* II *pag.* C 365. *edidit, fabuloſum hoc Sancti elogium n.* 4. *inventus*: Eodem tempore clementiſſimi Dei viventis prævidentia accidit, ut quidam eximiæ nobilitatis ac præſtantis formæ juvenis, ex re nomen habens, nomine Manſuetus, de finibus Hyberniæ, beato Apoſtolo Petro Romæ erat familiaris & exceptus. Cujus Patris beatiſſima doctrina idem juvenis ſic erat imbutus, ut acceptæ poteſtate atque licentia prædicandi, juſſu atque imperio ejuſdem Apoſtoli, diros atque indomitos Lotholingiæ * populos in brevi jugo Chriſti ſubjugaret. Lotharius Caroli Magni filius quartus exiſtens Lotholingiam (quæ & Germania dicitur) paterna hæreditate obtinuit, eamque nomine ſuo nominavit. Beatus interea Manſuetus, cui optata omnia ſucceſſerunt, Cilefines regiones ſecus Rhodanum & usque ad Africum mare, & uſque ad Illyricos ſinus, prædicando Salvatoris nomen, pertingens, regreſſus ad præclaram urbem atque populoſam Tullenſem, poſt multas victorias, poſt glorioſa certamina, poſt miraculorum præclara opera, ibidem in pace quievit. Qui antequam univerſæ carnis viam ingrederetur, quoſdam ſuos diſcipulos, viros ſapientia & prudentia imbutos, per multa tempora ante adventum beatiſſimi patris Patricii in Hyberniam direxit: quatenus iidem legati adventum Salvatoris deſcendentis de cælo in uterum Virginis, atque fidem rectam, veramque ſummi Creatoris Adonai cognitionem, per dicta atque facta miracula BB. Petri & Pauli Apoſtolorum in urbe Roma apud dominatores totius orbis populumque potentem Romanum eſſe receptam, prædicando per omnes fines Hyberniæ, ſequentibus ſignis, viva voce enunciarent. *Vide cenſuras & notas, quibus hæc figmenta excepit laudatus Bollandus.*

15 *Auctor libelli de Fundatione eccleſiæ S. Petri extra muros civitatis Ratisbonenſis ita ſabulatur apud Uſſerium in Britannicarum eccleſiarum antiquitatibus pag.* 1038.: Beatiſſimo Petro Apoſtolo urbis Romæ principatum tenente ac Tiberio cæſare regnante, tempore eodem venit de Hibernia quidam vir ſanctus, nomine Manſuetus, cum ſocietate plurima ſanctorum Hibernenſium invitare Romæ cœli Clavigerum ad conſequendam ab eo indulgentiam. Videns E B. Petrus ſanctorum Virorum prudentiam, illorum quoſdam miſit in Apuliam, alios in Calabriam, alios alio ut verbi Dei ſemen ſeminarent. Ipſum reverendum epiſcopum. Manſuetum ad Lotharingiam direxerat, ut filios Dei multiplicaret &c. *Aventinus lib.* 6. *Annalium Boiorum pag.* 387.: Hybernia inſula eſt, quæ ultra Britanniam in Oceano Septentrionali cubas ... Manſuetus eo a divo Petro miſſus religionem Chriſti illis tradidit. Is quoque Illyricos, Cisalpinam Galliam, Belgas Chriſto ſubegit. Tulli Leucorum urbe ſepultus eſt. *Dempſterus in Hiſtoria eccleſiaſtica gentis Scotorum lib.* 12. *num.* 838. S. Manſuetus epiſc. Tulli ... Claudiam Scotam, S. Pudentis conjugem e Scotia, ut videtur, ſecutus divum Petrum Romam venientem audivit, & ab eo humanæ ſalutis myſterium edoctus in Galliam miſſus, mira ſanctitate Tullenſem eccleſiam rexit ... Hiberni impudenter civem ſuum faciunt. *Mox nullores aliquot recentiores, Adſonem ſecutos, citat Dempſterus, a quibus Sanctus notione* Scotus *dicitur. Hi, inquit*, pro nobis contra mendicorum impotentiam ſtant graviter; & Adſo abbas, qui Vitam ejus ſcripſit, ... Scotorum clara propagine genitum vocat. F *Quæ convitia, in Hibernos jactat ſcriptor immodeſtus, in ipſum majori jure illa retorquere poſſemus: nam per* Scotiam *Derventis abbas* Britanniam Septemtrionalem *ſeu* Scotiam hodiernam *non intellexit, cum in poemate Vitæ prævio ita canat:*

Inſula Chriſticolas geſtabat Hibernia gentes:
Unde genus traxit, & ſatus inde fuit.

Hiberni multis aliis exemplis facile evincunt, patriam ſuam ſeculo X. *adhuc* Scotiam *appellatam fuiſſe.*

16 *Deinde de Sancto hæc commiſcentur idem Dempſterus*: Scripſit de Apoſtolicis traditionibus lib. 2. quæ (*quas*) Tullenſes religioſe aſſervant. *Lib.* 5. *n.* 476. *ubi agit de S. Eugenio epiſcopo Toletano & martyre, quem Martyrologium Romanum ad diem* XV. *Novembris annuntiat, alia confingit, quæ Uſſerius laudatus refert atque ita refutat*: Vitam quoque S. Manſueti diſerte Eugenium quemdam ab eo in Hiſpanias profectum narrare, orta inter illos de rebus ſacris levi controverſia, aſſerit. Neque hoc contentus (quod ro ouillo tamen edito Vitæ illius ſcriptore prodi-

AUCT. J. L.

aliqui obſervarunt Auctor Adſonis hiſtoria etiam integra dubitat, cujus ratio adjicitur.

Scriptor Adſonem Bā. Martyres & Murcheratos,

* Lotharingiæ

& alii recentiores de S. Manſueto

AUCT. J. L. proditum iocunio) pro ſolita audacia adjicit inſuper de ſuo, S. Eugenium Scotum, ſocium S. Manſueti Scoti & cum eodem Romæ S. Petri Apoſtolorum Principis diſcipulum, primum in Hiſpaoios verum Dei cultum Apoſtolica ſanctimonia intuliſſe, primumque Toleti epiſcopum ſanguine ſuo veritatem ſigoaviſſe; hunc deinde, ſed fiſtula ſtraminea, ſibi canens triumphum: „ Nos primi patriam aruimus. Quare Scotiæ „ Hiſpania fuerit obſtricta, Scotia mihi „; oam præter ipſum Dempſterum nemo omoium patriam Eugenio Scotiam attribuit: ut, taotilla occaſione data, de Eugenii Toletani tempora, variis nominibus & rebus geſtis controverſias diſceptare, hoc quidam in loco, operæ pretium eſſet plaoe ſupervaeaneæ. *Quas a num. 14. ex ſcriptore Actorum BB. Mariani & Murcherati, aliiſque fabulas retuli, apud Adſonem non legumur, qui tamen multa commentitia de Sancto ſcriptitavit. Nunc ad quæſtionem redeo, a qua digreſſus ſum, an felices prædicatione* S. Manſueti, *ab Apoſtolorum Principe miſſi, Leucis vera fidei lumen illuxerit.*

B

§. II. Variis rationibus perſuadetur, Sanctum ad Leucorum converſionem non prius miſſum fuiſſe, quam Conſtantini Magni vel filiorum ejus temporibus.

In brevia. ri Vita, quam Ad ſone multo antiquiorem eſſe gratis con cedo,

QUæſtionem tractaturus, *an* S. Manſuetus *a Petro Apoſtolo in Galliam fuerit miſſus, generalibus argumentis, quæ contra antiquitatem aliis in Gallia eccleſiis attributam etiam interqueri poſſint, quantum potero, abſtinebo; cum Tullenſium traditio ſingularibus ſatis infirmari queat. Pleraque ex ipſis petam inſtrumentis, quibus potiſſimum fulcitur. Imprimis pro illa produci poteſt brevior Sancti noſtri Vita, a qua ſeculi XI. auctor ſæpius memoratum epiſcoporum Tullenſium Catalogum orditur. Ex dictis numero 12. & ſeq. ſuſpicio oriri poteſt, illam ſaltem quoad ſubſtantiam & præcipua adjuncta non differre a Geſtis* S. Manſueti, *quorum Adſo ibidem meminit. Hinc Tullenſes, qui traditionem ſuam veram eſſe capiunt, facile credent, eamdem Adſonem multo antiquiorem eſſe; utpote aſſertam in Sancti noſtri Geſtis, a Catalogi auctore tranſcriptis, quæ idem biographus Adſo* C *multo ante ſua tempora compoſita eſſe ait. Neceſſe non eſt opinioni iſti, licet nulla ſolida ratione nixæ, quidquam opponam; quia Sanctus in breviori Vita, quæ ſuppeditat a vetuſtis ejuſdem Geſtis non differre, aſſeritur quidem Apoſtolorum Principis diſcipulus fuiſſe; ſed verbis non ita manifeſtis, quin aliter exponi poſſint. At cum in eadem iſta Vita aliqua legantur, e quibus conſequitur,* S. Manſuetum *Apoſtoli coævum non fuiſſe, reliquitur, ut illa Tullenſium traditionem magis infirmet, quam confirmet.*

18 *Locum accipe, qui traditioni favet.* Tempore namque, quo B. Petri Apoſtolorum Principis prædicatione & apoſtolatu Romaoa fulgebat Eccleſia, duce Chriſto, illuc perductus eſt; ſeque doctrinæ Apoſtolicæ ſubdidit, a quo documentis fidei Catholicæ imbutus ... ad præfatam urbem *Tulleaſim* Pontificali benedictione conſecratus, velut lampas fulgida ad repellendas

aliqua ha bentur, quo tradi tioni fa veant ; ſed ea non dumpu poſſunt, ita aliter

etrorit tenebras directus aſt. *Quidni verba priora* D
ita intelligi poſſint, ut Sanctus Romam venerit tempore, quo, ceſſantibus perſecutionibus, Romana fulgebat eccleſia, *ibidem fundata* B. Petri... prædicatiooe & apoſtolatu? *At vocula* a quo *ad Apoſtolorum Principem referamur: hic itaque diſcipulum ſuum* Manſuetum *miſit. Audi Joannem Cordeſium in Diſſertatione de tempore miſſi in Aquitaniam S. Martialis, edita tom. v. Junii a pag. 538. n. 18.* Cum Romana Eccleſia Petri Sedes fuerit ſemper appellata, illi, qui ab ea Sede legati ſunt, a Petro miſſi fuiſſe dicti ſunt; licet a Petri Succeſſoribus longa poſt tempora venerint: quod pluribus ſcriptorum locis manifeſtum, confirmatur dignitate Bonifacii, a Gregorio II. *in* Germaniam Evangelii gratia legati, qui MISSUS SANCTI PETRI dicitur in Caroli Martelli epiſtola, & cap. 2. lib. v. Capitularium. *Alia exempla, quæ mihi la promptu ſunt, non adfero, ſecurus, ex eruditis neminem judicaturum, quod data a me expoſitio nova ſit.* E

19 *Nolim quis exiſtimet, me Tullenſibus perſuadere velle, quod mentem ejus, qui brevioris Vita auctor eſt, fuerim aſſecutus: hoc tantum contendo, eos non poſſe datam interpretationem improbare, ſi breviorem Vitam aliqua fide dignam eſſe credant; quia particularia Sancti facta, quæ a memoratæ Vitæ ſcriptore narrantur, cum Apoſtolorum temporibus majori ex parte conciliari non poſſunt. Narrantur autem hæc pauca:* Tanta virtutum meruit illuſtrari gratia, ut filium principis, *viri ſcilicet primarii,* civitatis ejuſdem *Tullenſis* ſuis precibus ſuſcitatum a morte, reſtitueret iocolumem vitæ. Quo miraculo territus pater... cum filio & omni paganorum multitudioe a ſancto Manſueto baptiſmatis meruit purificari lavacro. Emundata igitur omoi idolorum ſuperſtitioſa ac vana ſpurcitia, ædificavit ibi (*Tulli*) templom in honore perpetuæ Virginis Dei Genitricis, ſanctique protomartyris Stephani, aliaſque circumquaque eccleſias, ordioatis presbyteris & diaconibus, ubi glorificaretur admirabilis Deus io Sanctis ſuis olque in præſentem diem. *Paulo infra ſit mentio alterius eccleſiæ prope Tullum Petro Apoſtolo per Sanctum erectæ, in qua hic deiu ſepultus fuit. Hæc omnia ſi vera ſint,* F S. Manſueti *miſſio ad tempora Apoſtoli poſteriora differri debet, ut jam-jam probabitur.*

exponi debeo, niſi breviori Vita omnia fidem abrogarent nam in ea de Sancto narrantur,

20 *Sulpitius Severus lib. 2. Sacræ hiſtoriæ, agens de quinta perſecutione ſub Marco Aurelio imperatore excitata,* ferius trans Alpes Dei religionem ſuſceptam *eſſe teſtatur. Qui Gallicanæ initium ad univerſæ Eccleſiæ primordia referant, locum Sulpitii ita explicare cogantur, ut religio Chriſtiana Gallis tunc quidem prædicata, ſed a tam paucis ſuſcepta fuerit, ut non ſuſcepta cenſeri poſſit, facta felicis comparatione cum Italia; ubi primi Evangelii præcones uberiorem progreſſum fecerunt quam in Gallia, gentilium ſuperſtitionem retinentiore. Explanatio hæc conformis eſt teſtimonio ſeptem epiſcoporum in Decreto ad Radegundem circa annum 567. conſcripto, quod refert Gregorius Turonenſis lib. 9. Hiſt. Francorum cap. 39.* Cum ipſo Catholicæ religionis exordio eœpiſſent Gallicanis io finibus veneranda fidei primordia reſpirare, & adhuc ad paucorum notitiam tuoc ineffabilia pervenilſeot Trinitatis Dominicæ ſacramenta *&c. Conſentanea etiam eſt ita, quæ leguntur in Paſſione S. Saturnini epiſcopi Toloſaai, quam Ruinartius Actis Martyrum ſinceris & ſele-*

quæ eum tempoiiuot aſſerunt in Gallia Eccleſia componi

A *& ſolectis inſeruit:* Poſtquam ſenſim & gradatim *in* omnem terram Evangelium ſonus exivit, pariter (*id eſt*, lento) progreſſu *in* regionibus noſtris Apoſtolorum prædicatio coruſcavit; cum rara *in* aliquibus civitatibus eccleſiæ paucorum Chriſtianorum devotione conſurgerent, ſed nihilominus crebra miſerabili errore gentilium nidoribus fœtidis *in* omnibus locis templa fumarent; ante annos L., ſicut Actis publicis, *id eſt*, Decio & Grato conſulibus, ſicut fideli recordatione retinetur, primum & ſummum Chriſti Toloſa civitas ſanctum Saturninum habere cœperat ſacerdotem. *Paſſionem S. Saturnini edidit Ruinartius ex codice Foſſatenſi, quem unum exterum 900. ſe antiquiorem, & in quo hæc voces* ante annos L. *inſide exarata eſſe aſſeverat. Si lectio iſta, quam nonnulli mendoſum ſuſpicantur, genuina ſit, Paſſio circa annum 300. conſcripta fuit; num Decius & Gratus circa annum 250. conſulatum geſſerunt. Utut ſit, Gregorio Turonenſi vetuſtior eſt, qui lib. 1. Hiſt. Francorum cap. 28. poſtrema loci adducti verba ex illo deſumpſit.*

B 21 *Quemadmodum ullata teſtimonia contra* aliquot neotericos *fidem faciunt, Apoſtolos de Gallorum ſalute magis ſolicitos fuiſſe, quam ut nominem e ſuis diſcipulis ad Chriſtum illis annunciandum legarint, ita fulcitis convincunt auctorem Vitæ brevioris, in qua* S. Manſuetus *nascitur, tempore naſcentis Eccleſiæ omnem paganorum multitudinem baptizaſſe, vincam ſibi commiſſam omni idololatria expurgaſſe, templum Virgini Deiparæ & protomartyri Stephano Tulli exſtruxiſſe, aliuſque circumquaque in Leucorum terra eccleſias adificaſſe. Hæc Tullenſes non component cum iis, quæ auctor Paſſionis S. Saturnini, Sulpitius Severus & ſeptem epiſcopi in Decreto ad Radegundem tradiderunt; neque horum auctoritatem graviori poterunt elevare. Proinde ſi nolint, breviori Vitæ omnia fides abrogetur, locum priorem ea ea productum eo ſenſu intelligunt, quo illum oſtendi non inepte intelligi poſſe: initium vero epiſcopatus* S. Manſueti *removeant ad tempora Conſtantini Magni vel filiorum ejus. Illis imperantibus ſecure & libere Evangelium promulgare, templa publice ædificare, & idololatriæ ex-*

C *ſtirpandæ operam dare potuit: eſſi interim non tenue mihi ſit dubitandi ratio, an tanto cum fructu id fecerit, ut omnes Leuci, patriis ſuperſtitionibus relictis, veram religionem amplexi, & eccleſiæ vero Deo* circumquaque *tunc erectæ fuerint, ſicut in breviori Vita aſſeritur. Sanctus Tullenſibus, ut primi Epiſcopi ſui miſſionem ad imperium Conſtantini Magni vel filiorum ejus differant. Ut hoc meum conſilium ſequantur, eos inducere debent, quæ n. 23. & ſeqq. adferentur.*

22 *Elogium S. Amoni, quod in Catalogo epiſcoporum Tullenſium breviorem* S. Manſueti *Vitam proxime ſequitur, convenit cum eo, quod Adſo his verbis ſubjicit;* Sicut in Geſtis præcedentium Leucorum urbis Antiſtitum invenitur. *Opinare, per me licet, Amonis, imo, ſi velis, ſucceſſorum ejus Alebæ, Celſini, Auſpicii & Urſi elogia ex Geſtis illis a Catalogi auctore extructa fuiſſe. Hic de S. Apro ſeptimo Tullenſium antiſtite inter alia ferebat:* Qui, ut in libris auctoralibus reperitur, temporibus Adriani crudeliſſimi imperatoris fuiſſe cognoſcitur: ... cujus quarto anno beatus Aper epiſcopus ordinatus, undecimo beatum exuit. *Annum undecimum Hadriani imperatoris Pagii Critica in Annales Baronii invenerunt anno Chriſti* 127. *Poſt S. Aprum Catalogus* AUCT. *Albinum, vel ut eſt in editione Calmeti, Albaldum ponit, quem vixiſſe ait ſub ſummis Pontificibus atque martyribus Stephano & Fabiano, ut in antiquiſſimis tomocartis. (Hæc vox componitur ex* tomus *&* charta, *& litterarum monumenta ſignificat)* reperitur. *S. Fabianus ſecundum eumdem Pagium an.* 250. *S. Stephanus an.* 257. *martyrio coronatus eſt. Poſt Albinum refert Triſoricum, Dulcitium, Pramonem, Antmundum, Eotalunum & Teufridum; quem poſtremum ſub Dagoberto I., qui anno* 638. *obiit, & filio ejus Sigeberto Auſtraſiæ rege floruiſſe aſſerit. Sit inſtrumenta, in quibus Canalogi compilator ſe invenuiſſe dicit, Aprum ſeculo* 2. *Albinum vero ſeculo* III. *epiſcopatum Tullenſem adminiſtraſſe, eadem eſſe credas cum Geſtis præcedentium Leucorum urbis antiſtitum, ab Adſone viſis, mihi iterum opponam: quia licet illa Derventi abbate vetuſtiora ſint, Tullenſium traditionem ſtabilire non poſſunt; nam Aprum & Albinum memoratis ſeculis Tulli ſediſſe, certo falſum eſt: imo argumentum nobis ſuppeditant, quod contra illum* E *militat; ſi ſeptem primos epiſcopos eo ordine nominent, quo in Catalogo ſeculi* XI., *& in aliis ſeptem, quos inſpexi, recentioribus collocantur.*

23 *Ad diem* XXVIII. *Julii Sollerius egit de S.* eum quin- *Auſpicio, quinto Tullenſium antiſtite, & contra* quies. *Baronium evidentiſſime demonſtravit ſanctum iſtius litteras ad Arbogaſtem comitem Trevirorum, quæ* Auſpicius *apud Cheſnium tom.* 1. *Scriptorum Franciæ pag.* 864. *legi poſſunt, conſcriptus juſſu ad Arbogaſtem juniorem, ad quem S. Apollinaris Sidonius miſit epiſtolam* 17. *libri* 4. *Ex hac in rem noſtram pauca delibo:* Juſtius hæc poſtulabuntur a ſacerdotibus loco propinquis, atque grandævis... Namque ut antiſtitem ervitatis veſtræ *Trevirenſis* relinquam, ... multo opportunius de quibuſcumque quæſtionibus tibi interrogantur inclyti Galliarum patres & protomyſtæ, nec ſatis in longinquo Lupus, nec parum in proximo Auſpicius. *S. Apollinaris, cum hæc ſcriberet epiſcopus Arvernorum erat, ad quorum ſacrum regimen aſſumptus fuit ſub finem anni* 471. *vel initium anni* 472. *Itaque S. Auſpicius, quem ille in epiſtola ad Arbogaſtem nominat, & ætate grandævum dixit, non obiit ante finem anni* 471. *Lupus, de quo Apollinaris ibidem meminit, celeber-* F *rimus ille Trecenſium antiſtes fuit, qui in extrema ſenectute anno* 478. *vel* 479. *vita defunctus eſt. Ex his luce meridiana clarius eſt, S. Aprum ſeculo* 2. *ſub Hadriano imperatore, Albinum vero ſeculo* III. *ſub Pontificibus Fabiano & Stephano Tulli ſedere non potuiſſe; cum in omnibus, quos conſului, ejuſdem eccleſiæ Catalogis S. Auſpicio, qui ſeculo* V. *claruit, ejuſque ſucceſſori Urſo ambo poſtponantur. Jam vero quoniam in iisdem quatuor tantum antiſtites* Manſuetus, *Amon, Alchas & Celſinus ante Auſpicium referuntur; neceſſe eſt, ut Tullenſes, qui primum ex illis Petro Apoſtolo cœvum faciunt, valde diuturnam ſedis vacationem adſtruant, atque inſuper faceantur ea Sanctis geſtis pauca admodum verſimilia eſſe: quin qua de eo in breviore anonymi & in prolixiore Adſonis Vita leguntur, majori ex parte non congruunt primo ſeculo, imo nec duobus ſequentibus. Uode, ſi me audiant, poſt imperatorum gentilium tempora eccleſia ſuæ primordia dilaturi ſunt, eademque in S. Manſueto conſtituturi ſub Conſtantino vel filiis ejus, qui omnes*

ſeculo

non ſuffiunt, atque ad imperium Conſtantini Magni vel filiorum ejus referuntur.

Nec S. Aper ſeptimus Tullenſis epiſcopus fuit, ut ejus ſucceſſor Albinus ſeptimus fuit dicitur.

AUCT. J. L. *seculo* IV. *imperarunt. Sic plerasque, saltem quæ in breviori Vita narrantur, credibiliora apparebunt, atque etiam commode intelligetur, quinque primorum episcoporum successionem nulla longioris temporis hiatu interruptam fuisse.*

ordinatur verosimillima successio chronologica primorum præsulum Tullensium;

24 *Hoc itaque modo Tullenses episcoporum suorum seriem rectius ordinarent.* S. Manuetus *cathedram a se primum Tulli erectam tenuerit usque ad annum* 375. *Amon sederit ad* 400. *Alebas ad* 423. *Celsinus ad* 445. *Auspicii obitum Sollerius laudatus notavit circa annum* 478. *Dentur igitur ipsi anni* 33. *S. Apollinaris Sidonius in epistola citata ad Arbogastem illum ætate grandævum vocat, puta* 80. *annorum; facile itaque fieri potuit ut ecclesiam Tullensem* 33. *imo pluribus annis reverit, adeo ut ejus successoribus aliquid superabi possit, vel emortualis* S. Manuetti *ad annos trecentesima septuagesimo quinto prieres retrahi. Ursus seculum quintum complerit; sextum inchoarit Aper, qui septem tantum annis præfuisse traditur. Anno* 507. *vel* 508. *subrogatus ei fuerit Albinus, huic anno* 525. *Trifolicus; quem secutus fuerit Alodius vel Alogius, in antiquis Catalogis omissus, qui anno* 549. *Concilio Aurelianensi V. subscripsit. Tempus medium inter hujus mortem & Tetricum, qui sub Dagoberto I. an.* 638. *vita sancto & filio ejus Sigeberto sedit, facile implere potuerunt illius decessores Dulcitius, Præmon, Antimundus & Entulianus; inter quem & Tetricum R. D. Franciscus Riguet magnus Præpositus S. Diedati in Ms. Systemate chronologico episcoporum Tullensium, an.* 1700. *ad nos transmisse, Austrasium ponit; at Calmecus tom. 1. Historiæ Lotharingicæ lib. 9. num.* 57. *Austrasium a Teutriaa non distinguendum esse arbitratur. Uter rectius sentiat, examinare non est hujus loci,*

B

& S. Manueti vita differtur ad 6. constitutionem vel potius, mors vero ad annum circiter 595.

25 *Si datam chronotaxim admittas & simul credas id, quod in Officiis propriis ecclesiæ S. Petri Rotwarici-montis in Lotharingia, anno* 1657. *editis, & Breviario Tullensi, an.* 1684. *impressis, legitur, videlicet primum Leucorum Episcopum & apostolum vineam sibi commissam* 40. *annis excoluisse; ejusdem missio ad annum* 335. *revocanda est, quo Constantinus Magnus adhuc imperabat. Verum cum tam longa episcopatus duratio alunde non confirmetur, Sancti adventus in terram Leucorum, cathedræque Tullensis initium*

C

ad tempora filiorum Constantini differri potest, quorum qui diutissime vixit Constantius, anno 361. *obiit. Ad Commentarii numerum* 1. *in margine notavi Sanctum ad laborum Apostolicorum mercedem evocatum fuisse circa annum* CCCLXXV. *secutus chronologicam, quam proposui, primorum antistitum Tullensium successionem, quæ verosimillima mihi apparet. Qualemcumque excogitent qui S. Manuetti missionem seculo* 1. *illigant, gravibus incommodis obnoxia sit oportet: neque iis quis se subducet, qui Sanctum sub imperatoribus gentilibus ante seculum* IV. *fodisse affirmaret. Porro ex dictis finis hæc sequela, ut quæ ex Catalogo seculi* XI. *hactenus produni, traditionem de vetustate cathedræ Tullensis magis evertant, quam stabiliant. Idem dicendum est de Gestis S. Manuetti & successorum ejus, quæ Adso citat, si ex his illa acerpta fuerint. Si Catalogi auctor in transcribendo turbarit supponatur, documentaque ab Adsone visa depravasse, arguant ipsum Tullenses: sed ne ejus auctoritatem tunc mihi objiciant, quæ in hypothesi nulla est.*

D

Adso multa de Sancto fabulatur & a veritate

26 *Præcipuus traditionis propagator fuit Adso abbas Dervensis, auctor prolixioris Vitæ* S. Manuetti. *Ea se profitetur, quæ plerique scriptores biographo isto juniores de Sancto commemorant, exploratum habeo. Satis etiam adverti, multos ex illis perspexisse, Adsonis historiam integra fide indignam esse; unde pro suo quisque arbitrio illam contraxerunt, falsa aut non verisimilia resecantes, subinde etiam in eorum locum alia substituentes, quæ majorem veri speciem narrationi conciliarent. Cum abbate tamen Dervensi in eo affirmando passim concordes sunt, quod ecclesiæ Tullensis a* S. Manueto *Petri Apostoli discipula fundata fuerit. Id tanto magis miror, quanto plura memoratus abbas adferat, quæ a Petri temporibus alienissima sunt. Apud nos num.* 2. *Sanctum in Scotia, qua nomine seculo* X. *etiam Hibernia vocabatur, natum esse ait, eisque ab ipsa pueritia virtutibus effulsisse, e quibus recte quis deduceret, eum in religione Christiana a parentibus educatum fuisse. Apertius mentem suam exprimit in poemate Vitæ prævia.*

Insula Christicolas gestabat Hibernia gentes:
Unde genus traxit, & latus inde fuit. E
Indolis egregiæ, qui mox comitatus honore
Virtutum, plaeidis emicuit studiis...
Petrus Apostolicæ pollebat culmine Romæ:
Huneque secutus amans, expetit iple libens *&c.*

& a temporibus S. Petri alienæ

27 *In Vita n.* 4. S. Manuetum *ab Apostolorum Principe seientiis sacris edoctum, episcopum consecratum, atque in Galliam missum fuisse scribis, itineris factum ei inter alios adjungens S. Siuncium Remorum episcopum; cujus tamen missionem ad annum circiter* 288. *differendam esse, in hoc tomo a pag.* 121. *ostensum est. Eo tempore, qua S. Petri Discipulus ad Leucas convertendos venit, Tullensis civitas* murorum, *inquit num.* 5. ambitu, feris & turribus secus undique præmunita *erat. Addit n.* 6. populorum stipata catervis, rerum ditissima copia, ac diversæ supellectilis referta commerciis. Rex quoque gentilis & barbaricus, Leo nomine *&c. Numero sequente narrat, ad regiæ aures pervenisse, Virum peregrinum adisse,* Christianæ fidei cultorem, ab Italiæ partibus venientem ab eo, quem Romanorum pars maxima veræ fidei signiferum & Papam sequitur, se a Petro esse missum veraciter

F

afferentem, Deum ... apertis atque assiduis vocibus prædicantem. *Has sueptias ex primo Vitæ capite hausi: frequentia similibus ungit plena sunt. Tædet me illas hic referre. Interim quas attuli, ruminare possunt, quicumque Sanctum primo Christianæ religionis seculo Leucis Evangelium prædicasse credunt. Hoc unum addo fabulosam Adsonis historiam multa difficilius componi posse cum seculo* I. *& duobus sequentibus, quam cum quarto, ut totam attentius consideranti patebit.*

ejus dissidium fuisse S. Manuetum, prædecessori sec. X. *non videtur credidisse.*

28 *Inter ceteræ monumenta, in quibus Sanctus affirmatur Apostoli Petri discipulus vel ab eo in Galliam missus fuisse, post diligentem inquisitionem nullum quod antiquius invenire potui, quam Vita S. Deicoli abbatis, edita tomo* 2. *Januarii a pag.* 200. *quæ in Historia litteraria Franciæ tom.* 6. *pag.* 411. *scripta esse confetur circa annum* 980. *, seu* 12. *circiter annis ante obitum Adsonis. Nunc vero, inquit dictæ Vitæ auctor n.* 4. Leucorum urbem eensen obliviolo pedo nequaquam prætergredi, cui tantorum Patrum contigit eminentia nobilitari, videlicet Manſueti

primi

A primi fui epiſcopi atque B. Petri Apoſtoli diſcipuli, necnon & ſacratiſſimi Apri epiſcopi, quorum uterque digna ibidem veneratione frequentatur. *Quid iade tandem inferent populares traditionis patroni? Non nego eam ætate Adſonis & ſcriptorii Vitæ S. Deicoli creditam fuiſſe: verum an illa tunc ita invaluit, ut eruditiores & prudentiores de ejuſdem veritate non dubitarint? Commentarii hujus §. 4. memorabuntur varia inſtrumenta, utroque biographo vivente ecuſcita, nimirum diploma Ottonis I. imperatoris datum anno 965. & tres chartæ S. Gerardi epiſcopi Tullenſis aa. 969. 971. & 982. exaratæ. In omnibus Sanctus honorifice compellatur, & eccleſiæ Tullenſis nunc primus epiſcopus, nunc primus doctor, nunc primus paſtor vocatur. Si Gerardus Sanctum, erga quem, uti infra videbitur, ſingulari pietate afficiebatur, Petri Apoſtoli diſcipulum agnovit; cur ex titulis, quibus eum ornat, præcipuum reticuit? Cur in antiquis etiam Martyrologiis, quorum annuntiationes in fine §. 3. adferentur, nulla S. Man-*

B *fuerit ab Apoſtolorum præcipe miſſi fit mentio? Suſpitionem hac mihi ingerunt, traditionem ſeculo x. fluctuaſſe, nec niſi a tardioribus vel nimium credulis receptam fuiſſe. Seculo XI. u temporibus Gregorii VII. Pontificis Tullenſes de Sancto crediderunt, quæ eorum traditioni plurimum adverſantur. Illa producam, poſtquam aliqua præmiſero, quæ cum iiſdem connexa ſunt.*

Eccleſia ſuburbana a Sancto ædificata i reliquiæ SS. Petri & Pauli ſe ea inve-

29 *Inter eccleſias, quas ab Adſcue & auctore brevioris Vitæ* S. Manſuetus *ædificaſſe narratur, nulla verisimilius ab eo extructa fuit, quam quæ S. Petro Apoſtolo conſecrata olim viſebatur in Septemtrionali Tulli ſuburbio. Nulla eſt ratio, cur quis de conſtantiſſima traditione dubitet, quæ ſanctum in illa primum ſepultum fuiſſe aſſerit. S. Martinum Turonenſem in eadem apud* S. Manſueti *tumulum anno 384. vel 386. craſſe licet incertum ſit, credibile tamen eſt, quemadmodum n. 37. videbitur. Epiſcoporum Tullenſium, qui Sancto proxime ſucceſſerunt, ſepulcra ibidem extitiſſe, tradubitatum eſt. Veteſti iſtius templi meminerunt Ottonis I. diploma anno 965. & S. Gerardi charta anno 982. exarata, quæ §. 4. a n. 47. partim tranſcribentur: in hac* antiquum, *in illo* ab antiquo fundatum *dicitur*, ſed ... ædificiis

C *corruentibus male eſſe collapſum. Reparatum fuit a SS. Gauzlino & Gerarde: dein a fundamentis readificatum ſub epiſcope Pibone, & ſolenniter dedicatum* anno ab Incarnatione Domini milleſimo centeſimo ſeptimo; *quemadmodum conſtat ex hiſteria ab anonymo ſeculo XII. conſcripta, de qua §. 5. a num. 62. pluribus agendum erit. Cum ante templi dedicationem antiquum altare majus dirueretur*, in dexiora parte ſub anteriori cornu *detecta eſt area lapidea cum hac inſcriptione*: In hoc conditorio ſitæ ſunt reliquiæ ſanctorum Apoſtolorum Petri & Pauli, *inſuper etiam de ligno Domini. Conditorio aperto*, illico cum oſſibus apparuit in roloro roleo pulvis conerejus cum ſanguine. *Facta reliquiarum diſcretione*, inventa ſunt ibi, opitulante miſericordia Dei, præter undecim de oſſibus capitis *& diſtum pulverem*, dentes ſeptem, ſexdecim etiam fruſta in modum teſſeræ quadratæ de ligno triumphali vivificæ Crucis. *Hæc ex memorata anonymi hiſtoria accepi; ſub cujus initium norrantur, quæ nunc ſubjicio, quæque unto facti iſtius theſauri inventionem contigerunt.*

30 *Gregorio VII. Pontifice, qui anno 1073. ſedere cæpit, viri in Tullenſi civitate primarii Romam proficiſcentur, SS. Petri & Pauli reliquias veneraturi. In congreſſum Pontificis admittuntur, qui ita eos alloquitur*: Fœlix urbs Leucha, glorioſi confeſſoris Chriſti & Apoſtolici præſulis Manſueti corpore decorata, ſed vigilantia ipſius ſanctorum Apoſtolorum Petri & Pauli reliquiis glorioſius inſignita! Sicut enim veridicis hiſtoriographorum probatur ſententiis, & prout Romanæ bibliothecæ monſtratur tomocharcis, poſt Romam ... ita Tullenſis civitas Apoſtolici frequentatur viſitatione præſidii, ut nuſquam alias in toto orbe tanta portio earumdem reliquiarum valeat reperiri. *Cum Tullenſes, in patriam reduces, ex ore Pontificis audita retuliſſent, dies Apoſtolorum Principibus ſacra quotannis majori cum ſolennitate agi cæpit in templo, in quo poſtmodum ſupra dicta eorum reliquiæ inventæ ſunt.* Pontifici etiam ſancto, videlicet beato Manſueto, tantæ venerationis aucta eſt religio, ut per finitimas regiones & provincias feſti ejus celebritas famoſior indicetur *&c.*

AUCT. J. L. *Tullenſes ſibi perfunctum hibere non a Sancto procuratorem ſuiſſe.*

31 *Ex locis allegatis patet, Tullenſibus olim* quod illa-
eumque perſuaſum fuiſſe, templum eorum ſubur- rum tradi-
banum inſtigatibus SS. Petri & Pauli reliquiis tioni ad-
pee S. Manſuetum *ditatum fuiſſe. Si illorum pe-* verſatur.
ſteri idem credant, quando illas a Sancto procuratas fuiſſe dicunt, ſi hic ab ipſo Apoſtolorum principe in Galliam miſſas fuerit? Nihil reponere poſſunt, quod vel umbram verisimilitudinis habeat. Quam parum credibile ſit a Petri & Pauli corporibus aliquas particulas ſeculo I. aut 2. ſeparatas fuiſſe, jam pridem oſtendit Papebrochius tom. V. Junii in Analectis de utroque ſancto Apoſtolo pag. 435. & ſeqq. In noſtro ſyſtemate, quod primum Leucorum Epiſcopum an. 335. a S. Silveſtro Pontifice vel poſtea ab ejus ſucceſſoribus miſſum fuiſſe ſtatuit, creditu facilius eſt, ſanctorum Apoſtolorum reliquias ab illo Tullum allatas vel Roma eidem tranſmiſſas fuiſſe. Nominatus Pontifex eorum oſſa ſolenni ritu elevavit, eaque per tres baſilicas Chriſto Salvatori in Lateranenſi palatio, Petro Apoſtolorum principi in Vaticano, & Paulo gentium doctori via F *Oſtienſi ab imperatore Conſtantino ædificatas diſtribuit.* Potuit, *inquit laudatus Papebrochius pag. 439. num. 45. tunc* factum eſſe, *ut* partes aliquæ etiam notabiles a reliquis abjunctæ oſſibus ad alias eccleſias intra extraque urbem deferrentur, æque nunc vere de talium poſſeſſione glorientur. Potuerunt quoque eædem ita ſemel ſeparatæ *ſub Silveſtro ſucceſſoribus* ad varias Tranſalpinas eccleſias migraſſe: quamvis in genere maneat juſta formido, ne multæ earum per fraudem ſint ſuppoſitæ. *Porro argumenta, quæ in hunc paragraphum contra Tullenſium traditionem congeſſi, ſi non ſingulatim, ſaltem collectim accepta, abunde probant, nullum tempus, quo Sanctus floruerit, verisimilius determinari poſſe, quam quod jam ſæpius indicavi.*

§. IV.

AUCT. J. L.

§. III. Antiquus cultus ex Adſone & vetuſtis Martyrologiis: an S. Martinus Turonenſis oraverit apud ſepulcrum S. Manſueti?

11. Manſueti & Amonis miracula poſt mortem, & concurſus ad eorum ſepulcra.

POſt enarratum S. Manſueti *obitum & honorificam ſepulturam nonnullas Adſo profert notitias de veneratione publica, Sanctо priſtis temporibus exhibita. Impetravit Deum illius merita & in cælo gloriam ſignis & virtutibus manifeſtaſſe refert, ſtatum atque ejus corpus depoſitum eſſet in eccleſia, quam ab ipſo ſancto Præſule, cum viveret, in ſuburbio Tullenſi conſtructam & S. Petro Apoſtolo dedicatam fuiſſe paulo ante aſſeruerat. Deus S. Amonem, ſecundum Leucorum antiſtitem, apud deceſſorem ſuum* Manſuetum *in dicta eccleſia ſepultum fuiſſe ſcribit.* Unde quoque, *inquit, amborum meritis* B & interceſſionibus ad laudem divini nominis idem locus ex eo tempore magnificis vitus aſt miraculis effulſiſſe; cum ſcilicet cæcorum oculi diuturna caligine preſſi, optatam expulſis tenebris lucem, variarum peſte eladium languentes exuti, attractis quoque nervis plures repentes humi, necnon & quammulti diverſis & innumerabilibus laoguoribus infecti ſalutis gaudia horum interventu ſe gaudeant ad propria retuliſſe: ad quorum videlicet patrocinium regum ac principum legimus (*haud dubie in* Geſtis præcedentium Leucorum urbis antiſtitum; *cum hæc Adſo paulo ante citavit*) frequen-

e al. Virie ſtrictis

tiam confluxiſſe, ac juris ſui * xenia plurima ad ſublevandam ſervorum Dei & pauperum indigentiam devote contuliſſe: ubi etiam diverſis temporibus, mirifica ſunt oſtenſa virtutum amborum meritis inſignia; ſed vel propter irruptiones barbararum gentium, vel certe propter ſcriptorum inopiam ſine dubio ſunt præterminſſa vel perdita. *Duo tamen biographus ſubdit beneficia, quorum memoriam tradive uſque* C *ad ipſius tempora tranſmiſerit. Ex utriuſque relatione hoc loco ea deſcripſi & examinabo, quæ ad Sancti cultum ſpectant.*

Traditur S. Manſueti Turonenſis oraſſe apud ſancti noſtri tumulum;

33 *Primum beneficium ita referre inſtipit:* Martinus Turonorum ſanctus epiſcopus toto orbe, ut notum eſt, famoſiſſimus, beato Maximino Trevirorum antiſtiti admodum fuerat familiariſſimus, ita ut ſæpe collatis fruerentur alloquiis, & beatum Petrum Romam pariter adituri, mutuis vistim inniterentur colloquiis, Beatus igitur Martinus communi diſpoſito quodam tempore id acturus, oratorium beati Manſueti, ad quod declinaverat divinam exoraturus elementiam, devotus ut erat, ingreditur. *Cetera ſummatim hic perſtringam, infra plenius enarranda. Martinus itaque cum eccleſiam, in qua* S. Manſuetus *quieſcebat, orandi cauſa ingreſſus eſſet; mulierem, non din ante humatam, nomen ſuum iteratis vocibus ex ſepulcro ingeminantem audit, ac petentem, ut animæ in piacularibus flammis detentæ miſereatur, proque ejus liberatione apud Deum intercedat, &* S. Manſuetum *obſecret, ut idem ei cælis faciat. Præſtat Martinus, quod rogatus erat, cæptumque iter proſequitur. In reditu ab urbe Romana ad Sancti noſtri tumulum iterum precaturus diverſit, & ex certo indicio, quod mulier iſta conſtituerat, agnoſcit, eam ex igne purgatorio liberatam eſſe.* D

lapis, in quem genua flexit, olim pervigiles aſſeduba-tur in obitu S. Manſueti

34 *Calmetus tom. 1. Hiſtoriæ Lotharingicæ lib. 5. n. 21. & in Diſſertatione de primis epiſcopis Tullenſibus illi præfixa col. XXIX. aliqua adfert, quæ videri poſſunt tranſitum S. Martini per urbem Tullenſem, ejuſque preces ad Sancti noſtri ſepulcrum ſuſas utcumque confirmare. Non ipſa Calmeti verba, ſed eorum ſubſtantiam huc tranſcriptam accipe. In templo abbatiæ* S. Manſueti *prope Tullum diu conſervatus fuit lapis, ſupra quem S. Martinus genua inflexerat. Solebat illa peregrinis olim oſtendi, tamquam monumentum, ex quo Martini pietatem erga ſanctum noſtrum Præſulem, atque hujus antiquiſſimum cultum diſceremus. Verum cum anno 1552. Carolus V., Metas, Tullum & Virodunum imperio recuperaturus cum valida exercitu adventaret; Galli antiquam in Tulli ſuburbio* S. Manſueti *eccleſiam deſtruxerunt. Dictus lapis in urbem tunc delatus fuit, depoſituſque in clauſtro eccleſiæ collegiatæ S. Genulphi: ubi poſtmodum per multos annos conſpectus fuit cum inſcriptione, qua adventus* E *S. Martini Tullum, ejuſque preces apud Sancti noſtri tumulum affirmabantur. Sed jam non amplius ibidem invenitur. Ita fere Calmetus locis citatis. Tomo 3. laudatæ ſuæ Hiſtoriæ, anno 1728. editæ, lib. 33. num. 66. ſcribit, eccleſiam dirutam ſuis temporibus nondum fuiſſe reædificatam, & religioſos, qui S. Benedicti regulam profitentur, vetus refectorium ad divina Officia peragenda in eccleſiam convertiſſe. In hac corpus* S. Manſueti *aſſervari, decem me duo monachi Benedictini e Congregatione S. Mauri in libro, quem ſub titulo Itinerarii literarii Pariſiis anno 1717. in lucem dederunt, parte 2. pag. 130. Perto abbatia, Sancti noſtri corpore dives & nomine inſignis, in illis viſitur Tulli ſuburbiis, quæ ejus mœnibus Septentrionem obverſis adjacent. Illius templum, anno 1552. everſum, in eodem vel certe in vicino exſtructum fuerat loco, ubi olim veneriſſima illa eccleſia ſtetit, Apoſtolorum Principi ſacra, in qua* S. Manſuetus *ſepulturæ traditus fuit, ac primum coli cœpit. De ejuſdem abbatiæ fundatione per S. Gera-* F *dum epiſcopum Tullenſem, & maxima celebritate, quam frequenti hominum concurſu ad Sancti noſtri tumulum & crebris hujus miraculis olim ſenſecuta fuit, agetur §. 4. & ſeq.*

ut traditionem ſolemnem faciat, quod rem conſeciſſe ferat in ædibus Ruinarti Martini

35 *Traditioni ab Adſone litteris conſignatæ, qua aſſeritur S. Martinus oraſſe apud ſepulcrum* S. Manſueti, *aliquid fidei addit monumentum iſtud lapideum, de quo numero præcedente ſermo fuit: eam tamen plurimum etiam ſuſpectam facit, quod idem Adſo rem accidiſſe ſcribat in via Romana, cui ſe* Martinus Turonorum epiſcopus *commiſerat una cum S. Maximino antiſtite Trevirenſi. Hoc verum eſſe non poteſt: nam Maximinus 21. & forte pluribus annis vita & epiſcopatu defunctus erat, antequam Martinus ad cathedram Turonenſem aſſumeretur. Sunt, qui hujus promotionem affigant anno 370. Multi certant pro anno 371. Tillemontio tom. 10. Monumenterum eccleſiaſticorum pag. 315. præplacet annus 372. Chaſſletius in Diſſertatione de ratione temporum S. Martini num. 16. hujus conſecrationem removet ad annum 375. ad quem etiam Pagius eamdem differt. Quæ ſententia vetior ſit, diſpicietur ad XI. diem Novembris, qua per univerſam Eccleſiam S. Martinus coli-*

tur.

A tur. De S. Maximino egie Henſchenius ad diem XXIX. Maii, ejuſque obitum innexuit anno 349. quo S. Paulinum et ſucceſſiſſe probatum eſt tom. VI. Auguſti pag. 669. & ſeq. Hunc tamen parathroniſmum, qui utriuſque ſanctæ epiſcopatum, tot annis invicem disjunctum, contemporaneum facit, excuſare conabuntur ii, quibus diſplicet, quod ad annum circiter 375. emortualem S. Manſueti diſtulerimus. Adſo, inquiens, præſepſi uſus ſuis, nec aliud voluit, quam Maximinum, qui poſtea Turonenſi Eccleſiæ præfuit, iter inſtituiſſe Romam, cum adhuc militaret ſub ſignis Conſtantini junioris vel Conſtantis; quibus in Gallia imperantibus, florente Maximinus Trevirorum antiſtes, & Martinus baptiſmum jam ſuſceperat, uti cenſet Chriſtianus citatus. Verum an Maximino epiſcopo Martinus miles tunc admodum fuerat familiariſſimus, ita ut ſæpe collatis fruerentur alloquiis? An licentiam impetravit, ut a caſtris vel ſtatione ſua tantum temporis ſpatium abeſſet, quantum requiris peregrinatio ad limina Apoſtolorum? Apud Sulpitium Severum alioſque veteres, qui de S. Martino ſcripſerunt, nihil legi, quod iſtiuſmodi conjecturis aliquam verſimilitudinem adſerat.

B 36 Romana quidem utriuſque præſulis peregrinatio affirmatur in Actis S. Maximini, ſeculo VII. ab anonymo ſcriptis & ab Henſchenio editis tom. VII. Maii pag. 21. ſed adeo a vero abhorrent, quæ ibi narrantur in itinere contigiſſe, ut vix amplius dubitem, quin ipſum iter ſit commentitium. Quanam illa ſint, paucis accipe. SS. Maximinus & Martinus Romam abeuntes ad caſtellum quoddam pervenerunt: ingreditur illud Martinus, cibos empturus, Maximino ad aſinum farcinarium cuſtodiendum relicto. Sed dum hunc on itinere fatigatum ſomnus corripit, urſus aſinum devorat. Maximinus a reduce Martino excitatur &, ubi bellua eſſet, edoctus, eam graviter increpatam jubet aſini devorati vice fungi. Obedit urſus, &, feritate omni depoſita, pergit cum ſanctis viris Romam, farcinas eorum geſtans. Inde redeuntibus idem præſtat obſequium. Tandem monitus, ne deinceps ulli noceat, a Maximino urſus liber dimittitur in loco, qui ab eo Urſeriæ appellationem accipit. Hæc remiſſe ſatis eſt, ut populares fabellam agneſcas, ſimilem illi, quæ habetur in Vita S. Humberti Maricollenſis tom. III. Martii pag. 561. & ſeq. Henſchenii laudati conjectura eſt, per Urſeriam vel, ut ipſe ſcribit, Urſariam deſignari vicum Urſel ad dexteram Rheni ripam, inter Wormatiam & Moguntiam; nec veram hiſtoriam nomini, ſed nomen commento invenienda occaſionem dediſſe.

C 37 Sed an ergo Martinus per urbem Tullenſem tranſiens apud S. Manſueti ſepulcrum non aravit? Ut traditionis iſtiuſce aliqua veri ſpecies conciliceur, nihil melius adferri poteſt, quam quæ nunc ſubjicio. Ex Sulpitio Severo in Vita S. Martini cap. 23. & Dialogo 2. cap. 6. & 7. certum eſt, hunc ſanctum, cum jam epiſcopatum Turonenſem multis annis adminiſtraſſet, non ſemel peregre profectum fuiſſe Treviras ad palatium Maximi tyranni. Chriſtianus in laudata ſua Diſſertatione num. 8. probat, illum bis anno 384. Treviros adveniſſe: verum cum ſimul aſſendat primum adventum modico temporis intervallo a ſecundo fuiſſe disjunctum; Martinum prima vice peregre, at ſecunda ex propinquo ad aulam Maximi ſe contuliſſe credo. Ad eamdem rediit anno 386. quando cum Enodio conſule menſe tyranni accubuit. Quanta ſanctus præſuli cum Maximo intercederit familiaritas, Sulpitius Severus in illius Vita cap. 23. paucis hiſce verbis ſatis manifeſtat: Etſi pro aliquibus ſupplicandum regi fuit, imperavit potius quam rogavit; & Dialogo 2. cap. 7. Hic Martinum lapius evocatum receptumque intra palatium venerabiliter honorabat. Hinc patet, verba Adſonis, Martinus Turonorum epiſcopus.. Maximino.. admodum erat familiariſſimus, ita ut ſæpe collatis fruerentur alloquiis, veriſſima eſſe: ſi pro Maximino Maximus ſubſtituatur. Facile fieri potuit, ut primus auctor erroris iſtius, quem hiſtoricarum & chronologicarum rerum imperita poſteritas ſermonibus & deinde Adſo ſcriptis vulgavit, nominum affinitate deceptus fuerit, ac de notiore ſibi S. Maximino epiſcopo intellexerit vel intelligendum putarit id, quod de Maximo tyranno ſibi forte inaudito acceperat. Ipſum in errore confirmare potuit apologus, quem forte legerat vel audierat, de urſo SS. Maximini & Martini farcinas ob devoratum aſinum portare coacto. Quod cum fabula ſerat in itinere Romano contigiſſe; hinc alius error fortaſſe natus eſt, nimirum Martinum Turonenſem in eodem Romano itinere S. Manſueti ſepulcrum veneratum E ſuiſſe. Quidquid ſit de hiſce meis conjecturis; negari non poteſt Martinum minimum bis ad aulam Maximi iter feciſſe, idque ex urbe vel diœceſe Turonenſi: unde enim potuit venire dicendus eſt? At recta via, quæ inde Treviros ducebat, Tullo haud ita procul aberat, ut propterea de illius per hanc urbem tranſitu quæſtionem movere liceat: a vero igitur non alienum eſt, Martinum anno 384. vel 386. ad quos itinera ejus ad Maximum cum pleriſque refero, oraſſe apud tumulum S. Manſueti; qui ſecundum noſtrum ſyſtema chronologicum, num. 25. exhibitum, circa annum 375. ad vitam feliciorem tranſiit. Ex omnibus, quæ tum contra memoratam traditionem, tum pro ea attuli, aliis dijudicandum relinquo, majorenne illa falſi quam veri ſimilitudinem habeat. Non deſunt, opinor, quibus videbitur omni fide non indigna.

38 Alterum beneficium, quod Adſo ex ore populi acceptum lusseris tradidit, S. Manſuetus præſtitit pauperi Scoto, cui porcellum, a fure ablatum & mactatum, vivum reſtituit. Ejus relationem ita exordiris: Ex transmarinis Scotorum finibus has partes moris erat expetiſſe multorum; inter quos eo tempore vir quidam pauper cum conjuge dicitur acceſſiſſe: antiqui enim temporis multos fama excierat [ad] ſuæ gentis Virum ſanctiſſimum (Manſuetum,) Scottigenis peregre ſolito abeuntibus potiſſimum expetendum. Unde hic conſcius, ut rumor erat, amoris & gratiæ, non longe ab æde beati Viri poſitus hoſpitio, voluerat manſitare. Ex his cognoſcitur celebritas cultus, quo Sanctus in loco depoſitionis ſuæ peiſcis temporibus beneratus fuit; utpote ad cujus tumulum vel ipſi Scoti, tanta terræ marisque intervalla a Tullenſi urbe diviſi, pias peregrinationes inſtituere ſoliti fuerint.

39 Quid per amorem & gratiam, ob quæ pauper ille Scotus non longe ab æde beati Viri habitare decrevit, biographus ſignificare voluerit, colligi poteſt ex ejuſdem verbis, datis num. 32. Earum ſubſtantiam hic repetam ex Catalogo epiſcoporum Tullenſium ſeculi XI. in elogio S. Amonis: Quorum meritis, id eſt, ſancti Manſueti atque prælibati beati Amonis, plurimi cæcitatis, lepræ ac febris, ceterorumque languo-

D Auct. J. L.

Pia Scotorum ad illud peregrinatio.

F

pauperum miſerieordia; qui alibenter donati, ex pietate erga SS. Manſuetum & Amonem ſanitati reſtiti.

Digitized by Google

AUCT. J. L. tum ægritudine detenti, redduntur ſanitati. Ad quorum patrocinia multi reges & principes veniee conſueverant, atque eorum locum ex proprio dita-bant: erat enim illic confluens turba advenien-rium, & innumera multitudo pauperum, quibus, unde viverent, erat a fidelibus conſtitutum; unde uſque hodie dicitur Ad matriculam domni Man-ſueti & domni Amonis. *Calmetus tom. 1. Hiſt. Lo-tharingiæ in Diſſertatione prævia de primis epiſcopis Tullenſibus pag.* XXIX. *per* matriculam *hic intelligit* catalogum pauperum, *qui eleemoſynis, ad Sanctio-rum ſepulcra factis, nutriebantur. Sed vox iſta, uti variis exemplis probat Cangius in Gloſſario auctо, olim etiam ſæpe uſurpabatur* pro domo, *in qua pau-peres alebantur*, ad oſtia eccleſiarum ut plurimum extructa. *Si eccleſiæ S. Petri, in qua Sanctorum corpora quieſcebant, adjuncta non fuerit iſtiuſmodi domus; ſaltem ibi fuiſſe credo pauperum* matricu-lam, *id eſt*, catalogum, *in quem qui relati erant, ad vitam ſuſtentandam certa ſtipendia accipiebant; reditus autem, e quibus illa diſtribuebantur, prove-niſſe vel ex muneribus in dicta eccleſia oblatis, vel* B *ex aliis piorum fidelium donationibus. Porro pere-grinos, natione Scotos, pauperum matriculæ ſeu ca-talogo inſcriptos fuiſſe, non obſcure indicat biogra-phus verbis numero præcedente relatis. Quam vero gentem per Scotos, S. Manſueti populares, intelli-gat, dictum eſt num. 13. in fine.*

Eccleſia, in qua Sancti noſtri corpus quieſcebat, ante-quam Sanctus ſi ſilium concinnaſſet miracula edi-deret

40 *In Tullo ſuburbio, Auſtrum verſus, vetu-ſtum jacet Ordinis S. Benedicti cœnobium, S. Apri patroni ſui nomen gerens; cujus abbati Arebembal-do inter annos 936. & 948. uti infra §. 4. videbimus, S. Gauzlinus epiſcopus Tullenſis donavit eccleſiam S. Petri, ſub conditione ut aliquos e ſuis religioſis eo mitteret ad canendas Dei laudes apud ſepulcrum S.* Manſueti. *Adſo Sancti miracula narraturus, quæ ſuo tempore facta ſunt, poſtquam monachi S. Apri memoratæ eccleſiæ poſſeſſionem acciſſent; de miſero ſtatu, in quo illi eam invenerunt, hæc præmittit:* Sive.. barbararum irrumpeote feritate gentium, ſive etiam creberrimis inter ſe conſectationibus populorum per ſucceedentia tempora ildem loeus, rebus privatus, muoitionibus diſſipatus, pene ad nihilum fuerat redactus, frequenter etiam viro-rum lecularium dominationi ſubjectus. *Eumdem locum* ab antiquo quidem fuiſſe ſuodatum, ſed C præcedeotium ineuria temporum rebus deſtitu-tum, religione depravatum, ædificiis corruentibus male eſſe collapſum, *etiam lego in diplomate Ottonis I. imperatoris, dato an. 965. Illius reſtaura-tionem a S. Gauzlino ancbeatam, & alia, de quibus Otto deinde agit, invenies §. ſequente num. 49. Ex* productis teſtimoniis eruitur, *eccleſiam S. Petri, fi-delium concurſu ad ſepulcrum* S. Manſueti *olim cele-berrimam, priuſquam ſeculo* X. *monachis S. Apri traderetur, a nullo vel raro peregrino frequentatam fuiſſe; nullam ibi amplius tunc exiſtiſſe pauper-tam matriculam; proventuſque eccleſiæ quon-dam annexos ita interiiſſe, ut non modo defue-rit, unde egeni alerentur, ſed etiam unde rui-noſum ejus ædificium repararetur.*

Ann. an. 936. Leudi tamen feſti-vitatis ſolem-nitatis diem ejus natá-lem tunc agebant.

41 *Alicui forte videri poſſunt biographi & Ottonis verba innuere, templum S. Petri illo tempore ruinam edidiſſe, vel ſi hanc tantum mi-nabatur, omnem Sancti cultum ibi deſiiſſe. At* neutrum veriſimile eſt: *nam Adſo infra apud nos num. 38. miraculum referens, quod ante mortem S. Gauzlini, anno 962. vita defuncti, con-tigit, diſerte affirmat*, S. Maolueti *feſtivitatem per totam dioeceſim Tullenſem tunc celebratam fuiſſe ea ſolemnitate, quæ fideles ad ceſſationem* D *ab operibus ſervilibus obligabat. An Sancto cul-tus tam feſtivus non prius decretus fuit, quam cum locus, ubi ejus corpus ſervabatur, ab eo-dem Gauzlino abbatiæ S. Apri jam donatus eſ-ſet? Credo ego ſolemnitatem primi Tullenſis ec-cleſiæ Fundatoris & Leucorum apoſtoli inſtitutam fuiſſe ante epiſcopatum S. Gauzlini, eamque ad ipſius & ſucceſſorum tempora fuiſſe continuatam. Atque hæc ratio eſt, cur ea Adſonis & Ottonis I. verbis ſupra relatis plus deducendum non ſit, quam ego ex illis deduxi; nimirum templum S. Petri, cum monachorum S. Apri cura commit-teretur, ruinæ quidem propinquum fuiſſe, ſed non penitus collapſum; Sanctique noſtri cultum tum temporis ibi quidem minus celebrem fuiſſe, ſed non omnino deſeciſſe. Etenim anne credibile eſt, Tulleuſes, qui feſtum ejus diem tanta cele-britate agebant, tam pretioſum ſacri ejus corpo-ris theſaurum templi ruinis obrutum relicturos fuiſſe, ſi illud corruerat; vel ſi non corruerat,* nulla veneratione ſanctum Patronum ibi quieſcen-tem *fuiſſe profectos?* E

Cultus ex auctoris

42 *Antequam religioſi Benedictini abbatiæ S. Apri inter annos 936. & 948. a S. Gauzlino la-cum obtinerent*, S. Maoſueti *corpore venerabi-lem; hujus nomen in varia Martyrologia jam relatum erat. Unde plurimum firmamenti acci-pimus, quæ hactenus de antiquo illius cultu alle-gavi. Martenius tomo 3. Theſauri novi anecdo-torum, an. 1717. Pariſiis edito, col. 1587. dat* fragmentum pervetuſti Martyrologii eccleſiæ *Tu-ronenſis, in quo ad* tit. *Septembris ſolius Sancti noſtri memoria occurrit*: Tullo civitate, Man-ſueti epiſcopi. *In Admonitione prævia col. 1547. notat, ſe fragmentum illud deſcripſiſſe ex veteri codice Turonenſi* annoeum minimum octingento-rum. *Tomo 6. Collectionis vetorum ſcriptorum, ab eodem an. 1729. Pariſiis vulgata, col. 637. aliud exſtat Martyrologium monaſterii S. Maxi-mini apud Treviros, Bedæ nomen præ ſe ferens. Sanctumque ad dictum diem ita commemorant:* Natale... S. Manſueti confeſſoris. *In Obſerva-tione prævia col. 635. illud* ante annos octingeo-tos *conſcriptum fuiſſe affirmat. In Martyrologia S. Hieronymi Labbeano, quod publici juris fecit* F *Solletius noſter tom. VI. Junii parte 2. pag. 22. ad eumdem diem hæc legitur annuntiatio*: Tul-lo Manſueti epiſcopi & confeſſoris. *In præfatione num. 16. ſcribit:* In toto eodice *Labbeano* nihil reperitur, ex quo prohibeamur aſſerere Gellonenſi ætate ſupparem eſſe. *Hunc autem anno circi-ter 804. exaratum fuiſſe, teſtatur ejus editor Lucas Acherius tom. 13. Spicilegii in præfatione ad lectorem num. 3. Illius verba adfert Solletius jamjam laudatus num. 6. nec aſſertam ab eo vetuſtatem improbat. Acherius tom. 13. memo-rati Operis a pag. 388. vetuſtiſſimum illud Gel-lonenſe Martyrologium edidit una cum variis Lc-ctionibus ex duobus perantiquis Martyrologiis Mſs. in quorum altero, quod a Stephano Baluzio ſe accepiſſe ait, ad* III. *Nonas Septembris additur*: Tullo Manſueti & confeſſoris. *Conjunctim & omnitim in ejuſdem Acherii Spicilegio, Pariſiis an. 1723. recuſa, tom. 2. col. 34.*

43 *In muſeo noſtro ſervantur alia ſex Mar-tyrologia apographa, quæ S. Hieronymo vel Be-dæ aſcribuntur, & S. Manſuetum breviter an-nuntiant. Quoniam me latet, quo ſeculo pri-mum conſcripta fuerint, eorum nomina & ver-* Martyrolo-gia.

ba

A *ba ad vetuſtum Sancti cultum ſtabiliendum non refero. Unus hoc loco producendus ſupereſt Ado, qui ante annum 860. quo cathedram Viennenſem conſcendit, ſuum Martyrologium compoſuit. Ad III. hujus menſis in utraque tum Moſandri tum Roſweydi editione hæc habet*: Eodem die depoſitio ſancti Remacli ... & beatiſſimi Manſueti confeſſoris atque pontificis Tulleenſis. *Sollertius in Obſervatione ad hodiernum Uſuardi textum ſubdubitat, an SS. Remaclus & Manſuetus vere Adoniani ſint ob codicum Uſuardinorum ſaltem puriorum & Notkeri ſilentium*. Ut tamen demus, *inquit*, ab Adone notatos, nihilominus certum puto ab Uſuardo fuiſſe prætermiſſos, cujus textum purum & integrum a me productum ambigi haudquaquam poſſe videtur, excluſis iis omnibus, quæ in Variantibus ſupra rejecimus. *In Auctariis ad Uſuardum, quæ mox ſubjicit Sollertius, frequentiſſima S. Manſueti ſit memoria. Codices, e quibus illa collegit, aliique Faſti ſacri, quibus Sanctum inſcriptum reperi, proferentur §. ultimo. Illos antiquitate ſuperant documenta, e quibus nunc illuſtrare aggredior Sancti cultum & gloriam, quæ in terris adeptus eſt ab eo tempore, quo monachi Benedictini conſtituti fuerunt in loco, ubi illius corpus aſſervabatur.*

B

§. IV. Gloria poſthuma ſub Tullenſibus ſeculi X. epiſcopis SS. Gauzlino & Gerardo, abbatiæ S. Manſueti fundatore, ex variis documentis collecta.

Gauzlinus epiſc. Tullenſis templum, & Manſueti ſepulcro venerabile facit.

C*Um biographus verbis, ſupra num. 40. adductis, expoſuiſſet deteriorem ſtatum, in quem locus, S. Manſueti cultu olim celeberrimus, ſuo & S. Gauzlini ævo redactus conſpiciebatur; de ejus inſtauratione iſta ſubjungit*: Hic itaque (*Gauzlinus*) præfatum locum diverſis, ut diximus, caſibus laplantem conſideraos, aſcito ſibi ex loco ſancti Apri, confeſſoris Chriſti egregii, domno Herchemboldo patri venerabili, quem ipſe quoque illic abbatem ante conſtituerat, locum hunc in religionis ordinem committit reparandum. Qui videlicet vir venerabilis, ut erat religioſiſſimus, ſub præpoſitorum manu monachorum aliquos delegavit; & quia illic ſtipendia eo tempore deerant, proprii monaſterii ſui ſumptibus alendos inſtituerat. *S. Gauzlinus ædificium S. Apri, quod a priſtino inſtituto receſſerat, reformaturus, ei virum religioſum Herchemboldum, vel ut alibi loqu, Archembaldum jam ab anno 936. abbatem præfecerat; ſicuti fidem facit charta, nomine & juſſu S. Gauzlini* v. *Idus Octobris ejuſdem anni exarata, quæ habetur apud Calmetum tom. 1. Hiſtoriæ Lotharingicæ, in Appendice varia inſtrumenta complectente col. 342. Iisdem col. 352. præfertur diploma regis Ottonis, poſtea imperatoris eo nomine I. datum III. Nonas Auguſti anno 948. quo rata habentur & regio præcepto roborantur, quæcumque obtenta anni 936. continet. In hac S. Gauzlinus ſingulatim enumerat univerſas poſſeſſiones abbatiæ S. Apri, nuperrime a ſe reformatæ. Singulatim etiam eaſdem enumerat Otto, & præter eas nonnulla alia bona, quæ, uti ex certis documentis mihi conſtat, poſt annum 936. monaſterio S. Apri donata fuerant. Cum ita S. Gauzlino charta nulla fiat mentio eccleſiæ S. Manſueti; fiat autem in diplomate Ottonis: hunc illam ut rebus accenſendam judico, quæ abbatis Archembaldo poſt* v. *Idus Octobris anni 936. conceſſæ fuerunt.* D Auct. J. L.

45 *Verba, quibus Otto eccleſiæ iſtiuc donationem a S. Gauzlino factam confirmat, hic ſubjicio*: Nec minus huic * noſtræ authoritatis præcepto confirmandum decrevimus, ut eccleſia S. Manſueti, quæ eſt ſita in ſuburbio ejuſdem civitatis, a præfato venerabili epiſcopo, ea ratione eidem loco (*abbatiæ videlicet S. Apri*) collata, ut ex eiſdem * monachia aliqui Deo & ſancto Manſuëto deſerviant, cum omnibus, quæ ibi contulit, perpetuo jure *dictæ abbatiæ* cedat; & decreto confirmamus, ut nullus deinceps de ipſis * rebus auferendi poteſtatem habeat. *Poſtquam Archembaldus ad conceſſum ſibi locum aliquot ex ſuo monaſterio religioſos miſiſſet, ut ſub Præpoſiti regimine ibidem degerent; pia eorum cura ſtatim effectum eſt, ut Sancti cultus, qui plurimum defeceras, reflоruerit, ejuſque tumulus magno populi concurſu rurſum fuerit frequentatus. Inſigna etiam Dei ibidem per Sanctum operatus eſt miracula, e quibus ea omnia, quæ Adſo apud nos lib. 2. cap. 1. & 2. narrat, ante obitum S. Gauzlini facta ſunt; qui anno 962. ad vitam feliciorem tranſiit. Eo adhuc vivente, templum S. Manſueti reſtaurari cœptum fuit. Opus imperfectum abſolvit S. Gerardus, qui anno 963. Gauzlino ſucceſſit. Eccleſiam S. Petro Apoſtolo dedicatam ſtatim vocavi & poſtea aliquoties Sancte noſtre nomine vocabo, cujus uſurpationem invaluiſſe comperio ab iis maxime temporibus, quibus monachis S. Apri donata fuit. Scilicet ædes ſacræ ab iis Sanctis, quorum cultu & miraculis patiſſimum illuſtrantur, ſuam ſæpe appellationem trahunt, licet illis primitus conſecratæ non fuerint.*

* monachia, ſi mavelis, ſub quibus ejus cultus reflоruit: * hoc

* ejuſdem

* ipſum

E

46 *Inchoatam eccleſiæ* S. Manſueti *reparationem non modo perfecit S. Gerardus, Gauzlini ſucceſſor; ſed etiam monachis, qui in ea Dei laudes canebant, liberaliter benefecit, eiſdemque, qui antea Præpoſito ſuberant, abbatem conſtituit. Varia præ oculis ſunt inſtrumenta, quæ de abbatia a ſancto præſule erecta & dotata, atque ejus eccleſia ab eodem reſtaurata agunt. Illa hic producam, quia quæ continent, Sancti noſtri memoriam exornant. Ac primo quidem loco ipſius S. Gerardi verba tranſcribam ex inſtrumento, confecto Idibus Octobris anni 982. quo optime auctor templum apud Medium-vicum (locus eſt prope Tullum, vulgo Moyen-vic dictum) concedit abbatiæ* S. Manſueti *nuper a ſe fundatæ*: Sapiat, *inquit*, omnis conventus fidelium tam futuri temporis quam præſentis, qualiter ego Dei diſpoſitione ad pontificium urbis Leuchnorum confirmatus antiſtes, diverterim oraodi gratia ad B. Manſueti oratorium; ibique me totum & plebis ſuſceptæ paſtoralitatem lacrimoſæ devotionis ſpiritu ejus meritis contradidi, ac devovi, ubicumque ſe occaſio apta præberet, ſibi ſervientiom oeceſſitudines pietatis oculo reſpicere, manuque conſolatoria ſuſtentare. Cumque ad hujus promiſſi memoriam me charitatis ardor ſæpe commoncfaceret, & interveoiu beati Manſueti noſtræ diœceſis ſtatus intra extraque proſperari cœpiſſet; ſtatui ut poſſibile ſe ingereret, congruentiaque loci enteret, promiſſionis me voio abſolvere, fratrumque neceſſitati pro nobis amo-*

Septembris Tomus I. Ggg re

AUCT. J. L. re conjunctorum ſolliciiudine paterna ſubvenire. *Chartæ*, e *qua iſta accepi*, *exſtat apud Calmetum laudatum a col.* 387. *Ea illa imprimis diſcat lector*, *S. Gerardum*, *cum epiſcopus electus & confirmatus Tullum in ſua ſede inſtituendas anno* 963. *duceretur*, *digreſſum fuiſſe ad ſuburbanum* S. Manſuetti *templum*, *eumque ſe ſuamque diœceſim illius tutelæ commiſiſſe*, *atque inſuper votum Deo nuncupaſſe*, *nullam ſe neglectarum occaſionem providendi rebus neceſſariis religioſorum*, *quorum curæ eccleſiam* S. Manſueti *Gauzlinus deceſſor commendarat*.

fundus 47 *Idem Calmetus a col.* 389. *alterum dat inſtrumentum*, *quo S. Gerardus ratum habet quidquid bonorum aut privilegiorum monachis* S. Manſuetti *a ſe vel ab aliis antea conceſſum fuerat*. *Expeditum illud fuit Idibus Octobris anni* 982. *ſcilicet eodem die ac anno*, *quibus altera charta exarata fuit*, *de qua jam jam egimus*. *Quantum de voto*, *an.* 963. *facto*, *religioſus præſul ante dictum diem anni* 982. *perſolviſſet*, *ex inſtrumenti illius verbis abunde cognoſcet*, *quæ ex eo deſumpta hic propono*. Ad omnium tam
B præſentium quam ſubſequentium Eccleſiæ Dei fidelium volumus pervenire notitiam, quod, poſtquam divina dignatione, domni quoque Ottonis victoriosiſſimi imperatoris & ſemper auguſti, necnon & domni Brunonis glorioſi archiepiſcopi (*Colonienſis*) & regia germanitate (*erat enim Ottonis I. imperatoris frater germanus*) præcellentis juſſione dictante, cuſtodiam animarum & regimen ſuſcepimus eccleſiæ Tullenſium; ſtudii nobis quam plurimam fuit, commiſſo gregi diligentiam adhibere, diruta pro viribus reſtaurare, quæ ſecus juſto diſponi videbantur, melius ordinare. Inter cætera igitur, quæ ad cultum Dei necnon & ſervorum
* *l.* egeres ejus pertinentia mane ſublevantis agere * perſpeximus; quemdam noſtræ ſedis locum fundatum ex antiquo reperimus, in honore quidem beati Petri Apoſtolorum principis conſecratum, ſancti autem Manſuetti primi paſtoris noſtri corporali præſentia inſignitum, ab anteceſſore noſtro gratia religionis cœptum, ſed imperfectum relictum. Cujus videlicet nos reſtaurationis ardore accenſi, pro ſtudio æternæ recompenſationis perquirere cœpimus, qualiter eundem locum convenien-
C tius reformare valeremus.

ebbati 48 Unde cum totius noſtræ ſedis clero, abbatibus quoque, monachis ac fidelibus laicis habito conſilio, invenimus hoc nullo modo jure permanenti fieri poſſe, niſi præfato loco præficere paſtorem, & conceſſis rebus, quibus fratres ſub abbatis imperio militantes regulariter alerentur, eidem cœnobio deberemus clementer providere: cujus piæ ſcilicet inveſtigationis tandem diſcuſſione peracta, quemdam noſtri deſiderii negotio congruentem invenimus, proprio nomine Adam vocatum, noſtræ eccleſiæ filium, diſciplinis regularibus educatum; quem communi conſenſu tam ſpiritualium quam & canctorum fidelium noſtrorum pari electione deſignavimus, conſtituimusque in eo loco præfecimus. Pro qua re ſtatuimus atque decrevimus, ut & monachi, in eodem loco ſub regulari ſancti Benedicti diſciplina viventes, ablataque ulla noſtrorum ſuccedentium antiſtitum inquietudine & perturbatione Deo ſerviant, aliarumque perſonarum pervaſione ſecuri & liberi vivant. *Pro rerum omnium*, *quas hic tranſcripſi*, *majori firmitate S. Gerardus* IV. *Nonas Junii anno* 965. *ab Ottone I. imperatore diploma obtinuerat*: *unde conſequens eſt*, *ut pius præſul votum ſuum*, *an.* 963. *Deo nuncupatum*, *implere non diſtulerit*; D *cum quæ in charta anni* 982. *commemorat*, *anno* 965. *jam inde præſtitiſſet*.

49 *Imperatoris verba accipe ex editione Calmeti* S. Manſuetti 1. *col.* 373. Ad univerſorum fidelium noſtrorum tam præſentium ſcilicet quam futurorum notitiam pervenire volumus, quod Gerardus venerabilis Tullenſis eccleſiæ præſul, noſtræ imperialis clementiæ præſentiam adiens humiliter ſuggeſſit, quemdam locum in ſuburbio ejuſdem ſuæ civitatis ab antiquo quidem fuiſſe fundatum; ſed præcedentium incuria temporum rebus deſtitutum, religione depravatum, ædificiis corruentibus male eſſe collapſum. Qui videlicet locus in honore beati Petri Apoſtolorum principis conſecratus, & corporali ſancti confeſſoris Chriſti Manſuetti, primi ejuſdem civitatis epiſcopi, præſentia inſignitus, ſimulque beati Amonis præfatæ urbis antiſtitis corpore decoratus, a bonæ memoriæ Gauzlino prædeceſſore ſuo reparari fuerat cœptus, ſed opere imperfecto relictus. Hunc igitur prædictus antiſtes divino inſtinctu plenius reparare deſiderans, & ſacræ religioni competentibus officinis inſtruere de- E
cernens, rebuſque ſubſiſtentibus ampliare cupiens, abbatem nomine Adam, regularibus diſciplinis eruditum, cum conſilio Brunonis archiepiſcopi ac principum regni, fratribus ibidem conſiſtentibus præfecit; & tam ex his, quæ quondam ejdem loco ſubjecta faiſſe probari poterant, quam etiam ex his, quæ ex rebus epiſcopii, cum conſenſu eccleſiæ ſuæ fidelium, addenda viſa ſunt, petiit authoritatis noſtræ decreto firmari, ut ea, quæ ibidem ad Dei peragendam obſequium tradita ſunt, poſſint in perpetuum illæſa conſervari. Quocirca nos pro Dei amore & ſtabilitate regni noſtri, necnon & pro ſperanda ſucceſſione generis noſtri, præſentes authoritate tam noſtra quam etiam filii noſtri regis Ottonis, nobis æquivoci, ſtatuimus atque decernimus, ut monachi ſub regulari ſancti Benedicti diſciplina viventes in eo loco abſque ulla ſuccedentium Leucborum urbis pontificum inquietudine & perturbatione Deo ſerviant, aliarumque perſonarum pervaſione ſecuri & liberi vivant, & res, quas eis per noſtræ imperatoriæ dignitatis præ- F
ceptum concedimus, quieto ſemper jure poſſideant. *Sequitur enumeratio bonorum*, *quæ cœnobio* S. Manſuetti *donata fuerant*, *antequam ab Ottone confirmarentur*: *cujus diploma notatur datum* IV. Nonas Junii anno Dominicæ Incarnationis CMLXV. Indictione VIII. anno regni Ottonis XXX. imperii ſcilicet IV.

templum a Gauzlino reparari cœptum perfici, quod ſe ſuſcepturum Deo voverat

50 *Ottonis diploma ſatis quidem aperte inſinuat*, *S. Gerardum*, *cum illud poteret*, *nondum abſolviſſe inchoatam a Gauzlino eccleſiæ* S. Manſuetti *inſtaurationem*: *hanc tamen*, *ut credo*, *jam tum inceperat perficere vel ſaltem neceſſarios aperi promovendæ ſumptus comparare*; *quia priuſquam inauguraretur etiam voto ſe obſtrinxerat*, *ut cœptum templi ædificium ad perfectionem deduceret*. *Audi Richerium lib.* 2. *Chronici abbatiæ Senonienſis cap.* 53. Defuncto ... Gozelino epiſcopo, B. Gerardus in epiſcopatu ſucceſſit. Qui eum ad epiſcopatum electus fuiſſet, & ad civitatem Tullenſem ad inſtituendum duceretur, eum ad eccleſiam S. Manſueti, quam prius idem S. Manſuetus in adventu ſuo ad civitatem Tullenſem pro oratorio ſibi exſtruxerat, perveniſſet; quia ejuſdem urbis primus epiſcopus exſtiterat Manſuetus, oratorium ipſum cauſa orationis fer-

tur

A tur introiſſe, & tamdiu ibidem oraſſe, uſquequo eccleſiam ipſam conſenſu totius cleri ſe voviſſet in melius ædificaturum: quod & fecit. *Chronicon Senonenſe edidit Acherius tom. 3. Spicilegii a pag. 271. In præfatione pag. 15. & ſeq. illius auctorem Rotherium ſeculo XIII. vixiſſe oſtendit. Licet hic ab ætate S. Gerardi ſit remotior, non dubito tamen, quin de eo vera tradiderit: cum ex ipſiuſmet laudati præſulis teſtimonio num. 46. allato, conſtet, ipſum loco & tempore a Senonenſi chronographo determinatis vixiſſe*, ubicumque ſe occaſio apta præberet, ſibi (S. Manſueto) ſervientium neceſſitudines piæ ſatis oculo reſpicere, manuque conſolatoria luſtentare. *Hæc attentius conſideranti in ſuſpicionem falſi venire non poteſt votum, de quo agit Chronicon memoratum. Ec ſpectant, quæ in S. Gerardi Actis, ab auctore ſuppare Widrico abbate S. Apri conſcriptis, leguntur.* Inſtincta piæ devotionis locum ſancti Manſueti vir Domini ſummo amore excolebat: cujus etiam cœnobium labili veterno decidium renovare ſatagebat; & tum ſuo inceſſante monita, tum piiſſimi Patroni admodum exorabili obtenta, frequens populorum iurba cœpta operi eleemoſynarum largitatem non modicum ſuppeditabat. *S. Gerardi Vitam a Widrico ſcriptam Henſchenius dedit ad XXIII. Aprilis; ſed magna ex parte decurtatam, omiſſa etiam præfatione ac toto ejuſdem auctoris libro de ſancti miraculis, canonizatione ac translatione. Martenius tom. 3. Theſauri novi anecdotorum a col. 1048. & Calmetus laudatus a col. 232. integrum Widrici opus ediderunt: quod & nobis in Supplemento ad Acta Sanctorum faciendum erit.*

Sancti corpus de ſepulcro ad altum tranſponit;

51 *Statim, ut credo, a finita templi renovatione Gerardus Sancti noſtri corpus*, e *vetuſto conditorio levatum, decentiori impoſuit. Altera ſacri corporis elevatio facta eſt anno* 1104. *a Pibone epiſcopo Tullenſi. Qui hujus hiſtoriam infra edendam nobis reliquit, de priore, quæ a Gerardo peracta fuit, hæc memorat*: Ab antiquis ſiquidem patribus accepimus traditum, & uſque ad noſtra tempora indubitanter eſt creditum, quod ſanctus Gerardus poſt multa tempora in epiſcopatu Leuchorum ipſius (S. Manſueti) ſucceſſor dignitſimus, ſacrum corpus illius tranſtulerit, atque *intra* eccleſiam, quam ſub ipſius omine conſecratam invenerat, in archa lignea loco congruo collocaverit; in quo præ-
C ſidens voces plallentium monachorum in eadem eccleſia ſibi perpetuo ſomulantium ſuſciperet & plebi Leuchorum conſueti ſegiminis beneficium impenderet. *Hæc & alia, quæ ex variis monumentis hactenus oſtendi, a Gerardo in honorem S.* Manſueti *præſtita fuiſſe, ad primos, id eſt, ad* 963. *& proxime ſequentes epiſcopatus ejus annos referenda eſſe cenſeo.*

villas abbatiæ a ſe fundatæ ſubtrahit, quas donarat: ut eas per S. Manſueti reclamore cogatur reſtituere

52 *Præter duas Gerardi chartas anni* 982. *quibus num. 46. & ſeqq. uſus fui, quatuor aliæ inveni in favorem abbatiæ* S. Manſueti *ab eodem præſule conceſſas. Primæ anno* 969. *exaratæ ſubſtantiam dat Mabillonius tom. 3. Annalium Ordinis S. Benedicti lib. 47. num. 28. Secundam, quæ eſt anni* 971. *edidit Calmetus col. 383. Tertia ſcripta eſt anno* 974. *ex qua laudatus Mabillonius lib. 48. num. 14. hæc narrat*: Gerardus villas Angeriacum & Moltiacum, quas ab Odelrico Remorum archiepiſcopo acquiſierat, eidem loco (*cœnobio* S. Manſueti) donavit. Poſtea vero, quaſi facti pœnitens, idem Gerardus prædictas villas in ſuam ditionem redegit: dum ſanctus Manſuetus, quaſi condolens penuriæ ſibi ſomulantium monachorum, eas vi quadam ab ipſo denuo extorſit. Nam, ut Gerar- D
dus ipſe in authentico ſuo loquitur, quodam febris Auct.
nimia languore pervaſus, ad extrema etiam deduc- J. L.
tus, tamdiu morbi attritus eſt violentia, dum reddere compulſus eſt, quod abſtulerat. Unde conſilio ſuorum fidelium, monachorum, canonicorum & laicorum primam donationem novo inſtrumento renovavit ... Hujus porro donationis violatoribus dira minatur a beato Petro Apoſtolorum principe & a beato Manſueto patrono ſuo, cujus meritis & interceſſione quotidie corporum animarumque languores ſanari aſſerit. *Quarta denique Gerardi charta, qua monachis S. Manſueti anno* 986. *beneſecit, extat apud ſepe memoratum Calmetum col.* 392.

in publicis conceſſionibus ſolemnes ediderit

53 *Miraculis* S. Manſueti, *quæ ſub Gerardi epiſcopatu contigere & ab Adſone literis mandata ſunt, multa immiſcentur*, e *quibus cognoſcar Gerardum in Sancti noſtri patrocinio ingentem fiduciam collocaſſe, pietate erga eum ſingulari affectum fuiſſe, ſummoque ſtudio ejus cultum promoviſſe. Inter alia Adſo infra apud nos num. 44. narrat, Gerardum ſolemnem* S. Manſueto *ſupplicationem decreviſſe ad pluviam poſt diuturnum æſtum ejus interceſſione impetrandam.* E
Sancti corpus per agros ſuburbanos magno hominum concurſu tunc delatum fuit ad cœnobium S. Apri: quæ cum pervenium eſſet, copioſus imber areſcentes agros reſecavit. Inde ſacrum corpus in urbem portatum fuit; qua præſente, Gerardus Virgini Deiparæ & S. Manſueto *conſecravit eccleſiam, intra urbis mœnia a ſe conſtructam; quæ ex tunc, inquit Adſo*, & modo ſancti Manſueti magnifice illuſtratur meritis, ubique ſolvuntur vincula peccati aggravantis. *Dedicatione peracta, Sancti oſſa in locum relata ſunt, ex quo fuerant aſſumpta. Numero* 50. *narratur Gerardus tempore peſtis magnæ ſævitia graſſantis aliam indixiſſe ſupplicationem, in qua* cum S. Manſueti *corpore proceſſum fuit* ad eccleſiam ſitam Scropulia *, quæ beatæ Dei Genitricis ſæ- a Ecrouves prope Tullum.
pius ſolet illuſtrari miraculis. *Quæ facto, peſtis* viſa eſt ſuo aliquantulum furore mitiſcere. *His ſtatim ſubjicit Adſo*: Sed nec ſic paventium populorum terror ablcindetur: nam iterum beati Viri glebam * humeris imponentes principale * id eſt, corpus
ejuſdem Dei Genitricis Buxeriarum * expetunt * Bouxiè-
cœnobium; *quod olim erat monialium Ordinis* re-aux-
S. Benedicti a S. Gauzlino fundatum. Nunc ſub dames
canonicarum titulo atque abbatiſſæ regimine lo- F
cum incolunt nobiles virgines nulle religionis voto obſtrictæ. Quinque circiter horas itineris Tullo abeſt, jacetque ad fluvium Murtam, ubi ſere in Moſellam ſe exonerat. Poſt premiſſum iter, quod ingens ſupplicantium agmen conſecerat, peſtis ſic ſuis deſuevit proceſſibus, ut Sancti beneficium polem cognoſcetet univerſus populus.

ſupplicationes, in quibus

54 *Malum tamen tunc omnino non ceſſavit*. *Cerne illud poſtmodum non minus atrociter quam antea ſæviit. Iterum Gerardus ad* S. Manſueti, *ſimulque ad S. Apri patrocinium confugit, ſacramque per urbem Tullenſis plateas proceſſionem populo indixit, in qua Sancti utriuſque corpora circumferrentur. Qua peracta, tandem Deus funeſtæ iſti calamitati finem ſtatuit. Poſtremam hanc ſupplicationem deſcribit Widricus in Vita S. Gerardi. Antequam illius narrationem adferam, lectos duo obſervet velim. Primum eſt, Vitam & miracula* S. Manſueti *conſcripta fuiſſe aliquot annis ante Gerardi mortem, quæ accidit anno*

AUGT. J. L. 994., *cum illorum auctor Adso jam biennio vita defunctus erat, uti dictum fuit n. 4. Alterum eſt, Widricum in Actis S. Gerardi ſtudio prætermiſiſſe, quæ de facto iſto præſule miracula S. Manſueti inſeruerat. Satis aperte id Widricus inſinuat verbis, quæ nisi eri Romano Gerardi proximo præmiſit?* Cujus etiam devotiſſimam ergo gloriolum præſulem Manſuetum intentionem hic compendio panderemus, niſi inter veneranda ejus miracula *ab Adſone ſcilicet litteris mandata*, præpropera nos ſceremus. *Utraque hæc obſervatio lectorem, opinor, facile induxet ut credat, Adſonem & Widericum agere de diverſis ſupplicationibus tempore peſtilentiæ inſtitutis, quarum ſolam alteram poſteritati tradiderit Widricus, quod apud Adſonem deeſſet, qui forte ſcribendi fidem ſua fefellerat, quando illi contigit. Nunc Widrici narrationem accipe ex editione Calmetii col. 144.*

Sanctorum pignoribus

55 Culpis populi urgentibus, dolenda clades ſparſim increbuerat. Miſera ſtrages Tullenſis urbis plurens humanis cadaveribus jam pene repleverat; nullaque domo vacua vel languido, vel mortuo, jam ſanctos occuparat, mœſtuola hujus labilis vitæ deſperatio. Tunc beatus præſul (*Gerardus*) pro plebe ſibi commiſſa non minimam ſollicitus, diverſis curarum artabatur angoribus, cogitans, quo poſſet remedio gregi periclitanti ſubvenire quantocius. Divino ergo animatus conſilio, triduanum indicit jejunium; deinde convocat in unum parochiarum vicinarum populum, & cum ſupplici devotione elevat gloriolorum pontificum Manſueti & Apri venerandas corpora, ſiſus eorum ſublevari patrocinio ab imminenti anguſtia. Quibus prævis cunctas circumplareas urbis, prolatu in excelſum voce plebis lachrimabiliter ſupplicantis. Sed occulto Dei judicio, tanta incevit ipſo die peſtilentia morientium, ut, antequam beati Manſueti baſilicam Sanctorum accederent reliquiæ, multitudini jungerentur præcedenti ſedecim defunctorum libitinæ.

circumferat.

56 Venerandus autem pontifex populum, ne a prece deſiſteret cohortatus, repetito itinere cœnobium Sancti Apri adiit cum populis frequentibus; ibique lugubre ſeptiformem letaniarum curſum explet, ante Sanctorum corpora eum clero humi ſtratus. Hinc ſurgens, terra inundante ejus lacrymis, cum antiphonam inchoaſſet, In VOCE DEPRECATIONIS; eadem hora tres ex populo corruentes defecerunt in medio multitudinis. Sed omnipotens Miſerator flebiles ſui famuli preces non din ſurda præteriit aure: atque ibi ſtatuit finem ſævientis plagæ, nec quiſquam amplius eodem anno eſt conqueſtus ſe artari ſolitæ peſtis gravedine. *Hæc omnia deſiderantur in lacunoſis S. Gerardi Actis, ab Henſchenio editis. Per* lugubre ſeptiformem letaniarum curſum, *quem Widricum a Gerardo, ante* SS. Manſueti *& Apri corpora bumi proſtrata, expletum fuiſſe ait, intelligenda eſt litania, quæ cantu lugubri a ſeptem choris percurrebatur, unde & Septiformis agnominari ſolebat. Ad ulteriorem lectoris inſtructionem ſubjicio verba Pauli diaconi lib. 2. de Geſtis Longobardorum cap. 24.* Dum *Gregorius Magnus adverſus peſtem inguinariam, quæ Romam vaſtabat*, ſeptiformem litaniam ordinaſſet, intra unius horæ ſpatium, dum populi Deum precarentur, octoginta ex eis ſubito ad terram corruentes ſpiritum exhalaverunt. Septiformis autem litania ideo dicta eſt, quia totius urbis populus a beato Gregorio in ſeptem partes, Deum deprecaturus, diviſus eſt. In primo namque choro fuit omnis cletus; in ſecundo omnes abbates cum monachis ſuis; in tertio omnes abbatiſſæ cum congregationibus ſuis; in quarto omnes infantes; in quinto omnes viri laici; in ſexto omnes viduæ, & in ſeptimo omnes mulieres conjugatæ. *Pauli verba dedi, prout leguntur in noviſſima editione Pariſienſi Operum S. Gregorii Magni tom. 4. col. 16. Ad calcem ſomi 2. exiat ſermo Doctoris ſervus de Mortalitate, quo plebem hortatur, ut pro peſtilentiæ ceſſatione impetranda ad litaniam ſeptiformem convenire. Diverſa hæc fuit ab illa, de qua ſcribit Paulus diaconus citatus & Gregorius Turonenſis lib. 10. Hiſtoriæ Francorum cap. 1. nam ambo ſcriptores diviſionem populi in ſeptem choros plane etiam reſerunt, quam Gregorius laudatus. Conſule Annales Baronii ad annum 590.*

57 *Apud Adſonem etiam non legitur miraculis* SS. Manſueti *& Apri apparitio, Gerardo ad mortem uſque ægrotanti facta, qui per illos ſanctorum priſtinam ſubito recepit. Infigne miraculum memoriæ pradatum eſt a Widrico in illius Vita apud Calmetum col. 146.* Tentatus eſt quoque aliquando deſperabili corporis ægritudine, per quam Deus omnipotens glorificatoer declaratus eſt in ſuæ virtutis majeſtate. Quodam ſiquidem tempore nimio languore prægravatus, ipſo jam frigeſcente corpore, ad extrema eſt deductus; nec quiſquam ei ſpem reditus ſoſpitatis ſpondere præſumebat: nemo niſi de ſolo ejus funebri obſequio latagebat. Tunc eum ſubiit cœlitus inſpirata cogitatio, ut ſanctiſſimorum Pontificum Manſueti & Apri ſe clementi commendaret præſidio; atque eorum venerandas reliquias juſſit deferri in ſancti Johannis Baptiſtæ oratorium, quatenus ipſorum præſidiante ſuffragio in * deſperati caperet languoris præſens remedium, aut in ſupremo exitu ante ſeverum Judicem propitiabile ſolatium. Sacratis igitur pignoribus inſta* urbem delatis, cum honore condigne a fidelibus noctu celebrantur vigiliæ; nec deſunt pontifici in conclavi contiguo recubanti funeream excubiæ. Intempeſta autem noctis*, ſtrepitu vulgi frequentis ſubſidente, ecce illi, qui langerat, cœpit præter ſpem ſalutifer ſopor obrepere: moxque a ſanctis Pontificibus viſitatur per ſomni quietem exoptabili viſione.

periculum decumbens & SS. Manſueto & Apro

** in editione Mazzi. tom. 3. Thef. anecd. col. 1063. una * forte intra*

** Mazzoc. nadia*

58 Videbatur namque ſibi languenti nnto lectulum aſtitiſſe eoſdem Viros magnificos, præſulari habitu decenter infulatos; qui quaſi requirebant ab ipſo miſericordi compaſſione, quomodo ſe habetet, & cujuſmodi languore tam graviter ægrotarer. Cumque modus nc genus ægritudinis a languido panderentur; viſum eſt ſibi, quaſi jubcrent ei, ut ſe ſequeretur, & reflexum iter verteretnt verſus oratorium, quo ſacra eorum pignora ſervarentur*. At ille, qui dies non paucos languerat, ſoſpes ſurrexit, concitus, ac glorioſæ viſionis ſtupore attonitus. Credebat beatos Præſules corporea ſibi aſtitiſſe præſentia: iterque arripuit, quaſi eorum ſecutueus veſtigia. Ad valvas autem perveniens eccleſiæ, propcin potitus mente, Sanctorum recognovit virtutem, quam ſibi dignati ſunt oſtendere: moxque antiphonam, EXILET CLAUDUS, ET AMBULABAT, præcinuit in jubilationis laude. Hinc ante venerabiles ſternitur reliquias, pro beneficio grates Sanctis rependit magnificas, Deumque in ſuis Famulis prædicabilem intacibilt ore glorificat.

ſibi apparuiſſe duos ſanctos.

** Mazzoc. ſervabatur*

§. V.

A

§. V. Sancti gloria ſeculis XI. & XII. illuſtrata miraculis, veneration is incremento, & ſolemni corporis elevatione.

Miraculum edendum 1

PUblica S. Manſueti *veneratio, uti ſub SS. Gauzlino & Gerardo, ita & ſub epiſcopis eorum ſucceſſoribus vigait; imo accreverit a temporibus Gregorii VII. Pontificis, quemadmodum ex num. 63. & ſeqq. patebit.* Calmetus *laudatus col.* 104. *& Martenius tom. 3. Theſaurinovi anecdotorum col.* 1024. *mirabilem ediderunt hiſtoriam, quam Sancti miraculis ab Adſone ſcriptis adjectam repererant in codice Manſuetino ſeculi* XI. *de quo num. 7. varia lectorem præmonuimus. Hunc illa titulam præfert:* De puella circulis ferreis adſtricta, quemadmodum ad ſepulcrum ſancti Pontificis fuerit abſoluta. *Auctor anonymus ita narrationis ſuæ rem evenſſe notat* anno ab Incarnatione Domini nono & milleſimo, pontificante Tul-

B lenſem eccleſiam domno Bertoldo epiſcopo, Indictione VII. *Miraculum habimus ex Calmeto, collatum eam editione Mortenii.*

abbatia S. Manſueti benefacta, qui in morte Sancti opem ſæpe expertus fuerat 2

60 *Anno* 1027. *Talleuſis epiſcopus conſecratus fuit S. Bruno, qui poſtea Eccleſiam univerſam exuit ſub nomine Leonis IX. Ejus merita ergo cœnobium* S. Manſueti *vide apud Mabillonium tom.* 4. *Annaliam lib.* 56. *num.* 7. *lib.* 57. *n.* 37. *& lib.* 59. *num.* 87. *&* 88. *Eu locis citatis partim tranſcribi meretur numerus* 37. *libri* 57. Tunc, *anno ſcilicet* 1034. ſancti Manſueti Tullenſi monaſterio præerat Hunaldus abbas, qui hoc anno litteras edidit de donatione Odelrici de Novovillari. Hic frequentibus morbis identidem vexatus, domum ſancti Manſueti frequentare conſueverat, eique crebro ſubvenit ejuldem Sancti miſeratio. Hinc tantum in eumdem locum accrevit ejus benevolentia, ut ſe & conjugem ſuam ibidem ſepeliri decreverit, non deſperans animæ ſuæ remedium illius ennſequi obtentu, cujus promeruit, dum vixit, ſuſtentati & defendi interventu. Ob id ſancto Manſueto duos

C maoſos (*vox* manſus *pro certa agri portione* cum æde coloni *olim aſurpari ſolebat*) & quædam alia prædia contulit .... Bruno epiſcopus *donationem iſtam anno* 1034. auctoritate ſua firmavit & ſigillo munivit.

alterum miraculum edendum.

61 *Inter extracta e codice Manſuetino ſec.* XII. *de quo num.* 8. *& ſeqq. varia annotata ſunt, invenio miraculum* de quodam Roſtico a S. Apro percuſſo & a B. Manſueto ſanato; *quod menſe Septembri anno* 1049. *accidit, cum S. Leo IX. Tulli ſubſiſteret. In altero codice Manſuetino ſeculo* XI. *ex quo Martenius extatus a col.* 1041. *& Calmetus a col.* 118. *illud miraculis S. Apri inſertum typis mandarunt, hunc habet titulum:* De quodam miraculo a Petro, ſanctæ Romanæ eccleſiæ diacono, compoſito. *Exemplar noſtrum Mſ. ex priore codice defumptum, mendis plenum eſt. Emendatius quidem exſtat apud Calmetum, ſed poſteriore ſui parte mutilum. Integrum vulgavit Martenius, cujus editione nos utemur, collata cum noſtro manuſcripto & impreſſo Calmeti exemplari. Miraculum iſtud contigiſſe menſe Septembri anno* 1049. *quo tempore S. Leo IX. cum Petro Eccleſiæ Romanæ diacono atque urbis ejuſdem præfecto Tulli morabatur, atque hunc illius hiſtoriam a nobis edendam conſcripſiſſe, animadverſiones, quibus eam excipiemus, extra omne dubium ponent.* AUCT. J. L.

Definitum tempus quatuor abbatum, ſub quibus ſequentia geſta.

62 *Inter extracta Mſt. e memorato ſeculi* XII. *codice etiam habemus hiſtoriam ſacram rerum memorabilium, quæ ſub abbatibus* S. Maoſueti *Grimbaldo, Albrico, Theomaro & Theobaldo acciderunt. Quando & quamdiu circiter eorum quiſque præfuerit, lectorem edocebimus: nam ſcire juvat, ad quæ tempora referri debeant, quæ ex hiſtoria illa producturi ſumus.. Apud* Calmetum *tom.* 2. *Hiſt. Lotharingicæ in Documentis col.* 457. *legitur Grimbaldus inter teſtes, qui ſignaraot chartam Udonis epiſcopi Tullenſis, datam anno* 1065. *Prima Albrici memoria occurrit apud citatum Calmetum col.* 476. *inter ſubſcriptos privilegio cuidam, quod Pibo Udonis ſucceſſor anno* 1076. *conceſſerat. Non diu ante obierat Grimbaldus; nam quæ a numero ſequente ex apographo noſtro tranſcribentur, facta ſunt ipſo vivente, poſtquam Gregorius VII. anno* 107. *ſummus Pontifex creatus eſſet. Albrici ſucceſſor Theomarus in eodem noſtro apographo notatur ſepultus fuiſſe* II. Kal. Febr. XXXIII. ordinationis ſuæ anno. *Vi-* E *vebat adhuc* a. *Calendas Februarii anno* 1124. *quando ſubſcripſit chartæ Rigeri epiſcopi Tullenſis, quam dat* Calmetus tom. 2. *in Hiſtoriæ ſuæ Monumentis col.* CCXXIII. *Ibidem col.* CCLXXXI. *inſtrumento cuidam anni* 1126. *ſubſcribitur legitur Theobaldus. Ex quibus manifeſtum eſt, Theomarum obiiſſe ſub finem Januarii anno* 1125. *vel* 1126. *eumque Albrico ſubrogatum fuiſſe anno circiter* 1092. *vel* 1093. *Porro Theobaldus, Theomaro ſuffectus, jam vita defunctus erat* X. *Calendas Julii anno* 1136. *cum Raiualdus ejus ſucceſſor ſubſcriptione firmarit teſtramentum, dicto die & anno confectum, quod exhibet idem Calmetus col.* CCXII. *Anonymus, qui eos a quatuor iſtis abbatibus vel eorum temporibus geſtas litteris mandavit, monachum fuiſſe ſuſpicor abbatiæ* S. Manſueti. *Scripſit ſub Theobaldo vel certe non diu poſt ejus mortem, uti in fine num.* 68. *probabitur. Quæ ex ejus hiſtoria nunc tranſcribere aggredior, apud Calmetum quoque exſtant col.* CCLXXVII. *Apographum noſtrum, quo utemur, ab illius editione in multis diſcrepat. Lectionis varietas alicujus momenti in margine aſſi-* F *gnabitur.*

vici in Tullenſi civitate ex primario Roma

63 *Poſt prologum, in quo nihil notatu dignum occurrit, anonymus mox referre incipit, quomodo Gregorius VII. Pontifex occaſionem præbuerit, ut* S. Manſueti *cultus ſub abbate Grimbaldo plurimum incrementi ceperit*, Authore, *inquit*, Deo, ſanctæ Romanæ Eccleſiæ præſidente Gregorio ſeptimo, in Tullenſi vero urbe pontificante Pibone, primates quidam regni & utriuſque * ordinis clariſſimi & illuſtres viti, ſancto Spiritu *a editione Calmetiana* inſpirante, adeundi ſanctos Apoſtolos deſiderium conceperunt; multiſque itineris & præcipue citra Alpes laboris & algoris denſiti anguſtiis, operoſæ tandem Romulææ arcis mœnia, & optata ſanctorum Apoſtolorum votis ſuppliribus limina ſubierunt. A Pontifice itaque Romanæ Sedis, utpote venerabiles viri, debita veneratione ſuſcepti, poſtquam ab eo Apoſtolicam benedictionem & abſolutionis veniam perceperunt; qui & unde eſſent ab eo ſciſcitati, Tullenſis urbis incolas ſe eſſe profeſſi ſunt.

64 Quibus Papa percepiis, ſuſpirans inſtantius & vigore quodam mentis excitus interius, Felix,

Auct. J. L. in Gregorio VII. cap. 1. dicunt, ipſum ſe poſſidere Petri & Pauli reliquias a S. Manſueto procuratas

Fœlix, inquis, urbs Leucha, glorioſi confeſſoris Chriſti & Apoſtolici præſulis Manſueti corpore decorata; ſed vigilantia ipſius ſanctorum Apoſtolorum Petri & Pauli reliquiis gloriosius inſigniora! Sicus enim veridicis hiſtoriographorum probatur ſententiis, & prout Romanæ bibliothecæ monſtratur ſomochartis; poſt Romam, quæ triumphali ſanctorum Apoſtolorum paſſim refulget cruore martyrii, ita Tullenſis civitas Apoſtolici frequentatur viſitatione præſidii, ut nuſquam alias in toto orbe ſanta portio earumdem reliquiarum habeat * reperiri: nec ſummopere laborandum eſt, ut eorum ſepulcra peregrinanda * longius requiratis, quos propriis frequentius reliquiis adeſſe confidatis. His & hujuſmodi noſtrates peregrini ab uoiverſali Paſtore documentis inſtructi, auſpice Chriſto voti compotes, ad propria redierunt; quæque fideli auditu didicerant, fideliori relatione paſſim denuntiaverunt. *Verba, quibus Pontifex pronuntiat, Tullenſes per* S. Manſuetum *Apoſtolorum Petri & Pauli reliquias accepiſſe, ubis, qui illum a S. Petro in Galliam miſſum fuiſſe negamus, plurimam favent. Vide num.* 30. *& ſeq.*

* Calm. ea. loco
* Calm. de pulchrum peregrinando

B

65 Ex eo igitur tempore, *quo ſcilicet Gregorii VII. oraculum Talli renuntiatum fuit*, propitiante Deo, tanta fidelium efferbuit devotio *erga SS. Petrum & Paulum*, ut ad eccleſiam *ſuburbanam, de qua lege n.* 29. *& infra n.* 67. *in fine*, in honore ſanctorum Apoſtolorum dicatam, pontifex, clerus & univerſa plebs in die martyrii eorum confluant catervatim *, nocturnas excubias & vigilias cum cereis & luminaribus, diurnas laudes votis & precibus inſtanti exultatione percurrant. Pontifici etiam ſancto, beato videlicet Manſueto, tantæ venetationis aucta eſt religio, ut per finitimas regiones & provincias feſti ejus celebritas famoſior indiceretur; ita ut ad forenſes nundinas a populis exterarum nationum & inſularum ibi conveniatur, & jam per Dei gratiam nullum per tripartitam ferme Galliam ſolemnium memorabilius habeatur. *Scriptor anonymus per* tripartitam Galliam *forte inſellenſi Belgicam, Aquitanicam, & Celticam ſeu Lugdunenſem. Certe Julius Cæſar lib.* 1. *de Bello Gallico illam revera ita partitus fuit:* Gallia, *inquit*, eſt omnis diviſa in partes tres; quarum unam C incolunt Belgæ, aliam Aquitani, tertiam, qui ipſorum lingua Celtæ . . . appellantur. *In quatuor provinciis Galliam diviſit imperator Auguſtus, Narbonenſi reliquis prioribus annumerata. De nundinis iſtis, feſto* S. Manſueti *inſtitutis, quas anonymus forteſſe celebriores facit, quam revera fuerunt, meminit Hadrianus IV. Pontifex apud Calmetum col.* CCCXLVIII. *in bulla anni* 1154. *qua abbatiæ* S. Manſueti *poſſeſſiones omnes confirmat:* Authoritate etiam Apoſtolica prohibemus, ut forum nundinarum, quod in prato adjacenti monaſterio veſtro in feſto S. Manſueti ſingulis annis agitur, nulli omnino eccleſiaſticæ læcularive perſonæ a loco, in quo modo celebratur, licea futuris temporibus removere.

* ſequentia apud Calm. diſſert. oſtenduntur eſſe ad Pontifici

66 Ea tempeſtate (*verba ſunt anonymi narrationem ſuam proſequentis*) præfatæ præerat eccleſiæ Grimaldus * abbas, vir admodum ſimplex & in loci reparatione ſtrenuus; ejuſdem celebritatis auctor * & inſtitutor extitit, eandemque eccleſiam extra ædificiis, intra ornamentis extulit, & altare ſanctorum Apoſtolorum tabula argentea gemmis & auro irradians * adornavit. Præterea

eccleſia extra ſeſe, quo fidelium ad ſancti ſepulcrum conflaentium multitudinem capiat,

turris fabricam, quam prædeceſſor ejus Dodo a fundamentis ad tectum uſque eccleſiæ pertraxerat, operoſa pulchritudine conſummavit, cujus tecti acumen cruce deaurata cum triumphali aquila ſpectabiliter decoravit. Quo facto de medio, ſucceſſit Albricus, homo oulli ſecundus, ſcientia & ſarmone diſertus, qui frequentiam multitudinis conveoieotia ad ſancti ſolemnia Confeſſoris *, infra monaſterii ſepta recipi non poſſe condoluit; unde & ioſpiratione divina eandem eccleſiam * a ſanctuario & ſupra ampliare devovit. Cœpto ergo operi operator indefeſſus inſiſtens, muri ambitum uſque ad curvaturam arcuum per circuitum extulit; & humana præcepius ſorta in erypta eadem ad memoriam fundationis ſepulchrum obtinuis. *Poſtrema verba ſuſpicionem aliquam injiciunt, ſcripterem anonymum antea erypta ab Albrico ædificata mentionem feciſſe, quæ omiſſa fuerit in noſtro exemplari Ms. atque ea, quo uſus fuit Calmetus. Utut ſit, ſi Albricus* in erypta eadem ad memoriam fundationis *ſepultus fuit, aliquam certe ædificavit. Calmetus tom.* 1. *Hiſt. Lotharingiæ lib.* 20. *num.* 106. *in Notis ſcribit, in erypta antiqua eccleſiæ nuper* E *hoc Albrici epitaphium repertum fuiſſe:*

* apud Calm. & alibi Grimbaldus
* Calm. auctor
* Calm. ibidem
* Calm. ab. de Manſueti
* idem ab. de ſancti Manſueti

Abbas Albricus ſapiens, pius atque pudicus
Hanc fabricam ſtatuit, cauſa capuique fuit.

Hanc Calmeti annotationem proxime præcedit alia, in qua aſſerit, erypram ſubterraneam, quam Albricus conſtruxerat, v. Septembris anno 1090. *a Pibone epiſcopo conſecratam fuiſſe: non addit cui Sancto. Conjectare licet, Pibonem eam dedicaſſe* S. Manſueto, *atque hujus corpus in eadem depoſitum fuiſſe.*

67 *Albrico* ſucceſſit abbas . . . Theomarus . . , qui . . mirandam eccleſiæ ſtructuram, *quam deceſſor per circuitum ad eam altitudinem perduxerat, ubi muri in fornicem arcuantur*, binis ſubnixam turribus inopinabili celeritate complevit. Inſtanta . . . die, ut novum opus veteri continuaretur, neceſſitas dictabat & ratio, ut condendis eovis altaribus antiqua dirucrentur: deſiderio ſiquidem ſummæ devotionis, triduano peracto jejunio, pro reliquiis ſanctorum Apoſtolorum abbas æſtuare cœpit & omnis congregatio; quas ioſra majus altare continari tam antiquorum quam modarnorum concipiebat opinio. *Sequitur relatio inventionis reliquiarum SS. Petri & Pauli una cum ſeuſtis e ligno Crucis Domini. Verba, quibus anonymus ſocrum theſaurum diſtincte explicat, dedi n.* 29. *Quoniam repertus fuit ſubter altare majus, veram eſſe credo, quod anonymus n.* 65. *ſcripſit; nimirum* eccleſiam in honore ſanctorum Apoſtolorum dicatam *fuiſſe. Ego baſtenus illam vel S. Petri vel* S. Manſueti *nomine vocavi, quia nuſquam aliter appellatam inveni in monumentis, quæ ſecutus ſum, anonymi hiſtoria antiquioribus. Vide n.* 45. *in fine.*

ædificatur, qua occaſione SS. Petri & Pauli reliquæ ſunt inventæ F

68 *E reliquis, quæ deinde referuntur*, id *ſolum produco, quod Theomarus abbas ampliorem eccleſiam, quæ hominum ad* S. Manſueti *ſepulcrum confluentium multitudinem caperet, ad faſtigium perduxerit. Eam autem* cum frequentia celebri ſolemniter dedicavit anno ab Incarnatione Domini milleſimo centeſimo ſeptimo, in urbe Tullenſi pontificante Pibone, imperante Henrico quarto. Nonnullis poſtmodum actis felicter annis, dictus abbas . . . plenus dierum felici exitu migravit ad Dominum, in eccleſia eadem 11. Kal. Febr. XXXIII. ordinationis ſuæ anno cum digno

templi dilatatio; novæ S. Manſueti miracula poſt Commentat. deſcribenda.

hono-

A honore ſepultus. Cui ſucceſſit vir vitæ venerabilis Theobaldus; cujus temporibus ſe protectorem eſſe Tullenſis urbis & eccleſiæ crebris beatus Manſuetus miraculis dignatus eſt propalare. *Miracula iſta a nemine, quod ſciam, hactenus typis vulgata ſeorſum edentur. Apud nos num. 9. narratur* S. Manſuetus *puerum mortuum ad vitam revocaſſe*; quod, *inquit ſcriptor anonymus*, ad nos patris & matris confoua relatione pervenis. *Hinc elicitur, illum ſcripſiſſe, Theobaldo abbate, ſub qua miraculum contigit, vel vivente, vel non diu poſt ejus mortem, quam jam obierat* x. *Calendas Julii anno* 1136. *nam illius ſucceſſor Rainaldus tunc ſubſcripſit chartæ Henrici epiſcopi Tullenſis, qua confirmat donationem, a duce Lotharingiæ Simone I. & ejus conjuge Adeleide cœnobio* S. Manſueti *factam. Eu chartæ iſtæ huc nonnulla transferam, quod memoratu non indigna mihi videantur.*

Simonis I. & conjugis Lothar. ducum pia liberalitas & promiſſio Deo facta.

B 69 Ad excitandam ... in bonis operibus poſterorum induſtriam, notificamus tam poſteris quam præſentibus, quod inſtinctu divino Simon clariſſimus dux Lotharingorum & matchio, venerabiliſque ducissa nomine Adeleidis uxor ejus, piam ſollicitudinem gerentes de ſalute animarum ſuarum, in vita ſua Deo dare diſpoſuerunt, quæ ſibi quiſque poſt mortem profutura crediderunt. Siquidem aſtantibus & conſentientibus filiis ſuis Matthæo atque Balduino, eccleſiæ B. Manſueti primi paſtoris & pii protectoris noſtri ... allodium ſuum de Monces ... perpetualiter poſſidendum tradiderunt, *in* terris videlicet cultis & incultis, pratis, agris, ſylvis, molendinis *&c.* Cum ergo hoc donum per illuſtres viros & idoneos, vice ipſorum, ducis ſcilicet & duciſſæ, ſuper S. Manſueti altare fuiſſet poſitum (neque enim tunc temporis duciſſa venire valebat, quia vicina partui extabat;) poſtmodum in præſentia noſtri, & coram multitudine magna cleri & populi, plurimorumque nobilium & teſtium, quorum nomina ſubſcripta ſunt, ſupra altare S. Manſueti per manum noſtram, ſeu * propria manu poſuerunt; ſeque de cætero defenſores promptiſſimos exiſtere, ſi unquam neceſſitas exigeret, vel temerario auſu ſuper eo quicumque calumniam concitare intentaret, Deo & Sanctis ejus, omniqua congregationi quoad viverent, devoverunt; filiique ſuis prænominatis adhuc adoleſcenſulis, poſt obitum eorum id ipſum ſervare, promittere fecerunt.

* ea

C

Secunda corporis ejus elevatio ab epiſc. Pibone facta, qui illius hiſtoriam non ſcripſit?

70 *Anno* 1104. *cum Theomarus præeſſet abbatiæ* S. Manſueti, *hujus corpus ex area, in qua illud a S. Gerardo num.* 51. *collocatum fuiſſe diximus, a Pibone epiſcopo Tullenſi magna ſolemnitate in novum ac honorificentius conditorium tranſpoſitum fuit. Totius rei geſta hiſtoriam habemus inter extracta Mſs. e codice Manſuetino ſeculi* XII. *Eam quoque* ex manuſcripto S. Manſueti *typis vulgavit Martenius tom.* 3. *Theſ. anecdotorum col.* 1088. *ex qua eamdem nos recudemus cum apographo noſtro collatam. Utrobique hiſtoriæ titulus hic præponitur:* Tractatus de translatione ſecunda S. Manſueti, a domno Pibone dicta & compoſita. *Pro* dicta *forte legi debet* indicta, *ita ut ſenſus ſit, translationem ſacri corporis a Pibone epiſcopo indictam ac compoſitam, id eſt, ordinatam ac peractam fuiſſe. Quidquid ſit de mea hac conjecturali expoſitione, certum mihi videtur, ipſam translationis hiſtoriam a Pibone dictam & compoſitam, id eſt, recitatam & elucubratam non fuiſſe: etenim credibile non eſt, eum in dictione & ſcriptione haud ſui, tamquam jam vita functi, mentionem factorum fuiſſe,* Continuo piæ ac ſanctæ memoriæ Pebo * epiſcopus *&c. Preterea an idem præſul, quem ex antiquiore Catalogo epiſcoporum Tullenſium atque alunde conſtat obiiſſe ſub finem anni* 1107. *an, inquam, Theomarum* piiſſimæ memoriæ *abbatem vocaſſet, qui non niſi anno* 1125. *vel* 1126. *vivere deſiit, ſicuti n.* 62. *oſtenſum fuit? Hæc nullum mihi dubium relinquunt, quin* tractatus de translatione ſecunda S. Manſueti *a Pibone conſcriptus non fuerit, ſed ab auctore anonyma poſt mortem abbatis Theomari. Obſervet lector, ipſum per translationem corporis intellexiſſe ejus elevationem ac poſitionem in novo ac decentiore conditorio.*

AUCT. J. L. * in Mſs. Pibo

71 *In anonymi relatione nova arca, quæ Sancti corpus excepit, dicitur lignea fuiſſe, ſed auro & argento obducta ac pretioſis lapidibus ornata. Hanc de illa memoriam invenio apud Calmetum tom.* 2. *Hiſt. Lotharingiæ in Documentis columna* CCLXXIX. De capſa S. Manſueti. Inſpirante Deo & S. Manſueto, D. Theomarus fœlicis memoriæ abbas iſtius eccleſiæ, hoc fereirum fieri juſſit: Gobertus Metenſis aurifex fecit: Gilbertus fidelis laicus procuravit: Arnulphus miles Jeroſolymitanus, ibidem monachus defunctus, majorem partem pretii contulit; meritis & precibus hujus Sancti optantes habere partem in regno Dei. Collocatum eſt autem in hoc fetetro corpus ſacratiſſimum cum capite & omni integritate, coram primatibus patriæ & copioſa plebis multitudine ab alio fereiro levatum, ubi a S. Gerardo in prima translatione fuerat collocatum. Anno ab Incarnatione Domini MCXV. XVII. * Kal. Julii, Pibone epiſcopo, rege Henrico IV. regnante Domino Jeſu Chriſto. *Hæc Commentario inferni, quia non ſunt pars hiſtoriæ, infra edendæ proximo ante miracula ſub Theobaldo facta; quæ ultimum locum occupabunt, quia tempore poſteriora ſunt.*

memoria de conditorio, in quod Pibo fecerat tranſpoſita fuit.

E

* l. XVIII. *Vide infra num.* 75.

F

§. VI. Memoria in Faſtis minus antiquis; feſtivitas præcipua; dies ſecundæ corporis elevationi ſacra; Trevirenſium Manſuetus idem cum noſtro; altaria ac templa ei dicata; cultus ad alias eccleſias extenſus.

Recenſentur Martyrologia minus antiqua, quæ Sanctum ad 3. *Sept. annumerant;*

DOcumentis de S. Manſueti *cultu & gloria poſthuma, quæ* §. 4. *&* 5. *adduxi, præmiſi annuntiationes ex Martyrologiis, quæ illis vetuſtiora exiſtimantur. Nunc reliqui Faſtos ſacros, qui Sanctum celebrant, recenſendi locus eſt. In puro Uſuardi textu, quem Sollerius produxit ad* III. *Septembris*, S. Manſuetus *non legitur: ſed in Auctariis frequens ejus memoria occurrit. Codices Uſuardini Mſs. Antverpienſis, Ultrajectinus, Leydenſis, Lovanienſis, Antverpienſis Maximus, Albergenſis, Danicus, Bruxellenſis, Ugbellianus, Florentinus, Pariſienſis S. Victoris, ſereniſſimæ reginæ Sueciæ ſignatus num.* 130. *impreſſus Lubecanus Maximus, item editi a Bolzio & Molano Sanctum breviter referunt. In Martyrologiis Maurolyci, Felicii, Geleſtuii & Caſtellani pari brevitate commemoratur. Annuntiatio Romani*, Tulli in Gallia, S. Manſueti epiſcopi & confeſſoris, *complectitur, quidquid in auctis Uſuar-*

AUCT. J. L. *Ufuardi aliïſque memoratis Martyrologiis de Sancto prædicatur. Pariſienſe anno 1727. hæc habet:* Tulli Leucorum, S. Manſueti primi ejuſdem urbis epiſcopi. *In margine notatur, eum floruiſſe ſeculo* IV. *quo verſimilius nullum determinari poteſt, quemadmodum* §. 2. *eſtenſum fuit. Petri Apoſtoli diſcipulus vel ab eo in Galliam miſſus fuiſſe aſſeritur in codicibus Uſuardinis Greveni ac Lubeco-Colonienſi editis, & in Mſs. Hagenoyenſi atque altero e matricula Cartuſiæ Ultrajectinæ exſtructo: idem affirmatur in Florario noſtro Mſ. Sanctorum, in Martyrologio Germanico Cauſii, Anglicano Wilſoni, aliiſque, quæ ſigillatim non enumero. Nulla ex iis elogia tranſcribo. Omnium inſtar ſit illud, quo Sanctum ornat Audreat Sanſſayus in Martyrologio Gallicano, quod edidit antequam ad infalas Tullenſes promoveretur.*

elogium ex Gallicano Sanſſayi

73 Tulli Leucorum S. Manſueti epiſcopi, qui vir nobilis, origine Scotus, atque inter primos Petri Apoſtolorum Principis auditor; a quo & ſalutaribus undis tinctus, cum veteri homine exuto gentilitatis vocabulo, Manlueti ab agni, quam præferebat, manſuetudine nomen conſeeutus, ad hanc civitatem facibus Evangelicæ veritatis illuminandam miſſus eſt. Quam ingreſſus primum, ita nefariis idolorum ritibus deditam reperit, ut parum prædicatione ſua proteciſſet, ni divina virtus verbum pietatis promoviſſet admirabili opere; quo Præco ſaluris filium præſidis, qui civitatem regebat, è ſpecula, dum ludos equeſtres ſpectaret, delapſum diſcerpturnque revocavit ad vitam. Hioc eoim factum, ut tota præſidis familia, ipleque eum copioſa civium turma, Chriſti ovibus ſalutari charactere ſignata, adjungeeetur, velociterque verbum Dei curreret, atque non modo eives ſed accolas pleroſque tractus bujus ſcientia ſalutis informaret. Alta igitue pace Manſuetus potitus, templum Deo uni & trino ſub S. Stephani protomartytis clientela erexit & ſacravit; clerum ordinavit, eompoſitoque ad omnem pietatem populo, ut Chriſto tandem, quem uniee ſitiebat, frueretur, quadrageſimo poſtquam Apoſtolicum munus inierat anno, placido mortis ſomno contopitus, ad ſuperna præmia evolavit.

74 *Martyrologia tum antiquiora, quæ* §. 3. *in fine adduxi, tum recentiora, quorum nomina* n. 72. *percurri, Sanctum annuntiant* III. *Nonas Septembris. Ex miraculo, quod Adſo* n. 38. *narrat, certum eſt, temporibus S. Gauzlini per totam diœceſim Tullenſem Sacri auditionem & vacationem ab opere ſervili iſto die præceptam fuiſſe: qui feſto cultu etiam tranſigebatur ſeculo* XI. *& XII. ſub abbate* S. Manſueti *Grimbaldo & ſucceſſoribus ejus. Lege* n. 65. *Servatur in muſeo noſtro pars eſtiva Breviarii eccleſiæ Tullenſis, in pergameno manu ſcripti; de cujus vetuſtate vel inde judices, quod in ejus Calendario neque S. Ludovicus Galliarum rex, neque patriarchæ Franciſcus ac Dominicus, neque etiam ullus alius Sanctus illis junior inveniatur. Alterum præ manibus eſt ejuſdem eccleſiæ Breviarium, impreſſum Pariſiis an.* 1530. *Tam in hujus quam in prioris Calendario* S. Manſuetus *ad* III. *Septembris ab aliis Sanctis rubrica diſtinguitur. In utroque Breviario ſanctus Præſul Officium habet, in quo novem lectiones atque alia ipſi propria ſunt, ſed tranſumpta ex nullius fidei Actis ab Adſone ſcripris. Oratio in Veſperis & Laudibus hæc reciranda præſcribitur:* Majeſtatis tuæ, Domine, potentiam humiliter imploramus, ut ſicut per B. Manſuetum confeſſorem tuum atque pontificem nos dediſti veræ fidei eſſe cultores, ita ejus meeitis facias vitæ cæleſtis eſſe conſortes. Per Dominum.

feſtivitas olim annalis apud Tullenſes

75 *De gemina egimus elevatione corporis* S. Manſueti, *quam alis generalioris ſignificationis vocabulo tranſlationem nominarunt. Poſterior, de qua vide num.* 70. *& ſeq. facta eſt ab epiſcopo Pibone anno* 1104. XVIII. *Calendas Julii. Inſtrumentum, quod dedimus* n. 71. *habet* XVII. Kal. Julii; *ſed mendoſe: eam in ipſa tranſlationis hiſtoria, poſt Commentarium edendo, ponitur ad longum* octavo decimo Calendas Julii; *ad quem diem hæc habet Grevenus:* Tulli, tranſlatio S. Manſueti epiſcopi & confeſſoris. *Ad eumdem diem* tranſlatio S. Manſueti *notatur in Calendariis, quæ præfignatur Breviario vetuſto Mſ. eccleſiæ Tullenſis, atque alteri an.* 1530. *impreſſo. Hoc ultimum ſuo loco iſta notat:* In tranſlatione S. Manlueti. De eo fit ſicut de uno confeſſore, ſerialiter tamen. *Dein aſſignantur, quæ deſumenda ſint ex Sancti Officio, quod die ejus natali recitatur. In extractis e Martyrologio Luxevienſi, quæ R. P. Petrus Franciſcus Chiffletius nobis tranſmiſit, ponitur ad* XXV. *Aprilis*, Tranſlatio S. Manſueti epiſcopi & confeſſoris. *Vel hic erratum eſt circa diem, vel annuntiatio intelligenda eſt de prima tranſlatione, ſeu corporis elevatione, de qua* n. 51. *ſermo fuit: verum illam factam fuiſſe* XXV. *Aprilis, aut ejus memoriam Tullenſes iſto die unquam recoluiſſe, aliunde confirmari non poteſt. Aquicinctinus Mſ. Uſuardi eodem diem* 2. *Septembris etiam* S. Manſueto *ſacram facit. Sine dubio per errorem iſtius diei Sanctis adſcriptus eſt, cujus natalis poſtridie agitur.*

qui corporis ſecundo elevati memoriam recolant 14. Junii: alii quoque dies ſibi reſervantur.

Quem Manſueti Trevirenſes epiſcopis ſuis accenſent, & Sanctitatis laudi donant.

76 *In Uſuardo Greveni, Additionibus Mſs. Cartuſiæ Bruxellenſis anno, ad* XVIII. *Februarii ponitur* Manluetus *epiſcopus Trevirenſis. Qui celeberrimæ hujus eccleſiæ præſules in ordinem chronologicum non ita pridem reduxit vir e Societate noſtra eruditus, in Operis a ſe inchoati apographo, quod piæ memoriæ Solterio noſtro humanitter tranſmiſit, de* Manſueto, *qui Treviris ordine ſeptimus ſediſſe creditur, ita ſcribit:* Quem Trevirenſes ſibi vendicant, eundem cum Manſueto Tullenſi, an diſtinctum, non mea tantum dubitatio eſt. Sane Henſchenius *in Exegeſi de epiſcopatu Tungrenſi & Trajectenſi, præfixa tomo* VII. *Maii, num.* 7. citra ooxam tabularum Trevirenſium permitti poſſe Tullenſibus Manſuetum putat; ſufficientem nihilominus affore epiſcopoeum numerum. Accedit, quod, cum intee Divos cenſeatur Manſuetus Trevirenſis, nulla tamen ulpiam in Martyrum tabulis ejus mentio, ne nomen quidem; Tullenſis contra quatuor in locis expreſſa memoria [occurrat;] nempe II. & III. Sept. item XXV. Aprilis & XIV. Junii; vix videatur credibile tam immemores futuros eccleſiæ Belgicarum principis martyrologos, ſi peculiarem ejus Manſuetum a Tullenſi agnovillent. Non novum, aſcito ſancti alicujus in diœceſim quampiam cultu, eum in tabulis epilcoporum inſerere. Sic cum eccleſia Trevirenſis, utpote mater & metropolis; Sanctos illuſtriores ſuæ provinciæ ſibi colendos unde unde aſſumeret, forte factum, ut Manluetum Tullenſium, Clementem Metenſium ceu domeſticos ſucceſſu temporis agnoſceret.

77 *Paulo infra agens de Clemente octavo, ut ferrur*

A *fertur, Trevirenſium præſule*, Quod ſupra, *in-* *teſte Hermanno Contracto illi contemporaneo*, *A-* AUCT. J. L.
quit, de Manſueto, idem de Clemente quidam *quaſgrani fuit, a qua urbe* Fureotela *haud ita*
ſuſpicatur, cum videlicet aliuode Treviros ad- *longe abeſt. Epiſcopus Udo in altera charta, quam*
vocatum; Clemeotem, ioquam, quem Treve- *laudatus illius editor Calmetus col.* 463. *an.* 1069.
rieum volunt antiſtitem, re ipſa oon eſſe alium *datam fuiſſe notat, abbatiæ S. Salvatoris inter*
a Clemeote Mcienſi, quem ſeruot una cum Mao- *alia donas* capellam de Siſſeio in honore ſancti
ſueto & Euchario in Gallias expeditum: cujus Manſueti. *Per* Siſſeium *haud dubie deſignatur*
festivitas eelebratur potiſſimum xxtv. * Novem- *vel* Sexey aux bois *vel* Scxey aux Forges. *Uter-*
bris. At vero Clementis Trevirenſis nolla in *que locus Tulle, in cujus agro ſuburbana Udo ab-*
Tabulis Sanctorum memoria, nec de ejus vene- *batiam S. Salvatoris fundavit, una procul diſtat.*
ratione ecclcſiaſtica quidquam ſuggcritur, ut ait 79 *Humbertus Belhomme in Hiſtoria Mediani* Sancto me-
Henſcheniue, qui ejus mentiooem facit die xvi. *in meute Voſage monaſterii eu lib.* 2. *cap.* 84. *Chro-* diano dicata;
Maii *in Prætermiſſis. Primos eccleſiæ Tullenſis & nici, a Joanne de Bayon an.* 1326. *conſcripti, hæc*
Metenſis antiſtites S. Manſuetum *ac Clementem* per- *excerpſit pag.* 276. Anoo ab incarnato Verbo
peram tuſertos fuiſſe epiſcoporum Trevirenſium ca- MXC. ... ſtater Thieibertus & Gizebers monia-
talogis opinio eſt, *quæ multum veriſimilitudinis* lis, diviſis parietum cellis, ſub Balma juxta
accepit, tum a rationibus, quas adfert ignoti mihi S. Maoſueti cancellum (*id eſt*, ni *fallor*, lacel-
nominis e Societate noſtra ſcriptor, tum ab ingenti lum eaocellis clauſum) recluduntur. *Quem lo-*
præſulum numero, qui SS. Maternum inter & *cum Bayonis per nomen* Balma *deſignet, ipſe*
Agræcium ſediſſe traduntur. Brovverus viginti *indicat apud Belhommeum cap.* 67. *pag.* 256. *&*
tres intermedios collocat. Agræcius ſubſcripſit Cen- *cap.* 74. pag. 263. *ubi* Balmam *Mediano mona-*
cilio Arelatenſi I. anno 314. *Mars Materni, qui* *ſterio ſubjectam, unde* Altam petram *vocari ait.*
SS. Euchario & Valerio ſucceſſit, a Brovvero & *In variis chartis geographicis prope dictum mona-*
aliis innectitur anno æræ vulgaris 128. *a que uſ-* *ſterium, quod in Lotharingiæ & Alſatiæ confiniis*
B *que ad* 314. *quo Agræcius præfuit, fluxerunt an-* *jacet*, Altam petram *inveni ſub gallici idioma-* E
ni 185. *Quibus complendis cum epiſcopi tredecim* *tis vocabulo* Haute pierre. *Bayerus cap.* 86. *a-*
atque etiam pauciores ſufficiant; ex viginti tribus, *pud eumdem Belhommium pag.* 577. *ſcribit:* Ano
præter octo epiſcopos Tungreaſes, quos Henſche- no ab Incarostione verbi MXCI. eccleſiæ ſaocto-
nius in laudata ſua Exegeſi e Trevirenſium nu- rum Bonifacii, Hydulphi ... [&] Manſueti
mera expungendos judicat, etiam ſubtrahi poſſunt ... varios per locos a Pibone epiicopo Leu-
primi Tullenſium atque Metenſium præſules Man- chorum ... coofecraotur: has enim Media-
ſuetus *& Clemens; idque ſalva traditione Trevi-* nenſes pro diœceſi habeos. *In Catalogo antiquiore epiſcoporum Tullenſium S. Jacobus, de quo egit Henſchenius ad* XXIII. *Junii, dicitur quieſcere* in
eripia S. Benigni martyris eccleſiæ Divionenſis,
habeos ad eaput altare io hooore S. Manſueti
confeſſoria. *In altero Catalogo, qui Epitaphia epiſcoporum Tullenſium inſcribitur, de antiſtite Rogero, an.* 1152. *vita functe, hæc lego:* Apud
Liveſduno-caſtrum (*vulgo* Liverdun, *quod infra Tullum ad Moſellam jacet*) hominem exueos,
in eccleſia hac honorifice ſepultus teoetur in dex-
tro latere chori ante (aram, *opinor*,) beato-
rum Manſucti & Gerardi coofeſſorum.

Templa & altaria va- rium in locis

80 *In Miſſali Moguntino impreſſo an.* 1493. *ad* cultus ad
III. *Septembris habebatur* Collecta, Secreta & altari eccle-
Complenda, *id eſt, oratio poſt Communionem*, de SS. Manſueto *& Remaclo. In Breviario Ve-* genti; vella
ſontionenſe anni 1590. *præſcribitur* commemor. S. ſuata.
Manſucti epiſc. & conf. *In Breviario, an.* 1600.
edito ad uſum trium monaſteriorum SS. Maximini
& Willibrordi in Trevirenſi, & S. Naboris in
diœceſi Metenſi, hæc ponuntur: Remacli & Man-
ſueti. Omnia in comouni de pluribus confeſſo-
ribus. *In Liugonenſe an.* 1604. *excuſo:* De ſan-
cto Manſueto ferial. *In Officiis propriis eccleſiæ Herbipolenſis, an.* 1615. *in lucem datis:* S. Re-
mach & Manſueti confeſſ. pontificum. Omoia
de communi conf. pontif. *Lectio tamen* 2. *&* 3.
S. Remaclo propriæ ſunt. Eccleſia Virodunenſis S.
Manſuetum *cum Remaclo ſolemniore ritu colit, quam feriali ſeu ſimplice: nam in illius Brevia-*
rio anni 1615. *notatur:* Fiunt de ipſis NOVEM
LECTIONES, & omnia ſumuntur de communi
plurimorum confeſſorum pontificum. *In Officiis propriis anni* 1617. *eccleſia S. Petri Romarici-mon-*
tis (Remiremont in Lotharingia) iſta legantur:
In feſto S. Manſueti epiſcopi & confeſſoris. DU-
PLEX. Omnia de communi confeſſoris pontifi-
cis præter lectiones II. Nocturni. *Denique Offi-*

C Dei Genitricis, ſanctique Manſueti honore ve-
nerabilem; quæ ex tuoc & modo S. Mnſueti
mngnifice illuſtraiur meritis, ubique ſnlvuntur
vincula peccati aggravantis. *Ude epiſcopus Tul-*
lenſis in charta fundationis eccleſiæ collegiatæ ſan-
cti Gengulphi, enarata an. 1065. *memoris* matris
eccleſiæ Furentelæ, ... quæ eſt conſecrata in ho-
nore ſanctorum martyrum Laurentii atque Vin-
centii, & ſanctorum confeſſorum Manſueti &
Apri, per oianus ſenfti & venerabilis Leonia
IX. Apoſtolici. *Charta illa exſtat apud Calme-*
tum tom. 1. *inter Hiſtoriæ Lotharingiæ Inſtrumenta*
col. 455. Fuſentela *alibi quærenda non eſt, quam*
in comitatu Falcoburgenſi, inter ducatum Juliacenſem & fluvium Moſam ſito; nam verbis allatis mox ſubjicitur mentio duarum capellarum ad
prædictum matris eccleſiæ locum pertinentium,
quarum una eſt ſita io Herle, ... altera in Wal-
thine. *Quæ loca mihi probe cognita, in eodem*
jacent comitatu non procul Fuſentela; *quam pa-*
rœciam accolæ dialecto patria Vourentel *hodieque*
nominant, etſi paulo aliter ſcribant. Ejus eccle-
ſiam S. Leo IX. dedicavit anno 1049. *tunc enim,*

cia

AUCT. J. L. *cia propria anni* 1619. *infignis eccleſiæ collegiatæ S. Maximi Catnonenſis* (*oppidum eſt Galliæ in provincia Turonenſi ad fluvium Vigennam*, Chinon *vulgo dictum*) *hac habent*: S. Manſuetti epiſcopi & confeſſ. DUPLEX SOLEMNE propter ſacras ejus reliquias, quæ ſunt in baſilica ſancti Maximi. *In Officio feriali ſeu ſimplice Lingonenſi lectio tertia, in duplice Romaricimontis lectiones* 3. *Nocturni, in duplice ſolemni Catnonenſi præter lectiones* 3. *Nocturni varia alia de* S. Manſuetto *legi jubentur; e quibus huc nihil transfero, quia ex Adſone fabuloſæ Vitæ auctore accepta ſunt. Quæ Sancti reliquias Catnonenſes venerentur, me latet. Eccleſiæ metropolitanæ Pragenſis ſacellum, S. Wenceslao ſactum, ingenti dives eſt theſauro ſacrarum reliquiarum, a pio imperatore Carolo IV. conquiſitarum, quæ ad altare majus in elegantiſſimi operis arca religioſe cuſtodiuntur. In arca iſtius loculo* 52. *ſervatur* Manſuetti ep. Tullenſ. pars de brachio, *quemadmodum uotat dictarum reliquiarum catalogus an.* 1676. *editus*, B *Abbatiæ, quæ Sancti nomen gerit, ejus corpus ſeu paſtarem partem adhuc poſſidet. Vide num.* 34.

VITA BREVIOR

auctore anonymo,

Ex editionibus Martenii tom. 3. *Theſ. anecdotorum a col.* 991. *& Calmeti tom.* 1. *Hiſt. Lotharingicæ in Monumentis a col.* 83. a,

Eccl. cum Catalogi epiſc. Tullenſium 1 quorum primus S. Manſuetus

LIcet Sanctorum omnium virtutes & exempla merito ſemper ſint recolenda & memoriæ commendanda, juxta Scripturæ vocem: „ Sapientiam Sanctorum narrant omnes populi, „ & laudem eorum nuntiat Eccleſia; „ illorum tamen erebrius nobis lunt geſta revolvenda, quorum patrociniis Domino donante regimur, & quorum reliquias poſſidemus. Igitur quia de Actis pontificum Leucborum, prout Dominus C dederit, ſcribere ad memoriam poſterorum decernimus, ab ipſo primo ejuſdem civitatis Patre ac præſule, videlicet S. Manſueto, dignum eſt, ut exordium ſumamus.

a patria exſul,

2 Fuit enim idem venerandus Pater, ſicut relatu majorum didicimus, nobili Scottorum ſanguine oriundus; ſed divina prævidente elementia, quæ cuncta mirabiliter præordinat atque diſponit, a ſuis finibus exul factus eſt, quatenus in regione ſuperna colonus fieret, & illos, qui a patria regni cæleſtis erant exules, ſupernorum civium efficeret coheredes. Nec mirum ergo, ſi Dominus & Salvator omnium, qui omnes vult ſalvos fieri & in agnitionem veritatis venire, tantum Auctorem * de remotis terræ partibus vocatum ad ſeminanda verbi divini ſemina, & illuſtranda cæca populorum corda deſtinavit; qui etiam per ſemetipſum de cœleſtibus deſcendens ſedibus, genus humanum originali & actuali delicto aſtrictum viſitare dignatus eſt.

** in edit. Martenii Doctorem*

3 Tempore namque, quo Beati Petri Apoſtolorum principis prædicatione & apoſtolatu Romana fulgebat Eccleſia, duce Chriſto, illuc perductus eſt, ſeque doctrinæ Apoſtolicæ ſubdidit; a quo documentis fidei Catholicæ imbutus, atque ſcientia divinorum Eloquiorum pleniter inſtitutus, ad præfatam urbem Pontificali benedictione conſecratus, velut lampas fulgida ad repellendas erroris tenebras directus eſt *b*. Ubi quantum vitæ ſanctitate & prædicationis refulſerit inſtantia, non ſufficit ſterilis enarrare lingua. Non ſolum enim ad ſuperandam gentilium ferocitatem copiola Evangelicæ fidei claruit doctrina; ſed etiam tanta virtutum meruit illuſtrari gratia, ut filium principis civitatis ejuſdem ſuis precibus ſuſcitatum a morte reſtitueret incolumem vitæ. Quo miraculo territus pater, devote fidei Chriſti collum ſummiſit, omnique errore diabolico excluſo, cum filio & omni pagaorum multitudine a ſancto Manſueto, baptiſmatis meruit purificari lavacro. D

Roma convertitur, epiſcopus ordinatur Tullum mittitur, templum reſtauratur, pagani baptizantur, b.

4 Emundata igitur omni idolorum ſuperſtitione ſa ac vana ſpurcitia, ædificavit ibi templum in honore perpetuæ Virginis & Dei Genitricis, ſanctique protomartyris Stephani, aliaſque circum quaque * eccleſias, ordinatis presbyteris & diaconibus, ubi glorificetur * admirabilis Deus in Sanctis ſuis utique in præſentem diem. Impoſſibile vero eſt cuncta ſcribendo perſtringere, quæ tantus ac talis Vir in corpore poſitus geſſit, & quanta docuit, quantamque credentium multitudinem per Evangelium in Chriſto genuit, necnon qualiter in cuſtodiendo grege ſibi credito, digne docendo ac ſancte vivendo, vigilavit. Sed hoc tantum brevitatis compendio ponimus, ne talis lucerna per indebitum ſilentium noſtrum velut ſub modio poſita lateret; ſed luceret omnibus, qui in domo Dei ſunt.

idolatria exſtirpata, templa adificat; fide apud Lotharos

** ibid. ubi cumque quo ceſſius ibid. glorificaretur* E

5 Peracto etenim admirando vitæ curſu, & eccleſia in Chriſto confirmata, reliquit ipſe glorioſus Domini Sacerdos præſentis ſæculi naufragium, petens perpetuæ quietis portum, coronatus a Chriſto in perpetuum. Sanctiſſimum namque corpus illius ſepultum non longe a prædicta civitate, tenetur in eccleſia, quæ ab ipſo fundata dicitur, & nomine beati Apoſtoli Petri dedicata *c*: quamque & præſentia ſuarum reliquiarum Deus omnipotens innumerabilibus virtutibus illuſtrat. Ubi cum aliquis petiturus accedit, per ejuſdem merita ſe impetraſſe gratulatur. Cujus humili [ſupplicatione flagitemus auxilium,] *d* ut ſuo patrocinio ac paſtorali defenſione nos in F præſenti tueatur ab adverſitatibus univerſis, & peracto iſtius vitæ certamine, ad remunerationis bravium facta feliciter pervenire, miſeraote gratia Redemptoris noſtri, qui talem ſuis ovibus propoſuit * Paſtorem, quique eum cœterno Patre & Spiritu ſancto æqualis Deitatis obtinet Trinitatem per infinita ſæcula ſæculorum. Amen *e*.

confirmata, moritur & in eccleſia a ſecundis depoſitur e Sanctis cultus f

c

d

** ibid. præpoſuit*

e

6 Poſt exceſſum igitur prædicti ſanctiſſimi Pontificis & egregii doctoris, quis ei in ſede epiſcopali ſucceſſerit, memoremus. Primus poſt eum domnus Amon *f* cathedræ pontificalis adeptus eſt dignitatem; qui eum eodem, videlicet ſuo prædeceſſore B. Manſueto, requieſcit in eccleſia præfata ſanctiſſimi principis Apoſtolorum Petri: quorum meritis, id eſt, ſancti Manſueti atque prælibati beati Amonis, plurimi cæcitatis, lepræ ac febris, cæterorumque languorum ægritudine detenti, redduntur ſanitati. Ad quorum patrocinia multi reges & principes venire conſueverant, atque eorum locum ex proprio ditabant: erat enim illic confluens turba advenientium, & innumera multitudo pauperum, quibus,

miracula & concurſus ad ejus & S. Amonis ſepulcra.

f

A bus, unde viverent, erat a fidelibus conſtitutum; unde uſque hodie dicitur: Ad matricu-
g lam g domni Manſueti & domui Amoois.

ANNOTATA.

a *Martenius & Calmetus hic citati Operibus ſuis inſerverunt Catalogum epiſcoporum Tullenſium, cujus initio brevior Sancti Vita habetur. Calmetus illum edidit ex codice Manſuetino ſeculi* XI. *Martenius in Camberonenſi; in quem idem Catalogus tranſcriptus fuit ex altero codice Manſuetino ſeculi* 12. *uti colligi poteſt ex dictis in Commentario prævio n.* 7. *&* 10. *Cum Manſuetinus ſeculi* XI. *duobus aliis ſit antiquior; ego Calmeti, qui eo uſus eſt, editionem ſequar, in Martenio eo ſolum notaturus, in quibus illa emendatione egeat. De memoratis codicibus amplas noſtras dedi num.* 7. *& ſeqq. De breviorie Vitæ antiquitate & fide judicium meum tuli num.* 12. *&* 13. *Ex iis, quæ a num.* 17. *uſque ad* 28.
B *diſputavi, plenius lector cognoſcere poteſt, quanti eadem Vita facienda ſit. Porro in editione Calmeti Catalogo hic titulus præponitur:* Incipit Catalogus pontificum Tullenſium a B. Manſueto & deinceps.

b *Hæc favent traditioni, quæ* S. Manſuetum *Apoſtolorum principis diſcipulum facit; ſed ſicuti non inepte poſſunt, ita a Tullenſibus aliter exponi debent, ſi brevioris Vitæ, qua credibiliorem tamen non producunt, omnem fidem abrogari nolint: nam cetera, quæ de Sancto hoc & ſequente numero narrantur, cum Apoſtolis Petri temporibus majori ex parte componi non poſſunt, & ad ſeculum* 4. *multo aptius quam ad ullum aliud præcedens referuntur. Omnia, quæ hic aſſeruntur, in Comment.* §. 2. *probata invenies.*

c *De eccleſia iſta vide Comment. num.* 29.

d *Lacuna hic erat apud Calmetum, quam ex Martenio complevi.*

e *Aliqua in Comment. num.* 18. *&* 13. *ſuggeſſi, ex quibus ſuſpicio oriri poteſt brevioris Vitam Catalogi auctore, atque ipſo etiam Adſone, qui poſt medium ſeculum* X. *Sancti Acta conſcripſit, antiquiorem eſſe; unc ſaltem quoad ſubC ſtantiam non differre a vetuſtiore Sancti Vita, cujus Adſo infra apud nos num.* 20. *meminit, Suſpicionem augere poteſt hæc clauſula* per infinita ſæcula ſæculorum Amen. *Nullius alterius epiſcopi elogium ſimili modo Catalogi auctor concludit. Brevioris Vitæ adjecit elogium S. Amoois, quod in codice Manſuetino ſeculi* 12. *& in Camberonenſi illam proxime ſequitur; at in Manſuetino ſeculi* XI. *media interponuntur tota fere Adſonis lucubratio cum Sancti miraculo, de quo n.* 59. *meminit.*

f *Colunt eum Tullenſes* 23. *Octobris.*

g *Adi Comment. num.* 39.

D

VITA PROLIXIOR FABULOSA, ET MIRACULA,

Auctore Adſone abbate Dervenſi a,

a

Ex variis exemplaribus b *tum manuſcriptis tum editis, inter ſe collatis.*

b

PRÆFATIO

ad S. Gerardum epiſcopum Tullenſem c.

E

c

DOmino ſuo d ac vere beatiſſimo antiſtiti Gerardo, Adſo e indignus ſervorum Dei ſervus, abbatum ultimus, peccatorum primus, æternæ redemptionis munus. Sacro eſt ſubnixum eloquio, quia ſicut præfulget in ſanctis prælatis imperandi poteſtas, ita quoque reſplendere debet in bonis ſubjectis exequendi devota voluntas: nam ut illos ex juſtis imperiis in conſpectu divinæ majeſtatis oportet abſolvi, ita & iſtos ſequente obedientiæ fructu æterna expedit remuneratione ſalvari. Hujus ſententiæ ego non expers, veſtra juſſione permotus opus aſſumpſi, legenti, ut credo, non omnimodis ingratum, auctori vero omnimodis formidandum: quia ſicut decurſis ſpatiis temporum obſcura eſt notitia præteritorum, ita quoque eſt libera certitudo præſentium rerum. Quod ergo juſſiſtis humiliter ſuſcepi, quod præmoniſtis quamvis inepte explevi. Sumite ergo libellum, veſtro juſſu impoſitum *, meo labore confectum. Sui quidem in ſpecie columbæ ſuper Dominum deſcendentis, a colendis f etiam beatiſſimi Manſueti meritis, quem colitis, quem diligitis, columbinum g vocandum inſtituo; ut columbinus vocetur, qui tanti Patria geſtis inſignitur.

d

e

F

* *apud Martenium compoſitum*

f

g

ANNOTATA.

a *De biographo iſto ejuſque lucubratione lectorem ſatis inſtruxi in Commentario prævio a n.* 3. *uſque ad* 7.

b *Sex recenſui numero* 5. *tria manu exarata Ochſenhuſanum, Dilinganum & San-Maximinianum; totidem typis vulgata, apud Boſquetum ſelectæ tom.* 1. *Hiſt. eccleſiæ Gallicanæ parte* 2. *a pag.* 23. *apud Martenium tom.* 3. *Theſauri novi anecdotorum a col.* 1013. *& apud Calmetum tom.* 1. *Hiſt. Lotharingiæ in Monumentis a col.* 86. *Omnia iſta exemplaria originem traxerunt e duobus codicibus abbatiæ* S. Manſueti, *quorum alter ſeculo* XI. *alter* 12. *conſcriptus fuit. Relegi poſſunt dicta n.* 7. *& ſeqq. Ceterum duo hic lectorem præmonitum eſſe velim: primum eſt,*

A. An. SONE ABB.

me *Adſonis lububrationem editarum ex diverſis exemplaribus, quæ ex memoratis nullum eſt, quod illam integram contineat, excepto Ochſenhuſano; hoc autem non utar, quia omnium longe vitioſiſſimum eſt: alterum, me nullam lectionis varietatem annotaturum præter eam, quæ exemplari edendo correctionem vel lucem adfert, vel alicujus momenti videri poteſt.*

c *In antiquiore codice Manſuetino præfatio deeſt; at habetur in altero: unde tranſiit in apographa noſtra Ochſenhuſanum & Dilingaunm, & in codicem Ms. bibliothecæ Cubertinæ; ex quo laudatus Marteonus illam edidit. Ego eamdem dabo ex Ms. noſtro Dilingano, quod in eo pauciora menda occurrant.*

d *Editio Martenii pro ſuo habet* ſancto: *vox utraque legitur in Ms. Ochſenhuſano.*

e *Conſuli poſſunt, quæ de S. Gerardo & præfationis auctore num. 4. & in fine numeri 5. adduxi.*

f *Apud Martenium & in Ms. Ochſenhuſano ponitur* ac colentis, *quod ſenſum magis intricat. Videtur tamen Martenius rectè edidiſſe* quem pro

B lui. *Si ex illo prima vocula & ex M. Dilingano* a colendis *retineatur, & pro* in ſpecie *legatur* a ſpecie, *ſenſus perfectus erit.*

g *Inanes agnominationis hujus rationes biographus allegat.*

POEMATA

Vitæ prævia, quibus Sanctus laudatur & invocatur a.

a

b *Ochſenhuſ.* fulgens

* al. ſitus

C

* al. experiem

* *O. Hoſpinſ.* Ejus

I Nclyta Manſueti, claris natalibus orti,
Progenies tituli fulſit * in orbe ſuis
Inſula Chriſticolas *b* geſtabat Hibernia gentes;
Unde genus traxit, & ſatus inde fuit.
Indolis egregiæ, qui mox comitatus honore
Virtutum, placidis emicuit ſtudiis.
Cumque ſubit teneros maturia ſenſibus annos,
Juſtitiæ ſpeculum ſparſit ubique Virum.
Ardor ineſt animis, exul natalibus atvia
Ut ſitus * Auſonias tenderet ite vias.
Petrus Apoſtolicæ pollebat culmine Romæ;
Hunceque ſequutus amans, experiis iple libens.
Suſcipit ardentem Petrus pietatis Alumnum,
Et facit experiem * ſancta ſecreta Virum:
Cujus " ab ore piis attrectans dogmata verbis,
Ebiberat ſtabilem fonte ſalutis opem.
Sedulus Auſonii per tempora longa magiſtri
Obſequio Petri hæſit amore ſui.
Quem Petrus ad ſummam provexit culminis arcem,
Et dat gaviſus pontificala decus,
Hinc placet ad tumidos præcones mittere Gallos,
Qui doceant animos ore fideque feros.
Electi veniunt Romanis arcibus, adſunt
Prælia geſturi pro pietate Viri.
In quibus, Antiſtes, Manſuete nomine polles,
Emicat atque tuus vncis honore gradus.
Hique adeunt alias Gallorum partibus urbes,
Quos ut coalultet pervius orbis habet.
Tu, Pater, egreſtem Leuchorum ſnlus in urbem
Ingredetis, ſiſns ad pietatis opus.
Pervigil in populo, Petro præeunte beato,
Urbs ut in æternas Leucha c notetur oves.

Per te prima fuit nobis via nota ſalutis: D
Per te ſit nnſter finis ubique, Pater.
Si tamen & meriti *d* eſt augenda juvandi,
Par ſit Aper *d* ſocius noſtra juvando tuus.
Vos etenim binæ cæli ſuper axe * columnæ
Ducitis hinc faciles nos relevare * greges *e*.
Jam noſtris igitur prnſit fiducia votis,
Quam noſtra in nobis * pectora fixa teneat.
O Manſuete! tuos, petimus *, defende fideles,
Et fac cum Sanctis gaudia longa dati.
Adſis & precibus, Paſtor mitiſſime, noſtris,
Ut teneant populi regna beata tui.

d
* apud ad-mon. alba
* ibid. relevate
e
* ib. vobis
* ibid petimus

MANSUETE agni conſilii per te quos imbuit olim
ngelus, in fidei ſublimans arce decenti,
ominis atque ſui ditans chariſmate ſummi,
it tua ſed pietas, qui noſter Apoſtolus extas,
ranicæ * nobis habitatin detur ut urbis,
lectis cunctis quo nos per ſæcula junCti,
ecum laudate [&] benedicere, magnificare,
t ſpectare Deum læti mereamur in ævum.

* id eſt, cæleſtis

E

ANNOTATA.

a *Poema primum conſtat 22. diſtichis. Habetur in utroque codice Manſuetino. Ex recentiore profluxit, quod in apographo noſtro Ochſenhuſano reperitur. Ex veteriſſiore illud ediderunt Martenius & Calmetus ſupra citati. Apud hunc frequentes in poemate ſunt lacunæ, quæ tamen poſtea col. 192, aliunde explentur. Dabitur ex Martenio, apud quem hic titulus illi præponitur:* Metrum Adzonis in laude S. Manſueti pontificis ubilibet concinendum. *Poema alterum eſt acroſtichis octo verſuum hexametrorum, qui in antiquiore codice Manſuetino deſunt. Exhibet illos exemplar noſtrum Ms. Ochſenhuſanum & Calmeti editio col. 192. ex qua iidem recudentur.*

b *Enormiter ſane hic Adſo hallucinatur, dum S. Manſuetum, quem Apoſtolorum principis diſcipulum & ab eo in Galliam miſſum fuiſſe in hoc poemate aſſeverat, & in Vita mox donda identidem inculcat, natum eſſe ait in Hibernia a Chriſtianis inhabitata. Quoniam hiſtoria, quam de rebus a Sancto vivente geſtis compoſuit, nihil aliud eſt, quam longa figmentorum vix melius cohærentium ſeries; ne eruditis tempus & verba inutiliter perdere velle videar, ego deinceps in Notis non modo ab illorum confutatione, ſed etiam a commemoratione abſtinebo. Rationem, quæ me ad fabulas Adſonis edendas movit, in Commens. numer. 13. attuli.*

c *Non modo hic, ſed & in aliis monumentis, quæ de Sancto noſtro agunt, Tullum* Leucha *vel* Leuca *vocatur: quod nomen a* Leucis *traxit, quorum caput eſt.*

d *Septimus hic Tullenſium epiſcopus fuit, de quo ad 15. hujus menſis agetur.*

e *Ex hoc diſtichо, niſi forte ejus lectio corrupta ſit, & ex ſequente acroſtichide apparet, poetam noſtrum obſcurum eſſe: quod haud dubie jam inde lector obſervavit in verſibus præcedentibus.*

A

LIBER I.

Acta fide indigna ; cultus & miracula biographi ætate priora *a*.

CAPUT I.

Natales ; ad'escentia ; iter Romanum ad S. Petrum, cujus fit discipulus : mittitur in Galliam ; Tullenſibus Chriſtum annuntiat ; rex fidei Præconem ſpernit, at credit regina.

a 1. *Petrus catholicam annuncians Romam transfert* ; * *al.* penetravere

POſt glorioſum cælestis victoriæ triumphum, cum quo ſæculorum Conditor, hoſte devicto, cælorum penetravit * regnum, Apoſtolicæ dignitati ipſius Salvatoris præſentia, Petrus Apoſtolus electus & auctor præſignatus, claves B cœli ſuſcipere, atque univerſalis Eccleſiæ gubernacula meruit obtinere. Cumque primum, ut in Eccleſiaſticis hiſtoriis legimus, Jeroſolymorum, poſt Antiochiæ partibus divinæ illuſtrationis radios infudiſſet, & diaboliceæ ſuperſtitionis tenebras manifeſta veritate depuliſſet; Romani imperii dignitatem Chriſtianitatis titulo ac ſanctæ Crucis vexillo dilatare & ſublimare decernens, mundi dominam & caput orbis Romam aggreditur, ac Deo diſponente, cœleſtis magiſterio diſciplinæ, ſanctæ Eccleſiæ Catholicæ principalis Paſtor & magiſter efficitur; ut videlicet, ubi diverſarum nationum confluxerat multitudo, inde quoque liberius atque valentius creſceret in Deum Chriſtianitatis ſanctæ religio. Cumque ſanctæ prædicationis vſus clariſſimos ſolis radios per diverſas terrarum partes ſollicitus evibraſſet, credentium populorum multitudines aggregans, in ſpem ſalutis æternæ corroborabat : cujus ſancti fama nominis non ſolum ad finitimas, ſed etiam ad exteras perlata fuerat nationes.

C 2. *Manſuetus ac Sanctus, ubi in virtute & litteris plurimum profecerit,*

b * *Dilog. & Sanct. propagine*

a Ea tempeſtate, ut ſcripturæ documento pereepimus, quidam ſanctæ indolis fuerat adoleſcens, nomine Manſuetus, tranſmarinis partibus nobilium quidem Scotorum *b* clara progenie * genitus; ſed meritis egregiæ nobilitate multo pretioſius inſignitus. Quo videlicet teneræ adhuc ætatis progreſſu conſiſtente, eum præſagio nominis provehebatur culmine ſanctitatis, moribuſque vocabulo conſonantibus, ſe ſemper ſublimior ſtudebat fieri augmento pietatis. Qui cùm cæteris bonorum operum ſtudiis veræ extiterat amator innocentiæ, ita quoque ut ſui commoda præteriens, exterorum eſuſas libentius agerer, aliorum *e* infortuniis ut propriis influebar, maeſtorum cordibus copulari, rigidioribus vero inflantius abrumpi, in ſanctificationis puritatem aſſumi, in dcclivioris ludibrii præludium abſolvi, imbecillibus atque inopia profligatis tota mentis intentione conferri, ac miſerorum gemitus ut ſuos adhiberi. Tanta quoque in eo fuerat virtutis & pietatis infuſio, ut non ſolum ſibi, ſed etiam parentibus fierer in ſalutem. Naturalis quoque ingenii efficacia, cæleſti inſpiratione præcedente, litteralis magiſterii diſcipliosm ſic dilexit, ſic eſt proſecutus, ut neminem conſortis collegii perſpicaciorem, neminem in his ſtudiis habuerit præcedentem.

A. ADSONE ABB.

3 Cumque ſeſcibus auſpiciis divini ſervoris inſtantia animos inſpiraret * Adoleſcentis, a Romanis arcibus Chriſtianæ fidei beati Petri Apoſtoli ſolertia titulo radiante, Romam proſectus, ejus, quem totis viſceribus ambiebat, præſentiam expetit [a]; atque Apoſtolicæ inſtitutionis magiſterio ſe abjectis omnibus ſubdens, in eum injecit oculos, cujus ardebat deſiderio ſanctitatis. Inſigni itaque divinorum operum præconio præeunte, Catholicæ informationis prælegit Principem, de cujus fonte ſumeret, quod veriſſimis reſtimoniis, ut patuit, poſtmodum approbaret. Videns autem beatus Petrus futuri proventus ac bonarum virtutum in eo ſigna radiare, & claritatem ſuperoæ illuſtrationis manifeſtis indiciis emicare; tanto arctius beatum Virum ad cæleſte magiſterium edocendum ſibi virtute confeſſionis ſciverat, quanto in ſalutem credentium, præſentium ſcilicet ac futurorum, multiplicibus veritatis cooperatoribus indigebat.

ad Apoſtoli limina Principem profectus, & ſe ejus diſciplinæ ſubdit ; * *al.* aſpirares * *al.* exercitio

E *epiſcopus conſecratur, & cum aliis in Gallias mittitur* ;

4 Qui videlicet beatiſſimus Paſtor univerſalis Eccleſiæ totum mundum, quem a Domino Jeſu Chriſto ſibi creditum acceperat, dæmonum erroribus involvi ac ſubditum eſſe illacrimans, perfectiſſimos quoſque divini verbi præcones ordinavit; qui a ſe in Galliam dirigendi, virtute conſtantiæ & fidei teſtimonio comprobati, Galliarum populos, qui jugo teoebantur diaboli, erucrent, & ad divini cultus ſacramenta provocarent. Ex hujus itaque numero collegii beatum Maternum *d* Trevericæ civitatis pontificem, Rhemorumque ſanctum Sinicium *e*, Mediomatricorum vero Clementem, *f* Felicem atque Cæleſtem *f*, Memmium *g* autem Catalaunenſium fuiſſe non dubitamus. Cum quibus etiam hunc beatum Virum conſortis miniſterii collegam deputaverat, utpote longo Apoſtolicæ ſublimitatis exercitio edoctum ſe cæleſtis magiſterii experientia in cunctis adiumme comprobatum. Quem videlicet majoris dignitatis & gratiæ eſſe decernens, pontificalis authoritatis privilegio præmunivit, ut prædicationis divinæ emolumentum ſacerdotalis officii præcederet ſacramentum.

d *e* *f* *g*

F

5 Imperium itaque magiſtri eminentis executus perfecte Diſcipulus, armatus edicto, inſtructus eloquio, obediens in præceptis, fidus in promiſſionibus, Roma egreſſus, per longiſſimos jam dicti * itineris anfractus, a beato Petro corporali non mentis intuitu ſeparatus, longinquæ peregrinationi pro Chriſti regno ſe ultro ſubjiciens, Leuchorum urbis ſe civibus, intulit, in omnia ſuppliciorum genera perferenda præparatus. Quæ videlicet civitas aquis irrigua, paſcuis uberrima, murorum ambitu jocunda, ſeris & rurribus ſecus undique præmunita, idolorum tamen ſordibus uſquequaque polluta fuerat & confuſa. Metas itaque præfatæ civitatis Chriſto duce ac beati Petri prævia authoritate ingreſſus, barbaricam multitudinem nihil veritus, veræ fidei ſacramentum & Chriſtianæ religionis cultum gentibus prædicare cœpit; idola vana eſſe, ſurda & muta, manu pictius facta hominum & commento, quam veræ rationis exiſtentia primordio, nihil divini habentia, nec ad beatam ſœli-

Tullum advenit, ubi verum Deum annuntiat ; * *al.* indi-

A. ADSONE ABB.

citatem, quæ poſt hanc mortalem vitam ſecutura eſt, aliquid atrinentia: unum Deum potius colerent, qui terras & maria condidiſſet, qui cæli ſublimiratem ſua ditione teneret, qui corporibus vitam * poſt mortem fœlicius præſtaret vivendi facultatem: tantorum fallorum deorum culturam horrendæ vanitatis eſſe lodibria, animarum diſpendis, perennium tormentorum nihil aliud quam futura irritamenta.

* vox hoc abundat, vel alia deeſt.

vox fidei Præcessum ſpernit, quæ ad humilia ſaburbia Augustum fecidit, ubi verbum Dei

6 Erat tunc temporis memorata civitas populorum ſtipata catervis, rerum ditiſſima copiis, ac diverſæ ſupellectilis referta commerciis. Rex quoque gentilis & barbaricus cum ſua conjuge, Leo nomine, Deum ignorans, eum omni populo ſuo idololatriæ cultibus ſubjugatus. Ad quem cum perlatus eſſet ſancti Viri adventus, & quam per populos ferebat, divini prædicatio verbi, ſprevit & abnuit, & verum æternæ Deitatis Præconem ſurda aure præteribar. Vir autem Domini inſtanti conſtantia reluctatus, prope mœnia civitatis exiguæ habirationis ſibi receptorium præparavit; cunctoſque ad ſe venientes ad cognitionem veri Dei a ſuperſtitionibus dæmonum revocabar, eligens potius diverſis cruciatibus ac
B ſupplicüs eorpus eſſe tradendum, quam id quod beati Apoſtoli magiſtri ſui edicto ſuſceperat, æternæ ſalutis miniſterium declinaret.

prædicare pergit quo ſatellites regios Mansuetum, quem audiverat optimum, ad ſe accerſit,
* Diling. ſubirent
* al. petierunt

7 Inſtabat igitur negotio perleveranter, quod cœperat. Cumque ſupradicto negotio indefeſſæ ſolertiæ dierum ſubigerent * curricula plurimorum, rumoris bujus ſolemnis frequentia ad notitiam reginæ profertur *: cui familiares ac domeſtici adjungunt, talia referentes; adeſſe videlicet quemdam, patria quidem peregrinum, genere ignotum, affatu diſſimilem, vultu & habitu ſibi penitus non eſſe conſortem; conditione tamen Chriſtianæ fidei eſſe cultorem, ab Italiæ partibus venientem, ab eo, quem Romanorum pars maxima veræ fidei ſigniferum & Papam ſequitur; ſe a Petro eſſe miſſum veraciter aſſerentem, Deum cæli hominumque factorem aperris atque aſſiduis vocibus prædicantem. Cumque hæc & ſimilia rei nova admiratione referentibus reginæ gentilis animus aliquo modo flecteretur ad audiendum, abſenitis regis ſui libera
* al. ponta poſita * facultate, ſecreto uſa cubiculi, Virum Dei ſibi præcepit introminti: Quæ eſt, inquiens, hæc nova & hactenus nobis inaudita religio, quam noſtrorum culturæ deorum ſuperducere
C geſtiens, alia nobis colenda denuntias, qæ uſque in præſena generi noſtro & incognita permanent & inculta?

& tantis fidei mille ora proponunis credit; ſed mentis mortis hæreſium differt.

8 Intelligens autem Vir beatus intentionem reginæ ſcilcitantis, & ſpem habens in ea vitæ regenerantis; Deum, inquit, unum & verum in diſtinctione trium Perſonarum, Patris ſcilicet, Filii ac Spiritus ſancti omnium rerum incommutabile principium, qui eſt fons & origo bonorum, a quo omne genus mortalium exiſtendi ſumſit initium, cujus poteſtas nec cœpit eſſe nec deſinit in æternum; per quem perenni mundo æternæ redemptionis venit remedium, poſtquam Deus & Dominus noſter Jeſus Chriſtus Filius omnipotentis Patris de cælis miſſus ad terras, per uterum intactæ Virginis carne veſtitus humana mortalibus viſibilia oſtendit, plurimis & mirandis virtutum ſignis declaratus, ad ultimum ut diaboli excluderet dominationem, in cruce, Judæorum infidelirate, ſponranea diſpenſatione ſui conſilii appenſus, pretio ſui ſanguiois sb errore dæmonum eos abſolvit, quos vitæ D
pereonis beredes futuros præfinivit *b*. Quid plura? Regina eredidit; & niſi pagani regis poteſtas obſtiriſſet, legitimo adnexa matrimonio purgari non deſiſterer ſonte ſalutari. Tamen rege altarom rerum eventibus & curia applicato, quoriens reginæ feria opporiuna conſiderant * Virum Dei frequentius alcitum, viam ſalutis inſendebat ſtrenue demonſtrantem. *b*

* Boſquet. & Sammarth. conſiderans. Ochſenh. & Dilling. concedentes

ANNOTATA.

a *Liber primus Adſonis in editione Marteuii prætermiſſus eſt: integer exſtat in aliis quinque exemplaribus, quæ in prima ad brevioreм Vitam annotatione recenſui. Hic recudetur ex Calmeto, qui eum paucioribus mendis vitiatum e codice Mauſuetino antiquiore typis mandavit. Eidem biographus hunc titulum præpoſuit:* Vitæ & Actuum B. Manlueti, primi Leuchorum urbis pontificis, libellus primus incipit.

b *Quam gentem per* Scotos *intelligat biographus, indicavit in verſu tertio poematis, quod præfationem proxime ſequitur. Vide Commentar. num.* 15. E

c *Longa hæc periodus defectu aptæ partium compoſitionis obſcura eſt. Cæteris ſolœciſmis, qui in libro primo occurrunt, annotandis non immorabor.*

d *Bollandus ad diem* 29. *Januarii, ubi de S. Valerio ſecundo Trevirenſium antiſtite egit, admiſit, eum cum deceſſore ſuo S. Euchario & ſucceſſore S. Materno ab Apoſtolorum principe miſſum fuiſſe; at quæſtionem non examinavit. Procul dubio id facturus eſt, qui ad* 14. *Septembris de Materno, vel ad* 8. *Decembris de Euchario ſcribet.*

e *SS. Sixtum & Sinicium, primos eccleſiæ Remenſis epiſcopos, S. Petro coævos non fuiſſe, ſolidis argumentis probavit, qui in hoc tomo pag.* 121. *& ſeqq. tempus miſſionis eorum inquiſivit. Placet ejus ſententia, qua ſtatuit utrumque veriſimilius ſub imperatoribus Diocletiano & Maximiano in Galliam veniſſe.*

f *Primus Mediomatricorum ſeu Meteoſium epiſcopus S. Clemens colitur* 23. *Novembris, ejus ſucceſſor Cæleſtis* 24. *Octobris. S. Felicem, qui tertius Metis ſedit, ad* 21. *Februarii Bollandus dedit. Tres memorati præſules eorum creduntur ab Apoſtolo Petro miſſi fuiſſe. Traditionis veritas indagabitur, quando de S. Cæleſte, vel potius* F *quando de S. Clemente agetur. Non exiſtimem, ſententiam illi faventem ferendam eſſe. In Ms. Ochſenhuſano S. Felix, in Dilingano S. Cæleſtis omittitur: at in utroque Exuperius eorum in locum ſubſtituitur. Bajocenſes primum iſtius nominis eccleſiæ ſuæ epiſcopum, ſi non ab ipſo S. Petro, ſaltem a S. Clemente Papa ad ſe legatum fuiſſe opinantur; ſed vehementer fallantur, uti demonſtrat Papebrochius tomo* 3. *Maii pag.* 619.

g *Sollerius tom.* 2. *Auguſti pag.* 5. *epiſcopatus ejus initium poſt medium circiter ſeculi tertii diſferendum cenſet.*

h *Innocentius X.* 53. *Mali anno* 1653. *Alexander VII.* 16. *Octobris anno* 1656. *& Clemens XI.* 16. *Julii anno* 1705. *famoſam propoſitionem* 5. *Janſenianam*, intellectam eo ſenſu, ut Chriſtus pro ſalute dumtaxat prædeſtinatorum mortuus ſit, impiam, blaſphemam, contumeliolam, divinæ pietati derogantem & hæreticam *declaravit*, & uti talem *damnavit*.

C A-

A

CAPUT II.

Sancti virtutes: regis filium ſubmerſum vita reſtituit: fidem & baptiſma ſuſcipit familia regia cum omni populo.

Locum ſic colens, quem in ſubterraneo ſilvæ delegerat, circumſtantibus deſuper ſcilicet * *al.* puerilia

ERat igitur his parvulus filius, qui inſtituebatur ad ritum parentum profanorum. Cujus videlicet exigua puerilia * tempora licet teneris ageret natura ſub annis, parentibus tamen, ut poſt patuit res, fuit initium & proventus tamdiu dilatæ credulitatis & ſalutis. Beatus autem Pontifex in proſpectu urbis, ut diximus, umbroſia ſilvarum frondibus contectum locum delegerat & remotum; in quo ſoli Domino vacans atteutius opus, quod cœperat, votis aſſiduis deferebat. Qui non tantum ſuis, quantum etiam magiſtri ſui Apoſtolorum Principis ſubſidiis innixus, ſignis & virtutibus coruſcabat; elarus aſpectu, moribus dulcis, alloquio mitis, eooſtantia fortis, patientia longanimis, caſtitate præcipuus, in beneficiis largus, egenorum miſeriis pronos, conſiliis cautus, miſericordia plenus,

B

* *Dilig.* conſecutus

hoſpitalitatis gratiam conſectatus *, in orationibus aſſiduus, in lectione devotus, in lacrymis profuſus, in cordis compunctione aſſiduus, in cæteris bonis actibus perfectus atque perfectus.

ſine ut ſæpenumero * *memoratibus, imo ſæpius cum Sanctum fruſtra occidere machinatur.*

10 Cujus virtutem cum in rebus maximis, tum etiam in minimis & in vilibus cauſarum eventibus plures ſuæ experti. Nam cum in agendis ferarum exequutionibus quælibet animalia canum violentia illud hominum genus inſequerentur, qui talibus exercitiis impliciti teoebantur; uſque ad eum, quo Vir Dei manebat, locum pervenientes, ſtupefactos cerneres riguiſſe, nec ultra exemptæ necem intemptare capturæ. Quare ſæpe regia indignata poteſtas ſanctum Domini Pontificem decreverat trucidandum; quem tamen divina virtus inter arma barbarica & mores ferociſſimos ad erudiendam plebem fidelium & expiandam urbem ſacibus idolorum conſervabat illæſum, nolens vitam ejus brevi conſummare articulo martyrii; ſed prolixis temporum ſudoribus immorantem, fructum afferre copioſiorem, & navem eccleſiæ, quam recturus erat, multi-

C

modo commercia referentem, ad regnum tranſire cælorum.

Regis filium in Moſellam lapſum, ſubmergitur; ſuſtinet pudorem

11 Interea cauſa extitit, qua rex & populoſa gentilium multitudo ludis ſuis ſolemnem frequentiam agerent, & conſuetis otii ſui exercitiis vacarent. Cumque talibus inteati tenerentur, accidit prædicti regis unicum parvulum filium ex muro, cui tum forte ſuperſtare videbatur, ea videlicet parte, qua reducto paululum ſinu, quem fors ædificantibus dederat, muri ambitus quemdam deflexerat angulum; e ſublimi loco prolapſum, caſu in fluvium Mnicllæ deciditſe. Qui ſcilicet fluvius alvei ſui curſu loca viciaiora poſſidens, tunc temporis prope mœnia civitatis influebat: tantaque illic erat aquarum profunditas, ut ablorptum hac voragine

* *Deficit.* deficeret, *Sen-Mar.* deſſiſteret

pucrum arte & ſpe deſciſceret * quærentium ſolers induſtria virorum. Civitas tota ruit in funera, clamor attollitur ruſticorum, pater & mater pene exanimes referuntur, tragœdiæ perſonant mulierum, falſorum fruſtra provocantur ſub ſpecie * deorum, dies vertitur in luctum, ludi in miſeriam, ſolemnitas in mœrorem. Ita ſorde * duplici mœrore & labore conſumptis omnibus, noctc irruente, dies clauditur.

A. ANSONE ABB.

* *al.* ſuppetit

* *Baſnage.* forte, *al.* forte regina *filii apparentes*

Manſuete ſpondes, ſi imperata faciturus, ſi vel audiveris filii eripias;

* *al.* adhiberes

12 Cumque feſſa membra poſt tantum laborem lecto reclinarent, gravi uterque parens ſomno deprimitur: cum eece repente dormienti regis conjugi, ut ambo decumbebant, B. Manſuetus per viſum apparuit, dicens: Merito, regina, turbaris; merito confunderis; merito triſte filii tui funus exinlvis: nam ſi Conditorem tuum cognoſceres, & verbis olim meis tu & rex tuus fidem adhiberes *, ab hoc forſan infortunio libera fuiſſes, vel multo ſalubrius hæc contingerent, dum animam ſimul cum corpore pereuntis beata quies exciperet vitæ reuaſcentis. Sed quid jam nunc facies, ſi vel corput extincti recipera merearis? At vero illa ſe devovens acturam, quod imperaret, cum prolixiora ſancti Viri ambiret colloquia, ejus viſio inter affamina rumpitur. At illa protinus ſomno excitata, mariio, quod viderat, ex ordina intimavit. Tunc ille: O ſi poſſim, inquit, ajus, quem Sanctum Dei edoces, promereri præſentiam! Polliceor enim, me ejus dictis aſſenſum præbiturum; tantum per eum obtineam, ut * cadaver eaanime & laoiauda membra gurguſtio non

E

* *Baſnage.* vel, *Dilong.* &

carere ſepulchro.

ire quoque promittit, ſi, ut recipio, fidem amplectum?

* *al.* protelatur

13 Inter hæc, noctc decedente, dies adducitur craſtinus. Quæritur Vir ſanctus a regiis officialibus; ſed eo die minime reperiri potuit. Labor fruſtra quærentium uſque in diem tertium protelatus *: jamque ſpes inveniendi pene ſubtrahitur. Illuceſcente autem die tertio, tandem pro libitu Vir Domini inventus regiis obtutibus præſentatur. Cui illa, priſtinæ feritatis rigore depoſito, O Sancte, inquit, Dei, quem ſaluti noſtræ ab exteris partibus gaudemus adveniſſe, miſerere orbati parentis, miſerere extincti nati, adhuc ſub aquis lethiſere decumbentis. Jam pronus aſto & credulus, aras deſtruo, templa & ſimulacra ſubverto, dæmonum figmenta cuncta contemno, immolatitios cruores devito, fidem quam prædicas ſuſcipio, Deum cæli, quem orbis Romanus jam Petro docenta proleoſit *,

* *al.* parendo

adorandum ſpondeo; & me & populum meum divinis legibus ſubjugabo, dum per te mereat tantum vel extinctum ſuſcipere, quem conſtat iam erudeliter perdidiſſe.

F

Sanctus puerum ſuis reddit, & redivivum populatur, ſi ſtatim proviſſet * *al.* præcepit

14 Vir itaque ſanctus, qui jam profecto noverat, quod facturus eſſet, bis vocibus motus, his lacrymis compunctus, ſimul ſentiens tanta fruge populorum divinam ſibi adeſſe virtutem, ad muri locum ſe perduci præcepit, de cujus culmine princeps * devolutus puer in gurgitem decidiſſet. In quo videlicet loco orationem fundens ac præcipue fidens in Dominn, devotis precibus incubuit, invocatoque Chriſti nomine, cuncti, qui littora cinxerant, aſpicientibus, corpus jaceotis pueri apparuit; & a profundis eductum ferri ſuper æquora cœpit. Quod celeritee ab undis areptum, ante pedes beati Viri protinus eſt illatum. Ecce habet, inquit ad patrem, corpus exanime, quod petiſti. Si tamen implere decreveris, quod ſpopondiſti, aderit quoque divina clemeotia, quæ tibi adhuc valeat multo præſtare majora. Nam ego ad hoc veni, ad hoc peregrinationem tantum * aſſumpſi, ut per me vobis pateat cæleſtis janua regni. A Principe Apoſtolorum miſſus ſalutis veſtræ negotia pro-

* *al.* tum

A. ADSONE sequor, veſtrarum gaudens lucra animarum quæro.

ADS. Baptizat fidei ſuſcipiendæ uno, puer uno reſtituitur; * al. filio

15 Tunc pater & cunĉti, qui aderant, unanimiter profitentur, abdicatis idolis, veri Dei futuros ſe eſſe cultores; ſi is, qui jacebat exanimis, ſpiritu redeunte, mooſtraretur poſt mortem ad ſuperos poſſe reſpirare. Hinc * ſanctus Pontifex plenus ſemper viſceribus pietatis, id quod petebatur, per ſpiritum intelligit operandum. Iterum genu flexo in orationem, divinæ Majeſtati ſupplicaturus, humi proſternitur, & Chriſtianos, qui tum forte panci admodum numero aderant, idem facere votis cæleſtibus præmunivit *: cum oratione expleta mortuus repente vitali flatu membris concnitur, atque ad ſancti Viri imperium in pedes erigitur, & cunĉtis admirantibus patri incolumis redditur. Tunc univerſi, qui ad hoc ſpectaculum convenerant, manifeſta Dei virtute flere præ gaudio, nomen Chriſti in commune fateri, & illum præ omnibus eſſe colendum, qui cunĉtis mortalibus ſpiraculum vitæ dedit, & poſt lethalia funera mortuorum ſpiritus imperio coercet, atque iterum, eum voluerit, redivivis corporibus ad ſuperos revocari jubet.

* al. præmonuit

B

qui jamdu, quos apud inferos ſibi parentibus ac populo paratus videbat, enarraret,

16 Tunc fidelis Domini Sacerdos ad reſuſcitatum puerum converſus, Accede, inquit, propius, & per ordinem enarra parentibus, quid videris, vel ubi fueris, cunĉtis ſimul patenter oſtende. Tunc ille, ut recens ab inferis prodiens emerſerat ombris, ad nutum Antiſtitis ora reſolvens atque a tenero pectore alta ſuſpiria trahens, libere cœpit edicere, quid in inferno poſitus vel ſenſerat vel vidiſſet; multa videlicet & innumerabilia tormentorum genera, inter tartareos ignes flammivomos vigere ſerpentes, immenſas reorum multitudines diverſis ſupplicüs manciputas, ac miſerorum ſpiritus inter flammas & frigora coarĉtatos ſtridore deficere, atque ex ſuo defectu ad rediviva iterum incendia renovari; ubi ad vitam nulla recuperatio, ſed omnium bonorum oblivio, ſola præſentium pœnarum inenarrabilis cruciatio; ad quam ipſe quoque rex & regina, omneſque, qui præſentes aderant, procul dubio eſſent perventuri, niſi beati Antiſtitis dictis & ſactis crederent, & Chriſtianæ

C

fidei colla ſubjugarent: ſeque ipſum ad eadem pœnarum loca deductum, perpetuæ damnationis tenebris ſuiſſe deputatum, niſi beati Confeſſoris Chriſti citius interceſſio ſubveniſſet, quæ eum a malignis ſpiritibus atque ab infernalibus clauſtris eriperet, & ad ſuperos revocaret.

baptiſmum petit; idem ejus hortatu, ſacrificiis idolis, facinus ter- regina & populus; * al. ſanctum

17 Hæc ita & plura ſimilia proſequutus, ad pedes Sancti gemebundus puer ſubſternitur, & fonte ſalutis ablui humiliter ac devote profitetur. Patrem ac matrem, cæteroſque, quorum ſollicitior fuerat, ut idem facerent, votis & monitis, quibus poterat, ſuadebat, dicens, ſuum * Pontificem a Deo fuiſſe deſtinatum urbi, in ſalutem veniſſe civibus, paſtorem ſanctum animarum, rectorem atque cuſtodem divina diſpoſitione & Apoſtolica inſtitutione electum; cujus ipſe & tota communiter civitas ſalvaretur adventu. Tunc igitur inter verba pueri & evidentiſſimam reſuſcitationis ejus virtutem tantæ noviſatis inſolito miraculo ſtupefacti omnes, videntes manifeſtam Dei virtutem, cui reſiſtere & in aliquo contradicere nemo eorum poterat; idola reſpuunt, aras ſubvertunt, cunĉtas diaboli officinas proſternunt, & manus protendentes Chriſti nomen communiter inclamare & laudes in

D

cælo perſonare cœperunt. Deinde claris vocibus erumpentes, baptiſmatis ſacramentum, quod prius pertinaciter recuſabant, humiliter omnes expoſtulant.

Sanctus inſtructos baptizat, qui cum communi ſuffragio ſuperum ſibi proficiunt.

18 Tunc vero ſecundum Catholicam diſciplinam a beato Antiſtite ſanctæ fidei regulam prius edocti, ac deinde gratiam baptiſmatis ſunt conſecuti; rex ſcilicet & regina, omniſque eorum familia, omnis militaris ordo, univerſa ruſticorum multitudo: & ſactum eſt gaudium magnum in illa civitate. Tunc omnis candidatorum turba, & cæleſtes in laude Chriſti cohortes, novum redemptionis genus adepti, & vetuſto anguini tegminis ſqualore axſpoliati, divinam poenitentiam admirantes, & glorioſa beati Manſueti merita magnifice prædicantes, pari voto parique conſenſo ſanctum Virum totius eccleſiæ ſummum rectorem eligunt ac paſtorem; juſtum eſſe *, qui ad totius populi ſalutem venerat, totius electione populi paſtoris jura teneret: ac ſic univerſi acclamantes, hunc eſſe dignum, hunc eſſe glorioſum, hunc per omnia civibus profuturum, non jam quaſi peregrinum, ſed tamquam paſtorem proprium, Apoſtolicæ præſultum privilegio dignitatis, in ſedem ſtatuunt pontificalis honoris.

* in Sm. Mss. additur acclamant, uti & al. tantum ut.

E

CAPUT III.

Edictum regium; pia Sancti opera; idololatria exſtirpata, multas ædificat eccleſias: ejus mors; ſolemnes exſequiæ.

Rex edicto ſancit, ut omnes ſubditi baptizentur: victores a Sancto exercitus.

TUnc rex & principes ejus, jam Catholica fide ſundati, per omnes dominationis ſuæ terminos, longe lateque verbum ſalutis cunĉtis inferre præcipiunt; ita volentes noleoteſque aut vere convertantur, aut patria propellantor, nec ullus infra relinquatur, qui aut non baptizetur, aut non baptizandus ad fidem imbuatur. Sic igitur Vir Dei electus prius quidem Romæ apiſcopus conſeeratus; poſt vero, ut verbis præcedentibus patet, generali populorum acclamatione, ſignis atque prodigiis ad pontificii culmen Leuchorum urbis aſſumptus, ſermone non poteſt comprehendi, quanta & qualia divinitus meruis liberari *. Miſericordia eamque & pietas ſemper in ejus ore & mente verſabatur, nec apiſcopalis auctoritas priſtini rigoris & abſtinentiæ frena reſolvit: noctes dieſque contionata oratio ſæpe conſummavit. Motus animi tanta manſuetudine coarĉtavit, ut cum ſciret miſereri, neſciret iraſci, omnibuſque elemens, omnibuſque miſericors. Advenientium vero miſerias ita perferebat, ut quicumque mœrens veniſſet, adprime conſolatus lætior rediret. Languores autem ægre ſe habentium non ſolum ſua interceſſione, ſed etiam beati Petri Apoſtoli acceptа authoritate libere curabat. Ita Paſtor io populis, vere medicus agnoſcebatur eſſe ſalutis.

F

* al. mirueris operatis

idololatria penitus exſtirpata, multa per diœceſim templa ædificat;

20 Sicut autem in Geſtis ejus, quæ multo ante nos conſcripta ſunt, ſtudioſo lectori perfacile eſt inveniri, emundata, ut ſupra diximus, eadem Leuchorum orbe omni idolorum ſuperſtitioſa ſpurcitia, ædificavit intra mœnia civitatis templum Domino, in honore videlicet Genitricis

A tricis Dei & Domini noſtri Jeſu Chriſti ac perpetuæ Virginis Mariæ, necnon & Sancti protomartyris Stephani. Aliud vero templum conſtruxit ex latere in parte Auſtrali, quod ſolemni populorum frequentia dedicavit in honore & veneratione ſancti Johannis Baptiſtæ, ubi dicitur Ad fontes. Deinde autem per omnem diœceſis ſuæ provinciam plurimas conſtruxit eccleſias, ordinatis presbyteris & diaconibus; ubi divinæ Majeſtati debita laus redditur, & glorificatur Deus admirabilis in Sanctis ſuis uſque in præſentem diem.

noſtri in orationis oratorio ; alios animarum ſalute impendio Lazarorum Apoſtolorum * ſi admittas

22 In eo vero loco, ubi primum advenlens ao minus * io ſuburbio civitatis ſibi, ut diximus, hoſpitium præparaverat; diurnis quidem in civitate divini pabulum verbi gregi ſibi eommiſſo ſollicite miniſtrabat, oocturnis autem temporibus, us liberius orationi ioſtatce, ad idem tamquam conſcium ſibi habitaculum revertebstur: ubi ſcilicet lachrimarum affluentia diluebat, ſiquid circa aliorum ſalutem occupatus, ſibi ipſi diurnis ſpatiis minus perfecte procuraſſet. Tantis igitur ac talibus, ut prædiximus, longo temporis excrcitio divinus Operaior inceſſanter ioſiſtens, fatigari
B non poterat, quem ſancti Spiritus fervor accendebat. Qui iecundum Apoſtoli dictum, etſi aliis non crat apoſtolus, huic tamen plebi vere apoſtolus exitit, quam ipſe tot ſignis atque virtutibus, tot laboris & inſtantiæ ſnæ ſudoribus Deo acquiſivii. Et quamvis moribus noſtris & converſioni multa dceſſe ſenſerimus, quæ illa Vir beatus & docuit & excoluit; ſigna tamen apoſtolatus ejus nos omnes in Domino ſumus: quia quod ille ab ipſo primordiali ſanctæ & univerſalis Eccleſiæ ſumpſit exordium *, hoc poſtmodum generi noſtro libera auctoritatc perſudit *, fide potius atmatus quam ferro.

* al. exordio
* al. profudit

3 Petri martyrio

aa Prætcrea beatus Petrus Apoſtolus, qui in numero Apoſtolorum cligitur primus, confeſſor Filii Dei factus, humani generis Paſtor electus, Eccleſiæ ſundamentum, claviculatius tcgni cælorum, Chriſti Domini confeſſione probatus, paſſione poſtmodum coronatus, Galatism, Pontum, Cappadociam, Bithyniam, Aſiam atque Italiam, Evangelicis plene repleverat documentis. Qui cum ſub priori Claudio cæſare Antiochenam fide Catholica primum perfecte ſuodaſſet Eccleſiam, eamque per ſeptem continuos regcret annos, Si-
C monis magi verſutias, qui veritatem Apoſtolicæ inſtitutionis ubique locorum fugiians, lanæ doctrinæ tadios ſuis tenebris maculare conabatur,

* Bolquet. pravenit eas

Spiritu ſancto edoctus perveniens *, eundem Simonem magum Romam perſecuturus ingreditur, ibique electione fidelium Paſtor Eccleſiæ factus, Evangelium prædicans, viginti & quinque anois ejus urbis tenuit Principatum. Contra cujus clariſſimam prædicationem, us hiſtoriæ referunt, idem Simon Antichriſti membrum utique ſactus, rabido ore conſurgens, Neronis & Agrippæ præfecti filus audacia, Apoſtolicam aſſertionem ſui pravitate mendacii impugnare non deſtitit. Unde magicis artibus cælum conſcendere molitus, virtute & oratione B. Petri Apoſtoli, dum fertur per aera, ad terras amens corruit in partes elidendus. Quibus actis, Nerone jubente, proſcriptus, ſexto & triceſimo anno poſt paſſionem Domini io urbe Roma, ut iple voluit, deorſum crucifixus, poſt Apoſtolicum meritum, in-

* al. ſuper-na

pernorum * cælorum regna ingreditur glorioſo martyrii ſanguine laureatus.

23 Cujus in toto terrarum orbe merito recolendam beatus Manſuetus tamquam fidiſſimus diſcipulus magiſtri audiens paſſionem, loco, quo prædiximus, beatum Virum non longe ab urbe pro tempore ſuiſſe hoſpitatum, quem etiam ſacri oratorii jam pridem titulo illuſtraverat, nobiliorem eccleſiam condidit: quam videlicet in honore & memoris beati Petri Apoſtoli, ſibi otique præceptoria ſtatuens, ſacri pignoris ejus, quam ſecum attuliſſe fertur, benedictione conſecravit a. Ubi ſcilicet diebus ac noctibus peracto prædicandi officio conveniens, ac ſoli Deo vacare deſiderans, plures poſtea agens annos, multitudines fidelium in fide Chriſti colligens, ad conſortium præmiſit Angelorum. Cumque jam Dei Athleta electus plenus effec dietum & provectæ ætatis, multis & diurnis bonorum operum ſudoribus & laborum exercitiis, ut prædiximus, fatigatus, virtutibus quoque & miraculorum ſigois admodum declaratus, tamquam fidelis ſervus & prudeos, qui Dominicæ familiæ menſuram tritici io tempore ſuo erogaverat, ad acclpiendam æternæ recompenſationis mercedem, Domino jubente, vocatus, carnis onere depoſito, III. Nonarum * Septembris ſpititum cælo teddidit, & ſtolam beatæ immortalitatis cum Domino ſuo pereniter regnaturus accepit: ubi modo gaudet Angelorum cœtibas admixtus, atque ovium ſuarum adhua in terris degentium * multo magis præſtantius & potentius interceſſor effectus.

* Diting. Nonas

* al. agentium

24 Ad cujus exequiarum ſolemne commercium jam dici non poteſt, quanta multitudo fidelium convenerat, quos videlicet ipſe laboris ſui ioſtantia in filios adoptionis per Spiritus ſancti gratiam transfuderat. Cerneres maximas populorum catervas non jam peregrini & ignoti, ſed proprii Patris & paſtoris ſui triſte funus ſtipaſſe, & lamentabiles exequlas undique quodam quaſi procinctu flentium, atque dolentium confuſo ordine miſcuiſſe. Ita præeuntium atqua ſequentium sgmine uſque ad locum ſepulchri corpus defertur exanime, & in eo loco, quo eum prædiximus beati Petri Apoſtolorum principis honore & merito eccleſiam dedicaſſa, digniſſimæ traditur ſepulturæ. Ubi enim certaminum & laborum conſummaverst curſum, ibi, Domino diſponente, debitsm corpori voluit habere ſapulturam. Quem videlices locum, meritis ejus obtinentibus ex tunc & modo divina poteſtas ad laudem & gloriam ſui nominis ſignia & virtutibus illuſtrat, ut oſteodatur, quantum in conſpectu æternæ claritatis in cælis fulgeat, qui tantarum cotidie virtutum in conſpectu mortalium admirationes coruſcat. Cujus merita glorioſa nos, qui oves & grex ejus ſumus, cum humili devotione debito honore veneremur, us ipſius intercedentibus meritis ſine fine cum eo gaudeta mereamor.

ſepulturæ honorifica ejus gloria ea cælo ſignis & virtutibus manifeſtata.

ANNOTATIO.

a *Inter Sancti geſta, quæ narrat biographus, nihil minus inveniri eſt, quam quod in ſuburbio Tullenſi Apoſtolorum Principi eccleſiam ædificarit. Vide de illa Comment. prævium num. 29. Sed quodnam fuit iſtud* ſacrum pignus, *quod* S. Manſuetus *ejus conſecrationi addiderit? Si verum eſt, quod Tullenſes olim crediderint, nimirum a Sancto comparatas fuiſſe reliquias SS. Petri & Pauli, quæ in dicta eccleſia infra altare majus ſub epiſcopo Tibona inventæ ſunt; judicare promtum eſt,*

D AUCT. ANSONIANI. *inviſibile, ut eccleſiam dedicet; ſanctis motum.* a

E * Diting. Nonas

F

AUCT. ANONYM. *eſt, baſce illius dedicationi adhibitas fuiſſe. Sed an hoc factum fuit non din poſt martyrium S. Petri, uti Adſo ſcribit? Quam parum veriſimile id ſit, dictum eſt in Comment. num.* 31. *Per* ſacrum pignus *forte quis etiam tuſolligere poſſet baculum S. Petri, de quo antiquior Catalogus antiſtitum Tullenſium in elogio Gauzlini hæc habet*: Quia mons, *ubi Bnxeriouſa cœnobium Gauzlinus fundavit*, ad Metenſem pertinebat epiſcopum, petiit a Theodotico præſula... illum ſibi dari per concambium, conferens illi Apoſtoli Petri baculum venerabilem, quem beatus Manſuetus ſecum detulerat a Romana urba. *Elogii auctor mihi ſuſpectus eſt, non ſolum quia Gauzlinum epiſcopum Tullenſem, an.* 962. *mortuum, contemporaneum facit cum Theodorico Metenſi, cujus nomine nullus ante annum* 964. *huic eccleſiæ præfuit; ſed etiam ob aliam rationem, quam vide apud Calmetum tom.* 1. *Hiſt. Lotharingicæ col.* 893.

CAPUT IV.

Cultus antiquus & miracula a.

B a

NUnc quoqua qoia vitæ & converſionis * ejus io carne degentis ex parte fiecm agnovimus, quis ejus fueris ſucceſſor compendiola brevitate huic narrationi inſerere dignum judicavimus. Poſt glorioſum Manſueti hujus otbis primi pontificis ex hoc mundo ad cælos trnnſitum, ſicut in Geſtis præcedentium Leucorum urbis antiſtitum invenitur, ſanctus ac beatiſſimus Amon, Dei providente clementia, in hac ſede communi univerſorum voto atque conſenſu ordinatus epiſcopus, beati Viri ſucceſſor effectus: qui Prædeceſſoris tui mores & inſtituta ad unguem exequotus, non valet eaplicari, quaniæ bonitatis & ſanctitatis fuerit operibus comprobatus. Hic namque pontificalem dignitatem in cuncta morum honeſtate caſuperans, nou ſolum verbis & exemplis ſubjectam plebem circumquaque competenter excoluit; ſed etiam miris ac magnificis virtutibus illuſtravit. Qui ſic quoque cnm dares in celabrasionibus decus, & ornaret tempora, ut ſcriptum eſt, uſque ad conſummationem vitæ, recedens ab hoc ſæculo, in oratorio, quod ſuperius diximus [in] * beati Petri Apoſtolorum Principis honore a ſancto Viro ſtudioſe conſtructum, cum eodem Prædeceſſorn ſuo ſanctiſſimo condignæ traditus eſt ſepulturæ.

C * hanc vocem non addidit ex Moſſanco

26 Unde quoque amborum meritis & interceſſionibus ad laudem divini nomiois idem locus ex eo tampore magnificis viſus eſt miraculis effulſiſſe; cum ſcilicet cæcorum oculi diuturna caligine preſſi, optatam expulſis tenebris lucem, variarum peſte eladium languentes exuti, attractis quoque nervis plures repentes humi, necnon & quammulti diverſis & innumerabilibus languoribus infecti, ſalutis gaudia horum interveniu ſe gaudeant ad propria retuliſſe. Ad quorum videlicet patrocinium regum ac principum legimus *b* frequentiam confluxiſſe, ac juris ſui * xeoia plurima ad ſublevandam inrvorum Dei & pauperum indigentiam devote contuliſſe: ubi etiam divetſis temporibus mirifica ſunt oſtenſa virtutum amborum meriiis inſignia: ſed vel propter irruptiones barbsrarum geotium, vel certn propter ſcriptorum inopiam ſine dubio lunt prætermiſſa vel perdita; cum etiam hanc noverimus urbem ob inhabitantium enormitatem ſcelerum, ſimul cum rebus Vandalorum *c* vaſtatam perſecutione ecudelium, ac poſtmodum antiqui hoſtis inſidiis atrocibus flammarum incendiis *d* conctematam.

concurſus ad utrinſque tumulum; dona ibi obiata; miracula, quæ enarrantur.

b * Moſſanc. Vetus ſanctio

C D

c

d *S. Martinus eras ſepultus apud ſepulcrum S. Manſueti animo e purgatorio per utriuſque liberationes;*

e

27 Hoc tamen non eſt ſilensio ſupprimendum, quod ore quorumdam nobis fideliter eſt relatum. Martinus Turonorum ſanctus epiſcopus, toto orbe, ut notum eſt, famoſiſſimus, beato Maximino a Trevirorum antiſtiti admodum ſuerat familariſſimus, ita ut ſæpe collatis fruerentur alloquiis, & beatum Petrum Romam pariter aditurі motois viatim inniterentur colloquiis. Beatus igitur Martinus communi diſpoſito quodam tempore id acturus, oratorium beati Manſueti, ad quod declinaverat divinam exoraturus elementiam, devotus ut erat, ingreditur. Cum ecce repente cujuſdam ſanctimonialis *f* ſpiritus puellæ, cujus corpus non longe ante ſepultum eo loci fuerat, repetitis vocibus ſancti viri nomen ea ſepulcro ingeminat. Cujus precibus cum vir beatus intenderet, protinus illa ſubſequitur: Sanctiſſime, inquit, pontifex, cælo terriſque præpotens, animæ miſerere ſepulti. Corpus quidem hic adhuc tegitur terris, ſed ſpiritus verſatur in pœnis. Adhibe in auxilium ſanctiſſimi Manſueti & tuum patrocinium, haneque * ſalvatam eredideris, cum reverſus vocem non audieris ſupplicantis. Hinc ille abiens, iter, quod eœperat, aggreditur, petenti præcipue ſubvenire ſollicitus. Interea toto confecto illo itinere, eom rediens glebam * beatiſſimi Manſueti, ut erat ſolitus, non præteriret, & ſigna petentis defunctæ jam nulla percepiſſet; gratias Creatori perſolvit, quia utriuſque interveniu ſalvatam agnovit. Hæc enim perire quomodo potetat, cui tales Interceſſores immenſa Dei miſericordia conſulerat? His ita geſtis, quia ad alia tendimus, in his quoque pro voto finem faciamus.

f

E

* *editio Moſquani & Mſ. Ocbſenh. hanc quoque*

* *id eſt, corpus*

28 Hoc etiam non indigne placuit inferendum, quod frequenti teſtimonio vulgatum adhuc inter nra verſatur plurimorum. Ex tranſmarinis Scotorum finibus has partes moriserat expetiſſe multorum; inter quos eo tempore vir quidam pauper cum conjuge dicitur neceſſiſſe: antiqui enim temporis multos fama exeierat [ad] ſuæ gentis Virum ſanctiſſimum, Scottigeois peregre ſolito abeuntibus potiſſimum expetendum. Unde hic conſcius, ut rumor erat, amoris & graſiæ; noo longe ab æde beati Viri potitus hoſpitio voluetat manſitare *g*. Huie in rebus domeſticis naigua fuerat admodum ſupellectilis *. Tantum inter rei familiaris eommoda non magnæ quantitatis ſolitus alete porculam, futuris ſibi eſcarum uſibus inſerendam. Ut autem aſſoleten ianta multitudine hominum, amicam beſtiolam cum abſentem diutius conſpicit, furto ſibi ſublatam pauper intelligit.

Scotorum peregrinationes ad ſanctiſſimi tumulum, qui porculum, a fure ablatum

F

g *Ochſenh. & Orlinq. ſupellex*

29 Furantis autem perſonam eum nuſquam deprehenderet; dampni ſui non ferens diſpendium, ad factam ædem tendit, & efferis, ut Scottorum natura eſt, animis tumulo Sancti ſe mœſtum injecit & plenum querimoniis, &, ut ruſtici verbis eloquar, O Sancte Dei, Scottom, inquam, te Scottum & me, genti Scottigenæ propitius miſerere *b*. Me eminus poſitum forte juvare debueras: ecce peregre conſtitutum * quid aporiari, pateris, quid rebus deſtitui permittis? Redde, obſecto, quod perdidi: redde, quod fur impius forte jam abſumit. Hæc & his ſimilia multa proſequens paupet ille, triſtis recipitur boſpitio. Interim latto avidus miſerum illud

& multitudinem, pauperi vitam teſtimans.

b

* *al.* conjugem

Digitized by Google

A lud animal jam ferro præfocaverat, ſpe gaudens ſaturandi gutturis ex his, quas furto ſublegerat, rapinia. Nec diu diſtulit Saoctus ſui querimonias pauperis: nam ut extincta beſtia tegebatur latibolis, virsute Sancti, ſtatu redeunte, in pedes erigitur, furiſque domo violenter eripitur, ac conjubernale ſtabulum ingreſſa, non ſine multorum admiratione proprio domioo viva & incolumis reſtituitur. Sic deluſa eſt iniqui furis præſumptio; ſic pauper recteatus eſt ſuo, quod ſuetat paſſus, gravi infortunio. Sic etiam admirabilis facta eſt non tantum in maximis, quam* etiam in rebus vilibus ſancti Manſuetî, ſi fide petitur, evidentiſſima virtus. Siquis vero hujus rei incredulus eſſe voluerit, nihil noſtra interarit *k*; cum hoc ſi ſciſcitari placueris, multorum adhuc relationibus comprobabit *l*.

* Orbſcab. & Dubrag. quantum

k
l

ANNOTATA.

a *Quæ tribus primitus capitibus Adſu narravit, pene omnia fictitia ſunt. Pauca hoc capite adſert, quæ ut talia improbare anſim.*

B b In Geſtis, *ut credo*, præcedentium Leucorum urbis antiſtitum, *quæ biographus numero præcedente citarat.*

c *Gens Wandalica, inquit Salvianus lib. 7. de Gubernatione Dei*, primum a ſolo patrio effuſa eſt in Germaniam primam; ... poſt cujus exitium primum arſis regio Belgarum, deinde opes Aquitanorum *&c. Apud Ruinartium in Hiſtoria perſecutionis Wandalicæ parte 2. cap. 1. num. 3. 6. & 7. variæ urbes nominantur a Wandalis in Gallia Belgica depopulatæ. Credibile eſt, Tullum eamdem calamitatem expertum fuiſſe. Veteres ſcriptores, quos laudatus Ruinartius num. 1. profert, alii anno 405. alii 408. barbarorum iſtorum in Gallias incurſionem contigiſſe tradunt.*

d *In antiquiore antiſtitum Tullenſium Catalogo bis eam flammis vaſtatam fuiſſe lego. De primo incendio, quod ſub epiſcopo Godone contigit, ita ſcribit Catalogi auctor apud Calmetum tom. 1. Hiſt. Lotharingicæ in Monumentis colum. 127.* Cujus (*Godonis*) temporibus, populorum urgeote ſcelere, urbs Leucha eſt igne concremata: ſtdit præſul & emunitatem* & recuperationem cartarum, quas ignis conſumpſerat, ſuæ eccleſiæ apud Pippinum regem acquiſivis, *qui anno 752. regnare cæpit. De altero incendio meminit ad epiſcopatum Bernonis*, quo præſulante, *inquit*, ſedi Leuchæ, eadem urbs igne conflagravit, peccatis exigentibus; ſed ipſe impetravit a Karolo rege reſtaurationem cartarum igne crematarum. *Carolus rex nactus fuit anno 768. quo pater Pipinus obierat.*

* *l.* ſed in præſul & emunitatem

C e *Quid de itinere Romano S. Martini Turonenſis cum S. Maximino Trevirenſi, deque aliis precibus apud ſepulcrum* S. Manſuetî *ſtatuendum ſit, indagavi in Comment. prævio num. 33. & ſeqq.*

f *Quemadmodum virginitatis profeſſio* ſanctimonium, *ita fœminæ virginitatem profitentes olim* ſanctimoniales *dicebantur; licet monaſticis votis adſtrictæ non eſſent. Vide Gloſſarium Cangii ad voces* ſanctimoniales *&* ſanctimonium.

g *Adi Comment. num. 39.*

h *Hanc ad Sanctum locutionem pauperi Scoto verſimulius affinxit populoris traditio; ex qua Adſu miraculum literis conſignavit.*

i *Vox hæc deducitur a Græca ἀπορία*, conſilii inopia, *vel* paupertas, *qua quis in tantas angustias conjicitur, ut, quo ſe vertat, neſciat.*

D k *Indicat hic auctor ſe timere, ut lector miraculum ex ore populi acceptum facile credat. Idem & ego timeo.* AUCT. ADSONE ABB.

l *In editione Calmeti, quam ſecutus ſum, ſubjicitur*: Vitæ & actuum beati Manſuetî pontificis liber primus explicit.

LIBER II.

Miracula ſeculo x. facta ſub SS. Gauzlino & Gerardo epiſcopis Tullenſibus *a*.

a

CAPUT I.

Sanctus, poſtquam ruinoſa eccleſia, in qua ejus corpus jacebat, abbatiæ S. Apri donata eſſet, cæcam, a dæmonibus vexatam, E *& leproſum ſanat.*

QUoniam in anteriotis exequutione Operis, prout divina ſublimitas ad memoriam præſentium temporum renovandam exiguitati noſtræ contulerat, pauca ex pluribus breviter explicuimus, ea ſcilicet, quæ dum maneret in corpore, Dei eſt virtute operatus, omiſſis his, quæ vel incuria vel prolixæ vetuſtatis deſidia tacita ſunt vel neglecta; ad ea quoque, quæ noſtra ætate *b* geſta ſunt, ſuſcepti negotii ſtudium convertamus *: quæ videlicet tanto ſecurius proferimus, quanto hæc quoque viciniua fuiſſe facta ſine dubio *c* tenemus. In primis [ſiquidem annotatoes,] *d* quod ſive, ut diximus, barbarica* irrumpente ferinate gentium, ſeu etiam ecleberrimis* inter ſe conflictationibus populorum, per ſuccedentia tempora iſdem locus, rebus privatus, munitionibus diſſipatus, peoe ad nihilum fuerat redactus; frequenter etiam virorum ſecularium dominationi ſubjectus *e*.

Lucam, S. Manſuetî corpora venerabilem, ſed prout collapſum

b
* Martene convertatur
c
d
* al. barbararum
* Orbſcab. & Oringe crebertum

e

31 Intea longa *f* evoluta quoque temporum ſerie, poſt Drogonem inclytum Leuchorum urbis Epiſcopum domnus Goslinus *g*, nobiliſſimis Fraocorum natalibus ortus, pietate & religione conſpicuus, litterarum ſtudiis adprime eruditus, per Dei providentiam electus, in hac ſede eſt pontifex ordinatus. Qui diligenter clerum inſtituens, viros prudeotes ondecumque colligens, urbem rebus auxit, ſapientia decoravit, providenti diſpenſatione muoivit. Hic itaque præfatum locum diverſis, ut diximus, caſibus lapſantem conſiderans, aſcito ſibi ex loco ſancti Apri, confeſſoris Chriſti egregii, domno Herchemboldo *b* patri venerabili, quem ipſe quoque illic abbatem ante conſtituerat; locum hunc in religionis ordinem committit reparandum. Qui videlicet vir venerabilis, ut erat religioſiſſimus, ſub præpoſitorum manu monachorum aliquos delegavit; & quia illic ſtipendia eo tempore deerant, propriis monaſterii ſui ſumptibus alendos inſtituerat. Præfati igitur felicitſſimi antiſtitis domini Gauzlini tempore, dum iſdem locus ſub præpoſitorum, ut diximus, cuſtodia ageret; quæ ante e vicino, vel poſt viſu vel auditu contigerint, ſatis ſit vel pauca de multis expedire.

Gauzlinus dotat monachos S. Apri quibus ibi degentibus,

F *f*
g

b

32 Wi-

AUCT. ADSONE ABB. *Sanctus curat visum reſtituit, &*

33 Widonem iſtius urbis multi noverunt comitem. Hic vieulum quemdam habuerat, ab urbe non longe poſitum, quem quia ipſe conſtruxerat, uſque in præſens tempus nomen Widonis habet. In hoc quædam ancilla [a] ejus fuerat, quæ jam per annos cæca ſeptem permanebat. Hæc & conjugem & filios potius ad calamniam, quam ad adjutorium poſſidebat. Quid ageret, omnino neſciebat; omnium & maxime ſuorum infelix patens contemptui, præſenti ſubjecta inopiæ. Interea inſtabat dies, qua exſpectabantur in craſtinum annuæ beati Manſueti ſolemnitatis gaudia. Tum illis inimicam cæcitatem perferens, iarmis ſe miſcuit confluentium, alieno duci initiatur, beati Pontificis domum gemebunda ingreditur, fletibus profuſa [a] facien [a], divinæ Majeſtatis Amicum invocat, mitis Paſtoris affuturam ſibi elementiam exorat. Cumque in oratorio pernoctare cupiens, ab eccleſiæ præpoſito eum cæteris excluditur; ante januam vallatam populis excubat, habens in eo fiduciam, in quem totam mentem direxerat. Cum ecce nocte media, elata voce, Deo gratias agit, intervenit Sancti lucernas ardentes ſibi patere aſſerit. Heia, inquiens, Sancte Dei, cæcam illuminaſti, infirmam ſolidaſti, triſtem reſoviſti. Amodo me tuis obſequiis habeto famulantem, ſuper quam tuam potentiam oſtendiſti. Ita, quæ alieno duce venerat, collatæ lucis Auctorem libera redicns omnibus prædicabat.

a al. perfuſa. b Oſcenſ. & Martenn. facie

obſeſſus a dæmone liberat,

33 Stephanus quidam miles inter ſuos non infimus, non longe ab urbe, rure proprio commanebas. Hic ex conjuge filiam acceperat, quam tenero amore diligebat; & ut ſolet hoſtis cariora perſequi, electa confundere, incautis perrumpere, peccatis exigentibus, vas puellæ diabolus ingreditur, confundit mentem, tollit vigorem, penitus evacuat ſenſum. Illa conſepta nexibus, ſtipata cuſtodibus, Sanctorum a parentibus illata patrociniis, tandem in oratorium ſancti Manſueti perducitur. Intra baſilicam vero permiſſa pernoctare, uno ſuperſtite, preſſis ſopore cæteris, ea parte, qua illa ſolo decubuerat, evaganies ſupra tectum eccleſiæ dæmones, mirum dictu, voces ululantium ac varios imitantes ſonitus beſtiarum, mixtis aera complent clamoribus, conqueſti publice nihil ſibi & Sancto convenire, nec donum ſalutis, quam ipſi merito abſtuliſſent, ullo modo poſſe reportare. Ille tremefactus cæteros excitat, ut & ipſi voces perciperent, quas ille audiebat. At vero illi, eum per aliquot horas palam inſultarent, egreſſi terroribus dæmones fugiunt [k], puellam deſerunt, virtute Sancti protinus evaneſcunt. Puella ſurgit libera, & reparato ſenſu ſecum ipſa miratur, quibus tradita fuerat inimicis.

& inprofunda jacuit. l m O-ſcenſ. & Dilingg. dixit. n al. jaſſus o al. vivus

34 Alio quoque tempore elefantiæ [l] quidam morbo percuſſus, cujus cutis inſtar nivis ſpeciem protenderat præmientem, toto tabidus [m] corpore, beati Manſueti ſuffragium cenſuit [n] expetendum. Quo cum perveniſſet, præpoſitus eccleſiæ viſus eſt pro foribus aſtitiſſe; cujus ille cupiens pedibus procumbere, viſus [o] eſt quid vellet, aut quid quæreret, indicare. At ille: Heu me, inquit, miſerum, vivus [o] quodammodo artubus omni ex parte præmoriuum; cui viis in pœnis ducitur caro lethiferis angoribus coarctatur. Ad hoc enim veni, ut Sancti hujus, etſi non merear, vel parum [p] remedii beneficio Deitatis attingam. Ad quem ſenior ſpecie intemptantis [q]. Quid habes, inquit, offerre in donariis? Cui ille, oſtenſa protinus ſummitate, qua tegebatur, veſtis; Eo, inquam [r], ſalis exiguum ſublevandæ inopiæ miſerantis gratia condonatum. Vade, inquit, ſumens illud ſacris inferendum. His dictis, ratus ille accurate iſta ſibi juberi, quæ ſub ludentis babitu prolata audierat; feſtinus templum ingreditur, donum ſalis ante aram perfundit [s], ipſe in preces proſternitur. Qui ſolo decubans, ſubito [t] quaſi pedem tranſeuntis ſenſit dorſo veſtiginm impreſſiſſe. Hinc enncitus aſſurgens, cum neminem circumquaque conſpiceret, ad ſeniorem reverſitur, & jam ſanus factus colore in priſtinum converſo, depoſuiſſe cutem gaviſus eſt male albicantem,

p al. præſentia q Oſcenſ. & Martenn. facie r Oſcenſ. & Dilingg. perparum s Oſcenſ. ſub ſpecie tentantis. t Martenn. inquit

u al. præſundit v in Oſcenſ. & Dilingg. adhuc ſuo

ANNOTATA.

a *Liber ſecundus Adſonis in Mſ. San-Maximiniano totus deeſt. Boſquetus ejus dumtaxat initium uſque ad numerum* 33. *typis mandavit. Integrum exhibent apographa noſtra Ochſenhuſanum ac Dilinganum, necnon editiones Martenii & Calmetii: apud quos hunc titulum lego, ab auctore eidem præmiſſum*; Opuſculum libelli ſequentis de his, quæ per eum poſt obitum geſta ſunt. *Impreſſum exemplar Calmetii, qui, ni & Martenius, codice Manſuetino ſeculi* XI. *uſus fuit, iterum ſecuturus ſum; quia emendatius eſt ceteris: ex quibus tamen non parum lucis & correctionis illi allaturus ſum.* R

b *Non modo ex auctoris ætate, ſed etiam ex aliis adjunctis*, in *Commentario prævio num.* 3. 4. *&* 6. *a me productis, cognoſcitur, miracula* S. Maoſueti, *libro ſecundo contenta, indubiam fidem mereri.*

c *In exemplaribus Mſs. Ochſenhuſano & Dilingano, quæ ex codice Manſuetino ſeculi* 12. *originem traxerunt, legitur* in dubio non; *in impreſſo Martenii*, non dubitandum.

d *Duas baſce voces deſumpſi ex aliis exemplaribus, quia deerant in editione Calmeti. Alia in ea lacunæ infra occurrunt, de quibus lectorem in Annotatis deinceps non monebo: quia voces, quibus illa complebuntur, uncis includentur; quos pro indicio factæ explationis ſemper accipias velim.*

e *Vide Comment. num.* 40. *&* 41.

f *Itaque longo tempore ante epiſcopum Drogonem, qui initio ſeculi* 10. *Tulli ſedere cæpit, locus, ubi S. Manſueti corpus quieſcebat*; *in ſtatum, ab Adſone in fine præcedentis numeri deſcriptum, deciderat. Hinc conſequitur, ut ad tempora ſeculo* 10. *multo antiquiora revocari debeant, quæ de veteſto Sancti cultu & miraculis lib.* 1. *cap.* 4. *referuntur.* T

g *Calmetus tom.* 1. *Hiſt. Lotharingiæ in Monumentis a col.* 340. *multas produxit chartas, Adſonis ætate exaratas; in quibus Drogonis ſucceſſor vix aliter ſcribitur, quam* Gauzlinus. *Hujus ſancti præſulis Acta ex illis illuſtrabuntur ad* 9. *Septembris, quo colitur.*

h *Ea, quæ jam ſequuntur explanata ſunt in Comment. num.* 40. 44. *&* 45. *ubi abbatem, quem Adſo* Herchemboldum *nominat*, Archembaldum *vocavi, quia ita legitur in duabus chartis anno* 941. *&* 942. *conſcriptis, quas profert Calmetus laudatus col.* 348. *&* 350.

i *Apud eumdem Calmetum col.* 344. *invenio ſignum* Widonis comitis *appoſitum inſtrumento, quod* 5. *Idus Octobris anni* 936. *confectum fuit*

Mira-

A *Miraculum, quod Adſo jam referre incipit, poſt illud tempus exſtrugit; nam ruinoſa eccleſia, in qua S. Manſueti ſepulcrum erat, tunc a Gauzlino abbatiæ S. Apri nondum donata erat; quemadmodum in Comment. num. 44. probatum eſt.*

k *In Mſ. Ochſenh.* terroribus diris dæmones aufugiunt: *in Diling.* diris egreſſi terroribus dæmones aufugiunt.

l *Species eſt lepræ, ita dicta, quod pellem humanam elephantorum duri ſimilem reddat.*

m *In editione Calmeti erat*, prætenderet pœnitentem, toto trepidus *&c. Lectionem corruptam ex Mſſ. Ochſenhuſano & Dilingano correxi.*

CAPUT II.

Febricitantes valetudini reſtituit; feſtum ſuum colere contemnentes punit; vaccam a fure abductam domino reddit.

B

Clericus.

ESt [quoque certiſſimum,] hunc beatum [Virum febricitantibus] etiam quæ litæ ſanitatis ſæpiſſime remedium contuliſſe. Et ut oculata replicem, vidimus ex clero non mediocris ſecundum ſeculum perſonam dignitatis, quem quoque eum tanta vis febrium toto tremebundo corpore ardentius inflammares, ut dies noctesque quamplurès ſine cibo duceret; vitæ jam pene deſperatus, ad ſacram defertur ædem manibus famulantium: compoſitis ſtramentis, ſecus Beati aram ſedulus excubatur exponitur. Ita eo loco biduo commoratus, pulſo ardore torrido ſic prælenſit * opem medicinæ ſalvantis, ut libera ſecultate domum rediret incolumis, a qua prius elatus fueras paſſus igniferæ tormenta paſſionis. Nec in hoc ſolo virtus oſtenſa eſt hujuſmodi morbos excludendi, ſed certe frequentiſſime hoc angore preſſos aſpeximus ſancti Pontificis auxilium imploraſſe, quos alacriter contigit optatæ incolumitatis gaudia reportaſſe. Sicui vero tam cita ſalus non C occurrerit; ſciat vel non mereri, vel potius * ibid. pro- in provectum * differri. fectum. miles, a

36 Eodem fere tempore [Drogo] quoque miles notiſſimus, [qui pago Dulmenſi a] fuerat oriundus, hujus gratiam ſancti Pontificis eſt plenius expertus. Qui videlicet cum eſſet in rebus militaribus ſtrenuus & promptus, non minus tamen erat fide & bonitate conſpicuus. Hic irruente febrium peſte, pene ad extrema perducitur, atque amiſſis totius viribus corporis, nihil ſibi ſupereſſe, niſi mortem vicinam conſpicatur. Quid potiſſimum faciendum eſſet mente confuſa verſabatur *. Vitalia exoſus alimenta & quietis impatiens, de ſola morte cogitabat. Cum ecce inter lethiferos febrium anhelitus, & ignis ardentis ſtridentia acumina, menti incidit Sancti hujus expetere perfugium, votis præeuntibus implorare ſuffragium. Adducitur igitur vectus ſubſidio ſervulorum, ingreſſuſque templum venerabile, impoſito cervici vinculo, Sancto ſe ex libero in ſervum dedicat, & votum centuale die certo devovet. Sicque nocte illa ante arsm provolutus excubat; atque in craſtinum inter ſacra Miſſarum ſolemnia, livido jam furore ærutus, * ibid. verſabatur

domum, qua vectus fuerat, liber revertitur & D
ſanus: non oblitus poſt hæc Ereptoris ſui bene- AUCT.
ficii, quo tam evidenter ab illis ſtridoribus me- ADSO-
ruerat abſolvi. NE ABB.

37 Præterea innumerabiles nos vidiſſe memi- & alii
nimus hujuſmodi vexationibus detritos; qui flam- multi ſe-
mis ſtridentibus, totis effuſi corporum viribus, ſolum exitum meditantes, bujus meritis & potentia Sancti redierint ad propria ſani & incolumes facti. Quæ omnia ſi velimus plene proſequi*, ante deficient nobis tempora, quam univerſa magnalia ejus valeant litteris comprehendi. Tamen ſi cupimus bujus noſtri Protectoris meritis provehi, beneficiis adjuvari; nos ab ejus laudibus & obſequiis non convenit exortes deputari: quod in uno ſolo facile eſt deprehendi, quod cæteros duximus adjungi.

38 Quodam tempore, ut moris eſt ruſticorum, quidam Barrenſium partium non parvo numero ruſtici, grege facto, ſumptis vehiculis & rerum * copiis, Vicos expetierant ſalinarum *b*; datiſque in coemptionem rerum venalium convectationibus, ad ſua redire cupientes, ſalis commercia referebant: & jam ex maxima parte expleto itinere, Gundulfi villam *c* tranſgreſſi, ad alveum Moſellæ cum illa ſua rheda ſqualentes labore ruſtici pervenerunt. Ubi objectu tranſmeandi fluminis aliquantulum intricati, a loci illius incolis duriter ſunt invecti, eur eo die rotalibus actibus inſudantes, in tanti Patris, quæ ea die annua colebatur, ſolemnitate, tamquam agreſtibus animis, communis lætitiæ ſe paterentur noo eſſe conſortes. Ruſtici hæc a contra ludibriis, proſequuntur, dicentes, hæc ſacra ad illos non pertinere, nec quidquam cum hac celebritate habere commune, quam ſolis Leuchorum *d* populis noſſent debitam & votis civilibus excolendam.

39 His ita contumaciter perſiſtentibus *, ultio divina proſequitur. Mira dicturus ſum. Tanta ſubito rabies miſeris illis animalibus incubuit, ut ſe invicem confertis cornibus appeterent, & cuactis videntibus maximum terrorem incuterent. Infelicet vero ruſtici pene ab humanis ſenſibus excedentes, circumquaque vagabundi ferantur *, boveſque verſi in amentiam, pœnas ſuorum luerunt * dominorum. At illi, in quibus vigoris animi aliquid reſederat, eccleſiam beati Pontificis celerius irrumpentes, reſtum ſuum public profitentur; votis ſe & ſupplicationibus aſtringunt, de cætero fore cautiores, ſi pœnis præſentibus erepti, liberi redire potuiſſent. Nec diſtulit Sanctus voces audire gementium, quibus & miſera armenta reſtituit, & abeundi facultatem donavit.

40 Præfati domni Gozlini pontificis obtentu, Grimauldus * quidam, vir vitæ * venerabilis, quodam tempore ex monachorum ſancti Apri religioſo collegio aſſumptus, ejuſdem loci, ſui abbatis imperio, rector & præpoſitus fuerat conſtitutus. Qui videlicet pro merito charus omnibus, principalis obedientiæ titulis fuerat inſignitus, diſciplinis regularibus pretioſus. Hic itaqua in uſibus occeſſariis unius vaccæ ſubſidio fruebatur: quod videlicet animal rondiendis poſſimum oleribus familiare præſtabat obſequium. Sed quadam die, dum hora competenti exſpectatur, quod non aderat, diverſitate quæritur locorum, ſtudio famulantium. Reſeſt incerta, cujus idem animal fraudulenta fuerit ſactione trsductum. Tunc præpoſitus inquit ad miniſtrum,

qui

ejus feſtivitate ve- ſtarum fa- cientium jumenta * Ochſenh. & Diling. rodarum

b

c

d

in furorem agantur, quo ſalli punientes ſuos recipiunt. * Ochſenh. hos... perſiſtentes * al. ferentur * al. inſa- rent.

vaccæ, quam fur abduxerat, per Sanctii recuperatur. * Ochſenh. & Diling. Grimaldus * Diling. virtus

AUCT. ADSON. ABB.

qui tunc forte dampni familiaris ouutiator moeſtus advenerat: Vade igitur, dic Sancto illi, qui noſtris utitur miniſteriis; ſi noſtræ velit amodo commune ſecvitutis obſequium, reſtituat citius animal neceſſarium, iniqua fraude ſublatum. Nec ſermo in vanuon cecidit: nam in craſtinom e idem animal exactum vinculo *, ſertuc ſtabulo proprio, virtutc beati Pontificis celerrime cevocatum.

e * Ochſenh. & Diling. vinculis Elogium Gauzlini.

41 Glorioſæ vero & felicis in æteroum memoriæ domnus Gozlinus ſæpe dictus epiſcopus, pits ae ſanctiſſimis operibus approbatus, pleous dierum & bonarum virtutum inſignibus, ſuæ emplens tempora vitæ, msgno mœrore & luctu omoium, quadrageſimo quacto f ordinationis ſuæ sono, dclatus a clero & populo in Buxerlenſi g cœnuobio, quod ipſe a fundamentis longeante conſtruaerat: digniſſimam, ſicut vivens jufſerat, accipit * lepulturam ioter choros virginum, quas illic plures numcro vitæ diſtrictiorit aggregaverat, longis ſæculis in Dei laudibus excolendam. Cujus dies depoſitionis VII. Idus Septembris agitur, ſub obtentu Dei Geoitricis & perpetuæ Virginis Mariæ iu ſæculum permanentis.

f

g

* al. accepu

B

ANNOTATA.

a *Chartæ geographicæ in circulo Weſtphalico ad deuteram Luppiæ flumiuis ripam pagum ſeu tractum* Dulmenſem *notant cum ejuſdem nominis uppido, quod ſex circiter horas itineris ab urbe Monaſterienſi abeſt.*

b *Prope fluvium Salam (la Scille) iu Lotharingia oppidulum jacet, vulgo* Vie *dictum: cum iu Lexicis geographicis legam ibi ſalinas eſſe, illud per* Vicos ſalinarum *hic deſignari putu.*

c *Jacet prope Tullum ad ulteram Moſellæ ripam & vulgo* Gondreville *vocatur.*

d *Ex his patet, ruſticos illos non fuiſſe ex Barrenſi ducatu Auſtrali, cujus incolæ Leuci erant & diœceſi Tullenſi ſuberant, atque etiam nunc bodie ſubſunt; ſed ex Septemtrionalibus ejuſdem ducatus partibus, epiſcopo Virodunenſi ſubjectis.*

e *In editione Martenii & iu Mſ. Ochſenhuſano additur* captoris.

f *Certum eſt, Gauzlinum non vixiſſe ultra annum 962. at tv. Nonas Martii anno 922. mortuo Drogone Gauzlini deceſſore, ſedes Tullenſis vacabat, uti conſtat ex charta Caroli Simplicis Francorum regis, dicto die & anno exarata, quam dat Calmetus tom. I. Hiſt. Lotharingiæ iu Monumentis col. 335. abeerat igitur Adſo, dum Gauzlinum obiiſſe ſcribit* quadrageſimo quarto ordioationis ſuæ anno.

g *Vide de eo Commcut. uum. 53. in fine.*

C

D

CAPUT III.

Sub epiſcopo Gerardo, abbatiæ S. Manſueti fundatore, pluvia agros recreat; manum uſui aptam reddit; puerum contractum curat; Gerardum excitat, ut Officio nocturno interſit.

UT vero adhuc competens hiſtoriæ noſtræ rei veritas & ordo conſequatur, hujus ſanctiſſimæ & intemeratæ Virginis Mariæ præeunte gratia & virtute, necnon & beati protomartyris Stephani ſanguine coruſcante, cui urbs tota innititur, uoiverſus populus meritis ſanctificatur & regitur; hæc eadem Leuchorum civitas ſuo, ut dictum eſt, rectore deſtituta, nequaqaam diutius eſt, Deo diſpooente, peſſumdari permiſſa. Nam votis utriuſque fidelium ordinis, aſpirante gratia * divinæ Majeſtatis, triumphatoris invicti domni videlicet Ottonis * auguſti decreto ſtatuente, agente quoque germano ejus domno Brunone pontifice, Gerardus Coloniæ civitatis * oriundus, io clero genere & religione præclarus, deſtitutæ Leuchorum urbi futurus deſignatur epiſcopus. Qui ſiquidem cum eſſet eccleſiaſticis inſtitutis adprime eruditus, regnante io perpetuum Domino Salvatore, dum nongentefimus ſexagefimus tertius ejuldem ſanctæ locaroationis ageretur temporum curſus, omnium unaoimitate acclamante * fidelium, ie hac eadem [eſt] ſede iorbronizatus pariter & aſſumptus.

Gauzlini ſucceſſor Gerardus

E

* Ochſenh. & Diling. elementiæ
* ibid. Othonis videlicet
* Diling. civibus

* ibid. acclamatiouem

43 Hie itaque io primis dum ſibi commiſſam urbem expeteret, io præfatum beuti Manſueti oratorium, quod forte obvium habuerat, primo ingreſſu divioitus, ut creditur, menti iocidit, quod illic requiem in ſæculum ſæculi & habitationem electam ſecundum prophetiæ vatcinium, eodem currente * verſiculo, ſibi præſignavit a. Et hæc, ut patet liquido, circa eumdem locum potioris devotionis cauſa fuit pariter & ſalutis augmentom. Nam rerum competentium diſpenlatione compoſita, non longo temporis interjecto, laudabilis memoriæ abbatis Huncberti b conſilio, qui tuoc temporis beati Apri glorioſe cegebat monaſterium, cujus nomeo, ut ſperamus & cupimus, libro beatæ vitæ tenetur fixum *, ſuorum etiam conſenlu fidelium, quemdam boni teſtimonii virum, Adam nomine c moribuſque fulgentem *, verbis & actibus inſtitutum, eidem loco abbatem præfecit & cectorem. Ex his vero, quæ ad ſe videbantur pertinere, rebus locum decenter umpliavit, & oumerum Deo famulantium ſecundum regularis vitæ diſciplioam fideliter inſtruxit. His tandem ita geſtis, quia hæ res io prnpatulo eooſtant & [inlio diſponuntuc,] eœpiæ hiſtoriæ ſeriem proſequentes, ea omnia opera, quæ * præſentis domni Gerardi pontificis tempore beati virtute Manſueti geſta ſunt, breviter explicemus.

monachi, apud ſepulcrum S. Manſueti Deo laudes canentibus, abbatem præpouit; diſpoſuerit
* Ochſenh. & Diling. ooourrente
a
F
b
* al. ſtatum
c
* Ochſenh. & Diling. moribus præfulgentem
* ibid. ea, quæ hujus

44 Suſpenſis cælo imbribus inimica frugibus magna & illius temporis inuſitata ſterilitas arvis ſçualentibus incubuerat. Deiode, tellure ſatiſceote,

tempore ſecundi Conſtantini anni, qui in ſolemni ſup-

A ccore, laboribus hominum æſtu nimium irruente pene concrematis; exuſtæ terræ, dictu horrendum! cultura deperibat: & ut in ultionem infidelis populi invectione Domini looge ante probatum * fuerat, cælum deſuper ſpeciem minabatur æream, deorſum vero terra crudelis prætendebat ferream. Hoc autem indies iræ cæleſtis effulgurante judicio *, juſſo pontificis plebi æſtuanti agendum triduo jejunium indicitur: & quia facile non valet contrairi divinæ ultioni, prælulem expetunt, beati Viri corpus arentium agrorum finibus defereodum, utpote arefcentibus * his æſtibus miſericorditer opponendum. Quid plura? Aſtante domno Pontifice & plebe univerſa, exponitur de loco, in quo pridem jacuerat. Dant voces in excelſis, cæleſtibus perſonant hymnis Deum laudantes; & flebilibus B. Manſueti [patrocinium vocibus implorantes. Quibus cum corpore ſancti Manſueti] medio procedentibus, ut oſtenderetur divinitus, cujus in terra ferebatur corpus; tantus de cæleſtibus fragor repente bis inhorruit, ut voces rumperet pſallentium, & corda ſtupentia redderet ſingulorum. Ita attonitu multitudine, quæ ad duo millia hominum, vel eo amplius undecumque eo die confluxerat, ad locum ſancti Apri, quo ire decreverant, perducuntur. Illa veto æſtuoſa cæli ſerenitas, quæ ardente Syrio terras videbatur exurere, in nubes mox cœpit denſeſcere, & datis largis imbribus, impetrati roris gratiam pleniter miniſtrare. Quid vero interim contigerit, non eſt ſilentio præterire.

45 In hac copioſa multitudine, quæ tantum ſpectaculum impleverat, hujus tunc urbis comes Sindebauldus e eorum unus erat. Is cum Immone quodam, domni præſulis non ignobili milite, ſancti Viti glebæ * ſe petiit ſuppont deferendæ: quem ſcilicet præ doloribus omni humano officio deſtituta manus valde fatigabat. Hanc jam-jam * ſalvandam aliter deſperaverat, quam, ſi, ut aſſolet, uſtione depelleret, quod graviter dolebat. Depoſito vero beati Manſueti, quod ferebat, corpore, expletiſque Miſſarum ſolemnibus *, ita malum morbo liberam, eunctis videntibus, exiuit, acſi unquam prius doloris nihil ſenſerit. Cujus rei adhuc eſt ipſe teſtis certus, ſi a quolibet fuerit requiſitus.

C 46 Hinc vero abeuntes cum illo ſuo cæleſti theſauro urbem ingrediuntur, magno reſultantes divinæ modulationis tripudio. Sat: deinde illius noctis vigiliis inſiſtantes, prælendi beati Viri corpore, dedicant baſilicam, quam ipſe prælul a fundamentis ante conſtruxerat, Sanctæ Dei Genitricis, ſanctique Manſueti honore venerabilem; quæ ex tunc & modo ſancti Manſueti magnifice illuſtratur meritis, ubique * ſolvuntur viocula peccata aggravantis.

47 His autem ita compoſitis, beati Viri corpus ſedi propriæ referre * cupientes, obvium quemdam habent ruſticum magnificis * vocibus ejulantem. Hic nlnia impoſitum ſui mœroris miſerum decem annorum filium attulerat; cui nervorum implexio ſpinæ dorſuali veſtigia fixa retinebat. Qui eum ſancti Viri glebam ad templum lamentis proſequitur, Judæus quidam, qui tum forte ſe turbis miſceret, ceotum blaſphemias ludibriis rabidi oris evomens, preces rogantis invebitur; Heus tu, inquiens, quid mortuum ioſequeris? Quid clamoribus aera confundis? Quid ab immoto beneficii petituros accedis, cum ego equidem ipſe vivens multo defuncto præſtantius AUCT. proſim, ſi vota conferis? His auditis, valde ADSO indignatus, qui præſens aderat, pontifex aſtantibus fratribus, Heu me, inquit, quid veneramur, quid colimus? Aut enim oulla Sancti virtus, qua lætificetur Eccleſia, qua Judæi confundatur verſaoia: aut eerie pro eo alter coltur, qui dum potaour, hic nullo modo retinetur. Interea, populis alia procuraotibus, expoſiti pavimento pueri nervorum ſubito rupta connexio ſanguine cœpit defluente * diſſolvi; & dum nititur manu Sancti glebam inrepere, in pedes conſtitit, & iter, quod oumquam noverat, proprtis oiteos greſſibus, turbis miraotibus, recognovit. Sic ſanctus Vir, ot voluit, gratiam virtutis exhibuit, & ora flentium in gaudia commotavit. Puer autem in teſtimonium facti uſque in præſens tempus ſtipendiia eccleſiæ conſovetur.

48 Inter cætera autem hujus beatiſſimi Utri hnie pontifici virtutum expetta beneficia, illud etiam addimus, quod ejus relatione nos certos fuiſſe oon dubitamus. Cum adhuc in eodem cœnobio Sancti præſens conſubernio eſſet, abeunte die Sabbati, nox ſunditur, quia * videlicet Dominica ſolemoitas in ecaſtinum ſperabatur. In qua eum maiurios Fratres ad divinæ lervitutis præconium ſurgerent; epiſcopus præteritorum labore defeſſus, lecto decumbebat, gravi ſopore depreſſus. Interim illia conſuetio more laudes agentibus, ſoporato pootifici, cum jam darec albeotea pallens aurora recurſua, aſtitit Vir quidam aſpectu venerandus, ſtola caodidiſſima coopertus, habitu præcipuus, ſtaturæ qnaotitate profuſus, ut nil aliud videretur, quam ſanctus Maoſuetus. Qui eum divious Viſitator cubiculum quieſcentis intraret, quadam impelleote virtute, oſtia contiguæ ſubito patuere feneſtræ, ac radio vibrante domus reſplenduit omnis. Tum ille Vir clarus ad ſtratum præſulis ſoporati aceeſſit, manuque corpori ſuperpoſita, levi * agitante motu *, nam æteri jacemes eircumfuſi tanto ſopore tenebantur innexi, ut vix facto ſtrepitu ioruente quiete laxari potuiſſent; eom exeitat, dicens: Qnid dormis? Quid aliis ſacras vigilias agentibus, tu tanto ſopote deprimeris? Atque ut ejus verba ipſa retexam, mox ſubjunxit: Non enim dormientibus pervenis regnum Dei, ſed vigilantibus. His auditis, pontifex ſomoo excitus, eccleſiam tremebundus irrumpit, magnoque terrore concuſſus, pudore profuditur *, quod his officiis exſors ita cardios interſſe * videretur. Cujus rei cæſtis non ſine ſui pudore refert, quid in illo ſit paſſus ſecreto eubiculi virtute præſtaoxi beati Maæſuecti.

ANNOTATA.

a *Gerardus in eodem* S. Manſueti *oratorio, ad quod precandi gratia digreſſus fuerat, cum Tullum in ſua ſede inſtituendus anno* 963. *duceretur, ſe ſuamque diœceſim illius tutelæ commiſit, atque inſuper Deo vovit, ſe adii ſacræ reparationem ſub deceſſore Gauzlino inchoatam ad perfectionem deducturum, nullamque ſe negleaturum occaſionem providendi rebus neceſſariis religioſorum, quibus ibi degebant. Vide Commem. n.* 46. *&* 50.

b *Apud Martenium eſt* Huneberti, *in Ms. Dilingano* Gumberti, *in Ochſenhuſano rectius* Humberti: *nam ita nomen ejus ſubſcribitur inſtrumento donationis, an.* 957. *cœnobio S. Apri*

plicatione circumfonatur, & pluvia impetratur: * Ochſenh. prolatum

* ibid. indicto

* Ochſenh. & Diling. graſſantibus

B

qui in ſacra proceſſione illud tulerat, gravi malo laborans manus ſi intrarat

c

* id eſt corpori * al. jam

* Ochſenh. & Dilingc. ſolemnia

C templum reaperatur Virgini Deiparæ & S. Maoſueto;

* al. ſibique

qui prorum contractum ſuorum ſanet: * Ochſenh. & Dilingc. reſtetit * ibid. magnis

tempore Vigiliarum noctorna rum Gerardo apparuit, quem excitat, uxtis interſtis. * ibid. qua

E

* al. teni * Ochſenh. tactu

* al. pene fundituc * Ochſenh. & Dilingc. malo

F

AUCT. ADSONIS ABB.

factæ, quam das Calmetus tom. 1. *Hist. Lotharingicæ in Monumentis col.* 364.

c *Martenus, qui eodem, quo Calmetus Manſuetina ſeculi* XI. *codice uſus fuit, voces* Adam nomine *parentheſi includit; notatque eas recentiori manu additas fuiſſe. Non leguntur in exemplaribus Mſt. Oebſenhuſano & Dilingano, quæ ex eodice Manſuetina ſeculi* 12. *primum accepta fuere.*

d *De abbatia S.* Manſueti, *quam epiſcopus Gerardus fundavit, de beneficiis, quæ ex voto vel pia liberalitate eidem contulit, de ſingulari erga Sanctum devotione & ingenti fiducia, quam in ejus patrocinium collocarat; ex variis monumentis certa fide dignis multa in Comment. a num.* 46. *uſque ad* 59. *produxi, quæ Adſo vel ignoravit vel ſilentio præteriit.*

e *Signo* Stodebaldi comitis Tull. *firmatur inſtrumentum anni* 971. *quod extat apud Calmetum laudatum a col.* 383.

CAPUT IV.

B *Peſtem ſævientem ſedat; Gerardum epiſcopum gravi morbo liberat.*

Poſt geminatum tempore poſtilentia * *Oebſenh. & Diling. ſub ea*

SEd quia gloria regis eſt celare verbum, Domini autem inveſtigare ſermonem; veniam ad illud quoque, quod ea ſub * tempeſtate hujus beati Viri meritis fuiſſe probatur oſtenſum. Non multo poſt tempore ulciſcendis obnoxia facinoribus omnium divinæ animadverſionis ſeveritas peccata perſtrinxerat populorum. Morboſæ calamitatis clades acta Dei judicio per populos ſæcandulerat. Nam inſtar inguinariæ peſtis, quæ quoodam populos Italiæ corripuerat *a*, quidam litteralis * dolor ubique redivivo germine ſparguur ac lethiferis invaleſcens ſuccellibus, regionum finibus late pervagatur! ſicque quodam malo * auſpicio, ſerie eumulata morborum, plebes pereunt, populi concidunt, ſine differentia utriuſque ſexus & ordinis volvuntur agmina mortuorum. Nec is, qui tali dolore corripitur, ultra triduum vix ſupereſſe ullo modo permittitur: & quid in aliis fieret terrarum partibus, C incertum. Hanc urbem clades ita ſuperveniens irruperat, ut ad unum quemlibet, exceptis aliis diverſarum eccleſiarum, locum, ſicut idem pontifex non ſine gemitu memorabat, denos vel ſeptenos mortuorum loculos ſub oculis aſpiceret inferri tumulandos.

a * *ibid.* litteralis

* *al.* malo cum

50 Arctatur pontifex plurimorum periculo morientium, tandem id conſilii menti infunditur, ut videlicet idem protector beatus Manſuetus, ex quo fuerat poſitus loco iterum aſſumptus, tamquam inter viventes & mortuos medius opponatur. Itaque triduano præmiſſo jejunio, conſultu habito, videtur epiſcopo congruum, ut collectis denuo populorum undique catervis, beati Viri corpus ad eccleſiam ſitam Scropulis *, quæ beatæ Dei Genitricis Mariæ ſæpius ſolet illuſtrari miraculis, debeat deſtinari, tamquam apud cæleſtis Imperatoris ſummam Imperatricem, matrem omnium ſane ſuarum ovium, commiſſa legatione perfungi. Sicque hoc facto viſa eſt clades illa a ſuo aliquantulum fervore miteſcere.

ſuppliciter venient, in qua S. Manſueti

Eccravus prope Tullum.

51 Sed nec ſic paventium populorum terror abſcinditur. Nam iterum beati Viri glebam hamatis imponentes, principale ejuſdem Dei Genitricis Buxeriarum *b* eum choris permiſcui * D ordinis pſallentium, erectis ad Dominum * cordibus expetunt cœnobium; ibique præſente domno Gerardo pontifice exacta nocte illa, dum reditum geſtiunt, dici jam ullo modo non poteſt, quam incredibili multitudine ſtipatæ populorum cohortes, confuſo ordine turbas miſcuerunt * ex vicis, ex agris, ex diverſis partibus in unum repente cocuntium. Hinc lacræ virgines, illinc innumerabiles Chriſtianæ fidei greges, ad litus Murtenſis *c* flumioris uſque properantes; ubi ab incolis loci illius votive peteotibus accepium eſt beati Viri venerabile corpus. Et cum jam ſatia viſa illis * fuerit excreviſſe aquarum immenſitas, liberis inter undas veſtibus ad renes ulque aquis convoluti, dicti ſunt alveum pedibus tranſmeaſſe, non ſine admiratione multorum. Hinc omnis illa popularis turba progrediens, lætis cum jubilo greſſibus vallatam undique catervis Sancti Viri glebam ad propriam ſedem non ſine voti ſui munere referunt. Nam coactis inter aera nubibus, tantus prius imploratus imber cœlo profluxerat, quantus arenti terræ ſufficere plane potuiſſet. E

b * *al.* promiſcui * *al.* Deum

* *al.* miſcuerat

c

52 Tandem igitur templi januam eum laudibus propinquantibus, mox tantæ claritatis jubar illud venerabile corpus viſum eſt præceſſiſſe, ut tota eccleſiæ domo effulgurans, manifeſte daret intelligi, quam divinum eſſet, quod templo ſancto videbatur inferri. Tunc ſubitu coofuſæ multitudinis rumpitur concentus cœptæ modulationis, verſiſque in contraria vocis, cœperunt plures flere præ gaudio, dum neſcirent cur flere debuiſſent, niſi quod Sancti pietas ſupernæ ioſuſionis affectum ſuorum concitaverat in mentibus filiorum. Nec vero præſens antiſtes a lacrymis temperat, qui illius dulcedinis communem cum populo ubertatem mire ſentiebat. Et ecce clades illa, quam [in perniciem] hominum effuſam eſſe diximus, favente iſtius noſtri *d* Protectoris meritis gratia Domini Redemptoris, ſic ſuis deſuevit proceſſibus, ut palam cognoſceret univerſus populus, quod pro domo Iſrael in die Domini ſtaret ex adverſo io prælio ſanctus Manſuetus, ſuarum omnium ovium adjutor præſtantiſſimus factus *e*. F

populus ſuus operi experiatur †

d

e

53 Libet quoque illud huic ooſtræ narrationi inlerere, quod pene noſtris omnibus præcedenti tempore ad laudem qnoque iſtius beati Viri notum eſt contigiſſe. Et quia prædictus epiſcopus * eſt in cauſa *f*, non derogat perſonæ præſellenti Divinitati debita clementia porrecta peccatori. Severitate igitur flagelli percuſſis plebibus, Sanctorum meritis exempti, cæleſti diſciplinæ præfatus quoque pontifex ſubditur, ut tactus ex verbere celeriut agnoſcat, quia unus eſt Dominus præpotens, qui percutit & ſanat. Ergo ut plura reticeam, qui multis aliis orationum fomenta porexerat, gravi preſſus incommodo, valdeque ſe habens ægre, infirmus decumbebat. Nulla huic virtus, nullus vigor remanſerat *; toto corpore contabeſcens, nec ſomnum nec cibum capere valde debilitatus poterat: vitam exolam ducens inter anguſtias, de imminenti funere ſolummodo cogitabat. Quid faceret, quo ſe vertere anxius, neſciebat: plebes abſolvens, ipſe a plebibus abſolutus, ſolum exitum mœſtus exſpectabat. Cujus quidem infirmitatis ita exprimimus incommoda, ut videlicet oſtendamus, quanta per beatum Manſuetum hanc ſit gratiam * ſubſecuta.

ad quem in gravi morbo confugum epiſcopus G. *vocatus* * *ibid.* pontifex

f * *D linq.* exemptis

* *Oebſenh.* & *Diling.* permaneſcebat

* *Martenus* gratia

54

A 54 Nam hac iovalescente molestia, cum pene jam jamque in extremis ageret, ternasque continue hebdomadas iosomnes lethaliter duceret; ad nutum sancti Mansueti refugium, uegente morbo, recurrere ægrotus deliberat. Obstat e contra militom *g* familiare oblequium, ne videlicet, sicut, rumor fuerat, si coortingeret domioum in ordinem mooasticom converti, eos quoque pariter rebus domesticis cum domino privari. Quæ scilicet res eorum mentes animosque confuderat. At ille, qui vim laboris torquentis insenserat, rumpit obstacula prohibentium; beati Viri suffragium festinus impetit; totom se ejus apud Deum interventioni eommittit; tam suis quam Fratrum oratiooibus studiosius incumbit; votaque sua Deo ac sancto Manlueto imo pectore deferens oon prius abstitit, qoam redeuntis salutis, Domino [a] miserante, sanctique Mansueti virtute conferente, sperata beoeficia persensit. Quod usque hodie idem pontifex noo sine suspiriis solitus est referre, quanto eo tempore fuerit iocommodo depressus, quam potenti interventu Saocti exiterit exlesti medicinu salvatus. Et quia aliqua de Sancti hujus virtutibus, præseotis io carne pootificia tempora B gesta, brevi calamo, ut ita dicam, sodalem sibi libellom ejus imperio exsoluturus [b]; nuoc in bia quoque finem faciamus, adjuti ejos oratiooibus, alspirante gratia Domini Redemptoris *h*.

[a] *al.* Deo

[b] Ochsenh. & Dilling. exsolvimus, Mersen. absolvimus

h

ANNOTATA.

a *Scilicet tempore S. Gregorii Magni. Lege Comment. num. 56.*

b *Quando Tullenses ad* Buxerieose *monialium Ordinis S. Benedicti cœnobium (quod nunc virginum nobilium, nullis religionis votis obstrictarum, gynæceum est) sacram, quam hic Adso describere incipit, processionem instituerunt, quinque circiter horarum iter emensi & emensi fuerunt: nam* Buxeriæ *Tullo tam procul distant. Vide num. 53.*

c Murta *(in Mensæ) fluvius est Lotharingiæ, qui Nanceium præterlapsus paulo infra Buxerias, dextræ ejus ripæ adjacentes, in Mosellam influit.*

d *In Ms. Ochseubusano*, Sancti Mansueti nostri; *in Dilingano*, sancti istius Virt.

C e *Malum tamen tunc nunquam non cessavit. Cesse postmodum non minus atrociter quam ante fævire cœpit. Tertiam proinde processionem Gerardus populo indixit, in qua* SS. Mansueti *& Apri corpora per urbis Tullensis plateas circumlata fuerunt. In Comment. a num. 55. lector illius historiam ex Vita S. Gerardi, ab auctore fuppare Widrico litteris mandata, transcriptam invenies. Si eam conferas cum Adsonis narratione, manifeste apparebit, hunc scriptorem & Widricum agere de diversis supplicationibus, tempore pestilentiæ institutis. Eam autem, quam Widricus posteritati tradidit, tertiam seu postremam fuisse, deducitur ex observationibus, quas dedi num. 53. Porro ultima supplicatione peracta, Deus, inquit Widricus*, statuit finem sævientis plagæ: nec quisquam amplius eodem anno est conquestus se artari solitæ pestis gravedine.

f *Mabillonius lib. 48. Annalium num. 54. scribit, Gerardum, postquam villas Angeriacum & Molesiacum abbatiæ* S. Mansueti *subtraxisset, quas ei antea donarat; in gravem febrim incidisse, eaque tam diu afflictum fuisse, donec villas restituisset. Mabillonii narrationem, quam ex ipsius Gerardi charta, anno 979. conscripta, extraxit, adduxi in Comment. num. 52. Cum ab Adsone hic ufferatur* prædictus epilcopus ... in causa *fuisse, quod scilicet morbum contraxerit, a quo dein eum per* S. Manfuetum *liberatum fuisse narret; haud dubie lector mecum judicabit, Adsonem agere de isto morbo, quo modestissimus præsul in charta anni 974. apud Mabillonium ugnoscit, se correptum fuisse, quia villarum donationem retractarat.*

g *Eorum intentio non fuit impedire, ne Gerardus ad Patroni sui auxilium confugeret; sed ne deferretur ad cœnobium* S. Maolueti. *Timebant scilicet, ne, uti e sequentibus patet, episcopatu abdicato, ibi monachus fieret. De ipso id rumor vulgarat: qui unde ortus fuerit, facile colligi potest ex Adsonis verbis supra num. 48.*; Cum adhuc in eodem cœnobio Sancti præsens cooturberoio esset *&c.*; *& ex testimonio Widrici in Gerardi Vita*; Instinctu piæ devotiooia locum sancti Manfueti vis Domini fummo amore excolebat. *Amoris in monachos ibi degentes & devotionis erga* S. Manfuetum *tot argumenta Comment. §. 4. protuli, quæ beneficia ibi retenfui a pio & liberali præfule illis collata.*

h *In editione Martenii adjicitur*: Explicit liber II. de Vita & virtutibus S. Maolueti.

MIRACULUM

QUOD CONTIGIT ANNO MIX.

auctore anonymo

Editum a Martenio tom. 3. Thes. anecdotorum a colum. 1024., & Calmeto tom. I. Hist. Lotharingicæ in Monumentis a col. 104. a.

a

F Anglia, Puella

A Transmarinis quoque partibus venit Godelindis nomine quædam mulierecula, utroque parente ex Anglorum prosapia, gestans in læva ferri ligamina, non pro obsessione dæmonis, sed ob materoi effusionem sanguinis: quod qualiter eontigerit accidisse, volumos summatim evolvendo meminisse. Hæc habebat patrem nnbilem, matrem vero natalibus nno imparem, caducarum dignitatum ditissimos, filiorum etiam propagine circumdatos. Mors inique genitorem occupat, qui natorum non immemor genitricem vocat, & extrema voce mente lupplex obsecrat, ut affectu materno gregem prolis custodiat. Quæ mox ut maritus obdormit [a], cuncta ejus monita surda aure præterit. Nam a filiis soblato castello, jure patesno tradito, rursus copulavit se infausto conjugio. Hinc perditum ire optans orphanos, conatur oovus sponsos exterminare pueros expulsos a propriis veluti extraneos, excepta illa, quam prædiximus; quia sexus defendebat femincus puellulam ejectum isi ab ædibus geoalibus.

[a] apud Martenium obdormivit

2 Tandem unus eorum clericus, non ferens injuriam, armavit in vitricum parricidalem dexteram; cui memorata soror præbuit se sociam, moleste

parricidii rea, cui punitenti brachium

AUCT. ANONYMO, *finitimus duobus oculis fervos cognominatus fuerat*, moleſte ducens fraternam miſeriam. Denique præparatur nocturnum prælium, nulli quidem præter germanam cognitum: & dum frater irrumpera accelerat, ſimul iſta caſtelli portas reſerat. Ecce autem cum complicibus ſuis obſidet domum privignus, in qua jacebat vitricus; vique diſruptis foribus, ſtatim replentur aditus, truciduntur quique ab introeuntibus. Interea reliquit ſomnus vitricum, & ille citus lectum mortiferum. Procedunt ambo ad oſtium cubiculi, horrore tacti præſentis exitii. Cumque ad venientem inimicum perreniſſet clericus, robur virtutis collegit, mixta ira intrinſecus; conniſuque toto corpora, dirigit telum cum infando vulnere. At illa celer motu plagam vitans refugit; ſed conjux poſt tergum ſtans ſubter pectus excipit, atque a filio mox ſulcepto vulnere exhalat vitam inundante languine. Hinc crimine ſæpe dictus clericus ſignifer intrarius, a ſuo pontifice pœnitentiali ferro vinciturexterius, ac tanto trunco corporis arctatur ſtrictis circulis. Porro ſoror conſentanea huic malo peſſimo, accepit duos in ſiniſtro brachio, ut pœnitudine lamentabili latisfacerent inaudito ſceleri *b*.

b

B 3 Tunc ſimul pergunt Jeroſolymam, & in remeando fratar depoſuit vitam corpoream. Hæc autem, de qua ſit ſententia, ſequaſore longo languida, tuſit pedum ad noſtra penetralia. Quid verbis immoramur loquacibus? Patri noſtro Manſueto ſe commiſit. Protinus illius ſuffragia totis orans niſibus, continuat paucos dies in indefeſſis precibus; ſed oppugnat Manſuetus crimen armis inviſibilibus. Tandem rigor ferri diſſolvitur, morſu ſciſſo ligaminis; brachium ex parte eripitur; quod erat duplicis ſub teſtate vinculi, cum adhuc anima cippo prorſus teneretur piaculi: alter quippe circulus non eſt viſus decidiſſe, ut ſiquido pateſceret, Sanctum jam partim crimen deleviſſe, partim vero delandum diſtuliſſe *c*.

apud tumulum S. Manſueti ovo libera- tur

c

4 Illa autem, prorſus * ſuſcepto peregrinationis baculo, cum laico fratre, nomine Rodulfo, qui ſecum venerat charitatis beneficio, ſed nequaquam hujus deliĉti illaqueatus contagio, profectum ire diſponit ad ſancti Odelrici merita, quæſitum ire ipſius devota mente juvamina, cujus corpora reſplendet Suava Ausburgia *d*. Cum igitur perveniſſet Voſagina namora, ad beati Deodati limina *e*; offert ſe ei medicina unica, ſcilicet almus Manſuetus in quieta ſomniſera, datque ut revertatur mandata ſalubria. Quæ tamen cœptum iter perficit, viſionemque vilipendens, ſudibundam aſſeric, ac urbem Argentinam greſſum movens arripuit *f*. Itaque Beatus horis ſub ſopilibus *g* regredi eam commonens attentius, prædocet laboraturam fore periculis frequentibus, ſi viam prohibitam temptaret ulterius. Cujus dicti recitata Godelindis inobediens, ſuperfluo calle molitur ut * geſticos.

hinc ad S. Odalrici ſepulcrum pergunt, e Sancto re- ſtituo, et ad ſuum re- deunt, ubi vita magi- tur * *ib d. turſus*

d

e

C

f

g

* *ib d. iter*

varium evenitur

5 Fit igitur juxta verbum Sancti anxietas non modica; ingruit latronum fraudulentia, frigorum tremabunda moleſtia, egeſtatis auſterriſſima miſeria, incidæ calamitoſa penuria, & ut compendio concludam anguſtiarum ſummulam, comedando caſeum & quæque reliqua violavit Quadrageſimam *h*: ſicque pœnitus tetigiſſe plantis cum * audacibus viam, quam vetuerat Manſurtus inclytus. Ecce autem regreditur propemodum exanimis, aqua compulſa doloribus aterrimis perſeverat votivis cum excubiis, implorans Sanctum nomine ac ſuſpiriis. Solventibus autem Fratribus Domino noctuinas Vigilias, hæc ſemper offerebat uno orda lacrymas; donec ad ſupremum congemuit, atque voce plorabili ejulando inſremuit; Heu, inquiens, ſancte Manſuete, miſeram cur projicis? Peregrinam temivioctam abire cur pateris? Numquid dabis videre hominibus, ut ita dicam, imperfectionis tuæ dedecus? En cras a te decedens longa morte moriar, væ mihi! & ab expectata ſalute extranea efficiar.

h

* *ibid. tem*

D

6 Talia dolendo duplicato genu dixerat, ſeſequa plangens ab altari ſeparat, necnon lectulum inſueto ire deſiderat: cum repente ferrum ſtridens reſilit, ita ut auras cuſtodis accleſiæ ſoniru perculerit. Siquidem ipſa ſtatim in pavimenso corruit, ſugatoque anhelitu, prorſus muta ſiluit, jacens quaſi omnino ſine ſanguina, cervica flexa, ſupinato capite: quam proſecutus janitor eccleſiæ invenit abſque vitali effigie; idque curioſo digito *i* patri monaſterii properat innuere. At ille occurrit ſolicite, recurvitque digitis temptat ferrum evellera *, quod viribus adhibitis vix valuit ejicere. Poſt aliquantum vero integræ horæ ſpatium ſenſit reductum intra pectus ſpiritum, ſenſit penitus extinctum piaculum, ſenſit a vinculo abſolutum brachium; & pœnita Liberatoris licentia, cum gaudio remeavit ad propria. Prædicti tamen circuli pendent ad pedes crucifixi Domini, quorum prior Kalendis Januarii proruit, necnon alter XIII. Kalendas Junii cecidit anno ab incarnatione Domini nono & miſleſimo, pontificante Tullenſe * eccleſiam domno Berioldo epiſcopo, Indictione VII.

atque alte- ro vinculo brachium ejus exsmi- tur.

i

* *ſequentia ibid. omit- tuntur oſ- cula ei Poſt &c.*

E

* *ibid.* Tullenſem

ANNOTATA.

a *In codice Manſuetino ſeculi* XI. *libro* 2. *Adſonis proxime ſubjicitur miraculum, cui ſcriptor anonymus hunc titulum præpoſuit*: De puella circulis ferreis aſtricta, quemadmodum ad ſepulchrum ſancti Pontificis fuerit abſoluta. *Marſenius & Calmetus citati illud ex memorato codice ediderunt. Datur hic ex Calmeto recuſum. In lectionis varietate aſſignanda conſtitui eum nunc & deinceps modum ſervare, quem poſt Adſonis præfationem in fine annotationis ad literam* b *indicavi.*

b *Parricidii ſeu proximorum conſanguineorum interfectoribus olim id pœnitentiæ imponi ſolebat, ut eis nudum corpus vel brachia ano aut* F *pluribus vinculis ferreis arcte ligarentur, ſicque Hieroſolymam, Romam, vel ad alia loca ſacra mitterentur. Aliis ad certam tempus, aliis tota vita iſto in habita peregrinandum erat. Si contingebat, ut Sanctorum, quorum ſepulcra frequentabant, meritis vincula diſrumperentur, crimen expiatum confitebatur. Exempla ſi lector deſideret, adeat Gregorium Turonenſem lib. de Gloria Confeſſorum cap.* 87., *& Mabillonium tom.* 1. *Annalium pag.* 87. *& ſeq.; tom.* 3. *pag.* 7. 56. 104. 296. *& 647. tom.* 4. *pag.* 243. *& 323. Carolus Magnus ejuſmodi pœnas haud probavit: unde in Capitulari Aquiſgranenſi apud Sirmondum tom.* 2. *Conciliorum pag.* 154. *ſtatuit, ut ... non ſinantur vagari & deceptionnes hominibus agere .. iſti nudi cum ferro, qui dicunt ſe data ſibi pœnitentia ire vagantes. Melius videtur, ut, ſi aliquid inconſuetum & capitale crimen commiſerint, uno in loco permaneant*

labo-

A laborantes & ſervientes & pœnitentiam agentes, ſecundum quod ſibi canonice impoſitum ſit. *Hæc Carolo Magni ſanctio obſervata non fuit: nam ſeculo* IX. *& duobus ſequentibus dictum pœnitentiæ genus adhuc in uſu erat: quemadmodum Mabillonius tom.* 2. *Annalium pag.* 88. *variis exemplis oſtendit. Illud autem in Anglia quoque uſitatum fuiſſe probat ex teſtimonio Wolſtani in verſibus de miraculis S. Swithuni epiſcopi Wintonienſis.*

c *Nullum aliud hic ſancti beneficium agnoſco, quam quod Godelindem a pœnitentia, quam acceperat, partim liberarit. Siquis inſuper credere velit, unius vinculi ſolutionem ſignum fuiſſe, ex pœnis temporalibus tantum illi fuiſſe remiſſum, quantum adhuc remittendum ſupererat, ei me non opponam. Quod ad crimium culpam & ſupplicium æternum ſpectat, illa partim non condonantur: neque iſidem obnoxia fuit Godelindis, quouſque unum vel utrumque vinculum a brachio diſſiluerit, ſi antea actum contritionis perfectæ elicuerit. Hæc certiora & notiora ſunt, quam ut demonſtrari ſit neceſſe.*

d *Id eſt*, Auguſta Vindelicorum (Augsburg) B in Suevia *Germaniæ provincia. De celeberrimo urbis iſtius antiſtite S. Udalrico actum eſt ad diem* 5. *Julii.*

e *De S. Deodato, primum epiſcopo Nivernenſi, deinde abbate Vallis-Galilææ in Voſago, egit Henſchenius tom.* 3. *Junii a pag.* 869. *ubi Commentarium prævium ita ordiatur*: Volagus mons, ſaltus, ſilva, eremus per confinia Alſatiæ Burgundiæ & potiſſimum Lotharingiæ extenditur; præbuitque olim variis ſanctis tam eremitis quam cœnobitis domicilia ſeu monaſteria. *Aliquibus eorum recenſitis, ita proſequitur*: Monaſterium demum Vallis-Galilææ ... a S. Deodato *ad fluvium Muriam prope confinia Alſatiæ ſuperioris* conditum & excultum fuit, obituque ejuſdem, ſepultura ac miraculis clarum: unde ab illo jam pridem nomen accepit oppidum, quod eidem paulatim accrevit ... vulgo Saint Diè en Lorraioe nuncupatum (eſt enim aliud ad Ligerim S. Diè ſur Loire:) ubi pro monachis introducti ſeculo x. canonici eumdem S. Deodatum patronum venerantur.

f *Al.* Argentoratum, *vulgo* Strasburg. *Urbs notiſſima eſt in Alſatia inferiore.*

C g *Id eſt, tempore ſoporis vel ſomni, ut opinor: nam vox ſopitibus a verbo* ſopire *deducta videtur.*

h *An Godelindis, urgente* egeſtatis auſteriſſima miſeria *&* ioediæ calamitoſa penuria, *caſeum vel aliam quamcumque cibum tempore Quadrageſimæ comedens culpam contraxit? Apage ineptias.*

i Digito, non verbo patratum miraculum innuit cuſtos abbati propter ſilentii religionem, quod nocturno præſertim tempore commendat S. Benedicti regula cap. 42. *Annotatio eſt Martenii.*

D

MIRACULUM

ALTERUM ANNI MXLIX.

auctore Petro S. Romanæ Eccleſiæ diacono,

Ex editione Martenii laudati col. 1041., *collata cum impreſſo Calmeti exemplari, atque altero Ms.* a.

BEnedictus Dominus Deus Iſrael, qui facit mirabilia magna ſolus. Benedicatur ubique omnium mirabilis Conditor locorum, mirabilis in locis omnibus Operator. Benedicatur in throno regni ſui, in templo ſanctu gloriæ ſuæ, quod eſt in cælo turium, & in terra decorum; ubi nomen ſuum ſanctum & glorioſum ipſe die E quotidie amplius atque amplius glorificat, mirificat *, exaltat. Siquidem clamat Apoſtolus, „ Regnum Dei intra vos eſt „: & „ Templum „ Sancti * ſanctum eſt, quod eſtis vos „. Quod vero thronus Dei ſint Sancti, ſcriptum eſt alibi: „ Anima, inquit *, juſti ſedes eſt ſapientiæ „. In eis enim Dei virtus & Dei ſapientia, quaſi in quodam ſolio ſuæ potentiæ ſublimi auctoritate ſedet; dum per eos & prodigia facit, & rerum judicia decernit. In tali throno regni ſui, in tali templo gloriæ ſuæ, hue Leucha * a nobit pridie demotis *, cum forte præclarus beati Apri *b* natalis annuo recurſu patriam repetens illuſtrares, ipſe cælorum Rex omnipotens, eujus honor judicium diligit, & quia ſit juſtus monſtravit, & quia ſit metuendus patenter dilucidavit. Hic eſt rerum judex cordiumque ſcrutator; ante cujus oculos nuda & aperta ſunt F omnia, cui nox ſicut dies illuminabitur *, cui nulla tenebroſitas obſcuratur. Quod licet omnium ſanctarum Scripturarum teſtimoniis adſtipulatione * cognoſcatur, ipſeque * rei veritate latit ſuperque credatur; ex evidenti tamen & terribili ſigno, quod ipſe in dilecti ſui * veneranda feſtivitate ante corpus ejus agere voluit, luce limpidius advertere licebit.

2 Ruſticus quidam S. Manſueti primi Leuchorum præſulis, vernulæ vernula fruens contubernio ancilla cujuſdam S. Apri, ſeptimi ab illo paſtoris eorumdem, carnis victus illecebris, vel de ea ſulceptorum dulcedine filiorum, S. Manſueto corpore ſerviebat, ſed * S. Apro inhærebat. Cupiebat enim quavis quondam tranſferri occaſione ab illius jure ad jus iſtius, ut tam ſobolem quam parentes ſimplum complecteretur non duplum ſervitutis * jugum. Hoc vero cum diu multumque inefficaciter intra ſe revolveret, ſicut poſt ipſe prodiit *, accidit eadem ſancti Apri celebri cunctis ſolemnitate, ut inter numeroſam conflueutis populi multitudinem, ad honeſtam, ubi venerabile corpus ejus merito honore jacet, eccleſiam ipſe quoque oraturo veniret: cumque jam ſacris limitibus appropiaret, lubrepere cœpit menti ejus ſervitutis memorata

Gloria Dei, per ſanctos miracula operantis & eruditos alios ſeculis.

* *Manſuet. magnificet* & *ibid. Dei*

* *hæc vox ibid. omittitur*

a *al. Leucham*

* *forte devectis*

b

* *Manſuet. illumina-vit*

* *al. adſtipulantibus*

* *al. ipſaque*

* *in Manſuet. additur Apri ſervus abbatis S. Manſueti, cujus poſtea ancilla erat alba. vel S. Apri, ab hoc ſanctio ſervutio translatione*

* *ibid. & apud Calm. additur mente. al. ſervitii conditionis*

* *al. prædicta*

AUCT. PETRO S. R. E. DIACONO.

translatio, atque ex intimo cordis ſancta deoſculans limina ſtultus orator, & * meminit peccatorum ſuorum, ſed pellicis & filiorum. Solliciat improbis precibus Aprum per amœna paradiſi nemora diſcurrentem, & hujuſmodi petitioni aures averteotem; ſicque ſurſum * ad altare præcipuum conſcendens, aliis mediocrem cereum tali plenus voto illic abſque ceterorum poſuit exemplo.

3 At cum per quemdam monachorum diceretur ei, cur ad corpus S. Apri * non poſuiſſet, ut alii; facti pœnitens crumenam ſcrutatur, ſi quemlibet ſorte nummulum reperiret, unde alteram candelam redimeret. Obolum reperit, gaudet, currit, emit duos uno cereolos obolo. Hunc autem perceperat obolum de decimatione ſibi credita S. Manſueti, cujus ſubjacebat conditioni. Cujus vero dextram diligenter cum aptaret *e*, ut ipſos ſuper ſacrum corpus cereolos more circumreverentium poneret; nihil remoratus Aper acerrimus, non lævo dente, ſed velut ultrice lententia, hujuſmodi oblationem repudiante, in ipſa eum, qua ferebat, dextera percuſſit. Nam mirum in modum tam fortiter cœperunt collecti digiti palmæ infigi, omnelque articuli attari, ut præ intollerabili dolore nimis erugiret *, & quod pateretur inclamaret. Confeſtim maximus in populo rumor exoritur. Stupent, ttemunt, quodque * portendat, alter altero * iotertogat.

4 Inſtrepuit factum domini mei noni Papæ Leonis auribus, qui jam pridem Bruno dictus, ejuſdem fuerat loci epiſcopus; & illuc non tam ad vilendam, quam ad benedicendam & in Domino confirmandam tunc patriam venerat. Hic intra clauſtra monaſterii erat Miſſarum ſolemnia eclebraturus, eum res ei jam * perlata eſt. Venit igitur, vidit, qualiter corrigerit audivit. Interea ſciſcitatur hominem, ne * quid criminis egiſſet, unde hoc meruiſſet. Rimatur ille conſcientiam; nihil recordatur, quod eſſe adverſus beatum Aprum confiteatur, niſi forte id ſolum, quod meditabatur, cum ttmpli limina ingredirbatur, Ita ſtantem ipſe quoque reperi, cum tunc primum negotiis dominicis implicitus adveni: complicatos omnes ut in pugnum digitos ſic acriter ſtrigentes cereolos alpexi, ut nimiæ ſtricturæ, pro teſte cruor eſſet, qui candrlarum extrema defluens inficeret. Ab omnibus interea multis Aper ſanctus queſtibus interpellatur, ſed nullatenus ad mileticordiam provocatur. Unum & alterum miſer ille ibi diem ſub Ipe recuperationis exegit; nihilque quamvis ſe S. Apri velle eſſe diceret, perfecit *.

5 Veſpere Sabbati adſunt S. Manſueti monachi, ſuum rrquirentes, ſecumque reducentes. Manſuetum ſuum confidenter aggrediuntur, orantes pervigilem noctem ducunt, piamque facilis Manſueti manſuetudinem præſtolantur. Clara poli paxem ſublimem luna tenebat; cum quidam fratrum divino motus inſtinctu, dextra perditum * inquiſivit, ne quid de officio colligendæ decimationis ſibi injuncto ſurripuiſſet, unde ei hæc calamitas ſuperveniſſet. Qui mox, ad le reverſus, qua ratione Aprum *, quam Manſuetum dilexerit, prodidit; & etiam de obolo patefecit, unde candelas illas, quas adhuc in manu habebat, acceplt; & protinus cum fine verborum facta eſt extenſio digitorum, qui jam, perſoratis incredibilis impreſſione carnibus, ad offa nervoſque volæ pervenerant *d*. Ad hæc Deus omnium mirabilis artifex virtutum laudatur, magnique Manſuti meritum longe lateque prædicandum magnificatur. Quod ipſi ubi domino Papæ, clero, populoque in notitiam, facta Domioica luce, pervenit; inter multa gaudia fabula naſcitur jocola: quia quem torvus Aper vulneravit, alacer Manſuetus curavit.

6 Altioris tameo iotelligentiæ meotes & in Apro juſtitiam, & in Manlueto ſenleruot extitiſſe clemcntiam; quamquam noo ſit veritus * inferioris officia membris ſic negare, quam negata reparare. Uode in his daobus ſibi contrariis miraculis non eſt credenda inter ſanctos contrarietas voluntatis, qui felicitate potientes inenarrabili, pace collæiantur interminabili. Verum quod percuſſit Aper, divinæ animadverſionis inevitabile judicium perpendamua; & quod Manſuetus ſanavit, gratuitæ pietatis munus circa nos noo noſtris exbiberi meritis adtendamus. Damnatur ille ſententia æquitatis ab eo, ad quem fugere volebat jure ſervitutis. Cue autem hoc? „ Niſi quia juſtus Dominus juſtitiam dilexit, „ æquitatem vidit vultus ejus „. Et ut hoc innoteleat, quia de alienis bonis ſacrificium Deua non acceptat, per obolum parvum docet, qui io ponderibus penultimum locum tenet; ae ſi votum per hoc latronis vel furis * alicujus rejiciat & dicat: „ Non accipiam & * domo tua „ vitulos, neque de gregibus tuis bircos „. Quod varo Manſuetus manſuefecit *, quaſi per hoc Domious dicit: „ Nolo mortem peccatoris; „ ſed ut convertatur & vivat. Convertimini ad „ me & ego converrar ad vos. Ego percutiam „ & ego ſanabo „, dixi per Moylem * meum; & hoc lemper facio per meæ poteſtatis effectum, qui ſum velut alper aper in vulnerando, ſum quoque velut agnua manſuetus in medicando. In Apro & Manſueto ſedeo, & per hos judicia mea exerceo. Throni mei ſunt, regnant enim mecum: Poſſunt de poteſtate mea, gloriantur de gloria mea. Dicit hoc Dominus in cælis; leoinus nos homines in territ, Nemo igitur quothber precatis plenus, quotlibet divinæ ultionis flagellis verheratus, ad offenſum Dominum Creatoremque ſuum converti formidet: vel ſi nondum flagellarit, diſſimulet; quoniam illa eſt, qui mortificat *, qui deducit ad inferos & reducit. Cui ſit honor & gloria, virtus & imperium per infinita ſæcula ſeculorum, Amen.

ANNOTATA.

a *In exemplari Mſ., quod e codice Manſuetino ſeculi 12. extractum eſt, miraculo hic titulus præmittitur;* De quodam ruſtico, a S. Apro percuſſo, & B. Manſueto ſanato: *in editionibus Martenii & Calmeti, qui codice Manſuetino ſeculi* XI. *uſi fuerunt;* De quodam miraculo a Petro, ſanctæ Romanæ Eccleſiæ diacooo, compoſito. *Illud die* 15. *Septembris anno* 1049. *contigiſſe, a memorato Petro litteris traditum fuiſſe, atque huic ſcriptori auctoritatem omni exceptione majorem tribuendam eſſe, ex annotatione ſequente apparebit. Apographum noſtrum multis mendis vitiatum eſt. Exemplar impreſſum Calmeti correctius eſt, ſed poſteriore ſui parte mutilum. Apud Martenium integrum extat, quod hic recuditur cum aliis collatum.*

b *Auctor infra n.* 4. *ſcribit, hominem, quem Deus per S. Aprum punierat, a S. Leone IX. Pontifice non modo viſum, ſed etiam interrogatum fuiſſe, quid criminis egiſſet. Teſtatur ibidem, ſe quo-*

malo ex fine pueri, atque ceteros pravoia feſtivo emptos offrena, ea dextera gravitor punitur.
** alia exempl. addunt* cereum
c
B
** Manſuet. ejulatus*
** Calm. quidque * al. ab altero Marcelli offic. Leo IX. Pontifex, quo illud ſcripſit, Petrus diaconus: S. Apro fraſtra invocato.*
** al. ipſa * apud Cal. deeſt hoc vocab.*
C
** al. pro fecit ad aperm S. Manſueti confugio, and ſervum male libat, quo ea dextera punitus fuerat.*
** Calm. prodiitum*
** adde pro*
d

** dos ha vocem ibid. emittentur*
** ibid. de * ibid. manſueta facis*
** ibid. Moylen ſervum*
** ibid. & vivificat*
F

A *ſe quoque conſpexiſſe pœnam, qua ille divinitus affectus fuerat. Jam vero cum hoc loco dicat, miraculum patratum fuiſſe*, nobis hue Leucha * pridie demotis *, *quando feſtivitas S. Apri agebatur, quæ in diem 15. Septembris incidit; credendum eſt, ejus hiſtoriam conſcriptam fuiſſe ab eo, qui nominatur in titulo, quem ſupra e codice Manſuetino vetuſtiore tranſcripſi, videlicet a Petro, Romanæ Eccleſiæ diacono: modo tamen verum ſit, ipſum cum Leone IX. 14. Septembris Tullum adventaſſe. Hoc autem dum mox probabo, ſimul aliud evincam, nimirum in dubium vocandum non eſſe, quin idem Pontifex oculatus fuerit miraculi teſtis; imo totam ejus narrationem quoad cetera adjuncta fide firmiſſima dignam eſſe. A Baronio tom. XI. Annalium a pag. 164. e vetuſte codice Remenſi edita & ab Harduino tom. 6. Conciliorum parte 1. a col. 995. recuſa ſunt Acta concilii Remenſis*, ab auctore, *inquit laudatus Baronius*, ejus temporis, qui vidit, fideliſſime ſcripta. *Ex itinerario Leonis IX. ab urbe Romana uſque ad Remenſem, quod auctor præmiſit Actis ejuſdem concilii, menſe Octobri*

B *anno* 1049. *celebrati, in rem noſtram hæc excerpo*. Ceterum Papa Colonia digreſſus, Tullum in Exaltatione Dominicæ Crucis, *cujus memoria* 14. *Septembris recolitur*, venit: indeque circumjacentium regionum epiſcopis & abbatibus litteris ſuæ auctoritatis mandari præcepit, ut *in* præfixa die ſibi occurrerent ad ſynodum *Remis* celebrandam ... Denique domnus Papa Leucorum urbe digreſſus, iter ad Remenſem ducens urbem arripuit: & .. in vigilia feſtivitatis S. Michaelis ad Curmolenſem villam venit... Die vero ſequenti ad ſanctum pervenit Remigium, archiepiſcopis tribus comitatus, Trevirenſi videlicet, Lugdunenſi, Veſontionenſi, aliiſque virſt honorabilibus: inter quos erat Joannes epiſcopus Portuenſis, & Petrus Eccleſiæ Romanæ diaconus & ipſius urbis præfectus. *Inculenta hoc ſcriptoris ſynchroni teſtimonio extra dubium ponitur, quod probandum ſuſceperam.*

e *In Ms. Manſuetino legitur*, Cum vero diligenter aptares, *omiſſa voce* dexteram. *Hanc retine ex editione Martenii, ut ſenſum perficias.*

C d *Sequentia deſunt in editione Calmeti.*

ELEVATIO

CORPORIS FACTA AN. MCIV.

auctore anonymo

Ex editione ſæpe laudati Martenii a col. 1088. collata cum Ms. e codice Manſuetino ſeculi 12. a

Prologus auctoris. * *in Ms. Manſuet. diſſerit*

HUmanæ mentis infirmitas, cum de Sanctis Sanctorumque actibus dixerit *, plerumque a ſe rediens expavefcit: quia certe indigoam ſe deputat, cui tantum tam magnumque negotium commiſi debeat. Verumtamen quia tale propoſitum non de ſuperbo ſpiritu concipitur, immo vero ſimplici atque humili devotione a quibuſque fidelibus ſuſcipitur; ſperamus, ipſos Sanctos non indigne hoc accipere: confidimus illos nobis aſſore, & quæ de illis dici oporteat, miſericorditer inſpirare. Quia igitur de vita & actibus beatiſſimi patris * & patroni noſtri Manſueti pauca diſſeruimus, inter cætera de ſecunda ipſius tranſlatione, quare vel quomodo facta fuerit, explicare propoſuimus; ut, dum nos ad memoriam ſui videris amplius exerceri, ipſe nobis benignior, & per eum clemenſia ſummi judicis fiat paratior.

AUCT. ANONYMO. * *ibid.* paſtoris

3 Ab antiqois ſiquidem partibus accipimus traditum, & uſque ad noſtra tempora indubitanter eſt creditum, quod S. Gerardus, poſt multa tempora in epiſcopatu Leucborum ipſius ſucceſſor digniſſimus, ſacrum corpus illius tranſtulerit, atque infra * Eccleſiam, quam ſub ipſius nomine conſecraram invenerat *b*, in archa lignea loco congruo collocaverit; in quo præſident voces pſallentium monachorum, in eadem eccleſia ſibi perpetuo famulaotium, ſuſciperet, & plebi Leucborum contue:i regiminis beneficium impenderet. Subſequenti aotem tempore, multorum annorum interveniente numeroſitate, error cœpit naſci non modicus, & de integritate ſanctiſſimi corporis ambiguitaa eſt exorta: dicebaturque a pluribus, quod beatum caput a corpore erat revulſum, & alio in loco haberetur reconditum. Qua opinione ejuſdem eccleſiæ egregius ac piiſſimæ memoriæ domnus abbas Thiemarus, utque inſuper tota monachorum turba graviter triſtari ne ſupra modum cœpit affligi; & jacturam ſacrarum reliquiarum non tamquam opinabilem penſabant, ſed velut certam ac manifeſte cognitam deplorabant.

Ut dubium de integritate corporis, a S. Gerardo olim elevati, tollatur * *ibid.* initio *b*

E

3 Quid tamen * ageretur? Sed omnipotens Dominus, qui errantibus viam, & hit, qui *in ſecundo ejus clerorum* tenebris ſuas, lumen juſtitiæ ſolet oſtendere; Leucorum * ſuorum gemitus reſpexit, & dum ſuper hoc frequenter conſultarent, conſilium bonum magna pietate ſua inſpiravit; ut ſcilicet arcbam, qua ſanctæ claudebantur reliquiæ, utpote veterem & omni ornamento vacuam, deberent mutare, & de novis lignis novam fabricare; quam ſiquidem auro & argento tegerent, quam artificioſo opere & lapidibus pretioſis inſignirent: ſic etenim & honorem addcrent Pontifici, & ſatisfacerent diutinæ ambiguitati. Præfatus igitur nbbas Thiemarus *c*, bomo ſcilicet ſanctæ converſationis, vir ſapientia illuſtris, F Deo & hominibus accepiabilis, a quo acceperat conſilium, ab eoſumii & auxilium; & arcbam, quam faciendam cognovit, maturo tempore perfectam reddidit *d*. Quo peracto, ſanctum nolens differre propoſitum, domaum Pebonem * tunc temporis Leuchorum antiſtitem, utque ſuos coabbates, necnon etiam quoſque urbis optimates ſtatim adiit, quærens utique conſilium, quando ſuum adimpleret deſiderium, quove * tempore deberet ſanctas reliquias tranſmutara.

collocatur ; *decorationes preciosa arca conficitur*; * *ibid.* tunc * *ibid.* ſervorum

c

d

* *ibid.* Pebonem

* *ibid.* quo feliciter

4 Continuo piæ ac ſanctæ memoriæ Pebo epiſcopus ex conſilio ſuorum principum per totam provinciam tuam editum perſulit, ut in ea hebdomada, qua poſt Pentecoſten generalis ſynonodus ſolet celebrari, ad urbem ipſius caput provinciæ coovenirent, atque ibi unanimiter tranſlationem ſui Pontificis celebrarent; nec immerito: dignum namque erat, ut ad motum Paſtoris grex totos moveretur, & venirent oves reviſere eum, a quo paſcua vitæ meruerant invenire. Hujus edicti fama pervolitans corda nudientium ſic perculit, ſic inceodit, ut tempore conſtituto principes & populi tanto ad urbem certarent deſiderio properare, ac ſi ſanctus Pon-

Pebo epiſcopus ſuperat 14. *Junii anno* 1094 *magna*

tifex

AUCT. ANONYMO.

tifex redivivus in carne nuntiaretur eos expectare. Anno igitur ab Incarnatione Domini millesimo centesimo quarto, Indictione duodecima, ordinationis autem Domini Thiemari prædicti abbatis duodecimo, octavo decimo Calendas Julii *e*, domnus Pebo prædictus pontifex, secumque dux ejusdem regionis Theodericus & ceteri principes adjacentium regionum cum infinita turba populorum, eum cereis & crucibus, & aliorum Sanctorum corporibus in ecclesiam proprii Pastoris convenerunt, in jejuniis siquidem & lachrymarum compunctione opus sanctum parati incipere.

e Julii

5 Nec mora illa vetus archa, qua beata ossa tegebantur, ad conspectum populi producitur, & ab ipso episcopo ejusdem ecclesiæ & prælibato abbate Thiemaro, præsentibus aliis religiosissimis abbatibus domino Widrico S. Apri, domino Stephano Belvacensi, & domino Odelrico sancti Urbani *f*, & aliis astantibus *g*, multitudine religiosis fidelibus, in loco eminenti statuitur, unde ab omnibus facile conspici posset & videri. Quæ aperta commissum sibi thesaurum fideliter reddidit, membris per ordinem in longum pallio involutis, ita ut caput & reliqua membra omnibus monstrarentur, & de omnium cordibus illa olim falsa opinio pelleretur. Nova ergo archa miro opere fabricata subiit, & præsentem thesaurum, corpus scilicet sanctissimum ferro undique obserata servandum suscepit.

solemnitas corpus sanctorum repertum in illam transponitur

f g

6 Quæ, quoniam * omnis turba, quæ convenerat intra parietes ecclesiæ recipi non potuit, ne aliquis tantæ videretur expers remanere lætitiæ, extra in vicinum pratum deducitur, ubi liberius quique possent accedere, & optato Pastori laudes & munera præsentare. O quanta exultatio in monachis canentibus! O quanta devotio in clericis psallentibus! O quam magna, pium onus subeuntium contentio! O quam miranda subsequentium populorum acclamatio! Cœtus omnis laudes personat, linguæ omniom in nova præconia relaxantur, & quia Sanctum tenent * in manibus, ardentius ipsum sanctis prosequitur laudibus. Dies illa multis aliis fuit clarior, solis ipsius claritas solito illuxit purior, ut manifeste patescaret, cujus meriti apud Dominum Vir sanctus existeret.

*ecclesia repletur non capiens eos, in vicinum pratum ferunt : canunt laudes & preces : * ibid. quando*

tenet

7 Quid plura? Turbæ Pastorem circuerunt, salutant, & reverenter contingunt, quod possunt & quantum possunt, vota & oblationes devotissime offerunt. Post hæc benedictio vitæ populo persolvitur, & beatus Pontifex exultantibus humeris in ecclesiam suam reportatur: in qua loco eminenti, sicut adhuc fas est tenere *, constitutus, plebi luæ quasi de specula quadam invigilat, & potenti manu occurrantes inimicos abigit & propulsat: & corpus quidem nobis ad tabidium in terris relinquitur; sed beata ipsius anima perennibus gaudiis in cælis perfruitur; ad quæ ipsius intercessionibus nos dignetur perducere, qui nos suo sanguine non pepercit redimere Jesus Christus Dominus noster, cui eum Patre & Spiritu sancto honor & imperium permanens * in secula sæculorum. Amen.

cum fidelis totius vicinatus assensu, in ecclesiam reportant.

* *ibid. circumeunt* * *ibid. servetur*

* *ibid. permanet*

ANNOTATA.

a *Quod nunc damus instrumentum, Marteuius se edidisse notat* ex manuscripto S. Mansueti; *quod, nisi vehementer fallor, vel idem est cum sæpe memorato codice Mansuetino seculi* 12. *vel ex eo extractum. Tam in editione Marteuii, quam in nostra exemplari, quod ex eodem codice transcriptum est, hic titulus instrumento præfigitur*: Tractatus de translatione secunda S. Mansueti a domno Pibone dicta & composita. *Cum vox* translatio *generalioris sit significationis, ego sacri corporis positionem ea vetere in novum ac honorificentius conditorium, quæ in Tractatu isto describitur*, elevationem *vocare malui. Peracta hæc fuit ab episcopo Pibone, sed non conscripta; quemadmodum in Comment. prævio num.* 70. *demonstratum fuit.* D

b *Ipse Gerardus omnium optime novit, cui Sancta consecratam invenerit ecclesiam, in qua olim* S. Mansueti *corpus elevavit. Ejus verba accipe ex instrumento anni* 982. *quod partim transcripsi in Comment. a* n. 47. Quemdam nostræ sedis locum fundatum ex antiquo reperimus, in honore quidem beati Petri Apostolorum principis consecratum, sancti autem Mansueti primi pastoris nostri præsentia insignitum. *Consule Comment. n.* 45. *in fine, & n.* 51. E

c *Videri possunt, quæ de Thiemaro, vel, ut alibi sæpius legitur, Theomaro cœnobii* S. Mansueti *abbate dicta sunt Comment. n.* 62.

d *Lege, quæ de arca ista ex Calmeto edidi in Comment. n.* 71.

e *Adi Comm. n.* 75.

f *Abbatia S. Urbani jacet in Pertesi Campanie Gallicæ tractu, Befuensis in Burgundiæ ducatu decem fere passuum millibus ab urbe Divionensi. De cœnobio S. Apri vide Comment. num.* 40. *Calmetus tom.* 3. *Hist. Lotharingicæ in Prolegomus col.* CIII. *dat catalogum chronologicum abbatum S. Apri, secundum quem Widricus, qui hic memoratur, quartus istius nominis abbas fuit.*

g *In Ms. Mansuetino*, astantibus & aliis abbatibus.

MIRACULA

AB ANNO CIRCITER MCXXV. USQUE AD MCXXXVI. *a*, F

auctore anonymo,

Ex codice Mansuetino seculi 12.

ORta seditione per dæmoniacam infestationem, cum Sanctensis comes *b* in præbenda canonicorum tyrannicam exerceret devastationem; turbatus pontifex, clerus & populus universus solum divinam propitiationem & Sanctorum exoravit intercessionem. Elata igitur Sanctorum confessorum Mansueti, Apri, Gerardi gloriosa corpora ad majorem ecclesiam gloriosi protomartyris cum generali frequentia detulerunt, & circa arcam sancti martyris compositia reverenter Sanctorum reliquiis, feretrum sanctissimi pontificis Mansueti, tamquam primi pastoris sublimius extulerunt. Ibi unanimiter cum gemitu & laudibus exultationis vota Deo obtulerunt precis supplicis & devotionis. Inter hæc mulierecula, concreta nervorum compagine, a renibus per spinam dorsualem ad caput usque curvata & fere toto tenus per multos annos contracta, duobus

Mulierem ex mirabili contractione curavit Sanctus liberat; b

A bus bipedalibus in utraque manu vix ſuſteotata baculis, ad feretrum pervehitur glorioſi Confeſſoris; quod, in quantum licuit & potuit, cœpit ſulpenſia ſupra dorſum manibus contrectare, ceſupinia capitis oſculis prolambere, & ut fuit miſereretur, prolatis eum gemitu vocibus inclamare. Videre, qui aderant, quodam anxietatis angore de corpore miſerandæ ſudorem defluere, guttatim erumpere: eum oecvi, priſtina nodoſitate diſtorti, vigore recepto, ediderunt creptum; & corpus incolume cooſtitit, & erectum. Exiulere circumſtantea Sanctorum præconium, grates Deo referentea protectori omnium, & virtutes collaudantes ſuorum magnalium.

altoi miſero contractio greſſum reſtituit

2 Poſtera die, eum prædictum Sancti corpus ad propriam refecrent baſilicam, clerus & plebs univerſa denſantes frequeotiam, Saocti paſſim cevolvebant mirandam elementiam. Quædam denuo mulier, infelicis contractionis multis jam annis perpeſſa diſpendium, reptans bumi, quaſi ſedeoa articulis tantum ſubvehebatnc manuum; quæ gyrando per plateas agens miſerabilem grelſum, dura forte ſtipem quærena errabat per bi-

B vium, erebro ſordens per lacunas, perque viam luteam præbebat mirantibus videre miſeriam. Hæc, conecpta ſpe ſalutis & auditæ oovitatis excita miraculia, horrendo prodigio per pavimentum Sancti, reſupinis manibus ſaltando, perlabitur; turbaſque violentec irrumpens, feretro ejulans Saocti ſubſternitur: protenſis exemplo brachiis, feretro Sancti andeotec appenditur; orat, plorat, mordet, lambit, & procax ingecitur. Comque jam in theca excelſiori recolloeandum Sancti corpus inveberetuc, manibua proeaciter appenſa, avelli non potuit; led quaſi medicum amiſſura, deſperatione fortius roborata, in vocem clamoris erupit, omneique, qui aderant, ad fletum compaſſionis inflexit. Quid longius morer? Integra ſolpitate recepta, miraculum non tam emeruit, quam extorſit. Ipſa-

forte & que deineepa index eſt * præco Opitulatoris ſui

c ſpem & auſum miſeria exhibet confidendi *c*....

frenitum gravi cruciatu gemitumque infirmitatis,

3 Tectia itidem nocte quædam mulier crurum genuumque marcenti compagine, manibus & cubitis reptabat miſerrime. In hac ægritudine diutiſſimam perpeſſa calamitatem, ad ſepulchrum ſanctli Prætulis recepit ſolpitatem,

C glorificans & ipſa pronam erga infirmos ejuldem Sancti magnificam pietatem ....

pueilam pedum manuumque ſuo rectitudini

d

4 Celebrantibus ejuldem locis Fratribus nocturnas exeqnias *d* in ſancti Jacobi ſolemnio, binos ægros ſanctus Præſul bioo levavit incommodo. Infœlix denique juvencula ad eccleſiam Sancti vix aſello vectante perducta, ante aram Sancti adſtans voto ſupplici, contractilque manibus & pedibus tenta morbo duplici, oblatam ſibi pro elecmoſyna candelam præſentare non ſuffictebat altari: eum repeote virtute deifica ſenlim cœpit erigi; redit vigoc, cigor abit, explicantur digiti. Reparata mox erupit in voce præconii, tellis verax in ſe tanti peracti prodigii.

ſuorum paralyſi,

** l. depoſitus*

** l. anxiati*

5 Sub ejuldem formæ noctis tenebroſo tempore, ante altare S. Andreæ jacebat puerulus, paralyſi diſſolutus & ſalutis nvidus, deportatus & depaſtus * amicorum manibus. Qui ſubito excitus clamore præcooii, tremens cœpit auxiliari * & ſudora concipi. Sanus tandem & erectus aſſilit io medio, manu palpat, pede vadit, gratulatur animo, omniumque mox membrorum ſungitur officio. Repetito ſtatim chorus exeitus miraculo & ſacerdos dealbatus *, lecto Evangelio, laude cella perſultarunt in canoris jubilo .... AUCT. ANONYMO.

6 Wius quædam bonæ ſpei fere per quinquenium luminis uniua orba gemebat diſpendium. Hæc a Sancto extorquere ſitiens miraculum, dum altari ſancto ſupplex impreſſiſſet oſculum, rediviva luce ſoſpes mox cecepit oculum: hæc jam ſolia cadiaotis perſenſit obſtacula, quod mox euoctis propalavit ad virtutis cumulum.

& multorum quinquennali multi cæcitate laborat.

** veſte ſibi data*

7 Accenſis præcordiorum deſideriis, ſubtilius examinanda eſt concoedia charitatis; quoniam inſtinctu divinæ diſpenſationis ex lege ſpirituali pendet dilectio naturalis: in lege quippe poſt dilectionem Dei peter & matec præcipiuntur honorari. In Salomone legimus: „ Oculum „ qui ſubſannat patrem & matrem, effodient „ corvi de torrentibus „. Et hæc quidem ad cautelam legentium prælibamus, ut in examioe divinæ ecnluram juſtitiæ, reſpectumque miſericordiæ perpeodamua. Puer quidam indocilis, dum corripienti matri procaciter obſiſteret, ad boc inluper pervectus eſt, ut eam convitiis lacefſeret. Quem gravis extemplo percuſſum verbere diro, divino plectit ultro judoeio. E

Conviciis matrem confectantis lingua & facies fada inveniunt;

Lingua tumens uris, ſtimulis agitata doloris,
Prodit illatum rabido rancore reatum.
Vix homo ſulpiraos, vix turbida lumina gyrans,
Tabidus obſcuro mordebat verba ſuſurro:
Horribilis vultus, facie turgente ſepultus,
Cor ſpectatocia bebetabat mole ſtuporia.

ac ita periſtroum ſtyrum Sancti bei verbis recitat g

8 Veromramen boe tam terribile ſupplicium ad correptiooem Deus irrogavit cernentium; quatenus deteſtandæ præſumptionis vitium, oſtenſum deinceps cohiberet prodigium. Hic iraque perceptis magnalibus, quæ glorioſe fiebant per interventum glorioſi confeſſoris Manſueti, idemque puer, capite cenſualis e ejuldem Patroni & protectoris ooſtri, expetit ſe ad patrocinium Sancti ſumma devotione deferri, confidenter ſperans, ipſius obtentu ab imminenti periculo liberari. Nec diſtulit Sancti pietas milericorditer adeſſe gemeoti. Quam cito igitur pallio ſancti altaris caput faciemque pro texit, lingua detumelcente, ſaniei diſſoluta * virua omne defluxit; facies recepit habitum: hilaris puer receepta incolumitate diſceſſit .... F

a

** l. diſſoluta*

pedit cæcus, dein, manus aridæ & lingua mutæ recommendati offerendo ſuccurrit;

9 Bruoo quidam forte gravi detentus incommodo, triplo Sancti interveotu levatur miraculo. Siniſtræ denique partis claudicabat tibia, dextera vero ſibi manus exiſtebat arida, linguæ mutæ palpitabat vexatus auguſtia; ſed pietas Sancti, tribuens optata roganti, firmat greſſum debilem, manum reddit mobilem, linguamque flexibilem. Sano denique pede quater circa Sancti altare proceſſit, ſignum Crucis imprimendo, manum ſurſum extulit; voce clara Deo laudea exultando protulit .....

filium mortuum matri

f

10 Aliud miraculum a leculia inauditum iiſdem temporibus contigit, quod ad nos patris & matris conſona relatiooe pervenit *f*. Tullenſibus incolis III. Nonas Septembris ſolemniter occupatis in ſancto Manſueti natalitio, genitrix infœlix apud Rogeri-villam g obeuntis filii anxiabatur obſequio *: quæ mota intrinſecus pietate materna,

g

** id eſt, exſequiis, ſepulturæ Canonicis,*

Triſtis & exanimis hæc cœpit ponere verba:
Eja Dei Mater miſerere miſeræ * gementis,
Quam male diſlaniant laceræ præcordia meotis.
Quam male parturiens naſcentis gaudia vidi;
Quem modo mœſta gemo, mortis ſub fauce revidi.

** miſeram miſerere*

Proh

AUCT. ANONYMO.

Proh dolor! ablati complecteos pignora nati,
Promptius opto mori, quam flens superesse dolori.
At tibi, Sancte Dei, meritis comulabo favorem,
Si ranium removes, una vel oocte dolorem.
Ad cumulum laudis puerum mihi consociabo,
Subjiciendo tibi dum solvere vota parabo.

redditorum reddit]

11 O quam mira ius, Deus, circa nos clemeotia! Quem mors pavet, stygabhorret, tremit cœli curia; iu io Sanctis operaria semper mirabilia: nam quæcumque bene fioot iua gratia. Quis absorptum extinctum fauce mortis reparari ecioeret, jam ablorptum extinctum respirare, & non expaveſceret? Aſſeverant, qui affuerunr, vidiſſe ſe jam corpus exanime, cuncta membra jam effecta *, ſoluta compagine, jam vigore frigeſcente, nigreſceote ſanguine. Glorioſi Confeſſoris complacatoa precibus, adeſt præſens de ſublimi exauditor Dominus, leo fortis, victor mortis, vitæ dator ſtrenuus. Hia denique genitricis exanimatus puer exeitua vagitibus, laxatiſque in uſum videndi palpitans luminibus, & relumpto jam vigore replicatis genibus, matrem ſupplex ejulantem hia compellat

B vocibus: Pia mater, Sanctum Dei, quem ſpondes expetere, polce * eito, me eonlortem habeos in itinere; eujus ego reparatus redivivo * munere, vincla mortis vix evaſi ſoſpes juocto funere. Talia redivivum peroraſſe filium, feriatim tandem mollis mater ipſa teculis; cum eundem puerum altari ſancto maoeipatum obtulit, & ad fletum circumſtantes ipſa gemens impulit. Teſtabatur jam id ipſum denigrata facies, cute parrim depilata jam rara eæſaries, ſqualens vultus, pallens colot & rugoſa maeies; a vivente fere diſpar, ut ab igne glacies.....

* forte effecta

* adi
* levio vifu

militem ab hoſtibus captum & ſuos hortatum eorum manibus evaſiſſe

b

12 In congreſſione, quæ facta eſt ante Tullum a Sanctenſi & Barrenſi comitibus, in combuſta Bueuliaci *b* eccleſia multis eaptis eivibus, miles quidam ducebatur, ſub equo violenter religatus pedibus. Hic ſuſpiraos implorabat ſanctum Dei Præſulem, ut clementer iueretur ſe captum, contiaens in ſe debaechari furibuodum conſulem: ſenſit funem mox laxari diſſolutis pedibus, ſilvam petit evadendo concitatis ſaltibus, & ducenis fere paſſim vallatus militibus, dum ſpinarum forte faſcem levaſſet, in vepribus atte

C tali eſt ademptus cunctis hæſitantibus. Qui poſt paulum inde grates Sancto ſupplex reddidit, ipſum funem repræſentans, quo ligatus extitit; ceoſualis ei factus, qui hanc opem præſtitit ...

altari vinculo ſolvit, in quo a praedone conſtrictus fuerat.

* l. erepticiae

13 A partibus Metenſium ad ſaocti Confeſſoris ſolemnium ſtreoui duo juvenes alacriter properantes eventu inopinabili a ſæviſſimo prædone eapti in itinere dupliciſque connexi compedibus, & ferreis illaqueati vinculis, diræ immiſericorditer mancipantur cuſtodiæ. Quorum alter anxio ſpiritu & contrito corde pro erectione * ſui ſanctum Dei Pontificem ſupplex eœpit expetere; eum repente tenebroſo medio noctis tempore cœlitus emiſſa lux domum totam irradiavit, compedumque reſiaacula & feras vinculorum elavi inviſibili virtus divina diſjeeit. Ereptus igitur ad Sancti ſolemnia tremens & anhelus occurrit, & cunctis tantæ celebritati aſſiſtentibus, quæ eontigerant, ſeriatim recitavit.....

ANNOTATA.

a *Ex todite Manſuetino ſeculi* 12., *de quo in Comment. num.* 8. *& ſeqq. varia annotata* D *ſunt, tranſcriptam habemus hiſtoriam rerum memorabilium, quæ ſub abbatibus* S. Manſuetі *Grimbaldo, Albrico; Theomaro & Theobaldo contigerunt. Ea, quæ trium priorum abbatum temporibus facta ſunt & ad Sanctum noſtrum ſpectant, Commentario inſerta & obſervationibus illuſtrata lector inveniet a num.* 62. *uſque ad* 69. *Anonymus hiſtoriæ iſtius auctor, abitu & ſepultura Theomari enarratis, ita pergit:* Cui ſucceſſit vir vitæ venerabilis Theobaldus, cujus temporibus ſe protectorem eſſe Tullenſis orbis & eccleſiæ crebris beatus Manſuetus miraculis dignatus eſt propalare. *Miracula iſta a nemine, quod ſciam, hactenus cypis vulgata, hic ſeorſum exhibentur. Theobaldus, ſub quo patrata fuere, abbatiam* S. Manſuetі *regere cœpit anno* 1125. *vel* 1126. *regimine & vita defunctus fuit ante* x. *Calendas Julii anno* 1136. *Utrumque demonſtratum eſt in Comment. num.* 62.

b *Charta geographica epiſcopatus Tullenſis, quam Calmetus libro* 1. *Hiſtoriæ Lotharingiæ præfixit, inter Moſam & Moſellam, paullo ſupra Tullum, notat tractum* le Saiotois. *Ditio* E *haud dubie fuit* Saoctenſis comitis, *qui bis & infra num.* 12. *memoratur. Ille ipſo fere in loco ubi Calmetus territorium* Sanctenſe *ſtatuit, alii geographi in ſuis tabulis ponunt comitatum Vadani-comitis vulgo* Vaudemont.

c *Hute miraculo & ſequentibus fere omnibus ſubjiciuntur aliquot verſus hexametri Leonitus; in quibus auctor varia adfert, ut lectorem excitet ad firmam in Deo & S. Manſuetі patrocinio fiduciam collocandam. Cum nihil aliud ſingulare contineant, eos ubique omittendos cenſui.*

d *Suſpicor legendum eſſe* excubiaa, *quo nomine, teſte Cangio, olim etiam* vigiliæ nocturnæ *vocari ſolebant. Lectu digna ſunt, quæ de illis diſſerit Martenius in Tractatu de antiqua Eccleſiæ diſciplina cap.* 7.

k *Qui hic* capite cenſualis *dicitur, paulo infra narratur ſanitatem recuperaſſe, quam eito* ..... pallio ſancti altaria, *id eſt linteo, ſupra quod Corporale extenditur*, caput faciemque protexit. *Poſitio capitis ſupra altare olim ritus erat, quo quis caput ſeu perſonam ſuam ad certum cenſum alicui eccleſiæ perſolvendum obligabat. Attipe verba Cangii in Gloſſario aucta.* Fue- F runr olim, qui eccleſiarum ſeu mooaſteriorum HOMINES CENSUALES ſe ſponte conſtituebant, quocirca capitibus ſuper altare poſitis, ſancto eccleſiæ ſeu monaſt. patrooo tutalari ſeſe offerebaot; ut Arnulfus monachus in S. Emmerammi monaſt. fieri ſolitum fuiſſe trradit. Vide Annal. Benedict. tom. 4. pag. 286. *Porro* pallium altaris *eam olim ſignificationem habuiſſe, quam nos indicabam, idem me docet* Cangii *Gloſſarium in vocibus* pallium *&* palla.

f *Hinc intelligitur, miracula, quæ hic dantur, conſcripta fuiſſe, Theobaldo abbate, ſub quo contigerunt, vel vivente, vel non diu poſt ejus mortem.*

g Rogeville *quinque circiter leucis Gallicis communibus infra Tullum, duabus vero & media ſupra Muſſipontum jacet; ſi tamen recte notetur in charta geografica, quæ præ manibus eſt.*

h *In Calmeti tabula ſuperius memorata locatur* Buqueley *duarum circiter horarum itinere ab urbe Tullenſi, meridiem verſus, non procul a territorii Sanctenſis limitibus.*

D E

A D

DE S. THEOCTISTO MONACHO HEGUMENO

IN TERRITORIO HIEROSOLYMITANO.

Publica ejus veneratio ; annus mortis ; locus habitationis ; Theoctiſtus alter ab hodierno diverſus. J. P.

ANNO CDLXVII. *Colitur apud Græcos hac die.*

TOmo 1. *Februarii*, *die* IV. *ejuſdem menſis*, *varios deſignavimus pag.* 456. *ſynonymos Theoctiſtos occaſione martyris*, *de qua ibidem agitur*. *Inter illos ibidem memoratus eſt* Theoctiſtus *hodiernus*, *multaque de illo præclara referri ad diem* XX. *Januarii in S. Euthymii Magni Vita*, *indicavimus*. *Eo nunc mittimus lectorem*, *cum non ſciamus Acta ipſius alia exſtare*, *quæ ſeorſum ſcripta fuerint*. *Colitur autem apud Græcos hac die*, *& habetur in Typica S. Sabæ*, *ut vocant*, *& in Menæis editis* ; *utrobique* ſynaſceteæ, *id eſt*, *ſocii aſceticæ vitæ* Magni Euthymii *titulo donatas* : *quod alibi quoque fit*. *In noſtro enim ad Menæa Græcorum excuſa Supplemento ex ſynaxario membranaceo antiquo Mſ. Sirmondi*, *ſive Collegii Claromontani ſocietatis Jeſu Pariſiis*, *ita annuntiatur* : *Τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ μνήμη τῶν ὁσ. πατρὸς ἡμῶν Θεοκτίστου συναξαρικὴ τῶ μεγ. Εὐθυμίου*. *Id eſt*, Eadem die (III. *Septembris*) memoria ſancti patris noſtri Theoctiſti, ſynaſceteæ Magni Euthymii. *In Ephemeridibus Græco-Moſcis apud nos ante tomum* I. *Maii ſolo* monachi *idiotiſmo nuncupatur*. *In Menæis Græcis monaſterii S. Marci PP. Prædicatorum Florentiæ* : Theoctiſtus ſocius S. Euthymii *dicitur*. *Menologium Slavo-Ruſſicum Sparwenfeldianum habet iſta*: S. P. N. Theoctiſti con. jejunator * magni Euthymii, qui obiit anno CDXXI.

* con. jejunatoris

C annus mortis 467.

2 *Parachroniſmus hic eſt*, *a vero mortis anno* S. Theoctiſti *multum aberrans*, *prout conficitur e chronotaxi S. Euthymii & aliorum dicto die* XX. *Januarii*, *ubi pag.* 301. *ſunt iſta in rem noſtram* : S. Sabas anno ætatis XVIII. Chriſti CDLVII. venit Hieroſolymam : degit in monaſterio S. Paſſarioois : adit S. Euthymium, anno ætatis hujus LXXXII., Chriſti CDLVIII. mittitur ad Mooaſterium S. Theoctiſti. Hic moritur ætatis S. Euthymii XC., Chriſti COLXVII., cum decimum jam aonum illi Sabas cuhabitaret. Theoctiſto ſuccedit Maris ; huic poſt biennium aoao Chriſti CDLXIX. Longinus. *Nonnullis deinde interjectis*, *S. Euthymii obitus affigitur anno Chriſti* 473. *Laudatur in Menæis Græcorum impreſſis hac die mier ea*, *quæ recitantur in eorum Officio*. *Nunc ſubjungo notitiam loci*, *in quo vixit* S. Theoctiſtus *ac monachis præfuit*.

3 *Die* XX. *Januarii pag.* 298. *occaſione* S. Euthymii *laudati ſermo eſt de prima inſtitutione monaſtica in Paleſtina*, *locisque in territorio Hieroſolymitano*. *Inter alia vero monaſteria ibidem conſtructa agitur de Laura nova*, *cui aliud ſubditur ob eodem Sancto erectum*: Haud ab ea longe, *ſicut narratur loco citato*, ad ſpeluncam Saulis, in eremo olim Engaddi, tum Ziphon dicta, monaſterium S. Euthymius cooſtruxit. At noo diu iſtic moratus eſt. Ad viam Hierichuntinam potiſſimam vitæ partem exegit ; primo io cella extra Lauram Pharan ; poſt in cœnohio inferiore, cui S. Theoctiſtum præfeceras, decem millibus paſſuum a Saocta civitate ; denique io Laura, quæ S. Euthymii dicta eſt, atque ah inferiore S. Theoctiſti cœnobio trihus millibus paſſuom verſus Meridiem diſtahat ad dexteram viæ Hierichuntinæ. *Ex his patet*, *quo loco floruerit* S. Theoctiſtua. *Obiit anno* 467. *ſicut jam dictum eſt*, *die* III. *Septembris* : *ex Vita S. Euthymii pag.* 318. *Si quis plura de illa ſingillatim noviſſe deſiderat*, *conſulat eamdem Vitam*, *ut ſupra monui* ; *quam Græco-Latine etiam edidit Cotelerius tom.* X. *Monumentorum eccleſiæ Græcæ pag.* 200. *& ſeqq. Ceterum de* S. Theoctiſti *cultu publico haud ſatis inſtructus fuit Caſtellanus*, *qui in Martyrologio ſuo univerſali illum quidem annuntiat* ; *ſed* venerabilis *dumtaxat titulum ei tribuit*. *Sanctus hic refertur etiam in auctariis ad Uſuardum Molani ſecundæ editionis*.

4 *Cavendum porro eſt*, *ne* Theoctiſtus *hic confundatur cum alio ſynonymo* : *de qua re Matthæus Raderus noſter in notis Mſs. ad Menæa obſervat ſequentia*: Duo fuerunt Theoctiſti, & duo Euthymii. Prior Theoctiſtus fuit S. Macario familiaria, a quo fuit etiam ab inſidiis diaboli, & impuris cogitationibus [curatus :] de quo multa paſſim in Vitis Patrum eſt mentio, quem etiam Theopemptum nominant : & huic nihil cum S. Euthymio. Alter Theoctiſtus intimus S. Euthymii ſocius & conturbernalis, qui ſæpe laudatur in Vita S. Euthymii apud Metaphraſtem, Lipoman. & Sorium xx. Jaouarii. Alter Euthymius fuit Origeniſta, cum quo nihil negotii fuit S. Theoctiſto. Vide Aoootat. Baronii ad xx. Jaouarii.

præſt. mon. monaſterio in territorio Hieroſolymitano.

E

F

Theoctiſtus hieronymus cum ſynonymo non confundendus.

D E

DE S. AMBROSIO EPISCOPO CONF.

SENONIS IN GALLIA

J. S.

SYLLOGE

De cultu, ætate & geſtis.

ANTE ANN. CDLXX. *Memoria Sancti in Faſtis vetuſtis,*

Quamquam memoria S. Ambroſii *Senonenſis antiſtitis apud antiquos martyrologes non legatur, nec in hodierno Romano, cultus tamen hujus ſancti Antiſtitis certus eſt & indubitatus; ſed geſta ejuſdem prorſus obſcura. In additis ad Uſuardi Martyrologium ſic annuntiatur a Greveno die* III. *Septembris*: Ambroſii, epiſcopi Senonum & confeſſoris. *Eodem die Guleſinius*: Apud Senonoſes, ſancti Ambroſii epiſcopi & confeſſoris, divinarum virtutum gloria clari. *Ghinius paulo prolixius hoc modo*: Apud Senonas S. Ambroſii epiſcopi XIII., qui annis triginta quinque virtutum opifex & paſtor bonus ad virtutes & vera capienda bona commiſſum ſibi populum verbo & exemplo optime erudivit: & clarus virtutibus obiit in Domino anno Redemptionis CDLV. *Suuffayus ad hunc diem tuli ſanctum Antiſtitem celebrat elogio*: Apud Senonas ſancti Ambroſii, epiſcopi metropolitanæ hujus eccleſiæ & confeſſoris: qui poſt Sindinum * ſedeos, egregiis virtutum fulgoribus ornatus eluxit. Tandemque poſt ingentia animarum lucra, quas Chriſto ſedula prædicatione, ac vitæ cum Evangelicis præceptis conformatione, peperit, ad Beatorum conſcendit optatiſſimam manſionem. Conditus in templo ſanctorum Gervaſii & Protaſii cum anteceſſoribus Theodoro & Sindino, eo ampliorem iis cultum percepit, quo ſanctitatis evidentiorem per ſigna, quæ lubſecuta ſunt, beatitatis prodit teſtificationem.

* *alii* Sictinum

* metropolitæ

2 *Idem martyrologus in Supplemento ad* III. *Decembris cultum* S. Ambroſii *magis declarat hiſce verbis*: Apud Senonas tranſitus ſancti Ambroſii, illius metropolitæ * ſedis epiſcopi: cujus apud Melodunum ad Sequanam, in eadem diœceſi, clara eſt memoria, paræciali titulo ſeu eccleſia, ſub nomine ipſius glorioſi Antiſtitis dicata, illuſtris. *Ex hiſce cultum Sancti abunde habemus aſſertum. Mitto igitur alios recentiores hiſce confeſtationes: & ſolum addo Breviarium Senonenſe, anno* 1625. *impreſſum, in quo feſtivitas* S. Ambroſii *celebranda præſcribitur die* III. *Septembris; recitandumque Officium trium lectionum, quod totum eſt de communi. Theodoricus Pauli canonicus Gorcumienſis, qui floruit ſeculo* XV. *in Chronico univerſali apud nos Ms. fol.* 253. *texens catalogum antiſtitum Senonenſium, tuli* S. Ambroſium *ornat elogio*: Ambroſius ſanctus Siclinoo venerabili patri ſuccedens, ſubrogatur XI. archiepiſcopus Senonenſis. Qui moa ſuas & vicinas civitates & villas pertraoſiens prædicando, & ad fidem populos convertendo, fideleſque in verbo confirmando, atque oppreſſos variis languoribus curando; tandem poſt miracula lanitatum & prædicationis inſtantiam ac populorum converſionem feliciter quievit io Domino. Ejus feſtum colitur tertia die Septembris.

& colitur legiturque

3 *Sammarthani duodecimum inter Senonenſes antiſtites numerant* Ambroſium, *Claudius Robertus decimum tertium, dicens eum obiiſſe anno* 455. *die* III. *Decembris*. *Hugo Matboud, in Catalogo archiepiſcoporum Senonenſium pag.* 25. *decimum quartum recenſet* Ambroſium. *At omnes conſentiunt eum ſucceſſiſſe* Siclino, *quem aliqui* Sindioum *nominant. Laudatus Matboud de ætate* Ambroſii *ſic differit*: Tabulam ſuam octavam ejus nomine ſic inſcribit Gaufridus a Collone, & ante eum Clarius ſymmyſta item Vivianus *: „ S. Ambroſius Senonenſis archi- „ epiſcopus S. Germani Autiſſiodorenſis, & „ S. Lupi Trecenſis epiſcoporum contempora- „ neus fuit „. Par io altero codice Ms. chronologia. Medio fere ſeculo quinto mira vitæ ſanctitate & doctrinæ fama jam dudum illuſtres floruere duo illi præſules. *Defunctus eſt S. Germanus Antiſſiodorenſis anno* 448. *ut probatum eſt tom.* VII. *Julii pag.* 195. *At S. Lupus Trecenſis, licet S. Germano convixerit, ſuperſuis uſque ad annum* 479. *in ætate decrepita defunctus. Itaque prædictum verbum non ſufficiunt ad determinandam ætatem S. Ambroſii Senonenſis, niſi modo quodam vago, præſertim cum ipſe Matboudus hæc mox ſubjicit verbum laudati Gaufridi a Collone*: VII. tabula loquitur de S. Ambroſio. Præteos tabula, & præcedens & lequens, non loquitur de Romanis Pontificibus, nec de imperatoribus, neque etiam de annis Incaroationis Dominicæ: nam Chrooicæ ooo beoe concordant ſuper his; & ſcripta non coocordantia ignorantiam generant: uode mihi videtur ſic tranſire melius quam mentiri.

* *i. e.* S. Petri Vivi

floruit circa medium ſeculi quinti,

& defunctus circa annum 470.

4 *Ex hiſce patet, non poſſe mortem* S. Ambroſii *Senonenſis certo affigi anno* 455. *uti nili qui volaerunt ſine ulla probatione idonea. Potuit quidem ille anno mortem obire; at incertum eſt, nu non obierit ſerius aut citius. Hoc de cauſa auctor Martyrologii Pariſienſis cautius ad marginem notavit* ante annum CDLXX.: *nam id utcumque colligitur ex ſucceſſore S. Agritio, ad quem circa annum* 472. *ſcripſit Apollinaris Sidonius epiſtolam ſuam quintam libri ſeptimi: quæ cum non videatur ſcripta ad antiſtitem nuper electum, veriſimile facit, S. Agritium ſediſſe ante annum* 470. *& fortaſſe multo citius. Ceterum de S. Ambroſio ex Gaufrido de Collone ſequentia adjungit Matboudus*: Ipſius Ambroſii vita virtutibus effulgebat. In Nonis Septembris migravit a ſæculo, vivens in Chriſto. Sepultus fuit in eccleſia B. Leonis, alias Gervaſii & Protaſii, ubi per Dominum miraculis coruscavit: ac deinde per venerabilem Anſegilum Senonenſem archiepiſcopum in monaſterium S. Petri Vi-

vi

A vi cum aliis tribus (SS. Urcisino, Agritio & Leone) corpus ipsius translatum fuit, & ibidem honorifice conservatur. *Hæc translatio item asseritur apud Sammarthanos tomo* 2. *Galliæ Christianæ pag.* 623. *in elogio Ansegisi, quem Senonensi* D *ecclesiæ præfuisse ab anno* 871. *usque ad* 883. AUCT. *ibidem traditur. Plura de sancto hoc Antistite* J. S. *lectori communicanda non habemus.*

DE S. MANIO EP. VERONENSI

SYLLOGE.

J. P.

Veneratio publica, corpus ubi conditum, tempus vitæ.

FORTE SECULO V. *Cultus,*

Alesinius sanctum hunc Præsulem ita annuntiat: Verooæ, sancti Manii episcopi & confessoris, qui in prædicationis officio diligenter versatus, ecclesia sibi commissa sancte administrata, miraculorum laude florens, obdormivit in Domino. *Ferrarius in utroque Catalogo eumdem etiam tamquam* sanctum *memorat*; *Castellanus autem in Martyrologio universali* venerabilem *dumtaxat*; *quod non probo: tametsi eum pauca de illo ad meam pervenerint notitiam; videntur tamen sufficere, ut reliquorum, qui hoc die a nobis dantur, Sanctorum catalogo accenseatur. Augustinus Valerius episcopus Veronensis in Antiquis sanctorum ejusdem urbis monumentis ante solum primum habet catalogum expansum episcoporum Veronensium, inter quos* S. Manius *ponitur ordine trigesimus tertius*; *apud Ughellum vero tom.* 5. *Italiæ sacræ recusa columna* 695. *est trigesimus. Apud eumdem illustrissimum Valerium fol.* 1. *&* *sequentibus agentem de* XXXVI. *sanctis episcopis Veronensibus generatim, varia producuntur argumenta, quibus publicus eorum cultus probatur. Inter illa autem, quæ hisce subdit de singulis* XXXVI. *sanctis episcopis Veronensibus fol.* 4. *ubi scribit de corporibus Sanctorum, quæ in ecclesia S. Stephani de Verona requiescunt, asserit ista in rem nostram*: Item in altari & arca SS. septem fratrum corpora Salvini & Manii episcoporum Veron.

C

tempus, elogium

2 *Ibidem fol.* 87. *tractatur de sanctis reliquiis ecclesiarum Veronensium, & inter illas numeratur corpus* S. Manii *his verbis*: In ecclesia S. Stephani condita sunt corpora SS. Alexandri, Andronici, Blasii, Dimidriani, Felicis, Gaudentii, Innocentii, Joannis, Lucidii, Lupi, Manii *&c.* episcoporum Vero. & confessorum. *Ferrarius in Catalogo Sanctorum Italiæ*, Extat, *inquit*, antiqua tabella ex membranis in prædicta S. Stephani ecclesia, in qua S. Manii mentio fit. *Apud Valerium laudatur fol.* 40. *his verbis*: Manius, Veronæ episcopus, perpetuo studio incubuit, ut Veronensis populi saluti verbo & exemplo consuleret. Fuit in eo doctrina singularis: fuit etiam præclara quædam eloquentia, E ut animas Christo in suo episcopatu quam plurimas lucratus sit. Obiit quarto Nonas Septembris: ejus corpus honorifice est elatum, multisque cum Veronensium civium lacrymis in basilicam S. Stephani sepultum.

3 *Obiisse illum sæculo* V. *colligitur ex eo, quod* ad tempus vitæ. *S. Simplicius, qui tertius post eum sequitur in catalogo præsulum Veronensium apud Ughellum, floruisse dicatur anno circiter* 490. *In dictis vero præsulibus ponitur S. Luperius proxime ante* S. Manium, *sine notatione chronologica vitæ ac mortis. Ferrario in Catalogo Sanctorum Italiæ die* XV. *Novembris videtur vixisse Luperius anno circiter* 800. *Idem tempus indicat Castellanus ad istum diem. Hieronymus dala Corte Historiæ Veronensis parte* 2. *lib.* 4. *pag.* 195. *Luperii mortem differ usque ad annum* 830. *deinde vero pag.* 196. *scribens de murorum Veronensium restauratione ad annum* 837. *subjungit obitum* Manii *episcopi. Differentiæ temporis modo designatæ in sæculo* V. *& sæculo* IX. *nimis multum discordant, quam ut decidi queant sine idonea auctoritate, quæ cum mihi jam in promptu non sit, visum mihi est or-* F *dini episcoporum Veronensium apud Ughellum contexto potius adhærere quam aliis scriptoribus, & signare* S. Manium *sæculo quinto, donec saltem affulgeat lux clarior, per adverbium dubitationis restricto. Catalogi enimvero hujusmodi, nisi sint valde imperfecti, multum possunt juvare ad chronologiam, dum priora ac posteriora tempora juxta se posita & connexa combinant, aliaque ex aliis ordinant.*

A D

DE SANCTO MACNISCIO

EPISCOPO CONNERENSI IN ULTONIA

HIBERNIÆ PROVINCIA,

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

§. V.

Sancti cultus, diſtinctio ab homonymis, locus & tempus epiſcopatus, annus emortualis & Acta.

CIRCA ANNUM DXIV. *Eccleſiaſtici cultus & Miſſa.*

Miſſa propria Sanctorum patronorum ac titularium Franciæ & Hyberniæ, juſſu Clementis XII. edita & a Nicolao Antonio o Kenny protonotario apoſtolico anno 1734. *Pariſiis* vulgata, die III. Sept. in feſto Iaocti Maenſcii epiſcopi & confeſſoris, eccleſiæ & diœceſis Connerenſis patroni generalis, *Miſſam exhibetur ſequentem*: INTROITUS. Cogitavi dies antiquos, & annos æternos in mente habui: & meditatus ſum nocta cum corde meo; & exercitabar, & ſcopebam ſpiritum meum. PSALMUS. Voce mea ad Dominum clamavi, voce mea ad Deum, & intendit mihi. Gloria Patri &c. Cogitavi &c. ORATIO. Sancti Macniſcii, Domine, confeſſoris tui atque pontificis, meritis adjuvemur; ut ſicut te in illo mirabilem prædicamus, ita in nos miſericordem fuiſſe gloriemur. Per Dominum &c. LECTIO EPISTOLÆ beati Pauli Apoſtoli ad Hebræos: Fratres. Plures facti ſunt ſacerdotes &c. *uſque ad finem capitis*. GRADUALE. Beatus vir, qui timet Dominum, in mandatis ejus cupit nimis. ℣. Potens in terra erit ſemen ejus, generatio rectorum benedicetur. Alleluia, alleluia. ℣. Gloria & divitiæ in domo ejus, & juſtitia ejus manet in ſæculum ſæculi. ✠ Sequentia ſancti Evangelii ſecundum Matthæum: Homo quidam peregre proficiſcens &c. Credo.

B

C

propria, annuntiata a Martyrologiis

2 OFFERTORIUM. Meditabor in mandatis tuis, quæ dilexi valde: & ſervavi manus meas ad mandata tua, quæ dilexi. SECRETA. Sacrificium noſtrum, Domine, beatus Macniſcius ſacerdos magnus majeſtatis tuæ oculis reddat acceptum, qui ſe ſibi dum vixit, ſanctam & placentem hoſtiam immolavit. Per Dominum &c. COMMUNIO. Lætabitur juſtus in Domino, & ſperabit in eo: & laudabuntur omnes recti corde. POSTCOMMUNIO. Vitali cibo recreati gratias tibi, Domine, agimus & rogamus, ut quod ad gloriam ſumpſimus ſancti tui præſulis Macniſcii, ejus precibus ſit nobis contra hoſtiles impetus auxilium. Per Dominum &c. *Hæc publicam & ſolennem hujus ſancti Epiſcopi venerationem ſatis ſuperque probant. Annuntiat illum Caſtellanus in Martyrologio univerſali* III. *Septembris*: In Ultonia, provincia Hiberniæ, S. Magniſſius epiſcopus Connerenſis. *In Supplemento pagina* 705. *rectius habet*: Macnileus, id eſt filius Nilæ, quod erat nomen matris ejus. *Colganus in Triade thaumaturga pagina* 182. *num.* 194. *ait*: De hoc ſancto vere mirabili (Macnellio) aguni Martyrol. Tamlactenſe, Marian. Gorman., Maguir, Ænguſſius & Martyrol. Dungallenſe ad XX. Januarii & III. Octob.: *in Actis vero Sanctorum Hiberniæ pag.* 741. *ex Sanctilogio Genealogico & recenſitis Martyrologiis aliiſque ſic eum memorat*: S. Macneſſius, qui & Coemanus, filius Fabricii, filii Fiegi, filii Maili &c. ... Colitur Conneriæ, ubi fuit epiſcopus, III. Septemb.

E

& catalogis Sanctorum.

3 *Ad eumdem diem adſcribitur catalogus quibuſdam Mſs. Sanctorum Hiberniæ, quos habemus ſub involucro* ✠ *Ms.* 167. *Miror autem illum a noſtro Henrico Fitz-Simon Hiberno, alios minus celebres recenſente, præteritum fuiſſe, uti etiam a P. Hugone Vaedeo Ordinis Minorum in ſuo Sanctorum Hiberniæ catalogo, quem anno* 1627. *ad Roſvveydum miſit. Attamen in charta Mſ., quæ videtur a laudato Vardeo ad Roſvveydum aut Bollandum tranſmiſſa, reperi ſequentia*: De S. Mac-kneſſio. Ex eadem compilatione (*de qua videri poteſt eomus* VI. *Junii pag.* 118.) ad tertium Septemb. S. Macneſſius epiſcopus Conderenſis, qui primo nuncupatus eſt Ænæas & poſtmodum Kæmhanua (ſonat Caevanus) cognomento Breae, quod eſt maculoſus. Ejus ſpiritus in cælum conſcendit anno Domini DCXIV. Extat baſilica paroecialis ejus nomini dicata in ſuperiori Oſſoria apud Lagenienſes ad pedem montis Bladhma diœceſis Oſſorienſis, vulgo Anachtrym Chœvnin Bhricc. S. Colmannus, quem is miraculo liberavit a morte, fuit epiſcopus Kill-ruadhenſis, quæ nunc obſoleta ſedes eſt in Aradeorum regione ſim ad oram ſtagni juvenci vulgo Loch-Laodh in Ultonia, ubi ejus feſtum tamquam patroni colitur XVI. Octobris. *Hæc ibi, quæ infra emunabimus.*

F

cum abbate Macnaſio aliiſve

4 *Alius occurrit* S. Macniſeus, abbas Cluaini-Mic-Nois in Hibernia, *apud Caſtellanum in Additionibus & Correctionibus ad* XIII. *Julii pag.* 968. *qui illo die inter Prætermiſſos falsem eeferri potuerat tomo* III. *Julii, Colganus in Triade pag.* 373. *num.* 28. *aum obiiſſe tradit* XIII. *Junii anno Chriſti* 589. regiminis decimo ſeptimo; *imo vigeſimo, ſi verum eſt quod præmiſerat in Actis Sanctorum Hiberniæ pag.* 72. *fuiſſe immediatum ſucceſſorem S. Æneæ abbatis* 2. *Cluanenſis, XX. Januarii* 569. *defuncti. Hic porro* alii Oena, aliis Ængos (*Latine* Æneas) ſeu Ænguſſius *appellatur, teſte Colgano ibidem; additurque a Bollando eſt Prætermiſſus ad XX. Januarii tomo* II. *pag.* 1138. *Quamvis autem* Canneceſis *Epiſcopus* Macniſeus *&* Macniſſius, *&* Ængus *ſive* Æneas, *&* Ænguſſius *nominentur, ſufficien-*

A *ſufficientur tamen & loco & tempore ab iſtis ſynonymis diſtinctus videtur : hi enim abbates fuerunt de Cluain-muc-nois , quod eſt oppidum occidentalis Mediæ ad ripam Sinanni fluminis : in quo olim monaſterium celeberrimum Cluanenſe a S. Kierano fundatum , & uſque in hunc diem ſedes epiſcopalis , inquit Colganus num. 18. Contra epiſcopatum Clonmacnoiſenſem ab anno 1568. Mideuſi nunium & adjectum fuiſſe , teſtatur Waræus in Commentario de Præſulibus Hiberniæ pg. 95.* Macniſcius *vero , qui bodie colitur , ſecundum Colganum pag. 190. obiit III. Novembris 513. id eſt annis 3. ante quam S. Kieranus naſceretur ; primuſque fuit epiſcopus Conertæ ſeu Conerti , urbecula Ultoniæ in comitatu Dunenſi ad lacum Cone Septentrionem verſus , quæ nunc in vicum redacta eſt , teſte Baudrando & novo Lexico geographico , quod prodiit Venetiis anno 1738. Diſtat autem pluſquam 80. milliaribus Hibernicis Clonmacnoiſa , quam Baudrandus & ex eo Dictionarium Moreri auctum ad vocem* CLUAN *male collocant in* Ultonia provincio prope Shenanum fluvium ; *cum ſit pars Comitatus Regis in Lageniâ , ſita in ipſo quaſi*

B *Hiberniæ umbilico ſive mediullio , uti Waræus citatus , & patet ex tabulis geographicis . Adde , quod Senus ſeu Shenanus in Connacia oriatur , & Ultoniam ne attingat quidem .*

homonymis confundi non poteſt

5 *Sanctus noſter , ut num. 2. vidimus , etiam* Coemanus *nuncupatur a Colgano ; qui alibi , nempe in Triade pag. 177. num. 88. occaſione Coemani diaconi plurium id nominis ſanctorum meminit :* Sed confuſionis evitandæ gratia *obſervandum ait* , nomina Hibernica Coemhan , Coemhoc & Mochoemoc eſſe ſynonima ; eumque , qui nunc Coemhan , aliquando Mochoemoc appellari . *Deinde varios enumerat , quorum quartus eſt* Coemanus , qui & Macneſſius , epiſcopus Connorenſis III. Sept. *quintus* Coemanus cognomento Breac , ut habetur in Hibernico . Abbas de Roſs-erach in Media , qui juxta Annales Clusnenſes obiit an. DCXIV. die XIV. Septembris , quo ejus celebratur natalis juxta S. Ængusſium *&c. prout habet Nota 15. in Vitam S. Fechini pag. 140. Sextus* Coemanus de Enachtruim , frater S. Coemgini III. Novembris : *quo item die , forte perperam* , S. Macniſcium *obiiſſe dixit numero præcedenti . Tomo ſuo priore pag. 192.*

C *en Uſſera refert , S. Coemanum monaſterii Enachtruimenſis , quod in ſuperiori Oſſoria ad radices montis Bludhma ſitum eſt , abbatem clariſſe anno 550. eum Sancti noſtri ſucceſſor Lugadius ab anno 537. jam deceſſiſſet . Ex his patet quam imperite ſuperius num. 3. iſti tres confundantur , & quantum proinde fidendum ſit illi compilationi , ex qua ſimilia proferuntur . Quod addatur de cultu S. Colmani epiſcopi Kill-ruadhenſis , examinari poterit ad XVI. Octobris , quando forte plus lucis affulgebit . Interim aſſerere non audemus idemne fuerit an diverſus Colmanus hic* S. Macniſcii *diſcipulus , teſte Vita num. 6. &* Colmanus epiſcopus de Kill-ruaid , discipulus primo Ailbei & poſtea S. Patricii *apud Colganum in Triade pag. 269. tot enim habent Colmanos Hiberni , ut ipſi vix norint eos ſatis diſtinguere . Audi Colganum ad XVIII. Februarii in Notis de S. Colmano epiſcopo :* Colmani , feſtis & natalibus diverſi , in domeſticis noſtris martyrologiis aliiſque hyſtoriis numerantur plures quam centum triginta . *Qua hoc & præcedente numera dicta ſunt , manifeſtum Sancti noſtri a ſynonymis diſtinctionem videntur oſtendere . Nunc de epiſcopatu ejus agendum .*

6 *Locus num. 4. aſſignatus eſt* , Conertia *nempe ſeu Conertum in* comitatu Dunenſi ad lacum Cone ; *quod addidi , ne quem fallat Dictionarium Moreri auctum confundens perperam urbem* Conor *ſeu* Connor *in comitatu Antrimenſi cum Conertia : hæc enim ab illa diſtat milliaribus Hibernicis facile 16. & Connor in hodiernis etiam tabulis geographicis* a hish ſea , *id eſt , epiſcopalis ſedes nominatur ; Conertia vero epiſcopatui Dunenſi unitus fuit ab anno 1442. teſte Waræo pag. 62. & nunc fere delata eſt : unde & in quibuſdam tabulis omittitur . Quamvis autem Waræus epiſcopatum hunc* Connorenſem *appellet , non tamen de Connoria in comitatu Antrimenſi ſed de Conertia ſeu Connereth in Dunenſi ipſum agere , vel ex eo patet , quod inter ejus antiſtites numeret S. Malachiam , qui ex abbate monaſterii Bencboronſis factus eſt epiſcopus vicinæ civitatis Conneratenſis* (Connereth) *teſte S. Bernardo de Vita S. Malachiæ capp. 6. 7. & 8. Franciſcus Porterus Ordinis Minorum in Compendio annalium eccleſiaſticorum Hiberniæ pag. 49. celeberrimum illud monaſterium* Banchor *appellat , ſitumque ait* ad finem de Knoc-fergus *ſive Fergusſianum* : interius ad lacum (*Cone*) eſt epiſcopalis ſedes Connerenſis dicta , cui præfuit olim S. Malachias epiſcopus , *triceſimo ferme ætatis ſuæ anno , Chriſti 1124. ſecundum Waræum , ad eam eccleſiam diu paſtore vidualem conſecratus a Celſo archiepiſcopo Armachano . Verum de illo ſanctio poſtea pluribus ad III. Novembris .*

fundat ; quamdiu eccleſiam illam erexit & vixit , naſcitur .

7 *Epiſcopatus Connorenſis ſeu Connerthenſis inſtitu* S. Macniſcio *deberi , docet laudatus Waræus & ex ipſo Porterus pagina 173. his verbis :* Ænguſ Macniſius primus fuit hujus eccleſiæ epiſcopus & fundator . Is cognomentum a matre mora infinito traheas , vulgo S. Mac-Nilæ vel Mac-niſius ſine aliqua additione dictus eſt . Patris autem nomen Fobrec

* *ſuis , ut tam e Tigernaci Annalibus , quam* ex antiquo Ænguſiani martyrologii ſcholiaſte ad diem III. Septembris intelligimus . E vivis hic ceſſit ſenex venerabilis III. Septembris anno Domini DVII. vel ſecundum alios DXIV. *Secundum Caſtellanum autem diu poſt nempe ſeculo VII. aut ſaltem* circa DLXXXIX. , *quo mortem Sancti retrahit in Supplemento pagina 705.* F *Sed hoc dilatione videtur eum confundere cum Macniſco abbate* ; (*quem tamen pagina 968. aſſerit* diverſum veriſimiliter a S. Macniſco epiſcopo Connorenſi) *abbas enim ille obiit anno* 589. *non* circa DC. *ut Caſtellanus vult . Quo præciſo anno Sanctus noſter ordinatus fuerit , neſcimus : at ſeculo V. ſediſſe patet ex Waræo pag. 52. ubi* perhibetur S. Caillanus , S. Macniſii epiſcopi Connorenſis æqualis , ſed in epiſcopatu poſterior , ex Neudrumenſi abbate lactus Dunenſis eccleſiæ epiſcopus ſub exitum ſeculi poſt Chriſtum natum quinti . *Ceterum en vivis adhuc erat anno 510. nam S. Comgallus* , de quo pridie quam naſceretur , ... prophetavit , *probabilius illo anno in lucem editus eſt , cum , ut habent ejus Acta tom. II. Maii pag. 583. diaconus ordinatus ſit a* Macniſcii *ſucceſſore Lugido ſeu Lugadio epiſcopo , qui deceſſit anno 537. Quamdiu Sanctus poſt Comgalli nativitatem ſuperfuerit , non liquet . Colganus , qui in Triade annos vitæ 90. Comgallo , tribuit aſſumpſitque ait 512. ſupra num. 4. Macniſcii , obi-*

* *Lorum Fabricius*

D AUCT. J. V. *Comitatus Dunenſis epiſcopatum*

E

Auct. J. V. *tam affigit anno* 513. *alii apud Waræum* 514. *circa quem videtur mors ejus ſtatui poſſe, donec certiora proferantur. Ad ætatem quod ſpectat, e vivis ceſſit, teſte Waræo ſupra, ſenex venerabilis; ſed quoto vitæ anno non determinat laudatus ſcriptor, neque nos poſſumus determinare. Si verum ſit quod tanguntur in Vita num.* 1. *recens natum baptiſmate ſanctum fuiſſe a S. Patricio Hibernorum apoſtolo, cujus appulſum in Legeniam anno* 432. *conſignavit Papebrochius tomo* 11. *Martii pag.* 523. *id unum licebit inde colligere, quod Sanctus ante illum annum natus non fuerit. Ceterum & de ſucceſſoribus ejus in ſede Connerenſi ſubdit Waræus pag.* 62. *perexiguam ſupereſſe memoriam uſque ad Angloram adventum in Hiberniam, quem idem auctor cap.* 24. *de Antiquitatibus Hibernicis pag.* 213. *contigiſſe ſcribit anno* 1169.

Fabula de ortu ſuo. B *Apud Colganum in Vita ſeptima S. Patricii pag.* 146. *cap.* 129. *inſulſa de Sancto fabula narratur in hunc modum:* Patricio in iiſdem partibus (*Dal-riedia*) agenti contigit & alius non minus miſerandus, ſed & magis pudendus, caſus. Mac-oeſſius enim, poſtea antiſtes Coodorenſis ſive Connerenſis, dum in pietate & bonis diſciplinis apud Patricium educaretur, magiſtro inſcio, implicavit ſe primo incautis ac paulatim ſuſpectis alterius ſexus conſortiis, donec vitam primo egregie inſtitutam illicitis contactibus ac miſerando tandem lapſu cum ipſius ſancti antiſtitis ſorore vel nepte inſimulatus fuerit ſe* fœde maculaſſe. Laplus ille ad aures Patricii perlatus ita ſanctiſſimum exacerbavit magiſtrum, ejuſque animum iramque vindicem contra diſcipulum exacuit, ut illico precatus & levece imprecatus ſit, manum illam, quæ membrum illud vivum & ſummæ ſpei a reliquo ſancto ſui ſodalitii corpore ſuis actibus fœdiſque contactibus ſegregavit, in tanti ſcandali publicam vindictam a cætero corpore abſciſſam iri. Et ecce res mirs! manus Mac-neſſii extemplo abſciſſa in terram cadit & in perpetuam rei mirabilis juſtæque vindictæ memoriam in loco, qui exinde Carn-lamha, id eſt, tumulus manus appellatur, tumulata reconditur. Mac-neſſius vero lapſu ſanctior vitam, quam tuerat illa nota ſic fœde maculavit, egregia mox pœnitentia reſtauravit, multiſque poſtea ſignis & virtutibus teſtatiſſimæ ſanctitatis mirabilem reddidit & ſanctiſſime finivit. *De ſanctitate nulli dubium eſſe poteſt; verum quis credat bonitatem altera manu martium ſacerdotem conſecratum fuiſſe ac poſtea epiſcopum?*

Aſſertio hiſtorica. 9 *Anonymus ſcriptor Vitæ* S. Macniſcii *nihil de ejus lapſu memorat, licet alioqui fabulis non pepercerit; quales occurrunt apud multos ſcriptores Hibernicos, prodigia narrantes ſtupenda magis quam vera, vel quæ ab uno Sancto ſemel ſuni facta, pluribus tribuentes aliter atque aliter compoſita: potius ex imperita ſimplicitate, ut opinor, quam fallendi voluntate. Accipe earum ſpecimen unum alterumque. Numero* 3 *inter miras reliquias e Paleſtina a Sancto aſportatas recenſet* unum de ſcyphis magni altaris Jeruſalem. *Deinde* Macniſcio *attribuit prædictionem de S. Colmanello, quam S. Patricio eſſe teſtatur Jocelinus in hujus Vita tomo* 11. *Martii pag.* 560. *Alia inferius annotabuntur. Vitam Sancti habemus Ms. & capitulis* 13. *comprehenſam: deſumpta eſt ex antiquo Codice item Ms., olim Collegii Salmanticenſis Hibernici Societatis Jeſu,* C *nunc Muſei noſtri, notato* P. Ms. 21. *Alia alia qualiacumque, cum certiora non inveniantur, ex memorato Codice edere viſum eſt, ne quid curioſus lector deſideret. Titulum hujuſmodi præferunt:* III. Nonas Septembris. Incipit Vita ſancti Macniſſi epiſcopi: *coronidem vero hanc:* Explicit Vita S. Engula, qui & Macneſſi dicitur, *ſed de morte ejus nihil exprimunt præterquam diem. Ceterum varius modis ſcriptum reperitur nomen tum Sancti, tum eccleſiæ, cui præfuit: nos hanc* Connerenſem, *illum autem* Macniſcium *vocavimus, ut habet Miſſa propria.*

VITA

auctore incerto

Ex Codice noſtro Salmanticenſi Ms.

E HOdie, fratres dilectiſſimi, beatus Engus *a* qui vulgo dicitur filius Macniſſe, quia mater ejus Meſſ *b* vocabatur; cacne depoſita, ecclorum ſcandare regna promeruit. Quem venerabilis ſanctus Patricius Hibernorum apoſtolas plenum gratia *c* longe antequam oaſcecetuc, naſcituruni eſſe prævidit, & in vivo foote ex venis terræ jam emerlo baptizavit: Bolcano vero epiſcopo *d* alendum atque docendum dedit. Crevit puec, creverunt & miraeula ejus: de quibus unum refero, ceteris ſuperſedendo.

a Baptiſe tur a S. Patricio, & inſtruendus tradatur Bolcano epiſcopo.

b

c

d

a Quodam die ipſe miſſus eſt cuſtos ad vitulos; lompnus preſſit eum: lurcexerunt ad ubera matcum vituli. Quod quia diſplicebat ejus nutrici, matri ſcilicet epiſcopi, pereuſſit eum, ſed non impune: manus namque, quæ pereuſſit innocentem, ſtatim amiſit virtutem. Epiſcopus autem juſſit alumpno orare pro ea: feci, & lanata eſt. Hoc & hujus* ſignis fama novi Militis Cbciſti divulgatuc. Eo veco in addilcendis literalis ſcientiæ elementis quis docilior erat? Dum aliquando Patricius io terra Aradenſium *e* itec ageret, eidem Bolcano cum præfato puero *f* ſibi obvianti propheiico ſpiritu ait: Tu, tuique ſucceſſores ſub hujus tui comitis ejuſque ſucceſſorum dominio ſemper eritis. Hoc autem de epiſcopatu, ad quem poſtea eſt provectus, vir apoſtolicus prædixit.

a orfaſtrum nutricis matrem ſuis precibus reſtituit epiſcopatum ei prædicit S. Patricius a ſuo hujuſmodi

e

f

F 3 Peracto vero deinceps puecitiæ tempore, ſubintravit animum ejus quatious ad hortos, religionem & ſapientiam per Hyberoiam florentes, velut apes argumentoſa volaret: quod & in effectum duxit. Perfectus autem vir factus, atque a beato Patcieio in epiſcopum ſuæ gentis ordinatus, limina Apoſtolorum adiit; Jeruſalem quoque aliaque ſancta terræ repromiſſionis loca viſitavit: ae devotis in hiis omnibus ad Deum pcofuſis preeibus, de ſepulcri lapide, de capillis ſanctæ Mariæ, de oſſibus ſancti Thomæ apoſtoli, de veſtimentis Apoſtolorum & unum de ſcyphis magni altaris Jeruſalem aſportans, Romam rediit: curiam apoſtolicam intraviт, ubi in magno honore aliquot diebus pecmanſit.

a quo ordinatus Romam adit & Hieroſolymam, reliquias de vestis cum vale. quibus

4 Multos etiam, ut ferunt, epiſcopos, presbyteros, diaconos, elero aſſiſtente Romano, die uno ordinavit: in quo Hybecniæ paupertas per majocum Romani populi alleviata eſt pretioſa dooaria; vaſa etenim aorea & argentea atque

Romam reuertitur e ubi dona cumulatur, & leprosum sanat.

ærea

A ærea non paoca ea die ipſi ſunt donata. Qui ipſis diebus quemdam leproſum per oratioois virtutem mundavit. Viſitatis itaque Sanctorum memoriis, ſummique Pontificis oratione ac benedictione ſuſcepta, cum magnis muneribus repatriavit. Quod non ſolum ſuæ, ſed & cæteris circumquaque gentibus incredibilem lætitiam attulit.

Redux in patriam fundat monaſterium, prædicat, miraculis claret;

5 De eccleſiis, opidis, villis, ſilvis ac montibus occurrunt ei, & cum omni exultatione ſuſcipitur. Non eſt qui ſe abſcondat ab eo niſi malus: terror enim ejus ſuper facientes mala. Semen verbi divini ubique ſeritur: de celo tuba ſotonat; eccleſiæ ſundantur. Connerenſe monaſterium *g* conſtruitur, io quo uſque hodie *h* ſedes epiſcopalis habetur: beatus Pontifex fulget miraculis, prophetia inebriatur, revelationibus illumioatur divinis. De miraculis prius pauca ſubjiciamus.

g
h

Nota, quomodo cæcum & leproſum ſanavit. Aliquando duo viri, quorum unus cæcus, & alter leproſus, ut ſanitatem reciperent, ad eum veneruot: quibus *io* fonte vivo prius lotis, huic viſum, illi mundam cutem per orationis virtutem dedit.

B

S. Colmanum puerum præſidibus miraculoſe liberat a morte; Sanctæ nou reſpicientes puoiri.

6 Nota, qualiter puerum a morte liberavit. Cujuſdam homiois oequam, qui patrem ejus interfecit, parvulum filiom ab amicis illius comprehenſum & morti deſtinatum liberare volens & non vaſeos, inducias petit, ut non antequam ipſe ad acervum lapidum, qui eminus extiot, perveniret, ille interficeretur; quod impetravit. Ipſo autem illuc perveniente, ibique orante, præfatus puer in acra furium, ut in acuminibus haſtarum excipereotur, projectus, ab angelis conſeſtim ereptus eſt, & in ſinum ſaocti Pontificis immunis ab omni læſione depoſitus: quem denique nutrivit, & in divinis Scripturis atque religionis inſtitutis diligeoter edocuit. Ipſe eſt Colmanus epiſcopus, qui eccleſiam nomine Kellruaid *i* fundavit.

i

Oppidum quoddam, ubi caritas a Viro Dei exquiſita, ipſi noo eſt data, ultiooe divina ilien conerematum eſt.

Vocat filium imperatoris, ſic vitam novo atque fuere ſuſcitat,

7 Nota, qualiter ſenilem anum fecit parere, & flumen locum ſuum relinquere.

k
l

Mulierem quamdam quindecim antea anois partu præ vetuſtitate privatam, virtute orationis parere filium fecit. Fluvio nomine Curi *k*, monaſterium ejus quod Latine deſertum *l* dicitur, præterfluenti, ne ſoniius ejus tam prope tranſeuntis infirmos loci moleſtaret, per ulteriorem viam currere præcepit: quod continuo, ut ei imperatum eſt, fecit. Hæc pauca de miraculis diximus: de prophetia & revelationibus modo loquamur.

C

S. Comgilli nativitati & hoſpitii adventum prædicit,

8 Dum aliquando magni abbatis Comgalli genitor nomine Setna cum oxore ſua vocabulo Brig, in curru ſedens iter ageret, videns Aotiſtitem ſæpe memoratum, pede pergentem, feminæ ait: O mulier deſcende; ut epiſcopus currum aſcendat. Hoc ille audito, ait: Noli, ioquit, moleſtare eam; pariet namque regem, qui ſuper multos regnabit *m*. Hoc autem de ſaocto Comgello dixit.

m

Quadam itidem die monachis ſecum laborantibus nimia exhilaratus lætitia ex improviſo ait: Fratres, ab hoc opere ceſſemus, & ad monaſterium revertamur, oportet eoim ut ſanctis hoſpitibus nunc iter aggredientibus & hac hebdomoda huc venturis, quæ neceſſaria ſuot, intetim parentur. Hoc de ſancta Brigita *n* dixit, quæ pro utilibus cauſis eum viſitavit.

n

9 Dum aliquando beati Patricii atque ſanctæ Brigitæ tunc comes itineris verſus Momoniam *e* euntibus foret, & locum, in quo monaſterium nomine Lann-ela *p* poſtea fundatum eſt, traoſiret; aliis præeootibus, ſolus remaoſit. Quo perœpto ſanctus Patricius pro eo miſit, eumque venientem immorandi caoſam interrogavit. Cui Vir Dei ait: Super locum in quo ſteti, celos apertos atque angelos Dei deſcendentes & aſcendentes vidi *q*. Sanctus Patricius dixit: Oportet ergo ut religioſos viros Deo ibi ſervituros relinquamus. At ille ait: Pater ſancte, ſi placet, non ita erit. Filius namque, qui ſexaginta annis ab hodie tranſactis de mea naſcetur parentela, cui nomen Colman ela, illic præclarum fuodabit monaſterium. Quod totum ut Viro Dei revelatum eſt, exitus rei probavit.

D

AUCT. INCERTO.

vides angelos aſcendentes & deſcendentes: prophetia de S. Colmano, & reverentia erga fratres ſuos

p
q

Nec prætereundum eſſe arbitror, quod Vir beatus Evangelii textum nullis retentum ligaminibus dum iter ageret, in bumeris ob reverentiam ejus curvis portabat.

His & hujus* venerabilis noſter Patroous in terris ſulſit meritis præclaris ad laudem ejus, qui cum Patre & Spiritu ſancto vivit & regnat in ſecula ſeculorum, Amen.

* hujuſmoda

E

ANNOTATA.

a *Poſt Vnam ſcribitur* Engula, *quod forte diminutivum eſt ab* Engus. *De variis Sancti nominibus conſule Commentarium num. 4. & 5.*

b *Alibi rectius* Niſa: *unde Sanctus* mac (*Latine* filius) Niſæ *ſive* Macoiſius *dictus eſt.*

c *Fabuloſum id prorſus eſt: idem ſuſpicor de vivo fonte, fortaſſis huc derivato e Vita S. Comgalli citanda ad lit.* m. *S. Patricius ſatis notus eſt celebrique.* 17. *Martii.*

d *De S. Olcano vel Bolcano actum eſt tomo* III. *Februarii pag.* 179. *Verum ſi & hic a S. Patricio baptizatus ſit, non potuit tunc temporis fuiſſe epiſcopus aut Sancti noſtri nutritius. Audi Papebrochium in Notis Mſs. ad Vitam tripartitam S. Patricii, ubi mirum Bolcani ortus narratur:* Convincit nos temporum ratio, ut hunc epiſcopum (*Olcanum*) ... dicamus vel a S. Patricio ooo eſſe ordinatum, vel ab eo non eſſe baptizatum: & hoc potius; ſic enim hanc ejus mirabilem nativitatem licebit ad fabulas Hibernicas amandare: nam citra ſectionem vel miraculum e mortua muliere fœtus non habetur.

F

e Dal-aradia, *quam hic deſignari puto*, eſt maritima & Orientalis Ultoniæ regio, ab oppido Ivorio uſque montem Mis verſus Aquilonem protenſa. Nomen deſumpſit a ſtirpe Fiachi, cognomento Aradii, regis Ultoniæ, in ea olim principatum tenente. *Ita Colgenus in Triade pag.* 8. *num.* 18.

f *Id forte deſumptum eſt ex interpolatione Vitæ tripartitæ S. Patricii num.* 134. *uti puer aliquis Maccuiſſius & Sanctus noſter perperam confunduntur; cum hic ſecundum Waræum, qui diligenter antiquitates patrias ſcrutatus eſt, primus fuerit eccleſiæ Connereuſis epiſcopus & fundator:* nec veteris Eccleſiæ ſimplicitas tulerit, ut ab uno epiſcopatu quis tranſiret ad alterum; quod tamen factum oportuiſſet, ſi, qui prius Connerenſis erat, factus Arth-mugienſis fuiſſet, *uti obſervat Papebrochius citatus. Præterea Olcanus diſcipulus non habuit ante annum* 450. *imo ex Gallia non redit ante* 460. *vel forte* 470. *ut putat Colganus: ſi ergo Sanctus noſter poſt medium ſeculi* 5. *puer erat, quandonam a S. Patricio ordinatus eſt?*

AUCT. INCERT. 70.

g *Cœnobium id nominis non reperio; ſed prope Conertum eſt monaſterium* Camber, *quod Waræus in Antiquitatibus Hiberniciis pag. 180. vocat* Comerer, al. Comber, *fundatumque ait anno* 1199.

h *Inde liquet Vitam hanc ſcriptam fuiſſe ante annum* 1442. *quo ſedes illa ab Eugenio IV. unita epiſcopatui Dunenſi.*

i *Colgano in Notis ad Vitam S. Corbmaci pag.* 756. *eſt* Kill-ruaidh, in finibus Dal-aradiæ juxta lacum Lochlaodh *vel, ut habet in Triade pag.* 386. *num.* 16. Loch-loedh, *id eſt, lacus ſeu ſtagnum vituli. De S. Colmano vide Commem. num.* 5.

k Curi *uſquam invenio; ſuſpicari quis poſſet fluvielum eſſe, qui in tabulis quibuſdam notatur prope Conertum Septemtrionem verſus.*

l *Hiberace* Diſert.

m *Prædictio hæc clarius, ſed cum aliis adjunctis enarratur in utraque S. Congalli Vita ad* 10. *Maii ſeu tome* 11. *pag.* 580. *unde ſequentia tranſcribo*: Beatus ... abbas Congallus .., patre Sedneo, matre Briga editus eſt. De quo pridie quam naſceretur, S. Macnileus Connerenſis epiſcopus, Spiritu ſancto ei revelante, prophetavit. Audiens namque equorum & currus tranſeuntis ſonitum, aſſiſtentibus ait: Currus iſte regem portat. Hoc illi audito, gradu concito videre regem eacunt; ſed cum oeminem ibi præter Sedneum ejuſque uxorem Brigam ... invenirent, ad Virum Dei redeunt ſtupefacti, dicentes: Pater ſancte, Sedneus & ejus uxor in curru ſoli ſedent. Tunc Epiſcopus: Filii, inquit, ne me in hoc, quod dixi, mendacem exiſtimetis. Illa enim in ventre regem portat, quem craſtina die orto jam ſole pariet: .,. cui non ſolum malta millia monachorum, ſed & reges innumeraque plebium multitudo, quaſi regi deſervient. *Vide & pagina* 582. *ibidem, num.* 4.

n Brigida *vocatur tome* 1. *Februarii, ubi a pag.* 99. *de hac S. virgine thaumaturga proſuſe actum eſt.*

o *Hiberniæ provincia eſt, incolis* Moun, *Anglis* Mounſter *dicta.*

p *Situm eſt monaſterium iſtud in Media, ubi S. Colmanus ſeu Colmanellus* 26. *Septembris colitur, uti teſtatur Colganus tome priore pag.* 741. *In Triade pag.* 183. *ait* Lan *vel* Lann *Britannis idem denotare, quod locus ſacer.*

q *Jocelinus in Vita S. Patricii cap.* 96. *apud nos tome* 11. *Martii pag.* 560. *ſimilem ſeni viſionem oblatam narrat S. Benigna, quam ipſe Patritius de S. Colmanelle expeſuit abſque ulla temporis determinatione. Vehementer ſuſpicor viſionem illam ad S. Macnilcium fabuleſe translatam eſſe, addita prædictione poſt annos* 60. *ſcilicet complenda. Audi Colganum in Triade pag.* 113. *ad Jocelinum citatum:* Dubium eſt an per Colmanellum hic intelligatur S. Colmanus cognomento Ela, qui paſſim Colmanellus vocatur, an vero S. Colmanus antiſtes Druim-morenſis: cum uterque floruerit eodem tempore in ea regione Ultoniæ, quæ hic Dalnardia & rectius Dal-aradia vocatur. Fuit enim uterque diſcipulus S Macniſſi antiſtitis Connerenſis eccleſiæ. *Ima vere uterque vidit Sanctum noſtrum, epiſcopus enim Dremorenſis, Uſſero teſte, natus eſt anno* 516. *Colmanellus autem anno* 550 *aut* 554. *cum obierit* 26. *Septembris* 610. *ætatis ſuæ* 56. *vel* 60. *ut Colganus tradit pag.* 374. *hic, & tema priore pag.* 832.

DE SANCTO AUXANO EPISCOPO
MEDIOLANI IN INSUBRIA.

J. P.

C

SYLLOGE,

Cultus; illuſtre genus; elogium; tempus; translatio corporis.

F

ANNO DLXVIII. *Habitur in Martyrologio Romano, & aliunde proſatur*

Romanum Martyrologium Præfatum hunc ita annuntiat hodierna die: Mediolani, depoſitio ſancti Auxani epiſcopi. *Eumdem quoque Sanctum laudat Ferrarius in Catalogo Sanctorum Italiæ, ſequenti elogio illum ornans* ex Brev. & Tab. Actilque eccleſ. Mediolanen., *prout affirmat, deſumpta*: Auxanus Mediolanenſis ex nobili Cribellorum familia genitus, ob ejus inſignem pietatem & vitæ innocentiam a Joanne III. Pont. Max. Vitali epiſcopo Mediolanenſi, qui S. Datio ſucceſſerat, ſubrogatur. Qui omni ſtudio partes officii ſibi commiſſi ſic egit, ut evangelicam diſciplinam maxime auxerit. Multa paſſus incommoda (quod eo tempore Alboinus Longobardorum rex Mediolanum obſeſſum cepit & diripuit) eum eccleſiam Mediolanenſem biennio, quo vixit, ſanctiſſime rexiſſet, ſanctitatemque ſuam miraculis comprobaſſet, in cœlos, hic corpore relicto, evolavit III. Non. Septembris an. ſal. DLXIX. Joanne III, adhuc Pont. in æde S. Stephani ad Rotam tumulatus.

2 *Elogium hoc occaſionem mihi ſuggerit varia ejus vel injurendi, ubi alia nonnulla illis præmiſſa de ejus publica ſancti hujus Epiſcopi veneratione. In catalogo Sanctorum ante librum Miſſalem, anno* 1522. *impreſſum Mediolani* ſecundum inſtitutionem ſanctiſſimi .. Ambroſii *&c. ſcribitur hac die memoria* ſancti Auxani archiepiſcopi Mediolani. *Inter Officia propria ſeu lectiones proprias & communes, anno* 1642. *excuſas pro Sanctis eccleſiæ Mediolanenſis, ponitur Officium* S. Auxani epitc. & confeſſ. dupl. (in S. Stephani:) & lectio IV. *propria ſubjungitur. Apud Joannem Franciſcum Beſeccium in Hiſtoria pontificali Mediolanenſi ad annum* 566. *ſcribitur* ſepultus in collegiata S. Stephani, ubi magna cum devotione reliquiæ ejus a fidelibus honorantur. *Ex his ſatis conſtat de publico cultu hujus ſancti Epiſcopi. De illuſtri ejus genere ſubito iſta.*

3 *Paulus Morigia in libro Italico, quem edidit*

scribitur natus ex illuſtri gente Cribellionâ:

A *didit de Nobilitate Mediolanenſi, lib. 1. cap. 9. familiam Cribellionum, e qua S. Auxanus originem traxiſſe ferunt, illuſtriſſimam & antiquam vocant. Præter hunc Profulum, ex hac illuſtri arbore plures alios vitæ ſanctimonia inſignes prodiiſſe commemorat, videlicet B. Alexandrum eremitam, S. Ambroſio Mediolanenſium protectori familiarem: cui ſubdit Cribellios plures, variorum Ordinum Religioſos, quos* beati *titulo condecorat. Deinde, paucis multa hujus familiæ ornamenta complectens, ſemper, inquit, nobiliſſime floruit numero, divitiis, gradibus, dignitatibus, & omnigena virtutum profeſſione, nec non habuit epiſcopos, cardinales, & ſummos Pontifices, præter viros bello celebres. Claruit ſeculo decimo ſexto Alexander Cribellius cardinalis, cujus elogium legi poteſt apud Ciaconium in Vitis Pontificum Romanorum & S. R. E. cardinalium tomo 3. col. 967. & ſeq. Hunc præceſſit Lambertus ſive Humbertus, vel Hubertus aut Obertus Cribellius, qui Mediolanenſis antea epiſcopus, ac presbyter cardinalis ſancti Laurentii in Damaſo, ad Sedis Apoſtolicæ*

B *regimen evectus anno 1185. Urbanus III. appellatus eſt, ſicut narratur apud Franciſcum Pagium in Breviario Pontificum Romanorum tomo 3. pag. 127. & ſeqq. ubi res ab eo geſtæ referuntur, ac quibus & apud Ciaconium tomo 1. a col. 1123.*

Sanctii elogium, 4 *In elogio Sanctii noſtri, quod ſupra e Ferrario dabam, nec non in lectione propria modo indicata, dicitur idem ſanctus Antiſtes eccleſiæ ſuæ præfuiſſe annos duos: de qua re ita Ferrarius in Annotatione:* Onuphrius Panvinius in Faſtis Auxano tres epiſcopatus annos tribuit; ſed sempora hujus cum Honorati ſucceſſoris confundit, Baronius in Annal. ad an. Dom. DLXX. Alboinum Mediolanum & cæteras Inſub. Liguriæ, ac Venetiarum urbes cepiſſe adnotat, Honorato epiſcopo Mediolanen. Genuam ex fuga profecto. Ex quo apparet Mediolanum ſub Auxano obſeſſum; captum vero ſub Honorato fuiſſe, *Diſſentit a Ferrario Ughellus tom 4. Italiæ ſacræ recuſæ columna 57. & 58. bis verbis, mes annos epiſcopatus ejus aſſignans:* Mediolanenſium præſul creatus eſt anno DLXV, atque ad tres annos hoc onus ſubivit eo tempore, quo Albuinus

C Longobardorum rex in Italiam venit, Gallamque Ciſalpinam occupavit, qui fuit DLXII. *.

* DLXIII.

tempus ſedis 5 *Veram in Tabula chronologica epiſcoporum Mediolanenſium, quæ habetur ante tom. VII. Mass apud nos, ponitur præſul ordine XXX. S. Auxanius anno DLXVI. ſpatium epiſcopatus anni 2. annus mortis DLXVIII. dies vero* Septembris 1ſt. *Conſuli etiam iisdem poteſt Exegeſis de iiſdem epiſcopis pag. LXV. ubi de S. Honorato, qui proximus ibi ponitur Sanctii noſtri ſucceſſor, etiam agitur. Singularis omnino eſt, ac non ſequendus Gualvaneus de la Flamma in Chronica Mediolanenſi ſive Manipulo Florum, dum inter Rerum Italicarum ſcriptores Mediolani editos tomo XI. ſcribit iſta c. 60. col. 577.* Auſanus ſanctus Mediolanenſis archiepiſcopus XXII. ordinatur anno Domini DXCIV. Sedit vero annis VIII.

6 *Ad annum porro ipſius emortualem ponendum 568. non parum conduxit Paulus Warnefridus Diaconus, qui floruit ſeculo 8. de Geſtis Longobardorum lib. 2. cap. 25. ubi de Honorato hæc narrantur:* Alboin igitur Liguriam introiens, Indictione ingrediente tertia, tertio Nonas Septembris, ſub temporibus Honorati archiepiſcopi, Mediolanum ingreſſus eſt. Dehinc univerſæ Liguriæ civitates præter has, quæ in littore maris ſunt poſitæ, cepit. Honoratus vero archiepiſcopus Mediolanum deſerens, ad Genuenſem urbem confugit. *Conveniunt hæc anno 569. quo currebat quidem Indictio 2. ſed tertia a menſe Septembri, more Orientalium, nunc erat incbuata, & ſic explico Paulum Diaconum. Ex dictis itaque ſequitur 1°, ut* S. Auxanus *non obierit anno 569. ſed anno 568. Sequitur 2°, ut* Mediolanum ſub Auxano obſeſſum *non fuerit, contra Ferrarium ſupra citatum: ſed, ſi obſeſſio intervenerit, cum non diu videatur duraſſe, referenda ſit ad tempus Honorati. Si obſeſſio, inquam, intervenerit: variant enim auctores in narrando ingreſſu Longobardorum in urbem Mediolanenſem, ac fuga Honorati adjunctis, ſicut pluribus relatum invenies die VII. Februarii in S. Honorato, tomo 2. ejuſdem menſis pag. 164. a num. 3. Sequitur 3°, ut* S. Auxano *non conveniant* multa *illa* iocommoda, *quæ ſub Alboino tribuebat ipſi Ferrarius in elogio ejus, quod ſupra datum eſt.*

tranſlatio corporis. 7 *Ad corporis ſepulturam quod attinet; illud e priore loco amotum, ac ſolenni ritu tranſlatum, nec non decentius collocatum ſcribit Puricellus in Ambroſianæ Mediolani baſilicæ Ss. monumentis, volumine primo, ſub numero 475. a pag. 862. ubi affert e baſilica S. Stephani inſcriptionem in laterali patuta odei, & ſiniſtro ingredientibus, tabulæ marmoreæ his verbis inſculptam:* Corpora ſanctorum Martiniani, Auxanii & Manlueri, Mediolani archiepiſcoporum: Protaſii martyris, Martianique eremitæ: ſub veteri hujus eccleſiæ choro quondam ſepulta, & propter novam templi ſtructuram inde amota, diligenterque ex antiquis monumentis, picturis traditionibuque recognita, Federicus Cardinalis & Mediol. archiepiſcop. poſt eorum-

F dem celeberrimam tranſlationem, in ſeptima provinciali frequentiſſima ſynodo a ſe celebratam, una cum corporibus ſanctorum, Arſatii Mediol. archiepiſcopi, Marini martyris, ac Leonis eremitæ, qua in arca jam olim a B. Carolo Card. & Mediol. archiepiſcopo condita fuerant, incluſis, ſub hoc altari decentius collocavit pridie Kal. Junii, milleſimo ſexcenteſimo nono. *Obſervare tamen juvat, a nobis propoſitas eſſe difficultates adverſus epiſcopatum Mediolanenſem* S. Arſatii, *prout videre licet in prædicta Exegeſi a pag. LXI. ubi de Vita ejus fabuloſiſſima differitur. Agi de illo poterit ad diem XII. Novembris, quo Monachii in Bavaria cum cæli ibidem dictum eſt.*

AUCT. J. P. *ac mortui*

E

DE

A D

DE S. MARTINIANO EPISCOPO COMI IN ITALIA.

J. P. Locus, cultus, & pauca alia de Sancto collecta.

AN. DC-XXVIII. *Episcopus hic*

COmum *antiqua Italiæ urbs est, quæ habitatoribus aucta* Novocomum *cœpit appellari. Apud Strabonem enim lib. 5. pag. 203. editionis Parisiensis, quæ anno 1620. excusa notatur, hæc scribuntur:* Fuit initio oppidum mediocre Comum: sed Pompeius Strabo Magni pater afflictam a supra accolentibus Rhætis instauravit. Deinde C. Scipio ad tria colonorum millia adjecit: quibus iterum divus Cæsar 120. addidit, de quibus 10. fuerunt Græcorum nobilissimi. His & jus civitatis dedit, & inter colonos eorum nomina retulit, qui tamen Græci B ibi sedes non polucrunt; sed coloniæ isti nomen reliquerunt, ut Novocomenses oppidani omnes appellarentur. *Porro urbs illa ad locum, Larium olim dictum, nunc vero Comensem, vulgo* Lago de Como, *sita est, & a* Mediolano xxv. m. p. in Boream distans Curiam versus, *ex dimensione Francisci Orlendii par. 2. lib. 2. cap. 9. pag. 248. Orbis sacri & profani, ubi deinde varia alia de hac urbe colligit. Inter alios ejusdem episcopos honorificum meretur locum* S. Martinianus, *qui cathedram sibi commissam virtutibus ac meritis illustravit; de quibus vellem ut plura antiquitatis documenta ad posteros invenirentur transmissa. Primus Aloysius de Tattis in Martyrologio Novocomensi hac die scribit ista:* Novocomi in ecclesia S. Abundii, natalis S. Martiniani episcopi Comen. & confessoris, qui tempore Longobardorum ad hujus ecclesiæ gubernationem assumptus, ipsam admirabili vitæ integritate illustravit, & meritis cumulatus ad præmia æterna evolavit in cælum. *Castellanus eum quoque inseruit Martyrologio suo universali tamquam Sanctum post Ughellum tomo 5. Italiæ sacræ in episcopis Comensibus, inter quos ordine decimum sextum locum ipsi assignat.*

C 2 De eo, *inquit Tattus in notis ad dictum Martyrologium*, agunt hæc die Officia peculiaria ecclesiæ Novocomensis una cum B. Jovio Hist. patriæ lib. 2. Felciano Ninguarda in Descriptione ecclesiarum urbis, ubi de basilica S. Abundii; Philippo Archinto in suorum prædecessorum Catalogo; Lazaro Carafino in Dypticha episcoporum Comen. & in Catalogo SS. & BB. quorum corpora in civitate & diœcesi requiescunt; Franc. Ballarino Chron. p. 2. & 3. Quintilio Lucino Passalaqua in pr. epist. histor. Roberto Rusca lib. 1. Hist. suæ protapiæ; Lælio Favenzio in Diario perpetuo Novocomen. Ferdinando Ughello to. 5. Italiæ sacræ in serie episcoporum Comen. num. 16. & Philippo Ferrario in Nova sopographia ad Martyr. Rom. Nos quoque de Martiniano nonnihil inseruimus Annal. Comen. lib. 9. a num. 3. usque ad 14.

3 *Deinde Tattus hujus sancti Præsulis cultum sic confirmat:* Sepultus est in præfata S. Abundii basilica sub odeo exteriori, ubi communem tumulum cum aliis SS. episcoporum corporibus ab obitu suo recepit. Singularia S. Martiniani Acta deperierunt: fama tamen sanctimoniæ consectos supernorum civium honores eidem in ecclesia nostra ab immemorabili comparavit. *Ferrarius modo citatus, agens de* Como *duos penes ejusdem urbis præsulum catalogos; unum quidem illos complectentem, de quibus dicis Officium recitari in ecclesia Comensi; alterum vero eorum, de quibus, licet inter Sanctos, uti addis, habiti sint, nullum recitat Officium. In hoc autem secundo catalogo ponitur* Martinianus: *cujus cum Acta interciderint, triste Tattio, conabor aliunde nonnulla venari, quæ de ipso referuntur.* E

4 *Eu tibi breve hoc de illo compendium ex Ughello:* S. Martiniaous Adelberto concivis, ejusdemque discipulus, magistro subrogatos est anno DCXV. Sibi ereditam administravit ecclesiam XIII. aonos: decessitque anno DCXXVIII. III. die mens. Septemb. sepultusque est prope præceptorem. *Hunc Sanctum dedimus die III. Junii pag. 309. ubi nihil invenio, quo hodiernus possit pro meritis illustrari. Alia Adelberti fabulosa ibidem rejiciuntur. Si Ughello credimus, fuit hic* S. Rubiano aoteceffori concivis; *Rubianus autem, ut refert idem Ughellus, erat* e civitate Liceia seu Scisia in superiori Pannonia ad Calopium fluvium, nunc Crovatia dicta, Dalmatiæ attingens confinia. *Ballarinus supra memoratus parte 2. pag. 102. & parte 3. pag. 279. eamdem* Scisiam *ipsi fuisse patriam refert; quæ proinde ex dictis natales etiam dederit* S. Martiniano, *ut fertur. S. Rubianum sua Martyrologio inscribit Tattus* XVI. *Decembris.*

5 *Verum auctor idem lib. 9. Annalium Comensium decade* 1. *num. 3. his refragatur, tam locum natalem* S. Martiniani, *quam annum inchoati episcopatus, pariter sibi esse incertos indicans, nec sibi compertum, quo fundamento utiantur nonnulli, qui* Scileia *oriundum referunt. Deinde solli etiam sine dubia illos censet in designando primo episcopatus anno: nam cum annus 615. in quem differunt obitum Adelberti, non possit eidem assignari, nisi tunc vixisset Bonifacius IV. qui anno 614. obierat; non asserendum etiam esse affirmat,* S. Martinianum *anno 615. in episcopatu successisse Adelberto, nisi hunc inter & illum diu sedi vacaverit; idque affirmare, divinare esse. Addit, probabilius se credere, quod Adelbertus e vita excesserit primis annis, quibus Bonifacius S. Petri gregem cœpit pascere, & inde eadem cum congruentia cœpisse se posse scribit, quod eodem anno, quo Adelbertus obiit, vel anno proximo* Martinianus *ipsi suffectus sit. Habes Tattii ratiocinium, quod tamen sæpe examinabo.*

6 *S. Bonifacius PP. IV. ad Petri cathedram evectus est anno 607. secundum Baronium; mortuus vero auctore 614. Pagius autem in Critica Baroniana ad annum 614. num. 2. initium Pontificatus ejus adscribit anno 608. obitum vero*

anno

A *anno 615. qui & apud nos signatur ad diem XXV. Maii pag. 75. ubi de isto sancto Pontifice tractavimus. Hoc occasione su memoriam revoco ea, quæ jam pridem in S. Bonifacio diximus loco supra citato: ibi enim præter alia fabulosa illi afficta & a nobis rejecta, narratur*, Bonifacium IV. Roma profectum esse Novocomum, ut defuncto Adelberto justa persolveret. *Hoc autem figmentum rejici diximus*, eo quod dictus Pontifex integro anno ante hunc episcopum vita functus esset. Sed hoc io calculo Baroniano: nam in nostro obiisset uterque eodem anno, & vix uno mense citius Papa, *sicut ibidem scribitur.*

sunt incerta. *7 His ita positis, non video cur alius annus initii a S. Martiniano episcopatui quam debeat, quam 615. quo & ipsius decessor S. Adelbertus obiisse dicitur toma autem indicato. Etsi autem non satis constet, an S. Martinianus tunc factus sit episcopus, quia pauca admodum de illa novimus; visum tamen nobis est eum relinquere dicto anno innexum, quo Ugbellus illum signavit, ac obitum ejus cum illa adscribere an. 628.*

B *vel potius adscriptum tunc ab eo non mutare. Eamdem ponit Ballarinus & in Annalibus decade 1. ad illum annum Tattus, addito intorno, id est*, circiter. *Hic ibidem dicit Sanctum fuisse sepultum in basilica Apostolorum, nunc S. Abundii, ubi anno 1587. repertum affirmat una cum aliis sanctis episcopis decessoribus suis ac successoribus: ibique cum illis honorari eum indicat suo tempore sub forcipe cheri; quamquam, prout observat, nec de ipso nec de aliis haberi potuerit singularis notitia, propterea quod nulla arca sacra exprimeret nomen Sancti, qui erat inclusus. Hisce annexo sequens elogium.*

AUCT. J. P.

8 *Ballarinus pag. 104. S. Martinianum summatim laudat a virtutibus episcopalibus, Jesu Christo eum amicissimum fuisse scribens, de dilecti sibi gregis salute valde solicitum, quem in summi Pontificis obedientia, in veri cultus divini & Catholicæ religionis perseverantia conservabat, nec non in reprehendendis vitiis, virtutumque sanctarum cultoribus præmiandis singularem. Tattus in notis hæc de illo singillatim prædicat:* Eo tempore, quo nostræ præfuit ecclesiæ Martinianus, magni exorti sunt motus in regia Longobardorum, aliis Adalvaldum, Agilulphi & Theodoliodæ filium, legitimum sceptri heredem propugnantibus; aliis favoribus Arioaldo Adalvaldi fratrio, qui regnum a nonnullis optimatibus sibi oblatum extensis ulnis arripuerat. Una cum regni proceribus ecclesiarum principes & episcopi his sese immiscuerunt turbis: ad quas sedandas Honorii Romani Pontificis auctoritas nihil profuit. Nam exaltatum uoaoimi voto Arioaldum, licet hæresi Ariana fœdatum, Iosubriæ sacri antistites pro viribus tuebantur. Sed illicitæ huic electioni noster numquam assensit Martinianus, qui Honorio semper & Adalvaldo adhæsit una cum Catharino episcopo Placentino, & nonnullis aliis Catholicæ fidei, æquitatis & veri regis assertoribus. *Hæc in compendium contraxit Tattus, quæ in suis Annalibus Comensibus Italice scripsit ac supra designatis prolixius retulerat. Consuli potest Baronius ad an. 616. de morte Agilulphi; de hisce autem turbis ad an. 626.*

C D E F

DE S. REMACLO CONF. ET EPISC. TRAJECTENSI

AC DEIN ABBATE STABULENSI,

STABULETI IN GERMANIA.

J. V.

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

§. I. Publicus Sancti cultus ex variis Martyrologiis, Breviariis & Missalibus.

INTER AN. DCIXVII. ET DCLXXI. *Sancti coenobiarche & abbatis*

SAncti Remacli memoria, quæ in antiquis Martyrologiis Usuardi, Wandalberti, Adonis, Hrabani & Notkeri desideratur, celeberrima est tom in diœcesi Leodiensi monasteriisque Malmundariensi & Sabulensi, ... tum in monasterio Sollemoiaco, cujus primus abbas fuisse dicitur. *Hæc Mabillonius Seculo 2. Benedictino pag. 488. Constat tamen* Remaclum *legi apud Adonem, in utraque tum Mosandri tum Rosweydi editione; quamquam Sollertius in Observatione ad Martyrologium Usuardi hac die subdubitet, an vere Adoniana sit annotatio. Utut est, Auctarium Usuardi fere omnia illius meminerunt. Audi Grevenum:* In territorio Leodiensi monasterio Stabuleto, depositio S. Remacli episcopi Trajecti superioris & confessoris. *Eisdem pene verbis eum annunciat Molanus, addens plura tum in Indiculo Sanctorum Belgii a se edito, tum in eorumdem Natalibus, quos ex demortui schedis collegit atque digessit Petrus Louvvius. Videri etiam potest Miræus in Fastis Belgicis & Burgundicis pag. 510. In Sacro Thesauro Servatiano expositio per litaniam, elucidato per Andream Bouvvens, hoc modo invocatur pag. 40.* S. REMACLE episcope Trajectensis, qui loca a dæmonum incursu mundasti, & fontes oratione multiplicasti.

2 *Florarium nostrum Ms. sequens elogium ei ex pluribus sensit:* 111. Nonas Septembr. In territorio Leodiensi, monasterio Stabuleto, natale S. Remacli glorioſi episcopi & confessoris. Hic Aquitanicus

AUCT. J. V. nicus genere, in dioceſi Bituricenſi natus eſt honeſtis parentibus, & ſub B. Sulpicio Bituricenſi epiſcopo educatus: in cujus honore Remaclus poſtmodum in dioceſi Tungrenſi plures ædificavit eccleſias. Cumque pontificalis ſedes vacaret Trajecti, eam derelinquente S. Amando, rex Auſtraſiorum Sigibertus precibus cleri & populi eia, ut petierant, licet Sanctus reniteretne, annuit præeſſe Remaclum. Qui fuit præcipuus recreator pauperum & orphanorum patec, ac viduarum tutor, infirmorum conſolator omniumque neceſſitatum largifluus procurator extitit. Reſulſitque in eo tanta virtus humilitatis, quod ſele cunctis inferiorem haberi optavit. Multorum etiam cœnobiorum fuit inſtitutor & multorum pater diſcipulorum; de quorum numero fuerunt B. Theodardus, S. Lambertus & S. Hardelinus confeſſor Aquitanicus genere. Tandem depoſito paſtorali onere, in Stabulenſi monaſterio Deo ſervivit quoad viait, illicque ſepultus eſt anno ſalutis DCXII. *Brevius illum laudat Petrus de Natalibus in Catalogo Sanctorum lib.* XI. *cap.* 61. Rhemachlus epiſcopus Trajectenſis claruit tempore imperatoris Conſtantini junioris, ut dicit Sigibertus. Qui poſtquam commiſſam ſibi eccleſiam aliquo tempore verbis atque exemplis feliciter gubernaſſet; tandem perælus ſecularium tumultuum, epiſcopatui reſignavit: & monachalis vitæ habitum aſſumens, Chriſto deinceps jugiter militavit & ſub monachali obedientia de magiſtro effectus diſcipulus in pace quievit. *Hæc aliaque inferius examinabuntur.*

B

Martyrologium 3 *Prædictis addi poteſt Galeſinii Martyrologium S. Romanæ Eccleſiæ uſui accommodatum, ubi hæc item die ſic annuntiatur:* Trajecti, S. Remachi (alias Remacli) epiſcopi & confeſſoris: qui a popularibus tumultibus abhorrens, quo religioſius in cæleſtium rerum meditationibus conquieſceret, epiſcopali munere depoſito, in monaſterium Stabulenſe ſe abdidit: ubi in omni vita ſuæ ſanctitatis præclara teſtimonia dedit. *Similia habent Martyrologi alii, Virum* admirandæ ſanctitatis *eminentes. Ut omittam Martyrologium Germanicum, Anglicum Wiſfordi, Ferrarium in Catalogo generali, Wionem parte* 2. *Ligni Vitæ, Dorganium, Ghinium, Menardum & ceteros, qui*

C *eum honorifice celebrarunt; ſubjungo annuntiationem Martyrologii Pariſienſis an.* 1727. *editi, his verbis conceptam:* Stabuleti in ſylva Arduenna, S. Remacli ex abbate Solemniacenſi apud Lemovices, Trajectenſis, poſt S. Amandum, epiſcopi, qui, annitentibus rege Sigebecto & Grimoaldo duce, monaſteria Congidunum, Malmundarium & Stabuletum fundavit. *Poſtquam hæc ſcripſerum, incidi in Calendarium antiquum monaſterii Stabulenſis editum ab Edmunda Martene tom.* 6. *Veterum ſcriptorum & monumentorum, ubi col.* 675. *ad* III. *Nonas Septembris characlere Italico apponitur:* Depoſitio S. Remagli epiſcopi & confeſſoris.

publice venerato in dioceſi 4 *Colitur Sanctus non modo in dioceſi Leodienſi, verum etiam in pluribus aliis, titu varie. Dioceſes & monaſteria, in quibus una cum S. Manſueto invocatur hac die, aſſignata ſunt ſuperius pag.* 635. *ſed Moguntiæ videtur cultus intermiſſus: nam Breviarium Moguntinum anni* 1570. *& Diurnale anni* 1612. *nihil de illo habent; qua de cauſa ignoro. Illud certum eſt ex Miſſali citato & Breviariis antiquioribus, in ve-*

nerazione ibidem fuiſſe ac. 1493. *&* 1507. *Agunt* D *de* S. Remaclo *Breviarium Coloniſe anni* 1498. *Tornacenſe anni* 1508. *& Atrebatenſe Ms. item Miſſalia Tornacenſe anni* 1509. *& Cameracenſe anni* 1527. *ſed nullo ſpeciali ritu. Breviarium Bruxellenſe S. Gudilæ anni* 1516. *& Bambergenſe anni* 1575. *recitant* 3. *Lectiones de vita ejus cum oratione propria, quæ in Bambergenſi eſt hæc:* Deus, qui B. Remaclum confeſſorem atque pontificem tuum hodierna die ſuſcepiſti atque remuneraſti; concede propitius, ut, qui ejus gaudemus meritis, provocemur exemplis: ut ejus interceſſione veniam & vitam mereamur æternam. Per. *Bruxellenſe vero habet aliam nox dandam. Per dioeceſim Leodienſem ſit de Sancto Officium proprium* IX. *lectionum ritu ſemiduplici; oratio:* Deus mundi auctor & conditor *, qui hodiernam feſtivitatem B. Remaeli confeſſoris tui atque pontificis migratione conſecraſti; præſta quæſumus nobis, ut cujus annua celebritate * devotis exultamus obſequiis, ejus ſuffragiis tuæ pietatis conſequamur auxilium. Per Dominum. *Docent hoc Breviaria antiquum Tungrenſe, Trajectenſe S. Servatii; Leodienſia duo, alterum anno* 1520. *alterum* 1558. E *editum, aliaque recentiora. Miſſale item Leodienſe anni* 1509. *proprium de Sancto Miſſam continet, cujus* INTROITUS. Statuit ei Dominus *&c.* PSALMUS. Miſericordias Domini in æternum cantabo. COLLECTA *eadem quæ in Breviariis:* Deos mundi auctor & conditor *&c.* EPISTOLA. Juſtus cor ſuum tradidit *&c.* EVANGELIUM. Deſignavit Jeſus & alios ſeptuaginta. OFFERTORIUM. Inveni David *&c.* SECRETA. Interventu precum & obtentu orationum B. Remaeli confeſſoris tui atque pontificis, Domine, quæſumus bis muneribus oblatis benedictionem effunde cæleſtem, quibus ejuſdem annuam celebeamus commemorationem: & præſta ut per hæc omnibus careamus culpis, & cæleſtibus inferamur gaudiis. Per. COMMUNIO. Beatus ſervus, quem *&c.* COMPLENDA *ſeu Poſtcommunio*. Exiſtat, quæſumus Domine, B. Remaclus confeſſor tuus & pontifex pro nobis perpetuus interventor: ut myſteria, quæ indignis manibus tractamus, non ſint nobis reatus ad pœnam, ſed ſint fortitudo noſtræ infirmitatis, & ad vitam capeſcendam æternam præparatio F ſalutaris. Per Dominum.

diverſibus hymnis ex Officio ſolemni in abbatia S. Galli 5 *Celebatur etiam olim Sanctus in dioceſi Ultrajectina, ut patet ex duobus Breviariis an.* 1508. *excuſis, ubi habetur ſequens Collecta:* Omnipotens ſempiterne Deus, qui hunc diem B. Remaeli confeſſoris tui atque pontificis meritis conſecraſti, quique ejus ſanctitate & miraculorum ſplendore illuſtraſti: præſta miſericors Pater, ejus eos oratione muniri, quem cæleſti militiæ tribuis gratanter adjungi. Per. *Eumdem legit Miſſale Trajectenſe anni* 1514. *additis ſequentibus:* SECRETA. Reſpice, Domine, populum tuum ad tua ſacramenta concurrentem, & præſentem feſtivitatem ſancti confeſſoris tui atque pontificis Remaeli recolentem: ut quod ſinguli in honorem nominis tui detulerunt, cunctis proficiant * ad veniam. Per. COMPLEN- * *praſtetis*
DA. Gratias tibi agimus, Domine Deus noſter, qui nos cæleſti medela reparare dignatus es: da quæſumus de peccatis noſtris veniam, ſicut beato confeſſori tuo Remaclo atque pontifici dediſti ledem pontificatus. Per. *In abbatia S. Galli*

apud

A *apud Helvetios, cujus Officia propria, auctoritate Pauli V. PP. approbata, Venetiis impreſſa ſunt anno* 1612. *feſtum Sanctis noſtri celebratur officio* 12. *lectionum ritu duplici* 2. *claſſis. Oratio eſt de communi* Da, quæſumus omnipotens Deus *&c. frd* R. prolia. *ad Veſperas proprium* Laudemus Dominum in beati antiſtitis Remacli meritis glorioſis: ad ſepulcbrum ejus ægri veniunt, & ſanantur. ℣. Gaudeamus omnes io Domino, diem feſtum celebrantes beatiſſimi Remacli *&c. Accipe etiam hymnum ad matutinas Veſperas:*

Saocte Remacle, plebi tuæ ſubveni,
Et eos ab hoſte defendendo protege,
Sicque devote famulantes reſpice,
Ut tibi noſtrum placeat obſequium.
Juva outaotem Ordioem monaſticum,
Succurre Clero, & gementi populo,
Principes doce ſectari juſtitiam,
Et ſimul totam ſuſtenta Eccleſiam.
Sit Trioitati ſempiterna gloria,
Hooor, poteſtas, atque jubilatio,
In uoitate, cui maoet imperium,
Ex tune, & modo per æterna ſæcula, Amen.

B *item duo alia* *6 His ſubjunge duos alios hymnos, quos una cum Sancti Vita & miraculis nec non Homilia in ejus natali ex vetuſta codice deſcripſit Bambergæ anno* 1654. *P. Joannes Gamans Societatis noſtræ. Primus habet hunc titulum:* Io feſtivitate S. Remagli epiſcopi Hymnus. *Compoſitus eſt carmine Sapphico, ut vitus non caret.*

Clara præcelſo redeunt hooore
Feſta, quæ compiis celebramua odis,
Teque laudamus, Dominator alme,
Pectore roto.
Tu fave noſtris precibus libeorer,
Quem dies terris referens amanter
Hæc ſacra cœli patiterque donat
Sancte REMAGLE.
Te ſibi claro ſocians amore
Prætulem caro voluit haberi
Dives & tandem populo coruſcana
Culmioe cœli.
Ortus occaſum referet, ſed orbis
Qui videa lumen ſpeciale ſolis
Quod fide recte ſequeris honeſte
Semper ubique.
Aula te regis veneratur ampla,
C Sed places Regi Dominorum ſummo
Ioter feſtivas renitens coronas
Miles hooeſtus.

in ejus feſtivitate 7 Poſce jejunans precibus anbelis,
Poſce Patroni regimen beati:
Namque votorum capiens opimi
Munera verbi.
Tuque Tungrenſis dioceſis almum
Præſulem primo venerare curſu
Parta ne ſumat prior, aut reportet
Gaudia mentis.
Præſul effulget ſolioque præſtans
Paſcit indoctos, reſovet miſelloa
Mentia effundens pietate larga
Viſcera plena.
Spiritu Sancto referans futura
Pleous in ſignis pariter curuſcus,
Corde ſubjectus, humilis, podicus
Vir fuit iſte.
Hine ovans miles, eremi relicta
Suſcipit, ſolus Domino tonaoti
Ut queat votis adolere caſtis
Iotima mentis.
Lumeu ex amplo radians opimum
Fulſit, & Paſtor monachorum veruat
Edoceoa ſacris mooitia & ornana
Agmina clara.
Mortia hic metam eapiens reſuſam
Spiritus clarum penetravit æthra *;
Nos ubi ſemper precibus juvato,
Saocte REMAGLE.
Gloriam Chriſto patulo eanamus
Ore, præſtanti ſive ſervieoti *
Taota, qui pollet Deitate ſimplex
Trious & unus.

AUCT. J. V.

* *praeghera*

* *i. e.* largienti

8 *Hymno rhythmico ſequenti præponitur:* Item uode ſupra, *quo ſignificari arbitror ex eodem codice deſumptum eſſe.* *hymni Ribergæ.*

Lumeo æternum moderator temporum,
Alme bonorum propagator omnium,
Palmam invictis largiens militibus,
Qui te ſequuntur laureati gloria.
Feſtum colentes tui ſacri Prælulis,
Laudea devoti tibi Deo eanimus;
Cujus obtentu mereamur ſcandere
Aulam præcelſam eum triumpho muneris.
Te nune oramus, ſancte Dei Pontifes,
Poſce ut nobis tribuatur venia, F
Cunctis fubactis vitiorum ſentibus,
Atque perconis augeatur gratia.
Nulla nos mortia laucient facinora,
Procul peccata pellantur & vulcera,
Hoſtia cædatur eum conatu improbo,
Speque ſalutia foveantur languidi.
Sancte Remagle, uoſtris fave precibus
Vota cuoctorum Majeſtati offerens:
Sintque conjuncti angelorum millibus,
Quique devoti tuum feſtum celebrant.
Laus, honor, virtus atque modulatio
Patri, Natoque ſimul & Paraclyto,
Qui dominatur trious & uuus Deus,
Es regnum ejus io æterna ſæcula.
Amen.

§. II. Annus natalis, patria, genus, educatio ſub S. Sulpitio.

Sanctus interiit anno 612. & 624.

QUota *Chriſti anno Sanctus in lucem fuerit editus, uti etiam quando ex hac mortali vita decerſerit, certa determinari non poſſit. Notgerus ab anno* 972. *uſque ad* 1008. *epiſcopus Leodienſis in ejus Vita, cujus apographum ex inſigni & veteri Ms. S. Petri Colonæ, ibidem in Carthuſia reperta, Gamanſius anno* 1638. *Majoribus noſtris tranſmiſit, & Harigerus abbas Lobienſis apud Chapeavillum tomo* 1. *de Geſtis pontificum Tungrenſium, Trajectenſium & Leodienſium cap.* 48. *ſcribens natum eſſe, qua tempore civitas metropolitana Biturigum habebat* archiepiſcopum S. Auſtrigiſilum, archidiaconum vero B. Sulpitium, in brevi poſt eum hooore pontificali donatum. *Evectus eſt ad cathedram Bituricenſem S. Auſtregiſilus anno* 612. *& poſtquam ſederat annos* 12. ſicut ipſe angelo revelante cognoverat, *ut dicitur in ejus Vita ab Heuſchenio edita tom. V. Maii, die illius menſis ad Superos abiit anno* 624. *ſuccedente ipſi S. Sulpitio cognomento Pio. Hinc patet nativitatem Sancti noſtri ſecundum Notgerum & Harigerum collocandam eſſe vel ipſa anno* 612. *vel aliquanto poſt; certo inter annum jam dictum &* 624. *ultra quem differri non patiuntur verba ſequentia Notgeri:* Iu quorum parochia

E

A *ſignatus eſt epiſcopus Noviomenſis, imo illum quidem cognoſſe aliquando, ut habet lib.* 1. *cap.* 15. demum eodem ſe mancipare monaſterio (*Solemniacenſi*) niſi eum alio in loco Dei obligaſſet diſpenſatio. *Ex his manifeſto patet*, Eligium *monaſterii Solemniacenſis abbatem non fuiſſe, ut prorſus corrigendam eſſe hac in parte* S. Remaeli *Vitam. Nihil tamen hinc ipſius virtutibus detractum volumus, quibus ita cuncta ſive in monaſterio Bituricenſi ſub S. Sulpitio, ſive in regimine Solemniacenſis*, ut omnibus ſub eadem militantibus diſciplina religioſæ converſationis fieret exemplum & norma: in vigiliis namque continuis pernoctabat, orationes vero pernox continuabat, in abſtinentia præcipuus, in univerſa morum probitate præclarus. *Hæc poſt anonymum Notgerus & Hariger us, in eo dumtaxat corrigendi, quod perperam putaverint illa contigiſſe, S. Eligio abbate. Pergam porro ex ipſis & aliunde ſupplere, quæ anonymus in Vita Sancti omiſit; vel explicare, quæ ab eodem non ſatis clare expoſita ſunt.*

B

§. III. Fit primus abbas Solemniacenſis, dein Caſæ-congidunenſis, ac tandem epiſcopus.

Solemniacenſis cœnobii primus

NArrat *Audoenus lib.* 1. *de Vita S. Eligii cap.* 15. *conceſſam ei fuiſſe a Dagoberto rege villam quamdam in ruro Lemovicino, Solemniacum* (*vulgo* Solignac) *cognominatam*; quo in loco (*Eligius*) primum ac potiſſimum virorum Dei conſtruxit monaſterium: ubi etiam abbate conſtituto, multos ex ſuis vernaculis mancipavit *&c. Nullibi quidem iſtius primi abbatis nomen ab Audoeno expreſſum invenitur; attamen haud alium deſignari puto quam* S. Remaelum. *Nam* 1°. *ex Charta S. Eligii pro Solemniaco, quam edidit Mabillonius pag.* 1091. *& Dionyſius Samarthanus recudit tomo* 2. *Galliæ Chriſtianæ inter inſtrumenta eccleſiæ Lemovicenſis col.* 185. *conſtat eum in hoc monaſterio aliis prælatum fuiſſe:* Ubi & auſpice Chriſto, *inquit Eligius*, præeſſe dignoſcitur vir venerabilis Ramaelus abbas. *Et infra:* Simili modo te, beatiſſime pater Ramaela abba, tuoſque ſucceſſores vel ſubjectos poſt

C te, per individuæ Trinitatis majeſtatem obteſtor *&c. Obſervandum autem, quod iſta Eligii donatio facta ſit non diu poſt conſtructionem monaſterii; adeoque dubium non eſt, quin de abbate primo agatur. Præterea lib.* 2. *cap.* 14. *narrat Audoenus ſecundum abbatem Solemniacenſibus conſtitutum fuiſſe ab Eligio*; prior enim ad epiſcopatum captus habebatur. *Quæ verba non niſi de* Remaelo *intelligi poſſunt, quem & abbatem fuiſſe, ſupra diſerte tradidit Eligius, & aſſumptum ad epiſcopatum fuiſſe, infra dicetur.*

16 *Mabillonius parte* 2. *Sæculi* 3. *Benedictini pag.* 628. *ex Audoeno mox citato fatetur intelligi*, Remaelum *Solemniaci primum abbatem fuiſſe; at poſtea ſubjungit:* Niſi ſi alius, qui loci abbas primus fuerit, etiam ad epiſcopatum promotus eſt. *Quæ conjectura mihi videtur prorſus improbabilis propter Audoeni funebroni teſtimonium, qui ſuffectum abbatem non tertium numerat, ſed ſecundum; adeoque ante* Ramaelum, *qui hujus præceſſit, alius abbas fingi nequit. Laudatus Mabillonius, re maturius perpenſa, tomo* 1. *Annalium pag.* 352. *&* 353. *aſſeris conſtare tum ex præmiſſis Eligii litteris tum ex ipſa Audoeno*, Remaelum *Solemniaci primum abbatem fuiſſe: at quando præciſe, quove ex monaſterio ad regimen aſſumptus ſit, non liquet. Secundum dicta n.* 13. *ſatis probabile eſt, ab Eligio evocatum eſſe ex Bituricenſi cœnobio S. Sulpitii. De tempore id ſaltem modo certi habemus, præfediſſe Sanctum monaſterio Solemniacenſi anno Dagoberti regis* 10. *quo facta ſignatur ceſſio Eligii* 2. *Kalendas Decembris. Mabillonius aliique annum iſtum decimum revocant ad annum Chriſti* 631. *computantes a menſe Martio* 628. *quo Dagobertus I. Auſtraſia seu inauguratus eſt: Bollandus vero tomo* 1. *Februarii pag.* 371. *fundationem differt ad ann.* 637. *qui itidem fuit decimus Dagoberti numerando a morte Clotarii parentis ejus. Utroque autem modo annos Dagoberti I. ſupputatos videre licet apud Mabillonium lib.* 6. *de Re Diplomatica pag.* 464. *& ſeq.*

17 *Probabiliorem exiſtimo Bollandi calculum*: *Eligius enim ante monaſterii conſtructionem, Audoeno teſte lib.* 2. *cap.* 13. *legatione functus eſt ad Britannorum principem Judicaelem, redieuſque illum perduxit ſecum ad regem Francorum. Acceſſus autem regis Judicaelis ad Dagobertum contigit anno Chriſti* 635. *ut diſcimus ex Fredegarii cap.* 78. *apud Ruinartium. Adde quod Solemniaci Sigebertus in Chronico non memineri t, niſi ad ann.* 637. Remaelus *itaque illo anno, ut videtur, novo cœnobio datus abbas ſubjectos ſibi* 150. *monachos exemplo magis quam verbo ad obeunda religioſæ vitæ exercitia ſecundum regulam beatiſſimorum patrum Benedicti & Columbani ſtrenue animabat. Quanta hinc monaſticæ religionis perfectio ibidem vigu erit, declarat cap.* 16. *Audoenus teſtis oculatus his verbis:* Quo in loco ipſe quoque acceſſi, & tantam ſacræ regulæ obſervantiam vidi, ut pene ſingularis ſit vita eidem monachis præ cæteris Galliæ monaſteriis, *uno excepto Luxovienſi, de quo agis inferius cap.* 21. *Nec prætereunda eſt egregia S. Tillonis inſtitutio, quam ita memorat hujus Vita apud Mabillonium Sæculo* 2. *pag.* 995. Suſceptum ſiquidem B. Tillonem Elegius S. Ramaelo Sollemniacenſis monaſterii ſui abbati tradidit outriendum atque litteris imbuendum. Quam Vir ſanctus, ſicut in mandatis acceperat, cum omni diligentia ſub pietatis ſtudio enutrivit, ſacris literis erudivit, evangelicis atque apoſtolicis documentis roboravit.

ex videtur 637.

E

F

18 *Ubi ſanctus Abbas monaſterium illud magna morum integritate ac paterna ſolicitudine aliquamdiu pene ſexennio curtiter rexerat; longe lateque ſparſa ſanctitatis ejus fama ad ipſos etiam palatii Auſtraſiani proceres pervenit.* Igitur, *inquit Notgerus*, promulgatum eſt in aula regali tantum Virum non debere abeſſa prælentiæ regis, ut illius prudentia diſponerentur regni negotia, cujus tanta jam tunc audirentur meritorum inſignia. Evocatus itaque honoriſice, ut decebat, ad palatii perducitur limina. *Eadem fere habet Vita antiquior, & Hariger us cap.* 49. *Hinc conjici poſſet, ipſum in aula S. Sigeberti III. aliquo tempore procuratorem ſacri ſermi palatii egiſſe; quo tunc hortatu S. Nivardi Berebarius acceſſerit inſormandus a* Remaelo, *cujus prudentiæ & ſanctitatis titulis commendata ubique exceverat opinio veneranda, uti tradunt Berebarii Acta. Vide ſupra num.* 13. *in fine. Quando Sanctus in Auſtraſiam accerſitus ſit, non conſtat: debuit tamen id contigiſſe ante annum* 644. *ſi verum eſt quod alii neoterici Vitæ compilator, ſacerdotio*

Sede occlinati in Auſtraſiam, Caſæcongidunenſi

AUCT. J. V. *initiatum ibi fuiſſe a Metenſi epiſcopo S. Goerico cognomento Abbone ; cum hic obierit an. 643. die* XX. *Septembris, ut diximus tom.* IV. *Julii pag.* 430. *Dein Caſacongiduunenſi cœnobio in ducatu Luxemburgenſi vel ædificando, vel certo ordinando regendoque præfectus eſt, teſte S. Sigeberto in diplomate fundationis tomo* I. *Februarii pag.* 234. Sub devotione animæ noſtræ . . . monaſterium regulare in honore patroni noſtri Petri, Pauli, Joannis, vel ceterorum Martyrum, in terra noſtra, ſylva Arduennenſe, in loco qui dicitur Calegonguidinus, quem Setomitis fluvius cingere videtur, . . volumus conſtruere, & ibidem Chriſto auſpice Remaclum abbatem conſtituimus *&c. Quod diploma* citra DCXLVIII. *datum eſſe notat Martenius tom.* 2. *Collectionis ampliſſimæ pag.* 6. *Ad eumdem an.* 648. *meminit hujus monaſterii Mabillonius tom.* I. *Annalium pag.* 403. *ubi ſic habet :* Hoc etiam tempore Sigibertus, piiſſimus rex Auſtraſiorum, munificentiam regiam in condendis cœnobiis exhibuit . . . Primum origine eſt illud, quod Calæ-congiduoi * . . . ædificavit, acceto e Sollemniacenſi monaſterio Remaclo abbate, qui levis Dei illic congregatis præeſſet . . . Supereſt etiam nunc cella ſeu prioratus in prædicto vico Calæ-congiduno, inter Chinium & Bullonium opida poſito ad Selmarum * fluvium, qui dexteram Moſæ ripam ſubit prope Caſtrum-Reginaldi.

* vulgo Congnou

* vel Selomerum, vulgo le Somey

19 *Fundationem triennio citius nempe an.* 645. *collocat Camuſius, & poſt eum Dionyſius Sammarthanus tom.* 3. *Galliæ Chriſtianæ col.* 911. Calæ-congiduunum Ord. S. Bened. ſuper Selmarum fluvium conditur an. DCXLV. *Verum annus conditi monaſterii exacte aſſignari nequit ; nam Sigeberti diploma notis chronicis deſtituitur, nec ullum inſtrumentum citat Sammarthanus. Quod ait Comitus num.* 9. *Godonem, qui in diplomate nominatur Apoſtolicus, id eſt epiſcopus, ante hunc annum eccleſiæ Metenſi non præfediſſe, æque falſum videtur ac illud quod præmiſerat de Tillone Solemniaci in locum Sancti noſtri ſuffecto : ſucceſſor enim* Remacli *in abbatia Solemniacenſi a Sammarthano vocatur Childomarus, quo abbate Solemniacum rediit Tillo. Vide tom.* I. *Januarii pag.* 379. *& Sæcul.* 2. *Benedictin. pag.* 994. *Godo autem in Metenſi cathedra ſedere cœpit an.* 644. *ut oſtenſum eſt tomo* IV. *Julii ſupra citato : unde liquido deducitur, diploma ante annum* 644. *datum non fuiſſe ; ſed certum fundationis tempus erui non poteſt. De iſto monaſterio Notgerus & Harigerus cap.* 54. *ſcribunt ſequentia :* In loco, qui vocatur Calæcongeduuus, ſuper Seſmarum fluvium ſito, cœnobium idem rex (*Sigebertus*) optimatum ſuorum conſilio in honore Apoſtolorum Petri, Pauli & Johannis ædificaverat, quia congrua ſervorum Dei habitationi domicilia protendebat, munere largitatis ſuæ ditaverat, probatas Deo ſervientium perſonas aggregaverat, quibus B. Remaclum proviſorem inſtituit, & ut inhabitantes juxta traditionem patrum vivere aſſuefaceret, demandavit. Extat uſque in præſens locus orationis ejus opere in rupe excilus, unde infirmantibus uſque nunc proveniunt beneficia : ubi & ipſe ſe aliquamdiu victimam in ara ſummi Dei jejuniis & vigiliis maceratam liisbat, & familiarius Deo conjunctus contemplationi ſe lanctæ ſuſpenderat, & fluenta ſuæ doctrinæ in ſubjectorum cordibus diffundebat.

20 *Inter hos videtur fuiſſe S. Hadelinus, nobilis adoleſcens Aquitanus, qui*, relicta Chriſti amore patria, in Auſtraſiam venit cum S. Remaclo, quem ſibi ad imitandum propoſuerat, *inquit Menardus. Notgerus quoque in illius Vita tomo* I. *Februarii pag.* 373. *teſtatur, per omnia actuum piorum & erumnarum Sancti noſtri participem fuiſſe ac ſocium peregrinationis. Demum Bollandus in Commentario prævio num.* 38. *ait, partim Metis, partim Caſæ-congiduni, ſacris litteris & pietati vacaſſe. Interim dum ſanctus Abbas informandis novi cœnobii monachis ſecundum ordinem & mentis antiquorum patrum ſedulo incumbebat, Trajectenſem epiſcopatum depoſuit S. Amandus anno* 650. *Conſuli poteſt ejus Vita ad* VI. *Februarii, vel Pagius in Critica Baronii ad annum* 649. *&* 650. Remaclus, *qui jam ante* infulas ſacerdotales adeptus (*teſte Vita inferius num.* 2.) *ſeu regionarius epiſcopus ordinatus fuerat, meæ illi omnium votis in cathedra Trajectenſi ſufficitur : ipſo Amando, ut veriſimile eſt, inquit Henſchenius pag.* 834. *regi perſuadente ut eam dignitatem illi imponeret, & Sanctum hortante ut ſuſcipere dignaretur, ac ſpondente, effecturum ſe Romæ, ut Martinus Papa rata eſſe omnia vellet. Annorum* 9. *interpontificium, quo S. Laudoaldus ab Ægidio exiſtimatur vicarius fuiſſe ſedis Trajectenſis vacantis per abdicationem Amandi, fictitium eſt : Amandus enim adhuc ſedebat anno* 649. *ut conſtat ex reſponſoria S. Martini PP. ad eum data poſt concilium Lateranenſe habitum illo anno menſe Octobri ;* Remaclus *autem Amando ſuffectus jam erat anno* 651. *quod infra clarius patebit.*

21 *Juverit nunc verbis Notgeri referre, quo ſtudio & qua contentione ſanctus Præſul ad illam cathedram poſtulatus evectuſque fuerit. Sigeberto, inquit*, plebs Trajectenſium cum electione communi ſacerdotum, eum frequentia & audientia magnatum, cum vociferatione etiam & acclamatione omnium ordinum obtulit tale precum ſuarum votum : oeminem ſibi debere niſi beatum præeſſe Remaclum ; hunc angelicis ſpiritibus gratum, hunc terram incolentibus reverendum, ejus ſe multimoda capertos commoda beneficiorum, interventionum illius tam apud regem, quam apud proceres ſæpe ſenſiſſe ſuffragium ; prudentiæ illius advertiſſe ſollertiam, cum regalibus crebro conſiliis impenderet operam, non deeſſe ei ſcientiam Scripturarum, unde proferat nova & vetera . . . Talibus votis rex favorabiliter aſſentiens, tantis ſtudiis officioſe concordans decrevit eorum, quia æquum capoſtularent, annuere petitioni, ſimulque ſuper hoc inire colloquia beati Viri. Sed quis memoratu poſſit ſufficere, quanta illum benigniſſimus rex ad aſſentiendum demulſit verborum dulcedine ? Quis denique valeat enarrare, quantum Vir beatus reluctari & reniti viſus eſt pro poſſe ? At rex, ſacerdotum & optimatum fretus conſilio, a propoſita non deſtitit intentione : ſanctus vero Sacerdos metuens ſanctioni contraire divinæ, licet nolens ſeptimus & viceſimus Tungrenſi vel Trajectenſi ſubſtituitur eccleſiæ, ut verbi ſemina detecta in plures diffunderet, quæ in ſe hactenus diu latentia occuluiſſet. *His ſimilia ſcribit Harigerus cap.* 50.

22 *Sancti ordinationem* III. *Nonas Februarii conſignant Gelenius, Wion & Sauſſayus, ut dictum*

D *ſubſequus epiſcopus regiones tunc ſucceſſor*

E

F

S. Amandi omnium votis eligitur.

Eius ordinatio probabilius aſſignanda eſt anno 648.

A *ctum eſt tomo* 1. *illius menſis pag.* 319. *in Prætermiſſis. Huc Comitius & Sammarthanus initium epiſcopatus ejus affigunt anno* 653. *quo praditus fuit litteris Dominicali* F *afficiente diem* III. *Februarii. At Pagius ad an.* 649. *n.* 6. *aut perperam Comitium illa de cauſa* Remacli *ordinationem uſque ad illum annum diſtuliſſe; cum natalitia Sanctorum, conſecrationes epiſcoporum, & dedicationes eccleſiarum ſæpius in Martyrologiis aliis diebus notentur, quam quibus contigerint, & pro epiſcoporum libitu ac eccleſiarum commodo hujuſmodi dies ſæpe mutati fuerint, aut denique longa tempore poſtquam ea ſolemnitates peractæ fuerant, aut ſanctæ mentis vel tranſlatis, de illis mentio facta ſit in Kalendariis. Iſta Pagii reſponſa hic nobis apta non eſt: ſupponamus enim conſecrationem factam eſſe ipſa die, qua recolitur,* III. *Februarii; non ideo tamen ad an.* 653. *differri debet, ſiquidem dies* III. *Februarii æque Dominica erat anno biſſextili* 648. *litteris Dominicalibus* EF *inſignito. Atque hoc anno probabilius epiſcopus creatus eſt non quidem certa ſedis, ſed incerta, forſan ut eo titulo dignitas & honor ejus augeretur, inquit Mabillonius tom.* 1. *Annalium pag.*

B 404. *Favet Breve chronicon Lobienſe apud Edmundum Martene tom.* 3. *Theſauri novi anecdotorum col.* 1411. *ubi* S. Remaclus *ordinatus legitur* DCXLVII. *qui veteri computo Kalendis Martii ſeu* XX. *Aprilis, id eſt, Paſcha anni* 648. *terminabatur. Quid autem in Chronico citato & alibi Sanctus tunc dicatur ordinatus epiſcopus* Trajectenſis, *per prolepſim ſive anticipationem intelligendum eſt; cum Amandus Trajecti adhuc ſederet anno* 649. *ut ſupra n.* 20. *probavi.*

§. IV. Utrum Tungris an vero Trajecti ad Moſam ſedem epiſcopalem habuerit.

Confirmatur opinio

S *Upervacanea videri poſſit eruditis hæc quæſtio, poſt Henſchenii Diatribam atque Exegeſim de epiſcopatu Trajectenſi, & Commentarium prævium ad Vitam S. Amandi tomo* 1. *Februarii pag.* 824. *& ſeqq. Sane, uti poſt Mabillonium ſanctæ Dionyſius Sammarthanus tomo* 3. *Galliæ Chriſtianæ col.* 817. *ſedem a S. Servatio Tungris Trajectum tranſlatam fuiſſe ubique ad S. Hubertum uſque permanſiſſe*, tot tamque iovictis argumentis *oſtendit Henſchenius tam in Diatriba tum in Exegeſi*, ut ulteriori confirmatione non iodigeat.

C *Non minus evidenter in Commentario citato epiſcopatum Trajectenſem vindicavit S. Amando, proindeque & Sancta noſtra: eam apud omnes in confeſſo fit*, Remaclum *eamdem tenuiſſe cathedram, quam Amandus abdicavit. Sed quia nuper litem Henſchenio movit & epiſcopatum Trajectenſem ad Moſam tractato negavit perillaſtris dominus G. L. Baro de Craſſier, celſiſſimi principis epiſcopi Leodienſis conſiliarius, edita Leodii anno* 1738. *Brevi elucidatione & quadrienio poſt Additamenta ad eamdem; juverit hæc de re paulo fuſius diſſerere, ut veritas magis eluceſcat. Ea tamen ſollicitudine hic utiamur, qua proprie ad Sanctum noſtrum pertinent vel cum eo quadantenus connexa ſunt: nam neceſſe mea arbitror tradicias pro Henſchenio ſcribere, aut ſedis tranſlationem ſtabilire. Utrumque cumulate præſtitit R. P. Petrus Dalmani Societatis noſtræ, editis Antverpiæ anno* 1740. *Obſervationibus apologeticis pro epiſcopata Trajectenſi ad Moſam, quibus Brevem elu-*

cidationem egregie confutavit. Deinde Additamento ad brevem elucidationem oppoſuit Alteras obſervationes apologeticas Lovanii impreſſas anno 1742. *illis autem nihil, quod ſciam, hactenus reſponſum eſt, nec video quid ſolide reſponderi poſſit. Conſule Memorias Trevultianas inſuſo Septembri* 1740. *a pag.* 1794. AUCT. J. V.

24 *Verum ut ad rem veniamus, perillaſtris dominus Bara in Brevi ſua elucidatione pag.* 19. *ſic proloquitur:* De S. Remaclo certum eſt, ipſum non ſolum fuiſſe epiſcopum Tungreoſem, ſed & Tungris habitaſſe, ut aperte patet ex Vita B. Trudonis a Donato ſub finem VIII. ſæculi ſcripta: *ibi enim Trudo miſſas dicitur* ad B. Remaglium Tungrenſis urbis pontificem, *admonitus item* a ſancto viro Remaglio Tungrenſis urbis antiſtite; *denique fol.* 36. *Metis profectus* ad Tungreoſem urbem utique pervenit, io qua ſuum ſpiritalem patrem Remaglium epiſcopum repperit. *Hæc ita legi in Codice membranæ* 900. *annorum, quem Cl. Elucidator poſſidet, facile credimus; non tamen inde confici putamus, Sanctum noſtrum Tungris ſedem habuiſſe. Addi Obſervationem primam Dolmanni pag.* 48. Hartgerus apud Chapeavillum pag. 86. 10 Vita S. Remacli F ſcribit ſequentia: „ Plebs TRAJECTENSIUM „ cum electione communi totius cleri ac ſa- „ cerdotum .. regem enoveniens, prece mul- „ ta beatum ſibi popoſcit præeſſe Remaclum .. „ Quorum votis rex incunctaoter aſſentiens, „ decrevit eorum anouere petitioni . . . Solus „ tandem multorum victus ioſtantia viceſimus „ ſeptimus TRAJECTENSIUM ſubſtituitur epiſ- „ copus „. Ex quibus concludo, certum non eſſe, S. Remaclum Tungrenſem fuiſſe epiſcopum: nam S. Remaclus cum ad *inſulas* (*certæ ſedis*) promotus eſt, cujus populi voto, cujus cleri electione prælatus eſt cæteris? Plebs Trajectenſium, inquit Harigerus, cum electione totius cleri & ſacerdotum .. ſibi popoſcit præeſſe Remaclum. Igitur populus Trajectenſis S. Remaclum popoſcit epiſcopum. Cui autem eccleſiæ? Suæne ao alteri? Suæ profecto: non enim ſolet populus alienæ eccleſiæ, ſed ſuæ epiſcopum poſtulare. Præterea clerus Trajectenſis S. Remaclum elegit epiſcopum. Ergo S. Remaclus epiſcopus Trajectenſis fuit. Clerus enim, quando ad ipſum electio ſpectat, ſuæ eccleſiæ, non alteri epiſcopum eligit. „ Jus prælatum „ eligendi ad viduatæ eccleſiæ collegium perti- „ net „, ioquit Lancellotus in Inſtitutionibus E juris canonici. *de cathedra Tungrenſi,*

25 *Deinde præoccupat Dolmannus objectionem fieri natam:* At, inquies, Harigerus vixit ſæculo decimo; Donatus octavo: proinde major eſt Donati in præſenti materia auctoritas. Reſpondeo, defectum ætatis in Harigero ita ſuppleri, ut ſuo ipſe teſtimonio Donatum facile vincat: nam Harigerus ex profeſſo Vitam S. Remacli ſcripſit; Donatus tantum ex incidenti ipſius meminit: proinde Harigerus accuratius, quam alter, Vitam & geſta S. Remacli inſpexit, utens eam in rem monumentorum antiquorum copia, Audiamos ipſum Harigerum in ſuo ad Werinfridum abbatem proœmio loquentem: „ Obtuliſti, *inquit tamen* 1. *Chapeavilli pag.* 1. *& ſeq.* „ libellum de Vita tam noſtri, quam veſtri „ ſpecialis patroni, ſancti ſcilicet Remacli, con- „ queſtus .. brevius, quam ut res expoſtularet, „ pro magnitudine geſtorum ejus eſſe editam, *ſolidis argumentis*

AUCT. J. V. „ ſimulque viſus es . . . exhortari, ut eam non „ modo exemplari, verum aliquanto lepidius „ mandarem poliri: tum quod geſtorum illius „ aliunde ſumptorum ſuppetat COPIA, tum quod „ temporum, quorum divarſitas nunc maxime „ ſcito opus eſt, ex cartulario veſtro non deſit „ notitia . . . Igitur adortus ſum . . . Et ne labor „ hic, qui te adhortante ſuſcepius eſt, infera- „ citer fiat, non ejus modo, cujus memini- „ mus, ſancti ſcilicet Remacli, ſed & cætero- „ rum noſtræ ſedis pontificum tempora & geſta, „ quæ UNDECUMQUE POTUERE CORRADI, ad „ noſtra uſque tempora collegi, & cujus potiſ- „ ſimum anhelabas deſiderio, Vitam INDE EX- „ CERPTAM votis tuis porrexi „.

oſtendit tum, quod Ian- Bus;

a6 Ex his apparet, Harigerum non tantum meditato Vitam S. Remacli exarandam ſuſcepiſ- ſe, ſed & uſum ipſum geſtorum ipſius copia, aliiſque pontificum geſtis undecumque corraſis, ac inde Vitam S. Remacli excepiſſe. Quod ſi ergo in monumentis hiſce antiquis Harigerus re- periſſet, S. Remaclum Tungrenſem fuiſſe epiſ- copum, an ipſum Trajactenſem ſcripſiſſet? Su- ſpicari id forſitan non omnino forci nefas, ſi B nude S. Remaclum TAJECTENSEM ſcripſiſſet, non additis circumſtantiis variis, quæ epiſcopa- tus initium comitatæ ſunt. Jam autem, cum re- ferat modum, quo a populo Trajectenſi poſtu- latus, a clero electus, a rege impulsus, vicelimus ſeptimus Trajectenſium ſubſtitutus eſt epiſ- copus; neceſſe eſt, ut aut S. Remaclum Tra- jectenſem ſtatuamus antiſtitem, aut credamus Harigerum tot illa electionis adjuncta e ſuo pro- cudiſſe cerebro. Quis autem Harigerum tam pa- tum opinetur veritatis fuiſſe amantem? Ipſe ſane, quam ſinceritatis fuerit ſtudioſus, ſatis oſtendit, cum apud Chapeavillium tom. 1. pag. 28. ita loquitur: „ S. Servatius Tungrenſi ec- „ leſiæ decimus præſidebat . . . Cujus quidem „ ortum & proſapiam, licet quidam putent ex „ Domini Salvatoris cognatorum defecudiſſe fa- „ milia; quia tamen locum nativitatis ejus ne- „ quaquam accepimus, nec advenus ejus cau- „ ſas aliunde ulpiam audivimus; idcirco nec „ facules ad credendum eſſe poſſumus, nec tan- „ tæ opinioni, quæ fortaſſe ex pietate ingeni- „ tur, judicamus omnimodis derogandum: cum C „ juxta Tullium non debeat pudere nos fateri „ nèſcire, quæ neſcimus; & hujus opinionis aſ- „ ſertoribus conveniat, ignorantiam potius ve- „ recunde fateri, quam irreverenter pro pieta- „ te mentiri „. En quam circumſpecte, quam ſincere Harigerus de proſapia S. Servatii ſuam dixerit ſententiam. Et virum talem credemus idoneum, qui plures ſtudioſe conſinxerit circumſtantias, quibus Trajectenſem S. Remacli cathedram adornaret?

facit mentionem Tungrenſis abbatiæ de- leti,

27 Denique abuſus vocis TUNGRENSIS in Do- nato non minus, quam in aliis ſcriptoribus (de quibus jam egimus, & infra iterato acturi ſumus) facile locum habuit, appellaviteque ipſe Tungren- ſem epiſcopum, cujus prædeceſſores Tungris ſe- dem fixerant. Unde Mabillonius in Notis ad Vitam S. Remacli, quam inter Acta Sanctorum Ordinis Benedictini ſeculo 2. pag. 490. vulga- vit, & ubi S. Remaclus Tungrenſium ſedis epiſ- copus vocatur, illum loquendi modum ſolenter ibidem explicat his verbis: „ Id eſt, TRAJE- „ CTENSIUM. Nam licet epiſcopalis ſedes ex „ urbe Tungris Trajectum a B. Servatio epiſcu- „ po translata fuiſſet, ut late & erudite docet D „ Henſchenius in Diatriba de epiſcopatu Tra- „ jectenſi; nonnumquam tamen prioris ſedis no- „ men epiſcopis Trajectenſibus attributum legi- „ tur. Ex civitate Trajecto, vulgo *Maeſtricht*, „ ad Moſam poſtea ſedes Leodium, auctore S. „ Hucberto, migravit „. Similis abuſus vocis Trajectenſis in Harigero fingi non poteſt, qui apud Chapeavillum tom. 1. pag. 54. diſerte aſſe- rit, S. Monulphum Trajecti ſedem pontificalem in eccleſia S. Servatii deinceps futuram conſti- tuiſſe: ac proinde ſucceſſores S. Monulphi ideo Trajectenſes appellati, quia collocata Trajecti erat cathedra.

vere & pro- prie epiſco- pus Tra- jectenſis, ac- cipit.

a8 *Poſt hæc ſubdit Obſervationem alteram:* Si valet hoc Cl. Elucidatoris argumentum: Dona- tus S. Remaclum ſcripſit Tungrenſem epiſcopum: ergo S. Remaclus Tungrenſis epiſcopus fuit; va- leat quoqua neceſſe eſt hoc argumentum meum: Baudemundus S. Amandum ſcripſit Trajectен- ſem epiſcopum: ergo S. Amandus Trajectenſis epiſcopus fuit. Imo, ſi vis ineſt ratiocinio Cl. Elucidatoris, multo major meo inſit neceſſe eſt: non enim Donatus S. Remacli vel diſcipulus fuiſſe legitur vel familiaris; fuit S. Amandi & E diſcipulus & familiaris Baudemundus: proinda longe notior Baudemundo fuit S. Amandus, quam Donato S. Remaclus. Præterea Donatus Vitam S. Remacli ex incidaoti atrigit, Baudemundus in Vitam S. Amandi totus incubuit. Proinde ex- ploratior fuit Baudemundo epiſcopatus S. Aman- di, quam Donato ſedes S. Remacli. Denique Baudemundus & multos & antiquiſſimos habet, qui ipſi adhæreni, hiſtoriographos; non item Donatus. *Adde, quod S. Martinus Papa epiſto- lam dederit* ad S. Amandum epiſcopum Traje- ctenſem, *uti habet Baronius ad ann. 649. n. 38. Prior itaque Baudemundi auctoritas eſt: unde de- ducimus & Sanctum noſtrum Trajectenſem epiſco- pum fuiſſe, utpote qui ſuffectus fuerit Amando eumdem epiſcopatum obdicanti. Quod ſi quis Tun- grenſibus ob auctoritatem Donati* Remaclum *velit tribuere, is conſequenter ob majorem auctoritatem Baudemundi dicere debebit, poſt Amandi abdica- tionem vel* Remaclum *vel alium cathedram Traje- cto reduxiſſe Tungros: hoc autem cum nemo fo- mniverit hactenus, manet* Remaclo *ſedes, quam Amandus dimiſit, nempe Trajectenſis.* F

Contenta non eximit probata habitatio Tungris, uti probant.

29 *Pagina* 52. *Tungrenſem habitationem ita confutat Dalmatius:* Quod addit Cl. Vir, S. Re- maclum Tungris habitaſſe, putat id probatum iri ex eo, quod S. Trudo (teſte Donato) an- geli juſſu ad Tungrenſem urbem perveneriſ, in qua ſuum ſpiritualem patrem Remaglium epiſco- pum repperit. Verum Tungris reperium S. Re- maclum, non quia ibidem habitabat, ſed qua diœceſim luſtraturus obibat, tradit Notgerus epiſcopus Leodienſis apud Surium ad diem 3. Sep- tembris: „ Paſtorali, inquit, ſolicitudine pa- „ rochiam ſuam pro more viſitabat . . . Interea „ S. Trudo . . . nocturna viſione affeitur . . Fra- „ ter, inquit angelus . . . B. Remaclum adito, „ qui non procul hinc abeſt „. Proinde legiti- ma non eſt Cl. Viri illatio, qua ex tranſeuntis hoſpitio fixum in urbe Tungrenſi domicilium concludit. Trajecti potiſſimum epiſcopatum cu- ram geſſiſſe S. Remaclum, colligitur ex Harige- ro, qui apud Chapeavillum to. 1. pag. 94. ſcribit eumdem Antiſtitem, factis fundamentis cœno- biorum Stabulenſis & Malmundarienſis, rediſſe

Tra-

A Trajectum & officio paſtorali invigilandum ſe denuo implicaſſe. Cum dicat S. Remaclum rediiſſe Trajectum, inſinuat eumdem notea quoque illic fuiſſe verſatum, atque adeo curam ibi paſtoralem *itu* repetitam, ut ibidem aliquantu fuerut intermiſſa.

in Notgero & Harigero

30 Scio equidem Notgerum mox citatum ſcribere S. Remaclum Tungros vel Trajectum ſe recipientem, ad paſtoralis officii curas animum intendiſſe; ſed hæc oratio ambigua Harigerum non arguit erroris: non enim ex hac disjunctiva enuntiatione, recepit ſe Tungros vel Trajectum, concludi determinate poteſt, S. Remaclum Tungros ſe recepiſſe. Imo ſi orationi aneipiti accerſenda ſit expoſitio, non aliunde ea commodius petetur, quam ex ipſo Harigero. Hujus autem teſtimonio ſi ſtemus, evidens eſt, S. Remaclum Trajecti officium epiſcopalis oneris reſumpſiſſe obeundum. Par dubii ſermonis explicario alibi locum habet. Ait exempli eauſa Notgerus apud Surium: B. Joaones Tungrenſium vel Trajectenſium eccleſium feliciter gubernans, hominem exuit. *Et poſt multa:* Tandem Vir Dei (Remaclus) .. Tungrenſi vel Trajectenſi eccleſiæ antiB ſtes datur. Non fuerunt, ſi rigide loquamur, BB. Joannes & Remaclus utriuſque urbis antiſtites: eum alterutra tantum eivisas fuerit princeps diœceſeos; utra autem, rurſus explicat Harigerus, qui utrumque Sanctum diſerte ſcribit urbis Trajecteoſis epiſcopum.

ſtabilientibus cathedram Trajectenſem

31 Imo ipſe ſe Notgerus explicat, cum air: „ Rex Dagobertus ... B. Amandum ... nitebatur ... in TRAJECTENSI CATHEDRA collo„ eare. Et ille quidem vir ſanctus pee teien„ nium .. verbum vitæ diſſeminavit: ſed nihil „ ſe proficere cernens ... ad alia loca, ut prius „ fecerat, ſeſe prædicandi gratia contulit. In„ compertum veio eſt, quanto tempoee plebs „ Trajectenſis tum ſine paſtore permanſerit, do„ nec Sigebertum patet regem Auſtruſtanis de„ dit ... Et vero Trajectenſea ex communi ſa„ cerdotum electione ... precs offerunt, ne„ minem ipſis, niſi B. Remaclum, epiſcopum „ præfici debere „. Quæ omnia ſatis oſtendunt hæc Notgeri verba: Tungrenſis vel Trajectenſis eccleſiæ antiſtes, in ſuvorem cathedræ Trajectenſis eſſe interpretandu. Si enim Tungris remanebat ſedes, eur, teſte Notgero, S. Amandus in cathedra Trajectenſi fuit collocatus? Cur C plebs Trajectenſium ſine paſtore permanſit? Cur Trajectenſes S. Remaclum epiſcopum ſibi præficiendum poſtularunt? Atque ita ipſe Notgerus confirmat, quæ ſupra ex Harigero retuli, maneique Trajectenſis S. Remacli epiſcopatus non tantum abbatis Harigeri, ſed & epiſcopi Notgeri teſtimonio ſtabilitus.

cum eversore nequissimæ bullæ Leonis IX. air quæ objecta deprimata

32 *Fruſtra igitur D. Boro pag.* 20. *Elucidationis ait, luce clarius apparere*, S. Remaclum non tantum dici epiſcopum Tungrenſem, ſed & babitaſſe ipſam urbem Tungrenſem: *præterea enim illa habitatio ſuperius confutata eſt. Subdit deinde ad firmandam opinionem ſuam:* Probant primum bulla S. Leonis Papæ, hujus nominis IX. qua confirmans privilegia Stabulenſis & Mal*exprimis mundurienſis monaſteriorum exprimuntur * ſequentia: „ Ur quia B. Remaglus utriuſque ma„ naſterii conſtructor, & Tungrenſium antea „ epiſcopus & paſtoe „. Quam bullam retulit Aub. Miræus in Notitia eccleſiarum Belgii cap. CXXVII. pag. 291. prout & diplomata Ottonis II. imp. Gregorii V. & Silveſtri II. Sum. Pont. ab Ed. Mariene relata ver. Script. & Monumentorum tom. 2. pag. 30. & ſeq. *Verum, ut gratis concedamus ita ſcriptum fuiſſe in autographis, qua ratione Cl. Elucidater probabit vocem* Tungrenſium *proprie accipiendam eſſe? Hoc autem quamdiu non oſtenderis, nihil juvat allata auctoritas ad concludendum contra teſtimonia antiquiora, Sanctum noſtrum ſedem epiſcopalem habuiſſe Tungris. Aliaqui en eo quod Stephanus, epiſcopus Leodienſis a S. Huberto decimus, apud Chapeavillum tomo* 1. *pag.* 351. *ſe* Tuogrorum *epiſcopum ſenſu nempe impropria appellet, inferre pari ratione quis poterit: ergo tunc temporis erat ſedes epiſcopalis in urbe Tungrenſi, adeoque vel Stephanus antiſtes Leodienſis non fuit, vel habuit ſimul epiſcopales cathedras habens, alteram Tungris, alteram Leodii; quod Leodienſes, opinor, neutiquam admiſerint. Simile argumentum facile formari poſſet de pluribus aliis epiſcopis Leodienſibus; nam Zacharias Papa, teſte Henſchenio in Exegeſi tomo* VII. *Maii pag.* XXXVI. *n.* 53. *Epiſtola* VI. *circa an.* 751. *ſcripſit* Fulcario epiſcopo Tungrenſi: *Wolcandus tomo Chapeavilli citato pag.* 154. *nominatur* Tungrenſis epiſcopus *a Ludovico Pio imp. in* E. *diplomate anni* 831. *Eadem nomine apud Henſchenium laudatum ſe appellant Franco, prædicti Stephani deceſſor, & Farabertus ſubſcribentes conciliis ille Tullenſi an.* 860. *hic Engelenbermenſi an.* 948. *Durandus quoque, epiſcopus Leodienſis vigeſimus, cui an.* 1014. *Conradus Salinus diploma conceſſit a Chapeavillo editum pag.* 263. *in epitaphio ſuo ibidem pag.* 260. Tungrenſem cathedrum *rexiſſe dicitur.*

comiſſe ſtaret ea interpolata non eſſe.

33 *Sicuti ergo Leodienſes conſequentiam negabuas, eo quod epiſcopi illi amore antiquitatis a ſe vel ab aliis impropria tantum appellati fuerint* Tungrenſes, *cum ſedes Leodii tunc eſſet, non Tungris; ita nos pariter dicimus ſecundum diſputata ſuperius, nomen epiſcopi* Tungrenſium *non niſi abuſive loco* Trajectenſium *Sancto noſtro tributum fuiſſe. Forteſſis etiam Stabulenſis tum temporis perperam putabant* S. Remaclum *Leodii ſediſſe, ac propterea vocem* Tungrenſium, *quemadmodum plures epiſcopi Leodienſes nominari maluerant, inſeruerunt libello ſupplici, cui reſcripta Pontificia & imperiali optari decuit. Quare objecta illa diplomata aliaque, licet certum ſoret interpolata non eſſe, Trajectenſem Sancti epiſcopatum evertere nequeunt: tum in unde epiſcopi* Tungrenſium *titulo* (*quem tamen apud laudatum Martenium omissum* F *præceptum Ottonis III. datum anno* 986. *& monumenta omnia Stabulenſia anno* 980. *antiquiora*) *ſedis locus colligi haud poſſit; dicente ipſo Cl. Viro pagina ultima Elucidationis, titulum iſtum ubuſive continuatum fuiſſe apud Leodienſes: quidni eiſdem apud Trajectenſes, a quibus cathedra Leodium tranſivit, prout ſatis ſuperque ab Henſchenio probatum eſt & noviſſime a Dolmanno tum in priori Opuſculo pag.* 67. *& ſeqq. tum in poſteriori a pag.* 21. *Sufficient hic verba paucula Carioli a S. Paulo pag.* 148. *Geographiæ ſacræ anno* 1704. *Amſtelodami editæ:* Tandem S. Hubertus e Trajecto Leodium epiſcopatum tranſtulit anno DCCIX. *Translationem ſedis Leodium S. Huberto itidem tribuunt Lobbetius ac Fuilonius, & quidem dicto anno* 709. *diſerte eam alligant Bucherius & Piſcans: non igitur facta eſt ſæculo ſolum* X. *uti ſcribit Cl. Elucidator pag.* 40. *Hec per tranſeuntem.*

34 *At, inquies, nullum quoque ex monumen-*

Auct. J. V. *nec ludicolus Martenii, Piis tribus aliis*

iis Stabulenſibus citatis habet titulum epiſcopi Trajectenſis. *Fateor ; ſed neque nos iis aſi ſumus ad locum ſedis definiendum. Porro eam ſolidiſſima Dolmanni argumenta, quibus in priori opuſculo locis variis oſtendit cathedram epiſcopalem tunc temporis Trajecti fuiſſe, ne quidem oppugnare tentaverit in Additamento ſua perilluſtris D. Baro ; inceſſum pag. 37. ibidem ſupponis opinionem ſuam de Sancto noſtro ſufficienter probatam eſſe : recte enim obſervavit Dolmannus in Prologo poſteriorio opuſculi*, SUFFICIENTER nihil probare eum, qui partis oppoſitæ rationes non diſſolvit. *Ad ultimum, quod Vir nobiliſſimas pagina Additamenti citata objicit Iadiculo Molani*, Remaclum *fuiſſe fabrogatum* in epiſcopum ledis Tungrenſis; *reſpondeo ex Natalibus Sanctorum Belgii pag. 187. ubi hæc leguntur :* Tantum vero S. Remaeli ſanctitas ſeſe diſperſit, ut poſt B. Amandum a clero & aulæ proceribus ad epiſcopatum Trajectenſem ſit coactus. *Et vere Sanctum non Tungris, ſed Trajecti cathedram epiſcopalem habuiſſe præter ſuperius dicta probat* 1°. *Chronicon Mſ. Trudonenſe, notatum apud nos* N. Mſ. 3. *his verbis cap.* 3. S. Remaelus . . Trajectenſis epiſcopus ordinatur. *Idem aliis verbis repetitur cap.* 5. *cap.* 12. S. Remaclus abdicat ſe epiſcopatu Trajectenſi. *Probat* 2°. *Vita ex Mſ. Rubeæ vallis tam ipſo titulo :* De S. Remaclo XVII. Trajectenſi epiſcopo, *tum his verbis fol.* 1. *verſo :* Interea Vir Dei Spiritu ſancto plenus ſubrogatur Trajectenſium ſedis epiſcopus. *Probat* 3°. *Geſta pontificum* TRAJECTENSIUM *& Leodienſium ex Mſ. codice antiquo ipſius clariſſimi domini baronis de Crafſier edita per Marteniam tomo* 4. *Veterum ſcriptorum col.* 845. *Nec dubium moveri poteſt ex eo, quod Theodardus ibi dicatur ſucceſſiſſe Magiſtro ſuo* in cathedra Tungrenſi, ſive Trajectenſi : *nam ipſe auctor ſatis oſtendit in Proœmio col.* 843. *qua ſenſu vocem* Tungrenſis *intelligat, nimirum impropria. Anſelmus canonicus Leodienſis tomo* 1. *Chapeavilli pag.* 101. *tantam habet :* ei in ſede Trajectenſi ſucceſſit. *Godeſchalcus item, qui anno* 770. *floruit, ibidem pag.* 326. Theodardus oppidi Trajectenſis cathedræ pontificali præſidebat.

ſublimem ejus cathedra Trajecto aſſerit.

35 *Probat* 4°. *Reverſus ad S. Laurentium prope Leodium monachus, cap.* 2. *Vitæ S. Lamberti ita pronuntians :* Remaclus cathedram Trajectenſis eccleſiæ ſuſcepit. *Probat* 5°. *Magnum Chronicon Belgicum apud Piſtorium tom.* 3. *Scriptorum rerum Germanicarum pag.* 24. *ubi ſic legitur :* Beatus Remaclus XXVII. epiſcopus Tungrenſis (*ab antiquiori ſedis loco, ſui aliquot ex majoribus ejus infederant*) & XVII. Trajectenſis *a cathedra epiſcopali, quam poſt S. Servatium Trajecti tenuit. Eodem modo intellige Extractum ex regiſtro Malmundarienſi, ſcriptum ab aliqua practico circa an.* 1299. *quod perhumaniter anno* 1654. *hac miſit Benedictus delle Rive monaſterii Stabulenſis ſacerdos, bibliothecæ & archivi præfectus :* Anno DCXLVI. ſecundum hiſtorias autenticas S. Remaclus juſſu Sigiberti regis Francorum Auſtraſiorum ordinatur Tongrenſium epiſcopus, vir magnæ ſanctitatis &c. Anno DCLI. Sigibertus rex de poſteritate prolis deſperans (*falſum id eſt, habebat enim filium Dagobertum II. uti oſtendit Henſchenius*) XII. monaſteria hinc inde Deo conſtruxit, in quibus Stabulaus & Malmundarium eminebant, cooperante ſibi in his Majore domus Grimoaldo, & Trajectenſium epiſcopo S. Remaclo ; qui quidem Remaclus non multo poſt præteſus * lacularium tumultuum, in monaſterio Stabulenſi monaſticæ vitæ aſſumpſit habitum. *Sed annis ibi ſignatis uolo fidere ; nam practicus ille, ut Rivius movet in ſuis litteris*, numerum certum pro ioccrio notavit: *unde aliqui in errorem inducti ſunt. Probat denique Theodoricus abbas Trudonopolitanus in Vita S. Landradæ tomo* 1. *Julii pag.* 626. *his verbis :* Martinus eo tempore Romæ, Remaclus TRAJECTI, verbo & opere pervigilabant in cura ſacerdotali. *Mitto alia, ne tædium lectori pariam.*

D

* *f.* perniſus

§. V. Sancti Epiſcopi virtutes & geſta cum S. Trudone ex Vita a Notgero ſcripta.

Digeritur epiſcopatûs virtutibus

EXimias ſancti Epiſcopi virtutes compendio tradidit anonymus Stabulenſis in Vita n. 3. & 9. eaſdem fuſius ex Vita Notgeriana proſequitur Surius ad 11. Septembris pag. 24. *ſed mutato ſtylo. Juveris ipſum Notgerum audire, qui illas in apographo etiato veteris Mſ. Colonienſis hiſce verbis deſcribit :* Porro cujus meriti religioniique quam integræ in eodem exſtiterit regimine, noſtræ non eſt facultatis evolvere ; eum mox in ipſo ioitio ejus ordinationis tantam ei gratiam Dominus contulit prædicationis, ut omnes aurem quam citiſſime accommodarent obeditionis ; nullus eſſet, qui non eum ex affectu diligeret, unuſquiſque ejus inhærere doctrinæ pro ſe ſedulo ageret: nihil enim arrogantia de ejus moribus utiurpabat, totum hunc humilitas tota poſſederat. Superbi hunc reverebantur ut ſibi ſuperiorem, humiles amplectebantur ut fratrem, in commune bonus omnibus cerie benevolus, in terra poſitus cœleſtem ſe habitu oſtendebat & moribus ; angelicis * in alpectu, nitidus in inceſſu, ſanctus in actu, integerrimus corpore, ſolleriiſſimus mente, circumſpectus in opere, optimus ingenio, magnus in conſilio, catholicus fide, patientiſſimus ſpe, diffuſus exſtitit charitate, & cujuſque meriti erat, operibus declarabat.

E

* *f.* angelicus

vaſtis a Sancto excauata, multis infructi

37 Quippe piiſſimus, & omni ſuavitate facillimus inter divites & pauperes ſemper medius, ut pauperes illum quaſi pauperem, divites computarent ut divitem, non enim perſonas potentum, ſed penſi ducebat elegantiam morum, tantum quemque honorans propenſius, quantum agnoviſſet vivere ſanctius ; quod aſtruebat ore, numquam deſtruens actione ; præmanſtrans opere, quod eſſet docendum voce, & quod ei gratia divina conceſſit, in poſteros derivavit : nos ſolum enim per ſeipſum nobis hodieque proficiens geſta, ſed etiam diſcipulorum illius, & qui ab eo educati fideliter ſunt, exemplo & imitationi nobis ſunt opera. Cœnobiorum exitiit plurimorum fundator & rector, ubi ejus exemplo in uſque præſentem diem Chriſto famulantium agerecunt agmina. Diſcipulorum multorum pater fuit & inſtitutor, quorum & Chriſto lucratus eſt animas, & quorum ab eis & ab eorum ſucceſſoribus adhuc lucratur animæ. Ipſius quotidie uſuratum fœneratur talenti recompenſatione, ejuſque adſcribitur meritis, quod eorum cumulatur augmentis. Ex quorum numero beatus extitit Theodardus ab eo proculdubio diſciplinis eccleſiaſticis informatus, utpote ab ipſo

F

ſibi

A ſibi ſucceſſor deſignatus, & ultimam martyrii coronam indeptus; ſanctus etiam Lambertus unus ex ejus diſcipulatu extitit, qui & ipſe martyrem probatum ſuo tempore exhibuit. *Annumeratur hic item Sancti diſcipulis ab Hatigero cap. 51. ſed perperam, ait Mabillonius in Notis pag. 492. Certe Goſeſebulcus num. 34. citatus, non alium nominat Lamberti præceptorem, quam Theodardum epiſcopi Trajectenſis uxoriſtem.*

diſcipuli ſpiritu prophetico prædicti

38 Sic quoque beatus Hadelinus, qui & ipſe Aquitania ortus & convena dicitur fuiſſe peregrinationis illius, dum aliquando digna, ubi receſſerat, Deo opera gereret, vidit in viſione eumdem Patrem ſibi apparuiſſe vultu venuſtum, crine reverendum, ſtatura reliqua præſtantiſſimum, quique illi locum futuræ converſationis & perpetuæ requietionis oſtendit, & fontem uſibus hominum habilem deſignas, quod cunctis adhuc liquido demonſtratur, dum & io eodem loco, corpore tenus requieſcit, & ſpiritu præſens innumera credentibus ibidem quotidie beneficia præſtare non deſiſtis. *Poſtmodum anno 1338. Cellis Viſetum S. Hadelini corpus tranſlatum fuiſſe, invenies tome 1. Fe-*

B *bruarii pag. 367.* In ſancti quoque viri Trudonis opere & electionis forte perpendendum eſt, qua intentione ſanctus Secerdos circa caulas & cuſtodiam dominici gregis invigilaverit, & quod ſpiritu prophetico plenus futurorum interdum præſcius fuerit, & divinitatis amore flagrans cupiditatum omnium incentivo refrixerit.

Trudonum conformat de agendis,

39 Paſtorali ſollertia parochiam beatus Remaclus circuibat ex more; quos poterat a luporum voracitate eripiebat, & ſummo Paſtori lucrari ſatagebat. Bonis, ut in melius proficerent, amminiculabatur; deſidioſis & torpentibus, ut reſipiſcerent, bortabatur. Interea ſanctus Trudo puerili adhuc ætate floridus, primos emittebat boni ſaporis fructus: hic cum ſuperbi admodum ſanguinis generoſitate polleret, magis tamen vi divini amoris & virtutum ſtudiis anhelabat, & adeo ſancti Spiritus tactus eſt ardore, ut voto ſe aliquando obligaret, ut, ſi quandoque Chriſto auſpice ſacros apices addiſceret, eccleſiam in ſua proprietatis fundo ædificare deberet, ſeque ibidem perenniter ſimulaturum, cooperatores & Domino conſervituros, quos poſſet aggregaturum. Toti æſtuans deſiderio, viſione nocturna corripitur *&c., quæ ſatis fuſe narrat anonymus Stabulenſis infra num. 5. & ſeqq. Explicat poſtea Notgerus, quæ ratione ſanctus Epiſcopus Trudonem Metas miſerit, indeque poſt annos aliquot ad ſe remiſſum exceperit.*

C

Metas deſignat, ibique reædificat

40 Dans itaque (Remaclus) litterarum ſuarum illi inditulum, benedictione ſua munitum ad Metenſis urbis miſit epiſcopum, ab eo ſecundum quod ſibi Spiritus ſanctus indicaverat inſtruendum. Mediomatricum urbi tunc ſanctus præerat Chlodulfus beati Arnulfi ſicut carnaliter filius, ita & virtutum meritis & pontificatus infulis hæres & ſucceſſor digniſſimus. *De Arnulpho videri poteſt tomus IV. Julii a pag. 423. de Chlodulpho tomus 2. Junii a pag. 126. Cum autem Chlodulphus epiſcopus conſecratus ſit 21. Aprilis 655. vel ut Pagio placet, 24. Aprilis 654. certe ad illum epiſcopum Trudo miſſus non eſt ante annum 654.* Hic benigniſſime & humaniter ſuſcepit beatum Trudonem, non modo ejus qui ſuſcipiebatur gratulatus electione, verum mittentis cum ſancti ſcilicet Remacli reverendiſſima commendatione: cauſas ejus adventus addidicit, imbuendum ſacris literis & divina lege mandavit, traditionem poſſeſſionum ejus vice ſancti Stephani ſuſcepit, & per plura annorum curricula illic morantem bene habuit; pro quibus venerat inſtructum & ad presbyterii uſque culmen promotum ſancto patri & coepiſcopo Remaclo remiſit, *unde epiſcopatus ipſius* Remacli 10. *ut habet Chronicon Trudonenſe cap. 8.*

D AUCT. J. V.

41 Qui percuncta[illegible] quæ erga eum Dominus egerit & an proſperatum ejus iter & reverſio fuerit, & appetebant ut lege divina eruditus ſit, immenſas Deo gratias retulit: Laus, ioquit, tibi ſit, Domine, pater cæli & terræ, quod adimplere dignatus es verbum, quod mihi exiguo ſoper famulo tuo revelaſti, & quia eum præceptis tuis decenter ornatum mihi incolumem revocaſti. Et conceſſit illi io diœceſi ſua verbum annuntiare divinum *&c. de quibus in Vita S. Trudonis ad XXIII. Novembris. Laudat dein Notgerus* Remaclum, *quod adeo ultimus fuerit ab omni avaritia & cupiditate, ut nihil ſibi ante ſuorum uſibus a Trudone poſtulaverit. Scribit quidem auctor Vitæ S. Chlodulphi tom. 2. Junii pag. 129.* Remaclum *optaſſe, ut Trudo bona ſua traderet eccleſiæ Trajectenſi, Deumque continuis precibus oraſſe ut hanc Trudoni mentem inderet; verum liquet, id ſine avaritia cum ſancte optari potuiſſe, priuſquam Dei voluntate de bonis illis monuerat: hanc autem ubi Sanctus cognovit, perfecte adimplevit, juſſo Trudone non Trajectenſi, ſed Metenſi eccleſiæ poſſeſſiones ſuas elargiri. Nihil igitur de laude ejus decedit ex illa narratione. Sed Notgerum audiamus:* Libet ad hæc nunc paucis intendere, omnium, ut prædiximus, in beato Remaclo cupiditatum ignes deferbuiſſe, omnium noſtræ ætatis merita ſacerdotum exceſſiſſe, omnes noſtri temporis epiſcopos ſua comparatione damnare; quibus ſi forte eadem ut huic Viro ſancto daretur optio, aliud procul dubio facerent ne id facerent. Scilicet nedum alteri eccleſiæ & non ſuæ offerenda a devotis teſtanda mandarent, ipſi potius ultroneis id facere diſſuaderent; immo ſibi teſtari facerent, &, ut pace eorum dicatur, aliis ſupplantarent. Quod quanto in nobis hoc amplius eſt

E *benigne recipit, plene alimenta & copiam ne.*

ineulcandum *, tanto meritum beati Remacli proterentis magnificis laudibus effereodum.

** al. extundum*

42 Totum ideo beati Trudonis teatum inferendum putavimus, ut etiam prophetiæ donum & futurorum notitiam beato ſacerdoti Remaclo non deeſſe demonſtraremus. Qui primo eidem Chriſti famulo a ſe diſcedeoti eum ſuper habito ejus, domeſtici illius inſultarent, eo quod talem perſonam tam abjectis veſtimentis indutum juxta ſe collegiſſet, hæc Spiritu ſancto revelante cognovit, & ſuper ea re duriſſime increpavit, pœnitentes recepit, & de cætero emendandos ammonuit; verum hæc aliàs. Quis denique ſufficiat enarrare, quam ſancte & religioſe de reliquo beatus Remaclus converſatus ſit quantaque illi ſollicitudo erga ſibi commiſſum gregem fuerit? Monebat omnes ut a lenociniis blandientis mundi obſervarent, a ſeculatibus cutis intentionum greſſus retraherent, fraternæ pacis tenerent concordiam, mandatorum Dei ſine offenſa currerent ſemitam, mundum & ejus concupiſcentias non diligerent, ſed velut florem fœni in brevi prætereuntia animo non repugnante calcarent, cæleſtia vero mente & opere concupiſcerent *&c. Refert poſtea Notgerus fundationem cœnobii Caſæ-cangiduenſis: ſed illa Sancti epiſcopatum præceſſit. Vide ſupra §. 3. De duobus aliis agetur §. ſequenti.*

Cura domeſticorum, ſollicitudo pro grege.

F

§. VI.

AUCT. J. V.

§. VI. Malmundarienſe & Stabulenſe monaſteria hortante & curante Sancto exſtructa.

S. Sigebero auctor eſt ut conſtruat aliqua monaſteria in ſaltu Ardennæ:

UTrumque illud cœnobium, *quod hodieque percelebre eſt, diſtat Leodio, qua Orientem verſus & Treviros abitur, ſex fere leucis Brabantiæ; alterum ab altero vix ſeſqui-leuca, ſecundum Notitiam tabulam apud Dreyſium Sammarthanum t. 3. Galliæ Chriſtianæ. Quo tempore condita ſint, infra examinabitur, poſtquam lector ſitum utraque ædificationis adjuncta plenius ex Notgero edoctus fuerit. Sic itaque ille habet*: Tandem ejus loci (*Caſæ-conſugiduni*) faſtidiens, licet incertum quibus de cauſis, tamen ut ſeſe habet fama relationis, quia ſcilicet undique premeretur idem locus a circumhabitantium & potentiorum infectationibus, nec haberet rex in vicino unde ulla eidem loco fieri poſſet dilatatio, induxit ſanctus Vir animum, regem ſuper hoc adeundum. Veſtram, inquit, B celſitudinem, inclyte princeps, ſtat ſententia pertemptare; quia cum plura ubiubi ſint veſtra munificentia Dei & Sanctorum cultibus dicata cœnobia, ſola Arduenna, in arduis montibus collocata, extra limitem ſecluſa, rara immo nulla habere dignoſcitur monaſteria; igitur jubeat veſtra ſerenitas illic aliqua extruere, aderit in ædificando, Deo favente, facultas, & noſtræ ſedis illud ſupplebit vicinitas: nec illa exemplare & neceſſaritis ſufficere erit impoſſibile, cum circumcirca quæ adjacent, veſtræ ditioni conſtet ſubeſſe.

operi voluit præficere,

44 Tuum, inquit rex, Pater beatiſſime, tuum eſt nobis in hoc conſulere, noſtrum autem erit tuo quam citius conſulto aures noſtræ ſerenitatis ad aſſenſum præbere & mature opus facto eſſe; tua inquam interſit illud diſponere & ei operi inſiſtere, noſtra intererit, loca quæ his accommoda elegeris, delegare, cujuſque ſolatii indigueris ſumptibus ſuppeditare. Convocatis itaque rex fidelibus viris ſcilicet ſancto Chuniberto archiepiſcopo, Atellano, Theodefrido, Giſlobardo æque epiſcopis, optimatibus quoque ſuis Grimoaldo majore domus, Folcoaldo, Bobone, & domeſticis ſuis Chlodulfo, Anſigiſilo C & Betelino, ex voluntate, inquit, Dei & veſtro cæterorumque noſtrorum fidelium conſenſu deliberamus, duo fieri monaſteria infra foreſtem * noſtram in ſaltu Arduennæ ſitam, in quibus aggregentur viri religioſi Ordini monaſtico inſervituri, qui pro noſtra & ſucceſſorum noſtrorum incolumitate, & pro totius regni ſtabilitate & quiete, & pro curis regni invigilantium conſervatione omnipotentem Deum debeant profuſius obſecrare, cujus rei monitorem & incitatorem habeotes præ manibus beatum Remaclum, eumdem præficimus ei operi providorem atque miniſtrum.

** i. e. ſylvam*

& Malmundarium condit,

45 Accepta igitur ſanctus Sacerdos regia auctoritate & comitum neceſſariorum ſublevatione, Arduennæ vaſtum paludibus & confragoſis montibus ſaltum aggreditur; Fanias tranſit, Warchinnæ rivulum peraccedit: reperit ibi indicia loca illa idolatriæ quondam mancipata, lapides Dianæ & aliis portentuoſis nominibus effigiatos, fontes hominum quidem uſibus aptos, ſed gentilium errore pollutos, ac per hoc dæmonum adhuc infeſtatione obnoxios. Facta itaque Chriſti nominis adjuratione & ſigni ſanctæ crucis protenſione, locum illum a dæmonum incurſatione piavit; & ſtatim aqua ab ipſo ſuo meatu D guttatim dilapſa dilparuit. Videns ergo locum illum tum aquis piſcolis, tum paſcuis uberrimis habitandi commodis habilem, copioſam ſuper fontem orationis auxit benedictionem, lapidi ſignum crucis inſculpſit, plumbumque cum foraminibus ſuperinfudit. (*Non aliam ob rationem id factum, quam ut crucis ſignum ſpectabilius eſſet, & quia cava lapidum a fabris plumbari ſolent, recte arbitratur auctor Foullon tom. 1. Hiſtoriæ Leodienſis anno 1735. editæ pag. 90. contra quoſdam de cauſa affuſi a Sancto plumbi multis philoſophantes.*) Protinus refluxerunt aquæ largiſſimæ, quæ dictis fidem faciunt cernentibus hodie; & quia eumdem a malorum ſpirituum mundaverat infeſtatione, MALMUNDARIUM * quaſi a malo mundatum placuit vocitare. Oratorium illic ædificavit, habitacula ad uſus ſervorum Dei conſtruxit, & quæque ad cultum Dei augmentavit.

** vulgo Malmedy*

deinde Stabulenſem t

46 Quia autem illud in Agrippinenſi parochia ſitum erat, ſtuduit & aliud inceptare, quod tamen ſuæ diœceſeos elauderetur limite. Proce- E dens inde quaſi duobus millibus ad Occidentem, Calla rivulum, qui parochiarum conterminus eſt, tranſit, & ad Amblava fluvium in confinio montis ejuſdam ſubſtitit: illic etiam aliquantiſper commoratus multo ſtudio ſanctæ converſationis idonea eſt operatus, ſicut quilibet ab incolis audire valebit referentibus. Sed quia idem locus licet affluaret fontibus, anguſtiis tamen locorum erat conſtrictus, & ideo officinarum neceſſariarum minus ſufficiens uſibus, denuo reverſus ad Orientem paululum proceſſit, locum ſpacioſiorem & operi futuro aptiorem proſpexit: propoſito labori inſtare cœpit attentius, & ut aſſolet in talibus divina cooperabatur virtus, proſperoque ſucceſſu voluntatem ſubſecutus eſt effectus. Et quia ob confluentiam ferarum, undique illuc vel ad potum vel ad paſtum velut ad ſtabulum concurrentium, inditum eidem loco STABULAUS * antiquitus erat vocabulum; non * *vulgo Stavelo* dignum duxit illud immutare, ſed ſtabulum fidelium animarum, illuc velut ad paſcua vitæ perennis deinceps properaturarum, ſemper dici & eſſe. Nam fratribus, quos ibidem ſanctus Vir ad præſens aggregaverat, non parvum ſæpe diverſa- F rum caterva ferarum illic per ſtrepitus incuſſit terrorem, ita ut ad beatum Remaclum ei operi inſiſtentem cum horrore recurrerent, & quid muniminis, quidve defenſionis caperent contra has diaboli inſidias eflagitarent.

47 Quos benigne conſolatus & in commune conſortans, credite, inquit, in Domino, filioli, fideliter, ejus mandata amplectimini inviolabiliter, mentem a cogitationibus, quæ ſunt ſine intellectu, ſervate innoxiam, animas veſtras caſtificantes ſervitutem Domino impendite puram, ſine intermiſſione orate, veſpere, mane & meridie pſallite, lectioni, quam ſæpiſſime vacate, fronies veſtras munite crucis ſignaculo, ejus virtutem recondite in imo cordium antro; & conſeſtim inſidiæ hoſtis inviſibilis & molimina redigentur in nihilum, ſtatumque ferarum, per quas vos impugnandi ſperate ſe inveniſſe aditum, hortor erit incaſſum: taliter enim impugnabat ante nos vaſtam Ægyptiorum, Thebaïdæ & Nitriæ herenum incolentes, quorum nos donet Deus vel tenuiter fieri imitatores. Sunt illi mille notendi artes, ſunt innumeræ inſidiarum fraudes,

A des, ſed non ignoramus verſutias ejus, qui etiam per muſcas ſuos aliquando ioit congreſſus, & nos famuli Chriſti, quo plus iocurlando premimur, eo magis aſſurgimus, cum reluctamur. Expertus ſatanas pertimeſcit principia recte vivere ioirantiam, vigiliis, orationes, jejunia, manuaerudinem, patientiam, voluntariam paupertatem, vanæ gloriæ contemptum, humilitatem, miſericordiam, & præcipue purum erga Chriſtum amorem; & ideo ſicut leo in ſpelunca inſidiatur ex occulto ut vos deterreat a propoſito. Hæc & his ſimilia eos exhortatus, eorum animos in Dei obſequio promptiores effecit & contra cuncta tentamina animæquiores reddidit: poſt hæc præpoſitis operum diſpoſitis quæque eſſent agenda delegavit, & Tungros vel Trajectum rediens officio paſtorali iavigilandum ſe reimplicavit.

dedicat eccleſiam, diſcedit ab abbate præſt.

48 Non multum deinde tempus erat elapſum, & eex in foreſte ſua monaſteria conſtructa audivit: immenſas omnipotenti Domino gratias retulit, & quia eccleſiæ nova materia ornatæ epiſcopali indigebant benedictione, miſit, beatum B Remaclum accerſivit, & tam eam, quæ Colonienſi ſubjacebat parochiæ, cum contenta venerabilis Chunberti ejuſdem urbis metropolitæ, quam eam, quæ noſtræ adjacet diœceſi, a beato Remaclo mandavit ſollemniter conſecrari; ut cujus diſpoſitione & maximo ſtudio fuerant ædificatæ, ejus etiam diligentia pontificali donarentur benedictione: quod Virdanctus ſtico adimplevit, utpote qui regi & peoceribus adeo erat charus, ut nihil præcipuum fieret abſque conſultu ipſius. Unde contigit ut, quia tanti honoris & dignitatis apud eos habitus erat, Miſſarum peractis ſollemniis, traderer utraque cœnobia Grimoaldus major domus eidem beato Viro ſua deinceps ſollertia gubernanda, & quæque monaſtico Ordini neceſſaria ejus ſuggeſtione & ſollicitudine a regia ſublimitate amminiſtranda. *Hæc Netgerus; ex cujus narratione perſpicuum fit, monaſteria illa conſtructa non fuiſſe, priuſquam Sanctus ad cathedram Trajectenſem eveheretur. Idem liquet ex Harigero cap. 56. anonymo Stabulenſi, & Chronico Trudonenſi cap. 7. Quibus addi poſſunt ſequentia ex cap. 37. Hiſtoriæ Mi. Sanctorum Namurcenſium,* C *quam ſervamus ſub involucro* B. 93. a: Quum ito fundando Stabulenſi cœnobio impenſius inſtaret (*Sigebertus*,) cooperante ſibi Majore domus Grimoaldo, & ſimiliter in ædificando monaſterio, in loco qui dicitur Malmundarium; communicato conſilio cum Remaclo Tungrenſium epiſcopo *&c.*, *quæ etiam legantur in Mi. Paſſione S. Theodardi ad* x. *Septembris.*

Diſſimulatur in tempore ſuſcepta

49 *Contrarium tamen opinatur Mabillonius tomo* 1. *Annalium pag.* 403. *ſcribens ſequentia*: Id factum, antequam Remaclus ad Tungrenſis eccleſiæ regimen aſſumeretur, patet ex ſuperiori Sigiberti diplomate, in quo Remaclus tantum abbas appellatur: tametſi id poſt ejus promotionem referont ejus vitæ ſcriptores, certe non admodum in deſignandis temporibus accurati. *Verum minus accurata eſt iſta Mabillonii ratio; cum ſuperius illud diploma de ſolo monaſterio Caſæcongiduunenſi agat, ut patebit inſpicienti tomum* 1. *Februarii pag.* 234. *num.* 27. *Dionyſius Sammarthanus col.* 833. *hoc modo argumentatur*: Remaclus *tunc temporis degebat Caſæcongiduni, ergo non erat Trajectenſis epiſcopus. Reſpondeo Netgerum & Harigerum tantum dicere, quod Sanctus locum illum faſtidierit, hoc autem fieri poterat ab abſente. Præterea* D *Caſæcongiduni aliquantiſper degere, & eccleſiæ Trajectenſi præeſſe, invicem non pugnant. Conf.* Auct. J. V. *tius ad annum* 648. *numer.* 22. *contendit, eorum cœnobiorum initia rejicienda non eſſe poſt* Remacli *Trajectenſis pontificis ordinationem*, quia Malmundarium pertinet ad diœceſim Colonienſem, nec facile quis ſibi perſuadebit, monaſterium a Trajectenſi pontifice in aliena parochia conſtructum fuiſſe. *Eamdem rationem etiam adoptat Martenius tomo* 2. *Collectionis amplißimæ pag.* 2. *Sed leviſſima hæc conjectura eſt, inquit Pagius ad annum* 652. *num.* 9. *ubi Baronium refellit. Sane poterat ignorare ſanctus Epiſcopus locum, in extrema Ubiorum provincia ſitum, extra diœceſim Trajectenſem eſſe; ſi vero illud ſciverit, locum tamen ipſum elegit ære alio ad exſtirpandam idololatriam, non quærens quæ ſua ſunt, ſed quæ Jeſu Chriſti. Quod pag.* 1. *præmittit Martenius*, Remaclum *in primario utriuſque monaſterii fundationis diplomate col.* 7. *abbatis dumtaxat nomine donari, nihil urget: nam* epiſcopus *appellatur in eodem diplomate, prout illud ex Stabulenſi archivo edidit Heuſchenius ad* 1. *Februarii pag.* 234. *num.* 19. *&* E *in ſecundo diplomate utrobique dicitur* epiſcopus *&* abba. *Adde quod diplomata illa non, ut Martenius putat*, circa DCLI. *aut ipſa* anno DCLI. *regni S. Sigeberti decimo quarto, ſed aliquot annis poſt conceſſa fuerint. Sigebertus enim diplomate ultimo decerneat inſtrumenta ceſſionum ab anno dumtaxat regni ſui* 14. *valitura, non dicit præceptum, quo id continetur, eodem anno* 14. *emiſſum fuiſſe; imo ab anno regni* 14. *uſque ad tempus dati præcepti multos annos effluxiſſe palam oſtendit, inquiens*: Si ante ſuperiores annos, dum adhuc ſub tenera videbamur ætate ſubſiſtere, aliquis qundlibet ex hujus ceſſionis inſtrumentis accepit, nullus mancipetur effectus; ſed vacuum & inane permaneat: *dictatus utique ante hanc annum, ſi diploma illud confeciſſes ipſo anno* 14. *ſui principatus. Cum autem ſub initium dicti diplomatis memineris primæ donationis, eamque ratam habeat; ſatis innuis, etiam hujus inſtrumentum poſt annum* 14. *regni ſui editum fuiſſe.*

fundationes, & imperium abbatis Stabulenſi privilegia

50 *Porro monaſteria iſta, teſte Chronico Trudonenſi citato, exſtrui cœpta ſunt anno epiſcopatus* S. Remacli *ſexto, ac proinde anno Chriſti* 655. *vel paulo poſt. Etenim ſecundum idem Chronicon cap.* 8. *Sanctus Trajectenſem eccleſiam gubernavit annis decem, quos a medio circiter ſeculi* VII. *computandos eſſe, patet ex dictis num.* 20. *Quæ autem anno eadem perfecta & dedicata fuerint, non conſtat: anonymus enim in Vita num.* 10. *tantum dicit*, proſpere ſucceſſu velociter *adimpleta eſſe*; *Netgerus ſupra num.* 48. non multum tempus *præteriiſſe, quando rex monaſteria conſtructa audivit. Lapſu temporis Stabuletum excrevit in oppidulum, quod ab aliquibus* Stablin *vel* Stubla *dicitur, ſubeſtque una cum tractu adjacente domino abbatis, qui jam ante annum* 1376. *titulo principis & comitis Longiæ honeratur, inquit Dionyſius Sammarthanus col.* 939. *De utriuſque cœnobii exordio & privilegiis hæc memorat Spicilegium eccleſiaſticum Germanica editum Lipſiæ anno* 1716. *tomo* 4. *ſeu parte* 3. *pag.* 781. Imperialis, libera & exempta abbatia Stabulenſis ex duobus monaſteriis, nempe Stabulenſi & Malmundarienſi, a ſua origine perpetuo canonice unitis, coaleſcit. Hæc fundata fuit a Sigiberto II.* rege Francorum circa annum DCL.*; & conſtituit cum ſuo

* *Bilis III.*

* *imo 633*

terci-

AUCT. territorio ſtatum & ſendum immediatum S. R. J. V. Imperii. Abbas pro tempore hujus abbatiæ conſiſtorialis, eſt princeps Imperii, habens votum & ſeſſionem tam in dietis generalibus regni, quam circularibus circuli Rhenano-Weſtphalici. Hic princeps a ſummo Pontifice in abbatem confirmatus, ſua regalia & inveſtituram ſui principatus Stabulenſis & comitatus Longienſis & aliorum feudorum immediate a Cæſare auguſto in ſolio ſedente, & cum ſolemnitatibus conſuetis accipit. Religioſi utriuſque dicti monaſterii non niſi unum Capitulum conſtituunt & quidem in Stabulenſi congregandum ad convocationem prioris Stabulenſis, quoties agitur de eligendo novo abbate, vel de ejuſdem abbatiæ adipiſcenda poſſeſſione.

compendio aſſignatur.

51 Utriuſque hujus monaſterii conſtructor & primus abbas fuit S. Remaclus, Tungrorum epiſcopus, cujus ſacræ reliquiæ in eccleſia Stabulenſi requieſcunt in pretioſiſſima capſula venerationi populorum expoſitæ. Plura de prærogativis monaſterii Stabulenſis videri poſſunt in privilegiis ſummorum Pontificum, regum & imperatorum, nec non archiepiſcoporum Colonienſium: ubi notandum, quod privilegium Lotharii tertii *imperatoris de anno MCXXXVII. dicatur bulla aurea; quia ea toto conſcriptum eſt litteria aureis, & ex illo dependet ſigillum aureum, in cujus prima facie habetur effigies imperatoria cum hac inſcriptione: Lotharius III. Romanorum imperator ſemper auguſtus; ab alia facia eſt urbs Roma cum hac inſcriptione:

** fuit autem II. hujus nominis imperator, ſicut ipſa Tit. ſo nuncupat.*

Roma caput mundi regit orbis frena rotundi.

Et hoc originale privilegium adhuc integerrimum extat in archivo publico monaſterii Stabulenſis, ſicut & originalia privilegia ſummorum Pontificum Cœleſtini (II.), Eugenii (III.), Alexandri, & Adriani (IV.), nec non Frederici & Arnoldi archiepiſcoporum Colonienſium, & varia alia. Privilegia antiquorum regum & imperatorum abbati & monaſterio Stabulenſi conceſſa habentur per extenſum confirmata a Carolo IV. Romanorum imperatore de anno MCCCLVII. de cujus exemplari dependet ſigillum aureum; a Carolo V. de anno MDLIII. a Maximiliano II. de anno MDLXVI. a Mathia de anno MDCXIII. *Videri poteſt dictum Spicilegium, & Martenius ſupra laudatus: ſed utrobique deſiderantur diplomata Alexandri, Caroli V. Maximiliani II. & Matthiæ. Diploma autem Leopoldi imperatoris datum Viennæ* XX. *Julii* 1671. *quo privilegia omnia confirmantur, edidit anno* 1730. *Martenius in Juribus imperialis Stabulenſis monaſterii propugnatis contra Ignatium Rodevique pag.* 50.

§. VII. Epiſcopatum abdicat & Stabuletum ſecedit, ſubſtituto ſibi S. Theodardo; quo tempore id contigerit: donationes pro monaſteriis factæ Sancto: utrum Romam adierit.

Monaſteriis Stabulenſi & Malmundarienſi, ut dictum eſt, conſtructis primus abbas præfuit Remaclus epiſcopus, *teſte utroque Sigeberti diplomate. Cum vero ob munia epiſcopalia ſæpius inde deberet abeſſe, vicarium ſibi in cœnobiorum regimine conſtituit S. Theodardum, haud alio titulo inter abbates Stabulenſes numerandum. Deinde poſt non multum temporis, taqui Vita, perteſus ſecularium tumultuum* Remaclus *impetravit a rege Childerico, non Sigeberto, qui jam obierat, ut relinquent ſucceſſorem poſt ſe in ſede pontificali, Stabuletum ad dilecta ſolitudinis quietem regrederetur. Quis iſte ſucceſſor fuerit ita explicat Notgerus*: S. Theodardi vitam ſatis probabilem regi & optimatibus oſtentavit, eumque vicem ſuam ſupplere & poſt ſe cathedræ ſuæ ſubrogandum ex nomine deſignavit. *Pergit deinde prolixe enarrare, quantus omnium luctus exortus ſit, intellecto ſanctı Præſulis propoſito; quot modis eum ob incæpto demovere tentaverint, quam ægre demum in abdicationem ejus conſenſerint. Rem geſtam compendio accipe ex Hatigero cap.* 57. *&* 58. Igitur beatus Sacerdos, quod ſemper habuit in voto, remotioris vitæ ſolitudinem deſideranter aggreſſus, ex permiſſu regis & principum, & cleri ſibi commiſſi totiuſque plebis aſſenſu S. Theodardum probabilis vitæ virum ſibi ſucceedere inſtituit, & in Stabulaus monaſterium, ubi remotus a curis ſæcularibus Deo liberius vacaret, ſeceſſit. O quantus de ejus abſceſſu eortus eſt luctus! O quam mœſtos reliquit, quibus ſemina contolerat vitæ, cum videsent ſe tali Patre orbari! Omnis ætas, uterque ſeaus dolorem cordia lachrimis teſtabatur effuſis, atque proſcquendo eum elamoribus inſonabat infinitis. Quorum ejulatibus ſanctus Vir permotus mœſtos eorum animos, quibus poterat, mulcebat conſolationibus.

Anno vita monaſtica depoſito epiſcopatu, deſignatus ſucceſſor Theodardus.

quot ægre ob ſtudium populi Parorum evitanere cupientis

53 Sed illi, nullo recepto ſolamine, quio potius objectis ei canonum inſtitutis ſucceſſionem ejus acſt minus juſtam impedire conabantur; qoia gregem, quem ſamel regendum ſuſcepiſſet, non niſi infirmitate eogente aut capitali culpa interveniente, oltronee relinquere liceret. Ad hæc Vir beatus non ſe canonicis obviare reſpondit inſtitutis, cum in hac parte Sanctorum & meliorum ſe edoceatur exemplis: nec extra regulam canonicam probatur evagari, qui eorum veſtigia nititur imitari, quorum vita & doctrinis totius Eccleſiæ ſtatus in fide roboratus virtutis incrementa ſuſcepit. Ad hanc, inquit, ſpem beatus me Baptiſta Joannes animavit, qui in ipſa annorum teneritudine magis elegit heremiticis ſqualiere incommodis, quam inter cives levi ſaltem ſermone vitam contaminare. Et Moyſes vitam hanc approbavit, qui dum divitias Ægyptiorum contempſit enervari, in vaſtæ ſolitudinis deſerto Dei colloquio meruit inſigniri. Abraham omnium credentium pater ad hos me incitavit

A vit affectus, cujus & exemplum imitatus, natali ſolo egreſſus omnium pomparum renunciavit cupiditatibus. Sic Elias, ſic Elyæus, ſic cæteri prophetæ hujus ſanctæ converſationis initia dedicaverunt, qui theoriæ hujus contemplatione inſignes, ipſos reges ſubjugaverunt. Ipſius Domini Salvatoris ad hoc me impulit exemplum, qui diabolum debellaturus, heremiticæ ſolitudinis ſilentia delegit: cujus miſericordia concedat, pietas annuat, ut & ego verſutias illius lævientis inimici proculcare, & animarum veſtratum profectibus pro voto valeam invigilare. Poſt hæc reſponſionis & conſolationis verba Pater venerabilis cum illos pacatiores tandem reddidiſſet, data benedictione dimiſit; ipſe vero itar quod cœperat peragens, ad monaſterium Stabulaus devenit.

tandem in pauvaoa rego.

54 *Nemini porro mirum videri debet, quod nuſquam legatur ſanctus Præſul ſuper ea re conſuluiſſe Romanum Pontificem; quandoquidem Thomaſſinus parte 2. Veteris & novæ Eccleſiæ diſciplinæ lib. 2. cap. 32. de reſignatione & ceſſione epiſcopatuum ab anno Chriſti 300. ad 800. num.*

B 4. *ſcribit, tunc in more poſitam non fuiſſe, ut a Pontifice exoraretur licentia dimittendæ epiſcopalis curæ; ſed ſæpiuſcule reſignatos a præſulibus epiſcopatus tum ſimpliciter, tum in favorem, inconſultis Romanis Pontificibus: cujus rei varia profert exempla. Inter alia num. 6. de Sulpitio pio & Sancto noſtro hæc memorat*: Beatus Sulpitius Bituticenſis archiepiſcopus anno DCXLI. eccleſiæ ſuæ nuntium remiſit, permittente rege, & quem expetierat ſucceſſorem dante. Trajectenſis epiſcopus Remaclus ſarcinam & ipſa, annuente rege, abjecit. *Bona etenim fide viri ſancti putabant aſſenſum regium ad id ſuffiere; necdum vel uſu, vel canonicis inſtitutis vendicata erat ſummo Pontifici poteſtate epiſcopos abſolvendi a ſacro eccleſiarum ſuarum nexu ac conjugio: quod tandem ſub Alexandro III. qui anno 1159. federe cæpit, conſtitutum confirmatumque fuiſſe euiſtimat laudatus Thomaſſinus cap. 54. num. 6. Si tamen* Remaclus (*uti fertur*) *ad limina Apoſtolorum peregrinatus ſit, non dubita quin Pontificis conſenſum hac ſuper re expetierit. Vide infra num. 61.*

C *Abdicatio iſti. & ſu. ſſio non contigit ante annum 660. nec differri debet poſt 661.*

55 *Quod ſpectat ad tempus abdicationis, eam recte a Bollando tom. 1. Februarii pagina 372. anno Chriſti 660. illigatam eſſe aſſerit & probat Pagius ad dictum annum num. 8. & 9. Certe ante illum annum non videtur eu fieri potuiſſe, cum ſub finem anni 649. Amandus adhuc ſederet, poſt quem* Remaclus *eccleſiam Trajectenſem rexit annos 10. neque differendus eſt Sancti ſeceſſus poſt finem anni 661. quod ſic eſtendo. Succeſſor ejus Theodardus triennio jam erat epiſcopus, quando Sarcbinienſe S. Trudonis cœnobium dedicavit III. Idus Octobris, teſte Chronico Trudonenſi cap. 13. iſta autem dies nota deſignat annum 664. ſiquidem tote tempore, quo Theodardus eccleſiæ Trajectenſi præfuit, dies XIII. Octobris in Dominicam non incidit niſi dicto anno biſſextili, qua litteris Dominicalibus G. F. præditus fuit. Inde per triennium retrocedendo devenitur ad annum 661. ſub cujus finem aut initium ſequentis Theodardus epiſcopatum auſpicatus ſit. Atque hæc ratio me movet ut anno potius 661. quam 660. Remacli abdicationem aſſigendam putem; utpote quæ perexiguo tempore ordinationem Theodardi præceſſit, quemadmodum eruitur ex hujus Vita & Paſſione ſcripta ab anonymo ſuppare, at videtur; quam ad x. Septembris edendam ſervamus.*

D AUCT. J. V.

56 *Liber epiſcopali onere* Remaclus *illico Stabulenſium ad deſiderata quietis portum ſe recepit*. Audientes hoc, *inquit Notgerus*, vel e vicinia vel ex remotis partibus viri devoti, quorum Deus dignatus eſt corda tangere, cœperunt undique ad eum velut apes ad alvearia confluere, nonnulli ſe Omnipotentis ſervituti addere & leni jugo Chriſti colla ſubnectere; aliqui vero liberos ſuos liberalibus immo monaſticis inſtruendos diſciplinis & illic perpetuo inſervituros contradere, multi etiam de facultatibus ſuis & reditibus ſanctorum communicare neceſſitatibus: inter quos Domnus & pater Papolenus viſendi eum gratia venit; ſed ejus magiſterio adhærere, quam redire cootendit [a]. Suſceptus eſt itaque a beato Remaclo officioſiſſime & converſatus illic abſque offenſione, & qui inſtruendus venerat, plures ad imitationem ſui ædificabat. Sanctus Vir apud ſe retractans, ne furte pro hoc eum Dominus direxerit, non modo ne ab eo diſcederet rogavit; verum propter diſciplinam fratribus Malmundarii poſitis juxta inſtitutionem S. Benedicti, ſua ſalva in omnibus auctoritate, præfecit: ipſe Stabulaus reverſus ad majora ſe deinde virtutum opera accinxit, ſuique exemplo plures ad conſectatum ſuorum operum animavit.

Multi ad Sanctum confluunt diſcipuli, inter quos tulit Papolenus,

a al. mallet

E

57 Quis apud illum triſtitiam non mutavit in gaudium, quis iram noo convertit in pacem, quis orbitatis luctum noo ad ejus tempetavit aſpectum, quis non mœrore paupertatis oblito & divitum deſpexit opulentiam & in ſua lætatus eſt paupertate, quia laborum onere preſſus ejus non eſt hortamentis relevatus, quis adoleſcens, iocentivis vitiorum ſuccenſos & carnis titillatiooe, ejus ſalubertima ammonitione non ſtatim cultor extitit pudicitiæ? A diabolo vexatos curabat, nihilominus illicitis cogitationibus diſtractos ad petram Chriſtum allilos ab operibus cohibebat; ſciebat quo quis laboraret incommodo, & ex vitæ meritis faciens diſcretionem, pro morbotum qualitate adhibebat correptioncm. Creſcebat interea ibidem divini fervoris ardor & monaſticæ diſciplinæ inflexibilis rigor, & qualiter quoqua in reliquis officinis ſeptorum inhibita ſit facultas peccandi, teſtis eſt cella dormitoria ejuidem loci, teſtis ſanctus martyr Lambertus, qui pulſus ab epiſcopo hunc ſpecialiter expeteodum decrevit, quia ibidem ſanctæ religionis tramitem rigidius obſervaci agnovit; teſtis & crux lapidea, apud quam, cum ad orationem medio noctis tempore ſurrexit, quia lapſu calcei quioti fratrum ſonitum incuſſit, adjudicatus uſque crepuſculum ſtetit, pſalmodiæ & orationi vacavit, frigus repulit, nivem reſteinxit, ſanctus eſſa omoibus innotuit. Verum hæc aliàs. *Recte id additur: neque enim hæc geſta ſunt vivente Sancto noſtro, ſed ſub abbate Stegbino, ut auctor eſt Mabillonius libro 16. Annalium num. 40. & 73. ac perperam hic rurſus inter diſcipulos* Remacli *numeratur Lambertus, quem Godeſtbalco eeſte conſtat eruditum fuiſſe a Theodardo in aula regia, indeque aſſumptum ad cathedram Trajectenſem. Agetur de eo ad XVII. Septembris cum Romano Martyrologio.*

ſed perpetuam Lamberti reſtauratur.

F

58 *Quæ dein ſequuntur apud Notgerum & inferius habentur in Vita num. 14. de donationibus Sigeberti, non cobærent cum chronologia: conſentiunt enim jam eruditi, S. Sigebertum in vivis non fuiſſe poſt annum 638. imo Pagius mor-*

Errores chronologi. ei circa donationes pro monaſteriis

Digitized by Google

AUCT. J. V. *mortem ejus conſignat anno 656. alii adhuc citius, ut ibidem videri poteſt num. 11. Adeoque donationes Sigeberti aliquot annis præcedere debuerunt* Remacli *abdicationem : facta ſunt autem non ipſa anno quartodecimo regni , neque etiam ante , ut ſcribit Notgerus , ſed utraque dicto anno 14. poſterior eſt. Vide ſupra num. 49. ſub finem . Porro quid quantumque monaſteria donatum fuerit , ex Notgero audiamus .* Inclytus rex Sigibertus ... cum conſenſu fidelium ſuorum tam epiſcoporum quam & procerum ſupradictorum ad honorem & cultum SS. Apoſtolorum Petri & Pauli & S. Martini, quibus ipſa loca erant dicata, conceſſit beato Remaclo ut ad uſus ſervorum Dei , quatenus quietius deinceps viverent & abſque impraſſione vicinorum liberius ſoli Deo vacarent , menſurarentur in gyrum utriuſque monaſterii duodecim leuguæ , intra quarum limites quicquid contineretur, ab ſolis utriuſque cœnobii colonis excoleretur. Dicitur autem leugua Gallorum tantummodo lingua habens mille quingentos paſſus , id eſt duo-
B decim ſtadia: quod teſtamento confirmatum & anuli regii impreſſione ſignatum ſanctus Vir ſuſcepit libenter, tenuit reverenter .

Remaclo ſo- Hasnoniæ ſuggeſtionge. 59 *In altero diplomate* addidit idem rex & teſtamento confirmavit beato Remaclo quasdam res in Aquitania Theloneum videlicet, quod eſt ad portum Veteraria ſuper fluvios Taunaco & Ita, portum quoque qui dicitur Sellis, immoqua & Vogatio ſuper fluvium Ligeris cum omnibus illic appendentibus; quod & in præcepto manu ipſius firmato ita habetur inſertum. Sanctis, inquit , ac venerabilia monaſteria Stabulaus ſive Malmundarium cognominata , ubi vir venerabilis Remaclus epiſcopus & abba Chriſto auſpice præeſſe videtur , quæ vir illuſtris Grimoaldus major-domus in honore ſancti Petri ac ſancti Pauli vel ſancti Martini ſeu cæterorum Sanctorum ſuo opere in vaſta heremi Arduennenſis conſtruxit , quemadmodum nos loca ipſa ad ipſa monaſteria ædificanda pro noſtra præceptione ex foreſta noſtra conceſſimus, quæ licet gratia Chriſti ſint ditata , mundanam tamen ſubſtantiam cernuntur parumper habere. Ideo divina inſpiratione commoniti decrevimus aliquantulum da ſico noſtro
C ad ipſa monaſteria reſpicere & conſolari : & cætera quæ in eodem præcepto lequuntur. Ex fiſcis etiam circa monaſteria adjacentibus decimas illi dedit , quas & adhuc eorumdem cœnobiorum incolæ poſſidere cernuntur . *Villam quoque Germiniacum* (Germigny) *in pago Remenſi ſitam pia ejuſdem regis munificentia* Remaclo *conceſſam fuiſſe , fidem facit diploma Childerici II. confirmantis donationem villæ ſuperius nominatæ* cum integritate & ſolidítate ſua , cum terminis ab ea * pertinentibus, vel ipſa farinaria ſeu vinea cum vineatore *&c.: idem aſſerit diploma Dagoberti II. ut videre licet apud Mariennum tomo 2. Collectionis ampliſſimæ col. 9. & 13.*

* ad eam

quos priuilegii confirmatio tuendos poſſeſſores habuit a Childerico. 60 *Cum autem Vir ſanctus fundum in ſaltu Arduennenſi a Sigeberto conceſſum nimis amplum exiſtimaret , quam ut adverſus ambitiosas cupiditatis humanæ vim a monaſtica ſimplicitate defendi poſſet , media immunis parte impetravit ; ut qui 12. per omnem ambitum leucas poſſederant , ſenas tantummodo in poſterum tenerent. Qua de re ita Notgerus :* Hildricus imperabat regno Auſtraſiæ, quem ſanctus Vir adiit ; quod patruus contulerat, confirmari rogavit . Rex libens annuit & juxta petitionem Viri Dei a ſucceſſore illius ſancto Theodardo & Odone D domeſtico a juſdem menſuræ procioctum regyrari mandavit: cujus medietatem ſuo dominio reſervavit, aliud medium uſibus ſervorum Dei teſtamento reconfirmavit. Quod Virum Dei ſagaciter provideque conſtat feciſſe ; ut , ſi ſucceſſores ſuos minus contingeret aliquando poſſa , cum minori difficultate quod minus eſſet ſine jovidia & inquietudine vicinorum valerent liberius retinere . *Teſtamentum illud ſeu præceptum Childerici edidit Houſchenius tomo 1. Februarii pag.* 235. *ſed abſque notis chronicis . Eas hic apponere viſum eſt ex Litteris fundationis & privilegiorum monaſterii Stabulenſis & Malmundarienſis , quas ſervamus ſub involucro* ✠ Ms. 34. a: Data quando fecit menſis September dies VI. anno VIII. regni domni Childerici regis. Trajecto feliciter. *Annus porro Childerici octavus concurrit cum anno Chriſti 667. non 665. aut 666. neque enim ille , ut vult Martenius col. 11. in Auſtraſia regnare cœpit anno 658. ſed 660. quemadmodum* E *probat Pagius ad dictum annum num. 6. Childerici præceptum confirmarunt Ludovicus Pius & Otto I. imperatores , in quorum diplomatis apud laudatum Martenium col. 23. & 43. de Sancto noſtro hæc leguntur :* Prædictus Pater magis diligens quiete Domino ſervire , quam tumultuoſam ſæculi fluctuationem perpeti, deprecatus eſt eumdem Childericum regem , ut VI. leugas ei lubraheret propter quietudinem monachorum ibi conſiſtentium , & VI. ſi per ſuum præceptum confirmaret , atque undique delignari juberet ; ſicut & idem rex libenter facere procuravit . *Quod ait Notgerus de Pippino Heriſtallo Auſtraſiam adminiſtrante* , qui etiam in præfatis cœnobiis cultum audiens religionis augmentari , duas ex fiſcis ſuis villas ad uſus menſæ ſervorum Dei, unam in Hasbanio, alteram io Ardenna ob Dei & ejuldem Sancti amorem tradidit; *huc non pertinet : cum id tribuatur Sancto viventi , qui tamen diu ante principatum Pippini obierat .*

Si Romam venerit , ſocium id videtur ſtatim poſt abdicationem. F 61 *Æque perperam differtur* Remacli *peregrinatio Romam verſus ad tempora Theoderici III. regis , & Pippini ducis .* Sub horum tempore, *inquit Notgerus*, ferunt eum Romam ſancti Petri cæterorumque Sanctorum ſuffragia adiiſſe ; ibidemque jejuniis & orationibus tam diu vacaſſe, donec divino munere, angelicaque fretus conſolatione quandam partem de reliquiis apoſtoli promeruit obtinere, quæ etiam apud nos auro gemmiſque decoratæ in maximo ſervantur honore . Quod licet quibuldam forte videatur incredibile; nos , qui ipſum incomparabilem veneramur theſaurum , multa earum præſentia divinitus præſtari vidimus beneficia; quod & in libro virtutum ejus quiſque * legerit, inveniet. *De itinere Romano Sancti ſilet anonymus Stabulenſis , ſilet etiam Harigerus , neque id aſſeveranter narrat ipſa Notgerus , ut patet ex verbo* ferunt. *Quidquid ſit , illud iter tunc temporis a* Remaclo *ſuſcepti non potuit , utpote prius defuncto , quam Theodoricus anno 673. fratri ſuo Childerico in regnum ſucceſſiſſet . Bartholomæus Fiſen in Floribus eccleſiæ Leodienſis ad III. Septembris cap. 6. ſcribit , Sanctum ad limina Apoſtolorum peregrinatum fuiſſe ſub annum 668. , adſcito viæ comite S. Hadelino ; ſed neutrum probat . Videri poteſt hujus ſancti Vita tomo I. Februarii pag. 373. Reflins ad dictum annum 668. num. 13. putat Continus* Remaclum , *ſi profectionem*

* eſſent quiſcumque

A *fectionem in Italiam e Gallia Belgica aliquando ſuſcepit; dimiſſo epiſcopatu ſtatim itinere ſe commiſiſſe; quod fieri potuit, ut abdicatio ſua a S. Vitaliano Pontifice rata haberetur. Verum haud videtur ejuſmodi peregrinationis idoneum ſupereſſe fundamentum; cum reliquiæ, quarum ſupra mentio fit a Notgero, non videantur eſſe aliæ ab iis, quas Amandus Sancti in epiſcopatu Trajectenſi deceſſor a Martino Papa tranſmiſſas accepit, ut in ipſiſmet Martini literis ad Amandum tomo 1. Februarii pag. 867. teſtantur hæc verba*: Reliquias vero Sanctorum, de quibus præſentium lator nos admouit, dari præcepimus.

§. VIII. Felix obitus ejuſque tempus, ætas Sancti & ſucceſſores: Vita & miracula a quibus & quando ſcripta.

B *Sentiens vitæ finem imminere, juxta*

NOrgerus obiisse Sanctum narrans, multa vetat ab eo dicta interferit: Eo tempore & B. Remaclus jam ſenior, ſed moribus quam annis maturior diem ſibi vocationis intelligent immineore, quo recompenſaret honor in cœlis quod triverat labor in terris; morem gerere decrevit ſubjectis, quos aecerſitos & de abiceſſu Patris ſuaque delolatione mœſtoa, his ultimis ſolatus eſt verbis: Ecce Patres ſanctiſſimi, ecce fratres kariſſimi, præcordiorum meorum conviſceratt compage, para animæ dimidia meæ, viam univerſæ terræ ſum ingreſſurus & ad vos non deineeps reverſurus; veſtra me, veſtra, quos deſero, ſolitudo ſollicitat, non mea abitio, qui Deo ſolatore conſortor, contriſtat: non me terret proventus conditionis omni mortali communia, cum tota etiam ſapientium vita commentatio debeat eſſe mortis. Non turpis mors poteſt accidere viro forti, ... non miſera proſpicienti. Veſtrarum me magis, veſtrarum mentium, quas aſperioribus adhuc eſſet neceſſe ſtudiis informare, teneritudo retentat; vobis inquam timeo, ne ſi luporum rabies adegerit, ne nemo ſit qui abigat. Hæc monaſteria Dei C & Sanctorum dicavi, veſtris quoque ancillari uſibus delegavi, veſtra adhuc uſus ſum opera ſorti & fideli ... Quo loco noſtræ ſuæ ſint res, videtis, & quia hic mundus in maligno poſitus ſit, juxta mecum omnes attendiris: ſi igitur quicquam penſi eſt, videte, ne ab integritate, quam in vos locavi, ullo unquam errore ſedocamini; ſed uniamini glutine paci in Chriſto, juxta quod & patrum babet traditio, & Scripturarum ſanctarum lectione, ſed & meæ vigilantiæ didiciſtis ammonitione: & auribus itaque & manibus ſacra nunquam recedat lectio, & in ea vobis jugis ſit meditatio.

63 Ut enim ager quamvis fertilis, ſine cul- *ad ſtudium orationis aliaſque virtutes,* tura non poteſt eſſe fructuoſus, ſic ſine doctrina animus; doctoque homini & erudito vivere eſt cogitare. Orationi frequenter incumbendum, pro exceſſibus humanæ fragilitate contractis exo- * *addo nos* randum, & de cætero * contrahendis non modo ſupplicandum, verum cauta ſolertia invigilandum: ubi namque ſocordiæ ſe quis ignaviæque tradiderit, nequiquam Deum imploret; vobiſque virtus ſit vitium fugere, & ſapientia prima, ſtultitia caruiſſe. Pudor, juſtitiæque ſoror incorrupta fides: nudaque veritas in veſtris cordibus obtineaot locum, ut veſtra opera ſpectantes provocentur ad exemplum. Confeſſionem veram delictorum Deo & prælatis offerte, cenſationum pulſationes to ipſo aditu detegite, quia ſtultorum ineurata pudor malus ulcera celat, & tegendo virea miniſtrat. Obedientiæ bonum majoribus exbibete, eorum documentis animos imbuite, quia quiſque tunc recte vivit, ſi curac id eſſe quod audit. Ab omnibus quæ ira fieri amat, temperate; quia verum eſt, ſolum eſſe triumphum innocentiæ non peccare, ubi licest poſſe. In optimis quoque & adjudicatis temperantes eſtote, quia eſt modus to rebus, ſunc certi denique fines, quos ultra citraque nequit conſiſtere verum & metiri ſe quemque ſuo modulo ae pede verum eſt. Nemo injurius ſit alteri, quia accipere, quam facere præſtat injuriam: patientiam, quæ miſeriarum portus eſt, amplectimini; quoniam nemo adeo ſerus eſt, ut non miteſcere poſſit, ſi modo eulturæ patientem eommodet aurem.

64 A nullo labore a prælatis propoſito deter- E *præſertim ad pacem & concordiam*
reamini, quia omnes elari, & nobilitati labores contentu * etiam fiunt tolerabiles, & conſuetudo laborum perpeſſionem facit faciliorem dolotum. Segnitiem devitate, quia tardis mentibus non facile comitatur virtus. Superbiam ſupra omnia calcate, ut vera donemioi libertate; liber enim non eſt, quem ſuperbus inflammat animus. Caſtitatem diligite, quia omnis ſacra Scriptura: Nil ait eſſe prius, melius nil cælibe vita. Proſpera, quæ ſapientium animos ſarigant, non vos delectent; quia quem res plus nimio delectaverit ſecundæ, mutatæ quatient. Pacem præ omnibus & unanimitatis concordiam monco tenendam, ut ſicut in duobus monaſteriis eſtis aggregati, ita gemina ſerveatis dilectione Dei & proximi: & quia ab uno paſtore regimini, numquam aliquo ſcandalo aut ſchiſmate poſſitis diſjungi. Non vos, quæ oſſa conſumit, rumpae invidia; quia iovidus alterius macreſcit rebus opimis, & invidia Siculi non invenere tyranni majus tormentum: & de minori ſorte ſubſtantia non queramini; pauper enim non eſt, cui rerum ſuppetit uſus, ipſaque oos quotidie natura admonet, quam paucis, quam vilibus, quam parvis egeac rebus, eſto, non opibus mentes hominum, curæque levantur. F

65 Hæc igitur ſunt meæ exhortationis monita, quæ jam jamque receſſurum & ultimum va- *præmuniter & ſollicitet exhortatur; a commendare*
le me facturum vobis communicatum * oportuit, ut veſtris tanto artius imprimantur cordibus, quaoto conſtiterit meo vos diſceſſu gravari moleſtius; quæ ſi aliquem attulerint fructum, id mihi erit palmarium, id ſerio triumphabo, inde animus gaudebit impendio. Vos quoque, kariſſimi, morituros ſcitote; ideo pœnitentiæ tempus indultum non patiamini, quæſo, tranſire incaſſum. Veniet, veoiet dies certiſſime, eum fruſtra deſideretis unius uſuram horæ: dum tempus eſt, operamini bonum ad omnes, quia labuntur anoi fugacea dieque truditur dies. Jam mortalia non ſperanda monet annus & album quæ rapit hora diem. Mors ultima linea eſt, perpetuus nulli datur uſus, & bæres hæredem alterius velut onda ſupervenit undam. Pulvis & umbra ſumus, omnes una manet mors & calcanda ſemel via lethi; in bono autem opere ſioientes beati erimus, cum reliſtis corporibus cupiditatum omnium & æmulationom expertes fuerimus.

AUCT. J. V. *Sumptoque Viatico, ſanctis mo-ritur*

66 Poſt has dulces paternæ pietatis admoniones & extrema charitatis verba, eorum ſuper ſuo diſceſſu mœrorem ledavit & a concionando quievit. Deinde modica febre pulſatus & ſacroſanctı Corporis & Sanguinis Domini viatico confirmatus inter charissimorum filiorum manus iocunde animam ſuo reddidit Creatori, ubi Dei plurimum inſudaverat ſervituti, verus Iſraelita egreſſus de Ægypto ſpoliſvit vicinum, creditori ſuo fœneratum reportans talentum. Corpus ejus honorifice curatum, cum multa melodia pſalmorum & hymnorum in oratorio beati Martini, quod ipſe condiderat, eſt ſepultum: ubi & aliquamdiu jacuit, & ſe cum Domino vivere miraculis atteſtantibus indicavit. Succeſſit illi dominus Papoleous vir apoſtolicus, cujus ſuperius mentionem fecimos; deinde Sigolinus beati Petris æque judicio approbatus; ſubinde Goduinus annis & morum maturitate grandævus, qui etiam ſancti Viri corpus tranſtulit & in eccleſia ſancti Petri locavit, lectumque illius auro & argento decoravit: ubi per ejus merita multa
B Dominus uſque in præſeos operatur miraculorum beneficia, quorum ibidem congeſta & deſcripta coolet vatur copia ad laudem & glotiam nomiois ſui, quod eſt benedictum in ſæcula. Amen.

non ante annum 667.

67 *Anaum Sancti emortualem aliqui vel animum differunt, vel animam anticipant; quorum opiniones hic ſingulatim recenſere, neceſſariam haud judico. In vivit adhuc erat anno Chriſti 667. ut patet ex præcepto Childerici II. quod* Remaclo *datum inſcribitur anno 8. regni vt. Septembris. Vide num. 60. Quod ſi obieris eodem die (ut vult Cointius & Sammarthanus) quo ſolemnius colitur, nempe III. Nonas Septembris, procul dubio ſuperſtes etiam fuit anno 668. nec ei longiorem vitam tribui patiuntur, quæ de ſucceſſoribus, Papoleno, Sigolino & Goduino commemorantur, inquit Cointius ad dictum annum num. 14. Recte quidem, modo vera ſint, quæ de Papoleno refert pag. 639.; videlicet eum non integro biennio Stabuletum rexiſſe, defunctumque eſſe anno 670. ſeptima Kalendas Julii. Sed cum Mabillonius tom. 1. Annalium pag. 465. fateatur, de Baboleno abbate Stabulenſi nihil fere feiri præter nomen, & Cointius opinionem ſuam de*
C *illius obitu aliunde non probet; annus* Remacli *emortualis hinc certo determinari nequit. Imo felix ejus tranſitus contingere potuit anno inſequenti 669. aut etiam ſerius: certum tamen eſt ante finem anni 671. contigiſſe, ſi Vitalianus Papa, qui obiit XXVIII. Januarii 672.* Remacli *ſucceſſori diploma conteſſeris, uti poſt Mabillonium tradit Sammarthanus tom. 3. col. 640. Verum diploma prout modo exſtat, ſuppoſititium Miræo viſum fuiſſe arbitror, cum inter monumenta Stabulenſia id non ediderit, neque poſtea ut genuinum defenderit contra Ignatium Roderique, qui Diſceptatione 1. cap. 2. ſpurium dixerat, nec immerita ſane. Quis enim credat, Vitalianum abbatibus conceſſiſſe facultatem eamque illimitatam diſpenſandi in gradibus conſanguinitatis, ut poſſint nubere, qui ſe cognatione vel aliter contingunt, ſicut ibi dicitur. Mendax etiam eſt appoſita Indictio IV. nam tunc Papoleaus nondum erat abbas Stabulenſis.*

æque poſt 671.

68 *Mabillonius autem ad annum 661. pagina citata bullam illam videtur minime ſuſpectam habuiſſe.* Accepimus, *inquit*, ex archivo Stabulenſi diploma Vitaliani Papæ, inſcriptum „ Baboleno abbati monaſteriorum in Stabulaus & D „ Malmundario conſtructorum in honorem ſan„ ctorum Petri & Pauli „. Quo diplomate Pontifex omnia confirmat, quæ Sigibertus rex contulit Stabulenſi monaſterio, ubi ſanctus Remaclus Boboleni deceſſor quiſcere dicitur; concoditque facultatem eligendi abbatis ſecundum regulam ſancti Benedicti: inſuper monaſterium cum incolis rebuſque ſuis omnino liberum eſſe jubet. „ Scriptum 10 meoie Decembri *, indictione * *Sammar-thanus le-git Se-ptembri* „ quarta „, quæ huic anno reſpondet. *Nec plura addit, adeoque Sanctus noſter anno 661. jam obierat in ſententia Mabillonii. Ex qua igitur conjectura vir eruditus eodem tomo pag. 478. meriti ejus aſſignat annum 664.? Id quidem capu difficile eſt, cum iſta duo non cohæreant. Indictionis errorem adverſit Sammarthanus, & pro* quarta *legendum monet* XI. *vel* XII. *haud dubie ut annum Papoleni emortualem 670. ex Cointio retineas. Ego vero, ſi Papoleaus diploma quodpiam a Vitaliano Papa obtiauit (quod abſolute negare non auſim) datum fuiſſe puto* Indictione XIV. *vel* XV. *cumque qui id ſcripſit, cum forte notam numeri denarii* X. *pro vetuſtate exeſam vel obliteratam legere nequiret, eyſrat* IV. E *pro integro numero diplomati appoſuiſſe: idque multo veriſimilius apparet, quam* IV. *ſcriptum fuiſſe pro* XI. *vel* XII. *nam hi numeri nihil fere cum illo comune habent. Indictio autem* XV. *cœpta eſt menſe Septembri anno 671. intra quem & annum 667. ſancti Præſulis mortem collocavi.*

Ejus ann. & chrono-logia ſuc-ceſſorum aliquot

69 *Ad ætatem ipſius quod attinet, obiit ſecundum anonymum Stabulenſem* ultimo jam lenio feſſus; *qua verba decrepitam ſenectutem videntur ſignificare: Notgerus autem initio hujus paragraphi ait ſenionem quidem fuiſſe, ſed moribus quam annis maturiorem. Sane ſi ante annum 612. natus non fuerit, uti ex eodem Notgero & Hartgero vidimus num. 9. annum ætatis ſexageſimum non explevit. Et demortuo proxime ſucceſſit S. Papoleaus ſen Babolenus, de quo ſupra; ſed quamdiu præfuerit ueſcitur. Hunc ſecutus S. Sigolinus S. Lamberium ab Ebroino epiſcopatu Trajectenſi pulſum anno 674. Stabuleti excipere potuit. Defuncto Sigolino, abbas factus eſt S. Goduinus, qui anno 677. pro* F *monaſteriis ſuis obtinuit diploma a Dagoberto II. itemque aliud a Theodorico III. ſub annum 681. ut cenſet Cointius ad illum annum num. 66. Poſt Goduini mortem, quam Sammarthanus cum Cointio circa annum 685. collocat, utrumque cœnobium rexit Papoleaus II. alius dictus Abolinus, Pabulinus, Papolinus & Babolinus. In hujus gratiam (non S. Papoleni diu ante mortui) exſtat præceptum a Clodoveo III. promulgatum anno 2. regni, XXV. Junii, id eſt circa annum Chriſti 693. Sextus abbas nomine Rabangarius innoteſcit ex Placito coram Carolo Martello majore domus habito circa 720., ut notat editor Martenius col. 15. Ceterum ſucceſſionem iſtorum præſulum Stabuloaſium obiter hic ſtabilire viſum ſuit, ad variorum errores corrigendos. Nam 1°. Benedictus delle Rive ſupra laudatus, quia falſa exiſtimavit, memoratum diploma Clodovei III. conceſſum fuiſſe S. Papoleno abbati ſecundo, perperam quoque* Remacli *obitum diſtulit ad tempora Clodovei III. & abbatem ſecundum cum quinto confudit; quem ultimum errorem ſebens eſt etiam Henſchenius tom. v. Junii pag. 195. in S. Papoleno, ubi & titulus epiſcopi*

A *epiſcopi expungendus, cum illo nuſquam adſcriptur legatus iſti ſancta, ſed alteri Papoleno, qui abbas quintus fuit, non tamen ſanctus. 2°. Fiſenus ad III. Septembris pag. 400. recenſens abbates Stabulenſes, confundit Rabangarium abbatem ſextum cum Godeſcalco, niſi hic binomius fuerit; ac deinde pro Rabangario ſucceſſorem Bobolini ſtatuit Abolenum, qui Abolenus Cointia unus idemque eſt cum ipſo Bobolino ſeu Papoleno II. Præterea alios circa Sigolenum & Godenum parachroniſmos, ex data ſerie pariter emendandos.*

Acta & miraculorum libri duo a variis

70 *Vitam Sancti noſtri primus literis mandavit monachus Stabulenſis, ut ipſe ſatis indicat* num. 1. *&* 14. *ſed nomen ſuum filet, & tempus quo ſcripſit, nuſquam ex eo deprehendi poteſt: ſupparem tamen Sancto non fuiſſe, verum ab ejus ætate remotiorem, innuunt hæc verba* num. 14. Quod ad noſtrum uſque tempus inconvulſum durare videtur. *Mabillonius, qui hanc Vitam primus typis vulgavit Sæculo 2. Benedictino, pag.* 488. *air eumdem illum anonymum etiam videri auctorem libri primi miraculorum* S. Roma-

B cli; *quod deinde aſſeruit lib.* 15. *Annalium n.* 43. *neque hæc de re dubitant auctores Hiſtoriæ litterariæ Franciæ tom.* 3. *pag.* 94. *Cum itaque ſcriptor lib.* 1. *miraculorum num.* 31. *inferius dicat, miracula illa ſe in ſcripta redegiſſe hortatu Atrici abbatis Iadenſis, qui principatu Lotharii imperatoris Indæ præfuit; recte aiunt Vitam iſtam ab eo primum compoſitam fuiſſe circa medium ſeculi* IX. *id eſt, elapſis a Sancti morte annis* 180. *circiter. Res a Sancta geſtas ſcripſit, uti videtur, ex fola fere traditione, quæ in monaſterio ſuo ſupererat; ſatisque apparet omnia plene edoctum non fuiſſe. De miraculis autem peractis ſe non alia narrare, quam quæ ipſemet vidit, vel a teſtibus fide dignis accepit. Liber ſecundus miraculorum non eumdem habet auctorem, ſed tres diverſos monachos item Stabulenſes, qui annuibus fere, quæ narrant, interfuere: primus refert geſta anno* 883. *&*
ſequentibus: alter ſcripſit ſub abbate Odilone circa annum 950. *uti habemus auctores Hiſtoriæ litterariæ citati: certe coævus fuit S. Odiloni, quam Fiſenus ad Domi-*

C *num migraſſe tradit anno* 954. *Tertius ad ſacros ordines ſuſcipiendos miſſum ſe teſtatur a Raven. gero abbate, de quo poſtea in annotatis ad cap.* 3. *lib.* 2. *miraculorum.*

Deſcripta quæ inſequitur edantur.

71 *Opuſculum primi anonymi ſeu* libellum de Vita S. Remacli, *auxit extenditque Notgerus epiſcopus Leodienſis, hortante ipſum ad hoc Werinfrido abbate Stabulenſi, cui etiam librum ſuum nuncupavit, ut patet ex præfixa epiſtola. Atque hanc Notgeri lucubrationem magna ex parte Commentario ſparſim inſerni, ne inedita maneret: integra mutato ſtylo legi poteſt apud Surium. Fuit item ees a Sancta vivente geſtas proſecutus eſt Harigerus abbas Lobienſis Notgeri æqualis & amicus, a cap.* 47. *uſque ad finem: Notgero tamen ſuccinctior eſt. Hanſgeri editor Chapeavillius tom.* 1. *pag.* 83. *annotat Vitam* S. Remacli *etiam exaratam fuiſſe a Thietmaro, & aſſervari in monaſterio Stabulenſi manuſcriptam in pergameno littera Romana peranticua. Verum ea videtur dumtaxat eſſe apographum prioris anonymi: nam idem eſt initium & finis in veteri Ms. Colonienſi, ex quo illa cum aliis deſcripta huc miſit Gamanſius noſter anno* 1638. *Porro Thietmarus ſeu Thiatmarus, cujus epiſtolam Vitæ iſti præfixam enſea dedimus, monaſterio Helmwardeshuſenſi in Saxonia ſextus abbas præfuit ab anno* 1080. *vel* 1081. *uti colligitur ex Translatione S. Modoaldi tomo* III. *Maii pag.* 78. *Præter* 8. *diverſa apographa Vitæ ab anonymo ſcriptæ, quorum unii media parte mutilo titulus martiris perperam apponitur, duas alias habemus Sancti Vitas, alteram in codice Trajectenſi, ſed interpolatam, cujus initium dedi ſupra num.* XI. *alteram ex Ms. Ultrajectino S. Salvatoris, quæ potius Vitæ & miraculorum compendium quoddam eſt. Præplacet Vita antiquior auctore religioſo quodam Stabulenſi, quam poſt hunc Commentarium edam ex Ms. veteriſſimo abbatiæ S. Pauli Ultrajecti, collato eam ſex aliis Mſs. & editione Mabillonii. Vitæ ſubjiciam miracula duabus libris diſtincta, prout ea huc miſit laudatus Gamanſius ex inſigni & veteri Ms. in* 4. *S. Petri Coloniæ, reperto in Carthuſia Colonienſi, confecamque cum* 5. *aliis Mſs. & Mabillonia. Miracula autem ſcripta non fuiſſe a Notgero, patet ex numero præcedenti, & probat Pagius ad annum* 882. num. 18. *contra Baronium. Idem fatetur Voſſius lib.* 2. *de Hiſtoricis Latinis cap.* 41. *pag.* 353. *ſecundæ editionis,* E *altique.*

AUCT. J. V.

§. IX. Templa Sancto dicata, ſepulcri inventio, cultus ad Fanum S. Galli propagatus: oſſa Leodium portata miraculis inclareſcunt.

Duo templa Sancto erecta Leodii;

PRiuſquam *Acta edantur, reliqua ad poſtbuman Sancti gloriam ſpectantia ſervato temporum ordine exhibebo. Narrat Fiſenus in Hiſtoria eccleſiæ Leodienſis pag.* 239. *deſeviſſe per Hasbaniam* III. *Nonas Junias anni* 976. *fædam tempeſtatem, quæ meſſis futuræ ſpem amnem perdidiſſe videbatur: eumque id grave accideres Stabulenſibus monachis, in quorum agros non leviter incubuerat malum;* Godefrido ejuſce cœnobii decano, comitis Vianæ [a] filio, *in oratio-* [a] al. Vien-
nem procumbenti nuntiatum eſt e cælo, inflictam a Deo viodice plagam iſtam propter agros F
dictbus feſtis profane cultos. Jacturam porro reſarciri poſſe, ſi ambarvali ſupplicatione ſacrum B. Remacli corpus per eam regionem deferretur. Factum eſt. Ex itinere per urbem Leodienſem Publicum montem conſcendebant, & forte propter baſilicam S. Martini conquieverant bajuli S. corporis, quando ſigno itineri dato, nulla vi ſacrum corpus movere loco prius potuerunt, quam S. Patri ſuo voviſſet ædem Godefridus eodem loco ponendam. Exſtructa fuit deinde (*a Notgero epiſcopo, uti habet in Floribus Leodienſibus pag.* 207.) hodieque curialis eſt. Ceterum quocumque per Hasbaniam illatum eſt ſacrum ferculum, mira fecunditas conſecuta eſt. *Joannes Placentius in Catalogo antiſtitum Leodienſium de Notgero agens, ſcribit illius ætate prædictum Godefridum reliquias* S. Remacli *Stabuleto Leodium tranſvexiſſe*, cujus occaſione, *inquit*, duæ parochiæ ejuſdem nominis extructæ ſunt. *Fullonius item tom.* 1. *Hiſtoriæ Leodienſis pag.* 203. *ea Placentio citata aſſerit, bina templa curialia Leodii deſignata fuiſſe Sancto, cum novis miraculis inclaruiſſet; ſed quod eorum ædificationem collocet ſub annum* CMLXXV. *conjectura eſt, opinor, annum enim non ſignat Placentius, nec Buchorius in Chronico.*

AUCT. J. V. *Stabulenſe ariam ſi dicatum anno 1040.*

73 *Anno* 1040. *S. Poppo abbas templum Stabulenſe a ſe reſtauratum variiſque donatum ornamentis ſolemni ritu conſecrari curavit, teſte Everhelmo in ipſius Vita ad* XXV. *Januarii pag.* 647. *Hujuſce dedicationis inventique antea ſepulcri* S. Remacli *Brevem narrationem, ab oculata teſte optima fide conſcriptam, ex vetere Ms. Stabulenſi edidit Martenius col.* 60. *unde ſequentia excerpo*: Anno ab incarnatione Domini MXL. Non. Junii [a], dedicatum eſt hoc monaſterium in hoooreм beati Petri principis apoſtolorum, Pauli atque Remacli a venerandis epiſcopis Erimanno archipræſule ſanctæ Colonienſis eccleſiæ, Nithardo Leodicenſis, Herimanno Mimigarvordenſis, Richardo Virdunenſis, Gerardo Cameracenſis, Heorico tertio rege præſeote, domoo autem Popone abbate viceſimo aono ordinatioois luæ abbatiam regenta, quod ipſe a fundamento reſtauravit, atque ut nunc patet ad effectum perduxic. Muralis autem ambitus, ad tuitionem ejus io modum mediocris oppidi compoſitus, ipſa die in ſepulturam deſunctorum ortbodoxnrum taliter eſt conſecratus. Nam corpora beati patroni noſtri Remacli, nec non Juſti martyris & plurimæ reliquiæ preciolæ cum aqua exoreilata exterius io circuitu ejus luſtrando vehuntur, gyroqua peracta, cum maximo cleri plebiſque tripudio, laudes celebres io ſublime exaltando, ad eumdem aditom reconſignantur; atque cum eadem inſigoi proceſſione porta præſcripti cœnobii repetitur, in qua, peracta ſacerdotali benedictione, re cum memoratis epiſcopis atque proceribus ſurſum ſe obvium Sanctis exhibuit, ad excitandam gloriam Dei io plebem ſermonem epiſcopo facere præcepit.

[a] *al.* Julii

74 Subinde quatenus regali munificeotia donarentur benigna largitate providit. *Dein ſubditur quid Remanorum rem donaverit*. His ita geſtis, miniſtris loculum Patroni noſtri ſerenibus, auxilio ſeſe gerendo maocipavit, ſicqua cum clero debita proceſſione vacando ac plebe immenſa ad locum, ubi ouoc recoodium eſt, cum magna devotione idem præfatus rex tranſtulit. Poſt Evangelium vero ſolemois Miſſæ, domno abbate poleeote, privilegium Gregorii (V) Papæ, patrui ſcilicet patris ſui, loco pro tuitione & quærela ioſidiantium conceſſum, publice recitare fecit, idque a circumſtantibus approbatum regali atiam auctoritate corroboravit. Huic atiam beoeficio aliud addidit: nam præcepta regum antiquorum ... nec noo imperatorum ... luo quoque teſtamento confirmavit, *ut videre liceat col.* 59. *Tum narratur, biennio ante defectum fuiſſe* S. Remacli *ſepulcrum*, in *eoque ſanguinem ejuſdem fluidum repertum, ex ampulla vitrea, quæ caſu collapſu & confracta eſt, deſtuxiſſe in terram. Quæ aliaque ſcriptor eo hunc modum exponit*. Præterea eodem adhuc abbate vita comite, iofra biennium dedicatioois præſcriptæ, repertum eſt Patroni noſtri ſepulchrum plurima intercapedine temporum impediente nobis celatum. Inveotum quippe eſt tv. Nonas Martii diebus laeræ quadragchimæ, deſideriis noſtris ſuperna gratia ſavente, vero indicio omoique ſummota ambiguitate.

ubi biennio ante depoſitum ſuerit opſius ſepulcrum

75 Nam ſicut a patribus noſtris veridica relatione eſt relatum ſcriptoque proditum, Goduinos, qui quartos io regimine loci beato Confeſſori abba luceſſit, ab oratorio S. Martini, ubi prius humatum continebatur, in mooaſterium priocipale SS. apoſtolorum Petri & Pauli ab ipio ſagaci induſtria cooſtructum ac conſecratum, officiola devotione VII. Calend. Julii tranſtulit (*vide tom.* V. *Junii pag.* 4.) quæque atiam io iam magnifico negotio expediebaot, congruo bnnore efficacrier adimplevit. Siquidem leticam auro argeotoque ſuis expenſis digna decoris prærogativa fabricatam præparavit, io quam jam arida oſſa a corrupta ejus carne ſequeſtrata locavit, retroqoe aliara prelcriptorum apoſtoloram io ſublime, ut eſſet omnibus evidens, condigoo apparatu ſtatuit, ſinreritate etiam ejuſdem benignæ devotionis io tumulo ejus impendit, quia ſubtus eam in inferiori parta terræ commendavit, pavimeotioque firmo ad tutelam fidelibus poſteris non ignava fide munivit. Sed invaleſcente perſecutione pagnorum atque Lotharingiam provinciam ceteraſque ſreqoenter hoſtili immaoitate atque incurſiona vaſtante, poſtque prædictum monaſterium ab inviſa gente Daoorum eſt combuſtum, & ideo caſum minante ab abbate Odilone proceſſiori opere atque eminentiori in ipſis ſundamentis eſt reſtauratum. Nullum lepolturis irrngatum eſt impedimeotum, quia lanitudo eadem totius derimeoti tulit occaſionem.

ſed antiquo monaſterii vertmis obvolutum, in quo & ampulla vitrea reperta

76 Noviter autem & ipſum dirotum excelleotioriqua gratia, longitudios, latitudine, craſſitudine, ſumtuoloque decore præleos reſtitutum, ſed a fundamentis duorum ſecluſum, multorom abolita eſt memoria monimeotorum inibi poſitorum, inluper Patroni noſtri generali atque inviſibili jure mortalitatis veritate patrum ſublata priſcorum. Diverſarum atiam rerum impediunt nuoc ſpecies maceriarum dilaplarum ruderumque congeſta congeries, pavimentorum novorum ſuper induCta planities, ſobiode telluris berbidæ ſub nudo aere inſoliiarum ſœcunditatum ubertates, plurimæque varietatum objectæ imagines. Nam patrum noſtrorum relatione ex eo fidem opinio noſtra conceperat, ſed ad confirmandum veritatis argumenium facultas non ſuppetebat, quia deſignatus loco ævo ceſſerat, ruinaque murorum altariſque omnia veſtigia quæreodi abſtulerat; ſed poſtquam ea impedimeota ſuerunt eatrula, deſiderii ooſtri repræſeotatur gratia, atque apparuit quod dio quærebamua multa indagioe adhibita. Ergo poſtquam invenimus, ut æquum dignumque erat, divinæ diſpeoſationi gratias immeolas retulimus, & dum urgeote neceſſitate a terra machioameotis inibi coogrueotibus elevamus, excepto demolitæ carnis ejus pulvere, ſanguinem ejus, quaſi io futuræ reſurrectionis gloria reſervatum, in vitrea ampulla ſubtus illud ſtabilitum invenimus.

quæ caſu collabitur, effluxiſſe & ſolli ſanguinem

77 Ad quam recipiendam dum inconſolta aviditate properatur, ratioaique prudenti renititur, peccatis ooſtris machinantibus, lacrum vas conlapium colliditur, iplumque pretioſum thelaurum negligeotia maxima agente ſparſim ſuper terram effunditur; ſed ſuperna gratia ioterveniente ac vires noſtras reparante, ſpem noſtram nimio mœrore diſſolutam bona fiducia reſovemus, iplumqua cruorem diligenti cautela & examinatione cum ipſa terra recolligimus, & quia privatis publicilque nuſtris cunctorumque orthodoxorum commodis oeceſſarium ſpiritualiter providebamus, in theca modica fideliter ſervandum recoodimus. Locus autem ſanctificatioois arq:e inventi ſarcoſagi, quia digna ibi veoeratioos non ſas erat excoli, oam pervius aditus atque exitus

arcebat

Digitized by Google

A arcebat clauſtri, inſuper moroſa deliberatione intercedente, omnes reliquias, diſperſione acta, non fuit poſſibile ad plenum recipi; decretum eſt præſentibus, abſentibus atque futuris, quod reſiduum ex eis ſubi reſtabat, hac ratione memoriæ commendari.

78 Nam infra muralem parietem in medio occultus arcus cementaria arte compilatus, pavimentumque * a loco illo ſublatum atque propter tenaceм ſoliditatem non adeo adhuc reperimus partitione diſſolutum, deſuper repoſitur, ut pia fide quærentibus veritatis indicium certa aſtipulatione pandatur. Hujus rei tot adhuc teſtes ſunt incolumes, quotquot ipſa die extitere præſentes. Teſtimonium quidem perhibet Gooterus, cui creditum eſt tanti myſterii ſacramentum attrectare, qui præcepto Petri decani, oone autem abbatis, in virtute ſacræ obedientiæ eruentatis manibus lipſanas diſperſas præſumſit recipere, atque ad cuſtodiendum fideliter in cnnclavi memorato retrudere. At ubi prædictus domnus abba, cujus hæc abſentia geſta ſunt, rediens agnovit, omnipotentis Dei gratiam dignis laudibus extulit, atque ipſum loculum cum pulvere, ſanguine, cinere, retro altare prædictorum Apoſtolorum ſumma coriioſitate atque honore tumulandum tradidit, nec non ad recolendam tam præcipuam ſanctificationem in poſterum vario lapide marmoreo deſuper ſtrato elegaoter decorare juſſit.

B

79 *Circa idem tempus, ut videtur, propagata eſt Sancti veneratio ad Fanum S. Galle in Helvetia: ubi feſtivitatem* S. Remacli, *teſte Burkhardo S. Galli monacho apud Goldaſtum pag. 67. ſecundæ editionis, ſolemniter agendam juſſimus Notpertus ſive Notipertus de Staſilo, diſcipulus autem S. Popponis Stabulenſis, & abbas S. Galli factus anno* 1034. *De quo Mabillonius tom. 4. Annalium pag.* 398. *hæc memorat:* Fuit ſingularis ejus amor & cultus in ſanctum Remaclum epiſcopum & conditorem monaſterii Stabulenſis, ex quo reliquias ejus impetravit, ejuſque feſtum diem apud ſanctum Gallum ſollemnem eſſe juſſit. *Idem alibi quoque factum ſeculo* XII. *infra videbimus. Anno* 1071. S. Remaclus a ſuis Legiam deportatus de Malmundario jus ſuum a rege virtutibus extorſit. *Verba ſunt Brevis chronici Lobienſis apud Martenium tom.* 3. *Theſauri novi anecdotorum col.* 1418. *Rem geſtam ita narrat Lambertus Schafnaburgenſis tom.* 1. *Piſtorii pag.* 184. Cum Heinricus imperator tertius ? Leodium veniſſet, fratres de monaſterio Stabulaus proturbati, quotidie aures regias obtundebant pro repetitione monaſterii Malmendrenſis *, quod abbati ereptum rex conſilio Bremenſis epiſcopi (ut prædictum eſt) dono dederat Colonienſi archiepiſcopo. Cumque nihil ille precibus, nihil lacrymis, nihil ipſa peruigentium importunitate moveretur; inito conſilio & (ut fertur) divina revelatione ad hoc faciendum incitati, oſſa beati Remacli levant, Leodium deferunt, &, rege celebri quodam loco convivium agente, ſuper menſam ipſam appoount, obtecrantes per Deum, ut ſi minus filiorum, ſaltem Patria tanti miſereretur jam eum Chriſto regnantis, & de injuriis ſuis quotidie ad tribunal æterni Judicia proclamationem facientis; cui niſi ſua reſtitueret, ultra ei propter penuriam rerum neceſſariarum miſtratuti non eſſet.

C

80 Hoc ſupplicationis genere, quod ad eaptandam benevolentiam comparatum fuerat, rex verſa vice nimium efferatus, concitus ſe relictis epulis in palatium protipuit, & quo exemplo in abbatem tam audacis facti incentorem animadvertere deberet, plenus irarum cogitabat. Sed ecce meoſa, cui ſuperpoſitæ erant ſacræ reliquiæ, divina virtute confracta corruit: miniſtroque regis, haud obſcuri oominis viro, crura pedeſque contrivit: qui paulo poſt, exorata per interceſſionem beati Remacli pietate divina, ita priſtinæ reſtitutus eſt ſoſpitati, ut ne cicatrix quidem io argumentum læſionis abolitæ relinqueretur. Atque ita deinceps per totam ooctem ſequentemque diem tanta circum ſanctum corpus coruſcabat miraculorum multitudo, ut corporali quodammodo proclamatione videretur beatus Remaclus jus ſuum expoſtulare. Attonitis omnibus taniæ rei novitate, rex timore vehementiſſimo correptus, ne forte, ſi cunctaretur, cœleſtis io eum protinus ultio procederet, non ſolum ablata reſtituit, ſed recentibus etiam doois pro munificeotia regia magoifice cumulavit.

AUCT. J. V. multis coruſcans miraculis

81 *Hinc originem duxit indicata tomo* 2. *Maii pag.* 359. commemoratio S. Remacli, *quæ annuo feſte apud Stabulenſes ritu duplici celebratur* VII. *Idus Maii. Ampliorem totius rei hiſtoriam qui cupit, adeat Triumphum* S. Remacli, *duobus libris a monacho Stabulenſi oculata plurium geſtorum teſte conſcriptum, quem Chapeavillius ex vetuſto Ms. codice monaſterii Stabulenſis edidit tomo* 2. *de geſtis pontificum Leodienſium a pag.* 517. *ad* 574. *ubi prædicta omnia ſingulatim & multa alia fuſe recenſentur. Capite* XI. *libri* 2. *non miniſtro regio, ut ſupra habet Sebaſnaburgenſis, ſed famulo monaſterii Stabulenſis, nomine* Gonterulo, *tibia confracta & poſt in integrum reſtituta dicitur. Qua in re major fides anonymo videtur habenda, utpote qui tunc Leodii aderat, quam Sebaſnaburgenſi coævo quidem, ſed abſenti & ex auditu dumtaxat ſcribenti. Anonymum porro Triumphi auctorem erudite ab impoſtura vindicavit Martenius in fine numeri* 51. *citatus, tota capite* 9. *a pag.* 119. *ubi, expoſita operis ſumma, profert teſtimonium Friderici archiepiſcopi Colonienſis, antiqua geſta abbatum Stabulenſium, Franciſcum Laureatii priorem Malmundarienſem, & oculatum teſtem Deodunum epiſcopum Leodienſem. Ejuſdem operis antiquitas item probatur e codicis Stabulenſis charactere*, qui ætatem ipſius Heorici ſpirare videtur, ex autographo eodem tempore & ab eodem emanuenſi ſcriptus, a quo & Vita S. Poppoois, *teſte Martenio. Scripturæ duplex ſpecimen ori inciſum exhibetur ante paginam* 125. *videlicet pars citati capitis* XI. *ex Triumpho* S. Remacli, *& pars capitis* 22. *ex Vita S. Popponis. Primum uſui erit inferius ad paucula reſtituenda in editione Chapeavilli, ex qua dabo excerpta miracula omnia libro* 2. *Triumphi contenta.*

D

E

F

quem cum ipſa terra aliaſque poſt altare collocat S. Poppo abbas.

* *forte aliquid deeſt*

Feſtum in S. Galli monaſterio inſtitutum; oſſa Leodium portata

Vulgo IV.

* *Malmundarienſis*

AUCT. J. V.

§. X. Ejus ſolemnitas aliis locis inſtituta, brachium Solemniacenſibus conceſſum; vindicata clades Stabulenſium, dicata altaria, lis de corpore, forma habitus.

Fun'a in feſti in abbatia Helmwardeshuſana

EXeunte ſeculo XI. *vel initio ſequentis inſtitutum eſt Sancti feſtum in abbatia Helmwardeshuſenſi diœceſis Paderbornenſis per Thietmarum, de quo ſupra meminimus num. 71. Ex ipſius fundationis literis ex laudato Mir. Colonienſi.* Thietmarus nominis hujus ſecundus, ſucceſſione autem ſextus Dei gratia Helmwardenſium abbas, omnia ſua tam ſpiritualia quam carnalia committens divinæ miſericordiæ diſpoſitioni, Sanctorumque patrociniis in vita præſen-

B it atque futura eredens adjuvari, notitiam Beati Remacli primus intulit huic congregationi. De-

* *alii in anno 1097. vel 1098.*

inde Rodulfo * bonæ memoriæ Stabulenſium abbate ob perpetuum alternæ fraternitatis pignus largiente, ſuſceptis ipſius Sancti reliquiis & optimi pallii caſula ob indicium mutuæ charitatis, conſtituit ex communi fratrum ſuorum conſenſu diem depoſitionis ejus feſtive agi, ſicut ſancti Martini, librumque Vitæ ipſius & canus hiſtoriam plenius recitari: & ut id celebrius ac devotius voluntarie fieret, & apud poſteros inconvulſum perduraret, contulit eidem Sancto manſum * unum in villa Mitthin, qui annuatim perſolvit ſolidos quinque, conſtituens ex his per manus cellerarii charitatem dari fratribus in prænominata ſolemnitate. Igitur ex ſtabili conſtitutione poſt primam veſperam infra cœnam ſuper ſtatutum potum, medo * plenius propinetur omnibus. In ſancta die præbendarius panis ſit ſimila, ſumeo * inſito melius ſicut in ſummis feſtivitatibus, unicuique fratri affatura anguillæ in vetu, item miniſtrstio piſcis, ſi eſt in promptu, ſive cujuſcumque generis ſit bonum ſerculum, deinde piſces præbendarii, & quartum ariocreæ * in ſagina ſive olea frixæ, ſeu ſi ſexta feria occurrerit, ſuper cratem aſſatæ, & plena propinatio medonis. Cœna vero ſit placentæ ex ovis & præbendario caſeo, & menſura præbendæ ſit propinaria cervilia. Cera quoque ampbnæ melliis detur cuſtodi ad augenda luminaria, & ponendum ibus, ſive de eodem cenſu ſex nummi. Quod ſi quis in melius auxerit, augeatur ei meritis beati Remacli merces divinæ retributionis: ſi quis vero minuraverit ſive in deterius mutaverit, offenſam ejus procul dubio ſuſtinebit.

* *i. e. prædiolum vel agellum*

* *i. e. hydromel* * *videtur hæc excepi pro quovis ſæculo*

* *i. e. placenta cujuſdam*

C

83 *Videntur hæc latuiſſe Mabillonium: nam tomo 5. Annalium pag. 516. ubi Thietmarum præcipue laudat a ſtudio ſacrarum reliquiarum, no verbo quidem* S. Remacli *meminerit. Porro celebris quondam abbatia Helmwardeshuſana, ſeculo XVI. ab Haſſis dijecta eſt, ex quo primum Lutherana, mox Calviniana hereſis omnia turbare cœpit. At ſatet reliquiarum theſaurus induſtria Eriei epiſcopi Paderbornenſis ſelicitet ſubtractus ſervatuſque ceſſit Paderbornenſi eccleſiæ, teſte Mabillonio ibidem. Sancti opem in magnis moleſtiis ſeculo XII. experti ſunt monachi Solemniacenſes: pro quo beneficio abbas ipſorum Goraldus de Terazzo, datis ad Wibaldum litteris anno 1149. Stabulenſes rogavit ut communi Parenti gratias agerent. Hujus epiſtolæ partem accipe ex Martenio tom. 2. Collectionis ampliſſimæ col. 353.* Ante omnia cariſſimi petimus, quatenus communi patri noſtro S. Remaclo gratias agere & preces pariter fundere ut filii domeſtici pro nobis fratribus veſtris digneamini. Gratias, inquam, quia nos ſpitulante Deo de magnis tribulationibus pius Pater eruos in magna pace ad præſens conſtituit; preces etiam nihilominus fundere, quatenus ſicut hactenus bene conſuevit, patrocinari nobis in æternum non deſinat. *Sub Geraldi hujus deceſſore Mauritio, & Guibaldo ſeu Wibaldo abbate Stabulenſi renovata & confirmata fuerat ſocietas inter utrumque monaſterium anno 1134. pro quo male habetur Seculo 2. Benedictino pag. 1093.* milleſimo duceneſimo trigeſimo quarto *uti patet ex* Indictione XIII. *quæ nullo modo congruit anno* 1234. *cum tunc cuereret Indictio VII. Adde, quod Wibaldus obierit anno* 1158. *nec alius inter Sta-*

E *bulenſes abbates illius nominis reperiatur. Loco ergo in fine litterarum apponitur:* Datum anno Domini milleſimo duceneſimo trigeſimo octavo, Dominica ante Pentecoſtem: *quod certe de alia ſocietatis renovatione vel confirmatione intelligi debet, ſi annus* 1238. *recte ſignatus ſit. Hæc per tranſeamus circa litteras ſocietatis obſervaſſe ſufficiat: de Sancti reliquiis, quas ſeculo* XIII. *Solemniacenſes impetrarunt, agetur inferius.*

ſeſtum aliud inſtit. anno Cumbeja nova Wibaldus abbas c

84 *Anno* 1151. *Wibaldi a ſuſcepto regimine Corbejenſi feato, facta eſt in capitulo Corbejæ conſtitutio, qua prædictus abbas montem S. Michaelis deſignavit ad feſtum* S. Remacli, *& anniverſarium ſunm celebrandum, uti ipſe teſtatur apud Martenium tomo cnato col.* 610. *his verbis*: Notum eſſe volumus univerſis eccleſiæ noſtræ fidelibus tam præſentibus quam futuris, qualiter montem, qui vocatur ſancti Micbaelis, ſcilicet eccleſiam cum omnibus ad eam pertinentibus, ad feſtum ſancti Remacli ad * anniver-

* *forte ac*

ſarium noſtrum ordinavimus. *Et infra*: Pro memoria & veneratione beati Remacli domini ac patroni noſtri, necnon pro remedio animæ noſtræ, eumdem montem cum omnibus pertinentiis ſuis, item eccleſia * cum domali manſo & villicatione cum manſis & agris ad eam pertinentibus & novalibus .. ad refectionem fratrum Corbejenſium in feſto prænominati Patroni noſtri & in anniverſario ordinationis noſtræ, id eſt, in vigilia undecim millium virginum deſignavimus *&c. Tum de ſolemnitate ita loquitur*: Fratres autem feſtum B. Remacli ſpontanea voluntate & communi in cappis & quinque candelis ſolemniter celebrandum inſtituerunt, in cujus die feſta primrem Miſſam in majori eccleſia de S. Remaclo, majorem vero Miſſam in capella, quæ domui noſtræ adjuncta eſt & ſub ejus titulo conſecrata, de dedicatione celebrabunt. *Poſteriora hæc ſatis indicant, cultum jam ante in Corbejanova fuiſſe Sanctum, conſecrato in ejus honorem ſacello, in quo Miſſam ſolemnem de dedicatione celebrandam dicit Wibaldus.*

* *ſ. eccleſiam*

F

ipſone quædam ſolemnes cum miſſæ,

85 *Quædam e Sanctis ipſonis Solemniacum miſſa ſunt anno* 1263. *addita promiſſione reliquiarum inſignium brevi mittendarum, quas enixe deſiderabant monachi. Decet hoc epiſtola perquam officioſe ſcripta a Joanne decano ſeu priore Stabulenſi ad Solemniacenſem abbatem Archambaldum II. quam Mabillonius proxime citatus edidit pag.* 1092. Venerabilibus patribus,

nunc reſtitutæ. Sancti opem ex periculis Solemniacenſes;

confra-

A coofratribus & amicis in Filio Dei præclectit, Archambaudo abbati Sollemniacenſi, torique collegio ejuſdem loci, Johannes decanus humilis totiuſque convenius eccleſiæ Stebulenſis ſeluiem, & in ablcondito vultus Dei conſolationis fonti freqnentius confoveri. Innotuit nobis, quod veſtra devotio ſummo adſpirat deſiderio ad eliquas hsbendum reliquias de patrono noſtro glorioſo videlicet B. Remaelo, aliquendo *in* terris decoreto glorie paſtorali. Verom quia de corpore ejus ad præſens aliquid conſolatorium veſtræ peterniteti ſincere, ſieut deſiderii noſtri affectus expoſtulat, trenſmittere non valemus; ne veſtra tamen preeatio apud nos fruſtrari videatnr, cum illem ſummo proponamus ſtudio adimplere; de baculo paſtoreli, de caſula, in qua jaeuit tumulatus, & de fandaliis ejus veſtræ devotioni sranſmittimus iſta vice: ſcientes indubitanter, quod de corpore memorati Patroni noſtri veſtræ pietati condecentem tranſmittemus portionem, cum de capſa 10 capſam, quam glorioſam fieri fecimus, traosferri conigerit corpus: quod B erit in brevi, Domino diſponente. Datum Stabulaus, aono Domini milleſimo ducenteſimo ſexageſimo tertio. Idibus Junii.

& quia quamvis poſt

86 *Steterunt promiſſis Stabulenſes*: *nuntiis enim Solemniacenſibus Clementi & Viviano brachium* S. Remacli *necnon aliorum ſanctorum reliquias donarunt* XIII. *Maii anno* 1268. *prout conſtat ex litteris ad eumdem Archambaldum ſumma benevolentia datis, quas item tranſcribere viſum eſt ex Mabillonio pag.* 1093. Reverendis in Chriſto patribus ac dominis luis amantiſſimis, venerabili patri domno Archambaudo abbati, totique conventui Sollemniacenſi, decanus humilis, totumque collegium monaſterii Stabulenſis S. Remacli in Ardennia ſaluiem, & ſe totos ad amorem intimum fœdere ſempiterno. Quamquem locorum interuallum perſonalem nobis diviſionem indixerit, individuæ tamen dilectionis inter nos ſincerites illueeſcent, ope Dei indivilos per ſæcule conſervebis. Hine eſt, patres ac domini reverendi, quod toto cordis ec mentis effectu veneramur atque adoramus collaudantes Altiſſimum, qui nos & vos mediante noſtro patrono B. Remaclo cum ſuavi ac firmo vinculo, immo inviolabili mutue caritate firmato, adeo dulciter combinavit, quod nec tribulatio, nec perſecutio, ſeo gladii pavor a caritate, divina bonitete compacta, poterit ſeparere * Dei miſericordia ſuffragante. C

* ſeparare

87 Propterea nos, veſtris receptis nuotiis, revera conſratribus, videliret domnis Clemente veſtro cellerario atque Viviano ſecriſta veſtro ſimulque veſtris litterit, perfuſi ſumus gaudio indicibili, & proſperitate veſtri conventus in illis cognite, jucunditetem & translationem noſtris cordibus ſuper aurum & topazium, ſuper odorem lilii & ballami infudiſtis. Aſſurgimus itaque veſtræ reverentiæ pro litteris tam affectuoſis, plenis caritate melliflua, per fratris noſtros ac veſtros prænotatos nobis tranſmiſſis, vobis humiliter inclinantes, quorum etiam videlicet fratrum dictorum converſatione ac morum honeſtate potuimus & debuimus emendari; per quos etiem veſtræ dilectioni trasmittimus *ipſum Sancti brachium.* brachium venerabilis petris noſtri B. Remacli, & de reliquiis undecim millium Virginum; necnon & de reliquiis Thebæorom martyrum. Roganies ſuppliciter, ut memoratas reliquias honore debito cum ſollemnitate congrua dignemini honorare. Datum anno Domini milleſimo ducenteſimo ſexageſimo octavo, Dominica ante Adſcenſionem Domini, *id eſt*, III. *Idus Maii*. AUCT. J. V.

88 *Seculo ſequente illatam ſuis clientibus injuriam ſevere ultus eſt Sanctus, percuſſo horrenda morte anno* 1388. *quodam nobili, qui cum trecentorum prædatorum caterva Stabulenſes agros invadere & populari auſus fuerat. Memorabilem vindictam, qua ceteri prædones exterriti ad pœnitentiam converſi ſunt, ſcriptor ſeculi* XV. *Cornelius Zantfliet Leodii ad S. Jacobum monachus ita exponit in ſuo Chronico apud Martenium tom.* 5. *Collectionis ampliſſimæ col.* 332. Sed & eo tempore (*anno* 1387.) quidam nobilis Alemannus cum trecenria complicibus terrem Srebulenſem ioiravit, violenter tollens prædam magnem circa villam dictam Lierneus *. Cui cum incolæ loci circiter ducenti prædem vellent abigere & reditum obintere; illie trucidati ſunt XLVIII. capti XXXVI. de parte adverſa iret tantum occiſi ſunt, & præda abdocta. Verum S. Remeclus patronus terræ grevem in hoſtes exercuit ultionem: nam anno ſequenti princeps prædonum rabidus factus eſt, manus * & aures equi ſui commaſticans, & morte terribili pereuſſus. Cujus complices ad monaſterium Stabulenſe venerunt humiliter veniam poſtulenies de commiſſis, & emendam * condignam offerentes; metuentes ne ſimile quippiam ipſis evenires. *Agrorum Stabulenſium populatori terribili mortis pœnitus i*

* *al.* Liergeux, *Lorsine* Lardernacum & Lesher nacum

* *forte* manus i.e. maxillas E.

89 *Ceterum memoratus Benedictus delle Rive, qui anno* 1647. *humaniſſime Bollande miſit titulos altarium imperialis eccleſiæ Stabulenſis, præter altare majus, quod in honorem* SS. Apoſtolorum Petri & Pauli ac SS. pontificum REMACLI & Martini *dedicatum eſt, aliud item anno* 1547. *conſecratum fuiſſe teſtatur ex ipſis originalibus litteris, quas ita recitat*: Ultima Decembris anno MDXLVII. ſtylo Leodienſi, conſecratum fuit altare in Caſtro Stebulenſi per R. D. D. Gedeonem vander Grachi epiſcopum Caſtorienſem, ſuffrageneum R^mi. D. Georgii ab Auſtria epiſcopi Leodienſis, in honorem S. REMACLI epiſcopi, S. Gowaris * & Silveſtri (ſignatum) Theodoricus Beex &c. (Et impreſſum ſigillum ejuſdem epiſcopi Caſtoriensis in rera rubei coloris.) *Supereſt quadam difficultas de loco, ubi Sancti corpus aſſervatur: notat enim Gamansius noſter n.* 6. *citatus, in Ms. monitis S. Michaelis addi ad calcem Vitæ* S. Remacli *verba ſequentia*: Ejus corpus modo in cathedrali eccleſia Babenbergenſi bonorifice conſervatur. *Litem illam edoctus ſupra laudatis Rivens, pro Stabulenſium poſſeſſione in hanc ſententiam ad Heuſchenium ſcripſit* VIII. *Aprilis* 1654. Integrum (*excepto nempe brachio, quod Solemniacenſibus conceſſum eſſe vidimus*) S. Remacli corpus hic edſervari, neminem vidi hucuſque, qui dubitaret; & tanta eſt rei iſtius certitudo, ut ſuperfluum mihi videretur, eam ergumentis, quæ interim innumera ſuns firmare. * Guaris *ſed Stabulenſi quidem ſuere oſtendunt*

90 Neque moror propter objectiones, quæ ex receptis Bamberga documentis oriri poſſent: ſi quæ enim Bambergenſes documente, ſi quas reliquiarum pertieulas, vel forte etiam S. Remacli Vitam poſſideent; illa omnie hine eo miſſe fuiſſe neceſſe eſt. Judicet R. V. ao ob hoc perfectiora dici poſſint. Theodoricum egentem de Colonienſi, Laudunenſi &c. epiſcopus noo vidi. Ejus exemplar cuperem babere. Quamquam

AUCTI. quam appoſita ejuſmodi verba, ſeu alia quævis, mihi potius gloſſemata, quam genuini textus probentur. Et certe contra poſſeſſionem noſtram objicientibus ſolum id reponerem: Venite & videte, palpate, quia hæc ſunt S. Remacli oſſa, hic habitus, hæc ſtola, ſandalia hæc, feretrum hoc affabre ædificatum, hæc recepta omnium ſæculorum traditio, hæc ſcripta indubitata &c. *Cum Sanctus Bamberga colatur, ut dictum eſt num. 4. nolim abſolute negare in eccleſia illa cathedrali quædam ipſius reliquias conſervari: has autem auctor manuſcripti montis S. Michaelis vocaverit* corpus, *partem quamvis exiguam pro toto accipiens, uti ſæpe fit in ſimilibus. Et vero ſi ipſum Sancti corpus Bambergam fuiſſet translatum, aa id Stabulenſes ignorraſſent, an eorum bibliothecæ & archivi præfectus ac diligentiſſimus ſcrutator Riveus ſuperiora ſcribere auſus fuiſſet, an denique Bambergenſis eccleſiæ Annales translationem illam ſilentio penitus involviſſent? Ait quidem auctor Triumphi* S. Remacli *apud Chapeavillum tom.* B *2. pag. 562.* Dicebatur rex id habere conſilii, ut conceſſum ejus dono corpus Patroni noſtri ſibi auferret epiſcopus Bavebergenſis; *verum ex capitibus ſequentibus conſtat, ablatum a Bambergenſi non fuiſſe.*

deſcriptio & effigies veſtis ejus monaſticæ.

91 *Quoniam Riveus in ſuis litteris meminit de habitu ſeu veſte Sancti, viſum fuit eorundis loca ſubjicere ſequentem illius deſcriptionem & effigiem dare ex Martenio Annalium Benedictinorum tomo 6. pag. 571.* In Stabulenſi monaſterio ... vitæ ſanctiſſimæ finem fecit beatus Remaclus, ibidemque ſepultus in oratorio S. Martini. Viſitur hactenus inter ſacras ejuſdem monaſterii reliquias cuculla ejus monaſtica ex rudi panno, quali fere veſtes ſibi hodie conficiunt patres Capucini, & ejuſdem coloris; in qua Remacli paupertatis amorem prædicant varii ejuſdem materiæ panniculi, quibus paſſim lacera veſtis reſarcitur. Forma autem hujus cuculæ eſt inſtar veterum caſularum, quæ totum corpus circumdabant ſine manicis; ſed eum acuminato ſuperius aſſuto capitio, qualem nobis repræſentat S. Iſidorus in libro Etymologiarum, „ Caſula eſt veſtis cucullata, per diminutionem „ a caſa, quod totum hominem tegat „. Et Theodemarus abbas Caſineoſis in epiſtola ad Carolum Magnum: „ Cucullam eſſe dicimus, „ quam alio nomine caſulam vocamus „. Tantæ antiquitatis hoc in genere monumentum nullum umquam vidi pretioſius aut mirabilius, ſed oeque Mabillonius: quapropter ad futurorum inſtructionem & ædificationem hic illud repræſentare juvat: *quod etiam chalcographum noſtrum, ſervata proportione, imitari juſſimus.* D

VITA

Auctore monacho Stabulenſi anonymo.

E

Ex Ms. vetuſtiſſimo abbatiæ S. Pauli Ultrajecti atque aliis ſex Mss. inter ſe & cum editione Mabillonii collatis.

PROLOGUS *a*. a

CUm ſit ſtudium gentilium ſua figmenta & vanos ritus eorum * luculenter aptare obſcenis carminibus, eaque commendeot perpetua memoria ſibi ſubſequentibus; cur ego ſileam, ne * proloquar manifeſta opera Chriſti, quæ innumerabiliter per Sanctos ſuos agere non deſinit virtute divina: cum poſſim vera effari in laude magnifici Dei, & conferre plurimum fructum audientibus *b* quantam honorificentiam præſtet famulantibus ſibi, tam magnifica operando. *Sanctorum geſta evulgando ad laudem Dei.* * al. errorum * *Mabillon.* nec *b*

ANNOTATA.

a *Ex codice Valcellenſi & Ms. S. Foillani: deeſt enim in codice Ultrajectino & quatuor aliis Mss.* F

b *Mabillonius*, in laude magnifici Dei, qui tantam honorificentiam præſtat famulantibus ſibi tam mirifica operando; *intermediis omiſſis, quæ etiam abſunt a Ms. Foillanenſi. Minutiora prætereo.*

CAPUT I.

Sancti patria, parentes, educatio: in aulam evocatur, fit epiſcopus, excipit S. Trudonem & agenda edocet.

IGitur ex Aquitaniæ partibus oriundus fuit vir per omnia venerabilis & vita & moribus, nomine Remaclus *a* parentibus nobilis, ſed fide nobilior. Pater ejus dictus eſt Albutius, mater vero Matrinia * eſt vocitata, ſecundum ſeculi dignitatem in facultatibus rerum admodum pollentes; *Ortus Sancti & pia educatio. a* * al. Matriana & Materna

A lentes; ſicut traditio poſſeſſionum ejus ad nos facta teſtator. Qui cum enutritus eſſet a parentibus ſublimiter, prout illis ſuppetebat plurima copia ſæcularium facultatum; jam bonæ indolis
b totius ſuavitatis fructus ferentem *b* traduntur eum beato Eligio viro in omnibus meritis præferendo, ſæcris inſtitutionibus monaſticæ diſciplinæ imbuendum [in] Solemniacn monaſterio, quod ipſe pater pro opere in ſuo proprio rure conſtruxit
c *c* In tantum enim adhæſit ſancti viri monitis, ut non ſolum non fieret ſegnis executor verbi divini; verum etiam in tantum crevit in eo virtus divina, ut maxima ibi religioſæ converſationis exempla monſtrando, in vigiliis pernox, in orationibus continuus, in abſtinentia præcipuus, in adverſa morum probitate præclarus enitcret: adeo ut prædictus vir omnem curam gregis ſibi commiſſi illi traderet, & ſeipſum ſervitio palatii, ſicuti compellebatur, ſollicitus exhiberet.

In eodem autem textu, & ſic ſæpius repetitur, Mabillon. perlatum

B 2 Poſt aliquantum vero temporis, fama vulgante, per totam Galliæ provinciam auditum eſt de vita & actibus beati viri læpe memorandi Remacli, & ad aures procerum, qui tunc temporis palatio præerant, perventum * eſt, quod tanta ac talis arbor germina protuliſſet. Nec potuit, volente Domino, lumen irradiatum gratiæ ejus ſub modio occultari, ſed ut ſplenderet omnibus in propoſito fidei commanentibus lichnus ſuperpoſitus eſt candelabro: ac denudatum eſt in regalibus aulis tam magnificum
d Virum non debere abeſſe præſentiæ regis *d*, ut illius prudentia diſponerentur regni negotia. Unde factum eſt, ut evocatus honorifice, ut decebat, ad limina perduceretur palatii, magnum omnibus futurus ſolamen; ſicut poſtea eventus rerum perdocuit. In tanta enim habitus eſt dignitate, ut infulas ſacerdotales adeptus ſit acclamante populo dignum fieri talem doctorem
e *e*, præſulatus gerere officium, qui tantam gratiam a Deo perceperat, ut etiam omnibus in neceſſitate ſua ſuhveniret.

poſtmodum Trajectenſis.

C 3 Interea Vir Dei ſancto Spiritu plenus, ordinante Dei providentia ſubrogatur Tungreorium *f* ſedis epiſcopus, ut verbi ſemina in plurea diffunderet, quæ in ſemet diu manentia occultabar. Quis vero enarrare ſufficiat, quanta illi cura fuerit pauperum victus, cum ſit factus orphanorum pater, viduarum pius adjutor, infirmorum benigniſſimus conſolator, omniumque neceſſitatum largiſſimus procurator? Virtus itaque humilitatis tanta in eo refulſit, ut cunctis le infectiorem euperet æſtimari, quo fieret juxta Apoſtolum forma omnibus, ne incideret in illius ſententiæ opprobrium, oe forte alus prædicans, ipſe reprobus efficeretur.

f

S. Trudo filius eſt a ſuperiis ſæpius Lit. ſicus dicendi

4 Nec prætereundum præterea puto, immo magis eſt explicandum, quod Vir Deo plenus etiam præſcius futororum fuit; quod ſibi collatum munus divina fuiſſe revelationa manifeſtiſſime comprobatur. Qui dum feliciſſimo curſu pro Eccleſiæ gubernaculis cura pervigili, prout erat devotus, cottidie attentius decertaret, quatenus Largitori omnium, quos poterat a luporum ſaucibus etipere, animeodaret; ut reportans * veniente Chriſto manipulos, mercedem operis commiſſi, gloriæ immarceſſibilem coronam percipere mereretur. Quam militiam exercens *g*, contigit ex Haſbaniæ finibus * beatum Trudonem puerili adhuc ætate florentem primos emittere boni ſaporis uberrimos fructus. Et quia erat ex magna proſapia natalium ortus, ſicut ſcedula geſtorum illius commendat, enutriri paulatim in eo, igne divini amoris accenſo virtutum copia cœpit. Ad hoc enim ulque ardore * ſancti Spiritus tactus * eſt, ut voto ſe obſtrinxerit, ſi aliquando ſacros apices plenc addiſceret, in ſuo proprio eccleſiam debere conſtrui *h*, & ibi Dominn jugiter ſamulari, quod poſtea Chriſto auſpice [ſolemniter] adimplevit.

AUCT. ANONYMO.

** Mabill. gratia al. tradas*

h

g ** al. per tribus*

** Valrull. reportans alterum veniens*

*ab angelo monetur ad Remaclum adire, * in uno Ms. Qui.*

5 Nam * dum tali flagraret deſiderio, viſione nocturna corripitur, & angelica ammoonitione perdocetur in hæc verba: Frarer Trudo, ſcito vota tua, quibus te obligaſti a pueritia, & preces, quas humiliter fudiſti, in conſpectu Dei cæli eſſe acceptas: & quidquid in animo tuo boni verſatur deſiderii, ipſe [de hoc] tibi præbebit aſſenſum. Nam ſapientia implebit cor tuum, & erudies te [in] mandatis ſuis, aa monita ſua exarabit in ſecreto pectoris tui, & ot concupieras, ad Eccleſiaſticæ dignitatis pervenies gradus: quia petitio tua juſta eſt, placitaque Deo. Adjecit quoque idem vir vultu fulgeori affari eum: Surgens igitur, perge ad
E beatum Ramaclum pontificem Tongreuſis * eccleſiæ, qui eſt haud procul n loco [in] quo nunc es; illi [enim] revelavit Deus omnia, quæ tibi convenit * agere, ipſeque diriget greſſus tuos ad omnia quæ deſideras anima tua.

** ibid. Trajectenſis*

** Mabill. novo mont e quo ut ceptur perbrevi * in duobus Mſs. viſitatione*

6 Hoc audito vir Dei confiſus de viſione * Angelica, ſurrexit propere, gaudenſque cœpit veloci greſſu tendere ad locum, ubi ſanctus Vir eo tempore in cura regiminis deſudabat. Cumque non multum abeſſet a villa *i* ubi domnus Antiſtes reſidebat cum ſuis famulis, illico cognito per ſpiritum, ſicut antea illi fuerat cœlitus ountiatum, ait pueris ſuis: Surgite io occurſum viri Dei, qui ad viſitandum nos veoit, & eum omoi revereotia aum excipite, & ad me introducite. Ite velociter, jam eoim appropinquat. Illis ergo juſſa complentibus *k* perduxerunt [eum] ad Epiſcopum. Intuitus autem eum pius Pater continuo ſurrexit, & ruit in oſcula ſlena largiter præ nimio gaudio ſuper collum ejus. Et cum le vellet electus puer ſacris veſtigiis ejus provolvere, elevavis eum cum humeſtatinne genarum talia proſequendn; Sit tibi Domine Jeſu bone, viſitatur animarum, gloria, laus & jubilatin per immortalia ſeculo læculorum; qui voluiſti nos in hac die confortare de viſitatione famuli tui.

i

k

F

** Mabill. reportans alterum veniens*

g

** al. per tribus*

7 His dictis, adjecit & hæc beatus Sacerdos dicens: Sed & tu, fili mi, ſis benedictus a Deo altiſſimo, qui te dignatus eſt ad nos dirigere, ipſeque poſt hæc adimpleat omnia, quæ deſiderat anima tua, perficiens voluntatem cordis tui. Scito ergn, quia ab hac hora filius mihi vioculo charitatis conjunctus eris; & ego ſpiritualis tibi patria jura pereoniter retinebo. Mihi enim ſervo ſuo revelare dignatus eſt Deus cuncta quæ ſunt in ſnimn tuo, & quidquid luper hoc gerere te oporteat, a me perdoceberis: [quia uti jam præfatus ſum, ſermo Dei ad me factus eſt.] Ego oamque per ſpiritum didici, quod in pueritia tua jure-jurando fitmaſti, eccleſiam in tua hæreditate, auxiliatore Deo, conſtruere, & ibi omoi aſſiduitate * Chriſto militare. Unde icias, te beatn Stephann protomartyri poſſeſſiones tuas tradere [debere] ibique ab inhabitantibus [civitatem Metheoſem] perfecta Scripturas ſanctas

ex agenda edoctus Moſes

** in uno Ms. ſeductuare*

per-

AUCT. ANONYMO.

percipere. Poſt hæc remeabis doctrina repletus eum honore ad locum tuum, ac ſicuti pollicitus es, ædificabis eccleſiam, in quo volueris loco.

B His & aliis exhortationis verbis a præfato venerabili Remaclo commonitus eſt ſacratiſſimus puer, quem deoſculans diutiſſime Pontifex dimiſit in pace *l*, inquiens pueris ſuis: Deducite eum cum magna reverentia, quia Dominus reſpicit iter * ejus. Illi ergo * velut negligentes propter habitum indumenti derogare ei cœperunt, dicentes: Ecce quam vilis factus eſt hodie Dominus noſter, qui iſtum pauperculum, tam deformis veſtimenta habentem juxta ſe collegit, ac ei tantum honorem exhibuit. Cumque derogarent ei tacitis hujuſcemodi verbis, iterum per ſecretum nuncium, qui illi divinitus miſſus ſemper aderat, ammonitus Vir Dei, increpuit eos dure talia fando: O infelices, quare ad vultus hominum reſpicitis, & ad vilia indumentorum tegmina, cum magis mentes hominum actuſque judicet Inſpector animarum noſtrarum. Agite itaque pœnitudinem erratuum veſtrorum, quia inſipienter locuti eſtis. At illi provoluti pedibus * ejus, veniam precabantur fatentes *: Ignoſce nobis, pie Pater, quia ignoranter peccavimus; parce delinquentibus, quod inſipienter egimus. Et ille: Data ſit, B inquit, vobis a Deo indulgentia, videte ne ulterius tale crimen incurratis.

miſſus: monaſteria ſua abrenuntiaſſe ſanctus

l

* *Mabill. cor*

* *al.* esto

* *al* genibus

* *in uno Ms. dicentes*

ANNOTATA.

a *Sic legit Ms. codex Cornelii Duyn: alii Mſſ. quæ prologo carent, omittunt* igitur. *In Bambergenſi ſcribitur* Remaglus. *De anno & loco natali, educatione ſub S. Sulpitio &c. vide Commentarium prævium §. 2. unde quædam in ſequentibus corrigenda ſunt.*

b *Ms. Rubeæ Vallis* in bonæ indolis totius ſuavitatis fructu ferventem tunc inadunt *&c. S. Eligius Noviomenſis epiſcopus habetur in Romano Martyrologio* 1. *Decembris. Quædam poſthac omiſſa in Ms. Ultrajectino ex aliis ſupplebo & uncis* [ ] *includam; idem facturus Ms. Colonienſi, ex quo miracula inferius edentur.*

c *Adi Comment. num.* 15. *& ſeqq.*

d *Erat is S. Sigeberti Dagoberti I. filius, de quo actum tomo* 1. *Februarii a pag.* 206.

C *Quandonam Sanctus noſter in Auſtraſiam venerit, item quando conditum ſit monaſterium Caſaecongidunenſe, cujus primus abbas fuit, conſule Commentarium num.* 18. *& ſeq.*

f *Mſſ. Rubeæ Vallis* ut inſulas ſacerdorales adeptus acclamante populo judicaretur dignus fieri talia doctor *&c. Factum id anno* 648. *prout oſtendi num.* 22.

f *Mſſ. Rubeæ Vallis* Trajectenſium, *& ſic vocem* Tungrenſium *recte explicat Mabillonius in Notis, (vide Comment. num.* 27.) *addens id contigiſſe poſt abdicationem S. Amandi, non vero poſt Landoaldum, quem Notgerus & alii nonnulli epiſcopum perperam fingunt, medianque collocant Amandum inter & Sanctum noſtrum: hic enim Amando abdicanti ſucceſſit eodem anno* 650. *ut Buchelius habet in Chronico. De erroribus circa S. Landoaldum videri poſſunt plura tomo* 1. *Februarii pag.* 833. *& ad diem* 19. *Martii, quo colitur.*

g *Id eſt*, cum exerceres. *Apud Mabillonium* venuſtantur *ſequentia cum præcedentibus hoc modo:* Qui dum ... decertaret ... ot ... coronam percipere mereretur; contigit ex Haſbaniæ finibus beatum Trudonem ... primo boni operis ubertimos emittere fructus. *Mſſ. Sancti Maximienſis pro* Haſbaniæ *perperam habent* Hiſpaniæ. *Verba autem* puerili adhuc ætate florentem *non ſunt ſtricte accipienda; Trudo enim priuſquam ab angelo moneretur de ædeundo Sancta noſtre, adoleſcens imo vir erat, teſte Donato in ipſius Vita, quæ dabitur* 23. *Novembris.* D

h *Ita quinque Mſſ.: Mabillonius*, deberet conſtruere, *ſicuti etiam legit Mſ. Rubeæ Vallis, ſed præmiſſo* quod.

i *Donatus cap.* 4. *villam iſtam* Septimburiam *appellat.*

k. *Mabillonius & quatuor alia Mſſ.* perficientibus. *Codex Valcellenſis rectius*: Illi ergo juſſa perficientes.

l *Ad S. Chlodulphum Metenſem Epiſcopum, qui Trudonem poſt ſexennium circiter Sancto noſtro remiſit. Adi Comment. num.* 40.

CAPUT II.

Virtutes Sancti & cura paſtoralis: condita ipſo auctore duo monaſteria, in quorum alterum, abdicato epiſcopatu, ſe recipit; pius obitus & ſepultura. E

AD comprobandum itaque quanti meriti Vir iſte fuerit, cui in tantum famulabantur angeli [Dei,] ut abdita ſecretarum rerum, quæ in conſpectu Conditoris retiocbantur, huic fierent manifeſta, ne ejus præjudicio diſponerentur; ſupra memorata annotare curavi, ne aliquis perverſæ mentis, aut diaboli arte deceptus detrahere [atque incuſare] audeat (quod fieri non credo) tam magnificum & electum Chriſti Militem, talenti erediti ſervatorem, & cum lucro ad Dominum gemina dona ferentem. Quis enim enarrare ſufficiat quam ſancte & julle de reliquo converſatus ſit, quantave illi ſollicitudo cuſtodiæ debitæ fuerit, monendo ſcilicet omnes, ut a lenociniis blandientis mundi ſe obſervarent, a curis ſæcularibus greſſum retinaherent, in lege mandatorum Dei perenniter durarent. His & hujuſcemodi adhortationibus creditam ſibi plebem in timore Dei vel amore confirmans, majore cœpit animi alacritate flagrare, quo liberius ſive devotius cor erigere ad contemplanda cæleſtis vitæ paſcua valuiſſet. F

Magna ſalutandi ne ſuos inſtruit

20 Interim dum in hoc tenore propoſiti accinctus fide, ſpe munitus, caritate fundatus perſeverat *, contigit Deo favente lubere a piis principibus regni Francorum Sigiperto regi & Grimoaldo *b* duci ex voluntate Dei & conſilio optimatum ſuorum us conſtruerentur infra * foreſtem monaſteria ſua in pago, qui Ardoenna *c* dicitor, cognominata Stabulaus, ſive Malmundarium *d*, in quibus commanent religioſi monachi, qui ſpiritualiter inibi Chriſto famularentur, & pro ſtatu totius regni & regis ſalute vel *e* filiorum, ſive curam regni exercentium, omnipotentem Dominum exorarent. Tunc cœperunt ædificare * atteotius &, ut aſſolet in tali opere, virtus divina ſubleuta eſt, proſperoque ſucceſſu velocius adimpleta ſuot.

auctor eſt S. Sigeberto regi, an bina condantur

* *al.* perfeverarent

a

b

* *al.* foreſta

c

d

e

* *al.* additicem

11 Cum-

A 11 Cumque adeſſet tempus, ut eccleſiæ ova materia nroatæ dedicarentur, mittens præfatus rex ad beatum Remaclum epiſcopum, quia alterum eorum, id eſt Stabulaus ad ejus pertinebat diœceſim, alterum vero, id eſt Malmundarium, quia ad metropolim reſpiciebat, cum conſenſu Chuniperti *f*, qui erat metropolitanus Agrippinæ, avocavit eum, ut ſicut conveniebat ejus miniſterio eas dedicaret. Quod ſanctiſſimus [Vir] illico obaudiens, cum magna diligentia explevit opus ſibi injunctum *, quod ejus dudum diſpoſitione fuerat actum; quia eum aſſet Regi & primis palatii propter maximam ſanctitatem vicinus ac amatus, nihil præcipuum abſque ejus conſultu fiebat. Unde factum eſt, quia tam carus eis habebatur; us, Miſſarum peractis ſolemniis, traderet ei prædicta loca jam dictus major domos Grimoaldus ſua ditione cuncta ordinari, & monaſtica vitæ inſtituta illic ſervari.

12 Poſt non multum vero temporis impetravit eundem a regr *g*, quatious relinqueos ſucceſſorem *h* poſt ſe in ſede pontificali, ut diu deſiderabat, hunc eremi locum adiret, & ibi ab hominibus remotus, ſoli Dro vacarrt. Quantus autem ſuctus de abſcrſſu Paſtoris ſuit, quamque mœſtos reddidit, quibus ſemina vitæ conſuluerat *, cum vidrreot otbatos ſe eſſe diſceſſu Doctoris & Patris *i*. Aiebant ergo: Quid facturi ſumus nos mileri, qui talem amittimus Paſtorem? Unde recipiemus conſolationem, cum ipſe eſſrt conſolator & munimen? Quis medebitur nobis ultra, cum iple fuerit curator corporum & animarum *k*. Unde nobis ſpes, cum deſtitnimur tanto Paſtore? Hæc & his ſimilia cum ejulatu proclamantibus, commendans eos opifici Deo ſæculum omne pro nihilo ducens *, uni Domino placere drſiderans, monaſterium petiit, ſolitatiam concupiſcens ducere vitam.

13 Audientes autem hoc religioſi viri vel e vicino, ſeu ex irmotis undique partibus, cœperunt conflurre ad doctrinam ejus, videntes ſapientiam Dei aſſe in eo, ad perficienda, quæcumque juſta & digna Deo, atque accepta habentur. Nam ita eras aſſuetus in operibus divinis, ut nullum perttanſiret omnino tempus, quo non eſſrt pſalmis vel orationibus ſive lectionni intentus. Manens itaque pervigili cura C abſque [ulla] reprehenſione in monaſticis documentis, multos nobilium virorum animos convertit, ut imitatores fierent illius vitæ, cujus erat doctrioa perfecta; quia quod ore docebat, ptius opere adimplere curabat.

14 Unde factum eſt, ut, creſcente religiona ereſceret etiam cenſus ejuldem eccleſiæ, in ulus ibidem ſervorum Dei famulantium. Nam audientrs cultum hujuſmodi religionis jam dicti piiſſimi principes evocantas beatum Virum, tradiderunt [eidem] ax ipſa foreſte duodecim leucas in longitudine, ſimiliter & in latitudine; in quo ſpatio nullus contradictor exiſteret ſuæ ditioni vel ſuccedentium ai, ut quiete Deo militarent. Nec non etiam affirmarunt teſtamento cum ſignaculis * imperialibus, ut ſtabile illud [in] omni tempore duraret, quod Pater ſanctiſſimus ſuſcepit libenter ac tenuit ſeverenter *. Verum non multo poſt ipſum ſpatium adbreviare ſtudult, ut ſine impedimento fieret ſequatihus, & ſine ullo obſtaculo rrctores loci poſſent ſervare *l*: quod ad noſtrum uſque tempus iocoovulſum durare videtur [omnino.]

15 Patris igitur monitis devoti obſequentes diſcipuli inſtitutiones regulares haud ſegnes exaquantat; prout Doctorem ſuum prorſus omni hora videbant laudibus divinis attentius inhærentem, ac diu propoſiti vota ſervantrm. Hiſce palæſtricis diſciplrois diutius immorantes, tandem repromiſſam gratiam, Domino ut credimus tribuente, indepti ſunt. Is autem pius Sacerdos in agonis triumpho poſitus, armatus fide contra nequitias immundorum ſpirituum, ſi qua * conati lunt adverlum religionis divinæ cultum obſiſtere, votumque animi ajus, prous erat io Chriſto ſtabiliter fundatus, dejicere; ſtubebat magnopete hoc irrumpere * cootinuis Scripturarum documeotis, orationi inſtando, jejuaiis earnem maceraodo [in] vigiliis petnoctando, eleemoſynam largiendo, exemplis potius quam verbis illud Apoſtoli inclamans: Mihi vivere Chriſtus eſt, & moti lucrum.

16 In hac ergo conſtantia animi immobiliter perdurans, tandem accumulatum, ut ita dixerim, boni opetis olim ſibi traditum talentum exquiſitori ſuo reddere cupiens, maxime cum voce Domini audita vocantis ſe * ac dicentis: Euge ſerve bone & fideliſ, quia ſuper pauca fuiſti fidrlis, ſupra multa te conſtituam; intra in gaudium Domini tui: hujus optati gaudii compos ſore * deſiderans & has prrces cotidie perſolvens, ultimo jam ſenio feſſus, valedicens omnibus eoſque opifici Deo commendans metam mortit attigit, beatamque cælo aoimam reddidit *m*. Cujus corpus honorifice, ut decuit, cum hymnorum dulcibus melodiis ſepulturæ traditum *n*, in magno ſervatur honore: præſrrtim cum floreant ibi plurimarum virtutum inſignia ad laudrm & gloriam nominis Chriſti, qui ſibi fideliter ſrrvientibus innumera dona conferre dignatur. Celebratur autem depoſitio ejus tertio Nonas Septembris, regnante Domino noſtro Jeſu Chriſto; cui eſt gloria, laus & jubilatio per immortalia ſæcula ſæculorum. Ameo *o*.

ANNOTATA.

a *Sic edendum cenſui ex Mſ. Bambergenſi. Apud Mabillonium & aliòs legitur* jubere *cum Ablativo vel Dativo; in Mſ. Rubeæ Vallis* juberi a: *in San-Maximineaſi vero* jubante. *Varie etiam nomea regit ſcribitar; in quibuſdam* Sigiberto, *in aliis* Sigeberto.

b *B. Pippini ducis, vulgo* Landenſis *cognominati, filio.*

c *Mſ. Rubeæ Vallis* Ardenna, *in aliis quatuor* Ardoinna; *Codex Valcellenſis & Mabillonius* Arduenna, *atque hoc nomen communius videtur.* Sylva eſt Galliæ & Belgii maxima, *iagait Baudraudus*, e mill. paſſ. & amplius in longitudinem patens, extrnditurque per ducatum Luxemburgrnſem, uti & per ditionem Leodienſem auſtralem verſus confinia Campaniæ provinciæ, & partem etiam per Hannoniam meridionalrm, diverſa habens nomina pro varietate locorum, eratque aliàs multo ampliot. *Eam plaribus deſcribit Hadrianus Valeſius in Notitia Galliarum, addens pag.* 38. *monaſteria* Malmedi & Stavelo, *de quibus hic agitur, nunc eſſe extra finet ſilvæ Arduennæ*, cultorum ac præ ceteria monachorum opera paſſim exciſæ.

d Stabulaus *præponitur ab anonymo, non quia prius exſtrit cœptum, ſed quia præcipuum & ab-*

AUCT. ANONYMO. *exemplis patius quam verbis diſcipulos ad virtutem cohortatur.*

* *al.* qui

* *hoc irrumpere abeſt a reliquis hus Mſs.*

pie moritur ac honorifice ſepelitur.

* *Mabill. clamantis ad ſe*

* *in uno Mſ. parte cepi ficti*

m

n

o

* *Mabillon. reponens*

quo modo conſtituens ab eo exſtruendi

devotionem monaſterii ſollicitus animarum paſtor,

* *Mabillon. ſigilli*

* *idem confirmatos*

l

AUCT. ANONYMO.

& abbatum ſedes. Vide Commentarium §. 6. Mabillonius in Notis obſervat ex Heuſchenio tom. I. Februarii pag. 221. monaſterium utrumque inceptum eſſe anno ſexto epiſcopatus S. Remacli, hoc eſt, inquit, anno Chriſti DCLXVIII. *ſed male: nam Heuſchenius diſerte habet* DCLV. *Dedicatio autem ad triennium ditata non videtur.*

e *In Ms. Rubeæ Vallis* ac filiorum ejus, regnique curam exercentium *&c. Porro* filios *S. Sigeberto fuiſſe oſtendit coætaneus ſcriptor Vitæ S. Bonifii epiſcopi ad* 15. *Januarii editæ pag.* 1070. *num.* 4. *ſolus tamen Dagoberti nomen apud auctores exprimitur.*

f *Al.* Chuneberti *vel* Cuniherti, *Mabillon.* Chuniberti. *S. Cunibertus epiſcopus Colonienſis habetur in Martyrologio Romano* 12. *Novembris.*

g *Non Sigeberto, ſed Childerico II. nepote Sigeberti ex fratre. Regnare is cæpit in Auſtraſia anno* 660. *& patrui ſui donationem, petente Sanctio media parte imminutam, confirmavit anno* 667.

h *Fuit is S. Theodardus M. inſcriptus Romano Martyrologio ad* 10. *hujus. Quo anno Sanctus noſter epiſcopatum abdicaverit, dixi in Comment. num.* 55.

B

i *In Ms. Rubeæ Vallis hæc periodus, quibuſdam additis, ita legitur:* Quantus autem luctus de abſentia Paſtoris ſui, quamque mœſtos eos reddiderit, quibus ſemina vitæ contulerat ..., quis valeat abſque fletu illis flentibus compatiens proſequi.

k *Præcedentia, incipiendo a* Quia, *deſunt apud Mabillonium. Codex Valcell. omiſſo* eorporum, *legit*, cum iple fuerit cura & medicus animarum.

l *De donationibus & errore chronologica circa illas actum eſt ſupra num.* 58. *& ſeqq.*

m *Anno circiter* 664. *inquit Mabillonius in Notis, ſed perperam: Sanctus enim adhuc vivebat anno* 667. *Vide dicta ad lit. g. Martyrologium Pariſienſe obitum collocat circa* 688. *Adi Comment. num.* 67. *&* 68.

n *In eccleſia ſeu Oratorio beati Martini, quod ipſe condiderat, ſicuti Natgerus Harigeruſque teſtantur. Inde poſtea tranſlatum eſt a Goduino abbate quarto. Vide num.* 75.

o *Hic deſinit Codex Ultrajectinus & apographum Trevirenſe S. Maximini.*

c MIRACULA

Ex Ms. Colonienſi collato cum aliis quinque Mſs. & editione Mabillonii.

LIBER I.

Auctore eodem anonymo Stabulenſi.

PROLOGUS.

Auctor non ſcribit niſi viſa, vel a fide dignis audita.

POſt glorioſiſſimum *a* agonis omnibus ſæculis laudabilem triumphum, quo, depoſito cælesti indumento, immarceſſibilem gloriæ idem nactus eſt ornatum, ad comprobandum quanti meriti, quantæque ſanctitatis beatus Vir ille fuerit; noluit pius Dominus occultum manere, quod apud illum non latebat, ſed fieret * hominibus quoqua alarum, quanta gloria ille polleas in cœlis, cui tanta miracula quæ noſtris aſpectibus conceſſa ſunt videre, præſtat agere in terris. Non enim audemus filere quæ novimus, ne quaſi defides & ſardi ad opera Chriſti enarranda vel miranda dijudicamur. Nec ** alia, niſi ea quæ relatu veracium hominum didicimus, vel ipſi oculis perſpexerimus, dicere volumus, ne culpa mandacii arguamur *b*.

D

* al. fieri

** in aliis Verum nec

b

ANNOTATA.

a *In aliis omnibus legitur*, Poſt expletum namque (*vel* itaque) glorioſiſſimi agonis *&c.*

b *Item additur*, Unum ergo miraculorum illius in exemplum ponimus (*Mabill.* referamus,) ut poſt facilius reliqua crebihilia eſſe comprobemus. Et *mox* t Eo namque tempora *&c.*

ANTIQUÆ DIVISIONIS CAPITA, QUALIA SUNT IN MS.

E

I. De Joſeph, ita contracto, ut ſuper genua incumbens caput erigere non poſſet.

II. De ferro vincto, qui dum cancellos attigit, vincula diſrumpuntur.

III. De cæca muliere, quæ dum de fonte ſancti Remacli bibit, ſanata eſt.

IV. De quodam Amulgero nomine, qui ſanitatem oculi recepit.

V. Quod hoc factum ad aures Lothovici * imperatoris pervenit, & lumina denſculans Deo gratias reddidit.

* Ludovici

VI. De quodam contracto in monaſterio Dervo, qui, ſicut in ſe confeſſus aſt, meritis fratrum noſtrorum ad feſtivitatem vaniantem * convaluit.

* f. veniendum

VII. [De femina muta in feſtivitate jam fati Viri Dei ſanata.]

VIII. Quod quidam terram ſancti Remacli invaſit, & ſibimet imprecando glaber remanſit.

IX. Quod quidam arietem ſancto Remaclo delegavit, & pro mendacio vultu & ore retorto deformis remanſit.

X. De muliere per trea menſes cæca & illuminata.

F

XI. De quodam, qui uxoria ſuæ fibulas ſancto Remaclo frauda ſubducens, per ſes menſes cæcus effieitur.

XII. Quendam a dæmonibus vulneratum & ſurdum effectum, quomodo ſanavit.

XIII. De alio, cui alapam in faciem dedie & lurditate maxima percuſſit, ac poſtea ſanavis.

XIV. De palla, quam ſanctimonialis de altari io villa vocabulo Marcha, tulit, ex qua poſt ablutionem ſui capitis, ipſum caput exterſit & crines perdidit.

XV. De ſepulchri ajus redolentia, quando prima ab artifieibus dimota eſt terræ glebula.

XVI. De piſce io villa Calen; quem unda in navim injecit.

XVII. De vinea in villa Maranco, fraude ſublata & reſtituta.

XVIII. De ah axortu ſurdn paritar & muto, quomodo curatus eſt.

XIX. De cuppa beati patris noſtri Remacli qualiter inventa eſt.

CA-

A

CAPUT I.

Contracti ſanati, diſrupta ferrea vincula, cæcis lumen redditum & mutæ loquela; pejerans punitus.

CAP. I. *Miſere contractus ſubito erigitur,* * *Mſ. Rubea Vallis ſubſtituit* Stabulenſis

EO namque tempore, quo fabrica altaris eccleſiæ noſtræ * agebatur, contigit adeſſe ibi quemdam Joſeph nomine, qui ita curvus erat, ut ſupra genua incumbens caput ſurſum erigere non poſſet: ſed nec penitus immobile id uno in loco tenere diutius valebat. Qualiter autem illi acciderit, referebac: quia dum eſſet ſolus poſitus eom ſuo equo in campo vicini ſui, ajuſque herbam injuſſe depaſceret, a fulgure ignis * diviotus percuſſus ita exuſtus eſt, ut mox e ſpite depoſito curvus redderetur. Quadam vero nocte, quæ Dominica dicitur, dum fratres ad divinum Officium perſolvendum devoti in-

* *Mobill.* fulguris ignis

B ſiſterent, ecce idem debilis in pavimento tem- a *al.* totam pli prorueos, magois clamoribus vocum * eccleſiam replevit, in taotum ut præ nimio pavore hi, qui ad vigilias obſervandas aderaoc, veloci curſu fugientes loca altaris irreverenter irrumperent, neſcii qoid illis agere conveniret. Interea religioſi mooachi hymnos matutinos ſublimiter in laudibus Dei, prout erant aſſueti, percelebrantes, venerunt videre, quid elamoſis vocibus languidus pateretur: eumque iotueotes, perſpiciunt omnem nodoſitatem membrorum illius diſſolntam, & in priſtinum robur artus eorporis redivivo greſſu firmiter erectos.

uiſo lumine clocalo Sanctı proclamante * *al.* beatiſſimo

* *al* cerneos

2 Scilcitantibuique quomodo id actum ſit, aſtruebat vidiſſe ſe quaſi faculam ardentem a lecto beatifici * Pootificis proceſſiſſe ac ſe ſubito irradiaſſe, & omnem illam debilitatem ab eo abſtuliſſe, proprioque ſtatui reſtituiſſe; mirumque in modum cerneres * omnem plagam illius igois, qui a fulgure proceſſit, abſteriam, non ſolum ſimilem raliquæ carni, ſed atiam candidiorem, immo & ſaniorem; & qni aliorum manibus [vel] vebiculis in eccleſiam deportatus fuerat, ipſe

C jam corpore ſanus cœpit iter gaudens veloci greſſu carpere & adminiculo alterius non egere. Tune devoti monachi ſollemnes laudes Deo & ſancto Patrono exultantibus animis referunt, quod talia per eum dignatus [ſit] oſtendere ad laudem nominis ſui. Servantor etiam baculi vel

a ſcabelli *a* ipſius ſanati vel plurimorum ibi ſanitatem recipientium, pendentes ad januas eccleſiæ in monimentum virtutum Chriſti, ut videntes enarrent magnalia ejus.

v. *Jeluluve ferro vinctus,* * *Mſ.* jacebat

3 Alin itidem tempore quidam ferro vinctos veoiens, ilico dum cancellos attigit, ſtatim ſerrea vincula ita ſunt diſrupta, ut a loco, in quo æger ſtabat * uſque ad locum lectuli, in quo ſacratiſſimus cinis ante jacuerat, in pavimento corruerent, & homo incolumis permaneret. Perſtrepentibus omnibus ac mraotibus, qui aderant, videat abſolutum a vinculo, qoem paulo ante ferreis maoicis viderant aſtrictum. Talique gaudens muoere edin gratiarum laudibus reverſus [eſt] in domum ſuam cum pace.

vr. *& cæca illuminatur.* b

4 Per idem fere tempus fuit quædam fœmina ex Hasbanio *b*, orbata luminibus, quæ longa ægritudine bis tenebris circumdata detinebatur. Hæc correpta viſione nocturna admonetur, ut

mittat, qui perferat ad eam ex foote Viri ſanD AUCT. ANONYMO. IV. *Alter ob violatam Dominicæ veneratiouem excitato punitur,*

cti & ex hoc bibat & oculos abluat, quod ut fecit, ſtatim vilum recepit.

5 Nec illud ſilendum æſtimo, quod quidam homo, nomine Amulgerus, dum tempore meſſis ad ſpicas recondendas die Dominica, quæ eſt abſoluta libertas a ſervili opere, ioſudaret attentius operi ſibi competenti, nec daret honorem Deo ceſſando a laboribus, cum conjuge ſua plaoſtra oneraos, ac domom recondenda deducens; contigit unum ex feſtucis oculum ejus dextrum illidere ſubitoque luſcum reddere. Hoc dolore amiſſi oculi, aliero quoque orbatus remanſit: cumque eſſet circumdatus tenebris, diu in hac cæcitate mœſtus triſtiſque æger perdurat. Tamen non diffidens de miſericordia Dei, ſuſfultus ducatu alterius plurima loca Sanctorum circumiens, precabatur eorum ſuffragiis ſibi dari ſoſpitatem. Hnic itaque labori inſiſtens quadam nocte ſopori deditus, meruit audire relponſum, quod noo alicubi eſſet illi ſalus præſtanda, quouſque ad memoriam veniret ſanctiſſimi Confeſſoris Chriſti.

E

meritis Sancti recipit uſum oculorum, * *Mſ. Rubea Vallis* Stabulo

6 Quo comperto gaudens de admonitione divina, nocturnis ſilentiis remotis, alacer a ſomno exſiliens, veloci curſu paſſim peragrans loea, tandem pervenit in Sabbato * ad optatum diutius locum. Nocte vero ſequenti, quæ Dominica dicitur, dum fratres ex more veſpertinos hymnos ſollemniter cantant, ecce iterum * totam replet debilis eccleſiam vocibus, ita ut omnes agnoſcerent adeſſe Dei virtutem. Quo cognito, ſervi Dei extollunt ſublimiter ora in laudibus Chriſti, qui conceſſit illis [videre] magnalia ejus: expletoque curſu *, venerunt videre opera divinæ gratiæ in membris infirmi, luminibus jam clare videntis omnes circumquaque (ſe) intuentes. Conſiderantibus ergo referebat, quia viderit a loco mauſolei inſtar radiorum ſolis fulgurantem lucernam, illique tam aures quam caput omne concuſſiſſe, & tenebras abſterſiſſe, lumenque dediſſe. Surgenſque a loco, quo proſtratus jacuerat, ab eccleſia lætus egreditur, viam carpens & viæ ducem ulF terius non requirens *c*.

* *Mobill.* ſubito

* *Idem* eaoru

c

vr. *quos temperator diſſ. colaoit;* d

7 Nec multo poſt, perluſtrante circumquaque fama, pervenit hoc factum mirabila ad aures invictiſſimi principis Ludovici *d* ac procerum ejus. Sed & is, qui cæcus fuerat, ab his, quibus jam cogoitus habebatur, ei oſtenditur, narraos, quomodo * viſum recepit per merita ſanctiſſimi Viri: atque multimodas gratias retulit imperator omnipotenti Deo, deoiculans lumioa divinitus illi reſtituta, immenſoque replebatur gaudio, quod in diebus ſuis tanta miraculorum inſignia (per Militem ſuum) dignaretur oſtendere Dominus.

* *al.* quaſi. tet

vr. *alios membris omnibus contractos* e

8 Illud etiam non arbitror retirendum, quid actum ſit in loco, qui ab incolis commaneotium Dervom *e* nominatur. Hujus rei talis fuit occaſio, quam narro. Erat enim abbatis noſtri *f*, qui tune temporis ambobus præerat locis, permaximum omnino ſtudium, ut in ſuperius denominato loco regularis creſceret cultus; quia ad ejus uſque tempora canonicis deſudabant *g* actibus, feceratque ſeniores fratres ex nobis (illic) commorari, qui ſuaderent eis omnem ordinem regularem firmiter tenendum jugiterque ſervandum. His diſciplinis ioteotis, contigit adeſſe feſtivum piiſſimi Doctoris noſtri diem: cumque

f

g

AUCT. ANONYMO. adhortationibus rectorum eos docentium de actibus beatiſſimi (Antiſtitis) cognoviſſent, una concordi animo vigilias devoti ſpondent ex more, celebrem ducere noctem. Interea dum hæc aguntur, evenit Deo favente adeſſe ibi quemdam contractum membris omnibus, ut viderentor plantæ pedum ipſius conjunctæ famoris loco. Iſque magnis cœpit conatibus precum inſiſtere, quo poſſet ſupplex in eccleſia pernox Dei pietatem exſpectare: quia dicebat ſibi dudum cælitus nuntiatum, inibi affore monachos a partibus ipſius Sancti, qui deludarent in excubiis vigiliarum illius noctis, illicque debere ſe ſciret ſanitatem recipere.

Jacetur in monaſterio Dervenſi & pravis apparitionibus

9 Hac viſione in fide confortatus fecure io templo pernoctaos erat; & ecce, ſtatim ut ſilentium quietæ noctis omnes capiunt, æger jacens inquietat repentinis clamoribus ſomnum capere deſiderantes, ſurgentesque, ut ita dicam, inviti ad percelebrandum (divinum) Officium intrant, jam læti de conſolatione Domini. Perfectis ergo diutinis precibus, adeunt perſpicere mirabile factum, ægroti membra in priſtinum gradum reſtituta. Iterum agnitur laudes, iterum cæcitantur attonitis cordibus ſublimia [a] vota, quia etiam in longinquo poſitis illia non defuit Sancti memoria. Interrogatus autem qualiter illi vitum fuerit, retulit ſe vidiſſe quemdam ieroprepem *b*, vultum angelicum ac ſulgidam ſpeciem gerentem a foris eccleſiam ingredientem, eique manum porrigentem & ſalutem præſtantem: talique coratus modo gratulabundus cœpit iter carpere, & qui ante altorum deportatus fuerat manibus, proprio jam greſſu reſtituto, ivit domum ſuam cum pace.

a al. ſupplicia

b

Virg. muta ſe quidam reſpic. *a Mabill. Rochhaedis, al. Rochhindis*

10 Interea non tacebo, quod quædam fœmina Hrodlindis [a] nomine ita muta diu permanſerat, ut nec ſignum locutionis in ea cognoſci potuiſſet ullum. Hæc itaque ad ſacroſtiſſimi diei vigiliarum feſta pii Patris adveniens, pervigilans erat, præſtolabaturque pietatem omnipotentis Dei, ac motibus animi, prout poterat, precabatur ſui miſereri. Quam intentam huic anxiæ perturbationi virtus divina circumtexit, & inter populorem turbam, quæ eſſet, quæ plus cæteris ſolamine eguiſſet, clementia eximii Patris recognovit. Convenientibus ſiquidem omnibus (qui) aderant ad ſacras vigilias obſervandas in eccleſiam, devotiſſimis ſervis Dei & cum omni diligentia & laudum ſublimitate Officium nocturnum perſolventibus, adeſt viſitatio ſupcena, quæ laborem illorum non patitur eſſe vacuum: ſed ut confirmaret fidem & pios actus illorum, debilem, quam ſpiritus immundus ita mutam reddiderat, ut a nativitate (ſic) permanens nullum penitus verbum mutire videretur, ecce ſubito miram rem vidimus, ſic (videlicet) loquacem effectam, ut nullus noſtrum rectius loqui nec formare verba poſſet. Et ita gaudens de munere divino effecta, gratolans & laudans Deum ac ſancto Patrono grates dignas perſolvens rediit ſoſpes domum ſuam cum pace.

Virtus Dei prorſus impoſſibilia.

11 Præterea in memoriam venit, quod quidem homo pravs animi voluntate deceptus terram ejus injuſte abſtulit, atque in ſuum dominium uſurpare tentavit. Comperto vero noſtri, quod talia ille iniquus præſumeret, corripiunt eum blandis hujuſcemodi verbis: quia ei non competeret contra Sanctum Dei tam injuſtam rem agere, ut ei res ſuas violenter vellet auferre. Ille autem nihil eunctatus, imo ad terminos loci cum defenſoribus ſuæ partis adveniens, proteſtatus eſt ſub teſtificatione juriſjurandi falſorum [a] teſtium, quod magis convenirtet ſuæ ditioni pars illius terræ, quam partibus eccleſiæ noſtræ. Verum & imprecatus eſt ſibi ita exprobrando: Sic ſubveniat mihi in neceſſitatibus meis meritum [a] illius Sancti, & ſic maneant capilli in capite mao vel [a] pili in barba mea, quomodo ego recte dico, & mea eſſe judico. Sicque ab ipſa hora, ſicuti ipſe poſtulavit, ſine capillis & barba glaber remanſit. Nam [a] (&) ſubſecuta nocte ægritudine oppreſſus adeoque eſt langnore confectus, ut ungues ejus vel [a] pili corporis ab eo divellarentur; ſalique labore aſtrictus non ſolum terram, quam vi tollere voluerat, reddidit, ſed etiam duplicatam ex ſuo reſtituit; attamen capillis & barba, quamio ſuperviait tempore, caruit.

a Mabill. falſator

a al. auxilium *a Mabill. &*

a Idem Bilium

a al. &

ANNOTATA.

a *Ms. Rubeæ Vallis* ſcamelli, *quæ vox ſecundum Cangii Gloſſarium* propria uſurpatur pro iis ſcabellulis, quibus repentes manibus innituntur: Germ. SCHIMMEL. *Eadem notione dicitur* ſcabellum, *&* ſcabellus *ut patet ex hoc loco.*

b *Idem Ms.* Hasbsoia, *uti communiter appellatur*: Haipengou *indigenis*, la Hasbaye *Gallis*. *Tractus eſt Germaniæ in ditione Leodienſis epiſcopi, inter Brabantiam, Moſam, & Leodium urbem extenſus, cujus caput Fanum S. Trudonis, ex Baudranda. Videri etiam poteſt Valeſius in Notitia Galliarum pag.* 241.

c *Codex Valcellenſis addit* amen, *nec plura de miraculis habet.*

d *Al.* Hludowiei. *Erat in Ludovicus cognomenta* Pius, *Caroli Magni filius, imperii conſors factus a patre anno* 813. *a Stephano IV. PP. imperator coronatus* 816, *& defunctus* 840. *Diplomata, quæ Wirundo abbati conceſſit anno* 814. *videri poſſunt apud Marſenium tom.* 2. *Collectionis ampliſſimæ col.* 21. *& ſeqq.*

e *Apud Mabillonium* Dervus, *vulgo* Der, *quæ in ſilva excuſa & culta S. Bercharius condidit monaſterium Dervenſe* Monſtier en-Der, *in pleriſque tabulis Campaniæ Galliæ corrupte nuncupatum* Montirandel, *teſte Valeſio in Notitia Galliarum pag.* 170. *Situm eſt in dioeceſi Catalaunenſi* (Chalons ſur Marne) *& pago Pertenſi* (le Perrois) *non longe ab amne Vigera*, la Voire. *Plura de hoc monaſterio dicentur in Vita S. Berchariі ad* 16. *Octobris.*

f *Fuit is Odo ſive Hauda, aliis Hauto & Anda, abbas Stabulenſis ſimul ac Dervenſis, qui, favente Ludovico Pio imperatore, Dervenſes clericos ad priſca monachorum inſtituta revocavit anno* 827. *Mortuus eſt inclaunta anno* 836. *poſtquam præfuiſſet annis* 29. *ex Dionyſio Sammarthano in Abbatibus Stabulenſibus, col.* 941. *&* 942. *Hinc deprehenditur ætas ſcriptoris.*

g *Mabillon.* Canonici inſudsbant; *amiſſe actibus. Hæc phraſi anonymus ſignificat, a monachis clericis fuiſſe factos: uti poſt eum aperte ſcripſit monachus Dervenſis in miraculis S. Berchariі apud Mabillonium pag.* 844. *num.* 2. *ſubdens num.* 4. *idem beneficium, quod hic ſequitur.*

h *Sic etiam habet Ms. Rubeæ Vallis; aliud cum Mabillonio hic* geroprepem, *duo alia Mss.* geroprebem, *a Græco ἱερουργὸς corrupte litteris Latinis exarata. Mabillonius parte* 2. *Sæculi* 3. *pag.* 628. *recte legendum monet* hieroprepem, *id eſt,*

A *eſt*; *inquit*, ſuoctum, *quo ſenſu Paulus ad Titum cap. 2. ℣. 3. πρεσβύτιδας ... ἱεροπρεπεῖς appellat. Lucianus presbyter a Cangio citatus tom. 3. Gloſſarii col. 877.* Jeruptepem *interpretatur* dignum Sacerdotem.

CAPUT II.

Pœna alteri inflicta, qui votum fregerat; reſtitutus cæcis viſus & ſurdis auditus: furripiens linteum altaris punitur, at dein pœnitens ſanatur: ſuavis odor e Sancti tumulo.

12. *Votum frangens iuſte punitur.*

ALius etiam voto ſe obligans, unum delegavit atietem ad eccleſiam ſanctiſſimi Viti ſe datueum vita comite: quem diligenter cuſtodiens, jamque adultum, feſtivum diei tempus exſpectans, cum eodem ariete cœpit tendere ad
B locum nupet mente deſtinatum. Cumque jam vicinus eſſet monaſterio, illudque eminus aſpiceret, volantas animi ejus diu ſervata antiqui boſtis inſidiis immutata eſt; ſicque pulſatus a diabolo paululum ſubſtitit, & in pattem alteram divertens, pignus, quod ſponte dederat, abſtulit & in ſuos uſus convertere præſumpſit. Nam adveniente nocte epulas ſibi de eodem bidenre parans, non diſcedit, donec cum ſuia omnem ejuſdem animalis conſumeret carnem: conſumptoque epulo, memor Dominus ſtultiſſimi voti *a* fuit, quo aſtrictus tenebatue miſet; nam [ita] illi os & vultus pene ad aurem uſque manſit retortus, ut cerneres eum deformitate fœdatum; omnibus intuentibus criminorum
* *Mabill. præmonſtrantem* ſe præmonſtrans * votique reum proclamans *. Ita deformis abſcedens, tali ſigno quamdiu vixit, cunctis ſe notabilem præbuit.

a

cæca viſum recuperat.

13. Fuit præterea quædam fœmina nomine Eo-
C mentada, per tres menſes amiſſo lumine cæca, quæ ammonita eſt in ſomois, ut aliquod votum Sancto committeret, ac ille viſum illi eedooa-
b ret. Et licet rebus panper, fide integra tamen manſit; nam pene nihil aliud repetire potuit, quam caput ſuum præcingeniem *b* candelam, quam per garulum ſuum dirigens poſtolavit to-
* *al.* quod tis niſibus, quo * accenſam ante ſacrum ſepulchrum poneret; ut ibi, qnou'que duraret, in-
* *al.* Quando autem extinguibilis arderet. Quod ut * lucetna hominum uptata manibus officium ſplendendi amiſit, lux diu negata extemplo cæcæ debili eſt reddita, & [ipſa] ſanitati priſtinæ [eſt] reſtitusa.

idem alter, qui viſum oculorum amiſerat ob fraudatum pium legatum c

14. Inleram quoque huic narrationi aliud mi-
eacolum, quod pluribus habetur notum, quia non plus ex hoc quam biennio conſtat impletum. Quidam etenim [homo] nomioe Lungulſus *c* a conjuge ſua, quam ægritudo diuturna uſque ad mortem perduxerat, poſtulatus eſt, ut fibulas argenteas pro abſolutione ſua ad locum beatiſſimi Antiſtitis deportaret, ibique pro ereptione ſuæ animæ depoſceret. Qui audiens blandiſſimam vocem conjugis, ſpondet ſe impleturum quæcumque illa ſuggeſſerat. Poſt mortem vero ejus, oblitus ſpoſtionis ſuæ, immemor etiam privilegii * conjugalis, parvi pendenſque timorem Dei vel * amorem, apud ſe tenuit argentum, illudque in proprios uſus con-

* *l.* ſ. juſſi
* *Mabill.* &

vertit, & mulieri defraudavit. Quod facious oc-
D cultorum Cognitor inultum abire non patiens ita AUCT.
egis, ut ille perfidus profundæ cæcitatis tenc- ANO-
bras incuereret, & per ſex menſes [lumioibus] NYMO.
maneret orbatus. Cumque a vicinis vel cognatis requireretur, quid illi contigiſſet, cum aote videns, nunc cæcus ſit ſubito effectus; non valens ultra peccatum ſuum abſcondere, confeſſus eſt, ob eeatum furti erga uxorem ſuam habitum * videndi officium luminibus eſſe ſubtrac- * *idem habiti*
tum. Adhortantibus uutem, qui cauſam bujus facti ab eo cognoverant, ſumeos munus quodlibet in manibus, propete venit ad monaſterium; ibique facinus, quod babebat latens, ſeeis apertum, & nocte ſuperveniente illic contioua-
tim ad ſepulchri locum in precibus perſevetans, uurora illueſcentis diei elaee omnia vidit, ſaouſque inde rediit.

*surdus auditu donatus, * al. etiam d*

15. Nupee igitur * accidit, nt quidam ex fa-
milia noſtra oomine Gotherus, per ſomnium a ſpiritibus oequam vulneratus, ſurdus eſſet effectus. Hie itaque nocturno ſilentio pulſatus juſ-
ſua *d* eſt venire & viſitare limina ſacra beatiſſimi Remacli, ubi ſciret ſe recuperaturum priotis E
valetudinis amiſſionem. Dum ergo hac hæſitatione anceps multumque mœſtus ineederet, ſtasribus ſtipendia ſarris reliquis manſoribus in vehiculis fetentibus, ipſe quoque juxta menſuram ſibi indictam cum cæteris ſerre non diſtulit. Ec cum veniret baud procul a monaſtetio, boa illius nimiam laſſitudinem vel cujuslibet tei iojueiam paſſus, in eodem ſubſtitit loco. Tunc aoxius & trepidus homo factus, nihil aliud agere valens, manſit ibi nocte illa, ſervans injunctum ſibi ab exactotibus opus. Medio veto tranſacto ſpacio noctis, quidam ſenex ad cum veniens & in ſopore poſitum cernens, interrogat unde eſſet, vel quo tenderet, cujuſque foret obſequium, quod ſervatet. At illi reſpondiſſe [ſe]
* *Mabill.* viſum eſt * omoem ordinem rei, juxta quod *Ad ille re-* illi fuerat ſciſcitatus; aſpicienſque ad eum co- *ſpondit ſe* gnoſcit virgam manu geſtantem, quam elevans *viſu* ɔdem vie ſplendidus, caput & aures ejus percuſſi & abſceſſit. Evigilans itaque iofirmus ſanitati eſt reſtitutus. Mane vero facto, eommodavit eui-
F dam commeanti * illic fœnus *e*, & bovem illius * *in aliis* precio ſumpto accepit, atque annooam, quam *commu-* ſervaverat integro numero reduxit & gratiua Den *cavit* pro ſanitate data retulit; ſicque gaudens abſceſ- *e*
ſit, & ad diverſorium tediens bovem, quem pene moribundum reliquerat, iocolumem invenit, & cum gaudio ad domum tediit.

alius etiam claudus, os ſortur, & ſurdatus a Sancto pertuſſus, f

16. Huie etiam miraculo alind ſimile pandam. Erat quidam ex eadem familia Thcodeadus *f* nomine, qui hora diei ſexta exarabat tectam ſeminario uſui aptam: & ecce oculos attollens conſpicit [eminus] venientem eumdem [virum] ſenem, eamtiem capite geſtaotem, clerici formam monſttantem, & axſpectans eum ad ſe uſque propetantem, ſalutavit bumilitee. Interrogatus unde eſſet, vel ſi ſciret, quomodo ad monaſterium ire potuiſſet; [ille ſe] optime ſcire proteſtatus aſt. Et ille: Perduc me, inquit, ad locum, quia oppidò illuc deſidero celerius venire. Is equidem negligens effectus reſpondit [ſe] non poſſe opna ſibi conveniens * *al. commiſſum*
derelinquere ejuſque famulatui obſecundare; multumque ab eo precibus poſtulatus, nullum omnino præbuit aſſenſum. Cumque ſol oceaſum daret, & noctis imtimm ſequereiur, ſoporis

AUCT. ANONYMO. dedito adeſt idem vir æquali forma ſimilia deprecans. Illo ergo nullo modo præbente aſſenſum, alapam ei in faciem dedit, eumque ſurditate maxima pereuſſit.

ab eodem ſanatur.

17 Non paucis vero diebus evolutis, neceſſitate compulſus ad ſacratiſſimum ejus tumulum humilis veniens, precabatur ejus auxilio ſibi faveri. Nec diu diſtulit quod petebatur; quin conferre ſalutem noxio ocius voluit; nam Dominica item nocte in eccleſia ſe poni ægrotus jubet, dicens ſibi confidere ſalutem [adeſſe] quantocyus, Sancto Dei præſtante. Unde ſecundum fidem ejus mox ſanitas ſecuta eſt, quod * poſtea narrare nobis conſuevit; quia dum ſederet exſpectans ſibi auxilium affuturum, aſpicit lumen ab altari procedere, & eumdem, quem antea viderat, virum lucernam manu tenentem, ſigno crucis ſe aſſignantem *, omnemque infirmitatem membrorum debilium curantem; ſicque poſtea roboratis viribus, in excubiis ejuſdem templi incolumis perſeverans perenniter manet.

* al. nam

* al. conſignantem

B

XIV. *Incendium dedicationem ecclesiæ obſtatam*

18 Villam in pago Falminenſi *g* ſitam vocabulo Marcam *b* ferunt incolæ in dotem eccleſiæ monaſterii noſtri eeſſiſſe. In ea igitur nuper, ageote opportunitate, oratorium ab indigenis extrui parabatur; ſequente vero votum effectu, opus initur, collatoque divinitus auxilio tota in brevi ſabrica lignea quamvis materiæ *i* conſummatur. Quo facto, ſacerdotem populi de more ad benedicendum invitant, prius tamen a monaſterio ſancti Remacli pignora, quo ejus ſacraretur de nomine, dari ſibi petentes. Annuitur itaque a [tribus] fratribus fideli petitioni, condictoque benedicendi die, per ſacerdotem nomine Goderannum expetitæ beati Viri reliquiæ obviam pontifici diriguntur: a quo veneranter exceptæ in * loco competenti ſunt decenter aptatæ. Expletiſque de more vigiliis ac cæteris huic ritui congruentibus, ubi ventum eſt ad altare tegendum, matrona quædam venerabilis nomine Grimvara, cujus ea maxime gerebantur inſtinctu, linteum, quo ſanctum operiretur altare deferens, antiſtiti illud ſub teſtificatione porrexit, ne aliquando inde, niſi lavando gratia removeretur. Quod ut ſibi quoque relinqueretur gerendum, pietatis affectu expetit, credens ſibi futurum ſubſidio, ſi quid ſervitutis Confeſſori impenderet ſancto.

g ſitam

b ſtruxerunt

i conſummatur

* al. ea

C

quidam ſe corripere atque abſtinere putat,

19 Omnibus itaque rite peractis, diſceſſum eſt. Poſt non multum vero temporis ſanctimonialis *k*, quæ ibidem ſefe ad ſerviendum devoverat, aliquorſum ire parans, diabolica, ut poſt claruit, inſtigatione obſita propoſiti, pallam, qua prædicta mater-familias altare texerat, ſuſtulit, ac capiti ſuperpoſita, quo diſpoſuerat, tetendit. Sed mox temerarium actum divina proſequitur ultio.

k Mabill. *ſe mox*

Namque domum reverſa, exagitante ſemet * dæmonio, aquam calidam præparat, & aqua caput abluens eodem prædicto feſtinat extergere loco; quod illico cuncti ſecuti crines, ita omnes penitus a vertice defluxerunt, ut in eo nullum capillaturæ indicium remaneret; factumque eſt ut naturale perderet tegimen, quæ alienum injuſte uſurpaverat velamen. Quo etiam ad augmentum ſuæ infauſtitudinis, caput totum prurigo pervadit eoteus, ut, quod dictu turpe eſt, ipſis quoque vermibus ſcateret.

ſed deinde pœnitens morbo liberatur.

20 Qua punitione graviter coarctata rem geſtam ſacerdoti pariter omnique populo ex ordine pandit, atque pro ſui abſolutione Dominum rogare depoſcit: qui ſuarum id non eſſe virium conſiderantes, nuntios ad monaſterium dirigunt, qui eadem fratribus perferant, ac pro ſalutis ejus recuperatione ab eiidem exorari præmoneant. Nec mora, placatus ſuorum flagitatu Patronus, remiſſa noxa, mulierculam prtiæ reſtituit ſanitati. Deniqus reſtricta protinus faoie, reviviſcente quodammodo cute, renaſci crines cœperunt, ſicuti ab origine: paulatimque invaleſcendo redivivam, ut ita dicam, ex anu puerperam oſtentabant. Satiſque fuit hoc exemplo addiſcere, oe res ſacras quilquam audeat temerare. Hujus rei teſtis eſt adhuc viveos matrona memorata cum conjuge, qaibus tot extant ſtipulatores, quot prædii conſtat eo tempore fuiſſe habitatores.

D

XV. *Sancti ſepulcrum adorum fue viſitatum ſperat.*

21 Viſum eſt aliquando fratribus & cuſtodi circa venorabile beati Viri ſepulcbrum nonnulla emendatione digna haberi; pro quo artificibus evocatis, quid ſuper eo agendum ſit conſulunt. Qui, circumſpectis diligenter omnibus, cernunt ſupereminere quiddam a loco opertorii, quod niſi amoveatur, nequeat deſuper fabrica competenter aptari. Itaque dis ſtatuto artificeescum raſtris, malleis ac forcipibus adſunt, obſeratiſque undecumque foribus, viritim effodere terram, qua ſepulcbrum tegebatur, incipiunt; qua tamen ita tenacem reperiunt, ut vix magna difficultate poſſer * reſolvi. Porro res clanculo gerebatur, nemine abſque fratribus, ſoliſque eorum * operum magiſtris ſcientibus. Ut primum igitur ſupereminens illa parumper dimota eſt glebula, tanta ex ſepulcbro emanavit redolentia, ac ſi ibi thymiama cunctaque ſimul odoriſera eremarentur pigmenta *. Quo hauſto, opifices hærent continuo ſtupore pereulſi, ac relicto opere nituntur procul aufugere. Cuſtos vero altioris ingenii divinam agnoſcens virtutem, monet nil eſſe pavendum, ſed potius cœpto vigilanter operi inſiſtendum: ex eo magis debere intelligi adeſſe præſentiam beati Viri, qui tali auſpicio ſe demonſtret eorum piæ fauturum in omnibus voluntati. Igirur his operatores [verbis] reacceoſi ſimulque paradyſiaco nidore reſperſi cœpta perficiunt lætabundi: prædictus vero odor foras erumpens ita ſe per omnem totius loci diffudit ſpacioſitatem, ut univerſis prodiderit factum, quod maoere fratres volucrant iocomperium *l*.

E

* al. poſſit facultate

* al. eam

* *i.e.* aromata. *Vide Cangium.*

F

l

ANNOTATA.

a *Anonymus votum illud* ſtultiſſimum *appellat, quia non impletum; magis proprie dixiſſet* infidele. *Videri poteſt montium Eccleſiaſtæ cap.* 5. *v.* 3. *&* 4. *Senſus apud Mabillonium, amiſſa* fuit, *ita expletur*, memor dominus ſtultiſſimi voti, io quo adſtrictus tenebatur, miler digno ultus eſt judicio. *Ubi* ultus eſt *paſſive intelligendum.*

b *Mſ. Rubeæ Vallis* pertingentem, *Mabill.* nibil aliud reperire potuit eaput ſuum niſi præcingentem eandelam. *Scriptor ſignificare voluit, opinor, parvam candelam longitudine æquantem caput muliebris. Surius edidit* cereolum.

c *Mabill.* Lungul, *alibi* Jungulſus *&* Munguiphus *ſcribitur.*

d *Mſ. Rubeæ Vallis* oiſus, *Mabill.* viſus: *utrumque mendoſe.*

e *Phraſis obſcura: in Mſ. Rubeæ Vallis legitur* commendavit fenus, *apud Mabillonium* commendavit ſanus, *ſed nihil ſa clarius. Exiſtimo*

anony-

A *anonymum narrare voluiſſe, quod ruſticus ille ſub pignore alium bovem emerit vel conduxerit, metuens veriſimiliter, ne bos ſuus in diverſorio mortuus eſſet.*

f *Theodradum hunc ſeu Theodardum, ut alibi vocatur, ſurditate quadam liberatum fuiſſe meritis Sancti, facile crediderim: ſed præviæ apparitiones cum ſatis adjunctis mihi ſuſpectæ ſunt.*

g *Mabill.* Falmienſi. *Translatio S. Eloquii apud eumdem pag.* 655. Falemanienſem *vocat. De* Falemaania *videri poteſt Valeſius in Notitia Galliarum pag.* 191. *ubi ait pagum hunc vulgo dici* Famenne *aut* Famione, *proximumque eſſe pago vel provinciæ Arduennenſi, ad Urtam* (Ourt) *& Letiam* (Leſche) *flumina poſitum. Hoc miraculum & aliquot ſequentia deſunt in apographo Rubeæ Vallis & Ms. codice Duynii.*

h *Vulgo* Marche en Famine. *Caſtrum eſt in Falemannia ad amniculum, quo Uria augetur, teſte Valeſio citato. Clarius deſcribitur a Baudrando in hunc modum:* Marca Famiae, ſeu Martia ..., oppidum Belgii in Ducata Luaemburgico, iatra Arduennam ſylvam, in limite ditionis Leodienſis, vi. milliaribus Germanicis diſtans a Leodio in Meridiem.

i *In apographo Bambergenſi* materie. *Apud Mabillonium* lignea quavia mataria.

k *Id eſt*, devota, *ut notat Mabillonius*, *rajuſmodi plures feminæ tunc temporis, aſſumpto velo, alicui eccleſiæ ſe devovebant, etſi manerent in privatis ædibus. Addit, Hieronymum in epiſtola quadam* de vitando ſuſpecto contubernio *agere de ejuſmodi devotis feminis, iiſque furvas ſeu pullas veſtes tribuere.*

l Hactenus liber Mirac. S. Remacli in cod. Ciſterciano, *inquit Mabillonius, apud quem plura aliter leguntur præſertim in duobus ultimis miraculis; ſed non omnia & ſingula notanda duxi.*

CAPUT III.

C

Piſcis prodigioſe captus: curata hydropiſis invadit denuo voti violatorem, qui poſtea, redintegrato voto, ſanatur; item ſurdus & mutus a nativitate: fur nequit diſcedere donec Sancti cupam reddat, quæ dein honorifice conſervata.

XVI. *Monachus captum vivum aliquamdiu piſcatur.*

VIlla eſt ſuper fluvium Moſam *a* ſita noſtræ ditioni ſubjecta, Calcus vocitata: in ea igitur, eo quod ſit piſcaturæ habilis, ante moris erat monachum a monaſterio ſtatuere, da cujus non dubitaretur fide, vita pariter & converſatione; qui circa piſcationem ſolliciti, quæ Domino largiente caperet, certo fratribus tempore dirigeret vel deferret. Quadam ergo vice eaidam grandævo fratri, nomine Leutfrido, hoc officium depurtatur; qui cum per annotiaam revolutionem in opere [ſibi] deſdaret injuncto, ſecundus valde, ut aſſolet, pia ſtudia ſequebatur proventus, in tantum ut [illegible] piſcium deſtinaret capturam. Contigit autem aliquando beati Remacli de more diem feſtum adeſſe; quamobrem prædictus ſenex magnopere ſtudet agere, ut ſufficientem collegia piſces valeat ad reficiendum exhibere. Fit itaque frequens ad lacum *b* (Moſam dico) recurſus, retia trahuntur, lagenæ mittuntur, cunctaque piſcandi genera taſtruuntur; ſed nullus omnino piſcis capitur, negata ſibi, ut reor, comprehendendi facultate divinitus.

13 Unda admodum ſenior contriſtatus quid ei ſit agendum ignorat: inſtigatur eum Patroni amore ad ejus ſollemnitatem quantocius properare, nec minus urgetur pudore, quod ſecum nequeat ſolita piſcium donativa deferre. Peadet itaque in ambiguo, utrum inglorius monaſterium petat, an domi triſtis reſideat. Evincitur tandem amore verecundia, atque ita moa facta deliberatione iter agendi *, jubet ſibi navim ad tranſmeandum aptari. Qua conſcenſa, cœpit tacitus inter navigandum revolvere iſta ſecum: Placetne tibi, inquit, Confeſſor almifice, ut expenſo tam diutino labore, nullum prorſus operis mei referam fructum? Quid admiſi facinoris, pro quo mihi omnis eſt abnegata faculias piſcationis? Atqua utinam ante hìc, ſi mererer, læva hujus fluminis caperirer aaufragia, quam pro * me fratres aliqua ſuorum perferrent iamptuum diſpendia.

14 Dum hæc igitur atque alia dolore actna maximo, ſilenti, at dixeram, ſecum loquereiur animo, exaudivit fidele murmur pia ſanctì Confeſſoris dignatio: elevataque ſubito a flumine anda aavim concita iamquam acta flumine petiit, ac magnum in ea piſceum eum latice ſimul injecis, quem apprebeafum uaus e nautis ad littus evexit, ac monacho ſociia deferendum porreait. Tum alacris ſanex effectus eſt *, quod etſi ferotinam, mirabilem tamen obtinuerit virtute Sancti capturam: ſaperpoſitum ſaginario e fluvii captivum aſportans, iter ſub celeritate arripuit ac, quo tendebat, Domino faventa, cum omni ſalabritate perveait. Expoſito autem in omniam conſpectu ſquamigero *, novo piſcandi genere capto, rem per ordinem prost geſta fuerat intimavit: gratulaatur itaqae univerſi, dignos ſe deifica maneratione haberi, grateſqua pio referuat debitas Confeſſori, qui dum unias favet voto, plurimorum conſuluit commodo, & ob contegendam ſingularis monachi verecundiam, canctis ſibi obſeqaantibus opportunam tribait eſcam. Actum eſt vero prudenti conſtitutione, ut, diviſo in parties piſca, aaicuique fratrum ex eo in die ſanctæ ſollemaitatis competens miniſtraretur pro benedictione portio: quatenus memineriat ſe namquam deſtituendos beati Remacli ſuffragio, ſi ejus ſtuduerint invigilara ſervitio.

25 In pago Muſaliacenſi *d* prædium [quoddam] Marancum nuacupatur, ubi aliquandiu * quidam commanentium graviter hydropicum incurrerat morbum, eamque diutius ejuſmodi detineretur iaecommodo, nec a quoquam curari poſſet medico, nocte quadam per ſoporem moaetur, quo beati Remacli pontificis tumulum adeat, ibique orationem faciens, vota pro ſolute perſolvat, moaque ab eo ſe priſtinæ ſalubritati rediaiegrandam eſſe cognoſcat. Qui protinus facto mane cognatos amicoſque accerſiens, viſionem pandit ac, quo jubebatur, dedaci ſe anhelanter eapoſcit, ſpondens ſe quaadam partem vineæ Sancto traditurum, ſi pollicitum ea

D AUCT. ANONYMO. *b*

eadem ſe vocare Sanctus,

E

a al. per

piſcem hoc genere prius digreſſo cupa a

** al. mirabili eſt*

** l. b. piſce*

F

XVII. *hydropicus, facto quodam voto, curatur apud ſepulcrum Sancti; d * al. aliquando*

A. ANONYMO. oon differat imperuri foletium. Nec mora, dictis fidem adhibentes luminaria fecum deferenda componunt, itineris etiam neceffaria præparant, ac cum viro pariter ad deftinatum locum tre quantocios feftinant. Quo dum perveoium effet, accerfitis loci cuftodibus, qua de cauffa venerint, indicant, atque fibi ecclefiæ aditum referari expofcunt: quam ingreffi continuo maufolei locum reverenter petunt, coramque accenfis, quos fecum detulerant cerais, fefe in orationem profternunt; cumque diutiffime effet oratum, virtutem Sancti languidus fenfit, ac repromiffum continuo fanitatis munus recepit. At ille non immemor voti, vineam, quam fpoponderet, tradidit, atque ita incolumis cum gratiarum actione ad propria repedavit.

postea vocem frangens hydrope rursus corripitur; at resipiscens

al. isdem

i. e. vinum

26 Cum non poft multum tempus idem * vir fecurus jam ab ægritudine redditus, cœpit infœlix, ut mos rufticorum habetur, cenfus fui diminutionem dolere, ec diabolico actus inftinctu datam fancto Confeffori vineam præfumpfit io ufus proprios revocare: collectoque ex ea fructu, liquamen * de more exprimit, ac in promptuario futurum falutis fuæ difpendium recondit. Qui mox divino perculfus judicio, ab B eodem rurfus languore corripitur: atque invalefcente morbo, lecto decubans tam gravitee agere cœpit, ut vitæ fpem prorfus amitteret. Tandem inter doloras nimios ac dira fufpiria reminifcens temerarii aufus, facerdotem fimul & cognatos denuo convocat, quibus delicti fimul & doloris caufam exponens ab his fibimet confulium iri lacrymofa profecutione efflagitat. Qui accepto confilio plauftrum accommodant, cum vinum, quod mifer fraudaverat, ægrumque pariter imponentes junctis bobus ad beati Confefforis tumolum iter denuo dirigunt, dicentes ita mifero: Si tanta eft tuæ iniquitas fraudis, ut veniam prorfus non merearis, faltem [ibi] folus pœnale recipe debitum, ubi te conftat Deo effe mentitum e: nec inficiat aliena nequitia, quos propria non maculeveris culpa.

votumque redintegrans sanitatem recuperat.

27 Igitur voti compotes effecti ad monefterium veniunt, ægrumque pro foribus ecclefiæ ftatuunt, ac evocatis fratribus rem, quæ anta quidem parum comperta habebatur, per ordinem referunt; confignatoque eis vini vafculo, præfumptionem viri magnopere accufant: pro eo tamen effundi preces humiliter efflagitant. C Quo facto, non defuit de fe præfumentibus folita beati Petroni clementie: fiquidem nocte eadem ente fores bafilicæ infirmus decumbere, ac dominici Confefforis ibidem jubetur virtutem exfpectere. Fratres vero ecclefiam ingreffi vigilias celebrant, ac pro faluta viri attentius exorant: & ubi dato die, foras prodeunt, virum ab omni ægritudinis nexu abfolutum ac, quas noverat, pro recuperata fanitate Deo gratias referentem inveniunt. Pro quo admodum gaudentes hymnidica * exultatione Domino laudes concinunt, qui juxta Pfalmiftæ vocem prope eft io veritate fe invocantibus, ac poftulate fuis fine improperatione novit femper impertiri fidelibus. Ita facto voto de vinea, quod non ultra præfumere debeat talia, vir, qui veftigiis daductus venerat alienis, lætus ad fua regreditur propriis. Hujus rei teftis eft ipfa vinea, quæ in prædicta villa a nobis ea omnibus poffidetur fola; teftes etiam, qui eamdem excolunt, prædicti viri parentes, atque in taotum res

al. hymnica

habetur cognita, ut pœne tota teftis fit patria. D

XXIII. Alter a nativitate surdus & mutus

a f. adultum

al. acquireret

28 Quidam ab exortu furdus pariter factus & mutus, aliis quidem ridiculum, fuis vero dolorem inferebat continuum: quem altum * parentes mœrore pariter & pudore compulfi mandieo cuidam tradunt, ut cum eo loca facra circumeundo quotidianum fibi victum per illum a devotis adquireret *, donec fuperna vifitatus gratis cujuslibet Sancti meritis negatam diu mereetur confequi fanitatem. Evoluto itaque noo parvo temporum curriculo, perluftratis compluribus Sanctorum habitaculis, ad noftræ tandem mediocritatis locellum utrique deveniunt: quibus de more in xenodochio exceptis, per dies ferme octo victui neceffaria pietatis fubrogamus. Mos vero bajuli habebatur, ut, fopo rato languido, fefe ab eo clanculo fubducens, interim quo neceffe habebat, exiret; aliàs ab eo numquam patiebatur fequeftrari, folo agnitionis fenfu eidem divinitus refervato. Dies autem Advaoius Dominici agebantur; contigit ergo une dominicarum noctium f, quæ a nativitate erat octava, ægroto pro foribus ecclefiæ f decubante ac procuratore abfente, figna ex confuetudine ad celebrandas vefpertinas laudes E pulfari. Confluentibusque populis ad ecclefiam, excitatur morbidus, ac licet quid gereretur nefcius, divino temen oumine actus, cum cæteris domum ingreffus, in uno folus angulo fubfiftit attonitus. Cumque agentibus divioam nobis reverentes melodiam, ventum fuiffet ad Evangelicum canticum g, ubi voce emiffa cantor antiphonam de Sapientia dictam inchoae, g illico æger ad terram lapfus quafi fuccifis cruribus proruit, ac fanguine ex auribus pariter defluente ac guttore, voces furenti fimiles in fublima attollit; quibus non folum plebem laicam, fed etiam nos needum rei confcios ufquequaque perturbat.

auditu & loquela donatur

29 At nos, confummatis laudibus, quo æger decubahat, accedentes, totum pavimentum cruore iofectum, miferumque velut feminecem jacentem reperimus. Agnitaque protinus Patroni virtute, elevatum a terra lotumque diligenter aqua, anta fanctum tumulum non fine magno ftupore fimul & gaudio deportari fecimus; atque ita, pulfatis denuo fignis omnibus, ad laudem nos Domini convertentes, hymnum TE DEUM LAUDAMUS clara voce concinimus. Poft F hoc autem cibo potuque fumpto ad * tam perfectum valetudinis robur evafit, ut ad agendum quodlibet opus nemo poffet eo promptior inveniri. Verum fermonem adinftar pueri, aliis proloquentibus, ita addifcebat, ut nihil aliud diceret, quam quod ante pronunciatum ab alio effet: unde manifefto parebat indicio, nec audiffe eum prius, nec locutum fuiffe. Fama autem amoris flagrantia beato Confeffori uterque, ductor fcilicet ductufque inhæfit, ut per trienium pene apud nos demorati, acceptis ftipendiis, cum reliquis loci executoribus defervirent. Quæ res in tantum claruit, ut venientem ibidem regem h noo latuerit; qui protinus accerfiri hominem faciens, fibimet prandenti affiftere juffit, atque eatenus in eo Viri fancti eft h veneratus virtutem, ut ei aures & os, ipfofque etiam deofculatus fuerit oculos.

al. in

XXV. plaustrum fuerit nequit loco moveri

30 Igitur narrabo mirabile factum, quid de cuppa ipfius Sancti acciderit, quæ ufque tunc apud nos negligenter tractabatur, nec digno, ut

A ut decahat, honore ſervabatur. Quodam namque * tempora, dum fratribus nonona a famulantibus vehiculis perferretur, ſicuti mos, prębenda * conſtituta illis data, ſingulis cum ipſo vaſculo bibentibus, ad ultimum eorum, qui Dominicus vocabatur, cum veniſſet, miniſter defuit, qui pocula porrigebat. At ille huc atque illuc circumſpiciens nullumque eſſe denosans, abſcondit vas in ſuam lateinam, ut ferret ad locum deſtinatum; talique crimine aſtrictus voluit libet diſcedere, qui jam divina virtute tenebatur ligatus. Nam cum vellet cum ſuis cooſodalibus redire cum vehiculo ad domum ſuam, junctis quatuor paribus boum, ita planſtrum immobile manſit, ut videres illud magnopere cujuſcumque rei mole prægravatum. Correptis itaque famel bilque bobus, ita rigidi permanſerunt, ut putarentur inſenſibiles, nec omnino motum ullum penitus habentes. Perunctantibus nemque ſociis, quid illi contigiſſet, confeſſus culpam, vas, quod injuſte auferre voluerat, cum maximo mœtore reddidit: ſtatimque boves libero greſſu, abſolutione ſibi data, currere viam, qua venerant, alacres cœperunt.

B 32 Poſt hoc, repoſitum vas in magna cuſtoditur diligentia, quouſque fama vulgante cauſſum hujus facti audiens venerandus Atricus Iodæ *i* monaſterii abbas, magno conamine praeum poſtulatam a oobis accepit cappam; quam in tantam diligentiam ſervat, ut eam ex auro fabricari * juſſerit cum caetenis argenteis in memoriam beati Viri; & ante ſepulturam ſanctiſſimi Hermetis *k* martyris dependere fecit, quem ipſe pater benignus pio labore juſſu Hlotharii *l* imperatoris auguſti a partibus Romanæ Eccleſiæ honorifice ſumptum cum maximo venerstur honore theſaurum ſibi commendatum. Hinc ergo relatione compertа, requirit diligenter, ſi haberentur penes nos ſcripta hæc aliaqua oſtenta, quæ per meritum Servi ſui operatus ſit Deus. Gogoito vero quod noſtra incuria vel negligentia pœne in oblivione manerent, nullatenus ſtilo commendata; reprehendere ſive arguere nos prudenter ſtuduit, quod non recte ageremus, ut quod apud nos erat ravelatum, aliis quoque ignorantibus fieret lucidum, precibus quoque omnibus ſeu ſuo imperio parvitatem noſtram commonuit, ut ei tranſcribere curaremus.

C 32 Hujus itaque parentes juſſionibus, conſiſi nobis de obedientia injuncta, aggreſſi ſumus hoc opus prout potuimus, non ut voluimus, & ſicuti dignum erat perficera. Unde ſi minus * ſecto habetur inculcus, imperitiæ magis quam voluntati eſt deputandum. Hoc maxime ſtudentes, oe vel alia ponerемus, quæm quæ ab his, qui viderant, diſcimus, vel quæ ipſi per noſmet ipſos probavimus. Nunc itaque, optime paſtor, ſuſcipe a nobis injunctum tuæ charitatis officium ac, ſicuti pollicitus es, neſcientibus tribue relegendum *m*. Sufficient hæc tibi panca de pluribus, ne fidem tecum, dicturom copia plurimorum valeat impedire: ſi enim omnia, quæ per eum Dominus dignatus eſt oſtendere, ponerемus, magnam prolixitatem lectoribus tribuere videremur *n*. [Sed hæc pro memoria in brevi comprehendimus, ut de his & cætera facilius immo liberius comprobemus.]

*donat ei oblatam Sanctis cappam reſtituat; * i. e. portionem*

illum dein ſplendida ornavit Atricus abbas Indenſis; i

** al. quam tanta diligentia ſervat, ut eam ex auro fabricari juſſerit*

k

l

*quo hortante, auctor hæc miracula conſcripſit * forte ſi minus*

m

n

ANNOTATA.

A. ANONYMO.

a *Fluvius eſt Galliæ Belgica maximus Cæſari, Tacito, Plinio & aliis; nunc* la Meuſe *Gallis*, de Maes *Belgis*: *oritur in Campania provincia juxta vicum Muſam, vulgo* Meule en Baſſigni, *qui fluvio nomen dedit, ut vult Boudrandus, vel ab eo transit ſecundum Valeſium in Notitia Galliarum pag. 361. Ceterum de villa* Calco *meminit diploma Lotharii II. regis Germaniæ apud Marteanum col. 26. & infra redibit ſermo cap. 1, libri 2.*

b *Id eſt*, piſcinam. *In Mſs. Bambergenſi & Foſſanenſi* ad lapſum, *omiſſa parenthęſi*. Lapſus *autem eſt* aquæ divortium, quo ſe piſces recipiunt. *Vide Congium in Gloſſario.*

c *Mſs. Bamberg.* ſagmario. *Utraque vox* ſagmatius *& ſagmarius ſignificat equum clitellarium vel farcinarium jumentum, teſte laudato Cangio. Per fluvii captivum captus piſcis deſignatur. Duo alia Mſs. vitioſe omittunt* aſportans.

d *Alibi* Malaliacenſi *&* Moſellacenſi. *Deſignare arbitror pagum Moſellanum vel Moſellenſem, id eſt, Lotharingiam ſuperiorem.* E

e *Reliqua deſunt in codice Duymi, ubi hoc miraculum ultima loco narratur.*

f *Non, ut Surius edidit, ipſa die Dominica, quæ alias fuiſſet dies* nona *ante Natale Domini: ſed Sabbata. Certe* 17. *Decembris id factum eſſe, demonſtrat inferius diſciplina* O Sapientia: *annus autem ex ſola littera dominicali* B *determinari nequit.*

g *Intelligit* MAGNIFICAT, *nam de Veſperis ſermo eſt. Alia duo canuica Evangelica ſunt* BENEDICTUS *ad Laudes &* NUNC DIMITTIS *in Completorio, ſic dicta quia ex Evangelii textu deſumpta. Vide Macros ſu Hierolexico ad vocem* CANTICUM.

h *Cum infra de Lotharii imperatore fiat mentio, ſuſpicor hic deſignari alterum ex ejus fratribus videlicet Ludovicum Germaniæ regem, vel Carolum Calvum Francorum regem.*

i *Monaſterium eſt Ordinis S. Benedicti, ab Indu proximo rivulo ſic dictum, duobus circiter leucis Aquiſgrana diſtans. Conditorem habuit ſub annum* 814. *Ludovicum Pium imperatorem, teſte Sommarthana tom. 3. Gallia Chriſtiana col. 731. vulgo appellatur* Cornelis-munſter, *id eſt, monaſterium S. Cornelii, utpote dedicatum S. Cornelio Papa & martyri, qui* 14. *Septembris colitur. Perperam porro Sommarthanus col. 733. Atricum inter abbates Indenſes decimo loco ponit poſt Adagrinum ſub medium ſeculi* 10. *cum anonymus noſter, qui infra teſtatur Atrici juſſu hæc miracula ſe conſcripſiſſe, diu ante medium ſeculi 9. monachus fuerit tempore Odonis abbatis anno* 836. *defuncti. Vide dicta ad cap. 1. lit. f.* F

k *Geſta hujus illuſtriſſimi martyris vindicata ſunt tom. VI. Auguſti a pag.* 142. *Ejus reliquias anno* 851. *Indam prima allatas fuiſſe, probatum eſt ibidem pag.* 149. *&* 150.

l *Lotharius, Ludovici Pii ex Hermengarde filius & primus hujus nominis imperator, coronatus eſt Romæ a Paſchale I. PP. anno* 823. *Poſt mortem patris imperavit annos* 15. *deinde imperio & ſeculo renuntians inſigni modeſtiæ & pœnitentiæ exempla deferri ſe juſſit ad abbatiam Prumienſem, ubi monachus obiit anno* 855. *ex Chronicis Mariani Scoti & Sigeberti ad dictum annum. Videri*

A. ANONYMO. *deri patrſi Chapeavillus tom. 1. pag. 156. Lotharium aliqui Faſtis Benedictinis inſerere non dubitarunt, inquit Mabillonius tom. 3. Annalium pag. 42. mox ſubdens:* Satis fuerit, ſi PIÆ MEMORIÆ dicatur, ut in martyrologio Gallicano *Andreæ Sauſſay ad 1. Octobris pag. 675.*

m *Hæc periodus & quædam aliæ ſuperius, deſiderantur in ſolo apographo Rubeæ Vallis.*

n *Idem apographum*, lectoribus ingereremus; brevitati itaque ſtudentes pauca ſupcadicta annotavimus ad laudem omnium Chriſti. *Nec plura habet. Abſunt etiam a codice Duynii miracula ſequentia, quæ in Mss. Bambergenſi & Foillanenſi continuate leguntur, prologo omiſſo.*

LIBER II.

auctoribus tribus aliis monachis Stabulenſibus anonymis.

B *Ex eodem Ms. Colonienſi collato cum Mss. Bambergenſi & Foillanenſi.*

PROLOGUS.

Scriptor prologi tribuitur, non alio enotuit hic libro niſi ſuo.

QUia otium & ſilentium hactenus in diſcendo conſumpſi, abbatum ſereniſſime, nanciſcor nunc occaſionem in honeſtum negotium vertere acceptumque a te poſt Deum doctrinæ beneficium, quam perſpicaci ingenio floceat, tuo puriſſimo judicio commendare. Juſſus namque ſum recenti tempore geſta ſancti Remacli deſcribere, quod adorſus ſum præſumptione ſuæ fiduciæ; ſic moliens devotionem veritatis fide librare, ut non alia interam, niſi quæ viſu & vera fidelium didici celatione. Et quoniam tibi imprimis malo repræſentare, quæſo ut ita me abſolvat petitio veniæ, ut nec confodiar ſtimulis derogationis & ignominiæ: non enim examen Opuſculi in publicas aures audet prodire, niſi ut dignum & juſtum eſt, prius nitatur tua C deliberatione & ſynceræ charitatis integritate. Noſti quidem, Domine, quia multitudo diſciplinæ inſolens ipſa ſibi eſt impedimento, nec per ſe ſtabili conſtat monimento, niſi alieno fulciatur arbitrio. Quod diligenter attendens, tuæ auctoritati potiſſimum devoveo, quam in præſentem & futuram utilitatem celeberrime ſumma invexit ingenii claritudo. Priſtinam adhuc tuam benevolentiam a te mihi præcordialiter ſæpe impenſam recolo, diuturnum affectum ſpecto, quem remuneratione gratiæ dum me ſoviſti, nec amputaſti zelando, nec horruiſti faſtidiendo: & ideo, quia adhuc me arbitror eodem beneficio tecum vigere, ſi quid in hoc opuſculo exceſſi, tibi habeo imputare, qui tantum de te ſuaſiſti fidere, ut ſecundum Apoſtolum timorem foras mitteres perfecta charitate. Ad hoc etiam non ambigo pretium fidei tuæ in hoc me ſœnecari; quia, ſi tibi nimius pudor fuerit monachi diſcipuli, habes adhuc aream tui ſtudii, ubi ſui exerceas palæſtram ingenii: debita quidem tuis meritis reſpice, domine, & paululum a ſcripturis eccleſiaſticis vacans huic lucubratiunculæ te libenter impertire; res namque mundialis variis D vices quærit habere & continuam & infractam virtutem quietis mutatione facilioribus quandoque geſtit laxare. Nihil viciſſitudine ſtudiorum officiorumque eſt jucundius, nihil devotioue, quæ inter pericula cuſtoditur, gratius. Io hoc quidem eſt mihi formidoloſior ſuſpectio, quia rudis adhuc ſum ingenio, ætatis reverentia careo, indeque me majoris temeritatis arbitror notandum elogio, niſi tuæ tuitioois confirmet commendatio. Ideo ad adminiculum meum te concede, tuo ſenecta examine, ſupervacua reſeca, hiantia ſupple, errata reprehende, commode dicta mira alacritate ſuſcipe. Si in hoc mihi fidem accommodaveris, & angorem meum benignitati commeodaveris, ad majora molienda tuo negotio profutura excitabit: ait quoque præſcriptus Apoſtolus, Unuſquiſque quam accepit gratiam in alterutrum debet adminiſtrare, & cætera. Hinc etiam oratorum maximus; Fructus enim ingenii & virtutis, omniſque præſtantiæ tunc permaximum capitur, cum in proximum quemque confertur. Itaque fructua doctrinæ tuæ tunc illuſtrius decoratur, ſi ſollertia diſcipulorum tuorum, ad evidentiam multorum domeſtico lepore attollitur. Quod miſericordia Chriſti concedat, pietas annuat, ut eorum ſuperſtes fama ſic tibi conſulat, ut terreſtri ac cœleſti gratiæ meritis inelytia conciliet. Amen a. E

ANNOTATIO.

a *Prologus, ut jam monui, omittitur in duobus aliis Mss. nec puto eum eſſe compoſitum a prima hujus libri auctore, qui monachus erat anno 883. Etenim ſcriptor prologi abbatum alloquitur, ſub qua florebant ſtudia litterarum: has autem non niſi circa medium ſeculi x. ad priſtinum honorem reduxit S. Odilo. Deinde juniorem ætatem exeſſe, rudis adhuc ſum ingenio, ætatis reverentia careo: quæ in primum libri auctorem non cadunt, utpote grandævum ſenem, ſi tempora Odilonis attigit.*

ANTIQUÆ DIVISIONIS CAPITA, QUALIA SUNT IN MS.

I. Dum Danorum gentem fugimus, in noctucnia horia in monte Alnos ouncupatum, lumen in modum igneæ columnæ deſcendit ſuper ſancti loculum ad viam monſtrandam. F

II. De Boviniaco villa prius revertentes ad Calcum villam devenimus, in qua lues hominum, quæ emerſecat, ſanatur, & puella paralytica curatur.

III. Quod eandem gentilitatem fugientes dum Loosiam caſtellum venimus, infæa mulier ibi curatur.

IV. Item fugientes Capremontis caſtellum intravimus; ſed dum cevertimur, lucecnæ, quæ ante loculum Sancti portabantur, frequenter divinitus reaccenduntur.

V. De quadam muliere paupeccula contracta & ſanata.

VI. De Lonnia caſtello revertentes ad Lederman fiſcum devenimus, loculumque Sancti in eccleſia poſuimus, io qua cælitus lumen nocte deſcendit, & campanæ nltro ſonuerunt.

VII. De quadam contracta puella, a Langobacdia delata, ſanata.

VIII. De

A viii. De quodam cuſtode eccleſiæ, qui immundum ſe circa pignora Sanctorum exhibebat.

ix. Quidam ſervus de fiſco Brattis contractus in monaſterio, ſed mox ſanatus.

x. De quodam ſervo, qui ſuper aram ſanctæ Dei genitricis Mariæ bracteaa argenti, tabulæ affigendas, furatus eſt; ſed inſanus cum dæmonio interiit.

xi. De alio, qui ſimiliter fibulam auream ſuper idem altare furatus eſt, ſed ſimiliter a dæmonio invaditur, ſed poſtea ſanatur.

xii. De Lamberto fabro, cui brachium reſtitutum eſt.

xiii. De puero manibus contracto ac ſanato.

xiv. De alio cæco illuminato.

xv. De quodam, cui baculus manibus adhæſerat feria iii. Rogationum, ſed in proxima Dominica curatur.

xvi. De quadam mstrnna a Falmineníi pago, omnivus membris arida, & ſanata.

xvii. De quadam de Glengou ſimiliter arida & ſanata.

xviii. De quodam ægroto miſero languore contracto, ſed ſanato.

xix. Quod iurria cecidit, ſed in ea dormicotea oon oppreſſit.

xx. De quadam puella novem annis dira peſte maeerata atque contracta, ſed in dedicatione eccleſiæ ſanata.

CAPUT I.

Metu Normannorum alio delatum Sancti corpus miro fulgore colluſtratur: exſtincta peſtis; paralytica, mente capta, contracta ſanata: cerei divinitus accenſi.

CAP. I. *Arduenna ſaltus invadentibus Normannis,*

IGitur Carolo tertio *a* Cæſare ſummam rerum agente, anno Dominicæ Incarnationis octingenteſimo octogeſimo tertio, noſtris ut credo malis divina uſquequaque exaſperata clemcotia, graviſſimo atque inexperto, quamvia merito, nos vel juſſit vel permiſit addici flagello. Siquidem *b* peſtifera ac ſæculo omni inviſa Danorum *b* geos e vagina patrii ſoli emergena claſſem præparat copioſam, qna oceanum permeans Francorum C ex improviſo termioos occupat, univerſamque perluſtrans provinciam nonnulla cæde afficit, quædam igne ſuccendit; cuncta vero ſimul peſſumdat & diripit, juxta illud propbeticum: Ab Aquilone paodetur malum ſuper babitantes terram: & alibi; Ecce populus venit de terra Aquilonis & gens magna conſurgit a finibus terræ: ſagittam & ſcutum arripiet, crudelis eſt & non miſerehitur, ait Dominus & cætera. Tranſmoſana itaque regione omni fere ad intercecionem uſque populata, ad amnem venitur; eo quoque, nemine obnitente, tranſmiſſo, Arduennæ ſaltus irrumpitur, totuſque barbarorum præda efficitur. Subvertuntur denique villæ, cremantur oppida, * domorum regalium quoque domarum * culmina, ipſaque prorſus monachorum deſtruuntur cmnobia; nec abſiſtitur a cœpto, donec noſtrum qnoque ſibi vindices locum repentina vaſtatio.

a *b*

refugione monachi cum Sancti corpore, ſupra quod defendit

2 Quadam vero lunari accenſione (noctu enim maxime feralis ille impetus ſæviebat juxta Dominicam vocem, quia odit lucem prava gerens, &, hæc, inquit, veſtra eſt bora & poteſtas tenebrarum) explorata, ut poſt effectus docuit, loci qnalitate, eo * quod nndecumque ſaltu cingeretur inſpecto, ne quiſquam poſſet evadere, occulte nos moliuntur appetere: quod [&] omnino fieret, oiſi nutu divino ac Patroni merito id nobis paulo ante innotuiſſet. Una namqne dierum, ſole jam occaſum petente, ountius venit, qui lapſus fuga ab hoſtibus ſeſe urgeri proxima inſecutione fatetur. Tum metu perculſi, protinus accepta Dominici confeſſoria gleba * noſtrique pii protectotis Remacli, fugam tameiſi ſerotinam inivimus: cumqne metu ſimul & mœrore anxii cæcum ſub tempeſta nocte iter carperemus, cooſcenſo proximi montis vertice, in locum monaſterii contiguum Alnoa nuncupatum devenimus. Ubi cum paululum reſpirandi gratia ſubſtitiſſemus, mirum dictu immenſum cælitus lumen in modum columnæ igneæ deſcendiſſe ſuper loculum, quo ſanctiſſima membra ſerebantur, conſpeximus, quod quidem maxime lucarem clatitatem proprio anteibat fulgore: quid vero iodicii portenderie, ſapientium relinquitur examini. Unum hoc a nobia non ambigitur, quod ibidem cooſtat experimento forc * probatum. Cum enim, ut plerumque hyemali E aſſolet tempore *, pernimius tunc algor ingrueret, tam delnifico interim ſumus calore vaporati, ut videremur eſſe ſub luce vernali.

A. ANONYMO.

* *al.* &

* *i. e.* corpore

* *esse*

* *al.* temperie

3 Ita alternis nos vultibus contuentes, voce in ſaucibus hærente, ſtabamus attoniti, oihil loquenies, finem rei præſtolantes. Cum poſt nmius ferme horæ ſpatium, nnde proceſſerat, ſuperum lnx eadem viſa eſt repetere cœlum, noſque a loco dimoti continuo, quo tendebamus, celeri greſſu perreximus. Quod ne cui conficiſſe dictum eſſe videatur, meminerit quomodo ignis hic myſticus beato Martino Miſſarum ſollemnia celebranti, Brachioni e quoque abbati ac monacho oranti apparuiſſe legatur, & quid prorſus myſterii gerat, ſi valet, diſcutiat. Mihi hoc dixiſſe confidenter ſufficiat, qnia non niſi fidelibus unquam magnique meriti viris prodatur, nec niſi certis pro iodiciia appareat. Hujus autem narrationis tos exſtaot utriuſque ordinis ſtipulatorea, quot tunc ibidem conſtat fuiſſe præſentes. Quia vero nonnulla me promiſeram Viri ſancti texturum miraeula, binc prima cenſui ſumenda eſſe exordia: illud primum memoratu dignum haberi exiſtimans, quod F ſuos, qui eum ſecuti fuerint *, ita illæſos inter tot perſecutionum ſervaverit diſcrimina, ut neminem pœne horum boſtilis mucro peremerit; quatenus libere Dominica valeat voce clamare: Quos dediſti mihi, non perdidi quemquam eorum.

lux cæleſtis bora ſere integra perdurans;

c

* *al.* fecerunt

4 In ſequenti vero * hujuſmodi exagitationis procella, patria compulſi ſumus relinquere arva, & petere aliena. Siquidem Porcinenſem *d* ingreſſi comitatum, ubi tunc nonnulla videbatur haberi quies hoſtium, in villa quadam jam dicti patroni noſtri Remacli, nomine Bovinaco *e*, ſedem cum beato ejus corpore fecimus, dooec proturbatis ab auguſto hoſtibus, pacem patriæ noſtræ redditam cognovimus. Nec tamen virtutem Sancti penitus ibidem ſuimus incxperti: nam comitanie nos ſanctarum ejus precum ſuffragio, cunctorum jugiter ſufficientiam bonorum conſequebamur a Domino. Ut primum igitur ſuperoæ intuitu pietatis optata diu tranquillitas finibus eſt tandem reddita noſtris, nil morati ilico alacres ad propria nitebamur reverti:

eadem Celcum illata

* *al.* infaquente vero nos

d

e

A. ANONYMO. verri? eum interim dolendum accepimus ouni tium, universum scilicet locum nostrum voraci flamma esse consumptum. Innovatur itaque dolor, suspiria longa trahuntur, lacrymæque in communi funduntur; ac quid nobis sit agendum, quo scilicet eundum vel ubi residendum, penitus maoet incertum. Inito tandem consilio, quoddam statuimus adire prædiolum supra Molam amnem situm, vocabulo Calcum *f*, quod pene solum ab ea vastatione intactum & divina nobis manserat providentia reservatum.

f

fidem verbum dedimus?

5 Sed magna in eo hominum lues emerserat, ita ut, defecteotibus nonnumquam humatoribus, atque humandis morte urgente imminentibus, duo vel tres, quod etiam dictu turpe est, in uno plerumque ponerentur sepulchro. Quæ res nos non parum exterritos denuo statuit in ancipiti, dicentibus quibusdam satius esse exulatus ærumnas alicubi perferre vivendo, quam illo pergere, ubi constat omnes simul occumbere morbo; aliis autem contra respondentibus nullum cuiquam prorsus fore evadendæ mortis per-

B fugium, quem ea constiterit peste fiotendum; quin magis de virtute Confessoris filos ad locum destinatum accedere oportere intrepidos. Inter ista vero ambiguitatum discrimina iter carpitur, ac, quo tenditur, opitulante Domioo celeriter pervenitur. Mira dicturus sum; sed fidem adhibeat, qui Deo nihil esse impossibile credit. Cæterum qui hoc diffidit, infidelem se esse omnimodo ostendit, cum hoc non concedat Domioo, quod fideli repromissum legitur servo: Si credis, inquit Dominus, cuncta possibilia credenti; itemque: Qui credit in me, opera quæ ego facio, ipse quoque faciet, & majora horum faciet, quia ego ad Patrem vado. Ab ingressu igitor nostro ita omnis illa pestia sanctis Viri succubuit meritis, ut, qui necdum experti morbum fuerant, ulterius non incurrerent; qui vero inciderant plurimi convalescerent; eum id ante certum haberetur, ut, quem languor invaderet, de vitæ tantum exitu cogitaret. Aliquanto itaque tempore in eodem morati sumus loco, eo quod ad monasterium nullus posset esse accessus; propulsis inde hostili infestatione inco-

C lis, cunctaque solis possidentibus savillis.

puella ab omnibus derelicta paralytica

** al. valde obsederat*

6 Erat autem quædam puella ejusdem loci indigena, quam ab ineuote ætate ita paralyticus morbus obsederat *, ut inferiore corporis parte, [pene] ut ita dicam prærnortua, omni prorsus eundi sibi officio denegato, nil præter jugem in lectulo facerer decubationem. Quandocumque vero oeccssitas exposcebat, ventris purgandi gratia a matre vehebatur. Porro ipsa piorum sustentaculo alebatur, quæ tamen inexperto cibi sumptu vivebat: nam panem numquam vel ori admovebat, carnem penitus ignorabat, oulla vero legumina sive bolera contingebat, parvulorum taotum more sola lactis alimonia fruebatur, paucorum sibi usu fructuum sociato. Potum autem nullum præter aquam & ficeræ dulcoramen, quod braciam *g* rustici

g

nuncupant, somebat; sed & vindemiæ tempore paululum musti, antequam invalesceret, capiebat. Hæc vero gerena, viginti duos feeme expleverat annos. Porro nativitatis Dominicæ tempus advenerat, quam in locum agere proprium animus disponebat: nam quædam jam tnibi tecta a nostris fuerant præpositis reparata, quæ nos utcumque excipere poterant reverten-

D tes. Itaque horum oos necessariam coarctationem super aliorum nocivam eligentes spaciositatem, sublato nobiscum Patroni corpore, discessimus. Cum non longe post beati Viri, nostrumque simul discessum, puella in eadem infirmitate perseverante, nocte quadam cuidam viro in villa contigua vocabulo Givelio *b* manenti

b

persooa venerabilis canitie, effigiem gerens clerici, per visum apparuit, itaque adorsus est; Vade, inquit, ad Calcum, & dic illius puellæ genitrici, quæ in atrio ecclesiæ excubat, erat enim matricularia *i* & æditua, ut lotam diligenter puellam in ecclesiam deferat, ae coram altari deponat, donec ibi sancti Remacli confessoris opem * experiatur. Quo dicto, abscessit. Ille vero expergefactus phaotastico se credens illusum somnio, jussa implere neglexit; ite-

i

** al. virtutem*

rato autem ac tertio ammonitus tandem homo perrexit, ae fœminæ, quæ compererat, indicavit. At illa hæc ab eo ficta esse suspicans, nequaquam dictis fidem adhibuit, ac monita nullo modo perfecit.

E

*fabite foramen, prævia apparitione? * al. apparet*

7 Dominicæ vero circumcisionis nocte juxta eamdem speciem, qua se viro ostenderat, eadem persona puellæ apparuit *, & ut celeriter surgens oratorium petat, admonet. Quæ evigilans matrem insolito clamore perturbat, & ut se à lecto surgere adjuvet invitat, dicens se ad ecclesiam oportere procedere. Adjuta itaque a matre continuo incolumis surgit a strato, atque propriis nitens vestigiis ecclesiam Domino pro indepta saoitate gratias relatura ingreditur. Casu vero presbyter aderat *: porro genitrix, accensis cereis, signa pulsat ae populum ad mirabilia videnda invitat. Fit concursus plebis, omnesque hoc cernentes gaudio pariter ae stupore replentor, atque io commune Deo gratias agentes benedicunt, dicentes: Benedictus es, Domine, & benedicta opera tua, qui erigis elisos & saoas contritos, qui mirabiliter Sanctos glorificans tuos mirabilius ipse eorum virtute glorificaris, qui vivis, & regnas trinus & unus tn sæculorum sæcula. Puella vero ipsa tam plenam consecuta est Sancti virtute sanitatis medelam, ut nulli sit dubium, quin omnipotentem habuerit medicum: nam ea oie panem & carnem, vinumque ae ficeram, &

a al. aderat

F

cuncta sibi oblata, quæ videlicet humano expediunt usui, absque ulla fastiditione * comedit, pariter & bibit, & libere, quo voluit, outante paululum licet gressu perveoir *. Hæc oaratio io tantum nota habetur, ut oulla prorsus egear stipulatione; persona, quæ de se testimonium reddat, incolumi adhuc perduraote.

** al. absque fastidio*

** al. pertexit*

8 Alio iisdem tempore compulsi eadem gentili infecutione a monasterii tristes egredimur habitatione: sumptoque nobiscum omnium laboratio solatio beati Icilicei Remacli corpusculo, quoddam castrum supra Urtæ alveum locatum, Lonniam *k* nomine, aliquamdiu in eodem moraturi intramus. Degeotibus vero [nobis] ibidem, una dierum mulier quædam mente capta, toto corpore vinculata adducitur, quæ io eam usque proruperat insaniam, ut continuis sæviens declamationibus plurimos convitiis urgeret, nunnullos vero ictibus vel morsibus attrectaret. Quam qui adduxerant, pro sotibus ædis, io qua beati Pontificis erant positi artus, statuunt; ibique eam custodientes, virtutem sancti Patroni humiliter præstolamur. Et ecce, peracta trium ferme dierum, totidemque noctium excubatio-

ita. mulier vehemens & furiosa sit mentis compos.

k

oe,

A oe, mulier ſenſu redintegratur, atque incolumis reddita alacris repedavit ad propria.

vv. *Candela ante Sancti corpus*

9 Per idem tempus cum [a] Capræmontis *l* caſtello, quod Normanoica oos iotrare compulerat infeſtatio, pacem Domino ſavente iodepti, una cum B. Remacli corpore reverſi fuiſſemus, ad villam quamdam vocabulo Solomanniam * aliquantulum guſtaturi divertimus: locatiſque in baſilica de more ſancti Viri reliquiis, præmiſſa competenter oratione, feſtiui ad reficieodum acceſſimus, ſiquidem dies feſtus Patroni imminebat, qui nos redium quantocius accelerare cogebat. Soluto itaque ex his, quæ in promptu habebantur, jejunio, reſumptis beati Viri pignoribus, refiduum itineris explicare conteodimus. At ubi paulolum ab oppido digredimur, proſequente nos non pstva virorum pariter mulierumque caterva, divina nobis cælitus apparuere miracula: nam cerei candelsbris ſuperpoſiti, qui aote loculum ferebantur Pootificis almi, paulo quidem ante vi flamioia extincti, repente deifico ſunt lumioe reacceoſi. Quo viſo, alierutris nos mooiiis cœpimus ad reſerendas Deo gratias excitare: ſed minus facti
B credula, ut ſemper affolet, eruda ruſticitas nequaquam redivivam, ſed qua ſemel accenſi fueraot, ſeſe teſtatur eernete flammam. Ad hæc non parum commoti, fecimus eos coram oobia extiugui, invocato fideliter Patrooi auxilio, ut quorum vera haberetur aſſertio, iteratæ veritatis * prodereior oraculo.

* *al.* virtutis

10 Nec mora, præſto fuit Cunctipotentis dextera, ac appnlſus ætbere tenus divioo oumine candelis redditur ſplendor. Mirum dicto, ita ab eo totum eerneres locum illuſtrari, ut nemo [ultra] poſſet ambigere, lumen deificum ibidem eoruleare. Tunc voces in ſublimi elerus pariter populuſque attollimus, atque bymnidica exultatiune Chriſto gratias pro oſtenſis mirabilibus referimus, directis retro eum feſtinatione nuntiis, qui eccleſiam ingreſſi ſigna, nobis ibidem ſubſiſtentibus ſimul & esnentibus, palſareot. Nec defuit virtus oratorio, quam experiebsmur in agro: nam ubi in illud qui fuerant deſtinati introcuni, totum ſubito habitaculum divinis emicare luminibus conſpieantur, quæ tamen omnia, nobis iude progredientibus, igne fueranı reſtincto ſopita. Tuoc ad ons, qui eadem iotimarent, mittentes, ipſi ſignorum pullatiuni,
C prout fueraut juſſi, invigilaui. Expletis itaque reverenter diviois laudibus, viam lætabuudi carpimus, ac Domino iter regente, opiatis illæſi ſub omni eeleritate reſtituimur ſedibus m.

bis accendantur divinitus l

m

vv. *quædam facta miraculo*

11 Inferam huic narratiuoculæ aliud etiam factum mirabile, quod nobis recenti tempore pro augeoda beatiſſimi Confeſſoris veoeratione, divioa conſtat oſteoſum miſeratione. Quædam mulier paupereuls membris ioſerioribus eutenus debilitata, ot, furis oatibus junctis, greſſum [omnimodo] figere nequiret, admonita per viſum [eſt] ut ſe deferri faceret ad ſacratiſſimi Pontificis tumulum, ibidem expertura deifica operatione ſolatium. Piorum igitur adminiculo monaſterium eſt delata vehiculo; depoſita eſt forinſecus aotе eœuobii aditum, quia ulus loci noſtri ooo facile, niſi eerta de cauſa frequentiam admittit fœminarum. Rem, pro qua venerat, ædituis per iurernuntios mandat, ac os ſeſe adipiſcendæ ſalutis repromiſſæ gratia iugredi patiantur baſilicam, humillime efflagitat.

12 Taodemque ſupra hoc monaſterii prælatis aſſeuſum præbentibus, eccleſiam eum ſcabellalis officio manuum reptabunda ingreditur ac coram Sancti tumulo divioam imploratura elemeotiam gemebunda proſternitur. Cum poſt trium ferme dierum excubatiooem, agentibus nobis publice Miſſarum de more celebrationem, pulſata ſedalis ægrotæ peritionibus piiſſimi Confeſſoris adfuit virtos. Mirum dictu, recaleſcentibus ſeoſim fibtis meatu divioi experti *n* ſaoguinis, exporrectis cum magna vociferatione cruribus, ſurgenſque propere a loco io quo jacuerat diutius, pruprio bacillo ſuſteotante cœpit oiti deambulatione, quæ illic aliena advenerat devectatione. Nec multo poſt in [tam] perfectæ valetudiois robur evaſit, ut nulli dubium, quio per ſuffragium ſancti Viri cœleſte medicameo obtinere meruerit; etenim quocumque animi ſe verterit delectatio, greſſu proficiſcitur libero, nullius egens ſuſtentatiooia auxilio.

n

A. NONYMO. *miraculitur erigitur.*

ANNOTATA.

a *Carolus III. cognomento Craſſus, Ludovici Germaniæ regis filius, a Joanne VIII. PP. imperator coronatus eſt anno* 880. E

b *Non fuit hæc prima, ut videtur anonymus innuere, Danorum ſeu Normannorum in Galliam irruptio; plures enim ab anno* 841. *factæ erant, teſte Pagio, qui vaſtationem Stabuleti refert ad annum* 881. *num.* 4. *Eo tempore abbas erat Lantbertus archiepiſcopus Moguntinus, qui obiit anno* 889.

c *Feillanenſa apographum* Bachioni. *Unam dumtaxat Brachionem invenio (vulgo* S. Brsque,) *qui Menatenſis abbas fuit apud Arvernos, obitſque anno* 576. *Colitur ibidem* 9. *Februarii, ut Caſtellanus notat in Martyrologio univerſali. Hæc pro ſupplemento Operis noſtri ad dictum diem: interim videri poteſt S. Gregorius Turonenſis cap.* 18. *de Vitis Patrum, in editione Ruinartii col.* 1213.

d *Pagum* Porcinſem *deſignari arbitror, de quo meminit Chronicon Frodoardi anno* 933.

e *Bovimiacum ſeu Bovinum, vulgo* Bovines, *oppidulum Belgii eſt ad Moſam fluvium in comitatu Namurcenſi, teſte Baudrando.*

f *Piſenus in Hiſtoria eccleſiæ Leodienſis pag.* 191. *collocat hanc villam ſupra Dionantum tertio milliari.*

g Braciſa *ſpecies eſt cerevifiæ ſic dictæ a bracio vel bruſio, quod ultimum Spelmannus in Gloſſario interpretatur* hordeum medicatum, ex quo cerviſiam cooficiuot. *Vide etiam Cangium ad vocem* BRACEA. F

h *In Ms. Feillanenſi* Gsvelio, *in Bambergenſi* Gevelio. *Veriſimiliter* Giveinm *denotat.*

i *Id eſt, adſcripta* matriculæ *ſeu catalogo illorum feilices, qui ſtipendiis eccleſiæ alebantur in vicina domo,* matricula *item ſæpe appellata. De his fuſe Cangius.*

k *Alii Mſ. habent* Longiam. *In tabula chorographica epiſcopatus Leodienſis, quam edidit Nicolaus Viſſcher, ponitur* Longne *aliquantum ab Urta fluvio. Caſtelli Longiæ variis locis mentio fit apud laudatum Martenium, item tomo* 2. *Hiſtoriæ Leodienſis anno* 1736. *edito pag.* 227.

l *Locus eſt præaltus & undique ferme præruptus in regione Tranſmoſana Leodio viæ ſeſquimilliari diſſitus ad meridiem. Hæc & plura Fi-*

ſenus

A. ANONYMO. *fenus in Floribus eccleſiæ Leodienſis pag. 614. Videri etiam poteſt Valeſius pag. 124. ubi ut olim vultum regiam fuiſſe vulgo* Chievremont, *alius* Kevermont *dictam. Fiſenus in Hiſtoria eccleſiæ Leodienſis pag. 194. prodigium ſequens illigat annum 892. quando Stabuletum regebus Lintfridus Leodberii ſucceſſor, defunctus anno 898.*

m *Plura miraculu non receuſet upogruphum Bambergenſa, & in duobus ultimis arda præpoſterus eſt; dein ſubdit:* His & aliis compluribus virtutum declaratur iuſignibus, quanta a Deo gloria muoeratus Confeſſor beatiſſimus feliciter eniteat in ſuperioribus, qui tam præſtabiliter miſerorum caſibus ſubvenire prævaler in inferioribus humilirer cum fide poſtulatus, auxiliante Deo & Salvatore mundi Jeſu Chriſto, cui eſt honor, virtus & fortirudo, laus, poteſtas & jubilatio in omnia ſæculorum ſæcula. Amen.

o *Phraſis mendoſu & perobſcuru. Legendum puta* diotini expertibus, *ut ſenſus ſit*, recaleſcentibus ſenſim fibris, quæ dudum caruerant meatu ſanguinis.

B

CAPUT II.

Lux cælitus emiſſa ſuper feretrum Sancti: ſanata infans contracta; punitus lepra & morte impurus, Stabulenſium vexator contractione membrorum; ſed hic poſtea erigitur.

Vt. *Lux ſupra corpus Sancti cælitus demiſſi*

u *b*

ESt nobis fiſcus Ledernaus *a* nomine, incoaulſa adbuc ſodalitate ooſtræ maocipatus prædendæ, in qoo conſtat eccleſia ſancti Simetrii *b* & cæterorum virtutibus celebris, fama illuſtris. Igitur dum caſtello Loogia æque nobis ſubjecto receſſimus, quia nobis erat commodum

a *forte ad eumdem* adeundum * fiſcum boſpitii gratia divertimus. Bajulabarur quidem nobiſcum divioa miſeratione collatum pretioſum corpus patroni noſtri Remacli, quod in ſupraſcripta eccleſia ea nocte deceroimus, cuſtodibus adbibitis, conſervari. Et ecce, coidam e frartibus, qui vigilias io eo ducendo exercebat oegotium animæ, divino beoeficio conceſſum eſt videre tale muous cœleſte. Nam anre gallorum cantus conremplatus eſt lucem de cœlo prodire & confeſtim per infertas

C ſeorſtras domum Domini peoerrare, ac ſuper feretrum, quo Sancti Dei membra vehebantur, reſidere. Cum hoc igitur miro folgore tenebræ irradiatæ penitus diſceſſere; clariſcatum eſt lumeo eccleſiæ atque ipſum feretrum cœpir ſe excutere, eampanæque cælitus actæ ultro ſonitum dedête. Tunc fratres & affines * expergiſcunror, per incerta diſtracti ſtupore outantur, & licet inſuetir excobiis gravareotur, ad celebrandas tameo maturinalea laudes in commune relaxantut. Dum vero ad eccleſiam properando petveniunr, atque ut res ſeſe habebat addiſcuns, noo tenuem opinionem inde capiunr, ſed diviais obſequiis atque myſteriis glebam corporis Sancti Dei proſequi atteoduor: ad boc eriam pondera rerum attollunt, ac mirabilia Cbriſti io Sanctis ſuis impenſa glorificando mirificant.

* *i. e. vigerat*

viſa, comparit ultro ſonantibus

14 Interea prædictus frater, quia tam mirabilis claritatis viſione extra modum humaoæ fragilitatis ducebatur, tanta formidine attonitus interius io eccleſia angebatur, ut etiam ab ipſa fua igooraotia quaſi privati videretur. Nam us D credo ideo eo lumioe ſupernæ patriæ noo commode illuſtrabatur, quooiam objectis actionum illicitarum ſuarum imaginibus reverberabatur; ſcriptum quippe eſt, quia caro, quæ ſunt ſpirirus, oon valet capere; & idtirco nonoumquam eum meos humana ultra ad videndom ducitur, neceſſe eſt ut hoc carneum vaſculum, quod ferre taleoti pondus oon valet, iofirmetur. Igitur nos, quos tanti reverentia facti exagirat, ex hoc ſalutifero myſterio poſſumus conjicere, quia cum pretiolæ ſancti Simetrii inibi contineotur reliquiæ, & quoniam ea nocte cooveneranr corpore, ſpiriru etiam ſe revelarent hac cœleſti ſpeeie. Cœleſtis quippe Sanctorum cœtus, juſtiniæ meriris congregatis, ſpleodidius io cœlo micas ſyderibos, ſole fulget clarius, & cum ſuos cives io terris viſitat, ea figura, qua Creatori ſuo ioibi famulatur, ſe informando decorat. Ait enim ſanctus Gregorius; Debeor ea, quæ miniſtrant, ad ejus ſimilitudinem rendere, cui mioiſtranr; & quæ ioviſibili ſerviuor, eſſe ioviſibilia non dubiteotur: hæc autem quæ eſſe credimus, E oiſi ſanctos angelos & ſpiritus juſtorum? Verum ideo boc pluribus quidem ambiguum conſideratione approbavi ram congrua, ut fluctuaoti in hoc animo quod ratio non valeret, pleoa tanti patris ſusdereot reſtimonia.

Vtt. *tuſamerom tradia*

15 Eſt & aliud oobis receoſendum, quod tradi memoriæ ſit præcipuum. Quidam Langobardorum exirit, a quo ſecundum maritale imperium, diſtante jure oaturæ, quædam ſoboles proceſſit. Hæc quidem ei judicio quodam divino talem miſeriam ſua peſte intulit, ut paternum ac maternum ſuffragium denegaret & ſubſtantiæ ſuæ ptopagaodæ ſubitam interceptionem objiceret. Nam planiæ ejus uoa eum ſuris oatibus ejus adhærebaur, ideoque gratiam gradiendi abuebaot: ſed paternæ caritatis iuſuperabilis affectus multiplicibus angoribus ſoper hoc diſcruciarur, atqoe per divetſa Sanctorum merita & oratoria eam ſecum ferendo & remedium quærendo impellitur. Compullus eſt patria atva relioquere, diverſas provincias cum ea pererrare, ſolo ſecum otationis viatico comite; ſed triſtibus occupatiooibus fatigabatur, quia quaſi ſurda aure medicioa Dei diffcrebatur: ſed oeque ex boc in ultimam deſperationem decidit, ſed fide ſuggerente, & quia indiſcrere hic remedia largiri auditu comperit, de ſancti Dei Patrooi noſtri beF oigpitate præſumens buc ſe perleveranter admovit. Poſtquam igitur advenit, natam ſuam in cuoabulis deferens in eccleſiam collocavit: & ecce, quadam die Dominica dum Evangelica lectio eſſet recitata, & ſorent omnia tranquilla & ſacrificio Dei conſecrando aceommoda, virtute urgerur cœlica, & voce extollitur quaſi vagiendo præclara; ſed quia recentis arque teneri infaotis vox ferebatur, miraculum ſupetnum cum ea cerrare ſpe incerta adimirur, atque ut inquietudo ledaretur, cuidam, qui expeditior inibi tunc plebi iburibulum incenſi ferebat, ſignificatur, ut foras extrudeterur; quod ſtatim efficirur.

fenitas ve-ſtiroa.

16 Pari modo eriam patris fidem ac devotionem vox ejus ficur & noſtram fefellit, & noo merita Chriſti & Sanctorum ejus in eam vivere e peuſavit, non rem examinando dilcuſſir; ſed eam in humeris ſuis ferendo ad diverſorium ſuum properavit; qui dum ibi recipirur, & quia runc adhue vociferationir ae nimietatis ejus radio offende-

A fendebatur, quo pondere mentis premeretur, oculatus arbiter experiri molitur. Tune accedens tegmina pannorum ab ea dejecit, quos ſtatim infectos cruore conſpexit, & dum membra præſcripta per indicia vanarum manu palpat, propenſiori cura perluſtrat; ſub jugo virtutis Dei eam luctari conſiderat, & reformari in ea ſinceritatem membrorum, redivivo repore jam penitus directis tibiis. Deum & Patronum noſtrum glorificando exoltat, & ſtatim debita ſuper hæc negotia ſolvens, nulla diſſimulatione miraculum notitiæ noſtræ, & cæterorum ſubduxit; ſed deſiderium animi provehens ad monaſterium eam referendo eum feſtinatione reexhibuit, & Sancto Dei Patrono noſtro, cujus commercio optatum effectum receperat, gratiarum actiones velut alter leproſus Samaritanus reddidit. Nos quoque ut convenimus, ab arce rectitudinis non declinavimus, ſed pia devotione Deum in ſuis Sanctis magnalia prodentem laudibus in commune exulimus.

VIII. *Terrifigioſus monachus*

17 Præterea licet ad memoriam reducere, quia hic ſacer locus in eo etiam cœleſtibus participes eſſe
B probatur, quia Chriſti Sanctorumque meritis eum locolentium impudicitias atque omnes immunditias deteſtatur, & in eis, qui perpetraverint, non facili animadverſione conſulitur. Ergo ſeriem hujus rei prænotandam non vilu didici, ſed atteſtationibus pluribus revereodis fratribus monaſterii noſtri fideliter agnovi. Erat hic quidam monachus cuſtos ſacræ eccleſiæ, qui commiſſam ſibi obedientiam * temeraria procurabat præſumptione: ſcilicet aggravatus carnis voluptate, vitiis abominabilibus atque immunditiæ inſuper ad patrocinium eriorit periculoſius accreverat, quia nullo ex hoc pereuſſus pavore ab ineeptis ſe reprimebat, impudentiam atque obſtinationem Deo Sanctiſque inviſam non damnabat, ſed circa pignora Sanctorum Deoque conſecratas aras quotiens expediebat, libere ſe exhibebat. Nimia quoque dementia provectus judicium filiorum Heli non conſiderabat, nam quia in Deum peccaverunt, id eſt in his, quæ ad cultum ejus pertinebant, ideo cum patre ſupernum examine debita morte periernnt. Ultionem etiam in filios Aaron exhibitam non memo-
* *i. e.* tribulis riæ recollegit, qui dum in batillis * ſuis ignem alienum adhibuerunt, procedente igne a Domino, incendio interierunt. Et quia illæ irrationabiles ceremoniæ atque, ut eo modo experium eſt,
C veritatis inimicæ temporaliter punitæ ſunt tam ſevera animadverſione, ſi mens non læva fuiſſet, ſumendum eſſet ex hoc documentum ſalubri terrore, ſobrieque & jaſte circa ſacramenta Chriſti congrueret operam impendere.

Juſta Sancti correptio, & omnibus communis.

18 Hujus rei gratia nec deſuit patroni noſtri, ſcilicet B. Remacli pia compaſſio, atque, ut a deteſtandis inceptis reſipiſceret, ſpiritualis correctio: Sanctorum quippe animæ, quæ claritatem omnipotentis Dei aſpiciunt, quæ foris aguntur,
d cœleſti beneficio agnoſcunt. Et ideo cuidam ruſtico trans flumen Amblaviæ *d* degenti apparuit, reatum ejus monachi mœrendo depromit, & ut vicem ejus in legatione ſuppleret, ejuſque invectione eum ſerreret, præcepit: addidit etiam ut conſcientiæ ejus perſcrutarentur, quatenus tali beneficio adjutus forſan a præſcriptis nequitiis ſic ſuſpenderetur, ne a ſupernis adytis atque deeretis juſtæ damnationis ſententia merito feriretur; indicaret quoque ut magnalia Chriſti in loco ſuo perpenderet, quia potentiam virtutis ſuæ meritis fidelium ſuorum ſæpenumero in eo declararet, ac pra-

va agentes inſanabili plaga percuteret ac perderet. A. ANO-
At ruſticus quod ſibi fuerat imperatum perfecit: NYMO.
nam quia mortalis mortalem timet, receſſum eum eo in abditis petens, pedibuſque ejus advolvitur, atque ut ſacramentum ſibi revelatum veridica aſſertione perpendere [velit,] humiliter deprecatur. Ille vero ut audivit, non ſe contra ſe erexit, ſed quaſi amens tempeſtate verborum adverſus eum ſæviens, phantaſmaticis illuſionibus defraudatum aſſerit, ſuperbe injurioſeque eum laceranda confundit; Tene, inquiens, Patronas noſter oraculis divinis privata gratia adiit, ac confratres meos diurnis nocturniſque cultibus Deo adhærentes deſpexit? Nimiæ ac ineptæ te occupaverunt ærumnæ, & ideo appetierunt te inſaniæ falſæ.

ac pravum vitæ emendat

19 Hac indiſciplinata animoſitate prædictus ruſticus averſatus recceſſit; ipſe autem imminens ſibi periculum curare non ſtatuit, ſed quaſi effrenata licentia pervagatus, in quo conſueverat, perſeveravit. Juſtus quippe Deus, ut conjicio, peccatis ejus præcedentibus irritebatur, & ideirco debitæ vindictæ timore non premebatur; ſed more E
Pharaonis quondam regis in contradictionem peſſimi virtute erroris impellebatur. Siquidem ſanum laperet, eaſibuique ſuis proſpiciendo obviaret, diligenter attenderet, quia ex parte terrena, quæ ſunt cæleſtia docent: eam frequenter ſervus pannoſus, delpectus auctoritate, privatus potenti perſonæ dirigitor; ſed ſic reverentia mittentis Domini eum modeſtia tractatur, ut non quaſi probro indignationis inſimuletur, non ad injuriam referatur; ſed eanſſa oegotii, peo qua venerit, ab ore ejus tranqoilla devotione præcipitur. Filius namque Dei cum Balaam peſſimo atque ariolo loquelam ſecit, ejus iodignitatem non abhorruit, ejus inſuper veſaniam par aſinam loquentem cohibuit atque maledictione exercitum ſuum ferire oon ſivit: certe per Saulem repeobatum multa etiam iple Dominus beneficia populo ſuo contulit, qui per Spiritum ſanctum prophetavit, ooo eum juſtitiam eacreait, ſed eum adverſus inſontem Deoque carum David ſævit. Caiphas quoque pontifex temerarius atque aeerrimus hoſtis Domini inſignem atque ſibi inopinatam perpetuam protulit, &, quia oporteret pari Chriſtum pro populo variicinavit. Hac quidem ratione comprobatur, quia ſpiritus Domini animæque juſtorum, non F
tantum per bonos ſed etiam per malos facium, quæ conſilio rationis ad profectum plarimorum expediuns.

fuvida lepra percutitur,

20 His quidem & paribus plurimis, quia præſcriptus erroneus fidem oon adbibuit nec perfidiam Deo exoſam pœnitentia propulſavit, ineremeota malis addidit, divioique judicii ſententiam debito jure in ſe declioavit. Nam pœna lepræ ae pruriginis totum ejus corpus perfunditur, eorumque ſanie ſic ſæviente vexatur, us, fætore earnis prævalente, intolerabilis inſuper & inacceſſibilis etiam amicis intimo eorde ſobvenire cupientibus redderetur. Viſam eſt utilitatibus fratrum ſore conſulcum ꝙ quatenus extra elauſtrum cœnobii diverſorium ei pro eo iocommodo delegaretur, & ſicut res expoſtulabant, copiæ oeceſſariæ ſibi acceptabiles in eo poncreotur, quod & ita factum eſt; ſed ſic etiam ipſum morbus prægravaverat ſua infeſtatione, ut fraternus affectus ei denegaretur neceſſaria ſervitute. Cibum ac potum non erat ſaeultas adminiſtrare, ſed eſcas ſupra ſcamnum, infra oſtium locatum procurator deferens recedebat

A. ANONYMO. *quo miſeri interiit.*

ſumma velocitate, quia inacceſſibilis erat præ nimia fœditate.

25 Hac quidem inremediabilis ægritudine mora Antiochi ac Herodis tyrannorum diu maceratus, tandem ab ipſa in diram morſum eſt reſolutus; &, ſi illa afflictio pœna peccati fueris, nondum alicui revelatum cognovimus. Scimus quoque ſacrarum Scripturarum atteſtatione, quia duplici conſtritione cooperuntur peccatores, atque obeſſe & prodeſſa poſſunt hominibus temporales afflictiones ſive mortes: nam ſecretiore juſtitia Dominus judicat, & in occulto providentiæ ſuæ noſcit, quemadmodum juſte quibuſque diſpenſet. Hoc miraculo indice plurimorum ſimilium, fratres, innuitur, quo judicio peægravetur, qui perfectorum morum vel actuum caſtimonia poſtpoſita eum digna reverentia in oratorio Deo dicato non converſatur: neque enim, quid vindictæ deberetur de talibus commiſſis atque ſimilibus, noſceretur, aut quid venia relaxaret probaretur, niſi tali indicio juſtitia Dei aperiretur. Salubre patiter exemplar hac deſcriptione annectitur, ut

B eo quoque modo charitas in nobis augeatur, quatenus invicem membra ſimus, & tamquam unius corporis vel unius hominis alia pro aliis membra ſollicitudinem habeamus, quæ in eis corrigenda ſunt præcordiali amore provideamus. Quam gratiam B. Remaclus effectu probavit, dum damnato fratri conſilia ſalvationis mandavit & lethale virus, quod languenti inimicus inflixit, tamquam in membro ejus compaſſionaliter ferens curare tentavit.

vt. ſemulatur quidam diabolum ſeu verum [illegible] *s. e. domini*

26 Congruum videtur & illud inſerere, quod fidelium plurimorum dudici relatione. In fiſco Brattis nomine cujuſdam tenioris * ſervus e manebas, tam inconſulta pervagatus temeritate, us familiam eccleſiæ noſtræ multimods vexares incommoditate; & quanto majori affectu in domini

e ſui gratia inhærebas, tanto efficacius ad incrementa contumeliarum proficiebat. In hac igitur pertinaciæ ſtultitia diu perſeveravit, ocia & negotia contrivis, nihil ſancti nec penſi habuit, nec alicujus ex hoc correctio in cordis ejus ſure convaluit. Accidit autem ut feſtivitas Patroni noſtri Dei confeſſoris inſtaret, atque ad celebritatem ejus frequentia utriuſque ſexus ac diverſi ordinis, ut motis ſemper erat, pia devotione comitante, ſe

C conglobaret: adfuit etiam præceptus familiæ adverſarius improbis adhuc fluctuans moribus, atque aliqua pœnitentia nondum reſipiſcens a perverſis conatibus; & quia, us ait Salomon, Beatus homo, qui ſemper eſt pavidus, & qui meotis eſt duræ incurrit in malum, ille ex malarum conſcientiarum ſuarum ſtimulis, quos interius alebat, nullo horrore concutitur in Sanctum, quem in fidelibus ſuis læſerat, nullo humilitatis movetur reſpectu; ſed comitante ſibi perverſæ mentis inlamia, quaſi beneficia orando impetraturus eum cæteris fidelibus monaſterium ingreditur.

reſtigatur cerebrum [illegible]

27 Sed poſt modicum horæ ſpacium, in eum oſtenditur, quia ſpecioſa laus in ore peccatoris non dirigitur, & quoniam grave periculum ex incauta ſecuritate, initur. Itaque dum ſecurus ſtaret, zelum divinæ ſeveritatis ſubiit, ac nefanda pervicaciæ ſupplicia expendit; nam repente in pavimentum cecidit, ſenſum amiſit, & membra ſua, quæ tamquam ad æmulationem virtutis in familia prædicti Patroni noſtri exhibuerat arma iniquitatis peccato, ſubito miſerabiliter contracta ſunt coram omni populo, ut manifeſto pateret indicio, quia digna tali culpæ pœna reſponderet, in eiſdem D ſcilicet membris ſubtiliſſimo Dei judicio. Igitur plebis fremitu ſedato a prudentioribus, nos cum Odilone *f* abbate noſtro accerſiti convenimus, & *f* poſtquam ſeriem vitæ ſuæ & factionis a viciois ſuis & a noſtris vero relatu cognovimus, non quaquaverſum ſententiam trutinavimus, quia mercedem ſceleris ſui ſolvere divinitus penſamus, quod evidentius ex compluribus pro cæterorum hujuſmodi cladibus nobis & ſcripto teſte perpendimus, quæ pari modo ſele intulerunt pernicioſis talibus præſumptoribus.

ſed pertinaus ad locum ubi caput, hauſto jam vino ex ejus calice, plenus gaudio lætus

24 Tunc vero ad capur ſancti confeſſoris Patroni deportari fecimus, ut ſi ioſanabilis dolor eſſet, eſperiremur quantocius; & quia more Heliodori virt eminentiſſimi, ut nobis videbatur, motus divinæ ſententiæ & ſancti Patroni noſtri incurrerat, eodem etiam modo us ex meritis ejus, vice Oniæ ſummi ſacerdotis, ſanitatem inibi receptu-

E rus eſſet, fiducia manebat. Igitur ad hoc ineommodum, quod nobis erat debisum, caritatis compaſſione faeimus, ſi quod nobis ſceleſte intulit, la samus; & ſic oratione facta, diſcedimus. Poſt hæc non multum borarum proceſſerat, eum cuſtos eccleſiæ alacer ad nos properat denuntians, quod medentis non perimeotis affectu judicialis ſententia contractum premerer, quia ad priſtinum ſtatum membra reſumeret. Nos vero ſuo ſummo gaudio repleti, illuc conamur curſu veloci: at dominus abbas ur manifeſta Dei virtuie adhuc reſpexit assonisum, confeſtim in pedes erexic eum, & quia pro contritione ſpiritus & corporis adhuc perſenſit, langueſcere, interrogat ſi potum ſibi deſiderio eſſet ſumere; ille autem libenti animo annuit & depoſcis. Tunc calyx Confeſſoris Dei, qui ſupra altare pependerat, deponitur, & repletum * mero ei ad potandum conceditur. a *repletur*

Quo hauſto, & vires recepit, &, quod ſibi magis erat proficuum, mores mutavis, ad reverentiam Sanctorum animum appulis atque ab acerbitate calamitatum modeſte ulterius deſuevit.

& ab hora ſua addictus mancipii ſervitio.

25 Denique plebs, quæ ad ſpectaculum & ad Velperas confluxerat, hoc viſo, celebri extollitur præconio, & grases reddidit Deo, qui Sanctum ſuum in ſollemnitate tam illuſtri mirificavit miraculo, beneficium ſuum rationabili mentis appendens essmine, eo quod ſic juſtitiam ſuam in

F eum temperaret æquo moderamine, ut gratia juvatet & verbere: nam quia foras flagella intulit, mentis perverſitatem terrore tabeſecit, & ne ulterius tam temerarie ſupra ſe raperetur, tali cenſura cobibuis. Poſt hæc quoqiam Salomone atteſtante: Mults to peſtileote, parvulus erit ſapientior; multi, quibus inibi vigebat mens ſaotor & ad futura proſpicienda præſtantioe, dum altionem hujuſmodi conſiderant, exuberansem in ſe improbitatem retundunr, & in domeſticos Sancti ſimili infectatione deioceps eontumelias itrogare pavitant; prudenter quidem animadvertebaot, ne forte pœnam, quam ille ad tempus perculetat in eorpore, eorum Defenſoris ac Tutoris accuſatione perpetua patereotur animarum damnatione. Tunc dominus ejus, nolens eum amplius mancipari ſuo obſequio, ad altare ejus tradidit retinendum jure legitimo, juſte perpendens, inibi ei merito perſolvendum ſervitium, nbi noverat, eum juſtæ ſeveritatis diſciplioa a peſtifero errore revocatum.

ANNO-

A

ANNOTATA.

a *Apud Martenium col.* 19. Lethernau *vocatur, alibi aliter: Latine* Ladernacum. *Pagus eſt dioeceſis Stabulenſis vin Leodienſi, vulgo* Lerneux, *teſte Piſeno in Floribus Leodienſ. pag.* 616.

b *S. Symmetrius presb. & M. colitur* 26. *Maii. Vide tamen ſextum dicti menſis pag.* 360.

c *Id eſt*, agere *ſeu* vim habere. *Vide Gloſſarium Cangii. Miraculum hoc & præcedens de emiſſo ralitus luce, alio ordine ac ſtylo narrantur in upogrophe Foillanenſi.*

d Amblavia & Amblava, *vulgo* l'Ambleve, *parvus Belgii fluvius, oritur in ducatu Luxemburgenſi; deinde per Leodienſem ditionem fluens Mulmundarium rigat & Stabuletum, hinc auctus Albo & rivis aliquot in Urium fluvium ſe exonerat. Ita Baudrandus. Eſt & vicus* Amblava *in Tungrorum finibus, non procul a monaſterio Stabulenſi, a flumine nomen habens, Valeſio teſte pag.* 16. *Novum Lexicon geographicum anno* 1738. *Venetiis editum ſequentia obſervat:* Ambluvia fluv. ubi ſit non conſtat; ſed fluvius RECHTE alluit Stabulum monaſterium totra limites Ducatus Lucemburgenſis.

e Guntmarius *dictus in Foillanenſi, ubi miraculum hoc multo ſuccinctius refertur, omiſſo præcedenti & reliquis omnibus, quæ oratorie magis quam hiſtorice & mira ſubinde phraſi conſcripta ſunt.*

f *Adi Commentarium ſub finem numeri* 70.

CAPUT III.

Sacrilegi furis horrenda pœna; item alterius, qui poſtea precibus monachorum liberatur.

a Clericus, per laudem argentum ex altare

SUbſequitur aliud memorabile, quod proditum ratione in multorum cordibus præcipuo valebit vigore diſciplinæ. Coaggerata eſt argenti copia, abbatis & miniſtrorum ſuorum induſtria, cum qua communi convenientia ad decorem domus Dei ante quandam aram tabula ingens erat veſtienda. Igitur opus initur, fabris ad excudendum conceditur, ſumma ope ad perficien-
C dum agitatur, nec ea moles operis inani ſtudio defluebat; ſed ex voto atque ſententia prudenti artificio procedebat. Interea contigit ut laminæ deauratæ, quæ tabulato infigendæ erant, turgeſcentibus jo eis imaginibus, & vario cultu ſcalpturis eſſent perfectæ, atque cuſtodi eccleſiæ ad ſervandum traditæ: quas ubi ille receptt, ita, ut plerumque fit, impediente quadam re, tutari ſera neglexit; ſed ſuper revereodum altare ſanctæ Dei genitricis Mariæ palla ejus obtectas ad horam reliquit. Et erat in monaſterio quidam clericus multiplici ſua clientela nobia promptulus *, & ideo private gratia nobia intimus, nec falſis hujuſmodi ctimtnationibus adhuc nobis infeſtus; metus de eccleſiaſticis tebus nohia ex eo cavendis nullam providentiam docebat, ita familiaritas noſtra ei aſpirabat.

* i.e. valde obſequius

abſtinens, corripitur a dæmone

a7 Hic itaque dum bratteas ibi locati conſpexit, ſæva cupiditas oculos ejus illexit, nihilominus & cor ejus jaculo ſuo lociavit: nam dum monaſterii ſolitudinem provideret, libertatem pravitatis indepius unam ex eis furto rapere non pavet, quæ ubi amiſſa dignoſcitur, moderate non diſſimulatur, ſed atguta indagine tum publice tum privatim quæſtiooe ventilatur; ſed A. ANO-
fruſtra opera ludtiur, quia ad nullum indicium NYMO.
veritatis dirigitur. Ad poſtremum diro anathemate maledictionis perentitur, acriter in commune annititur, ſed mens ptava non flectitur, oee aliquo probo conſilio periculo ſuo teluctatur. Diu perſeveravic in hac obſtinatiooe detrimentum ſuum non ſeiplum reſpiciendo, & peccato maculas configendo auget quotidie: nam qui affectum malitiæ in illum contraxerat, famam & pudorem in eum attriverat, & perfidum cor ejus, ne furtum proderet, obduraverat. Igitur dum ſuper hoc nulla mentis ratione regitur, ab interno judice ſui meriti precio præjudicatus cumulatur, verum a dæmonio corripitur & errore ejus paſſim lympbante raptatur, atque mox ex ipſius debacchatione evidens intelligentia captatur, cujus obligatione ſceleris tam erudelis ſententia in illum aſſumpta jaculatur.

a8 Nam argentum, quod abſtuletat, clamo- & furtis
re prodendo in admirationem omnium ſemper aſtus
in ore babebat, nec faſtidiendo ipſum clamo- E
rem amputabat. Igitur poſtquam diuturna pugna a ſpiritu immundo maceratur, viribus corporis deficientibus, in ſtratu ſuo ægrotus recipitur; ſed ex ipſo languore diſpenſatione divinitatis agitur; & præſertim ad inſtructionem multotum at poſteritati memoria commendaretur, ipſe uc prius, ad horam intellectui & rationi redditur, & co coofitente, futti iniquitas comprobatur. Nam dum cognati & amici ejus lectum citeumſtatent, animumque ejus dolore ac miſeria tabeſcentem gratia confortationis relevare tentarent; ex ptava conſcientia cor recollegit, & eorum molimina tali ſermone prævenit, damnationiſque ſuæ pœoas, quas luebat, jugi ptius ſuſpirio concepto in hune modum exprimti. Merito tam ſeverum ultorem ſanctum Remaclum adverſum me irritavi, quia zelum domus ſuæ poſtpoſui, argentumque ex ea ſuo ædificio decenter ad unguem politum miler jam diu anathemate maledictionis perditus abſtuli, mihique iniquo ordine retinui. Attidebant quidem mihi in monaſterio ſuo pluctma opportuna largiiate munifica, ex quorum beoeficiis facile poſſem ſupetare errata, & quia ea in talem perniciem communavi, ac non æqua F
meritis præmia penlavi, verbera verbetibus ſociavi, atque animæ & corporis nune ſubigoe diſcrimini, captivuſque cum dito judicio abducor in legem peccati.

mortuus punitur.

a9 Hæc poſtquam tetulit, iterum induſtriam animi perdidit, & furiam ejus poſthæc diu non graſſantem abſque ſtuctu pœnitentiæ mora ſæva diremit. Igitur quiſque bæc legendo didicerit, metitum ſuum diſcernat, atque ne parem poſtem eodem jure participet, in ſe prolpiciat, in quanto cœno iniquitas volutetur, attendat, & qua luce probitas reſplendeat, & averſa ei fronte repugnet, conſideret, & quia probis ipſa probitas eſt præmium, improbis vero nequitia ſupplicium. Nam verbi gratia bic clericus injuſtus a dæmonio correptus vitæ ſuæ ſolvit malum, atque ad miſeriarum ſuarum ergaſtulum cum eo perductus eſt ad inieritum nec deſtendi ei & pœnitendi indultum eſt ſpacium. Quid enim aliud nobis innuit talis pœnæ prodigium, niſi Sanctorum bunc locum incolentium, ne eis advetſemur, formidare judicium? Hi enim ante Deum aſſiſtentes ſicut pro noſtris caceſſibus benigni ſunt

A. ANONYMO. interceſſores, ſic quandoque noſtro delicto exacerbati accuſatores; nimirum ad correptionem noſtram conſtat hoc eſſe monſtratum, ut ſpretis cootagiis furti atque alinrum vitiorum, ad æternam patriam ad eos pervenire ſatagamus per viam virtutum.

xi. *Alterum fibulam auream ſacrilego ſeſtertium*

30 Alio quoque tempore evenit huic ſimile, quod pluribus adhuc hanc lucem carpentibus vitio & experimento conſtat probaſſe. Manebat nobiſcum quidam clericus a puerilia educatus, atque cum rei expoſcebat utilitas, per plura lacia monaſterio accommodus. Hunc itaque ſub prætextu religionis in contubernio noſtro fovebamus mutua familiaritate, & fraterna charitate ſedulo colebamus. Interea contigit quandam comitiſſam venerabilem pro ſalutis ſuæ munere ad cœnobium noſtrum vota ſua perſolvere atque fibulam auream non parvi precii dirigere; ſed humanæ fragilitatis adverſarius dum qualitates hominum, cui vitio ſint propinquæ, explorat, ut ad ſua perverſa diverticula dirigat lemper anbelat; & dum aditum atque ſemitam ad tentandum eaa invenit, protinus decipulam inſidiarum
B luarum ad ipſam ſemitam occulte prætendit, & niſi fides fortiter reſiſtat, ejus involumentis ad peſſimam actionem & ad diverſorium perditionis trahit, ut hac deſcriptione liquebit. Ergo ille frater ubi aurum eccleſiæ datum reperit, ſuggeſtionem inimici non gravitatis conſilio tranſiit, nec virtutis regimine tranſcendit; ſed ubi obſervabatur adtens clam involavit, atque in proprios ulus redegit. At ubi cuſtos, qui atiulerat, perditum comperit, moderate diſſimulando contegit, ac moras prodeodo innectit: nam quia, ubi poſuerit, oblivio ſubripuerat, non in palam conferebat, nec quidem temere indiſcuſſa ſine probatione adoriri audebat; mœſtitudinia acerbitate aogebatur perſcrutando, & clam exigendo per diverſa impellebatur.

a poſt ſacros Ordines indigne ſuſcipiens dicto loco eodem a

31 Interim vero neceſſitas ordinationis loco noſtro incubuit: domnus abba Ravengerus *a* ad eccleſiaſticum ſacramentum quoldam noſtrum pro jure religionis ſublimare æquum adjudicavit, atque ab epiſcopo ut fieret impetrans, ad dirigendum nos ad eum operam inivit. Miſit etiam nobilcum prælcriptum clericum, nondum tali
C piaculo infamatum, neque pro privata ſedulitate, quam inter eos gerebat, aliqua ratione ſuſpectum. Etat enim Quadrageſima. Frater quidem ille ſacrilegium, quod furto perpetraverat, in exiguo penſans, nulla confeſſione denudavit, non aliqua pœnitentia levigavit, ſed ſuis ſecundis exceſſibus præſumens ad ſacramenta Chriſti audacter acceſſit, atque eccleſiaſtica officia uſque ad diaconi gradum tradente epiſcopo uſurpavit: & quia Catbolica mater Eccleſia illos ſuos primitivos gradus ad contrectanda vaſa Corporis & Sanguinis Domini inſtituit, filios ſuos, quos io Chriſto in Baptiſmo regeneravit, & horum officio conſecravit, probatos & mundos ſibi exbiberi & circa ſe manere decernit, juxta quod illia prophera dicente jubetur: Mundamini, qui fertis vaſa Domini. Igitur poſt Miſſam & Veſperas, ubi moras explicuimus, ut jejunia fera reſolveremus ad boſpicium properamus; ſed ioter edendum ille confiater noſter ſolo cadit, dentibus freodit, nimia vexatione ſe collidit, atque ingenti pavore nos exterritos in auxilium ſuum cogit. Denique menſæ penitus abrenunciamus, plurima remedia præcordiali amore adhibemus, ſed ſpe caſſa fallimur, ignorantes quia D judicio Dei juri diaboli manciparetur.

invadit, ac diu ſuccubuit dirutus;

32 His infeſtis caſibus cota nocte colluctamur, ſuper eum, donec nox in lucem prorumperet, excubiis immoramur; ſed hæc ærumna non fuit nobis pertinax Dei miſeratione, nec in extraneo loco hujuſmodi tam fœda plaga derogationem bominum noluit nos ſubire: ſed fugata inimici virtute incolumem & ſubrium nobiſcom conceſſit remcare. Tune integra hebdomada ſpiritus immundus ab eo ſecluditur, requies ei conceditur, nullis ſuis moleſtiis infeſtatur; ſed taotæ quietis dilationes illi indultæ & quodammodo ad ſe in bono præmeditandum induciæ in eum tranſierunt fluxa & ſtolida levitate. Nam verbi gratia quia juſtitiæ ſententia ſuſpendebatur, nec delicti puduit, nec aliqua ſeveritate cenſor ejus extitit, nec ultro confeſſione alicui, ut ſibi expediret, pateſecit; ut etiam in eo adimpleretur, quod Salomon ait: Impius eum venerit in profundum malorum contemnit. Et quia in tam reprobum ſenſum incurrit & adverſus perfidiam non contendit; inimicum valentiorem negligentia fecit, ſuique erroris mercedem talem recepit; nam dum Completorium E
Dominica nocte pſallendo recitamus, ejus ineorum cruciatu nimio horrore proſternimur, quia acriori quam prius vehementia inimicus repetit, & debacchatione nimia quatit; verum quod remedum illi inferendum eſſet, in ambiguo pendebat, admiratio nos ex eo fatigabat, ſi ſpiritus erroris eſſet nullus noſtrum adhuc didicerat. Interim fraterna & viſcerali compaſſione inflexi opem ferimus, nocturnis vigiliis circa eum rediviva opera alternatim ſubiſtimus. Poſt hæc, ut nobis videbatur, plus quam Saulem regem frequentius repecens diſſipabat; ſed in Dominica nocte ſævius in eum ſpiritus nequam furebat.

arefit quoque brachium ejus dexterum;

33 Poſtremo ad comprobandum divinæ oltionis judicium, cum quo ſcelus admiſerat, dexterum perdidic brachium; ut penitus areſactum, nullum priſtini vigoris præſtaret officium. Hoc itaque cernentes plurimi noſtrum anclpiti meditatione variamur, videlicet an eaſus hoc illi inferret, ao Dei voluntas pro aliquo crimina ſignaret: quod ubi dumnus abba comperit, a ſundo arcano altam conſiderationem contraxit, F
& prudenti ratione non eventui applicuit. Nam ex pluribus præcedentibus buic ſimilibus præcognitis, eum irretitum diaboli cognoſcit inſidiis; & convocans privatim ſempectas *b*, multiplicibus argumentis ſtatuit eauſſam diſcutere, prius tamen hac habita oratione: Præteritarom rerum & accidentium, fratres, exhibitio multiplicibus teſtimoniis aperit, qualiter ſuper hujus fratris peſte optnio noſtra metiri poſſit. Siquidem dum ad ordinandum direximus, mentis ſuæ compotem penſavimus: non vitiorum criminalium effectum in eum exagitavimus, ſed ſtatim ut Eccleſiaſtici ſacramenti recepit commercium, in ſatanæ incidit jugum, ut in præſentiarum dilucidat facilis fides rerum. Nam unde ſibi eſſet animæ ſumiendum remedium, inde recepit judicium; ſcriptum quippe eſt, quia gravius condemnabitur, qui indignus ſuſcepit, quod non meretur; & Deus quoque ſuſcepia ſanctificatione, ſic homini miſcetur, quando ſuorum actuum caſtimonia delectatur. Nam ei aut bonia meritis conjungitur, aut malis disjungitur. Porro ſi diverſa nunc ſibi accidentia mente colligamus integra, *b*

mul-

A multa congruunt & concurrunt nobis verisimilia, ex quo ooſtra poteſt augeri conjectura. Nam prudenti animadverſione poſſumus conjicere, quod non ſine magno agitur diſcrimine, quod Sabbati die, hora ad nonam atque ad veſperam vergente, majori ejus cruciatur infeſtatione: nam ſi ad liquidum rea a nobis prolequitur, ea die &, ut reor, hora benedictionis munere ab epiſcopo donatur. Videor videre, ſi aliquæ occultæ inſidiæ ex furto aut ex aliqua prava ejus inſimulatione latent adhuc noſtræ eccleſiæ, ſignificatione hac & judicio tam manifeſto impellente, promulgabuntur infami comprobatione.

ſed eundem miſſi ab abbate monachi

34 Quod meliùs examinare valemus, ſi Judæ proditoria exemplum in medium proferamus, & per rei ſimilia argumentum æſtimationem noſtram extendamus. Denique dum ipſum intinctum panem, tradente manu Domini, ora conſumpſit, quia male percepit, ſatanas in illum intravit; & illa temeraria ſacramenti perceptio fuit illi æternæ infelicitatis damnatio. Atque ex quibus præcedentibus iniquitatibus hoc præjudicium commeruit, Evangeliſta manifeſtando depromit. Quia fur erat, & loculos habens ea, quæ mittebantur, aſportabat. Ex furto quippe pecuniæ B Domini, quia imprudenter & indiſſolute exercuit, peccati ſarcinam coacervana ad traditionem Domini pervenit, & poſt hæc miſerabiliter abſque fructu pœnitentiæ laqueo vitam exæſtuavit. Ad hæc igitur, fratres, oculos cordis erigite conſiderationem, nec quaſi ſocordia atque inepta profuſione patiamini incaſſum tranſire, ſed quid facto opus ſit ſuper hoc incommodum ſapienter tractate: nec enim mediocriter cogit neceſſitas providere, ideoque quantocius moras diſſolvite; clandeſtino conſilio, quando ad intellectum redit & tranquillitate quieſcit, eum adite, atque actionum ſuarum confeſſionem puram vobis referare depoſcite. Forſan Chriſti gratia dignabitur nobis aperire, quo remedii antidoto huic malo valebimus obviare; nec * ſi immunditiis gravioris lepræ fuerit, vicea ſummi Sacerdotis in curatione ejus ſupplere oportebit. Denique properate, quia citius recens vulnus reſovetur ſapitate, quod putreſcere non ſinitur diuturna abuſione: nam ipſum in deteriorem ſaniem verteitur, ſi medicina competens ei differitur.

** &*

culpam ſuam confeſſus,

35 Fratres itaque inſtructi hujuſmodi rationis C inductione, juſſa perficiunt ſtrenue, ſecreto eum adeuntes interpellare: quod ubi auribus ejus eorum ſermo infunditur, nimia anhelatione ſuſpenditur, vario conflictu mentis ſecretò certatur; hinc ruhore, ſubinde pallore ita ſuffunditur, ut ex ipſa paſſione, facie indice, facile prava conſcientia ejus intelligi daretur. Tandem ſentiens ſacinus non poſſe latere, pœna eum urgente, lacebras commiſſi aperit hac ſupplici voce: Quoniam ad me fretrea & domini mei conveniſtis tam privata ſeceſſione, extrema neceſſitas pigram moram cogit conſilio ſolvere veſtræque voluntati dolendo, erubeſcendo ad prætena negotium integra & vera confeſſione parère; ſed admodum vereor ſi confeſſus fuero, ne lacerer opprobrio, atque ad ignominiam meorum contumelioſe extrudar a monaſterio: quapropter ſubvenite inopi, & gratiæ veſtræ & fidei pignora mihi ad interceſſionem impertiri dignemini. Propoſitum namque religionis meæ violavi, ac ſub ſpecie benignitatis infauſtum nævum velana, me infre peſſima deiruſi, quia ſanctum A. ANONymo. Remaclum, atque cæteros hunc locum incolentes ſacrilegio fœdavi: nam fibulam auream furto ſubripui, & inde, ut cerniris, ſupplicium diaboli commerui, & ex hoc apud Deum & homines æternas dedecoris maculas mihi inuſſi; inde animam meam reatus obnubilat, & recordationia meæ jaculia ipſa ſe mea conſcientia impugnat: unde iterum veſtræ me commodo benignitati, ut quia inprimis confeſſionne vera ſcoeſtraa nequitiæ vohis pateſeci, veſtræ fiduciæ opemereat relevari, quatenus veſtre interveniente ſagacitate, ſic abbas cum fratribus iniquitatem meam toleret, ot io uſum pietatis & boni conſilii conformet.

æquo abbati ſibi per illos indicato,

36 Hæc eo dicente, hi, qui miſſi fuerant, abbati accelerant renuntiare; quod ubi ille reſcivit, non ponderando, culpam æquanimiter tulit, centuram auctoritatis manſuetudine temperavit, & mox ad fratrum conſilium conferendum decernit, atque congregatia ita differuit: Ecce fratres, opinionem noſtram ſuper clericl noſtri paſſione & factione comprohavimus: poſt Dei judicium noſtrum non adhibeamus; ſed ſi valemua, bono conſilio ejus diſpoſitionem io hac re ſic temperemus, ut ſub noſtris nutibus E eam refrenemus. Verba ſancti Pauli in hoc ſollicitu cordia aure penſemua, clementiam, quam ex naturæ noſtræ dote poſſidemus, eum eo perficiamus. Omnibus, inquit, omnia factus ſum, ut omnes facerem ſalvos. Si ergo ad imitationem tam egregii prædicatoria ex condeſcenſione compaſſionis pro viribus noſtris accingimur, procul dubio noſtræ devotionis ampliorem venerationem experiemur; vitari etiam oportet, ne in publicas aures inferatur, ne, dum reatus hujus plebeio more arguitur, noſtræ religionis & ordinis æſtimatio eadem infamia gravetur; ſic inter nos præſidens judex ratio diſponat, ut aditum infamiæ obſtruat.

*ſuccurrentibus ipſorum precibus, ſymbolis & ſuffragiis, * profectum*

37 Legimus namque quia ſic Dominus mortalium facta deliberat, ut aliàt propitius concedat, alia iratus permittat; ſed quæ permittit, plerumque ſic ſuſtinet, ut ad perfectum * multorum & juſtificationem congerat; pro utilitate quidem noſtra pœnam & correctiones inferr, non ut ſe viodicet, ſed ut nos emendet. Dicit quoque Pſalmiſta, quia immittit angelos * Domoi F in circuitu timentium eum; eſſet itaque, qui prohiberet & cuſtodiret, ne iſtum clericum inimicus invaderet, niſi voluntas Dei contrairet; & quia conſilium ajus non repugnavit, ad articulum tentationis permiſſus ab eo coovalnit. Quod evidentiori exemplo vobis patebit, ſi Saulem regem, qui gratia Dei caruit, experientia veſtra ad memoriam revocaverit. Legimus quippe, quia ſpiritus Domini maluaexagitabat eum. Non ideo quidem a Domino malus erat, quod malum ſubſtantia atque natora ſit, ſed * vitium naturæ; ſed Domoi per licentiam poteſtatis juſtæ, malus autem per deſiderium voluntatis injuſtæ. Si etiam hanc peſtem attendamus, ſi vices varias ejua manie provida captamus, eaſdem Saulis paſſiones plurimas huic fratri inhærere videbimus: quia ad horam eum io pace relaxant, ad horam vexando occupant, & ſic ia in eum alternant, ut viciſſim plaga peſſima ſuccedere nno deſinant: denique quod noſtrum eſt, & præterim quia ratio æquitatia dictat, mutuæ charitatis affectum pro eo induamus; fragilitati

** Langelus*

** forte ſua*

ANONYMO. ejus condescendamus, iram vindicem Christi & Sanctorum ejus parsimoniæ victimis flectere tentemus, &, si verbera cælestis justitiæ ed damnationem vel ad emendationem illi allata sunt, fortasse recomprobabimus.

Liberatur ac brachii usum recuperat.

38 Verum ex ipso charitatis affectu majori desiderio flagrare possumus, si B. Gregorii Papæ dicta ettendimus: ait enim; Quisquis pro alio intercedere nititur, sibi potius ex ipsa charitate suffragatur. Siquidem ejus insaustitudinis non miseret, saltem hujus egregii sancti Doctoris dictum spe remunerationis & fœnoris vos ædificet; obstructos aditus talis defensionis reseret, & præsertim dilectio Dei & proximi, quæ specialis virtus est piorum atque sanctorum, ad elementiam vos sublevet. Postquam hujuscemodi imbutamensis eorum labantes consilio mentes instruit, devotiores & promptiores ad ea, quæ sibi erant cordi, reddit; & quoniam onus solus aggredi exhorruit, inter eos dispertiendo sibi levigare ratum duxit: pondera talis operis charitatis lance pensavit, & pariter cum eis je-
B junüis & furtivis orationibus & psalterio & Missarum solemniis insistendo sese implicavit. Quid igitur moror? Commeatus sanitatis & sobrietatis ita in eum refunditur, ut brachium pristina soliditate & incolumitate reciperet, atque inimicus eum ulterius repetere non euderet. Unde factum est, ut qui multa mœroris ex eo pertulimus vulnera, talis consoletionis, superna concedente gratia, reciperemus fomenta.

ANNOTATIO.

a *Ravengerus vel Ravingerus Werinfrido coadjutor datus est anno* 980. *obiitque* 1008. *secundum Fisenum. Certe abbas nominatur in diplomate Ottonis II. apud Martenium col.* 50. *ubi per errorem apponitur* 974. *qui est annus diplomatis prioris. Atque illud opinor, Sammarthanum decepit, qui col.* 944. *contra Fisenum perperam contendit, Ravengerum anno* 974. *abbatem fuisse; Ravengerus enim non occurrit in præcepto illius anni, utpote concessu*, interveniente *fere* Werenfrido venerabili abbate, *sicut edidit Martenius col.* 49. *Anno* 996. *diploma impetravit a Gregorio V. itemque aliud circa annum* 1000. *a Silvestro II. Prius inscribitur quidem* Werenfri-
C do *apud Martenium col.* 52. *qui ideirco in Præfatione pag.* VI. *atque alibi, Mabillonium secutus tom.* 3. *Annalium pag.* 664. *duos Werinfridos duosque Ravingeros statuit; verum non censeo abbates hos de causa multiplicandos esse: cum in apographo correctori bullæ Gregorianæ, quod servamus sub involucro* ✠ Ms. 34. a O, *clare habeatur* Ravengero. *Titulum accipe:* Exemplar Privilegii Papæ Brunonis, cognomento Gregorii, per Notkerum Leodicensem episcopum abbati Ravengero missi. *Tum ita incipit:* Gregorius episcopus servus servorum Dei Ravengero religioso abbati salutem *&c. Vixit Ravengerus ad annum circiter* 1005. *ex Martenio pag.* VII. *& col.* 54. *secundum alios triennio diutius.*

b SEMPECTÆ *vocantur* seniores sapientes fratres, *maxime qui* 50. *annos in ordine exegerant, inquit Cangius in Glossario.*

D

CAPUT IV.

Læsum brachium, contracta manus, & cæcitas curata: punitus rusticus, qui laboraverat die Rogationum; at postea liberatus: sanata duæ mulieres contractæ.

PRæterea manet adhuc nobis quidam ferrarius monasterii commodis suæ artis peritia satis proficuus. Hic quemdam commeatum cum vicinis suis ad mercatum proficiscendi habuit, in quo quoddam jurgium ebrietas seditiosa designavit; siquidem duo ex sibi comitantibus quadam levi noxa contumacibus verbis in mordacem rixam prosilierant, atque plectibili errore & temerario debacchahant *. Tandem eo proc-
cessit, ut alter alterum hostiliter superando subriperet, & judicium sanguine atque armis decerneret. Quod præscriptus faber eernens, & salutem suam necessitudini incaute præponderans *, E
pacis gratie periculo se mediator interserit, & domesticis affectibus eum sedare gestit; sed vini passio, quæ eo modo liberas mentes facit, ut commotionis tempore feritati insisteretur, justum pucat, quod egeris cali suo violenti nævo *, * *i. e.* cæ-
eum imperii. Nam protinus in pacis ipso medio conamine ille præscriptus temulentus, iræ vehementiam ejusque motus fervidos ab illo, super quem furebat, deflexit & super hunc evomens multis vulneribus sanciatum seminecem dereliquit. Quod ubi rescivimus, ægerrime tulimus, gravibus querimoniis inæstuamus, pro sua nobis illata commoditate pro re & tempore juvamus; sed quia necdum in ultima inciderat, medicorum argutie in eram ejus inhiat. Adeo in eunctis vulneribus membrorum remedium viguit, secundum quod voluntas ejus censuit; sed in solo cubito brachii sui hac ratione se suspendit.

40 Nam ictus ferientis vincturam & compa-
gem ejus divericatam pœne disjunxerat, ideoque solitum meatum vigoris a venis obstruxerat; quod dum archyatri *a* sollertia non prospexit, *a*
errore desipuit, & in irritum effectum taliter excidit. Verum dum utrosque artus cubiti ad pristinum statum reducere tentet, & dolori non F
concordet, fallaci industria unum super alterum impellendo arctis loris applicat. Post hæc diligentiam in curando adhibet, & satagebat ut priorem virtutem ei refunderet; sed dum fervorem vulneris exterius sanat, interius præscriptum morbum ad dispendium salutis occultat. Igitur tamdiu in hanc fallacem curam substitit, donec cicatrix ex vulnere obcalluis, & sic conventionem ab eo eliciens, quasi certissimus collator salutis recessit. At faber redivivo gravatur dolore; non brachio se poterat judicare *, nec * *i. juvare*
aliquid operis ex eo profligare, neque etiam manum ex spiculis talis doloris ad os mittere. In hac angustia tempus plurimum expendit; sed postquam nullum humani supplementi argumentum in sua curatione pereipit, atque ex eo multiplicibus studiis lassatus succumbit, ad Sanctorum hunc locum incolentium experimentum sese consulit. Et factum est, ut nos pro quadam cribulatione eum crucibus & Sanctorum pignoribus, Malmundario Sanctorum merita habere *b* 6

xii. *Curatum brachium gravitertelæsum.*

* debacchabantur

* *i. eas* postponens

& male curatum

visita-

A viſitare; ut moris eſt cum copioſa plebis multitudine, ubi etiam devotionem & ipſe ſumpſit commeare. Denique ſtudium accelerandi itineris proripuit & viam, qua tranſcundum erat, præveniendo occupavit: & ecce, dum appropinquare a longe conventum cognovit, oculos ad cœlum atque verſus monaſterium, a quo exibant, elata contemplatione attollit, & genu flexo per ſupernam majeſtatem eorum meritis ſuffragari ſibi ſinceriter expoſcit.

mire modo ve, ſtruuntur

41 Nec Dominus gloriam virtutis eorum diſtulit, & diuturnum affectum, quem circa eos habebat, taliter patefecit: nam dum niat, quaſi ſubita violentia & ſtupore mentis concutitur; atque mox, ut axurgere coœsur, nutante veſtigio ſuper cubitum iterum relabitur, talique modo os brachii ab eo loco, quo peſtifere inhæſerat reſiliens, in locum priorem ſalutifere redigitur. Sic quoque ſanitati reſtitutus, noſtris atque eccleſiæ adhuc tanto commodius in pluribus deſervit nutibus, quanto præ aliis gratiam Sanctorum iſlorum promeruit differentius. Libet adhuc vitator faſtidii * hac ipſa re pauliſper excitare induſtriam, ne lectur deficiat adverſus uni-

** forte vitæus faſtidio*

B formis rationis moleſtiam. Porro ut ſcriptum eſt, attentior quiſquis ſit, ſi alterna ratio præſentem eludit: diligentiam caſtigatoris propoſitt hæc res inſinuat, ut circumſpecta vigilantia ſobrie ſe quiſque caſibus obiciat, ne incautus imperu ſuo fuſus, ut hic præſcriptus egit, procumbat: ſcandala, ebrietatis germina, rationis cenſura declinet, gravitate mortalitatis præcipitatam velocitatem inter ejus pernicioſa diſcrimina reſranet. Nam miſeratio Chriſtt quamvis in commune cunctis ſibi credentibus ſit prodiga, tamen viciſſitudinum ejus penſanda ſunt tempora, quæ alternantibus modis variantur per ineffabilia ejus judicia; ſiquidem aliis per gratiam juſtificationis ejus medelam benigne accelerat, atque aliis in perſeverantiam pœnarum retardat; & licet precibus Sanctorum reciptamus plurima, tamen ſua non valent mutare diſpoſita; ſed ita, ut provocant, ab eo noſcunt eſſe præſcita.

XLII. Manet pro vi a mutabilitate

42 Pandam adhuc mirabile, unbis videntibus proximo peractum tempore, ut agnoſcatur quam dives & glorioſus iſte Sanctus ſit cum Domino diverſarum gratiarum munere in cœleſti

C perenni bæreditate. In villa nobis contigua cuidam patri-familias erat parvulus, cui manus a nativitate ad nullos proprios ſibi ſungebatur uſus: nam verbi gratia omnes ejus digiti in volam incurvati erant, &, diſſolutis venarum commerciis, obrigeſcebant, nec aliqua extenſione unquam laxati extiterant. Parentes autem ejus, quanto eum profuſius diligebant, tanto frequentiora ſeminaria dolorum in ſe congerebant, quia membrorum ejus auxilio privatum conſiderabant. Iraque ex hac eorum triſtitia vicinorum viſcera charitatis compaſſione molleſcuot, munia conſolationis, quæ ſola ſuper hæc incommoda illis reſtabant, impendunt, atque ut monaſterium Patroni noſtri cum parvulo ſumma devotione adeant, conſulunt: crebris enim ſuggeſtionibus pollicebantur eis, ſicut ex ſuo ingenio conjectabant, non eorum incaſſum profutura tentamina; quia illuſtrius quam alias divioa in eo floreret gratia, & ob id ad propagandum Sancti Dei meritum plurima oſtentarentur ſæpe miraculorum inſignia. Talium ſiquidem fide cos corro-

* ac borant, ad * ſpem bonam velut præſtita fiducia inſpirant. Igitur patur, ne talem perſuaſionem D omitteret inexpertam, declinat ignaviam atque AUCT. citato calle cum parvulo huc carpit viam. ANONYMO.

43 Præcurſoris Domini enim nativitas celebrabatur, quando advenus ad Veſperas; nobis intuentibus, legem implevis, quia in conſpectu Dei non vacuus apparuit: ſiquidem eulogias * ſuas ad alsa- ** i. e. munera* re ſanctt patroni noſtri Remacli repræſentavit. As nos Veſperas ſollemniter pſallendo compleveramus, & quia copinſa turba ia aguſtum totum monaſterium vallaverat, pro ioquietudine ac tumultuatione ejus & intolcranda impreſſione in choro remanſimus. Interea vocem parvuli in ſublime maxime reſonantem aure percepimus; fremiſum vulgi miramur, & quia tam inſolito more perſtrepebat, rei veritatem cooſeſtim percuactamur, & ſubito ad inſpectandæ virtutis Dei indicium ad noſtn choro deſertur, & quo a pareate natura omni tempore vitæ ſuæ deſraudabatur, ad enitelcendam gloriam confeſſoris Dei Patroni noſtri, clero ac cuncto populo contemplante, illi divinitus reparatur. Tunc vero in laudem Chriſti, certiſſimi collatoris ſalutis, benigne nos in commune relaxamus, Confeſſorem ſuum mirificamus, cujus auxilio & gratia innitimur, ab ærumnoſa ca- E lamitatibus & taſeſtis languoribus, qnibus vexamur, eripimur, & tam magnificts hujuſmodi virtutibus ad ſepulchrum ejus de die in diem pia conlolatione recreamur.

XLIV. alternat diuturna cæcitas

44 Dum glorificator Sanctorum ſunrum Dominus ad detegenda Confeſſoris ſui merita pluri- ma virtutum præſtaret magnalia, plures languidi huc convenicbant velut felicium apum examina ad nota alvearia. Et erat quidam, quem diuturna cæcitas obſcaverat, ſed fidei acies cor ejus illuſtrani animabat, & ad ſpem recuperandæ ſanitatis invehebat; denique elaborat ſtudio, quo poteras, & entitur & per plurima Sanctorum oratoria, ductore ſuo regente, fruſtra vexatur. Us autem credo, divina diſpenſante induſtria, remedium ei differebatur, ut meritum Sancti Dei in hoc loco etiam ex ejus incolumitate clarificaretur. Igitor dum hac molitione nihil proficeret & miſerando caſum ſuum defleret, atque ex copia rerum ſuæ ſaluti profutura plurima agitaret, quaſi ſuperna ſignificatione animo concipit, ut huc quantocius properarer. Denique moras negotii F diſſolvit, &, ſicut fideliter annuente Domino animo concepit, votis ardentibus attentare ſtuduit. Verum dum Miſſarum ſollemnia ex communi ad altare Patroni noſtri celebrabantur, hic eccleſiam introducitur, atque ante gradus abſidæ *c*, quæ altare ambit, nobis cernentibus, o- *c* rationi proſternitur.

meritis Sancti pal- ſa.

45 Sed cæleſtis pietatis eximia miſeratio, quæ ad propagandam Sancti ſui gloriam ad ſepulchrum ejus ſemper eſt præſta, ſolito profuit ſolatio. Nam dum ſolo erigitur, nox cæcitatis ab eo expellitur, oculique ejus in clarum lumen laxantur; & de tenebris eorum in lumen mentis ttaſatendo recipitur: Ecce, Deo gratias & ſancto Remaclo refero, quod ſuper me ſua efflo- ruit miſeratio: nam oculis meis perſpicue nunc video, quod numquam ſperabam mihi profuturum vita comite, figmento deluſus lubrico. En, quidem intueor cum certa veritatis approbatione amictum ſenioremac ioſulatum altari aſtare & ſingulare Redemptionis noſtræ myſterium immolare. Precium fidei meæ recepi, & quia bona intentione veni, ejus intentionis actionem

hanc

AUCT. ANONYMO. hoc benigno auſpicio lucrari merui; & beoccidtus fit Dominus, qui Servum ſuum tanta digniatis gratia magnificat, ut meritum ſuum recompenſans totiens miraculis coruſcare faciat. Hæc eo dicente & præclaro obtutu fidem præbente, in Domino nos compulis exultare, & gratias agere, qui per Patroni noſtri ſanctimonium conſuetudinaria ope, viſitatione atque conſolatione nos dignatur relevare.

XV. *Ruſticus de Rogationum ligavat*

45 Inferam adhæc memorabile, quod actum moderno tempore liquet probabili ratione. Villa quædam, Wademias nomine, noſtræ ditioni manet ſubjecta, atque a noſtro monaſterio non pluſquam duabus leucis extat diſparata, in qua quidam vir rorricola adhuc ſuperſtes inhabitat, qui die Rogationum feria ſecunda, dum eſſet divinæ ſervituti mancipandus, contra jus & fas & ſibi vetitum ſolivagus ſilvam petiit, ac ligna ad uſus domus ſuæ competentia cum ſerramentis ſuis præparavit, Chriſtiana quidem religio Gallicana ex ſtatuto
d ſancti Mammerti, *d*, Viennenſis tunc epiſcopi, ipſos dies triduanis litaniis concelebrat, ſponaneis parſimoniis ſe macerat, religioſo affectu mun-
B dialibus illecebris renuntiat, animarum potius quam corporum cura vel alimonia vacat, & merito beneficiis Chriſti vicem rependit; quia multifariis peccatis machinantibus a crudeli plaga patriam ſolita miſeratione arripuit. Nam verbi gratia lupi atque urſi acerbi per portas Viennæ urbis violenter irrumpentes, plurimos devoraverunt per annum integrum; in Sabbato ſacroſanctæ Paſchæ, epiſcopo Miſſam celebrante, divino igne regale conflagratum eſt palatium, atque ad cumulum malorum tetræmotus ſubverſionem fecit multarum eccleſiarum atque ædium, & quia ille timor pœnalis in timorem Dei eſt redactus, dignaque ſatisfactione ipſe extitit placatus, adhuc conſuetudo apud fideles Chriſti devotiſſime recolitur pro diverſis mundi cladibus; nec prævaricandum aliquibus ineptis occaſionibus.

uſum dextræ amittit, qua baculo ſe ſ. credidit

47 Hoc igitur quia ille non animadvertit, & dici ſanctificationis reverentiam non exhibuit, nec ſe diſſolutum vigore juſtitiæ reſtrinxit, ultionem
C divinam, ut ſperamus *, ex ea negligentia promeruit. Pondus enim lignorum in die paratum ſuper humerum ſuum poſuit, atque ut fit, ad ipſum levigandum, fuſtem ad hoc habilem dextera manu coaptans domum properavit. Dum vero ibi manu depoſuit, dextera aduncis digitis circa fuſtem diriguit, nec relaxari ab uxore, neque a domeſticis ſuis nequaquam poſſibile fuit. Arietur ruſticus, vexatur dolore, atque ad mirabile ſpectaculum vicini ſui convocantur; percunctatus igitur qualiter id ſibi contigeris, vera ratione prodit; neque aoim diſſimulare poterat, quia argumentum veritatis connexa & vexata manus proferebat. Tunc obnixe ſibi diplorat apponi auxilio & gratiæ, ut, quia peccatis ſuis machinantibus fuſtem a dextera non valerent diſcerpere, ſaltem ex utraque parte
e eum amputantes aliquid leni tentarent inferre *e*; erat quoque gravis & quantitatis prolixæ, & ideo ejus pondus non prævalebat [ferre] brachium debile.

adhuc infeſtat, ac poſſ., invocato Sanctо,

48 Interea mutua perſuaſione admonetur, nihilominus ab uxore & filiis & cognatis urgetur, ut nullas moras impediendo vel protelando corrumperet, ſeu Sanctorum baſilicas frequentare ſatageret, & eorum patrocinia ſuper ſuum incommodum ſuppliciter implorare. His itaque ſalutiferis conſiliis confirmatus, nec de ſuperna clementia diffiſus, domus ſuæ dereliquit negotia, Sanctorum D plurima peragrat tabernacula, die noctuque depoſcit eorum adjutrix ſuffragia. Sub hac fidei conſtantia ad noſtrum cœnobium die quadam Dominica circa primam adventi & novitate tam inſolitæ rei non mediocri ſtupore nos perculit; & quia dexteræ ejus illud pœnale præjudicium incubuerat, arbitrati ſumus, quod aliquod ſacrilegium aut falſitatis juramentum cum ea perpetraris, & ideo ad diſciplinam ſibi & multorum, eo quod judicium veri adulterarit, tali vindictæ Dominus addiceret. Denique cum eo ſeorſum ſingulariter ſeceſſum petivimus, ut ſincera exactione opinionem noſtram comprobaremus. Ille vero ſedulo negavit, ut nobis viſum eſt vera confeſſione, quod nondum ſe reſciret Deo teſte tali fœdatum crimine.

reſtituitur, ſuſpenſo adhuc baculo miraculo ejus.

49 Quid plura? Secus altare Patroni noſtri confeſſoris, nobis jubentibus, in oratione proſterni-
E tur; & nos ſecundum morem Dominicæ diei in melodia proceſſionem circa officinas clauſtri conſuetudinaliter proſequimur. Dum hæc itaque peregimus, ad celebrandam ſollemniter Miſſam prout die expoſcebat, operam damus. At ubi Evangelium legitur & clerus ac populus conſueto more verba ejus intenta cordis aure rimatur, æger vociferando & quaſi pererrato propriæ mentis ſtatu a pavimento ſurſum erigitur, & cum ipſa vociferatione, nobis & populis perſpicue cernentibus, fuſtis a manu ejus dilabitur; & quod nobis erat præcipue admirabile, in eum exceſſum mentis vis divinæ virtutis impulit, ut ſtare non prævalens, iterum tam clamoſa voce ad ſolum in cubitum corrueret, ut lectionem Evangelii nobis ad audiendum impediret. In eo igitur agone tam diu terræ incumbendo perſeveravit, donec priſtinam incolumitatem recepit: nos vero mira alacritate lætificati de ſuperna viſitatione, poſt expletam Miſſam laudes Deo cum plebe teddimus, ut par erat, pura devotione. At noſtrates, ut hoc factum extollerent ad ſplendorem domeſticum, ipſum ſuſtem ante januam monaſterii ſuſpendunt in admirationem & ſpectaculum publicum.

XVI. *Mulier per quinquennium membris omnibus capta*

50 Eodem tempore quædam mulier de Falmienſi pago progenita, ita membrorum ſolatio erat
F deſtituta, ut eorum obſequiis magis detrimenta, quam aliqua provenirent commoda. Brachia ejus & tibiæ cum toto corpore compaginatis hærebant oſſibus; ſed caruerat privilegio ac vigore naturalis motus. Ad hæc etiam mortis continuata ſupplicia ita erat macie tabida & exhauſta, ut miſerabilis viſu ſuis eſſet & onerola. Sub hac igitur diſſipati corporis injuria magnifica, abſque ulla ſalutis requie, quinque ſibi fluxerunt annorum curricula. Tandem ſuperna miſeratione inſpirante & velut ejuſdem gratiæ inſtinctu præſumente, affines & cognatos atque amicos ſuos crebra ſupplicatione cœpit exagitare & permulcere, ut pietatis & humanitatis officia in eam protenderent, benignitatis charitatem impertirent, & ut ad extrema ſalutis ſuæ experimenta ad cœnobium Patroni noſtri quolibet ingenio vehendo conducerent. His precibus benevolentiam eorum allicit, & vicaria gratia ſibi ad ſupplementum inflectit. Mos namque regionis illius, ubi hæc ægra degebat, continetur & præcipue ritu antiquo ſervatur, ut in Nativitate ſancti Johannis Baptiſtæ incolæ ejus Patronum noſtrum in multiplicibus commoditatibus ſæpe approbatum cum eulogiis ſuis orationis cauſſa viſitent, plus ſolito frequentent, atque etiam ſollemnitatem inſignis dici obſiſcum concelebrent.

51 Igi-

A 51 Igitur ſecundum hanc inſtiam conſuetudinem boc anoo iſtuc iter diriguor, ægræ miſerantes & vehiculo imponentes in commeatum recipiunr & cum paribus bobus huc ad eccleſiæ januas deducunt. Hæc itaque bona induſtria patrata; licentia ut intro ſanctuarium * deferretur eſt conceſſa, & quia in ſuperno ſpiritu conſtituta videbatur, lectus ei ſupra pavimeotum marmoreum infra abſidam ſterniur. Ibi quidem a nobis imbecillitas evidenter circumſpecta conſceudit in nos nimia teneritudine ac compaſſione intima. Denique a domeſticis luis dimittitur, & inibi tamquam ad procurandum Sancto committitur. Interea dum Matutinarum tempus adveniert, & ædituus ad decorem domus Dei luminaria accenderer, nec oou ad ea, quæ expediebant illuſtræ * noſti, lagaci ſollertia inſiſteret, amiſſam iocolumiratem ægra pederentim in le refoveri perſeotit: oam protinus diutina iribulatio doloris & æſtus anheli corporis, unde torquebatur a vertice ulque ad femora expellitur, & ad gratiam ſanitatis integerrimæ reſtetuitur; B quod ſumma diſſimulatione uobis & ſibi adhærent ibus celarum ad inferiorum membrorum lalubritatem devotius tendit affectum. Interim Matutinæ pulſantur, & a ſomno excin actuum & labiorum noſtrorum primitias Deo conſecrare in jubilatione earum invitamur, &, ut dignitas uoctis expoſcebat, pro le quilque ad ſervitium uiſitur, & necdum rei novitas examinatur: divina quippe diſpenſatione præcautum ſuerat, & in noſtri beneficii gratiam, ut nobis videtur, quod factum, occultabatur; quia ſi in plebe, quæ totum mouaſterium * interius & exterius per multa ſpacia occupaverat, vulgaretur, feſtiva ſollemnitas chori ex mole fragoris & inquietudine ſtrepitus ejus impediendo intercíperetur. Nam dum generalem lætitiam, angelico oraculo dredicatsm, tale miraculum excitarer, populus acclamando votis vota accumularer, & permiata & incondita voce eccleſia reſolrarer, ficque clero diſſonantis & error facile ptoveniret.

52 Igitur dies illuxit, & adhuc ipſa vim divinæ virrutis ſub priori ſpecie & qualitate iacendo tegit. Dum vero circa primam pervenitur, iterum ægra a priori cæleſti virtute repetiiur, C atque ab immsnitate cruciatus ac Inferiorum arruom languore eripitur, pariterque ad priſtinum robur, Deo favente ae ſancto Remaclo imperrante, reſtauratur. Suſtinuit le quoque donec Miſſs glorioſæ diei, ſicur competebat, ſolemniter celebratur, & pace & otio in eccleſia cuncta ſedantur. Ar expleta, & Sexta ad pſallendum inchoata, ipſa efficaciter ſui corporis libertate potita a loco, io quo jacebat, ſurrexit, greſſus ſuos verſus nos in chorum & extra domum Dei dirigit, atque plurimorum noſtrorum animos, quibus notum erar, in admirationem maximam attollit. Itaque vicini ſui ac cognati nec non noſtrates opem cœleſtis gratiæ in eam declaratam cernentes, & eam ulurpare * neſas ducentes, inſuper diſcrimen calumniæ ſe apud Deum & homines lucraturos, ſi eclarent, perpendentes, ſeriem veritatis cuncto populo, qui intererat, patefaciunt, & cum ea Dominum cum Sancto ſuo magnificantrs intra ſanctuarium redeunt. Tunc nos etiam cum abbate uoſtro io unum confluximus, & veritatis indaginem referari nobis ab ea obnixe depoſcimus. Ego, inquit, per totum quinquennium ſub tanto vexationum faſce aſſidue deſudavi, ut, omnium membrorum meorum admiuiculo defraudata, ſola mihi reſtarent exola vitalia *f*; itaque amicorum & eogoatorum meorum prælidio freta, hic ſero curru lum evecta ac cum geſtatorio huc delata. D

53 Adveoiente autem Matutinarum tempore vita eſt mihi, quaſi ſpeciola avicula advolando ſuper lectum ſancti Remacli domini mei reſidere, & poſt puſillum luper eum miræ lucis claritatem exerelcere; dumque ſuper boc læta animum induceem, uſque ad ſemora ſolidum recepi vigorem. Vilum eſt etiam mibi io tantam erupiſſe valetudinem, ur contracto euidam, qui mecum excubias agebat, quia omium vociferabatur, meute devia dormiendo auxilium præſtarem. His ſucceſſibus elata ſpes me paſcebat prælagio animi, quod mihi prædeſtinata in reliquis membris eſſenr profutura remedia: & dum exſpectatione nimia auhelatione ſuſpendor, ecce circa primam horam diei eamdem gloriam miri ſulgoris, quam prædixi, redlre iurueor, cujus ſpectaculo primum timore diſſolvor, ſed poſt puſillum, quaſi per laxiſſimas gsudii habenas liquido ſereno claraque facie perſuta riſu excutior & cum eo pariter priſtinæ ſaluti, ut nunc patet, reſtituor. His ſuis aſſertionibus duo laici noſtri præleuies fidem dabani, quia dom altare, ut dies exigebar, feſtivis palliis & oruameoto congruo in mane cum cuſtode decorarent, diu etiam læto vultu ridere & tremere coulpicerent. Etiam illorum aſtipulatio meo arbitratu in hoc veritate oiti pethibetur, quia conſuetudo diviui luminis aqua angeliei habetur, ut io adventu ſuo mortalium corda primum timore diſſolvat, ſubſequenti vero conſolatione præcedentem pavorem demulcear arque ad gratiam charitatis iovehat. Nos ergo bac viſitatioue Domini ex precibus Servi ſui Patrooi noſtri lætificari, quod ſolum nobis jure religionis iuuc ad præſens potiſſimum ſuccedebat, ad vicem beneficii Tꝛ DEUM LAUDAMUS, abbste iacipieote, eaotavimus amore celebri. E

54 Succeſſit eodem anno huic ſimile, quod etiam ad promulgsndam Couſeſſoris ſui gratiam benignus Dominus voluit perpetrare. In vicino nobis fileo Gleugou nomine quædam mulier manebat, quam in tanum per quatuor & eo amplius annos languor atriverat, ut ab reoibus inferius officiis membrorum inopem redderet. Nam nervi priſtini roboris ejus aruerant, gradiendi beneficium peoitus amiſerat, ſed bajulando aur vehiculo aur geſtatorio judicia pœoitentiæ ſubibat. Hac igitur ægritudine impelleute dum tædio & angore, ita ut fit, in ſuis actibus torpeſcerer, & ſibi ad ſubveniendum ac laborandum infirmitas obſiſteret; pœne familisres opes præ penuria amilerat, & ad confuſionem ſuam ignominioſe vivebat. Nam domious luus reſpectu miſerationis ei compatiendo ex menla ſua eam alebat, neceſſi sribus ejus pro tempore & re diligeotiam exhibebat, & quia numquam eſt immortale malum mortalibus ad ſupernæ diſpenſationis jura vera via oitentibus, tandem meruit conſolationis gratiam, ab his ſe eripiendam eruciatibus. Illa itaque dum noctturnas curas in ſomon relolverer, vidit quaſi vicinam ſuam præcognitam ſibi affiſtere, miſerias ſuas & calum ſolando alleviare, & lychnum in manu ferens ſibi offerre, ac ab ejus ſpecie alium compoſitum, & ad groſſitudinem genu ejus contracti circumductum hortatur producere, atque ſic ex eo cum candela facta ad cœnobium Patroui ooſtri properare. Nec diſpa- F

rem

i. e. templum

i. e. illuſtri

i. e. eccleſiam monaſterii

i. e. inſpicere

f recuperat ſanitatem

f ANNO. XVII. alia quoque contracta

AUCT. ANONYMO. *g* *h* *i*

rem fidei ſuggeſtionem a quadam ſanctimoniali *g* matricularia in cœnobio *h* ſancti Lamberti Leodii *i* famulante per viſum nocturnum percepit, quæ etiam verbis ſuis eam ſecure fidere ſuaſit, & indultam propitiationem ſibi accommodandam iri hic ſpopondit.

ſpiritum ſanctum

55 Igitur his revelationibus expergefacta & ſpe & gaudio agitata, emolumentum talis rei fidei ſtimulis maturat & pro rei copia neceſſaria ad profectoria præparans huc feſtinat; & quamvis ſomnia quaſi ventoſa deluſione diverſis qualitatibus ſe alternent, ut vera pro falſis miſceant, & falſa pro veris obtexant; tamen ex præcedentibus multiplicibus miraculis ſuo tempore certa experientia prægnoſcitis ac celebri fama divulgatis, non irritis ſe fruſtrandam penſabat aegonis. Vigilia itaque Pentecoſtes advenit, eccleſiam intrans perreptando & a ſuis ſublevando pro gratiæ & ſanitatis pignore vix altare ſancti Confeſſoris petiit. Poſtbæc quid res ſuæ in tanta neceſſitate poſtulabant, non ſocordia ac ignavia excedendo obliviſcitur; velperas quidem ac vigilias matutinales proſequitur, horam ad ſere-

B nandam & reconciliandam ſibi majeſtatem Domini, ut menti inhæſerat, præſtolabatur. Nos vero in ſacræ ſollemnitatis devotionibus inſiſtimus ut dignum & æquum erat, ſtudia inibi noſtra applicamus, & ab ea etiam ægrota pietatis myſteria ſcilicet ex remedio ejus quaſi pro conſuetudine exigimus: & quia paraclytum Spiritum feſtivis præconiis honorabamus, ejuſdem donis illuſtrari ſua infuſione aliqua fiducia aſpirabamus, ut munere gratiæ ſuæ lætificaret nos propitius, qui quondam ipſo die in Apoſtolis requieverat ac

k gloriofus. Igitur diei Tertiam *k* pſallendo complemus, & ſecundum dominicam celebritatem cantando quoque & cum benedictionibus ac aqua exorcizata clauſtrum perluſtramus; ſed dum in chorum repedamus ſupernam medelam cum tormentis ejuſdem contractæ luctari, varietate vultus ejus & geſtu corporis plurimi conſpicimus.

Ibidem cedita.

56 Et quia meritis Sanctorum non erat nobis novum nec inſolitum, inceptis ſollemnibus nullum irrogamus impedimentum, & præcipue reverentia religionis, quæ tunc ſacræ Miſſæ & dicti impendebatur, ſilentio ſupprimitur, & quia

C necdum in palam conferebatur. Interim donec perſeverantia ſancti Officii peragitur, cœleſtis prærogativa magis ac magis intuendo depromitur, quia modo in pedes ſtando nititur, modo in cubitum incurvando extenditur, & ira diverſis nutibus & conflictu corporis ab illo peſtifero jugo certando divellitur, ut etiam ad Evangelicam lectionem ſtans erecta & ſoſpes ab omnium circumſtipatorum oculis diligenti circumſpectione probaretur. Poſtquam enim Miſſam digne celebrando explevimus, ruſticana levitate * adhuc abuti mendacio

** adde illos*

in ea re hæſitavimus; & ideo, ne ſpecies rerum falleret, ad certum experiendo diſtulimus: nam villicum & affines ejus ad teſtimonium exhiberi cenſuimus, ut Deo gloriam daremus in diſſolutione veritatis proteſtamur. Illi autem advenientes ambiguitatem a nobis auferunt certa aſtipulatione miraculum approbant & nobilcum ad laudes Dei

** ſtupenda*

& Patroni noſtri ſtupenda * corda convertunt. Ad hujus rei atteſtationem carrucam ſuam ante fores monaſterii reliquit, & ipſa libera greſſu ſanitate potita læta remeavit.

D

ANNOTATA.

a *Dicitur* archiater & archiatrus, *id eſt, primarius inter medicos ab ἀρχὸς*, princeps & *ἰατρὸς*, medicus: *ſed hic chirurgum denotat, ut patet ex contextu.*

b *Forte* haberemus. *Senſum ita expreſſit Surius:* Accidit vero, ut ... Malmundarium peteremus, Sanctorum ejus loci merita imploraturi.

c Abſida *hic ſignificat partem ædis ſacræ interiorem, in qua altare collocari ſolet; ſic appellatam, inquit Cangius, quod ſit quodammodo ſeparata a templo, & proprio fornice tecta & convoluta.*

d *De S. Mamerto epiſcopo Viennenſi in Gallia & Rogationum inſtitutore actum eſt ad* XI. *Maii, ſeu tomo* 2. *illius menſis a pag.* 619.

e *Phraſis obſcura, uti aliæ multæ. Surius hoc modo ſenſum reddidit*: Orat, ut baculum oblongum ex utraque parte amputeat, ne ejus onere prægravetur.

E f *Id eſt*, ut .. vitæ tædio laborarem. *Cetera hujus miraculo, quod contigit in Nativitate S. Joannis Baptiſtæ, id eſt*, 24. Junii, *ſequens præponi debuerat utpote factum* eodem anno *in Pentecoſte, quæ ſemper occurrit ante diem* 24. *Junii.*

g *Id eſt, virgine aut femina ſanctimoniæ dedita, quales olim* ſanctimoniales *dicebantur, teſte Cangio; interdum certis, ſæpe nullis illigatæ monaſticis votis.* Matricularia *quid ſit, explicui ad caput* 1. *hujus libri lit.* i.

h Quæ cathedralis eccleſia erat, *inquit Mabillonius tom.* 2. *Annalium pagina* 441. *Videri etiam poteſt Hiſtoria Leodienſis, anno* 1735. *ibidem edita, tom.* 1. *pag.* 126. *Porro S. Lambertus colitur* 17. *Septembris.*

i Leodium *vel, ut Juſtus Lipſius vult*, Leodicum, *quibuſdam* Legia, *Gallice* Liege, *urbs eſt Germaniæ ſatis nota.*

k *Pars eſt Officii Eccleſiaſtici diurni.*

CAPUT V.

Sanationes aliæ & beneficia per Sanctum impetrata. F

NEc illud opprret a nobis excludere nec ſilentio tegere, quod recenti memoria conſtat contigiſſe. In ſollemnitate namque præcipuorum Apoſtolorum Petri & Pauli advectus eſt aſino quidam ægrotus membris miſero laboguore contractus, & recuperandæ ſanitatis gratia coram altario * Patroni noſtri a bajulo ſcilicet germano ſuo eſt collocatus. Nam vera retractationis diſcuſſione lacrameoti Chriſti gratiam ejus benignitate ac interceſſione pluribus enllatam recolebat, qualiter in ſe confidentes divino luceſſu accumularet, in anguſtiis non deſereret, præcipue autem fidem augebant plures adhuc in carne viventes, quos ejus par pœos vexaverat, ſed virtus ſuperna debitæ ſolpitati in loco hoc reſtauraverat. Hac quidem ſpe robboratus, inſuper extrema ac inevitabili neceſſitate coartatus, ſupernam clemeotiam præſtolando in incepto perſtitit devotus; ſed vis divinæ pietatis ſolita compaſſione affuit, deſideriumque noſtrum

XVIII. *Quidam languidus & contractus ante altare*

** l. ſ. altari*

in

A in eo adimplevit. Nam in die celebritatis præſcriptorum Apoſtolorum poſt gratiam requieſcendi in mane, dum trina *a* oratio ex debito perſolvebatur, nobis inſperantibus virtus diu deſiderata ſic in ejus cutatione panditur, ut etiam orationis inceptæ devotio ejus inquietudine impediretur. Arida quidem atque contracta membra noxio humore tabefacta dum ſolvuntur, miraculum cœleſte diu certare cum eo conſpicitur.

a

Sanſti reſtabiliunt ſanatur i

58 Ego modo trementibus membris incerto vultu decoloratur, multiplici nigore exceſſu mentis urgente, modo parumper ſe erigendo ſuper cubitum relabitur, nutantibus veſtigia ſuper pavimentum recipit, ſicque per varios motus ſuperno numine cooperente ad veram ſanitatem impellitur. Ad hoc quoque ſtupendum ſpectaculum clerus ac plebs accurrit, quam incondita ac confuſa vox in ejus erectione naſcivit, inſperati gaudii alacritate extulit, ac vera atteſtatione uſque hodie fidem facit. Nos vero ne argueremur fidei ignavia, in commune laudes Deo extulimus glorificatione

B debita. Ergo aliquo tempore nobiſcum manſit, copia ſuperna gratiæ tam evidenter in eo declaratа nos recreavit; at poſt quam dominus ſuus comes quidam Hezelo nomine, ad Meruvoith tunc caſtellum degens, quod ſuper eum contigerat, auditu comperit (nam ſtipe ejus pro eleemoſyna in menſa nlebatur,) ut certius experiretur, ad ſe per internuntios revocavit, atque uberi gaudio exhilaratus, Deo in Sanctis ſuis mirifico cum ſuis pia devotione gratias reddidit. Bene quidem glorioſæ dicit tam inſignia ſpiritualium gaudiorum congregabant beneficia cœlo terraque teſtibus adimplera: nam beatus Remaclus in honore ipſorum Apoſtolorum

b præceptorum *b* hæc dedicando mœnia conſecraverat, eorumque tuitioni delegaverat, ut eorum ſactis traditionibus quotidie informarentur, ſpiritualibus feriis jucundarentur, &, quod majus eſt, divina virtute exaltarentur. Optimo ergo competebat, ut in die martyrii eorum tam præclara repræſentarentur patrocinia; ut hi, qui ad ſollemnia eorum convenerant, incrementa lætitiæ ac ſacræ fidei repportarent emolumenta, ac repedantes affectum eorum circa ſacrum locum proderent non ſpe irrita, ſed re audita ac viſa.

xix. plures monachi ſub uno

59 Contigit & aliud ſtupendum mirabile plurimorum adhuc in carne degentium vero traditum affectione. Erat hic quædam turris recenti opere

C monaſterio compaginata non vili quidem ſchemate atque materia, debita ſuperexcellens eminentia, nec alicujus diſſolutionis collisione vel repentini caſus diſcrimine nobis adhuc ſuſpecta. Quæcumque ad decorem & commodum in ea competebant, provida eiteumſpectione atque induſtria erant addita, ejuſque vaſtitate ac copioſo apparatu, ut cætera mœnia ſibi cohærentia contarentur, non modica manebat fiducia; in ejus quidem dextero latere ad meridianam plagam inferius in pavimento ſcilicet gratia ſoporandi æditui lectos ſuos aptaverant, ac excubias domus Domini, ut moris eſt & neceſſitas exigebat, obſervabant, quia ſitus loci ad ea oportunitatem ferebat. Ecce tv. Nonas Novemb. ipſa a ſummo culmine diſſolvitur, ac, ſuo præcipitio eunCta obſtantia diruens ac ſecum trahens cum trebibus ac eum cæteris machinamentis condenſo atque nimio impetu dilabitur. Nos ergo immenſo ejus fragore a ſomno exentimur, & corpore quietis impatientes tei veritatem percunctari contendimus.

60 Quod nbi reſcivimus, nimia amaritudine ſabeſcimus, quia contritiooem atque interitum

D ſtatrum noſtrorum in ea quieſcentium nimium pavebamus. Interfuit etiam tunc temporis abbas Ravengerus *c* nomine, eademque admodum lugens vexabatur infeſtatione: quianenim tanta mole oppreſſos atque extinctos non crederet? Tandem via apetta cum difficultate, mœrentes vecimus quaſi exaoimes netus tollete, naimaſque eotum ſecundum officium funeris Deo commendare; ſed ipſius gratia providente, Sanctorumque bune locum incolentium oratione auxiliante, conſolationis gratiam tali modo meruimus recipere, atque in immenſum ſtuporem plangentinm verſæ ſunt lacrymæ. Nam invenimus ſuper eos penitus mentibus alienatos quoddam argumentum trabium ex ſuperiori cœnaculo cum tegumento collapſum, maceriei inferiori nondum ruinam paſſæ innixum, quod lubrica inſtabilitate lapidum cadentium omniſque adhærentis ſupelleCtilis arcebat nimium turbulentum impetum, ac ſua protectione & defenſione ipſis prætendebat munimentum; atque ut evidens ſuperoæ virtutis notitia comprobaretur, fideſque titubantium ex hoc ſolidaretur, ac quaſi ex accidente re factum, omnes figmenti nexus abſolve-

E tentur, inter coxas atque patentia ac extenta genua unius ipſorum trabes collapſa cernitur, ipſe illæſus ab ejus oppreſſione reperitur.

c

laſione immuni i

61 Nec aliquid incommodi illi atque aliis contigerat, prætet quod nebula pulveris eos operuerat, ora fœdeverat inſuper & obtentaverat, quæ ex diſſipatione ſuperſcripta contigerat. Ipſi quoque frequentet facta nobis collatione ſoliti erant referte, quia dum prædicta ruina ſe miſeneret, ex denſa caligine ac præcipiti nimio fragore lapidumqua contuſione ſic membra eorum obriguerant concreto timore, ut privarentur omni tatione ſnorumque agnitione. Ergo quique fidelium omnipotentis Dei imperio valent conjicere hoc accidiſſe angelico officio, Sanctorum interventione apud eum & ſuffragio, ut affectus fidelium ſibi devote famulantium corroboraretur tam illuſtri mitaenlo & animadverteretut, quod nondum circa eos & locum eſſet deſpectio, ſed io pia teconciliatione conſolatio. Nam multorum orthodoxorum ac theologorum ſcripto plntima præcedentia atque huic rei ſimilia recitantur teſtimonia, qustenus memoriæ recondamus, [nos] non noſtris, ſed meritis Sanctorum & ope talvari ac gratia, ut ſacris eorum meritis oomen Domini glorificetnt in ſæculorum ſæcula. Sed

F non ea ratione ſalutem nobis impettant, ut noſtrum illis profit *d* obſequium, qui aſſiſtunt ante majeſtatis Dei thronum poſſidentes inibi gandium, quod neſcit detrimentum; ſed boc modonc ſimili noſtræ devotionis ac veræ ſalutis exoptant a nobis allicere incrementum, quia nnmerus eorum iemper crevit de numero impiorum *.

d

** imo pietatem*

62 Oportet & alind digna memoria pandere, quod gratia Sanctorum ſuorum Dominus dignatus eſt demonſtrare in anniverſario icilicet dedicationis bujus ſanctæ eccleſiæ. Manet in vicino quædam puella dira peſte novem annis macerata, nec ab aliquo medicorum aliqua remedii recepit ex hoc inſfregia. Nam intetaneorum tormenta ſic eam vexabant, ut victualia indigeſto ſtomacho vix retineret; ſed diverſo morbo perurgente cum cruenta ac venenifera ſanie obſceno vomitu rejiciebat. Hoc intetnum virus etiam cætera membra quatiebat, ac ottaque ejus genua netvorum contractibus miſeræ ariditatis languore incurvabat: inſuper ſupereminentes valde veſicæ peſtiferæ iorum corpus occupaverant, quarum lethalis cru-

xx. puella, quæ 9 annis gravissime

ciatus

AUCT. ANONYMO. ciatus carnem macie attenuabat omnique ſalutis virtute defraudabat. His extremis malis dominus ac domina ejus, quorum hæreditario jure ſervitio mancipabatur, compulſi libertate donaverunt, ac quaſi ad ſalutis recipienda commercia huc eam transferendo diriguut. Nam fides eorum non congruentius præſtare potuit conſilia, quam ut orando inſiſtens hic quæreret curandi beneficia. Ab eadem languoris moleſtia jam pridem fuerat hic ſanata; ſed ſuperno nobis quodam occulto judicio iterum ipſa die privata: ſed cur ejuſdem judicii pœna tam ſubito plecteretur ignoro, niſi, ſicut conjicio, aliqua in ea ac ſibi adhærentibus infidelitatis latebat occaſio.

morbo confiſtata fuerat,

63 Nam plerumque Sanctorum, quibus corationum munera conceſſa ſunt, virtus tepeſcit, contritorum ac languidorum affectum ſpernit, quia debitæ fidei infirmitas obſiſtit. Altitudinem quoque hujus conſiderationis beatus Marcus Evangeliſta evidenter nobis aperit, & noa poterat, inquiens, Jeſus inter eos facere virtutes propter incredulitatem eorum; item & aliàs ſine fide impoſſibile eſt placere Deo; ſed ipſa hac B occaſione non in ultimam deſperationem incidit. Huc iterum ad nota præſidia cum matre ſe appulit; non mente quidem exciderant armata ſanctificationis de armario ſuaveolentium virtutum ſuper eam effuſa, blandiebatur in cogitationibus amiſſa gratia, cœleſtium ſcilicet munerum experimenta, idcirco quaſi mulieris Chananææ rogantis pro filia dæmoniaca cum matre conſtantiam tenuit, ac ſalutem ſibi eadem recompenſanda viciſſitudine a Domino poſſe fieri Sanctorum ſuorum precibus non ambiguum fuit: & ſicut illa animum in perſeveraotia exercuit, ac diſcipulorum animos ad miſeratiouem concitavit dicentium: Dimitte illam, quia clamat poſt nos; eadem importunitate, ut opinor, eoſdem diſcipulos atque confratres, quorum ſpirituali-ter hic patrocinia præſtolamur, precibus ſuperans atque ſibi reconciliana, affectuoſos circa ſe reddidit: nam aliquorum Apoſtolorum hic conſervantur reliquiæ, cœnobiumque conſtratum eſt ſub Apoſtolorum Petri & Pauli honore.

miracula in ædificatione eccleſiæ

C 64 Denique cum aliis ægrotis, ut moris eſt in Nativitate ſancti Johannis Baptiſtæ, juxta altare beati Remacli patroni noſtri eſt poſita, ſanitaſque ejus uſque in alteram noctem ſacræ ſcilicet dedicationis eſt dilata. Et ecce in Matutinis horis dum ad celebritatem tam præcipuæ ſollemnitatis nos relaxamus, devotamque melodiam Domino offerimus, manifeſta Dei virtute eam attonitam fide ac auditu concipimus. Nam ſicut nos laudibus debitis inſiſtimus, ſic ipſa agnæ ſuperna virtutis agitatur, ſeu eliſione ac diſſolutione membrorum voces excelſas emittendo coartatur, omnibuſque aſtantibus, potentia ſuperna majeſtatis ſuper eam declaratur. Nunc quidem æſtuans potu a vitiis præſentibus ſtans reficitur, diverſo modo perurgetur, poteſtate quadam ſpiritus, non imperio rationis, crepidinem Dominici altaris temere amplexanda, velut adjutorio ſulcitur. Ergo dum nec ſacer conventus debitas laudes divino conſpectui conſecravit, hac palæſtra certaminis dubia atque trepida exſpectatione perpendit *; nec prius ſanitatem recepit donec ſacer conventus primitiarum ſuarum hymnos Domino Sanctiſque ſuis perſolvit: ſicque inuſitata conſideratione mirabilium ejus meritis Sanctorum Dominus nos refovit, tamquam

* *l.* pependit

dormientes excitavit, atque, ut ad ſollemnia offi- D cia, quæ reſtabant celebranda, promptiores ac devotiores efficeremur, tali modo reparavit.

perſeverantiæ, præmio apparitionis.

65 Nimirum etiam hoc teſte miraculo cognoſci poterat, quia ſic ſe in hac ſollemnitate exhibuit ſpiritualiter, ſicut olim Hieroſolymis dum encænia celebrabantur, in templo verbum ad populum faciendo corporaliter. Hujus aſſertionis teſtimonium adhibeo, quia non tantum ab ipſa, quam a matre atque a vicinia ac cognatis ſeriem veritatis perſeverantes tum ſollerti ſtudio. Poſt finem quidem principalis ac celebris Miſſæ diei glorioſæ, ejus primum de monaſterio exitum exploravi, in qua non languidæ fidei veſtigia reperi, & quod fideliter credidit, evidentibus indiciis approbavi. Nam adhuc cruor recens in tibiis atque in genibus ſparſim adhærebat, qui in abſolutionem nervorum violenter eruperat; ex quo ſecundum priorem ſtatum ſanitatis vires recuperaverat. Inſuper ad veritatis augmentum mihi retulit, quia antequam ſanitas ei reſtauraretur, non per præſagum ſpiritum, ſed etiam per revelationem ſentire meruit: fatebatur ergo, quia dum angore ſuo fatigata paululum coram altari incerto E ſomno corriperetur, prætextus toga candida facieque venuſtus quidam domious repræſentaretur, atque, ut ſe erigendo aram Dominicam corripsret, adhortaretur; quod protinus ignoranter ut eſt impletum, nodoſitas genuum, quæ emarcuerat, diſſoluta in robur redigitur priſtinum, ſicque incolumitas cæterorum ſenſim reparatur membrorum. *Hactenus Ms. Colonienſe. Sequentia ex ſola apographo Foillanenſi habentur poſt miraculum* V. *ſeu caput* 8. *hujus libri.*

Pudibria in ſuſpectorum vitam, qui donum reparationis habuerunt?

66 Multum etiam valet apud Deum ſimplicitas recta, ſicut ait Salomon: Simplicitas juſtorum diriget eos. Quidam etenim homo ſimplicis naturæ ſervus noſter, nomine Engilo, de villa publica ſita ſuper Renum e Rigomagi f, frequenter ad nos venire conſueverat: qui valde compuncto animo ſolebat narrare de miraculis beati Viri ſæpe memorati. Aiebat enim: Ego, inquit, eram cuſtodiens quamdam vineam parvulam domini mei Remacli, quæ poſita erat juxta alteram vineam quamdam hominis ferocis animi. Quæ cum ad maturitatem perveniſſent, collegit ſuam & præſumpſit noſtram. Qui cum F manum vineæ radici appoſuiſſet; Quid, loquaio o amice, de botrionibus ſancti Remacli vis facere? At ille: Nempe nec tu, inquit, nec ille tuus Remaclus ex hac guſtaturi eſtis. Quod audieas ergo dejeci mœrens vultum; interea tacitus corde cœpi comminari Sancto meo, ut non umquam acciperet denarium meum, niſi de tali re ultionem daret. Cum ergo hæc iotra me volverem, reſpexi ad hominem præſumptorem, & ecce perſeverans erat inclinatus ad vineam [tenens] manum ad radicem firmiter adhæſam. Cui inquam jam exhilaratus corde: Quare non recipis, quod tuum eſt? Cur tam diutina incloatione fatigaris? At ille, quem dolor pudorem confuſionis aperire cogebat, cœpit me rogare, quod pro illo Remaclum meum oraſſem, quatinus vitem, quam tenebat invitus, valuiſſet amittere. Expecta me, inquam, donec vadam ad eccleſiam, & ibi rogabo pro te, ſi forte audiat me. Sicque ad eccleſiam pergens, atque adſcito mecum presbytero, candelas accendimus, ſigna pulſavimus, orationem fundimus, & ita ſancti Confeſſoris meritum ſenſit ligatus; vi-

A oeam, quam injuſte uſurpaverat, amiſit & ſuâm Partem eum ea Sancto delegavit, lætuſque abſceſſit. Satis etenim poſtea cæteria documentum præſtitit, ne quiſquam ulterius talia præſumpſiſſet.

uperni & recepti boves, qui furta abſcidli fuerant. ** forte reducere*

67 Is denique etiam referebat veniſſe ſe quodam anno ad feſtivitatem ipſius Sancti, ſicut mos illi erat; qui ex bis, quæ in promptu habere potuit, duos boves comparavit, vinctoſque ad propria redire * deliberat. Interea cum aliquid pluſquam neceſſe ſuit poculo indulſiſſet, furati ſuot ipſius boves, atque itinere, quo ipſe ire diſponebat, perducti ſunt. Cumque ille hue illucque reſpiciens, nil de dampno inveſtigari potuiſſet, ad nota præſidia recurrens, denarium ſuper altare poſuit, &

** i. precatus*

aliquantulum oratus * ait: Placeine tibi, ſanctiſſime Confeſſor, quia furati ſunt michi boves, quos de labore meo ad ſervitium tuum acquiſivi? Scito, quia ab hodierna die non capiea denarium meum, oiſi reſtitueris quod perditum eſt. Ab hac ergo comminatione egreſſus da eccleſia, viam carpit: & in domo, ubi boves ſui perducti ſueraot, hoſpitium petiit. Cumque mane pater domus illius juſſiſſet onum ex famulis ad neceſſarium ſuum prædicta animalia jungere, ille boſpes aſpiciens recognovit eos.

B En, inquit, o amice, iſti ſunt boves ſancti Remacli, ſine illos, quia mecum ituri ſunt. Quibus ſine ullius contradictiooe recepcia, lætus cum ammiratione de tam celeri eorum reſtitutione, cum gaudio ad propria abivit.

ANNOTATA.

a *Per* trinam orationem *hic intelligo partes quaſdam Officii Eccleſiaſtici diurni.*

b *Adi ſupra Commentarium prævium num.* 58.

c *Idem hic eſt Ravengerus, qui ſupra cap.* 3. *hujus libri memoratur; ubi ad lit.* a *oſtendi non eſſe neceſſe, ut duo ſtatuantur id nomiois abbates Stabulenſes.*

d *Nempe, prout auctor ſubdit, ad augmentum beatitatis ſeu gloriæ intrinſecæ, ut vocant: nam alioqui certum eſt gloriam, quæ extrinſecus advenit Sanctis imo ipſi Deo, qui in Sanctorum ſuorum honoribus honoratur, cultu & veneratione*

C *fidelium augeri poſſe, & conſequenter obſequium noſtrum hac ratione illis prodeſſe.*

e Rhenus *fluvius eſt notiſſimus, ex Europæ præcipuis, & maximus Germaniæ poſt Danubium, illam a Gallia diſterminans. Vide Geographos.*

f Rigomagus *ſeu* Rigomagum, *vulgo* Rynmagen *&* Remagen *ut notant tabulæ, vicus eſt Germaniæ ad Rhenum inter Benam & Antunnacum* (Andernach) *diſtatque* 12. *circiter milliaribus Germanicis Stabuleto.*

D

ALIA MIRACULA *a*

Auctore item anonymo Stabulenſi monacho.

Ex editione Chapeavilli tomo 2. *de geſtis pontificum Leodienſium a pag.* 547.

REgalis curia * condicta erat Legiæ celebrari, Domoicæ videlicet Reſurrectionis adveniente tempore ſolemni ... Prædictus quoque pater noſter *Theodoricus abbas Stabulenſis* ſeniorum noſtrorum acqoievit conſiliis, quibus placuit ad eandem curiam corpus deferri ejuſdem S. Remacli noſtri protectoris, in qua villa quondam ipſe præfuit *b* magiſter pontificalis hoooris. Quo conſenſu voti compotes facti, quod inceperani, ad effectum providentia Dei ſuffulti producere maturabant. Sed aliquantulum noſtrn profectione tardante, dominus abbas pridie proeeſſerat, noſque, digne tractato ſacro corpore, ſequi mandaverat. Quapropter in exitu noſtro cum progrederentur eelerius nnteriorea bajuli ſacri corporis, quam ſequentes poſſeot ferre labores itineris; conquerebantur poſteriores ſe srahi a præcedentibus, itemque præcedentes ſe impelli a poſterioribus. Ductia namque divino impullu ſaeris reliquiis, prohibiti ſunt portantea immorari veſtigiis ...

*Cap. 1. Sanctí corpus portantes aliquamdiu ſubſiſtere * i. e. conveniunt* *b*

E

a Cum autem veoiſſemua in villam noſtri juria Lovinciaa *c* nomine, S. martyris Symetrii a Ladernaco oobia obviam delatas reliquiaa ſuſeepimua honorifice, quæ non fruſtra in noſtrum adjutorium ſimul delatæ ſuot Leodium eum ſacro Patroni corpore; ſine dubio adaucta omnium ſpe ex otrorumque digna præſentin profuturæ nobis Dei miſericordiæ. Nobis igitur illa nocte in villa eadem cum lacris reltquiis quieſcentibua, hora Matutinorum oſtenſum eſt Leodii quibuldam ſignum mirabile, S. Remaclum eo deferendum neſcieotibus. Videbatur ab oratorio Stabulenſi uſque ad domum S. Lamberti quaſi quædam via lucida ſplendiſero tractu in aere proieodi. Cujua rei ſpecies quid portenderet dum videntea mirarentur, illico tanti Hoſpitia ndventu ſolvebamur, cui rem viſam procul dubio ſervire ſatebaotur. Noa quoque primo gallorum eantu ſurgentes de loco, in quo quievimos, difficultates viæ ſine labore & impedimento faciles gaudenteſque peregimus. Nec deerani ioter eundum laudes Domini per poſſe & ooſſe comitantis populi ...

II. *miras ſplendor apparet in aere:* *c*

F

3 Poſt expletam namque ſupplieationem ... ambienies regis *d* præſeotiam, ut coram ſandi ſaltem conſi queremur licentiam, manifeſte Regia omnipotentis experti ſumus providentiam per virtutum ſuarum inſignem & admirabilem potentiam. Etenim ſerinium Sancti, quod impoſitum erat S. Trinitatis altari, eum repentino ſonitu vitum eſt in aera ſublevari. Quod nimirum in admirationem promoverat eos, qui aſtiterant, quique una eum cuſtode ſanctarum reliquiarum

VII. *ferculum cum reliquiis ultro ſurſum in ſublime* *d*

AUCT. ANONYMO. excubias celebrant, &, quod visum est, digna fide nobis dubitantibus exponebaot. Unde plurimum consolati toto nitu Deo commeodavimus finem facti.

X. *Sub eadem mensa regia subsidit*

4 *Narrat deinde quomodo regem prandentem adierunt, & corpus Sancti super mensam exposuerunt. Cum vero rex iratus a mensa surrexisset, eumque in palatium abeuntem sequi prohiberentur a cubicularius;* relatum est corpus Sancti ad eundem locum super mensam regiam sub aspectu omnium miserabili. Quod æstimandum videtur non præter voluntatem ipsius Confessoris Domini. Nam statim ut materies illa intensibilis quodam modo sensit Sancti lipsanum, quasi non ferre prævalens pondus illud divinum, facillime instar cereorum dissoluta est in fruslra, videlicet firmissimum robur illud tripodarum; demissumque ad terram humillime jacuit ipsum pignus sacratissimum. Implebatur illico de vicinia & tota urbe utroque sexu amplitudo totius illius pomarii, mul-

B tiplicabatur in cœlum clamor dolentis populi ...

XI. *& trua ei cui ob iram quod mox vertit humor*

5 In ejus itaque, quam diximus, humiliatione, quidam ex nostris servientibus ipsius familiæ, dum mensæ innixus pedem supposuisset incaute, ex ruina molis irruentis fractum crus ad se non potuit retrahere: juvantibus vero sociis scorsum extractus, subtrinam pelliculam, per quam pes pendebat, præcidere volebat dolore

a constrictus. Gonierulus e erat nomen servuli, qui premente angustia temere aiebat, quasi derogando sancto Confessori: Hæccine est virtus tua, mi Domine, ut quod inimicis tuis promerentibus sorte differebas facere, mihi tuo fideli, tibi obsequenti maluisti contingere? Necdum verba finierat, cum subito, facta ossium collisione, ex divinæ virtutis cooperatione resolulatur fracta tibia, surgenique tanus sterit utriusque pedibus, velut in somnis exacta angustia. Cucurrunt undique plurimi ad hoc miraculum, multi etiam ex palatio convenerunt ad hoc spectaculum. Ad comprobaodam igitur rem divinæ operatioois dilcalciari juvenem fecerune, & in

C loco læsionix pro cicatrice quoddam signum instar rubri fili tibiæ circumducti non fine admiratinne conspexerunt. Rei ergo veritatem ad dominum suum regem continuo retulerunt, ipsumque usque ad regiaa fores pro teste deduxerunt. Sed propter impressionem concurreotium, non est admissus in medium.

XII. *exsalubri deo terra.*

6 Interea clarescentibus meritis glorificandi Confessoris factum est quoddam aliud mirabile in præsentia videlicet omnium, qui aderant in ipso loco, quo corpus jacebat venerabile. Cæca muliee de proximo Leodii territorio deducta stabat ad venerationem cum pia supplicatione, quæ noctem continuam cæcitatis se incurrisse deplorans jam longo tempore, dicitur exclusis lucem meruisse tenebris. Hæc accipiens crucem, quæ ibi erat, nemioe sibi dante cœpit venerabiliter deoscolari, ac sic omnibus prædicare factam in se virtutem Confessoris Domini.

XIII. *Se cunctam in aula loco moveri a cubiculariis*

7 Cum boc utrumque factum celebre divulgaretur in palatio, & rex, in re aliquid divini operis inesse intelligens, non frustra timeret ne sibi repente divina superveniret ultin; *perturbari animo cœpit, acceptaque consilio jussit Sancti corpus ad sanctuarium referri, monachis id facere recusantibus.* Post hæc quidam de cubicularis irruperunt in turbas, accensis animis, & ad sacrum corpus irrueruot quasi fortiter pro voto facturi. Cum igitur arriperent undique ad D sublevandum illud Sancti scrinium, *tanto* pondere sentiebatur divinitus affixum, ut ex eodem loco levari non posset, velut immobile saxum. Quod illi admirantes tamquam deificum, voto frustrati redieeunt, ac domiois principibus non fine admiratione retulerunt ...

8 Igitur in tanta tamque continua impressione, XVI. *beneficia monachis præstita,* quæ inevitabiliter fiebat piissimi Confessoris Dei amore, in qua alii alios supergressi ab aliis impellebantur assidue, nemo lætus, nemo perturbatus dicitur doluisse, nisi pauxilla fitis anxietate; quæ tamen nimii æstus incremento collecta, statim aura solvebatur aspiranie gratissima .... Post hæc claudente diem vespera, nocturnas excubias peregimus non fine divinitatis ope mirifica.

9 Ipta hora procubuerant duo cæci remedii XVII. *& ea se sicuma-tus e* gratia coram S. corpure, juxta quos assedimus E acturi congrua pro re & tempore. Contigit ergo ex oblatione illic offerentium de scrinio cadere nummum ante vultus eorum, qui videbantur expertes luminum. Hunc unus ex illis accipiens nobis videntibus, quasi cujus monetæ esset cœpit inspicere diligentius, qui tamen eundem statim porrexit uni ex astantibus. Interrogatus si quidquam antea videre fuisset illi possibile, respondit se caritatem pertulisse jam longo tempore, sed tunc primum aliquid cernere, divinius refulo lumine.

10 Eadem nocte, quæ nobis erat in vigiliis XVIII. *columba e scrinio prodire visa, quæ locum circumvolat.* celeberrima, ostensa fuit illic quibusdam glorificandi Confessoris magnificentia. Videbatur prodire columba candida de scrinio, quæ locum illum excubiarum circumvolans perlustrando, instar illius * de arca Noe in diluvio prodiderat, mentes mœrentium quiddam divinum portendendo leniebat; & ut illa per olivam, pacem terris redditam, sic ista significabat iram Dei converlam in misericordiam: quæ cum gyrasset per totum illud spacium, vita est revolare ad eundem unde prodierat loculum. Ipsi, qui hoc meruerant intueri, non fine divinæ majestatis fideique communis obtestatione, facta die quibusdam ex nostris iodicavere rem taoti prodigii. * *addit,* quæ

11 Cantor quidam jocularis ipta nocte cum XIX. *Sanctus apparet cantori prolatori* sodali suo apud hospitium dormitum ierat: qui statim somno exeitus: Sodes, ait, surge, nos illò præstat abire, non est hoc vanum, non est hic crede morandum. Excubias illas celebrare b juvat veneraudas. Cumque ille renuens eum eroneæ visionis argueret, non fallor, ait, somno ludificante; sed testor Deum, quemdam venerandi habitus quasi manu adprehensa me illuc trahentem vidisse. Quibus dictis præceti cursu se contulit inter vigiles, ac igoarus quid caneret, fortuitu cœpit de Sancto pereorrere ptura canendo. Ae nostros digestim referendo eatus, tristes sua quodammodo solabatur cantilcoa, choreis * concinnentibus. Rex autem desuper * *chorus* ausciltaos per fenestram de se metuenda memorantem intendebat sollicitus, qui pro eo quod acciderat, indutus saneis & factus nudis pedibus, jugiter pernoctabat cum timore & obtestationibus. *Postero mane, ut narrat cap.* XX. *&* XXI. *Sancti corpus communi consilio honorifice relatum est in templum Virginis Matri & S. Lamberto sacrum, Missaque ibidem celebrata, abbas cum suis palatium petiit.*

12 Annus erat ab Incarnatione Domini MLXXI. XXII. fexius autem discessionis ecclesiæ Malmundarien-

sis

A ſis & Stabulenſis; cum ſeptimo Idus Maii gratiæ divinæ placuit eam reſtitui, & hora, qua vergit ſol ad meridiem, cæli nobis miſericordiam diſtillaverunt deſiderabilem. Morantibus oobis Leodii in domo S. Lamberti, factus eſt denuo ſubito tamquam adventitiis vehementis ſpiritus, qui humanos replens auditus templum pariter replevit, quo multi convenerant ex diverſis partibus. Facta igitur concuſſione non modica, ubi Sancti oſſa quieſcebant ſacratiſſima, viſum eſt palam moveri ſerinium, ac ſublevari quaſi uno cubito in aera. Noo minor quam ſuperius factus eſt ſubtus in cripta eodem momento ſonitus, ubi pretioſi martyris Lamberti quieſcit ſacratiſſimum corpus.

ſerinium ſurſus ubi tribuliter elevatur cum ſonitu, qualis eodem tempore audiebatur in cryptis S. Lamberti,

13 Illie ea hora iotentut erat pſalmodiæ cum B ſuis clericis Lietbertus *f* epiſcopus Cameracenſis, qui ex eo, quod acciderat, aliquaotulum pavore perterritus, fugientibus aliis, ut vir Deo plenus & altioris ingenii, intelligens quiddam divinum, reſtitit, noſſe deſiderans, quis eſſet rei exitus, quæ tam prodigialiter inſonuit. Nam ut ipſe teſtatus eſt, denſa oebula primitus locum illum offuſcatum reddidit, qua ſtatim diſparente, ſubſecuta lux ſole clarior reſplenduit. In medio illius ſplendoris velot io exceſſu mentis effectus antiſtes conſpicatur duos apparuiſſe mira claritate fulgentes, Remaclum videlicet & Lambertum ſanctiſſimos æque pontifices, quos audivic arcano quodam murmure de his: quæ acciderant, inter ſe colloqueotes ...

ubi hic cum Sancto noſtro apparet; *f*

14 Interea coram glorificato Patroni noſtri corpore deportatum eſt quiddam mooſtri ſimile, creaturæ quidem, ſed non bomiois, habens effigiem in miſerando corpore. Erat enim mulier ex parocbia *g* Pariſienſi ad Sanctorum merita non ſine nutu Dei delata in hanc noſtram proviocism, quam morbus paralyſis in modum globi conſtrinxerat, cum vexatione corporis horrifica. Erat hujulmodi videre, quod ad prædicandam omnipotentiam Salvatoris monſtri ſimile diximus, utroſque videlicet talos retrorſum adhærentes renibus, utrarumque manuum in volam reflexis uoguibus, contractiſque nervis, cum tantum ſupraducta, ſiccis obriguiſſe oſſibus.

XXIV. *mulier paralytica & contracta* *g*

15 Talis ut coram ſanctuario eſt depoſita, C revivifcere divina virtute membra cœperunt arida, paulatimque videbatur reformari vultus & habitudo corporis in virtutem priſtinam. Ac primum extenſis manibus iremeotia membra contrectabat diligentius: ac ſenſim nitebatur ſe exiendere una tantum tibia remaneote debili, cæterorum diſſolutis artuum contractionibus. Fluunt totis ex partibus, adſunt

ſanatur, ſurrecturo ſimulque ſupplex;

Notus & ignotus, civis ſimul & peregrinus: Aſt illud templum venientes non capit amplum. Implentur parentes porticus & clauſtrorum ædificia una voce proclamantium in cælos Chriſti magnalia. Ut leſe habet fides tunc illic aſſiſtentium, quid ad laudem Creatoris potuit adjici potiſſimum? Omnis creatura viſa eſt in Confeſſore ſuo collaudare Chriſtum Dominum, ſicut animadverti poteſt ex adjectione ſequentium.

XXV. *campana maxima ſponte ſe pulſat* *h*

16 Facta igitur ſancti Confeſſoris glorificatiooe, campana maxima repentinum ſonitum cœpit dare, nullo impelleote. Poſt hæc cum aliæ ſimul ob hoc miraculum pulſatæ laxarentur, illa ut cœperat perſeverans ob ſolemne Dei miraculorum ſemper audiebatur; quia ut putatur ex Dei providentia innotelcere volens univerſis cooperari Deom io Sancto ſuo virtutum ioeremeotis, quibus valebat proteſtabatur indiciis. Suſpicentibus vero quibuldam ne forte, ut eſt mos humani ingenii, boc opere cujuſquam latenter fieret; alcenſa turri editus * nil raperet, quod hujuſmodi fictitium reprehenderet. AUCT. ANONYMO. * *h* ædificium

17 Vulgata ergo fama unius ſalutem recuperantis, cæcorum, claudorum, aridorum coofluxit mox multitudo miſerabilis, ex quibus multos palam fuit videre ex diverſis regnis prælentibus dicto citius reſtitui priſtinæ ſanitati, glorioſiſſimi Patroni meritis interveoieotibus. Quia hominum ſigillatim potuit dignoſeere genera ſanitatum io diverſis ægrotaotibus, quæ illic cœlitus exhibita ſuot divinis medicaminibus? Nam ſicut valeos medicus gnarus cujuslibet ægritudinis, ot cuique novit prodeſſe, potionem aut aotidotum porrigit invalidis, ſicut divina gratia qoibus plcuit cœleſte medicamentum infudit adveoientibus ſingulis. Qui alienis advecti fuerant maoibus, ad ſua propriis remeabant greſſibus. Quis illie tenere ſe potuit a Dei laudibus? Eccleſia, ut diximus, uſquaquaque plena erat Deo gratias elamantium congratulaotiumque vocibus. *cæci, claudi, aridi ſubito curantur*

18 Sicut ergo hunc Dei Confeſſorem magoifice ſuprrius, ſic & martyrem Chriſti operari maoifeſtum fuit inferius. Nam eadem hora, qua illic aderat memoratus epiſcopus, adrrat & quidam eleemoſynam ab eo poſtulans accipere totis contractis artubus. Audita vero hujuſmodi forinſecus operatione, poſtulabat ſe juvari oe impediretur, illie ſe turbis comprimentibus, pervenire. At epiſcopus: Noli, inquit, nr non pervenias diffidere, potens eſt Dominus eandem tibi miſericordiam per eadem merita Sanctorum hic impendere: quæ verba ſtatim ſecuta eſt virtutis efficacia, nam reſtitotus ille peregrious greſſibus antiqua firmavis veſtigia. Feſtinaverunt inde quidam ex cubicularis ad regis palatium, irruerunt alter qutique poſt alterum. Quivis ergo poſterior quaſi novum id nunciabat, quod alius prior identidem edixerat. Domine rex, inquiunt, audi & intellige, quid poſſit Sanctus ille, quid nunc operatur magnifice: vere teſtamur bodie vidiſſe nos mirabilia, quæ ipſe Drus operatus eſt per ſui Confeſſoris merita. XXVI. *originis conterraneus,* E

19 Cumque necdum fidem dictis adhiberet archiepiſcopus *b*, fecit exprtri factis hoc modo rem omnem diligentius. Cucurrerunt ſtatim duo ex cnbiculatiis, & arripuerunt quem invenerunt jacentem in porticu debiliorem cæteris, noo diſimtlem illius, quem deſcripſimus in virtutum exordiis. Hunc deportatum coram Sancti prælentia io pavimrntum projecerunt velut ſarcinam, non ſe penitus movere valentem in parte altera. Videres ilico divina virtute diſſipati membra compingi, nervos ſtringi, jungi oſſa, compleri viſcera, valetudine firmari ſingula membra. Qui paulatim ſe luberigrns apprehenſo cornu altaris in pedes conſtitit, ſieque formoſus facie, & habitudine alter quodammodo quam videbator, apparuit. Hæc noo niſi vilà ſcribimus, quæ pariter viderunt milia populi ea diverſis nationibus. *eum alter cæteris debilior,* *b* F

20 Nunciata ſuot hæc ita ſe babere regi & archiepiſcopo, propter quæ pendebat eorom animos in dubio. Aſtitit interea io medio quidam, cujus nomen excidit, de curialibus *, oſtendenique pro teſte baculum, En, inquit, hoc indicium virtutis accrpi ab uno, qui erat paralyticus, quem coram divinius ſanari, & exilire XXVII. *& paralyticus* * *i. e. aulicis*

AUCT. ANONYMO. vidi utrisque pedibus. Quis vero poteſt eſſe tam averſus a vero, tam mente captus, qui neges hæc omnia, quæ vidimus, imo * ſine Dei nutu ac poteſtate adminiſtrari credimus? Non eſt meum, o rex, te fallere, ſi quid in hoc mentior, caput ex me accipe. *Hiſce prodigiis ac B. Liethertι demonſtratione rex tandem exterritus monet S. Amonem, ut cedat Malmundarienſi cœnobio: annuente illo & cedente, proceditur in eccleſiam, ubi rex ſatisfactione publica ſuum Sancto reſtituit.*

* l. ante

XXIX. monaſterio ſuo reſtitutus, 21 Eadem, ut compertmus, hora, qua facta eſt Sancto ab rege juſtitia, quidam contractus greſſu ſtat loſpite ſanus. Protinus ergo datur Deo altiſſimo ab univerſis laudes & gratiæ, concinitque pariter clerus civitatis TE DEUM LAUDAMUS officioſiſſime. Quæ vel quanta miracula poſt hæc facta ſint, impoſſibile eſt cuiquam ſcribendo perſtingere, ex quibus nonnulla propter concurſum ſtrepitumque tumultuantis populi, ad noſtri notitiam non potuerunt pervenire; ea tamen, quæ vidimus, vel ab aliis viſa fideli relatione didicimus, ſilentio præterire nefas putavimus ....

XXXI. viſum dua 22 Matrona quædam de ipſa civitate per multum tempus privata fuerat oculorum lumine, quæ ut ex voto pro ſe rogatura pervenit ad corpus B venerabile, ſtatim ex divinæ elatificationis præſentia, deterſa tenebrarum caligine, lux orbibus refulſit gratiſſima, ipſa pro hujuſmodi munere divioitus adepto, duos e familia ſua tradidit Sancto.

XXXII. tacu emundat 23 Quædam item mulier ad hoc ſolemne miſtaculum deducta fuerat; cui lumen oculorum ex matris utero, ut ipſa fatebatur, natura negaverat. Hæc orando fideliter eum cæteris, non ceſſo promebat talia ab intimis cordis: Sancte Dei pie & exaudibilis, qui tanta tamque mira deifice hic operaris,

Qui præſtas altis citius quæcumque rogaris,
Quem non noſco, diem da cernere, pellequeque noctem,
Quæ me tetra diu miſeram poſſedit ab ortu.

Statim ut caput erexit cum oratione, aperti ſunt patiter ocelli cum ſanguinis profuſione;

Nam virtus tetris ſplendens jubar intulit umbris,
Mox & amica dies vacuos illuminat orbes.

Illa vero videns lumen inſolitum, ut jure, laudavit lætiſſima Medicum, ac pro telle hujus miraculi ſtillantem ob oculis cruorem protulit C in aſpectum populi.

XXXIII. ſtrumoſus 24 Cuidam miſero ſtruma i ereverat in capite, quæ intumeſcens aurem occupaverat cum facie, quæ peſtis non minus mileto videbatur incommoda, quam erat omnibus vitu turpiſſima. Hic ubi cum cæteris aſtitit coram ſanctuario, repente diſparuit omois vitioſa illa inflatio. Nam his, qui eum antea viderant, intuentibus non ſine admiratione viſa eſt remiſſa cutis luo loco æqualiter reſediſſe, nec quidquam ex eo morbo remanſiſſe, præter cicatricem in capite.

XXXIV. & puella paraliſtica ſanata 25 Mulier filiam ſuam leptennem, ſcilicet paralyticam, illic depoſuit, cujus fides filiæ ſalutem ſtatim impetravit. Hi ergo, qui Dei virtute ſanatam puellam videbant, erectam ſuper populum manibus offerebant, ac meritum Confeſſoris Chriſti teſte miraculo magnificabant. Cum autem ignoraremus, quæ eſſet virtutis hujus efficacia; mater prope aſſiſtens eum lachrymis exclamavit lætiſſima: Hæc, ait, quam video, proceſſit ex meo utero, de cujus paulo ante ſolo funere mihi erat expectatio, quia ex D omni parte præmortua, ſpiritu tanium palpitabat tenuiſſimo. Tunc vero tantus ab utroque ſexu factus eſt clamor admirationis, ut non videretur poſſe finiri vox continuata cum lachrymis: exultabant enim omnes in laude Dei voce ſine verbis, tanto ſonitu, quantum vix ferre poſſet auditus quilibet capabilis k.

k terra poſt trimeſtrem ariditatem largis imbribus largiter irrigatur conſcribitur.

26 Videbatur præterea cuique ſatis advenienti repletam fuiſſe totam illam eccleſiam gloria & majeſtate Domini, ubi delectabatur inhabitantes tanquam ex Dei præſentia luavitate inenarrabili, us revera illic poſſet dici, ſicut & dicebatur, non immerito: Dominus eſt in loco iſto. Ipſo ergo die celebritatem hanc divinorum operum gavila eſt & terra quodammodo le lentire non minus quam cœlum. Quæ enim tribus exactis menſibus non maduerat æquia, herbis cum germine pene areſcentibus, eadem nihilominus die divina operatione omnem vitorem recepit, largiter ioſuſis imbribus.

XXXV. Diſſoluti pedes reſtituuntur. 27 Cum jam ſol veſpertinus ad occaſum declinaret, & adhuc populus frequens in laudes Chriſti confeſſoris acclamaret, factum eſt aliud quoddam divinæ operatioois mirificum, ad prædicandum ejuſdem pii Protectoris meritum. Ad illam veneralionem ſalutiferam quidam elerieus a E patre eſt devectus, qui tranſverſis veſtigiis diſtortos pedes ab utero matris fuerat paſſus. Nec mora, viſitatus eſt ab eodem Medico in medio circumſtantium, qui ſingulis, prous noverat competere, porrigebat ejuſmodi medicamentum. Ille ſtatim ſalutem ſe leoſiſſe indicabat, ſed ejuſmodi res intueotibus, non ad liquidum fidem præſtabat; quia cum priori ſimilitudine adhuc calcei pedibus hærebant. De curia * vero cubiculatii ac plerique oobiles aderant: ipſi, diſcalceatis pueri pedibus, virtutem Dei admirantes Chriſtique Confeſſoris in ipſo meritum efferentes magnificabant.

* i. e. ex aula

XXXVI. Laudes diſſolutæ cum Sancti corpore ſepeliuntur in ejus honorem; 28 Clauditur illa dies retineos per ſecula laudes, Acta quies nocte, redeunt ſpectacula mane. Requiſivit ergo dominus abbas de revehendo ad locum ſuum glorificato Sancti corpore conſilium a ſuis, & datum eſt ſanum conſilium, minime reditum differri; ne poſtea id, quod ex voto ceſſerat, quidquam nobis fieret impedimenti. Igitur cum honeſtiſſima clericorum S. Lamberti cooperatoris, ut vere fatemur, earum virtutum, tam proceſſione, quam pari devo- F tione deceſſimus exultantes ab illa civitate: erat autem vox una omnium in laudes Chriſti Confeſſoris acclamantium.

Aveto Præſul agie *, Pattone noſter inclyte,
Spes o tuis fidiſſima, nos tua juva gratia,
Tu lux deculque Galliæ, eum plebe clerum protege,
Cui poſſe lcimus plurimum, euta langunres eriminum:
Hue te delatum plurimis diffuſiſſe miraculis,
Hine redire cum gloria, tota congaudet patria:
Ab hujus cœtu curiæ redduntur tibi gratiæ,
Quæ tota tuo ex nomioe celebratur magnifice.

* i. e. ſancte

XXXVII. puerl quoque laudes in exequiis. 29 Nec minus his dignum videtur illud commemorandum, quod ad illorum ſimilitudinem puerorum, Dominicum Olanna Redemptori proclamantium, in laudem quoque hujus Sancti factum eſſe creditur, non tamen præter divinæ gratiæ placitum. In redeundo itaque, tranſmiſſo amne, cum eis Mutam perventum eſſet in locis

campe-

A campeſtribus, ſtationem illic fieri ad ſudiendam Miſſam impetravit a domino abbate omnis ille civium extraneorumque populus. Interea facta mora, dum parabatur celebrari divinum Officium, de tota civitate puerorum ſcholæ convenerunt tamquam ad ejus venerandi Patris obſequium. Qui ſcandentes proximi montis cacumina, extulerunt voces velut angelicas per nubila. Nam diſpertiti a ſe quaſi tribus per choros ordinibus laudem Deo ceciderunt pro Confeſſoris ſui triumpho & Chriſti mirabilibus ....

armies fundamenta; & quod templi fundamenta jacimatur:

30 Non abs re ergo creditur æſtimandum id actum eſſe quod nullius magiſterii profeſſio, vel humana ſuaſerit ſuggeſtio; ſed hæc ſicut & alia fieri deſtinaverit fideliter invocata ſanctæ Trinitatis opitulatio. Nam ſicut quod ante ceciderat Pſalmiſta futurum; ita etiam credimus in Chriſto impletum, ſic ſane & in hoc Sancto propter inimicos a Domino manifeſtata perfectaque eſt laus ex ore infantium. Finitis itaque prædictis modulationibus, deſcenderunt acturi nobiſcum divinorum myſteriorum celebritatem, quæ omnia completa ſunt cum fidelium votivis oblationibus. Eodem vero die Sancto tradiderunt locum, in quo facta ſtatione quieverat, hæredes ejuſdem ceſpitis, ejuſque in honore pie perſeverante ſolemni devotione plebis, fundamenta
l eccleſiæ *l* ſtatim jactata ſunt ab accolis, quæ
B poſtmodum ad perfectum deducta crevit in opus divinæ ſervitutis.

XXXVIII. Leuus Stabulensis redeat, Malmundario restituatur.

31 Inde digreſſi ad propria feſtinabamus læti; ipſo veſpere Malmundarium Proteſtorem noſtrum atque Triumphatorem detulimus, quem locum cum triumpho nobili reacquiſitum ipſe per ſe revendicavit Pater legitimus. Hunc, inquam, locum nunc æternaliter revendicavit, quem in initio, vepribus omnique ſpurcitia eliminata, primus incoluit electumque ſibi habitaculum divinis cultibus mancipavit; traditumque ſibi a rege Sigiberto decentiſſime regendo tenuit, regendumque ſua vice ſuis ſucceſſoribus eatenus reliquit. Revocatis ergo legitime tam
C monachis quam laicis ſub ditione abbatis ex ejus nomine, Stabulaus reverſi ſumus potiti optata ſecuritate. Taliter ergo poſt innumerabilia divinæ virtutis miracula, victtricia divini Patroni noſtri oſſa ſuo loco ſunt repoſita. Unde gaudeamus tanti Confeſſoris adepti patrocinium, qui nobis, cum deeſſet humanum, meritis ſuis divinum obtinuit auxilium ... Et nos in his finem facere cupientes, paulo ceſſandum ab hoc opere decernimus, ut, ſi ab alia ſcribenda, quæ poſt hæc apud nos per eum magnifice elaruerunt *m*, intendimus, interim vires ſcribendi per otium reparemus.

m

ANNOTATA.

a *Quæ omnia contigerunt anno* 1071. *excerpta ſunt autem ex libro* 2. *Triumphi* S. Remacli, *de quo vide Commentarium num.* 81.

b *Ita putavit anonymus, quia nempe ſuo tempore cathedra epiſcopalis erat Leodii. Idem perperam repetit cap.* 30.

c *Significari arbitror vicum* Louenge, *Stabuleto ac Leodio æqualiter fere diſtantem inter fluvios Urtam & Weſam ſeu Viſurgim ſecundum Viſſeberi tabulam.*

d *Quis ille rex fuerit, docet Triumphi prologus apud Chapeavillum pag.* 517. Regnante Henrico IV. poſtea Romanorum auguſto; *ipſe tamen Henricus* tertium *ſe nominat in diplomate apud Martenium, ubi col.* 77. *inter alia ſic habet:* Apud curiam noſtram Leggiæ celebratam in Paſcha anno videlicet MLXXI. incarnationis Dominicæ, ipſi ſancto Remaclo nobis præſentialiter oblato *&c., ex quibus narratio anonymi confirmatur. Hujus porro aliorumque diplomatum ſinceritas & veritas defenſa eſt in Juribus Stabulenſis monaſterii propugnatis vindice eodem Martenio, a pag.* 110. AUCT. ANONYMO.

e *Alteri id contigiſſe ſcribit Lambertus Schafnaburgenſis. Vide Commentarium num.* 81.

f *B. Liethertus eccleſiæ Cameracenſi & Atrebatenſi præfuit ab anno* 1051. *uſque ad* 1076. *Colitur* 23. *Junii, ad quem diem de ipſo egit Henſchenius tomo* IV. *dicti menſis a pag.* 585.

g Parochia *barbare pro* paroecia. *Auctor illa voce ſignificat diœceſim, uti ſupra Notgerus in Commentario prævio n.* 46. *&* 48. *De parochia & diœceſi conſuli poteſt Cangius in Gloſſario.*

h *S. Annonem deſignat, tunc temporis archiepiſcopum Colonienſem. Agetur de eo ad* 4. *Decembris cum Romano Martyrologio.* E

i *Gorræus in Definitionibus medicis ad vocem* Χοιράς, *de ſtruma hæc habet:* Eſt tumor durus glandularum, quæ in cervice, alis & inguinibus ſuot; *ſubditque ſtrumas in cervice loco differre*, quod aliæ anteriori, aliæ ab altera, quædam ab utraque parte colli oriantur *&c.*

k *Id eſt, opinor*, expeditus: *nam ſenſus inuuit, clamorem fuiſſe tantum, ut cujuslibet non ſurdi aures obtunderet. Cangius in Gloſſario* capabilis *paſſive explicat ex Beda lib. de Ortogr.* Capax, qui facile capit. CAPABILIS, qui facile capitur.

l Exiat adhuc hodie, *inquit Chapeavillus in Annotatione*, eccleſia parochialis prope portam & pontem Amari cordis, quæ ex miraculo illo eccleſia S. Remacli nominatur, non longe a montibus, e quibus ſcholares laudes S. Remacli hic ceciniſſe ſcribuntur.

m *Quænam illa ſint, & an auctor plura ſcripſerit, penitus me latet. Porro ne quid eorum, quæ de Sancto habemus, lector deſideret, ſequentem orationem panegyricam parum ac parænetica & hactenus, ut puto, ineditam ſubjicere placuit.*

HOMILIA *a*

a F

incerti auctoris:

Quam ex vetuſto codice Bambergæ deſcripſit Gamanſius noſter anno 1654.

VEnerabilem omnique cultu percolendum Beati Remigii Confeſſoris Domini noſtri natalem diem, cum omni honoris devotione ſuſcipere debemus omnes Chriſtiani, maxime tamen qui in Francorum regno commorantur; quoniam quidquid venerationis pro ejus natali obtulerimus, Deo offerimus: quia ipſe dixit: Qui vos recipit, me recipit, & quod uni ex minimis meis feciſtis, mihi feciſtis. Is denique Sanctus Dei, vicem Chriſti in Eccleſia ipſius geſſit, quia Chriſtus paſtor Eccleſiæ voluit eſſe dicens: Ego ſum Paſtor bonus. Quiſquis in Eccleſia præpoſitus, verbo & opere [&] exemplo præfuit, Domi- *Auctor, commendat S. Remacli cultum.*

AUCTINCERTO. ni diſcipulus condignus fuit; de quo ipſe dixit: Qui autem fecerit mandatum Dei, & docuerit, hic magnus in regno cœlorum vocabitur.

2 Ille denique per omnia Chriſti imitator factus & fecit & docuit, quæ Deus omnipotens cuſtodienda mandavit. Qui primo ab ineunte ætate, in Aquitania nobilis natus, bonæ indolis ſpem prætulit; quoniam ab ipſis cunabulis Deo dicatus innocenter vivere ſtuduit: atque ad perfectionis culmen Domino ducente pervenit. Nam poſt abrenuntiationem, quam in Baptiſmo more Chriſtianorum peregit, etiam beata mater ejus, ut Anna Samuelem, & hæc Deo obtulit dilectum Filium imbuendum ſub ſancti Eligii epiſcopi *b* diſciplinis. Qui cum per omnia Evangelicæ normæ præcepta inoffenſe incederet, ad apicem Chriſtianæ religionis conſcendit, ut fieret dux Chriſticolarum & prævius ſignifer: quoniam omnibus, ſa videntibus & colloquentibus, exemplum perennis viæ & vitæ præbebat: enitebat enim in eo firma fides, & certa ſpes, ac largiflua charitas.

3 Talia denique, aliaque virtutum germina operando atque docendo conſcendit ſummos perfectionis gradus, ut fieret pater atque archimandrita monachorum: quique exemplo Domini noſtri univerſa monita ſalutis prius ſtuduit opere efficere, poſtmodum aliis verbo propalare: quia ille boni paſtoris nomine cenſetur, qui verbo & opere ſequentibus prævium iter oſtendit. Nam qualis, quantulque inibi Dei cultor extiterit, & in ipſo, & in ejus diſcipulis poſtmodum patuit, cum Deus omnipotens tam per ipſum, quam per ejus alumnos eotidie multa inſignia facere non deſiſtit. Si qui ergo ſunt in Eccleſia adoleſcentes, qui velint ad æterna gaudia feſtinare, ſtudeant hujus ſancti Viri tempora juventutis æquiparare. Videlicet imiteotur ejus obedientiam, qua ante electionem viguit, & inter Fratres ſine querela converſatus eſt: humilitate redimitus, affabilitate mellifluus, patientiæ moribus adornatus, obedientia ſtrenuus, vigilantia ſtudioſus, orationum ſtudio accenſus, charitate fervidus, frugalitate laudabilis, hoſpitalitate præcipuus, & in omnibus virtutibus adornatus, ut Chriſti merito diceretur dileipulus.

4 Pro his atque hujuſmodi virtutibus egregius factus eſt pater monachorum. In quo latis abundeque abbatibus in propatulo ſunt exempla virtutum imitanda: quoniam exemplo Domini noſtri Jeſu Chriſti, qui non venit miniſtrari, ſed miniſtrare, ſervivit omnibus, etiam minoribus, ut fieret in alia vita omnibus Sanctis conſors juſtiſſimus; humilians ſe in hoc ſæculo, ut exaltaretur in æthereo throno. Alebat eluricntes, nudos veſtiebat, infirmos viſitabat, mortuos ſepeliebat, hoſpitibus neceſſaria tribuebat, & omnibus indigentibus, prout poterat adjutoria miniſtrabat. Univerſis quoque ſibi adpropinquantibus monita ſalutis impertiebat. Hæc ſunt admiranda digna Dei opera, & omnibus præpoſitis eccleſiarum imitanda; pro quibus ildem Vir mercatus eſt præmia lempiterna. Cum hæc & hia ſimilia beatus Abbas ageret opera; longe lateque nomen ejus percrebuit; ita ut non ſolum in Aquitania, ſed etiam apud aures glorioſi regis Sigiberti perſonaret in Francia. Pro quibus & ab eo accerſitus ac familiariter multo tempore habitus, licet nolens & repugnans, epiſcopatus inſula eſt ſublimatus.

5 Quia enim erat lucerna ardens & lucens, ponebatur ſupra candelabrum Eccleſiæ, ut lucceret omnibus in domo Domini. Quantum vero reniti poterat, geſtiebat huic mundo latere, ſoli Deo cognitus eſſe. Porro quam præclari meriti & religionis extiterit in eodem epiſcopio, luce clarius omnibus in propatulo patet; qui non ſolum per ſeipſum, ſed etiam per diſcipulorum ſuorum ſuffragia, qui ab eo inſtituti eſſe noſcuntur, multa & innumera ſuſcipiunt Chriſtiani miracula. Nec [tantum] ab his, quos de ſolo paterno ad regendam eccleſiam ſecum adduxit, ſed & ab his quos in hac tellure ab ineunte ætate ut filios ſpirituales lacte verbi Dei & ſolido cibo aluit. Scilicet Chriſti martyr Lantbertus *c* aliique per hanc diœceſin quieſcentes & miraculis coruſcantes. Ideo denique Deus omnipotens Sanctum & admirabilem iſtum de natali ſolo adduxit in ſimilitudinem Abrahæ, ut ſicut ille Deo amabiles filios genuit, ita iſte nihilominus chariſſimos & Deo acceptabiles filios verbo Evangelii generaret, qui dicere poterat cum Apoſtolo: Per Evangelium ego vos genui, &, Filioli mei, quos iterum parturio, donec formetur Chriſtus in vobis. Et ut cunctis in promptu fieret, [quod] non ex deſiderio, neque pro aliquo luxu læculi, niſi ex electione divina priorem locum mutaſſet; poſt innumeros vitæ labores, quibus decertavit in diœceſi ſibi credita, ut optimus agonotheta *, quoadulque plurimos operarios in meſſe Domini ad deſecandam & metendam eandem meſſem ineſſe proſpexit: tunc demum dignum commilitonem in ſede ſua aſcivit Theodoardum, qui occiſus eſt pacem annuntiando, ſedando tumultum.

6 Et ipſe exemplo beati Johannis Præcurſoris Chriſti ad ſolitariam & remotam vitam converſus eſt; certus factus ibi Deo attentius [ſe] poſſe inhærere, ubi tumultus populares non debuiſſet tolerare. Ut ſieut mitiſſimus Moyſes, qui præpoſuit alloquiis Domini frui in ſolitudine magis, quam reſolvi & enervari divitiis Ægyptiorum; ita & hic maluit auſteritatem ſolitudinis cum Dei alloquio uti, quam inter innumera poſſeſſionum prædia, ac cuneos obſequentium, a propoſito ſui rigoris emolliri. Idcirco omnia relinquens ad dilectæ ſolitudinis locum redit. Jam enim ibi duo monaſteria egregia, Chriſti ovibus habitacula, conſtruxerat; experimento compererat felicius inibi propoſito ſancto intendere, & theoriæ ſpiritnali ardentius poſſe inhærere. Non deſertor pugnæ ſpiritualis vel ducatus ovium ſuarum: ſed ut bonus præliator, ubi minus præliantes milites ineſſe perſpexit, illuc ſe eum fortiſſimis, licet paucis, tamen electis pugnatoribus præliaturus ingeſſit; capiens exemplum a beato David, qui cum videret, quod multitudo populi Goliath ſuperare non poſſet, dedit ſe certamini pro fratribus & omni gente ſua: & eum ſuiſſet tectus armis Saulis, cognovit onerarum quempiam non poſſe vincere, atque rejecta oneratoria *d* tela expeditus proceſſit & vicit. Ita & hic præclarus Chriſti Confeſſor proceſſit ad ſterilem locum, ubi Dominus & Sancti jam eumdem vicerant: & ibi tam diu pro ovibus oravit & decertavit, donec eum multis victor extitit, accepto bravio ſupernæ vocationis.

7 Nune ergo omnes Gallarum populi, ad quos Beatiſſimus iſte venire dignatus eſt, atque veſtram provinciam de ſua ſanctitate illuſtrare atque beatificare, devota mente pereolite ejus nata-

b — *c* — *d* — * pro agonitha ſeu athleta

ex multiplici ejuſdem — *exercitio ſuæ ad. ſalutem* — *Quomodo ſe exercuerit in monaſterio* — *Tertio ſuſcepit ad Gallos ut natalem*

A natalem; quatenus ille vos, veſtroſque in hoc ſæculo & in futuro per orationum ſuffragia placeat defenſare. Vos quoque epiſcopi, qui ejus loco præſidetis & in cathedra ſuccelliſtis, diligenter via, qua abiit, ſequimini eum, ut cum illo ſocietatem habere mereamini: amate, quod * amavit, exercete quod docuit, & invocamini * eum quotidie in admiraculum veſtrum. Ipſe enim cum ſociis ſuis & pro vobis & pro plebe vobis commiſſa atientius intercedit, quam alii. Frequentate quoque locum ſepulturæ ejus diſcipuloſque ejus patrona protectione fovete, quatenus per temporale veſtrum obſequium mutuetis ejus in alia vita adjumentum: juxta Domini conſultum: Facite vobis amicos de mamona iniquitatis, qui vos recipiant in æterna [tabernacula.] Illas quoque oves in ejus diœceſi habitantes recolite pro Patrono & Protectore veſtro pia devotione in omnibus obſequiis & nolite obliviſci; quia pro ſalute noſtra huc a Domino adductus eſt, & vivens pro veſtris laboravit. At nunc carne ſolutus, ſpiritu glurificatus, Deo proximus pro vobis veſtriſque orare non ceB ſat. Quid neceſſe eſt aliàs diverſare, aut viam, quæ ducit ad vitam, aliorum quærere? Ecce iple eum Apoſtolo oobis intonat cotidie: Imitatores mei eſtote, ſicut & ego Chriſti. Iple non declinavis neque ad dextram neque ad ſiniſtram; ſed viam Domini Apoſtolorumque ſecutus eſt. Uode & ſanctus Lantbertus, ejus monitis inſtitutus ſaluraribus, Chriſti dignus martyr eſſe promeruit. Beatus quoque Trudo, nibilominus ſuis imbutus doctrinis, gloriotus Chriſti eſt effectus contemnendo tranſitoria confeſſor hæreditarius.

Sancti obſervent, 8 De iſto namque veraciter poteſt accipi dictum: Juſtam deduxit Dominus per vias rectas & oſtendit illi regnum Dei. Etenim & via illa anguſta illi oſtenta eſt, per quam pauci ambulant. Etiam & pro ſalute veſtra hue a Deo directus eſt, ut verbo & exemplo vobis viam vitæ paſefaceret, quia ſcientia fuit repletus, id eſt, Spiritu ſancto. Honeſtatus eſt in laboribus ſuis, quia eum Deo & angelis in cœleſtibus beatitudine remuoeratus eſt. In terrenis quoque la* quos boribus, quæ * ob Dei memoriam peregit, honeſtatus eſt: quia ſancti ejus diſcipuli, verbo vitæ ſulcepto & fructificato, miraculis coruſcant. Etiam in habitaculis, quæ ovili Chriſti conſtruxit, laudes Deo die & noſte decantantur, atque iababitantes in eis ſequi eum omni * *f.* glo- conatu gratulantur *. Completi ſunt labores riantur C illius, quia nunc mercedem condignam recipit propriis operibus, quæ geſſit. In fraude circumvenientium illi adfuit, quoniam a tentationibus illum eripuit, & honeſtum in conſpectu ſuo eum exhibuit: certamen quoque forte dedit illi, ut vinceret diabolum, & ſciret, quoniam omnipotentior eſt Dei ſapientia, Domiaus noſter Jeſus Chriſtus, Dei virtus & Dei Sapientia.

illum ſanctificaſſe, 9 Ipſe ſacerdos Dei magnus factus eſt, quia acceptus Deo fuit, & impetum iræ ejus frequenter averſit a populo Dei. Quod nunc quoque excellentius faciet, ſi quando pro peccatis noſtris nobis Deus iratus, famem, aut gladium, ſive peſtilentiam immiſerit in nobis, per quæ animadverſio iræ ejus agnoſcitur. Si ergo ex corde pœnituerimus, & ad vomitum peccati nequaquam reverſi fuerimus, iplo pro nobis Deo ſupplicante, veniam impetrabimus, & offenſam Dei evademus. Nea enim invenius eſt ſuo tempore major illo, qui conſervaret legem excelſi Dei: cognovit eum in benedictionibus, quia quidquid benedixit, benedictum fuit; ſanctificatum extitit, quodcumque ſanctificare voluit. Conſervavit illi miſericordiam ſuam; quia ille in omnem hominem miſericordiam habuit, & dilexit ut ſeipſum. Hæc eſt virtus miſericordiæ, quæ juſtos & Dei cultores pandit: ipſa eſt, quæ Deum placat & avertit iram ejus; quoniam qui miſeretur proximo ſuo, miſerebitur illius Deus.

ejus miſericordiam 10 Ille vero non habet miſericordiam, qui ubique proximum inferiorem opprimere conatur; in confinio juxta ſe inferiorem manere non patitur, dum terminos jungit, fines producit, & ubienmque prævalet, calumniatur eum: depaſcit meſſem, occidit pecus, percutit familiam, uſquequo habeat eum exinanirum, ot aut fugiat a loco, aut ſibi cedat prædium. Talibus Domiaus propheriam terribiliter intonae: Væ qui conjungitis domum ad domum, & agrum agro copulatis uſque ad terminum loci. Numquid vos ſoli habitabitis in terra, dicit Dominus? Væ qui ædificat domum ſuam in juſtitia *, * in injuamicum ſuum opprimit fruſtra, & mercedem ſtitia non reddit mercenario. Cæterum ille eſt in Deum dives, qui facultates ſuas eum pauperiE bus dividit; qui divitias ſuas cælo magis, quam mundo commendat; qui ad hoc operatur, ut in æternum vivere mereatur. De quibus Apoſtolus dicit: Divitibus hujus ſæculi præcipe, non ſublime ſapere, neque ſperare in incerto divitiarum, ſed in Deo.

aliaque ſuffragia 11 Audiant hoc divites & feſtinent in Deo eſſe divites & thelaurizare in cælo, ut eum defecerint ab hac vita, inveniant divitias, quæ finem & faſtidium neſciant. Qui vero pauperes ſunt, audiant Domiaum diceotem: Venite ad me, qui laboratis & onerati eſtis, & ego refeiam vos. Tollite jugum meum ſuper vos, & diſcite a me, quia mitis ſom & humilis corde. Si ex animo coavertamini ad Domiaum Deum veſtrum, & cum paupertate veſtra ſtaduerilis vivere juſte & patienter, ut aon murmuretis pro inopia veſtra, ſive pro preſſuris, quæ in hoc ſæculo ſuſtinetis; accipietiſque * pro parvis ma- * quæ re- gna, pro brevibus æterna, ait Dominus dixit: dandas Beati pauperes ſpiritu, quoniam iplorum eſt regnum cœlorum. Spiritu pauperes diait; ut F vos, qui egeiis rebus temporalibus, pauperes ſpiritu eſſe decertetis, videlicet humiles ſpiritu.

virtutum exempla. 12 Si qui ſunt juveues in hoc ſæculo, non confidant in juventute ſua, quia adoleſcentia & voluptas vana func: qui etiam ſenibus ait: Si annis multis vixerit homo, & in his omnibus lætus * fuerit, memiuiſſe debet tenebroſi- * *f.* la- cemporis & dierum multorum; qui eum veae- tus rint, vanitatis arguentur præterita: hoc eſt, cum veaerit finis, tunc incipiet bene vivere aut in æterna *, aut peſſime cum diabolo in infer- * *adde* no. Quod præcavens iſte electus Dei, ad cujus glosa tumbam confiſtimus, non ſolum a terrenis voluptatibus ſe ſtuduit alienum reddere; ſed etiam oblatos honores pro religione divina duabus vicibus e a ſe rejecit, ot fieret abſolute pauper Chriſti: ne inter iplos honores ſubrepereat ſæculi e pompæ, quæ eum impeovile demergerent. Ecce, quia reſpuit terreaos honores, modo lætatur cum Deo & angelis in cæleſti illa beatitudine, & etiam in præſenti ſæculo miraculis eorulcat; quod multi teſtantur uſque in hodiernum diem *f*. *f*

AUCT. INCERTO.

ANNOTATA.

a *Titulus in Ms. codice eſt, teſte Gamanſio*: OMSLIA IN NATALE SCI REMACLI CONFE. TUNGRENSIS EPISCOPI, *minio ac viridi ſcripsit & capitalibus litteris, quæ ſeculum* IX. *referant. Homiliæ auctor diverſas videtur a primo biographo; Eligium enim, quem hic ia Vitæ* 2. *abbatem facit, ille num.* 2. epiſcopum *appellat: præterea num.* 5. *nominat ſucceſſorem Sancti* Theodoardum, *alter nomen non exprimit. Ibidem & num.* 7. *diſcipulis Sancti annumeratur Lambertus, de quo nuſquam facit mentionem primus biographus.*

b *Eligius conſecratus eſt epiſcopus Noviomenſis probabilius anno* 640. *Vide tom.* IV. *Auguſti in* D *S. Audoeno* §. 2. *Sanctus autem noſter ſaltem triennio ante fuerat abbas Solemniacenſis, uti patet ex Commemorio prævio ſupra num.* 17.

c *Idem repetitur num.* 7. *& forſan ex hac Homilia Lambertum inter Sancti diſcipulos retulit Notgerus, errantem ducem ſecutus. Adi Commeat. num.* 37. *&* 57.

d *Id eſt*, oneroſa *ſeu prægravante. Vox barbara eſt, quam alibi nuſquam inveni.* Tela *autem pro* telum *habetur in Gloſſario Caagii auctо.*

e *Solus epiſcopatus abdicati meminit biographus: quid auctor Homiliæ præterea velit, non ſatis aſſequor.*

f *Ad marginem apographi notatur*: An nihil deeſt? *quod divinare nequeo.*

DE S. AIGULPHO ABBATE ET SOCIIS MART., INTER QUOS NOMINANTUR B TURCHARIUS ET FRONGENTIUS, E

IN INSULA CAPRASIA INTER CORSICAM ET ETRURIAM.

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

J. S. §. 1. Acta S. Aigulphi & ſociorum diverſa, partim edita, partim hactenus inedita: Vitæ editæ auctor Adrevaldus monachus Floriacenſis; ineditæ auctor anonymus: horum aliorumque auctoritas examinatur.

INTER AN. DCLXXV. ET DCLXXXI. *Vita S. Aigulphi a variis edita.*

ILluſtre S. Aigulphi *ſeu* Aygulphi, *abbatis Lirinenſis, ſocioramque Monachorum martyrium a multis ſcriptoribus relatum invenio; ſed non eodem prorſus modo. Acta ſatis prolixe publicavit Surius ta prima Operis ſui editione ad* III. *Septembris, ſtylo tamen mutato atque expolito. Eadem Acta deinde primi auctoris ſtylo edidit Mabillonius inter Acta Sanctorum Ordinis S. Benedicti ſec.* 2. *a pag.* 656. *hoc præfixo titulo:* Vita ſancti Aigulphi abbatis Lerinenſis & martyris, auctore Adrevaldo monacho Floriacenſi, qui Caroli Calvi principatu floruit. *In Obſervatione prævia de illa ſic loquitur*: In Ms. codice Floriacenſi S. Aigulphi Vita, a nobis hic germano ac orativo ſtylo repræſentata, iſtam præfert inſcriptionem: „ Proœmium „ patris Adrevaldi de vita & paſſione venera„ bilis monachi Aigulfi Floriacenſis loci „. *Hujus ipſius Vitæ apographum habemus ex codice Ms. Rubeæ Vallis; ſed nomen auctoris ibidem eſt prætermiſſum, atque hic præfixus titulus*: Vita S. Aigulphi abbatis Lirinenſis. *Alia vero nulla eſt differentia inter hoc apographum & editionem Mabillonii, niſi in ſolis vocibus, quæ frequenter ſic diſſonant, ut eamdem tamen ſententiam ubique referant.*

C

Quæ ſcripſit ab Adrevaldo Floriacenſi.

2 *Eruditi Religioſi Benedictini Congregationis S. Mauri, qui Hiſtoriam litterariam Franciæ Gallice edunt, tom.* 5. *dicti Operis a pag.* 515. *agunt de Adrevaldo monacho Floriacenſi, eique hæc* S. Aigulphi *Acta indubitanter attribuunt. Et ſane ea video ea de re dubitandum eſſe, poſtquam Mabillonius invenit nomen Adrevaldi Ms. Floriacenſi præpoſitum: præſertim cum conſtet, varia ab Adrevaldo ſcripta eſſe, & aliæ occurrat ratio, cur hanc ipſi Vitam abjudicemus. Tempus quoque ſcriptæ Vitæ Adrevaldo favet: nam num.* 2. *ianuit biographus, ſe ducentis circiter annis poſt martyrium* S. Aigulphi *ſcripſiſſe, atque eo ipſo tempore floruit atque alia etiam ſcripſit Adrevaldus, uti probant laudati Benedictini. Demum ſtylus Vitæ* S. Aigulphi *optime quadrat cum ſtylo libri primi Miraculorum S. Benedicti, cujus auctor eſt Adrevaldus, uti videri poteſt apud nos tom.* III. *Martii pag.* 305. *& ſequentibus, ubi Miraculorum ille liber eſt datus. Itaque de auctore hujuſce Vitæ non eſt dubitandum: at characteres ipſius propius ſunt aſpiciendi, at ex hiſce colligamus, quanta Opuſculo tribuenda ſit auctoritas.* F

3 *Ætas Adrevaldi magnam ei in hac Vita auctoritatem conciliare aequit, cum lucubratio illa ducentis fere annis poſterior ſit* Aigulphi *martyrio, quemadmodum jam inſinuavi. Agnoſcunt eruditi Benedictini, Adrevaldum tanto intervallo poſteriorem eſſe* Aigulpho: *ut obſervant, aliam ipſi præluiſſe Vitam, atque ex illa ſuam compoſuiſſe Adrevaldum. Facile id probari poteſt, etiamſi*

ducentis fere annis poſt martyrium Sanctorum ex aliis colligitur.

AUCT. J. S.

A *etiamſi Adrevaldus ipſe antiquiorem illam Vitam expreſſis verbis non memoraverit. Nam Adalbertus monachus item Floriacenſis, quem aliqui eumdem credunt cum Adrevaldo, in Hiſtoria tranſlationis SS. Benedicti & Scholaſticæ in Gallium, quæ apud nos edita eſt tom. III. Martii pag.* 302. *num.* 3. *de* Aigulpho *ita habet:* Cujus etiam Paſſio penes nos habetur. *Atqui illa eruditionis Hiſtoria ſcripta eſt ante Vitam* S. Aigulphi, *cum Adrevaldus in Vita* Aigulphi *num.* 5. *ad illam remittat lectores. Dubium igitur non eſt, quin Adrevaldus viderit Vitam ſeu Paſſionem aliquam antiquiorem, uti recte oſtenderunt laudati Benedictini: qui item antea obſervaverant, Adrevaldum a Tritbemio & Aimoino celebrari, ut virum doctiſſimum & diſertiſſimum. Ex biſce demum iidem ſcriptores concludunt, non defuiſſe Adrevaldo neceſſaria ſubſidia ad Vitam* Aigulphi *conſcribendam: eamque ſatis recte ab eo ſcriptam affirmant, improbantes tamen ſtylum juſto diffuſiorem & ſubinde implicatum.*

B 4 *Quo minus huic judicio acquieſcam, facit altera* S. Aigulphi *Vita hactenus intacta, in qua nonnulla illius Sancti geſta aliter narrantur, quam relata ſunt ab Adrevaldo, ita ut in alterutra Vita neceſſario nonnulli reperiantur errores. Præterea ſupra memoratus liber Miraculorum S. Benedicti ita ſcriptus eſt ab Adrevaldo, ut Henſchenius partem illius bene magnam duxerit indignam, quam recuderet, allatiſque quibuſdam ipſius verbis, non dubitaverit pronunciare pag.* 305. Quam hæc ſint ſtolida & putida figmenta, quis non videt? *Quin imo ipſi laudati Benedictini pag.* 521. *iſtud Henſchenii judicium* juſtam cenſuram *jam vocarunt. Si autem Adrevaldus fabulas tam putidas perfovit vicinoribus, videlicet de ultimis Merevingicæ ſtirpis regibus & de Carolo Martello, immiſcuerit Operi prædicto, quis nos ſecures reddet, eumdem de S. Aigulpho ejuſque rebus cautius fuiſſe locutum? Imo quis non timebit, ne tanta liberius de eo ſcripſerit, quanto diutius erat defunctus, & quanto ipſius geſta vulgo minus* C *erant cognita? Iaſignem ipſius lapſum jam notavit Mabillonius pag.* 664. *nam Oratoriam virginum cœnobium, quod in Gallia Belgica fuit, commiſceitur prope monaſterium Lerinenſe. Denum varia mihi ſe offerunt in Vita Adrevaldi, quæ in altera non leguntur. Hæc autem quanto magis conſidero, tanto minus apparent verſimilia, uti de ſingulis infra in Commentario oſtendam, aut in Annotatis ad hæc Acta, quæ dabo ſecundo loco.*

multa reperiuntur in hac Vita, quæ verſimilia non ſunt.

5 *Porro alia* S. Aigulphi *Acta, prædictis multo breviora, quæ inedita jam dixi, Majoribus noſtris ſunt communicata ex bibliotheca Conſtantini Cajetani. Vehemens autem mihi ſuſpicio eſt, hæc illa ipſa eſſe Acta, de quibus citatus num.* 3. *Adalbertus Floriacenſis dixit:* Cujus etiam Passio penes nos habetur: *varia enim ſunt, quæ id ſuadeant. Primo titulus congruit; Acta enim hæc inſcribuntur:* Passio beati Aygulphi martyris & abbatis cum tribus monachis ſociis. *Secundo multa in hac Paſſione eodem modo expreſſa ſunt, quo leguntur in Adrevaldo: nec mode aliqua geſta Sancti uterque biographus eodem mode narravit, quod minus eſſet mirandum; ſed uterque in præfatione exemplum S. Joannis Baptiſtæ adduxit, quo probet* Aigulphum *recte dici martyrem: uterque item ait, ſe alterum ſcriptorum exemplo Sancti patriam & genus narrare. Tertio ſatis perſpicuum eſt, auctorem anonymum hujus Paſſionis non vidiſſe Opuſculum Adrevaldi, cum in præfatione num.* 2. *dicat, ſe Vitam* Aigulphi *ſcripturum, prout in* quibuſdam geſtis monaſterii Lyrinenſis, *in quo præfuit, reperit. Deinde multa ab Adrevaldo narrata prætermittit hic auctor; non pauca etiam narrat modo diverſo: quod non videtur facturus fuiſſe, ſi vidiſſet Vitam ab Adrevaldo ſcriptam: hanc autem haud dubie habuiſſet, ſi ipſa fuiſſet poſterior.*

quem hoc Adrevaldus, quod multa ejus addenda ſint, non admodum verſimile.

6 *Video tamen hic objici poſſe diverſitatem illam utriuſque Vitæ, atque ex illa inferri, Adrevaldum non vidiſſe Paſſionem illam, cum ab ea ſe variis receſſerit. Fateor, ea ratione me reddi ambiguum; nec ut certum affirmare velle Paſſionem hanc Ms. præluxiſſe Adrevaldo. Verumtamen ſuſpicio illa non tollitur, cum certum appareat, Adrevaldum conjecturis nimium indulſiſſe, atque ideo minus fit mirandum, ſi ab antiquiori Vita ſubinde receſſerit, ſive quod alia* E *quoque habuerit manuſcripta, ſive quod multum tribuerit popularibus traditionibus. Certe ſtuduit Adrevaldus ſtylum exornare, atque eruditionem ſuam oſtentare: multaque plura narravit quam auctor anonymus. At ſi omnia illa, quæ ſolus narrat, attento conſideremus, vix quidquam ex illis reperiemus, quod ſatis ſit verſimile. Hoc de tanſa extimo, longe certiora eſſe geſta illa* Aigulphi, *quæ leguntur in Vita Ms., quam primo loco edam, quam ſint alia, quæ biſce ſuperaddidit Adrevaldus: ac deinde, ubi diſſentiunt, anonymum præferendum cenſeo. At illa certo omnium ſunt certiſſima, in quibus uterque conſentit. Hæc ſolo veri amore ſit dicta ſim, ut nolim vehementer pugnare, ſi quis idoneis rationibus oſtenderit Adrevaldo plus fidei tribuendum, quam ſcriptori anonymo.*

Aliud Ms. compendium Adrevaldi e Vita a Vincentio Barrali concinnata

7 *Præter hæc Acta, ad manum nobis eſt alia Paſſio Ms., communicata olim ex codice* Ultrajectino S. Salvatoris. *Breviora hæc Acta neceſſe non eſt lectorum oculis objicere, cum nihil contineant, quod non ſit in Adrevaldo, cujus ſunt compendium, ut clariſſime patet ex utriuſque collatione: nam non mode eadem facta utrobique referuntur, ſed ipſa etiam Adrevaldi verba paſſim retenta ſunt in compendio, reſeciſſe ſolum ſuperfluit, ſeu iis, quæ ad hiſtoriam non ſpectant. Quapropter ſi quid in illis Mſs. invenero* F *diverſum, id communicabo lectori in Annotatis ad Adrevaldum. Vincentius Barralis nova compoſuit* S. Aigulphi *& Sociorum Acta, quæ inſerum Chronologiæ ſuæ Lerinenſi pag.* 327. *& ſequentibus. Aſſerit autem hæc ſua Acta ex variis manuſcriptis perantiquiſque codicibus Lerinenſis cœnobii compilata eſſe. Præmirum quidem Barralis totum deſumptum eſt ex Paſſione Ms. primo loco edenda, quam deinde perrexit ſequi initio Vitæ; ſed poſtea magis progreſſus, & maxime in martyrio referendo, Adrevaldum ſequi maluit. Itaque duos hoſce auctores ita ſecutus eſt Barralis, ut neutrum in omnibus adoptaverit, atque alterum ubique ex altero interpolaverit. An & aliam quamdam Vitam, aut certe monumenta quæpiam alia habuerit Barralis, mihi non conſtat. Narrat quidem aliqua, quæ in prædictis Vitis non leguntur; at ea pauca ſunt, & ex conjecturis potius quam ex antiquis monumentis videntur addita, ut per deſurſum probabitur.*

Nos

AUCT. J. S. *Nos ex dictis monumentis geſta S. Aigulphi & Sociorum infra ſuo ordine diſcutiemus.*

8 *Mabillonius poſt Vitam S. Aigulphi edidit etiam brevem relationem* de translatione reliquiarum ſancti Aigulphi in caſtrum Pruvinenſe. *Obſervat pravis, litem eſſe inter Pruvinenſes & Lerinenſes de hodierna corporis poſſeſſione, de qua agemus inferius. Deinde, quid hac relatio exponat, & unde accepta ſit, explicat his verbis;* Translationis hiſtoriam primo quidem e monaſterio Lerinenſi in Floriacenſe, ac poſtea e Floriacenſi in caſtrum Pruvinum, ſic auctor anonymus in codice bibliothecæ Remigianæ apud Remos perſtringit. *Habemus eamdem Translationem, ſeu potius* Inventionis *hiſtoriam*, ex antiquis membranis domini Antonii Winn, domini d'Herouvalle, *ſub hoc titulo*: De inventione S. Aygulfi. *Dabo hanc Mſ. Relationem, collatam cum editione Mabillonii, qui aliqua hinc inde reſecuit tamquam ſuperflua. Sub finem vera adjectus eſt Serma Severini archiepiſcopi Senonenſis, habitus ad plebem poſt depoſitionem corporis. Verum cum* B *hic Serma nihil contineat, quod ſpectet ad Sanctum, & totum ſit moralis, illum huc transferre non eſt neceſſe. Dominus ſubjecit Mabillonius Miracula S. Aigulfi ex cod. Mſ. V.C.D. Herovallii. Hæc item Miracula ex ejuſdem clariſſimi Domini codice manuſcripta habeo, manu propria Papebrochii noſtri deſcripta. Ex hoc apographo, cum editione Mabillonii collata, Miracula illa recudam, & ſupplebo rurſum aliqua apud Mabillonium prætermiſſa.*

Translatio ſeu Inventio, uti & Miracula S. Aigulphi infra edenda.

§. II. S. Aigulphi patria, parentes, ætas, vita monaſtica: translatio corporis S. Benedicti eidem attributa.

S. Aigulphi natalibus parentibus nobilis conditionis.

DE *patria* S. Aigulphi *conſentiunt ſcriptores, unanimi voce affirmantes, natum fuiſſe Bleſis* *, *ſeu in caſtro Bleſenſi ad Ligerim* C *ſito, inter Aurelias & Turones. Civitas Bleſenſis, aliàs ſatis antiqua, epiſcopali dignitate ſolum exornata eſt ſub finem ſeculi* XVII. *ab Innocentio Papa XII. ſub metropoli Pariſienſi. Parentes habuit tenuioris conditionis, ſi credimus Vitæ ſcriptoribus. Aimoinus tamen in Hiſtoria Francorum cap. ultimo ait*, Bleſenſi caſtro haud ignobili genere ortum. *Non quidem nobile genus pugnat cum exiguo bonorum cenſu: attamen mirum apparet, nobilitatem illam, a vitæ ſcriptoribus præterminiſſam, deinde cognitam fuiſſe ab Aimoino, qui illis toto ſeculo eſt poſterior. Obſervandum quoque eſt cum Martino Bouquet, qui poſtremam Aimoini editionem curavit tom. 3. Scriptorum rerum Gallicarum, hoc caput in prioribus editionibus non fuiſſe*: Hoc caput, *inquit pag.* 139. *laudatus editor*, primus adjecit Chelnius ex Mſs. codicibus. Deeſt in codice Sangermanenſi. *Itaque minus certum eſt, id caput eſſe Aimoini: & tuentur, quod de nobili genere* S. Aigulphi *ibidem legitur: nam Adrevaldus nobilitatem illam negat num.* 3.

* Blois

10 *De tempore nati* Aigulphi *nihil memorat Adrevaldus: at Vita prima num.* 3. *inſinuat, natum eſſe ſub regno Dagoberti I. Exiſtimare igitur poſſumus, natum eſſe circa annum* 630. *cum extenſione aliquot annorum, quibus ferme naſci potuit, aut biennio etiam citius. Pie inſti-* D *tutus, litteriſque imbutus eſt Adoleſcens: uti ex geſtis ipſius abunde colligitur, licet de ſtudiis literarum utraque Vita ſileat. Barralis illud Actorum ſilentium liberaliter, & farſan nimium cauſenſavit, dum de ſtudiis* Aigulphi *hæc ſcripſit*: A parentibus itaque in tenera omnis imbuendus litteris traditus, brevi tempore in Grammatico, Rhetorica, Dialectico, omniumque ſcientiarum genere ita viguit, quod ingenii ſui perſpicacitate parentes ſimul & patriam decoraret. *Litteris imbuit Vitam monaſticam elegit in abbatia Floriacenſi, cui tum præerat S. Mummolus abbas, uti ait Adrevaldus num.* 4. *&* 5. *Tempus inchoatæ vitæ monaſticæ non aliter exprimunt ſcriptores, quam quod dicant juvenem fuiſſe tunc* Aigulphum (*annorum farſan octodecim aut viginti*) *& abbatiæ præfuiſſe Mummolum, cujus diuturnus dicitur fuiſſe præfectura.*

11 *Eo tempore tamen, quo conſtructum eſt monaſterium Floriacenſe, utcumque colligi poſſet,* E *qua fere anna vitam monaſticam exorſus ſit* Aigulphus, *modo tempus illud certo ſatis poſſet aſſignari. Conſtructum eſſa illud cœnobium tempore Clodovei II. Francorum regis, teſtatur Vita prima num.* 5. *idemque aſſerunt multi alii ſcriptores, ita ut res minime ſit dubia. Veram, cum Clodoveus ad annos octodecim regnum tenuerit, nota illa temporis nimis eſt vaga. Teſtamentum Leodebodi abbatis, qui Floriacenſe monaſterium conſtruxit, notatur anno* 6. *Clodovei regis: atque ex eo ſequeretur, fundationem eſſe cœptam prioribus annis regni Clodovei, uti cœptam vult Mabillonius in Annalibus tom.* 1. *pag.* 380., *narrans fundationem ad annum* 641. *At dubitandum non eſt, quin epocha teſtamenti ſit corrupta, niſi ipſum teſtamentum totum ſit commentitium: nam ſub initium Leodebodus non ſolum ſe dicit egiſſe cum Clodoveo rege, ſed etiam cum* glorioſa domina uxore ejus Baltilde regina. *Certum autem eſt, Baſildem multo ſerius nuptam fuiſſe Clodoveo, cum hic puer ad regnum perveneris. Agnoſcit Mabillonius hoc aliaquin conſiſtere non poſſe cum anno ſecundo Clodovei; vult tamen teſtamentum* bonæ notæ *eſſe, exceptis iis, quæ de S. Baſildo, de S. Audoena, ac de S. Leodegario in illa leguntur. Quin & mox ait*: F Ut rem totam in pauco contrahem; ab ineunte, ut jam dixi, Chlodovei junioris principatu condi cœptam eſt monaſterium Floriacenſe. *At domum ex tempore tranſlati corporis S. Benedicti, atque ea annis quatuordecim primorum abbatum, calculum conduxit cœnobio ad annum* 641. *reduci poſſe affirmat.*

Mabilonius vult fundatum monaſterium Floriacenſe circa annum 641.

12. *Verum aut teſtamentum conſiſtere nequit, aut abbatia ſerius eſt condita: nam Leodebodus in teſtamento dicit*, Mnaſterium in honore ſancti Petri ædificare delibero. *Necdum igitur erat conſtructum monaſterium, quando jam dicit ſe egiſſe cum Batilda regina. Batildis autem regina non fuit ante annum fere* 650. *Itaque fundatio collocanda circa annum* 650., *aguoſcendaque eſt corruptio epochæ teſtamenti: aut teſtamentum omnino eſt defendendum, prout jam illud defendit & pro ſuppoſititio agnovit Longuevalius in Hiſtoria eccleſiæ Gallicanæ tom.* 3. *pag.* 565. *Cointius vero in Annalibus Francorum ad annum* 667. *idem teſtamentum excutiens, num.* 18. *tam multa in characteribus chronologicis corrigenda judicat, ut tandem concludat, illud ſactum eſſe anno* Clotarii III. *regis duodecimo*, Chriſti

ſed nihil certi ſcitur dici, niſi fundatio eſſet ſub Clodoveo II.

Leguntur Dagoberti I.

A Christi sexcentesimo sexagesimo septimo. *Verum Comitus minimum cecedit ab annibus scriptoribus, qui tradunt sub Clodoveo II. fundatum Floriacense cœnobium. Pagium ad annum 664. n. 19. pro* anno secundo *Clodoveo in testamento substituendum ait*, anno duodecimo, *constructionemque monasterii anno 649. affigendam. Mihi sane hæc omnia incertiora videntur, quam ut subsidio esse possint ab stabiliendam chronotaxim. Quapropter id unum ut certum assumo, conditum esse monasterium sub Clodoveo II. atque adeo abbatem verisimiliter nullum præfuisse ante annum 640. cum multa ante electionem abbatis præmittenda fuerint, contra vero, si valeat in ceteris Leodebodi testamentum, solæque nota chronologicæ sint corruptæ, non potuisse illi monasterio abbatem præfici, nisi circa annum 650. aut serius.*

13 *Aimoinus Floriacensis jam ante laudatus cap. ultimo constructionem monasterii Floriacensis, aliaque ad propositum nostrum conducentia refert hoc modo:* Glorioso rege Clodoveo, Dagoberti filio, regni Francorum moderamina disponente, quidam vir genere nobilis, nec minus probitate clarus mentis, Leodebodus nomine, in B monasterio S. Aniani, suburbio Aurelianensi, abbatis fungebatur officio. Hic ad sæpe dictum accedens principem, commutationem exposcebat fieri Floriaci fisci. Cui petitioni rex, ut erat mente benignus, libens annuit: acceptoque a memorato abbate prædio, quod ei ex paterna obvenerat hæreditate, præfatum fiscum Floriacum in ejus transfudit dominium. Qui optatis potitus, nequaquam eumdem locum diu vacare passus est: sed ædificatis duabus basilicis, una in honore Apostolorum Principis Petri, aliâque in veneratione Genitricis Dei Mariæ, mox etiam construxit habitacula monachorum usibus congrua: adunatisque quibusque nobilibus, vel etiam Deo servire cupientibus, abbatem instituit nomine Rigomarum. Qui, quinquennio expleto, ex hoc transiens seculo, successorem accepit nomine Mummolum. Hic bonus pastor, dum crediturn sibi a summoque vetoque pastore Deo augmentare gregem studeret, quemdam innocentis vitæ virum, vocabulo Aigulphum, Blesensi castro haud ignobili genere ortum, suscepit ad serviendum Christo conversum. *Ex hit* C *habemus* Aigulphum *in monasterium ingressum esse, postquam eidem quinquennio præfuerat Rigomarus, eique substitutus erat Mummolus, ita ut ipsius ingressum figere liceat prater propter ad annum 650. licet fateamur ingredi potuisse uno altereve anno citius, & serius etiam pluribus.*

atque ex is probari Aigulphum recepturn circa annum 650. aut aliquot annis serius.

14 *De eximio fervore, egregiisque virtutibus Sancti abunde agunt Vitæ scriptores. Hisce relatis, Adrevaldus in Vita secunda num. 7. refert corpus S. Benedicti ab* Aigulpho *translatum esse ad monasterium Floriacense. Adrevoldo adstipulatur Aimoinus, præmissis hæc subjungens:* Quem (*Aigulphum*) etiam processu temporis in monastica probatum conversatione, ad Beneventanam direxit provinciam (*Mummolus*) ut sancti patris Benedicti exinde ad Gallias transferret glebam, cunctis mortalibus reverendam. Cujus ille præcepto haud segniter paruit, & sanctissima membra jam dicti patris cum ossibus sororis ejus Scholasticæ Gallis intulit. Quod qui plenius scire voluerit, in libro, qui de Translatione patris Benedicti prætitulatur, invenire poterit. *Liber, quem hic assignat Aimoinus, quemque similiter designat Adrevaldus, editus est apud nos tom. III. Martii pag. 302. & sequentibus. De missione* Aigulphi *ibid. num. 3. sic habetur:* Misit (*Mummolus*) ad prædictam provinciam unum ex sommilitonibus suis, nomine Aygulphum, monachum. Hic namque sibi fuisse revelatum divinitus dicebat, ut prædictus Vir illuc perigens, corpus jam dicti transferres Benedicti. Fuit namque idem Aygulphus venerabilis vir, & Deo omnino placere gestiens: qui quantæ sanctitatis fueris, cujusve virtutis, finis probavit, in quo omnis laus secure canitur. *Porro qualis visio oblata dicitur Mummolo abbati, ut mitteret* Aigulphum *pro corpore S. Benedicti; talem etiam eodem tempore oblatam volunt S. Berario episcopo* Cenomanensi, *ut aliquos a suis Casinum destinares ad quarendum ac transferendum corpus S. Scholasticæ.*

Translatio corporum SS. Benedicti & Scholasticæ Aigulpho adscripta.

AUCT. J. S.

15 *His igitur* Cenomanenses, *si credimus laudatæ Historiæ, perlati Floriacum, inveniunt* Aigulphum *accinctum itineri, ac* communi decreto cœptum opus simul statuunt peragere. *Romam vero ubi perveneruut, divisi sunt,* ne- E gotium, quod cœperant, perfecturi. Memoratus Aygulphus, intermissis interim bis, quæ palam ostentaverat velle, locorum scilicet sanctorum circuitionibus, expeditioni operam dedit, certans ocyus perficere, quod sibi injunctum fuerat, sanctum mandatum. Tandem itaque pervenit ad locum castri, quod vocatur Casinum: ibidemque paulisper itineri finem imponens, exspectabat eventum rei, orans illum, qui visionem superius prolatam revelare dignatus est, quique se ad hoc opus destinaverat, ut non in vacuum tantum iter consummi vellet; sed, sicut promiserat, thecam thesauri sui ei revelare dignaretur. *Mox cap. 2. dicitur* Aigulphus *consilium suum seni cuidam aperuisse, ut is quarenti ferret auxilium. Eadem quoque narrantur in Vita S. Berarii* Cenomanensis *episcopi, cum hac tamen differentia, quod auctor Floriacensis* Aigulphum *ante socios* Cenomanenses *deducas Casinum, corporumque inventionem soli illi sic attribuat, ut velit* Cenomanenses *venisse, quando corpora jam erant inventa. At Vita S. Berarii, edita a Mabillonio tom. 3. Analectorum, pag. 170. affirmat; divisos quidem Roma fuisse Floriacenses a* Cenomanensibus, *quis utrique volebant consilium suum celare; sed eodem die Casinum venisse,* F ubi tandem sibimet mutuo lui itineris caulam, & ob quod desiderium tam longum sumsissent laboiem, qui diu occultaverant, manifestarunt. *Hanc mutui consilii manifestationem Floriacenses, qui totam inventionem* Aigulpho *attribuunt, inventioni postponunt. At* Cenomanenses *inventionem utriusque adscribunt. Alterutra pars hic certo aberrat, si non utraque.*

quæ eorum sententia vera.

16 *Senex autem ille, cui aut solus* Aigulphus, *aut omnes simul, cursum itineris sui indicaverant, promissa laboris præmio, operam suam addixisse, & sale consilium dedisse, dicitur in Historia translationis n. 5.* Cum, inquit, lucifugæ noctis tempora, conticiniique metas propinquare prospexeris, tu ne ad modicum quidem indulge quieti; sed tecti abdita linquens, nudo sub aeris axe indefessus speculator adesto. Cumque solitudinis hujus locum aliquem lumine clarissimo radiare conspexeris nivei montis instar, notato certa mente locum: eamque ibi inveniendum est, unde tuæ curæ finis imponatur. *Dum vero sic vigilat* Aigulphus *aut solus, aut cum aliis*, conspicit eminus locum lumine

quem eum narrarunt.

clare

AUCT. J. S.

claro micantem, ceu cum luminatibus facibuſque denſis locus aliquis perfuſus illuſtratur. *Circa tempus matutinum* ad locum intrepidus properat, cujus notator extiterat: *ibique*, ſicut longe ante optaverat, cuncta *inveniens*, Proſperatori itioeris ſui grates innumeras rependit. Namque locum adiens, loculum *ibidem* invenit, exterius quidem vilem, *interius* autem retinentem magni pretii margaritas. Pro fotibus autem petræ ſcilicet ſuperpoſitæ præfixa erant notamina, quorum *interius* Buſta jacebant. His, ſicut diu optaverat, *inventis*, pateſacto a latere evacuatoque locello, theſaurum invenerum unius ſportellæ concluſit ſinu, quæ ſporta haſtanus penes nos quaſi nova habetur. Quibus patratis omnibus, improviſo adfuot ſocii, ... quærentes & ipſi non diu quæſita benedictione fruſtrati ... Moxque cum feſtinatione rettogradam iter arripientes, feſtinato ſimul regredi curabant, portaotes, quas *invenerant* dono divino pretioſiſſimas margaritas.

Floriacenſes & Ce-nomanenſes ſcriptores.

B 17 *Haſtenus de inventione ipſa hiſtoricus Floriacenſis Adalbertus. Nunc etiam compendio accipe, quæ idem in itinere Floriacum verſus, ac deinde contigiſſe affirmat.* Vox allata divinitus, *inquit num.* 7. prohibuit eos moras nectere in eundo. *Pontifex vero Remenſis alia viſione monitus, ipſos abeuntes perſequitur: ſed illi* tenebrarum denſitate *divinitus* tecti *non potuerunt invenire. Deinde miracula quædam referuntur, quæ facta dicuntur in itinere. Demum cap.* 3. *centenio aliqua fuiſſe aſſeritur, quia* Aigulphus *utrumque corpus Floriaci retinere cupiebat: difficultas quoque occurrebat in diſcernendis oſſibus S. Benedicti & S. Scholaſticæ*, quæ, *inquit*, confuſe unius ſportellæ ſinus retinebat. *Verum, ſopita contentione, & facta diſcretione, ut ibidem legi poteſt, corpus S. Benedicti apud Floriacenſes menſiſſe, & corpus S. Scholaſticæ Cenomanenſibus traditum aſſeritur. Eadem narrantur in Vita S. Betarii, cujus auctor videtur omnia hauſiſſe ex Adalberto Floriacenſi, ſic tamen ut noluerit honorem inventorum corporum ſolo* Aigulpho *attribuere. Porro diſſimulare nequeo, multa reperiri in dicta tranſlationis Hiſtoria, quæ parum mihi apparent veriſimilia, quæque non conſonant cum antiquioribus ſcriptoribus.*

C 18 *Mabillonius tom.* 4. *Analectorum pag.* 451. *edidit ex* Ratiſponenſi codice S. Emmerammi, ante annos nongentos ſcripto (*id eſt, ſub finem ſeculi* VIII. *ſi codicis antiquitatem recte aſſignavit, anno* 1685. *ſcribens Mabillonius*) *quamdam prædictæ tranſlationis relationem, quæ*, *inquit*, auctorem æqualem ejus temporis, quo tranſlatio facta eſt, habere videtur. *At ego in tota iſta relatione ne unum quidem reperio verbum, ex quo inferre poſſim, ſcriptorem iſtum tranſlationi eſſe contemporaneum, licet alioqui dubitandum non ſit, quin antiquior ſit Adelberto Floriacenſi. Subdit Mabillonius:* Germanum hunc eſſe exiſtimo, non modo quod in Germania repertus eſt codex, ſed etiam quod nomina Mummoli abbatis, & Aigulfi monachi tranſlationis auctoris, utpote alienigena, ignoravit, & quod S. Scholaſticæ corpus Floriaci remanſiſſe opinatus eſt. *Hanc conjecturæ lubens ſubſcribo. Addo etiam, hunc ſcriptorem videri primum, qui illam tranſlationem narravit; aut certe primum ex illis, quorum ſcripta ad nos pervenerunt. Hunc igitur conferre oportet cum Hiſtoria Floriacenſi, ducentis fere annis poſt tranſlationem compoſita.*

Operam quidem dedimus ut eandem in vetuſtis tranſlationem reperiremus,

19 *Verba illius accipe, amiſſis tamen ſuperfluis, quæ nihil ad factum ipſum attinent.* Fuit in Francia, *inquit*, per pii Patris prudentiam presbyter doctus. Hic erat iter facturus ad Italiam, volens inveſtigare, ubi ſepulta jacerent oſſa inculta ab hominibus ſancti Benedicti patria. Tandem pervenit in defectum, quod diſtat a Roma LXX. aut LXXX. milibus (*id eſt, milliaribus Italicis, & ſatis recte*) ubi olim conſtructa cella, concordia catitatis *inhabitantium* firma fuit beati Benedicti. Et tamen adhuc presbyter eum ſociis ſuis ſollicitus erat de incertitudine locorum. Qui dum nec veſtigium invenire poterat, aut cimiterium corporum; tandem a ſubulco mercede conducto *interrogavit*, & perfecte invenit locum monaſterii: ſepulcrum tamen omnino agnoſcere non potuit, donec cum ſuis ſociis conſecravit jejunium per biduum ac triduum. Et poſtea coquo eorum per ſomnium revelatum eſt, & res ipſa illis innotuit ... Et tunc diligentius perſcrutantes locum, invenerunt lapidem marmoreum perforandum. Deſtructo lapide, invenerunt oſſa ſancti Benedicti abbatis, & *in* eodem monumento oſſa beatæ Scholaſticæ ſororis ejus ſubter jacere, marmora tamen interpoſito ...

D *Illuſtrus relatio recenſetur.*

20 Congregatis vero oſſibus & lavatis, poE fuerunt ſuper ſindonem mundiſſimam *, ſeorſum tamen utriuſque, ut ſecum portarent ad regionem, Romanis ignoraotibus ... Poſtmodum ſindones, obtegentes oſſa eorum, invenit ſunt de ſanguine eorum erubere, velut de vivis corporibus emanaſſet cruor ... Et tunc etant caballo ſuperpoſita, & per longa itineris ſpatia ſe leviter portavit, quaſi nihil onetis ſentiret. Quando vero in via ſilvatica & anguſtica itinera ambularet; nec arborum offendicula, nec difficultas viarum, obſtaculum eis vel impedimentum eſſet * itineris, ut perfecte portitores agnoſcerent ob merita hoc aſſe ſancti Benedicti, atque beatæ Scholaſticæ ſororis ejus, ut proſperitas itinaris eorum tam ſecura eſſet, donec perducti eſſent in Franciam ad monaſterium, cui Floriacus nomen eſt; ubi nunc ſepulti ſunt in pace *&c. Hæc ſane relatio multum differt a relatione Floriacenſium. Nam primo nomina* Aigulphi *& Mummoli non exprimit; & ne quidem dicit, monachum fuiſſe, qui corpus tranſtulit, cum ſolum ab ipſo vocetur* presbyter doctus. 2°. *Viſiones* F *nullas memorat, excepto ſomnio coqui.* 3°. *Sepulcri inventionem memorat modo alia, quam Adalbertus.* 4°. *ait, inventas reliquias non ſportæ aut ſportulæ, ſed ſindoni impoſitas.* 5°. *Nec mixta utriuſque corporis oſſa affirmat, ſed ſeorſum poſita.*

ac conferatur cum præcedente:

* mundiſſimam

* etate.

21 *Paulus Diaconus lib.* 6. *de Geſtis Langobardorum cap.* 2. *ad propoſitum noſtrum habet ſequentia*: Circa hæc tempora, cum in caſtro Caſſino, ubi beatiſſimi Benedicti ſacrum corpus requieſcebat, aliquantis jam elapſis annis, vaſta ſolitudo exiſteret, venientes de Cenomannicorum vel Aurelianenſium regione Franci, dum apud venerabile corpus pernoctare ſe ſimulaſſent, ejuſdem venetabilis patris, pariterque ejus germanæ venerandæ Scholaſticæ oſſa auferentes, *in* ſuam patriam aſportaverunt: ubi ſingillatim duo monaſteria in utriuſque honorem, beati Benedicti & ſanctæ Scholaſticæ, conſtructa ſunt. Sed certum eſt nobis os illud venerabile, & omni nectare ſuavius, & oculos ſemper cæleſtia contuentes, cetera quoque membra, quamvis in cinerem defluxa, remanſiſſe. *Si hæc verba ſumamus, prout a Gallis intelliguntur, diverſam rurſus*

tranſlationem modo magis diverſa ac Paulus Diaconus.

A *fas relationem ſuggerunt prædictæ tranſlationis : hic enim non ignotus fuiſſe ſupponitur locus , ubi jacebant ſacra corpora , ſed notiſſimus ; cum Galli dicantur ſimuluſſe , ſe velle nocturnis precibus inſiſtere apud ſepulcrum. Cur , quæſo , ſimulaſſent , imo quomodo ſimulare potuiſſent , ſe velle ad ſepulcrum vigilare , ſi ſepulcri locus plane fuiſſet ignotus , ſi nullus Caſinenſium monachorum ad cuſtodiam corporum in parietinis monaſterii fuiſſet relictus ? Itaque ſi tubatere velimus relationi hujus auctoris , dicendum eſt reliquias non fuiſſe relictas ſine cuſtode uno aut pluribus , nec ope ſenio aut ſubulei alicujus quærendum fuiſſe ſepulcrum , uti aſſerunt alii. Hinc voces illæ* , cum in caſtro Caſſino ... vaſta ſolitudo exiſteret, *non ita ſumendæ ſunt , acſi totus nullus omnino habuiſſet habitatores: ſed* vaſta ſolitudo *ibi fuiſſe dicitur , quod monaſterium , eccleſia , omniaque fere ædificia eſſent deſtructa , quodque exiguus eremitarum numerus locum incoleret. Certo quondo Petronax Caſinum venit , ut monaſterium reſtitueret* , ibi cum aliquibus ſimplicibus viris, jam ante reſidentibus , habi-

B rare cœpit , *teſte Paulo lib. 6. cap. 40. Tales quoque ibidem fuiſſe , quando ad corpora quærenda venerunt Galli , evincit ſupra dicta ſimulatio peracturi apud ſepulcrum.*

§. III. Dubitationes circa tranſlationem SS. Benedicti & Scholaſticæ : probabilius ſolum pars corporum tranſlata. An id factum per S. Aigulphum ?

Circa tranſlationem prædictam triplex dubitatur:

TRanſlatio *S. Benedicti Floriacum annotata quoque eſt a variis martyrologis primæ notæ , quales ſunt Wandelbertus , Ado , Uſuardus , ultique plures , ſed ſine nomine* S. Aigulphi , *quem ne quidem memorarunt laudati martyrologi. Præterea Vita primo loco edenda de hac tranſlatione , quam nec ignorare nec prætermittere debuiſſet biographus , nihil uſpiam continet , ita ut primus ſcriptor , qui* Aigulphum *hujuſce tranſlationis auctorem aſſerit , ducentis fere annis poſterior. Hæc dum attente perpendo ,*

C *damque conſidero rationes , quas tranſlationi corporum S. Benedicti & S. Scholaſticæ oppoſuerunt Caſinates , qui illam conſtanter negarunt & negare hactenus pergunt , multiplex mihi oritur dubitatio. Primo enim tranſlatio ipſa mihi nequaquam videtur certa. Secundo magis appareat dubium , an omnia oſſa fuerint tranſlata. Tertio , etiamſi tranſlationem ſeu aliquot oſſium , ſeu omnium etiam , tamquam certum ſemper ſupponere vellem , ut vel ſic quidem invenirem firmo ſatis fundamento , quibus eum certe attribuerem S.* Aigulpho : *nam auctoritas Adalberti Florinenſis , quem deinde ſecuti ſunt alii , tanto mihi non videtur , ſive ætatem ipſius conſiderem , ſive ſcribendi methodum , ut , antiquis ſilentibus,* Aigulphum *tranſlationis auctorem certo ſtatuam , præſertim cum ætas* Aigulphi *minus ſuveat prædictæ epiſcopi , ut videbimus.*

ſcriptores , qui pro tranſlatione diſputarunt ;

23 *De prima dubitatione , mirum an corpora SS. Benedicti & Scholaſticæ in Galliam fuerint tranſlata , jam multis ſeculis diſputatum eſt , & maxime poſterioribus. Poſtremus Floriacenſium patronus fuit Mabillonius , qui in Actis Ordinis ſui ſeculo 2. pag. 337. alios tranſlationis propugnatores recenſet his verbis :* Poſt D
iteratam Chronici Caſſinenſis editionem nonnul- Auct.
larumque litterarum , quæ ſummorum Pontifi- J. S.
cum quorumdam nomen in gratiam Caſſinatium
præferunt , Floriacenſium noſtrorum partes primus e recentioribus ſuſcepit ac ſtrenue propugnavit Johannes a Boſco monachus Cæleſtinus , vir doctus, qui legitimæ Gallorum poſſeſſionis monimenta oculis ſuis vidit , manibus contrectavit, eaque in ſua Bibliotheca Floriacenſi anno MDCV. evulgavis. Huic e veſtigio decem poſt annis ſucceſſit Carolus Sauſſeyus eccleſiæ Aurelianenſis decanus , doctor theologus , qui in ejuſdem eccleſiæ Annalium libro IV. capite 1. inconvulſam ac perpetuam ſacri depoſiti poſſeſſionem Floriacenſibus noſtris jam diſerte ac valide vindicavit , us ceteris palmam præripuiſſe videatur. Quo in genere etiam erudite verſati ſunt noſtrates. Symon Millerus tractatu ſingulari Gallice edito , & Hugo Menardus , qui in lib. 1. Obſervat. in Martyrol. Benedict. hoc argumentum , quantum propoſitæ brevitatis ratio ſinebas , egregie tractavit. Iſtis adjungendus eſt Caroius le Coime , Annalium eccleſiaſticorum Fran- E
corum conditor , qui in tomo III. ad annum DC-
LXXIII. num. 42. nuperrime Floriacenſium cauſam , a multis jam vindicatam , iterum aſſeruis. *Hos demum ſecutus eſt ipſe Mabillonius tum hoc loco , quum iterum ea Anaolibus Benedictinis lib. 14. num. 29.*

24 *Contrariæ ſententiæ advocates idem ſic enu-* *alii , qui eandem negarunt , aut ea dubitarunt :*
merat: Pro Caſſinenſibus pugnant Matthæus Laureus , Hiſpanus , abbas monaſterii S. Salvatoris de Caſtellis , peculiari adverſus Johannem Boſchium libello , impulſu Gregorii Caſtionæi Arcimi abbatis Caſſinenſis anno MDCVII. Neapoli vulgato ; V. C. Angelus de Nuce , abbas itidem Caſſinenſis (*& deinde archiepiſcopus Roſſanenſis*) in Appendice Romanis typis excuſa ad Chronicon Caſſinenſe, Pariſiis anno ſuperiori ipſius cura editum & illuſtratum : qui totus eſt in propugnandis Leone Marſicano & Petro Diacono adverſus Menardi noſtri Obſervationes. *Idem auctor ad hanc ipſam Mabillonii Diſſertationem deinde reſpondit in Appendice ſua tertia ad Chronicon Caſinenſe. Impreſſo eſt hæc Appendix poſt Chronicon Caſinenſe nuper recuſum inter* F
Scriptores Italiæ tom. 4. pagina 623. Horum omnium Diſſertationes videri poſſunt , ubi & obſervationem quædam Horatii Blanci ad Paulum Diaconum lib. 6. cap. 2. quæ habentur apud Muratorium tom. 1. Scriptorum Italiæ pag. 490. & 491. Petro Bareatus ad unum 664. paucis de hac tranſlatione commemoravit , nec ulli partii ſe addixit. Baronium dubitantem ſecuti ſunt Bollandus & Henſchenius , aliique e Majoribus noſtris , ubi aliquid tum huc line connexum ſe offerebat. Demum diſputationum argumenta nuper recenſuit , atque in utramque partem ambiguus diſputavit Gerardus Caſteel , Prior canonici Ordinis S. Crucis , in Opuſculo edito Coloniæ anno 1734. cui titulus , Controverſiæ eccleſiaſtico-hiſtoricæ, *centrov. 34.*

25 *Dubitantibus de totius corporis , ſeu o-* *probabilius apparet , aliqua oſſa tranſlata , alia vero Caſini latere :*
mnium oſſium tranſlatione , ſic occedo , ut tamen dubitare vix poſſim , quia oſſa aliquot Floriacum fuerint tranſlata. Huic opinioni non repugnat ipſe Angelus de Nuce in prima ſua Diſſertatione , in qua ſic loquitur: Ut autem admittam pretioſi hujus noſtri theſauri particulam ali-

AUCT. J. S. quam in Gallias aliquando delatam, nec ero difficilis exorari: indeque invaluisse opinionem de translatione sancti Benedicti. Quantumvis eoim parva exiliique reliqoiarum pars nomioe totius figurate veoit, *& magis etiam ossa aliquot notabilia. Hoc confirmat exemplo S. Mauri, qui in Chronico Casinensi lib. 1. cap. 53.* reversus *dicitur Casinum, quia* os integrum brachii eo erat *ex Gallia translatum, Aliis quoque aliatis exemplis, sic ratiocinatur*: Non dispari ergo ratione, pro aliqua sancti patris nostri reliquia in Gallias delata S. Benedictum ao delatum synecdochice dictum prius fuerit, tum paulatim vulgo creditum, totum allatum. *Hæc conjectura admodum verisimile est, præsertim si admittatur, non solum extgoam partisalam, sed ossa aliquot troaslata esse: nam frequentissime accidit, ut hujsmode sbesaarum, cum veriissimæ inspiciantur, longe majores ertdantur quam revera sint. Sane noa aliaade tes ortæ sunt disputationee de corporibus quorundam Sanctorum, quam quod multi suum sbesaarum crediderint majorem, quam taveatretur, si ossa singula lustraretur; ideoque malint totum sibi attribuere, quam contrariæ partie rationce sive præjudicio expradere.*

B *ceree Pauli D ici nai ossa ab. lata sgni. mant;*

26 *Porro si verba Pauli Diaconi, qaa omniam aliorum dictis præferenda videntur, mature & sine præjudicio velimas rapendere, facile videbimas, eam utrique litiganeum parti ossa aliqaa S. Benedicti attribuere, neutri omnia. Verba illius lib. 6. cap. 2. hes sant in editis*: Circa hæc tempora, cum in castro Casstno, ubi beatissimi Benedicti sacrum corpus requiescebat (*in codice Ambrosiaae & in Modoetiensi legitur* requiescit, *teste Horatio Blaaco in aaaotatse*) aliquantis jam elapsis anais, valla tolitudo existeret, veniences de Cenumannicorum, vel Aurelianensium regione Franci, dum apud venerabile corpus pervoctace se simulassent, ejusdem venerabilis patria, pariterque ejus germanæ venerandæ Scholasticæ ossa auferentes, in suam patriam atportaverunt: ubi singillatim duo monasteria in utriusque honorem, beati Benedicti & sanctæ Scholasticæ, constructa sunt. *Hactenus auctor. Jam vero aoa video, quo fuadamento dici possit, Paulum hic solum aarrare, quid habeat fama popularis: nam ita rem exponit cum suis adjunctis, ai minime dubitandum videatur,*

C *quin propriam edisat sententiam, non alieaam. Tam clare quoque ablationem ossium affirmat, ut alitee explicari aequeat.*

ai non videtur affirmare omnia ablata ossa,

27 *Veruntamen*, tam corpus S. Benedicti duobus locis clare Casstno attribuat, diligenter iavestigandum est, quid ablatum asserat. Quippe non dicit *ablatum* corpus, *sed* ossa; *nec dicit* omnia ossa, *sed* ossa *tantum. At multa persuadent*, cum per vocem *indefinitam* ossa, *intelligere ossa aliqaa, non omnia. Primo id suadent sequentia mox verba, quibus non parva attribuit Casinensibus*: Sed certum est nobis os illud venerabile, & omni nectare suavius, & oculos semper cælestia contuentes, cetera quoque membra quamvis in cinerem defluxa, remansisse. *Hæc de solis cineribus intelligenda esse, aut sit commode intelligi posse, nihilo magis perspicio, quam saperiora explicari posse de sola fama populari. Quia potius existimo, per* os & oculos *nihil intelligi debere, nisi salvatorem, cujus nobiliores partes nominavit auctor. Per* cetera membra *intellexisse videtur ex ceteris aliqaa, sea cetera membra, quæ ablata non erant. Porro quod edutum est* quamvis in cinerem defluxa, *in Ambrosiano & Modoetiensi* redacta *solum legitur*, quamvis defluxa, *at rursum adversis lau-* D *datus editor. Verum, sive legamus* defluxa, *sive* in cinerem defluxa, *nihil immuere hæ vocibus videtur auctor, nisi compagem corporis fuisse solutam, atque hac solutione ossa, quæ Casini superaverant, a compage sua defluxisse, ac cineribus mixta in locule jacuisse sine figura corporis humani. Sito quidem scriptores aliquot eo sensu interpretatos esse hæ voces* in cinerem defluxa, *asi scriptum esset* redacta *in cinerem: at, me judice, multum fadimur; sé ostendere voluerunt, hanc esse meatem auctoris, cum & obvia & propria vocum significatio alia sit, & sequentia verba etiam contrarium innuant.*

28 *Sane* defluere in terram, *non est*, mutari *& solum Casini redactum cinerem,* in terram; *neque iavenire usquam potui, voces*, defluere in cinerem, *unquam usurpatas fuisse*, *pro* mutari *aut* redigi in cinerem. *Recte tamen dicitur*, defluere in terram, in arenam, *imo & in* cinerem, *sed ea significatione, ut res, quæ defluit, ea defluxisse aec terra fiat, nec arena, nec tinis, sed terra intelligatur impositu aut arena aut sinis. Sic ossa, quando tarses in cinerem redactæ sant, in cinerem illum necessario defluunt,* E *simulac corporis compage solutae. Hoc ipsum voluisse Paulum Diaconum, ostendunt frequentia verba*: Solum etenim singulariter Dominicum corpus non vidit corruptionem. Ceterum omniom Sanctorum corpora, in æternam postea gloriam reparando, coetuptioni subjecta sunt; his exceptis, quæ ob divina miracula sine labe servantur. *Primo his verbis comparat serruptionem corporis S. Benedicti cum carruptione corporum aliorum Sanctorum; at carpora aliorum Sanctorum non solent ita corrumpi, ut omnia prorsus etiam ossa in cinerem abeant. Secundo consolatur Casinenses de corruptione, quod ea communis sit omnibus Sanctis, paucis exceptis; at illa consolatio frivola est, si agnoscat ossa omnia, quæ manet obnoxia suæ corruptioni, alibi delata fuisse: nam ei facile regeri posset, corrumpi quidem passim corpora Sanctorum; sed ossa servari, & maxima in pretio haberi. Itaque nec his significare voluit solas emtres Casini relictas; & supra, ubi dixit* ossa *ablata esse, non* omnia, *sed* aliqua *ablata voluit, alia vero eam cineribus in sepulcro relicta.*

F *sed aliqua ablata, alia vero Casini remansisse*

29 *Hæc expositio confirmari potest primo, qaia scriptor attribuit Casinatibus* os illud venerabile *S. Benedicti. Atqui ex hominis non solum constat partibus carnese, sed etiam osseis. Certe dentes sunt pars oris, nisi & ossa palati: non igitur solas partes carneas attribuit Casinatibus. Per* os *vero & oculos totam salvatorem, cavis oculorum & oris constantem, rectius intelligi, jam monui: dixit rem certam est, illa remansisse. At, si tantum erat ablatum, non poterat certe dicere, omnem pulverem, ex oris & oculorum resolutione ortum, fuisse relictum in sepulcro, cum facile pars aliqua simul asserri potuisset. Non itaque de pulvere loquitur auctor, sed de cranio. Secundo modas, quo ossa ablata sarrat Psalas, facit, ut verisimile non sit, omnia eorum corporum ossa ablata esse: nam ea abstulerant*, dum apud venerabile corpus pernoctare se simulassent. *Furtim ergo illa nocte aperiendam erat sepulcrum, & res cito ac sine strepitu peragenda. Cavendum quam maxime erat, ai plura auferrent, quam occultare poterant, ut mane fiat suspicione tastodum discederent, spoliaque sua secum auferrent. Ipse Adalbertus*

A *bertus in Hiſtoria translationis apud nos num. 6. ait*: Theſaurum invenium unius ſportellæ concluſit ſinu. *Veriſimile autem non eſt, omnia oſſa duorum corporum uni ſportellæ tacluſa fuiſſe.*

cum duobus locis corpus Caſino attribuit

30 *Tertio Paulus Diaconus* corpus *S. Benedicti attribuit Caſino lib. 1. cap. 26. his verbis*: Denique cum divina admonitione e Sublacu io hunc, ubi requieſcit, locum ... adventaret *&c. Rurſum lib. 6. cap. 40.*: Circe hæc tempore Petronax... Caſinum caſtrum petiit, atque ad ſacrum corpus beati patris Benedicti perveniens *&c. Quod autem reſpondent aliqui, eum de foliis cineribus, aut etiam de vacuo loculo, ſic fuiſſe locutum, mihi non ſatisfacit; præſertim quia melioribus fundamentis nititur Caſinenſium cauſa, quam ut explicatione tam aliena uti hic oporteat. Ex his omnibus igitur concludere liceat, Pauli Diaconi auctoritatem, quam utraque pars litigantium ſibi favere contendit, ad nihil magis valere, quam ut amica compoſitione pars utraque agnoſcat, oſſa diviſa eſſe, & partim in Italia ſervari, partim in Gallia.*

B *hoc ultimo eſt auctor antiquus, qui ſic commode explicare nequeat.*

31 *Hæc conjectura de oſſibus SS. Benedicti & Scholaſtica partim in Galliam delatis, partim Caſini relictis, tanto mihi veriſimilior apparet, quanto commodius ſic explicari poſſunt antiqui ſcriptores, qui pro alterutra parte allegantur. Adducunt Galli Adalbertum, Adrevaldum, Adelerium, Aimoinum & S. Odonem, ſcriptores Floriacenſes: adducunt anonymum Ratisbonenſem, Waudelbertum, Adonem, Uſuardum, Rabanum, Notkerum, Reginonem, pluraſque alios, qui aiunt corpus S. Benedicti translatum. Durum eſſet, boſce omnes erroris velle convincere, præſertim cum feſtivitas translationis ſolemniter ſit celebrata. Itali contra opponunt ſcriptores minime contemnendos, Leonem Oſtienſem, Petrum Diaconum, Oderiſium Cardinalem, S. Bertharium abbatem, aliaſque plures; nec non teſtatas oſſium inſpectiones. Si quis modo contendere velles alteriue eſſe corpus, quod Caſini ſervatur pro corpore S. Benedicti, is oſtendere deberet, Gallos illos, qui oſſa tranſtulerunt, tali erroris minæ fuiſſe obnoxios, quam ſint Caſinenſes ipſi. Malim ego credere, neutros hac in re erraſſe, ſed utroſque ſibi præ aliis corpus attribuiſſe, quod magnam illius partem poſſideret; quodque loquerentur more in biſce uſitatiſſimo, nimirum* corpus *nominando, notabilem illam corporis partem, quam habebant. Sane nullus ex relatis ſcriptoribus Gallis oſſa tranſlata enumerat; nullus aſſerit ob anatomicis taſpecta eſſe, totumque corpus tuventum. Itali vero jam ultro fatentur, non ſervari apud ſe totum corpus. Nihil igitur ex biſce concludere poſſum, quod aquius ſit & veriſimilius, quam utroque loco ſervari partem; & vera eſſe miracula, quæ utroque loco facta leguntur patrocinia S. Benedicti.*

Cum tranſlationem Galli plerique rejiciant ad regnum Clodovei II.

32 *Supereſt examinandum tertium dubium, videlicet an prædicta translatio attribuenda ſit* S. Aigulpho, *cui eam adſcribunt Adalbertus, Adrevaldus, Aimoinus, aliique ſcriptores Floriacenſes, & paſſim omnes neoterici, qui tranſlationem affirmant. Ætas* S. Aigulphi, *ut jam monui, & ſilentium antiquiorum dubitationem illam ingerunt. Mabillonius in Actis ſeculo 2. pag. 349. de tempore translationis diſſerit, obſervatiſque quorumdam opinionibus, ſuam probare ſic aggreditur*: In primis occurrit Vitæ Caroli Magni veterrimus ſcriptor apud Pithœum: „ Poſt Dagobertum regnavit Chlodoveus filius „ ejus: .. a quo tempore S. Benedicti corpus D „ translatum eſt de Benevento in Franciam in vil- AUCT. „ la Floriaco „. Conſentit deſcriptor miracu- J. S. lorum S. Genulphi ... iiſdem fere verbis: " Poſt „ Dagobertum filius ejus Chlodoveus regnevit, „ cujus tempore corpus S. Benedicti de Benevento io Gallies translatum eſt „. Et Martyrologium Floriacenſe a Sauſſeyo laudatum: " Anno „ Domini DCLX. ſub Chlodoveo filio Dagoberti „ translatum eſt corpus S. Benedicti abbatis a „ monte Caſſino ad monaſterium Floriacenſe „ per Aigulfum monachum „. Deoique Chronicon S. Maxentii ſeu Malleceenſe, a Philippo Labbeo tom. 2. Biblioth. novæ editum, translationem ſæpius dictam Chlodovei ſecundi tempore collocat. Quibus omnibus Adrevaldus in libro Mirec. cap. x. & xi. & Aimoinus in Cermine de Trenslatione, aliique adſtipulantur. Nec multum recedit Clarius in Chronico ſanctı Petri Vivi, id ſub Papa Vitaliano, qui anno DCLVI. ſedere cœpit, factum referens. Certum itaque videtur, translationem illam Chlodoveo Dago- E berti filio regnante contigiſſe, non quidem prioribus regni ejus annis, quibus Floriacenſis monaſterii jacta ſunt fundamenta, ... ſed poſterioribus. *Hactenus Mabillonius, ſubdens illigandam translationem anno 653. ex ſententia Hadriani Valeſii, qui mortem Chlodovei affigit anno 654. Pagius in Critica ad annum 664. num. 18. & 19. non multum recedit ab hac opinione Mabillonii; ſed cum mortem Chlodovei II. referat ad annum 656. mavult annum 654. aut alterum e duobus ſequentibus tranſlationi aſſignare.*

33 *Jam vero ſi huic epochæ inhærere velimus, non erit admodum veriſimile*, S. Aigulphum *fuiſſe electum ad oſſa prædicta transferenda. Quippe Sanctus eo tempore videtur fuiſſe natus annos tantum viginti & quatuor circiter, aut certe necdum fuiſſe annorum triginta, cum annum ipſius natalem fixerimus circa* 630. *Deinde non poterat* Aigulphus *eo tempore multum eſſe probatus in diſciplina monaſtica: nam ingreſſum illius ſupra fiximus circa annum* 650. *quod cum anno natali ſatis congruit. An igitur credemus Juvenem viginti trium aut quatuor annorum, qui non niſi tres aut quatuor annos in monaſterio e- F xegerat, miſſum fuiſſe in Italiam tantæ expeditionis ducem? Laudatus Pagius num. 19. facile quidem id creditum fuiſſe videtur: nam conſtructionem monaſterii Floriacenſis collocat anno* 649. *primi abbatis Rigomari mortem anno* 655. poſt quinquennalem ſcilicet admioiſtrationem. *Addit* dein Mummolum abbatem renuntietum eſſe, & Aigulphum monachum ad aſportanda corpora SS. Benedicti & Scholaſticæ in Italiam miſſe. Quæ omnia, *inquit*, mire inter ſe, & cum hujus translationis hiſtoria congruunt. *Itaque, ſi Pagio credimus, Mummolus eodem anno abbas factus eſt, eodem* Aigulphum *in Ordinem admiſit, atque hunc Tironem eodem anno in Italiam ablegavit. Verum adeo unneriit fuit hic intentus fuiſſe videtur Pagius, ut nihil rectæ rationis tributrit. Quid enim rectæ rationi ſanoque judicio minus conſonum, quam Tirunculum ablegare in Italiam ad opus tam arduum?*

ſed quo non ea erat ætate diſcrimine,

34 *Sane Adrevaldus in Vita ſecundo loco e- ut mendacio ei error poſſit attribui, ſicuti aliis auctoribus,*
denda præmittit multa de exercitatione monaſtica Aigulphi, *priuſquam aſſerat, eum fuiſſe ablegatum Caſinum. Quapropter non modo Pagii calculus prorſus mihi videtur improbabilis: ſed*

AUCT. J. S. *ne ſatis quidem verriſimilis mihi apparet miſſio* Aigulphi, *etiamſi credere velimus, ad quadriennium aut quinquennium monaſtica vita prius exercitatum fuiſſe : & ab ætate trigintà annorum non longè abfuiſſe. Hæc ratio ab ætate S.* Aigulphi *petita tanto magis me reddit ambiguum, quanto minus comprehendere poſſum, cur plurimi ſcriptores, qui translationem aſſeruerunt, non nominaverint* Aigulphum, *virum utique & dignitate abbatiali & martyrio præſtantiſſimum. Aſſeruerunt in Martyrologiis ſuis translationem S. Benedicti Wandelbertus, Ado, Uſuardus, Rabanus, Notkerus : at nullus eorum* Aigulphum *affirmavit auctorem : nec dici poteſt, id contigiſſe brevitatis gratia, quia ne memoriam quidem* S. Aigulphi *ullus eorum annuntiavit. Quin imo, teſte Mabillonio in Annalibus ad Vitam*, S. Aigulfi memoria in duobus veterrimis Martyrologiis cœnobii Floriacenſis non conſignatur primaria mano, ſed recentiori.

primumque id poſt duo ſeculo annos affirmatum Adalberto.

35 *Præterea, uti omnia illa antiqua Martyrologia* S. Aigulphum *prætermiſerunt, ciſi translationem S. Benedicti continuant, ſic Vita prima ne verbum quidem habet de translatione, quæ, ut* B *factum notabile, nec ignorari debebat nec omitti a biographo. Accedit ſilentium ſcriptorum omnium ſeculi* VII. *poſt medium, & totius ſeculi* VIII. *imo & medii ſeculi* IX. *cum nullus unus Adalbertum translationem aſcripſerit* S. Aigulpho. *Demum tota illa translationis Hiſtoria, prout ab Adalberto aliiſque Floriacenſibus relata eſt, tam parum congruit cum ſcriptis ejus de re a Paulo diacono, licet Adrevaldus apud Mabillonium pag. 371. Pauli auctoritatem citet, ut vel Adalbertus vel Paulus in variis erraverit. Ut autem exiſtimem, erraſſe potius Adalbertum quam Paulum, faciunt multa, quæ in ipſius Hiſtoria modo parum veriſimili relata ſunt. De ipſe* Aigulpho *non recte ſic habet :* Namque cum bonis polleret operibus, & in monaſterio Lirinenſi ob bonorum ſtudium operum peteretur aliquantiſper exempli gratia remorari, a contrariis religioni divinæ inſidias perpeſſus, ad palmam martyrii uſque pervenit. *Ait* Aigulphus *non erat rogatus* aliquantiſper exempli gratia remorari *Lerini, ſed abbas cœnobio erat præfectus. Hæc omnia dubitare* C *me cogunt, an ſufficienti fundamento nixus fuerit Adalbertus, quando translationis auctorem fecit* S. Aigulphum.

& Paulus Diaconus referat translationem ad id tempus,

36 *Perro ſi quis malit translationem illam ſerius collocare cum Paulo Diacono, qui eam memorat circa tempora Giſulphi ducis Beneventani; jam defunctus fuerit* Aigulphus, *antequam eranſlatus fuit S. Benedicti oſſa. Giſulphus vixit circa annum* 690. *principatum adeptus eſt, uti obſervatur in annotatis ad Paulum, eumque ſeptemdecim annis tenuit, quemadmodum Paulus ipſe ſcribit lib. 6. cap.* 2. *Colligenda igitur eſt translatio ex mente Pauli Diaconi inter annum* 690. *&* 707. *quo tempore jam defunctus erat* Aigulphus. *Certius nec Floriacenſium epimenem ſecutus eſt, nec Paulum Diaconum, ſed translationem refert ad annum* 673. *Hæc epocha cum ætate* Aigulphi *recte cohæret ; ſed auctoritate antiquorum prorſus eſt deſtituta. Nititur quidem Certius num.* 51. *Paulum Diaconum, quem merito ceteris præfere, ſuo calculo conciliare, primo quia diu circa hæc tempora, quod vagum eſt atque indeterminatum : ſecundo quia, ubi cap.* 2. *narraverat translationem, cap.* 4. *refert ſynodum adverſus Monothelitas Conſtantinopoli habitam circa annum* 680. D

37 *Verum, etſi vagum tempus aſſignet Paulus, non tamen videtur retrahi poſſe uſque ad annum* 673. *ſi laudato auctori velimus inhærere. Secunda obſervatio minus ad rem facit : nam cap.* 4. *Paulus redit ad anteriora tempora, incipitque narrare quædam extra Italiam geſta, uti prima iſtius capitis verba ſtatim innuunt :* Dum hæc in Italia geruntur, hæreſis apud Conſtantinopolim orta eſt *&c. Itaque cum neque apocha Pauli Diaconi, quæ forſan iſt vertier, ſatis congruat cum ætate* Aigulphi, *fateor me non parum dubitare, an translatio eidem vere ſit attributa. Omnem tamen dubitationem lubens deponam, ſi quis monumentis ſolidiora attulerit & antiquiora, quam hactenus fuerunt prolata, ad translationem* S. Aigulpho *vindicandam.*

quo jam non obſtante non erit Aigulphus ex eodem videtur dubio.

§. IV. An Sanctus fuerit abbas S. Aniani? de tempore, quo factus eſt abbas Lerinenſis; an Arlucenſe virginum cœnobium inſtaurarit, eique abbatiſſam præfecerit Angariſmam? E

Barrulis aſſerit Aigulphum fuiſſe abbatem S. Aniani.

VINCENTIUS BARRULIS *in Vita* S. Aigulphi, *prætermiſſa translatione S. Benedicti, de qua agimus, de* S. Aigulpho *in diſciplina monaſtica jam exercitato hæc ſcribit*: Volens autem Dominus lucernam non ſub modio, ſed ſuper candelabrum poni, dedit fidelem Servum ſuper familiam ſuam, ut tribueret ei in tempore tritici menſuram. Nam monachi ſancti Aniani civitatis Aureliæ odore vitæ ejus affecti ad eum venerunt; poſtulantes ut ſuper eos paſtoris officio per aliquot dies fungi dignaretur: quorum petitioni haud acquieſcens, victus tandem obedientia & charitate aſſenſum præbuit. Qui ſuſcepti agenda curam regimiois, fratres ſuos ad promerenda æternæ vitæ gaudia monitis & diſciplinis animabat regularibus. Tanta etiam in pauperes affluebat largitate, quod eum tantam * ferme illam provinciam valida fames aggreſſa eſſet, plurimique hac calamitate deperirent, omnibus eccleſiæ thesauris, rebus quoque monaſterii in opere tam pio jam expenſis, a quotidiana fratrum alimonia (licet permodica) vix abſtinebat. Cujus munificentia eum ad regis Clodovei aures perveniſſet, de ipſe tantæ auxilium præſtaret calamitati, aurum & argentum, quibus rex Dagobertus pater ejus eccleſiam ſancti Dionyſii martyris prope pariſios honorifice decoraverat, ablatum ona cum muneribus regiis Viro Dei largitus eſt, dicens: Accipe, quæ tibi offero, Pater ſancte, ne* indigentibus, ſicut melius noveris, valeas ſubminiſtrare. Multi quoque viri curiales hoc pietatis exemplo permoti plurima impertiti ſunt. *Hactenus Barralis, qui ait ſe Vitam compoſuiſſe* ex variis manuſcriptis perantiquiſque codicibus. F

** totam*

** in*

ſed id ex falſitate conjecture & confuſione duorum videtur diduciſſe.

39 *Verumtamen exiſtimo hanc* S. Aigulphi *præfecturam ab eo inventum non eſſe in codicibus antiquis; ſed ex fallaci conjectura deductam, omnaque mox recitata ad* S. Aigulphum *non pertinere. Certe Barralis pro falſo Clodovei regis ad marginem citat Aimoinum lib. 4. cap. 41. ubi revera Aimoinus ſimile factum narrat de Clodoveo. Verum rex ille non dicitur argentum illud dediſſe* Aigulpho *abbati S. Aniani, ſed Aigulpho*

S. Dio-

A *S. Dionyſii abbati, qui eodem vivebat tempore. Itaque cum* S. Aigulphum *in hoc facto clare confundat cum Aigulpho S. Dionyſii abbate, vehementer ſuſpicor totam illam præfecturam S. Aniani non alio uiti fundamento, quam quod memoratum argentum Aigulpho abbati a Clodoveo datum legeret, cumque non aliunm noſſet iſtius temporis Aigulphum, quam Lerinenſem, facile erediderit hunc fuiſſe abbatem in Francia, & quidem S. Aniani, in cujus abbatum catalogo ingens poſt Leudebodum eſt hiatus. At utet* S. Aigulphi *non favet huic præfecturæ, maxime ſub Clodoveo II. & utraque Vita edenda ultum de illo dignitate abbatiali fiuit. Omnino igitur exiſtimo* S. Aigulphum *ex monaſterio Floriacenſi ad præfecturam Lerinenſem fuiſſe promotum; non vero ex abbate S. Aniani factum abbatem Lerinenſem.*

Annus promoti Aigulphi ad abbatiam Lerinenſem incertus.

40 *Porro uti certum eſt, abbatiæ Lerinenſi præfuiſſe* Aigulphum, *ita rurſus obſcurum eſt, quo circiter anno ad dignitatem illam fit evectus, quantoque tempore eamdem abbatiam adminiſtraverit, ac demum quo anno fuerit martyrio coronatus. Si audire lubet Adrevaldum, omnia hæc contigerunt*

B *ſub Clodoveo II. cujus obitus nunc communius notatur anno* 656. *Sed id prorſus improbabile apparet, quia ſic vix egiſſet viginti & quinque annos, quando electus eſt ad reformandos mores in celeberrima abbatia. Mabillonius in Annalibus tom.* 1. *pag.* 463. *initium præfecturæ* S. Aigulphi *refert ad annum* 661. *At quantum ex ætate* Aigulphi *conjici poteſt (nam certum non invenio temporis notam) præfectura illa ſerius collocanda. Comitius dignitati abbatiali admotam vult anno* 675. *quod ſatis congruit cum ſtatuta a nobis ætatis epocha: ſic enim agebat annos quadraginta circiter & quinque. Attamen nihil obſtat, quominus paucis aliquot annis citius aut ſerius Lerinenſis abbatiæ adminiſtrationem ordiri; nec ullam hactenus rationem allatam vidi, cur minus potuerit anno* 670. *Lerinum proficiſci, quam anno* 675. *Quare Pagius ad annum* 664. *recte dicit,* S. Aigolphum *in abbatem Lerinenſem poſtulatum eſſe incerto anno, ſic tamen ut conjecture poſſimus ex antecedentibus de ipſius ætate, id factum non eſſe diu ante annum* 670. *& ex dicendis de morte ipſius etiam fiat verſimile, non differendum*

C *ſaltem uſque ad annum* 680.

Quo tempore Aigulphus abbatiam Lerinenſem adminiſtrare cœperit. Quod ſcripſit Barralis de inſtauratore nullibi exprimitur.

41 *Quamdiu Sanctus abbatiam adminiſtraverit, nullibi exprimitur. At ſuſpicor eum ad annos aliquot abbatiæ præfuiſſe, cum non modo mores monachorum reformaſſe legatur, ſed diſperſos etiam collegiſſe & multos reflorefcenti monaſticæ diſciplinæ aggregaſſe. Nihil autem occurrit, quod cogat nos dicere, hæc intra annum unum alterumve fuiſſe peracta. Ipſa quoque machinatio rebellium monachorum ſatis diuturna fuiſſe videtur moliminis, nec tam cito, quam aliqui videntur ſibi perſuadere, ad ſupremum malitiæ culmen perducta. Porro inter geſta Lerini Vincentius Barralis de* S. Aigulpho *refert ſequentia:* Etiam virgines æmulari cupientes, (*vitam nimirum monachorum Lerinenſium*) ſanctum Vitum toto cordis affectu deprecaturæ convenerunt, ut eis monaſterium, in quo illibatam ſervare, quam cæleſti Sponſo devovarant, virginitatem poſſent, deputare (*vellet.*) Quarum devotioni annuens beatus Aygulphus, cœnobium in loco, qui Arlucus dicitur, conſtruxit ſen reparavit. Propoſuitque eis ſanctimonialem virginem, nomine Angariſmam, Bleſenſem, quam cum aliis virginibus a Galliis venire juſſe-

D rat. *Unde hujuſce monaſterii inſtaurationem acceperit Barralis, non ſatis liquet, cum neutra Vita* Auct. J. S. *quidquam de illo memoret. Adrevaldus quidem in Vitæ ſecunda num.* 30. *hæc habet:* Præterea hujus ountri (*de* Aigulphi *morte*) participem faciunt quamdam abbatiſſam, Angariſmam nomine, quæ in vicino monaſterio ſororibus præerat ſanctimonialibus, a ſancto Viro a primæva ætate tam in Scripturis ſanctis quam monaſterialibus imbuta doctrinis. *At illa ibidem non dicitur præfuiſſe monaſterio*, cujus eſt vocabulum Oratorium: *hoc autem monaſterium Bellovacenſe eſt, non Lexinenſe, uti obſervat Mabillonius in Annotatis ad Acta. Præterea non dicit Adrevaldus, monaſterium iſtud inſtauratum eſſe ab* Aigulpho; *nec aſſeris, Angariſmam abbatiſſam patriæ fuiſſe Bleſenſem. Quapropter tota rurſum illa relatio Barralis mihi admodum ſit ſuſpecta; nec ipſis Adrevaldi dictis ſatis confido.*

monaſterio Arlucenſi, cœnobio præfecta Angariſma abbatiſſa,

E 42 *Audi Mabillonium ipſam loco aſſignato de hiſce dubitantem ob lapſum Adrevaldi:* Oratorium monaſterium, *inquit*, in Provincia nullum umquam fuit, ſed in Gallia Belgica prope civitatem Bellovacorum, Oroer vulgo appellatum, cui præfuit S. Aodragiſma virgo nobilis, quæ Peovinciam inſulamve Lerioum neutiquam incoluiſſe dicitur in propriis Actis, ſub finem ſeculi iſtius Benedictini refereodia: (*Conſule paginam* 1063. *ubi pro Actis brevem collectionem de S. Andragiſma dedit.*) Si qua fides eſt Actis S. Aigulphi a Vinceotio Barrali interpolatis, Aigulfus cœnobium in loco, qui Arlucos dicitur, conſtruxit leu reparavit... præpoſuitque Angariſmam Bleſenſem... Angariſma proinde diſtinguenda eſſet ab Angadriſma, quæ origine Tarvennenſis fuit. *At dubitationem deinde depoſuiſſe videtur: nam tom.* 2. *Annalium pag.* 15. *de Arlucenſi cœnobio, ſub initium ſeculi* VI. *condito, ſic habet:* Hoc cœnobium ſanctus Aigulfus abbas ſeculo ſexto (*lege* leptimo) inſtaueavit, eidemque Angadriſmam abbatiſſam præpoſuit. *Rurſum pag.* 530. *iisdem veſtigiis inſiſtit, & Adrevaldum a Vincentio Barrali correctum ait. Veruntamen vehementer dubito, ac prædicta Barralis aſſertio plus fidei meretur, quam modo refutatus ipſius opuſcio de præfectura cœnobii S. Aniani ab* Aigulpho *adminiſtrata.*

F 43 *Certe, ſi dicta Vincentii Barralis diligenter conferamus cum aſſertis Adrevaldi, haud difficulter videbimus, non alia eum habuiſſe fundamenta ad corrigendum errorem Andrevaldi, quam conjecturas incertas; ideoque manebit dubium, an mutatus non ſit Adrevaldi error per alium errorem Vincentii Barralis. Vidit hic ſcriptor cœnobium nullum fuiſſe in inſula Lerinenſi, quod* Oratorium *diceretur: hac de cauſa* Arlucum *ſubſtituit. At non videtur novuſſe, eodem tempore monaſterio Bellovacenſi, quod* Oratorium *vocabatur, præfuiſſe abbatiſſam* Andragiſmam, *atque hanc ipſam non minus per errorem deſignari potuiſſe ab Adrevaldo, quam mendoſe aſſignaverat monaſterium* Oratorium. *Sane, cum conſtet Andragiſmam fuiſſe illo tempore Oratorii abbatiſſam, vehemens eſt ſuſpicio, æque erratum eſſe in abbatiſſa, quam in monaſterio; omniaque, quæ de Angariſma narravit ballucinatus Adrevaldus, eumque ex conjecturis corrigere tentavit Barralis, vehementer mihi ſunt ſuſpecta, præſertim cum Vitu prima de iis ne vel minimum verbum habeat; cumque Angariſma illa Arlucenſis abbatiſſa nullo alio monumento*

an errore Adrevaldi, & conjecturis male fundatis, videatur aſſertum.

AUCT. J. S. *baëlenus innotueris. Patria* Bleſenſem *facit Barralis non alia, utpote, de cauſa, quam quod ab Adrevaldo dicatur per* S. Aigulphum a primæva ætate tam in Scripturis ſanctis quam monaſterialibus imbuta doctrinis. *Hinc enim facile concluſiſſe videtur Barealis, eadem cum* Aigulpho *civitate natam fuiſſe. Quapropter nec Angariſmam inter abbatiſſas Arlucenſes recenſere auſim; nec aſſerere cœnobium Arlucenſe inſtauratum eſſe a* S. Aigulpho, *donec certioribus monumentis facta illa probentur.*

§. V. Conſpiratio pſeudo-monachorum contra ſanctum Abbatem elucidatur: tempus & locus martyrii, uti & numerus Sociorum inveſtigatur.

Conſpiratio contra Sanctum orta per duos monachos.

POſtquam S. Aigulphus *monaſticam diſciplinam in cœnobio Lerinenſi reſtituerat, graviſſima rebellium quorumdam erupit conſpiratio, qua ſanctus Abbas ad coronam martyrii tandem fuit deductus. Capita hujuſce conſpirationis fuerunt duo monachi, Arcadius & Columbus, quibus merito applices illud S. Auguſtini ſcribentis ad Hipponenſes:* Quomodo difficile ſum expertus meliores, quam qui in monaſteriis profecerunt; ita non ſum expertus pejores, quam qui in monaſteriis ceciderunt. *Si credimus Adrevaldo, Arcadius monaſterium apoſtata deſeruit, tumque demum redire vellet pœnitentiam ſimulans, ab* Aigulpho *non fuit admiſſus: at Vita prima id non habet. Utraque vero congruit in eo, quod ſuavibus* S. Aigulphi *monitis conſpiratio per annum integrum ſepta manſerit, donec tandem vehementius erumperet, poſtquam rebellis in partes ſuas traxerant Mummolum quemdam, a quo militum manipulum obtinuerunt, ad ſanctum Abbatem ipſique adhærentes violenter opprimendos.*

qui Mummolum quemdam, verſimile eſt eum epiſcopum Uceteuſem.

45 *Non eſt omnino clarum, quis ſit ille Mummolus, qui rebellibus monachis ſubſidium ferre voluit. In Vita prima num.* 14. *militum manus data dicitur a* peſſimo Mummolo Ulezię civitatis principe. *Adrevaldus in Mſ. noſtro num.* 16. *de Arcadio ſic loquitur:* Ad quemdam le contulit Niceriæ civitatis principem, nomine Mummolum: *narratque deinde Mummolum ipſum, ſpe pecuniarum allectum, cum militibus ſuis Lerinum veniſſe. In Mſ. hujus Vitæ compendio, num.* 7. *memorato, legitur:* Ad quemdam ſe contulit Uzeiæ civitatis principem, nomine Mummolum. *Mabillonius edidit,* Vicetiæ civitatis principem, nomine Mummolum: *& in Annotatis ait:* Lege „ Ucetiæ civitatis principem „ *monent tamen in Mſ. Herovallii non legi* Vicetiæ, *ſed* Niceriæ *aut* Niceæ. *Jam vero Mummolum hunc non fuiſſe principem aliquem ſecularem, ſed epiſcopum Uceteuſem ſuſpicatur Mabillonius, hac notans:* Lege, Ucetiæ civitatis principem, id eſt epiſcopum; ſic enim non raro epiſcopos appellant. Io Vita S. Amandi cap. XXIII. ad annum DCLXXIX. dicitur Mummulus Oxidenſis, id eſt, Uticenſis epiſcopus, S. Amando necem molitus eſſe. Quæ hominis ſævitia, ſicut & ætas, ſatis præſenti facto reſpondet: tametſi Lerinus inſula non parum diſtet ab Ucetia civitate Galliæ Narbonenſis. Sane in apographo V. C. D. Herovallii pro Vicetiæ legitur NICATIÆ, ſeu Niceæ, quæ urbs Lerino vicinior eſt. *Subdubitat quidem Mabillonius: attamen priorem epiſcopum de Mummolo epiſcopo Uceteuſi protulit, cum illam, æque tamen dubitanter, inſeruerit Annalibus ſuis tom.* I. *pag.* 463.

in poſtea ſuas tranſeuntes.

46 *Favet huic ſententiæ prima Vita, in qua,* ut dixi, *legitur,* Ulezię civitatis, *quod difficulter de ulla alia urbe exponi poteſt, quam de* Ucetia *vel* Ucecia, *Gallis* Uzes *vel* Ulez *dicta. Item alio vix trahi poteſt, quod in compendio eſt.* Uzeiæ civitatis. *Nec diſtantia hujus civitatis tanta eſt ab inſula Lerino, ut rei tollat verſimilitudinem, præſertim cum illius territorium Rhodano adjaceat, ita ut ex pago Uceteuſi facile Lerinum navigari poſſet. Itaque lubens ſubſcribo ſententiæ Mabillonii, cum alias Mummolo Uceteuſi, & mores efficiant, ut aliam urbem quærere non debeamus, quam* Uſeziam *aut* Uzeiam, *id eſt,* Uceſtiam. *Niceæ quidem propinquior eſt; at illa non dicitur* Niceria; *& in uno ſolum apographo* Nicetia *legitur: nullus quoque ibi notus eſt Mummolus.*

Comprehenſio Sanctorum non volle narrata in Vita ſecunda.

47 *Adrevaldus martyrium* S. Aigulphi *& Sociorum multis ornavit magis quam ornavit adjunctis, quæ parum ſunt veriſimilia, uti in annotatis oſtendam. Hic vero ſolum præcipua diſcutiam. Comprehenſionem Sanctorum ita narrat primus biographus num.* 14. *ut dubitare nequeamus, quin ſtatim in navim ad id paratam injecti ſint, avectique mutatis veſtibus ad inſulam Capraſiam, ubi aliquo tempore in ergaſtula ſunt detenti. Quapropter fictitia eſſe ſuſpicor, quæcumque narravit Adrevaldus de carcere ipſorum in inſula Lerino, geſtiſque ibidem poſt comprehenſionem: neque enim veriſimile eſt, apoſtatas monachos, ſicariosque aliquot eis ſubmiſſos, tantæ fuiſſe audaciæ, ut ſanctum Abbatem, qui haud dubie multos ſibi faventes habebat tam in monaſterio quam extra monaſterium in inſula, ſuſtinuiſſent ibidem diu in carcere detinere. Malim igitur credere Sanctum cum ſociis aliquot, qui ipſum comitati fuerant ad furorem rebellium leniendum, captata mox ab ipſis occaſione comprehenſum, abductumque ad navim; ſicuti modo plane verſimili in Vita prima legitur. De tempeſtate quoque, quam fuſe deſcribit Adrevaldus, nihil in Vita prima narratur; ita ut hæc verſimiliter etiam deleri poſſit & debeat.*

Capraſia inſula, ad quam tranſlati ſunt ſancti,

48 *Quanam porro ſit inſula* Capraſia, *in quam* S. Aigulphus *abductus fuit, nullibi ſatis expoſitum inveni. Nihil de ea inſula dicit Mabillonius, neque in Actis neque in Annalibus, niſi ex Adrevalde, quem tranſcribit tom.* I. *Annalium pag.* 463. *&* 464. *Longuevallius in Hiſteria eccleſiæ Gallicanæ tom.* 4. *pag.* 88. *in annotatis hanc dat conjecturam:* Creditur inſula, quæ ab antiquis nominabatur CAPRARIA, eſſe una ex inſulis Canariis dicta PALMA, ubi revera mons eſt, qui vocatur MONS CAPRARIUS. *Non modo mons, ſed ipſa etiam inſula Palma, creditur* Capraria *fuiſſe nominata ab antiquis. Verum non tam longe in mari Atlantico quærenda eſt* Capraſia, *aut* Capraria *inſula, ad quam Lerino avectus eſt* S. Aigulphus *cum ſociis; cum alia magis vicina reperiantur ejuſdem nominis in mari Mediterraneo. Bailletus ad* III. *Septembris in* Aigulpho *aſſignat Caprariam viciniorem, vulga* Cabrera *dictam, quæ eſt prope Majoricam, in Auſtrum. At nec hanc recte aſſignatam cenſuimus ob cauſas infra dandas.*

49 *Phi-*

A *ſita eſt inter Corſicam & Etruriam.*

49 *Philippus Cluverius Italiæ antiquæ lib.* 2. *pag.* 505. *de Capraſia aut Capraria, quam quæritis, ſic habet:* Ultra Ilvam, Oglaſa & Planaſia (*inſulis, de quibus egerat*) amplior, ut inquit Plinius, CAPRARIA inſula, vulgo hodieque dicitur CAPRAIA. Græcorum lingua vocabatur Αἴγιλα, Ægila; ſive Αἴγιλος, Ægilum, teſtibus Plinio ac Solino; ſcilicet ἀπὸ τῆς αἰγὸς, id eſt, a magno numero caprarum ſilveſtrium, quæ in ea gignebantur; ut ab eodem argumento ad Lilybæum Siciliæ promontorium tres celeberrimæ inſulæ dictæ fuerunt Αἰγάδες; & una earum, in quibus erant capræ ſilveſtres, teſte Homero Odyſſ. lib. VIII. Αἰγίλιπα, Ægila; ut Siciliæ lib. II. cap. XV. a nobis docetur. M. Varro Ruſticar. rer. lib. II. cap. III. „ Capræ, quas „ alimus, a caprio feris ſunt ortæ; a queis pro„ pter Italiam CAPRASIA inſula eſt nominata „. Noſtra hæc inter Corſicam Italiamque Capraſia ſive Capraria, præter ſupra dictos ſcriptores, Molam, Pliuium, Solinum, ac Martianum Capellam, Rutilio quoque memoratur in Itinerario. *Notatur paſſim in tabulis geographicis hæc*

B *inſula, vulgari nomine* Capraia, *inter Corſicam & Etruriam. Hanc autem eſſe, ad quam ductus eſt* S. Aigulphus *cum Sociis, perſuadet primo non magna hujus diſtantia a Lerino, certe longe minus diſtat quam aliæ omnes ejuſdem nominis, etiam quam Hiſpanica Capraria, vulgo* Cabrera *dicta. Corſicæ quoque propinqua eſt noſtra Capraſia, cui vicinam fuiſſe innuit Adrevaldus. Secundo aliæ ſolum nominantur* Capratiæ; *hæc vero etiam* Capraſia *ſuet dicta, prout ſemper nominatur in Vita* S. Aigulphi, *conſentientibus omnibus Mſs.*

multoſque habebat monachos, aut potius eremitas

50 *Tertio Adrevaldus ait, multos fuiſſe monachos in inſula Capraſia, quando eo vectus eſt* S. Aigulphus: *quod verum eſt de aſſignata modo Capraſia, & forſan nullis aliarum congruit. De monachis Capraſiæ dubitare non ſinit Rutilius Claudius Numantianus, homo paganus ſeculi* VI. *qui in Itinerario ſuo metrice ſcripto de ea ſic canit:*

Proceſſu pelagi jam ſe Capraria tollit,
Squalet lucifugis inſula plena viris.
Ipſi ſe monachos Graio cognomine dicunt,
Quod ſoli nullo vivere teſte volunt.
Munera fœtunæ metuunt, dum damna vorentur.

C Quiſquam ſponte miſer, ne miſer eſſe queat?

Subdit plura homo paganus, ut carpat monacherum inſtitutum, quod ipſi ſane placere non poterat, cum ignoraret verum Deum, cujus amore monachi & anachoretæ præſentibus ſe privant ſolatiis, ut fruantur æternis. Dubitari tamen utcumque poteſt, cœnobiaſne deſignet an anachoretas: nam utrique eo tempore dicebantur monachi. *Quin imo verba illa,* Quod ſoli nullo vivere teſte volunt, *magis congruunt anachoretis ſeu eremitis, quam cœnobitis ſimul habitantibus. Verſiculus quoque ille, qui mox ſequitur,* Sive ſuas repetunt ex fato ergaſtula pœnas, *magis deſignat eremitas: nam vox* ergaſtulus *potius congruit cellulis aut tugurriis eremitarum, quam cœnobio ſimul habitantium monachorum.*

differentia ſcriptorum in narrando, quæ geſta ſunt in ſua inſula

51 *Priuſquam ad hanc inſulam pervenirent Sancti, multa perpeſſi ſunt in navi: lingua enim ipſis præciſa, erutique oculi, uti utraque habet Vita, addens deinde ſine lingua perfecte locutos. Verum de geſtis in inſula Capraſia biographi invicem non conſentiunt. Primus ait, ibidem earceri ſeu ergaſtulo inclufos ad dies aliquot, ibique recreatos apparitione S. Michaelis archangeli;* AUCT. *ac tandem in eadem inſula martyrio coronatos.* J. S. *Ex hiſce nihil eſt, quod a veriſimilitudine exorbitas. Adrevaldus vero multa hic refert, quæ minime veriſimilia mihi apparent, adeo ut mirer, relationem ipſius a Mabillonio aliiſque ſcriptoribus crudiis fuiſſe adoptatam. Ait num.* 25. *appuliſſe ad inſulam Capraſiam, cujus ſinus retinebat maximum examen monachorum; ad hos divertiſſe in Cœna Domini, ab iiſdem benigniſſime atque humaniſſime exceptos: deinde in ſolemnitate Paſchali Columbum, diaconi officio fungentem in cœtu illo monachorum, oſculum aque præbuiſſe* S. Aigulpho *ac aliis monachis: eumdem vero, peracta Paſchali feſtivitate, Epheſum fuiſſe profectum, relictis interim* Aigulpho *ejuſque Sociis in monaſterio inſulæ, donec revertereiur: reverſum Epheſo Columbum abſtraxiſſe monaſterio Sanctos, quos navi ex Africa venienti impoſitos, in inſula alia inter Corſicam & Sardiniam per ſatellites ſuos occidi juſſit. Ita paulo prolixius* E *Adrevaldus.*

ubi multa Adrevaldus refert prorſus improbabiliter

52 *In hac autem relatione multa, ut dixi, veriſimilia non ſunt. Primo veriſimile non eſt,* Columbum *cum* S. Aigulpho *aliiſque Captivis, quibus linguas præciſi euraverat & oculos erui, diverſiſſe ad monachos. Secundo incredibile eſt, Sanctos tam crudeliter habitos, eorumque perſecutores cum ipſis,* beniguiſſime atque humaniſſime *in eodem monaſterio exceptos. Tertio illud ipſum Capraſiæ monaſterium incertum eſt, cum monachi illi forſan fuerint eremitæ, ut jam oſtendi. Quarto, quod de ſolemnitate celebratione, & oſculo Columbi dicitur, plane ridiculum eſt. Quinto nihilo veriſimilius confictum eſt iter Columbi Epheſinum. Quis enim credat, Sanctos, qui non poterant ignorare perſecutorem ſuum, eum hoc impio in ſacris myſteriis communicare voluiſſe; aut omnino aſſiſtere potuiſſe Officiis privatos oculis? Rurſum quis ſibi perſuadeat, monachorum tantum numerum, quantus erat in inſula, non cogitaſſe de ſubſidio Sanctis ferendo, ſi innocentes credebant; aut tam humaniter ipſos excepiſſe, ſi quis velit deceptos fuiſſe mendaciis perſecutorum. Hæc ſane ſibi non ſatis conſonant, & Vita prima de omnibus iſtis nihil memorat, ita ut dubitare vix poſſim, quin prorſus ſint commentitia, fictaque unice ad hiſtoriam martyrii magis exornandam, & perſecutorum malitiam graphice magis deſcribendam.* F

veriſimile quoque non eſt, ab inſula Capraſia abeſſe Corſicam

53 *Demum ex hac licentia conjecturandi, ornandique variis adjunctis Sanctorum martyrium, qua ſatis aperte uſus eſt Adrevaldus, oritur dubitatio de loco, ubi ſupremum agonem conſummarunt Sancti. Prima Vita aſſignat inſulam Capraſiam, ibique & Sanctos peremptos aſſeritis, & reliquias inde Lerinum deinde perlatas. Adrevaldus vero narrat, Sanctos rurſum navi impoſitos per Columbum, avectoſque ab inſula Capraſia: deinde in aliam navem ex Africa venientem trauſlatos, miſſoſque ad inſulam neſcio quam, inter Corſicam Sardiniamque ſitam, ut ibidem a ſatellitibus occiderentur: quod & factum affirmat. Inſula hæc in Mſs. noſtro* Amatune, *apud Mabillonium* Amatim; *aliis quoque* Amaritima, *ac* Amaritina & Amatuna *ſcribitur, ut in Annotatis ad Vitam obſervabo. At ille mihi prorſus incognita eſt; nec adverſeto potui, cognitam fuiſſe ulli ex ſcriptoribus, qui de hiſce egerunt. Quem vehementer dubito, an ipſe Adrevaldus illam cognove-*

AUCT. J. S. *quotuerit, etiam dicat inter Corſicam & Sardiniam eſſe ſitam; cum quod nullam ſimilis nominis inſulam apud geographos antiquos aut hodiernos inveniam, cum quod deducto Sanctorum ad illam inſulam modo minime verſimili ſit narrata: ac demum quia diſſentit Vita prima, cui plus tribuendum cenſeo. Itaque probabilius exiſtimo, Sanctos eſſe paſſos in inſula Capraſia, uti habet prima Vita, nec alio avectos. Quis enim prudenter credat, ſicarios eſſes, quantumvis impios, tam perdite fuiſſe audaciæ, ut Sanctos tam crudeliter tractatos quaſi in triumphum ad varia loca traducerent, de navi ſua in aliam navim tranſponerent, ſic ceſtimo ſua pluribus manifeſtarent? An tantæ erant potentiæ impii apoſtatæ, ut alterius navis rectorem pro arbitrio ſuo cogere poſſent, ad Homines quoſdam linguis oculiſque orbatos in navi ſua accipiendos, tranſvehendoſque ad inſulam quamdam, ut ibi jugularentur? Credera ſimilia poterunt, qui nugas Adrevaldi non habent perſpectas; at mihi apparent incredibilia.*

B *epochæ martyrii ſtatui debet inter annum 674. & 681.*

54 *De tempore martyrii & numero horum Martyrum Vincentius Barralis in fine Vitæ ſic laquitur:* Paſſus eſt autem beatus Aygulphus abbas & martyr cum triginta & eo amplius Monachis ſociis circa annum Domini lexcenteſimum ſexageſimum, tertio Nonas Septembris, ſedente in Sede Petri Pontifice Vitaliano. *Deinde agens de reliquiis pag. 361. triginta tres Socios* S. Aigulpho *attribuit. Alii annum 677. eorumdem martyria aſſignant, eumque annum probare nituntur eatenus deducta ex iis, quæ de Audoeno epiſcopo dicit Adrevaldus in Vita ſecunda num. 16. nos oſtendam in annotatis, frivolam, aut potius nullam, eam eſſe rationem. Itaque, cum nulla ſe offerat idonea temporis nota ad annum quempiam certum aſſignandum, Sanctorum martyrum laia fixi inter ann. 675. & 681. quod veriſimile ſit ex ætate aliiſque ante dictis, at non omnino certum. Addi ad confirmationem poteſt Chronicon Malleacenſe, editum a Labbeo tom. 2. Bibliothecæ, in quo pag. 193. ſub Theodorico rege & Ebroino Majore-domus* S. Aigulphus martyrio coronatus *dicitur, uti jam advertit Mabillonius in annotatis ad Vitam. Quippe cum Theodoricus* C *III. ſucceſſerit fratri ſuo Childerico in regnum anno 673. & Ebroinus regnum ſub ipſo adminiſtrare cœperit duobus aut tribus annis ſeriùs; ſecundum hanc epocham non poteſt martyrium* S. Aigulphi *& Sociorum collocari ante annum 675. cui illud affigis Mabillonius. Rurſum cum Ebroinus occiſus ſit anno 681. ut ad eumdem annum probat Pagius num. 27. non poteſt exactius determinari tempus martyrii, quam ſi dicamus illud contigiſſe inter ann. 675. & 681. Hoc autem tempore quinquaginta fere annorum ætatem habere poterat* S. Aigulphus.

non eſt verſimile Socios 33. cum S. Aigulpho occiſos,

55 *Socios triginta tres* S. Aigulpho *non rectius, opinor, attribuit Barralis, quam deſignavit tempus martyrii. Certe ex neutra Vita colligi poteſt, tantum fuiſſe Martyrum numerum. Prima Vita de illarum comprehenſione agit num. 13. & 14. ſed incertum ibi relinquitur, quot fuerint comprehenſi. Nam primo narratur, fugiſſe in eccleſiam beati Joannis Baptiſtæ illos, qui ſancto Paſtori adhærebant. Hi autem non videntur comprehenſi, tum quia id nullibi dicitur, tum quia ſic omnes boni fuiſſent capti, & ſoli ſuperfuiſſent perverſi, qui contra Sanctum conſpiraverant, aut horum impietatem auſi non fuerant improbare. At id* D *factum non eſſe, liquet ex geſtis poſt eadem Sanctorum Lirinenſibus relictis nuntiatum: nam teſte Vita num. 18. exemplo omnium conſurgit planctus amariſſimus, & ſtatim mittuntur aliqui, ut illorum ſacratiſſima corpora Lerinam deferreot. Itaque remanſerant in monaſterio Lerinenſi non pauci, qui addicti fuerant* Aigulpho *abbati; atque annos illi, quantum exiſtimo, qui fuga ſe ſubduxerant, aut latebras quæſierant, dum ſæviebant perſecutores.*

ſed probabilius tantum bonis martyrio Confecutis;

56 *Secundo* ſupervenientibus atrociſſimis pſeudo-monachis B. Aigulphus proceſſit obviam, illos dulciter alloquens, *uti rurſum habet Vita, quæ num. 14. de perſecutoribus ſic loquitur:* At illi ... impetum fecerunt in B. Aigulphum Socioſque ſuos, *quos ſtatim per milites comprehenderunt, navique impoſuerunt. Quinam fuerius illi Socii* B. Aigulphi, *& quot numero, non additur. Verum ex tota relatione, factiſque poſterioribus ſatis colligitur, fuiſſe aliquot Monachos, qui, neglecta periculo, cum* S. Aigulpho *obviam* E *proceſſerant perſecutoribus. Hoſce autem fuiſſe quatuor, ex quibus tres cum ſancto Abbate fuerunt occiſi, quartus vero evaſit, non inmeritu mihi perſuadere poſſum ex ſitula Vitæ primæ, qui talis eſt in apographe noſtro:* Paſſio B. Aygulphi martyris & abbatis cum tribus Monachis ſociis. *Sane non video, cur hanc titulum improbare debeam, cum numerus in eo aſſignatus longe verſimilior ſit, quam ſit numerus, quem deſignat Vincentius Barralis ſine ullo antiquorum teſtimonio, & minus probabiliter.*

ex quibus dein a quibuſdam enumeratur.

57 *Ex hiſce autem* S. Aigulphi *Sociis duos tantum nominatos invenio, & ſic quidem, ut res non omnino videatur certa de utroque. Ab Adrevaldo infra num. 19. xnus Martyrum nominatur* Trucharius. *Alterum* S. Aigulphi *Socium aſſignat* Sauſſayus *in Martyrologio Gallicano ad* III. *Septembris, data brevi Sanctorum horum elogio, ſic proſequens:* Nomioandus venit inrer hos S. Frogentius, cujus corpus ad Floriacenſe cœobium delatum, ibidem ſummo honore aſſervatur. *Hunc Sanctum annumerat Ferrarius in Catalogo generali, tamquam ſocium alterius* Aigulphi *martyris; ſed* Aigulphum *unum perperam in duos* F *dividit, aut in tres potius: nam ſemel* Arnulphum *nominat abbatem Lerinenſem, qui ab* Aigulpho *noſtro non videtur diſtinctus, & non aliunde ortus, quam ex nomine* Aigulphi *mendoſe ſcripto, cum inter abbates Lerinenſes nullus reperiatur ſanctus Arnulphus.* Aigulphum *vero noſtrum agnoſcit cum Ramano; atque alium ſuperaddit, quia hic a quibuſdam Pruvins ob reliquias annuntiatur, ut videbimus, ex diverſitate loci diverſum inferens Sanctum, uti ipſe ait in ſuis annotatis. At eatia illa prorſus inanis eſt, nam Pruvini annuntiatur, quia corpus eo tranſlatum; Lerius vero, quia ibidem fuit abbas. Itaque* S. Frogentius, *ſi ſocius eſt* S. Aigulphi, *non eſt alterius quam noſtri. Carolus Sauſſayus in Annalibus eccleſiæ Aurelianenſis lib. 4. cap. 7. n. 101. recenſens reliquias Floriaci ſervatas, ſic habet:* Corpus integrum B. Frongentii martyris, cujus Acta vitæ apud eos habentur. Celebratur una cum S. Aigulpho & Sociis martyribus die tertia Septembris. *In Fragmenta Hiſtoria Franciæ apud Chefnium tom. 3. pag. 343. in Lotharia Ludovici Pii filio de tranſlatione hæc leguntur:* Sed & alter nihilominus eadem veneris cœnobium (*Floriacenſe,*) Otto * nomine, & corpus cujuſdam * *al.* Atto

ſancti

A Eti martyris Frotgencii ſancto ſecum obtulit Benedicto. *Non quidem hic aſſeritur*, Frotgencium *fuiſſe ſocium* S. Aigulphi ; *at id ex Florinenſibus diſcere potuit Smaſſayus, cujus fidei hæc permitto.*

§. VI. Corporum translationes diſcuſſæ: cultus antiquus, & memoria in Faſtis ſacris.

Corpora Lerinum translata: ſucceſſor S. Aigulphi

C *Orpora* SS. Aigulphi *& Sociorum martyrum ex inſula, in qua occubuerunt, revecta eſſe ad inſulam Lerinenſem, Vita utraque aliique ſcriptores conſentiunt. Ex iiſdem quoque conſtat, eam translationem eſſe factam non diu poſt Sanctorum martyrium, ſimulatque eorum mors per reditum Briconii Lerinenſibus innotuit. Verumtamen alia quædam hic occurrunt dubia ob diverſitatem relationum. Anonymus in Vita prima* n. 18. *aſſerit, corpora honorifice condita ſeu* tumulata *eſſe* a B. Prigonio, ejuſdem Abbatis (*S. Aigulphi*) ſucceſſore ; *ſine ulla mentione conſtitutionis cujuſdam aut diviſionis reliquiarum. Adrevaldus vero*

B *n.* 30. *induxit Angueriſmam ubbatiſſam uxoriter urgentem, ut ſibi tradatur corpus* S. Aigulphi, *monachos autem Lerinenſes illius petitioni refragantes ; ac demum litem ſic compoſitam, ut abbatiſſæ* attributum *ſit* caput *ſancti Abbatis* cum brachio dextero ; *&* reliquum corporis cum reliquiis Sanctorum cæterorum ad monaſterium Lirinen'e . . . transferretur humandum. *Aſſerit præterea num.* 29. *in locum* S. Aigulphi *jam alium ſubſtitutum fuiſſe abbatem*, Rigomirum *nomine, quando Lerinum rediit Briconius, ex quo martyrium* Aigulphi *& Sociorum didicerunt Lerinenſes. Itaque, ſi credimus Adrevaldo, Lerinenſes jam alium elegerunt abbatem, antequam ſanctum Abbatem ſuum ſcirent defunctum.*

verſimillimum electum poſt mortem ipſius cognitum

59 *Si autem utrumque dubium æqui lance expendere velimus, aſſertiones Adrevaldi non modo priori biographo contrariæ, ſed etiam minus probabiles apparebunt. Primo verſimile non eſt, Lerinenſes ultum elegiſſe abbatem, priuſquam cognoviſſent, quid acciderit* S. Aigulpho. *Noverant quidem volenter abductum eſſe : at ignorabant, an non eſſet reditura. Secundo non videtur tam diu Lerino abfuiſſe Briconius, ut ipſa diuturnitate abſentiæ* S. Aigulphi *ſpem abjicere potuerint*

C *ipſum aliquando recipiendi : neque enim tanta eſt inſulæ Cuprufiæ a Lerino diſtantia, nec tamdiu detenti ibidem videntur Sancti, ut intra paucos hebdomadas non potuerit Lerinum redire Briconius. Tertio vehemens poteſt eſſe ſuſpicio, Adrevaldum ex ſolis conjecturis Rigomirum abbatem ſtatuiſſe ſucceſſorem* Aigulphi, *quod inveniret illum eodem ſeculo Lerinenſibus præfuiſſe. Certe Sammarthani tom.* 4. *Galliæ Chriſtianæ pag.* 362. *Ricomirum, ut idem haud dubie eſt,* Aigulpho *præponunt his verbis :* Ricomirus admioſtrabat Letinenſe alceterium circiter an. DCL. *Hæ rationes me dubitare cogunt, an vere ſcripſerit Adrevaldus, Rigomirum fuiſſe electum* Aigulphi *ſucceſſorem. Certe exiſtimo magis eſſe probabile,* Aigulphi *ſucceſſorem electum eſſe poſt reditum Briconii. An autem tunc electus ſit Rigomirus, an Prigonius, ut ſucceſſor* Aigulphi *vocatur in prima Vita, definire non poſſum. Præplaceret ſane Prigonius, ſi ille magis eſſet cognitus, quia prima Vitæ plus tribuendum puto quam Adrevaldo.*

60 *Quod ſpectat ad ea, quæ de Angariſma ubbatiſſa, datiſque eidem reliquiis aſſerunt Adrevaldus, jam dimi n.* 43. *Angariſmam ubbatiſſam Arlucenſem valde mihi eſſe ſuſpectum ; utque ex eo ſiquitur, ſuſpectu ſimiliter eſſe, quæ de reliquiis Arlucenſi monaſterio datis narravit Adrevaldus. Vincentius Barralis relationem Adrevaldi omittere voluit ; ſed eamdem pro arbitrio ſuo mutavit & auxit. Ait primo corpora inventa fuiſſe* intacta penitus, acſi tuoc præſentia vitæ curſum explevi ſſent. *Ait ſecundo :* Aderat inter eos monachus, qui, cum Aygulphus ab impiis io monaſterio torqueretur, brachii ſanitate fuerat deſtitutus. Is ſanctorum Martyrum devote membra contingens, illico ſanitatem recepit. *Neutra Vita de his quidquam habet. Ait tertio Barralis, corpora advenſſe Lerinum* ſexta decima Maii luce. *Hoc item in Vitis non legitur : attamen id ex feſto tranſlationis, aut aliunde forſan. collegit. Quarto occaſionem petendi reliquias Angariſmæ abbatiſſæ oblatum ex miraculo ſcribit, rem ita enarrans :* Aderat interea ibidem monialis, quæ glaucoma dulce lumeo amiſerat oculorum : quod deoſculando ſæpius brachium dexirum B. Aigulphi recepit.

E 61 Cujus miraculi gratia pium certamen ſanctaque æmulatio excitata eſt : nam ſanctimonialis fœmina (*ſic abbatiſſam nominat*) beati Viri corpus ſibi dari obnixe poſtulabat. Cui abbas, A filiis, inquit, Patrem ſeparare ooo decet. Et illa : Bene, mihi enim Pater prius extitit. Non me a cunabulis ſanctis monitis & diſciplina plena ioformavit ? neque ſibi in Chriſto filiam ſemper habuit ? Cujus etiam ſanctæ obedientiæ obſequens, Galliam domeſticolque penates reliqui, ne ab ejus patrocioio longius abeſſem. Et abbas : A Galliis precibus noſtris proficiſcens, ad nos deveoit, oe * ipſe nos in filios, nos vero ipſum in Patrem haberemus. Cernens itaque abbatiſſa ſuum non poſſe aſſequi deſiderium, Date oobis, inquit, ſaltem vel brachium, quo ſoror hæc ſanata eſt. Concedit Rigomitus, quod illa tanto devotionis affectu poſtulabat : quod poſtea, graſſante vaſtatione illarum partium, ad Lerinenſe cœnobium relatum eſt. *Primo, miraculum habet quidem Adrevaldus, ſed factum ſerius narrat. Deinde videt hic lector, ſolum brachium Arlucenſibus monialibus, non vero caput,* F *attribui ; & brachium quidem ita attribui, ut poſtea dicatur oelatum. Ego vero nec caput nec brachium tam cito a reliquo corpore ſeparatum fuiſſe exiſtimo : ſed omnia ſimul membra in cœnobio Lerinenſi tumulata fuiſſe credo, prout habet prima Vita : nam illa diviſio tam cito poſt mortem non eſt admodum verſimilis, relataque eſt modo minus etiam probabili.*

Patrem diviſum eſſe Lerini.

* ut

Miracula quædam Lerini ſæpe narrantur.

62 *Miracula quædam ſubjicit deinde Barralis, ſic proſequens :* Interea languidorum & infirmantium miſta multitudo littus inſulæ occupat : quorum ſanitates præſtitas ſuffragio ſanctorum Martyrum ſi ſigillatim enarrare volumus, non erit modus in pagina : e multis ergo pauca in medium affere, non erit inconvenieos, ut non credentibus aut forte neſcientibus ſint manifeſta. Vir quidam a materno partu tabiam lævam dextera breviorem haberet *, ita ut adjunctis ad latera baculis vix iocederet : ductus autem ad Sanctorum corpora, oratiooeque facta, plantis æqualibus proſiluit. Quædam etiam mulier elephantino morbo faciem habebat oppreſſam ; jamque

* habebat

Digitized by Google

AUCT. J. S. * videbatur

que oculos amiſſura ſavebat *: quæ ad monaſterium veniens, precibus fuſis, deoſculatiſque Sanctorum artubus, ſanitate priſtina ejus facies decorata eſt. Quædam etiam matrona filium mutum peperit, qui per deceonium ita permaoſit, donec ad monaſterium ductus, meritis Sanctorum loquelam recipit: cujus mater vehemeoti gaudio ſuffuſa, ad extrema vitæ deducta eſt: ſuper quam B. Aigulphi melotem imponentes, quaſi e ſomno evigilans, coram omnibus ſurrexit. Oppreſſique a dæmonibus curabaotur ſimiliter a quacumque infirmitate detioerentur, implorato Sanctorum ſuffragio, incolumes ad propria repedabant, ut vere probaretur, quia mirabilis Deus io Sanctis ſuis. *Hæc miracula ex aliis monumentis Lerinenſibus hauſta exiſtimo; nec ſtatim in depoſitione corporum, ſed deinde paulatim facta.*

Corpora omnia Lerini relicta commendat Barralis;

63 *De depoſitione eorumdem corporum hæc in fine Vitæ ſcribit Barralis:* Celebrata tamen dierum ſeptem feſtivitate, bymnis & canticis ſpiritualibus condiderunt monachi venerabilium Martyrum corpora eum odore nimio & honore io baſiliea almi patris Honorati, ubi præſtantur bene-
B ficia poſcentibus animarum & corporum. *Idem auctor pag. 361. præeuntis, ſacrum* S. Aigulphi *corpus ad ſua uſque tempora menſiſſe Lerini; hæc enim ibidem habet:* Porro Pythagorieo ſilentio non obvolvendum duco, hac noſtra adhuc ætate venerabilia lipſana ſancti & iovicti patris Aigulphi, trigintaque trium Mooacborum Lerinenſium, martyrum ſociorum ejus, in ſacro alveario inſulæ Lerinenſis, & infra ſolidam turrim in ſacello ſanctæ Crucis, veoerabiliter eum reliquis Sanctorum reliquiis aſſervari, io quadsm ea-
p's ſeu sreha lignea, deſoris picta rubeo colore eum hac ioſcriptione: HÆC SUNT CORPORA SANCTORUM AYGULPHI ET SOCIORUM EJUS: eranium vero & oſſa ſaera cspitis reverendi præfati athletæ Aygulpbi abbatis io ſtatus elevata e pectore ſurſum argentea, magnifice elaborata & inciſis in habitu pontificali cum mitra variis lapillis exornata, recondditum ioibi cuſtodiri, hac nota eireum ſignatum: „ Hoe caput B. Aygul-
„ pbi Raymondina Tombarella, & Jacobus filius
„ ejus de Nicia, monachus Lerioenſis, feceruot
„ fieri, & ego Joannes Calio feci anno MCDLII.
C „ die XXII. Maii „. *Hactenus Barralis.*

at monachi Pruvinenſes ea ſtria corpora S. Aigulphi ſibi vindicant;

64 *Mabillonius in Obſervatione prævia ad Translationem* S. Aigulphi, *quem inſeruit Actis Sanctorum Ordinis ſui ſeculo* 2. *pag. 666. obſervat prædicta aſſeri a Barrali, & mox ſubjungit ſequenta:* Contra monachi prioratus Pruvinenſis, in caſtro ſeu opido Pruvino dioeceſis Senonenſis, noo paueis argumentis ſaeras B. Martyris exuvias ſibi viodicaot, & tam caput ipſius quam magosm partem reliquiarum oſtenduot: aliquam etiam ſaert corporis portionem ante Calviniſtarum eladem oſtendebant Floriacenſes noſtri. Id generis lites dirimere, res eſt difficultatis & invidiæ plena. Verum cum ante annos ſexcentos Pruvineoſe mooaſterium in bonorem S. Aigulfi conditum fuerit ad contioeodas ejus reliquias, quas Sebuinus ſeu Seguinus Senonum archiepiſcopus cum aliis probavit, & argentea thecæ iocluſit, cauſa Pruvinenſium præponderare forſao videbitur cauſæ Lerinenſium; qui, ſi S. Aigulfi reliquias conſervaſſent, eas ſine dubio non promiſeue eum aliis Sociorum ejus corporibus, ſed ſeparatim, ini & craoium, retinuiſſent. *Haſtenus de biſco Mabillonius, qui reperus ſimilia tom. 1. Annalium pag. 530. ait depoſitas fuiſſe* D in baſilica Pruvineuſis mooaſterii S. Aigulfi, qui prioratus eſt abbatiæ Celleoſis apud Trecas.

& abunde probant, ſe ejus corpus outeorporeis partem habere.

65 *De eccleſia, prioratu, & reliquiis* S. Aigulphi *meminit in epiſtolis ſuis Petrus abbas Celleoſis, qui circa medium ſeculi XII. iſtius abbatiæ præfecturam geſſit, deindeque ad abbatiam Remenſem S. Remigii, ac demum ad epiſcopatum Carnotenſem fuit translatus. Hujus abbatis auctoritas facit, ut cauſa Pruvinenſium haud dubie præponderet, quia auctoritas ea oppoſita non magni eſt momenti. De eccleſia ſua tempore combuſta ſic loquitur lib. 1. epiſt. 18.* Hæc idcireo diximus, quia nobilis B. Aigulfi eccleſia cum omnibus appendiciis ſuis prorius ita combuſta eſt, ut oihil præter libros & Sanctorum reliquias ab incendio ſervaretur. *De combuſtione ejuſdem eccleſiæ rurſum ſcribit l. 4. epiſt. 5. & in utraque dicit, ſe reliquias* S. Aigulphi *ad varias mittere provincias, ut illarum præſentia magis excitaretur charitas fidelium, atque ita ex eorum elæmoſynis eccleſia inſtauraretur. De Priore* S. Aigulphi *loquitur lib. 3. epiſt. XI. Demum lib. 4. epiſt. 7. ſic habet:* Hoe juxta capellam ſeripſi S. Aigulphi. . E Cras in decentiſſimo tumulo, videlicet cspla nova, repoſituri lumus ſacratiſſimum corpus domini tui B. Aigulfi, cujus caput & corpus habemus. *Hæc dubitare me non ſinunt, quin corpus aut magnam corporis partem habeant Pruvinenſes. Nihil tamen obſtat, quo minus aliqua oſſa manere potuerint Lerini. Marlotus in Hiſtoria metropolis Remenſis, ſeu in ſubjuncto poſt tom. 1. Chronico S. Nicaſii Remenſis cap. 9. de ſacrario S. Nicaſii ſic habet:* Oſtenduot præterea partem ſuperiorem craoii S. Aigulfi martyris, Ordiois S. Benedicti &c. *Hiſtorium translationis, & alteram de Miraculis Pruvini factis, edam poſt Vitas, ut jam monui.*

Cultus S. Aigulphi locorumtis, & Sociorum ejus Lerini e

66 *Memoratæ ſacri corporis translationes nullum relinquunt dubium de antiquo* S. Aigulphi *cultu, licet alioquin memoria ipſius non reperiatur apud antiquiores Martyrologos. Mabillonius in annotatis ad Acta de cultu ipſius obſervavit ſequenta:* Quamvis S. Aigulfi memoria io duobus veterrimis Martyrologiis eœnobii Floriscenſis non conſigneiur primaria msnu, ſed recentiori; conſtat tamen ejus feſtum diem a Floriacenſibus ante annos ſexcentos ſollemoiter celebratum fuiſſe. Id teſtatur ſcriptor libri de ejus Miraculis, qui F principatu Ludovici VI. vivebat, uti inſcrius io libro Miraculorum num. VIII. (*apud nos n. 14.*) videbimus. *De cultu apud Pruvinenſes jam ſatis diximus, ubi de eccleſia & reliquiis Sancti egimus ex Petro Celleuſi. Nullum quoque poteſt eſſe dubium, quin Lerinenſes ipſi ſanctum Abbatem ſuum cum Sociis martyribus omnium primi cæperint venerari: non tamen invenio ullum inſtrumentum idoneum, quo determinari poteſt tempus, a quo cum Sociis ſuis coli cæpit* S. Aigulphus. *At cultum fuiſſe ſimul cum Sociis, probatur ex antiquis hymnis, quos Vincentius Barralis pag. 340. edidit ſub hoc titulo:* Alii hymni in feſtivitate S. Aygulphi abbatis & Sociorum martyrum, ex antiquato membrsno * Breviario eccleſiæ Lerinenſis Ms. delumpti.

* membraneo

hymnos continuos ipſo die Aulphi,

67 *Ipſos hymnos lectori lubens communicabo, ut ea iis ſimul videat Lerinenſibus olim incognita fuiſſe multa, quæ in Hiſtoria Adrevaldi improbavimus.* In primis Veſperis *hic hymnus proponitur:*

Pange,

A Pange, Lerinenſis chori lætitia,
Laudibus immenſis Martyrum præmia:
Qui ſulti lætantur cælica gloria,
Fideles qua præmiantur.
Aygulphum ſtirps pia dudum progenuit,
Caſtrum in Gallia Bleſente meruit:
Ipſo progenito, infernus horruit,
Ejus more præcognito.
Fit omnibus lenis jam plenus gratia,
Succurrit egenis largiens propria:
Virtutes eligit, atque per omnia
Terrena cuncta negligit.
Prece præ nimia virtutibus ratis,
Prn ſalutis via moribus probatis,
Aggregatur gregi Mumoli abbatis,
Atque vero Chriſti legi.
Chriſti Zelatorem, Ordinis Lilium,
Elegit Paſtorem Leri cœnobium:
Mundana gaudia ſerens in odium,
Salvandi dat remedia.
Te ſumma Deitas *&c.*

alter de ipſius & Sociorum martyrio.

68 AD NOCTURNUM HYMNUS

Sideri cello olympi ſupremi
Incliti geſta Martyrum triumphi
B Modula voce menteque ſuavi,
Concio, prome.
Dogmate dudum ſacro præpollentem
In Dei Sanctum, diros reformantem,
Altera ruens pars gregis perperam
Exiemplo ſævit.
Splendida cælo, terebrato viſu,
Non minus viiu divinn tuitur:
Semota lingua, inclita virtutum
Merita pandit.
Ut cruciatu pari crucientur
* *lege* Sanctum Conſortes Sanctı, Sanctos * comitantur:
Sanctus Conſortes Vir ſanctus hortatur
Ovantiér pati.
Perfide gregis Columbe Lerini
Tu complex atrox, infelix Archadi,
Quid ab improbis meruere probi
Tam dire cædi?
Sit Deo Patri *&c.*

de quo eorum agi verſus * pulſis

69 AD LAUDES HYMNUS.

Martyrum Gemma præfulgens,
Pullis * Sathanæ fraudibus
Da pius, reis indulgens,
Aygulphi frui laudibus.
C Vera eum nititur lege
Reformari cœnobium,
Ejus irruente grege,
Iram incurrit viſium.
Vincti, cæſi, Deo grati
Hic faventeſque torquentur:
Linguis ac viiu privati
A ſuis morti traduntur.
Martyres, Chriſti milites,
Supplices cuncti precemur,
Ut veræ Vitis palmites
Effecti ſurſum levemur.
Uni Trinoque *&c.*

quæritur de vita & martyrio.

70 *Demum* in ſecundis Veſperis hymnus *hic præſcribitur.*

Aygulphi pangat ſacrati nitrorem eccleſia,
Decore ritu vallati res geſtaque nimis:
Ejus vitæ regulari adſint juſti lilia.
Sumpſit legis orthodoxæ decus laudis varium:
Ejus ætas glorioſo prompſit ratum bravium:
* *auferi* Lætc, mire, euriole *auferi* * vanum gaudium.
Chorus martyrem Lerinus elegit Deo gratum,
Necat error Columbinus conſcius mira paſſum, AUCT.
Ignis obumbrans divinus aſſumit neci datum. J. S.
Ejus cohors triumphantis gemens haurit certamen,
Regis alti præpotentis egreditur velamen,
Gregis vincit jubilantis in æthere ſolamen.
Unda lavat corpuſcula ſanguinis orbatorum:
Amputarunt novacula bis linguas afflictorum:
Benigne ſumunt oſcula a capite ſortnrum.
Surſum corda luſpendentes, in cœlum conſpiciuns;
Vitam dexiram præſtolantes, ſiniſtram deſpiciunt.
Spiritum tandem vomentes, iter vitæ rapiunt.
Trinitati ſit gloria, firma jubilatio:
Illi decus, victoria, excelſa laudatio,
Regnanti cuncta per ſecula in ſuperno ſolio.

Videbit ſtudioſus lectorin biſce hymnis omnia fere, quæ leguntur in Vita prima, perſtringi breviter: nihil vero eorum, quæ addita ſunt ab Adrevaldo.

Memoria Sanctorum in Faſtis.

71 *Faſti recentiores* memoriam S. Aigulphi *& Sociorum paſſim celebrant, aliquando etiam ſine Sociis* Aigulphum *memorant. Pancas e multis annuntiationes accipe: In Uſuardo noſtro ad* III. *Septembris in margine additum ſic habet codex antiquus Herinenſis:* Item apud Pruvioum S. Aigulfi, glorioſi martyris. *Codex Bruxellenſis:* Prumiaco (*lege* Pruvinn) S. Aygulphi abbatis Lixivenſis (*lege* Lerinenſis) & martyris. *Pruvini annuntiatur etiam apud Melanum, & in Florario noſtro Ms. & hic quidem* cum Sociis, *licet Pruvino tantum attribuatur ob reliquias & cultum. Varii etiam codices Uſuardini eumdem Sanctum annuntiant in cœnobio Lerinenſi ſine Sociis, etiamſi ibidem cum Sociis fuerit cultus. Wion Sanctos noſtros ſic celebrat ſine loco ad* III. *Septembris:* Eodem die, natalis ſanctnrum martyrum Aigulphi abbatis Lerinenſis, & ſociorum Monachnrum, qui præciſis linguis, oculiſque effoſſis; gladio obtruncati ſunt. *Hæc ſunt ipſa verba Martyrologii Romani. Martyrologium Pariſienſe plura explicat hoc modo:* In Amatuna inſula prope Sardiniam, S. Aigulphi abbatis Lirinenſis, qui ob zelum diſciplinæ regularis e monaſterio erepius, præciſa lingua & effoſis oculis trucidatus eſt: cujus reliquiæ Pruvini in Bria in S. Medardi eccleſia, cui & nomen dedit, aſſervantur. *Cetera recte hic expoſita; at locus martyrii minus probabiliter ex Adrevaldo.*

VITA

auctore incerto

ex Ms. bibliotbecæ Conſtantini Cajetani.

PRÆFATIO

Martyres etiam recte vocari, qui pro veritate aut juſtitia occumbunt, oſtenditur.

Martyres eſſe, qui ordinantur propoſitio.

CUm fidelium geſta in eccleſiis recitantur, perſpicuum eſt, martyrea dici non ſolum, qui pro fide Chriſti certaverunt, ſed etiam, qui

prn

A. ANONYMO. pro conſtantia juſtitiæ & veritatis, quæ Deus eſt, ſanguinem ſuum conſtanter ſuderunt *a*, ſicut prophetæ in veteri Teſtamento didicimus: qui, ut Apoſtolus inquit, ludibria & verbera experti ſunt, inſuper & vincula & carceres, lapidati ſunt, ſecti ſunt, tentati ſunt, in occiſione gladii mortui ſunt. In Novo etiam legimus, quam plurimos variis ſuppliciis affectos non tantum ob fidei confeſſionem, ſed amore juſtitiæ & veritatis: ſicut de Joanne Baptiſta, quo inter natos mulierum non ſurrexit major, eſt manifeſtum, quem propter juſtitiam & veritatem ab Herode crudeliſſimo capite truncatum, ſæva Evangelii narrat hiſtoria. Herodes enim metuebat Joannem, ſciens eum virum ſanctum & juſtum: cuſtodiebat, &, audito eo, multa faciebat. Sed quia arguebat eum Joannes propter fratris uxorem, quam duxerat, decollatus eſt.

a Unde fideles ſuos Dominus alloquitur, dicens; Beati qui perſecutionem patiuntur propter juſtitiam. Sed ne Eccleſiæ ſuæ futuri paſtores, inſtante adverſario, timerent; eos ſui exemplo admonet, dicens: Ego ſum paſtor bonus, bonus paſtor animam ſuam dat pro ovibus ſuis. Veneramur ergo paſtores, qui igne charitatis accenſi, nec timuerunt verbera carnificum; ſed hoſtiam vivam & Deo placentem ſemetipſos offerentes, ſunt effecti Domino ſacrificium in odorem ſuavitatis. Inter quos numerandus eſt, & veneracionis debita pietate colendus cœnobii Lyrinenſis abbas & martyr Aigulphus, qui ſuccenſus veritatis ardore, & charitatis flagrantia, maluit ſubire martem, quam vitia perpeti: pro Chriſti enim eccleſia, animarum videlicet ſalute, occubuit, volens eas de faucibus tartari liberare. Cujus memoriam, plenam virtutibus & laude dignam, prout in quibuſdam geſtis monaſterii Lyrinenſis *b*, in quo præſunt, reperimus, præſtante Domino narrare incipiemus. Præmittentes ergo, quod ſcriptorum eſt antiquiorum, prædicare genus & natale ſolum, quomodo illuc advenerit, ac pro Chriſto ſulo eruore proprio invictus permanſerit, proſequemur.

Valeſius ex ſuis in Eccleſ. oſtendit auctor.

B

b

ANNOTATA.

C

a *Quodlibet opus virtutis in Deum relatum poſſe eſſe occaſionem martyrii, oſtendi ad diem præcedentem, ſeu pag. 591. hujus tomi.*

b *Nullibi res exactius ſciri potuit, quam in monaſterio Lerinenſi, cum eo redierit annus ex illis, qui capti erant cum* S. Aigulpho, *omniaque narraverit.*

CAPUT I.

S. Aigulphi patria, parentes, inſtitutio, vita monaſtica, dignitas abbatialis & felices in ea labores.

Sanctus Bleſitanus parentibus pulſi,

a

TEmpore, quo Gallorum populis Dei gratia regnaret Dagobertus *a*, Bleſenſe oppidum erat in Gallia, cujus loci parentes B. Aigulphi extiterunt: qui licet amplo bonorum cenſu, quod in mundo ſummum familiæ decus habetur, non abundarent, moribus tamen & vitæ ſanctitate excellebant. Carentes autem per aliqua tempora ſui conjugii fructu, Domini exorabant clementiam, quatenus eorum votis ſatis dignaretur facere, non ad eorum ſubſidium tantum, quam ut divinæ ſervituti manciparent. Quorum Deus vota dignoſceos, Filium hunc elegantis formæ largitus *b* eſt: quem inſtruere en ſatagebant, ut honus apud Deum & homines polleret moribus.

D

b

4 Qui adoleſcentiæ annos dum attigiſſet, & membra ejus luxuria titillaret, hanc mortiferam animæ peſtem jejuniorum medicamento fugabat: eccleſiam Dei aſſidue frequentabat divinis intentus officiis, ut ſi quando perciperet, quo inſtituto vitæ ſuæ curſum dirigeret. Tandem propheticum illud ejus auribus intonuit: Sacrificium laudis honorificabit me, & illic iter quo oſtendam illi ſalutare Dei. Eo namque tempore erat beatæ memoriæ Leodebundus *c* abbas monaſterii ſancti Aniani, quod in civitate Aureliana vatin eſt opere conſtructum. Idem pater venerabilis non immemor ſanctitatis illius patris ſanctiſſimi Mauri *d*, & bonorum vitæ morum, quos ſuis in Gallia ſucceſſoribus dereliquerat, divino afflatus ardore, ſtudebat propagare, quantum poterat, ordinem monaſticum.

dilibertate de ſtatu vitæ, ubi conſtitutus eſſet.

c

d

E

5 Qui dum pro colligendis animabus idonea loca ſollicite perquireret, vallem admodum placidam, & lata planitie amœnam reperiens, ad regem Clodovæum *e* regis Dagoberti filium ſe contulit, rogaturus, ut agrum, quem vicini Floriacum nuncupabant, largiri dignaretur ad conſtruendum monaſterium. Cujus petitioni rex ſatisfaciens, multa etiam dona ad monaſterium conſtruendum, quod Floriacenſe *f* modo dicitur, impertitus eſt. Completo itaque monaſterio, undique ad virum Dei confluebant homines, ut illic Domino militarent: quorum vitæ ſanctitas adeo vigebat, ut Floriacenſis monaſterii nomen, flores fructuſque boni odoris per totam Galliam ſpargeret. Quod audiens B. Aigulphus, orbatus parentibus, quo liberius evaderet (optabat enim ſæculi nexibus abſolutus Chriſto militare) omnia, quæ poſſidebat, in pauperum ſuſtentationem largitus eſt, & ſic nudus viam crucis ingreditur *g*.

canobium Floriacenſe, illuc deinde ingreditur:

e

f

6 Cui ioerat tanta jejuniorum auſteritas, orationum vigiliarumque aſſiduitas, ut illius converſatio cunctis miraculo foret. Tranſactis poſtmodum aliquot annis, cum beati Viri nomen & ſanctitatis ejus præconium paſſim diffunderetur, ille popularis auræ impatiens hominum conſortia evitabat: timebat enim ne Chriſtus merita ipſius in hoc mundo illi adſcriberet. Valeos autem Dominus lucernam non ſub modio, ſed ſuper candelabrum poſt, dedit fidelem Servum ſuper familiam ſuam, ut tribueret ei in tempore tritici menſuram. Cum vero ejus ſanctitatis odor ad ulteriora progrederetur, monachi Lerinenſes vitæ illius flagrantia, & religionis obſervantia, quæ tunc Gallis agebatur, permoti, communi totius monaſterii aſſenſu ad beatum Virum pervenerunt, humillimis precibus rogantes, ut patris officio eis fungi dignaretur, ut errantes monachos ſine paſtore doctrina ſua congregaret.

g

ibique virtutibus floruit, poſt. eum abbas a Lerinenſibus;

F

7 Nam monaſterium Lerinenſe, poſtquam ille acceptiſſimus Deo & charus mundo Honoratus *b* ad cæleſte regnum translatus eſt, a barbarorum nationibus indigna ſatis & inhumana uſque ad ruinam *i* pertulerat, unde monachi ſanctam inſulam abſque habitatore deſerentes, propriis deſideriis ſine paſtore ſerviebant. Quos beatus Aigulphus placide ſuſcipiens, cognitis prius helliciis vaſtationibus, & eorum vivendi moribus,

quorum præcibus vocatus aſſumitur,

b

i

Fra-

Digitized by Google

A Fratres, inquit, melius eſt, quod unum ex vobis ſeniorem, cujus imperio & authoritati ſubjiciamini, eligatis: nam meis veſtros mores non convenire perpendo. Erat in Gallia tunc, ſicut diximus, omnis regularis diſciplinæ cuſtodia, quam Maurus fortiſſimus Chriſti famulus cœnobiis dereliquerat. Videntes igitur Lerinenſes fratres beati Viri animum ad ſua vota non poſſe inclinare, iterum iterumque repetentes, inſtabant obnixius petitioni, ne abſque eo ad ſua repedarent.

confeſſorem regi Lerinum profiſcitur, monachoſque diſperſos colligit.

8 Permotus tandem ille precibus & charitate, quæ Deus eſt, vale ſuis faciens, & curialibus viris, qui eum ob virtutum ſuarum merita diligebant, ſimulque a rege, a quo affectu charo devinctus erat, abeundi voluntate permiſſa ſenatus, cujus extitit ſententia in hoc *k*, ad fratres Lerinenſis cœnobii inſtituendos iter aggreditur. Quos perhumane in Chriſti ſuſcipiens amore, prius cœpit diruta renovare habitacula, & fratres, qui aberant, ad monaſterium revocare: qui omnes ab eo benedici gaudebant.

k

B Plurimi tunc illuſtres genere, mundi hujus illecebrola converſatione contempta, ad eum confluebant, caſtella, vicos, ſimul & prædia ſua largientes, ut, abruptis ſæculi nexibus, Chriſto ſecurius deſervirent.

diſciplinam reſtituit monaſterio Lerinenſi.

9 Quibus ille, tamquam ſapiens medicus, animarum refrigeria miniſtrabat ac corporum, ſtudens non tantum præſentibus mederi languoribus, quantum etiam futuris obviare incommodis. Prius evulſa radicitus priſtinorum malorum ſentibus, divini *m*oria ſemina, & proximi poſt Deum, in eorum cordibus omni ſtudio curabat inſerere. Docebat eos præterea mundi hujus odire fallam & temporariam dulcedinem, juxta quod beatus Joannes apoſtolus ait: Nolite, chariſſimi, diligere mundum, neque ea, quæ in mundo ſunt: ſi quis diligit mundum, non eſt charitas Patris in eo. Unde, paucis diebus peractis, congregatio illa angelicam vitam ducens in terris, ita in cæleſtibus diſciplinis viguit, ſicut monaſterium ante flotuera*s*.

quod ſanctis regit.

10 Cernens B. Aigulphus gregem ſuum, quæ retro ſunt, oblivi*ſ*ci, & ad æterna anhelare, immenſas Deo laudes perſolvebat. Odore namque vitæ eorum circumquaque diffuſo, plurimi

C illuſtres viri colla jugo Chriſti ſubmittebant. O quam fœlix erat proinde Lerinenſis inſula inclyto milite Chriſti Aigulpho inſignita, in quo eximia enitebat charitas, & innocentiæ puritas: ſubdita regebat membra tranquillitate permaxima, cui poteſtas invincibilis erat in dæmones effugando. Puritas dulcedine mixta, gratiaque ſeveritas omnibus bonis ac religioſis filiis, Deum in veritate quærentibus, amabilem & decorum reddebant.

ANNOTATA.

a *Dagobertus I. regnare cœpit in Auſtraſia, vivente patre Clotario II. anno* 622. *mortuo deinde Clotario an.* 628. *monarchiam Gallicam adeptus eſt. Poſteriorem hanc epocham innuit auctor: ſed verſimiliter non multis annis regnaverat in tota Gallia Dagobertus, quando natus eſt* Aigulphus. *Hæc de cauſa annum ipſius natalem fixi circa an.* 630. *cum nonnulla cautela. Conſule Commentarium n.* 10. *ubi etiam n.* 9. *de Bleſis aut Bleſenſi oppido aliquid dictum, uti & de genero Sanctæ.*

b *De impetrata parentum precibus* Aigulpho A. ANNO NEMO.

c *Scriptores Benedictini, qui continuant hoc tempore editionem Galliæ Chriſtianæ, tom.* 8. *col.* 1520. *dant breve elogium Leodebodi abbatis, qui hic ſcribitur* Leodebundus. *Memoratur apud nos inter prætermiſſos ad diem* 14. *Junii, ibique vocatur* Leodebaldus. *Adalbertus Floriacenſis in Hiſtoria tranſlationis SS. Benedicti & Scholaſticæ tom.* 3. *Martii pag.* 302. *deſcribit fundationem Floriacenſem a Leodebodo factam. Quod de loco hic dicitur*, in civitate Aurelisna, *intelligas in ſuburbio, aut* prope mœnia urbis Aurelianæ, *ut loquitur Adalbertus mox laudatus.*

d *Maurus hic eſt propagator monaſticæ diſciplinæ in Gallia. An autem hic idem ſit cum diſcipulo S. Benedicti, ex hoc loco colligi nequit, cum nulla ſint monita de S. Benedicto.*

e *Clodoveus II. patri Dagoberto ſucceſſit anno* 638. *ut communiter nunc habet ſententia.*

f *Floriacenſe monaſterium deſcribunt mox laudati editores Galliæ Chriſtianæ tom.* 8. *col.* 1538. *illudque locant* octodecim paſſuum millibus ſeu ſeptem E leucis ſupra Aurelianos. *Volunt etiam*, Floriacum conditum anno ſecundo Chlodovæi regis, ut legitur *in* teſtamento Leodebodi auctoris. *At teſtamentum, prout exſtat, ſibi manifeſte contradicit. Conſule dicta in Comment. n.* 11. *&* 12.

g *Ingreſſum* S. Aigulphi *non diu ante an.* 650. *fixi poſſe, dixi in Comment. n.* 13. *Convenit illud tempus cum anno natali, quem circa* 630. *fixi. Neutrum multo citius collocari recte poteſt, ſed utrumque aliquot annis ſerius potuit contingere.*

h *De S. Honorato epiſcopo deinde Arelatenſi, qui non modo abbas, ſed etiam fundator fuit monachorum Lerinenſium, apud nos actum eſt ad* 16. *Januarii. Multa quoque de eodem Mabillonius tom.* 1. *Annalium, ubi pag.* 13. *aſſerit, monaſterium Lerinenſe conditum* ineunte ſeculo quinto.

i *Non quidem ſcripſis mandatam reperio vaſtationem illam inſulæ Lerinenſi ante præfecturam* S. Aigulphi, *nec illam in Vita ſecunda memorat Adrevaldus; res tamen ſatis eſt credibilis, ſive id factum fuerit a Burgundionibus, ſive a Gothis, ſive a Longobardis. Priores Arianæ hæreſi addicti ſatis diu in Provincia fuere, ut Lerinum vaſtare ſæpius potuerint ſeculo* V. *&* VI. *Longobardi* F *vere pagani ſeculo* VI. *frequentia bella geſſerunt cum Francis, & non raro in Provinciam irruperunt, ita ut facile potuerint Lerinum vaſtare, atque officere ut monachi cogerentur inſulam deſerere. Hujuſmodi vaſtationes bellicas, quas etiam ſec.* VII. *a Longobardis pati potuit Lerinus, tamquam cauſam relaxatæ diſciplinæ allegat hujus Vitæ auctor.*

k *Phraſis mendoſa eſt, aut certe parum Latina. Poteſt ſic expoſ*ui: Simulque a rege, a quo affectu charo devinctus erat, abeundi licentia impetrata conſilio ſenatus, qui regi ſuadebat. *Adrevaldus n.* 8. *ait*, Aigulphum *juſſu regis, & ſententibus ita proceribus, præfecturam ſuſcepiſſe. Eodem ſenſu etiam anonymus noſter facile explicari poteſt. Porro non ait auctor, quis fuerit rex ille, cujus conſenſu Lerinum abiit Sanctus. At ſub nullo rege abitus probabilius locari poteſt, quam circa finem regni Clotarii III. Sed etiam eo defuncto, regnantoque Childerico II. aut hujus ſucceſſore Theodorico III. abire potuit.*

A. ANONYMO.

CAPUT II.

Conſpiratio quorumdam rebellium, qui Mummoli ſubſidio S. Aigulphum cum aliquot Sociis captum ad inſulam Capraſiam abducunt, variiſque affectos cruciatibus Martyres tandem occidunt.

Conſpiratio Arcadii & Columbi.

SEd antiquus hoſtis humani generis diabolus gloriam Domini videns augeri in hac beatiſſima inſula, quippe cujus atrociſſimi inimici invidia mors in orbem terrarum ingreſſa fuerat, ægre ferebat: dolebat enim ſibi illos ab eo ſubripi, quos dudum ſibi ſubjectos habuerat. Itaque quoſdam velut ſua membra extirpavit, Arcadium ſcilicet & Columbum, ſellis amaritudine obſitos, quibus odio ſemper erat arcta via, quæ ducit ad vitam. Suadebat eis meminiſſe prælentis ſolatia, quæ ſub beati Viri magiſterio conſtituti reſumere non licebat. In horum ergo corda, ſicut in Judam, immiſit diabolus, ut Magiſtrum proderent, quatenus paſtore effugato, errantes oves paſtora carentes facilius diſtrahrrent.

qui & alibi atrocitatis & diſſidiorum ſemina, quam ſi nihil ad rem.

12 Malorum autem rabies, a duobus his exeitata ſigniferis, cæteris Viro Dei adhærentibus numero prævaluit: ſemper enim ſtultorum numerоſior eſt numerus quam bonorum. Iniquitatisque perverſæ voluntatis ſuæ finem aſſequi non valentes, rixarum fomenta in congregatione ſuſcitabant, ut a ſancto propoſito revocarent, quos ſanctus Pater in Dei ſervitio inſtituerat. Animadvertens autem beatus Aigulphus, quo malorum vota tendrrent, ne violaretur diſciplina regularis, velut columna immobilis acceſſit, & hilari vultu, menteque tranquilla eorum pectoris ſtuduit lenire furorem, dicens: O mei filii dulciſſimi, ac nimium amantiſſimi, quid violatis fœdus, quod in hac inſula ex diverſis muodi partibus * adunavis. Dilcite ſimultatibus veſtris renunciare, & Chriſti verbis obedire, dicentis: Diſcite a me, quia mitis ſum & humilis corde; & invenietis requiem animabus veſtris. Humilitatem virtutum omnium habete amicam, & curate tamquam unicam poſſidere. Beati viri oratione completa, ſcelerumorum furor ad tempus mitigatur, ſuamque culpam fatentur.

C

* Adde vos

*judgo? meorum conjuratio revocatur, & ſocii plerique probi, Aigulphus * irruentibus inique*

13 At expleto anno, eorum potior exſurgit, ac per Arcadium & Columbum omnis ille malignantium cœtus conjuratorum commovetur; & irruentes iniqui * in innocentes, qui ſancto Paſtori adhærebant, ipſi in eccleſiam beati Joannis Bapriſtæ ſeſe contulerunt, animas & corpora ſua Domino commendantes. Sed ſupervenientibus atrociſſimis pſeudo-monachis beatus Aigulphus proceſſit obviam, illos dulciter alloquens: Deponite, fratres mei, hoc infœliciſſimum ſimultatum odium, & charitatem inter vos maiusm conſervate: ego enim veſtris deſideriis ſatisfacturus in hanc inſulam veni: ſi diſcordiæ, quæ intra vos eſt, me cenſetis authorem, in me, ſicut Jonæ factum eſt, ſortes emittite, mihi enim utilius eſt a vobis abeſſe, quam præſens veſtris moribus cruciari.

14 Sed præſcius futuræ ſuæ perfecutionis Vir ſanctus, a ſanctis monitionibus, & precibus etiam pro ipſis iniquis ad Drum fuſis, non deſiſtabat. At illi malignantes io Pharaonicam converſi ſunt rabiem, factique ſuns obſtinatiores dulci Senioris prædicatione, continueruotque aures ſuns & impetum faceruns in B. Aigulphum Soeioſque ſuos, & contumeliis affectos, etiam ad illorum ludibrium ſordidis veſtibus indutos, ab inſula expulerunt: atque armata militum manu, quos a peſſimo Mummolo *a*, Uſeziæ civitatis priocipe, in eorum conjuratioone conſpirante, habuerant, & * ipſis conjaratoribus Viri ſancti in navi poſiti ſunt, deducendi ad inſulam Cspraſiam *b*.

D

omnaliquot Sacris capitur per militos a vobilibus repugnoto e

a

* Forte, ab

b

navi impoſiti Sanctiin qua derrima poſitione, veſtigia ad inſulam Capraſiam,

15 Verum in itinere multis eruciatibus, verberibus, & injuriis Dei Sanctos peſſimi conſpiratores afficiebant; ſed & linguas eis abſcindi juſſerunt oculoſque terebrari, prrque ſingula membra torqueri. Sed o mirn rrs! leiſſis linguis Domino decantabant: Domine labia mea aperies, & os meum annuneisbit laudem tuam. Qui enim gratiam dederat, ut elingues loquerentur, dedit etiam ut gratius neceptiuſque ſermocinarentur: Socioſque ſuos in duriſſimo ergaſtulo poſitos beatus Chriſti martyr Aigulpbus ſolabatur, dieens: Per multas tribulationes oportet nos intrare in regnum cælorum.

E

16 Variis itaque tormrntis afflictus in carcere beatus Aigulphus cum Sociis, lufferebat omnia libentiſſime. Dominicæ memores paſſionis, inter flagella perſiſtebant immobiles: ſinguli quique eorum Domino decantabaot: Quid retribuemus tibi, Domioe Jeſu Chriſte, qui pro nobis his longe amariora pertuliſti, calicem ſalutaris neeipiemus, & noman inum invocabimus. Propter ea, Domine, mortificamur tom die, ne repellas ſervos tuos, quoniam voluntarie nomini tuo ſicut oves occiſionis immolamur. In te, Domine, ſperavimus, ne confundas nos. Completn oratione, inter noctis tenebras Michael archangelus apparuit *c* in ergaſtulo, dieens: Conſortimmini, puſillus grrx, & nolite timere, complacuit enim Patri veſtro dare per beatum martyrium regnum Dei. At Viri ſancti gratias Deo referebant.

ubique in ergaſtulo poſiti, conſortantur a Michaele archangelo

c

F

17 Interdum alteri a cuſtodibus, qui pietate motus Chriſti Martyres ad fugam invitabat *d*, reſpondit vir beatus Aigulpbus: Si vivimus, Domino vivimus, & ſi morimur, Domino morimur: fiat in nobis voluntas Domini. Dominoque rurſus decantabant, dicentes: Ad te, Domine, levamus oculos noſtros. Tandem in dicta inſula Capraſia *e*, amputatis prius viro Dei S. Aigulpho utriſque brachiis *f*, deinde capitibus cunctis Sociis, Martyres Domino conſecrsverunt. Sed priuſquam ad locum deſtinatum martyrii deveniſſent, a ſatelliitibus obtinuere ſe Domino commendandi inducias, eumque illorum facies velamine, ut mos eras, obtegere *g*, ipſi dicebant: Sinite nos cælum videre, ut ſpiritus ad Dominum dirigantur, qui eos fecit: ſicque animas ſuas Domino commendantes, Sancti Dei cum omni fiducia & alacritate inter verba orationis Dominicæque laudis ſpiritus Domino reddiderunt.

invitati ad fugam recusant & tandem martyrio coronantur?

d

e

f

g

martyrium ab duplo Briconio narratur? corpora Lerinenſium ignota.

18 At Dei nutu redeunte uno, Briconio *h* nomine, ex Viri Dei Sociis, qui evaſerat, omnem illorum martyrii ſeriem locius Lrrinenſibus retulit. Et extemplo omnium enuſurgit planctus ama-

h

A amariſſimus : qui ſtatim ad præfatam inſulam Capraſiam quoſdam naufragos, ut illorum ſacratiſſima corpora Lerinam deferrent. Colligentes itaque, qui delati fuerant, corpora ſanctorum Martyrum in ſportellis honorifice condiderunt : unde tanta odoramentorum fragrantia ſequuta eſt, quod navis aromatibus onuſta, vel roſis crederetur & floribus : ſicque Lerinam
i delata, honorifice a beato Prigonio *i*, ejuſdem Abbatis ſucceſſore, tumulata ſunt.

ANNOTATA.

a *Mammolum verisimiliter fuisse Ucetiensium episcopum, qui etiam S. Amando mortem machinari voluit, dictum est in Commentario num.* 45. *&* 46.

b *De Capraſia inſula, Corſicam inter & Etruriam ſita, conſule Commentarium num.* 48. *& ſequentibus.*

c *Hanc Michaelis archangeli apparitionem non habet ſecunda Vitæ auctor Adrevaldus, neſcio qua*
B *de cauſa : nam Bricoinus, qui fuga evaſit, omniaque Lerinenſibus narravit, hujuſce etiam apparitionis teſtis eſſe potuit.*

d *Hanc invitationem ad fugam etiam memorat Adrevaldus ; ſed in ipſa inſula Lerino, ubi in carcere detrusos dixit ; at minus verisimiliter.*

e *Adrevaldus ad aliam prius inſulam perductos aſſerit ; ſed minus probabiliter. Conſule Comment. num.* 53.

f *De amputatis brachiis nihil habet Adrevaldus ; ſed ait ſolum, Sanctos gladio perempſos. Verum, ut ſæpe monui, anonymi relatio eſt præferenda, utpote longe ſimplicior & veriſimilior.*

g *Legendum, opinor*, obtegerentur, *aut* obtegere vellent. *Ex hoc autem loco videtur ſequi, Sanctos non fuiſſe viſu orbatos, cum referantur dixiſſe*, Sinite nos cælum videre. *Verum fortaſſe auctor ſolum voluit inſinuare, ipſos noluiſſe, ut ſibi faciem velaretur ; nec ſatis advertit ad præcedentem oculorum reflexionem, dum hæc ſcribebat. Quidquid ſit, ſive ſcriptor inconſideratæ ſibi contradixerit, ſive improprie locutus fuerit, probabilius eſt cæcos fuiſſe Sanctos, cum uterque hagiographus id aſſerat ; & neuter dicat, viſum ipſis fuiſſe miraculo conſervatum.*

C h *Qui hic* Bricoöius, *apud Adrevaldum in Ms. noſtro*, Britonius, *uti & in compendio Ms. in editione Mabillonii* Ricoinus *nominatur. Vincentius Barralis item vocavit* Bricooium ; *atque illud nomen præferendum puto.*

i *Apud Adrevaldum ſucceſſor* S. Aigulphi *dicitur Rigomirus : atque eum jam adoptarunt plures neoterici, ſed res minime videtur certa. Vide dicta in Comment. num.* 58.

D

VITA ALTERA

auctore Adrevaldo monacho Floriacenſi

ex Ms. Rubeæ Vallis & editione Mabillonii.

PRÆFATIO

Utilitas in ſcribendo Vitas Sanctorum : martyrium S. Aigulphi aſſertum.

E *Utiles ſunt Vitæ Sanctorum.*

SAnctorum fortiſſimorumque Chriſti athletarum pia arduaque certamina, quibus diabolum muodumque truculentum triumpharuor, litteris committere, ſucciduiſque mittere *, non eſſe cujuſcumque officii *, nemo eſt pene, qui non novit. Etenim talibus rudimenta credentium, fideique auſpicia dedicantur, ſpei fiducia adulti animantur, charitatis piæ dulcedine perfecti delectantur ; cautela agonotheæ *a*, ne ſuccumbant, quaſi quodam oleo perfunduntur ; & ſi laſſaverint, hoc medicamine fortitudini priſtinæ redduntur. Huc accedit, quod Sanctorum ſocietati, quos jam retinet beatitudinis ſinus, nobis adhuc intercluſus, his allecti frequenter interſumus. Neque enim eos propter lineamenta diligimus forinſeca, ſed quod pulchros novimus meritorum prærogativa. Quæ dum noſtris cordibus per hiſtoriam eorum recitata inſeruntur, quaſi per quoddam ſpeculum, ad noſtros mentis oculos præſentanda reducuntur. E quorum collegio nos unius Vitam, paſſionem videlicet, Aigulphi nomine *b*, ipſius amore, pro quo ſic vixit & paſſus eſt, ſcripto tradendam ſuſcepimus, non freti ingenii acrimonia, ſed illius juvamine, qui linguas infantium facit diſertas, & cujus promiſſum tamquam firmiſſimam tenemus anchoram, dicentis : Aperi os tuum, F & implebo illud.

a Mſ. committere *Mab.* officium

a

b

2 Sed non me fugit quorumdam uſus ſemper quæritantium, quid demum morſu lacerare queant *c*, quorum forſan ſententia hæc erit : Quid nobis rudem adducitia vel potius coofingitis Martyrem? Noo * eum aliquis pro fide Chriſti jugulavit perſecutorum. Autiquorum eſt celebre * martyrum trophæum, noo novicii alicujus, minus caote caveotis inſidias inimicorum, a quibus ira breviſſima ſi emerſerit, ſufficiar ei *d*. Quid enim præjudicat, utrum ante quadringentos aonos aut ante ducentos martyrum aliquis agonis ſui curſum conſummaverit? Numquid non * inſpector certaminis idem ſemper eſt? Sed hæc non ſunt velus vina peuſanda, quæ quo vetuſtiora, eo ſolent eſſe gratiora. Sed eſto : non eum quiſquam perſecutorum interfecit pro Chriſti nomine *. Num Joannem illum ioter natos mulierum maximum Herodes propter Chriſtum capite plexit? & non potius, quod * adverſarius ei in via ioiquitatis extitit, propter veritatem, quæ Deus eſt, cum rebus humanis exemit?

martyrium S. Aigulphi probatum.

c

* *Mab.* Nom...?

* *Mab.* tale

d

* *Mab.* numquidnam

* *Mab.* confeſſione

* *al.* quia

AUCT. ADREVALDO FLOR. mit? Ideoque ſi aliunde quidquam * proruperit, quod pro beato Joanne ſuſceperit, hoc & pro iſto Viro venerabili ſe ſuſcipere debere meminerit. His ergo quam breviſſime prælibatis, ad oarrationem, Chriſto præeunte & noſtra conamina juvante, veniamus.

* Mſ. quiſquam

ANNOTATA.

a Agonotheta *proprie eſt, qui præeſt ludis vel agoni; ſed auctor voce impropria utitur pro ipſis certantibus in agone, ſeu pro luctantibus.*

b *Apud Mabillonium:* ooius Vitam Paſſionemve, id eſt, Aigulfi nomine.

c *Mabillonius:* quo dentem lacerum figere queant.

d *Mabillonius alia ſenſu:* coi laus quam breviſſima ſi emerſerit, ſufficiat ei.

CAPUT I.

B *S. Aigulphi patria & parentes: inſtitutio, ſtudia, vita monaſtica, virtutes: corpus S. Benedicti translatum: ſuſcepta præfectura abbatis Lerinenſis.*

Aigulphus Biſis nobilibus parentibus ſuos natales ducit, diocœſis,

MOrem fuiſſe antiquorum, ſeu modernorum ſcriptorum, ut cujus eranr geſta relaturi, ejus prius & genus & oativum exprimerent ſolum, etiam ſimplicibus quibuſque patet. Quorum nos quoque non alpernantes uſum, beati Aigulphi patriam genulque neſcientibus ſignificare curamus. Caſtrum Bleſenſe in latere cujuſdam ſitum eſt montis, cui conriguum eſt

a litus Ligerici amoist idemque Liger *a* perinde prætlerlabens præter piſcium copiam, quam illi loco ſolennius cæteris exhibet, aliarum quoque frugum, vini ſcilicet & rei frumentariæ, cæterarumque humanæ neceſſariarum naturæ magnam

* Mab. re- præſentat præſtat * gratiam. Hujus pagi & caſtri incolaa fuiſſe parentes B. Aigulphi, certiſſima relatione didicimus, non quidem multum languinis alti venioſitate *b* ſublimes, nec opum mundia-

b lium affluentia tumidos, tanta tamen prole felices. Erat enim unus eorum, de quibus Apo-

C ſtolus; Infirma mundi hujus, inquit, & contemptibilia elegit Deus; & ea, quæ non ſunt.

pergit educatus, 4 Hic ergo indolis quidem ætatem qualiter tranſegerit narratu difficile eſt, qualiter ſcilicet eccleſiæ dulce habuerit aſſidue terere limina, lacerdotum obſequiis inſervire, vigiliarum excubiis operam dare, pauperum neceſſitatibus pro viribus concurrere, totumque ſe dies ſingulos hoſtiam ſanctam Deo placentem in anima ſua cor-

c dis ſpiritualiter Domino ſpirituum mactare *c*. Ar-

d vero, ubi annos appulit juventutis, cœpit ei *d* eſſe oneri noo modo vita, ſed & habitus ſecularis. Verſabar animo, quonam pacto ejus rerinaculis abruptis, murata forte, Chriſti compedibus ſalubriter pedem innecterer. Sed dum his diſtenderetur, moraique innecteret moris, mox conſilium utile quærendo (non enim tanta res præcipiti ſe deber credere voluntati, ſed multam retractationem talia poſtulant,) rumor beati viri Mummoli *e* abbatis Floriacenſis ejus aures

e occupat: fama namque vitæ ejus longe lateque ferebatur,

5 Hae audita opinione, impiger ſanctum virum adiens, audire quæſivit: quo audito *, de- D *ingreditur monaſterium Floriacenſe, ubi virtutibus auctus,* ſiderium ſuam, quo diu flagrabar, aperuit, & ut ſe numero eorum, quos in ſchola Chriſti inſtituebar, inſereret, humillima petirione poſtulavit. Quod beatus vir audiens, more diſciplinæ ſemper amico & regulari vitæ ſolito, diebus probationis tranſcenſis, & probationibus competentibus tranſcurſis, corpori ſanctæ congregationis luæ veluti idoneum membrum univit. Idem autem caulæ indeptus monaſticæ, mox operante ſancti Spiritus virtute, cœpis monſtrare animal ſe eſſe mundum, & gregi apium cæleſti. Entiebat in eo velut in ove * innocentiæ * *in Mſ. veluanova* puritas, in imperio propriorum membrorum vera arietina poteſtas; & in bello dæmonibus indicto quodam modo taurioa inflexibilis auctoritas, in animi puritate columbina dulcedo, in caſtitare mentis & corporis turturis munditia præeminens. Non oblivilcebatur in lege id animal mundum diſcerni, quod ungulam findit & ruminat; ideoque ungulæ fiſſionem dilcretionem E intelligebat *f*, non ſolum boni & mali, ſed etiam interni bominia caulam. Porro in ruminatione verbi Dei tenebar aſſidusm meditationem, ſecundum quod Dominus dicit: Oportet ſemper orare & non deſicere: Et Pſalmiſta: Benedicam, inquit, Dominum in omni rempore; ſemper laus ejus in ore meo. *f*

6 Tot ergo coactis ſub uno virtutibus, ve- *eorumque nomen adeptus,* luti pennis ſpiritalibus *g*, omnium vernabat gratia virtuum. Et ne aliquam ıaoia bona poſſent *g* incurrere ıacturam, agebar, quod de viro ſcribitur juſto, quia meditabitur * in lege Domini * *in Mſ. meditabatur* die ac nocte. In cujus exercitatiooe ad id culminis evaſit, ut non modo comprovincialibus, ſed etiam procul poſitis ejus doctrina miraculo forer. Divinitati vero, quod magni penderer eum, cui talia conferer munia, ſignis jam evidentibus oſtendere placuit. Namque Deo amabilis & toto orbe celebrandus * atque canendus, * *Mab. celebratus* regularis vitæ inſtitutor *h*, Benedictus in Bene- *h* ventana provincia multis præcedentibus annis vitæ hujus ultimum clauſerat diem, & in caſtro Caſſino acceperat ſepulturam. Sed poſt multum temporis ſecundum propbetiam ejuidem ſanctiſſimi viri idem locus a Longobardis captus, F atque in eremum eſt redactos *i*.

7 Volens autem Divina diſpoſitio *k*, & præ- *1 dicitur reconditiſſe eſſe S. Benedicti in Gallia* dicti ſanctiſſimi viri reliquias, ut dignum erat, honore congruo venerari, & Galliarum parres per earum adveoium conſolari, apparuit jam dicto abbati benigno Mummolo, præcipiens, ut prædictum Aigulphum ad Caſſinum uſque montem live caſtrum mineret, quatenus piiſſimi Benedicti oſſa deveberet *: quod & * *Mab. tranſvehenda* factum eſſe conſtat. Deo namque ſemet præcedente, & viam ejus mirabiliter proſperante, tantam ementus iter, facili indicio, quod quærebat, reperit: & repertum maximo cum tripudio ad patrem, qui le miſerat, revexit. Cujus facti dignoſcentiam ſi quis ſine ſcrupulo * * *Mab. ſcrupulo- ſine* nnſſe cupit, libelli de hac re compoſiti lectione addiſcere quibit *k*. Hæc res, licet illo nil talia curante, immeniam tam apud regem, quam apud aulicos viros ſancto Viro peperit ſanctitatis opinionem.

electus abbas Lerinenſis ad diſcipliná reformandam, 8 Igitur cum fama virtutis ejus & fragrantia ſanctitatis ubique reſpergeretur, & lychnus igne divinitatis *l* accenſus jam ſuper candelabrum di- *l*

vino

A vino judicio poni deberet : ecce monachi Lirinenſis monaſterii præſto adſunt, petentes ſpiritalem ſibi attribui patrem. Idem oamque monaſterium cum antiqua floruit " prærogativa, ita ut ejus magiſterio plurima * longe lateque fundata ſint loca ſervitio apta divino ; eo tamen tempore, auctore diabolo, emergente diſcordia, " ibid. plura

" Mab. floruerio

" ibid. debebat

ſecus quam debebant " , res vacillabant . Cum ergo ad regem procereſque ejus delata eſſet prædictorum poſtulatio monachorum ; & , ut aſſolet , rex conſiliarios , quorum tractatu " rempublicam conſtabat adminiſtrari , conſuleret , quid tali in facto opus eſſet ; vox una, diſſenſio nulla, talem taotumque Virum tali oportere loco præfici: per quem certum foret, & collapſa erigi, & nagleeta in aotiquum ſtatum reformari .

" ibid. ut videretur

9 Quid multa? Tum B. Aigulphus, quamlibet reoitens atque raluctans, coram adducitur , curaque ei prælibati monaſterii imponitur, gaudenta Rega, axultanteque curia ejus: eo quod talem gregi ſuo præponendum eis monſtraverit Dominus Paſtorem. Licet namque ſanctum Virum ſua plus mulcerent ſilentia, attameo Apoſtolici non immemor erat præcepti, quo præciptur , ut omnis anima poteſtatibus ſublimioribus ſubdita ſit . Animal namque oculatum , & undique eireumſpectum erat , & ut immaculatum " maneret, binc inde eircumſpectabat. Jam varo oneri ſuperpoſito eervicem ſupponens, fratres ſulceptos adit. Et quia opinio ejus jam eorum auribus intonuerat * , lætis eum davotionis amplectuntur ulnis; eoſque & ipſe reciproco geniali " confoveb.t amore.

B

" Ms. immaculatum

* Mab. aures allexerat

" ibid. geniali

ANNOTATA.

a Liger, *vulgo* la Loire , *notiſſimus eſt Galliæ fluvius. De Bleſenſi oppido quædam ſunt dicta in Commentario num. 9.*

b *Hic videtur auctor aperte aegaro generis nobilitatem , quam alius deinde aſſeruit , ut dictum in Comment. num. 9.*

c *Mabillonius ſic edidit* , totumque ſe in dies ſingulos hoſtiam vivam, ſanctam, Deo placentem, in ara ſui cordis ſpiritualiter Domino ſpiritum mactare. *Hæc & ſimilia multa pie meditatus eſt Adrevaldus , quia ita decebat Pueram , quem ſanctis mores deinde exornaret.*

C d Ei *emiſſum eſt apud Mabilloniam ; ſimileſque diverſitates occurrant multæ , quæ brevitatis cauſa non notabo , aut ſolum in margine.*

a *De S. Mummole abbate Floriacenſi apud nos actum eſt ad diem* 8. *Auguſti , ſeu tom.* 2. *ejus menſis pag.* 351. *Nomen Mummoli abbatis prima Vita non expreſſit ; at ex relatis ibidem num.* 4. *&* 5. *ſani colligi poteſt ſub Mummole ad Ordinem ſuiſſe admiſſum. De tempore , quo fere id factum videtur , agit Commentarius num.* 13.

f *Mabilloniat edidit :* ideoque ungulæ diviſionem in diſcretione intelligebat.

B *Apud Mabillonium legitur*, veluti pinax ſpirituala, *at minus recte, opinor ; cum* pinax , *vox Græca , tabulam aut afferem ſignificet , nullaque iſtius vocis ſignificationes loco congruant.*

h *Ibidem* , regulariſque vitæ ſingularis inſtitutor.

i *Mabillonius in Annalibus tom.* 1. *pag.* 176. *deſtructionem monaſterii Caſinenſis per Longobardos refert ad annum* 580.

k *Indicat Hiſtoriam translationis apud nos datam tom.* 3. *Martii pag.* 302. *& ſequentibus . Verum illa Hiſtoria habet auctorem translationi poſteriorem duobus ſæculis . Quapropter cum aliis anſquiores , & præſertim Paulus Diaconus , translationem aliter narraverint , difficulter credere poſſum ſacra corpora eo modo inventa eſſe , quo inventa ibi narrantur : nam ſic ultra ſexagenta annos plane deſerta jacuiſſent , quod mihi eſt incredibile . Adi itaque Comment. §.* 2. *&* 3. *ubi etiam oſtendi , dubium videri , an translatio peracta ſit per* S. Aigulphum. AUCT. ADREVALDO FLOR.

l *In Ms. legitur*, Liehnus Divinitatis, *emiſſa voce*, igne.

CAPUT II.

Reſtituta diſciplina cœnobii Lerinenſis : quorumdam perverſorum in ſanctum Abbatem conſpiratio.

CEpit interea in eorum interioribus arvis ſemina divini lacere verbi , quo doceret eos, vitiis abdicatis , virtutum prendere culmen , oculorum aciem purgandam iotariorum ; quia mundus Deus videri non niſi claris obtutibus poſſit , iræ ſeſtucam , trabemque odii penitus propellaodam ; libidinis hoſtem non modo a corpore , verum & ab animo ſummopere arcendom ; aſſereos non eſſe domum dignam habitatione Spiritus ſancti , immo refugere cor colluvionibus immundis aſſuetum : mundum , & quæ ejus ſuat , a eorde " ſecludendum , penitus affirmans: nihil præter quod Deus juſſit in ſede amoris, id eſt , in prineipali eordis locandum , id eſt , dilectionem Dei ſuper omnia , & proximi poſt Deum : & quilquis præter hæc , & quæ ad hæc pertinent , pedem dilectionis tetendit , fornicationis non effugere crimeo, & ideo ſeriendum ſententia Davidis , qui dicit: Perdidiſti omnes , qui fornicantur abs te. E *Lerinenſis egregie inſtituit ,*

" Mab. corde amore

11 His & talibus , veluti medicus ſpiritoalis, aotidotis myſtieis non modo mederi languoribus ſtudebat præſentibus , ſed & futuris obviara oatebatur incommodis. Aderat autam Dominus ejus conatibus , ſine cujus juvamioe fruſtra laborant , qui ædificant domum. Tantam deoique gratiam Dominus ejus impertiri dignatus aſt doctrinæ , ut non tantum præſentes aum cum maxima audirent aviditate , ſed & hi , qui olim a mooaſterio defeceraot , ſummo cum ardora repedarent , & congregationi ſemet uniri gauderent . Cernare erat monaſterium velut alvearium quoddam omnes eecipere advenientes , qui ſe apes Dominicas aut eſſe , aut velle fore farebant " ; nec non ſeculerium multos ſua conferra , & prædia ſancto Viro referra *a* : qui ſecundum Apoſtolum ſeminanti ſpiritualia , ſua metenda exponebant carnalia. *diſcipli- namque & monaſterii inſtaurat.* F

" Ms. ſeciebant *a*

12 Talia ceroena invidus diabolus , cujus invidia mors intravit in orbem terrarum , agre ferebat. Dolebat ſa ab eis expelli , quos dudum gaudebat ſibi ſubjici : ideoque callidus explorator ad artes oequitiæ ſolitas convertitur , exploraturus , utrum inveniret ſuorum aliquam inter oves Dominicas ſub ovioa pelle fucatum " ſciens quoniam imitantur eum , qui ſuot ex parte ejus. Tandem ergo reperit duos, quibus tam- *Conſpirant contra Sanctum Abbatem Adrevaldum & Complices ,*

" Mab. fucatum

AUCT. ADREVALDO FLOR.

quam fiſtula uſua ſerpentina in paradiſo aliorum corda ſollicitabat, & ad diſcordiam urgebat. Horum uous Arcadios, alter dicebatur Columbus, contrario ſibi nieus nomine. Cor namque ejus non a malicia ſellis alieoum, ſed ſicut Apoſtolus Petrus Simoni ait: In ſelle amaritudinis & obligatiooe iniquitatis etat converſum. In borum ergo corda, ſicut & Judæ, immiſit ſe diabolus, ut Magiſtrum traderent, quarenus eo profugato oves ſine paſtore conſligaras diſtraherent.

multiſque in partes ſuas pertraxit, & rumpunt ad diſcordiã

13 Itaque diu tua oculuere conamina, elanculo addicentes * ſuæ perfidiæ, quos potuerunt. Sed quadam die eum jam ex * numero confiderent, & rabiem ultra celare nequirent, velu-

* Mab. ad. ſcitentes

ti flamma diu preſſa repenie in publicum prorumpunt. Factio eoim malorum a duobus exeitata ſigniſeris adeo convaluit, ut vix a Magiſtri cæde & bonorum virorum, qui ſibi adhærebaot, menibus temperarent. Videntes porro, quibus peticulum imminebat, quo vota tenderent iniquorum, fugæ ſubſidio ſe eotum manibus eripuerunt, & in eccleſiam S. Joannis *b* ſe-

* ibid. &

B ſe contulerunt, Domini poteſtati & miſericordiæ corpora * animaſque ſuas commendanres.

quare huiusmodi verbis ad tempus ſedet Augeſtus

14 Sanctus autem & per omnia miriſſimus Aigulphus non immemor patientiæ ſnæ & mauſuetudinis ſolitæ, ad eos acceſſit, & leoiſſimis verbis eorum tumentia corda mollire ſtuduit. His enim verbis eos convenit: O mihi dulciſſimi & nimium amanriſſimi filii, quo impulſu fœdus paternum fraternumque violatis? Quid illud eſt, quod vos proprios frarres ſecit neſcire? An ignoratis, quod diabolus cauſa ſupetbiæ & diteor-

* Mab. a cæli

diæ cæli * proturbatus ſit culmine? Num mente

* ibid. ab latum

exceſſit, ſuperbis ſolis tublatam * eſſe pro ſumma vindicta unionem linguæ; & numquam repetum *, niſi adventu Spiritus ſancti coagulum

* Mab re peratum

charitatis ſignificamia in ignis ſpecie. Diſcite ergo ſimultatibus renuntiare, & Domini verbis obedire, dicentis: Diſcite a me, quia mitis ſum, & humilis corde. Quod ſi propter me boc agitur, dico vobis Jonæ verbis: Tollite me & mittite in mare. Sarius enim mihi a vobis ſeceroi corpore, quam prælens veſtra crucior * diſſenſione. Hae oratione vitus eſt quidem ad tempus

* Mab. avocari

compreſſiſſe motum, & mitigaſſe furorem, in tantum ut ipſi fatereotur eulpam, obtenderent

C latisfactionem, ſed arte prætexebam eulpam. Anno enim integro diabolus in ſpeluncis cordium illorum ſub zali ſimplicitate delituit, nec Viri Dei valuit, quamquam crebris, immo continuis monitis, a latibulo mentis illorum expelli, tamquam aſpis obturata aure: quin ſemper machinaretur *e*, quatenus cœptum ſuum optato ſine concluderent.

g

Arcadius monaſterio monachos egreſſus.

15 Sed cum talia per multorum ora volitarent, & ad tegem uſque pervcherentur; verentes conſpirationis auctotes, ne ſeveritas tegis in eos animadverteret, decreverunt ut alter corum, id eſt, Arcadius monaſterio diſcederet, commotutus elericos civitatis, & quoſcunque ſeculatium valeret: Columbus vero infra monaſterium reſidens eos, qui a ſancto Viro deſciverant, in perfidia cœpta confirmaret; &, ſi quos poſſet, ſibi ſociaret. At vero ſanctus vit Aigulphus ſemper doctrinæ inſtabat, dicens: Fratres, Spiritus ſancti verba ſunt, dicentis: Dominus unanimes habitare facit in domo. Qui ergo unanimitatem non tenent, habitationem domus Dei perdetunt, & diabolo cefferunt *d*: ideoque nos oportet charitatis vinculo necti, & non ſciſſionibus dividi. Taliter illo agente & dicente, quadam die Arcadius reverſus, fucata humilitate fictiſque verbis promiſſa præteritorum correctione, habitationem priſtinam precabatur. Vir autem Domini peſtem prævidens latentem, fratribus annitentibus, non modo non annuit, ſed etiam eum extra monaſterium *e* eliminavit. *a*

D

ANNOTATA.

a *Si quis hoc capite huctenus relatu diligenter conferat cum relatis in præcedenti Vita num. 8. & 9. facile videbit, Adrevaldum uti non raro iisdem plane vocibus: & utrumque aguoſcere, monachos non paucos fuiſſe diſperſos: ut priorem u diſperſione repetere relaxationem diſciplinæ; Adrevaldum vero ſeceſſionem quorumdam relaxationi attribuere.*

b *Eccleſia illa eſt S. Joannis Baptiſtæ ſacra, ut habet alia Vita, in qua hac proborum monachorum fuga locatur eodem die, quo captus eſt* S. Aigulphus *cum aliquot Sociis. Et ſane fuga illa non admodum verſimilis eſt eo tempore, quo* E *acciditſſe hic narratur, tota nimirum anno, antequam captus eſt* S. Aigulphus *cum Sociis, quando nulli erant rebellibus milites, qui tantum incutere poterant terrorem. Itaque exiſtimo, Adrevaldum aberraſſe, & fugam illam contigiſſe, ſicuti refertur in priori Vita, eodem videlicet die, qua captus eſt* Aigulphus; *& probos monachos non ulta de cauſa fugiſſe, quam quod viderent milites inducti in monaſterium, aut certe ad illud uppræmunire. Priorem vero diſcordiam, quam* S. Aigulphus *ſedavit, non eo uſque progreſſam ſuſpicor, ut ullus vitæ ſuæ timeret.*

c *In Ms.* Machinaretur, *nimirum diabolus. At apud Mabillonium, præter voces tranſpoſitas, legitur* machinarentur, *videlicet monachi rebelles.*

d *Apud Mabillonium:* in diaboli fortem conceſſerunt.

e *Quæcumque de egreſſu Arcadii ejuſque reditu hic dicuntur, cum de iis ſileat prior Vita, mihi admodum ſunt ſuſpecta: nam ea multis liquet, Adrevaldum juſto libertatem eſſe in narrandis factarum adjunctis. Quod de fama ad regem perlata dicitur, æque videtur ea conjecturis* F *confictum.*

CAPUT III.

Seditioſi, pertracto, in partes ſuas Mummulo, per milites ab eo acceptos capiunt S. Aigulphum cum aliquot ſociis & carceri includunt.

Arcadius, Mummolo in partes ſuas tracto, per ejus mandatum Sanctum capit, *a*

SEd ille injuria impatiens, ad quemdam ſe contulit Nicetiæ *u* civitatis principem, nomine Mummolum, ſuaſique ei, ut ad monaſterium *b* iret, quaſi multas pecunias ibidem reperturus. In cujus pectus cum ootam ſibi ſaeem cupiditatis injeciſſet, incunctanret itet arripuit, & monaſterium, ſanctumque Virum adiit. Et quia crebro cum eodem Mummolo de utilitate animæ conſetre *b* erat ſolitus, nihil veritus eum ſuſcepit, & magnifico convivio eum curari fecit. Jam porro inſidiarum concinnationes pet Audoenum *c* cognoverat epiſcopum. Mummolo ergo prandente,

b

c

A ta, & cæteria* conſpiratoribus, ſubito Arcadius ad ſimilitudinem Judæ turba ſtipatus maligna conſtitit, & Magiſtrum apprehendit, vinciri ſuſtibuſque tundi præcepit *d*. Quod & factum eſt.

27 Interea Vir totius patientiæ reminiſcens Dei & Domini noſtri paſſionis, æquanimiter talia perferebat, dicens *e* Domioum Jeſum Chriſtum non pro ſe, ſed pro nobis majora* pertuliſſe, & ideo tota fiducia decantabat, dicens: Quid retribuam Domino, pro omnibus quæ retribuit mihi? Calicem Salutaris accipiam, & nomen Domini invocabo. Laceratus ergo & vinctus & ludibrio habitus, ante ora perſecutorum ſuorum exponebatur, quouſque nox luci ſuperduceretur: quæ eum ſuo tempore terram operire cœpiſſet, miniſtri ſatanæ eos, quos ſancto Viro familiarius adhæſiſſe ſciebant, a clauſtris *f* monaſterii aductos, ad Patrem adducunt, tamquam pariter audiendos, re autem vera ut ſimul paſſuros. Non enim volebat Divinitas ſolum pati Paſtorem, ſed habere participem gregem. At vero ſancti Viri, virtute utpote Spiritus ſancti confortati *g*, quaſi jam jamque jugulos enſibus præbituri, ultimum vale ſibi dicebant: & alterutrum in oſcula ruentes, commendabant ſeipſos Domino, dicentes ei eum maxima fiducia: Propter te, Domine, morte affeimur tota die, æſtimati ſumus ſicut oves occiſionis: oe ergo nos repellas in finem. Itemque dicebant: colloceſti nos in obſcuro, ſicut mortuos ſeculi. His & ſimilibus vocibus, & noctis tenebras, & proprias ſolabantur ærumnas.

18 Inter hæc autem & mutuis armabantur alloquiis, ne quis infirmorum in talibus deficeret, cum dicat veridicus Apoſtolus: Non ſunt condignæ paſſiones hujus temporis ad futuram gloriam, quæ revelabitur in nobis. Sane ut ſe habet corporis humani natura, pœ triſtitia ſopor ſolito gravior eos pariter corripit, & vinctos ſcilicet & cuſtodes. Sed unus cuſtodum miſericordia tactus tectum cuſtodiæ lubiit, culmen nudavit, & ad fugam capiendam Sanctos invitavit. Sed S. Aigulphus gratias illius devotioni agebat, ſed hortatui minime acquievit, dicens: Sive vivimus, Domino vivimus; ſive morimur, Domino morimur: ſive ergo vivimus, ſive morimur, Domini ſumus: & quia ſimul* diſpoſitioni illius manus dedimus, ejus animo minime refragabimur: opus ipſius enim ſumus; & ipſe figulus noſter; non ergo teſteum vas contra Plaſten ſuum conqueri fas eſt, ideoque Domini fiat voluntas.

19 His ita dictis, reliquum noctis laus ſibi vindicavit Divina; poſt cujus abſceſſum *b* luciſque ſucceſſum importator calamitatis Arcadius, imitans diaboli & perfidorum quorumcunque nſum, cum ipſe (ut ſupra narratum eſt) caput ſnerit totius criminis*, advenit verbis quodammodo dulcoratis Sanctorum* volens leoire dolorem. At vero unus illorum, Trucharius *i* nomine, juſto commotus dolore, quod mente dictavit, dolorve ſuaſit, in faciem ei objecit; dicens, quod erat verum, & dolena, eum imitatione vere filium eſſe diaboli, qui cum ad interitum quemque impellat, conſultior inſuper videri appetit: ſed & fratrem Judæ Domini traditoria, qui ad ſimilitudinem ipſius pro oſculo ficto verba ferret melle quidem blandimentorum, ſed ſuccis venenatis referta. At vero facies impudorata erudelitati conjuncta, non ſentit increpationis monita, inſuper monita* præſtar inceptam ſententiam. Namque idem miſer Arcadius ut fidem videretur facere non egiſſe *k*, quod geſſerat, ad horam tertiam Sanctis eibos & pocula obtulit: & od reficiendum, tamquam eorum compatiens dolori, invitabat.

20 Sancti tamen, licet exrioſecus ungerentur, non ideo propoſiti regulariſque obliti conſuetudinis, reſponderunt, oon ſe perdere poſſe inſtituta regularia, quæ illo tempore ad nonam uſque horam extendi jejunia jubent: ſicque remotis eduliis, conſueto more ad horam uſque ſolitam ſolennia dilata ſunt jejunia. Cum vero tempus ſolveodæ jam afforet abſtinentiæ, unanimiter pro ipſo Arcadio precea fuderunt, & ſic ab ipſo oblatum cibum ſumpſerunt. Mummolus autem, qui talibus offenſum ſe videri volens, a monaſterio receſſerat; tertio die rediit, atque cum iotentatione* maxima ſingulorum pecunias cœpit inquirere. Sed monachtia reſpondentibus, non lieuiſſe unquam ſub manu ſancti Viri conſtitutos aliquid proprium habera, neque voluntate* quidem: ſed eſſe omnia eoram* omnibus, ille cernens ſe abſpe decidiſſe, aliorſum ſe vertit. Quia enim non reperit privata, irruit io publica; & quidquid rerum monaſterii fuit, ut auferre cupiditas ſuaſit, nihil penitus reliquit.

ANNOTATA.

a *Legendum veriſimiliter* Uſeziæ, *uti eſt in prima Vita; intelligendumque Mummolum Uceſienſem epiſcopum, probavi in Comment. numer.* 45 *&* 46.

b *Non dubito, quin illud ſit figmentum Adrevaldi, qui ne Mummolum quidem cognoviſſe videtur, niſi ex altera Vita. Veriſimile quoque non eſt, Mummolum ipſum veniſſe Lerinum, cum id dignitati ipſius eſſet contrarium, eidemque periculoſum. Prima Vita rectius habet, milites aliquot, quos potius ficarios nomines, ab illo ſubmiſſos; idque longe veriſimilius. Quin ipſa omnia, qua hoc capite narrantur, ſuſpecta ſunt, & pro ornamentis fictitiis haberi poſſunt, uti de detentione Sanctorum, ex qua fluunt reliqua, monui in Comment. num.* 47.

c *S. Audoenum Rotomagenſem intelligit Mabillonius. Coimtus chronotaxim ex hac prædictione aut præmonitione Audoeni ſtabilire nititur, ſic ſcribens ad annum* 677. *num.* 6.: Eodem anno, quo reverſus eſt Audoenus ex Italia, martyrium conſummavit Aygulphus abbas Lerinenſis, prtua enim per ipſum Audoenum, qui tune ex Italia redibat, certior factus eſt de inſidiis, quæ ſibi parabantur, ut teſtantur Acta manuſcripta, quorum epitomeo exhibemus. *Pagius ad annum* 664. *num.* 20. *hæc dicta Coimtii, ejuſque calculum ſecutus eſt, uti & alii plures. Itaque neceſſe eſt lectores monere, Caintium nihil invenuſſe in Mſ. ſuo, niſi ab Audoeno cognoviſſe* Aigulphum *inſidiarum concinnationes: non vero eas ab Audoeno cognovuſſe, dum hic redibat ex Italia. Conjectura igitur ea eſt Coimtii, nequaquam in Vita Mſ.*, (*nam eamdem nobiſcum habuit, ejuſque non epitomen, ſed partem recitat*) *ullo loco aſſerta. Quin conjectura eſt plane incerta: neque enim ulla eſt ratia, cur credamus Audoenum ea potius* Aigulpho *nuntiaſſe, dum Roma redibat, quam dum Romam ibat. Imo æque poterat Audoenus alio tempore ſimilia* Aigulpho *nuntiare, quam in itinere Romano, cum iter illud non eſſet inſtituendum tam prope Lerinum, ut occaſio ex eo oriretur. Demum, cum Vita prima dicat,* 14. *ſolum dicat,*

ſed

Digitized by Google

AUCT. ADRS-VALDO. FLOR. ſed præſcios futuræ ſuæ perſecutionis Vit ſanctus &c. *ubique de Audoeno epiſcopo memoret, prout in Vita S. Audoeni nihil quoque de* Aigulpho *legitur; illud ipſum, quod de Audoeno dicit Adrevaldus, mihi ſuſpectum eſt. Barralis pro Audoeno ſubſtituit* Eudonem monachum, *per quem Arcadii inſidiæ* Aigulpho *detectas eodem die ait: at ueſcia, unde id hauſerit.*

d *Apud Mabillonium*, comprehendi, vinciri, fuſtibuſque tundi juſſit.

e *Hic voces aliquæ apud Mabillonium emiſſæ.*

f *In alia Vita num. 14. dicuntur eodem tempore cum* S. Aigulpho *capti.*

g *Apud Mabillonium*: At vero Sancti veræ virtutis, utpote Spiritu ſancto conſortati.

h *Hic voces aliquot in Mt. amiſſas ex Mabillonio ſupplevi.*

i *Hic nullo alio loco nominatur.*

k *Notat Mabillonius ad vocem* egiſſe, *ſuppleudum* fiſte. *At dubito an auctor non velit inſinuare, Arcadium perſuadere voluiſſe, non ſuo conſilio captos eſſe Sanctos. Verum, quiſcumque ſit ſenſus verborum, ſuſpicor commentitia eſſe omnia illa, uti & reliqua hujus capitis, cum prior Vita habeat, Sanctos mox navi impoſitos, idque longe ſit veriſimilius, ut obſervavi in Comment. num. 47.*

B

CAPUT IV.

Abducuntur Sancti in inſulam Capraſiam, multiſque prius cruciatibus affecti occiduntur.

Sancti impoſuntur navi,

EO porro recedente, beatus Aigulphus cum cæteris ſecundum libitum Arcadii & Colmbi cuſtodiebantur, & per dies decem in etgaſtulo conficiebantur corpore, ſed ſemet ſolabantur hortamentis Domini, dicentis: Nolite timere puſillus grex; quia complacuit * patri veſtro dare vobis regnum. Item, quod per multas tribulationes oportet nos intrare in regnum Dei. Poſt hæc autem miniſtri diaboli, Columbus ſcilicet & Arcadius, moventes tam S. Aigulphum, quam reliquas ſancti Spiritus victimas, navi impoſuerunt, & mari ſeſe crediderunt. Sancti porro certiſſime jam noſcentes, quod filii noctis eos perdere decreviſſent, mutuo ſemet hortabantur monitu ſecundum Apoſtolum tanto magis, quanto videbant appropinquantem diem, ne quis illorum amore vitæ præſentis, aut terrore mortis incertæ, inimicis cederet: quia & mors præſens, ſi differtur, non evaditur; futura vero numquam terminatur, dicente Domino impiis: Ite in ignem æternum. Sed & fœlicitas Sanctorum fine carebit, Domino itidem dicente fidelibus ſuis, in ejus fidelitate uſque in finem perſeverantibus: Venite, benedicti Patris mei, percipite regnum, quod vobis paratum eſt ab origine mundi.

** Mt. pluſ. ſunt*

C

quæ dicuntur ejus ſocii interempti?

28 His & ſimilibus Athletæ Chriſti in palæſtra ſpirituali adverſus verſutias diaboli, & miniſtros ejus furiis exagitatos dæmoniacis armabantur. Sane poſtquam navis, quæ utrolque pariter ferebat, perſecutores videlicet & perſecutionem patientes, altum petiit *, venti contrarii ſe tollunt, & aliorſum perſecutores ducuntur voluntate, & alibi autem ventorum flamine. Sicque pee quadraginta dies, quod dictu quoque mirabile eſt, rotabantur, toto illo oberrantes freto ut nec ipſi littus prendere, nec undæ oavem mergere poſſent, credo, monſtrante Deo, quid mererentur impii: ſed ut non paterentur, quod merebantue ſontes, obices quidem eraot inſontes, ot quodammodo elementa ipſa, etſi non voee, opere clamarent: Fas fuerat furciferos hos aut tyrrhibus illidi, ant charybdi vorari: ſi non eſſent his mixti, qui non merentur talia experiri. Et quidem in diluvio in promptu fuit noxios undis iovolvi, qui crant a bonorum ſocietate ſegregati. Ægyptios libere voravimus, quod nullum juſtorum mixtum eis vidimus: Junam ad ulciſcendam inobedientiam ſuſcepimus, ſed a Deo præparatum alumnum noſtrum ſeimus, qui & illum ſalvandum carceralt cuſtodia ſuſciperet, non quaſi eibum corrumpendo in ſua membra trajiceret; ſed quaſi depoſitum, cum repoſceretur, repræſentaret.

D

* *Mab* eſſe

23 Quid talibus Creator velit, anceps apud nos ſententia fluctuat. Sed hic unum recordamur *a*, Pauli ſcilicet naufragium: qui ſimiliter ab iniquis vinctus eum eis periculum expertus eſt marinum. Sed ne & ipſe & cæteri perirent, ejus orationi donatum eſt. Forſitan ergo & modo huic ſancto Viro in part diſcrimine par tribuitur * munus: ideoque dum expectatur ejus ſententia, hac illacque jactantur; ſed evadendi eis aditus negatur: & ſecundum Scripturam; quia in circuitu impii ambulant. Inter hæc Columbus videns ſibi clauſum mare, & reputans, ſi terras prenderent, Sanctorum innocentia & ſua pareret crudelitas; linguas Sanctorum fecit abſcindi. Quo facto, quaſi integris linguis pſallebant *b*: Domine labia mea aperies, & os meum annunciabit laudem tuam. Sed tanto nequaquam motus miraculo, in ſimilitudinem Pharaonis corde obduratus, radicitus eas juſſit abradi. Videre erat patens barathrum, & nihil ineſſe plectri, & rameo verba perfectiſſime abſolvi.

E

linguæ abſcindantur Sanctis, qui pergunt tamen ſine linguis?

a

* *Mt.* diſtribuitur

b

24 At cum audiret eos Columbus inaudito more loquentes, impietatem ſuam augmentans, lumina eorum juſſit terebrari: qui tamen a laude divina non ceſſabant. Et licet extrinſecus privati luminibus, ea tamen, quibus Deus videtur, lumina ſalva ſe habere ſcientes, fidenter coram eo, immo ipſi e, pſallebant dicentes: Ad te, Domine, levavimus oculos noſtros, qui habitas in cælis. Immanitas porro Columbi & ſocii *d* ejus erga Sanctos nc ſic quidem quievit. Enimvero veſtimenits eos exui, quibus induti erant, præcipiont, & ſordida pro eis viliſſimaque mutari *e*, non reſpicientes miſeri, quia qui Chriſto indutus eſt ſecundum Apoſtolum dicentem: Induite Dominoo Jeſum Chriſtum: & iterum: Induite vos viſcera miſericordiæ &c. nihil veteris, nihil ſordidi eum dedecotare poſſit.

oculi quoque effodiuntur, ipſique fodiebant iidem oculos noſtros.

F

c

d

e

25 Taliter ſane eis jactatis per multos dies, appulerunt inſulam, quæ vocatur Capraſia. Hujus ſinus retinebat maximum examen monachorum *f*, ad quos divertentes quinta feria ante Paſcha, quæ Cœna Domini dicitur, benigniſſime atque humaniſſime ſunt excepti; ut ſie dicam, ſic decet monachos a monachis *g*. Cognita enim prolixa eorum tribulatione, qua longiſſime & infœliciſſime vexati fuerant, feſtinabant eos recreare, quibus poterant modis. Illis ibidem moratibus, ſanctiſſimus advenit Paſchæ ſolemoitatis dies: in qua cum Miſſatum officium celebrare-

Appuſi ea Capraſiam inſulam, hinguæ excipiuntur a monachis,

f

g

tur,

A tur, infeliciſſimus & flagitioſiſſimus omnium hominum Columbus inſulis diaconi aptis officio adopertus, tamquam diacoous miniſtravis, conſpicuus humanis, ſed perolus obtutibus divinis. Inſuper cum ad id loci ventum eſſet, quo Corporis & Sanguinis Chriſti ſacramenta percepturi oſcula ſibi invicem libant, ille infelix non dubitavit a ſe ſic crudeliter mulctatis oſcula porrigere non columbina, ſed prorſus corvina *b*, aut certe canina.

b *Ibique relinquuntur a Columbo Ephesum profecto.*

26 Beatus vero vir Aigulphus cum Sociis ſuis cum ſumma exultatione Deo gratias, quas poterant, exolvebant, non modo pro ſui recreatione, quam * pro immenſa fratrum, ad quos Chriſtus eos adduxerat, charitate. Expleta Paſchali ſolennitate, Columbus Epheſum petivit, utpote homo ſeculi ſeculeribus negotiis inſerviturus. Interim S. Aigulphum cum reliquis Sanctis in eodem monaſterio dimiſit, præcipiens, ut ſemet reverſurum operirentur. Tantam ergo Dominus Sancto ſuo Aigulpho, quouſque iniquus ille raverteretur, gratiam attribuit in loquendo, ut ſemper ſatietatem auditorum aviditas comitaretur. Ipſe enim, qui dederat gratiam, ut elinguis loqueretur, ipſe addebat gratiam, ut

B gratius audiretur.

a *Mab. quantum*

an ille reverſus ad alteram vicem inſulam occidi juſſerit.

27 Reverſus autem Columbus ab Epheſo, Sanctos a monaſterio abſtrahit, & navi iterum imponit: & cum ſuſtuliſſent a portu, & aliquid ſpacii proceſſiſſent, occurrit eis quædam navis ex Africa veniens, cui ſanctos Martyres impoſuerunt, ſatellitibus ſuis præcipientes, ut ad inſulam venientes vocabulo Amatune *i*, inter Corſicam & Sardiniam ſitam, ibi Sanctos gladio necarent *. Quod & factum eſt. Pervenientes enim

i

* *Mab. occiderent*

carnifices ſacratum victimarum ad locum ſibi deſtinatum, præceptis iniquiſſimis * officinam nequitiæ ſuæ impendere parant. Sed rogantibus inducias oraturis indulgent. Sancti autem propenſius ac diutius animas ſuas Domino commendantes, tandem ab oratione ſurgunt, & cum omni fiducia & alacritate inter verba orationis & Dominicæ laudis ſpiritum emiſere de vaſculo

* *Mab. impiiſſimis*

k carnis ſub die 11. Non. Septembr. *k*.

ANNOTATA.

C a *In Ms. legitur*, ſed hic unum recordamur ſilere. *At* vox ſilere *videtur redundare, nec eſt apud Mabillonium. Forſan etiam ſcripſerit auctor* non ſilere.

b *De linguarum abſciſſione, loquelaque Sanctorum ſine lingua, & de eruta oculi conſentit alia Vita num.* 15. *non item de tempeſtate, quæ fuse magis ad ornatum adjecta videtur, quam hauſta ex monumentis antiquis.*

c Immo ipſi *bobet Mabillonius*: *nam in Ms. legitur*, hymno; *ita ut forte pro* immo ipſi, *ſcriptum fuerit* hymnos.

d *Hic locus videtur eſſe Arcadius, de quo alibi nullibi dicit, ipſum quoque fuiſſe in navi. At Adrevaldus ſic videtur partes eorum dividere, ut præcipuos Arcadio attribuat in inſula Lerino, in navi & dexteros Columbo. Verum non crediderim, ipſum pro artificioſa ſua diſtributione invenſſe monumenta antiqua.*

e *Mutatio veſtium, ſive in inſula Lerino facta ſit, ut habet prima Vita, ſive in navi, admodum verſimile eſt: nam videtur curaſſe perſecutorts, ut pro monachis agnoſci poſſent. Hæ queque de cauſa ipſis linguam præciſam exiſtimo, oculoſque erutos, ne ipſi poſſent aliis ſignificare, quinam eſſent. Verum hæc perfectorum cautela, quam ipſe Adrevaldus num.* 23. *aſſeruit, nequaquam cohæret cum iis, quæ mox narrabit de receptione eorumdem geſtiſque apud monachos inſulæ Capraſiæ, ubi* Aigulphus *cum ſuis humaniſſime exceptus fingitur contra omnem veriſimilitudinem.*

D AUCT. ADREVALDO FLOR.

f *De inſula Capraſia, monachiſque ſeu eremitis in ea, dictum eſt in Comment. num.* 48. 49. *&* 50.

g *Apud Mabillonium tantum eſt*, ſicut decet monachos.

b *Scenica hæc potius dixerim quam hiſtorica. Conatur auctor utcumque Judam proditorem deſcribere. Quod de itinere Columbi mox ſubditur, nihilo veriſimilius confictum eſt. Hinc vehementer miror Mabillonium hiſce nugis tantum tribuiſſe, ut chronotaxim etiam ex iis ordiret, ſic ſcribens in Annalibus tom.* 1. *pagina* 530. Poſtquam biennium in Capratiæ inſulæ monaſterio cum Sociis ſuis degiſſet Aigulfus abbas Lirinenſis; reverſus Epheſo ſævus Columbus Sanctos E a monaſterio abſtrahit *&c. At de biennio illo ne Adrevaldus quidem meminit. Conſule Comment. num.* 51. *&* 52.

i Amatune *in Ms., apud Mabillonium* Amatim, *in compendio Ms.*, Amaritimam, *apud Vincentium Barralem, qui Adrevaldum in pleriſque ſequitur, aut potius deſcribit*, Amaritinam *ſeu* Amatunam. *Inſula ignota eſt & forſan omnino fictitia; nam in Comment. num.* 53. *probavi, Sanctos probabilius coronatos eſſe in Capraſia inſula.*

k *Diem emortualem ſilet prima Vitæ auctor. Dubitari igitur poteſt, an ille ſatis fuerit cognitus.*

CAPUT V.

Martyrium Sanctorum cognitum Lerini, ac corpora eo translata.

ET quidem, quantum conjici datur, ſalutis F humanæ perpetuus æmulus diabolus (ut ſibi videbatur) nimis callide agebat, ut ſcilicet ſic Sanctos perimeret, quatenus eorum paſſio mortales lateret, nec haberent viventes e proximo exemplum, quo roborarentur ad patientiæ bravium capeſſendum. Maximum namque incitamentum eſt ad virtutem ſodalis & proximi cernere inexhauſtum vigorem, & pudori eſt apparere degenerem, quum cernant æqualem ad præmia glorioſa per laborum evaſiſſe certamen. Invidebat etiam mortalibus nequiſſimus beneficia profutura, quæ per Sanctorum reliquias eis conferenda divinitus anxius prævidebat. Sed quam veriſſime de eo cantetur: Draco iſte, quem formaſti ad illudendum ei, hinc conjici valet. Etenim dum truces quæſtionarii * circa Sanctorum occupantur lanienam, unus eorum, Briconius a nomine, ſpiritu adactus Divino, ſcapham nactus ſubit, & ioternecioni fraternæ ſeſe ſubduxit.

Evadunt e cæde Sanctorum Britones.

* *i. e. carnifices*

a

29 Quem ad hoc divinitus credimus reſervatum, ne Sanctorum paſſio occuleretur. Ipſius enim relatu & modus paſſionis Sanctorum ad notitiam

ipſorum martyrium Lerinenſibus cognitum.

AUCT. AORE-VALDO. FLOR.

titiam fidelium eſt perductus, & eorpora ad conſolationem noſtram per Dei gratiam manifeſtata
b lunt, & ad noſtros *b* fines relata. Faseſt autem credere, eum non eſſe expertem gloriæ fraternæ, quem non terror a martyrio inhibuit, ſed
* *Mab. eo* Deus ad tantam utilitatem delegavit. Redeunte Britonio * ad monaſterium poſt necem ſancti viri
c Aigulfi, in locum ipſius jam ſubſtituturus erat vir venerandæ vitæ Rigomirus *c*. Cujus rei nuncio tam ipſi quam fratribus magnus inductus eſt luctus. At vero cum carni compateretur, ſpiritui congratulabantur, ſcientes ſucceſſiſſe eis poſt habitaculum luteum penetrale æternæ civitatis, eujus rex & conditor Deus.

miſſi ad corpora quærenda, veneno de-ſtruxit La-vranum, 30 Præterea hujus ouncii participem faciunt quandam abbatiſſam Angarilmam *d* nomine, quæ in vicino monaſterio ſororibus præerat ſanctimonialibus, a ſancto Viro a primæva ætate tam in ſcripturis lanctis, quam monaſterialibus
d imbuta doctrinis. Igitur communi conſilio & ope
e naves præparant, comites delegant, & hos *e*, qui locum noverant, adjungunt. Qui, Deo pro-
B ſperante, ſecundis flatibus, blandaque auratum temperie uſi, devecti ſunt ad locum, in quo Martyrum gloriolæ jacebaot exuviæ, hominum quidem deſtitutæ cuſtodia, ſed manu divinæ pro-
f tectionis *f* defenſæ. Quibus, ut optaverunt, reperiis, cum maxima alacritate & ſumma reverentia, utpote martyribus digna, navi imponunt, & concito itinere redeunt, eiſque Deo duce & reduce ſecundis potientibus effectibus, & corpora Sanctorum monaſterio Lirinenſi inferre parantibus, obvtam ſe tulit jam dicta abbatiſſa Angariſma, cum multa prece obſecrans, ut ſibi facultas tribueretur Magiſtri eorpus humandi in monaſterio ſuo, cujus eſt vocabulum Oratorium *g*.

g *ubi hoc-rifice ſepe-lientur.* 31 Cujus devota petitio, & filiorum erga Patrem incomparabilis affectio, bujus ſolum (ut ita dicam) amicabile fuit jurgii ſeminarium. Nam ſemina venerabilis deſiderio flagrans corpus petebat: diſcipuli autem nec in modico a
* *Mab. ab illius præſentia* C eorpore illius * ſecerni volebaut. Sed inter hæc medium ſe obicemque poluit charitas, quæ ia-
h lia dirimere conſuevit. Namque & ſeminæ repreſſit avidiorem voluntatem, & iſtorum devotiorem ampliavit tenacitatem, adeo ot illi attributum caput ſancti corporis cum brachio dextero *h* ſufficeret; reliquum autem corporis eum reliquiis Sanctorum exterorum ad monaſterium Lirinenſe a beato Rigomiro & fratribus tranſferretur humandum.

ANNOTATA.

a Ricoinus *vocatur apud ſolnm Mabillonium, quod videtur mendoſum. In alia Vita* Bricoinius, *uti ibi videri poteſt cap.* 2. *& in annotatis lit.* b.

b *Quamvis auctor Floriaci ſcripſerit, eoque deinde delatum dicatur corpus* S. Aigulphi, *id tamen hic non inſinuat, ſed Lerinum intelligit & fines Galliæ; quantum exiſtimo.*

c *Apud Mabillonium* Rigomirus nomine. *Fuit revera aliquis Rigomirus abbas Lerinenſis: ſed incertum eſſe, an hic fuerit ſucceſſor* Aigulphi, *minuſque probabile, electum eſſe ante mortem* Aigulphi *mortem, obſervavi in Comment. num.* 58.

d *De Angariſma abbatiſſa, quam eo tempore non fuiſſe putamus in monaſterio Lerinenſi, dictum in Commeut. num.* 45. *&* 43.

e *Mabillonius*, ei, *nempe Briconio*, qui locum noverat.

f *Ibidem*, manus divinæ protectione.

g Oratorium *monaſterium fuiſſe Bellovacenſe, non Lerinenſe, oſtendi in Comment. num.* 42. *ibique ulterius probavi, quam videntur ſuſpecta, quæ hic de illa abbatiſſa reſervantur.*

b *In Relatione translationis mox dandn num.* 2. *dicitur*, Sepulturam vero eondiguam ſibi ibidem (*in tuſulo Lerinenſi*) ſortitus eſt a quadam abbatiſſa venerabili. *Hæc verba partim fovent Adrevaldo, partim eidem adverſantur. Fovent, quin ſaltem abbatiſſa ulsqua de ſepultura ſollicita fuiſſe aſſeritur; adverſantur, quia nihil de corporis diviſione dicitur. Verum, cum ſcriptor ille poſterior ſit Adreveldo, ſuſpicio eſſe poteſt, ex ipſo abbatiſſam illum deſumptam eſſe ab hoc ſcriptore, qui forſan eumdem corrigere voluit ex conjecturis. Quidquid ſit, mihi veriſimilius apparet, totum corpus ſepultum fuiſſe in monaſterio* E *Lerinenſi, uti habet primus hagrapbus.*

CAPUT VI.

Miracula nonnulla, & pœna ſacrilegi Columbi.

Mortalis glaucoma cæca viſum reſtituit: *a*

POrro ſanctæ abbatiſſæ devotio nequaquam indonata relicta eſt. Fuit autem in monaſterio illius quædam Sororum, cujus viſum glaucoma *a* arreptum iofficiolas reddiderat videodi feneſtras: palpebrarum namque tegmina oculorum globulos retegebant. Plena igitur fide eum reliquis, quæ ſacris ſuueribus ſolemnes exhibebant exeubias, noctem totam orationibus laudibulque honorávit * divinia. Mane autem facto, lux fugata diu rediit, & fera licet divina luce donata mundum ſole luſtratum lætabunda conſpexit. Quo miraculo adeo omnium allecta ſunt corda ceruentium, ut non jam tæderet eos amiſiſſe Patrem corpore, quem commanere gauderent * miraculorum tam efficaci repræſentatione.

* *Mab.* operavit

F

33 Non modo autem devotis, & a Deo per ſe beneficia polcentibus, idem beatus Pater aderat, ſed & perſecutori luo munus opitulationis impeodit. Nam Columbus, ejus mortis concinnator, eum nocte, quæ diem martyrii ejus ſequebatur, ſe lectulo commiſiſſet, utpote membra relaxaturus in quietem, repente Vir Domini aſtitit, cur immeritum ſe tantis malis addixerit, increpavit; quare crudelitatis immanitas uique ad homicidium innocentium exarſerit, vehementer iuvexit. Quibus dictis, ſanguinis effuſi guttam digito lumpſit, & ejus pectori ac dorſo lignum in modum circuli impreſſit. Quo viſo miter tremebundus ad pedes ejus eoucidit, & obſeerare ſolitam ejus invictamque pietatem cœpit, ne ſe tamio obnoxium judicio examini reſervaret divino. Tunc Sanctus ejus precibus motus, unum oævum deterſit: aliud autem abolere non poſſe indicavit, donec aute Clodovæum *b* regem Ebroinumque majorem domus, & publicum Francorum judicium exhiberetur ei remedium. Quod & factum conſtat. Juſſu euim regali perquilitus, iuventus eſt, & in vincula eonjectus atque judicio Francorum pœnarum ferocitate uſque ad mortem vexatus.

* *Mab. genti S. Aigulphum apparuiſſe Columbo, ei pœnam prædixiſſe quæ jubilatus eſt:*

b

34 Licet

A *cujus ecclesiæ ecclesiæ variationem do*

34 Licet autem in his oooconjectari aliquid, ſed plane intelligere, quid hæc portenderint. Sanguis eorum ille Martyris fuſus, innocentia intelligitur vim perpeſſa, juſtam poſtulans vindictam. Unde Deus de primo talium dixit, id eſt, de Abel, ad primum perſecutorem, id eſt, Caio: Vox ſanguinis fratris tui clamat ad me de terra. Impreſſio porro ſanguinis in dorſo vel in corpore perſecutoris, animadverſio vindictæ, quæ ei debebatur pro admiſſione ſceleris. Unde & Ezechiel Dominus dicit, quod requirat ſanguinem peccatoris de manu non annunciantis paſtoris. Et Dominus Judæis: Ut veniat ſuper vos omnis ſanguis juſtus, qui effuſus eſt ſuper terram, id eſt; vindicta omnis ſanguinis juſti innocenter fuſi. Porro circuli effigies inevitabilem *præſagiebatur* * ſententiæ ultionem. Circulus enim in ſemet recurrit, non habens angulum exitus * De hoc circulo Dominus contra Syriam ſub typo diaboli: Ponam, inquit, circulum in naribus tuis, & frænum in maxillis tuis. Quod autem bis idem circulus eſt, geminam portendebat in ipſo * fieri ultionem, ut ſcriptum eſt: Duplici contritione contere eos.

* *præſagiebat* * *Mab. angularem exitum*

* *Mab. in ipso*

B *probare conatur, reliqua vera quorum eſſe,*

35 Antepoſita & poſtpoſita circuli figura, & præſenti ſignabat, & poſt futura plectendum malignum ſententia divina. At vero unus deterſus circulus innuebat eundem ſanctum Virum precibus ſuis obtinuiſſe, ne perſecutor ſuus æternis ſervaretur cruciatibus, ſecundum præceptum Salvatoris & exemplum, quo præcipimur orandum pro perſecutoribus noſtris. Altera * autem permanens & hominum judicio delenda * indicat; quod ſi Sancti impetrant a Deo futuram vindictam tam propriam quam inimicorum relaxari, ne ſcilicet æternis incendiis depalcantur *; non tamen eis impune cedere volunt, quæ vel in Deum vel in proximos commiſere flagitia, ſed oportet ab eis impleri, quod ait Apoſtolus: Si noſmetipſos judicaremus, non utique judicaremur; dum judicamur autem a Domino, corripimur, ut non cum hoc mundo damnemur.

* *Mab. alter* * *ibid. de. lendas*

* *ibid. depalcantur*

& præſentem a futuro eruens.

36 Hinc eſt quod David peccans, & coram ſe arguente propheta, confitens dicit: Peccavi Domino; audire meruit: Dominus tranſtulit C peccatum tuum; non morieris. Et tamen quot afflictionibus propter peccatum dimiſſum affectus ſit, lector hiſtoriæ ejus agnoſcere quibit. Paulus vas electionis plus omnibus laboravit, & quia fuit blaſphemus, ut ipſe fatetur, & perſecutor. ſtigmata ſe Chriſti dicit *c* in corpore ſuo circumferre, notans videlicet inflicta pro ſatisfactione præteritæ vitæ. Horum ergo & nos reminiſcamur; & ſi nobis, ut ſcimus, per judicium ſacerdotum donantur peccamina actuum noſtrorum; nequaquam tamen nobis parci putemus, donec Deo, ut dignum eſt, & hominibus, quos læſimus, ſatisfaciamus, ſcientes, quanti Deus habeat ſervos ſuos, de quibus dicit: Qui tangit vos, tangit pupillam oculi mei. Immo bortantes eos, in quibus habitare Deum per fidem, cæteraque bonorum operum exercitia noverimus, audiamus ab eo: Venite benedicti patris mei; ut cum eo, ac Patre ejus, & Spiritu ſancto regnare mereamur; cujus regnum & imperium ſine finc permanet in ſecula ſeculorum. Amen.

c

ANNOTATA.

D AUCT. ADRE. VALDO FLOR.

a Glaucoma, periculoſum eſt oculi malum, quo humor cryſtallinus in viridem aut glaucum mutatur. Phraſis nonnihil mendoſa eſt: at ſatis intelligitur, quid velit ſcriptor.

b Mabillonius in annotatis hic monet, legendum eſſe Theodorici. *Tempore Theodorici III. & Ebroini majoris-domus, revera paſſum eſſe Sanctum, dictum eſt in Comment. num. 54. Attamen non dubito, quin Adrevaldus ſcripſerit* Clodovei, *cum ita legatur ubique, etiam in compendio Mſ., & apud Vincentium Barralem, qui Adrevaldum ſequitur. Aperius igitur hic eſt error Adrevaldi.*

c Paulus quidem ad Galatas cap. 6. v. 17. ſcribit: De cetero nemo mihi moleſtus ſit: ego enim ſtigmata Domini Jeſu in corpore meo porto. *At nullibi dicit, ſe ea paſi in pœnam peccatorum ſuorum.*

INVENTIO E

RELIQUIARUM S. AIGULPHI

auctore anonymo,

Ex antiquis membranis Herovallii, collatis cum editione Mabillonii.

Conjecturatur auctor mentionem S. Aigulphi non fuiſſe ſcriptam.

MUlta eſſe prætorita clarorum virorum gelta negligentia & pigritia ſcriptorum, perlucidum conſtat eſſe & manifeſtum, dum ſtudioſi lectores ſcripturarum divinarum ea, quæ ferventi ſtudio addiſcere cupido animo deſiderant, nullatenus reperire queunt. Quod de beati Aygulfi abbatis eximii tranſmutatione corporis accidiſſe perſpicuum eſt: quoniam nullius ſcholaſtici ſtudio & opere amodo ſcriptum reperitur, quomodo vel qualiter ad Pruvinienſe *a* caſtellum perlatum fuerit, uſque modo ſilentio obtegitur, quia de tam digni Patris adventu ad nos ſiletur. F De cujus digniſſimis & rectis operibus, quia perplura ſunt, quæ & fari digniſſime poſſunc, brevitati ſtudentes, ea per tranſitum potius tangimus; quam ut pleniter huic perparvo Opuſculo inſerendo enarremus.

a

Narrat detatum eſſe Floriacum, deinde vero Pruvinum,

a Hic enim cum boneſtis vitam tranſigerct moribus, corpus patris communis noſtri Benedicti a Caſſini montis loco multo cum labore in Franciæ partes ad monaſterium *b* ſuper fluvium Ligerim poſitum detulit. Poſtea Lirinenſis monaſterii pater conſtitutus, ut Paſſio *c* ipſius pleniter exequitur, a duobus ſcelerati ſſimis, ſolo nomine monachis, Arebadio & Columbo, qui erant immanitores ſcelere ante alios cum aliis pluribus Fratribus obtruncatione capitis martyrii coronam promeruit. Sepulturam vero condignam ſibi ibidem ſortitus eſt a quadam abbatiſſa *d* venerabili, & longo poſt tempore apud monaſterium ſancti Benedicti *e* delatum eſt corpus ipſius & honorifice tumulatum in pacia quiete dormivit. Cum vero Aſtingus *f* Normannus a finibus ſuis egreſſus, Fraociam depopulando læpius attereret; quatuor monachi ſancti Benedicti corpus ſancti Aygulfi abbatis & martyris uſque

b

c

d

e

f

AUCT. ADRAVALDO. FLOR.

que Pruvinienſe caſtrum fugiendo deſuerunt, igne cremato *g* jam monaſterio ſancti Benedicti ab eodem Aſtingo. Repoſuerunt autem corpus in eccleſiolam ligneam, in honore ſancti Madardi *h* dicatam, in ſuburbio ejuſdem caſtri poſitam.

g *h*

ubi nunc abbatia eſt, ad ſub-urbia Senonum depoſuerat. *i*

3 Rodulfus deoique rex Francorum, vir armis bellicoſus, eumdem nequiſſimum Aſtiogum bello aggreſſus, ſuppetias ferente illi beato Benedicto, ut in miraculis etiam legitur, gladio peremit *i*, & Francorum fines ab ejus direptione eripuit. Cum ergo perſecutionis dira rabies Normannica ante mortem Aſtingi non quieſceret, præmonitati quatuor monachi dum beati viri corpus inibi cuſtodiendo obſervarent, unus illorum corporis infirmitate tactus, præſentem vitam deſeruit, pallida morte pulſatus, quæ æquo pede pulſat turres regum & caſas pauperum. Tunc vero reliqui tres fratres, qui ſupererant, ſimilem ſe mortis caſum ſubituros intelligentes, ſilentio ineunt conſilium ſibi colloquentes: Nos pauci ſumus, & quotidie numero imminuimur; & nobis valde formidandum
B eſt, ne hujus Sancti corporis gleba aut furtive auferatur aut violentia. Sumamus ergo clanculum intempeſtæ noctis hora ſarcophagum lapideum, & in profundo terræ reponamus abſcondite, & ibi ſanctas reliquias cum capſa collocemus in abdito loco terræ: quod dictum, factum eſt ſumma cum acceleratione. Effoſſa iterum humo in tenebria furtivæ noctis in fundo telluris repoſito mauſoleo ibidem oſſa precioſi Martyris reponunt lateoter: poſtea ad caput ejus libello Paſſionis ipſius.

ne moriuntur, et nobis indicata, Sanctus ignotus hoc noſti te pro ſtat?

4 Accidit autem non poſt multum temporis, inevitabili caſu mortis, ut unus poſt unum finem facerent vitæ; nulli ſuperſtitum iotimantes de ſacri theſauri occultatione. Verum Veritas, ſemper vera pronuncians, dicit: Nihil eſt operum quod non reveletur, & occultum quod non ſciatur. Licet ſacratiſſimi corporis beati Aygulfi martyris oſſa laterent in abdito mortalibus ignoto; tamen Lucerna, quæ erat ſub modio, cœpit quaſi poſita ſuper candelabrum lucere & crebris miraculorum ſignis clarefcere. Nam febricitantes
k & quartano typo laborantes, & frigoretici *k*, & variorum dolorum laboribus atriti, dum eccleſiæ B. Medardi confeſſoris Chriſti limina te-
C rerent, in qua Piiſſimi membra pauſabant; dum pernoctatioi aſſiduitate vigiliarum, qui infirmitatibus gravati advenerant, incolumes ad propria læti repedabant. Quamvis enim ſuppreſſo nomine Martyris, cujus omnino erant ignari, ipſe tamen benignus exauditor, & ſanitatum piiſſimus reſtaurator, inter cetera Sanctorum nomina, quorum merita infirmi adeſſe ſibi implorabant, aſſiduitate precum ſe ſentiebat non eſſe alienum, quin ferret potius opem miſeris & tribulantibus præſtaret levamen laboris.

peregrinus cum moritur, & locum depoſiti corporis ignorat *l*

5 Factum eſt autem io una dierum, dum populus concurrens ad Miſſarum ſollempnia auditoda devotus *l*, quidam, qui vexari ioſtioctu dæmonis conſueverat, horribiles intonsr voces, & horrendum reſonans, torva voce inclamat: Aygulfe martyr & abbas *, incendor tuis orationibus, & uror divinitus igne cæleſti, tua id faciente virtute mirabili. Tunc populus ſtupidus ad clamores vociferantis incompoſite factus; interrogant phreneſim patientem, quid ſit, cur tantum intonaret in repetendo clamorem. At ille: Vos populus inſipiens neſciendo vanum putatis, quod invitus profero: ſed ne garrire me arbitremini omnino, certiſſime denotabo vobis ſa-

* Mab. abbas

tuis locum, quo reperietis, quod miſerabiliter D torquet, corpus ſanctiſſimum. Quo dicto antetulit greſſum, & digito denotat dicendo locum: Hic hic ſodite humum, & apparebit veſtris malignis oculis loculus lapideus, ubi infra jacet poſitum Aygulfi abbatis & martyris corpus.

quod in aſſignato loco inveniatur cum Hiſtoria narrat?

6 His verbis dæmonis factus illico populus credulus, arreptis raſtris effoſſa quam celeriter humo, inveniebat ſarcophagum, cooperculo deſuper optime tectum: quo per manus presbyterorum remoto, videot intus poſitam capſam ligneam, & libellum Paſſionis martyris. Dæmoniacus autem per virtutem beati Martyris confeſtim a dæmonio liberatur. Detecto ergo mauſoleo, diriguni ſumma cum feſtinatione ad domnum archiepiſcopum Sewinum *m* legatos, qui ei hæc omnia narrant, ut fuerant geſta, ex integro. Quod ille audiens, ut erat vir honeſtis moribus decoratus, & eccleſiaſticis dogmatibus ad plenum eruditus, exhilarstus gaudiis indicibilibus, grates multiplices Deo perſolvens reddidit, qui in diebus ejus ſacerdotii tam præclarum & lucidum ſidus Martyris, occultatum diu in abditis terræ, ad E promerendam morralibus ſalubrem opem, revelando ſe manifeſtare conceſſit.

m

archiepiſcopus offa videt *n*

7 Convocatis igitur abbatibus, id eſt, Rainardo *n* abbate nepote ſuo, viro probis moribus decorato, cujus nomen ſuave redolet, ut balſami odor; & Abbste ſancti Remigii domno Winemanno *o*, viro religioſo, & inter reliquos *o* archidiaconorum nobiliſſimo; domno Leotherico *p*, qui ei in regimine epiſcopatus digniſſimus ſucceſſor extitit: qui fuit vir humilis & manſuetiſſimus animi, & in loquendo ſuavis: plurimis etiam clericorum & multitudioc plebeia populorum. Cum his ergo omnibus dux ſacer egregius ire perrexit citiſſimus, ut quod anri ejus inſtillaverat ſuadibilis fama, oculis perſpiceret fidei amore perlucidis: & ut genti tantæ rei ignaræ ioſunderet verba. Tandem ergo pertiogit ad eccleſiam, in qua ſanctorum oſſium digna congeries erat repoſita. Dum revolvit cum diligentia cooperculum, intuetur capſam ligneam ſanctis oſſibus confertam, atque thura Indica redolentia & fragrantia myrrbam primam.

p

ac deſcendo in cryptam Lepidæ depoſuit. F

8 Mox ergo conſtruendo ædificari jubet cryptulam lapideam, quam cæmentariorum artificialis manus ſumma acceleratione conſtruens ſancto Martyri pauſationis habitatioocm condignam [reddidit.] Denique cum magna decoratione pſalmorum & antiphoarum modulatione ceſſa, & cereorum lumioaribus quam plurimis & thus redolentis ſuavitate odoris cum ipſo ſarcophago infra ambitum cryptulæ depoſitum eſt cum ſummo honore per manus memorati archiepiſcopi, & abbatum & archidiaconorum & claricorum frequentia, qui conveoerani, exultantibus utriuſque ſexus turbis, & præ lætitia cordis Deo laudes referentium in ſublimi. Tunc Archiepiſcopus memorabilis, & ſuis in temporibus valde acceptabilis, pauculis verbis & lapidis ſermonem facere ita exorſus eſt plebi.

ANNOTATA.

a *Pruvinienſe caſtellum*, *aut Pruvinenſe*, *aliàs* Pruvinum *&* Provinum, *Gallis* Provins, *urbs eſt Galliæ in Briæ provincia. At vere advertere oportet ad hæc verba auctoris*: Quomodo vel qualiter ad Pruvinienſe caſtellum perla-

tum

A latum fuerit, uſque modo ſilentio obtegitur: *nam conquocendo non ſaiſſe ſcriptam translationem* S. Aigulphi *ſatis indicat, ſe monamenta non habuiſſe idonea, ex quibus translationes deſcriberet, ita ut verisimile ſit, eas eu meriti conjecturis eſſe ſcriptas. Porro Mabillonius non gauca in editione ſua prætermiſit; quod ſemel hic moneo; ne ſæpius deinde ſit repetendam.*

b *Floriacenſu monaſterium indicat. De hoc monaſterio, uti & de translatione S. Benedicti* Aigulpho *attributa conſulo Commentarium prævium § 2. & 3.*

c *Adrevaldi Opuſculum mox datum inſinuat, apinoc: nam ipſius veſtigiis paſſim inſiſtit.*

d *De ſepultura Sancti, & hac abbatiſſa, dixi aliqaa in Comment. num. 59. & 60. & in Annotatis ad Adrevaldum cap. 5. lit. h.*

e *Floriacum haud dubie deſignat: nam illud cœnobium vocatur* S. Benedicti ad Ligerim; *vulgo* S. Benoit ſur Loire. *Verum miror me ea de re nihil invenire apud ipſos ſcriptores Floriacenſes.*

B f *De Aſtingo vel Haſtiago Normannorum duce varia diſſerit Pagius ad annum 845. num. 9. & ſequentibus, ubi oſtendit ex diverſitate relationum de Haſtingo, & de expeditionibus ipſius, non poſſe certo determinari annum, quo cum Normannis ſuis in Galliam primo venit, ac civitatem Turonenſem obſedit. Atamea probabilius putat, primam obſidionem Turonenſem per Haſtingum affigi debere anno 838. Per annos vero triginta Gallias affixiſſe Haſtingas dicitur, antequam eo veniret Rollo alter dux Normannorum, qui Galliat quoque diu vaſtavit, ac demum converſus ducatum Normaniæ obtinuit.*

g *Combuſtio Floriacenſis cœnobii a Pagio alligatur anno 865. ubi eam ex uliis narrat n. 13. Conſentit de tempore Mabillonius tom. 3. Annaliam pag. 119. Veriſimile eſt, id factum eſſe juſſu Haſtingi, etiamſi ipſius nomen non exprimatur, ſed alterius Haſtingi, opinor, ſubordinati. Adrevaldus, qui eo tempore vivebat, in Miraculis S. Benedicti apud nos tom. 3. Martii pag.* C *313. rem narrat hoc modo*: Interea Nortmanni, ut ſupra paucia prælibavimus, ſecunda irruptione Aurelianos aggreſſi, urbem ambuſtione concremant: perſique illorum duce Bareto, cum quadraginta navibus monaſterium ſancti patris Benedicti expetunt quod ab urbe Aureliana decem & octo diſtat miiibus. Illud denique vacuum habitatoribus perieotes, cunctis vero morralium temporum refertum commodis, more ſibi familiari prædantur, diſſipant, ad poſtremum vero igne immiſſo aduruut. *Subjungit mox aactor, corpus S. Benedicti alio delatum fuiſſe. Dubitari quoque non poteſt, quin idem factum fuiſſet de corpore* S. Aigulphi; *modo ſatis conſtaret, illud tum Floriaci fuiſſe. Verum mirum apparet, Adrevaldum, qui Vitam* S. Aigulphi *ſcripſit, non meminiſſe de translatione, quam Lerino Floriacum factam hic anonymus aſſerit: alios quoque ſcriptores Floriacenſes de ea prorſus ſilere. Hiſce de cauſis aſſertam translationem Floriacum vehementer ſuſpectam habeo, præſertim eam ipſe anonymus noſtræ ſupra videatur agnoſceo, ſe nihil de illa ſcriptum invenuſſe.*

h *De hac eccleſia, quæ deinde* S. Aigulpho *ſacra fuit, & de peiorata eidem adjuncto, dicta aliqua in Comment. num. 64.*

i *Rodulphus creatus eſt rex Francorum anno 923. quando Haſtingus diu erat defunctus, uti facile colligitur ex dictis de primo Haſtingi in* AUCT. ANONYMO. *Galliam ingreſſu. Cum vero ſcriptor laudes Miracula S. Benedicti, in quibus ſimile quid refertur ab Aimoino Floriacenſi apud nos tom. 3. Martii pag. 318. ſuſpicor Haſtingum ſubſtitui pro alio anonymo invaſore rerum Floriacenſium, qui ibidem dicitur*, Quidam perverſæ mentis miles. *De eo in ſilva invento ait Aimoinus:* Quem rex ipſe Rodulfus lancea transfixum, humi dejecit mortuum. *Et auctor mox ſubdit ſequentia:* Certumque habemus, venerandæ memoriæ ingeniique ſingularis patrem noſtrum Benedictum deinceps ei (*Rodulfo*) ſuum contra adverſarios contribuiſſe auxilium, præcipue Northmannorum debellanti exercitum. *Si autem anonymus noſter pro milite aeu nominato temere Haſtingum nominaverit, ut vix dubitandum videtur; potuit eadem temeritate monaſterium Floriacenſe nominare, quod iſtud celeberrimum eſſet, atque eu conjectura aliqua nullius ponderis ſcribere, eo crautlatas reliquias, priuſquam Pruvinum portarentur.*

k Frigoretici *ſunt laborantes febri, quæ accedit cum frigore: ſicut &* typus quartanus *ſignificat quartanam febrim.* E

l *Mabillonius* vocem devorus *junxit cum ſequente. At legendum putem* dum populus concurreua (*forte* concurreret) devorus.

m *Ad hoc nomen Mabillonius iſta obſervat:* Sewinus ſeu Seguinus archiepiſcopus præfuit eccleſiæ Senonicæ ab anoo CMLXXVIII. ad milleſimum: quo tempore Winemannus cœnobii S. Remigii in ſuburbio Senonico, nunc deſtructi, abbas erat, ut io fiae libri Mirac. S. Romani abbatis ad annum DXLV. ſæculo 1. Benedictino vidimus. *Veram locu hoc, quem uſſignat, de tempore Winemanni ſic habet:* Winemanus monaſterio S. Remig i Senonenſis præfuit tempore Mainardi archiepiſcopi circa annum MLV. *Cum hoc non cobæreant; reliquendum cum Sevvino Winemannum non probabo.*

n Rainardo *recte legitur in Ms. noſtro. At Mabillonius mendoſe edidit* Idrammando. *Clarius in Chronico S. Petri Vivi, cujus abbas erat Raimundus, de Sevvino archiepiſcopo & Rainardo abbate ſic habet ad annum 976.* Eodem anno, menſe Julio, quarto Idus prædicti menſis Ordinatus eſt in eamdem iede (*Senonenſi*) Sewious archiepiſcopus . . . Eo tempore domnus abbas F Rainardus cœpit reſtaurare clauſtrum S. Petri. . . . Erat autem ipſe abbas nepos ejuldem archiepiſcopi. *Mortem Rainardi deinde collocat anno* 1015.

o *De Winemanno apud Mabillonium ſeculo* 1. *Benedict. pag. 97. hæc leguntur:*

Abbas erat Winemanus
Ipſius monaſterii
Pater, vir venerabilis,
Qui officioaa plurimaa
Conſtruxit fat egregias
Ad habitandum monachis,
Qui ſerviunt Remigio
Antiſtiti præcipuo.

Dicuntur has occaſione miraculi, cui inſerfuis Rainardua . . . urbis comes Seoonicæ, *ut mox ſubditur. Rainardi hujus comitis mors ineuntitue anno 999. a Clario. Itaque dubium nullum eſt, quin Winemannus abbas fuerit ante annum 999. dum Sevvinus erat archiepiſcopus; & non circa annum* 1055. *Verum occaſionem errandi Mabillonio dedit alter Rainaedus Senonum comes, cujus mors a laudato Clario memoratur*

AUCT. ANONYMO. *anno* 1055. *Errantem Mabillonii epocham ſecutus eſt Henſebenius noſter tom. 4. Maii in S. Romano pag.* 153. *num.* 3. *quam hic correctam cupio. Verumtamen ex iis, quæ tradit Mabillonius tom. 4. Annalium pag.* 552. *probari poteſt, Winemannum adhuc vixiſſe ſub Frotmundo comite inter utrumque Raimardum medio, cujus obitum Clarius memorat anno* 1015. *At, quod ibi ait, inſtrumentum aliquod ſubſcriptum fuiſſe a Frotmundo comite & Maiardo archiepiſcopo Senonenſi, verum eſſe non poteſt, niſi Maiardus poſt ſubſcripſeris ad confirmationem, aut ſubſcripſeris diu ante epiſcopatum, cum Frotmundus pluſquam triginta annis ante Maiardi epiſcopatum obierit. Forſan dicto inſtrumento ſubſcripſit Maiardus vicecomes Maiardi antiſtitis pater.*

p *De initio epiſcopatus Leotherici Clarius ad annum* 1000. *ſic habet:* Anno milleſimo, adclamante clero & populo electus eſt in epiſcopatu donnus Leothericus ipſius eccleſiæ archidiaconus. *Hæc tam accurata notitia perſonarum confirmat ea, quæ de inventione & depoſitione* B *corporis auctor memorat.*

MIRACULA

auctore anonymo,

a *Ex codice Ms. D. Herovallii* a, *collato cum editione Mabillonii.*

CAPUT I.

Corpus translatum in thecam argenteam: contractus ſanatus & cæcus; grandinis & ignis periculum ſublatum, invocato Sancto.

C

Corpus inventum dicendo translatum in thecam e domum;

PRæteritis temporibus ſæpe contigiſſe cognovimus, nec non & in noſtris frequenter evenire probavimus, multa, quæ digna eſſent memoria & relatione, per incuriam ſeu quorumdam deſidiam ad nihilum redacta fuiſſe. Sed quidquid de quibuſdam aliis evenire ſoleat, vita tamen Sanctorum inſignis & miracula glorioſa nequaquam oblivionis ſciturnitate debent operiri; ſed ad notitiam & corroborationem fidelium litteris conſignata * in publicum decernimus proferenda. Quapropter ego, licet infimus omnium litterarum ſcientia & exercitio, non altus ingenio, quoddam inſigne miraculum Beatiſſimi Aigulphi martyris ad laudem Dei & augmentum fidei Catholicæ veſtris auribus præſumo iotimare b. Poſtquam enim ſanctiſſimum corpus Aigulfi martyris divinitus revelatum & inventum fuit, per manus archiepiſcopi Senonenſis, Seubini c nomine, in quodam loco tranſpoſitum eſt, de cæmento & lapidibus compoſito, quouſque argenteum vas præparatum eſſet, in quo beati Viri corpus tranſlatum quieſceret. Præparato autem illo vaſe argenteo, enunciatus ac demonſtratus eſt dies, in quo tanti Viri translatio fieret, ad quam totius populus regionis convenirct. Adveniente vero illo die, & congregato hujus rrgionis populo, nec non & Stephano d comite & Ala comitiſſa conjuge ſua cum multa principum multitudine, in quoddam pratum monachi hujus eccleſiæ glorioſum Martyris corpus detulere.

* Mab. affignata

b

c

D

d

2 Finito autem ſermone ad populum, præparaverant ſe viri religioſi ad deponendum in vale argenteo corpus ſanctiſſimum. Dum autem membra tanti Martyris in capſa præparata digna veneratione reponuntur cum hymnis & laudibus: ecce allatus fuit quidam debilis inpræſentiarum & originaliter contractus, tota membrorum compage deſtitutus, naturalis indigena hujus villæ, Stephanus Roundellus * cognomine. Non enim poterat iſte contractus oculos ad cælum erigere, ſolis manibus & genibus, ut poterat, iocedens, talaribus * fixis in natibus; nec niſi per alicujus auxilium ſe movere poterat. Iſte debilis vocibus immenſis auxilium Martyris reclamare cœpit, dicens: S. Aigulphe martyr Chriſti glorioſe, adeſto meis precibus pius ac propitius: & da mihi ſanitatem in corpore. Exaudivit Deus omnipotens vocem ejus, Martyris ſui merita declarare volens. Cœperunt membra ægroti crcpitare & lonitum magoum dare: nec mora, præveniente Dei gratia, & Martyris ſubſequentibus meritis, omnis compago membrorum, quæ prius diſſoluta fuerat, videntibus cunctis, ſanitatem recepit: & quaſi nullam antea corporis debilitatem ſenſiſſet, ſanus & incolumis lurrexit. Ille vero ſanus factus, junctis manibus S. Aigulphi ſervus efficitur.

* Mab. Roudellus

* i. e. talis

E

3 Reſtituta itaque ſanitate integra illi, grstulatur valde plebs fidelium, quæ ad diem feſtum ejus translationis advenerat: & omnipotentis Dei magnalia vocibus excelſis collaudat. Comes autem Stepbanus, ſumpto conſilio cum comitiſſa, & cum quibuſdam viris boni teſtimonii, qui & familiares erant & conſiliarii, ſciens quia medietatem feriæ e domnus Eugenulpbus pridie * dederat eccleſiæ, iple medietatem medietatis ſuæ, quam tenebat, laudante comitiſſa, conceſſit & confirmavit, jure perpetuo poſſidendam eccleſiæ B. Aigulphi & ſervitoribus ejus. Sic quidem * tres partes feriæ babet eccleſia & comes quartam partem ſibi retinuit, & conductum f, ut per hoc ſortiores eſſent partes eccleſiæ. Compoſitis & honorifice collocatis reliquiis glorioſi Martyris, monacbi revertuntur laudantes & glorificantes Deum, qui mirsbilis eſt in Sanctis ſuis & glorioſus per infinita ſæcula ſæculorum. Amen.

atque eo occaſione jus mundiarum partim donat eccleſiæ S. Aigulphi

e

* Mab. pridem

F

* Mab. ſiquidem

f

4 Erat enim quidam famulus in infirmaria, qui debilibus & infirmis ad deſerviendum deputatus erat: cui cum ſecretarius eccleſiæ præcepiſſet, ut aquam deferret ad abluendas manus ſacerdotum, continuo aquam de poteo detulit; & in loco, ubi poni ſolebat, repoſuit: qui cum ad domum regredi veller, ſtupor immenſus circumdedit eum: & quaſi aculeis pungeretur in oculis, lumen oculorum protinus amilit. Nihil omnino videna, nec ante nec retro movere ſe potuit. Ille itaque, tam ſubito lumine amiſſo, præ dolore cœpit manus detorquere & clamare: S. Aygulphe, dulcedo pauperum, tu pius conſolator miſerorum, ora pro me miſerrimo peccatore Dominum. Ad cujus voces concurrerunt monachi eccleſiæ, & alii viri & fœminæ, hoc quod ei acciderat, cupientes cernere: qui omnes

errat vi- ſum recu- pit?

vocibus

A vocibus excelſis clamorea ad ſidera tollunt. Denique hortantur illum, ut ſub corpore B. Martyris ſe proſternat, & invocans miſericordiam Dei, & clementiam Martyris, expectet quouſque Deus illum reſpiciat. Tota die ille nihil videns ibi jacuit, quouſque die jam ad occaſum declinante, ille pauliſper obdormivit. Veſpere facto quaſi de gravi ſomno evigilans ſurrexit: & reſtituto ſibi lumine gratia Dei & ejus beatiſſimi Martyris, apertis oculis clarius vidit, quam antea vidiſſet, & melius: & omnes, qui aderant, cœperunt Deum & Sanctum Martyrem laudare & glorificare, quantum potuerunt. Tunc ipſe, qui fanatus fuerat, obtulit ſe, ut deinceps eccleſiæ & monachis, quibus ſe dedit, diligentius ſerviret. Quod comitiſſa *g* & domnus Hrnricus filius ejus, quibus ille homo *h* erat, conceſſerunt & laudavetunt ad laudem Dei, cui eſt honor in ſæcula ſæculorum. Amen.

periculum ob tempeſtatis grandinem ceſſat, invocato Sancto ſ. n. Mab. quam

5 Alio quoque tempore in introitu Septembris B infra Pruvinum grando non modica cecidit inconſueta, quia * nemo viderat aut audierat tam formidoloſam tempeſtatem cecidiſſe ſuper terram. Cujus grandinis quantitas major erat, quam mali punici, & duricies ejus, ſicut lapidis. Grando hæc tegulas & domos S. Aigulfi findebat. Quapropter Monachi valde perterriti, & populus totius oppidi ad eccleſiam concurrunt: corpus B. Martyris ad terram deponunt, clamantes omnes vocibus & lacrymis: S. Aigulfe, quare dormis? quare nos perire pateris? Si vere Dei Martyr es, ſuccurre nobis in articulo tantæ neceſſitatis. Ecce continuo divina miſericordia venit & glorioſi Martyris ſuffragium apparuit: nam tempeſtas illa, quæ valida fuerat, ſine læſione monachorum & totius populi, cito remanſit, intervenientibus B. Aigulphi meritis & precibus agente id voluntate & miſericordia noſtri Redemptoris, qui cum Patre & Spiritu ſancto vivit & regnat per omnia ſæcula ſæculorum. Amen.

oni & incendium, corpore ipſius allato.

6 Hyrmis vero tempore & noctis principio, dum gravis ſomnus aliquando incubuiſſet hominibus, ignis accenſus eſt in oppido S. Aigulphi vehementiſſimus, in ea parte, qua ditiores domus & meliores eſſe videbantur: & cœpit ille ignis mirabiliter creſcere, ut omnia conſumeret, eo quod tunc ſiccitas non modica erat, & gelu omnia conſtrinxeret: ventus etiam convaleſcens, quaſi furore permotus, admodum ventilabat. Tunc cives & monachi expergefacti C clamore inſolito, excitati unanimiter impetum fecerunt contra ignem, cupientes extinguere. Sed fruſtra fuit quia tanti incendii ardorem etiam a longe non poterant ſuſtinere. Videntes autem flammas tendere ad eccleſiam S. Aigulphi, cum dolore & gemitu clamabant: S. Aigulphe martyr pretiole, favero noſtris vocibus, libera domum tuam ab iſtis incendiis, & erue nos a periculis. Tunc amplistis greſſibus ad eccleſiam currunt: & auferentes inde corpus, ante tantum ignem deferunt, ut ignem illum extingueret aut *i* corpus ejus ibi concremandum *i* remaneret. His ita propoſitis, & populis clamantibus, continuo præſens affuit miſericordia Dei, & glorioſi Martyris elementia: nam ignis ille horridus ſtatim ſedatus eſt, & ſui ardoris viribus conſumptis, ex toto compeſcuit, & ſævitia venti omnino conticuit. Liberati ergo a tantæ perſequutionis peſte, magno gaudio repleti ſunt, & glorioſum corpus S. Aigulfi cum hymnis & canticis ad eccleſiam ſuam referentes, cum magna veneratione in ſede ſua reſtituunt. AUCT. ANONYMO.

ANNOTATA.

a *Papebrochius noſter, qui hæc miracula propria manu exſcripſit, de codice notavit ſequentia:* Codicem hunc fuiſſe olim monaſterii Pruvinenſis, ex eo colligitur, quod ultimum caput Vitæ S. Aigulfi de translatione reliquiarum ejus notatum ſit legendum ad menſam in die S. Aigulfi, & compendiariæ notæ difficiliores, ne lectori moleſtiam facerent, deſuper alia manu ad longum explicatæ conſpiciantur. *Alia quoque notata erant legenda per Octavam* S. Aigulphi, *uti ſubjungit Papebrochius.*

b *Mabillonius*, intimare dilucidareque præſumo. *Ejuſmodi inter Mſ. & editionem differentiæ ſubinde recurrunt. At neceſſe non eſt omnes obſervare, niſi majoris ſint momenti.*

c *De inventione & Seubino ſive Sevvino videri poteſt relatio inventionis mox data.*

d *Mabillonius ad hunc locum recte ſic habet:* E Is fuit Stephanus, cognomento Henricus, comes Campaniæ & Blesarum, filius Theobaldi III. *Cum autem hic Stephanus diu poſt Sevvinum floruerit, nimirum ſeculo* XI. *uſque ad initium ſeculi* XII. *clare patet, hanc translationem factam non eſſe brevi tempore poſt corporis inventionem, nec per Sevvinum archiepiſcopum, qui jam obierat anno* 1000. *Quare diſtinguenda eſt hæc translatio, ſeu tranſpoſitio in aliam Thecam, ab illa, quæ facta eſt tempore Sevvini archiepiſcopi poſt corpus inventum; & corrigendus Mabillonius in Annalibus tom.* I. *pag.* 530. *ubi ait:* Quas (S. Aigulphi *reliquias*) Sewinus Senonum antiſtes ſub finem decimi ſeculi, præſente Stephano comite & Adela comitiſſa cum aliis multis, argentea theca incluſit, eaſque repoſuit in baſilica Pruvinenſis monaſterii ſancti Aigulphi. *Confunduntur hic duæ translationes, quarum prima per Sevvinum facta eſt ſub finem ſeculi* X. *altera præſente Stephano comite circa aut poſt medium ſeculi* XI.

e Id eſt nundinarum, Gallice la foire, *ut in margine notat Mabillonius. Vide mox dicenda.*

f Conductus *eſt jus exigendi aliquid pro rebus, quæ ad nundinas portantur. Itaque inter conductum, quem comes ſibi retinuit;* & *foriam* F *ſeu jus percipiendi aliquid in nundinis, ita videtur diſtinguendum, ut pro conductu ſolvantur aliquid de omnibus rebus, quæ ad nundinas portantur; pro feria vero ſeu nundinis ſolum de iis, quæ ibidem venduntur.*

g *Comitiſſa jam ante dicta, nimirum Ala ſeu Adela, quæ marita fuit Stephano comiti diu ſupervixit & forſan tunc vidua erat. Filia hæc erat Guilielmi nothi Angliæ regis, & facta demum eſt Religioſa Marciniaci in ducatu Burgundiæ, ubi obiit anno* 1137. *inquit Labbeus in Tabulis genealogicis pag.* 570. & 571. *ubi inter filios Stephani & Adelæ tertium ponit Henricum, monachum deinde factum Cluniacenſem, poſtea etiam abbatem in Anglia atque epiſcopum, prout ibidem videri poteſt.*

b *Id eſt, quorum dominio erat ſubjectus, ſive ut ſervus, ſive ut cliens inferioris conditionis.*

i *Dubito, an ſcriptor vere expoſuerit mentem illorum, qui Sancti corpus eo detulerunt. Certe non invenio, quo modo talem interpretationem*

AUCT. ANONYMO. *diſcerneretur a tentatione Dei ; aut excuſarem, niſi forteſſe per ſolam ſimplicitatem. Malim igitur credere, corpus quidem allatum eſſe ; ſed non fuiſſe expoſitum periculo combuſtionis.*

CAPUT II.

Furtum in eccleſia S. Aigulphi commiſſum, quo monachorum fama periclitabatur, mirabiliter detectum : beneficia duabus mulieribus collata.

Dum quidam tres calices & patenas furantur eſſet in eccleſia S. Aigulphi,

QUodam tempore circa finem Auguſti, clericus *a* quidam Pruvioum deveniens, & dicens ſe canonicum Lugdunenſis eccleſiæ, & de ſchola * venire, miſerat, ſicut dicebat, in parriam ſuam pro pecunia : ideo nuntium ſuum Pruvini expectabat : & cum eccleſiam frequentaret, & familiaritatem cum monachis haberet, dicit ſe quadam die eum illis velle prandera, quia piſces ad comedendum non poterat inventra : quem exiſtimantes propter exteriorem apparentiam honorabilem & juſtum, libenter ad prandium ſuſceperunt, & caritative de bonis ſuis tefeceruot. Poſt refectionam autem, non attendentes in eo ſecundum ſaciem nihil malæ ſuſpicioois, euntes quieſcere in dormitorio, reliquerunt eum in eccleſia, credentes quod oh calorem diei veller inibi quieſcere aut orare. Sed dum illa nequam nihil ſibi obeſſe ſenſit, clavem, ubi ſæpe reponi viderat, accepit : armarium diffirmavit *b*, & tres calices eum patenis inde rapiens, refirmato armario, & clave in loco ſuo repoſita, ipſos calices cum patenis (quod horribile eſt dictu) in famularibus ſuis occultavit. O quanta patientia Dai ! Calyces illos, in quibus quotidie ſacrificatur * verum Corpus & verus Sanguis Jeſu Chriſti, per quos ſignificatur ſepulcrum Domini, in quo poſt paſſionem ajus ſacratiſſimum corpus ſuum ſepultum fuit ; patenas, per quas ſignificatur ſudarium ſalvatotis, mirandum eſt quod permiſit * Deus ita inboneſte tractari.

a
* Mab. ſcholis
B
b
c
* Mab. conficeretur
* Mab. paſſus eſt

& monachi ipſi de furto hoc erant ſuſpecti, vocato S. Aigulpho,

d

§ Poſtea relevatio pullatur : poſt nonam *d*, cum monachia idem latro, habens in ſamularibus calyces bibir, & poſt hæc accepta licentia, lætus & alacer, ſicut ille, da quo nulla dubitatio erat, progreſſus eſt ſoras. Mane autem facto, diſperſa corporalia viderunt : ſed pro Miſſia celebrandis calyces minime repererunt, C Quid inde monachi poſſint facere, neſciunt : rumor velocior aura exiit in populum : hoc ſeclus monschi feciſſe feruntur. Dicebant omnes quaſi ona voce : Amodo, quæ ſit vita monschorum, oſtendetur : mandemoa comiti, ur iſti nequam & luxurioſi ſoras ajiciantur : & alii religioſi loco eorum introducantur. Ipſe etism latro cum aliis vociferahat, vituperando vitam eorum : cum enim aliqoem da monachis videbant ſoras, quaſi latronem digito alter alteri demonſtrabat. Unde his valde monachi perterriti & verecundi, de eccleſia ſoras egredi verebantur. Sumpto itaque concilio ſuper hoc, placuit omnibus, ut corpus B. Aigulphi cum capſula ad serram deponcrepur, & tamdiu ibi jaceret, quouſque ſacrilegum Dominus revelaret. Decreverunr etiam, ut poſt prationem Dominicam in Miſſa tres pſalmi cum ſtibus orazionibus cantareotur, ut Dominus petitionem eorum per merita S. Martyris exaudire dignaretur. Hoc per octo dies factum, quouſque petitio eorum exaudita eſt. D

9 Quædam enim vidua, quæ poſt meſſores ſpicas ad campos colligebat, vidit prædictum clericum in campis ſuper acervum lapidum calices confringentem : ad quem cum veniret, interrogans, quid ageret, reſpondit ille, quod infirmus eſſet. Quæ eum præteriit, & eo recedente, cito reóiit, & veſtigia, ubi calices fregerat, invenit ; monachiſque S. Aigulfi, quod viderat, indicavit. Cuſtos etiam vioaarum deſuper quadam arbore, qua per vineas reſpiciebat, videns ſuper dictum acervum lapidum præfatuam clericum, ad locum protinus venit : ibique duos lapides, quibus calices confregerat, & in eis auri & argenti veſtigia reperiens, cum parvo fruſto argenti ad eccleſiam S. Aigulphi totum detulit, & Priori reddidit. Quo comperto, quæritur clericus & iovenitur : &, ſi hæc ita ſe habereot, interrogatur. Qui omnia ita eſſe recognovit, & argentum reddidit, ae omnia, ſicut geſta fuerant, narravit : & addidit, quod, ex quo calices rapuit, nec ahire nec ſugere de villa potuit, nec etiam comedere vel dormire. Quod cum audiſſet univerſitas populi, qui ſoris expectabsor, ad eccleſiam currunt, tundunt pectora, terram oſculantur, magnificant Deum : & ſanctum Martyris corpus da terra levatur, & in loco proprio cum hymnis & laudibus, adſtante populo, collocatur. Latro ille indicatur, & dignus ſupplicio, vel ur igna comburatur, ſiva ſuſpendatur, vel aliquo horribili modo crucietur, ab omnibus acclamatur : qui ligatus ad archiepiſcopum mittitur : ſed de eo quid poſtea factum ſit, eos neſcimus. E

furti auctor miraculoſe deprehenſus.

so Eo rempora, quo Guillelmus provincialis prioratum eccleſiæ S. Aigulphi regebat, manebat in domo Clementis ſacerdotis quædam pediſſequa bonæ vitæ & boni teſtimonii. Hæc fœmina cum die quadam ad opus ſuum faciendum ſe præpararet, continuo digiti manus ejus dexteræ, quaſi nervi rupti eſſent, ita retro flexi ſunt in ſuperficie manus, ut nullo modo reduci, nullo modo inde valerent divelli. Quod eum illa vidiſſet, flens & ejulans currit ad eccleſiam B. Aigulphi : & ſub capſa, in qua continentur oſſa ejus, ſe proſtravit, deprecans cum vocibus & fletibus, ut ſui ipſius miſereatur. Jacuit ibi ab ortu ſolia uſque quo hora diei tertia *e* pullavit. Tunc orantibus monachis, & mulieribus pro ea, videntibus cunctis, ita manus ejus eſt reſtituta ſanitati, & digiti ſolidati, ut nulla in eis ægritudinis veſtigia videri poſſent per meritum S. Aigulphi martyria. F

Mortua mulieris reſtituta ſanitati

e

ts Eo tempore quædam muliet juvenis manebat in oppido S. Aigulphi, quæ antea moribus & vita honeſte vixiſſe laudabatur. Hæc cum nocte qoadam in ſtratu ſuo conquieſceret ſubito afflata ſpiritu maligno ſenſum perdidit. Die vero craſtina in operibus ejus apparuit, quia veſtimenta ajus deotibus mordebat & dilaniabat ; puerorum & mulierum frequeotiam lapidibus a ſe repellendo inſequebatur. Ducta ad eccleſiam S. Aigulphi, primo & ſecundo die, qualis venerat, talis receſſit : tertia vero die glorioſus Martyr & a damon'o liberavit & quem perdiderat ſenſum reddidit : quæ incolumis ad domum reverſa, longo tempore poſt inter vicinos honorifice eſt converſata.

energumene ac phrenes ea mente red. dita.

A N-

A

ANNOTATA.

a *Per clericum hic intelligitur* ſcholæ auditor, *ut vox illa aliàs non raro ſumitur.*

b Diffirmare, *a voce Gallica* deſermer, *eſt aperire, recludere. Ita ſtatim ſequitur vox* reſirmare, *id eſt*, rurſum claudere.

c *Legendum opinor*, femoralibus.

d *Non horam nonam, ſed preces Nonæ intelligis. Manſit minorum ſur ille in eccleſia uſque ad dictas in choro preces illas; ac cum monachis exivit, iiſque deinde valedixit, ne quid malè ſuſpicarentur.*

e *Tertiæ horæ preces, opinor, niſi intelligamus horam tertiam ab ortu ſolis.*

CAPUT III.

Vita & translationes S. Aigulphi compendio enarratæ: mulier in feſtivitate Sancti laborans & blaſphemans gravi infirmitate punita, & poſt triennium ſanata.

B

Compendium de geſtis

PRobabile & relatione dignum ſatis eſſe decrevimus, ut & vita & miracula Sanctorum, quæ per Dei gratiam & eorum meritu ſæpiſſime fieri cognovimus, non ſilentio tranſeant, non incurta teguntur; ſed ad poſteritatis memoriam ad fidei catholicæ roborationem litterarum teſtimoniis breviter affignentur: ex hoc enim eorum memoria & veneratio gloriſa extollitur & fidelium mentes ad confitendum Dominum ad promerenda eorum ſuffragia curioſius animantur. Quapropter ſedulitatis veſtræ ſolertiam fratres cariſſimi, ſolerter ſollicitare volumus, ut unum de B. Aigulfi martyris glorioſis operibus, unum ſcilicet de ejuſdem audistis miraculis inſignibus. In pago Aurelianenſi ſuper fluvium Ligeris ſitum eſt cœnobium quoddam magnæ auctoritatis & nominis. Locus illa in priori tempore Floriacus vocabatur: ſed poſtea, mutato nomine gratia & veneratione

C S. Benedicti, modo S. Benedictus nuncupatur.

13 Eſt autem cauſa, quare dicitur hoc nomen accepiſſe. B. enim Aigulphus, ejuſdem cœnobii monachus, vir monaſtici Ordinis egregius, per revelationem Dei & Domini noſtri, & per injunctam obedientiam Mummoli ſui abbatis præmonitus, montem Caſſinum ſollicitus adiit, de quo B. Benedicti corpus uſque ad locum prænominatum viriliter & audacter, duce S. Spiritu, totum detulit. Poſtea vero factus abbas eccleſiæ Lirinenſis, ab infidelibus monachis ejuſdem monaſterii multas perſecutiones & injurias ſuſtinuit, quouſque paſſionis & martyrii palma coronatus feliciter ad Domioum emigravit: cujus corpus ſanctiſſimum longo poſt tempore *a* per revelationem Dei ad monaſterium S. Benedicti delatum fuit: deinde vero ingruente perſequutione Aſtingi principis Normanniæ, timore illius ex voluntate & diſpoſitione Dei S. Aigulphus uſque Pruvionum deportatus fuit, ubi quieſcit, ubi ſigna & miracula multa facit: cujus ſolannitas apud Pruvinum, & apud S. Benedictum, annuo recurrente curriculo, quotannis ſolemniter celebratur & feſtive feriatur.

Tranſlationes S. Aigulphi.

a

14 Accidit autem præterito jo tempore apud S. Benedictum, ut mulier quædam, Eremburgis nomine, in die ſolennitatis B. Aigulphi martyris, feriantibus omnibus aliis, illa colum & fuſum acciperet, & filare inciperet: quam cum clericus quidam filantem conſpiceret, timens Dominum & martyrem Aigulphum, valde illam redarguis, quod quidquam operis faceret in die tantæ ſolennitatis. Quæ reſpondens, ait: Neſcio, quis S. Aigulphus eſt, nec habetur in hac villa; & ubicumque ſit, nec bona nec mala mihi facere poteſt. Vos præcipita parochianis veſtris feriare, quia ego minime feriabo bodie: nam iſte Aigulphus nihil mihi miniſtrabit, unde poſſimus vivere. Hoc loquuta eſt veluti una de ſtultis mulieribus, & cum adhuc ab opere nollet quieſcere, opprimente eam inedia, ecce manus ejus dextera uſque ad brachium detorta eſt, pollice fixo in palma, nervis digitorum retractis, quod nec movere poterat, facienta id virtute divina, & glorioſi martyris Aigulphi juſtitia: crura quoque ipſius & pedes ſub ea recurvati, prout federe conſueverat, penitus contracti ſunt; ita ut nec ſurgere, nec de loco illo movere ſe potuiſſet.

Mulier in feſto Sancti laborans & blaſphemans ſubito punitur.

D

E

15 Quæ mulier cum tantam debilitatem corporis ſui percepiſſet, quaſi amens & ejulans, & B. Benedicti beneficia reclamans, ab amicis & vicinis uſqua ad ejus eccleſiam deportata eſt, ut ipſius ſuffragantibus meritis per Dei gratiam ſanitatem impetrare valeret. Miranibus domno Guillelmo *b* ejuſdem loci abbate & monachis, & orantibus pro ea, novem diebus in eccleſia jacuit, nec tamen ullum ſanitatis ſignum recuperavit. Quæ ad domum ſuam reportata, per triennium tantæ infirmitatis dolorem ſuſtinuit, multis miſerus oppreſſa, multis doloribus afflicta, nullum incolumitatis remedium adipiſci potuit; quia bene prometuerat. Hæc itaqua Eremburgis deſolata, & ex membris deſtituta, nocte & die orabat ad Dominum, ut poterat & ſciebat. Ecce in vigilia natalis Domini, ut ipſa retractabat, in viſione apparuit ei quædam perſona candida, facie decora, prolixa barba, veſtibus albis induta, conſortans illam, & dicens: Mulier quid ploras? quid contriſteris? quid tam continue ſuſpiras? quid turbaris? Audacia tuæ importunitatis, avaritia tuæ neceſſitatis, contemptus ſolamnitatis S. Aigulphi martyris, reſponſio tuæ præſumptionis, banc miſeriam, hoc infortunium, hoc flagellum merito tibi concivit. Attamen noli flere, deſiſte torqueri, noli ingemiſcere, omitte ſuſpiria, deſine quotidianos dolores tuæ anxietatis, depone ſuperbiam, omitte ſtultitiam, deprecare veniam, quære miſericordiam; ſac, quod tibi conſulo, quod tibi præcipio, ſi ſoſpitatem tui corporis vit habere & promereri, para conductum, vade Pruvinum, quære Aigulphum, qui ibi eſt: ibi eum invenies: ipſe tibi ſanitatem tribuet, qui vere imitatus eſt Magiſtrum veritatis, qui omnia reliquit, & ſequutus eſt Dominum: & ipſe miſerebitur tui.

ac triennio jam laboranti, divinitus jubetur Pruvinum ire,

b

F

16 His ita mandatis, ab ea perſona receſſit. Quid faceret mulier? Quæ audierat, tacuit; in ſilentio tenuit: & tamen ſoli Guillelmo abbati viſionem illam ſecreto revelavit. Ipſe vero, quidquid perſona dixerat, mulieri faciendum eſſe laudavit *c*. Neſcit illa, quid faciat, quia hyems gravis inborruerat; & pluviæ, nives & gelu iter ejus impediebant: & ideo conductum invenire

ubi priſtinam ſanitatem recuperat.

c

AUCT. ANONYMO.

non potuit: quamvis illam dolor infirmitatis affligeret; tamen uſque ad Penteceſten iter ſuum
d atterminavit *d*. Itaque advenieme S. Spiritus ſolemnitate, mulier cum filio ejus Juſcelino deportata vehiculis iter ſuum arripuit, & uſque
e Braicenſe *e* pervenit caſtrum. Non habens ultra, quid amplius vehicularii poſſet dare: iode a filio uſque Pruvinum deportata eſt, & hoſpitati ſunt in portico eccleſiæ B. Aigulphi. Non aula tamen fuit in eccleſiam intrare, donec haberet, quod B. Aigulfo offerret. In craſtino vero, ex labore filii duas candelas emens, eccleſiam in-
* Mab. ad travit, unam offerens ante * altare, ipſum eum devotione oſculans; & alteram ante Crucifixum
* Mab. poſuit *. Et cum velpere diei Sabbati intraſſet eccleſiam, tota nocte vigiliis & oratiouibus intenta, deprecans Deum & ſanctum Martyrem, ibidem permanſit. Poſt Matutinas monachorum, antequam aurora diei clarcſceret, perſona, quæ ei apud S. Benedictum apparuerat, iterum in viſione apparuit ei, dicens: Mulier, ooli timere, delectare in Domino, & in S. Martyre Aigulfo: & ipſe dabit tibi petitionem cordis tui. Adveniente die Dominica, dum ſacerdos & po-
B pulus proceſſionem circa eccleſiam ſequerentur, affuit miſericordia Salvatoris, & pietas Aigulfi: nam membra prædictæ mulieris diſſoluta prioribus officiis, oſſibus & nervis crepitantibus, in momento reſtituta ſunt priſtinæ ſanitati: erura ejus ſoluta ſunt & pedes ſolidati, manus retorta & digiti recurvati & indirecti, ſunt extenſi, videntibus multis. Mulier ſentiens ſe ſanatam eſſe, ſurrexit in pedibus ſurſum, & ſequuta eſt proceſſionem cum aliis uſque ante Crucifixum. Symeon prior eccleſiæ, & monachi audientes miraculum, & ſacerdos cum populo videntes, corrunt ad ſigna, trahunt chordas, vocibus altis TE DEUM LAUDAMUS canunt in excelſis.

ANNOTATA.

a *Malbillonius edidit* longo tempore, *omiſſa voce* poſt, *acſi longo tempore corpus Floriaci manſiſſet. At exiſtimo legendum eſſe, prout habetur in Ms. Jam vero omnia, quæ hic repetuntur de cœnobio Floriacenſi, tranſlatione S. Benedicti, de martyrio & tranſlatoribus* S. Aigulphi, *ordine illuſtrata ſunt in Commentario. Su-*
C *ſpicor, Miraculo hæc a variis ſcripta eſſe, atque ideo eadem de* S. Aigulpho *ſubinde repeti. Sequens miraculum apud S. Benedictum, ſeu Floriaci partim factum eſt.*

b *Guilelmus I. Floriacenſi cœnobio præfuit ab anno* 1067. *uſque ad* 1080. *ut colligitur ex Gallia Chriſtiana novæ editionis tom.* 8. *col.* 1553. *&* 1554.

c Laudavit, *id eſt*, *juſſit*, *aut exiſtimavit*.

d *Id eſt*, *diſtulit*.

e *Malbillonius edidit* Braienſe, *notans in margine*, Bray ſur Seine. *Oppidum eſt ad Sequanam*, *paucis milliaribus diſtans Pruvino*, *dicturque* Braium, *& aliquando etiam* Braicus *dictum fuit medio ævo.*

D

CAPUT IV.

Beneficia quædam diverſis perſonis conceſſa.

LUdovici *a* regis tempore fuit quidam homo, tertio milliario ab urbe Carnotenſi *b* habens manſionem: hic morbo ea improviſo correptus, lectulo quaſi requiem habiturus famulorum miniſterio reponitur. Necdum in illo morbo trium dierum perfluxerat ſpatium, eum vocis ei ſolitum adimitur officium, & ſolus vitalis calor frigido palpitabat in pectuſculo. Eo igitur in tali agonia fatigante, adeſt ei S. Aigulfus in viſione, veneranda ſpecie & ſchemate monachico conſpicuus, tanti incommodi gravamen fugaturus, & tertio nomine ejus iterato, revocato amiſſæ vocis officio, quomodo ſe haberet, benigniſſime ſcitatur. Ille autem divinæ leveritatis ſententiam in ſe conteſtans vehementer jaculatam, ſedulo ab eo depoſcit liberationis ſo-
E latium. Cui taliter infit Martyr egregius: A Domino miſſus ſum, ut tibi ſaluris impendam beneficium. Surge igitur, & amodo incolumis permaneto, & Domino gratias age pro collata ſoſpitate. Scias autem me a Domino impetraſſe, ut ab hac convaleſcas ægritudine. Surgit vir de lectulo gratias agens martyri Aigulfo, & adveniens caſtrum Pruvienſe, uxore comitante, in laude martyris Aigulfi plurima perſonans præconia, eum gaudio remeavit ad propria.

18 Nec prætereundum ſilentio æquum arbi-
tror, quod relatis multorum vulgarium eſt. Homo quidam ex Normandia *c* eum uxore ſua diu ſpe ſobolis procreandæ fruſtratus omnimode, nullo umquam potuit refoveri ſolamine: qui quinquennio ita ferme tranſacto, dum venalia mercimonii cauſa ubique terrarum inſtabilis decurſaret, Sanctorum quorumque ſuffragia implorabat. Caſtrum igitur Pruvienſe adveniens, more ſolito eccleſiam B. Aigulfi Domino ſupplicaturus ingreditur, & proſtratus ante memoriam Virginis Mariæ, ejus & Martyris precibus vo-
F torum ſuorum ſe compotem effici inſtantiſſima prece deprecabat cœpitque devotare *d*, dati filii imaginem delaturum ſe, ac ſuorum interceſſorum præſentiæ incunctanter ſubſtituturum. Peractis itaque votis, repatriandi iter aggreditur. Quid multa? Mulier concepit, & poſt novem menſes puerum peperit: qui devotionis ſuæ non immemor, biennio tranſacto, infantis effigiem, cera mira compoſitam, ad gloriam interceſſorum Provinum lætabundus advexit.

19 Quod ex parte vidi, & ex parte ab eis, qui geſtum viderunt, audivi, B. martyris Aigulfi juſſus ſum referre miraculum. Igitur a caſtello quodam Italiæ, quod Mortarius *e* dicitur, contractus nonnioc Richardus, ſui nimis impotens, uſque Pruvinum devectus, ad eccleſiam * B. Martyris, ſubter menſas, quas cambios *f* vocant, hoſpitatus eſt. Ubi cum a Kalendis Novembris uſque ad Kalendas Auguſti tam hyeme quam æſtate æquanimiter continuaſſet, ad eccleſiam B. Mariæ de Valle Pruvini, ubi plura miracula fieri didicit, ſe tranſvehi petiit. Cui S. Aigulfus, indutus alba veſte & amictus cappa purpurea, per viſum apparuit, & dixit: Ego

ſum

A ſum Aigulfus hujus loci defenſor & enſtos, eo quod ſub alas meas confugiſti, utpote meus hoſpes, mei juris es, & ad me diverte: & ſo proximo eſt, ut a Deo eureris. Quam admonitionem ſimul & conſolationem eum ſemel & ſecundo ſancto Martyre ſibi apparente, tardius quam debuit retuliſſee, a Deo percuſſus obmutuit. Iterumque viſitatus ex alto, ſecretum aperuit, & ad S. Martyris eorpus ſe protrahi, ut ajus miſertus, in eum reſpiceret, eum multis lacrymis exoravit.

ex ipſius actatoſo ſcriptore.

ao Eorum autem, qui præſentes aderant, manibus deportans, hora Miſſæ aore gradus alta-
B ris parochialis allatus eſt, ibique depoſitus. Miſſa denique celebrata, cui iple devotus interfuerat exoraior, manibus ac pedibus retro curvasis, proue potuit, eonabatur exurgere. Quod cum nondum valeres, cœpit tamen repere, ſi Deo volente deſideratam ſibi præſentiam benigni Martyris poſſet attingere, eujus intervento pleoitudinem ſanitatis obtinera ſperabae. Dei tandem & adſtantium ſultus auxilio enſſeenſis gradibus, & ad ſancti Martyris locum uſque perductus, ſtridentibus nervis & oſſibus, & tantum facientibus crepitum, ut qui aderant miranies audirent, erectus ſteiit, ſanctum ſeretrum deoſculans, pro tanio benefieio gratias egit. Qui ab infirmitate, quam triennio ſuſtinuerat, perfecte curatum ſe ſentiens, ſponte ſancto Martyri hominium ſecit, & a domno Joſcelino portarius conſtitutus, in tantum robur corpus ejus eonvaluit, ut onus aoimalis fortiſſimi ferret. AUCT. ANONYMO.

ANNOTATA.

a *Ludovicum VI. verſimiliter deſignat, qui poſt patrem ſolus regnavit ab anno* 1118. *uſque ad* 1137. *uti habet Pagius ad utrumque annum.*

b *Carnotenſis urbs, ſive* Carnotum *aut* Carnotum *vulgo* Chartres, *urbs eſt Galliæ ſatis nota, & epiſcopalis ſub archiepiſcopo Pariſienſi.*

c *Normannia, ampla Galliæ provincia, Gallis* Normandie *dicitur; atque inde deducta vox* Normandia.

d *Id eſt*, vovere.

e *Apud Mabillonium* Mortarius *rectius, opinor, quam in Ms., ubi legitur* Martarius. *Quippe exiſtimo deſignari eppidum ducatus Mediolanenſis*, Mortariam *aut* Mortarim *Latinis, Italis vero* Mortara *dictum.* E

f *In Gloſſario Cangii vox* cambii *explicatur de menſis mumulariorum, atque hoc ipſum exemplum adducitur.*

DE S. GODEGRANDO SEU CHRODOGANGO

EPISCOPO SAGIENSI MARTYRE

APUD NONANTUM IN NORMANNIA

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

J. S.

§. I. Antiquiſſimus Sancti cultus, & reliquiæ: memoria in Faſtis recentioribus: Vita ſcripta ab Herardo antiſte Turonenſi; multa quoque de Sancto in Vita S. Opportunæ ſororis. C F

CIRCA ANN. DCCLXX. UT FERTUR. *Cultus Sanctæ antiquiſſimus, reliquiæ variis locis ſervatæ*

QUamquam mormoria S. Godegrandi, *aut* Chrodogangi, *ut eum Vitæ ſcriptor nominat in antiquioribus Martyrologiis non reperitur, uti nec in Romano hodierno, de antiqua tamen ejus veneratione nullum eſt dubium, cum eo innitrſcat tam ea Vita, quam ea Breviario Sagienſi, & aliunde. Ex Vito habemus corpus ſolemni ritu tranſlatum fuiſſe ab Hildebrando Sagienſi epiſcopo, qui ſeculo* IX. *flornit. Eodem rtiam ſeculo floruerunt ſcriptores Vitæ* S. Godegrandi *& Vitæ S. Opportunæ, qui ambo* Godegrandum *ubique* Sancti *aut* Beati titule exornant. *In Breviario autem Sagienſi, quod excuſum videtur anno* 1582. *Officium novem lectionum de* S. Godegrando *recitandum præſcribitur die* III. *Septembris. Crtera ſunt de communi, at Oratio propria hæc eſt:* Omnipotens ſempiteroe Deus, da populo tuo præſentis diei feſtivitatem ſineero venerari obſequio, ut qui eam ſancti Godegrandi martyris tui atque pontificis annua celebritate devotis frequentant obſequiis, ejuſdem ſuffragiis cæleſtis regni gaudia conſequantur. Per Dominum *&c. Præterea apud Mabillonium in Actis Benedictinis ſec.* 3. *part.* 2. *pag.* 239. *ex Officio S. Opportunæ, ſororis* S. Godegrandi, *in quo de reliquiis S. Opportunæ agitur, hæc habemus:* Altera maxilla (*S. Opportunæ*) colitur apud Inſulam-Adami in prioratu S. Godegrandi fratris ſui. *Inſula Adami, vulgo* l'Iſle-Adam, *oppidulum eſt in inſula Oeſiæ * fluminis* e Oyſe *inter Bellomontium & Pontiſaram ſitum: habetque prioratum Ordinis Cluniacenſis, ſubjectum prioratui Pariſienſi S. Martini de Campis. Prioratus ille quidem paſſim nominatur* B. Mariæ de Inſula-Adæ; *at ex ollatis verbis colligitur, prioratum, aut certo aliquod ejus ſacellum, ſacrum quoque fuiſſe* S. Godegrando. *Corpus Sancti in laudato prioratu ſervari, caput vero in*

prioratu

AUCT. J. S. *priorato S. Martini de Campis, jam obſervavit Henſchenius noſter tom. III. Aprilis pag. 66. Idem aſſeruit Bailletus in Vita S. Opportunæ ad XXII. Aprilis, addens, aliquid etiam reliquiarum S. Godegrandi ſervari Pariſiis in parthenone Vallis Gratiæ Ordinis Benedictini. Hæc ſufficiunt, ut legitimum Sancti cultum agnoſcamus; quædam tamen adjungam ex Faſtis recentioribus.*

memoria in Faſtis recentioribus aliquot duos annuntiatur

a *In additionibus Uſuardi apud Sollerium notatur ad III. Septembris ter recurrit memoria* S. Godegrandi *martyris, in editione videlicet Munerati primum hoc modo:* Civitate Sais, Sancti Godegrandi epiſcopi & martyris. *Grevenus vero & Molanus ibidem laudati non unum modo, ſed duos memorant* Godegrandos *ejuſdem civitatis epiſcopos, alterum martyrem, alterum confeſſorem. Audi Grevenum:* Civitate Sagienſi, ſanctorum Godegrandi epiſcopi & martyris, & ſancti Godegrandi ejuſdem urbis epiſcopi & confeſſoris. *Molanus ſic habet:* Civitate Sais, ſancti Godegrandi epiſcopi & martyris: cujus Paſſio continetur in Vita ſanctæ Oportunæ virginis ſororis ejus. Item ſancti Godegrandi, ejuſdem urbis epiſcopi & confeſſoris. *Duo ſimiliter annuntiantur in Martyrologio Germanico, quod editum eſt nomine Canſiſi. Accedit Ferrarius in Catalogo univerſali, ubi eodem die ſic habet:* In Normannia S. Godegrandi epiſcopi Sagienſis, & martyris, ac alterius Gndegrandi epiſcopi confeſſoris. *In Annotatis pro utroque laudat Molanum: & de ſecundo, ut putat, hæc addit:* Apud Democharem Godegrannus nominatur duodecimus ejus ſedis epiſcopus, S. Adelini ſucceſſor.

B

ſed fim fundamento ni

3 *Verum erravit Democharet, cum* Godegrandum *poſtpoſuit Adelino, ſeu Adelbelmo, qui auctor eſt Vitæ S. Opportunæ, in qua de ipſo* Godegrando *ſcribit. Præterea nec duos iſtius nominis epiſcopos Sagienſes ponit Democharet, nec ullus alius eorumdem epiſcoporum catalogus, quem quidem ego viderim. Non niſi unum quoque* S. Godegrandum *aſſignat Breviarium Sagienſe. Ignoro igitur, unde Grevenus, quem alii ſecuti ſunt, duos ſibi* Godegrandos *Sagienſes epiſcopos imaginatus fuerit; an ex leviuſcula nominis mutatione, an quia* S. Godegrannus *ſine titulo* martyrio *memoratur apud Democharem, & forſan alibi. Quidquid ſit, quod iſti duplicationi occaſionem præbuerit, dubitare nequeo, quin ideoque careat fundamento: nam nominis mutatio nihil plane evincit, cum profluxerit in Vita S. Opportunæ: in cujus diverſis exemplaribus nomen nonnihil mutatur. Nihilo magis valet omiſſio tituli* martyrio, *cum hic titulus* S. Godegrando *tam clare non congruat, ut non potuerit facile omitti. Plus evinceret ordo epiſcoporum Sagienſium, ſi* Godegrandus *recte poſitus eſſet poſt Adelinum vel Adelbelmum; ſed eum Democharis errorem jam alii dudum correxerunt.*

C

alteg eum ex S. Ruffino;

4 *Rectius Martyrologi Galli unum dumtaxat* Godegrandum *Sagienſem epiſcopum memorarunt. Sauſſayus ad III. Septembris hoc ei tenuit elogium:* Ipſo die natalis ſancti Godegrandi epiſcopi Saienſis ſub ſecunda Lugdunenſi, & martyris, qui ſanctæ virginis Oportunæ germanus, quam velo virginitatis amictam Chriſto virginum ſponſo dedicavit: cum omni virtutum & religionis ornatu in epiſcopali cathedra, in qua beato Lotharto ex meritorum ſuffragiis ſucceſſerat, præſideret; inceſſit pio affectu limina beatorum Apoſtolorum viſitandi, Grodoberto cuidam, pietatis ſpeciem præferenti, epiſcopatus ſui coram demandavit. Sicque Romam profectus, dum piis votis potitur, audita neſaria Grodoberti, qui in omne ſcelus proruperat, converſatione; ſalutis gregis, quem mercenarius ille diripiebat, bonus Paſtor ſollicitus, mox ad ſedem reverſus eſt: ubi dum, quæ infirmata erant, conſolidare, ſanare ægrota, confracta alligare, quæ abjecta erant, reducere fatagit, atque in Grodoberti ſcelera bono zelo invehitur; a ſicario, quem perditus ille proditor condixerat, non procul a Saienſi civitate impetitus, ferali mucrone occiſus eſt. At fidelis Servi mortem ſuo in conſpectu pretioſam Dominus demonſtravit magno miraculorum fulgore, quæ funus ejus ſubiecuta ſunt. *Elogium hoc Actis ſatis conſonat: pluſcula tamen refert de Sancto poſt reditum ad urbem Sagienſem, quam habent Acta, ea quibus liquet, occiſum fuiſſe, priuſquam regimen eccleſiæ ſuæ reſumpſiſſet. Nihil quoque in Vita alterutra legitur de velo ſorori Opportunæ* per ipſum Godegrandum *impoſita.*

D

E

quidem merentur ſimul martyris confeſſoris ſine juſta cauſa.

5 *Martyrologium Pariſienſe, anno 1727. impreſſum, de eodem Sancto ita habet:* Apud Noviomum in Neuſtria (*id eſt, Normannia*) ſancti Chrodegangi Sagienſis epiſcopi, beatæ Opportunæ fratris. *Hæc annuntiatio, in cæteris exacta, omittit titulum martyris, licet auctor non potuerit ignorare Sanctum paſſim annuntiari ut martyrem. Caſtellanus in Martyrologio univerſali eumdem* martyris *titulum ſuppreſſit, quamvis violentam Sancti mortem per ſuborsatum a Chrodoberto ſtrarium memoret. Atqueo facile oſtendi poſſit,* S. Godegrandum *recte ut martyrem annunciatum & cultum fuiſſe, cum violenta morte occubuerit, eaque ipſi illata fuerit, quod regimen eccleſiæ ſuæ reſumere vellet, ut diſciplinam collapſam reſtitueret, & oppreſſos miſere ſubditos ſublevaret. Hoc Sanctum facere voluiſſe, mortemque ea de cauſa ipſi illatam fuiſſe, ex Vita S. Opportunæ clare colligitur. Nullum quoque poteſt eſſe dubium, quin talis intentio, taloque opus ſit bonum & laude dignum. Qui autem pro bono quolibet opere ad Deum relato mortem oppetit violentam, jure merito martyribus annumeratur, uti oſtendi in hoc tomo pag. 591. Sic S. Thomas Cantuarienſis ab omnibus* martyr *dicitur, quia occaſione defenſæ eccleſiaſticæ diſciplinæ mortem a ſicariis illatam juſtinuit. Itaque nulla eſt ratio, cur titulum martyrii, jam a ſeculo IX. S. Godegrando tributum, eidem negare velimus.*

F

Vita S. Godegrandi unde, & quomodo accepta

6 *De Vita* S. Godegrandi, *ſeu* Chrodogangi, *primus mentionem fecit Mabillonius in Actis Sanctorum Ordinis ſui Benedictini ſec. 3. part. 2. pag. 691. ubi & auctorem ejus deſignat Herardum Turonenſem antiſtitem. Mabillonium ſecuti ſunt eruditi ſcriptores Benedictini Hiſtoriæ litterariæ Franciæ in elogio Herardi tom. 5. pag. 395. Hiſce igitur ſcriptoribus notitiam de Vita debeo: nam ſimul aſſignarunt locum, nimirum abbatiam S. Ebrulfi, ſeu Uticenſem, in Normannia, ubi ſervatur in antiquo Ms. Accepta autem hac notitia, ſtatim per quemdam e Patribus noſtris Paciſienſibus recurri ad abbatiam S. Ebrulfi, ut S. Godegrandi Vitam nobis communicare dignarentur laudatæ abbatiæ religioſi Benedictini. Hi vero ſumma humanitate parique celeritate Vitam deſi-*

deſcotam

A *deratam exſcribendam curaverunt, ex codice bibliothecæ ſuæ, notato N°. 84. eam dictante & cum eodem Ms. conferente R. Domino Filliaut, ejuſdem cœnobii religioſo, prout ſubſcripto nomine teſtatus eſt die x. Julii hujus anni 1745.*

Scriptor Vitæ Herardus Turonenſis enititur.

7 *Vitæ ſcriptor, ut jam inſinuavi, eſt Herardus præſul Turonenſis, qui epiſcopatum tenuit ab anno* 855. *uſque ad annum* 870. *ut ſcribunt in ejus elogio auctores Hiſtoriæ litterariæ meo laudati. Hinc colligi utcumque poteſt tempus Vitæ ſcriptæ: nam ea exarata eſt, dum jam erat epiſcopus, ut colligitur ex verſiculis, qui poſt vitam in eodem codice leguntur hoc modo:*

Hæc carus caro dono tranſmittit amicus.
Suſcipe gratanter, cum ſint felicia votis,
Hildebrande fodes præſul; Turonenſis Herardus

Perpetuo vigeas valeaſque poſcit in ævum. *Hildebrandus hic, cui Vita miſſa, eſt epiſcopus Sagienſis, hujus nominis ſecundus apud Sammarthanos, & jam ante Herardum cathedræ admotus, eique deinde ſuperſtes, ita ut ex eo tempus Vitæ ſcriptæ propinquius diſcere nequeamus. Hildebrandus hic tranſtulit corpus* S. Godegrandi,

B *atque ea tranſlatio occaſionem præbere potuit vitæ ſcribendæ. Porro hæc ſcripta eſt eo modo, ut facile pateat, nolniſſe auctorem fabulas uno incomperta narrare: nam facta admodum pauca refert. Quapropter tanto majorem ipſius aſſerta fidem merentur, præſertim cum fueris magni nominis amiſſes, & verſimiliter ſcripſeris evoluto necdum ſeculo a morte Sancti, ut demum cum nihil affirmes, quod falſitatis convinci poteſt.*

multa quoque de Loco in Vita S. Opportunæ.

8 *Eodem ſeculo* IX. *ad finem vergente, ſcripta eſt Vita S. Oppertunæ, ſororis* S. Godegrandi *per Adelbelmum epiſcopum Sagienſem, & ſucceſſorem Hildebrandi. Huic Vitæ pleraque geſta* S. Godegrandi *inſerta ſunt, exceptis tamen tranſlationibus & miraculis. Itaque cum hujus Vitæ ſcripter etiam fidem mereatur, ac plura de geſtis* S. Godegrandi *narraveris, aut ſaltem prolixius explicaverit, quam ipſe Herardus, ita ut Vitæ alterum alteram ſubinde illuſtrare poſſit, geſta San-*

C *cti ex Vita S. Opportunæ inferam huic Commentario per partes ordine temporis; propriam vero* Godegrandi *Vitam edam inſertis, de more annotationibus illuſtratam.*

§. II. De tempore, quo floruit Sanctus: geſta ordine relata & examinata.

Sanctus probabiliter ex diver floruiſſe ſeculo X.

NEc *Vita* S. Godegrandi, *nec ſororis ejus Opportunæ, ullum ſuggerit fundamentum ſatis firmum, quo niti poſſimus ad chronotaxim ſtabiliendam, aut determinandum tempus, imo & ſeculum ipſum, quo* S. Godegrandus *floruit. Ex utraque vero ſatis colligere poſſumus, Sanctum floruiſſe ante ſeculum* IX. *cum illo ſeculo floruerint ipſi utriuſque Vitæ ſcriptores, qui ſatis inſinuant variis locis, ſe non fuiſſe contemporaneos Sanctis, de quibus agunt. Veriſimile tamen eſt,* S. Godegrandum *vixiſſe & mortuum eſſe ſeculo* VIII. *uti & ſororem ipſius* S. Opportunam: *atque hoc unum aſſerere auſus eſt Henſchenius noſter in Commentario prævio ad Acta S. Oppertunæ tom.* III. *Aprilis pag.* 61. *tempus propinquius non aſſignans. Verum Joannes Chenu, Claudius Robertus, & Sammarthani in ſuis catalogis epiſcoporum Sagienſium* Godegrandum *epiſcopum ſubſtituunt Lotharii. Primus quidem epiſcopatum Godegrandi collocat* circa annum DCCLXV. *atque* AUCT. J. S.
eatenus alii conſentiunt. Sed Robertus addit de Lotharii: Obiiſſe notatur XV. Julii, DCCLVI. *Sammarthani de eodem*: Obiiſſe legitur die XV. Julii an. DCCLVI.

veriſimus mortuum dicunt circa annum 770.

10 *Quam certa ſit hæc epocha, prorſus metuet, cum nulla aſſeratur probatio, & laudati ſcriptores non raris erroribus ſint obnoxii. Cointius tamen in Annalibus ſuis ad annum* 756. n. 22. *ſine ſcrupulo ſequitur, atque hoc ſemel fundamento poſito mortem* S. Godegrandi *anno* 770. n. 25. *commemoras, notans tamen de anno emortuali non convenire inter ſcriptores. Mabillonius quoque ad Acta S. Oppertunæ notavit* circa annum DCCLXX. *& in fine notat ſequentia*: De 2000 certa non poteſt ferri ſententia. Chrodegangus ejus frater fediſſe dicitur circiter annum DCCLXV. cui uno dumtaxat anno ſupervixit Opportuna, cujus obitum reponimus anno DCCLXX. *Auctor* E
Martyrologii Pariſienſis pro anno emortuali ad marginem notavit circiter DCCLXV. aut DCCLXX. *Incertiora hæc omnia ſunt, quam ut lubeat aliquid affirmare, cum nulla mihi ſe offerat ratio, qua prædictam epocham confirmem, aut etiam refutem. Longuevallius in Hiſtoria eccleſiæ Gallicanæ pag.* 346. *& ſeq. geſta S. Oppertunæ &* S. Godegrandi *narravit ad annum* 751. *atque ita indicavit ſe quoque nihil certi de tempore reperiſſe. Æque incerta eſt duratio epiſcopatus, quia de ea nihil legitur, niſi Sanctum ſeptennio peregrinatum fuiſſe; nec ullo verbo inſinuatur, quamdiu cathedram adminiſtraverit ante peregrinationem. Demum de numero annorum, quibus vixit, nihil etiam habemus compertum.*

patria Sancti & unde ſolus illuſtres?

11 *De patria vero Sancti loqui videtur Vita n.* 4. *ubi dicitur* Sagienſis indigena. *Eſt autem Sagium civitas epiſcopalis in inferiori Normannia ſub archiepiſcopo Rotomagenſi, Gallis* Seez *nominata. Nobile genus Vitæ eidem aſcribit; at non regium. Verum Vita S. Opportunæ n.* 2. *de parentibus ipſius ſic habet*: Nam parentes ejus nobilitatis genere pollente, & regalis proſapiæ F
apice florentes, inclyti Oxymenſis pagi ſuper omnes, qui ibidem morabantur, homines, duo luminaria mundo genuerunt, beatum videlicet Godegrandum *, Sagienſis eccleſiæ, cui ego, * Mab. Chrodegandum
Domino diſponente, delervio, epiſcopum, & domioam Opportunam. *Utrum regali proſapia, an ſolum nobili, natus ſit Sanctus, non conſtat ob hanc diverſitatem utriuſque Vitæ. Præterea non urbi Sagio, ſed Oximenſi pago, qui vicinus eſt, natales Sancti attribuit*: nam Oximus, vulgo Hieſmes, *pago Oximenſi dedit nomen, iſque vulgo dicitur* l'Hielmois; *aliquando etiam nominatus reperitur* comitatus Oximenſis. *Hinc Sammarthani de natalibus Sancti noſtri ſic habent*: Quem catalogi comite Oximenſis pagi prognatum ferunt. *Jam vero etiamſi non ſatis appareat, utrius Vitæ auctoritas præferenda ſit, malim tamen exiſtimare Sanctum illuſtribus, & forſan regiis, natalibus ortum eſſe in pago Oximenſi, quam Sagii; tum quia Adelbelmus biographus ſanctæ Opportunæ aëta Acta haud dubie præ oculis habuit, nec ab iis fuiſſet receſſurus ſine cauſa, tum quia voces illæ*, Sagienſis indigena, *non neceſſario intelligi debent de loco natalis; ſed intelligi quoque poſſunt de habitatione. Hæc de patria & parentibus Sancti; de educatione autem ipſius,*

Digitized by Google

do

AUCT. J. S.

de electione ad epiſcopatum, hujuſque adminiſtratione Vitæ S. Opportunæ nihil ſuggerit.

12 *De* S. Godegrandi *peregrinatione laudata Vita num.* 8. *habet ſequentia*: Factum eſt ut venerabilis frater ejus Godegrandus, Sagienſis eccleſiæ epiſcopus, ob amorem cœleſtis patriæ, Romam ad limina beatorum apoſtolorum Petri & Pauli, & diverſa loca Sanctorum, cauſa orationis vellet peragrando circumire. Cumque ſeeum iſthuc deliberaret, vellerque tali in oprre ſeptem annorum curriculà tranſigere, ut laborando, peregrinando, & orando, poſſet delictorum veniam & gaudia æterna obtinere; diſpoſita eccleſiæ ſuæ adminiſtratione, cœpit miſericordiam Dei invocare, ut ruſtos ejus eſſe dignaretur in concepto itinere. Accerſito itaque quodam viro, diaboli amico, pleno torius nequitiæ dolo (qui priſtinus amicus eſſe putabatur, & erat ei affinitate conjunctus, prælatque erat Oaimenſis pagi, & vocabatur Grodobertus [a]) vidrnitibus cunctis, qui aderant, commendavit ei deſrndendum omnem locum & epiſcopium ſuum, ita cum eo loqurns: O dulcis amice Grodobrrte, committo fidei & amicitiæ tuæ omne officium eccleſiæ meæ, & omnem facultatem & ſupellrctilem ſubſtantiæ meæ, donec Domino volente redire potero; ut Domini miſeratione, & mea oratione, ſimulque tua deſenſione, grex mihi commiſſus ab inimicorum hominum irrvetur inrurſione. Bnedicrns deinde dominus Godegrandus omat plebi, & eahortans, ut in mandatis divinis perſiſteret, valedicens etiam ſimulatori Grodoberto, perſuſus lscrymis; cœpit itae agrre longæ peregrinationis. *Probum haud dubie putavit Chrodobertum, ſed deceptus eſt, ut mox ſubditur.*

13 Poſt eecrſſum domini Godegrandi, noluit prædictus Grodobertus eſſe defenſor loci, ſed magis invalor & deprædator populi. More namque lurorum cœpit commendatas ſibi ovrs non drſendere, ſed dilaniare: cœpit ſubſtantiam earum aoferre, & reminem ſinebat quiete vivere. Poſtponens itaqur omnem amicitiam, & pro oihilo ducens affinitatem, poſtquam res eccleſiæ cunctas crudeliter diripuit, contra drcreta antiquorum patrum & inſtituta omnium canonum, cum adhuc dominus noſter Godrgrandus viveret & domino in peregrinatione deſerviret, eidem eccleſiæ Sagienſi ferit ſe epiſcopum ordinari. Tum varo, non accepta juſta benedictione, ſed repletus divina maledictinne, non ſicut paſtor agebat, ſed ut mercenarius ioiquus, ſola lucra terrena quærens, animarum ſalutem parvipendens: ardentius enim mammonæ, quam Domino, ſerviebat. *Hæc infra in Vita num.* 6. *brevius perſtringuntur. Veriſimile eſt, Chrodobertum initio moderatius egiſſe; ſed deinde ſperare cœpiſſe* Godegrandum *nunquam rediturum; atque etiam populo & clero perſuaſiſſe, defunctum eſſe, ut ſic epiſcopalem dignitatem ſuſcipere poſſet: nam rumores de morte* Godegraodi *ſpacſos fuiſſe, ex verbis Chrodoberti mox dandis colligitur.*

14 *Reditum Sancti*, veniente aono ſeptimo peregrinationis, *multumque pro ea orante S. Opportuna, contigiſſe deinde affirmat idem biographus. Vita vero* S. Godegraodi *editum colloci*, ſeptimo anno devoluto, *atque id ſpatium eccleſiæ congruit cum propoſito Sancti ante relato ab ipſo rtsum Adelhelmo, qui noluis verofimiliter aliud hic dicere per voces* veniente aono ſeptimo *quam veniente fino ſeptenni, ſeu termino peregrinationis. Quo autem ſe modo geſſerit poſt ceditum exponit num.* 11. *his verbis*: Nempe cum sediret B. Godegrandus multorum relatione didicit tyrannidem ſerleratis Grodoberti. Cognita igitue illius oimia cupiditate & crudelitate, memoe Duminici præcepti, dicrntis: Diligite inimicos veſtros, & orate pro perſequentibus & ralumniantibus vos, obniaa Dominum precatus eſt, ut peccatis Grodoberti parcendo veniam darct: poſtra vero aomdem per nuntios blande admonuit, ut a nequiſſima invaſione & inaudito lcelere aoimum revocaret. Noluit enim primum ad Sagienſem eccleſiam prrgere: ſed, ne locum daret diabolo, divertit ad jam dictum Monaſteriolum, ubi ſoror ajus ſolerter Domino lerviebat. *Cum* S. Godegrandus *monuerit Chrodobertum*, ut a nequiſſima invaſione animum revocaret; *clarum eſt, voluiſſe Sanctum reſumere regimen ſuæ eccleſiæ; atque ea de cauſa mortem ei machinatum eſſe Chrodobertum.*

15 Cum veniſſet autem nuntius digni Deo Prælulis ad jam dictum tyraunum, ille ſimulans ſe gaudere de reverſione amici, fraudulenter talia remiſit ei mandata. Noveris, dulciſſime Pater, qooniam viri de longinquis patriis advenientes, te ab hac luce migraſſe dixerunt: ſed, quia ſoſpes reverſus es, omni ruæ ſedis pontificarus poteſtate recepta, utere aa loogo tempore feliciter: non enim in uno epiſcopio decet duos epiſcopos reſidrre. Precamur itaque, ut ſimul loquenirs priſtinis utamur amicitiis, ſicut eapetit ordo caritatis & mutuæ dilectinnis. Feſtinabat nuntius dicta impii Grodoberti ountiare auribus domini Godegrandi: ſed ubi epiſcopus cum ſorore ſua verba audivit fraudulenta, talrm B. Opportuna, ſpiritu prophetiæ repleta, reſponſionrm dedit: Scias frater, quia mellhi tnot ſermones ajus ſuper olaum, & ipſi tunt jaeula. *De hac monitione S. Opportunæ in Vita Godegrandi nihil legitur.*

16 *De cæde* S. Godegrandi *biographus S. Opportunæ latius quoque agit, quam Herardus ſecerat. Prima enim affirmat, futuram mortem Sanctо ejuſque ſorori fuiſſo cognitam. Secundo interfectorem Sancti fecit quæſturem Chrodoberti. Herardus vero de eo ait, fuiſſe juvenem moribus inculturn. Dona eidem ſcelerato promiſſa mure auget Adelhelmus, cujus verba ſubjungo:* Cognoſcentibus aurem illis (Godegrando *amicum & Opportuna*) quia appropinquabat trmpus vocatioois B. Godegraodi, & quia Drus vellet eum numero ſanctorum martyrum & epiſcoporum per effuſionrm languioris conjungi; cœpit tamquam pius Paſtor iter arripere, ut animam ſuam pro ovibus ſibi a Domino commendatis poſſet ponere. Sed lupus rapax Grodnbertus, lecum pertractans, quia ſi Paſtorem interficeret. ſecura poſtea ovieulas dilaniarat: rœpit more Phariſæorum & Judæorum, qui Dominum rrucifixerunt, intra ſe quærere, quomodo ſanctum Epiſcopum poſſet ſic interficere, ut immunis populo videretur ab rjus ſangoine. Nec deſuit ei ronſilium traditoris Judæ: quia, ut Judas, plenus erat diabolicæ perſuaſionis ſuggeſtione. Habebst ſiquidam ſecum virum malignum, qui fuerat B. Godrgrandi filius ſpiritualis, qurm de unda baptilmatis ſarri levaverat: loculos ipſius, ſicut Judas Domini, defeecebat: & eumdrm ſceleſtum

[a] *al.* Chrodoberius

Ille vero, abſentis Sanctо, eccleſiam vexat, & ſe epiſcopum ordinandum curat:

ad eum occidendum ſubornat ſecarium.

redux Godegrandus regimen reſumere paciſcitur ac incurrit

ut Chrodobertus, ſimulans ſe velle cedere,

A lectum virum divitiis & bonoribus allieiebat, ut ſi B. Godegrandum interficeret, majorem gratiam præ ceteris ſibi adſtantibus obtineret. Acceptis itaque auri & argenti, terrarum, equorumque muneribus, jurando promiſit, ſe B. Godegrandum interfecturum. Hoc ergo Grodoberto magnum peperit gaudium.

17 Quadam igitur die, eum B. Godegrandus vellet Alemannicas cœnobium pergere, ut cum venerabili Lanthilde, ſibi affinitate conjuncta, de divinis ſermonibus colloqueretur; dum tranſiret per Nonantum * prædium, vidit eum filius diaboli Grodobertus per feneſtram cœnaculi. Tunc advocato S. Godegrandi filiolo, præcepit, ut ad necem ſancti Pontificis properares, ſi dicta munera obtinere vellet. Qui ſponte properans, ad S. Godegrandum accelſit, & repletus diri draconis aſtutia, tarvis & crudelibus oculis ſanctum Virum aſpiciens, mortiferum venenum ſub lingua aſpidea & amaro cordis retinebat. Quod videns B. Godegran-
B dus, & calliditatem animadvertens, ſereno vultu dixit: Quid eſt hoc, fili? Ut quid peſtiferæ cogitationes virulentum animum tuum conturbant? An ignoras, quia ego ſum ſpiritualis pater ſuus Godegrandus? Quid moraris? Fiat, quod permittit Domini voluntas. Ipſe autem truculentus & audax, oſculari ſe ab Epiſcopo petiit. Tunc glorioſus Godegrandus elevans oculos in cælum, & ſciens jam imminere horam mortis, oravit ad Dominum, & dixit: Domine Jeſu piiſſime Redemptor, ſuſcipe ſpiritum meum, quem dediſti; & cuſtodi gregem, quem commendaſti mihi peccatori. Utinam mereat cum eis regnare in cælis, pro quibus non dubito ſuſtinere paſſionem in terris. Cumque de cælis exauditam eſſe deprecationem ſuam audiret, mox percuſſori ſuo in ſimplicitate cordis oſculum dabat libentiſſime.

18 Ille autem, evaginato gladio, ſacrum Dei Pontificem bis in ſincipite percuſſit: cujus venerandi capitis percuſſionum cicatricea, quaſi a medicis ſanatæ, modo nobiſcum, Domino donante, manent & apparent. Sic dilectus Deo pontifex & paſtor bonus noſter Godegrandus, vitam in terris finivit, & angelicis cœtibus
C ſpiritus ejus in cælis conjunctus eſt tertio Nonas Septembris: qui quia in modico fidelis fuit, nunc in gaudium Domini ingreſſus, ſupra multa eſt conſtitutus. Qui autem eum interfecit, in eodem loco a dæmone arreptus, nec data munera obtinuit, & ad inferna, heu proh dolor! celeriter deſcendit. Grodobertus quoque, auctor miſeræ calamitatis, divinæ percuſſionis ultione turpiter, & quidem brevi, vitam finivit: quia non poteſt bene mori, qui male viaerit. *Hactenus Adelhelmus, ad cujus relationem nonnulla ſunt obſervanda. Primo cœnobium, quo Sanctus pergebat, vulgo* Almeneſches *dicitur: noſtraque editio habet* Alemannicas, *Mabillonii vero* Alemanniſcas, *uti etiam vocatur in ipſa* S. Godegrandi *Vita. De eo Mabillonius in annotatis hæc habet:* Alamanniſcæ, parthenon agri Sagienſis, hactenus exſtitit ſub regula S. P. Benedicti, ad rivulum in Ornam influentem ſitus, a quo non longe diſtat Nonantum (*apud nos* Novantium) oppidulum, vernacule NONANT. *Cum prædium vocetur, & Chrodobertus ibi eſſet, veriſimile eſt, Nonentum fuiſſe prædium epiſcopi Sagicaſii. Secundo quod dicitur de pœna percuſſoris, & Chrodoberti morte, prorſus omiſit Herardus, atque idcirco apparere poteſt minus certum. Verumtamen ſatis veriſimile eſt, Adelhelmum, cum Sagienſis eſſet epiſcopus, aliqua reſciviſſe, quæ latuerant Herardum Turonenſem. Idem judicium ferri poteſt de corporis immobilitate mox referenda, quam Herardus ſimiliter prætermiſit.* AUCT. J. S.

19 *Audiamus hæc de re Adelhelmum num.* 13. Quidam autem hæc videntes religioſi viri & vicini, cum pſalmis & cereis conati ſunt corpus S. Godegrandi proprii epiſcopi de terra erigere, ut juxta conſuetudinem eccleſiaſticam illud mandarent ſepulturæ. Sed tanto pondere hæſit in terra, ut a nemine illorum poſſet moveri. Quo comperto, S. Lanthildis, cum ſanctimonialium agmine acriter lugendo & flendo, cœpit illuc pergere. Cui ſimiliter contigit: nam nulla ratione corpus ſanctum potuerunt de terra levare. Relatio igitur tanti doloris ad B. Opportunam pervenit, quod ſcilicet Frater ejus injuſta factione Grodoberti jugulatus jace-
E ret in terra, & a nullo poſſet inde levari. Quæ in eccleſia exiſtens, cum omnibus ſanctimonialibus ſibi ſubditis, Domino commendabat animam Fratris: & a lacerdotibus Miſſarum officiis celebratis, Deo obtulit ſacrificia ſinceriſſimæ orationis. Didicerat enim Spiritu ſancto ſibi revelante, jam Fratrem ſuum ad cælum migraſſe cum palma martyrii. In ipſa quoque divina revelatione Domioum deprecata fuerat; us corpus Fratris ſui tam diu immobile in terra jaceret, donec pro ejus anima congruas Domino preces funderet, & debinc propriis ulnis in eccleſiam ad locum ſepuleri deportaret.

20 Orabat amita S. Lanthildis, ut corpus S. Godegrandi epiſcopi & martyris a terra elevaretur: precabatur neptis B. Opportuna, ne corpus fratris moveretur. In ambabus erat ſanctitas, ſed in domina noſtra Opportuna ferebat caritas fraterna. Vicit itaque S. Opportunæ orationis aſſiduitas, ut ſciamus, quoniam omnia præcellit caritas. Dignum namque erat, ut B. Opportuna, quæ fraternæ mortis dolore torquebatur, gratia exauditæ deprecationis a
F Domino conſolaretur. *Deinde narrat idem auctor* S. Opportunam *venuſſe ad corpus occiſi Fratris, doloremque ſanctæ Virginis immenſum deſcribit majori cum exaggeratione quam decore. Demum de ſepultura num.* 15. *ſic loquitur*: Hæc B. Opportuna audiens, corpus Fratris inter ulnas ſuſcepit; &, quem multi & fortiſſimi viri nequiverunt a terra levare, ipſa cœpit ſola ſine labore portare: *fortaſſe ad paſſus aliquot, aut exiguum ſpatium, ut ex ſequentibus apparet: nam aliàs res parum eſt credibilis.* Igitur, *ut pergit auctor.* B. Godegrandi corpus cum multitudine populi, diverſi ordinis clericis, & lamentantibus virginibus, cum cereis & reſonantibus pſalmis, perducitur ad jam dictum Monaſteriolum; ibique debito honore, agente B. Opportuna, conditum ſepelitur. Ubi etiam per multa annorum curricula, per ejus merita, multa virtutum inſignia operata eſt divina clemencia. *Varias corporis tranſlationes, quas Herardus memorat, in annotatis ad Vitam illuſtrabimus, quantum poterimus.*

* al. Novantium

qui Sanctum prope Nonantum invenerat,

corpus Sancti movere aequo, donec S. Opportuna

occidit, atque aliud levare; ſepelitur in eccleſia Monaſteriolo.

cum gladio occidit; auferret meritis divinitus punitus.

VITA

auctore Herardo archiepiſcopo Turonenſi

Ex Ms. abbatiæ S. Ebrulfi in Normannia.

PROLOGUS.

Explicat auctor diverſa hominum ſtudia, a

CUm a mundi tempora, totius orbis curſu labentia, non uni tantum ætati, ooo populo, oon genti, ſed univerſo orbi conſtent eſſe communia: diverſi pro qualitate ingenii virtutis & gratiæ fugitiva & moralia ſæcula diverſorum actuum inſignia extulerunt. Quidam continui frequentatione triumphi, B quidam celebri victoria poematum vel quarumlibet artium aſſueti: alii exſequiis nobilia pompæ oæniiſque ſollemnibus ſæcula decoraverunt, alii priſcorum iſtorias figmentis tragædicis, poeticis quoque vaticiniis inluſtraruni. Unde ſi tantus labor tantumque ſtudium mortalibus adjungitur, perituriſque applicatur; quantus immortalibus & ſine fine maoenibus putas adhibendus eſt rebus? Hinc eſt, quod Maro ſuo poemati inſerit Æneam poſt multa pericula ac ſua ſuorumque naufragia ſocios ita adhortatum eſſe: Forſan, inquit, & hæc olim meminiſſe juvabit. Hæc autem ſententia, quamlibet ſemel poetice ficta; veram vim ſui intellectus diverſis adfert effectibus; nam præterita tanto in verbis habentur gratiora, quanto ferunt in geſtis graviora; & futura dum præſentium faſtidio fiunt deſiderabilia, creduntur utique meliora.

aliquæ ſe geſta Sanctorum ſcribere velle.

a Unde & nos certæ ſpei anchoram cælo locantes, & eum apoſtolo Paulo dicentes: Noſtra converſatio in cælis eſt: non jam terrenis inhiantes, caducia operam dare rebus intendimus: ſed ſpiritualibus ſpiritalia loquimur, & fidelium auribus videlicet * eloquio Sanctorum geſta, ad noſtram uſque intelligentiam perducta, memorare curamus, indeque tuam reverentiam, præſul beatiſſime, depoſcimus, ut, ſi quid in his aut ignavia torpentis ingenii, aut error depravati introducti eloquii, cenſura autoritatis propriæ corrigendum ſtatuas; nec * aliquod præjudicium veritati fraterni b affectus ignorantia inferat, quod ſinceritatis ac puritatis innocentia multipliciter excuſat.

** forte ut libet* C

** forte ut b*

ANNOTATA.

a *Præfationi hic titulus in Ms. præfigitur*: Incipit prologus in Vitam ſancti Chrodogangi, Sagiorum urbis epiſcopi, & martyris.

b *Hæc verba ſatis inſinuant, epiſcopum fuiſſe Herardum, dum ſcripſit. Prologo autem hæc ſubnectuntur*: Explicit prologus. Incipit Vita ſancti Chrodogangi martyria.

CAPUT I.

Geſta & martyrium Sancti.

D

OMnea homines, cujuſcumque ſint ſectæ, regionis, aut vitæ, ita moderante ſuperna providentia, bono naturali informantur, ut oblectamentis corporis ac voluptatibus propriis anteferendum cognoſcant rationale mentis: &, ſi non actu, æquitate tamen judicii, illud quod potius eſt, quo totum corpus gubernatur & regitur, proponendum noverunt. Quæ mens duce ipſa ratione inluminata, inter virtutum agmina, licet plerumque viciis opprimatur, divinam tamen ſcientiam, quaſi ſummam aciem, proſpiciens, nil ejus oculos latere, ſed omnia ad purum contemplari, conſiderat. Poteſt enim quilibet hominum ſuperbe Deum contemnere: nequis tamen penitus ignorare *a*. Hinc eſt, quod priſcorum cæcitas, dum in multia Deum colendum putavit, multos indiſcreto ordine ſibi habendos præfixit. Hinc enim philoſophi, dum vigilantiore & adtentiore ſtudio de Deo quærunt, Deum unum verum, & ſolum auctorem omnium inveniunt, ad quem cuncta reducunt. Unde & nunc pagani, quos non de ignorantia, ſed de obcæcata ſuperbia, elucidata per orbem redarguit veritas, dum diſquiruntur ob multorum deorum culturam, non plures fatentur deos, ſed ſub uno magno & præcipuo alios quaſi miniſtros *b*, & ſequentes ſe vereri teſtantur. Igitur in quibus ratio deficit, fides certa ſuccurrit: niſi enim credidetimus, non intelligimus.

Deus, cui ſui cognitionem etiam gentilibus communem,

a

E

b

4 Hic igitur verus & unus Deus, a quo omnia, & ex quo omnia, & per quem omnia, in quem, ut præmiſimus, ex diverſis opinionibus omnia facta, conditio, & ſexus concurrit, ignobilia & contemptibilia mundi elegit, ac fortia confundit, ut infirma reſtituat: qui in plenitudine temporum immaculatam ſponſam ſuam Eccleſiam, non tantum auro & gemmis muniri pretioſiſque monilibus decorari, quantum ſanctia virtutibus voluit inluſtrari. Qui ſicut eam immaculati ſui ſanguinis effuſione redimendo doravit, pariterque ditavit, ita hanc uſque ad mundi terminum exemplis Sanctorum præclariſque patrociniis prævia ope ſuæ divinitatis inradiare non deſinit. Ex quorum beatiſſimo numero fuit vir quidam Chrodogangus nomine, nobilibus natalibus c ortus quidem genere; ſed nobilior in Chriſto vitæ floruit ſanctitate. Qui Sagienſis quidem extitit indigena; ſed cælo perpetuus perſtitit accola. Unde & paradiſum, quem quæſivit opere, poſtmodum percepit in munere. Hic ab ipſis naturæ cunis fideique ſanctæ exordiis, virtutum cæleſtium effuſis ſtudium *: at poſt ſanctarum dogmata litterarum, jejunia, vigilia, frequentibuſque virtutum exercitiis Regi regum ſoli Domino militare contentus, multos præire virtutibus nitebatur.

Sanctorum exempla Eccleſiam illuſtrare et his Chrodogangus, nobili ortus genere,

F

c

** ſtudio*

5 Sed cum pro ſanctitatis gratia a cunctis diligeretur, & velut præcipuus athleta inſignius veneraretur, Sagiorum urbi ad pontificium a cunctis expoſcitur. Nec mora: quippe quem ſuperna gratia dignum decreverat, pontificatus culmen ſecundo ordine adipiſcitur. Indeque cotidianis augmentis, & ſolitæ bonitatis incrementis, ad altiora virtutum conſcendere non cunctatur.

qui epiſcopus creatus multos ſol. per virtutibus?

A ſtatur. Igitur populos ſollicitudine ſuſcepti officii ſalutaribus eotidie informabat eloquiis, & omnibus ubique verbo pariter & exemplo dux ederat regni cæleſtis: factus cum Job beatiſſimo oculus cæco, & pes claudo, pater etiam pauperum, conſolator viduarum, pupillorum ſolatium, egenſium quoque levamen: ita ut omnibus abſque exceptione perſonæ preſentia pariter & futura ſubſidia miniſtrare, in defectivo opere procuraret.

peregrinationem ſuſcipiens, eandem ob celeſtium commercio, ac ille ſi epiſcopus ordinandi eorum e

6 Per idem tempus, dum potiora ac Deo ſemper gratiora deſiderat, limina beatiſſimorum Apoſtolorum Petri & Pauli ob eorum exoranda ſuffragia ac promerenda beneficia Romam ſe viſitare deliberat. Hac de re eccleſiam ſibi traditam tuendam gregemque commiſſum alendum cuidam ſuæ affinitatis nobili & præpotentiſſimo committeodam ſtatuit viro, nomine Chrodoberto. Sicque Sanctorum loca plurima per ſeptem aonorum, ut fertur, peragravit curricula *d*. Interea idem Chrodobertus cæcitatis cupidine captus, dum ſanctus Antiſtes longinqui exulatus peregrina decurreret; primo quidem res eccleſiæ, ſibi

B fidei puritate eommiſſas, crudeliter diripit, ſuiſque uſibus mancipat: ſeque deinceps ſactiuoe quorumdam, Paſtore ſuperſtite, eidem ſedi contra ſas pontificem ordinare non tiiubat.

d

eadem Sanctus ad ea. nobium ve. rorum di. uertit,

7 Septimo igitur anoo devoluto, Vir Dei, ſui laboris curſu expliciio, ad ſedem regradi, opirulamie divina pietate, deliberat. Interim geſta tam immanis & ſævæ cupiditatis agnoſcens, ad ſedem iie diſtulit, ſed ad quoddam cœnobium eidem urbi vicinum, Monaſteriolum dictum, quo reverenda cobors, ejuſdem ſancti Viri ſalutaribus inſtituta doctrinis, degebat ſanctimonialium, declioando feceſſit: inimicitiæ quidem cedendo; non tamen martyrii aciem devitando. Quo etiam loco ſoror ſancti Antiſtitis Opportuna cæteris ſororibus præerat, ipſaſque vitæ merito & ſanctitatis gratia anteibat. Illic Vir beatiſſimus pernox in orationibus, jejuniis etiam & orationibus aſſiduus, ſoli Deo vacare, cæleſtiqua militiæ inſiſtere decreverat *e*.

e

dum vero e' vicinum aliud cœnobium pr. ſi eſſetur,

8 Verum cum jam tempus remunerandorum immineret certaminum, Vir ſanctæ confeſſionis titulo admodum claras *f*, invaſor facibus diabolicæ cupiditatis cæcatus de nece ſancti Viri do-

C lole cœpit tractare, & quemadmodum lucernam tanti fulgoria, non in modio, ſed ſuper eccleſiæ ſanctæ candelabro poſitam, poſſet extinguere, multiplicibus argumentis exquirere. Interea clerus pariter & populus tanti Paſtoris abſentiam inter lupi ſævientis inſidias gravi mœſtitia tolerabat: nec conſolationis opem reeipere quibat, quem iniqua cupidine pullum adhuc ſuperſtitem, eeu penitus ablatum dolebat. Verum ne tanti Militis diutius emeriti ceſſarentur agones; accenta adverſus Chriſti Famulum rabies extemplo compos voti efficitur. Cum enim e proximo beatus Chrodogaogus gratia ſpiritalis alloquii Ala-

g manniſcas *g* cœnobium viſitare diſponeret, quo

b egregiæ vitæ Laobidis *b* ejuſdem ſancti Viri affinitatis morabatur, ipſiuſque loci ſanctimonialibus ſororibus præerat, conſpicitur ab invaſore Chrodoberto per feneſtram triclinii, dum iter deduceret juxta Nonnanium prædium. Solicitudine namque pervigili diebus ac noctibus moliebatur proditor, ſicut & Judas Dominici ſanguinis traditor eum laternis & facibus & armis, ne Vir ſanctus machinamenta doli & inſidiarum illius argumento quolibet poſſet effugere.

9 Porro tunc quidam ex diſcipulis beati Viri D ab invaſore ſeducti, illi adhæterant: inter quos A. HE-etiam quidam ætate junior, beati Viri ſpicitalis RARDO filius, quem a ſacri Baptiſmatis undis exceperat, ARCH. inculius moribus habebatur. Quem ad eum ju- *oviduum per ſubor. nationem a Chrodoberto ficeviam i*

gulandum vir ille diabolicus, primo divitiis & honoribus ſe eumdem remuneraturum pollicitus, deſtioare maturat, eo, ut creditue, calliditatis ingenio, oe tanto Viro da peculiaris filii præſentia ulla oriretur pravæ actionis ſuſpicio; & incautum perimeret, quem appetere publica populi formidine, qui Patrem ſpeciali fovebat amoie, oullatenus auderet. Qui a coolpectu tyranoi egrediens, acceſſit ad Pootificem: &, ot priſcorum antiquitas meminit, Judæ ſcelus in tam præcipuo membro Salvatoris ore iofacto repetit, pacis ei olculum porrigens, ſed ad modicum flammivomatu *i* meotis veneni aotra recondens. Econtra Vir ſanctus divinæ paſſioois non immemor, ſed ut verus Dei cultor, mandatorum cæleſtium idoneus exſecutor, intelligens aſſeratum juvenis animum, cui ioteriora molimina hilaritatem exterioris habitus jam fœdaverant, furioſumque reddiderant; inter cetera tale ſer- E tur paritori *k* dediſſe relponſum; Fac, inquit, fili, quod vis: & ad quod miſſus es, perfice. Nec cuoctatur ſceleratos juvenis, duplicato ſanctum Virum extemplo gladio percutit vulnere.

i

k

10 Quo loco ita hactenus cicatricum vulnera *cicatrices vulnerum diu poſt ita* apparent incorrupta, fidelium aſpectibus non igno- *corrupte ſe* ta, velut e vicino a probatiſſimis medicis ſorent *ſepulturæ* remediata *l*. Hujuſmodi igitur profeſſionis ordine *Sancti.* Vir beatiſſimus terrena eoolempnens, cæleſtia ſemper amplectens, trophæo inſignis martyrii a Domino meruit coronari. Sed cum tanti Viri exitus fama lugubri vulgaretur in populos, eſſetque tanta de ableote Paſtore mœſtitia, quanta fuerat de præſente lætitia, beata Opportuna ſorore anteſata ſtudeoie, ad ante dictum Monaſteriolum *m* defer- *m* tur, ibique corpus Beatiſſimi tumulo oovo competenti honore reconditur, & juxta ſanctum aliare e jusdem eccleſiæ tumulatur: ubi per multa temporum ſpatia a fidelibus populis congruo ordine frequentatur: & ſatis digna veneratione percolitur, præſtante Jeſu Chriſto Domino noſtro, cui eſt eum Deo Patre, & ſpiritu ſancto honor, gloria io ſæcula ſæculorum. Amen *n*.

l

n

F

ANNOTATA.

a *Arbeos notat hæc ſententia: nam illi potius cupiunt & dicunt, Deum non exiſtere, quam id ſibi perſuadere poſſunt aut credere. Cicero lib.* 2. *de Natura deorum:* Omnibus enim innatum eſt, & in animo quaſi inſculptum, eſſe deos; *aut potius Deum, ut Cicero ipſe cum præſtantiſſimis philoſophis gentilibus ſatis agnovit.*

b *Platonis hæc fuit ſententia, quam prævaluiſſe apud gentiles ſecali* IX. *hinc colligi poteſt.*

c *De natalibus & patria Sancti conſula Commentarium num.* 11.

d *Bailletus in Vita S. Opportunæ ad* 22. *Aprilis peregrinationem hanc temere improbat, dicens Deum veriſimiliter voluiſſe, ut peccatum iſta occaſione commiſſam ſanguine ſuo elueret. Verum uterque biographus, uterque magni nominis epiſcopus, uterque loco & tempore vicinior, factum laudavit. Itaque parum curanda eſt cenſura privati hominis & neoterici, qui tolerandus eſſet, ſi factum collocaſſet inter exem-*

A *pla Sanctorum, quæ miranda magis ſunt quam*
A. HE- *imitanda. At major reverentia debetur Sanctis,*
RARDO *quos Deus miraculis illuſtravit & cultu fidelium,*
ARCH. *quam ut liceat in piis eorum factis tantam nobis culpam imaginari, ut eam ſanguine expiare debuerint.*

e Videlicet dones cathedram ſine tumultu reciperet: nam voluiſſe Sanctum epiſcopatus adminiſtrationem reſumere, ſatis colligitur ex Vita S. Opportunæ, citata in Commentario num. 14. Et vera non alia de cauſa mors ei illata eſt dolo Chrodoberti, quam ut hic cathedram tuto retineret.

f Niſi aliquid amiſſum ſit, legendum eſt, Viro... admodum claro.

g De hoc cœnobio conſule Commentarium num. 18. ubi etiam cædes Sancti eſt relata.

h Lanthildis *vocatur* in *Vita S. Opportunæ*, *&* amita *dicitur ex eadem num. 20. in Commentario. At plura de pia hac muliere non ſuppetunt, nec quidquam de cultu, etſiamſi in eadem Vita nominetur* Sancta.

i Flammivomatu *legitur in apographo meo.*
B *Vox eſt durior, aut corrupta. Iudicat autem biographus, juvenem efferata vultu non diu tegere potuiſſe ſcelus mente conceptum.*

k *Vox rurſum inuſitata. At ſenſus videtur*, ſcelus parandi, *niſi ſcriptum ſit*, apparitori.

l *Potuerat id biographus intelligere ex prima corporis elevatione paulo poſt referenda, cui fortaſſe adfuerat.*

m Monaſteriolum *uomen propriæm eſt cœnobii, cui præerat S. Opportuna, ut num. 7. clare dicitur. Diſtinctum id erat ab Alamannicenſi, cui præerat Lanthildis: nam ab uno ad aliud pergebat Sanctus, quando occiſus eſt. Utriuſque diſtinctionem etiam obſervavit Mabillonius in obſervationibus prævis ad Acta S. Opportunæ num. 4. ubi tamen oſtendit alterum alteri fuiſſe vicinum, ſicut utrumque non longe abeſſe poterat ab urbe Sagienſi: nam Monaſteriolum in utriſque Actis dicitur eidem urbi vicinum.* Exciſum eſt, inquit *Mabillonius*, Monaſteriolum a tempore Normannorum, adeo ut vix ulla ejus veſtigia, immo nec fere ſitus deprehendi poſſit.

n *Hactenus de geſtis aut de Vita Sancti, cui ſubditur in Ms.*: Explicit Vita incipiunt miracula.
C

CAPUT II.

Elevatio corporis incorrupti: translationes & miracula.

Pauca e multis miraculis ad aliorum exemplum narrantur a

VErum quum beati Chrodogangi exitum ad cæleſtis vitæ trophæum, ſermo progrediens exiulit, congruum nobis videtur aliqua de ejus geſtis inſignibus *a* memorare: & quæ noſtræ intelligentiæ prodita ſunt, licet minus debito ſermone, ſequentium iodagini referare. De quo ab incolis quidem loci perplurima traduntur memoriæ: nos vero ex multis pauca memorabimus, ex quibus cæteris, quæ per eum divina virtus operatur continue, noſtrique ingenii tantillitas aut nequit aut tardat adtingere, fidem credentium pietas incunctanter valeat adhibere. Poſtquam tranſeuntia perennis ſæculi cœperunt deerescere gaudia, & ruinam ſui cotidianis defectibus ſenſim innotescere, cœpit & locus ille, quo beati Viri membra locata ſuperetant, incuria negligentiam dettimentis coo-
D tinuis deliteſcere, & humanis frequentationibus inſolite rareſcere.

12 Cum interim vir egregiæ bonitatis & gratiæ Hildebrandus memoratæ Sagenſis eccleſiæ præſul, famam beatiſſimi Præceſſoris a complurimis didiciſſet, & tanti Patris tumulum temere deſtitutum, locumque ſibi divinitus traditum, minus juſto comperiſſet excultum; zelo rectitudinis inflammatus, primores matris Eccleſiæ laecrdotes cum clero, omne quoque pſallentium officium, ad ſancti Viri corpus relevandum deputat, ac plebem ſubditam ſubmiſſæ devotionis obſequio Paſtori tanto occurrendam *b* invitat; pertractans ſuperno, ut claret, conſilio parique auxilio, ut aptiori ac celebriori loco ſanctus deponeretur Antiſtes. Sacerdotes interea cum clero & plebe innumera pontificalibus juſſis pareotes, beati Viri corpus abſque ulla enodatione membrorum incorruptum reperiunt, & velut recenti depoſitione, quod tanta jam annorum ſpatia in ſepulchro tranſegerat, mirum dictu! adhuc inſolutum manebat *c*.

Hildebrandus exciſum corpus alio vas transtulit a

b

c

13 Cum autem hæc agerentur, paganorum
E crudeliſſima rabies, Normannorum *d* ſcilicet diriſſima cædes, regionem illam incendio, & ſtrage innumerabili omnis conditionis & ſexus, dictu lacrimabili perurgebat. Et jam a loco illo, clero ignorante & populo, equeſtri curſu vix ſpazio unius milliarii aberat. Interim dum ſacerdotes beati Viri obſequiis Miſſas celebrare diſpooerent, ſacrificia quoque ſolemnia agere voto unanimi deliberarent; panis & vinum, quod tanto miſterio congrueret, indicatur deeſſe. Quod quidem non ſine divinæ pietatis providentia actum cognoſcitur: ſed ut clerus & populus ſancti Viri precibus a barbarorum gladiis eriperetur *e*. Nam dum adhuc in ante dictæ baſilicæ liminibus morarentur, barbarorum læva vicinitas nunciatur: egreſſiſque fidelibus populis, illico locus ille cuneo barbarico occupatur, diripitur, atque perimitur, nilque eorum voraciati largientes ſuperna clementia utile ut deſiderabile reperiuotur *f*; ſed ut fide vacui: ita receſſerunt etiam præda jejuni.

ex inventis libris de transitu Normannorum, divina providentia d

e

f

14 Cum interea clerus divinis exultans laudibus, non furori cedens *g* barbarico, non
F terrore pavens ſeviſſimo, divino vallante præſidio, conſtanter ad civitatem progreditur: Normannorum lævities, velut oblita & immemor, non furando proſequitur, ſed per iter, quod venerat, curſu retrogrado progreditur: & quos inceſſu & ſono facile & noſſe erat & ſubſequi, ſancti Viri meritis, velut ſurdi & inſcii, neminem eorum valuerunt lædere. Quid autem in devectione beati Viri acciderit, referre oportune placuit. Ante feretrum ejuſdem Martyris duo luminaria accenſa per accolitos ferebantur: ſed vis ventorum tantus * tunc & tam validus aderat, ut etiam robuſtiora virorum corpora nutatarentur *, & (ut leſe procelloſus hieme babet turbo) greſſu ſolido turbarentur. Sed miro & plurimis inaudito virtutis genere, dum unus ventorum hue illucque, velut Sina rubum *b* ignis, congirando relambeos flammas deflecteret luminum non ſolum extingueret, ſed nec ad modicum paſſus eſt virtutis luſtinere diſpendium. Feruntur etiam quidam tactu ejuſdem feretri amiſſæ virtutis reſumpſiſſe ſuffragia.

cum omnibus eripiatur, corpus ad urbem transferunt; concilio quoque per ventorum non cæſſantia

g

* tanta... valida

* mutarent

b

15 Per idem tempus eum barbarorum ſævitiem clerus huc illucque diffugeret, ac locus tanti Vi-

ſecunda & tertia tranſlatio

ri

A ri meritis ioparatus exſiſteret: ad quamdam reverenter locum devehitur, illicque *i* (ſed noo per plures dies) ſignis evidentibus, cujus eſſet meriti, populis innoteſcitur. Evolutis ergo paucis diebus, beatiſſimus Pontifex *k* cella ſancti Senerici *k* Panicſarias *l* uſque defertur, tertio ſcilices Nunarum Aprilium.

i

k l

ſuavis & longeni ſoni auditus

16 Accidit autem qoiddam mirabila io dia ſollemni vigiliarum Palchæ. Namque iotempeſtæ noctis ſilentio, dum cunſti corpora quieti dediſſant; ſoous cælestis militiæ ioæſtimabilis dulcedinis & gratiæ, elatis in excelſum melodiis, auditus eſt a plurimis: eumque multitudo ſuperveneotum fidelium ante ſorea exeubias ageret, ipſius etiam loci ſacerdotas inæſtimabilis cantilenæ ſuavitate attoniti perſiſterent, & hæc ſecum mirantes devolverent: viſom eſt, & a quibusdam ita prolatum: Sanctus, inquiunt, confeſſor Lsunomsrus *m*, nuper a loco ſepolehri barbarico terrote effoſſus, ad has partes a fratribus eſt delatus. Nunc autem, ne tam ſollempni die proprio careat tumulo, & ne ſancta fideliſque congregatio ipſius pretioſi viri optata

m

B ſibi deeſſe ſentiat ſuffragia, hujuſmodi laudibus idem Beatus io remeando *n* prolequitur. Qui

n

ceto loco illo, novo ſcilicet mooio *o*, obſequiis beati Confeſſoris teoebantur, oon diſſimili ſtupore mirabaotur; putantes concentum hujuſmodi eorum laudibus fieri, qui beati martyris Chrodogaogi ſupervenerant occurſui. Taotus igitur & tam magnus noſtris ſæculis inauditus, ſuaeis & tinnulus, licet incapabilis audientium ſenſibus, extitit ſonus, ut ſilvas, agros pariter & eillas, cires poſitis ſax militibus occuparet, totamqua ipſius ſanctæ noctis caliginem uſque ad ſanctę Reſurrectionis diluculum gratiſſima cocum exultatione perfunderet. Hæc autem oon fruſtra commemoramus, ſed ot euoctis pateat, quaota per ſanctum Martyrem ad omnipotentis Dei gloriam geſta ſuot.

o

vapor mortis divinitus illatus ponitur:

17 Nec illud prætermimus, quod ibidem geſtum ante plures dies fidelium telatu comperimus. Antequam fama beati Martyris, adveotus quoque ejuſdem ad memoratum locum, vulgaretur per popolos; raptores illuc ſupervenere, qui lua mileranda eadsvera aliorum ſtipendiis aſſueſcunt

C raficere; & cum ipſi apuleotur rapinis, prædæ effecti diaboli æternis depaſcentur incendiis, & vorabuotur ultricibus flammis. Qui ilico res, quas invenerant, cœperunt ſolita rapacitatis coragine diripere. Unus autem ex illis, qui facto bujus ſceleris erat avidior ceteris, ſupernæ ultionis judicio cootinuo eexatus a diabolo, præſentis perpetuæque mortis excepit ſenteotiam.

meritis ſuorum ad Sancti ſepulcrum famina reſtituta

18 Operæ pretium eſt etiam inſerere, quod plures fama beati Martyris permoti, antequam ad cellam locumque ſepulcri accederent, quidam domi, quidam in itinere viarumque exitibus, optatæ incolumitatis gaudia recipere meruere: grabatis quoque vehiculiſque depoſitis, & caleſibus *p* abdicatis, greſſu libero ac liberiore animo laudes & grates loco ſepulcri retulere. Nam plures ex ipſis cæcatos natorali lumine movimus, ſurdos, & mutos non paucos didicimus, clandos etiam & paralyticos, nec noo & vexatos a dæmonibus, quos, ut præmiſimus, cælestis pietatis gratia meritis Cbrodogangi martyris carceralibus vinculis ſoleit; languorum ægritudines curavit & optatæ ſalutis gaudiis omni lubſista mœſtitia miſericorditer reformavit. Ex quibus unum memorabile placet referre, ne ſermo prolixior mentes audientium calaas onerare.

p

D A. HERARDO ARCH. *paralyticus ſanatus,*

19 Puella quædam duodeceonis, fidelium ulnis deeacta, opem tanti Martyris expoſcit: quæ pedum veſtigiis natiumque marginibus hsbebatur adnexa, & ad ſuperiora corporis artubus pectori & cartilagini advincta, quin etiam loris membrorum omnium diſſoluta. Quæ enm aliquandiu beati Martyris præſtolaretur ſubſidia, paulatim & per incremeota temporum, reſolutis nodis diriſſimæ paraliſis, virtuta divioa totius corporis vires ntumque recepit. Et quæ morbo diutino incurvata fuerat nec ſurſum reſpicere poterat, virium integritate raſumpta, ulque ad vitæ terminum Deo gratias agens, ſancti Viti obſequiis aſt deeotiſſima.

caeco viſus reddituo,

E 20 Nec multo poſt qoidam Ebroiceoſis *q* provioeiæ ſenex oculorum lumen amiſerat: qui ante forea ipſius loci decubans, multis, ut moris eſt, convenientibus, & Deo laudes pro voto caneotibus [qui] clariſſima fiderum ſe videre lumina fatebantur, cum diutino, ot diximos, illi totius viſus negaretur officium, cum ſe deduci inſra beati Martyris eccleſiam popoſciſſet; continuo, omni cæcitate depoſita, albugine ob teſtimonium cæleſtis Numinis illic aliquantulum dependente, velut medicioali cauterio curaretor, totius eiſus recepit ſolatia: ibique artis ſcenophegiæ *r* dans operam, accepta ſtipe laborum, dies luos expendere ſatis agit. *

q

r

* faegia

multi mendo regio labora

21 Interea quædam haud longe poſita regio morbo ineredibili vexabatur *s*: adeo enim vis ignium medullarum interiora decoxerat, ut a ſummis pedum digitis ulque ad genua, quoſdam uſque pudeoda, obtegeret, & omnem entis ſuperficiem nigriorem ſuligine redderet. Hujut peſtilentiæ morbus plures utrinlque ſexus axtioxiſſa pererabuit. Hac tempeſtata, dum populis Viri beatiſſimi aſtus innoteſeerent, plures ad eum venientes bujus miſeræ calamitatis peſte corrupti, cælestis gratiæ mediciuam percipera meruerunt: ita ot a loco inſecti vulneris ad ſuperiora nil deinceps procederet, ſed paulatim, receviſcentibus membris, ſanitas optata rediret: ſioque plures aorum ad propria, quidam ad loca incolumes redeunt percognita.

s

paralyticus vigori ſuo reddatur,

F 22 Cum hęc & ſimilia agerentur, Rampo quidam dictus, eidem regioni non incognitus, renum atque lumborum, & quæ infra habentur, omnium membrorum viribus deſtitutus, ac velut ditæ paraliſis dolore reſolutus, fideliter implorans auxilium Martyris, in brevi perſenſit reſtitui ſibi ſuffragia amiſſæ proſperitatis. Igitur ad teſtimonium juſtorum operum opportunum viſum eſt quorumdam bic nomina ioſeri fidelium, ut certior in omnibus, & in nullo dubia meas aſſet piorum.

gravis capitis dolor ſublatus,

t

23 Cellomanenſis *t* quidam, vir bonæ famæ, vitæqua non ignobilis, ſlambardus, totius capitis vexabatur incommodo, ita ut inſomnis noctibus atque diebus haberetur biennio. Qui eum beati Martyris [meritis] interveoientibus ſibi remediari freqoenter oraret, capitis dolore ſubmoto, omniqoe ſibi officio reſtituto, Deo laudes & gratias redditurus ad beatorum apoſtolorum Petri & Pauli limina Romam exultando feſtinat.

plurimi alibi ſanati e eo perdito, invocato Sancto, recepto.

24 Denique quod dinumerste non ſolum prolixum, verum etiam habetur diffieile, brevi vifum eſt memotia commendara: dum innumerabiles populi diverſarum febrium, variarum quoque ægritudinum languoribus tundereotur, cru-

A. Hs-
RARDO
ARCH.

ciatibus etiam diriſſimis torquerentur: beati Viri beneficiis imploratis, a propriis ſunt languoribus abſoluti; ita ut ſcirpis, & herbis, totiuſque pavimenti cioeribus c, omnium febrium dolorumque vacuarentur nexibus; & quam amiſerant, membrorum medelam reciperent. Nec minus & illud mirabile referam; quod quidam amiſſionem rerum deflentes furto, fraude, vel qualibet incuria perditarum quantitatem lugentes; dum anteſati Martyris merita expetunt, & perdita teſumunt, & gratulabunde tecta ſua repetunt.

ut uno exemplo declaretur.

15 Ex quibus unum memorabile in primo; quod fidem ceteris non diſſimilibus præſtet. A ſuperioribus quidam nobis ignotæ provinciæ pauper advenerat, qui tres boves, & unam, quæ domi vitulum adhuc lacteolum reliquerat, ſibi furto ſublatos anxie ſuſpirabat. Hic cum lacrymis oratione, qua poterat, ſibi auxiliari poſcebat: votumque hujuſmodi dedit, ut ſi perdita reciperet, vitulum domi retentum ſervitio Martyris applicaret. Sed non eſt apud Deum vilis oblatio, cui ineſt fidelis & ſimplex intentio. Nec
B quærit, quid, vel quantum, ſed ex quanto, ei quod datur, tribuitur. Unde & hujus Viri oblatio, præcedentque oratio, quod non ingrata fuerit, ſubſequens declarat effectus. Haud longe enim ab eccleſia beati Martyris vir ille remeans, quemdam ſibi incognitum habuit obviam: Cujus es, inquit, o bone vir, religionis *, vel unde nunc venis? Et pauper ingemiſcens, putanſque ſibi ioludi, triſti vultu reſpondit: Nequaquam, inquit, me & te par habet mœſtitia. Et alter: Forſitan, inquit, aliquid perdidiſti: nam ſi de bubus agitur, ecce ſunt, inquit, oeſcio cujus opaca depaſcentes ſilvarum: quos quia abſque paſtore repperi, furatos credidi. Tum ille virtutem Martyris reducens ad memoriam, deſignatum ſibi locum experiit, vaccam primo laſcivientem reperit. Quam cum moueretur, curſu prepeti domioum ad loca depaſcentes animalium perducit: idemque, recognitis & receptis, quæ ſui juris erant, omnibus, nemine reſultante *, gratulabundo remeat itinere.

* forte ex globis

* reſiſtente

26 Cæterum ne audientium mentibus ſermo incultior valeat inferre faſtidium, finem innumeris tanti Viri virtutibus, una ſemper addita, jam nunc facere pertractamus. Puellam quandam a nativitate cæcam tricecimus annus obduxerat: quæ denegata ſibi præſentia Vitæ lumina gravi mero-
C re deflebat. Hæc ducis ſui manu ſolito cæcitatis u veſtigia inprimens, ad locum beatiſſimi Martyris accedit. Sed non poſt multa orationum verba diutiſſime ſibi ſubtracta luminum recipicos officia, ſuarum precum eſt compos effecta. Hæc autem, quæ divina virtus Pontificis ſancti precibus ad honorem & gloriam omnipotentis ſui operari dignatur, miranda quidem ſunt & ſtupenda fidelibus, quio etiam prædicanda & extollenda per æterna ſæcula, ut quorum meritis nequimus eſſe participes, eorum patrocinio tuti & interventione muniti, vel ultimi gradus collegio mereamur eſſe conſortes, præſtante Domino noſtro Jeſu Chriſto, cui eſt honor & gloria in ſæcula ſæculorum. Amen. x

ANNOTATA.

a *Per geſta Inſignia intelligit miracula.*

b Occurſuram, *aut* ad occurrendum, *vult auctor.*

c *Res verisimiliter peracta ſub priores annos* D *epiſcopatus Hildebrandi, ſeu non diu poſt medium ſeculi* IX. *De Hildebrando quædam dixi in Commentario num. 7. Suſpicor monaſterium fuiſſe deſertum metu Normannorum; eamque fuiſſe cauſam elevationis & translationis.*

d *Cum frequentiſſimæ fuerint Normannorum incurſiones in Galliam ſeculo* IX. *præſertim poſt medium, dici nequit de qua incurſione hic agatur.*

e *Nimiram quia omiſſa Sacrificio, citius abierunt, ne jam in via eſſent adventantibus barbaris.*

f *Phraſis eſt mendoſa. At inſinuat auctor, Normannos nulla reperiſſe ſpolia, idque clare patet ex verbis ſequentibus.*

g *Cedens quidem eundo ad urbem, ſed non amittenda ſacrum corpus, quod ferebat ad urbem.*

h *Intelligit rubum, quem ardentem ad montem Horeb ſeu Sinai, nec tamen combuſtum vidit Moyſes, indicans candelas eodem modo, non obſtante ventorum vehementia, ſempet arſiſſe, & quidem ſine diminutione flammæ. Verum phraſis mendoſa eſt, amiſſis forſan aut corruptis aliquot vocibus ſequentibus. Sic autem reſtitui poteſt.* Dum unus ventorum.. flammas deflecteret lumi- E
num, non ſolum non extinxit, ſed &c.

i *Hic aliquid deeſſe in Ms. credidit, & ad marginem apographi notavit R. D. Filleau, qui hoc contulit cum Ms. Verumtamen phraſis utcumque cohæret, licet nihil deeſſet, modo voces, ſed non per plures dies, ſeparentur debitis interpunctionibus. Perſtringitur hic paucis verbis ſecunda translatio, qua corpus delatum eſt ad cellam ſancti Sereuici, ut colligitur ex verbis mox ſequentibus. Miracula quædam in eo loco facta ſcriptor inſinuat, ſed non per plures dies, quia paucis ſolum diebus corpus ibi permanſit.*

k *De S. Sereuico aut Cereaico diacono, & multorum monachorum patre actum tom.* 2. *Maii a pag.* 160. *ibique in Commentario num.* 3. *& in Vita num.* 12. *narratur exſtructio monaſterii, quod hic Cella ſancti Cenerici vocatur. Eodem deinde loco caſtrum exſtructum eſt, dictumque caſtrum S. Sereuici, & mutato nomine vulgari nomine S. Celerin. Situm eſt in excelſa rupe ad Sartam flumen, ubi augetur Sartula, ſeu aliquot miliaribus infra Alenzonium & in extremo limite Normanniæ ad confinia provinciæ Cenomanenſis.*

l *Clarum eſt, hic narrari tertiam translationem, eorumdem haud dubie Normannorum metu factam, qua Sancti corpus e Cella ſancti Sereuici delatum eſt Paniciarias. Verum mihi non conſtat, quis locus deſignetur voce* Paniciarias; *nec id expoſuit Mabillonius, licet tantum laudaverit in Obſervationibus præviis ad Acta S. Opportunæ num.* 3. *ubi etiam videtur hanc translationem eum præcedente confundere.* F

m *De S. Launomaro presbytera & abbate, cujus corpus ſepultum fuiſſe dicitur in Valle S. Martini, abbatia ſuburbii Carnotenſis non amplius exſtante, actum eſt apud nos die* 19. *Januarii.*

n *Ex hiſce ſuſpicio haberi poteſt, locum* Paniciarias *fuiſſe circa agrum Carnotenſem, cum incolæ putarent S. Launomari corpus ad ſepulcrum ſuum referri.*

o Manſus *aut* manſum *hic pro manſione ſumi videtur, licet media ævo aliat habuerit ſignificationes.*

p *Vox hæc tam ambigua ſcripta eſt, ut legi nequeat. At videtur genus quoddam vehiculi, aut inſtrumenta, quo greſſus firmatur, indicari.*

q Ebroicæ, *vel* Ebroicum (*Eureux*) *urbs eſt*

A *eſt epiſcopalis in Normannia ſub archiepiſcopo Rotomagenſi. Nomine provinciæ Ebroicenſis agrum aut diœceſim Ebroicenſem deſignari exiſtimo.*

r *Ita quidem vox habetur in apographo, ſed mendoſe, opinor. Datur ars ſcenoſactoria, ſeu tendi aulæa tabernaculorum, quam exercuit S. Paulus. Hanc forſan auctor indicare voluit. Res eſt exigui momenti.*

ſ *Forte legendum erit* Cenomanenſis *ab urbe Cenomanenſi, vulgo* le Mans *dicta, quæ caput eſt provinciæ vicinæ.*

D

t *Phraſis rurſum eſt obſcura. At exiſtimo ſenſum eſſe, tam facile malis ſuis liberatas eſſe infirmes, quam demus aut pavimentum ſcirpis, herbis, cineribus, aliiſque ſordibus expurgari poteſt.* A. HERARDO ARCH.

u *Id eſt, more ſolito eæcorum.*

x *Subditur in Ms.*: Expliciunt miracula ſancti Chrodogangi martyris.

DE B. GUALA EPISC. BRIXIENSI ET CONFESSORE

EX ORDINE FF. PRÆDICATORUM,

IN ASTINENSI S. SEPULCRI ABBATIA PROPE BERGOMUM IN ITALIA,

B E

COMMENTARIUS HISTORICUS.

J. L.

§. I. Notitia loci. confuſæ recentiorum annuntiationes; veneratio publica examinata.

ANNO MCCCXLIV. *Beatus, qui in Aſtinenſi S. Sepulcri monaſterio ſanctè obiit,*

NOn procul ab urbe Bergomenſi ad Occaſum aſtivum viſitur amœna vallis, quam Autorius Michael in Lucubratiuncula, cui titulus, Agri & urbis Bergomenſis deſcriptio ann. MDXVI. *ab accolis* Aſtinam *dictam eſſe opinatur* a celebri cœnobio, quod Vallis Umbroſæ monachi, ex Aſta oppido primum illuc profecti, inhabitarunt. *Marchefius infra citandus illud* duobus milliaribus *Bergomo abeſſe ſcribit. Martinus Aconius Guerriuus in Synopſi eccleſiæ Bergomenſis, anno* 1734. *recuſa, pag.* 62. *de eodem iſta memorat*: Hoc ſummæ agitationis tempore, *id eſt, ante annum circiter* IIIO. *uti ex antecedentibus patet*, Pater totius conſolationis bonorum C ſpem erexit adventu Bertarii Brixienſis, ex diſcipulis ſancti Joannis Gualberti, Simoniatorum profligatoris & fundatoris Congregationis monachorum Vallis Umbroſæ; qui in ſuburbanis Bergomi monaſterii fundamenta jecit Ordinis ſui, magno animorum & eccleſiæ Bergomenſis proventu. Ex eo plurimi monachi ad epiſcopale regimen vocati fuere. Nomen monaſterii ab eccleſiæ ejuſdem dedicatione dictum SANCTI SEPULCHRI; ſitus vero VALLIS ASTINI ex primis monachis, qui ſub Bertario primo abbate ex Aſtenſi urbe profecti creduntur. *Beatus* Guala *ex Ordine Prædicatorum ad epiſcopatum Brixienſem aſſumptus, hujus regimine abdicato, in Aſtinenſem, de qua egimus, S. Sepulcri abbatiam ſeceſſit, ut in ea liberius rerum cœleſtium ſtudiis vacaret; quibus ibidem tanta cum ſanctitatis opinione anno* 1244. *immortuus eſt, ut non modo Sanctus & Beatus titulo, verum etiam, ut mox videbitur, publico cultu donatus fuerit.*

Martyrologia monaſtica & Ferrarius cum

2 *Poſt medium ſeculum* XII. *ſub imperatore Friderico I. claruit alter Guala epiſcopus Bergomenſis, qui egregiam Alexandro III. Pontifici atque Eccleſiæ univerſæ operam navavit. Inter ſcriptores, qui ejus virtutes & res geſtas litteris mandarunt, varii affirmant, eum ex Aſtinenſi Congregationis Vallis Umbroſæ cœnobio ad cathedram Bergomenſem translatum fuiſſe. Annuntiationes, quibus Wion, Dorgauius, Menardus & Ferrarius in Catalogo generali Sanctorum* Gualam *hoc die referunt, adeo confuſæ ſunt, ut dubites, illæne de noſtra Brixienſi, an vero de Bergomenſi præſule intelligendæ ſint. Wion his verbis utitur*: In agro Bergomenſi, monaſterio ſancti Sepulchri de Aſtino, Ordinis Vallis Umbroſæ, ſancti Gualæ, quondam Bergomenſis epiſcopi, & poſt ejus cœnobii humilis monachi & confeſſoris. *Brevier eſt Dorgauius*: S. Gualæ antea epiſcopi & poſtea humilis monachi, F *Menardus fere conſentit Wioni*: In agro Bergomenſi, monaſterio ſancti Sepulchri de Aſtino, ſancti Gualæ Bergomenſis epiſcopi, Ordinis Vallis Umbroſæ. *Ferrarius ita habet*: Apud Bergomum B. Gualæ epiſcopi, & poſtea monachi Aſtinenſis Ord. Vallis Umbroſæ. *Quem* Gualam *Martyrologi iſti celebrant? An epiſcopum Bergomenſem? At hic nullibi legitur ſacram præfecturam depoſuiſſe, ad Aſtinenſe cœnobium rediiſſe, ibique mortuus aut ſepultus fuiſſe. An noſtrum Beatum? Sed is antiſtes Brixienſis, non Bergomenſis fuit: nec facile admittendum videtur, eum, de cujus ingreſſu in Ordinem S. Dominici certo conſtat, poſt abdicationem epiſcopatus Brixienſis monachorum Vallumbroſanorum habitum in abbatia Aſtinenſi ſuſcepiſſe, deſerta religioſæ vitæ inſtituta, quod primum amplexus fuerat. Vide quæ inferius dicentur in fine paragraphi ultimi.* *ſynonymo more confundunt*

3 *Quamquam, ſi nudæ verba attendantur, quæ ex memoratis Martyrologiis retuli, dignoſci* nequeat,

AUCT. J. L. Subſtantiâ hæreo non eſt, quæ Gualam attinent commentarios reliquerunt.

nequeat, quem ipſi Gualam *commemorent; aliunde tamen ſatis innoteſcit, nos de noſtro Præſule Brixienſi agere. Imprimis hunc Ferrarius annunciat: nam in Notis lectorem remittit ad Annales Brixienſes Eliæ Capreoli*, qui, *inquit*, lib. VI. de B. epiſc. Brixien. Ord. Prædicator. agit. *His præmittit, ſe annuntiationem ſuam accepiſſe ex* Martyrolog. monaſtic., *id eſt, ex Wione, qui Martyrologium, quod edidit*, Monaſticum Benedictinum *agnominavit. Quemadmodum Ferrarius in Catalogum generalem SS., ita & Dorganius in Calendarium ac Menardus in Martyrologium ſuum Sanctorum Ordinis S. Benedicti ex eodem Wione* Gualam *tranſtulere. Credidêrunt ſcilicet, cum in monaſterio Aſtinenſi S. Benedicti regulam ſub inſtituto Congregationis Vallis Umbroſæ profeſſum fuiſſe. Jam vero non ultimum quam noſtrum Beatum a Wione referri, ejus adjecta annotatio ſatis manifeſtat, licet error & confuſio illum valde obſcuram faciant.* Tabulæ, *inquit*, Vallis Umbroſæ de eodem agunt hac die. Binæ autem ad me tranſmiſſæ ſunt;

B primæ anno MDXCI., ſecundæ anno MDCCIII. In his dicitur fuiſſe natione Bergomenſis ex familia Romi, diſcipulus S. Dominici epiſcopi Brixienſis; & poſt epiſcopus Bergomenſis: quo reſignato, monaſterium petiit. In illis vero notatur fuiſſe diſcipulus S. Dominici Brixienſis epiſcopi, & poſt eum ob inſignem ſanctitatem Brixienſem aſcendiſſe cathedram; quam cum annis XXV. tenuiſſet, reſignavit, & monaſterium S. Salvatoris (*imo* S. Sepulcri) ingreſſus, ſanctitate plenus obiit MCCXLIV. ibidem juxta altare S. Martini ſepultus. *Locus ſepulturæ, annus emortualis, epiſcopatus duratio & alia, quæ in annotatione proferuntur, Beato noſtro ita congruunt, ut alteri ſynonymo attribui non poſſint. Errorem, quo* epiſcopus Bergomenſis *vocatur, nihil moror; uti nec alterum, qui eum* diſcipulum S. Dominici epiſcopi Brixienſis *facit. Sanctum quidem iſtius nominis Beatus noſter magiſtrum habuit; ſed ut ſuit Ordinis Prædicatorum fundator. Imperii confectores tobularum, quas Wion ad ſe tranſmiſſas cæce ſecutus eſt, pro illo S. Dominicum antiſtitem Brixienſem ſubſtituerunt, qui initio ſeculi VII. ſedit, & Martyrologio*

C *Romano ad diem* XX. *Decembris inſcribitur. Alium ab illo S. Dominicum in Catalogis epiſcoporum Brixienſium non invenio.*

Ab aliquot Sanctis a multis Beati nomine inſignitur.

4 *Lector jam ſatis, ut opinor, videt a* Guala *noſtro non diſtinguendum eſſe, quem Wion, Dorganius & Menardus* Sancti *titulo ornant. Eumdem ipſi tribuit Venantius Simini in Catalogo virorum illuſtrium Congregationis Vallis Umbroſæ pag.* 123. *Ferrarius laudatus eum dumtaxat* Beatum *appellat, uti & Capreolus, quem in Notis citat. His adde Bartholomæum de Peregrinis (quem deinceps Peregrinum vocabo) parte* 2. *Vitæ Bergomenſis cap.* 33. *Eudonium Locatellum in Vitis Sanctorum & Beatorum &c. Ordinis Vallumbroſani lib.* 2. *cap.* 30. *Joannem Franciſcum Florentinum in Indice chronologico antiſtitum Brixianorum; Joannem Michaelem Pio l.* 1. *de Progenie S. Dominici in Italia cap.* 25. *& alibi; Marium Mutium in Hiſtoria ſacra Bergomenſi ſecundæ editionis pag.* 223. *Cæleſtinum ex Ordine FF. Minorum Capucinorum in Hiſtoria Quadripartita Bergomenſi parte* 2. *lib.* 21. *pag.* 378. *Marcheſium in Diario, & Carolum a S. Vincentio in Anno Dominicano ad diem* III. *Septembris; Ughellium in Italia ſacra novæ editionis tom.* 4. *col.* 547. *& Guerrinum ſupra num.* 1. *laudatum pag.* 69.

5 *Ex ſcriptoribus jam recenſitis de publica* D *veneratione ad publicum indicio in templo monachorum Aſtinenſi*

Beati veneratione agunt Loccatellus, Florentinus, Pius, Mutius, Marcheſius, Carolus a S. Vincentio & Ughellus. Horum teſtimonia circa cultum, quem in eccleſia abbatiæ Aſtinenſis naſtus eſt, primo loco adferam. Ceteris antiquior Loccatellus in memorato opere, quod Florentiæ anno 1585. *lucem aſpexit, in rem noſtram habet ſequentia, quæ ex Italico ſermone in Latinum converſi*: Fuit ſepultus in eccleſia ejuſdem monaſterii *Aſtinenſis* ante altare S. Martioi, præſentibus clero populoque Bergomenſi. Poſtmodum circa annum Domini MDXLV. eum eccleſia reſtauraretur, collocatum fuit Beati corpus intra idem altare S. Martioi, ubi cum veneratione aſſervatur uſque in hodiernum diem. *Corporis a primo depoſitionis loco intra aram tranſlati etiam meminit Florentinus, qui id* an. MDXLV. *factum fuiſſe aſſerit; addit Ughellus*, magna piorum celebritate. *Mutius & Pius hanc inſcriptionem referunt oſſibus elevatis appoſitam*: BEATUS GUALLA EPISCOPUS, CUJUS OSSA HAC IN ARA QUIESCUNT. *Marcheſius & Carolus a S. Vincentio teſtantur inſcriptionem iſtam marmoreo conditorio, quod ſacra lipſana continet, inciſam eſſe. Idem Marcheſius ſcribit, in ara S. Martini conſpici picta* Gualæ *imaginem, quæ ipſum cum radiis caput ambientibus & cum titulo Beati repræſentat. Hoc etiam apud Pium legitur, cujus verba mox recitabo.* E

6 *Non modo in eccleſia Aſtinenſi, ſed & in* & alibi; *aliis locis Beatus noſter cultu publico honoratus fuiſſe videtur, cujus indicia proferunt Pius & Marcheſius. Utriuſque verba tranſcribam ex Italico Latine reddita. Prioris hæc ſunt*: Quo anno, ut dictum eſt, *ſcilicet* 1244. ſancte obiit, communiter relatus inter Beatos Ordinis Prædicatorum. Unde adhuc IN MULTIS LOCIS depictus cernitur eum radiis caput ambientibus ac titulo Beati; & nominatim in imagine altaris S. Martini, intra quod nunc quieſcit. *Brixiæ apud PP. Dominicanos* B. Guala *radiorum etiam honorem obtinuit, quos ibidem in antiqua pictura circum caput ejus effornates Couradus Janningus noſter anno* 1686. *ipſe conſpexit. Quæ de* F *pictura iſta in ſuo Itinerario Romano-Belgico annotavit, infra num.* 9. *opportune adducentur. Nunc Marcheſium audi*: Indumenta ejus pontificalia cum aliquot candelabris operis eocauſtici, quæ noſtro conventui *Bergomenſi S. Stephani, an.* 1581. *cum cathedrali S. Alexandri deſtructo*, reliquit, ad hunc uſque diem conſervantur in cœnventu novo S. Bartholomæi una cum aliis reliquiis. Domino quoque placuit per has patrare multa mirabilia, ſicut Monopolitanus affirmat, præſertim in liberandis dæmoniacis. *Auctor per Monopolitanum, quem citat non indicato loco, intelligit, ut fallor, Joannem Lopez, qui anno* 1598. *a Clemente VIII. epiſcopus Monopolitanus in Apulia creatus fuit. Laudatur apud Echardum inter ſcriptores Ordinis Prædicatorum tom.* 2. *pag.* 474.

7 *Quæ duobus numeris proxime præcedentibus allegata ſunt, publicam* Gualæ *veneratio-* ex quibus tamen evincitur quoque, illam *nem abunde probant. Reliquum eſt, ut diſpiciatur, an illis non ſit accenſendus, quorum ulterior cultus fuit prohibitus per decretum Urbani VIII. Pontificis, anno* 1634. *editum. In Præſule noſtro non poteſt conſtitui caſus a decreto iſto exceptus,*

A *ceptus, niſi oſtendatur, eum publice cultum fuiſſe ab immemorabili tempore, id eſt, tentum annis completis ante idem decretum. Ratio autem dubitandi de cultu ejus publico ab immemorabili tempore, eſt primo, quia auctores ſupra num. 4. enumerati, a quibus* Sancti *vel* Beati *titulo inſignitur, omnes anno 1534. juniores ſunt, excepto ſolo Caprcolo. Ceteri dicto anno antiquiores ab omni titulo ſacro abſtinent, uti & quammulti, qui poſt eumdem ſcripſerunt. Ex his duos nominare viſum eſt ex Ordinis S. Dominici, Antonium Senenſem & Seraphinum Razzium. Hic an. 1605. Vitas Sanctorum & Beatorum, ille an. 1585. Chronicon ſui Ordinis edidit. Uterque Operi ſuo præmiſit SS. ac BB. Catalogum. Antonius circiter ducentos utriuſque ſexus, Seraphinus ſere treſentos numerat. At* Gualæ *noſter nuſquam comparet. Videntur igitur apud antiquiores non legiſſe* Beati *appellationem ipſi attributam.*

ivo. unde conjectura eſſe decreto Urbani VIII. an. 1634. editor

B *Secundo, corpus ejus, quod in eccleſia Aſtinenſi ante aram S. Martini depoſitum fuerat, in ipſam aram non prius tranſlatum fuit quam anno* 1545. *Inſcriptio vero iſta.* BEATUS GUALA EPISCOPUR, CUJUR OSRA HAC IN ARA B QUIESCUNT, *dicto anno veruſtior eſſe non poteſt, quia ante illum ſacra oſſa non erant in ara S. Martini. Itaque ex corporis elevatione & memorata inſcriptione deduci nequit, cultum* Gualæ *incboatum fuiſſe centum annis completis ante decretum Urbani VIII. qui tamen requiruntur ad formandum caſum a Pontifice iſto exceptum. Tertio, incertum mihi eſt, an imago in altari S. Martini* Gualam *cum radiis & titulo* Beati *exhibens, cujus Pius & Marcbeſius meminerunt, requiſitam antiquitatem babeat. Unde dubium mihi adimere non poteſt. Quarto illud etiam tollere nequeunt* multa mirabilia . . . præſertim in liberandis energumenis, *quæ Deum per Beatum apud PP. Dominicanos Bergomenſes operatum fuiſſe Marcbeſius tradit: illa enim venerationem publicam neceſſario non ſupponunt. Præterea, quantum ex Marcbeſii narratione colligitur, patrata fuerunt in conventu Bergomenſi S. Bartholomæi, quem certo novi anno* 1572. *antiquiorem non eſſe.*

us veruſtior eſt pictura Jannings viſa, Beatum cum radiis exhibens,

9 *Propoſitæ difficultates mihi ſane ita graves videntur, ut ego non auſus fuiſſem* Gualam *excipere ab eorum numero, quorum cultus ab Urbano VIII. interdicitur, niſi in Itinerario Romano-Belgico Conradi Janningi inter alia, quæ ipſe Brixiæ anno 1686. apud PP. Dominicanos vidit, hæc annotata inveniſſem:* Ibidem in ipſo campanili, ubi olim fuit ſacellum eccleſiæ antiquæ, dedicatum S. Paulo Apoſtolo, qui adhuc ibi depictus videtur; fuit etiam depicta in altero latere infra fornicem viſio P. Fr. Gualæ, ut hæc inſcriptio ſignificat: SCALA CÆLO PROMINENS FRATRI REVELATUR, PER QUAM * PATER TRANSIENS SURSUM FERERATUR. LINGUÆ, MANUS STUDIO SCALAM HANC EREXIT, QUAM VIRGO CUM FILIO MATER SURSUM VEXIT. Prædicta inſcriptio ex una parte legitur; ex altera conſpicitur B. Guala genibus flexia, manibus junctis, habitu Dominicano indutus, &, quod præcipuum eſt, radiis circum caput ſplendidus. In medio autem ſedet ipſe Dominicus facie verſa ad populum: poſt tergum vero ſcalæ exſurgentes in ſublime protenduntur, tenentibus illarum ſupremas partes hinc Deo Patre, inde Filio ſeu Chriſto, Pictura CC. aut CCC. annorum erit.

* f. Dominicus penitentibus

10 *Cum radii circum* B. Gualæ *caput fulgentes accipiendi ſint pro ſigno veneralionis publicæ, eamque illi a Janningo an.* 1686. *viſi fuerint in pictura, pluribus quam centum annis ante decretum Urbani VIII. confecta; reliquitur ut iidem radii ſignum ſint veneralionis publicæ, ab immemorabili tempore ante idem decretum Beato exhibitæ. Hanc autem continuatam fuiſſe, ſatis evincitur ex poſitione ſacri corporis intra altara S. Martini aliſque cultus indiciis, quæ ſupra protuli. Iſta porro viſio, quam imago a Janningo conſpecta exhibet, infra a n.* 18. *ex Conſtantine Urbevetane narrabitur. Hic & alii ſcriptores fida digniſſimi, qui ibidem laudabantur, teſtantur, in viſione* B. Gualæ *divinitus oblata ſcalarum ad cælum uſque pertingentium ſummitates tenuiſſe hinc Dei Filium, illinc ejus Matrem, non vero Deum Patrem, ut eſt in Janningi relatione: quæ ſi pictura ſit conformis, pictor Beati viſionem non recte repræſentavit. Inſcriptionis litteris majuſculis expreſſa mentio redibit num.* 19.

AUCT. J. L. quæ ſufficit, ut cultus ejus ab immemorabili tempore inchoatus credatur.

§. II. Natales; ingreſſus in religionem; præfectura conventus Brixienſis; viſio de beata S. Dominici morte; & alia, quæ ad vitam ante epiſcopatum actam ſpectant.

E *Eorum, qui abhinc duobus ſeculis ſcripſerunt, communis conſenſio eſt, Bergomum Beato noſtro patriam obtigiſſe. Ab aliquibus tamen, inquit Marcbeſius, Briuienſio creditus eſt ſorte ob affectum, quo hanc civitatem proſecutus fuit, ac diuturnum tempus, quo eamdem incoluit. Ex his fuit Leander Albertus lib.* 3. *de Viris illuſtribus Ord. Prædicatorum fol.* 114. *verſo ita ſcribens:* Gualla Brixienſis ejuſdem civitatis epiſcopus &c. *Nomen ejus a variis varie effertur.* Wala *nominatur a Theodorico de Appoldia ſcripto coævo in Vita S. Dominici, edita tom.* 1. *Auguſti pag.* 602. Walla *a Rolandino ſynchrono apud Muratorium tom.* 8. *Scriptorum Italiæ col.* 198. Gualo *in Chronico Richardi de S. Germano etiam ſynchrono apud eumdem Muratorium tom.* 7. *col.* 1019. Gualla *in aliquot inſtrumentis, vivente Beato confectis, quæ poſtea adferentur. Ego ut haſtenus feci, ita & deinceps eum* Gualam F *vocabo; quia multi eo contemporanei ſic ſcripſerunt, videlicet B. Jordanus, Bartholomæus Tridentinus, Conſtantinus Urbevetanus ſupra nn.* 18. *citandi, & Vincentius Bellovacenſis lib.* 30. *Speculi cap.* 114. *His Addo inſtrumentum anni* 1235. *quod producis Muratorius tom.* 4. *Antiqu. Italiæ col.* 331. *Apud Joannem Antonium Guarnerium in Commentariis Sanctorum Bergomatum pag.* 128. *verſa Beatus cognominatur* Rumonius; *apud Guerrinum citatum* de Romnonibus. *Peregrinus & Florentinius eum progenitum dicunt ex nobili* Romorum *familia, quæ a Simio* Romi *vel* Roma, *ab Ugbello vero* Romara *vocatur. Scriptores Itali Pius, Murius & Celeſtinus eum natum fuiſſe ajunt ex nobili ſtirpe* dei Romononi, *pro quo apud Marsbeſium eſt* Romanoni. *Auctores* 200. *annis antiquiores de Beati nobilitate ſilent: eum tamen* ex familia Romi *ortum fuiſſe teſtantur Tabulæ Vallumbroſanæ ſeculo* XV. *ut ſuſpicor, conſcriptæ, quas Wion ſupra num.* 3. *produxit.*

Beati patria; eius nomen & variis vocis ſcriptoribus, uti & familiæ, a qua natus creditur.

12 *De*

AUCT. J. L. *Bergomi an. 1219. a manibus S. Dominici religiosum habitum se ex similitudine suscepit.*

1a *De* B. Gualæ *vita, antequam religiosæ familiæ a S. Dominico fundatæ nomen daret, ubi bil certi adferri potest. Ipsum in patria seu Bergomi ex S. patriarchæ manibus religiosam vestem induisse, neoterici passim asseverant. Non video cur quis id merito neget, si S. Dominicus revera Bergomi fuerit, priusquam anno 1219. ex itinere Hispanico & Gallico Bononiam adveniret; nam post suum in hanc urbem adventum Bergomum non ivit, nisi forte anno 1220. post primum generale Ordinis Capitulum, festa Pentecostes celebratum:* Guala *autem religiosum habitum jam susceperat ante eumdem annum 1220. quemadmodum ex numero sequente patebit. Ecbasdut tom. 1. Bibliothecæ Ordinis Prædicatorum inter pagiuas 86. & 87. accuratam dat tabulam chronologicam Actorum S. Dominici, secundum quam Cuperus pia memoriæ ad IV. Augusti suum de eodem Sancto Commentarium a §. 7. ardiuavit. In tabula ista ad annum 1219. notatur S. patriarcha, ex Hispania in Italiam rediturus, per Franciam & Burgundiam iter instituisse, ac superatis Alpibus Bergomum accessisse, antequam Bononiam adventaret. In Notis ad Vitam S. Dominici, a B. Jordano scriptam, pag. 19. col. 2.* Bergomum, *inquit, post reditum in Italiam*, primum accessit; tumque ab ejus urbis civibus oblatum ei fuisse locum erigendo cœnobio commodum, facile credas. *Cum præter Echardum non paucos alios invenerim, qui illum Bergomi saltem ad breve tempus an. 1219. commoratum fuisse scribunt, eumque hanc sententiæ nibil efficaciter oppoui posse perspiciam, fateri cogor eos verisimiliter non aberrare, qui* B. Gualam *ipsius S. Dominici manibus sacro habitu Bergomi vestitum fuisse tradunt. Oportet hoc factum fuerit non serius, quam mense Augusto ejusdem anni 1219. nam certum est, sanctum fundatorem Calendis proximi mensis Septembris Bononiæ fuisse. Vide Cuperi Comment. num. 672.*

B. Diana Bonon. a virginitatis voto Deo se consecrat. Brixiæ quibus effatis.

13 *Postquam S. Dominicus, confecta itinere Hispanico, Bononiam anno 1219. advenisset, votum virginitatis,* Guala *inter alias præsente, susceperit, quo B. Diana Dea & religiosa in eadem urbe se obstrinxit.* Interfuere, *inquit Thomas Malvenda in Annalibus Ord. Prædicatorum ad* C *annum 1223. pag. 425. & seq.* præsentes sacræ illi cæremoniæ, qua virgo Diana in manibus S. Dominici virginitatem suam, voto nuncupato, Deo consecraverat, simulque religioni se devoverat, B. Reginaldus, Fr. Gualla Brixianus, Fr. Radulphus Faventinus, nonnullæque matronæ Bononienses. Erant tres illi Patres insignes primævi Ordinis columnæ: sicque oportuit factum votum illud anno Domini MCCXIX. nam non ante S. Dominicus Bononiæ fuit, nec B. Reginaldus ultra eum annum vixit. *Malvenda Reginaldum, Parisiis mortuum, ultra annum 1219. vixisse negat*, eo quod, *inquit Echardus tom. 1. Bibl. pag. 90. col. 2.* Tbeodoricus de Appoldia lib. III. Vitæ S. Dominici cap. X. sub finem ejus anni *Reginaldum* obiisse asserat. Sed cum Theodoricus id a Parisiensibus acceperit, apud quos finis anni erat finis Quadragesimæ sequentis, constat, quod supra notatum est, paulo ante Quadragesimam anni stylo veteri MCCXIX. novo MCCXX. defunctum. *At licet Reginaldus vitam protraxerit ultra annum 1219. a Calendis Januarii inchoatum, apud omnes tamen certum est, illum Bononia Parisios discessisse eodem* D *anno nondum evoluto: unde reliquitur, ut Malvenda eidem votum Dianæ recte innexuerit. De beata hac virgine in nostro Opere ad X. Junii actum fuit.*

14 *Pius lib. 1. de Viris illustribus Ord. Prædicatorum cap. 20. de Beata hac habet Italice:* Habitum a S. Dominico in patria recepit, ubi aliquamdiu manfit ad perficiendam fabricam conventus. Dein a sancto missus fuit Brixiam, ubi factus Prior *&c. Si Pius velit, Beatum a recepto habitu usque ad præfecturam Brixiensem, anno 1220. vel 1221. ut n. 17. videbitur, ipsi collatam Bergomi habitasse, quomodo B. Dianæ virginitatem Bononiæ anno 1219. vovenli adstiterit? An a S. Patriarcha Bononiam evocatus fuit, ut isti cæremoniæ interesset, eaque finita, in patriam reverteretur? Ast ego suspicari mala, eum, postquam in Ordinem admissus fuit, jussu sancti fundatoris Bononiam statim profectum fuisse, ut ibidem religiosæ vitæ, quam amplexus fuerat, institutum plenius addisceret. Potuit quidem fieri, ut Beatus post votum a memorata virgine* E *Deo nuncupatum Bergomum missus fuerit, ibidemque ad perficiendum conventus ædificium substiterit, donec Brixiensi cœnobio præficeretur: at nullum mihi argumentum in promptu est, qua lectori persuadeam, ut ita revera factum esse credat. Itaque ad alia pergo.*

qui in eadem urbe religiosa vitæ institutum plenius addisceret.

B. patriarcha Bononiam advenit an. 1220. novo conventui Brixiensi Gualam præfecisse traditur?

15 *Sanctus Dominicus anno 1220. qui vitæ ejus penultimus fuit, post primæ Ordinis sui comitia generalia festo Pentecostes habita, prædicandi & religionis propagandæ causa ad varias Italiæ civitates excurrit. Cuperus in Comment. de S. patriarcha §. 38. num. 717. illis Brixiam accenset, testem producens Jacobum Malvecium a Muratorio inter scriptores rerum Italicarum tom. 14. editum, & in suo ibi Chronico Brixiensi, quod anno 1412. conscribere cœpit, distinct. 7. cap. 94. ista memorantem:* Illis in diebus beatissimus Dominicus, Ordinis Fratrum Prædicatorum pater & conditor, Lombardiæ loca perambulans, hanc urbem ingressus est. Hic apud basilicam Sanguinis sanctorum Faustini & Jovitæ hospitium habeos, illic quosdam religiosos viros sub jugo tuæ sanctissimæ regulæ Christo Domino servire constituit. *Quod illis* B. Gualam *præfecerit, non addit quidem Malvecius; at eo* F *juniores, qui de Brixiano S. patriarcha sinere meminerunt, illud passim affirmant. Capreolus, qui tantis seculi XVI. scripsit, in Historia Brixiana ad annum 1220. verras sequentis apud Pium lib. 2. de Progenie S. Dominici in Italia:* Verum enimvero Dominus & Deus noster Jesus Christus . . . beatissimum Domioicum Ordiois Prædicatorum primum . . . Brixiam ea tempestate veoire, ibi aliquamdio in sanctorum Faustini & Jovitæ basilica, ubi etiam nunc ejus mcosa exiat, manere; ae in ea B. Guallam Brixiaoum Priorem & alios religiosos nonnollos sub ejus regula constituere sua clementia & pietate disposuit. *Florentinini in Indice chronologico antistitum Brixianorum Alberti elogio, cujus* Guala *in episcopatu successor fuit, ista subjungit:* His diebus S. Domioicus Brixiam appulit, & per dies aliquot moratus in cœnobio SS. Faustini & Jovitæ ad Sanguinem, nunc S. Afræ, a civitate sibi concesso, eidem inde proficiscens B. Gualam præfecit. *Similia lego apud Ughellum in Italia sacra editionis Venetæ tom. 4. col. 546. & alios.*

Re

A *Re mature diſcuſſa, comperi non dubitandum eſſe, quin conventus Brixienſis primordia referenda ſint ad annum* 1210. *quo S. Dominicus apud baſilicam SS. Fauſtini & Jovitæ MM. locum illi erigendo a civitate obtinuit: verum quod S. Patriarcha* Gualam *noſtrum eidem tunc præfecerit, tumquam rem indubitabilem credere non licet, quin Beatus non improbabiliter an.* 1221. *adhuc conventui Bononienſis alumnus fuit, uti ex numeris proxime ſequentibus uppatebit.*

Sed cum ſequentia anni 30. Maii conventui Bononiæ adificandi Beato mandaris,

16 *Poſtquam Malvenda de B. Diana narraſſet, quæ ex ipſo n.* 23. *tranſcripſi, paucis interjectis ita pergit:* Cæterum Diana, in cujus pectore immenſum ardebat deſiderium palam & publice profitendi, quod privatim & coram paucis præſtiterat, egit cum S. Dominico de conſtruendo monaſterio quodam ſanctimonialium, quod ipſi pro paternis opibus factu facile videbatur. *Pium conſilium probat S. Patriarcha, &* quatuor a præſtantioribus conventus Bononienſis novi monaſterii fabricam demandat. Ii erant Fr. Paulus Hungarus, Fr. Guella, qui poſtea fuit epiſcopus Brixianus, Fr. Ventura Veronenſis Prior conventus Bononienſis, & Fr. Radulphus de Faventia ejuſdem cœnobii procurator. Atque vi-

B detur id contigiſſe anno Domini MCCXXI. nam eo anno F. Paulum Hungarum nomen in religionem dediſſa & in Hungariam miſſum ſuo loco abunde monſtravimus, *ad annum ſcilicet* 1221. *pag.* 335. *ubi Theodorici de Appoldia idem de Paulo Hungaro aſſeremus teſtimonium adducitur. Monaſterii a B. Diana ædificandi fabricæ* B. Gualæ *& aliis commendatus fuiſſe videtur ante ſecundum Ordinis capitulum generale,* XXX. *Maii ejuſdem anni celebrari cœptum: nam ille finito, Paulus Hungarus ſtatim in Hungariam diſceſſit, uti colligere eſt ex iis, quæ habet Echardus pag.* 21. *Verum, inquies, F. Ventura vocatur a Malvenda* Prior conventus Bononienſis: *ſed non unus Prior conſtitutus fuit, quam in ſecundis comitiis generalibus, quemadmodum obſervat Echardus pag.* 45. *col.* 2. *in Notis ad relationem teſtimoniorum de vita, obitu & miraculis S. Dominici: itaque ante ſecundum Ordinis comitia monaſterii conſtruendi cura Paulo,* Gualæ, *Venturæ & Radulpho mandata non fuit. Placet Echardi obſervatio: at nega Venturam tunc Priorem Bononienſem fuiſſe. Malvendæ omnem ſuum de B. Diana narrationem ex Hiſpanica Fordmandi de Caſtillo lib.* 2. *cap.* 25. *& Iuitio Seraphino Razzii pag.* 411. *uccepit: de quo & ipſe lectorem præmonet: apud utrumque*

C *vero ſcriptorem non leguntur hæ voces:* Prior conventus Bononienſis, *quas Malvenda de ſuo adjecit.*

Ipſum quoque libidem tunc habitaſſe, opinamur;

17 *Apud Caſtillum & Razzium etiam non inveniuntur, quod quatuor illi nominati patres fuerint* e præſtantioribus conventus Bononienſis. *Sua iſtud narrationi adjecit Malvenda ex conjectura, quam improbabam, qui cum Capreolo & aliis* B. Gualam *ab anno* 1210. *cœnobio Brixienſi præfuiſſe cenſeo. Hi contendunt, Beato monaſterii fabricam commendatam fuiſſe, quod ad hanc promovendum non parum conferre poſſet ejus licet Bononiæ abſentis auctoritas, prudentia in conſiliis dandis & in negotiis conficiendis dexteritas: quibus etiam perſpectis ſummus Pontifex paucis poſt annis eum epiſcopum Brixienſem & Apoſtolicæ Sedis legatum creavit. Ita ratiocinari cognimur, qui volunt, S. Dominicum anno* 1210. *conventus Brixienſis regimen, anno vero ſequente monaſterii monialibus Bononiæ erigendi provinciam* B. Gualæ *impoſuiſſe: nam certum eſt hunc menſe Auguſto anno* 1223. *Brixiæ conventus ſui Ordinis adhuc præfuiſſe. Sicus iſta ſententia placuit, per me licet, eam ſequuntur. Sed neque etiam iis refragabor, qui credere malunt, Beatum conſtitutum eſſe Priorem Brixienſem eodem tempore, quo ſecundum Echardum laudatum Venturæ prioratus Bononienſis celluius fuit; ſcilicet in ſecundo Ordinis capitulo generali,* XXX. *Maii & ſex ſequentibus diebus anni* 1221. *celebrato, in quo inter ulia decretum fuit, ut conventuum præfecti deinceps* Priores *appellarentur, uti videre eſt apud Cuperum in Comment. n.* 788. *Poſtremus hic opinio pluribus forte arridebit, quam prior; nec immerito: nam ex eo quod S. Dominicus an.* 1221. *ante ſecundi capituli celebrationem* B. Gualæ *monaſterii Bononiæ ædificandi curam commiſerit, judicare magis pronum eſt, Beatum in eadem civitate revera tunc habitaſſe.*

cum 6. Auguſti anni 1221. Brixiæ Prior eſſet, de beato S. Dominici morte mira ſi viſio

18 *Die* VI. *Auguſti anno* 1221. *duobus menſibus a ſecundo Ordinis capitulo elapſis, obiit ſanctiſſimus patriarcha Dominicus. Ejus a mortuli vita ad immortalem tranſitus* B. Gualæ, *conventus Brixienſis tunc prioris, revelatus fuit in miro quadam viſione, quam B. Jordanus, Bartholomæus Tridentinus & Theodoricus de Appoldia in Actis S. Dominici, aliique quamplures ſcriptis ſuis celeberrimum reddidere. B. Jordani relatio legi poteſt tom.* 1. *Auguſti pag.* 555. *num.* 70. *Bartholomæi pag.* 561. *n.* 14. *Theodorici pag.* 602. *num.* 240. *& ſeq. Conſtantinus Medices, ab epiſcopatu Urbevetanæ dictus, in Vita ſanctæ ſunduloric apud Echardum pag.* 36. *col.* 2. *viſionem beati Prioris, cui contemporaneus fuit, ita deſcribit:* Eodem vero die eodemque hora, qua beatus pater migravit a corpore, F. Gnala ejuſdem Ordinis tunc Prior Brixiæ, poſtmodum autem civitatis ejuſdem epiſcopus, eum in loco companilis Fratrum in Brixia paululum reclinaſſet, levi quadam ſomni dulcedine dormitavit; viditque revelatione divina velut operturam quamdam in cælo, per quam duæ ſcalæ candidæ ſubmittebantur ad terram. Summitatem quoque unius ſcalæ manu tenebat Chriſtus Dominus, ſummitatem vero alterius ſcalæ Virgo Mater, per utraſque autem deſcendentes & aſcendentes angeli diſcurrebant. Et ecce in medio ſcalarum in imo

E ſedes eſt poſita, & ſupra ſedem ſedens, & qui ſedebat ſimilis erat Fratri habenti ſaciem velatam caputin, quemadmodum mos eſt in Ordine Fratres mortuos ſepelire. Scalas autem ſurſum

F paulatim trahebant ex una parte Chriſtus Dominus, & ex altera Mater ejus, donec pſallentibus angelis ad ſummum uſque pervenit is, qui in ſede fuerat collocatus. Receptiſque in cœlo ſcalis, & ſede *poriter* cum ſedente, illa cœli apertura clauſa eſt, viſioque diſparuit.

oblata 19. que dicta S. Patriarchæ Officio inſerta fuit.

19 Excitatus igitur idem Frater a ſomno, quamvis ex infirmitate præcedenti debilis adhuc eſſet, confeſtim Bononiam, quo beatum patrem ægrotaſſe ſciebat, iter arripuit; comperitque veniens eamdem diem eamdemque ſuiſſe horam, qua & illa ſibi viſio cœleſtis apparuit, & vir Dei Dominicus de mundo tranſiens cœli gloriam introivit: ad cujus rei certitudinem ampliorem mox coram omnibus viſionem hujuſmodi publicavit. *Addit Bartholomæus Tridentinus:* Hoc ipſum epiſcopum *Brixienſem, opinor, ſeu* Gualam *noſtrum*, in feſto Dominici Bononiæ coram

omni-

AUCT. J. L.

Acct. J. L. omnibus in nova Lectione devote legentem audivi; hoc, cum nihil Dei & ſui gratia eſſet familiariſſimus, coram multis ſæpe proteſtaorem intellexi. *Per* novam Lectionem, *cujus meminit Bartholomæus*, *intelligendum puto novum Officium*, *quod de S. Dominico recitari cœptum eſt*, *ſimulatque in Sanctorum numerum anno* 1234. *a Gregorio IX. relatus fuit*. *Compoſuit illud Conſtantinus Urbevetanus*, *teſte Bernardo Guidonis apud Echardum pag.* 154. *col.* 1. *In Laudibus Officii iſtius tertia & quarta antiphona ſunt verba Inſcriptionis ſupra num.* 9. *ex Jauningo relatæ*, *quæ viſionem* B. Gualæ *ſummatim complectitur*. *Legi hic poſſunt Pius*, *Marchefius & Carolus a S. Vincentio citati n.* 4. *Porro Bartholomæus beatum Epiſcopum Brixienſem antiphonas iſtas feſte S. Dominici legentem Bononiæ audire potuit anno* 1235. *vel ſequentibus*, *quando ipſi*, *legationem pro ſummo Pontifice forte obeunti*, *illac transeundum fuit*. *Quam feliciter*, *quantaque cum prudentiæ laude in variis & gravibus negotiis iſto munere functus fuerit*, §. 3. *& ſeq. dicendum erit*.

B

An. 1223. *Brixiæ in verſus tranſlationi SS. Fauſtini & Jovitæ.*

ao *Priorem Brixiæ adhuc agebat menſe Auguſto anni* 1223. *nam SS. martyrum Fauſtini & Jovitæ tranſlationi ibidem tunc interfuit*, *uti conſtat ex veteri inſtrumento*, *quod Bernardinus Faynus in Martyrologio Brixiano ad diem* VII. *Aprilis edidit*. Anno ab Incarnatione Domini milleſimo ducenteſimo vigeſimo tertio, Indictione undecima, octavo die intrante Auguſto, aperta eſt arca ſanctorum martyrum Fauſtini & Jovitæ, & repoſita eſt in loco iſto cum corporibus eorumdem martyrum & beati Fauſtini confeſſoris, præſente archidiacono & archipresbytero cum clero ſuo Brixienſi, & Fratre Jordano Magiſtro Ordinis Prædicatorum, & Fratre Gualla Priore ejuſdem loci cum Fratribus ſuis: & hoc factum eſt cum ſolemni proceſſione. *Cætera apud Faynum legi poſſunt*.

Ejus obitum ergo urbis pauperes, viduas & pupillos.

21 *De eximia Beati charitate*, *quam in pauperum*, *viduarum atque pupillorum neceſſitatibus magna ſui atque Ordinis commendatione exercuit*, *hæc tradit Guarnerius in Commentariis Sanctorum Bergomatum*, *anno* 1584. *editis*, *pag.* 128. *verſa*: Gualla poſtea in eodem Ordine præclarus fuit, dignuſque habitus eſt, qui cœnobio, quod Dominicus Brixiæ conſtituerat, præficeretur,

C Prioriſque munere, quod præſidem ſonat, eondecoraretur. In eo munere non modo ab iis, quibus præerat, dilectus & cultus eſt; ſed etiam civibus Brixianis gratus acceptuſque fuit, propterea quod egentium patrocinium ſumma in difficultate rei frumentariæ ſuſceperat, viduarumque & orborum puerorum impendentibus periculis vel cum dimicatione captis ſubvenerat, nihilque aliud niſi publicum commodum ſpectare videbatur. *Anaus*, *quo pauperibus in ſumma rei frumentariæ anguſtia ſuccurrit*, *fuit Chriſti* 1223. *ad quem de illo meminit Malvecius in Chronico Brixiano diſtinct.* 7. *cap.* 98. Hac etiam tempeſtate Brixienſes frumenti aliorumque bladorum penuriam grandem perpeſſi ſunt. *Malvecius per vocem generalem* frumentum *videtur intelleriſſe triticum*; *alias autem frumenti ſpecies per nomen barbarum* blada *exponere voluiſſe*.

Romam a B. Jordano miſſus, ut fratres aliquot Bononiam deducerentur, impetravit.

22 *Eodem anno* 1223. *Bononiæ abſolutum fuit ædificium monaſterii*, *quod B. Diana*, *ut ſupra num.* 16. *ex Malvenda narratum eſt*, *exſtruere conſtituerat monialibus Ordinis S. Dominici*. *In novum iſtud Monaſterium*, *cui S. Agnetis nomen inditum*, *beata fundatrix* cum reliquis, *inquit* D *idem Malvenda pag.* 472. ſororibus, quæ tum quatuor tantum erant, translata eſt hoc anno MCCXXIII. per Octavas Aſcenſionis Domini ... Hoc eodem anno in die SS. Apoſtolorum Petri & Pauli ſacrum religionis S. Dominici habitum de manu B. Jordani Magiſtri Ordinis ſuſceperunt. At paulo poſt duæ aliæ illuſtres matronæ Ferrarienſes in eamdem ſocietatem admiſſæ ſunt. Cæterum ut novum monaſterium accuratius omni regulari diſciplina imbueretur, miſit B. Jordanus Romam Fratrem Guillam & F. Radulphum, ut ex religioſiſſimo illo & totius ſanctitatis ſeminario S. Xyſti Sororum monaſterio, a S. P. Dominico fundato, quatuor moniales ex præſtantioribus permiſſu Honorii Pontificis Bononiam ad receus S. Agnetis monaſterium deducerentur, quæ novitias illas Sorores omnem ritum Ordinis plenius edocerent. Agente igitur Ugolino Cardinali epiſcopo Oſtienſi, ... impetratum eſt ab Pontifice, ut quatuor inſignes ſanctitatis Sorores e monaſterio S. Xyſti mitterentur Bononiam ad monaſterium S. Agnetis. *An* E B. Guala *uſque ad epiſcopatum Brixienſem*, *ad quem eum ante finem anni* 1228. *evectum fuiſſe paragrapho ſequente dicetur*, *in eadem urbe religioſæ ſuis Ordinis familiæ præfuerit*, *incompertum mihi eſt*. *Aliqui hoc negant*, *quibus contradicit R. P. Antonius Bremond S. T. M. tom.* 1. *Bullarii Ord. Prædicatorum in Appendice epiſcoporum ſub Gregorio IX. Pontifice pag.* 113. F. Gualla Bergamas, ex Priori Brixienſis cœnobii epiſcopus Brixienſis, ſub archiepiſcopo Mediolanenſi. *Bremondo favet Florentinus*: B. Guala Bergomenſis ... S. Dominici diſcipulus a cœnobii, cui fuerat a magiſtro præfectus, ad Brixianæ eccleſiæ rectionem tranſiit, civitate ob ſingularem ejus ſanctitatem id conſtantiſſime flagitante.

§. III. Inquiritur tempus, quo epiſcopus eſſe cœpit: legatur a Pontifice ad Longobardos & imperatorem; Patavinos inter & Tarviſinos pacem componit.

F *Epiſcopus Brixienſis creatus eſt*

B*Rixienſes paſtore viduati bene de civitate meritum & ſingularibus, quibus illorum animos in ſe converterat, gratiæ ac naturæ donibus ornatum* Gualam *ſibi epiſcopum elegerunt*. *Factum ſic refert Guarnerius*: Mortuo Alberto epiſcopo, Brixiani concilio convocato & Guallæ dignitati & civitatis utilitati proſpiciendum cenſuerunt. Eam ob cauſſam a Gregorio IX. ſum. Pont. omnibus precibus efflagitarunt, ut Guallæ cui magnæ eorum ſalus civitatis fuiſſet, epiſcopatus mandaretur. Id non modo impetratum eſt, ſed exiguo temporis ſpatio interjecto, cum recentiorum meritorum gloria eum commendaret, legatus Apoſtolicus lectus eſt, eique Gallia Ciſalpina provincia decreta. *Fallitur Guarnerius*, *dum Beatum ad inſulas Brixienſes promotum ait*, mortuo Alberto epiſcopo: *hunc enim viventi ſucceſſiſſe*, *ſed ad patriarchatum Antiochenum tranſlato*, *uti numero ſequente oſtendetur*. *Quo anno* B. Guala *cathedram Brixienſem conſcendit*, *quam Albertus vacuam reliquerat*, *non determinat Guarnerius*: *alii autem in illo definiendo diſcrepant*. *Caprevolus Beatum anno* 1230. *antiſtitem deſigna-*

tum

A *tum dicit. Ughellus & Echardus in Notis ad Vitam S. Dominici a B. Jordano ſcriptam pag. 23. col. 1. epiſcopatus ejus initium affigunt an. 1229. quem etiam Bremondus num. præcedente ætatis in margine notat. Bernardinus Faynus in Catalogo 1. Cæli Brixiani pag. 35. cum an. 1225. epiſcopum creatum affirmat. Conſentiunt Peregrinus, Locatellus & Florentinius: nam ipſum an. 1239. eccleſiæ ſuæ regimen depoſuiſſe annis, poſtquam 14. annis illud tenuiſſet. Cur ab his ſcriptoribus diſſentiam, ex ſequentibus intelliges.*

non an. 1225. ut aliqui aſſerunt, nec an. 1229. uti ſeq. ut alii volunt;

24 *Temporibus, quibus Beatus floruit, Antiochia ſub Chriſtianorum poteſtate erat. Ejus cathedra, Raynerio patriarcha Latino vita defuncto, vacabat an. 1226. ad quem Odoricus Raynaldus in Annalibus eccleſiaſticis n. 59. ex Honorii III. Pontificis epiſt. 336. lib. 10. hæc refert:* Cum Antiochenam eccleſiam patriarcha *Raynerio* nbbiam accepiſſet *Honorius*, canonicis Antiochenis præcepit, ut evolventis ſe ab acceptis litteris menſis ſpatio patriarcham deſignarent. *Inde conſequitur, ut non prius quam an. 1226. Raynerium in patriarchatu Antiochено ſucceſſorem*

B *habuerit: hunc autem fuiſſe Albertum epiſcopum Brixienſem, proximum* B. Gualæ *doceſſorem, contra Oumphrium Panvinium oſtendit Petrus Boſchius noſter in Hiſtoria chronologica Patriarcharum Antiochenorum n. 672. Argumentis, quibus utitur, addo teſtimonium Alberici auctoris ſychronici, in Chronico ad an. 1233. ita ſcribentis:* Poſt patriarcham Antiochiæ Petrum fuit patriarcha quidam Renerus (*Raynerius*) de Tuſcia; & poſt eum diebus iſtis ſedem obtinebat Albertus epiſcopus quondam Brixianus. *Jam vero ſi Albertus an epiſcopo Brixienſi patriarcha Antiochenus creatus ſit non citius quam anno 1226. quomodo* B. Gualа *anno præcedente Brixiæ ſedere potuit? Errat igitur, qui hoc affirmat, Faynus; nec verum eſſe poteſt quod Peregrinus, Locatellus & Florentinius ſcribunt, ſcilicet beatum Præſulem noſtrum an. 1239. ſacro magiſtratu ſe abdicaſſe, poſtquam illum 14. annis geſſiſſet. Capreolo, Ughello, Echardo & Bremondo, qui exordium epiſcopatus ejus differunt ultra ann. 1228.*

C *etiam aſſentiri non poſſum: nam Rolandinus ejuſdem temporis ac proinde idoneæ auctoritatis ſcriptor in narratione, quæ n. 31. ex ipſo tranſcribetur, manifeſte indicat, eum ante finem an. 1228. jam epiſcopum Brixienſem fuiſſe.*

ſed cum, 1228. vel 1227. quo Beati Apoſtoli mandatum obtinuit.

25 Cum *Honorius III. canonicis Antiochenis per litteras an. 1226. datas præceperit, ut, ita acceptis, intra menſem verum patriarcham in locum Raynerii nominarent, credibile eſt, Albertum antiſtitem Brixienſem, qui Raynerio ſucceſſit, eccleſiam ſuam viduam reliquiſſe eodem anno 1226. vel initio ſequentis. Licet itaque potueris* B. Gualа *illi adminiſtranda præfici auctoritate XXII. Julii anni 1227. id tamen prius factum non fuiſſe, apparebit infra ex n. 29. ubi Gregorius IX. in litteris, ad Fredericum II. memorato die & anno datis, Beatum vocat* Fratrem Gualonem de Ordine Prædicatorum, *nulla epiſcopatus ejus adjecta mentione. Relinquitur ex dictis, ut illius initium ſtatuendum ſit intra tempus, quod die XXII. Julii anni 1227. poſterius fuit, & finem anni 1228. præceſſit. Atque hæc mea ſententia eſt: præcipuum, quod ei objici poteſt, n. 32. infirmare conabor. Aliqui dicunt, Beatum a Gregorio, qui Honorio XVIII. Martii an. 1227. mortuo poſtridie ſucceſſit. Sedit Apoſtolicæ per Longobardiam legatum & antiſtitem Brixienſem ſimul creatum* Auct. J. L.
fuiſſe: verum ex numeris ſeqq. patebit, eum ante epiſcopatum legati Apoſtolici munus obiiſſe. Si Marchеſio & Carolo a S. Vitentio fides habeatur, B. Guala *oblatas infulas acceptare, quamdiu potuit, detrectavit, nec niſi jubente ſummo Pontifice Gregorio illis caput ſubmittere voluit. Sed vehementer ego timeo, ne ſcriptores iſti meram conjecturam ceſetant, ex eo ſolo ductam, quod Beatus poſtmodum epiſcopatui renuntiarit. Rerum pene omnium, quas ut epiſcopus egit, memoria intercidit: verum multa ex iis, quæ ut Sedis Apoſtolicæ legatus fecit, oblivioni adhuc ſuperſunt. Anno 1227. gemina pro Gregorio IX. functus eſt legatione, altera ad Longobardos, altera ad Fredericum II. imperatorem. De negotio, quod illi in prima legatione tractandum fuit, agunt littеræ Pontificiæ infra n. 27. producendæ. Ut lector eas intelligat, prænoviſſe juvabit, quæ ſubjicio.*

Urbes Longobardiæ &c. quæ contra Fredericum II. conſpiraverant, ad concordiam legun

26 *Carolus Sigonius lib. 17. de Regno Italiæ ad annum 1226. ſcribit, variarum Longobardiæ, Romandiolæ ac Marchiæ civitatum legatos IV. Nonas Martii in æde S. Zenonis ad Moſium, Mantuani agri oppidum, convenиſſe, & contra Fredericum II. a cujus armis libertati ſuæ metuebant, antiquam pro ea defendenda ſocietatem renovaſſe. Honorius III. Pontifex, qui in eam curam totus incumbebat, ut contra infideles in Terra ſancta Chriſtianorum arma verterentur, imperatorem & fœdere junctas civitates ad concordiam adduxit. Raynaldus in continuatione Annalium Baronii ad an. 1226. a n. 26. dat epiſtolam Honorii, rectoribus dictæ ſocietatis Novis Januarii an. 1227. miſſam, in qua leges, quas idem Pontifex concordiæ iſtius auctor ſimul & arbiter utrique parti ſtatuerat, referuntur. Societati ſeu urbibus fœderatis inter alias ea lex poſita fuit, ut 400. milites inſtructos Frederico in Terram ſanctam profecturo, propriis ſtipendiis per biennium alendos, ſubmitterent. In fine epiſtolæ ſocietatis rectoribus præcipit Honorius, ut ad ſe tranſmitterent facta reconciliationis leges ad imperatorem dirigendas, quibus ipſorum, marchionis Montis-Ferrati & ſingularum civitatum ſigilla appoſita eſſent. Quod cum illis præſtare diſtuliſſent, Pontifex acriter objurgatos officii admonuit per aliam epiſtolam, cujus fragmentum profert Raynaldus ad an. 1227. n. 6. Ibidem n. 19. de Gregorio IX. qui XIX. Martii ejuſdem anni Honorio ſucceſſit, in*

F *rem noſtram hæc narrat:* Uti omnia ſacræ expeditionis adornandæ impedimenta amoveret, nperam tnduſtriamque in ſtabiliendа ac firmanda pace defixit, ad quam Fridericus imp. Lnngobardique Hnnorii prædeceſſoris ſui ſtudio diligentiaque adducti fuerant.. Quamvis porro.. ab Honnrio, in quem ut ſummum controverſiæ arbitrum comprnmiſſum fuerat, concordiæ leges dictæ eſſent; nnn levis tamen metus aberat *, ne malum recrudeſceret. Quare illi ennfirmandæ ſummn ſtudio Gregnrius incumbebat: atque ita, cum Lnngnbardi fœderati de admiſſis conenrdiæ legibus mancæ litteras tranſmiſiſſent, in quibus nimirum marchio Montiſferrati & aliquæ civitates ſigilla ſua non appoſuiſſent, illas penes ſe retinuit Pnntifex; mnnuitque Lnngobardnæ alias, in quibus cunctarum urbium ſigilla eſſent affixa, mitterent, na ſubeſſe aliquid fraudis putaret Fridericus, atque ab ſuſceptæ expeditinnis conſilin retardaretur: ſe vero ab imperatore literas omnibus numeris abſnluras ac-

* l. adetas

cepiſſe,

AUCT. J. L. cepiſſe, quarum ſeriem diplomati inſeruiſſet, quaſque ad eos ſit tranſmiſſurus, cum novas ab ipſis exceperit. Horiatur etiam, ut quamprimum copias inſtructas dignaſque imperatore apparent ... Apoſtolicis acceptis literis, Longobardi maturato conſilio pacis leges, omnium ſigillis appoſitis, muoitas eorroboratalque miſere, ut eorum epiſtola declarat. *In margine hic citatur* Reg. Greg. ep. 115.

figillis firmandas a B. Guala inducuntur, uti fidem faciat Gregorii IX. epiſtola,

27 *De legato, quem Gregorius ad Longobardos miſit ad concordiam inter ipſos ac imperatorem ſtabiliendam, nihil meminit Raynaldus; eum autem fuiſſe* B. Gualam *noſtrum, atque hujus opera effectum fuiſſe, ut illi concordiæ leges omnium ſigillis conſignatas tranſmiſerint, ex Pontificis litteris deducitur, a Bremondo tom.* 1. *Bullaeis pag.* 26. ex arch. Ord. lib. A fol. CCLXXIV. *editis. Eſe accipe.* Gregorius Epiſcopus, ſervus ſervorum Dei, dilecto filio Fratri Guallæ Ordinis Prædicatorum ſalutem & Apoſtolicam benedictionem. Recepimus literas, quas ad Sedem Apoſtolicam direxiſti, &, ootata earum continentia, dili- B genter ſeripſimus rectoribus ſocietatis Lombardorum, ſecundum quod expedire cognovimus; ut literarum noſtrarum ioſpectio te poterit edocere. Monemus igitur probatam ſoliciiudinem tuam, & per Apoſtoliea tibi ſeripta mandamus, quateous rectores ipſos ſolicites ineeſſanter, ut literas imperiali celſitudioi dirigendas per manum publicam ſcribi faciani iterato, &, ſicut nunc mandamus, & a principio fuit mandatum, lui & nobilis viri marchionis Montis-Ferrati ae ſingularum eivitatum de ipſa ſocieiate ſigillorum appenſione muoiri, ac ad faciendum imier ſe civiſionem militum in Terræ ſaoctæ ſubſidium mittendorum, ceſſante dilatione, procedant. Quæ eum perfeceriot, ad noſtram præſentiam revertaris, ut iotus proceſſus negotii per te nobis plenius ionoteſcat. Ad cautelam autem formam literarum ipſarum eiſdem lub bulla noſtra deſtinamus inclulam. Datum Laierani XVI. Kal. Aprilis, Pontificatus ooſtri aooo primo. *Dies, quo litteræ Gregorii datæ hic notantur, ad annum* 1228. *ſpectat: nam Honorio non citius quam* XIV. *Calendoe Aprilis anno* 1227. *ſubrogatus fuit. Verum an ergo* XVI. Kal. Aprilis *anni* 1228. *Gregorius litteras modo relatas ad Beatum noſtrum ſcripſit? Id a veritate altiſſimum eſſe jamjam oſtendetur.* C

quæ ad eum anno 1227. *ſcripta fuiſſe oſtenditur.*

28 *Æſtate anni* 1227. *iugens ex Germania, Anglia, aliiſque regionibus in Apuliam confluxerat eruce ſignatorum multitudo, eum Frederico, ut ſperabatur, in ſubſidium Terræ ſanctæ mare trajecturo. At hoc tunc factum non fuit imperatoris culpa, qui Chriſtianum exercitum trajectioni paratum in loco, æſtivis calaribus ingruentibus valde inſalubri, ſubſiſtere coegit, ubi pene illius magna peſtifera lue ſublata fuit. Quibus Georgius intellectis die* XXIX. *Septembris ejuſdem anni pronuntiavit, tanti mali auctorem Fredericum incidiſſe in excommunicationis ſententiam, quam Honorius deceſſor antea tulerat, quamque ipſe imperator in ſe receperat, ſi promiſſam expeditionem ſacram non ſuſciperet tempore conſtituto, quod jam elapſum erat. Anno* 1228. *in Cœna Domini, quæ cum* X. *Calendas Aprilis tunc concurrebat, Gregorius anathematis ſententiam adverſus pertinacem rei Chriſtianæ proditorem, aliorumque ſcelerum reum Fredericum ſolemniter promulgavit. Videri poſſunt, quæ Raynaldus ad an.* 1227. *a nu.* 29. *& ad ſequentem a n.* 1. *narrat. Liquet ex dictis* D *quam parum credibile ſit, Pontificem per litteras,* XVI. Kal. Aprilis *anni* 1228. *datas,* B. Guala *mandaſſe, ut Longobardos inducerent ad milites eruce ſignatos quamprimum Federico ſubmittendos, qui jam ab anno præcedente Chriſtianorum exercitum nefariis artibus diſſolvebat, & ob id a fidelium communione fuerat ſegregatus. Mihi ſane iſta nullum dubium relinquunt, quin iſtas ad Legatum ſunm litteras Gregorius miſerit, quando ejus & Chriſtiani orbis exſpectationem Fredericus quadam eluſerat. Quoniam vero ex Raynaldi narratione ſupra n.* 26. *perſpicuum eſt, tunc primae Gregorii ad Pontificatum evecti curas eam fuiſſe, ut concordia Longobardos inter ac imperatorem firmaretur, ne hic ullam belli ſacri differendi aut abrumpendi excuſationem prætexere poſſet; hinc ulterius deduce, Pontificem eaſdem litteras, per quas Beato injunxit, ut Longobardos ad concordiæ leges omnium ſigillis munitas tranſmittendos ſolicitaret, ſcripſiſſe, antequam menſe Junio an.* 1227. *ex Lateranenſi palatio Anagniam migraret, & conſequenter non locum in qua, ſed diem ſolum, quo apud Bremondum datæ leguntur, mendoſum eſſe.* E

a Pontifex cum litteris ad imperatorem legatur.

29 *Raynaldus verbis n.* 26. *relatis hæc proxime ſubjicit:* His urgebat Longobardos Pontifex, nequa ſacræ expeditioni impedimenta objiceront; ae vieiſſim Fridericum, qui non apparado in hoſtes Chriſtiani nominis bello incumbebat, ſed in delicias ſe effundebat, excitare conabatur. Ad quem Gualonem Prædicatorum familiæ religioſum virum miſit, ut Pontificia conſilia exponeret: elegantibuſque ac graviſſimis literis a voluptatum corporearum vinculis ſe expedite, & amorem ad mentis delicias traducere; tum ad Chriſtiani imperatoris partes egregie obeuodas hortabatur; ae monebat imperii digoitatem, majeſtatem ſceptri, aliorumque inſignium auguſta myſteria altiſſimo pectore imprimeret, quo le eorum eogitatione ad iuendos populos, exereitandam juſtitiam, virtutelqoe ſectandas accenderet, ut, cum terrenam coronam effet depoſiturus, æterna atque immortali redimiri mereretur. *Sequuntur litteræ Apoſtolicæ ad Fredericum, quæ ita finiuntur:* Latorem præſentium Fratrem Gualonem de Ordine prædicatorum duximus deſtinandum, eui tamquam nobis fidem indubitatam ſuper iis, quæ ex parte noſtra duxerit proponeoda, velis habere. *Apud* F *Beemundum, qui a pag.* 21. ex areh. Ord. lib. A fol. CCLXXXIII. *litteras eaſdem edidit, pro* Gualonem *legitur* Guallam: *additurque in fine:* Datum Anagoiæ XI. Kal. Auguſti, Pontificatus noſtri anno primo, *Chriſti* 1227. *Eo tempore Fredericus in Apulia morabatur, uti ex Chronico Richardi de S. Germano eruitur. De Beato cum Interea Pontificis ad imperatorem miſſa meminerunt quoque Bzovius & Spondanus in Annalibus eccleſiaſticis, uterque ad ann.* 1227. *n.* 3. *ſed illum vitioſe* Guillelmum *nominant.*

30 *Anno* 1228. *inimicitiæ Patavinos inter & Tarviſinos exortæ, quæ ad utriuſque partis pernicitem eruptura videbantur,* B. Guala *reconciliatore & diſceptatore, exſtinctæ fuerunt. Juvat de his audire Sigonium lib.* 17. *de Regno Italiæ ad an.* 1229. Per coſdem dies Icelious Tarviſium tentare volens, civem ſe a Tarviſinis aſcribi curavit; ae mox populum illum ad diripiendos agros Feltrini & Bellunenſis epiſcopi duxit. Quod ubi Patavini cognoverunt, ad quos illorum agrorum defen-

Bellum, quod inter Patavinos & Tarviſinos exarſerat,

A detento pertinebat, eamque jusserant sibi esse
referendam putantes, Kal. Maii ad Tarvisinos ac-
cidentes cum carrocio (sed ea, præsagium exitii
quæsitæ, quod currus impositum a bobus trahebatur)
prodierunt: ac mox agro eorum laede-
que ad urbis mœnia populato, neque hoste ul-
lo invento, domum regressi sunt. Demum Fra-
tre Guala episcopo Brixiano, Pontificio legato,
ac nuntiis Lombardiæ se interponentibus,
treguis utrimque datis, ab armis discessum. Re-
manebant, a Marcensibus obsessi, verum Isolæ,
tom. 8. edunt, lib. 2. de Factis in Marchia Tervi-
sina, c. cap. 17. belli illius historiam accurate descri-
bit. Quæ ex Sigonio usque ad Demum Fratre Gua-
la &c. hoc tractatu, eorum quorum compendium
est, quæ Rolandinus cap. 18. refert; in quibus
non modo dies & mensis, sed etiam annus di-
gnoscatur, quo Patavini copias suas contra Tarvi-
sinos educerint. Movit, inquit antiquus ille scri-
ptor, exercitus hic, quando primo exivit Pa-
dua * in anno Domini MCCXXVIII. die primo
mensis Maii. Cap. 18. narrat Tarvisinos, ut
damna sibi ab hostibus illata ulciscerentur, nocte
quadam versus ad offendendas villas quasdam
circa confinia Paduani districtus, sed a Patavi-
nis fugatos fuisse. Dein sub pœna Regressis &
poco Paduanis, fossatum est & staccatum in Padua,
ultimorum terræ invadere bis in anno, & va-
stare totaliter eorum possessiones & bona.

Sed tantum instituit Frater Walla, qui de
Ordine Fratrum Prædicatorum fuerat, & nunc
erat episcopus Brixiensis, & legatus Apostolicæ
Sedis, ut dicebatur, & ecclesiæ [qui] missi sunt
Paduam de civitatibus Lombardiæ, quod terra
Feltrensis & Belunensis cum hominibus, quæ
ecclesiæ suæ ad episcopum pertinere, ipsi tam
episcopo & Paduanis integraliter restituta, quam-
vis Tarvisini dicerent se gravatos. Cap. 19. nar-
rat Isolæ, ea pace per B. Gualam facta esse
Tarvisinos. Nunc circa Padue dum patrum
civitatem de Marchia Trevisina adeo quievere in
pace, quod quasi cuncti hominum anni Domini m-
ccxxix. & circa principium Novembris nulli
fuit tertarum predatio, nullo hostium incursio
vel insultus præter supra dictum exercitum, sed
rum omnium copiis, tantum ea dies &
ge[illegible] nullis [illegible] debeant in Mar-
[illegible] Loccatellus &
[illegible] Tarvisinos per
[illegible] sed R
[illegible] annos hoc esse
[illegible] ; nec ejus
[illegible] quæ
[illegible] im sub sigillo anni
[illegible] ut supra, ut
[illegible]
[illegible]
[illegible] Prædica-
torum, [illegible] Beatum tum
[illegible]
[illegible] Petrus [illegible] in Be-
[illegible], duo una pœna [illegible], quo data
[illegible] ex [illegible] ut,
pœna nulla [illegible] Beato [illegible] fir-

Septembris Tomus I. Vuu nullis.

mavit. Fuit, inquit Mussatus in Præfatione, pa-
tria Patavinus, natus, ut ipse fatis est in Prolo-
go, anno Domini MCC. . Notariam . . . artem
in patria exercuit . . . Ejus pater & ipse quoddam
agens Patavii multa adeptatus de rebus in Mar-
chia Tarvisina suo ævo gestis. Hæc autem Historiæ
fragmenta Rolandino filio tradens, jam annos
XXIII. nato, hoc est anno MCCXXVI. prout potuit,
quæ subinde contingerent, adnotare. Ea ita fa-
ciente intelligitur, quanti faciunda sit auctoritas
Rolandini, qui differre videatur B. Gualam episco-
pum fuisse, cum sub finem anni 1228. Patavinos
Tarvisinis conciliaret. Idem ego credere malim, pri-
mo quod sedem Brixiensem an. 1227. vel forte ci-
tius ab. 1226. Honorius accepisse videatur, ut
ex Ughello ejus verisimilius itaque ante finem anni
1228. quam post 25. Octob. an. 1229. Beatus ille
successit, secundo quia sic facilius patet, quomo-
do Ia. papæ legatus Brixiæ, alio præsente, in
absentia Ugolinus anni subsequentis mense Aprili,
& ann. 1234. obierit. Privilegia & privilegio con-
firmata offerit tradenda, quandam in quibus
monile probari posse legitur Vide ann. 1231. Ita-
liæ pater & compositor appellatur. B. Guala post 12. Ka-
lend. an. 1230. sedem reperit.

§. IV. Alter legatus ad Longobardos Bononiensis cum Mutinensibus rejus opera inducias pactus, imperatorem reconciliare, inducit, ut Ecclesiæ satisfaciat, & alia hujus Pontificis gesta.

Fridericus imperator, excommunicationis [illegible]
cussus & vendum Ecclesiæ hereditarium ejusdem
anni 1228. ponere cœpit, copiis in Syriam trans-
gurat, atque illicet per duces suos, cum hos
pari potestate, in Sicilia relictis, Capuæ
Diocesi bella [illegible] Ita provisis
pacis in ultionis suæ terrarumque
vitam, brevia certavit, ut vita ac propositum
Profecto a Tarvisina exercitu nondum
[illegible] ejus [illegible] Ferrariæ
[illegible] Mutinæ
an. 1229. [illegible] & [illegible] Ecclesiarum rebus
ibi perturbatis [illegible] quam [illegible] in Apulum
[illegible]. Cæterum civibus Bononiæ [illegible] pollicitus
ut Fridericum recipiat [illegible] & castrum
quæ occupaverat, [illegible] restituat, [illegible]
pretoriis constitutionibus [illegible] & Ecclesiæ
male tinuit. Quæ Raynaldo ad annum
1229. num. 31. verbis suis] ut Bustonenses Pe-
tri navicellam [illegible] periculo liberarent,
[illegible] placidissime [illegible] pœnas imperio ad ferendam opem, communi
[illegible] Lombardiæ [illegible] Mutinenses
[illegible] Longobardiæ urbes, [illegible]
[illegible] reconciliationis [illegible] transmitterent
[illegible] videret, conatus [illegible] infringere
[illegible] esse [illegible] periculum [illegible]
[illegible] Ludovicum [illegible] intercedit [illegible]
[illegible] : quæ [illegible] Gregorius IX. ar-
[illegible] Mutinenses & Gualonem [illegible]
[illegible] Mutinenses [illegible] Mo-
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] Federicus [illegible] viribus contra Ecclesiæ
[illegible] [illegible] Pisis [illegible]
[illegible] Rex [illegible] [illegible] [illegible]

AUCT. J. L. *nuffis circa mediam. Integras hic damus, prout illas ex arch. Ord. lib. A fol. CCCII. edidit laudatus Bremondus pag. 50.*

34 Gregorius episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio Fratri Gualæ Ordinis Fratrum Prædicatorum salutem & Apostolicam benedictionem. Utinam numquam Lombardi in nostris obsequiis defecissent, etiam numquam ab ipsis aliquod auxilium speraremus, quoniam satis alias honori Ecclesiæ consulere poteramus, nisi quia nolentes eis subtrahere dexteram adjutricem, supplicationibus & provisionibus * acquievimus eorumdem. Sed dum causam eorum in alienis finibus utiliter ageremus, dum refrænaremus impetum inimici [illegible] ad ipsorum exterminium inhiantes, ecce Lombardi promissum auxilium adeo distulerunt, ut taceamus qualiter serviebant illi, quos in Ecclesiæ servitium destinaverant, quod inimicus collectis viribus invalescit, nisi in manu valida & potenti ejus conatibus celeriter obviatur, quomodo * ignis, cui non resistitur, facile in incendium inexpugnabile * dilatatur. Ne igitur dicti Lombardi manus suas, quas debuerant ad fortia mittere, videantur ponere sub axillas in suæ confusionis opprobrium sempiternum; hac eas explicare valeant cum voluerint, si nunc, cum valent, velle [illegible] discretionem vestram rogamus & [illegible] attente per Apostolica scripta mandamus, quatenus eos, quos expedire videritis, modis omnibus, quibus poteritis, excitetis, & instantissime inducere satagatis, ipsis remissionem peccaminum injungentes, ut prosequantur viriliter propositum inceptum, nobis sine qualibet mora succurrant cum quantocumque poterint exercitu bellatorum. Quod si adhuc illud habuerimus tempore opportuno, speramus in Domino, quod non prævalebit, sed deficiet inimicus: alioquin illis secure procedere poterit, quod sibi non omnes poterunt impedire, & deletis defensoribus, honori Ecclesiæ aliter, auxiliante Domino, curabimus providere. Datum Perusii vii. Idus Decemb. Pontificatus nostri anno tertio.

35 *Quo tempore, qua causa Pontifici apud Lombardos B. Guala collaboraverit nihil memorant Raynaldus sed ex Sigonio n. 10. etiam ... [illegible] ... mensis Decembris fuerat, quod anno 1229. contra Fredericum imperatorem [illegible] Tristanus Calchus lib. 13. Historiæ patriæ seu Mediolanensis ad annum 1229. etiam testatur, dictam foederis mense Decembri renovatam fuisse, subditque Mediolanenses Pontifici auxiliatorem militum manum misisse: quorum exemplum alias de societate Longobardiæ civitates secutas fuisse arbitror. Scriptoris utriusque verba hic mutuamus.* Mense Decembri, *inquit Sigonius,* foederatarum, prætores ac legati civitatum foederatarum Mediolani convenere; atque in præsentia Henrici archiepiscopi, Gaufredi Cardinalis legati Apostolici, & Fratris Gualæ de foedere renovando, *de quo supra n. 26. egimus* Dictis ab omnibus [illegible] universi cum maximo [illegible] ut foedus renovaretur [illegible] conditionibus, quibus ad S. Zenonem [illegible] superioribus fuerat; atque in id [illegible] civitatum confirmatores [illegible] runt. Patavini tamen & Veronenses [illegible] esset, jurasse non reperiuntur. *Tristanus [illegible]* Postea per Decembrem eumdem civitates foederatæ Longobardiæ ... prætores suos cum nonnullis civibus Mediolanum misere, ubi annuente Henrico archiepiscopo & legato, Varasia Gaufrido, episcopo Brixiensi & legato Apostolico ex fraternitate Prædicatorum, confirmavere societatem olim initam in vico S. Zenonis Mosii *. Eodem anno e Mediolano in Apuliam adversus Fredericum cæsarem profecti sunt Ubertus Buxerius & Pantaleus Alberius cum centum claris militiis viris. *Corruptum Beati nomen Varsia Tristano Hispanicum visum est; unde & illum Hispanum esse putavit, qui in Italia natus est.*

36 *Bremondus tom. 1. Bullarii in Appendice Honorii III. Pontificis bullis subjecta pag. 17. B. Gualam, inquit, Bergomas ... legatus fuit Honorii anno MCCXXVI. ipsiusque opera Bononienses decem annorum inducias cum Mutinensibus pacti sunt. Auctor est Cavalerius tom. 1.* [illegible] Præfat. & pag. XIV. Penes ipsum hujus opusmo jure eo vel maxime sit, quod vir miræ sagacitatis & eruditionis, historiarum tum domesticarum Ordinis Fratrum Prædicatorum & civium suorum Bergomatum, tum exterarum perscrutator indefessus fuit, & conquirendis antiquis in illis regionibus monumentis studium successu prospero collocavit P. Cavalerius virtute cognita & spectata fide amplissimus. *Bononienses inter ac Mutinenses decem annorum inducias per Beatum anno MCCXXVI. factas fuisse, etiam Pius, Marchesius & Carolus a S. Vincentio asseruerunt, citantes Prolocutiones sæculi XVI. adulterinorum, de quo egit Echardus tom. 1. Bibliothecæ Ord. Prædicatorum pag. 76. Bremondum abstinere debuisse ab inanibus laudibus, quibus Cavalerium suum extollit, atque hunc cum ceteris scriptoribus Dominicanis jamjam nominatis in errores lapsum fuisse, palam fiet ex sequentibus.*

37 *Sigonius sæpe laudatus ad ann. 1229. orto ei Bononiensium cum Mutinensibus bello anno ... 30, Pontificem Gregorium Nicolao episcopo Regiensi mandasse scribit, ut dissidentes civitates ad concordiam, quoad posset, adduceret. In cujus rei fidem Gregorii ad Nicolaum litteras producit, datas Perusii III. Idus Octobris, Pontificatus ejus anno III. Cæterum 1229. Paulo infra verba adfert, quibus episcopus Regiensis XI. Kal. Januarias ejusdem anni belli ferias adiuit, in quas utraque civitas consenserat.* Ego Nicolaus episcopus Regiensis ex mandato D. Gregorii [illegible] ficis ad pacem aut longas [illegible] inter [illegible] nienses & Mutinenses [illegible] receptis a prætoribus & [illegible] tatis solemnibus sacramentis [illegible] servandis & [illegible] ex compromissi [illegible] ab hodie [illegible] Kal. J[illegible] primas, & a C[illegible] octo [illegible] in[illegible] se serven[illegible] *Nicolaus episcopus* [illegible] *fuerit* [illegible] S. [illegible] ad Mutinam [illegible] Gu[illegible] Pon[illegible] Raymundo [illegible] N[illegible]

38 [illegible] *Mai* [illegible] cem [illegible] *memoriæ* [illegible] *sed* [illegible] *induciæ* [illegible] MCCXXIII.

Utinam hos superare ad B. Gualam misse,

** In additione Raynaldi provisionibus*

** ibid. quia*

** ibid. inextinguibile*

** ibid. desiderium*

** l. Mosii*

Scriptorum Bergomensium falsa adjudicatio

Digitized by Google

A *ut iidem ſcribunt, ſed ſub finem anni* 1229. *Interim ego illis concedendum cenſeo*, B. Gualæ *inſervienti unctionis, induſtrio ac conſilio potiſſimum effectum fuiſſe, ut diſcordes civitates Nicolao epiſcopo obtemperarint, atque hac legatione ſua feliciter fuerit perfunctus : id enim ex aliis etiam ſcriptoribus confirmari poſſit, qui de Bononienſium ac Mutinenſium bellis meminerunt. Hieronymus Rubeus lib. 6. Hiſtorianum Ravennatum ad ann.* 1230. Commiſſum, *inquit*, ab illis atrox eſt prælium, multis utrimque cæſis : opera tandem epiſcopi Regienſis & Gualæ Ordinis Dominicani ſacerdotis, viri eloquentia & pietate præſtantiſſimi, novem annorum pactæ induciæ ... fuere. *Muratorius tom.* 18. *Scriptorum Italiæ poſt col.* 834. *edidit Hiſtorium miſcellum Bononienſem, auctore præſertim Fratre Bartholomæo della Pugliola, quem illic in Præfatione anno* 1394. *floruiſſe nit. In Hiſtoria iſta ad ann.* 1229. *Italice hæc habentur :* Die x. Decembris epiſcopus Regienſis & Frater quidam, cui nomen Guala, inducias fecerunt inter Bononienſes & Mutinenſes & ſocios utriuſque partis, per

B novem annos : & omnes captivi dimiſſi ſunt, & iverunt ad civitates ſuas. *Auctores, quorum verba hic dedi, in aliquibus adjunctis errant, quæ lector ex num.* 36. *facile corriget.*

Ao. 1230. *Pridericus II. ſe S.* 39 *Anno* 1230. *Fredericus II. Pontifici & Eccleſiæ reconciliatus fuit. Totius rei geſtæ ſeriem Raynaldus ad iſtum annum fuſe deſcribit : ſed ne verbo quidem de* B. Guala *meminit, qui tamen in pacificatione imperatoris cum Pontifice maximam laudem tulit. Teſtis eſt Richardus in Chronico, qui non ſolum in Campania Felitis oppido, S. Germani dicto, id eſt, eodem in loco, ubi de pace actum fuit, verum etiam eodem tempore floruit. Ejus verba accipe ex editione Muratorii tome* 7. *Scriptorum de Rebus Italicis col.* 1019. Penultimo Madii ad eos, *Joannem ſolitæ epiſcopum Sabinenſem, & Thomam tit. S. Sabinæ presbyterum Card. Apoſtolicæ Sedis legatos, Cupuam* veniens imperator, cum formam non acceperet concordiæ, quia S. Agathæ & Cajetam retinere volebat Eccleſia, recedentes a Capua, Sueſſam ſe conferunt Cardinales; ubi eum Cajetanis loquentes, ... cum ipſos ad imperatoris vota flectere nequiviſſent, ad ſanctum Germanum reverſi ſunt : ubi cum diu eſſet de con-

C cordiæ forma tractatum, nec poſſet, auctore facinore diſcordiæ, conſummari ; oportuit iterum Magiſtrum domus Theutonicorum ad dominum Papam ſimul cum Regino de Lombardia epiſcopo labotare, qui ſerio ad imperatorem venerat pro pace inter ipſum & Eccleſiam reformanda. Qui cum fine effectu redirent, conſequenter ad Papam redeunt ; & tunc cum eis quidam Frater Gualo mittitur de Ordine Prædicatorum forma concordiæ acceptata : &

* urbe *ipſe* Papa urbem * cxiens venit apud Cryptam-Ferratam.

induſtrius, ſe Eccleſiæ ſatisfactionem ſolemniter juravit. 40 Imperator vero de Capua jam venerat ad ſanctum Germanum ; ubi dictus Fr. Gualo in hora tertia allocutus eſt ipſum, & AD VERBUM ILLIUS SATISFACERE ECCLESIÆ ANNUIT IMPERATOR : propter quod in ſignum lætitiæ in ſancto Germano ſunt per omnes eccleſias ſigna pulſata ; & idem Fr. Gualo ad Papam, quem apud Anagoiam reperit, ſub feſtinantia remeavit. Igitur die Martis nono ſtante Julio (*id eſt*, XXIII. *Julii. Vide Gloſſarium Cangii in voce* mea-

ſia) in feſto S. Apollinaris prædicti Sabinenſis epiſcopus & S. Sabinæ Cardinalis in majori ecAUCT. J. L. cleſia ſancti Germani, præſentibus patriarcha Aquileienſi, Salsburgenſi archiepiſcopo, Ratiſponen. & Regino epiſcopis, Carinthiæ ac Moraviæ ducibus &c. de ſatisfaciendo ſanctæ Romanæ Eccleſiæ pro his, quibus excommunicatus fuerat, recipiunt ab imperatore publice juramentum. *Quæ ante pacificatorium* B. Gualæ *ad Fredericum legationem, & poſt hujus juramentum ſolemne, quo ſe Eccleſiæ ſatisfacturum promiſit, peracta fuerunt, ſi lector noſſe deſiderat, inedam Raynoldi Annales conſulat & Chronicon Richardi ; qui col.* 1021. *in editione Muratorii iteratum de Bento mentionem facit.* Die Mercurii, *inquit*, octavo ſtante Julio, *ſeu altero die poſt dictum juramentum a Frederico præſtitum*, in Vigilia ſancti Jacobi rediens a domino Papa ad ſanctum Germanum Frater Gualo de auctoritate Apoſtolica reſtitui juſſit a Cardinalibus in ſancto Germano ac tota terra monaſterii divina Officia, quæ per Albanenſem epiſcopum fuerant interdicta *anno præcedente ſeu* 1229. *Lege, quæ* E *ad hunc annum chronologus noſter ſcribit apud eumdem Muratorium col.* 1014.

Ipſe & alii epiſcopi an. 1231. *mandat Pontifex, ut Longobardi ad concordiam cum imperatore vocent.* 41 *Poſtquam Georgius pacem cum Frederico fecerat, eumque Eccleſiæ communioni reſtituerat, ex ſtudium ſuum converſis, ut ſimultates deponerentur, quæ fœderatis Longobardæ civitatibus cum imperatore intercedebant. Quam ob eamſam illorum præfectus certiores fecit Pontifex, Fredericum, contra quem anno ſuperiore fœdus renovarant, ut num.* 34. *dictum eſt, omnem ipſis offenſum remiſiſſe ; quibus etiam litteris fuit inſertum tenaſmiſit juramenti formam, qua imperator ad injuriarum condonationem ſe obſtrinxerat. Conſule Raynaldum ad annum* 1230. *num.* 14. *Ad annum ſequentem num.* 2. *in fine ſerib, quod Pontifex imperatorem hortatus fuerit*, ne moleſtiam Longobardis exhiberet. Quemadmodum vero, *inquit num.* 3. Inſubres commendavit Friderico, ut ab eorum injuria ſibi temperaret, ita ipſos graviſſime monuit, uti ſua Friderico præſtarent officia, atque a Vercellenſi & Brixienſi epiſc. ex concepta initæ cum imperatore pacis formula ſacramento adigi juſſit. Iiſdem etiam Epiſcopis atque electo Mantuano provinciam dedit, ut cum Fridericos conven- F tum habere cum filio ac Germaniæ principibus flagitarci, Longobardis ſuaderent, ne Germanos arcerent aditu in Italiam ... Pontifex denique ad Inſubriæ præfectos Apoſtolicas litteras miſit, ut habito conſilio propoſita ab Epiſcopis audirent, iiſque pro ſua ſapientia reſponderent, *Contractu hæc ſunt ea epiſtolis Gregorii* a. 76. *&* 138. *libri* 5. *quas Raynaldus in margine citat. Brixienſis noſtes & aliorum epiſcoporum conatus in nebium fœderatorum præfectis ad voluntatem Pontificis traducendis irriti fuerunt : nam in vetuſtis documentis lego, illos eodem an.* 1231. *Bononiæ ſocietatem adverſus Fredericum nove jurejurando confirmaſſe.*

Memoria in vetuſtis inſtrumentis Brixiæ Guelphus Gibellinis acerbiſſime dicitur. 42 *Menſi Maio anni* 1233. *facta eſt honorifica elevatio corporis S. Dominici, de qua actum tom.* 1. *Auguſti a pag.* 524. *Illi interfuit beatus Præſul noſter cum archiepiſcopo Ravennate & tribus aliis epiſcopis, teſte Conſtantino Urbevetano in S. patriarcha Vita apud Echardum tom* 1. *Bibliothecæ pag.* 37. *col.* 2. *Muratorius tom.* 4. *Antiquitatum Italicarum col.* 1171. *edidit in-*

Auct. J. L. ſtrumentum pacis inter Guelphos & Guibellinos *a F. Joanne Vicentino Ord. Præd. menſe Auguſto anni* 1233. *in agro Veronenſi compoſitæ*, præſentibus teſtibus domiois Jacobo Veroneoſi, Fratre Gualla Brixienſi, Guidotto Mantuano . . . epiſcopis *&c. Menſe Novembri anno* 1235. *renovata fuit ſocietas Ferrarienſium cum ſocietate Lombardiæ* in camera ſalæ domini Gualæ epiſcopi Brixiæ ; *ut habetur in charta, quæ exſtat apud Muratorium eodem tomo* 4. *Antiquitatum col.* 331. *Ibidem col.* 389. *aliud proferitur inſtrumentum, ex quo conſtat Matinenſes* XI. *Februarii an.* 1236. *coram novem Cardinalibus &* Fratre Gualla epiſcopo Brixienſe *a Gregorio IX. Viterbii tunc commorante petiiſſe, ut Bononienſes anathemate percuſſos denuntiaret, quod inducias fregiſſent, de quibus vide num.* 35. *& ſeqq. Ughellus de prato noſtro Præſule*, Brixiæ, *inquit*, Guelphis *ſeu Pontificii addictis* & Ghibellinis, *qui imperatori favebant*, ea pacis fœdera ſcripſit, quibus delioiti viſi ſunt in poſterum ab excidio patriæ, quod hactenus rediviva pertinacia partium ei fuerat minitata, abſtinuiſſe. *Florentinius breviter ita habet:* Io urbe Guelphos Gibellinis conciliavit. *Apud antiquiores de pacificatione iſta nihil invenio. De factionum, quæ olim* Guelphorum *&* Gibellinorum *nomine deſignabantur, origine & progreſſu in Italia erudite & eleganter, ut ſolet, diſſerit Muratorius jamjam laudatus a col.* 605.

B

§. V. Epiſcopatus abdicatio ; vita & mors in cœnobio Aſtinenſi : an ibi habitum monachorum Ordin. Vallis Umbroſæ ſuſcepit?

Epiſcopatum deponit anno 1241. vel 1249 refutatur Panvinius, quique hunc ſecuti ſunt.

WIon *hac die in notis ad* B. Gualæ *annuntiationem ex Tabulis Vallumbroſanis, anno* 1591. *ad ſe tranſmiſſis, ſcribit, illum eccleſiæ Brixienſi* XIV. annis *præfuiſſe. Idem affirmant ſeculi* XVI. *ſcriptores Peregrinus, Guarnerius, Loccatellus, atque his juniores pene omnes. Supra n.* 25. *diximus, beatum Præſulem ſedere cœpiſſe ante finem anni* 1228. *& poſt* XXII. *Julii an.* 1227. C *Adde* 14. *regiminis annos, pervenies ad annum* 1241. *vel* 1242. *quorum alterutro epiſcopatum depoſuit. Nemo hic objiciat Chronicon Onuphrii Panvinii, in qua aſſeritur, Heliam Robertum anno* 1239. *ex epiſcopo Brixienſi patriarcham Antiochenum creatum fuiſſe. Manifeſti erroris auctorem iſtum ita convinco. Ad ſedem Antiochenam, quæ mortuo Raynerio patriarcha anno* 1226. *vacabat, tranſlatus eſt Albertus epiſcopus Brixienſis, pronimus* B. Gualæ *deceſſor. Vide num.* 24. *Sed in libro de Geſtis Dei per Francos pag.* 1195. *Bullæ ab Innocentio PP. IV. in concilio Lugdunenſi anno* 1245. *editæ expreſſis verbis ſubſcriptus legitur* Albertus patriarcha Antiochenus : *itaque Helias Robertus a Brixienſi ad Antiochenam cathedram anno* 1239. *evectus non fuit, cum hanc an.* 1245. *adhuc Albertus teneret. Supremam diem obiit hic patriarcha paulo poſt celebrationem concilii Lugdunenſis eodem anno* 1245. *vel ſequente, uti Petens Boſchius noſter oſtendit in Hiſtoria chronologica patriarcharum Antiochenorum nu.* 673. *Panvinii errorem recentiori non pauci adoptarunt, quorum aliquos Bremondus citat tom.* 1. *Bullarii pag.* 112. *& 114. ubi Ordinis ſui viris dignitate eccleſiaſtica ſub Gregorio IX. illuſtribus Heliam Robertum accenſet, eumque antiſtitem Brixienſem an.* 1239. *patriarcham vero Antiochenum an.* 1240. *fuiſſe ſtatuit. Si ad hanc dignitatem promotus fuit, non prius id contigit quam extra anu.* 1246. *quemadmodum ex dictis liquet. Imo dubitare licet, an unquam fuerit patriarcha Antiochenus, cum id* nos veterum, *inquit laudatus Boſchius*, ſed ſua tantum auctoritate recentiores *affirmant, Panvinium ſecuti. Incertum etiam eſt, an inter præſules Brixienſes numerandus ſit. Ipſum quidem Florentinius illorum Catalogo poſt* B. Gualam *inſeruit, ſed in fide Panvinii, addens monumenta Brixienſia nullam illius mentionem facere. Unde & Ughellus tom.* 4. *Italiæ ſacræ veteris editionis nullum eidem locum conceſſit in ſerie antiſtitum Brixienſium, pro qua ordinanda pag.* 716. *ſe Florentinii Catalogo uſum fuiſſe ait.* D

44 *De epiſcopatus abdicatione, receſſu in cœnobium Aſtinenſe S. Sepulcri, vitaque ibi acta Guarnerius tradit ſequentia :* Expleto legationis munere, ſive negociorum tædium, ſive contemplationum & patriæ deſiderium Guallam ceperiſſet, depoſito epiſcopatu, quem annos XIV. ſanctiſſime rexerat, Bergomum reverſus eſt. A Bergomatibus tanto honore eſt exceptus, quantum ejus virtuti ac meritis deberi exiſtimabant. Ille cooſalutatis amiciſſime ſuis popularibus, receſſus ac perſugit alicujus cupidus, ubi, quod ſupererat vitæ, in rerum divinarum contemplatione conſumeret, in cœnobium Vallis Aſtinæ receſſit. Ibi procul cœtu hominum cum monachis io perenoibus rerum cæleſtium ſtudiis ſenectam egit ; amplificandique domicilii, ubi monachi habitabaot, auctor fuit. In graviorihus etiam rebus enm ex cœnobio Bergomates aecerſebant. Quare ut SS. Fauſtini & Jovinæ tranſlationi Brixiæ (*Vide ſuperius num.* 20.) interfuiſſe eognoverant : ſic cum templum S. Stephani *conventus Ord. Prædicatorum* laxare & magnificentiſſimum facere decreviſſeot, Guallam ad ponendum primum fundameotorum lapidem adbtbuerunt. Cum ſenex deceſſiſſet, in æde ejus cœnobii (*Aſtinenſis*) ante altarc S. Martioi ſitus eſt. In cœnobium Aſtinenſe ſecedit, ubi quæ egit, ex Guarnerio refertur E

45 *Alia, quæ recentiores* B. Gualam *poſt munera paſtoralia abdicationem egiſſe memorant, ex Peregrino ceteris antiquiore accepta eſſe credo ; cujus proinde narrationem tranſtribere mala, licet multis erroribus chronologicis vitiatam.* Poſtquam, *inquit parte* 2. *Vineæ Bergomenſis cap.* 33. ſibi ereditam Brixianam vioeam per annos XIV. verbo & exemplo gubernavit anno Domini MCCXXXIX. iplam renuntiavit, & io patriam ſuam rediit : ubi in abbatia S. Sepulchri de Aſtino data fuit ei habitatio a reverendo D. Alexandro abbate hujus loci : in qua abbatia ipſe reverendus Epiſcopus multa bona operatus eſt ; nam ſacellum ad booorem S. Nicolai epiſcopi & confeſſoris, *quod, uti addit Loccatellus, in loco ab eccleſia abbatiæ ſeparato exſtruxerat*, dedicavit, & in eo unum altare conſecravit : ipſe enim fuit pater pauperum, viduarum, infirmorum & peregrinorum ... Hic etiam digniſſimus dominus Sacerdos, dum eſſet ſuffraganeus reverendi domini Alberti de Tertio epiſcopi Bergomenſis, anno Domini MCCXXXVI. conſecravit altare S. Mariæ Virginis in æde kathedrali S. Alexandri, & MCCXLIV. die XXIV. Mati ioterfuit tranſ- & Peregrino, F

lationi

A lationi corporis S. Dominici, celebratæ apud Bonniam: eodemque anno die XI. Auguſti auctoritate præfati reverendiſſimi epiſcopi electi, & ad inſtantiam reverendi Fratris Pinamontis Peregrini de Brembate, primi Prioris monaſterii S. Stephani & S. Dominici diſcipuli, prælente clero populoque Bergo. ſepultus fuit. Hæc ex Annalibus & Kalendariis ipſius abbatiæ, & ex ejus hiſtoria, alcripta in libro IV. capite VII. de Antiquitatibus & Geſtis divorum Bergomenſium. AUCT. J. L.

cujus errores chronologici corriguntur.

46 *Capite ſequente Peregrinus in elogio Alexandri abbatis Aſtinenſis hæc habet*: Multa bona opera fecit in abbatia & in eccleſia ſua, & primo unam crucem argenteam; quam fecit conſecrari a præfato beato Gualla, ibi reſidente, Non. Calend. Februarii anni MCCXXXVIII. Fecit etiam fieri palatium, in quo reſidebat ipſe beatus Gualla, & alia multa memoranda fecit. *Turpiter ballucinatur Peregrinus in temporibus, quibus res quæque contigerit, deſignandis.* B. Gualam, *depoſito epiſcopatu Brixienſi, in patriam ſuam ſeu Bergomum non prius rediiſſe ait, quam*
B *anno* 1239. *& ſimul aſſerit eum anno* 1238. *in abbatia Aſtinenſi prope Bergomum reſedisſe, imo jam ab anno* 1236. *Alberti de Tertio antiſtitis Bergomenſis ſuffraganeum fuiſſe, atque in cathedralis ejuſdem urbis eccleſia Virgini Deiparæ altare tunc conſecraſſe. Manifeſte ſibi contradicit Peregrinus, totque errores committit, quot annos determinat. Etenim munus paſtorale non abdicavit anno* 1239. *ſed, ut ſuperius dictum eſt,* 1241. *vel* 1242. *Ad alterutrum annum vel proxime ſequentes differenda ſunt, quæcumque ex Peregrino tranſcripſi: ſi tamen excipias translationem S. Dominici, cui Beatus non anno* 1244. *ut ſcriptor ille iterum falſo aſſerit, ſed* 1233. *interfuit. Adi tomum* I. *Auguſti pag.* 524. *& ſeqq.*

Errores in eccleſiam Bergomenſem ſub Alberto & Henrico egiſſe.

47 *De Alberto epiſcopo Bergomenſi, cujus meminit idem Peregrinus, apud Ughellum tom.* 4. *Italiæ ſacræ editionis Venetæ a col.* 474. *hæc lego*: Albertus e Tertia familia, nobilis Bergomas, ſubrectus epiſcopus eſt anno MCCXLII. Octo ferme annos electus hoc ledem adminiſtravit, quam anno MCCL. libens volenſque, necdum conſecratus, libere in manus Innocentii IV. dimiſit.
C Id habetur in Reg. Vatic. ep. CCCLXX. translationis Aloyſii ſucceſſoris. *Si conſecratus non fuerit Albertus, ſanctiocet, quæ ſunt Ordinis epiſcopalis, non exercuit. Hinc non parum veriſimilitudinis accipit quod Peregrinus ſcribit, nimirum* B. Gualam *Alberti* ſuffraganeum *fuiſſe, non quidem hoc ſenſu, quod iſtud officium geſſerit; ſed quod ſanctiſſimæ Virgini Mariæ altare in cathedrali dedicarit, aliaque peragerit, quæ a ſuffraganeis ſolent, ab epiſcopis vero non conſecratis peragi non poſſunt. Alberti deceſſor fuit Henricus Seſſa, de quo in laudato Ughelli Opere hæc Guerrai verba producuntur*: Ejus varia remanent in Actis capitularibus monumenta: cujus tempore B. Gualla de Romanibus civis Bergomen. & epiſcopus Brixienſis multum contulit ſpirituali regimini, eum eſſet ex primis diſcipulis S. Dominici, & dimiſſa Brixienſi eccleſia in bona ſenectute monaſterium Vallumbroſanum Aſtini, quo ſe recepit, illuſtravit. *Ughellus de Antiſtite II. ejuſque ſucceſſore Henrico Seſſa agens, eas apponit notas chronologicas, ex quibus conſequatur, Henricum eccleſiæ Bergomenſi præfuiſſe a medio circiter menſis Aprilis anni* 1241. *uſque ad initium Septembris anni ſequentis. Contra ſen-*

tentiam noſtram, quæ ſtatuit B. Gualam *anno* 1241. *vel* 1242. *epiſcopatum Brixienſem dimiſiſſe, ex Guerrini verbis nihil inferri poſſe, conſideranti patet.*

Annus, dies & locus mortualis.

48 *Omnes inter ſe conveniunt, Beatum anno* 1244. *ad vitam feliciorem tranſiiſſe. Mortis diem plerique ponunt* III. *Septembris, pro quo menſe Florentinius, Ughellus & Simius Decembrem notant. Leander Albertus lib.* 3. *de Viris illuſtribus Ord. Præd. pag.* 114. *verſa*, B. Gualam *mundo & cælo Brixiæ natum ſcribit. Alterutrum aſſerit Bernardus Guidonis, ſeculo* XIV. *adulto vita defunctus, apud Malvenidam in Annalibus ſui Ordinis pag.* 373. Fr. Guala Brixienſis epiſcopus Briaiæ moritur; de quo Fr. Guala habetur in Geſtis B. Dominici mentio ſpecialis. Hic jacet in quodam monaſterio Vallis Umbroſæ, quod dicitur Aſti, prope Bergamum. *Si voci* epiſcopus *interpunctio præponatur*, B. Guala *Brixiæ natus; ſi poſtponatur, in eadem urbe mortuus intelligetur. Eam ornandam eſſe Bergomo recentiores pene omnes aſſeverant: quibus ego ſupra num.* XI. *nihil oppoſui*, 1. *quia ipſimet Brixienſes id fatentur;* 2. *quia Bernardus Guidonis dubie loquitur;* 3. *quia licet ſignificare voluerit, Beatum Brixiæ notum fuiſſe, non propterea tamen id indubitabile foret: nam Bernardus ſe antiquiores, qui illum ab epiſcopatu* Brixienſem *dixere, aliter intelligere potuit, & exiſtimare agnominatione iſta ejuſdem patriam indicari. Quantam apud omnes certum eſt*, B. Gualam, *Brixienſi urbe & epiſcopatu exutiſſe, in Aſtinenſi Ordinis Vallumbroſani abbatia ſupremos vitæ annos egiſſe, atque in illius eccleſia ante altare S. Martini ſepultum fuiſſe; multo credibilius eſt, dictam abbatiam locum ejus emorinalem fuiſſe.*

Sunt, qui eum habitum Ordinis; nisi Vallis Umbroſæ ſuſcepiſſe dicunt.

49 *Magis ambiguum eſt, quodnam religioſæ vitæ genus in cœnobio Aſtinenſi duxerit. Martyrologes, quorum verba num.* 2. *retuli, eum ex epiſcopo humilem monachum Vallumbroſanum ibi factum iſſe tradunt.* Vixit, *inquit Ordinis iſtius ſcriptor Locatellus*, ſicut alii monachi, qui ibidem degebant, agens ſimul eum illis vitam monaſticam & obſervans eamdem diſciplinam; utque ſe iis in omni re conformaret, ſuſcepit habitum Ordinis noſtri. *Simius profeſſione eadem monachus Vallumbroſanus eum a rigida monaſtica diſciplina exſtodia ita laudat*: Cum eccleſiam Brixienſem quatuordecim annos ſanctiſſime gubernaſſet, abdicavit ſe paſtorali officio, factus humilis monachus ſancti Sepulchri de Aſtino; ibique duxit eamdem prorſus vitam ac cæteri cœnobitæ illius lueri cœnobii, nullum paſſus umquam habere privilegium vel a choro, vel a menſa communi, vel a jejuniis, vigiliis & orationibus præſcriptis in regula, quam ipſa ſecundum omnem apicem perfectiſſime adimplevit: vitæ genus in Viro illuſtri provectæ ætatis, & in dignitate epiſcopali jam conſtituto, rari profecto exempli & tanti meriti, ut ſupra meritum eſſet omnium aliorum patrum, qui ibi ſanctitate florebant.

quibus aſſentiendum non eſt, donec ex fide dignis &c. eamdem id probent.

50 *Quoniam* B. Gualam *ante epiſcopatum religioſam vitam in Ordine S. Dominici profeſſus fuerat, credi non debet, illum poſtea Ordinis Vallumbroſani habitum aſſumpſiſſe, niſi idonea authoritate probetur. Hoc autem non faciunt, qui illud affirmant. Simius quidem in margine notat archivum ſancti Sepulchri de Aſtino: ſed an ibi fide digna de Beato documenta aſſervantur?*

AUCT. J. L. *Wion ſupra num. 3. binas inde tabulas, unas ann. 1591. alteras ann. 1593. ad ſe tranſmiſſas ſcribit. In prioribus*, inquit, notatur fuiſſe diſcipulus S. Dominici epiſcopi Brixienſis, *qui circa ann. 600. floruit: alius enim Dominicus ante* B. Gualam *Brixiæ non ſedit. Alteræ tabulæ eumdem parachroniſmum habent, atque inſuper Beatum* epiſcopum Bergomenſem *faciunt. Hoc errore Wion annunciationem ſuam corrupit: alterum adoptavit Simon; nam elogium, quo Beatum ornat, ita orditur:* S. Guala item civis Bergomenſis ex familia Romi, ſeu Roma, diſcipulus primum S. Dominici Brixienſis epiſcopi *&c. Si* D *ex aliis Aſtmenſis cœnobii inſtrumentis oſtendi nequeat, a Beato ſuſceptum fuiſſe habitum monachorum Ordinis Vallis Umbroſæ, horum traditioni Patres Dominicani fidem non habebunt. Si meliora illic monumenta exſtent, producantur. Mihi interea temporis Ordini Prædicatorum favere licet, & credere, B. Gualam in illo uſque ad finem vitæ perſeveraſſe; etiamſi curis epiſcopalibus expeditus in abbatia Congregationis Vallis Umbroſæ habitationem elegerit, ut ibi liberius rerum cœleſtium ſtudiis vacaret.*

DE BEATA TARASIA

OURENII IN LUSITANIA.

J. P. Locus, tempus mortis, mira patrata, cultus publicus.

B

ANNO MCCLXVI. *Locus*

OUrenium *vel* Ourcmium, *aliis* Ouren & Ourem, *oppidum eſt Luſitaniæ in tractu Scalabitano, alia nomine* Santaren, *quod* B. Taraſiæ *virtutibus ac morte Deus condecoravit. Tamajus in notis ha dic*, Oppidum eſt, *inquit*, olim minus nobile; *ſed* hodie magnificum ob collegiatam eccleſiam, qua illud Duces Brabantini * illius dynaſtæ condecorarunt, ſplendidam. *Ludovicus ab Angelis* (*al.* dos Anjos) *in Viridario Luſitaniæ cap. 76. pag. 200. & aut. in vico non multum diſtante a dicto oppido Ourenenſi, cui nomen Zambujal, in lucem prodiiſſe indicat Beatam iſtam, quæ lingua Luſitana, ea enim Viridarium ſuum conſcripſit, ab eo appellatur* Sancta Tareja de Ourem; Teraſia *ab Arturo in Gynæceo, a Tamayo autem* Tereſia: *qui cum ſic annuntiat:* Scalabi in Luſitania B. Tereſiæ illuſtriſſimæ feminæ, quæ cum ob paupertatis neceſſitudinem ad famulatus obſequium raperetur, ſic vitam texuit, ut virtutibus dives, & miraculis clara, ad Dominum, cujus amore languebat, omnium admiratione volavit *.

* i. Ducis Brabantiæ & de Bragança

* i. voluit vel potuit ſuperare i. vitæ mortis,

2 *Tempus mortis, mirabilia, & publicam ejus* C *venerationem commorat Antonius Vaſconcellus in Deſcriptione regni Luſitaniæ, quæ habetur poſt Anacephaleoſim, quam addidit de ejuſdem regni regibus, a pag. 516. ubi ſequens de Beata elogium concinnavit:* Anno milleſimo ducenteſimo ſexageſimo ſexto Ourenii in conventu Scalabitano diem obiit infima conditione femina Taraſia, meritis ac virtutibus ſublimis, quam licet paupertas ad herilem famulatum dejecerit, tamen ſanctitas ad excellum ſolium evexit. Ejus fama cum minus pervulgata ſit, nperæ pretium eſt, tria nobiliora exempla ſubtexere. Cum aliquando pauper ſtipem emendicans anteſtitis * eccleſiæ Ourenienſis, cui ipſa ancillabatur, foſſes pulſaret, nudum inuita, pallium, quo jam pnpter decuſſum florem minus herus utebatur, illi ſuppeditavit.

* i. e. reſtoris ſeu parochi

3 Contcius largitatis ſacerdos, & indignatione commotus illam adigit ad muncris repetitionem. Rogat illa, ut ratum habeat, quandu

reſtitutio ejus erga pauperes

veſtea aliæ blattarum ac tinearum epulæ in area putreſcerent: ſed avaritia conſilia minime acquieſcit; illam herus ita dure increpitat, ut compulſa fuerit a Deo, utpote liberaliori, auxilium repoſcere. Affuit ſubito angelus indiſtectum omnino pallium aliud deferens, quod illa hero commiſit; ſed cum poſtridie ad templum ſacra facturus acceſſiſſet, videt pauperem eodem, quo antea, pallio graphice exornatum, & rem, qualia erat, intelligens, cœpit Ancillam, ut promerebatur, reverceri.

E

4 Iterum accidit, quod B. Eliſabethæ Dionylii regis uxori in ipſius anacæphalæuſi dixi- *mus obtigiſſe*. Caniſtrum panibus fartum manibus deferebat, ut pauperibus erogaret, in herumque incurrens, & ab eo, quid ferret, interrogata, roſis illud plenum eſſe reſpondit. Ille linteum removens, roſas reperit, illis vernantiores & odore ſuaviores, quæ in hortis conſeruntur.

miro modo patrata

5 Omnium etiam ſermone circumferitur, ipſam aliquando in templo ita fuiſſe in Deum ab externis ſenſibus abalienatam, ut, nihil præſentiente ſacrorum & clavium cuſtode, ibidem pernoctaverit: & expanſis ad auroram valvis, a dulci illo lumine evigilans, dolore cœpit, quod farinam excernere, & pinſere, ut erat opus, non potuerit. Feſtinato in domum reverſa reperit maſſam non tantum ſubactam, ſed & panes angelorum miniſterio in clibano concoctos, & in panario recentem adhuc calorem exhalantes.

angelorum miniſterio levatus e

F

6 Ob hæc & alia prodigia anteſtes, & populus ipſi exſtinctæ quotannis die tertio Septembris, in quem incidit illius obitus, non ſtatas pro defunctis preces, ſed Sacrum, quod in celebritate Sanctorum omnium decantatur, ſtatuit recitari. Et in templo miſericordiæ, in quod effuſa ſunt antiqua quatuor oppidi ſacerdotia, ſacellum habet, cui pro ara eſt ſanctiſſimæ fœminæ ſepulchrum, quod a multis, illius caput argento poſitum oleulantibus, inviſitur, ob aurium medicinam, quibus potiſſimum opitulatur.

publicus ejus cultus.

DE

A D

DE B. ALBERTO BESUTIO EREMITA

APUD LACUM VERBANUM IN DUCATU MEDIOLANENSI,

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

J. P.

Locus, veneratio publica, corpus, Vita, chronologia.

ANNO MCCCLIX. *Situs loci.* LAcus Verbanus, *unus eſt inter alios in Longobardia Tranſpadana magni nominis & ingentis magnitudinis lacus, Larium videlicet, Benacum, & Sebinum, vulgo* Lago Maggiore *nuncupatus. Hæc & plura alia invenies lector apud Orlendium in Orbis ſacri & profani par. 2. volum. 1. lib. 1. cap. 3. Secundum dimenſionem Baudrandi*, XIV. mill. paſſ. diſtat a Novaria in Septentrionem, & XXXVI. a Mediolano in Oceaſium æſtivum. *Ad hunc lacum in mappa geographica ſtatus Mediolanenſis, partem Alpinam ſive Septemtrionalem exhibente apud Blavium, ponitur* S. Catharinæ *locus, cujus inferius meminiſſe juvabit, & non procul inde* Beſozzo *inter montes, quod eſt ipſum* Betutii *noſtri nomen Italicum. Hunc vero locum Beato fuiſſe natalem memorat Franciſcus Maria Guazzo in Vita Italica cap. 3. pag. 23. indeque eum diſceſſiſſe affirmat Lacum Majorem verſus, ut montem* Ballaxzo [a] *exploraret, locumque inveniret propoſito ſuo conſentaneum. Superiora ſubſervivunt lectori ad formandam ideam loci, in quo Eremita noſter peccata in ſeculo commiſſa eluit, pieque vixit & obiit.*

[a] al. Ballaro

cultus & inventio ac translatio

2 *Galeſinius ſic eum annuntiat hac die:* In diœceſi item Mediolanenſi, S. Alberti confeſſoris, *Sanctum utique eum vocans, uti & Auxanum, de quo ſuperius egimus*, ex codice perveluſto eccleſiæ Mediolanenſis: in quo Sanctorum, quorum in ea diœceſi eccleſiæ altariave extant, Vitas exaratas, *ait*, vidimus. *Ferrarius in Catalogo generali beati titulo eum refert:* In territorio Mediolanenſi B. Alberti eremitæ. *In notis autem obſervat iſta:* Corpus ejus in eccleſ. ſanctæ Catharinæ de Saxo ad Lacum Verbanum conditum eſt. *Eodem quoque titulo inſignitur ab eodem Ferrario in Catalogo Sanctorum Italiæ; & in indice alphabetico, qui eidem præmittitur, nominum Sanctorum, qui coluntur in Italia, ſignatur* Albertus conf. in terr. Mediol. III. Septemb. Corp. in eccl. S. Catharinæ de Saxo. *In eodem autem Catalogo in Vita ejus narratur, illud*, cum aliquamdiu latuiſſet, a domina nob. fœmina Betutienſi . . . repertum eſſe, miro ſuavique odore inde exhalante: quod poſtea in S. Catharinæ ſacellum *translatum* fuit: multiſque ad ejus opem confugientibus beneficia divina præſtantur; *prout dicetur inferius.*

corporis

3 *Verum, quæ ad corporis inventionem ac translationem ſpectant, alio modo ac paullo juſtius narrantur apud Guazzum cap. 7. pag. 91. quæ ex Italico reddo in hunc ſenſum:* Anno, inquit, reparatæ ſalutis MDXXXV. die XXII. Julii, dum conſtruerentur aliqua fundamenta circa ſacellum S. Catharinæ, qua montem reſpicit, inventum fuit ejus ſepulcrum cum corpore toto integro, acſi paucis dumtaxat antea menſibus fuiſſet mortuum. Iovenerunt illud magiſter Zacharias, & magiſter Petrus Maria fratres, fabri murarii ex Berſago. Quando aperiebatur iſta ſancta tumba, prodiit tam ſuavis ex ea odor, ut balſamorum aliorumque odorum Sabæorum fragrantiam ſuperaret; unde illi qui aderant, permanſerunt ſtupidi ac immobiles inſtar ſtatuarum præ admiratione, dum reſcire non poſſent, quale hoc eſſet fragrantiæ genus, quæ multis E diebus duravit.

referuntur

4 Adfuerunt ibidem M. presbyter Joannes Petrus Sabbadinus ex Caravate, & M. Gaſpar ex Leggiuno, præter alios multos, quos prætermitto brevitatis cauſa: qui omnes, animo optime affecto pleni, magnam lacrymarum copiam effundebant præ conſolatione interna, quam habebant, propter inventum theſaurum. Hodie depoſitus exſtat in ſacello S. Catharinæ una cum aliis reliquiis ſanctis. Inventus fuit ab annis jam novem ſupra ſeptuaginta. *Hæc Guazzus: quibus præmiſerat, reliquiarum ejus revelationem accidiſſe* octoginta quinque annis *poſt mortem ipſius.*

ratio chronologiæ

5 *Sed neutra notatio hæc chronologica ſubſiſtit. Non prima: nam ab anno* 1535. *quo corpus dicebatur inventum, ad ann.* 1625. *quo biographus iſte librum ſuum edidit ac dedicavit, ſunt anni nonaginta. Non etiam ſecunda: etenim mors Beati accidit, ut mox dicam, anno* 1359. *a quo ſi numeres uſque ad ann.* 1535. *quo revelatio ſeu inventio dicti corporis contigit, neceſſe eſt, ut invenias annos centum ſeptuaginta ſex, ſitut calculi numeranti planum fiet. Et hæc quidem in chronologica notatione Ferrarii & Caſtellani, qui Beati obitum aſſignant an.* 1359. *quos & ego ſupra ſecutus ſum; neutiquam vero Guazzum, quia tempora non ſatis recte combinat. Nam cap. 6. pag. 77. innectit Beati obitum an.* 1450. ſub Pontificatu Nicolai V. *poſt* annos quadraginta *in eremo exactos; & tamen cap. 1. converſionem ejus ad meliorem vitam refert ad an.* 1316. ſub Pontificatu Joannis XXII. dicti XXII.

vita duos ex Patavio

6 *Vita ipſius apud Ferrarium edita eſt in Catalogo Sanctorum Italiæ hoc die*, ex monum. *prout additur ad calcem ejuſdem Vitæ*, eccleſ. S. Catharinæ, quam Fratres S. Ambroſii ad Nemus apud Mediolanum appellati poſſident, a populis Lacum Verbanum incolentibus frequentatam: ex quibus B. Alberti hiſtoria extracta typis excuſa fuit Papiæ an. D. MDCI. *Hoc exemplar nondum vidi. Vitam quoque Beati Italice an.* 1625. *typis Mediolanenſibus edidit Frater Franciſcus Maria Guazzo, Ordinis S. Ambroſii ad Nemus de Mediolano, ſed ita interpolatam digreſſionibus, ut oratio panegyrica ſit potius, immo vero ſilva variarum rerum quam narratio hiſtorica. Hæc*

ratio

AUCT. J. P. *rutio me movit, ut oculos conjicerem in relationem Ferrarii, quam ſubdo.*

VITA

Ex Ferrarii Catalogo Sanctorum Italiæ.

Beati converſio ad meliorem vitam. a *b c d*

ALberrus *a* ex Beſutia familia *b*, Joanne XXII. Pont. *c* Max. augendis opibus per fas & nefas operam dabat. Qui aliquando intra Verbanum Lacum *d* in ſummo vitæ diſcrimine ob repentinam, ac fæviſſimam exortam tempeſtatem deprehenſus, ſe vitam in melius commutaturum vovit, ſi vivus evaſiſſet. Sedata itaque poſt votum tempeſtate, Albertus domum reverſus uſuras reſtituit, bona ſua pauperibus erogavit, & ab uxore, quæ & ipſa continentiam vovens in monaſterium ſe abdidit, licentiam agendæ vitæ ſolitariæ obtinuit, ac in mooB tem excelſum, in Lacum prædictum promineotem, non ſine labore manibus pedibuſque repians aſcendit, nil aliud ſecum præter ciſtam, lagenam, & funem deferens: ubi ſpeluncam, in qua diu vitam eremiticam exercuit, invenit, panem a præterna vigantibus ciſta, aquamque lagena fune demiſſis accipiens. Ibi graviſſimos dæmonum inſidias, & tentationea angelica viſione roboratus ſuperavit.

conſtructio ejus occaſio S. Catharinæ V. & M. ade ſacra

2 Cum autem ab angelis paſtus, ciſtam lagenamque demittere per multum temporis ceſſaſſet, a navigantibus & incolis finitimis mortuus crederetur, ſplendor quidam inuſitatus circa illius tugurium apparens, quo tempore ingens vigebat peſtilentia, facerdotem quemdam induxit, ut Albertum adhuc vivere, populiſque finitimis ſuaderet ad illum accurrere, ut opem eis in tanto flagello ferret. Nec mora, multis adhibitis machinis monre tandem conſeenſo, Albertum haud longe a ſpecu digreſſum reperiunt, orantC que, ur ſuis apud Deum precibus populo ſubveniat. Qui arctioribus uſus jejuniis, cum aſſiduis Deum precibus, ac D. Catharinam virginem & martyrem oraſſet, angelo ſibi apparente, audivit fore, ur lues ceſſaret, ſi templum prædictæ virgini & martyri in eo loco excitaſſet, viditque poſt angeli diſceſſum ſaxum quadratæ formæ ſanguine conſperſum, formam ædificandæ eccleſiæ præ ſe ferens.

ceſſat peſtis. Hinc obitus e corpore ſanctorum & ſuus alio.

3 Poſt vrtı. dies juxta condictum revertentibus populis Albertus angelicum exponit reſponſum. Qui mox inchoato ſacro ædificio, quod brevi conſummatum eſt, a peſte liberantur: Albertus autem jam ſenio & vigiliis confectus, hrevi febre correptus animam Deo reddidit tit. n Non. Septemb. ann. reparatæ ſal. MCCCLIX. *e.* Cujus corpus cum aliquamdiu latuiſſet, a Do- D minina nob. fœmina Beſutienſi in marmoreo ſarcophago, effoſſa terra, repertum eſt miro, ſuavique odore inde exhalante: quod poſtea in S. Catharinæ ſacellum translatum fuit; multiſque ad ejus opem confugientibus beneficia divina præſtantur *f*. *f*

ANNOTATA.

a *Guazzus poſt Prologum, nihil etiam ſcribit de anno natali hujus Beati, nec de educatione ac vita ſeculari ante conjugium: ſed ita narrationem ſuam auſpicatur:* Anno itaque Domini MCCCXVI. . . fuit . . nobilis . . Albertus nomine, junctus matrimonio *&c. At Conſule Commentarium prævium n.* 5.

b *Guazzus* antiquiſſimam & nobiliſſimam *vocat.*

c *Sedit ab anno* 1316. *uſque ad* 1334.

d *De qua ſupra uſum eſt num.* 1.

e *Apud Guazzum cap. 6. pag. 77. mendoſe ſignatur annus* 1450. *ut ſupra dixi.*

f *Narrat Guazzus a pag.* 83. *aliquot poſt mor-* E *tem* Alberti *annis tantam in iſto terrarum tractu graſſatam fuiſſe voracium luporum multitudinem, ut turmatim ſylvas egreſſi non beſtias duntaxat, verum etiam viros, mulieres, juvenes ac pueros devorarent, fruſtra adhibitis ad impedriendum eorum furorum remediis humanis. Inſtituta quoque fuere jejunia, ſolemnes ſupplicationes, invocatumque auxilium Deiparæ Virginis Mariæ, nec non S. Catharinæ virginis & martyris & Alberti confeſſoris. Et requiſitis eorum precibus apud divinam Majeſtatem, ceſſavit illa luporum rabies, & populi evaſere incolumes. Ut vero favor iſte cæleſtis, Deiparæ præſertim Matris patrocinio obtentus, manaret ad poſteros, in ejus honorem fabricarunt ſacellum, prope ſacellum S. Catharinæ in monte Ballaro: ubi lapſu temporis e duobus iſtis ſacellis conſtructa fuit una ſola magna eccleſia, prout hodie conſpicitur, ſacello S. Catharinæ permanente in ſua prima forma, ſed incluſo in eccleſiæ ædificio, ſicut ſacra Lauretana Domus in ambitu magnæ eccleſiæ continetur. Superiora extraxi e longiore Guazzi relatione: qui pag.* 88. *refert ſuo tempore Montem hunc incoli a fratri-* F *bus quatuordecim. Vide ſupra nu. 6. Addit pag.* 88. *illum nominis celebritatem conſecutum ſub patrocinio S. Catharinæ V. & M. &* Alberti *conf. cui eumdem debere indicat, quod incolus habent ac domos. Denique memorat annuas ſupplicationes, ut pag.* 89. *catalogum texit multorum territoriorum bene longum, quorum populi eo confluunt quotannis. Atque hæc quidem, quæ de* B. Alberto *retuli hactenus, plus aliquid mihi videntur promereri, quam ſolum titulum* veneRabilis, *quo illum nuncupat Caſtellanus in ſuo Martyrologio univerſali hac die.*

INDEX HISTORICUS
AD TOMUM I. SEPTEMBRIS.

A

Aaron *primus legis Moyſaicæ ſacerdos* 10 b f, 11 a, 12 e, 13 e, 18 e d f, 20 d, 21 a
Abimelech *filius degener S. Gedeonis* 72 e, 78 a, 95 b d e
Abubecrus *princeps Saracenorum* 579 d, 581 d
Abulenſis. *Vide* Toſtatus.
Abuſſo (*Alexius de*) *presbyter notarius Capuanus* 105 d & ſeq.
Acaſius *puer* 3 e f
Achan *Iſraelita fur ſacrilegus* 37 b, 38 d; *ſupplicio afficitur* 39 e d e f, 74 f
† Acharius *Noviomenſis epiſcopus idem cum* Hautcario 184 f, 185 a b
† Acheus & Aeheolus *martyres* 182 b e, 183 f, 187 b, 188 d
Adaarmanes *dux Saracenus* 350 d e
† Adalbertus *epiſc. Comenſis* 668 e f, 669 a
† Adalbertus *Pragenſis epiſcopus* 481 e d e f, 482 a d f; *prædicavit in Hungaria, ac probabilius baptizavit S. Stephanum* 485 e & ſeq., 491 a b, 495 f, 496 a, 507 b, 559 e, 563 f, 564 a, 565 a
Adalbertus *aut* Albertus *Friſingenſis epiſcopus* 415 a b, 421 e
Adalbertus *Magdeburgenſis epiſcopus* 477 c
Adalbertus *monachus & ſcriptor Floriacenſis* 732 b
Adalbertus *marchio* 226 d
Adalgagus *Bremenſis epiſcopus* 477 e
Adam *primus abbas S. Mauſueti prope Tullum* 628 e e, 648 f
† Adamnanus *abbas Haenſis* 339 b
Adelais *imperatrix uxor Ottonis I.* 301 e
Adelan *mater S. Bernardi* 3 b, 207 f, 208 a
Adelinus *vel* Adelbelmus *epiſcopus Sagienſis* 764 b e, 675 b
Adleida *uxor, ut fertur, Geyſæ Hungarorum ducis* 481 f, 487 f, 489 f
Adler (*Mauritius*) *decanus Zarzachenſis ſcripſit Vitam S. Verenæ* 159 e d
Adoleous *epiſcopus Albienſis* 345 e
Adoniſedec *rex Jeruſalem* 50 f, 51 a, 52 e, 54 f, 55 e f, 56 a f
Adrevaldus *monachus Floriacenſis ſcripſit Vitam S. Aigulphi abbatis M. & alia* 728 e & ſeq.
Adrianus *Papa I.* 534 e
Adrianus *IV.* 4 b
Adrianus *imperator* 108 e, 110 b, 111 b & ſeq., 112 a & ſeq., 114 a b
Adſo *abbas Dervenſis ſcriptor Vitæ S. Bercharii abbatis* 271 f; *etiam ſcripſit fabuloſam S. Mauſueti Vitam & miracula ejus* 616 c d e f, 617 a b e, 618 a b f, 619 a b, 620 e, 622 d e, 637 d
† Ægidius *abbas S. Martini de Caſtañeda* 307 e f
Ægidius *abbas a S. Cæſario Romam miſſus ad Symmachum Papam* 290 b, 291 a, 293 a b; *alias eſt a S. Ægidio* 294 d e
Ægidius a S. Audomaro *Ord. Prædicatorum* 5 a
Æneas *abbas in Hibernia* 662 f, 663 a
† Æneſius *anachoreta* 379 a, *alias* Enneſius 383 f, 384 d, 386 b, 388 a
Agatho *epiſc. Leparenſis* 116 e
† Agilus *abbas* 3 e
Agiodulus *abbas* 31 c d
Agnes *abbatiſſa Ordinis S. Benedicti* 4 c
Agnes *abbatiſſa altera* 4 e d
Agnes Auſtriaca *Alberti I. imperatoris filia* 162 f, 163 e
Agnes *filia Ottocari Bohemiæ regis, nupta Rudolpho Rudolphi I. imperatoris filio* 174 e f
† Agritius *Senonenſis epiſcopus* 660 f
Aigulphus *abbas S. Dionyſii in Francia* 736 e f, 737 a
Airicus *abbas Indenſis* 687 b, 703 f
† Aithalas *M.* 3 a
Ala *vel* Adela *comitiſſa Campaniæ, ſacta deinde monialis* 738 d, 739 f
Alaoi 462 d e
Alanus *Cardinalis epiſc. Avenionenſis* 454 d, 456 a
Albericus *abbas S. Apri prope Tullum* 616 d e f
† Albertaous *confeſſ. Ord. Carmelitarum quis?* 336 f
† Albertus *patriarcha Hieroſolymitanus* 576 f, 577 a & ſeq., 578 e, 579 e f
† Albertus *abbas Pontidenſis* 5 b
Albertus *ex epiſcopo Brixienſi patriarcha Aquilejenſis* 778 f, 779 b c, 781 d, 784 e
Albertus de Tertio *epiſcop. Bergomenſis* 784 f, 785 b c
Albertus Sigiſmundus *epiſcopus & princeps Friſingenſis* 415 f, 416 a & ſeq., 420 d
Albertus *abbas in Anglia* 337 f, 338 a
Albertus I. *imperator* 174 f
Albinus *vel* Albaudus *epiſcop. Tullenſis* 621 d f, 622 a
Albious *avus S. Agricoli Avenionenſis* 450 e, 432 a b
Alboious *Longobardorum rex* 463 c d, 667 a b
Albricus *Mariæ epiſc.* 210 f
Albricus *abbas S. Mauſueti* 631 d e, 632 d e
† Albus *M. nobis ignotus* 337 e
Alburius *pater S. Remacli* 672 b, 692 f
† Alchas *epiſc. Tullenſis* 616 b, 621 e f, 622 a
Alchis *vel* Aleus *vir pius* 403 e f
Aldobraodinus (*Petrus*) *archiepiſcopus Ravennas & Cardinalis* 411 d
Alexander *Papa II.* 226 e, 240 e
Alexander III. 683 b
Alexander *abbas cœnobii Aſtinenſis* 784 f, 785 a
† Alexandri *corpus Friſiagæ* 413 e & ſeq.
Alfaous *epiſc. Salernitanus* 131 f, 232 d e
Alferius *archipresbyter Aquæ-putridæ* 216 e & ſeq.
Almaonus *monachus Altivillarenſis, ſcriptor Vitæ S. Nivardi Remenſis* 268 a b e d e, 274 f, 275 a
Almanzor *Cordubæ rex Saracenus* 347 a
Almohazen Mahomet *rex Algeriæ, quem B. Petrus Armengol ad fidem convertit* 320 d
Almus *princeps Hungarus* 467 d, 468 b
Alodius *vel* Alopius *epiſc. Tullenſis* 622 b
† † Alphius, Philadelphus & Cyrious *MM.* 116 c, 217 b e, 336 c e

Al-

Alphonſus V. *Luſitaniæ rex* 289 b
Alpinus. *Vide* Turpinus.
Alſatia de Bouſſu (*Thomas Phdippus de*) *archiepiſcopus Mechlinienſis, & S. R. E. Cardinalis* 586 e
Amalafrida *uxor Teaſamundi Wandalorum regis* 399 a c
Amalaricus *Wiſigothorum rex Arianus* 290 a f, 291 d, 293 d & ſeq.
Amalecitæ *a S. Joſue, orante Moyſe, cæſi* 10 b e
Amalfredus *abbas* 535 e
Amalongus *Verdenſis epiſc.* 476 a
† Amandus *epiſc. Argentoratenſis* 377 c d a f
† Amandus *epiſc. Trajectenſis* 377 e d e, 670 c, 674 d, 675 c & ſeq., 683 e, 738 c d, 747 a
Amandus *conſanguineus B. Margaretæ Lovanienſis* 590 f, 591 c, 592 a b e, 593 e d
† Amantius *Remenſis epiſc.* 118 c, 119 b, 122 a f, 123 b d
† Ambroſius *Eccleſiæ Doctor* xv b e, 371 d e f, 372 a b, 453 a b c
Ammiud *præpoſitus S. Joſue* 7 d
† Ammon *monachus* 157 d
† Amon *epiſcopus Tullenſis* 618 d e f, 621 c f, 622 a, 624 b, 625 f, 626 a, 636 f, 637 e, 644 b c
† Amphilochius *epiſc. Iconienſis ſive fundamento ab angelis ordinatus creditur* 117 e d
Ampruela *diaconiſſa* xxiii f
Anaſtaſius *imperator* 510 d
Anaſtaſius *abbas & deinde epiſcopus, alio nomine* Aſtricus, *ubi plura.*
Anaſtaſius *abbas Suppentoniæ* 410 a b e f
† Anatolius *epiſcopus* 2 c
Andragiſma *abbatiſſa Oratorienſis prope Bellovacum* 339 d, 737 e & ſeq. *Vide* Angeriſma.
† Andreas *Apoſtolus* 116 c c; *S. Neophytum epiſcopum non ordinavit* 117 c d e f
† Andreas *eremita. Vide* S. Zoerardus.
Andreas I. *Hungariæ rex* 516 c, 517 a b e, 553 d f
Andreas II. *Hungariæ rex* 457 a, 458 a
Andreas *epiſc. Aquinas* 245 c d
Andreas *epiſc. Volaterranus* 390 c, 396 a, 401 f, 402 a b c d f, 403 f, 404 a & ſeq.
Andreas a S. Bonaventura *monachus Ciſtercienſis Ordinis* 515 d
† Aneas *puer M.* 42 b
Angariſma *abbatiſſa Oratorienſis, ut fertur*, 737 c d & ſeq., 741 b d, 754 a b c d e. *Vide* Andragiſma.
† Angela de Fulginio 596 d e f
Angelus *epiſc. Aquinas* 246 d
† Anianus *epiſcop. Aurelianenſis* 217 d f, 266 e f
Anna *Samuelis mater* a f
Annibal *dux Carthaginenſis* 144 f, 146 f, 149 e
† Aono *archiep. Colonienſis* 723 e, 725 d
† Anſanus *M.* 357 c f, 358 a
† Anſcharius *Bremenſis epiſc.* 119 c d e f
Anſegiſus *Senonenſis epiſc.* 660 f
† Anthimus *M. epiſcopus Nicomedienſis* 598 a b 610 d
† Antiochus *Lugdunenſis epiſc.* 373 e f, 374 c, 375 e f, 389 a d
† Antiochus *M.* 108 b d
† Antoninus *Placentinus* 340 b, 611 f
Antoninus Pius *imperator* 177 b, 178 d e, 180 b e, 355 a b c
Antoninus *unus aut alter, ut fertur, S. Dionyſii Pariſienſis ſocius* 453 a b e
† Antonius Lezatenſis 343 a b
Aotonius *regni Luſitaniæ poſſeſſos a Philippo II. Hiſpaniæ rege pulſus* 289 e
Antonius I. *abbas S. Ægidii* 288 f
Antonius *cognomento* abbas *Ord. Minorum* 4 e
Aod *Iſraelitarum judex* 3 c d, 72 e e
† Aper *epiſc. Tullenſis* 616 b, 617 d, 621 e d f, 622 a a, 623 a, 629 f, 630 b e c f, 638 d, 653 f, 654 a b e d e, 656 f
† Apollinaris *epiſc. Ravennas M.* 100 e f, 606 b e d, 607 d e f, 608 b
† Apollinaris Sidonius *epiſc. Arvernorum* 365 b c, 621 e, 622 a
Arbel *altenum S. Gedeonis nomen* 78 e f
Arbertus *epiſc. Clarimontanus* 439 e f
Arbogaſtes *junior comes Trevirorum* 621 e
† Arbogaſtus *epiſc. Argentoratenſis* 378 d
Arcadius *monachus apoſtatæ conſpirat cum aliis in S. Aigulphum abbatem* 738 b & ſeq., 746 b & ſeq., 750 a & ſeq., 755 f
Archembaldus *archiep. Senonenſis* 253 f
Archembaldus II. *abbas Solemniacenſis* 690 f
Archembaldus *abbas S. Apri prope Tullum* 626 b, 617 e d, 645 f, 646 f
Arculfus 32 b e d
Arechis *princeps Beneventanus* 131 c, 136 d e f & ſeq., 142 e & ſeq., 144 a b, 154 f & ſeq.
† Arialdus *diaconus M.* 247 e d
Ariani *Catholicos in Africa perſequuntur* 229 d e f, 233 e, 235 b, 391 f, 392 a; *multi converſi in collatione Lugdunenſi* 365 f
† Ariſtion *Chriſto diſcipulus* 614 f
† Ariſtion *epiſc. M. cum S. Lucinio ep. M.* 416 f
Ariſto *Smyrnenſis epiſc.* 614 f
Armeni 462 e
Arnaldus Amerius *ſextus Generalis Ord. B. M. V. de Mercede* 319 d, 333 e f, 334 d e
Arnaldus *pater B. Petri Armengol* 318 b e f
Arnaldus *comes Carcaſſonenſis* 345 a
Arno *Salisburgenſis archiep.* 463 f
† Arnulphus *epiſc. Metenſis* 251 d
Arnulphus *epiſc. Ambianenſis* 184 a b
Arnulphus *abbas Lerinenſis* 599 f
Arnulphus *Germaniæ rex* 464 e d
Arpad *dux Hungarorum gentiliam* 467 d e f, 468 b e, 527 e f
† Arthemius *epiſcopus Senonenſis* 250 c, 256 c, 257 b
Aſanes *Bulgariæ rex* 499 e
Aſer *tribus* 83 e, 84 f, 88 d, 96 e f
Aſtingus *vel* Haſtingus, *dux Normannus vaſtat Gallias* 755 f, 756 a, 757 a b c d, 761 e
Aſtricus *abbas S. Martini, deinde Colocenſis epiſcopus, & legatus S. Stephani apud ſummum Pontificem, alio nomine* Anaſtaſius *dictus* 494 e, 495 f, 496 a e e, 497 a b f, 502 e & ſeq. 506 e d e, 522 a b, 532 e, 665 e f, 666 a b d f, 667 c
Athalaricus *rex Gothorum in Italia* 399 c
Atticus *abbas S. Ægidii* 292 a
Attila *Hunnorum rex* 175 c, 462 b f, 463 a, 464 f, 465 a, 564 e
Attila *Laudunenſis epiſc.* 270 e f, 280 b d
Atto *epiſc. Vercellenſis* xxvi b c
Avari *vel* Avares 463 b c. *Vide* Hunni.
† Audoenus *Rotomagenſis epiſc.* 750 f, 751 e f
† Auguſtinus *Hipponenſis epiſc.* 450 e, 452 d
Auguſtinus Florentinus, *al.* Fortunius, *Ordin. Camaldulenſis ex nullius fide inſtrumentis de SS. Juſto, Clemente & Octaviano plurima figmenta compilavit* 393 f, 394 & ſeq.
† Avitus *epiſc. Arvernorum* 439 f, 440 d

† Avi-

† Avitus *Viennenſis epiſcopus* 365 f
† Aunarius *epiſc. Autiſſiodorenſis* 214 f, 256 b, 257 a, 266 b
Avolus *epiſcopus Arvernorum* 419 f
† Auſpicius *epiſcopus Tullenſis* 621 c e f, 622 a
Auſpicius *epiſcopus Auguſtodunenſis* 252 b e
Auſtediela, *alias* Gundeltruda, *mater S. Agricoli* 450 c
Auſtraſius *epiſcopus Tullenſis* 622 b
† Auſtregiſilus *Bituricenſis epiſcop.* 671 f
Auſtrepus *epiſc. Aurelianenſis* 230 a b, 236 b f, 268 b
Auſtris (*Georgius ab*) *epiſcop. Lindauſis* 691 c
Autharius *Longobardorum rex* 293 d
Autmundus *epiſcopus Tullenſis* 621 d, 622 b
Autulphus *abbas S. Egidii* 488 a
† Auxithius *epiſcopus in Capra* 320 a b
Azo II. *marchio Eſtenſis* 311 f, 319 b d
Azzis (*Roberius de*) *theſaurarius eccleſiæ Carnotenſis* 1044 f, 1103 c f

B

BAal *idolum, quod S. Gedeon deſtruxit* 77 c, 78 d e f, 79 b, 83 b c f, 84 b, 93 b; *illud poſt Sanctii martyrium laboranti Ilerdæ* 921 f, 941 f, 95 d
Baert (*P. F.*) *præpoſitus S. Ramaldi Machlinienſis, & olim vicarius generalis abbatis præſidis* 1134 a
Balaam *filius Beor* 22 d
† Baldericus *preſbyter Remenſis* 721 c d
Baldinus *nobilis Gallus* 223 f, 224 a d
Balduinus I. *rex Hieroſolymorum* 179 d, 581 f, 582 a
Bâle *conc. in Helvetia* 1006 f
Balſamon (*Theodorus*) *patriarcha Antiochenus* 781 d e, 1110 a
Barac *Iſraelitarum judex* 72 d, 73 b, 78 f, 79 a, 79 d, 80 b
Barcephas (*Andreas*) *S. R. E. Cardinalis* 416 d, 1061 f
Bartholomæus Tridentinus *Ord. Præd. Prædicatorum* 777 b, 778 a
Baſilius *Bononienſis* 1111 a b c
† Baſilius *Ceſarauguſtæ epiſc.* 262 b
Baſilius *imperator Græcus S. Stephano Hungariæ regis amicus* 334 a b
† Baſilius *anachoreta* 221 b c
† Bathildis *regina* 1855, 186 a, 1789, 730 a f
Bracio (*Nicolaus de*) *canonicus Capuanus* 107 b
Braudovilla *monialis ſcripſit Vitam S. Radegundis* 450 a b
Brava *nobilis Gallus, ut eam vocat S. Nivardus Remenſis* 649 d e, 672 f, 673 a, 674 f, 681 f
† Beatrix *ducatrix* 311 d, 312 f, 314 b d
Beatus *epiſcopus Aquilejenſis* 827 e, 1284 c d
Bela I. *Hungariæ rex* 551 d
Bela IV. *Hungariæ rex* 417 f, 419 e
Belfactus (*Nicolaus*) *canonicus Regularis* 1228
Beldarius *dux Iſtrianus imperatoris* 1221, 1295 d
Belgacmnus (*Robertus*) *S. R. Eccl. Cardinalis* 228 f
† Benedictus *abbas* 1301, 1311, 1326 d f, 1327 a, 1348 f, 1349 a; Benedicti & Scholaſtica *corpora in Gallias translata dicuntur* 730 c & ſeq., 748 e f, 749 c d, 755 f, 1257 a b f, 1760 c, *eorum liber de Cantilena* 732 b & ſeq.
† Benedictus *martyr in Hungaria* 561 a, 567 b
† Benedictus *martyr Ord. Camaldulenſis* 1075 c d
† Benedictus *Papa I.* 293 f
† Benedictus II. 292 d, 293 f, 1198 b c, 1200 a d
Benedictus III. 1085 c
Benedictus VI. *alias* VII. 378 b c, 379 d & ſeq.
Benedictus VII. 479 c d e f, 506 & ſeq.
Benedictus VIII. 1234, 1236 a
Benedictus IX. 1239 e
Benedictus XIII. 1246, 1256 a
Benedictus XIV. 1021 f
Benedictus *abbas Sebyrenſis* 1222 c
Beneventani 476 b
† Betarius *epiſc. Lugdunenſis* 95 f
Berardus *epiſcop. Brixienſis* 147 e f
† Beratius *Camerinenſis epiſc.* 734 e f
† Berchharius *abbas* 267 b, 268 a, 271 c f & ſeq., 273 a & ſeq., 275 f, 277 c, 281 & ſeq.
Bercundus *Ambianenſis epiſcop.* 1854 d
Berengarius *Italiæ rex* 502 a
Bernardus *epiſc. Apamienſis* 1243 d e
Bernardus *rex Italiæ* 1244 a
Berrefridus *Ambianenſis epiſc.* 1854, 1855 f
† Bertholdus *primus Ord. S. Mariæ de monte Carmelo Pater generalis* 1776 c, 1778 b, 1780 d
Bertha *repulſa a S. Stephano Hungariæ rege* 327 d e f, 1338 b c & ſeq., 1369 c, 1370 d e
Bertaldus *Remenſis epiſc.* 1230 e f, 1233 a b d
Bertha *mater Betto patris S. Lupi epiſcopi Senonenſis* 1256, 1260 a d, 1538 f, 1566 b
Betto *præpoſitus monaſterii S. Columbæ* 254 a
Bilihildis *regina, mater Childerici Francorum regis* 268 a b
Blaſius (*Jacobus*) *epiſcopus Andrienſis Cardinalis* 1230 c
Blanos *monachus, incertus ſcriptor vitæ S. Odilonis* 392 f, 393 a b c d e, 395 a, 400 e
Bliderannus *ſcripſit fabuloſa Acta SS. Iuſti & Clementis* 396 e f, 397 a b, 398 a b, 400 b e
Blonda *terriaria Ord. Servitarum* 538 b
† Bodo *epiſc. Tullenſis* 614 b
Boek (*Marianus de*) *curat conſtans Joannem ſe profeſſum in honorem B. Margaritæ Lovanienſis* 582 b
Bolcatius. *Vide* Olcatius.
Boleſlaus III. *Poloniæ rex* 487 f
Boleſlaus *Bohemiæ dux* 479 a, 495 f, 500 c, 502 c, 504 e, 505 e f & ſeq., 507 e d, 566 b, 569 c
Boleſlaides, *alias* Boleſlades & Bolizus *princeps Hungarus dicitur Conſtantinopoli baptizatus, ſed falſo quinto 469 a f, 470 a & ſeq., ſuperſtes vitam finivit 469 f, 470 a b c, 473 f; de veritate ipſius baptiſmi diſſertus 470 c & ſeq.*
Bonaventura *abbas Rechenbalenſis* 1083 c
Bonfinius (*Antonius*) *ſcriptor Hiſtoriæ Hungaricæ* 461 a b c
Bonhomme (*H. F.*) *decanus S. Servatii Trajectenſis* 1872 a
Bonibertus *aut* Bonipertus & Benipertus *primus epiſc. Quinque-eccleſienſis* 922 e, 1284 b
† Bonifacius *pater duodecim Fratrum Min.* 144 f, 1381, 1392 a, 1441 f
Bonifacius *Papa IV.* 668 f, 669 a
Bonifacius VIII. 342 d e
Bonifacius *epiſc. Carthaginenſis* 1231 c
Bonifacius *abbas & martyr in Hungaria* 563 a, 567 a
Bohvinus (*Hieronymus*) *S. R. E. Cardinalis* 227 b c
Borna *epiſc. Tullenſis* 623 c
† Bova *aut* Boba *abbatiſſa* 1244 d e
Brantes (*D. de*) *theſaurarius & parochianus Avenionenſis, hujus operis adjutor* 448 f, 644 a

Bro-

Brecislaus Bohemiæ dux 538 f, alias Bracislaus, Brzetislaus & Pretislaus 509 b
† Briccius Turonensis episc. 227 b
Briocchius monachus [illegible] cum [illegible], 741 a b, 746 f, 747 a; inde Brittonius & Ricoinus dictus ibid. c, 753 f, 754 a c
Bridon (Jacobus) doctor Sorbonicus [illegible]
Brigitta abbatissa soror S. Henrici imperatoris 509 a
Brivius (Joannes Baptista) episc. Cremonensis [illegible]
Broo (Henricus Feyslau de) episc. Ambianensis 683 c, 916 e
† Bruno episc. Tullensis, [illegible] Pontifex sub nomine Leonis IX. [illegible]
† Bruno Russorum apostolus 475 c, [illegible] cum S. Bonifacio martyre 475 f, 482 a b e
Bruno Augustanus episcopus, [illegible] S. Henrici imperatoris 500 a b c d, [illegible]
Bruno Virdunensis episc. legatur ad ducem Hungarorum 475 d e f, 477 a b, 480 d
Brunbard [illegible] episc. [illegible]
Burchardus Ord. Cisterciensis 601 b c
Budæ nobilis Hungarus 553 c d, [illegible]
Budini [illegible]
Bulgari 404 b, 405 f, [illegible], 409 b, 410 b, 558 [illegible]
Burchardus I. Sueviæ seu Alemanniæ dux 169 d
Burchardus II. Sueviæ dux 168 c d e, 169 e f
Burchardus III. 169 f
Burgundiones 464 f
Burkens (Christophorus) abbas S. Petronii [illegible] 889 c

C

Caccia (Joannes Philippus Maria) [illegible] 180 a
† Cæsarius Arelatensis episcop. 390 a b c f, 391 a, [illegible] e, 394 d e, 395 c d e, 200 b f, 410 d, 413 a b
Cæsarius episc. Claromontanus [illegible]
Cæsarius monachus Heisterbacensis, scriptor Dialogorum [illegible] 580 b c
Calcidius episc. Dunensis 627 f
† Caius Papa 116 e
Cale princeps Hungarorum 470 b
Caleb filius Jephone 106 e, 107 e & seq. [illegible] 598 e, 602 c
† Callisti reliquiæ 215 f
Callistus Papa II. 609 d
Callistus III. 966 e
† * Callistus, Euodius & Hermogenes MM. 92 a, 330 e
† Calminius dux Aquitaniæ 3 b
Calvus Estiliaus patruelis S. Stephani Hungariæ regis 490 e, 553 d
Calvus [illegible] pater Gepæ [illegible] 492 b c
Canaccioli (Nicolaus) archiep. Cosmensis 104 [illegible] & seq.
Candidus filius S. Aemiliæ M. 147 a b
Carolomannus princeps Francorum 402 e, 411 c d
Carolus Magnus imperator 450 c d, 451 e f, 463 b c d e f, 464 a, 510 a b
Carolus Crassus imperator [illegible] 345 d, 707 e
Carolus IV. imperator [illegible] 680, 682 b
Carolus V. [illegible] 682 e
Carolus Hungariæ rex 410 f, 503 d, 714 a b [illegible]
Carolus Simplex Francorum rex 413 d
Carolus IX. [illegible] 434 d
Carolus Martellus Francorum princeps, aliquando etiam rex dictus 300 a b c e, 301 e d, [illegible] 302 d e, 303 e f, 303 a d e f
Carolus Salerni princeps [illegible] 190 d, 191 a
Caron (Raymundus) [illegible] 190 d
† Carponius M. 1051 & seq.
Carthusius vel Carthesius, alias Chartusius [illegible] Hungarus, & [illegible] S. Stephano 456 c; quo tempore scripserit [illegible] & quibus [illegible] 400 b c d, 505 d e f, 506 d e
Carthusiani Ordinis [illegible] 510 d
Casimirus Poloniæ rex [illegible]
Castillonius (Agathinus) [illegible] & [illegible] Leoninorum 116 b, 117 [illegible]
Cataphrygæ hæretici [illegible]
† Catharina V. & M. 988 e f
Cean, vel Keane, Bulgarorum dux victus a S. Stephano Hungariæ rege 511 e f & [illegible]
Cean [illegible] [illegible]
Cedrenus scriptor Græcus [illegible] 178 b c
Celsinus episc. [illegible] 622 a
Celsus [illegible] sub [illegible] 115 c
† Cæsarius episcopus Populoniensis 224 c, 227 f, 228 e f, 229 c d, 231 b c d f, 232 c d e, 233 d e f, 234 b c, 235 c d, 240 b, 241 b c e f, 242 b c d e, 380 f, 391 b d f, [illegible], 395 a b, 396 [illegible] 391 c
Chanaan nepos Noe [illegible] 500 e
Chapuis (Joannes Baptista) [illegible] Derionensis 110 b
Chardon (Mauritius) Societatis Jesu Rector Constantiensis [illegible] [illegible] 162 d, 164 f, [illegible] 162 d
Charitas virgo Hungara 556 a
† Charomo abbas 232 e f
Charitas [illegible] apud [illegible]
Cheremon episc. Neapolitanus 180 d e, 181 d
Cheremon episc. 158 e, 160 d e
Chazari [illegible] Hungariæ [illegible]
Childebertus Grimoaldi filius, usurpator regni Austrasiæ 270 c f, 271 a, 271 e
Childericus I. Francorum rex 269 a & seq. 272 f, 273 a, 275 e f, 278 c, 279 a b, 282 f, [illegible]
Childericus II. [illegible]
Childeharius abbas [illegible] 674 f
Chilpericus I. Francorum rex [illegible]
Chilpericus [illegible] [illegible]
Chingen (Marcus) [illegible] Præpositus Brassiagensis [illegible]
Christianus Nemausensis episc. [illegible]
Chrodobertus, Vide Grodobertus.
Chumbo dux Hungariæ [illegible], alias Culpanus 492 f
† Claudius Vesontiensis episcop. 770 e & seq. [illegible]
† Clemens Papa I. [illegible]
Clemens IV. [illegible]
Clemens V. [illegible]
Clemens X. [illegible]
† Clemens, Vide Julius & Clemens.
† Clemens [illegible] idem qui Clemens [illegible] [illegible] 653 a b

Clem-

Clodoveus I. *Francorum rex* 510 d
Clodoveus II. 270 b, 271 a, 279 a, 452 e, 730 e f, 731 a b, 736 e f r 737 a, 744 e, 745 d
Clodoveus III. 686 f
Clotarius II. *rex Francorum* 184 f, 250 d e, 251 a f, 253 b, 258 f, 259 a d, 260 f, 261 a d, 262 c, 279 e; 284 d, 450 e f, 452 a e, 672 e f, 745 e
Clotarius III. 279 b, 284 d
Coemanus *abbas Enach-trumenſis* 663 b c
Coemanus Breac *abbas in Hibernia* 663 b
Colalio *nobiliſſima familiæ, e qua nata fuit B. Juliana, arbor genealogica* 309 c e f
Colmanus *epiſc. Dromorenſis* 666 e
Colmanus *epiſc. Kill-ruadhenſis* 662 f, 663 c, 665 b
Colmanus Ela *ſeu* Colmanellus *abbas in Hibernia* 666 d e
Colomannus, *olim* Calamannus, *Hungariæ rex* 456 e f, 457 f, 458 b, 547 b c, 558 f, 562 d e f
Colomzonus *Haliciæ rex aut dux* 457 a f, 458 a
† Columba *virgo* 4 a
† Columba *virgo martyr* 253 c e f, 254 a
Columba *ſolitaria in Apratio* 5 f
† Columbanus *abbas* 5 e
Columbus *monachus perverſus cum aliis conſpirat contra S. Aigulphum abbatem* 738 b & ſeqq., 746 b & ſeq., 750 a & ſeq., 754 f, 755 f
† Comgallus *abbas Benchorenſis in Hibernia* 663 f, 665 e
† Connon *monachus in Sicilia* 2 f
Conradus I. *Imperator* 569 f
Conradus II. *cognomento* Salicus, 501 c, 539 b & ſeq., 552 a, 570 a b, 571 d
Conradus III. 287 e
Conradus *filius Friderici II. imp.* 245 f, 246 a
Conradus Pacificus *Burgundiæ rex* 169 f, 170 a, 501 e
Conſtantianus I. *imperator* 508 c, 509 b
Conſtantinus *junior imperator* 597 f, 598 a
Conſtantinus Porphyrogenitus *imperator* 467 e, 469 e f, *& ſcriptor Græcus* 473 d e f, 474 b e, 509 a & ſeq.
Conſtantious *Imperator Græcus Baſilii frater & collega* 534 e
Conſtantinus *epiſc. Urbevetanus* 778 a
Conſtantinus I. *imperator* 123 d, 134 d
Conſtantius *imperator Arianus* 180 d
Conſtantius *presbyter Lugdunenſis, ſcriptor Vitæ S. Germani Autiſſiodorenſis* 368 e f & ſeq.
Conſtantius *miniſter Juliani apoſtatæ* 362 e d e f, 363 a
Contamiſſa (*Carolus*) *epiſc. Carnotenſis & vicelegatus Apoſtolicus* 449 e
Conti (*Odo*) *S. J.* 416 f, 417 a
Cornaro *ſeu* Cornelius (*Flaminius*) *patritius Venetus varia de B. Juliana virg. documenta miſit* 309 e, 310 a b e, 311 e f, 312 a b
† Cornelius *Papa* 134 a b, 703 f
† Cornelii *reliquiæ* 119 f
† Coſma Solimus *ſonf. nobis incognitus* 337 d e
Creſcimirus *rex Dalmatiæ* 541 f & ſeq.
Cribellius (*Alexander*) *S. R. E. cardinalis* 667 a
†† Criſpinus & Criſpinianus *MM.* 122 d d, 125 a f; 128 a
Croati, *olim* Chrobati, 467 b c, 469 a b
† Cunibertus *archiep. Colonienſis* 695 f, 696 a
Cupa *dux Simigienſis in Hungaria* 488 a; *rebellis S. Stephano bellum infert, ac victus in prælio occiditur* 492 b & ſeq., 564 d e
† Cyprianus *Carthaginenſis epiſc.* 131 f, 113 d e f, 134 a b, 139 e & ſeq., 141 e f, 145 f & ſeq., 166 b e
Cyriacus *patriarcha Conſtantinopolitanus* XVII. a b
† Cytillus *tertius Prior generalis Ord. S. Mariæ de monte Carmelo* 579 c, 581 d

D

DAbir *rex Eglon* 51 a, 54 f, 55 c f, 56 a d
Daciana *diaconiſſa* XXIV e f
Dado *Ambianenſis epiſc.* 184 f
Daemeo (*Hermannus*) *doctor Lovanienſis & decanus ibidem S. Petri* 584 e, 586 e
Dagobertus I. *Francorum rex* 279 e, 284 d, 450 f, 252 e, 673 b d, 744 c, 745 c
Dagobertus II. 270 f, 284 d
Dagobertus *filius Childerici regis infans cum patre occiſus* 284 d
† Damaſus *Papa* 180 f, 451 c, 453 a
Dani 119 e, 476 b, 705 e d, 707 e
† Daniel *M. in Hiſpania* 3 a
† David *rex & propheta* 3 d, 50 a, 72 e, 77 f, 78 a
Debonnaire (*Ludovicus*) *presbyter Ambianenſis* 193 c e
Decius *imperator* 117 e f
† Decoroſus *epiſc. Capuanus* 104 f & ſeq.
Deianira *uxor Herculis* 147 c
Deodatus *epiſc. Ambianenſis* 177 e, 185 d
Deoduinus *Leodienſis epiſc.* 689 c
† Deſideratus *epiſc. Arvernorum* 439 f, 440 d
Deuſdedit *epiſc. Calaritanus* 599 f, 600 a
Dizeniſſarum *antiquitas, requiſita, veſtitus, officia* 1 & ſeq.; *Ordinatio* IV & ſeq.; *facultates de illis ex jure civili imperatorum* XIV & ſeq.; *earumdem ſtatus apud hæreticos Orientales* XVIII. & ſeq.; *Diaconiſſæ memorabiles in Oriente & Occidente* XXII. & ſeq.; *tempus ac modus, quibus exeleverunt* XXV &, ſeq.
† Disna *virgo Ord. S. Dominici* 756 e e, 777 a b
Dido *epiſc. Loudunenſis* 304 e
Dieriex (*Franciſcus*) *abbas S. Salvatoris Antverpiæ* 289 c
Dietpoldus *vel* Diopoldus *nobilis Germanus* 168 f, 169 f
Diocletianus *imperator* 122 d, 125 e, 133 c, 134 d, 160 e, 176 a
Dionyſia *diaconiſſa* XXIII f, XXIV a
† Dionyſius *Alexandrinus epiſc.* 160 d e
Ditmarus *Merſeburgenſis epiſc. & ſcriptor* 475 e f, 482 b e, 504 b
Ditperga *filia Burcardi Sueviæ ducis* 169 e
Divitianus *Sueſſionenſis epiſt.* 123 b d, 128 e f, 129 a
Dolmans (*Petrus*) *Societatis Jeſu Provincialis in provincia Flandro-Belgica aſſeruit epiſcopatum Trajectenſem* 675 d
† Domioieus *fundator Ord. Prædicatorum* 775 e d, 776 & ſeq.
† Dominicus *epiſc. Brixienſis* 674 b
Dominicus *archiepiſcopus* 494 f, 495 b; *forte primus Strigonienſis* 522 c d
† Donatus *Arctinus epiſc. M.* 411 e
† Donatus *an epiſc. Aventionenſi* 454 c, 455 e f
† Donatus *Euræenſis in Epiro epiſcopus* 411 d
† Donatus *presbyter eremita* 455 e f
† Donatus *conf. apud Leontinos* 5 d e
Draiſcio *vel* Draiſeius *Sueſſionenſis epiſc.* 175 f
Drogo *epiſc. Tullenſis* 645 f, 646 f

Druma *uxor ſecundaria S. Gedeonis* 95 c e
Dulci (*Stephanus*) *archiepiſc. Aventionenſis* 449 d
Dulcitius *epiſc. Tullenſis* 621 d, 622 b

E

EBo *Remenſis epiſc.* 219 c d e f
Eberardus *Salisburgenſis epiſcopus* 415 a, 421 e
Eberſchwang (*Benedictus*) *Ordinis S. Benedicti* 424 b
Ebroinus *major-domus ſub Theodarico III.* 740 b e, 754 f, 755 d
Eccardus (*Joannes Georgius*) *ſcriptor Germanus* 464 f, 465 a b e d
Eduardus *Angliæ rex* 190 b
Effectis (*Antonius de*) *ſcriptor Italus* 412 c, 420 a
Eigelbertus *Friſiagenſis epiſc.* 540 b
Eldad *unus e ſeptuaginta Iſrael* 13 c e f, 14 a & ſeq.
Eleazar *ſacerdos, Aaronis ſucceſſor* 17 b, 19 d e, 20 b d e, 21 b e, 22 d, 23 e, 25 f, 26 a, 28 e, 29 a, 50 e, 62 a e c, 63 e, 64 a d, 65 d, 66 f, 67 c, 69 c 74 a e, 336 f
† Eleutherius *Æſanenſis epiſc.* 142 c
Elias Robertus. *Vide* Helias.
† Eligius *Noviomenſis epiſc.* 185 a b c, 672 d e f, 673 a b e d e f, 693 a, 728 a
Eligius *epiſc. Albienſis* 345 e
† Elilabeth *Hungarica* 558 f
Eliſama *avus S. Joſue* 7 d e, 10 c, 15 c
† Elphegus *epiſc. Wintonienſis* 2 e
Elpidius *epiſc. Volaterranus* 232 e, 398 e
Elpidius *Laodicenus epiſc.* 389 d e
Elpidius *legatus Julii Papæ in Oriente* 383 a
Elpidius *S. Baſilii diaconus* 385 f
† Emericus *filius S. Stephani Hungariæ regis* 339 e, 515 e f, 516 a, 523 e f, 524 a b, 534 b e, 536 b e d e f, 537 b, 539 e f, 541 e & ſeq., 543 b & ſeq., 560 e, 571 a b; *mors ipſius* 542 b & ſeq., 571 b f; *corpus elevatum* 555 a & ſeq., 558 a & ſeq.; *miraculum* 561 d e f & ſeqq.
Emma *mater S. Nivardi epiſc. Remenſis* 269 d e f
Emma, *aliis* Henna, *Rothenſis abbatiæ fundatrix* 163 b e
Emnedzur *Attilæ Hunnorum regis conſanguineus* 463 a
Enacim *Chananæa populi de ſtirpe gigantea* 57 a b, 62 d
Enneſius. *Vide* Æneſius.
Ephraim *patriarcha* 7 d
Ephraim *tribus* 7 c, 62 e f, 63 a d, 68 e d e f, 88 e, 89 f, 90 a, 91 e f
† Epiphania *uxor S. Neophyti* 116 c
Eracleus *ſeu* Eraclius *archiep. Cæſareæ Paleſtinæ* 578 f, 580 e
†† Eraſmus, Cleonicus & Stratonicus *MM.* 116 f
Erckenbaldus *epiſc. Argentoratenſis* 377 f
Erembertus *abbas Corbeienſis* 186 b e
Eremita (*Joannes*) *auctor Vitæ S. Bernardi* 102 f
† Erentrudis *abbatiſſa* 598 e
Ereſvinha *mater Aldulphi Weſtſaxonum regis* 3 e
Ericus *epiſc. Paderbornenſis* 690 e
Ermengaudus VI. *comes Urgellenſis* 318 a b
Erneſtus *Sueviæ dux* 501 e
Ervigius *Gothorum in Hiſpania rex* 294 b e, 296 a
Esbaal, *al.* Iboſeth, *filius Saulis* 78 f
Eſtmor (*Michael*) *S. J. pœnitentiarius Romæ* 415 f, 416 a
Etoile (*Petrus de l'*) *abbas S. Achevis prope Ambianum* 197 b e d
† Evantius 3 c
Evarix *vel* Evaricus *Viſigothorum rex perſecutor Chriſtianorum* 201 b c d
† Eucherius *Lugdunenſis epiſc.* 159 f, 372 f, 450 d, 452 b c
† Eucherius *epiſc. Aurelianenſis* 336 c
Eudo *Aquitaniæ dux* 296 e
Everardus *epiſc. Ambianenſis* 184 b
† Eugenius *epiſc. Carthaginenſis* 235 a
† Eugenius *epiſc. Toletanus M.* 619 f, 620 a
Evi *rex Madianitarum* 21 d
Eulogius *Ambianenſis epiſc.* 177 a, 178 b, 183 a
Euloſia, *al.* Verofia, Volaſia & Voloſia *filia S. Arthemii epiſc. Senonenſis* 238 e, 259 c
† Evodius *M. Vide* Calliſtes.
† Euphemia *M. ſub Diocletiano imp.* 606 c
Euphemia *virgo Ord. Ciſtertienſis* 601 a
† Eupraxia *virgo* xx c d
Eupraxia *mater S. Eupraxiæ virginis* xx e d
Euſebius *Cæſareæ Paleſtinæ ſeculo* 21. *epiſc.* 571 f
† Euſtatius *anachoreta* 379 a, 383 f, 384 d, 386 b, 388 a
Euſtochius *Turonenſis epiſc.* 22a e d a
† Eutbymius Magnus *abbas* 659 b e d e
Eutulanus *epiſc. Tullenſis* 621 d, 622 b
Eutyches *hæreſiarcha* xix d
Exuperantius *presbyter ſepelit corpus S. Terentiani Ep. M.* 115 e f
Ezri, Jezer *vel* Abiezer *pater familiæ, e qua natus S. Gedeon* 78 f, 79 a b, 80 a e f, 81 a, 83 b e, 89 f

F

FAbritius *Sueciæ regis ad Perſas legatus* 465 e
Faleonius (*Jacobus*) *vicarius generalis Capuanus* 107 d
Fantozzi (*Hyacinthus*) *vicarius generalis Cardinalis Barberini* . 415 f, 416 b
Farulfus *ſeneſcallus* 250 d, 258 f, 259 a e
Fauſtinianus *pater S. Firmini confeſſoris* 175 b e, 176 b e d e f, 177 d, 178 e e, 179 d, 182 a d, 183 b
† † Fauſtinus & Jovita *MM.* 778 b
† Felicis *reliquiæ* 119 f
† Felicitſima *virgo M.* 337 a
† Felix *epiſc. Africanus martyr* 134 d e, 135 f
† Felix *epiſc. ſocius S. Reguli* 223 c, 224 f, 227 a, 228 e f, 230 e d, 231 e d f 232 a d e, 234 b e, 235 c d, 289 f, 389 f, 391 b d f, 392 d, 393 a b, 394 b, 395 c
Ferdinandus III. *Imperator* 518 e
Ferruccius (*Franciſcus*) *dux Florentinorum* 405 f, 406 a d, 408 d e, 409 d
Filiaut (*G. F.*) *Religioſus Benedictinus S. Ebrulfi in Normannia, & hujus Operis adjutor* 765 a
† Firminus *epiſc. Ambianenſis martyr* 175 b e, 176 b e e f, 177 d, 178 a b, 179 d, 181 f & ſeq.; *acta ipſius qualia* 175 f & ſeq.; *reliquiæ* 188 d
Flavius *Gothorum rex in Vita S. Ægidii* 290 a, 291 c, 292 d, 293 a b & ſeq., 301 b e d, 302 a; *quis ſit ille* Flavius 293 b & ſeq.
Flodoardus *aut* Frodoardus *ſcriptor Hiſtoriæ Remenſis* 121 b c
† Florentina *ſoror S. Leandri & S. Iſidori Hiſpalenſis* 3 b

† Flo-

† Florentius *epiſc. Argeatoratenſis* 378 d
† Florentius *epiſc. Populetenſis* 241 f
Florentius *miniſter Herculis* 139 bc, 145 cdef
Fogelius (*Martinus*) *medicus Hamburgenſis* 465 b
Forgillo (*Dominicus*) *canonicus Capuanus* 104 e, 105 f
Fortunius, *al.* Fortunerius Vaſellus *patriarcha Gradenſis* 313 b c, 314 f
Fournier (*Joſephus*) *canonicus Ambianenſis* 196 d
Fredericus II. *imperator* 779 d e f, 780 a & ſeq., 781 ef, 782 abcd, 783 bcdef
Fredericus *Florentinorum dux* 405 de
Fredericus *epiſc. Colonienſis* 689 e
Fredericus *Salisburgenſis epiſc.* 479 f, 480 e
Freibergerus (*Joannes*) *canonicus Friſingenſis* 424 e f
† Frigdianus *epiſc. Lucenſis* 238 f, 239 f, 240 a e
Froterius *Nemauſenſis epiſc.* 292 ed
Frotmundus *comes Senonenſis* 758 a
Fulbertus *Carnotenſis epiſc.* 285 b, 290 d
Fulcarius *comes Aurelianenſis* 258 d
Fulco *Remenſis epiſc.* 121 f, 122 b
Fulcrannus *Lugdunenſis epiſc.* 345 e
† Fulgentius *Ruſpenſis epiſc.* 137 f, 233 c
† Fuſciani *reliquiæ* 188 d, 190 e; *ejus & Sociorum feſtivitas* 190 d

G

GAbaonitæ 44 ef, 49 ed, 50 a & ſeq.
† Gabriel *archangelus* 34 c
Gachet (*Joannes Baptiſta*) *Societatis Jeſu* 161 a b
Gad *tribus* 23 de, 29 bcde, 31 f, 32 a, 33 f, 62 c, 66 c def, 67 abc
Gallanus *abbas in Scotia* 338 f, 339 a b
Galtero *abbas Altivillarenſis* 276 f, 277 a
Gandaltruda *mater S. Agricoli* 450 e
Gaudentius *focius S. Adalberti epiſc. Pragenſis in Hungaria* 481 e
† Gauzlinus *epiſt. Tullenſis* 616 bde, 625 bcd, 617 b c d e, 628 d, 629 f, 634 c, 645 f, 646 f, 648 abc
Gebhardus *Franconiæ comes* 170 a
Gedeon *monachus S Reoli filius* 269 b, 274 c, 282 f, 283 e
Gelaſius *Papa I.* 11 f, 111 a
Gelimer *rex Wandalorum* 232 f, 233 a, 391 b c, 391 e, 394 b, 395 e f, 399 c d
Genſericus *Wandalorum rex* 211 ef, 212 f, 213 a, 232 f, 233 a, 391 b c, 392 e, 394 b, 395 c f, 399 c d
† Gentiani *reliquiæ* 188 d, 190 e
Gentilis *Cardinalis, & Sedis Apoſtolicæ legatus in Hungaria* 459 f, 505 bc, 514 f, 515 a b
Georgier (*Athanaſius*) *legationibus illuſtris* 518 e
† Georgius *martyr* 564 d
Gepidæ 462 bdef, 463 a b
† Gerardus *epiſc. Tullenſis* 558 n, 616 e f, 617 a d, 618 a b, 623 a; *fundat abbatiam S. Manſueti, erga quem ſingulari pietate afficitur* 627 e f, 628 & ſeq., 633 e, 635 c, 637 e; 648 ef, 649 acde f, 650 & ſeq., 655 a, 656 d f
† Gerardus *epiſc. Moriſenus ſeu Chanadienſis* 528 c, 529 c & ſeq., 555 ab & ſeq., 557 f & ſeq., 569 b a
Gerardus *archiep. Bituricenſis* 601 b e
Gerardus *epiſc. Cameracenſis* 688 a
Gerardus de Madiis *vel* Maggius 246 c e; *an epiſc. Cremonenſis* 247 d e
Gerberga *Conradi Burgundiæ regis filia* 501 e.
Gerberga *ſeu* Guepa *filia Conradi Burgundiæ regis, & uxor Hermanni II. Sueviæ ducis* 173 f
† Germanus *Autiſſiodorenſis* 201 f, 660 e
Germanus *Rotomagenſis epiſc.* 222 d
Gero *vel* Gereon *Colonienſis epiſc.* 477 e, 478 ef
Geroldus *conſ. in Bavaria* 4 f
Geroldus *Sueviæ dux* 337 b
Gertrudis *comitiſſa Northeimenſis* 286 b
Geyſa *Hungariæ rex* 513 c & ſeq.
Geyſa *vel* Geicha *dux Hungarorum, & pater S. Stephani* 467 def, 475 cd, 476 c, 481 acde, 482 f & ſeq., 484 abc, 488 c & ſeq., 489 f, 490 ab, 491 bcd, 493 d, 495 f, 500 b, 563 d e f, 564 a b; *converſus ad fidem* 475 b, 481 e f, 482 a b cde, 488 c d; *uxor ipſius* 481 c d e, 483 a b, 488 a & ſeq., 492 e, 493 a; *mors* Geyſæ 487 b e f & ſeq., 552 b, 564 b, 565 b
Gilbertus *epiſc. Nemauſenſis* 292 b d
Gimenez (*Clemens*) *Ord. Ciſtercienſis* 338 a
Giovardi (*Victorius*) *editor Actorum SS. duodecim Fratrum MM.* 131 e & ſeq.
Giraldus *Faneſinus* 532 e
Giſela *regina Hungariæ uxor S. Stephani* 458 d; *ſoror S. Henrici imperatoris* 485 c, 488 e f, 489 e & ſeqq., 499 f & ſeq., 524 bc, 527 a, 535 e, 536 bedef, 539 e f, 554 b & ſeq., 560 e, 566 d e, 567 f, 568 a; *accuſata a quibuſdam ſcriptoribus, ſed perperam* 553 c & ſeq.; *poſtrema geſta, obitus & memoria* 554 bcdef
Giſela *imperatrix* 501 e
Giſela *uxor Henrici Bavariæ ducis* 501 d e
Gisleranus *ſeu* Willerannus *Carcaſſonenſis epiſc.* 345 e
Giſulphus *dux Beneventanus* 136 d, 137 a
Glaucianus *epiſcopus in Scotia* 2 b
† Godefridus *Ambianenſis epiſc.* 285 h, 286 f
Godefridus II. *epiſc. Ambianenſis* 184 a b
Godefridus Bullonius *rex Hieroſolymorum* 579 d, 581 f, 581 a
Godefridus Viterbienſis *ſcriptor* 558 f, 559 a
Godefridus *Stabulenſis* 687 f
† Godehardus *Hildensheimenſis canonizatus* 558 a
Godehardus *abbas Altahenſis* 528 d
Goderanus *ex circumjacente eremita pius* 285 def
† Godinus *conſ. in territorio Lemovicenſi* 4 f, 52
Godo *Metenſis epiſc.* 674 c
Godo *epiſc. Tullenſis* 645 b
Godo *epiſc. Virodunenſis* 252 d e
Goduinus *abbas Stabulenſis* 686 c f, 687 a
† Goericus *Metenſis epiſc.* 674 a
Gonteri (*Franciſcus Mauritius de*) *epiſc. Avenionenſis* 445 b
† Gorgonia *ſoror S. Gregorii Theologi* x a
Gothi 230 f, 236 bcdef, 392 f, 400 b c d e f, 462 bef, 463 a b, 465 a f 466 a
Gratianus *imperator* 177 bd, 178 c e, 180 cd
Gratianus *epiſc. Aquenſis in Novempopulania* 201 a b
Greffius (*Thomas*) *canonicus Ambianenſis* 191 b
† Gregorius *Papa* I. 242 d, 243 c, 244 acd, 245 b, 336 c, 410 a & ſeq., 597 f, 614 b c, 630 e d
Gregorius IV. 414 a
Gregorius V. 476 a, 714 be

† Gregoris VII. 292 c d, 513 b & ſeq., 516 d & ſeq., 558 c, 561 d, 623 e d, 631 d f, 632 a
Gregorius IX. 459 e, 499 c, 779 e d e f, 780 a & ſeq., 781 e f, 782 a b c, 783 b e d e f
Gregorius XIII. 328 f, 329 a, 379 d, 534 f
† Gregorius Thaumaturgus 411 a d
† Gregorius *Turonenſis* 76 a b
Gregorius II. *epiſc. Aquinas* 243 f
Gribaldus *abbas S. Manſueti* 631 d f, 632 c d, 634 c
Grimoaldus *major-domus in Auſtraſia* 270 a e f, 678 c, 680 b, 681 c, 684 b, 694 f, 695 f
Grodoberius *adminiſtrator epiſcopatus Sagienſis pro S. Godegrando, cui mortem machinatur* 764 d, 766 b, & ſeq., 769 a & ſeq.
Guala *epiſc. Bergomenſis* 773 c e f
Gualterius (*Janotius*) *archiep. Firmanus* 379 b, 380 a
Guazzo (*Franciſcus Maria*) *ſcripſit Vitam B. Alberti Beſutii* 787 b c e f, 788 a d e f
Guido *epiſc. Lingonenſis* 190 b, 194 f
† Guilielmus *abbas, fundator Eremitarum Montis-Virginis* 4 c
Guilielmus *archiep. Rotomagenſis* 190 b, 194 f
Guilielmus *epiſc. Ambianenſis* 190 b, 194 f
Guilielmus *Remenſis præſul* 276 f
Guilielmus de Buſſiis *epiſc. Aurelianenſis* 250 a
Guilielmus I. *abbas Floriacenſis* 761 e, 762 c
Guilielmus Bat *ſecundus Generalis Ord. B. M. V. de Mercede* 319 b
Guilielmus Florentinus *Ord. B. M. V. de Mercede, ſocius B. Petri Armengol* 319 d e f, 333 f, 334 b
Guilielmus *comes Engoliſmenſis* 532 c
Guinifius (*Fabius*) *archiep. Rovennas* 606 f, 607 c
Guirardus *abbas S. Mariæ* 288 d
Gundebaldus *rex Burgundionum* 365 e
Gundeberius, *aliàs* Gunthertus & Gumberius *S. Nivardi frater* 269 d e f, 275 d, 279 c
† Guntherus *eremita S. Stephano Hungariæ regi familiaris* 528 c d e f, 529 a b e f, 569 b e
Gylas *princeps Hungarus dicitur Conſtantinopoli baptizatus* 469 f, 470 a & ſeq.; *de veritate hujus baptiſmi differitur* 470 c & ſeq.; *non fuit hic princeps Tranſilvaniæ* 470 e f & ſeq.
Gyula *princeps Tranſilvaniæ, natione Patzinacitus* 471 b c d; *avunculus S. Stephani regis, cui bellum infert, ſed victus captuſque ad fidem convertitur* 525 c f, 526 a & ſeq.

H

† HAdelinus *diſcipulus S. Remacli* 670 a, 674 d, 679 a
Hakemus *calipha Saracenorum perſequitur Chriſtianos in Syria & Ægypto* 532 f, 533 a b
Harduinus (*Joannes*) *S. J. refellitur* 8 a b e
Hartzheim (*Joſephus*) *Societatis Jeſu S. T. D. Colonienſis nos edocuit, quid ſtatuendum de cultu Hildebaldi archiepiſcopi* 599 c d e
Haſtingus *dux Normannus. Vide* Aſtingus.
Heilka *abbatiſſa Niederburgenſis in Bavaria* 554 e
Helduinus *epiſc. Lingonenſis* 208 e
† Helena *patrona Altovillarenſis* 277 e
† Helena ab Oleo *virgo Bononienſis* 586 b c
Helias Roberius *an epiſc. Brixienſis & dein patriarcha Antiochenus* 784 e d
Henricus I. *Germaniæ rex* 469 c
† Henricus *imperator canonizatus* 404 a b, 458 a, 559 b; *de eodem* 482 c, 488 e f, 490 a, 491 c f, 492 a, 499 f, 500 a e d e f, 501 a & ſeq., 507 d, 539 c, 541 f, 566 d, 570 a, 571 d
Henricus III. *imperator* 513 d & ſeq., 517 c d e f, 539 e, 540 b & ſeq., 552 a, 554 c d e
Henricus VII. 174 f
Henricus III. *Francorum rex* 456 d e
Henricus *Bavariæ dux, pater S. Henrici imperatoris* 477 e, 478 f, 479 a b, 480 f, 490 e, 500 a b, 501 e d, 504 b e
Henricus I. *Brabantiæ dux* 592 e, 593 a f
Henricus *Carantaniæ dux* 479 a
Henricus *filius Stephani comitis Campaniæ, dein monachus Cluniacenſis* 759 f
Henricus *archiepiſc. Mediolanenſis* 782 e d
Henricus *Auguſtanus epiſc.* 479 a
Henricus *epiſc. Tullenſis* 633 a b
Henricus Seſſa *epiſc. Bergomenſis* 785 a
Heraclius *imperator* xvi f, xvii a b
Heraldus *Danorum rex* 479 a
Herardus *Turonenſis epiſc. ſcripſit Vitam S. Godegrandi Sagienſis epiſc.* 764 f, 765 a, 768 a b c
Herbertus *abbas S. Stephani Divionenſis* 207 c
Herculis *divinitas refutata* 145 c e f, 147 b c
Herimannus *epiſc. Colonienſis* 688 a
Herimannus *epiſc. Tullenſis* 618 d e
Herimannus *epiſc. Mimigardevordenſis* 688 a
Heriveus *Remenſis epiſc.* 120 c
† Hermagoras *epiſc. Aquileienſis* 606 b c d
Hermannus *Saxoniæ dux* 475 f
Hermannus I. *Sueviæ dux* 169 c, 170 a b
Hermannus II. *Sueviæ dux* 173 b c f
† Hermes *martyr* 703 b f
† Hermogenes *M. Vide* Calliſtes.
Hernacus *Attila Hunnorum regis filius* 463 a
Hiel *ob reædificatam Jericho punitus* 38 c
Hierotheus *monachus, qui dicitur conſecratus epiſcopus, & laboraſſe ad converſionem Hungarorum* 469 f; *forſan fictitius* 470 c d, 472 f, 473 a & ſeq.
† Hilarius *Pictavienſis epiſc.* 180 d
Hildebaldus *vel* Hildeboldus *archiep. Colonienſis nullo nunc cultu publico honoratur* 598 f, 599 a b c d e
Hildebrandus *Sagienſis epiſc.* 763 e, 765 a b, 770 d
Hildericus *rex Wandalorum* 232 f, 233 a e, 234 e, 235 e, 392 e, 399 e
Hildeſindus *abbas Rodenſis* 479 d
Hincmarus *Remenſis epiſc.* 121 e, 122 b
Hiriacus *perſecutor Chriſtianorum ſub Maximiano Herculio* 166 e
Hitto *epiſc. Friſingenſis* 412 f & ſeq.
† Honoratus *epiſc. Ambianenſis* 177 e f, 181 b, 184 e f, 185 e & ſeq.
† Honoratus *epiſc. Mediolanenſis* 667 e d e
† Honoratus *fundator Lerinenſis cœnobii, dein epiſc. Arelatenſis* 371 e, 450 e d, 452 b, 744 f, 745 e
† Honorius *epiſc. Brixienſis* 247 a b
Honorius *Papa* I. 450 e 452 a
Honorius III. 779 a e e f
Horam *rex Gazer* 56 d
Hoynk van Papendrecht (*Cornelius Paulus*) *archipresbyter S. Rumoldi Mechlinienſis olim vicarius generalis, abſente archiepiſcopo* 586 e
† Hugo *abbas Cluniacenſis* 344 f

Hugo abbas S. Egidii 286 b, 288 b
Hugo de Tonisco archiep. Senonensis 254 b c
def, 255 d b
Hunius, Vide Chunis.
Humbertus Gothicorum archiepisc. Mediolanensis 586 c
Humbertus, al. Hunchertus, abbas S. Maurini 648 f, 649 b
Hungari 466 c d e f, 467 a b, 467 b c d f, a Ratisp. regnoque fedibus suis expulsi 464 b, 467 b c, 468 a b c; virtus eorumdem defignata 467 c b; pr. vium. Terra frequenter eam delit 467 b c d; tradunt & usurpant Hungarorum 469 b c d, 468 c d & seq.; varias clades gravissimas Europæ intulerunt 464 c, 469 b c d e, 470 b c, 480 a; quæ vasta non fuit per Græcos 470 d & seq., ejus ab Otone I. imperatore 473 c, deinde constituta 475, 476 & seq., 480, 481, 488 d & seq., 565 c, 564 d & seq.
Hunni insigni 462 c d e f, 463 a, 464 d f, 465 a b f, 466 a b c e f; Pannoniam vicinasque provincias occupant 462 b d, earum servitute exuuntur 463 a, Hunni, alias Avari dicti 463 b c d; cæsi a Carolo Magno 463 d e f, varia eorum nomina 465, e f, 467 a b & alibi; an iidem cum Ungaris Hungari 462 c, 464 d & seq.
Hunnis duo milliaria in aquam S. Stephani 493 b
Hus rex Madianitarum 22 d
Hus unus e præcipuis filiorum Uzzi 108 a
Hyvanus (dubitans) scriptor 408 b c d

I

Jabin rex 582 d & seq.
Jacob patriarcha 95 b e
Jacobus, Ingolstadii Episcopus 211 d e f
† Jacobus episc. Tolletanus 483 a
Jacobus episc. Constantiensis 161 d
Jacobus episc. Lucensis 239 c
Jacobus M. Hungarus rex 485 b
Jair Israelitarum judex 822 d, 824 c
Jammagn (Quradus) & J. 317 e, 775 a d
Janus Dulia rex, deus pro deo habitus 159 d
Japhia rex Lachis 328 b, 346, 350 f, 364 d
Jebeh filius Arpani Hungarorum dux 467 a
Jephte Israelitarum judex 85 d, 720, 721 f, 98 a
Jerobaal, Arbel, Jerubbelcheah seu Jerobaeth cognomen S. Gedeonis in sacris Literis 78 d e f, 823, 826 b
Jether filius S. Gedeonis 79 d, 90 f, 91 a, 93 d
Jethro socer Moysis legislatoris 720 c, 791 f
Jezer. Vide Ezer.
Ignatius Aspurgensis Ordinis S. Francisci 41 f
Ildefonsus abbas Walthasaphanensis, adjutor beati Operis 423 f, 423 b, 442 c, 423 f, 826 c
Ildius episc. Arvernorum 439 c e f, 440 a d
Ildius Aquensis in Novempopulania episcopus 201 f
† Innocentius Crucemperensis episc. 238 a d
Ignatius Papa II. 216 b, 218 b, 219 b c d,
Innocentius III. 243 d, 244 f, 255 a b
Innocentius XI. ejusque B. Petri Armengol ab eo canonizatus, tempore confirmat. & augm. 326 f, 329 a b c d e f, 332 f, 337 a, 360 a & seq.
Innocentius XII. 318 b, 330 c
Joannes a S. Angelo mater Ms. Johannis 313 a, 316 a
† Joannes Baptista 381 b, 384 a
† Joannes Agnolus 100 b, 112 a e, 163 e f
† Joannes Chrysostomus
† Joannes Papa I.
Joannes II. 244 b
† Joannes III. 243 c f, 244 c d e, 245 b d
Joannes VIII. 202 b c d e, 707 e
Joannes XV. 558 a
Joannes XVIII. ejusque Pharetra 533 a
Joannes XIX. 533 d
Joannes XXII. 208 d, 441, 449 a c d e, 452
† Joannes archiepiscopus Episcopi Jaromenfis 453 e f, 454 b
† Joannes Calecatharenus
† Joannes episc. Eugubinus 210 d
† Joannes & Alexander 328 c, 331 b
† Joannes martyr Ordinis Carmelitarum 327 d
† Joannes episc. 322 b
† Joannes Marcus discipulus S. Barnabæ 100 b
Joannes Jejunator patr. Constantinopolitanus 833
Joannes episc. Agathensis 444 b
Joannes Franciscus episcopus & princeps Pratogensis 413 c, 413, 421 b & seq., 426 b
Joannes episc. Frequentinus 215 c, 216 b, 217 a
Joannes I. episc. Lucensis 289 a b d, 322 b c, 327 c d, 328 a b c f, 330 b c
Joannes episc. Lucensis 440 d
Joannes episc. Lugdunensis 176 e f, 177 b, 179
Joannes Sigismundus Zeller de Leibersdorf episcopus Bellunensis & præpositus Posnaniensis 448 b, 449 d
Joannes Prior Stadulensis 809 b
Joas pater S. Gedeonis 77 a d e f, 79 a b c d e, 80 a c f, 82 b c d, 86 c d f, 91 b f
Jonatham filius S. Gedeonis 95 d
Jobab, rex Madian 582 d
Jocchia (Monachus) Cisterciensis Cœnobii 104 c, 105 f, 107 b
Jonardus episc. Monasteriensis 208 b
† Jordanus secundus Magister generalis Ordinis Prædicatorum 228 b d
Jordanus episc. Patavinus 312 f, 314 c
Joseph patriarcha, ejus sepulcrum 82 b c
Josephus Judæus Historiographus XXV
Josephus (Flavius) historicus Judæus 6 f, 7 a multa de SS. Jesu & Gedeone cautus vel prætor fatuus Scriptorum gentilis 19 c, 25 b c, 29 a, 32 f, 33 a b c, 36 a f, 46 b c, 49 f, 50 a b, 52 a d, 49 d, 58 f, 59 f, 60 a, 64 a & seq., 66 a b, 83 f, 86 a, 88 f, 89 a b c d e, 91 b e f
Jovinus episc. Aquinas 383 c d f
† Isaac virgo, discipula 224 d, 225 a d
Isbozeth, Vide Esbaal.
† Isidorus Hispalensis episcopus 202 d
Isidis Mechabdite 28 b
Isdrobia regina Polonia, unxit Uladislaum 82 c f
Julianus apostata imperator 363 d, 362 a b c, 369 c d e
Julius Papa I. 373 a
Julius II. 327 c
Julius Cæsar inter alios gladium exhibet 134 a
Julius imperatorius Arians S. Athanasium persequitur 413 a b

† Juliani *corpus Frisingæ* 413 c & seq.
Julianus I. *imperator varias diaconissis leges dedit* xv d e f, xvi. a & seq.; *de vallo* 245 f, 391 b c, 395 a
Julianus II. *imperator* 245 f
† Julianus *episcopus* 9 b
Julianus *episcopus a S. Antonino martyre sanatus* 392 c
Julianus I. *imperator* 391 c
Julianus II. *imperator* 245 f, 263 c
† Julius & Clemens *conf. Afri* 413 c, 430 a b, 238 a c d e, 285 e f, 390 a, 392 b c d, 393 e b f; *Acta fabulosa* 394 b c d e f, 395 & seq.; *verisimilius sec. v. cum S. Ottoniano ex Africa in Tusciam usque advenerunt, & Volaterras Wandelorum obsidione liberarunt* 398 & seq.; *an Julius episcopus Volaterranus, Clemens vero & Ottonianus presbyteri?* 401 a b c d
† Julius *epiſc. Urgellenſis* 368 e, 377 f
† Julius *archidiaconus S. Illidii* 439 c e f, 440 a d
† Julius M. *Vide* Orosius
Julius *epiſc. Tolosanus* 600 c d e
Julianus *filius Arpadi Hungarorum ducis* 467 c

L

Labeo *abbas S. Jusse* 7 d
Ladislaus *Hungariæ rex* 286 b, 458 e f, 459 a, 475 c d, 536 c d, 550 e, 555 a & seq., 557 f & seq., 558 d, 559 f, 563 b, 574 e; *canonizatus & cultus* 558 e, 558 f, 559 a
Lactantius *præceptor sub Adriano* 108 c, 110 b, 112 a f & seq.
Lambertinis (*Prosper de*) *S. R. E. Cardinalis* 226 f, 243 c. *Vide* Benedictus XIV.
† Lambertus *Trajectensis epiſc. M.* 670 a, 683 f, 728 a d
Lambertus *Cracoviensis epiſc.* 506 a b & seq., 507 c
Lando *Remensis epiſc.* 270 a, 679 d, 680 c
† Landoaldus *secundum aliquos Trajectensis epiſcopus* 674 c, 694 c
Landricus *abbas Fontanellensis* 279 f
Lanthildis *abbatissa, confunguinea seu amita S. Godegrandi Saginensis epiſc.* 767 a d e, 769 c, 770 a b
† Launomarus *presbyter & abbas* 770 a, 771 f
Laurentii *sepelivit corpus S. Tertullinus ep. M.* 285 e f
Laurio *monachus Italus* 400 b c
†† Lazarus & Prisca *MM.* 3 e
Lebedia *princeps Hungarus* 468 e b
† Leo *Papa* IX. 516 e f, 517 a b c d, 535 c, 618 b, 617 d e, 641 b a, 639 c, 654 b, 655 b d f, 656 a b, 677 c
Leo X. 303 f, 350 d
Leo I. *imperator* 232 a, 297 f, 368 f
Leo III. 232 c, 395 e f
Leo *Bituricensis epiſc.* 202 c d
Leo *abbas monasterii S. Alexii Romæ* 495 f
Leo *abbas S. Ægidii* 292 b
Leodebodus *abbas S. Quintini fundator monasterii Viromandensis* 732 e f & seq., 744 d, 745 d
† Leonardus *conf. in agro Lemovicensi miraculis claruit* 342 f, 379 f
Leonius *expugnatus sub Adriano* 113 c
Leopoldus *imperator* 360 e f, 682 c
Leopthericus *epiſc. Senonensis* 756 e, 758 a
Lesbocq (*Nicolaus de*) *doctor Sorbonicus & archidiaconus Andegavensis, varia scripsit de corpore S. Florentii conf.* 183 d e, 196 d
Levacovicz (*Raphael*) *Ordinis Minorum* 318 b c d
Leverta *abbatissa S. Leopoldi Hungariæ regis* 533 d f
Levi *tribus* 85, 241, 242
Lambertus *archiep. Magunt.* 707 e
Liberius *Papa* 360 f
Licinius *Imperator* 256 e f
† Lietbertus *Cameracensis epiſc.* 723 a, 725 d
Lombardi (*Hieronymus*) *varia de B. Juliana comitis evangelistæ corpore* 309 b
† Longinus *miles M.* 3 a
Longobardi 232 d e, 244 a, 249 e f, 297 a, 362 b, 465 b c d
Lotharius *Suessionis epiſc.* 764 d, 765 d
Lotharius I. *imperator* 404 a f, 783 b f
Lotharius *Italiæ rex* 473 e
Ludi *sæculares, vertiginibus PP. Capuccinorum* 600 f
† Ludovicus *Tolosanus epiſc.* 345 d a
Ludovicus Pius *imperator* 393 c, 348 a c, 684 c, 698 a, 703 e f
Ludovicus II. *imperator* 468 a b c d e f
Ludovicus VI. *rex Francie* 452 b c, 763 d
Ludovicus VII. 170 a, 252 e d
Luitgrandus *diaconus & postea epiſcopus Vintimiensis, scriptor circa medium x. seculi* 474 d
† Luperius *epiſc. Vapincensis* 661 e
† Lupus *epiſc. Senonensis* 668 a b c
† Lupus *epiſc. Trecensis* 253 d, 618 b, 621 b f, 660 e

M

Mabilloeius (*Joannes*) *hallucinatur circa tempus, quo colloquium S. Benedicti cum Paulo accidit* 236 f, 237 a b; *monasterium S. Martini in Hungaria Strigonium olim condidit* 495 c
† Macarius *abbas* 368 d, 373 e
†† Macarii *duo mevi* 374 b
Mazzoccolo (*Alexius Joannicius*) *Capuccinus* 107 b
† Machiscus *abbas in Hibernia* 660 f, 663 a f
Madegisilus; *al.* Madegisilus, *abbas S. Remigii* 250 d f, 259 e f, 260 d
Mathildis, *casi dux probabilius S. Josse* 22 c d e f, 23 a b c d; *Arschlinsonis servus Gesalfus* 80 c d, 85 d e; *mirabili stratagemate Mathildem in insulam ducem & fugam inijt S. Gedeon* 86 & seq.
† Magnus *Avenionensis epiſc.* 444 c, 449 a c d e, 450 c e f
Magnus *abbas Brandilbodanus* 401 c
Mahometis *pseudo-prophetæ annus natalis & mortualis* 380 f, 382 a b c d
Maimardus *archiepiſcopus Senonensis* 758 e
† Malachias *epiſc. Connorensis in Hibernia* 663 d e
† Mamas M. 337 a
† Mamertinus *abbas S. Germani* a f
† Mamertus *Viennensis epiſcopus* 716 a, 718 d
Manaris *diaconus* xxiv d
Manasse *tribus media pars, qua terra promissa potiorem suæ sortis accepit* 15 e, 19 e, 20 b c d e, 21 e f, 32 a, 33 f, 66 c, 68 e d e f, 67 a b c; *altera pars ejusdem tribus ex Jordanis habitatur* 68 c d e f, 78 f, 279 a b e f, 80 a f, 81 a, 83 e, 84 e f
Manetus *epiſc. in Hibernia* 338 d b

Mar-

Manfredi (*Antonius Maria*) *S. J. panegyricus Laureti* 379 d
Manlius (*Marcus*) *copiosum Alfonsi contra invasiones Gallorum* 490 b
† *Manſuetus ſeptimus Trevirenſium paſtor a primo Tullenſium non diſtinguendus* 634 e f, 635 a b
Manus puer Lanſonii 82 b
Marcomanni
Marcus *Bracarenſis epiſc.* 141 d, 142 b a, 143 a, 153 d, 210 b
Marcus Aurelius *imperator* 280 b, c
† *Maria Dei Mater patrona Hungariæ* 527 b a, 538 a b a, 548 b c, 549 d, 570 b
† *Maria de Cervellion, al. de Stella* 529 b
Maria ſoror Moſis f
Maria Sanctæ & Hungariæ regina 505 d
Maria a Jeſu Ord. S. Dominici 337 a
Marianus præſectus ſub Adriano 212 e f, 213 a
† *Marina virginis translatio* 9 b
† *Martha mater S. Hypatii Epiſtis junioris* 209 f, 214 b, 215 a
† *Martina V. & M. dimidiatiſſa*
† *Martinus Papa* 683 a
† *Martinus Turonenſis epiſc.* 220 b & ſeq., 226 e d, 337 d; *Hungariæ gentis patronus & domeſticus S. Stephano regi* 493 c, 494 b c d e, 495 c, 538 a, 564 d e; *apud ſepulcrum S. Martini craſſa traduntur* 623 b, 624 d e f, 625 a & ſeq., 644 d e
Martinus a Rocha Ord. FF. Minorum 4 f
Maſſar Saracenorum dux 235 f
Mathias imperator 168 a b c
Mathildis filia Ludovici Transmarini Francorum regis, uxor Conradi Pacifici Burgundiæ regis 170 a
Matthoud (Hugo) purpuratus negat Richerium fuiſſe ſucceſſorem S. Lupi epiſc. Senonenſis 251 f, 252 a b c d e f, 259 a
Matrinia vel Mattina mater S. Remedii 672 c, 693 a
† *Mauron Caput datur* 100 d, 103 a & ſeq.
† *Mauritius dignitas Tribuni ordinis* 138 b c d e f, 159 a a f, 160 a & ſeq., 164 a, 165 c, 166 a, 173 b a; *monaſterium illi dicatum in Hungaria* 530 b
Mauroccnus (Jacobus Franciſcus) patriarcha Venetus 440 c
Mauroccnus (Hieron.) abbas S. Georgii Majoris Venetus 440 e
† *Maurus inſtauratis diſciplinæ monaſticæ in Gallia* 740 d, 743 a d
Maurus epiſcopus Dunenſis-Antiſſiodorenſis 496 c, 523 f, 524 a
Maurus epiſc. Senonenſis 409 e f
Mauritii mutationes 549 f, 550 a
Maxima virgo Agaunenſis 201 f
Maximianus Syracuſanus epiſc. 410 a b d e
Maximianus Herculius 120 d, 128 c, 209 c a f, 233 c d, 234 d, 238 b, 498 b a & ſeq., 539 c, 568 b
† *Maximilianus diaconus Patavienſis* 3 a
Maximilianus II. imperator 682 b c
† *Maximini epiſc. Trevirenſis diſt. Romanus quam S. Martino Turonenſi filiaſtus* 624 c f, 625 a b d, 644 d, 645 c
Maximianus epiſc. Argentoratenſis 377 e f
Maximinus S. imperator 232 b, 234 c
† *Maximus epiſc. Aveniomenſis* 414 c, 425 f
Maximus tyrannus 625 c d e
Maſed gens e ſeptentrionibus Iſraël 23 e f, 24 a & ſeq.
Medaglia (Natalis) ſcripſit de S. Elpidio ab
† *Medardus epiſc. Noviomenſis* iv f, v a b
Medegiſilus, Vide Madegiſilus
† *Medericus abbas* 337 a
† *Mezmius Catalaunenſis epiſc.* 122 b d, 123 b c, 523 a
† *Menas Conſtantinopolitanus epiſc.* 241 a
Mercier (Carolus le) canonicus Ambianenſis 196 d
† *Mercurius martyr* 131 e
Meterius adnuus & divinda præpoſitus quæſtionibus in Hungaria 556 e f
Meribbaal al. Miphiboſeth 72 f
Meſſapus auxerius a S. Cæſario Romæ miſſus 290 c, 291 c
† *Methodius patriarcha Conſtantinopolitanus* xx
† *Michael archangelus* 16 c, 34 d e f, 35 a, 80 d e
Michael patriarcha Jeruſalemitanus 220 a, 221 d e f
Michael patruus S. Stephani Hungariæ regis 553 c d
Minos judex inferni, fabuloſus 147 b
Minutius Fundanus Aſiæ proconſul 311 b
Miphiboſeth, Vide Meribbaal.
Miſeco ſeu Miceslaus Poloniæ dux 479 a, 505 e f & ſeq., 566 b, 567 c
Moffan (Georgius) vellus Societatis Jeſu Mar-
Monophyſitæ hæretici 215 c d e f
Moravi, Moravi 462 b, 464 b
† *Moyſis ſegulatum, de quo varia in Commentario prævio de S. Joſue* & ſeq.
† *Mummolenus Noviomenſis epiſc.* 184 b, 184 d
Mummoli germana ſeu epiſcopus, an victoris Ungenſis 738 c & ſeq., 746 d & ſeq., 750 f, ſeq.
Mummolus abbas Elnonenſis 732 b, c, d, 748 f, 749 c, 761 c
† *Muroaldachus epiſc. Aldenſis* c d

N.

NAdab & Abia *celeſti igne perempti* 93 f
Naude (Petrus) Ordinis S. Pauli eremi- 413 d e f, 416 a d
Nazo, an nomen patri S. Joſue proprium? b c
Nerſes dux Juſtiniani imperatoris 231 a
† *Nectarius Viennenſis epiſc.* 371 a
Nehemius Strigonienſis epiſc. 503 c
† *Nepheus Id.* 116 c
Nephthali tribus 83 a, 88 d
Nepotianus epiſc. Claromontanus 439 f, 440 d
Neſtoriani hæretici XVIII a f, XIX a b c
† *Nicaſii reliquiæ* 119 f
† *Nicetius Lugdunenſis epiſc.* 372 f
Nicolaus I. Papa 291 b d
Nicolaus V. 534 f
Nicolaus epiſc. Cardinalis Oſtienſis, & Sedis Apoſtolicæ legatus in Hungaria 505 a
Nicolaus epiſc. Nemauſenſis 288 f
Nicolaus epiſc. Regienſis 781 e f, 789 a
Nicolaus Vitellus Cabenus epiſc. 102 a
Nigerus epiſc. Friſingenſis 432 f & ſeq.
Nithardus epiſc. Lexovienſis 688 a
Noe patriarcha 19 a
Normanni Galliam vaſtant ſeculo IX, 731 f & ſeq., 779 a, 782 d

Norge.

Notgerus seu Notkerus Leodiensis episcopus 664 b

Notgerus, vel Notgerus de Stabulo abbas S. Galli

Novatus (Joannes 4a) Ord. S. Francisci 4 f

Numa Pompilius rex Romulus xvi d, 933 c

Nun gis de S. Josse

† Nympha virgo M. 601 f

† Octavianus martir

† Octavianus Palestinus

Odericus filius S. Evrardi M.

† Odilia vel Othilia virgo in Alsatia 169 d, 170 a

† Odilo abbas Cluniacensis 288 b, 333 b c d

Odo Ebbo Ando & Haudo, abbas Stabulensis

Odo Britannie princeps Dolensis

† Odolfus miles 20 b, 23 d

Odo de Lemovicensibus

Oholi seu Hebron 31 e, 34 f, 37 c

† Olcanus seu Volcanus episcopus in Britannia 664 e, 665 a

Olympius vide Tarquinius

† Olympius diaconus xvii b c, xxiii b c

Omer I. episcopus Taruanensis 779 d, 780 d

† Opportuna abbatissa, soror S. Godegrandi Metensis episcopi 763 c f, 764 b

Orbe Ebo Mallinckrodius

Orlandus (Petrus) Ord. Carmelitarum

Orodius Modestus episcopus

Orofesi, Rangerius, Giulio & Sforza municipes apud Bononiam

† Orontius & Justus MM. 3 c

Orthus dux Hungarus 493 e, alias Otthus

Osee adunat S. Josue, antequam introiret ad explorandum terram Chanaan 7 a b, 9 d e f, 16 a b

† Oswaldus episc. Eboracensis 338 f

Otgerius vel Otgerus, Ambianensis episc. 188 d

Otho et Ithelhildis uxor Judith 577 d, 578 c

Otrebertus episc. Metensis 281 b a

Otrokocsi (Franciscus Furii) scriptor Hungarus 492 d

† Otto episc. Bambergensis 287 a b

Otto I. imperator 370 f, 392 b, 396 b, 473 f, 474 f, 475 c d e f, 476 a b c, 477 a, 478 c, 479 b c d e, 480 c

Otto II. 474 f, 475 e, 476 b, 477 b, 478 f, 479 b b c f,

Otto III. 473 f, 475 e f, 476 b, 501 a c

Ottocarus Bohemie rex

Otto Hungarie rex

Otto fatuta morte cæstimatus

PAlladius episc. Arelatensis in Synodo Agathensi damnatus

† Palmatius cultor

Panebrochius (Joannes) S. J. parasceuastes Bollandi

† Paphnutius

Paphnutii Martyrium

† Paschasius abbas Stabulensis 683 d, 686 b c d e,

Papolenus II. abbas Stabulensis

† Paris primus episc. Tornacensis

Paterius

Patricius

Paschalis Papa I.

Paschalis II.

Paschalis (Petrus) Leontiensis

† Paschalius Viennensis episc. 370 e f & seq.

† Paschalius Ratbertus abbas Corbeiensis 370 b

† Patricius Hibernorum apostolus 664 e f

Patrimonium quod barbare, alias Pecinaci & vicinalis compatus vocatur 407 f

† Paula 28 c, 31 b, 65 d, 74 e

Paulus Apostolus 3 c, 110 b, 160 a, 161 a, 162 a, 163 a, 164 a, 165 a, 166 a, 167 a, 168 a, 169 a, 170 a, 171 a, 172 a, 173 a, 174 a, 175 a, 176 a, 177 a, 178 a, 179 a, 180 a, 181 a, 182 a, 183 a, 184 a, 185 a, 186 a, 187 a, 188 a, 189 a, 190 a, 191 a, 192 a, 193 a, 194 a, 195 a, 196 a, 197 a, 198 a, 199 a, 200 a, 201 a, 202 a, 203 a, 204 a, 205 a, 206 a, 207 a, 208 a, 209 a, 210 a, 211 a, 212 a, 213 a, 214 a, 215 a, 216 a, 217 a, 218 a, 219 a, 220 a, 221 a, 222 a, 223 a, 224 a, 225 a, 226 a, 227 a, 228 a, 229 a, 230 a, 231 a, 232 a, 233 a, 234 a, 235 a, 236 a, 237 a, 238 a, 239 a, 240 a, 241 a, 242 a, 243 a, 244 a, 245 a, 246 a, 247 a, 248 a, 249 a, 250 a, 251 a, 252 a, 253 a, 254 a, 255 a, 256 a, 257 a, 258 a, 259 a, 260 a, 261 a, 262 a, 263 a, 264 a, 265 a, 266 a, 267 a, 268 a, 269 a, 270 a, 271 a, 272 a, 273 a, 274 a, 275 a, 276 a, 277 a, 278 a, 279 a, 280 a, 281 a, 282 a, 283 a, 284 a, 285 a, 286 a, 287 a, 288 a, 289 a, 290 a, 291 a, 292 a, 293 a, 294 a, 295 a, 296 a, 297 a, 298 a, 299 a, 300 a, 301 a, 302 a, 303 a, 304 a, 305 a, 306 a, 307 a, 308 a, 309 a, 310 a, 311 a, 312 a, 313 a, 314 a, 315 a, 316 a, 317 a, 318 a, 319 a, 320 a, 321 a, 322 a, 323 a, 324 a, 325 a, 326 a, 327 a, 328 a, 329 a, 330 a, 331 a, 332 a, 333 a, 334 a, 335 a, 336 a, 337 a, 338 a, 339 a, 340 a, 341 a, 342 a, 343 a, 344 a, 345 a, 346 a, 347 a, 348 a, 349 a, 350 a, 351 a, 352 a, 353 a, 354 a, 355 a, 356 a, 357 a, 358 a, 359 a, 360 a, 361 a, 362 a, 363 a, 364 a, 365 a, 366 a, 367 a, 368 a, 369 a, 370 a, 371 a, 372 a, 373 a, 374 a, 375 a, 376 a, 377 a, 378 a, 379 a, 380 a, 381 a, 382 a, 383 a, 384 a, 385 a, 386 a, 387 a, 388 a, 389 a, 390 a, 391 a, 392 a, 393 a, 394 a, 395 a, 396 a, 397 a, 398 a, 399 a, 400 a, 401 a, 402 a, 403 a, 404 a, 405 a, 406 a, 407 a, 408 a, 409 a, 410 a, 411 a, 412 a, 413 a, 414 a, 415 a, 416 a, 417 a, 418 a, 419 a, 420 a, 421 a, 422 a, 423 a, 424 a, 425 a, 426 a, 427 a, 428 a, 429 a, 430 a, 431 a, 432 a, 433 a, 434 a, 435 a, 436 a, 437 a, 438 a, 439 a, 440 a, 441 a, 442 a, 443 a, 444 a, 445 a, 446 a, 447 a, 448 a, 449 a, 450 a, 451 a, 452 a, 453 a, 454 a, 455 a, 456 a, 457 a, 458 a, 459 a, 460 a, 461 a, 462 a, 463 a, 464 a, 465 a, 466 a, 467 a, 468 a, 469 a, 470 a, 471 a, 472 a, 473 a, 474 a, 475 a, 476 a, 477 a, 478 a, 479 a, 480 a, 481 a, 482 a, 483 a, 484 a, 485 a, 486 a, 487 a, 488 a, 489 a, 490 a, 491 a, 492 a, 493 a, 494 a, 495 a, 496 a, 497 a, 498 a, 499 a, 500 a, 501 a, 502 a, 503 a, 504 a, 505 a, 506 a, 507 a, 508 a, 509 a, 510 a, 511 a, 512 a, 513 a, 514 a, 515 a, 516 a, 517 a, 518 a, 519 a, 520 a, 521 a, 522 a, 523 a, 524 a, 525 a, 526 a, 527 a, 528 a, 529 a, 530 a, 531 a, 532 a, 533 a, 534 a, 535 a, 536 a, 537 a, 538 a, 539 a, 540 a, 541 a, 542 a, 543 a, 544 a, 545 a, 546 a, 547 a, 548 a, 549 a, 550 a, 551 a, 552 a, 553 a, 554 a, 555 a, 556 a, 557 a, 558 a, 559 a, 560 a, 561 a, 562 a, 563 a, 564 a, 565 a, 566 a, 567 a, 568 a, 569 a, 570 a, 571 a, 572 a, 573 a, 574 a, 575 a, 576 a, 577 a, 578 a, 579 a, 580 a, 581 a, 582 a, 583 a, 584 a, 585 a, 586 a, 587 a, 588 a, 589 a, 590 a, 591 a, 592 a, 593 a, 594 a, 595 a, 596 a, 597 a, 598 a, 599 a, 600 a, 601 a, 602 a, 603 a, 604 a, 605 a, 606 a, 607 a, 608 a, 609 a, 610 a, 611 a, 612 a, 613 a, 614 a, 615 a, 616 a, 617 a, 618 a, 619 a, 620 a, 621 a, 622 a, 623 a, 624 a, 625 a, 626 a, 627 a, 628 a, 629 a, 630 a, 631 a, 632 a, 633 a, 634 a, 635 a, 636 a, 637 a, 638 a, 639 a, 640 a, 641 a, 642 a, 643 f, 644 a

Paulus monachus S. Egidii

Paulus Abdissa xxiii d e f

Paulus Ord. FF. Minorum

Paulus rebellium Avarie Gothorum rex victus

Paulus Ord. FF. Minorum

Pauthany (Petrus) Suessanus Jesuita

Pazzius

Pelagius mater S. Egidii

Penotilla Abdissa xxiii d e f

Perdeus episc. Lidensis

† Petrus apostolus 97 a, 110 b, 111 a, 112 a, 113 a, 114 a, 115 a, 116 a, 117 a, 118 a, 119 a, 120 a, 121 a, 122 a, 123 a, 124 a, 125 a, 126 a, 127 a, 128 a, 129 a, 130 a, 131 a, 132 a, 133 a, 134 a, 135 a, 136 a, 137 a, 138 a, 139 a, 140 a, 141 a, 142 a, 143 a, 144 a, 145 a, 146 a, 147 a, 148 a, 149 a, 150 a, 151 a, 152 a, 153 a, 154 a, 155 a, 156 a, 157 a, 158 a, 159 a, 160 a, 161 a, 162 a, 163 a, 164 a, 165 a, 166 a, 167 a, 168 a, 169 a, 170 a, 171 a, 172 a, 173 a, 174 a, 175 a, 176 a, 177 a, 178 a, 179 a, 180 a, 181 a, 182 a, 183 a, 184 a, 185 a, 186 a, 187 a, 188 a, 189 a, 190 a, 191 a, 192 a, 193 a, 194 a, 195 a, 196 a, 197 a, 198 a, 199 a, 200 a, 201 a, 202 a, 203 a, 204 a, 205 a, 206 a, 207 a, 208 a, 209 a, 210 a, 211 a, 212 a, 213 a, 214 a, 215 a, 216 a, 217 a, 218 a, 219 a, 220 a, 221 a, 222 a, 223 a, 224 a, 225 a, 226 a, 227 a, 228 a, 229 a, 230 a, 231 a, 232 a, 233 a, 234 a, 235 a, 236 a, 237 a, 238 a, 239 a, 240 a, 241 a, 242 a, 243 a, 244 a, 245 a, 246 a, 247 a, 248 a, 249 a, 250 a, 251 a, 252 a, 253 a, 254 a, 255 a, 256 a, 257 a, 258 a, 259 a, 260 a, 261 a, 262 a, 263 a, 264 a, 265 a, 266 a, 267 a, 268 a, 269 a, 270 a, 271 a, 272 a, 273 a, 274 a, 275 a, 276 a, 277 a, 278 a, 279 a, 280 a, 281 a, 282 a, 283 a, 284 a, 285 a, 286 a, 287 a, 288 a, 289 a, 290 a, 291 a, 292 a, 293 a, 294 a, 295 a, 296 a, 297 a, 298 a, 299 a, 300 a, 301 a, 302 a, 303 a, 304 a, 305 a, 306 a, 307 a, 308 a, 309 a, 310 a, 311 a, 312 a, 313 a, 314 a, 315 a, 316 a, 317 a, 318 a, 319 a, 320 a, 321 a, 322 a, 323 a, 324 a, 325 a, 326 a, 327 a, 328 a, 329 a, 330 a, 331 a, 332 a, 333 a, 334 a, 335 a, 336 a, 337 a, 338 a, 339 a, 340 a, 341 a, 342 a, 343 a, 344 a, 345 a, 346 a, 347 a, 348 a, 349 a, 350 a, 351 a, 352 a, 353 a, 354 a, 355 a, 356 a, 357 a, 358 a, 359 a, 360 a, 361 a, 362 a, 363 a, 364 a, 365 a, 366 a, 367 a, 368 a, 369 a, 370 a, 371 a, 372 a, 373 a, 374 a, 375 a, 376 a, 377 a, 378 a, 379 a, 380 a, 381 a, 382 a, 383 a, 384 a, 385 a, 386 a, 387 a, 388 a, 389 a, 390 a, 391 a, 392 a, 393 a, 394 a, 395 a, 396 a, 397 a, 398 a, 399 a, 400 a, 401 a, 402 a, 403 a, 404 a, 405 a, 406 a, 407 a, 408 a, 409 a, 410 a, 411 a, 412 a, 413 a, 414 a, 415 a, 416 a, 417 a, 418 a, 419 a, 420 a, 421 a, 422 a, 423 a, 424 a, 425 a, 426 a, 427 a, 428 a, 429 a, 430 a, 431 a, 432 a, 433 a, 434 a, 435 a, 436 a, 437 a, 438 a, 439 a, 440 a, 441 a, 442 a, 443 a, 444 a, 445 a, 446 a, 447 a, 448 a, 449 a, 450 a, 451 a, 452 a, 453 a, 454 a, 455 a, 456 a, 457 a, 458 a, 459 a, 460 a, 461 a, 462 a, 463 a, 464 a, 465 a, 466 a, 467 a, 468 a, 469 a, 470 a, 471 a, 472 a, 473 a, 474 a, 475 a, 476 a, 477 a, 478 a, 479 a, 480 a, 481 a, 482 a, 483 a, 484 a, 485 a, 486 a, 487 a, 488 a, 489 a, 490 a, 491 a, 492 a, 493 a, 494 a, 495 a, 496 a, 497 a, 498 a, 499 a, 500 a, 501 a, 502 a, 503 a, 504 a, 505 a, 506 a, 507 a, 508 a, 509 a, 510 a, 511 a, 512 a, 513 a, 514 a, 515 a, 516 a, 517 a, 518 a, 519 a, 520 a, 521 a, 522 a, 523 a, 524 a, 525 a, 526 a, 527 a, 528 a, 529 a, 530 a, 531 a, 532 a, 533 a, 534 a, 535 a, 536 a, 537 a, 538 a, 539 a, 540 a, 541 a, 542 a, 543 a, 544 a, 545 a, 546 a, 547 a, 548 a, 549 a, 550 a, 551 a, 552 a, 553 a, 554 a, 555 a, 556 a, 557 a, 558 a, 559 a, 560 a, 561 a, 562 a, 563 a, 564 a, 565 a, 566 a, 567 a, 568 a, 569 a, 570 a, 571 a, 572 a, 573 a, 574 a, 575 a, 576 a, 577 a, 578 a, 579 a, 580 a, 581 a, 582 a, 583 a, 584 a, 585 a, 586 a, 587 a, 588 a, 589 a, 590 a, 591 a, 592 a, 593 a, 594 a, 595 a, 596 a, 597 a, 598 a, 599 a, 600 a, 601 a, 602 a, 603 a, 604 a, 605 a, 606 a, 607 a, 608 a, 609 a, 610 a, 611 a, 612 a, 613 a, 614 a, 615 a, 616 a, 617 a, 618 a, 619 a, 620 a, 621 a, 622 a, 623 a, 624 a, 625 a, 626 a, 627 a, 628 a, 629 a, 630 a, 631 a, 632 a, 633 a, 634 a, 635 a, 636 a, 637 a, 638 a, 639 a, 640 a, 641 a, 642 a, 643 f, 644 a

† Petrus episc. Alexandrinus M.

Petrus episc. Valentinensis

Petrus diaconus amanuensis S. Gregorii Magni 411 e

Petrus diaconus Judæus Ecclesiæ Neapolitanæ miraculum SS. Manueti & Apri 631 c d, 634 f, 635 a b

Petrus Hungarie rex 492 d, 493 b, 496 b, regnat S. Stephano ex fratre, usque sæculum 1553. a &c. seq.

Petrus Amerius quartus Generalis Ord. M. de Martimort

Petrus abbas Cellensis ac dein Carnotensis 782 d

Petrus Pithœus compilator Annalium Fuldensium

Petrus Vallicellensis Ord. FF. Minorum

Phabrio Agrigentinorum tyrannus 131 a, 134 b

Phalitus primus Hungarus

Phanuel pater S. Annæ prophetissæ 96 c f, 97 a

Phamelita a S. Gedeone gentis

Phara, pons, quo castitatem S. Gedeon Madianitarum castra explorando

Pharamorus Jabinah

Philippus Ebroicensis episc.

Philippus Papiensis episc.

Philippus abbas S. Hippolyti in Hungaria

Philippus II. Hispaniæ rex

Philippus III. ejus Primus

Philippus IV.

Philo historicus Judæus

Philo Byblius, Pseudo-Phil

Philocteus sacerdos Jovis Pontificis

Pibo

Pibo *epiſc. Tullenſis* 617 e, 618 d, 632 e, 633 e d, 634 d, 655 f, 656 a b c d,
Pierantonius (*Dominicus*) *S. J.* 378 f
Pierre (*Dionyſius le*) 194 e, 196 d
Piligrinus *Lauracenſis epiſc.* 474 e f, 475 d e, 476 b & ſeq., 480 b f
Pimentel (*Joannes*) *Benaventi comes* 227 b
Pingre (*Joannes Baptiſta*) *canonicus Ambianenſis* 296 d
Pipinus *rex Francorum* 342 b d e, 451 e, 453 b c
Pipinus Heriſtallus *dux Francorum* 684 e f
Pippinus *filius Caroli Magni* 463 e
Piſanus (*Lucas*) *rector parochiæ S. Priſci* 103 f
Pius *Papa* II. 456 d
† Placidus *presbyter* 207 d
Placidus *abbas Fraxinellenſis* 422 c
Placidus *abbas Ettalenſis* 422 c
Plato *philoſophus* 769 b
Pluto *deus inferni* 147 b
Polycarpus *epiſc. Adrametinus* 133 f, 134 a b
†† Pontianus & Benignus *MM.* 336 b
Pontius *Vaſionenſis epiſc.* 449 c, 454 d, 456 d
† Poppo *abbas Stabulenſis* 688 a
† Porphyrius *epiſc. Gazenſis* xxiv c d
†† Potentianus & Altinus *epp. MM.* 254 a
Præmon *epiſt. Tullenſis* 621 d, 622 b
Prigonius *nominatus abbas, qui S. Aigulpho ſucceſſit Lerins* 741 b c, 747 a
Priſcianus *Grammaticus* 562 e f
† Privatus *epiſc. Gabalitanus Martyr* 301 f, 302 c
Prochnii *vel* Prochui *victus a S. Stephano Hungariæ rege* 567 d e f
Publii *diaconiſſa* xxii f, xxiii a b

Q

QUadi 462 e
† Quartus *epiſc. Capuanus* 504 f & ſeq.
† Quintus *epiſc. Capuanus* 504 f & ſeq.
Quirinus *abbas Tegenſeenſis* 422 c, 423 e
Quotvultdeus *Carthaginenſis epiſc.* 212 f, 213 a

R

RAbanus *Maguntinus epiſc.* 119 f, 120 a, 548 a
Rabula *epiſc. Edeſſenus* vi a
† Radegundis *Francorum regina* iv f, v a b, xxiv a; *reliquias accepit ex Oriente* 350 a & ſeq.
Radla *diſcipulus S. Adalberti Pragenſis epiſcopi* 481 d
† Ragenfredis *virgo* 339 e
Rahab, *quæ occultavit exploratores Jeriche* 3 d, 28 e f, 36 a b, 37 c d, 98 c
Rainaldus *abbas S. Manſueti* 631 e, 633 a
Rainardus *abbas S. Petri Vivi* 756 e, 757 e f
Rainardus *comes Senonenſis* 757 f 758 a
Rainardus *alter comes Senonenſis* 757 f, 758 a
Ranzanus (*Petrus* (*ex Ord. Prædicatorum Lucerinus epiſcopus ſcripſit Epitomen rerum Hungaricarum* 461 b c
Raphael *Volaterranus ſcriptor* 232 e, 390 d e
Ratta (*Carolus della*) *canonicus Capuanus* 104 c, 105 f
Ravengerus *abbas Stabulenſis* 712 b c, 714 b c, 719 d
† Raymundus *epiſc. Balbaſtrenſis* 344 e f
Raymundus *epiſc. Toloſanus* 344 c
Raymundus *comes Toloſanus* 287 d
Raynerius *patriarcha Antiochenus* 779 a b c
Rebe *rex Madianitarum* 22 d
Reccaredus *Wiſigothorum ſeu Hiſpaniæ rex* 293 c d
Recem *rex Madianitarum* 22 d
Reginaldus *Bellovacenſis epiſc.* 190 b, 195 f
Reginaldus (*Rupertus*) *monachus Altivillarenſis* 276 f
Reginaldus *Ord. FF. Prædicatorum* 776 c d
† Regulus *epiſc. & mart.* 241 b c c f, 242 a b d, 389 f, 391 b d f, 393 a b, 394 b, 395 c e
† Remaclus *epiſc. Trajectenſis* 338 c, 627 a 635 c f
† Remedius *al.* Romadius *abbas* 5 e
† Remigius *Remenſis epiſc.* 219 b, 222 a, 272 c, 279 f, 280 e
Remus *an urbis Remenſis conditor?* 226 e 228 b e
† Reolus *Remenſis epiſc.* 267 c, 268 f, 269 b d f, 274 a c d, 275 e & ſeq., 276 b, 278 c, 279 b, 282 a c f, 283 e f, 601 f
Reovalis *presbyter reliquias portas ex Oriente* 350 a b
Reſtituta *relicta cujuſdam ſenatoris* 135 a, 139 d e f, 140 a b, 146. b & ſeq.
Rhadamanthus *judex inferni* 147 b
Rhoe (*J. F. baro de*) *cantor S. Servatii Trajectenſis* 586 d e f, 587 a b
Ribera (*Joannes*) *archiepiſc. Valentinus* 227 b c
Richardus L. *rex Angliæ* 578 f, 580 e
Richardus *epiſc Virodunenſis* 688 a
Richardus *abbas S. Eparchii Engolismenſis* 532 c
Richardus *abbas Virodunenſis* 532 c
Richardus *monachus* 286 e f
Richertus *ſucceſſor S. Lupi epiſc. Senonenſis* 251 f, 252 a b c d e f, 253 a
Richter (*Hieronymus*) *Ordinis Præmonſtratenſis ſcripſit Vitam Germanicam S. Veremæ* 159 d
Richoinus *monachus. Vide* Briconius.
Rictius Varus *perſecutor Chriſtianorum* 122 c, 128 a
Riencourt (*Alexander le Scelliер de*) *decanus Ambianenſis* 193 c, 195 d, 196 c d
Rigomarus *abbas Floriacenſis* 732 b
Rigomirus *abbas Lerinenſis, a multis creditus ſucceſſor S. Aigulphi* 741 b c, 746 c, 754 a c
Robertus *archiep. Aquenſis* 292 c
Robertus *Batbonienſis epiſc.* 190 b, 194 f
Robertus *Magantinus epiſc.* 477 c, 478 c
Robertus *rex Franciæ* 366 e f
Robertus *Normannorum dux* 533 c d
Roccaſdinus (*Alexander*) *Ravenna tranſmiſit notitias de S. Euphemia V. M.* 606 d e
† Rodeſindus *vel* Roſendus *epiſc. in Hiſpania* 2 c
Rodulphus *rex Francorum* 756 a, 757 c d
Roſridus *monachus Caſinenſis* 132 d e, 144 c e
Rogerius Cajetanus *abbas S. Stephani* 418 b
Rogerius *Siciliæ rex* 419 e
Rogerius Bernardi *comes Foxenſis* 344 c
Rogerius II. *comes Foxenſis* 344 c d e
Rogerus *epiſc. Tullenſis* 635 e
Rolandinus *ſcriptor antiquus* 781 c d
Rollo *dux Normannorum deinde converſus* 757 b
Romanus Argyrus *imperator Græcus* 534 e
Romanus *Conſtantini filius imperator Græcus* 473 e f, 509 a
Romanus Lacapenus *imperator Græcus* 473 c f
† Romulus *abbas S. Baudelii* 296 e
Rorico *Ambianenſis epiſc.* 182 b, 189 a
Roſa (*Joſephus de*) *Canonicus Capuanus* 104 c, 105 f, 107 b
Roſanus (*Nicolaus*) *Societatis Jeſu* 106 b c

† Roſendus. *Vide* Rodeſindus.
Roſſi (*Philippus*) *canonicus Capuanus* 104 e, 105 f, 106 b c, 107 b
Roſtagnus *archiep. Arelatenſis* 292 e
Rubeo *tribus* 23 d e, 29 b c d e, 31 f, 32 a, 33 f, 62 e, 66 c d e f, 67 a b e
Rubianus *epiſc. Comenſis* 668 e f
Robruckius *legatus S. Ludovici Gallorum regis ad Tartaros* 465 e
Rudolphus I. *imperator* 174 a e
Rudolphus II. *Burgundiæ rex* 170 a, 501 e
Rudolphus III. *Burgundiæ rex* 170 a
Rudolphus *Rudolphi I. imperatoris filius* 174 e
† Ruffinæ *corpus in abbatia Marquette prope Inſulas* 4 d
† Rufus *epiſc. Capuanus* 100 d e f, 104 d e f
Ruffi 476 b
Ruth *uxor Booz* 3 d, 98 e
Rutilius Claudius Numantianus *poeta paganus* vi *ſæcult* 739 b

S

SAbaticr (*Petrus*) *epiſc. Ambianenſis* 194 a & ſeq., 197 d & ſeq.
Salernus (*Andreas*) *canonicus Capuanus* 104 e
Salianus (*Jacobus*) *S. J. Annalium eccleſiaſt. veteris Teſtamenti ſcriptor refutatur* 21 e d e f, 22 a, 27 a b, 40 f, 68 e d e f, 69 a b c 73 e f
Salmana *rex Madianitarum* 83 d, 88 e f, 90 b c d e f, 91 a d e
Salmeron (*Marcus*) 44 *Generalis Ord. B. M. V. de Mercede edidit Acta B. Petri Armengol* 333 a b d, 335 b d
Salmon *filius Nahaſſon* 37 d
Salomon *rex, filius Davidis* 20 f, 72 b c d
Salomon *Hungoriæ rex* 513 c & ſeq., 516 d e & ſeq., 536 b; *regno cuatus* 555 b c, 573 a e
Salphaad *filiorum portio* 62 e
† Salvius *Albigenſit epiſc.* 187 a c, 188 a & ſeq.
† Salvius *epiſc. Ambianenſis* 177 e f, 183 f & ſeq.; *vita ejus diſcutitur* 187 a & ſeq.
Samſon *Iſraelitarum judex* 3 c d, 72 c, 77 f, 78 a
† Samuel *prophcta* 3 d, 72 c, 77 f, 78 a
Sanctius Major *Navarræ rex* 346 a & ſeq.
Saphadinus, *al.* Saphidinus *&* Salphadinus, *Soldanus Damaſci* 577 b c, 579 e, 582 a
Sara *uxor Abrahami* 2 f
Saraceni 293 a b, 295 e, 296 d e, 346 b & ſeq., 350 c d e
Sarmatæ 462 e
Sarolta *ducis Tranſilvaniæ filia probabilius mater S. Stephani regis Hungariæ* 488 b
† Saturninus *epiſc. Toloſanus* 176 b, 621 a
Saul *rex Iſraelitarum* 10 d, 50 a
† Scellanus *lepreſus* 3 e
Scheppers (*F.*) *S. Petri Lovanienſis decanus* 583 d, 584 d
Schinoſi (*Joſephus*) *epiſc. Caſertanus* 105 e & ſeq.
† Scholaſtica *ſoror S. Benedicti abbatis* 244 a. *Vide* † Benedictus.
Schottus (*Andreas*) *ſcripſit Pruſſiam Chriſtianam* 485 e: *refutatur* ibid. & ſeq.
Schwarz (*Godofredus*) *ſcripſit heterodoxus* 456 c f, 461 d a f; *refutatur* 457, 458; *item* 473 & ſeq., 483 & ſeq., 498 & ſeq., 507 f & ſeq., 544 d & ſeq.
Scylitzes (*Joannes*) Curopalates *ſcripſit Græcus* 472 b & ſeq.
Sebaſtianus *archiepiſcopus Strigonienſis* 521 f, 522 a b e d, 566 f
Secundianus *epiſc. Arianus in Synodo Aquilejenſi damnatus* 371 d e
† Secondinus *Æcauenſis epiſc.* 142 c
Sehon *rex Amorrhæorum* 20 b, 83 d, 29 b
Sem *filius Noe* 49 a
Senecius *vel* Seveccius *non fuit epiſc. Senonenſis* 250 f, 252 a, 253 a
Seraphinus *archiep. Strigonienſis* 547 b, 558 d
† Serenicus *aut* Cerenicus *diaconus & monachorum potee* 772 e
† † Sericus, Lucas, Nepos, Joannes *quinam ſint, diſquiritur* 600 a b
† Servatius *Tungrenſis epiſcopus cathedram ſuam Trajectum tranſtulit* 676 b c d
Sewallus *epiſc. Eboracenſis* 4 e
Sewinus *vel* Seguinus *archiep. Senonenſis* 756 d e f, 757 e f, 759 d e
Siclinus, *aliàs* Sindinus, *epiſc. Senonenſis* 660 b c d
† Siffridus *Carpentoractenſis epiſc.* 458 b c
† Sigebertus *Francorum rex in Auſtraſia* 270 b f, 673 f, 674 a b, 678 c, 680 a & ſeq., 684 a, 693 b, 694 b, 695 f
Sigibodus *archiep. Narbonenſis* 292 e
† Sigiſmundus *Burgundionum rex* 501 d, 553 e f
† Sigolious *abbas Stabulenſis* 686 e
† Silveſter *Papa* I. 410 c, 508 e, 623 e f
Silveſter *Papa* II. *coronam regiam, altaque privilegia S. Stephano Hungariæ regi concedit* 503 b & ſeq., 507 a & ſeq., 510 f & ſeq., 566 b c, 567 c; *epiſtola ipſius ad S. Stephanum oſtenditur authentica* 517 f & ſeq.
† Simeon *prophcta* 98 f, 99 a b
† Simetrius *presbyter M.* 708 b, 711 a, 721 e
Simon I. *dux Lotharingiæ* 633 a b
Simon *comes Monſfortius dux crucefignatorum contra Albigenſes* 343 f, 344 b
Simon Leprolus 100 b
† Simplicius *epiſc. Veronenſis* 661 e
Sindebaldus *comes Tullenſis* 649 b, 650 a
† Sindulphi *eremitæ Vita ab Almanno ſcripta* 268 a; *reliquiæ* 275 b c
Siſinnius *diſcipulus S. Elpidii abbatis* 383 b, 386 c, 388 b
† Sixtus *Papa* I. 122 b
† Sixtus II. 122 b
Sixtus IV. 454 f, 456 a
Slavi *aut* Slavini 462 b d, 464 a f, 465 a b, 476 b
Soccotbæi *ob negatum commeatum a S. Gedeone puniti* 90 b c e
Sonnatius *Remenſis epiſc.* 118 f
† Sophia *virgo M. in diœceſi Mindenſi Officio eccleſiaſtico honorata, ſed alienda iguota* 600 f, 601 a
† Soter *Papa* x a
Stellatus (*Balthaſar*) *canonicus & decanus Capuanus* 104 e, 105 f, 107 c
† Stephanus *protomartyr dicitur apparuiſſe matri S. Stephani Hungariæ regis* 483 a, 484 d & ſeq., 564 a
† Stephanus *Hegumenus* 597 f, 598 a
Stephanus *Papa* IV. 698 e
Stephanus *primus epiſc. Veſprimienſis* 522 d e
Stephanus *Lugdunenſis epiſc.* 365 e
Stephanus *cognomento* Henricus, *comes Campaniæ & Bleſorum* 758 d e, 759 d e
† Sturmius *abbas Fuldenſis canonizatus* 558 b

Suevi 462 f
† Sulpitios *Bituricenſis epiſc.* 670 a, 671 f, 672 c d e, 683 b
Sur *rex Madianitarum* 22 d
Surius (*Laurentius*) *edidit Vitam S. Stephani non ſatis accurate* 458 d, 460 d
Swantoplucus, *al.* Sphendoplocus *Moraviæ rex. Vide* Zwendebaldus.
† Syagrius *epiſc. Auguſtodunenſis* 337 a
† Symeon Stylita *ſenior* a b, 203 c f, 204 a & ſeq., 205 a d
† Symeon Stylita *junior* 203 c f, 598 b
† Symeon *presbyter & archimandrita* 203 f
† Symeon *ſolitarius in Lotharingia* 598 b
Symeon *præfectus arcis Strigonienſis* 495 d

T

TApperos (*Ruardus*) *doctor Lovanienſis & S. Petri ibidem decanus* 583 a b
Tarcaizos *filius Arpadi Hungarorum ducis* 467 e
Tartari 495 d
† Terentianus *Dertonenſis non alius a* S. Terentiano *Tudertino epiſc.* 109 f & ſeq.
Teuſridus *epiſc. Tullenſis* 621 d, 622 b
Thale *tritavus S. Joſue* 7 d e
Thazo *atavus S. Joſue* 7 d a
Thare *pater Abrahami patriarchæ* 69 a
† Thecla *mater duodecim Fratrum MM.* 134 f, 138 f, 139 a, 144 f
Theobaldus *abbas S. Manſueti prope Tullum* 618 a, 631 d e, 633 a, 658 d
Theobaldus *abbas S. Columbæ* 254 c
† Theodardus *Trajectenſis epiſc.* 670 a, 678 f, 682 d & ſeq., 695 b, 696 a
Theodardus *archiep. Narbonenſis* 345 c d e
Theodardus *monachus in Dania* 4 b
Theodatus *Italiæ rex* 510 a
Theodebertus *Francorum rex* 510 d e
† Theodefridus *Ambianenſis epiſc.* 185 d e f & ſeq.
Theoderamous *nobilis Gallus, non vero frater S. Nivardi epiſcopi Remenſis* 269 d e, 172 f, 173 a f, 174 a a; *monachus factus* 174 c, 282 a c
† Theodoricus *abbas Andagineuſis* 285 f, 286 a
Theodoricus I. *Metenſis epiſc.* 210 f, 644 a
Theodoricus *Trevirenſis epiſc.* 477 c
Theodoricus III. *Francorum rex* 184 c f, 452 f, 684 e f, 740 b c, 755 d
Theodoricus *Gothorum ſeu Italiæ rex* 291 c, 293 d & ſeq., 391 c, 399 a b c
Theodoricus *Childeberti filius Burgundiæ rex* 184 c f, 185 b, 250 c e, 258 d e 259 b c
Theodorus *epiſc. Senonenſis* 660 b
Theodoros *princeps Hunno-Avarorum* 463 f, 464 a
Theodorus *pater S. Ægidii abbatis* 299 e
Theodoſius I. *imperator legem ſert contra diaconiſſas, quam dein partim abrogat* XIV. b c e f, XV a b c
Theomarus *abbas S. Manſueti* 631 d a, 632 e f, 633 c d e, 655 a f, 656 a
Theophylactus *patriarcha Conſtantinopolitanus* 469 f
Theoſebia *S. Gregorii Nyſſeni ante epiſcopatum conjux* XII d
Theotimus *vel* Timotheus *anachoreta* 241 c
Thiers (*Joannes Baptiſta*) *ſcripſit Diſſertationem de corpore S. Firmini conf.* 182 c, 197 f, 298 a
Thietmarus *abbas Helmwvardesbuſenſis* 687 c, 690 a & ſeq.
Theola *Iſraelitarum judex* 3 c d, 72 c
† Thomas *Doctor angelicus S. Gedeonem peccati rem faciem reſellitur* 84 a & ſeq.
Thomas *ſeu* Thomaſuccus *Ord. FF. Minorum* 596 a b c
Thwrocz (*Joannes de*) *ſcriptor Hungarus* 458 c, 461 a b c
† Tillo *diſcipulus S. Remacli* 673 c f, 674 b e
Tillemontius *refutatus* 175 f & ſeq., 212 b & ſeq., 234 c f, 235 a b, 370 f & ſeq.
Tilpious. *Vide* Turpinus.
Timo *diaconiſſa* XXII a b
Timotheus *S. Baſilis oborepiſcopus* 385 b c, 386 a, 387 b
Tolbertus Colalius *pater B. Juliannæ virg.* 306 f, 312 e
Toſtati (*Alphonſi*) *epiſcopi Abulenſis ſententiæ improbantur* 16 f 17 a & ſeq., 26 c, 38 f, 39 a b, 68 c d e f, 69 a b c, 80 c, 84 a & ſeq., 86 c f, 87 a b e c
Totila *Gothorum rex* 224 f, 228 a b f, 230 b c e f, 231 a c, 232 a c, 236 a b c de f. 237 a b, 242 b c d e, 391 b c, 392 a c d, 399 f, 400 b c d
Toxus *vel* Taxun & Taxis *dux Hungarorum, & avus S. Stephani* 467 d e
Traſamundus *rex Wandalorum* 212 f, 223 c, 232 f, 233 b c d e f, 235 d, 391 c, 392 e 399 a b, 400 c
Trincius Trincii *Fulginii Tyrannus* 595 c c; *miro modo punitus* 596 a b c
Triforicus *epiſc. Tullenſis* 621 d, 622 a
† Trudo 676 f, 679 b & ſeq, 693 c, 694 d
Turci 467 a, 495 d
Turpious, *al.* Albaous, Alpious, Olpinus & Tilpious *epiſc. Remenſis, ut ferunt*, 338 d e f
Tyrbenus *dux Eydorum* 390 e

V

VAlens *imperator* 466 a
Valentinianus I. *imperator* 180 d
Valentinianus III. 398 b, 400 a f
Valerianus *epiſc. Argentoratenſis* 377 c f
Valentinus *presbyter* 364 b
Valerianus *imperator* 132 a, 533 d, 138 b & ſeq.
Valerianus *judex ſub Maximiano Herculio* 129 c e, 134 b c & ſeq., 142 f, 147 d & ſeq.
Valerius *Hipponenſis epiſc.* 452 c
Vardæus (*Hugo*) *Hibernus ex Ord. FF. Minorum multa de S. Manſueto documenta Bollando communicavit* 617 f, 618 a b c d
Vazul *patruelis S. Stephani regis Hungariæ* 492 c, 553 c & ſeq., 554 a b
† Udalricus *Auguſtanus epiſc.* 169 c; *canonizatus* 558 a
Udo *epiſc. Tullenſis* 617 d e, 635 c f
Venantius *Ord. FF. Minorum* 4 f
† Venerandus *epiſc. Arvernorum* 439 f, 440 d
Ventura *Ord. FF. Prædicatorum* 777 b c d
Verazius (*Antonius*) *archiepiſcopus Strigonienſis* 518 c d, 519 b
† Veredemos *aut* Veredemius *eremita* 290 a c, 296 b; *idem forſan cum* Veredemo *ep. Aventicenſi* 297 c & ſeq.; *de eodem* 300 c & ſeq., 301 a, 451 e f
Veremuodus *rex Legionis* 346 a
Veriſſimus *Lugdunenſis epiſc.* 180 e

Verosia, Volasia & Volosia. *Vide* Eulosia.
Vestales *virgines apud gentiles Romanos* XVI d e
Ugbellus (*Ferdinandus*) *missi eloginm S. Constantii* 244 f
† Ugo *episc. Volaterranus* 397 e, 401 c, 406 b
† Viator *socius S. Justi Lugdunensis* 366 c d e f, 368 b c d e, 372 c d, 373, e, 375 c
† Victor *episc. Cenomanensis* 220 a & seq.
† Vlator *M. ex Legione Thebæa* 159 e f, 160 a e, 164 e
† Victor *alter ejusdem legionis* 159 f, 160 e f
† Victor *Maurus M.* 405 e, 408 e
Victor *tribunus in Africa sub Maximiano* 140 b c, 147 d & seq.
† Victorici *reliquiæ* 188 d, 190 e
Vigilius *Papa* 175 c, 179 b c, 180 f
Vilman (*Antonius Adrianus*) *canonicus Ambianensis* 196 d
Vischer (*L. I. A. de*) *vicarius generalis Mechlinienſis in absentia archiepiscopi* 586 e
† Vitaliaous *episc. Capuanus quis?* 598 c d
Vitalianus *Papa* 175 b, 686 c
Vitalis Michael *npisc. Castellanus* 313 b c, 314 c f
Vitalis *abbas Fredelacensis* 344 a b
Uladislaus *Hungariæ rex* 557 c
Ulmus (*Fortunatus*) *monachus Casinensis auctor Vitæ S. Cosmæ eremitæ* 440 c f, 441 a & seq.
Ulizindur *consanguineus Attilæ Hunnorum regis* 463 a
Urbanus *Papa* II. 292 f, 312 b
Urbanus III. 667 a b
Urbanus IV. 285 b
Urbanus VIII. 163 e, 326 e d e, 379 c
† Ursus *martyr legionis Thebææ* 159 f, 160 f
Ursus *episc. Tullensis* 621 c f, 622 a
Vulcanus *fabulosus ignis deus* 147 b

W

† WAlaricus *abbas* 185 e e, 188 d f
Walprandus *episc. Lucensis* 237 e f, 238 a
Wamba *seu* Wambaous *Gothorum seu Hispaniæ rex* 294 b c, 296 a b c. *Vide* Flavius.
Wandali 231 b, 391 b, 392 a c d e, 393 a b c, 394 b c d e f, 395 c e, 396 a b, 397 f 398 a b c, 399 c & seq., 462 e f
Wencellinus *dux exercitus S. Stephani regis* 493 c d e f
Wenceslaus *Bohemiæ rex* 505 b
Wenceslaus *Wenceslai regis filius* 505 b
Wenilo *archiep. Senonensis* 253 e
Werinfridus *abbas Stabulensis* 714 b c
Werinharius *Argentoratensis episc.* 539 d
Wibaldus *abbas Stabulensis* 690 d e f
Wicbodo *canonicus Bambergensis* 287 b
Wider (*Matthæus*) *Societatis Jesu rector Solodorensis* 161 a b
Wido *comes Tullensis* 646 a f
Widricus *abbas S. Apri, auctor Vitæ S. Gerardi episcopi Tullensis* 629 a b f, 630 a, 651 c d
† Wilfridus *episc. Eboracensis* 337 f
Willegisus *Moguntinus episc.* 495 f
Willelmus. *Vide* Guilielmus.
† Willibaldus 32 d
† Winebaudus *abbas* 250 e f, 251 a, 252 d, 253 b, 260 e f, 261 a b d e, 264 b
Winemannus *abbas S. Remigii* 756 e, 757 f, 758 a
Wisigothi *Ariani* 222 a, 295 c
Wittikindus *monachus & historiographus* 474 d
† Wolfgangus *prædicat apud Hungaros* 480 a b c; *fil Ratisbonensis episcopus* ibidem c d e; *de eodem* 481 a, 489 e, 500 a, 501 b c
Wolfgangus *abbas Michaelfeldensis* 422 a b c

X

XImenius (*Franciscus*) *episcopus Toletanus* 292 e

Z

ZAbulon *tribus* 83 e, 84 a
Zadorius (*Joannes*) *præfectus arcis S. Martini in Hungaria* 495 e
Zama *Saracenorum in Hispania gubernator* 296 e
Zaraias *Pontifex tempore S. Gedeonis* 94 c e
Zeb *rex Madianitarum* 83 d, 88 e, 89 d f
Zebee *Madianitarum rex* 83 d, 88 e f, 90 b c d e f, 91 a d e
Zode (*Georgius*) *Ordinis S. Benedicti* 424 b
† Zoerardus, *aliàs* Andreas, *eremita in Hungaria* 496 e, 497 c d, 565 f, 567 b
Zoltan *princeps Hungarus* 467 d e
Zoltan *item Hungarus, sed verisimiliter alius* 525 f, 526 a b c
Zonaras (*Joannes*) *scriptor Græcus* 472 b & leq., 473 b c
Zwendebaldus *aut* Zwentibaldus *Moraviæ rex* 464 c d, 468 c d e
†† Zozimus & Sabatius *monachi* 600 e f

INDEX TOPOGRAPHICUS

A

ABarim, series montium in Arabia Petræa 59 e, 25 d e f
Abelmehula, locus in Palæstina cis Jordanem 88 b
Abelsatim, locus in planitie Moab 19 e
Abladana *seu* Bladana, locus prope Ambianum, *ubi ecclesiam B. Mariæ Virgini exstruxit S. Firminus episc. in eadem sepultus* 179 d, 181 a e f, 182 a,
Acaonum *vel* Agauoum, locus Vallesiæ ad Rhodanum 160 f
Accadia, vicus Italiæ 136 c
Aecaron, urbs & satrapia Philistinorum 316 a
Achcruntia, urbs Italiæ in Lucania 135 f
Achor, vallis in agro Hierichuntino 39 e
Achsaph, Chananææ urbs 58 d
Acco. *Vide* Ptolemais.
Adom, urbs in ripa Jordanis 31 f
Adrianopolis, urbs Thraciæ. *SS. Aithala & Ammon MM.* 358 b
Adrumetum, Metropolis provinciæ Byzaecnæ in Africa 133 f, 134 f
Æcæ *al.* Æcana & Ecana (*nunc* Troja) urbs Apuliæ in Italia 136 a e, 142 a b e d, 152 a e
Æculanum. *Vide* Feliquentum & Quintodecimum.
Ægyptus, regio Africæ. *In ea natus S. Josue Israelitarum dux* 8 e. *Ad ejus tremum secedit S. Justus episc. Lugdunensis ibique moritur* 373 c e f
Ælia Capitolina, Hierosolyma *ab Adriano imp. instaurata* 111 b
Africa, *in quam Chananæi migrarunt* 61 d e f. *B. Petrus Armengol remanet in pagnis pro lytro captivorum* 319 e. *Eam obtinent Wandali* 393 b e
Agedincum *vel* Agendicum, *Vide* Senones.
Agrigentum (*Gergenti*) urbs Siciliæ 134 d
Agromento, castrum Lucaniæ. *Vide* Grumentum.
Aialon, vallis in Chananæa. *Lunæ cursum sistit S. Josue* 51 e, 52 b
Alamanoiscæ *vel* Alemannicæ (*Almeneschen*) parthenon agri Sagieosia in Normanoia 767 a e
Alba Græca *seu* Belgradum, urbs in limitibus Serviæ & Hungariæ 538 e f, 539 a
Alba Julia (*Weissenburg*) urbs Transilvaniæ 470 f, 569 f
Alba Regalis, urbs Hungariæ *a quo condita?* 527 e f. *Ibi sepultus S. Stephanus rex in ecclesia, quam Deiparæ Virgini construxerat* 552 d e f
Albia & Albis, fluvius Germaniæ 119 e f
Alcarazium, opp. Hispaniæ 4 f
Alentum, villa regalis in Gallia 261 d
Alexandria ad Issum (*Alexandretta*) urbs in confinio Syriæ & Ciliciæ. *S. Aristion vel Aristeus ep. M. An plures?* 613 d e & seq.
Algovia, pars Sueviæ in Germania 163 c
Alsatia *ab Hungaris invasa* 469 e
Alta petra (*Haute pierre*) locus prope Medianum monasterium 635 d e
Altahenle monasterium in Bavaria 528 d e
Altissiodorum (*Auxerre*) urbs in ducatu Burgondiæ 257 a
Altivillarense cœnobium Galliæ in Campania. *S. Nivardus archiep. Remensis* 367 b e e, 276 f
Aluta (*Alt*) fluvius Transilvaniæ 471 d
Amaruoe, Amatim *&c. insula incognita & fortasse fictitia* 739 f, 743 e, 753 e
Ambianum (*Amiens*) urbs Galliæ in Picardia. *S. Firminus ep.* 175 b, 180 b c
Amblava, vicus in Tungrorum finibus 71 s a
Anab, urbs in montibus Juda 57 a
Ancon *seu* Ancona, urbs Italiæ 307 b
Andelagina, vicus in Gallia, *ubi exsulavit S. Lupus archiep.* 260 b, 262 a a
Anisus *vel* Aoasus (*Ens*) fluvius Norici 462 b
Aotiochia. *S. Timotheus M.* 358 b e
Antiochia, urbs Syriæ 114 a
Antooia. *Vide* Volaterræ.
† Antonioi monasterium in Valle nubili provinciæ Rutenensis 342 a b, 348 b
Antricum. *Vide* Altissiodorum.
Antunnacum (*Andernach*) opp. Germaniæ 721 c
Apamea, urbs Syriæ. *S. Antoninus M.* 340 a f, 341 c d e f, 349 a, 350 d e f
Apamia *seu* Apamiæ (*Pamiers*) urbs Galliæ Narbonensis 341 b. *S. Antoninus M. patronus* 343 b e & seq., 344 e, 349 a b d
Apenninus, mons Italiæ 135 d
Aphec, orbs Chananææ duplex 57 f
Apulia (*la Puglia*) regio Italiæ 130 c, 135 d, 136 a b, 142 a e f
Aqua Putrida, *olim* civitas Italiæ. *Reliquiæ S. Prisci* 218 c
Aquæ duræ. *Vide* Zurzachum.
Aquæ Helvetiæ (*Baden*) urbs ad Limagum fluv. 157 e. *Statua S. Verenæ V.* 263 a
Aquæ Maserephoth, in finibus Sidoniorum 59 a
Aquæ Mesom, lacus Palæstinæ 44 e. *Ingentem exercitum profligat S. Josue,* 58 f, 59 a
Aquæ Tarbellicæ (*Dax*) urbs Aquitaniæ in Novempopulania. *SS. Vincentius episcop. & Lætus presb. MM.* 200 e e f
Aquileia, urbs Carnorum in Italia 132 a, 134 b, 141 a. *Celebratum ibi concilium, cui adfuit S. Justus ep. Lugdunensis* 371 d e. *SS. Euphemia, Dorothea, Thecla, Erasma VV. MM.* 605 c f, 606 a
Aquinum, urbs Italiæ in regno Neapolitano. *S. Constantius ep.* 243 a b, 245 f
Aquitania *generatim sumpta plures complectitur provincias* 352 e. *Unde dicta?* 672 a b
Araris. *Vide* Arola.
Arcadia, regio & urbs Peloponnesi, *item* urbs Cretæ solulæ, & provincia Æzypti 306 e f
Arduenna, saltus Galliæ Belgicæ 695 f
Areia (*Arieg*) fluvius Galliæ 355 d e
Arelate, urbs Galliæ in Provincia 374 b
Argentoratum, Argentaratus & Argentina (*Strasbourg*) civitas Germaniæ in Alsatia. *S. Justus vel Justinus ep.* 377 a b

Ariminum, *nunc* Rimini, urbs Italiæ in Romandiola. *SS. Facundinus &c. MM.* 360 a
Arlucense virginum cœnobium in insula Lerino. *An instauratum a S. Aigulpho abb. M.?* 737 c d e f, 738 a
Armentiō (*l'Armançon*) fluvius Galliæ 265 a
Arola & Arula (*Aar*) fluvius Helvetiorum 159 f, 160 a, 161 b, 166 b d, 169 f
Arpaja *olim* Caudium, vicus inter Capuam & Beneventum 103 a
Arrabo (*Raab*) fluvius in Hungaria 540 c
Artemita urbs 208 b d
Aſedoth, loca devia & convalles Chananææ *a S. Joſue funeſta* 57 e
Aſur, civitas Chananææ munitiſſima. *Hanc aliaſque cepit S. Joſue* 58 c d, 59 b c, 60 a
Aſtaroth, urbs regni Balan 44 f
Aſtinenſis S. Sepulcri abbatia prope Bergomum in Italia. *B. Gualæ epiſcop. Brixienſis* 773 b c, 785 e
Aſtygis, urbs Hiſpaniæ 3 a
Atel. *Vide* Tranſilvania.
Ateſte (*Eſte*) opp. ditionis Venetæ 314 b
Athenæ, urbs in Græcia 134 a
Atina, opp. duplex in Italia 361 f
Aturus (*Adour*) fluvius Aquitaniæ 200 f
Avaria. *Vide* Pannonia.
Aucia *vel* Auda *&c.* flumen Galliæ 269 a b
Avenio, civitas Galliæ. *S. Agricolus ep. & patronus* 444 b c f, 445 *&c.*
Aufidus (*l'Offanto*) fluvius Apuliæ 135 e, 136 c, 146 f
Auguſta Vindelicorum (*Augsburg*) urbs Germaniæ in Suevia 653 a
Auguſtodunum, urbs Æduorum in Gallia 207 d
Aureliani *vel* Aurelia (*Orleans*) urbs Galliæ 256 f, 303 d. *S. Auſtregildis vel Agia* 266 b c d
Auſer, fluvius Etruriæ 225 f
Auſtria *ab Hungaris devaſtata* 469 c
Azeca, urbs Chananææ 51 b c d f, 52 a c d, 54 e
Azotus, Philiſtinorum urbs 57 a

B

Baalgad, mons Chananæam ab Aquilone terminans 60 b
Balma. *Vide* Alta petra.
Bamberga, civitas Germaniæ in Franconia. *Cultus & reliquiæ S. Ægidii abbat.* 287 a b. *S. Nonnoſi* 425 c d, *An ibi corpus S. Remacli epiſc.?* 691 f, 692 a
Barbaria, regio Africæ 335 a
Barbellus (*Barbeau*) abbatia Galliæ in diœceſi Senonenſi 251 b c d
Baſan, regio Amorrhæorum 44 f, 66 e
Baſilicata, provincia regni Neapolitani 135 e
Baskiria. *Vide* Paſcatir.
Bathavia. *Vide* Pataria.
Bavaria. *Magnam ejus partem populantur Hungari* 469 c
Beçl, monaſterium Hungariæ in agro Budenſi *a S. Stephano rege ædificatum* 519 f, 530 a b
Belgradum. *Vide* Alba Græca.
Benchorenſe (*Banchor*) monaſterium in Hibernia 663 d e
Beneventum, urbs Italiæ. *SS. duodecim fratres MM.* 129 b c e f, 130 d, 131 d, 132 b, 136 d f, 141 d
Bergomum, urbs Italiæ. *Patria B. Gualæ ep. Brixienſis* 775 e, 785 d
Beroth, civitas Gabaonitarum 49 d
Berotha, urbs Galilææ 59 e
Beſozzo, locus in ducatu Mediolanenſi *natalis B. Alberti Beſutii eremitæ* 787 b
Beſuenſis abbatia Galliæ in ducatu Burgundiæ 656 e
Bethabara, Judææ pagus ad Jordanem 58 e
Bethaven, oppidum juxta Hai & Bethel 38 d
Bethbera, vicus in tribu Manaſſe cis Jordanem 88 e
Bethel, oppidum Paleſtinæ 38 c d, 40 d e, 41 a b c; *a S. Joſue occupatum* 42 o
Beth-horon *ſeu* Bethora, civitas Chananææ 51 b c d, 52 a c d f
Bethſan, Chananæorum urbs cis Jordanem 63 a
Bethſemoth, locus in planitie Moab 19 c
Bethſetta, locus cis Jordanem, *quo Madianitæ fugerunt* 88 b
Biblia, locus in Corſica inſula 4 f
Biſuldunum (*Beſalu*) opp. Hiſpaniæ in Catalonia. *S. Vincentius presb. M.* 200 b e f
Biturgia, opp. Etruriæ 305 c e
Bituricenſis provincia *ſeu* comitatus Bituricus (*le Berri*) in Gallia. *S. Placidus acolythus* 207 a, *Patria S. Remacli epiſcop. Trajectenſis* 691 b c
Bleſa (*la Blaiſe*) fluvius Galliæ in Campania 280 e f
Bleſæ (*Blois*) civitas Galliæ. *Patria S. Aigulphi M.* 730 b
Bodecenſe monaſterium in diœceſi Paderbornenſi 133 b, 159 c
Boni fontis monaſterium in diœceſi Remenſi 120 f
Bononia, urbs Italiæ. *Reliquiæ S. Ægidii abb.* 289 e
Boryſthenes (*Neper*) fluvius Sarmatiæ Europæ 468 b
Boſnia, pars Serviæ *olim a Beſſis habitata* 538 f, 539 a
Boviniacum *ſeu* Bovinium (*Bovines*) opp. comitatus Namurcenſis 707 e
Bovinum, urbs regni Neapolitani in provincia Capitanata 136 c, 142 c
Braium *al.* Braicus (*Bray ſur Seine*) opp. Galliæ ad Sequanam 762 a c
Brienno (*Brignon*) opp. Galliæ in Campania. *Obit S. Lupus archiep. Senonenſis* 265 a
Brixia, urbs Italiæ. *S. Arealdus M.* 246 b c. *B. Gualla ejuſdem urbis epiſc.* 778 f
Buculiacum (*Buxeuley*) vicus in Lotharingia 658 b f
Buda, urbs Hungariæ *a Chriſtianis expugnata* 560 a f, 561 a
Buda vetus (*Alt Offen*) civitas Hungariæ. *Cœnobium cum eccleſia condi cœptum a S. Stephano rege* 536 b c d
Bugia, provincia & urbs Africæ 335 a
Bulgaria *ubi ſita?* 468 f, 526 b
Burgum *ſeu* Burgus S. Sepulcri, urbs Umbriæ. *SS. Arcanus & Ægidius eremitæ, ejuſdem fundatores* 305 b e f. *Veneratio S. Nonnoſi* 420 d
Buxeriæ (*Bouxieres-aux-dames*) parthenon in diœceſi Tullenſi 629 f, 652 b

C

Cabellio (*Cavaillon*) urbs Galliæ in Provincia 304 d
Cadesbarne, locus deſerti Pharan 15 b, 17 f, 18 a b, 39 a, 56 f, 57 e
Cædeſa *vel* Cedeſis, Galilææ civitas 59 e, 65 f
Caino (*Chinon*) opp. Galliæ in provincia Turonenſi. *Reliquiæ S. Maurſueti ep.* 636 a
Calabria, regio Italiæ, *cujus olim pars* ager Brut-

Bructerum 142b, 153f
Calctensis pagus (*le Pays de Caux*) in Normannia 181c
Calniciacum, locus Galliæ in agro Remensi 280e
Campania Felix *nunc vulgo* Terra Laboris, regio Italiæ 121f
Campodunum & Campidona (*Kempten*) urbs Sueviæ ad Ilarum fluv. 439d
Canea, urbs Cretæ insulæ 4f
Cannæ, vicus in Apulia 246f
Caphira, urbs Gabaonitarum 49d
Cappadocia, Asiæ Minoris provincia. *Patres S. Elpidii abb.* 385a
Capramons (*Chievremont*) locus propè Leodium 792af
Capraria (*Cabrera*) insula propè Majoricam 738f
Caprasia, insula inter Corsicam & Etruriam. *SS. Aigulphus abbas & Socii MM.* 728ab, 739ab
Capua, urbs Italiæ in Campania. *S. Priscus ep. M.* 99cf, 100f, 102b. *Reliquiæ S. Tarsitiani ep. M.* 210f. *S. Priscus ep. cum sociis undecim* 209h
Carasilva, monasterium in Denia 4b
Carcar, locus trans Jordanem 90d
Cariathiarim, civitas Gabaonitarum 49d
Carmelus, mons Palæstinæ. *B. Brocardus secundus prior generalis Carmelitarum* 176ab, 177c
Carnotum *seu* Carnutum (*Chartres*) urbs Galliæ 763d
Carnuntum, oppi. Pannoniæ 464a
Carrodunum (*Cracburg*) opp. in Bavaria 456c
Carthago, urbs Africæ 135f, 134bdf
Cala-congidonum (*Congnon*) in ducatu Luxemburgensi. *Monasterio ibi præfuit S. Rimaclus* 674abc
Casaiam *vel* Cassarum, opp. Hispaniæ, *ut videtur. Cultus B. Ægidii abb.* 308bde
Castelletum, oppidulum Galliæ in Picardia 3a
Castellum S. Elix. *Vide* Suppentonia.
Catalaunum (*Chalons*) urbs Campaniæ Galliæ 251a
Catana, urbs Siciliæ maritima 134d, 135a, 140a
† Catharina de Sazo, locus in ducatu Mediolanensi. *B. Albertus Befutini eremita* 787bd
Cava, urbs regni Neopolitani 211a
Cenchreæ *vel* Cenchreæ, portus & opp. apud Corinthum in Peloponneso. *S. Phœbe diaconissa* 60a, bc
Cenereth, urbs Chananææ 58d
Cenomanum (*le Mans*) urbs Galliæ 779a
Cephalenia. *Vide* Samus.
Cetquinæ, castrum regni Perusini in Italia 305c
Chaboth *seu* Chananæ, Asiæ regio. *Eam expiarat S. Josue* 15ab, 16abc, 18bc. *Totam propemodum subigit* Gothofredus 16abc, 75a
Chonadium *seu* Chonadum (*Chonad*) civitas Hungariæ 530ef, 539b
Chananæa. *Vide* Chabaan.
Cirrha, urbs Phocidis in Græcia 250b
Citerna, castrum Etruriæ 305aa
Citeaux, mons, urbs Galliæ in Arcenis. *S. Jusfini ep.* 499b
Clingenovium (*Klingenau*) opp. Helvetiæ 157f, 175a
Clonia, *vide* Cluain, oppi. Mediæ in Hibernia 663b
Cluellum 38ydf. *Vide* Oppidum & Elpidii.
Colocza (*Calocz*) civitas Hungariæ 567c
Colonia. *Vide* Petralix.
Colonia Agrippina. *Reliquiæ variæ S. Ægidii abb.* 289de
Comum, urbs Italiæ in Insubria 42b. *S. Maximianus ep.* 668ab
Cone, lacus in Hiberniâ 663de
Conereia *seu* Conertum (*Connerré*) urbecula comitatus Dunensis in Hiberniâ. *S. Mansuetus ep.* 669ad
Confluentia *vel* Confluentes, vicus in Helvetia 161de, 166c
Connoria (*Conor*) urbs Hiberniæ in comitatu Antrimensi 663d
Contentia (*Cosenza*) Calabriæ urbs 135cd, 140b, 153f
Constantia, urbs Galliæ in Normannia 257e
Constantinopolis. *Templum conditum a S. Stephano rege* 532d, 534a, 568e
Corbeiense monasterium in Picardia 185ef, 186b
Corduba, urbs Hispaniæ Baticæ. *S. Sandalius M.* 610b
Cordyla, portus in Ponto 385a
† Cornelii monasterium. *Vide* Inda.
Corsendonc, cœnobium Canonicorum Regularium in Brabantia 460d
Cremona, urbs Italiæ. *Corpus S. Arealdi M. ex translatum* 246cdf
Creta (*Candia*) insula Europæ in mari Mediterraneo 149f. *Obit S. Cosmas eremita* 342df, 343b
Crisus, Hungariæ fluvius 468e
Cucalum, oppidum minoris Armeniæ 322ef
Cyprus, insula Mediterranei in sinu Illico 148c, 149f

D

DAbir, civitas Chananæa 55d, 56f, 57abcd
Dacia *ab Hunnis vexata* 462d
Dal-aradia, Ultoniæ regio in Hiberniâ 665f
Damascus (*Sebam*) urbs Syriæ 382a
Daphne, suburbium Antiochiæ in Syria 222de
Delphi, civitas Græciæ in Phocidis provincia 149f
Derviana, urbs Liguriæ Italiæ 108f. *Parentes S. Terentiani ep. M.* 109f, 210bcda
Dervensis abbatia (*Montier-en-Der*) Campaniæ Galliæ in tractu Perticensi 616f, 698e
Dilft *vel* Dyla, amnis in Brabantia 594a
Dor, urbs & regio Chananææ 58d
Drumentum. *Vide* Adrumetum.
Ducatum, urbs Belgii in Flandria 255cd
Dulmensis pagus in circuitu Westphalico 648b
Durocortorum & Durocortorum, urbs Remensis 280cd

E

EBoracum (*York*) urbs Angliæ 4e
Ebroicæ *vel* Ebrocum (*Evreux*) urbs Galliæ in Normannia 772f
Ecnus. *Vide* Æcus.
Eggenfelden, opp. Bavariæ 436b
Eglon, urbs Chananææ 51a, 55de, 56de, 57d
Elba. *Vide* Ilva.
Elom vallis 55c. *Vide* Aialon.
Emath, urbs Syriæ 146, 60d
Ephesus, urbs Asiæ minoris 212e
Ephra, urbs Palæstinæ in tribu Manasse cis Jordanem; *ubi natus & sepultus S. Gedeon Israelitarum judex* 79ab
Ephraim, mons in Chananæa 621, 8e

Equus Taticus, opp. Italiæ in Hirpinis 136 c.
Erdely, Erdel, Erdil. *Vide* Transilvania.
Etruria (*la Toscana*) Italiæ regio 236 b
Euphrates, fluvius Mesopotamiæ 27 f, 249 a

F

Fanum S. Egidii (*Saint-Gilles*) opp. in Occitaniâ 291 f
Fanum S. Galli in Helvetia. *Cultus S. Remacli ep.* 672 a, 689 b
Fekri, opp. in confinio Venetorum 309 f
Feltrensis, urbs Etruriæ 240 f
Floriacense cœnobium prope Aurelianos in Galliâ, *cujus monachus fuit S. Aigulphus M.* 730 d, 744 d, 748 d, 761 b c. *An eo transtulerit ossa S. Benedicti?* 735 c d e f seq. *Utrum ipsius Aigulphi corpus ibi fuerit?* 757 a e d
Fontanense paroecia prope Divionem in Burgundiâ. *S. Ambrosianus* 407 c
Forum Tiberii (*Keyserstul*) opp. Helvetiæ 257 f
Fredelacensis abbatia. *Vide* Apamiæ.
Friquentum *seu* Frequentum (*Frigento*) urbs regni Neapolitani 428 f
Frisinga, urbs Bavariæ ad Isaram fluv. *Ea dedicatur corpus S. Nonnosi, unde & quando* 421 a b c d f, 423, 424 a b c d e. *Sacra alias minora, quæ diu latuerat, hoc sæculo inventa & solemniter translata* 431 b c d e f, 432, 423 & seq. *Miracula plurima* 427, 428, 429 & seq.
Fuldæ, urbs Germaniæ. *Reliquiæ SS. Sixti & Vincti epp.* 419 f
Furcencla (*Fourinell*) paroecia comitatus Valcobergensis in Belgio 635 a

G

Gaas, mons in tribu Ephraim 75 d e f
Gabaa Phinees, urbs in monte Ephraim 75 b
Gabaon, urbs Chananææ in Syriâ 40 f. *Fœdus cum Gabaonitis initum S. Josue* 44 d e f, 45 & seq. *Solem imperio suo sistit* 52 c, 53 c
Gades, civitas Chananææ 57 d
Galaad, mons & regio ad Orientem Jordanis 660, 86 b
Galgala, locus in Palæstinâ, *ubi transitus fundatus, filiorum circumcisio celebrata est S. Josue* 31 b f, *circumcidit populum & Pascha celebrat* 33 d e f. *Templum eodem conditum* 238 b c d e
Galilæa, Palæstinæ provincia 90 f
Gallia tripartita 232 d. *Pars ejus ab Hungaris populata* 469 c
Gardo, Guardo, Vardo *aut* Wardo, *vide* Gardon) fluvius Occitaniæ 291 f
Garizim, mons Palæstinæ 42 d f, 43 a c d f, 64 a
Gaza, civitas Philistinorum 56 f, 57 a c
Gazer, urbs Chanaoæ 55 d, 56 d, 57 d
Gemmula, *olim* monasteriolum agri Pataviensis 141 c
Genabum. *Vide* Aurelianis.
Genadium. *Vide* Chaoadium.
Germania *ab Hungaris vastata* 464 c, 469 c
Germinjacum (*Germigny*) villa prope Remos 668 c
Gerunda, urbs Hispaniæ in Catalonia 32 a
Geth, urbs Philistinorum 57 a
Gewr & Geuru. *Vide* Jaurinum.
Gibal 64 a. *Vide* Hebal.
Gothia *sive* Provincia, regio Galliæ 294 f
Gozen, urbs & regio Chananææ *a S. Josue capta & vastata* 47 c, 60 a
Grumentum, opp. Lucaniæ *nunc excisum* 235 d
Guardia Pretorum, opp. diœcesis Tarraconensis in Catalonia. *B. Petrus Armengol M.* 317 c
Gundulfi villa (*Goudreville*) vicus prope Tullum 618 b

H

Hæmus, mons Thraciæ 338 f
Hai, urbs Chananææ 38 a d. *Capta & diruta ductu S. Josue* 40, 41, 42 a b c d e, 30 f
Hamamelha. *Vide* Adrumetum.
Hamburgum, civitas Holsatiæ. *Reliquiæ SS. Simi & Simeonis epp.* 129 c f
Hasbania (*Haspengau*) Germaniæ tractus in diœcesi Leodiensi 698 c
Hebal, mons in Palæstina 42 d f. *Altare ædificatum S. Josue* 43 a b d f, 44 b
Hebron, metropolis Philistinorum 51 a. *Eam cum oppidis aliis capit S. Josue* 55 d e, 56 e f, 57 a b c d
Hirsfeldense monasterium prope Bonnam in Germaniâ 590 b
Halia. *Vide* Velia.
Heiligenstad, locus in Holsatiâ 129 c
Helmwardeshuicense monasterium in Saxoniâ 687 c. *Festivitas S. Remacli ep.* 690 a b c
Heraclea, urbs Thraciæ *SS. Ammon diaconus & xl. Virgines MM.* 156 a, 157 a d
Hered, urbs regia in Chanaoa 57 d
Herma, civitas Chananææ 57 d
Hermon, mons Libano contiguus 58 d, 60 b d
Heleboo, civitas regia Amorrhæorum 44 f
Hesperia *pro* Sicilia 152 a
Hibernia insula *dicta olim* Scotia. 619 a f, 622 d
Hiericho, urbs Chananææ 28 c f, 31 a f, 32 a f. *Eam miraculo captam dolet S. Josue* 35, 36, 37 b c, 38 b c, 50 f
Hierosolyma. *S. Anna prophetissa* 96 a c. *Monasterium extra muros S. Stephanus rex* 532 d, 533 d e f, 568 c
Hirpini, regio Italiæ in regno Neapolitano 136 b c
Hispania. *Cultus SS. Vincentii ep. & Leti presb. MM.* 200 a b c, 202 c f, 203 a. *A Saracenis hic vastata* 346 b, 347 a
Hunagum, opp. in Istria 32 a
Hungaria, regnum Europæ 462 a b c. *Antiqui ejus limites* 468 d e f, 469 a b
Hunnia. *Vide* Pannonia.

I

Jaurinum *vel* Jaurum (*Raab*) urbs Hungariæ 522 f, 523 a
Idzehoe, opp. Holsatiæ 129 d
Jegbea, urbs in tribu Gad 90 d
Jericho. *Vide* Hiericho.
Jerimoth, civitas Chananææ 52 a, 56, 57 d
Jezrael, urbs & vallis Chananææ cis Jordanem 69 a, 83 d, 90 d
Igniacense monasterium Ord. Cisterc. in diœcesi Remensi 368 c
Ilerda (*Lerida*) urbs Cataloniæ 354 f
Ilva, insula maris Tyrrheni 224 c, 232 d, 233 c
Imbritia *an alicubi exstiterit* 253 c
Inda (*Cornelis-munster*) monasterium Ordinis S. Benedicti prope Aquisgranum 702 e f
Insula-Adami (*l'Isle-Adam*) oppidum Galliæ in insula Oisæ fluminis. *Corpus S. Godegrandi ep. M.* 763 f, 764 a
Jordanis, fluvius Palæstinæ 27 f. *Eum cum Israelitis prodigiose transit S. Josue* 30 a b d e f, 31, 32, 33 a b c

Jotren-

Jotrensis abbatia monialium in Bria Galliæ provincia 249 a
Italia *a Gothis invasa* 230 f, *a Longobardis* 232 c, 243 c; *ab Hungaris* 464 c, 469 c
Jadra, Asiæ regio 54 b

K

Kyserstul. *Vide* Forum Tiberii.
Kunigsfelden, monasterium in Helvetia 174 f

L

Labellum (*Lavielle*) urbs Apuliæ 136 c
Lachis, urbs Chananææ 51 a, 55 d n, 56 c d e, 57 d
Ladernacum & Lethernacum (*Lierneux*) villa monasterii Stabulensis 694 d, 711 a
Laetiensis abbatia in Hannonia. *Deus S. Ægidii abb.* 289 c
Landshutum, urbs Bavariæ 434 d
Landiperga, Bavariæ opp. 431 a
Latium, regio Italiæ 148 b, 149 a f
Laudunum (*Laon*) urbs Galliæ in provincia Insulæ Franciæ 404 a
Laureacum, urbs Norici Ripensis ad Danubium *excisa* 462 a b
Laurentum, urbs Italiæ in Piceno. *Beneficia S. Nonnosi* 417 c
Lebna *seu* Lobna, urbs Chananææ 55 d, 56 b c d f, 58 d
Leodium *seu* Leodicum, *al.* Legia, urbs Germaniæ 718 c. *Antiqua veneratio S. Ægidii abb.* 283 d e f. *Miracula S. Remacli ep.* 689 b c d, 722 & seq.
Leonia, urbs magnæ Græciæ *excisa* 231 d
Leontini (*Lentini*) Siciliæ urbs. *S. Neophytus episc.* 216 a b
Lerinus *nunc* Insula S. Honorati, in mari Mediterraneo 452 b. *Ibi abbas fuit S. Aigulphus M.* 737 a b, 744 f, 745 a b, 749 a
Lero *nunc* Insula S. Margaritæ, in mari Mediterraneo 452 b
Leucha. *Vide* Tullum Leucorum.
Levida, urbs in tribu Ruben 76 a b
Lezatensis monasterium in Occitania 343 a b
Libanus, mons Asiæ, Syriam & Palæstinam disterminans 27 f, 30 f, 31 d, 44 c, 59 a, 60 d
Libias *vel* Livias. *Vide* Levida.
Libilosa (*Lezuza*) opp. Hispaniæ in Castella nova. *Ad martyris palæstra SS. Vincentii ep. & Leti presb.?* 202 a a
Licia *seu* Scilia, civitas superioris Pannoniæ ad Calapium fluv. 668 e
Liger *al.* Ligeris (*la Loire*) fluvius Galliæ 256 d
Limagus, flumen Helvetiorum 266 d
Linius, urbs in insula Rhodo 150 a
Liverduno-castrum (*Liverdun*) locus in Lotharingia 635 e
Lochlaodh *seu* Loch-Loedh, lacus in Hibernia 662 f, 666 a
Locri, *olim* urbs Bruttiorum in Italia 135 c, 241 b
Longia, castellum & comitatus in diœcesi Leodiensi 681 f, 682 a, 707 f
Lotharingia *ab Hungaris invasa* 469 c
Lovenium, urbs Brabantiæ, *Revelatio solemnis festorum beatissimæ Virginis, Dei Genitricis Mariæ* 42. *B. Margareta V. M.* 582 e f
Luca, urbs Tusciæ. *S. Regulus episc. Africanus M.* 223 e f, 224 b; *matris ibi fulget miraculis* 239 b
Lucania, regio Italiæ in regno Neapolitano 130 a, 135 d e, 142 b, 153 f
Lucera Saracenorum, *olim* Italiæ in Apulia 142 c d
Lugdunensis tertia, provincia Turonica 222 c
Lugdunum (*Lyon*) urbs Galliæ Celticæ. *S. Justus episc.* 366 a b d & seq. *S. Elpidius seu Helpidius ep.* 388 b c
Lugdunum Clavatum. *Vide* Laudunum.
Lugdunum Convenarum, urbs Aquitaniæ 256 d
† Lupi oppidum. *Vide* Andelagina.
Luxoviense monasterium in comitatu Burgundiæ 616 d
Lydia, Asiæ provincia 390 a

M

Machilda 58 f. *Vide* Maceda.
Maceda, urbs Chananææ 51 b c, 52 a d, 54 e f; *expugnata per S. Josue* 55 d, 56 a b c, 57 d
Madian *seu* Madianitis, Arabiæ Petræ regio 92 a b a
Madon, civitas in Chananæa 58 d
Mahometis urbs in regno Tunetano 134 f. *Vide* Adrumetum.
Malevantum 144 e. *Vide* Beneventum.
Mallacum (*Mauzy*) locus in Campania Gallia 280 d
Malmunderium (*Malmedy*) monasterium Germaniæ *a S. Remaclo Trajectensi ep. constructum* 680 a d, 682 a a d, 694 f
Marca Famina (*Marche ou Famine*) opp. Belgii in ducatu Luxemburgico 702 a
Marchia Anconitana. *Vide* Picenum.
Marcilianum, *Vide* Marsicum vetus.
Mare Magnum *seu* Mediterraneum, ad Occidentem Palæstinæ 59 b
Mare Solitudinis *seu* Mortuum, lacus in Judæa 30 f
Marinum, opp. Italiæ 419 f
Marsus & Marus. *Vide* Morisus.
Marquette; abbatia monialium prope Insulas in Flandria 4 d
Marsicum vetus, urbs Lucaniæ 135 d
† Martini monasterium de Castañeda dimcesis Asturiensis in Hispania. *B. Ægidius abbas* 208 a f
† Martini cœnobium & opp. in Hungaria 495 c d e
† Martini de Campis prioratus Parisiis. *Caput S. Godegrandi ep. M.* 764 a
Malpha, Chananææ regio 58 d
Malphe, campus in Chananæa 59 a
Massilia, urbs Provinciæ 300 a, 374 b
Matrona *olim* Materna (*la Marne*) fluvius Galliæ 282 b
Mecca, urbs Arabiæ Felicis 580 f
Medianum monasterium (*Moyen-moustier*) in Lotharingia 616 f, 617 a, 635 d
Mediolanum, urbs Italiæ in Insubria. *S. Ansanus ep.* 666 c
Medius-vicus (*Moyen-vic.*) locus prope Tullum in Gallia 627 f
Melodunum (*Melun*) urbs Galliæ in Bria 262 b
Melphis, urbs Lucaniæ 135 f
Merom. *Vide* Aquæ Merom.
Merulis, locus prope Romam 242 d a
Mesopotamia, Syriæ regio inter Euphratem & Tigrim 69 a
Messina, urbs Siciliæ 134 d, 135 c, 142 a
Mevania (*Bevagna*) civitas Umbriæ. *BB. Jacobus*

bus & Philippus MM. 395 b
Moab, regio Arabiæ 19 c, 26 a
Momonia (*Mona*) Hiberniæ provincia 665 d, 666 d
Monasteriolum, cœnobium Galliæ in Normannia *excisum. Sepultus ibi fuit S. Godegrandus vel Chrodogangus ep. M.* 769 e, 770 b
Monasterium (*Munster*) urbs Germaniæ in Westphalia 287 c
Mons Albus (*Monblancq*) oppidulum Hispaniæ in Catalonia 334 f
Mons Angelorum (*Engelberg*) abbatia Helvetiæ 163 c
Mons Ferreus in Hungaria. *Ad ejus radices monasterium exstruit S. Stephanus rex* 490 a b
Montis-Guiscardi, opp. in Occitania 4 e.
Motavia, Scotiæ provincia 8 b
Moravia magna, Hungaria 468 c, 473 d
Moricum, castellum diœcesis Firmanæ in Piceno. *Reliquiæ S. Elpidii abb.* 379 b
Morisius (*Maros & Merisch*) flumen Hungariæ 530 e f
Mormacus, monasterium Galliæ in pago Cadurcino *miraculis S. Antonini M. celebre* 342 d f
Mortaria *vel* Mortarium (*Mortara*) opp. ducatus Mediolanensis 763 d
Mosa (*Meuse ou Basligne*) vicus Campaniæ Gallicæ 703 d
Mosium, opp. agri Mantuani 779 d
Morta (*la Meurte*) fluvius Lotharingiæ 651 b
Mysia *seu* Mœsia inferior *ubi sita?* 526 b

N

NAmoetense concilium in Gallia, *cui interfuit S. Nivardus* 270 b c
Nar, fluvius Italiæ 236 c
Narnia, urbs Umbriæ 108 e, 417 c
Nebo, mons in regione Moab 19 c, 25 d, 27 c
Nemausus (*Nismes*) urbs Galliæ in Septimania 308 b
Nepet & Nepete (*Nepi*) civitas Etruriæ Pontificiæ 421 c. *Beneficia S. Nonnosi* 417 c
Nesus, oppidum in Sicilia 8 e
Neustria *vel* Neustrasia, pars regni Francorum 259 f, 260 a
Nicomedia, urbs Bithyniæ. *S. Basilissa V. & M.* 609 a b
Nobe, civitas trans Jordanem in tribu Manasse 90 d
Nomantum *al.* Novantium (*Nouant*) oppidum Galliæ in Normannia, *prope quod occisus est S. Godegrandus vel Chrodegangus ep. M.* 767 a b c
Noricum Ripense, hodierna Austria 462 b
Normannia (*Normandie*) provincia Galliæ 763 d
Noviomum, urbs Galliæ in Picardia 184 f
Novocomum. *Vide* Comum.

O

OCcitania (*Languedoc*) Galliæ provincia 291 f
Ochsenhusium, monasterium Germaniæ in Suevia 616 f
Odullam, urbs Chananææ 57 d
Oenus (*Inn*) fluvius Germaniæ 436 e
Olumbria, Umbria cis Apeninum 305 b
Opher, urbs gemina Chananææ 57 f
Oppidum S. Elpidii, in Piceno, *cujus patronus S. Elpidius abb.* 378 b c, *multa ibidem coruscans miraculis* 380 b c d e f, 381, 382 a b c d e. *An idem cum Elpidio Cappadoce?* f, 383, 384 a b c d
Oratorium (*Orcet*) cœnobium virginum in Gallia Belgica 729 c, 737 d f
Oreb. *Vide* Petra Oreb.
Orontes, fluvius Syriæ 349 a, 356 d
Othonia. *Vide* Volaterræ.
Ourenium *vel* Ouremium, *alias* Ourco & Ourem, opp. Lusitaniæ. *B. Tarasia* 786 b c
Oximensis pagus (*l'Hiesmois*) in Normannia. *Patria S. Godegrandi seu Chrodegangi ep. Sagiensis & M.* 765 f

P

PAlæstina *seu* Terra Sancta, Asiæ regio. *S. Josue Israelitarum dux* 62 a, 55 b, 61 e. *S. Gedeon Israelitarum Judex* 77 b. *S. Elpidius abb. Cappadox* 384 d, 385 a b
Palentia, urbs Hispaniæ. *Cultus & reliquiæ S. Antonini M.* 346, 347 a b c
Palinarum, promontorium Lucaniæ 236 a
Palma, castrum Sardiniæ 107 c
Palma, *olim* Capraria, una ex insulis Canariis in mari Atlantico 738 f
Pamia. *Vide* Apamia.
Pannonia, regio Europæ *variis nominibus appellata, & ab Hunnis occupata* 462 b d e. *Per S. Stephanum regem conversa* 523 d, 531 e, 559 d e
Parma, urbs Italiæ. *Reliquiæ S. Terentiani ep. M.* 108 f, 110 a
Pascatis, vetus Hungarorum sedes 465 e, 466 b
Patavia (*Passavv*) urbs Bavariæ 554 d
Patavium *aliaque urbes Italiæ olim erant maritimæ* 314 d
Pech-varad, abbatia Hungariæ *a S. Stephano ædificata* 497 b c
Pertensis pagus (*le Pertois*) in Campania Gallica 698 f
Perusia, urbs in Umbria 108 c. *Veneratio S. Nonnosi* 420 c
Petra Oreb, locus in tribu Ephraim 88 a
Petrosus, locus Umbriæ. *SS. Terentianus ep. & Flaccus MM. ibidem sepulti* 115 f
Petzora, pars Moscoviæ Asiaticæ 467 f
Phanuel, civitas in tribu Gad 90 e f
Pharan, desertum Arabiæ Petræ 13 b, 15 b
Phasga, cacumen montis Nebo 19 c e, 26 a
Phœnice *olim valde ampla* 61 e
Phogor, mons in regione Moab 26 b
Picenum, provincia Italiæ, *nunc* Marchia Anconitana 378 b
Pisæ, urbs Tusciæ. *An eo delatum corpus S. Reguli ep. & M.* 227 a. *S. Felix episcop. &, ut fertur, martyr* 242 a b c
Polleastrum, urbs maritima Lucaniæ 136 b
Pons Curvus, opp. in Latio 246 a d
Pons Syriacus *vulgo* Pontes Icaunæ (*Pont sur Tonne*) locus in Gallia 263 b
Pontium & Pontiu (*le Ponthieu*) comitatus in Picardia 181 c
Populonium *vel* Populonia, civitas Etruriæ *excisa. In ejus territorio martyrium passus S. Regulus ep.* 224 a b c, 237 b
Potentia (*Potenza*) urbs Lucaniæ *SS. Arontius, Honoratus, Egrinianus, Sabinianus martyrio affecti* 130 a, 135 d e, 138 d, 141 a, 143 f, 154 a
Prachatensis provincia in Bohemia 528 f
Praga, urbs Bohemiæ. *Pars brachii &c. S. Ægidii abb.* 189 e. *Digitus S. Stephani regis* 557 b. *Pars brachii S. Menfueti ep.* 636 a
† Prisco, pagus inter Maceratam & hodiernam Capuam 103 a

Pru-

Pruvinum & Provinum (*Provins*) urbs Galliæ in Bria provinciæ . *Reliquiæ S. Aigulphi abb. M.* 742 c d e, 743 e, 756 f. *Miracula* 758 d e f, 759 a b c, 760 *& seq.*
Ptolemaia, urbs Phœnices in Syria 107 e, 580 d e

Q

QUidilinburg *al.* Quedelinburgum , opp. Germaniæ in Saxonia 476 b
Quinanica (*Vide*) fluvius Bavariæ 428 d
† Quinini de monta abbatia prope Peronam in Picardia . *Cultus antiquus S. Ægidii abbatis* 286 e
Quintodecimum, civitas Italiæ . *Inventio corporis S. Prisci forsan Africani* 215 c, 216 b c, 218 c, 219 a b

R

RAba . *Vide* Arrabo .
Ramsola, cœnobium in diœcesi Bremensi, *qua translata reliquiæ SS. Sixti & Sinicii* 119 c f
Rephaim, vallis Chananææ 62 a f
Raphidim, locus Arabiæ Petræa . *S. Josue cædit Amalecitas* 12 b
Ravenna, urbs Romandiolæ . *In ejus agro monasterium exstruit S. Stephanus rex* 531 d e
Remi, urbs Campaniæ in Gallia . *SS. Sixtus & Sinicius episcopi* 118 a b e e, 124 d , 126 e, 128 b c. *Concilium ibi celebratum* 251 f, 252, 253 a
† Remigii monasterium prope Senones in Gallia 259 e
Reneville, pagus diœcesis Laudunensis in Gallia . *S. Bessianus* 304 b e f
Rhegium, urbs Brutiorum in Italia 135 c, 136 c, 142 e, 153 c
Rigomagus (*Rymagen*) vicus Germaniæ 721 n
Rinchnach, monasterium in Bavaria 528 d e
Ripa Transonia, oppidum in Marchia Anconitana 381 c
Ripponense *seu* Rippense cœnobium diœcesis Eboracensis in Anglia 337 f
Rogeri villa (*Rogerville*) locus in Lotharingia 657 f, 658 f
Rohob, urbs *sive* regio in Syria 16 e
Roma . *Reliquiæ & ecclesia S. Ægidii abb.* 287 e, 289 e. *S. Maximus M.* 357 c. *Cultus & beneficia S. Nonnosi* 417 e, 418 d e f. *Canonicorum collegium ibi exstruit S. Stephanus rex* 534 e f, 568 c
Romaricus-mons (*Remiremont*) opp. Lotharingiæ . *Cultus S. Mansueti ep.* 635 f
Rora (*Ror*) amnis Bavariæ 486 c
Rorbensis abbatia in Suevia . *S. Verena V. patrona* 162 c, 163 b c
Rulo, urbs Luconiæ 134 e
Rupes Maura (*Roque Maure*) oppidulum Occitaniæ in diœcesi Avenionensi 448 f

S

SAbæa, regio Arabiæ Felicis 147 a
Sabaria, opp. Pannoniæ 464 a, 495 c
Saberim, locus in vicinia urbis Hai 38 d
Sacer mons, locus in Hungaria 595 b
Sagiu (*Seez*) civitas Galliæ in Normanniæ . *Ildus episcopus S. Godegrandus seu Chrodogangus M.* 765 e
Sain (*la Seille*) fluvius in Lotharingia 648 b
Salarola , parthenon Ordinis S. Benedicti in agro Patavino 314 a
Salernum, urbs regni Neapolitani 130 b, 132 d
Salinæ, urbs Galliæ in comitatu Burgundiæ 12 c
Salomonis villa, Salem, Salemium (*Salmansweyl*) abbatia in Suevia 163 c
† Salvatoris abbatia Antverpiæ . *Reliquiæ S. Ægidii abb.* 289 b c
† Salvatoris castrum in ditione Venetæ . *Locus natalis B. Juliane V. & abbatissæ* 309 f, 314 a
Samarobrive , Samanobria & Samocobria . *Vide* Ambianum .
Samnia *nunc* Beneventum 219 a
Samnium , provincia Italiæ 144 a , 155 c , 237 a
Samus *al.* Same & Cephalenia, insula Græciæ in mari Ionio 150 a
Samus (*Samo*) insula Asiæ Minoris objecta Ephelo 150 e
Sanctense territorium (*la Saintois*) in Lotharingia 658 d e
Sarcel, opp. Chazarorum 468 f
Sardinia *aliæque insulæ Romano imperio restitutæ* 399 d
Sarthan , locus Palæstinæ apud Jordanem fluvium 30 f
Scalabitanus conventus *seu* tractus (*Santarem*) in Lusitania 786 b c
Scropoli (*Ecrouves*) locus prope Tullum 629 e
Scylaceum *al.* Scylacium & Scyllacium (*Squillace*) *alias* urbs Brutiorum , *nunc* Calabriæ 135 c d, 142 b, 153 f
Scythia Europæa ad Pontum Euxinum *a barbaris vastata* 462 e
Sebaste, urbs Armeniæ 156 f
Seir, mons Idumææ 60 b
Semeron, urbs Chananææ 58 d
Semelchon, lacus in tribu Nephthali 59 e
Semichensis abbatia in Hungaria *ad honorem S. Ægidii abb. constructa* 286 b e
Senones, urbs Galliæ . *S. Lupus archiepisc.* 248 a b c. *Item S. Ambrosius ep.* 660 e
Sentianum , Italiæ opp. *ubi fuerit* . *SS. Donatus & Felix martyrum passi* 136 a b c, 138 c, 141 b
Senus *vel* Shenanus, Hiberniæ fluvius 663 a b
Sepsimania, Galliæ provincia 302 a
† Serenici castrum (*S. Celerin*) in limite Normanniæ 722 a
Strmonete , opp. agri Romani 418 b
Servie *olim Bulgoris subjecta* 538 e f
Setau *vel* Sisan , vicus seu castellum Ciliciæ 205 a d
Setim , ultima Israelitorum mansio 28 c, 29 f
Sichem , urba Chananææ 42 e f. *Ossa patriarchæ Josephi sepelit S. Josue* 63 b c, *Populum inducit ad renovandum fœdus cum Deo* 70 b c d e f, 71 a b
Sicima, 65 f. *Vide* Siebem .
Sidon , Phœniciæ metropolis 59 a
Silo , Chananææ civitas , *in quam tabernaculum transfert S. Josue* 63 d, 64 e
Sin *vel* Sinai , desertum in Arabia Petræa 16 e, 18 f
Sinai , Mons Asiæ in Arabia Petræa . *S. Josue cum ascendit cum Moyse* in e f, 11 e b & seq., 72 f
Sirmium , urbs Pannoniæ inferioris *nunc* Slavoniæ *excisa* 462 a
Sisseium, locus geminus non procul Tullo distitus 635 d
Socoth, opp. in tribu Gad 90 b c

So-

Solemniacum (*Soligny*) monasterium Galliæ apud Lemovices. *S. Resolutus abbas primus* 673 b c d e. *Ejusdem brachium eo missum* 691 b c

Solicinium (*Sulzc*) opp. Sueviæ ad Nicrum flumen 174 f

Solodorum *alias* Solodorum (*Solothurn*) opp. Helvetiæ, *prope quod spelunca celebris beatissimæ & miraculis S. Verenæ V.* 238 f, 161 a b c, 164 a f

Somona *alias* Samara (*la Somme*) fluv. Galliæ Belgicæ 175 b, 180 a b

Sontia & Sontianum. *Vide* Sentianum.

Sorsectes & Soracte, mons Italiæ in Etruria Ecclesiæ. *S. Nonnosus* 410 e, 410 e

Sparnacus *vel* Sparnacum (*Espernay*) opp. Campaniæ Galliæ 272 e f, 282 b

Stabulcium *vel* Stabulus (*Stavelo*) abbatia & opp. in Germania. *S. Remaclus Trajectensis ep. illius conditor* 669 f, 689 a e, 692 a b d, 694 f; *ibidem clarus miraculis* 697 &c.

Steinbach, vicus in Suevia 269 e

Strigonium (*Gran*) urbs Hungariæ 565 a. *Templum versum S. Stephanus rex* 537 b

Suava Ausburgia. *Vide* Augusta Vindelicorum.

Sudernum *vel* Sudertum, opp. Tuliæ 509 a b

Stuessio (*Soissons*) urbs in Insula Franciæ 140 c, 181 a, 186 c, 128 a

Sulci, locus Sardiniæ Insulæ. *SS. Rosa & Plato.* 107 e f

Suppentonia, monasterium & castrum Etruriæ Pontificiæ 411 e

Sycambria. *Vide* Buda vetus.

Sytacusa, urbs Siciliæ maritima 135 c, 142 a

Szala, abatia Hungariæ *in S. Stephano rege fundata* 537 a

T

TAbarus, fluvius Italiæ in Liguria 236 b

Taphua, civitas duplex in Chananæa 57 f

Taruanos, urbs Artesiæ *unus exulsa* 181 e

Taufkirchen, opp. Bavariæ 427 f

Taurominium, opp. Siciliæ 4 e, 134 d

Taufnium. *Vide* Alba Græca

Tesnum Apulum, opp. regni Neapolitani 111 f

Teanum Sedicinum, civitas Campaniæ Felicis, *Brachium S. Terentiani ejus M.* 108 f, 109 f, 111 f, 112 a b

Tebbath, locus Palæstinæ cis Jordanem 88 b

Temewaricnsis comitatus 463 a, 526 b

Terdona, Tortona. *Vide* Dertona.

Thabor, mons Galilææ 90 f, 92 a

Thamna, Judææ toparchia 67 e

Thamnath-Sara, urbs in monte Ephraim, *S. Josue concessa* 18 a, 65 a c d. *Ab eo instaurata* 67 d e. *Ejus sepulcrum* 75 d e f

Thebæ, urbs Ægypti superioris ad Nilum 159 e

Tiberis, fluvius Italiæ 108 c, 149 e, 236 e

Tibiscus, Hungariæ fluvius 533 a

Tibur (*Tivoli*) urbs Campaniæ Romanæ. *Beneficio S. Nonnosi* 417 c

Tifata, mons in Campania Felicis 182 b

Tigisi, Africæ urbs 61 f

Tigurum (*Zurich*) urbs Helvetiæ 174 f

Timeses & Titza, fluvii Hungariæ 468 e

Tolosa, urbs Galliæ Narbonensis. *Eo translatum corpus S. Ægidii abb.* 288 e f, 289 a

Toniza, civitas in Africa. *SS. Tascius, Dubitatus, Valentus, Donatus MM.* 209 e f

Topinus, *olim* Tinia & Teneas, Umbriæ fluvius, *in quem projecta corpora BB. Jacobi & Philippi MM.* 595 b e f

Toredus Zeb, locus in tribu Ephraim, ab *videtur* 88 a

Trajectum ad Mosam, urbs in Brabantia. *Reliquiæ B. Margaretæ Ve M.* 586 d, *S. Remaclus ejusdem urbis epis.* 675 b c d e f &c. seq.

Transilvania *terra appellata* 457 a d e, 471 d. *A S. Stephano rege subacta &, ad Christum conversa* 324 e f, 526 b c d

Trecæ *vel* Tricassa (*Troyes*) urbs Galliæ in Campania 281 b

Tripolis, Phœniciæ urbs in Syria 76 d

Troja *al.* Ilium, urbs Phrygiæ minoris in Asia 150 a

Troja. *Vide* Æcæ.

Tuder *seu* Tudertum (*Todi*) civitas Umbriæ. *SS. Terentianus ep. & Flactus MM.* 108 e, 109 a b c

Tullum Leucorum (*Toul*) urbs Galliæ. *SS. Mansuetus episc.* 615 d f. *Bis combusta* 645 b c

Turnhoutum, Brabantiæ municipium 460 d

Turno (*Tournon*) opp. Galliæ in Occitania 376 d e

Tusci, villa Plinii junioris in Etruria 385 c

Tuscia, Italiæ provincia 109 e

Tutes, Hungariæ flumen 468 e

V

VAlachia, *olim* pars Dsciæ 526 b

Valcellensis abbatia in diœcesi Cameracensi 249 b

Valdum. *Vide* Waldum.

Valentia, urbs Hispaniæ. *An ea missum corpus S. Regnli ep. & M.?* 227 b c

Vallis Flaviana, locus Occitaniæ, *ubi monasterium S. Ægidii abbatis* 284 c, 286 b c, 288 e, 294 b

Vallis-Galilææ, monasterium in Volago 653 b

Vallis Gratiæ, perthenon Ordinis S. Benedicti Parisiis. *Reliquiæ S. Godegrandi ep. M.* 764 a

Vallis S. Martini, abbatia Galliæ in suburbio Carnotensi *nunc amplius exstans* 77 a f

Vassiacus (*Vassy*) op. Campaniæ Galliæ 180 f

Uberlinga, urbs Germaniæ in Suevia 163 a

Uceta (*Uzes*) civitas Galliæ Narbonensis 738 d

Velia, urbs Lucaniæ ad mare Tyrrhenum *tum Velemano Confusa* 136 a

Velleianum *seu* Velleianum, locus in Italia. *SS. Vitalis, Sator, Repositus martyrio coronati* 136 a b c, 138 d, 141 b

Venetiæ, urbs in Italia. *B. Juliana virgo & abbatissa* 309 b, 310 d *S. Cosmas eremita* 440 a b

Venusia *al.* Venusium) *Venosa*) urbs Italiæ in Apulia. *SS. Septimius, Januarius, Felix ecensi* 130 b, 135 e f, 138 d, 141 b

Verbanus Lacus (*Lago Maggiore*) in ducatu Mediolanensi 787 a

Verona, urbs Italiæ. *S. Maximus episc.* 661 a d

Vesontio (*Besançon*) urbs Galliæ 5 e

Vetprimium, urbs Hungariæ 493 a

Via Albana, prope Capuam antiquam 101 b c

Via Aquatia, *in qua passus S. Priscus episc.* 102 b c d

Victuriacum, locus Galliæ in diœcesi Catalaunensi 280 e

Vidula (*la Vele*) flumen Campaniæ Galliæ 280 b d e

Vigers (*la Voire*) fluvius Galliæ in Campania 698 f

Villa Ecclesiæ, urbs Sardiniæ insulæ 107 c f

Villarium (*Villare*) abbatia Ordinis Cisterciensis in Brabantia 502 d
Vilsheim, Bavariæ opp. 427 f
Vindascinus comitatus (*le Vendessin*) prope Avenionem 456 d e
Vinemacus *seu* Vinemagus (*le Vieux*) vicus Galliæ in Picardia 381 c, 360 a b
Virizisconse (*Verzy*) monasterium S. Basoli in Gallia 871 a b c, 280 c d f
Vischpachau, opp. in Bavaria 428 d
Ultrasilvania. *Vide* Transilvania.
Volaterræ, Volterræ & Vulterræ, urbs in Tuscia. *S. Octavianus eremita conf. patronus* 389 c, 392 b
Volturnus, fluvius Campaniæ Felicis 402 d
Vosagus, mons Lotharingiæ 659 b
† Urbani abbatia Campaniæ Gallicæ in territorio Pertensi 656 e
Ursa, fluvius Helvetiæ 266 d
Ursaria *vel* Urseria (*Ursel*) Vicus Germaniæ Inferioris 625 c
Uticensis *vel* S. Ebrulfi abbatia Galliæ in Normannia 764 f

W

Waldum, locus territorii Lucensis, *ubi quievit corpus S. Regoli ep. & M.* 225 d e f, 226 a b, 237 c d e f, 238 b c, 259 d e
Walciacus (*Vic*) locus diœcesis Remensis *diffinctus a Vassiaco* 280 e f
Weihenstephanensis abbatia Bavariæ prope Frisingam 435 c, 436 c
Welna, locus prope Hamburgum 119 d
Wurtzaeb, opp. in Suevia 163 e
Wyssegrad, opp. Hungariæ 555 e

Z

Zambujal, vicus Lusitaniæ. *Patria B. Teresiæ* 786 b
Zeb. *Vide* Torcular Zeb.
Zephon, *olim* Engadi, eremus in Palæstina 659 e
Zobor, abbatia Hungariæ *a S. Stephano rege fundata* 487 c d
Zurzachum, oppidum diœcesis Constantiensis in Helvetia. *S. Verena virgo* 257 b c f, 261 e f; *an etiam martyr?* 263 d e f, 264 a

INDEX ONOMASTICUS

A

Abbas, *præpositus monasterii* 371 f
Absida, *pars templi interior, in qua est altare* 718 d
Agape facere, *opus charitatis exercere* 549 b
Agius, *sanctus* 724 f
Agonotheta, *pro athleta* 324 e
Alba, *vestis sacerdotalis linea talaris* 437 f
Allodium & alode, *prædium immune & liberum* 1634, 345 e
Altarium, *altare* 1432, 918 f
Anastasis *vel* anastasia, *resurrectio* 365 e
Angarizator, *tortor* 314 b
Ἄνθραξ, *carbunculus* 498 f, 428 d
Antiphonæ, *cantus alterni* 653 e
Anxiles, *vestes seu paramenta* 786 e
Apparere, *ostendere* 313 b
Aporiari, *quid sit* 645 e
Apostolicus, *Papa* 635 e
Aquæductus, *fluvius* 365 b
Archiater, *abusive pro chirurgo* 714 f, 718 d
Armatam & monstrum facere, *quid sit* 280 a
Atterminare, *differre* 761 e
Augustalis, *præses* 365 d
Augusti, *accommodatitiæ dotis vagus* 548 d, 549 a

B

Bandum, *vexillum* 811 c
Bannum, *edictum* 81 b
Batillum, *thuribulum* 909 b
Baullum, *arca quædam seu capsa lignea* 103 b, 100 c
Bena, *sacrarium* 811 a
Bladum, *quælibet frumenti species* 778 e
Boobodus, *dux* 468 a b
Brasina, *cervisiæ species* 307 f
Brandea, *fossa* 454 a
Brattea, *lamina* 705 a

C

Cadax dolor, *epilepsia* 345 d
Cambii, *mensæ numularium* 761 f, 762 e
Camelaucia, *fascia & corona imperatoria* 309 a b
Cancellum *vel* cancellus, *sacellum exercitus quorumdam* 635 b
Capabilis, *aptus vel expeditus* 785 e
Capisaneus, *præfectus minor* 870 f
Capite centenalia, *quid sit* 658 e
Caronatus, *scriptus* 378 d
Carehas, *tertius a supremo duce* 470 b
Cariative, *benigne* 760 b
Carrocium, *præcipuum exercitus vexillum, quod curru impositum a bobus trahebatur* 781 a
Casula, *vestis sacerdotalis* 537 a
Catasta, *instrumentum quo martyres torquebantur* 364 f, 365 a
Caudicarii, *qui caudices vel stirpes arborum cædunt* 492 b
Celebrare Missam, *olim dictum de lectis, qui illam audiebant* 816 e
Centenarius, *judex minor* 880 a
Cepha *aut* Kepha, *petra* 544 e
Chalifa *vel Chaliphe, supremus princeps Saracenorum* 581 d
Charitativus, *ex charitate procedens* 878 c
Clenodium, *gimelium* 598 f
Cleticus, *fabulæ auditor* 765 a
Comitatus, *territorium* 230 f
Compienda, *oratio post Communionem in Missa* 635 e, 670 e f
Concambium, *commutatio* 644 a
Conductus, *jus exigendi aliquid pro rebus, quæ ad nundinas portantur* 758 e
Confessio, *crypta subterranea* 250 b
Conhibentia, *conventus* 811 e
Conjuncta, *uxor* 370 f
Cantales, *aulici* 743 f
Curtis, *prædium* 226 a
Custodia, *theca* 405 a

D

Dalbatus, *vestis alba indutus* 637 c
Devotare, *vovere* 762 f, 763 d
Differmare, *aperire* 761 a
Dignitas, *comitatus* 263 d

E

Ecclesia, *conubium ecclesiæ adjunctum* 284 c
Emenda, *satisfactio* 631 c
Equitatura, *equus seu animal, quo quis vehitur* 218 c
Evergeta, *benefactor* 421 c
Eulogia, *panis a populo oblatus & a sacerdote benedictus* 111 c
Eulogiæ, *munera* 715 d, 716 f
Exemplare, *augere* 680 b
Exemplare, *exscribere* 676 a
Exercitus, *turba auditorum* 260 c
Expectare, *spectare* 261 a, 262 b

F

FAmare, *vulgare* 592 f
Fanatici, *gentiles* 260 c
Farinaria, *molendinum* 684 c
Farius equus, *Arabicus seu generosus* 155 c
Feria, *jus perspendi aliquid in mundinis sive ipsæ mundinæ* 759 a i
Fideles, *legati* 515 d
Fore, *esse* 705 e
Foreste, *sylvæ* 680 c
Formiter, *vire* 329 c
Forteſa, *castellum munitum* 344 b
Fossorium, *ligo* 216 c, 401 f
Frigoretici, *laborantes febri frigida* 757 d

G

GEntes, *famuli* 190 e
Glaucoma, *quid sit* 735 b
Glebæ, *corpus mortuum* 629 f, 705 d, 731 c
Graci, *gentiles* 614 d
Guerra, *bellum* 401 f, 782 e
Gynæconitides, *porticus templi Constantinopolitani mulieribus destinata* XVII f

H

HEgira, *fuga seu persecutio* 380 f
Hieroprepes *quid significet* 698 f, 699 a
Homo, *servus vel clitus* 759 a f

I

IMpudoritus, *impudens* 730 d
Inoscefcere, *notum fieri* 303 c, 356 a
Infonitus, *mente captus* 321 b
Intestra, *mortua* 311 a
Junctæ, *corpus* 191 b

L

LApsus, *aqua divortium, quo se pisces vocant* 703 d
Laudare, *existimare vel fundere* 216 d, 762 a
Laura & Laura, *habitatio anachoretarum multis cellulis distincta* 385 a, 639 d e
Leuga, leuga, & communius leuca, *spatium* 1500. *passuum* 684 a e, 695 c
Liquamen, *unguen* 702 a
Litania Septiformis, *unde dicta?* 630 c d
Luce, *forte cereus* 548 d

M

MAdius, *mensis Majus* 581 a
Mallum vel mallos, *conventus publicus* 289 f
ad causas majores 289 f
Mameluchi *seu* Mamluci, *mancipia Christiana &c.* 582 b d
Manſus, *certa agri portio cum ædo colono data &c.*, 630 b
Manſus *seu* mansum, *pro mansione* 772 f
Mantellum barratum, *pallium filis diversi coloris contextum* 579 d
Maphors & maphorium, *flammeum seu velum sanctum mulieris Deo consecratæ* VIII d e
Matricula, *catalogus pauperum vel domus, in qua hi alebantur* 626 a, 707 f
Metroneum, *forsasse locus diaconissarum in templis* XVIII b d e
Medo, *hydromeli* 690 b
Mensa, *altare* 568 c
Mercatum & mercatus, *mundinæ publicæ* 284 a, 404 e
Microcosmus, *corpus* 531 c
Missus, *legatus, nuntius* 257 e
Monasterium, *ecclesia* 172 a.
Monasterium, *cella seu habitatio unius monachi* 282 d

N

NArthex, *porticus ante vestibulum ecclesiæ* XVIII a
Natalis calicis, *Cœna Domini* 367 d
Natalis reliquiarum, *translatio* 367 d
Natalis templi, *dedicatio* 367 d
Neocorus, *ædituus* XXII d

O

OBedientia, *officium* 709 b
Obsequium, *exsequiæ* 697 f
Odire, *odio habere* 745 b
Officium, *militia* 364 c
Oneratorius, *onerosus vel pregravans* 726 f, 728 d
Orarium, *vestis propria diaconorum, stola* 21 d
Orarium, *forte libellus precum* 580 b
Originoliter, *a nativitate* 758 d
Oſtiarii, *montium incolæ* 224 c

P

PApa, *episcopus* XXVII a, 257 b
Papas *seu* Poppas, *alumnus vel discipulus* 481 d
Patrimonarius, *custos ecclesiæ* 219 d
Parate, *ornare* 289 f
Parochia, *paræcia, diœcesis* 725 d
Pater-noster, *globuli precatorii* 582 e
Paufatio, *quies* 756 f
Pedules, *sibialia* 444 d
Penſa auri, *nummus quidam* 548 e
Pigmentum, *aroma* 700 e
Pinax, *tabula vel asser* 749 c
Placita custodire, *conventus publicos habere* 284 e
Planeta 217 b. *Vide* Casula.
Pluviacium, *pulvinar plumis fartum* 263 e
Polyandrum, *sepulcrum* 265 d
Pontificare, *episcopatum tenere* 632 e
Pollcommunio. *Vide* Complenda.
Poteſtas, *prætor vel superatus loci magistratus* 879 e f
Potagium, *pulmentum* 393 a
Pottos, *olla* 394 d
Prabenda, *portio* 705 a
Præſtim, *velociter* 216 c
Presbyterium, *locus circa altare diversus a choro ecclesiæ* 248 d e
Primates, *summus magistratus olim virorum apud Volaterranos* 407 e f
Privilegio, *instrumento donationum* 143 d, 1432
Privilegium, *justum* 699 c
Profuturus, *futurus* 715 f
Proprius, *clicus, servus, mancipium* 172 b
Protomyſta, *episcopi* 631 e

Q

QQadragesima, *parva per quadragesimæ duas hebdomadas* 550 d
Quæſtionarii, *carnifices* 913 f

Radius,

R

RAdius, *os cubiti* 380 b
Rasla, *militare Germanicum* 119 a
Rationale, *vestis episcopalis non absimilis pallio, quo utuntur metropolitani in praecipuis festivitatibus* 527 a
Refirmare, *rursum claudere* 761 a
Regnum, *corona* 510 d
Relevantia, *efficacitas* 321 b
Relicta, *vidua* 139 d, 141 f
Relidare, *repulsare* 872 e
Reliquiæ, *corpus* 614 d
Remonstrantia, *bivrotheca* 587 a
Repagulatus, *obseratus* 405 c
Requies, *sepulcrum* 172 e
Ribaldi, *homines perditissimi* 594 a

S

SAcristarium, *sacrarium* 217 b
Sagacious, *sagax* 217 f
Sagmarius & sagmarius, *jumentum sarcinarium* 703 d
Sala, *palatium* 784 a
Salariatos, *cui datur stipendium* 379 a
Sancta sanctorum, *locus ecclesiæ juxta altare princeps* 240 d a
Sanctimonialis, *devota* 700 a, 701 b, 718 a
Sanctimonium, *professio virginitatis* 645 c
Sanctitas, *reliquiæ seu theca reliquiaria* 172 a
Sanctuaria, *reliquiæ* 218 a
Saphena, *vena pedis, quam chirurgi aperire solent ad eliciendum sanguinem a pede* 449 f
Scabelli *vel* scamelli *quid sint* 697 c, 698 d
Senior, *dominus* 178 b, 481 a, 549 e e, 710 b
Servire, *largiri* 671 d
Servitor, *minister* 476 d
Signum & signus, *campana* 259 d, 263 b c
Sperare, *credere* 716 b
Strada, *via* 886 a
Strawa, *incertæ significationis* 465 a b
Striga, *venefica aut maleficæ* 550 a
Synergi, *cooperatores* 278 a

T

TAlares, *tali* 758 d
Tala, *telum* 728 d
Thema, *provincia* 471 b c
Theophili, *Deum amantes* 565 b
Titulus, *ecclesia &c.* 257 d, 258 a
Tomochartæ, *litterarum monumenta* 621 d, 623 d
Treguæ, *induciæ* 577 b
Tribunal, *locus in quo erectum est altare* 444 b
Tritus, *tertius* 377 f
Typus quartanus, *febris quartana* 757 d

V

UDoornic, *libertinus* 551 b
Velarium, *velamen* 405 c
Veternus, *veternosus* 263 a
Villanus, *rusticus seu ruricula* 173 d
Vocales, *qui jus habent ferendi suffragii in Capitulo* 333 a

INDEX MORALIS

A

ABbatia *abdicata, in solitudine vitam transigit S. Ægidius* 309 a d
Abstinentia *stipenda S. Elpidii* 383 a, 386 a. *Pavo assus revixisse fertur, ne S. Gunthernus* Abstinentiam *a carnibus vetare cogeretur* 529 a b
Adolescentia *pia & erudita S. Nivardi* 278 d a f. *Perdita B. Petri Armengol* 318 e d a f, 333 f
Ægros *sanant S. Victorinus* 221 a, *S. Lupus* 264 b, *S. Ægidius* 300 d, *S. Stephanus seu absens* 369. c. Ægris *variis incolumitas restituta ope B. Petri Armengol* 320 e, 334 d, *S. Nennosi* 419 d e, 427 d, 433 c f, 434 a, 435 a, 436 a a d, 437. b c, 438 e f, 439 a, *SS. Mansueti & Amonis* 636 f, *ad reliquias S. Remacli* 723 d. Ægri *plurimi peregrinantes ad corpus S. Stephani regis, per viam sanati, acervos lapidum in beneficiorum monumenta erigunt* 574 b. Ægri *varii sanitate donati in ipso itinere ad S. Godegrandi sepulcrum suscepta* 771 c. *Languores per eumdem sanctum sublati* 771 f, 772 a. *Vide* Morbus *&c.*
Æmulatio *S. Josue pro Moyse ab invidia vindicata* 13 c & seq. *Et laude digna* 14 a b & seq.
Æquitas *S. Josue* 62 a f, 63 a
Altaria *pretiosis vestibus suis ornat S. Emericus S. Stephani filius* 550 f
Altare *erectum in monumentum divisionis Rubeorum &c.* 66 f, 67 a b a
Amicorum *Dei mira potestas* 53 c a
Anathemati *devota Jerichus, & quare* 36 f, 37 a b c
Angeli *diu pascunt B. Albertum Bestiarium* 788 b
Angores *animi ope S. Octaviani discutiuntur* 402 d, 406 c. Angoribus *animi diu vexata, nuncupato S. Nennoso voto, quietem impetrat* 430 e f
Animi *magnitudine excelsa repudiat S. Gedeon oblatum sibi sursque posteris regnum Israelitis* 91 b c d
Apoplexia *varusque morbis conflictata S. Elpidii auxilio sanitati restituta* 381 f. *Eo eodem mala cæca cecidit visum patrocinante S. Eupheemia* 407 a
Apostolicæ *sedis prærogativas SS. Crispinus & Crispinianus in apparitione testantur* 125 f, 126 a. *Singularem erga eamdem sedem testabatur observantiam S. Stephanus rex* 503 a, 535 e. *Qui* Apostolicus *legatus creatur a Silvestro II.* 503 a. *Ejusdem S. Regis* Apostolici *fructus* 523 c d. Apostolorum *limina Hungari magno numero visere solitis* 531 d. *In quorum gratiam hospitium construit Romæ S. Stephanus rex* 532 d
Apparitio *Principis exercitus Domini expugnationem Jerichuntis S. Josue edocentis* 34 a b a d e, *Angelis Israelitas objurgantis* 68 a b. *Angeli S. Gedeonem vindicem judicemque Israelis constituentis* 80 d a f, *SS. Crispini & Crispiniani Pontificem monentium, ut SS. Sintum ac Simicium in Gallias deleget* 128 d, 125 a f, 126. a b. Apparent *SS. duodecim fratres* prin-

principi Avechi apud eorum corpora oranti, eique ſuam opem ſpondent 137 e d e, 155 d e, *S. Mauritius S. Verenæ virgini in carcerem conjectæ* 158 c d. *B. Virgo Maria virginum choris comitata S. Verenam ad cœlum invitat, & inducit* 159 a b. *S. Othilia* Apparens *matronæ nobili jubet eam pro impetranda prole maſcula S. Verenam invocare* 169 c d. *S. Verena recuperandi viſus modum mulieremi edocet* 173 a b. *S. Firminus ſacrificans videt manum Chriſti in cælie* 176 e, 182 d. *S. Vincentius Maximæ virgini genus & locum martyrii ſui revelat* 201 f. *Angelus SS. Caſtrenſem & ſocios in carcere conſolatur* 313 f. *S. Priſcus operario cuidam prædicit, corpus ſuum poſt certum tempus reperiendum* 216 e, *illudque quæri mandat tribus ſacerdotibus* 216 f, 217 a. *Angelus monet Joannem antiſtitem, ut corpus S. Regnli Lucam tranſferat* 226 b, 238 f. *In noctu nativitatis Domini* Apparet *B. Julianæ & monialibus angelus puerum Jeſum deferens, quem illa in ulnas ſuſcipit* 315 e f. *Sidera & ſulgura ſupra ſepulcrum B. Juliana conſpiciuntur* 316 e. *SS. Juſtus & Eucherius presbyterum quemdam de blaſphemis verbis graviter corripiunt* 372. f. Apparens *ſub ſpecie equitis S. Elpidius Longobardorum ac Saracenorum invaſionem aecit* 379 e. *SS. Juſtus, Clemens & Octavianus multis angelis comitati Volaterranam urbem ab iaſtanti expugnatione incolumem ſervant* 406 d e. *S. Coſmas eremita mandat in ſomnis Veneto cuidam, ut corpus ſuum e Creta Venetias tranſferri curet* 443 d. Apparens *juvenis aſpectu pulcherrimus Geyſam de naſciturο S. Stephano, propagandaque per eum fide edocet* 482 f, 483 a, 563 c. *S. Stephanus protomartyr matri S. Stephani regis, naſciturum ſibi filium regem prædixit* 483 a, 564 a. Apparens *S. Stephanus eum pœnitentem quemdam ad S. Emmerici ſepulcrum pro impetranda indulgentia mittit* 561 d e f, 562 a b c. *Amandus quidam B. Margaretæ Lovaniensis gloriam revelat* 592 e. *SS. Manſuetus & Aper graviter ægrotanti S. Gerardo integram ſanitatem reſtituunt* 630. e f. *S. Manſuetus per* Apparitionem *in ſomno admonet S. Gerardum de agendis in templo ſacris vigiliis* 649 d e. *Angelus pollicetur S. Trudoni ſapientiam, quam amiſſa voto a Deo petierat* 693. d e. Apparens *S. Remaclus contractum ſanat* 698 a b, *ſurda auditum donat* 699 d e, *puellam paralyſi liberat* 706 e d e, *canterem joculatorem ſacrae jubet celebrare vigilias* 721 f. *Idem cum S. Lamberto* Apparet *B. Liethberta* 723 a b. *S. Michael conſortat in carcere SS. Aigulphum & ſocios* 746 e. Apparens *S. Aigulphus perſecutori ſuo pœnam, qua ſublatus eſt, prædicit* 754 f, *pericleſo detumbentem ſubito ſanitatem donat* 761 d e, *contractum ad eccleſiam ſuam curandum mittit* 762 f, 763 a b

Aqua *ad ſepulcrum S. Baſiliſſæ virginis martyris erumpit e terra multis ſalutaris* 609 e

Aram *Baalis deſtruit, ejuſque lucum incendit S. Gedeon* 83 a b

Arcu *fœderis in expeditione Madianitica delata* 82 f, 83 a. *Eadem Jordanis aquas dividit, ſiſtitque* 30 f, 31 e f

Aridităs, *quæ ob ablatum S. Coſmæ ex ſpelunca, in qua vixerat, corpus exorta erat, ea ceſſante, illica ceſſat* 442 f, 443 a. *Aſiditas agrorum depulſa per S. Remacli reliquias* 724 d

Articulari *morbo miſere afflictus per amiſſum S. Nannoſæ votum valetudinem impetrat* 433 b

Auſteritas *vitæ S. Neophyti* 216 e, *S. Verenæ virginis* 158. c e f, *B. Julianæ* 315 c, *S. Elpidii abbatis* 386 b e, *S. Octaviani eremitæ* 402 b, *S. Coſmæ eremitæ* 442 e, *B. Alberti Briſſii* 788 b

Autium *dolor mulieri ſublatus ope S. Nonnoſi* 438 e

Auſibus *male affectis potens B. Taraſia auxiliatrix* 786 f

B

BAptiſmum *flagitantibus SS. Enphemia, Dorothea, Thecla & Eraſma; Nauſus fluvius aquas ſiſtit, donec baptizentur* 607 f

Beatitudinis *cœleſtis deſiderio mire flagrat S. Nivardus* 283 b c d

Bellum *Patavinos inter & Tarviſinos exortum extinguit B. Guala* 780 f, 781 a b

Blaſphemia *in S. Verenam fulmine & ſterilitate punita* 171 b. *Blaſphema in S. Aigulphum caſtigata* 761 d e

Brachium *ſanctimonialis confractum prodigioſo ſanat B. Juliana* 316 a. *Afflictum curatur oleo ex lampade S. Nonnoſi* 430 d. *Male enatum reſtituitur patrocinio S. Remacli* 714 d e f, 715 a b

C

CÆcitate *percutitur ad S. Terentiani preces S. Flaccus tum temporis idolorum ſacerdos* 115 a. Cæci *illuminati ope S. Priſci* 102 a, *S. Verena tacta ſpecu* 164 f, *ejuſdem virginis patrocinio* 165 f, 166 a, *lavando oculos aqua ex illius vaſcula* 173 a b, *facta eidem Sancta vota* 174 b. *Excæcatus, implorata illius ope, effoſſos oculos recipit* 169 a b. *S. Victorinus adhuc pace* cæco *lumen reddit* 210 e d e. Cæcum *illuminans S. Lupus paganos plurimos convertit* 258 b. Cæcitas *depulſa per eumdem ſanctum* 264 b e. *Per SS. Anſanum & Maximum* 357 f, *Per S. Nonnoſum* 438 b. *Per B. Julianam* 310 f. *Per Manſuetum* 646 a b, 657 a. Cæcis *viſus reſtitutus per aquam ex fonte S. Remacli* 697 e d. *Eodem Sancta patrocinante* 697 d e f, 699 e d, 715 e f, 728 b d e. Cæca *a nativitate ad ejuſdem Sancti reliquiae viſu donatur* 724 b. *Opitulantibus SS. Aigulpho & Sociis, oculorum lumen impetratum* 754 e, 758 f, 759 a. Cæca *a natalibus viſus conceſſus apud reliquias S. Godegrandi* 772 b e

Calculo *periculoſo mulier liberata auxiliante B. Margareta Lovaniensi* 589 d

Campanæ *Senonenſis prodigium* 262 e. Campanæ *ædis Francicanæ ſponte ſua ſonantes corporibus BB. Jacobi & Philippi martyrum ſepulturam aſſignant* 595 f, 596 a. Campana *maxima diuturno ſpontaneo ſonitu manifeſtat miraculum ad S. Remacli reliquias impetratum* 723 e d

Candelæ *in templo S. Verenæ ſæpe vento exſtinctæ ſponte accenduntur* 172 d. *Idem bis accidit arcæ corpus S. Remacli* 707 a b. Candelas, *quas S. Godegeandi corpori præferebantur, valida ventorum vis nequit enſtinguere* 770 f

Cano-

Canonizatione *solemni primus a regibus S. Stephanus a summo Pontifice illustratus* 339 a b
Capitis *doloribus afflictis peculiaris patrocinii B. Juliana* 310 c f, 317 a. *Caput lubricatur in lapsu confractum ejusdem Beatæ ope curatur* 311 a. *Acerbissimi capitis tractatus, post navigata S. Nonnosæ vota, sublata* 427 b c, 433 b, 437 f. *Similes dolores per choream, quæ B. Margaretæ Lovaniensis sacrum corpus circuiverat, depelluntur* 589 b. *Eisdem diebus vexatur per S. Godegrandi merita litterator* 771 f
Captivi *in adventu S. Villerii prodigiosa libertati* 221 c f. *Captivus miles post invocatum S. Mansueti opem, suæ spoute fidei, libere evadit* 658 b. *Idem familiam captæ a piratis adolescentuli vinculo solvit* ibid. c
Carcer, *in quo detinebantur SS. decidem Virtutes, cœlesti lumine illustratur* 125 b. *Carceri includuntur S. Verena* 165 c
Careis *stimuli expers redditur S. Firminus per visionem cœlestem* 176 f. *Carnis tribulatio in duobus clericis orationi sua fedor S. Lupus* 162 f, 163 a
Castitas *S. Annæ prophetissæ in viduitate florida & diuturna* 97 c
Cereus *ardens in sacra altaris limina delapsus inextinctus reperitur* 286 e f
Cervi *bellis suo pavori S. Egidium in eremo* 301 a
Charitas *S. Josue ratiata in Deum* 74 f. *Ex in proximum* 75 a. *B. Petrus Armengol se in pignus pro captivo apud infidelis tradit* 319 c, 320 d, 334 a. *Charitas B. Gualæ erga pauperes, viduas & pupillos* 778 c
Cicatrices *vulnerum diu post mortem inextinctæ apparent in corpore S. Godegrandi* 769 d
Ciconiarum *infestationem urbs Aventicensis fortiter liberata per patrocinium S. Agricoli* 454 f, 455 a
Circumcisio *instauratæ sub S. Josue* 33 c f
Civitates *profugii assignatæ* 65 d
Claudi *gressu dotati a S. Verena* 165 f, 166 a. *a S. Nonnosa* 419 a d. Claudo *pro imbecillitate ex puerperio, lavacrata B. Margaretæ Lovaniensi, subito incedendi facultatem obtinet* 587 f, 588 a b c. Claudo *muto & dextera manus usu destituto gressum, loquelam & dexteræ usum invocatis S. Mansuetus concedit* 657 f. Claudus *ab utero curatur ad sepulcrum SS. Aigulphi & Sotiorum* 741 f
Clavi *capitis & pedibus S. Zenonis transfigendis admoti partim confringuntur, partim loquelæ* 363 a f
Clypeum *S. Josue elevatum in altum venit, donec interficerentur Hiænses* 41 b, 42 a
Cœlibatum *semper colunt S. Josue* 37 f, 38 a. *Vide* Virginitas.
Cœnobii *S. Ægidii mira initia Eredii* 285 d a f. *Vide* Fundationes.
Colica *pertinaci torsit, hausto pulvere e sepulcro S. Elpidii subito convolsit* 382 d e. *Ejusdem mali terminibus ad extrema redactus restituitur, oppitulante S. Nonnosa, recuperat* 433 a. *Qui aliam etiam eodem morbo levatus* 438 c
Columba *arvei candoris S. Nivardo ac B. Berchario locum condendo cœnobio Attivillarensi volatu suo designat* 273 b c d e f, 277 c, 283 c d a. Columba *e sipsanothera S. Remacli eruptave, eoque redire conspicitur* 722 a
Concordiæ *leges inter se & imperatorem Frede-*

vicum signum Longobardiæ urbes fœderatæ confiliante B. Guala 779 e f, 780 a b c. *Idem Bonus Comitatus Cisalpinus constituit* 781 f, 784 a. *Et imperatorem Fredericum Ecclesiæ* 783 b c d
Conspirationem *in S. Julium S. Septimius tum per dictatum Integræ procinctationis* 372 a B. Conspiratus *pseudo-monachi quidam in eundem SS. Aigulphi & Sanctorum ejus* 746 a b & seq., 749 f, 750 a b
Constantia *tenellæ adolescentulæ in perferendis cruciatibus, quibus a patre idololatra favendo ob Christi fidem afficiebatur* xxii b. *Publica discussio in exprobranda Julianæ apostatæ idolorum imbecillitate* xxii f, xxiii a b. *Pertinaciæ diaboli in pectore S. Chrysostomi defodiendæ* ibid. d e f
Constantia *S. Josue & Caleb adversus seditiosos contra Deum & S. Moysem* 16 c, 17 a d e f, 18 b c d. *Illius præmium* 18 a, 62 c d, 65 a b. Constantia *S. Nivardo in virtutum progressu* 285 b. *S. Cronani filiarum sororum ministerium spectantis* 382 d e f. *Et horrendis tormentis perpetuæ* 363 a b c. *Invicta SS. Euphemiæ, Dorotheæ, Theodæ & Erasmæ constantia in tolerandis pro Christo cruciatibus* 608 a. *S. Aigulphi in monastica disciplina retinenda* 746 b c. *Ejusdem Sanctiti & sociorum ejus in perferendis carceris incommodis magnanima virtus* 752 a b
Contemplationis *divinarum rerum cultores S. Stephanus rex cum papilione in area tollitur* 341 b c, 379 c d. Contemplativæ *vitæ desiderio idem S. Rex regnum abdicare voluisse fertur* 342 a b c. *Dum contemplationis usu in extasim rapta B. Tarasia in templo pernoctat, angelis ejus vices subeuntes pauper pinsum* 786 f. *Vide* Oratio.
Continentiam *mutuo vovisse vovente B. Adalberto Besuntio & conjuge ejus sanctissima vitam ille solitariam, hæc monasticam aggrediuntur* 788 b
Contractis *membrorum usus restitutus ad sepulcrum S. Lupi* 164 a. *Ad sacrum corpus S. Mansueti* 649 c d. *Ubi & quater pontes incurvata subito erigitur* 656 f, 657 a. *Et alveo miserum in undosa contracta gradiendi facultatem imperat* 657 a b. *Paulo morbidus pedibusque capta, oblata S. Mansueto candela, eorum usum recipit* 657 c. Contracti *crebri, curatique per S. Remacli patrocinium* 697 a b c, 698 a b, 707 c d, 708 a f, 709 a, 710 b c d e, 715 c d, 716 f, 717 a b c d f, 718 a b e f, 719 a, 723 a e f, 724 b. Contractus *a nativitate puer ad corpus S. Stephani portatus erigitur* 556 b, 574 a. *Item alius in translatione S. Aigulphi* 758 d a. *Mulieri sub reliquiis suis prostratæ eidem Sanctus manus usum restituit* 760 c
Conversio *memorabilis conjugum idololatrarum adolescentis per aliquam diaconissam* xxii c d e f. *Qui postea suum etiam patrem ad fidem Christi perduxit* ibid. Conversio *mirabilis S. Flaccii* 115 c d e. *B. Petri Armengol* 318 f. *Regis Algarbii ad fidem Christi* 320 d. Conversionem *Suessionensium multis prodigiis promovet SS. Sixtus & Sinicius* 126 d. *Haretices magno numero convertit S. Victorius* 222 f, 223 a. *Paterni tribunus, perfecta S. Zenonis in tormentis constantia, cum 630 mili-*

...sima baptismum ſuſcipit 362 e f. 364 a b. Sebaſtus & Serapion, cum plurimis aliis, lavant pulveres ad martyrium preparatos, aſſumpſit ſolacium martyrii admittere. ad Chriſtum converſuros martyrium expetentes 364 c d e. ad fidem Chriſti convertitur, paratus abjicere S. Baſiliſſam ab igne martyrii terrendo illeſam conſpicatus 609 c d. 610 a. Eundem ſedem ſacerdotii præſe Tullenſis cum tota familia, reſuſcitato filio ejus per S. Menſurium 634 b c. 636 d. In ſomnum vitæ delabitur, dedutus B. Alberto. Reſpuens ornatus, ſe exercet, eorum in melius commutatos, quos ante promiſit ſtrenue exſequitur ... 788 b

Convulſionibus miſeræ mentis a matre ſua S. Nemeſa deratæ, illæ curantibus 421 c. Eadem modo correpti, invocata ejuſdem ſanctitate, ſimilem ſalutem ſunt ... 432 a, 438 c d e.

Cordis deſcribuntur, promiſſo in S. Nemeſa ſanctum Miſſæ ſacrificio, exemplo liberatur ... 427 c

Coronam regiam Poloni deſignatam Silveſter II. divinitus admonitus tranſmittit S. Stephano ejus conſorti Hungariæ duci 500 d f. 502 c f. 504 a b f. 505 a b c. 506 a b c d e f. 507 a b c. 566 a b c d. Hæc corona inaugurandis poſtmodum Hungariæ regibus adhibita, ſummoque habita in honore ... 567 c d

Corporis S. Beſſi miraculoſa inventio 109 b c d e. 247 f. Corpora Sanctorum inſtructa & ſuperpoſita fragantia reperta. S. Regulæ 226 c. 239 a. S. Agapiti 283. S. Juliani abbatiſſæ 389 b. 910 b. 911 a d e. 816 f. S. Quiriaci crematæ 401 b f. S. Coſmæ arcuitæ 441 d. 443 a. Corpus S. Lupi ſuorum more a more adorem ſpiret 464 c. S. Stephani regis optime fragrans & ovans lapidibus circumfuſum balſamo repentinum multis medetur 555 d e. 556 b. 574 c. Corpus S. Antonini proſtratum diffectum mirabiliter evaluiſſe ferunt 654 e f. Eadem flumen, ſuſpenſa aqua, diverſum humanum ſtravuſſe narrant 644 f. 656 b. S. Dilectatus non miſi ſolo voto Volaterras tranſferri potuit 402 b c. Corpora BB. Jacobi & Philippi adverſo flumine Topino mirabiliter ſtruentur 593 f. SS. Euphemiæ, Dorotheæ, Thecle & Eraſmi in fluvium projecti a ductus ingentis ſpecies ſuſcitabant motu noſtra & Hermogeni, tradunturque S. Godegrando ejus ſuccuſſi. S. Opportunæ ejus ſoror loco moveri potuit 767 d e f. Idem ejus poſt mortem perſeverans incorruptum 770 d. Corpus S. Romulo exſecta lumina reſtituit 905 d e. Corporis S. Stephani regis elevatio innumeris modis miraculis illuſtrata 579 f. Corpus B. Alberti Beſſeni multis diebus ſuave fragrat odore ... 783 c d e. 788 d

Crucis ſigno ingens incendium extinguit S. Nicolaus ... 822 b

Crucem S. Stephano, ejuſque ſucceſſoribus in apoſtolatus inſigne præferendam mittit Silveſter II. ... 503 a

Cruce, genuaque debilis ope S. Menſurii reſtauratur 687 b. Crux confractum, implorato S. Remaclo, miraculoſe ſanatur 689 d e, 722 b

D

Debilitas immedicabilis pueruli ſublata per B. Margaretam Lovenienſem ... 588 f

Decimas omnes emunt, retinent, exhibitum. Semigrecium S. Stephanus rex earum reus monaſterio S. Martini attribuit 494 b c f. 495 a, 364 d e

Deipara Virgo Maria virginum choris comitata S. Regnum ad cœlum invitat, & perducit 358 c d. B. Petrum Armengol per aliquot dies ab infidelibus ſuſpenſum B. Virgo Maria ſuſtentatum ſervat 329 d f. 332 e. 334 a b. S. Stephano rex regnum Dei Genetricis cultoribus, ſe ſuumque regnum conſecrat, ſanguine ſuo Hungariæ Dominam celebrem facit 527 b c. 560 a. 568 b c. Eccleſiam Albenſem eidem dedicatiſſimam Virginis plauſibus regia munificentia extruit, dotatque 527 c d. 568 c. Ubertus ſibi ac pauperibus ſuis ſuæ ad Deiparam ſuam pietatem affines conducit 528 b. Hos cum S. Gerardo anguſtiſſime hujus Virginis cultum per Hungariam mirifice promovet 532 b c. Implorato ejuſdem magnæ Matris auxilio pacem cum Conrado imperatore mirabili modo obtinet 540 b c d e f. 541 a. 574 a b. Moriturus ſe & regnum ſuum peculiariſſimæ ſuæ Dominæ Virginis Mariæ cum piis lacrymis votive commendat 581 c. 572 c. Ejus in ejuſdem Aſſumptionis ſolemnitate, ut ardentiſſime optaverat, pius Mariæ filius ad amabilem ſuam Matrem ex hac vita commigrat 551 f. 552 a. 560 f. 572 c d

Delectum militum adornat Dei juſſu inſtituitque S. Gedeon ... 86 c

Demonum dolore liberatur mulier, adhibito pulvere ex ſepulcro S. Lupi 264 c. Eadem cruciatu ad extrema deductum puerum S. Nemeſii pereximium priſtinæ valitudini ſubito reddit 428 e f. aliique hac media ſalvantur. Idem Sanctum invocantes ſubveniit ... 434 e f. 438 a c

Deipara S. Stephani regis imaginem cum ſolito amicitiæ diademate tradidit 574 a. Ea a S. Ladislao in baſilicam transfertur 556 f. 557 a

Diaboli infeſtationes compeſcuntur precibus S. Vercundi 164 f. Eas pellit S. Firmatus 176 c. Conſpectu S. Lupi fugatus ejuſdem liberatur malicia 264 d. Diabolus ejurare cogitur S. Regulæ ſaſſuenſi 224 f. 230 d. Confeſſarius ejusdem S. Zenonem torquet, a demone corripitur 363 a. Eadem prava molitione ſacrificium S. Godegrandi perturbat 767 f. Diaboli inſidiæ ſunt fraudes adverſus Dei ſepulcra 681 f. 682 a. *Vide* Energumeni.

Diaconiſſarum miniſteria 144 f. 604 c d e f. S. Radegundis Francorum regina a S. Medardo diaconiſſa ordinatur 1v f. v 9. Diaconiſſis ad nuptias tranſeuntibus pœnam mortis ſtatuit Juſtinianus imperator xvi f. Miræ diaconiſſarum privilegia apud Jacobitas xx a b. Diaconiſſæ illuſtres, S. Eberta, Tecla, S. Martina virgo martyr, aliæ innumeræ xxii a b c d e f. Publia xxii f. xxiii a b. S. Olympias xxiii b c. Penelopia ibid. d e f. Ampruela, Dreuſia, S. Radegundis, Baſilina, Manaris, S. Irene ... xxiii f. xxiv a b c d

Dilectio inimicorum illuſtris in S. Lupo 257 c. Pro perſequutore ſuo ſuſcipiendo avunculi SS. Augulpho & Sequi ejus 751 d. *Vide* Injuria.

Diſciplinæ monaſticæ vigor in monaſterio Stabulenſi 683 f. Ejuſdem eximia obſervantia in SS. Augulpho & Sequi ... 752 d

E

Eccleſiæ S. Petri libertas prodigiis vindicatur 168 c d e f. 169 a. Eccleſiæ immunitatem mirifice tuetur S. Fidolus 222 b. Eccleſiæ ſuæ bona magna, quæ propria defendenda ſuſcipit

regi-

regibus ſtatuis S. Stephanus rex 547 f, 548 a. *Eccleſiam a barbaris diruta, ædificare bis irrito conatu tentat S. Nivardus* 281 b. *Templa & monaſteria quotannis ter luſtrat, reſtaut & ornat S. Stephanus rex* 536 d e f. *Iisdem de ſacra ſupellectile per decreta ſua provident in perpetuum* 550 c. *Eccleſiarum ſacra ſupellectilis reſtituenda curam recipit regina S. Stephani conjux* 550 f. *Vide* Fundatio.

Educatio *pia S. Victoris ſub S. Martino* 221 a b

Eleemoſyna *larga & continua S. Nivardi* 280 a *S. Ægidius tenuem patrimonium ſuum pauperibus diſtribuit* 299 d e. *Enimia S. Stephani regis in pauperes liberalitas* 526 f, 560 d, 568 f. *Idem Sanctus ven theſauros regios in eleemoſynas exhaurit* 569 b. *Et inſomnes noctes ducit, ut egenis ſubveniat* 528 a. *Necab illatas ſibi a pauperibus injurias a tam pio opere deterretur* 528 b. *Dextera, qua ven ſanctus eleemoſynas diſtribuit, incorrupta perſeveravit* 557 a b, 560 d, 574 e f, 575 a. *Pallio detrito, quod a B. Taraſia nudo pauperi datum everus herus repetebat, angelus tantum ſtuile ſubſtituit* 786 c d e. *Panes, quos egenis eadem Beata ferebat, ſupervenientc hero, in roſas vertuntur* 786 e f

Elephantino *morbo cruatur mulier venerata SS. Aigulphi & Sociorum reliquias* 742 a

Energumeni *liberati per S. Priſcum* 102 a. *Per SS. duodecim Fratres* 139 d e f, 140 a, 146 b c d e f. *Per S. Firminum* 179 a. *Per S. Benedictum* 244 a. *Per S. Ægidium* 299 a, 302 e f. *Dæmones ex* energumenis *expulſi ad ſepulcrum S. Reguli* 230 d. 239 b. *Ad reliquias S. Antonini martyris* 355 a. *Ope S. Agrimli* 454 a. *Optulante S. Manſueto* 646 b c. Energumenus *nomen & locum depoſiti corporis S. Aigulphi indicat* 756 c e. *Ad ejuſdem Sancti corpus dæmonium e muliere ejicitur* 760 f

Epitcopalem *dignitatem intrepide tuetur S. Lupus* 258 f, 259 a. Epitcopatu *abdicato S. Juſtus inter Ægypti eremicolas diu ignotus vivit* 366 c d, 368 d, 373 b c. Epitcopatum *deponens B. Guala in Cœnobium Aſtmenſe ſe recipit* 784 e f, 785 a. *Sacras per Hungariam inſulas S. Stephanus rex ſtudioſo delectu viros præſtantibus attribuit* 521 f, 522 a, 523 d d e f, 566 f. *Vide* Fundationes.

Equi *in ſatello S. Nivardi ſtabulantes in rabiem aguntur* 277 f

Euchariſtiam *ſuſcipere deſiderauti B. Juliana Chriſtus ſe ſub pueruli forma ſiſtit* 315 e f. S Euchariſtiam *conſecura pyxide auferens miles eacitate percutitur* 405 e f

Expugnatio *prodigioſa Hiericbuntis ſub duce S. Joſue* 35 d e f, 36 a & ſeqq.

Exſilium *voluntarium pro Chriſti fide hilariter ſubiit cum ſociis S. Regulus* 223 e, 229 a f. *Letus in* Exſilium *properat S. Lupus* 250 d, 259 a b. *Depoſito epiſcopatu, diu ignotus inter Ægypti eremicolas exſulat S. Juſtus* 366 a d, 368 d, 373 b c. Exſilii *ſpontanei comites S. Viator ſe S. Juſto adjungit* 366 c, 368 d, 373 c, 375 c

Extaſes *variæ patitur S. Stephanus rex* 541 b c. *Et B. Petrus Armengol* 334 b

Exturberatio *oſſis ſubito evaneſcit S. Nonnoſi patrocinio* 433 e f

F

FAma *ex aliena furia periclitantibus monachis ſubvenit invocatus S. Aigulphus* 760 a b c d

Familiaritas *cum S. Moyſe multum præſuit S. Joſue* 9 e f. Familiaritatem *cum viris religioſis magnopere amabat S. Stephanus rex* 565 f

Faucibus *mulieris inhæreus os mirabiliter evanueſcit implorata S. Nonnoſi ope* 432 c

Fax *mania Avenionenſis circumeus conſpirationem hæreticorum divinitus detegit* 455 b

Febribus *laborantem ſanat S. Joſue* 76 b c. Febrium *æſtu de vita periclitantem Ayrannum ſuam a carcere actuſtica incolumitati reſtituit S. Verena* 158 d, 159 a, 165 c. Febricitantem *ſanat S. Firminus ſuſis ad Deum precibus* 179 c. *Alium idem Sanctus eodem morbo liberat* 176 c. *Linteum, quo S. Elpidii oſſa involuta fuerant, quaſi perpetuo miraculo* febres *tollit* 380 d e f, 381 a b, 382 d. *Et ipſe Sanctus implorantem medelam pluribus eodem malo afflictis confert* 381 e f, 382 a. *Fons ſacelli a SS. Arcano & Ægidio erecti* febricitantibus *ſalutaris* 306 a, 307 d. Febres *a variis depulſæ per merita S. Nonnoſi* 429 e, 437 c f. Febri *maligna oriaque ex ea ſanguinis borreudo ſluxu ſanatur aurifaber, concepto in honorem S. Agricoli voto* 449 f, 450 a. Febricitans *convaleſcit ſubito in ſacello B. Margaretæ Levantenſis* 588. f, 589 a. *Oblata eidem beatæ Virgini donaria, puerum* febris *deſerit* 590 a b. *Beneficio S. Euphemiæ* febricitantes *duæ ſanitatem recuperant* 607 a

Feræ *famulantur S. Regulo* 230 b

Feſtum *S. Verenæ violantes divinitus caſtiganturi & ab eadem S. Virgine medelam poſtmodum impetrant* 171 a b d, 172 e f. Faſtum *S. Ægidio profananti manus exareſcit, quæ deinde præfati Sancti ope ſuo vigori reſtituuntur* 288 d. *Solemnitatem tranſlationis S. Oſſeviodi violans faber ſubito lapſu expirat* 403 b c. *Dei Dominicæ profanatoribus pœnas ſtatuit S. Stephanus rex* 548 c. Feſto *S. Manſueti veſturam facientium jumenta in furorem aguntur* 647 d e f. *In agros ſacris diebus cultos ſæva tempeſtas ſævit* 687 e f. *Violatos diei Rogationum uſu dextera deſtituitur, quam ſacti pœnitens per S. Remaclum recipit* 716 a b c d e. *Mulier in* Feſtu *S. Aigulphi laborans cœlitus pœnas, ejuſdem Sancti patrocinio poſt triennium ſanatur* 761 d e f, 762 a b

Fides *thaumaturgica S. Joſue* 31 e f, 32 a b c, 53 b c, 74 c d e. Fides *S. Gedeonis a ſacris Luteris commendata* 77 f, 78 a. Fides *propagandæ ſtudio ardet S. Firminus* 179 c

Fiducia *in Deum unica S. Verenæ ſortium ſuis virginibus* in multas *annos prodigioſæ ſuppeditat* 159 a, 165 d. *Eadem virtute excellit S. Regulus* 230 a, 231 c. *S. Lupus ſuæ in Deum* Fiduciæ *miro eventu præmium accipit* 257 c. *Eadem fretus hoſtes in fugam conjicit* 258 f

Fœdus *Deum inter & Iſraelitas a S. Joſue ſolemniter inſtauratum* 42 f, 43 a & ſeq., 44 a b. *Ab eodem moriturus renovatum* 70 b c d e f, 71 a b. Fœdus *jurejurando initum cum Gabaonitis religioſe a S. Joſue & populo ſervatum* 49 a f. *Sub Saule violatum, violatique pœna* 50 a. Fœdera *cum idololatris prohibita Iſraelitis* 69 f. Fœdus *pro tuenda contra imperatorem Fridericum Eccleſiam renovatum*

Longobardi apera *B. Gualæ* 781 f, 782 abcd
Fons a petra elicitus *a S. Basilissa* fundenda *malis medetur* 609 e, 610 a. Fons *sub sacello S. Nivardi ægris salubertimus* scataris 377. *Sacellum a SS. Arcano & Ægidio exstructum* fontes *gaudet febribus intermittentibus salutari* 306 a, 307 d
Fraus *Gabaonitarum eis feliciter cedit* 44 d e f
Fundationes *piæ. S. Nivardus Fundationibus Altivillarensis* 282 b. *Ditatque suis opibus & privilegiis* ibid. e f, 283 a b. *S. Otto xenodochium & sacellum S. Ægidii exstruxit Bambergæ* 287 a. *In ejusdem Sancti honore condunter cœnobia prope Brunsvigam, prope Monasterium Westphalorum, in diœcesi Halberstadensi, Norimbergæ* 287 b c. *Monasterium in loco, qui nunc Fanum S. Ægidii dicitur, exstruxit S. Ægidius ex munificentia Flavii regis* 292 d e f; 301 f. *S. Stephanus rex fundat monasterium S. Martini* 494 e f, 495 a b. *Abbatiam B. Mariæ virginis ac S. Benedicto sacram ad radices montis Jovis* 496 b c, 497 a b, 565 f. *Abbatia S. Hippolyti* 497 c d. *Varios per Hungariam episcopatus* 497 e f, 498 e, 499 d e, 562 a b & seq., 566 a. *Ejusdem S. Regis immensa prope munificentia ecclesiæ* Albensi *Deiparæ Virgini exadificatur* 517 c d. *Monasterium Beel* fundatur 528 c, 530 a b. *Ecclesia Morisena, nunc Chunadiensis erigitur* 530 c f. *Idem S. Rex monasterium S. Petri ad vincula in gratiam Romam peregrinantium exstruit* fundatque *in agro Ravennate* 532 d e f. *Hierosolymis monasterium, Romæ canonicorum collegium cum hospitio peregrinantium Hungarorum, Constantinopoli templum per eumdem S. Stephanum erecta* 532 d, 568 e. *Idem Sanctus una cum conjuge sua monasterium SS. Petro & Paulo dedicandum magnis sumptibus in veteri Buda inchoat, quod dein S. Ladislaus consummavit* 536 c d. *S. Gerardus abbatiam S. Mansueti* fundat 628 b c d e. *Illius templum ex voto restauratur* ibid. f, 629 a. *Subtrahat abbatiæ villas violenta correptus febri restituit* 629 c d, 650 f. *Monasterium Salvaniacense adstruit S. Eligius* 673 b. *Casa-conjugium Sigebertus Austrasiorum rex* 679 a b c. *Uti & Malmundariense ac Stabulense, hortante S. Remaclo* 680 a b c d e, 684 a b c. *Templum Stabulense a S. Poppone a fundamentis restauratum, ornatumque* 683 a. *Floriacense monasterium a Leodebodo exstructum* 731 a b
Funus *S. Moysis angelorum ministeria curatum* 26 c
Furtum *sacrilegum Albani* 38 d. *Ejus pœna* 38 e, 39 e. Furto *intenti in festo S. Vernæ, impediti, punitique, vestiscentes sanantur* 171 c. *Reliquiarum B. Petri Armengol* furtum *prodit infans unius circiter anni* 324 b c: *Partem tantum, quo S. Elpidii ossa involuta fuerant*, furatus *presbyter mortifero malo corripitur: ea reddita sanatur* 380 f, 381 a. Furtive *abducta vacca, invocato S. Mansueto, ad dominum suum redit* 647 f, 648 a. *Altaris vellamine, quod abstulerat, ulcus sanitati monialis divinitus colligatum* 700 b c d. *Cupam S. Remacli quatuor boum paribus sursum frustra avehere conatur* 702 f, 703 a. Furtum *sacrilegum vicenni horrenda pœna luit* 711 c d e f. *Pro sacrilegis a dæmone correptis dextri brachii usu destituuntur, donec sceleris confessa monachi salutatem imperent* 712 a b & seq., 713 a & seq., 714 a

G

Genu *mulieris, perfectio B. Margaritæ Lovaniensi voto, sanatur* 588 a
Glaucomatis *curationem a S. Verena vir impetrat conjugi suæ* 744 c
Grando *lapidea S. Josue precibus impetrata* 51 c d a. *Periculum ab ecclesiasta grandinis visus, invocata S. Aegulpho* 739 a b
Grellum *expeditum mulier incendiaria devovens ad B. Margaretam Lovaniensem, obtinet* 589 c

H

Hæreticos *a hac Ecclesia immanis monstrosse Arrius S. Agricoli patrocinio creditur* 444 f, 455 a. Hæreticos *multos ad fidem perducunt SS. Vitalis* 222 f, 223 a
Hemiplexia *percussus pristinum vigorem reddente ope S. Nennosi* 438 a
Heroia *curata per S. Nennosim* 435 f, 436 a, 437 f, 438 a
Honoris *humani fugitans S. Verena* 164 d. *Ejusdem egregius contemptor S. Ægidius eremum petiit* 301 a b
Hospitalitatem *benignissime exercent S. Firminus* 179 b. *S. Stephanus rex* 568 f, 560 b. *S. Phœbe diaconissa* 604 f, 605 a b d. Hospitalitatis *præmia* 605 a
Humilitas *S. Godeberti* 80 f. Humilitatem *extollit S. Justus episcopus* 373 c d, 375 d. Humilitatis *studio S. Stephanus rex suam cum papilione in aera elevationem sub gravi interminatione jubet celari* 548 c, 570 c d. *Idem rex* humilis *lavat pedes pauperum, usque ministrat egrotantibus* 560 d, 568 f, 575 a

I

Idola *patris sui conterit adolescens gentilis sacerdotis filius* XXII e
Idolorum *silentium sacrificulos in S. Prisci concinat* 101 c d. Idolorum *oracula vessant, prædicante S. Terentiano* 113 b c. Idola *suis precibus idem Sanctus commutat* 115 a. *Fana eorum destruuntur SS. Simi & Simicii operu* 125 b, 126 f. *Illorum statuæ subvertit S. Firminus* 179 e. *Et S. Antoninus martyr* 341 d e. Idololatriam *apud Tullenses exstirpat S. Mansuetus* 636 d
Jejunium *quadraginta dierum in monte Sinai cum S. Moyse probabilius sustinuit S. Josue* 11 f, 12 a. Jejunia *continua S. Annæ prophetissæ* 96 d e. *S. Justi episcopi* 373 c, 375 c. *In soluti* jejunii *pœnam monialis genua capitis dolore percutitur* 310. f. *Ejusdem violatoribus pœnas fauces S. Stephanus rex* 548 d. *Carnis in adolescentia stimulos* jejuniis *reprimit S. Aegulphus* 744 d
Ignis *cruciando S. Zenoni suppositus flammas a S. martyre detorquet* 363 f. Ignem *variaque tormenta illæsa perfert S. Basilissa* 609 f, 610 a
Imaginem *S. Nennosi venerans sanitatem recuperat abbas S. Stephani* 418 b
Imprecatio *prophetica S. Josue adversus Hiericbuntis restauratorem* 38 b. *Completa in Hiel* 38 c
Incendium, *precante S. Lupo, fulmine extinctum* 261 a. *Immane incendium, allato S. Aegulphi corpore, cessat extemplo* 759 b c
Inducia *inter Bononienses & Mutinenses pacis collaborante B. Gualæ* 782 d e f, 783 a

In-

Injuriat *libens condonat S. Castrensis* 214 a b. *S. Stephanus rex a pauperibus sibi illatas* injurias *ad Deiparæ aram latabundus remittit* 528 b. *Et fratris, qui vitæ suæ minuerat, facile ignoscit* 572 a b. *Vide* Dilectio inimicorum.
Insana *ac furiosa mulier ad S. Remacli corpus sanæ mentis reddita* 706 f
Integritas *vitæ S. Josue* 735 c, 744 b
Inundatio *ingens aquarum per S. Verenæ telquiæ mirabiliter repressa* 170 f
Irreverentiam *in stolam S. Castrensis commissam exardescens utraque brachia luto sacrilegus* 214 a. Irreverentia *in S. Octavianum ulcere & morte divinitus punitur* 403 a, 406 a
Juramenti *religio servata cum Rehab* 37 c. *Cum Gabaonitis* 49 e f. *Vide* Fœdus.

L

LAcrymarum *jugiter B. Juliano dominæ frustra ad gaudia excitos* 385 c d. Lacrymarum *dono præditus S. Stephanus rex pro publico & privato salute assiduo supplicat* 541 b
Lampades *lacteribus S. Zenonis ultroneo sponte extinguuntur* 363 a
Lapidationis *periculo divinitus eripitur S. Josue* 18 d
Lapidea *ingentes facile ex flaviis alveis sublati ad vestiendum S. Verenæ ecclesiam* 170 d e.
Lateris *cruciatus per quinquennium afflictus subitaneo a B. Margareta medelam obtinet* 587 d e
Legationem *suam a Deo esse, probat angelus S. Gedeoni, igne ex petra elicito* 82 c
Legati *pii defraudator acerbitate puniuntur* 699 e d
Leges *Hungariæ a S. Stephano datæ* 546 f, 547, 548, 549, 550, 551 f
Leonibus *objecta S. Basilissa, illæsa evadit* 609 c f
Leprosi *loci aquis, in quibus prope urbem Leodium S. Josue se lavare solebat, a lepra curantur* 76 a. Leprosis *inservit S. Verena* 173 a. Lepra, *patrocinante S. Mansueto, mundato* 646 c d
Lingua *truncatus loquitur S. Torentianus* 113 c & *SS. Augulphus & Sossi elingues divinas laudes canunt* 746 d e f, 752 a
Lipsanotheca *S. Remacli sponte sua in aere vehitur* 721 f, 723 a. *Eandem loco movere frustra conantur regis administri* 722 c d
Lis *mirabiliter per S. Agricolum finita* 414 f
Litterarum *sacrarum desiderio flagrat S. Trudo adolescens* 693 c d
Loctus *Trajectensium, abdicato episcopatum S. Remaclo* 682 f
Luces *cultitiæ sedata per allatum S. Remacli corpus* 705 a b
Lumborum *acuti dolores sublati perreptanti speluncam sepulcri S. Nonnosi* 427 c
Lumen *prodigiosum ecclesiam S. Verenæ illuminat* 173 b. Lux *cælestis emissa super feretrum S. Remacli* 708 b c d
Lunam *sistit S. Josue* 51 e f
Luxati *corporis integritatem mulieri restituit S. Nonnosus* 430 f
Luxuriosam *vitam monachus, jussu S. Remacli aegritudine correptus, sorde lepræ & morte luit* 709 b & seq. 710 a

M

MAleficio *defuncti pedes dominum pugillatum in S. Nivardi sepulcro ejus restituuntur* 577 e
Mansuetudo *S. Augulphi erga monachos rebelles* 750 b
Manus *militis, qui S. Nonnosi corpus in supplicatione circumtulerat, a gravi male sanatur* 649 b. Manum *servi a S. Apro graviter afflictam sanat S. Mansuetus* 653 f, 654 a b c d
Maria *mater Dei. Vide* Deipara.
Matrem *convitiis insectanti puero linguæ & faciei foede tumefactæ: dein S. Mansueti beneficio ad pristinum statum reducuntur* 657 d e
Martyrii *desiderio ardet S. Priscus* 102 a. Martyrium *vero subit, qui pro veritate ante justicem interficitur* 743 f, 744 a b
Membra *SS. Euphemiæ, Dorotheæ, Theclæ & Erasmi obsessa venerantur cives* 608 a
Misericordiam *eximiam filio suo commendat S. Stephanus rex* 537 b c. *Viduarum & pupillorum patrem idem Sanctus se exhibet* 526 f, 571 c. *Vide* Eleemosyna.
Missam *celebrans S. Lupo gemmas in sacrum calicem e cælo delabitur* 248 c, 262 d. *Sacrosanctæ* Missæ *tempore fabulantibus pœnas decernit S. Stephanus rex* 549 a
Mola *congregationi S. Verenæ prodigio vindicata* 171 d
Monasticæ *vitæ desiderio S. Remaclus episcopatum deponit* 682 a, 695 a b, 726 d e
Monita *salutaria Rubenitis, eorumque facies exarata S. Josue* 66 d e. Pro monita *a S. Stephano rege data filio suo S. Emerico; de præstanda paternis præceptis obedientia* 543 d e. *De vitando malli vitio* ibid. f. *De servanda fide Catholica* 544 a. *De ecclesiastico gradu retinendo ac amplificando* ibid. b a d. *De honorandis pontificibus* 545 a b. *De merito honore principum* ibid. c. *De servanda virtute patientiæ & exercendo judicio* ibid. d. *De exceptione advenarum, & hospitalitate* ibid. e. *De exquirendo sapientum consilio, ejusque utilitate* ibid. f, 546 a. *De amplectendis majorum virtutibus, & obedientia parentibus debita* ibid. a b. *De studio orationis, ejusque fructu ac methodo* ibid. c. *De pietate, misericordia, cæterisque virtutibus regis* ibid. d e. *Exorata ab eodem S. rege monita episcopis ac primoribus Hungariæ tradita* 572 c
Montem *cavatum & præruptum exhibuit B. Alberus Butuntus* 788 b
Morbi *varii depulsi patrocinio S. Verenæ* 171 c. *Reliquiis S. Elpidis abbatis* 382 c. *Oleo ex lampade S. Nonnosi* 418 e f. *Invocata ope S. Stephani* 556 e, 574 d. *B. Margaretæ Lovaniensis* 589 f, 590 a. *S. Remacli* 719 f, 720 a b c d e. *Subigulphi* 756 b c
Morbo *regio laborantibus multis subvenit implorato S. Godegrandi auxilio* 771 e
Morebunda, *mulier velle meleta S. Augulphi illico convalescit* 742 a
Mortuos *ad vitam revocant S. Prisci* 102 a. *S. Ægidius* 303 a. *S. Mansuetus* 634 b, 636 d. *Puer resuscitatus per patrocinium S. Elpidis abbatis* 380 c. *Cadaver pueri ad corpus S. Stephani regis perlatum vitam recipit* 556 c, 574 b. Mortuus *puer, invocato S. Mansueto, matri suæ restitutus redditur* 657 f, 658 a b. *Manifesto periculo vita eripitur, invocato S. Nonnoso* 434 f, 435 a. Mortis *subitaneæ corripitur Lecianus proconsul* 115 c. *Ob filii negatum filio suo conspiciendi facultatem, subito moritur S. Martha* 204 b c. *S. Sixtus prædixit S. Sinicio, cum post annum spatium moriturum* 125 c, 127 b. Mortem *Totilo nuntiatur S. Benedictus* 231 a. Mortem *propriam præsciunt S. Sixtus* 226 f. *Mater S. Bernardi* 207 f. & *Ægidius* 303 c.

303 c. *Colliſis membris exſpirat idolorum ſacrificulus, dum SS. martyres vexat pervertere* 156 c. Mortem *acerbam & ignominioſam pro Chriſto ſuas delicias reputat B. Petrus Armengol* 334 c. *Damnato ad* mortem *B. Juliana ſuis precibus libertatem mirabiliter impetrat* 315 f, 316 a
Munificentia *S. Auſtregildis in pauperes* 666 c. *S. Nivardi erga monaſteria* 271 a b c d e, 274 a b c d; 281 a e. Munificentie *pia erga res ſacras certum S. Stephanus rex, ejuſque conjux Giſela* 524 c d. *Idem S. Rex peregrinantibus Hieroſolymam largiter ſubvenit* 532 c d. *Et regia mater Hieroſolymitano templo tranſmittit* 533 d e. *Et ſummo Pontifici preciоſam caſulam* 539 c. *Vide* Fundationes.
Muſica *cæleſti recreatur itinerans S. Lupus* 664 c b.
Mutis *loquendi facultas reddita per patrocinium S. Nonnoſi* 436 e f. *S. Manſueti* 657 f. *S. Remacli* 698 b c. *SS. Aigulphi & Sotarum* 742 a. *Lectanus proconſul divinitus obmutefcit* 1135 c

N

NAuitas *& futura digaitas S. Lupi, Auſtregildi matri ejus revelatur* 296 c
Naufragio *navim ſubſtrahit S. Ægidius* 299 f. Naufragii *periculo creptus, opitulante S. Nonnoſo* 425 f
Navis *cariоſa impoſitos ſibi ab impiis SS. Caſtrenſes & Socios, divino autu ad littus provehit* 614 f, 615 a

O

OBduratio *Chananæorum punita* 60 e f
Oblatio *ea furto falſo gravi pœna a S. Apro mulctatur* 653 f, 654 a b c
Obſervantie *fingulares S. Stephani regis erga ſedem Apoſtolicam* 503 a. *Ea cujus pignus mittit ſuæ, ſuæque conjugi nomine ſummo Pontifici preciоſam caſulam* 535 c
Obtrectationes *pie cohibuit S. Lupus* 258 d e
Oculorum *dolore vexatus pluribus ſalutarem opem imploranti invocatus S. Nonnoſus* 433 d e, 434 c e, 437 d e, 438 d. Oculi *malum tollitur per merita B. Margaretæ Lovanienſis* 589 c
Oleum *ex lampade ad altare S. Nonnoſi ardente multis mirabiliter ſalutiferum* 418 e f, 426 d e, 427 e f, 428 f, 469 a e f, 430 a b c d, 431 b e e, 434 c e, 435 f, 436 a d e, 437 e b f, 438 a b c d e f, 439 a d
Oraculum *non conſulendo de Gabaonitarum legatione probabilius non peccavit S. Joſue* 46 b c, 47 f, 48 a & ſeq., 49 a b c
Orent *adoleſcenti, furto cubiculi, ea quo a patre idololatra Chriſti mufa detinebatur, ſponte aperiuntur* 221 f. Orante *S. Moyſe, Iſraelitæ Amalecitas cædunt* 10 e b. Orationis *continuum ſtudium fovet S. Anna prophetiſſa* 96 d e, 97 d e f. *S. Joſius epiſcopus* 373 e, 375 e. *S. Stephanus rex* 565 e. *Qui in ea integrum noctes tranſigit* 541 b, 560 e, 570 e. Oranti *S. Lupo fores eccleſiæ ſponte patefiunt* 657 d. Oratione *ſua B. Juliana famelicis virginibus ſuis panem mire modo ſuppeditat* 319 d. *S. Elpidius abbas a ſcorpio punctus in* oratione *eadem loco perſeverat* 383 b, 386 b. *Rupem magnam S. Nonnoſus ut* orationis *loco moveat* 410 f. *Lampadem fractam reparat* 421 a. *Oleum multiplicat* 421 b. *S. Baſiliſſa ſitibunda precibus ſuis ſibi aquam e terra elicit* 609 c. Gratiam orationis, *quam demen diu impetrarat, per B. Margaretæ Lovanienſis patrocinium Beggiaa quedam impetrat* 589 b c

P

PAcem *inter Reulum comitem & Theodericum conciliat S. Nivardus* 281 f, 282 c. *Inter Eccleſiam & imperatorem Fredericum B. Guala* 783 b c d
Pallium *B. Thomæ vivos carbones illæſum ſuſtinet* 596 b
Panes, *quorum plenum caniſtrum pauperibus ferebat B. Tarafia, in roſas vertuntur* 786 e f. Panes *angelorum miniſterio cœlitus reperit B. Tarafia ab oratione reverſa* 786 e f
Paralyticos *ſanat S. Firminus* 176 c, 179 c. Paralytici *curantur ad ſepulcrum S. Lupi* 264 d. *Per reliquias S. Elpidii abbatis* 380 b c. *Et ejuſdem patrocinium* 381 c. Petalytica *nonum annis omni membrorum uſu deſtituta S. Nonnoſi ope convaleſcit* 418 f, 419 e b. *Diuturna duodecim annorum* paralyſis *ablata ad ſepulcrum S. Stephani regis* 556 b, 573 f. *Varii* paralytici *integritatem obtinent per S. Manſuetum* 657 c. *Per S. Remaclum* 706 c d e, 723 b e f, 724 e. Parelyſi *miſere afflicta a S. Godegrandi tumulo ſoſpes abſcedit* 771 d. *Aliut per eumdem Sanctum ſuo vigori reſtituitur* ibid. e
Patiendi *deſiderium ardens B Julianæ* 316 c
Pauper *Chriſtum ſecuturus S. Aigulphus hereditatem ſuam in pauperum ſuſtentationem elargitur* 744 e
Pectoris *periculoſis cruciatibus liberati auxilio S. Nonnoſi* 430 d, 431 d. Pectoris *diuturnum malum depulſum applicatis B. Margaretæ Lovanienſis reliquiis* 587 a b
Pedis *tumor ad ſepulcrum S. Venena ſublatus* 174 e d. Pedibus *dolentes ſalutarem S. Nonnoſi opem experiuntur* 432 e, 434 a, 435 b c. Pedum *digitos laudum luxatos implorata B. Margaretæ Lovanienſis virtute ſuo uſui reſtituit* 587 d e. *Diſtorti* pedes *ad S. Remacli reliquias curantur* 724 d e
Perditæ *res, invocato S. Godegrando, repertæ* 772 a b
Peregrinationem *ad SS. Apoſtolorum limina ſuſcipiunt SS. Ægidius & Arcanus* 303 b, 306 a, 307 e. *Idem Sanctus Hieroſolymam* peregrinantur 307 e. *Diuturnam ad limina Apoſtolorum aliaque ſacra loca* peregrinationem *inſtituit S. Godegrandus* 766 a, 769 a
Periculo *a Normannis imminenti feliciter ſubducuntur tranſferentes corpus S. Godegrandi* 770 a d e f
Perjuria *puræ a S. Stephano rege ſtatuæ* 548 f. Perjurus *prædii invaſor divinitus caſtigatus* 698 c d
Perſecutio *atrox ſub Evarico* 201 b c d. *Et in Italia ſub Totila* 230 f
Peſtis *Volaterris exſtincta auxilio S. Octaviani eremitæ* 406 f, 407 a. Peſtis *ſæviſſima precibus S. Gerardi, invocatiſque SS. Manſueto & Apro, ſubito ceſſat* 630 b e, 650 b c d e. *Similis luem ſublata per exſtructam B. Alberti Beſutii ſuaſu eccleſiam S. Catharinæ virgini martyri* 788 c d
Phagedæne *curata meritis S. Nonnoſi* 423 f, 424 c b
Phrenetici *duo ad meutem reducuntur uſi oleo ex lampade S. Nonnoſi* 419 e
Pietas *Anrobus principiis in colligendis SS. duodecim Fratrum reliquiis* 142 e f, 143 e b c. *Et in ditanda monachorum Beneventanorum egenorum eccleſia* 143 d e, 155 b c. Pietas *munifica Chriſtianorum univerſi orbis ad reſtaurauda loca ſacra Hieroſolymis* 533 b c

Piſcis, invocato S. Remacli, prodigioſe captus 701 d e f.
Pituitoſis humoribus purgati per merita S. Elpidii 381 c d, 383 a d.
Pleuritide laborantes per S. Nonnoſi merita ſanitatem recuperant 431 f, 434 f, 438 a c.
Pluviæ ſæpe ſubito impetratæ per adventum S. Petri Armengol 333 c. Per circumlatas S. Oſlaviam eremitæ reliquias 402 d, 406 c. Per triduanum jejunium & ſolemnem ob ſupplicationem S. Manſueti corpus 648 f, 649 a. Pluviæ impetrandæ, & arcendæ pacto S. Agricoli patrocinium 445 f, 446 a b c d e, 454 c. Sanguineæ pluviæ in comitatu Vendoſino 435 b.
Podagra dolentibus affuſum ſacrum S. Joſuæ pulvis 96 b c.
Pœnitentia. Ifradiarum, ſtipatarum eas angelo 68 a b. Pœnitentiæ B. Petri Armengol in religione actæ 333 f, 334 b.
Prædator agrorum Stabulenſium corripitur divinitus multatur 641 d.
Prædicationis S. Petri efficacia 301 f.
Principatus Iſraelis S. Joſue a Deo collatus 73 c. Prodigio palam confirmatur 74 b.
Prolem per S. Verenæ merita impetrant Conradus Burgundiæ rex, Hermanni Suevæ dux, matrona nobilis 169 b c d e. Hermannus II. Alamannorum dux 279 c. Prolem maſculam impetrat Judithæ Poloniæ regina, implorato S. Ægidio 287 e f. S. Ansgilpi meritis ſoboles impetrata 762 a f.
Prophetiæ ſpiritu S. Annæ in præmium ſanctæ vidualitatis donato 98 b c. Infantum ſolum, quod ſciret Hebraicum, eloſque annuntiat 98 f, 99 a b. Prophetiæ ſpiritu illuſtres S. Conſtantius 243 d e. Duos ſuos ſucceſſores prædixit 245 c. Revelatione divina S. Lupus invenit S. Winebaudum, quem ſucceſſorem accepit 264 b. Everſionem ſui monaſterii prophetat S. Ægidius 303 a. Mortem ſuam B. Petrus Armengol 334 c. Martyrium ſuum S. Antaninus 334 c, 356 a. Mortem S. Pirminii S. Joſius 366 e f, 373 f, 375 f. S. Henrici, ejuſque ſororis ac ſororiæ ſortem dignitatis prædicuntur a S. Wolfgango 500 d, 501 c f. S. Comgilli nativitas, & honores a S. Mariniſco 665 c. Varia variorum monachorum merita diverſitate cognoſcat S. Emeritus, eaque ejuſdem numero diſtinguit 703 d e f. Innumerum Beſſorum irruptionem divinitus edocetur S. Stephanus rex 537 e f, 538 a b, 569 c. Occultum Caroli regis parricidium divinitus revelatur S. Ægidio 302 f, 303 a. Latentem ſuorum culpam cognoſcit S. Remaclus 679 f.
Puerpera morte proxima, implorato S. Nonnoſi opem, feliciter enititur 417 b c. Puerperæ laborantis ejuſdem ſanctæ beneficio proſpere parientis 428 e, 431 f, 432 a.
Purgatorio igne detenta mulier preces S. Martini, ac S. Manſueti ſuffragium precata liberatur 624 a.

R

Raptum candelarum ex altari S. Verenæ gravi lapſu ac ſuffragante ſacerdote ſanat, dein reſipiſcens ſanatur 171 c. Raptorem demon correptum interficit 771 b c.
Rapiendi contemptor nobilis S. Godeon 91 c d.
Regnum Hungaricum S. Petro oblatum Sylveſter II. S. Stephano cum regia perſona reſtituit 503 d, 505 a b.
Religionis animio zelo arſit S. Joſue 741 c. Chriſtianæ religioni propagandæ totus incumbit S. Stephanus rex 496 d f, 564 b c. Illius cauſa bellum contra Tranſilvanos ſuſcipit, ac feliciter confligit 524 e f, 525 a b c d e. Subditos Chriſtianis ſacris imbus curat 525 d.
Reliquiæ S. Priſci ignem, in quem prabendi ergo fuerant conjectæ, iterato extinguunt 218 b. Pars lintei, quo Chriſtus diſcipulorum pedes lavit, ignem perfuſi illæſa 219 f. Reliquiæ S. Remacli multitudine prodigiorum terrorem Henrico imperatori adigunt ad reſtituenda ablata Stabulenſi monaſterio 689 b c d. Vide Corpus.
Revelatio. Vide Propheria.

S

Sacellum in ſaltus adventis SS. Arcanus & Ægidius exſtruunt in loco, qui nunc Burgum S. Sepulcri appellatur 306 b, 307 e b.
Sacrificium præſtante extraordinario Dei effert S. Godeon 83 b.
Sacrilegus in ſanctiſſimam Euchariſtiam miles miro prodigio caſtigatur 405 e f.
Sapientiæ ſpiritu repletus S. Joſue ad impoſitionem manuum S. Moyſis 20 e f.
Scabie deformi puella mundatur ad ſepulcrum S. Verenæ 274 b.
Sepulcrum S. Priſci globis igneis monſtratur 216 b c d e. B. Margaretæ Lovanienſis prodigioſis luminaribus illuſtratur 592 c. S. Remacli ſuavitſimum ſpirat odorem 700 d e. Violator ſepulcri S. Lupi epilepſia percutitur, a qua pœnitens ſanatur 264 d. Sepulcrum S. Stephani regis mox miraculis inclaruit 512 d e f, 572 d. Angelorum melodia honoratur ibid. e. Ejuſdem lapidem ſepulcralem S. Ladislaus vim ante tollere petit, quam Salomonem, ut cum ſacra virgo pranderet, in deliciarum ſubſtituiſſet 572 f, 573 a.
Serpentes juſſu S. Verenæ mirabiliter fugiſſe narrantur 165 e f. Serpentis morſum ſanat S. Ægidius 299 e.
Servitute Madianitica in idololatriæ pœnam premuntur Iſraelitæ 80 c d.
Severitatis inſigne exemplum ſtatuit S. Stephanus rex 538 c d, 570 d e f.
Sinceritas S. Joſue 45 b.
Solem ſiſtit S. Joſue 5 e.
Solicitudo S. Juſti epiſcopi de grege ſuo 373 e, 375 e. S. Stephani regis de moribus eccleſiaſticorum, eorumque provectibus 566 e.
Solitudinem amantium exempla 682 f, 683 e.
Somnium Madianitæ, ejuſque interpretatio S. Gedeonem de reportanda victoria certum facit 87 d e, Somnio admonetur archipresbyter, ut S. Priſci corpus quærat 217 b c.
Spaſmo liberatus per attactum reliquiarum S. Elpidii abbatis 38 e.
Spiritu Domini afflatus S. Gedeon adverſus Amalecitas & confœderatos eorum exercitum congregat 83 e b.
Splendor emiſſitius apparet circa ſepulcrum B. Alberti Beſſutii 788 b.
Statuæ vitæ abſtinentis S. Aigulphus divinitus effectæ totus incumbit 744 d.
Sterilitas agrorum, circumlatis a ſupplicantibus S. Remacli corpore, pellitur 687 e f.
Stratagemata inuſitata Madianitæ in mutuam eadem adigit S. Gedeon 82 e f, 87 a b c.
Strumæ ſanatæ per reliquias S. Remacli 724 c.
Studium ſingulare S. Stephani regis circa fontes in Hungariam pertrahendi 529 d e, 536 e, 560 e, 565 e, 569 b.

Sub-

Submersionem *prodigiosè evadit* mulier, *auxiliante S. Verena* 172 f, 173 a
Surdis *auditus redditus per S. Prisc.* 162 e. *Per S. Verenam* 174 b e. *S. Lupum* 264 b d. *Per S. Ægidium* 308 b. *B. Julianum* 311 a. *S. Nonnosum* 437 e d. *B. Margaretam Lovaniensem* 588 d e. *S. Euphemiam* 607 e. *S. Remaclum* 699 d e f, 700 a. *Cujus patrocinio* surdus *& mutus a nativitate auditum & loquelam impetrat* 702 d e f
Suspendium *Teutonicus quidam ter ianctus patitur, invocato S. Ægidio* 288 a. *B. Petrus Armengol ab infidelibus suspensus B. Virginis Deiparæ ope post aliquot dies vivus evadit* 319 e f, 332 e, 334 a b.

T

TEmplum *assidue frequentabat S. Anna Prophetissa* 96 d e, 97 e f. *Divus Trifonius* templum *miraculosè correxisse traditur* 192 a. *templo hostium spoliis ditat S. Stephanus* 326 b d e f. *Vide* Ecclesia, Fundationes.
Tempestas *horrida SS. duodecim Fratrum precibus fertur fedata* 140 e f, 251 b c d e. Tempestatem *serenat S. Regulus* 230 e b, 231 c. *Exorta in translatione S. Octaviani eremitæ fera* tempestas, *facto eidem Sancto voto, illico cessat* 401 f, 402 a
Testimonium *falsi adversus ulericum recipi vetat S. Stephanus rex* 548 b
Timorem *Dei judicii semper pro oculis habet S. Stephanus* 571 c
Tormento *bellico rupto lethaliter fauciatus, invocato S. Nonnoso, illico sanatur* 417 b
Transitus *Israelitarum sub S. Josue prodigiosus per siccum Jordanis alveum* 30 c d e f, 31 a b & seq.
Tribulationibus *probatur a Deo S. Stephani regis virtus* 570 f, 571 a b
Tributum *debitum S. Verena solvere renuens cum familia sua graviter castigatur* 172 f
Tuber *ingens sinistra manus subito evanescit patrocinio S. Nonnosi* 436 e b
Typum *Christi gessit S. Josue* 27 e. *Eumdem adumbravit S. Gedeon* 78 c

V

VEllus *duplici prodigio victoriam S. Gedeoni pollicetur* 83 f
Victoria *insignes duce S. Josue relate de Amalecitis* 30 a b. *De Madianitis* 22 e & seq., 23 a b c. *De incolis urbis Hai* 41 a f, 42 a b. *De quinque regibus Amorrhæorum* 30 f, 31 e b d e f. Victoria *de Madianitis duce S. Gedeone*, 88 b c d e. Victoriam *illustrem de rebellibus reportat S. Stephanus rex post emissum S. Martino votum* 493 c d e f, 494 a b c f, 495 a
Victus *asterus S. Ægidii* 301 b
Viduitatis *sanctissimæ exemplar exhibet S. Anna Prophetissa* 96 c d e, 97 a. *In cujus præmium spiritu prophetico donatur* 98 b c
Vincula *SS. duodecim Fratrum disrumpuntur ad vocem angeli* 135 b, 138 c, 140 c. Vincula *ferrea, quibus ob delictum constricta erat parvitens puella, ad sepulcrum S. Mansueti spontè solvuntur* 651 f, 652 a b c d e. *Idem alteri contigit ad tumulum S. Remacli* 697 c
Vindictam *ob negatum defosso exercitui transitum sumit S. Gedeon de Succothæis & Phanuelitis* 90 e f. *Idem S. Dux fratrum suorum eadem ulciscens interficit Zebee & Salmana* 90 f, 91 a. Vindicta *de Madianitis sumpta* 22 c d. Vindicta *divina in Trisonium tyrannum* 596 b c. *Impius Valentiæ filiarum & neptium suarum earnifex cum fœderis fœtis terra unus & igne cœlitus misso punitur* 608 b. *Servus ob proditas SS. virginum Euphemiæ, Dorotheæ, Thecle & Erasmæ latebras altitudo divinum experitur* 607 f
Virginum *Vestalium institutio, dignitas, munus, fornicantium pœna* xvi d e. *Eas abolevit Theodosius imp.* ibid. Virginitatem *semper coluit S. Josue* 74 e. *Eandem illibatam cum conjuge sua S. Emerius ex voto servasse traditur* 541 e f. Virginitatis *conservandæ gratia fortissimum patrem fugiunt SS. Euphemia & Dorothea* 607 f. *Earumdem* Virginum *pudori, fidei constantiæ studiis tegunt, consulit angelus* 608 a.
Virtutes *episcopales S. Remacli* 679 e f, 693 c d, 706 a b & seq. *S. Godegrandi* 768 f, 769 a
Visio *mirabilis B. Gualo oblata de S. Domenici morte* 777 e f
Visum *precibus S. Terentiani recipiunt S. Flavius Christi fidem profitetur* 105 e d. *Vide* Cæcitas.
Vitis *sarmentum assidue a S. Elpidio plantatum infra annum in ingentem vitem excrescit* 383 b, 386 b
Ulcus, *quod post nuncupatum S. Nonnoso votum sacras sublatum, ob ingratitudinem sanati rei crudescens, iterato vote penitus evanescit* 432 f, 433 a. Ulcerati *ejusdem Sancti ope curati* 435 e, 438 d e f
Ulmum *cavam inhabitat S. Octavianus eremita* 402 b
Vomito *continuo sanatur mulier post sextum S. Nonnoso votum* 428 b c
Votum *S. Gerardi de promovendo S. Mansueti cultu* 617 f. Voti *violatio celitus punita* 699 b. *Ingratus* voti *contemptor in profluvium hydropisim incidit, eoque redintegrato incolumitatem demum consequitur* 702 f, 703 a b c
Vox *psallentium angelorum audita in ecclesia S. Verenæ* 103 b. *Circa corpus S. Godegrandi cœlestis musica longe lateque per integrum fere noctem auditur* 771 a b
Urinæ *retentione laborans, tacto linteo, quo S. Elpidii corpus involutum fuerat, sanitati restituitur* 381 e. *Idem beneficium alteri ejusdem Sancti reliquias exosculanti concessum* 382 b
Urios, *cui objectus erat S. Cerbonius, feriatæ depositæ, illius pedes osculatur* 232 c
Usorpator *vinea divinitus castigatus, facta pœnitentia, auxiliante S. Remaclo, liberatur* 730 e f, 731 a
Vulnus *sibi sagitta inflictum curari non patitur S. Ægidius* 301 a. Vulnera *SS. martyrum Euphemiæ, Dorotheæ, Thecla ac Erasmæ hac cœlitus sanantur* 608 a

Z

ZElus *Israelitarum pro cultu divino* 66 f, 67 b. *S. Stephani regis adversus impios* 563 f

FINIS.

A01 1471650